

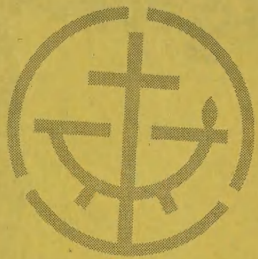
School of Theology at Claremont

1001 1403642

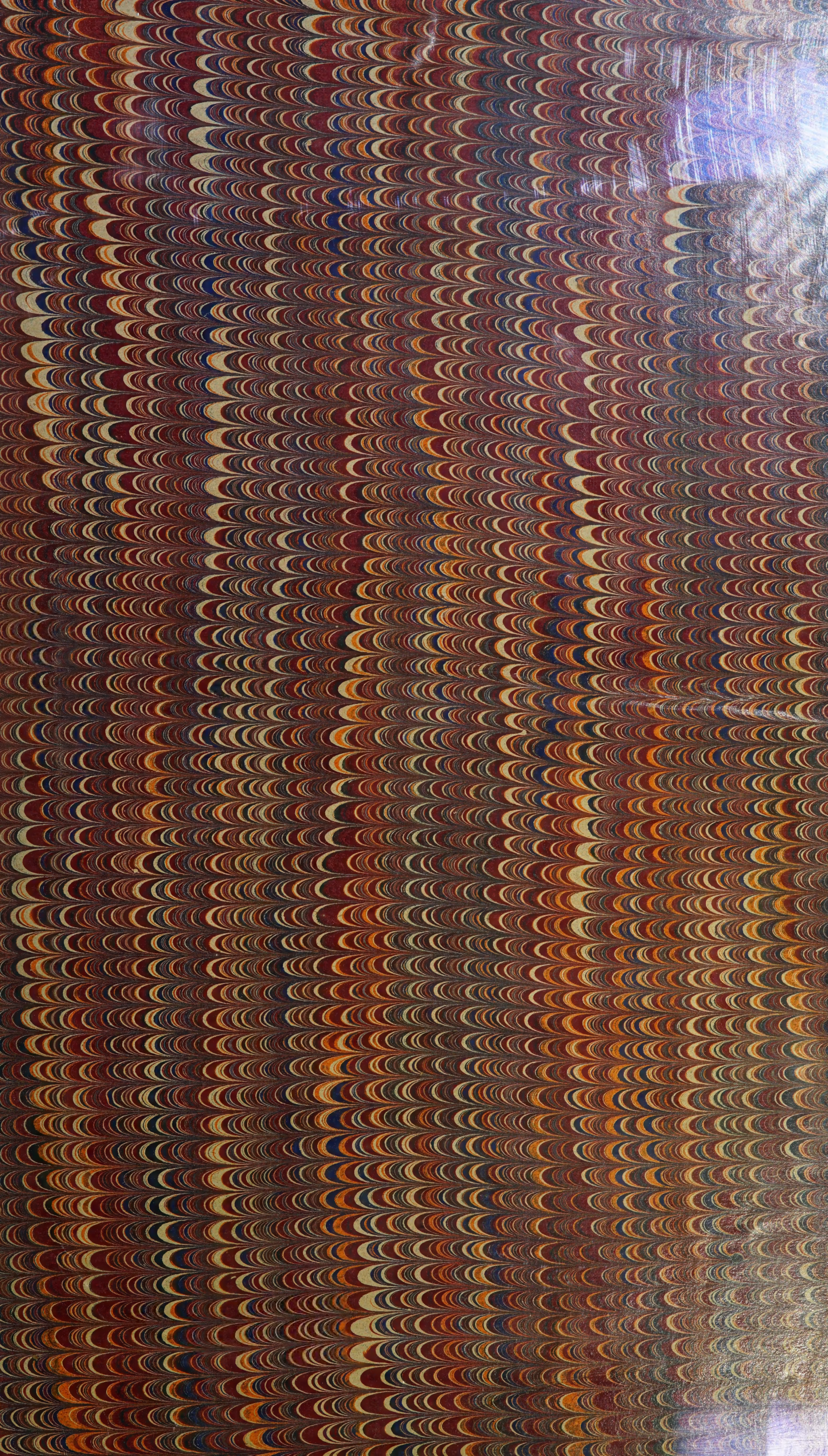

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

LIBRARY
SOUTHERN CALIFORNIA SCHOOL
OF THEOLOGY
CLAREMONT, CALIF.

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5.

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVI.

4655
A2
V. 14

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

GODEFRIDO HENSCHENIO ET DANIELE PAPEBROCHIO,

E SOCIETATE JESU.

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

MAII TOMUS PRIMUS

QUO PRIORES IV DIES ET VITA S. PII V CONTINENTUR

PRÆMITTUNTUR EPHEMERIDES GRÆCORUM ET MOSCORUM, HORUM FIGURATÆ, ISTORUM METRICÆ LATINE REDDITÆ ET VARIIS
OBSERVATIONIBUS EXPLICATÆ. SUBJUNGUNTUR ACTA GRÆCA, AD EOSDEM DIES PERTINENTIA.

PARISIIS ET ROMÆ
APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1866

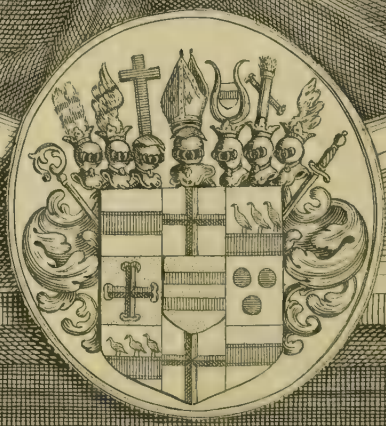

FERDINANDVS DEI GRATIA EPISCOPVS

PADERBORNENSIS ET MONASTERIENSIS.

*Burggravius Strombergensis, S. R. Imp. Princeps Comes Pyrmon-
tanus, Dominus in Borcklohe et Lib. Baro de Furstenberg*
Obiit $\times\text{iii}$ kal. Julii, A. D. MDCLXXXIII, Ætatis suæ LVI.

Phi. Boultat. sculp.

REVERENDISSIMO ET CELSISSIMO PRINCIPI

FERDINANDO

EPISCOPO PADERBORNENSI

ET MONASTERIENSI,

BURGGRAVIO STROMBERGENSI,

S. R. I. PRINCIPI,

COMITI PYRMONTANO, DOMINO IN BÜRCKELOH

LIBERO BARONI DE FURSTENBERG ETC.

MÆCENATI SUO,

Idibus Novembris anno MDCLXXIX Monasterii solenniter excipiendo,

Godefridus Henschenius et Daniel Papebrochius S. J.

Longa ac felicia tempora.

Post Acta Sanctorum Aprilis CELSITUDINI TUÆ ante hos quatuor annos oblata, et (quod dignationis summæ fuit) accepta etiam probataque; tantus ad obligationes priores nostras, tunc in fronte Tomi secundi expressas, accessit cumulus; ut Majo, ad publicam lucem properanti, alium Patronum nuncupare nec velimus, nec possimus. Etenim quod antea gratitudinis esse videbatur officium, cœpit esse iustitiæ; postquam illo Antuerpiensibus ferali Autumno superioris anni, qui vel ex sola Professorum Domo sustulit animas quatuordecim intra hebdomades quatuor, et ad unum omnes morbis diuturnis implicuit, plus quam paterne fuisti sollicitus de nobis: quorum alterum intellexeras, malo inter ægrorum ministeria hausto, urgeri ad exitum præmaturum de medio vitæ atque operis cursu; alterum noveras, in gravi annorum prope octoginta ætate, orbitatis dolores haud diu laturum. Parum siquidem ratus, id agere precibus ad Deum Cœlitesque fundendis, ut productior utrique vita concederetur; nisi etiam curares, ut ne ea, simili occasione ac modo, posset iterum periclitari; non credidisti infra CELSITUDINEM TUAM fore, per litteras queri de nostra Societate, quasi de publico bono non satis meritura bene,

1181 nos, cœptis circa Acta Sanctorum studiis unice jussos incum-
bere sub umbra Musæi litterarii, procul haberet ab arena et sole
communi ceteris: quemadmodum continuo decretum est; non consi-
lium, sed imperium æstimantibus Superioribus nostris id, quod tan-
ta Prudentia, ex tam sublimi Fastigio, suggerebat. Nempe quanto
cum discrimine, tali in tempore, foris occupetur Caritas religiosa, post
alios plures docuerat noster Daniel Cardonus; qui totum sese effun-
dens in solatium auxiliumque civium, passim ægrotantium aut mo-
rientium, maximas nostras omniumque operis nostri amantium spes
de se conceptas fefellerat, fato heu! nimium properato, et TUÆ etiam
CELSITUDINI lamentato, subtractus e vivis, prius quam alicui parti Anni
sacri præfigendo nomen suum, posset publicam famam mereri, ne-
dum succedere nobis, ad reliquos Menses elucubrandos lampada tra-
dituris. TUUM igitur nunc est, PRINCEPS CELSISSIME, quod securius vivi-
mus, TUUM quod scribimus expeditius: alterius proinde quam TUUM
dici non debebit, quidquid sumus deinceps in lucem daturi, viventes
extra periculum, scribentes citra impedimentum, Auctore et suaso-
re TE. Quid? quod in hujus Maji limine compareat Moscorum seu
Ruthenorum Ephemeris figurata, a munifica TUA liberalitate accipiens,
quod patrii squaloris hirsutam inamœnitatem exuta, sese ipsa mire-
tur elegantiori cœlo ex ligneis ad æneas tabulas traductam, formas-
que nec omnino nativas, nec a nativis alienas indutam. Fuerat quidem
propositum nobis, sub aspectum CELSITUDINIS TUÆ non prius venire,
quam totus hic Mensis esset absolutus a prælo, in tomos omnino sex
grandes partitus; licet prævideremus id fieri non posse, nisi anno quar-
to post eum, qui huic decimo septimo seculo æræ Christianæ futurus
erat octogesimus. Sed consiliū istud mutare suasit felicitas, TUA
dicam, an nostra? imo non tantum TUA et nostra, sed publica: quæ
TE, Paderbornensibus infulis ab annis octodecim clarum, deinde Mo-
nasteriensi Episcopo BERNARDO TOL MAKAPITHI adlectum Coadjutorem,
nunc etiam Successorem fecit in Cathedra S. Ludgeri, exultante
Westphalia, plaudente Germania, Europa tota gratulante. Etenim in
tam festiva lætitia, quæ solemnem TUUM ad Monasterienses ingressum
Idibus Novembris erat consecratura, aut non apparere nos, tot titulis
TUOS; aut comparere asymbolos, nefas cum esset; et maturitatem,
non quidem plenam, justam tamen videretur assecutum opus, in
tres tomos productum; non potuit nostra CELSITUDINI TUÆ iterum se
probandi cupido cohiberi, quin festinanter officiosa, præcerperet sua
adhuc in arbore pendentium fructuum partem hancce dimidiam, TUO
illi capacissimo sinui inferendam, quo litterarios suos proventus com-
portare gestiunt, quicumque Eruditionem TUAM, et singularem pro ea
in aliis promovenda munificentiam noverunt. Quid autem fructus di-
co?

co? Flores dare Majus solet. Florum vero ea conditio est, ut quotquot ex uno nascuntur culmo, non simul omnes pandendi adolescant sed secundis tertii succedentes, cultorem suum dominumque oblectent. Sive tamen flores, sive fructus dicantur hæc Acta Sanctorum Maji; flores propter multiplicem suam varietatem, fructus propter copiosam utilitatem; patere, CELSISSIME PRINCEPS, ut TUO inscripta nomine ea accipiat orbis Christianus, nunc dimidia, postmodum integra; qualia vel numquam erat habiturus a nobis vivis, vel multo serius habiturus, nisi TUA apud Deum accepta precatio, apud homines auctoritas gravis intercessissent. Cum vero nominabimus FERDINANDUM FURSTENBERGIUM, nihil ultra Lector expectet a nobis, quam plenum reverentiæ profundæ silentium hac præsertim solemni die, PRINCEPS CELSISSIME, qua ad Exceptionis TUÆ festivissima hilaria, omni elegantiarum leporumque genere exornanda, et ad laudes TUAS pro viribus celebrandas, Artes universæ sic Monasterium concurrerunt; ut his cunctorum aures, oculos, animosque tenentibus et exquisitissima titulis ac meritis TUIS encomia certatim producentibus nullus relinquatur locus tenuitati nostræ, tanto minus ad ejusmodi argumentum factæ, quanto diutius versatæ in tractanda simplici sine cultu antiquitate. Finem itaque præfandi facimus; et geminati deinceps Pontificii ac Principatus munus SUAVITER, ut hactenus, ET FORTITER gesturæ CELSITUDINI TUÆ, diuturnitatem auguramur prosperandi usque et usque Regiminis, ex ipsa idem optantium multitudine. Nam, ut apte non minus quam eleganter cecinit Bernhardus tuus Rottendorphius, memor annorum triginta trium, quibus felicissimæ memoriæ THEODORUS FURSTENBERGIUS Paderbornensem Episcopatum tenuit:

*Si TIBI fata pares tribuant virtutibus annos,
Ceu dedit imperio par Deus ingenium;
Non tamen æquabunt populorum vota, precantum
ut superes PATRUI tempora læta TUI.*

SUAVITER

SUAVITER ET FORTITER
Symbolum Celsissimi ac Reverendissimi Principis

FERDINANDI

PADERBORNENSIS AC MONASTERIENSIS EPISCOPI,

nobile Gentis Furstenbergicæ Stemma
Virtute ac Doctrina illustrius facientis,
propemptico carmine explicatum
auspicatissimo mense Novembri,

SOLEMNIBUS WESTPHALIA GRATULANTE IDIBUS

Quisquis parentum gloria superbire,
Veteresque ceras atrium per excelsum
Gaudet repostas exhibere majorum,
Aliena jactans ; videat HUNC, suæ stirpis
Grande decus, illustrisque columen illustre
Domus, retro actis seculis perennantis.
FURSTBERGIUS hic est, Nobilis, Pius, Doctus;
FURSTBERGIUS, Princeps, Episcopus, Vates.
Quod plurimorum gloria ac decus summum est,
Stirps nobilis et antiquus ordo majorum,
Vix numerat ILLE inter sua. Ingeni clarus
Doctrina foetus, non avorum egens laude,
Laus ipsa avorum ; nobilesque virtutes,
Animo profectæ, quidquid et mare et tellus
Divite recondit abditum sinu parvi
Faciente, supra Nobiles Virum tollunt,
Hominesque supra; Heroibusque, quos finxit
Antiquitas sibi fabulosa, Martive,
Appollinive, vel Jovi parem reddunt,
Mendacio excepto. Urbium, MIMIGRODA,
Formosa princeps, nobilis, pia, et docta:
Pietatis alma mater ; alma Musarum
Phœbique nutrix jam tui ; virorumque,
Probata quorum dextra non semel bello,
Ingens palæstra ; tolle, tolle formosum
Caput : intueri Principem propinquantem
Ad te, expetitur, laurea coronatum
Comam, decorum pectus aureæ insigni
Crucis, tenentem dextera pedum, læva
Gladium manu, et (quod maximum reor donum)
Similem tibi ipsi, Nobilem, Pium, Doctum.
Nunc, quanta fueris, ille te repræsentat,
A te repræsentatus olim, amatusque,
Et concupitus. En venit, venit tandem.
Quodcumque doctum, aut nobile, aut pium est, tecum
Occurrat uni et Nobili, et Pio, et Docto :
Qui SUAVITATE SUAVITER PIA CIVES

Et

Et FORTITUDINE FORTITER TUOS DOCTA
Per arduam Virtutis atque Doctrinæ
Ducet volentes semitam, reducetque
Fors inde si quis degener deerrarit.
Fons Paderanus testis, inclitorumque
Neuhusa sedes Principum, et superbarum
Domino sub illo quidquid urbium est circum.
Non invidabit ulla vel suum Gallo
Clarum triumphis Principem, aut suum Hispano
Opibus potentem, aut Angliæ suum Regem.
Non ipsi avorum gloriam Leopoldum
Suum Viennæ, vel Pragæ suum : quid? quod
Nec invidabit tibi tuum Caput, Roma,
Licet sacrato vertice orbi adorandum.
Beata ter quaterque sub suo est, docta,
Pia, nobilisque, Principe. Hoc sat, hoc plus est,
Quam quælibet, vel maxima ambiens, ausit
Sperare. Padera, si redux tenet terras
Pax læta, pace SUAVITER, sub Hoc, gaudet;
Si Mars ferox, defensa FORTITER; tuta est.
Virtus ubique SUAVITER per Hunc regnat,
Vitiis ubique FORTITER per Hunc pulsus.
Sic SUAVITER, sic FORTITER juventutem,
Sic SUAVITER, sic FORTITER senectutem
Pietate, Virtutisque, Litterarumque
Exultat instructam artibus sub hoc quidquid
Aut civitatum Principe, aut colonorum est.
Hic te tuosque tantus, o MIMIGRODA,
(Occurre gaudens) advenit beaturus.

Conradus Janningus S. J.

APPROBATIO

APPROBATIO CENSORIS ORDINARI.

Opus de Actis Sanctorum Maji, per Reverendos Patres Godetridum Henschenium et Danielem Papebrochium, SOCIETATIS JESU Presbyteros, digestis atque illustratis, quod fel. mem. AUBERTUS VAN DEN EEDE, nuper Antuerpiensis Episcopus Illustrissimus, dum adhuc Archidiaconus et Librorum Censor inter nos esset legere cœpit, et quousque legerat vehementer sibi placuisse demonstravit, videre tamen perfectum non potuit morte præventus ; id ego ultra medietatem productum voluminibus tribus, ex officio, post ipsum suscepto, legi ; et tanti Viri judicio etiam in ceteris, quæ deinde ad censuram datæ sunt, partibus dignum omnino reperi. Utpote de quo, sicut ille alias ad Aprilem a se similiter recognitum dixit, PRUDENS ERUDITIO ANTIQUA REDUCIT, ET SIMPLEX VERITAS OBSCURA REVELAT. Quare hos etiam tres tomos, in quibus nihil deprehendi, quod orthodoxæ fidei bonisque moribus adversetur, sed uberem copiam pulcherrimorum ad omnem virtutem exemplorum, publicam lucem mereri tanto propensius censeo, quanto accuratioribus Commentariis Observationibusque singula invenio discussa atque expensa. Tunc enim perfecte prodest Sanctorum Vitas scriptas habere, cum intelligitur qua fide et auctoritate unaquæque earum scripta sit. SI SEPARAVERIS PRETIOSUM A VILI, QUASI OS MEUM ERIS, inquit Dominus per Jeremiam. Ori igitur Domini assimilari nituntur, qui certa ab incertis, vera a falsis (quantum quidem humana qui diligentia potest) maturato secernentes examine, conantur Historiam Ecclesiasticam ea parte excolere, qua magis intractabilem hæreticisque contemptam eam reddidit præteritorum incuria atque inertia temporum. Quod ut præfatis Auctoribus, sacrum suum Annum per menstrua incrementa promoventibus, ex communi piorum atque eruditorum desiderio, feliciter cedat, meum etiam votum est. Antuerpiæ Idibus Augusti MDCLXXX.

ANTONIUS HOEFSLAGH, *Sacræ Theologiæ Licentiatius,*
Ecclesiæ Cathedralis Antuerpiensis Canonicus Graduatius,
et Seminarii Episcopalis ejusdem Præses,
Librorum in civitate eadem Censor.

FACULTAS

R. P. PROVINCIALIS FLANDRO-BELGICÆ

SOCIETATIS JESU,

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Acta Sanctorum, ad sedecim primos dies mensis Maji pertinentia, cura et studio Godefridi Henschenii et Danielis Papebrochii, e Societate JESU, collecta, digesta, et illustrata tres dictæ Societatis Theologi legerint, Opusque laboriosum, eruditum, ac luce publica dignum judicarint. Ego infrascriptus Societatis præfatæ per Flandro-Belgicam Præpositus Provincialis, potestate ad id mihi facta a Reverendissimo Patrè nostro Joanne Paulo Oliva Præposito Generali, concedo Michaeli Cnobbaert, Typographo Antuerpiensi, facultatem eadem Acta excudendi.

Cumque Sacræ Cæsareæ Majestatis decreto cautum sit, ne qui libri a Societate JESU conscripti, in Provinciis Romano Imperio subjectis excudantur aut venales proponantur absque ejusdem Societatis consensu ; hisce declaro eundem Typographum isto privilegio legitime frui. In quorum fidem hisce, officii mei sigillo munitis, manu mea subscripsi. Actum Antuerpiæ 6 Augusti 1680.

LUDOVICUS DE CAMARGO.

PROTESTATIO

PROTESTATIO
AUCTORUM
AD LECTOREM.

Quod ante quatuor prægressos Menses identidem protestati, nos in hoc de Actis Sanctorum argumento servatas velle URBANI VIII Pontificis Maximi Constitutiones; neque nostris aliorumve huc referendis Commentariis aliud velle momentum inesse, quam est historiæ ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ; idem denuo protestamur. Obtestamur etiam eos, qui meliora aut veriora se habere putaverint, ea ut dignentur communicare, cupientibus discere, et corrigi paratis atque corrigere quidquid emendationis egere cognoverimus; idque vel opportuna aliqua in progressu Operis occasione, ut jam sæpe fecimus, vel ea deficiente in faciendo postmodum totius Operis Supplemento. Deprecamur autem, ne mox ac reperiet aliquis diversum quidpiam a sensu, in sua Natione, Provincia aut Religione recepto, id sibi prius statuatur esse improbandum, quam seposito affectuum præiudicio rem totam expenderit; vel, si id est difficile, eruditorum passim alibi virorum liberiores de proposita controversia sententias exquisierit. Imprimis vero obsecramus, ne nos, quibus unice proposita est Major Dei gloria, per cultum Sanctorum in certiori veritate fundatum, apocryphis qua fieri poterit seclulis; in hisce discernendis notandisque agi quis credat alieniori a se suisque rebus animo. Si cui tamen secus videbitur, eoque iustum arbitretur expostulationibus, etiam typo vulgandis, contra nos agere; non simul id efficere velit, ut vel non liceat vel non expediat ad objecta respondere. Quamvis nec putemus obligatos nos semper, ad responsum, eo quo voluerint modo ac tempore sic expostulantibus dandum, quando satisfactionem expostulando prætensam ipsi sibi liberaliter præripiunt; et apud animos sic comparatos, ut factione magis quam ratione moveantur, causam dicere, nihil aliud foret quam offensas augere, fortassis in totius nostræ Societatis injuriam et publica simplicium mentium scandala erupturas.

SYNOPSIS SANCTORUM PERTINENTIUM AD TRES PRIORES TOMOS MAJI

SECUNDUM TRIPLICEM VITÆ STATUM,
MONASTICUM, ECCLESIASTICUM, ET SECULAREM.

Tres Priores Tomi continent dies sedecim, suntque in his SANCTI propriis designati nominibus circiter DCCCXXX; certo numero expressi ultra VII millia, præter alios absque numero notatos. Horum præcipui in triplicem Statum distributi, hac Synopsi indicantur. Asteriscus, * nomini additus, significat ejus Sancti Vitam vel Commentarium de ipso aptiorem esse moribus informandis, ornandis concionibus, colloquiis piis et religiosæ super mensam lectioni parandæ.

IN STATU ECCLESIASTICO.

Prophetæ Hagiographi veteris Testamenti, * Job et * Jeremias, utriusque memoriæ, Reliquiæ, cultus.

Apostoli. * Philippus, Acta Latina et Græca, filiæ, Reliquiæ. * Jacobus Alphæi Martyr Ostracinae, * Jacobus Frater Domini, cujus Mater Maria Cleophæ, Episcopus Jerusalem, et ibi passus, supernumerarius uti Paulus; utriusque distincta Acta, Reliquiæ, cultus apud antiquos. Ab utroque distinguendus Jacobus Zebedæi, Frater Joannis.

Pontifices Romani. * Alexander I, Acta sincera et antiqua ex MSS. Beaedictus II, Paschalis I, * Pius V, Vita auct. Gabutio, relatio Romana, miracula, a pag. 612 ad 709.

Patriarchæ Orientales * Ex his Alexandriæ, * Athanasius. Vita, Translatio Venetias, Miracula, ex ipsiusmet et antiquorum scriptis, digesta capitibus 39, a pag. 191 ad 253. et Appendix de Symbolo, ejus nomen præferente. Constantinopoli * Gregorius Nazianzenus. Vita collecta a Cæsare Baronio, cum prolaxis et necessariis ad eamdem Notis. Carmen de vita propria, prosa redditum. Translatio triplex ex MSS. Latinis et Græcis, a pag. 369 ad 459. * Germanus. Vita ex variis, Translatio in Appendice. Denique Nicolaus Mysticus.

Maji T. I

Antiochiæ, Evodius Martyr. Hierosolymis, * Judas Quiriacus: controversa ætas et Martyrium: ejus et inventæ Crucis Historia apocrypha. Maximus, ab Arianis depositus. Omnium denique hujus Sedis Præsulum * Historia chronologica, posita ante Tomum 3 cum 13 Parergis conducentibus ad notitiam Historiæ Orientalis et solutionem objectarum a Carmelitanis Scriptoribus difficultatum. Eodem faciunt ante Tomum 2 Hodæporeica sacra Joannis Phocæ et Antonini Placentini, veritatis discernendæ et Terræ sanctæ certius ac distinctius cognoscendæ causa, comparata et opposita inter se.

Episcopi alii in Oriente. Athanasius Corinthi, Petrus Argis, Hermes Philippis, Achillius Larissæ, Sabas Daphnusiæ, Olbianus Aneis, Pausiacus Synnadæ, * Epiphanius in Cypro, Acta collecta ex variis, rejecta apocrypha Joannis et Polybi. Theodotus Cyriniæ, Silvanus Gazæ, Eulogius Edessæ, * Joannes Silentarius in Palæstina, Acta Græcolat. per Cyrillum. Huc spectant, Mocius seu Mucius Presb. Constantinopoli, Acta ex MSS. Euthymius et Petrus Alexandriæ, Rhodopianus Diaconus Martyr Aphrodisiæ, Abdius et Abbas cum aliis Presbyteris et Diaconibus in Perside.

Episcopi et Clerici in Italia. * Nicolaus Albergatus, S. R. E. Card. Bononiæ. Vita duplex per Jacobum Zenum et Carolum Sigonium. Theodorus, * Maurelius Ferrariæ, Legenda apocrypha. Maurelius Imolæ, Villanus Eugubii, * Aldebrandus Foro-sempronii, * Gerontius Callii, Chrysopolitus Bettonæ, Paulinus Senogalliæ, Ursus Fani, * Juvenalis Episcopus Narniæ: alterque Juvenalis Confessor Fossani. Acta vitæ confusa, distinctæ historiæ Translationum, Elevationum recentius utrobique factarum monumenta authentica, a pag. 381. ad 418. * Gregorius Ostiensis Legatus Apostolicus in Hispania, Alexander Vinciolus Nuceriæ, * Antoninus Florentiæ, Vita duplex, Analecta ex Processibus, Translatio.

II

Florentius

Flavianus Campiliæ, Bonifacius *Ferenti*, Valentinus *Genue*, Hildebertus *Dertonæ*, Petrus *Papæ*, Valerius et Gerontius *Mediolani*, Pomponius *Neapoli*, Bonosius *Salerni*, Laborator *Beneventi*, Benedictus *Æserniæ*, Cataldus *Tarenti*, Priscus *Nucerinæ*. Tum ex Africa adducti, Innocentius *Cajetani*, Florentius et Vindemialis *Tarvisium*, Euphrosinus *Panzanum*, Rossius *Suessam*. Presbyteri, * Calepodius *Martyr Romæ* et Eutitius *Suriani*. Alii item variis locis, Danni, Chrysanthus, Fortunatus, Philippus *Argyriensis*, Nepotianus, Hypolitus, Mettius, Anthimus. Item Diaconi, Sisinnius, Primus, Marcus, Eventius, Theodulus, Jacobus, Dominicus.

In Hispania Episcopus * Abulæ S. Secundus : Inventio et Translatio, ejusdem et sociorum missio ab Apostolis. Felix Diaconus *Martyr Hispaniæ*.

In Gallia Episcopi. * Petrus *Tarentasiæ*, Acta Vitæ, miracula, canonizatio, * Hilarius *Arelate*, Vita, Vindicte, socius Prosper. Theodardus *Narbonæ*, Vita discussa. Arigius *Vapinci*, * Africanus *Vabri* Vita discussa. Justus Dionysius, Nectarius, Nicetius et Mamertus *Viennæ*; Orientius *Auscii*, * Macarius *Burdegale*, Lemovici *Aurelianus* et * Sacerdos, Vita ex MSS. *Tolosæ* Erembertus, *Biturigibus* Palladii duo et Desideratus; Vesontione Silvester et Fronimius; Autissiodori * Peregrinus *Martyr* Vita ex MSS. Marcellianus, Valerius, Valerianus, Helladius, et * Amator. Vita ex MSS. *Claramonte* Aprunculus, *Suessione* Onesimus, *Ambianis* Honoratus, *Cenomannis* * Domnolus, Vita duplex; *Bajocis* Ragnobertus cum Zenone Diacono; *Sagii* Alnobertus, in *Armoricis* Briocus, *Metis* Godo et Agathymber. Item, Presbyteri, Gibrianus *Remis* (de cujus miraculis tres prolixi libri serius allati differuntur ad ultimum tomum Maji) Eusebius *Autissiodori*, Placidus *Augustoduni*, Emarus *Carnuti*. Diaconi etc. Avitus, Carcodemus, Aventinus, Ceremius, Andeolus *Martyr*, Jovinianus *Martyr*.

In Anglia et Hibernia * Joannes *Beverlacensis* Eboraci Archiepiscopus. Vita et miracula per quatuor auctores ex MSS. Eadbertus *Lindisfarnensis*, Asaphus in *Wallia*; Kellacus, Carantocus, Moeldodus, *Hiberni*.

In Belgio Aufridus *Ultrajecti*. * Wiro *Ruremundæ*, Commentarius Joannis *Bollandi*. Trajecti ad Mosam Domitianus et * Servatius. Acta et miracula ex variis a pag. 204 ad 227. Hujus occasione parata erat nova Diatriba de Episcopatu et Episcopis *Tungrensibus* et *Trajectensibus*: sed ob causas dilata est, præfigenda ultimo Tomo Maji. Gerbernus Presbyter *Gellæ*, in *Actis S. Dymphnæ*.

In Germania * Modoaldus Archiepiscopus *Trevirensis*. Vita, Translatio. Britonius. Ibidem * Theodulphus Presbyter miracula. * Godehardus Episcopus *Hildeshemensis*, Vita, miracula, canonizatio. Philippus Presbyter *Gellæ* in *Palatinatu*, de cultu plura in Appendice. * Stanislaus *Martyr Episcopus Cracoviensis* in *Polonia*. Vita et miracula, per Joannem *Długossium*, a pag. 297 ad 275. * Joannes *Nepomucenus* *Canonicus Pragæ* propter secretum Confessionis submersus.

IN STATU MONASTICO.

Ecclesiam Orientalem illustrarunt Pachomius et Theodorus Abbates. Acta pulcherrima et prolixissima Græcolatina per fere coævos, de iisdem Ammonis Episcopi Epistola, a pag. 282 ad 358. Appendix de Junioris Pachomii seu Postumii Vita apocrypha. * Joannes Damascenus, Acta Græcolatina cum encomio ejus per Constantinum Logothetam in Appendice. Nicephorus Confessor *Hegumenus Medicensis*. * Germanus *Hegumenus fundator Cozimitres*. XLIV Monachi *Sabbaitæ* in *Palæstina Martyres*. Plures Monachi et Virgines in *Perside*.

In Occidente antiquiores ac fere Benedictini, * Petronax *instaurator Casini*, Hilarius *Abbas Galeatensis*, Adamus *Firmi*, * Marculphus in *Gallia*, Vita duplex. * Theodulphus *Remis*, Antonius *Turonibus*, Tudinus *Corisopiti*, Ultanus *Fossis*, Maurontus *Duaci*, * Waldebertus *Luxovii*, * Fidolus *Trecis*, Britonus in *Anglia*, Brandanus in *Hibernia*. Item Abbatissæ. In Belgio. * Rictrudis, Acta, miracula, favores prolixissime deducta ex MSS. a pag. 79 ad 154. Bertha *Avennaci*, Waldrada *Metis*, Agnès *Pictavii*, Benedicta *Romæ*, * Beatrix *Patavii*, Vita duplex, miracula.

Cluniacenses. * Majolus *Abbas*, Vita triplex et miracula, a pag. 655 ad 695, * Conradus *Fundator Montis-Angelorum in Helvetia*.

Camaldulensis Angelus *Martyr Massacii*.

Cistercienses (præter Petrum Archiepiscopum *Tarentasiæ*, et Mafaldam *Reginam*) Alexander *Conversus Fusniaci*, Catharina *Parci* in *Brabantia*.

Canonici Regulares (præter Ubaldum, Episcopum *Eugubinum*) Gualterius in *Gallia*, Geraldus in *Lusitania*, Stanislaus *Casimirensis* et Michael *Gedrocus in Polonia*.

Basilianus, Leo in *Calabria*.

Ord. Cruciferorum, Ventura in *Umbria*.

Carthusianus, Nicolaus *Albergarus Cardinalis Archiepiscopus Bononiensis*, de quo supra.

Ordinis Prædicatorum (præter Pium V, et Antoninum Archiepiscopum *Florentinum*) * Aegidius in *Lusitania*, a pag. 406 ad 433. * Bernardus cum 2 parvulis ibidem. * Elisabetha *Filia Regis Hungariæ* in *Helvetia*.

Ordinis Minorum (præter Alexandrum Episcopum *Nucerinum*) Philippus *Aquilanus* in *Italia*, * Zacharias in *Lusitania*, * Ladislaus in *Polonia*, a pag. 595 ad 611 Tertiarii vero in *Italia*, * Vivaldus, * Gerardus. *Illuminatus*.

Carmelitæ, * Angelus *Martyr in Sicilia*. Cultus, Translatio, miracula ex processibus et instrumentis authenticis, a pag. 56 ad 91. Vita triplex, sub nomine Enoch Patriarchæ *Jerusalem*, ut socii et testis oculati, scripta ab homine, loca, personas, tempora confundente, ritus etiam Græcos et publicæ ac privatæ rei statum in Terra sancta atque Carmelo ignorante, ideoque suo loco præterita; ad importunam expostulationem, speculo Carmelitano præfixam, datur in Appendice, a pag. 793 ad 838. * Aloysius *Rabata in Sicilia ex Processibus MSS. cum Apologia prævia ad querelas de Martio et Aprili*. * Simon *Stock*, vi Generalis, nunc pauca de cultu et ætate

I. PARTIS MAJI.

*ætate, plura quando nobis Burdegala mittetur Vita, a Joanne Swanninghono coevo, ut præten-
ditur, scripta.*

Eremitæ Augustiniani, * Gregorius [Verucu-
lensis, * Magdalena Albritia, et Prudentia Co-
mensis, in Italia omnes.

Ordinis servorum B. MARIE * Franciscus Se-
nensis ex Processibus MSS.

Solitarii nulli Ordini adstricti. Reginaldus et
Francus in Calabria, Nicolaus Neapoli, Fortis
in Umbria, Benignus Perusiæ, Dorotheus Lucæ
* Ampelius Genuæ, * Mirus Surici, Primaël in
Armorica, Joannes Monasteriensis Cainone, Gen-
tius Carpentoracte, * Dominicus Calceatensis in
Hispania, Miracula proliza.

Virgines MM. * Dymna in Belgio, Florina et
Flamina in Arvernia, Liceria Senonibus, Solan-
gia Biturigibus, Quirilla et Sophia Romæ, Vio-
la Veronæ, * Glyceria et Pelagia in Oriente,
quarum Acta Græcolatina. Aliæ Sacræ Virgines :
Irene Constantinopoli culta, Teuteria et Tusea
Veronæ, Eupuria Cajetæ, Panacæa Agamii, Do-
minica ad Larium lacum, * Imelda Bononiæ,
* Herina et Cæsaria in Calabria. Rolendis in Bel-
gio, * Helena et * Mastidia Trecis. * Maxima in
Provincia. Reclusæ in Italia, Joanna et Gemma :
in Helvetia * Wiborada et Rachilda, quarum du-
plex Vita ex MSS.

IN STATU SECULARI.

Reges, * Sigismundus Burgundionum, et Fre-
mundus in Anglia. Regum filiæ * Mafalda Lusita-
niæ, * Elisabetha Hungariæ. * Donitilla filia Fla-
vii Clementis Cos. cum Nereo et Achilleo, Eu-
phrosyna et Theodora : Translatio curata a Car-
dinali Baronio. * Palmatius Consul Martyr. Fal-
tonus Pinianus Proconsul Romæ. * Pontius Mar-
tyr, Philipporum Imperatorum intimus, * Gor-
dianus martyr, Juliani Vicarius. * Florianus,
Princeps Officii. * Acacius Centurio. Alii Marty-
res illustriores, * Bonifacius Tarsi, Alexander
Druziparæ, Valerianus Forolivii, Peregrinus An-
conæ, Alphius, Philadephus, et Cyrinus, valde
proliza Acta Græcolatina, sed apocrypha. * Isi-
dorus in Chio, * Victor et Corona Alexandriæ ; et
ex Militia Romana plurimi. Ex Perside * Si-
meon, Isaacius, Bachtisoes, Batas. Alibi vero et
posteriori tempore Martyres, Witisindus, Eu-
daldus, et Sixtus in Hispania : * Gengulfus
et * Evermarus in Belgio ; * Halwardus in Nor-
vegia.

Conjuges sancti. In Thebaide * Timotheus et
Maura Martyres Attaliæ, * Hesperus et Zoe cum
filiis Martyres, utrorumque Acta Græcolatina.
* Walbertus et Bertha, Parentes SS. Walde-
trudis et Aldegundis. * Isidorus Agricola et Maria
illius uxor : Vita utriusque et miracula, ex Pro-
cessibus et Hispanico Bledæ.

Viduæ : * Monica, Mater S. Augustini. Trans-
latio corporis, Aroasiam an Romam ? * Bertha
cum filio Ruperto Duce Bingensi, Vita scripta a
S. Hildegarde. * Itta vel Iduberga, Mater S. Ger-
trudis, Miracula. Mundana, Mater S. Sacerdo-
tis.

Agricolæ, * Albertus Bergomi, * Isidorus Ma-
driti.

Prætermissi vero ad dies Singulos, quorum
obiter memoria illustratur, simul omnes sunt
supra quadringentos ; præter longe plures, qui
cum illis indicantur, veluti de quibus vel in
prægressis quatuor mensibus actum est, vel in
secuturis agetur.

Singulis Tomis subjunguntur Acta Græca, ad
quemque spectantia ; primo etiam Synaxarium
Maji ex Menologio Basilii Imperatoris. Eidem I
Tomo præmittuntur Ephemerides Græcorum et
Moscorum, horum Figuratæ et 12 grandibus
æneis tabulis expressæ. illorum Metricæ cum
Præfatione de conversione et schismate Mosco-
rum et Appendice de Sanctorum tabellis, dipty-
chis ac triptychis, atque observationibus ad sin-
gula festa et Sanctorum nomina, indicantibus
quæ monumenta, præsertim Græca, habeamus
aut adhuc desideremus : exploratur etiam Lec-
toris judicium de suspectis quorundam Actis.
Quod enim in principio Operis timidius, in cre-
scente paulatim ipso usu discernendi facultate
minus dissimulanter nunc facimus, nullo non
die aliqua relegante ut apocrypha et fabulosa ;
quædam etiam, ad evidentiorum convictionem
insulsæ fictionis, integre exhibentur, cum cen-
sura convenienti eis addita.

Ornatur hoc Opus, præter Tabulas 12 Epheme-
ridum, folium expansum implentes, aliis 8
ad libri mensuram factis, et minoribus 12, ac
denique sextuplici Indice, 1 Sanctorum, quorum
in unoquoque tomo Acta vel memoriæ illustran-
tur, 2 Chronologico, 3 Historico, 4 Topographico,
5 Onomastico vocum Barbararum, 6 Morali ad
usum Concionatorum, Catechistarum etc.

SUMMA PRIVILEGII

REGIS
CATHOLICI.

CAROLUS, Dei gratia Hispaniarum, etc. Rex Catholicus, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, etc. Serenissimus Belgarum Princeps, diplomate suo sanxit, ne quis Acta Sanctorum mensis Maji, auctoribus Godefrido Henschenio, et Daniele Papebrochio Societatis JESU Sacerdotibus edita, praeter voluntatem Michaelis Knobbari proximis novem annis ullo modo imprimat, aut alibi terrarum impressa in has nostrae Germaniae Inferiores ditiones importet, venaliave habeat: qui secus faxit, confiscatione librorum et alia gravi poena mulctabitur, uti latius patet in litteris datis Bruxellae xxiii Junii MDCLXIII,

Signat.

LOYENS.

EPHEMERIDES

GRÆCORUM ET MOSCORUM

HORUM FIGURATÆ, ISTORUM METRICÆ,

Latine redditæ et observationibus variis illustratæ.

PRÆFATIO COLLECTORIS D. P.

Usus antiquus
Fastorum

Fastorum libri appellantur, inquit *Festus*, in quibus totius anni fit descriptio. Tales sub eodem nomine versibus suis illustravit *Ovidius*, *Festa et Ludos Romani populi*, ortus item atque occasus siderum notantes, nec non illustriora quædam gesta, quæ publica auctoritate iudicata erant mereri memoriam quotannis populo renovandam. Eorum sic appellandorum principium fuisse a tabulis quibusdam, Fastos dies et nefastos notantibus, nemo tam parum Romanæ antiquitatis peritus est ut nesciat; neque velim dubitare, quin ejusmodi tabulis, idem Fastorum nomen remanserit, quamdiu sub Romanis Consulibus Imperatoribusque gentilibus respublica stetit. Aliud certe nomen nullum, quod iis solis proprium fuerit, apud antiquiorum temporum scriptores invenio. Nam *Polemei Laterculus*, cujus specimen, id est *Prolegomena* quædam, dedimus in *Præfatione Generali* ad *vitas Sanctorum* Cap. 4 §. 3, anno primum CCCXLVIII conscriptus fuit: quo tempore *Laterculi* etiam dicebantur Magistratum vel civilium vel militarium catalogi, imo et *Nomenclaturæ* singularum Legionum ac Tribuum, quas posteriora tempora Album aut Matriculam nuncupaverunt: sed et *Laterculum Theophilus Alexandriæ* Episcopus, teste *Sigeberto*, appellavit *Cyclum* de observatione *Paschæ* per centum annos digestum. Longe antiquior est *Kalendariorum* appellatio, et aureo etiam seculo nota: sed ea, uti nomen habent a *Kalendis*, quibus usuræ cedebant et reddebantur; ita ad rem *fœnebre* solummodo pertinuisse probari potest ex antiquis qui eorum meminerunt auctoribus.

2 Ceterum uti Fastorum nomen a restrictiori, quam diximus, significatione ad longe ampliorem notionem frequentior usus transtulit,

Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi;

sic *Kalendarii* vocem, a libris expositæ creditæque pecuniæ (quantumcumque grandibus et centum etiam, ut *Martialis* loquitur, paginis *Kalendarum*) idem usus transtulit ad aliam illam multo arctiorem, qua primitus Fastos dictos putamus; non quidem ut fastos nefastosque dies juri dicundo notarent (horum enim distinctio, *Gentilibus* observata, sub *Christianis* Imperatoribus exolevit) sed ut descriptis columnatim *Kalendarum*, *Nonarum*, atque *Iduum* notis cum litteris *Dominicalibus*, totius anni festa in iis adnotarentur. His autem et antiquis *Fastis*, una in tabula expressis, istud commune mansit; quod sicut in antiquis dies fasti rubro, nefasti nigro describebantur colore; sic in *Kalendaris* majora minoraque festa, simili colorum varietate distinguerentur, more hodiernum observato: unde etiam ab *Ovidio* *Picti fasti* dicuntur. Testatur id titulus vetustissimi atque *Augustæo* ævo politi marmoris, hodiernum in *Capitolio Romano* visendi, cui totus fastorum nefastorumque ordo et ratio inscripta cernitur: legitur enim in titulo quidam *Libertorum Comes* ipsum expoliendum et pingendum curasse.

3 Sicut autem istud sculptum fuit in Marmore, pal-
Maji T. I

mos Romanos duodecim lato, alto decem: ita nequaquam absurdum fuerit credere, etiam in membranarum cubitalibus aut bicubitalibus, ad usum privatorum, similes fastos descriptos depictosque: idemque æstimare etiam de *Kalendaris* Christianorum licebit, cum idem etiam hodiernus usus obtineat. Usum porro eundem ad Græcos una cum Imperio transivisse cur dubitem, licet nullo dum id teste vel exemplo habeam comprobatum? Nam quod ad colorum diversitatem attinet, de ea constat ex ipsorum omniumque Orientalium Ritualibus libris, impressis ac manuscriptis, qui passim Rubrica reperiuntur distincti. Quod vero spectat formam unius chartæ membranæve expansæ, sufficiens ea est illi Græcorum *Kalendario* excipiendo, quod una cum aliis Orientalium *Kalendaris* exhibuit *Parisiis* anno MDXCI *G. Genebrard*, ante *Psalterii Davidici* vulgarem editionem. *Kalendarium* autem vocavit ipse notiori nobis voce, quod Græci *Menæum* aut *Menologium* appellant. Hoc tamen nomine non solum intelligunt iidem Græci brevem aliquam Sanctorum toto anno quotidie recurrentium nomenclaturam, qualis in nostris spectatur *Kalendaris*: sed etiam, idque potissimum, explicationem quamdam unius pluriumve per dies singulos recolendorum notitiam, quoad vitæ aut passionis modum, tempus et locum, qualem continent, quæ etiam vocantur, et passim a nobis laudantur *Synaxaria*; iis similia *Martyrologiis*, quæ apud Latinos exorsi sunt scribere *Beda* et *Florus*, quæque deinde absolverunt *Rabanus*, *Usuardus*, *Ado*, *Notkerus*, strictioris laxiorisve epitomes formam observantes.

4 Habebamus ergo duplex genus *Menæorum* seu *Menologiorum*, a mensibus in quos annus dividitur, dictorum: brevissimum unum, quod totum possit membrana una expansa objici oculis; plenius alterum, quod debeat integrum volumen implere. Sed præter hæc, aliud tertium deprehendi in ipso majorum *Menæorum* corpore latitare, prorsus ei *Martyrologio* simile, quod ante octingentos annos *Wandelbertus Prumiensis* monachus versibus hexametris descripsit; quodque *Joannes Molanus* ante *Usuardi Martyrologium* versiculatim distractum exhibuit, iterumque collectum recudit *Acherius* tom. 3 *Spicilegiorum* suorum. Reperi enim in prædictis *Menæis* de singulorum dierum Sancto uno præcipuo, ante ejus elogium, hexametrum unum; primumque inventi hujus mei specimen, collectis totius Martii versiculis, ante Græca Acta ejusdem mensis exhibui, rursumque inter Acta mensis Aprilis, sub appellatione *Ephemeridum Metricarum*, haud omnino (ut mihi videbatur) inepta et necdum in Sacris occupata; Latinis vero auribus non displicitura, quibus eadem ex aurei seculi Poetis *Propertio*, *Ovidio*, *Martiale* innotuisset. Facto autem istic initio, cum placuisset, semel sub unum aspectum dare totius Græcanici Anni sacri cursum, hexametris illis comprehensum, potius quam eum sic menstruatim distrahere; sub eadem *Ephemeridum* appellatione id faciendum censui: sub eademque comprehendere etiam volui quartum quoddam *Menæorum* seu *Menologiorum* genus, in quo iidem fere totius anni San-

translatus ad
normam Ec-
clesiasticam,

etiam apud
Græcos sub
nomine Me-
næorum,

duplici forma:

hinc sub no-
mine Ephe-
meridum ter-
tiam Metri-
cam

et quartam
figuratam
addimus.

per decem tabulas distributi, exprimuntur effigies Ephemeridas Figuratas, sumpto ex re nomine, nuncupare; sicuti istas, ex propria sibi styli ratione, vocavi Metricas. Equidem fateor ignorare me utrum hoc tempore talium usus sit in Græcia: fuisse, certum habeo: accepi enim eas ex Moscovia; quo a Græcis inventas dubitabit nemo, qui gentem novit eorum, a quibus fidem Christianam primum accepit, ita usurpantem ritus, litteras, et imagines, ut nihil in iis novum adjecerit, nisi paucissimos aliquot suæ nationis Sanctos, et barbariem informium lineamentorum in scriptura æque ac pictura. Quomodo autem tabularum istarum prototypa ad meas manus pervenerint, accipe.

5 Anni MDCLXXI Autumnus Amstelodamum me abstulerat, invitatum illuc a CL. V. Joanne Blavio, ad Aprilis nostri impressionem offerente celeberrimos suos atque elegantissimos typos: quibus quo minus etiam prodierit, jam cæptus imprimi, fecit luctuosissimum ac damnosissimum incendium, circa finem Februarii sequentis absumens novam illius et undequaque instructissimam Typographiam. Istic agenti longe a domestica bibliotheca, sæpe autem necesse habenti ad auctores in Opere nostro allegatos allegandosque recurrere, nihil accidit commodius quam familiaritas cum duobus Fratribus Laurentio et Petro vander Hem, utroque Jurisconsulto utroque Philobiblo, si quis uspiam. Laurentio hoc erat particulare, quod non solum optimos cuperet habere libros, sed etiam in speciem ornatissimos, nulli eam in rem sumptui parcens. Affectum autem ejus, et oculos undique spectatum advenientium virorum illustrum imprimis detinebat Geographicum opus, quod a Joanne Blavio in volumina undecim sub nomine Atlantis distributum, ipse jam tum deduxerat in volumina triginta, collectis et conquisitis undique rarissimis tabulis. Multas (præsertim novum orbem spectantes) redemerat ab autoptis seu oculatis euctoribus, manu exaratas pictasque; ceteras omnes, quas æri impressas vel Blavius dederat, vel ipse acquisierat undequaque, curaverat elegantissima miniatura auroque exornandas, hominem habens uni isti operi multis annis vacantem. Proprio etiam Marte manumque addiderat eruditus commentationes iis, quibus deerant impressæ, in eamque præstantiam opus adduxerat, ut magni nominis Princeps pro eo, si venale fuisset, duo scutorum Romanorum millia offerri jusserit. Sed vir et a fortuna opulentus, et a ceterarum omnium rerum, quibus alii animum relaxare consueverunt, usu abstinens; negavit quantovis oblato pretio inducendum se, ut pecuniarum nequiquam egens, unica hac eaque honestissima recreatione et tot annorum fructu privari se sineret. Quin potius multa parabat nova, in quibus Sicilia erat (quam unica hactenus tabula expressam habemus, medium forte volumen impletura: Bavaria item in viginti tabulas elegantissime delineatas distincta; atque Moscovia, tum aliis rebus multis ornata, tum duodecim illis quas supra indicavimus tabulis.

6 Hæ postremæ ne simul in unum volumen conjungerentur, faciebat defectus explicationis necessariæ; ad quam cum me veluti divinitus oblatum crederet, orabat obtestabaturque, hanc sibi ut conferrem operam, curaturo, ut interpretatio a me danda, regalis formæ typis quam magnificentissime impressa, auro deinde super purpureum fundum inducto splendens, tota aurea videretur; sicuti in dedicatoriis quibusdam foliis jam factum ostendebat, ad exemplum aureorum istorum codicum, quos Constantinopolitanorum quorundam Imperatorum curiosa circa litteras solertia adinvenit. Equidem negare nihil poteram viro, non solum de me, sed etiam de omnibus per Hollandicam missionem Societatis nostræ Patribus optime merito: sed nec difficile erat scienti Græcas mediis quoque ævi litteras, nomina supra cujusque Sancti caput apposita legere; quippe solis terminationibus barbara, et descripta litteris, prima quidem fronte ignotis, sed quoad plerasque origine Græcis, atque a noto passim caractere non multo magis diversis quam Ger-

manicæ litteræ differant a Belgicis. Cæpi ergo ibidem Amstelodami admove manu operi, quod nostra quoque Sanctorum Acta non raro juvare posset: sed superinducta miniatura et inauratio (prout non certa aliqua ratio, sed sua lubentia inexperto ad talia pictori suggererat) multa alteraverat in vestium paramentorumque characteristicam quadam diversitate, per quam a Clericis et Monachis Laici, isti ab Episcopis, Episcopi a Patriarchis seu Metropolitibus distinguendi erunt, aliique nonnulli Sanctorum Ordines secernendi ab invicem. Ipsis quoque nominibus aliquando irrepsisse vitia deprehendi, quæ haud possent per meram conjecturam corrigi absque erroris periculo. Ad hæc simplex illa Sanctorum nomenclatura, non satis digna futura erat aut tam pretiosa speciosaque expressione, qualem ille promittebat; aut nomine meo, quod ipsi præfigere idem volebat. Quid quod in nostris Januario, Febuario, Martio atque Aprili, magnum inveniens præsidium ad illustrius aliquid utiliusque commentandum; judicabam ad ceteros menses non posse me pari passu progredi, nisi positus in Musæo nostro, et in conspectu habens reliquum pro ceteris octo mensibus apparatus.

7 Inducias itaque postulavi et obtinui ab humanissimo viro, donec ego quidem rediissem Antuerpiam, ipse vero ex Moscovia impetrasset puras et nullis coloribus obscuratas tabulas: quorum alterum citius quam optaveram contigit, ea quæ me Amstelodami tenebat spe in cineres una cum prælis Blavianis collapsa; alterum longioris moræ fuit, dum scilicet iret in Russiam extraordinarius Statuum fœderatorum Legatus indeque rediret. Quod tamen non obfuit, quominus, post Aprilis Antuerpiæ editum, circa Pascha anni MDCLXXV, promisso operi manus admoverem, juxta Nomenclaturam quam mihi Amstelodami descripseram. Successit autem constans iste primus tam feliciter, ut allatæ post biennium circiter tabulæ, non multum esse mutandum probarent in iis quæ jam pridem divinando definieram: et totum quem promiseram Commentariolum, prius absolvi quam mense Junio anni prædicti inciderem in morbum istum gravissimum, qui bis ad portas mortis adductum me arcuit a studiis per semestre integrum. His periculis defuncto, et negotiis quæ morbi tempore accumulata fuerant expedito, licuit promissum amico munus repræsentare: qui eo vehementer delectatus iterum iterumque scripsit Moscuam, nec acquievit prius quam impetravit tabulas, ad extremam operi manum imponendam requisitas.

8 Duplicis hæ sunt generis: alix, inter se per latera conglutinatæ longum constituunt volumen; et coloribus quatuor, purpureo rubro, flavo ac viridi totæ, non dico pinguntur illuminanturque, sed maculantur et obscurantur; talesque vulgo venales prostant, et tales etiam fuerant illæ quarum deformem rusticitatem videram Amstelodami elegantiori miniatura obtectam: alix puræ ac simplices, vix post longam indaginem inventæ ac demum in Belgium allatæ sunt. Celatura omnium, in ligno facta, tam est insulsa, sive lineamentorum ductus sive figurarum singularum posituram spectes, ut quidquid in eo genere insulsum potest toto Belgio inveniri, cum istis tabulis collatum, elegans valde videri debeat. Placuit ergo novas tabulas condere, quibus in æs transferendis non prorsus inutiliter pretium aliquod impenderetur; nihil autem deperiret de substantia argumenti totius; vestium scilicet (quarum differentiam facile erat sub rudi isto ductu dignocere) formas easdem accipiendo, partim ex elegantius expressis Diptychis Triptychisque de quibus infra in Appendice, partim ex similitum figurarum Græcanicarum exemplis atque ectypis variis, quarum nonnulla apud nos copia est: sic tamen ut mensura tabularum originaliter altior quam lata, et quinquefariam divisa, facta sit pro majori commodo nostro, latior quam alta; et quinque in singulis Sanctorum series, ad quatuor ordines reformatæ.

post nova
exempla ac-
cepta ex
Moscovia

repræsentan-
tur æri incisæ,

favente
Celsiss. Pader-
born. ac Mo-
nasterien.
Episc.

9 Tum operis totius specimen, uno alterove mense sic sculptum, per Hispaniam, Italiam, Galliam, Germaniamque et Belgium judicio eruditorum subjectum fuit; et illis quidem ubique probatum est ac dignum visum quod publico spectandum exhiberetur: Celsissimo autem Mæcenati nostro sic arrisit, ut quod ex parte nostra requirebatur pecuniæ abunde largitus sit, eadem liberalitate totius novæ delineationis sculpturæque impensas præstiturus, si minus generosum Typographum habuissemus, quam est Michael Cnobbarus, cujus unius ut prælis sic et sumptibus Opus nostrum excuditur. Incredibile porro dictum est quantopere consilii hujus nostri primus auctor V. CL. Laurentius vander Hem, visis tam lætis principiis exultaverit: sed haud langa hæc ei lætitia fuit. Cito enim fatalis ille Antuerpiensibus Antumnus etiam mihi incubuit, tantumque non e vivis abstulit, ac totis quatuor mensibus habuit infirmum Lovanii: et ipse interim, pertinaci quoque correptus febre, Amstelodami pientissime obiit in festo S. Thomæ Apostoli, ad extremum usque spiritum magis de vita ac valetudine mea quam sua sollicitus uti cunctis se visentibus cum multa tenerrimi affectus significatione testabatur. Proinde nemini grave videri debet, si ejus erga me caritati hæc saltem gratæ commemorationis vicissitudo nunc referatur. Inter istas variorum successuum vicissitudines conceptam natamque lucubrationem in fronte hujus Maji Lectori exhibeo, cujus majori commodo ut serviam, a Januario, more Romano, exordior annum; quem alias Græci, et horum exemplo Rutheni, a mense Septembri auspiciantur. Addidi non solum observantiunculas aliquas nominibus singulis; sed etiam quas et quorum Sanctorum Græcas Vitas seu Passiones desideremus, quas habeamus. Hoc quidem, ut Φιλῆλλες hujus nostræ curiosissimæ ætatis, qui utilissimam publico operam præstant protrahendo in lucem quæcumque anecdota veteris ac mediæ ævi monumenta, laborum ac sumptuum faciant compendium, relinquendo nobis Sanctorum Acta, dignius in hoc suo proprio Opere proditura: istud, ut eorum laudabile studium, qui in tulibus conquirendis submittendisque adjuvare nos cupiunt, scopum habeat certiore, quo diligentia suæ intendat aciem.

In his Sancti
quidam pro-
prii Ruthenis,

10 Nunc quoniam superius dictum est figuratam istam Moscorum Ephemeridem Sanctos quidem plerosque habere a Græcis, a quibus satis certo nobis constat neminem fere coli, qui eum honorem non acceperit a prisca et adhuc in fide integra apud illos Ecclesia; paucos tamen iisdem admixtos, nationi isti patrios propriosque; quid de iis sentiendum putem breviter aperendum videtur R. P. Antonius Possevinus, Apostolicis suis itineribus, laboribus, commentationibusque optime meritis de Ecclesia, idemque Legationibus, anno MDLXXXI et II, Gregorii Papæ XIII nomine, ad Joannem Basilii Magnum Moscoviæ Ducem obitis, clarissimus; in primo suo de rebus Moscoviticis ad Religionem spectantibus Commentario, scribit, quod Moscici ante quingentos annos, Duce Volodomiros, Christianam fidem a schismaticis hæreticis acceperunt: eaque imbuti, ac proinde maximo beneficio se devinctos putantes, facile crediderunt quidquid de Latinis Græci, Romanæ gloriæ atque pietatis æmuli, obloquebantur: in hac vero opinione alti et a teneris educati, chronicaque corrupta legentes, nec habentes, qui istas ex eorum animis calumnias serio possent abstergere, a Catholicis valde abhorruerunt. Deinde, inter difficultates Catholicæ Religionis in Moscovia promovendæ, hanc penultimo loco ponit idem Possevinus; quod Moscici corpora quorundam, qui schismatici fuerunt, integra se habere gloriantur; per quos miracula frequenter edi, cæcis visum restitui, ægrotos sanari, constanter affirmant: ut plurimi periculi res esse videatur, si quis illorum corporum præceptam elevet animis sanctitatem, aut

quasi dubius quærat, num ii vere Sancti Martyresve fuerint. Inter alios autem numerantur Clebi et Boris. Petrus Metropolita, et Alexius, quorum corpora extare aiunt Moscæ. Eadem qua Possevinus persuasione imbuti Rutheni in Lithuania Catholici, cum priorum typorum defectu iisdem quibus schismatici utantur Synaxariis, verentur memoriam eorum facere, quos non inveniunt Græcorum Kalendaris adnotatos; ne forte in aliquos non Sanctos, sed schismaticos impingant; uti ad me perscribendum curavit R. Adm. P. Ohilewicz, Ordinis S. Basilii Provincialis, Romanus Theologus; cum eum ego rogandum curassem, ut ex Synaxario Rutheno, quo suus ibi Ordo utitur, Latine vertenda curaret elogium Sanctorum, in Russia additorum antiquis e Græcia acceptis. Responsum autem istud mihi misit per R. P. Albertum Kojalowicz, qui meum ipsi exposuerat desiderium, obstrictum mihi ea opera, quam sibi contuleram in hic edenda Historia Lithuanicæ. Utrumque autem hic debui nominare, quia Alberti hujus Miscellaneis, ad Statum ecclesiasticum in eadem Lithuania pertinentibus, nonnihil adjutum me fateor ad sequentia commentanda; nonnihil etiam prædicti Provincialis Basiliani responsis.

11 Ceterum cum ipsius et Possevini pace dixerim, quod hujus opinio, et illorum metus procedant ex opinione pro majori saltem parte erronea, de fide ad Russos a schismaticis, et quidem hæreticis inducta. Quod hoc aliquando factum in alterius ullius nationis conversione sit, numquam credidi: soli enim Catholicæ Ecclesiæ convenit, ut ad Gentium conversionem sit vero effectus Apostolica. Proinde nec de Moscis facile inducar ut credam, conversos a schismaticis, quantumque præjudicio talis opinio fulciatur. De Gothis, qui Ariana perfidia imbuti erant, quando Italiam, Hispaniam, Africam et partem Galliarum occupaverunt, demonstravi ad diem XII Aprilis, ante Acta S. Sabæ Gothi; toto fere quarto seculo apud eos insigniter floruisse Christianam Religionem absque ulla Arianismi contagione, licet sub Regibus usque ad annum circiter CCCLXX paganis; donec eorum alter Fritigernes, adversus rivalem regni Athanaricum Valentis Ariani auxilium demereri sibi conatus est, fidem ejus seu verius perfidiam amplectendo. Ad Russos quod attinet (quorum pars una Moscoviam constituit, altera Poloniæ Regi nunc paret una cum Lithuanis) ostendit Magister meus Godefridus Henschenius, fidem Christianam primum apud ipsos prædicatam aut saltem stabilitam esse circa annum DCCCXC, a Michaelē quodam, qui missus illuc a Nicolao Chrysoberga, Patriarcha Constantinopolitano, vere orthodoxo, et unionis cum prima Sede retinendæ studiosissimo Wladimirum baptizavit, eique in matrimonium conjunxit Annam, Basilii et Constantini orthodoxorum Imperatorum sororem; ex qua natus Jaroslaus, imperii ad fidei heres factus est, non tamen absque fratrum et coheredum cæde atque injuria; et genuit Annam, Henrico I Galliarum Regi desponsam anno MLI; quæ deinde eo mortuo vidua, secundis nuptiis juncta fuit Rodolpho II Crepiaci atque Valesii Comiti, testibus Sammarthanis in Historia Genealogica; tandemque hoc etiam mortuo in patriam rediit, utique optime Catholica, et fundata apud Silvanectum S. Vincentii ecclesia memorabilis. Prædictus autem Michael totius Russiæ Metropolita in Sede Kijoviensi ordinatus, nonum vel decimum in eadem Sede successorem habuit S. Alexium, circa annum MCCCXXX: contra quem missus quidem in Russiam est a Patriarcha Constantinopolitano Schismatico Dionysius Græcus; sed intra annos non multos captus conjectusque in carcerem non potuit plene stabilire schisma, quod invexerat. Idem deinde facere conatus Phociez, homo similiter Græcus, parem successum habuit, a Synodo Novogrodensi depositus anno MCCCXV, quando in locum ejus successus est Gregorius Bulgarus, qui Concilio Constantiensi interfuit, sicuti ejus successor Isidorus Florentino. Quamvis

ut videretur
credibile
schismaticis:

Sed hi tunc
vere Catholic
fuerunt,

qui fidem
Christi ac-
ceperunt a
Græcis,

VIDE APP.
T VII MAJI
NOT. 1

autem

hunc Schismatici prævaluerint per novam
 dicit tamen Albertus prælaudatus successores
 ejusdem fuisse Catholicos usque ad annum MDXX :
 quando excisum pæne schisma resuscitavit Jonas
 Moscus, tantumque non stabilivit; quemadmodum pro-
 bari potest ex epistola ejusdam Joannis Metropolitæ,
 ad Romanæ Sedis Episcopum, apud Herberstenium.
 Rursum tamen sub finem seculi XVI Hypatium et Jo-
 sephum bene Catholicos Metropolitas Russia habuit,
 multum ea causa a Schismaticis passos : sed forte eo-
 dem tempore in Regia urbe Moscu sedeabant iisdem
 oppositi alii. Ut ut est, satis clare consequi ex dictis vi-
 detur, quod extra schismatis hæreseosque suspicionem
 haberi possint, quos gens illa primis quatuor a sua con-
 versione seculis habuit Sanctos, maxime quando eorum
 sanctitas divinis miraculis fuisse probata, non solum
 creditur, sed etiam probatur multitudine et antiquitate
 templorum, sub alicujus nomine erectorum; uti probatur
 de iis, quos supra allegatus Possevinus, ex principio
 tam evidenter erroneo, a verorum Sanctorum numero
 credidit removendos.

12 Verum, inquires, ut bene Catholicici fuerint Græci
 sub Imperatoribus Basilio et Constantino; non tamen
 in unione Romana tenere constantiam, sed identidem
 relapsi sunt in suum schisma variosque errores : Me-
 tropolitis autem Moscorum in usu perpetuo fuit, usque
 ad medietatem seculi XVI, confirmationem suam a Pa-
 triarcha Constantinopolitano expetere. Sit ita sane : sed
 an continuo et toties schismatici Mosci, mox et quoties
 Græci a Romana unione resilierunt? Non existimo.
 Sequeretur enim toties iterum fuisse Catholicos, quoties
 ad eandem isti redierunt : de Græcis autem dixit Pos-
 sevinus, quod omnino quaterdecies publica confessione
 se nobis adjunxerint : idque fere de septem ultimis
 seculis intelligi debet. Universim ergo de Moscis videtur
 dici posse, et quidem jure nullo majori, quod de Cas-
 sinatibus, pronuntiavit Baronius ad annum MCXXXVI,
 cum narrasset miraculum apertarum sponte ad eorum
 preces junuarum ecclesiæ, tum cum ipsi Anacleto II
 Antipapæ contra Innocentium II adhærebant. Non si-
 mul, inquit, ac Abbas vel Episcopus aliquis schis-
 maticus est, necesse est omnes sibi subditos pariter
 esse schismaticos : sed illos tantum, qui certo sciunt
 suum errare Præsulem. Ceteros autem dico non
 peccare, qui persuasibilibus rationibus putant
 ipsum recta incedere via, et se verum sequi
 Pastorem; nec tanta inest ipsis doctrina, vel adeo
 explorata rerum gestarum cognitio : hosque sua
 ipsorum bona conscientia reddi crimine liberos.
 Sicut et tunc evenisse putamus, nimirum quod, et-
 si Abbas et ex Præfectis aliquis apud Deum et ejus
 Ecclesiam rei fuerint; simpliciores tamen his sub-
 diti, bona fide et conscientia pura cuncta gerentes,
 divinis tantum rebus vacantes, omnis curiositas
 expertes, nullo modo (ut Canones docent) rei fue-
 rint tanti criminis. Si enim hoc valet in tam conjun-
 ctis quam sunt cum suo Abbate monachi; quanto id
 magis valere debuit in Moscis, qui lingua moribusque
 diversissimi a Græcis, plerumque nec sciebant, con-
 juncti an sejuncti essent Latini et Græci inter se;
 solum autem considerabant suam ab initio susceptæ
 fidei erga Constantinopolitanum Patriarcham subje-
 ctionem?

13 Quid quod Russorum Reges, intelligentes se
 suosque, propter illam qualem cum Græcis conjun-
 ctionem idoneorum doctorum defectu, exerrare in
 aliquibus, identidem ad Romanam Sedem se converte-
 rint pro remedio. Sic anno MCCXXVII, uti apud Oderi-
 cum Raynaldum legitur, Gregorius nonus, Universis
 Regibus Russiæ scribens, Gaudemus in Domino, in-
 quit, quod nuntii vestri, ad venerabilem Fratrem
 nostrum Mutinensem Episcopum Legatum a Latere
 nostro transmissi, eum humiliter rogaverunt, ut

partes vestras personaliter visitaret : quia cupientes
 sana doctrina salubriter instrui, parati estis omnes
 errores penitus abnegare, quos propter defectum
 prædicatorum, sicuti dicitur, incurristis. Sic anno
 MCCXLVI Innocentius IV gratulatur Russis, quod nuper,
 gratia faciente divina, illuminata fuerint corda eo-
 rum, ut recognoscentes Romanam Ecclesiam, ma-
 trem aliarum omnium et magistram, ac summum
 Pontificem successorem Petri.... ad devotionem et
 obedientiam Apostolicæ Sedis redire affectarent :
 quibus propterea Archiepiscopum Prussiæ atque Estoniæ
 destinabat, ut commissio sibi istis in partibus plenæ
 Legationis officio fungeretur. Jam vero ad Florenti-
 num Concilium, sub Eugenio Papa IV, venit uti jam
 diximus Isidorus, Metropolita Kioviensis totiusque
 Russiæ, nec tantum decretis ejus circa fidem subscri-
 psit anno MCCCCXXXIX, sed ut Græci quoque idem face-
 rent insigniter juvit : quare, ut majori cum dignitate
 rediret ad suos, Legatus ipsius Pontificis a Latere,
 Cardinalitia fuit dignitate ornatus. Licet autem sui
 non receperint eum, sed coacta schismaticorum Synodo
 damnarint carcerique incluserint unione repudiata
 (fortassis quia Constantinopolim dumtaxat missus a
 suo Principe, auctoritate propria se contulerat Floren-
 tiam, ut locum tenens Apostolicæ Sedis sanctissimi
 Patriarchæ Antiocheni, Domini Dorothei) non tamen
 prorsus in vanum laboravit. Nam præter fructum inter
 Ruthenos Polonis subjectos factum, ea videtur etiam
 apud Moscos semina reliquisse, ex quibus deinde secu-
 tum est, quod anno MCCCCLXXII (sicut ex MS. Archivi
 Vaticani accepit prælaudatus Raynaldus) Joannes
 Basilii, decreta ad Sixtum amplissima legatione,
 significavit, se Florentini Concilii sancita admisisse,
 atque a Constantinopolitano petere jura desiisse, ex
 quo barbarico Turcorum jugo ille pressus esset :
 Pontificem etiam ut Christi Vicarium veneratus, ut
 mitteretur Legatus, qui in Moscovia corruptelas, si
 quæ irrepsissent, tolleret, flagitavit, etc. Nescio au-
 tem an ab hac legatione diversa ea credi debeat, cujus
 meminit Albertus Kojalowicz ad annum MCCCCLXXVI, ut
 communibus Russorum ac Lithuanorum comitiis circa
 idem tempus decretæ, per Misaelem Kioviensium Pon-
 tificem.

14 Anno quoque MDXIX Basilius (non is qui antea
 cum Sixto egerat, prout hallucinando credidit Raynal-
 dus : hic enim Joannes dicebatur) Basilius, inquam,
 Joannis prænominati ex Sophia vel Zoe Thomæ Pa-
 læologi filia genitus, Gabriel ante Imperium dictus,
 de redintegranda cum Romana Ecclesia Moscovitiæ
 conjunctione pia agitavit consilia; de quibus moni-
 tus summus Pontifex Leo X, Gardiensem Episcopum
 ad eum legavit, quemadmodum ex lib. 3 Breviarii
 rerum sub isto Pontificatu gestarum scribit Raynaldus :
 qui deinde anno MDXXV insinuat, quod priori anno idem
 Basilius a Clemente VII, de Ruthenica Ecclesia
 Romanæ conjungenda ac Græcanico schismate dam-
 nando postulatus, bene ad id animatum se ostendit;
 quare jam dictus Pontifex ipso anno MDXXV in Mosco-
 viam legavit Franciscum Episcopum Scarensem In-
 ternuntium, ut de modo ac ratione conjungendarum
 ecclesiarum conveniret. Non cum Joanne Basilio
 (uti hic iterum hallucinatur Raynaldus) sed cum Basi-
 lio Joannis filio : qui usque ad annum MDXXXII super-
 stes, successorem habuit Joannem Basilidis puerum
 quadrimum. Hujus porro patruus ac tutor Georgius
 nihil prius videtur habuisse, quam ut nepoti suo Roma-
 num Pontificem conciliaret : id enim colligitur ex Gab-
 butio in Vita S. Pii V, ad finem hujus primi tomi
 impressa, num. 236, ubi dicitur Pio Papæ injecta
 mens Legationem ad Moscos destinandi, quod olim ad
 Romanos Pontifices antecessores suos, Clementem
 septimum, Paulum, et Julium, utrumque ejus nomi-
 nis tertium, a Moscorum Principibus legati missi
 fuissent,

et valde
 sero suum
 schisma sta-
 biliverunt in
 Russia,

per Episcopos

quæ non de-
 bet censi
 fidem semper
 cum Græcis
 mutasse;

et Duces suos :

quin potius
 unionem
 cum Romanis
 identidem
 professus est,

Hi etiam
Czaris titu-
lum a Papa
petierunt,

fuissent, qui certa munera, Regia videlicet insignia, ab Apostolica Sede postularent, et ut Sacerdotes aliquepii viri civilium artium opifices in Moscoviam mitterentur: quod aliud profecto non erat quam suprematum Ecclesiæ Romanæ agnoscere, cujus Antistes præ ceteris omnibus jus haberet etiam Reges appellandi. Sedit Paulus ab anno MDXXXIV usque ad MDXLIX, cui anno proximo successit Julius annis quatuor Pontificatum tenuit. In confinio autem utriusque Pontificatus nata est concertatio de titulo Czaris, inter Moscos et Polonos, quæ secundæ isti sub Julio legationi occasionem attulisse videtur.

sed opponen-
tibus se Po-
lonis

15 Concertationem ipsam pluribus describit Albertus Kojalowicz ad annum MDXLVIII et sequentes, ubi sic loquitur: Slavonica ea vox non significat Cæsarem aut Imperatorem (quemadmodum exterorum aliqui, ignoratione idiomatis adulationi mixta lapsi, vocitare solent Magnum Ducem Moscoviæ) sed Regem: Legati tamen Regii, quod homo arrogans privata auctoritate insolentem titulum invasisset, Rege suo inscio recusabant constanter eum foederis tabulis inserere. Prudenter an secus disceptatum est anno MDL in Senatu Lithuanicæ, plerisque affirmantibus obsecundandum ambitioni fastuosi juvenis, annum tunc XXII agentis, et subacto Casanensi regno tumidi, ne materia belli nova præberetur, negando id, quod nullo damno concedi posset: solus prope Marescallus obstitit. Si enim qua facilitate nuper Basilio titulum Magni-Domini totius Russiæ permiserant, eadem nunc Joanni (Ivanum vocat ipse) consentirent ut se Czarem Moscoviæ scriberet; Moscum procul dubio semper alios super alios titulos sibi arrogaturum, quibus falsæ invadendarum Lituaniæ provinciarum prætensiones ad posterorum memoriam transmitterentur..... Additum postea ab aliis est, Cæsaris ac Czaris vocabula, ut litterarum similitudine sibi esse propinqua, ita significationis sensu longe diversa. Cæsaris titulum a Principibus variis honoris causa soli Romano Imperatori tribui, veluti primo inter Christianos Principi; eum ab Ivano non appeti, ipsos Moscos fateri: Czaris vero appellationem profiteri solos sectæ Mahometanæ Principes: Lithuanos contra dignitatem Christiani nominis facturos, si communes cum barbaris honores ei tribuant. Econtra Mosci indignari ac fremere, Domino suo negari Czaris titulum, quem ejus patri Clemens Papa ac Maximilianus in suis litteris attribuire non neglexerunt. Lithuani nihilominus perstiterunt dicendo quod Czaris titulum conferre neque esset ipsius Ivani sibi arrogantis, neque unius alteriusve Principis assentantis, neque arbitrii Regii: indigere omnino eam rem concordii omnium Principum consensu.

non impetra-
verunt; usur-
parunt tamen
non invito Cæ-
sare.

16 Ita continuatum inter nationes est bellum usque ad annum MDLXXII et Sigismundi Augusti mortem: quando Joannes, litigioso forsitan abstinens titulo, se Autocratora seu Monarcham universæ Russiæ appellare cœpit; Lithuani vero, ne durante interregno novis turbis materiam præberent contradicendo, fastu ac falsitate tumentem titulum ad tempus dissimulare maluerunt: quandonam vero etiam Czaris titulum ei cesserint, finire hic suam historiam Alberto, definire nequeo. Certum est Romanum Imperatorem etiam nunc eo titulo dignari Magnum Moscoviæ Ducem, potius quam Autocratora appellet (quod ipsissima nominis apud Græcos usitati natione Imperatorem significat) sicuti ante Joannem se appellavit ejus pater Basilius, cujus ad Clementem Epistola apud Jovium ex eoque apud Raynaldum sic inscribitur, Clementi Papæ, Pastori ac Doctori Romanæ Ecclesiæ, Magnus Dominus Basilius, Imperator ac Dominator totius Russiæ, nec non Magnus Dux Volodomeriæ, Moscoviæ, Novogrodiæ..... Dominator et Magnus Princeps No-

vogrodiæ inferioris..... quos etiam titulos primum sibi usurpasse Basilius istius patrem Joannem Basilidem scribit Herberstenius in Genealogia Ducum Moscoviæ, anno MDLXXII ex ipsorum Annalibus excerptæ, dicens, quod hic, Ruthenicis rebus in magnam claritatem elatis, titulum Magni Ducis Wlodomiriæ, Moscoviæ et Novogardiæ sibi usurpare, seque Monarcham (ceu Czarum) totius Russiæ appellare cœpit. Imo idem auctor ex iisdem Annalibus asserit, quod Imperator Basilius, Monomachus cognomento, Wlodomiro primi Wlodomiri nepoti missis pro pace obtinenda legatis, tum alia munera regia obtulit, tum Czaris titulum donavit. Atque hinc quidem satis refelluntur Lithuani, dum titulos istos primum seculo XVI cœptos usurpari dixerunt: non tamen satis docetur, quod eos Clemens Pontifex approbarit: quadoquidem Gregorius XIII, quantumcumque studiosus demerendi Joannis, eumque ad Romanam unionem adducendi, litteris suis apud Possevinum anno MDLXXXI non aliter inscribi jussit, ex ipsiusmet Possevini instructione, quam Joanni Basilio, Domino Russiæ, Magno Duci Moscoviæ Novogardiæ, Smolensciæ, Vlodimiræ, Domino Casani et Astracani, multarumque provinciarum Principi magno et desideratissimo. Cum enim non legamus, eum, qui pro Czaris titulo sic certaverat contra Lithuanos, de injuria questum cum Possevino Legato; probabile fit desiisse illum pro ipso obtinendo dimicare. Sed neque antea Paulum aut Julium, neque Pium V, immediatum decessorem Gregorii, quidquam in hac re indulsisse, pendente illius super eo titulo controversia cum Lithuanis atque Polonis, satis ex eodem in jam dicta occasione Joannis apud Possevinum silentio videtur apparere.

17 Atque hæc tam prolixè deducere placuit, ad leniendam invidiam, quæ sub nupero Clementis X Pontificatu Romanæ Curie Palatinos haud modica afflavit, dolentibus optimis quibusque Cardinalium, quod Czaris titulo constantius quam par iis videbatur negato, succisa fuerit spes ingentis fructus, quam faciebat legatio honestissima, anno MDCLXXIII missa ab Alexio Michaele. Legationis caput Paulus Meneses nuncupabatur, vir apprime Catholicus, gente Scotus, sed pridem in Moscovia habitans, domo autem nobilis, utpote frater Baronis de Pitfodels. Sed cum hic attulisset litteras, Clementi X non aliter quam Romanæ Ecclesiæ Directori inscriptas, et ea tituli tenuitas merito displicisset; non potuerunt ii quos id spectabat unquam adduci, ut in responsi epigraphe aliam quam Viri nobilis appellationem redderent, aut saltem Czaris titulum adjungerent, sine quo negabat Orator posse abs se deferri responsum, nisi suum caput certo perdere ipsique Catholicæ religioni periculum et damnum grande vellet creare; cui alioqui si morte sua posset prodesse, non dubitaret vitam impendere. Sed quidquid ille obtestaretur atque rogaret, docens eam vocem non significare gentibus istis aliud quam Regem, idque ex Evangeliorum versione vulgata, ubi locus iste, Non habemus Regem nisi Cæsarem, per Czar et Kesar explicatur: Palatini tamen non desierunt, prætexere injuriam Romano Imperatori faciendam: qui ubi rem intellexit, miratus est Romanis potius esse dignitatis suæ curam quam sibi, qui Mosco titulum eum dare consuescet.

Eorundem
nupera Ro-
mam Legatio,

18 Jam quod attinet ad Moscorum erga Romanam unionem animum; fuerant quidem illi sub Joanne Basilide alienissimi a Latinis; sed alienationis tam grandis potissimum fundamentum erat, quod non alios fere Latinos nossent quam Lutheranos hæreticos, ipsorum judicio vix Christianos: nec alia ipsi Joanni causa fuit invadendi occupandique Livoniam, quam quod Rex Poloniæ et Imperator Carolus V impunita dimitteret eorum horrenda scelera ac sacrilegia, qui lesolabant monasteria, spoliabant templa, Ruthenorum ecclesias varie polluebant,

post discussa
præjudicia
quæ nobis crea-
rat hæresis
Lutherana.

blasphema multa in religionem invehentes; illi vertebant in contemptum Romanæ fidei, quæ viginti fides essent, interim dum ipsi tenebant unicam, a S. Andrea Apostolo, uti jactant, primo sibi traditam, deinde sub Vlodomero latius propagatam. In hac ne quid per novitates inductas alteretur, eorum Popi seu Parochi omni Catecheseos publicæ ad populum sermonis usus abstinere, et sola Evangelia, sanctorum Patrum homilias, et Divorum vitas Dominicis ac festis diebus prælegunt: unde intelligimus, quam nihil vulgus sciat de schismate, deque articulis in fide controversis, per acceptam a majoribus traditionem domi potius privatim, quam publice in ecclesia discens sola illa, atque utinam integra! fidei capita, quæ sunt ad salutem necessaria, cum crebro Crucis formandæ, et aquæ ac aliorum rerum benedictarum usu, nec non eximio cultu Sanctorum atque Imaginum sacrarum, et rigida jejuniorum plurium observatione: quæ omnia cum Lutherani in magno haberent contemptu, mirum non est quod eos Mosci toto animo aversabantur. At postquam Religio in Polonia Lithuanique refluere, et frequentes e Scotia Catholici, fidei causa voluntarii a patria sua exules multitudine maxima in Moscoviam migrarunt, alios paulatim de Latini ritus professoribus sensus induit gens illa. Sane cum Casimiro Regnum abdicante, de successore ei dando disceptaretur, et primogenitum suum designatumque heredem speraret Magnus Dux Alexius prædictus posse ad coronam recipi, propter commoditatem quam utriusque gentis sub uno Rege conjunctio polliceri videbatur ad retundendos unanimiter Turcarum conatus (quod sperari non debebat nisi Latinorum non solum unionem profiteretur Princeps, sed etiam ad eorum ritus transiret) coacta super his Episcoporum Ruthenorum Synodus unanimi consensu declaravit, utrumque citra scrupulum fieri a Principe posse.

19 Quid autem aliud judicassent homines pii magis quam eruditi? cum hinc intelligerent varietatem ritus non scindere, sed ornare Ecclesiam; utpote cum ipsis Apostolis ceptam: inde vero, sublati, quæ Lutheranorum abominationes nobis creaverant, præjudiciis, putarent nullam aut vix ullam esse sibi nobisque in fidei professione differentiam; eo dumtaxat excepto, quod Nicænæ formulæ addamus verbum Filioque; ipsi vero id non putent faciendum: non tam quia mordicus sustinent a solo Patre Spiritum factum procedere (cum eorum Clerus, Regularis æque ac Secularis, omni Theologico studio careat domi, foris autem discere non permittatur) sed quia veteris suæ fidei retinentissimi, omnem in ea alterationem etiam explicationis causa factam, reformidant; quod genti simplici non magno sane vitio verti debet. Istam porro istius, quam dixi, Synodi definitionem non est quidem secuta, quam sperabant Mosci, Polonorum assensio, siquidem ad eandem coronam prensantibus etiam Lotharingo et Enguano Ducibus, quorum hunc Rex Christianissimus, istum Imperator commendabant; potentes nimium corrivales justam formidinem incusserunt Polonis, ne pro uno quem eligerent Rege duos æque metuendos inimicos excitarent; mirabilique suffragiorum et animorum concordia, præter omnium expectationem. Rex proclamatus est ex ipsa Polonica Nobilitate, die XIX Junii, anno MDCLXIX,

Princeps Michael Wiesnowisky, inusitato jam pridem exemplo. Propterea tamen non est extinctum in Moscis desiderium conciliandi Pontificis; sed anno, ut dixi, MDCLXXIII missa est Romam præmemorata Legatio: quam optato carere successu, propter causas de quibus meum non est judicare, ideo forsitan permisit Deus, ut is honor Innocentio XI servaretur, nunc Romanæ Ecclesiæ Pontifici Maximo. Idem enim ille, qui nuper tam pronus erat ad meliora, nunc paternum adeptus Imperium feliciter regnat, et instantissime agit pro fœdere adversus communem hostem Christianorum ineundo cum Polonis et Cæsare, Bellum certe futurum vix ambigitur, cujus occasione certum est multum posse promoveri causam Religionis, modo erudiendæ gentis, schisma ut dixi potius ignorantis quam tenentis, ratio commoda ineatur, qualem in suo Tractatu ad Gregorium XIII Possevinus præscripsit; optime animadvertens, fieri non posse, ut sola Synodorum convocatione, et unius hominis atque epistolæ missione (quemadmodum hactenus factum fere est) obtineatur solida Ecclesiarum unio, præsertim lingua ac ritibus diversarum; sed opus esse variis illis modis, qui Christi Legatorum atque Apostolorum proprii semper fuere, et quos prælaudatus Gregorius XIII exinde cepit tam utiliter quam successu patuit adhibere; erectis, non Romæ solum, sed etiam alibi per provincias variarum gentium seminariis, et prædicatoribus fidei quaquaversum directis, ex nostra Societate aliisque Ordinibus religiosis.

20 Interim ut eo, unde digressa est, revertatur oratio, et remotum maneat impedimentum, quod alias ferme insuperabile imaginabatur sibi Possevinus, ex parte eorum quos gentes Ruthenicæ colunt Sanctorum, quosque veteribus Græcis permixtos habent hæ figuratæ Ephemerides; videtur (salva semper majoris certiorisque auctoritatis reverentia, et posito semel principio nostro, de fide orthodoxa ab orthodoxis Græcis apud Russos constituta) videtur, inquam, dubitari non debere, quin vere Sancti Orthodoxique et extra schismatis culpam positi possint haberi ii omnes, quos nunc Moscovia, quantumvis schismatica, colit ut Sanctos. Numquam enim hanc de iis opinionem gens tota assumptura erat, nisi excellens quædam ac singularis virtutum Christianarum claritas, certis indubitatisque miraculis nixa atque post mortem probata eandem induxisset. Si enim credimus (uti credere possumus, fortassis et debemus, nisi integræ maximæque nationi eam negamus fidem, quam putamus in re simili dandam nostræ) si, inquam, credimus frequentissima esse et vera miracula, quæ ad Deiparæ, Sanctique Nicolai et aliorum quorundam nobis quoque notorum Patronorum religiosam invocationem patrantur (utpote non aliud quam orthodoxum Cœlitum cultum affirmantia, neque ad stabiliendum schisma ullatenus trahenda) cur ea quæ apud Indigetum sepulcra fieri dicuntur, habebimus erroris imposturæve suspecta, quamdiu nulla offertur in contrarium ratio, quæ ejusmodi credulitatem evertat, nisi sola præsumptio schismatis, ut ita loquar, originalis, erroneo ut vidimus principio nixa? Cur in eo, de cujus contrario nobis non constat, ponemus simplici populo scandalum, et optatæ unionis impedimentum fere insuperabile, abrogari jubendo partem traditæ a majoribus religionis?

spem novam
fecit redu-
cendæ gentis

cujus inter-
rim Sancti,

ignorantis
potius quam
pertinacis:

non videntur
debere rejici.

JANUARIUS,

GRÆCORUM METRICUS.

A'. **Κ**αλὲν Ἰαννουαρίου πρώτη θάνες ὦ ΒΑΣΙΛΕΙΕ.
Kalend. Ipsis occumbis Jani, BASILIE, kalendis.

Magis selennter colitur a Latinis die suæ Ordinationis ad Episcopatum Cæsareensem in Cappadocia XIV Junii. De eo multa habentur Latine et Græce.

B'. **Θ**υμὸν ἀποπνέει ΣΙΑΒΕΣΤΡΟΣ δευτέρῃ ἡοῖ.
IV Non. Spiritus efflatur SILVESTRI mane secundæ.

Latini festum ejus agunt XXXI Decembris, Acta non solum Latine antiquitus habentur, sed et Græco-Latina Combesius edidit.

Γ'. **Ἐ**κ ῥελέων ΜΑΛΑΧΙΟΥ ἀπέπτατο ἐν τρίτῃ ἡτορ.
III Non. Tertia lux animam MALACHIE ex corpore tollit.

Hunc Prophetam nos recolimus die XIV.

Τρυφεὶς ἀμφὶ τρίτῃ πέσε ΓΟΡΔΙΟΣ ἐν κονίῃσιν.
GORDIUS in cinerem cadit hac quoque luce necatus.

Centurio hic fuit et Martyr Cæsareæ in prædicta Cappadocia, inscriptus etiam hodierno Romano Martyrologio. Extat de eo S. Basilii oratio, præterea nihil.

Pro duobus sequentibus diebus desunt in Menæis, utique non raro circa varias partes defectuosus, hexametra singula, quæ nolo per conjecturam supplere; felicior forsitan aliquis ea ex aliis MSS. eruet, sicuti nos ex Chiffletiano MS. Synaxario supplevimus defectus varios distichorum, quæ solent elogiis singulis præmitti. Interim, signatis initio punctis, notabo titulum, quo cujusque diei, hexametro destituti, Officium hic et alibi præsignatur.

Δ'. ..... Προεόρτια τῶν Φωτῶν, καὶ ἡ σύναξις τῶν ἁγίων
ἑξδομήκοντα Ἀποστόλων, καὶ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν
ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ.

II Non. .... Profestum Luminum, et festivitas sanctorum septuaginta Apostolorum, nec non S. P. N. THEOCTISTI.

Græci (qui Baptismum appellant Φωτισμὸν, Illuminationem) die Epiphaniæ solennes baptismos facturi, quales in Latina Ecclesia ante Pascha et Pentecosten solebant fieri, tres eis dies profestos præmittunt, quorum hic secundus est. De LXX Discipulis Christi, quomodo vocentur Apostoli, infra dicetur. S. Theoctistus nudum hic nomen habet, cum illa honorifica appellatione Sancti Patris nostri: alias in toto Officio verbum de eo nullum. Quis sit, an Siculus Hegumenus in Cucumo monasterio, an Magni Euthymii socius in Palæstina, non divinamus.

Ε'. ..... Προεόρτια τῶν Φωτῶν καὶ τῶν ἁγίων Μαρτύρων
ΘΕΟΠΕΜΠΤΟΥ καὶ ΘΕΟΝΑ καὶ τῆς ὁσίας ΣΥΝ-
ΚΑΗΤΙΚΗΣ.

Nonis. .... Profestum Luminum et Sanctorum Martyrum THEOPEMPTI atque THEONÆ nec non Beatæ SYNCLETICÆ.

Priores duo die III adscripti sunt hodierno Romano, ambo sub Diocletianæ passi in Cilicia: quorum utinam

extarent Acta! Tertia sacrarum Virginum Antistita Alexandriæ, dicto Martyrologio adscripta est hoc die. Vitam, seu potius spiritualium exhortationum syllogen, dedimus, jamque etiam Græcam edidit ex duplici MS. Joannes Bapt. Cotelerius, tom. I Monumentorum Ecclesiæ Græcæ, in Annotationibus ad eandem dubium relinquens, utrum sit vere S. Athanasii, cujus nomen aliqui Codices præferunt. Ego in hujus Actis II Maji ostendo auctorem, sive is Athanasius seu Polycarpus seu alio quocumque nomine dictus sit, multo juniorem esse, totoque scribendi modo diversissimum ab eo quem tunc colimus. Nota porro quod ὁσιος et ὁσίας fere dicatur de Monachis et Sanctimonialibus; ἱερός de Presbyteris et Episcopis, ἅγιος universim de cujusvis conditionis ac sexus Sanctis.

Βάπτισεν ἐν ποτάμῳ ΧΡΙΣΤΟΝ Πρόδρομος κατὰ ε' ἔκτην.

Prodromus in sexta baptizat flumine CHRISTUM. VIII Id.

Theophaniorum festum Græci appellant, quod hac die concursu magno, peregrinorum præsertim, Græcæ Liturgiæ solennes ritus spectare cupientium, vidimus celebrari Romæ. in nostro Græcorum Collegio, anno MDCLXI: quando (ut sub aspectum unum proponatur totus Sacrorum ordo) ante sacrificium fit Benedictio aquæ, quæ pridie sub Vesperis fieri alias debuerat ante cænulam, et hanc solito lautiorē; utpote in qua non quidem lacticinia aut pisces, sed buccella panis cum melle ad esum, et vini aliquid ad potum permittunt juniorum monasticorum Canones. Ritus autem benedicendæ aquæ similis est nostræ fontis Baptismalis benedictioni, in eo quod, uti Officiarius apud nos benedicto fonti immergit Paschalem cereum in Vigilia Paschatis; sic Græcus Sacerdos in hac Vigilia immergit aquæ Crucem ab altari sumptam, atque ad medium templum ubi prostat vas aquæ benedicendæ delatam: cujus deinde aquæ aspersione omnes præsentēs sanctificat, ut Rubricæ in Menæis loquuntur.

Latini festivitatem hodiernam Græco quoque vocabulo nominant Epiphaniam, id est Ostensionem seu Manifestationem Domini. Hanc autem simul triplicem venerantur, qua scilicet ipsius divinitas manifestata est Magis in Bethleem, Joanni ad Jordanem, Discipulis in Cana Galileæ: sed quid potissimum hoc die factum sit, inquit S. Maximus, noverit ipse qui fecit. Haud inutili tamen ratiocinio videmur tenere posse, solum Baptismum Christi ad hunc diem proprie pertinere, propterea quod totus Oriens, penes quem distinctior fuit historiæ Evangelicæ cognitio, nihil aliud hoc die factum agnoscat. Aquæ in vinum conversio, quantum ex Joanne intelligimus, secundo vel tertio post baptismum mense debuit accidisse, puerorum vero Bethleemitarum cædes (quam pari consensu Oriens atque Occidens celebret exeunte Decembri) sicut congrue ad Evangelium atque ad Stellæ tempus indicatum a Magis, dicitur accidisse uno post Christi nativitatem anno, ita non patitur ut multum anticipetur adventus eorundem Magorum, et ideo eorum Adorationem Græci ipso die natali colentes, verum ejus diem credi poterunt retinere. Manet interim quod dies VI Januarii apud Latinos trium Magorum cultui sit dedicata, de iisque agi poterit ac pœne debuerit initio nostri Operis. Quin igitur id factum? inquires. Noluist Bollandus noster, in plurimum controversiarum pelagus præcipitare navim, vix-
dum

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 2

regum solutam, earum adhuc inexpertus ipse; totamque disquisitionis prolixioris discrimen prudenter reject. **XXIII Julii**, quo Trium (ut vulgo vocantur) Regum Translatio, Mediolano Coloniam facta seculo XII, sollemnissime recolitur. Decennio post editum Januarium amicus ejus Hermannus Cronbachius amplum de illis volumen edidit cum titulo *Historiæ*; sed licet diligentia nulli pepercerit auctor, in ea tamen historiæ parte, quæ Evangelicum textum excedit, ad suos fontes reducenda, nihil reperit solidæ antiquitatis. Nam *Dextri Chronicon*, novitium seculi hujus figmentum esse, satis superque nunc constat: et *Bedæ* operibus adjuncta *Collectanea Bellarmino Judice*, nihil fere habent, quod sit ingenio *Bedæ* dignum: nec alius ullus scriptor vel Græcus vel Latinus profertur per tot secula, usque ad *Friderici Barbarossæ* tempora, qui nomina nunc vulgata usurparit, nedum ea docuerit, quæ postea cœperunt narrari de Magorum post Christi mortem baptismo per Apostolum Thomam, ordinationeque Episcopali, et prædicato per ipsos populis Evangelio, ac morte denique pro Christi nomine illata a barbaris. Superest igitur adhuc integer labor, in ea disquisitione ponendus; si tamen operæ pretium sit in tam obfirmato totius antiquitatis silentio posteriorum temporum divinationes hallucinationesque sectari atque colligere, et Joannis *Hil-desiensis* fabulosam (ut ipse agnoscit *Crombachius*) de hoc argumento farraginem ventilare. Nobis certe, cum ad *Julium* pervenerimus, satis erit prædictæ Translationis fidem indubitata reddere, *Coloniensiumque* in istis corporibus honorandis religionem tueri, tot illustribus monumentis miraculisque divinitus et humanitus confirmatam.

Z. Μνήμη ἐβδομάτῃ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ λάχεν αἰδοίσιο.
VII Id. Septima *BAPTISTÆ* memores jubet esse colendi.

Notandus hic Græcorum ritus, quo post singula majora Christi Domini aut *Deiparæ* festa, subjungunt memoriam eorum Sanctorum, qui propius ad mysterium concurrerunt. Ita post festum *Hypapantes* secunda *Februarii*, sequitur memoria *Justi senis Simeonis* qui suis ulnis Christum excepit: et sic de ceteris. Hic vero VII dies *Januarii* eo etiam sollemnior erat *Constantinopolitanis*, quod pariter recoleretur memoria manus in urbem *Regiam* translatae sub *Imperatoribus* *Constantino* et *Romano Porphyrogenitis*, id est seculo X. Dicitur autem *Antiochenus* quidam *Diaconus*, *Job* nomine, eam attulisse ab *Antiochia*, quo eam olim ex urbe *Sebaste*, in qua sepultus *Joannes* fuit, *Lucas Evangelista* detulerat. Notabilis quoque est ejus i. quo ad hunc diem, in *Menzæis* excusis designata cum magnis ad humeros alis, propter titulum *Angeli* eidem ex *Scripturis* aptatum.

H. ΔΟΜΝΙΚΑΝ ὀγδοάτῃ πότμου λάβε νύξ ἐρεδενή.
VI Id. *DOMNICAM* octava mortis nox abstulit atra.

Abbatissa fuit *Constantinopoli*, et habemus jam *Vitam*, Græce ac Latine dandam in supplemento *Januarii*, ad quod etiam optaremus *Acta Græca* SS. *Juliani* et *Basilissæ*, pro die sequenti, qualia vidisse se *Allatius* ait: eo quod, cum auctorem præsentem ac videntem præseferant, conficta tamen ea esse nunc arbitremur, ob causas facile a posteris vestigia nostra pressuris agnoscendas: quamvis eæ in principio *Operis* nos latuerint, minus adhuc expertos ad talia discernenda.

Θ. Ἀμφ' ἐνάτῃ. ΠΟΛΥΕΥΚΤΕ, τομὴ μέγα δῶκέ σοι εὖχος.
V Id. Grandetibi, *POLYEUCTE*, decus dat sectio nona.

Martyr *Melitinæ* in *Armenia* sub *Decio*: apud Latinos memoratur XIII *Februarii*. *Acta Græca* triplicia habemus.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ δέκατῃ θανάτου τέλος ἀμφεκάλυψεν. I.
GREGORIUM decima mortis sors ultima obumbrat. IV Id.

Nyssen hic est, qui a Latinis IX *Martii* colitur, ubi de libris ejus contra *Eunomium*, aliter quam hactenus editi sunt ordinandis, demonstrative disserui.

Ἐν δέκατῃ ὁλοὸν βίον λῆπε ΚΟΙΝΟΒΙΑΡΧΗΣ. IA'.
Undecima vitam dimisit *COENOBIARCHA*. II Id.

Videlicet *THEODOSIUS* in *Palæstina*: cujus *Vitam* ab auctore coevo, non tamen a *Cyrillo* discipulo esse scriptam, certo jam nobis constat, ex chronologica *Synopsi* ipsiusmet *Cyrilli* de vita sui *Magistri* ejusque scriptoribus: quam *Synopsis* nunc habemus, æque ac alteram ab eodem *Cyrillo* laudatam *S. Theodosii* *Vitam*, auctore *Theodoro* *Episcopo* *Petrarum*, utramque dandam ad supplementum *Januarii*. Ipse autem *Sanctus* adscriptus est hodierno *Romano*.

Τῇ δυο καὶ δέκατῃ ΤΑΤΙΑΝΗΣ αἰχένα κέρσαν. IB'.
Luce duodena *TATIANÆ* colla rescissa. II Id.

Quæ hujus *Acta* habentur apud Græcos, eadem a Latinis leguntur sub nomine *S. Martinæ*, et sic ea dedimus I *Januarii*, quo die hæc antiquitus colebatur, nunc translata ad diem XXX pro commoditate majoris ac liberioris cultus. *Acta* ista, per licentiam plus quam poeticam adornata, si nunc a nobis examinari et edi deberent, severiori nota castigarentur.

ΕΡΜΥΛΟΝ καὶ ΕΤΑΡΟΝ δέκατῃ πνίξε τρίτῃ Ἰσ- II'.
τρος.
HERMYLUS et *Socius* post hanc merguntur in *Istro*. Idibus.

Socius *STRATONICUS* est, *Martyrii* locus *Mysia*: ambo *Romano* hodierno sunt inscripti ex *Actis* a *Lipomano* primum editis, quæ habemus etiam Græce danda in supplemento.

ΑΒΒΑΔΑΣ ἀμφὶ τετάρτῃ καὶ δέκατῃ κτάνε χαλκός. ID'.
ABBATES quarta et decima dant colla securi. XIX K. Feb.

In *Sinai* scilicet, primum *Sabbas*, *Esaias*, et socii XXXVI, sub *Diocletiano* a *Saracenis* occisi; deinde ab iisdem aliisve barbaris alii ibidem et in *Raithu*. *Primorum* meminit, et *secundorum* *Acta*, quæ Græce habemus, pathetice descripsit *Nilus Monachus*, cujus filius *Theodulus* *Martyrum* unus fuit. Eorundem quoque historiam *Ammonium* similiter et monachum et oculatum testem contexuisse, asserit *Allatius* in *Diatriba* de *Simeonum* scriptis, sæpius hic alleganda: hanc autem historiam vehementer optamus habere, aut scire unde sit petenda. Simul omnes, non sine confusione aliqua, inscripti sunt hodierno *Romano*.

Βλάστος Θεοδόδος μέμπτῃ κτάνε ΠΑΥΛΟΣ ἀμύρων. IE'.
Thebæus *PAULUS* decima quintaque coruscat. XVII Kal.

Latini hunc colunt die X, et suas de eo *Lectiones* *Romana Ecclesia* sic orditur: *Paulus* *Eremitarum* Auctor et *Magister*; et tamen numquam ille se obstrinxit votis quæ *Religiosum* (ut nunc loquimur) facerent, nullos discipulos constituta ab se regula informatos dimisit: sed (ut scitur ex *Actis*) sororii injuria et persecutionis metu, nullo hominum conscio, extra eorum conspectum secessit, atque ad interiorem eremum paulatim progressus usque ad mortem delituit, uni *S. Antonio* semel conspectus dum viveret. Quid ergo molesti nobis sunt aliqui, objiciendo *Patres* aliosve scriptores, qui *Eliam* *Prophetam* et *Joannem Baptistam*, ut monasticæ *Professionis* *Duces*, *Principes*, *Auctores*, *Magistros*

gistros laudant? quasi hæc eis competere non possint absque religiosorum nuncupatione votorum, neque solum vitæ solitariæ qualiscumque ab iis sumptum exemplum sufficiat ad ejusmodi encomia.

Πέμπτη καὶ δεκάτη καλύβη μετέπηξ ἸΩΑΝΝΗΝ.
Tugurio sese JOANNES clausit eadem,

Hujus pervetusta memoria extat Romæ in insula Tiberina, quin et corpus ibidem haberi creditur. Hinc vulgari errori (cum quo etiam Baronius hodierno Romano ipsum inscripsit) data occasio, ejus historiam primo Græce descriptam quam suo etiam tempore daturi Græcam sumus, veteri Romæ adscribendi; cum ex ipsamet evidentissime liqueat, eam novæ Romæ, id est Constantinopoli totam deberi, ubi natus fuit, et aliquamdiu Monachum inte Acemetas professus; denique a longinqua peregrinatione redux, paternæ domus angulum ignotus incoluit. Unde fit ut nec minimum quidem vestigium Joannis istius in ullis antiquis Latinæ ecclesiæ Martyrologiis inveniatur: et verosimile fit eodem tempore, quo Vesontionem in Burgundiam Caput, Romam quoque allatum fuisse corpus, id est post captam anno MCCIV a Latinis Constantinopolim. Idem qui Kalybita, ab eo quod habitavit in tuguriolo, etiam ὁ διὰ Χριστὸν Πτωχός, Propter Christum pauper cognominatur.

Ις'. XVII Kal. ΣΕΙΡΗΝ προσκυνέω ΠΕΤΡΟΥ δεκάτη ἐν ἡμέτῃ.
Ad decimam sextam venerabor VINCULA PETRI.

Eudocia, Theodosii Junioris uxor, seculo Christianæ æræ quinto, ex accepta Hierosolymis Catena partem Constantinopolim detulit, partem Romam ad filiam Eudociam misit: quarum hæc simili quoque festo Kalendis Augusti celebrando occasione in dedit, cum applicata alteri catenæ, qua idem Apostolus Romæ fuerat in carcere Mamertino constrictus, ipsi mirabiliter inhæsisset: ista vero hodie solenniter monstrabatur Constantinopoli.

ΙΖ'. XVI Kal. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΑΝΤΩΝΙΟΝ ἐνθεν ἀείραν.
Septena decimaque ANTONIUS astra petivit.

Hujus ubique notissimi Vitam, a S. Athanasio scriptam sic illustravit Henschenius, adeoque solide auctori suo vindicavit adversus cavillos heterodoxorum; ut vir eruditissimus inter eos Gerardus Vossius, convietum se ingenue fassus, numquam amplius hæsitaverit in ea sub nomine S. Athanasii alleganda.

ΙΗ'. XV Kal. Τάρχυσαν ὀγδοάτῃ δεκάτῃ νέκυν ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ.
Mortuo ATHANASIO decima atque octava parentat.

Vitam ejus ex propriis fere scriptis collectam daturi, præmittimus ordinem scriptorum ejus apologeticorum, satis diversum a vulgato: et in fine quærimus diem verum mortis: neque enim quia in hisce versibus plerumque mors indicatur, ea semper in talem diem reveru incidisse credi debet, quod semel proderit hic notasse. Celebratur ergo hodie translatio quædam ei et S. Cyrillo, æque Patriarchæ Alexandrino, communis, communi etiam apud Græcos festo: Latini seorsim singulos, Athanasium II Maji, Cyrillum xxviii Januarii venerantur.

ΙΘ'. XIV Kal. Τῇ μακάριων λόχῳ ἐν νείᾳ καὶ δεκάτῃ ΜΑΚΑΡΙΟΥ.
MACARIUM nona decima capit aula beata.

Ex duobus hujus nominis inter Ægypti monachos celeberrimis, alter Ægyptius cognominatur. Alexandrinus alter sive Romanus, et utriusque commemoratio ita hodie jungitur a Græcis, ut (nisi quod distincta sint utriusque elogia) totius Officii cursus procedat in sin-

Maji T. I.

gulari, tamquàm de unico. Latini Romanum II Maji, Ægyptium xv colunt.

Ἀἴξε ΕΥΘΥΜΙΟΣ τῇ εἰ βίου καὶ εὐχένιος.
Vigesima EUTHYMIUS vitam terrasque reliquit.

K'. XIII Kal

Abbas hic prope Jerusalem vixit: ejusque meliora, quam quæ hactenus extant, Acta Græca, ut vere a Cyrillo descripta sunt, servamus pro Supplemento. Insertus est autem hodierno Romano.

Præter hunc recolitur a Græcis memoria S. P. N. Euthymii Junioris iv Januarii; et II ac xviii Aprilis memoria S. P. N. Euthymii Thaumaturgi: accedit ex Allatio (qui Encomium auctore Gregorio Cyprio Patriarcha Constantinopolitano vidit) S. Euthymius Episcopus Madytarum: quæ unumne an tres diversos spectent, non definimus; sed expectamus ut aliunde accipiamus ipsum istud encomium, lucem haud dubie aliquam allaturum, simul cum diei notitia, qua postremo nominatus obiit coliturque.

Εἰκάδι καὶ πρώτη πότμος ΜΑΧΙΜΟΥ ὅσος ἐκάλυψεν.
Vigesima et prima oculos tibi, MAXIME, clausit.

KΔ'. XII Kal.

Nihil nos in Januario nostro de hac insigni sub Heraclio contra Monothelitas Confessore, utpote nulla adhuc ejus Acta nacti, ideoque expectantes XIII Augusti, quando colitur a Græcis Translatio ejus. Nunc illa habemus ex MS. Ducis Sabaudia, nec illa tantum; sed etiam omnia ejus opera in lucem duobus tomis edidit amicus noster Franciscus Combesius, x Kalend. Aprilis anno LXXIX Parisiis pientissime defunctus. Addidistis poterit, si aliquando integra inveniatur, Vita alia brevior, cujus contextum variis corrosorum foliorum hiatibus interruptum, qualem habere potuimus, transcripsimus Mediolani ex quodam Rutiensis in Calabria monasterii Codice, ante annos quadringentos exarato: sic autem ea incipit. Καὶ πῶς ἂν τὴν παρὰ τῶν φιλοκάλων μέμψιν ἐγκλίνομεν, μὴ τὸν Ὁμολογητὴν καὶ πολλὸν ἐν λόγῳ Μάξιμον τὸν κλεινὸν προτιθέντες εἰς μέσον, καὶ τὰ τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ὑπερφυῖ κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἀνδραγαθήματα;

Εἰκάδι δευτερίῃ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ βρόχον ἔτλη.
Passus ANASTASIUS laqueum est dein luce secunda.

KΒ'. XI Kal.

Natione Persa, martyrium fecit in Palæstina sub Chosroe anno DCXXVIII. Acta ejus in Concilio II Nicæno recitata et laudata dedimus ex originali Latina, Græca pro Supplemento servamus; atque utinam interim accipiamus integra ejus miracula, ab auctore, anonymo quidem, sed oculato conscripta, quæ nobis finiuntur cum principio miraculi xvii De muliere, seu potius puella energumena, cujus liberationem Ascalone impetravit mater, ad collum ejus alligans particulam ex nervo sacræ manus, et corpus ungens oleo per ejusdem tactum sacro.

Εἰκάδι διετμήθητε τρίτῃ, ΑΓΑΘΑΝΓΕΛΕ, ΚΛΗΜΗ.
Vicena caditis ternaque, AGATHANGELE, CLEMENS.

KΓ'. X Kal.

Episcopus Ancyrae in Galatia Clemens, cum tribus Diaconis Agathangelo, Christophoro ac Charitone et pluribus pueris, sub Diocletiano et Maximiano Martyrium subiit, cujus duplicia Acta Latina dedimus, Græca reservamus. Clementem et Agathangelum Romano hodierno Baronius quoque adscripsit.

Οὐράνου εἰς ξενίῳ ΞΕΝΗ εἰκάδι ἦλθε τετάρτῃ.
Vicena quarta cœli XENA celsa petivit.

KΑ'. IX Kal.

In Urbe Roma, non illa veteri, sed (ut ego quidem

...nata nobiliter nata, et in seculo dicta Eusebia, priusquam Alexandriam, ibique agnosci metuens Myriam, Maria petiit, mutatoque nomine ignota obiit, seculo Christi v. Vitam auctore æquali Anonymo dedimus, textum Græcum daturi in Supplemento.

KE. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ θεορήμων ἔκτανε πέμπτη.
VIII Kal. GREGORIUS, divina loquens, est deinde secutus.

Cognomento Theologus, et a patria Nazianzenus, colitur a Latinis IX Maji, quando Vitam ex ejus operibus atque aliunde collectam a Card. Baronio ex ejus MS. damus, ostendimus autem eundem æque ac socium Basilium, multo quam passim credatur citius natum, adeoque et seniore obuisse. Constantinopoli colebatur tamquam illius urbis Archiepiscopus, sicuti revera fuit: sed ipse pacis communis causa cedere maluit, et Nazianzum reversus ad suum suburbanum, carmen de vita sua composuit, quod Latina prosa redditum exhibemus.

KZ. Παισὶν ἔμ' ἡδ' ἀλόχῳ ΞΕΝΟΦΩΝ θάνατον εἰκάδι ἔκτε.
VII Kal. Cum Pueris XENOPHON post illum Uxorque obierunt

Uxor, Maria; filii, Arcadius et Joannes nuncupabantur; Constantinopolitani omnes, et monasticam vitam Hierosolymis amplexis, tandemque in mutuam agnitionem adducti. Acta Latine dedimus Othone Zyllo nostro interprete: Græce eadem in Supplemento dantur.

KZ. Ἄπτον ἐδόματ' ἡμίσην δέμας εἰκάδι ΧΡΥΣΟΥΝ.
VI Kal. AURILOQUI corpus vigesima septima reddit.

Est hic dies delati Constantinopolim corporis (nam in exilio Sanctus obierat) non solum Græcis venerabilior, sed solus a Latinis celebrari solitus: adeoque nunc erant nobis danda illius Acta. Sed cum ea valde prolixa essent, et longe supra opinionem excrevisset sub ipsis manibus Januarii moles, concti sumus in diem mortis, qui XIV est Septembris, differre omnia. Neque consilii premitet, quia interim prolixi studio Emerici Bigotii V. CL. qualia ab eruditis universis jam pridem expectabantur: et Godefridus Hermant totam vitæ temporisque istius historiam eodem successu, quo SS. Athanasii, Gregorii, Basilii atque Ambrosii res gestas illustravit; lingua quidem Gallica, sed annotatis accurate ad marginem locis unde deprompta singula, et observationibus opportunissimis ad calcem librorum adjectis: quibus utrisque libenter me adjutum fateor in Actis SS. Athanasii atque Gregorii Nazianzeni.

KII. Εἰκάκι ὀγδοάτ' ὅδες ΕΦΡΑΙΜ θυμὸν ἀπ' ἡνέρον.
V Kalend. Spiritus hinc EPHREM octava est sublatus ad astra.

Colitur a Latinis I Februarii: neutrotamen die mortuus, sed æstate vel Autumno. De eo post Gerardum Vossium, per quam accuratum operum ejus interpretem et scholiasten, prolixe in nostro Februario agitur: ubi hoc solum addi deberet, Vitam SS. Abrahami et Mariæ neptis ejus alterius esse Ephræmi, non Edesseni, sed

Græci in minori Asia, forsitan Cariæ Episcopi, seculis aliquot junioris.

Ἐννάτῃ ΙΓΝΑΤΙΟΙΟ ἐπάνοδος εἰκάδι τύχθῃ.
IGNATII exuvias vigesima nona revexit.

KΘ.
IV Kal.

Roma scilicet, ubi sub Trajano fuerat a leonibus lacertatus, Antiochiam, ubi Episcopus fuerat: a Latinis post reliquias Romam relatus colitur I Februarii, ubi de eo egimus, Græca in Supplementum operis asservantes; et epistolas, sub ejus nomine editas, in tres classes distinximus, ita ut alias certo ipsius esse, de aliis minus certo ostendamus constare, quasdam verosimilius fuisse suppositas.

Ἀζμψεν ἐνὶ τριακοστῇ χρυσοτρισύλης αἰγλῇ.
Sole nitet triplici mensis trigesima Jani.

Λ.
III Kal.

Festivitate scilicet tribus præcipuis Ecclesiæ Græcæ Doctoribus communi, Basilio Magno, Gregorio Theologo seu Nazianzeno, et Joanni Chrysostomo: in quod festum varia variorum illustria encomia Græca reperiuntur, quas in unum corpus si quis omnes colligeret Græco-Latinas, justum et elegans Opus foret: multo autem grandius evaderet illud, quo quis omnium Sanctorum encomia ab Actis eorum diversa et ab oratoribus illustribus Græcis scripta per ordinem anni digesta evulgaret: quod tamen aliis cogitur faciendum relinquere, iis quæ immediate ad historiam spectant ægre sufficientes.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 3.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΝ πόντου τριακοστῇ ἔκτανε ῥεύμας.

HIPPOLYTUMQUE eadem sub ponti gurgite mersit.

In operibus ipsi attributis et in elogiis Menæorum passim appellatur Papa Romanus, et sub Claudio Imperatore passus dicitur. Fuit is, ut summum, Episcopus Portus Romani. Sub Claudio persæcutio Christianorum nulla fuit, cum prima omnium sit Neronis; Baronius ergo substituit Alexandrum, ad cujus tempora ipse perduxit scriptum aliquod de Canone Paschali, qui Canon etiam cum ejus sculpta effigie repertus in marmore est. Deinde non in mari, sed in fovea, quæ adhuc monstratur, passum esse habet traditio Portuensium. Hæc ergo omnia examinanda et illustranda erunt XXII Augusti, quo colitur Hippolytus hic a Latinis: nam Hippolytus quem iidem Latinorum fasti hoc die ponunt, Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter solum fuit, idemque Novatiano schismati aliquando implicitus.

...Τῶν ἁγίων καὶ ἀναργύρων θαυματουργῶν ΚΥΡΟΥ καὶ ΙΩΑΝΝΟΥ.

ΑΔ.
II Kal.

...Sanctorum et sine mercede miracula curationis patrantium CYRI et JOANNIS.

Hic miles, iste medicus et monachus, ambo Martyres in Ægypto sub Diocletiano, etiam Latinis ob Reliquias olim Romam translatas notissimi. Encomium utriusque scripsit S. Sophronius; neque id tantum, sed impetrata per eosdem sanitate etiam miracula, tam prolixe, ut quæ de iis non dedimus, epitome solum sint: integrum ergo Opus Græco-Latine dandum servamus pro Supplemento.

ІАНИУАИ· ѿМЯОВЪКЪХ· ДУШЛОЖИЪНГЕРНА ІА

І· ѿБРѢЗАНІЕГѦ· ВАСІЛІ· КАПѦ· В· ГЕЛІВЕСТРЪГѦ· МАЛАХІИ· ГОРАНИ· Д· ГОВ С

З· ГОВОРЪ СѦГО ІѠА· ПРѦЧ· Н· ДОНИКА· ГЕ ѿПН· ѿ· ПОЛУЕКТЪГѦ· ГРІГР

ДІ· СѦТІХІΟΥЗ· ВЪРАІѦСЪ ѿ ПІНІБ· МАГНІ· ЕІ· ПАВЕЛЪ· ІѠА· СІ· ПОКЛОНЕНІЕ УЕШНАДІМ

КД· ПР· М· ПАВЕЛЪ· ЗЕНІА· КЕ· ГРІГѦРИН· ПРОКЪЗІСАІѦ· КС· МІА· РАДЕІІѦ· ЗЕМФЪГѦ· КЗ· ВО· БРАЩЕНІЕ МОУШ

AD FIGURATAS EPHEMERIDAS

PRÆFATIO.

Quia multi ex his figuratis in *Ephemeride metrica* nomen habent, de quibus jam supra dicta sufficiunt: ut hinc eo recurrat lector, addito ad nomina † significabo; aliis qui nihilominus coluntur a Græcis, addetur † cum congrua aliqua declaratione. Hic vero quædam mihi præmonendus est lector.

I Tam scrupulose observant Mosci nomina addenda Sanctorum imaginibus, ubicumque et qualitercumque expressis, ut contrarium nunc plerorumque Latinorum usum recessu habuerit Possevinus excusare, sic scribens illorum Magno Duci. Quod autem Rutheni tui mirantur, nos piis imaginibus nomina eorum Sanctorum, quos repræsentant, non semper ut ipsi faciunt, adscribere; scito, si nominum illorum adscriptio ideo est necessaria, ut ex ea sancti illi viri agnoscantur; jam eam haud necessariam esse iis qui ipsos noscunt. Catholicis autem primo aspectu innotescere Christum crucifixum, beatissimam Virginem, et plerasque alias Sanctorum imagines quis dubitet? Præterea si nominis adscriptio necessaria sit, quid illa faciet idiotis, legere nescientibus, quales plerique omnes sunt Rutheni; cum potius ipsæmet imagines, loco litterarum et scripti, idiotis adhibeantur? Quod si dixeris (ut mihi tui dixere in ipsa nominis adscriptione virtutem aliquam consistere; tu sapiens es, qui intelligas, in notis ejusmodi nullam, sed in sensu ac fide, sitam esse vim atque virtutem. Attamen non improbamus eorum consuetudinem, qui pietate, non superstitione adducti nomen imaginibus adscribunt; ut alii (cum quod ignorant intelligant) ea etiam ratione pias a profanis imaginibus dignoscant: quod sane crebro Latini quoque Catholici faciunt. *Hactenus Possevinus, cui pro Moscis responderi nihilominus potuisset, pietatem eorum in hac parte, et scandalum quod ex nominum omissione accipiunt, procedere ex constantissima eorum quos in principio semel acceperunt rituum observantia, qua eis addi vel detrahi nihil patiuntur: fuisse autem antiquissimum istum non solum Orientalium sed etiam Occidentalium Ecclesiarum consuetudinem, probare poterunt quotquot sunt Romæ operis antiquioris musiva ac tabulæ. Responsum dari posset quærenti causam, ob quam iidem Rutheni improbant sculptas, quamvis Sanctorum, imagines, nec eas in ecclesiis suas tolerent: quia scilicet eas in ecclesiis ponere non acceperint a Græcis, alioqui statuas nequaquam aversatis, uti apparet ex illa celeberrima sancti Salvatoris imagine, Constantinopoli erecta supra portam ut vocabatur auream, de qua nobis agendum erit in Actis S. Theodosiæ dandis xxix Maji.*

II Laudat Moscos Possevinus quia pias imagines decentissime pingunt, nudas in iis corporis partes omnino exhorrentes (nisi quatenus eas præcisa necessitas mysterii vel historiæ repræsentandæ exigit) uti in his tabulis videre est. Quare cum adducebantur a Possevino ex Moscovia ad Pontificem Legati, eos maxime

offendebat, cum vel in hospitiiis signa turpitudinum cernerent, vel imagines, etiam pias, ad lasciviam depictas; nudas vero statuas et cetera diabolica figmenta in aliquorum domibus et hortis. Quæ pictorum sculptorumque nostratium licentia, majora quotidie incrementa capiens, severiorem profecto sacri ac civilis Magistratus censuram meretur, quantocumque cum artis procacis damno id fieret: nec enim minus istiusmodi picturæ ac statuæ nocent quam libri parum casti, et utrisque æqualiter flammæ debentur, si non illis magis, quæ etiam idiotis offendiculum objiciunt. Proinde optabile omnino videtur, ut Innocentii XI castissimus zelus, quo Romæ invigilat ad verecundiæ et honestatis muliebris custodiam, severissime prohibens omne vestium genus, colli et collo subjectarum partium ac brachiorum nuditates non obtegentium, ad publica istæc statuarum ac picturarum scandala amolienda, aliquando etiam se convertat.

III Quæ hic in principio cujusque tabulæ ad nomen singulorum mensium apponuntur verba, non explicabuntur hac vice, idonei interpretis defectu: quem ne valde anxie requirendum putarem fecit anno MDCLXXIX oblata commoditas, per splendidam illam, quæ Viennæ comparuit, Legationem Moscorum, quorum interpretes unus, cum quatuor postremorum mensium sculptas hic tabulas explicandas suscepisset, in duabus earum, Septembris scilicet atque Octobris, primam lineam sic legit, ut September quidem diceret, Septies si cadat justus, surgit: Proverb. 24. October vero, Fame mentis marcescentes pane verborum suorum, unum credere Dominum panem vitæ nostræ indixit. *Frigidæ profecto sententiæ: quibus ceteras similes esse cum possemus præsumere, non erat cur explicationis causa e longinquo petendæ (redierunt enim in Moscoviam Legati) properantia præla sisteremus. Oro tamen mixtos Lithuanis Ruthenos, eos maxime, qui Vilnæ vivunt S. Basilii institutum professi, ut illum qualemcumque defectum supplere velint: sed multo instantius eos rogo, ut quæcumque alia vel scripturæ vel explicationis nostræ errata, benigne correctæ ad me remittant, saltem ad instructionem posterorum. Addant etiam Signorum Zodiaci hic deficientia nomina, quia in ectypis nostris omnino nequeunt discerni characteres, quibus ea scribere debuissim, præterquam in paucis: quod si eadem signa non sunt ad normam Moscoviticorum exemplarium repræsentata, excusare quæso placeat pictorem, cui in hac parte (uti et in loculis plerisque his'orialibus) indulgeri debuit, ne sese omnino adstringeret insulsissimæ quam præ oculis habuit coordinationi figurarum atque invenustis omnino lineamentis. Hæc præfatus aggredior singulas tabulas, et singulorum in unaquaque loculorum epigraphas, quatenus possum explicare; conferendo eas nonnumquam cum Kalendario Ruthenorum, quod Possevinus in suo Apparatu ad verbum RUTHENI legendum proponit, non satis peritum ubique interpretem vel lectorem nactus: nonnumquam tamen aliquid suggerens, quo mendosa tabularum scriptura corrigatur.*

JANUARIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

CIRCUMCISIO D. N. JESU CHRISTI† BASILIUS CAPPADOCIÆ† Episcopus.

Quoniam omnes non solum Patriarchæ, Metropolitæ et Archiepiscopi, sed etiam Episcopi in hisce tabulis exprimumtur palliati, abusus hujus initium meretur hic ex Luitprando notari. Is in legatione ad Nicephorum Phocam sic loquitur: Videmus Constantinopolitanum Episcopum Pallio non uti, nisi sancti Patris nostri, id est Papæ Romani, permissu. Verum cum impiissimus Albericus, quem non stillatim cupiditas, sed velut torrens impleverat, Romanam civitatem sibi usurparet; Dominumque Apostolicum Joannem XI, quasi servum proprium in conclavi teneret, anno dccccxxiv; Romanus Imperator filium Theophylactum Eunuchum, Patriarcham constituit. Cumque eum Alberici cupiditas non lateret, missis eo muneribus satis magnis effecit, ut ex Papæ nomine Theophylacto Patriarchæ litteræ mitterentur, quarum auctoritate tum ipse tum successores, absque Paparum permissu, Palliis uterentur. Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non solum Patriarchæ, sed etiam Episcopi totius Græciæ Palliis utantur.

SILVESTER† Romanus Papa.

Scribitur hic Selibestros, sed hæc aliaque similia depravatæ scriptiois menda, genti Græcam linguam multoque magis Latinam ignorantignoscenda, non est animus deinceps annotare in hac explicatione; si cui curiosius talia scrutari placet, tabulas ipsas inspiciat, conferatque cum genuina ipsorum nominum scriptione hic exprimenda. Notanda hic potius est Patriarchalis et Episcopalis habitus differentia, et conferenda esset cum accuratissimis earundem vestium delineationibus apud Goarem in Euchologio post paginam 133, nisi etiam in Appendice his Ephemeridibus addenda ejusmodi tabella inveniretur, inter Episcopos duos SS. Nicolaum et Basilium, medium exhibens Patriarcham S. Joannem Chrysostomum.

MALACHIAS† GORDIUS†.

SYNAXIS SANCTORUM APOSTOLORUM LXX†

Latini Discipulos vocant, eosque communiter colunt xv Julii. Catalogi apud hos et apud Græcos varii extant, addito cujusque Episcopatu: sed omnes pseudepigraphi censentur ab eruditiss. Certe nomina eorum multa constat fuisse assumpta ex Paulinis epistolis, ad numerum verorum quæ ignorantur nominum implendum. Possevinus Concilium Theonistæ ponit, quod alteri explicandum relinquo.

THEOPEMPTUS† THEONAS† SYNCLETICA†

BAPTISMUS D. N. JESU CHRISTI†

Hujus et primæ diei epigraphas et similes alias accipere me oportet ex Possevino, donec eas aliquis verbatim explicet, nam nomen Jesu Christi in tabula reperi quidem, sed intra picturam; non vero in titulo. Hoc

autem die, sicut scribit Possevinus, benedicit Metropolitæ flumini Moscuæ, alii vero Sacerdotes aliis fluminibus. Tum in eo multi mares feminæque trina mersione toti immerguntur: equi item et imagines quasi baptizantur, ac propterea id Chresczenie eorum lingua, id est Baptizatio, dicitur. Qui mos sive ritus, licet non præceptus sit omnibus, plures tamen eum ex religione sic servant; ut ægroti quoque, qui sibi ea ratione putant ad valetudinem consulere, summo in gelu effossa glacie, per foramen in aquam demissi, eximantur.

SYNAXIS..... JOANNIS PRODROMI.†

DOMNICA† Possevino Domna.

GEORGIUS† cognomento Chozebites

Cum titulo Sancti Patris nostri officium habet in Menæis, epitomen vitæ nullam, præter morem. Vitam ipsam ab Antonio discipulo scriptam tandem nacti sumus, dandam in hujus Operis Supplemento. Interim ex hac docemus natum in Cypro, monasterio Chozibæ prope Hierusalem esse traditum a fratre monacho in laura Calamonis, ac floruisse eo tempore, quo Saraceni Duce Humar sanctam civitatem occuparunt, id est anno dcccxxvi. Ea Vita docebit multa circa statum monasteriorum Terræ Sanctæ et quorundam etiam monachorum Martyria; sed de Carmelo omnino nihil; nedum de septem milibus cœnobiis, quæ usque ad annum dcccxl et ultra adhuc steterint, quando ea dicitur vastavisse alius Humar. Quod hic observasse suo tempore proderit, et confirmat dicta a nobis in parte 2 Propylæi Antiquarii ante tomum 2 Aprilis, ubi examinatur præterita antiquitas foundationis Florentinæ.

POLYEUCTUS† Martyr.

GREGORIUS† Episcopus Nyssenus.

DOMITIANUS† Episcopus.

Melitinæ in Armenia: cujus Vitam ex Theophylacto Simocatta dedimus, an alia seorsim scripta sit ignoramus.

THEODOSIUS† Cœnobiarcha.

MARCIANUS similiter monachus.

Licet nullum talis nominis hac die in fastis Græcis inveniamus, æstimo tamen Palæstinum quoque ipsum esse, in magistri sui Theodosii Vita laudatissimum, cujus diem proprium non inventientes Græci aliqui, et nihilominus dignum memoria censentes, huc retulerint. Si tamen indigenam Sanctum hujus nominis in Moscovia ostenderit quispiam, libenter ei hunc locum cedam. Interim notanda hic occurrit ratio quædam Moscis propria in supputandis numeris a 10 ad 20. Neque enim more Græco scribunt α', β' etc. sed α' β' ut videantur in hoc pressius sequi modum loquendi, quo eosdem numeros Latini et Teutones efferunt, præponendo decadi minorem numerum undecim, duodecim etc. elf. twalf, dertien etc. usque ad εἴκοσι viginti: exinde enim minor numerus postponitur, uti et scribitur.

TATIANA† Virgo Martyr.

PETRUS† Abeselamites.

Martyr

Martyr Eleutheropoli in Palæstina, colitur a Latinis cum cognomento Balsami seu Abalsami III Januarii. Acta ejus aliqua Latine reddidit Anastasius Bibliothecarius: optaremus Græca inveniri, quia videntur omnino ex Proconsularibus Actis sumpta atque adeo fidelissima esse.

XIII HERMYLUS † Martyr.

Nescio unde Hermogenes Possevino positus sit.

COMMEMORATIO MULTORUM SANCTORUM PATRUM IN SINAI RAITHU. †

In iis quæ Nilus scripsit Actis nominantur Theodulus, Paulus, Joannes, Proclus, Hypatius, Isaac, Macarius, Marcus, Benjamin, Elias. Sed non videmus quomodo ad hos pertineat hæc imago, quatuor monachos una in tumba collocatos representans; maxime cum litteras ad latus ac subtus ductas considero, in quibus hæc mihi videor legere, Pambon, Hipabe, Berbinda. Hieroschemon, μόναχοι πρώτοι..... ἐπὶ λημσκι, quod interpreter Monachi primi..... Hierosolymitani: forte sub Chosroe occisi; de quibus tamen alibi nihil legi.

XIV SABAS †.... RAITHU †....

Constat temporibus Diocletiani Sabam et Eliam atque alios simul xxxviii Monachos occisos esse a Saracenis, ut alibi jam dictum: sed horum numerus non potest exprimi per O' quod esset lxx. Interpres autem Belga, qui has tabulas ut melius potuit explicavit, post Raithu ponit cum centum Martyribus, quod debuit ex litteris pro quibus.... signamus eruisse: videtur hic autem esse confusio aliqua.

M. AGNE.

Sitne hæc Romana Martyr Agnes, quam Latini xxi Januarii, Græci autem v Junii colunt, an indigena aliqua Mater Agne, nequeo definire. Crux, quam manu tenet imago, etsi plerumque Martyribus addatur additur tamen etiam multis aliis, ut inde certi nihil haberi possit.

XV PAULUS † primus Eremita.
JOANNES † Calybita.

XVI ..... APOSTOLI PETRI. †

Imago ipsa loquitur quid sibi velint Moscovitica verba desuper notata: interpret Belga ea expressit, Liberatio ex carcere per Angelum: sed vereor ne per conjecturam, ideoque malui signare..... Duo armati milites ante carcerem jacebant extensi ut mortui, significabantque duos quaterniones militum quibus custodiendum Petrum Herodes commiserat: situm eorum mutavit pictor noster, uti et circa S. Petrum nonnihil, qui videbantur non ex porta, vel ostio, sed ex ore furni educi.

XVII ANTONIUS † Pater monachorum.

Nota Crucem caputio impressam, et recordare S. Pachomii, de quo Palladius: Fecit autem eis, monachis scilicet Tabennesiotis a se institutis, cucullas... quibus jussit imponi figuram Crucis purpureæ: quod hodieque a Moscis religiose servari, probant eorum Hagioptycha, coloribus expressa; sic ut caputia nigra, Cruces nunc in medio, nunc utroque in latere rubræ sint. Non ita sculptor barbarus, sed monachis quandoque alba caputia reliquit (fortassis non sine causa nobis ignota) sæpius etiam Cruces neglexit: noster exemplum sequi

jussus est; neque causa uniformitatis, incertum an necessariæ, quidquam mutare.

ATHANASIUS † CYRILLUS † Episcopi.

XVIII

MACARIUS ROMANUS. †
MACARIUS ÆGYPTIUS †

XI

Non Episcopus, sicut mendosa inscriptio habet, ipsa veste errorem arguente. Cur autem Romanus totus hic nudus et villosus instar canis? Diversum ab utroque illo signa hæc indicant, eum scilicet cujus Vita (si tamen vere fuit aliquis) extat apud Rosweidum cum epitheto Servi Dei, qui inventus est juxta Paradisum, auctoribus Theophylo, Sergio et Hygino, ubi cap. 43, dicitur quod capilli capitis instar lactis candidissimi totum viri corpus operiebant: Colunt eum Græci xiii Octobris, quando poterit Vita istæc, etiam Rosweido suspecta, severius (ut meretur) examinari, tota verosimiliter inter fabulas referenda; quo et D. Hieronymus, acturus de Vita Pauli, retulit hominem in subterraneo specu, crinitum calcaneo tenus, quem jactabant nonnulli primum monachum fuisse, multa, quæ persequi otiosum est, incredibilia fingentes: nec alia forsitan aut de alio, quam quæ in ista Vita leguntur: nam S. Onuphrii, ejus qui xii Junii colitur, similis nuditas, plus auctoritatis et verisimilitudinis habet.

EUTHYMIUS † Abbas.

XX

MAXIMUS † Monachus.

XXI

TIMOTHEUS † Apostolus.

XXII

Pauli Discipulus, binis illius ad se epistolis notissimus, Ephesi Episcopus, colitur a Latinis xxiv hujus.

CLEMENS † Episcopus Ancyranus.

XXIII

Pr. M. PABELUS † XENIA †

XXIV

De hac, quæ Possevino corrupte Euxemia, jam supra actum: prior est Presbyter Martyr Babylas, cujus longum in Menæis extat encomium, ut Antiocheni monachi et Presbyteri, qui in Siciliam cum duobus discipulis persecutionem fugiendo profectus, ibi martyrium cum iisdem complevit. Confusum hunc aut fictum ex famosissimo Episcopo Antiocheno Babyla, qui hoc die colitur a Latinis, censet Baronius: Bollandus putavit posse distinguere.

GREGORIUS † Nazianzenus.

XXV

PROPHETA ISAIAS. †

Addunt Menæa, hujus sancti Prophetæ Synaxim agi juxta ecclesiam S. Laurentii, scilicet Constantinopoli.

MARIA, ARCADIUS, JOANNES, XENOPHON. †

XXVI

Possevino perperam Sozon dictus et scriptus.

RELATIO CORPORIS S. JOANNIS CHRYS. †

XXVII

Imperator qui hic exprimitur, in porta civitatis sacrum corpus excipiens, est Junior Theodosius, cujus anno xxxi res Acta, anno Christi ccccxviii; Constantinopolitanum Episcopatum tenente S. Proclo, qui hic etiam exprimitur.

EFHREMUS. †

XXVIII

Possevinus Euchremium corrupte appellat, et diei præcedentis

scribit, in eo qui subsequitur Sancto simi-
anticipando, die uno aberrans.

BASILIIUS, GREGORIUS, JOANNES
CHRYC. †

XXXI. Antiochenus Episcopus.

CYRUS, EUDOXIA, ATHANASIA, THEO- XXXI
DOSIA, THEOCTISTE, JOANNES. †

XXX. HIPPOLYTUS. †

Hic vides Hippolytum in habitu Patriarchali expri-
mi, ex eo scilicet vulgi Græci errore, quo Romanus Epi-
scopus appellatur.

Inter Sanctos Cyrum et Joannem media Athanasia
cum tribus filiabus, cum iisdem ab illis ad mortem pro
Christo ferendam fuit animata.

FEBRUARIUS

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Ε Φεβρουαρίο ΤΡΥΦΩΝ πρό τομῆς θάνε πρότῃ.

dem esse sibi materiam, sed Insulanos de Primatu aliis-
que rebus, tam immoderatis dissentire affectibus, ut de-
creverit senectutem suam in tantas tempestates non im-
mittere, quantus suo eo labore concitandas prævidebat.

Kalend. Prima Februarii caput abstulit ense TRYPHONIS.

Hic sub Decio Martyr Lampsaci colitur a Latinis
x Novembris. Multa habemus de eo Græce et Latine :
necdum tamen vidimus encomium a Theodoro Lascari
Duca compositum, cujus meminit Allatius in Diatriba
de Simeonum scriptis.

... Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΒΟΥΚΟΛΟΥ Ἐπισκόπου ς'.
Σμύρνης.

... S.P.N. BUCOLI Episcopi Smyrnæ.

VIII Id.

Vita (quod dolendum) nulla habetur, sed Canon
dumtaxat de eo acrostichus, opus S. Josephi Hymno-
graphi.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ κατέδραθε λαχὼν μακρὸν ἐδόμῃ ὑπ- Ζ'.
νον.

Septimo PARTHENIO longum dat morte soporem. VII Id.

Episcopus hic fuit Cyzicenus, cujus vitam scripsit
Crispinus discipulus, quam Latinam dedimus, Græ-
cam quoque suo tempore daturi.

Ὁδριμον ὀγδοάτῃ ΘΕΟΔΩΡΩι ἀχένα κόψαν.

Scinditur octava THEODORO nobile collum.

H'.

VI Id.

Per Ducis titulum distinguitur hic ab infra nomi-
ando TINCONE. Illum Heracleæ sub Licinio passum, et
rporè Ven etias translato notum Occidenti nostro, an-
tiquiores Græci, et Latini etiam nunc, colunt die præ-
cedenti. Acta dedimus famulo ejus Augaro adscripta ;
sed ut talia non magis nunc credimus recipienda, quam
quæ S. Georgio similiter sub nomine Pasieratis famuli
sunt afficta. Quin et certamen utriusque cum dracone,
utrobique æqualiter fabulosum credimus, et seculo XI
primo captum credi, occasione imaginum, generosos
istos milites Christi repræsentantium cum dracone sub
pedibus (sicuti seipsum quoque in suo Palatio pingi per-
misit Constantinus magnus) ad exprimendum quomodo
dæmonem sive idololatriam expugnavint. Videndus de
his dies XXIII Aprilis nostri. Quæ in ipsius Theodori
qualibuscumque Actis laudatur Eusebia, ipsa forsitan
est, cujus cum agnomine τῆς ἐν Εὐχαρίστεις et titulo
Ὁσιομάρτυρος, scripsisse encomium Joannem Euchai-
tarum Metropolitam testatur Allatius. Hæc vero id-
circo hic notamus, ut istud encomium, ubicumque est,
communicetur nobiscum, plus lucis de ea deque cultus
die allaturum. Fortassis etiam lucem meretur enco-
mium quod ipsi Theodoro Joannem eundem scripsisse,
dicit etiam Allatius. Videre certe ut ipsum cupiam fa-
cit, quia in titulo est εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου μάρτυρος
ἡτοῦ τοῦ Πέδου, id est Peditis: cujus epitheti ratio hac-
tenus me latet.

Φασγάνῳ ἀμφ' ἐνάτῃ, ΝΙΚΗΦΟΡΕ, δειροτομήθης.

Finditur ense tibi cervix, NICEPHORE, nona.

Θ'.

V Id.

Passus

1'. Τῇ τριτάτῃ δεσμοῖς βίου λύθη ΣΥΜΕΩΝΗΣ.
III Non. Tertia corporeis vinclis SYMEONA resolvit.

Justum hunc Senem colunt Latini VIII Octobris.

Δ'. Ἐνδ' ΙΣΙΔΩΡΟΝ ἔθεντο τετάρτῃ σήματι λυγρῷ.
II Non. In tumulo quarta componeris, o ISIDORE.

Presbyter monachus et scriptor insignis, Pelusiota
cognominatus, etiam hodierno Romano inscriptus est :
cujus utinam Vita aliqua extaret.

E'. Πέρπτῃ ἐν φυλακῇ ΑΓΑΘΗ θάνε εἶδος ἀρίστη.
Nonis. Ast AGATHE moritur formosa in carcere quinta.

Hujus celeberrimæ per omnes Ecclesias Martyris
sub Decio utinam tam antiqua et sincera extarent Acta,
quam opus foret ad sedandas contentiones, quæ inter Ca-
tanenses atque Panormitanos tanto animorum utrimque
incensissimorum æstu fervent, circa communis Patronæ
patriam, ut difficile sit, non dico definire quidpiam
(quod alias forsitan haud difficile foret) sed vel mediam
tenere viam, quin vel uni querantur non plenam sibi
adjudicari victoriam, vel alii doleant adversæ parti con-
cessum quidpiam. Perstrepunt etiam nunc in auribus
meis Sicularum, etiam Religiosorum, cum essem in
Italia importunæ vociferationes, quorum unis nihil satis,
aliis nimis erat scriptum a Bollandi, licet in nulla fere
Operis sui parte majori circumspectione (quam semper
maximam adferebat ad scribendum) atque in ista con-
troversia uso. Interrogatus aliquando a me Ferdinandus
Ughellus, Italiæ sacræ auctor, an de Episcopatibus
Siciliæ, Sardinia, Corsicæ non esset eadem ratione edi-
turus unum aut plures tomos; respondit, paratam qui-

Passus est Antiochiæ in Syria sub Valeriano, et hodierno Romano etiam inscribitur. Acta, præter ante vulgata, dedimus auctore Joanne Sardinum Episcopo; Græcum etiam textum parati dare.

- I'. Τῇ δεκάτῃ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΟΝ ἔδν τμητὴρ ἀπόλαιμον.
IV Id. Lictori jugulum præbet decima CHARALAMPUS.

Hic vero Antiochiæ in Pisidia martyrium Sacerdos tulit sub Severo. Ejus et sociorum Acta primi in lucem extulimus e MS. Græco, aliquando cum aliis vulgando.

- IA'. Ἐνδεκάτῃ ΒΛΑΣΙΟΥ τάμεν ἀνχένα χαλκὸς ἀτρίης.
III Id. Undecima BLASIIUS submisit colla securi.

Episcopus hic et Martyr Sebaste in Armenia, miraculis in Occidente non minus quam in Oriente clarissimus, a Latinis colitur III hujus. Extat Romæ in Bibliothecæ Vallicellanæ MSS. Græcis aliquod ejus encomium per Theodorum Episcopum Cyzici, necdum nobis descriptum.

- IB'. Δωδεκάτῃ ΜΕΛΕΤΙΟΣ ἔδν χθόνα πολυβοτείραν.
II Id. MELETIIUS subiit duodena luce sepulcrum.

Inscribitur etiam hodierno Romano. Antiochiæ in Syria Episcopus fuit, et Constantinopoli obiit tempore Concilii istic celebrati sub Theodosio. Encomium scripsit S. Joannes Chrysostomus. Vitæ Acta nos damus: sed ex variis collecta.

- II'. Ἐν τριτάτῃ δεκάτῃ δέμας ἔξέδν ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟΣ.
Idibus. Tertia post decimam dissolvit MARTINIANUM.

Eremita Palæstini, ejus nobiles de carnis tentationibus victorias auctor coævus descripsit, aliquando a nobis etiam Græce dandas.

- IA'. Λεῖψε βίον δεκάτῃ ΑΥΞΕΝΤΙΟΣ ἡδὲ τετάρτῃ.
XVI Kal. Et Vitam AUXENTI, decima quartaque relinquis.

Hodierno quoque Martyrologio accessit hic Archimandrita in Bithynia, et Vitam dedimus (quam Græcam habemus) scriptam a Synchro. Præterea legimus apud Allatium quod S. P. N. Auxentii vitam quoque scripsit Psellus: hujus an alterius nescimus divinare, et ideo ipsam valde cupimus videre.

- IE'. Πέρπτῃ ὈΝΗΣΙΜΟΥ σέλεα θραῦσαν δεκάτῃ τε.
XI Kal. Ad decimam quintam frangunt tibi ONESIME, crura.

Fuit hic S. Pauli discipulus, ex epistola ad Philemonem notissimus, et die sequenti colitur a Latinis, tamquam Romæ lapidatus: quæ ejus habentur Acta apud Lipomanum et Surium, excepto initio, haud dubie ad alium pertinent Puteolis crurifragio mulctatum: et sic duobus in unum conflatis, composita Acta Græci hic et alibi sunt secuti. Eadem videntur innotuisse Siculo illi, qui prolizas de SS. Alphio, Cyrino ac Philadelpho fabulas consarcinavit, attractis undequaque in suum argumentum Sanctis aliis, inter quos etiam Onesimus Puteolanus est, cui ad xxxi memorando tutius applicabuntur (principio solo dempto) Acta ista relata a Lipomano et Surio, modo eorum Græcum contextum nobis aliquis subministret, necdum ubi existat scientibus.

- I5'. Ἐκτῇ καὶ δεκάτῃ ξίφους τάμε ΠΑΜΦΙΛΟΝ ἀκμή.
XIV Kal. PAMPHILUS ad decimam sextam conscinditur ense.

Presbyter Cæsareæ in Palæstina, Martyr sub Maximo: apud Latinos I Junii. Quod ejus Vitam tribus elegantissimis libris scripserit Eusebius contubernalis

auctor est Hieronymus, in Apologia adversus Rufinum, ad Pammachium et Marcellinum directæ. Hi libri utinam extarent alicubi! Nunc satis vobis esse debet ex ejusdem Eusebii Historia Ecclesiastica epitomen aliquam Passionis desumptam dare.

- Ἐβδομάτῃ δεκάτῃ πυρί ΘΗΡΩΝΑ φλέγουσιν.
Septima post decimam TIRONEM tradidit igni.

IZ'.
XIII Kal.

Amaseæ in Ponto passus sub Galerio, colitur a Latinis IX Novembris. Corpus Brundisii esse creditur, caput Cajetæ. Acta Latine extant; habemus et Græce: nec non quædam ejus miracula, tum seorsim strictius descripta, tum fusius deducta in oratione Chrysippi Presbyteri. Extat de eodem Sermo S. Gregorii Nyseni: vidimus etiam laudationem ejusdem scriptam a Niceta Paphlagone in Vallicellana Romæ, non tamen curavimus describendam, uti nec alteram Nectarii Archidiaconi Constantinopolitani, jam Latine editam a Lipomano et Surio, Græce autem inventam Taurini in Bibliotheca Ducis Sabaudia, quæ aliaque MSS. Græca utinam evaserint flamma, quibus Galleriæ, ut vocant, pars deflagravit post nostrum inde redditum.

- Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ τε ΛΕΩΝ ἡρεῦξάτο θυμόν.
Octava decimaque LEONIS spiritus exiit.

II'.
XII Kal.

Est hic Romanus Pontifex, hujus nominis I, quem Latini XI Aprilis colunt. Vitam dedimus, qualem Petrus Canisius composuit et una cum operibus juvenis edidit. Amplius aliquid egregia viri Sanctitas et insignia de universa Ecclesia merita postulabant. Defectum hunc nostrum supplebit insignis Dissertatio de Vita et rebus gestis ejus, servato annorum ordine, tum hæc, tum scripta ejusdem singula recensens, ipso quo noster Aprilis prodiit anno 1675 primum data in lucem Parisiis ab eruditissimo viro Paschale Quesnel, una cum ipsius Sancti Pontificis operibus in tomo Appendicum ad ipsum sane utilissimarum. Certe si eam citius habuissemus, non dubitavissemus totam illam, quantumvis prolixam, prædicto Aprili nostro inserere, potius quam actum agere, novum commentarium nostro Marte texendo, qualem de S. Gregorio Magno Paulus Diaconus conscripsit, Baronius de S. Gregorio Nazianzeno, nos post Harmantium de S. Athanasio. Quod autem ne hoc quidem factum a nobis sit, alia quædam impedimenta fecerunt, quorum nunc eo minus pœnitet, quo perfectius modo confectum esse hoc ipsum videmus, quod nec tentare impari longe ad rem tantam facultate voluissemus. Viderint posterius, Aprilem iterato recognituri, quid e suo publicoque commodo, pro majori S. Leonis gloria, præstare tunc possint, illo Quesnelli labore utentes, et de suo si quid posthac valeant adhuc reperire in Annotatis addentes, uti feci ad prædictam Nazianzeni Vitam.

- .. Τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου ΑΡΧΙΠΠΟΥ...
... S. ARCHIPPI Apostoli .....

IO'.
XI Kal.

Colitur a Latinis XX Martii, a S. Paulo in Epist. ad Philemonem Commilitonis appellatione dignatus, cui Canonem S. Joseph Hymnographus panxit, suo more acrostichum.

- ... Τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἱμῶν ΛΕΟΝΤΟΣ Ἐπισκόπου Κατάνης.
...S.P.N. LEONIS Episcopi Catanensis.

X Kal.

Cum titulo Thaumaturgi etiam Romano hodierno adscriptus: ejus Vitam a coævo scriptam dedimus ex Græco, et hoc servamus ad Supplementum.

Patriarcha hic Constantinopolitanus etiam hodierno Romano inscribitur. Vitam auctore Ignatio Episcopo Nicæno dedimus; sed originalem Græcum contextum non potuimus hactenus invenire. Latet ea fortassis adhuc cum aliis nonnullis inter MSS. bibliothecæ Vaticanæ. Quamvis enim omnem illius scrutandæ facultate dedisset Alexander VII, quædam tamen, quod dolemus, fuere prætermittenda, tum quod oculis nostris subtracti fuerint codices aliquot ab eo, a quo id minime decuisset fieri: tum quod pecuniæ in sumptus non plane necessarios deficerent. Quæ hic notata volui, ne arguamur negligentia, si quando fortassis continget aliqua ibi inveniri, necdum nobis visa aut descripta.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΙΟ νέκυν χθών ἐκρυψε εἰκάδι ἔκτη.
PORPHYRII condit vigesima sexta cadaver.

Kζ'.
IV Kal.

Gasæ in Palaestina Episcopus, etiam hodierno Romano accessit. Scripsit Vitam Marcus Diaconus et discipulus ejus, quam similiter optamus Græcam nancisci.

Εἰκάδι ἐβδόμῃ ΠΡΟΚΟΠΙΩι θέρμα φανέθη.
PROCOPIO requiem vigesima septima donat.

Kζ'.
III Kal.

Etiam hic Romano hodierno per Baronium adjunctus est, cognomento Decapolita, Confessor Constantinopoli; cujus aliquam Vitam, quæ exciderit et merito desideretur, aliquando extitisse mihi persuadeo.

Βαπτίσθης ΓΕΛΑΣΙΕ, καὶ ἐβδόμῃ εἰκάδι τμήθης.
GELASIUMQUE eadem baptismo et sanguine tinxit.

Res hæc clarius ponitur ad nomen ipsum in titulo, ubi additur, qui baptismum jussus irridere a Præside, reipsa baptizatus est et capite plexus. Elogium (quod mireris) nullum additur, solum brevis notitia loci ac temporis eruitur ex Chronico, quod perperam aliis Siculum, aliis Alexandrinum dicitur, cum veresit Constantinopolitanum, sicut docui in tractatu Præliminari ad 3 Tom. Martii. Interim non possumus dubitare, quin is qui ita præter ordinem nomen habet in hisce Ephemeridibus, valde solennem cultum habuerit Constantinopoli vel in ejus vicinia: unde suspicio nascitur corpus ex Heliopoli Phœnicia illuc allatum, cum aliqua notitia Passionis, circa idem fere tempus quo scriptum est Chronicon; quandonam vero hoc? Sciemus si quando prodeat integrum, quod nunc habetur sine suo mutilum, nec ultra Imperium Heraclii ejusque annum XIX Christi DCXXIX. Quid ni tamen ex antiquiorum omnium de Gelasio isto silentio conjectura fiat, et translationem corporis satis recentem, et Chronicon compilatum etiam recentius, puta seculo IX aut X?

Εἰκάδι ὀγδοῇ σφάξανκάλροις ΠΡΟΤΕΡΙΟΝ.
PROTERIUM calamis vicena octava necavit.

KΗ'.
II Kal.

Alexandrini hujus Episcopi Acta, eo quod Vita nulla suppetet, copioso Commentario collecta damus, meritoque miramur præteritum hunc fuisse Baronio, Romam hodiernum Martyrologium concinnanti, cum adeo illustre ejus martyrium sit, invadente Ecclesiam Timotheo Æluro patratum anno CCCCLVII.

ΤΙΜΟΘΕΟΝ πρώτη κατὰ σῆμα κάλυψεν.
TIMOTHEO condit vigesima prima sepulcro.

Cultus hujus sancti Anachoretæ, a suæ exercitationis loco cognominati τοῦ ἐν Συμβόλοις, perquam celebris Constantinopoli, facile agnoscitur ex Officio diei, ipsius solius nomen præferentis: eoque dolentius ferimus desiderari Vitam. Interim ex Ode IV strophæ u considerare placeat, qua dicitur, Imaginem susceptæ pro nobis a Christo carnis affectuose adorans, o divina Sapiens, sustinuisti verbera eorum qui ipsam execrabantur, o Timothee: hinc enim intelligitur, sub Iconomachis floruisse.

KB'. ... Ἡ εὐρεσις τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Μαρτύρων ἐν τοῖς Εὐγενίου.
VIII Kal. ... Inventio Reliquiarum Sanctorum Martyrum in Eugenianis.

Sanctorum scilicet cognatorum S. Pauli Andronici et Junia, qui coluntur a Græcis XVII Maji: ad quem diem agemus de jam dicta eorum inventione, seculo VII sub Thoma Patriarcha.

KΓ'. Εἰκάδι ἐν τριτάτῃ κατὰ φλόξ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ ἔκαν-
VII Kal. σεν.
Et POLYCARPUM dat vigesima tertia flammis.

Episcopus et Martyr Smyrnensis colitur apud Latinos XXVI Januarii, ubi Acta ex Græco dedimus, ipsum contextum Græcum daturi in Supplemento.

KΔ'. Εἰκόστην ΠΡΟΔΡΟΜΟΙΟ φάνη κέρη ἀμφὶ τετάρτην.
VI Kal. BAPTISTÆ CAPUT hic vigesima quarta revelat.

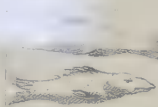
Caput hoc a duobus monachis in domo Herodis jam olim inventum Hierosolymis, allatumque Edessam, denique in vase quodam figlino defossum, repertum dicebatur sub Episcopo Uranio et Valentiniano Juniore: atque de hac inventione aperte agunt Menzæ. Latini post Usuardum longe posteriorem aliquam inventionem hic notant, quæ facta sit tempore Marciani Principis, quando idem Præcursor duobus monachis primum, ubi illud celatum jaceret, revelavit: in quibus verbis perperam indicatum tempus Marciani observans Baronius, hodierno Romano Martyrologio inscripsit primam Inventionem Jerosolymis factam. Erant hæc nobis operosius tractanda in Augusto ad diem Decollationis. Nunc solum addo, disputari i. per Francos utrum Angeliaci an Ambianis verum Præcursoris caput servetur. Rem totam erudito Commentario, Gallice quidem scripto, sed Græcis Latinisque monumentis locupletato, tractavit in favorem Ambianensium Carolus du Fresne, Dominus du Cange, amantissimus nostri, cujus aliorumque eruditorum apud Gallos virorum suasionibus inducti Majum hunc bifariam divisimus, atque hos tres tomos præmittimus aliis, post annos paucos (si Deus dederit) secuturis.

KE'. Εἰκάδι ἐκ ταράχοιο ΤΑΡΑΣΙΟΣ ἔπτατο πέμπτῃ.
Kalend. Quinta vicenaque TARASIVS occupat astra.

РЫБИ

ФЕВРѸЯИ. ПОСЛѢ НА БДНАЕ. ИАНТИХИ ГРАДЪ. ИН

а. Тріфонъ. в. Стрѣ. теиіе. г. ншѣго Іс. Ха. г. Συμεωνъ. д.

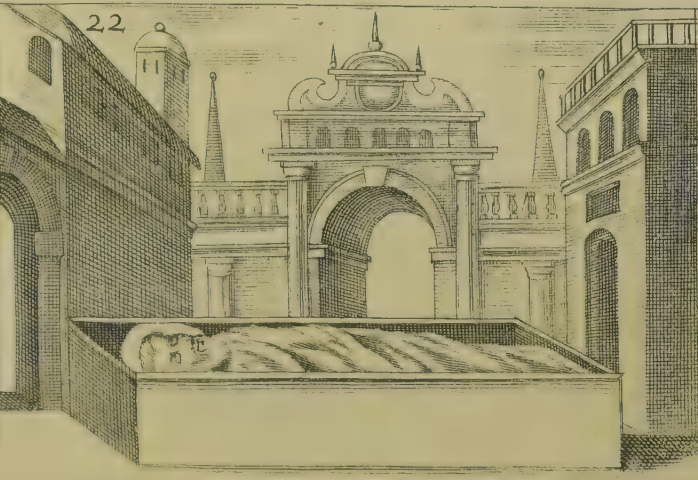
ѣ. Нікифѣ. Макианъ. і. Харалапі. Прохоръ. аі. Бласи. Днмїтри. вї.

гї. Матїніанъ. Симеонъ. аі. Аѹзенти. Кнріалъ. Еѹлогїи. еї. Онїсімъ. сї. Памѣалъ. с.

кв. Ѡбрѣ. мощѣ. г. М. Взеугенї. кг. Полукарпъ. кд. Ѡбре. ч. гл. ІѠ. Г

ХРИСТИМНОЗІЮШАЙΩСЕГОРАЗУМЕВАЄЯПОСЛѢННАЕСТЬ.

ИДОРЪ. НІКОЛА. Ё. АГАѠІА. Ѡ. ВІКѠЛЪ. З. ПАРѠЕНЪ. Н. ЗАХАРІА. ѠСОДОР. СТРА

ТІАЛ

ІІН. ѠСОДОРЪ. ВТОДНЬ. ПРЕСТАВЛЕАЛЕЗЕИМІРОПОЛІКНЕСК. МОКОЧѠТВО. АНІОНІИ.

ІАНЪ. ЗІ. ѠСОДОР. ТІН. НІ. ЛЕОНТИ. МАЗІМЪ. ѠІ. АРХІПІЪ. К. ЛЕВЪ. КІ. ТІМОѠЕН.

ЧН. КЕ. ТАРАСНІ. КС. ПОРФІРНІ. КЗ. ПРОКОПІ. КН. ВАСІАНІ. НЕСТОРЪ. КѠ. КАСІАНЪ РН

FEBRUARIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

^I **T**RIPHON † Martyr.

^{II} DELATIO JESU CHRISTI IN TEMPLUM †

^{III} SYMEON † Justus.

^{IV} ISIDORUS † Pelusiota. NICOLAUS † Monachus.

Archimandrita Studitarum hic fuit Constantinopoli, ubi scripsit Vitam socii sui S. Theodori Studitæ: ipsius vero Vitam, ab alio Studita scriptam, dedimus ex Græco, quod in Supplementum servamus.

^V AGATHA † Virgo Martyr.

Pro hac Possevino ab inepto interprete obtrusum est nomen S. Mart. Agapii.

^{VI} BUCOLUS † Episcopus Smyrnensis.

Minus recte hic Becylus, et Possevino nihilo melius Ucolius, atque inverso dierum ordine sequenti Parthenio postpositus.

^{VII} PARTHENIUS † Episcopus Lampsaci.

^{VIII} ZACHARIAS † Propheta. Colitur a Latinis ^{VI} Septembris.

THEODORUS STRATILATES † sive Dux.

^{IX} NICEPHORUS † Martyr.

MARCIANUS † Episcopus Syracusanus.

Colitur a Latinis ^{XIV} Junii, a Græcis multis ^{XXXI} Octobris; passim tamen etiam hoc die, verum a multis sub nomine Marcelli Episcopi Siciliæ. Acta Græca prolixissima reperimus in Vaticano, eademque ex Sicilia accepimus Latine reddita; sed ejusdem prorsus farinae, cujus et alia quædam istic licentius fabricata: quare neque digna judicavimus, quibus Græce transcribendis sumptus fieret.

^X CHARALAMPIUS † Presb. Martyr.
PROCHORUS Monachus.

In Pieczarensi ad Kioviam monasterio, teste R. P. Ohilewicz Vitam et sanctitatis insignia optamus ut aliquis subministret.

^{XI} BLASIUS † Episcopus Martyr.
DEMETRIUS Monachus.

Hegumenum in Pryluka fuisse idem Ohilewicz nos docuit, et quod passim appelletur Volohodensis Thaumaturgus, quo minus de ejus sanctitate dubitanus, et optamus certius informari de miraculis ejus ac Vitæ actis.

^{XII} MELETIUS † Episcopus Antiochenus. Possevino non bene Mart. Melentius.
THEODORA..... †

Licet desit qui epitheta adjuncta nobis interpretetur, viæ tamen dubitamus quin ipsa sit Imperatrix, Theophili Iconomachi uxor, Orthodoxiæ restauratrix, de qua egimus præcedenti die, quando passim in Menæis commemoratur.

Maji T. I.

OBITUS ALEXII METROPLITÆ MOSCOVITARUM SANCTI.

Ita ad verbum interpretes Belga: cultum ejus et sanctitatem probavimus: pleniora autem vitæ Acta, sicubi extant, optamus: libenter etiam intelligemus, quis hic ad pedes feretri assistens Sanctus, quis ad caput Princeps admirabundus, exprimatur.

ANTONIUS † Patriarcha Constantinopolit. Antonio postpositus.

PARTHENIUS † Episcopus Lamiaeps.

ZACHARIAS † Propheta. Colitur a Latinis ^{VI} Septembris.

THEODORUS STRATILATES † sive Dux.
NICEPHORUS † Martyr.

Cognomento Cauleas, tempore Leonis Philosophi seculo IX. Vitam ejus (præter encomium, auctore Nicephoro Philosopho jam editum) habemus etiam per alium Nicephorum, cognomento Gregoram descriptam, quam Græco-Latinam dubimus, una cum prioris Vitæ contextu Græco, in Supplemento.

MARTINIANUS † Eremita.
SYMEON Monachus Serbus.

XIII

Ita R. P. Ohilewicz: plura scire cuperemus. Est autem Servia regio trans Danubium Bulgariæ propinqua, forsitan et eadem Slavonica lingua cum Moscis, alioqui satis remotis, utens.

AUXENTIUS † Archimandrita. Possevino non bene Euagentius.
CYRILLUS Episcopus.

XIV

Moravorum ac Bulgarorum Apostolus, antea Constantinus dictus, cognomento Philosophus, de quo atque de fratre ejus S. Methodio egimus die IX Martii, quando uterque communi festo a Moravis colitur. Cyrillum autem hoc die obiisse credimus, vel tali die corpus ejus Romæ mortui revectum esse in Moraviam, et fraterno corpori conjunctum fuisse: sed miramur quomodo Rutheni Cyrilli cultum exceperint, sine ulla memoria Methodii, saltem in hisce tabulis. Utriusque insigne opus est novi ac veteris Testamenti aliorumque librorum plurimum in Slavonicam linguam (quæ eadem Ruthenorum est) facta conversio. Ea hodieque in usu est, qualem anno MDLXXXI impressam Ostroviæ, quæ Voliniæ caput est, possidet Plantinianæ Typographiæ dignissimus heres Balthasar Moretus Balthasaris filius, inter rariora domesticæ suæ Bibliothecæ cimelia, ubi invenitur addita Græco-Slavonice præfatiuncula et epilogus, quibus et Auctor impressionis et Typographus suas ad Deum supplicationes concludunt: Auctor quidem in principio libri his verbis, Et ego Constantinus nomine, in sacro autem baptismo Basilius nuncupatus, Gratia Salvatoris nostri Dux Ostroviæ, Vaivoda Kioviæ, Præses Volindiæ, in Christo electis et dilectis Fratribus meis, non solum secundum carnem, sed et in Spiritu sancto, omnibus quotquot inveniuntur Slavonica

V

Cum sociis Clenonico et Basilisco in Ponte sub Maximiano passus hic est, simulque omnes referuntur in hodierno Romano : nos solius Basilisci Acta auctore Eusignio Latine dedimus, quæ mallemus Græce scripta invenisse.

Δ'. Τῇ δὲ τετάρτῃ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ βιώτοις ἀπέπτη.
IV Non. GERASIMUS quarta, vita migravit ab ista.

Huic Anachoretæ ad Jordanem ministravit leo, qui errore vicini nominis ad S. Hieronymum (Italici S. Girolamum) transiit : Baronius ad diem sequentem retulit, eoque obiisse ostendit in notis ad Romanum Martyrologium.

ΠΑΥΛΟΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝΗΝ τε τετάρτῃ ἔκτανεν ἄορ.
Quarta necat gladio PAULUM sociamque SOROREM

Sunt Martyres Ptolomaide in Phœnicia passi, extantque eorum Acta ex Græco Latine reddita pro XVII Augusti, quando iterum recoluntur in Menæis et inscribuntur Romano hodierno; quod sequimur circa hujusmodi dierum delectum.

Ε'. Ὁ ξυτάτοις ΚΟΝΩΝ ἤλοις πάρος πόδε πέμπτη.
III Non. CONONEM clavus quinta confixit acutus.

Hujus Bidanæ in Isauria passi Acta, nescio quomodo prætermissa, danda erunt in Supplemento Latino-Græca.

Ζ'. Τεσσαράκοντα κάρηνα δυοῖν ἄμα ἕκτη ἐτμήθη.
II Non. QUADRAGINTA DUUM cervices sexta rescidit.

Fuerunt hi copiarum Duces sub Imperatore Theophilo, capti a Saracenis in excidio Amorii. Acta Græco-Latine dedimus. Inscribuntur etiam hodierno Romano.

Ζ'. ΕΦΡΑΙΜ ἐβδομάτῃ ξίφος ἔκτανεν Ἀρχιερεῖα.
Nonis. Ensem post sextam suscepit Episcopus EPHREM.

Hic, cum sociis Episcopis pariter et Martyribus, inscriptus est hodierno Romano, absque sufficienti notitia loci. Hinc nonnullis idonei visi sunt quos Hispaniæ et Ordini Carmelitico adscriberent. Ostendimus nos ex originariis Græcorum fontibus, prædicavisse eos et passos in Chersoneso Taurica, non Hispanica, quæ gratis fingitur.

Η'. Ἦλυθεν ὀγδοάτῃ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ Θεοῦ ἄχει.
VIII Id. Octava ad Dominum pervenit THEOPHYLACTUS.

Fuit Metropoli Nicomediensis, gloria Confessionis clarus : cujus Vitam aliquam extitisse vix dubito, et opto nancisci.

Θ'. Ἀμφὶ τῇ δεκάτῃ ΚΟΔΡΑΤΟΝ ξίφος ἐγκατέπεφνε.
VII Id. CRURA QUATER DENUM contrivit nona VIRORUM.

Sunt hi quadraginta Martyres Sebasteni in Armenia, primum nocte tota in gelido lacu cruciati, deficiente uno; in cujus locum custod succedit, quadragesimam coronam occupaturus. Coluntur etiam apud Latinos, sed ad diem sequentem ex Mandato Innocentii X translati, propter S. Franciscam Romanam.

Ι'. Ἀμφὶ τῇ δεκάτῃ ΚΟΔΡΑΤΟΝ ξίφος ἐγκατέπεφνε.
VI Id. QUADRATUM gladius decima sub luce peremit.

Corinthis scilicet, ubi passus : Acta ex Græco et cum Græco dedimus. Invenitur etiam hodierno Romano adscriptus.

ΙΑ'. Ἐνδεκάτῃ σόφρων ἔδν ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ παρὰ τύμβον.

SOPHRONIUM tumulo dedit undecimus sapientem.

Hic Hierosolymitanus Patriarcha inscriptus est etiam jam dicto Romano. Acta ejus collegimus tomo 2 Martii : optaremus nihilominus habere ejus encomium, quod a Joanne Zonara compositum vidit et laudat Allatius. Illi Joannes Moschus dedicavit Pratum spirituale, unde factum ut errore lapsi quidam, ipsum ejus auctorem putarint. Scripsit autem ex voto miracula SS. Cyri et Joannis, ut supra dictum.

Δωδεκάτῃ φθινύθοντος ἀπῆρε βίου ΘΕΟΦΑΝΗΣ.
THEOPHANEM exemit miseræ duodecima vitæ.

ΙΒ'.
IV Id.

Presbyter Hegumenus hodierno Romano additus, scripsit Chronographiam, continuando opus Georgii Syncelli, ab Diocletiano ad Michaelē et Theophylactum ejus filium Imperatores, sive ad annum vulgaris Æræ DCCCXIII. Ad cujus operis illustrationem ordinata a nobis est una Exegesium Præliminarium ante Tom. 3 Martii, multa utilia notans et errata corrigens. Acta ejus gemina ex Græcis dedimus.

Χοῦς τρισκαίδεκάτῃ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ἄστν ἐσήχθη.
Tertius a decimo NICEPHORON intulit Urbi.

ΙΓ'.
III Id.

Scilicet Constantinopolitanæ, cujus fuerat Patriarcha, fidei causa in exilio mortuus, atque hodierno etiam Romano inscriptus. Vitam ab Ignatio Diacono et discipulo ejus scriptam primi edidimus ex Græco.

Hac occasione miserat nobis R. P. Franciscus Combesis Vitam cujusdam S. Nicephori, Mileti Episcopi, in hebdomada sancta mortui, ignoto anno et die, ut Synonymi Sancti a nobis in Martio jungerentur. Sed quoniam nihil aliud de cultu addebatur : et is aliquando vixerat in Latro monte, cum nonnulla notitia Pauli, ibidem Eremitæ, cujus Vita danda erit xv Decembris, ad hunc diem maluimus ipsum differre pro posteris, interim fortasse plus lucis accepturis.

Κόψυν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΙΟ κάραν δεκατῇ γε τετάρτῃ. ΙΔ'.
Quartus ALEXANDRO et decimus caput abstulit ense.

ΙΔ'.
II Id.

Ne libera detur exerrandi facultas inter multos hujus nominis Martyres, additur in Typico τοῦ ἐν Πύδνῃ (perperam in Menæis Πίδν) quæ est urbs Macedoniæ. Tam celebris autem cultus Martyrem nescio quomodo prætermiserimus in Martio nostro, ubi tamen ex Latinis Martyrologiis hac et præcedenti die, sed cum sociis utrobique diversis, habemus aliquem Thessaloniciæ (quæ etiam Macedoniæ urbs est) et quidem semel cum titulo Palatini. Defectum hunc suppleant posteri nostri, consulantque Gulesinium et notas MSS. Raderi : gratulentur autem sibi, si interim ejus aliqua Acta inveniant, nobis necdum reperta.

Πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ τρήθῃ ΑΓΑΠΙΟΣ, ἐταῖροι.
Est decima quinta AGAPIUS dissectus, amici.

ΙΕ'.
Idibus

Cæsareæ in Palæstina cum Publico et aliis sociis passus, colitur a Latinis xxiv hujus, notitia ex Eusebio sumpta; nec enim propria Acta videntur extitisse.

Δένδρῳ ἐπικλονίσει δέθης δεκάτῃ ΠΑΠΑ ἕκτη.
Sexta sequens decimam te vinxit in arbore, PAPA.
ΙΖ'.
XVI Kal

Laradæ in Lycaonia passus etiam Romano hodierno inscribitur : non inventis autem, quæ forte nec extiterunt umquam, propriis Actis, diei hujus Officium seu hymnos exhibui Latine legendos.

Ἐβδομάτῃ

ἡ δέκατη δεκάτη, ΑΛΕΞΙΕ, πότμον ἀνέτης.

Continuus a decimo tumultum tibi pandit, ALEXI.

Cognominatur a Græcis Vir Dei Ἀνθρῶπος τοῦ Θεοῦ, et sic etiam notatur in Diptycho Constantinopolitano de quo infra. Fuit Euphemiani Senatoris filius, sub scalis paternæ domus ignotus hospes, verum cœlesti voce et proprio chirographo agnitus post mortem coram Patriarcha et Imperatore, in templo S. Petri fuit honorificentissime conditus: quæ omnia Romæ acta passim creduntur. Sed multis de causis cogor opinari, idem huic quod S. Joanni Calybitæ accidisse, et pro nova veterem Romam accipi. Hoc autem eo pronius fuit, quod corpus aut ejus pars notabilis ibi nunc habeatur, una cum parte scalarum sub quibus vixit, in ecclesia SS. Alexii et Bonifacii; in qua ecclesia Latini simul et Græci monachi viventes, suo quique ritu faciebant sacra, quando illuc advenit S. Adalbertus Episcopus et Martyr Pragensis, a quo utriusque Sancti communia miracula habemus descripta. Suspicio ergo, ecclesiam, quæ primum solius S. Bonifacii fuerat, sub utriusque nomine dici cœpisse, postquam Græci monachi adveкти Constantinopoli cum prædictis S. Alexii Reliquiis illic recepti sunt. Hæc eruditus vir volui considerata proponere, priusquam aliquid de iis statuam, quod erit faciendum ad xvii Julii, quando Romæ S. Alexius colitur. Non alia tamen habentur Acta quam a Græcis accepta: quibus etiam et peregrinationis Alexianæ ratio, et plurimæ circumstantiæ aliæ favere videntur.

IIH.
XV Kal.

Ὁγδοάτη δεκάτη θάνατος μέλας εἶλε ΚΥΡΙΑΛΟΝ.
Octava decima mors abstulit atra CYRILLUM.

Episcopus hic Hierosolymitanus etiam hodierno Romano inscribitur; ejus semper recta fides ac libri defenduntur a nobis Tomo 2 Martii. Acta nulla habentur.

IOH.
XIV Kal.

Χῶσαν ΣΥΖΥΤΗΝ δεκάτη ἐνάτη ΟΜΟΛΕΚΤΡΟΝ.
CONJUGIUM CONCORS decima nona subhumatur.

Conjuges hi Chrysanthus et Daria sunt, qui coluntur a Latinis xxv Octobris: Acta eorum Græce ac Latine habemus.

K.
XIII Kal.

Ἐνδοθι πυρκαϊᾶς εἰκοστῇ βάλεν ΕΠΤΑ ΤΥΝΑΙΚΑΣ.
MATRONA SEPTEM injecit vigesima flammis.

Amisi ad Pontum Euxinum hæ passæ, Alexandra, Claudia, Euphrasia, Matrona, Juliana, Euphemia, Theodosia, quibus nomina et etiam inscribuntur hodierno Romano. Credibile est aliquando extitisse earum Acta.

KA.
XII Kal.

Εἰκάδι πρώτη δράμε ΚΥΡΙΑΛΟΣ χειρὶ Θεοῦ.
Ad Dominum transfert vigesima prima CYRILLUM.

Episcopus Catanensis hic fuit, ut putatur primus, Berryllus veriori nomine dictus, et sic hodierno Romano inscriptus.

KB.
XI Kal.

Εἰκάδι δευτερίῃ σουβλαῖς ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ἐτρώθη.
Bis undena acubus BASILIUM pungit acutis.

Sub Juliano Presbyter et Martyr Ancyra in Galatia hic fuit, cujus Acta ex Græco et Græce dedimus.

KI.
X Kal.

Εἰκάδι καὶ τρίτῃ ΝΙΚΩΝ ξίφει κράτα δῶκεν.
NICONEM gladio vigesima tertia plectit.

Hujus et sociorum monachorum cxcix prope Tauromitanam urbem martyrium utinam nobis certius constaret, quam ex Actis, quæ dedimus sub nomine Chæro-

meni eorum famuli atque discipuli. Severiori enim censura eguisse ea judicamus; et ipsis, quoad omnes circumstantias tam fabulosis, nolumus credere monachatus initia Diocletiani ætate vetustiora. Inscribuntur etiam iidem hodierno Romano.

Κρύψαν ὑπὸ γρόνα εἰκάδ' ΙΑΚΩΒΟΝ γε τετάρτῃ.
JACOBUM tumulto vigesima quarta recondit.

KΔ.
IX Kal.

Episcopus sub Iconomachis hic fuit, incertum cujus Ecclesiæ. Acta non extant, sed laus in epistolis S. Theodori Studitæ, ex quo aliisque de eodem egimus xxi hujus, quando et Typico et Menæis justo cum elogio adscribitur.

Τῆθεν τῇ ΜΑΡΙΗ ἔφατ' Ἀγγελος εἰκάδι πέμπτῃ.
Nuntia verba tulit vigesima quinta MARIE.

KE.
VIII Kal.

D. N. Jesum Christum eodem ipso die quo homo factus est, etiam esse passum, ex totius antiquitatis consensu probavimus Tomo 3 Martii. Incarnationem autem factam esse anno sexto ante æram vulgarem, sic ut vere mortuus sit Christus Coss. duobus Geminis anno vulgaris æræ xxix, ætatis suæ xxxiii expleto, ex simili quatuor primorum seculorum consensu demonstratur in Diatriba præliminari ad Tomum 1 Aprilis.

Εἰκάδι ἀμφ' ὕμνους ΓΑΒΡΙΗΛ κρίσιν ἔκτη ἐγείρει.
Vicena sexta GABRIELIS personat hymnus.

KZ.
VII Kal.

Ex more scilicet jam supra indicato, ut qui mysterium præcedentis diei proxime attigerit. De vario ejus hoc ipso mense apud Latinos cultu, multa collegimus.

Εἰκάδι ἐβδομάτῃ ἔθανε ΜΑΣΠΩΝΑ ἐν εἰρκῇ.
MATRONAM in vinclis vigesima septima mactat.

KZ.
VI Kal.

Thessalonicensis hæc Martyr a Latinis colitur xv hujus. Acta olim extitisse credimus, et ut adhuc supersint optamus.

Ὁγδοάτη ΙΛΑΡΙΩΝΑ κινήσατο εἰκάδι πότμος.
Bis decima quarta mors HILARIONAprehendit.

KH.
V Kal.

Fuit hic Hegumenus monasterii Pelicetes, Confessor sub Iconomachis: credibile est Vitam prolixè scriptam extitisse.

Ἐπάφλαθεν ἐνάτῃ ΒΑΡΑΧΗΣΙΟΝ εἰκάδι πίσσης.
BARCHESUM pice lux vigesima nona perurit.

KΘ.
IV Kal.

Una cum Jona fratre martyrium in Perside tulit hic Sanctus, quod Esaias Regius eques descripsit, et Latine ex Græco vertendum curavit Lipomanus, Venetæ Bibliothecæ codicibus MSS. usus. Utinam nobis quoque in ea civitate obtingeret, qui pretio rationabili transcriberet pauca quædam Sanctorum Acta, necdum alibi Græce reperta: nam qui anno MDCLX nobis operam suam prolixè obtulit, sed deinde turpiter decepit, Bibliothecæ custos, homo Græcus, aliquamdiu fecit nequid inde possemus obtinere, quantacumque intercessione adhibita: deinde cum prona jam sperabamus omnia, eorum ad quos id attinet consensu impetrato, nihil fieri potuit, per Græculorum, qui manus mercenarias commodare rogabantur, sordidam avaritiam. Nunc bibliothecæ custodiam intelligo commissam esse erudito cuidam nobili Veneto simulque humanissimo D. Gradonico, de quo speramus quod, quem rogamus, modum inveniet nos juvandi in iis quæ nobis hactenus defuisse intel-
liget.

Χαῖρεν ΙΩΑΝΝΗΣ τριακοστῇ ἑξααλύων.
Gaudet JOANNES decima ter luce resolvi.

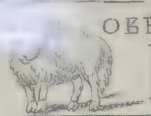
Λ.
III Kal.

Est

ОВЕН.

М^М АР ВНЕ ВК^М А Д^М АГО Д^М АН БЫ В^М ЕМ ЧИ В^М ГИ С^М

Д^М ЕУДОКІА Б^М ТЕОДОТ^М Г^М ЕУТРОПІ^М К^М ЛЕОНІК^МЗ ВАСИЛІСК^МЗ Д^М ТАРАСІМ^МЗ Е^М КОНОН^МЗ С^М СТЬХ^МЗ

Г^М КОДРА АІ СОФРОНІ^М БІ ФЕОФАН^МЗ Г^М РИГОРІ^М Г^М П^М РИНСЕНІИ Ц^М ЕС МОФЕИЗ С^М ТАГО Ш^М Ч^М Л^М

К^М ПРПЕНЬОЦІ ОБИТЕЛІ С^М АБЫ ФОТНІА ІОСНІ К^М НРІАЛ^МЗ К^М А ІАКОВ^МЗ К^М Е ВАСИЛІН^М К^М

К^М СОВОР^МЗ АРХІСТАТІГАВРІА К^М З МАТРОНА ФІЛІТ^МЗ К^М Н СТЕФА^М ІАЛІРОН^МЗ К^М Θ МА^М РК^МЗ

СВОСКРНИИ ВСЕМИРНЫІ С А И ВСЕКОЕНЫМ ХИ НЕУРНИМЫИ СІА

ОАМОРИ МВ. З. ВАСІЛН. ЕФРЕМЗ. КАПИТОЙ. Н. ТЕОФИЛАК. Т. М. М. СЕВАСИИСКІ.

ОРА. АІ. ВЕНЕАЖ. ЕІ. АГАПІИ. ВНКУЛЗ. СІ. САВІНЗ. СІ. АЛЕКИИ. НІ. КІРІЛЗ. ТІ. ХРІСАНОФЗ. А. АРІА.

ОНЗ. НС. УЧЕНИКЗ. ЕГΩ. К. А. ТЕМІНЗАХАРИН. Н. С. А. К. НІ. КЕ. БАГОВЪЩЕНІЕ. ПРЕТЫАБЦА.

ЛЗ. Л. ІΩАНЗ. ЛЕСТЫЧНИКЗ. И. АСІНАС. КЕЙГОРЪ. РАЗП. А. ГОЛГОФА. Л. А. УПАТИНЕПКОПЗ.

Est hic Monachus Sinaita, Climacus vulgo dictus ἀπὸ τῆς κλίμακος, id est Scala, per ipsum ad Monachorum institutionem descripta. Vitam dedimus a Daniele Monacho Raithuno exaratam.

AA'. Πρώτη ΑΚΑΚΙΟΥ βίτου πέρας ἐν τριακοστῇ.

Morte sed ACACH trigesima prima sacatur.

Fuit Episcopus Confessor Melitinæ in Armenia, etiam Latinis antiquitus notus, apud quos aliqua ejus Acta extabant : sed putamus magis integra et pleniora apud Græcos extitisse, quæ utinam etiam nunc supersint.

MARTIUS

MOSCORUM FIGURATUS

- I **EUDOCIA** † Martyr.
- II **THEODOTUS** † Episcopus Martyr.
- III **EUTROPIUS** † **CLEONICUS** † **BASILISCUS** † Martyres.
- IV **GERASIMUS** † Monachus.
- V **CONON** † Martyr.
- VI **SYNAXIS MM. IN AMORIO XLII.** †
- VII **BASILIIUS** † **EPHREM** † **CAPITON** † Episcopi Martyres.
- VIII **THEOPHYLACTUS** † Episcopus. *Possevino non bene Theophanes.*
- IX **SYNAXIS MARTYRUM XL SEBASTENORUM.** †

Sculptor Moscus eo modo hic expresserat aquas gelidi lacus, ut æstuantium undique flammæ globos videretur repræsentare voluisse; quatuor autem coronas omiserat suo loco notare : quid porro significet vox ΚΑΙΝΑΝΟΣ, supra balneum in ripa positum scripta, explicet aliquis linguæ peritus.

X **CONDRATUS** † Martyr.

Scribendum erat Codratus, et Latine Quadratus, Possevino ineptissime Conradus.

- XI **SOPHRONIUS** † Episcopus Hierosolym.
  - XII **THEOPHANES** † Presbyter Hegumenus.
- GREGORIUS** † Magnus, Papa Romanus.

Vitam quatuor libris scripsit Joannes Diaconus : aliam brevior et antiquior dedimus ex MSS. æstimatur maximè a Græcis propter libros Dialogorum, unde et Διάλογος apud eos cognominatur (quos ipsis ex Latino vertit Zacharias Papa) et propter librum Curæ Pastoralis, ab Anastasio Episcopo Antiochæno Græce reditum.

XIII **RELATIO RELIQUIARUM S. P. N. NICEPHORI.** †

Facta post mortem impii Theophili, sub ejus filio Michaele Balbo, et Constantinopolitano Patriarcha S. Methodio, qui ambo in hac tabula exprimuntur, una cum Diacono thurificante. Notatum id velim ab hujus seculi novatoribus, nescio quâ animi præsumptione persuasis, sese divinitus illuminatos, ad correctionem plurimorum, quos sibi in Ecclesiam obrepisse imaginantur abusum, tum circa Sacramentorum administra-

tionem et alia multa, tum circa religiosum Sanctorum cultum. Nam cum superiori ætate in nobili quodam Brabantia oppido antiquas altarum tabulas contemplarer, videremque in eo quod S. Catharinæ sacrum erat sic repræsentatum Divæ martyrium, ut summo in aere anima ad cælum a duobus Angelis super expansum linteam efferrî videretur; adstanti mihi Parocho dixi, in nostro ad secundum tomum Aprilis Propylæo pag. xxxvii repræsentari tumulum Venerabilis Yolandæ, ante annos ferme quadringentos sic sculptum, ut ejus anima similiter ab Angelis subvecta notetur; cum hoc solum discrimine, quod mei Angeli thuribulo singuli essent instructi, ad expressius denotandam istius animæ sanctitatem. Tum Parochus, homo alias minime malus aut indoctus, neque earum quas Romani Pontifices damnavere sententiarum defensor pervicax, sed qui non potuerat in ea unde prodierat schola non hausisse aliquid Jansenianæ fuliginis, et præposteri ad reformandam Ecclesiam zeli; Parochus, inquam, Non probo, ait : Notum est enim quod nato inter homines Christo Magi thus obtulerunt, ad ejus divinitatem demonstrandum; et ejus incensum soli Deo competere, ac propterea cum primum hanc Curam adiens, super illo altari juxta Sanctæ statuam in vertice locatam, invenissem Angelos duos parvulos, sic, ut dicis, thurificantes, eosdem removeri jussi; clam tamen et noctu. Non erat otium instruendi tunc hominis, cum ipse venissem ab eo instruendus circa quasdam eo in templo antiquitates. Alio itaque flexi sermonem, ceteroquin amice eum interrogaturus simulque deducturus errorem suum (quod per interpositam postea personam feci) an eadem ex causa mutaverit in Rituali suo seu Pastoralis præscriptos Missarum solennium ac funerum ritus, quibus jubetur et feretrum incensare accepto de manibus ministri thuribulo, et Evangeliorum librum, atque ad omnem fere cujuscumque rei benedictionem solennem, puta Cinerum, Palmarum etc. adhibere incensum : idque non alia ex causa et primo aspectu etiam rudibus obvia, quam ut intelligatur corpus defuncti Christiani. Evangeliorum liber, aliaque similia (quanto autem magis ipsi Sancti?) particulari quadam ad Deum relatione, aut esse aut reddi venerabilia, et ad cultum religionis (quæ tota denique ad Deum terminatur) accommoda. Si ille aut similis alius adhuc dubitat, legat in Rubricis Generalibus ad Missale Romanum, quintam de Introitu, ubi dicitur, Si in altari fuerint reliquæ sive imagines Sanctorum, incensata Cruce et facta ei reverentia, Sacerdos, antequam discedat a medio altaris, primum incensat eas quæ a dextris sunt, his ducem thuribulum; et iterum, facta similiter Cruci reverentia, incensat bis alias quæ sunt a sinistris.

BENEDICTUS † Pater Monachorum.

Occidentalium videlicet, propter Regulam ab eo scriptam, quam denique omnia fere antiqua apud nos monasteria susceperunt cum habitu nigro; sicuti S. Basilii Regulam omnes Orientales atque etiam Mosci nunc profitentur, sub habitu etiam nigro : unde fit ut Benedictinos

Basiliensis multi non distinguant, ac nominatim qui in Moscovia scripserunt: in Italia vero eadem eadem est utrisque habitus forma. Latini Sanctum ipsum cotinus XXI hujus, ubi verum annum mortis conati sumus definire, non item terminare controversiam de possessione sacri corporis, agitatam inter Italos et Francos.

XV **AGAPIUS** † Martyr. **BECYLUS.**

Eodem nobili ac militari habitu indutus, an pro socio Agapii Publio, nomine perperam scripto, hic ponitur? Ita videtur.

XVI **SABINUS** † Martyr.

Nequaquam, ut putamus, distinguendus ab eo, quem etiam XIII hujus colunt Græci, atque post eos ex hodierno Romano Latini. Abibum vocant alii. Acta an seorsim scripta sint, et ubi requirenda, hactenus ignoramus.

XVII **ALEXIUS** † Vir Dei.

XVIII **CYRILLUS** † Episcopus Hierosolym.

XIX **CHRYSANTHIUS, DARIA** † Conjuges MM.

XX **PATRES..... SABÆ** † Martyres.

In Menæis hoc titulo indicatur festum Sanctorum Abbatum ab Abaris (imo Arabibus) interfectorum in monasterio S. Sabæ Sanctificati: ubi Possevini interpres ipsius S. Sabæ festum perperam notavit, qui etiam hic videtur primus pingi, Regulam suam manu tenens. Acta ex Græco eruimus, ab eo qui interfuit scripta.

PHOTINA, JOSES † Martyres.

Hanc esse Samaritanam Evangelicam, cum filio Jose seu Josepho, fabulantur Græci, multa de utroque narrantes vix digna relatu. Hodierno Romano inscribuntur ambo: confusio forsitan ex eo nata sit, quod genere vel secta Samaritani ambo fuerint.

CYRILLUS Martyr.

Quomodo huc spectet, aut quis sit, non possumus divinare. Habitus nihil barbarum indicat. Quid si corpus alicujus, nunc ignoti, ex Græcia in Moscoviam translatum, occasionem dederit hac die indicandi festi?

XXI **JACOBUS** † Episcopus.

Idem, ut credo, quem alias Græci colunt XXIV, nisi inter indigenas Moscoviæ Episcopos Sanctos inveniatur alius, ad quem hic dies et honor magis proprie spectet.

XXII **BASILIVS** † Presbyter Martyr.

In tabulis male exprimitur instar Episcopi Palliatus, forsitan ex errore nominis ei cum Basilio Episcopo Cæsareensi communis.

XXIII **NICON** † cum **DUCENTIS DISCIPULIS.**

Ita Belga noster hæc verba legit: cujus explicationem probat littera Σ, ducentarium numerum significans: quod vero Niconi a tergo est ædificium magnum, non Tauroveteris balnei menium urbem, in cujus vicinia vixisse creditur, sed ruinas, quas putatur incoluisse, adducere in memoriam debet.

XXIV **ARTEMIUS** † Episcopus.

Seleuciæ in Pisidia, Græcis ferme Artemon scribitur: cujus utinam haberentur Acta. Colitur etiam ab iisdem Artemon alius Presbyter Laodiceus sub Diocletiano, de quo quia iterum refertur VIII Octobris et tunc Romano hodierno inscribitur, agere distulimus, quumvis ibi breve, hic longissimum ejus elogium habeant Menæa, præter quod alia pleniora Acta numquam forte extiterunt.

ZACHARIAS † Reclusus.

Talem certe invenimus in MSS. Menæis Taurini expressum, quamvis ei hic videatur habitus Episcopalis appingi: verosimile est, eum qui hic tam solenniter pingitur, ex Vita quæ aliquando extiterit notum Græcis fuisse.

ISACIUS Diaconus.

Talem quippe exprimit habitus: quis aut cujas ignotum nobis æque ac R. P. Ohilewicz: qui tamen suspicatur hunc et alios nonnullos Sanctos, quos in Ruthenico suo Calendario non reperit ad notatos hic dies, ad alios fortassis dies posse reperiri in Moscovitico, quod vix opinamur: cum id quod præ manibus habemus certo Moscoviticum sit.

ANNUNTIATIO MARIE. †

XXV

Ita interpres Belga, rem (ut mihi videtur) non verba exprimens.

SYNAXIS ARCHISTRATEGI GABRIELIS. † XXVI

Hoc Archistrategi cognomentum Gabrieli æque ac Michaeli tribuitur a Græcis, a quibus vix unquam unus sine altero pingitur, quod hic etiam observatur, Crux tamen datur Gabrieli, ut præcipuo Verbi incarnati et crucifigendi ministro, inter utrumque vero repræsentatur imago pueri Jesu supra Cherubim, sicut etiam infra VIII Novembris, quo crediderim significari id, quod Theologi nostri passim docent, Angelos in principio suæ creationis jussos subicere sese Verbo incarnando, quod Lucifer cum suis facere detrectans cælo exciderit. Fit iterum de Gabriele XIII Julii.

MATRONA † Martyr Thessalonicæ.

XXVII

Latinis XV Martii. Acta olim extitisse est verosimile, et optandum ut nunc invenirentur.

PHILETUS † Senator Martyr.

In Illyrico sub Hadriano, cujus Acta non habentur: etiam hodierno Romano accessit.

STEPHANUS † Monachus Thaumaturgus.

XXVIII

Variant in die Menæa: nos de ipso egimus XXVI, sed Vitam requirimus.

HILARION † Hegumenus monasterii Pelicetes.

Menæa Juniorem appellant, scilicet respectu ejus qui vixit in Cypro seculo IV: hic autem sub Iconomachis fidem confessus, totum hujus diei Officium implet: quæ celebritas tanta persuadet, Vitam satis prolixè scriptam fuisse.

MARCUS † Arethusiorum Episcopus.

XXIX

Cujus veram sanctitatem, quam Baronius in dubium vocabat, vindicavimus.

CYRILLUS

CYRILLUS † Marci Diaconus. Simul passus et Romano hodierno inscriptus.

XXX JOANNES.... IN SINAI.... †

Synæum monasterium a tergo habens, monachis prædicat ex eo quem Κλίμακx inscripsit libro. Totam epigraphen verbotenus explicet peritior alius : tacet enim hic Belga noster. Existimo verba reliqua spectare ad Crucifixum, qui exprimitur in extremo loculi hujus amplioris angulo ; sed cur id fiat nescio, an forte ex sententia alicujus, qui tali die passum Christum credidit ?

XXXI HYPATIUS Episcopus. †

Ita interpres Belga expresse ultimum verbum reddit. Sed cujus Sedis Episcopus? Imago Deiparæ, quam manu tenet, expresse videtur significare, eum pro defensione imaginum insigniter decertasse sub Iconomachis. Atqui hoc non convenit S. Hypatio Gangrarum Episcopo et Martyri, qui hodie prolixissimum elogium

cum totius diei Officio in Menæis habet, iterumque elogium XIV aut XV Novembris, quando insertus est hodierno Romano, et Acta ejus ex Græco habemus : hic enim Hypatius Concilio 1 Niceno interfuit. Dubitationem auget, quod Typicon, in quo totius Officii divini ordo per anni decursum notatur (Cartabellam hodie appellamus, quam et Diptycham medio ævo dictam invenio) notet festum τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ Θαυματουργοῦ Ὑπατίου Ἐπισκόπου Ἀγκύρας S. P. N. et Thaumaturgi Hypatii Episcopi Ancyrae ; cum Gangrensis semper nominetur cum titulo τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος. Hinc datur occasio conjectandi fuisse alium Hypatium, seculo VIII vel IX, cujus quia non extabant Acta, facta sit ista in Menæis confusio, ut Officium, quod pro Novembri seniorique Hypatio compositum fuerat, ad hunc diem transferretur. Invenitur autem in Menæis ad XX Septembris Hypatius Confessor pro Imaginibus, idemque Episcopus sub Metropolita Ephesino ; et ad hanc forte imago hæc spectat.

APRILIS

GRÆCORUM METRICUS.

A'.
Kalen.

Πρώτη Ἀπριλλίου ΜΑΡΙΗ, θάνεν εὖχος ἐρήμου.
Prima Aprilis obit MARIA, gloria eremi.

Colitur a Latinis die sequenti : ubi ostendi ejus obitum pertinere ad tempus Theodosii Junioris seculo V, non vero spectare ad seculum VII et ætatem Justiniani senioris : historiæ vero scriptorem Sophronium, male confundi cum eo qui fuit Patriarcha Hierosolymitanus, et Canonem de Sancta illa canendum composuit.

B'.
IV Non.

Δευτέρη ΤΙΤΟΙΟ ψυχὴν ἄνω νόες ἔραν.
Titi animam sursum Superi vexere secunda.

Hegumenus in Græcia, et Thaumaturgi cognomen meritis, cujus hodie cum extet tam solenne Officium, etiam Vitam olim extitisse crediderim.

Γ'.
III Non.

ΝΙΚΗΤΑΝ καλέουσι τρίτῃ ἐπὶ δῶμα Θεοῦ.
Tertia NICETAM jubet aulam intrare Tonantis.

Mediciens in Bithynia Hegumenus, etiam hodierno Romano est inscriptus. Vitam, auctore Theostericto discipulo, ex Græco dedimus.

Δ'.
II Non.

ΑΓΑΘΟΠΟΥΣ ΘΕΟΔΟΥΛΩ συνέδυν γε τετάρτῃ.
Mergitur AGATHOPUS quarta simul et THEODULUS.

Hic Lector, iste Diaconus Thessalonice, Martyres sub Diocletiano : quorum Acta Græco-Latina dedimus.

Ε'.
Nonis.

Πέμπτῃ ΚΛΑΥΔΙΟΥ κεφαλὴν τάμε χεὶρ φονέεσσα.
Cruda manus quinta CLAUD I caput ense rescidit.

Idem cum iisdem sex sociis Diodoro, Victore, Victorino, Papia, Nicephoro, et Serapione memoratur etiam XXXI Januarii Martyr sub Decio, sed absque solenni, ut hodie, Officio : Latini vero ipsum et socios colunt XXV Februarii, sed Claudianum appellant. Ibi de iis agimus.

Ζ'.
VIII Id.

Ψυχὴν ΕΥΤΥΧΙΟΙ πόλιν γε πόλου ἄγεν ἕκτῃ.
Fert animam EUTYCHII cœlorum janua sexta.

Patriarcha Constantinopolitanus hic fuit ; cujus Vitam

Græco-Latinam dedimus, scriptam ab Eustatio Presbytero ejus domestico.

Ζωὴν δ' ἐκ θανάτου ΓΕΩΡΓΙΟΣ ἐβδόμῃ εὔρεν.
Septena vitam invenies pro morte, GEORGI.

Z'.
VII Id.

Solitarius hic vixit in monte Malæa in Laconia : cujus nullam Vitam inveniri miramur.

Ἦξελεν ὀγδοάτῃ γῆς ΗΡΩΔΙΩΝ φίλον ἥτορ.
Octava HERODION carum cor intulit astris.

H'.
VI Id.

Nominatur inter LXX discipulos ut Patrum Episcopus, atque etiam hodierno Romano inscribitur.

Φάσγανον ἄμφ' ἐνάτῃ ΕΥΨΥΧΙΟΥ ἔκτανε λαιμόν.
EUPSYCHII nona secuit pia guttura ferrum.

Θ'.
V Id.

Martyr Cæsareæ in Cappadocia sub Juliano, etiam hodierno Romano additur. Latente Acta, quæ videntur sat fusa descripta fuisse.

Φασγάνῳ δεκάτῃ ὁ ΤΕΡΕΝΤΙΟΣ τῦρατο οἶρμα.
Per gladium decima finem sortire, TERENTI.

I'.
IV Id.

Passus hic est in Africa sub Decio cum pluribus sociis. Acta dedimus ex Lipomano : contextum Græcum. unde Latine reddita sunt, Venetiis invenimus, sed frustra petimus eum nobis describi : quod adhuc ibi aut alibi fieri opto.

Χάλκεον ἐνδεκάτῃ βρηθεὶς φλέγει ΑΝΤΙΠΑ εἰς βοῦν.
Undecima injectus tauro ardes, ANTIPA, ahen.

IA'.
III Id.

Pergami in Asia Martyr, sicut ex Apocalypsi constat, non item quod fuerit istius urbis Episcopus, uti passim dicitur.

Δωδεκάτῃ, ΒΑΣΙΛΕΙΕ, ταφῆν δόσσα νεκρός.
Mortuus in tumulum BASILIUS abit duodena.

IB'.
II Id.

Parii in Mysia Episcopus, Confessor sub Iconomachis : cujus utinam Vita extaret !

Ἀμφὶ τρίτῃ δεκάτῃ θάνε ΜΑΡΤΙΝΟΣ περὰ πόντου.
MARTINUS terna decima trans æquor obivit.

II'.
Idib.

Papa Romanus et Martyr in Chersonensi exilio mortu

... Latiniis XII Novembris. In cujus alio-
... Pontificum chronologia ordinanda
... factum a Cardinali Baronio, non tam certa
... nacto aut secuto, haud inutilem
... me reor: quam licet ad mensem Ju-
... differendam aliquoties dixerim in hisce primis
... Maji, nunc decrevimus ante postremos hujus
... Maji tomos ponendam, quo citius ea fruatur le-
... studios ecclesiasticæ historiæ, cujus basis est
... chronotaxis Pontificia.

IA'. ... Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐκ τῶν ὁ ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ,
XVIII Kal. ΠΟΥΔΗ καὶ ΤΡΟΦΙΜΟΥ.
... Sanctorum Apostolorum ex LXX ARISTARCHI, PU-
DÆ, et TROPHIMI.

Coluntur a Latinis seorsim singuli, Aristarchus IV
Augusti, Pudes XIX Maji Trophimus XXIX Decem-
bris.

IE'. Κἀθανε καὶ ΚΡΗΣΚΗΣ πέμπτη δεκάτη, πυρὶ λαύρω.
XVII Kal. Et quinta decima, CRESCENS, extingueris igne.

Martyr Myræ in Lycia: cujus Acta desiderantur.

IS'. ΧΙΟΝΙΑΝ ΑΓΑΠΗΝ ἕκτη δεκάτη κατέκασεν.
XVI Kal. EXURUNT AGAPEN sexta decima atque CHIONIAM.

Coluntur, cum sua sorore Irene, III hujus apud Latini-
nos, apud quos solos ostendimus genuina Acta Martyrii
inveniri, comprehensa in Actis S. Anastasiæ: Græca
vero, contra quam existimavit Baronius, prorsus de-
pravata esse. Passæ sunt autem Thessaloniciæ sub Dio-
cletiano.

IZ'. Ἑβδομάτη δεκάτη ΣΥΜΕΩΝ κατὰ αὐχένα τμήθη.
XV Kal. Septena decima SYMEON dat colla securi.

Episcopus Seleuciæ et Ctesiphontis in Perside, ac Mar-
tyr insignis cum variis sociis, colitur a Latinis XXI
hujus. Acta hactenus ex solo Sorozeno habentur.

IH'. Ὀγδοάτη δεκάτη ποταμοῦ ΣΑΒΒΑΝ κτάνε ρεῖθρον.
XIV Kal. Octava decima SABBAM hausit fluminis unda.

Gothus Martyr, obiit XII hujus, quando Acta damus,
secuti Romanum hodiernum. In Menæis perperam hic
additur τοῦ Στρατιλάτου, Ducis quod vel ex subjuncto
elogio patet.

IO'. Ἀπὸ ἑνάτη δεκάτη ΘΕΟΔΩΡΩΙ σταυρὸς ἄεθλος.
XIII Kal. Crux decima nona certamen sit THEODORI.

Ejus aliorumque simul passorum Martyrium dilatum a
nobis est ad XX Septembris, quia ex Menologio in ho-
diernum Romanum istuc eos transtulit Baronius: Uti-
nam eorum interim Acta reperiantur! sin minus, suf-
ficient amplum ex Menæis compendium, unde intelligi-
tur Pergæ in Pamphylia res acta esse sub Imperatore
Antonino.

K'. Εἰκάδι σὸς, ΘΕΟΔΩΡΕ, λίπ' ὅστις θυμὸς ἁγίων.
XII Kal. Mens tua vicena, THEODORE, est carne soluta.

Cognomento Trichinas, a cilicii asperitate: floruit in
eremo Thraciæ prope Constantinopolim. Dolemus nulla
ejus Acta inveniri: nam et hodierno Romano adscriptus
est.

KA'. Τὴν ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΙΟ κάρην τάμεν εἰκάδι πρώτῃ.
XI Kal. Vicena prima caput amittis, JANUARI.

Episcopus Martyr sub Diocletiano, Neapolitanorum nunc

Patronus præcipuus, ubi festum (uti et in reliqua Ec-
clesia Latina) agitur XIX Septembris: quando in con-
spectum sacri Capitis expositus in phiala sanguis, li-
quescere solet, sicut et aliis occasionibus; qualis ea fuit,
qua anno MDCLXI simili gratia nobis quoque facta est, ut
plenius narraui in Vita P. Joannis Bollandi ante To-
mum I Martii num. 92.

Εἰκάδι δὲν τετάρτῃ ΣΥΚΕΩΤΗΝ θυμὸς ἔκρυψε.
SYCEOTEN abdit vicena secunda sepulcro.

KB'.
X Kal.

Theodorus hic est, ex Episcopo Anastasiopolitano plu-
rimum cœnobiorum Archimandrita, nuper Romano Mar-
tyrologio insertus: cujus extat Vita prolixa et pulcher-
rima, ab Eleusio Sancti discipulo, aliis Georgio, accurate
conscripta: quam si potuissemus Græcam Venetiis adi-
pisci, nova versione dignam judicabamus. Nunc ea cura
posteris nostris relinquitur: juvabit interim ipsum Græ-
cum contextum accipere.

Ἡρε ΓΕΩΡΓΙΩΙ δεκάτη τρίτῃ αὐχένα χαλκός.
Vicena terna scinduntur colla GEORGI.

KT'.
IX Kal.

Passim Megalomartyr dictus, primus (quantum existi-
mo) excepit impetum persecutionis decimæ, ejusdemque
omnium crudelissimæ sub Diocletiano et Maximiano,
laceratis eorum circa Pascha edictis primis. Coli cœpit
statim a Constantini Magni victoria de Licinio, erectis
ecclesiis sub ejus nomine, translatisque reliquiis, habitus
semper Orientalis Imperii defensor, et Christianorum
contra Saracenos exercituum ductor. Explicui hæc om-
nia prolixe in Aprili, ubi etiam causam reddidi draco-
nis passim ad pedes ejus pingi soliti, quam lubet hic
confirmare exemplo Majoriani Imperatoris, ab anno
CCCLVII usque ad LXI cum Leone regnantis, qui sumpto
sibi a Constantini Magni statuis exemplo, imaginem
suam ita in nummis sculpi permisit, ut aversa facies
repræsentaret Imperatorem, cruce quam dextera tenet
potentem, victoria quam sustinet sinistra gloriosum,
pede autem dextero caput nefandi proculcaret Draconis:
ipsum nummum hic darem effigiatum, si non sufficeret
eum passim extare apud nummarie antiquitatis tra-
ctatores, et omnibus obvium esse apud Baronium ad an-
num 325 num. 206.

Εἰκάδι πνίξε ΣΑΒΑΝ ποταμοῦ ῥόος ἀπὶ τετάρτῃ.
Suffocatque SABAM vigesima quarta fluento.

KΔ'.
VIII Kal.

Hic quoque Martyr Gothus fuit, sed militum Ductor,
Romæ (ut creditur) passus quidem, non tamen Roma-
næ Ecclesiæ fastis ante Baronium notus: idque haud
sine confusione aliqua, quoad mortis genus, cum alio
Sabba superius ad XVIII relato.

Εἰκάδι πέμπτῃ ΜΑΡΚΟΝ ἐπὶ χθονὶ ἄφρονες εἶλκον.
Per terram MARCUM quinta et vigesima raptat.

KE'.
VII Kal.

Evangelistam hunc credimus verosimilius Latine scri-
psisse, et corporis Venetias alluti historiam explicamus

Εἰκάδι ἄμφ' ἕκτῃ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ξίφει αὐχένα τμήθη.
Vicena sexta feriunt BASILEA securi.

KZ'.
VI Kal.

Amaseæ in Ponto Episcopus, Martyr sub Licinio, ob
S. Glaphyram libidini ejus subtractam. Acta Græco-
Latina dedimus.

Ἐὼλ' ἑβδομάτῃ ΣΥΜΕΩΝ πάγῃ εἰκάδι μάκρω.
Bis decima in ligno SYMEONEM et septima fixit.

KZ'.
V Kal.

Episcopus Hierosolymitanus hic fuit, Christi consan-
guineus, sub Trajano crucifixus: cujus memoriam La-
tini recolunt XVIII Februarii.

Εἰκάδι

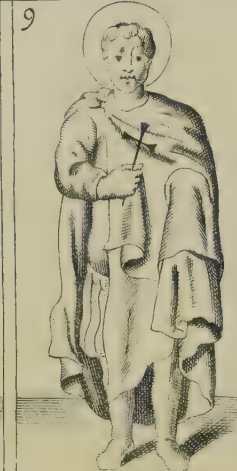

АРЕЛЬ БОЛШАСЕАЛОБВЕНИКТОЖЕИМА·ДЖ
 а·Прѣзѡсіма·Прма·Прѣзѡсіма·Прма·Млісѣ· Ъ· ТІТЪ· ГН

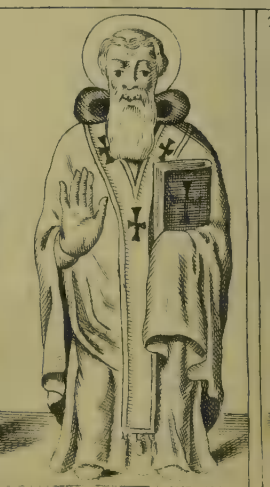
Ѳ· НРѡДѡ· АГАВЪ· РѢФЪ· Ѳ· ЕУФУХІН· І· ТЕРЕНТІН· А· АНТУПЪ·

ЕІ· АРІСТАРХЪ· ПѢДЪ· ТРОФІМЪ· СІ· АГАПІА· НРІНА· ХІОННА· ЗІ· ГИМЕѡН·

КЪ· ОЕОДѡ· КЪ· ТЕ· ГНІ· КЪ· ГАВВА· КЪ· МАРКЪ· КЪ· ВАСИЛІН· ГТЕФАНЪ· КЪ·

4 ШОСВОЮ ПОЛОЖИЗД АРХИЕВОА ІО ЕІ

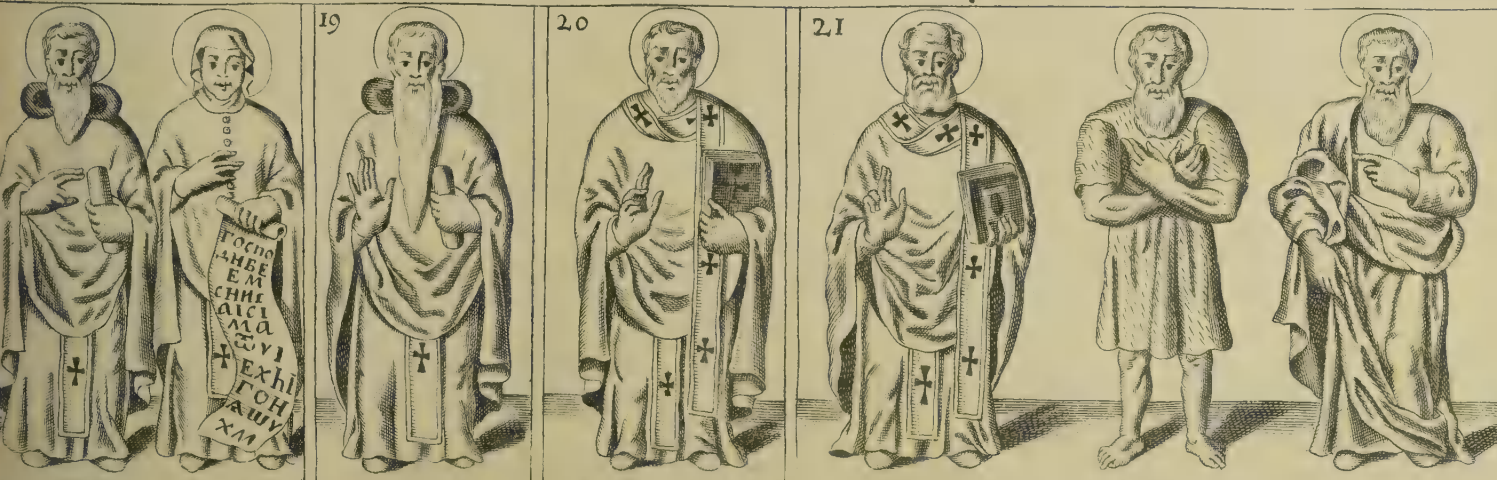
1. Д. ІОСНФЪ ГРНГОРІИ. Е. ТЕОДУЛЪ АГАΘΟΠΟΔЪ. С. ЕРΤΥΧΙΝЪ. СЕРГІИ.

1. ЛН. АНФХСА ПАРТЕМО. Д. МАРТИНЪ. АНТОНИИ. ІОА. ЕУСТАΘІ.

1. АВВА. АΘΑΝΑΣΙΑ. ІОА. К. ТЕОДΩ. КΑ. ΙΑΝΝΑΡΙИ. ТЕОДΩ. АНАСТАСІИ

1. КН. ІАССΩИ. СΩСПΑΤΡЪ. КΘ. СТЫМΘ. ΚΥΣΤΙΚΗ. Л. ІΑΚΟΒЪ.

KH'. Εἰκάδι ὀγδοάτῃ τε λάβεν MEMNONA γε πότμος.
IV Kal. Vicena octava mors aufert MEMNONA nobis.

Hegumenus hic et a miraculorum gratia Thaumaturgus cognominatus, ubi, vel quando vixerit ignoramus : eoque magis dolemus excidisse Acta, quo celebriorem fuisse vel hinc patet, quod solus fuerit huic Ephemeridi inscriptus.

KΘ'. Εἰκάδι ἡδ' ἐνάτῃ IASON ἀπεδήσατο γαίης.
III Kal. Vicena nona terras dimisit JASON.

Discipulus S. Pauli colitur a Latinis XII Julii.

Κτεῖνε μάχαίρα φόνου ΙΑΚΩΒΟΝ ἐν τριηκδόστῃ.
JACOBUM gladio trigesima mactat iniquo.

A'.
II Kal.

Ipsum mortis genus satis indicat hic intelligi filium Zebedæi, Fratrem Joannis, qui etiam in plerisque Menæis notatur, licet quædam exempla nunc repetant Fratrem Domini : colitur autem a Latinis XXV Julii.

APRILIS

MOSCORUM FIGURATUS.

¹ **PRESB. ZOSIMAS† MERETRIX MARIA †.**

Quadripartita totius historiæ explicatio satis indicat, quam festiva apud Græcos fuerit, et sit apud Moscos etiam hodie, commemoratio utriusque : ubi primo quidem loculo exprimitur Zosimas Mariam inveniens et cum ea loquens, cujus nomini præfixum ΠΡ poni videtur pro Græco Πόρνη Meretrix, et sic notas illas explico : quid autem sibi velint ultima verba, posita supra secundum loculum (ubi exhibetur Maria, admirante Zosima, inter preces sursum raptæ) non divino : verba inscripta tertio et quarto loculo interpretes Belga sic reddidit, Zosimas Mariæ sacram Cœnam ministrat, et Ministerio leonis sepelitur Maria.

II **TITUS †** Abbas Thaumaturgus.

Non debuit in habitu Episcopali palliatus exprimi : sed forte per imperitiam acceptus hic est pro S. Pauli discipulo, quem xxv Augusti habent hæ ipsæ tabulæ.

III **NICETAS †** Abbas Mediciensis.

IV **JOSEPH †** Hymnographus morachus.

Vitam, quam necdum reperimus, scripsit breviter discipulus ejus Theophanes : pro qua dedimus eandem die præcedenti, quo Passim a Græcis refertur, fusius deductam a Joanne Diacono ecclesiæ S. Sophiæ. Possevinus hic habet Ven. Isidorum : sed quis hic? Colitur quidem etiam hoc die S. Isidorus Hispalensis Episcopus, sed quem Græcis atque per hos Ruthenis innotuisse, haud facile credidero.

GREGORIUS, imo GEORGIUS. †

Nam Gregorius hac die nusquam ullus comparet, Georgius vero in monte Malæo celeberrimum cultum habet in Typico et Menæis, in Ephemeride autem metrica die VII. Sane nihil facilius quam Georgii et Gregorii nomina inter se commutantur. Vitam nullam invenimus, sed elogium ex Canone ipso conferimus, in cujus titulo etiam appellatur sanctus Pater noster; nec tamen hic ut monachus exprimitur, sed simpliciter in habitu talari.

V **THEODULUS ET AGATHOPUS †** Martyres.

Primus Possevino non recte S. Mart. Theodotus.

VI **EUTYCHIUS †** Patriarcha Constantinop. Eidem Possevino perperam Euchemius.

Maji T. I

GEORGIUS † Episc. Mitilenæ.

VII

Ita recte nomen expressit Possevinus, quod hic perperam scribitur Sergius. Vitam nullam invenimus, sed mentionem perquam honorificam in Vita successoris Georgii Junioris, Græco Latine danda in Supplemento.

HERODION † novarum Patrarum Episc.

VIII

Hodierno Romano inscriptus, creditus unus ex LXXII Discipulis. Possevino Radion non bene dictus. Cum hoc pariter, ut Apostoli, coluntur a Græcis.

AGABUS † RUFUS † Apostoli.

Uterque exprimitur ut Episcopus, sicuti passim ceteri Apostolorum discipuli, in sacris libris nominati. Hoc certum est, Agabum ut Prophetam laudari et a Latinis coli XIII Februarii : Rufum vero, Thebarum in Græcia Episcopum creditum, nominari in epistola ad Romanos, et a Latinis iisdem commemorari XXI Novembris.

EUPSYCHIUS † Martyr. Possevino non bene Sutiphius.

IX

TERENTIUS † Martyr.

X

ANTIPAS † Martyr.

XI

BASILIVS † Episcopus.

XII

ANTHUSA † Sanctimonialis.

Filia Constantini Copronymi, a pluribus et antiquioribus differtur usque ad XXVII hujus, quando de ea egimus : quidam etiam ipsam referunt ad XXVII Julii, quando et Romano hodierno inscribitur.

ARTEMON † Episcopus Martyr.

XIII

Hodie in Typico cum titulo Hieromartyris solus notatur : est ergo Episcopus Seleuciæ, discipulus Pauli : de quo ex Menæis egimus ad XXIV Martii.

MARTINUS † Papa Romanus. Non Marcianus, ut perperam dictatum est, Possevino.

XIV

ANTONIUS, JOANNES, EUSTACHIUS.

Ducis Lithvaniæ cubicularii, martyrio affecti Vilnæ post annum MCCCXXVIII : de quibus plura vide in Kojalowiez et in Actis nostris.

VI **ARISTARCHUS,**

ANASTARCHUS, † PUDENS, † TROPHI-
MUS.

XVI AGAPIA, † IRENE, † CHIONIA. † Sorores
Martyres Thessalonicæ.

XVII SYMEON † Episcopus Martyr. Male hic pingi-
tur ut Abbas vel monachus.

XVIII JOANNES † Discipulus S. Gregorii Decapolitæ,
non debuerat ut Episcopus exprimi.

SABAS † Gottus Martyr.

ATHANASIA † Vidua Sanctimonialis.

In Ægina insula. Hæc quia in Actis apud Lipomanum
mortua dicitur XIV Augusti, ibi quoque reposita est in ho-
dierno Romano; idem dies confirmatur ex Græco quod
habemus. Scripturam, quam manu præfert, legat qui
potest.

XIX JOANNES † Palæolaurita monachus.

Cur ei Possevinus hic addat nomen Eutychie non divi-
namus, nec Vitam seorsim scriptam invenimus.

XX THEODORUS, Possevino THEODOSIUS.

Neutrius nominis Episcopus invenitur hoc die: quare
non invenio quid de illo statuam. Est alias in Menæis
S. Theodorus Martyr Pergæ in Pamphiliam cum
longo elogio, in quo dicitur sub Antonino Imperatore et
Præside Theodoto passus.

XXI JANUARIUS † Episcopus Martyr.

THEODORUS † Trichinas.

In tabula transpositus ordo figurarum, juxta ordinem
nominum esset corrigendus.

ANASTASIUS † Sinaita monachus.

Ab alio ejusdem nominis ac temporis Antiocheno Pa-

triarcha, cum quo in hodierno Romano confunditur,
bene distinguendus, uti et diversissima utriusque
scripta; quibus optandum esset utriusque Vitam diver-
sam addi posse. Hic certe vel solus habitus diversum
arguit.

THEODORUS † Syceota.

XXII

GEORGIUS † Megalomartyr.

XXIII

SABAS † Dux Martyr.

XXIV

MARCUS † Evangelista.

XXV

BASILEUS † Episcopus Martyr.

XXVI

STEPHANUS Episcopus Permiensis.

Ita R. P. Ohilewicz, de quo Herberstenius in Itine-
rario a Moscu usque ad Obim fluvium, post descri-
ptionem Permiensis Provinciæ, dicit, quod genti pro-
prium idioma habenti, etiam characteres proprios
invenit Stephanus Episcopus, qui eos in fide Christi
vacillantes confirmarat: nam antea in fide adhuc
infantes, Episcopum quemdam idem attentantem
excoriaverant, dignum profecto, cujus etiam nomen
inter Sanctos relatum esse credatur, et hic alicubi locum
habere inter eos, quorum nobis adhuc notitia deest,
licet inveniatur locus. De ipso certe Stephano idem
Herberstenius asserit, quod Demetrio Joannis filio
imperante apud Ruthenos, circa annum MCCCCL, in
numerus Divorum relatus est.

SYMEON † Episcopus Hierosolymitanus.

XXVII

JASON † SOSIPATER. †

XXVIII

SYNAXIS MARTYRUM IX CYSICI. †

XXIX

Horum nomina in Menæis sunt Theognides, Rufus,
Antipater, Theostychus sive Eutyches, Artemas,
Magnus, Theodotus, Thaumasius, Philemon. Cur
eorum medius hic ut Episcopus repræsentetur non ca-
pinus, eoque magis vellemus Acta inveniri.

JACOBUS † Apostolus, frater Joannis.

XXX

MAJUS

GRÆCORUM METRICUS.

II ἡ πρώτη ἐν Μαΐου λίθους κτανόν ΙΕΡΕΜΙΑΝ.
Kalend. Prima dies Maji saxis necat HIEREMIAM.

Colitur etiam antiquitus apud Latinos hac die: dicitur
autem quod ejus in Taphnes apud Ægyptios sepulti
ossa Alexandriam transferri fecerit ejus conditor Ma-
gnus Alexan. er. Hoc autem prudentius credi poterit,
quam crederentur cetera, quæ circa Christum ex vir-
gine nasciturum, Lignumque a cunctis gentibus ado-
randum, dicitur idem Prophetæ Ægyptiis Gentilibus
prænantiasse multo clarius, quam unquam Judæis pro-
phetata fuerunt. Tolerabiliora tamen ea omnia sunt,
quæ ad hunc diem ex Menæis recitantur, a nobis autem
prætermissa fuerunt ut apocrypha; quam sit fabula
illa quæ in iisdem Menæis per integras undecim co-
lumnas extenditur, dum capta per Nabuchodonosorem
Hierosolyma Babylonem migrasse Jeremias dicitur,
ibique vixisse, quoad expletis annis Babylonicæ capti-

vitatis septuaginta, accepit ex Judæa epistolam ab Abi-
melech Æthiope, per totum istud tempus divinitus
consopito sub ficu, et Baruch a mortuis resuscitato, ex
Angelica jussione scriptam et collo aquilæ eam delaturæ
allig tam: ea autem accepta noctu eduxisse populum ex
Assyria, reduxisseque in Judæam; ubi oblato sacrificio
coram altari expiravit, ac tertio post die resuscitatus,
quia de Messia nascituro ex Virgine manifestius vatici-
nabatur, lapidare eum volentis populi furorem eluserit,
tantisper substituta pro se lapidea statua, donec prophe-
tiam suam compleret; deinde mortem libens exceperit,
ab iisdem Baruch et Abimelech prope Jerusalem tumu-
latus, una cum lapide illo qui conversus in statuam
humana voce locutus fuerat. Hæc tamen in epitomen
contracta placuit hic proponere, ut ipsa absurditate sua
omnem quantumvis præoccupatum intellectum aver-
tant a Thalmudicis circa vitas obitusque Prophetarum
figmentis, etsi non semper æque absurdis, ad Histo-
riam sacram locupletandam recipiendis; atque ita minus
laborandum

БЛЖЕНЦІ.

МЯИ ДУГУВѢНХНѢ ЦЕНЫ ПОНѢ ДУНАНА

Ѧ. ИЕРЕМІА. Ѣ. АНАСТАСІ. Г. ТИМОФІ. МАВРА. ПРСТАЛЕНІЕ ПРѢБОУ НАШ. ТЕОДОСИА. ПЦЕР. А. Г.

НІѠА. АРСЕНІЙ. Ѧ. НАСАІА. ХРИСТОФОРЪ. НИКОЛА. І. СИМОНІЛО. АІ. МОКІ. Ѣ.

ЗІ. АНДРОНІЙ. ТЕОДО. АІ. ПАТРИКІ. К. АЛИЛЕН. ѠВРѢТЕНІЕ. МОЩЕ. АЛЕЗІА.

КД. СУМЕѠ. НИКИТА. КЕ. ТРЕТИГ ѠВРѢ. Ч. ГЛАВЫ. ІѠАНН. ПРОДРО.

ТИ СВОАМЪ НИ ТРПІ СНИ ДО СМЪТИ ЗЛОСТА Ж.

ІРІНА. СІ. ѠВЪ. АНРОНІК. АОНАСІА. З. ІВЛЕНІЕ НА НБСІ ЧНАГО КРТА ПРН КОНСТАНТІН ЦРН.

ІНІН. ГЕРМА ГІ. ГЛУКЕРІ. ДІ. ІСІДО. ІСІДОРЪ. ЕІ. ПАХѠМІ. НСАІА. СІ. ФЕОДОР.

ОЛІ КІЕВ. КА. КѠСТАТІ. ЦАРИ. ЕЛЕНА. КѠ. КАЛНІКЪ. КГ. МІХАНАЗ. ѠВРЪТЕНІЕ МОІРЕ ЛЕѠТІ ЕП. РОСТО.

КАРПЪ. КЗ. ФЕРАПѠ. КН. ННКІТА. НГНАТІН. КѠ. ФЕОСІА. А. ІСАКІН. ЛА. ЕРЕМЪ.

laborandum nobis sit, circa Eliam prophetam, cujus honori nihil detractum volumus; nolumus tamen ex iis quæ simili fide narrantur de ipso vel nascente, vel inter mortales agente, aut in paradisum translato, et denique sub finem mundi comparituro, ad aliquid credendum affirmandumque compelli, quod in Scripturis sacris non invenimus expressum. Eodem fine etiam ad XVII Decembris notamus insulsissimam fabellam, de S. Daniele et sociis et simili fonte sumptam.

B'. Δευτερίη νέκυσ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ εἰσεκομίσθη.
VI Non. Corpus ATHANASII est illatum luce secunda.

Alexandria scilicet Constantinopolim : quomodo autem hinc Venetias sit translatum, exceptum, et miraculis glorificatum, declarant Acta ex monasterio S. Crucis in Judaica, transcripta post Vitam, copiose ex operibus ipsiusmet collectam. In Appendice etiam ad tomum I habetur Dissertatiuncula Paschasii Quesnel de ætate atque auctore Symboli Athanasiani, Quicumque vult.

I'. Σταυρῷ ΤΙΜΟΘΕΟΣ τριτάτη τανύθη ἄμα ΜΑΥΡΑ.
V Non. TIMOTHEUM MAURAMQUE cruci lux tertia fixit

Conjuges Martyres in Thebaide sub Diocletiano. Acta Græco-Latina damus.

Δ'. Ἀμφὶ τετάρτη ΠΕΛΑΓΙΗ καύσθη βοῖ χαλκῷ.
IV Non. Sub quartam in tauro PELAGIA flagrat ahenō.

Virgo Martyr Tarsi in Cilicia sub Diocletiano : etiam hodierno Romano inscribitur. Acta Græco-Latine exhibemus.

E'. ΕΙΡΗΝΗ τμηθεῖσα ἀνέγρατο καὶ θάναε πέμπτη.
III Non. Secta caput quinta IRENE patitur moriturque.

Celeberrima Constantinopoli, quo corpus advectum Epheso, ubi sub Numeriano passa dicitur. Acta, in quibus Licinii Imperatoris filia fuisse dicitur, etsi Græca habuerimus, non tomem judicavimus inserenda huic Operi, adeo fabulosa videntur esse : quod nescio quomodo aliis etiam quibusdam insignibus et in Occidente non minus quam Oriente cultissimis Virginibus ac Martyribus contigit : puta Barbaræ, Margaritæ seu Marinæ, et Catharinæ.

Σ'. Ἐκτῇ ΙΩΒ πολύτλαν θανάτου τέλος ἀμφεκάλυψεν.
II Non. JOB finem sexta vitæ invenit ærumnosæ.

Colitur a Latinis x hujus. Corpus, una cum lipsani utriusque Tobisæ et Saræ, Roma Ticinum creditur fuisse allatum; ante hos autem sexaginta annos furto sublatum. Optamus intelligere ubi nunc sit, atque utinam iterum Ticini!

Z'. ... Μνήρη τοῦ... ΣΤΑΥΡΟΥ, καὶ τῶν ἄγ. MM. ΑΚΑ-
Nonis. ΚΙΟΥ καὶ ΚΟΔΡΑΤΟΥ.
.... Memoria .... CRUCIS et SS. MM. ACACII et CO-
DRATI.

Prolixior titulus in Menæis sic habet : Memoria in cœlo apparentis signi venerandæ Crucis, hora tertia diei, sub Constantio Imperatore, filio Magni Constantini, et Cyrillo Archiepiscopo Hierosolymorum. Ad hujus autem Vitam XVIII Martii, ex propria ipsius epistola, apparitio tota proponitur.

S. Acacii Martyris Byzantini, sub Maximiano, Acta damus Græco-Latina : sed die sequenti, quando colitur a Latinis sub nomine Agathii.

S. Codrati Martyris Nicomediensis, sub Decio et Valeriano passi, nomen hodierno Romano inscribitur, sed more Latino Quadratus ponitur : nobis potius

visum est, cum Synaxariis duobus MSS. antiquioribus, ipsum referre ad diem IX. Acto nulla haberi dolemus.

Ὁγδοάτῃ τελέουσι ῥοδισμόν ΒΡΟΝΤΟΤΟΝΟΙΟ.
Rore TONITRUGENI festa est octava salubri.

H'.
VIII Id

Scilicet S. Joannis Evangelistæ, quem Boanarges, id est Filium Tonitruī Christus appellavit, ex cujus sepulcro Ephesi manna scaturit. Colitur ipse a Latinis die XXVII Decembris.

ΗΣΑΙΑΣ δ' ὀράων μέλλοντ' ἐνάτῃ χειριπρίσθη.
ESAIAS nona capitur, cui nota futura.

Θ'.
All Id.

Colitur apud Latinos VI Julii.

ΧΡΙΣΤΟΦΩΡΟΝ δ' ἐνάτῃ ὁ σύγχροος ἔκτανε χαλκός.
CHRISTOPHORUM nona mactavit ahenea vestis.

Celeberrimus hic Martyr colitur a Latinis XXV Julii : cujus quam facile est probare cultum et giganteæ imaginis mysteria explicare : tam difficile erit ex fabulosa ejus Legenda aliquid certæ veritatis elicere.

Τῇ δεκάτῃ ΣΙΜΟΝΑ σταύρωσαν Ἀπόστολον ἔχθροι.
SIMONEM decima Christi crucifigitis hostes.

I'.
VI Id.

Cognomento Zelotes, colitur apud Latinos XXVIII Octobris.

ΜΩΚΙΟΣ ἐνδεκάτῃ κεφαλὴν τμήθη ἀγαθόφρων.
MOCIUS undecima sapiens dat colla securi.

IA'
V Id.

Presbyter Martyr Byzantii sub Diocletiano, Latinis eum XIII hujus referentibus Mucius. Nos de eo agimus hodie, et Acta quædam ex Latinis MSS. damus, Græca nulla inveniri dolemus.

Τῇ δύο καὶ δεκάτῃ ΕΠΙΦΑΝΙΟΝ ὁ μόρος εἴλε.
Statæ lex mortis duodena EPIPHANION aufert.

IB'.
IV Id.

Episcopus hic Constantiæ in Cypro scriptis claruit, ex quibus aliisque certiore Vitæ historiam texui, quam quæ ante Opera passim extat fabulosissime consarcinata sub nomine oculatorum testium Joannis et Polybii.

Τῇ δεκάτῃ τρίτῃ τίς δάμασε ΓΛΥΚΑΙΡΙΗΝ;
Quis decima terna, GLYCÆRIA, te superavit?

IT'.
II Id.

Heracleæ in Thracia celeberrima Virgo et Martyr, inscripta etiam Romano hodierno. Acta Græco-Latina damus.

Τῇ δὲ τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ ΙΣΙΔΩΡΟΣ ἐλεύσθη.
Venit ISIDORUS decima quartaque colendus.

IA'.
II Id.

Dux militum et Martyr sub Decio, Acta Græco-Latina damus die sequenti, licet hodierno Romano inscriptus sit v Februarii.

Πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ ΠΑΧΩΜΙΟΝ ἐνθεν ἄειραν.
Ad quintam decimam PACHOMIUS hinc revocatur.

IE'.
Idibus

Primus auctor vitæ cænobiticæ, accepta ad id ab Angelo Regula, colitur a Latinis die præcedenti. Ejus et discipuli Theodori prolixissima Acta, a supparis ævi monacho scripta, damus Græco Latina, nec non epistolam Ammonis Episcopi ad Theophilum Alexandrinum de iisdem. Corpus ad Portum-Veneris in Liguriam translatum dicitur, sed translationis istiusmodi documenta necdum potuimus impetrare.

Τῇ

IX Kal. Ἡ δὲ δέκατη ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἀφοίστατο γαίης.
 X Kal. Tulliam decima sexta, THEODORE, relinquis.

Hunc S. Pachonii discipulum colunt Latini xxviii
 Decembris : nobis consultius visum de ipso ac magistro
 simul agere.

IX Kal. Ἐβδομάτῃ δέκατῃ θάν' ΙΟΥΝΗ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ τε.
 XVI Kal. JUNIA post illam conjungitur ANDRONICO.

S. Paulus Cognatos et Concaptivos suos appellat.

IX Kal. ... Τῶν ἁγίων Μαρτύρων ΠΕΤΡΟΥ, ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, ΑΝ-
 ΔΡΕΟΥ, ΠΑΥΛΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΝΗΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ,
 ΠΑΥΛΙΝΟΥ καὶ ΒΕΝΕΔΙΜΟΥ.
 XIV Kal. .... Sanctorum Martyrum, PETRI, DIONYSII, ANDRÆ,
 PAULI, CHRISTINÆ, HERACLI, PAULINI et BENE-
 DICTI.

Agimus nos de his xv Maji, ostendimusque tres poste-
 riores quidem Athenis esse passos, priores Lampsaci in
 Hellesponto.

IX Kal. Ἐνεα καὶ δέκατῃ τᾷ με ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ ξίφος ὄξυ.
 XIII Kal. PATRICIUM gladius decima notaque peremit.

Episcopus Prusæ in Bithynia fuit. Acta Græco-La-
 tina hic damus, licet alias etiam nominetur xxviii hujus,
 et sic in hodiernum Romanum transierit.

IX Kal. Εἰκοστῇ ΘΑΛΙΑΔΙΟΣ ἐν κεφαλῇ ἀπεθνήκην.
 XII Kal. VICENA, THALILÆE, tuum caput abstulit ensis.

Martyr Edessæ in Syria, etiam hodierno Romano in-
 scriptus. Acta Græco-Latina dabimus.

IX Kal. Σύνταθεν εἰκάδι πρώτῃ ΜΗΤΕΡΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.
 XI Kal. MORS CONSTANTINUM post hanc rapit atque PAREN-
 TEM.

Nos hac die de filio Imperatore agimus : mater Helena
 suum seorsim cultum apud Latinos habet xviii Augu-
 sti, et corpus ejus adhuc Romæ haberi creditur in tumba
 porphyretica ad Aram cœli : econtra Gallia ipsum ha-
 bere prætendit in monasterio Altovillariensi.

IX Kal. Εἰκάδι δευτέρῃ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΝ φάσγανον εἴλε.
 XI Kal. Postera lux jugulum Sancti secuit BASILISCI.

Fuit hic Comanæ in Ponto celeberrimus Martyr sub
 Maximiano : cujus Acta Eusignium auctorem, testem
 oculatum præferentia dedimus iii Martii, quando cum
 sociis Eutropio et Cleonico solennius colitur, et opta-
 mus Græca eadem habuisse.

IX Kal. Εἰκάδι ἡδὲ τρίτῃ ΜΙΧΑΗΛ νόες ἐνθεν ἀείραν.
 X Kal. Vicena terna rapiunt Superi MICHAEL.

Episcopus fuit Synadarum in Phrygia, Confessor sub
 Iconomachis, etiam hodierno Romano inscriptus : Acta
 non extant, fortasse nec extiterunt unquam.

IX Kal. Εἰκάδι ἡδὲ τετάρτῃ ὄρους ΣΥΜΕΩΝ ἤμεψε.
 IX Kal. Vicena quarta SYMEON de monte migravit.

Stylites etiam hic fuit, vulgo Junior et de monte mi-

rabili cognominatus : cujus Vitam ex Græco dabimus,
 proluxe descriptam a Nicephoro Magistro Antiochiæ.
 Habemus etiam æque prolixam Vitam matris ejus Mar-
 thæ : sed quia hæc solennius colitur v Julii, ipsam in
 illum diem differimus.

Εἰκάδι τοῦ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙΟ ΚΑΡΗΝ εὗρεν κατὰ ΚΕ'.
 πέμπτην. VIII K al
 BAPTISTÆ VULTUM vigesima quinta revelat.

Tertia hæc est inventio, facta Comanæ in Cappadocia,
 unde ipsum dicitur allatum Constantinopolim, sub Theo-
 dora Augusta et Michaelæ ejus filio. Non est autem mo-
 dica difficultas circa duplicis inventionis historias tales,
 ut vix possibile sit utramque conciliare; quemadmodum
 apparet ex Commentario Domini du Cange, utraque
 Acta referentis et examinantis, de quo mentionem supra
 feci xxiv Februarii.

Εἰκάδι ἕκτῃ ΚΑΡΠΟΣ ἀνέπτατο ἐκ βιότοιο. ΚΖ'.
 Vicena sexta volat hinc ad sidera CARPUS. VII Kal.

Creditur fuisse unus ex LXXII; judicavimus autem di-
 stinguendum ab eo, qui xiii Aprilis in hodiernum Ro-
 manum transiit, ex Menæis assumptus.

Εἰκάδι ἑβδομάτῃ ΕΛΛΑΔΙΟΝ ἔκτανε πυγμή.
 HELLADIUM pugnis vigesima septima mactat. ΚΖ'.
 VI Kal.

Episcopus Martyr, hodierno Romano ad diem sequen-
 tem insertus est. Acta non videntur extitisse : quando-
 quidem ipsum Ecclesiæ, cui præfuit, nomen ignoretur.
 Unde ergo celebritas ei hæc? Suspicio a corpore Con-
 stantinopolim ante tempus immemorabile translato, cum
 ista de mortis genere traditione.

... Τοῦ ἁγίου Μάρτυρος ΕΥΤΥΧΟΥΣ, τοῦ ἐν Μελιτίνῃ. ΚΗ'.
 ... Sancti Martyris EUTYCHETIS in Melitina. V Kal.

De hoc utinam plura extarent monumenta, quam Canon
 in quo dici videtur Apostolorum fuisse discipulus : alibi
 additur titulus Episcopi Melitines.

Εἰκάδι ἡδὲ ἐνάτῃ ΘΕΟΔΟΣΙΗΝ πόντος ἔμαρψε. ΚΘ'.
 Vicena nona mersa est THEODOSIA ponto. IV Kal.

Est Cæsareæ passa, de qua egimus ii Aprilis, ubi ejus-
 dem miracula, Venetiis ad ipsius invocationem patrata,
 dedimus ex MSS.

Θεῖον ΙΣΑΑΚΙΟΝ μύρος εἴλε ἐν τριακοστῇ. Δ'.
 Ultima divino ISACIO trigesima lux est. III Kal.

Sanctus hic monachus, Valenti Ariano in faciem resi-
 stens, exitium ei suum prædixit. Acta Græco-Latina
 dabimus ex MS. Vaticano : alia item ex Lipomano,
 sed quorum contextum Græcum ex MS. Veneto adhuc
 desideramus.

ΕΡΜΕΙΑΝ τριακοστῇ ἄορ κτεῖνε ἐν πρώτῃ. ΑΑ'.
 Sustulit HERMIAM gladio trigesima prima. II Kal.

Miles hic et Martyr Romano etiam Martyrologio in-
 scribitur : an ejus Acta aliqua extiterint nos latet.

MAJUS

MOSCORUM FIGURATUS

I **HIEREMIAS** † Propheta.

II **ATHANASIUS** † Patriarcha Alexandrinus.

III **TIMOTHEUS, MAURA** † Conjuges Martyres.
OBITUS S. P. THEODOSII IN PETSERRA.

Ita ad verbum noster Belga. R. P. Ohilewicz interrogatus, respondit esse Theodosium Kioviensem, ejus virulentas contra Latinam fidem blasphemias coram Izaslao Russiæ Principe penes se habeat in MS. Codice, quo usus olim Dux Ostrogus schismaticus. Difficile mihi est divinare, quem ille Izaslaum intelligat: nam in Epitome Genealogica Ducum Moscoviæ tres omnino Isoslavos invenio, quorum primus fuerit filius Wlodomiri, sub quo fides Christiana recepta apud Moscos; secundus ejusdem Wlodomiri ex primogenito Jaroslavo nepos item secundo genitus, ac denique prædicti Jaroslavi ex primogenito suo Wlodomiro nepos rursus secundo genitus, omnes Principes Russiæ, Dux nemo, quorum ultimus vixerit circa annum MCL. Interim difficile inducor ut credam ejusmodi hominem, qualem indicat Ohilewicz tam solennem cultum potuisse apud Moscos obtinere; et donec melius res examinata fuerit, opinabor potius diversum esse scriptorem istius libri, a Sancto tam magnifice hic expresso. Qui feretro adstat in habitu Metropolitico, veluti prætendens vasculum Olei sacri, unde accipit Chrisma adsistens Hegumenus, sumi potest pro totius Russiæ Metropolita Kioviensi Episcopo; qui autem monasterium præterlabitur fluvius, siquidem id ipsum circa Kioviā est, erit Borysthene. Plura a Ruthenis ipsis doceri petimus.

IV **PELAGIA** † Virgo Martyr.

V **IRENE** † Virgo Martyr.

VI **JOB** † Patiens.
ANDRONICUS, ATHANASIA † Conjuges.

Coluntur solennius a Græcis ix Octobris, quando etiam Romano hodierno inscribuntur et a nobis dabuntur Acta Græca, sub nomine Abbatis Danielis reperta, quæ sine auctoris nomine extant apud Lipomanum et Surium: nec non prolixius eorumdem encomium Græco-Latinum.

VII **MEMORIA CRUCIS APPARENTIS TEMPORIS CONSTANTII IMP. †**

Tabella nostra nil tale repræsentat, quale tunc in Golgotha accidit: sed aliam prorsus apparitionem factam Magno Constantino, cum addito ἐν τούτῳ νύχα, In hoc vince: ubi in recessu notatur Christus Imperatori dormienti apparens: qui idem Imperator exhibetur super oblato sibi viso consultans, ac denique hostem in fluminis transitu fundens, quo victoria de Maxentio ad Tiberim et Pontem Milvium, in conspectu urbis Romanæ, repræsentatur. Quin etiam prototypum Moscoviticum, eundem Imperatorem (nescio quo consilio) bis cum pari paucorum equitum comitatu pingit, licet cis fluvium non nisi unica hostilis turba spectetur, effuso cursu fugam præcipitans. Possevinus hic ponit nomen S. Mart. Acacii, qui hodie etiam in Menæis notatur.

VIII **JOANNES** † Evangelista.
ARSENIUS † Magnus.

Honorii et Arcadii præceptor atque inde monachus, in Vitis Patrum notissimus, cujus tamen propria quædam Acta Græce antiquitus collecta habemus. Colitur a Latinis xix Julii.

ISAIAS † Propheta.
CHRISTOPHORUS † Martyr.
NICOLAUS Episcopus.

IX

An Constantinopolitanus relatus a multis xv aut xvi hujus? an potius indigenarum quispiam? Examinent Rutheni, meque doceant, si possunt.

SIMON ZELOTES † Apostolus.

X

MOCIUS † Presbyter Constantinopolit.

XI

Possevino notatur pro hoc die Conversio Constantinopolis. Nescio quid interpretes ejus legerit vel legere se putarit in Kalendario Ruthenico, quod Latine reddidit: Græcos scio solennissimo hodie festo celebrare Natalem suæ a Deo custoditæ atque urbium Reginæ civitatis, peculiariter commendatæ Dominæ nostræ sanctissimæ Deiparæ, atque ab eadem perpetuo conservatæ. Canon autem S. Mocii sic ordinatur, ut, quemadmodum ante similes de illo Versiculos tres, unus præmittitur de Urbis dedicatione, sic et initio cujusque odes quatuor strophas continente, prima sit de Urbe, ultima de Deipara: quibus hoc disticho interluditur.

Γενεθλίῳν σὸν θεῖ με τιμᾶν ἡμέραν,
Ἐν σοί, Πόλις, τυχόντα τῶν γενεθλίῳν.
Tuum decet me colere natalem, Urbs sacra,
Nativitatis in te sortitum diem.

EPIPHANIUS † Episc. in Cypro.
GERMANUS † Patriarcha Constantinopol.

XII

Inseritur hodierno Romano. Vitæ aliquando scriptæ nec mentionem quidem invenimus uspiam; reperimus autem Vitam alterius S. Germani Hegumeni monasterii Cosinitres, sed sine mutilam; unde nec divinare quidem valentes ad quem diem esset is referendus, istius primi ac potioris Germani Actis a nobis collectis, subjungimus etiam istam Vitam, ulterioris instructionis petendæ causa.

GLYCERIA † Virgo Martyr.

XIII

ISIDORUS † Dux et Martyr.
ISIDORUS propter Christum stultus.

XIV

Ita hunc Sanctum a gentilibus suis Moscovitis solitum appellari, indicat Ohilewicz: de Vita et cultu plura scire cuperem.

PACHOMIUS † Auctor Cœnobitarum.
ISAIAS Episc. Rostoviensis.

XV

Teste Ohilewicz, de quo plura doceri peto, æque ac de S. Joanne Rostoviensi, quem post famosos Sanctos antiquos Martyres, in Nobilis Rutheni habitu expressum, habet Triptychon istius gentis, de quo infra.

THEODORUS † S. Pachomii discipulus.

XVI

ANDRONICUS † Cognatus S. Pauli Apost.
THEODOTUS

THEODOTUS † Episcopus Martyr.

Hic non ut Episcopum, sed ut militum Ducem hic expresserat sculptor Moscus, quod curavimus corrigendum in tabula nostra. Acta damus auctore Nilo, teste oculato.

XIX **PATRICIUS** † Episcopus Martyr.

XX **THALILÆUS** † Martyr.
INVENTIO RELIQUIARUM ALEXII METROPOLITÆ KIOVIENSIS.

Natalis ejusdem est XII Februarii, ubi pluribus de eo : hic noto solenne Moscis hoc festum videri, quod tam ampla ornatur tabella : proinde operæ prætium foret plura de ista Inventione discere, nec non quis ille Sanctus Episcopus ad locali caput, quis item Dux circa pedes admirabundus.

XXI **CONSTANTINUS, HELENA** † Imperatores.

XXII **BASILISCUS** † Martyr. *Possevino minus recte Basilides.*

XXIII **MICHAEL** † Episcopus.

INVENTIO RELIQUIARUM LEONTII EPISCOPI ROSTOVIENSIS.

Invenimus hunc Sanctum primo fere loco unius ex Triptychis Ruthenicis; unde, et ex præsentis imaginis amplitudine, accendimur majori desiderio plura sciendi, tam de vita quam de ipsa corporis elevatione, ac præsentis usque hodie cultu, nec non assistentium hinc Ducis inde sancti Episcopi nomina.

XXIV **SIMEON, † NICETAS**, Stylitæ.

De priori jam egimus : an alter sit hujus socius aut discipulus fuerit fortassis ex Vita apparebit, cum ea reddita Latine fuerit : nec enim modo vacat prolixissimam historiam hac de causa pervolvere. Si nusquam ejus nomen ibi appareat, dabitur locus suspicandi esse aliquem Indigenarum. Nam et ad Ruthenos transiisse Stylitarum institutum atque etiamnum apud eos vigere, constat ex Rerum Moscoviticarum Commentario Sigismundi liberi Baronis in Herberstein etc. de mandato Ferdinandi Principis et Infantis Hispaniarum, Augustæ degentis, sub annum MDCXXVI conscripto : ubi sub titulo Religio, dicitur quod sunt plures qui ex monasteriis in eremum se conferunt, ibique tuguriola faciunt, quæ aut soli aut cum sociis incolunt : victum ex terra et arboribus quærunt, nimirum radices et fructus. Hi autem STOLPNIKI appellantur : STOLP etenim Columna dicitur : domunculas autem angustas et in altum erectas columnis sustinent. Vide quæ multa de hujusmodi columnis dicuntur a nobis v Januarii ad Vitam S. Simeonis, primi Stylitarum apud Antiochiam. Hic vero ex eodem Herbersteinio discere, monachos Ruthenos, nedum eremitas ex eis profectos, habere severissimas leges ac regulas, nec audere uti ullo genere solatii : adeo ut severissime puniatur, apud quem cithara inventa fuerit aut aliud musices instrumentum. Quid quod inter illos vigeat Apostolicus ad gentiliū conversionem zelus, quo carent Schismatici Græci? sic enim de iis idem Herbersteinus : Monachi Eremitæ bonam jam olim idololatra-

rum partem, diu multumque apud illos verbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad varias regiones, Septentrionem versus et Orientem sitas, quo non nisi maximis laboribus, fame, ac vitæ periculo perveniunt, neque inde aliquid commodi sperant aut petunt, quin hoc unicum spectant, ut rem gratam Deo facere et animas multorum devio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in viam rectam revocare ac eos Christo lucrifacere queant. Similia de eorundem severa disciplina solidaque virtute, lege sis in relatione Joannis Fabri scripta anno MDXXV. Neque hæc credo suspecta habuisset Possevinus, nisi occupatus fuisset præjudicio, quo existimabat a schismaticis conversos fuisse Moscos, et hactenus numquam sincere Catholicos. Seclusa ergo ab ejus gentis monachis et eremitis schismatis, saltem ad peccatum imputabilis, labe, quid prohibet quo minus inter eos credatur, et jam olim fuisse multa, et hodiedum superesse aliqua vera sanctitas, aris et templis ac publico populorum cultu digna, divinisque etiam miraculis testata?

MEMORIA TERTIÆ INVENTIONIS CAPITIS JOANNIS PRODROMI. † XXV

Tabella hæc, uti fere est eadem cum illa quæ ponitur XXIV Februarii : ita potius eandem inventionem juxta Edessam, quam ultimam videtur repræsentare, una cum Marcello monasterii Præposito et Monacho ejus Isacio, per quos ea facta est.

CARPUS † Episcopus.

THERAPON † Episcopus et Martyr. XXVI

Videntur aliqua ejus Acta extitisse Sardibus, ubi Ecclesiam rexit : nulla tamen adhuc invenimus : reperimus autem miracula cujusdam Therapontis Martyris in Cypro, qui XIV Maji colitur : sed quæ de ea plura optari possent adhuc desideramus.

NICETAS † Episcopus Chalcedonis.

Deest in Menæis, sed in Typico adscribitur ei hujus diei Officium, unde intelligitur non admodum esse antiquum, eoque magis desideratur Vita, si qua unquam est scripta. XXVIII

IGNATIUS Episcopus.

Nullus nobis hoc die notus apud Græcos, qui id nominis ferat, neque inter Indigenas reperit quemquam R. P. Ohilewicz quem suggereret. Discrimen nationis indicaret nudum vel tectum caput, si in tanta prototypi ruditate discerni quidquam ejusmodi posset, quemadmodum discernitur in accuratius pictis Triptychis, ubi videbis velato capite expressos Antistites Ruthenos.

THEODOSIA † Virgo Martyr.

ISACIUS † Monachus. XXIX

HERMIAS † Martyr. XXX

Possevino hic notatur nomen S. Apostoli Jeremiæ : et vero Jeremiæ nomen potius quam Hermiæ prototypum nostrum exprimit. Ejus Acta suo loco damus. XXXI

ІУНЬ. МР. Д. СКОПЧАСА КМАЛЕ ИСПОЛ

ДІХСТІНЗ · ДІОНІСІН · Ъ · НΙΚΗΦΟΡΖ · ΙΟΑΝΖ · Γ · ΛΟΥΚΙΜΙΑΝΖ · ΠΑΥΛΑ · Δ · ΜΗ

Θ · ΚΙΡΙΛΛΑΜΕΖ · ΚΥΡΗΛ · ΑΝΤΩΝΙΔΑ · ΑΛΕΞΑΝΡ · Ι · ΤΙΜΟΘΕ · Λ · ΒΑΡΘΟΛΟΜΕΖ · ΒΑΡΝΑΒΑ · Ξ · ΟΝ

ΞΙ · ΜΑΝΔΗΛΖ · ΓΑΒΕΛΖ · ΙΣΜΑΗΛΖ · ΗΙ · ΛΕΟΝΤΙΝ · ΘΙ · ΙΥΔΑΓΓΕΡΑ · Κ · ΜΕΦΟΔΗ · ΚΑ · ΧΛ

ΚΕ · ΦΕΒΡΩΝΙΑ · ΚΣ · ΔΑΒΙΔΖ · ΓΟΛΥΣΚΗΙ · ΚΣ · ΓΑΜΦΟΝΖ · ΚΗ · ΚΥΡΖ · ΙΩΑΝΙΖ

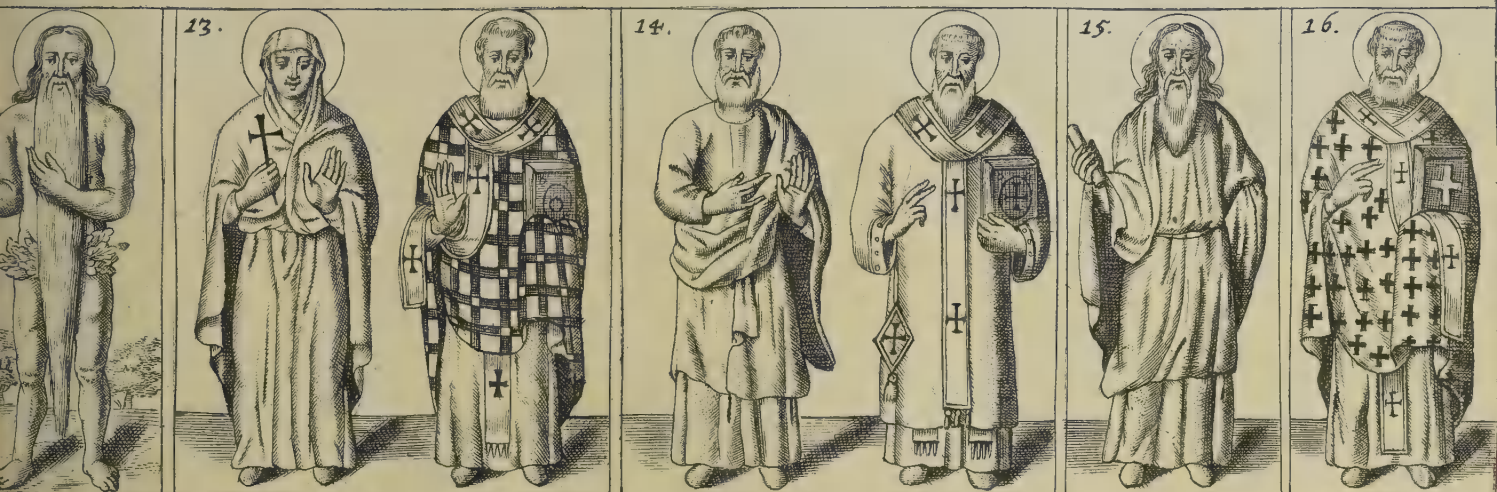

СТА·МНОГА·ЖГОЊА·БѸ·Г·И·Д·Ш·А·Е·І·А·К·Н·В·А

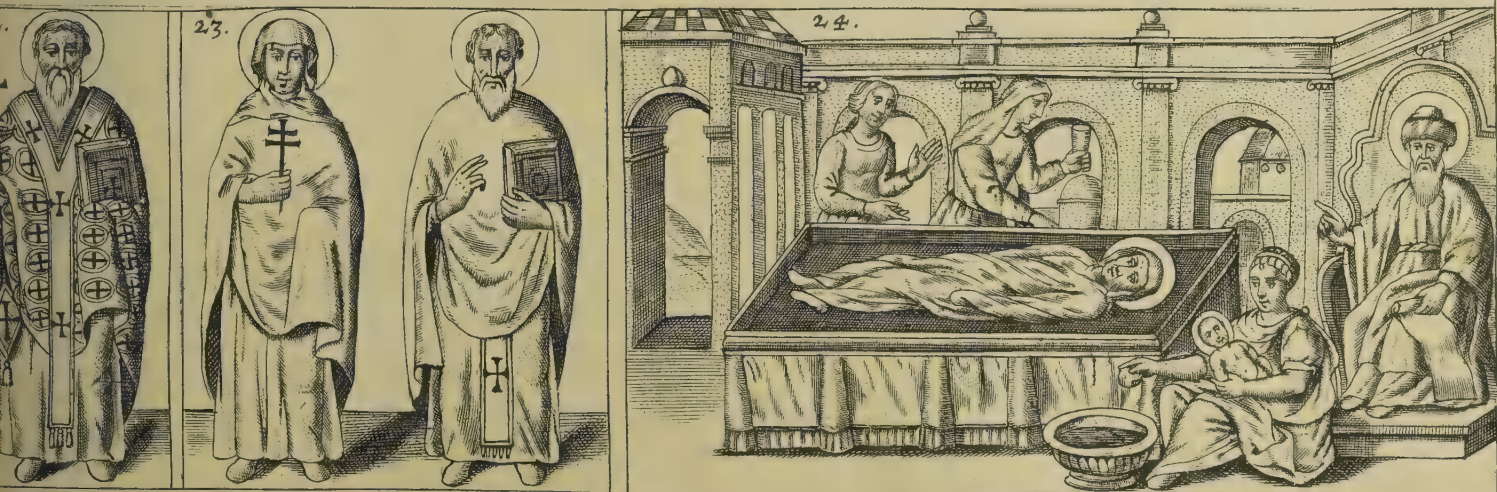
Д·РО·Б·Е·Н·Ѹ·МАР·ТІ·АН·З·І·ЛА·РН·ОН·З·ВІ·СА·РІ·ОН·З·Ѹ·Т·Е·О·Д·О·Т·З·Н·Т·Е·О·Д·Ѹ·Е·З·

Е·Т·Р·З·ГІ·Ж·У·ЛІ·НА·ЗІ·Ф·Н·ЛІ·Н·ДІ·Е·ЛІ·С·Е·М·Е·Т·О·ДІ·Н·ПА·Т·Р·Е·І·А·М·М·О·Н·З·СІ·Т·У·Х·О·Н·З·

Е·В·С·Е·В·НІ·К·Г·А·Г·Р·ПІ·НА·А·РІ·СТ·Н·КІ·АН·З·К·А·Р·О·Ж·Е·І·Т·В·О·С·Т·А·Т·О·І·О·А·Н·НА·П·Р·Е·Т·Е·Ч·Н·Е·ЛІ·С·А·З·А·Х·А

ГІ·ЗІ·Н·В·Е·Р·Х·О·В·НІ·НА·П·Л·Н·П·Е·Т·Р·ПА·В·Е·Л·Г·О·Б·О·Р·С·Т·Ы·Н·С·Л·А·В·Н·Ы·В·І·А·П·Л·З·

JUNIUS

GRÆCORUM METRICUS.

A **Καlend.** Πρώτη Ἰουνίου ἐλλεβορίζει **ΙΟΥΣΤΙΝΟΝ**.
JUSTINUM helleboro Juni occidere Kalendæ.

Colitur Justinus Philosophus in Latinis Martyrologiis XIII Aprilis, etsi quo die obierit ignoretur: unde data occasio ipsum ejusque acta confundendi cum alio Justino, cujus cum sociis Romæ passi memoria hoc die a Græcis instauratur, Officio et Canone proprio.

B. **VI Non.** Δευτερίῃ **ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ** εἰς Ἑδὲμ εὗρατο μοῖρην.
Sortem dein reperit NICEPHORUS in Paradiso.

Patriarcha Constantinopolitanus hic fuit, et potissimum colitur XIII Martii, quo die corpus in exilio mortui relatum in urbem est.

Γ. **III Non.** Τῇ δὲ τρίτῃ **ΛΟΥΚΙΑΔΙΑΝΟΣ** σταυρῶ τετάνυστο.
In cruce suspendit lux tertia LUCILIANUM.

Relatus est in hodiernum Romanum cum quatuor pueris, simul passis Byzantii, ipse Presbyter. Encomium ejus aliquod scripsit Photius Scevophylax SS. Apostolorum et Logotheta, quod vidit Allatius, et nobis adhuc deesse querimur.

Δ. **II Non.** **ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ** δὲ τετάρτῃ ἔδω χθόνα βωτιανείραν.
METROPHANES quarta sub terram conditur aliam.

Etiam hic Romano hodierno inscribitur, Constantinopolitanus Episcopus; cujus et successoris S. Alexandri Acta habentur permixta Actis Constantini Magni, dandis XXI Maji, nisi jam pridem apud Lipomanum et apud Surium x Julii extaret eorundem compendium, sub hoc titulo, Oratio historica de iis quæ Nicææ gesta sunt a Synodo propter Arii depositionem. Hujus autem Orationis exigua fides vel inde apparet, quod cum constet ante Synodum obiisse Metrophanem, ad hunc tamen visendum adducat Constantinopolim Episcopus a Synodo illa revertentes. Sane perquam imperite tota videtur consuta ex Socrate aliisque, et interpolata fabulis quibusdam vulgari traditione adjectis.

Ε. **Nonis.** Πέμπτῃ **ΔΩΡΟΘΕΟΙΟ** δέμας πλήγαισι δαμάσθη.
DOROTHEI quinta subiguntur membra flagellis.

Docebimus suo tempore hunc Episcopum Tyri ab Antiocheno Presbytero distinguendum esse, nec non ab auctore puerilis rhapsodiæ de Vitis Prophetarum et Discipulorum Domini. Fuit et alius Dorotheus Junior in Chiliocomo, cujus Vitam, Allatio teste, scripsit Joannes Metropoli Euclaitarum. Nos nec diem quidem scimus, eoque magis ipsam cupimus nancisci. Nec vero mirum si nullis Græcorum Fastis hunc adscriptum adhuc invenimus; quando nec celebris quidem Abbatis Dorothei, cujus præclaras Institutiones Corderius noster reddidit Latine; nec sanctissimi discipuli ejus Dosithei nomina in iisdem fastis inventa sunt hactenus.

Ζ. **VIII Id.** Βῆ δ' ἐν Ὀλυμπον **ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ** κέαρ ἄγνου ἐν ἔκτῃ.
Cor mundum sexta petit HILARIONIS Olympum.

In monasterio Dalmatarum Confessor sub Iconomachis, Junior dictus cum respectu ad Magnum Hilarionem. Vita hactenus nulla nobis reperta est.

Ἑβδομάτῃ **ΘΕΟΔΟΤΟΣ** ἐν τρίτῃ ἀπολαίμην.
THEODOTO jugulum secuit lux septima Sancto.

ς.
VII Id.

De hoc agimus XVIII Maji, quando Acta damus.

Ὀκταίον ὀγδοάτῃ **ΘΕΟΔΟΡΟΥ** σῶμα κομίσθη.
Lux octava sacrum ferat huc corpus THEODORI.

Η.
VI

Hic est Megalomartyr: cujus deinde corpus Constantinopoli Venetias translatum est. Colitur primarie VIII Februarii.

... Τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν **ΚΥΡΙΛΛΟΥ** Πάπα Ἀλεξανδρείας.

... S. P. N. CYRILLI Papæ Alexandrini.

V Id.

Habentur ejus Opera septem tomis distincta: Vitam, quod mireris, scribere nemo curavit. Dicitur autem Papa, titulo Alexandrinis Patriarchis saltem posteriorum seculorum cum Romanis Pontificibus communi, cujus usus initium Eutychius, et ipse Alexandrinus Patriarcha seculo x, refert ad tempora Heraclæ, post S. Marcum duodecimi, septimi vero ante S. Athanasium. De quo quidquid sit, constat passim Episcopos alios in Occidente æque ac Oriente Papas esse appellatos per secula aliquot, donec ad Romanum et Alexandrinum Patriarchas vox ea fuit paulatim restricta.

... Τῶν ἁγίων Μαρτύρων **ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ** καὶ **ΑΝΤΩΝΙΝΑΣ**.

..... SS. Martyrum ALEXANDRI et ANTONINÆ.

I.

iv Id.

Celebrem hoc die cultum Constantinopoli habent, propter translatas illuc eorum Reliquias: in Actis vero, quæ damus etiam Græce, dicuntur passi v Nonas Maji, et ideo ad diem talis mensis tertium inscripti sunt hodierno Romano, quod sequimur.

Ἐνδεκάτῃ σταύρωσαν ἔμφορα **ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΝ**.
Undecimo sapiens crucifigere BARTHOLOMÆE.

ΙΑ.
III Id.

Colitur Apostolus Romæ, quo corpus allatum ad insulam Tiberinam xxv Augusti, alibi per Occidentales Latinorum Ecclesias xxiv ejusdem. Ad quam diem agemus de prima corporis ex Oriente translatione in urbem Beneventanam, et tractabimus etiam quæstionem disputantium an ipse sit Nathanael in Evangelio nominatus, a patre vero cognominatus Bar, id est, Filius Ptolomæi, Videri interim potest Gavantus in Appendice ad Ritus Missalis Romani.

Δωδεκάτῃ ἀχίτωνα **ΟΝΟΥΦΡΙΟΝ** ἐκ βίου ἔραν.

Bis sexta investem dat ONUPHRIUM hinc remigrare.

ΙΒ.
II Id.

Hujus in Ægypto Anachoretæ Acta jam olim Latine reddita habentur: nomen autem in hodierno Romano. Acta illa scripsit Paphnati, a quo in eremo interiori inventus hic Sanctus fuit: quæ et Græce proferemus.

Τῇ

AMOS + Prophetæ.

METHODIUS PATRIARCHA + Constanti-
nopol.

Meritissime inseritur hodierno Romano, ut qui cum S. Theodora Imperatrice, mortuo Theophilo Iconomacho ejus viro, orthodoxiam instauravit. Vitam ejus aliquam Græcam habemus.

XV AMOS + Prophetæ.

XVI TYCHON + Episcopus in Cypro.

XVII MANUEL, SABEL, ISMAEL + Martyres.

XVIII LEONTIUS + Martyr.

XIX JUDAS + Apostolus.

Cui cur hic Episcopale Pallium addatur, et quid sibi velit additum cognomentum Gambratii, conjectura nulla assequor.

XX METHODIUS + Episcopus Martyr.

Pro hoc Possevinus, haud dubium quin vitiose, nomen habet S. Mart. Maphædii : quia scilicet φ pro θ, ut pronuntiant ita etiam sæpe scribunt Mosci.

XXI JULIANUS + Martyr.

XXII EUSEBIUS + Episcopus Martyr.

AGRIPPINA + Martyr.

XXIII ARISTICLIANUS + Presbyter.

In Menæis Aristocles, cum Demetrio Diacono et Athanasio Lectore, solo nomine tenus nobis notus, plus aliquid optantibus.

NATIVITAS... JOANNIS.... +

XXIV

ELISABETH, ZACHARIAS parentes.

Spectabilis in hac tabula est modus collocandi puerperam, velut totam fasciis involutam : ad cujus illustrationem aliquid fortasse conferet amicus noster Casparus Bartholinus, Thomæ filius, qui Romæ anno MDCLXXVII typis Mascardi vulgavit expositionem veteris in puerperio ritus, ex arca sepulchrali antiqua desumpti; quando in lucem dabit de eodem argumento quod promittit integrum opus, ex omni antiquitate concinnatum, figuris ornatum, nummis, statuis, inscriptionibus illustre, ad compensandam jacturam similis operis, quod multorum annorum labore pater suus composuerat, et pæne ad complementum adduxerat, cum illud totusque ad ipsum apparatus ac reliqua bibliotheca infelici, quod luget, incendio deflagavit.

FEBRONIA + Virgo Martyr.

XXV

DAVID + Anachoreta.

XXVI

SAMPSON + Presbyter.

XXVII

CYRUS, JOANNES + Martyres.

XXVIII

..... PETRI, PAULI. +

XXIX

..... XII APOSTOLORUM. +

XXX

Nota autem adeo familiare Græcis esse Christum medium collocare inter Deiparam et Joannem, scilicet Præcurso-rem, ut ne hic quidem id prætermitti voluerint harum tabularum auctores. Exempli dabunt inferius ponenda Triptycha.

JULIUS

GRÆCORUM METRICUS.

A'. ... Τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν ἀναργύρων ΚΩΣΜΑ καὶ ΔΑΜΙΑΝΟΥ τῶν ἐν Ρώμῃ μαρτυρισάντων.
Kalend. .... Sanctorum et prodigiosorum ac gratuitorum medicorum COSMÆ et DAMIANI, Romæ martyrium passorum.

Romano Martyrologio et antiquis Latinorum fastis ignotum hoc Sanctorum par esse, mirum profecto videri possit, cum et Musiva Romæ de iis supersint in templis, et distinctissima horum sub Carino atque aliorum alibi sub Diocletiano passorum Acta. Quin et tertium par Anargyrorum sic appellatorum, qui Martyres non fuerint, invenitur : de quibus omnibus insignem librum scripsit Simon Wagenereckius noster; eumque auctore mortuo absolvit et vulgavit Viennæ anno MDCLX Reinoldus Dehnius, etiam noster.

B'. ... Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις.

VI Non. .... Deposito venerandæ vestis sanctissimæ Deiparæ in Blachernis.

Præter ea, quæ hac de re Latine extant apud Lipomanum, quæ nos quoque Græce habemus, invenimus etiam Florentiæ in Bibliotheca Laurentiana orationem Theodori Magnæ ecclesiæ Presbyteri, quæ incipit, Θεῶν τινῶν καὶ μεγάλα μυστήρια : quam tamen describendam nec-

dum curavimus, quia necdum constitutum habemus de particularibus istiusmodi Deiparæ festis ex professo agere, eo quod alterius Operis potius id esse videatur.

Ἐν τριτάτῃ ΥΑΚΙΝΘΟΝ κτεῖνε λιμός τυφθέντα.

Post plagas, HYACINTHE, famem tibi tertia mittit.

Γ'.
V Non.

Cæsareæ in Cappadocia Martyr sub Trajano, cujus Cubicularius erat. Acta utinam haberentur, sicuti pro XVII hujus habentur Acta alterius Hyacinthi, Martyris Amastreñi, auctore Niceta Paphlagone, edita et illustrata a Combefisio.

... Τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΑΝΔΡΕΟΥ τοῦ Ἱεροσολυμίτου, Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης.

.... S. P. N. ANDRÆ Hierosolymitani Archiepiscopi Cretes.

Δ'.
IV Non.

Ejus Opera collegit et edidit prælaudatus Combefisius : Vita, si qua fuit scripta, latet adhuc.

Πέμπτῃ δ' ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ ἄγον νέες ἄστὲς Θεοῖο.

Angeli ATHANASIUM ducunt ad sidera quinta.

Ε'.
III Non.

In Menæis præter Canones, quibus Magno Antonio comparatur, ut Sanctorum monachorum Duci, ipsi eorumdem agmen claudenti additur honorificum cognomen tum Deiferi Patris, et a loco dicitur ὁ ἐν τῷ Ἀθῶν, et in

ІУЛЬ. М. ЛѢЖИИЛЪ В ПУХЪ МІ. СЪЗЖІА. Х. ТИ СЪСЪГНИА. М.

А. КΩЗМА. АМІА. В. ПОЛОЖЕНІЕ РНЗЕЦА. БЛАХЕРНЪ. Г. ЯКІНѠЗ. А. АНАРЕЙ. Е. А. АНАСІ.

ВІ. Р. КЛЪ. І. Л. РІН. МІХАІЛЪ. ГІСТЕФАН. ГАВРІІЛЪ. А. І. А. КІЛА. Е. І. Х. ЛІТА. ВЛАДІМЕРЪ. С. А. С. ВСЕ. С.

А. С. З. ХАК. О. С. КІА. Б. Р. Х. Я. У. А. С. О. Х. А. Е. Б. В. О. ВСЕ. К. О. С. Т. Л. Е. О. Р. О. С. Ф. О. С. Г. Р. Х. І. С. О. Б. Ц. Р. Н. Г. Р. А. С. К. І. А. Е. Б. О.

К. В. М. Р. І. Н. К. Г. Т. Р. О. Ф. У. М. К. А. Х. Р. І. С. Т. І. Н. А. Б. О. Р. І. С. З. Г. Л. Е. Б. З. К. Е. А. Й. Н. А. О. Л. І. П. І. А. Д. А. С. У. П. Р. А. З. І. А. К.

ГПСАЕСА.Н.ПІГАНѢВѢКАВѢІІА.ЛѢТЕРѢАХГРЕУБІЮАѢ.РВІПА.

СІСΩН.ЗѢΩМѢ.АКАКІНН.ПРОКОПѢ.ПАНКРАТІ.ІАНТНІ.М.МЕ.АІ.ЕУФНМІ.

ЛѢТАПІАТНСЧАКОСТАТІВ.СЗ.Б.СЗ.КΩСТАТ.ЛѢΩР.КВА.ΥΓ.ΩΡН.Г.Г.СЗ.ЕФЕКІ.ЛѢΩР.ХВАΥЛА.СМА.ПРІВ.С.С.ЗНАН.

РѢ.МАРНІА.НІ.ЕМІЛІА.ПР.Б.ПѢΩН.Г.І.МАКРІНА.АІН.К.НЛІА.Р.Р.К.КА.ЕЗЕКІ.ІΩΑ.СΥМ.

А.КЗ.ПАТЕЛЕМО.КН.ПРОΧΩΡΖ.ΚΩ.КАЛІΝ.Λ.ΓΙΛАС.ΓΙΛΧΑΝΖ.ΙΩΑΝΝΗΖ.ΛΑ.ΕΥΑ.ΚІ.

in prolixo ejusdem elogio indicatur ὁ ἐνδιόσκενος βίβλος locuples liber de eodem conscriptus, qui utinam aliquando emergat in lucem! Sed nec tam multum quidem scimus de altero S. Athanasio, ἐν τῷ δένδρῳ, id est in arbore, cognominato, quem tamen post alios illustres Sanctos invenimus in Diptycho Constantinopolitano, nomen vero nullis uspiam fastis adscriptum.

ζ. Βῆ γῆθεν ΣΙΣΩΗΣ ἔμφρων εἰς οὐρανὸν ἔκτῃ.
II Non. In cœlum SISOES sexta ex tellure migravit.

Addunt Menæa cognomentum Magni, fuit certe Magno Antonio Synchronus, et in eodem cum ipso monte habitavit; cujus plurima dicta et facta ex Vitis Patrum poterunt colligi, nisi hic ab illo diversus esse deprehendatur: quod accuratiori discussioni reservo.

Ζ. Ἐδδομάτῃ ΘΩΜΑΝ θάνατος μέλας ἔμφρονα εἴλε.
Nonis Morte nigra THOMAM prudentem septima tollit.

Ὁ ἐν τῷ Μαλεῶν Laconix monte cognominatur; de cujus tamen Vita vix aliquid videtur scriptum fuisse, adeo jejunum est ipsius in Menæis elogium.

Η. Ὁγδοάτῃ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ἀρνήθρου κράτα κέρσαν.
VIII Id. PROCOPIO octava caput aufertur generoso.

Martyr celebris in Palæstina, etiam Latinis antiquitus notus: de quo multa habemus: necdum tamen reperi-mus ea ipsa Acta, quæ laudat Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis, velut allegata in Synodo Nicæna II.

Θ. ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΣ δ' ἐνάτῃ εἰς Παγκρατέως δόμ' ἀπέπ-
VII Id. τῆς.
PANCRATIUS nona volat ad Sedem Omnipotentis.

Tauromenitanus in Sicilia Episcopus, colitur a Latinis III Aprilis, quando encomium ejus dedimus, a Gregorio monacho Paguriensi compositum. Acta scripserat Evgrius discipulus, Theophani visa: sed pro his a posteris substituta sunt alia, valde prolixa ac fabulosa, et hæc Græce extant in Vaticana: sed pridem ab aliis prædamnata piquit transcribenda curare. Mirum est Canonem de eo nullum inveniri in Menæis. Nos unum dedimus ex Cajetano, compositum a S. Josepho Hym-nographo, quem vellemus etiam Græcum habere.

Ι. Κτεῖνεν εὐρυσθενέας δεκάτῃ πῦρ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ.
VI Id. Flamma necat decima generosos NICOPOLITAS.

Intelligitur Nicopolis Armeniæ, cujus Primores Leon-tius, Mauricius, Daniel, Antonius sub Licinio passi sunt. Acta necdum ulla novimus.

ΙΑ' Θίσκελον ἐνδεκάτῃ ὅρον ἐμπεδοῖ ΕΥΦΗΜΙΑ.
V Id. Doctrinam undecima divinam EUPHEMIA firmat.

Fidei scilicet definitionem, in Chalcedonensi Synodo conscriptam, contra Dioscorum et Eutychetem, sub Marciano et Pulcheria; eam approbando, per miraculum cujus hodie celebratur commemoratio. Ipsum aliqui festum ejus agitur XVI Septembris: quando iterum de ea.

ΙΒ'. Δωδεκάτῃ βέλος εἴλε ΠΡΟΚΛΟΝ, ξίφος ΙΛΑΡΙΟΝ τε.
IV Id. Tela PROCLUM, HILARIUM gladius tollunt duodena.

Martyres sub Trajano etiam hodierno Romano inscri-buntur, sed posterior Hilarion dicitur, Acta desideran-tur.

ΙΓ' ... Ἡ σύναξις τοῦ Ἀρχαγγέλου ΤΑΒΡΙΗΛ, καὶ μνήμη
τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΣΤΕΦΑΝΟΥ τοῦ Σαβαΐτου.

.... Synaxis Archangeli GABRIELIS et memoria S. II Id.
P. N. STEPHANI Sabaitæ.

De utroque nihil habent Menæa præter Canones: nos ipsius Stephani Acta Græca prolixissima nacti, dolemus ea esse acephala, et libenter intelligemus atibi esse exemplum unde noster defectus suppleri possit: libenter etiam discemus causam istius secundæ Angelicæ Synæxeos.

ΑΚΥΤΑΝ δέκατῃ γε τετάρτῃ τύμβος ἔκρυψεν.
Ossa AQUILÆ tumulo decima quartaque locantur. ΙΔ'.
II Id.

Ex discipulis Apostolorum hic est, quem Latini colunt VIII hujus.

Πέμπτῃ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ δεκάτῃ τάμεν, γΙΑ δ' ἔαξαν.
Et NATUM et MATREM quinta decimaque necarunt. ΙΕ'.
Idibus.

Scilicet Quiricum tribunali allisum, et Julittam gladio denique cæsam, sub Diocletiano Tarsi in Cilicia: de quibus Græce ac Latine multa habemus, non tamen quæ de iis scripsisse Theodorum Episcopum asserit Allatius.

Ὁξυ ΑΘΗΝΟΓΕΝΗΝ ξίφος ἔταμεν ἐξ δεκάτῃ τε.
Ensis ATHENOGENEM decima sextaque peremit. Ις'.
XVII Kal.

Episcopus Sebastenus fuit, Martyr sub Diocletiano: cujus Acta etiam Græce habemus. Inscriptus est cum discipulis suis decem hodierno Romano.

Ἐδδομάτῃ δεκάτῃ ΜΑΡΙΝΑ, δειροτομήθη.
Septima post decimam Sanctæ fert flagra MARI-
NÆ. ΙΖ'.
XVI Kal.

Hæc est Martyr Antiochena in Pisidia, Latinis dicta Margarita, et a plerisque eorum culta XIII Junii, nunc autem ex usu Romano ad XX ejusdem solita celebrari: de qua ut multa habeamus, necdum tamen quod Allatius indicat encomium ejus, auctore Theodoro Metochita, magno Logotheta.

Ὁγδοάτῃ δεκάτῃ φλογὶ ΑΙΜΥΛΙΑΝΟΣ ἐβλήθη.
Octava decima datur ÆMYLIANUS in ignem. ΙΗ'.
XV Kal.

Dorostori in Mysia Martyr sub Juliano, Poss-vino per-peram Anulenus, etiam Latinis olim notus, cujus acta aliqua Græca habemus.

Τῇ δ' ἐνάτῃ δεκάτῃ ΜΑΚΡΙΝΑ νόες ἐνθεν ἀείραν.
Ad nonam decimam MACRINA hinc fertur ad astra. ΙΘ'.
XIV Kal.

Soror hæc fuit SS. Basilii Magni et Gregorii Nysseni: quorum hic ejus præclaras laudes fusc descripsit, ob quas etiam Romano hodierno addita reperitur.

Εἰκάδι ΗΛΙΑΣ βίσατ' Ὀλυμπον δὲ τέθριππος.
Quadrijugo ELIAS vicena hinc tollitur axe. Κ'.
XIII Kal.

Raptus Eliani festum hoc toti Orienti ab antiquis tem-poribus est notissimum ac celeberrimum, Latinis tamen ante Romani Martyrologii recognitionem a Baronio curatam ignotum. Atque hinc factum puto, ut nostrorum Patrum Carmelitarum Ordo, diem istum ignorans, et tamen Prophetam ipsum veluti instituti auctorem volens colere (nam ex ipsius revelatione primus Prior Bertholdus suos decem socios adunavit in Carmelo ad fontem Eliæ dictum) elegerit diem XVII Junii, incertum qua ex cau-sa: quem et tenuit usque ad Martyrologii innovationem prædictam. Græci solito prolixius Officiū pro hoc festo habent in suis Menæis, et (quod alias rarum) geminum Canonem, acrostichicum utrumque. Primus auctorem præfert

præfert Joanne Amrchiepiscopum, Wagnereckius noster Irysostomum esse suspicatur, quod hic ad abolendas profanas ex ore vulgi cantiones, sacras aliquas composuerit : sed Acrostichicarum litterarum ratio ab auctore servata, prohibet ne credatur esse seculo IX antiquior. Quid ergo si auctor Metropolita Euchaitarum fuerit ? pluribus encomiis in festa Sanctorum scriptis notus, et verosimiliter non multo senior juniorve quam sit secundi Canonis auctor Joseph, scilicet Hymnographus, III Aprilis apud nos commemoratus et mortuus anno DCCCLXXXIII. Sesqui seculo ferme senior est S. Germanus Constantinopolitanus, et tantumdem fortasse junior Arsenius monachus, quorum sunt Versiculi ἰδιόμελοι et προσόμοιοι aliæque ejusdem Officii partes. Porro in istis omnibus tam Canonibus quam Versiculis videbis quidem singula sancti Prophetæ encomia factaque illustria, quæ liber 3 Regum complectitur, pluries inculcata, nec non eximias ejus virtutes, puta castitatem, zelum, fortitudinem, vitam denique Angelicam potius quam humanam ; videbis etiam a Josepho ne illa quidem prodigia omitti, quæ de infante referuntur ab auctore libri, S. Epiphonio temere suppositi ; sed de monachatu ab Elia instituto propagatoque, deque discipulis ad vitam regularem vel eremiticam institutis, verbum nullum, neque omnino quidpiam quod faveat zelosis istis Eliani monachatus assertoribus. Id tamen hoc loco imprimis expectandum erat, præsertim a Josepho et Arsenio Monachis, non omissuris identidem appellare Sanctum Patrem nostrum, si, quæ primi medique ævi scriptores plurima dixerunt de Eliana Anachoresi, vitæque sublimitate et exemplo Monachis post se exituris relicto, credidissent eo sensu accipiendam, quo illi nostri Sanctum Prophetam faciunt monasticæ vitæ auctorem institutoremque. Hoc tamen non obstat quo minus Ordo Carmelitarum, optimo etiam veroque sensu, Eliam vocet Patrem, æque ac Mariam Matrem.

KA' XII Kal.

Εἰκάδι καὶ πρώτη ΣΥΜΕΩΝ ἔθανεν πυκινόφρων. Vicena SYMEON prudens primaque quievit.

Cognomento Salus, id est Stultus dictus, cujus Vitam, per 63 capita prolixè deductam a Leontio, Neapolis Cypri Episcopo, gaudemus nos habere. Inseritur etiam hodierno Romano, sed (nescio per quem errorem) ipsis hujus mensis Kalendis, quasi tunc eum habeat Græcorum Menologium, illud scilicet quod Sirletus collegit : cum in eo quod excusum extat, non nisi hoc die habeatur. Liceat hic addere ; quod in Græco Mazarinianæ Bibliothecæ codice invenerimus Vitam cujusdam alterius Simeonis Junioris, Hegumeni in monasterio S. Mamantis in Xeracerio, cum miraculis octodecim, et opusculis ejusdem moralibus, idque pro XXVI hujus mensis : quam tamen non curavimus describendam, eo quod aliunde ignotus nobis esset, et prius optabamus de orthodoxa ejus fide certificari a Combefisio, postquam is dicta opuscula examinasset, quod etiam nunc ut fiat optamus.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 4.

KB' XI

Δευτερίη ΜΑΡΙΗΝ μύσεν εἰκάδι ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΝ. MAGDALIN occuluit lux bis undena sepulcro.

Etiam a Latinis antiquitus culta hoc die, sed a plerisque eorum tamquam eadem cum Maria Sorore Marthæ et Lazari, et cum Muliere illa peccatrice, cujus ad pedes Domini lacrymantis Evangelica historia meminit. Atque hæc sententia auctoritate S. Gregorii et plurium post eum scriptorum fulcitur. Econtra Græci Magdelenam, mulierem Galilæam Christum olim secutam, in comitatu Joannis Evangelistæ Ephesi mortuamque existimant, unde corpus hoc die translatum Constantinopolim sit. Mariam vero Marthæ ac Lazari sororem putant vixisse semper et obiisse in suo prope Hierosolymam castello ; ubi XVIII Martii pedes

Domini unxerit prius quam venderetur a Juda, ideoque hanc ei diem sacram faciunt : memoriam vero Mulieris peccatricis quæ idem officium Christo impendit in domo Simonis leprosi, iidem Græci recolunt XXI Martii, de cujus sepulcro nulla uspiam mentio. Quare tota controversia, quæ inter Vezeliacenses atque Massilienses in Gallia agitur, Anonymam istam non attingit ; solumque spectat priores duas, si duæ fuerunt, quod sane facilem litis decisionem redderet. Erunt igitur hæc examinanda accuratius tempore suo, cum aliis eodem spectantibus quæstionibus.

Εἰκάδι δὲ τριτάτῃ θάνε ΦΩΚΑΣ πυρολοίτρῳ. Flammis occidit vigesima tertia PHOCAM.

KG' X Kal.

Synopes in Ponto Episcopus, sub Trajano passus, corpore Viennam Galliæ translato, colitur a Latinis XIV hujus. Acta vetera Latina habentur, Græca non item.

Πέλτοις ΧΡΙΣΤΙΝΑ βλήθ' εἰκάδι ἡδὲ τετάρτῃ. CHRISTINAM oppressit scutis vigesima quarta.

KA' IX Kal.

Hæc Megalomatyr, quam nota Græcis ac Latinis est, tam obscura sunt ejus Acta apud utrosque, nec levi examine ac censura egent, uti plurimum Sanctarum hujus generis.

Κουρσὼν μητρὸν σωτηρίᾳ εἰκάδι πέμπτῃ. Matribus est gravidis vigesima quinta saluti.

KE' VIII Kal.

Propter festivitatem scilicet S. ANNÆ, Christi aviæ, quæ Constantinopoli in Deutero colebatur, Latinis eandem antiquitus die sequenti colentibus. Scripsit de ea exegeticon haud ineruditum Jacobus Polius Minorita, occasione Capitis quod Marcoduri Juliæ oppido colitur ; ac de genere quidem S. Annæ subscribit Græcis, facientibus eam filiam Mathan Sacerdotis et Mariæ. Quidquid sit de nominibus, placet Augustini et plurium Patrum sententia, Regii ac Sacerdotalis stirpis concursum in Deipara agnoscentium, adeoque S. Annam Leviticæ tribui adscribentium : quod etiam alibi jam insinuavi, de SS. Josepho et Joachino agens. Neque me movet liber de ortu Virginis, Cyrillo Episcopo Alexandrino imputatus a Trithemio, ex quo sumpti Stolanus et Emerentiana de tribu Juda Annam Ismeriamque genuerint, hanc Prodromi, istam Christi aviam. Quanticumque enim magni faciant librum, qui nuspiam nunc extat, quidam scriptores Carmelitani, puto meliori antiquiorique auctore opus esse, quam sit Trithemius, ad prudenter credendum, in totius vetustatis silentio, talia a S. Cyrillo fuisse conscripta. Nec dubito, quin si liber extaret, haud minus facile foret ostendere, Opus esse scriptoris nec Græci nec antiqui ; quam id ostendatur de similis farina libro, sub nomine Joannis Patriarchæ Hierosolymitani ab iisdem scriptoribus Carmelitanis laudato. Non possum igitur Neapolitanos quosdam amicos probare, qui præ studio erga cultum S. Annæ non nihil indiscreto, etiam conantur inducere in populo cultum aliquem annum S. Emerentianæ, omnibus Græcorum ac Latinorum sacris fastis ignotæ.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 5

Τὴν ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ἔκτανεν εἰκάδι χαλκὸς ἐν ἑκτῇ. Ense PARASCEVEN vigesima sexta trucidat.

KG' VII Kal.

Colitur eadem in utraque Sicilia sub nomine Veneræ ac Venerandæ (nam Feria VI, ut Græcis Parasceve, sic Latinis dies Veneris nuncupatur) sed quæ de ejus Vita Græce Latineque habentur prorsus sunt fabulosa, sic ut difficillimum futurum sit, aliquid solidæ verosimilitudinis ex tanta caligine prudenter ratiocinando elicere.

Φάσανον ἐδομάτῃ ἔλαχ' εἰκάδι ΠΑΝΤΑΛΕΗΜΩΝ. PANTALEONA

KH'

VI Kal. PANTALEONA dedit vigesima septima morti.

Vicena nona flamma exussit CALINICUM.

IV Kal.

De hoc Sancto Medico et Martyre, sub priori nomine Græcis, sub altero Latinis antiquitus notissimo, multa habemus utraq̃ue lingua, necdum tamen ea Acta, quæ ut genuinum Mestaphrastæ opus, laudat Allatius.

Gangræ in Paphlagonia passus, Romano mediæno adscriptus invenitur. Acta ejus Græca habemus.

KH. Eικάδι ὀγδοάτη ΜΥΣΤΩΝ συνελήλυθε ΤΕΤΡΑΣ.
v Kal. Vicena octava QUATUOR concurrite MYSTÆ.

... Τῶν ἀγίων Ἀποστόλων ΣΥΛΑ, ΣΙΛΟΥΑΝΟΥ, Δ' ΚΡΙΣΚΕΝΤΟΣ, ΕΠΑΙΝΕΤΟΥ, καὶ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ.

... Sanctorum Apostolorum SYLÆ, SILVANI, CRES- III Kal.
CENTIS, EPÆNETI ET ANDRONICI.

Cum titulo Apostolorum nominantur hi, PROCHORUS, NICANOR, TIMON, PARMENAS. Sunt autem ex Sanctis septem primis Diaconis, post SS. Stephanum et Philippum nominati in Actis Apostolorum; quos Latini aliis diebus colunt: Prochorum ix Aprilis, Nicanorem x Januarii, Timonem xix Aprilis, Parmenam in fastis nostris non invenio; in neutris vero Nicolaum, studio fortassis præteritum, quod Nicolaitarum hæresim ab eo adinventam putaverint veteres: hoc tamen refugit animus credere absque certiori probatione.

Ex his colitur a latinis Silas xiii Julii, ceteri ab iis ignorantur.

Δέχνεται ΕΥΔΟΚΙΜΟΝ πρώτη τάφος ἐν τριακόστῃ. ΔΑ'.
Tradidit EUDOCIMUM trigesima prima sepulcro. II Kal.

Ductor militum sub Theophilo, virtutibus in vita, miraculis post mortem clarus; cujus aliquam credo extitisse Vitam unde sumpta sit eptome in Menæis.

KΘ'. Eικάδι ἀμφ' ἐνάτη ΚΑΛΙΝΙΚΩΝ φλόξ κατέδαψε.

JULIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

I COSMAS, DAMIANUS † Martyres.

II MEMORIA VESTIS DEIPARÆ IN BLACHERNIS †.

Exprimitur hic S. Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, et Leo Imperator; sub quibus peracta est ejusmodi æpositio.

III HYACINTHUS † Martyr. Possevino non recte Accenthius.

IV ANDREAS † Cretensis Episcopus.

V ATHANASIUS † Monachus.
MARTHA † Vidua.

Mater S. Simeonis in Monte-mirabili dicta in Menæis: habemus prolixam ejus Vitam Græcam, æque ac filii supra positi ad xxiv Maji.

SISOES † Anachoreta.

VI THOMAS † Anachoreta.

VII ACACIUS † ὁ ἐν τῷ κλίμακι, In scala.

Ita Typicum Græcorum, Thomam ipsumque eximio Sanctorum Patrum nostrorum titulo appellans: quod sane singularem aliquem cultum ejus denotat, neque absque causa hic pictus videtur in habitu pœne Regio, aut saltem Senatorio vel Patricio: neque tamen causa reddi facile potest quamdiu nulla prodit Vita aut vitæ epitome. Interim diversus plane ab hoc videtur Acacius alius, æque nobis ignotus, tamquam Monachus eunuchus, sculptus in diptycho Constantinopolitano τὸ τέκνον Πέτρος, filius Petus cognominatus.

VIII PROCOPIUS † Megalomartyr.

IX PANCRATIUS † Episcopus.

X. ANTONIUS PEZERSKIE Monachus.

Indigena quin sit et quidem magni nominis, haud possum

dubitare, invenio enim eum expressum una cum S. Theodosio æque Presbytero monacho, juxta imaginem quamdam Deiparæ, cum simili rotulo in manibus, ubi clare ipso in principio exprimitur nomen ΜΑΡΙΗ, addito ad caput ex more nomine Presb. Antonii, et cognomine contractius scripto Penrski: habitus autem monasticus est, et caput ut Sancti diadematum, cucullus inductus capiti cruce insignitur et bipartite per humerum pendet a pectore et tergo: stola quoque Sacerdotalis sub pallio monachico insignitur cruculis, quas in spiram decussatæ lineæ complectuntur. Ex tota autem imaginis forma datur intelligi, ipsum Antonium, una cum prædicto Theodosio, auctorem esse Sacrorum hymnorum in Deiparæ laudem cantandorum a Moscis, a quibus de utriusque Vita, scriptis, miraculis plenius doceri petimus, diem item quo referendus sit iste S. Theodosius.

XLV MARTYRES † Nicopolitani.

XI

EUPHEMIA † Virgo Martyr.

PROCLUS, HILARIUS † Martyres.

MICHAEL MALINUS † Monachus.

XII

Ex solo Græcorum Typico nobis hactenus innotuerat, ubi nominatur ὁ ὅσιος Μεγαλὴ ὁ Μελεῖος, an a monte Maleo quem incoluerit aut aliunde, quis dicet, dum Vita latet? Interim opinari possumus, nec ex antiquioribus eum esse, qui alibi nusquam nominatur; nec inter sui ævi Sanctos ignobilem, qui tam distincte notatur in Typico, non nisi paucissimos Sanctos, quorum quotidie cultus principalis sit, adnotante.

STEPHANUS † Monachus Sabaita.
GABRIEL † Archangelus.

XXIII

AQUILA † Apostolus.

XIV

JULITTA, QUIRICUS † Martyres.

BLADIMERUS, alias VLODOMIRUS.

XV

Primus Ruthenicæ gentis Christianus Princeps, circa annum DCCCXC. Historiam Vitæ et sanctitatis monumenta

reperem ex antiquioribus Ruthenorum MSS.
non præsentem corporis vel sepulchri venerationem ac statum.

XVI **ATHENOGENES SEBASTENUS †**

Solis initialibus litteris nomen hoc expressum videtur : quæ sequuntur sex Synodorum picturæ, facile intelliguntur ex Typico cujus caput LIX sic habet. Sciendum est quod XVI mensis Julii celebramus memoriam Sanctorum Patrum, Chalcedone in quarta Synodo congregatorum DCXXX; et in prima Nicææ, Deiferorum Patrum CCCXVIII; et in secunda in regnatrice civitate, CL; et in tertia Ephesi, CC; et in quinta, CLX; et in sexta, CLXX. Interpres Belga, qui primus hasce tabulas explicavit D. Laurentio vander Hem, sic epigraphas loculorum singulorum exposuit, ut primo nomen Imperatoris, deinde loci, tum anni ab Incarnatione secundum Alexandrinam æram sumpti numerum, ac denique numerum Patrum in quaque Synodo congregatorum exprimat. Quam id ad verbum fecerit nescio, numeros non omnes quos exprimit invenio, ipsaque Imperatorum nomina obscurissime scripta. Nolo igitur immorari epigraphis : sed iis, qualia reperio in prototypo, huc in æs translatis, singularum tabellarum historiam paucis explano. Est ergo

I SYNODUS NICENA, sub Constantino Magno celebrata anno Æræ vulgaris CCCXXV, in qua constituta fuit Verbi, ut Patri Consubstantialis, divinitas. Ea de causa hic exprimitur veluti triumphabundus Christus, idque contra Arium, cujus supplicium, viscera sua per secessum emittentis, hic etiam repræsentatur.

II CONSTANTINOPOLITANA, sub Theodosio Magno anno CCCLXXXI, in qua damnata hæresis Mæcedoniana, adversus Spiritus sancti divinitatem, et symbolum Nicænæ fidei confirmatum est.

III EPHESINA, sub Theodosio juniore, anno CCCXXXI, adversus Nestorii Episcopi Constantinopolitani (cujus depositio et degradatio hic apte exprimitur) nefandam hæresim, qua matri Christi titulus Deiparæ negabatur.

IV CHALCEDONENSIS, in templo et ad sepulcrum S. Euphemie Martyris, adversus Eutychetem Archimandritam et Dioscorum Patriarcham Alexandrinum, duplicem in Christo naturam negantes, anno CCCCLI, sub Marciano Pulcherie Augustæ marito.

V CONSTANTINOPOLITANA II, sub Justiniano Imperatore, anno DLIII, de tribus Capitulis atque adversus Origenistas.

VI CONSTANTINOPOLITANA III, sub Constantino Pogonato, anno DCLXXX contra Monothelitas.

Hæ sex œcumenicæ Synodi passim cernebantur depictæ in templis; atque ab Iconoclastis abrasæ, studiosius deinceps restauratæ fuerunt, primum sub Constantino atque Irene, deinde sub Theodora ejusque filio Michaele; eorumque memoria ut quotannis singulari festo instauraretur, est constitutum.

XVII **MARINA †** Virgo Martyr.XVIII **ÆMILIANUS †** Martyr.

Nescio cur in epigraphe addantur litteræ, quibus videntur appellari Presbyter.

PAMBO NITRIENSIS †.

Videtur esse Ægyptius ille, in Vitis Patrum nominatissimus, et S. Arsenio familiaris : interim (quod mirearis) nullis hæctenus Græcorum fastis inscriptum nomen ejus invenimus, nisi uni Synaxario Chiffletiano.

MACRINA † Virgo Sacra.

XIX

DIUS † Thaumaturgus.

In urbe Constantinopolitana celeberrimum fuit hujus nominis cœnobium; cujus an conditor hic fuerit, nescio, quamdiu Acta nulla scripta inveniuntur.

ELIAS PROPHETA †.

XX

EZECHIEL † Propheta.

XXI

In nonnullis MSS. hodie et in Menæis excusis ad XXIII relatus, colitur a Latinis XIII Aprilis.

JOANNES † Socius sequentis.

SIMEON † Salus. Referuntur ambo etiam in Romano hodierno.

MARIA † Magdalena.

XXII

Græcis Μυροφόρος καὶ ἰσαπόστολος, Unguentifera ad sepulcrum, et Apostolis æquanda, quibus ipsam Christi resurrectionem missa fuit nuntiatum.

TROPHIMUS † Martyr.

XXIII

Cum Theophilo et sociis sub Diocletiano, etiam Romano hodierno inscriptus : Acta non reperiuntur.

CHRISTINA † Virgo Martyr.

XXIV

BORYSSUS, GLEBUS, Principes Martyres.

Filii Vlodomiri, Christianis nominibus Romanus et David, hoc die videntur a fratre Jaroslao, post victum fratricidam Svatopolcum, contumulati Wissogrodi; cum alias Boryssus XIV Julii, Glebus V Septembris sit obtruncatus. Habemus historiam breviter conscriptam et collectam ex monumentis Ruthenicis, una cum aliis similium quorundam Actis approbatam a Vilnensis Archiepiscopi Suffraganeo Georgio Episcopo Metonensi et Præposito Grodnensi, anno 1621. Plura de miraculis si quis suggerat, bene de ipsis Sanctis merebitur, de quorum magno cultu testem etiam habemus Possevinum.

ANNA † Mater Deiparæ.

XXV

OLYMPIAS † Virgo Sacra,

Præmortuis duobus sponsis, S. Joanni Chrysostomo devota.

EUPRAXIA † Virgo sacra.

Multis Euphrasia etiam dicta, eaque ipsa cujus Acta Græco-Latine dedimus XIII Martii, quando colitur a Latinis.

HERMOLAUS † Presbyter Martyr.

XXVI

Hodierno Romano ad sequentem diem cum suo in fide discipulo adscriptus.

PANTELEEMON † Martyr.

XXVII

PROCHORUS † Apostolus.

XXVIII

CALLINICUS † Martyr. Possevino perperam Callimachus dictus.

XXIX

SILAS, SILVANUS † Apostoli.

XXX

JOANNES † Miles Martyr : Sub Juliano, cujus Acta desiderantur.

EUDOCIMUS † Tribunus Martyr.

XXXI

AUGUSTUS

Звѣд.
Н
ЯВГЪСТРАЮ ЧЮДОНЯНБСИИНАЗЕР

а. Пронсхожденіе Чтнѣхъ жѣвъ отъ Креста. Елеазаръ Голомѣніа. ѿ. Стефанъ. ѿ. Ісаки. Далм

3. Дометі. ѿ. Емилиа. ѿ. а. Маѳе. ѿ. Лавренті. а. ѿ. Еупла. ѿ. Фоті. Никіта. ѿ. Маѳе

31. Муро. ѿ. Флѡръ. Лавръ. ѿ. Андрѣ. к. Пр. Самѣил. к. ѿ. Адѣ. Ба

кс. Адри. Наталиа. Срѣтеніе. ѿ. Кѡнз. Пр. Бѣла. кс. Пѣмн. кн. Монсѣ. кѣ. ѿ. Кновѣні

І·ІАКΩБѢГЪ НА ЗЕМЛІ И ЧЛКЪ НА НЕБСИ.

ІУСТЪ. А·ЕУДОКІА·Н·СТЛІ·З·ОТРОЪ·Н·Е·ВЛЕФ·С·Е·Е·Е·С·І·П·І·С·Г·ТО·Е·П·Р·Е·Ω·Б·Р·А·Ж·Е·НІ·Е·Г·А·.

МІХЕИ·ЕІ·ОУСПЕНІЕ·ПРЕСТЫА·ВЛЧЦА·ИШЕ·БЧА·СІ·НЕ·Р·У·КО·Т·Ω·Р·А·ДІО·МУ·.

А·ГА·Θ·Ο·Ν·І·К·Г·Λ·Θ·Π·Ρ·Ζ·Κ·Α·Ε·Υ·Τ·Ι·Χ·Ι·Κ·Ε·Β·Ο·Ω·Ρ·Α·Η·Μ·Ο·Υ·Σ·Ε·Β·Α·Ρ·Θ·Ο·Λ·Μ·Τ·Υ·Τ·Ζ·.

Ω·Α·Ρ·Τ·Ч·Н·Λ·Α·Λ·Ε·Ξ·Α·Ν·Ρ·Ζ·Ι·Ω·Π·Α·Β·Ε·Λ·Ζ·Φ·Η·Λ·Ι·Ζ·Ζ·Λ·Α·Π·Ο·Λ·Ο·Ж·Е·НІ·Е·Ч·П·О·А·С·А·П·Р·Т·Б·Ц·А·.

AUGUSTUS
GRÆCORUM METRICUS

A'. Kaiend. Κῶσαν ἐνὶ πρώτῃ ΣΟΛΟΜΩΝΗΝ ἔπρωτε Ὑίας.
Cum SEPTEM NATIS combussit prima SALOMEN.

Sunt hi septem Machabæi, quorum matri id nominis
fuisse volunt, etiam antiquitus a Latinis hoc die culti.

B'. IV Non. Δευτερίῃ νέκυος ΣΤΕΦΑΝΟΥ γίνετ' ἀνακομιδὴ.
Transfertur STEPHANUS defunctus luce secunda.

Hierosolymis videlicet Constantinopolim. Historiam ab
oculato teste descriptam Græce vidit et laudat Allatius
in Diatriba de Simeonum scriptis, ubi etiam indicat
Nicetæ Rhetoris et Michaelis Pselli de eodem argu-
mento orationes : quæ omnia nobis desunt. Latini se-
quenti die primam corporis inventionem recolunt, quam
habemus descriptam a Luciano Presbytero, uti et va-
rias relationes Latinas de corpore aut partibus ejus Ro-
mam, Venetias et alio translatis.

F'. III Non. ΔΑΛΜΑΤΟΣ, ΙΣΑΚΙΟΣ τριτάτῃ θάνε ἡδὲ τε ΦΑΥΣ-
ΤΟΣ.
Tertia DALMATIO, FAUSTO ISACIOQUE suprema est.

Præsides monasterii Dalmatarum Constantinopoli suc-
cessive fuerunt Isacius, cujus Vitam damus xxx Maji,
quando potissimum colitur; Dalmatius, cujus Acta
habemus cum epistolis, ab hoc ad synodum Ephesinam
et ab ea ad illum datis : hujus autem filius fuit Faustus,
cujus Acta non videntur seorsim conscripta fuisse.

Δ'. II Non. Τῇδε τετάρτῃ νεκροέγειρται ξύνθανον ΕΠΤΑ.
Evigilant quarta SEPTem, pariterque quiescunt.

Et hac die et xxii Octobris festive coluntur a Græcis
septem pueri in Epheso, quos Latini Dormientes ap-
pellant et colunt xxvii, in nominibus aliquantum va-
riantes a Græcis. Existimat Baronius, quoniam quæ
de iis circumfertur historia multimodis fabulosa ac falsa
esse ostenditur, non aliud ipsam habere fundamentum,
quam quod sub Decio conclusi in speluncam, et sub
Theodosio Juniore corporibus adhuc incorruptis, tam-
quam si dormirent, reperti sint. Hic addiderim quod
etiam Turonenses in Gallia iv Novembris colant Se-
ptem Dormientes, fratres carne et spiritu : qui a S.
Martino ad habitum monasticum suscepti, atque ejus
deinde mortui crebra apparitione dignati, simul omnes
pariter post sacram communionem, de manibus Aichardi
Abbatis susceptam, obdormierint in Domino : et habetur
epistola de iisdem perquam fabulosa, Sanctoque Grego-
rio Turonensi imperite adscripta, velut ab hoc ad B.
Sulpitium Episcopum Bituricensem data.

Nonis. Πέμπτῃ ΕΥΣΙΓΝΙΟΙΟ κάρη κονίσιον ἐμίχθη.
Miscetur caput EUSIGNI cum pulvere quinta.

Martyr hic Antiochiæ fuit sub Juliano : cujus jam Acta
Græca habemus.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NT 6

ζ'. VIII Id. Μόρφην ἀνδρομένην κατὰ ἑκτὴν ΧΡΙΣΤΟΣ ἀμεΐψεν.
Humanam faciem CHRISTUS sexta variavit.

Z. VII Id. Σὺν δυσὶν ἐβδομάτῃ Μυσταῖς ΔΟΜΕΤΙΟΣ ἐλεύσθη.
Septima cum geminis MYSTIS DOMETION affert.

Cum duobus scilicet discipulis suis, in Palæstina mona-

chus fuit et sub Juliano passus, sicut habetur ex epitome
Actorum, quæ plenius deducta inveniri mallems : inte-
rim hodierno Romano illius nomen adscriptum est.

Ὁγδόῃ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ὀστέα δέξετ' ἄρουρα.
Octava tellus ossa excipit ÆMILIANI.

H'. VI Id.

Episcopus Cyzici ad Propontidem fuit, cujus Acta de-
sideramus, nomen hodierno Romano reperimus inscri-
ptum.

Ἡρῇ αὐτῇ ἐνάτῃ ξύλῳ ἰϋθεος ΜΑΤΘΙΑΣ.
MATHIAS nona ligno suspenditur alto.

Θ'. V Id.

Colitur a Latinis xxiv Februarii : ubi de corporis trans-
latione Treviros, cruentoque Martyrio ab aliis asserto,
ab aliis negato : quam opinionis diversitatem etiam apud
Græcos invenimus, quod poterit in Supplemento notari.

Ὡπτησαν δεκάτῃ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΝ ἥυτε ἰχθύον.
Est assus decima piscis LAURENTIUS instar.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 7
I
IV Id.

Notissima et certissima hujus Sancti Martyris Acta
habentur. De corpore Romæ ad corpus S. Stephani
juncto, deque variis partibus ejus, quæ variis in locis
honorantur, multa nobis dicenda supersunt.

Πλὴγ ἐνδεκάτῃ ξίφει ΕΥΠΛΟΣ κοπιέντι.
Undecima gladio findenti subditur EUPLUS.

ΙΑ'. III Id.

Martyr Siculus sub Diocletiano, Latinis Euplius, sed
die sequenti. Acta antiquiora sincerioraque et ex Pro-
consularibus immediatius excepta Latine (nec enim
alia lingua usos in Sicilia Magistratus Romanos facile
crediderim) in variis Codicibus manuscripta et a Bono-
no Mombratio excusa habemus ; eademque contractiora
nonnihil edidit Baronius in Annalibus. Neque his præ-
tulerim epitomen eorum Græcam, inter Monumenta
Ecclesiæ Græcæ productam a Joanne Baptista Cotele-
rio. Interim ei libenter assentior quod et Baronius sen-
sit, longe inferioris notæ esse, quæ ex versione Herveti
habentur apud Lipomanum et Surium, quæque nova
ac meliori versione donavit ipse, utpote licentius inter-
polata : potuit tamen scire Metaphrastæa non esse, vel
stylo indice, maxime cum Acta Sanctorum Augusti non
attigerit Metaphrastes ; neque debuit vocasse Bollandia-
na, quando Bollandus nulla adhuc ratione ea fecit sua,
fortasse nec facturus erat si usque eo suum opus produ-
cere potuisset.

... Τῶν ἀγίων Μαρτύρων ΦΩΤΙΟΥ καὶ ΑΝΙΚΗΤΟΥ.
.... Sanctorum Martyrum POTH et ANICETI.

ΙΒ'. II Id.

Passi sunt Nicomediæ sub Diocletiano, uti fusc Menæa.
Acta pleniora nos habemus, inscribuntur Romano ho-
dierno, sed prior PHOTINUS appellatur.

ΜΑΞΙΜΟΥ ἀρ.φὶ τρίτῃ δεκάτῃ νεκρὸς μετέθηκε.
Tertia post decimam te nobis, MAXIME, transfert.

ΙΓ'. IId.

Vide quæ plura de eo, ipso illius Natali, diximus xxi
Januarii.

ΜΙΧΑΙΑΣ δεκάτῃ ξύλῳ ἤρθη ἡδὲ τετάρτῃ.
MICHEAS decima ligno quartaque pependit.

ΙΔ'. XIX Kal.

Colitur

hic Propheta apud Latinos xv Januarii.

IE.
XVIII Kal.

Ἡ αἰὶ ΘΕΟΜΗΤΩΡ καὶ δεκάτῃ θάνε πέμπτῃ.
Mortua non moritur decima quintaque Maria.

Græci Κοίμωσιν Dormitionem, vel Μετάστασιν, Transi-
tum; Latini Assumptionem appellant. Verba Usuar-
di hoc die recitari solita (quibus similia habet Ado, nihil
alter de altero sciens, atque adeo ex antiquiori fonte
utrimque accepta) ante hos decem annos Parisiis magna
animorum contentione exagitata fuere, aliis abolenda,
aliis retinenda censentibus. Extant editi utrimque anno
MDCLXX libelli, ad quos curiosum et pium lectorem re-
mitto. Verba hæc sunt: Dormitio sanctæ Dei geni-
tricis Mariæ, cujus sacratissimum corpus etsi non
invenitur super terram, tamen pia mater Ecclesia
ejus venerabilem memoriam sic festive agit, ut pro
conditione carnis eam migrasse non dubitet. Quo
autem illud venerabile Spiritus sancti templum nutu
et consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrie-
tas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid fri-
volum vel apocryphum inde tenendo docere.

IS.
XVII Kal.

Ἐκτῇ καὶ δεκάτῃ νέκυς ἐτμήθη ΔΙΟΜΗΔΟΥΣ.
Scinditur ad decimam sextam corpus DIOMEDIS.

Martyrium passus Nicææ sub Diocletiano, adscriptus
est hodierno Romano. Nos Acta Græce habemus.

IZ.
XVI Kal.

Ἐβδομάτῃ δεκάτῃ ΜΥΡΩΝΑ τάμε ξίφος ὀξύ.
Euse MYRONA ferit decimæ quæ septima lux est.

Episcopus Martyr in Cypro, cujus similiter Acta ha-
bemus, nomen vero in hodierno Romano.

IH.
XV Kal.

ΦΛΩΡΩι ἀμ' ὀγδοάτῃ δεκάτῃ φρέαρ εἰσεῖν ΛΑΥΡΟΣ.
Cum LAURO FLORUS decima octavaque necatur.

Statuarii hi fuerunt et Martyres in Illyrico sub Licinio.
Habemus quadruplicia eorum Acta Græca, et nomina in
hodierno Romano legimus.

IO.
XIV Kal.

Ἐννεα καὶ δεκάτῃ τάμεν ΑΝΔΡΕΟΥ αὐχένα λαμ-
πρόν.
Cervicem ANDRÆ decima nonaque rescindunt.

Latinis quoque fastis antiquitus notus fuit hic Tribunus
Militum et Martyr sub Diocletiano, cum sociis Militi-
bus MMDXCH. Acta autem Græca habemus.

K.
XIII Kal.

Βῆ δ' ὀράων μέλλοντα ΣΑΜΟΥΗΛ εἰκάδι ἔνθεν.
Vicena hinc abiit SAMUEL, cui nota futura.

Corpus ejus jam olim Constantinopolim translatum,
antiqvis quoque Latinis ipsum hoc die colendi occasionem
dedit,

KA.
XII Kal.

Εἰκάδι πρώτῃ ΘΑΔΔΑΙΟΣ βιότοις ἀπέπτῃ.
Vicena prima THADDÆUS ad astra volavit.

Quem Matthæus et Marcus Thaddæum, Lucas in
Evangelio et Actis Apostolorum vocat Judam Jacobi:
colitur autem a Latinis xxviii Octobris.

KB.
XI Kal.

ΒΑΣΣΑΝ σὺν τοκέεσσι τάμε ξίφος εἰκάδι πρώτῃ.
BASSAM cum natis gladius consumpsit eadem.

Hujus filii tres fuerunt: Martyrium autem Edessæ
quidem inchoatum, non tamen in Syria consummatum
est (sicuti obrepsit Baronio Romanum hodiernum au-
genti) sed in Macedonia: hoc enim docent aperte Græca
Acta, quæ habemus.

Ἐκτανὲ δευτερίῃ ξίφος εἰκάδι ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΝ.

Bis undena dies gladio necat AGATHONICUM.

Martyr fuit Nicomediæ sub Maximiano, et nomen in-
scriptum habet in Romano hodierno: nos vero Acta
Græca habemus.

Εἰκάδι ἐν τριτάτῃ πέφνε ΛΥΠΟΝ φασγάνου ἀκμῇ.
Ense LUPUM sævo vigesima tertia mactat.

KΓ.
X Kal.

Menæis et Romano hodierno Λοῦππος, Luppus. Mar-
tyr et Episcopus Sirmii in Pannonia fuit: Acta necdum
apparuerunt.

Εἰκάδι, ΕΥΤΥΧΕ, ἀμφεκάλυψε λίθος σε τετάρτῃ.
EUTYCHE, te saxo condit vigesima quarta.

KA.
IX Kal.

Alias Eutychius Martyr, discipulus S. Joannis Evan-
gelistæ, qui Tomis in Scythia fidem prædicavit, et ho-
dierno Romano inscribitur.

Σὺν νέκυν εἰκάδι πέμπτῃ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΕ, ἔφευ
ρον.

KE.
VIII Kal.

BARTHOLOMÆI aperit vigesima quinta cadaver.

Fuse hic narrant Menæa, quomodo corpus sacrum ad-
vectum Liparam, diuque ibidem cultum, tandem occu-
pantibus insulam Saracenis Amalphim in Italiam sit
translatum. Hinc factum ut Latini, maxime post trans-
lationem corporis ejusdem Romam, ipsum hoc vel se-
quenti die potius colant quam xi Junii, ubi alia vide
notata a nobis, nec hic repetenda.

Οὐράνιον δάπεδον λάχες εἰκάδι ΤΙΤ' ἐνὶ μέμπτῃ.
Cœli dat campos TITO vigesima quinta.

Colitur a Latinis iv Januarii, Apostoli Pauli discipu-
lus, Gortynæ in Creta Episcopus.

Χεῖρας ΑΔΡΙΑΝΟΣ ἐτμήθη πόδας εἰκάδι ἕκτῃ.
Cum manibusque pedes ADRIANO proxima scin-
dit.

Kς.
VII Kal.

Inscribitur etiam hodierno Romano, Martyrium sub
Licinio Nicomediæ passus. Præter Latina, quæ de eo
multa habemus, sunt adhuc quædam Græca in Vatica-
no, necdum nobis descripta.

Ποίμενα εἰς μέγαν ἐβδόμῃ εἰκάδι ὥχετο ΠΟΙΜΗΝ.
POEMENA Pœmnarchæ vigesima septima sistit.

KZ.
VI Kal.

Plurima de hoc sancto in Thebaid: Anachoreta legun-
tur in Vitis Patrum, quorum merito et Græcorum
exemplo etiam inscriptus est Romano hodierno. Acta
seorsim Græce collecta habemus,

Θάψαν ἐν εἰδᾷ ΜΩΣΗΝ ὀγδόῃ Αἰθιοπῇ.
Æthiopem sepelit vicena octava MOYSEM.

KH.
V Kal.

Hic quoque, ex latrone monachus, nomen in hodierno
Romano habet; et Græca quædam Acta, sed parva,
habemus.

Εἰκάδι ἀμφ' ἐνάτῃ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ τάμεν αὐχένα ξί-
φος.

KΘ.
VI Kal.

Cervicem PRODROMI vigesima nona revellit.

De communi hoc Græcis Latinisque festo multa in no-
tis ad Martyrologium Romanum Baronius; ubi et de Ca-
pite Romam allato pluribus agit: quæ expenduntur in
alibi laudato tractatu Cangii, satagentis pro eo quod
Ambiani esse creditur Capite. Cineres combustorum a
Juliano Apostata ossium sacrorum Genuæ esse credun-
tur. Leo Allatius allegat historiam festi hujus, cujus
hic sit finis. Hæc omnia scripsi ego Eurippus Joannis
discipulus, secundus ex ejus discipulis, diligen-
ter, ut omnes Fratres in Christo celebrent ejus
memoriam

memoriam, et mortem Christi amantis Joannis Baptistæ et Præcursoris, mensis Augusti xxix. *Optaremus omnino hanc invenire, non quod credamus aliquid ad veræ historiæ notitiam conferri posse ab hujusmodi figmentis, sed quod ad veri falsique discrimen plurimum conferat, ipsa penitus haberi perspecta, ex quibus alii forsitan hausere aliqua, quamdiu latet origo unde accepta sunt, difficulter dijudicanda.*

Δ'. ΦΑΝΤΙΝΟΣ βίουτον ἀνεχόμετο ἐν τριακοστῇ.
III Kal. PHANTINUM ex oculis movit trigesima nostris.

Cum titulo Thaumaturgi celebris Thessalonicae obiit, ubi pleniorē vitam cum miraculis scriptam esse per-

suadet adeo distincta locorum et personarum notitia brevi elogio in Menæis comprehensa.

Εὐγε σόρω ΖΩΝΗΝ πρώτη ΠΑΝΑΓΝΟΥ τριακοστῇ. ΔΑ'.
Virgineam condit prima et trigesima ZONAM. II Kal.

Repositio ea facta est Constantinopoli in Chalcopratiis sub Justiniano Imperatore. Fuerat autem ipsa Sacra Zona illuc allata Hierosolymis sub Arcadio, una cum sacra Veste ejusdem Deiparæ, de qua fit festum, II Julii hic indicatum. Hæc autem Repositio facta est sub Leone Imperatore, cujus uxorem (Verinam ut existimo) sanitati restituit, super eam explicata per manus Patriarchæ, puta S. Gennadii.

AUGUSTUS

MOSCORUM FIGURATUS

MEMORIA CRUCIS CHRISTI.

Ita interpres Belga : festum haud dubie Moscovitis proprium, cujus originem et historiam si quis ex eorum monumentis explicuerit, cito intelligemus qui Sancti Episcopi, qui Reges aut Principes in hac tabella exprimantur : quis etiam sit rivus ille dimanans a petra, et quid sibi velit cadaver parvuli, cujus velut in eo mersi suscitatio videtur flebiliter postulari.

ELEAZARUS, SOLOMONIA cum VIII Machabæis.

Quid sibi velit additum ad latum Otrokob explicet alius.

II STEPHANUS † Protomartyr.

III ISACIUS, DALMATUS, FAUSTUS † Hegumeni.

IV EUDOCIA † Martyr in Perside.

Reliquiæ ejus allatæ Constantinopolim sunt, unde nata et in servitutem abducta fuerat. Historiam pleniorē si reperiri contingat, felicitatis id magnæ erit.

SEPTEM PUERI IN EPHESO. †

V EUSIGNIUS † Martyr.

Possevino dictatum hic erat nomen Mart. Erenei, qui dubitat an fuerit scribendum Irenæi, neutrum placet.

VI TRANSFIGURATIO CHRISTI. †

Ita interpres Belga, idque et dies ipsa et tabella loquitur, epigraphen verbatim expressam non puto. Proph. Moisis et Proph. Eliæ nomina distincte lego, cum initialibus litteris nominum, sub capite singulorum Apostolorum.

VII DOMETIUS † Monachus Martyr. Non Diomedes, ut Possevino suggestum.

VIII ÆMILIANUS † Episcopus Cyzici.

IX MATHIAS † Apostolus.

X LAURENTIUS † Martyr.
Maji T. I

EUPLUS † Martyr. XI

PHOTIUS, NICETAS. † Potius Anicetus, uti XII
Græci scribunt.

MAXIMUS † Monachus. XIII

MICHEAS † Propheta. XIV

Græci hoc die primo loco agunt Προεόρτια τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεράγίας Θεοτόκου Profestum Dormitionis sanctissimæ Deiparæ : idem an Mosci faciant dubito, negat enim Possevinus eos Pervigilia, ut nos, habere (nulla certe habent quæ jejuniis colant, præter unum de quo infra). Addit autem quod ante beatissimæ Virginis Assumptionem fluvio Moscuæ Metropolitæ benedicit, alii vero Sacerdotes fluminibus aliis, sicuti VI Januarii in die Epiphaniæ, sive ut aquis sic benedictis ablutus populus festum hoc præcipuum sanctius agat ; sive ut quos hiemale frigus non permisit gelidas aquas subire, eo ritu possint sine incommodo uti per æstivos calores.

ASSUMPTIO B. MARIÆ. † XV

Ita Possevinus et interpres Belga : mallem legere epigraphen verbotenus expositam : interim funus thurificantem Petrum hic vide, et ringere, quisquis defunctis fidelibus, imo certo Sanctis thuris honorem adhibitum culpas, cum hujusritus usum antiquitus etiam in Orientali Ecclesia receptum, indeque ad Moscos traductum cogeris intueri.

MEMORIA IMAGINIS CHRISTI NON MANUFACTÆ. † XVI

Ita interpres Belgicus. Possevino dictatum est nomen Beatæ Veronicæ. Sed quæ eo nomine appellatur imago, servaturque Romæ, ut impressa sudario, ab sancta istius nominis muliere (de qua nos multis IV Februarii) Christo crucem portanti oblato, diversa est. Hic de ea agitur, quam, sua item expressam e facie, Augaro Edessæ Regi, ipsum ad se invitanti, misisse Christus creditur. Quomodo ea Constantinopolim translata sit habemus a Basilio Imperatore descriptum : ipsa nunc creditur extra muros Genuenses servari, in ecclesia quæ olim Armenorum monachorum fuit, ad ejus custodiam adductorum De ἀχειροποιήτοις vero istiusmodi imaginibus insignem tractatum scripsit noster Gretzerus.

VIII DIOMEDES

DIOMEDES † Martyr.

XVII MYRON † Episcopus Martyr.

XVIII FLORUS, LAURUS † Martyres.

Possevino hic obtrusum est nomen monstrosum Throlachoni.

XIX ANDREAS † Martyr.

XX SAMUEL † Propheta.

XXI THADDÆUS † Apostolus.
BASSA † Martyr.

XXII AGATHONICUS † Martyr.

XXIII LUPUS † Episcopus Martyr.

XXIV EUTYCHIUS † Episcopus Martyr.

XXV TRANSLATIO S. BARTHOLOMÆI. †

Possevino S. Apostoli Volphromi : quæ est peregrina valde lectio, forsân in aliqua Ruthenicæ linguæ proprietate fundata : cur autem Episcopi duo, Diaconus unus, feretrum portantes, hic diademati pingantur, non divino.

TITUS † Pauli discipulus.

XXVI ADRIANUS † NATALIA † Martyres.

Posterior hæc Latinis fastis adscripta invenitur i Decembris.

EXCEPTIO ICONIS B. V. Mariæ.

Apparet ex habitu Græcos esse Episcopos qui eam adferunt, et quidem diademati velut Sancti; Ruthenos

vero esse qui eandem cum suo Metropolita excipiunt : reliquam festi originem et imaginis prædictæ historiam libenter discam a Ruthenis.

POEMEN † Anachoreta.

XXVII

MOYSES † Monachus.

XXVIII

DECOLLATIO JOANNIS PRODRIMI. † XXIX

Notat Herbersteinius, huic festo singulare esse apud Moscos, ut ejus Vigilia cum jejuniis peragatur : qui honor nulli alteri Sanctorum habetur.

ALEXANDER, JOANNES, PAULUS. † XXX

Simul Officium hoc die in Menæis habent, tamquam Patriarchæ Constantinopolitani, ob aliquam ut credo communem tribus translationem. Est autem Alexander, qui sub Constantino Arium confecit precando, et colitur xviii hujus mensis : Acta autem habet cum Actis decessoris sui S. Metrophanis, et ipsius S. Constantini Imperatoris permixta : sed qualia jam notavi iv Junii. Joannes vel est Cappadox, et colitur seorsim xviii hujus cum prædicto Alexandro; vel Jejunator, et colitur ii Septembris. Paulus, cognomento Junior, colitur vii Junii, quando dabimus gemina ejus ut Confessoris ac poene Martyris Acta ex Græcis : docebimus autem verosimiliter ipsum esse, qui post translatus Venetias corpus, ibidem colitur viii Julii, tamquam Martyr non Episcopus.

FELIX Martyr.

Hoc ut summum indicat habitus : quis aut cujas non est facile divinare : nam Menæa nullum hoc die nominant : aliquis hodie a Latinis colitur S. Felix, sed Presbyter, via Ostiensi, occisus cum S. Adaucto.

COLLOCATIO ZONÆ B. V. Mariæ. † XXXI

SEPTEMBER
GRÆCORUM METRICUS.A'.
Kalend.Υψιβάτης ΣΥΜΕΩΝ Σεπτεμβρίου ἔκτανε πρώτη.
Sublimis SYMEON prima hinc Septembris abivit.

Auctor hic et exemplum Stylitarum, colitur a Latinis v Januarii, quando ejus Acta Latine dedimus, Græcum textum daturi in supplemento. Prima eaque antiquissima auctorem præferunt Antonium discipulum; posteriora alia Metaphrasten, qui hinc exorsus (utpote ab initio anni Græcanici) Sanctorum Vitas proprio elegantiorique adornare stylo, aut potius de novo cœpit componere, Μεταφράσεις appellans, unde ei, qui dignitate Magnus LOGOTHETA erat, factum inter Scriptores cognomen Metaphrastæ. Proprium nomen Symeon fuit, et encomium ejus Michael Psellus contexuit, quod etiam inter Sanctorum Vitas pro xxix Novembris reperitur. De auctore isto optime meritis Leo Allatius, in Diatriba de Symeonum scriptis, primo indiculum text earum Vitarum, quæ inter Metaphrastæ Opera ab ipsomet vel aliis transcriptæ reperiuntur, invariato auctoris cui intitulantur stylo. Deinde colligitur plurimum aliarum Syllabus, quarum licet auctor, ignotus sit, auctorem tamen non esse Metaphrasten ipso styli indicio pa-

tescit. Tertio denique enumerat ultra centum Vitas, quas Metaphrastæ esse certo audet pronuntiare : hæc autem fere omnes ad Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem pertinent, solum septem ad Januarium vix duæ aut tres ad Februarium Martiumque. Unde intelligi datur, quam parum congrue Vitarum Græcarum per totius anni seriem digestarum cursus adscribatur Metaphrasti : cui tamen debetur laus incepti operis.

Δευτερίη χολάδες ΜΑΜΑΝΤΟΣ χύντο τριαίνη.
Fuscina MAMANTIS disperdidit exta secunda.B'.
IV Non.

Toto Oriente celeberrimus Martyr Cæsareæ in Cappadocia, colitur a Latinis xvii Augusti : habemus antiquissima ejus Acta tam Græce quam Latine.

ΑΝΘΙΜΟΝ ἐν τριτάτῃ ἀπέκτεινε ἑίφεος ὀξύ.
ANTHIMUS occubuit gladio sub tertiam acuto.Γ'.
III Non.

Episcopus Nicomediæ, sub Diocletiano passus, colitur a Latinis xxvi Aprilis : ubi Acta Græce ac Latine dedimus.

ΠΑΙΔΑΞ

The image consists of six panels, each depicting a different scene from the Stations of the Cross. The panels are numbered 1 through 6 in the top left corner of each panel. Panel 1 shows a figure with a halo standing at a pulpit, gesturing with hands. Panel 2 shows two figures, both with halos, standing side-by-side; the figure on the left holds a cross. Panel 3 shows two figures, both with halos, standing side-by-side; the figure on the right holds a book. Panel 4 shows two figures, both with halos, standing side-by-side; the figure on the right holds a book. Panel 5 shows a figure with a halo holding a book, with three children standing in front of him. Panel 6 shows a figure with a halo holding a staff and a book.

16

17

18

19

20

21

22

Tomo 1 may' pag. XXXXIII

[illegible]

2, 1

2, 2

Δ'. ΠΑΙΔΑΣ καὶ BABYΛΑAN πέφνε ξίφος ἀμφὶ τετάρ-
την.
II Non. Quarta cum BABYLA PUEROS tres sustulit ensis.

Archiepiscopus Antiochenus sub Decio, colitur a Latinis xxiv Januarii, quando dedimus Acta, tum ex veteribus MSS. Latinis, tum ex Græco Metaphrastis : præ omnibus tamen optaremus habere scripta Leontii, Presbyteri ac deinde Episcopi Antiocheni (licet hic fuerit Arianus) qualia indicantur ab auctore Chronici, quod Radero nostro placuit edere sub nomine Alexandrini, cum revera Constantinopolitanum sit, uti jam supra monuimus.

Ε'. Πέμπτη ΖΑΧΑΡΙΑΝ δαπέδως φάξαν παρὰ νηοῦ.
Nonis. Post quartam in templo ZACHARIAS sternitur ipso.

S. Joannis Præcursoris atque Baptistæ patrem Zachariam, virum Elisabeth, ut Prophetam, ut Sacerdotem, ut Martyrem, totius diei Officio colunt hic Græci : deque eo Canon auctorem præfert S. Theophanem, sub hac acrostichide.

Τὸν Προδρόμοιο τοκῆα κροτῶ σοφὸν Ἀρχιερεῖα.
Archisacerdotem celeberrimo Prodrumique parentem.

Martyrii causa in elogio additur, quod filium occulaverit dum occiderentur infantes, quodque Deiparam venientem ad templum voluerit manere in loco Virginibus deputato. Utrumque ex apocryphorum somniis haustum merito quis dixerit cum Hieronymo. Minus absonum, imo verosimile videri potest, ipsum eo tempore, quo ex prophetiis sciri videbatur nasci debuisse Messiam, pro hac veritate animosius contra negantes defensa, fuisse occisum inter templum et altare, atque ita verba Christi, omnem sanguinem justum ab Abel ad Zachariam venturum super Judæos comminantis, nullam obscurioris explicationis violentiam paterentur ; significarent enim sanguinem ab initio mundi usque ad tempus Messie injuste effusum ; neque offendiculum objiceretur vel ex parte patris, vel ex parte temporis ; cum nihil prohibeat etiam Joannis genitorem filium fuisse alicujus Barachie. Ceterum non definimus quidquam : pleniusque tractari ea quæstio poterit die v Novembris, quando Zacharias, pater Joannis apud Latinos colitur.

Ζ'. Ροῦν ΜΙΚΑΗΛ ποταμῶν χώνευσε νόον ἄγος ἕκτη.
VIII Id. Torrentis MICHAEL infudit flumina sexta.

De hoc insigni et celeberrimo apud Laodiceam miraculo duplicia Acta Græca in codicibus Vaticanis notavimus : neutra tamen adhuc habemus transcripta : interim legimus quæ sunt apud Lipomanum, ubi non recte prævenitur dies.

Ζ'. Ἐβδομάτῃ θάνε ΣΩΖΩΝ, τυπτόμενος χροῖα λαμπρόν,
VII Id. SOZONEM occidit flagris lux septima cæsum.

Pompeipoli in Cilicia sub Maximiano, etiam hodierno Romano adscribitur. Acta Græca duplicia habemus.

Η'. Ἐξάγαγε πρὸς φῶς ΘΕΟΜΗΤΟΡΑ ὀγδόῃ ΑΝΝΑ.
VI Id. CHRISTIPARAM luci bis quarta protulit ANNA.

Titulus hodiernæ diei in Menæis est Natalis sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ : auctores vero Officii totius nominantur Sergius et Stephanus Hagiopolitæ, Germanus Patriarcha, Domini Andreas et Joannes : plures autem in MSS. extant Græcæ orationes auctorum perquam celebrium, ac nominatim Leonis Augusti,

quæ una cum aliis nonnullis Græco-Latine edita est in Auctario Bibliothecæ Græcorum Patrum a Francisco Combesio.

Ἡδ' ἐνάτῃ ΤΟΚΕΩΝ ΘΕΟΜΗΤΟΡΟΣ εὔρε σύναξιν. Θ'.
Invenias nona GENITORUM festa MARIE. V Id.

Scilicet Joachim et Annæ, qui a Latinis seorsim coluntur, hæc xxvi Julii, iste xx Martii.

Τεινομένοι δεκάτῃ ΔΩΡΩΝΥΜΟΙ ἔκτανεν αἱ ΤΡΕΙΣ. Ι'.
TRES decima occumbunt quibus ultima syllaba IV Id.
DORA.

Scilicet MENODORA, METRODORA, NYMPHODORA, Sorores Martyres sub Maximiano in Bithynia : quarum et Acta habemus Græcæ, et in Romano hodierno expressa nomina.

Ἐνδεκάτῃ περατὸν ΘΕΟΔΩΡΗ ὕπνον ἰάνει. ΙΑ'.
Dormiit extremum undecima THEODORA soporem. III Id.

Alexandrina pœnitens sub habitu monachico, etiam hodierno Romano adscripta. Acta Græca habemus.

ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ δὲ λίθοις δύο καὶ δεκάτῃ κατελεύσθη. ΙΒ'.
AUTONOMUS saxis duodena luce necatur. II Id

Sub Diocletiano Episcopus et Martyr in Bithynia, cujus Acta habemus Græcæ, et nomen ex hodierno Romano recitamus.

... Μνήμη τῶν ἐγκαίνιων τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἱμῶν Ἀναστάσεως, καὶ προεόρτια τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Μάρτυρος ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ τοῦ ἐκατοντάρχου.
... Memoria encœniorum sanctæ Christi ac Dei Idibus.
nostri Resurrectionis, et Profestum Exaltationis venerandæ ac vivificæ Crucis, et sancti Martyris CORNELII Centurionis.

Postremo nominatus colitur a Latinis II Februarii, ubi Acta ex MS. Græco dedimus. Dedicatio autem templi sancti Sepulchri (sic enim magis appellant Latini) facta est sub Imperatore Constantino et Episcopo Hierosolymitano Macario, cui totius fabricæ cura fuerat a Cæsare demandata.

Υψώθη δεκάτῃ ΣΤΑΥΡΟΥ ξύλον ἡδὲ τετάρτῃ. ΙΔ'.
Tollitur ad decimam quartam venerabile LI- XVIII Kal.
GNUM.

Πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ βλήθη καμίνῳ ΝΙΚΗΤΑΣ. ΙΕ'.
NICETAS decima quintaque immittitur igni. XVII Kal.

Martyr Gothus sub Athanarico circa Danubium, cujus Acta Græca habemus, nomen autem hodierno Romano addidit Card. Baronius.

Τῇ ἑξ καὶ δεκάτῃ ΕΥΦΗΜΙΑΝ κτάνεν ἄρκτοι. Ις'.
EUPHEMIE decima et sexta mordetur ab ursæ. XVI Kal.

Martyr Chalcedone, antiquis fastis Latinis æque ac Græcis nota, cujus præclara Acta ex editis hactenus meliora habemus. Allatus ait vidisse se orationem Constantini Episcopi Tui in Inventionem sacrarum ejus Reliquiarum, quam nobis non repertam, inveniri optamus.

Ἐδομάτῃ δεκάτῃ ΑΓΑΠΗΝ τάμεν ΕΛΠΙΔΑ, ΠΙΣ- ΙΖ'.
TIN.

ELPIDA, PISTIM, AGAPEN decimam post tertia XV Kal.
mactat.

Coluntur

EPIHEMERIDES GRÆCO-MOSCÆ.

Coluntur ■ Latinis Augusti, Latinis nominibus FIDES, SPES, CARITAS. Sorores Martyres Romanæ : quarum non solum Latina Acta, sed et Græca triplicia partim habemus, partim vidimus Venetiis ac Mediolani, quæ necdum nobis transcripta sunt : habemus autem Græce quæ Latine reddenda Lipomanus curavit.

III'. XIV Kal. Ὁρθότῃ δεκάτῃ θάνε ΕΥΜΕΝΙΟΣ μεγάλῃτωρ.
Occidit EUMENIUS decima octava generosus.

Episcopus Martyr Gortynæ in Creta, inscriptus hodierno Romano, cujus utinam Acta haberentur!

IO'. XIII Kal. Ἐνεα καὶ δεκάτῃ ΤΡΟΦΙΜΟΝ τάρμον ἡδὲ συνάθλους.
Cum Sociis TROPHIMUS nona decimaque ne-
catur.

Scilicet cum SABATIO et DORYMEDONTE, Synnadæ in Phrygia sub Probo. Acta Græca habemus : nomina in hodierno Romano legimus.

K'. XII Kal. Εἰκάζει ΕΥΤΑΘΙΟΣ γενεῇ ἄμῃ ἐν βωτὶ καύθῃ.
Vicena EUSTATHIUS domus et tota in bene fla-
grat.

Uxor scilicet et filii duo, idque Romæ. Sunt et Latinis et Græcis celeberrimi ex Actis utraque lingua scriptis; quibus an non aliquid Poeticæ inventionis permistum sit, erit suo tempore discutiendum. Legatur interim nostri Athanasii Kircheri historia Eustachio-Mariana, qua admiranda D. Eustachii sociorumque Vita ex variis auctoribus collecta; locus, in quo eidem in Monte-Vulturello Christus inter cornua cervi apparuit, noviter detectus; ecclesia quoque B. M. V. quam eodem in loco a Constantino Magno conditam, S. Silvester Papa I solenni ritu conse-
crasse traditur, summo studio inquisita, descripta, nec non variis antiquitatum monumentis illustrata, e densis quibus huc usque delituerunt tenebris, in publicæ lucis bonum educuntur MDCLXV.

KA'. XI Kal. Εἰδάζει δὲ πρώτη τὸν ΙΩΝΑΝ γαῖα κάλυψεν.
Prima et vicena tumulo occultatur JONAS,

Hic Propheta Romano etiam hodierno inscribitur.

Εἰκάζει δὲ πρώτη ΚΟΔΡΑΤΟΣ στέφος εὖρατο ἄθλοις.
Certando invenit palmam CODRATUS eadem.

Episcopus Atheniensis, Quadratum Latini scriberent, qui eum hoc nomine colunt xxvi Maji : quando et nos de eo.

KB'. X Kal. ... Τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος ΦΩΚΑ.
.... Sancti Hieromartyris PHOCÆ.

Idem de quo jam actum ad xxiii Julii, hic solum addo recentiora quædam Græca apud nos esse, in quibus ei et datur titulus Thaumaturgi.

KΓ'. IX Kal. Εἰκάζει δὲ τρίτῃ γαστήρ λάβε ΠΡΟΔΡΟΜΟΝ εἶσω.
PRODROMON includit vigesima tertia in alvum.

In titulo festi scribitur Σύλληψις, Conceptio : non quod ipsa proponatur uti sancta in se, et cultu religioso digna, sicuti ex pio communique Ecclesiæ sensu propo-
nitur Immaculata Virginis Deiparæ Conceptio : sed propter mysteria ipsius diei, qua vere sancta natiuitas Joannis, cum munere Præcursoris eidem divinitus con-
cesso, indicata est Zachariæ patri ejus ab Angelo : quod et ipsa imagineexpressum voluerunt Græci, a quibus hoc festum longe aliter pingere didicerunt Mosci, quam pingant festum Conceptionis Marianæ.

Εἰκάζει ἄμφι τετάρτῃ πέμψιν ἐδέξατο ΘΕΚΛΑ.
Vicena quarta indulta est dimissio THECLÆ.

KA'. VIII Kal.

Megalo-Martyra et Apostolis æqualem appellant Græci : Latini eam antiquitus colunt die præcedenti. Acta ejus Basilius Seleuciensis Episcopus, et post hunc Simeon Metaphrastes, utraque (quamvis priora sint uno, quem suppleri vellemus, loco mutila) edidit Græco-Latine Petrus Pantinus Decanus Bruzellensis. Reliquiæ corporis Mediolani esse creduntur in ecclesia Ca-
thedrali Obiit autem incruenta morte, post varios cru-
ciatus superatos, quo alludit carmen.

Εἰκάζει ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ· κατὰ πέμπτην πότμον ὑπέστη ΚΕ'.
Attulit EUPHROSYNÆ mortem vigesima quinta. VII Kal.

Alexandrina hæc Virgo, filia Paphnutii, in Ægyptio aliquo monasterio sub virili habitu latuit : nominatur autem in antiquioribus Martyrologiis Latinis 1 Januarii; in aliis multis minus antiquis xi Februarii, quando elegimus ejus Acta (quæ Græce etiam habemus) dare, propterea quod eam tunc solennius colat totus Ordo Carmelitanus, etsi non inveniremus, quare, præ tam multis longeque illustrioribus Orientalis monachismi Sanctis, hanc Ordo iste colendam sibi assumpserit. Nunc invenio apud nostrum Albertum Kojalowiez S. Euphrosynam Virginem, Ducis Polociæ filiam, quæ monialis facta, extracto in suburbiis S. Salvatoris mo-
nasterio, mortua est Hierosolymis xxiii Maji circa an-
num MCLXXIII, in monasterio Deipuræ, vulgo Russo, sepulta. Hinc occurrit suspicari, quod Rutheni aliqui ex eo monasterio monachi, urbe sancta capta a Sarace-
nis, una cum Latinis Christianis omnibus emigrantes, evexerint secum in urbem Aconensem, quæ deinde Patriarchæ Sedes fuit, istius suæ Sanctæ conterraneæ corpus vel reliquias ejus notabiles : quæ deinde beneficio B. Atherti Legislatoris Carmelitarum, vel successoris ejus alicujus, in eorum potestatem transierint, occasio-
nemque dederint ipsam confundendi cum antiqua Eu-
phrosyna, colendique eo die quo inscripta hæc erat Breviario Gallicano, ad ecclesiæ sancti Sepulchri usum traducto, atque inde a Carmelitis assumpto.

Πρὸς γε Θεὸν μετέστη ΒΡΟΝΤΗΣ-ΠΑΙΣ εἰκάζει ἕκτη.
Sexta TONITRUGENAM et vigesima mittit ad astra. KΓ'. VI Kal.

Scilicet S. Joannem Theologum sive Evangelistam, cui et Jacobo fratri Christus imposuit nomen Boanerges. Latini colunt transitum ejus xxvii Decembris.

Εἰκάζει ἐβδομάτῃ φάσγανον ΕΠΙΧΑΡΙΣ ἔτλη.
EPICHARIN gladio vigesima septima tollit. KZ'. V Kal.

Dicitur Romæ passa sub Diocletiano, interim nulla ejus Acta Latina vel Græca habentur.

Εἰκάζει ὀγδοάτῃ ΧΑΡΙΤΩΝ θάνε γράμα Χριστῷ.
Vicena octava CHARITON tibi, Christe, sacratur. KH'. IV Kal.

Celeberrimi in eremo Hierosolymitana monasterii con-
ditor, cujus Vita cum in Lipomano et Surio extet (ha-
bemus autem eam etiam Græce) mirabar in Romani Martyrologii amplificatione fuisse a Card. Baronio præteritum Charitonem, præ tot aliis minoris longe notæ Orientalibus. Sed cum Acta illa inspexi propius, vidi tantam in iis personarum ac temporum confusio-
nem, ut vix potuerim dubitare, quin de industria eum prætermiserit Baronius, eo quod ad Annalium suorum tomum tertium progressus, clare cognosceret, quam parum solido fundamento nixus de Sancto isto egerit in secundo tomo, quasi sub Aureliano Imperatore fidem confessus anno CCLXXV, diu ante ejusdem seculi finem habuisset ædificatam Lauram et monachos in ea colle-
ctos,

ctos, mortuus circa an. CCCIV. Invenit enim Baronius, quod Sanctus iste gloriaretur coram Præside, se esse discipulum Theclæ et Pauli, et deinde vidit nominari Macarium Hierosolymorum Episcopum, qui dedicavit ecclesiam a Charitone constructam, quod fieri non potuit ante ejusmodi facultatem Christianis a Constantino factam, certe non prius quam Macarius ordinaretur Episcopus, quod primum factum est circa ann. CCCXVI, cum jam in Palæstina floreret Hilarion, monachorum in eadem, Hieronymo teste, omnium primus. Fatetur Metaphrastes vitæ auctor, nihil eorum quæ narrat, scriptum invenisse se, sed solum per traditionem accepisse, seque eo nomine excusari petit. Quis autem ignorat, quam facile personas ac tempora confundat traditio? Exemplum habemus in eo, qui Baronium et alios sæpe torsit et hic Metaphrastem decepit, Aureliano, accepto pro hujus nominis Imperatore, loco ejus qui Princeps seu Comes utriusque Militiæ sub Trajano præfuit Isauriæ, cujus caput Iconium, patria Charitonis et Theclæ. Et sic Martyr Chariton, passus ante annum Christi CXVI, ac forsitan die III Septembris, in vivæ calceis fornace consumptus, confusus fuerit cum alio multo juniore, non Isauo sed Palæstinio: qui potuerit juvenis sub Licino fidem esse confessus, ac deinde circa annum Christi CCCXXX, sumpto ab Hilarione vitæ monasticæ exemplo, Laurarum construendarum fecisse initium. Ecce quam modica in historiis tractandis di-

scretio adhibita, vanum esse ostendat conatum eorum, qui undequaque colligunt palæas, ad monastici Status originem in Palæstina altius quam par est fundandam; seque existimant, contra expressissimam S. Hieronymi sententiam irrefragabile testimonium reperisse.

Σκυλλιδόρος δ' ἐνάτη μύσειν εἰκάδι ὁ ΚΥΡΙΑΚΟΣ.
CYRIACUM fecit vigesima nona silere.

KΘ'.
III Kal.

Fuit S. Euthymii discipulus, et in prædicto S. Charitonis monasterio Hegumenus, hodierno Romano inscriptus QUIRIACUS, quod eodem redit: Habemus geminam ejus Vitam Græcam, quarum alteram composuit Metaphrastes, et in utraque dicuntur scyllæ coctæ ordinarius ejus cibus fuisse.

Ἀρμενίης μεγάλης θάναε ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ τριακοστῇ.
GREGORIUM Armeniæ tollit trigesima magnæ.

Α'.
II Kal.

Floruit tempore Constantini Magni, regionis illius Apostolus, meritoque adscriptus est hodierno Romano: sed quæ a Metaphraste conscripta apud Lipomanum extat proluxa ejus Vita, contracta ex alia longe prolixiori quam sub nomine Aganthangeli veluti coævi habemus Græcam, vereor ne multis fabulosis additamentis prodigiosius amplificata sit quam verisimilitudo patiat.

SEPTEMBER

MOSCORUM FIGURATUS.

I SYMEON † Stylites.

Primus hic ut Græcorum sic et Moscorum mensts est, in cujus tabulæ prima ac secunda linea, litteris TP, πατήρ significatur, per OM vero et M. Ὁσιωμαρτύς et Μαρτύς designatur: quorum deinceps cum ratio non habeatur, neque ego ejus rationem habere volui.

II MAMAS † Martyr.
JOANNES † Patriarcha Constantinopolitanus.

Potnica, id est Νηστευτής Jejunator cognominatus, vixit sub Justino, Tiberio et Mauritio Imperatoribus. Vita utinam aliqua extaret.

III ANTHIMUS † Episcopus Martyr.
THEOCTISTUS † Monachus.

Socius S. Euthymii, de quo ad hujus Vitam multa diximus XX Januarii, illius vero seorsim scriptam Vitam extare nullam scimus.

IV BABYLAS † Episcopus Martyr, cum tribus pueris.
Possevino perperam Bobilus.

MOYSES † Propheta. Etiam a Latinis antiquitus hoc die colitur.

V ZACHARIAS † Pater S. Joan. Bapt.

VI SYNAXIS ARCHANGELI MICHAELIS †.

Qui hic ante ecclesiam diadematus assistit velut Sanctus, est Presbyter Archippus, cui ea revelatio facta est, cujus etiam Vita ipsi narrationi miscetur, et nomen cum titulo Sancti præfigitur eidem narrationi in quodam Bibliothecæ Ambrosianæ Manuscripto.

Maji T. I

SOSON † Martyr.

VII

EUDOCIMUS, an EUDOXIUS? † Martyr.

Priori nomine nullus hoc mense uspiam, posteriori reperitur unus, et quidem die præcedenti in Menæis cum sociis Zenone et Romulo, quorum Acta Græce habemus, nomina autem Romano hodierno inscripta sunt die v.

NATIVITAS VIRG. MARIÆ. †

VIII

JOACHIM et ANNA † Parentes Deiparæ.
SEVERIANUS † Martyr.

IX

Sebastæ in Armenia sub Licinio: nomen reperies in hodierno Romano. Acta Græca nos habemus, nova forsitan Latinitate donanda.

MENODORA, METRODORA, NYMPHODORA † Sorores Martyres.

Possevinus, nescio qua contractione, scribit nomen Mart. Rudsonæ.

THEODORA † Pœnitens Alexandrina.

XI

Nomini ejus TP perperam præfigitur loco MP, id est πατήρ, loco μητήρ.

AUTONOMUS † Episcopus. Possevino minus recte Autonechus.

XII

CORNELIUS † Centurio. Creditur postea factus Episcopus in pace obiisse.

XIII

EXALTATIO SANCTÆ CRUCIS. †

XIV

PHILOTHEUS ARCHIEPISCOPUS.

XV

IX

Quod

Quidam additur Nidagrada, personamque notiore facere debet, magis confundit, persuadet tamen indigenam esse licet enim Græci etiam habeant colantque hoc die Philotheum quemdam miraculis clarum, cujus Vitam inveniri multum optaremus; colunt eum tamen cum titulo Presbyteri: hic vero Archiepiscopum tum epigraphe addita, tum vestis ipsa loquitur. Habuit quidem etiam Constantinopolis Philotheum Patriarcham anno MCCCLXVII Romanam unionem professum, cujus variae Orationes ab Allatio indicantur, sed neque a Græcis adeo recentes Sanctos agnoscere et coli credimus, neque eo titulo quod eorum schisma conatus sit extinguere, putamus ab ipsis pro Sancto colendum fuisse Philotheum istum. Restat ergo ut fuerit Kijoviensium Metropolitanorum Sanctorum unus, cujus corpus, in loco Nidagrad dicto quiescat, de quo plura conveniat ex Ruthenis discere, una cum ætate qua floruit. Non enim audio Novogradum suggerere, urbem in Ducis Moscoviæ dititione opulentam, amplam et Episcopalem.

NICETAS † Martyr Gothus.

XVI EUPHEMIA † Virgo Martyr.

XVII FIDES, SPES, CARITAS, ET MATER SOPHIA. †

Inintelligibile est, quod Possevinus hic habet, nomen S. Marthæ Versolinæ.

XVIII EUMENIUS † Episcopus Martyr.

XIX TROPHIMUS, SABBATIUS, DORYMEDON † Martyres.

Et hic Trochipeum sibi finxit Possevini interpres.

THEODORUS Monachus.

Ignotus mihi: suspicor autem vel indigenam esse, vel ad gentis conversionem aliunde advectum: quid enim aliud persuadere possint Reguli duo, velut discipuli, ac forsitan ut Martyres ante eum constitui? quorum etiam indicari videntur nomina NYAD et IEGO.

XX EUSTATHIUS, TATIANA † Conjuges Martyres.

Veriori nomine scriberetur Trajana: filio autem hic adjunctorum nomina fuisse dicuntur, Agapius et Theopistus.

MICHAEL PRINCEPS Zernichoviensis.
THEODORUS ejus famulus.

Horum sub Batyro Russiæ tyranno martyrium habemus ex antiquis Gentis monumentis descriptum, et a Vilnensis Archiepiscopi Suffraganeo approbatum, sed brevi satis epitome. Prolixiorum historiarum qui suggererit, bene de patriis Sanctis merebitur.

XXI CODRATUS † Apostolus.

An Condratum pronuntient Mosci nescio, hic certe expressum videtur N et interpres Belga etiam sic legit: Possevino ineptius obtrusum fuit nomen Apost. Conradi.

XXII JONAS † Propheta.

Fortassis ad diem superiorem more Græcorum referendus, incuria sculptoris hic ponitur.

PHOCAS † Episcopus Martyr.
JONAS PRESBYTER † Monachus.

Inter Sabaitas vixit, pater SS. Theodori et Theophanis Confessorum qui coluntur XXVII Decembris: ipse autem a Menæis refertur die præcedenti, nec Vitam habet ab Actis filiorum distinctam quæ habemus Græce.

In triptycho Moscovitico, infra proponendo, post SS. Petrum et Alexium Metropolitanas Kiovienses, proponitur quidam S. Jonas eodem in habitu, ut videatur successorum esse aliquis, sed quo die colendus, quibus miraculis clarus, nos latet.

CONCEPTIO JOANNIS PRODROMI. † XXIII

THECLA † Virgo Martyr. XXIV

Possevinus hac omissa ceteros ex ordine sequentes uno die anticipat: atque ita in fine demum destitutus Sancto, notat, Deest.

EUPHROSINA † Virgo sacra. XXV

OBITUS SERGII RADOZNIESKAGO.

Ita litteratim legendum cognomen docet interpres Belga. Habemus inter alias huc spectantes Vitas, a Vilnensi Suffraganeo approbatas, Vitam hujus S. Sergii Abbatis: qui Rostoviæ natus, cum parentibus Radoznam migravit (unde cognomen ei mansisse apparet) ibidemque extruxit cænobium sanctissimæ Trinitatis: quod ab urbe Moscuæ distare LX P. M. scribit Possevinus, omniumque totius Moscoviæ celeberrimum opulentissimumque ac numerosissimum esse hodieque auctores docent, ad ducentos irecentosque monachos in eo commorari asserentes, ipso Magno Duce quotannis ad visendum incorruptum Sergii corpus egrediente. Vita (quam habemus a coarvo, ex ore testium oculatorum imprimis Isaacii discipuli, scriptam) mortem ejus consignat anno VI° DECC, XXV Septembris: annus autem iste (secundum Allatianam tabulam, Dissertationi ejus de Dominicis et hebdomadibus Græcorum recentiorum præfixam, ex usu inter commercia et congressus familiares communi) est Æræ Christianæ vulgaris annus MDCXCII. Hinc apparet vel Possevinum vel interpretes ejus insigniter erravisse, quando sub annum MDLXXXII scripturo de cultu hujus S. Sergii, suggererunt eam unde viginti annis ab inde mortuum fuisse, pro annis ducentis nonaginta. Quo errore correcto, extra suspicionem schismatis, juxta constitutum a nobis principium, manet fama tanti usque in hodiernum diem Traumaturgi et integro etiamnum corpore spectabilis. Quare vehementer optamus miraculorum ejus seriem et prolixiorum Vitæ historiam, si qua exstat, nancisci.

JOANNES BOGOSLOB, id est, Theologus. † XXVI

Ita enim Joannem Evangelistam passim appellant Græci.

CALISTRATUS † Martyr. XXVII

Baronius, Acta apud Lipomanum, quæ nos Græca habemus, secutus, ad sequentem diem ipsum inseruit Romano hodierno.

CHARITON † Monachus. XXVIII

CYRIACUS † Monachus. XXIX

GREGORIUS † Armenorum Apostolus. XXX

Hic mensis uti primus Moscis est æque ac Græcis, sic habebat in fine quartæ quintæque lineæ (nam prototypa nostra quinque habent Sanctorum ordines, quos ad quatuor redegit) habebat inquam, in fine duarum ultimarum linearum notatum Annam et Indictionem quæ

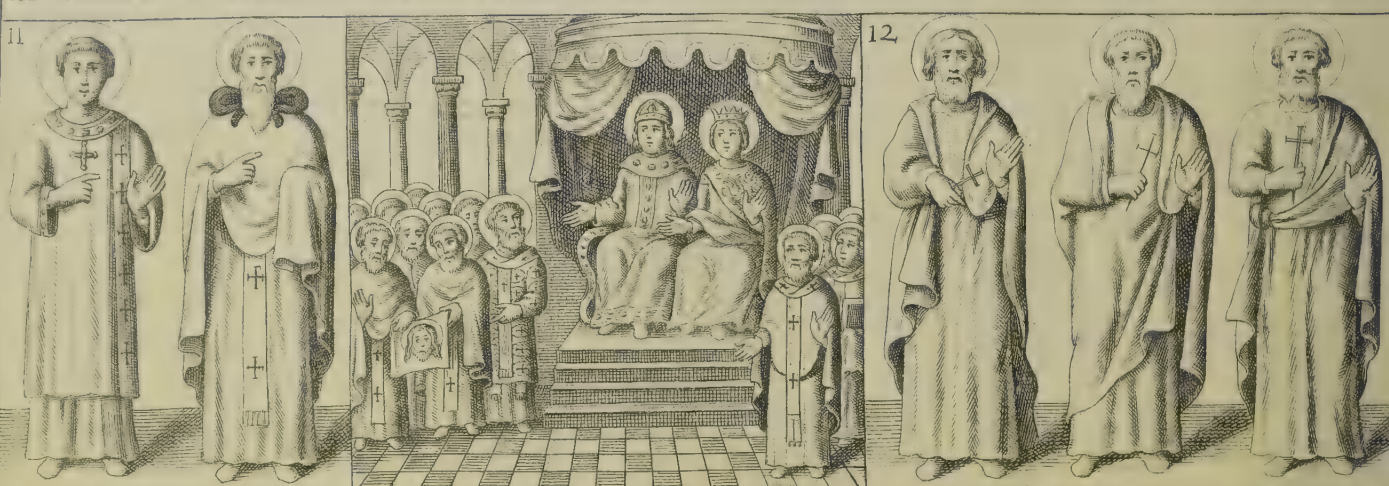

ѦТО Р^Н ГЛАДѢ СЛѢДѢЩІ ХѢБ СЛОВО СЪИ

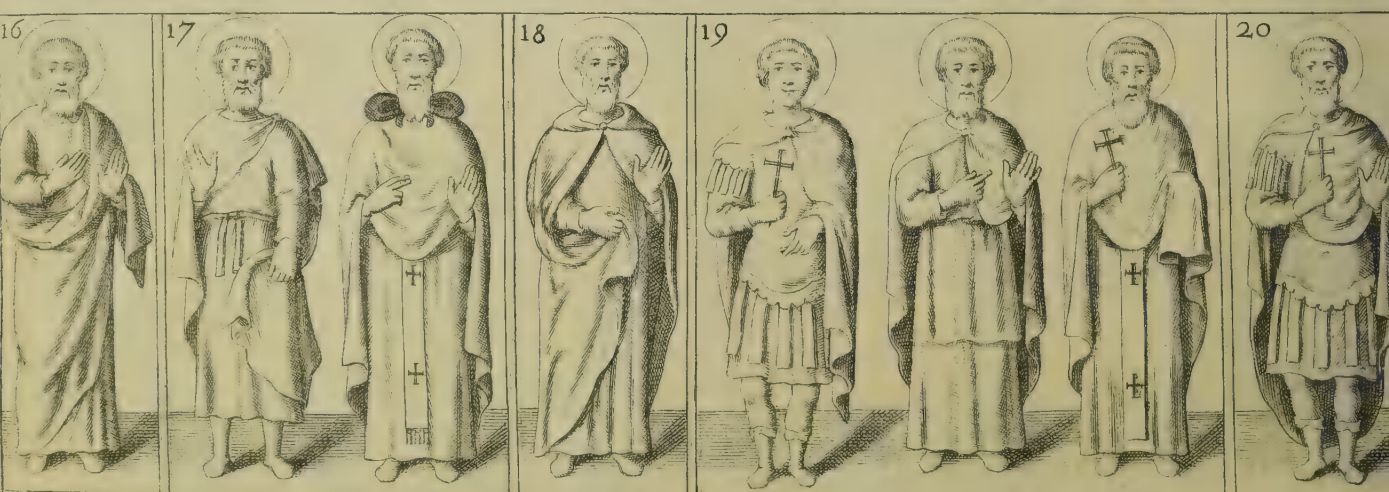
а. ПОКРО^В. ПРЪ^ВІА БЦЫ І. ЯНАНІА В. КУРІАНЪ ІУСІНІА. Г. ДІОНУСІН. Д. ІЕРО

АІ ФІЛІПЪ. ТЕОФАНЪ. ЕСЕ СЕЛ. ГОБО. СЕМЫ СОБРАНІО. НІКЕ. ВІ. ПРЪ. ЗАРАХЪ. АНРОНІК. ГІ

СІ. ЛОГНЪ. ЗІ. ѠСІА. АНДРЕИ. НІ. ЛУКА. Ѧ. ЗАРЪ. ІОНАЪ. САДОѠЪ. К. АРЪЕМІЙ. І

КД. АРЕѠА. АѠАНАСИ. КЕ. МАКІА. МАТІРІН. ЯВРАМЪ КС. ДИМІТРІН КЗ. ИСТОПЪ. КН. ТЕР

В ЖЕ ДНѢ РТІ ГЯ ХЛѢБ ЖІВ ТНЯШЕГНА КАЗА

ІІНА. 5. ӨМА З СЕРГІН. ВАКХЪ. И. ПЕЛАГІА. Ө. ІАКОВЗ. АНРОНІК. І. ӨҮЛАПІН. ӨҮЛАМПІ.

ПАПҮ. ПАРАСКЕВІА. ДІ. ИАРИН. ПРОТАСІ. КЕЛЕСІ. ӨВАШ. ӨІ. ЛУКІАН. ӨҮӨҮМІНІ.

КА. ІЛАРІОВЕ. ІЛАРІОНЕП. КВ. ДВЕРКІН. ІОА. Ө. СЕМЗОТРО. ВЛЕФЕСЕ. ӨПАША. КГ. ІАКОВЗ.

ОНІЛА. ПАРАКОВІА. КӨ. АНАТАСІА. АВРАМІА. ЗІНОВІ. ЗІНОВІА. ӨПІМАХЗ. СТАХІН. АППЛІА.

qua tabulæ sculptæ vulgatæque sunt. Ita scilicet ut supra quartæ seriei ultimum, post verba quibus conceptio Joannis Prodrōmī indicatur, inveniantur hæ litteræ ζρλς' quibus notatur annus Mundi juxta Allatium VII CC XXXVI, *Æræ nostræ vulgaris* MDCXXVIII: supra ultimum autem loculum quintæ seriei, qui in prototypo est duplo amplior, post nomen Gregorīi legebatur ΙΝΔΙΤ. β', id est, XII: quæ non usquequaque concordant: nam dicto anno tam Mundi quam Christi, secundum Allatium nostrumque usum, solum fuisset numeranda Indictio XI. Oportet ergo exiguam aliquam inter hodiernos Græcos Moscosque differentiam agnoscere quoad combinationem Annorum Mundi et Indictionis, quæ non me-

reatur nos hic morari. Ad ejusdem S. Gregorīi, Septembrem claudentis, pedem sinistrum scriptæ erant litteræ Θ. Μ. quas defectu loci nostro in ectypo permisimus omitti. An iis significetur Mensis nonus anni Græci ac Moscovitici, qui nobis Majus diceretur: an nomen sculptoris vel propolæ per litteras initiales notetur; an aliud denique, non divino. Solum hic excuso et finio mensem, quod figuras in ectypo, quamvis rudi oblongas ac teretes delineator noster crassculus omnes ac pusillas fecerit in hoc primo sui operis tentamento: quod deinde monitus, curavit emendare in aliis, sequē magis conformare prototypo.

OCTOBER

GRÆCORUM METRICUS.

A'. **Α**εύσθη ANANIAS Ὀκτωβρίου αἵματι πρώτη.
Kalend. ANANIAM Octobris tinxere cruore Kalendæ.

S. Pauli Apostoli Baptizator, colitur a Latinis xxv Januarii. Allatius dicit quod Passionem ejus scripsit Barsapha quidam, ac juxta Martyris cadaver reposuit, quam cuperemus invenire: inventam tamen haud facile credemus auctoris coævi opus esse.

B'. **Τ**μήθ' δευτερίῃ σὺν ΙΟΥΣΤΙΝΗΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ.
VI Non. Jungere JUSTINÆ gladio, CYPRIANE, secunda.

Hic Magus, illa Virgo fuit, Antiochiæ in Syria sub Decio. Utrumque Damasci pro fide Christi tortum ac capite plexum, cum jam Cyprianus esset Episcopus Carthaginensis, tradunt Græci in Menæis, et consonat Gregorīi Nazianzenī de his Sanctis oratio. Ingens sane error, in sola fundatur homonymia: nam S. Cyprianus Carthaginensis Episcopus tempore Decii, Afer fuit, coliturque a Latinis, ignotus Græcorum fastis, xiv Septembris: Antiochenus vero Magus cum Justina dici ab iisdem Latinis passus sub Diocletiano, xvi jam dicti mensis, secundum meliora et antiquiora Acta; quæ Latina habemus, et in Vaticano Græca reperimus, sed necdum curavimus transcribenda.

Γ'. **Ἀ**μφὶ τρίτῃ κεφαλῇ τμήθεις, ΔΙΟΝΥΣΙΕ, ἄρα.
V Non. Tertia ferre caput manibus tibi dat, DIONYSI.

In hoc versu clare expressum vides Dionysium Parisiensem, secundum id quod vulgo de eo fertur; neque dubitare sinīt epitome Actorum, qualia Metaphrastes compilavit, persuasus Areopagitam Dionysium eundem esse, qui fuit Parisiensium Apostolus, et a Latinis cum Rustico atque Eleutherio colitur ix hujus. Res ea admodum controversa est, neque hic volumus in partem alterutram præjudicare quidpiam, cum tot utrinque scripti libelli melius possint lectorum instruere de totius statu quæstionis, suo tempore opportunius dijudicandæ. Nihilò levior controversia est de libris Dionysii Areopagitæ nomen præferentibus, hujusne revera, an alterius sint. Pro affirmativa nuperrime scripsit Petrus Franciscus Chiffletius noster: pro negativa habeo epistolam eruditissimi viri Paschasii Quesnel, ejus qui Athanasianum Symbolum, Quicumque vult, Vigilii Tapsensis Opus esse indicavit. In hac epistola, perstrictis summatis argumentis triginta quinque Joannis Morini, in Opere de sacris Ordinationibus, et aliis alterius eruditi viri quindecim additis, atque eorum aliquibus curiosius excusis, eo deducit conclusionem; ut non solum credat se pro demonstrato habere Areopagiticorum auctorem, post exortas Nestorīi et Eutychetis hæreses scripsisse seculo vi, sed etiam probabiliter colligi a se putet, quod ex Judæis prognatus, natione Ægyptius, professione Monachus, disciplina Platonicus fuerit, tantoque contra Nestorianos zelo actus, ut plusquam par sit in contrariam Eutychianorum vel Semieutychianorum de-

clinaverit sententiam; phrases eis familiares usurpans, quas tamen Catholice interpretari quis possit, fortassis et debeat. Chiffletio vero, contra Morini argumenta velut præcipuam arcem occupanti, quod auctor, si vere Areopagita non fuit, sed ejus solum personam sibi sumpsit, haberi deberet reus simulationis sacrilegæ, suum Vigilium Tapsensem revocat in memoriam, ante annos sedecim ab eo vulgatum, in quem, Athanasii aliorumque Sanctorum Patrum nomina personasque assumentem, eadem caderet accusatio, si legitima foret. Hæc summa bene longæ epistolæ, brevi forsitan tucem visuræ.

Ποῦον σῆμα κάλυψε τετάρτῃ ΙΕΡΟΘΕΟΝ;
Abdidit HIEROTHEUM qualem lux quarta sepulchro?

Δ'.
IV Non.

Proponitur hic tanquam Episcopus Athenarum, et prædicti Dionysii magister: sed neminem ipso Dionysio priorem fuisse Athenis Episcopum facile potest demonstrari; et fictionem aliquibus sapient omnia quæ de illo referuntur, scriptorum quoque illius fragmenta, in Areopagiticis producta, ut ejusdem plane cum his styli sic et auctoris esse videntur: qui fortè nonnihil peccat contra decorem ejus quum alloquitur personæ, quando primario S. Pauli discipulo scribit, quod Hierothei Theologica elementa a Timotheo intelligi non potuerint, hancque ob causam ab eodem sint remissa, quod est penultimum ex triginta quinque Morini argumentum. Interim ipse Hierotheus Græcorum exemplo est hodierno Romano adscriptus. Hispani quidam fabulatores sub Dextri nomine, eundem in Hispaniam protractum oneraverunt titulo primi Episcopi Segoviensis, cum injuria S. Fructuosi, veteris ac certi istius urbis Patroni. Quam hujus injuriam eruditissimo Commentario amolitus est amicus noster Agropolitanus tunc Marchio, nunc etiam Marchio de Mondexar et Comes de Tendiila atque utroque titulo Magnatum Hispaniæ prærogativa spectabilis; amolitus est autem eum eruditissimo Commentario, primum edito sub titulo Discursus historici, deinde fusius tomis duobus (quorum tamen alter necdum prodit) sub appellatione Dissertationum ecclesiasticarum, pro honore antiquorum Tutelarium contra fictiones modernas.

Πέμπτῃ βλήτο λίθοις καὶ θυρὸν ἀφῆκε ΜΑΜΕΛΧΘΗ.
Obruitur saxis quinta, expiratque MAMELCHTHE.

Ε'.
H' Non.
VIDE APP.
TOM VII MAJI
NOT 9

Martyr in Perside populari gentiliū furore lapidata hæc est, cujus utinam Acta invenirentur.

Δούρασιν οὐτάσθη. ΘΩΜΑΣ μακροῖσιν ἐν ἑκτῇ.
Bis terna longis THOMAS configitur hastis.

Ζ'.
II Non.

Apostolus hic colitur a Latinis xxi Decembris: quo die agendum erit de ejus corpore, quod pridem credebatur ex India Edessam translutum; superiori autem seculo dicitur repertum in primo suo sepulcro Meliaporæ, ad oram Sinus Gangetici, ubi hodieque ostenditur lapis, super

super quem mactatus fertur; aliusque, ad quem cum mare pervenisset, adventuros e longinquo gentis externæ homines prædixit Sanctus, qui eandem quam ibi prædicaverat fidem annuntiarent iis populis: quod per S. Franciscum Xaverium et socios feliciter adimpletum fuit.

Z'. SEPTION ἑβδομάτη ξίφος ἔκτανε νεῦρον δὲ BAKXON.
Nonis. SERGION ense, flagris BACCHUM lux septima mactat.

Martyres hi Augustæ Euphratesiæ toto orbe celeberrimi, et antiquis etiam Latinorum fastis adscripti fuerunt. Acta Græca habemus, sed exposita a Metaphraste, ut fortassis sinceriora sint vetera Latina.

H'. Ὀγδοάτη ὑπάλυξε βίου πέλαγος ΠΕΛΑΓΙΑ.
VIII Id. Octava effugit pelagus PELAGIA viiæ.

Hierosolymis pœnitens etiam hodierno Romano inscribitur. Inter Vitas Patrum Vita extat quam scripsit Jacobus Diaconus: quamque etiam a Metaphraste exornatam habemus Græce.

Θ'. Ἀρ. γ' ἐνάτη ΙΑΚΩΒΟΣ ἐνὶ σταυρῷ τετάτυστο.
VII Id. In crucis ad nonam, JACOBE, extendere ligno.

Est hic Alphæi filius, et Latinis nunc colitur i Maji, propter confusionem cum Jacobo fratre Domini, olim autem ut ab eo distinctum iidem colebant xxii Junii.

I'. Ἐτρίτη δεκάτη ΕΥΛΑΜΠΙΟΣ, ἔκταν' ΑΔΕΛΦΗ.
VI Id. Commoritur decima dissecto EULAMPIA fratri.

Nicomediæ sub Maximiano passi, hodierno quoque Romano adscripti sunt. Habemus Græce Acta per Metaphrasten, ut extant Latine edita apud Lipomanum et Surium.

I A'. ΖΗΝΑΙΣ ἑνδεκάτη ΦΙΛΟΝΙΔΑΗ συνθάνε κυδνῇ.
V Id. ZENAIS undecima PHILONILLÆ juncta celebri est.

Dicuntur ex Tarso Ciliciæ Pauli Apostoli discipulæ, Demetriade in Thessalia virtutibus et miraculis clausisse. Habemus Acta Græca solius Zenaidis, in quibus nihil de Paulo aut Philonilla, multoque junior illa esse videtur.

IB'. Τρίτη δωδεκάτη ΠΡΟΒΟΣ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΤΑΡΑΧΟΣ τε.
IV Id. Bis sena occidit PROBUM, TARACHUM, ANDRONICUM.

Martyres sub Diocletiano Tarsi in Cilicia, etiam Latinis fastis antiquitus inscripti, sed die præcedenti, quando Acta, etiam Græce, dabimus.

II'. ΚΑΡΗΙΟΝ σὺν ΠΑΠΥΛΩΙ δεκάτη τρίτῃ ἔκτανε χαλκός.
III Id. Tertia post decimam CARPUM PAPYLUMQUE necavit.

Martyres habentur, prior etiam Episcopus Thiatyræ: colunturque apud Latinos xiii Aprilis, quando eorum Acta Græce ac Latine dedimus.

ΙΑ'. Σ' ἐν τρισὶ ΝΑΖΑΡΙΟΣ τμήθῃ δεκάτῃ γε τετάρτῃ.
II Id. NAZARIUS decima et quarta tribus additur ense.

Sunt hi tres; Celsus puer, qui cum Nazario colitur a Latinis xxviii Julii; alii duo Gervasius et Protasius, fratres ac Martyres Mediolani, qui ab iisdem Latinis coluntur xix Junii. Pro utroque die utrorumque Acta Latina diversa habemus: hic autem conjunguntur nomina, quia de omnibus historiam unam conflavit Metaphrastes, cujus Græcum contextum etiam habemus.

... Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΚΩΣΜΑ Ποιητοῦ.

... S. P. N. COSMÆ Poetæ (subintellige) memoria.

Diei hujus titulum in Menais hic claudit. Melodum cognominat Allatius, ejusque Vitam a se visam laudat: quam quia necdum invenimus hactenus, idcirco nomen illius hic præter morem indicare volui. Quid autem si

ipse sit Episcopus Majumæ, S. Joannis Damasceni condiscipulus, et in restituendis locupletandisque libris sacrorum cantuum, partem fortassis haud modicam juxta illum sortitus?

Διμῶ ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ δεκάτῃ θάνει ἡδὲ τε πέμπτῃ. IE'
Esurie moritur decima quinta LUCIANUS. Idib.

Presbyter Antiochenus et Martyr sub Maximiano, colitur a Latinis vii Januarii, quando Acta illustravimus, Græcum textum daturi in Supplemento.

Ἀρ. ς' ἕξ καὶ δεκάτῃ ΛΟΓΓΙΝΟΝ ἄορ κατέπεφνε. Ις'
LONGINUS sexta decima præsternitur ense. XVII Kal.

Centurio hic est, Dominum sub cruce confessus. Fugimus de eo xv Martii et Acta Græce ac Latine dedimus, necesse habentes eum distinguere a Milite, Dominici lateris confixore, quem a λογγῇ hasta etiam Longinum appellandum antiqui statuerunt, festum ejus tali die agentes.

Ἐβδομάτῃ δεκάτῃ νέκυν ΟΣΗΕ περιέϊζον. ΙΖ'.
Septima post decimam OSEÆ circumvehit ossa. XVI Kal.

Videtur aliqua translatio indicari, de qua notitia querenda nobis superest.

Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ πέρατος βίου ἔμμορε ΛΟΥΚΑΣ. ΙΗ'.
Octava decima vitæ finem accipe, LUCA. XV Kal.

Evangelista hic, antiquitus etiam a Latinis coli solitus hoc die, Medicus fuisse scitur ex Paulo: Pictorem quoque eum facit pia fidelium credulitas, innixa variis Christi ac Deiparæ imaginibus, quæ Romæ et alibi venerationem habent, velut ab illius manu essent. Fuerit operæ pretium legere, quæ in hanc rem scripsit Abbas Paulus de Angelis in descriptione Basilicæ Mariæ Majoris de urbe lib. 12 cap. 2 et 3, egent tamen illa examine aliquo, quod non est hujus loci.

Ἐννεα καὶ δεκάτῃ μόρος ἀμφεκάλυψεν ΙΩΗΑ. ΙΘ'.
Mors decima nona JOELEM sustulit orbi. XIV Kal.

Commemoratur apud Latinos xiii Julii, Propheta inter duodecim minores secundus.

Εἰκάδι ΑΡΤΕΜΙΟΣ πικινόφρων ἀνέχεται τρίτῃ. Κ'.
Prudenti ARTEMIO secuit vigesima collum. XIII Kal.

Dux Martyr sub Juliano, etiam hodierno Romano inscribitur: Acta Græce habemus, qualia Latine jam extant: sed non habemus ea quæ ex Philostorgio aliisque collegisse Joannem monachum indicat Allatius.

Ὑστὴν ΙΛΑΡΙΟΝ κομίσατο εἰκάδι πρώτῃ. ΚΑ'.
Vicena prima HILARION suprema recepit. XII Kal.

Monachus hic in Palæstina vixit, ejusque mirabilem Vitam scripsit S. Hieronymus, unde etiam Latinis hoc ipso die notissimus colitur. Alia quæ apud Lipomanum et Surium extant ex Græco Acta, jam Græca habemus, non item illa quæ indicat Allatius pag. 124.

Εἰκάδι δευτερίῃ ΑΒΕΡΚΙΟΣ ὥχετο γαίης. ΚΒ'.
Bis undena dies ABERCION inserit astris. XI Kal.

Inseritur etiam Romano hodierno, ut Episcopus Hierapolitanus in Phrygia, et Martyr sub Marco Antonino Acta Græca habemus.

Ἐσθλὸν ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ τριτάτῃ ἑύλῳ εἰκάδι πλήξαν. ΚΓ'.

Optimum ADELPHOTHEUM vigesima tertia mactat. XI Kal.

Jacobus scilicet Episcopus Hierosolymorum: quem inter Apostolos supernumerarium, uti sunt Paulus et Barnabas, et omnino diversum esse a Jacobo Alphæi, uno ex duodecim, ostendimus i Maji: quod et ante nos fecit Franciscus Maria Florentinus Lucensis, in Exercitatione 2 ad indiculum Apostolorum, ante vetus Romanum Martyrologium eruditissime illustratum.

ΑΡΕΘΑΣ

ΚΑ'. APEΘΑΣ συν γνωστοῖσι τετάρτῃ εἰκάδι τμήθῃ.
IX Kal. Cum notis ARETHAM quarta et vigesima cædit.

Martyr hic sub Dunaan tyranno Judæo, inscriptus est etiam hodierno Romano. Præter Acta quæ ex Græco-Latine extant apud Lipomanum et Surium, habemus alia Græca et forsā meliora : nec non Latinam paraphrasim scriptam a S. Athanasio Juniore, Neapolitano in Italia Episcopo.

ΚΕ'. Πέμπτῃ ΜΑΡΚΙΑΝΟΝ τέτατον εἰκάδι ΜΑΡΤΥ-
VIII Kal. PION τε.
MARTYRIUM et SOCIUM vigesima quinta cecidit.

Sub Constantio Ariano passi sunt hi Constantinopoli; Marcianus Rector, ast Martyrius Subdiaconus Acta expolivit Metaphrastes, qualia Latine extant apud Lipomanum et Surium, nos vero etiam Græce habemus.

ΚΖ'. Εἰκοστῇ μελίαι ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ἑκτῇ ἀνεῖλον.
VII Kal. Vicena et sexta DEMETRION hasta peremit.

Megalomartyr sub Maximiano Thessaloniciæ, colitur apud Latinos VIII hujus. Multa sunt quæ de eo habemus Latine ac Græce. Parisiis tamen in Mazariniana bibliotheca adhuc plura notavimus Græca, per Joannem Episcopum Thessalonicensem et Demetrium Chrysoloram composita, quæ necdum potuimus transcripta habere : vidimus etiam varia ejus encomia, sed nondum illud quod Allatius laudat a Nicolao Cabasila factum.

ΚΖ'. Εἰκάδι ΑΜΦΙΠΟΛΟΝ τέτατον ἐβδόμῃ ἢ δὲ ΚΥΡΙΑΝ.
VI Kal. Cum DOMINA FAMULAM vigesima septima plectit.

Nempe Capitolinam et Eroteidem, Martyres sub Diocletiano in Cappadocia. Acta utinam inveniantur!

Δειρὴν ὀγδοάτῃ γε ΤΕΡΕΝΤΙΟΣ εἰκάδι τμήθῃ.
Vicena octava dat colla TERENCE ensi.

ΚΗ'.
V Kal

Cum sociis in Africa sub Decio passus, colitur a Latinis x Aprilis : quando cupiebamus Acta etiam Græca dare ; sed ex Codice MS. Venetæ Bibliothecæ, in quo ipsa inveneramus, numquam potui obtinere, quantumcumque institerim.

Τῇ ΑΝΑΣΤΑΣΙῃ ἐνάτῃ ξίφος εἰκάδι ὀξύ.
Cædit ANASTASIAM vigesima nona securi.

ΚΘ'.
IV Kal.

Publii Romani nobilissimi uxor, sub Diocletiano Martyrium passa, colitur a Latinis xxv Decembris, cujus etiam die xxii iterum Græci Anastasiam colunt, non satis scio an ut diversam : Metaphrastes certe duas facit in eis quæ collegit Actis : sed Latina potiora nobis sunt, ex quibus non facile duas eliciemus.

Τμήθῃ ΖΗΝΟΒΙΗ καὶ ΑΔΕΛΦΙΟΣ ἐν τριακοστῇ.
ZENOBIAE cæsæ jungit trigesima FRATREM.

Λ'.
III Kal.

Zenobium dictum, atque Episcopum in Cilicia, ubi ambo passi sunt sub Diocletiano, ambo Romano hodierno inscripti. Acta Græce habemus.

Πρώτῃ ἐν τριακοστῇ ΕΠΙΜΑΧΟΥ ἀνχένα κέρσαν.
EPIMACHI collum trigesima prima recidit.

ΛΛ'.
II Kal.

Martyr Pelusii in Ægypto, cujus habemus Græce scripta Acta, sicut hactenus Latine solum extant.

OCTOBER

MOSCORUM FIGURATUS.

I POKROD VIRGINIS MARIE

Sive Protectio a saxeâ pluvia. Ita interpretes Belga : cui potius quam interpreti Possevini, jam sæpius errasse deprehenso, et hic Coronationem B. Virginis dictanti, credere velim. Restat ut originem et historiam festi, Moscæ ut apparet proprii, aliquis distinctius nobis explicet.

ANANIAS † Apostolus.

II CYPRIANUS, JUSTINA † Martyres.

III DIONYSIUS † Episcopus Martyr.

IV HIEROTHEUS † Episcopus. Possevino perperam Erophius.

V CHARITINA † Virgo Martyr.

Sub Diocletiano passa, etiam hodierno Romano inscribitur : et Acta, quæ Latine extant, Græce quoque habemus.

VI THOMAS † Apostolus.

VII SERGIUS, BACCHUS † Martyres.

VIII PELAGIA † Pœnitens.
Maji T. I

JACOBUS † Alphæi, Apostolus.
ANDRONICUS † Monachus.

IX

Idem qui supra vi Maji cum Athanasia conjuge : erraverat sculptor Moscus et Jacobo monasticum, Andronico Apostolicum habitum dederat, quod jussus corrigere pictor noster, idem vestis genus utrique dedit, neque id jam vacat mutare, utpote serius animadversum.

EULAMPIUS, EULAMPIA † Martyres. Possevino non bene Eulatiplus.

PHILIPPUS † unus ex vii Diaconis.

XI

Baptizavit Eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum et colitur a Latinis vi Junii. Interim vide quæ de quatuor filiabus ejus distinguendis a tribus Philippi Apostoli, unius e duodecim, diximus i Maji.

THEOPHANES † Confessor.

Frater S. Theodori Grapti, id est litteris fronti inustis notati sub Iconomachis. Habentur indistincta eorum Acta, quæ etiam Græce dabimus xxvii Decembris, quando simul commemoratur a Græcis, et hodierno Romano simul inscripti reperiuntur. Ceterum melius fuisset hic Theophanes, quamvis monachus etiam fuerit, expressus in habitu Episcopali, utpote Metropolitana Nicænus. Idem etiam Poeta seu Hymnographus fuit, quod testari poterit nomen, pluribus Canonibus ejus præfixum in Menæis.

X

MEMORIA

MEMORIA S. SYNODI VII IN NICÆA †

Celebrata est hæc sub Constantino et Irene, anno DCCLXXXVII, ad abolendam hæresim Iconomachorum, et abrogationem pseudosynodi Copronymianæ. Memoria ista agitur sollemnissime Dominica post XI Octobris (nisi etiam hæc Dominica sit) proxime sequente. Exhibetur autem hic imago Christi ad Abgarum missa, utpote quæ prima in testimonium irrefragabile adducta est ad stabiliendum sacrarum imaginum cultum. Cur autem nullius deinceps Synodi memoria fiat a Græcis ex Possevino nostro disce, ad magnum Moscoviæ Ducem, in eandem deceptionem protractum, sic scribente. Cum Græci viderent sine uno Pastore visibili.... sese unquam posse legitima Concilia cogere.... Romanæ autem Ecclesiæ cernerent auctoritatem suam in cogendis confirmandis Conciliis generalibus integram restare..., propterea mendacio usi veritatem tegere voluerunt; quasi septima Synodus aliorum Conciliorum deinceps cogendorum sustulerit aut tollere potuerit facultatem. Ubinam Christus hoc dixit? Ecquis alligavit verbum Dei? Quis Spiritum sanctum obmutescere fecit, quin emergentibus erroribus et hæresibus, Ecclesiæ, usque ad extremum mundi diem, Christianæ concordie consuleret, ac per Concilia generalia generalibus morbis remedium adhiberet? Ita ille.

XII **PROBUS, TARACHUS, ANDRONICUS †**
Martyres.

Possevini Interpres mirabili contractione Protonarchi nomen, unicum pro tribus Martyribus hic dictavit.

XIII **CARPUS, PAPYLUS †** Martyres *Possevino* Pabillæ nomen suus *Interpres* obtrusit.**PARASCEVIA †** Virgo Martyr.

Hæc est illa quam Græci XXVI Julii colunt, quamque Latino nomine Veneram appellari superius dixi: addo hic, respondere nomini utrique vulgare apud Russos nomen PIATANKA, id est, sexta post Dominicam, videlicet Feria: sic enim Rutheni Ferias hebdomadæ numerant ac nominant. Hac autem die videtur celebrari translatio corporis Jassum, urbem in finibus Walachiæ versus Moldaviam, ubi insigne monasterium Basilianorum constructum fuit, a quibus ipsum sacrum corpus etiam nunc servatur, et hoc die solenni populorum ipsorumque Walachiæ Principum accessu colitur. Ibi illud se vidisse, speciosissimis indutum vestibus et adhuc integrum, anno MDCXLIV, quando pro Rege Poloniæ legatus ibat ad Magnum Cham Tartarorum, asserit nobis Joannes Znini nunc Sacerdos, et procul a patria vitam tantum non solitariam in hoc nostræ Antuerpiensis urbis frequentia degens. Noveram, istic aut esse aut fuisse aliquam nostræ Societatis residentiam: itaque in spem adductus plura discendi de historia vitæ, passionis, translationis atque miraculorum, quæ istic frequentia fieri dicebantur, scripsi in Lithuaniam, indeque a R. P. Adamo Warelkowicz, in eadem missione aliquot annis versato, responsum accepi; vera esse quæ jam dixi omnia; Constantinopoli advectam credi: servari in tumba, panno rubro obducta, corpus procerum (cujus facies colore fusca, collumque et pedes ac manus videantur) pretiosis indumentis more gentis indutum, annulisque pretiosis et margaritis ac vario opere phrygionico ornatum: miracula multa jactari, nulla in particulari referri: festum agi mense Octobri (dici non meminerat) et tunc lingua Græca Vitam legi. De Vita interrogatus, qui cum suo Principe et Proceribus Walachis festivitati interfuerat, D. Joannes Bapt. Antonius Tinonès, Medicus Venetus, vir prudens ac bene Catholicus, dixit

multa se audivisse ibi talia quæ Sanctorum gesta et vitam dedeant, multa etiam inconvenientia et absurda animadvertisse: nullos denique e nostris ibi amplius esse, propterea quod locus pene desolatus per pestilentiam, Turcico insuper jugo prematur: quo fit ut minor spes sit inde accipiendi Vitæ istius qualiscumque exemplar, uti optabam. Optabam id autem, uti cetera ejus generis alia, ad certius de re tota judicandum, deque iis quæ Græce ac Latine scripta habere nos dixi fabulositatis multæ plena: quare etiam nunc pergo ista Walachorum scripta optare. Ceterum quia rursum infra die XXVIII recurrit Parasceviæ figura ac nomen, dubium manet utrum tali die, an hac XIII, colatur Jassensium Patrona jam dicta.

NAZARIUS, GERVASIUS, PROTASIUS, CELSUS. † XIV

Male procul dubio Celsus, qui puer fuit, exprimitur a Moscis in hac tabula in habitu Senatorio, ut vir bene barbatus: sculptor noster prototypum suum secutus est, ut jussus fuit. Quid sibi apud Possevinum hic velit nomen S. Mart. Osatii, non capio.

SANCTUS NICOLAUS Monachus

Ita pro voce Sbiatopsa aut simili, quod superne legitur, Belga noster legit vocem Sanctus: an recte, judicabunt Rutheni, quorum proprius omnino mihi videtur hic esse, ac proinde ab iis expectanda notitia, quæ porro desideratur.

LUCIANUS † Presbyter Martyr. *Possevino male* XV
scriptus *Lucrinus.***EUTHYMIUS** Monachus

Quis aut cujas, incompertum mihi esse fateor, et aliunde doceri peto: Menæa hic recitant historiam anonymi monachi ex Sceti, qui sub excommunicatione existens propter apostasiam a monachatu, Martyr obierat Alexandriæ, ac postea sub altari positus ut talis, conspectus est cum Neophytis exire tempore Sacrificii, usque dum ab eo vinculo solveretur per ipsum a cujus obedientia recesserat. quod an huc referri possit, considerent alii.

LONGINUS † Martyr. XVI**OSEAS †** Propheta. *Non Josias, uti apud Posse-* XVII
*vinum legitur.***ANDREAS †** Monachus.

Sub Copronymo fæde raptatus, amputatoque pede mortuus et sepultus in Crisi juxta CP. unde cognomentum ei mansit. Acta ejus Græca habentur scripta a Simeone Metaphraste, et apud Lipomanum ac Surium Latine legenda, unde etiam in hodiernum Romanum transiit.

LUCAS † Evangelista. XVIII**VARUS †** Martyr. XIX

Sub Diocletiano, cum septem sociis monachis, in Ægypto passus hodierno Romano adscribitur. Acta quæ Græca habemus Metaphrastes adornavit.

JOEL † Propheta.**SADOTH †** Martyr Episcopus

Cum

Cum sociis CXXVIII Martyrium sub Sapore pertulit, et a Latinis colitur xx Februarii, ubi Acta ex Græco MS. dedimus: potuisset ei supra planetam seu casulam Sacerdotalem Pallium Episcopale hic dari, ut Episcopis aliis, si ita in prototypo fuisset inventum.

- XX ARTEMIUS † Martyr.
CLEOPATRA † Sanctimonialis.

Suum ante se filiolum nobiliter vestitum hic habet: sed quæ sit et cujus necdum comperi, ac ne aliquam quidem ejus nominis Sanctam in hactenus visis Græcorum fastis. Quid autem si Martyrium fecerit cum prole sub Batyro Russiæ tyranno, et indigena sit?

- XXI HILARION † Monachus.
HILARION † Episcopus Mehlensis.

Ita nos docuit R. P. Ohilewicz, et in Moscovia eum esse Episcopatum scripsit: restat ut ejus ætatem, vitæque historiam nos doceat aliquis. Torquet etiam me, quod Mehlensis Episcopatus in Russia vestigium hactenus nullum inveniam, nec urbem, cujus nomen huc accedat.

- XXII ABERCIUS † Episcopus Martyr. Possevino satis inepte, Arechimus.

JOANNES Monachus.

*Si non est aliquis Indigenarum (quod verosimilius cen-
seo) fortassis est Chozebita, quem Græci commemorant ad XXVIII hujus. Vitam ejus propriam, si qua scripta extat optamus nancisci, felicitate simili qua invenimus Vitam S. Georgii Chozebitæ dandam VIII Januarii in Supplemento, quando etiam aliqua istius S. Joannis notitia ex ipsa forsitan eruetur.*

RESUSCITATIO VII PUERORUM IN EPHESO DORMIENTIUM CCCLXXII AN- NIS.

Ita Belgicus interpres, et hunc annorum numerum exprimunt littere τσβ': consonant autem huic numero Acta, eoque ipso quam sint fabulosa deprehenditur. Decius enim, sub quo inclusi fuerunt, anno vulgaris Æræ CCXLIX regnare cœpit; et Theodosius junior, sub quo dicuntur evigilasse, ultra annum CCCCL non pervenit. Imperatori in hac tabella Ephesinus Episcopus adstat, Maro vel Marinus nuncupatus. Magis inter se discrepant nomina Sanctorum, in Græcis Latinisque MSS. relata: cur autem bis commemorentur a Græcis, hac scilicet die et supra IV Augusti, me latet; æque ac ratio ob quam Latini diem XXVII Julii iis sacrum habent.

- XXIII JACOBUS † Frater Domini.

- XXIV ARETHAS † Martyr.
ATHANASIUS Metropolitā.

Hoc saltem vestis indicat; sed inter Kijovienses, quos Kojalowicz nominat, nullus sic dictus invenitur: difficile est autem inter Patriarchas, alios ejus nominis quam Alexandrinos invenire: quorum primus ac celeberrimus cur hic dicatur poni, nulla apparet ratio.

- XXV MARCIANUS, MARTYRIUS † Martyres.
ABRAHAMUS Monachus.

Dum quis aut cujas sit ignoratur, poterit usque ad distinctiorem notitiam inter Indigenas concitari, et interim illa alicunde submittenda sperari.

- DEMETRIUS † Megalomartyr.
NESTOR † Megalomartyr

XXVI
XXVII

Demetrii socius, nec aliunde forsitan quam ex hujus Actis notus: propria saltem Acta, quæ innotuerint, nulla habens.

- TERENTIUS, NEONILLA † Conjuges Mar- XXVIII
tyres.

Est ergo a Terentio Africano Episcopo, quem hoc die Græci primo colunt cum sociis, ut vidimus in Metrico; est inquam ab eo diversus, qui in Menæis post ipsum memoratur Neonillæ maritus, et septem Martyrum ex ea pater: cujus Acta si extitissent, extitisset etiam loci ac temporis notitia certior in epitome brevi quam Menæa continent.

PARASCAVIA.

Sitne diversa ab Jassensium Patrona, hic ad diem XIII laudata; et, si diversa, utro die potius attribuenda sit famosior, non scio. Kojalowicz inter Lithuanicæ Patronos nominat S. Praxedem vulgo Poroskawiam, Græce Parasceven, Polocensium Ducis filiam, quæ fundato juxta Polociam S. Salvatoris monasterio Romanam profecta, post septem peregrinationis sacræ annos ibidem XII Novembris obiit anno MCCCXXXIX, et a Gregorio X post rigidum miraculorum examen anno MCCLXXXIII Sanctorum Catologo est adscripta. Cum ergo sub eodem Metropolitā olim Lithuani ac Russi fuerint, quid prohibet opinari Lithuanam hanc, corpore in patriam relato, obtinuisse cultum alterutro dierum, quem Jassensis Parascavia vacuum relinquet. Interim optandum est ut plena vitæ et examinis pro canonizatione instituti Acta alicunde ad nos perveniant.

- ANASTASIA † Martyr Romana.
ABRAHAMUS † Eremita.

XXIX

Cum Maria nepte hoc die relatus a Græcis est: Latini colunt illos XVI Martii, quando Acta Græco-Latine dedimus, alia ab iis quæ concinnavit Metaphrastes, quæque etiam Græce dari merentur in Supplemento. Ostendimus enim ex his, eos non in Syria tempore S. Ephrem Diaconi Edesseni vixisse, sed diu postea prope Hellespontum, Vitamque ab Ephremo aliquo, non Syro, sed Græco scriptam fuisse. Error autem sculptoris Mosci fuit, quod huic Anachoretæ circumposuerit Pallium Episcopale.

- ZENOBIUS, ZENOBIA † Martyres.

XXX

Possevino per interpretis inscitiam obtrusum hic est nomen S. Mart. Zenonis.

- EPIMACHUS † Martyr.
STACHYS, AMPLIAS † Apostoli.

XXXI

Prior Possevino perperam Eustachius; posterior nihilo melius in tabula nostra Ammuspias scribitur. Stachys quoque Byzantii primus fidem prædicasse, et Sedem Episcopalem ibidem collocasse creditur, eoque nomine inseritur hodierno Romano.

NOVEMBER

GRÆCORUM METRICUS

A'. **Π**ρώτη ἀκέστορε φῶτε Νοεμβρίου ἐκπαχθον ἐκ γῆς.
Kalend. Excedunt prima Medicorum lumina terris.

COSMAS ET DAMIANUS videlicet, non Romæ passi sub Carino ad 1 Junii, aut Ægeæ in Arabia sub Diocletiano, quos Græci colunt XVII et XXVIII Octobris : sed Confessores in Asia, filii Theodotes, quorum ab illo jam dicto gemino Martyrum pari diversa Acta Græco-Latine edita, sicut diximus, extant.

B'. Δευτερίη ΑΦΘΟΝΙΩ καὶ τέσσαρσι πῦρ, ἄορ ἄλλος.
IV Non. Quatuor ΑΡΗΘΟΝΙΟ junctos necat ignis et ensis.

Sunt hi Acindynus, Pegasius, Epidephorus et Anemodistus in Perside affecti martyrio : quorum Acta Græce habemus, et extant Latine reddita, unde etiam inveniuntur nomina in hodierno Romano.

Γ'. Τρίτη ΑΚΕΨΙΜΑΝ τριτάτη, λεῦσαν δὲ Συναλλούς.
III Non. Tertia fert uni plagas, et saxa duobus.

Acepsimas et Socii Joseph et Aithalas Martyres in Perside fuerunt sub Sapore : quos Latini commemorant XXII Aprilis, quando Acta Græco-Latine dedimus, uti ea exornavit Metaphrastes. Alia et forsitan antiquiora reperimus gemina, in Bibliothecis Veneta ac Vaticana, quæ nunc vellemus non neglexisse ; et commendamus requirenda posteris, Supplementum istius mensis facturis.

Δ'. Σήμερον σοι ἔγγε τέταρτη ΙΩΑΝΝΙΚΙΕ, χεῦσαν.
II Non. Quarta tibi tumultum struxit, JOANICIE, dignum.

Abbas hic fuit in Bithynia celeberrimus, cujus habemus Acta Græca, non solum quæ Latine extant apud Lipomanum et Surium, sed et alia gemina, auctoribus Petro et Saba monachis. Inscriptus est ille Sanctus Romano hodierno.

Ε'. Τμήθη ΕΠΙΣΤΗΜΗ γὰρ ΓΑΛΑΚΤΙΩΝ τ' ἐνὶ πέμπτῃ.
Nonis. Mortua EPISTEME est cum GALACTIONE quinta.

Hos quoque Romanum hodiernum a Græcis accepit, Conjuges Martyres Emesæ sub Decio. Acta Græca habemus ea quæ apud jam dictos Biographos extant Latina : sed requirimus quæ ab eorum famulo Eutolmio scripta vidit et laudavit Allatius : quamvis metuemus, ne, ut in aliis similibus, supposititius auctor ipse sit.

Ϛ'. Οὐνεκα ὁμολογεῖ ΠΑΥΛΟΣ Θεὸν ἄρχεται ἕκτῃ.
VIII Id. Sexta gulam PAULO Christi pro nomine clausit.

Episcopus hic, Constantinopoli sub Constantio Ariano Martyr, ærumnis carceris maceratus, denique strangulatus fuit. Acta ejus Græca habemus, et dabimus quando a Latinis colitur VII Junii.

Ζ'. Οὗ δ' ἑλάνθ' ἐβδομάτῃ ΙΕΡΩΝ ξίφει αὐχένα τμηθεῖς.
VII Id. Septima non potuit cæsum occultare HIERONEM.

Cum Sociis Melitinæ in Armenia passus, Acta Latine edita jam habet, quæ nos Græca dabimus, interimque optamus describi quæ ab his diversa alibi extant.

Η'. Ὁ γδοάτῃ Οὐρανίου κολαίνει τάγματος Ἀρχων.

Militiæ Princeps octavam cœlitis ornat.

VI Id.

Titulus festi in Menæis hic est, Synaxis Archistrategi Michaelis et reliquorum Sanctorum incorporeorum ac cœlestium Ordinum. Insuper feria quavis II Græci, inter ordinarias, de quibus ultima Julii egimus, Commemorationes, cum Catanyctico seu Contritionali Canone jungunt Canonem de Incorporeis : utrumque a S. Josepho Hymnographo acrostichæos septifariam variatum, pro totidem tonorum diversitate.

Τῇ δ' ἐνάτῃ τύμβοιο ΜΑΤΡΩΝΑΝ δέξατο χώρα.
MATRONÆQUE locum patefecit nona sepulchri.

Θ'.
V Id.

Hæc inter monachos primum, ut eunuchus vixit; deinde monasterio Virginum Constantinopoli præfecta, ea clauit sanctitate, quam narrant Acta, quæ Latine extant, et a nobis etiam Græce habentur : alia, nescio an ejusdem, invenimus Venetiis, sed necdum potuimus descripta habere : uti nec invenire quidem Martyrium S. Matronæ, Tyanis passæ, ab eo qui vidit et interfuit scriptum, ut affirmat Allatius ; quin neque nomen hujus adhuc in Synaxariis ullis reperimus, eoque magis optamus desiderata consequi beneficio diligentiae alienæ : sicuti beneficio prælaudati Allatii accepimus prolixam Vitam tertiæ alicujus Matronæ ex Chio, ipsius Allatii patria, in qua quia nullum obitus cultusve diem notatum reperimus, oportebit eam hic collocare, nisi interim aliquis Chius melius nos informet.

Ἀγρίῳ ἀμφιδέθῃ δεκάτῃ ἵππῳ γὰρ ΟΡΕΣΤΗΣ.
Effero equo decima religatur sanctus ORESTES.

Ι'.
IV Id.

Martyr etiam his Thyanis in Cappadocia fuit sub Diocletiano : et forsitan conjuncta sunt ipsius et Matronæ jam dictæ Acta : nulla certe sub ejus nomine vel obiter indicata alicubi legimus.

ΜΗΝΑΣ ἐνδεκάτῃ ξίφος ἔτλη γηθόσυνος κῆρ.
Undecima gladium MENAS fert pectore læto.

ΙΑ'.
III Id.

Martyr hic in Phrygia invenitur hodierno Romano adscriptus : Acta Græca et varias variorum de ipso habemus orationes : nec non miracula scripta a Theophilo Episcopo Alexandrino.

Ὡχέτο ἐκ τεάνων δύο καὶ δεκάτῃ ΕΛΕΗΤΗΣ.
Exiit e vivis duodena luce ELEEMON.

ΙΒ'.
II Id.

Apud Latinos XXIII Januarii colitur hic S. Joannes Eleemosynarius, Episcopus Alexandrinus, quando dedimus Vitam, a Leontio Episcopo Neapolis Cypriæ accurate descriptam, quam et Græce servamus dandam in Supplemento.

Ἀμφὶ τρίτῃ δεκάτῃ σίγησε ΧΡΥΣΣΕΑ ΧΕΙΛΗ.
Tertia post decimam compescuit AUREA LABRA.

ΙΓ'.
Idib.

Videlicet S. Joannis Chrysostomi, Episcopi Constantinopolitani, qui licet XIV Septembris obierit, celebritas tamen tanti Natalis differtur in hunc diem, ne sanctæ Crucis potior festivitas impediatur. Vide quæ de Actis diximus in die Translationis XXVII Januarii.

Ἡρθης κακκεφαλῆς δεκάτῃ ΦΙΛΙΠΠΕ τετάρτῃ.

ΙΔ'.
In

НЕБ ПАВЕ ІРВЕН СЛЦВЕН ЕБЛЖЕН ПТ АЛ ЕТ ПАВЛАВТ

а. Козма. Даміанъ. в. Акінадн. Пигасин. г. АкеѸімъ. д. ІѸники. е. Галактіонъ. є. Писси

й. Гобо. Архистрати҃га Міхаїла. ѿ. ОнисѸо. МарѸона. ї. Єрастъ. Олимпъ

ѿ. Філіпъ. Гргорі. є. Гурі. Само. навівза. ѿ. є. Євпаті. МаѸе. з. Гргорі. й. Плав

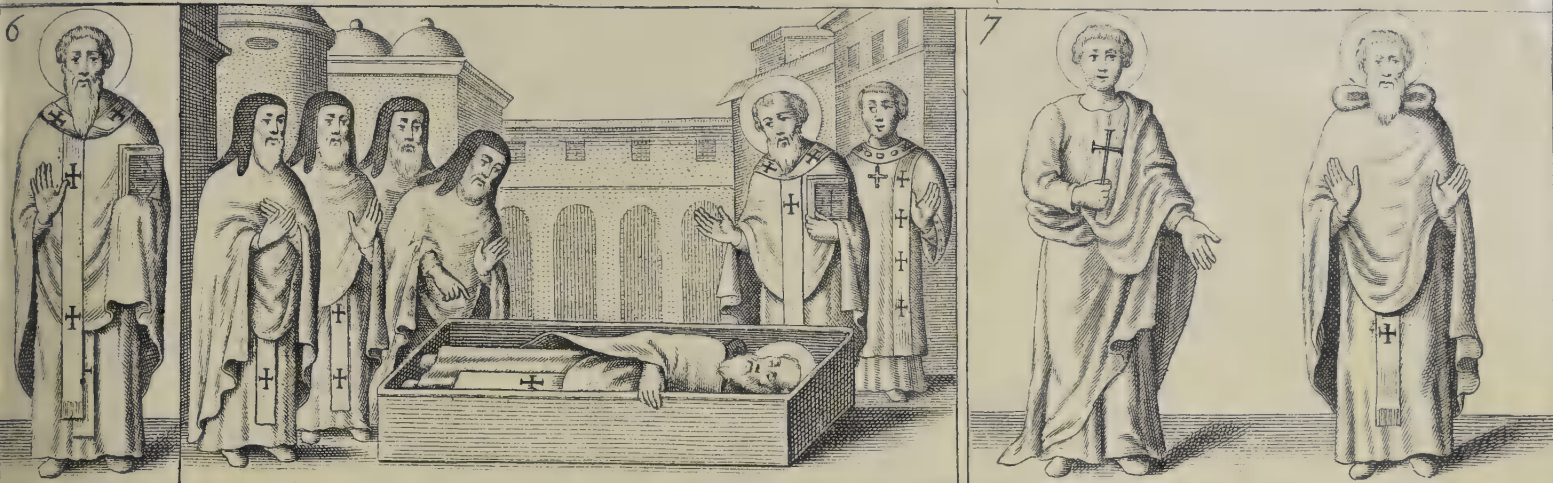
кв. Фанмо. к. АмФілохн. Гргорі. к. Скатеріа. к. Кліменъ. ПѸрб. к. Ал

ІАКОИДѢ ТЪ ПЛАЩА КРЪКѢ БИВОМЪ ПОСЕЮЩИ БОЖИЯ,

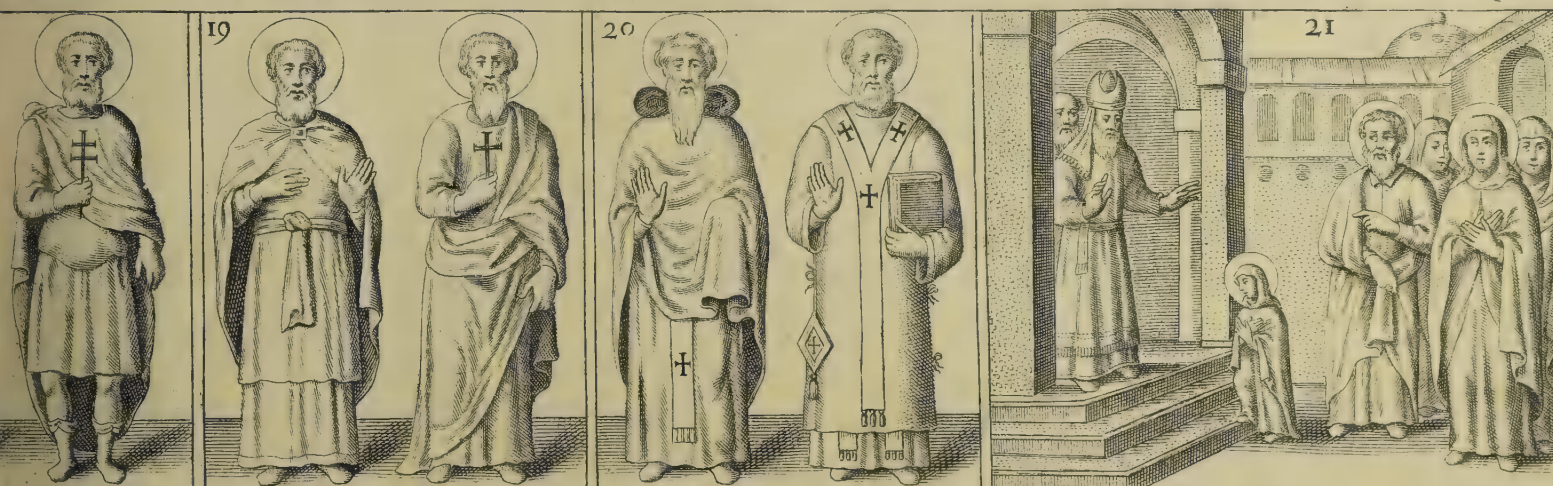
С. ПАВЕЛЪ ПРЕСТАВАРНІЕ ВАРЛААМНА НОВОГРОДСКАГО. З. ІЕРОНЪ. ЛАЗАРЬ

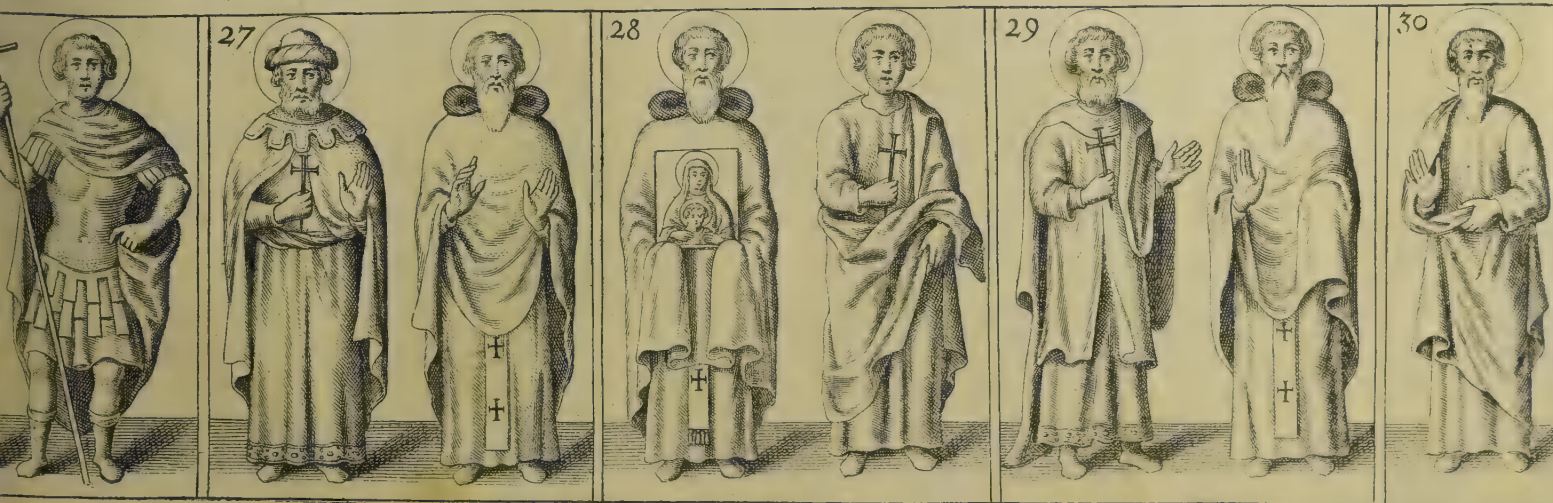
ОНЪ. ФЕОКТИСТЪ. АІ. МИНА. ВІКТОРЪ. СТЕФАНІА. ВІКЕНТІ. ФЕОДОРЪ ВІ. ІОА. МЛ. ПР. ИИЛЪ. ГІ. ІОА. ЗЛА.

РОМА. АІ. АУДІН. ВАРЛАА. К. ГРИГОРІН. ПРОКЛЪ. КА. ВВЕДЕНІЕ ВЪРКО. ПР. ТЫА БЦА.

ГЕОРГІН. КЗ. ІАКОВЪ. ПАЛАДІН. КН. СТЕФАНЪ. ПРИНАР. КО. ПАРАМО. АКАКІН. А. АНАРЕН.

XVIII Kal. In caput decimam quartam appendere PHILIPPE.

Apostolus hic a Latinis colitur i Maji, ubi de filiabus ejus et reliquiis scitu digna lector inveniet : quid autem sit suspendi κακκεφαλῆς quæremus ad xxx diem hujus mensis, ubi idem de S. Andrea dicitur.

IE'. Πῦρ πέμπτη δεκάτ' ABIBON πέφνε χάλκος ETAIPOYΣ.

XVII Kal. Igne ABYBUM, gladio decima aufert quarta SoDALES.

Scilicet Guriam et Samonam, Martyres Edessæ sub Diocletiano, etiam inscriptos hodierno Romano. Acta Latine extant cum encomio, quod Aretham Archiepiscopum Cæsariensem præfert, et necdum Græce potuimus invenire, sicut pridem invenimus Acta.

IϚ'. Ἀκάματον MATΘΑΙΟΝ πῦρ δεκάτῃ κτάνεν ἔκτη.

XVI Kal. MATTHÆUS strenuus sexta dena arsit in igne.

Apostolus hic et Evangelista colitur a Latinis XXI Septemb.

IZ'. Ἐβδομάτῃ δεκάτῃ τε μέγας θάνε ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ.

XV Kal. Post decimam magnum dat septima THAUMATURGUM.

Gregorius hic est, Neocæsariensis in Cappadocia Episcopus : cujus habemus Vitam, a S. Gregorio Nysseno scriptam : encomium a Michaelē Syncello compositum, quod Allatius vidit, necdum reperimus.

IIH'. Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ ΠΛΑΤΩΝΑ ὄρ κατέπεφνε.

XIV Kal. Octava decima PLATONEM interfecit ensis.

Martyr Ancyræ in Galatia, colitur a Latinis XXII Julii, quando dabimus etiam Græce Acta, quæ Latina solum habentur hactenus.

IO'. Ἐννεα καὶ δεκάτῃ βίον ΑΥΔΙΟΥ ἔξεπέρησεν.

XIII Kal. ABDIAS vitam decima nonaque reliquit.

Etiam hodierno Romano additur hic Propheta, ab antiquis Latinis præteritus.

K'. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ κεκλήσκειτο εἰς πόλον εὐρόν.

XII Kal. GREGORIUM ad latum invitat vigesima coelum.

Decapolita hic est, etiam hodierno Romano additus, cujus Vitam et miracula Græce habemus. Utinam etiam haberemus pro hoc ipso die Martyrium SS. Anatolii, Eustachii et Theopisti fratrum in Galatia, quod se vidisse scribit Allatius.

KA'. Βῆ ἱερὸν ΜΑΡΙΗ τεμένος παρὰ εἰκάδι πρώτῃ.

XI Kal. Ad templum inducit vigesima prima MARIAM.

Festivitas hæc, quam nostra Societas hoc seculo plurimum excitavit per Belgium, apud Latinos non admodum antiqua est, sed primum in Europa fuit recepta et Avenione celebrata anno MCCCLXXII, quemadmodum constat ex monumentis repertis inter Scripta Philippi Mazerii Cancellarii Cypri. Monumenta autem illa, una cum altera Vita S. Petri Thomasii Carmelitæ per Carmessonium scripta, anno MDCLXVI liberaliter donavimus RR. PP. Carmelitæ, eadem typis vulgare cupientibus, uti etiam factum est. Atque utinam multo plura et illustriora monumenta suppeterent, quibus sacer iste Ordo ornari possit et locupletari ! Ab hoc certe studio non deterrebit importunus quorundam zelus, quo me sibi, ut hostem Ordinis implacabilem, depingunt, eo quod ineluctabiliter ab ipsismet adjuratus meam de suis

originibus opinionem edicere, invitissimus id fecerim, efficacius multo quam facere me posse credebant. Sed de hoc satis dictum inveniet Lector in Commentario prævio ad Vitam B. Aloysii Rabata Carmelitæ Siculi XI Maji. Ad præsentem festivitatem facit, quod oblata in templo Hierosolymitano Virgo, passim dicatur credaturque, prima inter mortales suam virginitatem sub obligatione voti consecrasset Deo. Hoc autem putamus multo gloriosius ita simpliciter dici, quam si sub restrictione, nescio qua, jam olim prophetico spiritu præcognita, asseratur, multis ante quam nasceretur seculis, causa exemplaris fuisse castitatis sic Deo offerendæ. Nam, etiam hoc posito, verum maneret, quod ipsa vovendæ continentis non imaginarium quoddam, sed verum et efficaciter movens exemplum acceperit ab Eliani instituti (quod fuisse præsumitur) sectatoribus, quibuscum et ipsa et parentes ejus atque avi fuerint in Carmelo familiares. Quod non dissimulanter docent picturæ, tum alibi tum in Florentini monasterii claustris a nobis inspectæ, de quibus picturis, cum fieret, a Magno Hetruriæ Duce Ferdinando interrogatus loci Prior, an earum exempla alia vetustiora haberet, respondisse dicitur ; Has, quæ tunc fiebant, post centum annos antiquas fore. Quomodo responsio ea satisfecerit Duci, viderit is, qui dedit : viderit etiam an picturarum istarum et similium auctor observaverit Bullam Urbani VIII, anno MDCLXII severissime caventis, ne quis .... imagines D. N. Jesu Christi et Deiparæ Virginis Mariæ, Apostolorum, aliorumque Sanctorum et Sanctarum sculpere aut pingere præsumat vel faciat, alio in habitu et forma, quam in Catholica et Apostolica Ecclesia ab antiquo tempore consuevit, nec etiam cum habitu particulari alienjus Ordinis regularis. Virginitatis perpetuæ, non dico votum, sed vel propositum simplex quod attinet, quodque fuit usque adeo contrarium summo in Lege antiqua per filiorum propagationem sperando bono ; ejus, ut Judaismo ignoti, Christianismo frequentatissimi magistram libenter faciam Virginem Mariam, et in hoc putabo me sequi S. Joannem Chrysostomum, qui Homil. 79 in Matthæum, ad festum S. Cæcilie in Breviario Romano transcripta, docet ex eo debere æstimari, quam natura sublimis res virginitas sit, quod in veteri Testamento a priscis illis sanctisque viris culta non fuit. Eamdēque cælestem plane rem esse affirmaturus Ambrosius lib. I de Virginibus, in eodem Breviario ad Officium Commune de iisdem relatus, Quis, inquit, neget hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facile invenimus in terris, nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descendit : Objiciensque sibi Eliam, nullius corporei coitus cupiditatibus permixtum, ut hunc sine sequela fuisse ostendat, reponit præmia singularia et unice ipsi reddita, qui ideo curru raptus ad cælum, ideo cum Domino apparet in gloria, ideo Dominici venturus est præcursor adventus.

Δευτέρῃ εἰκάδι ΚΙΚΙΛΙΑΝ τάρων ἀμφὶ λούτρον.

CICILIAM necat in balneo vicena secunda.

KB'.

X Kal.

Antiquissima et sincerissima habentur hujus sanctæ Virginis Acta, quorum notitia videtur admodum sero perlata ad Græcos, per auctorem multo juniorem Metaphraste : unde etiam nec in Moscovitica tabula hæc Sancta reperitur : quod indicio nobis est Metricam hanc Ephemeridem trium aut quatuor seculorum ætatem vix superare.

Εἰκάδι καὶ τριτάτῃ θάνατος λάβεν ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ.

Bis dena ac terna mors AMPHILOCHION aufert.

KT'.

IX Kal.

Episcopus Iconii, etiam hodierno Romano adscriptus, cujus Acta auctore Metaphraste habemus : antiquiora tum ipsius tum aliorum omnium, ab eodem Metaphraste exornatorum, malleus invenire : placet enim nobis simplex

στυπὸν, præ cuiuscumque ectypi, fallaci sæpius,

ΚΔ'. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ θανάτου νέφος εἶλε τετάρτη.
VIII Kal. GREGORIUM involvit quarta et vigesima morte.

Est hic Agrigentinus Episcopus, cujus Acta, a Metaphraste conscripta, cum nobis haud parum fabulosa viderentur; multo magis talia credi cœperunt, postquam ad eorum fontem pervenimus: alia scilicet longe prolixissima, nomen præferentia Leontii Sabaitarum Hegumeni, tamquam plurium rerum oculati testis. Tanti refert, etiam fabulas sua in origine descriptas habere, ad veri falsique discrimen faciendum. Menæa, quamvis hexametron istud habeant, ipsum tamen cum Canone et Elogio eodem quo Amphilochium die referunt, et sic etiam Moscorum tabulæ uno utrumque die jungunt.

ΚΕ'. Πέμπτη ἄορ κατέπεφνεν εἰκάδι ῥήτορα κόρη.
VII Kal. Facundam cædit vigesima quinta puellam.

HÆCATERINAN Græci, Latini CATHARINAM appellant. Acta apud utrosque quantum habent admirabilitatis, tanto etiam plus difficultatis patiuntur ad obtinendam fidem. Nihilo levior obicitur molestia circa sacri corporis ad montem Sinai translationem: indubitabilem illam quidem, quoad substantiam; sed, quoad auctores ejus ac tempus, perquam obscuram. Hoc certum; nullam esse Sanctam, cujus samè cultusque primis post persecutiones seculis ignotior, celebrior autem ætatibus posterioribus fuerit, non solum in Orientali, sed etiam Occidentali Ecclesia. In nostro certe Belgio, ut de aliis taceam regionibus, haud facile reperias ullam urbem, ac ne oppidum quidem vel municipium, ubi hæc Sancta non haboat vel altire vel templum; quod factum esse non potuit, nisi propter illustria et frequentia ac nota passim miracula, ad ejus invocationem patrata, quorum habemus varia specimina MSS. et imprimis Germanicam relationem perquam authenticam, de Reliquiis et cultu in Greverodensi Canoniarum Regularium diœcesis Coloniensis monasterio, unde non sine miraculis aliquid communicatum fuit civitati Bruxellensi. Plura et pluribus ex locis colligenda speramus, prius quam ad hunc mensem Opus nostrum pervenerit, eaque tam certa atque testata, ut obmutescere faciant obgannientium hæreticorum ora. Quid enim si nomen ejus et sepulcrum seculis aliquid primis a martyrio occultum habere voluit Deus, sicut S. Rosaliæ corpus in Sicilia: an non potest illius, postmodum ut voluit revelati, veritatem reddere populis Christianis per indubitabilia miracula certam? Non ita modicæ fidei sumus: nec tamen etiam tam credulæ, ut religioni nobis ducamus dubitare de Actis acceptis per Græcos, quorum minus discreta facilitas varia de Sanctis commenta suscepit Latinisque communicavit severioris examinis egentia. Expolivit ea Metaphrastes: auctorem primum, sub alieno tamen nomine latentem, videtur invenisse Allatius, quando Græca reperit hoc fine terminata, Hæc ego Athanasius scribe, famulus Domine meæ Ecaterinæ composui commentarias ipsius, in omni sapientia. Utinam hæc nobis inveniat aliquis! Interim præsumere possumus, eadem fide auctorem prodire cum titulo famuli et scribæ ipsius Sanctæ, qua similem titulum assumpserunt auctores Passionum, quas habemus, de SS. Georgio ac Theodoro; de quibus fortassis præstaret nihil scriptum fuisse, quam scriptum fuisse sine solido veterum auctorum fundamento.

Κς'. Εἰκάδι ἕκτη ἄλυπον ΑΛΥΠΙΕ βῆς εἰς οἶκον.
VI Kal. ALYPIUM absolvit luctu vigesima sexta.

Monachi hujus Stylitæ, sub Heraclio Imperatore Florentis, Vitam, hactenus intactam, habemus. Utinam sic etiam haberemus Acta ejus, quem hoc quoque die colunt Græci, S. Niconis Armeni, cognomento Μετανοεῖτε, id est, Pœnitentiam-agite! Acta, inquam, laudata Baronio, visa Allatio. Frustra ea Romæ quæsisivimus in Sfortiana, ubi fuisse dicebantur, Bibliotheca.

Εἰκάδι ΠΕΡΣΗΣ ἐβδομάτῃ σφάγη ἐκμελισθεῖς.
Membratim PERSAM vigesima septima scindit. KZ'.
V Kal.

Videlicet Jacobum, Intercisum dictum a martyrii genere, quod sub Isdigerde toleravit, hodierno Romano inscriptus. Græca ejus Acta duplicia habemus: præter quæ adhuc alia in Vaticano reperimus, solis verbis modice diversa: quin etiam quarta nobis indicat Allatius pag. 121, quæ non credimus multo plus discrepare.

Εἰκάδι ὀγδοάτῃ τε ΝΕΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ κράτα θράσαν.
Excussit STEPHANO vicena octava cerebrum. KH'.
IV Kal.

Constantinopoli sub Copronymo id factum: præter Acta exornata a Metaphraste, quorum merito locum accipit in hodierno Romano, habemus antiquiora ac proinde et meliora alia.

ΠΑΡΑΜΟΝΟΝ δ' ἐνάτῃ κτάνον εἰκάδι ἑγγεα μάκρυα.
PARAMONUM tradit vigesima nona necandum. KΘ'.
III Kal.

Martyr sub Decio, et Romano hodierno inscriptus hic est: nos Acta habemus.

Σταῦρον κακκεφαλῆς τριακοστῇ ΑΝΔΡΕΑΣ εἴλη.
Ter decimā ANDREAS Crucis ardet scandere lignum. A'.
II Kal.

De forma crucifixionis ejus librum parare cœperat Joannes Jacobus Chiffletius, Archiater Regius, libris editis et eruditione clarus: sed mori se videns, multa in hanc rem collecta nobis in amicitia pignus donavit, ex picturis sculpturisque antiquis omnia; sicuti et alia nonnulla sedulitatis ad omne argumentum antiquarium se extendentis emolumenta. Edidit de eodem Sancto Apostolo librum integrum Andreas Saussayus, jam senior, adeoque et judicio maturiori longe quam quo Gallicanum Martyrologium, identidem nobis improbandum, junior coagmentavit. Quid autem sibi vult in hexametro hujus diei τὸ Κακκεφαλῆς, quod jam ad XIV hujus mensis, ubi de S. Philippo Apostolo, verti, in caput? An capite in terram verso, sicuti de S. Petro legitur, suspensum etiam Andream credidit Poeta? Si credidit, haud facile impetrabit aliorum assensum, qui Acta a Presbyteris Achaiæ conscripta, ut ipso eorum initio dicitur, pro legitimis recipiunt. Non enim cum tali crucifixionis modo stare potest biduana prædicatio ad populum circumstantem, qualis ibi describitur. Ipsa vox ex duabus contracta haud dubie est, diciturque κακκεφαλῆς pro κατὰ κεφαλῆς, sicut καππέδιον pro κατὰ πέδιον apud Homerum. Il. 2, secundum explicationem Eustathii. Si præpositio κατὰ æque cum genitivo atque cum accusativo posset verti secundum, posset etiam Sancti caput non physicum sed morale intelligi, Christus scilicet, secundum cujus exemplum crucis supplicium sustinuerunt Philippus et Andreas. Notandum est denique cognomentum Protopleteti, id est, primo vocati: quo passim a Græcis indigitatur hic Apostolus, cujus etiam prolixum in Menæis. Ὑπόμνημ. a suo tempore non erit negligendum: se! neque encomium quod habemus ab Arsenio Episcopo Corcyrensi conscriptum.

VIDE APE TOM.
VII MAJI
NOT. 11

NOVEMBER

MOSCORUM FIGURATUS.

I **COSMAS, DAMIANUS** † Medici Confessores.

II **ACYNDUNUS, PEGASIVS** † et socii Martires.

III **ACEPSIMAS** † Martyr. *Possevino Acceximus nomine corrupto.*

IV **JOANICIUS** † Monachus. *Possevino perperam S. Mart. Onicius.*

V **GALACTION, EPISTIME** † Conjuges Martires.

Et hic ignotum S. Mart. Julacii nomen obtrusum est Possevino.

VI **PAULUS** † Episcopus Constantinopol.
OBITU BALAAMI NOVOGRODENSIS.

Ita interpres Belga et consentit Ohilewicz. Est autem Novogradum ex potentioribus et vetustioribus Moscoviticæ monarchiæ urbibus, unde et sibi titulum unum ex primariis Dux ipse sumit. Multa de ejus urbis fortuna historici, sed nihil de Barlaamo, de quo propterea instructionem pleniorē cupidissime expeto. Possevinus S. P. Vorlamam scripsit.

VII **HIERON** † Martyr.
LAZARUS † in monte Galileo.

Hujus Anachoretæ vitam et miracula, scripta per Gregorium Patriarcham, vidisse se ait Allatius: nos ea necdum reperimus, nec ubi sint querenda divinamus; gratias proinde multas debemus ei, qui ipsa communicaverit, vel saltem indicaverit.

VIII **SYNAXIS ARCHISTRATEGI MICHAELIS** †

IX **ONESIPHORUS** † discipulus Pauli,

Colophonis (ut voluit) Episcopus datus, colitur a Latinis, cum servo suo Porphyrio, Martyrii socio, vi Septembris: Possevino non recte Anisiphorius.

MATRONA † Sanctimonialis.

X **ERASTUS, OLYMPION, RHODION, QUARTUS.**

Omnes discipuli Apostolorum, dicti etiam Apostoli. Ex his colitur a Latinis Erastus ut Philippensis Episcopus xvi Julii; Quartus iii Novembris: pro Rhodione Possevino dictatum est nomen Radioni.

XI **MENAS** † Martyr. *Possevino obrepsit nomen Minsaiti.*

VICTOR, STEPHANIA, id est, CÔRONA †

Per Martyrum, sub Antonino celeberrimum, hisce nominibus Latini celebrant xiv Maji; ubi docemus, plura hujusmodi parva necessario admittenda videri, locis ac temporibus variis.

VINCENTIUS † Diaconus Martyr,

Valentiæ in Hispania passus sub Diocletiano martyrium, ubique gentium celeberrimum; cujus historiam dedimus xxii Januarii, quando colitur a Latinis.

THODORUS † Studita.

Celeberrimi apud Constantinopolim cœnobii Hegumenus, scriptor et Confessor sub iconomachis illustris; quem in Romani Martyrologii recognitione nequaquam credo prætermittendum a Baronio fuisse, si tunc nota habuisset ejus Opera et Epistolas, quibus deinde a Sirmondo nostro, tunc Romæ Theologicis studiis operam dante, Latine sibi ex parte redditus, usque adeo ornavit Annalium suorum tomum ix. Defectum supplevit Urbanus VIII; et Sanctum, de tota Ecclesia optime meritum, jussit inscribi Martyrologio. Vitam habemus Græce scriptam a Michaelē monacho: aliam sub ejusdem auctoris nomine indicat Allatius; quam si haberemus, discernere forte possemus, utra vere Michaelis sit. Habemus præterea encyclicam de Sancti morte epistolam: nihil autem in commune bonum magis de eo desideratur, quam operum atque epistolarum ejus omnium editio, cui rei ut intelligo Parisiis nunc perquam serio incumbit aliquis ex nostra Societate.

JOANNES ELEEMON PATR. † Alexandri- nus. XII

NILUS † Monachus

Tempore Mauriti Imperatoris. Scripsit Ascetica, quæ habemus Græco-Latine edita a Joanne Francisco. Snaresio Episcopo Vasionensi: alias quasdam ejus lucubrationes, eodem modo in lucem dandas, ibidem habet R.P. Petrus Possinus, nostri laboris adjutor indefessus. Nili autem nomen etiam hodierno Romano est additum.

JOANNES CHRYSOSTOMUS. † XIII

PHILIPPUS † Apostolus. XIV

GREGORIUS Episcopus.

Omnino ignotus nobis est, Indigenarum forsitan aliquis, de quo plura docere nos deberent Rutheni: interim pro eo, cum bona ipsorum venia, substituitur.

JOSAPHAT Episcopus Polocensis Martyr.

Occisus a schismaticis anno mdcxx, et post accuratum causæ examen Beatis Martyribus adscriptus ab Urbano VIII. Vitam illius hoc die dabimus, nec non Processus ac documenta alia, quæ Secretarius sacræ Congregationis Rituum nobis dignabitur communicare; sicuti facturum se nobis gratiose obtulit Illustriss. Bernardinus Casalius, istud nunc officium gerens, sed prius forsitan quam promissa valeat expedire ad Purpuram Cardinalitiam, ad quam communi Romanorum voto pridem designatur, evehendus, sub hoc felici Innocentii XI, sola promovendorum merita æstimantis, Pontificatu.

GURIAS, SAMONAS, ABIBUS DIACONUS † Martyres. XV

Possevino

obtrusum hic monstrosum nomen S. Mart.

XVI EUPATIUS Episcopus.

Æque ignotus nobis ac præcedens Gregorius : de quo vel ideo magis doceri cupimus, quod non ut hic secundo post Apostolum Philippum loco, sed primo ante Matthæum inveniatur positus.

MATTHÆUS † Apostolus Evangelista.

XVII GREGORIUS † Thaumaturgus.

Possevino perperam oblatus cum titulo Sancti Martyris.

XVIII PLATON † Martyr.
ROMANUS † Martyr.

Antiochiæ in Pisidia, cum Barulo puero, sub Galerio etiam hodierno Romano adscriptus, de quo extant duæ S. Joannis Chrysostomi orationes.

XIX ABDIAS † Propheta.
BARLAAM † Martyr.

Laudatur a S. Basilio, et inscribitur Romano hodierno: laudasse eundem dicitur et S. Joannes Chrysostomus, sed ejusmodi Oratio non invenitur.

XX GREGORIUS † Decapolita Monachus.
PROCLUS † Patriarcha Constantinop. Extant
ejus Opera Græco-Latine edita : utinam etiam Vita!XXI INTRODUCTIO IN TEMPLUM VIRG. MAR-
RIÆ. †XXII PHILEMON † Apostolus. Etiam Romano hodie-
no scribitur.XXIII AMPHILOCHIUS † Episcopus.
GREGORIUS † Episcopus.

XXIV ECATERINA. † Virgo Martyr.

Die sequenti apud Græcos et Latinos. Apparet autem errore quopiam factum esse, ut locum et diem hæc Sancta mutaret, cum Sanctis Clemente et Petro, qui ad hanc XXIV spectant, hic vero perperam adscribuntur diei XXV. Ceterum non est hic error solius sculptoris : idem enim in Kalendario Possevini invenitur. Antequam porro hujus S. Ecaterinæ cultus invalesceret apud Græcos, primus in Officio divino locus erat ei, qui nunc secundum habet, S. Mercurio, cujus Acta a Metaphraste exornata habemus, et his vetustiora Latina cum laudatione Nicephori Gregoræ. Habent autem etiam Rutheni suum Mercurium, apud Smolenskum, qui quantam intulerit Tartaris stragem anno MCCXXXVI, apparitione Deiparæ ad hoc excitatus, narrat Kojalowicz; sed oblitus diem quo colatur notare. Erit interim aliquis forsitan qui eum nos doceat, ut proprio suo loco detur a nobis historia de imagine Miraculosa Korsunen-si B. Virginis Mariæ, cui ipsius Mercurii innexa gesta sunt, haud usquequaque (ut verum fatear) a fabulositatis specie remota.

XXV CLEMENS † Papa Martyr.

Quomodo ejus corpus a SS. Cyrillo et Methodio, Slavorum Apostolis, inventum sit in Chersoneso, ubi exilium et martyrium tulerat, indeque allatum Roma, dictum est ad horum diem IX Martii. Quomodo vero ejusdem corporis pars notabilis delata paulo post sit ad

monasterium, sub ejus nomine in Piscaria insula, per Ludovicum Pium Imperatorem ædificatum, disci poterit ex historia loci, edita post tomum 6 Italiæ sacræ Ughelli. Quomodo denique idem Sanctus vere fuerit secundus Petri successor post Linum, et tamen usque ad Trajani tempora vixerit, sed deposito pridem Romano Pontificatu, jam dumtaxat Apostolicus Episcopus; vide sis explicatum ante tomum I nostri Aprilis. Simul omnia accuratius examinari et confirmari poterunt ad diem XXIII Novembris quando S. Clemens a Latinis colitur. Interim optamus ut ejus miracula, ab Ephremio Chersonis Episcopo scripta, quorum nunc solum habemus partem, inveniuntur integra.

PETRUS † Episcopus Martyr,

Imo Martyrum sigillum dictus Græcis, quia ultimus Alexandriæ, sicut prædixerat, sanguinem fudit auctoritate publica. Acta ejus aliqua Græco-Latine Combesius edidit, Latina antiquiora habentur, neutra sincera satis, uti apparebit cum ea examinabuntur die sequenti, quando a Latinis colitur. Interim vide quæ de anno mortis diximus II Maji in Vita S. Athanasii cap. 2 : et ex duabus circa annum mortis sententiis propositis, elige quam lubet : mihi absque præjudiciis rem consideranti, posterior majis expedita facilisque videtur : utpote nullam vim inferens Eusebianæ chronologiæ et finitæ cum Petri morte persecutioni.

ALYPIUS † Stylita ;

XXVI

Possevino Olympius : nec mirum nam etiam in nostra tabula invenitur superposita ceteris littera M, in nomine hujus Sancti omnino redundans : antiquus ergo error est.

GEORGIUS † Megalomartyr.

Idem qui XXIII Aprilis, sed hoc die peculiarem cultum Constantinopoli habens, propter Encæniam seu dedicationem templi in Cyparisso.

JACOBUS † Intercisus, Martyr.
PALLADIUS Monachus.

XXVII

Quis aut cujus nescio : nam hic suspicari eum, qui Græcis ad XXVIII Januarii notus est, fundamento caret : ergo Indigenam potius opinabor, et ab indigenis expectabo doceri.

STEPHANUS † Monachus Martyr.
IRENARCHUS † Martyr.

XXVIII

Sub Diocletiano passus est in Armenia. Habemus quædam ejus Acta Græca.

PARAMONUS † Martyr.
ACACIUS † Presbyter,

XXIX

Socius Martyrii Paramono, cumque eo hodierno Romano adscriptus, non debuerat uti monachus exprimi ; licet ita habeat prototypum Moscoviticum.

ANDREAS † Apostolus.

XXX

Hunc primum Moscæ prædicasse gloriatur coram Possevino Dux eorum Joannes Basilides, eoque parem Romanis facit gentem suam, ut quæ nihilo serius quam ipsi fidem exceperit. Sigismundus vero Herberstenius, Rutheni, inquit, in Annalibus suis aperte gloriantur, ante Woldimerum et Olham, ejus aviam, quæ anno mundi VI ∞ CCCCLXIII Christi DCCCLV dicitur baptismi causa Constantinopolim profecta, eum ibi cum Helenæ nomine

nomine suscepisse, nec tamen potuisse filium Swatoslaum ad fidem quoque Christianam inducere : gloriantur, inquam, ante illos, terram Russiæ esse baptizatam ab Andrea Christi Apostolo, quem ex Græcia ad ostia Borystenis venisse ipsi affirmant, et adverso flumine ad montes, ubi nunc Kiovia est, navigasse, atque ibi omnem terram benedixisse et baptizasse, Crucem suam illic collocasse, prædixisseque magnam ibi gratiam multasque ecclesias Christianorum futu-

ras. Post inde usque ad fontes Borysthenis venisse in Wolock lacum magnum, et per fluvium Lowa descendisse in Ilmer lacum, unde per fluvium Wolodow, qui ex eodem lacu fluit Novogardiam, inde fluvio eodem in Ladoga lacum et Heva fluvium, atque in mare usque, quod ipsi Waretzkoïæ appellant, nos Germanicum, inter Winlandiam et Livoniam, Romam navigando pervenisse.

DECEMBER

GRÆCORUM METRICUS

A'. Kalend. **Π**ρώτη ἐκ βίῳ τοιο Δεκέμβριον ὄχετο ΝΑΟΥΜ.
Ex vita NAUM pellit lux prima Decembris.

Prophetam hunc etiam hodierni Romani tabulæ receperunt.

B'. IV Non. Δευτερίη ΑΒΑΚΟΥΜ ἀνέβησατο εἰς Θεοῦ ἄστυ.
Divina ascendit ABACUC ad templa secunda.

Colitur a Latinis xv Januarii.

Γ'. III Non. Φαίδιμος ἐν τριτάτῃ ΣΟΦΟΝΙΑΣ ἦτορ ἀφῆκεν.
Cœlo animam clari SOPHONIÆ tertia misit.

Hunc quoque recentius adscriptum Martyrologio invenimus.

Δ'. II Kal. ΒΑΡΒΑΡΑ ἀμφὶ τετάρτῃ χειρὶ τοκέος ἐτμήθη.
Ense feri patris jugulatur BARBARA quarta.

Sancta hæc Martyr, quam apud Græcos Latinosque ævi sequioris est celebris, tam fuit ignota antiquioribus æque ac S. Catharina; quicum hoc etiam commune habet, quod Acta valde incertæ sint fidei : sed minime incerta obscuraque sunt miracula, in favorem moribundorum ad ejus invocationem patrata. Corpus venerari se credunt Veneti, in templo olim Cracigerorum, nunc Societatis nostræ, ubi ipsum in proprio sacello super aram spectavimus, per crystallinam arcam, compage integra pretiose indutum anno MDCLX. Interim aliud corpus ex cœmeterio Calixti Roma translatum Placentiam, ad monasterium S. Xisti, legimus; et translatio ea adscribitur Carolo Magno, qui dictum monasterium pro sorore sua Amelberga fundaverit; supponunturque Christiani, expeditione militari in Ægyptum Orientemque ducta, expugnasse Nicomediam, indeque illud Romam attulisse. Quæ omnia sic temere videntur consarcinata, postquam anno MCCCLXXVII recognitum est sacrum depositum fere integrum, excepto capite quod Romæ servatum sit, cum aliis nonnullis ejusdem Reliquiis. Sed uti Constantinopoli primum inclaruit hæc Sancta, postquam delatum eo fuit corpus, quod Veneti nunc habent : sic horum potior esse videtur causa. Encomium Græce scriptum a Georgio Grammatico laudat Allatius, quod necdum vidimus.

E'. Nonis Θεσπέσιος πέμπτη ΣΑΒΒΑΣ πόλου ἔντος ἐνήχθη.
Quinta SABAM celsi perduxit ad atria cœli.

Etiam ab Romana Ecclesia jam olim inter divina cultus fuit insignis hic in Palestina monachorum ductor : quorum Romæ antiquitus monasterium Græci ritus fuit : nunc, redivitibus Germanico Collegio applicatis, ecclesia perseverat. Vitam scripsit Cyrillus, idem qui vitam S. Euthymii : ejus genuinam phrasim, jam olim Latine Maji T. I.

redditam, in Basilicæ Lateranensis archivo reperimus : qualem antea ex vetusto codice Leodiensi acceperamus : restat ut Græcus ejus contextus inveniatur : nam quæ habetur apud Lipomanum et Surium Latina, estque etiam apud nos Græca; æque ac alia, in Vaticana et Florentina bibliothecis reperia, hoc principio, ut sensu forte convenient, verbis diversæ sunt; incertum quo auctore mutatis vel interpolatis, nec enim in alterutra Metaphrasten agnoscit Allatius.

ς'. VIII Id.

Εκτῇ ΝΙΚΟΛΑΕΩ γ' ἐφάνη βίῳ τοιο τελευταῖ.
NICOLAI fato clarescit sexta supremo.

De hoc sancto Myrcensium Episcopo, etiam per Occidentem nostrum celeberrimo, post corpus Barium in Apuliam translatum, plurima Græce ac Latine habemus, quæ longum sit enumerare. Prodigiosi autem liquoris, ex ossibus scatentis miraculum etiam alibi ostenditur. Nam Wormatiæ, in sacrario ecclesiæ Cathedralis, vidimus onno MDCLX phialam, ejusmodi liquore plenam cum articulo digiti; ex quo ille sic dicebatur emanare, ut quantum eximeretur, tantum succresceret. Olim autem, antequam Magistratum loci invaderent hæretici, cum liberior et ferrentior pietas civium pluries ex eo posceret aliquid, ipsumque copiosius et liberalius distribuebatur, etiam supereffluere solitum salutarem istum liquorem, dicunt.

Ἐβδομήτ' ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ποτὶ ἄμφοτον ἦλθεν ὁδῶς. Ζ'.
Ad cœlum AMBROSIIUM conscendere septima vidit. VII Id.

Vitam ejus Metaphrastes Græcam fecit, Allatio iudice, qualem nos habemus : ejus autem apud Græcos colendi æque ac S. Gregorii Papæ, occasionem primam esse reor, vel ipsas eorum vitas, vel illustriora quædam Opera, ex Latina in linguam ipsorum conversa. Neutrum Sanctis Hieronymo et Augustino obtigit; ideoque neuter horum fastis Ecclesiæ Orientalis adscriptus est. Ceterum anniversarius hic dies est Ordinationis Episcopalis, non mortis Ambrosianæ. Hic siquidem aut Paschali festivitate aut Quadragesimali jejuniis solitus occupari, adeo paulatim obscuratus fuit, ut Eruditis viris magnum disputationis argumentum præbuerit, aliis aliter sentientibus de ipso die, deque anno quo mors illa contigit. Quæstionem definivisse videmur post Diatribam Præliminarem ad tom. i Aprilis, ac demonstravisse, quod sanctus Doctor obierit anno vulgaris Æræ CCCXCVIII, xvii Aprilis, quinque mensibus post mortem S. Martini Turonensis.

Ὁγδοῦντῃ ΠΑΤΑΠΙΕ γλῶσς πέδον ἀμπεπατίσας.
ΠΑΤΑΠΙΕ octava viridantia circuis arva.

Η'. V Id

Floruit is Constantinopoli Solitarius, inscriptus etiam Romano hodierno. Vitam S. Andreas Cretensis composuit, ejusque illustre compendium fecit Metaphrastes, quod

apud Lipomanum et Surium Latine extat. Græci in Codicibus vidimus, necdum curavimus excerpere.

Θ'. Τῇ δ' ἐνάτῃ ΜΑΡΙΗΝ θεομήτορα σύλλεξε ANNA.
v Id. Deiparam nona pia concipit ANNA MARIAM.

Immaculatam fuisse hanc Conceptionem ob originali humani generis labe, Catholicorum plerorumque adeo certa nunc tenet fides, gravissimis Pontificum Summorum decretis corroborata, ut ad piæ circa hoc sententiæ defensionem, etiam voto solenni se obstrinxerint pleiæque in Europa Academiæ, et ad extremam ejus definitionem a Sede Apostolica petendam religiose conspirarint omnes fere Principes Christiani, peculiari autem studio fervoreque Austraci. Latini festum hoc agunt die præcedenti.

Γ'. Εὐκέλκδος δεκάτῃ ΜΗΝΑΣ ξίφει αὐχένα δῶκεν.
iv Id. Famosus decima MENAS dat colla securi.

Martyr Alexandriae hic fuit sub Maximiano, cum sociis Hermogene et Eugrapho, cum quibus etiam inscribitur hodierno Romano: Acta Græca duplicia habemus, non item encomium quod Theophanii Cæsariensis Episcopi nomen apud Allatium præfert.

ΙΑ'. Ἐνδεκάτῃ ΔΑΝΙΗΛ στυλοδάμωνεῦρτο τέρμα.
iii Id. Undecima, DANIEL, finem sortire, Styliæ.

Habemus Acta Græca, quæ Metaphrastes scripsit, et Latina edidit Lipomanus. Nomen additum est hodierno Romano.

ΙΒ'. Ἀμφὶ δωδεκάτῃ ΣΠΥΡΙΔΩΝ βίστον λίπε τὸν δε.
ii Id. Bissena SPYRIDON vitam hanc terrasque reliquit.

Colitur a Latinis antiquitus XIV hujus, Episcopus in Cypro: habemus duplicem ejus Vitam Græcam, requirimus tamen adhuc unam, istis fortassis præferendam, quam vidit laudatque Allatius, ut a Theodoro Episcopo Paphi scriptam.

ΙΓ'. Τούς γε σὺν ΕΥΣΤΡΑΤΙΩ δεκάτῃ τρίτῃ ἔκτανεν ἄορ.
Idib. EUSTRATIUM et socios decimam post tertia mactat.

Socii fuerunt Auxentius, Mardarius, Orestes, omnes Martyres in Armenia sub Diocletiano: referunturque etiam in hodierno Romano. Habemus Acta Græca, prout ea expolivit Metaphrastes, quæ apud Lipomanum et Surium leguntur Latina.

ΙΔ'. Πρίσιν ἀλύξας ΘΥΡΣΕ θάνες δεκάτῃ γε τετάρτῃ.
XIX Kal. Quarta post decimam fuge serram, et occide, THYRSE.

Colitur a Latinis cum sociis Leucio et Callinico XVIII Januarii, ubi eorum Acta ex Latinis quoque MSS. dedimus: omissis aliis, quæ Metaphrastes compilavit, Philemonis et sociorum Acta admiscens, qualia fere data sunt, ubi de Philemone egimus, VIII Martii. Habemus nihilominus ipsius Metaphrastes compilationem Græcam.

ΙΕ'. Θεῖον ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ δεκάτῃ πέφνε φάσγανον πέμπτῃ,
XVIII Kal. Ensis ELEUTERIUM decima quartaque necavit.

Illyricis Episcopus datus, et Romæ cum Anthia matre passus, commemoratur a Latinis XVIII Aprilis, quando Historiam Passionis ejus multimodis fabulosam esse ostendimus: cultum apud Æcanenses et Reatinos probavimus. Nostrum de Actis illis judicium eatenus per litteras approbavit Joannes Ludovicus Schonlebius, Car-

noliæ inferioris Archidiaconus, patriarum antiquitatum studiosissimus, ut putet magnam his tenebris affundi lucem posse, si Episcopus Illyrici a Romano Martyre distinguatur, cum quo male fuerit a Metaphraste confusus: Metaphrastis enim esse, quæ Græca habentur, cense! Allatius.

Ἐκτῇ καὶ δεκάτῃ ΑΤΤΑΙΟΝ γαῖα συνέσχευ.
AGGÆUM tellus sexta decimaque recepit.

Ις'.
XVII Kal.

Colitur hic Propheta apud Latinos IV Julii.

Ἐβδομάτῃ δεκάτῃ ΔΑΝΙΗΛ τάμον, δε βλέπε μέλ-
λον.

Septima post decimam DANIELI colla rescindit.

XVI Kal.

Juxta fabulam scilicet relata in Menæis, qua finguntur Tres pueri et denique ipse Daniel, post mortem Nabuchodonosoris ac Regum successorum ejus, a Rege quodam Attico successive decollati mutua capita excepisse; cumque ea essent corporibus suis restituta per miraculum, omnes ab Angelo sepultos esse in monte Gebul: ubi quadringentesimo post Christi resurrectionem anno etiam ipsi resurrexerint, ac rursus obdormierint. Omnia autem hæc conficta videntur occasione pariter inventorum corporum: qua de re pluribus agemus XXI Julii, quando antiquitus a Latinis colitur Propheta Daniel. Sociorum nomina ab iisdem Latinis hoc mense Decembri, sed die præcedenti commemorantur.

Ὁγδοάτῃ δεκάτῃ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ῥοπαλίσθη.
Cæditur octava decimaque SEBASTIANUS.

ΙΗ'.
XV Kal.

Notissimus sub Diocletiano Martyr, Defensoris ecclesiæ titulo honoratus a S. Caio Papa, colitur a Latinis XX Januarii, quando ejus Acta illustravimus, variarumque reliquiarum ejusdem translationes et miracula.

Ἐννεα καὶ δεκάτῃ ΒΟΝΙΦΑΤΙΟΣ αὐχένα τμήθη.
Collum offert nona et decima BONIFACIUS ensi.

ΙΘ'.
XIV Kal.

Colitur a Latinis XIV Maji, quando ejus Acta illustrata damus.

Εἰκάδι ΙΓΝΑΤΙΟΣ θάνε γραμφηλῆσι λεόντων.
Dentibus IGNATIUM laniat vicena leonum.

Κ'.
XIII Kal.

Vide quæ dicta de eo XXIX Januarii, et Acta apud nos I Februarii.

Ἐκατον εἰκάδι πρώτῃ ΙΟΥΛΙΑΝΗΝ ἐρατεινήν.
Dai JULIANAM vigesima prima necandam.

ΚΑ'.
XII Kal.

Martyr Nicomediæ sub Maximiano colitur a Latinis XVI Februarii, quando corpus Cumas in Italiam translatum fuit. Extant ejus Passiones quædam Græcæ in MSS. Vaticanis, necdum a nobis transcribi curatæ. Colunt hoc die Græci etiam S. Paulum in Latto, cujus præclaram Vitam habemus, sed deest nobis encomium ejusdem cum enarratione miraculorum, ab Allatio visa laudataque quod hic volui indicare.

Καύσθη ΑΝΑΣΤΑΣΙΗ πυρὶ δευτέρῃ εἰκάδι λαύρῳ.
Plectit ANASTASIAM vicena secunda per ignem.

ΚΒ'.
XI Kal.

Vide quæ diximus XXIX Octobris, hic autem nota peculiare ipsi cognomen τῆς φαρμακολυτρίας, id est Solutricis veneficiorum, sub quo ei hoc proprium festum, sed commune cum S. Chrysogono; ut non aliam quam Romanam, Publii conjugem, scias pose intelligi.

Εἰκάδι καὶ τριτάτῃ ΔΕΚΑ ἐν ΚΡΗΤΗ τάμον ἄνδρας.
Ense DECEM CRETAS vigesima tertia mactat.

ΚΓ'.
X Kal.

Nominantur

Козел.

ДЕКЕМКРІЙ· ІТОСЛОВЪЗЖОПРЕИДЕДВ

а. наумз. в. абакум. г. с. фийи. д. в. вара. и. ѿама. е. саба. ж. н. ікола. з. а. в. р. о. с. т.

г. і. в. с. б. а. т. а. у. з. е. н. з. и. н. в. у. г. е. н. і. м. а. д. а. б. р. е. с. т. а. і. т. і. р. e. з. л. e. y. к. н. і. e. і. в. л. e. y. t. e.

и. в. а. і. а. м. і. х. а. н. ѿ. в. н. і. ф. а. к. і. а. г. л. а. д. і. м. о. л. а. к. і. г. н. а. т. і. ф. і. л. о. г. о. н. к. а. н. у. л. і. а. н.

к. е. р. о. ж. е. с. т. в. о. х. в. о. і. ѿ. ф. к. з. с. о. в. о. р. з. с. т. і. б. з. а. к. з. с. т. e. ф. а. н. з. т. e. o. d. p. к. н.

This block contains six woodcut illustrations, numbered 9 through 12, from a 15th-century manuscript. Panel 9 depicts two figures in a room with a large vase. Panel 10 shows a figure holding a cross. Panel 11 shows a figure at a pedestal. Panel 12 shows a figure in ornate robes holding a book.

The image consists of four woodcut illustrations from a 15th-century manuscript. The first illustration on the left shows a group of men in a room with a large stone slab being moved, with a man in a cross-bearing robe observing. The second illustration, labeled '22', shows two men in cross-bearing robes. The third illustration, labeled '23', shows a group of men in cross-bearing robes. The fourth illustration, labeled '24', shows a single man in a cross-bearing robe.

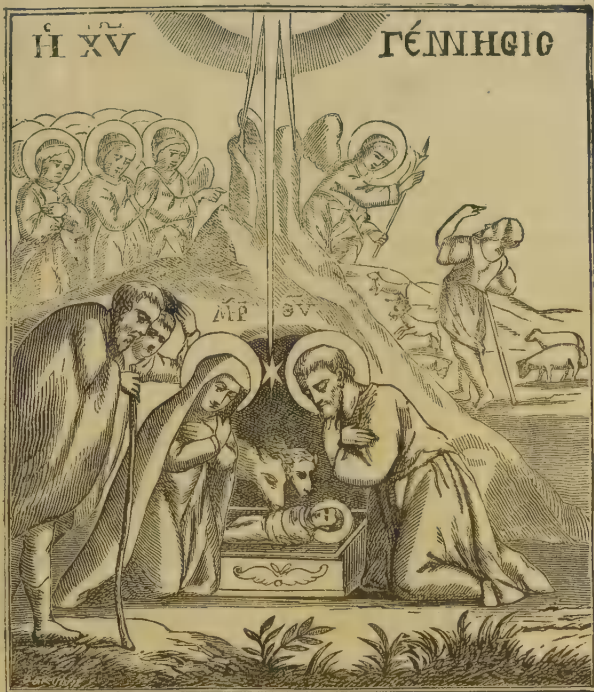

Nominantur hi in Menæis atque ex his in Romano hodierno, Theodulus, Saturninus, Euporus, Gelasius, Eunicianus, Zeticus, Cleomenus, Agathopus, Basilides, Evaristus, Martyres sub Decio. Acta apud Lipomanum et Surium extante Græco Metaphrastis, antiquiora necdum vidimus, nec facile visuros nos speramus, uti nec plura alia, quæ postquam ab illo sic expolita fuerunt, desierunt in Græcorum ecclesiis primigenia sua phrasi usurpari.

KΔ'.
IX Kal.

Τέτλαθι EYTENIH ξίφος εἰκάδι ἀμφὶ τετάρτη.
EUGENIAM gladio vigesima quarta trucidat.

Hanc Romanam Illustrissimam Martyrem Latini celebrant die sequenti. Acta quoque ejus Latina habentur antiquitus, Græce deinde exornata a Metaphraste. Eorumdem epitomen Iambico carmine expressam circi-

Kς'.
VII Kal.

... Σύναξις τῆς ὑπεραγίας ΘΕΟΤΟΚΟΥ καὶ τοῦ ἀγίου
ΙΩΣΗΦ τοῦ μνήστορος.
.... Festum sanctissimæ DEIPARÆ et S. JOSEPH
Sponsi.

Rursus autem Dominica infra Octavam Nativitatis, agunt Græci Memoriam Sanctorum et justorum Joseph Sponsi, David Regis, et Jacobi Fratris-Domini. Hujus festum proprium agitur xxiii Octobris ab iisdem Græcis, a Latinis autem nunc colitur i Maji. ut alibi dictum. Davidis Regis alia nulla apud Græcos commemoratio fit, distincta a commemoratione omnium progenitorum Christi, quam faciunt xix hujus. Martyrologi Latini Usuardus et Ado, nescio quem antiquiorem secuti, et alii post eos, nomen adscribunt xxix hujus. De Josepho quid dicam? Conatus sum equidem xix Martii quando colitur a Latinis, festo non valde antiquo, favere Petro de Natalibus, præsumenti ex Eusebii Cæsariensis exemplaribus sumptum illud videri in antiquis quæ allegat Kalendariis; sed vereor ne quæ in Hieronymiano Martyrologio legebantur verba, in Antiochia Joseph, Martyrem aliquem Antiochenum significant, juxta ordinarium istius Martyrologii stylum: quod deinde, omisso nomine Antiochiæ, applicaverint alii Josepho Sponso, ideoque mallem inter Sanctos istius diei Martyres, saltem sub dubio, actum fuisset a nobis de Josepho Antiocheno. Curiosa sunt interim, nec vulgo obvia, multisque eruditis viris hodie probantur, quæ ex nostri Petri Possini Diallactico de ipsius sanctissimi Josephi Genealogia deduximus; eam talem ostendentes, ut Lucas quidem parentes secundum car-

ter ad sexaginta versus extendunt Menæa, exemplis vix alias in ipsis visendo.

Παρθενία ΜΑΡΙΗ Θεὸν εἰκάδι γείνατο πέμπτη.
Vicena quanta fit mater virgo MARIA.

KE'
VIII Kal.
VIGIL. SEP.
TOM. VII MAJI
NOT. 12.

Huic mysterio jungunt Græci Adorationem Magorum, et utrumque in suis Ritualibus libris sic partiuntur, ut nocturno Officio præmittant imaginem recens nati infantuli, pannis involuti, jacentisque intra stabulum in præsepi cum reliquis sacræ noctis istius actis: diurno autem Officio præfigunt imaginem ejusdem velut pueri anniculi, atque in materno sinu jam vestiti, Magos excipientis in domo: ut licet eodem die, non tamen eodem anno rem actam videantur credidisse. Quam hoc sit Evangelicæ historiæ conforme, secutæque post triduum Puerorum cædi, mox declarabimus: hic juvat ipsas utriusque mysterii a Græcis acceptas imagines repræsentare.

nem enumerat, Matthæus vero secundum legem; fuerintque Josephus et Joachim germani fratres secundum carnem ex patre Heli; Joseph vero secundum legem substituatur ultimo in linea sua Jacobo, velut ex eo genitus sicuti Ezechias Rex ex Achas, Zalathiel ex Jechonia dicuntur geniti, cum solum fuerint filii legales. Atque ita probatur, quod Evangelistæ utroque modo exhibitori genealogiam Christi, eam formaverint aptissime, ascendendo per Joseph potius quam per Joachim.

Εἰκάδι λαίνεος ΣΤΕΦΑΝΟΝ μόρος ἐσδόμῃ εἶλεν.
Saxiferum STEPHANUM visesima septima tollit.

KZ'.
VI Kal.

Latini festum hoc agunt die præcedenti, et hodie colunt S. Joannem Evangelistam: de quo Græci viii Maji, tamquam mortuo tali die.

Ἀνέρας ὀγδοάτῃ κτάνεν εἰκάδι δις μυρίους πῦρ.
Bis decies dat mille viros lux proxima flammis.

KH'.
V Kal.

Nicephorus Callistus lib. 7 cap. 6 tot ferme fuisse ait promiscui sexus, ætatis et conditionis homines, qui ad celebrandum Dominicum natalem congressi in templum, simul cum eo flammis succenso, pro fide occubuerint Nicomediæ sub Maximiano. Baronius Græcorum exemplo sacris fastis eos adscripturus in hodierno Romano, maluit id facere die præcedenti; et immodicum esse videns numerum (quis enim credere possit Christianos eo tempore habuisse ecclesias tam capaces) satis habuit ... alta millia scribere. Metaphrastes in Actis SS. Indes et Domnæ inducit Archidiaconum, congregatos hortantem ad Martyrium, qui ipsos, multitudine pœne innumerabiles

memorabiles, comparavit tribus Pueris Babylonicæ formæ: et his actis titulus est, Μαρτύριον τῶν Ἀγίων δισμυρίων. Utinam originalia, et Metaphraste antiquiora extarent Acta! Silentium enim Eusebii, haud facile omissuri martyrium, ceteris omnibus quæ ab eo commendantur longe memorabilius, vereri me cogit, ne ipsa sint ex eorum numero, quæ fabulosis plane circumstantiis exaggerata invenit Metaphrastes; suaque eloquentia sic expolivit, ut prima fronte non appareant manifeste falsa. Magno certe examine adhuc egent Acta ista.

KΘ'. ΝΗΘΙΑ ἀμφ' ἐνάτην τάμον εἰκάδι παπάζοντα.
IV Kal. Lactentes PUEROS nona et vigesima mactat.

Eorum numerus, inquit Græci in titulo, fuit millia quatuordecim. Non existimo tantum fuisse, cum Bethleem oppidum parvum fuerit, non nisi VII P. M. Hierosolymis distans, et fines ejus, in quibus omnibus occisi pueri, non admodum magni possint concipi. Itaque ad ceteras Græcorum fabulas istum quoque numerum adjicias licet. Latini antiquitus eadem hanc recolunt die præcedenti, ut utriusque Ecclesiæ circa hoc consensus verosimile nobis faciat, proximis a Natali dominico diebus, licet non eodem anno, rem gestam esse. Atque huc etiam facit, quod Græci, sicut jam diximus, eodem die quo Christi nativitatem etiam Magorum adorationem colant; ut videantur credidisse, quod Maji (quibus primum apparuerat stella, quando nuntiante Angelo Verbum caro factum est) vigesimo primo abinde mense venerint Hierosolymam XXIII vel XXIV Decembris, ipsoque natalis Dominici anniversario ductu stellæ intrarint, non jam in stabulum, sed in domum; in qua, non recens natus infans, sed puer erat cum Maria matre ejus; ubi hospitati nocte illa, juxta acceptum in somnis responsum, sequenti die per aliam viam reverterint in regionem suam. Horum abitum sequenti mox nocte secutus sit Joseph in Ægyptum fugiens, cum puero et matre ejus, opportunoque peregrinationis subsidio quod Magi attulerant: Herodes vero, videns se delusum, statim in iram consiliumque cruentum proruperit: neque enim plus biduo opus fuit, ut homo suspicax et explorans omnia, delusum se videret. Cædem autem fieri jussit secundum tempus stellæ apparentis, quod exquisierat a Magis, scilicet a bimatu et infra, quia scilicet ab initio stellæ apparentis usque ad hanc diem soli tres menses ad biennium deerant. Quid autem tam diu moratum sit Magos variè varie conjectant. Suspicio ego primis novem mensibus sic apparuisse stellam, ut fixarum instar nullum proprium motum haberet, deinde planetæ similem, ita paulatim promovisse, suo quotidiano cursu versus Judæam deflectendo, ut illuc videretur monstrare viam spatio plurium mensium; ubi cum iterum figi videretur, tum primum ad iter se Magi accinxerint, Judæam ingressi stellam amplius non viderint, nisi post-

quam Hierosolymis egressi sunt circa vesperam Bethleemum versus, tum vero iterum apparuerit stella, et quidem jam non in cælo, sed in aere, donec veniens staret supra ubi erat puer. Certe neque præceps furor Herodis patitur, ut longo tempore ab adventu Magorum dilatam cædem credamus; neque dies huic assignata concedit, ut facta sit nisi uno a nativitate Domini anno. Et sic optime conveniunt omnia, et saltem anniculus fuerit puer, cum jussus est in Ægyptum deferri: ubi etiam annum egerit usque ad VII Januarii, quando reportatio ejus recolitur, mortuo interim circa Pascha Herode, et suffecto eidem Archelao. Hoc vero non otiose notavit Evangelista Matthæus; quin potius significans, quod etiam Archelaum formidans Joseph timuit ire in Judæam, indicat nobis illic iterum fuisse potius quam in Galilæam, nisi metus ille prohibuisset. Cur autem Bethleemi potius quam Nazarethi habitare maluissent Christi parentes, non alia facile causa poterit assignari, quam quod nato Bethleemi Christo ibique a Pastoribus adorato ac manifestato, inter cives, omnia jam prolixe offerentes, habitare elegerint atque apud eos domicilium fixerint, quasi non amplius Nazarethum redituri: ex quo satis probatur annua saltem apud Bethleemitas commemoratio, quam inter nativitatem Christi sugamque posuimus. Tempora porro singula, in quæ digerenda est Vita Christi, vide per Consules deducta probataque ante Tom. I Aprilis, in Exercitationibus præviis ad veteres Catalogos Pontificum Romanorum.

Πλευρὸν ANYΣΙΗΣ τριακοστῇ ἔγχος ἔνυξεν.
ANYSIÆ latus hastili trigesima punxit.

ΛΛ',
III Kal.

Martyr Thessalonica sub Maximiano, adscribitur Romano hodierno. Græca Acta duplicia vidimus, necdum nobis transcripta, Encomium a Philotheo Patriarcha CP. elaboratum, quod indicat Allatius, nusquam adhuc reperimus.

Πρώτη ἐν τριακοστῇ ἀπῆρε βίβιο ΜΕΛΑΝΗ.
MELANIAM e vivis trigesima prima levavit.

A'.
II Kal.

Junior hæc est, cujus Vitam habemus Græce expolitam a Metaphraste, a Lipomano Latine editam: præ hac tamen malleus invenire aliam, quam prolixe laudat Allatius, ut a domestico Presbytero scriptam hoc principio. Εὐλογητὸς ὁ Θεός. Dicitur autem Junior respectu aviæ suæ, quæ et ipsa admirabilis sanctimonix mulier fuit, quamque sic laudat S. Augustinus, ut dubitandum vix sit, quin ante mortem resipuerit ab erroribus, in quos ipsam Rufinus Origenista pertraxerat. Ita tamen ut non videatur uspiam adnumerata Sanctis, nisi forte est ea, cujus nudum nomen cum disticho, ut in pace mortuæ, reperitur ad diem VIII Junii, in Synaxario MS. Chiffletiano.

DECEMBER

MOSCORUM FIGURATUS

NAUM † Propheta.

II ABACUM † Propheta.

III SOPHONIAS † Propheta.

IV BARBARA † Virgo Martyr.
JOANNES DAMASCENUS. †

Colitur a Latinis VI Maji, ubi vitam damus ex Arabicis

schedis Latine redditam a Joanne Patriarcha Hierosolymitano duobus forte seculis post ejus mortem: addimus in Appendice ad tomum 2 etiam encomium Græco-Latinum a Constantino Acropolita compositum.

SABAS † Abbas in Palæstina.

V

NICOLAUS † Episcopus Myrensis.

VI

Quam singulari cultu Sanctum hunc venerentur Rutheni, non solum legimus apud Possevinum et alios, sed

ΤΡΙΠΤΥΧΗ

MOSCVRM

Tomo 1
May

Paq.
LXI

IESVS CHRISTVS.
MATER DEI. S. IOANNES PRÆCURSOR

S. IOANNES CHRYSOSTOMVS.
S. NICOLAUS. S. BASILIVS.

S. STEPHANVS PROTOMART.
S. THECLAPROTOM. S. HÆCATERINA

SANCTA BARBARA.
S. PARASCEVE. S. MARINA.

sed etiam in eorum diptychis triptychisque videmus, in quibus omnibus invenitur S. Nicolaus, ac ferme primo et potiori inter Sanctos ejus Ordinis loco. Sed et hoc a Græcis didicisse eos probare potest pictura Græcanica ex Parisiensi S. Genovefæ gazophylacio inferius exhibenda. Eum, inquit Possevinus, non solum depictum, verum etiam pœne totum desculptum (res alioqui rara apud Moscos, a statuis formandis justo alieniores) vidimus apud Novogardiam magnam. Vocant autem S. Nicolaum Czudothworetz, quasi Θεωματοῦργον. Itaque de plurimis ejus Miraculis, inquit Sigismundus Herberstenius, quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit (scribebat autem Sigismundus circa annum MDXLIX) placuit hic adjungere. Michael quidam Kysalitzki, vir magnus ac strenuus, in quodam conflictu Tartarico, quemdam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi cursu assequi non posset, Nicolae, inquit, perduc me ad hunc canem. Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequetur, nullum miraculum facies: si vero me, alienum a tua fide, ab illius persecutione incolumem servaveris, tum magnum erit nomen tuum. Aiunt, Michaelis equum restitisse, Tartarumque elapsum: Tartarum quoque deinceps Nicolao, ob incolumitatem suam, in singulos vitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse; totidemque mensuras misisse Michaeli pariter, in memoriam liberationis suæ, adjecta etiam honoraria veste ex pellibus Madauricis.

VII AMBROSIUS † Episcopus Mediolan.

VIII PATAPIUS † Reclusus CP.

IX CONCEPTIO S. ANNÆ. †

Non erit fortassis otiosum observare, diversitatem phrasiss, qua utuntur Græci, et post eos Mosci, agentes de Joanne et Maria, siquidem XXIII Septembris illius Συλληψιν, id est Conceptionem, celebraturi, non dicunt Conceptionem S. Elisabeth, sed Joannis: hic vero non Mariæ, sed Annæ. Quasi voluerint insinuare, hanc quidem in ipso suo principio, seu in ipso generationis actu, quatenus ad eum Anna virile semen excipiendo cooperata est, sanctam fuisse; istam vero nullam in se habuisse sanctitatem, sed ab eo qui postmodum esset sanctificandus in utero, veluti per denominationem extrinsecam meruisse, ut ejus memoria in ecclesiis recoleretur. Et hanc utriusque festi diversitatem ipsa iconum diversitas exprimit, dum hic ipse conjugalis congressus, quatenus honeste poterat, exprimitur, prout etiam in Menæis excusis videre est; ictic sola apparitio Angeli, stantis ad dextrum cornu altaris, et Zachariam edocentis qualis ex eo filius nasciturus esset. Venerationem autem hujus tam amabilis mysterii, minime vulgarem apud Moscos probare potest, etiam triptychon minus, quod infra exhibemus, cujus unam faciem ipsum solum occupat, quasi præ omnibus Deiparæ festis genti isti carum.

X MENAS † Martyr Possevino non recte, Minus.

XI DANIEL † Stylita.

S. Martyris titulo minus recte ornatus apud Possevinum.

XII SPYRIDON † Episcopus in Cypro.

XIII EUSTRATIUS, AUXENTIUS, EUGENIUS, MARDARIUS, ORESTES † Martyres.

XIV THYRSUS, LEUCIUS † Martyres.

Possevinus perperam Fursum scripsit: quia non intellexit ϣ et θ apud Moscos confundi.

ELEUTHERIUS † Episcopus Martyr.

XV

Non Elischerius, sicut Possevino suus interpretes legit.

STEPHANUS Episcopus Surozensis.

Ita nos docuit R. P. Ohilewicz, qui utinam plura nos de eo docuisset, simulque indicasset, quid sibi velit adjectum epithetum Nedparotecz. Hoc nunc beneficium ab aliis patriarum rerum peritis præstolamur.

AGGÆUS † Propheta.

XVI

DANIEL † Propheta.

ANANIAS, AZARIAS, MISÆEL †

XVII

ET ALII PATRES ANTE NATUM CHRISTUM. †

Ita noster interpret Belgicus: et recte. Colunt enim Mosci commune omnium Proparentum Christi et Justorum aliorum veteris testamenti festum ea Dominica, quæ proxime præcedit Vigiliam Nativitatis: quæ si ipsamet in Dominicam cadit, tunc festum hoc agitur XVII Decembris, id est Dominica præcedente. Menæa excusæ hujus Dominicæ Officium habent post XIX Decembris, et in Rubricis notant, quomodo faciendum sit, si Dominica Sanctorum Patrum incidat in XXIV mensis seu Vigiliam ipsam Nativitatis. Quod, post communicatum Moscis sacrorum Ordinem, innovatum esse apud Græcos arbitramur. Ceterum turpiter erravit sculptor barbarus, dum Patres istos habitu Patriarchali et Episcopali induit. Menæa præter Canones et Sticharia, de singulis nominatim distichon unum recitant, incipientes ab Adam et Eva et desinentes in Susanna: ita ut sint centum et sedecim disticha.

SEBASTIANUS † Martyr.

XVIII

MICHAEL † Syncellus.

Hierosolymitani scilicet Patriarchæ, Confessor Constantinopoli sub Iconomachis, cujus Acta habemus scripta per Nicephorum Gregoram.

BONIFACIUS † Martyr. Possevino Vinsantus, XIX cui hic jungitur.

AGLAIS Matrona Romana,

Domina ejus: quæ licet sui quondam amasii corpus excipiens, pœnitentem ad sepulcrum vitam egerit, nullis tamen, quod sciam, Græcorum Fastis inter Sanctos descripta invenitur: sed apud Latinos aliquos Martyrologos vocatur Sancta, et corpus ejus cum corporibus SS. Bonifacii et Alexii honoratur, sicuti ad XIV diem post Acta S. Bonifacii dicemus.

TIMOLAUS Martyr.

Verosimiliter is quem Menæa hodie Timotheum appellant, in Mauritania passum.

IGNATIUS † Episcopus Martyr.

XX

PHILOGONIUS † Episcopus Antiochenus,

S. Chrysostomo laudatus, aliam ejus notitiam antiquiorem hæctenus non reperimus: est autem etiam Romano hodierno adscriptus.

JULIANA † Virgo Martyr. Possevino perperam XXI Ulnea.

OBITUS

ORBITUS PETRI METROPOLITÆ

SYNAXIS VIRGINIS MariÆ. †

XXVI

S. Alexii in Kijoviensi cathedra decessoris, de cujus vitæ actis plura scire cuperemus. Ad veram ejus Sanctitatem et præcipuum apud Moscos cultum probandum faciet Triptychon de quo infra. Hic autem ille est Metropolitæ Petrus, qui circa annum Christi mccc, teste Herberstenio, Duci Moscorum Joanni Danielis filio, suavit transferre Moscuam Imperii Sedem, exemplum secutis posteris. Ipse enim Petrus amore Alexii cujusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eo loci Sedem sibi prius elegerat; eoque mortuo (scilicet Petro) atque ibidem sepulto, cum ad ejus tumultum miracula pariter fierent; locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeo celebris factus est, ut posterius Principes omnes Joannis successores ibi Imperii sui Sedem habendam esse duxerint. Non idem fecerunt Metropolitæ successores Petri, nam primum eorum S. Alexium Kijoviæ resedissee ibique requiescere scitur. Resident illi nunc quidem Moscuæ, sed a quo tempore nusquam reperi adnotatum. Conjectura tamen haud inverosimilis videri potest, quod id factum sit postquam a Scythiis sive Cosaccis occupata excisaque Kijovia fuit. Sed neque hoc excidium usquam notatur: solum ex Herberstenio scitur, non urbem sed urbis ruinas extitisse cum ille scriberet post medium sæculum xvi, ut intra illud tempus et annos priores l vel lx res acta videatur. Ceterum Alexius ille Moscuensis Sanctus, Ephemeridibus hisce, quod mireris nusquam adscriptus invenitur, plura proinde doceri etiam de eo postulo.

XXII ANASTASIA † Martyr Romana.
CHRYSOGONUS † Martyr.

Unicum Anastasiæ prædictæ solatium et auxilium, ab ipsa vicissim insigniter adjutus, ac tandem capite plexus Aquileiæ. Colitur a Latinis xxiv Novembris.

XXIII SYNAXIS X MARTYRUM IN CRETA. †

XXI^r EUGENIA † Virgo Martyr.

XXV NATIVITAS CHRISTI. †

Vides hic una in tabella Nativitatis mysteria cum Magorum adoratione conjungi, tamquam ad unum eundemque diem pertineant utraque, saltem in opinione Græcorum, a quibus sua Mosci acceperunt.

Morem Græcum subjungendi festis præcipuorum mysteriorum Synaxim propriam ejus personæ, quæ primam in mysterio quolibet partem gessit, jam sæpe notavimus: an autem hæc imago ultra aliquid significet quod Moscis proprium sit, ab ipsismet discere oportebit.

STEPHANUS † Protomartyr.
THEODORUS † Confessor.

XXVII

Una cum fratre Theophane, ab inustis fronti litteris Graptus cognominatus. Utriusque nomen hodierno Romano inscriptum est, utriusque communia Acta a Metaphraste exornata extant apud nos MSS. Græce, Latine impressa apud Lipomanum et Surium.

VIGINTI MILLIA SANCTORUM NICOME-
DIÆ COMBUSTORUM. †

XXVIII

Qui hic admirabundus assistit sanctus Episcopus, Anthimus nominatur in Actis.

QUATUORDECIM MILLIA PUERORUM. †
MARCELLUS † Acœmetarum Præses.

XXIX

Vitam scripsit Metaphrastes, quam habemus, extatque Latina ut supra alix: nomen quoque in hodierno Romano.

ANYSLIA † Martyr Thessaloniciæ.
ZOTICUS † Presbyter CP.

XXX

Dictus Orphanotrophus, in Menæis et consequenter etiam in hodierno Romano relatus ad sequentem diem. Vitam ab aliquo scriptam esse necdum comperimus.

MELANIA † Junior dicta.

XXXI

NOTA, quod in Præfatione n. 5 senioris Domini vander Hem nomen indicetur Petrus, cum fuerit Henricus, uti post impressionem aliquousque jam progressam moneo. Hoc ergo vel meæ vel alienæ memoriæ erratum excusa et corrige: sic etiam in Vita P. Bollandi num. 119 Ambrosius Chimentellus appellatur, qui fuit Valerius; et num. 147 Franciscus Dinghens, qui fuit Gaspar: quod hac occasione corrigendum suggero.

APPENDIX

De Hagioptychis Græcorum atque Moscorum.

De antiquis
Diptychis
varii varia :

Gabriele Cardinali Paleotto hortante curiosum de Diptychis commentariolum scripsit vulgavitque Tarracone anno MDLXXXVII eruditissimus vir Joannes Baptista Cardona, Episcopus Dertosanus. Diptychon quoque Leodiense, ex Consulari factum Episcopale, ante hos viginti annos elucidavit Alexander Wilthemius noster, et duabus successive Appendicibus augens, multa non passim obvia in eadem rem docuit. Sed omnium in hoc argumento versatorum conatus successu felicissimo superavit amicus noster Carolus du Fresne, Dominus du Cange, in suo infinitæ propemodum diligentæ eruditionisque Glossario, quo mediæ infimæque Latinitatis scriptores nuper sic illustravit, ut Græcis quoque earundem ætatum libris haud modicum luminis intulerit: brevissime enim simul et clarissime sacrorum profanorumque Diptychorum usum omnem explicavit; hactenus tamen ut vocis illius significatum solis iis tabellis dederit, quæ erant ad usum scriptionis comparatæ. Ecce autem e Moscovia adsunt tabellæ sacræ, non virorum defunctorumve nominibus inscriptæ, sed imaginibus Sanctorum pro uniuscujusque devotione distinctæ, eæque plicatiles, quas pro numero partium licebit etiam Diptycha, vel Triptycha appellare; donec aliunde doceamur, quæ sit earum nuncupatio propria apud Græcos, quorum exemplo ipsas facere Moscos credo. Interim ut commune omnibus nomen facerem, propiusque earum usum ac formam explicarem, novam iis appellationem condidi in titulo, et Hagioptycha scripsi.

nos Hagio-
ptycha da-
mus dupla
et tripla

partim
Græca

2 Neque vero ex nihilo est, quod Græcorum exemplo plicatiles ejusmodi tabellas fieri a Moscis credam. Inter alia enim quæ nobis humanissimi eruditissimique Senis Joannis Jacobi Chiffletii Archiatri Regii liberalitas ad sui memoriam donavit Bruxellis, paulo ante mortem, tabellæ Græcanicæ duplicis ectypon fuit, accuratissime delineatum ex prototypo, quod compositum erat ex tessellis jaspidis viridis, eleganter celati, quas tessellas compaginabant lineæ, forsitan aureæ vel argentæ, in quadrum ductæ, ad hanc quam vides formam. Hæ tabellæ si non sunt inter se connexæ, invicem tamen sic sunt æquales, ut mutuo componi complicarique possint si connectantur, quemadmodum connexa sunt Ruthenica quæ habemus Diptycha Triptychaque. Habemus autem hæc olim Bollandi nostro missa ab insigni illo veroque ætatis nostræ Horatio, Matthia Casimiro Sarbievio: qui pro curata poematibus suis Plantinianæ elegantæ impressione magnifica optime de se merito amico gratiam aliquam relaturus, varia Ruthenicæ pietatis cimelia misit in Belgium; interque ea etiam istas, quas dixi, tabellas. Perpetuum autem amicitæ jucundissimæ monumentum extare voluit in auctiori operum suorum editione, lib. 3 Lyricorum Ode 29 ad Amicos Belgas, ubi Poetico raptus æstro vates ex Lithuania in Belgium, mox ubi visus sibi est videre Antuerpiam, illum ut sibi ante omnes obvium sic alloquitur:

partim Mo-
scovitica.

At tu, meorum prime Sodalium
BOLLANDE, salve! Non tibi frigidum
Infundor amplexu: verenda
Colla tero. Juvat usque sacro
Hærere vultu: sidereum juvat
Multoque fœtum numine cernere
Pectus, redundantemque pleno
Ore Deum.

3 Sunt autem tabellæ omnes lignæ, gypso primum, deinde coloribus, ac denique gummea quadam litura ad splendorem durabilitatemque inductæ; inclusæ compagini

æneæ, duobus desuper annulis instructæ, ut complicatæ ad collum gestari, explicatæ vero etiam ex pariete possint suspendi. Ejusmodi pyxidularum (formam enim pyxididis referunt dum clausæ manent) usum hunc esse aiunt, ut orationem loco quocumque facturi, ubi sacrorum imaginum copia non adest, etiam in itineribus, ad manus habeant ista quasi portatilia altariola. Nam ut testatur Herberstenius, nullus Monachorum nec Sacerdotum Horas Canonicas, ut vocant, orat nisi habeat imaginem præsentem: quam etiam nemo nisi magna veneratione attingit: qui autem eam in publicum profert, manu in altum tollit: quam omnes prætereuntes aperto capite Cruce se signando plurimum venerantur. Suntque in hoc genere tam religiosi Mosci, ut in loco ubi sunt Sanctorum imagines, nisi bene occlusæ oblectæque fuerint, conjugali commercio uti non audeant: ex eodemque reverentiæ erga res sacras affectu, maritus ad uxorem accessurus Crucem a collo deponit. Videor autem audivisse, alicubi apud Ruthenos usu esse receptum, ut cum sese mutuo domi visitant, suos quisque Patronos ibi depictos promat, insimulque supra mensam reverenter locatis prius deferant religiosæ salutationis officium, quam ipsum inter se alternatim exequantur. Ut ut est, non sunt tales tabellæ ad hunc usum necessariæ Moscis, qui, sicut Herberstenius ait, in singulis ædibus et habitationibus habent imagines Sanctorum loco honorificentiore: et cum alius alium accedit, ingressus habitaculum continuo caput aperit, atque ubi imago sit circumspicit: qua visa ter se Crucis signo munit, caputque inclinans, inquit, Domine miserere: deinde salutat hospitem his verbis, Deus det sanitatera. Sed hasce domesticas imagines grandiores esse puto, et cubitum ut minimum unum æquare: talemque ipsi habemus Deiparæ iconem, filium ulnis tenentis, ipsiusque mutuo amplexu collum innexæ: cum nostræ, de quibus hic mihi sermo, tabellæ non excedant mensuram in ectypo expressam: placuit enim ad distinctiorem notitiam singula æri incisa exhibere spectanda.

et usus,

E

4 Vides ergo hic primo Chiffletianum Diptychon, quod ille credebatur Constantinopoli allatum, servatis mensuris omnibus; eo solum excepto, quod ubi in originali solum sunt quatuor series Sanctorum, singulæ in quinque cellulas distinctæ; hic, pro conformatione aptiori totius laminæ, digestæ cernantur series quinque. sic ut in unaquaque solum quatuor cellulæ numerentur: qui autem reliquis erat quintus inveniatur relatus ad ultimum quaternarium; non voluntate nostra, qui jusseramus ut quintus in prototypo inchoaret in ectypo secundum quaternarium, et sic deinceps; sed errore sculptoris, qui mentem nostram (satis ut putabamus explicatam) non intellexit: quod tamen non tanti faciendum credimus, ut propterea debeat opus jam factum aboleri, ac novum curari faciendum. Singulorum itaque genuinas imagines habere te scias, verum ordinem disce ex sequenti enumeratione. Sequuntur Triptychi, omnium quæ habemus copiosissimi minutiorique elegantia elaborati, tabellæ dumtaxat; reliquum enim ornatum capere non poterat angustia spatii in ære vacui: nec vero necessarium videbatur, quando Triptychon minusculum aliud hic jungere placuit, in quo tota incapsulationis (ut sic loquar) forma, eadem prorsus quæ est in priori, sed rudior aliquanto, videri potest. Quemadmodum vero duabus spinulis inter se nectuntur Triptychorum tabellæ, sic unica sufficit nectendis Diptychis, quæ habemus paulo grandiora, et unde acceptas tabellas duas infra exhibemus.

ectypum hic
curatum.

F

Horum for-
mo,

mus. His autem jam partim æri incisis, partim in charta delineatis, una cum grandioribus Ephemeridum figuratarum tabulis duodecim, allatum est Antuerpiam supralaudatum Glossarium Cangianum, in fine tomi tertii adjunctam habens dissertationem de Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus: ad quam illustrandam varias Græcicæ picturæ tabellas collegit auctor expressasque repræsentavit, imprimis quadripartitum unam et huic nostræ lucubrationculæ aptissimam. Ergo licet hæc apud eum videri possit, malui tamen hic inserendum aptare, sed spatio tertia parte contractiori, ut cellas quatuor copiat una lamina.

3 Porro Chiffletianæ tabellæ primus ordo continet Martyres antiquos quinque, secundus totidem Episcopos, alii duo monasticarum institutionum Auctores præcipui decem. In altera tabella non facile discernere possis ordinem, quem auctor denuerit: nam penultimus ordo totus fere ex antiquis Martyribus constat, antecedentibus et consequentibus monachis aliquot celebrioribus. Omnium nomina, sicut expressa vides, Græcis mediæ ævi litteris jussu incisa sunt: proinde sufficiet ea hic latine reddere: addito quo quisque Sanctus colitur die, ac brevi cum opus videbitur annotatiuncula.

B

TABELLA I.

S. Eustathius xx Septembris.
Ita Græcis scribitur, qui Latinis Eustachius est, celeberrimus Trajani Imperatoris Dux atque gener, postea cum uxore et filiis Martyr Romæ; nescio an diversus ab eo, qui cum Polycarpo et Evangelo colitur Constantinopoli in Sibonia vii Julii.

6 Præter antiquos istos, invenio apud Theophanem, ad annum ultimum Leonis Isaurici, quod ipso mortis ejus anno, Isam Princeps Arabum captivos Christianos, per singulas ditionis suæ urbes ad unum interfecit: inter quos B. Eustathius, Marini spectabilis Patritii filius, multa passus tormenta, nec sinceram suam fidem ob id ejurans, in Charan celebri Mesopotamiæ urbe, verus atque illustris Martyr illuxit: ubi venerandæ ejus Reliquiæ, gratia Dei opitulante, omnis generis præbent medelam. Sed et multi alii per martyrium effuso sanguine consummati sunt. Non est autem valde absimile vero, quod hic loco primo noletur, quia Constantinopolitanus fuerit, et has tabellas sculpendas curaverit aliquis de eadem Marini Patritii familia: optandumque foret ut pleniora Acta et dies mortis cultusque extaret.

C

S. Eustratius xiii Decembris.
S. Procopius viii Julii.
S. Artemius xx Octobris.
S. Menas xi Novembris.
S. Petrus Alexandrinus xxiv Novembris.
S. Gregorius Magnæ Armeniæ xxx Septembris.
S. Gregorius Constantinop. xxv Januarii.

Scilicet apud Græcos, quorum ordinem hic sequimur, juxta præcedentes Ephemeridas: quod semel sufficiat indicasse, alioqui notandus nunc fuisset v Maji: est enim is qui cognomento notiori passim Nazianzenus dicitur, vel Theologus.

S. Spyridion xii Decembris.

In omnibus ejus imoginibus peculiare hoc capitis tegmen, quod veluti ex palmarum foliis contextum apparet, eidem tribuitur, et ita etiam in Menæis exprimitur: videtur autem hic etiam sacra mysteria tenere manibus: quale quid alibi necdum vidi.

S. Dionysius Areopagita iii Octobris.
S. Antonius xvii Januarii.

Videor mihi humero ejus dextero assutum cernere signum T. Rotulus in ejus aliorumque sequentium manibus involutus vel explicatus Institutiones monasticas sive Regulas descriptas notare censendus est. Cucullus Egyptii aut Syriaci ritus monachum notat, ceteri nudo

vertice picti ritus Græci linguæque fuerunt, si excipiantur mox sequens.

S. Paulus Thebæus xv Januarii.

Sed hic in sua palmea tunica exprimendus fuerat: nec tamen credere possum, alium ab eo Paulum intelligi, puta discipulum Antonii cognomento Simplicem. Hic enim in nullis Græcorum fastis nomen habet. Vide ergo an placeat conjectura, credique possit errasse in nomine transcribendo sculptorem, et Paulum legisse notasque, ubi legendus notandusque (sed nomine per compendium aliquod mutilato contractove) Pachomius Thebæus xv Maji.

S. Euthymius xx Januarii.

Ut quid duplici instruitur rotulo? Credo, quia non solum Cœnobitis, sed etiam Lauritis sese impendit

S. Sabas v Novembris.

S. Arsenius viii Maji.

Latino tamen hodierno Romano inscribitur hic ad diem xix Julii, quando dabimus ejus Acta, quæ habemus Græca triplicia: prima ut apud Lipomanum et Surium Latina extant, alia ex MSS. Vaticanis descripta, tertia denique S. Theodorum Studitum auctorem præferentia; sed quæ dolemus fine mutila dumtaxat esse a nobis reperta.

S. Theodosius Cœnobiarcha xi Januarii. E

S. Hilarion xxi Octobris.

S. Joanicus iv Novembris.

S. Joannes Climacus xxx Martii.

S. Ephrem Syrus xxviii Januarii.

TABELLA II.

S. Alypius Stylita xxv Novembris.

S. Onuphrius xii Junii.

S. Daniel Stylita xi Novembris.

S. Macarius Ægyptius xix Januarii,

Video eum hic palmea tunica, et quidem corpori arctius adstricta indutum, quod nusquam legi. An forte hic lapis erat designatus tabellæ primæ, ut proximum a S. Antonio locum teneret, et nomine Pauli insigniretur; cui substitutus per errorem sit lapis, Macarium in habitu monastico exprimens, ejusque nomini inscribendus?

S. Simeon i Septembris.

S. Joannes Calybites xv Januarii.

Librum hic Evangeliorum manu tenet, cujus indicio se manifestavit matri: Crucem autem dextra, quia voluntarius sine sanguine Martyr pro Dei amore. Alias tamen in Ephemeridibus videas multos non Martyres Crucem prætere.

S. Alexius Homo Dei xxvii Martii.

Et hic rotulum tenet sive epistolam, sui a morte indicem.

S. Joannes Damascenus iv Novembris.

Persico Capitis tegumento et hic, et in Menæis, et alibi spectabilis.

S. Cosmas xiv Octobris.

Fuisse eum S. Joannis socium, in sacris hymnis componendis restaurandisque, vel ex hac conjunctione verosimilius redditur.

S. Theodorus Studites xi Novembris.

Notabilis enimvero ac singularis habitus, quem nescio an debeam præsumere aliis quoque Constantinopolitanorum monasteriorum Hegumenis fuisse communem: iterumque hæreo, cujusnam materiæ globulos circum oras vestis ductos esse censeam: nam gemmas credere in habitu monachali, quamvis ornatori, quæ ratio patitur? Adde quod hujusmodi ornatus etiam in Italia notus fuerit, unde ab annis circiter octingentis hujusmodi picturam Casini formatam exhibet Angelus de Nuce in suis super Casinense chronicon Commentariis, quam etiam hic Lectori meo exhibeo.

Vides

et singula-
rum tabella-
rum expli-
catio.

B Vides veluti gemmatas vestes hinc S. Benedicti, sedentis in habitu Diaconali, et Regulam porrigentis; inde Joannis Abbatis adstantis, eamque excipientis: gemmatum quoque utrique circa caput ornatum, cum hac diversitate, quod S. Benedicto, ut æternitatem felicem adepti, caput ambiat circulus, æternitatis symbolum: Joanni vero, ut adhuc viventi, quadratum quid post caput sit, quo creditur firmitas fidei, velut quadrolapide immobiliter nixæ, repræsentari. Hanc diversitatem aliis quoque exemplis firmabimus in Chronologica serie Romanorum Pontificum, danda non ante Junium sicut in hujus Maji locis variis jam indicatum, sed ante tres postremos tomos Maji. Interim fortassis plus aliquid lucis affulgebit ad definiendum distinctius, quid sibi velint illa quasi sarta seu lineæ globulorum, non solum in vestibus, sed etiam in sella: in hac tamen sculpturam arbitrariam facile possumus nobis imaginari, æque ac veras gemmas in vestibus et circum caput Cæsarearum personarum, in numis earum vel picturis, qualis inter Cangianas tabellas quinta, sexta ac septima gemmatos insigniter Imperatores atque Imperatrices, nec non eorum liberos exhibent, specie visu dignissima.

S. Cosmas { 1 Julii, vel
S. Damianus { 1 Novembris.

C Utrique ut Medico, sputula dexteram, sinistram implet volumen cutaplasmaticum.

S. Panteleemon xvii Julii.

Hic etiam etiam Medicus cum spatula, videtur in manu sinistra habere pyxidem pharmacalem, quomodo et Sanctos duos Anargyros jam nominatos, tum in Ephemeridibus figuratis, tum in Triptycho mox explicando videre est.

S. Hermolaus xxvi Julii

S. Triphon i Februarii

Siquidem supponere libet penultimum hunc secundæ tabellæ ordinem totum esse antiquorum Martyrum, talis enim hoc nomine Lampsaci passus colitur. Vestis forma aliquid haud facile obvium, quod consideres, habet: magis autem lilium dexteræ insertum, cujus rationem ab alio sagaciori libenter discam.

S. Stephanus Junior xxviii Novembris.

S. Andreas Criseos xvii Octobris.

S. Athanasius in arbore

Dedimus xxvi Junii similem huic Davidem, cujus saltem diem inveniebamus notatum, hujus vero etiam diem requirimus, nedum Vitæ Acta.

S. Euphrosynus xi Septembris.

Admirabilis plane est Historia, quæ nobis de hoc Sancto sui monasterii coquo refertur in Menæis, nec Maji T. I

tamen fidem superat, eo quod similia legamus etiam in aliis indubitabilibus Sanctorum Vitis, puta SS. Franciscæ Romanæ atque Lidwinæ Scheidamensis, circa earum raptus in Paradisum. Sed dolendum, quod ea historia habeatur, absque ulla temporis vel loci nota, neque unde accepta sit adhuc sciatur, nec denique quid ipsi Sancto, postquam manifestatus profugit, acciderit. S. Agacius sive Daccius filius Petus

Utrovīs nomine (incertum enim est quomodo legi debeat: et postremum, licet barbarum, ex litteris hic expressis immediatius colligitur) utrovīs, inquam, nomine ignotissimus nobis his Sanctus est, æque ac pater seu potius mater sua Peto, unde ei cognomen quo distinguitur ab aliis, quales in Menæis occurrunt unus S. P. N. Acacius Junior xxviii Augusti, gladio cæsus, verosimiliter sub Iconomachis; alius vii Julii in Typico et xxvi Novembris in Menæis S. P. N. Acacius ἐν τῇ κλίμακῃ; aut denique xxi Julii, aliis xxix Novembris S. Martyr Acacius ἐν τῷ Παράδεισῳ, seu verius Ἐπαράδεισῳ, quæ melius intelligentur de antiquo aliquo Martyre, cujus ibi reliquæ sint, et quales diebus variis apud Græcos se offerunt; quam de posterioris ævi monacho, qualis hic exprimitur. Interim instructionis et disquisitionis ulterioris gratia hæc volui digerere, si forte quorundam ex istis Vita alicubi inveniatur; nisi enim in Menæis extaret elogium Acacii τοῦ ἐν τῇ κλίμακῃ, qui dicitur vixisse in uno monasteriorum Asiæ, solo nomine omnes noti essent.

7 A Græcis ad Moscos transeo, eorumque hic expressum Triptychum geminum. Media utrobique tabella, Christum veluti judicem pro tribunali sedentem repræsentat: quod etiam Romanis adeo usitatum fuit, ut ab ejusmodi operibus musivo figuratis, basilicarum absides supremæ hodie quoque corrupto vocabulo appellentur Tribunæ. Hic vero tamquam patrocinantes clientibus suis, Mater Dei et Joannes Prodrum perorare videntur: et sic etiam depictos variis occasionibus vidi; habeo autem etiam in diptycho uno de quo infra, et habent S. Genovesæ Canonici in sua quadripartita. A tergo Christi post thronum assistunt etiam Archangelus Michael et Archangelus Gabriel. De reliquis potioris ac primi Triptychi Sanctis, quos gemino ordine sic assistere vides, ut simul omnes faciebatur ad thronum conversis suas videantur preces conjungere; paucis accipe singulorum nomina, Latinis descripta litteris. Prius tamen monendus es, Lector, Triptycha hæc per sculptoris errorem, non nisi opere perfecto, nec propterea abolendo agnitum, alio prorsus situ comparere in imagine quam compareant in prototypo, ita ut quæcumque ad sinistram vides, concipere debeas stare ad dexteram. Itaque etiam eam, quæ in prototypo dextera est, Tabellam dexteram nominabis; Sinistram quæ sinistra esse debebat.

TRIPTYCHI MAJORIS

TABELLA MEDIA.

Leontius Rostoviensis.	xxiii Maji.
Tychon Ep. in Cypro	xvi Junii.
M. Chr. Georgius	xxiii Aprilis.
M. Chr. Demetrius	xxvi Octobris.
M. Chr. Boris M. Chr. Glebus	xxiv Julii.

TABELLA DEXTERA.

S. Nicolaus Episc. Myrensis	vi Decembris.
Stephanus Protomartyr	xxvii Decembris.
Petrus Metropol. Kijovien.	xxi Novembris.
Alexius Metropol. Kijovien.	xii Februarii.
Jonas Metropolita Kijoviensis	

Post Isidorum, qui Concilio Florentino interfuit anno mccccxxxix, tertius Jonas Hlesna Catholicus fuisse perhibetur

sed ab hoc quartus alius, Jonas, sub annum MDXX schisma pœne extinctum erexit. Priorem ergo hic intelligo, sed ita ut de vita ejus atque miraculis cupiam edoceri. Noto interim primum hunc esse inter suos qui mitram in capite ferat.

Cosmas et Damianus i Julii vel i Novembris.
Florus et Laurus xviii Augusti.

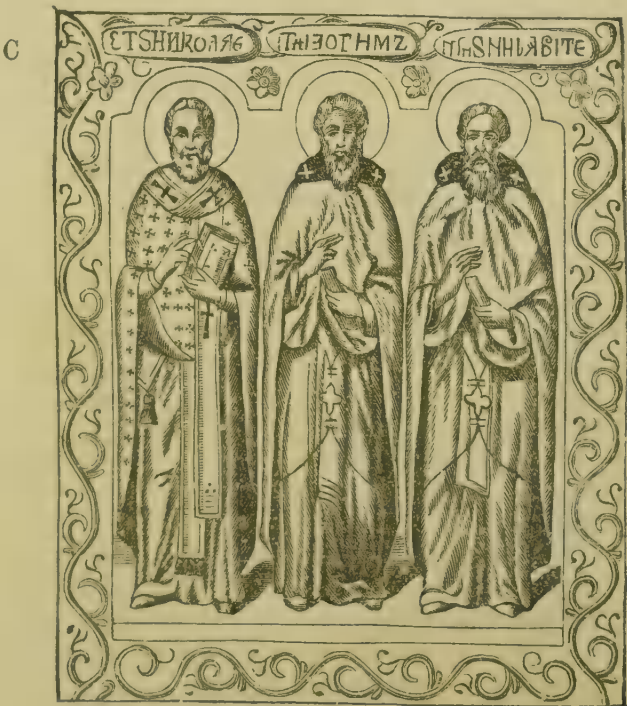
Hi Martyres in Illyrico passi, tamquam Ruthenis viciniore, singulari apud eos in veneratione sunt: in scribendo autem nomine Flori nota 9 usurpari pro Φ quod in Ephemeridibus sæpissime etiam accidit. Nam sicuti Herberstenii al Lectorem Præfatio continet, Th fere per Ph proferre solent Mosci, et Theodorum ipsi Feodorum appellant.

Joannes Rostoviensis.

Nusquam in Ephemeridibus nominatus, ipso suo habitu Ruthenum nobilem se esse demonstrat; quibus in vita meritis, post mortem miraculis inclaruerit, et quo anni die colendus veniat, hactenus habeo incompertum. Discere etiam velim in quem usum serviant dexteræ manui ac brachio addita instrumenta.

TABELLA SINISTRA.

B Basilius Magnus, Gregorius Theologus, Joannes Chrysostomus, communi simul festo coluntur a Ruthenis æque ac Græcis xxx Januarii.
B. Zosimas Indigenam esse utrumque Sanctum abs-
B. Sabatius que dubio censeo, ubi præfixas nominibus litteras II P. etc. Presbyterum significare credo: qui tamen hæc misit latinis descripta litteris. B posuit, quo notatur Beatus. Idem vero addit, hunc esse habitum Sacerdotalem ad altare: est autem superioris vestis color rubeus, inferioris flavus, capucii et pendentis a pectore stolæ niger, sed cruculæ super utrumque rubræ: si id autem sibi velint decussatæ infra medium corpus lineæ nigræ, nondum assequor: alibi video ejusmodi lineas non excedere stolam cui intextæ sunt. Magnam autem utriusque venerationem in sua gente probat mihi Diptychon quoddam, apud nos existens, cujus una tabella Christi thronum habet cum Deipara et Joanne; altera tres socios Sanctos, scilicet S. Nicolaum et hos duos Sanctos. Ipsam tabellam totam exhibeo tum quia necdum omnes litteras assequor, ut eas peritiori cuiquam explicandas proponam, tum quia volo exhibere, ornatum ænearum lamellarum; quibus vacuum a figurarum pictura tabellæ fundum quandoque implent talium artifices. Simul etiam hic vides cujusque Sancti nomen, argenteis lamellis seorsim inscriptum,

Similis formæ est Diptychon quod habemus alterum, cujus tabellam unam implet imago Deiparæ filium ante

se habentis qualem hic exprimimus, alteram S. Nicolaus et S. Basilius Archiepiscopus Cæsariensis, nominibus sic extense in una oblonga argentea lamella affixis. In hoc Diptycho notabilis est etiam forma diadematis, supra capita Sanctorum ex ære ducti, prominentisque e fundo tabellæ, et encausto variegati, quale diadema etiam videmus in quadam cubitali Deiparæ icone, simili modo pictæ et ornata sed filium colla sua stringentem gestantis in ulnis.

Redeo ad sinistram nostri Triptychi. ubi in ordine inferiori primum se offert,

Proph. Elias xx Julii.

8 Hujus cultum specialem apud Moscos probare videtur Divi Eliæ monasterium haud procul a Wolga fluvio inter Piver et Gerodin miliaribus xxv ab urbe Moscuæ, cujus in suo ad hanc urbem itinero meminit Herberstenius.

B. Sergius xx Julii.

M. Chr. Piatenka, id est, Parasceve xiii Octobris.

M. Chr. Æcaterina xxiii Novembris.

M. Chr. Barbara iv Decembris.

TRIPTYCHON MINUS.

Non multa explicatione eget hoc triptychon. Mediæ tabellæ argumentum ex præmissis jam notum est, notum est etiam mysterium Immaculatæ Conceptionis, quod hic in ala dextera exprimitur, adscriptis nominibus Joachim et Annæ. Restat sola ala sinistra, ubi duplici ternario stant depicti, Apostolus Timotheus, Episcopus Nicolaus, Archidiaconus Stephanus: et Chr. M. Piatenka, Florus, Laurus.

9 Quod attinet ad tabulam quadripartitam, supra fol. LXI etiam expressam, aliud in ea nihil occurrit notandum, quam Diaconalis S. Stephani stola, ex humero pendens, perquam angusta, et tertio intextam habens vocem ΑΤΙΟΣ; quod in Menæis ad xxvii Decembris notari poterit. Easdem stolas simili modo apud Moscos inscribi facile crediderim, libet Ephemeridum sculptor, propter angustias spatii, nihil tale potuerit notare, ideoque maluerit Cruces fingere.

10 Quoniam vero gentis Moscoviticæ religio erga Sanctos satis ex hactenus deductis patescit, non erit huic loco inconueniens subnectere, qua ratione Dux Moscoviæ ad quædam singularioris devotionis loca annuas suas peregrinationes instituat, ex relatione anno præcedenti MDCLXXIX, xv Septembris scripta, per domesticum quemdam Legatorum Cæsareorum, ad spectandam pompam in erectum ad id secus viam suggestum

A *stum invitatorum. Propositæ peregrinationis terminus erat Trowitz. Locus Moscuæ dissitus xxx circiter P. M. versus Septentrionem. Præmissa fuerat turba famulorum, ad mundandas qua transeundum erat vias: hanc statim die subsecuta ordine pompa est, adeo numerosa adeoque magnifica, ut speciosissimus triumphus duci videretur. Initium faciebat cohors Prætorianorum, qui ipsi, non minus quam equi eorum, tam superbe induebantur ac splendide, ut id concipere aliquis vix animo possit. Sequebantur ducti ad manus equi ex pretiosioribus centum: omnibus sellæ ephippiaque auro picta, omnibus circuli circum tibias anteriores aurei, omnibus e dextro sellæ latere appensus grandior ensis in vagina argentea, quam totam pallidulo virore Callaides distinxerant, Turkosii vulgo appellati, omnibus denique ad latera famuli, qui singulos utrimque ducebant habenis ex serico laboratis. Tum comparebat Rheda zari, vacua illa quidem et nihil præter ipsius panopliam continens, late spectabilem; undique tamen elegantissime sculpta atque inaurata, quam equi sex candidi protrahebant, ornati capita excellentis pretiosarum plumarum fascibus. Claudebat agmen Czarus ipse, cinctus præcipuis Imperii sui Proceribus, generosoque equo superbe invecus: quorum tantus erat apparatus vestium gemmatarum, imprimis mitrarum capita tegentium; ut qui Romanis sæpe pompis adfuerant, faterentur eas nec e longinquo quidem posse cum Moscovitica illa comparari.*

B

11 Hactenus illa relatio, primam Septembris hebdomadam indicans, qua egressus hic spectatus a Cæsaribus Legatis sit. Cum ergo oppidum Trowitz dictum, secundum chorographicam in Atlante Blaviano tabulam, distet Moscuæ horarum dimittat octo vel decem itinere Boream versus, et peregrinatio illa dicatur suscepta prima hebdomade Septembris, quando Festum Nativitatis B. Mariæ cadebat in feriam istius hebdomadis vi; præsumi potest, quod eo loci sit celebris aliqua Desparæ imago, ad quam venerandam undique conveniant peregrini, eo successu, ut ipsos quoque Magnos Duces ad se quotannis trahat; sicuti de Cellensi Thaumaturga in Styria quotannis audimus Augustissimum Imperatorem illuc proficisci solitum. Verosimile est autem non statim reverti Moscuam Czarum, sed cœptam semel peregrinationem prosequi flexo in Occidentem itinere, versus monasterium Sanctissimæ Trinitatis, duplo quam sit Trowitz remotius Moscuæ, ad diem anniversarium S. Sergii, xxv ejusdem mensis Septembris celebrandum, ut loquitur Possevinus; qui cum ex arce Staroviæ Plescoviam versus discessisset xviii Kal. Octobris, triduo post, id est die xv Septembris, ex eadem arce, prædictam ob causam, illuc etiam Princeps excurrit, inde in Slobodam Alexandri oppidum (illud credo quod Paulo Oderbornius, propinquum Moscuæ statuit et speciosam magnorum Ducum habitationem appellat) mox ad suam Regiam (Moscuam intelligo) profecturus.

C

INDICULUS

Sanctorum Ruthenis propriorum.

Postquam explicando figuratas Moscorum Ephemerides, satis superque jam demonstratum habemus, plebrosque quos natio illa ut Sanctos colit, a Græcis acceptos fuisse; breviter colligemus indiculum eorum, qui ipsis proprii sunt; ut talium paucitate considerata, manifestum fiat, non nisi raræ testatissimæque virtutis personis eum honorem fuisse tributum. Sunt ergo suis diebus aliqui noti nobis, aliqui sub dubio tantum sintne Rutheni an non, et his præfigimus *

* Marcianus Monachus	xi Januarii.	D
* M. Agne, Mater an Martyr?	xvi Januarii.	
Prochorus Monachus	x Februarii.	
Demetrius Monachus	xi Februarii.	
Alexius Metropol.	xii Februarii et xx Maji.	
Symeon Monachus	xiii Februarii.	
Cyrillus Ep. Moravorum Apostolus	xiv Februarii.	
* Eulogius Monachus	xiv Februarii.	
* Cyrillus Martyr	xx Martii.	
* Jacobus Episcopus	xxi Martii.	
* Isacius Diaconus	xxiv Martii.	
Antonius, Joannes, Eustachius, MM.	xiv Aprilis.	
* Theodorus Episcopus	xx Aprilis.	
Stephanus Ep. Permiensis	xxvi Aprilis.	
Theodosius in Petserra	iii Maji.	
* Nicolaus Episcopus	ix Maji.	
Isidorus propter Christum stultus	xiv Maji.	
Isaias Episc. Rostoviensis	xv Maji.	
Leontius Ep. Rostoviensis	xxiii Maji.	
* Nicetas Stylita	xxiv Maji.	
* Ignatius Episcopus	xxviii Maji.	
* Dionysius Monachus	i Junii.	
* Joannes Martyr	ii Junii.	
* Cyrillus Monachus	ix Junii.	
Antonius Pezerskie Monachus	x Julii.	E
Wlodomirus Dux primus Christianus	xv Julii.	
Borys et Glebus Principes	xxiv Julii.	
* Felix Martyr	xxx Julii.	
* Philotheus Archiepiscopus	xv Septembris.	
Theodorus Monachus	xix Septembris.	
Michael Zernichviensis M.	xx Septembris.	
Theodorus ejus famulus	xx Septembris.	
Sergius Radoznensis Abbas	xxv Septembris.	
Nicolaus Sbiatopza Monachus	xiv Octobris.	
* Euthymius Monachus	xv Octobris.	
Cleopatra Sanctimonialis	xx Octobris.	
Hilarion Episcopus Mehlenensis	xxi Octobris.	
Joannes Monachus	xxii Octobris.	
Athanasius Metropolita	xxiv Octobris.	
Abrahamus Monachus	xxv Octobris.	
* Parascavia Virgo	xxviii Octobris.	
Barlaam Ep. Novogroden.	vi Novembris.	
* Gregorius Episcopus	xiv Novembris.	
* Eupatius Episcopus	xvi Novembris.	
* Palladius Monachus	xxvii Novembris.	
Stephanus Ep. Surozensis	xv Decembris.	
Petrus Metropolita	xxi Decembris.	

Atque hi sunt, quorum annuus cultus ad certos dies determinatus, nobis innotuit ex Ephemeridibus nostris: ex occasione autem innotuerunt sequentes, quibus vellem suum quoque determinare diem, ideoque hic collectos propono.

F

Anonymus Episc. excoriatus a Permiensibus paganis cujus fit mentio ubi de S. Stephano Ep. xxvi Aprilis.

S. Euphrosyna filia Ducis Polociæ, mortua Hierosolymis xxiii Maji, indicatur ubi de S. Euphrosyna in Ephemeride Græca xxv Septembris.

S. Theodosius Presbyter Monachus, cujus mentio ad festum Pokrod i Octobris et x Julii, ubi de S. Antonio.

S. Praxedis seu Parascavia, filia Ducis Polociæ, Romæ mortua et Canonizata xii Novembris, indicatur occasione S. Parascaviæ xxviii Octobris.

S. Mercurius Martyr Smolenski, de quo nos ad xxiv Novembris, ubi de S. Mercurio Martyre antiquo.

S. Alexius Moscuæ sepultus: cujus mentio ubi de S. Petro Metropolita xxi Decembris.

Jonas Metropolita in dextra tabella Triptychi.

Joannes Rostoviensis nobilis Ruthenus ibidem.

Zosimas in sinistra tabella triptychi, itemque in Sabbatius diptycho.

DIVIS SOSPITATORIBUS

EPIMETRON.

Nefas sit manum tollere ab *Ephemeridibus*, complexis
p a cipuos totius anno Sanctos, quos *Ecclesia Græca* co-
le dos suscepit, atque ex se propagatæ *Ruthenicæ* tra-
di lit; et non meminisse beneficiorum, per eosdem San-
ctos acceptorum eo quadriennio, quo inter manus fuit
lucubratio, ipsorum honori destinata. Equidem, ut præ-
fari cœperam, post absolutam *Aprilis mensis* editionem,
cum anno MDCLXXVI, inter primas curarum sumpsissem
Moscoviticarum tabularum explicationem; per *Junium*
ac *Julium menses* tam gravis correptus morbo fui, ut bis
de vita mea actum crederent medici, nisi scriptori suo
longiorem vitam a Deo impetrarent *Cœlites*. Horum
certe intercessioni discussum periculum retulerunt amici;
inter quos *Jacobus Wallius* noster, meæ me erga eos
obligationis admonuit, hanc *Oden pangens*.

B

Divum beatos credimus ordines
Regnare cœlo, vota que supplicum
Audire, damnatosque votis
A medio revocare leto.
Quis esse curæ te neget his, Pater?
Io! superstes vivis, et igneus
Venasque et arentes medullas
Letifero populatus æstu
Consedit ardor: vivis, et alterum
Inire pergis, quod *Lachesis* tibi
Invidit, ævum: pensa restant
Longa, novo peragenda fuso.
At nil medentum contulit huc manus,
Nihil *Machaon* auxiliantibus
Hic egit herbis: spes salusque
Una fuit memorasse fastis
Tot clara Divum nomina, non prius
Fama per orbem didita, tot senes,
Virosque, stipatisque lætas
Virginibus puerisque matres.
Per te colentur, dum positis honor
Feretur aris. Hos tuus hic labor,
Atque omnis æternabit ætas
Emerito celebres triumpho.
Hi quidquid iræ sæva minantium
Sanxere regum, et terrificum fuit
Spectasse lictori, tulerunt
Impavidi indocilesque flecti,
Seu scissa multo vulnera vulnere,
Sive alte adactas visceribus sudes,
Rogosque, candentesve lamnas,
Causa dabat pietasque vires.
Illis sacrorum cultus, et infulæ
Fecere nomen, prædaque Tartaro
Abacta, victuræque chartæ,
Digna lini monumenta cedro.
Nec in remotis inclita rupibus
Celata virtus. Hic *Cilicum* hispidis
Inhorruerunt trita setis
Corpora: sæpe oculos madentes
Cœloque fixos vidit et *Hesperus*,
Et vidit idem *Lucifer*: hic prior,
Magnoque major censa regno
Pauperies, tolerata parvo.
Sunt quas rubenti Virginitas rosa
Pudorque vinxit, quis pretium fuit
Mori, verecundumque corpus

C

Idaliis prohibere flammis.
Nec si qua tristes in vidua domo
Eluxit annos, huic viduum fuit
Cubile fama. Non vocatus
Rursus *Hymen*; meliore tæda
Præluxit æther: pulchra pericula,
Gemma et aurum, diripuit sibi:
Narratur et noctem precantis
Sæpe torus maduisse fletu.
Quid his vetustas proferat ultima
Par aut secundum? Sed sine te foret,
Peresa deformi jacerent
Acta situ levibusque blattis.
Quæ, quotque per te posteritas sequi
Exempla discet! Quæ memoras, leget:
Et lecta versantem pudebit
Non eadem similitudo factis.
Nè visa quisquam *Miltiadis* mihi
Trophæa jactet. Scilicet unius
Rupere somnos, cum juventam
Indecorem sterilesque laudum
Damnaret artes, armaque posceret,
Queis clade Persas attereret nova,
Novumque jam victor superbis
Indueret spoliis trophæum.
Majora præstas: otia pluribus
Ignava fasti discutient tui,
Mentemque conspectæ perurent
Acrius *Indigetum* coronæ.
Tum si quis *Austros* corporibus graves,
Horamque culpet pestiferi *Canis*,
Aut pressus *Ægæo* tumultu
Navita stet pavitans, manusque
Cœlo trementes porrigat, *Africis*
Victus procellis; protinus audiet
Cœlum vocantes, et laborum
Grande feres pretium tuorum.
Ubique dives muneribus tholus,
Sculptisque in auro casibus aureus,
Ubique servatas loquentur
Exuvie tabulæque vitas.
Probare, quantum conciliet tibi
Hæc cura Divos, non poteras valens;
Æger probasti. Dura morbi,
Dura sitis mala, dura lecti
Tulisse tanti est: victu inopes dies
Somnoque noctes, oraque torrida,
Sensimque vicina labantem
Morte animam meminisse dulce est.
Utrumque templis munera sospites
Votiva solvant, tu tua scriniis
Excussa priscis Acta sacro
Fige tholo, Superisque vitam
Redde obligatam: dum veniat manus
Suprema cœpto, tantaque res suos
Digesta per menses legatur,
Expleat et numerum *December*.

D

E

F

Næ ego humanæ conditionis non satis memor fuero,
si vastissimi Operis, plurium vires lassantis et lassaturi,
metam ultimam scribendo vivendoque attingere me posse
sperem. Quam a decessoribus accepi lampada neque se-
guter aliquo tenus prætuli eam aliis tradam, ac sup-
plicibus votis exposeam in eorum recipi societatem, qui-
bus nunc devotum studium et vitori habeo occupatam.
Hoc animo ad Acta Maii prælo apta da me contuli: et
quoniam sedulitas *P. Herschovii*, et am in grandi sua
ætate, qua nunc ætatem octogesimam numerat, opero-
sissim, magnam operis partem consecerat, interim dum
absolvere, umando et imprimendo *Aprili* intendebam
ego; intra tempus non longum usque eo promoti res est,
ut antequam annus MDCLXXVII initium caperet, potuerit
mensis

A mensis Maji impressio inchoari, modicis progressura passibus, dum alii alique tomī paulatim abolverentur. Ita ut ageremus, suadebat incensum amicorum studium, pergere porro jubentium. Sed nullius efficacius apud nos vel consilium vel imperium fuit, quam Celsissimi ac Reverendissimi Principis FERDINANDI Furstenbergii, tunc Paderbornensis, nunc etiam Monasteriensis Episcopi. Hic, ipso quo istæc moliebar, anno MDCLXXVI singulari D. Luciae beneficio servatus a morte, quam proximam intendebant dysenteriae et hæmorrhoidum acutissimi dolores; vitam, tot populis tantisque rebus adhuc necessariam, non est dedignatus eo quoque sibi relictum credere, ut hoc de Actis Sanctorum Opus munifica sua liberalitate fulciret. Quare non publica modo Westphaliae vota, pro Pastore suo carissimo; sed etiam privata nostra, pro Mæcenate liberalissimo, valuisse gavisus sum tanto impensius, quanto gravius me affligerat fama, quæ de acerbo illius obitu vulgata fuerat creditaque. Arcedebat autem ad lætitiæ cumulum, quod capitis tam cari salutem, non alius quispiam, sed ipsemet nuntiaret litteris propria manuscriptis, jubens gratias reddere Servatrici Divæ, Virgini et Martyri Syracusanæ, a qua sospitatem impetrarat voto, quid sibi reddito hujusmodi versibus illigare placuerat.

B **O**! quid, torminibus præsens medicina levandis, Ferre laboranti, Virgo, moraris opem? Tu mortalis adhuc, ægre solatia matri Diceris in tanto, Diva, tulisse malo. Addita nunc cælo, potes omnia: pelle dolores, Qui miseris urunt viscera nostra modis. Quem non ulla queant medicamina sistere fluxum Sanguinis, ah! votis siste vocata meis. Quodque Agathæ potuere preces, sit fas mihi per te Carmine votivo dicere, posse tuas. Concordes animæ, quas nunc par jūxit Olympi Gloria, par olim virginitatis amor: Este mihi faciles, et pro me jungite vota: In manibus vestris vita salusque mea est. Prosit opemque ferat, siquid tamen illa merentur, Muneribus me vos demeruisse meis. Altera nunc a me * positas sibi conspicit aras: Altera, si valeam, munera vota feret. Solvisti meritas dotali munere grates: Dos mihi, ne munus despice, carmen erit. Carmine fit vivax meritum: neque nesciet ætas Postera, quod vivam, munus id esse tuum. Vota etiam, pro me salvo tibi debita, reddet Unanimis Vatum, qua valet arte, chorus. Quam mihi præstiteris testabitur ara salutem, Et suspensa tuo sacra tabella tholo. C Inscrībā, QUAE TE, VIRGO, TRIBUENTE REVIXI, LUX MIHI NATALIS SEMPER HABENDA LOCO.

Equidem, a Poeticis studiis jam pridem abductum animum habebam tunc cum hæc acciperem, vel maxime occupatum aliis et toto carlo diversissimis curis, inter veteres membranas, tineaque ac blutis subductas Sanctorum Vitas. Ut tamen suavissimæ mihi epistolæ osculum impressi venerabundus, resuscitari sensi sopitos amœnioris spiritus igniculos; urgerique me, ut etiam ipse pangerem aliquid, ad gratitudinem tam bene meritæ Sanctæ testandam. Itaque epigramma scripsi, quod is cujus amori et honori factum erat, cum luce publica non indignum judicaret, rursus hic velut sacrotiori loco anathema figo.

Diva potens, morbos semper miserata fluentes, Sanguine jam venas destituente suas: Accipe servato meritis pro Principe grates, Illimes Paderæ cui famulantur aquæ. Ille sacri fidus Custos et Pastor ovilis, Ille decus patriæ delictumque suæ Maji T. I

FERNANDUS, quam pœne fuit! Jam fama, fuisse

Dixerat: et passim credita fama ful-

Tristia defuncto jam pangebamus amici

Carmina, in exequias ultima dona pias.

Vivere cum sese scribit mœrentibus ipse:

Vivere sed scribit munere, Diva, tuo.

Stringere quem nullæ potuere Machaonis artes,

Strinxerunt fluxum vota petentis opem.

O bene, quod lucis teneas a nomine nomen,

Lux oculis per quam redditur illa meis.

Nunc elegos; dum magna suo sequar ordine cœpta,

A tibi devoto pectore plura feres.

Venerit extremis tandem manus ultima fastis,

Ipse tua plenus laude December erit.

Sive tuo referam quæsitæ sanguine palmas,

Sive (quod o!) numquam non ero, Virgo, tuus.

Nempe (sicuti jam antea dixi) spes nulla mihi est attingendi Decembrem, ad cujus XIII diem Sanctæ ipsius Virginis Acta pertinent: sed desiderium illuc trans-eundi, ubi Sanctorum magnalia, non ut nunc maligna sub luce scriptorum veterum formidoloso examine inda-ganda per partes; sed simul omnia in divinæ cognitionis speculo manifesta offerentur, citra confusionem beatis oculis contemplanda. Quid ergo? Posteror, ea in parte laboraturos, commonitos volui, ut S. Luciae clarissimis maximisque miraculis annumerare meminerint sanita-tem redditam Principi, de hoc Opere nostro sua bene-ficentia optime merito. Addant P. Godefridum Hens-chenium, grate ac pie commemorare solitum, vitam se debere matris de se gravidæ et dysentericæ voto S. Luciae nuncupato, adeoque patrocínio ejus prius se ser-vatum fuisse quam natum.

Hæc porro una cum ipsius Principis Celsissimi vo-tivis Epigrammatis aliis, Wallique nostri insigni poe-mate, Famam accusantis quod optimum quemque acer-bissimo nuntio in summum dolorem temere conjecisset, misi in lucem singulari opusculo: atque ita ad prose-quendam Maji editionem me retuli: multo certiori jam spe ejus cito absolvendi, quod totus processurus esset sub auspiciis Celsissimi Ferdinandi Furstenbergii. Sed o incertas providentias nostras! Annus qui sequebatur MDCLXXVIII, ab æstate in autumnum declinans, tam gravem Antuerpiensi civitati aeris intulit corruptionem; ut vulgatis per omnes vicos ac familias brevi tempore morbis pessimis, viæ ullæ essent sine funere ædes, nullæ sine infirmo uno aut pluribus. Inter quæ dimissis stu-diis noctu diuque versantem me, idem qui Sociorum plures morbus corripuit: neque juvit infectum patrii soli aerem cum puriori cælo commutasse, quin mali jam penitus concepti vis etiam Lovanii prosequeretur quod cœperat operari, meque ad extrema urgeret. Ego nec Majum quidem spes erat a me posse absolvi: solitu-dinem vero etiam graviorem injecerat funus immaturum P. Danielis Cardoni, qui si viveret poterat cœpta pro-sequi. Placuit tamen Superis etiam hac vice mihi vitam servare, sub patrocínio S. Francisci Xaverii, ferventi-bus Lovaniensium ac Mechliniensium votis in mei auxi-lium advocati. Sic discussum tunc quidem periculum est. Hærebat nihilominus in visceribus pertinax ac vio-lentia febris, nullique cedebat industriæ medicorum; nihil lætius sperare jubentium, quam curationem len-tam, et vires benignioris aeris beneficio restaurandas post hiemem, quæ tota restabat, transactam. Hoc me-tuens, atque intelligens quam incommoda ea mora foret prælis, jam pridem Acta Sanctorum Maji re-poscentibus, proprio ipse voto statui invocare Sanctum, qui mihi tam propitius fuerat alieno. Sed ea fuit vel te-nuitas fidei, vel verecundia petendi per miraculum sani-tatem, ut ultra facultatem sacrificandi festo ipsius San-cti die (qui solis novem diebus aberat) voti summa se non extenderit. Ille autem plus quam rogabatur præstitit: et pulsa intra quadriduum febre, eas emaciato ac lan-guido corpori vires festinanter restituit; quæ et diem

*Decembris et omnes post secutos, ab aurora in
noctem, possem implere quotidiano Sacrificio, Horario
penso, colloquio familiari, scripture utili, aliisque non-
nullis levioribus curis. Has inter etiam carmen fluxit,
tædia noctium, quandoque propter febriculam insom-
nium, fallenti poetico isto lusu, donec adesset hora, matu-
tino Sacrificio, unde mihi diem inchoare mos tunc erat,
destinata. Quod ægri capitis somnium pôtus, quam exper-
recti ingenii sætum, oculis tuis erubuissem hic subficere,
Lector, nisi vel inde excitandum te sperassem ad agen-
das mecum Divis sospitatoribus gratias, magno impri-
mis Tharmaturgo Indiarum et Japoniæ Apostolo. Pro-
inde Eucharisticon accipe, quod ejus altari affigendum
sic scripsi.*

Francisci exuviæ, Goa quas, prædivite in arca
Compositas, largo thuris honore colit;
Vos ego, vos (toto vivam licet orbe remotus)
Supplicibus veneror stratus humi genibus.
Non tamen hinc optem, per mille pericula vitæ,
Trans maria ut portet me peregrina ratis :
Sufficit exilis pars corporis, ut stat in aris
Sive Malina tuis, sive Lovaina tuis.

B Nam media cum vix raptō de morte, valendi
Non nisi longinquam spem medicina daret;
Istic pro me alii, pro me hic præsentior ipse
Xaverio vovi ter tria sacra meo :

Post totidemque dies, totidemque ex ordine noctes, **D**
Sic valui festo, magne Patrone, tuo;
Nullus ut inde dies ierit, quin mystica ad aram
Hostia sit verbis rite sacrata meis.
Interea quæ, parva licet, lentissima febris
Visa est dimidios velle tenere dies,
Luce redux media, media se nocte recondens,
Et dubios inter spemque metumque tenens,
Versa novam in formam, binis latitare diebus
Incipit, et quarto bella movere palam.
Quid facerem? Nova jam noto fero vota Patrono;
Sitque precor longi terminus iste mali.
Nec mora. Devectus Peruanis pulvis ab oris;
Diluitur vino, fortis Ibere, tuo.
Illa quidem pugnat, tamquam quæ vincere posset
Pulvereumque hostem, Xaverique manum :
Sed primo nimium certamine lassa, secundum
Non tulit; et cessit, cedere jussa, loco.
Scilicet unius spatio qui subvenit horæ
Sæpius, in subitum promptior auxilium;
Is, modicæ fidei, qualem me comperit, ægros
Sic juvat, ut vires temperet ipse suas.
Ergo aliis velox, mihi lentus, amandus utrisque,
Et meritis laudis carmen utrimque paris, **E**
Vivat, jol et cunctis pro me qui vota tulerunt :
Perpetuo lætos donet habere dies.

VIDE APP.
TOM. VII MAJI
NOT. 15.

INDEX

NOMINUM HIS EPHEMERIDIBUS CONTENTORUM.

Nota I. Sola nomina, in tabulis Moscorum figuratis expressa, scribi litteris Romanis : scripta vulgaribus vel in Ephemeride Græca vel alicubi in explicatione referri. II. Adjectas post mensem litteras Gr. Græcorum, Mo. Moscorum Ephemerides, A Appendicem indicare. Ubi nulla littera additur, signatur utraque Ephemeris.

A

Abacue Propheta 2 Decembris.
 Abdias Propheta 19 Novembris.
 Abibus cum sociis M. Edessæ 15 Novembris.
 Abibus, aliis, Sabinus M. 26 Martii. Mo.
 Abercius Ep. M. in Phrygia 22 Octobris.
 Abrahamus monachus 25 Octobris Mo. et A.
 Abrahamus Anachoreta 29 Octobris Mo.
 Acacius Presbyt. M. in Armen. 29 Novem. Mo.
 Acacius Ep. Melitinæ 31 Martii Gr.
 Acacius M. in Armenia 7 Maji.
 Acacius τὸ τέκνον Πετοῦς 7 Julii Mo. et A.
 Acacius ἐν Κλίμακι 7 Julii Mo. et A.
 Acepsimas cum sociis M. in Perside 3 Novemb.
 Acindynus cum Pegasio M. 2 Novemb.
 Adrianus cum Natalia M. 26 Augusti.
 Æmilianus Ep. Cyzici 8 Augusti.
 Æmilianus M. in Mysia. 18 Julii.
 Agabus Apostolus 8 Aprilis. Mo.
 Agape, idest, Caritas cum sororibus M. 17 Sept.
 Agape cum sororibus Thessalonicæ 16 April.
 Agapius et Theopistus cum Parentibus 20 Sept.
 Agapius cum sociis M. 15 Martii.
 Agathangelus Diac. M. 23 Januar. Gr.
 Agatha V. M. Catanæ 5 Februarii.
 Agathonicus M. Romæ 22 Augusti.
 Agathopus cum Theodulo M. 5 Apr. Mo. 4 Gr.
 Aggæus Propheta 16 Decemb.
 Aglaia matrona Romana 19 Decemb. Mo.
 Agrippina M. Romæ 23 Junii.
 Alexander Episc. CP. 30 Augusti. Mo.
 Alexander ὁ ἐν Πύδνῃ M. 14 Martii Gr.
 Alexander cum Antonina M. 9 Julii. Mo. 10 Gr.
 Alexander cum Sociabus 20 Martii Gr.
 Alexius homo Dei 17 Martii et A.
 Alexius Metropol. Kijovien. 12 Febr. Mo. et A.
 Ejus Inventio 20 Maji. Mo. et A.
 Alypius Stylita 26 Novembris et A.
 Ambrosius Ep. Mediolan. 7 Novembris.
 Amos Propheta 15 Junii.
 Amphilocheus Ep. Iconii 23 Novembris.
 Amplias Apostolus 31 Octob. Mo.
 Ananias instructor S. Pauli 1 Octobris.
 Ananias, Azarias, Misael 17 Decembris Mo.
 Anastasia M. Romana 29 Octob. 22 Decemb.
 Anastasius Persa. 22 Januar. Gr.
 Anastasius monachus Sinaita 21 April. Mo.
 Anatolius M. cum fratribus in Galatia 20 Nov. Gr.
 Andreas Apostolus 30 Novemb.
 Andreas Cretensis Episc. 4 Julii.
 Andreas Tribunus M. 19 Augusti.
 Andreas in Crisi M. 17 Octob. Mo. et A.
 Andronicus cum Junia Apostoli 17 Maji.
 Inventio Reliquiarum 22 Febr.
 Andronicus cum Proto et Taracho M. 12 Octob.
 Andronicus cum Athanasia 6 Maji et 9 Octob. Mo.
 Andronicus Apostolus 30 Julii Gr.

Anna Mater Deiparæ 25 Julii et 9 Sept.
 Anicetus M. cum Photio 12 Augusti.
 Anthimus Ep. Nicomediæ M. 3 Septemb.
 Anthusa filia Copronymi 12 April. Mo.
 Antipas M. Pergami. 11 Aprilis.
 Antonina cum Alexandro M. 9 Junii Mo. 10 Gr.
 Antonius Magnus Abbas 17 Januar. et A.
 Antonius Cauleas Patr. CP. 12 Februar. Mo.
 Antonius Pezer-skie monachus 10 Julii. Mo. et A.
 Antonius cum sociis M. Lithitanus 14 Apr. Mo. et A.
 Anysia M. Thessalonicæ 30 Decemb.
 Apostoli xii 30 Junii.
 Apostoli LXXII seu Discipuli 4 Januarii.
 Aquila Apostolus 14 Julii.
 Aquilina V. M. in Palæstina 13 Junii.
 Arcadius cum Xenophonte etc. 26 Januarii.
 Archippus Apostolus 19 Febr. 22 Novemb.
 Aristarchus Apostolus 15 Aprilis Mo. 14 Gr.
 Aristiclianus sive Aristocles 23 Junii Mo.
 Aretas M. in Syria 24 Octobris.
 Artemius Dux M. 20 Octobris et A.
 Artemius seu Artemon 24 Martii Mo.
 Artemon Episcopus 13 April.
 Arsenius monachus 8 Maji Mo. et A.
 Athanasia cum Andronico 6 Maji 9 Octob. Mo.
 Athanasia cum filiabus M. 31 Januarii Mo.
 Athanasia Vidua 18 april. Mo.
 Athanasius Ep. Alexand. 18 Jan. 2 Maji.
 Athanasius Episcopus 24 Octob. Mo. et A.
 Athanasius Anachoreta in monte Atho 5 Julii.
 Athanasius ἐν τῷ δέντρῳ 5 Julii Gr. et A.
 Athenogenes Sebasten. Ep. M. 16 Julii.
 Autonomus Ep. M. in Bithynia 12 Septemb.
 Auxentius Archimandrita 14 Februar.
 Auxentius cum sociis M. in Armenia 13 Decemb.

B

Babylas Presb. M. 24 Januar. Mo.
 Babylas Ep. Antioch. M. 4 Septemb.
 Bacchus cum Sergio M. 7 Octob.
 Barbara V. M. 4 Decemb. et A.
 Berchesus M. in Perside 29 Martii Gr.
 Barlaam monachus 6 Novemb. Mo. et A.
 Barlaam Martyr 19 Novemb.
 Barnabas Apostolus 11 Junii Mo.
 Bartholomæus Apostolus 11 Junii.
 Inventio ejus 25 Augusti.
 Barulas puer 18 Novemb. Mo.
 Basileus Ep. M. in Ponto 26 april.
 Basiliscus M. in Ponto cum sociis 3 Mart. 22 Maji.
 Basilus Ep. Cæsareæ in Cappad. 1 Januar. et A.
 Idem cum Nazianzeno et Chrysost. 30 Jan. et A.
 Basilus Ep. Chersonis cum sociis 7 Mart.
 Basilus Presb. M. Ancyrae 22 Mart.
 Basilus Decapolita 28 Februar. Mo.
 Basilus Episc. 12 April.
 Bassa M. in Macedonia 21 Augusti.
 Becylus 15 Mart. Mo.
 Benedictus

INDEX

Inneditus Abbas
Beryllus seu Cyrillus Ep.
Besarion Thaumaturgus
Blasius Ep. M. in Armenia
Bonifacius M. Romanus
Boryssus seu Romanus cum Glebo
Bucolus Ep. Smyrnæ

14 Mart. Mo.
21 Mart. Gr.
6 Junii Mo.
11 Februar.
19 Decemb.
24 Julii et A.
6 Februar.

Daria cum Chrysantho M. 19 Martii.
David seu Glebus cum Romano 24 Julii Mo.
David Thessalonicensis 26 Junii.
David Rex 26 Decemb. Mo.
Demetrius Ab. Thaumaturgus 11 Febr. Mo. et A.
Demetrius M. Thessalonicae 26 Octob. et A.
Diomedes M. Nicææ 16 Augusti.
Dionysius Areopagita 3 Octob. et A.
Dionysius Monachus 1 Junii Mo. et A.
Dionysius cum Lucilliano etc. M. 3 Junii Mo.
Dius Thaumaturgus 19 Julii Mo.
Dometius M. Persa 7 Augusti.
Domnica Abbatissa CP. 8 Januar.
Domitianus Ep. Melitinæ 10 Januar. Mo.
Dormientes septem 4 Aug. 22 Octob. Mo.
Dorotheus Ep. Tyri Mart. 5 Junii.
Dorotheus Presb. Antioch. M. 5 Junii Gr.
Dorotheus in Chiliocomo 5 Junii Gr.
Dorotheus Abbas scriptor 5 Junii Gr.
Dorymedon cum sociis M. 19 Septemb.
Dositheus discip. Dorothei 5 Junii Gr.

C

Cæcilia Virg. Mart. 21 Novemb. Gr.
Callinicus M. in Paphlagonia 29 Julii.
Callinicus cum Sociis M. in Armenia 13 Decemb.
Callistratus M. Romæ 27 Septemb. Mo.
Capito Ep. Chersonis cum sociis 7 Martii.
Capitolina cum famula M. 27 Octob. Gr.
Carpus Apostolus 26 Maji.
Carpus cum Papylo M. 13 Octob.
Cassianus auctor Collationum 29 Februar. Mo.
Catharina V. M. Alexandrina 24 Nov. Mo. 25 Gr.
Celsus puer cum Nazatio M. 14 Octob.
Charalampus Presb. M. Antioch. 10 Febr.
Charitas cum Sororibus 17 Septemb.
Charitina M. 5 Octob. Mo.
Chariton Diac. M. 23 Januar. Gr.
Chariton Ab. in Palæstina. 28 Septemb.
Chionia cum sororibus Thessalon. 16 April.
Christophorus M. 9 Maji.
Christophorus Diac. M. 23 Januar. Gr.
Christina V. M. 24 Julii.
Chrysanthus cum Daria M. 19 Mart.
Chrysogonus M. Aquileiæ 22 Decemb. Mo.
Claudius cum Lucilliano etc. 3 Junii Mo.
Claudius cum Diodoro etc. M. 24 April. Gr.
Clemens Papa M. 25 Novemb. Mo.
Clemens Ep. M. Ancyrae 23 Januar.
Cleonicus cum sociis M. in Ponto 3 Mart.
Cleopatra M. cum filia aut alumna 20 Oct. Mo. et A.
Codratus Apostolus Ep. Atheniensis 21 Sept.
Codratus M. Corynthis 10 Mart.
Codratus M. Nicomediae 7 Maji Gr.
Conon M. in Isauria 5 Martii.
Constantinus Magnus cum Helena 21 Maji.
Constantinus Philosophus 24 Februar. Mo.
Cornelius Centurio 13 Septemb.
Corona cum Victore M. 11 Novemb. Mo.
Cosmas cum Damiano M. Romæ 1 Julii et A.
Cosmas cum Damiano Confessor 1 Novemb. et A.
Cosmas Poeta Majumæ Ep. 14 Octob. Gr. et A.
Cosmas Melodus 14 Octob. Gr.
Crescens M. in Lycia 15 April. Gr.
Crescens Apostolus 30 Julii Gr.
Crucis apparitio supra Calvariam 7 Maji.
Festum Constantinopoli 1 Augusti Mo.
Exaltatio 14 Septemb.
Cyprianus cum Justina M. 2 Octob.
Cyriacus Ab. in Palæstina 29 Septemb.
Cyrillus Ep. Alexandr. 18 Jan. 9 Junii.
Cyrillus Ep. Hierosolymit. 18 Mart.
Cyrillus Diaconus Arethus. M. 29 Martii Mo.
Cyrillus Slavorum Apostolus 14 Febr. Mo. et A.
Cyrillus M. 20 Mart. Mo. et A.
Cyrillus Monachus 9 Junii Mo. et A.
Cyrillus seu Beryllus Ep. 21 Mart. Gr.
Cyrus cum Joanne M. 31 Jan. 28 Junii.

E

Ecaterina V. M. Alex. 24 Nov. Mo. 25 Gr. et A.
Eleutherius Ep. Illyrici 15 Decemb.
Eleazarus Machabæus 1 Augusti Mo.
Eliæ Prophetæ raptus 20 Julii et A.
Elisabeth mater. S. Joan. Bapt. 24 Junii 5 Septemb.
Elisæus Prophetæ 14 Junii
Elpis idest Spes cum sororibus M. 17 Septemb.
Epicharis Mart. 27 Septemb. Gr.
Epænetus Apostolus 30 Julii Gr.
Ephrem Ep. in Chersone cum sociis 7 Martii.
Ephrem Syrus 28 Januar. et A.
Epimachus Mart. 31 Octob.
Epiphanius Ep. in Cypro 12 Maji.
Episteme cum Galactione M. 5 Novemb.
Erastus Apostolus 10 Novemb. Mo.
Eroteis cum Domina sua M. 27 Octob. Gr.
Eudocimus 7 Septemb. Mo. et A.
Eudocimus Dux M. 31 Julii.
Eudocia M. in Syria 1 Mart.
Eudocia M. in Perside 4 Augusti Mo.
Eudoxia cum Matre et sororibus M. 31 Januar. Mo.
Eugenia M. Romana 24 Decemb.
Eugenius cum sociis M. in Armenia 13 Decemb.
Eulampus et Eulampia MM. 10 Octob.
Eulogius Monachus 4 Februar. Mo. et A.
Eumenius Ep. in Creta 18 Septemb.
Eupathius Episcopus 15 Novemb. Mo. et A.
Euphemia M. Chalcedone 11 Julii 16 Sept.
Euphrosyna Lithuana Hierosolymis 25 Sept. et A.
Euphrosyna filia Paphnutii 25 Septemb.
Euphrosynus monachus A.
Euplius M. Siculus 11 Augusti.
Eupraxia seu Euphrasia V. 25 Julii Mo.
Eupsychius M. in Cappadocia 9 April.
Eusebia M. in Euchaitis 8 Februar. Gr.
Eusebius Ep. Samosathenus 22 Junii.
Eusignius M. Antiochiæ 5 Augusti.
Eustachius cum sociis M. Lithuanus 14 April. Mo.
Eustachius cum fratribus in Galatia M. 20 Novemb. Gr.
Eustachius M. cum uxore et filiis 20 Sept. et A.
Eustratius cum sociis M. in Armenia 13 Dec. et A.
Euthymius Ab. in Palæstina 20 Januar. et A.
Euthymius Junior 20 Januar. Gr.
Euthymius Thaumaturgus 20 Januar. Gr.
Euthymius Ep. Madytarum 20 Januar. Gr.
Euthymius monachus 15 Octob. Mo.
Eutropius cum sociis M. in Ponto 3 Martii.
Eutychius M. Tomis 24 Augusti.
Eutychius

D

Dalmarius Præses Dalmatarum 3 Augusti.
Damianus cum Cosma M. Romæ 1 Julii et A.
Damianus cum Cosma Confess. 1 Nov. et A.
Daniel Prophetæ 17 Decemb.
Daniel Stylita 11 Decemb. et A.

Eutychius Patriarcha CP.
Ezechiel Propheta

6 April.
21 Julii Mo.

F

Faustus Præses Dalmatarum
Febronia V. M. in Syria
Felix M. Episcopus
Fides cum Sororibus
Flavianus Anachoreta
Florus M. cum Lauro

3 Augusti.
25 Junii
31 Augusti Mo.
17 Septemb.
16 Febru. Mo.
18 Augusti et A.

G

Gabriel Archangelus
Encænien ejusdem CP.
Galaction cum Episteme M.
Gelasius M.
Georgius Ep. Mitilenæ
Georgius Megalo-Martyr

26 Mart.
13 Julii.
5 Novemb.
27 Februar. Gr.
7 April.
23 April. 26 Novemb.

Mo. et A.
Georgius Chozebites in Palæst.
Georgius in Maleo Anachor.
Gerasimus Anachor. ad Jordanem
Germanus Patriarcha CP.
Germanus Ab. in Macedonia
Gervasius cum Prothasio M.
Glebus seu David cum Borysso
Glyceria M. in Thracia
Gordius M. in Cappadocia
Gregorius Magnus Papa
Gregorius Nazianzenus
Cum Basilio et Chrysostomo
Gregorius Ep. Nyssenus
Gregorius Thaumaturgus Ep.
Gregorius Magnæ Armeniæ Ep.
Gregorius Ep. Agrigentinus
Gregorius Episcopus
Gregorius Decapolita Conf.
Gurias cum sociis M. Edessæ

8 Jan. Mo.
4 April. Mo.
4 Mart.
12 Maji Mo.
12 Maji Mo.
14 Octob.
24 Julii et A.
13 Maji.
3 Januar.
12 Martii Mo.
25 Januar. et A.
30 Januar. et A.
10 Januar.
17 Novemb.
30 Sept. et A.
23 Nov. Mo. 24 Gr.
14 Novemb. Mo. et A.
20 Novemb.
15 Novemb.

H

Helena Imper. cum Constantino
Helladius Mart.
Hermias Martyr
Hermolaus Presbyter M. Nicom.
Hermylus cum Stratonico
Herodion Apostolus
Hieron sive Hierax Armen. M.
Hierotheus Areopagitæ Magister
Hilarion Ep. Moscus
Hilarion Ab. in Palæstina
Hilarion Junior monachus
Hilarion Ab. Pelicetes
Hilarius sive Hilarion cum Proclo M.
Hippolytus M. Portuensis
Hyacinthus M. Amastrenus
Hyacinthus M. in Cappadocia
Hypatius M. in Paphlagonia
Hypathius cum Lucilliano etc.

21 Maji.
27 Maji Gr.
31 Maji.
26 Julii Mo. et A.
13 Januar.
8 Aprilis.
27 Novemb.
4 Octob.
21 Octob. Mo. et A.
21 Octob.
6 Junii.
28 Martii.
12 Julii.
30 Januar.
3 Julii Gr.
3 Julii
31 Martii Mo.
3 Junii Mo.

I

Ignatius Ep. Antioch. M.
Relatio Antiochiam
Ignatius Episcopus
Innocentes sub Herode
Irenarchus M. Armenus
Irene Martyr
Irene cum sororibus M. Thessalon.
Isacius Diaconus
Isacius Præses Dalmatarum

20 Decemb.
20 Januarii.
18 Maji Mo et A.
29 Decemb.
28 Novem. Mo.
5 Maji.
16 April.
24 Martii Mo et A.
30 Maji 3 Aug.

Isacius monachus
Isaias Propheta
Isaias Ep. Rostoviens.
Isidorus Hispalem. Episc
Isidorus Pelusiota
Isidorus Dux M
Isidorus Salus
Ismael M. cum sociis

30 Maji
25 Jan. Mo. 9 Maji. et A.
15 Maji. Mo. et A.
4 April. Mo.
4 Februar.
14 Maji.
14 Maji. Mo et A.
17 Junii.

J

Jacobus Apostolus frater Joannis
Jacobus frater Domini
Jacobus Alphæi sive Minor
Jacobus Episcopus Confessor
Jacobus intercisus M. in Perside
Januarius Episc. Martyr
Jason Apostolus
Jeremias Propheta
Jesu Christi Annuntiatio et Incarnatio
Nativitas ejusdem
Circumcisio
Hypapante
Baptismus
Transfiguratio
Imago Edessena
Joachim Pater Deiparæ
Joannes Baptistæ Conceptio
Nativitas ejusdem
Decollatio
Inventio capitis prima
Inventio ejusdem tertia
Commemoratio CP.
Joannis Evangelistæ obitus
Festum ejusdem
Joannes Chrysostomus CP.
Relatio corporis
Idem cum Basilio et Nazianzeno
Joannes Eleemosynarius Ep. Alex.
Joannes Episcopus CP.
Joannes Jejinator CP. Patr.
Joannes Damascenus
Joannes Climacus
Joannes cum Xenophonte etc.
Joannes Calybita
Joannes Palæolaurita
Joannes Discip. Gregorii Decapol.
Joannes M.
Joannes cum Cyro M.
Joannes cum Maria et Xenophonte
Joannes M. sub Juliano
Joannes Monachus
Joannes socius Simeonis Sali
Joannes cum sociis M. Lithuanus
Joannes Rostoviensis
Joannicius monachus
Job patiens
Joel Propheta
Jonas Propheta
Jonas Metropol.
Jonas Sabaita Presb.
Josaphat Archiep. Poloc. M.
Joseph cum Deipara
Joseph Hymnographus
Joses seu Joseph M.
Judas Apostolus
Juliana Martyr
Julianus Cilix M.
Julianus et Basilissa MM.
Julitta cum Quirico M.
Junia cum Andronico Apost.
Justina cum Cypriano M.
Justinus Philosophus M.

30 April.
30 Apr. 23 Oct 26 Dec.
8 Octob.
21 Martii Mo. et A.
27 Novemb.
21 April.
28 April. Mo. 29 Gr.
1 Maji.
25 Martii.
25 Decemb.
1 Januarii.
2 Februar.
6 Januarii.
6 Augusti.
16 Augusti Mo.
9 septemb.
23 Septemb.
24 Junii.
29 Augusti.
25 Maji.
24 Februarii.
7 Januar.
8 Maji.
26 Septemb.
13 Novemb.
27 Januar.
30 Jan. et A.
12 Novemb.
30 Augusti Mo.
2. Septemb. Mo.
4 Decemb. Mo. et A.
30 Martii et A.
26 Januarii.
15 Januar. et A.
19 April. Mo.
18 April. Mo.
2 Junii. Mo. et A.
31 Jan. 28 Junii.
26 Januar.
30 Julii. Mo.
22 Octob. Mo. et A.
21 Julii Mo.
14 Apr. Mo. et A.
15 Maji. Mo. et A.
4 Novemb. et A.
6 Maji.
19 Octob.
21 Septemb. Mo. 12 Gr.
21 Septem. Mo. et A.
22 Septem.
12 Novem. Mo. et A.
26 Decemb. Gr.
4 April. Mo.
20 Martii Mo.
19 Junii.
21 Decemb.
21 Junii.
7 Januar. Gr.
15 Julii.
22 Feb. 17 Maji.
2 Octob.
1 Junii.
Justinus

INDEX

Justinus M. Romæ

L

Laurentius M. Romæ
Laurus M. cum Floro
Lazarus Anachoreta
Leo Papa
Leo Ep. Catanensis
Leontius Ep. Rostovien.
Leontius M. in Phœnicia
Leontius
Leucius M. cum Thyrso
Longinus Centurio
Lucas Evangelista
Lucianus Presb. M.
Lucillianus cum 4 pueris M.
Lupus Ep. M. Sirmii.

M

Macarii duo Roman. et Ægyptius 19 Jan. et A.
Machabæi septem fratres 1 Augusti.
Macrina soror S. Basilii 19 Julii.
Malachias Propheta 3 Januar.
Mamas martyr 2 Septemb.
Mamelchthe mart. 5 Octob. Gr.
Manuel M. cum sociis 17 Junii.
Marcellus Acœmeta 29 Decemb. Mo.
Marcellus Ep. Siciliae 9 Novemb. Mo.
Marcianus Ep. Syracusanus 9 Februarii. Mo.
Marcianus et Martyrius MM. 25 Octob.
Marcianus M. in Ægypto 6 Junii. Mo.
Marcianus monachus in Palæst. 11 Jan. Mo.
Marcus Evangelista 25 April.
Marcus Ep. Arethusiorum 29 Mart. Mo.
Mardarius cum sociis M. Armenus 14 Decemb.
Maria Deipara 26 Decemb.
Ejusdem Conceptio, dicta S. Annæ 9 Nov. A.
Nativitas 8 Septemb.
Introductio in templum 21 Novemb.
Annuntiatio 23 Martii.
Puerperium 26 Decemb.
Purificatio 2 Februar.
Obdormitio 18 Augusti.
Coronatio, Moscis Pokrof, 1 Octob. Mo. et A.
Mariæ Vestis in Blachernis 2 Julii.
Depositio zonæ CP. 31 Augusti.
Imago 26 Augusti. Mo.
Maria Magdalena 22 Julii.
Maria Ægyptiaca Pœnitens 1 April.
Maria cum Xenophonte et filiis 26 Januar.
Marina seu Margareta V. M. 17 Julii.
Martha mater Simeonis Stylitæ senioris 5 Julii. Mo.
Martina V. M. Romana 12 Januar. Gr.
Martinianus Eremita 23 Februar.
Martinus Papa 14 April. Mo. 13 Gr.
Martyres xl Sebasteni 9 Martii.
Martyres xlii in Amorio capti 6 Martii.
Martyres xlv Nicopolitani in Armenia 10 Julii.
Martyres Nicomediæ 20000 28 Decemb.
Martyres ix in Cyzico 29 April. Mo.
Martyres x in Creta 23 Decemb.
Martyres monasterii S. Sabæ 20 Mart. Mo.
Mathias Apostolus 9 Augusti.
Matrona in Chio 9 Novemb. Gr.
Matrona Monacha CP. 9 Novemb. Gr.
Matrona M. Thessalonicae 27 Martii.
Matthæus Apost. Evangelista 9 Aug. 16 Novemb.
Maura cum Timotheo M. 3 Maji.
Maximus monachus Confessor 21 Jan. 13 Augusti.
Maximus M. cum sociis 18 Februar. Mo.
Melania Junior 31 Decemb.

1 Junii. Gr. Meletius Ep. Antiochiæ 12 Februarii.
Menas M. in Phrygia 11 Decemb. et A.
Menas M. Alexandriae cum sociis 10 Decemb.
Menodora et sorores M. in Bithynia 10 Septemb.
Mercurius M. in Ponto 24 novemb. Mo.
Mercurius M. apud Smolenskum 24 Nov. Mo. et A.
Methodius Patriarcha CP. 14 Junii. Mo.
Methodius Episc. Patrarum 20 Junii.
Methodius Apostolus Moraviæ 14 Februar. Mo.
Metrodora et sorores MM. 10 Septemb.
Metrophanes Episc. CP. 4 Junii.
Michael Archangelus 8 Novemb.
Ejus miraculum in Chonis 6 septemb.
Michael Ep. Synnadarum 23 Maji.
Michael Syncellus Patr. CP. 18 Decemb. Mo.
Michael Dux martyr 20 Septemb. Mo. et A.
Michael Malinus 13 Julii. Mo.
Micheas Propheta 14 Augusti.
Mocius M. Byzantii 11 Maji.
Moyses Propheta 4 Septem. Mo.
Moyses monachus 28 Augusti.
Myron Episc. in Cypro 17 Augusti.

N

Natalia cum Adriano M. 26 Augusti.
Naum Propheta 1 Novemb.
Nazarius cum sociis M. Mediolani 14 Octob.
Nestor Ep. Perge in Pamphilia 28 Februar. Mo.
Nestor M. Thessalonicae 27 Octob. Mo.
Nicanor Apost. cum Sociis 28 Julii Gr.
Nicephorus Patriarcha CP. 2 Julii.
Ejusdem relatio 13 Martii.
Nicephorus in Latro monte 13 Martii Gr.
Nicephorus M. Antiochiæ 9 Februar.
Nicetas Ep. Chalcedonis 28 Maji.
Nicetas Ab. in Bithynia 3 April.
Nicetas Stylita 24 Maji Mo. et A.
Nicetas M. in Gotthia 15 Septemb.
Nicolans Ep. Myrensis 6 Decemb.
Nicolans Episcopus 9 Maji Mo. et A.
Nicolans Studita 4 Februar. Mo. et A.
Nicolans Zbilarosa 14 Octob. Mo. et A.
Nicon M. cum sociis 23 Martii.
Nicon Metavocite dictus 26 Novemb. Gr.
Nitus monachus 12 Novemb. Mo.
Nymphodora et sorores MM. 10 Septem.

O

Orestes cum sociis M. in Armenia. 13 Decemb.
Orestes M. Thyanæ 10 Novemb. Gr.
Olympias Virgo. 23 Julii Mo.
Olympius Apostolus 10 Novem. Mo.
Onesimus discipulus Pauli 15 Februar.
Onesiphorus discipulus Pauli 9 Novem. Mo.
Onuphrius Anachoreta 12 Junii et A.
Oseas Propheta 17 Octob.

P

Pachomias Abbas 15 Maji.
Palladius monachus 27 Novem. Mo. et A.
Pambo Ab. in Ægypto 18 Julii. Mo.
Pamphilus Presb. M. in Palæst. 16 Febr.
Paneratus M. in Sicilia 9 Julii.
Panteleemon seu Pantaleon M. 27 Julii et A.
Pappas Mart. 16 Martii Gr.
Papyrus cum Carpo M. 13 Octob.
Paramonus M. 29 Novem.
Parascevia V. M. 26 Julii Gr. 13 et 28 Oct. Mo. et A.
Parmenas Apost. cum Sociis 28 Julii Gr.
Parthenius Ep. Lampsaci 7 Februar.
Patapius

AD EPHEMERIDES GRÆCO-MOSCAS

Patapius Solitarius CP.	8 Novemb.	Sabatius cum sociis M. in Phrygia	19 Septemb.
Patres in Thebaide aut Raithu	13 Januar. <i>Mo.</i>	Sabel M. cum sociis	17 Junii.
Patres sancti ante Christum	17 Decemb. <i>Mo.</i>	Sabinus M. in Ægypto	16 Martii <i>Mo.</i>
Patricius Ep. Prusæ	19 Maji.	Sadoth M. in Perside	19 Octob. <i>Mo.</i>
Paula cum Lucilliano etc. M.	3 Junii <i>Mo.</i>	Salomona cum vii Machabæis	1 Augusti.
Paulus Apostolus	29 Junii.	Samonas cum sociis M. Edessæ	15 Novemb.
Paulus Patriarcha CP.	6 Novemb.	Sampson Xenodochus	27 Junii.
Paulus Junior Patriarcha CP.	30 Augusti <i>Mo.</i>	Samuel Propheta	20 Augusti.
<i>Paulus cum Sorore Mart.</i>	4 Mart. <i>Gr.</i>	Sebastianus M. Romæ	18 Decemb.
Paulus primus Eremita	15 Januar.	Sergius monachus	25 Septemb. <i>Mo.</i>
Paulus Thebæus sive Simplex	<i>A.</i>	Sergius Presbyter	1 Aprilis <i>et A.</i>
<i>Paulus in Latro Anachoreta</i>	13 Mart. 21 Novemb. <i>Gr.</i>	Sergius cum Baccho M.	7 Octob.
Paulus cum Lucilliano etc.	3 Junii <i>Mo.</i>	Severianus M. Sebastæ	9 Septem. <i>Mo.</i>
Pegasius cum Acindyno	2 Novemb.	Silas Apostolus	30 Julii.
Pelagia Pœnitens Hierosolymis	7 Octob.	Silvanus Apostolus	30 Julii.
Pelagia M. in Cilicia	4 Maji.	Silvester Papa	2 Januar.
Petrus Apostolus	29 Junii.	Simeon Ep. Hierosolymitanus	27 April.
Ejusdem catena	16 Januar.	Simeon Stylita senior	1 Septem. <i>et A.</i>
Petrus Abeselanites M.	12 Januar. <i>Mo.</i>	Simeon in monte mirabili	24 Maji.
<i>Petrus, Dionysius, Andreas etc. MM.</i>	18 Maji <i>Gr.</i>	Simeon Salus	21 Julii.
Petrus Episc. Alexandrinus M.	25 Novemb. <i>Mo. et A.</i>	Simeon Justus	3 Februar.
Petrus in Monte Atho	12 Junii <i>Mo.</i>	Simeon Episcopus M.	17 April. <i>et A.</i>
Petrus Metropolitæ Kijoviensis	21 Decemb. <i>et A.</i>	Simeon monachus	13 Februar. <i>Mo et A.</i>
<i>Phantinus Thaumaturgus</i>	30 August. <i>Gr.</i>	Simon Apostolus	10 Maji.
Philemon Apostolus	22 Novemb. <i>Mo.</i>	<i>Simon cum Juda Apostolus</i>	19 Junii <i>Gr.</i>
Philetus Senator M.	27 Mart. <i>Mo.</i>	Sisoës Anachoreta	6 Julii.
Philippus Apostolus	14 Novemb. <i>et A.</i>	Sophia mater Fidei, Spei et Caritatis	17 Sept.
Philippus Diaconus ex septem	11 Octob. <i>Mo.</i>	Sophonias Propheta	3 Novemb.
Philogonius Ep. Antioch.	20 Decemb. <i>Mo.</i>	Sophronius Patriarcha Hierosol.	11 Martii.
Philotheus Archiepiscopus	15 Septem. <i>Mo. et D.</i>	Sosipater Apostolus	28 April. <i>Mo.</i>
<i>Philotheus Presbyter</i>	15 Septem. <i>Mo.</i>	Sozon M. Pompeiopoli in Cilicia	7 Septemb.
Phocas Ep. M. in Ponto	22 Septem.	Spes cum sororibus	17 Septemb.
Photina Samaritana	20 Mart. <i>Mo.</i>	Spiridion Episc. in Cypro	12 Decemb. <i>et A.</i>
Photius M. cum Aniceto	12 Augusti.	Stachys Apostolus	31 Octob. <i>Mo.</i>
Piatenka seu Parascevia	13 Octob. 26 Nov. <i>et A.</i>	Stephanus Protomartyr	27 Decemb. <i>et A.</i>
Pistis sive Fides cum sororibus M.	17 Septem.	Ejusdem translatio	2 Augusti.
Plato M. Ancyrae	18 Novemb.	Stephanus Episc.	26 April. <i>Mo. et A.</i>
Pœmon Anachoreta in Thebaide	27 August.	Stephanus Episc. Moscus	15 Decemb. <i>Mo. et A.</i>
Polycarpus Episc. Smyrnae	23 Februar.	Stephanus Thaumaturgus	28 Martii <i>Mo.</i>
Polyeuctus M. in Armenia	9 Januar.	Stephanus Sabaita	13 Julii.
Porphyrius Episc. Gazæ	26 Februar.	Stephanus monachus M. CP.	28 Novemb. <i>et A.</i>
Probus cum Taracho et Andronico	12 Octob.	<i>Stratonicus M.</i>	13 Januar. <i>Gr.</i>
Prochorus monachus	10 Februar. <i>Mo. et A.</i>	Synectica V. Alexandrina	5 Januar.
Prochorus Apostolus	28 Julii.	Synodus vii Nicææ an. 787	11 Octob. <i>Mo.</i>
Proclus Patriarcha CP.	20 Novemb. <i>Mo.</i>		
Proclus cum Hilarione M.	12 Julii.		
Procopius Decapolita	27 Februar.		
Procopius M. in Palæstina	8 Julii <i>et A.</i>		
Protasius cum Gervasio M.	14 Octob.		
<i>Proterius Episc. M.</i>	18 Februar. <i>Gr.</i>		
<i>Publius cum Sociis M.</i>	15 Mart.		
Pudes Apostolus	15 April. <i>Mo. 14 Gr.</i>		

Q

Quadratus M. Nicomed.	7 Maji Gr.
Quartus Apostolus	10 Novemb Mo.
Quiricus M. cum Julitta	15 Julii.

R

Rhodium Apostolus	10 Novem. <i>Mo.</i>
Romanus M. Antiochiæ	18 Novem. <i>Mo.</i>
Romanus seu Boryssus cum Davide	24 Jul. <i>Mo. et A.</i>
Rufus Apostolus	8 April. <i>Mo.</i>

S

Sabas Gotthus M. Romæ	24 April.
Sabas M. in Gotthia	18 April.
Sabas et socii MM. in Sinai	14 Januar.
Sabas Ab. in Palæstina	5 Novem. et A.
Sabatius Presbyter	1 April. Mo. et A.

T

Tarachus cum Probo et Andronico	12 Octob.
Tarasius Patriarcha CP.	25 Februar.
Tatiana V. M.	12 Januar.
Tatiana seu Trajana cum suis M.	20 Septem.
Terentius cum Neomilla M.	28 Octob. <i>Mo.</i>
Terentius cum sociis M. in Africa	10 Apr. 28 Oct.
Thadæus Apostolus	21 Augusti.
Thalalæus M. Edessæ	20 Maji.
Thecla V. M.	24 Septem.
Theoctiste cum matre et sororibus M.	31 Jan. <i>Mo.</i>
<i>Theoctistus</i>	4 Januar. <i>Gr.</i>
Theoctistus Ab. socius S. Euthymii	3 Septem. <i>Mo.</i>
Theodora Imperatrix	12 Februar. <i>Mo.</i>
Theodora Alexandrina pœnitens	11 Septemb.
Theodorus seu Theodosius	20 April. <i>Mo.</i>
Theodorus Studita	11 Novem. <i>Mo. et A.</i>
Theodorus Trichinas	21 April. <i>Mo.</i> 20 <i>Gr.</i>
Theodorus Syceota	22 April.
Theodorus Graptus Conf.	11 Oct. 27 Decemb. <i>Mo.</i>
Theodorus Discipulus Pachomii	16 Maji.
Theodorus Dux Megalomartyr	8 Febr. 8 Jun.
Theodorus Tiro M.	17 Februar.
Theodorus M. famulus Mich. Ducis	20 Sept. <i>Mo. et A.</i>
<i>Theodorus M. in Pamphilia</i>	10 April. <i>Mo.</i>
Theodorus monachus	19 Septem. <i>Mo. et A.</i>
Theodosia M. CP.	29 Maji.
Theodosia	

Thalesia cum matre et sororibus M. 31 Jan. *Mo.*
 Theodosius Metropol. Kijovien. 3 Maji *Mo. et A.*
 Theodosius Cœnobiarcha in Palæst. 11 Jan. *et A.*
 Theodosius Presbyter 10 Julii *Mo.*
 Theodotus Ep. Ancyranus 18 Maji *Mo.* 7 Junii.
 Theodotus Ep. in Cypro M. 2 Mart.
 Theodulus cum Agathopo M. 5 April. *Mo.* 4 Gr.
 Theodulus M. 14 Januar. *Gr.*
 Theon s et Theopemptus MM. 5 Januar.
 Theophanes Graptus Conf. 11 Oct. et 27 Dec. *Mo.*
 Theophanes Auctor Chronographiæ 12 Mart.
 Theophylactus Metrop. Nicomed. 8 Mart.
 Theopistus et Agapius cum Parent. MM. 20 Sept.
 Theopistus cum fratribus in Galatia M. 20 Novem. *Gr.*
 Therapon Episc. Sardium 26 Maji *Mo.*
 Therapon M. in Cypro 26 Maji *Mo.*
 Thomas Apostolus 6 Octob.
 Thomas in Malco monte Anachor. 7 Julii.
 Thyrsus M. cum Leucio 14 Decemb.
 Timolaus M. 19 Decemb. *Mo.*
 Timon Apostolus cum Sociis 28 Julii *Gr.*
 Timotheus discip. Pauli 22 Januar. *Mo. et A.*
 Timotheus Episc. Prusæ M. 10 Junii *Mo.*
 Timotheus Anachoreta 21 Februar.
 Timotheus cum Maura M. 3 Maji.
 Titos Apostolus 25 Augusti.
 Titus Abbas 2 April.
 Trajana M. cum marito et filiis 20 Septem.

Triphyllius Ep. in Cypro 13 Junii *Mo.*
 Trophimus Apostolus 13 April. *Mo.* 14 Gr.
 Trophimus cum sociis M. in Phrygia 19 Septemb.
 Trophimus M. cum Theophilo 23 Julii *Mo.*
 Tryphon M. Lampsaci 1 Februar. *et A.*
 Tychon Episc. in Cypro 16 Junii *et A.*

V

Varus M. in Ægypto 19 Octob. *Mo.*
 Victor cum Corona M. 11 Novemb. *Mo.*
 Vincentius Diacon. M. 11 Novemb. *Mo.*
 Vlodomirus Princeps Russiæ 13 Julii *Mo. et A.*

X

Xene V. in Caria 24 Januar.
 Xenophon cum Maria et filiis 26 Januar.

Z

Zacharias Propheta 8 Februar. *Mo.*
 Zacharias Pater Jo. Baptistæ 24 Junii. 5 Sept.
 Zacharias Papa 24 Martii *Mo.*
 Zenobius Ep. et Zenobia MM. 30 April.
 Zosimas curator Mariæ Ægypt. 1 April. *Mo.*
 Zosimas Presbyter 1 April. *Mo. et A.*
 Zoticus Presbyter M. CP. 30 Decem. *Mo.*

FINIS.

INDEX SANCTORUM

AD TOMUM PRIMUM MAJI.

A

- A**cheolus Mart. Ambiani in Gallia. Ecclesia et Abbatia illi dicata. Corpus a S. Salvio conditum. Reliquiæ in S. Quintini, et Abbavillæ 45
- 1 Acius Martyr Ambiani in Gallia. Cultus sacer. Corpus a S. Saturo conditum. Reliquiæ in S. Quintini, et Abbavillæ 45
- 1 Africanus Ep. juxta Vabrum in Gallia Narbonensi. Acta *ex variis Collecta. cap. 1* Oppidum et Ecclesia Collegiata S. Africani 65. *cap. 2* Corpus et Reliquiæ S. Africani 66. *cap. 3* Aetas et Episcopatus 68. Cultus et miracula 69
- 1 Agapitus Mart. Interamnæ in Umbria *ex Mart.* 45
- 1 Aldebrandus Episcopus Foro-Sempronensis in Umbria. Tempus Sedis. An Portuensis Canonicus? Corpus cum Cathedrali translatum 160. Vita *ex MSS. edita ab Ughello.* Præpositura Ariminensis. Episcopatus. Miracula 162
- 3 Alexander I Pontifex Mart. Romæ. § 1 Acta sincerissima. Cultus sacer cum variis elogiis 371. § 2 Tempus Sedis *ex Catalogis et Vitis Pontificum.* Dignitas Comitum utriusque militiæ 373. § 3 Reliquiæ in variis ecclesiis 374. Acta martyrii. *Ex variis et optimæ notæ Codicibus MS. cap. 1* A S. Alexandro conversus S. Hermes cum aliis. Hujus cum Quirino Tribuno dissertatio de fide 375. *cap. 2* S. Alexander e carcere ductus ad S. Hermetem et reductus. Hujus filius a morte resuscitatus et nutritrix cæca illuminata 376 *cap. 3* SS. Quirinus et Balbina filia et alii captivi a S. Alexandro baptizati. Martyrium SS. Quirini, Hermetis et aliorum 377. *cap. 4* Varia tormenta inflictæ SS. Alexandro, Eventio et Theodulo. Horum martyrium et sepultura 378
- 3 Alexander Conversus Ord. Cisterciensis Fusniaci Acta *ex Cantipratano.* Cultus. Stirps regia 438
- 3 Alexander Vinciolus Ord. Minorum Episcopus Nuceriæ in Umbria, *ex Wadingo Jacobillo et aliis* 24*. Bulla Joannes Papæ XXII de Episcopatu 25*
- 3 Alexander Martyr Constantinopolim translatus et cultus 383. Acta martyrii *ex Græco.* Veste commutata liberata ab eo e lupanari S. Antonina. Varia illata tormenta 385. Acta Græca *ex MS.* XLI
- 1 Alexander Martyr in Africa *ex Martyrol.* 46
- 1 Amator Episc. Autissiodorensis in Gallia. Cultus, basilica, Acta scripta. Tempus vitæ et mortis 51. Vita auctore Stephano Africano Presbytero, *ex pluribus MSS. cap. 1* Ortus, studia, sponsa obtrusa et relicta. Assumptio in Clerum. 53. *cap. 2* sanati energumenus et paralytica. Dæmones depulsi 55. *cap. 3* Episcopatus aditus, infamia dissipata. Ecclesia nova comparata. Mortuus suscitatus : incendium extinctum 56. *cap. 4* S. Germanus postea successor instruitur. Iter Augustodunum. Cæcus et 3 leprosi sanati, pecunia recepta a fure 58. *cap. 5* Germanus petitus successor. Morbus, obitus, sepultura S. Amatoris. Utriusque encomium 60
- 2 Ambrosius Martyr in Catalonia, in monasterio Rycollensi *ex Domenecco* 189
Maji T. I

- 1 Andeolus Subdiaconus Mart. in Territorio Galliæ Vivariensi 35. Vita *ex variis MSS. et editione Bosqueti cap. 1* Iter ex revelatione Smyrna in Gallias 36. *cap. 2* Fides Christi annuntiata. Comprehensio. Vulnere tolerata. Plagæ sanatæ 38. *cap. 3* Martyrium toleratum. Corpus a submersione liberatum et sepultum 39, 2*
- 4 Antonia Martyr Nicomediæ *ex Martyrologiis* 464. An aliis Antonina Nicææ passa 465 a caput S. Antoninæ Pragæ 465 d perperam fingitur esse Antima Maximilla 465 e
- 3 Antonina Martyr Constantinopolim translata. Patria vicus Crodammorum 383 Acta martyrii *ex MS. Græco.* E lupanari liberata, veste cum S. Alexandro commutata. Ultroneus accessus ad Præsidentem. Varia illata tormenta 385. Acta Græca. XLI
- 2 Antonius, sive Antoninus, Archiepiscopus Florentinus Ordinis Prædicatorum. Epistola dedicatoria Antonio Magliabechio facta 314 et 13* *Commentarias prævius.* Varii vitæ et rerum gestarum scriptores 315 et 13* d Vita auctore Francisco Castilionensi Sancti domestico *ex MSS. et Leandro Alberti* 317. Prologus 318 *Cap. 1* Acta vitæ usque ad Archiepiscopatum susceptum 318. *cap. 2* Eximie virtutes in administratione Archiepiscopali 321. *cap. 3* Acta in Episcopatu et legationes 323. *cap. 4* Aliæ virtutes : libri conscripti 325. *cap. 5* Pia mors. Exequiæ. Miracula 327. Epilogus 329. Additiones Leonardi de Serubertis Ordinis Prædicatorum, intra annum x ab obitu scriptæ, *ex MS. Florentino S. Marci.* Prologus 330. *cap. 1* Virginitas illibata, sancta conversatio, aliæque virtutes S. Antonii 331. *cap. 2* Tentationes per merita ejus dispulsæ : morientis gloria revelata 333. *cap. 3* Varia beneficia ejus invocatione impetrata 335. *cap. 4* Sterilis fecundata, varii infirmi sanati 336. *Appendix.* Varia beneficia præstita 338. *Analecta ex summario Processuum impresso, cap. 1* Fama sanctitatis, extases et revelationes divinæ 339. *cap. 2* Zelus religionis et justitiæ ac publici boni in S. Antonio jam Episcopo 342. *cap. 3* Caritas et liberalitas erga pauperes miraculis illustrata 344 *cap. 4* Quædam viventis miracula et laus morientis 345. *cap. 5* Miracula ad cadaver et sepulcrum patrata 347. *cap. 6* Naufragio, lapsu, paralyti, phthisi periclitantes voto facto a præsentis morte liberati 349 *cap. 7* Varii morbi voto facto curati 351. *cap. 8* Miracula ad contactum vestium facta. Cereorum anathematum multitudo 352. Gloria postuma § 1 Processus ad Canonizationem prævii sub Leon X 355. § 11 Canonizatio ab Adriano VI celebrata, promulgata a Clemente VII 357. § III Officium proprium de S. Antonino 358. § IV Præparatio ad Translationem corporis in novum Salvatorum sacellum faciendam 359 § V Translationis ix Maji peractæ ordo et majestas 360. Relatio *ex antiqua editione* 13* Alia relatio 14* 15* 16*
- 4 Antonius Abbas primus monasterii S. Juliani Turonibus. *ex Martyrologiis, Simone Martin, et monumentis inde acceptis* 503
- 4 Antoninus Mart. *ex Martyrologiis* 466

- 1 Antoninus Mart. Scythopoli ex *Synaxario et Menais MSS.* 464
- 1 Aphrodisius Mart. Scythopoli ex *Synaxario et Menais MSS.* 464
- 1 Apollonius Mart. An Interamnæ? ex *Martyrol.* 46
- 3 Arbonus Martyr ex *Martyrol. Hieronymiano* 386
- 1 Aregius sive Aredius Ep. Vapincensis in Gallia. Tempus vitæ et Sedis. Laudatus a S. Gregorio Magno : ejus patientia in adversis, zelus contra simoniacos, caritas erga monachos in Angliam missos : conceditur usus Dalmaticorum 110. Vita auctore cœvo, ex *MS. Sirmondi eruta* 111 et seq.
- 1 Asaphus Ep. in Wallia Boreali. Cultus, tempus vitæ. Lectiones ex *Breviario Aberdonensi* 84
- 2 Athanasius Episcopus Alexandrinus. Vita ex *ipsius et aliorum veterum scriptis*. Prologus noster 190. cap. 1 Pueritia, collato sodalibus per ludum baptismo memorabilis 192. cap. 2 Studia et prima cum Ario certamina Alexandriae atque Nicææ in Concilio 193 et 4*. cap. 3 Concors electio ad Episcopatum et in eo virtutes 195. cap. 4 Arianorum cum Meletianis conspiratio contra Athanasium. Ischyrae calumnia et retractatio 197. cap. 5 Calumnia de Arsenio Episcopo occiso, et judicium hac de causa Tyri constitutum 198. cap. 6 Publica refutatio calumniarum, Athanasio coram iudicibus objectarum 200. cap. 7 Resumitur calumnia de calice apud Ischyram fracto, eique probandæ delegantur in Mareoten adversariorum suspectissimi 202. cap. 8 Legatorum insolentia apud Mareoticos et Alexandrinos. Athanasii discessus a Tyro ad Imperatorem 203. cap. 9 Arianis in Synodo Hierosolymitana receptis damnatur absens Athanasius 205. cap. 10 Exul in Galliis Athanasius quædam Latine scribit 207 et 4* a b c. *Appendix*. Symbolum vulgo S. Athanasii cum indicio ætatis et auctoris 4*. Auctor videtur Vigilius Ep. Tapsensis 7*. cap. 11 Mors Arii, Reditus Athanasii ab exilio 208 et 7*. cap. 12 Nova Eusebianorum molimina tum apud Constantium Imp. tum Romæ apud Julium Papam, quem Athanasius ipse adit 209. cap. 13 Conciliabuli Antiocheni acta adversus Athanasium. Gregorii Alexandrini violentus in ejus ecclesiam ingressus 211. cap. 14 Alia Gregorii intrusi contra Orthodoxos facinora 213. cap. 15 Julio Pontifice et Constante Imper. adnitentibus, cogitur Synodus Sardicensis : a quo se subducunt Eusebiani 215. cap. 16 Sardicensium Patrum pro Athanasio rescripta. Eusebianorum violenta consilia Constantio data : cui demum eorum patescunt calumniae 217. cap. 17 Multis Constantii litteris ad reditum animatus Athanasius, iter Alexandriam versus capessit 7* et 220. cap. 18 Gloriosus Athanasii reditus ad suam Ecclesiam eumque secuti multiplices fructus 221 et 7* cap. 19 Ursacii et Valentis pœnitentia. Novi motus propter Marcellum Ancyranum. Syllogus ab Athanasio compilatus 223. cap. 20 Mors Constantis et Julii : secutæ machinationes adversariorum apud Liberium et Constantium 225. cap. 21 Mediolanense Concilium et persecutio orthodoxorum, Athanasii damnationi subscribere recusantium. Liberii et Hosii vexatio 228. cap. 22 Syriani contra Athanasium nocturna irruptio. Heraclii edicta proponentis impietas et crudelitas 230. cap. 23 Georgii Cappadocis crudelia initia, Constantii litteris approbata ex odio Athanasii 232 cap. 24 Athanasii recessus ad eremi monaste-

ria, ejusque latebræ per sexennium 234 et 8* a b c. cap. 25 Lucubrationes tempore sexennalis recessus editæ 235. cap. 26 Alia in solitudine scripta 237. cap. 27 Mors Constantii et Georgii. Regressus S. Athanasii in Ecclesiam 239. cap. 28 Alexandrina Synodus : cura Antiochenis impensa 240. cap. 29 Acceptis S. Joannis Baptistæ Reliquiis exilio damnatur Athanasius, et usque ad mortem Juliani Alexandriae latet 242. cap. 30 Joviani Imperium. Athanasii restitutio. Arianorum vani conatus 243 et 8* d e f 9*. cap. 31 Valentis Ariani Imp. conatus contra Athanasium irriti : hujus cum S. Basilio amicitia 246. cap. 32 Athanasii postremæ lucubrationes contra hæreticos. Vita S. Antonii scripta : an etiam S. Syncleticæ? 248. cap. 33 Mors, sepultura, translatio corporis, successor Petrus 250. cap. 34 Annus et dies mortis atque cultus. Vitæ scriptores posteriores 252. cap. 35 De corpore S. Athanasii Constantinopoli Venetias translato et ejus ibidem cultu 255. cap. 36 Quomodo Constantinopoli deportatum sit corpus Venetias ex *MS. Italico* interprete Aloysio Carnolio S. J. 256. cap. 37 Veritas sancti Corporis a Patriarcha examinata et probata. Translatio solennis ad ecclesiam sanctæ Crucis 259. cap. 38 Miracula præcipue post translationem corporis 261. cap. 39 De cultu sacri capitis in Hispania et Gallia 262

1 Audardus Archiepiscopus Narbonensis a pag. 143 vide Theodardus.

3 Aufridus sive Anfridus Ep. Ultrajectinus. Varii ejus Comitatus, Monasteria fundata. Cultus sacer 433 Vitæ pars ex *MS.* 435

3 Avitus Diaconus Autissiodori. ex *Martyrol.* 427

B

Batas Persa Martyr in Mesopotamia. Elogia martyrii ex *Menol. Basilii Imper. et MSS. Menais* 47. *Acta Græca* I

2 Bellicus Martyr ex *Martyrologiis* 182

4 Bellicus Mart. in Africa ex *Martyrol.* 465

4 Benedictus Ep. Æserniensis in Italia. Elogia ex *variis* 500

1 Bertha Martyr Abbatissa Avennaci in diœcesi Remensi. Varia Acta. Responsoria metrica cum synopsi vitæ. Cultus ut Martyris 115 Acta ex *veteri Officio Avennacensi* 116. Relatio corporum SS. Gumberti et Berthæ conjugum 120

1 Blandinus in territorio Meldensi ex *Martyrol. et Breviario Meldensi*. Ecclesia et parochia illi dicata. 50

1 Briocus Episcopus in Britannia Armerica. Cultus Tempus vitæ. Sedes Episcopalis. Translatio corporis 93. Vita ex *Officio proprio Ecclesiæ S. Brioci* 92. Historia Translationis 95

C

Cœlestinus Mart. Alexandriae ex *Martyrol.* Etiam assertus Hispanus, et Romæ passus : an recte? 184

2 Cœlestinus Martyr ex *Martyrologiis*. Alicujus Cœlesti Reliquiæ Bononiæ. Alterius Calepti in diœcesi Bergomensi 182

4 Cœlestinus Mart. in Africa ex *Martyrol.* 465

4 Catharina sanctimonialis Ord. Cisterciensis Parci in Brabantia 537. Vita ex *MS. et ex Cantipratano et Cæsario* 538

2 Cetinus Martyr ex *Martyrologiis* 182

1 Columba Martyr Turagii in Lusitania ex *Legendario*

dario antiquo, *Vasconcello, Cardoso et aliis*
45

- 1 Comminius sive Comitius Martyr Catanæ in Sicilia. Nomen ex *Martyrologiis*. Acta in *Legendario MS. Lucensi fabulosa* 41
- 2 Conradus Martyr, fundator Montis Angelorum Ordinis S. Benedicti apud Subsylvanos in Helvetia 313. Vita ex Germanico *Henrici Murceri* 314
- 4 Corcodemus Diac. Autissiodori ex *Martyrologiis in Vita S. Peregrini et S. Mamertini* 457
- 2 Cyriacus Martyr cum parentibus et fratre Attaliæ in Pamphylia *Elegium ex Synaxario* 180. Passio ex *MS. Vaticano Græco* 181. Vita Græca ex *MSS.* 1

D

Diodorus Martyr, lapidibus obrutus Aphrodisiæ in Caria ex *Menæis* 386

E

Elenara Virgo Martyr in Gallia, sub Rictiovaro. Inventio corporis ex *Chronicis Centulensibus* 184

- 1 Eleutherius Mart. in Africa ex *Martyrologiis* 46
- 3 Eventius Presbyter, Martyr cum S. Alexandro Papa Romæ, ex *hujus Actis sincerissimis*. Cultus sacer 372 a b 373 b Reliquiæ in variis Ecclesiis 374. Pia exercitia 378 a b. Constantia in fide. Tormenta, martyrium 379 b c d
- 1 Evermarus in agro Tungrensi occisus. Acta duplicia ex *MS*. Cultus. Elogia ex *Molano et MS. Florario* 123 et 3 * a. Acta Vitæ et martyrii ex *MS. Ulrojectino* 224. Historia tripartita ex *MS. Rubæ-vallis. Pars I* Vita et passio 123. cap. 1 Ortus, tentationes superatæ, desiderium martyrii. Peregrinatio Compustellam 123 cap. 2 Illustria sanctitate et miraculis loca in Belgio visitata. Hæconis tyranni feri mores 126. cap. 3 Cædes ejus et sociorum Martyrium illi adscribitur 128. *Pars II* Inventio et Translatio 1, 129 cap. 1 Triplex Angelica præmonitio. Inventio corporis. 130 cap. 2 Translatio corporis. Pœna dentem furato inflicta et remissa 132 *Pars III* Translatio 2 et miracula 133. cap. 1 Miracula ad antiquum sepulcrum. Ecclesia erecta. Contracti et cæci sanati 133 cap. 2 Corpus translatum. Ecclesia nova constructa, et post paralyticum sanatum dedicata 135. cap. 3 Fures injuriosi puniuntur. Corpus circumlatum. Pluvia obtenta : alia miracula 136. cap. 4 morbi insanalibes sanati. Dies natalitius divinitus indicatur 139
- 1 Euphemius Martyr. An Interamnæ? Ex *Martyrologiis* 46
- 1 Euphrosynus Episc. Panzani in Hetruria. Cultus, Reliquiæ, stola : Ex *Diaceto et Ferrario* 142
- 2 Eupolytes Martyr Melitenæ in Armenia. Ex *Martyrologiis* 184
- 3 Eusebius Presb. Autissiodori Ex *Martyrol.* 427

F

Felix Diaconus Martyr Hispali in Hispania. Ex *Breviario Gothico* 188

- 2 Felix Martyr. Ex *Martyrologiis* 182
- 4 Felix Mart. in Africa. Ex *Martyrologiis* 460
- 2 Flamina Virgo Martyr Davaiaci in Arvernia sub Diocletiano. Translatio ex Occitania. Ambraë primus sepulcri locus. Miracula 185
- 2 Florentius Confessor ex Corsica Tarvisium adve-

ctus 275. Vita auctor Titiano Episcopo Tarvisino. Ex *MS. Reginae Sueciæ* 276

- 1 Florianus Martyr, Laureaci in Norico Ripensi 466. Acta martyrii ex *MSS.* 467. Alia ex *MS. Carthusiano* 468 corpus in Polonia translatum 471
- 4 Florianus Mart. in Africa. Ex *Martyrologiis* 465
- 1 Florina Virgo, Martyr in Arvernia. Memoria a Jacobo Branche Gallica collecta, hic Latine data 48. Caput Viverii 2 * d e
- 3 Fortunatus Martyr in Africa. Ex *Martyrol.* 387
- 3 Fortunatus alius Mart. in Africa. Ex *Martyrol. ibid.*
- 3 Fortunio Mart. in Africa. Ex *Martyrologiis ibid.*

G

Gagas sive Gaius Martyr in Africa. Ex *Martyrologiis* 46

4 Gajanus Mart. Ex *Menæis Græcis*. Cultus CP. 476

4 Gaius Mart. Ex *Menæis Græcis*. Cultus CP. 476

3 Genius Confessor Lactore in Vasconia Aquitanica 387. Vita auctore antiquo. Ex *Collectione Bernardi Guidonis* 388

1 Geraldus Ordinis Canonicorum Regularium Ansedæ in Lusitania. Caput miraculis clarum sepulcrum in monte cum ficu miraculosa 3 *

2 Germanus Episcopus Martyr apud Ambianos in Gallia. Commentarius R. P. Joannis Bollandi 263. Vita ex *variis MSS.* 266 cap. 1 Ætas, baptismus 266. cap. 2 Religiosa adolescentia 268 cap. 3 Sacerdotium, prædicatio in Gallia 269. cap. 4 Varia miracula Episcopatus 269. cap. 5 Gesta Romæ, in Hispania, in patria 271. cap. 6 Miracula in mari et Normannia 272. cap. 7 Martyrium 273. Historia Translationum auctore Joanne Cauchio 274

2 Germanus Martyr. Ex *Martyrologiis* 182

2 Germanus Martyr Alexandria. Ex *Martyrol.* 184

4 Godehardus Episc. Hildesheimensis in Saxonia inferiore 506. Vita auctore Wolfhero discipulo Ex *MSS.* 507 cap. 1 Ortus, studia, vita Clericalis, dein monastica 508. cap. 2 Vita in cœnobiiis Altahensi, Herstfeldensi et aliis Vita ejus privata, et sub eo Guntheri eremitæ 510. cap. 3 Episcopatus Hildesheimensis diu recusatus, dein admissus. Controversia de præeminentia in monasterio Gandershemensi 513. cap. 4 Illustres in Episcopatu virtutes. Basilica constructa et ædificata. Jurisdictio circa Gandersheim defensa 515. cap. 5 Miracula. Obitus Tadilonis et suus predictus 518. cap. 6 Morbus, obitus, sepultura 520. cap. 7 Miracula post mortem edita 522. *Appendix* De miraculis in vita patris, et in Actis prioribus non indicatis. 524 Historia Canonizationis et miraculorum. cap. 1 Canonizatio ab Innocentio II facta. Corpus elevatum 526. cap. 2 Cæci, muti, claudi alique sanati. Submersi, suspensi, captivi liberati 528 cap. 3 Mortui suscitati, cæci illuminati, naufragi alique adjuti. 531. *Appendix* 534

4 Gregorius Ordinis Eremitarum S. Augustini Veruculi 540. Epitome Vitæ ex *MS. Notariati* 541. *Appendix Ex Italico Cæsaris Ranucci* 542. Syntagma Gratiarum Ex *instrumentis Notariabilibus*. cap. 1 Gratia ab anno 1642 factæ 543. cap. 2 Gratia anno 1650 mense Julio descriptæ 544. cap. 3 Gratia mense Augusto testatæ 547. cap. 4 Gratia mense Decembris declaratæ 549. cap. 5 Gratia mense Octobri descriptæ 552

H

H

- H**elena Virgo Trecis, ubi Corpus et altare cum Capellania propria, sed Acta fabulosa 535. Miracula *ex Gallia N. de Guerrois* 40. Appendix de S. Heleno Anachoreta: hujus aliqua gesta 536
- 1 Heleotherus Martyr in Africa *Ex Martyroll.* 46
- 2 Helpidius Martyr Melitenæ in Armenia. *Ex Martyrologiis* 184
- 4 Heraclius Mart. Fulgini. *Ex Jacobillo et Ughello* Ecclesia erecta 457 39 *
- 2 Hermogenes Martyr Melitenæ in Armenia *Ex Martyrologiis* 184
- 3 Hermogenes Martyr in Asia de antiquis. *Ex Martyrologiis* 371
- 2 Hesperus Martyr cum uxore et 2 filiis Attaliæ in Pamphylia. Elogium *ex Synaxario* 180. Passio *ex MS. Vaticano Græco* 181. Vita Græca 1
- 1 Hypolistus Presbyter, Martyr Atripaldæ in regno Neapolitano 41. Acta Martyrii *ex vetusto MS. cœnobii Montis-Virginis* 42. Acta Translationis *ex MS. Abellinensi* 43

I

- I**nventio sanctæ Crucis per SS. Helenam et Marcium Hierosolymis. *cap. 2* Helena loca sacra adit, inventaque Cruce exornat ædificiis 365. *cap. 2* Fabulosa inventæ Crucis Acta: alia quædam de eodem argumento scripta 366. *cap. 3* Quibus diebus Crux Hierosolymis ostendatur: festum Inventionis apud Latinos quando cœptum? Oratio Alexandri monachi de Cruce qualis? 368
- 1 Isicius in Novempopulania *ex Martyrologiis* 49
- 1 Isidora apud Græcos *ex MSS. Menæis*. An hæc in Vitis Patrum laudata, quæ apud Tabennesiotas stultam se simulans in magna austeritate vixit? 50

J

- J**acobus Apostolus, filius Alphæi, Martyr Ostracinae. § 1 Natalis, electio, labores, martyrium, cultus sacer 18... § 4 Rationes collatæ ob quas diversus statuitur a Jacobo fratre Domini, et Episcopo primo Hierosolymitano 24, et 1 * § 5 Reliquiæ variis in locis asservatæ 29 2 * § 6 Reliquiæ capitis Antuerpiæ in Ecclesia Societatis Jesu 29. Cultus Funchali in insula Materia et insula Capitis viridis 1 * Acta martyrii et miraculorum *excepta ex encomio Nicetæ Paphlagonis* 30
- 2 Jacobus frater Domini primus Episcopus Hierosolymis 18... § 2 Genus, ordinatio, vita sancte peracta. Epistola Canonica 20. § 3 Martyrium, tempus Sedis, cultus sacer 23 et 2 * § 4 rationes collatæ ob quas diversus statuitur a S. Jacobo Apostolo ex duodenario numero, filio Alphæi 25. § 5 Reliquiæ variis in locis servatæ 27. § 6 Reliquiæ Capitis S. Jacobi Apostoli Antuerpiæ apud Patres Societatis Jesus 29. Acta Martyrii et Miraculorum S. Jacobi Apostoli 30. Vita auctore Simeone Metaphraste *cum MS. Græco collecta* 34. *cap. 1*. Patria, epistola scripta et elucidata. Aliæ virtutes 32. *cap. 2* Synodus Hierosolymis habita. Æstimatio singularis apud Apostolos et Judæos. Martyrium 33 et 735 b Acta Græca *ex MSS.* xiii
- 4 Jacobus Diaconus Mart. Bergomi, *ex Breviario, Epitaphio et aliis* 477
- 1 Jeremias Propheta in Ægypto occisus. Actorum

epitome, Cultus apud Orientales, Græcos, Latinos. Celebritas in loco nativitatis, in spelunca et fovea. Epitaphium 5

- 4 Joanna Reclusa Ripatorii in diœcesi Trecensi. Corpus translatum. Campanæ quotannis pulsanur 539
- 4 Judas Quiriacus Ep. Mart. Hierosolymis. *cap. 1* Cultus in Ecclesia olim et nunc varius 443. *cap. 2*. Reliquiæ S. Cyriaci Anconæ, ubi Patronus colitur 445, *cap. 3* Veteres de Episcopatu, ætate et martyrio opiniones 446. *cap. 4* Verisimilior de Episcopatu, ætate et martyrio conjectura 448. Acta apogrypha *ex MSS. et Mombratio. Pars 1* in qua fingitur Crucem Domini indicasse, et Episcopus Hierosolymis a S. Eusebio Papa ordinatus 450. *Pars 2* in qua fingitur passus sub Juliano apostata 453
- 1 Justinus seu Justus in Novem-populania. *Ex variis MSS. Martyrologiis*. Vita fabulosa rejicitur 47
- 4 Justus Mart. Fulgini. *Ex Jacobillo et Ughello*. Ecclesia erecta 457 39 * c
- 1 Juvenalis Ep. Narniensis in Umbria. Ut Confessor in pace quievit, ab aliis Martyr habitus 390. Vita *ex pluribus MSS.* Acta in Episcopatu Miracula in Vita et post obitum 391. Epitaphium 593. Sequentia 394. Corpus ab Adalberto Marchione Tusciæ vi ablatum 395. Lucæ depositum 396. deinde Romam translatum 397 b, inde Lucam relatum 397 c. Homilia in dedicatione ecclesiæ *ex MS. Narniensi* 397. Bullæ Indulgentiarum anno 1287 et 1323 concessarum 398. Excerpta ex statutis Narniensibus sub Gregorio XI factis 400. Elevatio ultima *Ex instrumentis Pauli Bucciarelli Ep. Narnien.* *cap. 1* Inventio corporis intra arcam lapideam, anno 1646 facta 402. *cap. 2* Translatio in novam lipsanothecam 403. *cap. 3* Translatio in alium locum. Expositio arcæ lapideæ et miraculum effigiei in ea apparentis 406. *cap. 4* Translatio ad majus altare anno 1649 facta 407. *cap. 5* Descriptio veteris sacelli et novæ Confessionis 409

K

- K**ellacus Episcopus in Hibernia. Regia propago Tempus vitæ, locus Sedis et mortis 106. Vita *ex MS. Hibernico Latine versa* 107 et seqq.

L

- L**adislaus Gielnovius Ord. Minorum de Observantia Warzaviæ in Polonia 565. Vita auctore Vincentio Morawski Ord. Minorum Polono 566. *Lib. 1* Res gestæ: virtutes. *cap. 1* Nativitas, pueritia, institutio 567. *cap. 2* Ordinis Minorum de Observantia adventus in Poloniam 568. *cap. 3* Ordo Cracoviam introductus, Warsaviam deducta colonia 570. *cap. 4* B. Ladislai receptio in Conventu Varsaviensi: futura sanctitatis indicia 581. *cap. 5* Sacerdotium. Variæ Præfecturæ administratæ. Constitutiones conditæ 572. *cap. 6* Missi Fratres in Lithuaniam 574. *cap. 7* Humilitas profunda et castitas Angelica 576. *cap. 8* Paupertatis et obedientiæ studium 577. *cap. 9* Zelus in quærenda salute proximi 579. *cap. 10* In extremis Poloniæ periculis hostes profligati 580. *Lib. 2* Labores ultimi. Extases. Obitus. Corporis elevatio. *cap. 1* Devotio singularis, potissimum in Corona Deiparæ Virginis recitanda 582 *cap. 2* Locus, apparitioe S. Mariæ

- S. Mariæ et miraculis clarus, datus Fratribus Minoribus 584. *cap. 3* Labores religiosi. Ordinis bonum nomen propugnatum 586. *cap. 4* Prædicationes et extases 587. *cap. 5* Extasis in concione de passione Christi, ægritudo, obitus 589. *cap. 6* Sensus sanctitatis a morte relictus 591 *cap. 7* Sepultura et decreta corporis elevatio 592. *cap. 8* Solennis elevatio 594. *cap. 9* Testimonia Sixti V, Cardinalium et Archiepiscoporum Gnesnensium 595. *cap. 10* Testimonia Canonicorum et Senatorum Warsaviensium, Gelnoviensium et aliorum 597. *Lib. 3* Miracula octoginta, per capita novem deducta a pag. 598 ad pag. 616. *cap. 10* Conclusio operis 617. Oratio ad B. Ladislaum 618, *Appendix*. Miraculum authenticum anni 1663. 618
- 4 Leontius Mart. Scythopoli *ex Synaxario et Menæis MSS.* 464
- 4 Lupinus. Carcassone corpus, cultus feria 2 Rogationum 537
- 2 Lupus Martyr Melitenæ in Armenia *ex Martyrologiis* 184

M

- M**acarius Episc. et forte Lugduni Convenarum, mortuus Ligeni ad Garunnam, nunc oppidum est S. Macarii. Cultus in urbe et diœcesi Burdegalensi *ex Breviario et monumentis transmissis* 497
- 4 Macarius Mart. *Ex Menæis Græcis*. Cultus Constantinopoli 476
- 4 Macrobius Mart. Scythopoli *ex Synaxario et Menæis MSS.* 464
- 2 Mafalda Regina, Sancii Lusitaniæ Regis filia, Ordinis Cisterciensis Aroquæ 10 * Vita *ex Vasconcello, Henriquez et Cardoso* 41 *
- 1 Magnus in Novempopulania *ex Martyrologiis* 49
- 4 Marcellianus Martyr *ex Martyrol. Casinensi* 466
- 4 Marcius Mart. *ex Menæis Græcis*. Cultus CP. 476
- 1 Marculphus Abbas in Constantiensi Galliæ diœcesi. Acta duplicia. Corpus, confraternitas, festa Corboniaci. Ecclesia et Reliquiæ Melduni et Trecis. Tempus vitæ, Sacerdotii et mortis 71. Vita 1 *ex MSS.* 72. *Cap. 1* Ortus, Sacerdotium, accessus ad Childebertum Regem, Miracula 73. *cap. 2* Monasteria Nantum et alia constructa. Vita in insulis peracta. Dæmon abactus. Saxones interempti 74. *cap. 3* Miracula. Alter accessus ad Regem. Obitus 75. Alia Vita *ex MSS.* *cap. 1* Ortus, studia, Sacerdotium, conciones 77. *cap. 2* Accessus ad Regem Childebertum. Nantum monasterium constructum. Energumeni liberati 77. *cap. 3* Vita solitaria in insulis peracta. Dæmon abactus. Prædones puniti. Monasteria constructa 79. *cap. 4* Miracula. Alter accessus ad Regem. Felix obitus. Translatio corporis 78. Translatio Corporis et fundatio monasterii Corbiniacensis 80. Translatio Reliquiæ ad Abbatiam S. Salvatoris 81
- 3 Marianus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 387
- 4 Martialis seu Marcianus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 465
- 1 Martyr soror S. Columbæ Tugurii in Lusitania. *ex Legendario antiquo, Vasconcello Cardoso et aliis* 45
- 4 Martyres discipuli S. Olbiani Ep. Aneorum in Asia *ex Menol. Basilii Imp.* 463
- 4 Martyres XL Laureaci in Norico Ripensi 466
- 4 Martyres LX Scythopoli. *ex Synaxario et Menæis MSS.* 464
- 4 Martyres xxxix aut XL cum S. Silvano Ep. Ga-

zensi *ex Eusebio, Martyrologiis Latinis et Græcis* 472

- 3 Maura uxor Timothei Martyr cum ipso in Thebaide, Constantinopoli colitur 380. Acta martyrii *ex MS. Græco. cap. 1* Ad martyrium animata 380. *cap. 2* Constantia in tormentis admiranda 381. *cap. 3* Pia in cruce mors cum marito 382. Acta Græca *ex MS. Vaticano* xviii
- 1 Maurus Libycus, Martyr Romanus, Gallipoli depositus. Ecclesia et Abbatia S. Mauri. Vita *ex MS. Græco* ab Alexandro VII Papa submissa 41
- 4 Maurus Mart. Fulginii *ex Jacobillo et Ughello*. Ecclesia erecta 457, 39 *
- 4 Meldas Martyr Scythopoli *ex Synaxario et Menæis MSS.* 464
- 4 Michael Gedrocius Ordinis Canonicorum Regularium S. Mariæ de Metro Cracoviæ 558. Vita a Joanne Trzuana scripta et stylo postea cultiori edita 558. *cap. 1* Ortus, pia educatio, virtutes in seculari et monastica vita exercitæ 559. *cap. 2* Viventis et mortui miracula : pius obitus 561. *Appendix* Posteriora miracula 563. Instrumentum Inventionis et Translationis 564
- 5 Michael Gislenius : *vide* Pius V
- 4 Miconius Martyr *ex Martyrologiis* 466
- 3 Milites triginta Martyres Lactoræ in Vasconia Aquitanica 387. Vita *ex collectione Bernardi Guidonis*. Conversio, baptismus, martyrium 388
- 1 Milites xxxiii aut iv Martyres Interamnæ *ex Martyrologiis* 46
- 4 Mittunus Presbyter Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 465
- 4 Monica vidua, mater S. Augustini 478. Vita ex libris Confessionum S. Augustini a Waltero Canonico Regulari collecta *ex MS.* 478. *cap. 1* Pia educatio, conjugium, viduitas, sollicitudo pro filio Augustino 479. *cap. 2* Discessus S. Augustini in Italiam, et ad S. Ambrosium : secuta Monica, hujus gaudia in ejus conversione 481. *cap. 3* Ultimum utriusque colloquium. Morbus et obitus S. Monicæ : preces et sacrificia mortuæ, ut petierat, impensa 483. Epistola sub nomine S. Augustini, ad sororem scribentis, edita, de vita et virtutibus S. Monicæ *ex MSS.* 485. Historia Translationis Reliquiarum Aroasiam Auctore Waltero dicto *ex MSS.* 486. *cap. 1* Occasio profectionis ad Alexandrum III. Iter arduum usque Pisam ac Walteri et Abbatis socii captivitas 487. *cap. 2* Accessus ad Pontificem, et inde ad Ostia Tiberina. Notitia accepta corporis S. Monicæ 488. *cap. 3* Reliquiæ S. Monicæ ablatae et post varia pericula maris usque Genuam delatae 490. *cap. 4* Reliquiæ Aroasiam delatae, miraculisque et visibus coelestibus probatae 492. Translatio alia Romam sub Martino Papa facta 493
- Miraculum Ravennæ factum 39 *

N.

- N**eophytus Martyr *ex Menæis Græcis*. Cultus Constantinopoli 476
- 2 Neopolus Martyr Alexandriæ in carcere *ex Martyrologiis* 183
- 4 Nestorius Martyr *ex Martyrologiis* 466

O.

- O**lbianus Episc. Aneorum in Asia Martyr *ex Menologio Basilii Imperat. Synaxario et aliis Menæis* 463. Acta Græca xlviii
- 1 Orientius Episcopus Ausciorum in Novempopulania

lania. Cultus Ausci et Tolosæ. Acta varia : aliqua fabulosa omittuntur 61. Alia Vita ex MSS. et editione Labbeana 62. Alia Vita ex MS. Tolosano et Breviario Albigeni 64

P.

- P**aulinus Diaconus Martyr Coloniam translatus ex *Martyrologiis et monumentis Coloniensibus hic discussis* 504
- 4 Paulinus Ep. Senogalliæ in Italia ex *Ferrario et Brautio* 504
- 1 Pelagia Virgo Martyr Tarsi in Cilicia 458. Acta suspecta ex *Græco* collata cum editione Lipomani et alio MS. 459. Acta Græca ex MSS. XLIII. Proprium de ea ex *Menæis Græcis* XLVII
- 1 Pelestus Martyr Interamnæ in Umbria ex *Martyrologiis* 46
- 1 Peregrinus Confessor in Nucerina Umbriæ diocesi. Vita ex *Jacobillo*. A peregrinatione Romana revertens frigore mortuus. Ecclesia illi constructa 159
- 1 Philippus Apostolus, Martyr Hierapoli in Phrygia. § 1 Acta varia et cultus sacer apud Latinos, Græcos et Orientales 7. § 2 Tres filiae S. Philippi. Tempus vitæ et mortis 9. § 3 Sacræ Reliquiæ in variis Ecclesiis 11 et 1 * d. Vita ex pluribus MSS. Latinis et Breviariis Romanis 12. Alia Acta ex MSS. Græcis a Metaphraste excepta, de novo translata 13. Miracula S. Philippi ex *Magnis Græcorum Menæis* 15. Translatio brachii Hierosolymis Florentiam ex MS. *Ecclesiæ Cathedralis Florentinæ* 15. Acta Græca ex MSS. Vaticanis et Venetis XI
- 3 Philippus Presbyter Cellæ in Palatinatu Rheni. Cellæ situs, memoria in Fastis 427, 18. Vita auctore coævo ex MSS. Ortus, peregrinationes. Miracula 428. *Appendix* de Ecclesia et fraternitate 18 *. Indulgentiæ datæ 19 *
- 4 Philippus Aquilanus Ord. Observantiæ S. Francisci 544. Vitæ Epitome ex *Italico B. Bernardini* 554. Miracula ex MS. *Notariati Italico* 556
- 1 Phocas in Novem-populania ex *Martyrol.* 49
- 3 Petrus Thaumaturgus Ep. Argivorum in Peloponneso. Rex gestæ et miracula ex MS. *Synaxario et MSS. Menæis* 432. MS. Græcum XLIII
- 4 Petrus Mart. in Africa ex *Martyrol.* 465
- 3 Pius V Summus Pontifex 620. Vita auctore Joanne Antonio Gabutio. Epistola dedicatoria facta Paulo V 621. Prefatio 622. LIB. I. Res gestæ usque ad Pontificatum et in eo circa Urbem et ditiones subjectas. cap. 1 Ortus et monastica disciplina 623. cap. 2 Munus Inquisitoris, etiam generalis, impositum 625. cap. 3. Dignitas Episcopalis et Cardinalitia et summi Inquisitoris colata. Libertas in sententia dicenda 627. cap. 4 Summa Pontificis collata dignitas 630 cap. 5. Res gestæ Pontificatus initio. Ecclesiastica disciplina restituta 632. cap. 6 Tridentinum Concilium inductum, ac primo circa res Ecclesiasticas 635. cap. 7 Edicta de Regularibus, Ecclesiæ juribus, et aliis rebus 637. LIB. II cap. 1 Pro fidei Catholice in Germania restitutione et conservatione varia præscripta 639. cap. 2. Suppetiæ contra Turcas datæ : succursum insulæ Melitæ et Pannoniæ. 641. cap. 3 Curata disciplina Ecclesiastica in Gallia restitui, et hæresis subruï 643. cap. 4 Avenionensis ditio contra hæreses protecta et Gallia adjuta 645. cap. 5 Horrenda hæreticorum scelera in Gallia, ad ea comprimenda auxilia præstita 647. cap. 6 Auxilia Italiæ præstita. Victoriæ de Hugonotis obtentæ 649. cap. 7 Con-

tra hæreses in Belgio monita et auxilia data 651. LIB. III cap. 1 Res ecclesiastica in regno Neapolitano restituta. Bulla cænæ Domini ubique promulgata 654. cap. 2 Varia in Hispania et Indiis constituta 656. cap. 3 Acta contra Augustanam confessionem, pro jure Ecclesiæ Tridentinæ, et pro fide Catholica in Scotia 659. cap. 4 Acta pro conservanda fide Catholica in Anglia. Anathema in Elisabetham Reginam 661. cap. 5 Fides Catholica in Polonia et Prussia stabilita. Alibi hæreses infirmata et Clerus reformatus 663. cap. 6 Ecclesiæ Mediolanensis jura protecta. Ordo Humiliatorum deletus. Duci Florentiæ honores aucti 666. LIB. IV cap. 1 Cyprus a Turcis cæpta occupari : Pii V cura, ut suppetias a Regibus Hispaniæ et Lusitaniæ acquirat 668. cap. 2 Christiana classis conjuncta : fœdus tractatum 671. cap. 3 Joannes Austriacus electus Dux totius exercitus. Fœderis conditiones : pecuniæ subsidia comparata 673. cap. 4 Legatio Cardinalis Alexandrini ad Philippum Regem Catholicum 675. cap. 5 Legatio ejusdem ad Reges Lusitaniæ et Galliæ 674. cap. 6 Legationes ad Cæsarem, Regem Poloniæ et Principes Italiæ pro suppetiis 680. LIB. V. cap. 1 Clades hoc bello Turcis illata. Christiana classis Messaniam conveniens 683. cap. 2 Post longum disceptationem pugna decreta, instructa acies. 684 cap. 3 Navale prælium et victoria de Turcis reportata 687. cap. 4 Victoria divinitus Pio V indicata, qua gratulatione celebrata 691. cap. 5 Morbus et pius obitus 693. cap. 6 Sepultura et translatio 695 : *Appendix* Ordo translationis *Ex Annalibus posthumis Bzovii* 697. LIB. VI. cap. 1 Pietas et religio. Conversio Judæorum et hæreticorum 699. cap. 2 Beneficentia in egenos : magnificentia in extruendis ædificiis 701 cap. 3 Liberalitas erga bene de se meritos : lenitas et clementia erga omnes 703. cap. 4 Constantia justitiæ servandæ, etiam in honoribus deferendis 706. cap. 5 Fortitudo, prudentia, modestia animi, castimonia, frugalitas 708. cap. 6 Moderatus erga propinquos et domesticos affectus. 710. cap. 7 Sanctitas vitæ etiam miraculis confirmata 713. ANALECTA Ex Relatione Auditorum Rotæ facta Urbano VIII Papæ anno 1629, 715. NOTULA miraculorum post mortem ex *Processibus* 719. Carmen in statuam et tumulum 721

4 Porphyrius Presb. Martyr Camerini ex *Jacobillo et Ughello* 456

2 Privata Martyr ex *Martyrologiis* 182

1 Proculus Martyr Interamnæ in Umbria ex *Martyrologiis* 46

Q.

- Q**uintianus Martyr in Africa ex *Martyrologiis* 46
- 1 Quintinus seu Quintianus Martyr in Oriente ex *Martyrologiis* 47
- 4 Quiriacus Ep. Mart. Hierosolymis vide Judas-Quiriacus

R.

- R**achilda Virgo inclusa apud S. Gallum in Helvetia, discipula S. Wiboradæ, ex *Eggehardo juniore* 287. Ægra sæpius a S. Wiborada sanata et inclusa ex *Hepidanno* 307. Corpus divina revelatione translatus 313
- 3 Rhodopianus Diaconus Mart. lapidibus obrutus Aphrodisiæ in Caria ex *Menæis* 386
- 4 Romanus Martyr in Africa ex *Martyrologiis* 465
- 3 Rufina

- 3 Rufina Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 387

S.

Sabas Episcopus Daphnusiensis in Archipelago
ex MS. Synaxario CP. 287

- 1 Sabas Martyr apud Græcos e ficu suspensus *ex MSS. Menæis* 47

- 1 Saturnina seu Saturninus Mart. Emeritæ in Hispania *ex Martyrologiis* 47

- 3 Saturninus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 387

- 1 Saturninus Martyr in Africa *ex Martyrologiis* 46

- 2 Saturninus Martyr Alexandriæ in carcere *ex Martyrologiis* 183

- 4 Secundianus Martyr *ex Martyrologio Casinensi* 466

- 2 Secundus Episcopus Abulæ. Cultus. Translatio 172. Historia inventionis et translationis *ex Hispanico Antoni de Cianca. cap. 1* Inventio corporis in templo S. Lucie anno MDXIX 173. *cap. 2* Miracula ab anno 1543 ad 1550 processu publico examinata et probata 174. *cap. 3* Tentata frustra Translatione ornatur sepulcrum et statua erigitur 175. *cap. 4* Resumitur et absolvitur Translationis desideratæ negotium 176. *cap. 5* Corporis inspectio et translatio solennissima. Os unum Philippo II datum 177. *cap. 6* Ossis unius translatio ad Escuriale. Officii proprii approbatio et promulgatio 179

- 2 Sicharius Martyr Brantolmæ in Petrogorico. Corpus infantile a Judæis occisi pueri, non ab Herode. 187

- 1 Sigismundus Rex Burgundionum, Sedes horum et primi Reges. Agaunense monasterium fundatum seu restauratum. Regula præscripta Epaonense Concilium celebratum. Miracula. Ecclesia. Translatio corporis Agaunum 85. Vitæ compendium auctore S. Gregorio Turon. 87. Alia Vita *ex vii MSS.* 88 Translatio corporis controversa inter Pragenses et Imolenses 90 *et tribus seqq.*

- 4 Sylvanus Ep. Gazensis Mart. *Ex Eusebio, Menol. Basilii Imperatoris, Martyrol. Latinis et Græcis* 472. An ortu Lusitanus 38 *

- 2 Simplicius Martyr in Catalonia, in monasterio Ripollensi *ex Domeneco* 189

- 2 Sponsaria Virgo Martyr in Gallia sub Rictiovaro. Inventio corporis *ex Chronicis Centulensibus* 184

- 3 Stanislaus Polonus Canonicus Regularis Lateranensis Casimiræ ad Cracoviam 26 *. Vita auctore Martino Baronio, recognita a Friderico Szembek 26. * Miracula CXXIII primo anno post obitum patrata : *ex MSS. ipsius monasterii* 28 * *Appendices duæ* 38 *

- 4 Synesius Mart. depositus Lucæ in Hetruria, ejusque elevatio et variæ translationes. *ex monumentis Lucensibus* 474

T

Theodardus Archiepiscopus Narbonensis. Cultus. Tempus Sedis. Vita in aliquibus et quare suspecta 143. Vita *ex MS. Tolosano et Catello. cap. 1* Ortus, studia : causa Judæorum exposita 145. *cap. 2* Disputatio cum Judæis suspectæ fidei 147. *cap. 3* Ordinatio in Archidiaconum, Sacerdotem et Archiepiscopum Narbonensem 149. *cap. 4* Iter Romanum. Ecclesia Narbonensis restaurata. Egenis et captivis subventum. Selva Pseudo-Episcopus oppugna-

tus 152. *cap. 5* Synodi provincialis Acta apocrypha 154 *cap. 6* Triennialis febris : iter in patriam. Obitus, sepultura 158

- 1 Theodulphus Abbas S. Theoderici in Or Remorum monte. Acta duplicia : antiquiora cantur Tempus Vitæ. Corpus in monasterio proprio, et post translationes Remos et Parisios, ad illud relatum 97. Vita *ex MS.* 98. *cap. 1* Prior pars vitæ. Miracula ante dignitatem ereptam patrata 99. *cap. 2* Miracula ab eo Abbate facta : plus excessus e vita 100

- 1 Theodulphus Presb. Treviris ad Mosellam. Inventio corporis et translatio *ex Cantipratano* 102. Creditus filius Regis 103 et 2 * e. Cultus sacræ Manus Antuerpiæ 103. Historia miraculorum *ex MS.* 103

- 2 Theodulus Mart. cum parentibus et fratre Attaliæ in Pamphilia. Elogium *ex Synaxario* 187. Passio *ex MS. Vaticano Græco* 181. Vita Græca 1

- 3 Theodulus Presb. Mart. cum S. Alexandro Papa Romæ : *ex hujus Actis sincerissimis.* Cultus sacer 371 e f 372 b Reliquiæ in variis Ecclesiis 374. Pia exercitia 379 c d. Constantia in fide. Tormenta, martyrium 378 e f 379 a b

- 3 Timotheus Lector Mart. in Thebaide, Constantinopoli colitur 370. Acta martyrii *ex MS. Græco. cap. 1 et 2* Tormenta tolerata 380 et 381 *cap. 3* Cum uxore crucifigitur 388 Acta Græca *ex MS.* XVIII

- 4 Titianus Ep. Laudensis in Italia *ex Ferrario, Bossio, Ughello* 503

U

Ultanus Abbas Fossis et Peronæ. Elogia *ex MS. item ex Beda, ex Actis S. Fursæ, S. Foillani et S. Gertrudis.* Corpus Fossis 121

- 2 Urbanus Martyr *ex Martyrologiis* 182

- 4 Urbanus Mart. in Africa *ex Martyrologiis* 465

- 3 Ursius in agro Vicentino. Cultus, adjuncta de S. Juliano Hospitatore 430 Vita *suspecta edita ab Antonio Verlo Vicentino* 432

V.

Valentinus Episcopus Genuensis *ex Officiis propriis et Ughello* 278

- 4 Valerianus Martyr Forolivii ab Arianis occisus 501. Acta martyrii *ex Oratione MS.* 501

- 4 Valerianus Mart. Scythopoli *ex Synaxario et Menæis MSS.* 464

- 4 Venerius Episcopus Mediolanensis. Cultus, amicitia cum SS. Anastasio Papa, Ambrosio, Hieronymo, Chrysostomo et aliis 499

- 3 Ventura Ordinis Crucigerorum Hispelli in Umbria. Acta *ex Jacobillo discussa* 437

- 2 Vindemialis Confessor ex Corsica Tarvisium ad-
vectus 275. Vita auctore Titiano Episcopo Tarvisino *ex MS. Reginæ Sueciæ* 276

- 2 Vindemialis Episcopus Martyr in Africa *ex Greg. Turonensi et aliis* 275

- 3 Viola Virgo Martyr Veronæ *ex Martyrol.* 387

- 1 Vivaldus eremita 3 Ordinis S. Francisci Montai-
one in Hetruria. Patronus loci. Tempus mortis. Vita ubi inventa 163. Vita auctore Dionysio Polinari de Florentia *ex MS. Italico.* Solitarius in cava castanea degit, miraculis clarus 164. *Appendix de Ecclesia et Conventu B. Vivaldi* 165

W

W

- W**aldeburtus Abbas Luxoviensis in Comitatu Burgundiæ 279. Cultus : tempus vitæ. Acta scripta. Diversi ab hoc Walbertus Comes Ar-quensis et alius Ep. Meldensis 279. § 2 Anale-cta ex variis diversorum Sanctorum Actis de-scripta 280. Vita auctore Adsone Abbate Luxo-viensi *ex MS. et Actis Benedictinis* 282. *cap. 1* de vita et obitu. Miracula viventis 283. *cap. 2* Abbates a temporibus Ludovici Pii. Reliquiæ S. Waldeberti ad varia loca delatæ. Miracula patrata 285
- 2 Wiborada Virgo Martyr apud S. Gallum in Hel-vetia 287. Vita auctore Hartmanno. *cap. 1* pue-ritia sancta et vita in seculo 289. *cap. 2* Vita ad S. Gallum, miracula, absentia et futura cognita 291. *cap. 3* Cædes Burchardi Ducis, incursio Hungarorum, et ab his illatum mar-tyrium 293. *cap. 4* Varia post martyrium pa-trata miracula. Occasio Vitæ conscriptæ 296.

Epitaphium 298. Alia Vita auctore Hepidano. Prologus 298. *cap. 1* Ortus : pia educatio : Psalmorum scientia accepta : fratris ad vitam monasticam promotio curata. 300. *cap. 2* Per-fectio vitæ electa : dæmoniacus liberatus : calum-nia illata : Vita Constantiæ peracta, et ab illusionem Ciliæ inclusæ liberata 302. *cap. 3* Vita peracta ad Basilicam S. Georgii, dein in-clusa ad S. Magnum 303. *cap. 4* Visio de Missa a S. Gallo apparente celebrata. Varia Udalrico prædicta. Febris sublata : Dæmon fugatus : pœnitens adjuta 305. *cap. 5* B. Rachilda sanata et inclusa : Burchardi Ducis perjuri cædes præscita 307. *cap. 6* Hungarorum adventus. Martyrium toleratum. Cæcus illuminatus 309. Historia miraculorum 311

Z

Zacharias Ordinis Minorum in Lusitania *ex Fran-cisco Macedo, Waddingo, Tossigniacensi, Cardoso* 22 *

INDEX CHRONOLOGICUS.

Ante Christum Jeremias Propheta lapidibus obrutus apud Taphnas in Ægypto 7

SECULUM I.

An. 29 S. Jacobus frater Domini ab Apostolis ordinatus, 27 Decembris Episcopus Hierosolymitanus 21 f
An. 33 S. Paulus Hierosolymis agit cum SS. Petro et Jacobo fratre Domini 22 b
An. 47 Synodus Hierosolymis habita ab Apostolis 22 c
An. 60 S. Jacobus frater Domini Episcopus Hierosolymitanus obit Martyr 25 Martii 24 a
Cir. sec. 1 S. Philippus Apostolus Martyr Hierapoli in Phrygia 7, 10 e
Sec. 1 S. Secundus Episcopus Abulæ in Hispania 172
 S. Hermogenes Martyr in Asia 371

SECULUM II.

An. 117 S. Alexander I Papa SS. Eventius et Theodulus Presb. Martyres Romæ 3 Maji 371 373 f
 Trajanus Imp. 10 Augusti in Cilicia e vita discessit 373 f
Sub Hadriano Hesperus et Zoe conjuges, Cyriacus et Theodulus filii Martyres Attaliæ 180
Cir. 133 S. Judas Quiriacus Episc. Hierosolymorum passus 443 449 b

SECULUM III.

An. 207 S. Andeolus Subdiaconus Martyr in territorio Vivariensi 35
Sub Decio S. Porphyrius Presb. Martyr Cemerini traditur obiisse 456
 SS. Heraclius, Justus, Maurus Martyres Fulginii 457
Cir. 270 S. Cominius seu Comitius Martyr Catanæ in Sicilia 41
 S. Corcodemus Diaconus Autissiodori 457
Sub Numeriano S. Maurus Libycus Mart. Romæ 41
Cir. 286 SS. Timotheus Lector et Maura uxor Martyres in Thebaide 380

SECULUM IV.

Sub Diocletiano S. Florianus Princeps Officii et socii Martyres Laureaci 466
 S. Pelagia Virgo Martyr Tarsi coronata 458
 SS. Elenara et Sponsaria Mart. in Gallia. 184
 S. Flamina Virgo Mart. in Arvernia 185
 S. Olbianus Episc. Aneorum et discipuli Mart. 463
An. 303 Petrus Ep. Alexandrinus Martyr obit 189 a
 S. Hypolistus Martyr Atripaldæ in regno Neapolitano 42
 S. Columba ejusque soror Martyres Turagii in Lusitania 45
An. 311 S. Silvanus Episc. Gazensis et alii 39 aut 40 martyrio coronantur 472
An. 313 SS. Alexander et Antonina Martyres Con-
 Maji T. I

stantinopolim translati 383 384 a

An. 320 S. Athanasius Diac. subscribit damnationi Arii in Concil. Alexandrino 194 c d
An. 325 Nicænum Concil. in causa Arii 194 f 195
An. 326 Inventio sanctæ Crucis per SS. Helenam et Macarium Episc. Hierosolymis 365
 S. Athanasius ordinatus Episcopus Alexand. 196 c d
An. 335 Concilium Tyri coactum in causa S. Athanasii 200 a b
 Dedicatio Ecclesiæ Hierosolymitanæ 200 c d 205 b
An. 336 S. Athanasius exul commoratur Treviris 207
An. 341 Alexandriæ, Ecclesiæ contaminatæ, Virgines et monachi abducti 213
An. 347 Concilium Sardicense in causa S. Athanasii habitum 216 f
An. 356 S. Athanasius effugit manus armatas et 6 annis in eremo latet 230 e f 234 c
An. 357 S. Athanasius scribit apologiam ad Constantium Imp. 190 ef
An. 360 Sophismatis hæreticorum respondet S. Athanasius 237 f
An. 361 Constantio Imp. mortuo et Juliano imperante revertitur Alexandriam S. Athanasius 237 239 f
An. 366 S. Juvenalis Episc. Narniensis obit 390
An. 371 S. Athanasius Ep. decessit 190 252 f
An. 380 S. Jacobus Diaconus Martyr Bergomi in Italia 477
An. 388 S. Amator consecratur Episcopus Autissiodorensis 53 a
 S. Monica vidua, mater S. Augustini moritur 478
 S. Genius Confessor et triginta milites Martyres Lactoræ in Vasconia Aquitanica 387
 S. Africanus hoc aut 6 seculo floruit Episcopus 65 68 f 69 c

SECULUM V.

An. 408 S. Venerius creatur Episc. Mediolanensis 499 b
An. 409 S. Venerius Episc. Mediolanensis moritur 499
An. 418 S. Amator Episcopus Autissiodorensis obit 1 Maji feria 4 51 52 f 60 e
An. 444 Gelasius Papa reprobat scripta de Inventionem sanctæ Crucis 366 f
An. 477 S. Titianus Ep. Laudensis traditur obiisse 503
 S. Orientius Episc. Ausciorum in Novempopulania 62 c
 S. Germanus Scotus Ep. Martyr apud Ambianos 263
 S. Benedictus Ep. Æserniensis videtur floruisse 499
 S. Valerianus Mart. Forolivii ab Arianis occisus 501 circa 500 Vigilius Ep. Tapsensis in Africa videtur scripsisse Symbolum sub nomine S. Athanasii 6 * b

SECULUM VI.

An. 515 Agaunum monasterium a S. Sigismundo
 xv fundatum

- fundatum aut instauratum 85 e
An. 524 S. Sigismundus Rex Burgundionum occi-
 ditur 85
An. 558 S. Cassius Ep. Narniensis ad Dominum
 migrat 410 a
Cir. 558 S. Marculphus Ab. obit 71 72 e
Cir. 568 S. Aregius creatus Episcopus Vapincensis
 110 e
Sec. 5 aut 6 S. Briocus Episc. in Britannia Armorica
 93
Sub finem sec. 6 S. Theodulphus Abbas in Hor Re-
 morum monte 97
Cir. 600 S. Kellacus Episc. in Hibernia obiit 106

SECULUM VII.

- S. Asaphus Episcopus in Wallia Boreali 84
Post an. 601 S. Aredius sivi Aregius Episc. Va-
 pincensis obit 110
An. 625 S. Waldebertus Ab. Luxovii moritur 279
An. 663 S. Waldebertus Abbas Luxori moritur 274
Cir. 680 S. Ultanus Abbas Fossis, moritur 121
Sub finem seculi 6 S. Bertha Martyr Abbatissa Aven-
 naci, obit 115

SECULUM VIII.

- Cir.* 701 S. Evermarus in agro Tungrensi occiditur
 123
 S. Philippus Presb. Cellæ in Palatinatu Rheni
 427

SECULUM IX.

- An.* 814 Nicephorus Confessor Hegumenus Medi-
 ciensis in Bithynia obit 505
Cir. 850 Corpus S. Germani Ep. M. defertur Ribo-
 montem 274 b c
An. 862 Abbatia Vabrensis in Gallia instituta 63 c
An. 882 Corpus S. Theodulphi Ab. Remis deponi-
 tur 97 f
An. 885 S. Theodardus consecratur Archiep. Nar-
 bonensis 151 c
Cir. 893 S. Theodardus Archiep. Narbonensis de-
 cessit 143

SECULUM X.

- An.* 920 B. Rachilda includitur ad S. Gallum 288 e
 307 d.
An. 925 S. Wiborada Virgo inclusa apud S. Gal-
 lum Martyr obit 287 c 310 d
An. 946 B. Rachilda inclusa moritur 288 f
An. 960 S. Godehardus nascitur in Bavaria supe-
 riore 506 c 509 a
Cir. 968 S. Evermari corpus inventum elevatur
 apud Tungros 130 131 e
An. 976 Corpus S. Theodulphi Ab. refertur ad mo-
 nasterium S. Theodorici 98 b
An. 990 S. Godehardus fit monachus Benedictinus
 in monasterio Altabensi 506 c
An. 996 S. Godehardus creatur Abbas Altabensis
ibid. c
Sec. 10 S. Petrus Thaumaturgus, Episc. Argivo-
 rum in Peloponneso 432

SECULUM XI.

- An.* 1005 S. Godehardus fit Abbas Hersfeldensis
 506 c
An. 1008 B. Aufridus Ep. Ultrajectinus obit. 433
An. 1022 S. Godehardus ordinatur Episcopus Hil-
 desheimensis Dominica I Adventus 506 c

- An.* 1024 Francofurti Synodus habita coram Con-
 rado Imp. Episcopis et Abbatibus hic indica-
 tis 515 e f 516 a
An. 1038 S. Godehardus Episc. Hildesheimensis
 moritur postridie Ascensionis die 5 Maji
 506 f
An. 1047 S. Wiborada Virgo Mart. a Clemente II
 Sanctis adscribitur 288 a
An. 1097 Corpora SS. Elenaræ et Sponsariæ Virg.
 Mart. inveniuntur Centulæ 184 c
Sec. xi Corpus S. Synesii Mart. depositum Lucæ
 475 a

SECULUM XII.

- An.* 1124 Corpus S. Synesii Mart. elevatur Lucæ
 475 c d
An. 1125 B. Conradus fundator Montis Angelorum
 in Helvetia 313
An. 1131 Innocentius II Papa degit Leodii, dein
 Remis, ubi Sanctis adscribit S. Godehardum
 29 Octobris 528 a b c
An. 1132 Corpus S. Godehardi elevatum transfer-
 tur 4 Maji 528 c d e
An. 1160 S. Brioci corpus Andegavi solenniter
 transfertur 95 a
An. 1162 Corpus S. Monicæ defertur Aroasiam 20
 Aprilis 492 b
An. 1183 Corpus S. Floriani Roma translatum Cra-
 coviam in Polonia 472 d e
An. 1196 Prima ostensio Tunicæ Domini Treviris
 facta est Kalendis Maji 2 b
Sec. 12 S. Peregrinus in diœcesi Nucerina moritur
 159
 S. Aldebrandus Ep. Foro-Sempronii floret 160
 B. Geraldus Ordinis Canonicorum Regularium
 3 * f

SECULUM XIII.

- An.* 1204 Brachium S. Philippi Apost. Hierosoly-
 mis Florentiam defertur 18 a
An. 1210 S. Brieci variæ Reliquiæ Andegavo Bri-
 cum deferuntur 96
An. 1225 B. Gregorius dein Ordinis Eremitarum
 S. Augustini nascitur 541 a
An. 1240 B. Gregorius cum matre Anna suscipit
 habitum Eremit. S. Augustini 541 c
 Corpus S. Theodulphi Presb. invenitur Trevi-
 ris 102 e
 S. Valentini Ep. Genuen. pars corporis trans-
 fertur ad ædem Cathedralem 279 a
An. 1246 Corpus B. Joannæ Reclusæ Ripatorium
 transfertur 539
An. 1252 B. Mafalda Regina Ordinis Cisterc. mo-
 ritur 10 * 12 * c
An. 1462 B. Michael Gedrocius ingreditur Ordinem
 Regularem S. Mariæ de Metro 558 a
An. 1267 Altare S. Valeriani Mart. consecratur
 Forolivii 501 c
An. 1283 Indulgentiæ Ecclesiæ Narniensi ab Ar-
 chiepiscopis 3 et Episc. 12 concessæ 398 e f
An. 1287 S. Juvenalis Conf. Fossani in Patronum
 erat assumptus 419 b c
An. 1289 Nicolaus Papa IV concedit Indulgentias
 Ecclesiæ Narniensi 399 a b
An. 1290 Corpus S. Jacobi Diaconi Mart. eleva-
 tum Bergomi 477 e
Sec. 13 B. Alexander Conversus Ordinis Cister-
 ciensis 438
 B. Zacharias Ordinis Minorum in Lusitania
 22 *
 Ven. Catharina sanctimonialis Ordinis Cister-
 ciensis

ciensis Parci in Brabantia 537
Cir. 1300 B. Vivaldus Eremita 3 Ordinis S. Francis-
 cisci moritur 163 c

SECULUM XIV.

An. 1314 Caput argenteum S. Juvenali Conf. do-
 natum a Philippo Principe Achaiae 419 d e
An. 1317 Episcopatus Vabrensis in Gallia institu-
 tus 65 c
An. 1323 Joannes Papa dat Indulgentias Ecclesiae
 Narniensi 399 c
An. 1333 Corpus S. Theodulphi Presb. defertur
 Treviris ad sacellum S. Gregorii 103 f
An. 1338 B. Alexander Vinciolus Ord. Minorum
 ordinatur Episcopus Nuceriae 25 * c
An. 1343 B. Gregorius Ord. Eremitarum S. Augu-
 stini Veruculi vita fungitur 540
 B. Angeli de Gualdo corpus transfertur 25 * e
An. 1357 Innocentius VI Papa Beatis adscribit
 Gregorium Augustinianum 541 f
An. 1363 B. Alexander Vinciolus Episcopus Nuce-
 riae moritur. 24 * 25 * f
An. 1365 Carolus IV Imp. Agauno Pragae trans-
 tulit corpus S. Sigismundi Regis 90 e f
An. 1377 Reliquiae S. Cyriaci traduntur Anconae
 ad novam Cathedralē translatae 445 c
An. 1383 B. Panacea Virgo Agamii in Novariensi
 diocesi obit 167
An. 1392 Transfertur Cathedra Episcopalis Foro-
 Sempronensis cum corpore S. Aldebrandi
 Episcopi 162 a b

SECULUM XV.

An. 1430 S. Monica traditur translata ab Ostia
 Romam 495 c d
An. 1440 B. Ladislaus Gielnovius nascitur 565 f
 567
 B. Michael Gedrocius in Polonia nascitur 558
An. 1444 Collegium Canonicorum constitutum ad
 Corpus S. Africani 66 c
Cir. 1477 Corpus S. Africani post altare majus po-
 situm 66 c
An. 1456 B. Philippus Aquilanus Ord. S. Francis-
 ci de Observantia obit 556 a
An. 1459 S. Antoninus ex Ordine Praedicatorum
 Archiep. Florentinus moritur 314
An. 1462 B. Ladislaus Gielnovius vitam monasti-
 cam S. Franciscae profitetur 565 c 572 b
An. 1464 In Crucigerorum unam religionem coadun-
 antur plurimum Hospitalium Fratres 438 b d
An. 1480 S. Monicae Translatio in novam Eccle-
 siam Romae 495 c
An. 1485 B. Michael Gedrocius Canonicus Regularis
 S. Mariae de Metro obit Cracoviae 558
An. 1487 B. Ladislaus Gielnovius eligitur Vicarius
 Provincialis 573 c
An. 1489 B. Stanislaus Polonus Canonicus Regularis
 Casimiriae moritur 26 *
An. 1494 B. Ladislai Gielnovii Constitutiones ap-
 probantur 574 b c d
An. 1499 B. Vivaldi conventus ab Observantibus
 Franciscanis erigitur 166 d e

SECULUM XVI.

An. 1504 B. Pius V nascitur 17 Januarii 623 d
An. 1505 B. Ladislaus Gielnovius Ordinis Minorum
 de Observantia moritur 565
An. 1516 Processus informativus de S. Antonino
 Florentiae confectus mittitur Romam 356 e
An. 1513 Corpus S. Synesii Mart. transfertur Lu-

cae ad aedem Cathedralē 475 d
An. 1519 Tres Cardinales referunt in Consistorio
 de Processu informativo S. Antonini 356 e
 S. Secundi Episcopi corpus invenitur Abulæ in
 templo S. Luciae 173
An. 1521 Pro decernenda Canonizatione S. Anto-
 nini Consistorium indicitur, sed non habetur
 ob morbum et dein mortem Leonis X
 357
An. 1522 Adrianus VI Sanctis adscribit Antoninum
 31 Maji 357 f
An. 1523 Clemens VII edit Bullam Canonizationis
 S. Antonini 358 e
An. 1526 S. Germani Ep. Mart. ecclesia et altare
 dedicatur Ambiani 265 c
An. 1528 B. Pius V ordinatur Sacerdos 623 f
An. 1535 B. Pius V creatur Episcopus Nepesinus
 et Surianus 627 d e
An. 1557 B. Pius V creatur Cardinalis et Summus
 Inquisitor 627 f
An. 1561 Corpora S. Jacobi et aliorum Bergomi
 transferuntur 477 f
An. 1563 Tridentinum Concilium conclusum 629 b
 Erigitur statua S. Secundi Abulae 176 a
An. 1564 De S. Secundi miraculis processus Abulae
 instituitur 174 c d
An. 1566 Pius V eligitur summus Pontifex 4 Ja-
 nuarii 631 f, coronatur 17 Januarii 633 a
An. 1568 Crucigerorum Ordinem reformat Pius V
 438 d
An. 1569 S. Carolus Borromaeus ictu sclopi illae-
 sus 666 e
An. 1570 Ordo Humiliatorum a Pio V extinctus
 667 c d
An. 1571 Navale praelium 7 Octobris et victoria
 apud Echinadas insulas obtenta de Turcis
 sub Joanne Austriaco 687 et seqq.
An. 1572 B. Pius V Pontifex moritur 620, 694,
 aetatis 68 anno 695 a
An. 1572 Corpus B. Michaelis Gedrocii transfertur
 Cracoviae 558
An. 1577 Gregorius XIII facit altare S. Juvenalis
 privilegiatum 400 a b
An. 1583 Corpus S. Juvenalis Conf. Fossani visi-
 tatum 414 c
An. 1586 Erecta confraternitas S. Annae Warsa-
 viae 596 a b
An. 1588 Corpus B. Pii V transfertur ad S. Ma-
 riam Majorem, et in sacello ad praesepe con-
 dicitur 696 a b 697 a
An. 1589 Corpus S. Antonini solenni pompa trans-
 fertur 359 e 13 * 14 * 15 *
An. 1592 Ecclesia Collegiata Fossani in Pedemon-
 tio in Cathedralē erigitur 411 b
An. 1594 Corpus S. Secundi transfertur Abulae ad
 aedem Cathedralē 176 et seqq. Os aliquod
 ad Escuriale defertur 179
An. 1598 Irruptiones Turcarum et Tartarorum
 plures in Poloniam 581

SECULUM XVII.

An. 1603 Canonici Varsavienses testantur sancti-
 tatem B. Ladislai Gielnovii publico scripto
 597 598
An. 1608 Miracula ab hoc anno ad sepulcrum B.
 Ladislai Gielnovii usque ad annum 1629 pa-
 trata 601 et seqq.
An. 1611 B. Zachariae Ord. Minorum in Lusitania
 corpus transfertur 23 * e
An. 1616 Corpus B. Mafaldae Reginae repertum in-
 corruptum 13 * a
An. 1620 Corpus S. Juvenalis Conf. Fossani e
 capsula

capsa extractum et inspectum	414	<i>An.</i> 1644 Corpora S. Synesii Mart. et BB. Romæi et Avertani et Cathedrali Lucensi referuntur ad ecclesiam S. Petri	476 a b d
<i>An.</i> 1621 Corpus idem in capellam restauratam infertur	416	<i>An.</i> 1649 Corpus S. Juvenalis Ep. ad Majus altare Narniæ transfertur	407
<i>An.</i> 1624 Corpus B. Michaelis Gedrocii elevatur	564 565	<i>An.</i> 1650 Reliquiæ S. Germani Ep. M. cum arca in hostili irruptione mire servantur	274 e
<i>An.</i> 1629 S. Hypolisti corpus invenitur Abellini	44 c d	Gratiæ plurimæ miraculorum factæ intercessionem B. Gregorii Augustiniani	544
Relatio Auditorum Rotæ facta Urbano VIII de sanctitate Pii V	713	<i>An.</i> 1660 Reliquiæ aliquæ S. Germani Ep. M. deferuntur Ambianum	274 e
<i>An.</i> 1633 S. Hypolisti caput et 12 corpora Sanctorum inveniuntur Abellini	44 d e f	<i>An.</i> 1663 Deiparæ Virginis patrocinio, per B. Ladislaum Gielnovium implorato, surdus sanatur	619 a
B. Ladislai Gielnovii Vita scripta a Vincentio Morawski	566	<i>An.</i> 1672 B. Ladislai Gielnovii corpus elevatur Warzaviæ	566 a 594 595
<i>An.</i> 1640 Corpus S. Titiani Ep. Laudensis inventum transfertur	503 e	<i>An.</i> 1676 Reliquiæ SS. Gregorii Magni, Luciae Virg. et Mart. et Marculphi depositæ in ecclesia Antuerpiensi S. Salvatoris	82
<i>An.</i> 1642 Gratia miraculorum facta invocato B. Gregorio Augustiniano	543		
<i>An.</i> 1642 Corpus S. Juvenalis Episc. in crypta lapidea Narniæ reperitur	402 407 a		

FINIS.

ACTA SANCTORUM MAJI.

TOMUS PRIMUS.

ACTA Sanctorum Maji complectitur pars hæc operis quinta. Mensem eum vulgo Floridum dicunt, quia florum proventu abundat præ aliis ; sed si fructuum cœlis illatorum potior habenda est ratio, quam florum ornantium terras, Frugiferum jure meliori dixeris. Etenim collecta hic monumenta de Sanctis, numero et magnitudine plura, quam antehac uno in mense prodierint, aut posthac proditura videantur, pluribus digesta tomis, ut horreis fruges, in spirituales animorum escam proponuntur, ad publicam utilitatem. Quod si mensium eorum aliquis, qui hactenus minorem de se spem faciunt, hoc ipso Majo evadat locupletior ; illorum id diligentiae libenter referemus acceptum, qui uberiores materiam, velut sementem, in spem messis amplioris, nobis committere dignati fuerint ; aut suis saltem adjuverint precibus ad majora, quam posse nos putemus, præstanda. Interim optamus, ut memoria RR. PP. Heriberti Rosweidi atque Joannis Bollandi numquam excidat lectorum animis. Licet enim eorum nomina non præferant horum librorum tituli, eo quod morte prærepti, aut nullam aut exiguam partem habere potuerint in Commentariis Observationibusque, quæ sunt velut anima quedam præsentis operis ac forma præcipua : agnoscimus tamen, semperque agnosceamus, non modicam a priore præparatam fuisse materiam, etiam huic mensi ; a posteriore autem non nihil perfectum et huc relatum, quod meruerit ipsi ut auctori adscribi, prout suo loco apparebit.

PRIMA DIES MAJI.

SANCTI QUI KALENDIS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Jeremias Propheta, in Ægypto occisus.
S. PHILIPPUS Apostolus, Mart. Hierapoli in Phrygia.
S. JACOBUS Apostolus, filius Alphæi, Martyr Ostracinae.
S. JACOBUS Frater Domini, primus Episcopus et Martyr Hierosolymis.
S. Andeolus Suddiaconus, Martyr, in territorio Galliæ Vivariensi.
S. Cominius Martyr, Catanæ in Sicilia.
S. Maurus Libycus, Martyr Romanus, Gallipoli depositus.
S. Hypolistus Martyr, Atripaldæ in regno Neapolitano.
SS. Columba ejusque Soror, Martyres Turgurii in Lusitania.
S. Acius, Martyres Ambiani in Gallia.
S. Acheolus, Martyres Ambiani in Gallia.
S. Quintianus, Martyres in Africa.
S. Eleutherius, sive Heliotherus, Martyres in Africa.
S. Gagus, Martyres in Africa.
S. Alexander, Martyres in Africa.
S. Saturninus, Martyres in Africa.

Maji T. I

S. Apollonius, Martyres.
S. Euphemius, Martyres.
S. Proculus, Martyres Interam-
S. Pelestus, næ in Umbria.
S. Agapitus, Martyres Interam-
SS. Milites xxxiii aut næ in Umbria.
xxxiv.
S. Quintinus seu Quintianus, Mart. in Oriente.
S. Saturnina seu Saturninus, Martyr Eme-
ritæ in Hispania.
S. Sabas Martyr, apud Græcos.
S. Batas Persa, Martyr in Mesopotamia.
S. Florina Virgo, Martyr in Arvernia.
S. Justinus seu Justus, In Novempopula-
S. Magnus, tia.
S. Isicius, In Novempopula-
S. Phocas, tia.
S. Blandinus, in territorio Galliarum Mel-
densi.
S. Isidora apud Græcos.
S. Amator, Episc. Autissiodorensis in Gallia.
S. Orientius, Episcopus Ausciorum in Novem-
populonia.
S. Africanus Episcopus, juxta Vabrum in
Gallia Narbonensi.

1

S. Marculphus

- S. Marculphus Abbas, in Constantiensi Galliae Diocesi.
 S. Asaphus Episcopus, in Wallia Boreali.
 S. Sigismundus Martyr, Rex Burgundionum.
 S. Briocus Episcopus, in Britannia Armorica.
 S. Theodulphus, Abbas S. Theoderici, in Or Remorum monte.
 S. Theodulphus Presbyter Treviris ad Mosellam.
 S. Kellacus Episcopus, in Hibernia.
 S. Arigius sive Aredius, Episcopus Vapincensis, in Gallia.
 S. Berta Martyr, Abbatissa Avennaci, in diocesi Remensi.

- S. Ultanus Abbas, Fossis et Peronæ.
 S. Evermarus, in agro Tungrensi occisus.
 S. Euphrosinus Episcopus, Panzani in He-truria.
 S. Theodardus, sive Audardus, Archiepiscopus Narbonensis in Gallia.
 S. Peregrinus, in diocesi Umbriæ Nucerna.
 S. Aldebrandus, Episcopus Forosempronien-sis in Italia.
 B. Vivaldus, tertii Ordinis S. Francisci, Montajonæ in He-truria.
 B. Panacæa Virgo, Agamii in diocesi Italiæ Novariensi.

NOT. 1

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

NOT. 2

- S**anctus Pater Macarius Presbyter memoratur in *Kalendario Aegyptiaco seu Coptitarum Christiano*, a Seldeno de *Synedriis veterum Hebræorum lib. 3 cap. 15* adjuncto. Videtur is esse Abbas seu Pater et Presbyter Macarius, in *Vitis Patrum* laudatus, cujus, *Acta* dedimus ii Januarii.
 S. Severinus, Episcopus Septempedanus, hoc die consecratus traditur in *Actis*, quæ dedimus viii Januarii.
 Dedicatio Ecclesiæ Trevirensis, et depositio Tunicæ Domini in altari S. Petri, facta est hoc die, et recolitur quotannis. Habemus quemdam sermonem *MS.* in hac solemnitate recitari solitum, sed quem non judicamus huic operi inserendum. Ejusdem Tunicæ post inventionem prima hoc die publica ostensio facta est anno 1196. Consulendi Christophori Broweri *Annales Trevirenses*, et auctores ibidem citati. De ea nonnulla dicta sunt ad *Vitam S. Agri-cii Episcopi Trevirensis cap. 4* die xiii Januarii.
 B. Odoricus Martyr, Ordinis Minorum, indicatur in scriptis *Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum*. *Vitam* ejus dedimus xiv Januarii.
 S. Joannæ, Ordinis Camaldulensis, Translatio Banae indicatur a *Wione*. De ea egimus xvi Januarii.
 S. Bassus Martyr, indicatur in *MSS.* *Menæis Taurinensibus Ducis Sabaudia*. Videtur esse, qui cum aliis relatus est xx Januarii.
 Consecratio ecclesiæ Blandiniensis, a S. Amando facta hoc die, uti diximus ad hujus *Vitam* vi Februarii.
 S. Sabinus Episcopus et Romulus Diaconus. Atripaldæ in Italia, occasione S. Hypolisti Presbyteri et Martyris, qui hodie ibidem colitur, referuntur cum illo in *Catalogo Sanctorum Italiæ* a Ferrario. Nos illorum *Acta* elucidavimus ad diem ix Februarii.
 S. Soteris, Virginis et Martyris Romanæ, aliquæ reliquiæ adservantur in Monasterio sanctimonialium S. Mariæ Silvæ-Sezanæ apud Tricassinos : ejusque festum celebratur hoc die, teste Nicolao Des-Guerrois in *Historia Trecensi* fol. 56. *Acta* S. Soteris illustravimus x Februarii.
 S. Guilielmi eremitæ solennitas celebratur in Stabulo Rodis, uti diximus ad ejus *Vitam* x Februarii.
 Waldegundis Virgo inserta est sub finem *Martyrologii Pragensis MS.* nobis hactenus incognita. Est nomen S. Baldegundis Abbatissæ (si forsân esset eadem) ex variis *Martyrologiis*, sed absque ullis *Actis*, relatum x Februarii.
 S. Walburgis, Virginis et Abbatissæ, elevatio et translatio corporis Eystadium celebratur magna veneratione in pluribus ecclesiis, et refertur in plu-

- ribus *Martyrologiis* manu exaratis et excusis, uti late diximus ad diem ejus natalem xxv Februarii.
 Comitissa Valentinensis vidua, a B. Coleta admissa ad religionem, sancte traditur obiisse in illius *Vita* a Sorore Perinna scripta; sed dies obitus non exprimitur. Ab Arturo du Monstier, in *Martyrol. Francisc.* et *Gynecæo Sacro*, refertur ad hunc diem. Quæ in dicta *Vita* habentur dedimus pag. 610 num. 54 vi Martii.
 S. Francisci de Paula, Ordinis Minimorum Fundatoris, Canonizatio refertur a Balinghemio. *Vitam* illustravimus ii Aprilis.
 Nicolaus de Pepulis } Ordinis S. Francisci, Beati cen-
 Guido de Bononia } sentur Bononiæ, ubi eorum cor-
 pora asservantur in ecclesia Sanctimonialium S. Bernardini. Arturus a Monasterio, in suo *Martyrologio Franciscano*, Nicolaum hoc die mortuum ait, cæcumque illuminasse ac mortuum suscitasse : Guidonem prætermittit. Ast Masinus in sua *Bononia perlustrata*, utrumque ait 23 Aprilis mortuum; et huic magis credimus quam Arturo, jam sæpius deprehenso mortuales dies pro sua commoditate definire : expectabimus ergo num quid inde de *Vita*, miraculis, cultu utriusque adferatur; acturi de ipsis plenius in *Supplemento* xxiii Aprilis.
 B. Philippus seu Philipinus, Ordinis Minorum, Columbarii defunctus, indicatur in *Martyrologio Franciscano Arturi*. Verum in Monte-Ileino, quo corpus translatus est, colitur die, quando ejus res gestas dedimus, xxv Aprilis.
 S. Gualfardus Confessor, in aliquibus *Veronensibus Kalendaris* vetustis notatur hoc die : nunc fere festum fit proprio ejus die, quando vitam dedimus, xxx Aprilis.
 B. Peregrinus, Ordinis Servorum B. Mariæ, hoc die, quo obiit, colitur Forolivii : ast in toto Ordine, ob festum Apostolorum, colitur pridie, quando ejus *Acta* illustravimus, xxx Aprilis.
 Initium prædicationis Domini nostri Jesu Christi memoratur ad hunc primum Maji primo loco in apographis *Martyrologii Hieronymiani*, Corbeiensi Parisiis excuso, Lucensi et Blumiano : item in *MSS.* Tam-lactensi, Barberino, Augustano, aliisque monasterii S. Cyriaci, et Reginæ Sueciæ; quibus adstipulantur Notkerus et Wandelbertus. Curiose hanc quæstionem deducit Florentinus in suis *Notis ad Martyrologium S. Hieronymi*, ad quem lectorem remittimus.
 Mariamne et Philippa, sanctæ Virgines et filiæ S. Philippi Apostoli, Hierapoli mortuæ, referuntur a Francisco Laherio in *Menologio Virginum*. De his infra in *Actis S. Philippi* §. 2
 Martyres plurimi, Cantuariæ passi, recoluntur a Ghinio

NOT. 3

- Ghinio in Natalibus Sanctorum Canonorum, qui multa de iis examinat. Coli jubentur hoc die Officio semiduplici a Canonicis Regularibus S. Augustini, in Officiis propriis Romæ anno 1613 excusis. Sed omittuntur in eorumdem editionibus posterioribus, per Gabrielem Pennottum Ordinis historiographum curatis et illustratis: silent etiam Martyrologia Anglicana.*
- Arthuagus Gothus, Abbas Prior monasterii Sislæ Toletanæ, mortuus i Maji anno 593, cum titulo Sancti indicatur ab Herrera in *Alphabeto Augustiniano* pag. 3 sed nititur hic auctoritatibus Juliani Petri, Euirandi seu Luitprandi, et Maximi; quæ apud eruditos Hispanos vacillant, tamquam nuper confictæ.
- Viennæ dedicatio solennis basilicæ Salvatoris, sub nomine et invocatione S. Petri omniumque Apostolorum, in qua pro reverentia innumerorum Christi Martyrum et Confessorum ibi quiescentium, locus ipse sanctitate et veneratione plurimum commendatur. Ita *Martyrologium Viennensis Ecclesiæ*, studio Joannis le Lievre restauratum, et aliud antiquius a Petro Francisco Chifletio acceptum.
- Isaacus, in *Kalendario Ægyptiaco seu Captivo* edito a Seldeno, indicatur ante S. Macarium, de quo supra egimus; et S. Jeremiam, quem infra primo loco damus: sed cum plures sint Sancti Isaaci, ex nudo nomine difficile est statuere, quis ille fuerit: maxime cum fieri possit ut ibi ponatur aliquis, ab omnibus aliunde notis diversus.
- Apollinaris, Abbatissæ viii Divionensis ad S. Benignum, depositio Kalendis Maji celebratur. Ita Sammarthani in *Catalogo hujus Abbatissæ*, non præpositio titulo Sancti, quo eum honorat ad xxxi Martii Ferrarius in *Catalogo generali*, citato *Kalendario Ecclesiæ Divionensis*. Nos varia *Kalendaria* ibidem descripsimus, sed absque mentione hujus Abbatissæ.
- S. Amator Episcopus memoratur ad hunc diem in *Breviario Trecensi*, et creditur ab aliquibus hujus urbis Episcopus: quod non satis constat, ut infra dicetur ad Vitam S. Amatoris Episcopi Autissiodorensis.
- B. Martinus, Confessor Tolentini, memoratur in scriptis *Additionibus Carthusiæ Bruxellensis* ad Grevenum: sed is hactenus nobis ignotus est.
- Reliquia Capitis sancti est in magna veneratione Ansedæ, in diocesi Portuensi in Lusitania. Ita pluribus Georgius Cardosus in *Hagiologio Lusitanicæ*: addens per traditionem haleri, quod ipsum sit caput cujusdam D. Giraldi Canonici Regularis, cum magna sanctitate mortui in propinquo ejus Ordinis monasterio.
- Magnus, Norwegiæ Rex, ut Sanctus refertur in *Martyrologio Richardi Witfordi*, Londini anno 1306 excuso. Omittitur a Joanne Vastorio in *Vita Aquilonia*, et a Missali Aquilonari ante ducentos circiter fere annos excuso: neque alibi de ejus cultu aliquid reperimus.
- Banbanus Episcopus refertur in *MS. Tamlachtensi*. Colganus, in *Notis ad Vitam S. Patricii tripartitam sive septimam* num. 67, plures Sanctos nomine Bambani indicat, et inter illos asserit Banbanum Presbyterum coli primo Maji. Agit de eodem vi Februarii ad Vitam S. Melis annotatione 8. Quare certiora de eo expectamus.
- Dichullus de Cluain-Blain proponitur in eodem *MS. Tamlachtensi*. De eo ex *Annalibus Cluanensibus; Ultoniensibus et Senatensibus* tradit Colganus xvi Januarii, ad tertiam Vitam S. Fursæi num. 6, hæc legi: Anno dcc. Dichullus Abbas de Cluain-Eoias obiit. Idem ad 6 Vitam S. Patricii, auctore Jocelino num. 148, ait, S. Dichullus coli i Maji in ecclesia de Cluain Bräoin, quæ est prope Ecclesiam Luthensem in Ultonia, et forte eadem cum ea quam Vita tripartita vocat Ernatiensem; cum dicatur esse in eadem regione Australis Ultoniæ, in qua sunt Luthensis et Ernatiensis Ecclesiæ. De aliquo Dichullo agitur in Vita S. Patricii a nobis edita num. 122, quæ ibidem legi possunt. Si *Annales præcitati* aliquando in lucem prodeant, de eorum fide poterit certius judicari.
- Aidgenus Fovariensis indicatur in *MS. Tamlachtensi*. De monasterio Fovaria seu Fourrio in Media provincia egimus xx Januarii, ad Vitam S. Fechini ibidem vii Seculo Abbatissæ. Colganus, in *Appendice ad Vitam dicti Fechini* cop. 3, enumerat Præsules dicti monasterii, inter quos S. Aidganus, Episcopus Fovarensis et Abbas ibidem, obiit anno dcccxvi. Nec plura de eo ejusque cultu reperimus.
- Nicodimus, Germanus, Petrus, Renovatus, Joannes, Frigia, Zefanus, forte Stephanus, indicantur in *MS. Tamlachtensi* apud Hibernos, de quibus præter nuda nomina nihil scimus. Forsan erit qui plus luminis affundet. Frigia fors pro regione sumpta, ob S. Philippum Apostolum, Hierapoli in Phrygia coronatum.
- Colmanus, id est, Gobnenus; et Ossenus, filius Moelsneachte; Monchenus et Romanus indicantur in *MS. Tamlachtensi*: de quibus nihil alibi legimus. Colganus, in *Indice Sanctorum ad Triadem Thaumaturgam*, indicat Sanctos dictos Colmanos viginti octo ad Acta Sanctorum Hiberniæ, quinquaginta. Referuntur utrobique etiam varii Osseni, unde difficile est aliquid de hisce statuere. Ita etiam Manchani, Mancheni aut Manchini viginti numerantur, et sex Ronani. Cum ergo hic nuda ponantur nomina; non possumus aliud facere quam ea simpliciter lectori indicare.
- Bernardus, e monacho Clara-vallensi, titulo SS. Cosmæ et Damiani Diaconus Cardinalis, refertur ab Henriquez et Bucelino, cum titulo Beati, omittitur a Chalemoto et aliis.
- Lupus, Marochiorum Episcopus, Ordinis Minorum, Cæsaraugustæ in Hispania mortuus, nescitur quod die. Cum relicto conventu priore Minores ad novum coenobium migrarent; corpora Lupi et Bernardi a Viridante solenniter translata sunt, et a Deo miraculis comprobata. Hæc translatio facta est i Maji anno 1289, ac propterea in *Martyrologio Franciscano Arturi* ad hunc diem refertur Lupus, cum titulo Beati: at Bernardus a Viridante, xi Junii relatus, dicitur ab eodem Arturo Assisii sepultus: et res confusione plena indicatur. Waddingus, anno 1278 num. 37, ubi de translatione agit, Beatos appellat. Haroldus num. 11 beatos Fratres vocat.
- Martha Virgo, in Ariaco monasterio diocesis Lingonensis mortua, cum titulo Sanctæ memoratur ab Arturo præcitato in *Gynecæo sacro*. Fuit hæc desponsata S. Amatori, postea Episcopo Autissiodorensi, cujus Vita infra datur, in qua de ea agitur num. 3 et 4: et de ejus pio obitu et sepultura, a S. Amatore curata, num. 15.
- Jacobus Schuermans, ab hæreticis in Belgio an. 1579 occisus; et Felimeus, cum socio ab hæreticis in Hibernia interemptus, indicantur cum titulo Beati in *Martyrol. Franciscano Arturi*.
- S. Sabas, Episcopus Daphnusiæ, celebratur in *Mensis Mediolanensibus et Taurinensibus*. De eo agimus ii Maji.
- Walbertus Abbas, discipulus S. Columbani, inscriptus est *Florario Sanctorum*. Vitam ejus damus ii Maji.
- Mafalda Regina, monialis in Arouca, indicatur in *Kalendario*

NOT. 4

NOT. 5

NOT. 6

- Kalendario Cisterciensi, Divione anno 1617 excuso. De ea latius agimus inter Prætermisos* II Maji.
- Indas seu Quiriacus Martyr, Episcopus Hierosolymis, hoc die mortuus, est inscriptus variis Martyrologiis, ast colitur IV Maji.
- S. Titianus, Episcopus Laudensis, hoc die mortuus traditur: sed, ob festum Apostolorum, ejus solennitas transfertur in diem IV Maji.
- S. Macarius Episcopus, Ligeno Burdegalam translatus, ubi in ecclesia S. Andreæ Metropolitana pari cum ipso Apostolo honore colitur, hodie refertur a Saussayo: et seculo 13 adhuc diem hunc occupabat simul cum SS. Apostolis Philippo et Jacobo: deinde convenientius judicatum est, proprie de eo solo agi, quod et nos faciemus, IV Maji.
- SS. Calepodius, Palmatius et socii, Martyres Romani, memorantur in MS. Stroziano: item a Greveno et Canisio: ab aliis cum Martyrol. Romano x Maji.
- S. Torquatus et socii, missi a SS. Petro et Paulo in Hispaniam, celebrantur in Missali et Breviario Mozarabes dicto, et antiquo Breviario Burgensi; item S. Torquatus solus in Hagiologio Lusitano Georgii Cardoso. Consule quæ de iis dicimus xv Maji.
- S. Restitutæ, Virginis et Martyris Soranæ, solennitas celebratur Suessione in Arvensi Ecclesia, ob corpus eo translatus, attestante Saussayo in Martyrol. Gallicano. Dies illius natalis est xxvii Maji.
- S. Alexander inscriptus est MS. Kalendario Lugdunensi. Duo hujus nominis Martyres sunt, in Antonini persecutione Lugduni passi. Horum alter colitur xxiv Aprilis; sed quia Acta martyrii sunt juncta cum Actis S. Epipodii, ea damus xxii Aprilis: alter, cum S. Photino, colitur II Junii.
- S. Philippus, ex septem Diaconis, indicatur in MS. Græco Taurinensi: in Martyrologio Romano proponitur VI Junii.
- S. Benignus Diaconus refertur a Ferrario, forte quia corpus ejus, non multo ante occisi, Mevaniam translatus est hodie a fidelibus, ut scribit Jacobillus in Sanctis Umbriæ. Colitur tamen, cum S. Vincentio Episcopo Mevaniensi fratre suo, Lucæ et Mevaniæ VI Junii.
- Mathildis, Regina Angliæ, pietate, humilitate et caritate in pauperes celebris, ut Beata memoratur ab Eduardo Maihew in Addendis ad Trophæa Anglicana. Silent alii de cultu. Fuit filia S. Margaretæ Reginæ Scotiæ: ad cujus Vitam de ea erit agendum x Junii.
- B. Guidonis, Presbyteri Cortonensis, Ordinis Minorum S. Francisci, inventio capitis, miraculoso lucis indicio ex puteo extracti, festo publico hoc die celebrata fuit. Verum cum festum diem, ex concessione Gregorii XIII, celebrant Cortonenses in tota diœcesi, quando de illo agendum erit XII Junii.
- Ven. Jacobus de Vitriaco, ex Canonico Regulari primum Episcopus Acconensis, tum Tusculanus et S. R. E. Cardinalis, cum titulo Beati hoc die ponitur a Raissio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii. Quæcumque de eo fere dici possunt, petenda sunt ex libro 3 de Vita B. Mariæ Oigniacensis, ad duos priores a Jacobo compositos per Cantipratenum adjecto, dando ad illius Natalem XXIII Junii.
- Isaias Propheta, sub Manasse Rege interfectus, refertur in MS. Florario. Ab aliis Latinis, cum Martyrologio Romano VI Julii.
- S. Amalbergæ Virginis translatio corporis, in Blandinio monasterio, memoratur a Molano, Canisio, Saussayo, Wione, Menardo et aliis. Dies natalis est x Julii.
- Zoerardus, dictus Andreas, et Benedictus, Eremitæ in Hungaria, memorantur a Molano, Canisio, Wione, Menardo et aliis. Eorum etiam Acta ad hunc diem edidit Surius. Verum xvi Julii colunt eos Poloni, et sequenti Hungari, cum quibus referemus Acta XVII Julii.
- S. Liborii, Episcopi Cenomanensis, reliquiæ hoc die avectæ, et xxviii hujus mensis Paderbornam allatæ; uti docuit noster Bollandus, tractatu peculiari de isto Sancto, et plenius dicetur die natali XXIII Julii.
- S. Mauri Episcopi, Martyrum, Vigiliis in Apulia, S. Pantaleemonis, inventio celebratur hoc die in S. Sergii, Officiis propriis. At dies natalis est XXVII Julii.
- S. Philosophi Martyris Alexandrini elogium hoc die habet Synaxarium Chiffletianum: ipse est, quem sine nomine laudat Hieronymus in Vita Pauli, a nobis ad x Januarii data num. 3, quod molli in cultu religatus provocanti ad libidinem meritriculæ præmorsam dentibus linguam in vultum expuerit. Nomen a facto sumptum arbitramur, quia proprium ignorabatur: quomodo eundem alii Necetam seu Victorem appellavere. Agunt de eo Martyrologia XXVIII Julii.
- SS. Orientius et Patientia Martyres, Oscæ in Hispania, referuntur in Martyrologio hodierno Romano, cum hac Baronii annotatione: In Flore Sanctorum Hispaniæ, ex veteribus monumentis Ecclesiæ Oscensis, leguntur hi parentes fuisse S. Laurentii Martyris. Sed non habentur Martyres, quales tamen fecit, qui Chronicon sub nomine Fl. Dextri nuper conflavit. Cum plures hic sint difficultates enodandæ, commodius id fiet ad Vitam S. Laurentii x Augusti.
- S. Arnulphi, Episcopi Suessionensis, translatio corporis, Aldenburgum oppidum Flandriæ, celebratur in MSS. Centulensi et Florario Sanctorum: item apud Wionem, Dorganium, Menardum, Bucelinum. Dies ejus natalis est xv Augusti.
- S. Grata, vidua Bergomensis, aliquibus Virgo dicta, licet maritum habuerit, refertur a Bellino, Maurolyco, Molano, Galesinio et in Martyrologio Romano. At colitur, ut vidua, in Ecclesia Bergomensi xxv Augusti.
- B. Jacobus Tifernas, Laicus Ordinis Minorum, sculpendi peritia insignis, virtute et miraculis clarus, Tiferni sub majori ara conditus: cujus corpus solitum fuisse ostendi hisce Kalendis Maji scribit Angelus Conti de Sanctis et Beatis Tifernensibus. Verum Arturus du Monstier in Martyrol. Franciscano, et Jacobillus de Sanctis Umbriæ referunt natalem XVII Septemb.
- S. Januarii Episcopi Translatio Neapoli indicatur in Catalogo generali Ferrarii. Dies ejus natalis celebratur XIX Septembris.
- S. Matthæi Apostoli natalis memoratur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani, item MSS. Richenaugiensi, Augustano et Labbeano, sed omisso nomine natalis. Colitur XXI Septembris.
- S. Benignus, Presbyteri occasione S. Andeoli socii, qui hoc die colitur, S. Andochius, referuntur a Maurolyco, Greveno, Canisio, Ferrario; at seorsim coluntur S. Benignus I Novembris.
- SS. Andochius et Thyrsus XXIV Septembris.
- B. Vitalis, Abbatum, Saviniacensium, ele-
- B. Gaufridi, vatio corporum,
- B. Guillelmi, facta ab Episcopis
- B. Petri, Monachorum, Canomanensi,
- B. Haymonis, Abrincensi, et Redonensi, memoratur a Menardo, ab Henriquez inter Omissa et a Saussayo. Ex his B. Vitalis Acta dedimus VII Januarii.
- Guilielmus, cui poterit Gaufridus adjungi, refertur ab Henriquez XX Octobris.
- Petrus

Petrus, *cujus Acta MSS. habemus, ab eodem memoratur* xxiv Decembris.
 Haymo, *ut diximus inter Prætermisssos 30 Aprilis, indicatur in Kalendario Divione excuso xxvi Septembris.*
 Baruch Propheta, *occasione S. Jeremiæ, qui hoc die colitur, subjungitur a Petro de Natalibus, et refertur a Wiltfordo in Martyrologio Anglice olim edito. Verum is a Græcis in Menæis celebratur xxviii Septembris.*
 S. Placidi et Sociorum exceptio reliquiarum, in monasterio S. Benedicti de Padolyrone, *indicatur a Wione. Coluntur hi Martyres* v Octobris.
 S. Gereonis Martyris Coloniensis et Sociorum memoria celebratur in Conventu S. Hieronymi Vallis-belle-factæ, territorii Penichii in Lusitania, ob sacrum caput et alios pretiosas reliquias ibidem asservatas, *de quarum translatione agit Cardoso hoc die in Hagiologio Lusitano. Coluntur hi sancti Martyres* x Octobris.
 S. Joannis Boni, Ordinis Eremitarum S. Augustini, *Translatio Mantuæ, inscripta est Auctario Greveni ad Usuardum, et Martyrologio Germanico Canisii. Dies ejus natalis censetur xxiii aut xxiv Octobris.*
 S. Elisabethæ viduæ elevatio capitis, facta anno 1236, *traditur in MS. Florario. Dies ejus natalis est* xix Novembris.
 S. Clementis, Mediomatricæ urbis Episcopi *Translatio, anno 1090 facta, memoratur in Kalendario Ecclesiæ Luxoviensis, ab aliis die sequenti: at dies ejus natalis colitur* xxiii Novembris.
 B. Galganus eremita, in Italia, *memoratur in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum, in Martyrol. Romano* iii Decembris.
 S. Tebredia Abbatisa *indicatur in Kalendario MS. Ordinis Benedictini. Eadem, in solo indice Bucelini reperta, indicatur coli* xi Decembris.

Sapientia, sanctimonialis monasterii de Remeia Ordinis Cisterciensis in Belgio, divino alloquio et cœlestibus visitationibus assuefacta. *Ita Chrysostomus Henriquez in Kalendario Sanctorum ac Beatarum Ordinis ante Lilia Cistercii, et iterum in Menologio, ac Beatam appellat. Sanctam vocat Chamelot: Saussayus Pius annumerat: Manrique ad an. 1218 num. 8, ab omni titulo abstinet. Quæ de eâ referuntur, in Vita B. Idæ de Nivellis legi poterunt, quando de ea agemus,* xi Decembris.
 S. Corentini, Episcopi Corisopitensis in Britannia Armorica, *Translatio celebratur hoc die in Ecclesia Corisopitensi; de Apostolis vero proxima die non impedita. At per diocesim fit de S. Corentino proxima die non impedita. Memoratur etiam hoc die in MS. Barberiniano, Carmelitano Colonæ adservato; nec non apud Bellinum Parisiis auctum, Grevenum, Molanum, Canisium, Saussayum et alios. Dies natalis est* xii Decembris.
 Mochæmius de Tyrdaglass *memoratur inter Sanctos Hiberniæ primo loco in MS. Tamlachtensi: et dicitur a Colgano is esse, qui in Vita S. Fintani, a nobis edita ad diem xvii Februarii num. 3, dicitur B. Mocumim, qui est cum S. Columba Magistro suo in civitate Tyrdaglass, in terra Momoniæ, juxta flumen Sionna. Quæ fere eadem narrantur in Vita S. Columbæ filii Crimthandi, danda xiii Decembris.*
 SS. Willibaldus, Episcopus Eystadiensis et Wunibaldus Abbas ejus frater *(occasione S. Walburgis sororis, quæ ob reliquias Eystadium translata, in multis Ecclesiis habet solennem venerationem, ut jam supra diximus) in variis Martyrologiis referuntur. Ex his*
 S. Willibaldus *colitur* vii Julii.
 et S. Wunibaldus *xviii Decembris.*

DE S. JEREMIA PROPHETA, IN ÆGYPTO OCCISO.

G. H.
VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 18.

Incipimus hunc mensem Majum a summis sanctissimisque viris, Jeremia antiquæ legis, Philippo et Jacobo ex duodenario numero Apostolis, et altero Jacobo Fratre Domini, Episcopo primo Hierosolymitano, novi Testamenti Principibus: et subsequuntur, quasi messe per orbem universum accrescente, quam plurimi Sancti. Proinde, ne moles hujus operis in immensum excrescat, quæ de S. Jeremia præclarissima scribuntur, ea poterunt legi apud quamplurimos ejus prophetiæ Interpretes. Fuit autem Jeremias ut paucis ejus gesta complectamur, fuit, inquam, Sacerdos, Doctor, Propheta et Apostolus; jam inde ab utero matris, ut plurimi censent, sanctificatus, et ad id munus consecratus. Decimo quinto circiter vitæ anno, teste S. Hieronymo, prophetare cœpit, immediate a Deo missus ad prædicandum Judæis ceterisque nationibus adventum Regis Nabuchodonosoris, excidium Hierosolymitanæ urbis, et vicinarum provinciarum ac regnorum exterminium. Inter comminationes, increpationes ac lamenta, miscet hinc inde læta promissa de reducendis ex Chaldæa Judæis, de redimendo per Christum mundo, de Gentibus in Ecclesiam reducendis, de multiplici gratia et felicitate novi Testamenti. Verum, pro omni labore suo, nihil ab ingratis civibus suis retulit, præter probra, vincula, carcerem et mortem, lapidibus obrutus. Quo nomine ut Martyr celebratur a Tertulliano, Epiphanio, Hieronymo, Isidoro, aliisque.

2 Sacra ejus memoria ad hasce Kalendas Maji reco-

litur apud Orientales, Græcos, Latinos. Nam quod habemus Martyrologium Arabico-Ægyptiacum, a Gratia Simonio Maronita pro nobis Latine redditum, ista habet: Primo die Maji memoria Jeremiæ Prophetæ sanctificati. In Typico S. Sabæ Abbatis, quod Syriacum haberi potest, indicatur Jeremias Propheta. Græci in urbe Constantinopolitana hoc die solenne festum S. Jeremiæ celebrant in venerabili Apostolio sancti et Principis Apostoli Petri, quod situm est prope sanctissimam et magnam ecclesiam. Uti indicatur in MS. Synaxario Græco Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis et in Menæis excusis, ubi et laus ejusdem Prophetæ hymnis, odis et canticis promulgatur. Nobis sufficiat elogium, quod in pervetusto Menologio jussu Basilii Porphyrogeniti Imperatoris Constantinopolitani seculo Christi decimo conscripto profertur, et est Latine redditum hujusmodi.

3 Jeremias, electus Dei Propheta, fuit ex Judæa regione; et multa quidem vaticinatus est, præsertim vero Hierosolymæ expugnationem. Quapropter Arcam legis acceperit, et sacra omnia quæ in ea erant, et in petrosa cavea abscondit, illos qui tunc aderant ita allocutus: Migravit Dominus ex Sina in cœlum, ac rursus veniet in Sina cum potestate: signumque erit vobis adventus ipsius, quando gentes omnes lignum adoraverint. Quæ cum dixisset, illico super eam caveam, in qua Arcam absconderat, nubes apparuit, locum illum per diem integrum obumbrans.

Plures

F
cultus apud
Orientales,

et Græcos,

in Menologio
Basilii Imp.

I MAJI.

Actorum
epitome.

Deinde ærumnas a Judæis sustulit, quod eo-
celera redarguisset. Cum vero postea in Ægy-
ptum abiisset, prædixit futurum, ut omnia eorum
simulacra concuterentur et conciderent, propter
Salvatorem puerum ex Virgine in stabulo nascitu-
rum. Ac demum cum Taphnis Ægypti urbe degeret,
lapidibus a populo obrutus e vita decessit, prope
domum Pharaonis sepultus. *Hæc in dicto Menologio.*

4 *Eadem fere omnia recensentur in Chronico Ale-
xandrino, uti illud Raderus appellat, et plura de sepul-
tura, miraculis ac translatione Reliquiarum adauntur,*
his verbis: Jeremias Anathotites, apud Taphnas
Ægypti lapidibus a populo obrutus, occubuit. Jacet
in eo loco, ubi Pharaon habitabat. Ægypti enim ma-
gna illum veneratione persecuti sunt, quod ab eo
magnis essent beneficiis cumulati, dum eis bene
precatus, monstra, quæ crocodilos Græci, Ægypti
menepthoth appellitant, ab eis avertit. Porro quicum-
que etiam hodie, Christum professi, in eo loco præ-
cantur, et de loco illo pulverem colligunt, mor-
sos ab illis homines curant, multique crocodilos ex
aquis illis fugant. Accepimus nos ab Antigoni et
Ptolomæi posteris, viris magno natu, Alexandrum
Macedonum Regem, cum Vatis sepulcrum viseret,
et ea quæ de se prædixerat cognovisset, ejus cine-
res Alexandriam deportasse, illisque illustre monu-
mentum undequaque ornatum excitasse: unde fa-
ctum ut aspides inde arcerentur, uti et ex flumine.
*Hæc in dicto Chronico. Joannes Moschus in Prato
spirituali lib. 10 de Vitis Patrum cap. 77 hæc inter-
serit:* Tunc aio, inquit, Domino meo Sophronio:
Eamus ad Tetrapylum, et illic maneamus. Est autem
locus ille Alexandrinis venerabilis: dicunt enim Je-
remiæ Prophetæ ossa ex Ægypto sumpta, ab Ale-
xandro conditore urbis illic fuisse reposita.

5 *Non una ejusdem Prophetæ memoria adhuc super-
est in Terra sancta, et a Peregrinis religiose visitur.*
*Nam primo inter Rama et Jerusalem, decem circiter
milliaribus ab urbe, occurrit in amænissima valle am-
plum templum (ut Quaresmius lib. 4 cap. 7 et nuper
inde advectus Fr. Antonius Gonzales lib. 2 cap. 6 re-
ferunt) adhuc fere integrum, sed tecto et ornamentis
spoliatum, juxtaque Conventus olim Franciscani parie-
tinæ ac rudera, sub titulo S. Jeremiæ, quem istic na-
tum credunt incolæ. Neque valde obstat quod vocetur,
Anathotites, Anathot autem non fuerit hoc loco, citra,
sed tertio supra urbem sanctam milliario, secundum
C Hieronymum: nec enim uspiam dicitur Jeremias in
Scriptura sacra Anathotites vel natus ex Anathot,
sed solum dicitur fuisse de Sacerdotibus qui fuerunt
in Anathot; vel, ut Chaldæus habet, qui suscepit hæ-
reditatem suam in Anathot, quia scilicet ibi prædium
emptum habuerit: quo non obstante alibi et natus fuisse
potuit et habitasse. Altera ejusdem Prophetæ memoria
est ad muros urbis sanctæ, extra portam Damascenam.
Specus scilicet quam Jeremiæ vocant, quod in ea cre-
datur flevisse destructionem imminentem Hierosolymis
et Threnos dictasse. Est autem antrum, uti ait Quares-
mius, quadratæ formæ, amplum ac spatiosum, uni-
ca columna ejusdem rupis suffultum, triginta circi-
ter passus per quadrum continens: supra quod,
inquit Gonzales, ad decem aut duodecim pedum al-
titudinem monstratur locus instar lecti, qui Pro-
phetæ pro cubili fuerit.*

6 *Haud procul vero est alius locus, instar caveæ
sive cisternæ, uliginosus et cænosus; qui putatur fuisse
in quem conjectus est Sanctus. Quod ne contrarium
Scripturæ videatur, observat Quaresmius quatuor om-
nino vicibus conclusum fuisse Prophetam: ac primo
cap. 10 v. 2 quando Phassur misit eum in nervum,
quod erat in porta Benjamin superiori, in domo
Domini, intra civitatem in ejus meridionali plaga,
pseudopphetis et templi ministris cum quid deliquis-*

*sent destinatum. Secundo cum obsideretur Jerusalem, D
quando erat clausus in atrio carceris qui erat in do-
mo Regis Juda Cap. 32 v. 2. Tertio cap. 37 v. 14
irati Principes contra Jeremiam, cæsum miserunt
in carcerem qui erat in domo Jonathan Scribæ... in
domum laci et in ergastulum. Est hic etiam locus et vicina
intra civitatem domui regiæ vicinus, et inde clam ac-
cersiri facile et adduci ad Regem potuerit. Quarto deni-
que cap. 38 v. 6. Tulerunt Jeremiam et projecerunt
eum in lacum Melchiæ filii Amelech qui erat in ve-
stibulo carceris... in lacum in quo non erat aqua,
sed lutum. De hoc autem loco nihil additur quod dis-
suadeat fuisse in parte Aquilonari, aut etiam extra mu-
ros civitatis: cum intra et extra potuerint esse carceres
vari; et hoc loco ultimus iste fuisse, in cujus lacum
(nam tales fossæ etiam in plerisque carceribus hodie ha-
bentur pro facinorosissimis reis) per funem tunc quidem
fuerit dimissus Sanctus, postea vero ad memoriam Pro-
phetæ paratus ingressus sit per portam et scalas, qua-
rum hodie visuntur reliquiæ. Huc refer varia Scriptu-
ræ loca, similem carceris modum apud Judæos usita-
tum indicantia. Psalmo 87 v. 7 Posuerunt me in lacu
inferiori, in tenebrosis et in umbra mortis. Psalmo
39 v. 3 Eduxit me de lacu miseriæ et de luto fæcis. E
Zachariæ 9 v. 11 Emisisti vinctos tuos de lacu in
quo non est aqua. Utrum autem de postremo an de
alio aliquo intra urbem loco intelligendum quod ait Ni-
cephorus lib. 8 cap. 9 de Helena Constantini matre,
quæ in fovea Jeremiæ mirifica construxit opera, dif-
ficulter definieris.*

7 *Latini etiam hisce Kalendis Maji celebrant nata-
lem S. Jeremiæ Prophetæ in antiquioribus Martyro-
logiis, sæpius a nobis allegari solitis, Casinensi, Bar-
rino, Altempsiano, S. Cyriaci, Reginæ Sueciæ, aliis-
que, tum quæ ediderunt Beda, Rabanus, Ado, Notke-
rus, Wandelbertus. At majus hoc elogium habet Usuar-
dus: Kalendis Maji. In Ægypto Jeremiæ Prophetæ,
qui a populo lapidibus obrutus apud Taphnas occu-
buit: additurque in hodierno Martyrologio Romano,
ibique sepultus est: ad cujus sepulcrum fideles (ut
refert S. Epiphanius) supplicare consueverunt, inde-
que sumpto pulvere aspidum morsibus medentur.
Citatur in Notis a Baronio liber, qui vulgo tribuitur
S. Epiphanio de Vitis Prophetarum: in hoc autem
fere eadem continentur de S. Jeremia, quæ maluimus
dare ex Menologio Græco Basilii Imperatoris et Chro-
nico Alexandrino. Colitur quoque prima die non impe-
dita, in Ecclesia Patriarchali et diœcesi Venetiarum,
S. Jeremias Propheta Martyr ritu semiduplici. Hinc
aliquæ Reliquiæ Pragæ allatæ notantur in Diario
Metropolitanæ ecclesiæ, tamquam repositæ intra crys-
tallum ejusdem theculæ argentæ inauratæ, in qua
continentur Reliquiæ S. Jacobi Apostoli.*

8 *Placet addere Epitaphium a Saliano nostro con-
cinnatus. Claudit hoc mausolæum, Viator, non lip-
sana, sed balsamum Lilio virginitatis odoratum; non
ossa arentia, sed theriacam venenis, sed amuletum
fugandis serpentibus, lacertis, aspidibus, crocodi-
lisque salutare. Hanc illi vim dedit, qui dudum con-
tra cacodæmones, tartareos serpentes et eorum
cultum, illisque addictas Israelitarum fæces Vatem
invictum reddidit. Dederat quippe eum a puero in
civitatem munitam, et in columnam ferream, et in
murum æreum super omnem terram, adversus Re-
ges et Principes et Sacerdotes et populum terræ. Nil
mirum autem potentem fuisse Jeremiam adversus
aspidem et basiliscum, et conculcasse leonem et dra-
conem; qui ex ipso sanctificatus utero, nihil illis in
se juris in animo, nihil in corpore inquinatum toto
vitæ decursu admisit: illi tota vita simillimus, qui
mortalem neminem, aut etiam immortalium nemi-
nem, habuit parem. Pro quo et in cujus typum ca-
lumniis appetitus, irriosinibus vexatus, circumven-*

*et vicina
fovea seu
lacu, in
quem fuit
post carcerem
ter mutatum
dimissus.*

*Cultus apud
Latinos.*

F

*Epitaphium
ex Saliano.*

tus

*Chronico
Alexandrino,*

*et Prato Joan-
nis Moschi.*

*Celebritas
in loco qui
putatur na-
tivitatis
fuisse:*

*item in ejus
spelunca*

A tus insidiis, jugum subiit et catenas; alapas item et flagella, tenebras et cœnosum barathrum expertus est: et post deploratam multis assiduisque lacrymis civitatem ac rempublicam Judæorum, gemina clade pereuntem; saxorum denique grandine ab impia fugitivorum turba obrutus, in Sancti Abrahæ ceterorumque Patriarcharum sinum evolavit Maji primo, mense a descensu in Ægyptum septimo, Prophetici muneris anno XLII, ætatis fere LV. *Philippus Labbe in Epitome Chronologica Historiæ sacræ et profanæ par. 2, collocat necem S. Jeremiæ ad annum Mundi ter millesimum quadragesimum quadragesimum septimum, Romæ conditæ centesimum quadrage-*

simum septimum, ante Æram Christi vulgarem sexcentiesimum septimum.

9 Concludat rem totam visio nocturna, Judæ Machabæo facta, qui eam libro secundo Machabæorum capite xv describens, dixit, apparuisse eum Onia et alium virum ætate et gloria mirabilem et magni decoris habitudine circa illum. Respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratrum amator et populi Israel: hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Jeremias Propheta Dei. Extendisse autem Jeremiam dexteram, et dedisse Judæ gladium aureum dicentem, Accipe sanctum gladium, munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel.

Protectio
S. Jeremiæ

DE S. PHILIPPO APOSTOLO,

MARTYRE HIERAPOLI IN PHRYGIA.

Commentarius prævius.

G. H.
VID. APP.
T. VII MAJI
NOT. 19
E

B § I Acta varia, et cultus sacer apud Latinos, Græcos, et alios Orientales.

SUB DO-
MITIANO
IMPERAT.

Cultus S.
Philippi
apud Lati-
nos 1 Maji:

in Fastis
S. Hierony-
mi,

Bedæ,

Flori,

Rabani,

Usuardi,

Adonis,

Notkeri,

in Martyrol.
Romano,

Celebris est ad Kalendas Maji memoria S. Philippi Apostoli in antiquissimis Fastis Latinis. Pervetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, a mille prope annis exaratum, quo ab initio operis ut nostro usi sumus, quodque Epternacensis ut suum exigentibus reddidimus, habet præfixum Indiculum de festis Apostolorum diebus: et referenda ad Kalendas Maji ista suggerit: Natalis S. Philippi Apostoli, in civitate Hierapoli provinciae Asiæ. Verum in contextu Martyrologii ad Kalendas Maji hæc solum leguntur: Natalis sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi. In apographo Corbeiensi Parisiis excuso ejusdem Martyrologii Hieronymiani ita habetur: In Asia Hierapoli SS. Philippi Apostoli et Jacobi. De S. Jacobo, qui non spectat ad Hierapolim, mox seorsim agemus. Similia de utroque habentur in antiquioribus Fastis MSS. quos non est operæ pretium indicare. Venerabilis Beda in genuino suo Martyrologio, quod ante totum secundum Actorum Martii ex octo antiquis codicibus edidimus, ista scribit: In Hierapoli Philippi Apostoli, et Jacobi Apostoli Fratris Domini. Addit Florus: Quorum primus in Asia in civitate Hierapoli provinciae Phrygiæ passus est, ibique cum filiabus suis requiescit. Rabanus, ætate proximus, sic scribit: In Hierapoli Philippi Apostoli, qui Ebionitarum hæresim extinxit, et quievit in pace. Usuardus scripto mandavit hæc verba: Natale Apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus postquam Scythiam ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim, Asiæ civitatem, glorioso fine quievit.

2 Ado Archiepiscopus Viennensis, in libello de festivitatibus Sanctorum Apostolorum, hoc elogium edidit: Natalis beatorum Apostolorum Philippi et Jacobi: ex quibus Philippus, cum pene Scythiam convertisset, Diaconibus, Presbyteris et Episcopis ibi constitutis, reversus est ad Asiam, ubi continua prædicatione per aliquot annos insistens, multitudinem populorum Christo, laboribus piis semper inserviens, lucratus est: quique apud Hierapolim Asiæ civitatem dormivit cum patribus suis, beato fine sepultus. Hæc Ado: quibus addit Notkerus, Extincta hæresi Ebionitarum, qui Christum Jesum ante Incarnationis tempus fuisse negabant. In hodierno Martyrologio Romano adduntur nonnulla de ejus martyrio his verbis: Natalis beatorum Apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam omnem fere Scythiam

ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim Asiæ civitatem, cruci affixus et lapidibus obrutus, glorioso fine quievit. Hæc ibi, quibus similia in suo Martyrologio tradit Galesinius. At Maurolycus aliquanto plura interserens, Natale, inquit, beatorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam Scythiam ad fidem Christi convertit, ubi dejecto Martis simulacro erexerat Crucem, et venenosum draconem exterminarat; apud Hierapolim civitatem Asiæ glorioso fine quievit: sive ab Ebionitis cruci affixus et lapidatus occubuit: juxta quem duæ filiae ejus Virgines tumulatae sunt: tertia Ephesi jacet. Hæc Maurolycus: præter quæ Constantinus Felicius nonnulla miscet ex Actis Græcis, de quibus mox agemus.

3 Vocatio Pgilippi ad Apostolatam nonnullis etiam Fastis ad xxviii Februarii adscribitur: sed ista ex 1 die Maji latius deducenda fuere, ut via sterneretur ad Acta Latina, primo loco danda, in quibus omnia continentur, quæ in citatis Martyrologiis attinguntur. Eadem Acta habemus in tribus illustribus codicibus nostris quorum aliquis ante octingentos annos videtur exaratus. Præterea accepimus eadem descripta ex vetustis codicibus Trevirensi S. Martini, duplici Audomarensi Ecclesiæ Cathedralis, Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris, Romano Cardinalis Baronii. Invenimus ipsa etiam in tribus Reginæ Sueciæ signatis numero 81, 482 et 1604, Parisiensi Cardinalis Mazarini, Duacensi monasterii Aquicinctini, Bodecensi in Westphalia, et in Codice MS. Hospitalis S. Nicolai prope Cusam: neque ab his diversa sunt, quæ habuit Auctor historiæ de Translatione brachii S. Philippi Florentiam, infra dandæ. Legendaria si libuisset excutere, plura possemus indicare exempla. Sed imprimis memorabilis est nobis eadem Acta continens Codex pervetustus, quadratis litterarum ductibus et discrimine diphthongorum atque vocalium accurate servato exaratus, qui olim pertinuit ad monasterium SS. Petri et Pauli in Wissenburg diæcesis Spirensis, nunc est Amplissimi Baronii Blumii, sapius a nobis memorati, ob vetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, quod ipse ex eodem monasterio acceptum pro sua humanitate communicavit. Ex hoc vetusto codice Acta virtutum et passionum Sanctorum Christi Apostolorum, Reinoldus Dehnius, Societatis nostræ vir eruditus, descripta nobis transmisit.

4 Præfigitur huic Codici epistola Melitonis, aliis Melliti, Episcopi Laodicensis, ad universos Episcopos et Ecclesias Catholicorum, de quodam Leucio, qui

Galesinii,
Maurolyci,

Felicii.

Acta dantur
ex vetustis
MSS. Latinis,

F

et ex MS.
libro de Vitis
Apostolorum,
forte
Melitonis
Episcopo.

A quorundam Actus Apostolorum scripserat. Notandum hunc Melito falsitatis titulo, potissimum quia dicitur eos docuisse duo principia boni et mali, et bona a bono et mala a malo substituisse Principe. Eadem epistola præfigitur ante Acta S. Joannis Evangelistæ apud Florentinum ad Martyrologium Hieronymianum. Mentio prædicti Leucii, aliis Leontii, videtur fieri in Tractatu de Fide sive de Unitate Trinitatis contra Manichæos, qui tomo 6 Operum S. Augustini continetur: verum non habetur in Retractationibus ejus, neque in Indiculo Possidii; asseritque Philippus Labbe de Scripturibus Ecclesiasticis, evicisse Sirmondum in Historia Prædestinatiana ex fide MSS. codicum, præcipue Corbeiensis, quod sit Evodii Episcopi Uzalensis, in Proconsulari provincia Africa, ad quem extant variae S. Augustini epistolæ: ut vel tunc ante indicatus Melito sive Mellitus Episcopus vixisse videatur.

5 Sunt hæc Apostolorum Acta postmodum varie aucta, et sub nomine Abdiæ, Babylonix Episcopi ab Apostolis ordinati, sæpius recusa; quasi ea ex Hebraica in Græcam linguam transtulisset discipulus Abdiæ Eutropius, et hinc in Latinam vertisse se dicat Julius Africanus, qui tertio seculo floruit sub Imperatoribus Heliogabalo et Alexandro Mummæ filio. Baronius in Notis ad hunc diem, Licet, inquit apocrypha censeantur hæc sub nomine Abdiæ, vera tamen nonnulla ibi esse mihi facile persuadeo: maxime quando aliunde ea Acta, (ut hic de S. Philippo) satis probantur. Extant eadem excusa anno MDXXXI, inter Rhapso-dius Anonymi Philalethi Eusebiani, in Vitas, miracula, passionisque Apostolorum, a Frederico Nausea collectas: et in plerisque horum non legitur quod Philippus cruci affixus et lapidibus obrutus fuerit. Verum inserta sunt illa verba apud Joninum Mombritionem, in Legendario ante ducentos annos excuso; item in Breviario Romano anni 1522 atque eo quod jussu Pauli Papæ III a Cardinale Quignomo ordinatum et Pii V jussu postea editum hactenus asservatur, licet in hisce Acta integra non dentur, ut in antiquiori Breviario. Prior pars Actorum integra habetur in Breviario anni 1479, 1490 et sequentium: in eaque parte continentur illa, quæ inde Maurolycus supra tradidit de venenoso dracone exterminato, aut forsân diabolo sub tetri monstri figura. Similia habent Petrus de Natalibus lib. 4. Catalogi cap. 107, Philippus Ferrarius de Sanctis Italiæ, et plures alii.

6 Actis Latinis subjungimus Acta ex Græco translata: quæ nobis valde antiqua videntur, et a Symeone Metaphraste inter Vitas Sanctorum potius transcripta quam de novo composita: cui vel ideo magis adscribuntur, quia primus antiquus auctor non est suo nomine notus. Extant ea, interprete Gentiano Herveto, tomo quinto Vitarum Sanctorum Patrum ab Aloysio Lipomano vulgatarum: et ad has Kalendas Maji a Laurentio Surio translata sunt, unde cum Græco collata et notis nostris illustrata damus; Ipsum autem Græcum in MSS. Vaticanis Venetisque invenimus. Vixit eodem cum Metaphraste seculo Nicetas Paphlago, qui et David, Rhetor disertissimus ac vir sapientissimus: cujus orationes plures transtulit Franciscus Combesis, et in sua Bibliotheca Patrum concionatoria edidit. Earum duæ referuntur ad hasce Kalendas Maji, altera de S. Jacobo Alphæi e duodenario Apostolorum numero, quæ infra editur; de S. Philippo Apostolo, quam vel ideo omittimus, quia solum est metaphrasis jam dictorum Actorum, et satis habemus aliqua exinde in Annotatis observare.

7 Dicunt porro Acta hæc Græca, Sacrum S. Philippi corpus depositum esse die XIV Novembris, quo ejus festum apud Græcos et alios Orientales solenni veneratione peragitur. In Menologio, Basilii Porphyrogeniti auctoritate ante septem secula edito, ad dictum XIV Novembris hoc elogium habetur, Philippus, ex duodecim

Apostolis unus, Bethsaidæ Galilææ natus, post Jesu Christi Ascensionem, miraculorum frequentia insignis, Trajano Imperatore profectus est Hierapolim, cum septem filiabus et Mariamne Sorore sua, et Bartholomæo Apostolo; ubi Jesu Christi verbum nusquam non disseminando, deducebat ab idolorum vanitate multitudinem Gentilium, qui eodem in loco, simul cum Nicanora uxore Proconsulis, hominis inter suos primarii, serpentem dignabantur cultu et honore divino. Quare cum Proconsulis jussu Bartholomæus et Philippus sublimibus e muro pedibus penderent; orante Philippo Gentiles omnes cum Proconsule, cum vipera, cum sacerdotibus ejus, repentino terrarum hiatus hausti sunt. Verum omnes singulari Dei beneficio, præter Proconsulem cædis Sanctorum auctorem et viperam, emergere in apertum aerem: solutoque Bartholomæo, Philippus eo cruciatus consumptus est. Hæc ibi.

8 In pervetusto Græco Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, epitome vitæ extat ad dictum XIV Novembris. Memoria sancti et inclyti gloriosique Apostoli Philippi, ex choro duodecim Apostolorum. Hic erat ex Bethsaida urbe, concivis Andreæ et Petri: qui multus erat in evolvendis libris Prophetarum, et Virgo permansisse tota sua vita traditur. Hunc Christus post baptismum suum in Galilæa repertum, ut se sequeretur adhortatus est. Ille postea cum incidisset in Nathanaelem, Invenimus, inquit, Jesum, filium Joseph a Nazareth; aliaque multa scire volentibus de illo traduntur in divinis Scripturis. Hic post Ascensionem Domini sortitus Asiaticam terram, sub Trajano Imperatore Hierapolim (quæ tunc Ophioryme, quasi Serpentinus impetus dicebatur) accessit cum Mariamne sorore sua, et Bartholomæo Apostolo. Docebat autem Evangelium Christi, persuadens infidelibus ut ab errore idolorum discederent: viperam namque instar Dei habebant. Multi autem fidem Christi suscipiebant, inter quos erat Nicanora uxor Proconsulis, qui eos magna ignominia prosequabatur, volens plurimum ulcisci. Quare captam, calcaneis pedum perforatis, mandavit inverso capite de ligno suspendi, una cum Apostolo Bartholomæo, cui idem supplicium inflicto. Cum Philippus ita suspensus preces funderet, subito terra aperta absorpsit omnes infideles Hierapoli existentes, una cum Proconsule et vipera, hujusque Sacerdotibus. Verum miserante Christo omnes, excepto Proconsule et vipera, liberati sunt, et mox Bartholomæum dissolverunt. Philippus autem eorum repressit conatum, atque ita in ligno vitam finivit. Hujus corpus cum Bartholomæus et Mariamne sepulturæ tradidissent, in Lycaoniam discesserunt. Festiva S. Philippi solennitas celebratur in sacra Apostolorum æde, in Miltiadis regione. Hæc ibi. Forsan illud Apostolorum templum fuit, quod Constantinopoli a S. Helena ejusque filio Constantino Magno extractum fuisse, forma oblonga et tecto ligneo opertum, tradit Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag. 38. De tempore martyrii infra agemus.

9 In Menæis excusis et manuscriptis illustre S. Philippi elogium est, in quo perpetua ejus virginitas laudatur, diciturque, cum Apostolo Bartholomæo et Sorore Mariamne, Mysiæ et Lydiæ civitates prædicando Evangelium obiisse, et multa pericula et afflictiones ab infidelibus pertulisse; flagellis et virgis cæsus, carceribus inclusus, lapidibus appetitus, etiam cum S. Joanne Evangelista, qui id temporis Christum in Asia prædicabat, egisse. Ibidem Nicanor appellatur ipse Proconsul, cujus uxor Christi fidem amplexa erat, et additur mentio de Stachy, cujus domus a Proconsule et populo incensa erat: diciturque

in Menologio
Basilii Imp.

MS. Synaxario CP.

E

F

Menæis
Græcis aliis-
que similibus.

idem

Acta
G. 11

et sub nomi-
ne Abdiæ
excusa:

eadem edita
a Nausea,
et Mombritione

in Breviariis
Romanis, etc.

Acta alia ex
veteris
MSS. Græcis,

a Niceta
Paphlagone
encomiastice
deducta:

Cultus apud
Græcos 14
Novembris

A *idem* Stachys Episcopus Byzantinus creatus. Colitur hic **xxxj** Octobris, quando illa poterunt discuti : interim noto, eadem haberi in Vitis Sanctorum a Maximo Cytherorum Episcopo collectis, et in Anthologio Græco auctoritate Clementis Papæ VIII per Arcudium ordinato. Notatur etiam S. Philippi Apostoli memoria ad dictum **xiv** Novembris in Menologio Græco, Calendario Græcorum apud Genebrardum, figurato Moscorum Calendario apud V. CL. Laurentium Vander Hem Amstelodami, Calendario Ruthenico apud Possevinum; MS. Martyrologio Arabico-Ægyptio in Latinum per Gratianum Simonium Latine pro nobis translato, et alio MS. Cophthorum per Athanasium Kircherum nobis transmissio; item in secundo Calendario Arabico apud Joannem Seldenum cum libro de Synedriis veterum Hebræorum excuso : in cuius priore Calendario refertur, sed forsitan amanuensium errore, pridie sive **xiv** Novembris. Præterea in Arabo-Ægyptiaco Simonii alter dies festus ejus assignatur **xxvi** Maji, et appellatur Certamen S. Philippi Apostoli.

item apud Arabes, Ægyptios, Ruthenos.

Acta Græca alia ommissa.

B 10 Alia Acta Græca descripsimus Romæ ex codice Vaticano, signato 808, sed imperfecta; quæ non est operæ pretium edere : solum noto quod hic dicatur inter miracula, præfatus Stachys a cæcitate liberatus, quam tulerat annis quadraginta : leopardus etiam et hædus caprarum humana voce locuti. Minus edenda hoc loco videntur miracula, quæ sub nomine Philippi Apostoli habentur in Græcorum Menæis, indeque apud Maximum Cytheræum. Decipit enim Apostoli nomen, etiam Apostolorum discipulis commune, et (si finem excipias, in quo continentur aliqua Hierapoli gesta) omnia spectant ad Philippum, et septem primis Diaconis unum, de quo infra, uti ad **vi** Junii apparebit. Idem intelligo de Actis Philippi Apostoli in MS. Græco Vaticano reperiendis, velut continentibus gesta Athenis in Græcia, cum Adenæ in Arabia potius conveniant.

§ II Tres filiæ S. Philippi. Tempus vitæ et martyrii.

Num S. Philippus cælebs vixerit?

C Nonnulla in variis jam indicatis S. Philippi obscura occurrunt, sibi invicem opposita quodammodo et contradictoria; Ac primo circa vitam ante Apostolatam institutam occurrit dubium, num cælebs vixerit, an vero matrimonio illigatus filias genuerit. Cælibatus ejus indicatur in MS. Synaxario Græco Claromontano et in Menæis Græcis, in quibus eadem verba hæc leguntur : Παρθένος διὰ βίου παντὸς ἐγνωρίσето. Virginem tota vita fuisse pro certo habetur. At contra in Menologio Basilii Imperatoris dicitur habuisse filias septem, quæ aliis tres sunt : et ita habent Acta Latina ex tot pervetustis codicibus MSS. et Breviariis Romanis num. 4. Erant autem ibi, Hierapoli, duæ filiæ ejus sanctissimæ Virgines, per quas Deus multitudinem Virginum lucratus est. Et relata sepultura S. Philippi, additur : Et post aliquantos annos duæ sacratæ filiæ ejus dextra lævaque sepultæ sunt. Etiam Florus supra dicit Hierapoli quiescere cum filiabus suis. His plane consona scripsit Polycrates, antiquus Ephesinorum Ecclesiæ Episcopus, qui in epistola ab Eusebio lib. 3 Histor. Eccles. cap. 31 relata, ad Victorem Romanæ Urbis Episcopum (præfuit hic ab anno **clxxxvi** usque ad annum **cxcym**) Joannis simul ac Philippi Apostoli ejusdemque filiarum mentionem facit his verbis : Nam et in Asia, inquit, magna quædam lumina extincta sunt, quæ suscitabuntur in novissimo die adventus Domini, tunc cum de cælo veniet cum gloria, et universos Sanctos requireret : Philippum intelligo, qui fuit unus ex duodecim Apostolis, mortuusque est Hierapoli cum binis filiabus, quæ in virginitate consenuerunt. Altera quoque ejus filia, quæ spiritualem quamdam vitam duxit, Ephesi sepulta est. Sed et Joannes. . . . in urbe

An potius filias genuerit?

De filiabus agunt Polycrates apud Eusebium,

Epheso conditus jacet. Et hæc quidem de illorum obitu.

12 Ita dicto loco Eusebius, qui iterum lib. 5 cap. 24 dictæ Polycratis epistolæ ad Victorem mentionem facit, in qua dicitur : Philippus unus ex duodecim Apostolis mortuus Hierapoli et duæ ejus filiæ, quæ Virgines consenuerunt, alia quoque ejusdem, quæ Spiritu sancto afflata vixit et Ephesi requiescit, ubi Græca in omnibus codicibus excusis et manuscriptis habent. Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, sed Christophorus non est boni interpretis officio functus, dum pro Philippo ex duodenario numero Apostolo, Philippum unum ex septem Diaconis substituit, et in aliquem errorem abduxit Baronium, ut patet ex Annalibus ad annum 58 num. 114. Verum Ruffinus lib. 3 Histor. Eccl. cap. 31 Eusebii lectionem confirmat, ubi Polycratis verba profert hac phrasi : Dico autem de Philippo, inquit, qui fuit unus ex Apostolis, qui dormivit apud Hierapolim. Sed et duæ ejus filiæ inibi Virgines consenuere : et alia ejus filia, Spiritu sancto repleta, permansit apud Ephesum. Ita ibi ex editione a Joanne Schallo anno **mcccclxxix** adornata, in posterioribus vero editionibus eadem leguntur. Præterea Nicephorus Callistus lib. 4 Hist. Eccl. cap. 36 eandem Polycratis epistolam transcribit, in qua ista leguntur : Philippus ex deodecim Apostolis unus, qui Hierapoli obdormivit, duæque filiæ ejus ad decrepitam usque ætatem Virgines : et alia præterea filia ejus, in Spiritu sancto cursu vitæ absoluto, Ephesi quiescit. S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. 43 de Polycrate agens, et partem ejus epistolæ proferens, hæc ita est interpretatus : Philippum loquor de duodecim Apostolis, qui dormivit Hierapoli ; et duas filias ejus, quæ Virgines senuerunt ; et aliam ejus filiam, quæ Spiritu sancto plena, in Epheso quiescit. Atque hæc dicta sufficiant de vero sensu Polycratis, Episcopi seculo secundo Ephesini, in epistola ad S. Victorem Pontificem ; cui quæ de Paschate observato in Asia scribit non potuisset probare, si a veritate aliena esse constitisset quæ dicit de Philippi filiabus, et porro ab aliis confirmantur.

Ruffinus,

Nicephorus, E

et S. Hieronymus.

13 Postquam Hierapolis erat a S. Philippo Apostolo fidei Christianæ initiis erudita, fuit etiam collustrata a S. Papiæ suo Episcopo, cujus Acta dedimus **xxii** Februarii. Hujus scripta commemorans Eusebius lib. 3 cap. 39, inter alia sic scribit : Philippum quidem Apostolum una cum filiabus Hierapoli degere solitum, jam supra demonstratum est : quæ ipsius Eusebii sententia ita Græce profertur : Τὸ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἱερὰπολιν Φίλιππον τὸν Ἀπόστολον ἅμα ταῖς θυγατρᾶσι διατρίψαι διὰ τῶν πρόσθεν δεδόλωται. Huc sententia firmata, ista addit Eusebius : Nunc vero, quem admodum Papias (qui eisdem temporibus, id est cum Apostolorum discipulis, aut forte cum S. Joanne Evangelista vixit) mirabilem quamdam narrationem a Philippi filiabus accepisse se referat, exponamus. Scribit is mortuum sub eo esse revocatum ad vitam. Videtur hic resuscitatus Hierapoli a S. Philippo, esse Theophilus, de quo inter miracula ex Menæis infra agitur. Sed huc spectat, quod secundum Eusebium egerit S. Papias cum hisce filiabus, et ipse forsitan eas a dextra lævaque S. Philippi sepelierit, ut impossibile videatur ipsum circa earum patrem falli potuisse. Nicephorus etiam lib. 3 cap. 20 jam relata ita exponit : Quandoquidem Papias admiranda quædam in libris suis refert, a decessoribus suis per manus sibi tradita ; agedum de iis pauca dicamus. Statim enim Philippum (eum qui Hierapoli fuit, et filias Prophetissas, ut ante dictum est, habuit) unum ex duodecim Apostolis, non ex septem illis Diaconis, quos in Actis recenset Lucas, fuisse memorat : et se cum filiabus ejus collocutum esse ait, ex quibus intel-

S. Papias novit filias, citatus ab Eusebio,

F

rii ea ætate mortuum quemdam resurrexisse. *Ita Nicephorus, qui supra filias non appellat* Thetissas, ut verbum istud hic aut ab ipso minus considerate appositum, aut ab aliis intrusum possit videri.

14 Testimonia duorum tam antiquorum Episcoporum, Hierapolitani Papiæ, qui ipsas Philippi filias novisse dicitur, et Ephesini Polycratis, omnino persuadent virginitatem, ipsi Apostolo adscriptam in Menæis et Synaxario Græco, ad ipsum a filiabus suis, quæ Virgines consenuerunt, perperam translatam fuisse. Addi etiam posset Clemens, Presbyter Alexandrinus, cujus testimonio etiam utitur Eusebius lib. 3 cap. 30, ex libro 3 Stromatum. Clemens, inquit, enumerat Apostolos, qui uxores habuerant, propter aliquos qui nuptias damnabant. An forte, inquit, Apostolos improbabunt? Petrus enim et Philippus liberos ex legitimis nuptiis procrearunt. Philippus etiam filias nuptiis collocavit. Verum quia Clemens non æstimatur adeo accuratus scriptor, et ideo ejus opera a Gelasio Papa aliqua censura notata sunt, de nuptiis filiarum, quarum alii non meminerunt, illi soli non acquiescimus. Idem Eusebius lib. 3 cap. 31 quartum testimonium habet Proculi apud Caium, quem lib. 2 cap. 25 appellat virum Catholicum, qui Zephirini Episcopi Romanæ urbis temporibus (ergo circa annum ducentissimum) floruit, et Dialogum adversus Proculum sectæ Cataphrygarum patronum scripsit: in quo Dialogo Proculus ista dixit: Quatuor posthæc Philippi filiæ Prophetides fuerunt Hierapoli, Asiæ civitate, ubi etiam earum et patris Philippi sepulcrum visitur. Verum duas solum filias Hierapoli consenuisse, et apud patrem sepultas fuisse, et tertiam Ephesi quiescere, supra est dictum.

15 Videtur igitur Proculus filias Philippi Apostoli a filiabus Philippi Diaconi non satis distinxisse: de quibus Lucas in Actis Apostolorum capite XXI ista refert: Nos, inquit, navigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaidam, et salutatis fratribus mansimus die una apud illos. Alia autem die profecti venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiæ Virgines prophetantes. Hæc ibi. Prophetare autem in illa primitiva Ecclesia erat, non, futura prædicere, sed revelatam doctrinam alios docere, et in audientium præsentia de divinis mysteriis loqui: atque ita potest utriusque Philippi filiabus intelligi communem fuisse prophetiæ gratiam: quia per S. Philippi Apostoli filias Deus multitudinem Virginum lucratus dicitur in Actis antiquis. S. Hieronymus in Vita S. Paulæ viduæ, a nobis ad diem XXVI Januarii illustrata, num. 8 describens loca Palæstinæ maritima per illam visitata, dicit quod sit mirata ruinas Dor, urbis quondam potentissimæ; et versa vice Stratonis turrin, ab Herode Rege Judææ in honorem Cæsaris Augusti Cæsaream nuncupatam: in qua Cornelii domum Christi vidit ecclesiam, et Philippi ædículas, et cubicula quatuor Virginum Prophetarum.

16 Sicut ergo Philippus Apostolus a Diacono Philippo diversus est, ita videntur tres prioris Philippi filiæ distinguendæ a quatuor filiabus Philippi Diaconi; cum hæc quieverint Cæsareæ in Palæstina, istarum duæ Hierapoli in Phrygia, ac tertia in urbe Asiæ Ephesina. In Menologio Græcorum Basilii Imperatoris refertur Hermione, filia Philippi Apostoli, sub Hadriano Imperatore capite amputato Martyr occisa, die IV Septembris; ejusque Soror appellatur Eutychæ: quod suo tempore lutiùs examinabitur, et, si hic erratum, emendabitur. Franciscus Laherius in Menologio Virginum duas Philippi Apostoli filias, Hierapoli mortuas, Mariamnam et Philippam appellat, earumque memoriam hoc die refert. Verum videntur hæc no-

mina in silentio antiquorum excogitata per occasionem D Philippi patris et Mariamnes amitæ, cujus Acta dedimus XVII Februarii. Porro de Philippo Diacono agitur. Est hic cum S. Stephano inter Diaconos assumptus, et Simonem Magum Christianæ fidei præceptis informatum baptizavit, imo et Æthiopem Eunuchum Candacis Reginæ baptismo donavit: uti præclare explicat S. Isidorus Pelusiota lib. I epistola 447 et tribus sequentibus. Inscriptus est autem Philippus Diaconus Martyrologio Romano ad diem VI Junii, et Fastis Græcorum ad XI Octobris.

17 Quod ad Apostolatam Philippi attinet, Scythiam Provinciam attribuunt ei Latina Acta; Græca, Asiam: utraque conciliaveris, si Scythiam intelligas Asiaticam, in quam trans Ciliciam et Cappadociam penetravit; ita ut prædicationem exordiens a Colchide, adjectas Meoticæ paludi et Tanai fluvio gentes lustraverit, tum hoc trajecto Scythas adierit Europæos: cum autem sic annis circiter viginti laborasset, ut habent Latina; per Bosphorum Thracium redierit in Asiam proprie dictam seu Minorem, in eaque Mysiis ac Lydiis prædicaverit, uti Græca quædam aiunt; ac denique venerit Hierapolim in Phrygia, ad Meandrum fluvium, vicinas habentem alias eodem tractu celebres urbes Laodiceam et Antiochiam, ubi ea gessisse potuit, E quæ ex Menæis infra referemus; cumque ecclesiam Hierapolitanam ordinasset, etiam istic excepisse Mariamnam sororem, una cum tribus neptibus Philippi filiabus Joannem Evangelistam secutam, et prædicantis per eas regiones fratris cupidine ablectam, ut Hierapolim ad illum accederet; tum in Lycaoniam usque circumtulit Evangelii facem; ac denique regressus Hierapolim ad compescendam, quæ istic invalescere cœperat, Ebionitarum hæresim, ibidem gloriosam martyrii palmam tandem fuerit assecutus, tumulatusque: quando etiam illuc venerint ab Epheso ex filiabus ejus prædictis duæ, apud patrem postea tumulatæ.

18 De tempore obitus sive martyrii variant auctores. Baronius ad annum Christi LIV, et Claudii Imperatoris XII ista num. 3 scribit: Hoc eodem anno, Olympiade CCVII, anno quarto, inquit Eusebius in Chronico: Philippus Apostolus Christi, apud Hierapolim Asiæ civitatem, dum Evangelium populo annuntiaret, cruci affixus, lapidibus opprimitur. Hæc ibi. Habemus nos duo magnæ antiquitatis Chronica Eusebii in pergameno, quorum unum ante annos mille constat esse conscriptum; tertium item in charta diligenter exaratum, absque ulla mentione S. Philippi. Desunt eadem apud Scaligerum in Chronico tam Græco quam Latino, et apud Miræum in eodem Chronico cum variis antiquis codicibus collato. Arnaldus quoque Pontacus Episcopus Vazatensis edidit Chronicon collatum cum octo et viginti MSS. codicibus, et alio caractere citata verba interserens addit, in Notis, deesse illa in octodecim MSS, quæ exprimit: unde, inquit, valde est probabile fuisse adjecta, cum apud Hippolytum de septuaginta dicatur passus sub Domitiano, et apud Metaphrasten anno ætatis LXXXVII.

19 Altera ergo sententia est S. Hippolyti Martyris de XII Apostolis et aliis discipulis: ubi ita scribit: Φίλιππος ὁ ἐν Φρυγίᾳ κηρύξας, καὶ ἐν Ἱερὰ πόλει ἐστῶν ῥῶν κατὰ κεφαλῆς ἐπὶ Δομιτιανοῦ, καὶ θάπτεται ἐκεῖ. Philippus cum in Phrygia prædicasset, Hierapoli capite inverso crucifixus est sub Domitiano, et ibidem sepultus. Regnavit Domitianus ab anno LXXXI usque XCVI. At S. Hippolytus floruit sub Alexandro Imperatore circa annum CCXX et sequentes, inscriptus tabulis sacris ad diem XXII Augusti. Dicatur ergo natus Philippus Apostolus circa initium Æræ vulgaris, et martyrio coronatus circa annum ejusdem Æræ sæque ætatis LXXXVII, ita salva manebunt omnia, et solum corrigendum erit MS. Synaxarium Græcum, in quo

Fidem prædicat Philippus in Scythia

et minori Asia.

Passus est non sub Claudio Imperat.

F

sed sub Domitiano.

loco

Conjugatum S. Phillippum etiam asserunt Clemens Alexandrinus

et Proculus in Dialogo Caii.

B

4 filia Philippi Diaconi,

Cæsareæ in Palæstina domicilium nactæ:

C

diversæ a tribus filiabus Apostoli.

A loco Domitiani scriptum perperam videtur sub Trajano, ad cujus tempora aut etiam diutius vixerunt ejus filiae.

20 Nescimus an operæ pretium sit indicare commenta aliquot hodiernorum Hispanorum, fabulantium Ecclesiæ Hispaniæ celebre festum agere S. Philippi, propter favorem, quem eo mediante Hispani apud Hierosolymam experti sunt : quia credi volunt Hispanos fuisse Gentiles illos qui memorantur in Evangelio S. Joannis cap. xii, ubi ista leguntur : Erant autem quidam Gentiles, ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, et rogaverunt eum dicentes : Domine, volumus Jesum videre. Venit Philippus et dicit Andreæ, Andreas rursus et Philippus dixerunt Jesu. Jesus autem respondit dicens : Venit hora ut clarificetur filius hominis etc. Quod autem Gentiles hi fuerint Hispani, probari certo putant ex Pseudo-Dextri Chronico nuper excogitato : pro cujus inutili defensione Franciscus Bivarius, Rodericus Caru, Tamayus Salazar et similes multum boni temporis, studii, et olei nequidquam consumpserunt, neque adhuc consumere cessant eorumdem sequaces, post tot tamque evidentes a nobis aliisque sapientioribus in ipsamet Hispania prolatas convictiones, necdum persuasi de istarum quisquiliarum futilitate.

§ III. Sacræ Reliquiæ S. Philippi in variis Ecclesiis asservatæ.

Sanctum Philippi corpus Hierapoli, ubi passus est, positum fuisse ; eique postea adjuncta corpora duarum filiarum, habent Acta Latina. Imo illius corpus a S. Bartholomæo Apostolo et sorore sua Mariamne sepultum ibidem traditum fuisse, habent Acta Græca, et alia in MS. Synaxario et Menæis elogia. Videtur autem ejus Sepultura ibidem in honore fuisse, non solum cum Polycrates aut S. Hippolytus viverent, sed etiam tempore S. Joannis Chrysostomi, sub cujus Patriarchatu erat Hierapolis. Hic enim, ad sepulcrum ejus alludens in Homilia de duodecim Apostolis, ait : Pilippus Hierapolim conservat miraculis. Postmodum videtur corpus ejus inde ablatum, et detentis aliquibus reliquiis Constantinopoli, ut mox constabit, transmissum Romam, idque forsitan cum corpore S. Jacobi Alphæi, ex duodecim numero Apostoli. Fuerunt enim hæc duorum Apostolorum corpora simul deposita in Ecclesia Apostolorum, nunc Patrum Conventualium S. Francisci ; ubi etiamnum asservantur in altari majore inclusa ; et in arcula seu tabernaculo, ut vocant, seposita sunt S. Philippi aliqua ossa, potissimum pes cum carne, quem Christus in cæna novissima ante passionem suam lavit, tersit et osculatus est. Reliqua infra ad Acta S. Jacobi § v relata Lector inveniet, ibi necessario dicenda, neque hic repetenda. Ast brachii Constantinopoli in Palæstinam, et hinc Florentiam anno MCCIV translatis Historiam infra damus, ab auctore, qui istis temporibus vivebat, descriptam.

22 Adfuit eodem tempore Constantinopoli Garnerus Episcopus Trecensis, cum Balduinus Comes Flandriæ in Orientis Imperatorem assumeretur, ibidem mortuus anno MCCV. Hujus beneficio ad Ecclesiam Trecensem traditur a Camuzato, in Promptuario Tricassino fol. 116, delatus vertex seu corona capitis S. Philippi Apostoli, argentæ thecæ, auri bracteis exterius inductæ, imagunculis sigillariis subtiliore artificio elaboratis insignitæ, inclusus. Adest in eadem Theca dens S. Petri Apostoli, donum Henrici Comitis Campaniæ : et versus in circuitu thecæ incisi id ipsum testantur.

Si mihi pro pretio rubet aurum, gemma diescit ;
Intus quod capio, pretii commercia nescit.

Petre, tuo denti, capitique, Philippe, dicatum
Vas ego ; dens summa, caput ima parte locatum.
Hunc Romæ captum, Comes, huc, Henrice, tulisti ;
Hoc Græcis raptum, Præsul Garnerus, dedisti.

23 Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hæc Kalendas Maji ista scribit : Tolosæ veneratio corporum beatissimorum Apostolorum Philippi ac Jacobi, in basilica S. Saturnini quiescentium. Philippi caput a corpore divulsum, hinc Lutetiam Parisiorum translatus fuit ad summum beatissimæ Virginis templum, ubi religiose asservatur, procedendumque hodie exhibetur in lipsanoteca argentea auro illita. At in aurea pridem id obtulit votivo munere Joannes Dux Bituricensis, Prorex Volcarum seu Landgothiæ. Hæc ibi. Vasconcelus in descriptione Lusitanæ fol. 555, ista tradit : Oppidum Mons-major appellatum Divi Philippi Apostoli cranium habet, quod D. Fernandus Martinius Mascaregnas, cum a Sebastiano Lusitanæ Rege ad Synodum Tridentinam legaretur, habita Pontificis Summi bona licentia, secum importavit, et in templo Divi Francisci collocavit. Hæc ibi. Sed an reliquiæ sacræ cujusdam Philippi Sancti, continuo æstimari potuerint esse S. Philippi Apostoli, merito dubitamus : plures enim Sanctos Philippus novimus in Oriente, imprimis Diaconum.

2 Carolus IV, Romanorum Imperator Augustus et Bohemiæ Rex, in diversis mundi partibus varias Sanctorum Reliquias magnis obtinuit precibus, easque præclare ornatas donavit Ecclesiæ Pragensi, et ad dicti Imperatoris instantiam constituit Papa Innocentius VI festum Allationis Reliquiarum in diocesi Pragensi solenniter celebrari die secunda Januarii, uti diximus in Addendis ad tomum primum Januarii pag. 1084. Inter has Reliquias dicitur esse brachium S. Philippi Apostoli, auro et argento ornatum, uti memoratur in MS. Martyrologio Pragensi ad hæc Kalendas Maji. In Diario Reliquiarum dicitur, caput et brachium allata ex Italia anno MCCCLV : et dein frustula ossium allata de Treveri anno præcedenti. Caput vero in argento deaurato reperit anno MDXV Joannes Stradomirius, Decanus Carlsteinensis, Carlsteinensium reliquiarum Inventarium texens jussu Wenceslai Regis : quod Phosphoro Pragensi pag. 411 inseruit Metropolitanæ ecclesiæ Decanus Joannes Pessina, idem qui Diarii auctor : rursusque hujus Capituli meminit pag. 462.

25 Interim Bucelinus, in Sanctuario Benedictino post Menologium, ad Kalendas Maji dicit quod S. Philippi Apostoli caput religiosissime asservatur in cœnobio Andecensi, cum brachio ejusdem, et duabus magnis partibus brachii alterius ; cum digitis item, nec non aliis quatuor insignibus de reliquo corpore portionibus. Est Andecense monasterium ex celeberrimis Bavariæ unum, ab ingenti sacrarum Reliquiarum copia nomen Sancti-montis adeptum, de quibus ejusque fundatione singularem librum prodiisse typis scribit idem Bucelinus parte 2 Germaniæ sacræ : quem librum nancisci optaremus. De jam dictis autem tum ibi tum alibi S. Philippi reliquiis sintne Apostoli ex duodecim unius, an alterius, non definimus ; solum ad ulteriorem inquisitionem, vel ad notitiam ambigui inter plures juris ista indicamus. Eodem fine additum volumus, quod anno MCXLVIII dedicatum est templum Trevirense monasterii S. Mathiæ Apostoli ab Eugenio Papa III istic præsentate Idibus Januarii, et consecratum est majus altare in honorem S. Joannis Evangelistæ et S. Eucharii, Apostolorum Philippi et Jacobi et Stephani Protomartyris, quorum etiam reliquiæ ibi continentur : uti legitur xxiv Februarii in tractatu de Reliquiis S. Mathiæ Apostolicap. iv. Apud Scheckmannum pag. 36 dicitur de Philippi Apostoli thesauro ultra mediætem conservari. Gelenius in Fastis Agrippinensibus celebrat festum S. Philippi ob varias particulas Reliquiarum,

Reliquiæ
Tolosa,
et Parisius,

Monte-majori in Lusitania,

Pragæ in Bohemia,

NOT. 6

Andecii in Bavaria,
F

Treviris in Germania,

Colonæ et alibi.

An Philippus
Hispanis
Jesum ostenderit ?

Corpus diu
Hierapoli
asservatum,

dein Romam
translatum,

brachium
Florentiæ,

vertex capitis
Trecis in
Gallia.

rum, quæ in decem aut pluribus Ecclesiis notantur
servari, quod idem alibi de Ecclesiis variis dici ob-
servamus.

VITA

*Ex pluribus vetustis MSS. Latinis, et Bre-
viariis Romanis.*

Cum *a* in ipsis initiis absque ullo obstaculo Evan-
gelii sermo usquequaque percurreret, factum est ut
repente, quasi cœlitus lumen ostensum, radius qui-
dam solis erumpens totum orbem claritate superni
luminis illuminaret, ut compleretur illa prophetia
quæ dixerat : In omnem terram exivit sonus eorum.
Evangelistarum dumtaxat et Apostolorum, et in fi-
nes orbis terræ verba eorum. Ex tunc per omnes
civitates ac vicos immensæ multitudines, velut mes-
sium tempore frumenta ad areas, ita ad Ecclesias
populi congregabantur ; et quicumque illic, a paren-
tibus traditi cibi [esu damnati,] morbidæ supersti-
tionis vinculis tenebantur ; per doctrinam Christi
simulque per virtutum miracula quæ fieri videbant,
recepta Dei veri notitia, tamquam a tyrannicis do-
miniis liberati, ad unum verum Deum et Dominum
B Creatorem, a vetustis pœnitentes erroribus, fide-
liter cum confessione veniebant.

2 *b* Cum igitur sancti Apostoli Domini et Sal-
vatoris nostri ceterique Discipuli ad prædicandum
verbum Dei per singulas quascumque orbis terræ
c dividerentur provincias ; Philippus Apostolus Do-
mini Jesu Christi, post Ascensionem Salvatoris,
per annos viginti instanter prædicavit Gentibus per
d Scythiam Evangelium. Ubi cum tentus esset a
Gentibus, et ductus ad statuam Martis compellere-
tur ad sacrificandum ; exiit *e* de sub base, in qua
statua Martis stabat, drago ingens, et percussit fi-
lium Pontificis, qui ministrabat ignem sacrificii.
Percussit etiam duos Tribunos, qui præerant pro-
vinciæ : quorum officiales tenebant in vinculis S.
Philippum Apostolum. De flatu autem draconis om-
nes morbidus redditus, vehementer ægrotare cœperunt.
Tunc S. Philippus dixit omnibus : Audite consilium
meum, et recuperabitis sanitatem ; sed et isti qui
sunt mortui suscitabuntur : draco quoque, qui vobis
est noxius, in Dei mei nomine fugabitur. Dicunt ei
omnes : Dic nobis, quid faciemus. Dixit eis Philip-
pus Apostolus : Dejicite hunc Martem, et confringite,
et in ejus locum, in quo fixus stat Crucem Do-
mini nostri Jesu Christi figite, et hunc adorete.

C Tunc illi qui cruciabantur, cœperunt clamare : Re-
cuperetur in nobis virtus, et dejiciemus Martem.
Facto itaque silentio Apostolus dixit : Præcipio tibi,
draco, in nomine Domini nostri Jesu Christi, exi de
loco isto, et vadens morare in loco deserto, ubi non
est accessus hominum, et nulla utilitas humanis usi-
bus ministratur, ita ut vadens nemini noceas. Tunc
draco iste sævissimus exiens, cœpit ire festinus, et
ultra nusquam comparuit. Philippus autem filium
Pontificis, qui ministrabat ignem sacrificii, et duos
Tribunos qui mortui fuerant suscitavit ; omnemque
turbam, quæ morбата fuerat a draconis flatu, sani-
tati restituit. *f*

3 Unde factum est ut universi Philippum Apo-
stolorum, quem persequiebantur, pœnitentiam agen-
tes, Deum hunc æstimantes, adorarent. Ipse autem
per annum unum jugiter docebat eos, *g* quomodo
mundo periclitanti adventus Domini subvenisset,
quomodo natus ex Virgine, quomodo passus, quo-
modo sepultus die tertia resurrexisset : quomodo
post resurrectionem eadem quæ ante passionem suam
docuerat, iterasset : quomodo videntibus Apostolis
ascendisset in cœlos : quomodo misisset Spiritum

sanctum, quem promisit, qui veniens super Aposto-
los duodecim, omnium linguas et sermocinationes
mentibus Apostolorum suorum inseruit : Ex quorum,
inquit, ipse numero huc missus, scire vos feci,
idola ista vana esse, et cultoribus suis inimica. Hæc
et his similia docente Philippo Apostolo, credide-
runt ei multa millia hominum, et baptizata sunt.

4 Ordinatis autem Cléricis, *h* Episcopis, Pres-
byteris et Diaconibus, atque Ecclesiis multis instru-
ctis, S. Philippus per revelationem ad Asiam rever-
sus, in civitatem Hierapolim, illic hæresim mali-
gnam *i* Ebionitarum extinxit *k* qui docebant, quod
non vere natus ex Maria Virgine Dei filius carnem
assumpsisset. Erant autem ibi *l* duæ filiæ ejus san-
ctissimæ Virgines, per quas Deus multitudinem Vir-
ginum lucratus est. Beatissimus autem Philippus,
ante septem dies migrationis suæ, vocavit ad se
omnes Presbyteros et Diacones, sed et vicinarum
urbium Episcopos, et dixit eis : Hos septem dies
mihi Dominus in ista vita concessit. Memores estote
Domini nostri Jesu Christi, et state viriliter : Do-
minus autem complebit promissum suum, et corrobora-
bit Ecclesiam suam. Hæc et his similia prædicans
Apostolus Domini, annorum octoginta septem, *m*
tentus ab infidelibus, crucifixus, lapidatusque per-
rexit ad Dominum : et in eadem civitate positum est
sanctum corpus ejus. Et post aliquantos annos duæ
sacratæ Virgines filiæ ejus dextra lævaque sepultæ
sunt. Ubi præstantur beneficia Dei, orante Apostolo
Philippo, *n* omnibus qui credunt regnum Patris, et Fi-
lii, et Spiritus sancti, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Hic Prologus erat in solo MS. Legendario Car-
dinalis Baronii.

b Hinc incipiunt Acta in antiquis Breviariis Eccle-
siæ Romanæ, ommissa particula igitur.

c MS. Baronii, dirimerentur.

d Antiqua Breviaria, Syriam. Sed alia MSS.
Scythiam, et corrupte Sychiam, Setchiam, Setthiam.
In hodierno Breviario Scythiam.

e Aliqua MSS. de sub vase, et de sub ara.

f Hic finiunt aliqua antiqua Breviaria Romana, et
incipiunt Acta S. Jacobi Apostoli. In Breviario anni
1522 fere reliqua habentur, contracta autem in MS.
Breviario.

g In dicto Breviario anni 1522 sequentia desunt us-
que ad verba, crediderunt multa millia hominum et
baptizati sunt. **F**

h Aliqua MSS. Sed et levato eis Episcopo. Anti-
quissima MSS. cum Breviario censentiunt.

i Ebion post excidium Hierosolymæ suam hæresim
sparsit. Consule Baronium ad an. 74.

k Aliqua MSS. Qui dicebant non verum homi-
nem natum ex Virgine Dei filium assumpsisse.

l De his Virginibus supra actum est.

m Hæc verba, tentus ab infidelibus, crucifixus, la-
pidatusque, sunt in MS. Breviario prædicto anni 1522,
desunt vero in MSS. plerisque. In Breviario, jussu
Pii V edito, dicitur pro Christi nomine cruci affixus,
lapidibusque obrutus Kalendis Maji : quod factum
fuisse ab Ebionitis, legitur in Breviario, jussu Pauli III
anno 1535 per Cardinalem Quignonium ordinato.
Mombritius ita habet : Infideles ipsum tenuerunt, et
cruci instar Magistri ejus, quem prædicabat, affi-
xerunt.

n In citato Breviario anni 1522 ita concluditur,
omnibus credentibus in Patrem et Filium et Spiri-
tum sanctum Amen. In aliquibus MSS. est paraphra-
sis longior trium Personarum divinarum.

et multa
millia bapti-
zat :

h

oppugnat
Ebionitas :

i

k

l

m
crucifixus
moritur.
E

n

Prologus.

Psalm. 18, 5

c
S. Philippus
prædicat in
Scythia,
d
e

draconem
venenosum
exterminat ;

3 mortuos
resuscitat :

f

g

exponit my-
steria fidei,

VIDE ACTA
GRÆCA

ALIA ACTA

Ex MSS. Græcis a Metaphraste excepta.

Interprete D. P.

Cum incarna-
tum Dei Ver-
bum

venisset in
Galilæam,

ubi Philippus
erat sacris
litteris in-
structus,

eum ad se
vocat.

Hic Natha-
naeli indicat
inventum
Messiam :

ipsumque
ducit ad
Christum :

cui imprimis
carus

Deus Dei Verbum, semper coexistens Patri et nullo tempore circumscriptus, propter naturæ nostræ lapsum voluit nobis assimilari et tempori subijci : itaque et Virginis ventre conclusus est, et sui communione deificavit quod assumpserat. Quoniam vero hic ejus in carne adventus salutem erat operaturus omnibus, oportuit etiam ut haberet divinæ istius et ineffabilis dispensationis spectatores atque participes mysteriorum, per quos supernam vocationem generi nostro copiose ministraret. Postquam igitur omnem Jordani finitimam regionem pervasis-
set Joannis prædicatio, et gratia spiritus operante multi per illum baptizarentur (quando etiam Christus meus baptismum suscepit) ipsum incomprehensibile Dei Verbum urbanam frequentiam dimit-
tens (eatenus enim videbatur Hierosolymis habitasse) venit in Galilæam, in qua etiam tum commorabatur admirabilis Philippus.

B 2 Erat hic ex Bethsaida, civitate Andreæ et Petri, tunc vero in Galilæa præsens : qui statim ab ineunte ætate a parentibus traditus liberalibus disciplinis, cum esset bonæ indolis, et ad quamvis laudabilem scientiam aptæ, statim Mosaicos libros percurrit, et quæcumque de Christo erant prædicta imbibit, quomodo scilicet venturus esset diebus novissimis, et salutem omnibus impertiturus : nec enim iis qui juventutem docebant, fas erat doctrinam aliam discipulis tradere, nisi prius Moysen edicissent.

3 Veniens igitur in Galilæam Jesus, et magnum hunc Philippum reperiens, sequi se jubet. Hic vero ut vocantem audit, statim venit in memoriam eorum quæ a puero perceperat collegeratque de Christo ; ipsumque esse cognovit, quem libri Mosaici venturum demonstrabant. Exinde vocanti se magistro adhæsit, et paulatim proficiens in virtute, discipulorum præcipuis fuit adnumeratus. Quod autem adeptus erat bonum etiam aliis communicare voluit ; illudque haud abscondens, primo cui occurrit Nathanaeli (erat hic ei amicus et familiaris a longo tempore) præsentiam venientis, non ut futuram, sed ut jam existentem annuntiavit, dicens, Non jam amplius in spe consistit Israelis salus : sed quem prophetiæ linguæ in spiritu prædixerunt Salvatorem, extremo in tempore suscitandum, ipse nunc adest. Hunc ergo cum invenerimus Jesum a Nazareth, neque possimus esse increduli excellentiæ miraculorum ejus, aliis omnibus longum valere jussis, conversationem illius suscipiamus.

4 His dictis post se Nathanaelem trahens, licet ægre persuasum, et num ex Nazareth boni aliquid esse posset percunctantem, a cura Israelis abducit, Christoque obsecuturum stitit, atque hoc primum sinceræ suæ mentis argumentum præbuit. Nathanael vero integra cum fide assistens, liberrime exclamavit, Rabbi, tu es Rex Israel. Quem ut sensit Christus ex animi incommutabilis sententia sic loqui, manifestat ei quod magnorum conscius esset futurus secretorum et regni Dei speculator. Quid enim ait ? Amen, inquit, dico vobis, videbitis cælum apertum, et Angelos Dei ascendentes et descendentes super filium hominis. Ex illo ergo tempore sanctissimus Philippus, sacris mysteriis aurem accommodans, toto in illis erat animo ; nullique alteri curæ eum advertens, lumine diviniore cognitionis in mente purgabatur ; ac primam exuens ignorantiam, renovabatur quoad hominem interiorem. Progre-
diente vero ætate

perfectiorem erga Christum caritatem assumens, ejus vicissim æqualem erga se recipiebat amorem, ut tamquam filius reputaretur, et loco heredis esset, atque in adventu Spiritus sancti Princeps super omnem terram constitueretur.

5 Cum autem instaret tempus salutiferæ passionis, qua passibili naturæ comparanda impassibilitas erat, aderat ipse continue Christo. Contigit vero tunc Gentilium legatos aliquos mitti Hierosolymam ad diei festi spectaculum : qui animo stupefacti, propter mira sibi de Christo nuntiata (magna enim quædam tunc de eo et fidem omnem excedentia dicebantur, quia Lazarum suscitavit a mortuis, et omnis turba cum laudibus extollebat, et millena alia operabatur miracula) cupiebant in ipsius venire alloquium. Huic porro tam honestæ obsequentes cupidini, Jesum meum sequuntur ; et accedentes ad Philippum, causam sui adventus exponunt : Philippus vero nuntiavit primum vocato Andreæ, et simul ambo indicarunt Jesu : qui ipsis passionem suam et secuturam gloriam explicuit dicens, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, solum manet : si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

6 Et hæc quidem ipsis tunc dixit Christus : cum vero passus et suscitatus a morte, seipsum pluries manifestaret discipulis, eosque faceret spectatores rerum humanum captum excedentium, etiam hic magnus Philippus, tamquam socius et particeps ineffabilium mysteriorum, aderat iis quæ fiebant, eorumque unus censebatur. Quando autem Dominus et Salvator noster Jesus Christus omnem susceptæ pro nobis in carne dispensationis ordinem impleverat, et cœlestibus terrena mirabiliter univerat, atque in cælum susceptus cum gloria ad dexteram Patris consederat, Spiritum quoque consolatorem, prout pollicitus fuerat, in specie linguarum ignearum miserat iis quos habuerat vitæ mortalis socios et consocios secretorum ; eodem Spiritu etiam plenus Philippus, accinxit sese ad Evangelicum cursum.

7 Tum vero quibusdam ex iis Orientales partes, aliis Occiduas aggredientibus, nonnullis etiam Borealia et Australia climata pervadentibus, et prædicationem sibi demandatam implentibus, admirabilis hic Apostolus, sortitus a Asiam ipsamque circumiens, b et omnes in ea urbes oppidaque pervadens, innumerabilem multitudinem adduxit ad pietatem ; quos universos lumine regenerationis consignans, cœlesti adduxit Patri. Quin et infirmitatibus morbisque afflictos, et a dæmone male insessos, solo verbo sanctæque manus impositione curabat ; ipsos quidem adversarios invisibiliter pellens, visibiliter autem salvans eos qui vexabantur, dum eos prædicationis magnificentia et operatione miraculorum stupenda, velut retiis quibusdam, ad veritatis agnitionem brevi tempore adduxit. Sacerdotes c vero et altaria per omnia ibidem loca ordinans et construens pro cruentis victimis docuit incruentam offerre hostiam, et Evangelii normam etiam in istis observare ; atque ita maximum credentium per se numerum adduxit Christo. Cum denique in eo res esset statu, ut omnes quidem deberent transire ad fidem, ipse vero transire ad Dominum, tale quid ei circa finem d contigit.

8 Civitas quædam Phrygiæ illustris, quæ sancta e nominatur, et incolarum frequentia præcellit ceteras, atque aliarum mater dicitur, sanctissimum Philippum, post innumeros pro fide labores, excepit. Cum autem huc venisset Apostolus ut etiam in ea prædicaret Evangelium, eamque vidisset simulacris et inter pestifera venenata f viperæ cuidam monstruosæ cultum deferre ; divino succensus est zelo : et orationibus assiduis enixius incumbens, Christique nomen

D
EX MS
GRÆCO

Gentiles
videre Christi-
um cupien-
tes,

adesse signi-
ficat :

E
post mortem
vero ejus,

et ascensionem
accepto Spiritu
sancto,

sortitus Asiam,

a
b

F

multis ad
fidem adduc-
tis,

c

d

e
venit Hiera-
polim,

f

nomen invocans, letiferam illam belluam, quæ mul-

uerat mortis causa, neci dedit.

Postquam vero adversus belluam istam crude-
lam bene ei cessisset Domini appellatio, cunctis
exinde suadere cœpit, ut in cœlis vivere Deum cre-
derent, neque serpentibus per terram animantibus
adhærerent : quando revera Deus est qui semper
existens Deus perfectus et incomprehensibilis, post-
quam visibilem hunc mundum et invisibilem produ-
xisset etiam hominem formavit ad imaginem magni-
ficentiæ suæ; eumque voluntatis suæ libero ornans
arbitrio, paradisi bonis perfui voluit, solum jubens
ut a scientiæ ligno abstineret. Mandata vero præ-
tergressum suæque privatum gratia cum despiciere
nollet, primum quidem per Legem atque Prophetas
eum erudiit, deinde et consubstantiale sibi Verbum
ex intemerata Virgine nasci voluit, itaque in huma-
na apparens similitudinee nostrisque communicans
passionibus impassibilis ipse, ac die tertia resurgens
a mortuis, amanter se nobis manifestavit, atque ad
cœlos abiit unde descenderat : ipsum vero rursus
venturum credimus, ut figmentum suum resuscitet,
et reddat unicuique secundum opera sua : idipsum
quoque scietis etiam vos, divino regenerationis lum-
mine dignati ; purgabitur enim mens vestra ab omni
passione turpi, ejusque donis implebimini ad satieta-
tem, si tamen eorum satietas esse possit, et bono-
rum promissorum hereditatem obtinebitis.

Hæc et his plura divinus Apostolus disserebat
publice ac privatim. Si quos vero præ ceteris videbat
suscipere verbum fidei, eos admovebat regeneratio-
nis lumini *g*, et in ordinem recipiebat Sacerdotalem,
faciebatque animata Christi templa. Ita feliciter pro-
gredientem veritatem inimicus ejus videns, cōhibere
se non potuit quin ei insidiaretur atque offendiculum
objiceret. Eis itaque qui tunc in civitate primas te-
nebant sese insinuans, ipsorumque indignationem
velut ignem accendens, primum comprehendit ab eis
Philippum fecit, multitudinem in eum subito commo-
vens, tum ei quicquid potuit molestum atque exitiale
intulit. Nam qui eum comprehenderant duro inclu-
serunt carceri, duriusque ceciderunt ac flagellarunt ;
deinde funibus per talos *h* trajectis suspenderunt in
altum.

Et hoc quidem significare poterat statum ani-
mi, rectam ad superna viam tenentis : non ita tamen
eum dimisit Dominus ; sed quoniam tunc temporis
divinus Apostolus Bartholomæus etiam Hierapoli
erat, una cum ipso Evangelium annuntians, passio-
nis eum consortem esse voluit ut fuerat prædicatio-
nis. Illo ergo, ut diximus suspensio e tali cruci addi-
citur *i* Bartholomæus. Soror etiam *k* Mariamne,
corpore et animo virgo, neque magis natura fratri
conjuncta quam animo, aderat patienti Philippo,
cum eoque patiebatur ac sustinebat cruciatum.
Dum autem hæc fierent contigit res omnino nova :
concussa enim terra et tremorem insolitum patiente,
cunctorum animis incubuit formido, qui oblectatio-
nis causa ad spectaculum convenerant. Subvertitur
funditus locus omnis, atque in profundum inconspi-
uum dehiscit : simul autem absorbebatur populus,
eratque in periculo miserrimæ perditionis.

Cum igitur omnes obstupescerent neque con-
siliū ullum utile expedirent ; tandem, licet sero,
agnoverunt vindictam se sustinere supplicii et inju-
riæ Philippo illatæ, eumque circumstantes suum ap-
pellabant salvatorem, atque rogabant dexteram eis
suam porrigeret, neque despiceret animas ipsius so-
lius causa periclitantes. Narratur autem quod cum
ita insisterent precibus, multaque miserationi com-
movendæ idonea dicerent, neque ab orando cessa-
rent ; misertus eorum quæ fiebant Jesus, benignam
ipsis aurem commodavit, subitoque apparuerit :

quodque apparitione illa statim cessarit periculum⁴ D
solumque eatenus tremulum constiterit firmum, et
iis qui mortem expectabant miserabilem divini-
or quædam apparuerit virtus, scalarum vice serviens,
et facilem sursum præbens ascensum. Atque ea res
infidelibus facta via fidei ad salutem, magnum quidem
esse monstravit Philippum, majorem vero eum quem
ipse prædicaverat Dominum.

13 Qui autem salvati erant festinabant quidem
Discipulos eximere e vinculis, eosque e ligno quan-
tocius deponere ; sed cum Bartholomæum solvissent,
prohibuit Philippus ne idem sibi facerent, sciebat
enim sese jam jam emigraturum ad illum quem de-
siderabat : ideoque e ligno pendens, die tota loque-
batur cum civibus de salute ipsorum, confirmansque
eorum animos exhortando et preces pro iis fundens,
sancte inter sancta excessit eloquia ; atque ad Do-
minum quem amaverat transiit, animam suam in
manus illius commendans.

14 Venerandum porro illius corpus a Bartholo-
mæo et Mariamne, cum ea splendide persolvissent
quæ fieri in sepulturis consueverunt, depositum est
cum hymnis atque obsequiis sacris in loco sancto
ac decenti, decima quarta die Novembris. Bartholo-
mæus autem et Mariamne modico ibidem commo-
rati tempore, cum iterum venerando illi corpori
hymnorum atque exequiarum justa splendidius per-
solvissent, et præsentibus amplius confirmassent in
fide, ad propria reversi sunt, prædicando ubique
Evangelium Christi : quia ipsi convenit omnis glo-
ria, honor et adoratio, nunc et semper et in secula
seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a In aliquo MS. Græco, præter Asiam, indicatur
Lydia, in Menæis Græcis Mysia et Lydia, sed hæc
provinciæ sunt in ipsa Asia minore.

b Nicetas hæc ita exponit : Asiæ plagas perlus-
trans, ac cunctis provinciis et urbibus vitæ doctri-
nam annuntians, eosque qui ad vitam erant ordinati,
veræ per fidem vitæ reconcilians, captos omnes a
diabolo, innumerisque erroribus ac seductionibus
perditos, sapientiæ divinæ sermonibus ac exhorta-
tionibus captivans, ac regenerationis aqua emun-
dans, gratiæque spiritu illuminans atque consum-
mans, in eum modum Patri qui in cœlis est filios
asciscebat. Cunctos vero, qui variis languoribus ac
morbis tenebantur, aut obsessi a dæmonio erant,
aut quovis alio sinistro casu afflictabantur, solo ser-
mone ac sacræ contactu manus sanabat.

c Idem Nicetas : Sacerdotes et Præsules fidelibus
præfecit, altaria per loca Domino præfixit, ac sa-
cram sanctorum Sacramentorum tradidit formulam.

d Cum per viginti annos in Scythia laborasset, ut
Acta Latina habent.

e Idem Nicetas Hierapolis urbs Phrygiæ magna
atque illustris, opum abundantia, gloriæque fastigio
superba, civium robore ac multitudine nulli forte
tunc magnarum per Orientem metropoleon primas
concedens.

f Iterum Nicetas ait, Hierapolim portentosæ cui-
dam infandæque viperæ tamquam Deo addictam,
eamque hostiis non absque dementia placare.

g In Menæis Græcis dicitur conversa Nicanoris
Proconsulis uxor, et Stachys domus a Proconsule
et populo incensa. In aliis Græcis MSS. dicitur Sta-
chys valde dives et urbis primarius, qui fuerat an-
nis 40 cæcus, et a S. Philippo illuminatus. An idem
Stachys factus fuerit postea Episcopus Byzantinus, ut
Menæa addunt, examinabitur ad 31 Octobris, quo colitur.

h Citatus Nicetas, Funiculis e calcaneis vinctum,
in

inter exhor-
tationes et
preces moritur

corpus,
sepelitur 14
Novembris.

E

F

et ibi fidem
prædicat :

pro qua cap-
tus suspendi-
tur e talis,

crucifigitur
etiam Bar-
tholomæus :

facto deinde
terræmotu

deprecantur
veniam rei et
convertuntur :

A in sublimi verso in terram capite suspendunt.

i Eadem de S. Bartholomæo habet Nicetas; et in Vita S. Bartholomæi Josephus forsan Hymnographus, illustranda ad 24 Augusti.

k Colitur S. Mariamna, Nicetæ Maria, 17 Februarii, ad quem diem ejus Acta e variis collecta dedimus.

MIRACULA S. PHILIPPI.

Ex Magnis Græcorum Menæis.

Quamvis proluxa illa miraculorum S. Philippi narratio, quæ in Græcorum Menæis ad XIV Novembris subjungitur ejus elogio, tota fere, judicio nostro, pertineat ad Philippum Diaconum, uti supra insinuavimus: ea tamen quæ proprie Hierapoli contigisse dicuntur, videntur ad hunc e duodecim Apostolis unum spectare: fidei quidem ipsa non maximæ, utpote accepta ab eis qui duos Philippos in unum conflarint; non tamen prorsus rejicienda, cum ex antiqua Hierapolitanæ Ecclesiæ traditione aut etiam vetustioribus scriptis haberi poterint: imo quod hic potissimum continetur miraculum suscitati mortui, ipsum esse videtur quod supra diximus ex Eusebio narratum Papiæ Episcopo a filiabus Philippæ. Sunt autem hæc.

B Hierapolitanis in sancti necem conspirantibus

2 Cum Apostolus Philippus Hierapolim venisset, monuit eos qui ipsum sequebantur, ne tentationibus succumberent. Deinde incolæ decreverunt ipsum per dolum, ut præstigiatores, de medio tollere, eo prætextu, ne et ipsorum uxores fascinaret, quemadmodum aliorum multas deceperat. E civibus tamen quidam, Heros nomine, ceteris conditione honoratior, voluit Apostolum a lapidatione eximere. Itaque idoneam persuasioni orationem ad suos habens, ita disseruit: Accipite consilium, inquit, cives mei, quod neque nobis neque hospiti noceat. Si videtur vobis probemus ejus doctrinam, utrum ad salutem animæ profutura sit. Cumque Heroi viro illustri nemo auderet refragari, ipse primus omnium pedes Apostoli complexus, invitavit Sanctum domum suam. Quam cum ambo ingressi essent; Marcella uxor Herois, irata viro suo, quærebat occasionem ejiciendi domo hospitem, negavitque dotem nisi Philippum eliminaret.

Heros ut ipsum audiant suadet eumque domo excipit:

et uxore placata,

3 Philippus, postquam animadvertit Heroem in ancipiti versantem, hortatus est illum, ut in fide permaneret. Ipse vero positus genibus deprecari Deum cœpit: et illam quæ paullo ante ferociebat, viro tractabilem et mansuetam exhibuit. Quæ allocuta virum, O dulcissime vir, inquit, Unde admirandus hic vir est? quam dulcis ejus est sermo, et quam grata morum conversatio? Et Heros: Magni inquit, Dei præco est iste, conjux mea, et sempiterni regni procurator: quare si placet, sine ulla dubitatione ad colendum hujus Deum accedamus. Simulque ambo ad pedes Apostoli provoluti, cum tota domo, ex aqua et Spiritu sancto regenerati sunt.

baptizatur cum familia sua.

Quare in judicium vocatus Apostolus,

4 Eo ex tempore multi ex vicinia ad Dominum traducti sunt. Sed malitiæ repertor, quando se victum et suos, atque ab Apostolo captos vidit; excitavit quosdam qui Herois aedes incendio popularentur. Quod cum Apostolus in spiritu cognovisset, intrepide ab illo exiit. Quem inhumaniter comprehensum ad tribunal Senatus pertrahunt. Cui minaciter Aristarchus, idemque Exarchus consilii Præses, Scio inquit, te magicis artibus imbutum; quare nisi eas abdicēs, ego acerba te lapidatione in mortem dabo: quæ vero ad crucifixum tuum Deum pertinent, opportuno tempore disquiremus. Tunc apprehensa Apostoli coma ipsum per lutum impulit. Beatus autem Philippus, Aristarchi importunum facinus volens emendare, fortasse propter alios qui aderant, ut intelligerent ipsum esse potentis Dei famulum; au-

Aristarchum Præsidem, injuriosius agentem,

dientibus cunctis hunc in modum exclamavit: Domine, qui corda nostra singillatim efformasti, et quocumque vis affectus eorum impellis; verba cordis mei, omnis iræ expertia, facto ipso compli, ut omnes inde emendentur; et protensa super eam capitis, quod tu conservasti, manus debilitetur. Dixerat, cum secuta est illi importuno membrorum distortio; manus autem subito exaruit, oculus præterea excæcatus est, ambæque aures obsurduerunt. Hoc miraculo Senatus collectus obstupuit, rogaruntque Philippum, ut peccanti ignosceret. Quibus Apostolus, Membrorum depravationes humana ope curari non possunt: qui enim hæc corrigat, unus est, qui ex pulvere in principio formavit hominem; ad quem nisi accedatis etiam ipsi, ille distortus Aristarchus sanitatem non recuperabit.

EX MENÆIS. G. p. c. i. m. p. l. a. t. ad ex-emplum aliorum,

5 Inter hæc funus efferebatur ad sepulcrum; et Senatores qui cum Aristarcho erant, retento feretro, per ludibrium dixerunt Apostolo: Si hunc in vitam revocas, omnes cum Aristarcho Deum tuum adorabimus. Tunc Sanctus, sublati in cœlum oculis, aliquandiu comprecatur: dein jacentem in sandapila placida voce allocutus, Theophile, inquit. Et statim mortuus resedit, oculosque aperuit. Cui Apostolus iterum; Christus, inquit, jubet: surge et liber abi. Ille, cum e funebri lectica descendisset, ad pedes Apostoli illico procubuit: et, Gratias, inquit, tibi Sancte Dei, quod me ex tristibus inferorum faucibus hac hora eripueris: duobus enim atris et monstrosis et crudelibus cyclopibus rapiebar violente: quod si paullum moratus mihi non adfuisses in tempore, in tetrum et exitialem tartarum fuissem abreptus.

et nomine Christi juvenem qui sepe- liendus efferebatur resuscitat:

6 Tunc inexpectatum hoc prodigium omnes in stuporem dedit, et, quomodo, inquiebant, hunc, quem numquam noverat, nominatim compellendo excitavit? Revera quem hic fortem dicit, et prædicat, et Deum annuntiat, potens et verax est: et nos sine ulla dubitatione ad hunc currimus et credimus. Tunc Apostolus manu silentium, compresso tumultu, indicens, imperat Heroi, Super Aristarcho, inquit, manu tua signum Crucis exprime, et in nomine sanctissimæ Trinitatis membra illius, ex ipsius simplicitate læsa, corrige. Quod cum fecisset Heros, Aristarchum articulis restauratis integrum effecit. Super quo miraculo omnes ad pedes Apostoli acciderunt, in quibus et Præfectus fuit, a mortuis suscitati pater, qui Princeps Senatus erat, una cum uxore sua: qui accessit ad Apostolum, et avide catecheseos institutionem excepit, et in argumentum constantis fidei, duodecim Deos aureos quos colebat, præcepit Apostolo tradi, ut illos in usum pauperum erogaret. Quin et reliqua omnia sua bona ita bene dispensavit, ut ab recta fide suscepta nunquam avelli posse videretur.

ipsum quoque Aristarchum jubet sanari ab Heroe,

omnesque convertit,

7 Apostolus autem, cum omnes illic ad orthodoxam fidem adjunctos in commodum ordinem rede-gisset; Heroem illis Episcopum præfecit; ex ipsis vero Presbyteros et Diaconos adjunxit: curavit etiam templa excitari, eademque fundari. Deinde omnibus in fide rite institutis, pacem illis impertiens, Deumque pro illis deprecatus, in Phrygiam, Lycaoniam et Asiam profectus, illic prædicavit, et Christum annuntiavit, cui gloria in secula. Amen.

et ordinata ecclesia

Heroem Episcopum ordinat.

TRANSLATIO BRACHII

Hierosolymis Florentiam.

Ex MS. Ecclesiæ Cathedralis Florentinæ.

Postquam Dei et hominum mediator se nostræ carnis mortalitatem induit, et Deitatem suam pro redemptione

Inter 12 Apostolos a Christo electos,

deceptione humani generis humanavit; veritas de terra orta est, et iustitia de cœlo prospexit. Unde illi veritatis et iustitiæ filii esse cupiunt, apertas inveniunt januas Paradisi, quæ ante gratiam etiam bene operantibus clausæ manebant. Veritatis namque filii et principales coheredes fuerunt Apostoli: qui propter infusionem sancti Spiritus orbem terrarum undique peragrantes, Incarnationis mysterium, passionem et resurrectionem filii Dei excelsi populis infidelibus et colentibus idola nuntiarunt, incredulorum corda verbis, operibus et miraculis convertentes: et ita supernæ civitatis Jerusalem cives, et domestici Dei, portabant pacem, illuminabant patrias, et repulsa incredulitatis caligine veræ fidei lumina credentibus conferebant. Ista sunt duodecim Apostoli, qui missi dicuntur, quorum sonus in omnem terram exivit et in fines orbis terræ verba eorum, et quibus ex ore Altissimi collata fuit ligandi et solvendi potestas: hi sunt duodecim candelabra, igne sancti Spiritus radiantia; duodecim columnæ aulæ cœlestis, quibus fides Catholica sustentatur; et duodecim portæ, per quas ingredimur ad regna cœlorum. De quorum numero fuit B. Philippus Apostolus: de cuius brachii translatione [scribere aggredior], de licentia et mandato Joannis *a* Episcopi Florentini, qui propter sapientiam et discretionem omnimodam quasi aureum candelabrum in domo Domini relucet, sicut a Domino Venerabili Rainero, Priore Ecclesiæ sanctæ Resurrectionis Hierusalem, qui de Florentina diœcesi fuerat ortus, et Capellanus jam steterat in Ecclesia de *b* Puluento, audiui, cuius assertioni testimonium veritas perhibet: quoniam ipse sanctissimum Apostoli brachium transtulit prout in subsequentibus enarrabo.

2 Eo siquidem tempore, quo *c* Emmanuel, gloriosissimus omnium Imperator quos post adventum Christi terra sustinuit, in urbe Constantinopolitana permittente Domino imperabat, quidam Clericus, nomine Monachus, de civitate Florentia oriundus, sacrosanctum Sepulcrum Domini visitavit: qui licet vocaliter Monachus diceretur, propter morum honestatem et laudabilem conversationem realiter monachus cernebatur. Hic nempe a primo juventutis flore fuit liberalibus artibus eruditus, et postmodum in sacræ Scripturæ mysterio, Jure Canonico et Physicali scientia præpollebat. Quare Patriarcha *d* Hierosolymitanus illum in suum elegit Cancellarium, ut ejus providentia Sedes Patriarchalis honestius regeretur. Procedente vero tempore Cæsariensis Ecclesia, quæ secunda est a Hierosolymitana, orbata Pastore vacabat. Tunc universi Suffraganei et Capitulum, invocata sancti Spiritu gratia, prædictum Cancellarium in Archiepiscopum elegerunt: qui postea tam Archiepiscopatum quam Cancellarii officium feliciter gubernavit.

3 Non post multum vero temporis venit *e* Saladinus, tamquam alter Nabuchodonosor, de Babylonia: cui tradidit Dominus terram promissionis propter peccata cohabitantium. Qui capto regno misit manum ad omnia desiderabilia Christianorum, et posuit iterum terram Jerusalem in pomorum custodiam, occidit infinitos, et projecit corpora interfectorum in escas volatibus cœli, et carnes populorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret. Illi vero qui non perierunt gladio, ducti sunt in captivitatem: et super flumina Babylonis sedent et plangunt, tenentes in manibus carmen damnandorum: quoniam illi qui eos captivos duxerunt, super ipsos in verba cantionum prorumpunt, nec audent cantare canticum Domini inter barbaras nationes. Subjugato quippe toto Hierosolymitano regno præter Tyrum, prænominatus Ar-

chiepiscopus, tamquam exul et patrimonio ecclesiastico spoliatus ad propria rediit, et Florentiæ fuit quasi per biennium commoratus. Sed postquam audivit quod Christiani civitatem *f* Accon recuperaverant, habuit propositum revertendi. Transfretavit domum, et rediit Accon: ubi post parvum suæ moræ spatium ab Archiepiscopis, Episcopis et Capitulo, ex permissione Regis, fuit in Patriarcham *g* electus.

4 Hic siquidem sciebat quod prænominatus Imperator Emmanuel largitus fuerat sancti Apostoli Philippi brachium nepti suæ Curiae *h* Mariæ, tempore quo eam tradidit Regi *i* Almarico in uxorem. Unde tam ipsam quam filiam ejusdem Curiae Mariæ Reginam Isabellam, uxorem Ermerici *k* Regis, qui de Cypro in Accon venerat ad regnandum, fuit taliter allocutus: Filiæ Jerusalem, regali diademate coronatæ, vobis terrenus Imperator, ex amore præcipuo et gratia spirituali, dotes contulit spirituales, Apostoli scilicet Philippi brachium: quod etsi vobis liceat, non tamen expedit custodire: quia cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Legitur enim quod Josias, ex eo quod divina tractare præsumpsit, insanabili fuit plaga percussus: ergo si viris et terrenis Principibus contradicitur sacra tractare, multo fortius mulieribus propter sexum fragilem inhibetur: unde quæ sunt Dei Deo reddere non tardetis, resignando in qualicumque ministerio suo Apostoli Philippi brachium, quod ex Imperiali largitione in regali Palatio retinuistis. Tunc illæ de excessu veniam implorantes, ei sanctum Brachium contulerunt: quod ipse cum summa reverentia reposuit in locum Sanctum.

5 Postmodum piæ memoriæ Petrus *l* Florentinus Episcopus, hoc a quibusdam intelligens, eidem Patriarchæ litteras direxit, suppliciter supplicando, ut Ecclesiam Florentinam dotare Apostoli Philippi brachio dignaretur. Ipse autem petitionibus Episcopi statim annuere voluit, nisi quod ad quorundam dissuasionem hoc facere differebat. Denique cum sibi videret diem mortis superveniente funere imminere, Rainerio, quem in Prologo nominavi, qui tunc erat Decanus Joppensis, in virtute sancti Spiritus et obedientiæ veræ præcepit, ut beati Apostoli Philippi brachium, juxta suum votum, Florentiam destinaret, et in famoso Joannis Baptistæ templo faceret magnifice collocari. Postmodum autem reverendæ memoriæ Patriarcha, Domino vocante, *m* debitum humanitatis exsolvit; et ex hac vita fluxibili et fugitiva ad immortalitatis transivit patriam, coronam gloriæ immarcessibilis recepturus. Tumulto quidem corpore tanti Patris, Venerabilis Cardinalis *n* Soffredus, qui tunc in ultramarinis partibus legationis officio fungebatur, fuit in Patriarcham electus: sed ille postea electioni renuntiavit. Verum universi ad quos spectabat electio, de consensu Regis elegerunt Episcopum *o* Vercellensem, ad quem reducendum jam dictus Prior fuit Legatus principaliter constitutus.

3 Ille nempe, ultimæ testatoris voluntati satisfacere cupiens, sancti Apostoli Philippi brachium secum deferre volebat. Tunc Rex et Capitulum suo proposito cœperunt penitus contraire, dicentes, quod tanti Apostoli membra in alienam regionem non permitterent transportari. Sed Magister Gualterottus *p*, olim Canonicus Florentinus et in Florentino Episcopatu de nobili prosapia ortus, vir summæ probitatis et discretionis, qui tunc temporis iverat cum Cardinali et fuerat in Acconensem Episcopum electus, ubi hodie honore Pontificali refulget, jam dicto Priori sancti Sepulcri opem in omnibus contulit socialem: unde ambo pariter et Regis animum et fervens Capituli propositum taliter mitigarunt, quod eidem

a fuit S. Philippus, cuius brachii Florentiam translationis historia indicatur,

c Monacho Florentino,

d Cancellario Hierosolymitano,

C Archiepiscopo Cæsariensi,

D dein Patriarcha Hierosolymitano,

h neptis Emmanuelis Imperatoris

ab hoc acceptum brachium S. Philippi donavit:

E

l illud cum petiisset, Petro Florentino Episcopo,

a moribundo Patriarcha committitur Rainerio,

m

F

n

o

frustra aliquandiu assistente Rege et Capitulo,

p

A eidem Priori transferendi S. Philippi brachium concesserunt plenariam potestatem. Profecto idem Episcopus, ante suam promotionem et postea, plurimum laboravit, quod Florentina ecclesia tanti Apostoli meritis dotaretur.

transfertur
navi,

q

et solenni ap-
paratu Floren-
tiae exceptum
et deponitur
in Ecclesia S
Joannis
Baptistae

7 Prior autem, habito S. Philippi brachio, ipsum cum summa reverentia locavit in navi, et coepit cum navigantibus navigare. Ceterum quot pericula sustinerit navigando, longum esset per singula enarrare: sed ab omnibus periculis meruit per beati Apostoli Philippi merita liberari. Quid plura? Venit demum Florentiam, secum deferens brachium reverendum; et in introitu civitatis occurrerunt ei Joannes quondam Ecclesiae S. Fridiani Lucensis Prior, tunc Florentinus Electus cum toto Clero, et illustris Comes q Rodulfus eo tempore Florentinorum Potestas, cum multitudine virorum ac mulierum clamantium et dicentium, Benedictus Dominus Deus noster, qui civitatem nostram voluit Apostoli Philippi meritis decorare. Occurrebant etiam juvenes et virgines, senes cum junioribus, votivas et celebres laudes Altissimo referentes, qui civitatem Florentinam fecit tanti Patroni meritis refluere. Electus namque, venerabile Brachium in ulnas recipiens, ipsum, ab ingressu civitatis usque ad templum Baptistae Joannis ac Praecursoris Domini, cum summa devotione reduxit, et ibi ingenti celebritate locavit: unde gaudet Ecclesia, exultat Clerus, monachorum ordo laetatur, Deo dicatae Virgines ante Sponsi coelestis praesentiam gratulantur, tripudiat militia, cunctus populus jucundatur, et ex ore infantium et lactentium laus perficitur, quod Philippus Apostolus advenit, cujus praesentia et patrocinio civitas redditur gloriosa.

r

e B. Alberto
Patriarchae
Hierosolymita-
no ostenditur.

8 Profecto coelicum donum r quadruplex, electio, confirmatio Joanni tunc Florentino pariter proveniunt. Unde, tamquam alter Simeon, potest in Domino congaudere; quia, sicut ille Christum portavit in templo; ita iste partem corporis illius, cui Dominus ipse revelavit mysterium Trinitatis, portare in ulnas meruit, et collocare in templo Baptistae Joannis, cujus nominis, non aequivocatio, sed paritas, gratiae denotat incrementum. Insuper ad maximae auctoritatis favorem, dum saepe dictus sancti Sepulchri Prior Vercellis cum Patriarcha electo rediret, Florentinam ingressus est civitatem, ubi Electus ipse B. Apostoli Philippi brachium sibi rogavit ostendi: qui confestim flexis genibus ipsum deosculans adoravit: nam haec est miraculosa successio; quae dum per hereditaria spiritualis juris itinera graditur; mirabilem inducit adventum, et Successorem novum facit Antecessoris vota firmare.

Depraedicatur
felicitas
Florentinorum

C 9 Sed o Florentia, quibus tuae fortunae munera laudibus efferam, quibusve praconiis extollam ignoro: quia tollit facultatem sermonis materia singularis. Ecce brachium coelestis civis, de Imperio ad Regnum, et de Regno ad te devenit. unde merito Florentia diceris, quia sicut lilium reforescis, et ex hoc es facta florida, et ex membris Apostoli tamquam margaritis ornata. Prius enim aedificare meruisti de lapidibus pretiosis Praecursoris Domini famosum et celebre templum: ad cujus honorem tam gloriose factum non reperitur in orbe, unde habebas illum spirituales Patronum, de quo Dominus ait, Internatos mulierum non surrexit major Joanne Baptista: nunc autem unus de duodecim, Philippus videlicet Apostolus, manere in eodem tabernaculo praelegit, ut duplici Patrono et patrocinio sustentaris. Hic est Philippus Apostolus, qui tamquam praesentium dispositor et futurorum praesagus, ad confutandam haereticorum omnium pravitatem Christum interrogavit, ne de Trinitatis unitate in aliquorum mentibus dubietas remaneret; Inquit enim, Domine, ostende no-

Matt. 11,

S. Philippi
fides,

Maji T. I

bis Patrem et sufficit nobis: et ne crederetur quod D ipse in aliquo dubitaret, dixit, Ostende nobis, non, Mihi; quia sciebat aliquos in Trinitatis articulis dubitare. Solet enim contingere, quod qui in mensa divitis resederit satiatus, non pro se, sed pro famelicis qui circumstant, sibi panem quandoque postulat elargiri, ut omnes et singuli satientur. Filialis fuit interrogatio et fiducialis, cum dixit: Ostende nobis Patrem et sufficit nobis; id est sufficientiam de Trinitate habemus, nec in aliquo ulterius dubitamus. Et Dominus ei benigne respondet et quaestiones satisfacit, ei quaerenti connumerando quos juxta interrogationem ejus noverat dubitare, cum dixit, Tanto tempore vobiscum sum et non cognovistis me. Et conversus ad interrogantem, quaestionem solvit dicens, Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum. Qualiter autem vocatus fuerit a Domino in Apostolum, Joannes Evangelista refert, et quomodo postea Nathanael duxerit ad Jesum: dicitur et in eodem Evangelio quomodo Jesus tentavit illum, cum venisset ad eum turba maxima, nec haberet quod manducarent: sed tentatio divinae majestatis, virtutis est incrementum et collatio gratiae plenioris, sicut in Abraham possumus evidentius intueri. Hic est Philippus Apostolus, qui Scythiam in sortem praedicationis recepit, et in nomine Domini praecepit draconem ut ad loca solitaria fugeret, ne suo flatu mortifero ulterius perderet homines: nam et tres mortuos legitur suscitasse, ac alia fecisse miracula, quae E in ipsius passione, sed nimia brevitate, sunt scripta.

et praedicatio
in Scythia et
miracula.

10 Nunc vero primum miraculum, quod per beati Apostoli Philippi merita fuit in ipso civitatis introitu perpetratum, deduco in medium; ut orthodoxae fidei sectatores in Domino collaentur, et damnabiles haereticorum catervae pavescant. Bellundus aurifex, Florentinus civis, ex quadam febrili distemperantia non per pauci temporis spatium syncopen, id est defectum cordis patiebatur, a qua infirmitate medicorum non poterat suffragio liberari: nam diuturnus morbus radices propaginat, et aegritudo annos a se longi temporis praescriptione tuetur. Affligebatur enim quaecumque proclivius jacebat, ac si laboraret morbo caduco. Ille autem videns in Electi ulnis brachium Apostoli consistere, ipsius clementiam lacrymabiliter imploravit, ut vetustum morbum spiritali antidoto removeret. Ab ea siquidem hora, sicut ipso referente audivi, nullam ex praedicta aegritudine passus est laesionem.

Pellitur diu-
turnus morbus
affligens,

11 Aquarum inundatione fluvius, qui dicitur Arnus, dum praeter solitum excrevisset, puella quaedam, nomine Rosa, filia cujusdam Florentini civis, qui appellatur Deodatus, quodam casu in ipsum corruit. Et dum sine spe liberationis, videntibus plurimis, inter horribiles aquarum decursus volubiliter traheretur; mater, pro inenarrabili dolore filiae medullitus ingemiscens, almifico Apostolo Philippo devotissime supplicavit, ut sibi periclitantem filiam restituere dignaretur. Tunc puella super aqua miraculose comparuit, et de civitate usque ad locum, quem vulgus Fontanellas appellat, qui potest esse quasi spatium trium stadiorum, devenit: ubi patri et matri, per Apostoli Philippi merita, est in celum restituta. Fuit autem ibi non parvus virorum ac mulierum occursum, qui viso miraculo glorificaverunt Patrem Domini nostri Jesu Christi, qui talia miracula, per beatissimi Apostoli Philippi merita, operatur.

puella in
fluvium lapsa,
F

et procul
delata libera-
tur:

12 Homo quidam, nomine Pichius, jam aetate senili gravatus, dum ligna scinderet cum securi, quaedam ligni particula oculum percussit; unde per annum et dimidium stetit ipsius oculi lumine destitutus: neque sibi profuerat tentasse aliquas medicinas: Quare B. Philippi Apostoli patrocinium exoravit, et confe-

visus amissus
restituitur.

visum recepit optatum. Videat ergo Florentia, cum modo per Apostoli Philippi merita reflorescit : cum Patronum summo opere veneretur, per quem a Christi fidelibus assidue veneratur, cujus patrocinio et præsentia decorata consistit, et coronam recepit de lapide pretioso.

13 Translatum est autem B. Philippi Apostoli brachium anno Dominicæ Incarnationis MCCIV, VI Nonas Martii, Pontificatus Innocentii Papæ s. anno VIII, nullo existente Imperatore, quia pro adipiscendo Imperio inter Philippum et Othonem orta prius erat contentio dignitatis. Eodem etiam tempore u tradidit Dominus excellentissimam Urbem Constantinopolitanam in manibus Latinorum.

ANNOTATA.

a Joannes Episcopus vixit usque ad annum 1230.

b Pulventum videtur contractum, et a Geographis dici Bon-convento.

c Emmanuel seu Manuel Comnenus, Joanni Comneno patri suo successit anno 1143 : ac moriens in habitu monachi anno 1180, habuit successorem filium Alexium Comnenum.

d Heraclius Patriarcha, creatus anno 1180.

B e Saladinus Rex Ægypti anno 1183 interceptit Aleppum, et paulatim plures urbes ac tandem an. 1187 Hierosolymam.

f Accon antiquis Ptolomais, recepta est a Christianis anno 1191.

g Anno 1194, in locum Michaelis Decani Parisiensis, et facti Archiepiscopi Senonensis, creatus Patriarcha Monachus.

h Curia Græcæ κριξ, Domina.

i Amalricus, frater Balduini III, filius Fulconis, ex Comitibus Andegavensibus Rex coronatus anno 1163, rursusque cum Maria conjuge junctus anno 1167.

k Ermericus Lusignanus, aliis fere Almaricus, frater Guidonis primi Regis Cypri ex ista familia, cui successit anno 1193, et anno 1201 ducit Accone Isabellam uxorem, et coronatur Rex Hierosolymitanus, uti pluribus explicatur lib. 1 Historiæ Regum Lusignanorum, ab Henrico Gibleto editæ Bononiæ 1647.

l Petrus rexit Ecclesiam Florentinam ab anno 1189 usque ad annum 1203. Hujus temporibus, inquit Ughellus, brachium S. Philippi Apostoli delatum est

cum pluribus aliis reliquiis, quæ in Cathedrali Ecclesia honorifice asservantur, verum id factum post ejus obitum fuisse infra dicitur.

m Mortuus est Patriarcha Monachus anno 1203.

n Soffredus, in MS. Offerens, creatus Cardinalis an. 1182, mortuus an. 1211.

o Hic est B. Albertus, qui ex Episcopo Vercellensi creatus Patriarcha Hierosolymitanus in urbe Accone resedit. Acta ejus late examinata dedimus 8 Aprilis.

p Gualterum Acconensem Episcopum simpliciter vocat Ughellus in Epp. Vercell. col. 1099 ubi ejus et Alberti jam dicti sigillum penes se esse ait, subjectum instrumento anni 1212 : fortasse ob staturæ proceritatem augmentativo nomine dictus vulgo Gualterottus.

q Joannes Villanus, Chron. Florent. lib. 5 cap. 31 narrat, quomodo Florentina civitas, quæ antea a Consulibus indigenis per populum lectis Romano more regebatur, domestico regimini, multis incommodis obnoxio prætulit externum, cæperitque ex aliqua vicina civitate quotannis nobilem aliquem accersere, cum titulo Potestatis, Latine Prætorem sive Urbis Præfectum diceremus, qui cum assessoribus suis causas capitales et civiles dijudicaret; exindeque cæpisse tempora Florentiæ, non per Consules, sed per Potestates notari: primum autem tunc lectum fuisse anno 1207 Gualterorum de Mediolano. Sed ex hoc scripto apparet primum revera fuisse Rudolfum anno 1204 ultimos autem Consules fuisse, quos Villanus pro anno 1203 nominat Capite præcedenti.

r Dubites an legi non debeat duplex. Sed neque sic est integer sensus : forte sic legendum, Profecto cœlicum donum, cum quo duplex bonum, electio et confirmatio.

s Fuit Innocentius 3 Electus Papa an. 1198 mense Januario, adeo ut annus ejus 8 cum anno 1205 inceperit: quia tamen Florentini incipiebant civiles annos cum sequenti Paschate, hinc adhuc notatur annus 1204.

t Anno 1198 mense Martio electi per Schisma fuerunt Philippus Sueviæ Dux frater defuncti Henrici VI, et Ottho filius Henrici Ducis Saxonix.

u Scilicet in Paschate, inchoante annum 1204, prout hic anni numerantur. Villanus præcitatus lib. 5 cap. 27 rem gestam scribit an. 1200, ex qua apparet eum non esse valde accuratum circa hæc tempora, ut mirum non sit si erraverit in notando initio Potestatum.

DE S. JACOBO APOSTOLO,

FILIO ALPHÆI, MARTYRE OSTRACINÆ;

ET S. JACOBO FRATRE DOMINI,

PRIMO EPISCOPO ET MARTYRE HIERSOLYMIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I S. Jacobi Alphæi, natalis, electio, labores, martyrium, cultus sacer.

SEculo I

Inter XII Apostolos memorantur Jacobus Zebedæi et Jacobus Alphæi apud Matthæum, Marcum,

Inter duodecim Apostolos duo nomine Jacobi designantur: Eos describit S. Matthæus, unus ex illis, Capite x Evangelii sui his verbis: Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon, qui dicitur Petrus et Andreas frater ejus, Jacobus Zebedæi et Joannes frater ejus, Philippus et Bartholomæus, Thomas et Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi et Thaddæus, Simon Chananæus et Judas qui et tradidit eum. At Marcus Evangelista Capite III eos hoc ordine enumerat: Fecit Jesus ut essent duodecim cum illo; et ut mit-

teret eos prædicare: et dedit illis potestatem curandi infirmitates et ejiciendi dæmonia. Et imposuit Simoni nomen Petri: et Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem Jacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est filii tonitruui: et Andreæ, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thomam, et Jacobum Alphæi, et Thaddæum, et Simonem Cananæum, et Judam Iscariotem, qui et tradidit illum. Lucas Evangelista nomina et electionem Capite VI ita proponit: Cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos

Lucam,

G. H.

VIDE APP. T.
VII MAJI
NOT. 20

A Apostolos vocavit, Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum et Joannem, Philippum et Bartholomæum, Matthæum et Thomam, Jacobum Alphæi et Simonem qui vocatur Zelotes, et Judam Jacobi, et Judam Iscariotem qui fuit proditor. Quo ultimo misere extincto, reliqui Actorum primo, post Ascensionem Christi, dicuntur reversi Hierosolymam: et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus et Joannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomæus et Matthæus, Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione, cum mulieribus et Maria matre ejus et fratribus ejus. En numerus Apostolorum cum suis nominibus quater indicatus: inter quos prior Jacobus, apud Matthæum et Marcum, Zebedæi cognominatur: at posterior Jacobus, ad majorem distinctionem, Alphæi cognomine ubique indicatur. Prior Jacobus suum cognomen a patre suo traxit, ut patet ex Matthæi Cap. vi: ubi Jesus, post vocatos et Andream, procedens inde vidit alios fratres, Jacobum Zebedæi et Joannem fratrem ejus in navi, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, et vocavit eos. Illi autem, relictis retibus et patre, secuti sunt eum. Quæ apud Marcum Capite primo eodem modo indicantur, et Jacobus Zebedæi appellatur, et pater Zebedæus; alibi etiam Jacobus et Joannes filii Zebedæi passim vocantur. Hunc Jacobum, fratrem Joannis, gladio occidit Herodes Agrippa, ut traditur Actorum Cap. xii. Annum tum fuisse Æræ vulgaris circiter quadragesimum tertium alibi ostendimus. Reliqua de dicto S. Jacobo Zebedæi, dicenda erunt die xxv Julii, quo colitur.

2 De Jacobo Alphæi, inter duodecim Apostolos æque relato, hic agimus: cui sub isto nomine eadem sors obtigit, cum sanctis Apostolis Bartholomæo, Simone Cananæo seu Zelote, et forsitan aliis, ut videlicet eorum mentio non fiat in sacris Litteris, nisi quatuor supra allegatis locis. Dicitur autem Jacobus Alphæi, id est, ut omnes admittunt, Alphæi filius; sicut alter Jacobus Zebedæi, quia Zebedæi filius. Apud Marcum Evangelistam Capite secundo, Jesus, post paralyticum sanatum, cum præteriret, vidit Levi filium Alphæi, sedentem ad telonium: ubi alii habent, vidit Levi filium Alphæi, qui sedebat in domo vectigalis. Apud Matthæum Capite ix, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine: qui alio nomine Levi dictus, filius Alphæi erat. Alphæus ergo nominabatur tam pater S. Matthæi Apostoli, cognomento Levi, quam pater hujus S. Jacobi. Quid ergo, an idem Alphæus utriusque Apostoli pater censendus? An SS. Matthæus et Jacobus fratres, ambo Capharnai habitarent, ambo publicani fuerint? Theodoretus Episcopus Cypri eidem patriæ utrumque adscribit, illud Psalmi lxxvii, Principes Juda Duces eorum, principes Zabulon, et principes Nephthalim ita exponens: Ex his namque tribubus ceteri Apostoli originem duxerunt. Et illi quidem, qui vocabantur fratres Domini, ex tribu Judæ plane genus traxerunt: Petrus autem et Andreas, et Jacobus, et Joannes, et Philippus ex vico Bethsaida fuerunt. Matthæus et Jacobus dicti sunt habitasse Capharnaum. Simon Zelotes, Cananæus appellatus est. Omnia autem hæc loca Galilææ sunt. Zabulon autem et Nephthalim ibi suam habuerunt sortem. Hæc Theodoretus, in cujus relatione Jacobus et Joannes filii Zebedæi tribuuntur vico Bethsaidæ, Matthæus et Jacobus, ut filii Alphæi, Capharnaum dicuntur habitasse: Fratres autem Domini, inter quos est Jacobus, de quo infra agemus, ex tribu Judæ genus traxissent. S. Joannes Chrysostomus homilia 33 in Caput 9 Matthæi, cum ordinem Apostolorum ex Evangelio supra a nobis relatum conciliasset, dein addidit ista: Animadvertamus, quo et quos misit. Istos, inquit Evangelista, duodecim misit Jesus. Quos istos dicit? Pisca-

tores scilicet et publicanos. Quatuor enim erant piscatores, Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes: duo publicani Matthæus et Jacobus: unus etiam proditor. Hæc S. Chrysostomus, Jacobum una cum Matthæo statuens publicanum, eo quod esset Matthæi publicani frater, ab eodem cum illo Alphæo patre prognatus; uti Theodoretus eundem Jacobum Capharnaum adscribit, quod Jesus ibidem Matthæum fratrem ejus ex telonio vocasset.

3 Conformis est S. Chrysostomo et Theodoro omnis Ecclesia Orientalis, tenetque hos duos Apostolos, Matthæum et Jacobum, fuisse fratres, Alphæi filios: ex quibus S. Matthæus apud ipsos solenni cultu celebratur xvi Novembris, et S. Jacobus Alphæi die ix Octobris. Omittimus quæ ad S. Matthæum spectant elogia recensere: cum eadem circa prosapiam satis indicentur in elogiis S. Jacobi Apostoli, unde etiam colligimus, in quibus regionibus Christum hic prædicavit. In antiquo Menologio, quod jussu Basilii Porphyrogeniti Imperatoris seculo Christi decimo vulgatum fuit, ad dictum ix Octobris, sub hoc titulo, Certamen S. Jacobi Alphæi Apostoli, ista leguntur: Jacobus Christi Apostolus, filius Alphæi, et Matthæi publicani et Evangelistæ frater, Christi conversationem et ea quæ ad æternum illius regnum spectant, omnibus promiscue Judæis et Græcis, palam prædicabat: magnamque hominum turbam in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizabat. Quod Judæi indigne ferentes, ejus interficiendi consilium cepere. Quare in unum locum coacti, comprehensum et varie crudeliterque cruciatum, demum scipionibus cæcum interemere: cum interim Sanctus ad extremum et laudes Domino nostro Jesu Christo tribueret, et gratias sancto ejus nomini ageret, quod illius ope exceptum fortiter diabolum ejusque voluntatis ministros vicisset: et redita illi inter hæc verba anima, sepultus est. Hæc ex dicto Basilii Menologio. In pervetusto Synaxario Græco Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, hoc elogium profertur: Certamen sancti Apostoli Jacobi Alphæi. Erat hic frater Matthæi publicani et Evangelistæ. Hic divino zelo inflammatus, egressus ad prædicandum Evangelium, omnia idolorum fana igne succendit, morbos curavit, dæmones ex hominibus ejecit, et alia infinita miracula patravit. Qua de causa multitudo paganorum ipsum appellavit divinum germen. Itaque percurrens orbem, ut verus Christi amator ejusque passionis ac mortis æmulator, indociles Judæorum populos arguebat: a quibus varias insidias passus, tandem captus, et in cruce suffixus, suum Deo spiritum reddidit. Hæc ibi, quibus similia, sed omissa Judæorum mentione contractione, habentur in Græcorum magnis Menæis excusis et in antiquis MSS. codicibus bibliothecæ Ambrosianæ apud Mediolanenses, signatis N 103 et 176, T 364 et V 393, item in MS. Florentino monasterii S. Marci, Taurinenis Ducis Sabaudicæ et aliis; nec non in βίαις ἁγίων Maximi Cytherorum Episcopi, atque in Anthologio novo Antonii Arcudii, auctoritate Clementis Papæ VIII typis Vaticanis excuso. Habentur etiam in dictis Menæis plurimæ Odæ, quibus explicantur ejus apostolicæ virtutes et labores. In aliquo Mediolanensi codice refertur S. Jacobus Alphæi Apostolus ad diem ix Novembris.

4 Floruit seculo Christi nono Nicetas David Paphlago, Photii adversarius, cujus meminerunt Georgius Cedrenus et Joannes Curopalates, uterque initio operis. Hic plures illustres Vitas Sanctorum conscripsit, e quibus Raderus noster edidit Vitam S. Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani. Ejusdem laudatio sanctissimi ac celebratissimi Apostoli Jacobi Alphæi, ex bibliotheca Cardinalis Mazarini eruta, et Latine reddita a Francisco Combefis, extat in hujus Bibliotheca Patrum concionatoria ad has Kalendas Maji: unde præ-

et fratres
habiti a
Græcis ad-
Octobris.

Elogium ex
Menologio
Basilii imp.
E

MS. Syna-
xario

F

et aliis
MSS. et
editis Menæis.

Vita ejus en-
comiastica a
Niceta sec.
9 scripta.

et in Actis
Apostolorum.

Jacobus Zebe-
dæi a patre
Zebedæo
dictus,

ab Herode
Agrippa gla-
dio occisus:

Alphæi filii
Jacobus
et Matthæus,

ambo a
Theodoro
Capharnaum
adsripti,

a S. Chryso-
stomo publi-
cani dicti,

cupiam

Compendium
illius per
Nicephorum.

partem acceptam infra subjungimus, cum mul-
tiferat ad totius rei propositam controversiam.
Necrophorus Callistus lib. 2 Hist. Eccles. cap. 40 ex
dicio Niceta contraxit laborum ejus compendium hujus-
modi verbis: Porro Jacobus etiam Alphæi filius, et
ipse ex duodecim illius unus, juxta ejus qui eum re-
gebat Spiritus sancti voluntatem et ductum, ab Apos-
tolorum corpore sejunctus, Gazæ primum, deinde
Eleutheropoli, et in vicinis ibieorundem populorum
civitatis versans, maxima quæque miracula edit;
et cœlestibus Spiritus sancti sermonibus, ab eo pa-
cata quadam et inermi vi ad Gentes delatis, testi-
monium regni Christi maxima incrementa capit.
Posthæc ad Ægyptios extremamque eorum regio-
nem perveniens, et Christum Servatorem et Deum
esse annuntians, ad urbem tandem, cui Ostracinæ
nomen est, adit. Atque ibi, cum satis longo tempo-
re vixisset, periculisque et certaminibus plurimis
conflictatus esset, tandem ad confirmandam eorum
quos docuerat salutem, cruci ipse quoque a quibus-
dam, qui verbo fidei adversabantur, affigitur: ut et
in ipso non ita multum imitatio mortis Magistri sui
abesset. Hæc Nicephorus. Est Ostracina urbs Epi-
scopalis, sub Patriarcha Alexandrino, et metropoli Au-
gustamnica primæ Pelusio, sita ad mare, in consinio
Ægypti, Arabiæ Petreæ, et Palæstinæ. In hac nec
procul ab Ostracina sunt Gaza et Eleutheropolis, urbes
Episcopales etiam ipsæ, sub Patriarcha Hierosolymi-
tano et metropoli Palæstinæ primæ Cæsarea.

Occidentalis Ecclesiæ Latinorum Martyrologia
peculiarem venerationem tribuunt huic Apostolo ad diem
xxii Junii: ac primo antiqua Martyrologii Hierony-
miani apographa tria, scilicet Epternacense ante mille
circiter annos ex antiquiori apud Anglos exarato tran-
scriptum, Corbeiense in Gallia scriptum et Parisiis
excusum, atque Lucense in Italia a Florentino illu-
stratum: hæc, inquam, tria sic habent: In Persida na-
talis S. Jacobi Alphæi Apostoli. Eadem leguntur in
vetustis MSS. Martyrologiis Aquisgranensi Ecclesiæ
majoris, Trevirensi monasterii S. Maximini, Constan-
tensi in Suevia monasterii Richenaugiensis sive Augiæ
divitis, et alio Corbeiensi in Gallia ante annos octin-
gentos scripto. In MS. Romano Ducis Altempsii, loco
Persidæ, scribitur in Gallia, reliqua consentiunt. Ast
omni designatione loci omissa, celebratur ad eundem
xxii Junii memoria S. Jacobi Alphæi Apostoli, in
Martyrologio B. Rabani Mauri Archiepiscopi Mogun-
tini, item in MSS. Augustano monasterii S. Udalrici,
Parisiensi Labbæi, Lucensi bibliothecæ Canonico-
rum. Neapolitano sub nomine Usuardi, et alio mona-
sterii S. Cyriaci a Cardinale Baronio plurimum æsti-
mato, et ad Martyrologii Romani innovationem sæpius
adhibito atque citato: item in Martyrologio Bellini de
Padua secundum morem curiæ Romanæ, sed plurimum
aucto, et Parisiis anno MDXXI excuso. Denique natalis
S. Jacobi Apostoli, ad eundem diem xxii Junii, no-
tatur in illustri MS. Martyrologio Cardinalis Barbe-
rini, et alio Serenissimæ Christianæ Reginæ Sueciæ
num. 130 signato, item in MS. Kalendario adjuncto
sub finem Martyrologii Hieronymiani in autographo
Epternacensi. Quia autem supra Persiæ adscribitur
hic Jacobus, credi potest etiam illam regionem luce
Evangelica illustrasse; sed postmodum Ostracinam
reversus, ibidem martyrii coronam obtinuisse. Quod in
alio MS. Galliæ tribuatur, factum credimus ob reveren-
tiam ibidem corpori ejus translato exhibitam: de qua re
in additionibus Carthusianorum Bruxellensium ad Gre-
venum ista leguntur, ad dictum diem xxii Junii: Eo-
dem die translatio B. Jacobi Minoris in civitate
Tolosana, per Carolum Imperatorem. De Trans-
latione corporis infra agemus. Sollemnissimus cul-
tus, cum festo publico sanctorum Apostolorum Philippi
et Jacobi, peragitur hisce Kalendis Maji; quemadmo-

dum SS. Petri et Pauli xxix Junii, et SS. Simonis
et Judæ Thadæi xxviii Octobris; et sic ista paria
Apostolorum conjunctim in Litaniis Ecclesiasticis in-
vocantur, ut nullus alius inter singula paria collocetur.
Fuisse autem hoc festum SS. Philippi et Jacobi Al-
phæi in primitiva Ecclesia habitum, infra ex S. Gre-
gorio Magno et antiquis Martyrologiis et Missalibus ac-
curatius ostendetur: ubi etiam explicabitur, qua occa-
sione ipsum a S. Jacobo Alphæi ad S. Jacobum Fra-
trem Domini sit traductum.

6 Cum Latinis et Græcis conveniunt Ægyptii, Ara-
bes, Syri, Maronitæ et alii regionem Orientalium po-
puli. Athanasius Kircherus, nostris studiis addictissi-
mus, descripsit nobis partem Martyrologii Coptici, in
quo ad diem x mensis Mechir, id est iv nostri Februa-
rii, ista leguntur: S. Jacobus Apostolus, filius Al-
phæi, hodie patitur. Ad eundem diem in primo Ka-
lendario Ægyptiaco, per Joannem Seldenum in libro
de Synedriis veterum Hebræorum excuso, refertur
martyrium Jacobi, et die xi Februarii festum Jacobi
Apostoli. In secundo Kalendario idem Jacobus Apo-
stolus memoratur ad diem xviii mensis Anschir, quem
exponit esse xii Februarii. Eodem Athanasio Kirchero
procurante, aliquod antiquum Martyrologium Arabo-
Ægyptium ex lingua Arabica in Latinam transtulit
Gratia Simonius, collegii Maronitarum Romæ alumnus:
in quo ad diem ix Octobris, quem huic Jacobo sacrum a
Græcis habitum supra diximus, celebratur certamen
S. Jacobi Apostoli minoris: qui in Kalendario Syro-
Chaldaico Romæ anno MDCCXIV excuso refertur ad eun-
dem ix Octobris, et dicitur Jacobus Apostolus ex duo-
decim. In Kalendario tam Syrorum quam Græcorum, a
Genebrardo ante Psalterium excuso, appellatur Jacobus
Alphæi Apostolus: utque cum præcipuis festis emine-
ret, rubro minio dicta verba exprimuntur, et dein Ja-
cobus frater Domini, de quo mox agemus, ad diem
xxiii Octobris communi nigra tinctura excuditur. In
Kalendario Ruthenorum apud Antonium Possevinum in
Apparatu sacro, etiam ad ix Octobris celebratur festum
Sancti Jacobi Apostoli, absque dubio Alphæi, uti
iterum ad diem xxiii Octobris, quando alias celebratur
festum S. Jacobi fratris Domini et Episcopi Hieroso-
lymorum. Utriusque Jacobi mentio fit ad dictos dies in
MS. Kalendario Moscovitico, quod Amstelodami apud
V. C. L. Laurentium Vander Hem asservatur.

§ II S. Jacobi fratris Domini genus, ordinatio,
vita sancte peracta, Epistola Canonica.

Egimus hactenus de duobus Jacobis Apostolis inter
duodecim, scilicet de Jacobo filio Zebedæi et fratre S.
Joannis Apostoli et Evangelistæ; et potissimum de S. Ja-
cobo filio Alphæi, et fratre S. Matthæi etiam Apostoli
et Evangelistæ. Hic jam quærimus in Acta et marty-
rium S. Jacobi fratris Domini, ac dein controversiam
clarius proponemus; num scilicet hic merito a variis
statuatur unus idemque cum Apostolo filio Alphæi. Pri-
ma hujus et aliorum fratrum Domini mentio fit apud
Matthæum capite xiii, ubi cum Christus exposuisset
parabolas seminis, xizaniorum, sinapis, fermenti, the-
sauri, margaritæ, et sagenæ, veniens in patriam suam,
docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur
et dicerent: Unde huic sapientia hæc et virtutes?
Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur
Maria? et fratres ejus Jacobus et Joseph et Simon
et Judas, et sorores ejus, nonne omnes apud nos
sunt? Ultima verba Græce ita sonant: Καὶ αἱ ἀδελφαὶ
αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσι; quæ ita trans-
ferri possent. Et nonne omnes sorores ejus apud nos
sunt? Marcus cap. vi jam dicta ita exponit: Nonne
hic est faber filius Mariæ, frater Jacobi et Joseph
et Judæ et Simonis? Nonne et sorores ejus hic no-
biscum sunt? Tertius locus de fratribus hisce, sed
nullius

apud Syros,
Ægyptios,
Maronitas,

4, 11 et 12
Februarii,

E
et 9 Octobris:

etiam apud
Moscovitas.

F
S. Jacobi
Fratris Do-
mini et alio-
rum fratrum
mentio

apud Mat-
thæum,

Marcum:

et tacitis
nominibus

et Maji,

apud Joannem,

A nullius nomine expresso, est apud Joannem capite vii, ubi ista leguntur: Posthæc ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. Erat autem in proximo dies festus Judæorum Scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc et vade in Judæam, ut et discipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, et quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo. Neque enim fratres ejus credebant in eum. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum. Non potest mundus odisse vos, me autem odit: quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. Hæc ibi. Imo cum Christus mutum et cæcum antea a dæmonio liberasset et sanasset, et Phariseorum calumnias confutasset, ac signum requirentes arguisset; adhuc eo loquente ad turbas, inquit Matthæus capite xii, ecce mater ejus et fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua et fratres tui foris stant, quærentes te. At ipse respondens dicenti sibi ait: Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Et extendens manus in discipulos suos dixit: Ecce mater mea et fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater et soror et mater est. Hæc ibi, quæ aliquantum contractiora leguntur apud Marcum capite iii, et Lucam capite viii. Apud Joannem, post celebratas nuptias in Cana Galilææ capite secundo, descendit Capharnaum ipse, et mater ejus, et fratres ejus, et discipuli ejus; et ibi manserunt non multis diebus. Præterea apud Marcum, post electos duodecim Apostolos capite iv, convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. Et cum audissent sui, exierunt tenere eum, dicebant enim: Quoniam in furorem versus est, scilicet fervorem ejus in prædicando interpretati furorem et mentis excessum.

8 Atque hæc sunt quæ leguntur de Fratribus Domini, partim nominatim, partim communiter designatis. Primus eorum est Jacobus, de quo hic agimus, secundus C Joseph, Græce Ἰωσὴφ et Ἰωσὴ sæpius scriptus, et horum duorum mater creditur nominari Maria apud Matthæum capite xxvii, ubi a morte Christi in monte Calvariae erant mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Jesum a Galilæa, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene; et Maria, Jacobi et Joseph mater; et mater filiorum Zebedæi. At Marcus cap. xv ita illas describit: Erant autem et mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene; et Maria, Jacobi minoris (Græce τοῦ μικροῦ parvi) et Joseph mater; et Salome et cum esset in Galilæa, sequebantur eum et ministrabant ei: et aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderant Jerosolymam. At S. Joannes capite xix aliquot solum mulierum meminit his verbis: Stabant juxta crucem Jesu mater ejus; et soror matris ejus, Maria Cleophae, Græce Μαρίας ἡ τοῦ Κλεοπᾶ; et Maria Magdalene. Nominatur autem, Maria soror matris Jesu, ἡ τοῦ Κλεοπᾶ, Cleophae uxor in textu Scripturæ, qui est in Commentariis Euthymii et Theophylacti; eademque Maria, Jacobi et Joseph Mater, a Matthæo et Luca appellata; et sic dicti Jacobus et Joseph habiti essent consobrini Christi Salvatoris nostri, et habiti fratres Domini; et mater eorum a filiis accepisset cognomen: quo apud Marcum capite xv, Maria Magdalene et Maria Joseph aspiciebant ubi poneretur, scilicet Jesus in Sepulcro:

Maria eorum, mater,

an Cleophas pater?

et capite xvi Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum. Apud Lucam vero capite xxiv erant Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi, et ceteræ quæ cum eis erant. Ubi, Maria tam apud Marcum quam Lucam, in textu Syriaco dicitur Maria mater Joseph, et Maria mater Jacobi; imo etiam in textu Persico et Æthiopico legitur, Maria mater Jose, Maria quæ mater erat Josephi. Quis autem hic Joseph? Actorum i invenitur Joseph qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, propositus cum Matthia ad suscipiendum Apostolatum, de quo prævaricatus fuerat Judas. Hunc si quis ut eodem cum Jacobo Justi cognomine appellatum, sic et eadem Maria matre natum voluerit opinari, Saba patre (hoc enim Barsabæ nomen indicat) et hæc conjectura vera fuerit; inventus esset alius Frater Domini: de quo agendum nobis erit cum Latinorum Martyrologiis xx Julii.

9 Et hæc hactenus ex Evangeliiis deducta sunt, quibus nonnulla ex Actis Apostolorum adjungimus; ubi capite primo, cum Apostoli post Ascensionem Christi, reversi Hierosolymam, in cænaculum ascendissent, ut supra diximus, erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria matre ejus, et fratribus ejus.... et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco.... et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, uti hæc latius Capite secundo enarrantur. Aderat ergo Jacobus, primarius Frater Domini habitus. Sed qua ratione Frater? Ea, qua soror. Deipara Maria Cleophae. Hæc autem quomodo? An quia maritus ejus Cleophas, qui Eusebio lib. 3 cap. 31 dicitur θεῖος τοῦ Χριστοῦ, patruus vel avunculus Domini fuerit; id est Josephi frater, saltem uterinus, quemadmodum credidit Hegesippus apud Eusebium lib. 3 cap. 11 sub finem? Non existimo: quia tunc Maria, Jacobi mater, Cleophae uxor, juxta modum loquendi istius ævi, potius cognata, id est, fratris uxor diceretur, quam Soror Deiparae. An quia ipsamet Maria, Cleophae nupta, nata fuerit ex fratre aut sorore S. Annæ, avunculo aut amita Deiparae? atque ita sicut matres inter se vocabantur Sorores, sic etiam fratres dicebantur filii? Id mihi videtur congruentius, suam tamen cuique liberam opinionem relinquendo. Nam ita Davidicæ stirpis successio, (cujus primus ac præcipuo ramus, a Salomone ductus, in Jechonia Rege defecerat) continuata per Nathanitas, rursumque extincta quoad posteros Zorobabelis ex primogenito Abiud, cum morte Jacobi avi legalis Christi Domini, etiam quoad alterum ramum, apud Lucam a Reza ad Heli ductum, credi posset sic tota terminata in Christo; ut Judæis, per aliam quamvis familiam ascensuris ad Davidem, non fuerit facile expedire certi quidpiam. Quamvis igitur Hegesippus apud Josephum lib. 3 cap. 15 Nepotes S. Judæ Apostoli, ejus qui se Fratrem Jacobi scribit et æque atque hic dicebatur Frater Domini, asserat ad Domitianum delatos quod essent ex Davide, idque esse confessos, nec dubium esse debeat quin id intelligendum sit de eorum stirpe paterna: malim tamen credere, tam ipsos quam Jacobum suam cum Christo consanguinitatem habere a matribus, quæ cum Deipara conjunctissimæ fuerint, quam a patribus. Consanguinitatem autem matrum cum Deipara processisse ex parte S. Annæ, quæ fuerit Levitice stirpis, atque ita Sacerdotalis sanctimoniam dignitatem, cum Regii stemmatis prærogativa conjunctam in filia Maria, transfuderit in natum ex ea Jesum.

10 Atque hæc eo dicta sint potius, ut appareat, non tam quid haberi certius possit, quam quid non possit nisi per conjecturam asseri. Manet interim Jacobo certus et indubitatus titulus, undecumque promanans, ut dicatur ὁ Ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου vel Ἀδελφός: indeque profluxit ut Hierosolymitana Sedes, in quam primo post ascensionem

D AUCTORI

et Joseph Barsabas frater uterinus?

E

an a patre,

F

aut potius a matre habet Jacobus ut dicatur frater Domini,

et Hierosolymitana Sedes Theadelphica?

nem Domini anno ab Apostolis est ordinatus opus, dicatur Thronus Theadelphicus, a Dei sicut Romana Sedes dicitur Apostolica, a Principe Apostolorum Petro. Etenim Ecclesiae Hierosolymorum primus Episcopus ab Apostolis ordinatur Jacobus frater Domini; uti scribit in Eusebii Chronico S. Hieronymus, qui in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, cum de solo Petro egisset, cap. 2 ista habet: Jacobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus; filius, ut nonnulli existimant, Josephi ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariae sororis Matris Domini, cujus Joannes in libro suo meminit; post passionem Domini statim ab Apostolis Hierosolymorum Episcopus ordinatus. Erat autem dicta Maria, soror habita Deiparae Virginis, uxor Cleophae, ac mater Jacobi et Josephi, ut supra deduximus, S. Hegesippus, qui Apostolorum temporibus vicinus fuit, et VII Aprilis sacrum cultum in Ecclesia obtinet, in libro quinto suorum Commentariorum, teste Eusebio lib. 2 Hist. Eccles. cap. 23, accuratissime scripsit de S. Jacobo his verbis: Suscipit ab Apostolis Ecclesiam Hierosolymitanam Jacobus frater Domini, usque ab ipsis Domini temporibus Justo nomine passim appellatus, quoniam multi nominabantur Jacobi. Dein Sancta ejus vita, a juventute acta, ita describitur.

B Hic autem ab utero matris suae sanctus fuit. Vinum et siceram non bibit, nec animatum comedit, nec novacula caput totondit, nec oleo est unctus, nec balneo est usus. Huic soli in Sancta licebat introire: nec enim laneo utebatur indumento, sed sindone. Et solus ingrediebatur in templum; et genibus humi flexis pro peccatis populi veniam efflagitabat, ita ut illi continua geniculatio, in Dei adoratione et pro populo deprecatione, callum genibus cameli instar obduxerit. Propter suam porro praecellentem justitiam Saddik et Oz-liam appellabatur, quod Latine praesidium populi et justitiam denotat, quemadmodum de illo Prophetæ significant. Hæc ubi, ex interpretatione Petri Halloix ad Vitam S. Hegesippi, cum satis longa apologia contra quasdam Josephi Scaligeri ineptias, quæ ibi videri possunt.

12 Erat S. Jacobus, Justus et Frater Domini, Episcopus Hierosolymitanus ab Apostolis ordinatus, cum S. Paulus ad Christum converteretur: qui post annos tres, ut inquit in epistola ad Galatas, venit Hierosolymam videre Petrum, et mansit apud eum diebus quindecim: alium autem Apostolorum vidit neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Annus is erat Aerae vulgaris trigesimus tertius. Deinde post annos quatuordecim iterum ascendit Hierosolymam.... et contulit Evangelium cum iis qui videbantur aliquid esse. Annus is erat XLVII, quando Synodus Hierosolymitana fuit habita, in Actis Apostolorum capite xv descripta, in qua S. Jacobus ita locutus est: Viri fratres, audite me. Simon narravit, quemadmodum primum Deus visitaverit sumere ex Gentibus populum nomini suo. Et huic concordant verba Prophetarum sicut scriptum est, Post hæc revertar, et reedificabo tabernaculum David quod decedit, et diruta ejus reedificabo, et erigam illud, ut requirant ceteri hominum Dominum, et omnes gentes super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notum a seculo est Domino opus suum. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. Hæc S. Jacobus, cujus consilium placuit: et ex ejus sententia epistola confecta et missa est. Tunc, inquit Paulus, in citata ad Galatas epistola, cum cognovissent gratiam quæ data est

mihî, Jacobus et Cephas et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihî et Barnabæ societatis. Eodem modo S. Petrus, cum ab Herode in carcerem intrusus, et Angelico eductus esset auxilio, et ad suos venisset, dixit: Nuntiate hæc Jacobo et fratribus. Ita omnis illorum sollicitudo ac pia erga S. Jacobum reverentia erat.

13 S. Hieronymus, in citato ejus elogio de Scriptoribus Ecclesiasticis, ista addit: Evangelium quæque, quod appellatur secundum Hebræos, et a me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo et Origenes sæpe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum dedisset sindonem servo Sacerdotis, ivit ad Jacobum et apparuit ei. Juraverat enim Jacobus non se comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a mortuis. Rursusque post paululum, Afferte, ait Dominus, mensam et panem. Statimque additur: Tulit panem et benedixit ac fregit, et post dedit Jacobo Justo, et dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis a dormientibus. Hæc S. Hieronymus. De hac apparitione Christi (de cujus veritate merito plurimi dubitant) possent forsitan accipi quæ Apostolus Paulus in prima ad Corinthios epistola de variis Christi apparitionibus recenset capite xv his verbis: Resurrexit tertia die secundum Scripturas, et quia visus est Cephae, et post hoc undecim; deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus. Novissime autem omnium, tamquam abortivo, visus est et mihî. Hæc ibi. Porro Doctorum et interpretum communis sententia est, hic intelligi Jacobum fratrem Domini, primum Hierosolymorum Episcopum, cujus magna erat, etiam apud Judæos auctoritas, ut vel ideo apparitionem illi factam censuerit Paulus indicandam: sed quia ibi nuntiatur post eam quæ facta est plusquam quingentis fratribus, utique in monte Galileæ pluribus post resurrectionem diebus, ideo dixi merito dubitari saltem de circumstantia temporis et jejunit, usque ad apparitionem istam protracti, expressa apud Hieronymum. Idem Jacobus, scripsit epistolam Catholicam eamque inscripsit duodecim tribubus quæ sunt in dispersione, sui ipsius calamo dictus Servus Dei et Domini nostri Jesu Christi. Qui auctorem faceret alium quam Jacobum minorem Hierosolymorum Episcopum, nemo veterum aut recentium fuit, quod sciam: solum apud Gonzalum Davila in Thesouro Ecclesiast. Murciensis Episcopatus, invenio sub nomine Liciniani Carthaginensis Episcopi ad Gregorium Magnum confictam epistolam, qua, veluti res totæ Hispaniæ compertissima, affirmatur, scriptam a Sancto Apostolo mox ubi ex Hispania reversus est Hierosolymam: atque adeo a Jacobo majore filio Zebedæi, qui creditur in Hispaniam excurrisse. Sed nihil moramur commenta istiusmodi: potius noto quod ex ipsa Canonica plura inserantur Actis hujus S. Jacobi Minoris, quæ damus cum MS. Græco collata, quæque genuinum Simeonis Metaphrastis factum esse agnoscit Leo Allatius, in sua de Simeonum scriptis diatriba pag. 128. Edidit illa Latine translata Aloysius Lipomanus, tomo 6 Vitarum sanctorum priscorum Patrum, et retulit ad XXIII Octobris, quo Græci (ut infra dicitur) solenni cultu ipsum venerantur. At Surius transtulit ad hæc Kalendas Maji, quas nunc ejus honori consecratas habet Ecclesia Latina. Titulus horum Actorum est hujusmodi: Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον, τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀδελφόν. Commentarius de S. Jacobo Apostolo et Fratre-Domini.

D magni æstimatur a SS. Paulo et Petro: Act. 12, 17

dicitur usque ad apparitionem Christi jejunasse:

E

Epistolam Canonicam scripsit,

F

a Metaphraste in Vita ejus laudatam.

A

§ III Martyrium S. Jacobi Fratris Domini, tempus Sedis, cultus sacer.

Prædicto circa S. Jacobum Fratrem Domini Comentario, inseruntur multa ex S. Hegesippi scriptis, maxime quæ ad obitum ejus spectant, quæ malum ipsius auctoris jam dicti verbis referre, cum aliqua Judæorum de Jesu Christo disceptatione, ex qua fuit assumpta occasio martyrii: et sunt ejusmodi. Quidam igitur e septem hæreseon populi Judaici sectatoribus ex eo sciscitabantur, Quodnam esset ostium Jesu? Ille autem respondebat esse Salvatorem. Horum ergo nonnulli crediderunt Jesum esse Christum. Hæreses porro, de quibus ante scripsi, non credebant neque resurrectionem, neque eum qui venit redditurum unicuique secundum opera sua: quotquot autem crediderunt, Jacobi opera crediderunt. Cum igitur plerique etiam ex Principibus crederent; tumultus concitatus est Judæorum et Scribarum et Phariseorum, dicentium perparum abesse quin omnis populus Jesum credat esse Christum. Itaque Jacobum convenientes dicebant: Rogamus te, inhibe populum: siquidem ad Jesum, quasi is vere esset Christus, aberravit. Rogamus te, ut omnibus qui ad diem Paschæ convenerunt, de Jesu persuadeas: nam tibi omnes fidem habemus. Nos enim protestamur et omnis populus nobiscum una, te justum esse nec personam accipere. Persuade igitur multitudini de Jesu, ut ne erret: quandoquidem omnis populus et universi credimus tibi. Siste proinde te supra templi pinnaulum, ut ex alto sis conspicuus, et exaudiri possint a toto populo verba tua: nam propter Pascha tribus omnes una cum Gentilibus convenere.

15 Statuerunt ergo nominati Scribæ et Pharisei Jacobum super templi pinnaulum, atque ad eum clamaverunt et dixerunt: Juste, cui omnes credere debemus; quandoquidem populus hic errat, Jesum qui fuit crucifixus sequens; annuntia nobis, quod est ostium Jesu, qui crucifixus fuit? Et respondit voce magna: Quid me interrogatis de Jesu filio hominis? Ipse enim sedet in coelo a dextris magnæ Virtutis, et venturus est in nubibus cœli. Multis porro id persuasum habentibus, et Deum propter Jacobi testimonium glorificantibus et dicentibus, Osanna filio David; tum ex adverso idem Scribæ et Pharisei inter sese dicebant: Male fecimus, qui tale Jesu testimonium tribuerimus: verum ascendamus, et illum præcipitemus, ut homines perterrefacti fidem illi non habeant. Tum exclamaverunt dicentes: Heu, heu, etiam Justus erravit. Et Scripturam illam impleverunt in Isaia descriptam: Tollamus justum, quoniam inutilis est nobis. Igitur fructus manuum suarum comedent. Ascenderunt igitur et dejecerunt Justum, et dixerunt invicem: Lapidemus Jacobum Justum: et inceperunt eum lapidare: præcipitatus enim non perierat, sed conversus et geniculatus dicebat: Precor te, Domine Deus noster, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Sic ergo lapidibus cum impeteretur, unus Sacerdotum ex filiis Rechab, filii eorum Rechabitarum qui Jeremiæ testimonio commendantur, acclamavit dicens: Cessate, quid facitis? Justo pro vobis precatur. Et quidam ex illis arte fullo, arreptum lignum, quo vestes premebat, in caput Justo impegit: atque ita martyrium obiit. Quem et eodem loco sepeliverunt, manetque etiamnum ejus columna prope templum. Testis hic verus tam Judæis quam Gentilibus fuit, Jesum esse Christum. Statim exinde Vespasianus Judæam cingit, et Judæos in servitutem redigit.

16 Hæc S. Hegesippus, cujus verba, ut supra innuavi, noster Petrus Halloix satis defendit a cavillatio-

nibus Scaligeri; et quod in iis videri potest obscurum: sic explicat, ut iis immorandum nobis non putemus. Quia tamen intelligo nuperum Eusebii interpretem Galicam, sumpta a Scaligero audacia, vehementer se jactare in pinnaulo templi, super quod nec aves quidem consistere testimonio Josephi potuerint; et quo ridiculum erat adduci Jacobum, præ altitudine loci vix videndum a populo, nedum audiendum; lubet quærere ex homine illo, an etiam pro deridiculo habeat Evangelistam Lucam, cap. iv dicentem, quod diabolus Christum statuit super pinnam templi, dicens mitte te deorsum? Græce ἐπὶ τῷ πτερύγῳ τοῦ ἱεροῦ, qua etiam voce Hegesippus utitur. An non et hic et ibi commode intelligitur xystus, seu deambulatio spatiosa, in extrema templi parte plateæ ad templum ducenti imminens, unde et populum alloqui facile fuerit, et non facile citra vitæ periculum desilire: pinna seu pinnaulum dictus, quia pinnali peribulo præmunitus ad avertendum inambulantium aut ex eo desipientium lapsum? Quid quod vox Πτερύγιον aliam potius procurentis ex latere ædificii, quam supremum culmen aptum sit ex sua origine et prima notione significare?

17 Sed hæc omittens, noto quod, eadem quæ Hegesippus, de Jacobi Justo martyrio tradat Clemens Alexandrinus, et hunc allegans Eusebius lib. 2 cap. 1 et cap. 23, quo loco ista addit: Porro Jacobus ob singularem justitiam adeo celebris apud omnes et admirabilis fuit, ut Judæorum prudentissimi hanc fuisse causam existimaverint secutæ mox obsidionis Hierosolymorum: quam quidem non ab aliud sibi contigisse, quam propter scelus in Jacobum admissum, ipse etiam Josephus scripto restari minime dubitavit, cum ait: Hæc omnia contigerunt Judæis propter Jacobum Justum fratrem Jesu, qui dicitur Christus: qui cum esset omnium consensu justissimus, nihilominus a Judæis necatus fuerat. Idem in vicesimo Antiquitatum libro mortem illius commemorat his verbis: Comperta morte Festi, Cæsar Albinum Procuratorem in Judæam mittit. Interea Ananus junior, quem Pontificatum accepisse jam diximus, vir audax imprimis ac temerarius, et qui sectam Sadducæorum sequebatur (quos quidem præ ceteris Judæis in judiciis exercendis immites esse supra retulimus) opportunum sibi tempus adesse ratus; eo quod Festus quidem obiisset, Albinus vero adhuc iter faceret; concilium Judicum cogit, inductoque in judicium Jacobo fratre Jesu, ejus qui dicitur Christus, et cum eo quibusdam aliis, crimen illis violatæ legis impegit; statimque lapidandos tradidit. Sed quicumque inter cives modestissimi legisque observandæ studiosissimi habebantur, graviter id factum tulere. Itaque clam legatos ad Regem mittunt, hortantes, ut Ananum per litteras monere vellet, ne deinceps talia gereret: neque enim prius illud recte atque ex jure ab eo factum fuisse. Quin etiam nonnulli eorum Albino, ab urbe Alexandria iter facienti, occurrerunt; eumque monuerunt, non licuisse Anano, absque ipsius consensu, concilium Judicum convocare. Quibus auditis, Albinus litteras plenas furoris et iracundiæ ad Ananum scribit, minatus se de illo pœnas sumpturum. Proinde Rex Agrippa, adempto ei Pontificatu, quem per tres menses gesserat, Jesum, Damnaei filium, Pontificem constituit. Et hæc sunt inquit Eusebius, quæ de Jacobo narrantur: neque pugnant cum ante dictis ex Hegesippo, sed solum suppleant quod ibi omissum fuerat narrando, quomodo adductus in judicium sit, prius quam adduceretur in pinnaulum, si forte adhuc ex voto Judæorum responderet de Christo, metu mortis sibi jam decretæ.

18 Tempus martyrii assignat in Eusebii Chronico Hieronymus annum Imperii Neronis septimum: et idem Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis ita suum de eo elogium concludit: Triginta annos Hierosolymis rexit Ecclesiam, id est usque ad septimum Neronis

Plurimos
Judæorum
convertit:

rogatur ut ad
populum con-
tra Jesum lo-
quatur:

B

e pinnaulo
templi profite-
tur fidem
Christi:

Isa. 5, 10.
juxta 70.

dejectus la-
pidatur,

Jer. 25, 5

et fuste ful-
lonis occidi-
tur.

D
AUCTOR I G
quæ h
pinnaulo an
intelligentiam:

E
ob hanc necem
credita Hie-
rosolyma ob-
sessa,

et Ananus
Pontifex
auctor necis

F
apud Regem
Agrippam
accusatus,

Pontificatu
privatur.

Præfuit annos
30 phrasi
Romanorum
a Januario
annos inci-
pientium,

his annum. Annus is erat *Æræ Christianæ* sexagesimus, et a *Chronologis* statuitur septimus *Neronis*, dissolvendo primum annum, licet non integro regnarit, cum anno Christi LIV. Hac autem ratione *Hierosolymitanam ecclesiam* rexit *Jacobus* annis triginta et mensibus fere tribus, ordinatus scilicet XXVII Decembris post *Ascensionem Domini*, Consulibus adhuc duobus *Geminis* *Æræ vulgaris* anno XXIX, et occisus in *Paschate* anni LX ejusdem *Æræ*. Solemnis memoria ordinationis S. Jacobi in antiquis *Ecclesiasticis Fastis* celebratur ad diem VI *Kalendas Januarii* sive XXVII Decembris, de qua in quatuor *pervetustis Martyrologiis Hieronymiani* apographis ista leguntur: *Ordinatio S. Jacobi Apostoli fratris Domini, qui ab Apostolis primus ex Judæis Hierosolymis est Episcopus ordinatus. In apographis Lucensi et Blumiano additur: et medio Pascha martyrio coronatus. In MS. Corbeinsi Parisiis excuso additur, et tempore Paschali martyrio coronatus: pro quo in codice vetustissimo Epternacensi legitur, et in medio Paschæ martyrio coronatus Hierosolymis, cujus passio VII Kalendas Aprilis. Similia, aut integra aut abbreviata, habentur in aliis melioris notæ MSS. Martyrologiis, scilicet Romanis ecclesiæ Vaticanæ S. Petri, tum Bibliothecarum Cardinalis Barberini, et Ducis Attempsi, et eo quod olim monasterii S. Cyriaci; Constantiensi monasterii Riche-naugiensis, Trevirensi S. Maximini, Tornacensi S. Martini, Latiensi, Corbeïensi et aliis. Item apud Rabanum atque Adonem in variis MSS. et in Appendice, apud auctorem Bedæ suppositi aliosque recentiores. Verum, quod dictus XXVII Decembris sit sacer S. Joanni Apostolo et Evangelistæ, et sequens Sanctis Innocentibus pueris pro Christo occisis, solennis veneratio dictæ ordinationis S. Jacobi Apostoli translata est ad diem XXIX Decembris in ecclesia Mediolanensi, ad normam et institutionem S. Ambrosii Episcopi: atque ita præscribitur in Missalibus ejusdem Ecclesiæ, anno 1522 et anno 1560 excusis; et in Breviariis quæ anno 1539, et aliis quæ jussu S. Caroli Borromæi anno 1582 impressa sunt.*

19 At memoria passionis S. Jacobi supra insinuata, adjuncta est, ad diem XXV Martii, illustri recordationi passionis Christi Redemptoris nostri, et quidem in apographo *Martyrologii Hieronymiani Epternacensi* his verbis: VIII Kalendas Aprilis, Hierosolymis Dominus crucifixus est; Passio Jacobi Justi fratris Domini. Quæ aliquanto latius in apographis *Lucensi et Corbeïensi* exponuntur his verbis: In Hierosolyma Dominus noster Jesus Christus crucifixus est, et passio S. Jacobi Apostoli, qui et Frater Domini, sicut in Actis Apostolorum continetur. Eadem de S. Apostolo in *Martyrologiis Rabani et Notkeri* ita indicantur: Et passio S. Jacobi Fratris Domini, qui in Paschæ solennitate Judæis Christum testificans, de templi est culmine præcipitatus, ac fullonis vecte percussus. Ejusdem S. Jacobi fratris Domini ad dictum XXV Martii celebratur memoria in *pervetustis MSS. Constantiensi Augiæ-divitis, Augustano S. Udalrici, Trevirensi S. Maximini, Coloniensi S. Mariæ ad Gradus, Leodiensi S. Lamberti, Centulensi S. Richarii et aliis. Iterum ad diem XV Martii nomen S. Jacobi Apostoli Fratris Domini legitur in prædictis apographis Martyrologii Hieronymiani, et alio MS. monasterii S. Cyriaci, sed fere immistum Martyribus Carthaginensibus, uti ad dictum diem diximus. At præcipua solennitas sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi notatur ad hasce Kalendas Maji, etiam relata in prædictis apographis Martyrologii Hieronymiani, et aliis MSS. Sed nullo addito indicio quo significetur, de quali Jacobo ista sint intelligenda, quod infra discutiemus. In MSS. Casinensi et Attempiano appellatur expresse frater Domini. Idem legitur in genuino *Bedæ Martyrologio*, ad quod a Floro plurima ex Actis adduntur: aliqua autem*

in MS. codice monasterii S. Cyriaci brevius sic leguntur: Hierosolymæ passio S. Jacobi, filii Mariæ, quæ fuit soror Mariæ matris Domini, unde et frater Domini dictus est. Eadem etiam apud Adonem habentur. Verum is in prævio libello de festivitibus Apostolorum longius encomium habet, ex SS. *Hegesippo et Hieronymo* supra relatis descriptum: quod dem in suum *Martyrologium* transtulit *Notkerus*. Pauciora leguntur apud *Rabanum et Usuardum*. In hodierno *Martyrologio Romano* dicitur *Jacobus frater Domini et primus Hierosolymorum Episcopus*, qui e pinna templi præcipitatus, contractis eruribus, ac fullonis fuste in cerebro percussus interiit, ibique non longe a templo sepultus est.

20 Græci solenni veneratione celebrant festum S. Jacobi, Fratris Domini, die XXIII Octobris, et in *pervetusto Menologio* quod auctoritate *Basilii Porphyrogeniti Imperatoris* seculo X est vulgatum, sub hoc titulo, Certamen sancti Hiero-martyris et Apostoli Jacobi fratris Christi, ista traduntur: *Jacobus sanctus, primus Hierosolymorum Episcopus ab ipso Christo renuntiatus, et primus ab eodem edoctus, divini sacrificii rationem composuit: quam latius fusam postea Basilii Magnus, et post hunc Chrysostomus, hominum infirmitati consulentes, compendariam reddidere. Jacobus autem, cum non contemnendam tam Judæorum quam Græcorum manum secum ad Christi cultum traheret, præsentis Judæos iracundia exardescens in se adeo concitavit, ut coacti in unum e templi fastigio deturbatum necaverint. Hæc ibi, ex translatione Petri Arcudii, et editione Ferdinandi Ughelli ad tomum sextum Italiæ sacræ. Est autem hoc elogium longe concinnius, quam quod in eodem Basilii Imperatoris Menologio habetur XXX die Aprilis, ipso die quo alii Græcorum libri habent Jacobum fratrem Joannis, utpote quod errore non uno inquinatum ostendimus ad finem tomus jam dicti Aprilis, ubi ipsum mensem Græce totum dedimus.*

21 Eadem leguntur in *Menais* excusis, et in antiquis MSS. codicibus quatuor bibliothecæ *Ambrosianæ* apud *Mediolanenses*, supra allegatis: item in MS. *Florentino* conventus S. Marci, *Parisiensi* Cardinalis *Mazarini* et aliis: denique ἐν βίβλῳ ἀγίων *Maximi Cytherorum Episcopi*, et *Anthologio* novo *Antonii Arcudii* auctoritate *Clementis Papæ VIII* typis *Vaticanis* excuso. Ceterum in hisce ista adduntur: Quod autem sit dictus frater Domini, sive ἀδελφός, ex traditione ita acceptum est. *Josephus*, sponso *Beatæ Virginis*, agros suos seu terram filiis, quos ex priore conjugē suscepit, partiente, volenteque filio *Virginis* et Deo suam portionem assignare, sed aliis non admittentibus illum in sortem hereditatis; *Jacobus* in partem suam illum adlegit: eamque ob causam non solum vocatus est frater Domini, sed etiam *Justus*. Hæc ibi. Verum cum sacris Evangelii et S. *Hieronymo* asserimus eum filium fuisse Mariæ, Sororis Matris Domini appellatæ. S. *Epiphanius* contra hæresin 78, *Jacobus*, ait, frater Domini appellatur, propter morum similitudinem non secundum naturam, sed per gratiam, Græce διὰ τὸ ὁμότροπον, pro quo alii ὁμοτροπὸν legentes, coeducationem sive communem educationem verterunt.

22 In *pervetusto Synaxario Græco Ecclesiæ Constantinopolitanæ*, quod spectat ad collegium *Claromontanum Societatis Jesu Parisiis*, multo plura de martyrio S. Jacobi leguntur, ex S. *Hegesippo* transcripta, et sub finem ista adduntur: Solennitas hujus Sancti celebratur in templo ipsi dicato, quod situm est in vicinia templi *Sacratissimæ Deiparæ* in *Chalcopratiiis*. De utroque agitur apud *Georgium Codinum* in *Originibus Constantinopolitanis* pag. 56. Templum, inquit, sacri conditorii in *Chalcopratiiis* *Justinus* et *Sophia* ædificarunt... Ibi deposita est veneranda zona

D

Cultus sacer
22 Octobris
apud Græcos :

E

F

templum illius
Constantinopoliet ejus ibidem
reliquiæ.

et

A et vestis sanctæ Deiparæ.... Prope supradictum templum idem Imperator ecclesiam S. Jacobi extruxit, ubi suis in conditoriis asservantur reliquiae sanctorum Innocentium, et Simeonis Theodochi, et Prophetæ Zachariæ, et Jacobi τοῦ Ἀδελφοῦ Fratris Domini. Ceterum in dextram parte sacri conditorii posita sunt corpora sanctarum mulierum, quæ unguenta ad Christi sepulcrum tulerunt; in sinistram vero coma B. Joannis Præcursoris. Inter dictas mulieres fuit Maria, Jacobi mater. At horum templorum conditores fuerunt Justinus junior, Justiniani Imperatoris ex sorore Vigilantia nepos, coronatus XIV Novembris Indictione XIV anni DLXV; ejusque uxor Sophia, cui ille cum Augustæ dignitate coronam imposuit, uti apud Theophanem legitur.

Cultus apud
Ægyptios,
Syros,

23 In vetusto Martyrologio Arabo-Ægyptio, quod nobis ex lingua Arabica in Latinam transtulit Gratia Simonius Maronita, celebratur, ad ante dictum XXIII Octobris certamen sancti Apostoli Jacobi fratris Domini, et additur hæc oratio: Accepisti Evangelium ut discipulus Domini, o Juste, et eras ut testis irrefragabilis. Te decet laus ut fratrem Domini, et precatio ut caput Sacerdotum. Deprecare Dominum Christum, ut liberare dignetur animas nostras. Similes preces et odæ quam plurimæ recitantur in Menaïs Græcorum excusis. In Calendario Syro-Chaldaico, Romæ anno 1624 excuso, ad dictum XXIII Octobris memoratur S. Jacobus frater Domini. Additur in Calendario Syrorum apud Genebrardum Hierosolymorum Episcopus. In Calendario secundo Ægyptiaco, per Joannem Seldenum in libro de Synedriis veterum Hebræorum excuso, refertur ad eundem XXIII Octobris Jacobus frater Domini; et ad XXVI Decembris, Jacobus Episcopus Hierosolymorum; et in utroque Calendario, ad diem 11 Octobris, Jacobus filius Cleophæ: quæ arbitramur de uno eodemque Jacobo sumenda. In Calendario Ruthenico apud Possevinum, et in MS. Moscovitico etiam ad XXIII Octobris celebrari memoriam S. Jacobi Apostoli, supra diximus.

Moscovitas.

NOT. 9

§ IV Rationes collatæ, ob quas diversi statuuntur, S. Jacobus Alphæi, ex duodenario numero Apostolus; et S. Jacobus, Episcopus primus Hierosolymitanus, et Frater Domini dictus.

Diversos
credere sua-
dent

C Aggressuri indicatam supra controversiam, num prædictus Jacobus Alphæi a Christo inter duodecim Apostolos electus, et relatus dein Jacobus frater Domini, Episcopus Hierosolymorum, debeant aut saltem possint pro uno eodemque viro censi; nolumus nobis objici, quod communio nunc opinionem secuti, ad diem XVIII Februarii, quo colitur S. Simeon dicti Jacobi Successor, Commentarium de eodem simul per hæc verba auspiciati: Secundus Hierosolymorum Episcopus post S. Jacobum Apostolum, Alphæi filium, vulgo Minorem dictum, S. Simeon fuit, multis Simon etiam appellatus. Non enim omni loco quælibet controversiæ tangendæ sunt, imo nec difficultates occurrunt, nisi accuratius et ex professo argumentum aliquod tractandum suscipiatur, adhibito ad singula maturi judicii examine: quod ad hasce Kalendas Maji nunc primum debuimus facere, quo S. Jacobi festum solenni cultu peragitur.

diversa sin-
gularum Acta,

25 Acta damus duplicia, alia a Niceta Paphlagone, alia a Simeone Metaphraste scripta, sed inter se plane diversa: priora sunt de S. Jacobo Alphæi, quem auctor asserit alium esse a Jacobo Zebedæi et etiam ab altero Jacobo fratre Domini. Metaphrastes econtra hujus Jacobi Fratris Domini Acta illustrat, nulla Jacobi Alphæi facta mentione: et S. Hegesippus de eodem agens monet lectorem, ipsum fuisse ab aliis distinctum, cognomine Justum, quoniam multi Jacobi appellabantur. Apparet autem maxima inter utrumque Maji T. I

distancia, ab ipso vitæ utriusque exordio usque ad martyrii diversum genus. Est namque, prior Jacobus natus patre Alphæo ac frater S. Matthæi Apostoli, et cum eo dicitur habitasse Capharnaum (quæ urbs in finibus Zabulon et Nephthalim est) imo et telonium administrasse. Ast eos qui vocabantur Fratres Domini ex tribu Juda genus traxisse omnino censuit Theodoretus, et saltem de uno eorum Juda clarum est Hegesippo præcitato. De patre autem Jacobi Minoris idem Theodoretus ita scribit in epistolam S. Pauli ad Galatas: Jacobus vocabatur frater Domini, sed non erat natura: sed nec fuit Josephi filius, ut quidam existimarunt, ex priore matrimonio natus: sed erat Cleophæ filius, Domini autem consobrinus, habuit matrem Matris Domini sororem. Chrysostomus etiam in caput 2 epistolæ ad Galatas, Jacobum fratrem Domini bis appellat Jacobum Cleophæ, addens hoc cognomen indicasse Evangelistam, scilicet dum dicuntur stetisse juxta crucem Jesu mater ejus, et Soror matris ejus Maria Cleophæ, quæ ab aliis Evangelistis Maria Jacobi mater appellatur. De qua pluribus actum est ad diem IX Aprilis.

25 Deinde S. Jacobus Alphæi cum reliquis Apostolis, in novissima ante passionem cæna, Sacerdos a Christo consecratus est; et in ejus aliorumque Apostolorum locum successisse Episcopos declarat Tridentinum sessione 23 cap. 4. At teste S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis, Jacobus, qui frater Domini appellatur, post passionem Domini ab Apostolis ordinatus est Hierosolymorum Episcopus. Hujus ordinationis diem XXVII Decembris celebratum in antiquioribus Fastis Ecclesiasticis supra indicavimus. Meminerunt ejusdem passim alii Scriptores, Eusebius lib. 2 cap. 1, Evodius antiquus auctor apud Nicephorum lib. 2 cap. 3 Venerabilis Beda de sex ætatibus ad annum Tiberii XVIII, Anastasius, aut alius sub eo nomine, in Notis ad actionem primam Synodi VIII Oecumenicæ Constantinopoli contra Photium habitæ; et alii. Præfuit ergo huic Ecclesiæ S. Jacobus frater Domini usque ad annum sexagesimum, annis omnino triginta et tribus circiter mensibus, ac tandem e pinnaculo templi in solennitate Paschali dejectus, lapidatus et fuste fullonis percussus occubuit gloriosus Christi Martyr. At S. Jacobus Alphæi in divisione Apostolorum, dimissus ad longa itinera, ut infra apud Nicetam legitur, dubios casus et pericula, multiplices Gentilium insultus et grassationes perpressus est, maxime Eleutheropoli, Gazæ, Tyri, atque in vicinis alienigenarum oppidis atque urbibus, ubi Christum prædicavit: imo in Persiam usque progressus, et tandem Ostracinæ in crucem actus, gloriosus Christi Martyr in cælos evolavit. Denique uterque a morte celeberrimum cultum ubique terrarum obtinuit, et Jacobus Alphæi apud Latinos ad diem XXII Junii; apud Græcos, Syros, Ægyptios ad IX Octobris, et aliquot dies Februarii. At Jacobus Episcopus Hierosolymitanus apud Latinos XV et XXV Martii; et ob memoriam ordinationis ab Apostolis factæ die XXVII et XXIX Decembris; apud Græcos vero, Ægyptios, Syros et alios Orientales XXIII Octobris colitur memoria martyrii illius: uti supra deduximus ex antiquis omnium Ecclesiarum fastis sacris.

26 Num prædictus Jacobus Alphæi possit censi olim obtinuisse venerationem ipsis Kalendis Maji, hic quæritur. Antiquiora Martyrologia Latina solum proponunt memoriam S. Jacobi Apostoli, una cum cultu S. Philippi Apostoli, ut videatur totum intelligi de duobus Apostolis, a Christo inter duodecim assumptis. Sunt autem quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani, item MSS. Casinense, Richenoviense in Suevia, Rhinoviense in Helvetia, Trevirense S. Maximini, Augustanum S. Udalrici et alia, in quorum præcipuis Fastis Jacobus, expresso titulo Frater Domini, relatus est XV et XXV Martii. Sed præ hisce Fastis videtur

4 pondus

D
AUCTORE G.
parentes
patria fratris

prior est a
Christo
Consecratus,
E

alter ab
Apostolis:

martyrium
utriusque
genere et
loco diver-
sum:

F
Cultus sacer
diversis die-
bus.

At Kalendæ
Maji videntur
primo tributæ
Jacobus Alphæi,

andus Majus conferre S. Gregorius Magnus in libro sacramentorum, ejus exemplar antiquissimum extat in monasterio Corbeiensi, quod Parisios delatum conspeximus in bibliotheca monasterii S. Germani, unde dictum librum Sacramentorum edidit Hugo Menardus et Notis illustravit. In hoc ad Kalendas Maji celebratur natalis sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi, et in Præfatione Missæ sic legitur: Qui Ecclesiam tuam in Apostolica soliditate firmasti: de quorum consortio sunt Beati Philippus et Jacobus, quorum Passionis hodie festa veneramur, poscentes, ut sicut eorum doctrinis instruimur, ita exemplis muniamur et precibus adjuvemur, Per Christum Dominum nostrum. Hæc ibi: quæ potius Apostolo Jacobo, in collegium duodecim Apostolorum adscito, videntur applicanda. Reliqua Missalia quarumcumque Ecclesiarum, etiam Mozarabicum Ecclesiæ Toletanæ, Ambrosianum Ecclesiæ Mediolanensis et reliqua, una cum Missali Romano, ita de SS. Philippo et Jacobo Apostolis agunt, ut nihil obesse videatur, quo minus quæ ibi dicuntur omnia possint S. Jacobo Alphæi applicari. Verum posteriores Martyrologi respuerunt ad illustre elogium, a S. Hieronymo in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis concinnatum de S. Jacobo fratre Domini et Episcopo Hierosolymorum, quod magna ex parte in Breviariis relatum est, et ex eodem encomia in Martyrologiis sunt transcripta.

27 S. Hieronymus dictum Jacobum fratrem Domini non appellat Apostolum: de quo tamen, inquit, et Apostolus Paulus scribit ad Galatas: Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Baronius ad an. 44 n. 37 arbitratur, plus satis ex hoc loco monstrari, Jacobum fratrem Domini unum ex duodecim fuisse. Verum non ita censuerunt olim S. Chrysostomus et Theodoretus, qui in suis ad dictum S. Pauli locum, Jacobum fratrem Domini, non Jacobum Alphæi, sed Jacobum Cleophæ, et Jacobum Cleophæ filium appellant. Verunt addit Chrysostomus, quoniam Paulus existimabat titulos Apostolorum esse proprios honoris, veluti seipsum honorans, ita et illum veneratur. Sane ipse S. Paulus, quamvis non fuerit ex duodenario Apostolorum numero, seipsum tamen Apostoli titulo honorat, dum ita Epistolas suas auspicatur: Paulus Apostolus Jesu Christi; Paulus, vocatus Apostolus; Paulus servus Dei, Apostolus Jesu Christi: Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem sed per Jesum Christum. En, sicut Paulus seipsum, teste Chrysostomo, Apostoli titulo honorat, ita et Jacobum fratrem Domini, quamvis et hic ex duodenario Apostolorum numero non fuerit. Verum ipse Jacobus valde modeste Epistolam suam Canonicam auspicatur his verbis: Jacobus, Dei et Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

28 Aliud a Baronio loco citato proponitur argumentum quo omnem asserit dubitationis tollendum scrupulum. Nam, inquit, S. Hieronymus in Isaiam, cum illorum recitat sententiam, qui quatuordecim numerabant Apostolos, et post duodenarium numerum Jacobum fratrem Domini et Paulum addebant, agens contra Helvidium, duos tantum Jacobos, alterum Zebedæi, Alphæi alterum, eosdemque Majorem et Minorem dictos, aliisque differentiis inter se distinctos, affirmat et probat. Hæc ibi. Verum distinguenda sunt tempora, quibus ista scripsit S. Hieronymus. Profitetur ipsemet in Proæmio libri decimi in Isaiam ad Eustochium Virginem, se scribere ætate et corporis imbecillitate confectum: et dein, finitis in Isaiam decem et octo explanationum voluminibus, aggressus est Ezechielem Prophetam, uti in Proæmio ad eandem Eustochium præfatur; ac postea in Ezechielis Prophetæ Commentariis asserit, se Romæ adversus Helvidium, illius temporis hæreticum, in adolescen-

tia non grandi, librum scripsisse: proinde videtur non exigere libro illi summam fidem in singulis adhibendam. Respicendum ergo ad illa, quæ matura et senili ætate conscripsit in caput xvii Isaiæ, ubi post illa verba versu vii, In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, et oculi ejus ad sanctum Israel respicient, addit, Duas olivas et tres et quatuor et quinque, de quibus ante actum erat, quatuordecim Apostolos interpretantur, id est duodecim, qui electi sunt, et tertium decimum Jacobum, qui appellatur Frater Domini, Paulum quoque Apostolum vas electionis. Hæc ibi. Quos vero antiquos Interpretes sibi hujus sententiæ auctores Hieronymus præfixerit, in Proæmio generali nominat, e Latinis Victorinum, e Græcis Origenem, Eusebium, Didymum et Apollinarium: de quorum operibus agit in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis.

29 Ipse etiam Hieronymus cum Mariam Cleophæ dixisset uxorem Alphæi, tandem magno cum candore dicta sua in dubium revocat his verbis. Verum in hac parte contentiosum funem non traho. Alia fuerit Maria Cleophæ, alia Maria Jacobi et Josetis, dummodo constet non eandem Mariam Jacobi et Josetis esse quam matrem Domini: quod pleno conatu omnes veri Catholici faciunt. Demum S. Hieronymus exponens epistolam S. Pauli ad Galatas, ad illa verba, Alium Apostolorum vidi neminem nisi Jacobum fratrem Domini, ista scribit: Memini me dum Romæ essem, impulsu fratrum librum de S. Mariæ virginitate edidisse perpetua: in quo mihi necesse fuit de his, qui fratres Domini dicti sunt, diutius disputare. Unde qualiacumque sunt illa quæ scripsimus, contenti esse debemus. Nunc hoc sufficiat, ut propter egregios mores et incomparabilem fidem sapientiamque non modicam Frater dictus sit Domini, et quod primus ei Ecclesiæ præfuerit, quæ prima in Christum credens ex Judæis fuerat congregata. Hæc ibi S. Hieronymus, qui in libro tertio Commentariorum ad Paulam et Eustochium, asserit, propter oculorum et totius corpusculi infirmitatem se ista manu aliena scribere, et sternit viam ad ea quæ post obitum Paulæ ad Eustochium scripsit in Isaiam supra relata, ut opponerentur citatis ex tractatu contra Helvidium: ex quo illud adhuc placet opponere dictum ejus: Quod autem exceptis duodecim quidam vocentur Apostoli, illud in causa est, omnes qui viderant eum et eum postea prædicabant, fuisse Apostolos appellatos: inter quos præcipuus fuit Jacobus frater Domini.

30 Quod præterea assumebatur de duobus Jacobis, scilicet alterum Jacobum Zebedæi, Majorem; alterum Jacobum Alphæi, Minorem appellari; non ita, consideratis verbis Evangelistæ, est accipiendum. Nam Marci xv, erant, Christo in cruce mortuo, mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene; et Maria, Jacobi minoris et Joseph mater; et Salome, quæ Græce ita efferuntur: Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ μήτηρ, quasi diceretur, Maria quæ erat mater Jacobi cognomine Parvi: et hic est Jacobus frater Domini, de quo hunc Marci locum ita explanat Gregorius Nyssenens, Hieronymo aliquanto senior, oratione 2 in Christi Resurrectionem versus finem: Marcus autem Jacobi Parvi et Jose matrem eam vocavit: quoniam alter erat Jacobus Alphæi, Magnus idcirco, quia duodecim Apostolis connumeratus erat. Nam Parvus non erat de numero eorum. Quæ ultima sic Græce scripsit: Ὁ γὰρ μικρὸς οὐκ ἐν αὐτοῖς ἐναριθμῶν, scilicet τοῖς Ἀποστόλοις τοῖς δώδεκα. Hic erat Jacobus iste, Parvus dictus, quia non erat inter duodecim Apostolos: at Magnus dictus Jacobus Alphæi (quidni et Jacobus Zebedæi?) quia erant in numero Apostolorum duodenario.

31 Eodem cum Gregorio Nysseno tempore vixit S. Cyrillus, Episcopus Hierosolymitanus: qui Catechesi

Eum in matu-
ra ætate
ab illis seclu-
dit,

ingenue cor-
rigens et
retractans
prius a se
scripta.

E

F

Jacobus fra-
ter Domini
parvus aut
minor dictus
quia non
erat ex xii
Apostolis.

NOT. 10

a quorum
numero se-
cluditur
etiam a Cy-
rillo Hiero-
solymitano

A 14 late de Christi Resurrectione disserit, et explicans locum epistolæ primæ S. Pauli ad Corinthios, et in ea versum 20 capitis 15, hæc sua verba interponit: Nunc vero, Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium, et apparuit Cephæ, postea duodecim Apostolis: si enim uni testi non credis, habes duodecim testes: deinde apparuit plus quam quingentis fratribus simul. Si illis duodecim non credant, quingentos testes recipiant. Postea visus est a Jacobo fratre, primo hujus parœciæ Episcopo. Talis igitur Episcopi, qui ipse coram vidit resurrexisse Jesum, tu cum sis discipulus, ne diffidas. Sed dices quod Jacobus frater ad gratiam testatus est. Visus est postea et Paulo inimico: quale autem sit hostis testimonium scitis. Hæc ille, Jacobum fratrem Domini cum Paulo omnino a duodecim Apostolis segregans et distinguens.

et Eusebio,

32 Idem jam ante ex Pauli testimonio fecerat Eusebius lib. 1 cap. 12, inter alia hæc asserens. Inde Christum Jacobo apparuisse testatur. Unus hic ex septuaginta discipulorum numero, ac præterea ex fratribus Domini fuisse perhibetur. Præterea Eusebius lib. 2 cap. 9 explicat martyrium Jacobi Apostoli, scilicet Zebedæi; at cap. 23 hunc titulum profert: Quomodo Jacobus, qui frater Domini dictus est, martyrium subiit, et nusquam Apostolum appellat, sed ei Episcopalem Hierosolymorum Sedem ab Apostolis traditam dicit. Ex iis autem, qui perhibent S. Jacobum assumptum ex numero septuaginta discipulorum, fuit Dorotheus Tyrius Presbyter et Martyr, aut quisquis sub ejus nomine synopsis de Septuaginta discipulis edidit, in qua primo loco ista leguntur: Jacobus frater Domini secundum carnem, qui et Justus vocatur et primus Hierosolymorum Episcopus constitutus est, lapidibus ibi a Judæis obrutus occubuit, atque in templo prope altare sepultus est. Græci in Menologio Basilii Imperatoris atque in Menæis variis: desumptoque ex his Menologio Sirleti, nec non in Anthologio novo Clementis Papæ VIII auctoritate edito, ad XIV et XV Aprilis summis laudibus dictam Synopsin extollunt, in quam tamen aliqua σφάλματα irrepsisse subinde observamus. In Vita S. Euthymii, Magni Hegumeni in eremo sanctæ civitatis, a nobis illustrata ad diem XX Januarii cap. 16 Jacobus Episcopus Hierosolymorum dicitur clarus in choro discipulorum, cujus successoribus adnumerandi prædicuntur Martyrius et Elias. Non est quidem hæc Vita, uti tunc putabamus, illa quam discipulus et coævus Cyrillus scripsit, de Martyrio et Elia prædictum asserens, quod S. Jacobi Apostoli thronum essent suscepturi; auctorem tamen habet Metaphrasten, qui stylum Cyrilli solum mutavit, et qua ratione Apostolus vocetur Jacobus Hierosolymitanus, ista mutatione phrasidis significatum voluit.

ab Apostolis
seclusus a
Glyca

33 Michael Glycas Siculus, tertia Annalium parte, vitam et martyrium S. Jacobi fratris Domini enarrat, eumque a numero duodecim Apostolorum secludit. Quamquam, inquit, discipulos illos duodecim Dominus primos elegit, quamquam honore majore dignatus est, quamquam se promiserit illos supra duodecim sedes collocaturum, ut duodecim tribus Israeliticis judicent.... futurum tamen erat ut quidam exemplo Pauli et Jacobi hujus, Domini fratris, certaminibus suis peractis, ejus participes honoris fierent, qui discipulis illis duodecim est promissus. Hoc enim et Chrysostomus pronuntiavit. Hæc Glycas, fultus auctoritate S. Chrysostomi. Mirum est neminem prorsus a nobis lectum et hactenus productum, qui allegarit Recognitiones et Constitutiones Clementis Papæ, et tamen Baronium ita fidenter asserere, ex istis libris apocryphis hanc sententiam nimis imprudenter arreptam, et inconsultissime propagatam esse. Nos aliquando Baronium secuti, unum eundemque Jacobum esse diximus, filium Alphæi et fratrem

auctoritate
S. Chrysostomi.

Domini: nunc autem argumentis utrimque expensis arbitramur necessario separandos. Manet ergo, quem summe suspicimus, cum omni reverentia amicis, sed magis amica veritas: quam si hic assecuti non fuimus, libenter revertemur ad priorem Baronii et tunc nostram sententiam.

34 Epiphanius lib. 3 cap. 79 adversus Collyridianos, enumerat duodecim Apostolos, et in illis Jacobum Alphæi: verbisque clarissimis excludens Paulum, Barnabam, et Jacobum fratrem Domini; Petrus, inquit, et Andreas, Jacobus et Joannes, Philippus et Bartholomæus, Thomas, Matthæus, et Jacobus Alphæi, et Judas Jacobi, et Simon Cananæus, et Mathias qui in complementum duodecim electus est. Hi omnes electi sunt Apostoli, ac sacram Evangelii functionem per orbem administrarunt, una cum Paulo et Barnaba ac ceteris; iidemque mysteriorum auctores fuerant, una cum Jacobo fratre Domini ac primo Hierosolymorum Episcopo. Hæc ille, quibus efficaciter probat Apostolos duodecim cum Paulo et Barnaba destinatos ad Sacram functionem prædicandi, et cum Jacobo fratre Domini habuisse Pontificiam potestatem administrandi Sacramenta ac sacros ritus ordinandi. Fecit hoc imprimis Jacobus frater Domini, qui auctor divinæ Liturgiæ composuit preces, quarum usus fuit in sacrificio Missæ. Extat ea Missa tomo 2 Auctarii Græco-Latini, cura Frontonis Ducæi anno MDCXXIV vulgati sub hoc titulo, Ἡ εἰς λειτουργίαν τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου καὶ Ἀδελφοῦ Ἰακώβου. Sancti Jacobi Apostoli et fratris Domini divina Missa. Hanc Græci supra relati a Basilio Magno et Chrysostomo abbreviatam tradunt: alii a posterioribus credunt ita locupletatam, ut non sit facile dijudicare, quæ pars ejus Liturgiæ S. Jacobum habuerit auctorem. De eadem, post alios plurimos, videri possunt Bellarminus et Labbæus de Scriptoribus Ecclesiasticis.

uti ab Epi-
phanio cum
Paulo et
Barnaba:

ab eo Liturgia
scripta:
E

35 Egimus supra de cultu utriusque Jacobi apud Syros, Arabes, Ægyptios, et Coptos: placet ex Missa Æthiopum addere partem orationis, qua pro absolute celebrantium petitur, ut ministrantes absolvantur, per os duodecim Apostolorum, et Sancti Jacobi Hierosolymitani, et Sancti Pauli, et omnium septuaginta duorum discipulorum. Etenim etsi dictus Jacobus et Paulus sint extra numerum Apostolorum duodenarium, ipsis tamen Apostolicæ æquales habiti sunt et Ecclesiæ columnæ. Placet etiam audire verba S. Hesychii Presbyteri Hierosolymitani (de quo egimus XXVIII Maji) relata a Photio codice 275. Quomodo prædicabo Christi servum et fratrem, novæ Jerusalem militiæ Principem, Sacerdotum Ducem, Apostolorum Præsulem, in capitibus verticem, in sideribus claritate vincentem etc. Denique habemus Acta S. Jacobi Fratris Domini in quam plurimis codicibus MSS. sed eos ne enumerare quidem lubet, quia omnia desumpta sunt ex Hegesippo, prout Rufinus lib. 2 Historiæ Ecclesiasticæ ea ex Eusebio descripsit: procedunt autem omnia absque mentione Alphæi patris, aut electionis in numerum duodecim Apostolorum.

et in Li-
turgia Æ-
thiopum,

et a S. He-
sychio lau-
datur.

§ V Reliquiæ utriusque S. Jacobi variis in locis asservatæ.

Distinximus ab invicem S. Jacobum, Alphæi filium, ex duodenario numero Apostolorum, Ostracinæ in cruce fixum, ac martyrio coronatum; et S. Jacobum, Cleophæ ac Mariæ filium, honoris causa cum SS. Paulo et Barnaba Apostolum habitum, et Fratrem Domini appellatum, Episcopum primum Hierosolymitanum, qui ibidem e pinnaculo templi dejectus, lapidibus obrutus et ligno fullonis occisus, Martyr Christi gloriosus obiit. Inquisituri modo ubi illorum adserventur sacræ Reliquiæ, de S. Jacobo Fratre Domini inchoamus. Hegesippus supra relatus asserit, in loco martyrii sepultum ibidemque

S. Jacobus
frater Do-
mini sepultus
Hierosolymis,

que erectam columnam suo adhuc tempore man-
se. *Metaphrastes etiam tradit, prope templum Do-*
mini sepultum. *In Martyrologio Romano dicitur, non*
longe a templo sepultus. *S. Gregorius Turonensis*
lib. i Miraculorum cap. 27 tradit, sepultum in monte
Olivet, in memoria, quam ipse sibi prius fabricave-
rat, et in qua Zachariam ac Simeonem sepelierat,
sive potius ex priori loco sepulturæ transtulerat jam
pridem ante mortuos, quod idem de S. Jacobo videtur
dicendum. Solennitas autem translationis Corporum
S. Jacobi fratris Domini et SS. Simeonis et Zachariæ
inscripta est ad Kalendas Decembris Martyrologio MS.
Arabo-Ægyptio, a Gratia Simonio Maronita Latine
translato. Inter Συμμετα Leonis Allatii a Bartholdo
Nihusio edita, extat Ἀπόδειξις de locis Hierosolymita-
nis auctore anonymo, qui ait non multum a Valle Jo-
saphat distare monasterium S. Jacobi Adelphothei,
ab Armenis habitatum. De S. Theotónio Canonico
Regulari, in Actis ad xviii Februarii illustratis, dicitur
parte i num. 14, quod dum peregrinaretur per Terram-
sanctam, tunc a Latinis occupatam, ex monte Sion
per viam sacram, qua Dei Genitricis corpus Apostoli
detulere, intravit ecclesiam B. Petri de gallicantu,
et ad sepulcrum Jacobi fratris Domini, descenditque

et sepulcrum.

B in vallem Josaphat, oravit ad sepulcrum beatæ Vir-
ginis Mariæ, de quo ascendens transivit ad oratorium
Gethsemani.

Corpora
SS. Jacobi,
Zachariæ et
Simeonis
C P.

37 Quam diu ibidem tria corpora SS. Jacobi, Za-
chariæ et Simeonis permanserint, non constat. Delata
postmodum fuisse Constantinopolim, et in templo, ad
honorem S. Jacobi fratris Domini a Justino juniore
Imperatore ejusque uxore Sophia constructo, deposita,
supra retulimus; ubi Simeon Theodocus, qui Christum
in ulnis tulerat, colitur die viii Octobris, et Zacharias,
qui hic Propheta vocatur, videtur esse pater S. Joannis
Baptistæ, cujus etiam ibidem coma asservatur; nam
ipse Zacharias ad diem v Novembris quo colitur, etiam
Sacerdos et Propheta compellatur. Fuerunt ad idem
templum translata corpora SS. Mariæ Cleophæ, ma-
tris dicti S. Jacobi; et Salomæ, matris SS. Apostolo-
rum Jacobi et Joannis Evangelistæ, uti diximus ad
istius Vitam ix Aprilis. Porro quemadmodum ablato
corpore S. Jacobi sepulcrum tamen ejus in honore est
habitu; ita et Cathedra illius, uti ait Eusebius lib.
7 cap. 19, ad sua tempora conservata fuit, quam
fratres illius Ecclesiæ, jam inde a majoribus, magno
prosequuntur honore; satis perspicue declarantes,
qualiter tum antiquiores, tum sui temporis Chri-
stiani viros sanctos, ob ipsorum erga Deum amorem,
debito semper honore venerati sunt, et adhuc vene-
rantur.

Cathedra
Hic osolymis;

caput Com-
postellæ in
Gallecia

38 Maurus Castella Ferrer, in Historia S. Jacobi
Hispaniarum Patroni pag. 229, allegata veteri Hi-
storia Compostellana MS. narrat, quod tempore Al-
phonsi Imperatoris, ab Hierosolymis in Hispanias
allatum est caput S. Jacobi: quod illud, post ejus
veritatem cœlesti revelatione comprobata, colloca-
tum in Carreonensi S. Zoyli ecclesia, Regina Urraca
Alphonsi mater impetravit mittendum Compostel-
lam; eamque translationem magna cum pompa cu-
ravit Didacus Gelmirez, primus Archiepiscopus Com-
postellanus, ab anno MCXX usque ad LII ejusdem seculi.
Ipsam porro Archiepiscopus Berengarius, qui Sedem
illam ab anno MCCCXVIII ad XXV seculi tenuit, argenteo
capiti curavit includendum, et multis gemmis ac la-
pidibus pretiosis ornandum, quo decentius ad devo-
tionem peregrinorum augendam monstrari possit,
sicuti scribit Gonsalvus Davila in suo Theatro eccle-
siastico. Hoc ne putaretur esse magni Hispaniarum
Patroni (cujus caput una cum corpore pridem illuc ad-
vectum credebatur ab ipsiusmet discipulis) dicebatur
quidem esse S. Jacobi minoris, sed numquam ita clare
id probatum est, quam anno MDL, prout ex Mauro præ-

Minoris Ja-
cobi esse
probatum,

citato Latinis verbis refert Tamayus in Martyrologio. D
Nam cum D. Joannes a S. Æmiliano, Tudensis Epi-
scopus, forte devotionis intuitu Apostolicam eccle-
siam tunc visitaret; et minister ad hoc deputatus in
ecclesia sacras reliquias Episcopo demonstraret, et
virgula Caput S. Jacobi Minoris ostenderet; Antistes
de ejus veritate tenaciter dubitavit; dicens quod si
illud fuisset S. Jacobis Minoris caput, necessario
signum ictus fustis fullonis in cerebro deberet ha-
bere. Tunc minister eistam ex altari descendens,
ab eaque caput extrahens, Episcopo dubitanti cere-
brum totum contusum et quassatum ietu fustis indi-
gitavit. Qua evidentia Præsul compunctus, effusus
lacrymis veniam supplex deprecabatur. Ob hæc Ec-
clesia Compostellana proprii prærogativa Officii etiam
hunc S. Jacobum prosequitur, cujus Lectionem et Hym-
nos videre licet apud eundem Tamayum: estque hic
longe justior ejus sic venerandi titulus, quam quem in-
ter Pseudo-Juliani Adversaria sauperi fabulatores exco-
gitarunt, quasi Hispaniarum ecclesiam, tamquam in
Occidente primogenitam, ex commissione S. Petri et
commendatione Beatæ Virginis specialius curavisset.

39 Obiit Regina Urraca, secundum Marianam, anno
MCXXVI; cujus filius Alphonsus, ex avito testamento
Galeciæ Rex, ante matris quidem mortem a Statibus
assumptus est in Regnum Castellæ, titulum tamen Im-
peratoris Hispaniæ usurpabat, non ipse, sed vitricus
Alfonsus, Rex Aragoniæ, exemplo Alfonsi soceri, ex
cujus testamento Castellæ regnum se tenere aiebat, do-
nec suffectum sibi privignum vidit et doluit. Cum igitur
dicitur Alfonsi Imperatoris temporibus advectum in
Hispaniam caput S. Jacobi minoris, existimo Urracæ
patrem potius aut maritum quam filium intelligi; sub
filio tamen adhuc puero, jam Galeciæ Rege, in gratiam
instructoris regii Compostellani Archiepiscopi, transla-
tionem a dicto Benedictinorum cœnobio esse factam ad
regiam urbem. Venerat autem ante finem seculi præce-
dentis Hierosolyma in manus Christianorum Principum;
per quos, undeque auxilia demereri ad bellum
sacrum desiderantes, facile concedi potuit ut in Hispa-
niam ferretur sacra ista Reliquia, quæ sola ex Fratre
Domini Hierosolymis remanserat, post corpus sub
Justino juniore translatum Constantinopolim ad eccle-
siam propriam, sicuti supra dictum est.

allatum
tempore Al-
phonsi Im-
peratoris:
quis hic
fuerit?

40 Honoratus Bouche, in Vindiciis fidei et pietatis
Provinciæ, Aquis Sextiis anno 1644 et 1663 excusis,
conatur probare, cum Maria Magdalena, Martha, La-
zaro et aliis etiam in Provinciam appulisse S. Mariam
Jacobi et Salomam cum Sara pedissequa, et attulisse
caput S. Jacobi Episcopi Hierosolymitani, illudque in
Ecclesia S. Mariæ de mari in Camaria vulgo Ca-
margo deposuisse ibidemque dictas matronas sancte
obiisse. Idem Honoratus, lib. 9 Historiæ Provinciæ
sect. 4 § 2 asserit, anno MCCCXLVIII factam dicta in ec-
clesia inquisitionem sacrarum Reliquiarum, et inventum
fuisse caput grande, et creditum esse S. Jacobi Mi-
noris, item sacra corpora SS. Mariæ Jacobi, Salomes,
et Saræ pedissequæ, uti illa latius deduximus ix Aprilis
ad Acta S. Mariæ Cleophæ, matris S. Jacobi fratris
Domini: ad quæ lectorem remittimus. At xx Martii,
inter Acta SS. Grati Diaconi et Marcelli Subdiaconi
Foro-Livii in Italia, dedimus inscriptionem in templo
S. Stephani nunc S. Mercurialis appensam; in qua
dicitur ibidem esse mandibula B. Jacobi fratris Do-
mini, cum quadam parte capitis Hieremiæ Prophe-
tæ, quas de partibus Orientis secum detulit S. Mer-
curialis Episcopus. Hujus Vitam illustravimus ad
diem xxx Aprilis, in qua dicitur dictas Reliquias Hie-
rosolyma attulisse. Habet etiam civitas Anconitana in
Piceno instrumentum, Constantinopoli legitime scriptum
anno MCCCXXX die IV Martii, quo Paulus Palæologus,
Patriarcha ibidem, Anconitanis magistratibus, in pa-
triam suam auferendum donat Caput S. Jacobi Mino-
ris

An etiam in
oppido Tri-
mariano ca-
put?
F

Mandibula
Foro Livii.

NOT. 31

Pars capitis
utrum An-
conæ?

A ris, fratris Domini et primi Patriarchæ Hierosolymitani, quod una cum Clavo Dominicæ crucifixionis instrumento, brachio S. Antonii Magni, ac pede dextero S. Annæ matris, per alterum simile instrumentum xiii Aprilis donatis, Anconæ servatur: sed melius fortasse credetur esse pars de capite S. Jacobi Alphæi, unius e duodecim, uti mox dicemus de iis partibus, quas hic Antuerpiæ nos habemus.

Brachium
Gemblaci.

41 Brachium quoque S. Jacobi primi Hierosolymorum Episcopi esse Gemblaci in Brabantia, scribit Rayssius in Hierogazophylacio Belgico. Sed uti ibi per confusionem additur cognomen Alphæi, quod jam ostendimus non convenire Hierosolymorum Episcopo: ita verosimile est etiam ubi aut hujus aut illius Reliquiæ esse dicuntur, pari modo sæpe esse erratum, nec operæ pretium est hac de causa ecclesiarum omnium particularium fastos excutere. Interim per homonymiam trium ejusdem Apostolicæ dignitatis Sanctorum datur occasio nonnullas difficultates expediendi, dum absque præjudicio Hispanicæ gentis, totum Jacobum Zebedæi filium sibi vindicantis, cæ reliquiæ, quæ commode dici nequeunt esse Fratris Domini, filii Cleophæ, alias Minoris, credentur esse Jacobi Alphæi, qui propterea quod fuerit inter duodecim, possit respectu prioris dici Major.

Reliquiæ
S. Jacobi
Alphæi prope
Veronam:

B Itaque hujus forsitan sunt Reliquiæ, requiescentes in Monte-Grigiano, ad sex milliaria extra Veronam urbem, inventæ anno MCCCXCV, et miraculis mox plurimis illustratæ, ubi ecclesia amplissima ad honorem S. Jacobi constructa fuit, et a Communitate Veronensi anno MCCCXLV dotata. Quæ pluribus describuntur ab Augustino Valerio Episcopo Veronensi in libro cui titulus, Antiqua monumenta Sanctorum Episcoporum Veronensium et aliorum Sanctorum, quorum corpora ibidem habentur.

ejusdem et S.
Philippi cor-
pora Romæ

42 Ejusdem S. Jacobi Alphæi et Philippi Apostolorum corpora, nescio quando aut quomodo conjuncta, habebantur Romæ seculo Christi sexto, incertum unde vel per quem allata. Solum scimus quod tunc in eorum honorem basilica Romæ extruicæpta sit a Pelagio I Papa; cui anno DLIX substitutus Joannes Papa III, eandem perfecit, et nomine Apostolorum Philippi et Jacobi dedicavit; uti scribit Anastasius Bibliothecarius in Vita utriusque Papæ. Dein S. Gregorius Magnus in hac basilica beatorum Apostolorum habuit concionem ad populum Dominica secunda post Trinitatem; estque homilia xxxvi super Evangelium De cæna magna et invitatis se excusantibus. Octavius Pancirolus, in Thesauro abscondito Urbis Romæ regione 3 ecclesia 3, arbitratrur ad Kalendas Maji celebrari festum translationis corporum SS. Philippi et Jacobi ad hanc ecclesiam, quod alii dies horum cultui assignentur, uti supra ad Acta S. Philippi et hic de S. Jacobo assignavimus. Asserunt præterea idem Pancirolus et Lucas Waddingus in Annalibus Minorum, ad annum 1463 num. 121, in quibusdam Martyrologiis MSS. in dicta basilica Romana SS. Philippi et Jacobi adnotari celebritatem omnium Apostolorum. Certe Micrologus, qui traditur xi seculo vixisse, cap. 35 ait, in Martyrologiis sive in Sacramentariis inveniri festivitatem SS. Jacobi et Philippi et omnium Apostolorum.

in ecclesia
Apostolorum,

43 Porro sive hac sive quacumque alia de causa, basilica dicta SS. Philippi et Jacobi, cæpta est dici basilica Apostolorum, uti etiamnum appellatur; atque ita hanc olim vocavit S. Hadrianus Papa primus in sua epistola ad Carolum Magnum de sacris imaginibus, ubi ista habet: Pelagius Papa atque successor ejus Joannes miræ magnitudinis Ecclesiam Apostolorum ædificantes, historias diversas tam in musivo quam in variis coloribus cum sacris pingentes imaginibus; et a tunc usque hactenus a nobis venerantur. Templum, ut scribit loco citato Waddingus, erat magnificum et frequens Canonicorum collegium: iis vero ad parvum numerum redactis et redditibus

imminutis, Ecclesiam contulit Pius secundus. Tribus Conventualibus Ordinis S. Francisci.... Martinus V insignem Columnensium domum adjunxerat. Sixtus IV tribunam sive absidam, Julius II nepos porticum extruxit. Sixtus V emptam Columnensis palatii partem monasterio adjecit, nobile ibidem Collegium S. Bonaventuræ instituit, et redditus auxit. In hac ergo Apostolorum basilica asservantur in altari majori corpora sanctorum Philippi et Jacobi Alphæi; et seorsim est dicti Jacobi brachium arculæ inclusum, atque in die festo ejus et stationitus hujus ecclesiæ exponi solitum.

44 Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hæc Kalendas Maji ista habet. Tolosæ veneratio sanctissimorum corporum beatissimorum Apostolorum Philippi et Jacobi, in basilica S. Saturnini quiescentium.... Porro S. Jacobi brachium unum Lingonis in majori templo ante septingentos annos repositum, ibidem ea qua decet veneratione recolitur. De his certius judicium ferri posset, si quæ habentur apud Tolosates reliquiæ exprimerentur distinctius, quam sub generali et nimis ample patenti appellatione corporum: cum qua distinctiori explicatione, optaremus etiam nancisci historiam translationis, aut aliquam auctoris temporisve notitiam. Hanc tamen debere operosius a nobis requiri, aut ex illo aut ex aliis mox nominandis locis, non existimamus; cum ab ipsis quorum interest, ejusmodi documenta, quæ ad summam rei non valde faciunt, possimus ultro mittenda sperare pro futuro operis, satis ubique innotescentis, supplemento. Abbatia Centulensis S. Richarii in ecclesia S. Mariæ habet duo altaria, SS. Philippo et Jacobo Apocropolis dicata, et in singulis sunt inclusæ aliquæ horum reliquiæ. De iis agitur xviii Februarii in Vita S. Angelberti Abbat. num. 14.

Reliquiæ item
Tolosæ et apud
Lingones:

E

Centulæ cum
altari.

§ VI. Reliquiæ capitis S. Jacobi Apostoli Antuerpiæ apud Patres Societatis Jesus.

I nter illustres multas Sanctorum reliquias, quibus ornatu hujus nostræ Antuerpiensis Professorum Domus ecclesia, dignum tabulis thesauris gazophylacium, sunt tres notabiles partes capitis, quæ ab iis, qui duos solum Jacobos noverunt, S. Jacobi minoris esse creduntur: sunt autem Jacobi Alphæi multo verosimilior, et includuntur eleganti grandique ex ebena thecæ, in eaque trans specularia vitra conspiciendæ offeruntur: sic ut ipsa theca, pedes fere quatuor alta, serviat pro base, proportionatæ ex eadem materia Crucis, de vivifico Domini ligno portiunculam continentis. In ea sic dispositæ reliquiæ cernuntur, ut inferiorem capaciore locum occupet fragmentum ejus quod dixi capitis, grande atque palmare, pars minimam quarta totius cranii, superiorem vero impleat pars limidia unius ex inferioribus mandibulis, cui tres molares integerrimi adhuc inhærent. Tertia particula minus spectabilis est, ideoque reservata ad instruendam aliam thecam, in qua plures diversorum Apostolorum Reliquiæ conjunctim honorantur. Unde autem et quomodo venerabilia pignora Antuerpiam delata sint, non potest cognosci certius, quam ex publico instrumento, quod penes nos extat originale, confectum auctoritate Francisci Reinsardi Gennepons, Notarii curiæ Archiepiscopalis Arensbergensis, sub diœcesi Coloniensi, et est tale.

Tres capitis
illius partes
in eleganti
theca nunc
compositæ:

F

46 In nomine Domini, Amen. Tenore præsentis publici Instrumenti, cunctis hoc visuris, lecturis seu legi auditoris pateat evidenter et sit notum, quod sub anno a nativitate ejusdem Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo, Indictione vii, die quidem Mercurii, xxviii mensis Martii, hora iii vel circiter post meridiem, Pontificatus autem sanctissimi in Christo Patris et Domini, D. Pauli divina providentia Papæ ejus nominis V anno ii, in mei Notarii

publico instru-
mento
probantur,

Notarii publici infrascripti et testium fide dignorum specialiter vocatorum et rogatorum præsentibus presentes et personaliter constituti, nobiles et validi viri, Gasparus et Christophorus de Lohu fratres, Procuratores nobilis quoque et præstantissimi viri D. Augustini de Trivios, Serenissimæ Regiæ Majestatis Hispaniarum ac Archiducis Austriæ Alberti in Belgio Officiarii, ad infrascripta (ut asserebunt) constituti ex una; nec non Venerabilis ac Eruditus Dominus Henricus Nieschundt, modernus Pastor sive Rector parochialis ecclesiæ Buderich, præfecturæ seu districtus Werlensis, ex altera partibus.

47 Quibus sic coram me constitutis, iidem Fratres de Lohu, Procuratores quo prius nomine, viva voce exposuerunt, ad memorati Domini sui Principalis notitiam antehac devenisse, qualiter caput B. Jacobi Minoris Apostoli, quod fuerat in cœnobio Monialium in Stormele longo tempore cum legitima veneratione asservatum; per quondam D. Joannem Schmalbein, ejusdem ecclesiæ Parochialis in Buderich ultimum Rectorem in Domino defunctum, ad modo dictam ecclesiam, de licentia ac permissione dictarum Monialium (præter adhuc aliud caput, quod S. Lucie Virgini ac Martyri attributum fuit) ante annos aliquot delatum, ibidemque hactenus custoditum, et pro tali veneratum fuisse et esse, ac eustodiri et venerari ad præsens; prout hoc ipsum scripto, manu propria dicti quondam Pastoris ad memoratum suum Dominum principalem exarato, constare, aliasque Dominum Pastorem modernum non latere posse asserebant.

48 Cum autem idem suus principalis, propter frequentes invasiones et deprædationes militum Belgicorum, Catholicæ et avitæ religionis hostium, hisce in partibus huc usque continuatas, debitæ venerationi Reliquiarum hujusmodi plus æque derogatum esse non dubitet; idcirco aliisque de causis gravibus animum suum moventibus, communicationem earundem jam pridem sibi fieri postularit: priusquam vero obtinere potuerit, dictus Dominus Pastor diem obierit supremum. Hinc se, nomine procuratorio præfacto in præmissum finem ablegatos, obnixè petere, quatenus idem Dominus Pastor modernus in petitam Reliquiarum communicationem consentire non gravetur; se ad condecentem remunerationem, in ecclesiæ suæ decorem et ornamentum, vicissim offerentes.

49 Ad quam quidem petitionem et instantiam, modo præmisso factam, præfactus D. Henricus Nieschundt, Pastor uti præmittitur præsens, sese respondendo resolvit, non tantum ex scripto sui prædecessoris manu sibi satis nota exarato, sibi que nupere ostenso, sed etiam alias sufficienter et abunde sibi manifestum evasisse, præfactas Reliquias, quæ S. Jacobo Apostolo attribuuntur, ex donatione Virginum Sanctimonialium in Stormele prædecessori suo proximo facta, ad prædictam suam ecclesiam in Buderich ante aliquot annos translata, ibidemque pro tabulis pridem habitas ac veneratas fuisse; sed propter tumultus bellicos, et hostiles invasiones aliquot annis continuatas, et nondum, pro dolor! cessantes, cultum earundem debitum omisum fuisse et esse prohibitum, prout se ingenue fateri dicebat. Quatenus itaque procuratores et ablegati prædicti venerationem, præfactis Reliquiis debitam, in locis ad quæ deferendæ erunt impendi debere spondeant et polliceantur, sese earundem communicationem non detrectare: prout etiam in continenti easdem, in eventum talem et non aliter, ipsis, libera donatione mediante, obtulit et præsentavit.

50 Qui quidem ablegati et procuratores prædicti Reliquias, sibi sic oblatas et præsentatas, debita

cum reverentia acceptarunt, ad Principalem suum honorifice (uti decet) referendas, inque debita habendas veneratione, prout se facturos et procuraturos solenni stipulatione, ad manus memorati Domini Pastoris meaque Notarii, facta promiserunt et addixerunt, ac promittunt et addicunt præsentis instrumenti serie.... Actum in ædibus Hansonis Teckhausen: præsentibus ibidem providis et discretis Ogero Bradts et Wilhelmo Schoeten telonario Werlensi; testibus fide dignis. *Accedit attestatio Pastoris de suprascriptis signata xxviii Martii anno mdcvii: quia etiam agit gratias pro triginta Philippicis, ad subsidium ecclesiæ inopis suisque ornamentis spoliatae donatis, aliisque decem in compensationem sumptuum hac occasione factorum adjectis.*

51 *Est Stormele, unde acceptæ primum Reliquiæ sunt, inferioris diæcesis Coloniensis trans Rhenum vicus inter Novesium et Meursiam, quorum oppidorum ultimum cum ad Auriacum Principem pertineret, primumque Hispanicis teneretur præsidii; apparet Sanctimonialia Virgines, tamquam inter malleum et incudem positas, necesse habuisse præsidium in munitioribus locis querere. Qua in re fortassis expertæ auxilium Pastoris Budericensis, hanc ei beneficii vicem reddiderint. Sed apud eum magno in honore esse Reliquiæ non poterant. Quamvis enim Buderica munitum sit ad Rhenum oppidum e regione Wesaliæ, quæ ipsa munitissima loci natura est: uterque tamen locus, grassante inter cives hæresi Calviniana, plurimum ab avita religione desciverat; periculum autem erat ne confæderati contra Deum ac Regem Status, ipsa illa loca juris sui facerent, præteatu tuitionis propriæ; sicut postea factum est; cum Religionis Catholicæ iis in partibus detrimento maximo.*

52 *Caput quod S. Lucie ferebatur esse, tunc quidem Budericæ apud Pastorem remansit, quo autem pervenerit postea incertum est nobis. S. Jacobi Reliquiæ, cum prænotato instrumento, exhibitæ sunt Joanni del Rio, Ecclesiæ Cathedralis Antuerpiensis Decano, qui se, tamquam Reverendissimi Episcopi Antuerpiensis Vicarium, vidisse et legisse testatus est anno mdcxiii, mensis Junii die xv. Cui attestations ipsique instrumenti originalibus innixus, anno mdcxxv, Joannes Malderus hujus urbis Episcopus, prædictas Reliquias retulit in catalogum ceterarum omnium hujus domus, a se die xxx Octobris recognitarum et approbatarum, rogatu R. P. Joannis de Tollenacre tunc Præpositi. Cujus autem beneficio ad nos tam sacra gaze pervenerit, in silentio domesticorum omnium monumentorum nequit explicari.*

ACTA MARTYRII ET MIRACULORUM

S. Jacobi Alphæi Apostoli

Excerpta ex encomio Nicetæ Paphlagonis

Latine edito a Francisco Combefis.

Tomo vi Bibliothecæ Patrum concionatoriæ.

Heri nuperque Apostolorum beatissimus a Thomas suarum passionum, laborum, cruciatuum, migrationis memoriam prætendens, magnifice excepit, jucundissimo nos epulo ac delectatione adimplens spiritali. Nunc vero alia actio est, ac convivium aliud mysticum: alius denique nobis auspex atque inceptor indictus est sacræ solennitatis, qui ab illius splendore magnificentiaque nihil deficiat... Vultis etiam ejus nomen audire, qui hujusque diei præbet solennitas? At quis nescit Jacobum hodie sacræ solennitatis ac Sanctorum lætitiæ auspicem esse? Jacobum, non qui Zebedæi nuncupatur, neque illum Josephi, ut et Dei frater appellatus sit; sed qui b Alphæi in sacris Evangeliiis celebratur. Hic nos hodie ad ipsius memoriam

D
donatæ Officiario curiam curiæ Bruxellensis,

quia ad Rhenum hæresis grassabatur,

E.

et recognita ab Episcopo Antuerpiensi.

F

a

Solennitas S. Jacobi

non Zebedæi aut fratris Domini sed Alphæi, b

ex Stormele in Buderich translata;

B

cum ibi coli digne non possent,

C

ex despositione Pastoris defuncti

ab ejus successore

A memoriam hospites colligens, crebrosque in Magistri gratiam susceptos labores, desudata sacra certamina, crucem denique illius causa qui cruci affixus est fortiter toleratam apponens, splendidissimum animis convivium ac lautissimum instruit: nec in terra tantum constitutos homines ad suum illud festum ac gaudium invitat, quin et longe potius universos choros Sanctorum; nec vero illorum tantum, sed et sacrarum et intelligentium mentium mundo superiores ordines ac principatus; quin ipsum quoque universorum Dominum, cui eximie placent ea quæ peraguntur, pariter adducit cogitque. Sic Apostolica nihil illustrius perfectione, nullumque honesti lumen sic cœlos simul terramque recreat, ac unius e duodenario sacrorum Dei filiorum choro, memoriæ cultusque celebritas.... Qui tanta confertum suavitate pietatis fructum multiplicavit, ut sublimissimo præstantissimoque Apostolorum duodeno numero accenseri debuerit.

ex XII Apostolis.

A Christo vocatur:

B Hic igitur magnus Jacobus ac admirandus, doctrinæ filius, id est vitæ (hoc enim Alphæi nomen significat) cum legis prius litteris institutus, inque umbris atque figuris, ut par erat eum qui vere Israelita futurus esset, prædoctus fuisset ac rudimento imbutus; ut solummodo spiritus vitæ Legislatorem vidit, ubi tantum cœlestem vocationem ac cœlestis Magistri vocem audire promeruit; mente fideque veritatem in eo spiritualiter enitentem persentiscit... Hanc igitur spiritus legem divinus Jacobus ex ipsa Veritate cum audisset, non auditu offensus, non corde gravatus est, non mandati sublimitate animo hærente percussus; quin innato desiderio in eum prævolans, qui ea quæ salutis essent præcipiebat, a cunctis statim quæ in censu ac numerato erant, abscedit: a necessariis, parentibus, fratribus, cognatis, amicis, quotquot corpore contingebant, abscedit: ipsa denique propria anima abnegata, omni-que humili voluntate abdicata, unicum Jesum spirabat, uni Jesu vivebat, in unum Christum suspensus, mente in Christum intentus, totus in Christum conversus erat. Illius totus, non sui ipse erat: ipsum Deum Dominum, Magistrum, Regem, Pastorem, Patrem, Salvatorem, Præceptorem habebat. Suæ credebatur animæ lucem ac vitam, sanctificationem ac redemptionem, salutem ac justificationem. Ipsum potestatem ac caput habebat: unde etiam in eo jugiter ipsius oculi erant, mentis enim speculo indesinenter illum contuebantur...

omnibus dimissis

eidem adhæret:

claret miraculis:

C Verum præ argumenti tanta dignitate se ipsa contrahit oratio... Abyssum enim miraculorum, divinamque perspicacissimi Jacobi sapientiam, cœlestis doctrinæ ac Theologiæ profunda quis investigabit. Quis dæmonum emundationem ac expulsionem; humanorum affectuum atque morborum curationem, ac amotionem; mortuorum suscitationem, claudorum firmatas bases ac gressus, cæcis redditum visum, corporis labe omnes Jesu nomine curatas, quis possit conscribere? Qui longa itinera, dubios casus, pericula, multiplices c Gentilium insultus ac grassationes; quanta vir ter beatissimus Eleutheropoli ab impietatis patronis sustinuit; quanta Gazæ Tyrique ac vicinis alienigenarum oppidis atque urbibus ubi is Christum prædicavit? Quis eorum multitudinem, qui per eum Christo adducti sunt, ac aqua et Spiritu emundati atque illuminati, qui denique per Episcopos ac Sacerdotes ab eo constitutas in Ecclesias Deo sanctissimo coaluere? Quis hæc atque his sequentia veræ scientiæ (id est pietatis) verba atque opera sermo queat dilucidare?

nulla patitur

c Eleutheropoli

Gazæ et Tyri:

plurimos convertit:

in cruce suspensus Ostracinæ

imposuisti. Crucem celebros, in qua pretiosis sacrisque extensis manibus, Deum tuum ac Dominum clarificasti. Crucem celebros ac laudo, quod ubi fixa scalam sit, e terra in cœlum recta transmittens... Etenim Ægyptum cum perrupisset, habitansque in tabernaculis Cedar longo tempore apud Ægyptios, verus ipse Israelita, atque apud gentem tenebris obsitam, ipse illuminatus incola fuisset; omnesque quos dignos repererat, filios lucis ac diei fecisset; sic tandem pro omnibus crucem conscendit, in una quidem Ægypti urbe (Ostracinam vocant) agnus jugulatus, cunctis vero urbibus et provinciis passionibus suis ac cruciamentis Christum propitians. Nec tamquam grave aliquid pateretur, aut velut animo discrucietur, in crucis ac supplicii ministros indignabatur; quin potius tamquam beneficium munusque ex eis acciperet, ita alloquebatur blandique ardebat, rogans ut saluti prospicerent, hortans ut ab Ægyptiaco errore ac superstitione emergerent, monens ut cœli ac terræ Dominum agnoscerent... Ejusmodi sermonibus, o homo Jesu mirande, præclare philosophans, inque longas horas astantes e cruce confirmans... tandemque ab humano cessans colloquio ac tecum in silentio Domino confitens, perquam placide ac suaviter resolutus, gloriose e corpore emigrasti; inque locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei commigrasti; atque in voce exultationis soni epulantium, ad eum qui te eximia quadam ratione assumeret, inenarrabili ac glorificato cum gaudio ad Christum introisti... crucis supplicio similis Salvatori effectus: unde etiam majorem fiduciam atque favorem adeptus, ad Regem Deumque in Ecclesiæ gratiam intercedere sufficis. d Potes, benignissime præstantissimeque ac magnifice fili Dei, nostræ etiam tenuitatis meminisse; atque Domino supplicem rogationem offerre: ut nos quoque, ex Dominica voluntate institutis, digne rationibus vitæ, efficiamur vestræ participes gloriæ, ac cœlestibus Dei bonis vobiscum perfrui mereamur, in Christo Jesu Domino nostro.

astantes in fide confirmantur:

E

Intercessio ejus implo-ratur.

d

ANNOTATA.

a Colitur S. Thomas Apostolus a Græcis vi Octobris, ac dein ix S. Jacobus Alphæi, quo die videtur laudatio recitata.

b Meminerit lector nihil ingeri de familia Cleophæ et Mariæ: non enim appellari fratrem Domini aut consobrinum, sed ab eo distingui.

F

c Nihil de Judæorum insidiis aut Episcopatu Hierosolymitano, qui alteri Jacobo relinquitur. Verum videtur tunc etiam Persiam accessisse, ut supra ex antiquis Martyrologiis deduximus.

d Non gratulatur Constantinopoli, quod ejus reliquias possideat, aut templum ejus honori construxerit, ut supra de S. Jacobo fratre Domini diximus.

VITA

JACOBI FRATRIS DOMINI

Episcopi primi Hierosolymitani.

Auctore Simeone Metaphraste.

PROLOGUS

Nihil est viro bono et virtutis amatori æque jucundum, et quod nulla minus satietate offendatur, atque justi memoria, et maxime, si passus sit propter Christum. Ea enim illum magis excitat ad lætitiā, quam aurum pecuniæ amatores, et quæcunque sunt visu delectabilia novarum rerum cupidos. Adde quod ipsa justi memoria non solum est jucunda, sed etiam

Utilis et jucunda memoria Sanctorum,

VIDE ACTA GRÆCA.

et inter hos
S. Jacobi.

nam valde utilis; cum aliquem zeli et æmulationis
mulum immittat animis, et ad similia aggredien-
excitet. Agedum ergo nos quoque magnum Jaco-
bum in medium adducentes (qui vere est Justus et
nominatur, et ut Christi frater vocaretur eximie est
assecutus) communem ex rebus illius utilitatem ca-
piamus et voluptatem. Nam licet multi alii, qui in
Ecclesiastica scribenda historia studium posuerunt,
de hoc Justo narraverint, et ante omnes Hegesippus
et Clemens: quorum ille quidem in quinto suo li-
bro, hic autem in sexta earum, quæ vocantur hypo-
typoses, nonnulla ex iis, quæ ab ipso gesta sunt,
assumentes, posteris tradiderint: nemo tamen se
extendit ad omnia, neque contendit de eo dicere sin-
gulatim. Causa autem est, quod non fuit eorum in-
stitutum de ipso scribere; sed erat quidem eis aliud
propositum argumentum: in parte autem, cum ita
accidisset, illius meminerunt.

CAPUT I.

*Patria, epistola scripta et elucidata. Aliæ
virtutes.*

a
Patria Ju-
denus,

B

b

insignis mo-
ribus,

abstinentia,

precum assi-
duitate:

c

a Josepho
Judæo lau-
datus:

C

d
delectatur con-
templatione:

Jacobo ergo divino patria fuit Judæa, pater a Jo-
seph, qui propter insignem virtutem et morum bo-
nitatem, fuit sponsus Virginis, quæ Dominum no-
strum Jesum Christum peperit. Erant autem ejus
actiones nomini convenientes: aiunt enim cum fuisse
vocatum b Obliam, quod quidem vult significare Ju-
stum. Oculi ejus lenis et placidus, et vere dignus
qui consequeretur a Deo misericordiam: aures divi-
nis verbis omnino apertæ: os, in quo, tamquam
aliquæ deliciae, lex erat perpetuo: manus, quæ
semper movebantur ad benefaciendum: venter, qui
omnino suis resistebat appetitionibus: nam ab ani-
matis et vino tota vita usque adeo abstinuit, ut
aquam quidem existimaret potum suavissimum,
quemadmodum et alimentum panem, lacrymarum
guttas abundanter miscens cum potione. Norunt
obdurata Justi genua, et eorum velut emortua caro
animi promptitudinem. Pannus erat ei gratum in-
dumentum, et sindon, quando erat ad sacra ascen-
surus. Inter noctem et diem nullum erat ei discri-
men: sed noctu quoque lucis exercebat opera; et
dies, vitæ tranquillitate et turbarum vacuitate, imi-
tabatur plane noctis silentium. Suis erat jucundus,
alienis venerandus: tantam enim laudem virtutis,
non solum apud amicos, sed etiam apud c pietatis
ignaros fuit assecutus, ut nonnulli quoque eorum
ejus conscripserint martyrium, et dixerint, non eos
solum luisse pœnas, qui Justum interemerunt; sed
civitatem quoque magnam accepisse calamitatem,
in qua execrandum illud contigit facinus. Et quod
dico, fert testimonium Josephus, in vigesimo libro
antiquitatum id referens.

3 Quomodo autem et alia, quæ ad Justum perti-
nent, vobis virtutis amantibus pro dignitate recen-
sebinus? Postquam Dominus carnem nostram assu-
mere dignatus fuit, d magnus hic Jacobus tenuit
clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ. Cum autem duo
sint, quæ hominem ducunt ad perfectionem, con-
templatio, inquam, et actio, ex quibus vim acci-
piunt virtutes; examinandum est, quam hic esset
in utroque eximius. Sed quoniam maxime per con-
templationem ad Deum est ascensus, quoad ejus
fieri potest, prius narremus de illius contemplatione,
deinde etiam ejus actionem ponderemus pro viribus.
Existimo enim oportere Episcopi oculum ante alia
delectari vi contemplandi, etiam si actionem quidam
putarunt esse ascensum ad contemplationem. Con-
cedatur ergo, quod contemplatio præcedat actionem,
quandoquidem justis actioni conjunctum est etiam
martyrium.

4 Quomodo Episcopus gregem cum scientia pa-
scere debeat, is aperte potest intelligere, qui Catho-
licam ejus legit Epistolam. Et primum quidem id,
quod est in inscriptione egregium, non est præter-
mittendum: protinus enim, et, ut dicitur, a carce-
ribus, significatur Sancti modestia. Sic autem ha-
bet: Jacobus Dei et Domini Jesu Christi servus,
duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.
Nam cum ei liceret seipsum vocare Apostolum, aut
Episcopum, aut quod majus est, Fratrem Domini,
quibus nominibus ipsum quoque Paulus significavit
scribens ad Galatas; videtur delectari humilioribus,
se esse servum Christi Dei significat tribubus Israel-
lis, vel maxime proprium magistri insigne habens
moderationem, et ea sibi magis placens, quam Epi-
scopatus atque Fraternitatis dignitate.

5 Sed age, nonnulla, quæ leguntur in Epistola,
quantum conceditur, persequamur, per quæ erit ma-
nifesta illius mentis puritas, et accurata doctrina.
Nam cum fuisset in principio Epistolæ, et contem-
plante animi oculo considerasset, ut est consequens,
quod quisquis ad Deum accedit, incidit in tentatio-
nes: (Boni enim principium et radix, est Deus: bo-
num autem, est virtus: Via autem, quæ fert ad
virtutem, est aspera et difficilis, et multa habet ad-
versa: et ideo evenit omnino, ut qui ad Deum acce-
dunt, in res incidant inæquales) exhortatur Sanctos
ad invictam patientiam et numquam cedentem, bo-
nos imitans puerorum præceptores, et qui conven-
ienter legibus decertationis sciunt decertare. Dicit
enim: Omne gaudium existimate, fratres mei,
quando in tentationes varias incideritis, scientes
quod probatio fidei vestræ patientiam operatur: e
[Patientia autem perfectum opus habeat, ut in nullo
deficiatis. Si cui autem vestrum deest sapientia, pe-
tat a Deo, qui dat omnibus absolute, et non expro-
brat. Considera autem, cum quanta hortatur sa-
pientia. Non enim solummodo sustinere, sed etiam
gaudere ingruentibus jubet tentationibus: nec solum
gaudere, sed id etiam omne gaudium ducere. Neque
vero dicit quaslibet tentationes: sed, Quando in
varias incideritis tentationes. Causa autem est:
Scientes, inquit, quod probatio fidei vestræ patien-
tiam operatur.] Deinde subjungit, in fide debere
esse firmitatem, et constantiam, et nullam dubita-
tionem, dicens: Vir animo duplex, est instabilis in
omnibus viis suis.

6 Quod autem postea dicit, quantam cum venu-
state habet etiam profunditatem? Glorietur enim,
inquit, humilis quidem in sua altitudine: dives au-
tem in sua humilitate. Nam cum divitiæ quidem al-
liciant ad superbiam, paupertas autem ad humilita-
tem et animi dejectionem; ille contra jubet facere,
divitem quidem suam constituere altitudinem in mo-
destis actionibus; pauperem vero hoc ipsum existi-
mare dignitatem non contemnendam, si magno et
excelso animo ferat paupertatem. Ita paupertatem
et divitias, quæ sunt sæpe multis materia ad pec-
candum, materiam efficit ad Dei cultum. Deinde
rursus cum sciret, cujus gloriæ, et quam multorum
bonorum sint tentationes conciliatrices iis, qui se
fortiter gerunt, repetens dicit: Beatus homo qui
sustinet tentationem: quoniam cum fuerit probatus,
accipiet coronam vitæ: beatitudine et spe corona-
rum efficiens, ut sint viris bonis acceptæ tentatio-
nes, et eas propemodum tamquam lucrum existiment,
et cum voluptate excipiant.

7 Neque multorum morbum, qui suas defenden-
tes cupiditates, peccatum dicunt esse a natura, et
neque verentur existimare Deum esse causam ma-
lorum, reliquit incuratum: sed tamquam medicus
præstantissimus, auxiliis utens præservantibus,
huic morbo resistit, dicens: Nemo qui tentatur, di-
cat

D
ejus modestia
in inscriptione
Epistolæ,

Gal. 1.

et sinceritate
doctrinæ,

E
qua inculcat
patientiam in
tentationibus,

e

Jac. 1.

F
in divitiis et
paupertate:

non Deo ad-
scribendam
tentationem

A cat : A Deo tentor. Deus enim non *f* tentatur a malis ; ipse autem tentat neminem : unusquisque vero tentatur a propria concupiscentia attractus et inescatus. Deinde concupiscentia cum concepit, parit peccatum : peccatum autem perfectum, parit mortem. Sic vir justus juste judicavit inter homines et Deum : illi quidem suo testimonio tribuens, quod non esset auctor malorum, et linguis loquacibus persuadens, ut tacerent ; efficiens autem, ut homines suam agnoscerent imbecillitatem et sua peccata ; et ut sibi, et non Deo, ascriberent delicta, quæ ex mala consuetudine proveniunt et socordia ; et sic discerent se humiliter gerere, et petere veniam.

8 Præterea videbis Justum sapienter perimentem arrogantiam et superbiam, quæ sequitur bonum recte gestum, et persuadentem Deo potius quam sibi ipsis ascribere, quod fuerit recte factum. Ne erretis igitur, inquit, fratres mei dilecti : Omne donum bonum, et omne datum perfectum, desuper descendit a patre luminum, apud quem non est vicissitudo, nec mutationis obumbratio : volens enim genuit nos verbo veritatis, ut simus nos primitiæ quædam ejus creaturarum. Hæc et exinaniunt arrogantiam, et ostendunt Deum esse datorem bonorum, et esse immutabilem, nec in eum cadere alterationem : quodque is est eximius, si conferatur cum rebus creatis, et maximam videtur gerere curam hominis.

9 Post hæc accedit ad admonitiones, quæ ad mores magis pertinent : Sit, dicens, omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, et tardus ad iram. Si enim velox sermo est cavendus, quanto magis adhibenda est cautio, ne cito irascaris ? Vide autem, quomodo figuram veri exprimit Christiani. Religio pura et immaculata patri et Deo hæc est : Visitare orphanos et viduas in afflictione eorum, immaculatum seipsum conservare a mundo. Ex æquo jubet et a mundo recedere, et ad propinquum accedere : tunc enim vere ac sincere fratrum miserebimur, quando nos separabimus ab affectione in mundum. Dicendo autem, Ne in personarum acceptionibus habeatis, fratres, fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ : tollit id quod fit ad ostentationem, docens ne vivamus ut placeamus hominibus, neque quæramus gloriam ex hominibus, humilia et abjecta cogitantes : sed Deum solum amemus, et ejus quod fit habeamus ipsum laudatorem, et remunerationem ab eo expectemus. Dicendo vero eum legem implere regiam, qui diligit proximum sicut seipsum, excitat ad fratrum dilectionem, ex ejus qui legem tulerat dignitate, sciens hujus præcepti magnitudinem et pulchritudinem : et quod plane legis adimpletio, est dilectio in proximum ; et hoc ipsum est summa bonorum.

10 Quomodo autem movet ad misericordiam ? terrenis immiseriacordi et inevitabili, quod illic est, judicio ? Judicium, inquit, sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam : per hoc concedens, ut misericordia gloriatur plus quam judicium, quatenus illi dat victoriam. Quin etiam ita dicit fidem opus habere actione, sicut corpus eget spiritu : absque ea autem esse mortuam et inutilem, ut non confidamus in eo solum quod credamus, et inaniter gloriemur. Hoc autem probat statim, Abraham et Raab adducens in testimonium : illum quidem, qui cum fide Isaac quoque obtulit : hanc autem quæ speculatores per aliam viam transmisit. Et quid opus est, ut singula enumerem ? Vix ullam pretermisit ex virtutibus moralibus, ad quam non incitaverit virum pium ac religiosum, cum multa probabilitate, gratia ac jucunditate. Is linguæ legem dedit, ut qui et in tempore tacendum, et in tempore dicendum accurate

Maji T. I

doceret. Is paterne docet sequi quidem veritatem, a falso autem abstinere. Porro autem linguam quoque maledicam et calumniatricem plurimum accusat. Et de propinquo clanculum deambulare, aut etiam eum judicare, ab animis hominum procul propulsat.

11 Tuum opus est, o Juste, divites quoque rursus et pauperes admonere : illos quidem, ne confidant in divitiis : hos autem, ut mala ferant patienter, ut qui sint tolerantiae accepturi mercedem, quæ non potest auferri : et illis quidem infidelitatis argumentum divitias objicere, ut qui in eis confidant, et non in Dei sinu, qui numquam exhauritur : his autem, tamquam prophetam annuntiare, quod pro foribus stat is qui judicat. Illud autem, non perjurium solum, sed vel ipsum omnino jusjurandum declinari debere, cujusnam alterius, quam linguæ justæ fuerit admonitio, dicentis : Ante omnia, fratres mei, nolite omnino jurare, neque per cælum, neque per terram, neque ullum aliud juramentum : sit autem vestrum, Certe certe, et, Non non, ne sub judicio decidatis. Eos, qui sunt sereno et tranquillo animo, docet, ut se muniant oratione : eos, qui ægrotant, ut oleo utantur cum oratione Sacerdotis ad unctionem, et id habeant pro morbi medicina, utpote quod oratio, cui opera ferunt auxilium, maxima possit efficere. Quid opus est omnia persequi, quæ hæc continet Epistola, cum eam possit qui velit legere, et illinc haurire tamquam ex fonte, et gustando factis probare, et ita fide dignus esse testis eorum, quæ pulchre dicuntur a Jacobo ?

ANNOTATA.

a Hanc aliquorum Græcorum sententiam supra rejecimus, ostendimusque fuisse filium Cleophæ, qui secundum aliquos erat dicti S. Josephi frater, vel saltem maritus Mariæ, natæ ex amita vel matertera Deiparæ, ideoque dictæ Soror Mariæ.

b Obliam etiam legitur apud Eusebium, unde hic locus acceptus, et ex hoc apud Rufinum atque Nicephorum : verum male hic ponitur Oblias, quasi significet Justum, cum Eusebius sic habeat ἐκλεῖτο Δίκαιος καὶ Ὡβλίᾱς ὁ ἐστὶν ἐλληνιστὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη: quod commodum sensum habet, cum revera Ophlias, juxta Henricum Valesium Hebraice dicatur arx populi. Nicolaus tamen Fellerus lib. 3 Miscellan. sacrorum mallet sic legi, ἐκλεῖτο Σαδδὶν καὶ Ὡβλίᾱμ, ὁ ἐστὶν δίκαιος καὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ: nominabatur Saddic et Ostiam quod est justus et munitio populi.

c Judæos scilicet, Christianorum mysteriorum expertes.

d Græce ad verbum, Adhuc quidem Dominus particeps nobis factus est mysterii secundum carnem, et magnus hic Jacobus tenebat clavum : quæ malui clariori paraphrasi explicare.

e Quæ hic sequuntur, uncis inclusa, desunt in nostro MS. Græco.

f Clarius hoc ex Græco quam quod Latina versio habet : Deus enim intentator malorum est.

CAPUT II.

Synodus Hierosolymis habita. Estimatio singularis apud Apostolos et Judæos. Martyrium.

Porro autem hinc quoque sciri potest, quanta esset ejus auctoritatis et dicendi facultas. Fuit aliquando quæstio Antiochiæ, an deberet eos, qui ex gentibus ad verbum veritatis accedebant, more Moisaico deinceps circumcidere. Fratres ergo, qui erant Antiochiæ, Apostolis commorantibus Hierosolymis permiserunt judicium, Paulo et Barnaba usi mini-

stris

D
AUG. ME-
TAMIR.

Jac. 4 et 5

divitiarum
et paupertatis:

vetat jusju-
randum.

E

F

Act. 15

In concilio
Hierosoly-
mitano præ-
clare disserit:

f
sed propriæ
concupiscen-
tiæ allicienti
ad peccatum,

et omne bonum
a Deo proce-
dere :

docet mores in
conversatione.

Jac. 2.

rectam in
Deum inten-
tionem,

dilectionem
proximorum :

Jac. 3
præscribit
leges linguæ

ad proponendum id de quo quærebatur. Cum quo quæ Hierosolymis erat Ecclesia ad hoc esset congregata, et Petrus primus Apostolorum præses fidei, et jaceret semina pietatis : Viri fratres, inquit Jacobus, Simon exposuit, quomodo primum Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo; et ei consentiunt Prophetæ. Deinde cum subjunxisset verba unius Prophetæ, de iis quæ quærebantur hanc tulit sententiam : Judico ego, dicens, non esse molestia afficiendos eos, qui ex gentibus ad Deum convertuntur : sed scribendum ad eos, ut se abstineant a contaminationibus simulacrorum, fornicatione, et sanguine, et suffocato. Sic dixit, et quod dixerat, deductum est ad effectum : et quod a Jacobo fuerat decretum, scriptum est ab Apostolis, et Ecclesiæ pro forma fuit traditum. Tanta apud Apostolos fuit ejus reverentia.

13 Sed licet etiam audire, quidnam Paulus de eo scribat ad Galatas : Ascendi, inquit, Hierosolymam ad videndum Petrum. Alium autem Apostolum non vidi, nisi Jacobum fratrem Domini; utpote quod res esset magna, et digna quæ mandaretur memoriæ, videre Jacobum. Qualibus autem monitionibus ad Paulum usus sit Jacobus, aperte sciet, qui legerit Actus Apostolorum. Cum nos enim (inquit Lucas) venissemus Hierosolymam, exceperunt nos omnes fratres. Sequenti autem die ingressus est Paulus nobiscum ad Jacobum, et omnes accesserunt presbyteri : quos cum salutasset, exposuit singulatim unumquodque eorum, quæ Deus fecit gentibus per ministerium suum. Illi autem cum audiissent, glorificaverunt Deum, dicens Paulo : Vides, frater, quam multa millia sunt inter Judæos eorum qui crediderunt, et sunt omnes legis æmulatores : de te autem audierunt, quod tu doces a Mose defectionem Judæos omnes, qui sunt in gentibus. Sed fac hoc, quod tibi dicimus : sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se : his assumptis, sanctifica te cum illis, et impende in illis, ut radant capita : et cognoscent omnes, quod quæ de te audierunt, nihil sunt. Oportet autem omnino existimare hæc verba esse Jacobi, ut qui esset princeps illius Ecclesiæ : propterea enim hoc egregie a Luca est additum : Paulus nobiscum ingressus est ad Jacobum. Tantum inter Apostolos tribuebatur Jacobo, et adeo erat clarus, et habebatur in tanto honore, partim quidem hoc habens ex virtute, partim autem hoc nactus ex eo, quod esset Frater Domini.

14 Judas autem, qui Catholicarum septimam scripsit Epistolam, quam ex re seipsum significat, et quomodo facit inscriptionem? Judas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, iis qui sunt dilecti in Deo patre. Non ex imperatoriis et inanibus dignitatibus sibi tantum claritatis tribuunt, qui sunt in mundo splendidi, quantum ille sciebat gloriari ex eo, quod esset et diceretur frater a Jacobi. Si autem est Judæ gloria, dici fratrem Jacobi : quanto est ipsi Jacobo major, quod Christi frater nominetur? Ipse enim solus assecutus fuit hæc privilegia, et dignus est habitus, qui solus b vocaretur frater Domini.

15 Hic ergo magnus et divinus Jacobus erat sanctus (ut sacra dicunt eloquia) ex utero matris suæ. Quamobrem statim post Deum, primum Pontificem, accipit clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ, et solus in Sancta c sanctorum perpetuo ingreditur. Non enim semel, sicut iis, qui legi et umbræ cœlestium serviebant, concedebatur ingressus : sed sic ingrediebatur, ut qui solus posset ingredi propter puritatem. Ingrediens autem, se inclinabat in genua : et populo conciliabat remissionem peccatorum, melius quam Moses : adeo ut instar camelorum ei genua obdurescerent, eo quod ea flecteret assidue :

sic enim nobis Deus, qui homo factus est, orandum tradit. Propter insignem autem justitiam vocabatur. Justus d Oblas, quod lingua nostra significat comprehensionem populi et justitiam.

16 Cæterum, quomodo e Prophetæ prius significaverunt, quidam ex septem hæresibus, quorum dux erat f Ananus, g (Erat autem Ananus tunc sacerdos, quando Paulus appellato Cæsare, Romam a Festo vinctus missus est ad Nerōnem) cum essent frustrati spe insidiarum, quas struxerant adversus Paulum, convertuntur contra Jacobum fratrem Domini. Hæc autem in illum facere ausi sunt. Cum Justum intercepissent medium, petebant ab eo negationem fidei in Christum coram toto populo, et ex ipso sunt suscitati : Dic nobis, O Juste, dicentes, quodnam est h ostium. Ille vero verbum eorum confirmans, et qualis dicebatur Justus volens videri, justam similiter vocem emisit. Hic est, inquit, filius Dei Jesus Christus. Atque nonnulli quidem credebant iis, quæ dicebantur a Jacobo : alii autem minime credebant, et contradicebant, convenienter non rectæ traditioni et errori. Quædam enim hæreses apud Judæos (ut divina dicunt eloquia) neque tenebant resurrectionem, neque credebant Deum venturum, ut redderet unicuique secundum opera sua. Atque multi quidem propter Jacobum relati sunt in numerum credentium : magna autem murmuratio exorta est inter principes Judæorum, utpote quod dicerent Pharisei et Scribæ in periculum venire universum populum, expectantem Jesum Christum.

17 Cum ergo accessissent ad Jacobum : Te valde rogamus, o Juste, dicebant, cohibe populum : in errorem enim inductus est de Jesu, quod ipse sit Christus : et fac, ut iis, qui die Paschæ conveniunt, de Jesu persuadeas, ne de ipso fallantur. Tibi enim nos credimus, et tibi ferimus testimonium, et universus populus, quod sis justus, et personam non accipias : hoc autem testimonium, quod esset justus, et personam non acciperet, ideo illi tribuebant, ut ex hoc Justi nomine eum ad se allicerent, et persuaderent, ut illorum personam acciperet, corruptus assentatione. Ascendens ergo inquit, sta supra templi pinnaculum, ut cernaris a toto populo, et verba tua audiantur : nam propter Pascha conveniunt omnes tribus cum i gentibus. Statuerunt ergo Scribæ et Pharisei Jacobum supra templi pinnaculum, et alta voce dixerunt : Juste, debemus omnes tibi credere. Quoniam igitur populus errat post Jesum, quem omnes scimus passum esse mortem sub Pontio Pilato, nobis enuntia, quid tibi videatur de Jesu.

18 Cum ergo tempus vocaret, ut vir fortis resisteret mendacio, non est cunctatus, neque metu prodidit veritatem : sed et animo et lingua liberrimus, et magnam protinus vocem emittens : Quid me rogatis, inquit, de Jesu? Ipse sedet in cœlo ad dexteram virtutis patris sui, venturus posthac in nubibus cœli, ut judicet orbem terræ in justitia. Cum multi autem fuissent persuasi ab hoc Jacobi testimonio, clamarentque et dicerent, Osanna filio David : Scribas et Phariseos subiit magna ejus, quod factum fuerat, pœnitentia, et inter se dicebant, Male fecimus, qui tale testimonium Jesu præbuerimus. Agendum ergo Jacobum dejiciamus, ut populus metu retardatus non credat Jesu. Cum sic dixissent, magna voce clamarunt : O o, Justus quoque erravit.

19 Cum ergo ascendissent in templi pinnaculum, eum statim dejiciunt. Et ne sic quidem desistentes ab insania, dicebant : Justum obruamus lapidibus. Et cœperunt in eum jaculari lapides, quoniam dejectus non erat mortuus. Sed conversus, (O sanctam animam,

D

d

e

f g

Act. 33

interceptus
a Judæis,

h

fidem Christi
prophetetur :

E

supra pinna-
culum templi
constitutus,

i

F

clamat Jesum
sedere ad
dexteram
Patris.

Dejectus orat,

Idem.

Gal. 1

æstimatur a
S. Paulo,

B

Act. 24

et S. Juda
se fratrem
ejus scribente.

a

b

Primus Epi-
scopus Hiero-
solymis in
Sancto in-
greditur:
c

A animam) figit humi genua dicens : Domine Deus pater, dimitte eis; nesciunt enim quid faciunt; eamdem vocem, quam Stephanus, divinus quoque emit- tens Jacobus. Cum sic ergo eum appeterent lapidi- bus, unus ex sacerdotibus, qui erant filii Recham, filii Rechabim, de quibus fert testimonium Jeremias k propheta, clamavit, dicens : Cessate : quid facitis? Justus pro nobis precatur. Quidam autem ex eis, lapidatur, accepto fuste ex officina fullonis, quo comprimebat vestes, valide infligit ejus capiti : et sic Justus tra- didit animam. Quem acceperunt et sepelierunt prope templum Dei.

Ananus
Pontifex de-
ponitur.

20 Quicumque autem erant, in civitate moderati et probi, et videbantur leges accurate servare, hoc tulerunt graviter, et clam mittunt ad Agrippam, (erat enim is successor tetrarchiæ Herodis) rogantes, ut scriberet ad Ananum, ne talia auderet. Neque enim recte fecisse dicebant, quod fecerat magno Jacobo. Quidam autem ex eis, Albino quoque proce- dentes obviam, venienti Alexandria (ipsum enim post Festum elegit Cæsar procuratorem Judææ) eum docent, non licere Anano absque ejus sententia se- dere in concilio. Albinus igitur, credens iis qui dixe- rant, iratus scribit ad Ananum, minans eum datu- rum poenas admissi facinoris. Rex vero Agrippa, Anano deposito a Sacerdotio, cum fuisset Pontifex non plures quam tres menses, alterum ejus loco constituit. Mala autem extrema invaserunt Judæos post mortem Jacobi : horum testis est Josephus Ju- dæus, qui nihil celavit veritatis.

21 Hæc ita evenerunt, et Sanctus additus est San- ctis Martyr Martyribus, Justis qui Justus erat et nominabatur, quique primus inter Episcopos fuit martyrica corona redimitus. Nam inter Diaconos quidem præcessit Stephanus, inter Apostolos Zebe- dæi Jacobus : nunc autem Pontifex Christum pri- mum Pontificem est secutus : Martyr eum, qui pro universo mundo proprium præbuit sanguinem. Quam multarum divinarum dignitatum quam multæ tibi debitæ sunt coronæ, Discipulo, Pontifici, Justo, Dei fratri, Martyri? qui quidquid boni dixerit quispiam, habet ex abundantia : ad gloriam Patris, Filii et Spiritus sancti, quæ est una et inseparabilis divini- tas, et quam decet omnis honor et magnificentia, nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

ANNOTATA.

C a Cum Jacobo ex matre Maria solus frater Joseph assignatur in Evangelio, dicendum erit Judam fuisse Jacobi fratrem, ex eodem quidem patre Cleopha, sed ex altera matre.

b Interim Christus, Marci 6, vocatur a Nazarenis

frater Jacobi et Joseph, et Judæ et Simeonis. Pau- lus etiam 1 Cor. 9 v. 5 Fratres Domini nominat, Judam verosimiliter et Simeonem intelligens, ex duo- denario numero Apostolorum duos, sed forte minus pro- pinquos : ut Jacobus hic (nam de fratre Josepho, qui potuit ante Christum obiisse, nihil legitur) solus et an- tonomastice Adelphothei gloriosum cognomentum reti- nuerit.

c Græce εἰς τὸ Ἁγίον ἄγιον. Ast Hegesippus, ex quo ista deducta, solum habet : Τοῦτο μόνον ἔχον εἰς τὸ Ἁγίον εἰσέραι. Erat Sancta Sanctorum locus, in quem semel in anno intrabat supremus Pontifex. At Sancta locus, in quem quotidie intrabant Sacerdotes. Et licet S. Jacobus non esset Sacerdos Judæorum, tamen illi sanctitatis existimatio tantam conciliarat auctoritatem, ut intranti in Sancta nullus resisteret.

d Commodius dixisset Saddic et Oblas, ut duplex interpretatio sequens, duplici Hebraicæ voci respon- deret.

e Hegesippus apud Eusebium, hæc verba connectens periodo priori, de honorificis cognomentis Jacobo per Judæos additis, ait, ὥς οἱ προφηταὶ δηλοῦσι περὶ αὐτοῦ, sicut Prophetæ de eo declarant : nec facile est expli- care quos istic Prophetas significet : suspicor applicata ei quædam loca, quæ alias de Messia sub nomine Justi inveniuntur : ut cum dicitur Sapientiæ 2, Opprimamus et circumveniamus Justum.

f Josephus lib. 13 cap. 8 trium dumtaxat hæreseon meminit, Pharissææ, Sadduceæ, et Essenæ : at sep- tem a se prius descriptas in Commentariis hic ait Hegesippus, cui credimus, et Josephum solum tres præ- cipuas nominasse.

g Hic Actorum 23 et deinceps vocatur Ananias, Princeps Sacerdotum.

h Ostium poni videtur pro exitu seu fine : intende- bant enim, ut simpliciter respondendo quod obiisset in cruce, videretur ejus divinitatem negare.

i Non solum quarumcumque tribuum Israelitas, sed etiam gentiles ad diem festum undequaque solitos Hie- rosolymam ascendere, notius ex Evangelio est, quam ut contra Scaligerum probari debeat : cujus etiam scrupulo de gentibus templum non ingredientibus facile satis- facit ipse locus, in eam partem prospectum habens, ad quam gentilibus quoque fas fuerit accedere.

k Ast Rechabitæ, de quibus Hieremiæ 35, ex Ma- dianitis inter Judæos habitantibus erant, uti ex 10 Numerorum liquet; quomodo ergo ex iis Sacerdotes erant? Glossema igitur hoc de suo adjecerit vel Hege- sippus vel Eusebius, eo quod legeretur filius Rechab, adductus in hunc errorem : cum nomen hoc ferre potue- rit etiam ex Aaronis familia aliquis, sicut ex Judæis multi gesserunt nomen Ismaelis, quos ridiculum foret Ismaelitas dicere.

DE S. ANDEOLO SUBDIACONO, MARTYRE IN TERRITORIO GALLIÆ VIVARIENSI.

G. H.
VIDE APP
T. VII MAJI
NOT. 21.

AN. CCVII,

Acta ex MSS.
et apud Bos-
quetum.

Acta vitæ et martyrii S. Andeoli damus ex an- tiquo Legendario nostro, quod aliquot tomis comprehensum nobis comparavimus, ac sæpius deinceps, quia ab hoc mense Majo usque ad finem anni plurimorum Sanctorum res gestas continet, lectori proponemus. Consentiant hisce Actis ea, quæ Franciscus Bosquetus parte 2 historiarum Ecclesiæ Gal- licanæ edidit a pag. 91. Capite primo contenta, legun- tur plane eadem in Actis SS. Andochii, Thyrsi, et Benigni, nobis Autissiodoro submissa a Petro le Venier Pœnitentiario Ecclesiæ Autissiodorensis. Eadem et con-

tenta Capite secundo iterum descripsimus, sed cum ali- qua hinc inde varietate, ex antiquo MS. Trevirensi monasterii S. Maximini : reliqua deerant : sed aderat Prologus, quem ex dicto codice solo damus. Similia Acta, sed plurimum contracta, submisit nobis Ludovicus Nicque Cælestinus Suessionensis. Præterea, quæ jam dicto capite primo describuntur, indicantur etiam in va- riis Actis MSS. apud nos collectis, tum S. Irenæi Episcopi Lugdunensis, ad xxviii Junii dandis; tum SS. Andochii et Thyrsi, ad xxiv Septembris illustran- dis; tum denique S. Benigni, qui colitur Kalendis Novembris.

expungendum
S. Polycarpi
nomen,

ut constant
tempora.

Ad temporum rationem quod attinet, implicatam reddit S. Irenæus, post cuius Martyrium dicitur Andeolus cum sociis missus in Gallias a S. Polycarpo : quæ subsistere nequeunt : cum S. Polycarpus ad annum cxxx vivendo non pervenerit, et S. Irenæus solum passus sit in seculo Christianæ Æræ jam inchoato. Hanc difficultatem si removeas, in reliquis stare posse S. Andeoli Acta censet prælaudatus Bosquetus. Removebis autem, si credere velis, pro aliquo Smyrnensi Episcopo, cuius nomen exciderat e memoria, usurpatum temere nomen S. Polycarpi, eo in Gallia notius quod ejus discipulus fuerit S. Irenæus. Expungo igitur Polycarpi nomen, et Smyrnensis Urbis Episcopum indefinite substituo : tum cum bona lectoris sic præmuniti gratia, tempora advenientis in Gallias Andeoli et pro Christo patientis sic ordinata propono. Anno Severi Imperatoris x, Christi ccii S. Irenæus apparuerit Episcopo Smyrnensi, cuius nomen latet, eumque monuerit ut in Gallias mitteret S. Andeolum, quod eodem ipso anno contigerit, aut aliquanto post. Hic ab sociis se junctus ad sinistram ripam Rhodani, ut mox dicemus, aliquot annis Christi Evangelium annuntiavit, et plurimos convertit. Dein anno Christi ccvii Severus Imperator illac transiit, et S. Andeolum, in fide Christiana constantem, martyrio coronavit : cuius ossa tempore Lotharii Imperatoris ipso revelante fuisse reperta, traditur ab Andrea du Chesne tomo 2 Scriptorum Historiæ Francorum pag. 402.

Memoria in
antiquis
fastis.

3 Hujus martyrii passim meminerunt Martyrologi Latini, excerpto ex Actis ejus elogio : quod apud Adonem tale est : In Galliis territorio Vivariensi, in loco qui vocatus est antiquitus Gentibus, S. Andeoli Subdiaconi, quem misit ab Oriente S. Polycarpus (imo hujus successor) cum Beato Benigno et Andochio Presbyteris et Thyrsio Diacono, ad prædicandum verbum Dei in Galliam. Cujus prædicatione Cæsar Severus comperta, spinosis fustibus crudelissime flagellatum in carcerem trudi præcepit : et alia die productum, cum videret superari non posse, jussit ad similitudinem gladii, de ligno durissimo ensem fieri, et in crucis modum caput ejus scindi. Quod cum factum fuisset, eliso in terram cerebro, gloriosa morte translatus est. Eadem sed magis contracta, habentur apud Usuardum, Notkerum, Bellinum, et alios recentiores, cum hodierno Martyrologio Romano. Omitto nominare Hispanicum Martyrologium Tamayi de Salazar, qui S. Andeoli in Hispaniam pertrahendi auctorem habuit Pseudodexterum : hic vero non aliud fundamentum, quam quod Petrus de Natalibus, post eumque Maurolycus, pro Vivariensi Galliæ territorio expresserint Nivariense, per errorem typographis aut librariis condonandum : quod satis ei fuit ut cogitaret de Nivaria Carpetanorum, ipsa forsan quæ hodie Nieva dicitur, Comitatus indidem appellati caput, Ortelio Nipharia.

Burgum
S. Andeoli.

NOT. 13

Actorum
fides non
omnino maxi-
ma,

4 Joannes Columbi libro de Rebus gestis Episcoporum Vivariensium pag. 8 asserit, locum, qui dicebatur quondam Gentibus, nunc ab illustrissimo Martyre appellari Burgum S. Andeoli : et in ipso visi carcerem subterraneum, qui clausum habuit in vinculis, neque infrequentibus clarere miraculis. Ceterum probare non possum nominis rationem, in Actis num. 18 propositam, quasi a Severi sarcasmate impio, accepissent illud Christiani. Forte Gentii bustum antiquitus appellatus locus, ludendi in nomine occasionem dedit vulgo, ex cuius traditione crediderim conscripta Acta, post decursum plurium seculorum, non absque rhetorico aut potius juvenili ornatu sermonum invicem habitorum, non a cœvo auctore composita. Licet enim n. 14 legam, Hæc ergo quæ in crypta gesta sunt, dum istic attineretur S. Andeolus, custodum relatione cognovimus : non persuademur tamen ea sic cognita esse immediate. Nam ipsamet hæc crypta, sub templo

Martis extracta, antiquitatem non maximam sapit : D quia Christianorum, et quidem jam pacate agentium fuit, non Gentilium, ædificandis templis cryptas substruere : et in fine Capituli allegantur gesta Passionis SS. Benigni, Andochii, Thyrsi, tamquam pridem scripta, quæ tamen non videntur esse vetustissima, ut quæ simili laborent vitio, nominati perperam S. Polycarpi; et concluduntur Acta cum attestatione miraculorum usque hodie perseverantium; et stylus totus conformis Prologo, posteriora sapit secula : Prologus autem ita operose amolitur lectoris fastidium et fabulositatis suspicionem, ut vel solus sufficiat ad elevandam majoris antiquitatis fidem.

5 S. Andeoli socii, videlicet Benignus, Andochius et Thyrsus, in Actis antiquis a nobis Romæ in bibliotheca Patrum Congregationis Oratorii descriptis, dicuntur martyrio coronati, cum defuncto Severo Imperatore successisset Aurelianus, iniquior sicut imperio, ira et malitia. In Chronico Divionensi apud Ismaelem Bullialdum, in Diatriba de S. Benigno pag. 17 habes, quod Imperator Aurelius, qui et Aurelianus vulgo dicebatur, ingressus castrum Divionem, S. Benignum vinctum et cæsum jussit præsentari. Qui ergo in Romano MS. Aurelianus appellatur, est M. Aurelius Antoninus, Severi successor, ab usitato ei vestitus genere cognominatus Caracalla; quem aliquando Gallias petiisse testatur in ejus gestis Ælius Spartianus. Caracalla occiso successit Macrinus, eoque non die postea sublato, M. Aurelius Antoninus Heliogabalus, sub quo in dicto Chronico dicitur S. Benignus occisus. Quæ ad hujus et aliorum diem natalem erunt accuratius discutienda.

Martyrium
sociorum.

E

VITA

Ex variis MSS. collatis cum editione Bosqueti.

PROLOGUS.

Sanctorum Martyrum gesta per ordinem exequi, atque triumphos veraci quidem sed paupere reserare sermone, non tam scriptorilaboriosum, quam legentibus veremur esse laciniosum : Et cum Martyribus dolor vel labor non fuerit supplicia sustinendo; timemus, ne forte legentibus, id ipsum generet fastidium recensendo. Hæc idcirco præmisimus, quia Beati Andeoli Martyris passionem, qui ob gloriam cœlestis regni et nomen Domini nostri Jesu Christi, animam suam ad mortem, et corpus suum non dubitavit ad supplicium tradere, per ordinem scribere, atque ad posteros fidei relatione transmittere, Domino juvante, curavimus : non solum simplici relatione pendentes, quod vel in ipso intrepide usque ad mortem persistente, ac Dominum confitente, dictum gestumque cognovimus; sed et patriam ejus simul et causam deserendi patriam, similiter, ut comperimus, annectentes. Non ergo fabulosum narrare nos aliquis credat, si gesta Passionis ejus, ut diximus, sicuti jam a nobis comperta sunt, proferimus.

F

CAPUT I.

E revelatione iter Smyrna in Gallias.

Igitur posteaquam gloriosus Irenæus Episcopus, fidelissimum pro Christo martyrium consummans, a migravit ad cœlum; b medio noctis fere tempore, c vultu terribili, umbra pacifica, et cum multitudine Martyrum, ad d Smyrnensis urbis Episcopum, a quo doctus fuerat, veniens, ait ei : Agnosce filium quem erudisti, Pater : cognosce, sancte Sacerdos, Irenæum tibi fuisse ministrum. Ecce accepimus promissionem, quam nobis promisit Rex cœlorum et terræ

a
b c

d
Smyrnensis
Episc. a S.
Irenæo per
per visum
monitus

A terræ factor : nihil nobis de promissione sua fraudavit Redemptor noster. Nunc ergo, Pater, audi verba filii tui, et trans mitte duos Sacerdotes, id est, *e* Benignum et Andochium, et Thyrsus Levitam, Galliarum urbibus prædicare, quos nosti virtutibus et sapientia plenos; quoniam oportet eos illic per martyrii gloriam instigante *f* diabolo triumphare. Sed quia in illis regionibus paucitas Christianorum est, præcipe ut baptismatis gratiam populis præbeant. Notum enim tibi sit, sanctissime Pater, quia gens illa inspirante Domino copiose desiderat ad viam veritatis venire, ac deserere idola, et servire Christo. Et cum hæc sancto suo sermone locutus fuisset, rediens ad Martyres dicessit ab eo. Mane autem facto, *g* Episcopus suos alloquitur Fratres, referens eis quæ viderat, et ut felix iter aggrediantur, hortatur simul et monet. Tunc sancti Sacerdotes Benignus et Andochius, una cum Thyrso Diacono, hæc audientes, gaudio magno repleti sunt; et præceptum Christi tam magnum cum omni alacritate suscipientes, ire quo jubebantur disponunt fiducialiter.

eos ad navim deducit :

3 Adveniente vero nocte, vigiliis et hymnis Domino vacantes, et pro tanta visione gratias agentes, B facta luce valedicentes sanctis Fratribus, iter arripere parant. Sanctus autem Episcopus cum lacrymis et gaudio deducens eos usque ad portum, ubi naviculam ascensuri erant, cum ipsis descendit; et valedicens eis ait illis, Angelus Domini comitetur vobiscum, Spiritus sanctus sit in visceribus vestris. Magna vos in cœlis gloria expectat, o piissimi Fratres : vos ergo verbum Domini gentibus prædicate, adventum Christi omnibus annuntiate. Videte itaque ne in aliquo vereamini : multos enim habetis adjutores atque intercessores, qui pro vobis Dominum interpellare non cessant. Et hæc dicens, dansque eis pacem, reversus est. Illi vero ascendentes naviculam, divino favente auxilio, in Corsicam sunt delati : statimque tantæ tempestatis affuerunt procellæ, ut omnes nautæ dicerent, se non solum visu, sed nec auditu tales potuisse comperire. Tunc sancta inter eos erat ista collocutio : Forsitan non omnia, quæ ad divinum pertinent ministerium exhibemus, aut in his locis nos vult divina clementia prædicare : sed quantum cognoscimus, omnes qui in his locis versantur Christiani *h* manifestissimi sunt. Tunc S. Thyrsus taliter suos collegas alloquitur, dicens : Sanctissimi viri, vacemus hac nocte orationi, et studeamus psalmodiæ : forsitan Dominus Jesus Christus revelare dignabitur servis suis, qua ex causa tempestas insidiatur nobis, et videtur esse contraria; feceruntque ita, et illucescente die paululum declinaverunt capita sua somno.

qui tempestate coacti in Corsica subsistere

discunt expectandum S. Andeolum.

4 Tunc S. Benigno beatissimus Irenæus apparuit dicens ei : Carissime frater, in patria ad quam dirigimini paucitas videtur esse Episcoporum, nec facile invenietis qui vobis ad divinum ministerium debeant ordinare solatium : proinde dignum est ut vobiscum ducatis omne officium, ut non una aut duæ civitates de vestris corporibus exornentur, sed multa loca de vestra præsentia possint illuminari. *i* Sustinete ergo hic, donec Frater noster Andeolus Subdiaconus vestro subjungatur itineri. Surgens autem a somno beatissimus Benignus retulit sociis; illi vero Dominum glorificantes atque gaudentes tribus sustinuerunt diebus. Tertia vero nocte veniens ad Episcopum Beatissimus Irenæus, eo schemate sicut et antea, dixit ad eum : Pater sancte, adhuc nobis videtur ut dirigas Andeolum Subdiaconum post Fratres nostros, ut in unum juncti et simul pergentes, Evangelistarum in eis videatur impleri numerus. Mane autem facto Episcopus quæ viderat S. Andeolo narravit. Ille vero hæc audiens, exultans et gaudens dixit ad Episcopum : Pater bone, ne tardaveris im-

plere Domini jussionem, sed quæ tibi præcepta sunt, ut bonus pastor fiducialiter accelera adimplere; ut cum ante Christi tribunal veneris, non solum de tuis meritis, sed et de nostris laboribus gloriaris. Hæc autem B. Andeolo dicente, utrique descenderunt ad portum, ubi eidem navicula divinitus parabatur.

D
EX MSS ET
BOSQUET
Hoc etiam
misso,

5 Tunc talibus eum allocutus est verbis, dicens : Dulcissime Frater, ubicumque ieritis verbum Dei intrepide et incessabiliter prædicate, adventum Christi omnibus annuntiate. O quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium regnum Dei ! Videte ergo ne vos longi itineris frangat austeritas, ne regionum longinquitate turbemini, aut parentum desideriis coacescat cor vestrum. Non vos ullæ minæ, non iniquissimi Cæsaris conturbet impietas : sit in cordibus vestris B. Pauli Apostoli sermo, quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur nobis, et valedicens cum lacrymis dixit ei : Paradisi gloria perfruamini, et ante tribunal Christi reportantes fructum laboris vestri vos ipse excipiat, et in illa felicius justorumque regione associet athletis suis, ubi lux permanet, et vita regnat. Et ascendens B. Andeolus in naviculam, tertia die feliciter sanctorum Martyrum affuit præsentiae; qui pariter gaudentes, ac Domino vota solventes, ascendunt navim, prope-rare cupientes ad Galliam, ubi fuerant destinati. Gratia autem Domini favente celeriter eos ad Massiliam unda maris advexit. Egressi vero ad terram, habito consilio, ad Lugdunensem properant urbem. Cumque venissent reperiunt S. *k* Zachariam Presbyterum, qui ob persecutionis procellam latenter in crypta inter Martyrum sepulcra latitabat : cum quo verbum Domini meditantes, atque in Spiritu sancto gaudentes, Dominum pariter precabantur, ut eorum dirigeret gressus.

prægressisque
adjuncto

E

appellunt,
k

6 Et dum ibidem morarentur, Angelo Domini adveniente, visum est sanctis Fratribus ut B. Andeolum ad *l* Carpentoratensem urbem prædicationis gratia destinarent. Tunc valedicentes sibi ac flentes oraverunt sic : Respice, Domine Jesu Christe, servos tuos in hoc loco nunc peregrinos; et presta, ut quos nunc facit absentia corporalis esse divisos, in conspectu majestatis tuæ reportantes fructus justitiæ facias adunatos. Tunc beatissimi Sacerdotes Benignus et Andochius, una cum Thyrso Diacono, ad Augustodunensem urbem properant festinanter. Quæ autem miro modo de ipsis acta fuerint, gesta Passionis eorum manifeste declarant.

et separantur.

l

F

ANNOTATA.

a Migravit die 28 Junii anno 201.

b In MS. Vita S. Irenæi, a nobis in Archimona-sterio Cisterciensi descripta; et in MS. Vita SS. Andochii, Benigni et Thyrsi, Romæ in Vallicellana reperi-ta, interponitur septimo die post obitum.

c MS. S. Maximini vultu lætissimo, in alio MS. ore pacifico.

d Hic expungimus nomen S. Polycarpi, uti temere usurpatum vel intrusum : huic autem forsitan aptata sunt reliqua, quibus Episcopum, ut suum olim Magistrum, alloquitur Irenæus : nisi hunc dixeris mortuo Polycarpo parseverasse sub disciplina successoris, quem proinde pari jure potuerit appellare magistrum.

e Coluntur S. Benignus 1 Novembris; SS. Andochius et Thyrsus 24 Septembris.

f MS. S. Maximini, de diabolo triumphare.

g Iterum hic et deinceps loco, S. Polycarpus, ponitur simpliciter, Episcopus.

h Fidem in Corsica a S. Paulo Apostolo prædicatam asserit Primus Cabilonen. Episcopus in Topographia SS. Martyrum : estque ipsorum Insulanorum traditio.

i

In MS. S. Max. ista adduntur : quia dies erit, pulchra vestra valde honorentur in terris, et animalia vestra septuplum quam sol fulgere videantur in coelis.

k Zacharias, comes S. Irenæi, eum sepelivit : ac dein factus est Episcopus Lugdunensis; et teste Adone in Chronico, præfuit tempore Paracodis Episcopi Vienne-
nensis.

l Carpentoracte urbs Episcopalis et caput Comitatus Venuxini, in ditione Pontificia Provinciæ inserta.

CAPUT II.

Fides Christi annuntiata. Comprehensio. Vulnera tolerata. Plagæ sanatæ.

Sanctus vero Andeolus ad urbem Carpentoracensem festinans, et per aggerem publicum iter agens, usque ad Rhodanum fluvium pervenit : ibique inventis negotiatoribus, cum ipsis navali evectione usque ad locum, qui a Bergoiate vocatur, descendit; ibidemque substitit; quia diei noctis succedebat initium, mane volens carpere viam, per quam ad locum ubi destinatus fuerat posset accedere. Interim nocte illa non cessavit hospites suos verbo veritatis imbueri, et adventum Domini incessanter prædicare. Mane autem facto non solum incolæ loci illius, sed etiam vicini, fama Sancti hujus cito currente, cognoscentes quæ ab eo salubriter dicebantur, ad audiendum Dei hominem avide concurrebant; ac verbum veritatis ab eodem cum omni exultatione suscipientes, Domino quem cognoscere merebantur, vota vovebant.

8 Dum hæc itaque agerentur, iniquissimus Cæsar Severus ad urbem Valentiam properans, vidit in eodem loco ad audiendum Dei hominem turbas hominum convenire; et interrogans quam ob causam ibidem tam devote utriusque sexus concurreret multitudo, cognovit B. Andeolum Dominum Jesum Christum, Dei Patris filium, voce publica, et adventum ejus in quo judicaturus est vivos et mortuos, omnibus annuntiare. Sed invidus diabolus, tam præclaram Christi lucernam extinguere conatus est. Denique Severus, statim hoc verbo audito, ira cum dæmonio repletus, accersitum eum ad se adduci præcepit; atque ipse, cum omni multitudine quæ secum erat, ad Sanctum Dei interficiendum festinus advenit; et descendens de curru suo, apprehendit lapidem manu sua; tantaque eum invasit furoris insania, ut ante ullam interrogationem Dei hominem in capite crudeliter feriret. Quo facto statim manus illius arefacta est. Tunc nequissimus Cæsar, cum iracundia et furore, dolore constrictus, dixit ad eum : Dic mihi seductor, unde es? aut quod tibi est nomen? vel quare decipis homines bene viventes? et nescio ad quam perfidam sectam vis declinare? Cumque B. Andeolus teneret silentium; conversus ille ad suos, dixit eis. Credite mihi quia magus est iste : nam ex quo de lapide eum attigi, brachium meum torqueri non cessat.

9 Et aspiciens ad Sanctum Dei, dixit ad ipsum : Dic nobis, maledicte, unde es? vel quæ te causa huc venire fecit? S. Andeolus cum omni patientia ac simplicitate respondit : De partibus Orientis ab Episcopo Smyrnensi in istam provinciam cum Dominis et Patribus meis missus sum, ut verbum Dei gentibus prædicemus, et adventum Jesu Christi Dei ac Domini nostri ignorantibus annuntiemus; et recedentes miseri homines ab idolis manufactis, ac desidentes insanam culturam, et imagines quas diabolus ad perditionem animarum adorari persuadet, illum cognoscant esse Deum qui in coelis est, qui nobis omnibus spiritum vivendi et animam contulit. No-

men vero meum si scire vis, Andeolus vocor. Tunc Severus admirans super ingentem patientiam ejus, dixit ad eum : Ergo propter hoc tantum in istam provinciam venisti, ut diis nostris contumeliam faceres, et sequentes te ad tormenta patienda tibi associares? Certe in regionibus istis, vana nescio quæ et superflua prædicando, vitam male finies. Sed audi consilium meum, dimitte hanc sectam, nuper a Christo nescio quo adinventam, qui ista prædicando crucifixus asseritur : tu vero si vis, primus poteris esse in palatio meo, et locupletem te ac splendidum, si mihi consenseris, faciam. Ceterum si in his quæ agis permanere volueris, diversis tormentis faciam te ultimum vitæ tuæ finire diem.

10 Et conversus iniquissimus Judex, interim, dixit ei : Dic mihi per Deum quem colis, si est tibi c acquestus auri et argenti dum ista prædicas? S. Andeolus respondit : Divitiæ nostræ non in auro atque argento, sed in Christi gratia aut ejus regno consistunt. Tunc Severus quasi blando sermone dixit ei : Crede mihi, quia si volueris ad deos nostros converti, et cum humilitate ipsis sacrificium offerre, ditio-rem te et honoratiorem ceteris adstantibus faciam. Nam dii nostri misericordes sunt : cum enim vident contemptores suos ad se cum humilitate reverti, statim omnes culpas et excessus remittunt. S. Andeolus respondit : Ego in ista provincia non aurum et argentum, sed animas hominum acquirere veni, quia rationabilius est illum coli qui cælos et terram, mare et omnia quæ in eissunt, fecit, quam idola muta et surda, quæ tu colendo projiciendus es in ignem inextinguibilem, qui paratus est diabolo, vobis qui consentitis ei. Infelicissime hominum, si tu colendo res vanas animam tuam occidisti, vel hunc simplicem populum non subvertas, sed permitte eum ad viam veritatis venire. Si velles miser cognoscere Creatorem tuum, divitiasistas, quas per tempus habes, in æternum poteris possidere. Sic enim promisit Dominus et Salvator noster, quia quæ homo dereliquerit in hoc seculo, et secutus eum fuerit, cum vita æterna centuplum accipiet in futuro de thesauris ejus. Intellige, infelix, quia hæc quæ colis opera manuum hominum sunt, tua autem ordinatione ad subversionem hominum facta : melius vero faceres si omnium elementorum Factorem cognoscens, ad lumen de tenebris pervenires, et non tot millia hominum tecum deduceres in perditionem : nam et divitiæ tuæ, quas mihi promittis, tecum erunt inter tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium.

11 Tunc iratus Severus jussit eum inversis manibus ad trochleas extendi, ita ut brachia illius arrecta viderentur; atque spinosis vectibus eum crudeliter cædi præcepit, sic vero ut quinquaginta fustes ad instar brachiorum a tergo illius frangerentur. Ille autem extensus dum caderetur, non cessabat Domino gratias agere, dicens : Gloria et laus tibi, Domine Jesu Christe, quia jam initia passionis in me misero et indigno dignaris ostendere. Præsta Rex gloriæ, ut in his perseverans cum victrici corona ante Majestatem tuam merear pervenire; S. Polycarpe, magister meus et amice Christi, gemma splendida, laus et corona mea, ora pro me servo tuo, ut tolerantia roboratus, cum venerim ante tribunal Christi, de tua doctrina et mea in Christo victoria, habeas cum gaudio mecum triumphare. Cum autem omnes illi fustes a tergo ipsius fuissent confracti, d Severus dixit ministris suis, Solvite eum, et quærite locum tenebrosum et squalidum, ubi nullum lumen appareat, ibique eum recludite diligenter, ne forte aliqui de astantibus colloquantur cum eo, et persuadeat aliquos ad suam vanam perfidiam declinare.

12 Tunc unus de militibus, Cerecius nomine, dixit ad Cæsarem : Domine, est in alia ripa fluvii coeptum

Bergoiate
Christum
prædicanti,

a

b
superveniens
Imperator
Severus

c
jacto lapide
ferit, et
punitur.

S. Andeolus
Christi
fidem palam
professus,

non movetur
promissis aut
minis,

c

divitias
ostendit esse
vanas:

F

in trochleis
extensus,
fustibus
cæditur:

d

carceri in-
clusus,

a Sanctis
apparentibus
corroboratur

A cœptum fieri templum invictissimi Martis, sub ipso est crypta constructa, in qua si jubet Magnitudo tua, tutissime poterit iste recludi. Severus dixit: Optimam rem dixisti. Convenit enim utilitati nostræ ut non in tanta constipatione populi maneat, ne verbis suis, ad superstitiosam sectam, quam prædicat, aliquos ingenio suo persuadeat; sed et nos, dum inimicum nostrorum deorum ipsis vinctum præsentare videmur, gratiam eorum maximam possumus promereri. Jubente ergo Severo ductus est homo Dei, et in crypta dæmonibus dedita impie trusus. Vigilantibus vero ante cryptam custodibus, medio fere noctis tempore viderunt lumen immensum deintus, et multitudinem Sanctorum cum beato Martyre colloquentem apertissime audierunt. Hortabantur autem eum dicentes ei: Dulcissime frater, forti animo esto, ne timeas: crastina enim die accipies coronam martyrii. Suscipiet vero ille te, pro cuius nomine gloriosum certamen intrepide suscepisti. Securus ergo esto de promissione Domini, quia te statuet ante conspectum suum, et fulgebis in regno ejus ut sol, et possidebis habitaculum perenne, divitiasque quas nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Recordare ergo Domini nostri

B mandata, quia multa nos pati propter nomen suum promisit: sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

13 Orantibus vero eis ac discedere cupientibus, valedicentes dixerunt ad Martyrem Christi: Ita, frater, cœptum cursum percurrere, ut te Christus cum gloria martyrii et triumphali corona intraportas paradisi excipiat, et ad portum perducatur, ubi naufragium nullum timetur, et ubi periclitationis nullus accedit casus. Sanctus vero Andeolus perfusus lacrymis, precabatur eos dicens: Sustinete obsecro adhuc, sanctissimi viri, quia ex quo ad me loqui cœpistis, et vulnera carnis meæ sanata sunt, et consolationis maximus datus est locus. Orate itaque, Domini mei, ut robur mentis mihi accrescat, ut subsequentibus exemplum dignæ relinquatur provocatio- nis; et gentibus, si in me tolerantiam viderint, credendi aperiatur aditus. Et his dictis, hymnum Domino modulata suavitate canentes, discesserunt ab eo. Hæc ergo quæ in crypta gesta sunt, custodum relatione cognovimus.

ANNOTATA.

C a Bergoiate, Bergoate seu, Barbogate, videtur e regione Burgi S. Andeoli, ad sinistram ripam Rhodani, in Delphinatu hodierno fuisse, ubi mappæ notant la Berreria.

b Circa an. 207, cum per Gallias discederet in Britanniam: quæ porro hic sequuntur de jacto in Sanctum lapide et jacentis brachio arefacto, eo narrantur modo ut suspecta merito haberi possint.

c MS. S. Maximini, acquisitio.

d In MSS. Andainensi et S. Maxim. hæc inseruntur: Cæsar præcepit ministris suis, ut decem subulas calidas in corpore infingerent. Cumque hoc factum fuisset, ipse sanctus Martyr illæsus permansit, laudans et glorificans Deum, qui eum custodivit a pœna. Tunc impiissimus Cæsar, non ferens injuriam, jussit afferri rotam et alligari Sanctum, et sub rota incendi flammam subter eum, et oleum desuper fundi præcepit, ut celerius consummaretur. Sanctus vero Andeolus alligatus est in rota: et cum solveretur rota, conquassavit totum corpus ejus. B. Andeolus aspiciens in cœlum, dixit: Benedicto te, Domine Deus meus, qui in cœlis es: gratias ago Pater meus: Jesu Christe, ne me derelinquas in hoc certamine: sed extende manum. Hæc in dictis MSS. et desunt in aliis MSS. neque eorum mentio fit in Marty-

rologiis. Reliqua porro deerant in MS. S. Maximini.

L
EX MSS. P.
BOSQUE.

CAPUT III.

Martyrium toleratum. Corpus a submersione liberatum et sepultum.

Mane autem facto producit sanctus Martyr a custodibus foras: et dum mora fieret Rhodanum fluvium transeundi, stans beatus Martyr super ripam fluminis, oculis elevatis ad cœlum et mente in conspectu Domini consternatus, oravit ad Dominum, sic dicens: Domine Jesu Christe, quia te toto corde confiteor, et a te auxilium contra inimicum veritatis expeto, in ista hac die suscipe spiritum meum, et in ista fluvii ripa jube requiescere corpusculum meum. Tunc custodes comprehendentes eum, ad iniquissimum Severum in alia ripa fluminis, ad vicum prædictum Bergoiate, ubi pro hac solummodo causa substiterat, perduxerunt. At vero militibus Sanctum Dei foris tenentibus, ingressi seniores eorum ad tyrannum, retulerunt ei omnia quæ viderant, et qualiter cum beato Martyre multitudinem Sanctorum viderint colloquentem. Tunc Severus ait ad suos: Accelerate quantocius; et absque mora interficiatur seductor iste. Nam si audita fuerint quæ vidistis, vel quæ audisse vos dicitis, seditio fiet in populo, et despicientur Dii nostri, et pro nihilo in postmodum habenda est traditio nostra.

Educatus e
carcere

E

15 Procedens vero Severus ad campum non longe a ripa fluminis, jussit Sanctum Dei Andeolum sibi offerri. Ille autem oratione ad Deum præmissa, disruptoque fune, de quo post tergum manus ejus tenebantur ligatæ, elevans dextram manum suam, signaculo Crucis frontem et pectus munivit. Et cum ante Tyrannum cum omni fiducia adstisset, stupefactus Severus in aspectu ejus, intuens simul et admirans dixit circumstantibus sibi: Considerate maleficum istum, et videte qua alacritate corporis et lætitia mentis, nostræ assistit præsentia. Nobis quippe videtur, quod huc usque ad epulas et convivias delictis affluentia consederit. Ecce enim, ut intelligi datur, verbera nostra ipsi omnino non nocuerunt: sed fortio- rem, ut videmus, in omnibus reddiderunt. Sed et ut veritatem me comperisse cognoscatis, aspici- te, et videte quam læto nos considerat vultu. Per invictissimos duos nostros, et nostram juro potentiam, quia maleficus iste est. Sed et quod sentio dico vobis, quia si eum celerius interfici non fecerimus, vereor ne non solum nobis, sed etiam patriæ nostræ aliquod malum immittat.

sistitur
Severo,

F

16 Tali vero tyrannus repletus furore dixit ad B. Andeolum: Dic nobis maledicte, an tantum ad irritandam deorum nostrorum potentiam, vel ad contemptum censuræ nostræ in istam provinciam advenisti? Sanctus Andeolus respondit: Ego jam dixi tibi, quia missus sum cum patribus meis a Smyrnensi Episcopo in istam provinciam, ut verbum Domini nostri Jesu Christi gentibus et cunctis ignorantibus prædicemus: de quibus ignorantibus etiam tu, infelix, prior esse cognosceris. Severus vero hoc audito sermone dixit ad eum; Per magnum Deum Martem, et per victorias ejus juro, quia amplius nec mihi, nec gentibus prædicabis. a Tunc jussit ad similitudinem gladii de ligno durissimo ensem fieri, et in Crucis modum caput ejus crudeliter scindi. Ministri vero tam impiam jussionem explentes, ita caput ejus in crucis modum contriverunt, ut eliso in terram cerebro, vivens in Christo, vitæ fecerit finem: sicque consummans in Domino, ac gloriosum intrepidus complens Martyrium, laudans et benedicens atque glorificans Deum, cum gaudio emisit animam.

et occiditur.

a

*MS. B. 1. 1. 1.
Corpus lapidi
annezum
flumini in-
jicitur :*

A Exanimato vero jam corpore, ac inhumato ad
fluvium spectationem jacente, jussit impiissimus
Cæsar catenam in lapide complumbari; ibique
beatissimi Martyris pedes, jam passione impleta,
constringi: et in Rhodanum fluvium, ne a quocum-
que Christianorum digne sepeliretur, suæ sævitie
satisfaciens, præcipitari: et astans super ripam flu-
minis, cum corpus sanctum ipso præsentem esset ja-
ctum in flumine, quasi jam victor interfecto insul-
tans, dixit: Vade nunc, sicut te facere promittebas,
et prædica gentibus. Ex ipso enim sermone maxime
ad iracundiam impiissimus Cæsar contra Dei San-
ctum excitatus fuerat, quia dixisset ei, Gentibus
prædicare veni. Peracto vero jam scelere, et progre-
diente a vico ipso Cæsare, occurrentes ei Senatores
plurimi interrogabant eum, dicentes: Quid factum
est de homine illo qui legem novam annuntiare ve-
nerat? Ipse vero quasi irridens, elatione et superbia
tumens dixit eis, Gentibus eum prædicare direximus.
Ex hoc dicto appellatum est, nomen loci illius, ubi
corpus beati Martyris sepultum est, Gentibus. **b**
Cum autem corpus Sanctum cum lapide in flumine
fuisset projectum, ita per fluentia fluvii, ipsius guber-
nante dextra Majestatis, in ulteriore ripa recte trans-
iit, ut omnes eum crederent non ob hoc ut lateret
in aqua demersum, sed ad locum ipsum a Domino
fuisse transmissum. Unda vero famulante perductum
est corpus ipsum atque delatum in aridam, quasi
dextris **c** decem et octo ad ripam ipsius Rhodani
fluminis fuisset projectum. Quinta igitur jam adve-
nerat dies, quo ubi nutu Dei jactatum ab aqua fue-
rat Sanctum corpus insepultum, jacebat.

18 Cumque hoc factum incolæ loci illius cogno-
vissent, venientes ad locum mirabantur valde, in hoc
maxime stupentes, quod neque fera aliqua, neque
avis ulla corpus ipsum audebat contingere. Et cum
ad hujus facti spectaculum multitudo hominum con-
venisset; contigit matronam quamdam, nomine Tul-
liam, per **d** agrum publicum eodem præterire die ad
agrum suum, ubi tunc temporis villam cœperat ædi-
bus exornare. Hæc visendi gratia properans, ad
istum pervenit locum: et videns multitudinem ho-
minum circa corpus stantem, stare jussit carpentum
quo vehebatur, et ait famulis suis: Ite quantocius,
et videte quam ob causam ad hunc locum multitudo
ista convenit hominum: sed et de astantibus illic ad
me adducite, ut ipsis referentibus veritatem cogno-
scere possim. Tunc venerunt ad illam de multitudine
illa, ut poposcerat, viri duo. Quos cum illa, ob quam
causam ibidem convenissent, interrogaret; illi dixe-
runt: Peregrinus homo hic jacet, interfectus a Se-
vero, in **e** interiore Rhodani ripa, jactatus autem
ipso jubente in aquam lapide ad pedes ligato; sed
mox catenæ disruptæ sunt, et corpus unda referente
in istam jactatum est ripam. Nunc vero admiramur
valde, quod jacens corpus neque feræ neque aves
omnino contingant: sed et pastoribus referentibus,
miracula alia in isto loco quamplurimis demonst-
rantur. Audiuntur ecce a multis nocte super eum voces
cantantium, cerea quoque ardentia cum magna cla-
ritate quamplures se sæpius vidisse affirmant. Et hoc
nobis inter cetera maximum videtur esse miracu-
lum, cum in hoc loco rapidissimi fluvii prægrandia
saxa aqua videantur devolvi, taliter recte corpus

ejus fuisse delatum. Nunc vero omnes verentur **f** D
persecutionem publicam, vel certe impiissimum Cæ-
sarem, et nullus est qui ei qualemcumque sepultu-
ram audeat dare.

19 Tunc matrona illa, evidentius quæ acta fue-
rant cognoscere cupiens, dixit illis: Rogo vos,
filioli, veracius mihi ut cognovistis dicite: scire enim
ut cernitis, cupio pro qua culpa homo iste interfe-
ctus asseritur. Respondentes duo viri illi dixerunt
ei: Cognosce, Domina, nos tibi veritatem narrare:
Christum Deum esse dicebat, et legem novam quam
Christiani habere dicuntur, in patria ista docere vo-
lebat: ideo zelo ductus Severus, hæc audire non fe-
rens, interfecit eum. Hæc illa audiens apud semet-
ipsam retinuit, et nulli suorum quid animo cogita-
ret aperiens, ad agrum suum quo tendebat velociter
accessit, quia ager ipse in vicino situs esse videba-
tur. Ipsa vero nocte rediens cum fidelibus suis, et
quos probatos in fide Christi habebat, corpus san-
ctum in ipso dignissime sepelivit, ubi se multis et
non paucis vicibus virtutibus plurimis Sanctus ipse
publicavit: in quo loco tantam gratiam Dominus ob-
tentu Martyris sui usque hodie tribuere dignatur, ut
quicumque ibidem tristis advenerit, postulata perci-
piens, cum gaudio revertatur. Martyrizatus est au-
tem Sanctus Dei Andeolus, pro nomine Domini
nostri Jesu Christi, Kalendas Maji; et vi Nonas Maji
per beatissimam Tulliam ibidem, in loco qui vocatur
Gentibus, sepultus, præstante Deo et Salvatore nostro
Jesu Christo, cui et cum Patre et Spiritu sancto,
honor, virtus, laus, imperium in secula seculorum.
Amen.

*et ob fidem
Christi ne-
cem illam,*

sepelitur.

NOT. 14

ANNOTATA.

a In MS. Andainensi ista interponuntur: Sanctus
vero Andeolus oravit ad Deum dicens: Domine Jesu
Christe, qui nobiscum es, et non deseris timentes
te, ostende tua mirabilia, et jube hodie accipi spiri-
tum meum. Et statim vidit S. Andeolus venientem
supra se gloriam Christi, et coronam super caput
suum, et stolam purpuream, et ante ipsum Archang-
elum cum suavitate odoramentorum et incensorum
cum hymnis. Tunc beatissimus Andeolus, ingemi-
scens et respiciens ad cælum, oravit et dixit: Fili
Dei invisibilis et immaculate, qui descendisti de ex-
celsis cælorum, cum multa gloria et virtute et exer-
citu Angelorum, et donasti mihi gloriam immorta-
lem redemptionis, suscipe in hac hora spiritum
meum. Tunc impiissimus Cæsar jussit etc.

b In eodem MS. additur: Et adhæsit hoc nomen
loco illi ab eo die et deinceps: de hac autem etymi-
ratione jam diximus parum verosimilem videri.

c Fateor me non capere vim hujus tam inusitatæ lo-
cutionis: quid si extra aquam spatio 18 palmorum eje-
ctum in terram corpus intelligatur?

d Mallem legere aggerem publicum, uti supra initio
cap. 3.

e Forte legendum ulteriori ripa: nam interior idem
esset quod ceterior: atqui in altera ripa fuerat occisus
Sanctus.

f Idem MS. Verentur publicum edictum ab im-
piissimo Cæsare prolutum, et nullus etc.

*e
in aridam
deseritur:*

*d
a Tullia
matrona.*

*e
cognoscente
miracula,*

DE S. COMINIO SIVE COMICIO

MARTYRE CATANÆ IN SICILIA.

CIRCA AN.
CCLXX.Nomen in Mar-
tyrologiis.Acta in Legen-
dario Lucensi
MS.

sed fabulosa.

Octavius Cajetanus, in suis tomis de Sanctis Siciliae, deplorat sæpius funestas Siciliae clades, a Saracenis aliisque barbaris illatas, per quas plurima monumenta et variae Sanctorum memoriae perierunt, magnæque tenebræ rebus sacris sunt offusæ, confidens aliunde lumen aliquod suboriturum, quod nos subinde conamur accendere. Huc faciet, quod Florentiæ ex MS. Medicææ bibliothecæ Martyrologio, et alio Caroli Strozzi Senatoris, atque ex tertio ibidem per Franciscum de Bonaccursiis Presbyterum anno MCCCLXXXVI edito, eruimus memoriam S. Cominii, de quo ad hasce Kalendas Majas ista leguntur: Apud civitatem Catanensium provinciae Siciliae, passio S. Cominii Martyris sub Claudio Imperatore.

2 Descripsimus nos ex MS. ecclesiae Cathedralis S. Martini in civitate Lucana Passionem S. Comitii Martyris, hoc principio: In diebus illis, in Catinen-sium civitate, Provincia (correctius legerunt alii, Pro-vinciæ Siciliae) in loco qui dicitur inter Primum, sub Claudio Imperatore orta est persecutio Christianorum. Finiuntur eadem Acta his verbis, Celebratur autem natalis ejus pridie Kalendarum Majarum. Hæc tam exigua diei unius et unius litterulæ differentia non persuadet diversos esse, hunc, cujus ista habentur Acta; et eum, cujus mentionem faciunt prædicta Martyrologia, quorum auctores verosimiliter habuerunt præ oculis MSS. alia, in quibus legebatur, non pridie, sed ipso die Kalendarum Majarum. Itaque trium librorum Florentinorum auctoritatem præponentes uni Lucensi MS. (in quo, forsitan propter Kalendas Apostolorum cultu impeditas, Legenda ista ad præcedentem diem retracta fuit) et in medio relinquentes Cominius, an Comitius legi debeat, ipsa Acta daremus hoc loco, nisi ea prorsus indigna nostro opere judicavissemus ad xxx Aprilis: utpote sic scripta, quasi ipse Imperator Claudius, in Sicilia præsens, hominem bubulcum, qualis fuisse Sanctus dicitur, oblato filiae Claudiae matrimonio voluisset a Christi fide avertere, in eaque constantem multiplici tormento tentasset pervertere.

3 Consideratione interim digna putamus Acta ista, non quia veram contineant passionis historiam; sed quia,

ut multa ejusmodi alia, certam quodammodo faciunt veritatem Martyrii, ab ejusmodi nominis Martyre pro Christo obiti, ac vulgo per traditionem crediti, post plura autem secula infelicitè descripti. Hoc autem factum non fuisset, nisi Reliquiæ corporis olim in Sicilia publicum habuissent honorem, vel postea saltem, ad aliquam Hetrusci littoris civitatem delatæ, ibidem suam venerationem obtinuissent: tali enim occasione deprehendimus sæpe medio ævo conscriptas Legendas, ab hominibus piis magis quam doctis; nequaquam absurdum arbitrantibus, exigua historiae semina per traditionem accepta extendere in formam narrationis amplioris, qualem suo quisque animo ex alibi lectis concipiebat.

4 Gallieno Imperatori a militibus interfecto suffectum Flavium Claudium, ad annum CCLXIX narrat Baronius; eumque ostendit fuisse Christianis infensissimum: proinde fieri facillime potuit, ut etiam in Sicilia, sub ejus nomine, Præfectorum aliquis resuscitaret persecutionem, ab Imperatore Valeriano, Gallieni quondam Collega, coeptam, et cum ejus morte non penitus extinctam. In Actis autem SS. Alphi, Philadelphi et Cyrini, Martyrum Leontinorum sub Valeriano, x Maji examinandis, habemus S. Donatum quemdam, ex Judæo Samuele Christianum, qui postea Presbyter ordinatus, rei Christianæ operam haud contemnendam navavit. Cum igitur Leontinis proximi Catanenses sint, potuit ad Donatum illum catecheseos et baptismi causa venisse Cominius sive Comitius, et ab eodem fuisse sepultus, postquam erat decollatus, in loco qui dicitur inter Primum, juxta Pontem lapideum.

5 Ceterum illius loci situm Catanensibus indagandum relinquens, hoc solum dico, solitum Præsidem et Judicem Imperatorum Catanæ residere, qui inde ad vicina loca excurreret et Christianos plecteret; idque cognosci ex cæde Sanctorum LXXV Martyrum Mendensium ab Apophrasio Judice, qui Catanæ commorabatur, morti addictorum, et sectis ferro cervicibus coronatorum temporibus Diocletiani, qui quatuordecim post obitum Claudii Imperatoris elapsis annis regnare cepit. Acta horum Martyrum habet dictus Cajetanus tomo 1 pag. 103, dies autem illorum martyrio sacer est XIII Septembris.

ex quibus ta-
men cultus
antiquus con-
firmari possit,nec non ex
ætate Dona-
ti Presbyteri
qui eum
baptizavit
et sepelivit,ac Sede præ-
sidentiali Cata-
næ constituta.

DE SANCTO MAURO LIBYCO

MARTYRE ROMANO, GALLIPOLI DEPOSITO.

SUB NUME-
RIANOEcclesia et
Abbatia S.
Mauri:

cultus 1 Maji:

Gallipolis, seu Callipolis, urbs Italiae Episcopalis in territorio Hydruntino, ad mure Ionium, exiguo Isthmo continenti adnexa, et scopulis magna ex parte vallata, atque expugnata difficilis, ecclesiam habet S. Mauro Martyri sacram, in cujus territorio versus Neritum, vulgo Nardum, est ecclesia et Abbatia consistorialis S. Mauro dicata; ubi Abbas habet usum mitræ et baculi cum jure conferendi Minores Ordines. Vicinus huic monasterio est mons altissimus, cum crypta ibidem ad mille passus extensa, in qua diversis temporibus aliqui vitam eremiticam duxerunt. Ibidem colitur S. Maurus Martyr primo die Maji, cum magno accursu undique advenientium, uti didicimus ex litteris Cosmi Archipresbyteri Galateni, missis anno MDCXLIV Monasterium Westphaliæ, ad Illustrissimum et Reverendissimum Fabium Chisium, tunc Episcopum Neritonensem et Nuntium Maji T. I

Apostolicum ad tractum Rheni, Legatumque pro pace Monasteriensi, dein Pontificem Romanum, Alexandrum VII vocatum, qui dictas litteras, una cum Vita S. Mauri adjuncta nobis transmisit. Est hæc desumpta ex Menologio Græco antiquissimo, in membranis scripto, et per Martinum Vincenti, Archipresbyterum terræ Calatenæ, linguæ Græcæ peritissimum, anno MDCIII in Latinum versa. Hanc ergo Vitam, ex ipsa charta nobis ab Alexandro VII donata, excudimus, et est hujusmodi.

2 Fuit Maurus nobilissimis ac Christianis ortus parentibus in Libya: sub Imperio Numeriani floruit, et a tenera ætate in sacris litteris enutritus atque edoctus fuit. Adhuc autem adolescens ambos amisit parentes: qui pauperibus erogare paternas atque maternas facultates, longinquas perquirere regiones instituit. Romamque ad Principes Apostolo-

Vita ex Græ-
co translata.E Libia Ro-
mam profe-
ctus,

Corpus frustra persequentibus hostibus.

Callipolim delatum est.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 22.

AN. CCCH

Abellinum
urbs, et
Avellia, seu
Velia dicta,

in hujus
diocesi
Atripalda.

A profectus, a Celerino Duce detentus, atque compellus ad sacrificandum, perseveranter infide Christi permansit propterea martyrium suscepit, atque insepultus diu permansit. Socii vero ejus, qui ex Libya eum secuti fuerant, Christi fideles, furati sunt sancti Martyris corpus. Videntesque ventos prosperos eorum navigationi, condentes illud in arca, acceptoque navigio, in Tiberim prius, deinde ad mare devecti; Libyam, eorum atque ipsius patriam, versus navigare coeperunt. Quod cum perlatus esset ad Celerinum, biremem munitam ad illos insequendos enavigare praecepit, ut eorum temeritatem (quando ejus auctoritatem contempserant) acriter puniret. At post longam insecutionem, in locum Italiae, quem Longobardi coluerant, et praecipue in locum, qui dicitur Ortholithon, quod Latine sonat Rectum-saxum, parvum navigium cum Martyris reliquiis et ejus sociis prius, ac deinde biremis vento et undis delati fuerunt: Libyes autem, qui prius terram attigerant, habita parva temporis opportunitate, suscipientes arcam, in qua Martyris condebantur reliquiae, per ardua montis vel serrae (loci more loquendo) fugientes, ad quoddam antrum deveniunt, ubi se et arcam cum beati Martyris reliquiis condiderunt. At milites biremis paulo post insequentes ad eundem se contulerunt locum; et cum invenissent socios ibidem occiderunt, et beati Martyris Reliquias (ut eis injunctum erat) comburere tentaverunt. Sed contra exuvias servi Dei, vim suam oblitus est ignis: nihil enim nocuit sancto corpori. Peractis his rebus, ministri diaboli ad

suum ducem et principem Romam redire statuerunt atque coeperunt: et cum devenissent ad insulam civitatis Callipolitanae (prope quam Civitatem haec gesta sunt) in mari cum tota bireme submersi sunt, non secus ac Pharao, quando populum Israelis in mare Rubrum insequabatur, submersus est. Nobiles ergo cives Callipolitani, cognita rei veritate, ibidem templum condiderunt ad Sancti martyris Mauri honorem, ac Summi Dei laudem: ibique ejus corpus servatur, ac sociorum duorum, qui pro ejus reliquiis ibidem mortui fuerunt, et Kalendis Maji ejus festum celebratur, sicut Graeca seu Orientalis Ecclesia celebrare consuevit ac solet.

3 Huc usque Acta, quae nobis dubium relinquunt, propriumne Martyri nomen fuerit Mauri, an ab Callipolitanis ipsum ignorantibus, ex communi gentis nomine, aptatum: mentio autem Longobardorum iisdem inserta, per insignem parachronismum (quia pluribus post Numerianum seculis eorum nomen in Italia primum audiri cepit) manifeste docet ipsa esse composita medio plane aeo. Graeca si nanciscamur in fine addentur. Interim nota, quod altissimum illud saxum seu mons Ortholithon nominatus mari imminet, sitque terminus dioceseon Neritonensis et Gallipolensis. At Numerianus Imperator patri suo Caro cum fratre Carino successit anno CCLXXXIII, anno sequenti occisus habuit successorem Diocletianum. Viguit olim in Ecclesia Gallipolitana usus linguae Graecae, ac postmodum diu in more habuit, nunc originis gentisque Graecanae, nunc Latinae per vices Episcopum creare. Ejus Episcopos enumerat Ughellus tomo 9 Italiae sacrae.

D
AUCTORE
G. H.

Usus linguae
Graecae Gal-
lipoli.

E

G. H.

DE S. HYPOLISTO PRESBYTERO, MARTYRE ATRIPALDÆ IN REGNO NEAPOLITANO.

A bellinum urbs est Episcopalis, olim Hirpinorum, nunc Principatus ulterioris (ut ea provincia in regno Neapolitano appellatur) ad Sabatum flumen, apud Montis-Virginis radices posita; abest autem a Benevento Metropoli ad XVI M. P. a Neapoli XXX. Initium et nomen hujus urbis credunt aliqui ab Veliae, Velliae, sive Avelliae urbis finitimae ruinis desumptum. Habemus litteras a Canonicis Atripaldensibus ad nos missas ac singulorum nominibus subsignatas, in quibus asserunt, dicta urbis prope Atripaldam spectari etiamnum antiqua vestigia, integri capacia milliarii. Hanc urbem ingressum S. Hypolistum de quo hic agimus, convertisse octo hominum millia, quos Abellinum hodiernum, licet non ita pridem amplificari coeptum, capere nequiverit. Praeterea in hodierno Abellino non esse montem Capitolinum, ex quo S. Hypolistum praecipitatum Acta indicant; esse vero juxta Atripaldam, inter ruinas dictae Veliae, vulgo nunc Toppolo dictum, et Sabato amni imminuentem, quae magis conveniunt Actis. Verum quia S. Hypolistus sub Diocletiano est martyrio affectus, et memoria Abellini extat multo antiquior, Ἀβελλίων Ptolomæo, et Plinio lib. 3 cap. 11 Abellinates Hirpinorum oppidani, et Frontino de Colonia Abellinum, ducta colonia lege Sempronia; arbitratur nomen Veliae, Velliae, sive Avelliae potius datum ipsis ruinis, per aliquem contemptum, propriumque et integrum nomen ejus olim fuisse Abellinum, remansisseque penes urbem e ruinis extructam.

2 Abellinenses Episcopi vix ulli ante seculum duodecimum numerantur. Aliquis sub Symmacho Papa refertur Timotheus nomine; alter, sed non indicato nomine, in Chronico Fulconis Beneventani; ac tertius Joannes, ad annum MCXXIV relatus, cum suis successo-

ribus apud Ughellum tomo 8 Italiae Sacrae, qui inter alia praemonet ista: Diocesis Abellina, satis ampla, continet oppida decem et novem: inter quae Atripalda, frequentia hominum et Sanctorum Martyrum coemeterio illustris. Hic sub Confessione seu Crypta supra mille et trecentos annos corpora Sanctorum Hypolisti seu Hippolyti ac Sociorum, tum et Sabini Episcopi et Confessoris, ac Romuli Levitae jacuerunt occulta: superioribus vero annis reperta, decentiorem in locum translata sunt. Eorum inventionis atque translationis historiam narrat doctus Bollandus tomo 2 Februarii die XIV. Imo die IX, ubi agitur de SS. Sabino et Romulo, unde quae ad S. Hypolistum spectant infra repetemus.

3 Colunt S. Hypolistum Atripaldenses ut praecipuum Patronum, atque cum iis Ecclesia Abellinensis, ad hasce Kalendas Maji: quo die in pervetusto MS. Martyrologio Romano Ducis Attempstii ista leguntur, S. Hypolisti Martyris. In MS. Vaticano ita: In civitate Avellina S. Ypolisti Martyris, neglecta aspiratione. Ferrarius in Catalogo generali hasce Kalendas ita auspicatur: Apud Abellinum S. Hippolyti Presbyteri et Martyris sub Diocletiano. In Breviario Ordinis Montis-Virginis, a S. Guilielmo (de quo agendum XXV Junii) fundati, anno MDLV Venetis excuso, celebratur festum S. Hypolisti pridie Kalendas Maji, quod hic dies solennitate SS. Philippi et Jacobi impediatur. Iterum Ferrarius in dicto Catalogo generali eundem refert ad diem XI Februarii his verbis: Apud Abellinum in Samnio S. Hippolyti Presbyteri et Martyris, et in notis observat etiam Hippolystrum appellari, itaque scriptum reperitur semper in Actis quae dabimus. Joannes Vincentius Ciarlantis, in memoria historica Samnii lib. 3 cap. 5, arbitratur ob corporis aliquam

ubi S. Hypo-
listi corpus:
F

hujus cultus
sacer 1 Maji,

30 Aprilis,

11 Februarii,
et 17.

A aliquam inventionem aut translationem referri ad dictum XI Februarii. David Romæus, in Indice Divorum regni Neapolitani, conjungit cum SS. Atripaldensibus Sabino et Romulo, et apponit diem XVII Februarii : sed hi seorsim, ut dictum est, referuntur XIV Februarii. Denique S. Hippolyti imago in musivo S. Prisci Capuæ visitur, quæ hujus Hypolisti esse arbitratur Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 370.

Acta in MSS.
triplicia

4 Acta duplicia S. Hypolisti extant in archivio citati monasterii Montis-Virginis, in charta pergamena et caractere Longobardico exarata : quæ inde fideliter extracta, et manu Caroli Antonii Tascennæ Notarii publici signata, et a Joanne Jacobo Jordano a Castello Abbate Generali Congregationis Montis-Virginis approbata, habuit Hyacinthus Rugerius de Atripalda Ordinis Prædicatorum, Sacræ Theologiæ in regali Conventu S. Ludovici Aversæ Professor : a quo eadem aliquot notationibus illustrata accepit Silvester Aiossa, et Capua ad nos transmisit. Neutra admodum antiqua sunt : antiquiora tamen ea quæ damus, et forsitan ante seculum X scripta. Alia, in substantia eadem, verbis deductiora (ut forte pro Lectionibus totius Octavæ ad Matutinum usui essent) non habentur integra, sed solum primæ tres Lectiones : proinde non est visum operæ pretium ipsa dare. Sed nec tertia quædam, Romæ inventa et ex Vaticano Codice 5334 transcripta, visa sunt efferenda in lucem (quamvis secundorum Actorum defectum supplere potuissent, utpote sub eadem fere verborum serie ex ipsis accepta) eo quod in re nihil diversum contineant a primis : scripta cum jam Mons-Virginis religione nova insignis haberetur, ut colligitur exinde quod distantiam loci ab ipso monte explicent in principio. Ordiantur autem hæc ab insigni parachronismo, quo adventum S. Hypolisti in Italiam sic notant : Regnantibus Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, Decio et Grato Consulibus, anno salutis ducentesimo septuagesimo septimo. Exorsus est Diocletianus Imperator totis XXXIV annis post Consulatum Grati et Decii, qui annum vulgaris Æræ CCL signat : Maximianum autem allegit Imperii sui consortem, anno dumtaxat ejusdem Æræ CCLXXXII, regni autem proprii III : quod satis est indicasse, ut appareat, quam male in allegato Actorum ultimorum principio cohæreant singula.

Italica excusa et Compendia indicantur.

5 Vitam Italice scriptam capitibus quinque deluxit Paulus Regius Episcopus Equensis parie prima de Sanctis regni Neapolitani a pag. 555 ad pag. 574. Compendium extat in Breviario dicti monasterii Montis-Virginis, scripto in pergameno anno MCCCCIII, quod itidem inde accepimus : aliud habet Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem XI Februarii.

C

ACTA MARTYRII

Ex vetusto MS. cænobii Montis-Virginis.

Octo millia prædicatione et miraculis ad fidem convertit :

a

Hypolistus Sacerdos ex Anthiochia, divino nutu a Avellinum Samnitorum urbem venit : ubi mirifice Evangelium prædicavit. Cum sacrificium, quod uni Deo debetur, fieri dæmonum simulacris ferre non posset ; magnam gentium multitudinem, Dianæ templo immolantem, ab illa impietate remove conatus, eos ad Christianam religionem est cohortatus. Ejus sanctitatem miraculis notam Deus fieri voluit : dæmones enim effugavit, cæcorum oculos aperuit, varios morbos et insanabiles curavit, solo invocato Jesu Christi nomine. Quibus sane miraculis b hominum millia fere octo fidem Christi susceperunt. Itaque ab eisdem Dianæ templum solatum, una cum ejus simulacro fracto, Christo erectum est. Quo audito innumera populorum multitudo ad eum audiendum confluerunt ; qui auditis ejus verbis ad Christianam religionem conversi sunt. Postea precibus exoratus, Samnium (quod Beneventum dici-

b

tur Samnitorum caput) abiit, ubi et verbis et exemplo Christi fideles ad martyrii palmam adhortatus est ; qui præcepta divinæ legis optime eruditi, uni Deo cœli et terræ reddebant honores.

D
EX MS.

2 Avellinum reversus, ædicolam prope Jovis templum sibi extruxit, ubi assidue prædicabat, die noctuque orationibus intentus. Cum autem in Jovis statua dæmon se responsa daturum negaret, dum ibidem Jesu Christi servus moraretur ; conquisitus inventus est Hypolistus, et alapis percussus, ad senatores Firmium, Fortunatum et Faustinum rapitur ; eique proposita capitali pœna, idolo nisi sacrificaret, libere negavit se dæmonibus eum honorem velle tribuere qui Deo cœli debetur. Quibus verbis commoti Jovis Pontifices, eum sputis et virgis cæsum nonnullis vulneribus plagaverunt : Qui postea vinctis post terga manibus, et ad c montem Capitolinum perductus, in foro dejicitur. Ibi ejus fidei constantia varie tentata est. Cumque idololatræ ipsum orantem circumdarent, Angelus Domini luce clarissima circumfusus apparuit, confortans eum ; qui postea evanuit. Quod magicis artibus Pontifices templi tribuentes, invidia moti suaserunt turbis, ut Hypolistum tamquam magum e medio tollerent. Interea Pontifex quidam ex illis, Batillus nomine, dissolutis ejus manibus, thuribulum ei porrexit, ut Jovis simulacro thus adhiberet. At ipse, dejecto thuribulo ac spreto illorum prava impietate, eos graviter increpavit.

inter tormenta
cœlesti luce
circumfusus,

c

E

3 Hinc accenduntur iracundia gentes, et ab eis sputis, luto, variisque contumeliis afficitur, ac fustibus inhumane percutitur. Qui dum eos hortabatur ut Christo servirent, templum fulgure e cœlo tactum concidit, ac Jovis statua confringitur, et multi eorum opprimuntur. Quo facto majori ira succensi, eum acriter lapidaverunt ; postea ligatis pedibus ad flumen Sabatum usque crudeliter per vallem raptari fecerunt : qui toto corpore lacerato, sacroque capite abscisso, migravit ad Dominum. Sanguis ejus, qui oram fluminis tinxit, aquam eo in loco salutiferam et pisces d mansuetos reddidit. Passus est post Christum natum circa annum e trecentiesimum tertium, Kalendis Maji, Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, Marcellino summo Pontifice.

idololatrarum
templo divinitus
collapso

morti deditur :

d

e

4 Quod ubi perpetratum est, Senatores edisserunt ne quis Martyris Corpus, canibus et feris devorandum relictum, humaret. Sed Deus, qui custodit ossa Sanctorum suorum, duarum mulierum animos disposuit, ut corpus ejus a quo baptizatae erant sepelirent. Quæ nocte intempesta, spreto Senatorum edicto, dilaceratum corpus undique colligere ; et illud sindone involutum, eo in loco per spatium mille passum, ubi nunc Altripalda nobile oppidum condita est, in foveam, quam ligonibus effecerant, sepelierunt. Avellinum postea reversæ, id nonnullis Christianis prodiderunt : qui eo se contulere ut Martyris corpus asportarent : verum per subitum terræ motum et intrinsecum timorem non licuit. Quam ob rem ibi templum post persecutionem Diocletiani Imperatoris condiderunt, et corpus secreto Oratorio infra templi pavementum in marmorea f urna locaverunt : quæ circa tres dies ejus festivitatis Manna g exsudat, quod innumeris confert salutem fidelibus.

corpus feris
objectum, sed
a fidelibus
humatum,
F

manna sudat.

5 h In quo oratorio sive sacello, in progressu postea temporis, corpora Sanctorum Sabini Episcopi et Confessoris, et Romuli ejus Levitæ sepulta sunt. Anno Domini MDCIV Templum vetustum, sancto Hypolisto i dicatum, sumptibus totius communitatis Atripaldæ funditus instauratum, et magnificentissime constructum est.

h

i

ANNOTATA.

ANNOTATA.

a Rogerius mallet Avelliam seu Velliam legi, de qua supra actum.

b Hæc octo millia potuerunt esse etiam ex vicinis locis, et paulatim conversa.

c Asserit Rogerius se anno 1644 observasse fragmenta quædam, velut ingentia saxa templi Jovis, in dicto colle seu monte Capitolino, ideo sic dicto.

d Acta 3 his verbis rem explicant. In loco etiam fluminis Sabati, ubi ejus aquas decollati Martyris sanguis intinxit, aquatilia, alias fugacissima, mansueta esse testantur, et aquam in loco ipso gurgitis jucundior et salubrior esse utentibus asserunt. De præterito tempore nil dubitans Rogerius, de præsentis nihil audet asserere, addit tamen. Franciscus Pascha, Civis meus, retulit mihi, piscatores aliquos id fuisse testatos, nimirum, in aliis ejusdem fluvii partibus aliquando pisces, vulgo Truttas nuncupatos, non potuisse capere: in ea tamen fluvii parte cepisse. At certe, non magni momenti resista mihi videtur: consideratione tamen dignum censeo, quod, saltem circa martyrii tempora, anniversaria nocte festivitatis ejusdem Sancti (ut scripserunt quidam, referuntque alii) lumina quædam, veluti faces accensæ, intus aquam prædicti fluvii cernebantur; in illa nimirum parte, in quam projectum fuit caput sancti Martyris. Aliquid huic simile scribit Ferdinandus del Castillo, 1 parte Historiarum S. Domini lib. 1 cap. 63.

e Annum 303 correxi, quo Marcellinus adhuc Summus Pontifex erat: nunc autem erat annus 306, et jam ante se Imperio abdicarant dicti Imperatores.

f Rogerius mallet legi, in lateritio tumulo seu cementario, quod in simili sit corpus inventum: sed potuit aliquando mutatum fuisse: et marmorum meminerunt Acta 3.

g Idem hunc sudorem attribuit corporibus SS. Sabini et Romuli. Sed cum aliis etiam Ciarlantis supra indicatus de corpore S. Hypolisti illud scribit. Acta 3 satis ambigue loquuntur, In sequenti tempore fabricavere basilicam; et adytum secretius ibidem efficientes, absidam prope altare Martyris construxerunt, et aliorum Sanctorum ex utroque latere composuere sarcophaga. Ex illis autem marmoreis absidæ crustatis, in festo et post festum illius, dein toto ipso triduo ac quibusdam etiam aliis solennibus anni temporibus, guttatim aqua delabatur: qua epotata, languentes ex fide pristinam incolumitatem adipiscuntur. Quomodo autem SS. Sabini et Romuli corpora liquorem emanent, vide accuratè descriptum 9 Februarii fol. 335 num 27 et 28.

h Reliqua nuper videntur adjecta, cum describerentur hæc.

i Ita hic semper scriptum fuerat, ex usu verosimiliter mediæ ævi, quando hæc Acta composita existimo; hoc enim suadet cura notandi num. 1 non tantum annum Christianæ Æræ, sed etiam Romani Pontificis tunc sedentis nomen.

ACTA TRANSLATIONIS

Ex MSS. Abellinensi.

ANNO MDCXXIX, in generali visitatione Illustrissimi Domini Bartholomæi Justiniani, Episcopi Avellinatis et Frequentensis, ob firmam civium traditionem sculptamque in tumulo S. Romuli inscriptionem, qua dicitur ANTE SPECUM MARTYRUM, supplicantibus

Magnificis de Regimine ac Reverendo Canonorum Collegio, licentiam concessit idem Illustrissimus Justinianus in prædicta crypta effodiendi, ut ipsa Martyrum corpora inveniri possent; ipsoquemet Illustrissimo præsentis, aliisque selectis ad hoc personis, inventum fuit ex musivo pavementum, quod initio memorabatur; et super eo parvula quædam, quatuor ad palmos elevata muris, hinc inde testudo, sepulcraque; et in sepulcris Martyrum corpora: quæ tunc non apparebant nisi numero quinque, a dextris ejusdem pavimenti composita. Quibus inventis ultra tunc procedere cives noluerunt: sed, eorum Præsule Illustrissimo consulente ac decernente, amplificare statuerunt cryptam, duas alias illi quas nuncupant alas, Septemtrionem versus, addendo, præter eam quæ pietate ac impensis Principis Camilli versus Meridiem prius addita fuerat.

2 Anno MDCXXXIII, quintadecima die mensis Martii, prædictis additis aliis, ipso Illustrissimo Justiniano, suoque Generali Vicario Joanne Baptista Gripho (præsentis imprimis Illustrissimo Archiepiscopo Tarentino D. Thoma Caracciolo, Præsule tunc Cyrenensi) ad corpus S. Hypolisti, quod in loco, secundum antiquam firmamque traditionem prius indicato seu digitis ostenso, ad ingressum sanctæ cryptæ dextera ex parte ingredientibus occurrente, inventum fuerat, una cum aliis illis juxta ipsius loculum corporibus Martyrum, quæ cum S. Hypolisti corpore videbantur esse numero quinque, effodere facientibus, alia octo Sanctorum corpora inventa fuerunt. Caputque S. Hypolisti, quo suum corpus a quibusdam carere credebatur, ob quosdam referentes illud abscessum tempore sui martyrii dejectum fuisse in flumen Sabati, nimia repertum fuit creta gypsoque involutum: nec multo post subitus illud, gypso pariter et argilla prorsus involuta pars ea funis, sacrosancto cruore conspersi, qua e colle Capitolino ad flumen usque præfatum, ferocis ad caudam tauri, Sanctum Dei virum ferociore raptaverant infideles. Modoque pars illa funis in ampulla crystallina, e crystallo nimirum vulgo nuncupata di Rocca, per Illustrissimum Dominum Thomam Caracciolum Tarenti Archiepiscopum (sicut et eodem tempore annulus aureus, in uno ex duobus Martyrum puerorum tumulo repertus) magna cum devotione servatur: et pro asservando in ea capite sancti Martyris, ut interim theca fieret argentea, conclusum fuit atque statutum.

3 Anno salutis MDCXXXIV, die prima mensis Maji, ad primum ingressum quem fecit possessionis ad oppidum Illustrissimus et Excellentissimus Princeps Franciscus Marinus Caracciolus, Atripaldensium Dux; Illustrissimus et Reverendissimus Episcopus Cyrenensis D. Thomas Caracciolus, Archiepiscopus nunc Tarentinus, Atripaldam venit: ac voluntate et expresso consensu Illustrissimi et Reverendissimi D. Bartholomæi Justiniani, cum Sacrum fecisset, caput sancti Martyris Hypolisti rite et solenniter in argentea theca reposuit; illudque asportari processionaliter per oppidum jussit, quod et fuit executioni mandatum.

5 Corpus autem gloriosi Martyris, et alia duodecim corpora Sanctorum, juxta ipsius loculum reperta, Septemtrionem versus ad ultimæ alæ caput asportata fuerunt; et ligneis in capsulis, loco depositi, collocata super altare: in quo adest nunc icona Sancti ipsius Hypolisti ac sociorum, donec Deo dante decentioribus valeant monumentis asservari.

et capitis:

E

F

ejusdem exaltatio.

DE SS. COLUMBA EJUSQUE SORORE, MARTYRIBUS TURAGII IN LUSITANIA.

G. H.

AN. CCCIII

Ebora distat leucæ spatio templum Deiparæ, Turagium vocant : non longe videntur veteres parietinæ et aquæductus, quo in loco fama est, multos pro Christi fide sanguinem fudisse : quos inter Episcopus cum duabus sororibus animam feliciter egerunt ; quarum una Columba nuncupata. Ubi vero alia cruore terram imbuat, fons statim prosiliit, a nostratibus Fons sanctus appellatus : quamobrem multi adversa valetudine tentati in illo abluuntur. Ita Antonius Vasconcellius in Descriptione regni Lusitaniæ num. 14, et ex eo Ludovicus dos Anios in Horto Lusitanico cap. 17, et Tamagus Salazar ad diem xx Augusti, ad Acta S. Columbæ Virginis et Martyris Conimbricensis. Diem venerationis S. Columbæ ejusque Sororis vulgo Anominatæ, quasi Anonymæ dictæ, assignat Georgius Cardoso in Hagiologio Lusitano hunc primum Maji : at fratrem Episcopum appellat Jordanum asseritque eum coli solitum die vi Augusti, et tempus martyrii addit fuisse annum ccciii imperante Diocletiano.

2 Extat, eodem Georgio Cardoso attestante, Lctionarium antiquum apud Antonium Mendez Priorem Ec-

clesiæ Turagiensis, in quo ista verba de ipsis leguntur : Per prædicationem Vincentii, in triduo comprehensionis ipsius, multas animas Deum acquisivisse. Quare videtur certum multos alios tunc temporis sub Daciano Eboræ martyrium passos fuisse, inter quos Columba et Episcopus ejus frater etc. præcipue ubi dicebatur Cavea Martyrum. Hinc ergo petenda ratio temporis, superius indicata : quæ si vera est, vehementer suspectum mihi redditur Jordani nomen, ne gratis eo fingatur appellatus S. Columbæ frater Episcopus. Hoc enim nullum unquam vocitatum invenio, nisi qui Teutonicæ gentis ac linguæ esset : ipsum certe aut ab origine Teutonicum est, aut ex nomine Latino Gordiani per Teutonicam contractionem formatum. Tale autem non penetrasset in Lusitaniam nisi seculis aliquot post extinctam gentilitatem. Quod Lusitanis proponimus excutiendum, ut aliquid certi ad diem vi Augusti proferri possit. Demum addit Cardoso brevem Relationem martyrii horum impressam esse Ulyssipone, anno mdcxliiv, quam non vidimus. Ante relatus S. Vincentius Martyr Eboensis colitur xxvii Octobris.

E

DE SS. ACIO ET ACHEOLO MARTYRIBUS AMBIANI IN GALLIA.

G. H.

VIDE APP. T.
VII MAJI
NOT. 23

I MAJI

Cultus sacer.
1 Maji

Ambianum, urbs Galliæ Belgicæ antiqua, Episcopalis, et hodiernæ Picardiæ ad Somonam fluvium caput, Sanctos hosce Martyres colit : quorum memoria inscripta fuit antiquo Martyrologii Hieronymiani apographo Corbeiensi, Parisiis excuso, his verbis : Ambianis civitate natalis SS. Agii et Acioli Martyrum. Ex antiquo Martyrologio Ecclesiæ Cathedralis Ambianensis hæc ita solebant annuntiari. Ambianis civitate depositio sanctorum Martyrum Acii et Acheoli. Quæ etiam simili modo referuntur in aliis Martyrologiis MSS. et excusis. Saussayus in Martyrologio Gallicano, hoc eos elogio exornat : Ambianis beatorum Martyrum Acii et Acioli, qui post nobile fidei certamen, ibi multarum opitulationum gloria coruscant.

2 Habemus antiqua Breviaria Ecclesiæ Ambianensis, anno mdl et mdliv excusa : in quibus Kalendis Maji Officium totum fit de Sanctis Apostolis Philippo et Jacobo, postridie autem Kalendarum earundem celebratur Commemoratio Achii et Acheoli Martyrum, sub ritu Semiduplici cum novem Lectionibus : in quibus explicatur hæc sententia, Si Deus pro nobis quis contra nos ; quasi hæc unica vox Martyrum fuisset, inter falsa opprobria et crimina objecta, inter ferrea vincula et carceres, inter ungulas et dilacerationes membrorum : et pro dicti confirmatione adfertur illud Apostoli : quia Deus proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hæc ibi. Festum istud modo translatus esse ad diem iv Maji cognovimus ex Schedis D. Mauritii du Pres, Ordinis Præmonstratensis, inde transmissis.

2 Maji

et 4 Maji.

Corpora a S.
Salvio
condita :

3 Dedimus Vitam S. Salvii Episcopi Ambianensis, ad diem xi Januarii : ubi numero xi ista leguntur : Sed et Sanctos Dei Firminum Episcopum et Confessorem,

Aceum quoque et Aceolum Martyres Christi, in crypta orientali reverenter condidit, et decenter exornavit. Floruit S. Salvius sub initium seculi septimi : Firminus colitur Kalendis Septembris, ab eoque dicitur extractum olim fuisse templum Deiparæ Virginis extra urbem, ad quod postmodum corpus S. Acheoli ex ecclesia S. Petri translatus, tot miraculis claruisse fertur, ut templum sit S. Acheoli deinceps appellatum. Rorico Episcopus Ambianensis Canonicos Regulares S. Augustini anno mlxxxv ibi constituit. Successor Roriconis Gervinus, confirmavit omnia, quæ iste in gratiam S. Acheoli concesserat, et superaddidit præbendam Ecclesiæ Cathedralis B. Mariæ, ita tamen ut tenerentur Clerici S. Acheoli et ipse Prior, pro vicibus suis, hebdomadam implere in Ecclesia Beatæ Virginis.

4 Consuli circa hæc possunt Sammarthani in Gallia Christiana, tam in Episcopis Ambianensibus, quam in Abbatis S. Acheoli, ubi exemplar constitutionis Episcopi Roriconis, e veteri tabulario desumptum, extat : excusum etiam a Luca d'Acherio tomo 2 Spicilegii veterum Scriptorum pag. 601. Primus Abbas hujus cœnobii fuit Deodatus, ut constat ex charta Theodorici Episcopi Ambianensis, qui dictum Prioratum anno mxcxlv in Abbatiam erexit. Reliqua Acta horum Martyrum intercidisse indicavit nobis memoratus ante Mauritius du Pres. Adventus reliquiarum SS. Acii et Acioli, in basilica S. Quintini die xix Maji, memoratur in MS. Martyrologio Lætiensi. Aliquas eorum reliquias asservari in ecclesia Carthusianorum Abbavillæ tradit Ignatius Josephus de Jesu Maria lib. 1 Historiæ Ecclesiasticæ Abbavillanæ cap. 34.

5 Andreas Saussayus, præter supra relata, iterum in Supplemento ista tradit : Carpentoracte natalis sanctorum Martyrum Acii et Acioli, quorum venerandæ exuviae

templum
S. Acheoli

F
cum Abbatis :

Reliquiæ in
S. Quintini,

et Abbavillæ.

An Carpen-
toractæ occisi?

ad Ambianos translatae, insigne templum et
bium, quod ad muros pene civitatis visitur, sub
nuncupatione excitarunt. Hæcibi. Verum mul-
tum timemus, ne nomen Carpentoracte fuerit in aliquo
MS. perperam huc translatus ex Actis S. Andeoli,
quæ supra dedimus, idque Saussayus absque ullo exa-

mine huc transtulerit. Est Carpentoracte urbs Episco- D
palis et caput Venuxini Comitatus, in ditione Pontificia
sub Metropoli Avenionensi, ab Ambianis magna parte
regni Franciæ dissita : eoque minus verosimile redditur,
quod sine antiqui ullius scriptoris testimonio primus as-
seruisse Saussayus invenitur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

QUINTIANO, ELEUTHERIO, SIVE HELEOTHERO, GAGO, ALEXANDRO, ET SATURNINO.

1 MAJI

Apographum Martyrologii Hieronymiani Ep-
ternacense, quod ab initio Januarii tamquam
nostrum produximus, post relatos Apostolos
Philippum et Jacobum, mox hanc classem
Martyrum his verbis subjungit : In Africa Quintiani,
Eleutheri, Gagi, Alexandri, Saturnini. Antiquum
MS. monasterii Richenaugiensis sive Augiæ-divitis
prope Constantiam in Suevia, duos ex eis ita adducit :
B In Africa Quintiani, Eleutherii. In MS. Helvetico
Rhynoviensi solum lego, In Africa Quinti, pro Quintia-
ni. In apographis Martyrologii Hieronymiani Lucensi,
Corbeiensi et Blumiano, prædicti omnes, omisso loco,
Apostolis Philippo et Jacobo quodammodo adjunguntur
et sic exprimuntur : Quintiani, Heleotheri, Gagi, sive
Gaii, Alexandri, Saturnini. Origo erroris, quod pa-
læstra martyrii Africa omittatur, videtur attribuenda
culpæ amanuensium, per quam Hierapolis, ubi S.

Philippus passus est, non Asiæ, uti debebat, sed Africæ
fuerit, adscripta. In Auctario Greveni ad Usuardum
refertur die iv Maji S. Quintianus : quem hunc esse
arbitramur. In MS. Hibernico monasterii Tamacten-
sis memorantur, Quintianus, Eleutherius, Alexander,
Saturninus et Gajus, cum magno consensu aliorum
apographorum. Gagi nomen idem esse quod Caji pluri-
mis exemplis monstrari posset, nisi ea toto hoc opere
passim obvia essent. Eleutherium vel Eleutherum
proprie scribendum, qui superflua aspiratione et di- E
phthongo magis barbara in pluribus MSS. vocatur He-
leotherus dubitabit nemo, qui Græcæ vocis, libertatem
denotantis, usum noverit. De loco, tempore, et martyrii
genere nihil difinite possumus vel per conjecturam
proponere, in silentio et defectu scriptorum anti-
quorum.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

G. H.

APOLLONIO ET EUPHEMIO.

1 MAJI

Relatis Martyribus Afris subjungitur in quatuor
apographis Martyrologii Hieronymiani hoc
par Martyrum, nullo apposito loco, his verbis :
Et alibi Apollonii, Euphemii, sive Eufemi.
Hactenus plures dati sunt Apollonii Martyres, at
nullus Euphemius, quantum recordamur. Sunt aliquot
C in sexu feminæ Euphemiae, ut lector ex Indicibus

Martyrologiorum potest indagare et scire. Apollonius
memoratur in MS. Tamactensi. Quid si Euphemius
huic junctus Euphebius sit, sive Ephebus, et ambo una
cum Proculo relati xv Februarii, tamquam Interamnæ
passi, hic rursum referantur occasione Martyrum In-
teramnensium jam jam referendorum ? F

G. H.

DE SS. PROCULO, PELESTO, AGAPITO, ET MILITIBUS TRIGINTA ET TRIBUS SEU QUATUOR,

MARTYRIBUS INTERAMNÆ

1 MAJI

Interamna, Umbriæ urbs antiqua et Episcopalis,
plures habet Sanctos, pro fide Christi Martyres
effectos : inter quos jam insinuavimus ad diem xv
Februarii a nobis commemoratos SS. Proculum,
Ephebum et Apollonium : Præter hos majorem Mar-
tyrum Interamnensium numerum, eodem aut alio duce
Proculo, exhibet apographum Martyrologii Hierony-
miani Corbeiense Parisiis excusum, sub hac verborum
forma : Interamna milliario sexagesimo quarto Pro-
culi, Pelesti, Agapiti et militum triginta trium. Quæ
cadem sunt in apographis Lucensi et Blumiano, sed
millia seu miliaria notantur LXIII. In apographo Ep-

ternacensi, vitio amanuensium, ita corrupte legitur : Et
Interamnæ militum xxiii (lege milliario LXIII) Pro-
culi, Felisti, Agapiti et militum xxxiv. Qui aliis
antesignamus indicatur Proculus, Agapitus et Feles-
tinus memorantur cum militibus xxvi in MS. Hi-
bernico Tamactensi, item absque militibus solus Pro-
culus in MS. Martyrologio Ecclesiæ Aquisgranensis et
Auctario Greveni ad Usuardum ; sed adjuncto alio socio
his verbis : Item Sanctorum Ammonis Martyris et
Proculi. Prior eorum forsitan est Ammonis monachus
qui cum aliis hoc die refertur a Saussayo et Menardo
in Martyrologio Gallicano et Benedictino.

G. H.

DE S. QUINTINO SEU QUINTIANO, MARTYRE IN ORIENTE.

I MAJI

Apographa quatuor Martyrologii Hieronymiani, supra a nobis memorata, celebrant hunc sanctum Martyrem, sed more solito his paucis verbis : In Oriente Quintini : sed in Epternacensi ecgrapho^o scribitur Quintiani. In MS. Richeno-

viensi legitur In Oriente, sed omisso Quintino, additur Matthæi Apostoli. De hoc inter Prætermisssos egimus. In monasterio Tam lactensi refertur Quintinianus cum aliis XXIII. Quos cocios omittimus indicare in titulo, non satis ausi fidere unico isti MS.

G. H.

DE S. SATURNINA SEU SATURNINO, MARTYRE EMERITÆ IN HISPANIA.

I MAJI

Bemerita, urbium Hispanicarum olim clarissima et amplissima, subministrat nobis ad hunc diem sacram venerationem alicujus Cælitis, sed qualem dixeris, virum num feminam, non satis constat. Antiquissimum apographum Martyrologii Hieronymiani, quod ad Epternacenses spectat, ista habet : Emerita civitate natalis Saturninæ. Consen-

tit MS. Blumianum. At contra duo alia ejusdem Martyrologii apographa, Lucense scilicet et Corbeiense Parisiis excusum, ita habent : Emeritæ natalis S. E Saturnini. Silent Hispani cum Tamayo Salazar : quod horum antiquorum Martyrologiorum non habuerint notitiam.

DE SANCTO SABA, MARTYRE APUD GRÆCOS.

I MAJI

Antiqua MSS. Menæa, quæ Divione apud Petrum Franciscum Societatis Jesu asservari reperimus anno MDCLXII, referunt hisce Kalendis Maji S. Sabam, in fico digitis suis appensum, et sic gloriosa vita functum, et addunt hoc distichon.

Ἦνεγκε καρπὸν πρωϊμένης συκῆς
Κλάδος τὸν χειροδεσμοῖς ἐκκερεμαμένον Σάβαν.
Attulit fructum præmaturæ ficus
Ramus, suspensum e digitis vinctis Saban.

DE SANCTO BATA PERSA, MARTYRE IN MESOPOTAMIA.

G. H.

VIDE ACTA
GRÆCA

I MAJI

Elogium ex
Menologio
Basilii Imp.

Certamen sancti et Sacri Martyris Batæ Persæ indicatur ad hunc primum diem Maji a Græcis, in Menæis excusis et apud Maximum Episcopum Cytheræum, his nudis et jam propositis verbis. At quale illud certamen fuerit, in Menologio Basilii Imperatoris sic exponitur. Fuit Sanctus Martyr Batas ex regione Persidos oriundus, ac fidem Christi a parentibus edoctus, Cum vero trigessimum ætatis suæ annum ageret, relictis patre, matre, uxore, liberis, et omnibus quibus affluebat divitiis, peregre profectus, monasticæ se subjecit disciplinæ : atque in rerum divinarum studio et conversatione versatus, Martyr pro Christi fide occumbere exoptabat. Exorta igitur adversus Christianos persecutio, cum reliqui qui cum ipso erant monachi ex monasterio aufugissent ; ipse solus in eo permansit. Ubi deprehensus ad Præsidem Nisibis abducitur, et ab illo jubetur Christum abnegare, solemque atque ignem adorare. Non assensit : sed summa animi fiducia Christum est professus. Quocirca cum a decem satellitibus ambæ ejus manus fuissent extensæ, ex nimia violentia humeri ejus sunt disrupti. Deinde cum partes genitales funibus essent arcte constrictæ, per terram raptatus est ac virgis percussus. Demum in omnibus plane corporis mem-

bris cruciatus, gladio cæsus occubuit. Huc usque Menologium Basilii Imperatoris : quibus similia habet antiquum Synaxarium Græcum Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis, in quo absque mentione ignis, jubetur adorare solem : et in extensione manuum, dicuntur non solum humeri disrupti, sed etiam reliqua corporis harmonia : demum dicitur, capite ensis ictu amputato, e vita decessisse. Aliquod etiam elogium reperimus in MSS. Menæis Cardinalis Mazarini.

2 In supracitatis MSS. Menæis apud Petrum Franciscum Chifletum, eadem aliquanto latius explicantur, quæ ideo placet addere, et sunt hujusmodi. Memoria sancti Martyris Batæ Persæ. Erat hic ex Perside, a parentibus fidem Christi edoctus. Cum annos ætatis circiter triginta nactus esset, audivit Christum in Evangelio dicentem : Qui non reliquerit patrem et matrem, aut uxorem, aut liberos, aut fratres, aut possessiones, non potest meus esse discipulus. Et repletus Spiritu sancto, ac divino desiderio totus exardescens, reliquit omnia : ac vitam monasticam amplexus, austeram et laboriosam vitam duxit : et omnes monachos in jejuniis et vigiliis superavit : et nulla moderatione adhibita sensuum appetitum domuit : sed omnem custodiam sui adhibens, desiderabat vitam martyrio finire. Persecutione

MS. Synaxario

et MSS. Menæis

Luc. 14, 26

ergo

contra Christianos mota, et omnibus qui cum degebant monachis secundum mandatum, quod vetat seipsum exponere periculo, recedentibus, ipse solus permansit. exoptans martyrio desiderium suum explere. Ibi ergo comprehensus, cum jam annum in monastica exercitatione trigesimum ageret, ductus est ad Jasdich fratrem Barsabanæ, tunc Præsidentem Tzebii. Jussus vero adorare solem, non obediuit : sed magna constantia se Christianum esse pronuntiavit Quocirca manus ejus ambæ a decem militibus tanta cum violentia fuerunt extentæ, ut humeri ejus disrumperentur : dein fustibus percutitur, atque in pudendis partibus fune devinctus a viginti militibus humi jacens pertrahitur. Cumque adhuc in Christi fide profitenda perseveraret, supinus collocatur, et super ventrem magnam lapidum congeriem sustinere cogitur. Denique cum præcordia

ejus et alia infra mamillas corporis membra essent D gladio discissa, capite amputato Martyr occubuit. *Hæc ibi. Est nota Nisibis urbs Mesopotamiæ, nec dubitamus, quin ibidem Tzibium fuerit, nisi hoc per errorem irrepsit pro Nisibi. At quo tempore ibidem vixerint Barsabanas et Jasdich necdum potuimus scire. Factum id postquam Jovianus Imperator, pace cum Persis inita, illis Nisibin an. CCCLXIV concessit. Elogio in eisdem MSS. hoc distichon præmittitur:*

Και τῷ Βατᾷ τρυφέντι κάραν ἔϊφει,
Βατᾷ προπόντως οὐρανοῦ τὰ χωρία.
Etiam rescissus gladio caput Batas,
Ad alta cœli commode accessit loca.

Sed lususest in voce βατὸς (quæ pervium et accessibilem significat) ad nomen proprium Martyris collata : qui lusus Latine exprimi non potuit.

DE SANCTA FLORINA, VIRGINE MARTYRE IN ARVERNIA.

D. P.

VIDE APP.
TOM. VII MAJI
NOT. 24

Memoria a
Jacob
Branche
collecta:

B

Armandus Gerard, Sarlatensis Canonicus, vir perquam eruditus sacræque historiæ studiosissimus, et jam inde a quo nos anno MDCLXII Parisiis vidit, juvando quod molimur operi impense deditus : inter alia subsidia, identidem submissa, curavit etiam ut haberemus Vitas Sanctorum et Sanctorum Arvernæ et Velauni, Gallice collectas atque in tres libros divisas a D. Jacobo Branche, Magno-Priore Conventus Dominae nostræ de Pebrac Ordinis S. Augustini, ac Podii impressas anno 1652. Hic magna cum diligentia deductum reperimus quidquid de S. Florina sciri nunc aut sperari potest, satisque est ad probandum ejus antiquum atque præsentem cultum, quamvis nulli hactenus Martyrologio aut Calendario nomen inscriptum potuerimus reperire. Nam S. Florina, cujus Saussayus meminit in martyrologio Gallicano ad XXII Octobris, tamquam a Ludovico Episcopo Lingonas una cum S. Valeria translata, sub finem seculi XIV aut initio sequentis, e collegio fuit Ursulanarum. De Arverna vero Sancta ita scribit Branche, ex Gallico fideliter Latine redditus.

de ejus officio

2 Nihil de hac Sancta scriptum reperio, præter Orationem Officii in Breviario ecclesiæ S. Juliani Brioudensis, quæ Virginem ac Martyrem colit. Vidi autem ossa ejus in ecclesia Mazoriensi sub diœcesi Claromontana, unius leucæ spatio ultra Ardes, intra capsam querneam valde antiquam et firmiter clausam, longam pedes duos, altam unum, varieque pictam animalibus ac silvis. Ad probandam illius sanctitatem ostendunt incolæ prædium in appendiciis Mazoriæ fundi, cui nomen Ursati, inter Septentrionem et Eurum, desertis Arabiæ haud absimilis, ubi inter alia videtur rupes, alta virgas quadraginta aut quinquaginta, ad cujus pedem Cousa rivulus fluit. In extima valle conspiciuntur rudera veteris ecclesiæ, quæ, sicut et ipsa vallecule tota, nomen S. Florinæ tenent : in quibus varia quoque monumenta sepulcralia numerantur, opere antiquo laborata. Creditur autem ecclesia illa circumjectis vicis parochialis fuisse : eodemque singulis annis, prima die Maji, ipsius Sanctæ reliquiæ deferuntur pompa processionali; eo quod ipsæ solitæ fuerint ultro in pristinum locum reverti; cum translata in Mozariam parochia, ipsæ quoque eo essent translatae : idque durasse dicitur, donec meliori consilio decerneretur pompa ista annua, qua Sancta loco sibi dilecto sistetur. Experientia vero compertum est, quod si ad egressum procedentium fidelium cœlum forte aut

annua processione ferri solito

ad locum ubi olim ecclesiam habuit:

nubilum pluviumvé, aut grandine foetum fuerit, flante subito Borea totum serenetur, ut appareat gratum E Deo esse obsequium quod ejus famulæ exhibetur.

3 Prædicti accolæ credunt antiqua traditione, cujus initium ignoratur, quod Sancta hæc fuerit indidem oriunda : neque tantum causa fidei, sed etiam pudicitiae, persecutionem passa ab infidelibus, castitatis æque ac religionis Christianæ osoribus : e quorum manibus elapsa fugere solebat ab Extourgouxiensi vico (patria verosimiliter sua) ad hanc valleculam, ipsius nomine dictam hodie, per sentes ac rupes pene invias. Accidisse autem semel aiunt, ut cum jam pene manibus insequentium teneretur, ex unius rupis, ad quadraginta vel quinquaginta virgas elatæ, præcipitio saltum per aerem faciens, ibidem impressum reliquerit sinistri sui pedis vestigium; seque trans Cousam stiterit, supra rupem alteram in silva positam, eique pedis sui dexteri vestigium impresserit; prout utrobique etiam nunc cernitur, et gemina cruce defixa notatur.

item de vestigiis geminæ rupi impressis.

4 De modo ac tempore martyrii nihil habet viventium memoria : crediderim post Diocletiani persecutionem, quando Alemanni et Hungari Gallias vastaverunt, atque imprimis Arvernensem Provinciam, floruisse Sanctam. Quidquid autem hic notavi accepi, ipso in loco existens, a Domino Vicario Ardensi, qui me videre fecit Reliquias et imaginem F S. Florinæ, cum prædicta valle ac rupibus ad eandem spectantibus; itemque a Domino Parocho Ardensi, qui præsens adfuit quando Reverendissimus Claromontanus Reliquias Sanctæ visitavit; nec non a Presbytero illius nepote, qui singula ut istic inventa sunt ad memoriam meam scripto exceptit.

Tempus vitæ incertum,

5 Hactenus Branche, qui si ipsam quoque orationem, in Breviario San-Julianensi repertam, curasset nobis descriptam exhibere; non video quid ad diligentiam ab eo collatam addi ultra potuisset. Ad tempus quod attinet, vanum videtur divinare : cum etiam quinto seculo multi in Galliis pagani superfuerint; et, si pudicitiae causa mortem fortassis oppetiit Sancta, potuerit ei corona martyrii etiam serius obtigisse. Florinæ nomen Romanum est, diminutivum a Flora, ut ante occupatas a Barbaris Gallias vixisse illa ibidem potuerit, parentibus Romana lege ac lingua viventibus et utentibus nata; potuerit etiam postea floruisse, in pace ecclesiarum, etiam post Imperii mutationem : nec enim hanc continuo secuta est linguæ ac morum mutatio, præsertim in provinciis a Belgio nostro, unde Franci in Gallias fecere transitum, remotioribus.

æque ac genus et causa martyrii.

NOT. 15

DE SS. JUSTINO, SEU JUSTO, MAGNO, ISICIO, PHOCO, IN NOVEMPOPULANIA.

D. P.

1 MAJI

Bigorra urbs
Episcopalis:

Bigorra regio (cujus populi Bigerri, Bigernones et Bigerniones ab antiquis appellabantur) adjacet Pirenæis montibus, in Novempopulania, ad Aturum fluvium, Comitatus titulo honorata. In ea fuit et Bigorra civitas, urbs olim Episcopalis sub metropoli Ausciensi : cujus mentio fit in antiquis Conciliis unde et notitia Episcoporum quorundam antiquiorum habetur. Ex his Aper Episcopus Bigorritanæ civitatis memoratur in Agathensi Concilio, pro quo subscripsit ab eo missus Ingenuus Presbyter an. DVI. At Concilio Aurelianensi IV interfuit Julianus Episcopus civitatis Bigerricæ, circa annum DXL. Dein sub Guntramno Rege Concilio Matisconensi II subscripsit Amelius, Episcopus Ecclesiæ Bigorritanæ. Ante hos vero Episcopos unus Antomarius nominatur a Sammarthunis in Episcopis Tarbensibus : nam civitas Tarba habetur modo Bigerrorum caput et Sedes Episcopalis. Arnaldus Oihenartus, in Notitia utriusque Vasconie lib. 3 cap. 2, post memoratum Antomarium interponit Faustum et Licerium Fausti discipulum.

2 Verum et Justinum, aliquibus Justum, suggerunt antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa : ex his Corbeïense Parisiis excusum eum cum tribus Sociis ita indicat : Bigorra civitate depositio S. Justinii Episcopi, Magni, Isici, Phoci. Epternacense ista solum habet : Becora civitate S. Justinii. At MS. Blumianum Begorra civitate depositio S. Justi Episcopi. Eadem sunt in codice Lucensi, sed civitas Becora scribitur. In alio pervetusto Corbeïensi necdum excuso sic habetur : Begorra civitate depositio S. Justi Episcopi, Magni. In Appendice Adonis, apud Mosandrum et Rosweidum hæc memoria proponitur : Item depositio S. Justinii Begorra civitate. Idem, citato Adone, indicatur etiam a Ferrario. In ipsa diœcesi Tarbensi, versus Septentrionem, visitur in mappis Geographicis parœcia S. Justinii, probabiliter ab hoc Sancto denominata. de quo videtur locutus S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confessorum cap. 49 his verbis : Infra terminum Beorritanæ urbis, in vico Sexciacensi, S. Justinus Presbiter quiescit : at Martyrologia Episcopum faciunt. Et hæc de S. Justino ejusque Sociis hactenus reperiuntur in antiquis monumentis adservata.

3 Antonius Dadinus Altaserra Rerum Aquitanicarum lib. 4 cap. II, agens de S. Claro, Episcopo et Martyre in eadem Novempopulania apud Lactoram, ex aliqua ejus Vita MS. (quam pro 1 Junii optamus nanscisci) ait eum ab Anacleto Papa ordinatum Episcopum, ad Evangelii prædicationem missum cum sociis Justino, Severo, Gerontio, Polycarpo, Jona, Babilia : dubitat autem an hic sit Justinus, de quo supra egimus. Dubitationem augere posset S. Eulaliæ parochialis ecclesiæ Burdegalæ, ubi legitur vetus inscriptio, ab Hieronymo Lopez in Metropolitanæ suæ Burdegalensis descriptione, his verbis relata : Carolus Magnus hanc capellam fundavit, et retro altare septem corpora sancta imposuit, qui pro fide Christi martyrio coronati sunt, quorum nomina sunt, Clarus, Justinus, Gerontius, Severus, Polycarpus, Joannes et Babilus : addit autem ipse Hieronymus, quod eam omnia singulis annis, Dominica prima post festum S. Clari, in processione solenni circumferuntur. Verum existimo ipsos Burdegalenses facile mihi assensuros, corpora hic dici pro parte aliqua notabili singulorum ; neque tot aliis ecclesiis, ea apud se servari asserentibus probantibusque, controversiam super ipsorum veritate moturos ; quod iterum dicendum erit VI hujus,

Maji T. I

ubi agetur de S. Gerontio. Quantum vero attinet ad S. Justinum et socios ei adnumeratos, venerint ne ii simul omnes eum S. Claro in Galliam, et quo tempore, incertum mihi esse fateor : ipsum tamen Justinum non libenter in duas personas distraherim, nulla certa causa apparente. Quin nec ab hoc diversum esse crediderim eum cui invenitur afficta fabulosissima Vita, et ex Sanctoralibus Bernardi Guidonis impressa apud Philippum Labbe tom. 2 Novæ biblioth. pag. 579, sub hoc titulo, Vita S. Justinii Confessoris, cujus corpus in partibus Vasconie, in vico qui vocatur Partiniacus. Quamvis enim addatur, cujus transitus celebratur pridie nonas Maji ; omnino tamen existimo quod pro die Translationis seu Inventionis supposuerit Bernardus diem transitus, cum neutrum determinaret qualiscumque Vita ; sed solum in fine jubeatur ostendi et legi pridie Nonas Maji, ad confortationem omnium fidelium.

4 Etenim Partiniacensis, non vicus est, sed regiuncula, Comitili insignis titulo, vulgo Perdiac (diversa longe a Partiniaco vulgo Partenay in Comitatu Pictaviensi) pars olim occidua Comitatus Astaracensis, a quo per Arnaldum Comitem in gratiam minoris filii Bernardi rescissa, nomen a partitione videtur obtinuisse. Hæc autem regiuncula, ad extremum versus Bigorram et Tarbam angulum, continet vicum S. Justinii, Sexciacensem Turonensi dictum ; ubi crediderim medio aliquo seculo, occasione inventi elevatique corporis, restauratum fuisse novo fervore Sancti illius cultum. Cumque quam notum antiquitus ejus nomen, tam ignota haberentur vitæ Acta, fuit qui, sive ex male consutis narrationibus, sive ex ingenio suo, compilavit Legendam pridie Nonas Maji, in anniversario restaurati cultus die recitandam, cujus supra meminimus et hic satis est synopsis exhiberi, ut citra operosam discussionem fabulosa esse intelligatur.

5 In hac ergo dicitur Justinus, in civitate Nicomediæ in Oriente, in laeta et opulenta fortuna natus, ex parentibus gentilibus, Christum septennis agnovisse : cumque octennis esset, temporibus Trajani Imperatoris, vocatus ex præscripto ad cultum Dianæ, non modo eum abnuisse sed alios etiam ab eo revocans, jejuniis sese macerare cepisse ; atque parentes suos, cum esset annorum duodecim, una cum turba multa conversos prædicationibus suis, baptizandos duxisse ad S. Athanasium Episcopum : anno vero ætatis decimo quinto vale dicentem suis, die quarto jejunum venisse ad Tribunal Claudium ; a quo exclusus diverterit ad servum ejus Frontonium ; quem una cum uxore, miraculose multiplicatis modicis farina et vino, in fide erudiens, aliis deinde miraculis etiam Claudium ad eandem perduxerit : unde digrediens cum venisset in partibus occidentalibus Gallie, ibidem sumpto baculo cursum cujusdam fluminis percutiendo stitisse, donec ipse et qui sequebantur transirent ; eoque et aliis pluribus miraculis Philosophum Tritunum aliosque plurimos induxisse ad fidem Christianam amplectendam ; veniens denique ad locum sui tumuli ibi plantaverit baculum, qui die vicesima virescens talis permanebit usque in diem resurrectionis omnium justorum, invisibilis tamen et intractabilis pseudopropheta et pseudoapostolus illuc forte accessurus, sicut Virga Moysi quæ manet in monte Sina : promissum autem esse loco, in quo S. Justinii corpus quiescit, ut nulla ibi aura mala, nulla grando, nulla persecutio, nullus impetus hostis aut famis aut sitis inquietudinem faciant.

an is cujus
Vita edita
pro 4 Maji?Quando videtur post
plura secula
corpus inventum,
E

et Vita fabulosa scripta, cujus hic satis est videri synopsis.

F

memoria horum
Sanctorum apud
veteres:an socius
S. Clari?

in Saussayus in *Supplemento Martyrologii Gallicani* ad hunc i Maji ita scripsisset; In castro Bigor-
ræ, quod et Tarbas, ad Atyrum fluvium in Novem-
populania, depositio S. Justi Confessoris, talento-
rum gratiæ multiplicatione gloriosi; rursus ad diem
iv, velut de altero, meminil S. Justinii Natalis, apud
Vicium Partiniacum in Vasconia finibus; qui a pri-
mis Evangelii prædicatoribus Christo per semen
gratiæ regeneratus, concepto ingenti fidei dissemi-
nandæ ardore, pro Domini Servatoris gloria multa
fecit et passus est; demumque sub Trajano confessio-
nem suam nobiliter consummavit. Quæ omnia nitun-
tur notitiæ ex prædicto Sanctotali acceptæ, et melius

deinceps tacebuntur æque ac *Legenda ipsa*; præstat
enim communi sanctis quibusvis Confessoribus cultu S.
Justinum prosequi, quam incerta et fabulosa commenta
sectari. Interim expectabimus ut ex ipso loco, per Aus-
citani nostri Collegii Patres ad quos litteras misimus,
responsum detur de præsentis corporis Sancti statu atque
cultu, et recentioris memoriæ fideique miraculis, si quæ
scripto consignata habentur: addet autem ad cumulum
beneficii, si quis de cultu SS. Magni, Isicii, et Phoci,
quos Corbeicenses MS. socios S. Justino assignat, in ea-
dem regione conetur indagare an uspiam supersit ali-
quis.

D. P.

DE SANCTO BLANDINO, IN TERRITORIO GALLIARUM MELDENSI.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 25

B Andreas Saussayus, in *Supplemento Martyro-
logii Gallicani*, cum de S. Justo sive Justino
Bigorritano egisset, ista subjungit: In terri-
torio Meldensi S. Blandini, itidem Con-
fessoris, qui in ecclesia sui nominis, sita in pago
etiam ab ejus tutela nuncupato, requiescit, co-
liturque frequenti fidelium concursu. In registro
beneficiorum diocesis Meldensis indicatur Capella S.
Blandini in Decanatu Cressiacensi; et ab aliis dicitur,
ad oppido Cresciaco pagus S. Blandini abesse septem
leucis Gallicis: alii eundem ponunt inter Cressiacum
et Faræ-monasterium. Ejus antiquior memoria est in
MS. Carmelitano Coloniae adservato, ex Trecensis

Ecclesiæ usu olim descripto: item in MS. Florario et
Martyrologio Coloniae et Lubecæ anno 1490 excuso:
apud Grevenum etiam, Canisium, et Ferrarium his
ubique verbis: In pago, seu territorio Meldensi S.
Blandini Confessoris. In breviario Meldensi anno
MDCXL excuso præscribitur Commemoratio S. Blandini
Confessoris ad diem sequentem ii Maji, et omnia de
Communi Confessoris non Pontificis recitantur. Ha-
ctenus de hoc Sancto nihil aliud potuimus scire: neque
Magnus Vicarius Meldensis ecclesiæ Dominus C. Pa-
stel, post diligentem inquisitionem in ipso loco factam
ad nostrorum Parisiensium instantiam quidquam reperit,
quo Sanctus hic notior reddi posset.

DE SANCTA ISIDORA, APUD GRÆCOS.

E. P.

A Antiqua MSS. Divionensia Menæa, quæ in
collegio Societatis Jesu apud Petrum Fran-
ciscum Chifletium reperimus, dederunt noti-
tiam hujus Sanctæ Isidoræ, quæ vitam in
pace finivit, et additur hoc distichon.

C Ex γῆς ἀπέπτη πρὸς Μελισσῶνας πόλου
Μέλισσα χριστῶν πράξεων Ἰσιδώρα.
Cœli alveare terris relictis petit,
Velut apes operum sanctiorum, Isidora.

An hæc in Vi-
tis Patrum
laudata?

2 Raderus noster parte i Viridarii Sanctorum cap.
3, ex Vitis Patrum, recitans historiam Anonymæ cu-
jusdam, propter Deum stultæ apud Tabennesiotas,
cujus exiniam sanctitatem sibi divinitus revela-
tam Sanctus Pityrum demonstravit Sanctimonia-
libus Virginibus, ipsam contemptui habere et vexare
solitis: asserit se in MS. Græco bibliothecæ Augustanæ
reperisse, quod illa nuncupata fuerit Isidora. Id si
plura olim exemplaria habuerunt, verosimiliter conje-
ctabimus Menæorum collectores aliquos hunc elegisse
diem, quo annue memoraretur, cum proprium Natalem
ignorarent. Hac enim ratione plerique eorum, quorum
memoriam faciunt vitæ Patrum, propter eminentis san-
ctimoniæ meritum, invenerunt locum in Menæis ac Sy-
narariis, ut saltem disticho uno laudarentur: quamvis
alias de die, loco, ac modo mortis nihil constaret. Ra-
derum secuti sunt Lahierius, Nierembergus, Lancicius,
Scriptores nostræ Societatis: quibus antiquiores testes
alios malle posse producere. Anonymæ autem istius
historiam referens Palladius, Helenopolitanus Epi-
scopus, lib. 8 cap. 42, eam sic concludit: Paucis au-
tem post diebus, cum ab omnibus valde honoraretur

et observaretur, non ferens Beata gloriam qua affi-
ciebatur, clam exiit e monasterio: et quoniam iverit,
aut quem locum subiverit, aut ubi obierit, nemo
cognovit in hodiernum diem.

3 Nullus porro est qui non videat, similitudinem
subvolantis ad caelestia alvearia apes, cum collecto ope-
rum bonorum melle, præcedenti expressam disticho,
cum hoc illius Sanctæ exitu vehementer congruere. F
Itaque non gravabor in fide Raderi, et ejus quem ipse
citat MS. Codicis, ex Anonymo Græco, quem Latinum
fecit Pelagius S. R. E. Diaconus, eandem historiam
plenius et ab origine descriptam huic loco inserere,
quæ in libello 18 n. 19 talis est, inter Vitas Patrum a
Rosweido vulgatas et illustratas lib. 5. Narravit S.
Basilus Episcopus, dicens: Fuit in quodam Mona-
sterio feminarum Virgo quædam, quæ stultam esse
ac dæmonem se habere simulabat: quæ usque adeo
talis ab omnibus per errorem habebatur, ut nec ci-
bum quidem cum ea caperent. Talem siquidem ele-
gerat vitam ut a coquina numquam recedens, totius
illic ministerii impleret officium: et erat secundum
proverbium universæ domus spongia, impletum a
se rebus probans, quod sanctis libris scriptum le-
gimus: Si quis ex vobis putat se esse sapientem in
hoc mundo, sit stultus ut sapiens fiat.

quæ apud
Tabennesiotas
stultam se
simulans,

1 Cor. 3

4 Hæc igitur pannis involutum habens caput, ita
quoque in omnibus serviebat: ceteræ autem Virgi-
nes tonsæ cucullis cooperiuntur. Nulla aliquando
potuit hanc de quadringentis Virginibus videre man-
ducantem; numquam per omne ævum suum sedit
ad mensam: a nulla vel modicam partem panis ac-
cepit

et in magna
austeritate
et contemptu
omnium
vivens,

A cepit, sed micæ tantum detergens ipsarum mensarum et abluens ollas, his solis alimoniis contenta vivebat. Nulli unquam fecit injuriam: nulla ipsius murmur audivit: nulli aut parum aut satis locuta est unquam. Et ecce, cum ab omnibus caderetur, in omnium odio viveret, maledicta omnium sustineret, sancto Pyoterio, cui hoc vocabulum erat, probatissimo viro semperque in desertis viventi, adstitit Angelus Domini quadam die, sedenti in loco Porphyrite, affatusque est his verbis: Vade ad Tabennesiotarum monasterium feminarum, et unam ex ipsis illic invenies habentem in capite coronam: ipsamque cognosce te esse meliorem: quæ dum contra populum sola diebus ac noctibus pugnat, cor ejus numquam a Deo recessit: tu autem in uno loco residens, neque quoquam aliquando progrediens, per omnes urbes animo et cogitatione vagaris.

S. Pyoterio
sanctior esse,

ipso coram
omnibus Sororibus
proffente,

B Statimque ad dictum monasterium venit, et Magistros Fratrum rogavit ut introducerent eum ad habitaculum feminarum. Quem mox illi, ut virum, non solum vita gloriosum, verum etiam et profectionis ætatis, cum fiducia grandi introduci fecerunt. Ingressus autem omnes Sorores desideravit inspicere: inter quas solam illam, propter quam venerat non videbat. Ait autem ad postremum, Omnes mihi adducite, deesse mihi videtur aliqua. Dicunt ei: Unam stultam habemus intrinsecus in coquina: sic enim eas quæ ad æmone vexantur appellant. At ille: Exhibite mihi ipsam quoque, ut eam videam. Quo audito supra memoratam vocare cœperunt. Quæ cum nollet audire, sentiens (ut credo) aliquid, aut fortassis hoc ipsum divina relatione cognoscens, dicunt ei; S. Pyoterius te videre desiderat: erat enim vir famæ ac nominis grandis.

6 Cumque ad eum fuisset exhibita, vidissetque panno frontem ipsius involutam, projecit se ad pedes ipsius dicens, Benedic me: quod rursus ad illius

pedes tunc et ipsa fecit ac dixit, Tu me benedic, Domine. Omnes Sorores obstupuerunt, simul dicentes, Noli. Abba, talem injuriam sustinere, fatuus est enim quam cernis. Et sanctus Pyoterius ipsis omnibus ait: Vos estis fatuæ, nam hæc et vestra et mea est Amma (sic enim vocant illic matres spirituales) et deprecor Deum ut dignus ipsa in die iudicii merear inveniri. Quo audito omnes ad pedes ipsius simul prociderunt, singulæ varia peccata ei propria confitentes. Alia enim abluens sordes catini super ipsam se effudisse dicebat: alia vero colaphis eam sæpe a se verberatam memorabat: alia nares ipsius sinapi impletas a se esse deflebat: ceteræ quoque diversas referebant se ei injurias irrogasse. Pro quibus omnibus Sanctus ille fuis Deo precibus, egressus est.

D
EX VITIS
PATTUM.

et a ceteris
culpam
agnoscentibus
honorata,

7 Post paucos autem dies, non ferens illa tantam sui gloriam, tantoque se nolens Sororum honore cumulari, gravarique se credens excusationibus singularum, egressa est de monasterio illo occulte: et quo ierit, in quem se immiserit locum, vel quo fine defecerit, ad nullius potuit notitiam pervenire. Quis tamen finem illi, licet soli Deo notum, dubitet fuisse sanctissimum? Est autem Tabenna, Nili insula ad extremam Thebaidem, juxta Syenen. Porphyrites autem locus ab Eusebio lib. 8 cap. 18 dicitur esse in eadem Thebaide: et ex Palladii cap. 77 intelligitur omnino inhabitabilis fuisse, in quo vix herbas silvestres ad victum invenire solitus sit Abbas Posidonius. Quod vero attinet ad coronam, quam pro indicio latentis Sanctæ dicitur accepisse Pyoterius, hanc Palladius δὲ δὲ ἀπὸ κατὰ appellat, Gentianus Hervetus redimiculum vertit, et bene: nec enim videtur hic intelligi debere signum aliquod divinitus ostensum Pyoterio, ceteris inconspicuum; sed ipse ille vilis pannus, circum caput contortus quo satis distinguebatur a ceteris, ex usu monasterii cucullatis.

clam sese
subdixit.

E

DE SANCTO AMATORE, EPISCOPO AUTISSIODORENSI IN GALLIA.

G. H.

AN. CCCCVIII

C **P**lurimi Sancti Autissiodorenses suam hoc mense habent venerationem: inter quos sunt sex priores Episcopi, scilicet S. Peregrinus primus referendus ad diem XVI, S. Marcellianus II ad diem XIII, S. Valerius III et S. Valerianus IV, ambo ad diem VI S. Eladius sive Helladius V ad diem VIII, ac dein S. Amator VI, de quo ad hæc Kalendas Maji nobis jam est agendum. Celebris est hujus Sancti memoria in omnibus pene Sacris Fastis Latinis, quorum primum locum obinent antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, ex quibus Epternacense, ante non-gentos aut plures annos exaratum, ista adjuncta habet: Autissiodoro civitate Amatoris Episcopi. Quæ in Lucensi et Blumiano latius hoc modo explicantur: In Gallia civitate Autissiodoro depositio S. Amatoris Episcopi. Titulus Confessoris additus ab Usuardo, Bellino, et aliis, cum hodierno Martyrologio Romano. Alii, et maxime recentiores, ex ejus Actis addunt majora elogia, uti et Petrus de Natalibus lib. 4 cap. 113. Sed præ hisce Fastis antiquum venerationis Ecclesiasticæ testimonium exhibet Basilica, Autissiodori ad ejus honorem et cultum erecta. Extat historia Episcoporum Autissiodorensium, a Philippo Labbe ex antiquis MSS. eruta et tomo primo Novæ bibliothecæ ejus edita, in qua ad Acta S. Aunarii (qui Ecclesiæ Autissiodori præfuit Episcopus circa annum DLXXX) indicantur Litanie ab eo constitutæ, per duodecim mensium capita celebrandæ, hoc ordine: Kalendis Januarii Ba-

Cultus sacer
ex antiquis
Fastis.

Basilica
Autissiodori
constructa.

silica Domini Germani, Kalendis Februarii Basilica Domini Amatoris, Kalendis Martii monasterium Domini Mariani, et sic consequenter. Idem S. Aunarius constituit, a quibus Vigiliæ in Basilica S. Stephani cum Abbatibus celebrentur singulis diebus, hoc modo: Dominica nocte Basilica Domini Germani et monasterium Decimiacense. Secunda feria Basilica Domini Amatoris et monasterium Fontanense etc. In antiquis Breviariis Autissiodorensis Ecclesiæ præscribitur Officium de SS. Philippo et Jacobo Apostolis, cum commemoratione S. Amatoris in Vesperis et Laudibus: eaque memoria continuatur per totam Octavam.

2 Vitam S. Amatoris conscripsit Stephanus, Africanus Presbyter, rogatu memorati S. Aunarii, cujus est hæc ad illum epistola. Dilectissimo atque amantissimo et interno mihi vinculo caritatis connexo Stephano Presbytero, Aunarius gratia Dei Episcopus, in Domino æternam salutem. Tuæ nobis doctrinæ multis jam experimentis comprobata prudentia, compulit nos, quamdam tuis humeris imperiosam superponere sarcinulam; sed eam quæ tibi non sit oneris, sed honoris; nec quæ deorsum iniquo pondere premat, sed quæ potius cælum usque sustollat. Cognitum tibi est, carissime frater, et quæ sit humanarum mentium diversitas, et quemadmodum in studia contraria non solum inane vulgus, verum etiam universa scindatur nobilitas: et quidam quidem prosaico oblectantur stylo, quidam autem

Vitam ejus
petente S.
Aunario Ep.

numeris se rhythmisve ac cantibus versuum sectari fatentur. Ergo, ut omnium votis occurrerem, et nullus suo desiderio fraudaretur, placuit mihi, ut Vitas beatissimorum Confessorum quasdam pedeliberò describens, quasdam vero lege metrica impeditas digererem: ob quam rem obsecro unitam mihi tuæ dilectionis amicitiam, ut beatissimi Germani Episcopi vitam in versuum qualitatem commutare non desistas: Sancti vero Amatoris prosaica modulatione describas; ut sectatores Apostolicæ prædicationis effecti, omnibus omnia efficiamur, et nulli quidquam debeamus, nisi ut invicem diligamus. Individuam mihi caritatem vestram Divina custodiat pietas, venerabilis frater. *Hactenus S. Aunarius; cui præfatus Presbyter hujusmodi responsum dedit.*

3 Domino beatissimo et Apostolicis infulis decorato Patri spirituali, Aunario Episcopo, Stephanus omnium servorum Christi famulus. Decursis litteris Apostolatus vestri, quod sancti desiderii ardor summa alacritate prætendit, luce clarius approbavi. Est ergo devotionis vestræ propositum, virorum opatissimorum Germani et Amatoris floridæ vitæ nobiles actus describi: sed ad eos lepidissimi callis vestridirigatur intentio, qui possunt virtutum lumina æquiparis afflatibus inspicere. Verum eo (cujus iners ingenium gemino rigore torpescit; et lingua balbutiens, faucium inter rancidos cursus squallido sitis impedita rigore, non loquitur, sed potius stridet) quomodo potero divinitus inspirata virorum sanctissimorum munera polito expedire sermone, qui nec privata possum humano casu congesta negotia explicare? Ridiculo, ni fallor, ac inexplicabili ludibrio semet impendit, quisquis ultra virum suarum possibilitatem onus assumit. Nonne ferarum sectatores, si minus captiosa industria formaverit, audax temeritas pessumdabit? Numquam tiro victoriæ monumenta parma, quæ est picta, gestavit, si eum docta veterani exempli manus non instruxit. Numquam etiam aeris sibi concessum patulum iter ales tutius resecauit, cui prævia dux penniger mater non fuerit. Jacebit profecto fluctuum elisione truncatus, quisquis suæ procacitatis fisus auctoramento, indocilem ratis dexteram ingerit clavo. Sic unusquisque in diversum imperitiæ hamo inscinditur, si doctorum favoribus minime adjuvetur. Ego, beatissime vir, quæso, ut illa mihi culmen apicis tui imponat quæ facile me posse perficere non dubitat; si tamen et in hoc opere, quidquid illepide aut infacete rustica garrulitas digesserit, æquanimiter feras, aggrediar; et faciam quæ paterna infert ac jubet auctoritas.

C Vale in longum tempus, Domine Papa. *Hæc Stephanus.*

4 Comparavimus nobis *Legendarium* pluribus tomis in pergamento conscriptum: sed, quod hactenus indoluimus, defuerunt *Acta Sanctorum* ad quatuor priores menses spectantia: nunc vero usui nobis esse incipiunt, dum exhibent *Acta Sanctorum* ad Majum et sequentes septem menses pertinentia: ex quibus, et duobus aliis codicibus nostris satis antiquis, item alio monasterii S. Mariæ Bonifontis, *Vitam S. Amatoris* damus: quam eandem reperimus in MS. membrano *Serenissimæ Christianæ Sueciæ Reginæ* numero 81 signato, item in MS. Nicolai Belfortii, quæ cum nostris MSS. conferre non videbatur operæ pretium, cum passim occurrere eandem cognovissemus ex *Catalogo Codicis MS. et plurium aliorum*. Petrus le Venier *Pœnitentiarius Ecclesiæ Autissiodorensis* (cujus humanitatem et eruditionem ipsi Autissiodori anno MDCLXII experti fuimus, et illustrem ejus bibliothecam sumus admirati) habet eandem *Vitam* in tres partes distributam, cujus prior capite primo concluditur, duas sequentes partes, in duo capita singulas dividimus. Censet vir iste summi judicii, scriptam eam

esse a supra memorato Stephano Africano Presbytero: D et huic sententiæ libenter subscribimus. Auctor porro videtur, ex subministrata Actorum materia, accurate selegisse ea quæ reperit magis authentica. Ita quæ numero 18, 22, 24, 25, et 27 referuntur, desumpsit, ex *Vita S. Germani* successoris, servatis verbis Constantii Presbyteri, dictæ Vitæ auctoris, quam hic integro seculo citius, id est circa annum CCCCLXXX, conscripserat.

5 *Varia ejusdem Vitæ extant compendia, in quorum aliquo, id quod Historiæ Episcoporum Autissiodorensium inseritur, cum hac post miraculorum narrationem clausula, Ut liber de Vita illius editus manifeste declarat. Quæ ibidem de tempore Sedis adjunguntur, mox examinabimus. Aliud compendium habemus ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, cui non absimile extat Colonia apud Patres Carthusianos; ex quo partem priorem, et quidem stylo mutato, edidit Laurentius Surius; pro reliquis lectorem amandat ad Vitam S. Germani. Tertium censeri posset, quod monachus Altissiodorensis profert in sua Chronologia, Parisiis anno MDCIX excusa folio 55 et 60; quod descripsit Bellocensis lib. 20 cap. 13. Quartum compendium ipsi Autissiodori descripsimus ex MS. perantiquo Carnotensi, quod plurimum laudabat, qui nobis communicavit Georgius Viola, monachus Autissiodori ad S. Germanum, vir in antiquitate historica eruditus: quod quia illustre est Sancti encomium, et aliqua alibi non indicata continet, instar*

Extant varia ejus compendia.

E

6 S. Amator, Autissiodorensis Episcopus, in juvenili ætate litteris optime eruditus, coactus est a parentibus virginem quamdam desponsare. Sed cum tempus copulationis urgeret, se mutuo exhortantes, votum virginitatis fecerunt. Et ecce Angelus adfuit, qui duas eis coronas attulit, propositum laudans, et ad perseverandum exhortans. Porro puella Virgini cœtui se tradidit, Amator vero in Clericatu tanto præconio canduit, ut post excessum S. Elladii mereretur in Pontificatu constitui. Factus ergo Pontifex multis effulsit miraculis; cæcos illuminans, paralyticos curans, mortuos etiam ad vitam reducens. Cum autem multos subjecisset jugo fidei, tum exhibitione miraculorum, tum ex instantia prædicandi; videns parvam adhuc ibi esse basilicam, nec posse capere Christianorum multitudinem tam ingentem; petiit a quodam Autissiodorensi cive, Rupilio nomine, ut sibi concederet domicilium, quod intra claustrum urbis habebat amplum et excelsum: et statim abnegavit. Sed non multo post gravissime infirmatus, Sancto annuit quod rogarat. Tunc vir Dei eandem domum Basilicam consecravit, in qua postea S. Germanum tonsoravit. Hæc est hactenus basilica, in honorem Proto-martyris Stephani Christianis populis frequentata, quam D. Willelmus, ejusdem civitatis, postea Parisiensis, Episcopus, destruens, ecclesiam mirabili opere fabricare incepit anno Domini MCCXV. Amator denique febre correptus, cum sibi imminere obitum præsensisset, Clerum et populum convocans, thronum Pontificalem ascendit: et inter manus obsequentium Clericorum emisit spiritum: quem quidem beatum spiritum viderunt multi in specie columbæ ab Angelis in cœlum deferri.

Aliquod Vitæ clogium.

F

7 Ad ordinandam vitæ a S. Amatore ductæ chronotaxim, circa mortem ejus unicus character temporis offertur in Actis infra num. 31; ubi dicitur defunctus Kalendis Maji feria quarta. Ergo non anno CCCXXI, ut Monachus Altissiodorensis et alii post eum scripserunt: tum enim Kalendæ Maji inciderunt in diem Dominicam, littera Dominicali B. Non etiam incidit obitus in annum præcedentem, xx istius seculi; quem Samarthani sub dubio indicarunt cum anno CCCXXVIII; quæ, cum Philippo Labbe et aliis, necessario assignandum morti S. Amatoris arbitramur. Tunc enim

Mortuus est 1 Maji feria 4.

cyclo

addicit se scripturum Stephanus Presbyter.

hanc damus ex MSS.

anno 418

A cyclo Solis VII, littera Dominicali F, Kalendæ Maji convenerunt in requisitam feriam quartam, quæ cyclo Lunæ I incidit post tertiam Dominicam Paschæ, tunc VII Aprilis celebrati : adeo ut S. Amator potuerit com-
mode post festa Paschalia iter assumpsisse in urbem Æduorum, atque reversus fuisse ad propriam Sedem, uti in Actis explicatur. In historia Episcoporum Autissiodorensium anni Sedis tribuuntur triginta, cum mense uno et diebus V : proinde consecratus fuisset circa Solennitatem Annuntiationis Deiparæ Virginis et Christi incarnati, an. CCCLXXXVIII. Et hactenus quidem satis apte omnia : sed merito displicet in dicta historia, quod dicatur S. Amator fuisse temporibus Constantii, et Juliani Apostatæ, atque Joviniani Imperatorum, sub Pontificibus Romanis Felice, Damaso, Siricio atque Anastasio. Nam primo, ita vixit sub Constantio, Juliano, et Joviano seu Joviniano Amator, ut etiam Valentiniani Valentisque fratrum et Gratiani transcenderit Imperium, ac demum Valentiniano juniore et Theodosio magno imperantibus creatus Episcopus sit, mortuus sub Honorio Theodosii filio. Deinde, ultra prænominatos Pontifices (a quorum numero non erat excludendus Liberius, Felice II mortuo aut abdicante, rursus verus Pontifex) vixit S. Amator, etiam sub Pontificatu Innocentii. Hæc autem ideo explicanda fuere, ut constaret ab historiarum prædictarum auctore erratum in aliorum Episcoporum Autissiodorensium gestis simili modo anticipandis. De prima S. Amatoris ætate, certius videmur aliquid statuere posse ex tempore nuptiarum ejus : nam ut eis assisteret dicitur num. 4 evocatus S. Valerianus sub finem Vitæ suæ, et mox S. Elladius successor eundem consecravisse Levitam, num. 7. Ex dicendis autem ad Vitam S. Valeriani, hujus mortis, et ordinationi S. Elladii assignandus est annus CCCLXIV ; proinde videtur S. Amator ante CCCLXIV, natus fuisse, et mortuus ante annum ætatis septuagesimum.

consecratus
anno 388,ad nuptias
destinatus
circa an. 364

natus ante 344

dicitur Antiochiam
profectuscorpora SS.
Quirici et
Julittæ de-
tulisse.

8 Mirandasunt, quæ Romæ descripsimus ex Legendario MS. Cardinalis Barberini, et alio MS. in quo hic titulus præfigebatur : Incipiunt miracula SS. Quirici et Julittæ, quæ Teterius Sophista eorum servus edidit, decorporibus eorum a S. Amatore Antiochiæ repertis : post quem titulum ista scribuntur. Quoniam SS. Quirici et Julittæ matris ejus veneranda passio, diverso quidem relatu, sed vero et pari martyrio, constat esse nota populo Christiano ; de insuperabili miraculorum suorum profunditate, quibus in seculo disponente Deo claruerunt, veluti quemdam rivulum deducens, pauca libare curavi, et ad honorem Ecclesiæ sacris paginis indere studui. Annorum igitur multorum excursu tempore, post perceptam martyrii coronam, sanctus Amator Autissiodorensis Episcopus, clarissimo viro Savino comite, fines Antiochiæ peragens, sacratissima corpora illorum Christi gratia reperit : quæ cum magno cultu, rediens, in partes galliæ attulit, ac Austriæ urbi delata, solo tantum pueri brachio Sancti Savini precibus concesso, in domo qua isdem Præsul meritorum gloria pollens a fidelibus veneratur, iterum honorifice tumulavit. Hoc enim incomparabile thesaurum a Deo civitas illa, multorum sanctorum titulis exornata, sibi dari ideo promeruit, ut et salus corporum et animarum inde populo suo perveniat : * et Dei ordinatio, qua idem Martyr Neversium pater futurus erat, ea interim servatrice, quandoque lætius assidue suis fidelibus fieret. Amen. Eadem usque ad signum * leguntur apud Mombrithum tomo 2 in Vita S. Quirici et Julittæ sub finem, et citantur a Baronio in Notis ad hasce Kalendas Maji. Forsan erit qui majorem lucem affundat, ut ad Acta dictorum proximo mense Junio exploratius aliquid dari possit. De S. Patricio, Hibernorum Apostolo, circa annum cccciv a S. Amatore Autissiodori excepto, egimus ad hujus Vitam § VIII.

De ejusdem apparitione facta S. Mamertino, posita D Abbati Autissiodorensi, consule Vitam illius Sancti XX Aprilis. De brachio S. Germani et dente S. Amatoris tempore Caroli Magni delatis ad monasterium de Cusano in diœcesi Cataloniæ Helenensi, egimus V Januarii in Actis S. Flamidiani Martyris, a Vincentio Dome-necco collectis.

AUGUSTE G. H.

9 Magna fuit in sacris officiis communicatio Ecclesiarum Trecensis et Autissiodorensis ; hinc S. Helena Virgo, cujus corpus adservatur Trecis in Ecclesia Cathedrali, etiam in idæcesi Autissiodorensi solebat sub ritu duplici coli, uti infra ad illius festum IV Maji indicatur : vicissim autem in Ecclesia Trecensi fiebat hoc die commemoratio S. Amatoris Episcopi, sicut in Autissiodorensi. Ex quo solum factum est ut habeatur S. Amator Episcopus Trecensis, et quidem primus, quemadmodum videre est apud Camuzatum in Promptuario sacrarum antiquitatum diœcesis Tricassinæ fol. 132, Nicolaum Des Guerrois de Sanctis Trecensibus ad an. 314, Sammarthanos, et alios in Gallia Christiana.

Cultus ejus
in Ecclesia
Trecensi.

VITA

Auctore Stephano Africano Presbytero.
ex pluribus codicibus MSS.

CAPUT I.

E

Ortus, studia, sponsa obtrusa, et relicta.
Assumptio in Clerum.

Amator, vir summæ castitatis splendore perspicuus, et sui qualitate vocabuli Deo placitus atque dilectus ; parentibus nobilissimis natus, et in cunis segmentatis educatus est atque nutritus. Ejus autem pater Proclidius civis Autissiodorensis, mater vero Usiciola est nuncupata ; quæ non dissimili genere de numero Procerum est Æduensium procreata. Horum profecto supellex ac patrimoniorum possessio inæstimabilis fuit. Tanta igitur locupletatio agrorum ejus bonis parentum accesserat, ut præ latitudine eorum et regionum diversitate in quibus siti fuerant, quantitatem ignorarent. His ergo nulla alia proles fuit, quæ tantæ facultatis possessione frueretur, nisi prædictus Amator, vir Dei prudentia ab ipsis cunabulis præventus atque repletus. Hunc igitur tenere diligentes, et cum summa sollicitudinis diligentia educantes, litteris non solum communibus verum etiam liberalibus tradiderunt. Cujus ingenium quoniam Deo fuerat dedicatum, ita intra breve tempus omnium artium doctrinam et disciplinarum subtilitatem est consecutum, ut poeticarum ad inventionem schemata, oratorum enthymemata, jurisperitorum nodos atque ænigmata, Philosophorum quoque syllogisticas quæstiones facili disputatione penitus enarraret.

Nobilium ac
divitum pa-
rentum

unicus filius

instruitur
liberalibus
disciplinis :
F

2 Erat autem eodem tempore a Valerianus, vir moribus probatissimus, præfata civitatis Antistes. Igitur sæpissime antefatum juvenem percunctatus, admirabatur in eo non solum bonum naturæ, verum etiam tantæ capacitatis prudentiæque solertiam. Cumque per dies singulos ejus disciplinæ processus adspiceret : cœpit intra sui recessus pectoris ruminare ac dicere : Quid putas erit hic juvenis, cui tanta inest prudentiæ claritas atque simplicitas ? Credo equidem, nec vana est fides credentis, quod vas est prædestinatum electionis, et templum purissimum majestatis. Hujus itaque frequentissime sæpe dicti juvenis larga mansuetudine vir venerabilis institutor, Dei sibi omnipotentis prece auxilium impetrans, aggre-ditur juvenem et salutaribus monitis adhortatur, ut Dei præceptis religionique Catholicæ magis suæ mentis intentionem, quam vanis superstitionibus, applicaret.

a

a S. Valeria-
no Episcopo
diligitur,ad omnes
virtutes
incitatus,

SILPHANO
AFRICANO
EX MS.

applicaret. Qui ita primordia sanctarum suasionum
filius fertili corde suscepit, tamquam si in his fuisset
a principio eruditus. Ex hoc jam præfatus Episcopus
non destitit divinarum Scripturarum eum confirma-
re testimoniis, et Domini consolidare præceptis. Hæc
autem omnia clam parentibus agebantur.

a parentibus
ad matri-
monium de-
stinatur,

3 Cumque adoleret, et ad eam ætatis possibi-
litate perveniret, ut matrimonio copularetur; aiunt
ad eum parentes ejus. Cognitum est tibi, fili, quod
præter te aliam sobolem non habemus, per quam
generis nostri germina propagentur. Idcirco, dile-
ctissime, libentius parentum suasioni attende, et cons-
ensum devotioni nostræ atque ardori citius præbe;
ut similis tui a nobis in conjugium puella despondeat-
ur, quo possis et mundi oblectationibus frui, et tuæ
propaginis per solennia nuptiarum progeniem reno-
vare. Amator vero vir solertissimus, cujus animus
cælum jam tendebatur; declivior præceptis Domini-
cis, sibi a beatissimo Valeriano frequentius inculca-
tis, habebatur; quam in mundanis suasionibus, quæ
ei a parentibus molestissime ingerebantur. Videntes
autem parentes ejus, acclivem esse eum et primum
insacratissimi Valeriani prædicationibus; cogitave-
runt ei desponsare puellam, honestissimo semine pro-
creatam, et natalibus parem; ut per ejus conjunctionem
mentem Deo deditam ad secularia declinarent. Des-
ponsata est ei autem virguncula, Marthæ nomine; ex
oppido Lingonicæ civitatis, celeberrimis atque famosis
simis parentibus edita. Cum autem definitus nuptiarum
dies secundum pactorum qualitatem inter se habito-
rum adventaret, invitantur de more cunctorum no-
bilitium familiæ, exornantur ædes, thalamus intra
ædium splendidissima spatia rite construitur. Cujus
pars auro plumata nitet: alia vero cocco, ac serico
non semel tincto, eboreque lucido coruscat. Stat in
foribus non segnis achates: jaspis lumen obumbrat:
onyx prostratus calcatur, cunctarumque divitiarum
illic copia reponitur, quibus natura speciatim no-
men imposuit. Deinde virgo ornatricum certatim
manibus comitur, quæ turrita corona frontem com-
primunt, et laxos amictus balthei gemmis astringunt,
nudatos etiam lacertos suppara præcingunt
angusta, et luteola flammea splendidissimos vultus
obnubunt, sicut ritus ac mos elegantissimorum fue-
rat Romanorum. Tunc reverentissimus juvenis tha-
lamo adesse parentum auctoritate jubetur.

E
oblata Mar-
tha sponsa,

qua splendide
adducta

4 Invitatur de more religiosorum, ad introitum
thalami, illico Valerianus Episcopus, ut conjunctionis
eorum auspiciis Dominicis invocationibus confir-
maret. Qui dum appropians libellum sacrarum
precum dextera arriperet, divino jam instinctu at-
que providentia perennis naturæ humanæ opificis;
pro societatis coadunatione atque bono conjugali
effundere preces cum vellet, sacro eos Levitarum
dedicavit officio. Sed nullus astantium, quæ ab Epi-
scopo gesta fuerant, nisi tantum hi qui benedictioni-
bus fruebantur, cognoscere potuerunt. Sed cum jam
advesperasceret, et copulationis tempus urgeret; dum
strata fuleris mira pictura variatis ornantur, dum
pro nuptiis unici filii sui parentes oppido lætantur,
talibus aggreditur vir Deo plenus sibi divinitus as-
sociatam Virginem verbis: Dic quæso, immortalis
sponso dedita atque inclyta virgo; dic quæso, Dei
omnipotentis filia, putasne intellixisti, quæ per ora
sunt in nos effusæ preces Episcopi? Cui respondens
virgo ait: Intellexi, dilectissime, et nimio sum pro-
strata terrore formidinis. Cui rursus adolescens:
Ne quæso paveas, nec te tui corporis rigor exagitet.
Et hoc enim non est imperitiæ deputandum, sed Dei
potius potentiæ adscribendum, quæ per os antedicti
Pontificis suam in nobis pietatem exercuit. Propte-
rea obsecro, ut si voluntati tuæ insidet, hoc munus
conservare illæsum, nobis misericordia Dei præro-

C
S. Valerianus
super eos
recitat pro
nuptialibus,
preces ordi-
nationis Le-
viticæ:

quo anim-
adverso
tractant in-
ter se de
virginitate
servanda,

gatum et datum, meæ notitiæ pandas. Cui sacratis-
sima virgo respondit: Jam enim, dilectissime frater,
ex uno dependemus arbitrio, et ideo quæ tibi Deo fa-
vente sunt placita libenter amplector. Ex eadem
scilicet hora non jam conjugali se oblectatione fove-
bant, sed divinis potius alteruter eorum testimoniis
fruebatur, ut sacrarum Scripturarum, non conjugii
amatores aspiceres. O ineffabilis et invisibilis Dei
largitas, quæ non solum nomina horum Sanctorum,
sed cum nominibus etiam b cœquat merita. Incor-
rupta soror Lazari Martha, Domino discumbenti
æquanimiter ministravit: hæc Martha, in cœlo sum-
mo Regi regnanti mentis corporisque puritatem
exhibuit. Illa sibi tantum simplicem pudoris coronam
promeruit: hæc dum sibi associatum juvenem ca-
stitatis proventu exornat, congeminatam sibi victo-
riæ pro munere palmam nobilitat.

5 Illis ergo alternatim se præceptis Dominicis fo-
ventibus, atque exemplis suæ radices dilatantibus
perseverantiæ; inusitatus odor, in medio eorum
fragravit, non vulgaris, sed secreti luminis a Me-
diatore delatus. Cujus virgo repentinam admirata
suavitatem, consociatum sibi juvenem talibus per-
cunctatur sermonibus: Narra obsecro, juvenis, cu-
jus tanta suavitas sit odoris. Nonne omnium florum
suavitatem hiems procellosi rigoris adussit? Et
unde nunc tanta inspirationis bonitas, in alieni tem-
poris metas prosilivit? Ad hæc juvenis, Jam, inquit,
sæpe tuis, virgo, mentibus inculcavi, quæ sit divinæ
potentiæ possibilitas. Hic profecto odor, qui est in
naribus nostris, non temporalium pratorum metis
concluditur, sed æternæ Ecclesiæ campis vernanti-
bus propagatur. Propterea oportet nos corporum
nostrorum mentiumque inviolatam integritatem mo-
dis omnibus custodire, quibus se divina Majestas in
odoribus præbet, et castitatis amator per suæ crea-
turæ suavitatem apparet. Thorus igitur conjugalis,
strati tantum communis consortium existat, non in
mundanis illecebris. Ego etenim c puellarum consor-
tium ab infantia mea vitavi, et execratus sum
mundi blandimenta, quibus assolet castitatis exor-
bitare pudicitia. Et ut nunc tuo affectui, virgo ca-
stissimis ornamentis prædita, præbuissem assensum,
non voluntas mea, sed parentum persuasit fre-
quens impulsio: quorum nefas putavi jussa contem-
nere, sperans me perpetui patris, dum mortalibus
obedio, imperium possidere. Isti soli indesinenter
grates exsolvo, qui talem te mihi conjugem præbuit,
de qua non terrenis actibus, sed cœlestibus com-
placere. Et his dictis post longæ confabulationis elo-
quia utrosque sopor oppressit.

b
et effusa
cælitus fra-
grantia in
proposito
firmantur;

E

c

F

6 Intempesta autem nocte expergefactus vir Deo
dilectus Amator, aspicit laud procul a se Angelum
consistentem, duplex sertum gestantem in manibus,
qui ultro his compellat juvenem: Suscipite, juvenes,
munus vobis Domini pietate concessum, et vestrum
in omnibus incontaminatæ mentis custodite proposi-
tum. Has voces ex ore Angeli prolatas pervigil ju-
venis audiebat, et suis speculabatur ora eloquentis
obutibus: sed illa quasi per somnium geri, quæ
vere dicta fuerant, existimabat. Erant namque ibi-
dem pedissequæ duæ, excubantes in obsequium
Dominorum: quæ cernentes ea quæ gerebantur,
prostratæ sunt terribili visione. Altero autem die
diluculo consurgentes, propter ostensum sibi miracu-
lum poscebant se ancillas Dei fieri.

itemque visione
Angeli duplex
sertum offeren-
tis.

d
Deinde a S.
Eladio Epi-
scopo

7 Peractis vero diebus celeberrimis nuptiarum,
alacres atque concordēs ad d S. Eladium Episcopum,
qui beatissimo Valeriano successerat, gressus Ama-
tor et Martha tendunt: et procidentes coram eo
votorumque suorum desideria depalantes, ille Cle-
ricum se fieri deposcebat, illa religiosarum numero
sociari magis ac magis postulabat. Tunc Antistes,
considerans

Martha sanctimonialis, Amator Clericus ordinatur.

e

A considerans, atque contemplans Dei eos amore fervere, et propter ejus dilectionem velle secularem habitum commutare; utrisque impiger paruit, illum crinibus exonerans, illam castimonialium religionis coetui devotissime jungens ac socians. Perfecto itaque in eis sanctificationis officio, sic eos e limpidissimis Pontifex exhortatur eloquiis. Gratias ago omnipotenti Deo, qui vos sibi immaculatos atque incontaminatos elegit. Nam vere, filii, satis fuit in vestra conjunctione prostratus Episcopus mœroribus, quando pro conjunctionis vestræ congruis precibus, ordinationis ac sanctificationis Levitarum preces effudit. Sed quoniam illa præfigurata, propter hanc confirmationem, voluntate fortuita gesta sunt; debetis, sacratissimi juvenes, cognoscere cui vos servitio mancipastis, et quem professionis cultum hodie recepistis. Omnis enim qui Deo militat, debet se ab omnibus abstinere; et ei tantummodo operibus complacere, cui se devovit, ac tradidit. Omnia quæ supervenerint æquanimitèr sustinete. Nulla vos tribulatio a caritate Christi separet, nulla lucra secularia longanimitatis vestræ hilaritatem obfuscent: sic denique bonæ retributionis mercedem consequi poteritis, et hæreditatis justorum esse participes. Hoc dicens, Dei excitatus ardore, Amatorem sanctissimum levitico gradui admovit, et sacri ministerii sublimavit officiis. Revertuntur igitur ambo in diversorio gratulantes, et omnipotentis Dei sibi concessa miracula hymniferis vocibus collaudantes.

ANNOTATA.

- a Colitur S. Valerianus 6 Maji.
- b MS. Bonifontis, largitur.
- c Unum MS. nostrum, puellæ.
- d S. Eladius. aliis Helladius colitur 8 Maji.
- e MS. Bonifontis, lepidissimus.

CAPUT II. a

Sanati energumenus et paralytica. Dæmones depulsi.

a

b c

Palladia Christianæ,

C

negat communionem Calicis,

ob vanum ornatum, et conjugii usum,

b

Non post multum tempus consecrationis ejus, erat quidam b Eraclius nomine, ex civitate c Æduensi, excellentissimo germine progenitus. Cui uxor erat, nomine Palladia, moribus ac genere viro æquiparans, nec non et opibus copiosis opulentior. Hæc a culturis dæmoniorum abscedens, veræ se religionis fidei tradiderat atque dogmatibus; et regenerationis lavacrum, viro suo in pristinis erroribus commorante, adepta fuerat. Libuit autem eam, post consummationem sacri baptismatis, in Autissiodorensium civitatem pergere, in cujus vicinitate patrimonium possidebat. Posita autem ea in suburbio, Paschalis dies advenit. Ipso autem die Dominicæ resurrectionis, utpote neophyta, ad sanctam Ecclesiam lampicis ornamentis obsita processit: ita enim diverso splendore gemmarum præfata Palladia perlucebat, ut nitorem solis obnubilaret, et lucem diei pretiosis ornamentis absconderet. Perfecto itaque sacrificio, dum Eucharistiæ libamina Sanguinis quoque Dominici haustu confirmare voluisset, accessit ad beatissimum Amatorem, tunc Diaconum, qui sacratissimum Calicem in vitam æternam populis porrigebat. Quam ille pomposis cernens cultibus exornatam, ita aggressus est: De hoc calice sanguinis Domini nostri Jesu Christi non gustabis, nisi a te onus ornamenti prejeceris: scelus enim hac nocte pollutionis exercuisti, et oportet lugubri cultu indui, et profluvio lacrymarum nocturnum facinus abluere, et sic te sacratissimis epulis applicare. Non ita te pollicita es victuram, quando cum Deo pactum fecisti, renuntians diabolo et angelis ejus, atque illecebris et d incentivis quibus ille crassatur.

9 Hæc illa audiens, quoniam palam omnibus fuerat increpata; et quæ putabat absconsa, vulgata fuerant in populo et revelata, exarsit: et a crimine audaciam sumens, tamquam læna gemitibus frendens, de ecclesia est egressa. Cum autem appropinquaret ad locum in quo illustris vir ejus consistorium habebat, cœpit singultibus ei suggerere, et suam lacrymis pulchritudinem defœdare, ut viri sui ipso quodammodo luctu ad iracundiam animum provocaret. Suggestionis ergo suæ tale principium fecit: Conjunx tua, siquidem tua sum, nescio a quo pseudodiacono, coram tota Ecclesiæ multitudine, lacerata sum. Ego enim, ut tuis conspectibus complacerem, et solito cultior cunctis festivitatem frequentantibus apparerem, quidquid vestimenti superbissimi habui induta sum libens, ac etiam aureis ornamentis, lapillorumve monilibus memet decenter exornavi atque curavi: ob quam rem graviter vulnerata sum, ac labefacta contumeliis. Suscepta namque Eucharistia, cum vellem sanctificati Calicis latices delibare, me bajulus Calicis exacerbans repulit, minatus quod nisi vestimenta simul cum ornamentis deposuissem, et poenitentiam admissi nocturni suppliciter peregissem, nullatenus communicarem. Tu ergo, vere dilectissime, ne moreris ulcisci, quam te superstite tamquam viduam lacerari prospicis atque contemni. Cui maritus: Desinant paulisper, conjunx dulcissima, in pace lacrymætux, me nunc in sacrilegi cruore ultorem videbis.

10 Ex hoc jam cœpit, utpote Paganus, rimare causas, et apta insidiis loca requirere, quo possit facilius læsam conjugem vindicare. Hoc autem agebat per dies singulos, abjectis omnibus causis ac negotiis utilitatis eorum. Sed ne suæ cogitationis malæ potiretur effectum, illico ille doli machinator nequissimo arripitur; spiritu, illa vero lethifero morbo, qui membrorum compagem dissolvisset. Erant autem ambo jacentes sine ullius remedii aut consolationis adjutorio, quoniam Deus omnipotens per eos voluit in sæpedito Amatore suam demonstrare virtutem, et ostendere quantum fuerit ei carissimus et fidelissimus famulus. Cumque in his languoribus versarentur atque suspiriis, paululum palpebris eorum somnus obrepit: et ecce vox Domini Salvatoris in aures eorum insonuit his verbis, dicens: Adhuc in malitiis vestris versamini, et nefariis consiliis obcæcati atque hebetes facti, vestri estis immemores? Recordamini, quibus vos flagitiis afflixistis, vel quæ causa malitiæ super vos repente obvenit. Si vultis tandem aliquando hujus languoris vinculo, quo astringimini, ambo absolvi; revertimini ad cor vestrum, et scrutamini illud, quod in necem complaciti famuli mei Amatoris indecenter armaveritis; et cognoscetis, quoniam hæc malitia vos circumsepsit. Si enim non fueritis contrito corde ad eum conversi, ut pro vobis, c orationem effundat; scitote vos in vestris iniquitatibus atque in deteriori languore pariter consummari.

11 His illi auditis, maturius consurgentes rogabant, ut ad Dei hominem pervenirent. Et quoniam ita fuerant diutinæ ægritudinis laqueis impediti, ut pedibus suis niti non possent, vectantur vehiculis; pergunt suppliciter tristes, et pugnīs pectora contundentes. Verum ubi se recognoscunt jam propius esse Amatori viro sanctissimo; desilientes de tergo vehementium jumentorum, solo tenus prosternuntur, concordī voce clamantes atque dicentes: Miserere nostri, amice Dei: absolve nefandis vinculis colligatos tuis æquissimis meritis. Jam luce clarius tuæ virtutis fulgent insignia, et fidei firmitas latius propagatur. Fatemur nos, vir beatissime, velle propter redargutionem iniquitatis nostræ innocentem morti contradere, peccatum peccato adjicientes: Ne, quæsumus,

D

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS. ab ea incitatus maritus adhuc idololatra,

et machinatus necem S. Amatoris, E

a dæmone obsidetur; et illa sit paralytica:

voce celestī ad poenitentiam excitati, jubentur ad S. Amatorem accedere:

F

c

ab eo veniam supplices petunt:

STEPHAN
AFRICANO
EX MSS.

numus, malum malis retribuas : satis sit ultio
nos merito tui invasit. En, quaecumque habemus
sanctitatis palmis offerimus, in quibuscumque
volueris usus prærogare; tantum pristinae nos tuis
Deo placitis precibus sanitati restitue, et robur cor-
poris animæque concede. Ad quos reverendissimus
Amator sic exorsus est : Si credideritis in toto corde
vestro, quaecumque petieritis concedentur vobis. Ubi
enim sinceræ fidei splendor irradiat, ibi curationum
integritas quoque conregnat.

illa sanatur,

Deut. 32, 39

B
vir baptizatur,
f

et ambo oleo
inunguntur.

12 Tunc illi iterum cum ejulatu nimio, paululum
faciem lacrymis irrigatam ad famulum Deierigentes,
dixerunt : Scis jam, Domine, qualis vel quanta sit
fides ac credulitas in cordibus nostris : neque enim
tibi occulta sunt, quæ a nobis miseris peraguntur.
O investigabiles viæ Domini ! o admiranda potential
quæ ita humanæ præsumptionis temeritatem redar-
guit, ut acquirat non perdat, ut salvet potius quam
occidat. Vere in his evidentissime exorbitan-
tibus claruit, quæ clamat et dicit : Occidam, et vi-
vere faciam; percutiam, et ego sanabo. Promeren-
tur illico sanitatem, ab eo cui injuste manus injicere
conabantur : et provolvuntur ante pedes illius cum
luctu prostrati, de cujus exitio pertinacissime cogi-
tabant. Convocato itaque Presbytero, Sanctus Ama-
tor maritum quoque sæpe dictæ mulieris baptizavit.
Quos aliquotiens ita admonebat dicens : Cavete ne
ultra voluntates vestras in die festivissimo faciatis,
ne deterius vobis contingat. Tunc demum accepto
oleo benedixit, et invocato nomine Domini corpora
eorum perunxit : Et continuo ab illo spiritus nequi-
tiæ est fugatus, et eam morbus contagii derelinquens,
utrique sunt sanati. Hoc primum miraculum palam
est Deus operatus per servum suum : qui occulte
semper agit per singulos, et collaudatur jugiter, et
benedicatur per universos.

g

Dæmones a S.
Martino ex
insula Galli-
naria pulsos,
h

et in Altri-
co residentes,

Psal. 90. 6

S. Amator
adveniens,

13 Post hæc, non post multi temporis curricula,
Auxentius, orthodoxæ fidei inimicus, cœpit S.
Martinum insequi, et multas ei ingerere molestias,
ita ut eum ad capitale inquireret periculum. Tunc
ille, quoniam divina præcepta non ignorabat, quibus
concessum est propter exardescentem persecutionis
rabiem de civitate in civitatem transire; de loco in
quo fuerat, ad insulam quæ h Gallinaria nuncupatur
commigravit : in qua Beelzebub princeps dæmonio-
rum, exclusis habitatoribus, cum militibus suis con-
regnabat. Sed statim ut vir Dei pedem illuc attulit,
præsentiam ejus sufferre non valens, locum a se pos-
sessedum deseruit. Egressus est igitur, a præfati viri
præsentia seclusus, cum ululatibus nimis atque
fragoribus; et ad locum se cum universis comitibus
suis, qui appellatus est Altricus, recepit : ibique
non longe viarum in præcipiti caute consistentes,
cœperunt per momenta gradientes invasione qua-
dam ac feroci terrore graviter detorquere, maxime
autem meridianis horis, ut impleretur quod scriptum
est; a ruina et dæmonio meridiano. Sic faciebant
non per breve tempus, ita ut omnium pene homi-
num pectora opinionis pravæ terror invaderet, et
illius viæ rectoris iter fortiter evitarent. Hoc S.
Amator comperiens, quadam die illius viæ iter arri-
puit. Quo viso frequens populus civitatis glomeratim
se portis proripiebat, signum Domini nostri Jesu
Christi fronti infigens, per quod beatissimus trium-
phabat Amator. Nec non etiam hi qui ante dictorum
spirituum tentationibus agebantur, certatim accur-
rebant; potentiæ Dei, quæ per famulum suum Ama-
torem operabatur, non diffidentes.

14 Tunc dæmones, voce magna clamantes, dice-
bant : Cur nos et hic, famule Dei Amator, perse-
queris? cur nos non licet in quolibet loco quiescere?
Huc nos Martinus de domiciliis nostris pepulit, et
a nostris liminibus effugavit : nunc etiam Amator a

peregrinis nuper locis possessis excludit. Ad quos
B. Amator : Cedite huic loco, et loca a vobis teme-
ranter arrepta relinquit. Non enim sinemini Chri-
sti possessionem, unde jam per lavacrum regenera-
tionis expulsi estis, iterum possidere. Vere fidelis
Dominus in verbis suis, qui ita se exemplum omni-
bus præbuit, ut quod ipse habebat per naturam, ac-
commodaret subjectis per gratiam : meruit enim
Amator per fidem, quæ in eo regnabat, audere quæ
Christus operatus est potestate. Nam ipsi, prius vo-
ciferantes ac confitentes Dominum esse totius crea-
turæ, dæmones conclamabant; Quid nobis et tibi
est, Jesu Nazarene? venisti ante tempus perdere
nos. Increpans autem eos B. Amator dixit : Maturate
fugam, et obsessa a vobis corpora illæsa absce-
dentes relinquit. Non ego vobis impero, sed Jesus
Christus, qui sævienti-pelago imperavit, et elatio flu-
ctuum in semetipsam resedit; qui pigris nubibus im-
perat, et præcipiti lapsu in terram defluunt. Quo
nomine illi audito conterriti et soluti formidine, hu-
militate prostrati, non sine lacrymosis clamoribus,
locum in quo esse cœperant reliquerunt : et exeuntes
de loco, in quo corporeis imaginibus populos de-
terrebant, tamquam fumus in aere defluerunt. Tunc
populus, lacrymoso gaudio exhilaratus, Domino,
quantum possibilitatis habebat, grates exsolvit, di-
cens : Gratias agimus tibi, Domine Jesu Christe,
quia omnibus te in curationum munere præstitisti :
et personarum acceptio penes te nullo modo potest
reperiri.

in virtute
Christi

Luc. 4, 34

effugavit.

E

ANNOTATA.

a In MS. codice D. Petri le Venier hic incipit se-
cunda pars sub hoc titulo : Incipiunt miracula.

b MS. nostrum unum Eraclitus.

c Civitas Æduorum est Augustodunum, vulgo Au-
tun, urbs proxima Episcopalis versus Meridiem, de qua
infra 7 Maji agimus ad Vitam S. Placidi seu Placiti
Presbyteri, et hactenus sæpius egimus.

d MS. Bonifontis, incrementis,

e Idem, preces.

f Idem, alloquens. Ex hac autem admonitione ap-
paret, pollutionem eam, ob quam redarguta Pulladia
fuerat, venialem dumtaxat fuisse, ex sacri diei neglectu
in usu conjugii alias licito, sicuti ipsa quoque ornatus
vanitas solum erat delictum veniale.

g Auxentius Arianus, expulso e Sede Mediolanensi
S. Dionysio Episcopo. uti in hujus Vita 25 Maji di-
cetur, a Constantio Imperatore Ariano substitutus, S.
Martinum, qui Mediolani sibi monasterium statuit,
gravissime insectatus est, uti in hujus Vita scribit
Severus Sulpitius cap. 4.

h Gallinaria Liguriæ parva insula, jam verius sco-
pulus cum turri prope Albingaunum urbem, unde vulgo
Isoletta d'Albenga appellatur.

i Altricus sive Autricus mons, vicinus urbi Autis-
siodorensi, quæ etiam Autricum ab aliquibus dicitur :
ac forte ab ipso nomen accepit, ut Autissiodorum quasi
Autricidorum dicatur, nomine composito ex dor, tor-
rentem seu rivum significante apud veteres Gallos.

CAPUT III.

Episcopatus aditus: infamia dissipata. Ecclesia
nova comparata. Mortuus suscitatus :
incendium extinctum.

His ergo peractis miraculis, brevisque temporis
curriculis transeuntibus, Elladius vir Apostolicus
corpus terræ, animam cœlo transmisit. Tunc exorta
est felix seditio populorum, concordii voce claman-
tium, Pastorem basilicæ Amatorem succedere, et
Elladii spiritalem hæreditatem suscipere. Quorum

Episcopus
consecratur,

voces

A voces dignis sunt Dei ordinationibus confirmatæ, et eorum desideria B. Amatori dedita, inania non fuerunt, sed statim in Episcopatus est honorem a promotus.

a
b
ab Archidiacono et aliis diffamatur ut reus luxuriæ,

16 Post tres autem annos Pontificatus ejus, adversarius spiritus, qui bonis semper invidet, et evitantibus calliditates ejus letales laqueos tendit, in b Litini Archidiaconi ejusdem reverentissimi Amatoris pectus illapsus, cœpit eum aculeis suis stimulare, ut adversus eum aliqua detestabilia machinaretur. Tunc ille, aggregans secum nonnullos e Clericis, et ex laicorum numero quosdam temerarios, cœpit semina odii in populis jactitare, et adversus Dei Pontificem novæ adinventionis lubricamenta malitiæ, ita ut hæc eorum insania suasisset, conjugii maculam atque adulterii notam casto infigere. Dicebant enim : Sacerdotibus sancitum est ut in Clericatu virginibus socientur; postquam vero adepti fuerunt honoris præmium, non eis licet ulterius uxoribus jungi : hic autem noster Episcopus, non solum particeps mensæ, verum etiam lecti, quod nefas est, invenitur. His ergo in universa plebe rumoribus mortiferæ cogitationis virus evomentes, dicebant : Exite et separamini ab eo, et ne ultra participes sitis c communicationi ejus : quam enim nobis purgationis nostræ veniam promereri potest, qui quotidie in luxuria volvitur, et voluptatibus suis satisfacere palam omnibus pervidetur? Sed quoniam legale decretum sancitur, ut nullus audeat suum accusare Episcopum; venite, et sagaci vigilantia eum circumseptis copiis circumdemus : et qui se putat ignorari, ipso quodammodo experimento, dum a nobis in præterito vomitu deprehenditur, cognoscatur.

c
qui cum noctu observare præsumentes,

17 Hæc secum tali assertione solerter rimantes, nocte quadam defensi tenebris, clam lectulum ejus obsederunt. Quidam autem eorum fores observantes, copiosissimo numero convenerant. Sed Christus, qui sæpe in suis fidelibus operatur, et diligentibus se regni sui hereditatem promisit, ut servorum suorum sibi quidem cognitam, populis vero latentem castitatem omnibus demonstraret, illis clam insidiantibus et lectuli lateribus adhærentibus; ecce tunc, in specie agni, donum Divinitatis, ad evacuandam machinationem superbiorum, in medio famulorum suorum irrepsit; in tantum sui fulgoris coruscans miraculo, ut etiam hi qui insidiabantur, licet indigni, luminis insoliti splendorem haurirent. Illico igitur Archidiaconus, auctor pessimæ machinationis atque inventor nubilosæ cogitationis, oculos ob fulgorem amisit : ceteri vero consentanei ejus a tentatore spiritu arripiuntur : ac vehiculo nefario coartari, torqueri, atque elidi pro suis pravis cogitationibus cœperunt. Quod cognoscens vir sanctissimus Amator, duplici modo lacrymabiles gemitus Deo profudit, qui eum et mala suspicantibus mundum ostendit, et eos per ejus intercessionem ab his quibus occupati fuerant tentationibus, liberavit.

divinitus castigantur.

C 18 Ipso etiam tempore, quo hæc contigerant, adhuc simul erat ecclesia ad portam quæ Balnearis a priscis auctoribus nuncupatur. Erat autem prospectus ejusdem Ecclesiæ contra alveum fluminis d Ycaunensis. Propterea enim amplæ ædificationis ecclesia non fuerat, quia adhuc novitas erat Christianorum, ab idolis ad Deum convertentium; quæ per prædicationem sæpedicti beatissimi Amatoris ita cœpit pullulare, et germen fructificare caritatis, Christianosque palmites propagare, ut præ multitudine eos intra angustias brevitatis non caperet ecclesia. Tunc igitur temporis fuit nobilissimus quidam, nomine Ruptilius, civis Autissiodorensis civitatis, qui habebat amplum atque excelsum domicilium, paterno sibi testamento dimissum; intra cujus claustra erat latior locus, amœnitate quadam divalium circumseptus.

Ob multitudinem ad Christum convertentium,

ex domo Ruptilii amplam ecclesiam fieri petit,

Cui Ruptilio, dum quadam die beatissimus Amator D ad eum venisset, ita locutus est : Novimus te, Deo auctore, sancti lavacri laticibus regeneratum fuisse; et debes ei, qui de erroribus te eripuit, et suæ veritati ascivit, in omnibus obedire. Nosti, clarissime vir, quod domus Dei parva sit, et non sufficiat populo Christiano; propterea, quoniam non est justum, ut arbitror, famulum melius Deo habitaculum possidere, conversorium facito decenter, ut hæc ædes Christo Domino in Ecclesiam consecratur, quo possis retributionem benevolentiae Dei et largissimæ mercedis consequi bonitatem. Ille vero aspere sanctam admonitionem suscipiens, denegavit se posse hoc opus adimplere, propterea quod illustrium parentum suorum auctoritate ei fuerat legitime in hereditatem dimissa. Et his dictis, Sacerdotis suavissima verba decassans, respondit : Absit ut hæc domus, quæ parentes et me ab infantia enutrivit, et maximæ generositatis splendore cunctis præpollens apparuit, alterius in se dominium suscipiat, et pristinae dignitatis honorem amittat.

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS.

at repulsam passus

19 Tunc dignus Deo Amator ab eo regressus, spiritalis indixit excubias; et solo prostratus, deprecabatur Dominum dicens : Ostende, Domine Deus, quoniam omnium es Creator ac Dominus; et hic, qui mihi famulo tuo pro tuo nomine postulanti parere neglexit, signis et prodigiis tuis compulsus, ultro se polliceatur tuæ satisfactioni spatiosa ædium loca daturum, quas dudum me rogante dare noluit atque despexit. Dominus autem, qui fidelium suorum preces semper exaudit, famuli sui non est passus diu petitionem differri : sed statim denegantem redarguit, et inobedientem per doloris correptionem ad obedientiæ plenitudinem revocavit. Cœpit ergo ille corporis sui languore torqueri, et indesinenter doloribus affligi. Sed cum, inter tormenta corporea, somni oppressio quædam e surrepsisset; audit salutaria Domini minantis eloquia, dicentia sibi, Nisi protinus famuli mei Amatoris monitis acquiescas, deterioribus te f faciam affligi tormentis. Surge citius, et appropinquans Amatoris dilecti mei affatibus pare, et ne ulterius differas præfati domicilii tui loca in aulam mihi sanctificationis offerre. Quo audito, cucurrit, licet morbo impediante, ad habitaculum beatissimi Sacerdotis : et eminus se solo prosternens, cum lacrymis has voces emisit : Accipe, Deo placite, quæ dudum poposceras : et ora, ut languoribus, quibus mea est caro gravata, celerius caream; insuper et hanc, qua Christi regia construitur, paratus sum conferre pecuniam; tantum convaleam. Tunc sæpissime denominatus Christi discipulus, Crucis signaculo frontem ejus attitulans, salutis integritatem roganti restituit.

ad preces convertitur : E

deinde vero correptum morbo,

e

f

domumque ultro offerentem,

F Crucis signo sanat.

20 Sed quoniam pars illius ædis semirutæ pendebat, voluit carissimus Deo Amator prius fabricam solidari, et sic devotionis suæ votum, imo Dei voluntatem, in eadem implere. Cum ergo operarios aggregasset, ut dirutæ partis facerent fundamenta; in ipsa exhaustionem fundamenti antiqui, reperit non parvam summam solidorum : quam diligenter ac cautius ligans, eidem viro Ruptilio per portitores, suam esse asserens, direxit, eo quod in loco habitationis ejus reperta fuerat. Cui portitores : Hæc dicit noster Antistes : Hi thesauri in illa sunt parte ædium inventi, quam Christo libentissime deputasti : propterea, quoniam juste congruit, ut quæ in tuis propriis reperta sunt habeas, sume. Quibus ille : Reportate, quæso, pondus auri quod mihi apportastis, et Pontificis manibus tradite. Hoc enim non meriti mei gratia, sed ipsius est largitatis consecutum abundantia; ideoque quidquid ei libuerit peragere, peragat de propriis lucris : hoc tantum vestram deprecor bonitatem, ut meam ei suggestionem propriam deferatis,

Pecuniam in fundamentis repertam mittit Ruptilio,

ACUTISS-
STE:
AFRICANO
EX MS.
remissam in
pauperes et
ecclesiæ repa-
rationem
impendit :

9

in qua dedi-
cata,

h

Martham
suam sepelit.

i

Puerum
octennem
jam sepelien-
dum,

precibus re-
suscitat :

C

sistit incen-
dium urbis.

ut inter splendidissimarum precum ejus
lumina, sui sit Ruptilii memor. Suscepit ergo re-
suscitantes comites cum pecuniis S. Amator, et quæ-
dam earum in curas pauperum, quædam vero in in-
choati ædificii perfectionem prærogavit; quod effe-
ctum, secundum voti sui initia, Christo Do-
mino consecravit.

21 Hæc est hactenus g Ecclesia a Christianis po-
pulis confrequentata. O indeficiens sancti Spiritus
donum, quod largitate Dominica Apostolis rite col-
latum, numquam disparilitate credentium aut poste-
ritate corda dissociat! Apostoli, gentibus prædican-
do, infidelitate repulsa, ad verum Dei cultum acce-
dere facilius suaserunt: Amator autem superstitionis
aras subvertens, convertentibus se ad ceremonias
Christianas, tabernaculum testimonii, in loco quon-
dam idololatriis polluto, purissimum parat. Con-
currunt undique Proceres, et quicumque honorabi-
liores fuerant ad dedicationem h Ecclesiæ; et Deo
gratias peragunt, qui per fidelissimum sibi famulum
Amatorem, novi quodammodo habitaculi receptacu-
lum acquisivit. Admirantur omnes in Dei famulo
virtutes operationum veræ fidei, gratulantur ob
ejus sanctissima merita, uberiore Dei gratia sibi
concessa. Perfecta ergo Ecclesia non plures post
dies peractos, sacrata Deo puella Martha, febribus
admovetur, in agro cui nomen erat Arriacho, paren-
tum suorum quondam subjacens dominio: ibique non
diu ægotans, purissimum spiritum casta virgo Do-
mino tradidit coronandum i. Cujus corpus reveren-
tissimus Amator, multis secum comitantibus populis,
diligentissime institis redimitum collegit, et juxta
Altricum in conspectu civitatis tumulavit.

22 Postera autem die ibat beatissimus Amator,
frequenti cultu ac more solito, loca Sanctorum cir-
cuiens: et ecce infans, acerba morte ablatus, fit ei
obvius, annorum fere octo; cum quo erat multitudo
hominum plangentium, et amaris sua pectora con-
tusionibus tundentium. Quorum non ferens ejulatus,
jussit stare corpus; et se in orationem inclinans,
has preces in aures Domini dirigebat: Domine, qui
es vita vivorum et resurrectio mortuorum, qui ducis
ad portas inferni et reducis, qui Lazarum quadri-
duana corruptione jam foetidum ad superos regredi
præcepisti, fac etiam nunc solita mirabilia in hoc
infantis cadavere, et lugentibus eum tamquam mor-
tuum, vivum parentibus et incolumem restitue. Vix
orationis suæ devotionem suppleverat, et mortuus
illico suscitatur, vigorem membra recipiunt sensuum,
et officium tamquam numquam amissum corpori red-
dunt: loquitur qui fuerat mortuus, et ab omnibus
resuscitatori Christo gratiæ peraguntur: dilatatur
fides Christiana, ac tanti miraculi velocitas atque
viri Dei impetratio late latius divulgatur. Accurrit
catervatim turba languentium, et ante vestibulum
Antistitis prosternuntur. Redditur omnibus sanitatis
integritas, infirmitas procul fugatur, reficiuntur
vires, color verus speciebus, ut ante fuerat, resti-
tuitur.

23 His rite transactis, quadam nocte, casu nescio
quo, universa civitas flammis repente sævientibus
circumdatur, ita ut nulla esset deinceps habitatori-
bus spes evadendi periculum. Inter subitos tamen
cladium casus, Amatoris Dei famuli recordantur,
accurrunt præcipientes, solotenus coram eo cuncti
pariter prosternuntur, vociferantes ac dicentes:
Succurre, famule Dei, periclitantibus: fer opem
desperantibus. In te omnis hujus civitatis inclinata
salus recumbit: te sibi illapsæ ruinæ firmissimum
obicem ascire contendunt. Hæc audiens famulus
Dei, iniecit semetipsum, satis cum periculo, in
medio flammæ ardentis, ubi poterat æstuanti fo-
mite animæ vivacis flatum amittere, nisi cito Dei

fuisset consolatus invisibili majestate. Statim igitur
ut ille Dei cultor insperate se rapaci incendio
tradidit, nubes parva in imbrem defluxit, quæ et
voracitatem ignis extingueret, et servi Dei aucto-
rumentum ad plebis salutem coram omnibus confir-
maret.

ANNOTATA.

a Circa annum 388.

b MS. nostrum unum Licini.

c Idem, communioni.

d Idem, aspectus.

e Bonifontis, surrexisset.

f Idem, affici cognoscit.

g Est ecclesia S. Stephano dicata, quam Guiliel-
mus II hujus Sedis Episcopus anno 1215 destruens,
mirabili opere fabricare incepit, ut supra relatum.

h Esse dedicatam v Nonas Octobris indicatur in
Historia Episcoporum Autissiodorensium.

i Martha cum titulo Sanctæ inscripta est hoc die
Gynecæo Sacro Arturi du Monstier, quod apud alios
auctores non legimus, nisi quod eam referat Saussayus
in Martyrologio Gallicano 22 Maji, et etiam Sanctam
compellet.

E

CAPUT IV.

S. Germanus, postea successor, instruitur. Iter
Augustodunum. Cæcus et tres leprosi sanati.
Pecunia recepta a fure.

Eo autem tempore quo hæc gesta sunt, a Germa-
nus quidam nomine, nobili germine procreatus,
territorium Autissiodorense visitatione propria gu-
bernabat: cui mos erat tirunculorum potius indu-
striis indulgere, quam Christianæ religioni operam
dare. Is ergo assiduo venatui invigilans, ferarum
copiam insidiis atque artis strenuitate frequentis-
sime capiebat. Erat autem arbor pyrus in urbe me-
dia, amoenitate gratissima, ad cujus ramusculos fe-
rarum ab eo deprehensarum capita pro admiratione
venationis nimis dependebant. Quem celebris vir
ejusdem civitatis Amator Episcopus, his frequens
compellabat eloquiis: Desine, quæso, vir bonorum
splendidissime, hæc jocularia, quæ Christianis offen-
sa, Paganis vero imitanda sunt, exercere. Hoc
opus idololatriæ culturæ est, non Christianæ ele-
gantissimæ disciplinæ. Et licet hoc vir Deo dignus
indesinenter perageret, ille tamen nullo modo ad-
monenti se acquiescere voluit aut obedire. Vir autem
Domini iterum atque iterum eum hortabatur, ut non
solum a consuetudine male arrepta discederet, ve-
rum et ipsam arborem, ne Christianis offendiculum
esset, radicitus extirparet. Sed ille nullatenus au-
rem placidam applicare voluit admonenti. In hujus
ergo persuasionis tempore, quadam die præfatus
Germanus ex urbe in prædia sui juris secessit.
Tunc B. Amator, opportunitatem operiens, sacrile-
gam arborem cum radicibus abscidit; et ne aliqua
ejus incredulis esset memoria, igni concremandam
illico deputavit: oscilla vero, quæ tamquam trophei
cujusdam certaminis umbram dependentia ostenta-
bant, longius a civitatis terminis projici præcepit.
Protinus autem [aliquis], gressus suos ad aures sæ-
pedicti Germani retorquens, dictis animum incen-
dit; atque iram suis suasionibus exaggerans, fero-
cem effecit: ita ut oblitus sanctæ religionis, cujus
fuerat ritu atque munere consecratus, mortem viro
beatissimo minitaret: et ne ei aliquo modo quorum-
dam Christianorum conventus furenti resisteret,
turbam secum agrestem coadunans civitati improvi-
sus advenit.

25 Hæc omnia dum a quibusdam cognita Amatori
sanctissimo

a

S. Germanum
addictum
venatui,

frustra ad-
monens ne
capita ca-
ptarum fera-
rum arbori
affigeret,

F

eam exscin-
dit, nihil il-
lius iram
metuens.

A sanctissimo panderentur, ait : Ego *b* dignum me esse judico testem fieri fuso sanguine Salvatori : hoc est quod Græci appellant Martyrem. Divina ergo revelatione suæ decessionis tempus agnoscens, et Germanum sibi futurum successorem prævidens, Æduam profectus est, ubi Julius reipublicæ rector ac gubernator Galliæ præsidebat. Pergens igitur illo, ad locum adventavit, cui nomen erat Gubiliūm. Ecce autem ruricolæ, nutu divino, aspicientes eum venientem, cœperunt spinas et tribulos, alii manibus, alii ferramentis, quo iter perageret, amputare : et cum eis esset ignotus, pulchritudine vultus et capsellati honore quo Reliquias inclusas pendulas collo gestabat, cognoverunt Dei esse famulum ac cultorem. Accedentes autem cominus his vocibus clamare cœperunt : Proficiscere, benedice Domini, et ad nos usque ne differas appropriare : cognoscimus enim, tam ex specie quam ex habitu, quoniam tu Dei Pontifex es atque Sacerdos : propterea, si non sumus immeriti, de poculis nostris sorbillum, et de ferculis sume licet rusticis delibamentum. Ille autem, gaudens quod etiam in consortibus ferarum fidei Catholicæ summa regnaret, et sanctus Dei timor inesset, non abnuit petitionem eorum ; sed summotenus libans calicis gustum atque pulmenti, benedixit ac sanctificavit, atque eis ad bibendum comedendumque porrexit, quorum susceptione Christi sunt protinus largitate repleti. Quibus insuper ait : Descendat in vos benedictio Patriarchæ Jacob, et repleamini rore cœli et pinguedine terræ, et sit vobis abundantia frumenti, vini, et olei.

*cæcum illu-
minat :*

26 Post hæc eventum quodam, ad revelanda tamen evidentius famuli Dei divinatorum donorum insignia, cuidam ex eadem multitudine rusticorum contagia cæcitatibus acciderunt. Is vero qui percussus cæcitate fuerat, ad reverentissimi Amatoris cum lacrymabili gemitu plantas prostratus, rogabat, ut amissam visionem facinoribus propriis, sancti viri intercessio revocaret. Tunc B. Amator, more solito, curvis genibus, unici medici, omnium medicorum magistri, deprecatus est Majestatem. Consurgens ab oratione, orbem lumine defraudatum signaculo Christi ambivit; cum cujus ambitione digitorum, et dolor recessit, et lux propriam sedem revisit. Quo viso phalanx universa agrestium, ad B. Amatoris pedes cucurrit, præconia voce confitens eum Dei amatorem esse, ac dicens: Vere tu Dei excelsi es vir strenuissime atque sanitatum operator, et ipso jubente hodie tugurii nostri et mentis ac corporis salvator ingressus es. Amator vero, Dei cultor, gratias invisibili Creatori lætus exolvens, illis relictis, viam quam C cœperat ita perrexit.

c 27 Illo autem proficiscente, Suffronius quidam, generoso sanguine creatus, ex oppido c Alisensi, mœrore confectus curisque acrioribus sauciatus, iter carpebat : qui elevatis oculis prospexit Amatorem sanctissimum recto tramite gradientem; et equo dissiliens citius, licet tristis ac lacrymans, Pontificis est amplexatus vestigia. Cui Pontifex : Cur tristis est insolito facies tua, et genæ tuæ lacrymarum rivulis irrigantur? Cui Suffronius : Furtum, vir beatissime, violentiamque pertuli sic atrocem, ut argenti mei totius quantitatis vascula amiserim. Sed, o bene! Quia beatitudinem tuam mihi Deus in lugubri itinere concessit, jam credo me tuis orationibus, quæ amisi, sine labe aliqua rursus recipere. Cui Amator sanctissimus : Deus secundum fidem tuam operetur, et non te sinat diu lamentationibus affici. Verum quia ita nobis Dei providentia concessum est, ut mutuis nos aspectibus speculemur : comitare nobiscum paululum, et postea regredieris. Pergentibus autem illis pariter transmeati sunt spatium pene trium millium passuum; et ecce accurrit

visibus eorum noctivagus fur, adhuc furti sui sarcinulam vehens; humeris, lumillimo vultu. Quem aspiciens Suffronius, hilari vultu, pectore securo, celsiori voce intonuit dicens : Speciale mihi hodie Dominus solatii gaudium præbuit, ut te, beatissime Amator, inter angustias meas invenissem : en prospicio mei metalli, quam dudum amisi, splendidissimam quantitatem, quam mihi exaudibilis oratio tua restituit, et sanctitas conservavit. Hæc audiens beatissimus Amator ita exorsus est : Ecce jam quæ amiseras recepisti, damnum rerum tuarum vel jacturam nullam es perpeusus, filiole : ob quam rem obsecro te ut hi nullius deinceps culpæ teneantur obnoxii, qui sunt reperti factis propriis criminosi ; sed pergentes simul ad beatissimorum Martyrum *d* Andochii et Thyrsi tabernaculum properate, ibique eos sacramentorum vinculis irretire non differas, ut se polliceantur ulterius facinus hoc non attentare : sed hoc adimplere clam curabis, propter avarorum judicum rapacitatem atque calumnias. Clare intueri, quia claret suis fructibus arbor, cœlestis agricolæ, culturis spiritalibus instituta, quæ et tempore suo largitatis suæ copia inopiam amissæ facultatis implebit, sollicitosque indebitis pomis exonerans securos satiari efficiet. His ergo et talibus beneficiis lugentem exhilarans, reos damnationis culpa absolvens, pernix ad urbem Augustodunensium venit.

28 *e* Tunc *f* Simplicius, Episcopus, vir summæ simplicitatis atque caritatis, rumore adventus ejus præventus, ei cum omni ordine Clericali, nec non et cum Julio tunc Præfecto, officii sui turmis stipato, ire obvius non neglexit. Quem rite salutatum atque debitæ venerationis assentatione *g* purius honoratum, ad Æduam civitatem perduxerunt. Peracto autem caliginosæ noctis tempore, famuli Desurgentes, ad *h* Symphoriani Martyris diversorium properant. Eo namque tempore nondum latis ædificiis ambiebatur, sed parvissimæ cellulæ angustiis obseratum erat spatium. Illic duæ olivæ et duo candelabra, luminosis lychnis præceptorum Domini perlucetia, pariter ingrediuntur: alternatim se orationibus præveniunt: votorum obsequia Martyris dignitati persolvunt. Licet enim jam diu præfata cella fuisset in honore Martyris constructa, non tamen fuerat canonico more Pontificis invocationibus dedicata. Tunc ante dictus Dei Sacerdos Simplicius B. Amatori postulatione incumbit, ut per ejus precum puritatem Symphoriani Martyris Deo consecraretur habitaculum. Perficiente ergo Domino per suum famulum, quæ fidelissimo Athletæ Symphoriano promiserat, protinus, præeunte ac subsequente turba populorum Deum collaudantium, in urbem regressi sunt. Et, ecce subito, in ipso brevitate itineris, tres leprosi, mundationis sui corporis integritatem cupientes, sese conspectui eorum præsentaverunt; poscentes ut solitam precum salubritatem eis impenderent. Antistes vero ex fluento Jordanis latices sumit, qui Reticio *i* quondam Episcopo jubente, ad Æduam civitatem allati fuerant. Ex his in ora leprosorum irrorans, insuper oleo benedictionis omne corpus eorum Crucis facto signaculo illinivit; et statim omnis morbus obsessos penitus dereliquit, ita ut sic pristino colori cutis superficies redderetur, tamquam si numquam fuisset lepræ inquinatio deteriorata languore. Proclamant omnes Deo gratias, et Symphoriano Martyri atque Amatori consona voce gratiæ peraguntur, et sanitatis redditæ opitulatio utrisque populorum præconiis deputatur.

ANNOTATA.

a *Hic est S. Germanus, ejus in Episcopatu succes-*
sor.

D
AUCTOR
STEPHAM.
AFRICANO
EX MSS.

d
furem absque
molestia di-
mitti præci-
pit :

E

ef
a S. Simpli-
cio Episcopo
honorifice
exceptus

g

h

cellam S.
Symphoriani
dedicat :

F

*tres leprosos
sanat.*
i

i

ex cuius Vita 31 Julii danda sequentia, hoc numero relata, ad verbum sunt descripta, ut supra indicavimus.

b Vita S. Germani, indignum.

c Alisa, vulgo Allize, etiamnum oppidum est inter Autissiodorum et Divionem, sed huic propinquior.

d SS. Andochius et Thyrsus Martyres coluntur Augustoduni 24 Septembris: de quibus hoc die egimus in Vita S. Andeoli eorum socii.

e Iterum ex Vita S. Germani desumpta sunt, hoc numero relata.

f Colitur S. Simplicius 24 Junii.

g Excusum in Vita S. Germani, prius, in MS. etiam purius.

h S. Symphorianus Martyr Augustoduni colitur 22 Augusti.

i In MSS. est reticulo: sed intelligendus omnino est S. Reticius Episc. Eduensis, qui colitur 19 Julii et Concilio Arelatensi interfuit anno 314: de ejus autem in Palæstinam suscepta peregrinatione conjectura haud absurda formari posset, ex hujus loci auctoritate.

CAPUT V.

B S. Germanus petitus successor. Morbus, obitus, sepultura S. Amatoris. Utriusque encomium.

Ex hinc postera die S. Amator ad prætorium Julii se velle ingredi asserit. Cujus adventum Julius cognoscens, citius in occursum ejus profectus est, et quemadmodum decebat fidelissimum Dei cultorem obsequiis intra tectum inducit; more Christianissimi filii, ingressus ipsius benedictionem se postulat suppliciter promereri. Suppleta ergo oratione, sic Sacerdos reverentissimus Præfectum alloquitur: Finem meum, Domino mihi innotescente, cognovi: et quia non est alter qui regimen sanctæ Ecclesiæ suscipiat, nisi illustrissimus Germanus, sicut mihi Dominus meus revelare dignatus est, posco Celsitudinem tuam, ut licentiam tribuas mihi roganti, eundem Germanum tonsurare. Cui Præfectus: Licet necessarius sit atque utilis reipublicæ nostræ, tamen quia Deus sibi illum elegit, sicut tua Beatitudo attestatur, contra Dei præceptum venire non possum. Tunc voti compos, cum lætitia suæ est iterum redditus civitati. In quam cum venisset, præcepit universum populum in atrium domus ejus adesse. Qui cum venisset, his eum concionatus est affatibus: Animo attentiores estote, filii dulcissimi; est enim operæ pretium vestris sensibus allegare, quæ meæ mentis recessus parturiunt. Deo revelatore diem transitus mei de seculo evidentissime scio atque cognovi. Propterea hortor unanimitatem vestram, ut diligentius perscrutantes ex cœtu vestro virum firmissimum eligatis, qui speculator sit domui Dei. Illi autem hoc audientes conticuerunt, et nullus eorum ei verbum respondit.

30 Tunc ille videns quod omnes silerent, iter direxit ad sanctam Ecclesiam: in cuius comitatu omnis congeries profecta est populorum. Subeunte autem illo Ecclesiam, cum et populus ingredi voluisset, ita eum allocutus est dicens: Exonerate filii carissimi jaculis manus, et arma ex humeris vestris rejicite, et sic domum Dei ingredimini, quoniam hæc domus est orationis, non martis statio præliantis. Illi vero hæc audientes, dicto citius, quidquid chalybis gestabant, forinsecus posuerunt. Tunc B. Amator, videns Germanum nihil oneris truculenti portantem, præcepit ostiariis ut fores Ecclesiæ claustris arctarent: ipse vero glomerata secum turba Clericorum atque nobilium, injiciens manus, Germanum

apprehendit; et invocato nomine Domini cæsariem ejus capiti detrahens, habitu religionis rejectis secularibus ornamentis eum promotionis honore induit, talibus exhortans verbis atque confirmans: Satagere te oportet, venerabilis frater, qualiter incontaminatum atque immaculatum custodias honorem tibi commissum: quia me decedente tibi omnipotens Deus pastorale commisit officium. Deinde vero incepit jam beatissimus Amator obitus sui incitamenti urgeri: et licet esset ægritudine saucius, numquam tamen omittebat prædicatione populum confirmare ac dicere: Filioli, nunc Dominus Deus meus, a quo huc usque fueram peregrinus, animam meam suscipiet: obsecro ut unanimes atque concordēs, fratrem meum Germanum loci mei faciatis adipisci officium. Cui omnis turba consentiens, ad confirmationem persuasionis ejus respondit, Amen, non tamen sine lacrymis neque sine dolore. Omnis namque ætas atque ordo vel sexus lamentationibus afficiebatur, quia talem amittebat Pastorem: erat tamen eis inter hæc solatii genus, quod non dissimilem forent recepturi Pontificem.

31 Igitur Kalendarum Majarum quarta feria, acrius cœpit urgeri, et corporis solutione fatigari. Sed nec sic quievit etiam inter dolores a salutari prædicatione; sed omnibus salubrem admonitionem inculcans, ita loquebatur: Prohibete lamenta sonare, vetate populos flere. Ibi profecto luctivagæ voces emittendæ sunt, ubi meliori deterior fuerit successurus: hic vero incassum lacrymas funditis, ubi optimis meliora succedunt: istius namque vobis prædestinati Pontificis, non solum vita proderit, verum etiam mors. Hoc dicens præcepit se ad sanctam Ecclesiam provehi, ut ibi spiritum Datori redderet; ubi die ac nocte ei consueverat profiteri. Progreditur cum eo dextera lævaque frequens multitudo, præcedit Clericorum chorus, matronarum caterva subsequitur. At ille ubi Ecclesiam est ingressus, Pontificalem thronum ascendens, fere diei hora tertia emisit spiritum. Cui continuo chorus Sanctorum, quod est ad dicendum mirabile, successit, et spiritum ejus cum hymnis et laudibus in specie columbæ vehebat ad cælum. Hoc a multis cernentibus et narrantibus est confirmatum, et maxime ab b Helena sacratissima puella, quæ eodem tempore cunctis virtutibus ac miraculis præcellebat.

32 Bajulabant igitur corpus ipsius, ut eum juxta tumulum reverentissimæ memoriæ Marthæ deponerent. Erat autem in itinere, per quod corpus fuerat transiturum, teterrimus carcer, ubi vincti non pauci pro suo admissio scelere tenebantur. Ante quod ergastulum cum feretrum, in quo corpus bajulabatur, veniret, illico arctamenta claustrorum franguntur, catenæ a corporibus obnoxiorum dissiliunt, et vinculorum omnium genera relaxantur. Tunc hi qui carceris pedoribus ac vinculis coercebantur, prodeuntes, feretro se quo corpus vehebatur subjiiciunt. Ex ea scilicet hora nullus est jam ausus custodum vel Judicum reis manus injicere; sed libertatem, quam vivi corporis sui facinore amiserant, Amatoris viri sanctissimi defuncto corpore receperunt. Facta est autem exultatio magna in populis, viventisque dudum gestamiracula, corporis mortui transitu multimoda laude firmanter. Crescunt deducendum corpus gaudia, dilatatur vox psallentium. c Exinde ad locum, qui appellatur Altricus, ad sepulturam deducitur. Unde dum redeunt, ecce prospiciunt quemdam hominem paralyticum, qui jam triginta fere annis ipso morbo detinebatur, cervicibus hominum bajulari: erat autem ex territorio Biturico, quem sanctissimi Amatoris opinio de locis propriis vehi, ac peregrinari compulerat. Accedunt hi propius qui portabant; viri Dei sospitatem inqui-

et suadet eligendum post se Episcopum.

E 1 Maji feria 4 consolatus populum

in ecclesia moritur hora 3.

b

Ad corporis delationem aperto carcere F

captivi liberantur:

c

paralyticus 30 annis sanatur.

runt;

A Julio Governatore Gallie

S. Germanum successorem sibi petit,

et suum prænuntians obitum

Germanum nil tale expectantem attondet in clericum,

A runt; cognoscunt ipsius fuisse, quam catervatim ex urbe proficisci viderant, pompam funeris deducendam. Tunc languidus exorat, ut vel illis aquis paululum frueretur, quibus lavatum fuerat Amatoris beatissimi corpus. Hæc comperiens reverentissimus Germanus, tunc Presbyter, admirans fidem illorum, jussit ex eadem aqua paralytici membra perfundi. Mox autem ut de loti corporis lymphæ ægroti est membris allatum, protinus languor omnis discessit; et membrorum compages, morbida resolutione illico carens, suis est consolidata medullis, atque nervis vigentibus reparata.

33 O vere digna ac præclara civitas quæ suis est fœcunditatibus mundo prælata! Omnes pene civitates patronatus jura accipiunt, tu largiris: illæ alieno reguntur ac stabiliuntur auxilio, tu non solum tuæ firmitati geminum protulisti munimen, verum etiam mundo. Amator Australibus d sanitatum semina subministrat, Germanus Occidentalibus sospitatis semper largitur auxilium. Hinc tibi urbs, tantorum Martyrum genitrix, incolumitatis copia, inde fructuum opulentia ministratur. Non imparem te Romulæ asseram civitati: siquidem ibi Petri et Pauli Apostolorum beneficio triumphat populus, hic Amatoris Germanique auxiliis gubernatur: ibi amicorum Christi notitia præmicat, hic fidelium servulorum. Insiste ergo frequens sacratissimis tumultis, et officium grata mente exsolve, quæ meruisti tan-

tis ac talibus titulis exornari. Illic die noctuque sancti cordis excubias celebra, ubi multifariæ sanitatum formæ evidentius declarantur: quarum impossibile est vocabula speciatim retexere, quia facilius est immensi maris fluctus vel littoris arenas nominatim deprehendere, quam mirabilium profectus Amatoris Germanive mortali lingua percurrere. Hæc autem per eos et in eis operatur individua Trinitas, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Relata num. 24 et 25 sunt desumpta ex Vita S. Germani.

b S. Helena Virgo colitur 22 Maji, inscripta passim omnibus iisque antiquissimis fastis.

c Iterum ex Vita S. Germani sunt hausta, quæ ad finem hujus numeri 32 referuntur. In Vita metrica ejusdem S. Germani Ericus lib. 1 ita celebrat S. Amatorem.

Urbis amor nostræ, sacrique rector ovilis
Præsul erat, merito cognomine mactus Amator,
Doctor magnificus, meritorum luce coruscus,
Signorum titulis longe lateque celebris.

d Ita significatur ad Australem urbis partem Germanum, ad Occidentalem haberi et coli S. Amatorem.

DE SANCTO ORIENTIO

EPISCOPO AUSCIORUM IN NOVEMPOPULANIA

A ugusta Ausciorum, Auscium aliis, Auscii et urbs Ausciensis, Auxis etiam, Auxium, et urbs Auxitana dicta, est metropolis Arminiaci Comitatus, ad Ægircium fluvium, sex leucis distans ab Elusa olim metropoli Novempopulaniæ, sub qua in veteribus Notitiis undecim collocantur civitates, inter quas, subinde ultimo, subinde proximo loco, constituitur civitas Ausciorum. Ultimus Ecclesiæ Elusanæ Episcopus censetur Sennocus, qui teste Fredegario cap. 34, anno XLIII Chlotharii II, Christi DCXXVI, cum Palladio patre suo, quod rebellionis aliqujus Vasconum fuissent conscii, in exilium retrusus est. Ab eo tempore dignitas metropolitana ad urbem Ausciorum translata est, et hactenus sub se continet decem Episcopatus Suffraganeos. Hujus urbis Patronus titularis est S. Orientius Episcopus, vulgo Sant-Orens: cui in urbe est dicatum locupletissimum cœnobium Ordinis Cluniacensis: in quo sacrum ejus corpus cum debita veneratione asservatur.

2 Celebris etiam ejusdem S. Orientii cultus fuit apud Tolosanum, erecta ad ejus memoriam in ipsa urbe capella sive oratorio, quod postmodum traditum monachis Crucigeris, cum hi ex suburbio, propter bellum Anglicum destructo, in urbem migrarent: ut autem antiqua ejus veneratio magis stabiliretur, aliquæ ejus Reliquiæ Auscio delatæ sunt Tolosam, et XXII Julii anni MCCCLIV oblata Religiosis sanctæ Crucis, atque in ecclesia S. Orientii depositæ. Hinc S. Orientius uti Ausciensi urbi tribuitur, ita et adscribitur Tolosanæ. In pervetusto Martyrologii Hieronymiani apographo Epternacensi, ante nongentos et plures annos exarato, ad Kalendas Maji ista leguntur: Ausi civitate in Gallia S. Orientis Episcopi. At tria alia ejusdem Martyrologii egrapha, scilicet Corbeienſe Parisiis excusum, Lucense et MS. Blumianum, adscribunt urbi Tolosæ: quæ sequuntur MSS. Richenoviense, sive Augiæ divitis, Romanum Cardinalis Barberini, ac Trevirenſe S.

Maximini, cum Appendice Adonis. Usuardus hoc cum elogio celebrat: Apud civitatem Auscium S. Orientii Episcopi, qui virtutibus ornatus sancto fine quievisse scribitur. Sequuntur Bellinus, Grebenus, Maurolycus, Molanus, Galesinius, Canisius, alique cum hodierno Martyrologio Romano, et variis MSS. Antiquum Cadurcense Breviarium IV Maji præscribit cultum Orientii Confessoris Pontificis. Ejusdem memoria celebratur ad diem XIV Maji in MS. Florario et in Auctario Greveni, absque mentione ullius loci. Atque hæc de antiquo cultu S. Orientii, ejusque Episcopatu Auscitano, indubitata sunt. Utinam tam certa de ejus progenie, vitæ tempore, aliisque ejus rebus gestis possemus proferre, idque absque ullius nationis præjudicio. Uni veritati nos studere profiteamur.

3 Acta S. Orientii triplicia habemus, sed non æque sincera omnia. Antiquiora et meliora primo loco damus, uti ea ex insigni MS. Passionali in monasterio Bodecensi apud Westphalos nobis descripsit Joannes Gammansius; et Tolosæ inter collectanea Bernardi Guidonis Episcopi Lodevensis apud Patres Prædicatores reperit Petrus Possinus; unde eadem etiam habuit Guilielmus Catellus, et præ aliis laudat lib. 3 Historiæ Occitaniæ in Theoderico Rege pag. 461. Contulimus autem ipsa cum eorumdem contractiori aliquantum editione Philippi Labbe, tomo 2 Bibliothecæ suæ novæ, profitentis ita accepisse ex Collectaneis Illustrissimi et Reverendissimi D. Francisci Bosqueti, Episcopi Mompeliensis. Ex his Actis tempus, quo S. Orientius floruit, referendum esset ad seculum Christi quintum, cum Tolosæ resideret Theodericus Rex Gothorum, et dominaretur late per Aquitaniam et Novempopulaniam, eique Regi subesset S. Orientius: ab illoque mitteretur ad Duces Romanos Aetium et Littoriam, ut num. 2 indicatur. Consentiant autem circa hos Duces reliqui auctores, imprimis Idacius in Chronico ad annum XII Theodosii Junioris ista de Aetio habet: Burgundiones, qui

D
AUCTORE
STEPHAN.
FRIGANO
EX MSS.

E

G. H.

4 et 14 Maji.

F

Acta 1 antiquiora ex MSS.

secundum quæ legatus ivisset pro Gothis ad Romanos,

Laudatur
urbs Autis-
siodorensis,

d

gemino duo-
rum Sancto-
rum patro-
cinio com-
paranda
Romanæ.

B

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 26.

I MAJI

Ausci urbs
Novempopu-
laniæ:

C

S. Orientius
Episcopus,
colitur ibidem
et Tolosæ

I Maji

qui rebellaverant a Romanis, Duce Aetio debellaverant. Deinde, quod potissimum huc spectat, anno xv ejusdem Theodosii ista tradit: Bello Gothico, sub Theoderico Rege apud Tolosam, Littorius Dux Romanus inconsultus cum auxiliari Hunnorum manu irruens, cæsis his parte plurima, ipse vulneratus a Gothis capitur, et post paucos dies occiditur. Cassiodorus in Chronico, Theodosio xvii et Festo Consulibus, id est anno ccccxxxix, ita scribit: His Consulibus bellum adversus Gothos Hunnis auxiliariis geritur, et Littorius Dux Romanus ab eis capitur. Quæ eadem latius describit ad dictum annum Prosper in Chronico: et assentitur Isidorus Hispalensis in Historia Gothorum his verbis: Littorius, dæmonum signis aruspicumque responsis deceptus, bellum cum Gothis imprudenter iniit; amissoque Romano exercitu, miserabiliter superatus interiit.

4 Præclarissime rem totam depingit Salvianus lib. 7 de Providentia Dei. Cum Gothi, inquit, metuerent, nos præsumpsimus: nos in viribus spem ponere, illi in Deo: cum pax ab illis postularetur, a nobis negaretur: illi Episcopos mitterent, nos repelleremus: illi etiam in alienis Sacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in nostris contemneremus: ita illis data est in summo timore palma, nobis in summa elatione confusio; illis exaltatio data est pro humilitate, nobis pro elatione dejectio. Namque agnovit hoc ille Dux nostræ partis, qui eandem urbem hostium, quam eodem die victorem se intraturum esse præsumpsit, captivus intravit: qui prædatoris habuit fiduciam, præda factus est: triumphum præsumens, triumphus fuit, circumdatus, arreptus, alligatus, retorta brachia tergo gessit: manus, quas bellicosas putabat, vinctas inspexit: puerorum ac mulierum spectaculum fuit: illudentes sibi barbaros vidit: irrisorium sexus promiscui sustinuit: et qui maximum habuit supercilium fortis viri, mortem subiit ignavi. Hæc aliæque Salvianus de Littorio, sed tacito ejus nomine. Per Episcopos autem missos ad illum, posset S. Orientius intelligi, si hæc cum relatis infra de hac legatione conferantur. Hinc porro exorta dici potest S. Orientii veneratio apud antiquos Tolosanos, ut, quasi esset tutelarior ejus urbis Patronus, ita fuerit antiquis Fastis Ecclesiasticis inscriptus, et propria ecclesia honoratus.

5 Alia Acta damus secundo loco, assequevata Tolosæ in ecclesia S. Orientii, quæ nobis indidem etiam transmissa supra memoratus Possinus. Contulimus ea cum aliis, quæ in octo lectiones distincta reperiuntur in Breviario Ecclesiæ et diocesis Albigenis, in Aquitania prima sub Metropolitana Bituricensi, ut vel inde constet quam late sit veneratio dispersa dicti S. Orientii. Horum Actorum prior pars ex antiquo Breviario Ordinis Cluniacensis extat etiam apud Gononum lib. 4 de Vitis Patrum Occidentis pag. 244. In iisdem, quæ ad obsidionem et liberationem urbis Tolosanæ spectant, paucis narrantur, et ineptis additionibus augentur, ut ea vel ideo in Notata rejiciamus, æque ac alia nonnulla quæ ad obitum ejus spectant. Saussayus eorundem Actorum compendium edidit, omissis fere, quæ omittenda duximus. Reliqua ut probabilia relinquimus. Alia denique Acta Parisiis accepimus ex collectaneis Patrum Fuldensium, quæ dicuntur compilata ab anno mdcix, post translationem quarundam Reliquiarum ejusdem Oscam, de mandato Christianissimi Regis Franciæ Henrici IV et assensu summi Pontificis Pauli V. Hic sub initium multa congeruntur de parentela S. Orientii: quibus postea reliqua ex secundis Actis adaptantur; sed absque ulla prorsus congruentia. Adornatur etiam legatio ad Aetium sive Agentium et Littorium, quam factam constat ex supra allatis anno ccccxxxix, et tamen mortuus dicitur Sanctus anno ccclxxxiv, ac frater S. Laurentii Martyris, eodem

cum ipso partu editi: ad quorum parentes Orientium et Patientiam Sixtus Papa, ob persecutionem fugiens in Hispaniam, divertisset; ecclesiamque ad honorem S. Laurentii, quem martyrio decorandum sciebat, consecrasset; et sic, post sibi assumptum S. Laurentium socium, secessisset Sixtus ad alias partes Hispaniarum. Quæ plane nobis ulsona videntur: cum vix integros tres annos Sixtus Ecclesiæ præfuerit, neque istius itineris alibi notitia habeatur. Quid quod martyrium S. Laurentii ad annum cclviii spectet? Atqui erat is ætatis maturæ cum pateretur: quam grandævus ergo fuisset frater Orientii quando ivit legatus ad Ducem Romanum an. ccccxxxix natus annos plures quam ducentos; aut, si Legationem istam rejicias, ut minimum centum quinquaginta.

6 De hac fraternitate poterit exactius agi x Augusti ad Vitam S. Laurentii, si ad eam solide probandam antiqua monumenta suppetant. Aliqua allegat Tamayus-Salazar ad diem xv Martii, in quibus asseritur ab eo primus Flavius Dexter, secundus Julianus Petri, et his alii subjunguntur cum Breviario Oscensi, cujus nos auctoritatem multo potiore illis duceremus, si ex similibus fabulosis auctoribus depromptæ non fuerint ipsæ illæ lectiones. Philippus Labbe, post Vitam S. Orientii supra indicatam, edidit ejusdem Orientii breve elogium, sed ut præfatur, fabulis refertum, in quo similia de parentela ejus referuntur. Idem Tamayus celebrat die xxvi Septembris translationem aliquot sacrorum pignorum S. Orientii, ex urbe Auxensi in Gallia, Oscam in Celtiberia Hispaniæ Tarraconensis, solenni pompa et celebri plausu peractam; et dein Translationis Acta profert, quæ apud eum videri possunt, quæ eum etiam SS. Orientii et Patientiæ conjugum filium, et fratrem gemellum B. Laurentii Archilevitæ, fuisse habent.

7 Meminit monasterii S. Orientio dicati apud Auscios Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad Kalendas Julii, in elogio S. Clari Episcopi et Martyris, ubi ait, hujus Sacras exuvias in illo honorifice conservari.

VITA

Ex MSS. Bodecensi et Tolosano,
collatis cum editione Philippi Labbe.

Beatissimi Orientii Sacerdotis sacratissimos actus vel pro parte disserere, non peritiæ profluitate, sed tantæ materiæ admiratione, compellor: ut quod loqui nesciam, tacere non possim. Igitur beatissimus Orientius, mundanæ lubricitatis squallore deposito, se totum casta mente Divinæ Majestati devovit et tradidit; et altioribus honoribus adeptis, Pontificalis Auxio civitate Cathedræ dignitatem ascendit. Ecclesiasticis namque dogmatibus apprimè eruditus, commissum sibi populum sacro sermone correxit, Paganorumque perversitatem destruxit: et ita plenissime doctus, tanta doctrina eos erudit, ut spreta idolorum vilitate auctorem suum cognoscerent; et ad legem ejus, baptismatis gratiam accipiendo, pertingerent. Sic enim Pastor egregius de diabolicis faucibus populum peritum revocavit, ut illos quos vulneratos gladio invidi draconis acceperat, divinæ doctrinæ medicaminibus sanatos, Deo, cui jam pene perierant, reddidisset.

2 Ergo cum in ejus pectore fides devota ferretur, et talia gessisset ut virtus ejus ostenderetur in plebe; Narvejam petiit montem, attollentem verticem immensa proceritate conspicuum, qui ex fano a Paganis quondam dæmonibus consecrato hoc nomen accepit, ubi etiam infestatione dæmonum nullum iter pervium habere licebat, cujus montis fecundissimas radices incolæ Auxii non poterant laborare. Illuc B. Orientius

donec certius
probetur vere
fuisse frater
S. Laurentii.

Monasterium
S. Orientii.

Auscitanus
Episcopus,

Paganos
convertit:

Narvejam
montem infestatione
dæmonum liberat:

paulo antequam
horum Dux
ab illis an.
439 caperetur:

alia Acta ex
MSS. dantur:

tertia Acta
omittuntur
ut fabulosa,

EX MSS.

A Orientius pergit, præeunte Crucis vexillo, fanum ingreditur, et hospitibus incolis vi facta prorsus dæmones effugantur: et quod fuerat anteimmundis spiritibus valde refertum, fit sanctis orationibus Deo pacificatum. Nullus exinde civium solitas infandorum spirituum insidias expavescit, nullus quolibet ritu deinceps contaminatur a pessimis. Denique S. Orientius totum locum sua oratione lustravit, ut omnem metum in securitatem converteret, et a nefandis spiritibus virtutibus suis evacuaret: ut etiam multi ejulatus eorum audissent, quod eis pro S. Orientio consistere in solito domicilio non liceret. Hac scilicet virtute comperta, cunctus populus Deo gratias egit, quod talem Pastorem eis Dominus donare dignatus est, qui ipsos ab infestatione diabolica liberaret. *a* Quo in loco personans psalmis, pernoctans vigiliis, orationibusque perseverans, largis eleemosynis supernæ bonitatis gratiam cumulavit.

a Rege Gothorum invitatus,

b

ad Duces Romanos accedit:

ab Aetio benigne,

a Littorio malevole exceptus:

sed hoc capto liberat Tolosam:

c

promovet fidem:

3 Et cum præstante Domino vitam longam in seculo produceret, accidit ut ab Imperatore Aetius Patricius, et Littorius, ad debellandum Gothorum Regem *b*, cum exercitu mitterentur. Quorum adventu Rex ipse territus, cum armis resistere non posset, maxime quod apud Dominum omnes ejus ante confidentia, propter fiduciam Arianorum vilærat; ita coactus, a Sancto Dei servo Orientio poposcit præsidium, et legationem ejus proponere destinavit, ut ejus auxilio terribilem impetum tantæ virtutis mitigaret. Quam supplicationem B. Orientius libenti animo amplectens, non pro hæreseon erroris squalore contempsit, sed ut ejus tribulationibus subveniret, famulus Dei protinus iter arripuit: occurrit Aetio simulque Littorio. Quo viso, Aetius de equo desiliens, prudentia suadente, cum omni veneratione humiliatus ei occurrit, et ut pro eo orare dignaretur specialiter supplicavit: quod in posterum quantum ei fides præstiterit, facti fama percurrit. Littorius vero ei occurrere dedignatur, et legationem sancti hominis ejusmodi despiciens, nihil de pace respondit: sed in urbem Tolosam, exitium daturus, se introire promittit. Tunc orante S. Orientio Episcopo, Littorius, transmissa coelitus plaga, in tantum nebulæ obscuritate vallatur, ut profuturi sibi consilii utilitate deceptus, portis civitatis improbe periturus accederet: captusque a Tolosanis, qui B. Orientii patrocina postulaverant, pœnas sanguine persolveret: nam et Aetium Patricium, qui orationem pro salute poposcerat, illæsum cum omni exercitu sanctus Pontifex liberavit: qui interventu tanti Pontificis ad propria remeavit. Sicque factum est, ut beato viro, quem antea contempserat hæreticorum turba *c* Getarum, Deo gratias referens, occurreret, quod per ejus famulum ab extremo vitæ tempore, quo perituri erant, nunc fuerant liberati.

4 Beatus iste et Deo dignus Pontifex Orientius, non solum in prædicatione, nec non et patriæ liberatione necessarius multum fuit, sed etiam multorum hominum obsessa a dæmonibus corpora liberavit: ille providit redditum pauperibus et peregrinis: ille tribulantium animos in securitatem transtulit: ille perituros a morte redemit: ille vinctos et carceratos redemit. Ejus temporibus, eo laborante pax et securitas, pro qua multum laboravit, in orbem terræ introivit: profecit Christianitas, annullata est hæreticorum fatuitas: auctoritates quæ cavendæ, et quæ observandæ sint, testimonio divinæ lectionis Apostolicus præco non siluit. Nam dum non possumus tam multa profari, vel aliqua ex parte quæ agnoscimus relegenda perscripsimus.

5 Quidam igitur vir nobilissimus genere, ex Hispaniis, prædives facultatibus, invidiam pessimi accusatoris incurrit: apud quem Regis animus ita est aggravatus, ut eo jure ad occidendum exhiberetur.

Ad sancti itaque Orientii patrocina transmissi sunt fideles, qui eum, ut pro ejus vitæ spatio interveneret, deprecari sunt. Tunc congratulabundus Sanctius ad Regem venit, et ab ipso ad convivium est invitatus. Et cum initio regalis prandii, more solito barbarorum, mensa magnis fuisset carniū ferculis onerata; Rex ille humili prece poposcit, ut S. Orientius, quod pro parsimoniæ consuetudine non faceret, pro caritate carnalem ederet refectionem. Quod si faceret, quæcumque vellet a Rege obtineret. Tunc ipse, ut Regalibus animis satisfaceret, suo tactu sanctificavit epulas, et laudavit: et hinc fidem poposcit a Rege, ut quæcumque vellet apud Regis animum obtineret. Contaminatis igitur carnibus insolitus *d* cibus supermiscetur. Quo viso, ne hoc quod a Rege petebat impetrare potuisset, turba circumstantium potentum ei comminari cœpit. Sed tamen B. Orientius pollicitum a Rege præmium postulavit: qui non auri argentique talenta, non prædiorum culmina, non agrorum spatia quæsit: sed vitam ejus Hispaniensis sibi præstari poposcit, ante cujus faciem mors terribilis exitum vitæ prolato jam gladio minabatur. Cujus supplicationi Rex contraire non valens, concessit ea quæ petiit.

6 Intelligite quanta ille potuit pro abstinence obtinere, qui suis in cibis civibus salus et externis vita fuisse probatur. Nam quantas, nobis *e* videntibus, post vitæ tempore vivens virtutes fuerit operatus, turba Auxitanorum civium non ignorat, de quibus vel unum ad præsens enarrare curabimus. Quidam peregrinus, arescentibus nervis vim debilitatis incurrens, et contractis genibus manibusque constrictis longa pœna languescens, ad solennitatem B. Orientii Episcopi, virtutem cœlestis medici dum requireret, invenit: ibique fidei oratione supplicare non cessat. Procedit virtus de tumulo, et in tantum sanitas redditur arefacto, ut redivivo infuso sanguine, vitali calore membra sanitatis gratia replerentur. Sic ergo præmortuæ manus in usum pristinum revocantur: quarum digiti ita fuerant ante constricti, ut etiam eorum vestigia, palmis infixæ debilibus, putrida apparerent.

7 Det ipse S. Orientius mihi veniam, qui ab æthere sede, virtutem, quam a Deo accipit, hominibus ostendit: quia si non potui expedire quæ volui, vel aliorum ad hoc animos invitavi, ut ex abundantia cordis sanctum Pontificem ipsi adornent, quod ego summo ore vix potui delibare. Nunc restat, ut qui S. Orientio gratiam suæ pietatis præstare dignatus est, nobis ejus orationibus veniam pro sua majestate non deneget: cui est honor et gloria in seculorum secula. Amen.

ANNOTATA.

a MS. Bodecense: Ex illo vero tempore persistens in eodem fano Antistes Domini Orientius, psalmis et orationibus indesinenter vacabat, et de die in diem proficiens, in augmento spiritualium donorum supernæ bonitatis gratiam pleniter indeptus est.

b Hic est Theodericus senior, qui ab anno 429 usque ad annum 451, quo periit in campo Catalaunico in pugna contra Attilam Regem Hunnorum, imperavit: quem oppugnaturus Littorius in urbe Tolosana, captus est et occisus anno 439, a cujus cæde Aetius cum illo pacem iniit.

c Medii ævi ea imperitia fuit, ut Getæ, Sarmatiæ populi antiqui, cum Gothis, ad Danubium postea advenis indeque in Romanum Imperium effusis, iidem esse crederentur.

d Insolitus, quia Episcopali benedictione consecratus.

D Hic specum invidiorum machinatione occidendum,

d admittens epulas Regias liberal:

e E a morte clarens miraculis,

contractum sanat.

Invocatur a scriptore

*Hic loquendi modus arguit satis magnam horum
torum vetustatem, et auctorem multo antiquiorem quam
sit Bernardus Guidonis, qui obiit an. 1331. Nam 12
aut 13 seculi scriptor aliquis, qui multa suo tempore
miracula fieri vidisset per S. Orientium, non fuisset uno
referendo contentus; idque fecisset in forma magis pro-
bante et authentica.*

VITA II

Ex MS. Tolosano et Breviario Albigeni.

Prologus.

Exultemus omnes in Domino, Fratres carissimi, et letemur in solennitate beatissimi Confessoris Christi Orientii Archipræsulis: siquidem sanctissimi Patris egregii, Prælati benignissimi, Pastorisque solerti, prædicatione facundissimi, ædificatione et aliis quibuslibet virtutibus decorati, et Patroni nostri piissimi. Eidem ergo laudes et gratias copiosas cum summa lætitia referentes, ejus vitam, conversationem, merita et miracula devotissime recitemus: ut ejus meritis et precibus delictorum nostrorum veniam et gaudia consequi mereamur æterna.

a
Ortu nobilis,
B

2 Beatus Orientius ex partibus Occidentis *a*, Urgellensis Ducis, qui tunc temporis officio Proconsulis fangebatur, filius fuit, habens fratrem priorem se. qui post patrem in hereditate successit. Ipse vero parentum diligentia educatus, studiis liberalibus traditur, ac orationi et lectioni vacans, non mediocriter eruditus effulsit. Qui tandem, defunctis parentibus et fratre, regimen Ducatus est adeptus.

sancte vivit,

Animadvertens autem se non posse simul Deo et mammonæ deservire, vitam solitariam decrevit assumere: omnia sua dispersit deditque pauperibus, et sua mancipia manumisit. Fuit vero ita divina gratia plenus, ut suis orationibus obtineret optata: et ab eo multa miracula fierent. Unde ad famam virtutis ejus quamplurimi confluebant, percipere cupientes ab eo beneficia sanitatum. Sed ne illum favor popularis extolleret, dimissa patria loca secreta petiit: ad quæ Spiritus Dei eum duxit, sub specie visibilis brachii et manus, ipsum benedicientis, et ad *b* Bigorram in Vasconia, ad vallem quæ dicitur *c* Levitania, dirigentis.

*miraculis
clarus:*

*fugit in
Vasconiam:*
b
c

3 Veniens ergo ad dictum locum, vitæ solitariæ congruum: ibi in devexo montis latere oratorium statuit. Molendinum etiam in rivulo *d* Isaurio, qui præ foribus oratorii præterfluit, dissimili aliorum qualitate nihilominus construere studuit (de quo dicitur quod multo tempore durans, inconsumptum omnino permansit) certis temporibus se retinens et erumpens: bladium appositum opportunis temporibus restituens in farinam. In hoc loco dum maneret vir Dei Orientius, quadam die vidit ad se venientem multitudinem populorum: quod moleste ferens, fugam arripuit; et rupi *e* vestigium imprimens, divino nutu descendit, ubi chaos hians in ea permaximum apparuit, ut ad eum nullus haberetur accessus. Ubi per multos dies persistens orationi, jejuniis et vigiliis, secum manens Deo devote vacavit. Omni namque die semel dicebat Psalterium, manens in aqua frigida usque ad umbilicum: et de labore suo panem manducans, et olera: aquam solum ad potum habebat: sibi nuda terra pro lecto erat: noctes atque dies ducebat insomnes, pallio et tunica sola contentus, atque catena pro cingulo utens.

d
*construit ora-
torium et mo-
lendinum.*
C

e
*fugit in
rupem,*

4 Eo tempore *f* S. Ursiano, Auxitanæ Urbis Archiepiscopo, viam universæ carnis ingresso, populus Pastoris desolatus solatio, indicto sibi triduo jejunio, apud Deum institit, ut sibi de Pastore idoneo provideret. Sicque in oratione perseverantibus vox audita est, ut B. Orientium eligerent in Pastorem. Electione itaque celebrata B. Orientium adeunt,

f
*S. Ursiano
Ep. Auxita-
no mortuo,*

ipsumque laborantem invenerunt, et in suum Pastorem humiliter salutaverunt, et negotium pro quo venerant indicarunt. Ad quæ vir Dei attonitus fugam paravit; sed detentus fuit ab his qui venerant. Tunc humiliter preces ad Deum fudit, et si esset sua voluntas, revelationem ab ipso sibi fieri postulavit. Qui cum virgam quam manu gestabat fixisset in terram, subito virga illa fronduit et floruit, et genuinos ramos expandit, et in arborem magnam excrevit. Quo viso miraculo vir Dei, cognovit se ad hoc a Domino vocatum; moxque divinæ voluntati se subdidit, et curam gregis illius humiliter reluctans suscepit.

5 Quo cum accederet, undique ad eum Clerus et populus concurrens, et qui indigebant sanitatum beneficio, omnes cum maximo gaudio eum susceperunt, gratias et laudes reddentes Domino. Suscepto itaque curæ pastoralis officio, Vascones tunc idololatrias ad fidem convertit; et de quodam monte juxta Auxium, qui Narucia dicebatur, ad septentrionem versus urbem omnem idolorum spurcitiam extirpavit; et dæmones inde, varias hominum species deferentes, sua virtute fugavit. Mons ille nunc habet ecclesiam in honorem Beatorum Cirici *g* et Julitæ consecratam. Quamdā etiam cujusdam Galliæ *h* Principis filiam, Corneliam nomine, vexatam a dæmone liberavit. Recepit autem in donum a dicto Principe quatuor evangelia valde pulchra, et altare portatile, jaspide argento incluso cum Reliquiis ibi reconditis: quæ usque hodie in sua ecclesia reservantur.

D
*electionem
de se factam
admittit
miraculo
inductus:*

*ethnicos
convertit:*

g

h

E
*energumenam
liberat:*

*et deserto ad
Episcopatum
reducitur:*

6 Cumque ad ejus ex Gallia regressum omnis populus conflueret, iterum desertum locum, ut Deo liberius vacaret, repetiit: et ad locum solitum remeans, vigiliis, jejuniis et orationibus instans, iterum ab Auxitanis requiritur, ut ad Sedem suam redeat. Ipse vero Auxitanos durissime objurgavit, reditum omnino abnuens: sed revelatione divina sibi facta compulsus, eorum precibus annuit: et ad ecclesiam suam rediens, ipsam suis doctrinis, exemplis, meritis, ac orationibus fecundavit.... *i* Beatus itaque Orientius gregis Dominici Pastor, totius sanctitatis amator, Angelicam vitam gerens in terris, speculum bonorum operum factus, mundo virtutibus et miraculis renitens, efficacissime claruit.

7 Denique cum beati viri ad Dominum transitus immineret, corpore senescente, spiritu roboratus; et sacri Domini Corporis communionē devote percepta, vidit Dominum Jesum Christum cum multitudine Angelorum atque Sanctorum ad regna cœlestia se vocantem. Quod etiam duobus Fratribus simul adstantibus ostensum fuit: et cum hoc odor suavissimus locum implevit. Ex quo vir Dei beatissimus lætus effectus, a Domino impetravit, in manu ejus suum reponi spiritum, et a sibi devotis malignum fugari spiritum, et locum sui sepulcri ab adversariis perpetuo esse tutum. Statimque duobus Fratribus sibi adstantibus divina vox audita est dicens: Quod postulasti adimplebo, et si quis nomen tuum digne invocaverit, a cujuscumque infirmitatis vel angustiae, sive periculi aut tribulationis molestia, liberabitur, et bonis temporalibus non fraudabitur.

F
*moribundus
a Christo
visitatur:*

8 Migravit autem beatissimus Pontifex Orientius anno pontificatus sui quadragesimo primo *k*.... sepultusque est apud Auxium in monasterio B. Joannis Baptistæ, cum aliis sanctis prædecessoribus suis, *l* videlicet Paterno, Servando, Optato, et Pompodiniano, prima die mensis Maji. Nam post ejus felicem de hoc mundo exitum virtutibus et miraculis innumeris claruit. In loco autem in quo beatissimum ejus corpus requiescit, tanta et talia ipsius meritis et intercessionē usque in præsentem diem fiunt miracula, quod nullus ibidem devote suum patrocini-

k
*sepelitur cum
prædecesso-
ribus 1 Maji:*
l

nium

claret mira-
culis.

A nium efflagitans unquam passus est repulsam. Ibi namque a dæmonibus obsessi liberantur; et epileptico morbo ac aliis variis languoribus laborantes perfecte curantur: ab ejus tumulo sacratissimo redeuntes multoties jöcundantur, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est Deus super omnia benedictus, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Quid si pro Occidentis legamus Occitanis? Occitanæ certe proxima est Catalaunia, in qua est Urgella urbs Episcopalis, cujus Ducatus patri S. Orientii tribuitur in Actis Tolosanis, Breviario Albigensi et apud Gononum. At Saussayus hæc ita in suo elogio habet: Qui Oschæ in Hispania natus, Proconsulis filius. Est Osca, vulgo Huesca, urbs Episcopalis Aragoniæ. patria S. Laurentii Martyris habita, et hic in locum Urgellæ substituta ab iis, qui fratrem S. Laurentii dicunt S. Orientium. Imperite autem pro isto tempore nuncupatur Urgellensis Ducatus, et quidem velut hereditarius.

b Bigorra regio Vasconiæ ad Pyrenæos montes, cujus urbs præcipua et Episcopalis est Tarba.

c Levitania vallis, vulgo Lavedan ad duo milliaria porrigitur.

B d Gononus et Breviar. in aqua, quæ vocatur Ysauria:

e Breviarium vestigium imprimens duos hiatus aperuit, ut nullus adeum haberetur accessus.

f Idem. Juliano. Verum Ursiano successisse scribunt Saussayus, Chenu, Robertus, Sammarthani.

g Jam vidimus ante Acta S. Amatoris Ep. Autisiodorensis num. 8 horum Sanctorum corpora ab eo Antiochia in Galliam delata credi: ex quibus partem forsitan Auscenses obtinuerint.

h In Actis tertiis dicitur, Cornelia filia unica Regis Franciæ, quod inter alia supra indicata menda reputari potest, cum Francorum Regum nomen tunc necdum in Gallia notum fuerit.

i Quæ hic interponebantur; rectius in priori Vita habentur, et a nobis explanata sunt. Hoc loco ita corrupte referuntur in Breviario Albigensi: Post aliquod etiam tempus Imperator Maximianus duos Principes contra Olimbium, Regem Tolosæ, misit, scilicet Agentium et Litorium, quibus ad liberationem Tolosanæ civitatis occurrens B. Orientius, cum uno eorum, scilicet Agentio, pacem obtinuit: Litorius autem in malitia perseverans, aciem contra civitatem disposuit: sed precibus viri sancti a Tolosanis superatus occubuit. Et ipse Rex Olimbius cum populo suo, cum esset in Ariana perfidia, ad fidem Catholicam sunt conversi. Hæc ibi. In MS. Tolosano Imperator appellatur Maximus, sed nullus cum Aetio sive Agetio et Littorio vixit Imperator Maximianus, aut Maximus, nisi maximus adjective sumatur, et intelligatur Valentinianus tertius tunc Imperator Occidentis. Nullus etiam Rex Gothorum fuit Olimbius vel Olimbrius appellatus, sed fuit Theodericus. Nam qui postea fuit Olybrius Imperator Romanorum, huc non spectat. Neque Rex Gothorum fuit tunc ab hæresi Ariana ad fidem Catholicam conversus, sed potuit Catholicis magis fuisse.

k Adlebatur in dicto Breviario: Anno a Passione Domini 353, imperante Theodosio primo anno 16 Imperii ejus, ac sedente Felice Papa, Quæ in MS. Tolosano ita leguntur: Anno Domini 394, imperante Theodosio primo anno 6 Imperii ejus, et sedente Siricio anno 9 Pontificatus sui. Saussayus solum assumpsit annum nonum Siricii Papæ. In MS. Fulliensi notatur annus Domini 384, et decimus Imperii Theodosii primi, et nonus Siricii Papæ. Vixisse eum anno 439 ex bello et obitu Littorii constat; non item quamdiu postea superfuerit.

l Hi quatuor a Saussayo in Indice topographico ut Sancti, qui hoc primo Maji suum cultum habeant, referuntur.

DE S. AFRICANO EPISCOPO, JUXTA VABRUM IN GALLIA NARBONENSI.

D. P.

CAPUT I.

Oppidum et Ecclesia Collegiata S. Africani.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 27

SEC. IV
AUT VI

Vaber villa,
in qua an. 862
Abbatia,

an 1317
Episcopatus
erectus,

C R aimundus Comes et Marchio Tolosanus hujus nominis primus, anno Caroli Calvi XXIII, Christi DCCCLXII, villam, cujus vocabulum est Vaber, in pago Ruthenico, in Vicaria quæ dicitur Curiense, tradidit Adalgiso Abbati suisque monachis, barbarorum incursione expulsus e monasterio, nomine Palmatus, quod habuerant in Petracorio pago, ad monasterium construendum in honorem S. Salvatoris, et S. Mariæ Dei genitricis, sive S. Dionysii præcellentissimi Martyris, secundum Regulam S. Benedicti. Hujus foundationis diploma, cum Privilegio Regis Caroli, sub suam protectionem locum ipsum recipientis anno regni XXIV, videre licet apud Guiljelmum Catel lib. I cap. 10 Historiæ Comitum Tolosanorum. Floruit exinde prædicta Abbatia usque adeo, ut Paschalis II Papa, anno MCXVI ipsam Pontificiis privilegiis communire dignatus sit, fortassis et exemerit Ruthenensis Episcopi potestati. Certe Joannes XXII, cum censuisset Ruthenensem diæcesim in duos Episcopatus dividendam, anno MCCCXVII, Sedem ibi constituit Episcopalem; Petro, qui Abbas fuerat, in Episcopum ordinato.

Maji T. I

2 Ex hoc tempore caput circum jacentium oppidorum cepit esse Vaber, cum ea villa antea subiceretur Vicariæ Curiensi. Hanc autem Vicariam constitutam fuisse in oppido quod nunc dicitur S. Africani, probant multa antiquorum judiciorum monumenta, ibidem adhuc asservata: amplæque et magnificæ domus rudera, quæ Curiae nomen habens ipsi Vicariæ nomen olim dedit. Mansit igitur loco honor, ut novus Vabrensis Episcopatus suum istic semper haberet Officiale, habereturque sententia in ipsius oppidi favorem lata, qua declaratur quod Vabrensis Episcopus teneatur ibidem conferre sacros Ordines Chrisma conficere, Confirmationem impartiri, Synodos celebrare.

3 Initia et origo loci incerta, antiquitas magna esse, haud immerito præsumitur. De nomine hodierno teneri potest, necdum illud in usu fuisse quando Vabrense monasterium fundabatur; quamvis jam tum notus fuerit S. Africani cultus, corpore invento in æde S. Saturnini, tunc temporis aut sola aut primaria, quam ipse Sanctus credebatur consecrasset. Etenim inventur instrumentum vetus tum hac in fine clausula: Actum fuit sub die Jovis, in mense Augusti, Albiæ civitate, in ecclesia

9

S. Africani,

F

olim Vicariæ
Curiensi
suberat,

in qua S.
Africani cor-
pus.

A *Africani, in præsentia Raymundi Comitis, anno primo regnante Ludovico Rege, post obitum Caroli Imperatoris, id est, anno Christi DCCCLXXVIII: quo persuademur, jam tum de uno alterove seculo celebrem fuisse in iis partibus S. Africanum.*

B *4 Crevit tamen celebritas illa, postquam ei in ipsa Vicaria Curiensi sub proprio nomine nova consecrata est ecclesia, quod fuisse credimus ante annum MCCXIV; quando, ut in quodam vetustissimo instrumento legitur, fit tractatus et accordum, cum quodam aurifabro istius urbis, de quadam reparatione capsæ eximii Doctoris et sanctissimi Confessoris S. Africani; et promittuntur pro pretio viginti tria scuta in Saluts, Tastarts, et Besonds solvenda. Fuit saltem ecclesia nova fundata ante annum MCCLXI; de hac enim, tamquam diversa a priori S. Saturnini, mentio fit in quadam charta isto anno scripta, cujus auctor sic loquitur: Recognosco me habere quasdam domos a Baylo ecclesiæ S. Africani, quæ confrontantur, id est contiguæ sunt, cum ecclesia S. Saturnini. Horum et aliorum omnium infra citandorum instrumentorum notitia, studiose sed ordine nullo collecta per D. Dutaur, loci ipsius Præpositum anno MDCXXVI, communicata nobis est a nostro Petro Francisco Chiffletio, cum qua si accepissemus integra ipsorum egrapha, longe certius possemus definire, an oppidum ipsum jam tum habuerit nomen S. Africani. Eodem facerent instrumenta, in quibus nominatur Porta S. Rochi in S. Africano, aut Domus infirmorum S. Lazari villæ S. Africani, aut Hospitale nuncupatum S. Jacobi in dicta villa, siquidem ea facta sint ante annos prænotatos, de quo nihil indicatur in synopsi submissa.*

C *5 Sufficiunt illa interim ad comprobendam loci celebritatem: quæ seculo XIV fuit vehementer aucta, quando Raymundus Vabrensis Episcopus secundus, constituit ut Presbyteri, de dicta villa oriundi et ibidem residentes, usque ad numerum quadragenarium, unum corpus fierent et dicerentur, quod circa annum MCCCXL accidit. Cum vero Joannes Petri indidem oriundus et Vicarius ibidem ac caput dictorum Presbyterorum, assumptus est in novum Vabrensem Episcopum anno MCCCXXI, prima ei cura fuit pronam in lapsam S. Africani ecclesiam renovare a fundamentis; in quam pro parte majori absolutam, ipsius Sancti corpus transtulit, et post altare majus circa annum MCCCXXVII collocavit. Habetur enim instrumentum anni MCCCXXX, in quo agitur de reparatione sacristiæ principalis ecclesiæ S. Africani, in qua tenentur jocalia, pretiosa paramenta, capsæ et reliquiæ S. Africani: et promittuntur magistro operis seu lapididæ loci de Brusca quadraginta mutones auri. Nec multo post Eugenius Papa IV, cum esset Florentiæ, anno Pontificatus sui x, Christi MCCCXLII Kalendas Februarii, dicit inter alia, quod dicta villa aliis locis omnibus in diœcesi Vabrensi existentibus notabilior et ditior existit, ac in ea tam Regia Curia quam etiam officium Curie Episcopalis Vabrensis tenentur; nec non alias in ecclesia ipsa S. Africani (quæ inter ceteras illarum partium parochialis ecclesia famosa et insignis reputatur) corpus dicti S. Africani (ob ejus merita Altissimus plura et manifesta in eisdem partibus miracula operatus fuit et quotidie operatur) honorifice conservatur; ac propterea et ex aliis pluribus rationabilibus causis Chorus et Universitas prædicta provide consideratur.*

E *6 Idem deinde rogatus pro fundando ibidem Canonicorum collegio, anno MCCCXLIV, IV Kalendas Aprilis, Pontificatus sui anno XIV, mandavit Abbati S. Tiberii Agathensis diœcesis, ut ecclesiam S. Africani, quæ parochialis erat, auctoritate sua in collegiatam erigat, et collegialibus insigniis decoret; ac in ea, quadragenario Presbyterorum numero per ipsum Abbatem suppresso, unam Præposituram constituat,*

D *unamque Sacristiam loco perpetuæ Vicariæ, et viginti duo loca Presbyteralia quæ Canonicatus vocamus. Huic commissioni satisfactorius prædictus Abbas, cui nomen Joannes, primo processum legitimum formari sibi exhiberi petiit, circa cultum S. Africani in prædicta ecclesia: quem per omnia veritati conformem esse sciens, ipse, qui ex dicto loco oriundus scire optime poterat, tamquam testis a longo tempore oculatus, potissimum moveri se professus est, præsentia et miraculis S. Africani, ad fundationem dictam prosequendam: quod et fecit. Vabrensi autem Episcopo prænominato (qui eam Sedem secundum Sammarthanos usque ad annum MCCCCLII tenuit) in mandatis reliquit, ut novo Canonicorum collegio Instituta scriberet, prout se facere præfatur ad laudem et honorem beatissimi Africani Episcopi et Confessoris, in cujus nomine prædicta ecclesia titulatur, et in qua corpus ipsius requiescit. Inter alia vero indictum est, ut Canonici Præpositum electuri sub hac forma jurarent; Juramus et promitemus omnipotenti Deo, et B. Mariæ semper Virgini, ac B. Africano, sub honore cujus præsens ecclesia est dedicata, in qua ipsius corpus requiescit, eum eligere et nominare etc.*

E *7 Instituto Canonicorum collegio restabat fabricanda ecclesiæ pars anterior, quæ cœpta est ædificari anno MCCCXLVIII, ad hoc venditis redditibus confratriæ Procerum laicorum S. Africani, nobili viro Berengario Bianchi, Condomino de Vaulcausino, per consules patronos et gubernatores dictorum reddituum, consensu habito D. Joannis Episcopi Vabrensis, pretio ducentorum mutonum auri, et dictum pretium recepit Pontius Gasparus lapidida et magister ædificii novi operis. Tanto autem fervore rem urgebat Episcopus, ut vix abesse sustineret a loco; jugiterque commorans in sua Episcopali ibidem domo, vulgo Baschalaria, a Vabrensis suis, haud satis æquanimiter id ferentibus, vocaretur Episcopus S. Africani. Porro ut opus absolveretur anno MCCCCLV, Pontificatus Calixti Papæ III anno primo, regnante Carolo Francorum Rege, et Bernardo Episcopo Vabriensi præsidente; idem nobilis Berengarius Bianchi omnes prædictos redditus vendidit discreto viro Magistro Bernardo de Bagis, notario S. Africani, pretio centum et trium scutorum auri cugni Franciæ; quod pretium conversum fuit in ædificium novi operis prædictæ ecclesiæ. Denique anno MCCCCLXXXIX condita instrumenta fidem faciunt, actum esse de construendis Stallis seu seditibus in choro S. Africani, et Branchadis seu ferculibus deportandæ in processibus capsæ servituris. Hic notatu digna sunt moneta in Gallia Narbonensi usitata, genera. Num. 4 enim leguntur Saluts, a Salutiensi ditione dicti; Tastarts, a Tasta urbe Vasconiæ vulgo Dax, et Besons, id est Gemelli, sic nuncupati a geminis faciebus eidem impressis; uti apud nos dicuntur Besoirs (a beser, osculari) aurei quibus Alberti et Isabellæ Principum vultus, veluti osculaturi repræsentantur. Hoc autem num. 7 nominantur Mutons, id est Oves, uti a Pecude impressa Latine dicta Pecunia creditur. Quibus aliisque omnibus signandis servit Cugnus, Gallice Coign, hic autem sumitur pro Moneta.*

CAPUT II.

De corpore et reliquiis S. Africani.

D *iu antequam prædicta ecclesia in Collegiatam erigeretur, celebrabatur in ea festum inventionis et revelationis S. Africani die xv Januarii, Translationis viii Februarii, Natalis i die Maji. De hoc agendum, infra cap. 4, ubi magis ex professo agendum de Cultu ipsius Sancti. Translationem crediderim potius primam dici, qua ex veteri S. Saturnini æde, in qua sepultum jacuerat corpus, in novam S. Africani delatum est, diu ante seculum XIII quam posteriorem, factam sub Episcopo Joanne*

propter frequentia S. Africani miracula.

Eidem ecclesiæ perficiendæ circa an. 1448 E

et 1455, applicatur pretium quorundam reddituum venditorum.

F

Ad corpus Sancti vulgo S. Africani, ante sec. 9 inventum,

Et an. 1444 institutum Collegium Canonicorum,

ubi circa an. 1340 Chorus 40 Presbyt.

In eadem circa an. 1427 restaurata,

positum Sancti corpus post altare majus.

A Joanne in ecclesiam a fundamentis reparam. Inventionem arbitramur ante seculum ix contigisse : eique adfuisse Episcopum Albiensem haud vana ex conjectura suspicaberis, quandoquidem ea ecclesia insignem aliquam sacri istius thesauri partem, una cum fragmento veteris tumbæ seu sepulcri ex eo conservavit tempore; ipsique Sancto erectam habuerit parochialem ecclesiam. Adfuit fortassis et Nemausensis Episcopus (nam et in hujus diœcesi S. Africani villa et ecclesia est) et ex Castrensi nunc Episcopatu, tunc loco satis celebri, quidam, per quos in ipsorum territorio similis est excitata erga Sanctum religio : ubique autem a vulgo nominatur S. Afrigne; ut aliquando mihi in mentem venerit suspicari, utrum primo nomine non fuerit appellatus Afranius, potius quam Africanus. Sed hoc retinendum est, quandoquidem hoc solum inveniatur in iis de quibus hactenus egimus monumentis.

multa facta
miracula,

9 Tam religiosi cultus observantiam crebra meruerunt miracula : de quibus deque reliquis antiqui cultus argumentis juvabit legere processum ad hoc formatum, ut Collegii Canonici dignitas loco tam digno impetraretur. Processus illius tenor hic est. Dominus Michael Gariberni, procurator et syndicus Universitatis seu Chori Presbyterorum S. Africani, proposuit et exposuit Reverendo in Christo Patri Joanni Abbati monasterii S. Tiberii, Ordinis S. Benedicti Agathensis diœcesis, quod in ecclesia S. Africani, quæ semper insignior habita fuit in tota diœcesi, estque in medio illius sita, requiescit corpus, et sunt reliquiae ipsius gloriosissimi Patroni nostri, qui... zelans cultum et augmentum fidei Catholicæ ac salutem animarum Ruthenensem adivit populum, ubique prædicans et hæreses extirpans : et in fine, cursum suscepti ministerii impleturus, ad hanc nostram urbem venit, Spiritu sancto monente : ubi diu vixit innocenter, in sanctitate et asperitate vitæ perseverans; et in dicta ecclesia corpus suum tumulatum fuit : in cujus transitu et sepultura omnipotens Deus quam plurima operatus est miracula, et ex post operabatur, quotidie ad se recurrentes adjuvans. Asserit autem prædictus testis, quod ob ipsius merita, quamdiu vixit et post ejus obitum, numquam fulmen nec grando ceciderunt in tota parochia. Quæ omnia Raymundus Episcopus Vabrensis considerans, et quod multa bona darentur; constituit quod Presbyteri, de dicta villa oriundi et ibidem residentes, usque ad numerum quadragenarium, unum corpus fierent et dicerentur.

asserunt
testes jurati
plures,

B

item ejus
meritis villam
immunem
manere a
fulmine et
grandine,

10 Sedit Raymundus iste, post Petrum primum Vabrensem Episcopum, ab anno MCCCXXIX usque ad MCCCXLVII, secundum Claudium Robertum et Sammarthanos : adeo ut uno tantum seculo fundatio Chori præcesserit fundationem Capituli. Audiamus porro testes alios. Guillelmus de Alcapis, Consul prædictæ urbis, testatur, quod corpus S. Africani retro altare majus, in loco eminenti, requiescit; et caput ejus in argento est, et ad preces prædicti Africani fiunt multa miracula. Petrus Arnaldi, frater Germanus supradicti Abbatis et Consul supradictæ villæ, interrogatus pro verificatione contentorum in litteris Apostolicis commissionis prædictæ et articulis instructionalibus præinsertis (unde intelligas non haberi hic processum totum, sed solum præcipuas quasdam attestaciones) eadem exponit, testatur et asserit, eum D. Petro Pomarede, Consule; et Guillelmo Linsaci, Notario, habitatore et Consule dictæ villæ.

sepulcrum
elevatum et
caput argento
inclusum
servari,

11 D. Guillelmus de Serres, Prior de Targiis, Cancellarius Domini Vabrensis et Curiae Officialatus, in S. Africano residens, dixit, quod bene scit et vidit pluries multa miracula ad preces S. Africani fuisse facta, et fiunt quotidie : et vidit multoties illos qui a periculis et infirmitatibus liberati precibus S. Africani fuerunt, adultos et parvulos, masculos

vota et donaria plura oblata,

et feminas venientes, portantes sudaria, intortitia D et ceram, et alios munera reddentes et solventes AUCTORE D. J. vota quæ ipsi emisissent : et dum veniebant, reddebantur per Vicarium Petrum de Magringo et alios Ecclesiasticos, cum solenni pulsatione campanarum, laudes Deo et B. Africano de miraculis et gratia impetrata. Dicit etiam verum esse, et hoc refert publica et antiquissima fama, numquam cecidisse fulmen et grandinem in villa et tota parochia S. Africani; et hoc illius precibus. Et quod dicta ecclesia est de novo constructa, licet a parte pedis non sit completa. Est in illa retro altare majus corpus S. Africani, in loco satis alto : et vidit illud, quando fuit ecclesia reædificata, transferri per D. Joannem Episcopum Vabrensem; et altare majus solenniter consecrari. Et est caput dicti Sancti in argento, quod peregrinis et devotis, ac cunctis in diebus solennibus, ostenditur. D. Anthosius Blanchi Presbyter, Vicarius perpetuus de Bornaco, Baccalarius in legibus, Procurator generalis D. Vabrensis Episcopi, in S. Africano residens, et in curiis officialatus Vabrensis et temporali Regi et Condominorum dictæ villæ Advocatus, eadem testatur et asserit.

miracula
pulsatis
campanis
publicata.

celebratam
translationem

12 C. Guichardus de Rupeforti, Vicarius perpetuus S. Africani, Locumtenus D. Officialis Vabrensis, dixit Corpus S. Africani et reliquias esse in dicta ecclesia et multa miracula fieri, et pro illis laudes et gratias referri solenniter, per Clerum et populum cum pulsatione campanarum et orationibus. Et est ipsa ecclesia noviter ædificata, et vidit ipse corpus S. Africani transferri de ecclesia veteri ad novam, retro altare majus in loco patenti, per D. Joannem Vabrensem Episcopum, et postea dictum altare majus per ipsum D. Vabrensem Episcopum solenniter consecrari : et est caput dicti S. Africani in argento, et ostenditur peregrinis et devotis et aliis generaliter in festis solennibus. Dixit etiam quod ipse, ut Vicarius d. Ecclesiæ, recepit sudaria, imagines cereas, intortitia et alia vota, quæ illi, qui ab infirmitatibus sanati et periculis liberati precibus d. gloriosi Confessoris fuerunt, solvebant et afferebant : et scit pro vero quod numquam fulmen cecidit in parochia sua et S. Africani. Nobilis Joannes Blanchi, Dominus castri de Monte-cauro et Burgensis d. Villæ, dixit se vidisse reædificationem ecclesiæ S. Africani, quæ vetustate consumpta erat, viditque transferri corpus S. Africani per D. Joannem Episcopum Vabrensem et altare consecrari solenniter. Vidit multa miracula fieri et multos solventes vota et ferentes munera, liberatos a periculis et infirmitatibus suis. Magister Joannes Arnaldus F Notarius, consiliarius ac habitator d. Villæ, idem prorsus asserit.

altare consecratum :

F

13 Hactenus illius processus abbreviator : qui addit multos testes alios asseruisse, S. Africanum valde senem istic diem ultimum clausisse : ac denique quod ipse Commissarius testatur se oriundum esse urbis S. Africani, et se tamquam testem oculatum a longo tempore scire supradicta omnia, et alia luce clariora : et sic se paratum esse procedere ad executionem suæ commissionis : et quod potissimum miracula, corpus, et reliquiae S. Africani ipsum moverunt ad fundationem ecclesiæ nostræ antea secularis in collegiatam.

ob quæ omnia ipsa ecclesia facta sit Collegiata.

14 Anno deinde MCCCCLXXI quidam sacrilegi exspoliaverunt furtive totam ecclesiam villæ S. Africani de omnibus jocalibus illius pretiosis, usque ad damnum inæstimabile : qui sacrilegi, Deo permittente et B. Africano, fuerunt capti, incarcerati, judicati ad mortem, et suspensi in patibulis d. villæ S. Africani : et hoc, inquit Collector notitiarum nobis communicatarum, legi in quodam veteri libro iisdem verbis. Tum idem Collector verbis suis subdit, intellexi ex veteranis

Hujus spoliatores miraculose puniti an. 1471

Alia de brachio et arca argenteis

tolerantis rem eam cum miraculo conjunctam fuisse; quod miseri illi patrato sacrilegio, neque fugere neque abscondere se potuerint, sed in loco hæserint tamquam immobiles. Inter jocalia autem prædicta haud dubie fuit brachium argenteum, ponderis quatuor marcharum, quod anno MCCCCLXI ecclesiæ collegiæ S. Africani dat per testamentum Petrus Fabri Sacrista, ad reponendum ossa sacri corporis S. Africani. Iisdem deinde decentius collocandis, et in processionibus magnificentius circumferendis, fabricata est postea argentea capsula grandis, valdeque speciosa, et gemmis ac lapidibus pretiosis ornata. Talem enim fuisse, inquit prælaudatus Collector, a multis personalem habentibus cognitionem didici.

deque sepulcrotestimonia.

15 Vivebant ergo cum hæc colligerentur anno MDCXXVI adhuc multi ex illis qui dictam arcam viderant, antequam sacra omnia vastantibus per Galliam Hugonottis in prædā cederet, in prima eorum per Languedociam grassatione circa annum MDLXII. Vivebant etiam adhuc multi, sed valde senes, qui Collectori assuerunt, quod cum essent juniores pueri, sæpius transierint sub sepulcro lapideo grandi, quod post altare stabat elevatum supra quatuor columellas, intra quod dicebatur et credebatur firmiter esse corpus S. Africani. Proinde in prædicta argentea arca, ut jam insinuavi, dici potest fuisse os aliquod; hoc autem ut conspici possit, in media fronte ipsius capsulæ patebat fenestella, pellucida obducta vitro, sicuti eidem Collectori affirmabat se recordari senior ipsius ecclesiæ Cantor.

Sacris ossibus per Hugonottos dissipatis,

ex parte anno 1512 Tolosanensis donata,

16 In illa porro ecclesiæ desolatione, quam incendii Trojani nomine appellat Collector, non tantum direptæ lipsanothecæ argenteæ, sed ipsum quoque sepulcrum sacrum dissipatum fuit: corpus vero sacrum injectum est puteo qui appellatur S. Joannis, prope sacellum seu oratorium S. Africani, extra et prope majorem portam ecclesiæ: uti ex auditu et veneranda canicie habeo, inquit Collector. Huic damno utcumque consultum volens providentia divina, sapienter ordinaverat, ut anno MDXII die XIX Julii, D. Joannes Michaelis, Legum Doctor et ecclesiæ Mirapicensis Præpositus, de consensu et libera voluntate Consulium urbis S. Africani aliorumque honorabilium civium, in publico instrumento desuper confecto nominatim expressorum, partem ex brachio S. Africani cum scypho argenteo donaret fundato a se Conventui Religiosorum Sanctissimæ Trinitatis Tolosæ, ea conditione, ut ipsius Sancti festum, quotannus 1 die Maji recurrens, quam sollemnissime ibidem celebraretur.

ipsis Africanensibus redditur particula an. 1605,

17 Itaque Canonici S. Africani, videntes se privatos eo thesauro, cujus partem aliis tam liberaliter communicaverant, prædictis Religiosis supplicaverunt per dicti fundatoris heredem Mag. Abrahamum Guillerum de Pendaria, Canonicum et Syndicum ipsius Capituli, itemque per omnium ac singulorum subscriptionem, aliorum etiam fidelium Catholicorum Africanensium subscriptionibus roboratam; et tandem impetraverunt, ut Prior et Religiosi Conventus prædicti ipsi Mag. Abrahamo, ad easdem sacras reliquias cum hymnis et canticis adducto, permitterent accipere inde partem fere tertiam, quam 11 Augusti anni MDCV attulit ad oppidum S. Africani, et coram testibus ad id vocatis tradidit reverenter in manus D. Mag. Guillelmi du Bent, sacre Theologiæ Doctoris et Præpositi ecclesiæ collegiæ S. Africani, intra sericum involucrum et capsulam speciosam ad id Tolosæ comparatam. Hanc vero ipse Præpositus paulo post tradidit Sacristano S. Africani Mag. Joanni Galtier, ut eandem conservaret cum reliquiis sanctissimi Patroni Albia receptis: prout hæc omnia constant ex instrumento Gallice confecto die XIII Augusti sub nomine Henrici per Dei gratiam Regis Franciæ et Navarræ.

18 Quod autem ad reliquias eodem anno Albia allatas attinet, de his quoque extat instrumentum Gallice scriptum XXVI Aprilis anni MDCV, sub nomine Petri de Mouret, Presbyteri et Præpositi ecclesiæ Collegialis S. Salvii Albiensis, Protonotarii Apostolici, Consiliarii et Eleemosynarii ordinarii Regiæ, fidem facientis, quod ex mandato Reverendissimi D. Alphonsi del Bene, Episcopi Albiensis, visitaverit Reliquias ecclesiæ Parochialis S. Africani, a sua Præpositura dependentis, in præsentia R. P. Dominici Bruni Prædicatoris ex Ordine S. Dominici, Mag. Joannis Crayere Prioris d. Ecclesiæ, Joannis Vauxleux pro anno illo Consul Parochiæ ejusdem, Jacobi Gorsse Syndici, et Antonii Maignon Marguellarii, aliarumque honorabilium personarum: quodque inventis inter eas duobus ossibus de corpore S. Africani, cum particula monumenti, ex utroque osse ipsoque saxo acceperit portiunculas, et tradiderit prædicto P. Bruno offerendas Reverendissimo D. Francisco de la Valette Cornusson, Archiepiscopo Vabrensi, ut eas ipse reponeret in ecclesia S. Africani Ruthenorum, ad augmentum devotionis piorum fidelium in ista diocesi. Has vero a se receptas, traditasque Mag. Joanni Galtier, Licentiato et Sacristano S. Africani, cum omni reverentia asservandas, simili Gallico instrumento testatus est ipse Reverendissimus Vabrensis die XXX Maji. Ego autem, inquit horum omnium Collector Præpositus, ipsas omnes aliasque complures Reliquias accepi, et reposui intra argenteam lipsanothecam.

D sicuti paulo ante alia red-dita erat ab Albiensibus:

quæ simul argento includuntur. E

CAPUT III.

De ætate et Episcopatu S. Africani.

Proprium de S. Africano Officium, quod in veteribus membranis Manuscriptum et Lugdunensibus typis anno MDXLII excusum habetur, seculo dumtaxat XIV compositum, uti plenius infra dicitur, continet de Vita Sancti Lectiones novem, quibus dicitur Africanus, ortus alto sanguine Burgundiæ Ducum, et S. Patienti Lugdunensi Episcopo traditus ad nutriendum, ejusdem ecclesiæ Primatum obtinuisse; ac deinde Romam profectus, cum paucis e Gallia Præsulibus, in fide orthodoxa constantibus, in Capitolio coram Senatu, magnam partem hæretico, disputasse contra Arianos, sacrilege asserentes Dei filium assumpsisse phantasticum corpus, dolentibus ad eorum blasphemiam audaciam Catholicis Pontificibus, in quibus bonæ Memoræ Cæsariensis Eusebius, nec non sanctæ recordationis Pictavensis tunc urbis Antistes Hilarius affuisse dicitur. Tum vero, cum modis omnibus tentata Africani constantia non flecteretur, injuriose expulsum a concilio et carceri includi jussum, postridie iterum præsentatum Senatui; increpitumque et scissis vestibus publice cæsum, exilioque addictum, junxisse se S. Hilario ad propria revertenti; et apud hunc aliquamdiu moratum, ejusdem consilio Ruthenensem populum, in sua feritate durantem, verbo Dei excolendum assumpsisse: et perspecto tandem habili loco, prope fluminis alveum, qui ab incolis regionis illius Sorgia dicitur, in honorem S. Saturnini ecclesiam consecravisse; ibique tantis coruscavisse miraculis, quod gens regionis illius incredula ad fidem convolaret, et sub signis Christi Deo devote militaret; ac finitis tandem præsentis vitæ laboribus et ærumnis, quiesvisse ipsis Kalendis Maji.

Historia vitæ admodum sero composita pro lectionibus,

F

20 Hæc summa et ipsa pene verba dictarum Lectionum: in quibus S. Patientis, anno CCCLXX florentis successor et discipulus, componitur cum ætate S. Hilarii, ante annos centum vita functi; et interim natus dicitur ex Burgundiæ Ducibus, non nisi post plura secula nominari cæptis; deinde Arianæ hæresi affingitur dogma,

cum magna temporum et rerum confusione.

A dogma, ab ejus placitis remotissimum, cum hæc in vera Christi humanitate asserenda excederet potius quam deficeret : et quæ de hæretico Imperatore Constantio utcumque dici potuissent, adscribuntur Romano Senatui; cujus in tota Arianorum historia nulla aspiam mentio apud antiquos scriptores invenitur. Deinde Hilarius fingitur Romæ adfuisse, et pro Vercellensi Eusebio sancto (qui tamen nec ipse Romæ adfuit) supponitur Eusebius Cæsariensis, annis fere quindecim prius mortuus quam S. Hilarius Episcopus fieret. Adeo ut in his omnibus nihil sit, in quo tuto pedem figere possimus, nisi sola tempora SS. Hilarii et Patientis, sub disjunctione accepta; sic ut si S. Hilario coævum facias S. Africanum, nihil habuerit cum Patiente Episcopo Lugdunensi Burgundisque commune; si ex his natum, sub illoque educatum fuisse credas; intelligatur Hilarius pridem mortuus Pictavis excepisse Sanctum, sicut Athanasium Alexandria profugum diceretur Romæ excepisse S. Petrus.

Juxta hanc,
pro una ex
duabus parte
creditam,

vel vixisset
cum S. Hi-
lario sec. 4

21 Primum admittens, non Romam ad Liberium, non Mediolanum ad Constantium, deducere e Gallia Sanctum, sed ut summum Biterras cum Hilario, ibidem factione Saturnini Arelatensis Episcopi deposito ejectoque in exilium anno CCCLVI; vel potius unum fuisse crederem ex innominatis aliquibus, quos triennio ante constat Arelate mulctatos male, et una cum Trevirensi Paulino suis ejectos Sedibus. Nam Romam ad Liberium nulli sciuntur advenisse ex Gallia: qui vero Mediolani vim passi sunt, pauci ad extremum constantes, noti habentur nominatim. Quamvis autem nemo sciatur Biterris, præter Hilarium, depositus e Sede sua fuisse; verosimile est tamen aliquos in eo fuisse numero, qui pro recta fide et Hilarii innocentia intercedentes, odium incurrerint Arianorum, etiam usque ad exilium eis postea per calumnias accersendum, in quibus fuerit S. Africanus; et ad Hilarium, Sedi suæ redditum anno CCCLX, diverterit anno CCCLXII, cum Julianus Imperator exulibus Episcopis reditum indulsisset: causa autem non statim repetendi propriam sedem eadem ipsi extiterit, quæ S. Dionysio Mediolanensi, S. Athanasio Alexandrino, aliisque nonnullis, in quorum locum ordinati Pseudo-Episcopi Ariani adhuc vivebant.

Lugdunum
Convenarum
Episcopum,

22 His sic positis per conjecturam, restaret ut divinaremus, cujus loci Episcopus Africanus fuerit. Lugdunensem asserunt omnia quæ de ipso habentur monumenta, vel in membranis scripta, vel tapetiis intexta, vel aliter expressa. Sed, ut dixi, posteriora omnia quam ut certam fidem facere nobis possint. Præterea triplex est Lugdunum in Gallia. De eo quod Clavatium dicitur, vulgo Laon, non potest esse hoc loco quæstio; quoniam Episcopatus ibidem constituendi auctorem primum satis constat fuisse S. Remigium, diu utique post hæc tempora: ipsum deinde longius ab Occitania distat, quam ut ejus hic liceat meminisse. At in vicina Aquitania habemus Lugdunum Convenarum, sub montibus Pirenæis, vulgo Cominges, urbs antiquitus Episcopalis, etsi fere lateant Antistitum nomina paucis demptis, quæ Conciliis reperiuntur subscripta. Pictavis autem redeunti Africano primum fuit ad Ruthenos instruendos, non procul a via positos et Pictavensi diœcesi confines, declinare: quod non ita apte conciperetur de Lugduno Secusianorum, vulgo Lyons, hujus nominis præcipua hodieque nominatissima urbe ad Araris et Rhodani confluentes; quia ad hanc Pictavis citius venire potuisset Africanus, quam Ruthenorum urbem attingere. Præterea Lugdunensium Præsulum diptycha inter Vasium anno CCCXIV Concilio Arelatensi præsentem, et Justum anno CCCLXXIV Concilio Valentino subscriptum, interpositos habent Maximum, Te-tradium, atque Verissimum: qui facile potuerunt implere, cum prænominatis duobus, totum intermedium temporis spatium, annorum circiter sexaginta.

23 Atque hæc ex supposito quod S. Hilarii Pictavensis coævum velimus credere Africanum fuisse. At si dimisso Hilario, tamquam occasione urbis Pictavensis ad quam confugerit Africanus, vel ejus propter quam pulsus est hæreseos Arianæ, perperam in hanc historiam attracto, malimus respicere ad Burgundionum et S. Patientis tempora; cujus extrema memoria invenitur ad annum CCCCLXXV; erant quidem Burgundi tunc adhuc fere Ariani, non ita tamen universim omnes, quin etiam primores aliqui Catholicam profiterentur unionem; imprimis Chilperici duo, Gunderici Regis frater ac filius; quorum iste Genabæ sedem Regni habens SS. Romano ac Lupicino monachis alimenta de Regio fisco constituit; junior filiarum alteram Deo consecratam, alteram habuit Christianissimam Clothildem, postea Chlodovæi Franci uxorem. Rex autem Gundebaudus, etsi ad extremum permanserit in hæresi Ariana, filium tamen S. Sigismundum ab ea non prohibuit, ipseque haud levem de se spem faciebat S. Avito Viennensi Episcopo: ut ex hac parte nihil obsit, quo minus ex aliquo Principe Christiano inter Burgundos natus Africanus, S. Patienti tradi potuerit ecclesiasticis imbuendus disciplinis, nisi solum nomen nihil Burgundicum sapiens. Sed nec ex Chronologia objici potest aliquid, quominus hic ipsi Patienti successerit, nec enim usque ad annum CCCXC vixit Patientis (uti censuit Baronius) nec S. Rustici ad annum CCCXCIV primum nominati in historia, adeo anticipanda initia sunt, quin inter utrumque potuerit sedisse, non solum S. Lupicinus, sed etiam alius aliquis, puta hic Africanus, si ulla ejus extaret apud Lugdunenses memoria. Verum non apparet cur hic solus debuerit in oblivionem venire; multo minus quæ eum causa potuerit ab Episcopatu extorrem facere, sub eo quem dixi Gunde-baudo Rege, cui præ aliis poterat esse gratiosus ob sanguinis Burgundici communionem. Ergo alii alibi quærendi sunt Ariani, a quibus fuerit sua Sede expulsus Africanus, aut saltem multa passus fidei causa.

D
LECTORE D. P.
vel fuisse
discipulus
S. Patientis

ex Burgun-
dionibus
natus,

E

24 Hi vero in Occitania, saltem sub Pirenæis montibus, invenientur, Visigothi videlicet, ipso quidem quo S. Patientis vivebat tempore tota pene Occitania pulsi a Rege Francorum Chlodoveo, in extremis tamen finibus haud dubie hærentes; sub quibus commigrantes Christiani liberius poterant ex amico Visigothis Burgundionum Imperio, quam ex Francorum Provinciis Episcopos petere et accipere: atque ita Lugduno Convenarum obtigerit Africanus, fortassis inter Suavem et Præsidium, quorum primus anno DVI Concilio Agathensi, alter II Aurelianensi circa annum DXXXV interfuit; vel inter Amelinum et Rufinum, quorum hic anno DLXXXV Matisconensi Concilio, iste circa annum DXLIX Aurelianensi v. subscripsit. Ast ubi Burgundionum regnum totum etiam ad Francos venit, cum essent continua inter hos et Visigothos certamina, multa patientes fuit, tam Convenarum urbem quam ejus Episcopum. Hunc autem nihil vetat deducere Pictavos ad S. Hilarium, pridem quidem mortuum, sed nominis celebritate viventem; quomodo de S. Patricio explicuimus, quod dicatur Turonas ad S. Martinum profectus, et apud eum, id est apud ejus ecclesiam aliquamdiu commoratus: deinde in Ruthenorum agro extirpandis idololatriæ atque Arianismi reliquiis operam dedisse aliquam, dum suæ Lugdunensi apud Convenas ecclesiæ pacatiora sperat expectatque tempora; et ibidem obisse, congruumque sanctitati suæ cultum meruisse a posteris.

et a Visigo-
this Ariani
Convenas
infestanti-
bus pulsus
seculo 6.

F

CAPUT IV.

De cultu et miraculis S. Africani.

Kalendis Maji SS. Andeoli et Africani Martyrum memoriam, Kalendario cuidam inscriptam, legisse se quidem asserit Collector præcitatus, et huic titulo con-
formem

Habetur de
eo Officium
vetus pro-
prium sub
titulo Con-
fessoris,

et cultus
locis variis,

ipsum post
an. 1400
videtur com-
positum ex
sola tradi-
tione :

liber mira-
culorum an-
tiquior periit.

In vita dici-
tur circulo
igneo illu-
stratus fuisse,

illudentis sibi
manus con-
tractas sana-
visse,

Formem videri imaginem tituli præfixi libello, sub an-
no MDXLII impresso Lugduni et continenti officium
proprium S. Africani; ubi hic Sanctus genuflexus re-
præsentatur, ad excipiendum gladium lictoris a tergo
stantis et caput rescissuri. Sed obstat quod in toto Offi-
cio nullum inveniatur indicium Martyrii, quin potius
ubique usurpetur nomen Confessoris: ut credi possit
imago illa casu adhibita, cum alia aptior apud typogra-
phum non haberetur. Colitur autem Sanctus ut Con-
fessor, in ipso quidem Africanensi oppido, sicut dictum,
ter in anno, et pro festis singulis propriæ habentur
Missæ; Albæ vero et Tolosæ bis, in Maio et Februa-
rio. In Nemausensi quoque et Castrensi diœcesi; for-
sitan et Rutenæ et Lugduni cultus similis viguit: nam
in illis ecclesias habet: in Rutenensi autem MS. Le-
gendario antiquo, eadem legenda invenitur quæ in Of-
ficio, et Lugduni putatur aliquod ejus sacellum seu al-
tare ab eo vocitari sub nomine San-Fric: Ferrarius
autem in Catalogo generali ad 1 Maji citat ejusdem ec-
clesiæ Lugdunensis tabulas, ex Campejo forsitan aut
Demochare sumptas, quibus inscriptus reperiatur, eo
quod dicatur Episcopus Lugdunensis fuisse: et cum hoc
titulo ac longo elogio refertur etiam ipso hoc die in
Martyrologio Gallicano Saussagi, atque Indiculo San-
ctorum Lugdunensium Theophili Raynaudi.

26 Idem officium, quod pro Africanensibus proprium
impressum diximus, etiam Albæ in usu est: ac præter
multos hymnos rythmice compositos, continet Respon-
soria item et Antiphonas rythmo conceptas, una cum
brevibus Actis vitæ in Lectiones novem distinctis, quarum
ultima sic incipit. Hujus Sancti viri pauca, quæ
breviter tango, a quodam valde venerabili viro di-
dici et meminisse gaudeo: nam liber de vita et vir-
tutibus sancti viri plene editus, cum tota Lugdu-
nensi ecclesia pluribusque insigniis, a gentilibus
igni traditus fuit. Quisquis auctor fuit, non videtur
ante seculum XIV et Chori Africanensis institutionem
vixisse: quod autem de libro cum Lugdunensi ecclesia
exusto ait, per conjecturam dictum existimaverim po-
tius, quam quod illius aliquando visi certum indicium
hic scriptor habuerit. Itaque nec dolere quidem pruden-
ter possumus quod non servatus sit liber, qui verosimi-
liter nullus unquam fuit.

27 Melius fundatus est dolor Collectoris notitiarum,
de amissione alterius libri sic scribentis, Diligentissi-
ma custodia, in capsâ communi Capituli, servabatur
liber, in quo permulta miracula S. Africani descri-
pta erant. Periit, pro dolor! sacer ille liber, cum
ceteris insignibus ecclesiæ nostræ non paucis. Et
hic liber idem videtur, de quo alibi idem Collector,
postquam egisset de quodam instrumento anni MCCIV,
ita subdit: Ibidem (videlicet in dicto instrumento) fit
mentio de quodam magno libro, in quo descripta
erant S. Africani miracula plurima; verosimiliter ea
quæ vel post corporis sacri inventionem primam, vel
post ejusdem ex S. Saturnini æde in propriam eccle-
siam translationem facta sunt, diu ante institutionem
Capituli: quibus haud dubie major danda fuisset fides
quam mercantur lectiones præmemoratæ.

28 Quidni tamen ex iisdem suscipiamus miracula ea
pauca, quæ eo vivente peracta, sanctimonix famam ipsi
apud Ruthenos conciliasse dicuntur? solent enim ejus-
modi fideliori memoriæ tradi, quam vitæ historia. Sic
ergo habent: Quodam tempore, dum in prædicta S.
Saturnini, quam extruxerat vel saltem consecrarat, ec-
clesia, sacra Missarum solennia celebraret Africa-
nus, dum Dominici corporis Eucharistiam percipe-
ret, igneus circulus super caput ipsius, in modum
coronæ, effulsit; quod non omnes, sed qui digni
fuerunt, viderunt.

29 Quadam vero die, cum de pauperimis facul-
tatibus suis pauperibus subveniret; quidam joculari
rei et petulantix deditus, alteram manum, curvam

simulans, ut a S. Africano quasi nescio eleemosynam D
acciperet, pauperibus admixtus extendit: cumque
recederet et irridens abiret, divina ultione percussus
utraq; manu dirigit. Reversus autem vir ille ad
servum Dei, quid sibi contigerat indicavit. Vir au-
tem sanctissimus conversus ad Dominum dixit: Gratias
tibi ago, Domine Jesu Christe Deus æterne, qui servorum
tuorum humilitatem intueris, et spe-
rantibus in te semper auxiliaris. Respice nunc etiam
Domine de sede majestatis tuæ, super hominem is-
tum, erroris spiritu deceptum, ut de tuo beneficio
lætus, diabolis laqueos evasisse gratuletur. Finita
autem oratione, atque Crucis signaculo, rediit hu-
miliatus et sanus ad propria, qui superbus advene-
rat.

30 Hiemis rursus in tempore, inundatione aqua-
rum facta, cum prædictus fluvius (Sorgia) alte intum-
esceret, homo quidam navim ascendens transmeare
voluit: cumque necdum gurgitem superasset, jam
aquarum cumulus cum turbine veniens navem sub-
vertit: et cum horæ unius spatio sub aquis homo
mansisset, corde cœpit invocare S. Africanum, cujus
meritum mediis sensit in aquis. Ad ripam tandem
perveniens ad ecclesiam confugit, et homini Dei
gratias reddidit. Qui ultra? Talia ac tanta per eum
effulsere miracula, quod gens regionis illius incredula
ad fidem convolaret, et sub signis Christi Deo de-
vote militaret.

31 Hæc eadem miracula antiquissimis tapetiis in-
textu cerni, testatur Collector noster, sibi que obtigisse
aliquando patinam æneam vetusti operis, in qua eadem
similiter conspiciebantur expressa. Responsoria quoque
rythmo concepta, et quidquid in prosa legitur sic expri-
mentia, ut dubites ex ipsisne lectiones, an ipsæ ex lectio-
nibus acceptæ sint, eadem miracula sic proponunt:

RESP. VI Quadam die vir pius, dum Missam cantaret
Corpusque sacerrimum Christi receptaret,
Super caput circulus igneus apparet *,
Cujus tota radio ecclesia claret. Allel.

VERS. Ad similitudinem coronæ insignis
Africani visus est super caput ignis *.
Cujus tota. Gloria Patri. * cujus tota etc.

RESP. VII Quidam homo petulans Sanctum Africa-
[num

Tentavit decipere, incurvando manum,
Egenum se simulans et non bene sanum:
Dei tamen famulam non lusit in vanum *
Ambas manu curvas videt
Dei Sanctum dum irridet. Allel.

VERS. Audi novum, audi mirum,
Dum implorat Sanctum virum
Restauratur sanitati precibus viri beati *.
Ambas manus etc.

RESP. VIII Ad ejus tumbam viri fluunt bene multi,
Ubi fluunt liberi dementes et stulti;
Ægrique dum visitant tumulum sepulti,
Redeunt incolumes, sospitate fulti. *
Tuis ergo famulis, o benigne Rector,
Sis pater propitius et pius protector. Allel.

VERS. Veneremur Deum verum,
Justum sanctum et sincerum,
Qui Pastorem nobis dedit,
Quo gens unum Deum credit *
Tuis ergo. Gloria Patri. * Tuis ergo.

32 De hoc ultimo Responsorio notat Collector, ipsum,
quoties aliquis nuntiatur infirmari, solitum cantari sub
Elevatione sacræ Hostiæ tempore Missæ a Canonicis;
et frequentia consequi curationum exoptatarum beneficia.
Sicut autem Responsoria omnia unum quasi continuum
inter se nexum habent; sic etiam habent non solum
hymni ad Vesperas, Matutinum et Laudes: sed etiam
Antiphonæ ad Psalmos matutinales: adeo ut collectæ in
unum, hymnum ipsæ quoque confecturæ sint hoc modo.

* Africanus

naufragum
liberasse a
morte.

Eadem fere re-
citantur in Re-
sponsoriis,

cum mentione
miraculorum
frequentum
ad tumulum.

- Antiphonæ summarium Vitæ continent ad 1.*
- A * Africanus vir beatus, Deo plenus fuit natus
De clara progenie. Allel.
Juxta mundi dignitatem, partem habuit primatem
Unum de Burgundia. Allel.
Quamquam esset vir illustris ortus alto sanguine,
Fulsit tamen mens sublimis litterarum lumine. All.
ad 2. * In ætate juvenili, Numinis præsidio,
Præcellenti et sublimi floruit ingenio. All.
Datus fuit ad docendum et ad mores corrigendum
Lugdunensi Præsuli. Allel,
Ægris fuit hic solamen, et Sophiæ moderamen,
Lucernaque populi. Allel.
- ad 3. Nocturnum.
- * Africani per doctrinam fidem volat ad divinam
Ruthenensis populus. Allel.
Se divinis dedit totum Africanus, Sacerdotum
Et pudoris flosculus. Allel,
Hic ærumnas, hic labores sæpe tulit, sed errores
Hæreseon abstulit. Allel.
- ad Laudes et horas.
- * Lugdunense civitate Africanus dignitate
Archipræsul claruit etc.
- 33 *Omitto ceteras ad Laudes, per Horas, ad Benedictus et Magnificat : solum addo eadem omnia recitari in aliis duobus Sancti festis, omissa Alleluia et mutatis dumtaxat Antiphonis ad Magnificat et Benedictus : ita ut in festo Inventionis, xv Januarii, ad*
- B Magnificat sic canatur :
Gemma valde pretiosa inventa recolitur,
Margarita speciosa revelata colitur.

ORATIO.

Omnipotens sempiterne Deus, qui sacra B. Africani Confessoris tui atque Pontificis membra, fidelibus tuis hodierna die revelare voluisti; velis nos intercessionis ejus auxilio, ab instantibus tribulationibus liberari, et futuris consolationibus satiari. Per Dominum. *Eadem oratio recitatur in festo translationis et relevationis, die viii Februarii, mutata verba revelare in relevare; sed pro hoc festo propriæ habentur Antiphonæ, quæ in primis et secundis Vesperis ad Magnificat sunt hujusmodi :*

- I Sacra pignora transferri Altissimo placuit,
Et nunc laudibus offerri solenniter voluit.
II Hinc transferri, relevati pondere quo premimur,
Optamus; et elevati, cælo frui nitimur.

34 *Præter antiquos istos Rythmos, quibus constabat Officium, habebat Collector alios novem sub initium præsentis seculi conscriptos, ex voto pii cujusdam ac docti viri; qui cum rogatus esset novos hymnos componere ad laudem S. Africani, neque satis prompte annuisset; ipsa nocte molesta quadam indispositione correptum se*

sensit, et suæ lentitudinis eam esse pœnam cœlitus immissam interpretatus, vovit, si ante crastinum eam liberatum inveniret, continuo facere quod erat rogatus; seque mox voti reum miratus, fidem opere ipso explevit. Verum Hymnos istos communicare non curavit Collector, quod intelligeret solum vetera requiri; et Prosam antiquam sive Sequentiam post Graduale olim cantari solitam ante Evangelium descripsit.

35 *Hæc, licet historiam æque implicatam contineat quam ipsum, de quo hactenus egimus, Officium, videtur non indigna huc transferri.*

Amiranda, sed favoris digna, dies oritur;
Celebranda cunctis horis vita Sancti panditur
Africani Confessoris, cujus festum colitur.

Romæ jacens in erroris cultu plebs erigitur,
Verbo tanti Protectoris hæresis depellitur,
Alti dono Creatoris Antistes efficitur.

Ortu claro Burgundensis mira laude floruit,
Quem doctrina Lugdunensis sic Præsulis imbuit,
Ut Ecclesiæ fulgentis Primatum tenuerit.

Dux electus Ruthenensis, locum hunc obtinuit;
Orans, laudibus immensis laureati meruit;
Cernentibus non offensis, Angelus apparuit.

Sed Deus, fidem infundens Africano; fœdera
Arianorum subvertens, horum fugat scelera;
Unde victoriam extollens, erexit ad sidera.

Quidam fecte curvans manum pia petit munera :
Punitur, et Africanum voce petit libera;
Quem reddens omnino sanum, evexit ad prospera.

Gaude Sion Africani prædita præsidio :
Laudes profer jucundanti in cœli palatio,
Ejusque dulcisonanti exulta præconio.

Gaude plebs universalis, funde preces hodie;
Hunc collauda mente pari Rectorem Ecclesiæ,
Qui meruit coronari fulgoribus gloriæ.

36 *Atque hæc forsitan omnia in Africanensi aliisque ecclesiis præmemoratis, jam quadamtenus correcte recitantur; habemus enim inter collectanea, unde hunc commentarium excepimus, et Lectiones et Hymnos quadamtenus correctos, manu et cura ipsiusmet D. Præpositi Dutaur, agnoscentis præcipuos aliquos historiæ eatenus asservatæ errores. Malui tamen ipsa ut antiquitus recitabantur proponere; lectoris arbitrio relinquens, ut dispiciat quæ potissimum verba, et quem in sensum commutanda censeat; quamdiu nobis non liquet Patientisne an Hilarii mentionem excludere oporteat, dum simul utramque retineri veritas certioris historiæ non patitur, et enorme inter illos temporis intervallum unum eundemque hominem complecti nequit : ventura ætas forsitan majus lumen his tenebris adferet.*

DE S. MARCULPHO ABBATE,

IN CONSTANTIENSI GALLIÆ DIOECESI.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 28

CIRCA AN.
DLVIII

Acta duplicia
ex MSS.

Acta S. Marculphi duplicia habemus : priora descripsimus ex antiquo codice MS. Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ, signato numero 141, et alio codice nostro, in quo mutila sunt : alia habemus ex vetustissimo codice Domini Preudhomme nobis communicata, illa ipsa scilicet, quæ ante Normannorum incursus seculo IX scripta stylo mutato edidit Laurentius Surius, et stylo genuino restituta ex codicibus MSS. extant seculo primo Actorum Sanctorum Ordinis S. Benedicti. In prioribus Actis non fit mentio corporis, a S. Audoeni translatis seculo septimo ad finem vergente, quemadmodum fit in Actis secundis, hoc solum supra prima addentibus, cetera nitidiori dum-

taxat stylo exprimentibus : unde consequens esse videtur prima illa esse scripta ante S. Audoeni Pontificatum, id est ante annum DCXL, intra primum a S. Marculphi obitu seculum. Neque est cur scrupulum cuiquam moveat Neustriæ et Neustriæ regionis, in qua Sanctus floruisse dicitur, appellatio; quasi in eorum accepta sensu, qui Galliarum partem, Normanniæ nomine postea appellatam, quadam antiquitatis affectatione proprie appellandam Neustriam putavere. Nam sexto seculo appellabatur Neustria, quidquid a Parisiis et Aurelianis interjacet inter Ligerim et Sequanam, uti ex Chronico Turonensi scribit Hotomannus, et nos ad S. Sigebertum 1 Febr. num. 16. In ea tamen regione, quæ

nunc

D
LECTORE D. P.

Prosa ad Mis-
sam antiqua.

E

Et hæc omnia
egent corre-
ctione aliqua.

F

G. H.

propre Normannia dicitur, et Bajocassina urbe
 Marcus Marculphus, Ordines Sacros cum Sacerdotio suscepit ab Episcopo Constantiensi, et in hujus urbis territorio Nantum monasterium construxit, in eoque vita mortali exutus habuit suam sepulturam: atque hactenus solenni officio colitur in tota diocesi cum lectionibus propriis in secundo Nocturno recitari solitis; sed quæ, prout habentur in Breviario anno MDCX excuso, non satis fideliter videntur ex Actis contractæ.

2 Corpus olim translatum est in agrum Picardiæ superioris Laudunensem, et in oppidi Corbiniacensis ecclesia depositum: ad quod honorandum Christianissimi Reges Francorum, statim atque Remis inuncti sunt, proficisci solent. Dicuntur enim hujus meritis accepisse beneficium divinum suo attacku sanandi strumas. Erecta ibidem creditur a S. Ludovico Rege confraternitas, in qua ipse primus inscriptus, ejusdem hactenus habetur Protector. Est illuc accursus peregrinorum maximus, invocaturque S. Marculphus potissimum ab iis, qui strumarum incommodo laborant. Ad illius Confraternitatis similitudinem erectæ sunt aliæ pluribus locis, ac novissime anno MDCLXXII Bruzellis una in æde S. Mariæ de Sabulone, cum capella et altari proprio, ubi et aqua sub S. Marculphi invocatione intinctis ejus reliquiis benedicuntur. Triplex autem Remis ejusdem Sancti festum celebratur; primum et præcipuum hisce Kalendis Maji, quando et Indulgentiæ plenariæ a Summis Pontificibus concessa sunt: alterum observatur die VII Julii, ac tertium II Octobris, prout indicatur in libello parvo Officii de S. Marculpho, Remis anno MDCXXVIII excuso. Ibidem eacusa est Gallice his ultimis annis collectio insigniorum miraculorum per S. Marculphum hoc potissimum seculo patratorum, quam aut ipsa unde desumpta est instrumenta de singulis authentica communicari nobis petii, Latine reddendam, et vel hic post Vitam si mature advenerit, vel in Appendice referendam.

3 Memoria ejusdem ad hasce Kalendas Maji inscripta est variis fastis, atque imprimis antiquo Martyrologii Hieronymiani apographo Lucensi his verbis: In Gallia, Nanto monasterio, transitus S. Marculphi. Habemus etiam illustre apographum Usuardi, quod præ ceteris magis sincerum, minusque interpolatum arbitramur, in quo sic legitur: In pago Laudunensi S. Marculphi Confessoris. Hinc colligimus ante ista tempora Reliquias Sacras Corbiniacum fuisse translatas. Eadem habentur apud Grevenum, Molayum, Canisium, et in MS. Florario. Longo encomio exornatur ipse Sanctus in Martyrologio Gallicano Saussayi, tum ex ipsis Actis, tum ex curatione strumarum Regibus Christianissimis concessa, et cultu in agro Remensi. Quibus ista adduntur, alibi non lecta: Hujus beati viri pretiosa pignora, ob Normannicos incursus, interiorem in Galliam, cum Domardi Socii sacris ossibus, translata, Meduntæ reposita sunt, constructa in honorem tanti Coelitis basilica, quæ nunc usque ejus patrocinio et venerandis lipsanis est insignis. Hæc ibi. Est autem Medunta, vulgo Mante, in provincia Insulæ Franciæ ad Sequanam fluvium, XII leucis infra Lutetiam versus Rotomayum, in ditone Vexini Francici. Idem Saussayus scribit ad diem secundum Maji, Remis in cœnobio S. Remigii fieri officium depositionis S. Marculphi Abbatis, uti etiam in diocesi Constantiensi. Vincentius Bellovacensis lib. 22 Speculi historialis cap. 11 meminit Marculphi, sed Abbatem Bajocassinensem facit: secutus Vincentium Trithemius lib. 3 de Viris illustribus ordinis S. Benedicti cap. 54, addit, ejus festum celebrari septimo Kalendas Maji, ad quem diem dein retulerunt Wion, Dorganius, Menardus, et cum iis Ferrarius, qui iterum eundem refert ad diem XXVIII Aprilis, et Mantuentiæ in Normannia tribuit, forsitan Manto pro Nanto legit, sed tunc Meduntæ in Vexino Francico debuisset scribere. Aliquas ejusdem S. Marculphi reliquias asservari Trevis in Ecclesia S.

Stephani, ejusque festum ibidem celebrari ipsis Kalendis Maji, tradit Nicolaus Des-Guerrois de Sanctis Trecentis.

4 Inter characteres temporis, quibus definiri Sancti hujus ætas potest, eminet regimen Childeberti Regis Francorum et Ultrogothis Reginæ. Est hic Childebertus I, qui patre Chlodoveo I die XXVII Novembris anni DIX mortuo factus est Parisiorum Rex, vita functus X Kalendas Januarii anni, DLVIII. Sub hujus regimine præclaris enituit moribus et actibus, et commorabatur S. Marculphus, uti ejus Acta habent, jam pridem ante natus, circa annum forsitan CCCXC, et sic anno DXX, cum esset triginta annorum, Clericalem habitum accepisset a Constantiensi Episcopo Possessore seu Professore, atque post alios Ordines Sacerdos et Concionator fuisset institutus. Omnis hujus Episcopi notitia hausta est ex hisce Actis, et statuitur successor Leontiani, qui Concilio Aurelianensi I sub Chlodoveo I interfuit. Ipsi autem Possessori successor assignatur S. Lauto, qui S. Marculphum agrum invisit, et mortuum sepelivit. Interfuit is Conciliis Aurelianensibus secundo, tertio, quarto et quinto, fuitque Episcopus saltem ab anno DXXXI usque ad annum DXLVII. Imo quia S. Gildardus Episcopus a multis creditur e vita decessisse anno DXXIX, ante illud tempus fuisset S. Lauto Episcopus, utpote ab illo consecratus. Porro cum S. Marculphus jam Sacerdos, aliquamdiu in diocesi Constantiensi fuisset concionatus, et fama virtutum et miraculorum esset celebris, Childebertum Regem adiit, ac Nantum impetravit, cœnobiumque construxit. Qui autem si adhuc vivente Possessore Episcopo hæc dicantur contigisse, circa annum DXXVI? Ita cum magna veri similitudine poterimus, alios ut minimum triginta annos, eidem postea inter suos labores atque constructiones monasteriorum actos, concedere, ut circa annum saltem quingentesimum quinquagesimum octavum Regem Childebertum ac Reginam Ultrogothem pro secunda vice Compendii adierit, ab iisque confirmationem donationum sibi factarum impetrarit, et paulo post obierit, cum adhuc in vivis esset S. Lauto. Si quis certiores vitæ characteres repererit, libenter eosdem sequemur. Fuisse in illis Galliarum partibus multa monasteria, etiam cum S. Marculphus nasceretur, liquet ex Actis S. Martini Episcopi Turonensis, in cujus exequiis adfuerunt plusquam mille monachi: quænam ex iis et quando præcise S. Benedicti Regulam suscepissent, nobis incompertum est: neque id ad S. Marculphum putamus magnopere attingere.

VITA I

Ex MS. Reginæ Sueciæ et alio nostro.

PROLOGUS

Sanctorum vitam, eorumque constantiam in bonorum actuum proposito digne perseverantem, summæ venerationis affectu, humanis auribus commendare debemus: nihil enim in hujus, mortalitatis curriculum dignius agitur, quam si elinguitas nostræ loquacitatis in Dei laudibus jugiter a moderetur. Laus, inquam, Dei excellentissime canitur, si prudentia Sanctorum, quam ipso largiente acceperunt, auribus fidelium impendatur. Hinc ergo timor inanis propellitur, inde caritas perfectæ dilectionis solidius corroboratur; cum audimus fidem illorum firmissimæ petrae radicitus ita insitam, ut nec perturbationis procella possit agitari, nec prosperitatis fortuna quidquam extolli. Plures quoque ex eorum numero, propter fidem Domini nostri Jesu Christi et spem regni æterni, diversis pœnarum suppliciiis affecti, vitam maluere pacisci, nonnulli etiam variis tormentorum generibus eandem ponere quæsierunt, licet provocantes gladium non invenirent martyrium. Crescente vero utrorumque caterva,

Sancta

A Sancta cœpit stabiliri Ecclesia, fulgurans coruscis lampadibus, fuscata olim sedulis persecutionum turbinebus. Desierat quidem atrox tyrannorum ferocitas sævire adversus Christianos, ubi comperit illorum fidem magis augeri, cum immensis pœnarum cruciarentur tormentis. *b*

ANNOTATA.

a Ita MSS. mallem tamen legere, moduletur.

b Videntur aliqua deesse, ut applicentur dicta hisce Actis. Additur interim in nostro MS. illud solenne. Explicit Prologus.

CAPUT I.

Ortus, Sacerdotium, accessus ad Childebertum Regem. Miracula.

Ortu Bajocassinus,

B Beatissimus igitur Marculphus, regnante jam Childeberto Christianissimo Rege, in partibus Neustriæ illis temporibus commorabatur. Hic oppido oriundus Bajocassinæ urbis, ideo ex nobilium genere progeniem traxit, ut Christi fidelis dispensator effici mereretur. Cujus pueritiæ ætas tantæ asseritur fuisse simplicitatis, ut vix ludifico, more parvulorum, vacaret officio; sed licet tenellimus corpore, modum tamen perfectorum retineret in mente. Ubi ergo robur virilis animi metas excessit teneræ juventutis, roborationis fidei fultus soliditate, totis se viribus servituti expendit divinæ. Agebat enim maximam curam peregrinorum et pauperum, præbens illis necessaria, juxta modum suæ possibilitatis; congratulansque eis, ut fratribus, affectu miræ dilectionis. Parcebat cibi potusque voluptati, semper insistens orationum vigiliis. Erat namque mente clarus, ut ostendebat foris claritudo vultus; dulcis affabilitate, mitissimus conversatione. Vitabat jactantiam gloriæ fallacis, spernebat honores pompaticæ postestatis. Talibus quoque ornamentorum coruscans generibus, utpote aurum diversis gemmarum ordinibus insignitum, postpositis rebus suæ portionis, cœpit meditari habitum peregrinationis.

benefacit peregrinis et pauperibus,

virtutibus ornatus,

a a Constantiensi Episcopo instituitur concionator :

C omnibus velut Pater, digna reverentiæ exhibitione, recolimeretur. Gaudebat enim universa plebs virum esse tantæ mansuetudinis, quem omnium donis virtutum perspiciebat exuberantissimum. Dictus vero Marculphus inde proficiscens, circum vicinas provincias peregrinavit, prædicando omnibus veram remissionem percipere peccatorum, credentibus Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum quoque ex utroque procedentem, et terno Personarum numero unius Dei fore potentiam : hanc etiam fidem denuntiabat stabiliendam per bonorum operum exhibitionem. Talibus equidem prædicationum dogmatibus perseverans, maximam populorum catervam in fide solidavit Catholica. Amplexabatur ab omnibus verbum sacræ prædicationis, quia subsequebantur miracula innumeris flagrantia signis. Reddebat enim lumen non videntibus, vocem non loquentibus, auditum surdis restituens, gressus claudorum reformans, paralyticos autem, et quos morborum diversitas fecerat imbecilles, reparavit antiqua sanitate potitos : multarum itaque virtutum præclara magnaliis, divulgabatur ejus sacratissima fama per omnes Occidentalium nationes.

miracula patrat:

Maji T. I.

4 Quadam igitur nocte, cum beatissima membra diuturnis macerata vigiliis exiguæ quietis sopore reficeret, apparuit illi Angelus Domini, his eum alloquens verbis : Non te frangat, o Christicola, labor cœptæ afflictionis, quia maxima tibi præparantur dona condignæ remunerationis. Surge nunc quantocius, et perge ad Regem Childebertum; qui semper divino cultui deditus, famulorum Dei præsentia admodum delectatur. Est autem quidam locus suæ subjectus ditioni, quem religioso habitu monachorum Christus sibi imperat consecrari: ego comitabor tecum, et bene vias tuas disponam. Sanctus ergo Marculphus, expergefactus Angelica visione, iter sibi cœlitus designatum concito gressu carpere disposuit: delegit etiam secum in comitatu duos venerabiles viros, Cariulphum et Domardum, et sic de more asellum conscendens cœpit proficisci. Obviabat ei turba utriusque sexus non modica, quia videbant ab eo multa super his fieri signa, qui sua destituti virtute, diversis morborum generibus passim afficiebantur.

D EX MSS. Angelus monitus,

assumptis Cariulpho et Domardo sociis,

5 Quadam denique die cum Rex Childebertus, maxima Palatinorum frequentia de more stipatus, divinis Missarum astaret officiis; veniens B. Marculphus cum duobus supradictis proceribus, in quadam ejusdem ecclesiæ angulo precibus se, ut solitus erat, prostravit divinis. Aderant autem ibi quidam homines, diuturnis immundorum spirituum vexationibus ita fatigati, ut non solum aliis juxta morem energumenorum qualicumque modo vim niterentur inferre, verum etiam proprios artus diris dentium morsibus atrociter dilaniarent. Cumque sanctum Dei virum ibidem adesse sentirent, exclamaverunt dæmonia magnis vocibus iterum iterumque, atque dixerunt: Quid nobis, et tibi homo Dei? Numquid parum tibi videtur nos expulisse tuis ex finibus, ubi tam magna multitudo populorum nostro subjiciebatur numini, nisi etiam huc persequeris. His itaque vocibus obscœnis universa plebs admodum stupefacta, cœperunt sciscitari, Quis esset, quem hominem Dei dæmones appellarent. Inquirentes quoque diligentius, reppererunt B. Marculphum, adhuc ut cœperat in oratione prostratum: neque enim volebat Omnipotens tantam lucernam latere sub modio, sed ut superponeretur candelabro, ministrans lumen his qui domum ingrediebantur.

allocutus Regem Childebertum, E

orans in ecclesia a dæmonibus manifestatur :

6 Sanctus vero Marculphus surgens ab oratione, cum summa reverentia populi, ad præsentiam deducitur Regiæ potestatis. Intuens autem venerabilis Rex sanctum Dei virum, immenso gaudio totis repletus visceribus, dixit ad eum: Appropinqua, Domine mi, multum quippe gratulamur in adventu tuo: erat enim a longo tempore cupiens videre eum, quia audiebat miracula, quæ fiebant super his, qui pluribus languoribus ægrotabant. Beatus quoque Marculphus, clementiam Regis divinitus erga se intelligens esse benevolam, ita eidem respondit: Pax tecum, Rex, et justitia et veritas tibi cœlitus ministrentur. Signo denique pacis ab utrisque peracto, dixit Rex ad illum: Unde te habemus, vir beatissime? et quæ causa tam desiderabilem thesaurum nostras advexit in partes? S. Marculphus respondit: Neustrica regione, non semel admonitus Angelica visione, ad vestram huc præsentiam accessi. Est siquidem locus, qui Nantus *b* nuncupatur, situs in littore Oceani maris, non valde procul ab urbe quæ appellatur Constantina; quem Dominus noster Jesus Christus, ad gloriam nominis sui, devoto monachorum cœnobio præcipit insigniri. Hac de causa ab ipso Domino sæpissime monitus, nostrum ad vos, ut jam dixi, acceleravimus iter.

a Rege benigne exceptus, F

b Nantum pro cœnobio condendo petit :

7 His auditis devotissimus Rex immenso perfusus gaudio, quia talem Dominus dignaretur ad se

10 mittere

ejus rogatu

prostratus in
preces ener-
gumenos
liberat,litteras do-
nationis ac-
cipit.

c

audire Patronum, dixit ad S. Marculphum: Totis
nisibus paratus sum adimplere quaecumque mihi Do-
minus per te famulum suum voluit manifestare.
Veruntamen valeat, oro, mea apud te deprecatio,
ut isti homines, qui jam diu feris nexibus satanæ
tenentur obvoluti, tuis sanctissimis precibus adjuti
antiqua valeant perfrui sanitate. Beatissimus vero
Marculphus magnis vocibus se ad hoc proclamabat
indignum. Attamen ad memoriam verba Dominica
reducens, qui promisit credentes in se spiritus im-
mundos ab humanis corporibus posse fugare; extento
corpore cum lacrymis se ad orationem prostravit.
Dum ergo sanctissimi viri ob nimiam [moram] in
longum protenderetur oratio; ecce subito dæmo-
num, ab obsessis corporibus exeuntium, indicia hu-
juscemodi signis manifesta. Nam tanta confecerant
eos afflictione, quos precibus B. Marculphi relinque-
bant inviti, ut nullus circumstantium existimaret in
eis halitum remanere, præsertim cum per nares et
aures illorum sanguinis rivuli crepuisse viderentur.
Tunc vir Dei surrexit ab oratione, et quos universa
plebs mortuos fore putabat, signo Crucis super ipsos
imposito pristinae reddidit sanitati. Hoc itaque omnes
stupefacti miraculo, magnificabant Deum, qui tantam
gratiam homini concessit humano.

B 8 Venerabilis igitur Rex, auditis jam tot miracu-
lorum signis, nec non etiam comperiens tunc visu
quod ante didicerat auditu; omnipotenti Deo gra-
tiarum retulit actiones, qui nequaquam differt sem-
per misereri generis humani. Supplex quoque et hu-
milis deprecabatur sanctum Dei virum, ut ea quæ
postulaverat, insuper et ampliora, libenti animo
suscipere dignaretur. Ergo quia locus jam nuncu-
patus fiscus habebatur regalis; jussit inde fieri præ-
ceptum, ne unquam ab aliquo contumaci hoc posset
violari donum. Tunc Beatissimus vir Dei Marculphus
orationi procumbens, toto præcordiorum conamine
cœpit benedicere Dominum; quo misericorditer dis-
ponente, compos voti esse promeruit. Sic denique
valedicens Regi, Principibus, et reliquæ Palatinorum
plebi, gaudens et exultans iter, quo antevenerat, ver-
sis gressibus cœpit proficisci. Misit etiam Rex secum
quemdam nobilem virum, nomine c Leunutium, qui
incolis illic indicaret, quod Sanctus postulaverat a
Rege, esse completum.

ANNOTATA.

C a MS. Reginæ Sueciæ Professor, at MS. nostrum,
uti et alia MSS. in secunda Vita et Breviario Constan-
tienti, Possessor. Saussayus in Catalogo Sanctorum,
quorum Natalem ignoravit, rejecit eum in 21 Septem-
bris, ut cum S. Lautone successore possit conjungi.

b Nantus vulgo Nantevil, pluribus locis commune
nomen a Britannica voce Nant, rivum significante.
Constantiam autem urbem præterfluit avensis, duabus
infra eum leucis oceanum influens, ad cujus ostium, an
vero circum alius ejusdem diocesis rivum his locus sit
docebunt incolæ, nec enim in topographicis tabulis expri-
mitur.

c Leunutius, in alia Vita Leontius et Leonti-
nus.

CAPUT II

Monasteria, Nantum et alia constructa. Vita
in insulis peracta. Dæmon abactus. Saxones
interempti.

Cum ergo rediret ad locum, miserante gratia di-
vina suis precibus taliter sibi donatum; ecce obviam
veniebat ei maxima turba virorum atque mulierum:
qui tantum Patronum, tot miraculorum signis coru-

a Nantuensis
benevole
exceptus,

scantem, suos audierant terminos penetrantem. De-
ferebant secum infirmos, propriis morborum plurali-
tate privatos officiis, quibus per orationem sanctis-
simi viri optata sanitas statim reddebatur. Crescebat
quotidie numerus fidelium, quia augmentabantur
diversarum dona virtutum. Beatus itaque Marcul-
phus, perveniens ad locum, quem Dominus mona-
chica religione monuit rediniri; primo oratorium,
pro virium qualitate, ibidem construere fecit. Eli-
gens deinde bonæ famæ viros, quorum probitas
ab omnibus referebatur, constituit illos ejusdem
loci monachos, pro pace Regis ac stabilitate sanctæ
Ecclesiæ misericordiam Domini assidue implo-
rantes.

monasterium
construit:

10 His ita ordinate dispositis, solitariam malens
aliquamdiu ducere vitam, navigavit ad unam insu-
larum, quæ rustica lingua a Duæ-liniones appellan-
tur; ibique remotus ab aspectu humano, in parva
cellula, quam suis ipse construxerat manibus, sub
miro abstinentiæ modo precibus insistebat divinis.
Duobus namque aut tribus diebus continuatim abs-
que ullius cibi edulio peractis; cum jam acerrima
fames plus æquo humanos affligeret artus, tunc
modico hordeacei panis cum paucitate olerum fame-
lice utebatur; ne penitus totum corpus, sua desti-
tutum natura, propria hujuscemodi sponte videretur
appetere mortem. Vigiliarum nec æstimo necesse
describere quantitatem, quia quem tam assidua
afflixerat macies jejuniorum, rarerer credo po-
tuisse opprimi torpore dormitationum. Lectus ejus
nec etiam quidquam molliditatis habebat, sed tantum
nuda jacens in humo, durum cervical silicis, capiti
supponebatur ipsius, talibusque vigiliarum atque
jejuniorum vir Dei Marculphus abstinentiis macera-
tus, mundo quidem juxta Apostolum mortuus, Deo
vivebat.

a
in insula
solus degit,in magna
abstinentia
ciborum
E
et somni.

Gal. 2, 19

11 Quadam itaque die sanctæ Quadragesimæ cum
præ foribus suæ cellulæ fuisset egressus; ecce illi
hostis antiquus, semper humano generi infestus,
sub specie mulieris, quasi naufragium perpesse
maritimum, tremula voce dixit ad sanctum Dei vi-
rum: Transmarinis, Domine mi, navigio advenieba-
mus de partibus, et jam terras antennis carpere
læti videbamur,

Dæmonem in
feminæ spe-
ciem trans-
formatum,

Cum subito eripiunt nubes cælumque diemque
Nostris ex oculis, ponto nox incubat atra;
Intonuere poli, et crebris micat ignibus æther;
Hinc totum mare venti eruunt a sedibus imis
Et vastos volvebant ad littora fluctus.

Ex hac quippe tempestate nemo nostrorum evadere
potuit, præter me solam, quæ puppim confractæ
amplexa navis, huc illucque devecta per undas, ho-
die primum terris adhæsi. Quamobrem deprecor te,
vir Dei, ut magna pietas tua me concedere dignetur
paulisper requiescere sub tugurio tuo, quia oppido
fatigata frigore, vix super pedes consistere valeo.
Sanctus siquidem Marculphus non ignorans versu-
tias diaboli; quibus semper humanum genus conatur
irretire; ingressus cubile suum detulit crustulam
panis, et sic cum benedictione porrexit illi dicens:
In nomine Domini Jesu Christi hunc suscipe panem,
et si tentator accessisti, a nobis recede. Tunc ille
serpens venenosus, commenta fraudis suæ compe-
riens fore nudata, cum magno ejulatu se saltu præ-
cipitavit in mare, per quod antea se mentiebatur
remigasse. Beatus vero Marculphus fixis in terram
genibus, vocem revolvit ad laudem Omnipotentis,
qui semper timentes se non desinit et hic custodire
a malis, et in futurum munerari inenarrabilibus bo-
nis: Unde ait Propheta: Timenti Deum non deficiet
omne bonum.

nomine Jesu
pellit:

12 Appropinquante autem solennitate, Paschali
iterum navim conscendens, reversus est ad mona-
sterium

reversus ad monasterium,
 A sterium invisere Fratres, quia nefas esse putabat, ut in hac die dierum potissima ab eorum segregatus haberetur consortio. Audientes itaque Fratres hujus sancti cœnobii suum ad se reverti Patronum, venerunt ei obviam cum cereis et choro psallentium, et sic admodum læti in monasterium canentes deduxerunt. Narravit deinde illis, quæ sibi eodem tempore acciderant, quas illi satan insidiarum machinationes molitus est inferre, et quomodo præveniente gratia Divina victor superstitit omnium quæcumque intulit inimicus. Igitur divulgata circumquaque hujusmodi fama, quia B. Marculphus tantis floreret meritum miraculis, properabant ad eum de externis et diversis regionibus religiosi monachi, cupientes ipsius exemplis instrui, et sancti dogmatis melliflua commonitione erudiri. At ille, velut pius Pater, cum gaudio suscipiens eos, hortabatur unumquemque ipsorum, ut in ea vocatione, qua vocatus quisque erat, juxta Apostoli præceptum, fidei operibus Deo placere studeret. Docebat, hujus seculi mordaces postponere curas, quæ semper assuescunt corrodere mentes humanas; atque ita fit, ut dum animus per diversa corporalium contemplando partitur; in singulis spiritualium minimus inveniatur. Asserebat etiam non illos hic habere manentem civitatem, sed debere eos exquirere futuram. Maximis siquidem ac diversis insistens documentis, pandensque semitam quæ ducit ad portam futuræ civitatis, compescuit quosdam illorum ab ambitione gloriæ fallacis.

undique advenientes monachos adhortatur :
 Eph. 4, 1
 B Dum ergo aliquos dies peregisset in monasterio; convocatis ad se Fratribus, indicavit se Britanniam velle proficisci. Cumque illi lamentarentur, flentes absentiam tanti Pastoris; lacrymabili voce dixit ad eos : Nolite Fratres, nolite, quæso, super me contristari; quia vita comite non diu differam reverti ad vos. Oportet enim me per alia loca evangelizare verbum Dei, quia ideo missus sum. Tunc quidam Sacerdos, nomine Romardus, vir religiosissimus, deprecabatur B. Marculphum, quatenus sui sanctissimi itineris comes fieri mereretur. At ille, nolens inferre molestiam ipsius devotæ petitioni, ascivit eum solummodo secum in comitatu. Pergentes itaque in regionem Britannorum, venerunt ad insulam quæ ab incolis loci illius Agna vocitatur; ibique aliquantulum moram facientes repererent quemdam Fratrem, nomine *b* Eletum, jam prolixo dierum curriculo solitariam vitam ducentem. Tunc hi tres sanctissimi viri, conferentes vicissim quibus et quot modis maligni spiritus moliti sunt impedire propositum suæ religionis, et qualiter auxiliante gratia Divina semper ille coluber tortuosus triumphatus abscessit; dantes inde gratiarum actiones Domino Jesu Christo, congratulabatur unusquisque fratri suo : erant enim unanimittatis vinculo constricti, nihil aliud agentes præter abstinentiam, et orationum assiduitatem.

cum Romardo abijt in insulam Britannia :
b
Eletum eremitam reperit,
 C 14 Videns igitur hostis callidus, ab initio semper bonorum operationi contrarius, hanc insulam his tribus luminaribus undique coruscantem; non immemor millenarum artium nocendi, suscitavit contra eam prædones, ferme tria millia Saxonica gentis : erant enim in eadem insula coloni numero non multi, sed diversis opibus et luxu pecorum non modice referti. Mane autem novo surgentibus illis, ut unusquisque propria negotia juxta morem patriæ exercendo properaret; ecce multitudo maxima Saxonum jam littora prendere festinabant. At illi primo terrore perculsi, utpote de tanta inimicorum caterva, cucurrerunt ad cellulam, ubi S. Marculphus orabat cum supradictis duobus; atque adhærentes pedibus ejus dixerunt, Adjuva nos, sanctissime vir Dei, quia in manibus inimicorum nunc positi sumus, deest enim locus fugiendi, nec est nobiscum virtus

illis resistendi. Quomodo nos præpauci numero, virique bellis insueti, contra hunc populum valebimus dimicare? Tunc B. Marculphus suspiciens in cœlum, dixit ad eos : Filioli, nolite terreri ab hac multitudine : viriliter ergo agite, et confortetur cor vestrum : Dominus enim pugnabit pro vobis. Facto siquidem signo sanctæ Crucis super eos, præcepit illis dicens : Ne timeatis millia populi circumdantis vos, quia Dominus percutiet adservantes vobis, et super vos benedictio ipsius erit. *Ite* multocius absque titubatione contra inimicos vestros, quia nequaquam difficile est Domino salutem tribuere etiam in paucis,

15 His denique hortamentis roborati, ponentesque in Domino Deo spem suam, perrexerunt obviam inimicis, quia nusquam parebat facultas divertendi. Tunc sanctus vir Dei Marculphus toto corpore cum lacrymis ad orationem prostratus, implorabat divinam opem in hoc illis discrimine cœlitus advenire. Fertur enim, etiamque a multis asseritur, non plus triginta incolarum temporibus illis in hac insula demorari. Prospicientes igitur adversarii tot viros, quasi tantæ multitudini resistere præparatos; cum magno clamore de navibus prosiliere, existimantes se uno spiculorum jactu omnes depopulari posse. Cumque pars aliqua jam siccam teneret arenam, reliqua multitudine adhuc navibus præsidebat; ecce subito maxima vis ventorum arreptas classes cum magno impetu revexit in altum, ibique invicem crebris ictibus ob turbinem ventorum minutim dissolutas, cum omni suppellectili in profundum demersit. Videntes itaque habitatores illius insulæ precibus B. Marculphi pro se Dominum decertare; cohortantes alterutrum, direxerunt aciem contra reliquos, percusseruntque eos usque ad interuiccionem : atque ita factum est, ut ex hac multitudine, Domino pro illis dimicante, nullus evadere valeret. Reversi quoque ad cellulam, ubi vir Dei extento corpore adhuc humi jacebat; cœperunt magnis vocibus benedicere Deum, qui non deseruit sperantes in se, et qui meritis B. Marculphi eos ab hostium multitudine voluit liberare.

16 Audientes quoque Britannorum populi magnalia, quæ per sanctum virum quotidie operabantur, conveniebat ad eum non modica turba illorum. Pervenit etiam hoc verbum ad aures Childeberti devotissimi Regis; unde totis visceribus exultans ait : Quis Deus magnus sicut Deus noster? ipse est Deus qui facit mirabilia. Tunc B. Marculphus quoddam oratorium in eadem insula construxit, ubi monachos omni vita probatos, ad serviendum Deo devotissime collocavit. Eo quidem tempore multa monasteria in honorem Domini nostri Jesu Christi ab ipso leguntur fundata.

ANNOTATA.

a Duæ-Liniones, sequens Vita Induolinionis : aliis Duæ Liviones, Duolimonis et Dinolitionis. In tabulis Gallia nonnullæ parvæ, sed anonymæ, insulæ, Constantiensi littore oppositæ visuntur.

b In sequenti Vita Helibertus dicitur, ubi plura annotamus, de eo et loco.

CAPUT III.

Miracula. Alter accessus ad Regem. Pius obitus.

P eractis ergo in supradicta insula plurimis diebus, cum jam pene tota Britannia ejus sanctissimis documentis in cultu divino, quasi a quodam recenti Apostolo denuo fuisset reformata, ad pristinum monasterium visitare Fratres, ex se ipso sollicitos, regressus est. Cumque esset in itinere, occurrit illi quidam

D
EX MSS.

eisdem animatis ad pugnam,

victoriam impetrat,

hostium aliis submersis, E

aliis interfectis :

construit ibi et alibi monasteria.

F

ibi ab incolis contra Saxonas prædones invocatus

Puerum rabidi canis morsu vulneratum sanat :

Quidam vir nobilis, nomine Genardus, deferens filium suum, morsibus rabidi canis atrociter ita dilaceratum, ut spiritus quo adhuc tenerrima membra vix vegetabantur, crudelior videretur morte futura. Ut autem appropriavit mœstus pater beatissimo Marculpho, procidens ad pedes ejus, cum lacrymis aiebat; Miserere, sancte vir Dei, patri infelici, quia jam sævissima mors hunc filium meum mihi miserrimo auferre componit. Sed si tu super eum saltem digitum tuum porrigere digneris, confido illum propriam sanitatem per hoc posse recuperare. Tunc B. Marculphus ad cœlum oculis cum gemitu elevatis, imposuit manum super vulnera ejus, et confestim restitutus est puer antiquæ saluti: neque enim morbus illic permanere potuit; ubi talis medicus manum immisit.

18 Crescente igitur monachorum turba, quos per diversa loca Dei famulus in sancta religione coadunaverat, necesse duxit et modum stipendii victualis ad numerum coaugmentare. Hujusce cura negotii sedulis cor illius perforabatur aculeis; quia plus æquo penuria imminente statum religionis minui formidabat. Accersitis itaque sociis, cum quibus sanctissimus vir assuetus erat comitari, profectus est ad Childebertum gloriosissimum Regem, qui eo tempore Rempubicam in partibus agebat Gallicanis. Cumque veniret super fluvium qui Isera appellatur, volens ibidem sopore aliquantulum reficere membra, ob longitudinem itineris nimium fatigata, auditit strepitum Regis venatorum, qui quemdam persequiebantur leporem cum magno concrepitu buccinarum. Tali susurro jam diu B. Marculphus accommodaverat aures; et ecce imbellis lepus, oblitus tot salutis viarum, urgente multitudine canum, cum appropinquaret Dei famulo, crebris saltibus cursum accelerans, abscondit se sub cappa ipsius. Canes vero totum circumquaque locum magnis replentes latratibus, procul omnes steterunt.

19 Tunc unus juvenis, immoderate agitatus stimulis furiarum, hac contumaci voce comminatus est Dei servum: Clerice, nisi nunc ocus venationem dimiseris, quam nobis furari voluisti, jam meus in te funeste desæviet gladius. Venerabilis vero Marculphus, utpote vir miræ mansuetudinis, nolens erga se fratrem suum scandalizare, sublata sursum cappa, præcepit bestiolæ suum repetere callem. Lepus deinde ad memoriam reducens, quæ sibi via alia vice vitam servavit, per medios canes fugam arripuit. Quos tanto pondere illico beati viri defixit oratio, ut nullus eorum pedem pedi præferre valeret. Ille etiam, qui Dei famulo nullius reverentiæ præbuit modum, cum equum suum vivaciter vellet ascendere, tanto impetu in altiora sellulæ impegit, ut intima pars testiculorum, scissis vesicæ corticibus, foris penderet: sicque confectus cecidit de equo ut velut mortuus esse videbatur. Reliqui vero sociorum, cernentes quæ fiebant, projecerunt se de equis, et tenentes pedes S. Marculphi dixerunt, Ignosce nobis, famule Dei, quia quidquid sceleris commisimus in te, quis esses ignorantibus accidit de te; sed et huic miserere juveni, quem pallidæ mortis imago jam pertrahere festinat sævi Acherontis ad undam. Sic vir Dei precibus illorum misericordia motus, jussit virilia, quæ extra folliculum pelliculæ naturalis foras defluerant, in propriis naturæ recondere locis. Nec mora, et ecce qui comes mortis lamentabatur a reliquis, professus est se recepisse robur pristinae virtutis.

20 Nuntiatum est itaque Regi a dicentibus qualia a sancto viro perpetrata sunt. Venerabilis quidem Rex, relatione miraculorum intelligens esse Beatissimum Marculphum, maximo tripudio tota mente exhilaratus, perrexerat mox in occursum illius. Cum

ergo appropinquaret ad eum, postposito fastu pompæ secularis, descendit de equo, prout citius potuit, et sic pronis cervicibus pervenit ad famulum Dei. Lacrymantibus illis, et mutuo ruentibus in osculum pacis, cœpit Rex dicere ad eum: Quæ causa, Domine mi, tuos sanctissimos gressus nostris nunc obtutibus retulit? Dei quippe providentia nolens privare gentem Francorum tanto lumine, te servum suum ad nos voluit remeare. Cui B. Marculphus, Est mihi, inquit, quædam petitiuncula ad te, o devotissime Rex, quæ me tam longum iter modo repetere compulit. Nam religiosus grex Monachorum, quos in locis mihi divinitus designatis in honorem Domini nostri Jesu Christi te auxiliante constitui, quotidie prioris numeri quantitatem majori proportionalitate paulatim excedit. Unde, bone Rex, necessarium duxi te convenire, quatenus tuis solatiis proutcumque possint subniti; ne nimia ingruente penuriarum molestia, ad nihilum videatur redigi devotio tantæ religionis: Tunc Rex ad Beatissimum virum: Properemus, inquit, domum, tandemque satisfaciemus tuæ sacratissimæ petitioni. Peragente ergo Dei famulo aliquantulum temporis ibidem cum Rege, imperavit Rex, ut si quæ villæ quondam fuerant appendices ad loca, quæ S. Marculphus ecclesias fidelium instituerat, cum omni integritate in usibus monachorum, illic Deo militantium cederent.

21 His itaque peractis, benedixit Regi et reliquæ Palatinorum plebi; sicque inde, gaudens et exultans, regressus est ad monasterium suum. Ibi namque vigiliis deditus, orationibus sedulus, abstinentiis maceratus, eleemosynarum largitate præclarus, non exigens omnino quæ sua sunt, sed quæ Domini Jesu Christi, cunctos Galliarum Neustriæque populos, suo sanctissimo irradiabat exemplo. Sæpissime quin etiam exquisivit pro nomine Domini sacratissimam animam ictu trucidantis gladii, aut diversis tormentorum generibus, sibi resecari: sed jam quiescebat ferocitas tyrannorum, devicta omnimodis perseverantia Christianorum. Porro, etsi non acie mucronis, ut vir sanctus optabat, fuerat interemptus; tamen juxta Pauli vocem se ipsum denegans martyrizabatur qui dicebat, Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus. Ei nempe veraciter vivebat, qui illius amore, non solum extrinsecus accidentia pro nihilo computabat, verum etiam secundum Evangelii præceptum animam suam odio habebat. Enimvero bene animam suam odisse narratur, quia ejus carnalibus desideriis non adquiescebat, ejus appetitum frangebatur, ejusque voluptatibus reluctabatur. Quid ergo? si homini humano fas est omnia impertiri genera virtutum, hunc profiteamur omnibus redimitum.

22 Appropinquante autem die quo corpus suum, prolixis jam languoribus adtenuatum, viam universæ carnis ingredi sentiebat; convenerunt ad eum Fratres de diversis locorum sitibus, qui suum audierant ægrotare Patronum: quibus ut solitus erat osculatis, exhortabatur eos uti bonus Pater, ne cederent insidiis diabolicæ fraudis, quas ille ab initio semper conjicit adversus famulos Dei; Nec enim, inquit adversarius vester dormitat, sed velut leo rugiens undique investigat, quem vorare possit. Cui oportet vos fortiter resistere per fidem, nec triumphatos retrudat in tenebras quasi captivos. Estis namque vos Filii lucis ac diei, et non noctis neque tenebrarum. Quamobrem nolite soporari sicut quidam, sed vigilantes sobrii estote. Illi tantummodo adhærete totis viribus, qui vos de tenebris ascivit in admirabile lumen suum. Ego quidem jam reddere compellor hoc corpusculum telluri, quod ex eadem sumpsi, revocante Domino Deo nostro spiritum meum, quia ipse posuit eum.

23 Cumque hæc lamentabili voce protulisset, ad cœlum

D

ac variis
prædiis do-
natur:

E

reversus in
omni sancti-
tate vitam
peragit:

Gal. 2, 20

Joan. 20, 25

F

æger suos
contra insul-
tus dæmonis
animat:

Regem ile-
rum aditu-
rus

leporem sub
cappa lati-
tantem ser-
val:

et a vena-
toribus tu-
tum dimittit:

aliquem an-
te sibi in-
jurium et
misere læ-
sum sanat:

a Rege
honorifice
suscipitur:

pie moritur A cœlum oculis cum manibus elevatis, reddidit sacramentissimam animam Angelorum choris, qui eam collocaverunt in sedibus Hierusalem supernæ civitatis. Beatissimus itaque Lauto Episcopus, qui his diebus illo advenerat, accersitis suæ parochiæ Presbyteris, et omnibus Clericis reliqui ordinis, cum omni reverentia reposuit corpus sanctissimi viri juxta Cariulphum collegam suum; qui jam utebatur quiete dulcissimæ pacis, expectans adventum nostri Redemptoris. Explevit ergo sacratissimus Confessor Dei cursum felicissimi agonis, primodie Kalendarum Maji, referens manipulos suos cum exultatione ad Dominum nostrum Jesum Christum, qui ab initio, nunc et semper regnat, cum Patre et spiritu Sancto unus Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

1 Maji.

ALIA VITA

Ex vetustis MSS. codicibus.

CAPUT I.

Ortus, studia. Sacerdotium, conciones.

Nobili Bajocassibus pro-
sapia ortus,
pie educatus,
Deut. 32, 7
Ps. 118, 115
litteris navat
operam,
juvenis
omni virtutum
genere clarus,
Phil. 3, 13

B Eo tempore igitur quo gloriosus et Deo amabilis Rex Childebertus Francorum scepra strenue honesteque regebat, beatissimus Marculfus, magnus et præclarus, enituit moribus et actibus. Qui cum ex nobilissimis ditissimisque atque Christianissimis Bajocassinis civibus exortus esset, ab ipsis puerilibus annis, toto nisu totoque desiderio ad supernam cœpit anhelare patriam. Præferebatur in annis puerilis levitas, sed vigeat in moribus senilis maturitas: nam ludicris omnibus, quibus ea ætas maxime occupari delectat, abjectis; ea quæ divinæ religionis erant, et avida aure percipere, et tenaci memoriæ commendare, et curiosa prosecutione perficere satagebat. Devitabat denique bonæ indolis puer, cœtaneorum suorum vaniloquia lascivaque conventicula, et seniorum semper interesse conventibus atque colloquiis expetebat, imitans jam sine lectionum demonstratione illud Moysi præcipientis, Interroga patres tuos et annuntiabunt tibi, majores tuos et dicent tibi: dicebatque cum Psalmista: Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei. Hujusmodi igitur cum sese velut præludiis futuræ Christi militiæ exercitaret; a suis pædagogis pia provisione (nam jam dudum ejus uterque parens morte abierat) divinarum instruendus traditus est studiis litterarum. Decebat utique ut quem taliter divina sibi vendicabat gratia, non mundanis sed divinis manciparetur negotiis. Sed cujus conscientiam dator scientiæ Spiritus sanctus a totius malevolentiae sordibus emundaverat, ei in discendo nulla potuit adesse tædiosa dilatio: nam infra brevis temporis intervallum, omnibus adeo divinis instructus est litteris, ut nulli suorum sodalium reperiretur secundus.

C 2 Postquam autem annos pubertatis attingens in robur virile evasit, velut miles bene usque a primis annis in Christi tirocinio exercitatus, cœpit viriliter atque infatigabiliter ad supernæ vocationis contendere bravium; præterita cum Apostolo obliviscens, et sese in futura extendens; vacans orationibus, insistens lectionibus, carnem vigiliis macerans, et jejuniis attenuans, omnibus humilitatem atque obedientiam præbens. Largus in eleemosynis, profusus in misericordiis, sustentabat inopes propriis sumptibus, pupillorum et viduarum subveniebat necessitatibus. Corrigebat denique vias suas in custodiendis mandatis Domini: suas quippe corrigebat, et Domini sequebatur. Talibus igitur moribus et officiis Christo dilectus, et hominibus gratus reverendusque habe-

batur: gaudebat quippe atque lætabatur tali concive omnis Bajocassina plebs, confidens totius suæ reipublicæ statum per eum firmum stabilemque futurum. Nam beatissimus vir omnes crebris incitabat adhortationibus; ut, quæ fundamentum bonorum est omnium, fidem firmiter tenerent Catholicam, spemque suam in Domino et non in hominibus constituerent; dilectionem integram colerent, ut Dominum super omnia et proximos tamquam seipsos diligenter, et ut quotidianis virtutum profectibus, ad promerendam supernæ civitatis beatitudinem, properarent.

3 Denique cum rebus temporalibus hereditaria successione prædictus vir Domini afflueret, cumque soli Deo servire cuperet in eis et procurandis et disponendis diu occupari nullatenus voluit: sed illius Evangelici dicti non surdus auditor, quoniam qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest Christi esse discipulus; illius etiam Apostoli, ut nemo Deo militans secularibus se implicet negotiis; relicta domo rebusque patris, nudus ex mundi naufragio evadens, optatam arripuit peregrinationem; factus pauper, ut Christum pro nobis pauperem factum sequeretur. Et quoniam jam dudum famam sanctitatis beati Possessoris Constantiæ Civitatis Episcopi acceperat; eum recto tramite expetiit, cupiens ipsius doctrinis et exemplis institui. A quo benigne susceptus, ad eum per non modicum tempus mansit, atque ab eo tonsuratur cum esset annorum triginta. Clericalem habitum recepit. Postmodum vero per reliquos Ecclesiasticos Ordines digna promotione sublimatus, tandem Presbyteratus gradum conscendit. Cœpit denique, jubente prædicto Pontifice, pagum Constantinum paragrans, indesinenter admonere populum, ut quod semel sacro fonte professi essent, et moribus tenerent et operibus exercerent, viasque recte vivendi semper sequerentur, vanamque gloriam mundi parvipenderent, et ad cœlestem tota intentione tenderent. His igitur cœlestium factorum insignibus illustratus, ab omnibus quasi pater colebatur, summaque laude efferebatur, atque suæ sanctæ exhortationis dictis cuncti æquali devotione parebant. Erat namque vir sanctus, profundus ingenio, disertus eloquio, prudens in consilio, maturus in facto, virtutum cultor, vitiorum extirpator. Sed hujusmodi decorem animi forma etiam non obfuscabat corporis. Licet enim statura pusillus esset, aspectu tamen erat decorus, membrorumque eleganti coaptatione compositus.

CAPUT II.

Accessus ad Regem Childebertum: Nantum monasterium constructum. Energumeni liberati.

Quadam vero nocte, dum post longam in orationibus Deique laudibus lucubrationem, membris fatigatis modicum indulgeret quietem; adest ei supernus nuntius, habitu fulgidus et aspectu jucundus: qui eum excitans, his verbis alloquitur: Pax tibi, beatissime Marculfe. Omnipotenti Regi tua sunt grata opera, grata utique ipsi per omnia tua est militia: sciasque te in hoc præcipue illius gratiam promeruisse, quoniam non modo circa tuam, verum etiam circa tuorum salutem proximorum solícite invigilas. Et quoniam per te plures a faucibus divelli daemonum, sibi que Christus vendicari disposuit; festinus Childebertum Regem adeas, atque ab eo tibi dari postules locum quemdam in hoc pago Constantino, cui Nantus est vocabulum, cum omnibus rebus ad eundem locum pertinentibus; in quo et monasterium construas, et aliquos Fratres, qui sub tuo regimine Deo devote serviant, constituas. Cum autem

D
EX MSS.alios nam
salutis docet:relictis om-
nibus,
Luc. 14, 33adit Episco-
pum Const-
antiensem,
Eab eo que
Sacerdos et
Concionator
instituitur.

F

Jussus ab
Angelo pro
monasterio
construendoRegem adi-
re:

cor

Regis in manu illius sit, cujus ista est jussio; illo modo te fore impetraturum, quod poscere mone-
ris, diffidas. His dictis protinus disparuit.

*cum Cariul-
pho et Do-
mardo ad
eum profe-
ctus,*

*et orans se-
creto in ec-
clesia,
Matth. 6, 6*

Matth. 6, 16

*a daemonibus
proditur:*

*a Rege bene-
vole excipi-
tur:*

*ejus virtutes
extollit:*

Eccli. 32, 1

*Nantum pro
condendo
cœnobio pe-
tit,*

5 Mane igitur facto, asello cui sedere insueverat ascenso, assumptisque secum Fratribus Cariulfo et Domardo, iter imperatum arripuit. Cumque præfatus Rex cum sua Regina, Ultrogode nomine, et cum multa suorum Procerum turba, quadam festa die divini celebrationem Officii in ecclesia devote præstolaretur; B. Marculfus supervenit: intransque ecclesiam, non se continuo regalibus præsentavit obtutibus; sed cui omni subitus erat mundana levitas, et in quo humilis manebat gravitas, in quamdam abditissimam partem divertit, ubi ab omni tumultu semotus Christo secretas posset preces fundere: implens illud Evangelii, Cum oraveris intra in cubiculum, et clauso ostio ora Patrem tuum. Nolebat etenim vir sanctus hypocritarum sectari jactantiam, qui in synagogis locisque publicis, ut ab hominibus viderentur, stantes orabant; de quibus Dominus, Amen, inquit, dico vobis, receperunt mercedem suam. Sed quoniam lucerna Christi non poterat latere sub modio; quem custos virtutum celare satagebat humilitas, dæmonum superata detegebat superbia.

B Mox enim ut vir Dei ecclesiam introiit, per quosdam qui forte illuc adducti fuerant, obsessos utriusque sexus homines, magnis lacrymosisque cœperunt vocibus dæmonia clamare: Parce nobis, parce, Christi serve Marculfe: graviter enim cruciat nos tua præsentia. Sed si ab his nos sedibus per te divina expulerit potentia, ne nos tradat in abyssum, tua impetret sanctitas.

6 Super hoc autem Rex omnesque sui vehementer attoniti, quis esset qui hoc nomine vocaretur, cui sic acclamarent dæmoniaci, diligenter jubet inquiri. Invenitur tandem, moneturque ut ad Regem festinus accederet. Quo accedente, Rex eum officiosissime salutans, Bene, inquit, venias, benedicte Domini: per te enim certum est nostram pusillanimitatem a piissimo factore omnium Christo visitari. Quem contra beatissimus Marculfus resalutans, Pax tibi, ait, et misericordia ab ipso Domino Jesu Christo, Virorum illustrissime, de cœlis præbeatur: qui licet et dignitate præcellas et in solio regalis majestatis resideas, tamen te unum esse mortalium considerans non superbia tumidus subjectos despicias, sed humilitate tranquillus, utpote eis natura similis, cœquaris; bene utique memor illius dicti Sapientis; Principem populi te constituerunt, noli extolli, sed esto in eis unus ex eis. Denique justitia insignis nec pietate segnis, eisdem tibi subditis, et cum justitia parcis, et cum pietate, si deliquerunt, corrigis. His igitur et ceterarum virtutum exhibitionibus Deo vivis, et ejus Sanctis per omnia places.

7 Rex autem tanto laudum præconio non ad elationem, sed potius ad humilitatem permotus; cœpit blando sciscitari alloquio, quibus ab oris vir sanctus adveniret. Respondens autem beatissimus Marculfus, Urbis, inquit, Bajocassinæ indigena sum, parentibus non infimis progenitus. Jussione vero Domini admonitus, ab eisdem occiduis partibus, tuam amplitudinem tuamque magnificentiam expeto, quatenus fiscum in pago Constantino qui Nantus dicitur, cum omnibus redditibus suis, non mihi, sed Christo (quo donante multa temporaliter possides, et plura æternaliter possidenda expectas) solenni donatione concedas. Est enim vere scias Dei omnipotentis voluntas et jussio, ut præfatus locus, non ulterius humano, sed divino mancipetur dominio: scilicet ut ibi cœnobium construatur, et Fratres qui districtioris vitæ tramitem tenent, pro tua totiusque Reipublicæ salute, Christo sedulo oraturi in eodem cœnobio constituentur. Qua petitione vehementer

Rex hilaratus, Gratias, inquit, misericordissimo D Factori meo refero, qui per te dilectum suum mihi et impetrat: suorum infimo suæ voluntatis deliberationem detegere condignatus est. Sua nempe terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo. Fiat ex omnibus, quæ mihi misericorditer præstitit, ejus voluntas et jussio: sed omnes in commune, vir venerande, deposcimus tuam sanctitatem, ut his miseris tua subveniat pietas, quos nequam spirituum male torquet impietas.

8 Vir autem Domini ad hoc nullo modo idoneum, imo se indignum obtestans, tandem multorum victus precibus, curvatis ad terram genibus ac manibus in cœlum protensis et oculis, invocat Christum hujusmodi vocibus: Domine Jesu Christe, Rex Regum potentissime, cujus imperio omnis subjacet creatura, qui es vita et salus et pietas, et gratuita gratia homo fieri dignatus es, ut nos a dæmonum ditione redimeres, quique discipulis tuis eorumque successoribus potestatem dedisti supra serpentes et scorpiones et omnem virtutem inimici; his famulis tuis opem tuæ pietatis impende, quatenus a quibus crudeliter vexantur, fugatis dæmonibus, eorum, qui creator et redemptores solus, possessor existas; et ipsi pristinae sanitati redditi, debitas tibi laudes persolvant et gratias. Hac igitur vix oratione completa, spiritus immundi certa relinquentes vestigia, in fugam versi sunt. Nam per eorum quos injuste pervaserant nares et ora, ipsis fugientibus, sanguis uberimus prorupit.

9 Tantum igitur taleque miraculum, Rex et ceteri qui aderant admirantes, immensas omnipotenti Deo gratias retulerunt. Accersito denique scriptore, jubet scribi super donum, quod vir sanctus petierat, Regale testamentum. Quo rata astipulatione munito, tradidit idem Rex omnibus suffragantibus prædictum fiscum, cum omnibus ad eum pertinentibus redditibus, Deo et sancto viro suisque posteris, perenniter habendum et possidendum. Imperat etiam ut quidquid deinceps vellet ab eo, sine ullâ impetrandi hæsitatione, expeteret. His igitur ita gestis, vir Domini in patriam redeundi postulabat licentiam: sed Rex diutissime in ejus primum colloquio postremumque osculo demoratur; seque cum uxore et filiis illius orationibus commendans, atque obnixè ut eum sæpius reviseret flagitans, tandem eum dimittit. Delegavit autem ei quemdam suorum, Leontium nomine, qui terras prædicti fisci certissima finium designatione determinaret.

10 Reversus igitur locum excolere aggreditur. Construxit autem monasterium aptum regulari institutioni et congruum. Rebus denique intus et extra prudenti dispensatione apparatis atque dispositis, non paucos, cum quibus vitam monasticam duceret, sibi Fratres adscivit. Quos assidue, non solum piæ exhortationis incitamentis, verum etiam divinæ prosecutionis exemplis monebat, ut semper ardua et sanctiora sectarentur; quatenus de virtute in virtutem progredientes, Regem Regum in Sion contemplari mererentur. Monebat quippe, ut integra inter eos unanimitas maneret; quatenus ad formam primitivæ Ecclesiæ cor unum eis esset et anima una, nec sibi quidquam proprium quisquam præter peccatum venditaret; sed essent omnia communia: otiositatem denique velut virus fagerent vipereum; sed certatim aut laboribus manuum, aut lectioni seu orationi incumbere. Inculcabat etenim eis, validas nihil otiositate monachili officere perfectioni.

Regis rogatu

oratione fusa,

E

*energumenos
liberat:*

*litteras dona-
tionis accipit:*

F

*monasterium
construit:*

*monachos
instruit.*

A

CAPUT III.

Vita solitaria in insulis peracta. Dæmon abactus. Prædones puniti. Monasteria constructa.

Rursus et illud est operæ pretium lectioni inserere, qualiter vir sanctus antiqui Dei hostis prævenit insidias. Aliquando namque Quadragesimæ observationis diebus imminentibus, cum beatissimus Confessor quotidianis provectoribus semper ad altiora conscendere, atque in dies, per carnalium affectionum salubrem decoctionem, velut aurum in fornace, mundior atque expurgatior fieri satageret; insulam quamdam, cui vocabulum est Induolinionis, incommittatus expetiit; quatenus ibi, per illud sacrum tempus quadragenarium, corpus rigidius solito maceraret; et quo ab hominum remotior esset conventibus, eo ad vigilias, orationes, jejuniaque exercenda aptior atque expeditior existeret.

12 Sed quadam die dum ante aditum casulæ, quam pro tempore sibi paraverat hora ferme sexta residens, divinæ lectioni incumberet, ecce malignus spiritus, infatigabilis humani generis adversator, sperans eum pestifera fallere muscipula, transformatus in feminam, adest ante eum: clamitansque sese naufragam esse, atque illuc casu ejectam, prece lugubri supplicabat, ut eam tecto tegeret et cibo recrearet. Vir autem Domini, ut erat ad omnia providus atque circumspectus, diabolicæ fraudis confestim deprehendens præstigia; librum, quem tenebat, deposuit; intransque cellulam, panem accepit, Crucisque super eum signum depingens; si non phantasma, inquit, sed vera es, sicut profiteris, femina, sume panem, quem porrigo Crucis munitum signaculo. Sed cujus perpetuus est inimicus, ejus nomen nequaquam sustinere prævalens, illico tamquam fumus evanuit, atque ex alta rupe sese in mare cum horrifico præcipitavit fremitu. Præcipitium namque semper sibi debitum jure secutus est, qui quondam ob suam superbiam de cœlesti culmine dejectus, tantam sanctæ Ecclesiæ nitebatur columnam subvertere. Quod enim in nostro capite Christo, servile scilicet in eum bellum movens, prius explere nequiverat; hoc assidua grassatione in suis membris attentare non desinit.

13 Sed iste vir sanctus his a defensaculis circumseptus extiterat, quibus hostis hujusmodi, Domino attestante, facile repellitur: jejuniis quippe et orationibus ceterisque Christianæ militiæ exercitiis indefessus insistebat. Nullis etenim aliis cibis præter panem hordeaceum crudasque vescebatur herbas: tunica denique, qua utebatur, saccus erat cilicinus: vestes autem aliæ, vervecinæ pelles. Somnum vero, ad quem solummodo lassitudo cogebat, paululum super nudam humum jacens, capitique lapidem supponens, carpebat. Taliter igitur Christi miles agonizans, omnes a se hostiles procul amovebat infestationes. Paschali denique appropinquante solennitate, revisere Fratres deliberans, monasterium repetiit eisque quod sibi contigerat expedito, omnes immenso repleti sunt gaudio, cum pro ipsius nimium desiderato reditu, tum quia salvum et incolumem sibi divina reddidisset defensio.

14 Fama autem beati viri longe lateque dispergebatur, atque ad eum plurimi ex locis circumjacentibus concurrebant. Multi vero illius sancta conversatione et doctrina accensi, bona mundi penitus abdicantes, quæque habere poterant ei afferebant, et ut subesse ejus regimini possent humiliter deposcebant. Vir autem Domini libenter eorum annuens devotioni, tamquam fidelis Christi œconomus, quæ sibi offerebantur, partim in recreationem inopum,

partim in redemptionem captivorum, partim etiam in cœnobiorum distribuebat constructionem. Nam plura præter primum fundans, rebus eorum, qui ad ejus confugiebant magisterium, ditavit cœnobio.

15 Venerabilis denique Sacerdos Domini Romardus, curis omnibus mundani negotii renuntians, ad eum convolvit. Cum quo B. Marculfus, post non multum temporis spatium, aliquamdiu vitam eremiticam disponens agere; Britanniae regioni quamdam adjacentem insulam, quæ b Agnus vocabatur, adiit. Incolebatur autem eadem insula paucissimis colonis: in qua etiam religiosissimus vir, c Helibertus nomine, nimie rigore abstinentiæ sese macerans morabatur: cujus tugurium vir Domini Marculfus cum beato Romardo intrans, diu cum eo, asperam cordis contritionem exercendo, vitæ speculativæ inhæserunt. Sed quantum qualeque in eadem insula Christus, per sancti viri merita, patravit miraculum, non est silentio supersedendum.

16 Aliquando namque piratæ plurimi, ad tria fere millia, ex inhaustis scaturitionibus gentis Saxonice prorumpentes, ascensis navibus cursumque velocem remis et velis accelerantibus, ad prædictam insulam deprædandam atque depopulandam tendere cœperunt. Quod insulani, qui non plures quam triginta perhibentur fuisse, de longe deprehendentes; subito metu percussi, quid agerent quodve confugium peterent, utpote mari circumsepti, omnino nescientes; tandem salubri reperto consilio, pariter ad B. Marculfi cucurrerunt præsidium: atque ejus genibus obvoluti, ut eis subveniret implorant clamoribus. Quibus vir sanctus, Filii, inquit, forti animo estote: potens est Deus vos ab istorum manibus eripere. Quapropter si meis vultis acquiescere monitis, arma constanter capessite, et animis intrepidis hostibus ad resistendum occurrите. Spondeo enim vobis de ipsis adfuturam victoriam: nam pro vobis ipse pugnabit, qui quondam Pharaonem ejusque exercitum magnifica contrivit potentia. His igitur incitamenti animati, audacter corripunt gladios, atque non sua sed in Dei confisi gratia dextræ, virique sanctissimi precibus, fortiter pugnaturi piratis occurrunt. Fit utrimque congressus acerrimus: sed per Dei virtutem et beati viri obtentum, omnibus insulanis illæsis, barbarorum paucis ferro necatis, plurimisque marinis absorptis gurgitibus, nullus superfuit qui reliquorum casum suam reportaret in patriam. Audiens autem ejusdem insulæ Dominus, tot millia hostium ita magnifice per B. Marculfi suffragium consumpta; immensas Deo gratias rependit, atque ejusdem sancti viri ditioni eandem dimidiam insulam devota traditione mancipavit. Construxit etiam beatissimus sacerdos ibi monasterium, in quo aliquos, qui Christo constanter famularentur, constituit.

ANNOTATA.

a *Acherius propugnaculis.*

b MS. *Preudhomme*, Agnus, supra in alia Vita etiam Agna appellatur. Si detur conjecturæ locus est hæc insula Arne, inter Garnsejam et Sarsejam insulas ubi dicitur Franciscanis Fratribus sedes fuisse. Est Græcis ἄρς, ἄρνός agnus aut agna, ut videatur aliquis philologus ita vocem illam interpretatus. Consule Spedum et Cambdenum, et notissimum in explicatione, cum in mappis non Arne, sed Harne legatur.

c Helibertus, supra Eletus, videtur S. Helerius esse, de quo egimus in Diatriba de Episcopatu Trajectensi lib. 2 cap. 1, latius acturi 16 Julii. Habemus ejus Acta, sed non accurata. Dicitur venisse ad S. Marculphum Abbatem Nanti, et vixisse sub Childeberto juniore, quod Vincentius Bellovacensis et Trithe-

mius

In Quadragesima in insulam solus secedit:

dæmonem in feminam transformatum

Crucis signaculo fugat:

Marc 9, 28

vescitur pane hordeaceo et crudis herbis:

humis dormit:

in Paschate ad suos redit:

oblata munera pie expendit,

et plura condit cœnobio:

cum Romardo discedit a insulam Britannia,

b

c

et cum Heliberto eremita degit:

contra Saxones piratas,

E

insulanis suam opem implorantes,

animat ad pugnam:

F ibidem cœnobium condit

etiam de S. Marculpho dixerunt. Dein cum
Domardo monacho vixisse in insula Gersich. Quidni
Domardus istic monasterio constructo præfuerit cum
dicto Heliberto sive Helerio, et ibidem a Saxonibus
postea reversis (qui Wandali appellantur) fuerit occi-
sus, et insula a Garnseia vicina, sub qua erat, dicta
fuerit Gersich. Hoc nunc curioso lectori proponimus,
libenter ulterius edocendi.

CAPUT IV.

*Miracula. Alter accessus ad Regem. Felix obi-
tus et Translatio corporis.*

Elapso denique paucis tempore, cum cœnobium
quod primum construxerat, revisere properaret;
pater quidam, Genastus nomine, filium suum, rabidi
a lupi morsibus miserabiliter laceratum; atque jam
morti contiguum; ei obtulit, magnis postulans cla-
moribus, quatenus ne moreretur puer suis vir Deo
amabilis precibus obtineret. Sed qui pietatis visce-
ribus totus in Christo affluebat, quique ad subve-
niendum proximorum miseriis semper erat prom-
ptissimus, protinus Dominum oraturus in terram
prosternitur. Sed quanto terræ prœior, tanto cœlo
vicinior: mox ut surrexit de pulvere, puer ab omni
sanatus est vulnere. Magna circumstantibus oboritur
lætitia: patri pro restituto filio, reliquis autem pro
insperato miraculo.

18 Cum autem jam non longe suæ dissolutionis
terminum, sancto revelante Spiritu, prænosceret
adfuturum; Regem Childebertum, priusquam de
hac vita migraret, adire decrevit; quatenus prædio-
rum donationes (quas cœnobiis quæ ipse construxe-
rat multi fideles viri suarum pro salute animarum
fecerant) ut absque ulla posterorum calumnia, in-
convulsæ et incontaminatæ perpetualiter permane-
rent, Regali astipularentur auctoritate. Igitur ap-
parato commeatu iter cœpit. Quas vero Christus
Dominus per eum virtutes obiter fecerit, non est
reticere commodum. Nam priusquam *b* Compendium
castrum, quo tunc Rex morabatur, perveniret; su-
per fluvium qui Isera dicitur veniens, ut paululum
a fatigatione recrearetur itineris, in pratium quod-
dam divertit. Ecce autem venatores Regis leporem
canibus immissis insequiebantur. Lepus autem per
apertam camporum fugiens planitiem, jam jamque
capiendus, mortem imminentem crebris flexibus diffe-
rebat. Cumque hinc et inde campis patentibus nul-
lum evadendo prospiceret effugium, velut jussus
divinitus sub Dei hominis confugit amictu. Unus
vero ministrorum, mente superbus et ore immode-
ratus, ad eum accedens; Qua temeritate, inquit,
Clerice, venationem Regis invadere præsumpsisti?
Redde eam, alioquin mox mox gladio interibis. Vir
autem Domini, non periculum declinandi causa, sed
ut illius qui homines salvat et jumenta patesceret
magnificentia, bestiolam dimisit. Canes vero, qui
ad eam capiendam parati circumstabant, ita affixi
rigidique effecti sunt, ac si eis nulla esset vitalis
mobilitas. Is autem qui virum Domini irreverenter
et contumeliose adorsus fuerat, ex equo, quem cal-
caribus utrimque fodiens, ut fugientem consequere-
tur, instigabat, corruens, est adeo ad terram allisus,
ut venter ejus discissus suis vacuaretur intestinis.
Quo facto socii ejus stupefacti, scientesque ob sancto
viro illatam injuriam id illi contigisse misero; pedi-
bus ejusdem beati viri advoluti, ut jam morituro
parceret, implorabant. Sed qui ad miserandum po-
tius quam ad ulciscendum paratus erat, ubi semivi-
vus jacebat protinus advenit; manibusque propriis
exta prominentia contrectans, suo loco recondidit.
Ubi vero diutissime incubuit orationi, sese de terra

erexit: signoque super eum facto, qui pene exanimis **D**
videbatur, ita incolumis effectus est, ac si nihil per-
pessus esset mali.

19 Rex autem venatu rediens, postquam quod
factum fuerat audivit; vehementer, cum beatissimi
Marculphi adventu, tum pro eo quod Deus per eum
patraverat miraculo, gavisus, festinus ad eum ten-
dere cœpit. Ut autem primum de longe eum prospici-
cere potuit, mox de equo desiliens, pedes maxima
cum reverentia ad eum accessit; atque ut eum vir
sanctus benediceret, supplex flagitabat. Benedicat,
inquit, tibi Dominus ex Sion, et videas bona Hieru-
salem omnibus diebus vitæ tuæ, sintque omnes tui
benedicti a Domino qui fecit cœlum et terram. Mu-
tuis denique sese complexibus diu deosculati, post-
quam Regi causam sui itineris intimavit, castrum
pariter intraverunt prædictum. Interea sole ruente
nox venit. Postera vero die Rex testamentum de
his omnibus, pro quibus vir Domini petierat, præ-
diorum donationibus, fieri jussit; atque illud, præ-
sentibus Regina Ultrogode ceterisque suis Optima-
tibus, omnibusque attestantibus, suæ auctoritatis
annulo subsignavit. Præterea Rex atque Regina
plurimis eum donantes exeniis, supplices exorave-
runt, quatenus Christum pro eorum dignaretur in-
terpellare salute. Quo facto beatissimus Marculphus
domum reversus est.

20 Sed quoniam jam dies instabat, qua Christus
sudores illius respiciens, de hac corruptionis imbe-
cillitate ad perennis incorruptionis sanitatem mi-
grare eum disposuerat, modica tactus molestia,
gaudens et exultans suæ vocationis præstolabatur
horam. Invalescentem denique languore vicinum
sui exitus terminum præsignante, Fratres undique,
multaque populorum ex vicinis locis turba, inter
quos etiam venerabilis urbis Constantiæ Præsul **c**
Lauto, visitandi studio ad eum accurrit. Pastor au-
tem bonus blande gregem suum consolans, utque
sancti propositi normam nullo modo desereret ad-
monens et exhortans, summo Christo Pastori sup-
plicabat, ut quos sacratissimi sui Sanguinis effusione
redemerat, eos jugi suæ protectionis munimine cir-
cumdaret. Tandemque oculis et manibus cœlo inten-
tis, Domine, inquit, Jesu Christe, Patris æterni Fili
unigenite, miserere mihi seni jam fatiscienti: et si
jam satis est tuæ pietati, quod hucusque tuæ militiæ
castris interfui; merear deinceps, diu optata liber-
tate donatus, civium supernorum admisceri consor-
tio. His dictis spiritum, choris Angelicis sociandum,
exhalavit. Dolent omnes, turbantur universi: fit **F**
luctus omnium qui aderant intolerabilis, de absentia
tanti viri. Vir autem Domini Kalendas Majas homi-
nem exuens, sepultus est in monasterio quod prius
construxerat, in loco qui dicitur Nantus: cum eo
etiam duo Fratres, qui eodem tempore obierant,
Cariulfus et Domardus, sepulti sunt in Christo.

21 Post non modicum denique temporis intersti-
tium, venerandus Rotomagensis Ecclesiæ Pontifex
d Audoenus, cum diœcesim suam cura pastoralis cir-
cuiet, devenit in pagum Constantinum. Expetitus
autem est ab Ermino loci sæpediti Abbate, ut
eumdem locum viseret; et corpus beati viri, de loco
in quo jacebat alium in locum, quem ipse paraverat,
transferret. Cujus petitioni prædictus Præsul liben-
ter annuens, locum adiit, et ad quod venerat aggre-
ditur negotium. Sublato autem de tumultu viri san-
ctissimi corpore, licet consumptis carnibus sola
cutis adhuc virtute Dei incorrupta hæreret ossibus,
tamen ita vividus ejus apparuit vultus, ac si vivifico
foveretur spiritu. Quod miraculum ut multis fieret
notum, detectus mansit per triduum. Beatissimus
vero Audoenus præfatum Abbatem poposcit, ut de
sancti viri corpore, tam pro sui laboris compensa-
tione,

a Rege honori-
fice excipitur:

impetrat con-
firmationem
donationum:

E

æger suos
solatur,

oratione
facta pie
moritur.

F

d

Corpus ejus
S Audoenus
transfert,

a Puerum lupi
morsu lania-
tum sanat:

ad Regem ite-
rum aditurus,

b

leporem ad
se confugien-
tem

a venatori-
bus tutum
dimittit,

injurium sibi,
læsum sanat:

caput aspor-
tare prohi-
betur.

A tione, quam pro sanctitatis devotione, concederet aliquid. Cui rei ille libentissime consensit. Cum autem apud se caput tractaret auferre; chartula hujusmodi verbis exarata manu ejus cœlitus missa insedit: Ceterorum membrorum beatissimi Marculfi sumito, caput autem ejus nullatenus tangere præsumas. Præsul igitur sanctissimus, hujusmodi divini interdicto a proposito revocatus, in loculo, qui paratus aderat, summa cum veneratione beatissimi Confessoris reliquias condidit. Quo in loco crebro patrata, virum sanctum non esse mortuum, sed vere vivere, testantur miracula. Nam ibi per beatissimi Marculfi merita, et visum cæcitas, et auditum surditas, gressumque recepit debilitas, omnisque a quibuscumque languentibus procul est fugata infirmitas, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria, cum Patre et Spiritu sancto, in seculorum secula. Amen.

ANNOTATA.

a Supra dicitur morsus rabidi canis: et nomen viri Genardus scribitur.

B b Compendium castrum videtur Childebertus occupasse anno 537, cum Chlotharius Rex Suessionum, ad quem pertinebat, detineretur bello Saxonico: Consule Gregorium Turonensem lib. 4 cap. 17.

c Acherio dicitur, Magno, In nostris MSS. ac priori Vita, et apud Surium, est Lauto, de quo supra egimus.

d Colitur S. Audoenus 24 Augusti.

TRANSLATIO CORPORIS

et fundatio Monasterii Corbiniacensis.

Carolus
Simplex Rex
Franciæ,

Metropolis Remensis historiam diligentissime colligens D. Guilielmus Marlot, S. Nicasii Remensis magnus Prior, et Finiensis cellæ prope Insulas Administrator, primum ejus tomum in jam dicta Insulensi apud Flandros civitate vulgavit anno 1666, et lib. 4 cap. 7 agere incipit de villa Corbiniaco, et Prioratu ibidem a Carolo Simplici Rege fundato occasione Reliquiarum B. Marculfi: ibidemque profert foundationis chartam, ex ipsius loci tabulario depromptam, quæ seriem rei in titulo apposita clare explicans, meretur tota huc transcribi: est autem hujusmodi.

corpus San-
cti, Norman-
norum metu
translatum,
Corbiniaci
excipit,

C 2 In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Carolus, divina providentia Rex. Si servis Dei ac locis divino cultui mancipatis opem impendimus, id nobis profuturum omnino confidimus. Quocirca omnibus innotescat, quoniam ob nimiam atque diutinam Paganorum infestationem, quæ peccatis exigentibus per universam debacchando vagatur Ecclesiam, sanctissimum vereque beatissimum Marculphum, proprio loco eadem peste cum Clericis profugis pulsum, pro Dei amore suscepimus, atque in fisco nostro Corbiniaco, prout tempus dictavit, reposuimus. Et quoniam incertum manebat, utrum divina dispositio tantum pignus nobiscum manere, an iterum vellet ad proprium deportari monasterium; a nostris tam Episcopis quam laicis fidelibus responsa accepimus, ne sine proprii licentia Episcopi pretiosum corpus detineretur. Salubri itaque usu consilio, et licentiam ab Episcopo Erlebodo retinendi nobiscum, eo quod maneret regressus difficilis, impetravimus; et epistolam, ab eodem Præsule et ab Archiepiscopo Guidone ac reliquis subscriptam Coepiscopis, de eadem re suscepimus.

ejusque reti-
nendi acce-
pta ab Epi-
scopis facul-
tate,

monasterium
condit et
dotat,

3 Hac igitur de re, divino inspirati amore, nostrorumque prædecessorum, non solum in humanis, sed etiam in divinis, imitatores esse cupientes; ob animæ nostræ remedium, in jam dicto fisco Corbiniaco,

Maji T. I

in honore B. Petri Apostolorum Principis (eo quod in Basilica, quæ est ipsius nomini dedicata, jam hactenus corpus pretiosum foret locatum) monasterium disposuimus facere, et de rebus propriis dotare, Clericosque seu ministros, ad laudes omnipotenti Deo persolvendas, quique pro statu Ecclesiæ nostræque incolumitate totiusque regni stabilitate incessanter exorent, instituere curavimus: et ut hoc ibidem famulantibus Deo delectabilius implere delectet, concedimus B. Petro Apostolo et S. Marculpho Confessori mansos duos in eadem villa in Comitatu Laudunensi, ad luminaria ejusdem loci; et in usus et stipendia Fratrum inibi servientium mansos quatuor in eadem villa, in Craonna mansum unum et dimidium, in Albinaco dimidium etc.

† signum Caroli gloriosissimi Regis.

Ernustus Notarius, ad vicem Noskerici Episcopi, recognovit et signavit. Datum viii Kalend. Martii, Indictione ix, anno xiv regnante Domino Carolo gloriosissimo Rege, redintegrante ix. Actum Corbiniaco Palatio, in Dei nomine feliciter. Amen. Amen.

4 Annus hic notatur Christianæ Æræ dccccvi, et indicata redintegratio initium habet ab anno dccccxviii, anno 906, cum Odo Rex, qui abdicato Carolo decem annis regnarat, diem suum obiisset, regnumque Carolus resumpsisset. Erleboldus, a quo petita Corporis apud Corbiniacum retinendi licentia, Episcopus Bajocensis fuisse debuit: ponendus inter Erkambertum, cujus ultima notitia invenitur in subscriptionibus Pontigonensis Concilii anno dccccxxvi; et Heinricum, cujus nulla reperitur memoria ante annum dccccxxvii; adeoque ex hoc Corbiniacensi diplomate suppleri poterit hiatus, qui in Catalogo Bajocensium Episcoporum apud Sammarthanos occurrit. Qui autem hic Guido dicitur Rotomagensis Archiepiscopus, Wito iisdem Sammarthanis scribitur, et ultimum subscripsisse invenitur Concilio Trosleiano, sub annum dccccix. celebrato. Noskericus, cujus ut Cancellarii vice firmatur diploma, cujus loci fuerit Episcopus hactenus non potui invenire.

E

5 Idem porro Rex, sequenti anno conjugem ducturus Frederonnam, Bononis Episcopi Catalaunensis sororem, inter fiscos possidendos et pro libitu disponendos, quos eidem dotis nomine attribuit, per chartam, apud Marlotum legendam, in Attiniaco Palatio iii Kalend. Maji, Indict. x, Regnante Carolo.... xv, redintegrante x; primo loco ponitur Corbiniacum in comitatu Laudunensi, cum ecclesia quæ est in S. Petri Apostoli honore dicata, ubi Confessoris Christi Marculfi corpus quiescit. Porro priusquam decimus a dotalitæ paginæ signatione efflueret annus, vitæ suæ finem attingisse se Frederonna vidit; deque animæ suæ salute sollicita, S. Remigii cœnobitis (nam qui S. Marculphi corpus attulerant Corbiniacum vel morte extincti, vel rebus pacatis reversi erant ad propria) ipsam villam, cum cella seu monasterio S. Marculphi, tradidit; utque traditionis auctor fieret Rex martius, eum rogavit: quod xvi Kalendas Martii Indict. v, id est anno Christi dccccxvii, post uxoris mortem Rex fecit in ipso monasterio Remigii, ita exordiens:

idque una
cum ipso
Corbiniaco
Reginæ Fre-
deronnæ do-
nat an. 907:

et ex hujus
demortuæ
legato,
F

6 Notum esse volumus omnibus, præsentibus scilicet et futuris, quia Frederonna, quondam Regina conjux mea carissima, pro Dei omnipotentis amore Sanctique Remigii Francorum Apostoli veneratione, ante cujus sacratissimum pignus benedictione olei et consecratione in Reginam fuit delibuta, dedit monachis eo loci strenue militantibus, ad mensam illorum pro animæ suæ remedio, quidquid visa fuit habere in suæ ditionis dominio, quoad vita ejus artus rexerit, ex dote scilicet nostri Regalis connubii, hoc est Corbiniacum in comitatu Laudunensi; excepta cellula, quæ est in B. Petri Principis Apostolorum honore dicata, ubi etiam corpus Confessoris Christi Marculfi quiescit; quamque præfati

an. 917 mo-
nachis S.
Remigii
confirman-
dam:

11 cœnobitæ

sub servat
sub annua
pensione,

comobitæ mihi in vita mea sub censu decem solidorum in singulis annis solvendorum generaliter concesserunt..... petens nostram obnixè munificentiam, ut sæpe fatis monachis secundum morem legalem traderem ac præceptum nostræ auctoritatis eis facerem, quo securius per successus temporum, absque ullius refragatione imo inquietudine, tenere valerent.... Cujus spontaneæ petitioni, ut par erat, benigne per omnia faventes, prout petivit et anima ejus desideravit, Domino largiente, in omnibus executi sumus....

non ex avaritia ad
usurpandas
oblaciones
fidelium,

7 *Suspiciatur Marlotus* cellulam, et quidem sacram, nomine dotis Reginæ præpotenti assignatam, quia frequentior indies peregrinorum turba Corbiniacum advolabat; quorum eleemosynis B. Marculfi sensim ditatam ecclesiam uxori suæ donando, rebus suis consultum existimarit Carolus, et tantumdem ærario suo reservari, quod alias dotis nomine detrahendum fuisset. *Idem credo suspicaturum fuisse Marlotum, si ex eo quæsisset aliquis, cur ex toto Corbiniaco, solam illam Cellam servare sibi, sub annua licet pensione monachis præstanda, Rex voluerit: nam idem consequitur ex generali thesi, qua ponit, quod ea tunc erant tempora, quibus nec ipsimet Reges parcerent altaribus, quorum redditus, ut et sublatas sacrilega manu fidelium oblaciones, in proprios usus convertebant: quod et fecisse Carolum suspicandi locus est, inquit: percrebuerat enim miraculorum fama quæ Corbeniaci fiebant.*

sed ad jus
Patronatus,
quod solum
antea Regi-
næ cesserat,
recipiendum,

8 *Ego de Simplici quidem, sed pio tamen ac bono Carolo, aliisque ejusmodi Regalibus dispositionibus humanius censeo: idque ipsum non repugnantibus tabulis puto posse sustineri; ut scilicet in Cellam S. Marculfi, eique proprias possessiones, sex scilicet mansos in villa Corbeniaco et alia alibi, non plus juris dederit Frederonnæ et hæc San-Remigianis a se attributum voluerit, quam quod ille sibi Fundatoris titulo retentum antea, postea potuit Reginæ cessione; jus nempe Patronatus; per quod ipsi competeat confirmare electionem Prioris, aut etiam hunc designare, aliisque hujusmodi, nihil temporalis rei locis sacris detrahentia, sed solum servantia honorem Patronis competentem. Itaque dotales, quas dixi, tabulæ intelligendæ sunt cum respectu ad jus, quod in singulas Corbiniaci partes Rex obtinebat, sive tamquam Dominus, ut erat plerorumque fundorum; sive tamquam Patronus, ut erat Cellæ S. Marculfi, et non aliter.*

ex pio affectu
erga S.
Marculphum,

9 *Cur vero jus illud Patronatus, quod jam semel abdicarat et in Reginam transtulerat, hæc vero monachis San-Remigianis legarat, voluerit ad se retrahere Carolus, causa esse debuit, non avaritia, sed pius affectus erga locum a se fundatum. In quo tamen ne injuriosius monachis esset, non aliter quam sub censu eisdem pendendo voluit jus istud usurpare, ut ea ratione penes ipsos manere censeretur jus supremum, quod a Frederonna acceperant. Quid autem si ob eandem Regis erga S. Marculfum pietatem, ipsi ejusque posteris concessum divinitus fuerit curandarum strumarum privilegium; et quidem cælesti aliqua ac sensibili stipulatione, ut sic loquar, prævia? Numquid eo posito non magna causa fuisset Regi, ne eum locum penitus abdicatum vellet, unde tam singularis eidem obveniebat prærogativa? Scio esse qui a Chlodovæo I ejus potestatis initium faciant: sed quam nulla vetustatis suffragatione id nititur, tam facile rejici potest gratuita conjectura: nostra autem tanto videbitur verosimilior, quanto difficilius ostendi poterit arrogasse sibi eam potestatem Reges, ante Corbiniaci fundationem.*

a quo acceperat
strumas curandi
privilegium,

10 *Sane quod non aliunde quam a S. Marculfo eam se habere illi putent, vel ex hoc probari potest, quod, sicut Marlotus ait, statim post inaugurationem Remis celebratam, illuc a multis retro temporibus peregrinari solent, ubi novenam per se vel per unum ex Eleemosynariis perficiunt, cultumque suum erga*

quod videntur
posteri
Reges statim
ut coronati
sunt agnoscere.

prædictum Confessorem testantur quibusdam donariis et immunitatibus, ecclesiæ ac civibus loci impertitis, cujus rei libellus extat editus ab Asceta Remigiano. *Hujusmodi etiam sunt ii qui adhuc loco isti deservunt, interque eos unus sacrorum pignorum Custos seu Thesaurarius, ad peregrinorum oblaciones excipiendas, qui ex variis mundi partibus frequentes in prædictum locum advolant, sanitatem a scrofulis per B. Marculfi meritum recepturi. Ut autem nunc ex oblationibus nihil ab ecclesia in regium derivatur ærarium; ita multo minus verisimile est id factum fuisse in ipso primo novæ pietatis ardore sub fundatore Carolo.*

TRANSLATIO RELIQUIÆ

Antuerpiam ad Abbatiam S. Salvatoris.

De S. Maria Ægyptiaca agentes die 11 Aprilis, occasionem habuimus explicandi, quomodo tam illius quam aliorum xxxv Sanctorum insignes Reliquiæ pridem in Prioratu, nunc Abbatia S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis adservatæ, postquam huc ex Lusitania allatæ fuerant, insigni cum pompa circumlatæ per Antuerpiensem urbem, atque ad publicam venerationem expositæ sint die vii Augusti anni MDCLXXII, cura et studio Amplissimi Domini Francisci Diericx, Abbatis ibidem tertii. Harum autem cultus Reliquiarum quo firmaretur solidius, instituta in eadem ecclesia Confraternitas est, et Apostolicæ Sedis auctoritate annuarumque Indulgentiarum privilegiis, ad singulorum Sanctorum festos dies obtinendarum, ornata: quæ prædictæ translationis memoriam quotannis renovat Dominica prima Augusti, eamque solennitatem octiduo toto producit.

Ad Reliquias
an. 1672
translatas
E

12 *Id dum etiam agendum sic esset anno MDCLXXVI, fecit prædictus Amplissimus Dominus, ut novo addito ad sacrum istum thesaurum accessu insignium trium Reliquiarum de corporibus SS. Gregorii Magni, Marculphi Confessoris, et Lucæ Virginis Martyrisque, nova etiam accessio fieret ad publicam Confratrum totiusque civilis pietatem, fabricata elegantissima et prægrandi arca ex ebano, argenteis bracteis figurisque ornata, in qua illæ per lucidissimam crystallum spectandæ proponerentur. Itaque primæ festivitatis solennitas per alteram continentem hebdomadem geminata fuit; postquam mature curatum erat, ut ipsæ Reliquiæ per Illustrissimum ac Reverendissimum Episcopum nostrum Fr. Ambrosium Capello, ex sacrorum Canonum præscripto recognitæ probarentur die xv Junii; qui actus optimo ac religiosissimo seni, et annum ætatis LXXX agenti, ultimus pene in hoc genere fuit: siquidem non ultra diem iv Octobris supervixit, prosequentibus placidissimum ejus exitum votis pauperum, quos vivus largissimis eleemosynis sustentarat, et moriens heredes testamento fecerat. Tenor Bullæ hic est:*

anno 1676
adduntur
novæ SS.
Marculphi
Gregorii et
Lucæ:

13 *Fr. Ambrosius Capello, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Antuerpiensis, omnibus has visuris salutem in Domino. Quoniam electorum triumphantis Ecclesiæ civium relictæ in terris corpora aliasque exuvias, Ecclesiæ militantis esse ornamenta, urbium contra hostes visibiles et invisibiles præsidia, publicæ pietatis incitamenta, et recta ratione et innumeris experimentis omniumque seculorum usu comprobatum est: non possumus non eos peculiari benevolentia et caritate complecti, qui sacros hujusmodi thesauros pie asservant, publicæ venerationi legitime exponunt, ac quæ eorum cultui indies amplificando conducunt singulari pietatis zelo prosequuntur et curant. Cum igitur tam ex parte adm. Rev. D. Francisci Diericx Ordinis Cisterciensis Monasterii S. Salvatoris in hac civitate Abbatis, ejusque venerabilis Conventus, quam ex parte viri prænobilis ac Domini Joannis Baptistæ van Horenbeke,*

approbante
eas Episcopo
Antuerpiensi,

A beke, Equitis Toparchæ de Alsingen et Receptoris generalis dominiorum Regionum in Ducatu Brabantiae, nec non Confraternitatis xxxvi Sanctorum in præfati monasterii ecclesia per nos institutæ protectoris eximii, nobis esset expositum, quod perillustris ac Reverendiss. D. Petrus de Walenburg Mysiensis Episcopus, Sereniss. ac Reverendiss. Principis Maximiliani Bavariae Ducis, Archiepiscopi Coloniensis, ac Principis Leodiensis et Electoris Suffraganeus, ac in Pontificalibus vices gerens etc. præfato D. Abbati ac devotis ibidem Religiosis, eorumque S. Salvatoris ecclesiæ, gratiose in perpetuum donarit os unicum rotundum, intus concavum, et foris Episcopali suo sigillo munitum, S. Gregorii magni Papæ; item partem ossis et aliam partem minoris costæ S. Marculfi Abbatis; item partem nobilem ex mento S. Luciae Virginis et Martyris Syracusanæ, in quo ante fuerunt conspicui quinque vel sex dentes ejusdem Sanctæ, omnes partes notabiles, a variis olim S. R. E. Præsulibus recognitas et approbatas, cujus approbationis ac donationis originale instrumentum, debite (uti infra) sigillatum ac subscriptum, de verbo ad verbum sonat, ut hic inserimus.

*tamquam
donatas a
Suffraganeo
Coloniensi,*

B 14 Petrus de Walenburg, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Mysiæ Episcopus, Serenissimi Domini mei Maximiliani Bavariae Ducis, Archiepiscopi Coloniensis ac Principis Leodiensis, et Electoris Suffraganeus adm. Rev. ac Ampliss. Domino D. Francisco Diericx, monasterii S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis Abbati, ejusque devotis Religiosis in Civitate ac Diocesi Antuerpiensi, salutem in Domino. Vestra in nos merita, vitæ probitas, antiqua in Christo familiaritas, imo vel maxime studiorum et orthodoxæ religionis zelus et industria, quibus nuper contra hetherodoxos, sanctorum lipsanorum fidem et antiquam omnium seculorum venerationem felici calamo demonstrasti, nos impulerunt, ut Te speciali favore et amore prosequi semper conati simus. Quandoquidem autem jam a multo tempore apud nos dignissime remanserint quædam veræ et genuinæ Reliquiæ ossum S. Gregorii Magni Pontificis Maximi, secundum quantitatem et situm in margine depictum, cujus festum colitur in Ecclesia iv nonas sive xii die Martii; item S. Marculfi Abbatis Nantuensis Ordinis S. Benedicti in Gallia, cujus præcipuum festum annuatim colitur ipsis Kalendis Maji, prima vero translatio a S. Audoeno Rothomagensi Præsule facta, ibidem colitur Dominica secunda Novembris, quamvis in Februario satis acciderit miraculosa: tertio cum per obitum prædilecti nostri germani fratris Episcopi Adrianopolitani, ad nos devolutæ fuerint binæ partes ossium S. Luciae virginis et Martyris Syracusanæ, cujus festum annue colitur in Ecclesia die xiii Decembris, primam et nobiliorem ex mento in quo conspicui fuerunt quinque vel sex dentes, desumpsimus, altera ex minori tibia apud nos etiamnum existente. Nos igitur meritorum vestrorum præmissorum intuitu, os unicum rotundum, intus concavum et foris Episcopali nostro sigillo munitum, prædicti S. Gregorii Magni Papæ; item partem ossis et aliam partem minoris costæ prædicti S. Marculfi Abbatis, utramque Episcopali nostro sigillo munitam; item primam et nobiliorem partem menti, in quo fuere quinque vel sex dentes, ut supra descripsimus, nostro sigillo roboratam, prædictæ S. Luciae virginis et Martyris, Tibi, vir Amplissime, secundum situm et quantitatem in margine harum delineatam sive depictam, et ecclesiæ S. Salvatoris in perpetuum donamus; ut illæ, inter alia sacrarum Reliquiarum pignora, pro publica fidelium veneratione et fiduciali Sanctorum invocatione apud vos locum inveniant.

15 Quoniam igitur prædictæ S. Gregorii vere Magni reliquiæ, a Paulo V Pontifice Maximo anno mdcvi Romæ desumptæ ac reservatæ fuerint, ex Sacra Basilica Vaticana, quæ Ecclesia S. Petri appellatur, quas pro veris et genuinis idem dignissimus Pontifex donavit Eminentissimo Domino Francisco Titulo S. Calisti Presbytero Cardinali Rupifucaldio, Episcopo Claromontano etc. anno mdcx; eademque sacra Reliquiarum pars designata, tamquam sufficienter recognita et approbata, postmodum devenit in manus cujusdam ex Illustrissima familia Chisiana; sic certificamus, eam felicitatem nobis obtigisse quod Illustrissimus Dominus Fabius Chisius, in qualitate Episcopi Neritonensis, ac Sedis Apostolicæ Legati a latere, et ad Tractum Rheni Nuntii, eamdem nobis ut talem donarit anno mdclii. Insuper certificamus Germanum fratrem nostrum, D. Adrianum de Walenburg, Episcopum Adrianopolitanum piæ memoriæ, prædictas binas partes ossium S. Luciae Virginis et Martyris præfatae, anno mdcliii recognitas et approbatas recepisse, ac munifico dono habuisse, e sacratis manibus ejusdem Illustrissimi Domini Fabii Chisii Episcopi Neritonensis ut supra: qui in verbo suæ eminentis dignitatis protestabatur, sese illas pro veris et genuinis dono habuisse a binis Illustribus Reipublicæ ac Status Venetorum Proceribus, dignitate ac omni fide conspicuis; uti et nos declaramus easdem usque modo apud nos inviolatas remansisse.

D
AUCTORE D.
declaramus
unde acceptæ
sint partes
SS. Gregorii,

et Luciae,

16 De præfatis vero S. Marculfi Abbatis Reliquiis declaramus valde antiqua et continua traditione constare, S. Audoenum Rothomagensem Antistitem eas anno Christi dclxxvii Coloniam transportasse, dum inter Austrasios et Francos altercantes et bellantes pacis concordiam firmaret. Unde et jure merito, ex valde antiquo et omni fide digno testimonio Domini Hildeboldi, sacri Palatii et Caroli Magni Regis Archi-sacellani, dato circa annum dccc, constare declaramus, prædictas S. Marculfi sacras Reliquias esse separatas de iisdem veris et genuinis ejusdem Sancti ossibus, quæ præcedentibus sæculis primum Corbiniaci, dein Meduntæ ac Trecis in Ecclesia S. Stephani per partes translatae, iisdem locis publicæ Christi fidelium venerationi exponuntur, ac innumeris mirandis signis (vel maxime in Gallia) clarent. Datum Coloniae in Domo nostra Episcopali, die xxii Augusti, anno incarnati Verbi supra millesimum sexcentesimo septuagesimo quinto, sub manus propriæ et Secretarii nostri signatura ordinaria, et minoris sigilli impressione, ac ejusdem quo donatæ et approbatæ supra Reliquiæ signatæ sunt. In quorum præmissorum fidem etc. Signatum erat P. De Walenburg, Episcopus Mysiæ. Parum infra, De mandato Reverendiss. Domini mei, Joannes Cornelius Huberti Secretarius: et erat sigillatum sigillo minori ejusdem Rev. D. Episcopi: in margine autem erant depictæ dictæ sanctæ Reliquiæ, secundum formam et quantitatem, ut a nobis oclusæ, recognitæ, et sigillatæ sunt, et etiam nunc manent.

itemque S.
Marculphi.

F

17 Nos igitur ex luculento hoc, omnique fide digno Mysiensis Episcopi testimonio, ac originali donationis approbationisque instrumento, antiquissimam et in Ecclesia consuetam prædictarum sacrarum Reliquiarum per multa incarnati Verbi secula traditionem, per viros supranominatos, in supremo quoque ecclesiastico statu ac dignitatis gradu constitutos, factam considerantes; deinde tam eminentium in Christo Sanctorum, suprema apud Deum merita devoto animo recolentes; simul serio perpendimus, quod illi qui sanctis et electis Dei in militanti Ecclesia deferuntur honores, per piam ac fiducialem Sanctorum invocationem, ad Dei omnipotentis gloriam et Ecclesiæ redundant utilitatem et spiritualem

Primo etiam
Indulgentias
9 dierum
concedente
in ipsorum
Festis eas
visitantibus.

apud aalem invocantium fructum. Ea propter præ-
dictas SS. Gregorii Papæ, Marculfi Abbatis, ac
S. Lucæ Virginis et Martyris sacras respective re-
liquias (ut in instrumento hisce inserto per partes
designantur) debito examine prævio de novo reco-
gnoscentes, harum serie pro veris ac genuinis ap-
probamus, et ut taliter recognitas et approbatas de-
claramus. Dein, ut fidelium devotio erga dictos San-
ctos, ad supremi Numinis gloriam intentius augea-
tur, omnibus Christi fidelibus, prædictam S. Salva-
toris ecclesiam in anno cujuslibet trium Sanctorum
festo visitantibus etc. XL dierum indulgentiam, se-
cundum formam matris nostræ Ecclesiæ consuetam,
in Domino conferimus. Insuper et fidem facimus, su-
prascriptas in instrumento inserto sacras Reliquia-
rum partes conspicuas, minori nostro sigillo intus

munitas esse per nos, repositas et clausas in tribus D
distinctis capsulis, nostro Episcopali sigillo etiam
expresse munitis, ut inviolata earundem fides sem-
per in Ecclesia permaneat. In quorum omnium fi-
dem ac robur hasce manu propria et majori nostro
sigillo ac Secretarii signatura muniri jussimus, An-
tuerpiæ in palatio nostro Episcopali, die xv Junii,
anno millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto.
sign. Ambrosius Ep. Antuerpiensis. Parum infra,
De mandato Reverendiss. Domini mei præfati. P.
de Bisthoven Secretarius.

*Hactenus Approbationis instrumentum, de mandato
Amplissimi Abbatis præfati descriptum : qui merito no-
biscum optaret expressum videre ipsum Hildebaldi Co-
loniensis præcitatum testimonium, propter venerabilem
ejus antiquitatem.*

DE SANCTO ASAPHO, EPISCOPO IN WALLIA BOREALI.

G. H.

B
INITIO SEC. VIIS. Kentigerni
discipulus

et successor:

Flintensis provincia Walliæ Borealis, adjacet
mari Hibernico et æstuario Devæ fluvii, in ea,
ad confluentiam Elvy et Cluidæ fluviorum, est
Sedes Episcopalis, Britannis Llan-Elwy a flu-
vio, Anglis aliisque urbs S. Asaphi dicta ob nominis
velustatem celebris. Huc S. Kentigernus, Episco-
pus Glascuensis (cujus Acta illustravimus ad diem xiii
Januarii) e Scotia profugus venit, et ædificato apud
Elgu cœnobio, Sedem Episcopalem constituit. Con-
gregati sunt in illo monasterio novies centum et
sexaginta quinque Fratres, sub regulari disciplina in
magna abstinencia Deo servientes. . . . . Erat inter
illos quidam, nomine Asaph, genere et specie cla-
rus, ab ipso pubertatis flore virtutibus et miraculis
fulgens, qui vitam Magistri in omni sanctitate et
abstinencia jugiter sequi satagebat. Et cum S. Ken-
tigernus more solito Psalterium nudus persolvisset
in aquis, nimio frigoris rigore correptus, jussit puero
Asaph ignem, quo caleferi posset, sibi afferre. Qui
festinans ad clibanum, et non habens in quo prunas
deferret, vivos carbones in gremio suscepit; nullo-
que adustionis signo in veste apparente, coram San-
cto projecit. Quem vir Dei in posterum carum ha-
bens, curam monasterii illi delegavit, et in Episco-
patu successorem instituit. *Hactenus ex capite quinto
Vitæ S. Kentigerni, qui traditur capite sequenti in
Scotiam revocatus, quando admonitione Angelica San-
ctum Asaph successorem suum constituit. Et hæc
sunt quæ de S. Asapho sciri possunt.*

C 2 Michael Alfordus, in *Annalibus Ecclesiæ Anglo-
Saxonice*, S. Asaphi exordia collocat ad annum DXLIII,
Episcopum consecratum arbitratur anno DLX, et mor-
tuum anno DXCVI; sed nuda nixus auctoritate *Mar-
tyrologii Anglicani*, a Joanne Winsono hoc seculo col-
lecti. Adamus Kingh, anno DCVIII Asaphum obiisse
tradit. Dempsterus in *Historia Scotorum* pag. 22 Ba-
ronio imputat, quod censuerit anno DCXV obiisse; sed
hoc in eo non invenimus. Quamvis autem non admo-
dum placeat superius allegata S. Kentigerni Vita,
quod tamen præ ea sequamur nihil vel antiquius vel
certius suppetit. Cum igitur, juxta hanc et mox refe-
rendas Breviarii Aberdonensis Lectiones, Roma rediens
Sanctus ab alloquio S. Gregorii Papæ, adeoque post
annum DXC, priusquam reverteretur in Cambriam ad
suum Episcopatum, instituerit cœnobii prædicti Abba-
tem ac Valliæ Borealis Episcopum Sanctum Asaph;
neque ulla appareat ratio, cur is qui in Elgiensi mona-
sterio, circa annum DXL ædificato, puer educatus fuit,
non potuerit prorogasse vitam multis post S. Gregorii

floruit initio
sec. 7.

*Pontificatum annis; consultius videmur facturi, si nullo
præcise anno determinato, Sanctum Asaphum adscriba-
mus Christianæ æræ seculo VII.*

3 Ejus memoriam hoc die propriis suis additionibus
ad Usuardum inscripsit Joannes Molanus his verbis :
In Scotia Asaphi Episcopi, de cujus nomine nunc
vocatur Episcopatus Sancti Asaph. In prima editione
anni 1568 nihil de eo dixerat : sunt autem ea verba
editionis secundæ an. 1583 curatæ. Hanc editionem
non vidit Baronius; Romanum tamen *Martyrologium*
recognoscens, de S. Asapho et S. Walpurga in An-
glicana ecclesia simul agi, percepisse se asserit in
annotationibus; itaque legendum præscripsit ad hunc
1 Maii : In Anglia SS. Asaphi Episcopi et Walpur-
gæ Virginis. De S. Walburge egimus xxv Febr. de-
que ejus translatione 1 Maji facta ac *Martyrologiis in-
scripta*; sed quod nullum uspiam simultanei istius cultus
in Anglia potuerimus vestigium reperire, etiam nunc
fatemur. Non improbamus interim, quod *Martyrologii*
Romani auctoritatem secuti scriptores alii recentiores,
huic diei Asaphum adscripserint; quia illi non tantum
adstipulantur quas dixi additiones Molani ad Usuar-
dum; sed et *Breviarium Aberdonense* anno 1509 ex-
cussum, dum Vitam in Lectiones tres distributam sub hac
rubrica proponit; Differatur semper usque post fes-
tum Inventionis sanctæ Crucis, nisi in Ecclesia illi
dedicata : hoc ipso satis innuens, in hac Sanctum coli
proprio suo natali die. Lectiones Breviarii istius hæ
sunt.

E

nomen in-
scriptum
Martyrologio.

F

4 Kentigerno Antistite reverendissimo, a sanctis-
simo Gregorio Papa apud Romam, omnium civita-
tum facile [principem] urbem, rite et legitime con-
secrato, Scotiam revertente, colendissimus pariterque
reverendus Asaph nomine, a teneris educatus cuna-
bulis, Christum et ejusdem sanctos viros clarissimos
insectare et super omnia amplectere conabatur; ad
præceptorem tamen suum præstantissimum et Deo
carissimum Kentigernum, Glascuensem Episcopum
prænotatum, in doctrina, regula vivendi, et moribus
præ ceteris insequendum animum accommodavit. Is
quippe vir Asaph ab juvenili sua ætate Deo conse-
cratus, suæ pueritiæ et mentis integritate, parentes,
patrimonialia, et reliqua sua quæcumque bona re-
linquens, pauperibus, viduis, debilibus, cæcis et
claudis eadem sua bona largiflue, pie, benigneque
ministrando condonavit. Sed nocte quadam, dum
alta vehementer instarent frigora, et de cœlo aereo
nimia congelatio his inferioribus satis acriter incu-
bisset; Reverendissimi Kentigerni præceptoris sui
admonitu,

Lectiones
Brev. Aber-
donensis,in quibus
miraculum
ignis, sinu
illæso gestati.

A admonitu, et jussu paterno tamquam in filium, Beatus Asaph ad cujusdam rusticuli domunculam, ignem deportandi causa, mittitur, ut inde Magistrum suum Kentigernum, et ejusdem servulos qui secum fuerant, calefaceret. Postulante autem eo ignem, hic rusticus, indomitus satis et imprudens, Beato Asaph dixit: Nisi in chlamydis tuæ pannulo ignem tuo Magistro deportaveris, parum aut nihil inde reportabis. Divus autem Asaph respondit: In meo pallio et chlamyde ignem Domino auxiliante accipiam, ut ad B. Kentigernum præceptorem meum citius revertar, qui me hactenus expectat algidus. At rusticus mox carbonum ardentium multitudinem in sinum Beati Asaph cum impetu quodam acriter intulit; quos Divo Kentigerno attulit, cui B. Kentigernus dixit: fili mi, carbones quos in pallio defers in pavimento projice. Ubi postquam in pallio combustionis signum apparuit nullum; videns B. Kentigernus dicti viri sanctitatem, et gratia Dei summa inditum, Cle-

roque et omni populo acceptabilem, ad Episcopatus culmen Spiritus sancti gratia pro meritis promoveri fecit divinitus: et monasterium, quod ipse idem Kentigernus longe antea in Wallia regebant, Beato Asaph mandavit: in quo omni clementia et vitæ sanctitate, clarisque aliis per eundem ostensis miraculis, dies suos traduxit extremos, et ibidem sepultus est.

3 Camerarius scribit, Sanctum Asaph cum S. Kentigerno e Scotia in Walliam venisse, quod alibi non legitur: Dempsterus loco præcitato tribuit eidem libros aliquos conscriptos, scilicet Ordinationes Ecclesiæ suæ et Vitam S. Kentigerni Magistri. Quam nos ex Capgravio edidimus, attribuunt Alfordus et alii Joanni Tinnemuthensi, qui seculo XIV floruit. Dempstero autem, fingendis librorum argumentis assueto, nihil credere possumus; donec gravior auctor proferatur, qui eos sibi visos lectosque affirmet. Itaque hic manum de tabula tollimus.

D
AUCTORI G.

Quandam ei afflicta.

DE SANCTO SIGISMUNDO, REGE BURGUNDIONUM.

G. H.

E

AN. DXXIV
Sedes antiquorum Burgundionum,

primi eorum
Reges in
Galliæ parte:

Caius Plinius lib. 4 Historiæ naturalis cap. 14 describens Germaniam, ejusque incolarum quinque genera assignans, eorum primos nominat Vindilos, sive, ut alii legunt, Vandalos; quorum, inquit pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Horum Burgundionum sedes dicitur fuisse circa majorem Poloniam ac Sedem Archiepiscopalem Gnesnam. Eorundem versus Rhenum migrationem indicat S. Hieronymus in Chronico his verbis: Anno Valentiniani IX, Burgundionum octoginta ferme millia, quod numquam antea, ad Rhenum descenderrunt. Meminerunt illorum etiam Ammianus Marcellinus lib. 28 et Cassiodorus lib. 12 Historiæ tripartitæ. At secundum Prosperum Aquitani Chronicon, Lucio Consule an. ccccxi, Burgundiones partem Galliæ propinquam Rheno obtinuerunt: et paulatim plures provincias occuparunt. Rex illorum Gundecarius appellatur in eodem Chronico, ad Consulatum Theodosii XV et Valentiniani IV qui est annus Christi ccccxxv. Chilpericum eorumdem Regem Genevæ habitavisse circa annum cccclxiii, ostendimus ad Vitam S. Romani Abbatis Jurensis xxviii Februarii, et Fratris ejus S. Lupicini xxi Martii. Chilperici frater statuitur Gundericus, pater Gundebadi et trium fratrum. Fratribus occisis Gundebadus solus regnavit, Arii Photinique hæresi infectus, in eaque mortuus, relictis filiis S. Sigismundo, de quo hic agimus, et Godemaro Sigismundi successore.

ex his primus
S. Sigismundus fidem Catholicam amplexus,

2 Dedimus v Februarii Vitam S. Aviti Episcopi Viennensis, et § III indicavimus familiarem ejus cum Rege Gundobado congressum, atque labores in hoc ad fidem orthodoxam adducendo ingensos. Iste Avitus quod non potuit perficere in patre Gundobado, cum optimo successu peregit in S. Sigismundo filio: nam teste, Agobardo, libro adversus legem Gundobadi, ipso Gundobado in sua perfidia perduto, successorem ejus Sigismundum Regem ad fidem Catholicam convertit: in cujus conversione recitavit Homiliam in populo, sensuum suavitate plenissimam et verborum compositione dulcissimam. S. Sigismundum autem, patre adhuc diu superstite, Catholicam fidem amplexum fuisse, colligimus ex variis S. Aviti epistolis, quarum quæ xxix inter editas numeratur, ipsius etiam zelum in coercendis hæreticis et præservandis ab eorum fraude noviter conversis subditis indicat, ipsi Domino Sigismundo scripta hoc initio. Omni quidem vitæ meæ tempore debitorem me asserendi famulatus agnosco:

sed impensius festivitate præsentis, quæ sollicitudinem vestram non minus explorandis hæreticorum conatibus, quam nostræ partis occupat cultibus celebrandis. Siquidem per annum quoddam contagium congregatis adversis, attento vobis labore curandum est, ne alienæ calliditatis fraude pullulet, quod in Dei nomine jam vestra victoria celebrabili virtute succedit. Sigismundi exemplum secuti sunt liberi, filius Sigiricus, et filia Theoderico Regi Francorum Austrasiorum postmodum nupta: de quibus agit titulus VIII inter Homilias Aviti perditas; Homilia dicta in conversione Domini Segisrici, postridie quam soror ipsius ex Ariana hæresi est recepta.

cum liberis:

3 Conversi ad fidem orthodoxam Sigismundi præclarissimum et memoria dignissimum opus fuit id, cujus in Chronico meminit Marius Aventicensis Episcopus, ita scribens, Florentio et Anthemio Consulibus (annum hi signant Christianæ Æræ dxy) monasterium Acauno a Rege Sigismundo constructum est. Aliis magis placet ipsum a Sigismundo innovatum dicere, eoque spectat titulus homiliæ VII S. Aviti, dictæ in Basilica Sanctorum Agaunensium, in innovatione monasterii ipsius vel passione Martyrum, Sancti scilicet Mauricii et Sociorum e Legione Thebæa, quorum Acta a S. Eucherio Lugdunensi Episcopo scripta illustranda nobis venient die xxii Septembris. Interim ex iisdem hic notamus, quod Acaunus sexaginta ferme millibus passuum a Genavensi urbe abest. Porro ad diem XI Februarii de eodem monasterio egimus, propter S. Severinum, ibidem Abbatem, seu verius, Pastorem vel Rectorem incolarum promiscui sexus ordinis: unde hic repetere placet quæ num. 5 sumpseramus ex historia Abbatum Agaunensium, ab S. Achivi tertii Abbatis discipulo conscripta: Cum Sigismundus Gundebadi Regis filius, jam honore Patriciatus accinctus, Arianæ pravitatis abjecisset perfidiam, fidem Catholici dogmatis consecutus, animum suum erga religionis studia intentissime commendabat. Eo tempore maximus, Genavensis urbis Antistes, omni sanctitate et puritate conspicuus, cunctæque industriæ strenuitate egregius, apud quem prædicatio divini sermonis vehementer pollebat, ad hanc devotionem Sigismundi præcordia incitavit, ut de loco illo, quem pretiosa morte Thebæi Martyres et effusione sanguinis inclyti felicibus maculis rosea varietate ornaverant, promiscui vulgi commixta habitatio

fundat vel restaurat monasterium Agaunense,

F

usus consilio
Maximi Genavensis Episcopi.

habitatio tolleretur; et illi, cui splendor vitæ per passionis atrocitatem fuerat acquisitus, nitor habitantium remearet; exclusisque actionibus tenebrarum, dies perpetuus haberetur ita fore ut iisdem patrocinantibus et regno et regni integritate tutissime potiretur... Igitur habito consilio, quod universitati Dei instinctu complacuit, visum est, ut omnes mulieres de loco eodem tollerentur, et remotis familiis secularibus, Dei inibi, hoc est monachorum familia locaretur, qui die noctuque cœlestia imitantes, cantionibus divinis insisterent pertractandis.

Præscriptam
Agaunensibus
Regulam

4 Regula, proprie præscripta Agaunensibus, dicitur regula monasterii Tarnatensis, nuper edita a Luca Holstenio, parte 2 Codicis regularum: quam etiam inseruit Annalibus Ecclesiasticis Francorum Carolus le Cointe ad an. 536 num. 200 et sequentibus, ostenditque eam admodum conformem esse Regulis SS. Pachomii, Augustini, et Cæsarii. Josias Simlerus lib. 1 descriptionis Valesiæ asserit, Sigismundum Regem Burgundiorum in Agauno, in honorem Martyrum ibidem cœsorum cœnobia celebre construxisse; et oppidulum Tarnadæ, juxta positum, mœnibus ampliatis cœnobia conjunxisse atque ab eo tempore nomen Tarnadæ obsolevisse, et nunc vulgo S. Mauritium appellari: plura de hac re diximus ad Vitam S. Severini. Dictam autem regulam cœnobia Tarnatensis sive Agaunensis tempore S. Sigismundi scriptam fuisse colligimus ex vita S. Eugendi Abbatis, a nobis ad Kalendas Januarias edita, quam ejus discipulus scripsit, eamque ita concludit: Instituta quoque, quæ de formatione monasterii nostri Agaunensis, sancto Marino Presbytero, insulæ Lirinensis Abbate compellente, digessimus, desideria vestra tam pro institutionis insignibus, quam pro jubentis auctoritate, Christo opitulante, luculenter explebunt. Fuit S. Eugendus in religione discipulus S. Romani, ante annum cccclx mortui, et ipse ultra sexagenariam ætatem sex fere mensibus vixit. Quid si moriente Romano S. Eugendus fuerit annorum viginti? sequeretur quod annum Christi quingentesimum solum vivendo attingisset: ut discipulus ejus videri posset circa ipsiusmet Agaunensis monasterii foundationem ista scripsisse: qui dum monasterium Agaunense, nostrum appellat; et instituta jussu Marini Abbatis Lirinensis digessit; indicat magnam fuisse rerum communicationem inter tria ista monasteria, Lirinense scilicet et Jurense S. Romani atque hoc de quo agimus Agaunense. Asserit porro idem Vitæ S. Eugendi scriptor, a suis lectitari et perfici instituta S. Basilii Antistitis, Patrum Lirinensim, S. Pachomii, et recentioris Cassiani, circa annum cccclxviii vita functi.

S Gunthramnus pro monasterio S. Marcelli assumit,

5 Illustravimus ad diem xxviii Martii Acta S. Gunthramni Regis Burgundionum e familia Francorum Merovingica, eaque collegimus ex Historia Ecclesiastica Gregorii Turonensis, adjicientes Appendicem ex Chronico Fredegarii, in cujus capite primo ista leguntur: Anno xxiv regni sui (is est Christi dlxxxiv) divino amore ecclesiam B. Marcelli... mirifice et solerter ædificari jussit, ibique congregatis monachis monasterium condidit, ipsamque Ecclesiam rebus pluribus ditavit. Synodum xl Episcoporum fieri præcepit, et adinstar institutionis monasterii Sanctorum Agaunensium (quod temporibus Sigismundi Regis ab Avito et ceteris Episcopis, ipso Principe jubente, fuerat confirmatum) hujus Synodi conjunctione monasterii S. Marcelli Gunthramnus institutionem firmandam curavit. Dagobertus primus Rex Francorum, teste eodem Fredegario cap. 79, cum ecclesiam et monasterium S. Dionysii prope Parisios condidisset, Psallentium ibidem adinstar monasterii Sanctorum Agaunensium instituere jusserat, sed facilitas Abbatis Aignlfi eandem institutionem no-

et Dagobertus pro monasterio S. Dionysii:

scitur refragasse. Infra in Actis Gregorius Turonensis D asserit S. Sigismundum post occisum Sigericum filium, instituisse apud Agaunenses psallentium assiduum, sive ut in libro de Gloria Martyrum ait, instituisse psallentium quotidianum, in Vita altera choros psallentium: prout regula nona indicatur de Horis Canonice die noctuque recitandis, inter quas præscribuntur opera assumenda. Quæ fuerit dicti Psallentii peculiaris gratia, ob quam ipsum ab aliis expeteretur, non satis convenit inter auctores. Aliqui vocant assiduum, quod, aliis atque aliis mutuo succedentibus, die noctuque continuaretur, uti fiebat apud Acæmetas monachos Orientales, fundatos a S. Alexandro, ad cujus Acta xv Januarii hæc explicantur § 2. Alii solum peculiarem psallendi formam intelligunt, certis horis diei et noctis præscriptam.

6 Dum hisce rebus intendit S. Sigismundus, pater ejus Rex Gundobadus obiit, et ipse Sigismundus Rex levatus est in locum ejus, obtinuitque totum regnum Burgundionum, Petro Consule, id est anno Christi dxxvi, uti tradit supra memoratus Marius. Anno autem mox sequenti, Agapito Consule, celebratum est Concilium Epao-nense, in loco super Rhodanum Jenna nunc dicto, uti latius exposuimus ad Vitam S. Aviti Episcopi Viennensis, sub cujus et Vientioli Episcopi Lugdunensis directione id peractum est. Quam latum fuerit tunc regnum ejus apparet ex dicti Concilii subscriptionibus apud Sirmundum et alios, ubi enumerantur Sedes Episcopales septem et viginti intra fines ditionum Burgundicarum, scilicet Tharantasiensis et Octodorensis, in Alpibus Graiis; Ebredunensis, in Alpibus maritimis; Viennensis, Gratianopolitana, Valentina at Genavensis, in provincia Viennensi prima; Cabellionensis, Avenionensis, Vasensis, Carpektoracensis, Arausicana, Diensis, Tricustinæ et Vivariensis, in provincia Viennensi secunda; Sequesteronensis, Aptensis et Vapincensis, in provincia Narbonensi secunda; Lugdunensis, Matisconensis, Lingonensis et Cabilonensis, in provincia Lugdunensi prima; Nivernensis, in provincia Senonensi seu Lugdunensi quarta; Vesontionensis, Aventicensis, Vindonensis et Bellicensis, in provincia Maxima Sequanorum sive Lugdunensi quinta. Quæ in memorato Epao-nensi Concilio et alio Lugdunensi, forsitan eodem anno habito, de morum disciplina et regulis Ecclesiasticis, præclare ab Episcopis constituta sunt, ibidem videri possunt.

Post filium occisum,

7 Sequentibus annis, cum omnia feliciter et prospere succederent, et inducta esset in thorum ejus secunda uxor; ex novercalibus insidiis filius Sigericus, ejus jussu injuste occisus est, Symmacho et Boethio Consulibus, id est anno dxxii; et secutum est bellum Francicum, in quo anno sequente, Consule Maximo, S. Sigismundus Francis a suis Burgundionibus traditus est, et in Franciam in habitu monachali perductus, ibique cum uxore et filiis in puteum projectus, ut apud Marium legimus. Ea cædes spectat ad hæc Kalendas Maji, anni sequentis dxxiv, quo frater ejus Godemarus Rex Burgundionum ordinatus traditur in ejusdem Marii Chronico.

F et ipse a suis traditus occiditur.

8 Hactenus indicata confirmamus infra in aliquibus ejus Actis, desumptis ex Historia Francorum Gregorii Turonensis lib. 3 cap. 5 et 6, quibus subjungimus alia Acta, descripta ex pluribus vetustis codicibus, scilicet Trevirensibus S. Martini et S. Maximini, Fridlariensi ecclesiæ S. Petri, Ebersbergensi Societatis Jesu, Corsendoncano prope Turnhoutum Canonorum Regularium, item ex alio codice in Gallia adservato, præterea ex Legenda Sanctorum Patronorum Bohemiæ, anno mdxi Cracoviæ excusa, et ex antiquo Breviario Pragensi. Habemus etiam aliquod eorundem compendium ex MS. Pragensi. Acta hæc suam apud Adonem Episcopum Lugdunensem auctoritatem reppererunt: qui inde aliqua decerpit. Reliqua in Notis observamus; omittimus

Vitæ epitome ex Greg. Turonensi.

A omittimus autem *rythmum*, ex Missali Cracoviensi nobis submissum.

alia ex variis MSS.

9 Antiquissimum venerationis Ecclesiasticæ vestigium apparet ex prælaudato Gregorio Turonensi, qui libro 1 de Gloria Martyrum cap. 73 ista habet : Sæpe Dominus arrogantiam contumacis mentis virga correctionis enervat, ut eandem cultus sui generatio restituat, sicut quondam de Sigismundo Rege manifesta fides gestum profert. Hic etenim, post interemptum per iniquum consilium conjugis filium, compunctus corde Agaunum dirigit, ibique prostratus coram sepulcris beatissimorum Martyrum Legionis felicitis, poenitentiam egit, deprecans ut quæcumque deliquerat, in hoc ei seculo ultio divina retribueret ; ut scilicet habeatur in iudicio absolutus, si ei mala quæ gesserat, priusquam de mundo decedat, repensentur. Ibique et psallentium quotidianum instituit, locumque tamen territoriiis, quam in reliquis rebus affluentissime ditavit. Postea vero captus ab Chlodomere Rege cum filiis, interfectusque ejus jussu, ad eundem locum delatus, sepulturæ mandatus est ; quem in consortio Sanctorum adscitum, ipsa res quæ geritur manifestat. Nam si qui nunc frigoritici in ejus honore Missas devote celebrent, ejusque pro requie

B Deo offerant oblationem, statim compressis tremoribus, restinctis febribus, sanitati pristinae restaurantur. Eadem habet Aimoinus lib. 2 cap. 4 et Aimoinum secutus Sigebertus in Chronico ad annum dxxv.

miracula,

10 Locus in quo patrata cædes, teste eodem Gregorio Turonensi, Columna dicebatur, Aurelianensis urbis vicus : quis autem hic sit, minime ambiguum esse asserit Carolus Saussayus lib. 3 Annalium Ecclesiæ Aurelianensis : nam adhuc puteum remansisse, in quem S. Sigismundus cum filiis et uxore est projectus ; et febricitantes, ad eum puteum accedentes, sumpta aqua convalescere (quod ipse febricitans anno mdcxi expertus est) esseque ibi capellam nomine Columellam, parochiam in confinio, unam vocatam Columieram, et alteram cui nomen S. Petri de vico Columbæ (quod est loco Columnæ, usu mutata littera, cum adhuc vulgari lingua fabri lignarii Columnas vocent Columbas) hocque loco ædificatam esse ecclesiam, quæ S. Sigismundi vocatur cum Prioratu Ordinis S. Benedicti, cujus collatio pertinet ad Abbatem Miciacensem : Memoriam item S. Sigismundi agi in Capella, quæ Campus-Roseus dicitur, ubi primum captivus adductus est. Ita Carolus Saussayus.

ecclesia,

memoria in sacris fastis.

11 At celeberrimus cultus permansit apud Agaunenses, indicaturque in quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis : quibus ista verba fuerunt adjuncta :

C Agauno passio S. Sigismundi Regis, quæ passim in antiquioribus fastis MSS. et apud Rabanum, Usuardum et alios leguntur. Ado Lugdunensis hoc eum elogio ornat : Item civitate Sedunensi, loco Agauno, passio Sigismundi Regis, filii Gundebaldi Regis Burgundionum : qui cum se cerneret non posse Francis resistere, solus fugiens, coma deposita habitum religionis suscepit ; et jejuniis, vigiliis ac orationibus die noctuque vacans, captus a Francis est cum uxore ac filiis, in puteumque demersus occubuit. Post vero Abbati cuidam revelatus, et ab eo reverenter sepultus, etiam miraculis claruit. Nonnulla ex Gregorio Turonensi Notkerus addit.

Translatio corporis Agaunum.

12 Notabilis est quod suggerunt Acta, videlicet Sancta corpora per triennium in limosi gurgitis aqua illæsa jacuisse, usque dum scilicet ab Agaunensi Abbate, Regis Theodeberti permissu, inde extraherentur, ad Sanctorum Thebæorum limina deferenda et dignissimæ sepulturæ tradenda. Diem hujus Translationis cum Acta non exprimant, nescio an satis secure credi possit fuisse xxix Aprilis, quando ea notatur in nostro Florario MS. Quamdiu porro ibi sic corpora sepulta latuerint aut quoniam anno fuerint elevata de terra, nusquam reperio in-

dicatum. Elevata fuisse vix potest dubitari : nec maior ulla conjectura occurrit, quam ut id factum fuerit ipso eodem vi seculo, cum scilicet miracula crebrescentia admonuerunt, ampliorem honorem sacris pignoribus esse deferendum.

VITÆ COMPENDIUM

Auctore S. Gregorio Episcopo Turonensi
lib. 3 Historiæ Francorum cap. 5 et 6.

Mortuo a Gundobado, regnum ejus Sigismundus filius ejus obtinuit, monasteriumque Agaunense solerti cura cum domibus basilicisque ædificavit. Qui perdita priori conjugē, filia b Theodoricis Regis Italici, de qua filium habebat, nomine Sigericum ; aliam duxit uxorem, quæ valde contra filium ejus, sicut novercarum mos est, malignari ac scandalizare cepit. Unde factum est ut una solennitatum die, cum puer super eam vestimenta matris agnosceret, commotus felle diceret ad eam : Non enim eras digna, ut hæc indumenta tua terga contingerent, quæ Dominæ tuæ, id est, matris meæ fuisse noscuntur. At illa furore succensa, instigat verbis dolosis virum suum, dicens : Hic iniquus regnum tuum possidere desiderat, teque interfecto id usque in Italiam dilatare disponit : scilicet ut regnum quod avus ejus Theodoricus Italiæ c tenuit, et iste possideat. Scit enim, quod te vivente non potest adimplere ; et nisi tu cadas, ille non surgat. His et hujusmodi ille incitatus verbis, uxoris iniquæ consilio utens, iniquus extitit parricida. Nam sopitum vino dormire post meridiem filium jubet : cui dormienti lorum d sub collo ejus positum, ac sub mento ligatum, trahentibus ad se invicem duobus pueris, suffocatus est. Quo facto, pater sero jam poenitens, super cadaver exanime ruens, flere cepit amarissime. Ad quem senex quidam sic dixisse fertur : Te, inquit, plange amodo, qui per consilium nequam factus es parricida sævissimus. Nam hunc, qui innocens jugulatus est, necessarium non est plangi. Nihilominus ille ad sanctos Agaunenses abiens, per multos dies in fletu et jejuniis durans, veniam precabatur : psallentium ibi e assiduam instituens, Lugduno regressus est, ultione divina e vestigio eum prosequente. Hujus f filiam Rex Theodoricus accepit.

2 Crotildis g vero Regina Clodomerem et h reliquos filios suos alloquitur, dicens : Non me poeniteat, carissimi, vos dulciter enutrisse. Indignamini quæso injuriam meam, et patris matrisque meæ mortem sagaci studio vindicate. Hæc illi audientes, Burgundias petunt, i et contra Sigismundum et fratrem ejus Godomarum dirigunt : devictoque exercitu eorum, Godomarus terga vertit : k Sigismundus vero, dum ad saltus Agaunos fugere nititur, a Clodomere captus, cum uxore et filiis captivus abducitur, atque intra terminum Aurelianensis urbis in l custodia positus detinetur. Discedentibus his Regibus m, Godomarus resumptis viribus Burgundiones collegit, regnumque recepit. Contra quem Clodomere iterum disponens, Sigismundum interficere destinat : cui a B. n Avito Abbate decimo Miciacensi, magno tunc temporis Sacerdote, dictum est : Si, inquit, respiciens Deum emendaveris consilium tuum, ut hos homines interfici non patiaris ; erit Deus tecum, et proficiens victoriam obtinebis. Si vere eos occideris, tu ipse in manu inimicorum traditus, simili forte peribis : fietque tibi et uxori et filiis tuis, quod feceris Sigismundo et conjugi ac liberis ejus. Sed ille auscultare despiciens consilium ejus, ait : Stultum enim consilium esse puto, ut inimicis domi relictis, contra reliquos eam ; eisque a tergo, hoc a fronte surgente, inter duos hostium cuneos ruam. Satius enim et fa-

Agaunense monasterium condit : b

filium Sigericum ab hujus noverca persuasus occidit : E

c

d

agit poenitentiam :

e

f

g h

F

i

k

l

a Francis captus carceri includitur :

m

n

cilius

EX MSS.
occiditur
cum uxore
et filiis.

o
p
q
r

is victoria patrabitur, si unus ab alio separetur: quo interfecto, facile et alius morti poterit destinari. Statimque interfecto Sigismundo cum uxore et filiis, apud o Columnnam, Aurelianensis urbis vicum, in puteum jactari præcipiens, Burgundias petiit, vocans in p suppetias Theodoricum regem. Ille autem q injuriam socii sui vindicare volens, ire promisit. Cumque pariter apud Virosontiam r, locum urbis Viennensis conjuncti fuissent, cum Godomaro configunt. Cumque Godomarus cum exercitu terga vertisset, et Clodomeris insequeretur, ac de suis non modico spatio elongatus esset, assimilantes illi signum ejus, dant ad eum voces, dicentes: Huc huc convertere: tui enim sumus. At ille credens, abiit, irruitque in medium inimicorum. Cujus amputatum caput et conto affixum elevant in sublime. Quod Franci cernentes, atque cognoscentes Clodomerem interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriamque in suam redigunt potestatem. Godomarus iterum regnum recepit. s

ANNOTATA.

B a Mortuus est Gundebadus anno 516, quo vivo cœptum construi monasterium Agaunense, ut supra dictum.

b Theodoricus Rex Gothorum ingressus est Italiam, Pröbino et Eusebio Coss. anno 489, et occidit Regem, Albino et Eusebio Coss. anno 493. Ita Marius. Ejus filia et conjux S. Sigismundi ab aliquibus appellatur Amalberga.

c Imo adhuc tenebat, mortuus Olybrio Consule, Indictione 4. Ita idem Marius.

d Symmacho et Boethio Coss. anno 522, quod autem hic eorum dicitur, id in vetustissimo Trudonensi MS. cum quo Gregorii historiam collatam habemus, vocatur orarium.

e Idem Gregorius lib. de Gloria Martyrum, psallentium quotidianum appellati: de quo supra egimus.

f Hic est Theodericus, filius Chlodovæi primi, Rex Francorum Austrasiorum, ut postea fuerunt dicti. Ast ejus uxor ab aliquibus Esleura, filia Sigismundi ex priore conjuge. Consule Sammarthanos.

g Hæc est S. Crotildis seu Clotildis, uxor Clodovæi I, Regis Francorum, filia Chilperici Burgundionum Regis, qui a fratre suo Gundebado, patre S. Sigismundi, fuerat cum uxore et duobus filiis occisus. Colitur S. Crotildis 3 Junii.

C h Ii sunt Childebertus Rex Parisiensis et Chlotharius Suessionensis. Nam Theodericus habuit aliam matrem, et gener erat S. Sigismundi, ut jam dictum, et infra ipse Sigismundus vocatur ejus socer.

i Evocatos etiam Gothos, sed studio venisse tardius, probat Procopius lib. 1 de Bello Gothorum cap. 12 et 13, imo tunc occuparunt Gothi varias civitates, quorum Episcopi subscripserunt in Concilio Arelatensi 4, anno 524 habito.

k Anno 523, Maximo Consule, Indictione 1, Sigismundus Rex Burgundionum, a Burgundionibus Francis traditus est, et in Francia habitu monachali perductus. Ita Marius.

l Ibi Capellam ad honorem S. Sigismundi erectam fuisse, quæ Campus Roseus dicitur, vulgo Camp-Rosier, supra diximus.

m Anno sequente 524, id refertur a Mario.

n Hic est S. Avitus Abbas Miciacensis, errore Amanuensium Nutiacensis dictus. Est autem monasterium, S. Maximini in agro suburbano, vulgo S. Mesmin de Mici pres d'Orleans. Colitur S. Maximinus Miciacensis 15 Decembris, et S. Avitus 17 Junii.

o Columna, perperam impressum Colonna, versus Comitatum Dunensem, prope oppidum Pattæum, et parrochiam Columeli. De cultu S. Sigismundi ibidem supra actum.

p Aliis solatium.

q Injuria facta, quod a Burgundionibus fuerit traditus Francis.

r Duabus leucis Vienna dissitum, vulgo la plaine de Vesperonce.

s Demum tamen anno 532 Godemaro fugato, Franci Burgundiam obtinuerunt, ac deinceps retinuerunt.

ALIA VITA

Ex VIII codicibus MSS. et antiquis editionibus.

Tempore a Tiberii senioris Augusti (qui sicut reliquas regiones, ita Gallias regebat) egressa est quædam gens de insula quam mare Oceanum cingit, cui vocabulum est b Scandania, qui ex vocabulo quoque regionis Scandinii nuncupati sunt. Cumque alia regna vel regiones cum mulieribus et filiis suis penetrassent, et Rhenum fluvium usque pervenissent, ibi jussione Imperatoris Tiberii burgos ultra flumen Rhenum, per multorum spatia annorum custodire coacti sunt. Unde et c Burgundiones nuncupati sunt, et usque hodie Burgundiones vocantur. Qui tempore d Valentiniani Augusti egressi de ipsis burgis, Gallias petierunt, et more barbarico terras et populos Imperialibus ditionibus subjugatos invaserunt: atque ex suo genere levato Rege, nomine e Gondiocho Romanos Galliarum habitatores, quos ab ipsorum conspectibus fuga non celavit, gladiatorum manus interfecit: paucisque relictis suis ditionibus subjugatis, ipsi sub eorum dominatione positi sunt.

2 Defuncto autem Gondiocho, ipsius filii Gundebadus, et Gondegisilus regno suscepto, Galliarum phalanges terrasque inter se diviserunt: ita ut Gundebadus duas portiones suis ditionibus vendicaret: tertia Godegisilus esset contentus. Unde inter ipsos magnum jurgium est exortum, adeo ut ab invicem et a fraterna caritate discederent. In ipsis temporibus cum Sicambrorum gens, illicita convalescens manu, multas regiones et gentes finitimas cum suis Regibus propriis, et subditas sibi ditiones prostrasset, atque devastasset: inter alia occidentis regna, Galliarum quoque fines invadendos audacter, f licet inviti, petierunt. Quibus adjunctus Gondegisilus frater Gundebadi Regis, preliandi voto, cum Germanorum solatio, contra eumdem fratrem, natu et potestate majorem g, arma arripuit. Quo fraudulenta belli factione fugato, regnum Galliarum paucis diebus sibi subjugasse visus est.

3 Non post multum vero temporis resumptis viribus, Gundebadus Viennam obsedit: dejectisque portis ejusdem civitatis, cum multo exercitu captum fratrem suum Gondegisilum cum uxore sua igne concremavit. Alium quoque fratrem Chilpertum interfecit, uxorem ejus ligato ad collum lapide in aquam immersit, duos filios eorum gladio trucidavit; duas nihilominus filias exilio condemnavit. Quarum senior, h Sedeolenica nomine, mutata veste se Deo vovit: junior autem, quæ Crotildis vocabatur, i postea Clodovæo Regi Francorum nuptiali more desponsata nupsit, eumdemque barbarum ad fidem Christi per doctrinam S. Remigii Pontificis convertit. Præterea prædictus Rex Gundebadus, Francos, fratris sui auxilios, in præfata urbe in quadam turre congregatos ferro trucidavit, pluresque Burgundionum morte condemnavit, nihil postea jam dicto Regi Clodovæo reddere disponens: sicque omne regnum, quod perdididerat, sibi vendicavit.

4 Nati sunt autem ei duo filii, Sigismundus et Gundemarus: et quamvis ipse Gundebadus rex, omnisque gens Burgundionum tunc temporis k Gothicæ legis viderentur esse cultores, filiis suis Christianæ et Catholicæ religionis cultui l deservire permisit.

D

a

b Burgundionibus in Gallias profectis,

c

d

E

e imperat Gundiochus avus S. Sigismundi,

ei succedit Gundebadus pater,

f et a fratribus per Francos adjunctis pulsus,

g

F

recuperat regnum,

h

i fratresque interficit cum uxore et liberis.

k

l

S. Sigismundus fidem Catholicam amplectens,

A misit. Qua lege percepta, illustris atque venerabilis Sigismundus puer, cum jam ad perfectam venisset ætatem, tanta devotio circa ecclesias vel limina Sanctorum ipsum accendit, ut die noctuque in vigiliis, jejuniis et orationibus incessanter persisteret. Defuncto autem genitore suo Rege *m* Gundebado, licet incredula circa fidem Christi, omnis gens Burgundionum, una cum paucis Romanis (qui cum ipsis in Galliis, eorum morsibus laniati, divertebant contempti) excellentissimum virum Sigismundum sibi Regem elegerunt. Qui accepto Principatu super Galliarum incolas, qualem se circa cultum divinum vel suis Optimatibus præbuerit, seu quæ illi in jejuniis, abstinentia, et eleemosynis liberalitas, in iudicii severitate discretio fuerit, lectio subsequens edocebit.

et patre mortuo in Regem assumptus,

Mat. 10, 40

5 Itaque cum in talibus semper ipsius animus incessanter videretur esse intentus; sic de patriæ exercitusque sui salute videbatur esse sollicitus, ut tamen velut apes prudentissima, aditum illum, per quem ad cœlestia regna posset pervenire, requireret. Hæc vir Deo plenus in corde suo die noctuque pertractans, et non ab alio nisi a Domino nostro Jesu Christo, qui dixit, Qui receperit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet, præmium boni operis recipere cupiens; ita semetipsum circa Martyrum limina impendere conatus est, ut mercedem Martyrum accipere mereretur. Interea sortitus conjugio filiam Theodorici Regis Italiæ, ex qua genuit filium nomine Sigericum; hac mortua duxit aliam uxorem; cujus nequissimis deceptus consiliis, prioris uxoris filium *n* interfici jussit.

ob filium occisum,

n

agit penitentiam :

Agauni instituit choros psallentium :
o

6 Postea corde compunctus, cum multa Sanctorum loca perlustrasset, pervenit in eum locum, qui Agaunum vocatur, ubi S. Mauritius cum suis sociis commilitonibus, pro amore Domini nostri Jesu Christi, martyrii palmam accipere meruit: et tam itinere quam jejuniis fessus, meditabatur qualiter pretiosis Sanctis deservire deberet, ut eorum agminibus sociari potuisset. Tunc, non aliter nisi nutu Dei, ut credimus, Angelo nuntiante ipsi revelatum fuit, ut ad instar cœlestis militiæ psallentium choros institueret. Quo divinitus accepto consilio, sanctos atque Apostolicos viros consuluit, utrum salubriter cogitaret an non? Qua interrogatione inter se ventilata, sancti Antistites, licet *o* inusitatum opus, tamen Domino annuente unanimiter corroboraverunt.

7 Quod sanctum opus, servitutis videlicet Dei, cum fuisset perfecte institutum, et confirmatum pari consensu omnium; quid adhuc superesset ei, qualiter cœlestis patriæ regnum perciperet, devote exorabat, ut ei divina pietas ostenderet. Sed quia Dominus noster Jesus Christus, laboris ipsius remunerationem diutius non patiebatur differri, ad palmam martyrii eum eatenus dignatus est vocare, ut Sanctorum Thebæorum Martyrum collegio, quorum se officio in Dei laudibus sociaverat devotione, paradisi quoque sociaretur amœnitate. Verum ne prolixior narratio legenti fastidium generet, ad beatissimam passionem, quamvis imperito sermone, veniamus.

8 Igitur cum Franci plurima fere regna devastarent Galliarum, gentesque et urbes vehementer depopularentur, multitudo maxima Burgundionum se Francis sociavit. Tunc Sigismundus, videns se hinc inde coangustari, *p* Versallis montem expetiit: ibique ad instar Eliæ Thesbitæ, quatenus crudelissimæ gentis barbarorum ferocitatem evaderet, singulariter habitare elegit: quia sibi imminabat discrimen vitæ, juxta illud quod egregius prædicator, de suis tribulationibus scribens, ait: Pericula in falsis fratribus. Tunc diversimode Burgundiones, neces-

sitate magis quam voluntate, Francis ex integro se dederunt; promittentes quod sanctum virum Sigismundum, Principem suum, perquirerent diligenter, et eis vinctum traderent.

9 Hac promissione audita sanctus vir Sigismundus, comperta eorum nequitia, cervicem capitis sui totondit, et se a Laicali vestitu in Religionis habitum mutavit. Qui dum in supradicto loco jejuniis et vigiliis maceratus quiesceret, ibidem pauci ex Burgundionibus ad ipsum convenientes, quasi causa amoris, ad sepulcra Sanctorum *q* perducere promiserunt. Cumque ad clausuras ipsius Agaunensis monasterii pervenissent agmina Burgundionum una cum Francis, ad instar Judæ traditoris, Burgundiones in eum manus *r* injecerunt; et vinctum catenis tradiderunt Francis eorum Regi Clodomero: qui postea, divina exigente ultione, pro eadem re a Burgundionibus in prælio est interemptus. Tunc Franci, pertimescentes ne manus eorum effugeret, usque ad locum deputatum, sub alta custodia una cum conjuge et filiis, *s* Gystaldo, et Gundebaldo, victos ad locum, cui *t* Belsa vocabulum est, perduxerunt. Ibique puteum ab antiquis [effossum] invenerunt, ut vesania crudelitatis suæ satiarentur, capitali sententia adjudicatum, jussu fratris Regis *u* Clodomeri, capite deorsum dimerso, cum conjuge et filiis in puteum jactaverunt.

10 Ubi per triennium sancta corpora, in limosi gurgitis aqua, illæsa jacuerunt: In quo nocturnis temporibus a sanctis viris divinitus lampas accensa, per totum illud triennii spatium, per quod ibi sancta corpora jacuerunt, visa est. Transacto autem triennio, sanctus ac venerabilis monasterii Sanctorum Agaunensium *x* Abbas, per Angelum admonitus in visu est, ut sacra corpora, sicut animæ eorum in cœlestibus beatæ Legioni mererentur conjungi, ita etiam eodem loco sepulturæ sociarentur. Vir vero Dei venerandus Abbas supradictus, angustia plenus, qualiter Dominicam jussionem impleret, nesciebat. Tunc ad Ansemundum Burgundionem, qui usque in diem passionis sanctis viris fidem firmissimam visus est conservasse, missos suos direxit, ut ad gloriosum Principem *y* Theodebertum Regem Francorum suam petitionem pariter et suggestionem deportaret, quatenus sancta Martyrum corpora ad Sanctorum limina Thebæorum deferri permitteret. Quam petitionem piissimus Princeps indulsit.

11 Tunc cum magna admirationis veneratione, sancta eorum corpora de puteo extrahentes, cum psallentium choris Agaunensi monasterio, in ecclesia quæ est in honore. S. Joannis Apostoli et Evangelistæ dedicata, dignissimæ sepulturæ tradiderunt. In quo loco tantas assidue virtutes Domini misericordia cum fide precantibus præstare dignatur, ut si quis quaterno typo, id est morbo febrium *z* invasus, fideliter Sanctorum cineribus fuerit advolutus, statim integra sanitate recepta incolumis revertatur. Nihilo minus et reliquæ infirmitates, quæ genus hominum invadere solent, creberrime per Dei misericordiam, intercedentibus sanctis Martyribus effugantur, et infirmi ad pristinam sanitatem reducuntur: adjuvante Deo et Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, et gloria, et potestas, per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Isidorus lib. 9 cap. 2 etiam credidit, Burgundiones a Tiberio Cæsare per castrorum limites positos.

b Scandinavia aliis et Scandia, proprie censetur pars Danici regni Septentrionalis ultra Balticum mare. De Sede prima et vera Burgundionum, ex Plinio supra actum.

habitu sumi

q et a suis proditus capitur :

r

s

t

et in puteum projicitur cum uxore et filiis :

E

u

x

divina admonitione sacra corpora deferuntur Agaunum :

y

F

z

sanantur febri laborantes.

secedit in monasterium,

p

2 Cor. 11, 26

A Burgundici nominis ratio potius ex antiquo Slavico seu Vinido idiomate est sumenda. Luitprandus lib. 3 cap. 12 asserit, etiam Burgundiones domorum congregationem, quæ muro non clauditur, Burges vulgo vocare, et consentiunt Orosius lib. 7 cap. 22 et Isidorus supra.

d Ammianus Marcellinus lib. 28 scribit, Burgundiones a Valentiniano evocatos, prope Alamannos sedem fixisse, scilicet in hodierna Hassia. At Lucio Consule, anno 413, teste Cassiodoro in Chronico, Burgundiones partem Galliæ Rheno conjunctam possederunt: Marius addit Joanne et Varana Consulibus anno 456 Burgundiones patrem Galliæ, interioris scilicet, occupavisse, terrasque cum Gallicis Senatoribus divisisse.

e Gundiochus, aliis Gondiothus, Gundovicus et Gundericus, et traditur regnasse ab anno 452 usque 473.

f Alia MSS. licet invitati. Sicambrorum autem gentem intellige Francos, sic dictos a terris quas in veterum Sicambrorum finibus tenuerunt, priusquam Mosam transire et in nostra Taxandria habitare a Romanis permitterentur. Idem infra vocantur Germani, quod lingua Teutonica Germanis communi uterentur, unde etiam Belgium nostrum Germania inferior appellatur.

g Illud bellum Marius describit, factum Patricio et Hypatio Consulibus, anno 500.

h Mucutuna dicitur Andreæ du Chesne lib. 1 Historiæ Burgundionum cap. 4, mutato forte cum veste nomine.

i Imo diu antea nupta fuit Chlodovæo, qui anno 494, invocato Crothildis uxoris Deo, vicit Alamannos.

k Intelligit hæresin Arianam, Photinianam, et Bonosianam, qua erat ea gens infecta. Consule dicta ad Vitam S. Aviti 5 Februarii num. 20.

l Alia MSS. cum filiis suis Christianos et religionis cultum Catholicæ visi sunt tradidisse.

m Anno 516.

n Anno 522.

o Secundum hunc loquendi modum, omnino dicendum videtur, Psallentii a Sigismundo instituti rationem, ab eatenus nota diversam, et Angelicæ doxologiæ quam humanæ similiorem fuisse: quam similitudinem, et inusitatæ rei novitatem præstare potest sola Officii numquam interrumpendi continuatio, tripartitum diviso monachorum cœtu, sicut de Acæmetis dictum, aliisque et aliis per vices succedentibus: Sed hoc non potuit nisi in numerosissimis Regiarum foundationum locis observari, qualia fuerunt SS. Marcelli et Dionysii monasteria, a Dagoberto et Guntramno erecta, sub eadem forma ut supra dictum. Idem ætate nostra S. Amandi Abbas Nicolaus du Bois facere cogitabat, ut Laus perpetua haberetur in suo, quod a fundamentis restaurarat, monasterio. Sed res aliæ bene cogitata impediunt.

p Alias Verisalis: vix dubito quin locus Lugdunensi Regiæ urbi propinquus fuerit. In proximo Dombensi Dominio est quidem locus Versallia dictus, et quatuor solum leucis distans, sed an eo loco mons sit nescio; si esset, in rem præsentem quadraret.

q Agaunum videlicet, tridui quadriduive itinere distans a Lugdunensi territorio et Dombensi Dominio.

r Ita Marius tradit anno 523, a Burgundionibus traditur et in habitu monachali abductum.

s Gystaldus, aliis Sigladus, Gisgaldus, Gisclades, At Gundebaldus, et Gundebadus scribitur.

t Belsa seu Belsia regio est in qua est Aurelianensis ditio.

u Jam diximus fratres ei fuisse Childebertum et Clotharium æque Reges. Gregorius ipsi Clodomero factum tribuit.

x S. Innemundum dicunt Sammarthani sub Sigismundo Rege præfuisse, et huic successisse Ambrosium istius nominis secundum. Nos neque nomen, neque Sancti titulum prioris reperimus, neque annum quo secundus cæperit.

y Theodebertus, filius Theoderici Regis Austrasiorum et nepos ex matre S. Sigismundi, forsan in Aurelianensi ditioe post mortem Chlodomeris præfuit. De Ansemundo, autem Burgundione alibi nil comperimus: fuerit in aula Gundemari Regis potens.

z Glossema hoc, explicationis causa ab aliquo in margine additum, videtur in textum irrepsisse: neque enim simpliciter de febris, sed de quartana febris, videtur auctor voluisse intelligi.

TRANSLATIO CORPORIS

controversa inter Pragenses et Imolenses.

Hactenus satis certa, nec a quoquam in controversiam revocata, deduximus: de sacro capite Sancti martyris facile etiam assentientur omnes, illud Pragæ in Bohemia haberi, Agauno allatum a Carolo IV Imperatore sub annum MCCCLXVI. Sane anno Domini MCCCLXVIII die XVIII mensis Augusti, honorabiles viri et Domini Wratislavi Decanus, Henricus Thesauri, et Franciscus Decanus Omnium Sanctorum, Canonici S. Ecclesiæ Pragensis, per Capitulum Ecclesiæ prædictæ, quoad actum infrascriptum, specialiter deputati, ad faciendum inventarium de Sanctorum Reliquiis, ornamentis, libris et aliis rebus ecclesiæ prædictæ, mandatum eis injunctum sunt fideliter executi, et sub Rubrica de Capitibus Sanctorum num. XXI sic notarunt: S. Sigismundi Martyris Regis Burgundiæ de puro auro, cum duabus coronis; quarum una est pretiosior, plena gemmis et perlis, quam pro capite hoc decorando donavit filia Imperatoris Marchionissa Brandenburgensis: altera est quoad pretium inferior, quæ diebus Dominicis ponitur supra caput S. Sigismundi. Est etiam una fibula deaurata pro pectore S. Sigismundi, ab eadem donata, habens 19 perlas, 3 sapphiros, 5 smaragdos, 7 palassios, 6 adamantes. Hactenus inventarium, quod totum exhibet Thomas Joannes Pessina de Czechorod, Metropolitanæ D. Viti Ecclesiæ Decanus, nunc etiam Episcopus Samadriensis, in Hungaria, in Phosphoro septicorni, quem anno 1673 vulgavit de Majestate et gloria dictæ ecclesiæ pag. 467. Neque de hujus capitis certitudine quisquam est qui contradicat Pragensibus. Pro reliqui corporis possessione Imolenses decertant; quos prius quam audiamus, producenda sunt ex parte Pragensium quæ pro illis faciunt.

2 In Chronico MS. Benessii Krabicze de Weitmille, Viri Illustris Familiæ, Canonici Pragensis et Archidiaconi Zatecensis, Scriptoris cœvi, ista leguntur libro 4, ad annum MCCCLXV. Eodem anno, coronatus est Dominus Imperator corona Regni Arelatensis, quod Romano subest Imperio, in civitate Arelatensi, cum maxima solennitate. Postquam igitur Imperator disposuisset cum Domino Papa negotia sua et Sacri Imperii, pro omni sua voluntate, recepta ab eo licentia, processit abinde cum omni jocunditate atque gaudio, et venit in Agaunum causa devotionis visitandi limina SS. Martyrum Thebæorum: ubi tunc temporis requiescebat pretiosissimus thesaurus, videlicet, Corpus S. Sigismundi Regis Burgundiæ: quod impetravit sibi dari, et attulit secum Pragam, et susceptum est processionaliter in ecclesia Pragensi in die B. Augustini. Quod quidem corpus S. Sigismundi magnis ibidem claruit miraculis, quæ fide dignorum sufficienti testimonio nobis relata, et coram nobis probata inferius describuntur. Et de his miraculis S. Sigismundi habetur specialis tractatus vel libellus in Sacristia Pragensi. Ita

ille

Caput S. Sigismundi Pragæ exornatum extat.

De corpore Pragæ translato

testimonium antiqui Chronici

A ille qui tunc vivebat et hæc videbat, valde sollicite notans quod Regnum illud Romano subesset Imperio. Verum, præterquam quod Arelatensis civitas jam inde a tempore Friderici formam ac libertatem Reipublicæ sibi arrogarat, uti nunc Imperii liberæ civitates; immediatum illius ac reliquæ Provinciæ dominium Regi-
nam Neapolitanam Joannam spectabat: quare cum hæc de isto Caroli actu quæstæ esset, ipse reddita facti sui ratione, totum quod prætendebat jus cessit Ludovico Andegavensi, fratri Caroli Regis Franciæ. Ascenderat autem Arelate Avenionem Imperator, unde per Delphinatum et Sabaudiam iter habenti versus Helvetiam facile fuit in transitu Agaunum lustrare.

3 Habemus antiqui Martyrologii Pragensis apographum, scriptum circa annum MCCCCLX, ex antiquiori aliquo, annum quidem MCCLIV præferente, sed novis identidem accessionibus aucto, potissimum occasione Reliquiarum spectatissimarum complurium, quibus undique et studiosissime conquisitis ecclesiam S. Viti locupletavit prælaudatus Carolus. In hoc sic aucto Martyrologio, ista leguntur: Civitate Sedunensi natalis S. Sigismundi Regis, qui captus a Francis, cum uxore et filiis, in puteum demersus occubuit. Sequuntur deinde, quæ verbotenus inveniuntur excusa per modum Rubricæ in Breviario Pragensi Venetiis anno 1517 pag. 361 hoc tenore: Cujus, scilicet Sigismundi, corpus Carolus Rex de Avenione veniens in Octodorum, alias in Agaunum, in diœcesi Sedunensi, magnis precibus et muneribus impetravit. et abinde ad Ecclesiam Pragensem transtulit sub anno Domini MCCCXLV. Qui quidem Sanctus Pragæ sepultus maximis et inenarrabilibus claruit miraculis: ita ut ad ejas tumulum Pragam fierent concursus de omnibus mundi partibus: et propter præclara et grandia miracula annotatus est cum aliis Patronis Ecclesiæ Pragensis et regni Bohemiæ. Regina conjux Caroli Imperatoris præfati circumdedit caput auro purissimo et ornavit gemmis pretiosissimis. Hujus festi fit specialis memoria in diœcesi Pragensi, tam in Officio quam in celebratione, die sequenti post Philippi et Jacobi. Quia cum per miraculorum magnitudinem sit factus Patronus Bohemiæ, decens fuit ut specialem pro se festivitatis habeat diem. Hactenus Martyrologium ex eoque Breviarium Pragense, cujus Martyrologii originali primo appendix illa jam olim videtur adjecta, saltem sub Imperio Sigismundi ante annum MCCCXVII, quo grassari in res sacras incipientes Hussitæ, augendi Sanctorum cultus sustulerunt facultatem Imperatori Capituloque Pragensi, quibus, ut infra videtur, cogitandum fuit potius, quomodo Sanctorum Reliquias in tutum subducerent.

C 4 Perseverat hactenus ad diem II Maji cultus S. Sigismundi in Archidiœcesi Bohemica sub ritu Duplicis secundæ classis, et recitantur tres Lectiones propriæ de Vita ipsius Sancti, quarum ultima ita concluditur: Sacri corporis reliquiæ, ad Agaunense templum delatæ, in eodem jacuere, donec a Carolo Quarto Cæsare Pragam advectæ, gloriosum ibidem tumulum invenere Joannes Dubravius Episcopus Olomucensis libro 22 Historiæ Bohemicæ de hac translatione ista scribit: Carolus postquam ex Italia rediit; et ex hoc itinere Agaunum divertens, ibi, præter reliquias Divi Mauriti, corpus insuper Sigismundi Burgundiæ Regis multis inclytum miraculis jacere cognovit; ibi instat oppidanos pro illo poscere, tamquam populari suo, propter linguæ Wandalicæ commercium: nec destitit incepto, quam illud impetrat, secumque Pragam cum maxima omnium veneratione apportat.

5 Wenceslaus Hagecius in Historia Bohemica sub annum MDXL edita addit, altare ad honorem S. Sigismundi ab eodem Carolo erectum fuisse, atque ipsum tam illud quam mausolæum corporis ejus curavisse auro decenter exornari, et panno aureo contegi.

Prælaudatus Decanus, in eodem suo Phosphoro texens Diarium reliquiarum in Pragensi ecclesia asservatarum pag. 508, dicit quod sanctum corpus denum in vigilia S. Wenceslai, id est XXVII Septembris, devote et honorifice fuit in sacello, in quo hodieque requiescit, depositum, utique per ipsum Imperatorem Carolum, de quo prælaudatus Hagecius sic pergit loqui: Cumque illi anno MCCCXLVIII nasceretur filius, ob singularem erga S. Sigismundum affectum, voluit eum in sacro baptismo Sigismundum appellari, accentum marcas argenti per Ecclesiarum Antistites in pauperes distribui, ut pro filii sui sanitate Deum deprecarentur. Est hic Sigismundus postmodum etiam Imperator coronatus, qui idem fuit Rex Hungariæ Bohemiæ, et etiam Rex Poloniæ designatus, sed rejectus, imo et Marchio Brandeburgicus; qui dictum Marchionatum dedit Friderico Burgravio Norimbergensi, in qua familia hactenus perseverat. Simul cum hoc Imperatore Sigismundo (sub quo cultum S. Sigismundi credimus vehementer auctum, aliisque Bohemiæ Patronis æquiparatum) nomen istud celeberrimum mansit in omnibus vicinis regnis et provinciis: fueruntque tres Reges Sigismundi in Polonia, et varii Duces ac præclari viri in dictis regionibus.

6 Andreas Saussayus, in Martyrologio Gallicano de S. Sigismundo agens, tandem, inquit, a Carolo IV Imperatore et Boemiæ Rege cum in Galliam venit, sacratissimum ejus corpus pretioso munere acceptum, inque Boemiam transvectum, Pragæ, in æde metropolitana... eximia devotione et reverentia collocatum est. Et hæc præcipua sunt, quæ de corpore S. Sigismundi Pragam translato reperimus. Addo ex litteris Thomæ a Czechorod Decani Pragensis, scriptis XXIV Julii anni MDCLXXIV. Corpus S. Sigismundi hodieque in Metropolitana Ecclesia, in sacello honori ejusdem Sancti dicato, in tumba marmorea ad primarium altare posita eique contigua, ac superne holoserico rubro tecta, aliisque sericeis velis ornata, pie veneramur: ubi etiam lampas ardet perpetua. Caput Wenceslaus II Rex Bohemiæ dono dederat Sigismundo I Regi Poloniæ, fratri suo germano; quod modo servatur in Polonia, in urbe Plojko, seu Plosci (hæc ad dextram Vistulæ ripam, inter Varssaviam et Turonium, sita est) in Basilica arcensi, sub titulo ejusdem Sancti erecta, a Sigismundo III eidem Basilicæ donatum, thecæ auri obryzi (ut scribit Starovolscius scriptor Polonus, in Masovia prope initium) inclusum, et plane regali munificentia, gemmis et lapidibus pretiosis exornatum. Utinam nunc superesset ille miraculorum libellus, cujus meminit Benessius supracitatus: sed, pro dolor! arsit cum incensa sacristia ac templo, vel inter manus hæreticorum periit: itaque optari facilius potest quam sperari, ut ejus exemplar aliquod alibi extiterit, et in hunc usque diem servatum veniat aliquando in lucem.

7 Interim ex Georgii Crugerii nostri insigni opere de sacris cineribus Regni Bohemiæ, et triumphis in eo Majalibus an 1669 Litomisslii vulgatis accipe, hæc pauca. Inter cetera S. Sigismundi in Bohemiam translatis miracula, Sigismundi Hungariæ ac Bohemiæ Regis, tum etiam Romani cæsaris, ortus et nativitas computatur. Laborantis ad partum periculose Elisabethæ Imperatricis capiti, Canonici Pragenses venerandum S. Sigismundi caput apposuerunt; et quia ex angustiis mortis ea ceremonia infantem regium expediverunt, ideo ipsi Carolus pater Martyris nomen in sacro baptismo imponi mandavit. A filio post paulo sospitator Burgundus convertit beneficium in patrem ipsum Cæsarem Carolosteinæ (arx est, coronæ quondam et reliquorum cimeliorum Regni servatrix) ita lecto affixerat, quia afflixerat, morbus capitalis Carolum loci fundatorem, ut ex eo resurrecturum desperarent quantumvis peritissimi medici.

et Martyrologii antiqui,

ob nomen Sigismundi inditum Sigismundo Imperatori et Regibus.

E

Caput in Polonia ad-servatur:

F

cum prius partum Imperatrici expeditisset,

hodierni Breviarii Pragensis,

in Historia Dubravii

et Hagecii.

A Uxor Elisabetha, experta proxime in filio Sigismundi Cœlitis potentiam, ausa fuit et in servando marito ejusdem auxilium maximis donariis sollicitare. Ut ergo præcipitantem in mortem sisteret divinitus, Carolosteina Pragam usque pedes Imperatrix Martyris sepulcrum supplicabunda adiit, et ut obtineret sanitatem Cæsaris, Cæsarea omnino dona, duodecim aureas lances, cœlesti Adjutori præsentavit. Vix deposuerat in sacro tumulo dona soferia, fuderatque cum lacrymis precēs; cum Carolo eo ipso momento redire vires, morbus cedere, sanitas denique ex integro caput, cor, totum corpus occupare. Quapropter duodecim illæ aureæ lances liquefactæ, atque in coronam, quæ caput S. Sigismundi ornaret conversæ sunt. Prostiterunt deinceps sacerrimæ Reliquiæ totius Regni venerationi, auro fulgidæ: et quas Reges Cæsaresque experti sunt salutares, ab iisdem centeni subditi, genus omne sexusve, depulsionem quorumvis morborum, postquam supplices expetiverant patrociniū, certis nimirum miraculis, impetraverunt. Propter hæc tot et tanta prodigia, festum Sigismundi Regis et Martyris sollemniter in Pragensi diœcesi celebratur. Ubi hæresi postmodum regnante infrixit Bohemorum fides, Sigismundus, quia amplius ut par erat non colebatur, suam quoque ad neminem deinceps dexteram beneficis extendit.

8 His præmissis transeo ad alteram de corpore S. Sigismundi contententium partem. Anno MDCLX, Romam profecturi, venimus Bononia Imolam seu Forum-Cornelii, ut antiqui appellabant. In ea urbe post alia templa lustrata, etiam accessimus ad ecclesiam Patrum Olivetanorum, urbi affirmabatur nobis esse S. Sigismundi Regis Burgundionum sacrum corpus, quod in sacello ad chorum sinistro, marmorea in tumba, super altare elevatum, operculo ligneo elegantius celato atque inaurato tegebatur: et hoc sustinebant ejusdem operis Angeli, inauratis prædicti altaris gradibus insistentes. Reducto autem velo, quod inter prædictos Angelos sub hac lipsanoteca erat appensum, legipoterat testimonium translationis Imolam factæ. Ejusdem Divi brachium ad dexteram chori pilam adservabatur in conditorio pereleganti, cui ex altero altaris modii latere imago Deiparæ Virginis miraculosa respondebat.

9 Ferdinandus Ughellus, tomo 2 Italix sacræ columna 687, in Litho Episcopo xxxii Imolensi, ista de S. Sigismundo habet: Sedente eo Episcopo anno MCCCLXXV, Uberrus Abbas S. Mariæ in Regula, ordinis Benedictini, sepulcrum reparavit, ubi Sigismundi Burgundionum Regis lipsana sacra quiescunt. Celebris est in sacræ ædis sacello arca ex lapide non ignobili. Armatus Rex insculptus adstat. Dextrum habet monachum genua flectentem cum Pastoralis, et codicem apertum manibus præferentem: sinistra vero sunt hæc verba:

Sigismundus vocor, Rex Burgundionum Christi Martyr noscor ictibus eorum: Devotis meis patientibus aufero febres, De Ausonia Imolam me transtulit Abbas Sepultus in terra, in hac me posuit arca Egregius Doctor Uberrus Novariensis, Cœnobii hujus Abbas, fundator, reparatorque secundus. Anno MCCCLXXV.

Arca in capite et pedibus signa ostendit, triplicem leonem, alterum alteri impositum, et diadema regium. In theca, qua brachium conservatur S. Sigismundi, et solus digitus a brachio divulsus, scriptum legitur: Hic est brachium S. Sigismundi, MCCCLXXXII. Quo vero anno Imolam translatum fuerit corpus non inveni. Martyris diem celebrari ibidem vi Nonas Maji affirmat Secundus Lancelottus, libro 2 Historiæ Olivetanæ.

10 Hæc Ughellus, quorum aliqua exponit Petrus

Laurentius Galassus Olivetanus, in folio expanso de Vita S. Sigismundi anno MDCL excuso. Ac primo in inscriptione non Ausoniam, sicut Ughellus, sed Amsoniam legit, asseritque esse civitatem Burgundiæ, apud Sonam fluvium, vulgo Auxon dictam: sed hæc est Aussona ad Ararim fluvium vulgo Saone, in confinio Comitatus Burgundiæ, quatuor a Dola, quinque a Divione leucis dissita. Sed quando, aut qua occasione, aut num corpus S. Sigismundi ad illam delatum fuerit, nusquam legimus. Deinde secundum Galassum Aussona anno MCXLVI, Rodolphus Abbas, Ravennæ natus, qui postea fuit Episcopus Imolensis, Eugenio Tertio Pontifici summe carus, Imolam detulit, et in Ecclesia sua Abbatiali S. Mariæ in Regula collocavit. Verum sexennio ante, Bennoni anno MCXL vita functo successisse Rodolphum Ravennatem in Episcopatu scribit Ughellus, idemque supra ait se de anno translationis nihil invenisse.

11 Postmodum idem Galassus addit: Anno MDCCXXXVII, feria sexta majoris hebdomadæ, cum demolirentur ea, quæ in honorem et custodiam sanctissimi Corporis Domini nostri feria quinta accommodata fuerant; et a trabe, quæ præceps et casu sepulcrum supradictum percussit, rima quædam satis æque patens contracta fuisset; ex ea nedum ossa gloriosi Martyris, serico purpureo superposita, immisso lumine, oculis patuerunt; sed inde etiam odoris fragrantia talis exivit, quam nardi, balsami et cujuslibet terrenæ suavitatis odorem longe superasse et cœlestem fuisse, testes quamplures examinati juramento deposuerunt. Quorum etiam testimonio constat, ossibus prædictis si brachii ossa addideris, quæ in hac eadem ecclesia extra sepulcrum argenteo vase clauduntur, tot ea numero ac tanta esse, ut nihil fortasse desit ex illis, quæ integrum solent constituere corpus. Excipe tamen duo: Caput videlicet, quod anno MCCCLXV, ut referunt, a Carolo IV hujus nomine Imperatore Pragæ delatum, ibi nunc etiam summa Bohemorum veneratione colitur; et digitum, quem Smolenschi (civitas est regni Poloniæ inter Lithuaniam et Moscoviticum imperium) honorifice custodiri ab ejusdem civitatis Episcopo, dum anno MDCCXVII Imola pertransiret Romam, ad limina profecturus, audivimus. Hæc Galassus. Verum Carolum Quartum Imperatorem dici integrum Corpus Agauni accepisse, et Pragæ detulisse, supra ostendimus.

12 Quid ergo in hac controversia dicendum sit, malumus ab aliis ulterius discuti et resolvi. Hoc unum suggeri posset, elevatis de prima sepultura apud Agaunenses Sanctorum corporibus, atque per altaria distributis ac multa miracula facientibus, ossa uxoris S. Sigismundi, in Burgundiam interiorem postea fuisse translata, postulante forsitan sancto Rege Gunthramno; atque ea Aussonensi civitati obtigisse, sed absque capite; unde postea eadem fuerint translata Imolam, creditaque fuisse ipsius S. Sigismundi, dum scilicet distinctior memoriam nominis minus noti ad nominis celebrioris fulgorem paulatim devanescit; et quia capite deficiente (quod Agauni mansit et cum corpore sancti Regis dicitur Pragæ servari) deficiebat etiam argumentum discernendi sexus. Cur autem id potius esse de corpore uxoris quam filii alterutrius suspicamus? Quia scilicet brachium, quod Imolæ est, arguit corpus adultæ plenæque ætatis; filii autem S. Sigismundi admodum pueri erant, annis aliquot post regni paterni initium sive annum DCXVI nati, si eos secunda uxor peperit, ut est verosimile. Porro eadem virtus in sanandis iis, qui febre sunt correpti, cœlitus utrique corpori concessa fuit: hanc enim teste Galasso, millies ac millies experti fuere Bohemi. Idem præstat aqua Smolenschi, quam Episcopus ipse super Digitum antedictum dederit fluere, et quam infirmis civibus ac Lithuanis quolibet anno distribuit. I nolenses

D
an Aussona
eo transla-
tum anno
1146?

an. 1637
ex aperta
tumba

E

suavis odor
emanat:

corpus ibi
integrum

excepto capi-
te et digito:

F
an corpus
uxoris posset
censeri?

cujus digi-
tus Smolen-
sci miraculis
claret,

tum alii
plurimi sa-
nitatem re-
cepissent.

Imolæ in
Italia etiam
dicitur cor-
pus esse,

cum hac
inscriptione:

ejus ibi cul-
tus 2 Maji:

A lenses etiam pulverem, a Martyris sepulcro subtiliter erasum, aqua vel alio liquoremiscentes, potunculam inde, implorantes salutem, devote sumunt, et liberantur a malo, sicuti quotidiano experimento vel miraculo declaratur. *Hæc Galassus. Gloriosa S. Sigismundi memoria videtur obscurasse, ut jam insinuavimus, venerationem uxoris, imo et filiorum: interim omnes in Actis secundis appellantur Martyres, et Sancta eorum corpora: et in pervetusto Martyrologio Remensis Ecclesiæ SS. Timothei et Apollinaris de omnibus elogium tale solebat recitari: Civitate Sedunensi, loco Agauno, passio sanctorum Martyrum Sigismundi Regis et uxoris ejus et duorum filiorum. Hi infra in Actis Gistaldus et Gundebaldus appellantur.*

13 *Uxoris nomen nullus antiquorum exprimit: Decanus Pragensis in suo Phosphoro pag. 499 enumerans reliquias, quæ in sacristia S. Michaelis servantur, pro faciliiori ad eas accessu, dum sollemnioribus diebus, præsertim Patronorum, publice in summo altari aut alibi exponendæ sunt; nominat caput S. Constantiæ, conthoralis S. Sigismundi Regis. Sane quod pœnitentia insigni, juxta mariti exemplum, et morte Christiano animo obita, expiaverit crimen odii novercalis, meritoque etiam ipsa colatur ut Martyr, persuadet indiscriminata corruptio atque translatio corporis, et communis ossium ipsius æque ac aliorum elevatio: cui antiquum et omni exceptione majus testimonium habemus pag. 480 de anno mccccxxi feria vi post festum SS. Tiburtii et Valeriani, id est, die xx Aprilis cum littera Dominicalis esset E, adeoque festum ipsum die xiv recurrens caderet in Dominicam. Etenim tunc Fr. Ulricus, Prior Provincialis monasterii montis Paracliti, alias in Owin, Pragensis diœcesis, Ordinis Fr. Cœlestinorum per Bohemiam, Nicolaus Supprior, et ceteri Fratres monasterii antedicti, per litteras suas in jam dicto Phosphoro pag. 481 relatas, notum fecerunt, quod ad monasterium istud personaliter accedens honorabilis vir D. Raczkow, Archidiaconus Litomericzensis ac Sacrista in ecclesia Pragensi, cum Reliquiis, quas propter tyrannidem Wicleffistarum et Hussitarum de ecclesia Pragensi, de scitu et mandato et voluntate D. Sigismundi Imperatoris, et D. Decani ac nonnullorum DD. Canonicorum dictæ ecclesiæ Pragensis abduci gnaviter sub salvo conductu procuravit; easdem causa rei servandæ in tribus cistulis clausas, obseratas, et sigillo minori capituli Pragensis sigillatas deposuit dictis Religiosis: inter nomina vero earum quæ describi poterant, numeratur ab illis ibidem caput Conthoralis S. Sigismundi, carens mandibula.*

C Denique pag. 524 in Appendice ad Diarium, ubi nominantur Reliquiæ Sanctorum, quorum dies festos in anno invenire auctor non potuit, ponitur S. Gunebaldi Martyris pars insignis, quam esse de corpore unius filiorum S. Sigismundi haud temere suspicaberis.

14 *Tamayus Salazar Martyrologio suo Hispanico inscripsit S. Sigismundum, ob triplicem Vicensum in Catalonia de eo traditionem sive fidem. Prima dicitur esse, quod ipse juvenis in vicinis montibus per biennium vitam eremiticam egerit: secunda est, quod duas imagines sanctæ Crucis ibidem reliquerit, quarum alteram Narbonæ emisset, alteram suis manibus fecisset: et hæc sunt quarum inventionem describit Domenecus, easque in templo ad honorem S. Sigismundi constructo ait fuisse depositas. Tertia traditio stabilitur in Adversariis Luitprandi, ubi n. 61 ista leguntur: Corpus S. Sigismundi Regis Burgundiorum et Martyris, ablatum ab urbe Seduno, ad tractum Barcinonensem creditur delatum, et in monte Tesbiade depositum, quem montem Mauri voce decurtata vocant Monseve. Excipit Tamayus caput Pragæ a Carolo Imperatore delatum. Verum integrum corpus Pragæ tradi translatum fuisse supra diximus. Potuerunt aliqua ossa, sive S. Sigismundi sive filiorum aut etiam uxoris, ad locum prædictum fuisse delata: atque hac occasione reliqua, nimia cum credulitate aut fingendi licentia, fuisse in vulgo recepta. Adversaria sub nomine Luitprandi hoc seculo fuisse protrusa, jam sæpius cum aliis viris eruditis ostendimus: qui autem ea commentus est, videtur habuisse aliquid ex Actis, ubi n. 8 dicitur Sanctus Montem petiisse ad instar Eliæ Thesbitæ.*

15 Simili modo etiam alibi sacra S. Sigismundi, aut uxoris, aut filiorum ossa videntur in honore esse, velut si integrum corpus foret. Ita Paulus Morigius in Sanctuario Ecclesiæ et diœcesis Mediolanensis, et Ughellus in Præfatione ad Archiepiscopos Mediolanenses, scribunt, absque ulteriore probatione, Mediolani in ecclesia Ambrosiana esse corpus Sigismundi Regis et Martyris. Ita Guilielmus de la Croix, in Serie Episcoporum Cadurcensium ait, tempore Stephani primi Episcopi, qui seculo xi exeunte floruit, ibi condita corpora Sigismundi Regis geminorumque filiorum. Præterea Christopherus Hartmannus, in Annalibus Eremitarum Matris monasterii in Helvetia, asserit ad annum mccccliii Carolum IV Imperatorem dimidiatum S. Sigismundi Burgundiæ Regis caput obtulisse: quod negare nolim revera factum fuisse, cum is e Gallia rediret in Bohemiam: neque enim novum est capita dici, quibus pars bona desit, nihil autem nos cogit credere, ipsum quod Pragæ est plane integrum esse. Denique observo quod duo Sigismundi apud Hermannum Crombachium inter Ursulanæ Societatis Martyres pag. 653 numerantur, forsitan a posteris ita appellati, cum eorum nomina laterent. Potuit interim ejusmodi nominis, a Sigismundi nomine viâ abludentis, institutio, occasionem alicubi dedisse, quo de eorum corporibus pervenerat aliquid, ut de S. Sigismundi Regis corpore id esse censeatur.

DE SANCTO BRIOCO, EPISCOPO IN BRITANNIA ARMORICA.

Briocum sive urbs-S. Brioci in ea parte Britanniae Armoricae, quæ vergit ad Oceanum Britannicum, inter Maclovium vulgo S. Malo, et Trecorium vulgo Land-Triguier, urbes ad Oceanum Episcopales sitas, nomen debet S. Brioco, qui istic Episcopus in monasterio a se condito vixit ac mortuus est: et solenni veneratione ut primus Briocensis diœcesis Patronus colitur prima die Mensis Maji; in qua totum Officium Ecclesiasticum recitatur de S. Brioco, et per Octavam continuatur, festo SS. Philippi

et Jacobi translato in primam diem non impeditam festo novem Lectionum. Est autem illud Officium Brioci anno mdcxxi excusum, auctoritate Andreæ le Porc Episcopi Briocensis; qui Lectiones proprias quas pro S. Brioci Vita damus, asserit easdem in antiquissimis Breviariis haberi. Sed quoniam, inquit, non ea sermonis erat puritas, quæ legentes non offenderet, recitantibusque fastidium non ingeneraret, quod erat insolens et barbarum, germanæ Latinitati sic restituere conati sumus, ut et humilior non esset oratio

Vita ex
Officio proprio.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 30

SEculo V
VEL VI.

Cultus ut
primi Patroni.

Uxor et filii
etiam Martyres habentur:

nomen Constantiæ fuisse dicitur,

et caput haberi Pragæ.

D
Auctores G.
Veneratio in
Catalonia.

E
Mediolani,

Cadurci,

et in Helvetia

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 29

F

et ab Ecclesiæ lenitate non abesset. Adjunctis
Oratio. mos, sed ex ipsis Lectionibus delibatos, quos omittimus. Oratio autem propria talis est. Beatissimi Confessoris tui atque Pontificis Brioci, quæsumus Domine, precibus adjuvemur : in cujus meritis semper es gloriosus et vehementer glorificandus.

Cultus 29
et 30 Aprilis

1 et 2 Maji

et 18 Octobris.

2 Eadem Acta S. Brioci edidit Gallice Albertus le Grand, in tractatu de *Vitis Sanctorum Britanniae Armoricae*, additis hinc inde nonnullis : citat præterea Breviarium Leonensis diocesis in eadem Britannia Armorica, in qua asserit festum ejus celebrari xxix Aprilis. Hinc forsitan Saussayus transtulit ejus festum ad diem xxx Aprilis. Allegat item Albertus Breviarium Corisopitense : in quo tradit festum ejus celebrari die ii Maji. Verum ad hanc diem primam Maji refertur ejus sollemnitas in antiquis MSS. Casinensi S. Benedicti et Romano Ducis Attempzii, item apud Molanum et alios. At festum Translationis Reliquiarum ad propriam Ecclesiam agitur xviii Octobris, ex dicto die in alium non impeditum translato Officio S. Lucæ Evangelistæ : cujus Translationis historiam ex jam dicto Briocensi Breviario subnectimus : juxta quod, tempus vitæ colligi deberet ex tempore Sedis et mortis S. Germani Episcopi Parisiensis, a quo litterarum et virtutum studiis eruditus dicitur eidemque a parentibus oblatus, necdum annum ætatis decimum agens : et postea ab eodem in Sacerdotem consecratus, non diu ante ejus obitum, qui contigit anno dlxxxvi, ut dicetur ad hujus Vitam xxviii Maji. His admissis posset statui, S. Briocum circa annum dl aut paulo serius natum esse : et quia attingit nonagesimum ætatis annum, mortuum esse circa annum dclx aut etiam paulo serius.

Tempus vitæ

non satis
certum,

3 Saussayus et alii nonnulli integro seculo seniores fuerunt S. Briocum, dum pro S. Germano Parisiensi substituunt Autissiodorensem, qui colitur xvi Julii. Hinc suspicamur in Actis antiquis, quæ maluisse genuino stylo, quantumvis barbaro, accepisse et dare, simpliciter nominari Germanum Episcopum. Ipsa Claromonte in Avernis apud Carmelitas Discalceatos inveniunda, indicaverat nobis olim Ludovicus Jacob Carmelita, etiam libris editis notus Parisiis. Dedit igitur operam ut ea inde nancisceremur R. P. Josephus Ignatius a S. Antonio Carmelita Discalceatus ex Toparchis de Robec : sed responsum accepit, adeo antiquato et detricto characterē scripta esse, ut a nullo legi possint, nisi pauca hinc inde verba, unde sensus nullus haberi queat : impossibilem proinde descriptionem censeret. Interim veremur, ne pluribus post mortem Sancti seculis scripta, uti Armoricorum Sanctorum pleraque, multum habeant admixti fursuris, quod Officii auctor non secreteverit, sed auxerit. Etenim placere non potest, quod S. Briocus parentibus idololatriæ natus dicatur, eosque cum sua Corriticia gens deinde convertisse ad fidem Christianam. Britannia enim, quæ quidem Romanis subdita redactaque in Provinciam, famoso illo muro dirimebatur a Pictis, erat tota Christiana tempore S. Germani Autissiodorensis, qui ad extirpandam Pelagianam hæresim illuc missus cum S. Lupo Trecentensi, magnam ibidem reliquit sui nominis æstimationem; ut vel hoc fundamento Saussayus alique videantur inducti ad S. Briocum illius disciplinæ adscribendum. Tempore autem S. Germani Parisiensis ingens quidem multitudo Saxonum ethnicorum effusa in insulam nova ibidem regna condiderat, quibus convertendis S. Augustinus et socii a S. Gregorio Papa missi utilem deinde impenderunt operam ; sed Britones, qualis Brioci saltem pater erat, persistebant in avita fide, etsi eam fortasse aliqui inter barbaros remissius colerent.

uti nec Acta,
quibus male
dicitur et
gentilibus
natus eos ad
fidem conver-
tisse,

cum patrem
saltem ha-
buerit Bri-
tonem ex
Cereticis vel
Coretanis,

4 Quid igitur ? Aliquam indagandæ veritatis ansam præbere videtur gentis nomen, ex qua natus Briocus fuisse dicitur : quamvis ipsum quoque non absque mendo sit scriptum. Cereticam gentem in ea Britannia par-

norunt omnes, quæ Hiberniæ objecta fidem Christianam D semel acceptam semper retinuit, et Britonibus ceteris, Saxonum dominatu oppressis, perfugium præbuit : Coretanos etiam seu Coretavos fuisse scimus Britannia populos sub Romanis, eamque tenuisse partem ubi deinde Merciorum fuit amplissimum regnum, ab oceano usque ad Cereticos extensum. Legimus deinde apud Westmonasteriensem, ad annum Christi dlxxxvi, quod Archiepiscopus Theonus Londoniensis et Thadiocus Eboracensis, cum omnes ecclesias sibi subditas solotenus destructas vidissent... diffugerunt in Cambriam cujus pars Ceretica erat : exemplum vero secutos ex Clero et populo multos, adeoque ex Coretanis seu Coritavis qui erant Thadioco subjecti, dubium nullum est. His autem positis habemus fundamentum duplicis de ætate et natalibus S. Brioci conjecturæ.

5 Prima est, ut S. Germano Autissiodorensi in Britannia agenti et prædicanti, circa annum ccccxix, fuerit a parentibus commendatus, ductusque in Galliam et usque ad annum dxx vitam prorogavit : et tunc potius inter Coretanos quam Cereticos natum crederem Briocum fuisse ; quia labores et famam S. Germani ad hos usque pertigisse vix credo, cum nec Pelagianæ hæreseos virus illuc penetravit, utpote incultiores et ceteris Britonibus barbaros magis, licet Christianos : quare nec de illis domandis solliciti postmodum fuere Saxones. Altera conjectura est ut exeunte sexto seculo Briocus floruerit, aut ex Cereticis natus in Cambria, nunc Wallia, aut ex Coretanis ibidem exulantibus : verosimilius tamen ex Coretanis, si verum est quod Albertus le Grand forte ex antiquis Actis, dicit, Eldrudam dictam S. Brioci matrem : hoc enim nomen Saxonum est. Quidni enim Saxonica gentis mulier, et forsitan adhuc ethnica, Cerpo (sic enim vocat Albertus) Britoni nupta cum eodem Episcopum suum sequente, migravit ad Cambros, ibique filium Briocum pepererit. Tunc vero vixerit ille tempore S. Germani Parisiensis : sed quia hic nihil cum Britonibus scitur habuisse commune, potius quam illi credam commendatum fuisse S. Briocum, putabo in vicinam Hiberniam deportatum, communem tunc fere palæstram litterarum tam Britonibus quam Gallis, postquam illuc fidem intulerat S. Patricius ; ubi plures Germani seu potius Gormani floruerunt ; quorum alicui puer datus in disciplinam, et adultior in patriam suam reversus, primum quidem inter consanguineos utiliter laboravit extracto ibidem cœnobio ; deinde ad Armoricos trajecerit, quo tempore partem ibi aliquam Comes Rigual gubernabat ; cujus ætas si aliunde innotesceret, certius aliquid de Brioco doceret.

fuerit autem
vel S. Germani
Autissiodorensis
discipulus
seculo 5,

E

vel in Hibernia
sec. 6 sub
aliquo S.
Germano
educatus
non Parisiis,

et adultior
in patriam
suam reversus.

6 Ordini Benedictino ipsum Sanctum et condita ab eo monasteria adscribunt, Arnoldus Wion, Dorganus, Menardus, Bucelinus in suis Martyrologiis, et Antonius Ypez in Chronico Benedictino ad annum 556. Verum Joannes Mabillon, in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti quos refert ad primum seculum Benedictinum, maluit eum inter Prætermisos collocare, quod, ut ante præmonuerat, monasteria in Britannia Armorica, nondum passim Ordini essent subjecta. Ex dictis autem sequeretur ipso S. Benedicto, qui solum anno ccclxxx natus est, seniore multo fuisse Briocum si fuit Autissiodorensis Germani discipulus : si autem in Hibernia posuit vitæ religiosæ tirocinia, et in Ceretica monasteria condidit ; ejusdem illa extiterint disciplinæ, cujus alia ibidem a S. Davide Menevensi extracta : idemque censendum de Armoricis monasteriis aliis, quotquot advecti e Cambria Britones ædificarunt.

F

an Ordinis
Benedictini?

7 Censent Sanmarthani, circa annum dcccxliv in dicto S. Brioci monasterio, constitutam fuisse Sedem perpetuam Episcopalem per Nomengium, aliis Nomenoium Ducem horum Britonum : cui anno dcccclxii mortuo successit filius ejus Herispogius, infra Ylispodius dictus, anno dein dcccclxvi interfectus. Hujus tempore, ob infestationem Normannorum, corpus S. Brioci translatum

Sedes Episcopalis
Brioci
stabilita.

Corpus ad
Andegaves
translatum.

Translatio
ibidem facta
an. 1166.

A *translatum fuit ad monasterium SS. Sergii et Bacchi, quod seculo Christi septimo prope urbem Andegavensem constructum etiamnum extat. In hoc monasterio solennis aliqua postmodum facta translatio ita describitur in charta ejusdem monasterii a Mabillono edita. Henricus Rex Anglorum, et Dux Normannorum et Aquitanorum, et Comes Andegavorum, omnibus sanctæ Ecclesiæ Dei filiis salutem. Noverit universitas vestra quod anno ab Incarnatione Domini MCLXVI et regni nostri x pridie Kalendas Augusti, Luna xxx, die Dominica, me præsentem translatum est corpus S. Brioci Confessoris Episcopi in ecclesia B. Sergii, quæ est Andegavis, et honorifice repositum in eadem ecclesia, officium præbente Guillelmo Andegavensium Episcopo, assistentibus Guillelmo ejusdem Ecclesiæ Abbate, Guillelmo B. Albini, Hugone S. Nicolai, Guillelmo B. Mauri Abbatibus, cum multo Cleri populi que tripudio, Guillelmus Omnium Sanctorum Abbas huic Translationi interfuit, et Conanus Comes Britanniae. Hæc ibi. De aliquibus S. Brioci reliquiis, anno MCCX ad proprium ejus Ecclesiam relatis, historia infra datur, ex supra citato Officio S. Brioci.*

B

VITA

Ex Officio proprio Ecclesiæ S. Brioci.

a
Prænuntiatur
ab Angelo
parentibus.

Briocus nobilis genere, ex gente a Corriticiana, non sine alto Numinis consilio, editus est. Ut enim futura viri sanctitas signo portenderetur, apparet matri dormienti, nec minus erroris gentilitii quam noctis profundæ tenebris involutæ e cœlestibus spiritibus unus : qui eam de filio, quem Deo carum, divinis muneribus insignem, Christianæ religionis fautorem et propugnatorem paritura erat, admonet, eam amplius jubens a vana idolorum religione maritum suum deterrere. Obstupescit mater : quæ sibi ab Angelo credita commissaque fuerant ipsius beatissimi spiritus jussu viro suo exponit. Qui nocte subinde tertia solutus in somnum, Angelo sibi eadem prænuntiante fruitur, ab eo nonnihil infidelitatis insimulatus; quod suæ siquidem conjugii, quæ circa visionem non semel audierat narranti, fidem non habuisset. Recedente itaque Angelo et diluculo illucescente, amicis suis quæ viderat cuncta narravit. Statim igitur idola b quæ habebat universa comminuit, et pauperes dimidia bonorum suorum parte recreare cœpit.

per hoc con-
versis :

b

puer eximie
virtutis,

C

traditur
erudiendus
S. Germano
Ep. Parisien.

c

2 Tempore a natura constituto mater fit puerpera. Infans cœlesti monitu Briocus nominatur, qui cœlestem et vere Angelicam vitam instituit. Mirum quam maturis moribus ætate nondum matura extiterit quam senilem animum in juvenili corpore monstravit. Nam neque cum coævis ineptire, neque nugas pueriles agere, sed ad meliora festinare cernebatur. Cum autem annos, quibus ad bonas artes puerilis ætas informatur, attigisset; mater ejus, mandati quod prius ab Angelo acceperat memor, Briocum B. c Germano Parisiensi Antistiti credere satagit erudiendum : sed pater eum domi continere contendit : ne sacris initiaretur, quem fortunarum suarum heredem relinquere optabat. Interim Angelus, quod divinæ voluntati suam opponeret, parentem arguit : et ut Germano filii sui institutore utatur, præcipit.

honoratur
volatu albæ
columbæ,

3 Nulla mora, dantur puero comites, qui eum ad D. Episcopum deducant : cujus limina cum jam propius urgeret, adest Germanus qui Deo plenus, quis puer, quo ex sanguine et patria, quantum in orbe Christiano jubar, quam sublimis sacri Evangelii propalator foret, prædicat. Ecce autem dum Briocus sanctum Antistitem salutat, et ad ejus pedes de-

missus inclinatur, albæ ejusdam columbæ species advolare, et sacro Brioci vertici insidere visa est. Hospiti exinde recens accedenti congratulatus est sanctissimus Præsul, idem magister et hospes. Dicit vero vix potest quam brevi tempore bonas artes, laboris improbitate et bonitate ingenii, puer Briocus adeptus sit. Nec minus pietatis operibus quam optimis artibus invigilabat. Cum enim nondum decimum ætatis annum excederet, res suas, quantum læcumque essent, vel ad vestes quibus corpus amiciebat, egenis distribuebat. In quibus illud celebre et ad memoriam insigne, quod cum die quadam vasculum haustus aquam deferret, occurrerunt quidam leprosi, eleemosynam ab eo petentes : ille, intimo cordis dolore ex hominum miseria commotus, urnam (cum nihil aliud haberet in promptu) leprosis dedit. Agitur idcirco Briocus reus apud Germanum, tamquam rei suæ et monasterii temerarius profusor. Quid faciat pius adolescens in tam ancipiti rerum angustia? Procumbit ad altare, fundit preces et lacrymas, interim vasculum æneum miræ pulcritudinis videt divinitus allatum, quod magistro suo porrigit.

imbutus
doctrina
virtute :

leprosis donat
vasculum.

aliud divi-
nitus accipit :

4 Acerrimos hominum hostes aptissimis armis juvenis et strenuus miles afflixit, carnem assiduis jejuniis, dæmonem crebris orationibus. Quapropter cum aliquando quemdam probum et egregium juvenem horribili idolo et spectro improbus spiritus terrefecisset, necnon invasisset ; unus omnium Briocus fudit belluam et liberavit adolescentem. Eodem tempore quidam juvenis, cui spina pedi infixâ miros cruciatus infligebat, præsentem Brioci opem efflagitavit, cui sanitatem brevi oratione et aquæ lustralis aspersione feliciter impetravit.

dæmonis
technas elu-
dit :

sanat pridem
spina læsum.

5 Agebat annos obeundo Sacerdotio maturos, cum duo sacrorum ordinum candidati B. Germanum Antistitem conveniunt, quorum explorato captu tertium cum ipsis ordinat Briocum. Affulget interea divinæ benevolentiae non vulgare argumentum : nam dum inauguratur Sacerdos, et sacræ Pontificis manus ordinandorum capitibus imponuntur, e summo templi tholo columna ignea Brioci cervici instare visa est. Divinus ille Spiritus, qui hanc famuli sui ordinationem signo suo comprobatur, simul intimo sapientiæ lumine et inusitato caritatis fervore pectus ejus cumulat. Quo fit ut post non multo monitus ab Angelo, iter in patriam, magistro valere jussu, cum uno comite meditatus sit, parentes aliosque non paucos Gentilium errore captos ad fidem Christi conversurus. Jam ad littus maris accedebat, cum navem ibi adversa tempestate per septem continuos dies remoratam, nautasque mæstos invenit, quos sic amice consolatus est : Confidite, amici, cras simul navigabimus, æquor, Deo dante, mitescet.

Consecratus
Sacerdos

columna
ignea appa-
rente,

prædicat
malaciam
maris :

F

6 Altera die Briocus navem conscendit, solvit portu vento secundo et tranquillo mari : verum ecce delphines et ingentes belluæ navem circumstant, fluctus excitant, et exiliunt quasi nautas voraturi. Pallent omnes, unus omnium Briocus alios imperterritus confirmat, et precibus suis catervam immanem avertit. Fruuntur tandem optato littore, ex quo Briocus una cum comite lætus paternam domum pervenit. Tunc vero parentes ejus lautum et opiparum convivium celebrabant, quod singulis quibusque Januarii Kalendis consueverant instruere. Agebantur per multos dies ludi profani, personabant ædes canticis, ducebantur choreæ ; in quibus dum insolentius quidam exultaret perfringit sibi femur, et luctuosis clamoribus vociferatur. Inde campus Brioco aperitur impios et nefarios ritus Paganorum objurgandi, et astantes omnes ad fidem, reddita ex tempore viro sanitate, convertendi. Contigit eodem

navigat in
patriam :

sanat femur
fractum :

tempore

EX MSS.
et morsum
rabidi canis :

convertit
multos.

Templa con-
struit :

pollicem
abscissum
restituit :

in fame
publica mul-
tos alit :

Angeli mo-
nitu in Ar-
moriam
discedit :

d
monasterium
condit :

e
aliud mo-
nasterium
extruit.

Pie moritur
suis visus in
cælum ferri :

pore ut puer quidam, canis rabidi morsu in furorem actus, linguam suam dilaniaret, cum alia sibi aliisque nocendi prærepta esset occasio. Ad Briocum, cujus fama meritorum jam late per provinciam invalescebat, adducitur, quem digito in os ejus inserto sedat et sanat. His peractis, septiduanoque indicto jejunio, parentes ceterique Corriticiani vetus gentilitium abdicare, fidem amplecti, et doctrina fidei præmissa baptismoque suscepto totos se Christo mancipare.

7 Fide per universam provinciam propagata B. Briocus templa in honorem Dei et sanctorum locis opportunis curat ædificari : ipse vero templum in vasta quadam solitudine conficit, ubi cum plurimis Religiosis diu nocturne Deo deservit. Hoc diabolus ægre ferens, modo terret operarios in fabricam templi incumbentes, eorumque uni, dum ligna secant, pollicem præscendit, quem Briocus virtute divina restituit : modo sanctum ipsum vultu horrendo verbisque et clamoribus importunis aggreditur, quem tamen despicit et a se suisque procul amandat. Urgebat aliquando fames universam provinciam : quapropter multi inedia compulsi confluent in monasterium : quos Briocus humaniter excipit, reficitque panibus, quot in Fratrum alimoniam residui sunt. Verum Deus hanc eleemosynam ubere annona et ad proximam fertilitatem sufficiente compensat.

8 Nocte sacra Pentecostes, cum forte post expletum officium in choro lenis sopor eum invasisset, admonitus fuit ab Angelo, ut minorem Britanniam peteret, novo pietatis et eruditionis suæ lumine eam conspersurus. Paruit Deo, et ductis secum centum sexaginta octo comitibus vela fecit : navis vero in medio cursu obsistente diabolo sistitur, cujus conatus Briocus frangit. Rapitur deinde navis celeri fuga et in littore Armorico conditur. Ut terram tenuerunt, d locum monasterio sortiuntur, quod brevi Fratrum piorumque Armoricorum opera consurgit et perficitur. Interea pestis ingens Corriticianam universam labefactabat, cui fugandæ accitur Briocus, cujus adventu purgatur aer luesque penitus extinguitur. Mox igitur ad Fratres suos reversus revisoque monasterio, quo patriam repetens excesserat, ad fidem et pietatem disseminandam alio sedem mutat, et ad eam soli Armorici partem, quæ postea de ejus nomine Briocensis dicta est, cum octoginta quatuor viris appellit. Ibi Comitibus e Rigualis liberalitate, primum oratorium in valle nemorosa juxta fontem amœnissimum non procul a flumine quod in portum Cessonium influit, deinde monasterium in ædibus ipsius Comitibus ab eodem sibi tum sanguinis tum redditæ sanitatis gratia concessis ædificavit.

9 Floruit ibi Briocus Pontificali dignitate, floruit miraculis et insigni pietate. Itaque post nonagesimum ætatis suæ annum, videns ultimum sibi vitæ diem instare, Fratres universos convocat, quos piis et sapientibus verbis exhortatus est : tum indicto et servato ab omnibus sex dierum jejunio, sacris Ecclesiæ symbolis præmunitus, migravit ad Dominum. Non citius autem excessit spiritus, quam corpus exanime domum totam suavissimo odore, per id temporis quo inhumatum jacuit, complevit. Eo die Marcanus vir probus et religiosus se, Deo ita concedente, vidisse animam B. Brioci in cælum, quasi columbam a quatuor Angelis, aquilarum speciem referentibus, evectam, testatus est. Eodem ipso die Simanus, vir etiam religiosus et S. Brioci discipulus, tunc Corriticianus incola, se per somnium scalam ad cælum usque productam, atque per eam magistrum suum præeuntibus et sequentibus Angelis, ascendentem vidisse retulit. Quapropter cum hac

visione permotus in minorem Britanniam properaret, eique dæmon in puppi sub media nocte dormienti spiritum præcludere vellet, ille nominato et invocato Brioco liberatus est. Multa sunt et illustra miracula, quæ Deus servi sui Brioci meritis, sive quis nomen ejus inclamaret, sive ad ejus tumulum quis accederet, edidit. Hinc est quod multus honos ejusdem corpori, in basilica SS. Sergii et Bacchi prope Andegavum collocato, in hodiernum usque diem habitus sit.

claret miraculis.

f

ANNOTATA.

a Corriticianæ gens, male in *Hibernia* ab aliquibus locata, pro Cereticis vel Coretanis Britonibus accipienda est.

b Patrem aut gentem S. Brioci fuisse idolis addictam non credimus.

c S. Germanus sedit Parisiis an. 555 aut sequenti usque ad an. 576, quo mortuus ; et colitur 28 Maji.

d Traditio est appulisse ad portum Treconium, ubi dein urbs Episcopalis Treconia seu Treconium constructa est.

e Albert Le Grand scribit hunc Comitem Rigualem primo obfuisse, verum morbo occupatum destituisse, et dein sanatum præstitisse favorem.

f Eo translatum inter annum 862 et 866 quo præerat Ylispodius Britannicæ, ut supra monuimus, et infra habetur.

E

HISTORIA TRANSLATIONIS.

Anno supra millesimum ducentesimo decimo, Philippo Gallorum Rege, et Petro in Episcopum Briocensem cooptato, translatae sunt Reliquiæ Beati Brioci in Ecclesiam suam Briocensem. Novum Antistitem novus ardor incessit, pium Parentem et Patronum suæ diocesis religiose colendi. Quapropter vocato Fratrum suorum Collegio, uno eorum ore discit corpus sanctissimi Præsulis in Ecclesia SS. Sergii et Bacchi, in suburbio Andegavensi sita, conservari, nullumque aliud B. Brioci monumentum sibi relictum fuisse, præter cymbalum et infulam. Hoc audito pergit Rev. Pater Andegavum, aliquid de sacris Reliquiis rogaturus. Sed ut in agendo prudentissimus erat, ne repulsam pateretur, prius Episcopum primoresque SS. Cleri Andegavensis supplex adit, ut Cœnobiarcham Cœnobitasque SS. Sergii et Bacchi convenirent, favorem et opem quibus quisque valebat adhibitori. Audiunt omnes : et venerabilem Episcopum in Cœnobium deducunt. Adveniente itaque crastino horaque Capituli, ipse tanto lepore tantaque urbanitate sermonem de divina Scriptura instituit, ut si vel majorem monasterii partem petisset, volentes concessissent.

Anno 1210,

Petrus Episc.
Briocensis

adit Episc.
Andegavensem

F

dein Abbatem et monachos SS. Sergii et Bacchi,

2 Finito sermone, Abbati primisque monasterii Patribus mentem suam aperit Episcopus : adjiciens insuper quod si voto satisfecissent, Briocensem Ecclesiam firmum deinceps perpetuumque fœdus cum ipso monasterio percussuram, mutuas et auxiliares manus præbituram, et Abbatibus defunctis tamquam Episcopis suis justa persoluturam. Secedit interim Abbas, rationem cum Fratribus initurus : agebatur enim dubie, veritus primum ne iram Beatissimi Pontificis, corpus ejus integrum et tale tot seculis servatum imminuendo, in seipsum provocaret : deinde indignum existimabat tanti Præsulis voto non obsecundare. Reserio et mature cogitata, vox omnium fuit, Pontificis animo satisfaciendum : verum ne tumultus excitaretur in monasterio, placuit rem secreto peragere. Dum itaque finito Matu-

re serio proposita et considerata,

tino

A tino Fratres dormitorium petunt, Abbas Patresque rerum conscii, albis amicti, capsulam argenteam, sacrum pignus concludentem e summo altari, præsente Episcopo, deponunt; qua aurificis ingenio et labore aperta, suavissimus odor astantes perfudit. Tunc apparuit beatissimi Pontificis corpus cervino corio inclusum, ex quo venerandus Abbas brachium alterum, duas costas, et cervicis nonnihil detraxit deditque Episcopo Briocensi. Reperta fuit etiam in eadem capsula tabula marmorea, in quam litteris aureis hæc incisa fuerant: Hic jacet Corpus Beatissimi Confessoris Brioci Episcopi Britanniae, quod detulit ad basilicam istam, quæ tunc temporis erat capella sua, Ylispodius Rex Britanno-

rum. 3 Episcopus Petrus pretiosum munus in loculo decenti reponit; sacræque sarcinulæ studiosus, suum pignus apud Thesaurarium Andegavensem familiarem suum deponit. Mane autem facto, voti sui compos effectus, audita Missarum solennitate patriam

cogitat, et se sancti depositi vigilantissimus cu totos ad iter accingit. Per id igitur temporis Andegavensis Antistes beatissimi Præsulis Reliquias usque ad portas urbis longo et eleganti totius Cleri ordine prosequitur. Cum autem de nocte Episcopus Petrus somnum caperet, astitit ei B. Briocus multa luce circumfusus, Cura, inquit, cura Fili mi, ut membra mea cum honore in mea Ecclesia recipiantur. Monitis sancti Præsulis bonus Præsul obtemperans, nuntios præmisit qui Clerum cunctumque populum Briocensem paratos juberent, ut luce Divo Lucæ sacra sancti Patroni plebem suam visitantis Reliquias honorifice exciperent. Parantur universi occurritque numerosa et læta multitudo; atque inter alios Comes Alanus, qui cum sacras Reliquias in Ecclesiam deferret, ac limen ejus pulsaret, ita exilire et moveri cœperunt intra loculum suum, ut certo constiterit, gratissimum esse beato Pontifici membra sua eum in locum afferri, quem vivus plurimum dilexerat.

D
AUGUSTINUS G. H.
cum solenni
apparatu
discedit.

et ad propriam ædem
transfert
18 Octobris.

DE S. THEODULPHO ABBATE, S. THEODERICI IN OR REMORUM MONTE.

E
G. H.

SUB FINEM
SEculi VI.

Acta duplicia
habentur
ex MSS :

antiquiora
dantur.

Tempus vitæ
et obitus ;

memoria in
sacris Fastis.

Acta S. Theodulphi duplicia habemus, alia ex codicibus MSS. monasteriorum Bonifontis in diœcesi Remensi, et Clarimarisci prope Audomaropolim, atque alio nostro, uti et ex quodam MS. Reginæ Sueciæ, signato n. 1436, quæ omnia contulimus cum editione Lucæ Acherii inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini seculo primo, et Historia Ecclesiæ Remensis a Flodoardo conscripta : nam ex hisce Actis pleraque inseruit lib. 1 cap. 23. Alia habemus Acta ex MS. aliquo nostro et aliis MSS. Trevirensis Carthusiæ et Nicolai Belfortii. Fuerunt hæc prius multo copiosius conscripta, ex iisque alia nitidius efformata, quæ quia apud Lucam Acherium legi possunt omittimus, ante magno labore collata, et alia ut antiquiora solum damus, forsitan adhuc ex aliis plenioribus Actis decerpta. In MS. Trevirensi annectebantur ista, quæ infra damus de S. Theodulpho Trevirensi, ab hoc Remensi plane alio : cum eo tamen hic conjungendo, ut diversitas illa clarius appareat.

2 Floruit S. Theodulphus seculo sexto, et nonagenarius e vivis excessit : in juventute Clericatu adscriptus sub Ecclesiastica professione vixit, dein in monte Or, in monasterio S. Theoderici, vulgo S. Thiery, prope urbem Remensem monachus effectus est, sed num a S. Theoderico an ab ejus successore admissus dubitatur. Mortuus est enim S. Theodericus circa an. DXXXII, ad sepulturam delatus a Rege Francorum Austrasiorum Theoderico, sub S. Romano Episc. Remensi successore S. Remigii : Sanctus vero Theodulphus, cum annis duobus supra viginti monachus terram coluisset, in Abbatem electus est, et in senectute magna sub finem dicti seculi videtur vita functus, hisce Kalendis Maji : quo die memoria ejus inscripta est MSS. Martyrologiis, Remensi Ecclesiæ SS. Timothei et Appolinaris, Trevirensi S. Maximini, Leodiensibus S. Lambertii et S. Laurentii, Bruxellensi S. Gudilæ, his ubique verbis. Remis depositio S. Theodulphi Presbyteri, quæ eadem leguntur apud Grevenum et Molanum in Additionibus ad Usuardum, item apud Galesinium, Canisium, Ferrarium, Wionem et alios. Menardus Abbatem appellat, uti etiam Saussayus : qui deinde dicit, quod ob splendidiorem Apostolorum coronam, id est propter festum SS. Philippi et Jacobi hunc diem sibi vindicans, transitus S. Theodulphi Remis colitur die sequenti, quo die plures de S. Theodulpho Trevirensi Maji T. 1

agunt. De monachatu ejus legatur Carolus le Cointe ad annum 533 num. 56. Interim ipsius monasterii Prior infra citandus asserit, primum fuisse Adalberonem Archiepiscopum, qui istic Benedictinos collocavit, eoque manifesti erroris putat convictum Trithemium. Flodoardi tempore, Clerici ibi, non monachi erant.

3 Primus quem legimus S. Theodulpho honoris aliquid detulisse, fuit Sonnatius Episcopus Remensis, qui an. DCXXXVII obiit, et testamento suo (quod Flodoardus lib. 2 cap. 5 exponit) legavit argentum, ad sepulcrum Domini Theodulphi fabricandum vel exornandum. Corpus tamen primum sub Adalberone Archiepiscopo fuisse de terra elevatum, adeoque decennio post mortem Flodoardi, habent quædam monasterii MSS. narrantia S. Theoderici elevationem. De hac suo tempore videbimus : de Theodulpho mox contrarium ex ipso Flodoardo parebit : interim quod ad honores eidem in ipso monasterio delatos attinet, doceri de iis potest aliquid ex Actis S. Rigoberti Remensis Archiepiscopi, datis IV Februarii, ubi ejusdem translatio describitur, et aliquoties mentio fit S. Theodulphi. Cum enim dictum esset, quomodo anno DCCCLXIV ad monasterium Theoderici delatum sit corpus S. Rigoberti ab Archiepiscopo Hincmaro; dicuntur num. 7 tres candelæ unius quantitatis accensæ sub nomine S. Theoderici, S. Rigoberti, et S. Theodulphi. At Hincmari successor Fulco, anno Sedis primo, Christi DCCCLXXXII, in ecclesia felicissimæ Mariæ Dei genitricis et perpetuæ Virginis, decenter almos collocavit duos Christi Confessores, Theodulfum et Basolum hinc et inde, medium autem B. Rigobertum, ita ibidem dicitur num. 11 et eadem transcribens Flodoardus lib. 2 cap. 15, sub finem addit : Ecclesia S. Dionysii extra murum civitatis, Canoniorum Remensium studio sumptibusque restructa, ibidem, cum B. Theodulfi pignoribus, honorifice venerantur illata, scilicet S. Rigoberti et aliorum ossa : quod ab Heriveo Archiepiscopo factum tradit idem Flodoardus lib. 4 cap. 13 his verbis : Remis ecclesiam in honore S. Dionysii constructam consecravit ; ubi et membra Sanctorum, B. Rigoberti Episcopi et S. Theodulphi, servanda tradidit, utique jam pridem elevata de terra, ut supra insinuavimus, et in portatili arca collocata.

4 Sedis Heriveus ab anno DCCCC, usque ad XXII seculi x, cujus tempore Hungari Gallias ingressi,

Corpus in
suo monasterio
honora-
tur

F
ultra annum
864,

dein Remis
in S. Mariæ
an. 882,

in S. Dionysii
anno 919.

AUCTORE G. H.

Treviris
ipsum num-
quam fuit :

us, incendiis ac rapinis pene cuncta vastarunt, ipsamque monasterium S. Theoderici flammis exusserunt, uti testatur Flodoardus lib. 1 cap. 26, in Chronico ad annum DCCCCXIX. Hac occasione est verosimile etiam ipsius S. Theoderici corpus illatum in urbem, et ad eandem forte S. Dionysii ecclesiam, in quam Herireus transtulerat SS. Rigobertum et Theodulphum. Interim Trevirense quoddam MS. omnia confundens, SS. Theoderici est Theodulphi corpora ipso eodem tempore dicit esse Treviros translata; et his etiam paulo post eversis, lutuisse, donec anno MCXL corpus S. Theoderici repertum proprio restitueretur loco ab Adalberone Archiepiscopo, anno autem MCCXL corpus S. Theodulphi inveniretur. Etenim uno eodemque tempore, ut ex Cantipratano constabit, inventum est Treviris cujusdam S. Theodulphi corpus et fratris ejus Theoderici, et utrumque Treviris mansit : sed diversum ab iis corporibus quæ Remis in honore erant. Manifeste autem se prodit falsitas figmenti, quo hi Treviros dicuntur translati; dum constat Treviros prius ac sæpius ab Hungaris vexatos quam Remos; hos vero nec captos ab iisdem fuisse; et nisi jam Remis fuisset corpus S. Theodulphi, ingruentibus hostibus eo ferendum fuisse; sicut tunc factum de corporibus SS. Basoli et Remigii scribit Flodoardus lib. 2 cap. 3 et lib. 4 cap. 21. Simili figmento ex alio Trevirensi MS. legitur apud Mediolanum (imo Mediolacum) sub quibusdam versibus, quod S. Liutwinus Præsul Trevirorum et Remensium, idemque fundator Mediolacensis monasterii, corpus S. Theoderici et S. Theodulphi in ecclesia S. Eucharii posuit : obiit enim S. Liutwinus, juxta Browerum, anno DCCXVIII, quando sepulcra quidem in honore erant, sed necdum forte elevata corpora.

B

sed rursus in
monasterio
an. 976 et
1190,novæ thecæ
inclusum
an. 1629,

C

5 Accedit quod, ut annotat Mabillon, anno DCCCLXXVI, Lothario Rege præsentate translatio ex urbe ad monasterium celebrata, solenni ritu quotannis xv Aprilis cum officio proprio hactenus commemoratur. Deinde vero, ob pestem anno MC ingruentem, una cum Theoderici Abbatis corpore per vicos circumpositos delatæ sunt reliquiæ S. Theodulphi, ac postmodum anno MDCXXIX, Anna Austriaca felicitis memoriæ, Regis Christianissimi Ludovici XIV matre præsentiam suam dignanter exhibente, thecæ argenteæ includuntur, excepto capite quod anno MDCLVI in argentea effigie compositum est. Hæc Mabillon, quibus similia invenio in epistola quadam, anno MDCLV data a Theodoriciani monasterii Priore R. D. Joachimo le Contadi, ad quemdam ex Ordine Prædicatorum virum eruditum, Treviris agentem : in qua addit, translationem novissimam factam esse ab Episcopo Catalaunensi, scilicet Henrico Clause, cum Remensis Archiepiscopus Gabriel a S. Maria, eo anno mortuus, aut in extremis ageret aut necdum successorem consecratum haberet; adfuisse autem Athanasium Mongin, Visitatorem Congregationis S. Mauri per Franciæ Provinciæ; et inventum esse corpus S. Theodulphi integrum, ossaque omnia suis quæque locis decenter composita, excepta carne quæ incinerata est reperta. Deinde MS. Legendarii parte 1 docet, quod Abbas Ramboldus loculos duos novos, anno Christi millesimo centesimo, fieri fecit : in quibus eorundem Sanctorum pignora sacra collocavit, forte post pestem eorundem circumlatione repressam, ex elemosynis vicatim collatis.

6 In altero deinde ejusdem sui Legendarii tomo reperisse se ait idem Prior, quod, cum in pago Catalauno ad Teslam, qui milliari uno distat a monasterio, lues inguinaria maximam hominum partem absumpsisset; illi qui restabant Abbatem tunc Radulfum supplices accesserunt, et rogarunt, quatenus Sanctorum Theoderici et Theodulphi loculos processionaliter ad locum infectum et circumcirca perferri permetteret : quod cum factum fuisset, Sanctorum meritis et precibus omnis continuo morbus cessavit. Ex quo tempore

quod sub
Abbate Ra-
dulfo sec. 13
luem ingui-
nariam re-
presserat.

in locis vicinis ad eosdem Sanctos populi devotio plurimum aucta fuit, ita ut pagi aliqui S. Theodulphum (Gallice Saint Thiou) in patronum singularem sibi delegerint. Sciendum quoque, in monasterio nostro, ab antiquissimo tempore usque in præsens, singulis annis, Paschæ die altera, processionem valde solennem institui, in qua feretrum ejusdem S. Theodulphi pientissime circumfertur, ad eamque maximum semper concursus fieri omnis generis hominum. Hactenus ille sed Gallice scribens : qui si ipsa Latina Legendarum verba nobis exhibuisset, in iisque Ramberti Abbatis nomen cum anno MC conjunctum; certius judicarem erratum in Catalogo Abbatum apud Sammarthanos, ubi Raimbaldus an. MLXX rexisset, successisse an. MLXXVIII Rogerius, huic porro anno MLXXVIII Radulphum dicitur, et usque ad MCXII vixisse. Quod si annum ex sua conjectura adjecit Prior, tutius erit existimare pestem anni MC, cujus meminit Mabillon, esse ipsam quæ a Priore vocatur inguinaria : et novas sub Raimberto capsas annis pluribus citius fuisse confectas.

VITA

Ex vetustis MSS. Codicibus.

PROLOGUS.

E

Beatæ, benedictæ, gloriosæque Trinitatis natura una est, sed fine discretione; opus trium Personarum unius, et unius trium : Ecclesia quippe Catholica Patrem confitetur esse Deum, factorem cœli et terræ, visibilium et invisibilium; et Filium esse Deum, per quem omnia facta sunt; Spiritum sanctum quoque esse Deum, de quo Apostolus, Omnia inquit, operatur unus atque idem Spiritus; dividens singulis prout vult. Et Pater in voce sonuit, Filius in homine, Spiritus sanctus in columba apparuit. Sed videsne quod natura unitatis communicat singulis indiscrete omnia, et concordia trinitatis cooperatur in singulis propria? In officiis vero Ecclesiæ Spiritus sanctus gratias dividit, Filius ministrat, Pater operatur : de quibus pauca dicenda sunt ad evidentiam eorum quæ sequuntur. Fides, spes, caritas, et ceteræ virtutes, gratiæ vocantur : quoniam fidelibus a Deo gratis dantur. Quarum quidem donum simplex est : quoniam non danti, sed accipienti suffragatur. Effectus vero duplex; quoniam dum accipiens eas proximo ministrat, ejus salutem et augmentum suæ virtuti operatur. Earum dona personæ Spiritus sancti Apostolus apte attribuit, Divisiones, inquit, gratiarum sunt, idem autem Spiritus : nam Spiritus sanctus spiritualitas et sanctitas Patris et Filii est, et creatrix gubernatrixque omnium Trinitas, hominem cōdens, spiritualitate, id est, rationabilitate; et sanctitate, id est, similitudine sua eum insignivit. Ipse quoque Apostolus gratiarum ministrationes personæ Filii convenienter annotavit : Divisiones, inquit, ministrationum sunt, idem autem Dominus. Nam filius hominis homo factus, minister circumcisionis, nec ministrari sibi, sed ministrare voluit. Et quoniam natura est patris ut filiis suis benevolentiam impendat; consequenter idem Apostolus, personæ Patris operationes adscribit; Divisiones, inquit, operationum sunt, idem vero Deus. Distribuit ergo charismata Spiritus sanctus, ministrat vero ea Filius per adjuutores. Et item. Pro Christo legatione fungimur. Operatur autem ea Pater in nobis filiis, dum ex donis ad merita, ex meritis autem ad beatitudinem nos perducit. Indiscreta tamen operatio Personis est, quibus identitas essentialis invariabilis est.

2 Cum ergo charismata virtutum proximis nostris, adjuutores Dei et Vicarii Christi, doctrina et operatione

Laudatur
sanctissima
Trinitas

1 Cor. 12, 11

1 Cor. 12, 4
F

1 Cor. 12, 5

1 Cor. 12, 6

2 Cor. 5, 20

*ejus donis
collaborant,
qui Vitas
Sanctorum
edunt.*

A operatione ministramus; profecto, ut ex donis ad meritorum augmenta proveniant, eos animamus. Cum vero vitam illorum, qui ex meritis beatitudine donati sunt, ad excitandam fidem eorum scribimus, et scribentes laude attollimus; proculdubio salutare poculum, quo spiritali desiderio inebrientur, illorum ori apponimus. Hujus autem ebrietatis lætitia tunc maxime in eis convalescit et innovatur, cum revolutio temporum curriculo, annua vel festa dies, qua beatitudinem adepti sunt, celebratur. Fit enim frequens concursus ex devotione fidelium, resonant choris alternantibus psalmi et laudes hymnorum, recitantur Spiritus sancti gratiæ; id est, virtutes, quas gratis distribuit Sanctis, ex mensura sibi placita; et ex virtutibus, prout vult distributis, procedentia merita. Quibus omnibus hinc justii proficiunt; hinc rei, nexibus peccatorum gravati, interventu ipsorum precantur a delictis absolvi; orant alii ut sanentur infirmi, genitorum vita continuetur, natorum sospitas comitetur; temporum tranquillitas, pax diuturna rerumque necessariorum optata succedat affluentia. Quoniam ergo ex charismatibus (ut dictum est) profluunt Sanctorum merita; ex meritis non modo beatitudo provenit, sed et in vita eorum et in morte stupenda fiunt miracula. Quorum alia malinas a æquiparant immensitate, ledones alia numerositate, alia rivulis conveniunt paritate, quæ ex scriptorum provenit negligentia vel raritate. Peritioribus ergo nautis alta relinquentes, rivulum ejus tranare cujus porticum incolimus, eodem mentium nostrarum [imbecillitatem] sustentante, id est, pauca gesta et miracula scribere, satagemus: ut ad portum ejus, id est, beatitudinem, pervenire valeamus: cujus amatoribus stylus noster, etsi incultus: importunus (ut reor) non erit, si modo vera narrare studuerit. *b*

ANNOTATA.

a Ad Vitam S. Hermelandi 25 Martii num. 14 diximus ex Beda, Omnes cursus maris in Ledones et Malinas, id est, minores et majores æstus, dividi: pleniorum rei explicationem ibi vide.

b Pleraque hujus Prologi in MS. Trevirensi contracta, bona pars etiam omissa fuit.

CAPUT I.

Prior pars vitæ, miracula ante dignitatem acceptam patrata.

C Sicut topographia docet, sinus Aquitanicus a flumine Ligeri protenditur usque ad Garumnam fluvium: ex quo sinu, sicuti a majoribus nostris accepimus, ortus fuit vir Domini Theodulphus, ex orthodoxis orthodoxus. Qui ab ipsis cunabulis, secundum nomen suum *a*, Dei dulcedine perfusus, et Dei dulcedini infusus est: ut evidenter clareret, quod non fortuito, sed divinitus, hoc vocabulum sortitus sit. Effulsit prosapia sua, velut radius solis ab excelsis montibus, aulicorum Optimatum generositate, Præsulum dignitate, monachorum religiosa humilitate: cujus prosapiæ alteram partem, scilicet aulicorum procerum pompam, ut Sanctus posthabuit; alteram imitatus est et moribus excoluit. Nam inter rudimenta pueritiæ stupendus erat geminus vigor mentis ejus, quo præduce honestati majorum suorum jam uniebatur, et litterarum scientia coætaneos suos præibat; et notandus erat gressus corporis, index religionis, qua velut ex lineari successione ingrediebatur. *b*

4 Adolescentiam ingressus, pudicitiae labem velut istud scorpionis abhorrebat: ad quam tamen occasio non minima offerebatur, ex natalium hereditaria

dignitate, quam ephebus prudens jam frequentare cogeatur. Super quibus multum diuque cum deliberasset; tandem coma capitis deposita, pompæ natalitiæ abrenuntiavit; et paludamento Curiae abjecto, discipulus effectus est Ecclesiasticæ professionis.

5 Postquam parentibus orbatu est, facultatibus suis Christum vestivit; et affines cognatosque postponens, de patria sua, ut Abraham, exivit. Erat ea tempestate montis Or ecclesia, velut arbuscula recens, plantata et inserta gnari cultoris industria. Nempe B. Remigius, ex demonstratione Angelica, plantaverat; integerrimus vero nivei pudoris custos Theodericus, collateralis et coadjutor, eodem jubente, inseverat. Hanc vir iste sanctus, ceteris quas peragraret aptiorem sibi judicans, *c* ingressus, humilitatis habitu recepto, studuit competens propositum assumere. Quoniam ergo extremæ dementiæ esse judicabat, monachum habitu, non actu, profiteri: voluit abjectissimæ servituti subjugari, rastro scilicet humum fodere, et vomere aratri terram proscindere. Legerat siquidem Apostolum Thessalonicensibus intonantem, Qui non vult operari, nec manducet; nec minus illud Psalmistæ, Labores manuum tuarum manducabis. Hac intentione flagranti Theodulpho, commisit Pater cænobii juvenco binos: cum quibus ipse agriculturæ insudavit bis undecim annos. Cujus duris laboribus, pro variis scilicet passionibus aeris et commotionibus temporum, studemus annectere quiddam, gestum divinitus et memoratu dignum. Placuit enim illi, cui nil impossibile est, isto annorum spatio, juvenco ejus nec ætati cessisse, nec lassitudine defecisse. Et quod non minus mireris, ipse cum duobus iis, infatigabilis cum infatigabilibus, opus rurale exercebat, quod alius quilibet cum quatuor vel sex sive octo perficere vix valebat. Denique adeo intentus erant labori, ut, cum paulum aratro indulgeret mora fugæ nescia, *d* rastro manuum insisteret. Quodque non minus est stupendum, cum diem totum intensus labori continuasset; et vespertinus ab agro rediret, psalmis et hymnis insistebat solitudine non remissiori: adeo ut frequenter unam, frequentius duas insomnes noctes ultroneo labori adderet.

6 Interea mundus quidem, qui semper sinistram arbitratur quicquid dextre accidit, ista hominis non sani capitis esse judicabat; cum his potius agricolis dominari ille ex progenitorum usu debuisset. Nonnulli tamen quibus mens sanior, quosque peccatoris non movebat manus nec pes superbiæ, ejus reverentiæ deferebant. Quorum diversorum judiciorum divinus tandem intuitus, quæ veriora essent, inopinato indicio comprobavit. Nam die quadam, cum ex agricolarum consuetudine a loro boves solvisset, ac tempus esset domum redeundi; inter cænobium et villam Melfigiam, incubuit necessitas aratri corrigendi. Ob hoc, deposita quam collo ferebat sarcina ruralium utensilium, stimuloque spineo terræ infixi, qui annorum multorum intervallo exaruerat, prout oportuit, agricola sanctus aratri correctioni opportune incubuit. A qua surgens, domum expectavit, stimuli spinei forte, imo divinitus, immemor, quem solo infixerat. Mira res! Idem stimulus, sub eadem nocte, altis terræ visceribus radicem infigit, gemmis turget, foliis dilatatur. Volvuntur tempora, et eadem spina excrescit: redduntur anni, et robore suo invalescit, factumque circumquaque innotescit. Tabescit super hoc hostis antiquus invidia, qui sede sua Protoplastum privavit per vetitam arborem; et nunc viatorem quemlibet mittit, cujus securi succidit spinam comantem. Sed ut parens propter gustum amisit paradysum; sic ille cum ultimo securis ictu oculorum perdidit visum. Ecce lampas pridem contempta apud cogitationes divitum, candelabro imponitur;

D
EX MS.

2 Thess. 3, 10
Psal. 127, 2

E
terram colit
annos 22:

d
noctes ducit
vigil in
oratione:

ejus stimulus
terræ fixus
assurgit in
arborem,

F

cujus excisor
factus est
cæcus.

S. Theodulphus in
Aquitania
nobili prosapia
ortus,
a

puer litteris
imbuitur:

b
deinde in
cænobio
Montis Or
monachus,

EX. 1120.

et qui laboris ejus utilitatem, ut locustæ ægypti, corroserant; nunc tumore cordis submoto, virum Dei extollunt et humilitati ejus optant conformari.

Constituitur
Abbas,

7 Inter hæc, dum spina comans et annosa necdum ruisset succisa, laborum viri Dei annus vicesimus secundusolvebatur: cum ecce Montis Or Ecclesia suo Pastore viduatur. Is reverentissimo Patri Theoderico successerat, et ei de quo scribimus præceptor accesserat. Quo mediis excedente, clerus, monachi, et plebs universa concurrunt, et quem spina dignum testabatur, loco regiminis inthronizant. Quasi enim tiro rudis recenter erueretur seculo, priore ab mundo conversione arctiorem sumit, et jam prioribus laboribus ruris duriores claustris insuescit curas; omnibus prædicans præcepta salutis, convertensque eos qui deviaverant per anfractus lubricæ carnis, et revocans ac reducens ad viam pascuæ paradisi semper florentis. Erat namque quietis impatiens, et sicut ad opera manuum indefessus extiterat, ita se in divinis exercens, in nullis sibi parcebat. Nam in oratorio suo, mox ut horarum audiebatur signum, Fratibus exoccupatis occurrentibus, occurrebat una et laudes concelebrabat: sed ut duplex esset meritum, quasi nihil ante solvisset, eadem indefessus vota iterabat. Fabricaverat namque Ecclesiam e in honorem S. Hilarii Confessoris Christi: in qua duplicabat cursum officii sui et laboris. Quod si quis pertæsus laborum ejus, protulisset illud illius notissimi auctoris dictum,

subditos exci-
tal suo exem-
plo:pensum hora-
rium bis legit:
B

Quod caret alterna requie durabile non est; sibi parcentium ethnicorum remissioni consuluisse testabatur. Si vero illud alterius.

..... Nil sine magno

Vita labore dedit mortalibus.....
suæ intentioni competere dicebat.

ejus aratrum
dentium dolo-
ribus medetur,

8 Dum autem clam mundo cuncta ageret, non aliter quam ut soli Deo placeret intendens; Deo tamen non aliter placuit, nisi ut cultorem suum mundo palam faceret, antequam æterna ei tribueret. Eo enim curam Pastoralem sortito, et ideo ab agricultura cessante; villam Colobrosam incolentes, aratrum ejus sustulerunt, et in Ecclesia sua suspenderunt; et donec vorax flamma, impellente inimico, eandem Ecclesiam concremavit, ibidem suspensum religionem eorum augmentavit. Nam quisquis dolorem dentium patiens ex eo assulam præscidisset, ac per eam de loco doloris sanguinis quantumlibet parum fluere fecisset, extemplo sanitatem consequabatur: quod beatissimi viri meritis fieri nulli dubium videbatur. Hæc autem beneficia, non modo audita, verum et a nostrum quamplurimus sunt visu approbata, et ab iis qui sanabantur promulgata. Ceterum Melfigien- ses combusti aratri irreparabile damnum primo visceraliter doluerunt; deinde loco ligni, invidia diaboli excisi, domum ædificant; et victoriosæ f Crucis signum in ea figunt et ei dedicant.

C

cujus amisso
loco Crux
erigitur.

f

Membra sui capitis apodixim sic imitantur,
Excidio ligni dum per lignum medicantur.

ANNOTATA.

a *Seculi sui stylum etymologia hæc sapit; quando in usu erat singulas syllabas proprii nominis captare, ad significationem fingendam quæ placuisset, uti hic fit, diviso sic nomine, Theo-dul-fus. Interim ipsum totum ac vere Teutonicum, ex Theod et Hulf, interpretatur Auxilium populi, seu Populi auxiliator: quod non vacat pluribus probare.*

b *In MS. Trevirensi ista similitudo interponitur: Sicut plerumque nonnullos mortalium naturaliter pugiles videmus aut cursores, et antequam exteriori disciplina imbuantur causidicos vel cantores; ita iste*

prius quam plenæ formaretur ætatis robore, vel D qua imbuebatur litterarum scientia, coætaneos suos præibat naturæ suæ ingenti industria.

c *Idem MS. Ingressus est, et regiæ secularis penitus oblitus, dignitatem natalis sui humilitate despexit, et ultimæ servitutis famulatui ibidem se subjugavit, rastro humum fodiens, et aratro arva scindens.*

d *Apparet rastrum hic sumi pro ea aratri parte, quæ manu prehensa aratori pro gubernaculo est: Stivam Varro et alii Latini scriptores vocant: iidem vero rastrum proprie appellant dentatum ad glebas frangendas instrumentum, cujus usus est postquam est aratro prosciissa humus.*

e *Extat etiamnum illa ecclesia, vici S. Theoderici parœcialis, S. Hilario sacra, inquit Mabillon.*

f *Crucem fuisse lapideam et adhuc conspici, asserit Mabillon: sed versus hi indicant fuisse ligneam. Forte, in loco excisæ arboris, de qua supra, erecta Crux lapidea perseverat: nam hæc intra ecclesiam, loco aratri, posita est, et pridem videtur periisse.*

CAPUT II.

Miracula a Sancto Abbate patrata: pius excessus e vita.

E

Ante fores basilicæ, quam idem Sanctus in honorem S. Hilarii fundaverat, puteus est montem incolentibus valde necessarius, cujus altitudinem pedum centum esse perhibent. a Animal grunniens dum discurret juxta, in hunc ruit; illo nimirum agente, qui ruinæ princeps est. Conturbati montani accurrunt, Sanctum Dei cum suis accersunt, et quid facto opud sit discutiunt. Quid tamen agerent? simul illapsum adhuc transnans, aquarum violentia paulo post absorbendum, non erat facile revocari; et eo absorpto atque corrupto, fontem suum dolebant inquinari. Hac difficultate pius Pastor permotus, asylum petit, extra quod nemo securus est: asylum dicimus Dei auxilium, quo nos tutari debemus, quando deest hominum. Res miranda! Extendit manus, oculos cœlo inserit; volat justi oratio, ictu oculi ocior; valet oratio, omni gladio ancipiti penetrabilior. Nam citius dicto, aqua profundi excressens, summas putei oras supergreditur; et animal illæsum ante pedes Sancti famulante unda reducit. Monachi vero in stuporem versi, gratias egerunt Deo, qui tantam gratiam contulerat suo fidelissimo servo.

a

Porcum in
puteum la-
psum oratione
recipit:

F

arantem viam
publicam mo-
net frustra,

10 Quodam die, non longum a Monasterio iter agens, reperit agricolam, suum jus transcendentem, et publicum iter aratro proscindentem. Quare justitiæ cultor, quod erat veritatis reticere nolens, Injuste, inquit, o homo, quod juris tui non est, sed plurimorum, tuis usibus deputas. Dixit, et quo intenderat, gressum inflexit: sed obstinationem cupiditatis non emollivit verbo, assertor veritatis. Expletis pro quibus abierat, regreditur: et eadem via ingrediens, aratorem negligentem et inobedientem reperit. Surdum auditorem sanctus vir increpat: et propius astans, manumque sancta caput rustici attingens, per illud obtestatur, ne publicum iter arandi ulterius ei cupido subrepat. Manu vero ejus a capite viri semota, pars tacta instar lanæ candens apparuit, et tali canitie insignitus est quamdiu mediis interfuit. O virum plenum Deo: qui decalvare hominem noluit, sed signo facti hujus insignivit! ut appareret causa ejus inobedientiæ non modo illi, sed et successuræ ipsi familiæ. Nam eadem parte capitis qua canuit, successio ejus tota canere visa est, quamdiu ex ea quisquam superest, vel superfuit.

et tactu suo
capillos ejus
albos efficit,

11 Juvenis quidam, dum negotio suo intentus altero oculo
nemus pertransiret; ibi, ut assolet frequenter fieri, excum sanat:
ramus

A ramus arboris oculum ejus percussit. Nulla ex hinc dabatur requies misero super miserabilis punctionis dolore, nec spes erat de visus recuperatione : donec unum arbitratus est sibi fore remedium, si pro se oraturi hujus sanctissimi viri adiret cœnobium. Venientem ad se clementissimi cordis lenitate. Pater excepit et consolatur : ac qualiter possent tortiones ejus annullari, torquendo seipsum meditatur. Ex divina ergo inspiratione, docet eum venerationi Sanctorum insistere, loculos eorum inquirere, et coram eis orationum libamina offerre, altaria deo-seculari, et cetera devotionis munera explere. Non segnis ille auditor, loculis Sanctorum et velaminibus altarium saucium oculum involvebat, et Christi servus interim pro eo orationi insistebat. Ut autem faciem lacrymis perfusam levavit a pavimento ; juvenis oculus curatus est momento eodem, fugato totius doloris impedimento. Qui ut dignum erat, Deo gratias in suo famulo referebat, et cum gaudio ad propria reversus est.

B 12 Cœpit interea Sanctus idem prophetiæ spiritu insigniri ; Super quo cum suis temporibus plurima dederit indicia, ex iis unum apponimus. Austrasiorum primores, negotiis regni exigentibus, Francorum Regi miserunt legationem ; qua functus est quidam non extremus eorum, quem vocabant Offonem. Is ea tempestate confidebat in virtute sua, et in divitiis suis gloriabatur. Ingressus itaque cœnobium viri Dei, patrocina Sanctorum, altaria singula circumiens, expetebat. Tunc vir sanctus labore vigiliisque confectum *b* corpus quantulacumque somni requie forte recreabat. Ille vero Austrasiorum caudicus bile conteritur ; typoque superbiæ ignitus limat *c* circumstantes, indignans quasi Abbas præcurrere debuisset sibi occurrendo. Itaque amaro animo discedebat in Sanctum Dei, convitia evomens, et se illi facturum multa mala comminans, prout ira consulebat. Indigne abeunti cumulus igneus additur : puer enim occurrit, et intimat potentissimum equum ejus mortuum esse tam subito, ut nemo qui visset subvenire. Nuntiantur hæc Abbati : qui statim ad barbarum hominem properat accedere, et cum irato blanda quæque solito more profari, animos efferos mitigare, convenientia famulari. Ad orationem invitat, monet spem in Deo ponere, super equo non turbari, sed cum beato Job datorem omnium Deum laudando gaudere. Basilicam Christi Confessoris Hilarii subintrant simul (jam enim Sanctorum ceterorum pignora lustraverat) ac redeuntes medio itinere fixæ Cruci genua flectunt, et dant orationem. Cum ecce, Spiritu sancto suggerente, vultu converso ad barbarum necdum super damno suo sedatum, sic ait ; Noli turbari ; quoniam super equi tui, ante fores oratorii stantis, incolumitate debes potius gratulari. Si, ut disposueras, furibundo animo discessisses ; equi cadavere nobis invitis residuo, emolumentum nullum reliquisses.

C 13 Non adhibet dictis fidem Austrasius ; præsertim cum toto corpore turgidum equum et mortuum viderit ipse idem, licet jam magnificare incipiat gratiam comitis sui. Cum ecce nuntius occurrit, vix eloquens præ gaudio miraculi, et prophetiam unius probat, alterius fidem firmat. Sic legatus, Theutonici furoris exuta immanitate, animi corporisque gestu condigne humiliatus, Audieram, inquit, te præcipuum cultorem Christi ideoque veni ut cognoscerem, et orationibus tuis me commendarem : nunc autem oculis intueor, vix media ex parte facta tua mihi fuisse intimata. Cui beatus ille. Non ascribas, inquit, meæ pusillitati : sed age gratias divinæ largitati, et Sanctos venerare qui tibi possunt auxiliari. His et hujusmodi monitis instruxit hominem, et abire permisit benedictione confirmans, et per-

severare in bonis exoptans. Liquet igitur hunc beatum virum prophetiæ spiritu claruisse, qui nullo adhuc sciente, equum vivere prænuntiavit. Liquet etiam quantæ pietatis fuerit, qui ne Austrasius ille inconsultus rediret, animal extinctum tacitis precibus absens vitæ reddiderit. Cum gaudio ille ad propria properavit, et monasterio viri Dei multa bona contulit.

14 Nunc sufficiat nobis hæc dixisse, ultima de primis, minima de maximis, succincta de profusis. Nam præter hæc, o quot et quanti, febribus sive languoribus variis detenti, ejus interventu plenissimam receperunt sospitatem ! Ille solus novit, qui præstat fidelibus suis ea juste petere, quæ ipse nullius indigens, vult eis pro indigentibus annuere. Huic igitur memorabili viro, ætate jam nonagenario, pedetentim excreverat cum ætate claritudo eximia meritorum. Ut enim erat insignitus canitie, hilaris facie, jucundus aspectu ; ita in corde gestabat simplicitatem columbæ, prudens in verbis, eloquio comptus, caritate diffusus, in eleemosynis largus, contemptor seculi gloriosus, omni morum honestate redimitus. Inter ceteras quoque ejus virtutes illud summopere est laude dignum, quod nullo ignito jaculo hostis acrius infestantis, nullo febrium dolore, nulla corporis lassitudine, nullo rerum ingruentium casu conciderit, nulla anima molestia motus fuerit, neque vel modicum ab oratione vel meditatione spiritum relaxaverit.

15 Cum autem placuisset Deo, jam senio detentum, ut diximus, pro laboribus suis remunerare ; subito artuum et medullarum dolore, febriumque calore vehementer æstuaræ cœpit. Interea revelante spiritu totius sanctificationis et consolationis, meruit præscire diem suæ vocationis. Super quo vehementi gaudio animatus, ingreditur sanctuarium, conventu Fratrum solennia hymnorum matutinalium celebrante. Ubi corpus debilitatum terræ prostravit, preces intimas continuavit : animam, quam ex revelatione sanctorum Præsulum cognoverat maturius ergastulo carnis esse solvendam, benigne eisdem commendavit. Inde, aurora noctis tenebras fugante, cellam repetit, aliquot Fratribus eum comitantibus, et imbecilla membra non sine gemitu sustentantibus. Ipse autem duplici gaudio agebatur super duplici consolatione, altera scilicet revelationis, altera in revelato sibi transitu subventionis. Nam sacrosancta loca Sanctorum, quasi ultimum valefaciens visitaverat, quos affore præstituto exitui ad sui munimem impetraverat.

F 16 Cumque gaudii hujus affectio cordis ejus arcula volveretur, et volenti suæ resolutionis hora jam immineret ; Fratribus astantibus pacem imperans et offerens ; oculos cum manibus ad cœlum levavit ; et sanctissimam animam, mundi naufragiis ereptam, Deo conditori lætus repræsentavit : et sic Paradisi amœnitas animam sociavit beatorum cætui Spirituum. O vere terque quaterque beatus, qui in valle plorationis meruit præscire tempus, quo a morte mundanæ captivitatis transitum faceret ad vitam æternæ felicitatis ! Felix et vere sapiens, qui seipsum cum suis terrenis contempsit ; et quos ferret in gaudio præmiorum, in lacrymis laborum manipulos seminavit, fructuque centuplicato Dominica horrea cumulavit. Qui athleta Dei, cum ob hoc omne vitæ suæ spatium occupasset laboribus, Kalendis Maji oriente sole migravit ad Dominum, confectus senio et repletus odore bonorum operum.

27 Illius ergo officiosi sedulique agamus memoriam, ut nostris delictis apud Deum impleret veniam. Mediator enim Dei et hominum, qui nobis talem Patronum instituit, piis ejus precibus placandus est ; ne gehennæ cruciandos tradat, quos sanguine suo redemit,

D
EX MSS.

Febribus et
aliis morbis
medetur :

nonagenarius
omni virtute
claret,

E
et indefessus
in servitio
Dei,

febri corripi-
tur,

prostratus
humiliter orat ;

F
lætus moritur :

1 Maji.

invocatur
a scriptore.

c
Legatum ira
commotum

blando allo-
quio mitigat :

et equum ante
mortuum ei-
dem sanum
sistit :

mit, et salubri fonte abluit : quin potius pellat
penas, quas ex culpis contraximus; et gaudia re-
stituatur, quæ peccando amisimus : quod annuat ipse
Dominus universorum, cui est honor et gloria in se-
cula seculorum. Amen,

ANNOTATA.

a MS. Trevirense, porcas.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 31
D. P.

DE S. THEODULPHO PRESBYTERO, TREVIRIS AD MOSELLAM.

SEC VII

Corpus in-
tegrum a
nobis in altari
visum,

Anno MDCLXVIII Treviros profecti, inter alia quæ
ibidem lustravimus Sanctuaria, etiam ad eccle-
siam Fratrum Prædicatorum deducti, vidimus
etiam in arca, specularibus vitris cum valvæ re-
movebantur tralucenti, supra altare quoddam elevata, hu-
jus Sancti corpus; carne, exucca quidem, sed integra ve-
nerabile; cui, præter brachium unum et caput, nihil de-
erat. Brachium nostro Belgio communicatum dicebatur,
caput ibidem haberi argentæ inclusum hermæ: ita tamen,
ut cranii vertex, rescissus et argento ornatus, usum præ-
beret poculi, unde sumpta aqua. in nomine ipsius Sancti
benedicta, febribus aliisque morbis frequenter medeba-
tur. Addebant iidem Patres, secunda hujus mensis die,
quoniam prima Apostolorum festo impediretur, cultum
apud sese fuisse hunc Sanctum, usque dum oportuit eo-
dem die colere S. Antoninum Episcopum, Officio per
totum Ordinem recepto: tunc vero institisse Fratres et
in Capitulo generali Romæ anno MDCXII etiam impe-
trasse, ut S. Theodulphi festum cum Officio pærvenire,
et XXVIII Aprilis possent celebrare. Officii autem lectio-
nes ostendebant, quales infra describam, ea fere tantum
parte probandas, quæ desumpta ex Cantipratano est,
vel miracula continet postmodum facta. Ipse autem Can-
tipratanus lib. 2 de Apibus cap. 53 num. 2 sic scribit.

cujus inven-
tionem de-
scribit qui
præsens fuit
Cantipratanus

2 Vidimus et corpus cujusdam Sancti, quod an-
nis ferme sexcentis integraliter manserat incorru-
ptum: qua autem occasione hoc viderim, breviter
enarrabo. In urbe Germaniæ Treverensi, totius Eu-
ropæ antiquissima civitate, structura quædam mira-
bilis erat, quæ Helenæ Constantini matris palatium
dicebatur. Hoc ne ab inimicis præoccuparetur in
præjudicium civitatis, a civibus est destructum. In cu-
jus latere, a parte Aquilonari, oratorium parvum
inventum est, in quo altare ex alabastro candidissi-
mum erat, et in latere dextero sepulcrum: hæc
vero scriptura super sepulcrum in pariete legeba-
tur: SANCTE THEODULPHE NOSTRI PETIMUS MISERERE.
Ad sepulcrum igitur civibus pariter adunatis, vocati
sunt Fratres Prædicatorum, et ego casualiter super-
veni. Deposito autem lapide, corpus invenimus in-
corruptum; et apto schemate, ad cooperiendum
naturæ secreta, manus super verenda demissas. De
permissione vero civium, manum ejus dexteram,
quam in sacrificio corporis Christi vivens extenderat,
mox abscidi, et in Lovanium Fratribus Prædicatori-
bus dedi. Hujus reliquias capillorum et unguium,
in antiquissimo monasterio jam dictæ civitatis, quod
Horreum dicimus, cum superscriptione veteri et aliis
Reliquiis Sanctorum inveni.

et translatum
ait ad adem
Prædicatorum:

3 De hoc beatissimo viro et fratre ejus Theode-
rico, qui in alia parte structuræ prædictæ incinera-
tus inventus est, fama antiquissima ferebatur, fuisse
ambos filios sororis cujusdam Imperatoris Romano-
rum; quorum B. Theodulphus adhuc puer, jussu
avunculi filiam Regis Britanniae desponsaverat.
Cumque adolescens factus, spe gratioris vitæ, spon-
sam nollet accipere in uxorem, sed virgo in perpetuum
remanere; Cæsar indignatione permotus illum
de patria expulit. Qui Treverim veniens et habitum

credi autem
Nepotemanius
Imperatoris
Romani,

b Idem MS. Cum vir beatus contemplationi vitæ D
inhæreret, et eidem non occurreret, et reliqua hujus
numeri valde succincte indicantur, in eodem MS.

c Limare, est, limis sive obliquis oculis aspicere.
Hinc collimare.

monachalem suscipiens, quasi in arcetissimo specu, in
loco, quem diximus, se reclusit. Erat autem et le-
ctus ejus lapideus et cum cervicali lapideo, juxta
oratorium, quod prædixi. Hunc vero secutus cre-
ditur frater ejus, vitamque beatam in eodem loco
duxisse. Decreto autem et consilio civitatis, sacrum
corpus in ecclesiam Fratrum Prædicatorum transla-
tum est, et retro altare digna veneratione locatum.
Revolvi autem postea Chronicam temporum, et de
his duobus Fratribus scriptum reperi, quod sub Chlo-
dovæo Rege Francorum hi viri beatissimi floruerunt.
Credo autem, salvo meliori judicio, digne quidem B.
Theodulphum, pro signo incorruptæ virginitatis in
carne, incorruptionis gloriam etiam in corpore sus-
cepisse.

4 Hæc ut puto antiquior certiorque notitia est, quæ
de hoc sancto haberi potest: ejus autem corpus inventum
esse anno MCCXL Idibus Martii habetur in Trevirensi
Carthusianorum MS. mox citando: ad quem annum,
inventionis prædictæ Browerus meminit. Erat tunc Tre-
virorum Archiepiscopus Theodericus II, et diocesis in
metu, propter inquietum Walerami Lutzelburgii inge-
nium, Trevirensibus numquam constanter pacati. Ce-
terum quia non nisi obscura valde notitia habebatur hujus
Sancti, mansit apud Prædicatores absque honore per
annos fere centum; quando allatu Treviros historia S.
Theodulphi, ejus qui Remis i Maji obierat, credita est
hujus esse sancti: ipseque a Fratribus, inflicta sibi ob
neglectum sacri corporis pœnas agnoscentibus, in majori
honore cœpit haberi, miraculisque clarescere: quæ mox
ex prædicto Carthusiensium MS. dabimus.

qui nuptias
fugiens cum
fratre Theo-
derico vixe-
rit solitarius.

E

Inventio
illa adscri-
bitur anno
1240

post hanc
reperita vita
S. Theodul-
phi Remen.

5 Quod autem Historia jam memorata Remensis,
non hujus Theodulphi fuerit probat hoc, quod dixi,
MS. ubi post supra relatam Vitam, narratur qua ra-
tione Hungaris Gallis vastantibus ac Remorum urbi
imminentibus, viro cuidam pio apparens S. Theodul-
phus, præcepit suum corpus inde auferre: quod ille,
una cum S. Theodorici Abbatis corpore, deportavit
Treviros; quibus non multo post etiam incensis, ignota
manserint sacra pignora donec anno MCXI inveniretur
corpus S. Theoderici, et ab Adalberone Trevirorum
Archiepiscopo restitueretur suæ sedi; anno autem cen-
tesimo post revelaretur corpus S. Theodulphi, ut dictum.
Sed hæc omnia per conjecturam fingi, fundatam in falsa
identitatis hypothesi, persuadet auctoritas Cantipratani,
longe diversa ex sinceriori Trevirensium traditione
narrantis. Cui etiam circa tunc pariter inventos Theo-
derici cineres tamquam oculato testi, fidem habentes,
parum movemur ejusdem MS. verbis, asserentis anno
MCXL inventum ab Adalberone Episcopo corpus S. Theo-
derici, et suo loco, id est monasterio prope Remos,
fuisse restitutum. Imo nec admittendum putamus quod
de Remensi Theoderico ac Theodulpho scribit Browe-
rus, a Luituino Episcopo eorum corpora allata Treviros.
Sed hoc iterum poterit examinari ad diem S. Theode-
rico Abbati natalem i Julii: nunc satis est utrosque,
nominibus eosdem, diversos personis ostendisse.

occasionem
dedit longe
alia sen-
tiendi de
Trevirensi
F

et duos
etiam Theo-
dericos con-
fundendi.

6 Idem Browerus lib. 15 num. 167 asserit, id, quod
Palatium Helenæ appellat Cantipratanus, fuisse quadri-
partitam

Sacellum in
quo reper-
tum corpus,

A partitam veteris basilicæ molem, quæ portam Albam aperiebat ex adversum amphitheatrum : quod autem in ejus boreali latere stabat oratorium, olim ab Arnolfo Præposito Majore, Egelberti et Brunonis temporibus, id est intra annum MLXXVII et MCXXIV, sanctæ Crucis honori exstructum fuisse. Quo eodem tempore credere possumus, in utroque latere collocatas arcas illas, in quibus Cantipratano præsentem contigit S. Theodulphi corpus, et Theoderici cineres inveniri : et eadem occasione fieri potuit, ut Horreensis sanctimonialibus obvenirent Reliquiæ capillorum et unguium, præ reverentia miraculosæ integritatis in dicta translatione resectorum.

suadet illud
elevatum
fuisse circa
an. 1100

Quid si
Theodulphus
Ataulphi
Gotthorum
R. et Gallæ
Placidie fi-
lius fuerit ?
NOT. 16

7 Quod ad ipsorum genus attinet, non usque adeo mira nobis videntur, quæ habet de eo Cantipratanus. Scimus enim Gallam Placidiam, Honorii Imperatoris sororem ac Valentiniani junioris postea Imperatoris matrem, ab Ataulpho Gotthorum Rege, una cum urbe captam abductamque anno CCCXI, et pro uxore habitam fuisse, donec is anno CCCXIV ab ipsismet Gotthis Barchinone occideretur una cum sex filiis. Quidini autem ex hoc matrimonio nati fuerint filii, quibus ob propter matris Cæsareæ reverentiam tenellamque aetatem parvum sit ab iis, qui pacem cum Romanis ambiebant, eundemque mox impetrarunt restituentes fratri Imperatori sororem suam. Certe Theodulphi ac Theoderici nomina Gotthica sunt : et congruum fuit ut fructus ventrem sequeretur, matrem filii : quorum tamen in Augusta historia nulla fiat mentio, quia nullam Romanæ Reipublicæ partem attigerunt, in primo adolescentiæ flore submoti ab oculis ; fortassis etiam, quod nati essent ex barbaro patre, captiva matre, huic ipsi, injuriæ memori, cum jam esset Augusta, parum omati, nec multum æstimati in aula.

8 Eodem anno, quo Romam cum sorore amissam dolebat Honorius ; exercitus ejus, in Britannia victor, eidem restituit possessionem insulæ, in qua per annos aliquot Constantinus cum filio suo Constante, a seditioso milite Imperator proclamatus, tyrannidem obtinuerat. Hujus filia aliqua, ad Cæsareum gynecæum adducta, potuit progressu temporis, ob commiserationem fortunæ paternæ, Theodulpho puero, similem in patre fortunam passo, desponsari. Quid quod Britannia pars, quæ necdum a Romanis erat redacta in provinciam, suos adhuc haberet Regulos ; cum quibus credibile est non semper bella, sed aliquando fœdera fuisse, quæ potuerint firmari etiam obsidibus filiabus et affinitatibus contrahendis, ad quas idoneus erat præ aliis Theodulphus, barbaris æque ac pater adnumeratus. Qui ut ad Chlodovæi usque tempora pervenisset, non debuisset septuagenario major fuisse. Verum existimo Chronicas illas, quas consuluit Cantipratanus, non admodum magnæ auctoritatis fuisse, fortassis nec de hoc Theodulpho intelligendas. Similiter annos ferme sexcentos, quibus corpus a morte manserit incorruptum, ex modesti conjectatoris arbitrio potius definitos, quam ulla certa chronologia : nam ab ætate Chlodovæi usque ad seculum XIII, secula fluxerant integra septem.

eique de
sponsa filia
Constantini
Britanniæ
tyranni :

unde dictus
sub Clo dovæo
floruisse ?

9 Ut ut sit, habetur et colitur Treviris S. Theodulphus aliquis, a Remensi diversus : cujus tamen, quia ignorabatur natalis dies sumptus ab altero est dies primus Maji ; et hoc impedito dies II. Itaque in MS. Florario Sanctorum, in quo primo die relatus fuerat Theodulphus Remensis, cum memoria manus Lovanien translationis, propter errorem prænotatum ; postridie, tamquam de altero, legitur, Treviris S. Theodulphi Confessoris. Molanus eum appellat Presbyterum et Monachum : et in habitu monastico nunc Treviris pingitur. Sed non arbitror id alio fundamento fieri, quam quo cum Remensi eum confudit Trithemius lib. 3 de viris illustribus Ordinis S. Benedicti, et alii pridie Kalendas Martii, quando Treviris inventum corpus dicunt, relati inter Prætermisssos ad istum diem. Martyrologium Colonia

nomen fastis
inscriptum
2 Maji,

et 30 Apr.
non sine er-
rore aliquo.

et Lubecæ excusum anno 1490 simili modo habet secundum Maji Treviris natale S. Theodulphi Monachi et Confessoris, et additur Nepotis Caroli Magni Imperatoris : quod videtur excogitatum, occasione Romani Imperatoris, cujus meminit Cantipratanus ; hunc enim apud Francos Teutonesve, potius quam apud Latinos Græcosve, quærendum esse, persuadebat nominis barbari ratio : quare neque Grevenus neque Canisius eum titulum omittendum putarunt.

10 Ratxius in Hierosazophyliaico Belgico pag. 192. meminit manus adhuc apud Lovanienses Prædicatores servatæ. Libuit ergo etiam quærere, an ibi adhuc, et quo statu esset : responsumque est, ab eo qui spectatum ivit P. Jacobo Mols Societatis nostræ, in hæc verba : Est illa inclusa argenteæ thecæ per modum remonstrantiæ, ut vocant : in cujus medio vitrum rotundum ipsam erectam et undique spectabilem exhibet, cum inscriptione, rubricatis litteris vetustis exarata, S. THEODULPHI EPI. Est autem prorsus integra, sed contractior et sub nigra exuccaque : apparent tamen clarissime et distinguuntur articuli et ungues omnes, sed admodum teretes et delicati : rimis etiam nonnullis hiat cutis, non tamen tantis ut ullo modo forma manus obscuratur. Hujus tam notabilis reliquiæ causa festum agit Conventus annue cum Officio proprio novem lectionum : ast, quod mireris, tamquam de Confessore non Pontifice, cum inscriptio clare Episcopum notet. Ita ille, admirationem suam, ubi Cantipratanum legerit conversurus in temeritatem ejus, qui titulum Episcopi sine fundamento adjecit. Officium ex conventu Treverensi accepimus : cujus dux Lectiones pro die festo ad II Maji, nunc XXVIII Aprilis, sunt de S. Theodulpho Abbate : tertia quoque de eodem incipit : sed mox transit ad inventionem ex Cantipratano : ex quo deinde, pro XV Martii festo Translationis, sub ritu item duplicis agendo, Lectio IV, V et VI integre sumuntur ; aliæ autem tres, pro III Nocturno, ex sequenti Historia usque ad num. 4. Lovanii solus dies festus sive natalis recolitur, sed in XXVIII Aprilis translatus, ex communicatione privilegii Trevirensibus concessi, facta anno MDCXL a Magistro generali Ordinis Nicolao Rodulpho, ad intercessionem Provincialis Capituli apud Gandavenses celebrati.

11
AUGUSTORI D.

Manus Lovanii

E

Officium pro
2 Maji et 25
Martii.

HISTORIA MIRACULORUM

Ex MS. Carthusiæ Treverensis.

Translato corpore B. Theodulphi ad ecclesiam Prædicatorum, et in capsella lignea collocato, nulla tunc miracula suæ sanctitati testimonium præbuisse [dicuntur]. Quapropter Fratres loci nullam reverentiam ei habuerunt, tum quod Legendam ipsius minime, tum quod festum ipsius in Martyrologiis Sanctorum non invenerunt. Propter quod multi ex eis populo pro deriso ostenderunt. Diversi tamen ex eis maximis plagis sunt percussi, quos ad præsens prætermitto : quidam autem ex eis, qui ejus Sacratissimum corpus retro a altari Sancti Joannis amovit, hydropicus ac phthisicus, nec non et morbo S. Antonii circa lumbos exustus, in brevi vita privatus est.

F
Absque cultu
servatum
corpus

a

2 Anno vero Domini MCCCXXXIII quidam Frater, missus de Viriduno Treviris, quoddam Antiphonarium antiquissimum secum attulit, in quo historia S. Theodulphi continebatur. Quam quidem Fratres perscrutantes, et miracula ibidem scripta attendentes, et Divinam ultionem timentes, eum ad digniorem locum collocare disposuerunt. Consulto autem super his Priore domus, corpus sacrum ad capellam B. Gregorii ad tempus posuerunt ; ut auxilium ibidem pro tumba præparanda a fidelibus in septimana pœnosa postularent. Cumque a peregrinis auxilium implorarent ; et miracula

An. 1333,

defertur ad
sacellum S.
Gregorii.

EX MSS. *h*
 Reliquia ipsius, quæ ex historia *b* colligere poterant
 applicarent; ad eum eundem esse propalarent;
 cœpit continuo clarere miraculis gloriosis, quorum
 aliqua breviter pertransibimus.

*Curantur
inflatura
colli,*
c
 3 Quædam peregrina, habens maxima inflaturam
 in collo, quæ in tantum invaluit, ut duobus diebus
 vix spirare valeret; veniens ad capsam S. Theodul-
 phi, in momento curata est. Quidam etiam multo
 tempore jacens paralyticus in *c* Braymbach, eidem
 Sancto voto facto sanatus est. Quemdam virum, in-
 saniam patientem, ad pristinum sensum revocavit.
 Quamdam mulierem, capitis vertiginem patientem,
 voto emisso, vermibus rubeus unius palmæ de cerebro
 per nares egrediens [dimisit, et ipsa] mirabiliter cu-
 rata est. Quemdam hydropicum in Waltraco a por-
 tis mortis revocavit. Cuidam etiam mulieri, qua-
 tuordecim fistulas in collo et in pectore habenti,
 beneficium sanitatis præstitit. Multos insuper pueros
 squalescentes ac sibi oblatos, incolumes parentibus
 reddidit. Quemdam puerum prope S. Paulinum *d*,
d
et plures alii
morbi,
 monstruose contractum, a parentibus voto facto in
 momento consolidavit. Insuper et infinitos febrici-
 tantes curavit. Surdis multis auditum præbuit:
 aliis, quotidie devote ipsum implorantibus, auxilium
 præstare non desistit. Per omnia Benedictus Deus,
 qui sic sanctum suum mirificavit.

*obstrepens
punitur et
sanatur:*
 4 Cum autem quotidie S. Theodulphus miraculis
 clareret, quidam Fratres, non ingrati beneficiis
 Sancti Dei, ad laudem ipsius ea, cum devotione, præ-
 dicare cœperunt. Quædam Begina hoc audiens, ob-
 stomachatis ad consedentes dixit: Fratres nostri
 nesciunt modo alia prædicare, quam de sancto ipso-
 rum. Vix verba finierat, et ecce mox invasit eam
 febris acutissima: in se autem reversa, ad eum
 quantocius adiit; et veniam postulans de commissio-
 ne, incolumis ad propria remeavit. Quidam in Treviri
 vixit, porta S. Joannis, nomine Thylmannus de
 Welm: [hic] cum febribus continuis detineretur,
 una cum uxore sua et filia, audiens sanctum Dei
 clarere miraculis, vovit se eidem cum devotione.
 Mirandum spectaculum! Vix voto commissio, ipse
 cum uxore sua et filia incolumis effectus est. Qui-
 dam Sacerdos in *e* Confluentia, Wernerus nomine,
 cum quartana per sexaginta septimanas detinere-
 tur, audiens S. Theodulphum clarere miraculis, vo-
 vit se eundem visitaturum: mox voto facto reliquit
 eum febris continue: qui statim ad Sanctum Dei
 properavit, et quæ sibi acciderant, ibidem revelavit.

*cæci illumi-
nantur:*
 5 Non silentio prætereundum est, quod cum idem
 Sacerdos post hæc totaliter cæcus efficeretur, S.
 Theodulphum, ut prius, precibus adiit, et visum to-
 taliter accepit: quod miraculum per se ipsum in
 Confluentia in publica prædicatione incolumis re-
 tulit. Quædam vetula nonagenaria, prope vicum S.
 Remigii, cum per triennium ex annositate visu ca-
 ruisse, deducta in festo B. Theodolphi ad tumbam
 ipsius, continuo clare videre meruit: quod omnibus
 qui aderant innotuit. Quemdam etiam puerum cæ-
 cum in Waltraco, Jacobum nomine, cum a matre
 ad tumbam S. Theodulphi cum lacrymis oblatum
 fuisset, continuo illi visum restituit.

*obganniens
punitur in-
saniam,*
 6 Quidam rusticus, volens depravare miracula
 S. Theodolphi, in furiam tantam raptus est, quod
 se ipsum manibus et dentibus dilaniasset, nisi a suis
 funibus vinctus fuisset. Cumque per triduum conti-
 nue vexaretur, amici ipsius Sanctum Dei precibus
 adierunt. Quo facto ad pristinum sensum rediit.
 Qui statim ad Sanctum Dei veniens, et quæ sibi ac-
 ciderant et cicatrices funium in manibus et pedibus
 ibidem ostendens, incolumis ad propria remeavit.
 Quidam etiam scholaris comatus, detrahens S.
 Theodolpho, cum de nocte se sopori lætus dedisset,
 apparuit ei per visum Sanctus Dei; et eum per ca-

pillos trahens, cum evigilasset, invenit se totaliter
 decalvatum. In se autem reversus, ad Sanctum Dei
 cum lacrymis cucurrit; et veniam postulans de com-
 misso, accipiensque de aqua, in qua intinctæ fuerant
 Reliquiæ ipsius, et caput cum eadem abluens, statim ei
 recreverunt capilli, ac si cum novacula rasis fuisset:
 quæ postea in publica prædicatione in area Fratrum
 omnibus ibidem existentibus propalavit.

7 Cum quidam Fratres essent Prædicaturi....
 super Suram in Steinheim prope Epternacum *f*, ac-
 cidit ut quædam mulier, ad cujus domum declinave-
 rant, haberet filium ethicum *g*, et totaliter ita con-
 sumptum, quod cutis super ossa obducta videretur,
 solo spiritu in pectore palpitante. Ea ad instinctum
 Fratrum Prædicatorum, in crastino summo mane,
 puerum humeris ad S. Theodolphum detulit, et eum
 super ipsius tumbam Sancti cum lacrymis posuit:
 quæ cum ibidem auxilium implorasset, ac de aqua,
 in qua intinctæ fuerant Reliquiæ S. Theodolphi, ori-
 ejus infudisset; puer statim ad se rediit, et eum in-
 columem cum gaudio ad propria reportavit. Quædam
 puella, nomine Margareta, filia cujusdam fullonis
 extra portam *h* Simeonis, cum haberet gingivam su-
 periorem foetidam, et corruptam, ac vermibus pu-
 tridis defluentem; cum a matre S. Theodolpho
 oblata fuisset, in momento cecidit ei ex ore suo illa
 corruptio, et gingiva cum dentibus miraculose ap-
 paruit, sanitate integraliter percepta.

8 Cum lues inguinaria populum apud Welspillige
 prosterneret, quædam mulier ibidem, Catharina no-
 mine, habuit filium fere ad extrema deductum, qui
 etiam duobus diebus jacuerat tam debilis, quod non
 gutta aquæ per ejus guttur descendere poterat.
 Quæ audiens S. Theodulphum clarere miraculis, vo-
 vit se pro filio ipsius tumbam cum oblationibus visi-
 taturam, si filio suo adesse dignaretur. Vix verba
 finierat; ecce filius incolumis surrexit, et eadem
 die in admiratione omnium aratro laboravit. Qui-
 dam juvenis in Brupach prope Trevirem, cum quar-
 tana detineretur continue per triennium, nec ullo-
 rum medicorum auxilio posset relevari, audiens S.
 Theodulphum clarere miraculis, fecit se deduci ad
 tumbam ipsius: cumque se sub tumba orationi de-
 disset, et de aqua qua intinctæ fuerant Reliquiæ
 Sancti, cum devotione sumpsisset: surrexit inco-
 lumis, ita ut nec vestigia remanerent in eo pristinae
 infirmitatis.

9 Cum adhuc S. Theodulphus minime in reve-
 rentia haberetur, et corpus suum super presbyte-
 rium staret; quidam rusticus transiens, et audiens
 ibidem stare corpus incorruptum, ascendit ad capsam;
 et eam aperiens, Sanctum Dei cum pedibus
 extrahere ad spectandum nitebatur: statimque in-
 cidit in tremorem omnium membrorum, ita ut manus
 ad se retrahere non valeret, sed per brachia se sus-
 tentans pendebat immobilis. Cumque diu cruciaretur,
 dixit: Si sanctus Dei es quicumque, ignosce
 quæso quod ignoranter feci: et promitto tibi omni
 anno te visitaturum. Cumque votum complevisset,
 restitutus est pristinae sanitati. Quidam insuper pe-
 reginus, in septimana pœnosa astans ad tumbam S.
 Theodulphi, per cancellos manus intromisit, tan-
 gens sacrum corpus. Mox coram omnibus paralysi
 percussus, permansit immobiliter stans: qui votum
 in corde sancto Dei fecit quod loqui nequierat, quod
 si dignaretur eum curare, quamdiu superesset, omni
 anno cum oblationibus eum visitaret; cujus sus-
 spiria Sanctus Dei de alto prospexit, et eum sani-
 tati pristinae integraliter restituit.

10 Cum quidam Fratres pariter cœnarent, et de
 miraculis S. Theodulphi ad invicem conferrent;
 unus ex iis cœpit ea annullare. Cumque post horam
 sic sedissent, cœpit eidem lingua intumescere, ac
 pustulis

D
f
g
*Curantur,
lethalis mor-
bus,*
h
E
*gingiva foeti-
da,*
*lues ingui-
naria,*
*quartana
triennalis,*
*sanantur ob
irreverentiam
puniti, alius
tremore,*
F
alius paralysi,
*alius loquela
amissa,*

A pustulis nigris superexcrecere, ac loquelam totaliter amittere. Qui considerans quod, quia miraculis Sancti Dei detraxisset, loquela privatus esset; ad terram cecidit cum lacrymis, et veniam a S. Theodulpho implorans, statim incolumis surrexit: qui in crastino Missam in honore Sancti Dei celebravit, et postea in sermone Fratrum quæ sibi acciderant omnibus manifestavit. Multi insuper qui miracula S. Theodulphi depravare præsumpserunt, diversimode periere. Nam alii squallentes effecti, alii febribus detenti, alii paralysi dissoluti, alii morbo caduco percussi, alii subitanea morte præventi, manifeste perceperunt condigna quæ deliquerant lequendo perversa.

alii aliis morbis.

Sancto devotus eadem die et hora moritur.

i

B

Curantur intestinorum cruciatus,

l

deformitas faciei,

m

hereditas stabilitur.

n

o

Aqua reliquiis sacrata tollitur dolor capitis,

p

et morbus cancri:

11 Multi etiam, qui corpus sacrum in reverentia habuerunt, larga ab ipso beneficia perceperunt. Inter alia compertum est, quod numquam aliquis illorum nisi devotissime ab hac luce subtractus sit. Quidam autem Frater fuit antiquus et bonus, qui eum semper in reverentia habuit, ita ut numquam quamdiu poterat et intererat, sacrum corpus illotis manibus tractari permisit; et postea Fratres consideraverunt, quando Legendam Sancti Dei perlegerunt, quod eadem die eademque hora, qua S. Theodulphus, lætus cælum transiit, scilicet Kalendis Maji i idem Frater feliciter in Domino obdormivit. Quidam puer in k Stoeheim, cum diris intestinorum cruciatibus multo tempore quateretur, ita ut omnes qui secum in domo erant ac vicinos per lamentabiles clamores quiescere non sineret; parentes ejus, audientes S. Theodulphum noviter clarere miraculis, ejus auxilium implorabant. Iisdemque votum patrantibus, puer statim incolumis est effectus. Cuidam etiam alii puero, Baldewino nomine, in l Pelling eandem infirmitatem patienti, beneficium sanctitatis præstitit.

12 Quædam nobilis Domina in Comitatu Luxemburgensi, dum quemdam partum edidisset deformem et aspectu hominis totaliter immunem, et anxia præ dolore, quid facere deberet ignoraret; admonita est a quadam muliere ut auxilium S. Theodulphi imploraret, quod Deus multis miraculis illustrasset: quod statim facere non distulit. Quæ dum votum perfecisset, ad spectaculum omnium qui ibidem aderant, in momento forma venustissimi pueri in eo apparuit: ita ut non vestigium deformitatis pristinae in eo remanserit. Hoc miraculum matertera pueri, monialis existens in m Boferdia, duobus Fratribus Prædicatoribus cum gratiarum actione retulit. Quidam in Kurret, retro Sanctum Maximinum, cum haberet quamdam hereditatem pro annuali pensione a Dominis de Summo n in Treviri, et cum illa hereditate privare eum niterentur; ad diem statutum ipse una cum uxore, cum omnes noti ejus a longe starent, ad S. Theodulphum tamquam ad propitiatorium inclinata cervice properavit, ac ipsius causam devotissime eidem commendavit. Cumque ad Dominos cum tremore et timore amissionis hereditatis pervenisset, contra spem omnium quibus innotuit causa, pacati recepti sunt, ac hereditate perpetuo ab iisdem firmiter per litteras sunt stabiliti.

13 Quidam juvenis juxta Berren-Kastel o, cum nimio dolore capitis cruciaretur, parentes ejus audientes S. Theodulphum clarere miraculis, miserunt pro aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ ipsius. Cumque puer de ipsa aqua parum sumpsisset, et capiti suo de ea aliquantulum infudisset; statim exierunt per ejus aures tres vermes hirsuti, et sic restitutus est integraliter pristinae sanitati. Quidam alius puer in Witligh p, cum morbo cancri in facie torqueretur, ita ut pars nasi ac superior pars labii corrosa appareret, et quasi larvata facies videretur; Sacerdos loci, Nicolaus nomine, cum Treviris per-

Maji T. I

venisset, compatiens puero, tulit secum de aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ S. Theodulphi, et faciem pueri cum eadem aqua devote abluit. Quo facto, statim puer convaluit, sanitate integraliter percepta.

q
equus a
submersione
liberatur.

14 Cum multi homines in Palatiolo q Mosellam navigio transirent, et jam ad medium fluminis pervenissent, quidam equus e navi exiens, præcipitem se dedit in fluvium. Cumque diu in aqua fuisset, et jam submergi cœpisset; ei non succurrere valentes, implorabant omnes divinum auxilium ac diversorum Sanctorum. Cumque sic minime profecissent; quidam Fratres Prædicatores, in navi existentes, dixerunt ad illos: Invocate S. Theodulphum cum devotione. Qui cum altis vocibus hoc fecissent, statim equus de aqua exilivit, et ante eos ad littus incolumis pervenit. Cum quidam carnifex r, prope murum Judæorum, intolerabili dolore dentium torqueretur, et ex nimia passione insanire videretur; uxor ejus ad S. Theodulphum properavit, et pro marito suo auxilium ab eo irremediabilibus lacrymis imploravit. Cumque Missam in honore ipsius celebrare fecisset, et ad domum revertisset; invenit maritum suum incolumem omni dolore penitus sedato. Quædam mulier in Lyve, cum auditu per septennium totaliter privata fuisset, audiens S. Theodulphum clarere miraculis, ab eo auxilium continue imploravit. Quo facto statim per merita Sancti Dei audire integraliter promeruit.

r
Curantur
dolor dentium,

surditas,
E

15 Quidam Heymzo candelarius, commorans in Treveri in vico S. Theoderici s, habuit quemdam puerum, qui totaliter privatus fuit visusuo, ita quod oculos suos aperire nullatenus potuit: super quo ipse, una cum uxore sua matre pueri, multum dolentes, puerum cum magna devotione et multis lacrymis ex voto facto ad S. Theodulphum portaverunt; auxilium ab ipso suppliciter postulantes, ut puero suo visus meritis suæ sanctitatis redderetur, et oculi sibi clausi aperirentur. Mox ut puer, coram pluribus fide dignis, tactus est de Reliquiis ipsius Sancti et lotus de aqua sancta, visum clarum recepit, et oculi sibi pulchre sunt aperti sine omni læsione et dolore.

s
cæcitas,

16 Puer quidam, ad S. Paulinum extra muros Treverenses, erat contractus in crure, ita ut inferior pars cruris reflexa fuerit ad superiorem: Unde ex hoc maximum dolorem sustinuit, nec usquam ire potuit, cum tamen esset novem annorum, nisi portaretur: super quod parentes ejus nimis contristati, in vigilia Beatorum Petri et Pauli, voverunt puerum de mane ad S. Theodulphum deportare; et annum censum promiserunt sibi dare, si puerum suum de illa poena curare dignaretur. Mane igitur facto parum ante diem puer clamavit ad patrem, cum adhuc in lecto esset, dicens: Pater, surge, vadamus ad sanctum, ad quem sero me portare promisisti. Ad quem pater, Quomodo illuc ibis cum ambulare non possis? Cui puer respondit, Optime possum, quia ex toto curatus sum, et bene possum ire. Surrexerunt pueri parentes, et ipsum secum usque ad Sanctum, ex illa hora ex toto curatum, adduxerunt ipso die Apostolorum Sanctorum.

contractio
cruris,

F

17 Quædam devota Regina, nomine Aleydis Deyrac, mirabili plaga circa collum et pectus horribiliter gravabatur, ita ut [haberet] horrenda foramina videlicet xun, multum magna ac deformia nimis in excessu, exceptis aliis quam plurimis: de quorum dolore frequenter tam graviter fuit inflata, et de inflatura adeo punita, ut vix potuerit respirare. Quæ stetit complete tribus annis in hoc miserabili a horribili infirmitate, desolata et incurata; cum tamen pro sanitate recuperanda limina multorum Sanctorum longe et prope visitasset, et semel ivisset ad S. Quirinum, nec sic gratiam sanitatis obtinisset;

foramina
colli.

EX MO.

A. Provit se S. Theodolpho, beneficium sanitatis statim fuit consecuta. *Hactenus MS. absque ulla mentione erecti postea sacelli et altaris, adeo ut appareat omnia et contigisse et scripta esse cum adhuc in S. Gregorii sacello corpus staret : quod utrum nunc mutato nomine S. Theodulphi dicatur, non vocavit quærere ; nec puto ipsos Fratres docere posse, quo præcise tempore altare quod nunc cernitur constructum est. Nam ante annos circiter triginta quidam inter ipsos vir eruditus Lovanii, bene longum de ipso Sancto conscripsit commentarium, quo ejus historiam illustrare conatur ipsumque a Remensi diversum ostendere, in quo non prætermisit notare quomodo viderit ipse anno MDCXXXV, in die Nativitatis B. Mariæ devotos peregrinos circumire altare et subtile arcam reverenter transire, et quidquid circa hoc argumentum aut per se indagando invenire, aut Trevirenses interrogando discere potuit. Hunc commentarium nobiscum benigne communicavit Fr. Franciscus Joyeux, ex eoque libens fateor nonnulla me accepisse quæ Trevirensium Theodulphum, plura quæ Remensem spectabant, accepta a Theodericiani monasterii Priore, ut supra dictum.*

ANNOTATA.

B

a Cantipratanus altare, retro quod collocatum honorifice corpus fuerat, non nominarat ; nomen hic habes, prout idem antea in parte hujus MS. a nobis omissa nominatum etiam legebatur : infra autem indicatur num. 9 corpus inde amotum fuisse, et in Presbyterio, id est sacristia depositum.

b Erat quidem historia illa alterius S. Theodulphi, ut diximus ; bona tamen fides, qua hujus esse credebatur, valuit ad excitandam populi devotionem : Deus autem, non erroneam illam credulitatem, sed veram ejus cujus id corpus erat sanctitatem, censendus est consequentibus miraculis approbasse.

c In alio MS. lego Brauwbach : sed Tabulæ topographicæ nec hunc nec alia quædam loca exprimunt ; neque ausim præstare fidem recte scripta hic haberi nomina omnia : uti nec credibile loca singula in tabulis accurate expressa : puta, Waltrac, Welspillig, Bru-

pach, Kurretz, infra occurrentia locorum, in Trevirensi diœcesi verosimiliter requirendorum, appellationes.

d Ecclesia S. Paulini suburbana, multorum Episcoporum et Sanctorum Trevirensium sepulcris ornata, nuper a Francis subversa.

e Confluentia, a Rheni et Mosellæ confluxu nomen habens, in confinis diœcesis Coloniensis.

f Epternacum, celeberrimum monasterium, a S. Willibrordo extractum, 3 leucis ab urbe versus Occidentem.

g Ethicus loco Hecticus, passim imperiti usurpant.

h Simeon, qui Treviris 1 Junii colitur, templum, sui corporis deposito ornatum, habet ad eam portam quæ Romanis Porta nigra seu Porta Martis nominabatur, insigne priscæ magnificentie monumentum.

i Scriptori perperam obrepserat, Martii : Maji tamen dies 1, non hujus S. Theodulphi, sed Remensis natalis erat, cujus et Legenda.

k Cochem oppidum, ad Occidentalem Mosellæ ripam, medio fere inter Treviros et Confluentiam itinere.

l Pelling, duabus Leucis ab urbe Meridiem versus.

m Tribus ultra Epternacum leucis invenio notatum Bessert, sed an ibi sit aut aliquando fuerit hic indicatum monasterium et cujus Ordinis, necdum comperi.

n Quæ et unde familia Dominorum de Summo libenter a Trevirensibus discam.

E

o Bernkastel, quasi dicas Bernonis Castrum, inter Treviros et Cochemium prædictum via media, ad ripam Mosellæ orientalem.

p Witlith, ad Leseram fluvium, a jam dicto Bernkastel trans Mosellam tribus circiter leucis distans, a Treviris quinque.

q Palatiolum, una infra Treviros leuca, ad ripam fluminis occidentalem : ubi monasterium condidit Adela, S. Irmine soror, Dagoberti 2 filia, uti alibi dictum.

r Carnifex pro lanione dici videtur : ubi autem sit aut fuerit Murus Judæorum, intra vel extra urbem, aliis quærendum relinquo.

s Quis et ubi sit Vicus S. Theodorici non requiro : sed indico eum mihi potius appellatum videri a celebri ejus nomine Abbate Remensi, quam ab hujus S. Theodulphi fratre : eoque confirmari posset sententia, de illius corpore aliquando Treviros allato.

DE SANCTO KELLACO, EPISCOPO IN HIBERNIA.

G. H.

C

F

CIRCA AN-
NUM DC

Cultus 1 Maji:

regia progenies.

Joannes Colganus in *Actis Sanctorum Hiberniæ*, ad diem tertium Februarii profert *Vitam* S. Colmani vulgo Macduach, et in *Appendice* cap. 2 colligit Sanctos ex familia S. Colmani sive domo Hy-Fiachiorum oriundos, et eorum dies natales ex *Martyrologiis Tam-lactensi, Dungallensi, Mariani Gormani, Cathaldi Maguir et S. Æingussii* designat : ubi inter alios Sanctos hic Episcopus, de quo modo agimus, istis verbis profertur. S. Kellacus Episcopus, filius Eugenii Beli, filii Kellani, filii Alildi Molt, filii Davidis, filii Fiachrii etc. 1 Maji. Refertur in *Martyrologio Tam-lactensi* Cellanus Hua-Fiachrach. Idem Colganus cap. 1 dictæ *Appendicis*, explicat hanc generationem his verbis : Habuit prædictus Fiacrius duos filios, Davidem Hiberniæ, et Amalgadium Connaciæ Regem. David quippe ex Rege Connaciæ, Nello Magno, patruo suo, immediate succedens in monarchia, totam administravit Hiberniam annis viginti tribus et post ipsum Alildus, similiter ex Rege Connaciæ Monarcha factus, annis viginti. *Hæc Colganus : quæ cum exordio Vitæ S. Kellaci satis conveniunt.*

2 At quo tempore floruerit S. Kellacus statui potest

ex obitu Eugenii patris, qui in pugna cum Ultonibus saucius non nisi aliquot diebus dicitur vixisse. Dicuntur in *Vita* bellici Ultonum Duces Fergusius et Domnaldus, ex Muchertaco Ercæ filio progenti. Jacobus Usserius in *Antiquitatibus Ecclesiarum Britannicarum* pag. 947 ex *Ultoniensibus Annalibus* profert successionem regiam, ubi ad annum DLXV ita leguntur : Fergusius et Donaldus Murcheartachi filii, Ercæ, nepotes anno uno regnarunt. At quot antea annis citatum horum prælium cum Eugenio patre S. Kellaci contigerit, videtur posse colligi ex *Vita* S. Kieran Abbatis Cluanensis, ad 1x Septembris elucidanda : sub quo Abbate, tempore dicti prælii et obitus Eugenii patris, debebat monachus S. Kellacus. Memoratus Usserius in *Indice Chronologico* asserit, Kieranum anno DLVIII cœnobium Clonense sive Cluan-mac-nois in Midia proximo ante obitum suum anno construxisse : et anno DLXIX annotat, Kieranum, annos tantum XXXIII natum, in Clonensi sua civitate obiisse.

3 Verum occasione Vitæ S. Endei, Magistri S. Kieran, a nobis ad diem XXI Martii editæ, observavimus quædam plenius examinanda die 1x Septembris ; scilicet

Tempus vitæ,

cet

A *cet ab aliis dici, Kieranum fuisse annorum ætatis vigin-
ti novem, cum dictum monasterium Cluanense fundaret,
adeoque quatuor illud annis rexisset, si solum annos vi-
xerit triginta tres, et non potius annos septuaginta tres,
quod suo tempore definitur. Porro in Cluanensi S.
Kierani monasterio Sacerdos S. Kellacus ordinatus est
ac dein Episcopus Aladensis, quam ut Sedem Episco-
palem in Connaciæ Borealis extrema regione Tiramal-
gadia, trans Muadium fluvium, indicat Colganus 15
Febr. annot. 21 ad Vitam S. Forannani vulgo Kill-
Alaid. Sed dignitatem ei pridem sublatam existimo,
cum in Catalogis Episcopatum nusquam compareat: ipse
autem ait ibidem juxta Hibernica Martyrologia 1 Sep-
tembris coli S. Muredachum ut loci Episcopum. Mo-
nasterium Eiscreach, in quo S. Kellacus tumultatus
est, et Sanctorum cultu honoratus dicitur, ubi sit inqui-
rentes, didicimus ex Minoritis Hibernis, qui Lovanii
degunt, esse in Comitatu Galviensi, qui totius Conna-
ctiæ veluti umbilicus est, super fluvium Succa. Hunc
quidem fluvium non nominant Spedi tabulæ, uti nec
alios plurimos a se descriptos: ad unum tamen, qui ex
parvo ibidem lacu prope Kilhoran oriens in sinum Gal-
viensem brevi cursu se exonerat, invenio notatum B.
id est, Baroniam Cragh, ubi istud monasterium fuisse
B crediderim.*

locus Sedis,

et mortis.

4 Dubitamus de tempore mortis seu martyrii S. Kel-
laco illati, quomodo scilicet connitente Guario filio Colman-
ni fuerit occisus. Nam si possit Colgano credi, in Notis ad
Vitam priorem S. Fechini ab ipso ad diem xx Januarii
editam num. 11, Guarius, filius Colmani, Rex Con-
naciæ, juxta Annales Hibernicos obiit anno dclxii,
uno nempe aut altero anno ante mortem S. Fechini:
et ab eo singularem liberalitatem sæpius ita laudatur,
ut proverbii modo dicatur aliquem ipso Guario esse
liberaliorem. Quid ergo, an S. Kellaco danda tam lon-
ga vita, ut ultra annum sexcentessimum obierit; et dictus
Guarius plane juvenis procurarit ejus necem, ac dein
usque ad annum dclxii vixerit? Difficile nobis semper
fuit antiquitates Hibernicas ad solidam chronotaxim re-
ducere, idque ob defectum auctorum cœvorum.

Vita ex MS.
Hibernico
versa,

5 Vita S. Kellaci, quam hic damus, est nobis sub-
missa a R. P. Thoma Sirino, in Lovaniensi conventu
provinciæ Hibernicæ Theologiæ Lectore jubilato, quam
asseruit ex MS. Codice Hibernico Dundoigrensi ac-
ceptam ac Latine versam. In hac quæ dicuntur de cer-
vis, ad subvectionem occisi corporis operam ultro offeren-
tibus, nec confirmare nec omnino reprobare est animus.
Multa solemus legere æque aut magis peregrina in
C Hibernicorum Sanctorum Actis, majori plerumque ad-
mirationis captandæ quam fidei obtinendæ studio con-
scriptis. At quæ de Muredachi Regis facinore, ad ultio-
nem occisorum a palustri bellua sociorum, in lacum
ingressi, ac demum cum ejusdem a se mactatæ capite
regressi, indeque cognomen gloriosum ut Conghelt dice-
retur consecuti; cum sint accepta, non ex majorum de
ipso Sancto traditionibus, sed ex poeticis gestorum re-
giorum commentis, neque ad rem nostram omnino faciant,
putavimus posse prætermitti; ne Lectori, talia nausea-
turo, gratis molestiam ingeramus, id referendo quod
præteriri poterat, salva integritate historiæ qualiscum-
que ad Sanctum pertinentis.

et cultus.

VITA

Ex MS. Hibernico Latine versa.

Eugenio Bel-
lo Regi Con-
naciæ,

Eugenius cognomento Bel, Kellaci filius, nepos
autem Alilli Molt, qui annis viginti, pronepos vero
Dathiæ sive Davidis, qui viginti tribus annis Hiber-
niæ monarchiam tenuerunt; ad Connaciæ solium
evectus, ut erat vir strenuus, animosus, gloriæ cu-
pidus, et rerum agendarum peritus, tuendo suo re-
gno vigili cura, successu etiam felici, magisque

suorum lætitia incubuit; plurima intra annos circi-
ter triginta sex quibus supervixit, ex finitinis pro-
vinciis hostiliter incursantia agmina, nunc a deva-
statione provide coercens, nunc gloriosiore victoria
fundens, quandoque etiam in eorundem fines pro-
rumpens, et illata per eos dispendia paribus damnis
spoliisque compensans. Dum sic secundante ejus
molitiones, non fallaci fortuna, sed dispositione Di-
vina, persisteret; coorta est inter ipsum, et posteros
Conalli et Eugenii filiorum Nielli Magni, ceterosque
Ultoniæ procures magna animorum divisio offensio-
que; eo demum progressa, ut hi, conscripto undi-
que copioso exercitu, in Connaciam irrumperent,
belli Ducibus Fergusio et Domnaldo, ex Murcher-
taco Ercae filio genitis. Quibus usque ad a Muadam
fluvium omnia populando progressis, occurrit cum
Connacensium copiis Eugenius, initoque paulo post
acri utrimque conflictu, Eugenius tandem graviter
saucius, suorum opera super militaribus pilis lanceis-
que, transversim in cratis formam dispositis, e præ-
lii loco avectus, quorundam sententia suo triduo,
aliorum septiduo supervixit.

ex vulnere
morienti,
a

2 Interea temporis Connaciæ Optimatibus eum
crebro visentibus, ejusque casum, et quam inde se-
cuturam extimescebant patriæ calamitatem impense
lugentibus, cum propediem e vita abiturum adverte-
rent, multa secum et cum illo consultatione tracta-
bant, præsertim qui O-Fiachrianæ familiæ erant,
quem ejus loco Regem substituerent. Ad quos ille:
Magno in discrimine positam video rem vestram:
supersunt quidem mihi duo filii, Kellacus et Mure-
dacus; ille ætate provectior, sed jam monachus est,
et S. Kierani Cluanensis alumnus: alter ob tene-
ram ætatem regno capessendo immaturus, et in
præsenti periculo inidoneus. Vos, si meo consilio
acquiescitis, Kieranum adhibitis, et impense ro-
abitis, ut in tanto rerum nostrarum discrimine Kel-
lacus bona ejus venia regnum capessat. Hæc cum
ille suasisset, et paulo post oppetiisset; delecti ex
Optimatibus viri Cluaniam seu b Cluainmacnosiam
perrexerunt; ubi a Kierano perbenigne accepti, nec
tamen ad votum exauditi, binotium in deputato iis
hospitio transegerunt. Ultima autem nocte cum eos
Kellacus invisisset, multis eum suasionibus adorsi,
ita demum flexerunt, ut cum iis postera die, non
captata Præsulis venia, discesserit. Kieranus eo
alumni discessu admodum offensus, Malum, inquit,
Kellacus elegit, ideoque maledictionem incurret,
et tandem armorum cuspidem occumbet; optoque ut
providentia Numinis sic oppetat, similemque finem
habeat quivis religiosæ disciplinæ desertor.

E
succedit fi-
lius Kellacus,tum mona-
chus Clua-
nensis:

b

3 Porro Kellacus, ita per suos abductus, Hi-Fi-
achriæ Rex inauguratur. Cumque id muneris ali-
quamdiu gessisset, Hi-Fiachriorum Aidhnensium
Ducem, ab eo dissidentem, ad concordiam flexurus
permultis comitatibus adivit; habitoque publico con-
ventu invicem fœdus icerunt, Kellacus quidem
candide, alter vero (ut eventus patefecit) simulate
et subdole Nam in suam munitionem introducto
benevolentiae et honoris specie Kellaco, quotquot
sequacium ejus comprehendere poterat, interemit;
ipsum vero Kellacum, cum ter novenis suorum, fuga
latenter suscepta, ferro necique subduxit. Sub hæc
Kellacus, velut vexatione capaciore jam disciplinæ;
reducta in memoriam imprecatione adversus se se-
vera S. Kierani, vehementi pavore cohorrui; cœ-
pitque susceptæ dominationis celsitudinem fasti-
dire, aversari; et qua maturitate, quove modo de-
serenda sit secum volvere. Dein meliora consilia,
quæ ei clementissimus Salvator infudit, toto corde
amplexus, retinacula cuncta simul abruptit, et in
avium cujusdam silvæ secessum protinus se subduxit,
ubi velut alter Petrus flevit amare, acerrima cordis
centritione

sed peniten-
tia ductus,
in silvam
secedit:

EX MS.

A contritione damnans, execrans, et in se ulciscens, quod sanctioris vitæ institutum causa amicorum deseruerit, tremendum Numen offenderit, et pavendam sancti Præsulis Kierani maledictionem in se conciverit.

4 Qua in exercitatione anno integro sancte exacto, cum ter novenis illis, quibuscum corporalis vitæ discrimen nuper evaserat, Cluaniam perrexit. Sed conscientia prioris delicti et Kierani reverentia percussus, nec ausus civitatem intrare, prope eam substitit; donec in eum incidere quidam sui antea commonachi: qui officiosa salutatione et pacis osculo acceptum, blanda caritate introduxerunt, et qua par erat cura ministrari fecerunt, adventu illius non detecto sancto Abbati in diem posteram. Quæ cum adolevit, qui in sanctissimo illo monachorum cœtu eminebant, reversum e regione dissimilitudinis minorem filium, qui mortuus erat et revixit, perierat et inventus est sanctissimo Patri Kierano repræsentant; sedula intercessione rogantes, ut pœnitentem clementia dignetur et venia: idque ipsum Kellacus in terram provolutus impense obsecrat. Ad hæc benignissimus Præsul, lætiortum de alumni reditu, quam ante de habitu temerario tristior; eum placide accipiens, Utinam, o fili, non te aberrantem maledictione ferissem; sed eam tametsi a me irrevocabilis, tuæ tamen apud Deum mercedi et gloriæ nihil detrahet; tantum in prima vocatione persiste et profice; impigre ferens onus leve et jugum suave Christi, cujus caritate nihil blandius, cujus famulatu nihil salubrius, nil in quantalibet Regum pompa aut voluptate gloriosius.

B 5 Kellacus igitur Kierani tum prompta placatione, tum eloquio dulciore super mel et favum, in pleniorum consequendæ salutis fiduciam erectus, et superinfusa sancti Spiritus gratia in proposito bono corroboratus: secularium assecularum agmine ad germanum Muredacum, tunc adolescentem, et apud nutricium suum Lugniæ c Ducem versantem, remisit, jussuque ei deinceps adhærere; interjunctam religiosæ vitæ telam novo spiritu, novo ardore resumpsit, eoque successu institit promovere, ut multos eruditione, plurimos religiosa observantia et insigni pietate antesse compertus, omnibus esset amori ipsique in primis Kierano, cujus nutum sequebatur in cunctis. Quare ad Sacerdotalem gradum promotus est, et paulo post, convenientibus in eum Cleri suffragiis, consecratus Aladensis Ecclesiæ et diœcesis Episcopus. In eo dignitatis culmine positus, quamquam desponsatæ sibi Ecclesiæ sollicitudinem sedulus ageret, maximam tamen temporis partem in suo Cluanensi cœnobio per intervalla transigebat: fructuosas Marthæ curas, et jucundiora Mariæ otia, solerti discretione alternans; et utrisque se alteris sanctius obeundis adaptans. Temporales vero proventus pie impendebat, multa præbens solatia egenis et liberalium studiorum sectatoribus, qui crebri ad eum confluebant, exciti fama sanctimoniam et liberalitatis ejus per Hiberniam diffusam.

6 Quadam autem vice sanctus Antistes, volens pro sui muneris ratione diœcesim visitare, Killmoram Muado fluvio vicinam, bona Clericorum turma sociatus tendebat, iterque carpsit prope Durlus, ubi tunc contigit Guarium Colmani filium, cum suo filio Naro, et Nemudio Fercoghæ filio, magnaue amicorum caterva, moram trahere. Nemedius autem cum comperisset sanctum Præsulem juxta locum transisse; Inofficose, inquit ad Guarium, minusque amice Episcopus Kellacus, nos velut aversatus, præteriiit. Non refert, inquit Guarius, eum præterisse: nam mittam ego qui ipsum meo nomine invitent, ut huc suo nos alloquio dignaturus adveniat.

D Missus illico unus eorum Guarii, cum ad Kellacum jam confecto itinere pausantem pervenisset. Ægre, inquit, habet Guarius, quod ipso inaccessio iter protuleris, ideoque rogat ut vel nunc ad eum venias. Ad hæc Episcopus: Quia jam sabbatum inclinavit in vespertum, mihi fixum est non hinc digredi usque ad exactam diem Dominicam, quæ omnibus est vacatione sancta, nobis insuper divinis officiis, sacrisque Missarum solenniis celebranda: quibus Guarius, quia vicinus est, interesse poterit, eaque occasione quæ volet hic mecum tractare. Quod si emanserit, ego eum feria secunda lubens adibo. Regressus nuntius, non quæ Præsul sanctus prætexuit, sed quæ mens prava livorque suggestit Guario renuntiat: Kellacum scilicet omnimode inficiatum venire, nec in eum esse benevolum. Tum Guarius, ira et indignatione percitus, Adito, inquit, eum rursus, et edicto, nisi mox ex hisce finibus molietur discessum, Ecclesiam, in qua versatur, circa ipsum suosque nocte ista comburendam.

7 Abit ille, nec mitius quidquam nuntiat Episcopo; qui nihilominus, invocato Dei adjutorio, perstitit in loco usque ad auroram diei lunæ, qua movit in villam de Loch-con, ubi et sequentem noctem transegit. Inde porro ad stagnum vocabulo d Claonloch progressus, dum sitam in eo lacu insulam Etgair (sic enim appellatur) meditabundus spectat, videt supra eam in aere magnam bonorum Angelorum frequentiam. Qua visione illectus, cum suis in insulam trajecit; factaque inquisitione sedula, cum comperisset, nec ullum ibi locum sacrum, nec ullius Sancti extitisse unquam monumentum vel memoriam; arbitratus illa Cœlitum apparitione sese invitari ad illic solitariæ vitæ incumbendum, statuit non inde pedem referre. Quod consilium qui ex Ecclesiastico ordine eum comitabantur, primum deridere, deinde dissuadere frustra conati sunt.

8 Revertuntur ergo illi, ut Sanctus mandarat, quisque ad suæ curæ Ecclesiam; solis cum Episcopo remanentibus quatuor junioribus Clericis, Moelcronio, Moeldalvano, Moelsenacho, et MacDeoradio, seu Deoradii filio, ipsius collectaneis. Traduxerunt itaque in eo deserto totam quæ instabat Quadragesimam Divinis officiis aliisque sacris exercitationibus intenti; ex iis latebris interim in omnes Hiberniæ fines micantius erumpente fama Antistitis sancti, qui Pontificii culminis honorem eremi rigoribus postposuit.

9 Ceterum S. Kellaci frater Muredacus crebro ipsum in ea eremo visebat, ejus se instructionibus et consiliis accommodans. Quod Guarius Colmani filius cum intellexisset, cœpit infensiori animo ferri in sanctum Præsulem; cujus instinctu et industria pertimescebat Muredacum, regiam prolem, et multa bonitate conspicuum, nisurum ad Connaciæ regnum capessendum. Poterat nihilominus vir princeps et ad pietatem pronus, flecti ad benevolentiam erga sanctissimum Præsulem concipiendam, nisi obstitissent consultores pessimi, Narus filius, et supramemoratus Nemedius; qui diu noctuque falsas fictasque criminationes afferentes, apud eum instabant, ut Kellacum e medio tolleret. A quo tam atroci et sacrilego facinore cum Guarium abhorere comperissent, inita inter se consulatione pessima de Kellaco venenata potione necando, id tandem impetraverunt, ut ad solenne convivium ejus gratia instruendum reconciliandus invitaretur.

10 Missi igitur nuntii Kellacum rogarunt die conducto adesse; quod cum ille renuisset, prætexens se aliam jam vivendi normam methodumque amplectum, quam non decebat mundana consolatione interrumpere: illi, prout in mandatis acceperunt, institere, ut saltem dignaretur jubere suos socios

Clericos

ad Guarium
invitatus
non retrocedit:

d
E
ab eodem
expulsus de-
git in insula
Etgair

cum 4 sociis
Clericis:

F
Muredacum
fratrem in-
struit, cum
offensa Gua-
rii:

a quo socii
Clerici con-
vivio excep-
ti,

Cluanæ ab
Abbate re-
ceptus,

c
sancte vivit:

ordinatur
Sacerdos
dein Episco-
pus Aladen-
sis:

visitat diœ-
cesim:

A Clericos adesse, quorum Guarius et præsentia delectaretur, et discretioni referenda committeret quæ illi communicare volebat. Ad hæc sanctus Episcopus, Ego, inquit, eos adessenec jubeo, nec inhibeo: faciant ipsi quod suggererit Deus. Socii ergo permissi sua ipsorum discretionem uti, cum nuntiis Durlusium ubi Guarius agebat profecti, magno honore magnaue lætitia excipiuntur. Et post regias epulas in secretum triclinium deductis, circumque Guarium a dextera lævaque locatis, ex præstantiori qui in arceerat potu abunde propinatur: protractoque aliquamdiu symposio, ventum est ad seductorios sermones et machinosa consilia, quibus improvidi de eremo hospites ad Kellacum extinguendum magna urgentur instantia, designato iis pactoque, si id faxint, operæ pretio, tota f Tir-Amalgadia, numerosis equorum, boumque armentis, et sponsabus, quas ipsi ex omni puellarum numero deligerent, decoris.

f

et in necem
S. Kellaci
inducti ac-
cedunt:

11 Istarum (eheu!) rerum cupidine et spe excæcati miselli, oblitique qui nuper fuerint, suo consensu firmata pactione impia et multifarie sacrilega, securi dormiunt; posteraque die sobrii et jejuni ratificant. Tum armis, facinori exequendo opportunis, sub Clericali veste muniti; eremum, non jam eremitæ, sed jurati latrones et sacrilegi homicidæ repetunt; inventaque ad marginem stagni Claon-loch quam ibidem reliquerant navicula, ad insulam trajiciunt; ibique sanctum Antistitem, recitando tunc Psalterio intentum, conveniunt. Quibus ille, donec cœptas preces absolvit, nihil respondit. Postea vero eos contuitus, arbitratusque ex oculorum motibus vultuumque mutatione, quod animis conceperant, Alium, inquit, o juvenes, vultum hinc tulistis, alium affertis, qui vos prodit a me aversos, pactosque Guariorum mihi necem inferre. Resipiscite filii, et quod amplexi estis consilium pessimum, vobisque ipsis damnosissimum, ocius abjicite; sublimius præmium, quam quod Guarius promisit, mihi acquiescendo consecuturi. Ad hæc illi, conspiracyonem quidem fassi sunt, sed ab ea exequenda desistere renuerunt, id solum obtinentes, nullum ipsis, si a compacto resiliant, inveniendum in Hibernia munimen contra vim et potentiam Guariorum.

B

in Silvam
abductum

12 Itaque in malo obdurati, sanctum Dei famulum pariter aggressi, ad oram insulæ trahunt, in continentem evehunt, indeque ad interiora vicinæ silvæ interimendum abducunt: ipso interea eos a prosequenda malignitate dehortante, et promittente iis, modo desistant, securum vel Cluanicæ, vel, si malint, apud Hiberniæ Reges refugium. Qui demum videns se surdis et vecordibus cecinisse, rogat ut saltem a se perimendo in posteram diem abstineant. Quod ægre annuentes, illum nocte iugruente in vasti roboris caudicem, ad caveæ similitudinem vacuatum, compingunt; ipsique ad ostium, ne quo ille eventu elabatur, advigilant. Sed cum nocte ad finem vergente gravis eos sopor oppressisset, Kellacum id advertentem, crebra pulsabat capessendæ fugæ cogitatio; quam excutiens, Quoddam, inquit ad seipsum, incredulitatis aut diffidentiae genus reputo velle De iudicium effugere, et conari declinare necem ab eo mihi, Sancto Patre Kierano vaticinante, destinatam; adeoque præstat ut hic eam constans et tranquillus præstoler, quam (ut forte accideret) in fuga cui diu continuandæ, defectis inedia et lassitudine viribus, par esse non possum, velut meticulosus occumbam. Mansit igitur in loco, sacris meditationibus ad crepusculum intentus. Tunc vero nequem ei pavorem ingereret lux surgentis auroræ, ultra quam mortis inducias non obtinuit, caveam occlusit: sed mox ejus rei pœnitens, suamque pusillanimitatem reprehendens, aperuit.

robori inclu-
dunt:

13 Brevi post, cum prænuntii lucescentis auroræ

silvarum volucres, canoros fundere sonos, Vir Dei, revocato in memoriam quod nocte antecedentis feriæ quartæ somniavit, se nimirum a quatuor molossis ferociter invasum, dire discerptum, raptumque per filicetum, in saltuosam proruisse voraginem unde non successit emergere; intelligens id non tam somnium, quam præsagium imminenti sibi lanienæ extitisse; cœpit et ipse modulabundus Creatorem in creaturis vernaculo sermone in hunc sensum laudare. Amen ardentem Factorem, tuique nobis Datorem, o cara mihi aurora candida, victoriosa, jucunda lucis filia, cognata solis amœni, qua voluminum paginæ redduntur legibiles, qua domorum fastigia, summaque montium juga, et læta ruris spatia fiunt spectabilia. Dein vaticinatum cædis suæ circumstantias, et inter has corpus et sanguinem suum a feris avibusque delibatum iri, e caudiceo ergastulo educunt sacrilegi grassatores, feriuntque sævissime, primus quidem Mac-Deoradius, ipsius Sancti fratruelis, tum Moeldalvanus amittinus; inde Moelsenachus cujusdam viri justi filius, denique intimam ejus in se dilectionem liberalitatemque multifariam expertus Moelcronius. Enecto in hunc modum sanctissimo cognatoque Præsule, immanes et nefandi discipuli ad Guarium regressi, benigne hilariterque excepti sunt.

crudeliter
occidunt.

E

14 Ad corpus autem viri Sancti, quod inhumatum reliquere, ferarum volucrumque rapacium greges, prout ipse futurum prædixit, conveniunt: quorum quotquot ejus carnem aut sanguinem delibarent, illico virtute divina et meritis Sancti Præsulis interierunt. Ipso autem die quo hæc truculenta tragœdia peracta erat, Princeps Muredacus, fratrem suum Kellacum, a quo velut patre, magistro, consultore, et spirituali directore totus pendebat, pro more visurus, in Conensem insulam trajecit: ubi cum, eo minime reperto, in memoriam revocasset, discipulos Kellaci nuper ante apud Guarium diversatos fuisse, inde suspicatus est, illum et Guariorum suasu, et illorum opera interemptum. Quare insula confestim egreditur, movensque cum suis, quæsitum per avia silvarum valliumque recessus Pontificem sanctum, iter carpsit inter duo stagna Loch-Con et Loch Cuilinn.

Corpus feris
expositum,

a Muredaco
fratre

15 Ita demum pervenit ad quercum, in cujus cavitate pernoctarat Kellacus: et dum undique circumspiciunt, vident cominus sanctissimi Præsulis exanime corpus, humi in honore porrectum, suo inspersum cruore, et hinc inde a feris avibusque modice demorsum comesumque. Acerbum id, dirumque spectaculum feriit profunde corda eorum mœrore amarissimo, luctumque excivit undantem, maxime Muredaco, qui vernacula nœnia orbitatem et dolorem suum cum Kellaci laudibus transmisit ad posteros. Auxit porro mœrorem incommoditas ipsa non modo digno honore celebrandi funeris, verum etiam ex aviis saltibus evehendi ad sacram ædem. Quo tamen modo potuere, Dunmoram, quæ nunc Turlach dicitur, sepeliendum apportarunt. At loci incolis, Guariorum metu perculsis, non sinentibus istuc sepeliri, inde detulerunt ad Lis-callain. Verum qui ad Ecclesiam de Kill-callain habitabant, Guariorum similiter veriti, non permiserunt apud ipsos sacrum funus deponi. Quod ægre quidem accepit Muredacus, sed Deo vindicandum remittens, aliorum non procul abscessit. Cum ecce; ipso suisque spectantibus, igne superne lapso ea ecclesia conflagravit, numquam exinde restaurata.

invenitur:

F

16 Parvula inde more secuta est, cum ecce alia nimis miranda res evenit. Ad globum enim illum nobilium virorum, qui pretiosum beati Martyris funus laboriose et incommode vectabant, duo cervi, nemine mortalium ducente vel agente, mansuete vene-

a cervis di-
vinitus sub-
missis defer-
tur in Eis-
creach;

nerunt

A nerant, commodo loculo onerati; qui ad sacrum usque corpus penetrantes, ipsa ibidem mora et loculi in terram demissione, sat indicarunt, se a Deo missos, ut illud ad congruum sepulturæ locum deferrent. Quamobrem viri illi, magnopere exhilarati, miratique tantam Numinis curam circa famuli sui pulverem, sacrum pignus in capulo componunt, et cervis vehendum permittunt. Qui cum ad locum, Eiscreach dictum progressi fuissent, ad offensi illic asceterii ostium subsistentes, sacrum onus deposuerunt; et templi campanæ, nullo trahente, insonuere. Congregati igitur qui in ecclesia vel asceterio erant, comperto cujus funus allatum et divinis prodigiis honoratum esset, prompta devotione cum psalmodia et congruis ritibus honorifice tumularunt, sanctorum Angelorum multitudine celebritatem suam ipsorum præsentia non modicum augente.

ibique sepe-
latur.

manentibus
ad tumulum
cervis.

17 Porro præmemorati cervi in eo loco mansere deinceps, et habitatoribus aratione, aliisque laboribus, perinde ac domestica jumenta, de die serviebant; vesperi autem a jugo laxati, sepulcrum Sanctissimi Antistitis adibant, et quasi venerantium affectu lingua lambentes ad teneriorem ejus venerationem cultumque homines provocabant. Et hic fuit finis mortalis vitæ, ærumnarum, et martyrii S. Kellaci, quibus ad sempiternam beatæ vitæ posses-

sionem pervenit, gratia Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui cum Patre et spiritu Sancto sit honor et gloria, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Muadus, alias Moadius, Spedo Moy, in Comitatu Slegensi, qui Connactiæ versus Ultoniam ad mare Oceanum ultimus censetur.

b Cluania in Occidentalibus finibus Mediæ versus Connactiam.

c Lugnia. Colganus 20 Januarii ad Vitam 2 S. Frchini, ait esse Connactiæ regionem satis notam Comitatus de Sligeach, in qua Sedes Episcopalis Achadensis.

d Videntur hæc loco in dicto Sligensi Comitatu haud longe a Muadio fluvio quærenda.

e Durbussium, arcem in Connactia esse notat in Indice Topog. ad Acta Sanctorum Colganus, sed numeris ita depravatis, ut locus ubi de ea agitur nequeat inveniri: quæ typhothetarum negligentia, utinam nec in nostris aliquando obreperet.

f Tir-Amalgadia, extrema Connactiæ trans Muadium ad ejus ripam borealem regiuncula, uti apparet ex Vita S. Patricii Tripartita apud Colganum lib. 2 num. 76.

E

DE S. ARIGIO SIVE AREDIO

D. P.

EPISCOPO VAPINCENSI IN GALLIA.

POST AN-
NUM DCI

Cultus sacer.

Vita scripta

ab auctore
coævo.

Vapincum sive Vapingum, vulgo Gap, in Notitiis antiquis provinciarum Civitas Vappincensium, Vapensium et Vapencensium, urbs Galliæ Narbonensis in hodierno Delphinatu apud Alpes Cottias, Episcopalis sub metropoli Aquensi, solenni cultu veneratur hisce Kalendis Maji, quibus obiit, S. Arigium sive Aredium suum olim Episcopum: cujus sacram memoriam ad hunc diem reperimus in quinque diversis MSS. Martyrologiis, Romano Ducis Attempis, Gallicano monasterii Cluniacensis, Divionensi Domini du Cheval, item MS. Adone Reginæ Sueviæ, et alio monasterii Aquicinctini: ejusque commemoratio fit in antiquo Breviario Ecclesiæ Forojuliensis in Provincia. Vitam illius edidit Philippus Labbe tomo 1 Novæ Bibliothecæ, quam olim descripserat Jacobus Sirmundus ex codice Silviniacensi, sed pluribus mendis et barbarismis inquinato. Ita tamen ut transcribentium ea potius incuria, quam auctoris videatur esse culpa: nam si lineas ac voces quasdam, fide transpositas, ordini suo reddas, quem habere deberent, ut commodus sensus inveniretur; et paucula hinc inde per benevolam conjecturam emendes, non omnino invenuste scripta apparebit, et auctori coævo minime indigna. Quare cum satis sit, invariatur quidem, sed vix intelligibilem MS. Silviniacensis contextum in jam dicta Labbæi Bibliotheca extare; credidimus haud ingratum lectori futurum, si idem ex nostra conjectura hic proponeretur correctus. Interim optamus ut aliunde submittantur nobis, si supersunt uspiam, exemplaria alia, aut confirmatura correctiones nostras aut meliores suggestura. Auctorem recte coævum dici demonstrat § 4 Vitæ, ubi laudatur comes nocturnarum orationum Probus Clericus, qui tunc temporis, cum Sanctus Episcopatum inierat, Lectoris agebat officium; cum autem Vita scriberetur, erat in sacris Sacerdos admissus mysteriis: qui deinde etiam stylo percurrente narravit visionem, sibi a Sancto Episcopo narratam sub exitum vitæ.

2 Ætatis qua vixit Arigius chronotaxim nullo cer-

tiori caractere fundare possumus, quam tempore Concilii Lugdunensis anno DLXVII celebrati, quando Sagittarius, Vapincensi Episcopatu digne privatus, ipsius electioni locum fecit: ante quam tessares-decada regimini Ecclesiæ Morgecensis impendit, anno proinde DLIII ad eandem promotus. Est hæc ecclesia in Arvernensis, ad cognominem sibi fluvium, Morges vulgo dictum una cum oppido, quinque circiter leucis a Claromonte; cui tunc Episcopus præerat S. Gallus, D. Gregorii Turonensis patruus, vel successor Cautinus. Interim dubitare non possumus quin ad parochiam Claromontanæ dioceseos regendam assumptus Aregius sit ex Cleri Claromontani corpore, adeoque sub ipso S. Gallo (qui eum Episcopatum XXVII annis tenuit) fuerit ad sacros Ordines promotus. Fortassis etiam B. Desiderius, qui puerum baptizavit et erudiendum suscepit, non fuit Episcopus Cabillonensis (nam utrum hoc nomine fuerit Cabillone aliquis vehementer est ambiguum, uti patet ex dictis ad XXX Aprilis, ubi egimus de ipso et S. Desiderato ibidem Presbytero) sed is quem XI Februarii ut suum colunt Claromontani, sepultum in ecclesia S. Illidi, appellantque S. Desideratum, affini utique et facile alternabili nomine cum Desiderio. Hujus namque nullum certum invenitur tempus; possetque inter S. Quintianum, qui haud diu post annum DXXVI Sedem Claromontanam tenuit, et S. Gallum qui eam circa DXXV dumtaxat suscepit, medius fuisse iste Desiderius seu Desideratus. Nec obest, quod bimulus ante altare S. Vincentii Cabillonensis urbis oblatus fuerit Aregius a parentibus: Cabillone enim natus, potuit cum iisdem in Arverniam migrantibus migrasse etiam ipse ibique baptizari; et migrasse aliquando dicendus est, quem constat in Arvernensis, fuisse promotum.

Episcopatus
circa an.
568 initus,

post Morges-
cen. Paro-
chiam 14
annis admi-
nistratam.

F

3 Subscripsit sub Guntramno Rege Conciliis Valentiniano II et Matisconensi II, Aridius sive Aredius Episcopus Ecclesiæ Vappicensis. De ejus itinere Romano et benevola amicitia cum S. Gregorio Magno agitur in Vita num. 10. Addimus hic epistolas ejusdem S. Gregorii ad illum, quarum prima extat lib. 7 Registri

S. Gregorius
Arigio scribens

enist.

A *epist. III scripta Indictione 2 anno dxcix, et est hujusmodi.* Gregorius Aregio Episcopo de Galliis. Fraternitatis vestrae afflictio, quam de amissione vestrorum vos hominum habuisse cognovimus, tantam nobis causam mœroris iniecit, ut quia nos de duobus caritas unum fecit, cor nostrum in vestris specialiter uri tribulationibus sentiremus. Sed in hoc dolore multum me consolata est sanctitatis tuæ ad annum reducta discretio, quam et patienter ferre tristitiam, et decet de morte spe vitæ alterius longam non habere mœstitiam. Ne tamen aliqua adhuc tribulatio in vestra mente remaneat, hortor quiesce dolere, desine tristis esse. Nam indecens est de illis tædio afflictionis addici, quos credendum est ad veram vitam moriendo pervenisse... Hac itaque, Frater carissime, ratione perspecta, studendum nobis est, ut, sicut diximus, de mortuis non affligamur; sed affectum viventibus impendamus, quibus et pietas ad utilitatem et sit ad fructum dilectio...

consolatur
de obitu
suorum.

Dalmaticarum
usum
permittit :

B 4 Præterea communis filius Petrus Diaconus nobis innotuit, quod Fraternitas vestra, tempore quo hic fuit, poposcerit, ut sibi et Archidiacono suo utendi Dalmaticis licentiam præberemus. Sed quia ita hominum suorum infirmitate compulsus festinanter abscessit, ut nec ipsum mœror incumbens diutius, ut dignum erat, et res desiderata posebat, sineret imminere; et nos in multis implicitos Ecclesiasticæ rationis consideratio novum hoc inconsulte et subito non permitteret indulgere; ideoque postulatæ rei prolongatus effectus est. Nunc vero caritatis tuæ bona revocantes ad animum, hujus auctoritatis nostræ serie petita concedimus, atque te et Archidiaconum tuum Dalmaticarum usu decorandos esse concessimus, easque Dalmaticas dilectissimo filio nostro Cyriaco Abbate deferente transmisimus. Præterea in ea Synodo, quam contra Simoniacam hæresim per Fratrem et Coepiscopum nostrum Syagrium decrevimus congregari, Sanctitatem vestram volumus interesse, atque eidem Fratri Pallium, quod transmisimus tribui: si prius se promiserit illicita, quæ prohibuimus, per definitionem Synodicam a sancta Ecclesia remove. De qua Synodo omnem nobis subtiliter ordinem tuam Fraternitatem volumus scriptis decurrentibus nuntiare, ut ipse, cujus nobis sanctitas valde experta est, nos reddas de omnibus certiores. *Hæc ibi. De Synodo indicata legi possunt, quæ habentur XII Martii lib. 3 Vitæ S. Gregorii num. 2 et 3. Quo die etiam dedimus Vitam S. Petri Diaconi; quem tamen existimamus ab hic nominato et Wapincensi Clerico diversum fuisse. Archidiaconus Valatonijs erat, ipsius deinde Sancti successor juxta S. Gregorii prædictionem. At S. Syagrius Episcopus Augustodunensis colitur XXVII Augusti. Altera S. Gregorii ad S. Aregium epistola habetur lib. 9 ep. 51, scripta anno dci, et est hujusmodi.*

jubet ut
Synodo con-
tra Simo-
niacos co-
gendæ inter-
sit :

C

laudat ejus
patientiam
in adversis,

zelum con-
tra Simo-
niacos,

5 Cum in fraterna dilectione unum cor, unus sit animus; sicut in alterius prosperis mens lætatur, ita in adversis affligitur: quia in utroque participes esse lege caritatis adstringimur. Atque ideo major nos de tristitia vestra mœror invaserat, ne fortasse prolixi luctus afflictio assiduo cor vestrum dolore pulsaret, et vitam gemitibus oneraret. Sed susceptis Caritatis vestrae epistolis, optato sumus gaudio consolati: et omnipotenti Deo gratias egimus, quia et humanitatem vestram incolumem, et animum ad consolationem rediisse cognovimus. Nec enim aliter de vobis fuerat existimandum, nisi quidquid adversitatis esset, Sacerdotali fine dubio patientia vince-
retis. Qualiter præterea in abscindenda Simoniacæ hæresi Fraternitatis vestrae zelus olim exarserit bene recolimus. Unde hortamur, ut operam studiosius impendentes, districta inter alia quæ scripsimus

Concillii definitione damnentur: quatenus dum voluntatis nostræ intentio solitudinis vestrae fuerit ope completa, et omnipotenti Deo oblationem gratissimam de vitiorum correptionibus offeratis, et ad aliorum ædificationem, qualiter in vobis Pastoralis officii cura fulgeat, ostendatis. Experientia autem vitæ vestrae nos provocat, quam valde multis præminere cognovimus, ut de vobis hac in re grande solatium præsumamus. Et ideo fervorem vestrum, sicut Deo auctore cœpistis, explete, ut bona, quæ in vobis recta intentione cœpta sunt, juvante Deo creatore omnium rectius impleantur.

6 Præterea monachis, quos ad reverendissimum Fratrem et Coepiscopum nostrum Augustinum transmisimus, caritatem suam Fraternitas vestra, ut consuevit, impendat: et ita eos, tam per se quam per alios quos potuerit, ad proficiscendum solatiari studeat, ut dum vobis providentibus nullas illic difficultates vel moras habuerint, et nos quod de vobis confidimus sentiamus, et Deus vobis omnipotens pro conversione animarum, pro quibus transmissi sunt, suam gratiam recompenset. *Hæc ibi. Memoratus Augustinus est Cantuariensis Episcopus, et colitur XXVI Maji. Inter monachos autem hic commendatos fuit S. Laurentius, dein Episcopus Cantuariensis, cujus res gestas et itinera dedimus die secunda Februarii. Est præterea epistola 62 ejusdem libri noni, in qua splendor virtutum S. Arigii elucet, et est hujusmodi.*

caritatem
erga mona-
chos in An-
gliam desti-
natos :

7 In quanta apud nos memoria Fraternitatis vestrae sit caritas, cordis vestri secreta requirite, et ex eo quem circa nos habet amorem colligetis. Et quoniam sincera in dilectione nec vires absentia, nec locum habet oblivio; ita sibi imaginata vestra Fraternitatis præsentia mens nostra reficitur, ac si corporeis vos oculis coram nobis sisti cernamus: quia nec abesse credendus est, qui per dilectionis vinculum animis inhæret. Quia ergo tanta in vobis Sacerdotalis gravitatis ornamenta conspeximus, ut de vestro omnino instituto et moribus lætemur, multa animis nostris de solitudine vestra promittimus. Unde quia sic ea quæ Dei sunt agitis, sic in commissi vobis gregis custodia vigilatis, ut tamen ea quæ ex latere sunt prudenti moderamine dispen-
setis; latorem vobis præsentium Candidum Presbyterum communem filium commendamus, ut opem illi in quibus necesse fuerit pro utilitate pauperum impendatis: quatenus dum Fraternitatis vestrae fuerit, sicut confidimus, fultus auxilio, in ejus vos consolatione nos invenisse se sentiat. *Hæc S. Gregorius, quamdiu deinde post hunc annum dci vixerit S. Arigius, non constat.*

E

indicat mu-
tuam dile-
ctionem,

et Candidum
Presb. ei
commendat.

F

VITA

Auctore cœvo, ex MS. Silviniacensi eruta
a Jacobo Sirmondo S. J.

Sancti atque præcipui viri Arigii, Wapincensis urbis Antistitis, non phaleratis neque dialecticis, sed simplicibus tantum venerabilis vita narratur eloquiis. Ideo non vereor quod idioticus austeritatem auscultantibus ingerat sermo: quia si promptus attendit animus, illico sacer sociatur auditus. a Pater illius ex præclariori Francorum progenie oriundus Aprocasius vocabatur, mater Sempronia: qui etiam filium primogenitum Arigium, cum esset biennium suæ natiuitatis [egressus] Deo offerentes, ante altare Cabilonensis urbis S. Vincentii b exhibuerunt. B. Desiderius c Episcopus, prælibatum filium cum gaudio suscepit et baptizavit, quia præscivit sibi futurum omni obedientia reverentem filium, modestiæ et humilitatis intelligibilem, et omni sanctitate pollentem. [Hic deinde ætate et scientia maturus] ad re-
gimen

Nobiliter
natus et pie
educatus,

a

b

c

post regimen
ecclesiæ Mor-
gecensis,

EX MS.
HIBERN.
d
fit episcopus
Vapincensis:
e

A gimen ecclesiasticum, annuente Christo pervenit ad honorem d Ecclesiæ Morgecensis, ubi non modicus inhabitantium cernitur vicus : ibidemque una tantum temporis e tessares decada peracta, omnium Wapincensium Clericorum ac monachorum virorumque sanctorum consensu, atque cum exultatione gaudii maxima, postulatum est promereri sibi a Domino, ut Arigius, vir Deo plenus, Ecclesiæ sanctæ Wapincensis urbis f concessam sibi teneret Sedem.

g
oratione
claustra ec-
clesiæ aperit :

2 Interea detersa de corde caligine, ad cœlos animum intente apposuit, cumque ob [fervorem] desiderantis animi S. g Marcelli Martyris ecclesiam adire desiderium arripuisset; dum urbi Cabilonensi se beatissimus vir adjungeret, infestante inimico, Regina quædam valvas, liminibus Sancti appositas, Brunichildis h iniqua, seris firmare præcepit. Sed Sanctus Dei signaculum Christi faciens, ejusque intercedentibus meritis sanctis, ubi Arigius venit, oratione defixa claustra patefacta sunt. Narrata virtute Regibus i, munera indesinenter ad Sanctum miserunt; quæ cum iste vidisset, chlamyde sua recepit projectisque in terra solidis, exhorruit cum detestatione dicens, Dona iniquorum reprobatur Al-tissimus; et taliter divina inspiratione vir beatus repletus est, ut sicut Elisæus Propheta, contemnendo aurum et argentum, leprosos mundaret.

i
munera re-
spuit.

B 3 Cumque pensaret, ob conservandi gratiam Dominicum sibi fuisse commissum gregem; ita omnium curam suscepit animarum, ut solida conservaret, alligaret contrita, errantem reduceret, nullam penitus extra caulas erroneam omitteret ovem. Clericorum autem sic nisus est in omnibus, ut spiritalem assumeret curam, ut industriæ suæ affectum bonitate misceret. Sui quippe moris erat, neminem contemnere : et si quempiam ad erudiendam suscepisset indolem, primo quidem ob rudimenta infantiae blando commendans intimabat magistro, ut teneram instruens foveret infantiam; et sic demum spiritualibus rastris ad excolendos animos suo præcipiebat reservari labori. Cumque eosdem intra suæ recepisset Ecclesiæ septa, ita pro ipsis in omnibus induit curam, ut sub ipsius ditione reverentissime commemorantes, in legis Domini meditatione diei ac noctis tempora non transirent, quatenus et personaret lectio cum instructione, et denuo cum exultatione Davidicam canerent modulationem.

Magnam cu-
ram gerit
juniorum
Clericorum:

nocte in S.]
Mammæ ec-
clesia orat :

C 4 Quos intra conclavis sui claustra conservandos, oratione Domino facta, nocturnis horis relinquens; ipse B. Pontifex [adibat] castrum, quod Wapincensium est non procul ab urbe, cum uno tantum Clerico, nomine Probo, qui tunc temporis Lectoris agebat officium, et nunc in sacris Sacerdos admissus noscitur esse mysteriis : [nam] quia eum non inveni-erit reprobum, ideo in spiritualibus ausis detinebat probatum. Hunc in suo adsumens obsequio cum ardenti fidei devotione, nulla intermittens nocturna horarum spatia, arduum montis conscendens supercilium, a S. Mammæ k Martyris properabat Ecclesiam, in qua sacratissimi septi l pessulum ex more reserare consueverant. Nam claves clam auferre faciens, similes protinus præcepit fieri; sicque acto noctis silentio, cum prædicto puerulo, qui suo vacabat obsequio, cauto ac pendulo, tamen fixo animo, in sancta sanctorum ingerens gressum, ab summæ noctis exordio orationem agens, cum gemitus modulatione, cum lacrymis in laudem Domini perseverat : sic cum hymnis, et laudibus, et canticis spiritualibus peracto officio, deinde Christo prævio ad subjectam monti repedit urbem.

k

coercet dæ-
mones :
m

5 Sed dum templum B. Andreæ Apostoli, ardenti desiderio exercendo, prope oppidum ipsius civitatis fuisset ingressus, quod late Christianis concessum est, ibi incursum m meridianum reperit suæ iniqui-

tatis fungentem officio. Hoc ipse Pontifex sub An- D gelica respiciens ex more visione, intulit, ut ubicumque in suo nomine quis hominum properaret tutum iter ab eo postulans, eum in nullo noceret, et una cum satellitibus suis sibi cohærentibus ageret itineris curam. Et quia jam tempus aderat ut gallus cantaret, et Clerus [conveniret,] coercens ipsos quiete agebat. Nullus tamen hominum, a quibus vel de quibus venerat, præter Dominum scivit; et spectantibus Angelis, qui ageret penitus ignorabant. Elegit namque diversis atque exquisitis laboribus, in semetipso dicando martyrium, sanctum affligere corpus; tamen dum valuit ab isto exercitio non cessavit dirigere gressum, nec ante cujusquam patuit auribus, sed nec revelatum est oculis, nisi cum suspicientes ad ejus sanctam confessionem, quo sancta reserabat claustra cernerent n ferrum.

corpus af-
fligit :

n

6 Scientes ad memoriam et nescientes nunc ad scientiam revocabo operum Domini, qui virtutem suam in tribulatione fidei famulo nec horrendo negavit in gurgite o. Cumque solito beatissimus vir ad ulteriorem fluminis p Druentiæ ripam se vellet navali evectione transferri; fortuito insidiante diabolo, et agente fluminis cursu carbasa, inopinanter navicula rupi mediæ præcipiti incidit lapsu, volventibus undis protinus conterenda : ex cujus mortis imminenti periculo per Angelicam adprehensus vir Dei dexteram, cum Liacono suo, qui Januarius vocabatur nomine, inimico superponitur saxo. Ex tunc itaque ipsum habuit suæ salutis in omnibus defenso-rem, quem incurrere visus fuerat in gurgite submersorem. Interea dum dextera lævaque gurgitum imminentes resonarent lymphæ, claræ noctis tempore, corde sancto et ore canebat, dicens : Expectans expectavi Dominum et respexit me, et statuit supra petram pedes meos, et direxit ad progrediendum gressus meos. Cum igitur turba ingens Clericorum famulorum ac civium ex utraque parre littorum imminentes adstarent, et lugentes liberandi instantia perenni fatigarentur; propinquus inclaruit dies, præcedens inclaruit virtus Christi, adducens eum cum exultatione obtentæ gratiæ.

o

p

a naufragio
eripitur ab
Angelo :

E

Psalm. 39, 1

7 Tria q item gessit beatissimus vir magna miracula, quæ nec silenda putabo in secula. Cum immanissimus ac sævus ex opacis saltibus aper non procul fuisset ab urbe, cumque solitis venantium constipatus fuisset catervis, atque vibrantes tenentesque dexteris in perimenda bestia tela dirigerent ferrata, et incassi omnium invenirentur intendentium ictus; tunc demum sanctus Pontifex baculum, quem in manu F alma gerebat, in serino et in insano posuit ore : sic illico naturali caruit virtute, optatamque qui aderant omnes simul venationis capiunt prædam. Et sic factum est, ut omnium appareret obtutibus plus facere potuisse sanctitatis audaciam, quam puerilis armatam temeritatis instantiam.

q

aprum mi-
tem reddit:

8 Dum cujusdam Sabinæ illustris feminæ, eo quod in timore Domini sacra et certe vera vidua esset, benedicendi gratia domum fuisset ingressus; progrediens inde venenosus vianibus apparuit serpens. Cumque cæruleus ex trisulca sibilum depromeret lingua, atque per flexuosos se traheret globos, ut letales infingeret morsus; et cum mortiferum omnes effugerent casum, atque fustibus ac saxis anguem obruere meditarentur; sed nullus eorum ipsum interimere potuisset; tunc vir Dei, virtute animi magis quam corporis, maligni caput sancto attrivit calcaneo : sicque prostratus nequissimus anguis, deinceps numquam valuit ex ore nefario mala exundare venena. Sed hæc omnia ad tuam referunt omnes, Christe, virtutem, qui conculeasti leonem et draconem. Propterea benedicimus, laudamus, et superexaltamus nomen tuum sanctum in secula :

serpentem
conterit :

quia

A quia confidimus in te, qui fidelissimo tuo Arigio tanta dedisti virtutum insignia, ut et serpentis inimica contereret membra, et Pastoralis baculo singularis feræ aperiret insaniam.

operario
desideri ma-
ledicit,
r

s

et ideo a
serpente læ-
sum sanat :

9 Alterum vero miraculum vir Dei noscitur intulisse. Exigenti enim jam tempore, dum marcida flueret r præparata incisioni herba, ea quod solis ardor adustus jam adusserat fœnum, misit beatissimus Antistes operarios in prædia sua. Et cum ad horam sextam venisset, unus ex operariis inertis animo, corde impedito, dicendo se lassum vix corpus pertrahere [vacabat ab opere]. Tunc demum athleta Dei ad ipsum venit, et dum invenisset eum non lucrantem mercedis opera, sed inique gerentem ex [dæmone] consorte; maledixit ei in nomine Domini, ut probaretur oppressio inimici. Et dum se in terram volveret cum intentione iniqua, adveniens iniquissimus serpens, genua ejus rabiens inclusit; et dum avida fauce venenum ipsi evomisset, cœpit clamare; Miserere, piissime Pastor, quia qui me suasit tibi mentiri, ipse me certissime decepit. Cumque concursus populi ad ejus acclamationem factus fuisset, venit S. Arigius Episcopus. At illic ut vidit deceptionem inimici, et hominis illius ruinam, et jam corpus ejus exanime jacere; projecit se in terram, atque cum lacrymis oravit, dicens: Domine Deus omnipotens, qui fecisti hominem ex nihilo, et periit primus homo per astutiam serpentis, et reparasti eum per unicum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum; tu repara hunc famulum a morte quam ipse diabolus per sinum venenosum in ejus membra transfudit, ut in nullo ei noceat. Et quia tu dixisti; Qui in me credunt, etsi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ita isti famulo tuo per preces servi tui reddere dignare pristinam sanitatem. At ubi orationem complisset, signum Christi super plagam manu sua faciens, ita venenum evomit corpus ut nihil malum homo ille se inclamaret fuisse perpersum.

Marc. 16 18

4

Romam pro-
fectus a
S. Gregorio
benigne ex-
cipitur :

10 Quodam interea in t tempore, cum vir Deo plenus Romam ad Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum limina, orationis causa, pro amore Dei in Christi nomine properasset; tanta est a beatissimo Gregorio Papa veneratione receptus, ut cum esset Ecclesiæ Romanæ tam meritis quam privilegiorum supereminens potestate, atque Sacerdotium infularum ceteris Sacerdotibus honore præpollens; taliter beatissimum Arigium Episcopum cum caritatis subjectione atque summo venerationis portabat affectu, ut non solum honoribus, sed et moribus, et scientia, sanctitate, modestia, castitate sibi cœquandum putaret. Sed nec unquam se a finibus Galliarum in illis partibus talem se protestabatur omnimodis Sacerdotem vidisse. Nam cum apud eum aliquantisper, tam ex devotione orationis, quam pro inquirenda Gregorii Papæ sermonum scientia singulari, spiritales innecteret moras; et jam valedicendi utrisque inoptata advenisset dies; cum tanto se amore ac profluvio lacrymarum fletuumque sibi summi Pontifices visi sunt sancta oscula tradidisse, ut adstantes, libri Geneseos recordantes, [interesse se] obsequio Josephi Patriarchæ, cum lacrymis colla unici fratris osculantis, putarent. Sed tunc, beatissimus Gregorius Papa sanctum ac venerabilem Arigium Episcopum visus est consolari eloquiis fidei, cum non modica spe, quod Jesus Christus Dominus noster, qui curam habet de omnibus, protinus eos in Paradisiacam faceret adunari sedem, laboris præmia centeno fenore percepturos. Et sic placido oculo ac sereno animo suis omnibus tradens munera, oratione facta flentes ab invicem visi sunt discessisse.

Gen. 45, 4

11 Ergo et Beatissimo viro Valatonio, qui tunc temporis Archidiaconus sub sæpedito Pontifice

Maji T. I.

Wapincensem regebat Ecclesiam, visus est Dalmaticam causa muneris induisse. Et quia compererat, quod esset sacris litteris decoratus, ideo maluit ut esset suis munificentis sancto velamine circumdatus: et quod ipse in sui Magistri succederet Sede, u beatissimus Gregorius Papa palam suis pronuntiavit oraculis. Qualis autem et quanta fuit sancti viri perfectæ vitæ operatio, felix x commutatio fidelium oculis declaravit.

12 Dum per quadragintaduanam observationem diebus ac noctibus perageret officia, ut macerato corpore præveniret sanctæ Resurrectionis diem celebrando suscipere; advenere in trino numero elephantiosi: quos cum vidisset, in sua cella adire præcepit; ibique, adposita pelvi, præinctaque sindone, pedes eorum lavare cœpit; et lectulos, ubi membra putrida atque defessa requiescerent, suis manibus adornavit. Illic tribus diebus detentus per noctis silentia pedes et capita eorum vel manus cum fletu et gemitu irrigabat, [donec illuxit] veniens sanctus dies Cænæ Domini. Tunc eum Dominus exaudire dignatus est, ut sicut per Magistrum lotis pedibus discipuli paradisi amœna introierunt, sic fessi properantem de seculo beatissimi Arigii laudarent virtutem, y et deterisa putredine carnis, vocis laudarent eum clamore, quia se cognoverunt per Sanctam Dei Arigium Confessorem lepræ evasisse supplicium, et postulantes viaticum [discesserunt].

13 Sed dum in lectulo stratus sui requiesceret, evigilans post quietem, chorum Angelicum modulatis vocibus ante altare B. Mariæ semper Virginis audivit: stratumque, omnibus suis obsequio x cubiculi vacantibus, dereliquit; et cursu concito inter eosdem introivit. Sed dum Probus Clericus, qui suo perpetim vacabat obsequio, evigilasset; et pergens ad cubiculum, eum illic non inveniret; statim ad ostium sanctæ ecclesiæ properans, et eum cum Angelico choro intuens, metuit, et penitus non introivit. Cumque prædictus Pontifex ad cubiculum rediret, cum magna humilitate, Probus eum interrogavit qua ex causa gressu intimo retrocedebat, dum inter eos psalleret, et coram obsequia ex more recipiendo repeteret. Sed ipse Pontifex hanc visionem ei silere præcepit. Igitur sic inchoavit, ut finiret: sic finivit, ut quod quæsierat, perpetuo retineret. Nam cum jam suæ vocationis ultimum pertingeret tempus, aa et solitum Angelici panis sumeret cibum, cum ex summo doloris impetu fessa Sancti membra stratu jacerent, mens tamen amplius ex more erecta coeli Dominum intuebatur dicens: Jesu bone, Salvator Domine, non tradas bestiis animam confitentem tibi, neque eam derelinquas in inferno; quia in terrena testudine clausa semper te deprecata est in cœlis. Sic jugem per multorum dierum spatia, dum sanctum spiritum cœlo redderet, orationem cum gemitibus permiscebat.

14 Sed neque hoc quidem, quod ex fidei debitore narrare necesse est, silendum omnino putabo. Cum vir Sanctus anhelum pectus paululum sopori dedisset, ante magni Regis tribunal se cum gaudio magno cernebat adstare, et niveo peplo semetipsum, ipso præcipiente Rege indutum, percepisse [considerandi] potestatem. Et deinde Isicium bb, quondam Gratianopolitanæ urbis Antistitem, intendit [eadem] semita, qua venerat, alacrem properare; ac pari modo a residente in splendoribus Rege miratur esse ditatum. Cumque vir Dei a blando evigilasset sopore, Beatissimo viro Valatonio, tunc temporis Archidiacono, et Diconcio propectæ ætatis Presbytero, et Probo Diacono adstante etiam ultimo, qui istam stylo percurrente in suo amore narravit visionem, quam spiritalibus vidit oculis, certe audientium auribus indicavit, et sic ausus est in veritate dixisse,

D
EX MS.
discedens
quis sibi vi-
si discessurus
intelligit :

u

x

tres leprosos
post tridua-
num mini-
sterium
mundat,

y

et choro
Angelorum
interesse
visus :

z

decidit in
morbum :

F

in extasi ante
tribunal
Christi lætus
excipitur :

bb

EX MS. A quod omnes suæ Ecclesiæ filios Domino commenda-
vit, omnibus benedixit, et absolutione profuit cun-
ctis.

cc 15 Nudato corpore, ante altare S. Eusebii cc cum
cinere et cilicio jacens, cum Viaticum Corporis et
Sanguinis Christi de manu Isicii Episcopi et Dicon-
cii Presbyteri accepisset, ait : Gratias tibi ago, Do-
mine Jesu Christe, quia jam video tempus resolutio-
nis meæ. Et sursum erectis oculis expansisque ma-
nibus, ait : Nudus egressus sum ex utero matris
meæ, nudus revertar illuc. Obiit autem ipso die Ka-
lendarum Maji, et continuo advenit [ursus] dd de
remotis montibus, ipse, qui quando de Roma redi-
bat vir sanctus, concito ictu percussit et devoravit
bovem [subjugatum plastro, in quo cum sarcinulis
erant Reliquiæ] sanctorum Apostolorum Petri et
Pauli, et multa patrocina Sanctorum [quæ] ibi
erant reperta, et denique caligæ B. Mariæ semper
virginis. In Christi [autem] nomine vocavit Episco-
pus ursum : [qui] inclinato accurrit capite [et] jugo
ligatus ad feretrum onera perduxit Wapinco, [et]
vixit usque senio. Ipse autem obviavit corpori : [et
singulis annis] ad ipsam sanctam solennitatem ve-
niebat, usque dum canus vixit. Et multi gaude-
bant qui videbant eum, et victum præbebant ei, ee
Amen.

dd
moritur
1 Maji :

accurrit ad
exequias ursus.

ANNOTATA.

a Quas hic primo loco legis lineas, fæde transpositas invenimus, post alias plures sequentes, usque ad verba, ad integrandum sensum a nobis inserta et [ ] inclusa. Loco autem principii invenies apud Labbe aptatum titulum, scriptoris multo recentioris, In nomine Sanctæ et individuae Trinitatis. Incipit Vita S. Arigii Wapincensis Episcopi, qui oriundus etc. Nos sub levi correctione videmur omnia primogenio sensui et ordini reddidisse.

b Est etiamnum ecclesia Cathedralis S. Vincentio ræra Cabillone.

c Desiderius hic, Cabillonensis, an Claromontanus Episcopus intelligi debeat, jam supra quæsimus : in impressis apud Labbe, dum sic legitur, ante altare S. Vincentii Cabillonensis urbis B. Desiderius Episcopus, ambiguum manet, ad utrum referatur τὸ Cabello-nensis urbis.

d Morgecensis ecclesia, in tabulis les Martres Morges, in diœcesi Claromontana apud Arvernus.

e Tessares decada, intelligo spatium 14 anno-
rum.

f Post annum 576 deposito Sagittario.

g S. Marcellus Presb. et Mart. Cabillonensis, colitur 4 Septembris.

h Brunechildis, uxor Sigeberti Regis Austrasiorum; quo moriente anno 575 venit illa in Galliam ad mariti defuncti fratres, inter quos S. Guntramnus Burgundionum Rex, et monasterii S. Marcelli fundator : apud eos autem varia fortuna ac fama vixit reliquo hoc seculo.

i Guntramnum intelligo et Chilpericum Neustriis

imperitantem : ut communis aliqua consultatio eos cum D Brunichilde ibi conjunctos tunc habuerit : quando Cabilonem venit S. Arigius, natalem suam urbem.

k Hic est celebris Martyr, Mamas, relatus ad 17 Augusti.

l Impressum, sacratissima septa clavesque pessulum, quæ modica correctione et transpositione visum est corrigere.

m Dæmonem intellige : ita Ps. 90 v. 7, protegendum se Propheta ait ab incursu et dæmonio meridiano.

n Puto intelligi clavem, oratorio appensam, quam sibi ad reserandas noctu ecclesias fabricari fecerat, ut supra dicitur.

o Ita visus est corrigi posse transpositis lineis perturbatus sensus verborum, levi dumtaxat correctione egentium : quod iterum paulo post facere oportuit, ut videbit qui volet impressu apud Labbe legere.

p Impressum Durantia : transit haud procul Wapinco.

q Interponitur, inquit, quasi ex alicujus ore aut scripto hæc referrentur; quod hic et alibi adhuc semel iterumque mutavi in, Itaque et Item, vel plane omisi.

r Labbe floreret, præparatam — herbam — ad. E duxerat.

s Sensui explendo addita hic et alibi verba lector his [ ] dignoscet.

t Circa annum 598, uti ex Epistola S. Gregorii supra relata constat.

u Sanmarthani non inveniunt quem substituant Aridio, nisi Potentissimum, qui Concilio Cabilonensi anno 650 interfuit : sed per hunc Valatonium opportune suppletur manifestus hiatus.

x Commutationem intelligo, qua pro Arigio substitutus est jam dictus Valatoni, sua virtute monstrans, quam efficax in eo fuerit sancti decessoris exemplum.

y Omitto hæc verba intermedia, tamquam hic otiose iterata, Ita Domini misericordia præstare dignata est.

z Id est, dormientibus.

aa Iterum omitto in quo oblationis omitteret diem : quia sensum non faciunt, et sine his cetera recte cohærent.

bb Isicius, aliis Esicius et Hesychius, qui Episcopus Gratianopolitanus, ab anno circiter 570, pluribus Conciliis interfuit ; videtur autem hac visione indicatum, quod paulo post S. Arigium etiam ipse ad eandem gloriam esset admittendus. Quare merito dubites, F an inter hunc et Clarum, qui an. 650 Concilio Cabilonensi interfuit, non debeant collocari aliqui ex illis, qui apud Sanmarthanos collocantur post Clarum sine ulla nota temporis.

cc S. Eusebium Vercellensem hic notari crediderim, qui colitur 1 Augusti.

dd Impressa advenit vir sanctus : sed de urso hic agi ostendunt cetera, et verba, vir sanctus, alio spectare.

ee Non videtur hic plane finis fuisse.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 32

DE S. BERTHA MARTYRE

D. P.

ABBATISSA AVENNACI IN DIOECESI REMENSI.

SUB FINEM
SECULI VII

Epitome
Actorum apud
Flodoardum,

antiquior
legenda in-
torpolata

et per lectio-
nes plurium
festorum dis-
tracta est,

1 Maji

12 Oct. et
31 Augusti,

cum officio
post transla-
tionem com-
posito :

Gumberti sanctissimi Martyris, apud Avenna- cum in Campania culti, memoriam illustran- tes ad XXIX Aprilis, necesse habuimus præ- mittere Actis notitiam brevem, de ipsius ac Sanctæ uxoris ejus Berthæ gestis, ex Flodoardi Histo- ria Remensi acceptam; simulque indicavimus usum eum antiquis S. Berthæ Actis, uno post ejus mortem seculo scriptis, cum venerabile corpus inventum fuisset inte- grum atque incorruptum. Ea Acta, ut tunc erant, for- tasse etiam nunc extarent sincera indivulsaque, nisi ille, cui post solennem Corporis revectionem Avenna- cum, factam sub Artoldo Remensi Archiepiscopo circa annum DCCCCL, commissum erat ordinare Officium ec- clesiasticum pro cunctis utriusque Sancti festivitibus, visum fuisset amplificare Legendam amplificatione va- ria, eamque sic auctam distrahere in plures partes. Ac primum quidem excerpens quæ solum fere Gumbertum spectabant, ea sic extendit, ut pro die festo habuerit Le- ctiones XII de vita ejus Remis acta, et pro die Octava Lectiones VIII de ejusdem peregrinatione et martyrio. Quæ nos in unum colligentes, uti tunc interpolationibus rejectis antiquæ simplicitati conabamur reddere; idem nunc quoque intendimus facere, tanto sollicitius, quan- to potior semper Aveniencensibus fuit suæ sanctæ Fun- datricis veneratio, numerosiori prolixiorique festivitate testata.

2 Quin etiam communem utriusque Legendam, scriptam olim fuisse sub nomine solius S. Bertæ colligi- mus ex prologo, qui in principio Lectionum pro die festo notatur iis verbis conceptus, ut appareat auctorem, ip- sius dumtaxat causa scriptionem aggressum, ex qua si- cut dictum est, amplificata postmodum, accepta sunt, primum Lectiones VIII de vita Sanctæ Berthæ usque ad monasterii Avennacensis extructionem, pro die Natali, hoc 1 Maji; deinde pro sex diebus infra Octavam quo- tidie lectiones tres, quibus continetur vita ejus monastica, ac potissime miraculum deducti Avennacum fontis. Se- quebatur historia mortis per privignos illatæ, distributa in VIII lectiones pro die VIII et pro Dominica infra eam- dem. Sed hæc nescio quomodo amissæ sunt. Amissarum defectum supplevit posteritas, pro Dominica quidem in- fra Octavam usurpando easdem VIII Lectiones, quæ re- servatæ fuerant et etiam nunc recitantur pro Com- memorazione S. Berthæ, quæ fit XII Octobris : pro ipsa autem die Octava, easdem quæ dicuntur in festo Translationis, quod celebratur ultima die Au- gusti.

3 Ita discimus ex rubrica, ante Officium Dominicæ et Translationis prænotatæ præfixa in prima Avenna- censi Officiorum editione, facta anno MDLVII, curante Ludovica de Linange Abbatisa. Lectiones quidem hæc continent historiam delati Avennacum S. Gumberti et juxta uxoris corpus sepulti, recentioribus quibusdam ex Flodoardo additamentis auctam : dicitur tamen solius Berthæ Commemoratio, quod argumento nobis est, ejus solius annum cultum eatenus fuisse apud Avenniacen- ses : quas etiam credimus secundam illam festivitatem annue agendam assumpsisse, quando corpus ejus ut dixi elevatum fuit, et quoniam integrum prorsus erat, seorsim ipsum a mariti ossibus collocasse. Pro tertia vero quam diximus Translationis festivitate compositæ sunt VIII lectiones novæ sub novo exordio; quod exordium incuria posterorum a suo abstraxit corpore, tamquam legendum ad calcem Lectionum pro die Commemorationis præ- scriptarum.

4 Harum postremarum Lectionum auctorem liben- ter eum credam, qui antiquam Legendam interpolavit atque distraxit in duas; et utriusque Sancti reliquum Officium composuit : proprias scilicet nec inelegantes Antiphonas, Responsoria, Orationes diversas pro singu- lis Horis Utriusque Officii Responsoria, versu Hexa- metro composita, fortassis antiquiora sunt, ideoque ea juvat hic in unum colligere, cum iis tota Actorum con- tineatur substantia.

cujus respon-
soria metrica
synopsim vitæ
continent:

Sancta Dei Bertha, prædulcis Franciæ alumna,
A summis Procerum generosum protulit ortum,
Cum carnis genere mentis proba nobilitate.
Sponsa fuit sponso conjuncta beata beato,
Par insigne animis Gumberto Bertha fidelis;
Prole tamen cassa, latet an sit et inviolata.
Desolata viro migrante beata virago,
Cuncta fere spreto pede repulit infima seculo,
Permutans pullo rutilantia flammea velo. **E**
Dum sancta explorat quo diva habitacula condant,
Angelico visu super hac re certificatur,
Monstraturque locus Vallis prius aurea dictus.
Omnibus extractis, dum Mater tractat herilis,
Quisnam illuc Domini famulatu militet Ordo,
Virginibus septa visa est sibi virgo Maria,
Sic monstrando locum monialibus instituendum.
Temporibus priscis aqua deerat sedibus istis;
Unde gravata Deum dum Sancta exposceret alnum,
Fons certusque locus sibi cœlitus insinuat,
Qui Virtus dictus jacet ad tria millia passus.
Illuc cum libra nummorum Sancta profecta,
Postquam pro pretio fuit illam solvere præsto,
Per-trahit arva colum, sic ducens ad sua rivum,
Qui fluit usque hodie servans cognomina Libræ.
Felix et Domino gratissima Bertha supremo,
Dum per multiplices mundo obluctata labores,
Testata est, Christi quantum victoria possit;
Tandem martyrium peragens petit alta polorum :
Quæ divina videns, et jam sine tempore gaudens,
Christo, cui placuit, precibus nos jungere poscit.
Christe, salus nostra, tibi laus et gloria cuncta,
Qui nobis oriens lux atque redemptio vera,
Nos tantæ Matris donas prædivite gleba : **F**
Cujus nos precibus pius abstrahe mortis ab umbra.

5 Hactenus antiqua prosa sive sequentia, continuo sensu, ut apparet, composita, sed ab auctore Officii in plures distracta partes, ut pro totius diei festi Respon- soriis omnibus sufficeret. Nihilo minus antiquus esse vi- detur Hymnus de Sancta, proprius ad utrasque Vespe- ras et Matutinum, qui talis est :

Decus futurum gloriæ, jubar micat ecclesiæ,
Clarior orta natalibus et sanctis Bertha testibus. **ut etiam**
Conjuncta matrimonio Gumberti nunc clarissimo, **hymnus,**
Se non fœcundam partibus Deo sacravit actibus;
Dehinc contemnens fœtida mortalis ævi gaudia,
Pium convertit conjugem, sectantem vitam cœli-
[bem.

Fundans sacrum cœnobium greges ditavit virginum
Fit ipsa Mater omnibus, præestque militantibus.
O Mater splendidissima, potens virtutum gratia;
Post carnis hujus exitum, concede vitæ præmium.
Et hic quidem defectus prolis sic indicatur, ut ipsa vitæ cœlibis seu continentis auctor fuisse viro suo simpliciter indicetur : sed præcedens metrum, suspicionem ingerit perfectionis castimoniæ, ubi dicitur :

Prole tamen cassa, latet an sit et inviolata.

Quidni

AUCTORE D. P.
cum aliquo
indicio ser-
vatæ virgini-
tatis:

A Quidni autem virginem vixisse suspicemur, quæ corpo-
ris per integrum seculum incorrupti privilegio, de solis
fere virginibus legi solito, divinitus illustrata fuisse
cognoscitur? Certe intelligens sponsum suum (cui non
decerant filii, ex legitimo, ut credere malumus, conju-
gio antea nati) sola consanguineorum importunitate et
divinæ vocis imperio cedentem, subisse rursus vinculum
conjugale; facile eundem potuit perpulisse, ut servandæ
virginitatis gratiam sibi indulgeret; sicut eidem per-
suasit ut bonorum suorum heredes, quatenus per jura
licebat, spirituales mallet filios quam carnales ha-
bere.

Ejusdem ut
Martyris
cultus apud
Remenses.

6 Quidquid sit de laureola virginitatis, palmam titu-
lumque martyrii ipsis tribuunt quotquot de ea agunt,
non solum Avenienses in omnibus suis de ea Officiis,
sed et alii. Ecclesia Metropolitana Remensis, quamvis
Kalendas habeat sanctorum Apostolorum Philippi et
Jacobi cultu festiviore occupatas, tamen in primis Ves-
peris Laudibusque, juxta Breviarium anno MDCXX ercu-
sum, præscribit memoriam S. Berthæ Martyris, cum
Antiphona et Oratione Deus qui inter cetera, ut in
communi Virginum. Inpervetusto ecclesiæ SS. Timo-
thæi et Appollinaris Martyrologio notatur Kalendis Maji,
in territorio Remensi, loco qui vocatur Avenniacus,
passio S. Berthæ uxoris S. Gumberti. Sigebertus in
chronico ad annum DCLX ita scribit: S. Bertha, Mar-
tyr et Abbatisa, sanctitate floret in Francia. Se-
quuntur Ferrarius et alii cum Saussayo: qui ex prædi-
ctis Officiis eidem prolixius elogium texuit, non absque
errore, dum ipsam attribuit Avenæ, cœnobio Catau-
launensis diœcesis. Vulgariter quidem monasterii locus
Avenay dicitur; sed illud, ut similia omnia Francico-
rum locorum nomina in ay, ex usu Latine scribentium,
juxta formam antiquam eorundem nominum, termi-
nandum Latine erat per acum aut acus. Abest autem
locus haud multo longius Catalaunis quam Remis, ad
hanc tamen non ad illam diœcesim pertinet, ut est no-
tissimum.

et Bucelini.

7 Gabriel Bucelinus nihilo levius erravit, quando
prolixius ejusdem S. Berthæ elogium finivit his verbis:
requiescit autem juxta maritum olim suum, in mo-
nasterio S. Petri Remensis: diversissimum enim hoc
cœnobium est, a Baldrico in ipsa urbe Remensi extru-
ctum eodem seculo, de quo egimus XXIV Aprilis ad Vitam
S. Bovæ, primæ ibidem Abbatisæ. Diversissimum fuit
etiam alterum, cujus nunc (ut in Breviario Remensi
legitur ad festum S. Gumberti) solum superest aula,
sacellum et capella S. Patricii, olim in porta Colla-
ticia seu Basilicari in honore S. Petri extructum a
dicto Sancto, quod Regale seu Fiscale vocabatur.
Monasterium vero Aveniense, quamvis ipsum quoque
S. Petro sacrum esset, octo fere leucis distat Remis,
et proprio nomine Vallis-aurea dicitur. Trium istorum
monasteriorum discrimen potuerat discere Bucelinus ex
ipso quem citat Flodoardo, diversis capitulis de unoquo-
que successive locuto; si paulo majorem accurationem
quam festinationem libris in publicam lucem producen-
dis adhibuisset: quod sane inviti reprehendimus: sed
oportet subinde hæc animadvertere, contra eos qui mo-
leste ferunt, quod non omnes continuo, quos tales scripto-
res admisere, recipiamus in Ordinem Benedictinum.

An fuerit
ordinis Be-
nedictini?

8 Joannes Mabillon, in Actis Sanctorum sui Ordinis,
videtur eorum judicio circa S. Bertham diffusus fuisse,
quando seculo secundo omisit ejus Acta referre, contentus
eam retulisse ad indicem Prætermisorum: quod tamen
ne ægrius ferrent sui, præposuit asteriscum, quo voluit
indicatos qui germani Benedictini esse videntur, uti-
que non tam ipsi quam alii, quibus nolebat contraire.
Dicitur quidem in II Lectione diei III quod S. Bertha
construxit ædificia officinarum, sicut S. Benedictus
præcipit; sed ostendimus in annotatis quam ineptum
glossema istud sit. Multo efficacius istud probaret Alti-
villariensis cœnobii a S. Nivardo instituti disciplina, si

ea probaretur Benedictina fuisse: vix enim dubitare D
possumus, quin in monasteriis ædificandis Regulaque
legenda, exemplum sancti illius Antistitis ac fratris sui
secuti sint pii conjuges Gumbertus et Bertha. Alioqui
secundum Regulam S. Columbani instituta fuisse qua-
dam vicina Remis monasteria, dubitare vix sinit Adzo
Dervensis Abbas in Vita S. Basoli, dum ait, quod is
Viriziacum adveniens, adjunxit se numero duodenum
Fratrum, mores et actus B. Colombani imitantium,
sicut in antiquariis reperisse, se ait: quod sane non
reperisset, nisi saltem in novo post S. Basoli mortem
cœnobio, ipso de quo agimus seculo DCC, ejusmodi insti-
tutio obtinuisset; esto id forte non fuerit trahendum ad
tempus quo Basolus appulit.

9 Flodoardus cum lib. 4 cap 47 multa de S. Bertha
ex antiquiori ejus Vita, ut credimus, deduxisset, deque
illius ac viri communibus apud Avennacum miraculis;
tandem subjungit, velut suo tempore, id est seculo X
gestum: Quædam præterea mulier, ab altari hujus
monasterii linteum nuper furata, ferre secum voluit;
sed egredi ecclesiam nullo modo potuit, donec suum
confessa reatum, sublatum restituit suo altari velum.
Idem pluribus verbis deduxit auctor officii proprii, nostra
inquiens ætate: et similiter ex Flodoardo accepit finem
præcitati capituli, ut impletet numerum Lectionum pro
die Translationis hoc modo: Monasterium vero, quod
Sancta ipsa maximis sumptibus instruxerat, et Ab-
batiam ejusdem domus, Dominus Fulco Præsul ab
Odone Rege concedi Remensi ecclesiæ, per pagi-
nam præceptionis Regiæ, obtinuit; et pro confirman-
do eo eidem Ecclesiæ a Formoso Papa privilegium
Sedis Apostolicæ impetravit. Intra annos videlicet
DCCCXI quo electus Formosus, et DCCCXVIII quo mor-
tuus Odo, quamvis ipse Fulco ab anno DCCCLXXXVIII
usque ad DCCCC Sedem suam tenuerit. Ultimam illam
observationem omisit Monachus San-Remigiensis, qui
Sanctorum Gumberti et Berthæ Vitas, quales in eorum
Officiis repererat, novo stylo expolivit forte post XII se-
culum: quam ejus scriptionem habemus, sed stylo
rursus per Guilielmum Dujatium Canonicum Regula-
rem S. Joannis Suessionensis mutato: nec operæ pretium
fuit requirere Remis styli primigenii ecgraphum, cum
nihil ibi reperiatur notatu dignum, nisi quod ait, post
Translationem sub Artoldo factam, utrique Martyri
deinceps Officium particulare decretum institutumque
fuisse.

Quædam
Actis addita
ex Flodoardo.

E

ACTA

-Ex veteri Officio Avennacensi.

F

Cum sanctorum præcedentium Patrum vita nobis
ad memoriam reducit, miramur quod [similes]
nunc temporibus nostris inveniri minime queant.
Sed divina clementia actum est, ut lumen justitiæ
nobis ostenderetur in arcta vita Beatorum, ne a
veritatis tramite possimus pedem retrahere, velut
nescientes quid debeamus sequi quidve vitare. Om-
nipotens namque Dominus, petens propter nos ima,
non relinquens superna, non solum virili sexui con-
tulit victoriam erga venenatæ fraudis nequitiam;
sed etiam in fragili sexu muliebris conditionis
magna præbuit exempla virtutis: ut ad ipsum sem-
per mentis attollamus oculos omni cunctatione
postposita, qui os mutorum aperit et linguas
infantium facit disertas, qui per sensatos modos
humani colloquii, distinxit immensos brutosque ru-
gitus asinæ. Nec mirum si feminam fragilis matériei
dedit in exemplum: qui veritatem suam etiam cum
voluerit narrat per ora jumentorum. Ad consortium
namque coheredum Christi nos confugere oportet,
velut ad tutissimi portus sinum, ictus terreni æstus
tempestatemque vitando, ut Deum deorum merea-

Vitæ Sancto-
rum in ex-
emplum pro-
posita,

imo et San-
clarum:

mur

A mur videre in Sion; ubi sanctissima Bertha, ob cuius memoriam recolendam hæc prælibavimus, potitur præmiis bonorum, ascita consortio sanctorum spirituum. *a*

a

nupta S.
Gumberto

2 Hæc namque orta sanguine nobilium parentum, ut decebat tantæ nobilitatis lineam, juncta est sanctissimo, sicut legitur, et omni laude digno Gumberto in conjugium: non ardore nefandæ libidinis, sed amore propagandæ posteritatis. Dum vero simul juncti fructi sunt mundo, semper Deo placere studebant, et de die in diem ad perfectionis culmen conscendere festinabant. *b*

b

mutuo con-
sensu sepa-
ratur,

c

3 Cum autem jam tempus immineret, ut, dissonante misericordia summi Dei, sese dividerent, quo quirent esse ex Dei cultoribus, quibus ipse dicit, Vos qui reliquistis omnia et secuti estis me, centuplum accipietis et vitam æternam possidebitis;... *c* Domina et venerabilis Bertha spiritum sanctæ paupertatis libentissime ferebat: et in hereditate magnæ dotis, quam jure maritali attigerat, sicut prius pariter egerant in *d* porta Remensium, aliud desiderabat contruere monasterium. Cumque diutina cogitatio hæc animo versaretur, apparuit ei Angelus Domini dubietatis jubens deponere obstaculum, et mentis oculum ad Patrem omnium erigere, locumque ab

d

et locum
struendi mo-
nasterii di-
vinitus edo-
cta,

B ipso præparatum designare *e*, mensurasque monasterii construendi metiri. *f*..... Cumque ancilla Dei hæc vidisset, quasi in excessu mentis effecta, læta visione desiderii sui, properat ad partes sibi ostensas: et sicut sibi cœlitus revelatum fuerat, sic jussit signari loca construendorum fundamentorum, *g*

e

f

g

4 Cum autem ancilla Christi cœpisset construere monasterium, ut sibi a Domino fuerat imperatum, in vico qui vocatur Avennacus *h*, cœpit cogitare cujus sexus cujusve ordinis Deo militantes ibi adunaret. Dum hæc versaret animo, tempore opacæ noctis, quando nimium lassata membra daret modicæ quieti, astitit ei gloriosum diadema Virginum, scilicet beata Virgo Maria, confortans eam dicensque, ut quod Summo polorum jubente inceperat, totis nisibus corporis usque ad perfectionis culmen perduceret, et in eodem monasterio puellarum cœtum congregaret. *i*

i

5 Completo autem opere, quod Domino ostendente amore ipsius accensa, inceperat, multis donariis ditavit eundem locum, magnisque appendicibus terminos ipsius dilatavit. *k* Ibi vero, ut sibi revelatum fuerat a Domino, puellarum multitudinem undique ascivit: *l* quas et fragiles corpore, et mente robustas, verbis et exemplis ad bene vivendum informabat. *m* Confortabat namque in Domino adoptivas filias, scutoque justitiæ eas munitas reddebat, docendo ut divitias caduci seculi respuerent, et nulla ejus adversa formidarent. *n*

k

C

l

m

n

6 Omnia autem ædificia officinarum sanctissima mater *o*, circa ædes Deo militantium construxit, excepto molendino: quia illis adhuc temporibus indigentia maxima *p* aquæ habebatur. Cumque ancilla Christi per dies temporum * videret tristari, ac nimium lamentari famulas Christi ob indigentiam liquentis elementi, cœpit et ipsa compati doloribus earum. Repleta quoque sancti Spiritus gratia, quadam nocte, dum omnes Sorores se sopori dedissent, sancta Mater, longa suspiria trahens ab intimis cordis, lento pede de eadem domo egressa est, ac oratorium pedetentim intravit. Quæ prosternens stravit se terræ, effusoque lacrymarum imbre, rogabat Dominum cœli terræque auctorem, ut qui olim per desertum populo sitis indigentia fesso, largiri dignatus est pocula ex silice per manum Moysi et Aaron, *q* misertus largiretur ex terræ visceribus sibi liquentia aquæ. Dum completa oratione famula Chri-

Ob aquæ pe-
nuriam,

p

* an tempo-
rum?

noctu suppli-
cans

q

sti exiret de oratorio, antequam perveniret ad limen ostii, vox cœlitus delapsa dixit ad eam: Dilecta Dei, depone anxietatem morroris: quia quod fideliter quæsiisti, efficaciter consecuta es. Cumque hæc audisset, terrore nimio repleta, viribus desertis, devenit ad pavementum soli, semiviva effecta; apparuit autem ei B. Petrus *r* dicens ei: Lucessente proxima die, vade ad locum, qui Domino jubente tibi monstrabitur; et quidquid ipso dispensante * contigerit, perage: ipsum vero scito semper esse tecum.

7 Domina vero Bertha, dum aurora emicans cœpisset reddere cosmo lucem, et illuminasset in umbra opacæ noctis sedentes, properat sola cum sola puella ad locum sibi a Domino demonstratum. Quo cum pervenisset, cœpit Deum omnipotentem invocare precibus lacrymisque, ut eam dignaretur conpotem voti sui facere. Quæ dum lustraret situs loci illius, pervenit ad quemdam hortum in quo erat fons miræ pulcritudinis. Quem ut vidit Deo devota femina, minime concupivit; [sed] possessoribus ipsius prædii sic locuta est: *s* O fratres in Christo dilecti, hunc fontem prædii vestri vendite mihi: et accepta digna pecunia cedite nostri usibus. Cui sic aiunt: En præsto sumus, si tamen detur pretium a nobis taxatum. *t* Sancta autem videntibus qui aderant, libram unam denariorum posuit super lapidem qui erat super os ejusdem fontis: domini vero ac venditores receperunt æs. *u* Tunc sancta mater Deo plena, colo, quam manu tenebat, cœpit terram fodere, et in modum sulci rigam facere, orans ac dicens: Ostende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis. Revertens namque ad monasterium, eodem eadem post se trahebat, tantaque abundantia aquæ eam sequebatur, ut ad usus omnes hominibus pertinentes, sufficeret: sicut usque hodie apparet. *x* Nomen quoque sancta mater fluviolo ipsi composuit, dicens: Libra vocaberis: quia una libra pro emptione tui data est. Tantam ergo gratiam illi concesserat Dominus, ut in terris posita corpore, menteque habitans in cœlo, mirabilia ingentia faceret.

8 . . . Privigni denique ipsius Domnæ Berthæ insurgentes contra eam illam interemerunt . . . *y* Postquam S. Bertha de hac luce migravit ad Dominum sæpe dicti privigni, filii videlicet Domini Gumberti, invasi a dæmoniis defecisse referuntur, indignam vitam digna morte claudentes.

9 Transactis vero multorum annorum curriculis, quadam apparuit nocte per visionem S. Bertha, cujus sepultum erat corpus in monasterio Avenniacensi, ipsi Munciæ, quæ fuit consentiens in ejus nece, dicens: quod si vellet remissionem tanti facinoris habere, tunc iret ad locum ubi Dominus Gumbertus jacebat, eumque inde referret, ac juxta corpus suum locaret. Quæ dum talia audiret, respondit: O Domina, quomodo scire potero, quod mihi sit dimissum tam ingens peccatum? Ipsa denique dixit: Siquidem quando corpus ejus juxta meum fuerit positum, statim exiet sanguis a naribus et ab ore tuo. Ut ista audivit surrexit mente libenti, ac jussa sanctæ Matris citius adimplens, corpus sancti Patris Gumberti cum magno honore ad idem monasterium detulit, et juxta sæpeditam Dominam posuit. Prædicta vero Muncia quærens an adhuc laxata essent delicta, S. Berthæ corpus levare studuit: quod dum levaretur statim unda sanguinis ab ejus cœpit ore et naribus fluere.

10 Post rotationem vero centum annorum, dum mausolæum sanctissimi corporis Berthæ aperiretur, ita inventum est sanum atque integrum, omnesque plagæ ejus recentes, ac si eadem die ultimum diem clausisset. Cum vero corpus beati viri Gumberti poneretur juxta pignus almæ Berthæ, loca, quibus

Ejus corpus
post 100 an-
nos incorru-
ptum

sancta

D

EX MS.
confortatus
voce cœlesti.

et S. Petri
directione:

r
* an cogita-
veris?

fontem repe-
rit,

s

emptumque
E

t

u

post se ducit.

x

A privignis
occisa,

y
al. deces-
sisse?

F

mandat cor-
pus S. Gum-
berti ad
suum trans-
ferri.

sanguinem
emittit,

et claret
miraculis.

A sancta Dei mortis acceperat vulnera, ita cœperunt sanguinem emittere, ac si eodem momento perforata essent cuspide. Omnis namque multitudo, quæ aderat, cœpit laudare Deum, qui ostendebat tam inauditam rem. ^a Multa quidem signa Dominus operari dignatus est ob merita SS. Gumberti et Berthæ, in loco ubi corpora eorum venerabiliter inhumantur: quæ per negligentiam desidum non sunt codicibus commendata. Sed Dominus, cui pura mente serviebat, transvexit eos de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de labore ad requiem, tribuens illis immarcessibile munus cum supernorum civium agminibus, cui laus et imperium permanet in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Non dubitamus quin hic sit sincerus atque antiquus prologus veteris Legendæ, ideoque credimus ipsam solius Berthæ nomen prætulisse; licet initio plura haberentur de S. Gumberto, et ab ejus natalibus inchoaretur narratio, qualis data a nobis est 29 Aprilis.

b Hunc articulum putamus esse interpolatoris: qui postquam veteris Legendæ totum initium resecurat aptaveratque pro officio S. Gumberti, necesse habuerit novum hoc exordium texere.

c Signavimus puncta: quia hoc loco exempta credimus, quæ de recessu Gumberti fundatoque per eum monasterio, alibi jam dedimus.

d De hoc monasterio Rhemis constructo vide Floardum lib. 4 cap. 46.

e Monachus San-Remigiensis ait, dixisse Angelum, Vallis-aurea (quæ posthac Aveniacum vocabitur) divinæ providentiæ consilio præelecta, condendo cœnobio opportuna erit, ita scilicet ei persuaserat auctor præcitati metri hoc versu, Monstraturque locus, Vallis prius aurea dictus. Nos Aveniacy nomen antiquius esse credimus, alterum ipsi monasterio dum congeretur inditum: unde etiam vulgo dicitur Val d'or d'Avenay.

f Importunam huic loco digressionem intruserat Interpolator, quibus totam Lectionem 6 et bonam partem Lectionis 7 sic implevit: Sanctissima vero Bertha supernis civibus interseri appetebat; et adhuc corpore in mundo posito, mente extra mundum ibat. Exercitatione namque sanctæ inquisitionis fatigata, meditatione cordis in Conditoris sui spe et contemplatione requiescebat; ærumnam exilii quam toleramus deplorabat, et ad patriam sublimem se amoris stimulis incessanter excitabat. Cum ergo dolens videret id esse æternum quod nos perdideramus; invenit salubre consilium, temporale hoc seculum deserere, quod videbat ad nihilum devenire. Sategbat ergo inter Orientales magna effici (debent hic intelligi Austrasii, non ab Austro, sed ab Ost, Oriens, nuncupati, respectu Occidentalium Francorum) quando eis spiritibus qui orienti luci inhærent, pressa corruptionis carnalis nebula, discretionis suæ radiis, in quantum possibilitas suppetebat, sociabatur; ut jure posset dicere cum Paulo Apostolo, Nostra conversatio in cœlis est. Non quærebat inter actiones suas ima et fugitiva, quæ non prosunt: sed inter choros cœlestium civium proficere conabatur.

g Quæ sequitur Lectio viii, tota ejusdem farinæ et calami est: ipsam hic exhibemus. O quam fulgentem stellam Dominus propter exemplum multorum in cœlis posuit, scilicet B. Bertham, ut vestigia ipsius sequendo possimus ambulare iter nostræ noctis, inoffenso pede operis. Dignum quippe erat ut in tenera femina Dominus ostenderet virilem animum, quæ erat futura mater et ductrix Deo servientium

puellarum multarum. Holocausta sui cordis quotidie Domino offerebat, blanda persuasione infirmos refocillando, quatenus eorum mentes, et magna per contemplationem docens, pasceret; et parva per historiam tradens, quasi lacte nutriret. Simplex erat Deo devota femina in opere, recta in fide: simplex in bonis, quæ inferius peragebat; recta in summis, quæ in intimis sentiebat. Et hactenus quidem Lectiones pro die festo: sequuntur ternæ pro singulis sex diebus infra Octavam.

h Apparet connexum satis esse sensum, quem nihil necesse erat interrompere his verbis: Sicut gesserat cum sæpedito Domino suo Gumberto. De rebus quas habuerat partem maximam ad opus construendi monasterii dispensabat, aliamque partem pauperibus tribuebat: magna quippe in terris agebat, et tamen apud semetipsam de magnis actibus fiduciam non habebat: exhortatione sua exemploque sancto auditorum mentes ad bene agendum instigabat, ne remissæ in malum aliquod defluerent, nec sese per illicita spargerent, nec sparsim cordis oculos deprimerent; sed quasi ad unam intentionem colligerent, ut ad ipsum mererentur pervenire, qui est fundamentum salutis æternæ. Completo itaque opere, quod amica summi Dei inceperat ipso jubente...

i Ecce rursum interpolantis verba, importune adscita: Obedientiæ namque virtutumque omnium amatrix erat, atque soli Deo placere gestiebat, ne occultis hostis jaculis subderetur. Recta quoque mente curas dispensationis ovilis æterni susceperat: quia non quod sibi solum, sed quod proximis debebat, attendebat, et non negligebat studia sancta, quæ sunt alimenta perpetim viventis animæ, per immoderationem alienæ solitudinis: nec per vigilantiam suæ propriæ utilitatis, aliarum necessaria postponebat; sed omnibus omnia facta erat, ut omnes lucrificeret.

k Ab eadem manu iterum sunt hæc: Nam idem cœnobium rebus magnarum opum adornavit; quarum pars (quamvis parva) usque hodie habetur in eodem loco.

l Item hæc: Quia dignum erat, ut exercitium dictæ pugnæ, quod sancta Mater adversus venenatæ fraudis nequitiam inceperat, per eundem sexum perpetim in eodem loco haberetur. Ipsa vero Mater spiritualis extitit multarum filiarum beatarum.

m Et iterum: Callidi vero venenum hostis eas fugere docebat, dicens; quia adversarius humani generis, dum se repelli conspicit a cordibus bonorum bonarumve, rimas cordium diligentius exquirat, ostendendo illecebras blandientis seculi; ut dum vi alicujus fallacis amoris cor perforaverit, statim ictu pestiferi gladii munimina intimæ rectudinis confringat. Flendo namque aiebat quod amore præsentis seculi a dilectione nostri auctoris recesseramus; et perversa mens, dum dilectione se subdit creaturæ, disjuncta est a societate sui creatoris.

n Denique hæc: Aiebat enim: per culpam primi parentis discordes extitimus a Deo, dignum est ut ad pacem illius, dura et aspera tolerando, redeamus: ut dum unaquæque res bene condita nobis vertitur in dolorem, mens ad Auctoris pacem humiliter reformetur.

o Additur, sicut S. Benedictus præcepit. Merum glossema Benedictini alicujus, hoc unum spectantis ut crederetur cœnobium S. Berthæ sub regula Benedictina a principio fuisse: a quo si requiram quam Regulæ suæ parte quidquam de numero vel ordine officinarum, ac nominatim de Molendino præcipiat S. Benedictus, debet cum rubore fateri, S. Benedicti nomine nihil a se aliud cum veritate potuisse intelligi, quam usum receptum

A *ceptum in monasteriis, tunc, cum ista adderentur Benedictinam Regulam profitentibus.*

p Aveniaci nomen, æque ac cetera in acus aut acum. ipso S. Berthæ monasterio antiquius esse omnino persuasus; nihil etiam possum dubitare, quin fluvius cujus aquæ postremam nominis prædicti partem dederunt, istic fluxerit ab omni hominum ante Bertham memoria. Topographica diœcesis Remensis tabula, descripta in Atlante Blaviano per Joannem Jubrianum Catalaunensem, atque adeo solis sex leucis ab Aveniaco natum, ita exprimit hunc fluvium, ut originem debeat duobus aut pluribus rivulis, decurrentibus partim a Borea, ubi S. Basoli est monasterium, partim ab Occidente, ubi locus Saint-Ymoge dictus notatur; qui una supra Avennacum leuca, tribus vero leucis infra monasterium S. Basoli concurrentes, communi deinceps alveo deferuntur versus Matronam, eoque absorbentur una infra Avennacum leuca. Hinc intelligas prænaratum miraculum nulla verosimili ratione sic posse accipi, quasi talem aquarum decursum ex fonte, prope S. Basoli monasterium sito, derivasset Sancta. Quid igitur? Infra prædictorum rivulorum confluentiam et in eadem occidua fluminis ripa, ad quam monasterium a S. Bertha ædificatum spectat, notatur vicus Fontaine dictus, utique a fonte istic emergente. Ex hoc fonte, ad

B quam egrediens suo monasterio Sancta venire potuit infra horæ spatium, suspicor miraculo deductam ad cœnobium aquam, quæ satis esset usibus domesticis et molæ vertendæ, ac dein egressa monasterio illabatur in fluvium ipsum Avennacensem. Conjecturam hanc oculatæ incolarum fidei subiciens, per eamque cupiens informari de veritate; reseco interim a veteri contextu ea omnia, quibus factum est, ut de ipso fluvio intellecta narratio omnino fabulosa haberi debeat. Tali admonitione præmissa aggredior ipsum Lectionum Avennacensium contextum expurgare, ac primum deleo verba quibus indigentiam aquæ ultra monasterium extendere voluit interpolator, cum addidit, Penuria vero lymphæ colonos ipsius vici nimium angebat.

q Delevi parenthesis, importune et satis insulse adjectam, qui typum sanctæ Matris Ecclesiæ teneant.

r Item hanc: In cujus memoria omnia, quæ superius narravimus, construxerat.

s Longa circumductione rem gestam extendens interpolator, dum reddere mirabilem magis voluit, pene incredibilem fecit hoc modo: Utinam venali mercimonio fons iste mihi sororibusque nostri cœnobii concederetur! Quod cum audissent heredes ejusdem fontis, aviditate pecuniæ ducti, non putantes, quod impossibile videbatur corporeis oculis, possibile fore ancillæ Christi, sic inquirunt. O venerabilis Domina et omni laude digna, si extiterit, taxatione recta a nobis constituta, causa quæstus tanti firma ac rata, libenti animo cedemus, chartamque perpetim habendi faciemus. Hæc audiens Sancta Dei, En dixit progressu pedestri properemus ad Fratres nostri Ordinis, videlicet cœnobitas S. Basoli, ob cujus amorem Dominus in summo montis vertice aquam produxit ex silice. Ipse namque Pater extitit et Ductor multorum Deo militantium; ipse poterit impetrare precibus egregiis apud Patrem æterni filii, ut vobis solvam vinculum hujus desiderii. Locus vero, ubi oritur ipsius laticis emanatio, non longe distat a sancti Patris Basoli monasterio, tantum uno milliario. Quo dum pervenissent prostraverunt se pariter ad orationem, factaque oratione Rector ejusdem loci gratanter suscepit eam, mitique affatu studiis æternæ vitæ se pariter animabant. Inter pia eorum colloquia, Sancta Dei pervenit ad animæ suæ desiderium, quod ei narrare studuit, et qualiter ei B. Petrus apparuit; et quomodo jusserit ut veniret ad supradictum locum, et ibi Deo adjuvante comple-

retur ejus desiderium. Quod audiens prædicti monasterii Pater, blanda allocutione sic eam affatur: O Domina et omni laude digna, dominante jussu Domini mutatur natura in adversos modos. Nam qui ex arente metallo, populo Hebræo moranti in deserto protulit undam laticis, poterit ibi ancillisque tuis, sub tua tuitione degentibus fluenta aquæ dare, ut possit finis esse necessitatis tantæ. Eamus nunc ad locum, a Domino tibi monstratum, et præstolemur ibi auxilium de cœlo. Situs vero loci illius vocatur Virtus, quia, Domino operante in famula sua, ostensa est virtus tanta, cui modernis temporibus similis non est audita. Quo dum pervenissent cœperunt locum illum circuire, ubi sæpe dictus fons erat. Nec mora heredes ejusdem advenere, quibus venerabilis Domina ait: etc.

t Ac rursum: Aderant vero ibi cœnobitæ almi Basoli cum Patre eorum, vexilla sanctæ Crucis in manibus ferentes; et Domina Bertha cum congregatione sibi subdita, et magna populi multitudo utriusque sexus, undique tamquam ad spectaculum concurrentes. Sancta Mater, non amatrix pecuniæ aut caducæ pompæ, dixit: Quantum cupitis dabo, et orate Dominum omnium mecum ut impleatur meum desiderium.

u Et iterum, Tunc omnes qui aderant cum sancta Dei famula prostraverunt se solo, orantes ac dicentes, Impetu fluminis lætifica nos Domine. Ubi consummata oratione surrexerunt, sancta Mater etc.

x Discipulis suis, Marci xi, 23, ficum arefactam mirantibus respondens Jesus ait: Habete fidem. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti tollere et mittere in mare; et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Fides ergo, quæ montes transferre, etiam fontes potuit, nec id in Sanctorum gestis novum. Jus quoque ejusdem fontis, joco addictum a possessoribus, serio emptum fuisse a sancta credibile est: sed eam rem actam tanto cum strepitu, per publicas tabulas, coram utriusque cœnobii conventu, et accolis undique ad spectaculum ascitis, nemo sibi prudenter persuaserit. Idque hic tanto credi debet minus, quod sola cum sola puella ad locum divinitus ostensum abierit Sancta, utique ostentationis fugitans. Nostrum in hac re judicium confirmat Flodoardus, duobus solum millibus, id est non integra leuca, dicens locum abfuisse a monasterio. Verba ejus hæc sunt: Dum inibi, scilicet in monasterio a se constructo, S. Bertha aquam non haberet, impetravit a possessoribus proximæ silvæ, argenti libra data, fontem quemdam, duobus fere millibus a suo monasterio distantem: ex quo fonte mox rivus egressus secutus est eam ad cœnobium remeantem: qui adhuc largiter effluens, pro eo quod tantumdem fuerit emptus, Libra vocatur.

x Clausula hæc sic fusius explicatur in tertia sextæ diei Lectione: scilicet cæcis reddendo visum, mutis loquelam, surdis auditum, claudis gressum, aliaque insignia exercendo: quia erat lucerna ardens et lucens, in domo Domini sita, ut ab orbibus intrantium depelleret tenebras caliginum.

y Sequebatur haud dubie, quomodo tum ipsos privignos tum facinoris complicem Munciam excitaverit sathan contra Sanctam, et qua ratione sepultum sit corpus: quæ poterant ex MS. San-Remigiensi accipi, si primigenius illius textus ad manum fuisset: nunc satis nobis fuerunt verba Flodoardi. Videtur autem Muncia successisse in regimine monasterii: adeoque valde clam fuisse percussoribus, quorum forte proxima consanguinea erat puta cognata germana ex parte matris ipsorum.

z Addit interpolator: Mirum valde erat atque stupendum, quod corpus tot diebus exanime tam recens

videretur et roseo cruore madefactum : præseru- cum moriens corpus deseratur liquore sanguinis. Ipse vero cui inhæsit mente devota, ad demonstrandam magnitudinem gratiæ, quam habebat in cœli cacumine, voluit eam illæsam custodire, ut fieret exemplum generationi venturæ.

RELATIO CORPORUM

Remis Avennacum ex officio.

Cunctipotens Dominus, qui omnia disponit suo nutu, quique ad sibi serviendum sanxit multos egregios Patres, ut lumen sanctæ vitæ per eos ostenderet generationi venturæ; Dominum Gumbertum Dominamque Bertham in candelabro sanctæ Matris Ecclesiæ dignatus est erigere, ut intrantibus in eam ostenderent callem arctæ viæ. Nam qui digne servierit ipsi degens in hac convalle lacrymarum, exutus mortali tegmine induetur veste justitiæ, ac locabitur heres cœlestis patriæ. Non potest mens carnali onere pressa, pensare talia, quibus fruuntur electi in æterna requie; dum vident ad eorum, extincta corpora divinitus crebra agi miracula.

B 12 Longe vero post venerabilem finem Domini Gumberti, dum quadam nocte quidam Bernardus, sanctis actionibus operam dans, requiesceret in stratu suo, apparuit ei S. Gumbertus cum alma Bertha dicens, quod iret ad Archiepiscopum Artoldum, eique indicasset ut eorum corpora levaret a loco, in quo erant humata. Adjecerat ergo, quia qui coram summo Deo honore potirentur maximo, cum tali dedecore non deberent custodiri. Eorum autem sancta corpora jacebant tunc in S. Mariæ ecclesia, eorumque memoria minime celebrabatur veneratione digna, sed ipsorum sepulcra plena erant aqua. Quod dum vidisset, timore perterritus, cœpit cogitare quidnam deberet agere : an adhuc expectaret, si Dominus dignaretur secundo aut tertio demonstrare : aut statim ad jussum sanctissimi viri prædicto Præsuli indicasset? Cui talia meditantī, apparuit iterum B. Gumbertus, dicens, non bene fecisse, quod celaverit visionem sibi divinitus ostensam. Qui mane consurgens cœpit ire ad locum ubi sciebat morari Pontificem Artoldum. Sed cum jam non longe esset ab eodem vico, cœpit intra se cogitare quid deberet facere, an viam cœptam peragere, aut præstolari terminam visionem.

C 13 Accidit autem post revolutionem unius mensis, ut idem Bernardus, Deo plenus, sederet in basilica, ubi jacebant prædictorum Sanctorum pignora; et subito circumfulsit eum lux ingens, et in coruscatione tanti splendoris apparuerunt ei sæpe dicti Sancti; et quasi tristi vultu alloquuntur sic : Quare dubitasti perficere quod tibi imperatum est a nobis? Ex splendore vero coruscæ lucis, duroque affatu illorum semivivus est effectus; atque in tantam infirmitatem incidit, ut vix putaretur ex ea relevare. Qui extitit propalator coactæ hujus visionis sanctæ, et prædicto Præsuli indicare curavit, quæ ter Domino monstrante vidit. Dominus vero Archipræsul Artoldus ad locum eundem venit : et sancta eorum corpora a loco, in quo jacebant, levavit : et in monasterio B. Petri cum magno honore transtulit : ubi postea Domino in eis operante, multa miracula ostensa sunt, quæ commendata non sunt litteris negligentia dictantis.

D 14 Post illorum vero sanctam translationem quidam juvenis mente captus, nomine Almanus, ad tumbarum adductus est, a quodam Presbytero vocitato Amalberto : ibique orantibus Deo sacratis Virginibus, Decanissa ejusdem congregationis aquam super eundem jecit : sicque immundus spiritus vas, quod iniqua dominatione invaserat, deseruit, et Dei famulum vexare destitit. Insidiator vero humani generis non cessans ovile Christi circumire, quærens quem devoret, semper servientibus summo Deo bellum ingerit; ut possit aliquem, a veritatis tramite deviando, abducere. Quadam die ignifer invidiæ oriri fecit tumultum, surgentibus globis flammarum, in vico Avennacensium, ubi herilis celebratur memoria prædictorum Sanctorum. Nam maximam partem ejusdem vici victrix flamma consumpserat, rogi quoque immanitas lambebat jam monasterii ædes. Tunc ancillæ Christi inibi degentes, accepto corpore S. Berthæ, pergunt ei obviam : tantaque velocitate ignis fuga labens abscessit, ac si nihil ibi dominationis habuerit.

E 15 Aliud quoque miraculum modernis temporibus operari dignatus est Dominus in eodem loco, quod præterire minime convenit. Quidam Sigebaldus nomine, de villa Turno, exigentibus culpis propriis, dæmone vexatus, a parentibus ad idem deducitur monasterium, pressus pondere catenarum : ut precibus Sanctorum ibi jacentium posset liberari ab infestatione dæmonum. Cum vero ad cœnobium perductus esset; dicebat dæmon clamans in misero, se non audere appropinquare ad sanctas ædes templi, in quo sciebat talem thesaurum esse absconditum, videlicet corpora sæpe dictorum Sanctorum. Sed emittens rugitus leonum, sibilos draconum, aliorumque monstrorum voces imitans, nil requiei capiebat per dies noctesque. Dum hæc agerentur, sancta Mater ejusdem congregationis Sororibus suis sic loquitur : Dilectæ meæ in Christo, compati oportet fratri nostro : recurramus ad medicum, omnipotenti paratum præstare suffragium, et præveniamus faciem ejus in confessione : jejuniis corpora nostra lassemus, ut Factor omnium creaturarum misereatur creaturæ ad imaginem et similitudinem suam creatæ. Jejuniis et orationibus ipsa die, secundum Abbatissæ suæ imperium, devote operam dantes : post Missam hora nona celebratam conveniunt in unum, jubent implere vas, quod usu rustico vocatur dolium aqua, et super eam invocare nomen Domini sanctum. Quod et factum est secundum præceptum sanctarum Virginum : et miser ipse plenus dæmone missus est in fontem benedictæ aquæ. Cumque diu laborasset in ipsius emundatione, immundus spiritus, qui eum invaserat iniqua dominatione, discerpens eum semivivum dimisit. Post hæc ancillæ Dei ad mensam una cum Matre pergunt, et unaquæque portiunculam sui cibi per Decanissam suam miserunt ob amorem Dei et S. Berthæ. Ipsa denique Decanissa tunc temporis magnis pollebat virtutibus : quæ dum pervenisset ad miserum, qui jacebat vinctis post tergum manibus, offam panis in os ejus misit, invocato nomine Domini, Sanctorumque Gumberti et Berthæ : et statim immundus spiritus, non habens vires amplius resistendi, per fluxus ventris exivit. Quo exeunte tantus fœtor remansit, ut vix ibi aliquis morari potuisset. Ipse vero, assumpta sanitate integra, remeavit ad propria, laudans Deum, qui per servos suos operatur talia.

demens sanatur :

incendium sistitur :

energumenus violenter adductus, E

post preces et jejunia sanctimonialium,

impositus aquæ benedictæ, F

cibo sumpto,

liberatur.

Sancti hi posteris in stimulum virtutis relictī,

mandant corpora sua honestius collocari

apparendo semel ac bis :

ac tertia vice cum ingenti luce.

Transferuntur ab Archiepiscopo,

DE S. ULTANO ABBATE, FOSSIS ET PERONÆ.

CIRCA AN.
DCLXXX

Cultus i
Maji :

elogium ex
MS.

Antiquissimum publicæ venerationis Ecclesiasticæ testimonium de S. Ultano profertur in MS. Martyrologio, quod sub nomine Adonis, sed a posteris auctum, exlat in cœnobio Leodiensi S. Laurentii, et transcriptum legitur in MS. Florario Sanctorum, ubique cum hoc illustri elogio : quod loco Actorum, quæ seorsim de eo scripta non reperimus, lectori proponimus : et est ejusmodi ad hasce Kalendas Maji legi solitum : Ipso die S. Ultani Confessoris, fratris Sanctorum Fursei et Foillani : qui post excessum fratris sui Farsei, cum Foillano, Sanctæ Gertrudis (cujus multa in Ecclesiis sanctitatis clarent monumenta) sancta adeptus est contubernia. Quorum sancta Virgo agnita sanctitate, per manus eorum obtulit Deo partem hereditatis suæ, scilicet villam vulgo Fossis dictam, quam ipsis tradidit in servorum Dei alimoniam : ut in eo loco construerent monasterium, ad perpetuale peregrinorum hospitium : quatenus adventantes ex longinquis regionibus ibi competens sibi sumerent solatium. Qui ædificato monasterio atque servientium Deo adunata ibi collectione, S. Ultanus in eodem Rector resedit cœnobio; Foillanus vero in sanctæ Virginis contubernio, suo se reddidit officio : cui cum aliquando incidisset cogitatio, ut S. Ultanum fratrem suum reviseret; in medio itinere positus, a viris diabolicis interimitur. Quæ res cum nulli hominum innotuisset (omnes quippe comites ejus cum ipso interierant) hæc visio S. Ultano ostensa est. Visa est sibi adesse columba, niveo corpus colore dealbata, sed fluido roseoque sanguine alas perfusa, ac leni volatu scandens supera. Cumque intra se meditaretur quid portenderet hæc visio; ipse et S. Gertrudis Angelica allocutione docentur, Foillanum martyrio transisse ad Dominum, corpusque ejus indicio columbæ, a loco quo jacebat corpus exanime ad cœlum usque porrectæ, esse requirendum. Quod hoc signo inventum, in villa quæ ex situ loci Fossas nuncupatur deferitur, et a S. Ultano in monasterio a se communiter ædificato sepelitur. [Unde S. Ultanus recedens, locum hunc S. Foillano reliquit, et ad Parronam transivit]. Hæc ibi quorum ultima verba uncis inclusa, erant antiqua manu substituta. Qui in dicto elogio referuntur Sancti fratres, suum habent in Ecclesia cultum, Furseus die xvi Januarii, cujus tunc Acta varia edidimus, et Foillanus xxxi Octobris, de quo habemus Acta ad dictum diem edenda. At S. Gertrudis Vitam edidimus ad diem xvii Martii, e quibus omnibus elogium jam datum elucidum.

B 2 Inter Vitæ S. Fursei scriptores est Venerabilis Beda, de eo elogium texens lib. 3 Historiæ gentis Anglorum cap. 19, asseritque eum fuisse de nobilissimo genere Scotorum et de Hibernia supervenisse in Anglorum provinciam, ibique prædicans verbum Dei monasterium nobile construxisse. Quibus rite gestis, cupiens se ab omnibus seculi hujus et ipsius quoque monasterii negotiis alienare, reliquit monasterium et animarum curam fratri suo Fullano, et Presbyteris Gobbano et Dicullo : et ipse ab omnibus mundi rebus liber in anachoretica conversatione vitam finire disposuit. Habuit alterum fratrem, vocabulo Ultanum, qui de monasterii probatione diutina ad eremiticam vitam pervenerat. Hunc ergo solus petens, annum totum cum eo in continentia et orationibus, et in quotidianis manuum vixit laboribus. Hæc Beda, secutus Anonymum Vitæ scriptorem, apud quem n. 37 ultima verba de S. Ultano ita proferuntur : Ha-

Maji T. I.

buit Furseus alterum fratrem Ultanum anachoretam, diuturna monasterii probatione ad eremiticam vitam instructum, multis jam annis ab eodem electam. Relictis itaque omnibus curis et rebus, nudus ad fratrem suum Ultanum, qui jam theorica pascebatur vita, solus profectus est. Qui labori quotidiano et orationibus continuis deservientes, annum integrum ibidem philosophabantur. In Historia 2 Miraculorum num. 12 dicitur Furseus Ultanum, alterum fratrem suum, cœnobarum honestissima vita et religiosis moribus probatum, quod multoties ab eo petierat, permisisse ad eremum ire. Hæc ibi.

C 3 Furseus deinde, ut antiquus Vitæ scriptor n. 38 tradit, ad Galliarum littora navigavit : ibique a Francorum Rege Chlodovæo et Patricio Erchenaldo honorifice susceptus, monasterium in loco, quem nuncupant Latiniacum, construxit : scilicet, ut in sub-junctis Miraculis num. 4 dicitur, cum omnia sua gubernacula in Britannia propriis suis germanis Foillano et Ultano ad custodiendum dereliquisset. Tunc, ut num. 15 additur, post spatium aliquot annorum contigit ei ut reverteretur in Saxoniam Britannicam, visitare proprios germanos suos, id est Foillanum et Ultanum, quos dimisit ad regendum suum monasterium : sed infirmitate correptus ad æterna migravit regna; solitus suos germanos Foillanum et Ultanum pia sollicitudine vocare ac cœlestibus imbueret documentis, uti in altera illius Vita num. 22 legitur. Et hæc de natali solo et rebus in Britannia factis erui-mus ex Beda et Actis S. Fursei.

D 4 Postmodum statu regni apud Anglos labefactato, ut Auctor Vitæ S. Foillani habet, Foillanus cogitatum suum in Domino jactat, et communicato consilio cum fratre suo Ultano, et eo assumpto in comitatum peregrinandi, relicta Anglia, primo expetivit Romam, ut Apostolicæ auctoritatis consilio directi, expeterent etiam Galliam, jam prædicatione fratris sui Fursei illustratam. Apostolicæ Sedi eo tempore præsidebat Martinus. Illi cor suum aperiens Foillanus, se totum cordi ejus infudit. Papa sentiens fervere Foillanum desiderio prædicationis, in Episcopum eum consecravat, et ei officium prædicandi injunxit. Roma egressi Foillanus et Ultanus Gallias adeunt, ut expectant Latiniacum, ubi fratereorum Furseus cœnobium fundaverat.... Inde Peronam, ubi fratrem suum sepultum esse audierant, non tam pede currunt, quam animo volant, ut fratris sui juxta præsentia ab-solvant.... Erant multæ in femineo sexu nomen Domini benedicentes, inter quas lucebat sancta Virgo Gertrudis Nivellensis, velut inter stellas luna minores : Quæ comperiens Foillanum esse Episcopum, moribus sanctissimum, benigna eum familiaritate percoluit, præbens sibi suoque fratri Ultano quæcumque carnis necessitas exigebat. Porro ipsa quotidie a B. Foillano reficiebatur spiritualibus cibis : et tandem consulta matre Iduberga, B. Gertrudis tradidit S. Foillano de rebus proprietatis suæ locum, quem indigenæ Fossas vocant, jure perpetuo : ubi Sanctus construxit ecclesiam, et Fratrum per cellas habitationem distinxit : quorum curam fratri suo Ultano committens, ad B. Gertrudem reversus est. Accidit autem quadam die, ut ad germanum suum Ultanum properare volens gratia visitandi, cum tribus discipulis suis incideret in latrones... ubi primum beati Præsulis caput amputarunt, et discipulos pariter illius in ore gladii percusserunt... Interea Virgo Gertrudis sanctissima crebris sollicitabatur

suscipit cu-
ram mona-
sterii cum
S. Foillano :
E

cum hoc ab-
it Romam ad
S. Martinum
Papam :

justa S. Fur-
seo Peronæ
persolvit,

a S. Gertrude
Fossis ac-
ceptus,

præfiscitur
monasterio
ibi extracto.

Nobili genere
in Hibernia
natus,

in Anglia
ex monacho
anachoreta,

AUCTORE G. H.
divinitus
novit mar-
tyrium S.
Foillani,

ejusque cor-
pus Fossis
sepeliendum.

S. Gertrudi
id petenti

* imo decimus
septimus

prædicat
diem et ho-
ram obitus.

A insomniis, quod Patroni sui diuturniorem, quam putaverat, pateretur absentiam : et missis equitibus ad B. Ultanum, qui Fossensi cœnobio præerat, sciscitabatur quare frater suus redire ad eam tardaret. Quibus ille respondit : Oranti mihi in ecclesia columba nivei candoris apparuit, plenis sanguine alis. Quo signo arbitror fratrem meum per passionem migrasse ad Dominum. Quod cum S. Gertrudi nuntiatum fuisset, indixit jejunium triduanum; quo expleto Angelus Domini ei apparens, ordinem locumque passionis lucide declaravit : viditque columnam igneam a loco, in quo corpus jacebat, pertingentem ad cœlum. Et continuo convocato Clero et plebe fidelium ad locum perrexit, et corpora sancti Præsulis discipulorumque ejus invenit. Deferunt Nivellam, ponunt in ecclesia, Missas celebrant cum devotione populorum. Dubitantibus illis utrum ibi an alibi debeant sepelire, Abbas Ultanus adest, sic eos aggrediens : Ex divino, ait, consilio voluntas fuit Præsulis et fixum propositum, ut post ejus obitum Fossis eum colligat sepultura : quem si quis alias intenderit et contenderit sepelire, tam Dei quam Præsulis voluntati videbitur contraire. Consentit Virgo, consentit populi multitudo. Itaque corpus Martyris Foillani Fossensi cœnobio perlatum est, ibique sepultum.

B 5 *Hactenus excerpta ex Actis S. Foillani, quibus ista ex Vita S. Gertrudis adjungimus : quæ num. 8 ita leguntur* : Cum appropinquaret dies assumptionis animæ illius, vocavit unum de Fratribus et præcepit ei dicens : Vade festinanter ad illum peregrinum, qui nomine vocatur Ultanus, qui est remotus in monasterio, quod appellatur Fossuense, et dic ad illum : Virgo Christi Gertrudis misit me ad te, interrogare, quali die migratura sit de hac luce, quia valde se timere dicit, similiterque congaudet : et ille tibi dicturus est quid debeas renunciare mihi. Vade, noli dubitare. Mox ille impleta jussione, quod ei fuerat mandatum interrogavit. At ille servus Dei Ultanus sine mora ei ipsi misso responsum dedit, et dixit : Hodie decimus * sextus Kalendas Aprilis est dies. Crastino autem die inter Missarum solennia illa Dei ancilla et Christi Virgo Gertrudis de corpore est migratura. Et dic ei ut non timeat neque trepidet de obitu suo, sed lætapergat : quia B. Patricius Episcopus, cum electis Angelis Dei et cum ingenti gloria, parati sunt eam recipere. Vade et tu velociter. Interrogavit autem eam ille Frater qui fuerat transmissus, si hanc causam per revelationem divinam vidisset, ut ei per ordinem indicaret. Et ille servus Dei Ultanus in responso dixit : Vade Frater, festinans, et scias hoc quod die crastina migratura sit ad Dominum. Quid me plus interrogas? Qui reversus nuntiavit famulæ Christi, quod fuerat dictum ad eam. Ast illa quasi ex somno evigilans, hilarem præ gaudio reddidit vultum, gratias agens Deo, eo quod per suum servum suam ancillam dignatus sit consolari ... Crastina autem die Dominica, hora quasi sexta juxta viri Dei verbum sacratissimum Christi Corporis et Sanguinis viaticum accepit. Et quando Sacerdos Dominicam secretam sententiam habuit finitam... Deo desideratum reddidit Spiritum. *Hæc ibi.*

C 6 *Mortua est S. Gertrudis sicut in Exegesi Dagobertina ante 3 idum Aprilis num. 38 ostendimus, corrigendo quod antea statueramus in Martio, anno DCCLX die XVII Martii. At quæ potmodum a S. Ultano peracta sunt, indicantur in elogio ex MS. Leodiensi supra dato, in quo antiqua manu erant ista addita. S. Ultanus recedens Fossis, locum hunc S. Foillano, ibidem sepulto ac miraculis claro, reliquit et ad Peronam transivit. Nam Acta S. Amati Archiepiscopi Senonensis, quæ ex variis MSS. danda erunt ad diem XIII Septembris, id requirunt. In illis quippe dicitur S. Amatus*

jussu Theoderici Regis ad Peronam, quæ est urbs regia in pago Veromanduorum, usque perductus : qui ibidem sub honorifico Abbate Ultano perstitit mancipatus : ubi S. Furseus, in Hibernia ex regali prosapia oriundus, est tumultatus. Post cujus decessum duo germani ejus, S. Foillanus Episcopus et ante monstratus Abbas Ultanus, fraterno ducti, amore, imo divina ordinatione, subsequentes, Foillanus Fossensis cœnobii privilegio potitus, Ultanus quoque cura paternitatis de Peronensi monasterio implicatus, et moribus viguerunt, et actibus valuerunt. Enimvero Pontifex Amatus Sede Præsulari cum toto sublimitatis decore depositus, et in eodem loco sub custodia positus... ad sui juvenem sacrum B. Ultani experiebatur solamen : cujus providentia decentissime in verbis gratiæ et subsidio alimonie proficiebat assidue. Permansit itaque sacer Præsul Amatus in hoc loco non parvo temporis spatio, et exulavit sub Abbate sæpe dicto, vere sancto et per omnia Dei servo : donec pro meritis meritam in astris percepturus coronam, Ultanus Pater ab Angelis veheretur ad sideream palmam. *Hæc ibi. Quo autem loco obierit incertum est.*

7 *Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii asserit eum quiescere prope Fossas, quæ sunt oppidum Leodiense, in ecclesia quam ad honorem B. Agathæ fundavit, et Natalem habere Kalendis Maji. Quem tamen Fossense collegium, propter bifestum diem Apostolorum, transfert in tertium Nonas Maji. Quæ fere eadem ante in Indiculo Sanctorum Belgii idem Molanus ediderat. Mabillon seculo 2 Benedictino scribit Peronenses rejicere festum in sextum Nonas Maji, una cum monachis Monti-Quintinensibus, qui Ultanum Abbatem suum primum regnoscunt. Distat hoc monasterium vix integro a Perona milliari : sed hoc antiquitus extructum fuisse, ait Mabillon, diligenti indigere inquisitione : nihil enim de cœnobio Montis-S. Quintini apud ullum auctorem decimo seculo antiquiorem reperiri, ex quo justæ dubitationi locus relinquitur. Sub nomine Doctorum Duacensium, in editione Molani anni MDCXVI adduntur ista : An autem ibi, Peronæ, quam Fossis celebrior sit ejus memoria, et major Reliquiarum portio, ex utriusque loci collatione foret cognoscendum. Hinc Aubertus Miræus qui in Fastis Belgicis ad has Kalendas Maji ejus elogium habet, sub finem adjungit, sacra ejus ossa partim Peronæ, partim Fossis a Canonicis adservari. Eadem, sed phrasi mutata, leguntur apud Saussayum in Martyrologio Gallicano. Verum dum aliquas ejus Reliquias esse Peronæ certius constet quam ex sola dubitatione Duacensium, malumus Molano as-*

F 8 *Joannes Trithemius, lib. 3 de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti, hujus Sancti meminit sub nomine Altani, et ea solum scivit, quæ ab eo in Angliā gesta supra indicavimus. Trithemium secuti Wion, Dorganus, Menardus, Bucelinus eundem Ordini Benedictino adscripserunt. At Constantinus Ghinius ipsum celebrat in Natalibus Sanctorum Canonicorum. Joannes Desmarus, in Vita S. Fursei a se Gallice edita, negat basilicam Peronensem aliquando monachis paruisse, sed a principio Canonicos ei fuisse impositos asserit : contra quem insurgit Mabillon. Sed esto, et Fossis et Peronæ fuerint monachi, non continno sequitur eos fuisse Ordinis Benedictini. Cur enim potius non credantur SS. Foillanus et Ultanus servavisse et aliis servandam tradidisse eandem quam in Angliā renuerant vivendi normam, aut quam S. Columbanus itidem Hibernus præscripserat regulam? Nihil lubet pronuntiare in silentio antiquorum : neque cupimus hodiernis Benedictinis contradicere : habeant ipsi ut suum S. Ultanum, ejus memoriam celebrent, et virtutes imitentur.*

D *Peronæ excipit S. Amatum exulem :*

E *quiescit Fossis,*

an aliquæ Reliquiæ Peronæ?

An fuerit Ordinis Benedictini?

DE SANCTO EVERMARO, IN AGRO TUNGRENSI OCCISO.

G. H.

CIRCA AN-
NUM DCCActa ex MS.
Rubeæ-Val-
lis tripar-
tita,

Inter illustres Belgii nostri bibliothecas, in quibus plurima Sanctorum Acta ab interitu sunt conser-
vata, censeri potest ea, quæ in Sonia prope Bru-
xellæ silva, in cænobio Canoniorum Regularium
S. Augustini, Rubea-valledicta, etiamnum extat. *Vixit*
ibidem Supprior Joannes Gillemanus, qui teste Andrea
Valerio in *Bibliotheca Belgica*, collegit et sua manu
descripsit Hagiologium Brabantinorum duobus tomis,
Novale Sanctorum tomis item duobus, et Santilogium
tomis quatuor, ac tandem hisce laboribus immortalis est
an. MCCCCLXXVII. Ex jam indicato tomo secundo Hagi-
logii Brabantinorum damus Acta S. Evermari, in tres
partes distincta, quarum prior continet res ejus in vita
gestas, et, ut Auctor loquitur, Passionem Martyris, in
partibus Hasbaniaë martyrizati. Pars secunda expli-
cat historiam inventi corporis circa annum DCCCCLX, sub
B Euraclo Leodiensi Episcopo, seculis quatuor et dimidio
post mortem ipsius Sancti; quando vel ab ipso Ruzelino
Presbytero, quem Dominus per Angelum suum de
nomine et vita Martyris edocuit, cui seriem vitæ ejus
cursumque martyrii retexit, cui quo loco humatus
jaceret ostendit, uti dicitur initio partis 2; vel ab alio
qui Ruzelini relationem fideliter exceperit, Vita quam-
vis succincte scripta est, cujus apud Episcopum
Theodwinum meminit Archidiaconus parte 3 num. 14,
centum fere annis post Inventionem prædictam.

antiquiora
ex MS. Ul-
trajectino.Cultus pri-
mum 25 Ju-
lii deinde 1
Maji.

2 Hanc igitur præ oculis habuit auctor, et ampli-
ficatione verbosissima in eam dilatavit amplitudinem, qua
primas duas partes habemus: et quia ipsam nobis vi-
demur in MS. Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris in-
venisse, ipsam præmittimus prolixiori historiæ: cujus
pars tertia, ibi, intacta, exponit causam, ob quam ab
æde S. Martini, in quam repertum corpus transtulerat
Euraculus, ad veteris sepulcri locum, lignea instructum
ædicula, referendum ipsum censuerat Abbas Porzet-
ensis, villæ ut apparet Ruttensis dominus. Narrat etiam
quomodo ex accumulatis ob miracula oblationibus ibidem
extructa ecclesia lapidea, ab Episcopo Theodwino post
annum ML dedicata fuerit xxv Julii, ordinatumque ut is
S. Evermaro, cujus Natalis ignorabatur, annue sacer
haberetur. Invaluit tamen postea, abrogato prædictæ
diei singulariori cultu, ut die 1 Maji coleretur hic San-
ctus, post nocturnam quamdam visionem, quæ relatis
miraculis subnectitur, ex publico Rutensis villæ te-
stimonio, id est, ex nota incolarum traditione seu asse-
veratione; cui etsi fidem certam dari non petat auctor,
petit tamen ne improbetur, quod eidem innixi Rutenses
dictam jam diem festivam suo Patrono habeant, qui
eundem etiam omni Feria vi frequentare consueverunt,
visitando sacellum quod ex splendida olim magna-
que ecclesia nunc solum superest, satisque honeste conserva-
tur piorum peregrinorum eleemosynis.

Acta quando
scripta?Corpus quot-
annis Tun-
grum fertur.

3 Scripta est autem prolixior historia seculo ut mi-
nimum XII: nam Ægidius Aureæ-vallis monachus Or-
dinis Cisterciensis, qui historiam suam Leodiensem
anno MCCLI finivit, multum eidem ex ipsa inseruit primo
in additionibus ad Anselmi Canonici Leodiensis histo-
riam cap. 48 agens de Episcopo Eraclio, deinde in ea
parte quæ proprie tota est ipsius c. 4, uti videre est
apud Joannem Chappeville to. 1 et 2. Qui in Annota-
tionibus ad priorem Ægidii locum, notat quod S. Ever-
marus honoratus inter Martyres a Ruthensi ecclesia
et a vicina Tungrensi, ad quam singulis annis sa-
crum corpus deferitur: idque in arca eleganti, quæ
(sicut nobis scripsit anno MDCLXXVI D. Portugals, Ca-
nonicus Ruttensis nuper et Pastor) decenter ornata

continet majorem sacrorum ossium partem; et crebris
miraculis redditurum petentibus sanitatum illorum san-
ctitatem probare non desinit usque in præsentem diem,
teste quodammodo oculato, præfato Canonico, quamvis
eorum legitime notandorum nulla amplius cura habeat-
ur, ut fit in iis quæ sua frequentia desierunt admira-
tioni esse. Caput ab immemorabili tempore est in Ab-
batia Porcettana prope Aquisgranum. Crediderim id
fuisse a reliquo corpore separatum in ipsa translatione
præmemorata, et diu postea Ruttis fuisse prius quam
Porcettum auferretur, occasione forsitan bellorum Leo-
diensi in agro ferventium; post quæ Abbati visum fue-
rit, remissa ad suum locum arca, caput apud se retinere.
Solebant olim ex eadem Abbacia Ruttas mitti religiosi,
qui cantu et præsentia festum ejusque Octavam hone-
starent, uti ex partis 3 num. 20 et 36 intelligitur.

4 In antiquo Breviario Tungrensi, ad hasce Kalen-
das Maji, in Officio Ecclesiastico de SS. Philippo et
Jacobo Apostolis, præscribitur Collecta S. Evermari
martyris Ast in Martyrologio hoc ejus elogium datur:
In territorio Tungrensi, villa, quæ Ruthis dicitur,
S. Evermari Martyris, qui ab injustis innocentem
occisus est. Hujus mors pretiosa crebris miraculis
illustratur. Hisce addit Molanus in Natalibus Sancto-
rum Belgii, hæc sequentia. Fuit autem, ut in Eccle-
siastico officio legitur, nobilis Friso, qui succrescen-
tibus cum ætate meritorum virtutibus ad sancta
loca peregrinabatur. Cumque Trajectum iret ad S.
Servatium, divertit in territorio Tungrensi apud
Hacconem quemdam in silva Harselopia cum septem
suis comitibus. Qui ut erat tyrannus, beatum virum
cum dictis comitibus interfecit. Honoratur vero
inter Dei Martyres a Ruthensi ecclesia, et a vicina
Tungrensi, ad quam singulis annis corpus ejus de-
fertur. Ossa elevavit circa annum nongentesimum
sexagesimum octavum Heraclius Episcopus Leo-
diensis: quam elevationem tot subsecuta sunt mira-
cula, quod descripta integrum volumen conficerent.
Est autem, uti scribit citatus ante Ægidius monachus,
Villa quæ Ruthis dicitur (Gallice Ruchon) non lon-
ge a dirutis urbis Tungrorum mœnibus, scilicet anti-
quis cum urbs esset amplissima, quorum aliqua vestigia
in ruderibus extant: nam quæ hoc seculo fuere mœnia,
et nuper ab amicis Gallis parum amice eversa sunt, una
ut minimum leuca distant a loco, vulgariter dicto Ru-
theim, de extirpata silva, uti insinuat initio partis
2, nomen retinens. Nam Heim domum, Rote seu Rute
silvam notat: Ruyten vero Belgis, Germanis Reuten
Kiliano teste, extirpare est atque evellere: unde pluri-
ma locorum in erutis silvis extructorum nomina passim
occurrunt terminata in Roy seu Rode, quod ab ista ra-
dice deducitur, aut in Ray vel Rade pro dialectorum
varietate.

5 Officio Martyris colitur S. Evermarus, ut solent
omnes Sancti qui violenta morte interierunt, quod hoc
toto opere sæpius diximus. Celebrantur una cum S.
Evermaro socii ejus, qui numero septem fuerunt, in
MS. Florario Sanctorum, ubi hoc profertur elogium:
Apud Harstalliam, in confinibus Brabantiaë et Lo-
tharingiaë, passio sancti Evermari, sociorumque
ejus. Hic tyrannice cum suis occisus, a venatore
Pippini Ducis Brabantiaë repertus, partito in duas
partes proprio clypeo venerabiliter in villa Ruthis
prope Tungrum, pro loci et temporis opportunitate,
sepelitur anno salutis septingentesimo. Quem postea
Eraclius xvi Episcopus Leodiensis elevatum a terra
honorifice

Caput Por-
cetti in honore
est:nomen sacris
fastis inscri-
ptum,elogium apud
Molanum

F

et in MS.
Florario.

EX MS.

A honorifice transfert, admonitus per venerabilem Presbyterum Enselmum, qui ter super hoc per visum divinitus est instructus : et mira odoris fragrantia de corpore Martyris processit, anno salutis nongentesimo septuagesimo. *Hæc ibi. Verum quia de corporibus et cultu Sociorum nihil vel Acta habent vel Ruttensium observatio, non audemus propter incertam Florarii auctoritatem eisdem dare Sanctorum titulum. Alia S. Evermari elogia habent Bartholomæus Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, Aubertus Miræus in Fastis Belgicis : meminerunt ejusdem Sancti etiam Galesinius, Canisius, Ferrarius, Gelenius et alii. Quin atiam accepimus pleniorē historiam Gallice reditā impressamque Leodii anno MDCLXX.*

NOT. 17.
An reliquiæ
Burgis in
Hispania ?

6 Ægidius Gonsalvus Davila, in Theatro Ecclesiarum utriusque Castellæ, agens de Burgensi Ecclesia pag. 36 ait, quod anno MDVI Burgos illatæ sint Reliquiæ S. Evermarii et S. Gersonis, quæ utrum hujus Sancti sint dubitare forsitan posset aliquis, eoque titulo festivam ibidem habendam hanc aut sequentem diem contendere. Sed talia cogitantem facile reprimet memoria undecim capitum ex Societate ursulana, cum pluribus aliis ossibus tunc pariter allatorum : quia verosimilius est etiam illos ex eadem societate haberi, nominibus ut aliā pleraque, pro donantium vel accipientium arbitrio jam olim fabricatis : quibus Hermannus Crombachius suum certissimo auxisset catalogum, operose collectum et propositum lib. 8 Ursulæ vindicatæ cap. 21, si Davilæ opus videre potuisset.

ACTA VITÆ ET MARTYRII

Ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris.

Germaniæ monarchiam, a silva Carbonaria usque Rhenum, et a Mosa usque Mosellam, tenente mediano a Pippino, ex S. Begga Ansigisi Ducis filio, B. Evermarum ex nobilissima radice edidit Fresia : quem ex genitricis utero consecratum sibi Omnipotens jam totum sancti Spiritus gratia perfunderat. Succrescentibus autem cum ætate meritum virtutibus, in speculum totius sanctitatis effulsit. De cujus profectu invidens inimicus, multis eum tentationibus ab intentione sancta dejicere conabatur. Sed fortis Christi athleta clauderat aurem suam, ad nihilum deducendo inimicum. Cum vero Deo dante, tentationibus hujusmodi sopitis sanctissimam duceret vitam, cœpit ad martyrium aspirare, sine quo metuebat se coram Deo imperfectum manere.

et ad magnam
proficiens
sanctitatem,

peregrinus
obit Sancto-
rum loca,

et noctu di-
vertens ad
domum Hac-
tonis

2 Statuit igitur pro Deo peregrinari, ut sicuti ignotus martyrium assequi potuisset. Ingreditur itaque vir Dei viam quæ Galæciam tendit ad S. Jacobum. Ingressusque ecclesiam S. Jacobi et expetitis ejus suffragiis, regreditur ad partes Galliæ inferiores, ubi Sancti recenter mundo subtracti refulgebant miraculis, Foillanus scilicet Martyr, Furceus et Ultanus fratres ejus, B. Remaclus Pontifex, Trudo venerabilis Confessor, et Virgo Dei Gertrudis. Quorum Sanctorum suffragia per singula eorum loca B. Evermarus devote requirens, cum apud Trajectum adire vellet S. Servatium, cum septem comitibus venit ad primos aditus silvæ, quæ Rutis nominatur.

3 In qua cum nocte instante, ne se tenebris committens per ignotæ silvæ anfractus erraret, ad proximam villam quæ Herstaplia dicebatur, divertit. Quam villam quidam tyrannus nomine b Hacto fecerat suam, et in ea manebat. Qui publicus hostis, ferali temeritate et sociorum confœderata immanitate, transeuntes per silvam et vias publicas spoliabat vel interficiebat. Qui etiam aliud sibi juxta Mosam erexerat domicilium, cui Hactoletum a suo nomine nomen indiderat, quasi Hactonis lectum, in

quo transeuntes videret et audiret, et navigantes D spoliaret. Vir itaque Dei Evermarus, ad domum præfati Hactonis divertens, ignorans cujus esset, declinavit. Quo absente uxore ejus, timorata et peregrinorum necessitatibus accommodata, sanctum virum Evermarum cum suis comitibus gratanter excepit, monuitque eos ante solis ortum viam arripere, ne in crastinum superveniens maritus ejus, cujus crudelitatem noverat, si eos inveniret, occideret. Sic illi, data fidei mulieri benedictione, mane sunt egressi, et silvam quam reliquerant sunt ingressi.

ab ejus uxore
benigne
excipitur :

4 Interea Hacto domum revertitur, et de hospitibus suis qui apud se pernoctaverant edocetur. At ille, pene exanimis factus, in hæc verba prorupit : Quo aufugerunt? Velociter, inquit, prosequamur, eos, ne si manus meas effugerint, dicant occurrentibus, Hactonem quasi inertem et dormientem se impune transisse. Post hæc cum suis silvam ingreditur, insequens eos per invia et abrupta. Ex improvise autem offertur illis locus, in quo illi decumbabant, suppletes somnum quem fuga ruperat matutina. Quos prior Hacto increpat, quod terram suo primatui subjectam præsumpserunt ingredi : arguit etiam eos quod tributo, pro lege terræ sibi debito, liberum iter non redemerint, sed eo retento ut fures aufugerint : hoc autem reatu dicebat eos contra jus publicum obligatos, quo non possent absolvi nisi sanguinis eorum effusione. Sic locutus, in B. Evermarum, eo quod honestiore et compositiore habitu corporis ceteris præstare videbatur, insilit; et telo confossum sive gladio transverberatum prosternit.

mane digressum in-
secutus ille,

E

occidit cum
sociis septem :

5 Ceteri comites ejus ferro plectuntur, sed nescio si pro merito suo, pro societate tamen tanti viri et pro dignitate martyrii in quolibet diversarum mansionum cœlestium diversorio spiritus eorum sunt recepti. Itaque quod præcipuum fuerat, carnifices Sanctos expoliant. Quorum corpora inhumata manserunt Angelicis tutata excubiis, quousque præfatus Pippinus ad illos fines accessit : qui ingreditur Rutim silvam gratia venandi. De cujus conveneratoribus pars quædam, dum lustrat invia silvæ, incurrit loco quo Sancti jacebant. Quos dum cernunt exanimis ex vulneribus et sanguine, misericordia moti sepeliunt : Beatum vero Evermarum, decore vultus et egregia compositione membrorum digniorem aliis creditum, peractis exequiis honeste sepelierunt, et partiti clypei c sui medietate illi supposita, alteram medietatem corpori superposuerunt.

inhumata
corpora sepe-
liunt vena-
tores Pippini.

e

F

6 Tempore quo Leodiensis ecclesiæ præsidebat Euracius Episcopus, erat in villa, quæ jam de extirpata silva nomen retinuerat Rutis, ecclesia S. Martini honore dedicata : In qua Presbyter, Ruze-
linus nomine, vir magnæ sanctitatis, deserviebat. Hunc Dominus per Angelum suum de nomine et vita B. Evermari martyris edocuit; huic seriem vitæ ejus cursumque martyrii retexit, et quo locorum jacebat humatus ostendit; cui etiam præcepit in somnis, ut ad Episcopum Euracium vadens, ex parte Dei ad id negotium evocaret, et adduceret ut sanctum Martyrem Evermarum de sinu terræ efferret, cujus spiritus ab hora martyrii cœlum possidebat. Sacerdos autem hæsitans de visione, illo anno mandatum Dei non explevit. Secundo anno, eadem nocte, ab eodem Angelo culpatur, quod mandato non paruerat : sed Sacerdos, hac etiam vice inobediens perseverans, tertio anno, nocte qua duæ visiones præceserant, apparente Angelo correptus et flagellatus, tandem credidit visioni : quam per ordinem recitans prædicto Episcopo, livores et plagas in testimonium ostendebat. Cui Presbytero Episcopus commisit ut S. Evermarum effoderet, et tunc Episcopus veniens

Evermarum
Euracius
Episcopus

post ternam
revelationem
elevat :

eum

multis miraculis consequentibus.
 A eum a terra levaret. Quod et factum est. De corpore autem sancti Martyris tantus odor suavitatis exibat, quod astantes sibi viderentur paradysum intrasse. Levavit ergo sanctum Martyrem Episcopus : eumque in ecclesia S. Martini cum magna gloria congregato populo terræ, collocans, plebi et patriæ Patronum instituit. Tanta enim post sacri corporis elevatione subsecuta sunt miracula, quod scripta per se ingens volumen efficerent.

ANNOTATA.

a Pippinus, pater Caroli Martelli, de quo infra ad Historiam tripartitam : quo etiam referimus cetera quæ essent ad hanc Vitam notanda.

b Hæto, in sequenti historia Hæcco.

Ipsius Evermari hæc fuisse clypeum, militari cultu militem præferentis, credibilis est : nam venatoribus eum fuisse ad manum non est verosimile.

HISTORIA TRIPARTITA

Ex MS. Rubæ-vallis prope Bruxellam.

PARS I.

Vita et Passio S. Evermari.

PROLOGUS.

Exempla Sanctorum utilia,
 Sicut pluribus Sanctorum exemplis priora tempora instituta fuerunt et erudita, quæ per singulas ætates deducta in studiosis amatoribus suis profecerunt ; in desidiosis vero et in otiosis contempta et vacarunt et delituerunt : sic inter studiosos et otiosos varie comportata sed differenter suscepta fuerunt ; quia studiosis grata, et otiosis invisa ad nos usque descenderunt : apud quos etiam cum a quibusdam deberent suscipi, repulsa ab illis fugiunt et discedunt ; in quibusdam vero suscepta gratanter requiescunt. Quæ nobis sive scribendo sive loquendo proposita vel monstrata, non quærunt linguam nostram ad dicendas laudes suas : sed potius oculos nostros quibus videantur, et memoriam qua teneantur. Nec enim nostra intercessione indigent [Sancti] apud Deum, si quid de adimplenda eorum perfectione remansit : sed se incessanter recensendo memorari et imitando complecti volunt, ut suo conductu aspectibus Christi fideliter nos inducant. Omnium namque prædicatorum sermonem confirmant exempla Sanctorum : et ubi deficient, ibi non proficiunt sermonum verba exhortatoria ; ad perorandum substituta, supplet et adjuvat bonorum historia. Unde ad audientium et legentium commodum scribimus vitam B. Evermari : quam audire salus est audientium, quam legere salutaris est doctrina legentium et disciplina : cujus miracula, etsi compendiosa narratione succincta sunt, tamen non inferius propter hoc æstimet quis meritum ejus ; cum prædicat Dominus se dicturum his qui de virtutibus a se factis gloriaturi sunt, Discedite a me operarii iniquitatis, quia nescio vos unde sitis. Miraculorum vero virtus approbanda est, non copia verborum, non plausu manuum ; non favorabili acclamatione populorum ; sed sanctæ vitæ testimonio et Dei attestatione : qui sic ea communicat sancto homini, ut opus sanctum, quod fit per meritum boni hominis, procedere credatur ex virtute divina.

CAPUT I.

Ortus, tentationes superatæ. Desiderium martyrii, peregrinatio Compostellam.

Germanicæ partis monarchiam, a silva Carbona-

ria usque ad Rheni fluvium, et a Mosa usque ad Mosellam, tenente mediano a Pippino, ex Begga Ansgisi Ducis filio, B. Evermarum ex nobilissima nobilium parentum radice ulterior edidit Frisia (quem ex genitricis utero consecratum sibi dextera Omnipotentis jam totum sancti Spiritus gratia perfuderat) et veluti fragrantis aromatis unctione delibutus, odorem sicut agri pleni, cui benedixit Dominus, cœpit dulcissimo oris affatu aspirare : et ita maturum se exhibere, ut adhuc ætate primæva puerum, intellectu vero et sapientia crederes senem longævum. Et ut primitias ejus omni ætati ostendam spectabiles et præstantiores, ætas illius, coævis suis comparata, in eorum æqualitate non se continuit ; sed senibus comparata, senilem gravitatem in bene vivendo mutuavit, et senilia verba in loquendo sapienter assumpsit. Enimvero ex vivaci ingenio, et ex sanis et ejus ætatem supergredientibus verbis et moribus, vel se Joannem ostendebat parentibus. Parentes vero suos, quasi cum Joannis parentibus, audiebat de se colludere ; et hæc vicissim reciprocis vocibus ingeminare : Quis putas puer iste erit ? etenim manus Domini erat cum illo.

8 Et cum jam Christi tirunculus in annis floreret adolescentiæ, vernante in eo fecundissimo germine virtutum ; antiquus hostis, sicut primo homini Paradisi amœnitatem, sic huic invidit fecundi seminis viriditatem. Qui sicut consuevit hujusmodi ætatem validius oppugnare, virtutem animi ejus elidere nitentur : sed divino præsidio victus recessit, et quasi nullus advenerit disparsens exolevit. E diverso ille pro se vigilantior exurgit, certus hostem suum propediem acriorem ad concertandum sibi affuturum. Quo exhortante se cum Propheta, Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem meam, iterum revocata ira hostis eum aggredditur : nec sensim, nec alternatim suis eum impetit fraudibus ; sed multiplex in dolore multiplicem in virtutibus perurget. Timebat enim, ne, si ei per intervalla incumbens vicissim tentando vexaret, per hæc spatia remissionis ille redintegraret sibi virtutem repugnandi, ideoque sine retractione totus in eum impegit. Sed athleta Dei illo perurgente inconcussus stetit, et forti animo perduravit : non enim hostilis terror eum exanimavit. Hinc confusus ab eo resiliit, et spiritus a mortali homine victus aufugit, et refuga et apostata Angelus ab apostolici hominis infectione mœrens et gemebundus etiam hac altera vice cessavit.

4 Ut autem celebrius fieret ejus præconium Dominicæ tentationis exemplo (quod externa pugna hosti superato fuerat exitiabile, Christo vero extrina victoria fuerat triumphale) tertium Christi athletæ bellum indicit, tertium æque etiam sibimetipsi detrimentum conquirat : et dum laborat ut is quem expugnat labatur, ipse in foveam confusionis ab illo impulsus præcipitatur. Denique per adolescentulos et coævos claris natalibus gloriosos, militem Domini, emeritorum egregio generi parem, sed egregia fide superiorem, de attentando usu et exercitio venandi, equitandi et joculari creberrime compellabatur : illi namque indecens fore asserebant, elegantiam formæ ejus et prosapiæ decus aboleri otio et desidia, et præclaram spectabilis adolescentiæ industriam torpore et mollitie consopiri. Verum fortis Christi athleta non immemor sanctæ Sapientiæ sic præcipientis : Fili mi, si te lactaverint peccatores ne acquiescas eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum ; claudebat aurem huic periculosæ exhortationi nec inducebatur in rete captivante adeo simplicem et fraudis subrepentis improvidam animam : quorum errorem miseratus, detestatus etiam nocivam eorum suggestionem, abhorruit illorum admisceri societati

EX MS.

Ortus in Frisia

in adolescentia maturus,

E

a dæmone oppugnatur,

Isai. 21, 8

sed victor persistit.

F

ad venationem, et equitandi exercitium invitatus,

Prov. 1, 10

ad Christum adducunt :

uli et S. Evermari Acta et miracula.

Luc. 13, 27

EX MS.

et demonia-
cas tentatio-
nes rejicit :

ti, quos in hac parte non recognoscebat so-
dales; quamvis eos et dilectione caros, et genere ac
dignitate sibi congratularetur aequales. Intelligebat
præterea in eis notam sibi et frequenter expertam
sui hostis astutiam, qui pro se offerebat ei et in
seductionem sui personas, et venustate conspicuas,
et nobilitate famosas, et eloquentia facundas, et om-
ni modo ad deceptionem ejus sibi configuratas et ima-
ginatas. Itaque in nitente cute eorum, et in albente
cæsarie, et in persuasis lusibus, et in exercitiis telo-
rum missilium intelligens, ut diximus, demoniacam
tentationem; sano consilio et oratione ad Deum
fusa, repulit eam a se et exinanivit. Sic ergo tertio
hostilis recursus conflictu superato, liber et trium-
phator emicuit: neque vero ulterius quisquam de
his quæ mundana sunt animi ejus qualitatem explo-
ravit; nec nequam spiritus, sic efferatus et tam ve-
hementer ut consueverat, ad ejus irruptionem ma-
chinamenta suæ malignitatis admovit.

B

5 Igitur amotis omnibus impedimentis, tanta secu-
ritatis firmitate subnixus erat, ut solidum gressum
animi per justitiæ tramitem dirigeret: securitas
enim in illo constanter stabat; cautela vero in ipso
sedula excubabat. Cum ergo dedisset ei Dominus
pacem per circuitum, et nulla spiritualium hostium
incursione turbaretur; poterat per hanc gratiam in-
telligere Dei gratiam se habere, et hanc pacem esse
sibi spem cœlestium præmiorum et viam eandem ad
Deum. Sed uberior supernæ remunerationis appe-
titus ferventius ejus desiderium accendebat: martyrii
enim votiva sagacitate ad cœlestia aspirabat, per
quod gaudium suum implendum prævidebat: sine
quo videlicet non consecuto coram Deo se apparere
imperfectum metuebat. Sciebat enim Christum mer-
cedem ejusque electi proprio merito metiri; martyrii
vero præmium fructu multiplici cumulari. Noverat
et hoc commercium habere Christum cum Martyre,
ut, pro sanguine martyrii suo sanguini refuso,
faciat eum sibi consedere, sibi conregnare, sua
illustrari gloria. Patri suo illum adoptari filium ca-
rissimum, sibi vero fratrem hereditarium. Sed tam
laudabilem cupiditatem consequendi martyrii, tempus
abnucebat, Christiana pax prohibebat: Christiana
enim professio [mundum] ab idololatria correxerat et
emundaverat: Ecclesia etiam fidelium loca singula
sanctificaverat. In aliud ergo negotium desiderium
suum transfert. Volebat se Deo utcumque martyrem
offerre: sed desperabat id posse compleri, eo quod
hac tempestate in omnibus locis vi lebat Christum
timeri, ipsum quoque in suis membris venerari.

C

6 Statuit igitur pro Deo peregrinari, sperans in
hac peregrinatione ignotam faciem suam ignotis
gentibus suspectam fieri, et primo cum injuria for-
tasse ab eis longius arceri: quin etiamsi existimaretur
ad exploranda aliena venisse, sperabat ad se spolian-
dum sub occasione ignotæ faciei ignotos provinciales
spe prædæ accendi, et post prædam hostili gladio in
mortem se posse prosterni. Quod si hoc modo con-
tingeret eum occumbere, hoc martyrium crederet
se Deo dedicasse: quod et peregrinatio rerum sua-
rum commendaret et mors illata ceteris Martyribus
cum conjungeret et annumeraret. Ingreditur itaque
vir Dei Evermarus viam, quæ Galliam c tendens
ad S. Jacobi Apostoli patrociniū peregrinantes
adducit. Hanc viam omni impedimento liberam,
et omni difficultate invenit expeditam, et nulla insi-
diantium prædonum conspersione obsessam. Hæc
via tam fideli peregrino Evermaro plusquam volebat
opportunior et absolutior fuit. Hæc via etiam no-
lentem eum in omni prospero eventu servavit, et
ei invito ab omni impedimento et maxime a martyrii
decertatione pepercit. Igitur ingressus ecclesiam, et
expetitis beati Apostoli suffragiis, si quid pro pecca-

quæsiturus
martyrii
aliquid genus,ad S. Jacobum
Compostellam
proficiscitur :

tis suis supplicandum fuit, oravit Apostolica inter-
cessione expiari: martyrium quoque quandoque
gratia Dei et obtentu illius supplicavit sibi provideri:
quod ei a peccatis, ut certissime confidebat, per
Apostolum absoluto, fieret totius beatitudinis summa,
et sanctorem Martyrum quasi contribulis gloria.
Deinde multis precibus quæsito sibi conviatore ipso
sancto Apostolo, regreditur ad partes Galliæ, eo-
dem duce quo venerat, videlicet Christo, iter suum
prosperante: et desiderabat in redeundo sibi trium-
phalis palmæ gloriam obvenire, quam intelligebat
in veniendo ei salubriter distulisse. Sed Christus
votum ejus non fraudavit, quod ei paucis post diebus
fructuosum et voluntati ejus adæque contemperatum
procuravit.

et per Gallias
revertitur.

ANNOTATA.

a Pippinus habuit avum maternum B. Pippinum
Landensem, cujus Acta dedimus 21 Februarii: et ipse
avus fuit Pippini Brevis Regis Francorum: hinc Me-
dianus appellatur. Præfuit Pippinus ab anno 687 us-
que ad 714. Sed ante illa tempora videtur natus fuisse
Evermarus.

b MS. terna nocturna quod sensum non facit.

E

c MS. Ultrajectinum, Galaciam, imo Gailæciam:
per Galliam autem iter erat, et sic mox infra visitata
Compostella ad partes Galliæ regredi dicitur.

CAPUT .

Illustria sanctitate et miraculis loca in Belgio
visitata. Haecconis tyranni feri mores.

Superato igitur multarum regionum valde prolixo
interstitio, inferiores partes Galliæ attigit multum
famosas et celebres; quæ auribus ejus inclamabant
sonoras laudes, postremo menti ejus gratissimam
delectationem infundebant. Effulgebant enim in
illis partibus luminaria splendidius sideribus radian-
tia, quibus illustrabantur omnes erroris tenebris
depressi, in quibus etiam virtus miraculorum et
medicinalium potentia signorum eminebat. Erant
autem sancti viri, recenter a mundo abstracti et a
Deo assumpti: qui quasi adhuc in terra virtutibus et
miraculis relictī, et ad gloriam et meritum suum in
cælum translati, reliquere mortuis corporibus suis
ut mirabilius viverent exanimata, quam vixerant
cum ea spiritus vivificaret et anima. a Foillanus ex
his unus, quem triumphalis claritudo martyrii insig-
nitum attollebat, suum b Fossense oppidum cum
finitima regione decorabat. Cujus laus et præconium
quasi vox tonitruī, omnium ora implebat et in om-
nium auribus personabat: ipsi autem sancto viro
Evermaro præ ceteris admirabilis erat, quod per
eam quam desiderabat sanguinis effusionem, in san-
guine Agni stolam suam lavisset; et hoc exemplo ad
ejusdem purificationis lavacrum hortaretur eum, ut
stolam suam præpararet.

In Belgio

a
veneratur S.
Foillanum,
b

F

8 c Gertrudis Virgo clarissima, et nomine virgi-
nitatis et fama virtutis præpollens, illustrabat eam,
quam nativitati et primitiis suis elegit villam Nivel-
lam; quam etiam et se Virgine et multiplici Virgi-
num successione dum vixit communivit, et mortua
Deo assignavit. Hanc villam tunc adveniente viro
Dei Evermaro, meritis et miraculis insigniebat, et
non mediocribus virtutibus omnes confines etiam
remotas longe nationes accersiebat ad admirandam
suæ virginæ propagationis fecunditatem. Præterea
d Furseus, visionibus suis magnificus, et repulsis
objectionibus inimici victoriosus, cum fama nominis
sui et præconio virtutum in auribus S. Evermari
venit: quem in admiratione susceptum, quodammo-
do

c
S. GertrudemSS. Furseum
d

A do credebat eum, Sanctum videlicet Furseum, passim discurrere, quem sic auditoria omnia et confertissimos hominum conventus audiebat incessanter nominare : *e* Ultanum quoque fratrem ejus in eadem laude mirabatur eminere et tertio fratri S. Foilliano appropinquare : sanctam quoque Gertrudem, eorum in his quæ Dei sunt consecratalem, ob meritum et dignitatem virginitatis in illorum ordine primam stationem tenere.

f 9 *f* Trudo quoque ille Hasbaniae indigena, ille, *et potissimum S. Trudonem multis miraculis clarum,* inquam, Hasbaniae et genere filius et virtutis defensione Patronus, quasi linguis et vocibus mirabilium operum, et quasi fragrantia medicinalium curationum omnem pene mundum advocabat; et post famam eum ubique prædicantem, experimentum sui ostendebat. Non erat regio, non erat natio nominis ejus ignara : non erat urbs aut villa, vicus aut oppidum in quo claudus, per virtutem Trudonis exiliens, non ambularet; in quo cæcus, orbatus luminibus ad videndum, oculis lucem non videret; in quo febricitans, compresso tremore membrorum, non quiesceret; in quo sensu et amentia efferatus, ad naturalem et rationalem sanamque sui cognitionem, per Trudonem non rediret. Hic rumor S. Trudonis B. Evermarum animavit ad eum visendum et certius cognoscendum; ut fama cognitum ipse a longe veniens humiliter salutaret, et cominus appropinquans devote et reverenter adoraret, et exquisita conversatione et qualitate vitæ ejus, æmulatione illius laudabili, in Christo se plenius informaret. *g* Remaclus etiam *et S. Remaclum.* Ardennam susceperat tuendam, et Stabulaus monasterium corporali amplexu confovebat et meritis tuebatur : famam quoque virtutum suarum nomenque ubique terrarum trans mittebat per omnes angulos terræ, et in suo mortuo corpore virtutibus se vivere comprobabat. Hoc ejus factum mirabile adduxit illo virum Dei Evermarum, ut admiraretur illum et veneraretur, et ex hoc impensius Christum glorificaret, qui sic in servis suis operatur.

Iturus ad S. Servatium, 10 Postquam ergo vir Dei Evermarus his Sanctis, quos præmisimus, vicissim obsequium venerationis impendit; decrevit Trajectum adire, accitus nomine et virtutibus *h* S. Servatii. Hic aliquando Tungris, dum haberet nomen urbis, Episcopatu potiebatur, quando Hunnos ad ejus eversionem festinantes oratione facta retinuit. Quo postmodum decedente, ipsi effrenata rabie in ipsam urbem feraliter grassati, nihil reliqui victis fecere. Sepulcrum ejus hoc evidens ostendit miraculum, quod omni terra compluta et nive respersa, privata et speciali reverentia servi sui, Dominus illud nec nive operiri nec pluvia permittit infundi : cetera quæ ab eo vivo vel mortuo mire patrata sunt, non suscepimus enarrare. Quæ tunc insinuata beato viro Evermaro fuerunt stupori et venerationi : qui eo volebat contendere, ut adorando et supplicando virtutem ejus experiretur, accepta remissione eorum peccatorum quæ plangeret nunc sibi esse timori, et quæ timeret quandoque examinari. Sed obstitit ei voluntas divina, demonstrans ei non esse in homine viam ejus.

venit ad Ruthensem silvam, 11 Progressus itaque cum septem comitibus usque ad primos aditus silvæ, cui ab antiqua vetustate inditum fuerat nomen Ruttis, instantis noctis vicinia inhihetur, ut nec noctis tenebris sese committat, nec nocivis vel perplexis ignotæ silvæ anfractibus se immergat : noctis enim cæcitate oculi excæcantur et silvæ confragosis dispendiis pedes vinciuntur. Erat in proximo villa, *i* Halstaplia dicta, sive ad communionem silvæ cominus sita, sive ipsa villa suo usui sit, habens eamdem silvam vicinam, quam et pro dominio et opportuna sibi mansionem quidam Hacco fecerat suam. Hic perversæ mentis homo, primum se in omne facinus præcipitem dederat, deinde om-

nibus perniciosus crudelitatem cædem, omnem rapinam, incendia et cetera magnitudinis facinora exercebat; nihil in expertum relinquens, quod posset excogitari ad humanæ afflictionis tormentum. Hunc feralis temeritas et sociorum confœderata unanimitas publicum hostem fecerat : hunc latronem improbum silva de proximo transeuntibus exponere ad aviditatem ejus explendam, plus hominum spoliis quam venatoria præda exuberans. Præter illa spolia, quæ publica via et obstrusa saltuosas asperitatibus loca comportabant ei : etiam fluvius Mosam magnis impendiis avaritiam ejus implebat nec explebat. Advectos enim navigiis diripiebat : igne etiam absunibat eos, quorum vitam ferro, manu, spoliis nequibat abrumper.

12 Hac tyrannide sic per se, per socios, per ignem et per aquam, in innocentes homines sæviebat; qui absque eo, quo diximus eum manere, loco, aliud sibi juxta Mosam erexerat domicilium, cui Hacco Hactum nomen indiderat : quod nomen a se auctore confictum, se etiam interpretante est expositum, scilicet quod Hacconis lectulus ibi sit positus; in quo recubans et transeuntes videret, et remigantes audiret, sicque patriæ nostræ et vigilans et dormiens terrori omnibus esset. Hoc dominium, et hanc in parte regni a Principe Pipino acceperat providentiam, qua crudeliter abutens se tyrannum pro Domino, et pro provisorio prædonem exhibebat : cujus feritas eo intolerabilior erat, quo indifferenter et indiscrete bonum malo in pœna sociabat, justum cum impio, pauperem cum divite ejusdem judicii examinatione involvebat. Quia enim Ducis Pipini late per regnum deducta sollicitudo, hanc partem regni, sub Haccone periclitantem, ab intuitu custodiæ suæ excluserat; ideo hic tyrannus præsumptione assumpta, dum credit se solum principari, in omnibus se Principem crudelitatis ostendit; et existimans se natum in regno, putabat pro potestate regia dare se quibus vellet abundare, et quibus vellet egere; quibus vellet vivere, et quibus vellet interire.

13 Vir itaque Dei Evermarus, noctis instantia ab ingressu silvæ prohibitus, ad supraditam villam Harstaphiam divertit : et non vilem casam, non humile tugurium ad hospitandum elegit; quasi vilitate hospitoli excusaretur, nihil honestum, nihil appetibile apud se posse suspicari, se ad ditio-rem domum divertit, muratis parietibus subnixam, et proceritate sua testantem non nisi potentis alicujus esse municipium. Hæc erat domus Hacconis, qui tunc absens forte in villa sui nominis navalium mercium prædas agebat, vel in proxima villa transeuntes observabat, suspicatus illos fugam differre in noctem, quos prævidebat apparere per diem. Uxor vero ejus timorata, et pauperum hospitem peregrinorumque necessitatibus compatiens, eos gratanter recepit; et Christi recordata, qui in hospite dixit se suscipi, in Evermaro venerabatur Christum, et se alteram Martham in ministerii sedulitate exhibebat. Intellexit autem in persona viri generosam illum fudisse genituram; nec de claritudine generis illum quidquam obscuravisse, quem et decora facies, et sermo modestus, et ordinatus incessus, et cetera corporis affectata honestas omnibus videntibus gratificabant.

14 Hæc viri Dei habitudo, bene composita et matronæ dilectioni et venerationi fuit : sed matrum suum prævidit pro eis maligna æmulatione posse morderi, et intoleranda indignatione irritari, et irritatum non nisi spoliis eorum et morte placari. Idcirco sic eos adorsa est exhortari : Carissimi Deo, mihi etiam præcordiali effectum excolendi, auroræ ortum maturiore fuga prævenite : hic crastino redi-

tur

EX MS.
ubi Hacco
crudeliter
dominabatur.

E

ad hujus domum divertit :

F

benigne ab
uxore ejus
excipitur,

EX MS.
et hujus
hortatu
summo ma-
ne discedit.

A turum Dominum meum præstolari, de vita est periplitari : quem effugientes et vos de morte, et illum eripite de scelere. Novi ego malitiam viri ; cum vos auditurus est homines innocentes advenisse, reputabit vos super se quasi hostes irruisse ; et auditis vos impune transisse, credet se pro impunitate vestra spiritum efflare. Quapropter properanter discedite, et pro caritate hospitii, qua debuistis a nobis etiam inviti retineri ; suscipite patienter, quod pro caritate conservandæ vestræ videmini a nobis salubriter repelli. Sic illi, data fideli mulieri benedictione, non expectato matutinæ lucis crepusculo, egressi hospitio, silvam, quam sero propter prolixa dispendia et propter vicinam noctem non attigerant, ingrediuntur. Aliquantulum itaque emensi iter saluosum, juxta rivum l, grato et leni decursa defluentem, accumbunt ; et tempestivum matutini temporis processum otio reparant, et quiete corporum solantur.

ANNOTATA.

a S. Foillanus occisus eo loco, ubi jam est Abbatia S. Foillani Ordinis Præmonstra'ensis, prope mœnia B Rhodiensis oppidi in Hannonia ; colitur 31 Octobris.

b Fossa, oppidum ditionis Leodiensis in vicinia Hannoniæ, ubi idem Sanctus dono S. Gertrudis construxit monasterium, quod nunc est Collegium Canoniorum.

c Vitam S. Gertrudis illustravimus ad 17 Martii : mortua est non anno 664, uti ad ejus Vitam notavimus, sed 659, uti declaravimus antè tomum 3 Aprilis num. 38.

d Acta S. Fursæi varia dedimus 16 Januarii : mortuus est circa annum 653.

e De S. Ultano hisce Kalendis Maji jam egimus.

f Colitur S. Trudo, 23 Novembris, floruit circa annum 660 et sequentes.

g S. Remaclus creatur Episcopus Trajectensis anno 650, quo Episcopatu relicto migrat Stabulaum et Malmundurium, ante a se extracta monasteria, anno 660. Quæ latius in Diatri'a de Episcopis Trajectensibus olim deduximus, et iterum ad incudem revocata exhibemus ante hujus mensis tomum 2.

h S. Servatii res gestas illustramus 13 Maji.

i In nostro ecgrapho perperam Halstallia, Vita Gallica Herstap, Molano Harschapia, et infra Harstaphia, dicitur : cujus aut similis appellationis nullum ibi nunc vestigium superest.

k Haccoletum nullum nunc invenias ad Mosam ; C sed neque Haccourt, quod Vita habet Gallica, notant tabulæ.

l Jekoram vocant incolæ, qui deinde Tungros aluit.

CAPUT III.

Cædes S. Evermari et sociorum. Martyrium illi adscribitur.

Ab Haccone
insequente,

Interea Hacco domum revertitur ; et de hospitibus suis qui apud se pernoctaverant, et de benedictione data qua domum ejus sacraverant, edocetur. At ille pene exanimis factus et mentis hebetudine dementatus, tremens labiis, belluinam etiam rabiem vultu prætendens, in hæc verba prorupit : Quo aufugerunt ? quo nostro hospitio elapsi evaserunt ? Fuga nulla a nobis eos tam properanter abripiet, quin nos properantius illos insécuti fatigationem nostram in illos vindicemus. Intelligent se nihil profecisse in fuga, cum eos paulo post tarditatis suæ arguet assecuta sententia. Itaque mecum milites ordinati, clientes vero undique sparsi, velocius pro-

sequamur eos : et inventi nostrum judicium sustineant, qui secum meum contemptum portant, dicturi ut putant omnibus occurrentibus, si tamen manus meas aufugerint, Hacconem quasi inertem et dormientem se impune transisse. Hæc locutus, cum copiis militum et clientum pedestrium silvam ingreditur, eo illos consedisæ aestimans, et in occultis ejus recessibus delituisse, qui solummodo fugientibus necessitate vitæ conservandæ pervii sunt et accessibiles.

16 Insequentes ergo eos æque invia et pervia nullo discrimine metiuntur, difficultates omnes pertranseunt, non illæsi, sed tamen propter celeritatem viæ læsionis suæ erant ignari. [discurrentibus] ex improvise offertur locus, in quo illi decubabant, reparantes quiete corpora defessa labore, et quasi meridiana pausatione supplentes somnum quem ruperant matutina fuga. Quos prior Hacco de contemptu suo increpat, quod suam terram, suo primatui subjectam et suo ærario confiscatam, præsumpserint ingredi : arguit etiam eos quod tributo, pro lege terræ sibi debito, liberum iter non redemerint, sed eo retento ut fures aufugerint ; et pro hoc facinore omibus pœnis, et postremo ignominiosæ morti se addixerint. Hoc autem reatu dicebat eos contra jus publicum obligatos, quo non possent absolvi nisi sanguinis eorum expiatione et rerum suarum proscriptione : quarum rerum partem exigebat ipse pro tributo suo, alteram pro præsumptuoso eorum adventu, et pro pace et salutatione non oblata, et pro non petita veniendi et redeundi jussione et licentia.

17 Sic locutus in B. Evermarum, eo quod honestiore et compositiore habitu corporis ceteris præstare videbatur, insilit, et telo confossum sive gladio transverberatum prosternit : qui ex hoc apud tyrannum despectior et damnabilior fuit, unde omnibus bonis acceptius et specialius placuit. Pro venustate enim corporis, quæ eum omnibus commendaverat, istius homicidæ judicio improbatus, ad mortem prior deligitur : quasi qui fœdior et inconculcior aliis, ejus fœdaret aspectus ; et ideo citius morte absumptus, non esset dignus diutius apparere oculis illius. Sic sanctus vir falsis criminibus impletus perimitur : quorum falsorum criminum, quantum ad immunitatem ejus pertinuit, istud venialius fuit, quod tributum non solvit, quia non portabat merces de quibus tributa penduntur. Aliud crimen fuit de contemptu ipsius Hacconis, quo videlicet querebatur ipse Hacco se ab illo despectum : in quo contra illum nihil offensionis contraxit, cum ipse vilibus et etiam infimis personis soleret humiliari. Tertium crimen fuit de præsumptuoso ejus adventu in terram illius et fugaci discessu ; quo immunis fuit : cum publica via, sicut civibus, ita etiam libera et gratuita sit peregrinis.

18 His, ut diximus, criminibus sanctus vir Evermarus falso culpatus, innocenter occubuit : magis vero credo eum occubuisse, sic disponente Deo, pro diuturno desiderio martyrii : cui desiderio subservivit conjectura et avara cupiditas sanguinarii prædonis. Ita sancta anima (non tunc exequente Deo voluntatem ejus in assequendo martyrio, cum ille temperius voluit, sed cum Deus ipse consultius ordinavit) præsentata Christo, sanctis Martyribus admiscetur ; et omnibus bonis, quibus sancti Martyres cum Christo perfruuntur, etiam ipsa indifferenter participat. Ceteri comites ejus et ipsi ferro plectuntur : sed nescio si pro merito suo, pro societate tamen viri, et pro nomine et dignitate martyrii, in quolibet diversarum mansionum cœlestium diversorio spiritus eorum sunt recepti.

19 Itaque quod supremum restabat occisis, quod-

inventus ob-
jurgatur :

E

occiditur,

F
ab omni
culpa in-
noxius.
F

que

*Corpora spo-
liata*

A que præcipua fuit materia occidendi illos, expoliantur : et quod Romanorum Principum decreta sanxerunt, ut occisi occisor spolia tolleret, hic transgressum est ; cum omnis præda ad avarum et inexplebile solius Hæconis comportata sit ærarium. Infelix qui ad prædam et spolia tollenda usus est mortis mysterio, non advertens quod maximum peccatum mortis maximo peccato prædæ accumulatur ; quem si perpetuo interire Deus prævidit, sola occisio Sanctorum ad meritum ejus sufficere poterat ; si vero præda et spolia Sanctorum ad augmentum interitus ejus accesserint, ecquis mensuram damnationis ejus æstimabit ? Corpora ergo Sanctorum intacta et inhumata remanserunt ; nec enim humana nec communi miseratione occisores eorum in hanc modicam pietatem adducti sunt, ut vel foliis ea conspergerent, vel virgultis seu frutetis tecta, avibus et feris silvestribus occultarent ; credo volentes ut illis absumptis sui sceleris nulla vestigia remanerent. Sed impietas eorum peracto scelere perdurat in sceleris voluntate, parata scelestius agere, parata etiam manus officiales præstare si res sceleste agenda ponatur eis in oculis et in facie. Ecquis ab hujusmodi impietate postulet obsequium humanitatis, quæ semper indefessa perseverans in crudelitate, nec immutari nec transferri novit in eam miserationem, cuius numquam accepit disciplinam ?

*nuda reman-
serunt, avi-
bus et feris
exposita :*

B 20 Corpora itaque eorum exposita, et humanam ut reor dedignantia custodiam, tutabantur Angelicis excubiis : quæ sic erant studiosæ et assiduæ, ut studium earum nullum susciperet tædium, nec assiduitas ullas variaret vices. Hæc custodia interim nec noctu nec interdiu a Sanctorum corporibus abstinit : donec Pipinus, quem principari in toto regno diximus, fines illos accessit. Ubi dum plurimis intendit, et plurima circuit ; ingreditur silvam Ruttim venandi gratia, hoc delicioso exercitio allevans fastidia intolerandi laboris. De cujus, ut ita dicam, convenatoribus pars quædam, dum lustrat invia quæque, et sollicita indagatione profundos silvæ recessus penetrat et explorat ; incurrit loco illi, qui Sanctos Dei, initio quasi cubicularios suscepit, deinde super Martyres exultavit, nunc ut domesticos cohabitatores custodit. Quos dum cernunt exanimis ex vulneribus et sanguine, erat eis perspicuum ferro illos cecidisse : sed utrum pro criminibus suis in eis vindicatum esset, vel pro spoliis facilius tollendis prædones eos extinxerint, incertum fuit. Sed sive laudabiliter sive criminose oppetierunt ; illi tamen venatores, non crimen in eis, sed miserationem pensantes, ceteros nudos terra operiunt.

*a Ducis Pip-
pini aulicis
sepeliuntur,*

C 21 Sanctum vero Evermarum, decore vultus et egregia compositione membrorum digniorem aliis creditum, accuratioribus exequiis prosequuntur. Denique unus illorum, ad miserandum pronior, egesta humo honestiori corpori honestiorem tumulum parat ; et partiti clypei medietate illi supposita, alteram medietatem corpori superponit : et quodam modo quasdam supplicationes immurmurans, terra operuit. Credimus Deum servum suum etiam in hac parte dilexisse, quem his supremis obsequiis non privavit : cui loco sepulcri, pro vili et laicali persona, tumulum per timoratum hominem providet, qui eum sepelivit. Non judicavit Dominus illum apud se contemptibilem esse, cui postmodum locum ipsum in sanctificatum convertit atrium, et a nemoroso squallore commutavit in pulchram orationis domum.

*honorifcen-
tius autem
corpus S.
Evermari,*

22 Sic S. Evermarus Martyr, emenso hujus mundi fastidioso excursu, integritatis perfectionem assecutus est ; cujus mortalis homo, sicut perfecte vixit in Deo, sic nunc unus factus in illo, regnat et triumphat cum ipso : ceteris Sanctis ut socius adiscetur, ut comparibus cohæret, ut Confessoribus con-

*qui ut Mar-
tyr laudatur,*

Maji T. I

sidet, ut consortibus communicat, ut concivibus cohabitabit, ut convivantibus ipse conviva in uno convivio convescitur. Sed et cum sanctis Martyribus ipse Martyr in sanguine Agni stolam suam lavat, cum Martyribus palmam victoriæ portat, diademate regni insignitur, gloria et honore coronatur, opere fortitudinis armatur, et omni perfectione et virtute sanctis Martyribus copulatur et cœnuitur. Adjuvent ergo nos merita ejus, cum suffragiis septem sociorum illius : quorum ipse octavus octavam beatitudinem sibi sociisque dandam designat. Quæ beatitudo perfecta et ultima, et nullo fine terminanda octo beatitudinibus Evangelicis designatur. Quæ octava beatitudo, hac septima quæ nunc est ætate translata, in octava ætate subsequitur : et sic cum octava ætate ejusdem numeri beatitudo S. Evermaro sociisque ejus et omnibus sine fine extendetur, præstante eo qui nec initio inchoatur, nec fine concluditur, Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum Amen.

D
EX MS.

et invocatur.

PARS II.

Inventio et Translatio I eamque secuta miracula.

E

PROLOGUS.

B Beatus Apostolus Paulus, in consideratione divinatorum operum admiranda contemplatione suspensus, dicit : O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Hac admiratione sua Apostolus, qua admiratur Deum, nos in admirationem suam adducit ; quod ipse tam perspicax explorator mysteriorum Dei aliquando deficit, non penetrans et non intelligens quædam secreta Dei, quæ suæ solummodo cognitioni reservat ipse Deus, et homini non innotescit. Si ergo plerisque arcanis Dei tantus Apostolus non appropinquat, et multa ei occultantur quæ apud se judicat Deus non oportere hominem scire ; quid tantopere nitimur cognoscere, quod prohibitate vitæ non meremur ? et quid adeo conamur scientia attingere, quod a magistro non discimus, postremo quod revelatione Dei non edocemur ? Inquiri etenim posset, si valeret inquirendo addisci, quid causæ est, quod pene omnes Sancti, statim post mortem tumulis suis inclusi, tam diu ibidem occultantur ; quasi nulla bona habuerint, quorum gratia Deus tempestivius eos de tumulis educat, et eos omnibus populis in venerationem et omnibus peccatoribus in salutem exponat.

Rom. 11, 33

*Judicia Dei
incompre-
hensibilia,*

*quod Sancti
a morte diu
lateant,*

F

2 Si quid in eis emundandum fuit, lacrymæ eorum abluerunt, pœnitentia digna purgavit, emundata vita abolevit, et ad purissimum transitum purissimæ vitæ consummatio adduxit. Quid ergo punit in eis tam diuturna clausura sepulcri ? et cum in sepulcro corpora dissoluta difflexerunt, quid est quod per tanta tempora eorum ossa tabo et pulvere demoliuntur ? et quod de judiciis Dei magis stupendum est, quid est quod Martyres, pœnis confecti, sanguinis effusione Deo consignati, cum plagis, cum adustione, cum sanguine tumulis suis includuntur, et per multa secula tot ibidem testimonia veritatis celantur ? Inde est quod Dei judicia admiranda sunt, quæ Paulus Apostolus cum investigabilibus viis ejus incomprehensibilia admirando appellat. Quapropter miramur Deum tam tarde voluntatem suam de revelatione fidelis sui Martyris Evermari ostendisse, quem tunc cum funereis terræ finibus fecit abscondi. Si famam et nomen et virtutem ejus per terram, quasi ad prædicandum, misisset ; potuisset multorum funereas et tumultatas in peccatis resuscitasse animas : sed illum a ceterorum lege et ordine non dis-

*imo et Mar-
tyres,*

*et inter hos
S. Evermarus.*

EX MS.

A crevit, qui sicut illos, ita etiam ipsum occulto judicio quamdiu voluit abscondit, quando vero voluit hoc ordine manifestavit.

CAPUT I.

Triplex Angelica præmonitio. Inventio corporis.

a

b

c

Ruzelinus
pius Sacerdos
in Rutis,

Tempore quo Leodiensi Ecclesiæ præsidebat a Euracius Episcopus, sicut in b fabricandis ecclesiis ita in Sanctorum cultu et propagatione devotus erat; in villa, quæ jam de extirpata silva nomen retinuerat Rutis, ecclesiam S. Martini honori et nomini dedicat. In hac quidam c Ruzelinus Sacerdotali officio deserviens, probata vita totum in se Sacerdotem ostendebat: in quo etiam si Diaconum quæreret, devotum Evangelistam invenires: si ceteros Ordines, per singulos eum inoffense currere videres: si in die exercitium ejus explorares, prædictis officiis rite expletis clamantem in prædicatione audires; in nocte vero, quam mature relicto accubitu pervigili instantia pernoctare deprehenderes. Ad hoc accedebat quod corpus suum jugi inedia attenuabat; persequens in se ingluviem, quam non patiebatur hostem; et gratuito se affligens pro peccato, quod non fecerat: sed tamen ne subreperet, per hanc afflictionem præcavebat.

B

ab Angelo monetur ut curet
elevare corpus
S. Evermari
per Episcopum:

4 Hunc tantæ probitatis virum Dominus, cui suas visiones revelaret, dignum judicavit. Hunc præaugurum futurorum instituit: hunc veridicum nuntium revelationis corporis S. Evermari Martyris elegit: hunc Dominus per Angelum suum de nomine et vita ipsius Martyris edocuit: huic seriem vitæ ejus cursumque martyrii retexuit: huic quo locorum humatus jaceret ostendit. Quem Angelus domini dormientem verbis alloquens hac legatione et obedientia obstrinxit, ut ad Episcopum Euracium vadens, ex parte Dei ad id negotium revocaret et adduceret, ut S. Evermarum de sinu terræ efferret; et cujus spiritum ab hora martyrii cælum possidebat, de sepulcro quoque eum exponeret, et Ecclesiæ filium Matri Ecclesiæ redderet; de tenebris ad lucem filium lucis reduceret, et oculis hominum redderet. Decere hoc dignitatis privilegium suum Pontificale officium, ut cum pluribus Sanctorum miraculis, quæ in diversis partibus habet seculum, per ipsum Episcopum a Deo provisum addatur adhuc istius Sancti Martyris oraculum: præterisse diu multos antecessores ejus, quos non dignatus sit hoc honore; reservasse vero illi in laude et in honore, ut per eum in periculis habeat mundus S. Evermari præsidium.

C

cui incredulus
et inobediens,

5 Hanc visionem Sacerdos experrectus secum retractans, variis somniis se illusum credidit: reputans hanc naturam inesse quibusdam soporatis mortalibus, ut spiritus eorum ab aereis spiritibus dum dormiunt fatigentur. Confabulantur enim eis, colludunt et blandiuntur, interdum colluctantur illis, aliquando collætantur, aliquando gementibus congemiscunt. Sic Sacerdos, eo quod a lege et amore Dei frigidum et dissolutum putabat se gerere corpus et animum, idcirco in tempore quietis æstimabat se phantasticis seductionibus agitari, effigiatis imaginibus deterreret, captiosis retiaculis devinciri, et pluribus irrisionibus deludi. Propter hoc incredulus visioni, quod viderat et audierat omnimodo non approbavit: et ideo Episcopo mandatum, ex parte Dei per Angelum directum, non annuntiavit. Timebat enim mendax inveniri, si somnum suum appellaret visionem. Præcavebat etiam sibi hoc objici cum insultatione, et his verbis irrideri: Omnes visiones cessaverunt, ex quo Prophetæ dormierunt. Ecce hic subito apparens quasi unus ex videntibus revixit. Eamus, inquit, ad Videntem, et insultantes adji-

cient, Numquid tu es Vident? Verebatur etiam ad D irrisionem ejus adjungi, Angelos modo mortalibus per visionem aut numquam aut rarissime apparere; Christum etiam modo non visionibus loqui hominibus, sed verbis et sermonibus Evangelii. Nulli igitur quod dormiens audierat et viderat manifestabat: non considerans se in hoc sancto Martyri plurimum gratiæ detrahere, et multum in hoc nobis obesse, quod eo tacente Angelicum mandatum, sepulcrum ejus illum diutius retinuit, et terra eum nobis tardius exposuit.

6 Primam itaque visionem suppressit donec eadem sequentis anni nocte Angelus dormienti apparuit. Primo igitur severa in illum correptione invehitur: mandatum suum non esse impletum conqueritur. Deinde ad perferendum Episcopo plenius replicat, et auribusejus instanter inculcat. Præterea minatur verbera, si detrectet implere quod præcipit; sed ab illo sponsione implendi præcepti data, Angelus suspendit manum et pepercit. Hæc etiam altera vice elapsus Sacerdos de manu adhuc ei parcentis Angeli, perseverat in incredulitate visionis: nihilque prima, nihil secunda apud illum visio Angelica profecit. In prima visione Angelum blandiendo, illum alloquentem et ei mandata divina ad Episcopum dantem sprexit, non observans quod ei injunxit. In secunda vero comminando præcipientem nihilominus contempsit; cum quod viderat et audierat dormiens, non nisi aut somnium putabat esse aut mendacium.

altero anno
iterum cum
minis monetur:

7 In tertii anni recursu, eadem nocte, qua duæ visiones præcesserant, tertia visio convenit Sacerdotem, non sic blandiens sicut ceteræ, sed minax et vindicans in ipsum Sacerdotem, quod a prioribus visionibus averterit auditum et intellectum, pro quibus reddiderit incredulitatem et contemptum. In qua apparuit eidem Angelus, asperior vultu, verbis minacior, judicio severior, manu destitior, vindicta austerior; affectansque sibi omnem similitudinem irritatæ et perturbatæ potestatis, judicio examinavit contemptum sui, manu flagellavit contemptorem, vindicta castigavit vel punivit, quod dixit visionem hanc non veritatem esse, sed mendacium vel somnum. Itaque judicio examinatus, manu flagellatus, vindicta castigatus; judicio docetur veracem esse nuntium, quem vidit et audivit et ei non credidit; per manum ferientem intellexit, verax esse et evidens mandatum Angeli, quod contempsit; per vindictam vero didicit, quod non fallaciter somniat, qui sub verberibus dolens et plorans suspirat. Flagellis itaque et doloribus in disciplinam veritatis et credulitatis adductus Sacerdos, evigilans et suspirans, corpus plagis dissectum proponit in testimonium, tribunalibus magnæ potestatis se adtutisse, quamvis in cubili suo visus fuerit corpore decubuisse.

et nihilominus
visa reticens,
E

tertio anno
castigatur
plagis et
verberibus,

F

8 Perspicuum ergo erat indicis laniati corporis, pœnis illum subjacuisse, et quietem lectuli transisse in dolorem: quod erat stupendum ipsi Sacerdoti plagis detricto, quia super stratum mollius corpus suum, quasi virgis et fustibus contusum, intamuerat et obdurnerat. Sed recordatus non phantasticam se visionem vidisse, tandem sublata incredulitate, assererebat se flagellati corporis confessione sub spirituali vindicis animadversione corporaliter vapulasse. Victus ergo doloribus, et faciens fidem visioni, attestantibus visionibus d corporis, venit ad Episcopum Euracium, et enarravit ei quid tertio viderit et audierit, et quanto tempore animus ejus in dubietate pependerit: pro qua dubietate, quasi sub lictore, parricidales pœnas; vel sub grammatico, scholastica verbera sustinuerit. Accipe, inquit, sancte Pater, testes dictorum meorum, pœnas corporis mei: accipe

d
itaque accedit
ad Episcopum:

cipe

A cipe vades legationis meæ, scapulas meas : qui si me legatum mendacem inveneris, eas verberibus subjice, ut sicut præcedentibus, ita sequentibus plagis liventes atque sanguineas videas.

et animatus
ab illo,

9 Cum hispancis verbis magnam seriem proluxæ visionis abbreviasset, quasi dolore nimio afflicti corporis interrumpente exilem vocem, conticuit. Cujus verbis et subita taciturnitate attonitus, et ejus doloribus compassus Episcopus, Quid est, inquit, quod narrationem tuam tam compendiose succinxisti? quid in loquendo brevis, magna verbis paucis extenuasti? Numquid ex debilitate membrorum afflictorum vix respiras, ut quasi anhelus necessaria verba succidas, ut ex locutionis tuæ primis exordiis intellexi materiam magnam locuturum? Non decet te loquentem dimidia verba proferre, nec nos audientes quasi imperfecta susurria auscultare. Quapropter recipe animum, quem pro recentibus plagis ad nos veniendo pene efflasti; et recollige vires, quæ ex illo dolore effluerunt et elanguerunt : et sic integram locutionem proseguere.

10 Tunc Sacerdos, Felicia sunt, inquit, tua tempora; quia dum justitia terris excessit, execrans consortia corruptorum hominum, in te solo vestigia sua reliquit, et sic te herede superstitute penitus non disparuit : cujus vestigia relicta dum suscepisti et confovisti, quasi fecunda mater totam justitiam terræ refudisti; et sub te, sicut sub fidissima nutrice, respiravit et adolevit. Inde est quod felicitas annitente justitia in terra tua radicavit, et erumpens quasi in arborem excrevit, et ramis suis te obumbravit, ut dicas, Sub umbra ejus quam desiderabam sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo. Ad hanc gratiam magnæ felicitatis addit tibi Deus gratiam magnæ beatitudinis : quod sicut per terram tibi in omni prosperitate prospexit, ita de sub terra salubrius et uberius aspirabit tuæ saluti et Ecclesiæ tuæ profectui; [quia] duabus visionibus admonuit, et tertia visione cum gravissimis verberibus inculcavit nuntiare tibi, ut in villa Ruttis quæretur et efferatur corpus ejusdam sancti hominis, cujus ne sit anceps inquisitio, nomen Evermari designatur; et villa in qua situs est, Ruttis nuncupatur; et locus qui eum humatum tenet e Maritimus, ab aqua adaquandis gregibus collecta appellatur. Invenitur præterea indicium unum quod omnibus indicibus majus erit, scilicet super sepulcrum ejus arbusculam accrevisse, per quam cognoscent quærentes, sub ipsa corpus ejus certissime invenendum. Cui mandato cœlitus transmissio oportet te et studium et operam maturitatemque impendere, ut studio ad hanc rem solliceris, opera accingaris, maturitate properanter exequaris.

Cant. 2, 3

visionem exponit :

e

C

11 Hæc Sacerdotis prosecutio Episcopo fuit magnæ securitatis et sollicitudinis occasio : quod tot indicibus veritatem subnixam non posse immutari securus erat; sollicitabatur vero quod jubebatur properanter ignota loca scrutari, cum Sanctum nesciret hominem quærare. Quod negotium Sacerdoti committit, ut qui hæc dictabat agenda, ipse studiosius prosequeretur; nullum minus in hac re errare sperans, quam illum qui sic noverat ordinare et alii facienda imponere. Commissa itaque illi inquisitione loci et tumuli, ipse Episcopus retinuit sibi hoc extremum mysterium, ut ipse de tumulo efferret sanctum corpus, et transferret in locum, jam non appellandum sepulcrum, sed sanctuarium. Gratulabatur itaque de promissa sibi et suo tempori reservata sancti Martyris revelatione : lætabatur pro injancta et transmissa sibi a Deo hujus officii obedientia. Itaque considerata visione, et considerato omni eventu visionis; de Angelo scilicet, qui mandatum a Deo ad Sacerdotem attulit; et de Sacerdote, qui

dubitans sprexit, et postmodum flagellatus suscepit; D de nomine sancti Martyris, de situ sepulcri ejus; EX MS hæc et cetera credidit esse certissima signa veritatis. Tunc Sacerdoti præcepit ut se in hoc opere præveniret, et hoc opus prætentaret; locum quæreret, et secundum fidem visionis omnia investigaret; inventumque sanctum Martyrem inmotum custodiret, et a contactu illius manus abstinere; sibi vero efferendum et exponendum servaret.

12 Sacerdos ab Episcopo digreditur : rem, pro qua pene mortem inciderat, studiose prosequitur, ut juxta fidem visionis, finis eam consummet veritatis : locum inquit, et arborem quæ sancto sepulcro dicebatur supercrevisse studiose perscrutabatur. Et cum plures arbores videret, sciebat quod si circa singulas quod desiderabat quæreret in pluribus manus ejus et inquisitio erraret. Ductis itaque circumquaque oculis, arbuscula una ejus oculis offertur proxima illi loco, quem supradiximus vocari Maritimum, quæ fortassis ex merito Martyris sub terra jacentis ceteris viridior, foliis venustior, et (si fructifera erat) fructu onustior, et ramis late diffusis profusior stabat. Sub hac arbore accinctus, et infirmitatis verberati corporis oblitus, fodere cœpit. Cumque egesta humo non multa profunditate introrsus descenderet, apparuit media pars clypei suprajecta corpori sancto : apparuit etiam quædam pars intacta corporis, de quo mira fragrantia erumpens Sacerdotem anhelantem perfudit. Lætatur Sacerdos, et quod plagatus dolebat, hoc odore reffectus contemnebat; et discurrente odore sancto per venas corporis ejus, languentia membra convalescebant.

quærit sacram corpus,

E

13 Mandat Episcopo visionem veram dixisse, se verum nuntiasset, locum inventum, sepulcrum arbusculæ prodente manifestatum. Hoc superest, inquit, ad sanctum Martyrem oculis hominum demonstrandum, ut venias, et illi summam manum imponas. Explevimus circa illum ea quæ sunt quasi servilia opera : ex more mancipiorum loca lustrando, arbores ab arboribus discernendo, terram fodiendo et egerendo laboriosum finivimus famulatum : residua hujus operis pars honestior, id est eductio Martyris de sepulcro, te requirit, te poscit advenire, te postulat pro Pontificali dignitate sanctificatas sibi imponere manus te pro Deo præsentem populo Christiano, te inquam, solum decet contingere Sanctum et decet proclamare; populum vero subelamare sancto Martyri gloriam et laudem : te oportet hunc Sanctum populo proponere in laude et veneratione, ut eum sicut intercessorem invocet, et semper sibi patrocinari efflagitet. Hunc Deus, jam sanctis Martyribus admixtum, statuit ut exoratus pro peccatoribus intercedat : vide ergo ne intercessor sileat, si te non præcipiente orator siluerit.

et inventum indicat Episcopo.

F

ANNOTATA.

a Enraclus, aliis Eraclius, et Everacus sedit ab anno 959 usque ad annum 970.

b Construxit ecclesiam S. Martini cum collegio Canonorum, inchoavit ecclesias S. Pauli et S. Laurentii: et censetur fuisse auctor scholarum Leodiensium.

c Ruzelinus, Ægidio Aureæ-vallis monacho, Ruscelmus dicitur, supra in MS. Florario Enselmus.

d Ecgraphum nostrum visionibus.

e Similis locus Antuerpiæ, olim extra, nunc media in urbe, vocatur Meer, id est, mare; etiam postquam coercitis intra canalem fornice obductum aquis, contextus et saxis constratus ambulationi publicæ servit.

accepto mandato Episcopi,

EX MS.

CAPUT II.

Translatio corporis. Poena furato dentem inflicta, et remissa.

Sacrum corpus inventum elevatur,

a
et transfer-
tur ad eccle-
siam S. Mar-
tini,

ab Episcopo,
qui S. Ever-
marum in-
vocat Patro-
num pro se
et suis.

b
Scriptor
gratulatus
Hasbania,

et Rutensi
loco.

Hoc mandato audito, Episcopus surgit cum Officialibus suis : illo accedit, procumbit, adorat, illacrymando supplicat, et populo quid amplius sancto Martyri debeat, quid ab illo quaerat, hoc suo exemplo demonstrat. Hanc Episcopi devotionem aemulatur devotus populus, animatur etiam ad sancti Martyris venerationem suavissimi odoris fragrantia quae exurgebat de odorifera sancti corporis tumba. Imponit Episcopus sancto corpori manum : pars clypei qua tempore humationis ejus venator miseratus eum obtexerat, removetur, et tumulo extrahitur, cum altera subjecta corpori parte clypei; et cum laudibus et gaudiis, cum fletibus et precibus indiscrete permixtis, in ecclesiam S. Martini a deferitur; ibi ab Episcopo Patronus populo instituitur : ibi in laude esse et veneratione Pontificali edicto praecipitur : ibi ei in Ecclesiasticis officiis deserviri et decantari mandatur : ibi pro miraculis et virtutibus ejus expediendis populus invitari praecipitur; non defuturum asserens, quin Deus, qui eum martyrio decoravit, debeat addere ad hanc gratiam merita virtutum.

15 Episcopus ipsi Martyri se fideliter et suppliciter committit, ei supplicationem suam ad Deum injungit, quam ipse per se incipiens ferre, plangebat se solum non posse perferre : commendat ei regendum Clerum suum, orat donari eis doctrinam meritis et precibus ipsius Martyris, quam non suscipiebant Sacerdotali locutione et praedicatione, neque librorum lectione vel mutua colloctione : orat intercessionem illius negligentias eorum dilui, quae aut nimis erant veterinae aut nulla poterant aboleri poenitudine : supplicat et pro populo suo, cui ipse ut Pastor multo tempore providentiam adhibuit, sed non profecit; cui disciplinam obtulit, sed ille non suscepit; quia corruptus vitiis, non potuit providentia cohiberi nec disciplina coerceri : his et omnibus qui peccatis et criminibus erant oppressi, Episcopus oratione sua S. Evermarum intercessorem et Patronum conducit : de se quoque orationem concludit, ut huic sancto ministerio non ingratus, sicut eum de terra eduxit corpore, sic se de terra abstrahat mente, et adjuvet eum hanc vitam finire, si non Martyrem, saltem humilem et justificatum peccatorem. Sic perorans Episcopus Leodium revertitur : gaudens linguat Hasbaniam fundatam genimine vivi germinis, et non tantum vivi, quantum triumphalis. Quis enim nesciat omnes Sanctos, mortuos corpore, meritis vivere ! et quis ignorat sanctos Martyres, pro Christo ferro prostratos, non tantum vivere, quantum triumphare.

16 Laetatur Hasbania faecundo proventu b messium, se filiis suis copiose victualem panem dare : sed felicius non dico gaudet, immo gloriabitur, se uberius fructificasse cum B. Evermarum, non genuinum filium, sed Martyrem edidit adultum et maturum. Laetatur, inquam Hasbania, quod indigenis suis de sinu terrae suae panem salutis producit, cum ipsi indigenae veraciter pane Hasbaniae cibantur, quando miraculis, meritis, praesidio et intercessionem D. Evermari subsistunt. Praeterea omnes Sancti panes spiritualiter appellantur, qui Christo pani coelesti uniti, in quantum cum illo unum sunt, nomen panis sortiuntur. Beata igitur Hasbania, quae cum in filio suo Evermaro panem protulit, cum illo etiam Christum, qui panis vivus est, generavit. Quid de Ruti dicam ? quae secundum nomen suum, dum inter ceteras convicianas et finitimas villas rutilat

quasi clarissimum sidus, omnia lucentibus signis D inumbrat et obscurat ? Cum olim fuerit hispida et parricidalis silva, nomen silvae retinens, de matre ferarum transivit in matrem hominum; et pro merito Martyris Evermari, qui tunc in silva oppetiit, in nomen villae transivit : quae ex magnitudine sua et habitantium dignitate etiam nomen civitatis obtinisset, nisi ei hoc vetustas antiqua invidisset, propter reverentiam vicinae Tungris : quae jam nomen perdidit urbis, sed facile hoc nomen honoris invidentibus sibi ignoscit : quia consecuta tantum Martyrem Evermarum nec villis nec oppidis cedit, sed et ipsis civitatibus libera se fronte componit.

17 Ut autem translati corporis S. Evermari reliquias perstringendo colligamus, duae partes clypei, quarum una fuit superposita, altera supposita sancto Martyri, eidem ecclesiae, in qua et sanctus Martyr, illatae sunt : quae ne vacarent et quasi nihil signarent, ante sanctuarium, quod ex suscepto sancto corpore sanctius erat, suspensae sunt; ubi oculis omnium expositae, designant se sancti Martyris linguam et testimonium esse; et quia deservierunt illi in sepulcro, traxerunt pro mercede aliquid de virtute ejus : quae visae ab ignotis quaeruntur cur appendent, sive ad laudem virtutis sive ad opprobria hebetudinis : et dato eis responso, S. Evermaro eas pendere, quis sit, quis fuerit, quantus decesserit, innotescit. Cum vero quilibet gnarus rei intervenit, visis partibus clypeorum, Evermari meminit; et recolligens quantus fuerit in opere, fiducialius eum invocat ut pro se intercedat.

18 Ut autem pauca supra repetam. Cum sancti viri corpus ecclesiae inferretur, quidam vir, Tegenodictus, perversi animi adjungit se portantibus corpus, ultro offerens se ad auxiliandum. Hic autem conceperat animo de hoc sancto corpore posse sibi grandem quaestum obvenire, si de eo aliquid potuisset subripere. Lucrum autem de venalitate hujusmodi aut ignorabat esse peccatum, aut in Sanctos peccare credebatur esse proximum veniae, quia jam non essent Sancti dicendi, si sanctitatis suae obliti nollent placari nisi vindicati. Haec cogitans, quasi ad corrigendum aliquid in compositione corporis sancti, manum latenter injecit, et dentem a maxilla ejus evulsum subripuit, et in sinu suo abscondit : deinde a confertissimo hominum conventu digreditur, et cum quibusdam comitibus furtivam mercem portans, Hoyum c ire disposuit, ut ibidem proponeret pro una particula venalem totum sanctum Martyrem; infelix in hanc amentiam deductus, ut forense mercimonium crederet constare ex venditione Sanctorum. Aliquantisper confecto itinere, subita nebula totam aeris claritatem obnubit, et eos se contuentes et vicissim verba conferentes sic obtexit, ut cum sibi essent praesentes corpore et auditu, putarent se sibi esse absentes visione; sicut de Saulo et conviatoribus ejus dicitur, Audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Socii quidem terrentur et admirantur tam subitum fuisse in claritate aerea diei occubitus; ille autem cujus reatum lux fugerat et dies abhorruebat, ariditate gutturis aestuabat : praeterea oculi ejus melius evolassent a sedibus suis, quam ipsius infelicitate immorati, incessanter rotali vertigine circumferrentur : facies cum capite tota invertitur, et tamen cum non nisi anteriorem partem cognosceret ejus contuitus, reducta ad humerum posterioribus intendit.

19 Reatus ejus penes se absconsus, id est dens sancti Martyris furtive subreptus, in vindicta illius manifestatur. Conferunt invicem et conjectant quid portendat haec caligo tam subita, pro infusis tenebris inimica oculis eorum, patentem viam pedibus claudens, et exorbitantibus eis omne quod erat pervium

Clypei partes, inter quas corpus inventum,

in ecclesia suspensae visuntur.

Furatus dentem e corpore sacri,

ut quaestum faceret,

punitur tenebris, Act. 9, 7

ariditate gutturis,

inversione oculorum

et capitis :

A vium in invium convertens. Ille pro manifesta vindicta, quæ occultatam ejus nequitiam detegebat, quod ipsum ad detegendum cogebat, sociis dixit. Hæc confusio turbati aeris me spectat; meo reatui obviat; jam mihi sententiam dictavit, quæ me pœnaliter ferit. Vos pro meo peccato sub hujus nebulæ tenebris disparuistis, sed paulo plus discussa nebula videbitis in me pœnam quæ exigit denudari culpam meam. S. Evermarum, quem integrum restituit terra, uno maxillæ diminui dente: et cum eum Deus integrum remiserit Ecclesiæ, nescio quem de tribus plus offenderim, utrum Deum qui eum remiserit, Ecclesiam quæ illum recepit, an ipsum qui remissus et receptus integer non est inventus.

fatetur culpam,

restitutionem promittit:

Matth. 5, 7

20 Hæc enim culpa pœna mea plectitur: hoc est scelus meum, quod pretio disposui transigendum, cum Sancti sola fide debeant emi, et gratuita caritatis mercede æstimari. Cum voce adhuc et oratione sonem hominem, sine figura et habitu communi porto humanam faciem: omnia mea inversa et monstruosa sunt, et portentosa (credo) majorum tormentorum totius corporis mei prænuntia, si non fuerint sancti Martyris Evermari pietate et misericordia remediata. Revertar ad sanctum Martyrem, plangam peccatum meum in furto suo, monstrabo vindictam suam in afflictione mea: fortassis miserabitur mei, quia cum Deus omnes misericordes beatificavit dicens, Beati misericordes quoniam misericordiam consequentur; etiam ipsum S. Evermarum misericordem fore prævidit, et ipse de misericordiis vivis pro minore misericordia non erit extremus. Quapropter fiducialiter ad ipsum redeo, ut reum suum videns pœnitentem, excuset scelus crudelitatis; ostendens, reatus mei fuisse quod percussit, et misericordiæ suæ quod pœnitenti indulgebit.

regressus,

Num. 12. 11

dentem Sacerdoti tradit:

21 Sic locutus regreditur; et mox recedente caligine a sociis, præ deformitate abhorretur et aspernatur. Erat eis admirationi, pro plaga hactenus inexperta; erat dolori, pro comparatione humana; erat pudori, pro casuali eventu socialis itineris; pro quo etiam, sicut Aaron pro sorore, ad Deum exclamaverunt: Obsecramus, Domine, ne fiat hic quasi mortuus, et ut abortivum quod projicitur de ventre matris suæ. Denique perveniunt ad sanctum Martyrem, quem in ultione sui peccatoris in itinere experti sunt fuisse sibi conviatorem. Ille terræ prosternitur, peccatum confitetur: ipsam rem, quæ erat peccati testimonium, de sinu exponit; et per manus Sacerdotum loco suo restituit. Inde petit absolvi: pœna qua puniebatur, poscit relevari: Sancto servum se perpetuum devovet si convalescat: de opere, de messe, de fructibus condignam spondet portionem, si actualibus ministeriis oculos, faciem, corpusque reformet.

et sanatur.

22 Ut peroravit, secundum orationis votum secutum est salutis remedium: et multis gratiis conclamatis, post preces precibus submurmuratis, post laudes laudibus decantatis, multorum ora in laudem Dei et sancti Martyris laxavit, et in jubilum exultationis aperuit. Et sic sanctus Martyr hanc suam primam virtutem consummavit, ut sicut Dominicum, ita et istud miraculum laude populi commendaretur, quia omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo. Commendatus itaque sancto Martyri, de se servituti ejus addicto, et de rebus suis vectigali more illi compartitis, addidit adhuc beneficia, et scrinium ejus operuit ære, quod fabricatura et sculptura omnibus fuit spectabile. Non contemnenda pauperis hominis oblatio, quam maluisset auro et argento fecisse, si saltem pro hac sua erga S. Evermarum devotione voluisset eum Deus auro et argento abundare: et quia regnum Dei tantum valet quantum habes; quantum habuit, tanto sanctum Martyrem

nobiliter honoravit, et sibi regnum Dei pro tam divite voluntate comparavit.

EX MS.

ANNOTATA.

a Hanc elevationem contigisse circa annum 968, annotant supra Molanus et Joannes Chapeaville ad gesta dicti Euracii sive Eraclii Episcopi: at 970 annus indicitur in MS. Florario.

b Frumenti siquidem feracissima est regio.

c Hoyum, sive Huyum, oppidem ad Mosam 6 vel 7 leucis distans Tungris.

PARS III.

Translatio II et miracula eam prægressa ac secula.

PROLOGUS.

Gloriosi triumphatores mundi sic hujus vitæ tramitem percurrerunt, ut quod vixerunt, quod egerunt, et quod locuti sunt, fuerit vita et opus et doctrina eorum, qui sibi convixerunt. Cum autem et vita et actus et verba eorum scripta posteris legenda traduntur, in descriptione eorum legunt quomodo vivant, quomodo operentur, quomodo prædicent, sive quomodo mutua colloquutione de Sanctis verba conserendo colloquantur: et cum Sancti vivant cum Deo beatitudine et gloria; si recensentur vel scribendo vel legendo quæ egerint, eis conferunt ad cumulanda præmia quæ perceperunt. Sic autem quidam enituntur, in scribendis actibus eorum, quasi ignorantiam Dei necesse sit juvari, et tamquam non meminerit Deus quid et quantum Sancti promereantur, nisi scripto et locutione doceatur. Non exigunt ergo jam ut scribantur quæ gesserunt, cum adhuc viventes [essent: quia] etsi multum studuerunt, ut coram Deo bene operarentur, majus tamen fuit eis studium ne proderentur. Si autem eis defunctis, et a vana laude jam liberis et securis, hi qui sunt devoti in memoria et laude eorum, in quantum possunt comminisci, vitam eorum dant lectioni; patiuntur ipsi Sancti eos ad hoc favori suo alludere, ut non ipsi in eadem lectione sæpius nominati prædicentur, sed ut illi se sequentes ad similia agenda provocentur. Inde est quod vitam et miracula B. Evermari scribimus, qui quidem, quantum ad laudem pertinet, mallet ignorari; quantum vero ad caritatem spectet, contendit se ut imitetur salubriter cognosci. Hunc ergo gratia Dei de sinu terræ eductum, ut declarat eum signis et virtutibus, non expedit occultari silentio; sed et oportet quod cum eum et ceteros Sanctos a Deo confidimus electos, nostra etiam attestatione ostendamus præclaros. Ecquis malevolus conetur celare, quod de sub terra [Deus] evocat, super terram mirificat, in cælo coronat? Cesset invidia, quæ Evermarum putat minorari et obscurari, subtractis litteris et suppressis apicibus. Certe superabit invidiam gloria, cum miraculis et virtutibus, non solum nota, sed etiam ignota perlustrabit regna.

Utilitati hominum scribenda Sanctorum miracula,

E

quamvis eo ipsi non egeant,

qui in vita optaverunt latere.

F

CAPUT I.

Miracula ad antiquum sepulcrum. Ecclesia erecta. Contracti et cæci sanati.

Postquam de sepulcro, in quo post martyrium S. Evermarus humatus decubuit, Episcopo Euraclo devehente in ecclesiam S. Martini transivit; primum per totam Hasbaniam, quasi tuba sonora increpuit, deinde per totum a Lotharingiæ regnum quasi tonitruum universale intonuit. Fama nominis ejus ubique terrarum discurret: urbes, oppida, villas vicisque penetrat: nullum angulum terræ patitur esse, aut

Fama S. Evermari late divulgata,

a

rum sui aut se ignotum illi : suam Rutim in magna nititur promovere dignitate, dum occasione sui diversas gentes deinceps ad ipsam Rutim adventantes, quodammodo videbitur facere ei appendicias et tributarias. Ibi qualibet debilitate dissoluti veniunt; quovis vulnere saucii ibi medicinam, omnem vini succum saporemque herbarum superantem, inveniunt, cujus medicinæ fragrantia spirat odorem omni aromate salubriorem. Quisquis auxilii medicinalis eget, Rutim accedat, ubi inveniet corpus beati viri Evermari omnibus medicis virtute spirituali et corporali medicinæ præstare. Ibi non inanis advenit, qui cum fide venit, et dum percipit quod quærit, ex merito fidei suæ reparato corpore fidelior recedit. Ibi ad sanctum Martyrem fit concursus populi magnus, alii ad intercessorem pro peccatis, alii ad medicum pro infirmitate, alii ut probent si hac tempestate posset aliquis sanctificari; cum jam multo tempore desierit hæc virtus in terra apparere, per quam antiqui justī, Martyris vel Confessoris nomina sortiebantur.

3 Igitur is locus, qui eum servavit humatum; quamvis corpore ipsius vacuus remansisset, magnam tamen ex ipso corpore retinens prærogativam, crebrioribus enitebat virtutibus. Illic vero ubi translatus est, in ecclesia videlicet B. Martini, præsens corpore nihil volebat operari. Propter hoc homines illius villæ, devoti in obsequio ejus et in reverentia loci ipsius, quem ex patris ibidem virtutibus intelligebant ab eo magis diligi, ligneam et brevissimam super ipsum locum ecclesiam erexerunt. Quæ ecclesia, pro removendis brutis animalibus, locum ipsum contaminantibus, opportune facta est; ut ab hac injuriâ et immunditiâ defensus, venerabilius ab ipsis incolis et a transeuntibus frequentaretur.

4 Quadam igitur die quædam mulier locum sanctum nesciens non esse polluendum, sed potius extollendum aut scienter contemnens; congregavit oves suas juxta ipsam ecclesiam, ut tonderet eas: et hoc studiose factura, ibidem loci amœnitate delectata consedit. Quæ conventa a quodam superveniente, cur contempto sancto loco, Dominum quoque loci S. Evermarum contemneret; corripientem proterve despiciens, in prosequendo contumelioso opere precaciter perstitit. Dum igitur huic operi pertinaciter immoratur, et minus caveret sibi; ecce forfices, quas in tendendis ovibus circumducebat, repente utriusque partis acumine manui ejus infixæ, partem carnis ejus abruperunt. Quo dolore illa pene exanimata, sero doluit, hominem se corripientem non audisse; et tarde intellexit, Deum Sanctorum injuriam a se vindicandam suscipere, dicente ipso Domino, Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? dico vobis quod cito faciet vindictam illorum. Quam Deus non sic vindicandam suscepit, ut hunc cruciatum ejus ante mortem terminaret: sed ut eum illa patiente temperaret, non autem penitus auferret. Nam manus ejus intumuit, et quoad vixit incessanti dolore contabuit, et sic in dolore viventi, ut ita dicam, convixit et duravit; ut ipsa testem haberet manum suam tumidam, quia quod in sanctum Martyrem peccavit de tumido corde processit. Denique flante vento vehementi, vellerâ ab ovibus detonsa, quia levia sunt cedere ad flatum venti, subito evanuerunt: et sic mulier quæ peccavit, infirmitate manus suæ paulatim in mortem defluxit; et res, hoc est vellus, quod fuit materia peccati, per aera dispersum non comparuit. Sic Deus injuriam servi sui ultus in vindicta unius vitam multorum servavit; dum in pœna istius didicerunt, ut temere non peccarent in sanctum Martyrem, habentem Deum ultorem etiam in veniali culpa.

5 Sancti Martyris diximus in proterva muliere D injuriam vindicatam; nunc subsequimur ejus virtutem in alterius mulieris curatione manifestam. Hæc Aldeindes dicta, ipsius villæ Rutis erat indigena: quæ nervis emortuis, humore exhausto, calore extincto, tota emarcuerat, et sicut vulgo appellatur contracta per terram miserrime rependo ibat. Hæc in Apostolorum Philippi et Jacobi vigiliis cum pernoctantibus pernoctabat. Hanc autem noctem pervigilem non solum sanctis Apostolis, sed etiam S. Evermaro assignabant; et sicut illis, id est, sanctis Apostolis laudibus celebrem, ita isti faciebant hilaritate solennem. Illa autem, jam parte noctis aliquando decursa, dum forsitan plus sibi, minus vero attenderet lusibus populi; repente distensis nervis, succo et veriditate resumpta, a tarditate reptandi ad mobilitatem usumque gradiendi resolidatur; et erecta, virtutem suam operatum in se S. Evermarum evidenter ostendit: et hoc miraculum per se gloriosum, laude et clamore populi, in hymnis præconii Divini excrevit.

6 Aliud huic simile miraculum ostensum est in Lamburge muliere, quæ ejusdem villæ Rutis muni- ceps erat; non quidem eadem nocte, sed sicut divinæ placuit voluntati, per intervalla temporum famuli sui Evermari merita publicando extendere. Hæc, sicut et superior, quam præstrinximus, communi ambulandi usu privata, alterius evectione aut scabellorum suorum sustentatione ad sepulcrum S. Evermari venit: eumque, exemplo illius quæ supra sanata est, orabat sui misereri: quæ paulo post multis orationibus ambulandi corpiam a sancto Martyre erecta recepit.

7 Experta est etiam virtutem hujus Martyris mulier cæca de b Curtericia, quæ prævio duce subambulans, ad ejus venit ecclesiam. Oravit ut discussis tenebris lux ejus reaccenderetur oculis, et de hac una in se onerosa virtute claresceret, quam erga ceteros infirmos mirus et præcipuus esset in omnibus virtutibus. Audivit eam sanctus Martyr: oculos ejus tenebris exuit, lumine vestivit, et ad se redeuntem omni tempore quo vixit, habuit præconem suæ virtutis, et oculos ejus testes sui salutaris auxilii.

8 Hanc ad lucem reductam sequitur altera de c Gladius, quæ ad ecclesiam prædictam veniens, erecta facie monstravit frontem suam ab oculis vacare; hominem vero suum exteriorem, non nisi tenebras videre, cum magis palpari possent tenebræ quam videri. Oravit ergo oculis suis lucem refundi, quam nescio quo casu contigerat infusis tenebris extinguui. Sanctus Martyr oranti intendit, non videnti condoluit, et lucem virtutis suæ cæcis oculis ejus irradiavit: et clare videntem, ad ora multorum pro illuminatione sua laude Dei implenda, remisit.

9 Accessit ad hanc medicinalem ecclesiam vir de Vilario d, nomine Gislebertus, nihil de integro et sano homine habens præter manus et faciem. Suræ ejus femori conjungebantur, posteriora illius pedibus quasi sedilibus insidebant: venter et pectus deorsum acclivia super genua dependebant, et non nisi globus per multiplex involucrum collectus apparebat. Et fortassis ob hoc tali deformitate contigit eum esse in una massa collectum, ut quo esset deformior, eo reformantis et curantis eum virtus appareret gloriosior. Ergo coram sepulcro Sancto, non dico decubuit, sed super reflexos poplites sedit; et interdum subsistens propter reverentiam sancti Martyris, et interdum appropinquans confidens de clementia ejus, S. Evermare adjuva, S. Evermare succurre, ingeminabat: instanter orabat pro nodositate membrorum suorum dissolvenda; et eum ceteris misericordem, supplicabat etiam sibi fore clementem. Hanc dicebat non Sanctorum esse pietatem

sanantur
contractæ
mulieres
duæ,

E

b
item duæ
cæcæ,

c

F

d

ac vir con-
tractus toto
corpore.

EX MS.

advenit
agri et saucii,

et sanantur.

potissimum
in loco prioris
sepultura,
lignea ædi-
cula ibi erecta:

B

prope quam
mulier ton-
dens oves,

et monita
spernens,

C

Luc 18, 7
punitur lassæ
manus tumore

et jactura
vellerum:

A tatem, ut aliis mollescant quasi mitiores, aliis indurentur tamquam austeriores; illum esse de Sanctis unum, non oportere eum a Sanctorum consociali pietate differre. Audivit Sanctus precem infirmi: et concordante fide infirmi cum virtute Martyris, sequitur effectus remedii. Nam is qui in una mole totus constiterat, subito in tantam longitudinem extenditur, quantam poscebat ejus naturalis status. Percepta salute Salvatorem suum magnificat et collaudat, Christum vero communem omnium Salvatorem benedicit, qui in Evermari et ceterorum Sanctorum virtutibus cooperator existit. Itaque pro hoc beneficio omne tempus vitæ suæ in ejus obsequio explevit, et ejus famulatui non ingrata vicissitudine inservivit.

ANNOTATA.

a Lotharingiæ regnum, a Lothario Rege Lotharii Imperatoris filio nomen accepit, ut sit Lotharii regnum, Belgis Tothar-riick. Erat duplex tunc Lotharingia, superior seu Mosellana, etiamnum Lotharingia dicta; et inferior, in hodierna Brabantia, agro Leodiensi, et vicinis locis; et de hac videtur hic agi.

B b Curtericia vulgo Cortersem, media inter Tongros et Hasseletum via, Collegio Canoniorum nobilis locus.

c Gladus dici hic videtur, qui sesqui leuca Tongris duabus Leodio distans, vulgo Glou.

d Vileer in Confinio Brabantiae et Hasbaniae, 4 leucis distans Rutis, Hannutum versus.

CAPUT II.

Corpus translatum: ecclesia nova constructa: et post paralyticum sanatum dedicata.

Igitur Præsule urbis Leodii a Theodvino, octavo ab Euraclo (qui divina visione revelante, Sancti Evermari corpus de sepulcro transtulerat in ecclesiam Sancti Martini) his virtutibus, quas præmissimus, idem sanctus Martyr circumquaque percrebuit: quibus excitata tota Hasbania et finitimæ regiones confluant, pars acquirere sibi intercessorem pro peccatis suis, pars medicum infirmitatibus suis, multi tutorem in omnibus quibus hæc incerta vita perteritur. Non erat advenientium modus: frequentissimi erant vicini, confortissimi peregrini, arcabantur in vicis ignoti populi, in plateis densabatur vulgus utriusque sexus. Lignea ecclesia et placebat et displicebat: pro veneratione sepulcri, et pro reperta ibi salute quæ quærebatur, placebat; displicebat vero pro brevitate et angustia, qua excludat intrare volentes, susceptos autem arctissime exhibebat; et cum sanctus Martyr ubique diffusus esset fama, magnus nomine, virtutibus longinquus et spatiosus; mirabantur eum omnes tam angustæ clausuræ constringi termino, quamvis hic locus, evacuatus corpore, appareret sepulcrum ejus fuisse.

11 Ea tempestate Wedericus Abbas S. Joannis Baptistæ de b Porzeto, Deo probata vita acceptus, et S. Evermaro carus (pro eo quod idem Sanctus, cum parte villæ quæ ex præsentia illius nobilitatur, proprietatem sui et redditus suos S. Joanni et prædicto loco, id est de Porzeto, dependit) ecclesiam sepulcro ejus superductam ampliare instituit, et non tantum parietibus muratis, quantum pariete corporis ejus: ut sepulcrum, mirabile per ejus sanctum pulverem, mirabilius fieret persuum aliquando funereum obsidem, nunc exhumatum et vivificatum Martyrem. Congregatis itaque fidelibus, ad id negotium expedientum operam studiumque suum offerentibus, ad ecclesiam S. Martini venit; ubi, quasi ad reverentiam ipsius

scilicet B. Martini, S. Evermarus virtutum suarum habenas retinuerat, nulla miraculorum suorum vela erexerat, sed hæc sepulcro suo facienda transmisserat: sic B. Martino in omnibus cedens, ab omnibus signorum effectus continuat, et coram sancto Confessore se Martyrem ignoravit. Hunc ergo Abbas prædictus inde cum laudibus et cum multorum monachorum jubilo, cum plebis innumeræ plausu et clamore, ad sui sepulcri ligneam reportat ecclesiam, ut de utroque virtus uberius emineat, et si quid minus est alter alteri pro vicinitate suppleat. Componitur itaque in lignea ecclesia corpus, et mox major populi frequentia accrescit: quia quæ de uno, id est, de sepulcro ante provenire consuevit, modo de singulis, id est et Martyris corpore et sepulcro ejus, salus procedit.

12 Itaque aliquando præveniente Sancto miraculis suis beneficia populi, aliquando autem præcedente populo beneficiis suis miracula Sancti, oblatio admodum larga comportatur, et quælibet res profutura vel decori vel usui ecclesiæ confertur; nec ulla hora vacans ab hac impensa, intercudit offerentium votiva donaria. Nullus ita fuit vacuus ut excusaret se paritate aut paupertate, sed pro quantitate substantiæ aut obæratam duobus Evangelicis minutis aut calice aquæ frigidæ onustatam attulit manum. Non autem dicimus aliquam attulisse materialiter, seu necessarium fuisse sancto operi calicem aquæ frigidæ: sed, pro hac vili substantia, quamlibet rem minimam, attamen necessariam, si quis obtulit non fuisse repudiata. Qui fuit mediocris substantiæ, placuit ex bona voluntate, dum ex eo quod habuit quantam voluit portionem devovit, et ex ea nihil minuit: dives, qui ex multa substantia quod voluit dedit, et ex hac quam plura retinuit, non peccavit; dum ad sanctum corpus vel ad sepulcrum ejus fideliter cum promissa oblatione accessit.

13 His oblationibus prudenter collectis, et considerante Abbate ex his sancto Martyri multum decoris posse aptari, constituit ecclesiam construere, ut haberet ipse Sanctus domus suæ proprietatem, quem hactenus coegerat paupertas sua in domo aliena fuisse hospitem. Cœpit ergo ecclesia inchoari, et pro impensis sufficientibus opus in brevi tempore profecit; et, ut credimus, ipso Sancto præsentem et manus apponente, mature in altum surrexit: et paulo post consummatum, quamvis nomen ecclesiæ falso non usurpaverat, tamen hoc nomen sibi dedicari non nisi Episcopali benedictione expectabat. Sed in hoc Episcopus Theodvinus nolens assentire; dicens, nihil religionis esse in parietibus dealbatis, nihil venerationis in tectura, in laquearibus, in pavimentis, nisi hæc, sicut cetera ecclesiastica Sanctorum reliquiis fulciantur, et Sanctorum patrocinio ab urbanis et villaribus domibus differant. Præterea nihil esse veritatis in hoc homine: nomen ejus novum, vitam ignotam: illum fallentis populi ficta ad inventionem creatum, mentientis vulgi celebratum opinione, et ideo non esse consilii fidem accommodare falsitati.

14 Econtra Gosbertus Archidiaconus, hujus loci Christianus et tutor et animarum spiritualis provisor, affirmabat nihil falsitatis esse in homine: vero etiam nomine censeret: e vita, quamvis succincte scripta, patere quis sit, quid fuerit; agnosci postmodo, martyrio ad Christum transisse: in quo solo, si non in aliis attestationibus, poterat veritati concedi: ipsum vero Episcopum, refragantem tam veritatem testimoniis et miraculis ejus, quasi illius vocibus eum defendentibus, dicebat in Deum et in ipsum sanctum hominem inconsiderate peccare. Sed Episcopus in rem nullo modo potuit induci, donec in die Nativitatis S. Mariæ, victus probabili experimento, veritati acquievit. d Prudente enim Episcopo Tungris, qui

corpus S. Evermari ad ignem sepulcrum ecclesiam transfert,

et ex donariis oblationibus

ecclesiam construit,

quam nolens Theodvinus Episcopus consecrare,

frustra ab Archidiacono instructus;

d

Tempore Theodvini Episcopi Leodiensis

ob frequentem accursum,

b Abbas Porzetanus,

*cum Tungris
adesset*

A qui locas S. Mariæ dedicatus ipsum Episcopum ad prædictam Nativitatem ejus invitaverat, de Evermaro inter prandendum mentio incidit, et alii fidelissimum fuisse certissimis indiciis dicebant approbati, alii ab illo populum phantasticis seductionibus dementari affirmabant.

*e
et videret pa-
ralyticum,*

*pro signo
Sanctatis
voluit hunc
sanari.*

*Hic missus,
et quidem
incredulus,*

15 Accumbebat e tunc coram Episcopo quidam languidus, Adulphus nomine, a parte inferiori usu membrorum per paralysim destitutus; cui ex occasione infirmitatis paratior erat cibus, et præ oculis ipsius Episcopi, obtenta et interventu ægritudinis, quasi alter jacebat Lazarus. Cumque suggereretur Episcopo ut voluntatem suam voluntati Dei coaptaret, et domum Sancti domum orationis faceret; ille hac conditione consensum suum suspendit, ut si in hoc suo paralytico se Sanctum, et ut dicebatur, se Martyrem esse Evermarus ostenderet, protinus ejus domum in venerabile commutaret sanctuarium. Præcederet testis sanctitatis ejus infirmi hujus curatio, sequeretur profecto testis credulitatis suæ domus illius benedictio. Mittitur protinus illuc infirmus, et ipse etiam virtutis illius incredulus, sic considerans in infirmitate sua se longo tempore inveterasse, ut diffideret (nisi per solum Deum) se posse convalescere.

*et irreverenter
insultans S.
Evermaro,*

B 16 Assistens ergo sancto corpori, cœpit insultando plus provocare indignationem, quam supplicando implorare sibi misericorditer suffragari. Evermare, Evermare, inquit, diceris virtutibus pollere, diceris sanctitatis nomen tibi arrogare, diceris tibi nomen meritumque Martyris assumpsisse: sed præteriti seculi fuit hoc homines percepisse, moderni autem temporis non est ad hanc gratiam aliquando aspirare: unde miramur si possit tibi hoc meritum attribui, ut Martyr sanctus, patrator f virtutum credaris; et cur, cum sis ignotus et regionis nostræ inquilinus, partem terræ nostræ invaseris. Ecce adsum contractus et paralyticus: expone quidquid habes virtutis, effunde quidquid nosti medicinæ: fac me experiri, utrum alios infirmos veraciter curasti, an fallaciter decepisti. Ecce, inquam, adsum, aut propere confirmare per me in usurpata tibi virtute sanctitatis et nomine Martyris, aut hac domo discede: cujus benedictionem postposuit Episcopus, curationi meæ; sic facta ab ipso Episcopo conditione, ut sanitas a te mihi reddita impetret benedictionem domus tuæ. Nunc ergo, si potens es in miraculis, apparebit: nunc, si potens es aut nullus in virtute, in mea danda vel neganda salute luce clarius erit: nunc, si potens es in curandis infirmis, perspicuum erit.

*sanatum se
sed cum
tormento
queritur:*

17 Mox Sanctus, non impulsus, imo persuasus insultatione ejus, ostendit quid possit, non super contumeliosum, sed super infirmum. Nam mox nervos ejus extendit, et compages genuum illius connexas discopulat: crura cum pedibus subrigit, et erectum hominem in proceram staturam sustollit. In extensione nervorum stridor, strepitus, fragorque insonuit; sanguis etiam abunde profluxit; per quæ omnia patuit infirmum redditum esse sanitati. Inter hæc infirmus, incredulus et contumeliosus, hac ingrata et dolenda sanatione (ut putabat) plus sauciatus quam curatus, his querulis vocibus in S. Evermarum invehitur. Quid agis, Evermare, quid tantopere sævis in me? Sanas me pariter et crucias. Obsecro te, nec sanes, nec crucies. Oro, cessa sanare pariter et cruciare. Quæso, desiste curare pariter et torquere. Supplico, desine vivificare pariter et occidere. Concedo tibi, Evermare, sis sanctus Martyr, miraculis polle. Quid in me probas virtutes tuas? Nolo beneficia tua, quæ mihi sunt durissima tormenta. Heu mihi! ut quid me tibi curandum obtuli? Nec revera volui curari, sed diffidens te mihi potuis-

se mederi, veni tibi insultare, ut non sanatus rediens me omnibus in testimonium monstrarem te vere fallacem et seductorem esse. Parce mihi, precor, ab hac sanatione, per quam jam nec sanus, nec infirmus, sed pene appareo mortuus.

18 Hæc dicens, baculo pro scabellis subnixus pedetentim domo egreditur, et vectore asinulo suo ad Episcopum revertitur, et se ab Evermaro non tantum sanatum quantum excruciatum conqueritur. Et licet doleret et ingemisceret; monstravit tamen in se pariter cum dolore sanationem redisse; prædicans in sanatione sua, Evermarum fuisse medicum potentem; in dolore vero, tortorem inclementem. Quo viso Episcopus pœnituit se tam obstinate contra virum sanctum obfirmasse, et ad ultimum in hunc offensionis reatum decidisse, ut tentaverit eum proposita conditione, quod sanato infirmo sua credulitas et ecclesiæ ejus consecratio consequeretur. Quapropter valde compunctus, et in favorem sancti Martyris affectuosissime adductus, obtulit se in consecratione ecclesiæ ejus officialem ministrum, et opportunum huic rei designavit diem viii Kalendas Augusti, in quo ipsam ecclesiam consecravit, et ipsum sanctum Martyrem vicinis gentibus Patronum et intercessorem apud Deum delegavit, et cum ecclesia sua annuatim frequentabilem et festivum instituit, ut omnes advenientes a Deo per illum justificari, et in domo ejus benedicta mereantur æternaliter benedici. Amen.

*quo viso
Episcopus,*

*ecclesiam
consecrat
25 Julii.*

E

ANNOTATA.

a Theodvinus præfuit ab anno 1048, usque ad annum 1073. Hujus virtutes deprædicant Raderus tomo 2 Bavarie Sanctæ pag. 210, et Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis ad diem 23 Junii, et potissimum Ægidius Aureæ-vallis monachus, tomo 2 de Gestis Pontificum Leodiensium ubi cap. 4 hic relata describit.

b Porzetum, aliis Borzetum, et Kurtetum cœnobium olim virorum, hodie Virginum Cisterciensium prope Aquisgranum in diocesi Leodiensi. Fundator et primus Abbas Gregorius ut Sanctus habetur: de quo agendum erit 4 Novembris.

c Christianus Tutor hic videtur appellari, quomodo nunc Decanus Christianitatis, certum sub se habens Parochiarum ruralium districtum.

d Expungo hæc male cohærentia, et primo meminimus B. Mariæ per quam sancto viro credentur.

e Sequentia eisdem verbis a dicto Ægidio monacho narrantur.

f MS. Pastor.

CAPUT III.

Varii fures, in S. Evermarum injurii puniuntur. Corpus circumlatum. Pluvia in magna siccitate obtinetur, alia miracula patrantur.

I In hac aliquando solennitate, quæ semper annua revolutione innovatur, convenit multus populus: inter quos affuit quidam, expers timoris et amoris Dei et sancti Martyris Evermari; immemor etiam salutis suæ, improvidus periculi sui. Hic absque dispendiis, quæ multa multis in hac populosa frequentia intulerat, præsumebat etiam de ornatu ecclesiæ sancti viri sibi multum furtim lucri obvenire, si oculos ejus, manus, et animum adjuvarent tempus, hora, et silentium; et si suppeteret conatui ejus solitudo, et (quod præcipuum erat) custodum sollicitudo labore fessa et ebrietate consopita. Itaque illis ad studia sua vacantibus, iste etiam studium suum otio torpescere non sivit: sed in ipsa ecclesia latebram quærens, ibidem delituit, donec nox adveniens custodes fessos et bene cibatos, vino etiam

*Furaturus
ornatum ec-
clesiæ,*

ante

eique de nocte inclusus,

A ante somnum soporatos, ad quietem vocavit. Cumque quievisset, ille de latebris prodiens, oculis et animo ferebatur ad sanctuarium, exerturus paulo post manus ad sacrilegium. Igitur ingrediens ostium Chori, hæsit: voluit progredi, non potuit: voluit retrocedere, non valuit: voluit exilire, moveri nequivit: attentavit ab utroque latere versari, in neutram partem potuit converti: voluit ad terram concidere, in statu suo retinetur. Sic fixus tota nocte perstitit: nec orans, quia amentia cordis ei tulerat rationem et memoriam orationis; nec furtum faciens, quia membra sic ligata non se membra furis, sed ostendebant membra esse nocturni oratoris.

immobilis persistit:

20 Evigilantes autem Fratres cum custodibus, ut matutinalibus hymnis prævenirent lucem diei, invenerunt istum, ingressui suo oppositum, quasi simulacrum. Admirati subsistunt, ignotam ignorantes personam: suspicantur unum esse de timoribus nocturnis, aut unam de phantasiis quibus solent homines terreri per somnium: unde ipsis pene exanimatis, intremuerunt pili carnis eorum, steterunt comæ, vox faucibus hæsit; manus, qua sibi invicem signabant, tremula et ut ita dicam enervata concidit. Altera suspicio incidit, vigilem scilicet descendisse de cælo, et hac domo curæ suæ commissæ, in custodia illius noctibus excubare. Tertia suspicio incidit, quæ et probabilior ex parte fuit, ex populo scilicet qui pridie confluit, hunc aut pro devotione in ecclesia remansisse, aut esse nocturnum furem, et ad faciendum furtum tenebras expectasse noctis; sed S. Evermarum obstitisse, ne id quod moliebatur potuisset attentare. Hinc illi resumpto spiritu animati, vident illum hære, et quasi terræ radicum immobilem stare, et tamquam phreneticum ceteris membris immotis caput circumrotare, et labiis invicem concurrentibus verba informata plus frangere quam sonare.

B

fatetur suam culpam:

21 Requiritur quis sit, quid velit, quid quasi radicus terræ inhæreat, quid sic aditum objectu corporis sui obstruxerit, ut vel regredi vel progredi aut nolit aut non possit. Tunc ille peccatum suum confitetur, se furem esse, non oratorem; coram S. Evermaro se astare, non ut preces dicat aut lacrymas fundat, sed ab eo se ligatum teneri, quia enim expoliare tentavit. Sed si pius et misericors est, prius eum his compedibus expediat, et sic puniat: et non ideo a morte ei parcat, ut in hac colligatione relinquat, quod sibi omnibus mortibus gravius esse constat. Audivit Sanctus confessionem sui peccatoris, audivit petitionem pœnitentis, et hac compede eum absolvit: et ne moreretur audivit, et indemnatum abire permisit. Illi vero qui iudicium Sancti de illo expectabant, ut viderunt eum ab illo absolutum, nullum super eo dederunt iudicium; dum ille cui peccavit, pro pietate sua et a compedibus absolvit, et a morte eum liberavit.

C

Sanctum invocatur et liberatur.

22 Duæ mulieres veniebant aliquando ad S. Evermarum, accersitæ creberrima nominis ejus mentione, portantes secum sarcinulam suam: in qua et victualia sua imposuerant, et quam Sancto delegerant votivam suæ paupertatis impensam. His in via conjunctus est quidam fraudulentus conviator, quas dum videret ex longo tractu itineris anhelas, et ex onustate commeatum suorum defessas; obtulit se eis ultroneum subvectorem, ut ipso vicaria successionem imbecilles mulierculas sublevante, illæ interim resumerent vires, quas crebro anhelitu videbantur efflare. Quem illæ ex occasione itineris credentes se habere sodalem, et ex mutua confabulatione veraciter fidelem, imponunt ei fiducialiter onera sua. Hinc grandi fascæ levatæ præcedunt, tamquam leves, levius conficientes iter, et securæ de subsequente eas ut putabant fideli comite. Ille, quasi gravi re-

Dolose se adjungens duabus peregrinis

earumque sarcinas ferendas suscipiens,

Maji T I.

tardatus pondere, fingeat se non posse assequi præcedentes: causabatur secum impediri se debilitate corporis, sub magno onere fatiscentis: queritur de difficultate itineris: susurrat de veloci progressu sodalium suarum, quæ muliebri loquacitate potuissent et onus grave et viam difficilem tolerabiliorem fecisse.

23 Sic apud se murmurans, dum longum viæ intervallum illas prægressas suo aspectui eripuisset; relicta via qua potuisset iterum conjungi mulieribus præcedentibus; aliam viam ingreditur, qua abductus ab illis si regrederentur, non occurreret eis. Videbatur enim quia, si regredientes occurrerent ei, fraudem meditati furti in eo arguerent, et errorem viæ illius corrigerent; et sic super se sarcina sua transposita, voluntatem ejus fraudulentam exinanirent. Itaque mulieres Rutim pervenerunt, et divini præcepti memores, non apparebis coram Deo tuo vacuus, subtraxerunt se ab accessu ecclesiæ, donec veniente earum comite securius accederent ad sanctum Martyrem; volentes impensius gratificari ei pro oblatione et visitatione sua, et sic clementius ab eo in oratione exaudiri. Cumque ille diu expectatus non appareret, intellexerunt illum pro auferenda sarcina a longe restitisse, et fortassis voluntarie deviasse. Tunc ingressæ ecclesiam, S. Evermaro primum pro votiva oblatione, a doloso conviatore subtracta, querelam offerunt; prius plangunt fidem, quam fundant orationem; primum lacrymantur Sanctum in sua præda fuisse expoliatum: oportere ergo eum et se ipsum, quia vir virtutis est, et invadidas mulieres et pauperculas vindicare.

a fuga quam inierat

sed invocato S. Evermaro, revocatur, E

24 Sanctus igitur Evermarus supplices mulierculas exaudivit et earum vindictam sibi ab ipsis injunctam pia compassione suscepit, et promptissime exercuit. Denique ille earum dolosus comes in hanc amentiam devenit, ut recta via relicta commutaret viam pro via, valles pro vallibus, montes pro montibus, vicos pro vicis; et omnia pervia et invia lustrans, per multa errando excurreret; et in eundem gyrum revolutus frequenter, se in primo loco erroris sui inveniret. Sic itaque sensu captivus et mente alienatus, vel captivatus virtute sancti Martyris, ignarus et invitatus impulsus est Rutim. Quem visum mulieres, ad circumstantes accusant eum de fraude fictæ societatis, quod dolose substituerit, quod deprædari eas voluerit, quod earum oblationem Sancto retardaverit, et quantum in illo fuit penitus abstulerit. Tunc ab omnibus illo exprobrato et de villa expulso, mulierculæ sarcinulam suam receperunt, et S. Evermaro suam votivam oblationem humiliter et reverenter persolverunt: gratias, quod in illa adversitate exaudita sint ab illo, egerunt: pro peccatis suis oraverunt, quorum remissionem, ut credimus, per tantum intercessorem consecutæ, non sine laude et admiratione ejus, alacres domum reversæ sunt.

et ablata restituit.

25 Dum S. Trudoni templum suum a edificaretur; et ex multis partibus multa impendia huic operi mitterentur; ab illa parte quæ est inferior Ruti, plaustrum onustum lapidibus adducebatur. Cujus auriga, dum sic casus offerret ut per mediam Rutim ejus transitus panderetur, ante ecclesiam S. Evermari veniens, volentibus ductoribus substitit: donec ipsi ductores cibati et paululum spatiati, paulo post iter cœptum perficerent. Cumque ab astantibus vel a transeuntibus rogarentur, ut hos lapides ecclesiæ S. Evermari condonarent, qui pauper abundantia divitis Trudonis indigeret; recusarunt, et rogantes a se turbida repulsione abegerunt. S. Trudo, inquit, si abundat, opulenter et honeste abundantia sua decoretur: S. Evermarus, sua paupertate contentus, quæ alterius sunt non concupiscat;

a

Lapides ad S. Trudonem advecturi,

coguntur eos S. Evermaro dare,

EX MS.

bobus im-
mobilitate
subsistenti-
bus.In summa
siccitate,post varias
preceset corpora
variorum
Sanctorum
in processione
delata,

b

c

A ut nber a concupiscentia, de paupertate sua ad abundantiam S. Trudonis ascendat : sua quisque habebit : diviti vel pauperi injustitiam fieri, constat injustitiæ et peccato assentiri : deducemus S. Trudoni, quod suum est ; augeat Deus S. Evermaro, quod ei minus est ; acceleret ei dare, quod daturus est. Hæc dicentes ad progrediendum boves stimulis agunt, sed non moventur; virgis feriunt, sed non proficiunt; crebris punctionibus cruentant, sed quasi simulacra fixa tenentur. Quod illi advertentes divinitus fieri, et S. Trudonem velle S. Evermaro id parvæ caritatis largiri; lapides deponunt, S. Evermaro offerunt; et sic bobus ad ambulandum solutis, cum ipsis et vacuo plaustro revertuntur, et in utriusque laude, et S. Evermari virtutem, et S. Trudonis caritatem, et mutuam eorum dilectionem et concordiam, omnibus sibi occurrentibus narraverunt.

26 Aliquando terra, omni humore exhausto, omnino exaruerat; ita ut in pulvereas minutias tota dissiliret, et ad tenuem flatum venti subito excitata purum et clarum aerem obtenebraret. Herbam nullam, nullam frugem fructumque germinabat : quia constrictis nubibus siccitate, nec pluviis infundebatur, nec imbribus irrigabatur; ideoque, quasi effœta, et inculta, et otiosa vacabat. Hinc fames corpora humana usque ad ossa, pelle tantum contexta, depascebat; macies per singula membra discurrens, quidquid demoliri poterat, absumebat; exsanguis pallor albertem cutem decolorabat, omnemquo hominem inedia occupaverat. Hic erat invocanda Dei misericordia : hic quærendum Sanctorum auxilium. Non erat afflictio jejunii vel abstinentiæ alicui a Sacerdote imponenda, quia hoc Sacerdotale edictum ipsa fames præveniēns sibi vendicaverat, dum nullo excepto tempore omnes etiamsi nolent cogebantur quotidie jejunare. Adjungebantur jejuniis preces, lacrymæ : præcipientibus succinebantur letaniæ, ab omnibus omnium vocibus insimul conclamabatur, Domine, Domine, miserere. Abiectis cultioribus indumentis, vestiebantur pœnitentialibus; projectis calceamentis, anxiantur sub nudis plantis, frigore et punctionibus detritis. Noluit placari Deus hac supplicantium et afflictorum anxietate : quia placationem sui gratiæ S. Evermari reservabat; quem jam ceteris miraculis illustrem, hoc miraculo disponebat facere illustriorem.

27 Persistebat populus in prece, perstabat in supplicatione, pro compluenda ariditate terræ. Ut Deus populum suum ab instantis plagæ interitu liberaret, S. Servatius, finium suorum fidelissimus servator, exponitur : b Monulphus et Gundulphus efferuntur; S. Amor c, vicinorum suorum dulcissimus amator, in publicum deportatur, ut pro compassione et miseratione eorum æstuanti terræ Deus compateretur et misereretur. Hi procedunt, ut processione sua huic plagæ occurrerent; ne tantum feriret, quantum populi exigebat culpa; sed tantum parceret, quantum de Deo præsumebat eorum apud ipsum familiaris fiducia. Egressi vident solem terram omnem in virtute sui ardoris decoquere, nubes nullis stillicidiis aerem irrigare, ventum urentem omnia exsiccare, terram nihil germinare, nihilque vitale ex terra pullulare; nec herbam, nec fructum, nec arborem vivere : sed a cœlo et a terra mortem in perniciem hominum emergere. Hos procedentes non vidit Deus, cum sint semper in visione Dei : hos orantes pro hac plaga non audivit Deus, cum sint semper in auditu Dei; nec concessit eis ut summa et perfectio virtutis hujus illis reputaretur; unde illis recedentibus, nihil ex ipsa virtute eorum laudi vel nomini impartivit.

28 Non cessante plaga, quæsitum est quæ afflictio ad placandum, quis suffragator superesset ad

intercedendum. Inventum est Rutenses fortassis non interfuisse afflictioni et processioni, et eorum pauperem Sanctum, pro rudimentis et primitiis sic ignotum, cum aliis Sanctis non processisse : et quo discrimine concutiat mundus, vel qua plaga feriat, etiam nunc ignorare. Def, inquit, experimentum suum : necdum prodidit cuius meriti, vel cuius gratiæ sit apud Deum, cuiusve virtutis vel claritudinis sit apud homines. Procedat, et huic plagæ se opponat, nec vereatur paupertatem, dum tantummodo ostendat divitem et potentem virtutem. Erit paupertas in laudem, de qua processerit virtus pugnans contra hanc pestilentiam cladem : erit inquam, paupertas in gloriam et venerationem, cum virtus ejus terræ esurienti, etsi non opulentam, saltem tenuem obtinuerit messem. Prodeunt igitur Rutenses cum suo Evermaro, monstrant ei periculum quo laborat terra, ostendunt ei quæ a sole ardente incendia, quam a siccis nubibus ariditatem, quam a vento urente patitur eversionem, paulo post (nisi ipse obstat) supremum passura excidium. Concurrent undique populi, inspecturi quid posset hic pauper et modicus Sanctus : expectant si ad hoc audeat eniti, ut cœlum meritis contingat; si solem, etiam nolentem, ab hoc immoderato ardore cohibeat : si nubes humore perfundat, si venti ejus nutu ab urendine sua tepescant, si terra horum infestatione lassata, ejus virtute recreata quiescat.

29 Circumlustrat itaque S. Evermarus arva, villas, et oppida : cui Deus concessit, ut non esset otiosum quod processit, dum ad ejus aspectum solem ab ardore suo compressit, ventum urentem extinxit, nubes pluvialibus aquis quas terris distillarent, implevit. Vix processerat Sanctus cum sol ejus abhorrens processum, sub umbra nubium subitum quæsitum perfugium; nubes aquas, quas Deo illis propinante imbibant, terris infundunt, et abunde eas compluunt. Quidquid etiam solis fervor nimis torruerat velociter torpescit : quidquid torrente vel urente vento aruerat, resumpto humore revirescit. Emollita lentescit, curvatur, circumflectitur terra, herbis repubescit, in arboribus frondescit et fructificat : seges etiam in visceribus terræ pullulat, erumpit, adolescit, flavescit, maturescit; et falce demessa et in panem elaborata, esurentem populum satiat. Sic S. Evermarus, pauper et modicus, virtute divite, ab instantia mortis, quæ per famem corpus miserabiliter dissolvit, populum, jam desperantem vivere, liberavit. Sic ergo absque injuria Sanctorum, qui laboraverunt in hac plaga eliminanda et non valuerunt; sic inquam, huic soli hoc potuisse dedit Deus; ut ipsi Sancti, non discrepantes a voluntate Dei, servata cum Confratre suo caritate, hoc illum solum fecisse benignissime concederent. Sic ergo S. Evermarus, a Deo honoratus, a populo laudatus et glorificatus, domum suam reportatur, deinceps operibus ubique pervulgatus.

30 Accidit aliquando in illis diebus, in quibus celebres et solennes letaniæ aguntur, efferri S. Evermarum, ut esset qui præcederet populum in precibus ad Deum, et esset spes exaudiri preces sequentium, cum tantus intercessor præcedens fecisset orandi initium. Cum precibus ergo Sancti suscepit et exaudivit Deus preces populi : quod ut perspicuum et evidens esset, in hoc sequenti miraculo ostendit. Cum enim sanctum corpus a duobus subveheretur portitoribus, in amœno loco fecit eos subsistere statione consueta d, vel pro relevanda corporum fatigatione, vel pro confirmando populo a Sacerdotibus suis in timore et amore Dei, in custodia sui, in continentia a peccatis, præterea pro insinuanda populo materia hujus afflictionis et processionis, et probæfificando populo, qui hunc Martyrem tantum seque-

retur,

D
tandem
S. Evermarus
invocatur,corpus cir-
cumfertur :

E

et pluvia
obstantia
fruges dan-
tur.

F

In diebus
Rogationum,corpore S.
Evermari
delato,

d

sanatur pa-
ralyticus.

A retur, in hac via pœnitentiæ præviam ducem. Interim quidam paralyticus, Petrus nomine, fide adductus, ivit sub lectica sancti Corporis, et supposuit se illi : et quia cum fide venit, fidei mercedem consecutus est : nam mox omnis paralysis vinculis absolutus, incolumis exilivit ; et gratias Deo egit, qui Sanctum suum, sicut in ceteris infirmis, ita et in se glorificavit. Sanctum etiam Martyrem voluntarie acclinis, qui paulo ante prostratus repebat omnibus membris, laudavit et benedixit : et ejus in se factam virtutem omni populo et verbis annuntiavit, et testimonio sui sanati corporis ostendit : et omnes glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

31 Inter hæc miracula, quæ operabatur S. Evermarus, videntibus quidem mira, sentientibus autem salutifera ; egit unum, quod quid innuat pro sui caritate nescitur, quid portendat pro sui obscuritate ignoratur. Et quidem quod in hoc uno egit, operando ostendit, sed significatione abscondit. Unde et humana æstimatio, etsi super hoc multa opinatur, plena tamen fide, quid tenendum, quid credendum sit, non consequitur. Hinc sanctum Evermarum non ambigimus virum fuisse reverendæ plurimum dignitatis, qui in admiratione et investigatione hujus miraculi, quod recensendo subscripsimus, etiam quemlibet philosophum vel facit hebescere, vel in studiosa hujus operis perscrutatione a sua philosophia cegit velut cæcutientem exorbitare. Aliquando, quod absque injuria ejus dixerim, pro paupertate sua exivit mendicare, correcturus fortassis quod in ecclesia sua vel subvertens jactura ruperat, vel non plena integritas supplendum exposcebat. In omnibus civitatibus vel villis, ut bonus et a Deo missus peregrinus, excipitur ; et quasi Dominicus salutatur hospes et adoratur. Nullam villam excipit a suo ingressu, nullam sui immeritam facit, et pro benignitate et humilitate sua omnes sibi æquiparat, seque omnibus contemperat ; quia penuriam suam pensans, ad subsidium suum ante januas eorum, ut quilibet pauper, stipem mendicat.

32 Cum itaque cunctas villas, quas suo lustratu condignas haberi et cognosci voluit, ingressu suo approbasset ; et oblationibus eorum, ut ita dicam, hostiales sibi ministras invenisset, et in suo egressu Deo commendatas, annuatim ecclesiæ suæ vectigales fecisset ; appropinquans e Herstallis, suis portitoribus velut victis pondere suo, non autem fatigatione sua vel defectione virium suarum, depositus humi resedit, et quasi fessus vellet quiescendo indulgere sibi, terræ accubuit. Qui præcedebant, qui portabant, qui sequebantur, obstupefacti cum suo conviatore, Sancto scilicet Evermaro, accumbunt, et ex hac in hoc accubitu repausatione, illum ad progrediendum expectant validiorem exurgere. Exurgunt ipsi, conantur et ipsum elevare, sed non possunt : moliuntur annisu fortiore eum sustollere, sed frustrantur : enituntur numerosiore manu subrigere, sed non proficiunt, et id creberrime anhelu spiritu attentantes deficiunt. De finitimis, inquirunt, villis, quas non sprevisti, Herstallium est una, imo præcipua, quam olim regii conventus claritudo illustravit : unde et magnitudine est productior, et habitatoribus plenior, et substantia profusior, ex quibus omnibus erit tibi proventus largioris questus, et nobis ad manendum spatiosior hospitalis successus. Ingrederere itaque, et non oblationes, sed magnas accipe impensas ; laxa sinum, et in eo quem hinc reportabis reconde thesaurum. Hæc dicentes apponunt manus, sed quasi e S. Luciam ibidem videres, ut montem paribus boum prævalentem, diceres eam in suo pondere leviolem esse materiem, quam Sanctum istum, quem sola ut putabatur aggravabat sui

corporis lectica. Iterum attentant totis corporum viribus se sancto corpori impendentes, ut illud Herstallio inducerent, sed non valuerunt.

33 Dicant nunc qui ænigmatum clausuras luce scientiæ suæ penetrant, qui obscura contuentur, quid obstitit ejus ingressui ? cur quod de se aliis villis concessit, huic negavit ? cur humanum vehiculum, quod in apportando non deficit, hic in elevando elanguit ? cur ipsum corpus vectores suos huc usque nulla gravitate compressit, nunc vero ut grandis massa aut plumbea moles eorum brachiis nequeat attolli ? Non est qui nobis insinuet si isti villæ Deum iratum Sanctus iste attendit, et imo cum irato Deo in executionem ejus et ipse exarsit ? an ipse ab ea offensus in ordine circuitus sui eam non scripserit, nec se stipendiarium ejus esse prætitulaverit. Possemus de hac re multa opinari : sed quia sibi naturali cognatione proximæ sunt opiniones et mendacia, quia cavemus in Sanctorum gestis mentiri, nolumus in his quæ ignoramus aliquid opinari. Noverit Sanctus, quod offensæ sibi et isti villæ intercesserit ; et si disponit quandoque illi placari, precibus omnium Dei fidelium et præcipue suorum Rutensium, placationem suam dignetur accelerare, et inter ceteras villas etiam Herstallium vectigalem sibi assumere : disponentes deinde cum sancto corpore alias transire, mox relevati gravi onere agiles veredarii se sancto corpori supposuerunt, et circuitu feliciter exacto, tandem suæ Ruti S. Evermarum reddiderunt.

ANNOTATA.

a Cœptum restaurari templum S. Trudonis a Theodorico Abbate circa annum 1100, et anno 1102 dedicata est crypta ; deinde 1117 sub Rodulfo Theodorici successore, absoluta est ædificatio, annis 32 post incendium, uti ipsemet scribit ad Episcopum Metensem Stephanum lib. 9 Chronici in tomo 7 Spicilegii Acheriani.

b SS. Monulphus et Gundulphus cum S. Servatio Episcopi Trajectenses coluntur 16 Julii.

c S. Amor Belisiæ in Canonicarum collegio, vulgo Munster-Bilsen quiescit, et colitur 8 Octobris, distat a Tungris locus 3 leucis ad Boream.

d Hujusmodi stationum in Rogationibus varius etiam nunc usus superest, et alicubi in singulis non tantum canitur aliquid de Evangelio, sed etiam breves exhortationes ad populum habentur.

e Herstalla infra Leodium versus Trajectum ad lævam ripam Mosæ.

f Colitur S. Lucia 13 Decembris.

CAPUT IV.

Morbi insanabiles sanati. Dies natalis divinitus indicatus.

I n ecclesia hujus villæ idem sanctus reconditus verbis quidem tacet, sed virtutibus loquitur : nec indigens præcone, suo ipse officio fungitur : ubique fama, nomine et virtute discurret : et ubi a Christo aperitur locus, succedit et requiescit. Ad villam quæ a Heeren dicitur, venit nomine et virtute, ubi puellam sanavit, quæ jam pene morte absumpta. Sancto eam ad vitam revocante, residiva adolescentiæ suæ adorsa est inchoare rudimenta. Hæc per novem menses ceteris alimentis vix tenuiter attactis, pane vesci non poterat : cujus et odorem et saporem abhorrebat, et gustum ejus maxime ut mortem timebat : cumque in gustu panis ceterorum ciborum natura posuerit condimentum ; hæc puella in eo venenatæ confectionis credebatur ipsam naturam sibi elaborasse mortiferum pulmentum. Non igitur supererat illi

scrutabili
de causa :

E
reportatur
Rutim.

B
Cum corpus
per oppida
et villas
circumfer-
retur,

e
inferendum
Herstallio
mansit im-
mobile,

C

F

a
In vico Hee-
ren puella

e

EX MS.
fastidio pa-
nis periculo-
se laborans,
1 Reg. 3, 1

in somno
admonita
adire S.
Evermarum,

sanatur :

accedit Rut-
tim,

narrat mor-
bum et sa-
nitatem :

Cantatur
Te Deum,

et revertitur
illa domum.

A illi nisi interire: et si spes erat illi ab aliquo posse mederi (quia, sicut legitur, in diebus illis non erat visio manifesta) servabatur hoc divinæ misericordiæ, ut eam per visionem doceret, quomodo hanc a se infirmitatem propulsaret. Suggestente itaque in somnis clari vultus juvene, qui ex claritate spectabilis, et ex novitate timido sexui erat terribilis, admonetur adire S. Evermarum, et ejus ad se sanandam poscere suffragium. Experrecta puella evigilavit, et statim nomen Evermari insonuit, quem jam ibi virtute adesse diximus. Dixit utrique parenti quid dormiens viderit, quid somnians audierit, quodque inter hæc læta in somniis non sit ludificata, sed qua fruebatur sospitate salubriter sit reparata,

35 Sanctum, inquit, Evermarum Ruttis esse quærendum admonita, jam quidquid de illo salubrius potest sentiri, in me jam sentio; virtutem ejus, quæ suas circa diversas infirmitates differentias habet, in mea sanitate experior: sed non ideo minor est apud me, si non omnibus necesse fuit uti in me: quia quantum vicissim in singulis, tantum valet in omnibus infirmis. Gratias redditura ad ejus ecclesiam accedam, inde enim mittit virtutem suam, ubicunque vera fides expetit ejus medelam: et ne ingratum esse videatur quod præstat, illic merito laus refertur, unde beneficium egreditur. Ducitur itaque illuc a parentibus in die, quæ ex consecratione Ecclesiæ celebris, celebrior erat ex laude et præsentia sancti Martyris, et solennis de frequentia populi in ea lætissime feriantis, festiva etiam futura de præsentis testimonio tam admirandæ virtutis. Hic recitata serie, quam diu, et quam dire, quove infirmitatis genere puella elanguit; quomodo in visione per Sanctum convalesceret; quam promptissime laudes Salvatori suo datura venerit; mox ut credimus, si quid explendæ sanitati ejus augendum fuit, percepit. Præterea tam prolixæ ægritudinis tempore detestatum et execratum panem, avidius ceteris consuetis cibis, in indicium receptæ sanitatis, inspectante populo comedit; et omnem de se salvata populi ambiguitatem solvit.

36 Clero denique et monachorum cœtu præcinnante hymnum, qui sanctæ Trinitati maxime nocturnis vigiliis conjubilatur; et populo succclamante, campanis, quorum grandi tumultu creduntur aures Deo aperiri, concrepantibus, S. Evermarus conclamatur et concelebratur. Sed ipse adscribit Deo, quidquid laudabile ei tantis vocibus dependitur: ipse attribuit Deo, quidquid ei imperanti ipse cooperatur: postremo gratias agit, quod sibi omnia in illo habenti cum ceteris Sanctis participium et consortium dedit. Ut autem de puella laudem Martyris concludamus, omnibus videnda proponitur: quam macie et tenuitate exhaustam cum considerant, et carne depasta nihil residuum esse infirmitati; mirantur illam etiam compage membrorum sustineri, cum pro debilitate vident eam vix ossibus hæerere. Non diffidunt S. Evermarum, sicut in infirmitate, ita in debilitate ei posse opitulari, ut tollens infirmitatem tollat et debilitatem, et reddens sanitatem reddat et fortitudinem . . . . . b et tamen altera alteri subveniens majorem laudem et majus nomen consequitur Salvatoris, quia noluit in sua medela esse singularis, deinde puella votivo et annuali denario se Sancto Evermaro subarrhat et mancipat, et non sine veneratione ipsius Sancti Martyris et admiratione sui domum remeat; approbatura dum viveret attestatione suæ salutis, S. Evermarum inter Sanctos similia facienter habere concessum ejusdem majestatis et æqualis sublimitatis.

37 In ipsa villa Ruti, quam præsentia sua facit illustrem, quamque inter convicianas villas facit esse primatem, ostendit suæ dulcissimæ compassio-

nis probabilem evidentiam in ejusdem scæminei sexus minori persona, sed non in simili ejusmodi infirmitatis molestia. Puella quædam gravissimo oculorum cruciatu affecta etiam cæcitatem pœnalem exinde contraxerat, et ex utroque præmoriebatur ægra, paulo post nisi oculorum cruciatui et cæcitati a S. Evermaro subventum esset, moritura etiam communi conditione. Ex sedibus oculorum ejus, quos orbes nominamus, tumore horrendo turgentibus, et more crispantis aquæ cum levibus remorum palmis feritur ebullientibus, oculi dolore nimio elicti pene exiliabant; et quasi execrantes naturale cubiculum, exterius erumpebant. Videbantur autem supergredi extantem eminentiam frontis: et cum adhuc in sede sua tenerentur, nihil luminis ab intus trahebant; quia interiore dolore extincti, exterius non apparebant nisi cujusdam rotunditatis informis globi. Decurrebat profluus humor, infundens faciem ab oculorum dolore liberam: quem humorem qui videbant, quia intelligebant et approbabant esse saniem, in oculis ipsam saniem distillantibus testabantur coagulata esse pituitam, nec humana arte medicandam, nec unctione qualibet eluendam.

38 Post desperatum itaque humanum refugium, quærendum erat auxilium Divinum, quod diffidentibus de se ipsis hominibus est summum et præcellens, ad eliminandum omne incommodum. Et quis tanti duceret pusillæ infantulæ personam et ætatem, ut primum ad ejus descenderet compassionem, et denique ascenderet pro ea in preces ad divinam majestatem? Non erat hominum, qui in hoc tam magnum orationis nuntium perferendum (magnum dico quantum ad Deum) posset vel mereretur induci, nisi S. Evermarus: qui jam de homine nihil habens, quia tamen aliquando homo fuit, libenter humanis condescendit; et quia Deus spiritus est, ipse spiritualis factus, pro hominibus se fideliter invocantibus apud ipsum intercedit. Ad ejus ergo ecclesiam puella adducitur; et primum questibus, denique parentum precibus pulsatus, et econtra a puellæ solo dolore invocatus, citius dolenti quam deprecantibus et conquerentibus inclinatur: utrisque tamen ad miserandum non induratur. Est autem aliquid quod in Sanctis non deprehenditur, et tamen in omnibus laudatur. Laudantur homines, quod precibus et lacrymis ad veniam adducuntur; laudantur vero Sancti, quod inspecto dolore cordis, dejectione corporis, non expectatis precibus subveniunt: ad utrumque tamen numquam implacabiles esse arguuntur, sed quia pio Deo conjuncti sunt, inde trahunt ut omnes preces et satisfactiones pietate præveniant. Aliquando autem, ut Deo et sibi homines timoratos faciant, antequam eos exaudiant, eorum preces et lacrymas expectant.

39 Portato igitur ad Deum, imposito sibi orationis nuntio (quod nec motu nec accessu corporis fecit, sed voluntarie; voluntati enim Dei voluntas ejus conjuncta, ibi quodcumque faciendum est sibi invenit et videt) puellam salubriter oculata fronte reformavit, cæcitate pulsa illuminavit, omnemque populum ad laudem Dei accendit, a quo accepit omne quod eis impendit et attendit. Sicque puella, dum convaleuit, reddita est sibi; perdiderat enim se cæcitate absconsa; nec cuilibet rei accommoda, latebat gurgite infirmitatis absorpta; sed utramque, id est cæcitatem et infirmitatem, propulsante beato Martyre, et cæcitas expositam in lucem remisit, et infirmitatis gurges absorptam evomuit.

40 De hoc Sancto mox quidquid dicendum fuit diximus, non quidquid scribendum fuit scripsimus; sed quantum voluit nos scire, quem omnia quæ fecit constat non ignorare. Decurrentes per illum usque huc venimus, recurrentes vero ad ipsum illuc usque

D
Puella cæca,
præ cruciatu
oculorum
brevi mori-
tura,

E

ad ecclesiam
S. Evermari
ducta,

F

visum et
sanitatem
plenam re-
cuperat :

A [redeamus, quando] Martyr factus, non dicam occubuit, sed triumphavit. *c* Præterivimus quo die triumphans transierit: unde nobis valde timendum est, ne ipsa die laude ejus suppressa, perdat hoc quod est ei et ceteris Sanctis in Ecclesia celeberrimum, nominis Natalitium, quod etiam est eis nascentis gloriæ eorum incrementum et monumentum. Etenim Sancti, ex matre nati, et ex hoc Christo assignati, generalem sequuntur conditionem; carne vero soluti, felicius per mortem nascuntur, qui amplius in Christo victuri numquam moriuntur. Mors autem eorum Natalis appellata, magnæ novitatis et admirationis nomine censetur: et cum mors interpretata amaritudinem exprimat morientibus, Sanctis inchoata in cœlis nativitate dulcescit. Demonstrandus itaque est a nobis terminus et dies transitus ejus, et deinde nos operis nostri cursum terminabimus: attestantes in calce ipsius operis, non tam nostri quam sui, quod morientem corpore natalitio animæ exordio Dominus illum clarificavit; et eum pro præterita vita, qua ei bene vivens placuit, in cœlis beatificavit. Demonstrandum est, inquam, quomodo martyrii ejus dies, a tempore passionis incognitus, specialem et singularem non habuit proprietatem, nec in eo ab hominibus conjubilatum est Angelis, quibus quia non comperta sed infusa est omnium notitia, notionem ipsius Deus illis conservavit, quam semper in se videndam illis monstravit: et ideo ipsis solis in laude sancti viri fuit specialis, et nulli hominum, reservante Deo sibi et Angelis hoc secretum, fuit consocialis.

Auriga 1 Maji

*de nocte
d*

*vidit cervorum
ludicram
pugnam,*

41 Aliquando quidam in Kalendis Maji cum onusto carro secus locum illum, quem superius Maritimum diximus appellatum, nocturnis horis veniebat; qui villæ Altheræ *d* incola, hoc spatium breve inter Rutim, et ipsam Altheram nullius terroris occursu ex consueto transitu obsideri comminiscens, constanter ad domum suam festinabat. Quo transmissa, longius conspicatur multam cervorum frequentiam sibi invicem concurrere, et hoc innoxio concursu plus sibi colludere quam impetere; et plus joculariter se ipsos ad mutuam favorem acuere, quam animose vel ictibus vel morsibus collidere. Præterea, nulla lassitudine interrupto delitiosi certaminis assultu, continuabant quod dilectione prosequerentur; et servata invicem caritate resiliebant in se quasi læsi, et mox concurrebant sibi quasi efferati. In hoc conflictu videres lætam et spectabilem affectualis gratiæ soliditatem: et cum pro eo quod essent natura unius generis animalia, consequenter convenirent eis hæc ludicra, plus in eis poterat animadverti humana unanimitas, quam feralis genituræ propinquitas.

*et territus
procul fugit:*

42 Obstupuit ille plaustralis conductor, et oblitus regimen boum, immemor etiam suorum quæ vehiculo imposita sequebantur victualium; cum stimulo pro defensione sui retento, retrorsum cedit: et non observato quolibet abrupto, per devia quæque nunc ruens nunc subsiliens, sola fortitudine et agilitate corporis ad fugiendum adjutus, sensu et ratione ad consulendum sibi erat omnimodo desertus: umbra quoque noctis supplebat si quid ad terrendum eum minus suppetebat; et tamen obviantibus tenebris committebat se, diffidens et confidens: diffidens quidem, quia cæcitate sua claudebant sibi viam fugiendi; confidens vero, quod a monstruosis, ut putabat, prodigiis tecta se caligine tegerent, et cæco velamine operirent. Quod erat ei solum refugium, stimulo se protegi, sperabat: et non videns quem punctione stimuli a se arceret, aerem undique verberabat; putans, quod licet primum cominus neminem feriret, quandoque in percussione cujuslibet se insequentis phantasiæ stimulus ejus non erraret.

Insequitur fugientem unus de cervis; et celerior illo qui quodammodo alatis vel pennatis pedibus evolavit, versatiles circumrotati stimuli vertigines evitans, ejus faciei pallore exangui et terrore turbatæ se ingressit.

43 Ille non jam sola formidine, sed etiam horrore percellitur, nec jam se apud se invenit, nec etiam ab extasi se raptum intelligit: et etiamsi cervi se dentibus corrodere contigisset (quod tamen, scilicet vorare hominem, cervorum non est) ad morsus ejus non ingemisset. Cervo solummodo astante, et interdum illum capitis contactu compellente; ille paulatim spiritu et vigore resumpto sibi redditur: et necdum exempto pavore, mirabatur se invenisse eundem, quem meminit, fuisse cum præ timore credidit, quod in tenebras nocturnales evanuerit: qui interim timorem non sensisset, si ad ferinos dentes ut esca mandenda venisset. Substitit uterque, ad recedendum immotus: homo, quia in præsentia bestię nutabat, ut tremulus ad flatum venti calamus: bestia, donec ille respirans et ad audiendum attentus integer redderetur, intellectualis videlicet ad approbandum quod audiret, memorialis ad retinendum quod intelligeret, rationalis ad examinandum quod auditu et intellectu retinisset.

44 Tunc cervus, divinitus infuso sibi eloquio, (non enim a natura loquendi ignara habent hæc animalia aliquid in hac parte homini simile) expedite et plane locutus est ei: Non sumus portenta, nec prodigialia monstra, nec processimus ad terrendum te, nec (cum simus agrestes et sint nobis pascuales saltuum frutices et silvarum frondes) hominum carnibus vescimur; imo, quia nobis sunt formidini, eorum nos subducimus occursui. Insuper etiam, cum sinus bruta, et, ut ita dicam, inofficialia animalia, hanc noctem a Deo nobis impositam suscepimus pervigilem, et sancto viro Evermaro excubiam; et sicut vidisti, sed territus non pervidisti, secundum disciplinam qua a nostra natura instituti sumus, ipsi sancto viro nostro tali colludio adjocamur; et hoc in nocte, qua licentius et impunius de lustris nostris prodimus, ut nocturnis lusibus in ejus obsequiis nostro modo vacemus, eo quod humanis conventibus per diem formidolosi non admiscemur: et hoc, inquit, in hac nocte facimus, quæ in suo gallicinio vel antelucano vidit S. Evermarum ante crastinum martyrii sui diem, in hoc [loco] accubantem; et infra accubatum, cum sole jam incaluerat sequens dies, superveniente hoste gladio percussus; et in cœlis assumptam ejus animam exaltavit. Incognitum ergo usque nunc martyrii ejus diem, crastinum esse cognoscitote: quod verum esse ex præludio nostro significamus, quem Rutensis ecclesia deinceps in Kalendis Maji annuatim observet memorialem et festivum. Hæc locutus naturam suam recognovit et obmutuit, et ceteris pacifice colludentibus se reddidit: quorum collusoria concertatio, usque dum illuxit, lætissime deducta, recepta ab eo cui pernoctaverant gratia absoluta, discessit. Ille vero legationis hujus nuntius, bobus cum carro domum reductis, quod audierat et viderat Rutensibus innotuit, et res hæc veritate subnixâ tunc ex multorum credulitate concaluit: sed paulatim neglecta pendens et vacans, quasi dubia, ab omni memoria exolevit.

45 Qui volunt hæc pro *e* falsitate contemni, et mutum animal locutum fuisse non oportuisse conungi, ad fidem veritatis adducantur exemplis: quæ quia constat librorum sanctorum testimonio confirmari, et temporis vetustate roborari, non possunt quasi falsa refelli, nec velut ambigua infirmari. Pari modo ea quæ diximus possunt illorum similitudine defendi, id est et asinæ Balaam, contra sedentem

D
EX MS.

*ab insequente
cervo*

coactus subsistere,

*intelligit ea
nocte ludum
institutum
ab illis,*

F
*quod eo die
S. Evermarus
coronatus in
cælum abierit.*

e

*Facti exemplis
confirmati
fide*

EX MS.

f
g

lectoris arbitrio relinquit auctor.

h

se sessorem suum interrogando et respondendo indignantis; et cameli, pro SS. Cosma *f* et Damiano loquentis; et Leonis, S. Mammetem *g* Martyrem plus humana ratione quam fortitudine sua defendentis; et multorum aliorum comparatione valent tueri et communiri. Quorum exemplorum patrocinio si non potest adjuvari hæc nostra, quæ a nobis conficta dicetur fabula, non nobis imputetur, sed publico Rutensis villæ testimonio, a quo et materiam hujus rei accepimus; quæ etiam si essent falsa, pro ampliando nomine patrocinantis sibi tanti Martyris, ex toto non esset condemnanda. Non condemnamus, inquit Hieronymus, errorem qui de fidei pietate descendit: sic nec condemnari, imo bonum est amplecti, si quid non vere sed dubie erratur de Sanctis, quod servata tamen fidei puritate proximum est vero; nec pro periculo rejiciendum, nec pro timore cujuslibet exinde subrepentis vitii ab auditu publico removendum. Contradixisse *h* igitur et pie sensisse de hoc sancto Martyre, pro pietate amantium, secundum prædictum testem est sufferendum: dum ipsa pietas excusari possit, quod nec in ipsum sanctum Martyrem inverecunda falsitate peccaverit; nec assumptum de ipso hoc quod est ambiguum, dederit infirmis animis ad errandum suo exemplo *B* patrocinii præsidium. Nulli igitur violenter ingerimus ad credendum quæ diximus: sed si amat S. Evermarum, quoniam necessarium est; suo natalitio diei, quod vulgi testimonio sumus prosecuti, prædictam diem, id est Kalendas Majas, prætitulet

nobiscum celebritate tanti martyrii: si vero his quæ dicta sunt detrectat consentire, petimus servata dilectione sancto Martyri, donec meliori testimonio concedat veritati, non detrahendo, sed interim sufferendo, patiat nos inniti nostræ opinioni.

ANNOTATA.

a Heeren pagus, leuca unica septentrionem versus distans.

b Videtur hic nobis aliquid excidisse, et ex eo quod superest possumus conjectare, in conferenda virium firmitate intervenisse, præter S. Evermari patrocinium, alterius alicujus Sanctæ vel Sancti opitulationem.

e Expunxi hæc, quorum sensum assequi non potui: Utrum quod de illis comperimus residuum, quia ubi non vacat locus ad inferendum, hic postponimus præposterum.

d Althera, vulgo Eltheren trans Jekelam distans. Ruttis circiter sesqui leuca.

e MS. felicitate.

f Referuntur tria paria SS. Cosmæ et Damiani: hic intelliguntur Confessores ex Asia, quorum istud primum narratur de Camelo post mortem eorum sanato et locuto miraculum. Coluntur hi a Græcis 1 Novembris. Nos de omnibus verosimiliter agemus 27 Septembris.

g Est hic S. Mammes, sive Mamans Martyr Cappadox sub Aureliano, et colitur 17 Augusti.

h MS. Contraxisse.

DE S. EUPHROSYN0 EPISCOPO,

PANZANI IN HETRURIA.

D. P.

Elogium ex Ferrario,

*P*hilippus Ferrarius in Generali Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Romano Martyrologio, ad hunc diem asserit Panzani in Hetruria S. Euphrosyni Episcopi festum agi. Est autem Panzanum, media inter Senas et Florentiam via, utrimque distans xvi m. p. muris vallatum olim oppidum, nunciis temporum injuria dirutis apertum, ejus in medio adhuc eminet turris, et juxta ejusdem oppidi ecclesia, in regione saluberrima, feracissima et amœnissima, ideoque multis Florentinorum civium palatiis consita ut inde ad nos scriptum est: Idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, ex ejusdem ecclesiæ monumentis, hoc proponit elogium. Euphrosynus Episcopus Pamphiliæ (civitas ignoratur) Romam profectus, dum in patriam rediret, venit in Hetruriam: ubi cum inter Senas et Florentiam in Pesam amnem, aquarum exundatione intransvadabilem, incidisset, illum signo Crucis munitus una cum sociis trajecisse fertur. Consistere coactus apud Panzanum castrum, ibi Christi Domini fidem prædicans, multos ægrotos divina virtute sanavit. Cum vero diem mortis suæ præscisset, ac locum in quo humari vellet, designasset, cessit e vita; ecclesia suo nomine, quæ adhuc extat ibidem, ædificata.

2 Eadem iisdem verbis, sed Italice, scripsit Franciscus Diacetus Episcopus Fesulanus, in cujus diocesi Panzanum est, in epistola nuncupatoria ad Magnum Hetruriæ Ducem Franciscum, ante Vitas Sanctorum Episcoporum Fesulanorum editas anno 1578, id est, 35 annis citius quam suum Catalogum posteriorem vulgaret Ferrarius, ut illum auctorem potius quam ipsa Panzanensis ecclesiæ monumenta videatur habuisse præ oculis. Itaque ad litteratorum omnium commune in urbe Florentina refugium, virum undiquaque litteratissimum, D. Antonium Magliabechium, eundemque hujus nostri operis promovendi studiosissimum, confugi, ut

alias in similibus soleo; rogavique per aliquem Passinianensis monasterii, Panzano vicinioris, Religiosum amicum ex ipso loco habere me faceret documenta de Vitis, miraculis, cultu.

3 Ab illo demandatam sibi quæstionis habendæ provinciam libenter suscepit, et gnave exutus est, D. Angelicus Bigazzi, in dicto monasterio Sacræ Theologiæ Lector ex Ordine Vallumbrosano: qui quod attinet ad documenta MSS. respondit in hanc sententiam, postquam ipse adiisset Panzanum, et per se omnia diligenter lustrasset, ac seniores inquilinos interrogasset. Nullam potui videre memoriam: nulla enim extat inscriptio, neque intra ambitum ecclesiæ neque extra, sed neque apud incolas regionis: asserunt tamen quemdam supremum custodem Xenodochii S. Mariæ novæ civitatis Florentinæ, Pisis natum, ubi et obiisse dicitur, subripuisse volumen manuscriptum, in quo notabantur Acta B. Euphrosyni.

4 Nempe sub dominio prædicti nosocomii est ecclesia S. Euphrosyni, in qua ejus corpus requiescere dicitur, in valle Panzanensi occidentem versus, in ripa fluminis Pesa, uti in epistola sua observat D. Angelicus. Verum requisiti custodes ipsius Nosocomii, an desideratum volumen in suo haberent archivo, negarunt in eo reperiri: itaque superest solum ut Pisis ipsum requiratur inter posteros et heredes raptoris, difficulter inveniendos, quando nec nomen quidem famiæ proditur: adeoque solum restat, speremus fore aliquando, ut, sicubi adhuc servatur liber, possessor ejus conscientia ductus desinat eum occultare, et ecgraphum nobis mittendum curet, saltem Supplemento operis inserendum.

5 Interim ex prædicta D. Angelici epistola habemus, quod bis per annum celebratur festum S. Euphrosyni, cum Missa solenni sub ritu duplicis, videlicet 11 Novembris, quo die non est magna populi frequentia; et prima Dominica Maji, maximo cum consursu

Monumenta scripta in loco nulla,

F

ablato quod olim ibi erat volumine MS.

festum 1 Domin. Maji et 3 Novembris,

A sursu. *Igitur hoc die potius quam priori (quem tamen utpote fixum, natalem, esse crediderim) existimo fieri annuam oblationem, in qua, sicut eadem epistola docet, Confraternitas Passianensis offert ceræ libras II Confraternitas Panzanensis libras IV, Confraternitas Terræ vulgo dictæ Græve libras IV, Populus Montis Radulfi libras IV, Populus ecclesiæ S. Martini libras IV, Populus Petrioli libras IV, Populus Montis Aleari (is forte qui in talibus Monte Luco-Alenchi scribitur) offert pecuniam pro possibilitate, ecclesia vulgo le Stinche offert pariter pecuniam.*

cum annua
vicinorum
oblatione:

6 Sub ara maxima ejusdem ecclesiæ collocata visitur statua lignea pontificalibus induta, S. Euphrosynum representans, juxta quam spectantur tres capsulæ, in quibus reconditæ sunt multæ reliquiæ ejusdem Sancti (ut creditur) per manus cujusdam Episcopi Fesulani. *Hæ si aperirentur, reperiretur in eis verosimiliter scriptura aliqua, per quam alia fortassis multa, et tempus elevati aut translati corporis disceremus; aut saltem num revera ipsius Sancti reliquiæ istæ sint, an aliorum. Nam et aliæ multæ reliquiæ in eadem ecclesia honorifice conservantur, ut scribit idem qui supra, quarum specificationem gaudebimus discere; et senior quidam, qui habitat prope ecclesiam S. Euphrosyni, testatus est se vidisse excavari pavimentum unius sacelli ecclesiæ ejusdem Sancti jussu cujusdam Episcopi Fesulani, in quo credebatur requiescere corpus S. Euphrosyni: at nihil inventum esse præter quædam fragmenta columnarum et capitella, quæ adhuc conservantur: adeo ut incertum, imo prorsus ignotum videatur, in qua parte ecclesiæ ipsum sanctum corpus reconditum sit, si non est in prædictis capsulis sub altari: circa quod multa et diversa pendent anathemata partim in quibusdam tabellis coloribus expressa, quibus indicantur variæ gratiæ receptæ a Deo meritis S. Euphrosyni, partim quibusdam minusculis simulacris sigillariis: insuper fasciculi plures candelarum, obliti a Christi fidelibus, in obsequium ipsius Sancti.*

statua sub
altari cum
reliquiis:

circa hoc
anathemata
multa:

et haud pro-
cul fons

7 Non multum ab ecclesia distat silva, in qua scaturit fons perennis, quatuor columnis ornatus, sustentibus rudem fornicem: qai fons sanctificatus creditur ab eodem Sancto, qui ad ipsum requievit ex eoque bibit: ideoque illuc concurritur a fidelibus etiam ad triginta millia passuum, ut aquam hauriant curandis febribus aliisque morbis salutarem. Post

dimidium milliare ab isto fonte, in publica semita videntur duo lapides, quorum unus recepit imaginem seu formam pedis B. Euphrosyni, dum rediret a peregrinatione Romana: alius, positus contra primum, adhuc conservat formam renum ejusdem Beati, qui ex itinere fatigatus super eum recubuit. In ecclesia S. Leolini viciniore ecclesiæ S. Euphrosyni reperitur et honoratur ejusdem stola violacei coloris, in fundo auro variisque coloribus contexta, quam propriis oculis vidi et manibus tetigi. De omnibus autem præmissis reddiderunt me certiores quatuor testes illius regionis et Plebanus S. Leolini, quando ad illos personaliter accessi, et ad ecclesiam S. Euphrosyni, ut omni majori diligentia satisfacerem piissimæ voluntati tuæ ad gloriam Dei et S. Euphrosyni; etiam atque etiam rogans D. N. Jesum Christum, ut te ipsum inter Divos adscribat in cœlis, pro quibus strenuissime laboras in terris. Ex Monasterio Passinianensi, Kalendis Augusti MDCLXXVI.

D
AUCTORE D
cum vestigi
pedis ac re-
num in lap-
idibus

stola ejus in
ecclesia S.
Leolini:

8 Hactenus D. Angelicus, a cujus religiosa sedulitate etiam didici S. Leolinum, cujus prope Panzanum habetur ecclesia parochialis, coli solenniter XXIV Novembris, non tantum ibi, sed etiam in altera super publicam viam Romanam sita juxto oppidum dictum la Castellina del Chianti, ibique in ara maxima decenter spectari depictam effigiem appensis circum plurimis anathematis ob frequentiam miraculorum, præsertim circa energumenos et pueros ægros. Plura si quis de eo suggerat, referemus gratiam: nullum enim hujus nominis Sanctum, aut in Catalogo Sanctorum Italiæ, aut aliis in fastis reperimus: solum indices topographicus atque alphabeticus, Catalogo per auctorem præfixi, nominant S. Leolinum, Episcopum Patavinum, cujus corpus in sacello proprio, dies ignoratur. Ughellus in Episcopis Patavinis annis XII præfuisse post Suaderum, et anno CCXL obiisse scribit. Scardeoneus omisso Suadero, substituit eundem S. Syro usque ad annum CCXXXII; neuter diem notat; solum indicat extare ei sacellum sacrum extra Pratum-vallis, ubi sepultus est in arca lapidea, et nunc vulgo Violinus appellatur: quin et S. Leolini ad Pratum vallis, inter quatuor ex multis residua Xenodochia, unum nominatur ab eodem Scardeoneo, lib. 2 antiquit. Patav. classe 5 circa finem, mox classe 6 in ordine Episcoporum ipsum duodecimum referente.

quis hic?

E

DE S. THEODARDO SIVE AUDARDO,

ARCHIEPISCOPO NARBONENSI IN GALLIA.

Dux Galliarum Urbes celebri cultu venerantur S. Theodardum, sive Audardum: Narbona, quæ eum habuit Archiepiscopum; et Montalbanum, qui locus antiquitus Mons-Aureolus nuncupabatur, ubi vetustissima Abbatia fuit sub S. Martini nomine, a S. Theodardi parentibus ut fertur constructa, uti infra in Vita num. 24 scribitur. Huc æger secessit, et a morte est sepultus: unde et nomine mutato Abbatia S. Theodardi fuit appellata: ac dein in Episcopalem Sedem erecta a Joanne XII Papa anno MCCCXVII, uti notum est ex Extravaganti Salvator, ubi emendatione egere lectionem vulgatam, et pro Theodori restituendum Theodardi, post Catellum mox nominandum notat Antonius Dadinus Altaserra, rerum Aquitanicarum lib. 1 cap. 8. Hujus Ecclesia Cathedralis est adhuc S. Martino dicata: et in ea dicitur Sacrum corpus S. Theodardi hactenus asservari. Ejus memoria est ad has Kalendas Maji inscripta Martyrologio Gallicano Saussayi his verbis: Apud Montem-Albanum S. Theodardi Episcopi Narbonensis: cujus Vita fuit

sanctitatis exemplum, eloquentiæ stupor, et doctrinæ miraculum. Ejusdem meminit Ferrarius in Catalogo generali, citato Ecclesiæ Montisalbanæ Breviario. Ordini Benedictino adscribitur a Menardo et Bucelino, diciturque in supra indicato cænobio S. Martini Deo juvenis militasse, quod alibi non legimus. Eundem ut Sanctum venerantur Joannes Chenu, Claudius Robertus et Sammarthani in Catalogo Archiepiscoporum Narbonensium, Guilielmus Crucius in Episcopis Cadurensibus pag. 49 et passim alii.

2 Vita aliqua, eaque satis longa S. Theodardi, edita est anno MDCXXXIII a Guilielmo Catello libro V Historiæ Languedociæ sive Occitanicæ a pagina 750, quam asserit in antiquo chartulario Tolosano Ecclesiæ S. Stephani repertam: sed sub finem imperfectum. At Petrus Possinus Societatis nostræ vir eruditione et humanitate eminens, variisque libris editis clarus, cum adhuc Tolosæ degeret, indicavit nobis anno MDCXLII se reperisse Vitam S. Theodardi Narbonensis, illa quam Catellus edidit haud paulo auctiorem, quam nobis

Vita scripta,

edita hic ex
Catello et
MS. Tolosano:

petentibus

VIDE APP.
T. VII MAJI

CIRCA
AN. DCCXCIII

Cultus sacer.

A peccantibus curavit describi, et anno sequente transmisit; verisimiliter ex bibliotheca Patrum Prædicatorum, eoque tomo quem de Vitis Sanctorum, teste eodem Caiello, olim, collegit Bernardus Guido, postmodum Episcopus Lodovensis, mortuus anno MCCCXXXI: nam ex eo sumptam asserit Altaserra supracitatus. Damus hanc Vitam, sed nostris animadversionibus notatam, ex quibus lector addiscet multa, ut præfatur auctor, partim lectione, partim relatione fidelium accepta, nec satis solido iudicio fuisse discussa: quæ interim nolimus prætermittere et contextum truncare, eo quod ex hac Vita a variis sint varia excerpta editaque velut satis probata.

in ea displicent relata de Judæis,

B 3 Quæ potissimum displicent, ideoque nonnisi sub titulo suspectæ fidei aut apocryphæ fictionis a nobis proponuntur, duo sunt; non tam ex relatione piorum fidelium, quam ex lectione suppositiorum quorundam scriptorum (uti opinor) hausta. Prima est Judæorum causa, Tolosæ exposita a S. Theodardo, ab eodemque in iudicio ventilata, et in favorem Narbonensis Archiepiscopi decisa; ad quam instruendam produxerit Sanctus num. 5 duo regalia præcepta, Caroli Magni videlicet ejusque gloriosissimi filii Ludovici, quæ non potuerunt non fuisse fictitia, si ex iis sumpta est historica relatio de victo occisoque per Abderamum Saracenum Waifarrio, et hoc per Carolum Maynum e Galliis pulso. Suspectus etiam est Comes Richardus, ad quem causam detulerit Carlomannus, perperam appellatus Imperator, quia nulla ejus inter Comites Tolosanos mentio. Concertatio autem cum Judæis eo procedit modo iisque argumentis, quæ cavillatorem potius decere videantur, quam Christianum disputatorem. Veremur itaque ne tota de scelere et pæna Judæorum Tolosatium narratio, purum putum figmentum esse judicet lector, cujus iudicio id totum committimus.

et Acta Synodi Portuensis,

4 Altera, censuris gravioribus digna, pars continetur toto capite 5, referente Acta Synodi Nemausensis in villa Portu dicta, habitæ, (ut Sirmondus censet) an. DCCCLXXXVI, in causa Selvæ, Clerici Hispani qui Urgellitanam sedem expulso Ingoberto Episcopo invasisse, Archiepiscopi Tarraconensis titulum usurpasse, Gerundensi Sedi contra servum Dei Episcopum induxisse Ermeninum culpatur, nixus potentia Sinuarii Comitis, et assensu Frodoini Episcopi Barcinonensis: contra quos S. Theodardus produxerit sententiam Stephani Papæ, velut latam in Concilio Trecensi, celebrato septem annis prius, quam Stephanus iniret Pontificatum. Interim illi fingitur fuse exponere Pontifex, quomodo a Narbonensi ecclesia Tarraconensis dependeat, uti et reliquæ Hispanicæ, eidem ab Apostolo Paulo commendatæ, quando Sergium Paulum Narbone Episcopum primum constituit: quam Tarraconensem ecclesiam, sialiquando a jugo Saraceno liberata restitueretur, Romani Pontifices ob dictam causam præceperint redire ad Narbonensis subjectionem, nec nisi de Narbonensis Archiepiscopi, aut ejus quem hic sibi substitueret, manibus Archiepiscopum consecratum habere.

quam Narbonensi subiectam,

5 Franciscus Diagus in Historia Comitum Barcinonensium lib. 2 cap. 19 exhibet Privilegium Joannis Papæ, ad Borelli Comitis preces unientis titulum Archiepiscopalem Ecclesiæ Tarraconensis et jus in omnes Episcopos suffraganeos, Ecclesiæ Ausonensi, in persona sui tunc Episcopi Otthonis. Ea constitutio, nullius fraudis suspicioni obnoxia, uti ex stylo et ceteris adjunctis apparet, quia ea more tunc usitato solo Indictionis caractere, notatur, quæ tunc erat XIV, dubium quidem nobis relinquit, spectetne ipsa ad annum DCCCLXXI et Joannem XIII istius nominis: an vero ad Joannem XV et annum LXXXVI seculi X; nullam tamen faciens mentionem subjectionis erga Ecclesiam Narbonensem, videtur prætersum illius jus satis elidere, nec agnoscere Privilegia Pontificia, ex quibus illud probasse Stephanus fingitur. Nihilo plus istius juris meminit Gelasius II,

nec Joannes Papa,

anno Pontificatus sui I, qui fuit Christi MCXVII, Tarraconensi civitati jam recuperatæ constitutum Archiepiscopum S. Oldegarium, sua auctoritate confirmans et Pallio donans, uti videre licet in ejus Vita die VI Martii num. 23, ubi etiam num. 19 dedimus Privilegium Raymundi Barcinonensis et Hispaniarum Marchionis, ipsius civitatis Tarraconensis dominium tradentis Ecclesiæ Tarraconensieque Præsulibus, quieandem Ecclesiam sub obedientia Sedis Apostolicæ rexerint, nulla habita ratione Narbonensis, qui nec in tota hac Archiepiscopatus restitutione auditus consultusve fuit.

6 Tamayus Salazar ad III Octobris, in Catalogo Episcoporum Urgellensium, de Selva sic loquitur, quasi non Tarraconensis, sed Narbonensis ipsius Archiepiscopatus titulum sibi errogarit, expulso S. Theodardo: quod potuit ex hac vita, levi nimis oculo lecta, accepisse: ait autem ejus memoriam usque ad annum DCCCC et amplius extare, scilicet in Episcopio Urgellensi. Certe vix citius Urgellensem Episcopatum adisse potuit proximus ejus successor Rodolphus. Hinc datur occasio suspicandi, quod cum anno DCCCLXXX obisset Bissagus Urgellensis Episcopus, scissis Cleri studiis, hinc Ingobertus electus fuerit, et institutus a Sigebodo Archiepiscopo Narbonensi in defectu Tarraconensis, qui nullus erat, tanquam a Primate provinciæ, ipsam Tarracensem Hispaniam complectentis: inde Hispanus Selva, in possessionem inductus non Comite Urgellensi Sinuario (hic enim tunc forte necdum natus erat) sed ab ejus patre Guifredo, hujus nominis primo, Comite Barcinonensi: qui idem potestatis suæ excedens limites, absque Apostolicæ Sedis consensu transtulerit in Selvam jus ac titulum Patriarchalem: unde is præsumpserit se opponere ordinationi Servi Dei, per S. Theodardum factæ, et pro eo Gerundensem Episcopum ordinare Armemirum. Hæc autem causa fuerit tandem in Provinciali Synodo agitata, atque in favorem Narbonensis decisa; atque hinc a fabulatore quodam arrepta occasio, extollendi jura Narbonensis Ecclesiæ, per fictionem vetustioris sententiæ, in hoc infelicem, quod tempus Concilii Trecensis confuderit cum Pontificatu Stephani: cui fictioni superaddiderit alius degradationem Selvæ, et reconciliationem Sinuarii Comitis: quæ quam male cohæreant omnia in Annotatis ad Caput 5 licebit legere.

7 Compilationis hujus, adeo incongrue consutæ auctor, Narbonensis fuisse videtur, nec usque ad XIV seculum differri potest. Etenim num. 35 narrans quomodo S. Theodardus, ad captivorum redemptionem et famis publicæ levamentum, etiam vasa sacra distraxerit; excipit duas capsas reliquiis Sanctorum interius plenas, quas, inquit, nostra ætas sub pueritiæ suæ annis posita vidit: et num. 54 late describit monasterium in Monte qui Aureolus nuncupatur, nulla facta mentione nominis Montis-Albani et erecti anno MCCXVII Episcopatus. Aliquod Actorum S. Theodardi compendium ex veteri MS. Jacobi Sirmondi transmisit nobis Parisiis Gabriel Cossartius, sed quod ex majoribus Actis excerptum est, nec satis dignum ut vel seorsim, aliis omissis, edatur; vel iisdem adjungatur.

8 In dictis Actis Theodardus sub initium appellatur, postea sæpius Audardus scribitur. Consecratus Archiepiscopus anno DCCCLXXXV dicitur num. 25, et altare marmoreum a se erectum explevisse anno DCCCXC, Indictione VIII, ut num. 30 et 31 explicatur. Interim anno DCCCLXXXVII interfuit in ecclesia S. Mariæ, translationi reliquiarum S. Antonini Martyris XIII Kalendas Julii. Uti latius indicant Sammarthani in Archiepiscopis Narbonensibus. Ultimis tribus vitæ annis febri laboravit, quos numeramus ab anno DCCCXC usque ad annum DCCCXCIII, quo arbitramur eum hisce Kalendis Maji ex hac Vita decessisse. Nam ejus successor Arnustus Concilio Magalonensi præfuit Nonis Maji, anni sequentis DCCCXCIV. Qui vero apud Catellum et Sammarthanos interponitur Aribertus, cui Stephanus Papa

D nec Gelasius 2 dixerunt.

Fictioni causam dedisse videtur Urgellitanum schisma,

E in favorem Narbonensis forte decisum.

Auctor vixit ante sec. 14:

F scripta saltem ante seculum 14:

MS. Compendium omissum.

Tempus Sedis et mortis.

misil

A misit Bullam a Catello relatum, alius non est ab Arnusto, nomine per amanuenses corrupto; Stephanus autem hic, diversus a supra nominato, qui sedit ab anno DCCCLXXXV usque ad DCCCXC; videlicet hujus nominis VII, ab aliis VI habitus; et sedit ab anno DCCCXCVI usque ad annum DCCCC.

VITA

Ex MS. Tolosano et Catello.

CAPUT I.

Ortus, studia : causa Judæorum exposita.

Cum igitur divina, ut credo dispositione agatur, ut beatissimi atque doctissimi, et plus quam dici queat sanctissimi viri Theodardi, Confessoris Christi, et Ecclesiæ quondam Narbonensis Archiepiscopi, publico sed fideli sermone, et qui facile possit intelligi, fideliter referamus historiam; sicut partim lectione, partim vero relatione fidelium didicimus. Nobilissimis, et insigni generositate præclaris parentibus olim Deo largiente progenitus, Aquitaniæ Provinciæ, territorio quoque Tolosano extitit a oriundus. Hic namque post infantiae tenellam et valde puerilem ætatem, literalis disciplinæ studiis ab utroque genitore quantocius traditur: quatenus Deo ac Domino impartiente, ipso eodemque disciplinatu ad omnipotentis Dei timorem pariter et amorem pleniter animari illum contingeret, atque in divina lege semper, sicut scriptum est, meditari. Qui transactis pueritiæ, nec non adolescentiæ suæ annis, cum jam in virile robur naturali lege transisset, nihil, ut fertur, infame vel sanctitati contrarium egit, aut unde ab aliis hominibus juste redargui, vel in aliquo reprehendi deberet. Erat enim bonitate ac benignitate eleemosynarumque largitate, continuis quoque jejuniis et obsecrationibus frequenter intentus; ingenio prudentissimus, eloquio nitido et omni rusticitate purgato facundus, aspectus b serenus, et totius corporis habitudine in tantum decorus ut ex ipsa congrua membrorum compositione, vultusque alacritate, mentis illius benignitas satis posset agnosci; quamvis iniquis ac penitus indisciplinatis severum se plerumque ostenderet, et dignæ correctionis stimulo eos argueret. Cum ergo his et hujusmodi operibus adeo esset intentus, ut evidenter cunctis daretur intelligi, ipsum verum Dei esse famulum; et ea quæ agebat non humano favore aut gratia, sed propter divini amoris studium et sanctæ religionis augmentum exercere curaret; tanto est in amore et veneratione fidelium, tam laicorum quam etiam Clericorum, habitus, ut omnes illum miro caritatis affectu diligerent, et obsequium veri cultus, et reverentiæ illi quotidie exhiberent.

2 Interea cum hæc agerentur; neque enim erat qui de illo loqueretur verbum malignum; contigit (prout quorundam testimonio actum fuisse perhibetur, et ejusdem rei effectus hactenus manifeste probat) magnum adhiberi Ecclesiæ Tolosanae, et tam Episcopo ejusdem civitatis, quam etiam omni Clero et populo ejus, atque exagitari violenter dispendium. Denique eo tempore Judæi prædictæ civitatis adierunt c Karlomannum, Francorum Regem, filium Ludovici Imperatoris; et questi sunt injuriam sibi fieri ab Episcopo jam dictæ civitatis, et ab omni Clero illius et populo, in colaphizando pariter et cædendo ter in anno unum ex Advocatis eorum, nec ferre posse eos diutius tam grave jugum impositum suæ cervici. Post hæc vero genuflexo et lacrymabili voce petierunt ab eo, ut sua auctoritate illud fieri prohiberet, et a tam gravi pondere injustoque supplicio eos regali institutione sublevaret, ibidemque

Maji T. I

succedentem per singulas generationes filiorum progeniem, qui in jam dicta urbe perpetua in habitatione mansuri erant: Quod si faceret, infinita illi et valde numerosa auri et argenti pondera traderent.

3 Ad hæc vero venerabilis Rex, et Christianæ fidei plenus, respondisse fertur. Justæ deliberationis proposito et Imperialis auctoritatis præcepto, tali tamque gravi et penitus importabili onere semper estis repressi, ac judicio divino condemnati. Et in quantum ad præsens pertinet negotium, prædecessorum meorum decreta quomodo funditus eruam atque convellam, quæ ab ipsis statuta sunt, et impressionis eorum signaculo roborata? Absit hoc, et numquam ulla stabilitate firmeretur. Sed ne videar clementiam miserationemque postponere, et a justo aliquatenus declinare judicio, per quod sedes Regum ac Principum jura stabiliuntur, et longa per tempora eorum tradita filiis ac nepotibus conservantur, mittam hujus vestræ querimoniæ causa legationem, ad nostræ majestatis ac perpetuæ gloriæ fidelissimum, atque industrium cultorem Aquitaniæque provinciæ d Ducem Ricardum, qui suo vos patrocínio contra vestræ urbis Episcopum, contraque omnes adversarios vestros tandiu muniat, et ab illorum violentia ac depressione tueatur, donec certa examinatione E approbet, utrum regali edicto statutum sit hoc et firmatum, unde magnopere meum exposcitis lacrymabili petitione auxilium; an improbo ausu Episcoporum Clericorumque, sive prædictæ urbis civium actum sit, ut vestræ cervici tam grave tamque importabile jugum inconsulto Rege imponeretur. At vero ne super hoc vestræ gravis querelæ clamore aliquid injuste agatur, præcipiam memorato Ricardo Duci, ut coadunato Episcoporum e Septimaniæ Aquitaniæque Conventu in prædicta civitate Tolosa, præsidente eidem venerabili Concilio reverendissimo Archiepiscopo Narbonensis Ecclesiæ f Sigebodo, in cujus diocesi sæpèdicta Tolosa sita esse dignoscitur, eorum justo terminetur judicio, quid super Judæorum querelis agendum sit. Nolo enim quidquam temere judicare vel diffinire de Ecclesiasticis causis. Vos autem abite quantocius, et vestram repedate in urbem: ego enim mittam meum legatum præfato duci, ut dicta implere studeat, et nihil ex his agere prætermittat. Quod factum est, et diligenter prout Rex mandaverat atque opportuno tempore adimpletum.

4 Cumque Concilium illud strenue ageretur Tolosæ in atrio Pontificalis Ecclesiæ, essetque inibi grandis frequentia fidelium et Judæorum, et ex utraque parte, propter quam illuc convenerant causa, sagaci F discussione, ventilaretur; dicentibus Judæis, injuste sibi fuisse olim ab Episcopis ejusdem civitatis cædendi eos ac colaphizando impositam sarcinam; et e diverso contradicentibus Christianis, non sed justo eos judicio tali pœna esse damnatos. Cum neutra pars eorum adversariis cederet, surrexit annuente præfato urbis Episcopo g Bernardo, jam dictus egregiæ indolis Theodardus, et manu silentium indicens ait: Si jubeat celsitudo Pontificalis gloriæ, et maxime Domini Sigebodi Archipræsulis, magnique præterea hujus patriæ ac provinciæ Ducis Ricardi, qui vicibus fungens Regalibus huic magno præest concilio, auctor pariter et dispositor eorum, quæ a Rege fieri jussa sunt, et ab Episcopis diligenti curiositate investiganda super Judæorum querelis, superque civitatis hujus Episcopi illato intolerabili damno, veridica et omnis ambiguitatis vinculo resoluta sermocinatione eos injuste causari, atque satis indebite injuriam contra Episcopum commoveri, in conspectu vestro convincam, et querimoniæ pertinaciam rationabili allegatione Deo auxiliante desistere penitusque cessare jam faciam.

D
EX MSS.

d

et ab hoc
causa quere-
læ delata ad
Concilium,
e

f

F

g
S. Theo-
dardus petita
facultate
loquendi,

EX MS
ET CA TELLOh
ostendit Ab-
deramum
Saracenorum
Regem per-
suasione Ju-
dæorum ir-
rupisse in
Gallias,
i

k

B

l

m

et ideo his
pulsis a Ca-
rolo M. illos
ignominia et
pœna notatos.
C

quod cum omnibus qui aderant valde placuis-
set fidelibus, et dicerent singuli; Ita fiat, jubente
Archiepiscopo ac Duce, protulit coram universis idem
beatus juvenis Theodardus duo regalia, ut fertur,
præcepta, Caroli Magni videlicet, ejusque gloriosis-
simi filii Ludovici, et certa signaculorum eorum
impressione diligenter notata, in quibus scriptum
erat: quod propterea ab eisdem Imperatoribus tali
pœna, talique ultione damnati fuerint, quod præ ce-
teris qui in toto orbe erant ii, qui eo tempore To-
losæ degebant Judæi, h Abderamam Saracenorum
Regem non coacti, sed sponte adierint, et multis
suasionibus ad hoc illum animaverint, ut hostiliter
cum universo suo exercitu veniens omnem Christia-
norum multitudinem usque ad internecionem dele-
ret, eorumque regna ac regiones ita suo in perpe-
tuum subjugaret dominio sicut jam subjugaverat
omnem Hispaniam i Iberiamque, atque Hesperiam,
et omnes confines eorundem regionum. Contine-
batur autem in eisdem regalibus dictis, quod
hujus rei causa venerit prædictus Saracenorum
k Rex, et ceperit omnem terram, omnesque
regiones a Pyrenæis montibus usque Lugdunum,
omnemque Christianorum populum gladio trucidav-
erit, præter paucos qui vix potuerunt gladium ejus
persecutionemque evadere, fugiendo in exterarum na-
tiones. Principes autem et nobiles natu, omnesque
bellatores qui contra illum arma tulerunt, atroci et
penitus inhonesta morte damnavit, quoscumque eo-
rum vivos capere potuit. Ea quippe tempestate Vas-
conie Aquitanieque Dux et specialiter Tolosanæ
Urbis Præses et Dominus l Waiferius jure prælii
victus est ab eo, et occisus cum omni exercitu suo,
et non multo post jam dicta Civitas Tolosa obsessa
est et capta. et filii prædicti Principis interfecti sunt
cum cæteris qui in eadem urbe reperti sunt, præter
tantummodo Judæos, qui pactum pridem fecerant
cum præfato Saracenorum Rege vivendi causa, ac
libere commanendi una in jam sæpèdicta civitate
Tolosa. Quod quoque fecerunt usque ad regnum
magni Regis Francorum Caroli, qui prædictum Ab-
deramam tribus magnis præliis victum fugere com-
pulsit, cum paucis qui e prælio saucii remanserint
atque redire m in Hispaniam, unde superbe egres-
sus fuerat, fecit.

6 Post hæc igitur cum civitates, oppida, castel-
la præfatus Carolus cepisset, quæ prius a Saracenis,
invasa fuerant, capta et in jus proprium retenta, in-
terfectis habitatoribus eorum Saracenis, tradidit
Christianæ aut Catholicæ fidei cultoribus: qui dein-
de Tolosam adiens, comperto quod habitatores ejus
Judæi fecerant in pepigendo fœdus cum Saracenis,
et eandem civitatem dum obsideretur tradendo;
universos eos morte dignos esse adjudicavit. Sed
cum omnes ipsi cum filiis suis et uxoribus, scissis
tunicis, et cinere capitibus aspersis, obviam ei pro-
cessissent, miserationem ac vitam ab eo postulantes,
clamosis vocibus dicentes: Non nobis reddas se-
cundum malitiam nostram qua morte digni sumus,
sed secundum benignitatem et misericordiam tuam
quibus vivere adhuc credimus; Flexus ad misericor-
diam Rex, solummodo eos qui auctores memoratæ
pactionis extiterant morte damnavit, eos autem qui
assensum præbuerant, sed non interfuerant prædi-
ctæ pactioni, sub talis conditione supplicii vivere,
atque in eadem civitate habitare permisit, quatenus
per unumquemque annum unum quilibet, tam ex
ipsis quam ex successoribus eorum, Judæus, in die
Natalis Domini et passionis ejus et in die Assump-
tionis S. Mariæ, colaphizaretur ante fores illius ec-
clesiæ, ubi ejusdem Episcopus civitatis juberet, uno,
dumtaxat ictu virtuosus hominis, oblato prius pro
censu pondere trium librarum ceræ. Erat autem et

hoc in eodem tomo subscriptum: Uthæc tam sancta D
tamque justa semperque memorialis conditio, imo
regalis n constitutio, signata impressione regii si-
gilli, et multorum præterea Episcoporum subscrip-
tione sub anathematis vinculo tali institutione firma-
ta, ut nemo Regum vel Principum, aut cujuscumque
conditionis, sexus, vel ætatis illud audeat vel præ-
sumat dissolvere, aut in aliquo quovis violare, quod
quicumque ageret, noverit se æterna ultionē dam-
nandum et nullam habere partem in regno Christi et
Dei.

ANNOTATA.

a *Guilielmus Catel lib. 5. Historiæ Languedociæ, sive Occitanie, natum arbitratur S. Theodardum in oppido olim Monte-Aureolo, nunc Montalbano dicto, in confinio Cadurcensis et Tolosanæ diocesis.*

b *Vita MS. Strenuus.*

c *Hic est Carolomannus, filius Ludovici Balbi, non Imperatoris sed Regis Francorum, mortuus anno 879, 10 Aprilis, die Veneris Sancto: cui tunc successit Carolomannus cum fratre, Ludovico, quo anno 882, die 4 Augusti mortuo regnavit solus, mortuus anno 884 die 6 Decembris: et hæc sunt tempora, circa quæ hæc Ju-
dæorum historia, si tamen satis authentica, contigisset.*

d *Fuerunt horum temporum Duces Aquitanie, Gerardus, Baso, Eudo sive Odo, postea Rex. Consuli potest Historia Ducum Aquitanie Joannis Beslii. Interim, quæri potest, an Ricardus loco Girardi hic substitutus sit. Sed cum hic fuerit tempore Caroli Calvi, videtur potius alius esse, qui aut Aquitanie toti, aliquamdiu præfuit, aut ejus parti, si huic historiæ sit fides adhibenda.*

e *Septimania dicitur Gregorio Turonensi lib. 8 Hist. Franc. cap. 28 et 30, Provincia Galliarum, Hispanie proxima, scilicet Narbonensis ditio.*

f *Sigebodo facta donatio extat pridie Nonas Junii anno 3 Carolomanni, ergo anno 881, cui infra successit S. Theodardus anno 885. Consule Sammarthanos.*

g *Bernardi decessor Helisagar memoratur libro 2 translationis S. Vincentii Martyris auctore Aimoino, num. 9 ad diem 22 Januarii, et dicitur vixisse circa annum 863 cui Bernardus successit et habuit successorum Armannum, qui floruit adhuc anno 920, memoratus in epistola Decretali Joannis Papæ X.*

h *Abderam sive Abderamam aut Abderrahamim in Hispania regnasse ab anno 758 ad annum 787, probat Stephanus Garibajus lib. 37 Historiæ Hispaniarum cap. 1.*

i *Tam Iberia quam Hesperia pro Hispania passim sumitur. Horatius Hesperiam ultimam Hispaniam dixit, ita etiam Iberia ab Ibero fluvio potest Hispania Tarraconensis dici.*

k *Videtur auctor attribuere Carolo Magno, quæ ab ævo ejus Carolo Martello fuerunt peracta. Nam teste Eginhardo in Vita Caroli Magni ad diem 28 Januarii a nobis edita num. 4. Carolus Martellus Saracenos, Galliam occupare tentantes, duobus magnis præliis, uno in Aquitania apud Pictavium civitatem altero juxta Narbonam apud Pyrram fluvium ita devicit, ut in Hispaniam eos redire compelleret. Contigerunt hæc prælia anno 732 et 737. cum Hiscan Rex Saracenis præset.*

l *Imo teste eodem Eginhardo num. 6 Pipinus, pater Caroli Magni, Rex constitutus contra Waifarum Ducem Aquitanie bellum a se conceptum per continuos ix annos gessit, ab anno 760 usque ad ann. 768: quo Waifarius est occisus a Pippino, non a Saracenis. Quo etiam anno mortuus est Pippinus.*

m *Non in Gallia sed in Hispania aggressus est Saracenos Carolus Magnus; et eripuit illis Pampelonam, Ocam,*

A *Oscam, Cæsaraugustam, Barcinonem, Gerundam.*

n *Utinam hujus constitutionis alii auctores meminissent.*

CAPUT II.

Disputatio cum Judæis suspectæ fidei.

a Cumque a beato et a sancto viro Theodardo hæc regalia præcepta perlecta fuissent in conspectu totius Concilii, et cuncti qui aderant Judæi stupefacti fuissent, non habentes quid ad ea responderent; surrexit Dux memoratus, qui erat Advocatus supradicti Regis Karlomani, et dixit Archiepiscopo et reliquis qui cum eo erant Episcopis: Ecce Domini Sacerdotes et Pontifices, Sanctorum Imperatorum statuta, et quare id factum sit unde Judæi coram Rege questi sunt ethactenus queruntur, ex ipsa quæ modo recitata est lectione bene nostis quid nobis inde videatur rectissimo disserere iudicio. Ad hoc responderunt omnes pariter et dixerunt: Absit hoc a nobis, ut contra hanc Imperialem rectamque ac justissimam sanctionem aliquid opponamus contrarium: quis enim ita iniquus et omnipotentis Dei perpetuus inimicus, qui aliquid ex eis audeat temerare aut convellere? Quibus auditis, Judæi dixerunt non sibi rectum factum esse iudicium, nec omnino stare debere in perpetuum, quia si Patres eorum tantum incurrere delictum, filios quoque eorum immunes fieri ab eorum iniquitate constaret: juxta quod scriptum est; Filii non portabit iniquitatem Patris, et, Pater non portabit iniquitatem filii, sed justitia justus super eum erit, et impietas impius erit super eum. Alioqui frivolum et instabile omnino hoc decretum justa examinatione probatur: præsertim cum Dominus in lege non tali iudicio vel supplicio multandum prædixerit genus nostrum cum cætera quæ ventura erant nobis mala sigillatim exposuerat per Moysem famulum suum.

B Ezech. 18, 20

8 Quibus auditis, egregius vir Theodardus respondisse fertur: Quia semel cœpi, loquar adhuc, et sequenti sermone redarguam, Judæos magnam facere injuriam Pontifici hujus civitatis, nec debere eos audiri super hujus rei querimonia: ad hoc enim vacant ut importuna garrulitate debitum Deo honorem supplantare ac penitus conculcare possint: unde non dubium quin ea poena damnandi sint, quæ eorum lex damnari eos rectissime præcipit, quia legis suæ testimonia in conspectu totius Concilii proferunt. Cumque unus ex Advocatis Judæorum, nescio quis, diceret ei, utinam hoc fieret et secundum nostræ legis instituta judicaremur, et nihil mali præterquam lex jubet nobis irrogaretur; respondit C B. Theodardus et dixit ei: Vultis ut juxta vestræ legis præcepta judicemini? Volumus, inquiunt, et nimis volumus, et ut fiat supplicii obsecratione deprecamur; neque enim justum est justoque libramine ponderatum, ut innoxii filii noxa feriantur, vel lædantur paterna, prout paulo superius protulimus, Filius non portabit iniquitatem Patris. Tale quid et in lege de eadem re scribitur, Non occidetur Pater pro filio, aut filius pro Patre; sed unusquisque suo punietur reatu: alias ergo nulla rectitudine aut stabilitate vestrum contra nos iudicium dignum esse poterit; quia iudicium Dei omnipotentis arbitrio humano vestræque deliberationis censura omnino contemnitis, et quasi nihil et vacuum aestimatis, quod ille ore proprio fieri mandavit. Quod cum ita sit, noverit magnus Dux et universi qui cum eo sunt Principes atque satellites iterum adire nos Regem, et deflare coram eo injuriam, quam irrogatis nobis contra præceptum illius: quoniam injusto nos judicatis et condemnatis iudicio; Judæi enim sumus, non Christiani, et nobis ac parentibus

nostris per seipsum Omnipotens Deus legem promulgavit fidelem, secundum quam volumus judicari, eo quod bona sit et sancta, et semper fideliter ab universa gente nostra custodienda. Nam quod bona et sancta sit lex nostra, quidam ex vestræ fidei cultoribus dixit: Lex quidem bona et sancta, et mandatum justum et bonum. Et Psalmista: Lex (inquit) Domini irreprehensibilis: quod enim reprehendi non valet, non dubium quin bonum sit. De vobis autem noster sanctus et fidelis Propheta ait: In Gentibus non est lex: ergo si lex in vobis non est, sicut neque in ullis Gentibus quæ sub cælo sunt præter Judæos, qui semper divinam legem observant, quomodo secundum vestrum velle et non juxta divinæ legis auctoritatem injuste non judicatis? Cum ipsa lex adeo bona sit, ut Christus ipse vester de eadem dixerit, Non veni legem solvere, sed adimplere.

9 Cum ergo, ut fertur, longo verborum protractu Judæus, ut erat fandi peritus, hæc et hujusmodi multa perorasset; ait ei B. Theodardus, divinis pariter atque liberalibus litterarum studiis apprime instructus: Importunitas Judaicæ perfidiæ, Deo pariter et hominibus semper rebellis, in tantam hodie per te prorupit insolentiam, ut dicas Christianos nullam habere legem, cum lex vestra a vobis jure ablata sit propter militiam studiorum vestrorum, et nobis Christianis plenius ac perfectius quam vobis vel parentibus vestris tradita; juxta quod olim Dominus in Evangelio loquitur dicens; Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Idipsum et legisdator Moyses et reliqui post eum Prophetæ Hagiographorumque scriptores, multis atque diversis Scripturarum documentis, multo prius quam fierent, divino spiritu protulerunt: unde si placet Archipræsuli, ceterisque Coepiscopis ejus, et insuper Duci Principibusque nec non satellitibus illius et universæ huic Synodali frequentiæ, omnis hæc Judaica plebs impetrare mereatur quod b intente deposcit, et dicit sibi injuriam fieri si non secundum suam judicetur legem: ego enim, si Deo placet et vobis, allegator pariter atque sequester vester ero in his, et omnem molestiam omnemque injuriam disceptandi vestræ jussionis licentia solus libentissime feram.

10 Quod cum placuisset omnibus Christianæ partis fautoribus, essetque statutum decreto majorum, præcipue Ducis, ut fieret; talibus est verbis Judæos adorsus B. Theodardus; Dicite, quæso, Judæi, semper Christianæ fidei ad vestrum nosse posseque hostes atque perpetui adversarii, utrum aut secundum illud iudicium velitis judicari, quo lex vestra unumquemque sive justum sive injustum, cum adhuc Patres vestri inhabitarent repromissionis terram sibi a Domino traditam, judicandos esse præcipiebat; an aliter postquam positi sunt in terra hostili, in qua et vos adhuc moramini, viperina eorum soboles atque progenies? Qui dixerunt; Malumus quidem judicari eo iudicio quo Patres nostri adhuc in sua positi religione judicabantur, quam inimicorum iudicio hactenus servi, et nulla libertate erecti, vel ad agendum quæ volumus dimissi. Et B. Theodardus: Sic, inquit, fiat ut magnopere poscitis: Eligite ex vobis viros sapientes et gnaros, qui juste vos judicent, quoniam nemo alienigenarum debet vos judicare secundum legis vestræ præceptum. Et Judæi ad hæc; Bonum est quod asseris, et recto decernis hodie ac proponis iudicio. Ad quod et B. Theodardus: Si bonum est (inquit) quod dicitis, cur non illud implere studetis? Festinate igitur ad id agendum, quoniam valde vexatur omne hoc magnum Concilium hujus rei causa, et diutina laboriositate defatigatum abscedit, non valens tantæ dilationis moras æquanimiter tolerare: præsertim cum

D
EX MS. ET
CATECH. O.

Rom. 7, 12

Psal. 18, 8

Matth. 5, 17

E

concedendum censet
Theodardus,

Matt. 21. 43

b

F

et quidem sic
ut ipsimet sibi
judices eligant:

Judæis negantibus
patrum delicta sibi
imputanda,

B

Ezech. 18, 20

C

et volentibus
secundum legem suam
judicari
Deut. 24, 16

EX MS.
ET CA TELLO

ad quod indu-
cis usque in
crastinum da-
tis,

cum in sua
synagoga ju-
dicaturi ipsi-
met conse-
dissent,

mandat reos
eorumque
accusatores
adduci:

A cum jam jamque dies tendat in vesperum, et lucis auctor proclivus præcepsque vergat admodum in occasum.

11 Ad hæc Judæi respondisse dicuntur: Scimus quidem quoniam inclinata jam die valde advesperascit; et ideo si cœperimus judicare, et certo diffinire judicio super hoc quo causamur nostræ depressionis negotio, illud quod nobis impenditis judicandum, non poterimus hodie ad perfectum usque perducere finem; quoniam (ut prædictum est) festinat occumbere sol, et lucis suæ radios a nostri conspectus intuitu celerrima velocitate subducere, et non est opportunum ut sub hujus tam brevis dieculæ parvitate discutiatur: neque enim tantum tamque nefarium valebimus, in disceptando contra vos hostes, facile exolvere hoc judiciale discrimen. Quocirca si placet Duci ceterisque Principibus, differatur hæc agendi prolixitas in crastinum; deturque nobis locus intra nostræ ambitum Synagogæ ad judicandum, quoniam intra vestræ septa Ecclesiæ nec tractare, neque disputare, neque etiam ullum habitationis locum habere debemus. Quamvis enim exules simus et peregrini, et a nostræ terræ situ finibusque procul positi; tamen regali impertitione olim parentibus nostris jure hereditario traditus est locus intra civitatis hujus mœnia, in quo hactenus constructa est nostræ operationis synagoga, ubi et nos debita laudum atque orationum vota quotidie Deo persolvimus, et immensas illi gratias prout oportet semper cernuo reddimus cultu. His namque et hujusmodi assertionibus diu peroratis, cessit eorum petitionibus Dux, atque etiam omnium, qui convenerant, hominum generalis caterva eorum dictionibus assensum libentissime præbuit: unde factum est ut in crastino juxta condictum non parva populorum utriusque sexus multitudo concurreret, ut qualiter eadem res, ejusdemque rei eventus se haberet, nosse pleniter cuperent. Judæi ergo in atrio suæ synagogæ paraverunt Duci et qui cum eo Principibus sedilia non pauca, diversis ornamentorum tegminibus adoperta; porro Episcopis, ac eorum diversi ordinis Clero, nulum sessionis siverunt ac decoraverunt in sedendo eis locellum; licet Officiales eorum ministri Pontificalia secum conopæa tulerint, suisque Cœpiscopis disposite ad sedendum, prout res ipsa jure poscebat, opportunis statuerint locis. At vero Judæi, in introitu portarum suarum, et juxta ostia prædictæ synagogæ, suæ gentis Judicibus palliatis attulerunt cathedras, allatis singulis eorum, positisque super singula epistylia judicialibus libris, quibus, juxta quod in eis scriptum continebatur, credebant se iidem Judices cuncta decernere, ac suo judicio libere determinare.

12 Cumque jam ad ejusdem rei agendum negotium tempus instaret; dixisse Episcopis qui aderant Dux sæpe dictus Ricardus perhibetur: En, gloriosissimi Pontifices, opportunum jam imminet tempus agendi, propter quod huc omnes convenimus, diu a nobis protractum judiciale Judæorum examen. Nunc quoque cum res ipsa exposcat, et tempus congruum exercendi illud instet, ne prolixius hujus civitatis Episcopi ac Judæorum causa qualibet differatur dilatione, obnixè precamur. Cui cum et Episcopi illico respondissent ut fieret; ex præcepto Episcoporum surrexisse continuo dicitur B. Theodardus, et stetisse omnium medius, atque ita Judæos allocutus fuisse. Video, inquam, video, o Judæi, Judices vestros ex utraque portarum vestrarum et in ipsis etiam portis constitutos; sed non video reorum personas, qui judicandi sunt a vobis præter solummodo vestræ gentis homines: unde expedit vobis, ut qui judicandi sunt ab eis, præsententur a vobis una cum accusatoribus eorum ac testibus, qui bene crimina

noverint, unde a vestris Judicibus merito sublevandi sunt vel condemnandi. Et Judæi ad hoc respondentes dixerunt: Rei igitur, quos judicandos esse dicitis a Judicibus nostris, vos estis, qui persecutionem nobis injuste irrogatis, et universi qui nos tam gravi jugo servitutis jugiter deprimunt. Ad quod venerabilis Theodardus respondisse traditur: Quæ lex præcipit, quodve edictum, ut Judæi judicent Christianos, et judiciali decreto sibi subjiciant? nisi forte illud Psalmistæ impleatur, quo dicitur, Quia gladii ancipites ferendi sunt a vobis ad faciendam vindictam in Gentibus, et increpationes in populis, ad alligandos Reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manibus ferreis. Quod si ita est, judicate præsentem Ducem et omnes Principes ejus, et exercete in eis vindictam de malis, quibus injuste vos depresserunt atque diversis affecerunt suppliciis, ac deinde alligate Regem in compedibus et cunctos nobiles ipsius.

13 Quibus auditis responderunt Judæi: Vindicta, quæ exercenda est a nobis, non in uno tantum Rege vel Principe facienda est, sed in totius mundi Regibus atque Principibus. Quod vero dicis, neminem Christianorum a parentibus nostris vel a gente nostra fuisse judicatum, lege Evangelii libros, et invenies forsitan, quod non solum reliqui Christiani, sed etiam vester Christus judicatus est et Discipuli ejus, et morte damnatus, ac durissima morte perempti, reliqui vero a finibus terræ nostræ expulsi sunt judicio parentum nostrorum ac Principum. Quod cum audisset Dux et Principes ejus, dixerunt: Ore vestro locuti estis modo, unde digni estis incendio ac diversis tormentis. Sed ne videamur vobis injuriam inferre, vel contra Regis decretum aliquid contra vos injuste moliri, judicate quos vultis ac vestro judicio condemnate. Cumque in Episcopum illius civitatis, et universos Clericos ejus vellent retorquere judicium, et dicerent quoniam eadem pœna digni erant, qua et ipsi Judæos depresserant; dixisse fertur B. Theodardus: Ubi hæc lex vestra præcipit ut talionem nobis inferatis pro suppliciis, quibus ut dicitis afflicti estis olim a nobis? Et Judæi: Numquid non lex nostra reos puniendos esse dicit eadem pœna, qua et ipsi alios affecerunt, ut est illud; Oculum pro oculo, dentem pro dente et cetera, quæ sequuntur? alioqui non rectum poterit esse judicium, nisi talia recipiatis, qualia nobis et parentibus nostris injecistis.

14 Quibus et B. Theodardus ait: Scio, inquit, et bene scio, quia hæc lex non nisi vestræ gentis hominibus promulgata est: porro nulli gentili, nulli incircumciso, nulli a vestræ fidei religione alieno data est. Nam nostræ fidei homines, Christiani scilicet, non debent hac lege vestra ullo modo judicari, quoniam non sunt intra vestræ telluris regiones positi. neque more vestro cultellari incisione truncati vel circumcisi, sicut neque jugum legis vestræ portare sunt assueti: maxime cum hesterno die, in conspectu Ducis et omnium qui aderant Episcoporum ac totius Concilii, dixeritis, nullam nos habere legem, et hoc ipsum Prophetico testimonio affirmare conati fueritis, dicendo, In gentibus non est lex. Si ergo legem juxta vestrum testimonium non habemus, quomodo vestro legali judicio subjacebimus? et jugum, quod neque nos neque Patres vestri portare potuerunt, cervicibus nostris imponi patiemur? præsertim cum dicat Apostolus, Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quod autem infideles sitis, et Deo omnipotenti clementi, legisque illius prævaricatores continui (unde et Mosaicis maledictionibus estis illaqueati, et omnino irretiti) non solum Lex, et Prophetiæ Psalmorumque contextus, verum etiam ejusdem rei pœnalis evidenter pandit effectus. Nam si hoc jugum, unde sedulo querimoniam Regi ac Duci

clamosis

Ps. 149. 6

responden-
tibus reos esse
Christianos,

Lev. 26, 20

F
negat hos
eorum legi
subjici,

2 Cor. 6, 14

c
ipso autem
juxta illam
in septuplum
puniendos,

Lev. 26, 21

A clamoris vocibus insonatis, ad litteram velimus accipere, non tantum uno virtuosi hominis ictu, sed etiam pro unoquoque eorum septem vobis colaphi imprimentur; juxta quod in lege vestra scriptum est Domino dicente, Augebo pœnas vestras septuplum adversus incedens contra vos.

15 His et hujusmodi allegationibus a B. Theodardo peroratis, ait Dux (ut fertur) Judæis: Quid ad hæc vestra opponat controversia audiamus. Et Judæi, Hæc quidem, inquit, in terra nostra Dominus nobis juste pro peccatis nostris inferre minatus est: nunc autem, quia in terra hostili sumus, non debent nobis talia inferri supplicia vel tormenta. Ad hæc Dux iratus in Judæos protulisse dicitur: Miror admodum importunitatem Judaicæ perfidiæ; illi enim supplices, luctuosisque gemitibus precati sunt me, ut eo judicio judicarentur intra suæ synagogæ claustrum, quo secundum suæ decretum legis, quando in terra sua erant nondum exules judicabantur; quod non solum agere eis libenter concessi, sed etiam ipsos Judices ac Censores eorum unde querebantur constitui; qui cum putarent nostræ fidei homines suo sibi mancipare judicio, et viderent neminem debere ea censura judicari præter suæ gentis homines, quia juxta suæ legis præceptum Judæi in terra sua judicabantur; [non autem Christiani], eo quod nullo eis fidei pacto juncti sunt, et semper a jugo legis eorum atque a societate mutuae dilectionis eorum extranei; causantur quia non datur eis facultas vindicandi in Episcopo civitatis istius et Clero ejus omnique populo, a quibus digno supplicio hactenus mulctati sunt. Qui cum non habeant justam allegationem, unde a se debitas colaphizandi excutiant pœnas, neque quid nostros accusando seque excusando eis objiciant; cum septuplum eis Judæis augenda sint diversa supplicia juxta legis eorum scripturas; mittam de ipsis, eorumque improba perfidia legationem d Imperatori, et quid actum sit, qualiterve in judicando illos, et quæ a nostris objecta sint (neque enim illi innotescere prætermittam quod dixerint audientibus cunctis, Judices eos Christianorum jure fieri debere, qui eorum Christum et Dominum suo judicaverunt judicio atque condemnaverunt, utpote reum mortis crucis supplicio) ut quid super his agendum sit, suo determinet regali edicto.

16 Cumque jam ad hoc res instaret ut ex præcepto Ducis eadem scriberetur legatio, et nimio terrore perculsi Judæi exangues efficerentur; provoluti genibus pedibusque Episcoporum, ut eis misericorditer subvenirent, indulgentiam eis a Duce impetrando; moti tandem eorum fletibus adierunt eum petentes, ut sineret eos ipso eodemque mancipatos supplicio, quo ab Imperatoribus prius damnati fuerant, sub silentio ac tranquillitate vivere. Qui cum universi Ducem adiissent, ut misericordiam ab eo Judæis impetrarent, et ipse nollet eis assensum præbere; dixisse perhibetur ad eum B. Theodardus: In hoc, Domine et clementissime Dux, postulanti-
bus Episcopis acquiescere debes, si aliqua ad gloriam Dei omnipotentis ex proposito tuo prædicto Judæorum adjiciantur supplicio. Erit enim memoriale, et cunctis Christicolis non parum acceptabile, ut is qui colaphizandus est Judæus, priusquam pugnizetur, coram omnibus circumstantibus sibi ter voce dicat excelsa: Bene quidem et satis juste decretum est, ut cervicibus Judæorum pugnis subjiciantur Christianorum, eo quod noluerint subjici Jesu Christo Nazareno, Deo Deorum ac Domino Dominorum. Quod si noluerit, referiatur septies, ut impleatur quod in lege eorum scriptum est, Augebo pœnas vestras septuplum adversus incedens contra vos: si enim hoc feceritis, erit vobis in memoriam æter-

nam, et præmium æternæ salutis. Id ipsum autem quo nulla deleatur oblivione, imprimatur schedulæ, ac deferatur Regi, et ex decreto ejus nihilominus membranae tradatur, atque certissima impressione ipsius signetur sigillo. Quod cum placuisset Duci et universo Concilio, missa sunt hæc litteris comprehensa ad Regem. Cumque et illi illud quod gestum erat de Judæis valde placuisset, scriptum est ex præcepto illius, ac diligenter signatum, atque etiam remissum Duci, hujus rei gratia, ut Pontificalibus fideis denuo contraditum, tute inibi conservaretur in testimonium perpetuum.

ANNOTATA.

a MS. Scholasticissimo.

b Excusum, injuste.

c Idem, inimici.

d Imo Regi, quia dictus Carolomannus non fuit Imperator. Ceterum quod tota hæc disceptatio suspectæ nobis fidei sit in titulo voluimus indicatum: nam si prior pars capite præcedenti contra historiam peccat multa, hæc postea haud minus contra prudentiam peccare videtur, dum causam talibus proponit argumentis actam, tali modo peractam.

CAPUT III.

Ordinatio in Archidiaconum, Sacerdotem, et Archiepiscopum Narbonensem.

I Interea dum hæc agerentur, et soluto Concilio quisque rediret in sua; accidit ut prædictus Archiepiscopus repedaret Narbonam, ducens secum memoratum venerabilem juvenem Theodardum; quia erat, ut traditur, corde et corpore sanctus, litterisque divinis ac secularibus valde, ut supradictum est, instructus, eloquioque tam litterali quam etiam vulgari facundus. Postquam igitur venit vir venerabilis sæpeditus Theodardus Narbonam, una cum Sigebodo Archimandrita prælibato, tantam ei Dominus contulit gratiam, ut a cunctis ejusdem civitatis habitatoribus speciali diligeretur amore, et continuo semper coleretur honore. Non multo post autem cum ab universis nimio diligeretur affectu, et ipse bonis operibus insudaret; contigit quemdam Archidiaconum prædicti Archipontificis ab hujus vitæ luce migrare, et fati munus Deo disponente persolvere. Quo defuncto ab omni Clero Ecclesiæ sanctorum Martyrum Justi et Pastoris, omnique populo jam dictæ civitatis Narbonæ, animato prius ad id agendum Archiepiscopo, expetitur ad suscipiendam Diaconatus a ἀρχὴν, qui eatenus, ut fertur, Subdiaconatus tantum fungebatur officio. Accepta autem benedictione Diaconatus pariter et officio, in tantam bonitatis ac benignitatis prorupit exuberantiam, quatenus illum clementiæ ac continuæ pietatis thesaurum, quem diu in abditis præcordiorum suorum celaverat, ex proposito piæ devotionis omnibus pro-

18 Ex eo itaque tempore quo Diaconatus ἀρχὴν suscepit, acsi lumen a tenebris prolatum, candorem ingenitæ pietatis sparsim cunctis infudit. Qui pauper, quæ vidua, quive pupillus, aut quis advena, hospes vel peregrinus, infirmus quoque aut imbecillis, sive in aliquo corporis membro læsus fuit, cui non ille, prout valebat, opem misericorditer exhiberet? et cui non ex substantiæ propriæ viribus necessaria subrogaret? Denique cum his et hujusmodi adeo semper esset bonis operibus deditus, ut merito si vellet, acsi beatus Job, veraciter dicere posset; Oculus fui cæco, et pes claudus; foris non mansit peregrinus, et ostium meum viatori patuit; ad hoc (ut ita dicam) fidei et religionis augmentum excrevit,

D
EX MS. ET
CATELLIO.

E

Narbonam
traductus,

F
a
creatur Ar-
chidiaconus:

exercebat cari-
tatem erga
Deum et
proximum:

Job. 29 15

ut

d
quod tamen
ne fiat de-
precatur,

modo profi-
trantur juste
se puniri.

EX MS. ET
CATELLO.Ps. 118. 64
Psal. 87. 2ordinatur
Sacerdos :

b

B

et Episcopatu
dignus
æstimatus,

c d

mortuo Ar-
chiepiscopo
Narbonensi

A ut Deum omnipotentem in omnibus ac per omnia, et ultra omnia, intente amaret, et ejus præceptis indesinenter parere insisteret. Nam pernox in vigiliis atque orationibus omnes pene noctes ducebat insonnes, cum diebus quoque singulis horas, Canonica dispositione ad laudem Dei sempiterni determinatione juxta horologicam designationem limitatas, ita solerter diligentissimus horoscopus observaret, quatenus nullis unquam necessitatibus cederet quin tempore opportuno Dominum genuflexo in Jesu Christi nomine exoraret, sive mansor, sive idem esset viator, implens illud Psalmistæ, Septies in die laudem dixi tibi; et iterum, Domine Deus salutis meæ in die clamavi et nocte coram te.

19 Quid multa? Cum Diaconatus officium religiosissime observaret, et injunctum sibi Evangelicum sacramentum exerceret; placuit iterum Clero simul ac populo, maxime autem Archiepiscopo, ut ad Sacerdotale proveheretur decus. At ille cum se indignum diceret, et nullatenus fieri posse, ut tam sanctum tamque mysticum officium, divinitus sanctis ac viris justissimis olim traditum, nisi invitus susciperet, totius populi et Cleri, maxime autem Archiepiscopi, compulsus b hortatu, Sacerdotale tandem adeptus est culmen. Dignitate igitur Sacerdotii accepta, qualis, quamque sanctus, et quam religiosus erga Dei cultum indesinenter extiterit, nullus mei oris sermo valet evolvere. Nempe cum longe lateque bonis admodum polleteret operibus, et fama ejus in exteris procederet nationes; prædictus Dux, cujus supra mentionem fecimus, Ricardus, et egregie nobilitatis Hugo Abbas S. Saturnini Episcopi et Martyris, prior verbis, sequens vero litteris, præcati sunt memoratum frequenter Sigebodum, ut si in aliqua diocesi Septimaniæ contingeret vita defungi ex Episcopis sibi suffraganeis quemquam, loco illius substitueret virum eruditissimum S. Theodardum. Sed divina dispositione actum est ut nemo Episcoporum in prædicta Provincia ultimum exhalaret spiritum; donec divæ memoriæ frequenter prænotatus Sigebodus suum ei redderet, qui dederat, spiritum; et corpus illius juxta minacis conducti præceptum in caducam rediret materiem, unde fuerat sumptum.

20 Quo quidem ab hac temporali vita subtracto et æternæ contradito, conveniunt Cathedrales prædictæ Sedis atque Ecclesiæ Episcopi, Gislranus scilicet c Carcassonensis Ecclesiæ, et Agilbertus d Bitterensis, Narbonam: et universa pecularia defuncti Pontificis et Ecclesiæ jam dictæ, thesaurum scilicet ac libros, et diversa Ecclesiæ sæpeditæ ornamenta, diligenter exquisierunt; et facta conscriptione de omnibus eidem Ecclesiæ pertinentibus quas repererant rebus, rursum ea quibus prius credita fuerant commendare nihilominus sub cautione in conspectu Cleri et populi studuerunt. Post hæc autem, prout res ipsa necessario poscebat, superna aspirante elementia, auxiliante Deo et Domino nostro Jesu Christo, generaliter cuncta Narbonensis Ecclesia, Clerus videlicet et nobiliores Laici, mediocres quoque et vulgus, uno animo eodemque desiderio sibimet B. Theodardum Archisacerdotem profuturum eligunt Pontificem et Pastorem. Cum igitur adhuc essent Narbonæ venerabiles prædicti Episcopi intra sanctorum Martyrum Justi et Pastoris ecclesiam, qui idcirco convenerant ut visitarent eundem locum, eo quod ipsa ecclesia a suo nobilissimo viro, ut prædictum est, foret viduata; vocaverunt Clericos et cunctam plebem ipsius civitatis in jam prænotatam Sedem, ut si ibi inveniretur Christo præduce vir prudens et sanctus, qui tantum onus portare, tamquam maximum populum regere ac gubernare valeret, edicerent; fulti dudum auctoritate regia, et scriptum in præsentem habentes super hoc

præcelsi Abbatis Hugonis, nec non et Ricardi Marchionis, et Missum eorumdem Principum Agilbertum venerabilem Episcopum.

21 Denique his rite ab Episcopis. peroratis, ascendens gloriesissimus Episcopus Gislranus in ambonem, populo universo urbis exposuit secundum auctoritatem Canonum, quoniam non licet ordinari Episcopum, nisi quem Clerus elegerit, et populus expetierit: unde et monuit eos in Deo et propter Deum, ut si talis in ipsa Ecclesia reperiri posset persona, quæ secundum Deum et secundum seculum digne illis Pastoralem valeret adhibere curam, ore proprio quisque illico personaret, capto simul suorum consultu. Tunc responderunt omnes Clerici, et Abbates, et populus universus ea quæ vera sciebant. Est quidam Archipresbyter noster, nomine Theodardus, plenus scientia, ornatissimus caritate, efficax oratione, nobilissimus progenie, et universa morum præclarus honestate: et quia est columna immobilis propter boni operis continuam instantiam, valet profecto hanc magnæ hujus Sedis Pontificalis Ecclesiam regere, nosque post Deum egregie gubernare; quapropter ipsum eligimus hodie, et eum totis visceribus acclamamus, ut sit Pontifex noster, Pastor quoque et lampas istius Ecclesiæ, quem Sacerdotem bonis moribus plenum scimus, qui aliorum ferre valet potenter animositates, et prodesse atque præesse potest cunctis. Ipse namque rectus vita, qui exemplum bonum monstrabit omnibus sibi creditis ovibus et quod verbis prædicaverit opere complebit.

22 Quibus auditis beatus Episcopus adjuravit eos omnes, ut si esset aliquis, qui contra hoc aliquid obijcere vellet, surgeret et cum fiducia diceret. Ad hæc omnes responderunt simul: Si est qui aliquid infauti de illo dicere præsumat procedat nunc, et in vestro conspectu mendax a nobis probabitur. Cumque nullus esset qui aliquid ad hæc obijceret; Episcopi Deo gratias egerunt, et omnis populus pariter gaudio repletus, laudes Domino reddidit; unde et prædicti ambo qui aderant Episcopi, ejusdem electionis schedulæ nomina sua litteris imprimere studuerunt ita: Gislranus, Carcassonensis Ecclesiæ Episcopus, cum Clero et plebe mihi concessa, assensum præbeo huic sanctæ, et beatæ electioni. Nam et ego Agilbertus, Ecclesiæ Bitterensis Episcopus, cum Clero et populo mihi concesso, eidem electioni consentio. Post hos Archidiaconi quatuor, et Abbates quinque, et Sacerdotes nonaginta quinque, qui ibi aderant, omnes propriis manibus nomina sua eidem tomo litteris impressere: Laicorum autem qui affuerunt numerus nescitur præ illorum multitudine. Quibus juxta præfatam rationem rite peractis, prædicti qui aderant Episcopi, Agilbertus scilicet atque Gislranus, secundum Canonum instituta (quæ jubent Metropolitanum Episcopum non debere ordinari nisi præsentia, vel consensu omnium Episcoporum ejusdem Provinciæ cui præponendus est, qui ἀρχὴν regiminis ejusdem curamque nihilominus pastorem suscepturus est) miserunt ad universos Coepiscopos et Consuffraganeos suos, ad jus prælibatæ Narbonensis Ecclesiæ specialiter pertinentes, ut omnes convenirent ad suum suæ sanctæ Metropolitanæ Ecclesiæ consecrandum, quem Clerus et populus elegerant, atque uno animo unoque consensu expetierant sibi profuturum Episcopum Theodardum.

23 Qui omnes, acceptis litteris legationum prædictarum, gaudio magno repleti, gratias Deo egerunt, quod talem, tantumque virum in Archipræsulatis dignitatem dispositione divina suscepturi essent, quem nec peccati quidem, nec popularis objectionis, neque etiam prosapiæ vel generositatis ulla fuscabat macula. Undefactum est ut omnes adire vellent hujus rei gratia prædictam Metropolim tempore sibi

a Clero et
populo eligi-
tur ipse,

E

cum magno
omnium
gaudio et
approbatione.

F

Invitantur
ad ordina-
tionem ejus
Episcopi
suffraganei

statuto:

a quorum tribus
f
 A statuto : sed hanc eorum voluntatem non parum impedivit diversarum adversitatum ingens difficultas, et ideo non nisi tres tantummodo perrexerunt in jam dictam Metropolim prædictæ consecrationis causa : quorum primus Gisleranus, secundus Agilbertus, tertius quoque Ausindus / Elnensis Episcopus fuit. Hi quoque alacri et promptissimo animo affuerunt : ceteri vero, quos certa eo properandi difficultas arcebat, suis singulis propria manu firmatis legationibus ipsum se velle habere Pastorem, ipsum Archipontificem, quem sciebant tanto officio dignum, et talibus negotiis specialiter aptum, quantocius eis, qui ad se miserant, hoc remittere studuerunt Episcopis.

ex consensu aliorum absentium septem,
g
h
i k
l
m
n
o
p
q r
 B Porro qui venire nequiverunt ad consecrandum jam sæpe memoratum Archiepiscopum Theodardum, septem fuisse leguntur ; quorum nomina idcirco litteris annotare nostrum non piguit stylum, ne quis arbitretur Rectorum hæc me proprii protulisse cordis archivo, et aliqua veritate carentia hujusmeæ descriptionis opusculo impudenter inseruisse. Nam primus eorum *g* Frodonius, Barcinonensis Episcopus, ob infestationem Saracenorum, qui hostiliter eo tempore contra indigenas terræ illius venire disponebant, adesse omisit. Secundus Maclarius *h* Lutovensius, eo quod gravi valetudine tenebatur. Tertius namque *i* Nigobertus *k* Urgellitanus fuit : qui et ipse nihilominus causa infirmitatis corporeæ venire distulit. Quartus quoque *l* Theutarius *m* Gerundensis, nimia ægritudine occupatus, prædictæ consecrationi, sicut et ceteri consensit, sed venire ad eam non potuit. Denique eorum quintus Bernardus Tolosanus fuit, cujus longe superius mentio facta est : is enim idcirco venire prætermisit, quoniam extra Episcopatus sui fines longe positus erat. Sextus autem eorum qui defuerunt fuit Boso *n* Agathensis, qui propter nimiam *o* garsionum vexationem, qua jugiter prædicti Episcopatus territoria devastabantur, venire distulit. Nam septimus eorum Asahel *p* Useticensis defuisse scribitur ideo, quia multa, et longa ægritudine occupabatur. Quo igitur tempore *q...* et *r* Nemausensis Ecclesiæ... suis viduatæ Episcopis erant, et nulla eorum legatio affuit, quoniam non prius adesse potuerunt, quam prædictus Theodardus ordinaretur imo consecraretur Episcopus.

consecratur Archiepiscopus,
s
15 Augusti anni 885,
t
x
y
in ecclesia S. Mariæ:
 C 25 Quid multa? Advenit dies statuti temporis, in quo sanctus ac beatissimus Theodardus consecrandus erat Dei dispositione Episcopus. Erat autem Dominica necnon Augusti, ut dicitur, *s* quinta decima dies, in qua semper annuatim celebritas Assumptionis gloriosissimæ Genitricis Dei et hominis unius Jesu Christi ab universo veneratur atque excolitur populo Christiano. Porro tunc a tempore Incarnationis Dominicæ octingenti octoginta quinque computabantur anni, Æra vero *t* nonagesima vicesima tertia, et indictio tertia : quo in anno Carlomannus, quem prædiximus Rex præsentis seculi lūce cassus, successorem Regni habuit *x* Odonem. Igitur qui convenerant Narbonam Episcopi Ausindus, Gisleranus, atque Agilbertus, peracta a se triduana frugalitate, una cum conjejunante sibi tunc futuro Episcopo, juxta morem pristinum ab Apostolis antiquitus traditum, comitante secum innumera Cleri et populi multitudine, S. Mariæ intraverunt ecclesiam, ubi sanctissimum corpus B. Pauli cognomine *y* Sergii, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli olim discipuli, tumulatum hodie usque quiescit, ut propter quem illo convenerant, devotissime consecrarent atque ordinarent Episcopum. Quod utique sancte ac religiose perfecerunt, congaudentibus simul et congratulantibus qui aderant omnibus.

26 Ordinato si quidem beato et vere sanctissimo

Antistite Theodardo, tota civitas audibilis personabat vocibus, benedicens Dominum, qui talem, tamque benignum contulerat populo suo clementer Episcopum. Huic autem beato et juridico præconio subdebatur ab omnibus : Felix, inquam, dies hæc, et nimium felix, in qua tantus tamque religiosus vir Præsulatus arcem suscepit, et Pastoralis curæ Cathedralam gloriose promeruit. Cum hæc et hujusmodi reliqua tota utriusque sexus prædictæ civitatis turba resultans creberrime insonaret, addebat dicens : Benedictus, inquam, benedictus semper Deus æternus, qui provida sui dispensatione et clementissima bonitate beatum hodie Theodardum Pastorem nobis atque Rectorem egregium tribuit, et lumen pacis atque benignitatis e tenebris cum illo produxit. Hæc quidem, et hujuscemodi cetera civibus cum magno favore personantibus, non parva Judæorum aderat caterva ; quæ tam suo Hebraico, quam etiam nostro, haud dubium quin Latino eloquio, super Episcopi consecratione laudes Domino et gratias referebat. Unde factum est, ut eo consecrato, cum rediens portam civitatis ingrederetur, omnes uno agmine occurrerent illi, dicentes ; Benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat qui te sibi fidelem famulum, et Ecclesiæ suæ Sacerdotem magnum constituit. Clerus quoque omnis diversi ordinis et ætatis, gaudens pariter et exultans altissime, hymnizabat, Te Deum laudamus, te Dominum confitemur : atque ista psallendo, sanctorum Martyrum et Justi et Pastoris postquam ingressi sunt ecclesiam, ipsum in Pontificali collocaverunt honorifice solio. Idem autem Missarum solennia sicut devoto mentis affectu, ita et festivo cultu ob imminens festivum tempus peregit, oblati pro se proque sibi grege commisso, et pro universa Christi Ecclesia salutaribus hostiis. His autem rite egregieque completis, benedixit populum, atque dimisit unumquemque gaudio magno repletum redire in sua, cum ipse non a suo recesserit proposito, quod semper sollicite erga divinum exercuerat cultum.

27 Nempe a sui Episcopatus tempore ; ac si novus, noviter in divinum famulatum adeo excrevit, ut non diebus neque noctibus ab exercitiis Christianæ religionis recederet, nec quidquam unde merito redargui posset, sive verbis, sive operibus ageret. Quocirca factum est ut eo diu multumque perseverante in diversis bonorum negotiis, Dominus ejus merita palam omnibus monstrare clementer decerneret. Fertur namque quod ejus imperio, in Jesu Christi nomine, dæmones ex obsessis corporibus frequenter expulsi sunt, phrenetici atque lunatici et qualibet insania detenti sanæ sunt menti restituti ; hydropici autem, paralytici, et claudi, et diversis infirmitatibus occupati, saluti sunt pristinae reddit : febricitantes quoque, benedictionis illius aqua potati sive aspersi, continuo sanabantur. Et quia miraculorum illius multimoda beneficia referre nequeo, sicut nec illa quibus semper creberrimus fuit, intentus orationi, continuus jejunio, frequens vigiliis, assuetus eleemosynis, blandus atque modestus mæstorum consolationibus, severus quoque delinquentium correctionibus ; ad ea quæ specialiter post Episcopatus sui benedictionem devote peregit, nostra quantocius redeat dictio.

ANNOTATA.

a MS. arcem.

b Idem, electione.

c Abbatiam S. Saturnini olim extra urbem Tolosam fuisse constructam, quæ nunc in ipsa est, tradunt ex Fortunato Sammarthani, a quibus etiam aliquis Hugo Abbas nominatur, sed qui seculo 12 vixit. Colitur S. Saturninus 29 Novembris.

D
EX MS.
ET CAVALLO.
cum audio
on num

etiam Judæorum :

E

deductus in
ecclesiam
SS. Justi et
Pastoris
Missam celebrat,

claret miraculis.

F

d

EX MS ET
CATELLO.

A *a* Carcaso, Carcasio aut Carcassona, *Atace fluvio dividitur in 2 partes, 10 leucis Narbona dissita.*

e Biteræ seu Bliterræ, urbs ad Orobium fluvium distat Narbona 3 aut 4 leucis.

f Elua, Helna aut Helena, urbs Episcopalis in Comitatu Ruscmonensi, unde postea Perpinianum Sedes translata est. Miramur porro hujus Ausindi Episcopi nomen abesse apud Sammarthanos, reponendum inter Wadaldum et Stephanum.

g Frodonius, aliis Frodoinus, transtulit reliquias S. Eulaliæ Virginis et Martyris in urbem et ædem Cathedralē anno 878, uti late deduximus ad diem 12 Februarii pag. 578.

h Lutona aliis Lutena, et Lodeva, distat Narbona 14 leucis ad Boream, seu 40 millibus passuum. De ea egimus 13 Februarii ad Vitam S. Fulcranni Episcopi Lodovensis.

i Nigobertus, in MS. Ingobertus, habetur Episcopus 25 apud Tamayum Salazar, ad diem 3 Octobris.

k Urgella urbs Cataloniae prope Pyrenæos montes, de qua latius agimus 28 Maji ad Vitam S. Justi Episcopi Urgellitani.

l Theutarius, aliis Theotarius, 17 Episcopus sedit ab anno 882 ad 890, teste Tamayo Salazar in Catalogo Episcoporum Gerundensium ad diem 3 Septembris.

B *m* De Gerunda urbe Cataloniae, consule a nobis dicta ad Vitam S. Narcissi Episcopi Gerundensis, die 18 Martii.

n Agatha urbs Occitaniae, 7 leucis dissita Narbona, ubi Boso habetur 13 Episcopus.

o Garstones, et voce Gallica garsons adolescentes, sed sæpius pro petulantibus accipitur, uti etiam in Vita B. Caroli Boni 2 Martii pag. 174 litt. D. Neque hic erratum suspiceris, legendumque Gascones, ab his enim remotior erat Agatha, adeoque et tutior.

p Ucetia, vulgo Uzes, in Gallia Narbonensi, et dissita versus ortum 24 leucis a metropoli Narbona, cujus Episcopus Asahel numeratur 16.

q Magalonensis nomen videtur deesse; cujus Episcopus postea electus infra num. 17 refertur. Urbs ea distabat Narbona 15 leucis versus Ortum ad littus marinum. Ejus Sedes est modo in urbe Mont-pessulana.

r Nemausus urbs antiqua Galliae Narbonensis: in qua natum fuisse S. Honestum Presbyterum et Martyrem diximus ad hujus Vitam 16 Februarii. De ea iterum agemus 20 Maji ad Vitam S. Baudelii, ibidem martyrio coronati.

s Erat per errorem 18 dies scripta, loco diei 15, quæ citato anno 885, cyclo Solis xxvi littera Dominicali C, incidebat in Dominicam.

C *t* Et hic per errorem erat excusa Æra 913, et in MS. Æra 924; cum esset 923.

u Imo intra annum: nam 6 Decembris anni elapsi 884 decesserat: cui tum Carolus Crassus Imperator successit.

x Odo post mortem Caroli Crassi anno 888, 12 aut 13 Januarii defuncti, in Regem assumptus, anno sequenti est coronatus.

y De S. Paulo Narbonensi Episcopo infra latius agitur: ubi et nos aliqua annotamus.

z SS. Justus et Pastor Martyres Complutenses coluntur 6 Augusti.

CAPUT IV.

Iter Romanum: Ecclesia Narbonensis restaurata. Egenis et captivis subventum. Selva Pseudo-episcopus oppugnatus.

Romanum
adit Pontifi-
cem,

Adeptus igitur Pontificalis culminis dignitatem illico Romam ire, Domnumque Papam Stephanum adire studuit, ut Pallium pariter et privilegium ab eo acciperet, quatenus ejus Apostolica auctoritate et benedictione fultus, omnium suæ dioceseos maxi-

mus et vere præcipuus haberetur Episcopus; a quo et demum universi Suffraganei ejus Episcopi, post suorum excessum decessorum mortalemve transitum, benedicerentur, imo in decus Pontificale consecrarentur, ac præterea Ecclesiastica negotia ejus dispositione atque imperio agerentur, et insuper privilegio Apostolicæ majestatis quæque erant propria et familiariter pertinentia ad suæ jus Ecclesiæ salva persisterent, omni malignantium infestatione sublata. Hic namque postquam Romam feliciter abiit, Apostolorum auxilia supplex ac devotus expetiit; ac deinde modico temporis intervallo exacto, quem prædiximus Romanum Pontificem adiit, a quo gloriose susceptus, omnia quæ ab eo petiit libentissime impetravit; unde et litteras ab eo accepit, adversus quemdam Selvam editas, qui se clam furtimque Archiepiscopum fecerat, contra fas contraque omnia Canonum instituta: hic namque Vasconiam progressus a duobus tantum, non Episcopis, sed potius Antiscopis, pro benedictione maledictionem adeptus fuerat, et inde regressus Rigobertum gloriosum Urgellensem Episcopum, quem divæ memoriæ Sigebodus decessor B. Audardi canonice ordinaverat, ausu temerario, a Sede simul et Pontificali ejecerat expuleratque Ecclesia.

et litteras
contra Pseu-
do-Episco-
pum Selvam
accipit:

29 Post hæc igitur Roma egressus B. Audardus Narbonam prospero repedavit itinere. Regressus namque, a concivibus suis et omni populo Narbonate honorifice susceptus est, mutua eos dilectione osculatus atque amplexatus; ac deinde de omnibus, quibus visum est illi, colloquio cum eis benigne habito, ire in pace dimisit: ipse autem ad Ecclesiastica secessit negotia. Nempe Ecclesiæ suæ parietes, qui plerisque in locis destructi pariter et discooperiti erant, suo sumptu restituere magnopere studuit; quod quidem per quadriennium exercuit, et Deo favente illud pleniter ac perfecte complevit.

restaurat
parietes ec-
clesiæ suæ:

30 Fecit autem idem beatus Pontifex Audardus eidem Ecclesiæ, ex magno et candidissimo marmore, aram miro sculpturæ opere cælata; quinque nihilominus marmoreis stipitibus, quibus erant bases et epistylia marmorea, locis opportunis ac congruis fultam. Hanc utique aram, cum nonnullis suæ Diocesis Episcopis, sicut devoto ac religioso, ita pariter celebri ac festivo cultu dicavit, in Dei omnipotentis honorem, sanctorumque illius nimiumque venerabilium Martyrum Justi ac Pastoris memoriam sempiternam; unde et ipsum altare congrua sublimitate extulit, atque ei prædictorum Martyrum sub sacrosanctæ consecrationis chrismalisque pinguedinis litura nomina imposuit; unde hodie usque id ipsum altare, sanctitate atque miraculis plenum, eisdem fungitur et vocatur nominibus. Quantæ autem sanctitatis et virtutis sit prædictum altare, adversæ valetudinis et languoris sæpe experiuntur infirmi; quoniam dum ægri et imbecilles eo conveniunt, sani prorsus atque incolumes ad propria redeunt. Ut ergo ne quis B. Audardum temere vel superstitiose egisse suspicetur, in unctione altaris prælibati præfatorumve nominum impositione, legat quidem quid Jacob Patriarcha, pergens Mesopotamiam Syriæ aut inde rediens, egerit. Nam primum proficiscens, lapidem quem supposuerat capiti suo, super quem et dormierat, erexit, et super eum oleum fudit: rediens vero alibi altare construxit, quod suo, id est Hebraico sermone Eleloyn Israel, quod est interpretatum Fortissimus Deus Israel [appellavit]: quamvis in quibusdam codicibus falso scriptum sit, quod invocaverit super illud fortissimum Deum Israel.

et altare
marmoreum
erigit SS. Ju-
sto et Pastori,

Gen. 28, 18

Gen. 32, 32

31 Fecit etiam in circuitu altaris basim marmoream, et quibusdam præ eminentibus cælaturis ornatam, atque Latinis characteribus hæc continen-

Hujus

A Hujus cum summo templi Theodardus honore
Eximius præsul condecoravit opus :
Composuitque solum hoc devotus, marmore claro
Erexit regias undique mirificas :
Atque ædem sacram, fuerat quæ perdita dudum
Propter barbariæ multimodam rabiem,
Restaurans, quinto nonas Octobris inunxit,
Hanc aram Domino jure dicendo pio:
Mercedem qui reddat ei certamine tanto,
Justi et Pastoris egregiis precibus.

*cum hac in-
scriptione
altaris ;*

Fecit etiam et valde mirificum ex præclarissimo mar-
more editum, et sublimi fastigio alte porrectum so-
lium, in quo et hæc scripta sunt :

Hoc solium Dominus Theodardus marmore fecit,
Egregius Præsul : surgunt hinc inde peralte,
Terni politis saxis ex ordine gradus.

*item thro-
num Episco-
palem :*

Idem autem gloriosissimus Pontifex, anno Verbi in-
carnati octingentesimo nonagesimo, Episcopatus
quoque sui quinto, prædictum opus explevit, anno
tertio Regis Odonis, Indictione octava.

32 Expleto autem tanti decoris, laboriosissimo
quidem, sed pulcherrimo opere, quod vix quinque
per annos explevit; non tamen diabolicæ infestatio-
nis sedula vexatione caruit, dum non parvas adver-
santium sibi hostium insidias, et earundem insidia-
rum diu protractas pertulit molestias; quas postmo-
dum auxiliante Domino penitus depulit, atque versa
vice eis qui sibi fortiter resistebant fortissime obsis-
tens, easdem retorsit in eosdem : de quibus postmo-
dum suis in locis plenius referre Domino favente
optamus. Et quia nunc sanctitatis illius ac benigni-
tatis, itemque patientiæ et humilitatis instantiam, et
e diverso austeritatis, correptionis quoque ac terri-
bilitatis asperitatem, contraque omnes malevolos ac
perversos imperterritam atque omnino inexpugnabi-
lem obsistentiam prosequi ex toto non possumus,
pauca ex multis, exigua ex pluribus ad memoriam
reducamus. Erat enim verbo et opere adeo sanctus,
quatenus ultra reliquorum hominum ceteros a cun-
ctis decerneretur, corde et opere nitidus ac purissi-
mus.

*variis mo-
lestiis vexa-
tur ;*

B rum diu protractas pertulit molestias; quas postmo-
dum auxiliante Domino penitus depulit, atque versa
vice eis qui sibi fortiter resistebant fortissime obsis-
tens, easdem retorsit in eosdem : de quibus postmo-
dum suis in locis plenius referre Domino favente
optamus. Et quia nunc sanctitatis illius ac benigni-
tatis, itemque patientiæ et humilitatis instantiam, et
e diverso austeritatis, correptionis quoque ac terri-
bilitatis asperitatem, contraque omnes malevolos ac
perversos imperterritam atque omnino inexpugnabi-
lem obsistentiam prosequi ex toto non possumus,
pauca ex multis, exigua ex pluribus ad memoriam
reducamus. Erat enim verbo et opere adeo sanctus,
quatenus ultra reliquorum hominum ceteros a cun-
ctis decerneretur, corde et opere nitidus ac purissi-
mus.

*virtutibus
munitus :*

*misericors
erga egenos
et afflictos :*

*eorumque
protector.*

Psal. 81, 3

Matth. 5, 15

Matth. 6, 1

33 Plane cujus bonitatis ac benignitatis, pietatis
quoque et miserationis fuerit, quamdiu superstes fuit
in seculo, post sui Episcopatus culmen adeptum, cat-
ervæ languentium ac famelicorum, viduarum quo-
que et orphanorum jugis probabat quotidiana neces-
sitas, in apparatu ciborum et tegmine vestium :
quoniam omnibus suæ civitatis hominibus necessita-
tem patientibus viscera misericordiarum ejus vires-
que semper patebant. Si quis autem perversus vel
insolens aut tergiversator viduarum aut pupillorum
res auferre, surripere, aut qualibet calliditate usur-
pare præsumebat; Judex vindexque illico severus et
omnino infestus inde efficiebatur, cupiens indesinen-
ter illud Dominicum per Psalmistam olim cantatum
implere semper præceptum, Judicate egeno et pu-
pillo, humilem et pauperem, justificate : eripite pau-
perem, et egenum de manu peccatoris liberate.
Quamvis enim omnibus, bonis et malis, justis pa-
riter et injustis, fidelibus quoque et infidelibus,
propriæ viscera misericordiæ non negaret, sed
cunctis, prout illi possibile erat ex facultatibus
suis multa beneficia clam publiceque quotidie indi-
gentibus erogaret, (quoniam lumen splendidum in
tenebris latere nequibat, juxta illud, Nemo ac-
cendit lucernam, et in abscondito ponit, neque sub
medio sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur
lumen videant; et iterum; Sic luceat lux vestra co-
ram hominibus, ut videant opera vestra bona, et
glorificent Patrem vestrum qui in cælis est) tamen
adhuc semper erat intentus, ut occulte atque laten-
ter eleemosynarum stipendia, prout facultas id agen-
di ei tradebatur, egenis porrigeret, ut impleret illud
Maji T. I.

Evangelicum. Attendite ne justitiam vestram facia-
tis coram hominibus.

34 Cum ergo his et talibus diu multumque coram
Deo et hominibus polleret; ad comprobendam illius
miserationum ac misericordiarum inflexibilem recti-
tudinem, accidit mole peccaminum, ut Saracenorum
infestatione littus marinum, quod adjacet Tyrreno
mari, penes Narbonense territorium graviter infe-
staretur, et habitatores ejus eorum insidiis ac violen-
tia caperentur; cum alii atque alii gladiis confode-
rentur, alii vero capti ligatis post tergum manibus
in Hispaniam mitterentur; licet quidam eorum a
propinquis suis, et quibusdam aliis misericordia
motis hominibus sæpe redimerentur. Hac itaque
tempestate sanctus et rectus vir Audardus, in quan-
tum ad humanam spectat proprie ac specialiter fra-
gilitatem, totum possibilitatis suæ hujus rei gratia
aperuit protulitque thesaurum. Neque enim quid-
quam sibi ex propriis retinuit facultatibus, quin ca-
ptivorum in redemptionem esuriemque pauperum
misericorditer cuncta expenderet, ut captivos a Pa-
ganorum nexibus solveret, egenos vero a mortis esu-
rie liberaret.

D
EX MI. ET
CATILO
Redimendis
a Saracene-
rum servitu-
te fidelibus.

*famelicisque
alendis,*

35 Interea vero dum hæc agerentur, et infestatio
Paganorum magis magisque quotidie grassaretur,
cum et triennis præterea fames totam opprimeret
prædictam regionem; quid ageret sanctus Pontifex
Audardus; quid egregius Pastor credito sibi gregi
utilitatis vel commodi impertiret, nesciebat. Tandem
miserante Domino, divinitus inspiratum hoc est
adeptus consilium, ut pro salute ac redemptione
Christianorum facultates Ecclesiæ suæ venderet, tan-
tum ut corpus Christi, quod est Ecclesia, pretioso illius
sanguine redempta, a periculo mortis eriperet; at-
que ita Christo eos, Deo ac Domino, cujus, Apostolo
teste, erant corpus et membra de membris, fideli-
ter conservaret : quod utique sollicite agere studuit,
unde multos eorum a diversæ atrocitatis et mortis
periculis liberavit. Nihil quoque ex domesticis rebus
Ecclesiæ suæ dimisit quo non pro salute fidelium
omnia fideliter expenderet, quo sic ea in cœlestes
thesauros, acsi B. Sixtus ejusque gloriosus Archile-
vita Laurentius, manibus pauperum asportata trans-
mitteret; ut ibi plenius ac tutius conservata, in re-
surrectione justorum, inveniret sibi ea divinitus,
pro magno æternæ retributionis munere, reddita,
non simpla, duplave tantum aut tripla, sed etiam
centuplicata. Crucem autem, ad instar humanæ sta-
turæ protractam, auro argentoque adopertam, in qua
particula Crucis Domini condita erat; duas vero
capsas auro argentoque nihilominus obductas, ac
quibusdam celaturis depictas, et reliquiis Sanctorum
interius plenas, quas nostra ætas sub pueritiæ suæ
annis posita vidit; et quædam alia scriniola, vascu-
laque diversæ quantitatis et qualitatis, quibus sacro-
sancta pignora tegebantur, introrsus reposita ven-
dendo noluit, sed illæsa ac penitus inviolata thesauris
Ecclesiæ suæ inseruit.

*famelicisque
alendis,*

*suos et ec-
clesiæ the-
sauros im-
pendit,*

1 Cor. 12, 27

*solas lipsano-
thecas re-
servans.*

F

36 Cum igitur inter pressuras et proprii animi
angustias, et fluctuantis hujus seculi procillas ac
tempestates, quasi marinis æstibus huc illucque agi-
taretur, non valens portum ullatenus adire quietis,
et adhuc veluti natans nequaquam pateretur mergi,
sperans se Christo juvante quandoque littus ad tran-
quillum venire; adhuc ei humani generis inimicus
paravit exitiale dispendium, quo belluali ingluvie
absorptum in suæ malitiæ ventrem dirigeret penitus
consumendum. Ille autem, acsi Jonas naufragus, de
medio ventris ejus qui se quodammodo voraverat,
Dominum sedulo invocans, evomi tandem meruit;
et non solum suæ sed et aliorum remedia perpetuæ
salutis promeruit. Itaque Domino juvante, eas quas
numquam se evadere posse credebatur, divino adjutus

*Post alias
difficultates
superatus*

EX MS. ET
CATELLO.Selvam et
complices in
Pseudo-epi-
scopi Gerun-
densis ordi-
nationea
b
ad causam
dicendam
citat,c
d
ef
g
in Suffraga-
neorum Sy-
nodo,h
ik
l
inter quos
Godmarum
Ausonensem
pœnitentem
suscipit.

A auxilio, malorum innumeras pleniter evasit miseria; et non tantum suo gregi subvenit, verum etiam, uti verus opilio, exterius a lue perpetuæ mortis eripuit frequentissime oves. Nam dum fames atroxque prædicta Paganorum incursio Narbonensem, ut prætulimus, opprimebat valde provinciam; Selva quidam, Clericus Hispanus longe superius prænotatus, qui se Archiepiscopum, ut dictum est, fecerat, ejecto de Episcopatu ejus sancto et reverendissimo viro, litteris a primævo et moribus bene instituto Ingoberto, quem divæ memoriæ Sigebodus canonice ordinaverat; ad hoc præsumptionis proventus est, ut temerario ausu supra ordinatum a B. Theodardo in Gerundensi Ecclesia opere simul et nomine Servum-Dei, alium præsumeret ordinare, contra fas contraque omnium scita majorum, insanæ mentis Episcopum, nomine Ermemirum: qua de re prædictus Servus-Dei B. Audardi supplex ac devotus expetiit quantocius præsidium.

37 Ille vero suæ legationis litteris continuo satisfacendo, non solum Ermemirum, verum etiam ordinatorum ejus Selvam, et Frodonium a Barcinonensem, atque Godmarum b Ausonensem, vocavit, et tempus eis et locum quo pariter convenirent statuit; quatenus eos a tam gravi præsumptione submotos, sinui matris Ecclesiæ redderet fovendos iterum et alendos. Illi autem contempta vocantis se, imo contestantis admonitione, non solum non venire, sed etiam quæ sibi fuerant ab Archiepiscopo imperata audire noluerunt: eos autem qui ad se hujus rei gratia missi fuerant, cum non exiguo a se expulsos dedecore, ad eum qui sibi eos miserat celeriter remiserunt. Quocirca motus vehementer contra eos B. Audardus, misit ad universos suæ diocesis Episcopos, ut omnes absque ulla retardationis dilatione, tempore a se statuto, quintodecimo videlicet Calendarum Decembrium convenientes, adessent pariter in villa quæ Portus dicitur, quæque sita est inter medios Magalonensium Nemausensiumque fines, disceptaturi inibi atque disposituri super hujusce tam infandæ rei negotio: ipse autem cum paucis Provinciam concitus adiit, Archiepiscoporum quoque et Episcoporum inibi degentium expetiturus auxilia supplex.

38 At illi, haud dubium quin c Rostagnus Arelatensis, et d Matfredus Aquensis, atque etiam Ermaldus e Ebredunensis, et cum eis Paulus f Aptensis, g Berengarius quoque Massiliensis, et alii quidam Provinciales Episcopi, tempore sibi illato prædictam prompto animo convenerunt in villam. Affuit etiam et vir venerabilis vitæ Audardus, habens secum Episcopos h Girbertum Nemausensem, Guilerannum Carcassonensem, Elegium i Albiensem, Amelium Uzeticensem, Abbonem Magalonensem, Bosonem Agathensem, Agilbertum Bitterrensem, Riculfum Elnensem, Godmarum Ausonensem, Ingobertum Urgellensem, Servum-Dei Gerundensem, Bernardum Tolosanum, et Macarium Luttovensem. Horum omnium duo, Ingobertus et Servus-Dei, proclamationum suarum litteras attulerunt, atque obtulerunt ceteris Episcopis; et insuper vivæ vocis colloquio suas sibi injuste irrogatas ab acephalis Antiscopis, in conspectu qui aderant omnium, exposuerunt injurias. Conventus de hoc prædictus Godmarus, maxime autem quod Ermemirum ordinare cum præfato Selva et Frodonio præsumpserat, causas illico suæ præsumptionis ac temeritatis, coram omnibus qui aderant, retulit, et quomodo a Comite k Sinuario compulsus id egerit. l Quocirca nudis pedibus soloque prostratus, luctuosis atque singultuosis vocibus se peccasse, seque graviter errasse confessus est; unde et veniam vix ita promeruit, ut nullum deinceps cum supra memoratis Antiscopis, nec

ipse nec quispiam ex domesticis ejus, haberet consortium; neque quodvis eis præstaret obsequium vel famulatum, donec satisfacerent super perpetrato scelere.

ANNOTATA.

a Frodoinus *Episcopus Barcinon.* anno 878 S. *Eulalia V. M.* corpus extulit et *Concilio Tricassino* interfuit, obiit autem circa an. 890: nam ex *Diago* colligitur quod successor ejus *Bernardus* præsideret cum in *Monteferrato* monasterium conderetur circa annum 894.

b AUSA, urbs *Cataloniæ excisa*, Sede *Episcopali Vicum translata*. Godmarus ejus *Episcopus*, aliis Gundemarus, cui *Odo Rex urbem dono dedisse* anno 888 dicitur, apud *Tamayum Salazar* refertur ad diem 30 Augusti.

c Restagnus præfuit *Ecclesiæ Arelatensi* ab anno 871 usque ad 913.

d Matfredus censetur 13 *Aquensis Archiepiscopus*, ex hac *Vita* solum notus, cum Ermaldo Ebredunensi.

e Ebredunum, urbs *Archiepiscopalis* intra *Alpes maritimas*, de qua egimus 20 Aprilis, ad *Vitam S. Marcellini primi Episcopi*.

f Apta Julia, urbs antiqua *Provinciæ*, sub *Aquensi Metropoli*.

g Berengario instante restituit *Carolomannus Rex* anno 884 villam *Ciliani*, cujus diploma extat apud *Sammarthanos*.

h Girbertus, alios Gilbertus, videtur a *Joanne Papa* 8 depositus an. 879, et postea restitutus vixit adhuc an. 890.

i Albia sive Albiga urbs *Aquitaniæ primæ*, de qua egimus 27 Januarii, ad *Vitam S. Theodefridi Episcopi*.

k Hactenus hoc capite relata, a *Sirmondo* in *Conciliis Galliarum* ad annum 886 edita sunt, sed sub finem contracta.

l Sinuarius, apud *Catellum* semel iterumque *Suarius*, non videtur hic alius posse concipi, quam quem *Catellani* apud *Diagum* *Sunner* vocant, *Urgelitanum Comitem*. Sed hic necdum natus erat: si quidem fuit ex quatuor filiis *Guifredi I* ultimus natus, adeoque genitus post *Mironem*, qui anno 894 venisse in lucem ex *Diago* colligitur. Ante hunc autem, qui ab aliis primus *Urgelitanus Comes* fuisse æstimatur, sunt quidem qui ponant *Comitem Ermengaudum*: sed alterius *Suarii* nulla habetur mentio.

CAPUT V.

Synodi provincialis Acta apocrypha.

P ost hoc igitur idem qui ceteros accersierat, gloriosus Archiantistes Audardus surrexit; et causas præsumptionis nefandorum Antiscoporum cunctis qui aderant per ordinem recitavit: a quomodo prædictus Selva, vocatus ut satisfaceret super quibus impetebatur, ante Regis Odonis præsentiam venire noluerit, quando apud *Trecas* posito memorato Rege, prædictus Comes Sinuarius, a Pontifice Romano et aliis quinquaginta duobus Episcopis, excommunicationis est. eo quod b Igmarum Laudunensis Episcopi oculos eruerit; et quia tunc prædictus Archipræsul supramemorati Papæ et omnium qui aderant Episcoporum excommunicatione sæpe dictum Selvam et Ermemirum c anathematizari decrevit; sed precibus Episcoporum devictus tamdiu illud agere distulit, quoad usque videret, si denuo vocatus satisfacere vellet eidem Archipontifici Theodardo. His namque ab Episcopo peroratis, subjunxit idem, quia postquam a Rege regressus venit Narbonam, habens secum

a
Præsum-
ptionem Pseu-
do-Episco-
porum expo-
nens

b

c

A secum litteras a prædicto Papa Romano fieri jussas, et ejus subscriptione et ceterorum qui aderant, duorum videlicet et quinquaginta Episcoporum, manibus propriis firmatas, eidem Selvæ miserit : sed ille elatione sublatus pro nihilo habuit et despexit, in qua legatione continebantur hæc.

40 Stephanus *d* servus servorum Dei, Selvæ et Ermemiro et Frodonio Barcinonensi. Noveris, inquam, noveris Selva frater (si dici fas est fraterno te debere vocari vocabulo) quod ex præcepto gloriosissimi et Catholici *e* Imperatoris Odonis nuper venerim *f* Trecas, consilium inibi de multis ac diversis celebraturus negotiis, cum reliquis Coepiscopis et Consacerdotibus Pontificalibus insulis insignitis quinquaginta duobus qui eidem nobiscum interfuerunt Concilio. Nam cum de quibusdam Ecclesiasticis causis a nobis sollicite tractaretur, riteque qualiter se habere deberent disponderetur, inter cetera quæ a nobis justo decernebantur atque statuebantur judicio, ventum est ad tuæ insolentissimæ nimisque præsumptuosæ arrogantiae indecentissimum dedecus, quo inflato elationis tuæ stomacho rebellare imo resistere præsumpsisti Dei omnipotentis perpetuæ dispositioni, volens ipsius sanctorumque Apostolorum ejus instituta, specialiter vero B. Petri Apostoli, convellere ac penitus evacuare. Denique ut ejusdem rei causam tibi exponam diligenter, ipsi olim a Domino Jesu Christo universalis Ecclesia, non solum generaliter ut ceteris, sed etiam specialiter præ omnibus Coapostolis ejus, commissa et illius fidei credita est, sicut habes scriptum, Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : et iterum cum interrogaretur ab eo post resurrectionem ejus, an eum amaret, tertio contestatus est ab eodem Domino ut pasceret oves ejus : qua auctoritate idem fultus et successores illius post eum semper Ecclesiastica negotia disponunt atque determinant.

41 Tu autem adhuc perseverans in malitia tua, plenus insania, non ut sapiens, sed desipientis more, existimans Dei æternam constitutionem, qui, ut scriptum est, mutat tempora et ætates, transfert regna atque constituit, atque etiam priscorum decreta convellere Patrum, dum Tarraconensis Ecclesiæ Archipræsulatum in tuum jus Ecclesiæque tuæ surripere moliris, qui divina dispositione in Narbonensis Ecclesiæ transiit ditionem; non surreptione vel violentia qualibet, sed voluntate et electione, absque contradictione omnium ejusdem terræ indigenarum, tam nobilium quam ignobilium, præcipue quoque Episcoporum ac Comitum, atque etiam Regum Francorum, ad quos celsitudo Principatus ejusdem terræ specialiter pertinet. Adeo enim et hac conditione jus Ecclesiæ Tarraconensis in obsequium ditionis Narbonensis Ecclesiæ transiit, ut numquam a subjectione illius ullo pacto ullave ratione recedere queat, etiam si Tarraconensis provinciæ Metropolis atque Ecclesia in pristinum reformetur statum, eo quod Narbonensis Ecclesia tutoris loco semper fuerit Ecclesiis prædictæ dioceseos, quæ vastationem Paganorum vix evadere potuerunt.

42 Porro si jam dicta Metropolis adhuc in antiquum redeat statum, et cunctæ ejusdem diocesis ecclesiæ, quæ prius illi paruerant, revertantur in mancipatum obsequiæ illius, juxta Catholicorum Patrum determinationem; ipsa tamen Metropolis secundum Romanæ Ecclesiæ Pontificum instituta, atque Apostolica privilegia, in hoc semper Narbonensis Ecclesiæ ditioni ac perpetuo famulatu succumbat, ut omnis qui Pontificatus illius arcem sortitus erit electione totius ejusdem Ecclesiæ Cleri et populi, non prius illa ratione ordinetur vel consecratur, donec prædictæ Narbonensis Ecclesiæ Pon-

tifex veniens consecret eundem qui electus fuerit in Archipræsulatus honorem. Quod si aliqua difficultate compulsus venire nequiverit, ad consecrandum prælibatæ Metropoleos Episcopum; mittat vice sua aliquem ex suffraganeis suis Episcopis, qui diligenter eandem rem peragat, atque in solio Pontificali collocare et inthronizare solenniter satagat; unde et idem qui consecratus fuerit munus debitæ obedientiæ Narbonensi Ecclesiæ semper in omnibus cedat, tantum ut a Romano Pontifice Pallium cum privilegia auctoritate suscipiat : semper enim Tarraconensis Pontifex, Clerus quoque ac populus omnis, si res ipsa effectum capiat, reminisci debebunt, quod illarum Parochiarum Ecclesiæ, quæ de potestate et jure Narbonensis ditionis, sub qua diutina educatione nutricis more alitæ fuerant, postquam in maternum transierunt sinum, si res eadem quandoque capiat illud agendi effectum, nutricatus ejusdem gratia rependere laudifluas gratiarum actiones debet; et insuper educationis prædictæ causa, acsi mater mercedem impendere subjectionis, atque honoris. Quia si redeamus ad antiquas priscarum institutionum, a Primatibus sanctæ Ecclesiæ, haud dubium quin Petro et Paulo, causas, divino nutu patratas; non solum Tarraconensis Metropolis, verum et Hispania omnis, in quantum ad jus Ecclesiasticum spectat, Narbonensi semper debet prælationi subjici, ejusque patrociniis ac si materno lacte ali.

43 Nam sacrae fidei documenta primum ab eadem accepit, et fidei lumine illustrata, acsi de mortis perpetuæ somno excitata, in æternæ vitæ evigilavit splendorem; prout hactenus in B. Petri armario diligenter servantur reposita, quemadmodum et illa quæ a discipulo Apostolorum Petri et Pauli, *g* Sergio nihilominus Paulo gesta fuisse leguntur, quæ ut videris, prorsus ignoras : nam si ea perfecte nosse, æstimo quod ad tam turgidæ inflationis vecordiam animatus suspirare numquam auderes. Nunc quoque quia te huc usque latuerunt, a nobis tibi, licet brevi et compendioso sermone, veridico tamen, intimanda [censui] ut non deinceps talia agere præsumas. Ut ergo quomodo eam res se habeat ostendam evidenter, cum beatus Apostolus et Doctor gentium Paulus, Roma egressus, in Hispaniam prædicationis causa proficisceretur (juxta, quod idem in Epistola sua prius Romanis qui crediderant significaverat) assumptis secum *h* Trophimo Ephesino, necnon et prudentissimo Viro Sergio Paulo, quos idem antea lucratus fuerat Christo, *i* Torquato quoque, Secundo, et Endelecio et quibusdam aliis, eis Alpinam Galliam postquam devenit, Arelatem, quæ est Metropolis Provinciæ, quantocius adiit. Cumque in eadem civitate aliquamdiu moraretur, prædicans et annuntians regnum Dei, et multi per ejus doctrinam converterentur ad Christum; reliquit ibi, ad confirmandas eorum qui crediderant animas mentesque, Trophimum a Petro Apostolo prius ordinatum Episcopum; ipse vero cum ceteris Narbonam usque pergens progressus est : unde prædictum Torquatum, sexque alios illius comites et condiscipulos, Galiciam ad prædicandum juxta Petri Apostoli præceptum illico destinavit. Ipse vero postquam multos, non solum ex eadem urbe, sed etiam ex nonnullis civitatibus undique ad eam confluentibus, una cum prædicto Sergio evangelizans, sedulo edocuit et egregie convertit ad Christum; cum jam fortes in fide ac penitus immobiles quos docuerat agnovisset, misit ex eis quosdam prædicare per diversas Galliarum regiones Dominum Jesum Christum.

44 Post hæc autem profectus inde una cum Sergio Paulo, ad ulteriorem ambo usque pervenerunt Hispaniam, evangelizantes per singulas urbes, ut prædiximus

d
Angitur protulisse Stephanus Papæ epistolam
e
f

veluti Treccis scriptam

Matth. 16, 18
qua ille supremam suam potestatem allegans,
Joan. 21, 15

Dan. 2, 21
et Selvam arguens ob temere usurpatum Archiepiscopi Tarracon. titulum

declaravit Tarracon. ecclesiam Narbonensi ita subiectam

ut si restitatur, debeat ab ea Archiepiscopum accipere,

D
EX MS. ET CATALLO.

eique ut reliquæ ecclesiæ Hispaniæ subesse :

E

ut quæ ab ea fidem primo acceperit,
g

Rom. 15, 28
F

h
i

per missos ab Apostolo Paulo prædicatores,

EX MS. ET
CATELLO.
et deinde
per Sergium
Paulum
Episcopum
Narbonæ

A prædictus, futuram gloriam regni Dei. Peracto itaque prædicationis suæ non modico tempore, contestabantur eos qui crediderant, ut quam acceperant fidem fideliter conservarent, et ceteris quibus nondum prædicata fuerat magnopere eam erogare studerent. Igitur post hæc Romam deliberavit reverti prædictus Apostolus, atque, in consolationem confirmationemque credentium, socium eis et Coevangelistam suum Sergium Paulum missurum denuo repromisit: quibus et præcepit dicens, ut illi in omnibus ac per omnia obsequium præberent, et monitis illius libentissime parerent. Cumque his ac talibus per singulas civitates Apostolus Fratres qui crediderant hortaretur, commendans eos Domino et valefaciens eis, Romam redire solícite satagebat. Qui rediens cum venisset iterum Narbonam, dispositis omnibus quæ agi oportebat, reliquit ibi collegam suum nihilominus Paulum, præcipiens ei, ut quos jam Domino per fidei gratiam acsi parturientes genuerant in diversis regionibus Hispaniæ, lacte eos consolationis tamdiu nutrire studeret, donec cibo solido perfectæ credulitatis vesci indubitanter cognosceret; unde et totam religionem illam in Apostolatus ejus officium Domino cooperante ipsi commisit: Galliarum autem populos idcirco prædicandos illi credidit, quoniam ad hoc ipsum agendum B. Petrus eum miserat, et vice sua hujus rei gratia Episcopum consecraverat, atque etiam sæpe dictam Narbonam insignem Metropolim Galliarum specialiter ad docendos evangelizandosque tradiderat populos.

cui Apostolus
etiam Hispanias
subjecerit,

45 Namque post hæc cum consummatis omnibus, quæ communi utriusque egregii prædicatoris intentione agenda erant, a se mutuo dilectionis affectu recessissent; alternis exhortationibus atque amplexibus Domino commendare se studuerunt, atque sic sibi valefacientes, post oscula et fletus ab invicem divisi, Apostolus Romam profectus est, Sergius Narbonæ resedit: uterque vero officium prædicationis sibi injunctum adeo strenue exercuit, ut nullis terroribus et poenis illud relinqueret, quoad usque per martyrium quisque eorum ad se vocantem Christum intrepidus accederet, ut talentum sibi creditum quinquies duplicatum offerret, et ab eo centies multiplicatum pro perpetuæ mercedis recompensatione perciperet. Si autem nosse vis, quid post discessum Apostoli Sergius Paulus commendato sibi gregi, quem cum Apostolo Domino Christo acquisierat, fecerit; notum sit tibi et universis Hispaniarum utriusque sexus indigenis, quoniam tam per seipsum quam etiam per suos, quos in fide Christi jam nutriverat docueratque discipulos, omnes Hispaniarum regiones peragrando, earumque habitatores indesinenter docendo, adeo quosdam eorum in Christianæ fidei culmen cultumque subvexit, quatenus nullius præterquam suæ indigerent, vel ipsi vel quidam successorum eorum sanæ doctrinæ. Lege igitur B. Leandri, Isidori quoque, necnon Braulionis, itemque Juliani, ac ceterorum ejusdem Provinciæ Doctorum Catholicorum libros, et sic forsitan me vera dicere comprobabis. Quod si nec ita factum satis tibi credideris, gestorum illius volumina ab ejusdem Pauli discipulis m tribus voluminibus comprehensa diligentissima curiositate recense; et tunc, nisi fallor, quæ prius penitus ignorabas, patule postmodum recognoscas ejusdem rei effectum.

quod etiam
Hispani Doctores
agnoverint:

ideoque Papa
comminetur
Sera et sociis
anathema

46 Quod si nec ita consultum tibi præbere volueris, sed semper obstinatione perversa Romanorum Pontificum censuram (quorum decreto, divina auctoritate firmato, omnis Christi Ecclesia toto persistens orbe regitur semper atque disponitur) plenus insania contemptibilem duxeris, in tantum ut ab insana injuria, quam impudenti facie et immoderata rapaci-

tate prædicto Archipræsuli Audardo irrogas, recedere nullatenus patiaris; notum sit tibi et universis, qui aliquod suffragium adiutoriumve præbent tibi super his quibus a nobis juste impeteris, quod anathematis vinculis jugiter colligati eritis, atque insolubiliter innodati. Quocirca ne injuriam tibi facere videamur, constituimus, ego et qui mecum sunt quinquaginta duo Episcopi, terminum tibi satisfaciendi ei cui injuriam facis jugiter Narbonensis Ecclesiæ Pontifici, usque in festivitatem S. Michaelis Archangeli. Quod si usque ad prædictam proximamque memorati Archangeli solennitatem non ei satisfeceris, ita ut in ejus jus proprium Ecclesiæque ipsius, totum quod abstulisti ab ejusdem Pontificis jure ac ditione, integerrime et sine qualibet reservatione vel redhibitione restituas; Dei omnipotentis auctoritate, sanctorumque Apostolorum Petri et Pauli, nec non cunctorum Romanæ Ecclesiæ Pontificum, mea quoque et omnium qui huic Trecassinæ Synodo intersunt Episcoporum, excommunicando excommunicamus, et maledicendo maledicimus, ac perpetuo anathematis vinculo insolubiliter, et te, et maledictum tuum Ermemirum, et Frodonium perjurum et Apostatam Antiscopum, et omnes qui tibi quodlibet adiutorium contra tam injustam præsumptionem præbent [innodamus]; ut a statuto vel præfinito a nobis tempore, ab omni cœtu Christiano semper extorres habeamini atque exortes.

nisi intra
certum tempus
satisfecerint.

47 Lecto autem usque ad finem lectionis prædictæ excerpto, dixit idem Episcopus ceteris qui aderant Pontificibus: En beatissimi divini numinis Sacerdotes, et legis ejus rectissimi Judices atque censores, qui non solum secularia ac penitus transeuntia, verum etiam illa quæ humanum excedunt judicium, Angelos videlicet juxta Apostoli testimonium, qui perpetuæ fruenter vitæ subsidio propriæ prorsus ignorant decessum substantiæ, vestro judiciali examine judicabit; quid super his agendum sit decernite, et cetera vestri veri certaminis deliberatione statuite. Ad hæc qui aderant universi respondisse feruntur Episcopi: Postquam Vir gloriosus sanctæque vitæ et conversationis, cujus mentio facta est, Romanæ Ecclesiæ Pontifex Stephanus, cujus decretalis sanctio nostris modo recitata est auribus, libera institutione censuit, una cum reliquis Coepiscopis suis qui prædicto interfuere Concilio, quid super his agendum sit, non nostri arbitrii est; ipse enim perpetui anathematis condemnatione præfatum Selvam ab universo Christianæ plebis consortio sequestravit. Quocirca ipso eodemque anathemate, quo a prælibato Romanæ Ecclesiæ Pontifice ceterisque præfatis complicitibus ejus Episcopis mulctatus est, confodiatur ipse et Antiscopi illius a vobis, et universi qui contra hoc tam præsumptuosum scelus ullum præbuerint ei suffragium, vel quodlibet supplementum: cui quoque, pari et communi omnium condito, paruit ejusdem rei eventus: nam tanto excommunicationis ac pessimæ detestationis condemnarunt eos anathemate, ut nulla eis spes veniæ aut propitiationis ab ullo Pontificum, aut quævis adhiberi medicina possit curationis, si non usque ad proximam tunc futuræ Quadragesimæ tempus satisfacerent prædicto Archipræsuli, Ecclesiæque illius Metropolitane in relinquendo, imo a se rejiciendo omne jus, pertinens ad sanctæ Narbonensis Ecclesiæ ditionem et prædicti Archipræsulatus dignitatem, penes judicium ac decretum cujus sæpe mentio facta est Archiantistitis.

His lectis,
sententiam
rogati Episcopi

1 Cor. 4, 6

n

F
confirmat
anathema
in rebelles:

48 Cumque ad hoc jam res instaret ut prædictum Sinuarium Comitem speciali excommunicatione percellerent, noluit idem venerabilis Archipræsul prædictus Audardus; sed sua ceterorumque qui aderant Pontificum legatione, nota fecerunt omnia quæ ab

ac Sinuarium
Comitem
admonitum

eis

A eis in eodem gesta erant Concilio, et quomodo noluerunt eum nexibus anathematis innodare; unde et oportebat eum Deo credere non diabolo; sapientiæ vero præbere consensum, non socordiae; subreptiones quoque malorum iniquas moleste deprimere, et justa bonorum consilia libenter attollere: quocirca, utpote vir sapiens et honestus, ne omnipotenti Deo resistere videretur, et antiqua priorum statuta seniorum convellere, falsidicorum penitus universa respueret commenta, et fidelium semper admitteret asserta veridica: quodque ut scriptum est, Obedire oportet Deo magis quam hominibus, tribueret omnipotenti gloriam Deo, et debitum Narbonensi Ecclesiae honorem non minueret; sed sponte non invitatus, hamilis non elatus, illum ei restitueret; ne ante omnipotentis Dei conspectum rationem reddere iussus, acsi sacrilegus a facie illius expelleretur, perpetuas gehennæ flammās atrociter luiturus. His quoque ac talibus ab Episcopis prædicto Comiti legatione transmissis, Episcopo Godmaro latore ejusdem descriptionis, bono animo tulit, et ejusdem regionis indigenæ universi: unde et reciprocatis litteris jam dictus Sinuarius et nobiliores prædictæ regionis Principes multoties dictum accersierunt Archiepiscopum, ad commune utriusque partis colloquium.

B 49 Quid multa? Assensit Episcopus, ac cum quibusdam Coepiscopis suis aliisque comitibus Narbona egressus, memoratum concito gradu adiit Comitem. Qui postquam venit ad eum, honorifice susceptus ab eo, gratias egit illi, quod nullo pacto nullaque ratione excommunicari se siverit. Post hoc autem tam Archipræsul Audardus quam Comes, Urgellensem venientes ad Urbem, S. Mariæ ecclesiam orationis gratia intraverunt, nobilium cum cœtu non paucorum. In crastino autem aggregata multitudine Episcoporum, ac præterea Clericorum, laicorumque nobilium et ignobilium diversi ordinis et ætatis, paratæ sunt sellæ singulis qui convenerant episcopis; et allatis Canonum voluminibus, inventum est ex sanctorum Patrum decretis, ut qui se extra Metropolitani sui consensum ordinari præsumit et consecrari, ab omni Ordine deponatur. Unde factum est ut iudicio qui aderant Episcoporum, tam prædictus Selva, quam qui ordinatus est ab eo Ermemirus, truncatis in conspectu omnium ac penitus scissis Episcopalibus indumentis, baculisque eorum super eorum capita confractis, necnon annulis singulorum ab eorum digitis dedecore cum magno evulsis, ab omni ordine Clericatus dejecti sunt penitusque depositi. Frodonium autem Barcinonensem Episcopum idcirco non deposuerunt, quoniam nudus et discalceatus ac genu flexo ante pedes Archiepiscopi corruit, indulgentiam sibi ab eo postulans dari, petentibus idipsum qui aderant cunctis: unde et quam postulabat veniam, licet sero, promeruit. Quibus rite peractis, facta conscriptione de omnibus his, rediit Narbonam gloriosus Archiantistes Audardus, gratias agens Deo pro omnibus quæ sibi prospere cesserant Ecclesiasticis causis.

C 50 Post hæc autem gaudens et exultans, ut venit Narbonam, concite prospereque cum omni apparatu lætitiæ ac cereorum luminibus, hymnis quoque et dulcisonis cantibus a Clero et Populo gloriose susceptus, sanctorum Christi Martyrum, Justi videlicet et Pastoris, introivit ecclesiam; atque post orationem gratiarumque Dei multimodam actionem, quid et qualiter actum esset de prædictis ejusdem ecclesiæ negotiis, omnibus qui convenerant per ordinem retulit. Porro conscriptionem quæ de eadem re facta fuerat, in sacrario ejusdem ecclesiæ reservandam posteris tuto reposuerunt in loco.

ANNOTATA.

a *Sequentia videntur apocrypha, et ideo a Sirmondo tacite omissa, nec inter se cohærent. Trecensis seu Tricassina Synodus celebrata est anno 878, præsentem Joanne Papa VIII et Ludovico Balbo Rege Francorum; quod hic auctor perperam transfert ad suam controversiam et posteriora tempora.*

b *Hic est Hincmarus Junior Episcopus Laudunensis, cujus reclamatio et proclamatio habetur in dicta Synodo cap. 9.*

c *Perperam hæc conjunguntur, quia non nisi post 7 annos fuit Theodardus Archiepiscopus creatus.*

d *Et Stephanus septem annis post dictam Synodum creatus Papa. Hoc porro privilegium, si tamen sincerum, inquit Philippus Labbe, tomo I Novæ bibliothecæ ipse inseruit.*

e *Neque Odo fuit Imperator, decem annis post dictam Synodum in Regem electus: neque Pontifex dixisset ex ejus præcepto se Treas venisse: sed in hoc infelici commento plurimæ aliæ quoque voces sunt, Romanæ Curiae prorsus inusitatæ, quas alteri observandas dimitto; unam phrasim noto qua sub finem n. 46 Frodonius Barcinonensis Episcopus vocatur, perjurus et apostata Antiscopus.*

f *Nusquam legitur de hujus Pontificis accessu in Gallias, aut Treas ad aliquod Concilium.*

g *Acta S. Pauli Episcopi Narbonensis dedimus 22 Martii, et reliquimus nodum difficultatis Ecclesiæ iudicio dissolvendum, num scilicet fuerit Apostolorum discipulus, et quidem Sergius Paulus; an vero tertio seculo venerit. Discussimus autem ibidem hæc Acta, et censuimus ex iis nullum sumi posse argumentum, ob σφάλματα, quæ miscentur.*

h *S. Trophimus colitur 20 Decembris, quando poterit eadem controversia discuti, num is fuerit Apostolorum discipulus, ille scilicet qui in Actis Apostolorum et in secunda epistola S. Pauli ad Timotheum memoratur; an alius ab eo, qui tertio etiam seculo fuerit Arelatensis Episcopus.*

i *Septemviri in Hispaniam missi hi fuerant: Torquatus, Ctesiphon, Secundus, Idaletius, Cæcilius, Hesychius et Euphrasius. Ex his S. Cæcilius Episcopus Eliberitanus colitur Kalendis Februarii, ad cujus Acta horum missio late est explanata, uti etiam ad primum diem Martii, quo colitur S. Hesychius, et ad primum, et ultimum diem Aprilis, quo coluntur S. Ctesiphon Episcopus Vergii et S. Indaletius Episcopus Urcitanus. Iterum autem res eadem tractabitur xv. Maji, quæ hi septem simul sunt inscripti Martyrologio Romano, sed absque Trophimo et Paulo.*

k *Imo S. Paulum Episcopum Narbonensem potius Confessorem obiisse probavimus 22 Martii ad ejus Vitam.*

l *Dedimus Acta S. Leandri 13 Martii, S. Isidori 4 Aprilis, et S. Braulionis seu Braulii 18 Martii: at neque in horum Actis, neque etiam in scriptis simile quid legitur, nec legeretur puto in Juliani Toletani Archiepiscopi scriptis si extarent omnia: nam Pseudo-Julianum Petri, licet etiam ipse nil tale habeat, non allego.*

m *Ad Vitam S. Pauli Narbonensis consule quæ de his voluminibus dicimus, quorum meminit Guilielmus Hulardi in Vita hujus S. Pauli, scripta anno 1364, et forte ex hac vita, si hæc citius credatur exarata.*

n *Sirmondus, omissis hactenus hoc capite relatis, ex sequentibus aliqua sed valde strictim edidit.*

A

EX MS. ET
CATELLO.

CAPUT VI.

*Triennulis febris: iter in patriam. Obitus,
sepultura.*Lectioe Sa-
cræ Scriptu-
ræ perficitur
in omni gene-
re virtutum :

Post hæc igitur cum divini dispositione decreti præteritorum labores malorum, quibus sedulo beatus Archiantistes, cujus sæpe mentio facta est, haud dubium quin de quo a nobis præsens fit sermo, B. Audardus ad illud usque tempus vexabatur, finem accepissent; et idem prædictus Pontifex ad diu a se optatum pervenisset quietis portum; non tamen ab industria, veræ fidei ac religionis cessare potuit: quia divini amoris igne accensus, diebus ac noctibus divinis operam dabat Scripturis. Credebat enim quod per earundem Scripturarum intelligentiam ad summæ dilectionis Christi culmen ascendere posset, ejusque desideratissima visione sine fine cum Sanctis omnibus benignissime perfrui. In hac namque inextinguibilis amoris divini incendii jugi perseverantia, eodem beatissimo Pontifice Audardo diu multumque perdurante, quam creber in oratione, quamque continuus in eleemosynarum largitione, et quam benignus erga omnes fideles, quamque etiam misericors super miseriis quorumlibet afflictorum extiterit, incredibile, si referantur per singula, ab his profecto judicabitur, qui non credunt omnia possible esse credentibus. Quocirca multa eorum quæ fecit, dum superstes hic fuit in seculo et vitæ hujus mortalis hausit spiramen, prætermittentes ad ea quæ circa sui obitus limitem exercuit vertamus descriptionis nostræ articulum.

52 Denique cum sine intermissione bonis operibus esset intentus, rectoque justitiæ, benignitatis quoque, ac perpetuæ miserationis tramite incedens, et neque ad dexteram neque ad sinistram declinans, ad cœlestia tenderet; unde et cunctorum judicio Sanctus et vere Sanctorum cœtibus dignus decernebatur; erga tamen summi Spectatoris oculos nondum ad perfectionis pervenerat et justitiæ fastigium, atque ideo divinæ miserationis gratia ad illius rectissimæ ac penitus inflexibilis fidei probationem, imo actionum bonarum perfectam a Deo remunerationem, quadam febrium ægritudine triennio detentus est, ad ejus videlicet usque obitus extremum diem: in quo ultimum valefaciens terrestribus, cœlestia penetravit ab imis, semper victurus semperque mansurus cum Christo. Ingravescente namque febrium prædictarum erga virum Dei languore, ipse tanto amplius gratias Deo agebat, quanto

C magis continuæ infirmitatis molestia se vexari sentiebat.

nulla medica-
menta admit-
tit:

a

ad patriam
aerem redit
Tolosam.

53 Longa igitur ægritudine quassatus, cum sæpissime a medicis hortaretur, ut aliquod medicamenti fomentum pro futuræ sanitatis propriæque salutis remedio sineret sibi adhiberi, noluit, sed dixit: Domini voluntas fiat, cujus semper salus atque ægritudo, vita et mors famulantur deservuntque imperio a: ego naturale potius quam artificiale meæ opponam antidotum valetudini, si forte propitiante Deo taliter pristinæ queam restitui incolumitati. Nam ubi natus, et unde huc Domino ducente profectus veni, maturius redire non abnuam, Tolosanum videlicet in territorium; ejusque naturalibus vescar quotidie cibus, nec non salutaribus utar, prout res ipsa necessario postulaverit, poculis; ejusdemque telluris nimis deliciosaperagrande loca, quoddam salutis remedium, his quibus a primævo juventutis meæ exordio libenter sum usus, pristinæ forsani salutis, Domino miserante, parabo. Quibus ab Episcopo peroratis, accelerare suum ejusdem rei gratia iter suis præcepit clientibus, et juxta quod ipse prædixerat cuncta implere non distulit.

54 Non cessantibus autem, sed magis ac magis D quotidie exardescantibus præfatarum febrium ardoribus; intellexit proculdubio vir Dei Audardus, non nisi divinum illud fore divinæ miserationis fomentum, ac suorum purgationem omnium delictorum; ut quem non eatenus ad perfectum usque bona mundaverant opera, postmodum correctionis virga a Deo misericorditer adhibita plenius emundaret. Postquam ergo prædictus vir Dei Theodardus manifeste ac penitus indubitanter agnovit, vocari se divinitus ab hoc seculo; in suum quod quondam parentes ejus, in proprio, ut fertur, prædio sub S. Martini, Turonensis olim Episcopi, venerabili semper ac perpetua memoria construxerant cœnobium, suum iter illico vertit, ut ibi propriam ab hac luce recedens redderet Domino spiritum. Est autem jam dictum monasterium in Caturcensi territorio, in Monte qui Aureolus nuncupatur; ad cujus montis radicem fluvius quidam decurrit, quem indigenæ regionis ipsius Tesconem b vocant. Hic suo decursu confinia c Tolosani Caturcensisque ruris liquido dirimit patenter influxu, qui a prædicto monte recedens post modicum terræ spatium Tarno d immergitur flumini. e

et inde ad
monasterium
S. Martini
in Cadurcen-
si agro :

b

c

d

e

55 Cum autem Sanctus Domini sæpedictus Episcopus Audardus, in supra memoratum monasterium devenisset, et ibi nimia vi febrium gravatus decumberet, et jam jamque sui obitus diem non longe abesse mente prospiceret; vocavit ad se ejusdem cœnobii Abbatem, et qui sub ejus cura degebant reliquos omnes Sacerdotes monastico utentes officio: et confessionis suæ professionem eorum quæ patraverat delictorum (non est enim homo super terram qui faciat bonum et non peccet) evidenter cum luctu et gemitu magnaue cordis contritione necnon suspiriis exposuit. Posthæc autem oblatum sibi Corporis et Sanguinis Dominici Sacramentum devotissimo atque promptissimo mentis affectu suscepit; his talibusque Deum sedulo precibus exorans: Summæ clementiæ ac perpetuæ bonitatis benignitatisque immensæ omnipotens Deus, qui cuncta quæ fiunt, cum penitus non per genus ullum neque per speciem essent, omnipotentiali verbi tui virtute potenter nimisque sapienter creasti, et creata mirabiliter disposuisti, prout ejusdem rei effectus, ea qua fit et consistit qualitate, ostendit et approbat: quique omnium quæ creaveras novissime ad tuæ imaginis atque similitudinis speciem (in quantum ad humanæ fragilitatem scientiæ de eadem re spectat scire) ex limo formasti, quidquid tui afflatus spiramine vivificasti: qua vivificatione jugiter perseverante, nulla potest ratione omnis humani generis spiritus, naturali legitimaque procreatione habitus, mori; quamquam corpus uniuscujusque hominis tempore divinitus statuto in suam redigatur originem, fiatque juxta Dominicam comminationem pulvis ac cinis, donec veniente Domino, in reformato ex pulvere atque suo spiritu reanimato corpore, novus homo resurgat rationem redditurus de his quæ gessit; Adesto huic famulo tuo, licet tui famulatus veneratione indigno, sed tamen de tua miseratione ac pietate non diffiso; et meum jam in pace suscipe, clementissime Pater, spiritum. Non ergo mihi tenebrarum occurrat princeps neque ullus malorum incursus spirituum, sed neque memineris delictorum meorum, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

peccata con-
fessus,sacro viatico
munitur,preces ad
Deum fundit,

F

56 Propitiare quæso mihi, et quicquid aliter quam debui egi, tuæ pietatis gratia benigne remitte: quia juxta quod de te scriptum est, suavis es et mitis et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te. Si enim observaveris iniquitates Domine, delicta quis sustinebit? Ergo cum jam tempus miserendi instet, Deus, ne elongeris a me, sed in auxilium meum

Psal. 85, 5

*Christum
invocat*

A meum clementer respice. Confundantur et deficiant qui quærent animam meam ut auferant eam. Tu vero advocatus, Deus noster pariter et homo, Domine Jesu Christe, quem semper toto corde, tota mente, totis viribus amavi et amo semperque amabo, cujus desiderio et amori nihil umquam præposui, qui pietate mortuus immensa, de sinu Patris adveniens homo fieri voluisti pro nostræ redemptionis salute, ut ex utraque substantia verus et perfectus Deus unus esset Christus; quique natus ex Virgine matre secundum Scripturarum prophetiam, pati, mori, ac sepeliri, necnon resurgere accelerasti, ut nobis spem resurgendi de morte, auctor æternæ vitæ donares: accipe me ab hoc seculo recedentem, et ad aliud quod nondum expertus sum festine properantem, et cœtui fidelium tuorum Pontificum feliciter aggrega: et cum ad judicandum veneris, cum eisdem perfecte vivifica et resuscita, et inter agmina eorundem Præsulum benignissime colloca. His ab Episcopo rite peroratis, cum omnes qui aderant insonuissent, Amen; idem beatus Pontifex Audardus, oculis in cœlum manibusque intentis ultimum vale faciens mundo, Domino mox in pace devotissimum reddidit spiritum Amen.

*et pie mori-
tur :*

B 57 Illo autem jam e terrestri corporeoque Domicilio ad cœlestia benigne assumpto, et Jesu Christi Domini gloriosissimo nimisque visu delectabili atque pulcherrimo conspectui ab Angelis decenter oblato; et ultra quam sermo noster explicare verbis sententiisque exponere sufficit, pro bene gestis ab eodem sancto Pontifice quondam operibus digna recompensatione munerum cœlestium abunde [percepta]; *f* quid de ipsius sancto ac venerabili corpore actum sit, paucis referre, et quæ suis sua protractione nauseam et molestiam non ingerant auditoribus, Domino favente tentabo. Nam fere omnes utriusque sexus regionis illius homines, audita obitus illius fama, ad sacrosanctum ejus soma sepeliendum festino properarunt discursu; non credentes se prius ad prædicti Pontificis pervenire posse cadaver, quam in præparato illi a fidelibus viris conderetur sepulcro. Sed quia Domini dispositione evenit ut non antea sepeliretur quam innumerosa illo confluentium turba adesset: tanta veræ religionis veneratione venerabile corpus illud curatum est, ut priusquam in sarcophago poneretur, toto corpore, præter faciem ejus, involveretur purpureo sericeoque nihilominus pallio, juxta Sedis Apostolicæ sanctorum Episcoporum semper conservanda præcepta.

f

*ab omnibus
undique ac-
currentibus
defletur,*

C 58 Curato autem sancto cadavere atque ad sepeliendum exposito, omnis quæ ad illius celebrandum

exequias convenerat multitudo, tam laicorum quam etiam clericorum, luctuosis pariter atque singultuosis gemitibus, hujusmodi voces dabat in cœlum. O post Deum ac Dominum misericors et pie orphanorum pater, viduarum justus judex et vindex, o miserorum et pauperum adjutor, dolentium atque mœstorum perpetuus consolator. O malorum infestorumque hominum purgator atque propulsor, quis nos ab incursu oppressioneque atque rapacitate vastantium et diripientium nos et omnia nostra salvos faciet? heu! heu! quid adhuc nobis vivere? O gloriose atque beate Pontificum Pontifex Audarde, exequias cujus hodie prosequimur dolentes simul atque lugentes. Inter has ergo et hujusmodi luctuosas populi ejusdem sermocinationes, Episcoporum quoque necnon reliquorum omnium qui aderant Sacerdotum deprecationes, lacrymosasque ad Dominum pro eo postulationes atque absoluteones, et creberrimas tumulo ejus benedictiones; sanctum illud cadaver novo atque lapideo confestim traditur sepulcro, sito juxta S. Martini altare ad Orientalem partem, intra ejusdem ecclesiæ ambitum. Sed longa post tempora eodem cum tumulo inde levatum alibique in ecclesia eadem transpositum et honorificentius quam prius humatum est: ubi hactenus requiescit, resurrectionis suæ promissum a Domino expectans effectum. Regnante pariter et regente universa quæ sunt, fuerunt, eruntque ac jugiter disponente Domino Jesu Christo, cum Patre et Spiritu sancto, per omnia secula seculorum. Amen.

D
EX MS. ET
CATF. LIG.

et invocatur:

*sepelitur
juxta altare
S. Martini:*

E
*transfertur
ad honorifi-
centiorem
locum.*

ANNOTATA.

a *In MS. inserebatur longa relatio de felici et infelici æternitate, sed non magni momenti, et ideo forsitan apud Catellum omissa; quam non judicamus operæ pretium restituere, potissimum cum in Appendice Novæ Bibliothecæ MS. Labbeanæ legi possit.*

b *Papirius Massonus lib. de fluminibus Galliæ Tescunum vocat exiguum amnem.*

c *Ea nempe, quibus trans Averionem excurrit diocesis Caturcensis.*

d *Et ipse Tarnus haud multo post ad Moissiacum Garumnam ingreditur.*

e *Hic desinit Vita apud Catellum, reliqua ex MS. dantur, et reperiuntur in Appendice Labbeana.*

f *Abundabant hic quæ expunxi verba: His namque ita se agentibus, et beatissimi Pontificis spiritu, et multo plenius atque perfectius quam dici et cogitari a mortalibus possit. Imo similia plura interseruntur in Appendice Labbeana.*

F

DE S. PEREGRINO CONFESSORE, IN NUCERINA UMBRIÆ DIOECESI.

D. P.

SEC. XII.

*Ex nominis
proprii igno-
rantia sic
appellati,*

P ræter complures Sanctos, quos Christiana parentum religio Peregrini nomine insignivit, ut ipso ejus usu admonerentur, se peregrinos super terram debere ad patriam cœlestem tendere; nonnulli etiam inveniuntur, quibus ad veneranda Sanctorum loca peregrinantibus cum inter labores itinerum mors obtigisset, et hanc secuta miracula notam hominibus fecissent eorum Sanctitatem, non item proprium cujusque nomen; placuit piis fidelibus, ut appellativo vocabulo tamquam proprio dicerentur Sancti Peregrini. Talis videtur fuisse, quem e Græcia Romam advectum, indeque in Siciliam, Calatabillotta oppidum Patronum colit xxx Januarii, sicut ibidem diximus. Talis fortasse fuit

etiam alius S. Peregrinus, quem Placentini in Italia venerantur x Februarii. Talem omnino fuisse constat Sanctum e Scotia advenam, qui inter Lucam Modenamque cælestes honores commeritus i Augusti, Alpi S. Peregrini nomen fecit. Plures similes colligere nihil attinet, cum de eo qui sese offert hodie Castelli S. Peregrini Patrono, in Nucerina Umbriæ dioecesi, certissimo teneri videatur, isto eum coli nomine propter appellationis propriæ ignorantiam.

2 Vitam ejus, seu potius mortis cultusque memoriam, Ludovicus Jacobillus proponit in Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbriæ tomo 1, citans in Margine Lctionarium antiquum MS. in conventu S. Francisci Gualdi

*Vitam damus
ex Jacobillo,*

A Gualdi pag. 79. *Hoc indicio monitus operam dedi, per nostros in Collegio Perusino Patres, ut ex oppido Gualdo peterentur ea quæ S. Peregrinum spectant. Illis vero multum ac sæpe appellantibus illius conventus Guardianum, post longam procrastinationem missa sunt, non quæ expectabantur Lectionarii antiqui verba Latina; sed transcripta, quæ jam legebamur apud Jacobillum impressa; nullo addito verbo unde sciremus, an ipsum, quod dicit, *Legendarium*, quodque a Jacobillo in aliis passim Sanctorum Vitis citatur et magno nobis sæpe usui esse posset, adhuc supersit. Non vacat interim sistere: tantilla prælum, quare quod possumus damus hic ex prædicto Jacobillo, insuper allegante Picturas antiquas et novas in castro S. Peregrini, tabellam in ecclesia S. Peregrini, Durantis Dorii Historiam Nucerinam MS. Celsum Placidum in Vitis Sanctorum Ecclesiæ Nucerinæ, aliæque nonnulla monumenta, quorum originaria verba si adhuc nanciscamur, in Appendice vel Supplemento dabimus: Jacobilli Synopsis hæc est.*

alia monumenta allegante.

A partibus Transalpinis Romam veniens,

B 3 Imperante Henrico, hujus nominis secundo, fidelissimus quidam Christianus, Peregrinus cognominatus, ex partibus Transalpinis desiderio multa patiendi pro Christi amore et sacra loca visitandi ductus, Divinæque obsequens inspirationi Romam venit: utque reipsa foret quod nomine exprimebat, totus veste atque habitu corporis peregrinus, tam longum ac laboriosum iter pedibus peragebat nudis; intendebatque in exemplum Patriarchæ Abraham, patria et cognatione relicta in terram quam monstrasset Deus abeuntis. Postquam autem Basilicam S. Petri aliasque urbis ecclesias et Sanctorum corpora devote visitasset; iter suum cœpit relegere, seminudus ac mendicato victitans, magna cum humilitate et modestia. Cum autem pervenisset in convallem, ubi civitas Tadini quondam sita fuit, inter Nuceriam atque Eugubium, visitavit corpus S. Facundi, quondam Tadinensis Episcopi, ejusque Archidiaconi S. Juventini.

indeque revertens,

et ab hospitio exclusus,

4 Deinde in partem Contranensem, ad radices collium montis Camera se transtulit, ubi burgum quoddam, Controdictum, ex pluribus casis sic coaëruerat, ut per unicam portam ad ipsas daretur ingressus. Hæc sero vespere claudenda erat, inquilinis omnibus domi receptis, præter unicum, Ono dictum, qui foris remanserat; quando illuc advenit Sanctus, tempestate ventosa et pluviam minante, rogans hominem, ut se pro Dei et Sanctorum amore pateretur in ipsius domo vel stabulo noctem et nocturni aeris declinare incommoda. Non movit ferum hominem miseranda species pannosi atque famelici et præ lassitudine deficientis Peregrini: sed verbis asperis contumeliosisque repellens supplicem, portam post se clausit, illo foris relicto. Repulsam patienter tulit Sanctus, seque anteportam collocavit, oratione præmissa; veluti intelligeret, eam sibi noctem fore postremam. Cumque humi stratus obdormivisset; subito

moritur frigore:

D tanta super eum nivis ac grandinis procella incubuit, ut frigore ad priores ærumnas accedente constrictus, animam ibidem exhalavit.

5 Secuta mox aeris serenitas magna, teporque vernus nives dissolvens, fecit ut defluentibus in unum aquis natus subito torrens corpus involveret, devolveretque in subjectos burgo campos, simul cum herbis paleisque ac luto: quibus illud contactum exeuntes ad opus sequenti mane faciendum oppidani repere-runt; et viso scipione ejus, qui terræ fixus viruerat crescebatque in arborem, mutatis repente animis, quodam seu humanitatis seu pietatis affectu cœperunt ipsum mundare et sindone involutum imposuere carro, sursum referendum ad burgum unde exclusus fuerat. His fama vulgatis per ea loca, ubi aliquam suæ sanctitatis æstimationem transiens commoransve reliquerat Peregrinus; magna populi multitudo confluxit ad sacrum corpus devenerandum: et Clerici ac seculares quidam ad carrum applicantes aliud par boum, eo subvexerunt ubi mortuus erat, cum hymnis et canticis, ad laudem ejus, cujus judicia abyssus multa, quique infinitis in cœlo bonis remuneratur contemptum laboremque a suis famulis toleratos in terra.

corporis aqua abrepti sanctitatem indicat scipio miraculose virescens:

ad burgum vehitur,

E 6 In ipso porro loco, qui duobus passuum millibus distabat a S. Facundini ecclesia, effoderunt humum; comparataque tumba marmorea, sacrum corpus in ea sepelierunt, ædificantes desuper oratorium in ipsius S. Peregrini honorem. Progressu autem temporis vicus Contranensis domibus et incolis auctus, factus est castellum, sub ejusdem Sancti nomine octoginta circiter familias numerans, animas quadringentas: quibus parochialis est ecclesia S. Peregrini, et hujus ibidem memoria quotannis festive celebratur primo die Maji. Neque unius tantum loci Patronus est S. Peregrinus, sed etiam inter Protectores oppidi Gualdi, quod tribus circiter miliaribus distat ab ecclesia S. Peregrini; in qua honore ejus conscriptum sodalitium perseverat cum ipsius cultu, propter miracula plurima in devectione sancti corporis, ac postmodum, eo loci patrata per intercessionem S. Peregrini.

ubi ædificata ecclesia Patronus colitur,

7 Hactenus Jacobillus; qui dum Henrici II Imperium notat, seculum XI Christianæ Æræ indicat, et quidem usque ad medietatem propectum: nam si secundum hujus nominis, non Imperatorem, sed Regem (uti scriptores passim) intellectum voluisset, Sanctum scilicet Henricum, qui ab anno MXIV Imperium tenuit, non absque congruo ejus meritis titulo appellasset. Tadinensis porro ecclesia, pro qua sollicitus S. Gregorius Papa instituendam ibidem electionem Episcopi commendat Gaudio Episcopo Eugubino lib. 7 Epist. 87 et 88. S. Facundinum Episcopum suum coluit xxviii Augusti, ad quem diem de illius urbis desolatione et Sedis translatione Nuceriam agemus: hic satis est monuisse, istic loci videri fuisse, ubi nunc S. Facundini ecclesiam adhuc superesse indicat Jacobillus.

haud procul a ruinis Tadinensis civitatis.

F

DE SANCTO ALDEBRANDO, EPISCOPO FORO-SEMPRONIENSI IN UMBRIA.

SEC. XII

Forum-Sempronii, antiquum Romanorum municipium, ad Metaurum flumen via Flaminia, vulgo Fossembrone dictum, ab Urbino, (cujus Ducatui subcensetur) octo circiter P. M. distat, et jam inde a temporibus Symmachi Papæ, seculo sexto incunte, suos scitur habuisse Episcopos, quando Felicissimus et Innocentius Foro-Sempronienenses Antistites inveniuntur Romanis Synodis tribus interfuisse. Series

Quamvis Episcoporum incerta series,

exinde neque continua neque satis certa habetur. Adeo ut neque de S. Aldebrando, quem Ecclesia illa Patronum colit hisce Kalendis Maji, tempus quo sederit compertum habeatur. Joannes Baptista Landus, Forosempronienensis Episcopus creatus anno MDCXXXIII, in Catalogo quem submisit Ferdinando Ughello, inserendum tomo 2 Italiæ sacræ, ipsum et Richardum collocat seculo XIII, inter Monaldum et Gentilem: sed per meram, ut apparet

A paret conjecturam, quamque haud difficile sit adhibitis Chronologiæ calculis evertere.

2 Extat Honorii Papæ III ad Monaldum diploma, servaturque autographum in archivio Ecclesiæ, datum VIII Pontificatus anno, qui fuit Christi MCCXXIV. Extat ad Gentilem breve Alexandri IV datum anno ejus primo II Idus Martii, atque adeo anno Christi MCCIV. Quantum antea hic, quantum postea ille sederit, nescitur: multum tamen videtur si duodecim aut tredecim annos per conjecturam interponas: hos autem ut facile potuit implevisse Richardus, quem plerique fatentur ex ordine S. Francisci vitam instituisse: ita nimis arctos esse Episcopatu S. Aldebrandi fateamur necesse est, si consideremus quod in Actis infra proferendis num. 4 dicitur, quia, antequam moreretur, vixerat per spatium circiter centum annorum. Apparet autem ex iisdem florenti ætate electum fuisse, cum esset Præpositus Ariminensis et populo publice prædicaret, in platea ante ecclesiam, tanta cum dicendi libertate, ut necesse habuerit furentis vulgi oculis manibusque subducere se de pulpito ad campanile ecclesiæ: quæ satis arguunt vigorem animi minime senilem, nedum ætatis decrepitæ.

3 Videamus igitur num lucem, quam Foro-sempronenses negant, invenire apud Ariminenses possimus. Cæsar Clementini, auctor Historiæ Ariminensis lib. 3, ita de eo scribit. Anno millesimo centesimo decimo nono Aldobrandus, olim Canonicus et Præpositus electus, juxta morem Capituli Ariminensis, et postea Episcopus Foro-Sempronensis, die prima Maji transiens ad cœlestem vitam, Beatis adscriptus est. Hæc ille ex ipsius forte Ariminensis ecclesiæ aut urbis monumentis: cui tanto securius possumus credere, quanto majorem hiatum in confinio sæculi XI et XII ostentans Catalogus Foro-Sempronensium, commodiorem præbet locum ipsius quantumlibet longinquo Episcopatu. Nam inter Fulvium, qui anno MLXXVI ad Synodum Saloniensem legatus, ibidem ex potestate sibi per Pontificem facta Dalmatiæ Croatiæque Regem declaravit Deme-trium, uti habet Baronius; et Gualfridum, cui Guaimerus Dux quatuor Castella donavit anno MCXL, facile invenies annos quadraginta, quos ita tribuas S. Aldebrando, ut electus anno circiter MLXXX, usque ad MCXIX pervenerit: deinde vel Gualfridum successorem acceperit, vel aliquem alium ante hunc, cujus nomen exciderit.

4 Sin autem suspicari liceat, Cæsarem, in anno notando, secutum esse aliquanto seniore Rubeum Historiæ Ravennatis auctorem, a quo postremas lineas videtur mutuatus, eumque in hoc solum correxisse, quod ibi ponat ejus mortem, ubi Rubeus videtur collocare electionem in Præpositum; atque adeo hunc annum esse incertum dicas, poteris Aldebrandum etiam ad quinquaginta et plures annos in Episcopatu retinere. Rubeum certe, ad faciendam tali anno mentionem electi Aldebrandi in Præpositum, aliud non movit, quam opportunitas loci, ubi descripserat, quomodo Canonici Portuensium ordinem Paschalis II anno MCXIV confirmavit, et quatuor post annos præscriptam iisdem a Petro Ravennate Regulam: sub qua cum novæ institutionis disciplina effloresceret, factum sit ut, plurimi confluerent ad cœnobium Portuense, in disciplinamque sese ejus Canonicis traderent. Hoc autem cum dixisset, ipso quo fundator Petrus mortuus est anno MCXIX, addit; In iis fuisse Aldobrandus legitur, qui in oppido Sorbetulo e Bollo seu Galliata prope Cæsenam natus, et in Grammatica eruditus, in Portuense cœnobium, ut majores in litteris ac pietate progressus faceret, se contulit.

5 At profecto nusquam legitur in Actis, in iis fuisse Aldebrandus, qui institutam a Petro vitæ formam tenuerunt; neque cœnobii ulla uspiam mentio, sed solum nominatur, studium in Canonica S. Mariæ in Portu,

Maji T. I.

ubi tunc septem liberales artes docebantur. Hæc autem Canonica et studium in eo esse potuerunt multo prioris temporis; ad eamque postea Petrus ille ex voto edificasse monasterium, in quo dilapsis forsitan antiquis, novi Canonici, non ea qua antea seculari forma, sed regulariter viverent; cum jam Aldebrandus in suo Episcopatu Forosempronensi annum circiter nonagesimum ætatis ageret. Certe nulla est apparentia veri, quod Canonici Ariminenses, quos nemo cum fundamento dixerit Regulares fuisse, ex Regularibus sibi petere voluissent Præpositum: et si voluisse fingas, debuissent eum a Priore vel Abbate petere non autem (ut Acta dicunt) a Domino Doctore illius loci.

6 Scio Canonicos Regulares Congregationis Lateranensis superiori sæculo impetravisse, ut de eo tamquam suo, Officium possent facere die x Maji: quia cœnobium Portuense, anno MCCCCXX pene desolatum, transiit ad Canonicos regulæ B. Augustini et Congregationis et Religionis monasterii S. Mariæ de Frisionaria, ut habet Bulla apud Pennotum parte 3. cap. 16, num. 4, cujus Congregationis appellatio tandem desiit in nomine splendidiori S. Joannis Lateranensis. Nolo etiam controvertere quin jure optimo quoscumque Regulares Canonicos, qui vixerunt in monasteriis, suæ Congregationi postmodum unitis, inter suos numerent. Unum dico, petendi pro S. Aldebrando Officii nullum aliud fundamentum proferri, quam Rubei auctoritatem; qui post ordinatam a Petro Regulam, in monasterium Portuense illum inducit. Hoc autem fundamentum nullum est: quia pugnat cum Actis, de quibus ipse Pennotus, Annotatione XVI in Officia propria sui Ordinis, ait, quod iisdem in Lectiones tres distributis utantur Forosempronenses, idiomate quidem minus polito, sed quod sua barbariem multam vetustatem redolet: ex quibus Actis jam ostendimus, inter Episcopos illius ecclesiæ nullum inveniri locum S. Aldebrando, si credatur prodixisse ex institutione Petri Portuensensis, non nisi XII sæculo inchoata; quia sic non potuisset diutissime in Præpositura et Episcopatu virisse, quod tamen exigunt Acta prædicta.

7 Instat nihilominus Pennotus in Annotatione prædicta, et argumentum proponit, quod ipsius iudicio omnem prorsus dubitationem eliminat: Extat, inquit, hodieque in arce urbis Forosempronensis sacellum vetustissimum, ex reliquiis antiquæ ecclesiæ Foro-sempronensis servatum: in quo sacello corpus ipsius B. Aldobrandi primitus fuit tumulatum. Extat ejusdem Sancti vita, in parietibus ejusdem sacelli vetustissimis imaginibus depicta, cum miraculis per illum patratis. Omnes vero imagines illum cum habitu interiore albo, et cum bireto parvo et albo (qui erat antiquus habitus Canonici Portuensium) etiam in Episcopali dignitate constitutum, referunt, ut non sit amplius dubitandi locus, fuisse vere Canonicum Professum Monasterii Portuensensis. Ego vero ex ejusmodi picturis aliud non intelligo, quam exprimi Sanctum in eo habitu quo Arimini usus Præpositus, fortassis et Ravennæ Canonicus fuit: quem habitum etiam post Regulam a Petro præscriptam, ibidem servatum par est credere. Sed sicut vetustiores ante Petrum Canonicos non ideo dicam fuisse Regulares, quia succedentes Regulares, eum quem ipsi gestaverant, habitum retinuerunt; sic Aldebrandum non credam indicio talis habitus Regularibus certo vindicari, dum fortiores in contrarium rationes pugnant eæque ineluctabiles; nisi convellere quis velit Actorum fidem, sine quibus nullius fidei sunt posteriorum auctorum asserta.

8 Edidit ea Acta Ughellus tom. 2 Italiæ sacræ, et nos ipsa ex illo damus: simulque suggerimus ecclesiam antiquam, cujus meminit Pennotus, ab ipsomet S. Aldebrandofuisse ceptam ædificari, ac postea ab Archipresbytero Thoma Accarigio consummatum: cujus Archipresbyteri

D
AUCTORE D.

ipsis causam
dedit illum
colendi ut
suum 10
Maji,

E

idque ex ve-
tustis pictu-
ris nihilo
melius con-
firmandis.

F

Rubeus ex
sola conje-
ctura,

C

Portuensibus
Regularibus
eum addens,

contra fidem
Actorum,

EX FÉRD.
UGHELLO.Translatum
Cathedrali
corpus an.
1392,et ab ejus
nomine dicta
Cathedralis.Acta quando
scripta.

A chipresbyteri ætas, si aliunde demonstraretur, haud parum luminis forsitan afferre huic argumento possit. De hac ergo ab ipsis Foro-Semproniensibus expectabimus numquid docere nos possint, ex sui Capituli monumentis aliquam istius Archipresbyteri mentionem facientibus. Interim dicit Ughellus col. 910, quod Foro-Sempronienses Canonici (qui præter Præpositum sunt undecim) illam antiquam Cathedralē, temporibus Bonifacii IX, dum novæ civitati nova pararentur præsidia, demoliti sunt: ecclesiamque S. Laurentii, quæ in Vicis erat, erexerunt in Cathedralē: eidemque S. Benedicti monasterium, cum censu qui Episcopali mensæ sufficeret, adjunxerunt anno MCCCXII Idibus Januarii. Qua occasione translatum fuit etiam S. Aldebrandi corpus; atque tunc vel saltem post dictæ Maurentianæ ecclesiæ restorationem, nescio quando factam, cæpta est dici Cathedralis Ecclesia SS. Laurentii et Aldebrandi: ejusque ambo communi jure censi Patroni: in qua etiam celebratur festum translati S. Aldebrandi XIII Martii; Sancti autem Maurentii Martyris, cujus ibidem corpus habetur, XXXI Augusti, juxta Ferrarium in Catalogo.

9 Acta cum dicunt, ipsummet Aldedrandum Præpositum ideo prædicasse Arimini, quod tunc non erant Ordines Mendicantes, non tantum ipsum antea floruisse probant, sed insuper demonstrant se ante seculi XIII initium scripta non fuisse. Sed quamdiu post annum MCC scripta sint, quis dixerit, nisi sciat, quo anno Fanenses occuparint Foro-Semproniensem civitatem, indeque campanas abstulerint uti in fine num. 7 dicitur? Interea vix dubitem ante annum MCC scripta esse omnia, quorum epitomen invenies apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, post memoriam S. Aldebrandi, ut Patroni Foro-Semproniensis, insertam Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt.

ACTA

Ex antiquis MSS. edita ab Ughello.

S Sanctus Aldebrandus, natus in quodam castro, quod vocatur Sorbetulo de Boybo a seu de Galiata, de Romandiola prope Cæsānam; et instructus in grammaticalibus, perrexit ad Studium b in Canonicam S. Mariæ de Portu de Ravenna, de Provincia Romandiolæ, ubi tunc septem liberales artes docebantur. Et tunc Canonici Ariminenses, carentes Præposito ipsorum, fecerunt, sicut alia Capitula de dicta provincia Romandiolæ, cum carebant Prælati: et sic iverunt ad Canonicam prædictam de Ravenna, et petierunt a Domino Doctore illius loci unum hominem, habilem et sufficientem pro eorum Præposito. Habito consilio et deliberatione, tribuerunt eis S. Aldebrandum, scientes ipsum esse sanctum et pium, et in sacra Theologia ac c in Decretalibus peritum sufficienter repertum; et cum devotione et reverentia susceperunt ipsum in eorum Præpositum. Et cum hoc esset, quod tunc non erant Ordines Mendicantium d, ideo ipse prædicabat populo suo Ariminensi,

2 Et semel prædicando in platea ante ecclesiam ipsius Canonicæ Ariminensis (quæ hodie Alogia vocatur) et præcipue de vico Pataraniæ, et quod injuste et indebite detinebant portum e Ariminensem et partem de dicta platea, quæ bona erant dicti Ariminensis Capituli; insurrexerunt cum furore unanimiter, et voluerunt ipsum capere: ipse vero fugiens de f pergulo g recuperavit se in campanile dicti Capituli, in quo stetit per mediam diem. Et videns ipsum populum perseverantem volentem ipsum interficere, timendo mortem petiit recessum a civitate Ariminensi. Et exiens de civitate, invenit

in strata ante monasterium h S. Gaudentii nuntios D destinatos ex parte Capituli i Foro-Semproniensis et populi, et genuflexerunt et præsentaverunt sibi electionem Episcopatus Foro Semproniensis. Ipse vero gratias primitus detulit Deo, recepit et acceptavit dictam postulationem, cum intentu curare animas hujus populi, ut ait: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

3 Et confirmatus per Papam k dispósuit se bonum operari: et tunc incæpit ecclesiam magnam, quia antea parva erat, prope puteum ipsius ecclesiæ; quam ecclesiam magnam consummavit cum parte tecti; residuum vero cum muris consummavit Dominus Thomas Accarigii, Archipresbyter Foro-Semproniensis Capituli l: et propter suam sanctitatem præterea concessit Episcopatu Foro Semproniensi Massam Sorbetuli. Inter alia sic agebat: cubiculum in camera pulchrum habebat, et de nocte inter lecticam et parietem super scamno et palmitibus vestitus jacebat. Carnes non comedebat, vinum parum non gustabat, cilicium ferebat, ut plurimum jejunabat, et canipa m aperta pro pauperibus stabat; ad domos pauperum cibos mittebat: diebus festivis Foro-Semproniensi populo prædicabat. Et semel prædicando erant multæ hirundines in ecclesia cantantes, ita ut prædicantem populus non audiebat: ipse præcepit ut tacerent, et tacuerunt. Semel in die audientiam dabat, ita quod quilibet sua necessaria facta narrare poterat. Mansuetus homo fuit et graciosus.

4 Postea veniendo ad penuriam mortis, quia vixerat per spatium circa centum annorum, et quia nihil gustabat, perdix n quædam decocta in duobus paropsidibus fuit præsentata ad hoc ut de ipsa gustaret: ipse respexit eam, et memorando quod carnes comedere non consueverat, super eam manu sua fecit signum Crucis, et præcepit ut ad forestam o rediret; et statim revixit, et recessit viva, volando coram præsentibus et adstantibus. Et statim petiit de cerasis recentibus, et eas præsentaverunt. In infirmitate suæ mortis et antea vivendo in sanctitate ibant ad eum dæmoniacci et vexati a spiritibus imundis: et ipse eos respiciebat; et cum risu signo Crucis signabat, propter quod Deus illæsos dimittebat. Multi de Ancona et ab aliis locis, diversis infirmitatibus gravati, ad ipsum perrexerunt, et liberati recesserunt.

5 Demum reddendo animam Creatori, de nocte præcedente ante Kalendas Maji in hora matutinali, tres campanæ, quæ erant in campanili ecclesiæ Foro-Semproniensis Episcopatus miraculose, nemine ipsas tangente a se ipsis pulsabant in cantu, secundum consuetudinem pro mortuis. Et de mane ipsum corpus fuit in ecclesia positum, et pluendo non pluebat super medietatem ecclesiæ, quæ medietas erat tunc discooperta et non consummata: et sic in Kalendis Maji fuit sepultus: ideo in tali die celebratur ipsius festum. Et sepulto corpore, Canonici ordinarunt quod potus daretur multis, qui venerant de civitate Urbini, Callii, et ipsorum Comitatu: et de uno vase vini capacitate quatuor quartarum biberunt bene duo millia personæ. Et non deficiente vino dicti vasculi, quidam ex invidia [dixit]: o diabolè! quid est hoc, quod vinum istud non diminuitur? Et tunc vinum in dicto vase incepit deficere.

6 Transactis duobus annis Sacrista veniens ad pulsandum Matutinum, audivit in dicta ecclesia Angelicum cantum, propter quod timuit: sed pergens ad cameram Domini Archipresbyteri, ipsum vocavit, et [venit] ducens secum Canonicos: et stantes ante ostium ecclesiæ audiverunt divinum cantum, et magna luminaria viderunt in dicta ecclesia super sepulcrum in pede ecclesiæ dicti S. Aldebrandi, super quo

D
h
i
indeque exiens
petitur ad
Episcopatum,

1 Tim. 3.

k

quo acceptato
ædificat
Cathedralē:

l

austere vivit:

m

E
avibus ob-
strepentibus
silentium
imperat,

n

et coctam
perdicem vi-
tæ restituit,
o

energumenos
liberat,

F
mortuus il-
lustratur
miraculis:

vinum ejus
meritis au-
getur,

sepulcrum
caelesti luce
coruscat:

A quo sepulcro tectum ecclesiæ non erat consummatum. Et intrantes in ecclesiam neminem viderunt et ulterius audierunt; sed lumen magnum stabat super dictum sepulcrum, et cogitabant diem esse: et hora erat matutinalis. Et nemo ipsorum loquebatur, ita stabant stupefacti; et steterunt usque ad diem.

quidam de reliquiis auferentes divinitus plectuntur,

p campanæ e templo ejus ablatæ alibi sonum non reddunt.

7 Postea cogitando super negotio miraculi, transtulerunt ipsum corpus Aldebrandi in altare capellæ, quæ erat prope capellam magnam. Et tunc Paganuccijs Masculi recepit unum reliquium digiti sui: et morando in sua domo statim præsensit infirmitatem in corpore magnam. Cogitando de facto, reportavit digitum: et astando ante altare ipsius genu flexo, visibiliter recessit de sua manu dictum reliquium ad suum corporis locum. Et quidam de Eugubio de nocte ivit ad lampadem dicti altaris, et accepit oleum de ipsa: et [stetit] amittens lumen et sensum, nec poterat de dicta ecclesia exire. De mane Canonici posuerunt ipsum ante altare, et statim lumen oculorum recepit. Populus p Fanensis vicit civitatem Foro-Sempronensem, et pro despectu asportaverunt duas campanas de ecclesia S. Aldebrandi; et positæ in campanili Fanensi non pulsabant. Videntes miraculum reportaverunt dictas campanas ad pristinum locum, et cum fuerunt in medio pontis q S. Cypriani, ipsæ campanæ quæ erant super currum, pulsare cœperunt.

ANNOTATA.

a Rubeus Sorbetulo e Bolio seu Galliata. Nihil horum ostendunt tabulæ Romanolæ, neque nomen aliud quod huc trahi possit, quam Sorivolo 6 p. m. a Cæsena in Austrum: ipsam autem Cæsena distat Ravenna itinere in Boream directo p. m. circiter 30.

b Nihil tale post reformationem a Petro inductam an. 1114 istic fuisse scimus, nec Studium apte vocatur cœnobium Regularium.

c Vide ut perseverat auctor in conceptu Academix, nec ullam faciat Regularis disciplinæ mentionem?

d Intelliguntur Minoritæ et Prædicatores, nam Eremitici duo Ordines Augustianorum et Carmelitarum ipsi in jure prædicandi diu post æquiparari cœ-

perunt: priores autem illi initium accepere seculo 13 D inchoato.

EX FRAD. GREGILLO.

e Veterem portum nunc vocant, cujus olim magnificentissime structi e marmore, nunc unicum vestigium superest in antiquæ turris parte, marmoribus ad construendam S. Francisci ædem a Sigismundo Malatesta translatis.

f Pergolo dicunt Itali theatrum sive suggestum e tabulis.

g Idem Ricovero, refugium seu receptum dicunt, et inde ricoverare, a Latino recuperare, quasi se recipere.

h S. Gaudentii monasterium Ordinis olim Benedictini, extra Portam Romanam, ab annis circiter quinquaginta transiit ad Bernardinos reformatos, colitur autem ipse Sanctus, primus urbis Patronus, 4 Octobris.

i Distat Arimino Forum-Sempronii p. m. 30 ut minimum.

k Utinam hunc nominasset auctor! Ex nostra conjectura fuisset is Gregorius VII, Pontificatu potitus ab an. 1073 ad 1086.

l Quædam verba, ineptissime transposita, mire conturbant sensum apud Ughellum, quæ per conjecturam suo restituimus ordini: putamus autem donationem de Massa id est prædio Sorbetuli, pertinere ad ipsum S. Aldebrandum, cujus ea fuerit in agro Cæsenate paternæ hereditas. Invenitur tamen etiam ecclesia S. Joannis de Sorbetulo Senogalliæ diœcesis, cujus possessionem Alexander IV Gentili Episcopo confirmavit anno 1255. E

m Suspicio legendum campa vel potius campo aperto, id est, palam et quasi plena acie pugnabat pro pauperibus.

n In Lectionibus Canonorum Regularium vocatur coturnix.

o Foresta, pro silva, Gallis Italisque usitatissima vox.

p Fanum civitas ad mare Adriaticum, inter Pisaurum et Senogalliam: distat Foro-Sempronii, mediterranea civitate, circiter 20 p. m.

q Pontem S. Cypriani existimo dici aliquem in medio itinere instratum uni rivulorum in Metaurum flumen ex parte occidua incurrentium.

DE BEATO VIVALDO,

D. P.

EREMITA TERTH ORD. S. FRANCISCI MONTAIONE IN HETRURIA

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 34

POST. AN. MCCC.

Locis Patronus

colitur 1 Maji,

mortuus post an. 1300

C Mons-Ajone, oppidum in Hetruria non ignobile, p. m. fere xxx Florentia distans ad Euronotum trans Elsam flumen, medium vero locum obtinens inter S. Miniatis castrum et oppidum S. Geminiani diœcesis Volaterranæ; patrocinio gaudet B. Vivaldi (Ubal dum appellant nonnulli) sacrum ejus corpus sub majori ecclesiæ Parochialis ara venerans: et in distantia mediæ milliaris habens eremitorium ejus, quod tandem Fratribus Minoribus Observantibus cessit, una cum ipsius Beati Maxilla, prout infra plenius enarrabitur. Obitus ejus aut saltem depositio in primam hujus mensis diem incidit, eoque nomine Indulgentiam annorum septem concessit Leo X visitantibus tali die sacella secundum mysteria Passionis ibidem disposita; et Arturus a Monasterio eundem inseruit ad hunc diem Martyrologio Franciscano his verbis: Montaoni in Hetruria B. Ubaldi, Tertiarii Confessoris miræ penitentix et sanctitatis viri.

2 Idem in Annotationibus ait obiisse anno MCCC; secutus haud dubie in hoc Waddingum, qui anno MCCC (quando XIII Decembris defunctus est B. Bartolus a S.

F Geminiano, cui in extremis ministravit Vivaldus antequam ad solitudinem se reciperet) hujus quoque memoriam faciens num. 11, ait aliquot mensibus post Bartoli decessum obiisse hunc ejus discipulum. Verum nusquam id legi existimo; multoque verosimilius esse credo, aliquantos annos fuisse Vivaldo traductos in solitaria vita. Annum certe nulla expriment anteriorum monumenta quæ viderim: et Silvanus Razzius, inter Sanctorum ac Beatorum Hetruscorum Vitas, eam referens, quam mox ex proprio fonte dabimus; signando, quem nusquam reperiebat, anno spatium vacuum reliquit; cum quo etiam nos malumus incertæ rei fateri ignorantiam. Prius autem quam ad Vitam a Razzio laudatam veniamus, proponenda sunt verba Mariani Florentini, qui Fasciculum Chronicarum Ordinis libris quinque produxit usque ad annum MCCCCLXXXVI. Hæc in fine libri 3 inveniuntur, addenda capiti 15, § 27, continentia antiquiorem vitæ epitomen et benigne communicata a R. P. Francisco Haroldo, R. P. Lucæ Wadinghi in scribenda Ordinis historia dignissimo successore; sunt autem hæc.

A 3 Post decessum Sanctissimi Bartholini, quidam suus discipulus et socius, de eadem terra natus, nomine Vivaldus, qui exemplo suo et verbis mundo renuntiaverat, ac habitum tertii Ordinis Beati Francisci, sicut ipse, indutus erat; in Nemore-rotundo apud Camporenā locum sibi delegit, milliario octavo a terra Geminiani: ubi cellam sibi in castanei cavo constituit, ac reliquum suæ vitæ tempus pro Christi amore in arcta et austera vita, vigilando orandoque, usque ad extremum vitæ peregit. Qui demum ad siderea loca vocatus, pro suorum laborum recipienda mercede, prima Maji migravit ad Dominum. In cujus obitu campanæ Castri Montajoni per se ipsas, nullo mortalium trahente, pulsaverunt. Quapropter omnes non immerito stupefacti, venit quidam de eodem Castro referens, quomodo in venatione constitutus, canes latrantes castaneum Eremitæ circumdare: ex quorum nimio latratu veniens ad locum, Fratrem Vivaldum genibus flexum in castaneo extinctum reperit. Quo dicto campanæ a pulsatione cessare. Tunc omnis populus currens ad locum, illud cadaver accipientes, in ecclesia castri honorificæ tradiderunt sepulture. Ac in loco obitus sui ex devotione populorum evulso castaneo, parvam ecclesiam in honore B. Mariæ constituere: ubi usque in hodiernum diem meritis B. Vivaldi Deus multis præstat beneficium sanitatis.

B

4 Profitetur idem Razzius, secutum se Vitam, quam reperit in MS. libro Reverendarum Sororum Monasterii S. Ursulæ Florentiæ; cujus auctor allegat Legendam ipsius Sancti, asservatam in conventu Patrum Carmelitarum Pisis, quam quidem ipse non viderit, sed ibi esse didicerit ex ore Fr. Andreæ de Floria, viri centenario majoris ac cæci, qui legisse se meminerat, et quantum ejus recordabatur narrabat. Hoc indicio habito, pro insito ad fontem primum pertingendi desiderio, recurri ad promptam mihi in talibus operam Illustriss. atque Eruditiss. viri Antonii Magliabechii; rogavi-que, primum ut Pisis quæri faceret prædictam Legendam (nam in Montajone quidem fuisse etiam, sed incendio perisse, legeram) deinde ut ex Monasterio S. Ursulæ curaret describendum id quod habuerat Razzius. Pisis aut inventum aut impetratum est nihil: si post huc adferatur aliquid, id, ut debuerat, primo loco proponi, repræsentabitur saltem in Supplemento. Apud S. Ursulæ monachas, quæ sub regimine Patrum Minorum vivunt, quæsit vir magnæ apud eas auctoritatis, pro singularis suæ virtutis merito, R. P. Seraphinus Tinghi, in Observantium Ordine Lector jubilatus.

C

5 Hic librum, qui apud eas non inveniebatur amplius, scrutatus ubique, tandem intellexit esse in parvo sui Ordinis conventu Jacherini (Cechrinum Gonzaga appellat in Prov. Tuscæ Con. 8) prope Pistorium: unde exemplar mox impetravit, a fidei manu R. P. Francisci Mariæ Novelli de Castel-Franco, patruelis sui. Librum, autem illum ipsum esse, qui Sororum S. Ursulæ fuerat, constabat ex syngrapha: inscriptus vero aforis est titulus, Vitæ Sanctorum et Beatorum Franciscanorum, quorum etiam nobis promittitur indiculus. Auctoris nomen eodem casu subductum est oculis, quo sublata prima aliquot libri folia: auctorem tamen haud difficile fuit aliunde cognoscere Dionysium Polinari (sive Apollinari) de Florentia, qui superiori seculo ineunte floruit, et anno MDXXV scribebat Chronicam Minorum observantium Provinciæ Tuscæ, asservatam Florentiæ in Monasterio Sanctorum omnium. Hic enim parte 2 fol. 178 describens Monasterium S. Ursulæ, et laudans vitam Sororis Benedictæ de Bettinis, de se ipsaque in hunc modum loquitur.

6 Habuit pia hæc mulier desiderium maximum obtinendi libros, qui continerent res spectantes ad

Ordinem, ea lingua quam ipsa posset intelligere: ideoque me qui hæc scribo induxit, ut e Latina in vulgarem converterem librum Conformitatis Mag. Bartholomæi Pisani, vitam quoque B. Mariæ Virginis ab eodem Bartholomæo conscriptam, item Landultum de vita Christi tum necdum traductum aut vulgariter impressum. Hos igitur libros ei scripsi aliosque tam multos, ut licet vix sint scriptorum meorum pars centesima, obstupescam ipsemet eos videns (quod cum omni veritate possum asseverare) neque capere potuerim, qua ratione scripserim omnes, quot in proprio servantur armario. Hactenus de se Dionysius Italicis verbis, quæ si indicata fuissent Lucæ Waddingo, colligenti Scriptores Ordinis Minorum, Dionysium de Polinari (ut vocat ipse) quem simpliciter ait scripsisse Chronica Provinciæ Tuscæ, prolixius distinctiusque laudare potuisset: collectis præsertim aliis ex eadem Chronica locis, ubi de se ipso auctor loquitur: cui quoad scriptorum multitudinem attestans Seraphinus prælaudatus, Vera, inquit, iste Pater narrat, quia ego omnes istos libros in folio manuscriptos vidi, occasione inquirendi Vitam S. Vivaldi. Hæc vero licet inter eos haud amplius compareat descripta, tamen est ex libro, qui quo certius olim scitur inter istos fuisse, eo firmitus credi potest ab eodem esse auctore.

D plurimorum librorum in Italicam traductore,

et auctore Chronicæ Prov. Tuscæ.

E

VITA

Auctore Dionysio Polinari de Florentia.

Ex autographo ejus Italico, olim apud Sorores S. Ursulæ Florentiæ asservato, apud Observantes Jacherini prope Pistorium.

Fuit B. Vivaldus ex castello S. Geminiani, vir pius ac devotus et in veræ amicitiae caritate conjunctus B. Bartolo, cujus se discipulum fecit et famulum, in sua illa horribili a infirmitate. Hujus salutiferis exhortationibus persuasus Vivaldus, contempsit terrena omnia, et sumpto habitu tertii Ordinis, quem etiam ille gestabat, usque adeo sese conjunxit Deo, ut post felicem transitum sui magistri, valedicens patriæ ac parentelæ omni, locum sibi ad habitandum elegerit in quadam valle, in medio densi atque obscuri nemoris, juxta Camporenā, cui Silvæ-rotundæ b nomen est, octo circiter passuum millibus a S. Geminiano distanti: ubi, toto quo supervixit tempore, perseveravit propter amorem Jesu Christi in magna rerum omnium abstinencia, solummodo jejuniis, vigiliis et orationibus vacans, cellamque habens in cavitae vetustissimæ cujusdam castaneæ, quæ ægre capere genuflexum poterat.

B. Bartoli familiaris, a

solitarius in cava castaneæ vivit, b

F

2 Cum autem advenit tempus, quo labores ejus remunerari voluit Deus æternus, assumpsit eum ad supernos choros, die prima Maji: volensque ut mundo manifestaretur lucerna, quæ fuerat eatenus abdita sub castanea; et quem ad gloriam cœlestem sublevarat, etiam ab hominibus coli cupiens in terra: ipsa hora, qua Sanctus creditur animam reddidisse Creatori, fecit per manus Angelorum pulsari campanas castelli, Montajone dicti. Ad hoc tam manifestum miraculum obstupuit populus universus: dubitantibusque quid eo indicatum vellet Deus, supervenit ejusdem oppidi incola unus, qui narravit, se ad venationem egresso, cucurrisse canes quos ducebat ad quamdam castaneam, continuoque latratu indicasse mirabile quidpiam ibi latere; ad cujus inspectionem accurrens, viderit intra eam genuflexum ac mortuum eremitam. Post hoc indicium cessavit prodigiosus campanarum sonus: et cuncti communiter egressi ad locum, acceperunt corpus sanctum

et 1 Maji moritur, pulsatis Montajone campanis:

indicio venatoris delatus ad ecclesiam,

AUCTORE D. P. compendium Vitæ ex Mariano:

ipsa Pisis et Florentiæ quæsit:

inventa prope Pistorium,

descripta a Dionys. Polinari Observ.

A sanctum, atque in sui oppidi ecclesiam attulerunt sepelieruntque; ubi etiamnum intra principem aram conservantur *c* ejus ossa. Fama vero sanctitatis novæ quaquaversum sparsa, et miraculorum accessu exaggerata, commovit populos ut devotionis causa ipsam Beati castaneam visum excurrerent. Et quia ibi orantibus multæ præstabantur gratiæ, ipsa quidem frustatim discissa paulatim evanuit; ejus vero loco erecta ædícula est Deiparæ sacra; ubi deinde Eremitæ tertii Ordinis usque ad nostram ætatem habitaverunt.

c
ubi etiamnum
quiescit.

*Legenda ejus
olim scripta
habebatur
Pisis,*

*et imago
Florentiæ
apud Carme-
litas.*

3 Hæc quæ scripsi, accepi omnia ex Fr. Andrea Florentino Ordinis Carmelitarum, vitæ laudabilis viro magnæque devotionis; qui præ longa annorum circiter centum ætate oculorum usum omnem amisserat, dicebatque sæpius se in sui Ordinis conventu Pisis legisse Legendam istius Beati, ex eaque didicisse, quam fuerit in vita sua mirabilis, et quantis post mortem miraculis splenduerit; sed ea dumtaxat quæ narravi memoriter retinere. Conspicitur autem ejusdem beati viri imago, antiquitus depicta in habitu tertii Ordinis Franciscani, intra ecclesiam Carmelitarum Florentiæ: et Montajonenses asserunt etiam apud se extitisse prædictam Legendam, sed una cum multis Communitatis suæ scripturis conflagrasse. Potest autem inter argumenta sanctitatis referri etiam mirabilis ille modus, quo postea apud ejus eremitorium assurrexit Fratrum Observantium conventus *d* et ecclesia in ipsius Beati honorem: qui semper paratus est succurrere omnibus suum auxilium invocantibus. Ego ex multis ejus miraculis duo solummodo referam, mihi certo cognita.

*Ab inimicis
letaliter sau-
cius,*

4 Cum in Joannem de Fulgineo, Pisanum civem, habitantem in oppido Cigoli insiliissent quidam ejus inimici, ipsumque multis affecissent plagis, unaque inter ceteras mortali in capite, quod usque ad cerebrum dissecuerant; ideoque post dies aliquot de vita ejus desperassent medici, ipsaque nocte crederetur expiraturus; uxor ejus, quæ Mona Tomasa nuncupabatur, grandi plena mœstitia, eo quod jam etiam loqui desierat, conjecit sese in genua ad latus lecti, et cum Deo queri dolenter cœpit, quod permississet a fratre suo carnali occidi primum cui juvenula nupserat maritum, secundum vero extinguere in carcere, nunc autem hunc tertium morte tam miserabili perire. Hæc autem dicens et effusa in planctus, toto animi affectu convertit sese ad S. Franciscum et S. Vivaldum, orans ut marito suo vitam impetrarent a Deo. Res mira! Ipso momento soporata mulier, ubi erat genuflexa, vidit in somno S. Franciscum stigmatizatum, et S. Vivaldum Eremitam fune præinctum, eo modo quo Tertiarii solent: qui ambo genuflexi coram Jesu Christo, super thronum speciosissimum residente, et Angelorum catervis stipato, postulabant vitam præfati Joannis ad uxoris suæ dolentis instantiam. Qua facile impetrata, in pedes erexit se S. Vivaldus, cui ipsa affectuosius maritum commendarat; ad eamque accedens, videbatur ipsam expergefaceret ac dicere, Sis læta, quia marito tuo obtinuimus vitam. Ad has voces expectata illa tota hilaris, audivit mariti sui vocem vocantis eam: cui respondit, ut surgeret. Ille vero, Videor, inquit, mihi sanus esse, quia momento alleviatus omnino sum, nec ullum sentio dolorem vulnerum. Mane primo adveniunt medici, rati quod essent inventuri mortuum; et cum summa admiratione inspectis plagis, optime eas constitutas ac nitidas vident, cœptamque restitui carnem. Atque ita intra dies paucos valetudini plene restitutus, ab oppido Cigoli venit cum uxore ad S. Vivaldum, redditurus gratias pro beneficio: ubi ambo mihi de peccatis confessi, prior Mona Tomosa narravit visionem SS.

*et jam jam
expiraturus,*

*eo invocato
et invocato
apparente
sanatur:*

Francisci et Vivaldi sibi oblatam: deinde ipse Joannes ejus maritus sanationem suam miraculosam affirmavit, exhibitione cicatricis in capite, et pilei a percutiente conscissi.

5 Sacerdos quidam Volaterranus, Gabriel e Narducci dictus, cum esset Cairi Babylonici Capellanus nationis Genuensis, et vehementer ibi ac generaliter pestilentia grassaretur multosque extingueret; ipse infirmatus, nec ullam humani auxilii spem habens, convertit se cum ardenti prece ad invocandam opem S. Vivaldi, vovitque ad ejus eremitorium pro ecclesiæ ornatu mittere tapetes duos: et statim convalescere cœpit, atque intra paucos dies plenæ redditus sanitati, a Cairo usque ad dictum locum misit ipsos tapetes, cum aliis quibusdam rebus ad ornandam ecclesiam servituris, litterisque affirmantibus gratiam sibi factam. Atque hæc duo miracula acciderunt anno millesimo quingentesimo decimo quinto. Multa autem alia beneficia et gratias quotidie Sanctus ille præstat se devote invocantibus, ad laudem Dei et pauperculi Francisci. Amen.

D
A. DION.
POLANNA
EX MS.

*alius conva-
lescit a peste
Cairi in
Egypto.*

ANNOTATA.

a *Lepram fuisse testatur Vita Italice reddita, quam annis 20 toleravit, totum corpus exulcerantem, unde puris copia ingens cum vermibus scaturiebat: eam Vitam primus Latine scripsit Fr. Juncta Augustitiani Ordinis Eremita, quam nancisci vellemus pro 13 Decembris, quo colitur.*

b *Italice tam in MS. quam apud Razziū Boscorondo. Interim Gonzaga parte 2 in Provincia Tusciæ Conventu 31 Antrum rotundum vertit, ut videatur, Buco legisse; vel ex seipso ita esse interpretatus, eo quod in pariete ecclesiæ nominetur Antrum S. Vivaldi, uti infra dicitur.*

c *Hinc apparet, ea e tumulo, in quo primum sepultus Beatus fuit, solenniter elevata et translata fuisse: quando vel a quo, fortasse sciremus, si vetus Legenda inveniretur.*

d *Anno 1499 datus locus est: quomodo autem nova ecclesia et conventus assurrexerint fusius aliquantum describit auctor, ut apud Razziū videre est: sed malui eam narrationem dare infra ex Chronica MS. ubi longe distinctius explicatur.*

e Razzius, Nalducci.

APPENDIX.

De ecclesia et conventu B. Vivaldi.

Dionysius Polinari prælaudatus in sua Provinciæ Tusciæ Chronica MS. fol. 328 exponit ea quæ de fundatione dictorum ecclesiæ et conventus habet Fr. Marianus, qui totus intentus colligendis, præsertim infra fines italiæ, monumentis sui Ordinis, historiam a Religionis exordiis ad sua usque tempora, rudi quidem stylo, sed fida narratione deduxit libris quinque, quibus titulus, Fasciculus Chronicarum Ordinis Minorum, et quorum autographum penes Waddinghum olim, nunc penes successores ejus est. Supplens deinde idem Dionysius ea quæ partim fundationem præcessere et a Mariano notata non sunt, partim ejus mortem sunt subsequuta, hoc modo progreditur. Locus S. Vivaldi vocabatur olim S. Mariæ de Caporena (alibi Camporena scriptum) diæcesis Volaterranæ: et Fratres sanctæ Crucis eundem multis annis tenuerunt, cum omnibus possessionibus ædificiis atque juribus ad eum pertinentibus; de quibus extat Bulla Urbani III (adeoque ante annum MCLXXXVII, prius quam institutus esset Ordo Minorum, ut hi Fratres sanctæ Crucis intelligi debeant Confraternitas aliqua sæcularis sub eo titulo Volaterræ instituta) Ipsi autem prædictum lo-

F
Ex Dionysii
Polinari
chronica
habetur,

*quod ibi an-
tea ecclesia
fuerit S.
Maria de
Caporena,*

cum

A. DION
POLINARI
EX MS.

A cum bonis eo spectantibus dimiserunt anno MCCLXXX Episcopo Volaterrano, (*Raynerius Ubertinus hic fuit*) tamquam bona Ecclesiæ : qui locum et bona elocavit cuidam Domino Chiusa, Plebano Parochiæ Arvianensis in perpetuum.

cum annexis
fundis juri-
busque,

7 Hæc narratio, publicis subnixâ instrumentis, quibus conformiter procedunt alia mox indicanda, ubi dicta ecclesia S. Mariæ vocatur ecclesia S. Vivaldi, de familiaritate ejus cum B. Bartolo, obitque post eum morte, (uti narratur in vita) dubium reddere lectorem possent; nisi mentio fieret possessionum ac jurium, quæ satis indicant agi non de ecclesia, quæ post S. Vivaldi obitum, eo ubi castanea ipsius steterat loco, ædificata fuerit; sed ipsa quæ pridem ibi erat, cum in ejus vicinia Vivaldus sibi habitationem elegit, et quæ successu temporum desolata ac destructa solo nomine tenus superfuisset, ratione fundorum ac jurium ab ea dependentium; anno autem MCCCXL restaurata sit, vel in priori suo loco vel potius ad antrum, quod excisæ castaneæ loco vicinum, pro ea retinuerat S. Vivaldi nomen, et primum forte eremitam ad illic habitandum sua commoditate et antiqua celebritate invitarat, cui congruum videbatur oratoriolum extrui.

8 Anno enim MCCCXX Episcopus Volaterranus, Raynerius de Belfortis, eadem bona elocavit, exindeque ad annum usque MCCCXL eadem sibi vindicata possederunt ac distraxerunt Montajonenses ac Florentini cives nonnulli, donec oratorium quod supererat anno MCCCXL, cum suis qualibuscumque jam juribus, elocavit cuidam Sanminiatiensi, cui nomen Tedaldus Civione in annos XXIX; quibus elapsis, Sanminiatienses Florentinorum imperio subjecere sese. Contra hos autem quia rebellaverat Tedaldus, qui adhuc possidebat ecclesiam S. Vivaldi cum suis juribus, Capitanei partis Guelfæ ea sibi vindicarunt, et supra principalem ecclesiæ portam sua posuerunt insignia, quæ ibi perstiterunt usque ad annum MD; quando incolæ Castelli Florentini ea sustulerunt, suis in eorum locum positis : hæc vero anno XXVII post, dejecta a Guelfis sunt, restituentibus sua, uti adhuc videntur. Iterim Syndicis Montajonensibus Fundensibusque attestantibus judicatum fuit anno MCCCXLIX et LXXXIX rursumque MCCCCLV illius ecclesiæ bona ad jus San-Miniatensium pertinere.

quæ anno
1320 ab Epi-
scopo Vola-
terrano elo-
cata,

ad Guelfos
transiere:

9 Porro anno MCCCXL Montajonenses restaurarunt ecclesiam S. Vivaldi; in eamque et bona illius jus sibi prætendentes patronatus (quod tamen sexto anno a partis Guelfæ Capitaneis adjudicatum Sanminiatiensibus est) elocarunt ipsam cuidam eremitæ; cui etiam anno MCCCCLVIII tantum fundi circum eandem ecclesiam assignarunt, quantum arcus jacere sagittam potest. Nata deinde lis est super iisdem bonis inter Castelli Florentini et S. Miniatis communitates anno MCCCCLXVII, eorumque pars dimidia utriusque parti adjudicata, quia nesciebantur ecclesiæ esse; pro qua stantibus Montajonensibus ex prætenso antehac jure, inter hos et Castelli Florentini incolas per compromissum decisa lis est. Interim qui locum ex concessione Montajonensium possidebat eremita, jam inde ab anno MCCCCL, obligabatur ad annum censum Episcopo Volaterrano solvendum : quod et fecit, usque ad MCCCCLXXVII : exinde namque, Episcopales ejusmodi census usurpantibus Communitatibus, iisdem eremita coactus est solvere : in eoque statu res permansit, donec Montajonenses anno MCCCXCVIII decreverunt ecclesiam et eremitorium offerre Fratribus de observantia S. Francisci.

restauratum
deinde a
Montajonen-
sibus orato-
rium an. 1440,

elocatur ere-
mitæ sub
annuo censu,

10 Id quomodo factum sit, potius quam ex Italico Dionysii Latine redderem, malebam primigenia Mariani ipsius phrasi, a Waddinghi successore Haroldo petenda exhibere. Sed respondit Haroldus, eum qui apud se est Chronicarum fasciculum ultra annum

MCCCCLXXXVI non extendi, proinde ex eo non esse sperandum notitiam possessionis, anno dumtaxat MCCCXCIX aditæ; transcripsit tamen verba Mariani initio proposita. Vel igitur aliud exemplar, ulterius productum, habuit Dionysius, vel alterius manus Appendicem credidit Mariani esse : quæ cum non invenitur Latina, ipsam quoque hic ex Italico accipe, ut eam sub Mariani nomine Dionysius habet :

11 Anno MCCCXCIX celebratum est Capitulum Provinciale in Podio Bonitii, per Fr. Bernardinum de Vecchio, Senensem, Commissarium Provinciæ; ejusque Vicarius iterum electus fuit Fr. Joannes Teutonicus; atque a Capitulo acceptatus locus quadagesimus secundus, scilicet locus S. Vivaldi in Silva-rotunda, prope oppidum Montajonis. Cujus loci, immediate post finitum Capitulum, possessionem processionaliter iniere Fratres in festo SS. Philippi et Jacobi. Vertente anno, in eadem festivitate, Communitas Castelli-Florentini, in cujus territorio locus est, tres illuc viros misit, qui vice Communitatis jus Patronatus in eodem locum exhibentes, stipulati sunt cum Fr. Cherubino Conzi Florentino, qui locum acceperat; et per contractum legitimum eideo assignarunt ex ipsa silva tantum circumcirca spatium, quantum Fratribus ad necessariam lignationem abunde satis erat; ea lege, ut in agnitionem Patronatus, obligarentur Fratres exponere in ecclesia sua imagines SS. Laurentii, Leonardi et Verdianæ, Patronorum ipsius Communitatis. Postea, simili die, Communitas Montajonensis, cum soleani processione illuc detulit aliquas Reliquias S. Vivaldi; promittendo ceteras omnes sancti corporis partes tunc donandas, quando absoluta esset loci fabrica.

et an. 1499
acceptatur
ab Obser-
vantibus :

12 In hoc eremitorio diu habitavit in arcta penitentia vir quidam San-Geminiansis, Vivaldus nomine, discipulus et famulus B. Bartoli item San-Gemianensis in sua atroci infirmitate. Hic post mortem illius, dimissa patria, sub habitu eodem et regula, id est Tertiariorum S. Francisci, quod reliquum vitæ fuit trangesit in prædicta silva, ex amore Jesu Christi cum gloria miraculorum. Fama porro sanctitatis tantæ per regionem istam vulgata, concurrentes undique populi semper in veneratione habuerunt ejus eremitorium, usque ad hæc nostra tempora illud devote ac frequenter visitantes. Hactenus autem in eo habitaverant Eremitæ tertii Ordinis : nunc vero curante Fr. Cherubino acceptatus est locus, et a fundamentis ædificatus, in honorem Assumptionis Dominae nostræ et nostri benedicti Patris S. Francisci, non sine omnium admiratione, miraculo rem adscribentium, eo quod cuncta necessaria ibi deessent præter ligna : nec deerant impedimenta ex parte Vicarii tam Generalis quam Provincialis : deerantque et petrae et sabulum ædificio aptum.

qui S. Vival-
di eremito-
rium adepti,

ecclesiam et
conventum a
fundamentis
extruunt,

13 Deo tamen sic volente, promota continuo fabrica est, atque intra tredecim annos finita, adjuvantibus libentissime Fratribus Florentinis, atque Florentia submittentibus quidquid poterant. Plurimum autem eodem contulit ipsorum devotio populorum : prædicante enim Fr. Cherubino in majoribus solemnitatibus, credita sunt concurrisse ad tria hominum millia : qui omnes a majori ad minimum, finita prædicatione, comitabantur oratorem sacrum, ad fluvium qui Evola nuncupatur, uno milliari dissitum; ubi unusquisque sumebat unam alteramve petram aut lignum, ferebatque ad locum, nec ipsis quidem nobilibus atque officialibus obsequium hoc suo gradu indignum æstimantibus. Accidit enim aliquando istic adesse Dominos Vicarios oppidorum Certaldi et S. Miniatis ad Tudesum, item Dominos Potestates oppidorum S. Geminiani, Castelli-Florentini, Pegguli et Palaia, cum multis civibus ac frequentibus

mira fidelium
alacritate
adjuti.

A quenti turba; et simul omnes abire ad flumen quæsitum lapides. Unde nata ibidem consuetudo, ut quicumque ad locum accedit, nefas esse credat venire absque saxo istic offerendo; quod in hodiernum usque diem observatur. Post Fr. Cherubinum Sanctus Fr. Thomas de Florentia amavit hunc locum, multumque laboris ibidem exantlavit, et in silva ædificavit devotissimas capellas et oratoria, ad similitudinem sacrorum locorum sanctæ civitatis Hierusalem, ubi spectantur omnia mysteria Dominicæ Passionis.

14 Hactenus, ut præfertur, Marianus, absque ulla mentione earum contentionum, quæ antea circa locum et jura ejus fuerunt; quæque novos ejus incolus, etiam postquam ecclesiam novam conventumque suis manibus et laboribus ædificarunt, sicuti jam vidimus, diu exercuerunt. Prosequitur eas exponere Dionysius, apud quem primo Clemens Papa VII, anno MDXXV per expressum Breve confirmavit Fratribus possessionem ecclesiæ prædictæ et jurium ejus, constituens suo loco procuratores ac defensores eorum Dominos Capitaneos partis Guelfæ: deinde Pontificatus ejus anno x Christi MDXXXIII die XXII Octobris, post multas lites et controversias aut testimonia desuper audita, deputati ab eo Commissarii et Judices, D. Joannes Stati Protonotarius Apostolicus, et D. Philippus Maneli Canonicus et civis Florentinus, tulerunt sententiam determinatoriam omnium litium et controversiarum, quæ agitatae fuerant inter Fratres et Communitatem Castelli-Florentini, hac ratione, ut Guardianus et Fratres Conventus S. Vivaldi habeant conventum et hortum, eum eo omni quod intra largiorem murum continetur, et extra eum circum circa spatium trecentorum brachiorum mensuræ Florentinæ, citra tamen præjudicium tertii, qui forte posset potiora jura sua in eum locum probare: reliqua autem pars silvæ illius, salvo itidem jure tertii, maneat Communitati prædictæ: ita tamen ut licitum sit Guardiano et Fratribus S. Vivaldi, eo-

rumque operis et famulis, ex quocumque loco fodere et exportare arenam et saxa, etiam ex parte reliqua silvæ dictæ Communitati assignata, nullius desuper requisito consensu, quantum iis opus erit ad fabricas majores vel minores, intra ecclesiam, conventum, hortum, et totum brachiorum trecentorum circulum, restaurandas vel de novo construendas. Deinde autem anno MDXXXVII a parte Guelfa et Communitate dicta missus eodem est diribitor limitum, qui trecentorum brachiorum spatium metiretur atque signaret.

15 In illo conventu S. Vivaldi habentur Indulgentiæ, concessæ a Leone Papa X, iis qui ad singulas capellas unum Pater noster et Ave Maria recitabant in Natali Domini ac sequenti biduo itemque in Pentecoste et biduo item sequenti, die prima Maji Festo S. Vivaldi, die Veneris sancto, in Festo S. Francisci, et omnibus festivitatibus Divæ Virginis: quibus diebus singulis conceditur Indulgentia annorum septem. Ibidem habentur aliquæ, sed parvæ Reliquiæ. Præ quibus spectabilis est maxilla S. Vivaldi, cujus reliquum corpus Montajone remansit in Parochiali ecclesia, non servantibus Montajonensibus fidem Fratribus datam, de eo tradendo, mox atque absoluta loci fabrica esset: jam enim ab annis viginti et pluribus absoluta ea est, nec tamen habetur corpus, aut verosimiliter habebitur unquam. Ita Dionysius, ipsis hisce verbis significans, scripsisse hæc se circa annum MDXLV. Addit deinde in ecclesiæ pariete hunc Italice scriptum titulum. Anno MD, primo die Maji, consignatum fuit pauperibus Fratribus S. Francisci antrum sive spelunca vel caverna S. Vivaldi: et per Dei auxilium, sudorem pauperum Fratrum, atque devotionem populorum, miraculose ex parvo eremitorio fabricatum est hoc tam devotum oratorium, ad laudandum Deum et orandum pro populis. Hæc fuit mutatio dexteræ excelsi et magni Dei, cui sit honor et gloria et B. Vivaldo. Amen.

D sub conditionibus Conventus commotis.

Indulgentias addit Leo X.

Habetur ibi maxilla S. Vivaldi, E

cum titulo Foundationis.

DE B. PANACÆA VIRGINE, AGAMII IN DIOECESI ITALIÆ NOVARIENSI.

D. P.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 35

AN.
MCCCLXXXIII.

Situs Agamii, et Sirtiani.

Tempus cædis et veneratio.

C Carolus a Basilica-Petri, vir eximia doctrina et virtute præditus, a Clemente VIII adlectus est anno MDXCIII Episcopus Novariensis; qui optimi Pastoris perfunctus officio, decessit e vivis anno MDCXV, relictis eruditionis suæ præclaris monumentis, inter quæ sunt de Ecclesia Novariensi libri duo, primus de locis, alter de Episcopis. Ubi in primo pag. 99 describit terminationem Romaniani, asseritque ad montes regionem esse, quæ a Romaniano appellatur; et secus eundem collem esse Agamium, Sitarianum, seu Sirtianum, et Romanianum ipsa, in ripa Sesites; ubi in adversa, quæ Sabaudia Ducis est ripa, jam montes surgunt, et Romanianum in valle concludunt. In litteris Innocentii nominatur plebs Agamii cum suis pertinentiis, et eodem modo plebs Sitariani: utroque loco, utique antiquo, beneficia simplicia sunt et baptisterium separatum vetus; sed Agamii magis integrum atque aptum: Agamium vero multo major vicus. Hinc intelligimus, cum hi duo vici proximi sint, baptisteria et plebanam prærogativam interdum non necessitatis sed dignitatis causa datam. Hæc de Agamio et Sitariano pagis, B. Panacææ ortu et cultu celebribus. Mortua est ea anno MCCCLXXXIII, et colitur prima sexta feria mensis Maji, quæ dicto anno indicit in hasce Kalendas Maji. Interim Ferrarius in Catalogo generali Sancto-

rum pro Feria sexta, assumpsit diem sextam Maji et sic habet: Agamii in territorio Novariensi B. Panacææ Virginis et Martyris. Ferrarium sequitur Arturus du Monstier in Gynecæo sacro. Acta vitæ ejus, cædis et venerationis describit dictus Carolus Episcopus pag. 101 et sequentibus, quæ ex eo damus.

2 Colitur in ecclesia Agamii corpus B. Panacææ, in ejus nominis sacello, tumulo ferreis clathris munito: et magna quidem et celebri nostrorum et exterorum veneratione. Hæc Virgo (ut olim Rochus Presbyter, Parochus Quaronæ, scripsisse dicitur, et a majoribus traditum est) Laurentii cujusdam Cillia filia fuisse dicitur ex valle Sesitana, qui in pago appellato Domus-Rafaniorum natus postea Quaronæ habitavit, ubi ex Maria Agamina uxore ducta Panacæam suscepit: cumque illa Agamii mortua esset, aliam duxit. Quæ durissime Panacæam tractabat, pecudes ac jumenta ei pascenda committens: ligna quoque colligenda domumque portanda, ac pensa quotidie illi mandabat, quæ conficere illa minime poterat; eo maxime quod orationi intenta, in ecclesia S. Joannis Baptistæ veteri, Quaronæ parochiali, in monte collocata, quo gregem solebat ducere, erat frequens, et Coronæ precationi assidue operam dabat.

3 Noverca vero, severe pensum exigens, crudeliter

Hæc parentibus rusticanis nata

et orationi addicta

A liter verberabat, si quid minus effecisset. Puella divino Spiritu, qui ubi vult spirat, non humana aliqua disciplina documentove, instructa et confirmata, mira patientia omnia ferebat : prætereaque aliis Christianis virtutibus prædita, exquisitam quamdam modestiam in moribus et in omni actione præferebat, tum vero eximiam in omnes caritatem. Nam cum omnium rerum summa egestate laboraret, vixque a noverca acciperet panem qui vitæ sufficeret, egentibus tamen curabat aliquid semper impertiri. Noverca vero eo magis indignari ac furere videbatur, quo majori patientia ac virtute privignam proficere videbat, ut ipsa etiam recte et sancte facta castigaret; et ut ab oratione averteret, impie coronas eriperet perderetque.

4 Dominus autem, pro immensa benignitate sua, talis virtutis ac pietatis præmium nolens differre, eo procedere mulieris iram furoremque permisit, ut innocentem piamque puellam, quæ jam quindecim erat annorum, occideret; idque ob eximium ipsius orationis studium. Quadam enim die vesperi, cum domum redeundum esset, jumenta cœpit illa quidem eo agere; sed fascem lignorum sublatura, ad lapidem, ubi orare solebat, accedens, orationis amore capta, ita sustinuit, ut jumenta ad stabula sine custode pervenirent. Qua de re irata noverca, ad pascua veniens, orantem Virginem rudi ac montana colo ita percussit, capitique fusos ita infixit, ut interficeret : qua de re solet ea cum ipsis fuis infixis pingi, sæpe etiam cum noverca percutiente.

2 Re audita Laurentius pater, qui sæpius uxorem frustra corripuerat, accurrens, fascem dicitur ardentem reperisse, neque extinguere ignem corpusve movere ulla ratione potuisse. Re pervulgata plurimi eo convenere : tantaque fuit virtutis hujus Virginis et eventus rei approbatio, non solum multitudinis, sed etiam primariorum virorum, atque adeo (ut narratur) ipsius Cleri Novariensis, ut, tamquam celestis ac æternæ vitæ compos ac beata, coli et prædicari cœperit. Nam et miracula quædam de ejus corpore, Agamium per id tempus translato, narrant; et oratoria ejus nomine fabricata sunt : unum in eo ipso monte ubi percussa est, cujus altare supra

ipsum lapidem collocatum aiunt in quo illa orabat : D alterum in valle apud Sesitem fluvium, in quo annus notatus est MCCCCIX, cum ea anno MCCCCLXXXIII ex hac vita decessisset.

6 Dies certus obitus non exprimitur : sed feria sexta, quæ primo occurrit mense Majo, coli solet festa hujus et aliorum populorum ac plurimorum hominum veneratione, sive ex libera pietate, sive ex voto. Qua feria mirum est quanta hominum multitudo, etiam ex diœcesi Vercellensi, convenire Agamium soleat; precibusque, oblationibus et sanctis Sacrificiis Deo offerendis Virginis memoriam colere. Populus Quaronæ eo die processionem cum Parocho suo decem milliarium via ad hanc ecclesiam habet, cereumque offert, conferente unoquoque patrefamilias ad id certam pecuniam : quod idem alios populos fecisse ac facere debere ferunt. In ea ecclesia non capella solum, sed etiam beneficium, ad Missas celebrandas, institutum est : ac in aliis ecclesiis passim per hanc diœcesin ejus imagines et altaria visuntur. Solet invocari comitalis morbi causa; multique prædicant impetratam invocata Panacæa, sanitatem, quod quidem est salutari nomini consentaneum.

7 Hujus veteris cultus nihil nobis immutandum visum est : totum enim credimus divina voluntate tributum a fidelibus eximiæ virtuti beatitudinique hujus felicitis puellæ. *Hactenus Carolus, cui ex sui Episcopalis gradus officio incumberebat examinare singula et qua fide niterentur æstimare, adeo ut ejus judicio standum omnino sit. Si Rochi Presbyteri scripta adhuc supersunt (Italica an Latina nihil interest) petimus ea nobiscum communicari, usui futura pro Supplemento : nam ejus rei causa morari prælum, aut multas hinc illuc litteras scribi in eventum incertum non putavimus operæ pretium. Unum addo quod quæ hic semper Quaronæ (nec dubito quin recte) invenitur scripta, ipsa videatur, quam Topographicæ tabulæ nominant Paronam, Lomellinæ vallis et Ticinensis diœcesis pagum, inter Terdoppium et Albonetum fluvios, tantundem Novaria distans ex una, quantum Agamium distat ex parte altera, id est quinque p. m. utrimque.*

annua veneratione 1
feria sexta
Maji :

reliqua cultus publici
argumenta,

E
et approbatio.

Quaronæ ubi ?

NOT. 18

SECUNDA DIES MAJI

SANCTI QUI VI NONAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Secundus Episcopus, Abulæ in Hispania.
 S. Hesperus
 S. Zoe
 S. Cyriacus } filii
 S. Theodulus }
 S. Germanus, }
 S. Cœlestinus, }
 S. Felix, }
 S. Cetinus, }
 S. Urbanus, }
 S. Bellicus, }
 S. Privata, }
 S. Saturninus, }
 S. Neopolus, }
 S. Helpidius, }
 S. Hermogenes, }
 S. Eupolites, }
 S. Lupus, }
 S. Germanus, }
 S. Cœlestinus, }
 S. Santana, }
 S. Elenara, }
 S. Sponsaria, }

conjuges

Martyres, Attaliæ
in Pamphylia.

Martyres.

Martyres Alexan-
driæ.Martyres Melite-
næ in Armenia.Martyres Alexan-
driæ.Virgines et Marty-
res in Gallia.

S. Flamina, Virgo et Martyr Davajaci in Ar-
 vernia.
 S. Sicharius Mart., Brantolmæ in Petragorico.
 S. Felix Diaconus, Martyr Hispali in Hispa-
 nia.
 S. Simplicius, } Martyres in Cata-
 S. Ambrosius, } lania.
 S. ATHANASIUS, Episcopus Alexandrinus.
 S. Germanus, Episcopus Martyr, apud Am-
 brianos in Gallia.
 S. Florentius, } Episcopi Confessores ex Cor-
 S. Vindemialis, } sica Tarvisium advecti.
 S. Vindemialis Episcopus, Martyr in Africa.
 S. Valentinus, Episcopus Genuensis.
 S. Waldebertus, Abbas Luxoviensis, in Bur-
 gundia Comitatu.
 S. Sabas, Episcopus Daphnusiensis in Archi-
 pelago.
 S. Wiborada Mart. } Virgines inclusæ apud
 S. Rachilda, } S. Gallum, in Helvetia.
 B. Conradus Martyr, Fundator Montis-Ange-
 lorum Ordinis S. Benedicti, in Helvetia.
 S. Antoninus, Archiepiscopus Florentinus,
 Ordinis Prædicatorum.

NOT. 19

VIDE APP.
 T. VII MAJI.
 NOT. 36

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Silvestri monachi, ex Ordine S. Basilii, agitur
 hoc die solennis celebritas Trainæ in Sicilia;
 ut testantur hic Ferrarius, et Octavius Cajeta-
 nus noster: de eo agimus ii Januarii.
 S. Macra, uti et aliæ Virgines sacræ, in territorio
 Remensi. Ita MS. Martyrologium Vedastinum.
 Quænam hæ sint Virgines sacræ, non comperi; de
 S. Macra agimus vi Januarii.
 S. Marius Confessor, refertur in MS. Adonis Cardi-
 nalis Sfortia, absque ulteriori notitia. Forsan est S.
 Marius, Abbas Bodanensis, cujus Vitam illustra-
 vimus xxvii Januarii.
 Geva, relicto matrimonio Sanctimonialis, memoratur
 in quibusdam scriptis Westphalicis. Fuit hæc amita
 S. Theadildæ, Virginis et Abbatissæ Freckenhor-
 sti in Westphalia: in cujus Vita et Commentario
 prævio, quæ haberi de ea possunt narrantur. Vide
 Appendicem ad xxx Januarii.
 S. Berlendis, } elevatio memoratur in MS. Florario,
 S. Nonnæ, } Wione, Menardo, Saussayo et aliis, ut di-
 S. Celsæ, } ximus ad Vitam illarum iii Februarii.
 S. Simeon, Episcopus et Martyr, qui consanguineus
 fuit Christi Salvatoris, memoratur in MS. Adone
 Cardinalis Sforzia. Est ii Episcopus Hierosolymi-
 tanus: cujus Vitam dedimus xxviii Februarii.
 Sub invocatione S. Petri lacrymantis, Mariæ pœni-
 tentis et Latronis confitentis est per S. Adonem
 Archiepiscopum Viennæ facta dedicatio altaris et
 capellæ circa ambitum majoris Ecclesiæ, ubi in-
 tercessione horum Sanctorum infinita quondam
 circa ægros operata fuere miracula. Ita MS.
 Martyrologium Viennense. Coluntur ex his S. Pe-
 trus Apostolus xxix Junii.
 Maji T. I.

Maria pœnitens, si intelligatur, Ægyptiaca ii Apr.
 Si vero Maria Magdalena xxi Julii.
 Latro Christum in cruce confessus xxv Martii.
 S. Eutychii, Episcopi Constantinopolitani, translatio
 corporis Venetias, indicatur a Ferrario. Vitam de-
 dimus vi Aprilis.
 S. Aibertus, reclusus in monasterio Crispianicensi in
 Hannonia; ob sacellum, in quo requiescit, Ka-
 lendis Maji dedicatum, hoc die habet aliquam
 venerationem, ac memoratur a Molano in Natalibus
 Belgii, Wione, Dorganio, Saussayo et aliis. Vitam
 dedimus die ejus natali vii Aprilis.
 B. Guarterus, Abbas Pontisaræ, qui egregiis virtuti-
 bus Ordinem Cisterciensem mire decoravit, refer-
 tur primo loco ab Chrysostomo Henriquez, in Meno-
 logio Cisterciensi, et Bucelino non absque mendo. Ci-
 tatur Ferrarius, qui retulit ad diem 3 Maji, et unum
 eundemque fecit cum Gualterio Davidis Regis Sco-
 tiæ filio, aliis Walleno, Melrosæ Ordinis Cister-
 ciensis Abbate, de quo etiam ad diem 3 Maji inter
 Prætermisos agitur. At Galterius Abbas Pontisa-
 ræ, cujus translatio corporis facta est 3 Maji, fuit
 Abbas Benedictinus; cujus Acta duplicia dedimus
 die ejus natali viii Aprilis.
 S. Joannes Thaumaturgus prope Jordanum, re-
 fertur in MSS. Menæis. Is quarto hujus appella-
 tur Joannes Palæolaurita, cujus Acta dedimus
 xix Aprilis.
 S. Eremberti Episcopi translatio, indicatur in qui-
 busdam scriptis. Vitam ejus illustravimus xxx Aprilis.
 S. Sigismundi, Regis Burgundionum, Martyris so-
 lennitas, ab hesterno die translata, celebratur hoc
 die in variis Ecclesiis, et memoratur in MSS.
 22 Aquileiensi

- Aquileiensi ac Pragensi, et apud Bellinum, Maurolycum, Molanum et alios. Acta ejus illustravimus* 1 Maji.
- S. Ultanus Abbas colitur Peronæ et in Monte-S. Quintini vicino: uti diximus ad ejus Acta 1 Maji.
- S. Evermarus, Martyr et Dux e Thebæa legione, memoratur in MS. Florario Sanctorum et Auctario Greveni ad Usuardum. Nos talem in sacra illa legione non novimus: sed alium qui Ruttis prope-Tungros colitur, de quo egimus 1 Maji.
- S. Marculphi Abbatis, officium depositionis fit hodie Remis in cœnobio S. Remigii, teste Saussayo et colitur Nantii in diœcesi Constantiensi. Ejus transitus fuit heri 1 Maji.
- S. Theodulphus Presbyter, Treviris apud Patres Prædicatores quiescens, refertur a Greveno, Molano et aliis. De eo egimus 1 Maji.
- S. Jacobi planctus indicatur in Kalendario Ægyptiaco a Seldeno edito, sed quis intelligatur non additur.
- S. Athanasius, colitur hoc die in cœnobio Deiparæ Virginis de Valvaneda Ordinis Benedictini, in Calagurritana Hispaniæ diœcesi supra urbem Nájara. At controversitur, quis iste Athanasius. Fuisse Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopum tradit Gregorius Bravo de Sotomajor apud Tamayum Salazar ad hunc diem. Sed hic cum Marietta sentit monasterii hujus coquum fuisse. Nos certiora monumenta, ut huic coquo venerationem Ecclesiasticam adstruamus, merito requirimus.
- S. Alexander memoratur in MSS. Casinensi et Altempsiano. Verum ob silentium aliorum arbitramur legendum Alexandriæ, et præponendum nominibus Saturnini et Neapoli ibidem passorum, uti infra ad horum cultum indicamus.
- S. Antia Virgo notatur hoc die in quibusdam Carmeliticis Kalendaris, teste R. P. Philippo a Visitatione in Acie bene ordinata, de qua infra. Idem in notis MSS. putat esse illam, sub cujus disciplina in Thebaide vixit S. Euphraxia sive Euphrasia; quæque (ut in hujus Actis 13 Martii illustratis legitur) ab hac post diem trigesimum evocata ad cælum, eidem est contumelata. Nusquam ego invenio Thebaici illius monasterii Diaconissam, id est Hegumenam sive Abbatissam, vocatam fuisse Antoniam. Antiqua Latina versio nomen non exprimit: Græcus contextus Theodulen vocat, uti ad num. 7 litt. l notavimus.
- S. Oliva Virgo et Martyr in Hispania, indicatur a Ferrario et Tamayo Salazar ex Kalendario Breviarii Ordinis S. Mariæ de Mercede, absque ulteriori notitia, neque in Ordine recitandi divinum officium inter Mercenarios ulla hujus fit mentio.
- S. Eumonis, Episcopi et Confessoris Senonis, memoria inscripta est MS. Florario Sanctorum. Videtur Emmo esse, mortuus anno DCLXXV ut tradit Clarius in Chronico monasterii S. Petri Vivi, ubi sepultus est: a quo etiam Sanctus Emmo appellatur. Interim non est aliis fastis, ne quidem Saussayi, aut etiam Breviario Senonensi inscriptus. Hinc majorem venerationis certitudinem exspectamus.
- Felicissima Virgo et Martyr, ob Inventionem colitur Viterbii in Italia. Ita Ferrarius in Catalogo generali: ex tabulis Ecclesiæ S. Sixti, illoque citato Arturus in Gynecæo sacro.
- Danfrerdus, Episcopus et Confessor, adscriptus est Auctario Greveni a Carthusianis Bruxellensibus. Nobis hactenus ignotus.
- Enarius et Colmanus, indicantur in MS. Tamlachtensi. Sunt aliquot Enani, et plurimi Colmani in Indicibus Colgani ut Sancti relati. Sed ex nudis nominibus nihil certi potest proferri.
- S. Nectanus de Kill-unche in regione Conalliæ, S. Patricii ex sorore Liemania nepos: cui is morienti adstitisse, ejusque merita et futuram in cœlis gloriam prædixisse dicitur, et jacere Finnanariæ, ad ripam Boandi fluvii, in regione Bregarum. Ita excerpta ex variis Martyrologiis Hibernicis relatis a Colgano in Appendice 5 cap. 4 num. 6 ad Vitam S. Patricii. Utinam alius ejus tomus prodiret, ex quo certiora de ejus Vita haberentur.
- Aidamus filius Cuamse, sive Cuaimsechæ, refertur in MS. Tamlachtensi, et ad Vitam S. Aidani sive Mædoci Episcopi Fernensis, a nobis etiam editam, in Appendice cap. 1 a Colgano.
- Zefanus, Quintinus, Transilla et alter Saturninus, cum aliis sex inscripti sunt MS. Tamlachtensi. De S. Quintini elevatione apud Veromanduos, si forsán idem est, agimus inter Prætermisos. De aliis nihil alibi legimus.
- S. Bertinus junior, in Monasterio Sithivensi S. Bertini, memoratur a Menardo, sed absque titulo Sancti aut Beati relatus a Molano in Natalibus Sanctorum Belgii, qui refert ex Iperio eum, professum religiosam vitam sancto fine conclusisse, ejusque corpus, cum corpore B. Erkenbodoni et aliorum Sanctorum, supra majus altare in ecclesia Canonicorum S. Audomari repositum, venerari: quod etiam scribit Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 75 qui eum titulo Beati honorat. Quod tamen inquit Molanus, nunc a Canonicis Audomarensibus ignoratur, fortassis tamen ex feretrorum inspectione aliquando patefiet. Refertur autem hoc die occasione S. Waldeberti Albatis Luxoriensis, a quo alius est Walbertus parens hujus Bertini, per alios ab illo non distinctus et Sanctus habitus.
- Mafalda, filia Sancii I Regis Lusitaniæ, Henrico I Regi Castellæ nupta, sed relicto conjugio in Arouca monasterio Cisterciensi Lusitaniæ sanctimonialis, oratione, silentio, abstinentia et signis post obitum conspicua, memoratur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, in fastis monasticis. Arturus du Monstier in Gynecæo sacro, eam titulo Beatæ honorat, uti etiam Georgius Cardoso in Hagiologio Lusitano, sed minore caractere, quo ipsam a cultu Ecclesiastico separat. Antonius Vasconcellius, in Sancio I Lusitaniæ Rege, pluribus de hac filia ejus agit num. 14 et tribus sequentibus, asseritque anno MDCXVII, die VII Augusti, sepulcrum sanctissimæ Reginæ apertum fuisse; et corpus integrum visum, et de miraculis formæ juris consueta ab Episcopo inquisitionem habitam, omniaque ad Regem Catholicum remissa. Interim a titulo Sanctæ et Beatæ abstinere Vasconcellius. Utinam aliquando Sanctissimæ Reginæ concedatur cultus Ecclesiasticus, et Acta vitæ atque miraculorum ad nos transmittantur.
- Anonymus, in Corcica ab hæreticis anno 1354 occisus,
- Joannes Simplex, Conversus Assisii, an 1215,
- Marcus Hungarus, Conversus apud Insubres, an. 1372,
- Petrus a Xeresio, in mari Indico, an. 1577 mortui, Ordinis S. Francisci, referuntur cum titulo Beati, in Martyrologio Franciscano Arturi a Monstier: quos alii ab ipso citati ut viros illustres habent. Eodem Martyrologio citato, indicatur a Jacobillo de Sanctis et Beatis Umbriæ dictus Jacobus Simplex.
- Maria Alphonsa, Ordinis S. Claræ, Asturicæ in Hispania, de qua Waddingus ad an. 1328 asserit, Moniales in magna veneratione ejus corpus prosequi, ob pleraque miracula ejus intercessione patrata, in eodem Franciscano Martyrologio et Gynecæo sacro proponitur ab Arturo cum titulo Beatæ, quo abstinere Waddingus et Haroldus: et merito. Illam enim monialium venerationem, siquidem adhuc durat, non excedere limites privati cultus plane

- plane nobis persuasit R. P. Antonius Ossorius, Marchionis Asturicensis filius, nostræque Societatis Sacerdos : qui rogatus describenda curare ipsius Mariæ Acta ac miracula, siquidem scripta extarent et vere cultum aliquem illa publice haberet ut Beata; respondet, interrogasse se multos, atque etiam misisse Asturicam qui in memoriam illius miraculosæ Beatæ inquirerent, et nullam invenire potuisse : nec vero credere ullam habere in toto Episcopatu : cujus omnia sanctuaria, una cum Marchione fratre, studiose obiverit aliquando ipse, nec tamen Beatam illam nominari unquam audiverit.
- S. Stanislaus Bidigosta, ad hunc diem nominatur in Acie bene ordinata plurium Sanctorum et Beatorum utriusque sexus Ordinis Carmelitarum, ex variis Martyrologiis et Kalendariis collecta per R. P. Philippum a Visitatione Carmeli Valencensis Suppriorum, secundum edita anno 1676, et cum MSS. notis ad nos ab Actore missa : qui hæc de Stanislao suggerit. S. Stanislaus Bidigostanus, Polonus, visione miraculorum, per sacratas Hostias juxta Posnaniam patratorum, in fide Catholica confirmatus, Ordinem Carmelitarum in urbe patria Bidigostensi professus, virtutibus et prodigiis effulsit. Tandem pro Christo in Prussia trucidatus, et in Carmelo dicto sepultus, anno 1420, secunda die Maji novis miraculis resplenduit, quibus sibi popularem cultu comparavit : sicque sanctitatis titulum illi attribuunt veteres picturæ et scripturæ, nec non Biscarretus in Palma Carmeli, et Varsevicus Varsoviensis Canonicus in Catalogo Sanctorum Polonorum, approbato Romæ anno 1620. Quæ quia certa esse credimus, rogamus illius Provinciæ et Ordinis Patres, ut plenior scripto Commentario de Vita, Martyrio, miraculis ejus, deque publici cultus argumentis singulis edocere nos dignentur, ut hic ipsorum Sanctius digniorem in futuro operis Supplemento locum occupet.
- Candidus monachus Hibernus, cum opinione sanctitatis anno 1616 mortuus, refertur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, et traditur ejus Vita a Francisco Bivario scripta extare, aliaque metrice a Stephano Sartal : apud Henriquez autem in Fasciculo lib. 2 dist. 33 varia de eodem collecta extant.
- SS. Silvanus, Episcopus Gazensis et alii quadraginta, capite plexi, referuntur in MS. Synaxario Græco Claromontano, et MSS. Menæis Mediolanensibus et Taurinensibus. Acta illorum, sed sociorum triginta novem, damus
- S. Juvenalis Martyr, colitur Beneventi ritu duplici, ejusque ibidem corpus asservatur. Vipera de Sanctis Beneventanis arbitratur hunc ab aliis referri die, quo ista elucidamus,
- B. Joannis Nepomuceni mors, huic diei adscribitur a Georgio Crugerio in memoriis sacris Regni Bohemiæ : nos Bohuslaum Balbinum secuti, agimus de eo
- S. Piranus, ex regia Hibernorum familia natus, sancte vixisse in Cornubia Angliæ provincia, traditur a Wilsono, in prima editione Martyrologii Anglicani, in secunda ad diem v Martii; secuti sunt ad hunc diem Ferrarius et Fitz-Simon. Citatur a Ferrario Cambdenus, quasi de eo ageret in emporio Padstow, quod asserit contracte pro Porrockstow dici, a Petroco quodam Britannico in Sanctos relato : qui celebrem cultum habet : quando, si aliqui certi sciatur, poterit etiam de Pirano agi
- S. Norberti, Archiepiscopi et Fundatoris Ordinis Præmonstratensis, translatio corporis Magdeburgi Pragæ, memoratur a Saussayo in Martyrol. Gallic. et Georgio Crugerio in Sacris memoriis regni Bohemiæ, et celebratur in dicto Ordine apud Hispanos. Dies natalis est
- S. Olivæ Virg. et Mart. translatio brachii Pithinæ, in Sicilia diæcesis Cephaleditanæ oppido, teste Pyrrho, in Notitiis tom. 2. fol. 492. Festum ipsum agitur
- S. Cunegundis, Virginis in Eischel, memoria inscripta est Auctario Molani ad Usuardum secundæ editionis. Est Eischel in diæcesi Constantiensi : ubi iterum, ob elevationem cum SS. Mechtunde et Wibrande, dicitur coli ab eodem Molano, Wione, Galesinio et aliis
- SS. Eugenius, et Longinus, cum Vindemiali, sub Hunnerico Rege capite obruncati referuntur in Martyrologio Romano, uti infra ad Acta S. Vindemialis dicitur. At seorsim S. Eugenius (quando etiam de Longino agi poterit, si quæ alia occurrant, colitur
- SS. Mauri et Sociorum Martyrum natalis, primo loco memoratur in MS. Casinensi. Videntur Vigiliis in Apulia coli, et eorum inventio celebratur x Maji : Dies natalis
- S. Quintini } elevatio inscripta est cuidam Martyrologio
S. Victorici } Usuardi. Fuit corpus S. Cassiani trans-
S. Cassiani } latum ab basilicam S. Quintini, uti et
corpus S. Victorici. Extat autem Sermo de tumulatione Sanctorum Christi Martyrum Quintini et Victorici et Confessoris Cassiani apud Claudium Heremæum in Augusta Veromanduorum. Ex his S. Quintinus colitur
- S. Victoricus, cum S. Fusciano Martyr Ambianis,
- S. Cassianus, Episc. Augustodunensis v Augusti.
- S. Ludovici Regis Francorum e captivitate liberatio traditur hoc die facta : de qua agitur ad ejus Vitam
- S. Bertini Abbatis elevatio recolitur in proprio monasterio, et indicatur a Molano, Wione, Menardo, Saussayo et aliis. Dies ejus natalis est v Septemb.
- S. Optati Episcopi, } Translatio corporum Auti-
S. Memorii } Presbb. } siodori, memoratur subjun-
S. Saciani } ctu apographis Hieronymiani
Martyrologii Parisiensi, Lucensi et Blumiano, et in Fastis aliorum. Ex his celebrior est Episcopus Optatus, ad cujus natalem poterit etiam de aliis agi
- Dicuntur alii celebrari
- S. Januarii, Episcopi et Martyris, translatio Neapoli, refertur a Ferrario. Acta ejus danda erunt ad diem
- S. Florentius Confessor, memoratur in MS. Florario, Martyrologio Colonix et Lubecæ anno 1490 excuso, item in Auctario Greveni ad Usuardum. Ast Florentius, Presbyter et Confessor in territorio Andegavensi appellatur in Martyrologio Bellini, auctus anno 1521 Parisi edito; item apud Molanum, Galesinium et alios. In MS. Martyrologio Prioratus Daveronensis, Ordinis Benedictini diæcesis Carnotensis, ista leguntur : Apud Salmurum castrum susceptio corporis B. Florentii Prebyteri et Confessoris. Videtur is esse, qui in Martyrologio Romano et Gallicano, item apud Usuardum aliosque, colitur
- S. Cassii, } Translatio Bonnæ, celebratur primo
S. Florentii, } loco in Martyrologio Colonix et Lubecæ
S. Mallufii, } anno 1490 excuso; item apud Greve-
et Sociorum } num, Canisium et in MS. Florario. Dies
natalis est
- S. Firmi, Useticensis Episcopi, translatio proponitur a Catellio in Historia Langedociæ pag. 298. Natalis celebratur
- S. Lucæ Evangelistæ Translatio secunda, memoratur in MSS. Ejus Vita danda erit
- S. Avix Virginis et Martyris commemoratio, fit in diæcesi

diœcesi Britannicæ Armoricæ Venetensi, uti indicatur in proprio Sanctorum dictæ diœcesis excuso an. 1632. Nihil aliud de dicta Avia potuimus scire. Est Avina inter Ursulas apud Crombachium, et talem hanc agnoscit Arturus in Gynecæo sacro: ergo cum Ursulanis referenda ad xxi Octobris.
 Trium Mariarum festum, sub ritu duplici coli solitum in Ecclesia Maurianensi, constat ex Breviario ejus anno 1512 excuso, et nomen Mariæ habetur in MS. Tam-lactensi. Ex his prima Maria Magdalena colitur xxi Julii;
 Secunda Maria Jacobi quæ et Maria Cleophæ est: cujus Acta dedimus ix Aprilis.
 Tertia Salome, quæ aliquibus Maria Salome dicta, colitur xxii Octobris.
 Asasii festum, forte scriptum pro Athanasii, indicatur

in posteriore Calendario Copto-Ægyptiaco Seldeni: ast cum priore, poterit agi die, si forte alia notitia habeatur, xvi Novembris.
 S. Elisabethæ translatio, Marburgi in Hassia, celebratur officio Ecclesiastico Ordine Teutonico, et aliis Ecclesiis; et memoratur in MS. Florario et Martyrologio Colonix et Lubece anno 1490 excuso: a Greveno etiam Canisio et aliis. Dies ejus natalis est xix Novembris.
 S. Clementis, Episcopi Metensis, translatio indicatur in MS. Florario, item a Greveno, Canisio, Saus-sayo. Colitur ipse præcipue xxiii Novembris.
 S. Gatiani, Episcopi Turonensis, Translationem festivius agendam instituit Juhellus de Matteflon Archiepiscopus Turonensis seculo 13: ejus transitus recolitur xviii Decembris.

DE SANCTO SECUNDO, EPISCOPO ABULÆ IN HISPANIA.

SEC. I.

Cultus hoc
die proprius:communis
cum aliis,
15 Maji,cum titulo
nunc Marty-
ris,olim Confes-
soris.

B Primorum septem Episcoporum in Hispanias missio, communis rememorationis honore, in antiquis Usuardi exemplaribus et in hodierni Romani Martyrologii tabulis, celebratur xv Maji: ad quem diem, præter jam ante dicta Kalendis Februarii, plene eandem rem tractamus; eoque lectorem remittimus, ut sciat quid credendum sit de S. Secundo eorum uno, cujus hodie festum seorsim agit Abulensis Ecclesia, sicut aliorum aliæ Ecclesiæ, proprium cuique diem assignantes; videlicet S. Euphrosio, diem xiv Januarii; S. Cæcilio et Ctesiphonti, i Martii et Aprilis; S. Indaletio ejusdem Aprilis diem ultimum; solus S. Torquatus proprium festum non habet, sed colitur in choro sociorum, eo quem signavimus die xv hujus mensis. Istis suppositis, nihil opus existimo immorari commentis, quæ ad hunc ii Maji de S. Secundo, et alibi de aliis, congerit Tamayus in Hispanico Martyrologio, ex Chronicis Dextri, Luitprandi, Juliani Petri aliorumque similium, alibi abunde confutatis, et apud prudentiores Hispanos nullam amplius fidem invenientibus.

2 Est autem Abula Castellæ veteris apud Hispanos urbs Episcopalis, inter Madritum et Vallisoletum fere media, sed Segovix vicina magis, quæ de S. Secundo, Episcopo Martyre, ut Patrono, duplex festum quotannis agit. Primum hoc ii Maji, tamquam ejus Natali, cum Octava; alterum sine ea, ut duplex secundæ classis, die xi Septembris, tamquam festo Translationis: recitantur autem utroque die omnia de communi unius Martyris Pontificis, præter Lectiones ii Nocturni, quas eleganter compositas et a sacra Rituum Congregatione examinatas et approbatas, confirmavit approbavitque Clemens Papa VIII, die iii Augusti, MDXCIV, Pontificatus sui anno iii, ut a Capitulo et Canonici Ecclesiæ Abulensis recitari, sicut desideraverant, possint. iv et v Lectio communem ceteris historiam texunt, et tandem sic clauduntur: Secundus, qui Abulam civitatem docendam suscepit, multos vitæ exemplo et prædicatione per Evangelium Deo genuit: tandemque, post multos pro Christo toleratos labores moriens, suo sanguine Abulensem [ecclesiam] Deo vero consecravit. Hæc ibi: quo magis miraremur, quod Marietta in lib. 5 de Sanctis Hispaniæ cap. 90, tertio post Officii concessionem anno prodiens, dicat coli Abulæ S. Secundum ut Confessorem, nisi notaremus et in Brevi Leonis X, ex informatione ab Episcopo accepta; et in ipso solenni Translationis actu, usurpari hunc dumtaxat titulum, Missamque de Confessore Pontifice celebratam narrari in Historia mox proponenda. Neque sane ullum uspiam invenitur martyrii argumen-

tum, ideoque prudenter visus est fecisse Romani Martyrologii recognitor Baronius, quod titulo abstinerit nimis facile vocando in controversiam, ita scribens: Abulæ in Hispania S. Secundi Episcopi, de quo etiam infra idibus Maji cum aliis agitur.

3 Lectio vi summam continet Historiam inventi translatique corporis et est hujusmodi. Cum ejus corpus omnibus ignotum diu jacuisset, anno MDXC divinitus inventum est. Nam cum cæmentarii labentem templi parietem demolirentur, sub ejus fundamento lapideam arcam invenerunt, inscriptam his verbis s. SECUNDUS, ex qua tanta odorum suavitas emanabat, ut templum et vicina loca perfunderet. Contigit quoque in sancti corporis testimonium, ut unus e cæmentariis, homo insanabili morbo laborans, ad aspectum sancti corporis invalesceret. Quarum rerum percrebrescente fama innumeri homines ad visendum S. Secundi corpus venerunt, ac plerique variis morbis laborantes S. Secundi meritis liberati sunt. Hujus sancti Episcopi et Martyris reliquæ, multis illustratæ miraculis, in antiquissimo templo, quod in Abulensi suburbio structum est per longa tempora asservatæ sunt: hinc in primarium urbis templum translatae sunt, et sacello ipsi Sancto dicato reconditæ, ubi frequenti et incredibili totius populi devotione coluntur.

4 Facta fuerat ea translatio xi Septembris, anno non integro antequam lectiones approbarentur, anno scilicet MDXCIV: ipso autem anno MDXCV impressa est duobus libris Madriti Historia S. Secundi, cum successione Episcoporum Abulensium, usque ad Episcopatum D. Hieronymi Manrique de Lara, auctore Antonio de Cianca; quibus duobus libris, sub finem anni xcv aut initium sequentis, accessit liber tertius, de jam dicti Hieronymi ingressu ad Episcopatum et translatione sancti corporis præmemorata. Ex his porro libris sua hauserunt omnia quicumque hoc seculo eandem materiam attigere, et plures citantur a Tamayo. Nobis nihil opus est rivos sectari, dum fontem habemus: ex ejus ergo contextu excerpimus et compendio Latino reddimus, quæ ille Hispanice prolixius habet: eo autem ordine qui nobis videbitur ad breviter congruentior, salva quoque libertate, in iis ubi conjectura utitur auctor, quandoque aliter sentiendi.

E

Translatio
ii Septembris.

F

Historia pro-
lixa Hispani-
ce scripta.

A

HISTORIA

INVENTIONIS ET TRANSLATIONIS

Ex Hispanico Antonii de Cianca.

CAPUT I.

Inventio corporis in templo S. Luciae
anno MDXIX.In veteri S.
Luciae templo

Qua parte fluvius Aja, ex Arabico Guadaja mutilatum nomen in vulgo obtinens ut dicatur Adaja, Abulensem intersecat vallem, ipsiusque urbis appropinquat Occidentali lateri; antiquæ structuræ templum est, super ripam fluminis quadrato erectum lapide, ex eorum genere quæ circa civitatem eruuntur de terra, antiquæ formæ et operis: quod initio seculi XVI a S. Lucia nomen habuisse, patet ex Bulla Leonis X infra num.

sub cura So-
dalium S.
Sebastiani,

17 proferenda. Idem sub nomine S. Sebastiani olim notum fuisse, nescio an satis probet Actus cujusdam confederationis inter ecclesias quasdam parochiales Abulensis civitatis, conscriptus Æra MCCXCVI, quæ fuit annus Christi MCCLVIII, ubi S. Sebastiani parochia nominatur septima inter quindecim; esto illius Sancti festum ibidem annue agatur solennius: quia id fieri potest ratione Confraternitatis, sub ejusdem Divi invocatione ibidem jam olim constitutæ, cum obligatione conservandi sarta tecta ipsius ecclesiæ, ejusque restorationem et ornatum tempore opportuno curandi.

nunc S. Secun-
di dicto,

2 Ut ut sit, cœpit ea ecclesia, post inventum ibidem S. Secundi corpus, ab ipsius appellari nomine: quod quandonum istic fuerit collocatum, quadamtenus cognosci potest ex verbis inscriptis calici, reperto intra arcam ipsius sancti corporis hoc tenore, † ANDREA PETRUCI ORTO DA SIENA FECE CHESTO CAL. Andreas Petruccius Senis oriundus hunc calicem fecit. Nemo enim prudenter dixerit ante Maurorum irruptiones tale quid Abulæ scriptum fuisse; aut etiam statim post eorum expulsionem, factam sub regno Alfonsi Sapientis seculo Christi XI exeunte. Restat igitur ut uno alterove post seculo facta fuerit depositio sacri corporis, eo ubi repertum est loco; cum jam etiam plebeis hominibus et opificibus in usu esset usurpare cognomina, et abolito linguæ Latinæ apud Senenses usu, ea quæ nunc Hetrusca appellatur lingua, non solum in vulgari sonaret ore, sed etiam ad ejusmodi inscriptiones adhiberetur. Non placet igitur quisquis existimat ipsam ecclesiam restauratione urbis antiquiorem esse: neque de loco primo sepulturæ, ante tot secula, quot ab ejus morte fluxerunt, Sancto attributæ, lubet divinando affirmare quidpiam: sed postremæ sepulturæ inventionem placet ex teste jurato audire.

Ibi dum an.
1519 quidam
paries suffo-
ditur,

3 Fuit hic Matthæus Panca, civis Abulensis, qui anno MDLXIV, natus annos LXVII, et rogatus legitime enarrare, quid circa corpus S. Secundi cum inveniretur agi vidisset; deposuit, quod anno MDXIX, cum in prædicta ecclesia deicerentur minores quidam arcus, intersecantes parietem, quo utrimque dividuntur sacella, medio majori sacello collateralia; ut uno utrimque majori arcu extructo, commodior deinceps esset ampliorque communicatio cum dicto majori sacello; deposuit, inquam quod eo in loco, ubi postea constructum est S. Secundi sepulcrum, circa ipsum pavementum, intra parietis crassitiem solidam, notabatur forulus arcuatus, continens parvulam e ligno tumbam, cui aforis appositæ erant virgæ quædam ligneæ, instar cratis, viridi colore tinctæ: quæ quid notarent sciebat nemo, adeo scilicet ignotus jam erat sacer iste thesaurus.

inventum se-
pulcrum et in-
tra illud arca

4 Hæc omnia cum pariete demoliti operarii, cum novo fundamento locando humum incepissent effodere; detexerunt alium in veteri parietis fundamento loculum, intraque eam tumbam lapideam; qua aper-

ta, conspexerunt arcam ligneam, cum titulo SANCTUS SECUNDUS. Hujus rei publica fama multitudinem undique magnam spectantium accivit (magistratum ecclesiasticum et secularem accessisse dicunt alii, cujus arbitrio acta deinceps sint omnia) inter quos fuerit etiam ipse testis, videritque in lignea illa arca compositum corpus, sive ossa omnia unius personæ, quam apparebat ex residuis vestium fragmentis instar Ecclesiasticæ sive Episcopalis personæ sic collocatam, cum ibi adesset calix, ex stanno vel ære ut videbatur conflatus, habens inauratam cuppam; itemque annulus aureus.

cum indicis
episcopalibus

5 Brevius aliquanto in præmissis Antonius Davila, civis etiam ipse Abulensis annorum LXXX, dictæ inventioni præsens, calici addit patenam: capiti autem impositum ait fuisse tumidum quidpiam ad instar mitræ; sed adeo marcidum corruptumque, ut cujus materiæ esset discerni non posset: solum distincte cernebatur forma mitræ. Ceterum tum hic testis, quam alius primo loco auditus Franciscus Gomez de S. Stephano, civis Abulensis annorum LXXIV, qui cunctis agendis præsens quoque fuerat, dicunt, titulum, qui ex primo allegati Matthæi relatis verbis videri poterat forinsecus in arca fuisse descriptus, intra ipsam arcam repertum; et quidem, secundum Francisci præ-

et titulo nomi-
nis.

6 Vidi enim, inquit Antonius, eo tempore quo inter operarum manus versabatur corpus Sanctum, quod civis quidam Abulensis, habitans juxta eremitorium sanctæ Crucis, Franciscus Arroyo nomine (quem ipsemet cognoveram fœde ruptum, ita ut intestina extra locum naturalem prolapsa ostentaret, indeque se graves sæpe cruciatus experiri diceret) qui erat de numero operarum, dixit: Volo me ponere supra hoc sanctum corpus, si forte me dignetur Deus a mea infirmitate liberare. Quo dicto, vidit illum ipse testis ascendere supra arcam, ibique orare aliquantulum; ac mox jungere manus, et exclamare voce magna: Domine Jesu Christe, ignosce peccatis meis, sicuti per hunc beatum Sanctum me sanavisti. Deinde addebat: O gloriose Domine S. Secunde! o gloriose Sancte, qui me sanasti! Mox autem præsentibus omnibus innotuit et tota civitate vulgatum est miraculum, quod Deus fuerat operatus. Viditque ipse testis, multis postea annis, venire prædictum Franciscum Arroyo, orationis causa, ad prædictam ecclesiam, Deoque agere gratias pro collatis sibi beneficiis. Meminit etiam quod eodem tempore, tota ecclesia fuerit suavissimo odore perfusa.

Ad ejus con-
tactum sana-
tur herniosus,

7 Idem de odore affirmat Matthæus, prius tamen ait, quod viderit audiveritque inter eos qui ad spectaculum accurrerant Decanos et Capitulum ecclesiæ Cathedralis, quæ S. Salvatoris nomen gerit, satagentes ut sanctum corpus ejus, quem dicebant suum fuisse Episcopum, in suam quoque ecclesiam transferrent: sed huic consilio opponebant se præfecti Confraternitatis præmemoratæ, Lopez et Silvester Gallego, Christophorus del Barco, et Petrus de las Navas: atque intra ecclesiam apposuerunt custodes, ne quis thesaurum inventum auferret, interim dum ei condigne reponendo locus aptaretur. Quem hic Decanum Matthæus nominat, una cum tribus aliis Canonici præsentem, scimus fuisse Christophorum de Medina, Decani titulo postmodum ornatum. Sed pro Confraternitate

locus mira-
fragrantia
impletur.Contendunt
Capitulares
cum æditis
de corpore

A nitate stabant Sancius Davila, Gubernator Abulensis, filius et synonymus famosi illius Capitanei, cui propter insignia facinora in receptione Alhamæ cognomentum ab hac mansit, nec non alii Rectores civitatis.

quod ipso in loco novæ capsæ imponitur :

annulus et calix Cathedrali conceduntur,

ubi ei erectum altare :

particulæ ossium ablatæ et redditæ.

8 Itaque post dierum et noctium aliquot intentam custodiam corpori adhibitam, conventum inter partes est, ut intra eandem ecclesiam remaneret sanctum corpus : annulus vero cum calice transferrentur ad Cathedralē. Decretum quoque est, ut ex nuceo ligno conficeretur nova capsæ, tribus ceris munienda, intra quam transferrentur sacra ossa ; quod et factum est, adhibita nova ac pura sindone, et intra arcam posita. Itaque intra eandem lapideam arcam collocata capsæ, eo mansit loco ubi etiam nunc est, inquit Matthæus : dicebatur autem quod clavium unam abstulisset Capitulum, altera penes Magistratum mansisset, tertiam servaret Confraternitas. Porro calix et annulus magna cum reverentia servantur in sacrario majoris ecclesiæ, et spectatum accedentibus religiose ostenduntur : singulis autem annis die Jovis sancto adhibetur idem calix, ad custodiam Dominici corporis intra monumentum. Communi etiam Capituli Abulensis decreto, in honorem S. Secundi fabricatum est altare magnificentum, et altari majori collaterale, supra quod ipsius Sancti imago in alabastro sculpta, item historiæ prædicationis et vitæ, mortis ac sepulturæ, similiter sculptæ conspiciuntur. Est autem hoc altare ad ingressum chori, in uno angulorum, per quos in crucem forma templi excurrit : quod ne symmetriam ipsius deformaret, similis plane structuræ aliud in altero angulo extructum est, in S. Catharinæ honorem.

9 Nec omiserim, personas quasdam honoratas, quæ præsentibus aderant quando aperiēbatur sacer tumulus, sumpsisse sibi reverenter ac devote minora quædam ossa, religionis ergo asservanda ; quæ deinde publicatis eum in finem censuris referre coacti sint et ecclesiæ restituere. Quia autem non videbatur propterea aperiendum denuo sepulcrum et arca, tribus ut dictum est clavibus affirmata ; placuit eadem servare juxta altare mojus, ad usum sanorum et infirmorum, qui ea contingere peterent : ideoque confectum est ex argento reliquiarium speciosum, crystallis præmunitum ornatumque, intra quod valde apte decenterque reposita prædicta lipsana, suo aspectu fovēt fidelium accurrentium devotionem.

CAPUT II.

Miracula ab anno MDXLIII usque ad MDL Processu publico examinata et probata.

Locus a peregrinis frequentatur

propter miracula :

de quibus Processus fieri cœptus

C Franciscus Gomez, juratus testis de quo supra, affirmat (in eoque assentientem sibi habet Antonium Davilam, et alios plures similiter juratos) quod a tempore factæ et publicatæ inventionis, usque annum MDLXIV, annis singulis vidit plurimos homines ad sepulcrum S. Secundi venerabundos accedere, ex variis partibus ; ibique vigilias aut novenas peragere, offerre cereos, Missas dicendas curare, non sine consequentium miraculorum plurimum effectum ; quibus circa annum MDXLIV, inquit Antonius Davila, constat sanatos esse varios surdos, claudos et paralyticos, quorum aliquos ipse ego vidi, cum eis locutus sum ; de aliis famam audivi publicam, et scio per civitatis Provisorem petitas affirmationes authenticas, ad quas appello. Atque hic est Processus, cujus epitomen habemus, a Blasio Davila Notario publico, anno MDLXIV, descriptam de mandato Licentiatu Castellii Correctoris Abulensis, in favorem ecclesiæ, hospitalis et Confraternitatis S. Secundi, præsentato sibi die XIX Julii per Joannem de las Navas, Antonium Gomez, et Rochum Davila, Patronos ecclesiæ et Confraternitatis S. Secundi. Epitome autem illi sic proponitur.

11 Ego Blasius Davila, Apostolica et Episcopali auctoritate Notarius publicus Audientiæ Episcopa-

lis Abulensis, ad prædictum mandatum completum, requisivi et inveni processum, penes me depositum et formatum coram patre quondam meo Joanne Davila, Notario publico ex numero Audientiæ Episcopalis Abulensis, in cujus officia et registra successi : ex eoque apparet, quod XXIX mensis Aprilis anni MDXLIII coram adm. R. D. Licentiatu Joanne de Valverde, Provisore et Vicario Generali Episcopatus Abulensis, et coram prædicto Joanne Davila Notario, comparuerunt quidam ex confratribus Sodalitatis ecclesiæ S. Secundi, in qua ipsius primi Episcopi Abulensis corpus servatur : dixeruntque, quod, quia Deus ad intercessionem ipsius S. Secundi in jam dicta ejus ecclesia operari dignatus erat miracula plura, petitio sua erat, ut eorum veritas examinata, publico testimonio roboraretur. Itaque prænominatus Provisor ad ipsam ecclesiam sese contulit, audivitque de miraculis quæ ibidem contigerant depositiones sufficientes, tam ipsorum quæ experti erant in se, quam aliorum gravium ac fide dignorum testium, qui infirmos miraculo sanatos noverant. Quas cum prævia virorum magnorum, ex Clero tam regulari quam seculari, æque in Theologia ac Legibus versatorum, consultatione discussisset, attente approbavit ipsa, ut vera miracula. Postea autem ibidem de aliis quoque miraculis institutum est examen, per Judices hujus Episcopatus ordinarios : atque ex istis processibus extrahi jussi ipseque extrahi testimonium miraculorum patrum sub forma tenoris sequentis.

12 Primus casus et miraculum, quod ex devotione erga S. Secundum venit ad d. ejus ecclesiam, confusus meritis ipsius Sancti, juvenis quidam, nomine Joannes, filius Joannis de Hotero et Mariæ de las Vagas, qui paralyticus erat et sanatus est. Item alius casus et miraculum, quomodo sanata fuit D. Agnes de Henao, uxor Christophori del Barco, civis Abulensis, ex quadam infirmitate brachio dextero manca. Alius casus et miraculum, quod Hieronymum de Valdes, filium Christophori de Henao, ab hernia sanavit. Alius casus et miraculum, de puero quodam, filio Didaci Alonso civis ex Pegnaranda, qui non poterat nisi curvus incedere ab infantia, et sanatus est. Alius casus et miraculum quomodo sanavit Clericum quemdam valde paralyticum, dictum Alfonsum Garcia, ex Orbita diœcesis Abulensis oriundum. Alius casus et miraculum notabile, de puero, cui nomen Joannes, filio Michaelis Amo, civis de Adavero diœcesis Abulensis, qui ab anno ætatis suæ quarto paralyticus venit ad ecclesiam S. Secundi, et sanatus est. Alius casus et miraculum, quomodo sanavit septemdecim annorum puerum, qui in oppido Arenas e ceraso lapsus, brachium ruptum ferebat : nomen puero erat Franciscus, pater Bartholomæus Rodriguez, mater Maria itidem Rodriguez, uxor ejus.

13 Alius casus et miraculum, de puella quadam, filia Francisci Sanchez et Joannæ la Rollona, civium Abulensium ex vico Dominæ nostræ de vaccis : quæ ex infirmitate quadam remanserat paralytica, cæca et surda ; habebat autem nomen Anitæ. Alius casus et miraculum, quomodo loquela restituta fuit cuidam muto, ex oppido Ysnatorafec districtus Cañorlensis oriundo, qui dicebatur Christophorus de Molina. Alius casus et miraculum, de altero muto, cui similiter restituta loquela est, et dicebatur Alfonsus de Armada, filius Alfonsi de Armada, ex oppido S. Vincentii diœcesis Legionensis. Alius casus et miraculum de quodam multis annis paralytico, qui appellabatur Joannes Verdugo, Arevalensis incolæ. Alius casus et miraculum de duabus feminis paralyticis, quæ sanatæ sunt, nominabanturque Maria Cogote et Maria de Medina, cives Abulenses. Alius casus et miraculum de Maria, filia Joannis

29 Apr. 1543

in compendium a Notario redigitur an. 1564 :

nominatis summam morbis et personis curatis :

in quibus paralytici plures,

item muti duo,

Alvarez

A Alvarez et Mentiae del Pozo, ex plebe de Gordon Episcopatus Legionensis, virgine nubili : quæ unius tibie paralysi afflicta fulcrisque subaxillaribus usa, ad novemdiale cultum S. Secundo in sua ecclesia exhibendum advenerat. Alius casus et miraculum, quod Ysabella Martinez, Ordinis Carmelitani devota, ex Onquilana districtus Arevalensis in diocesi Abulensi, brachio uno debilis et paralytica venit ad similis religionis novemdialis exercitium in ecclesiam S. Secundi, et sanitatem recepit. Alius casus et miraculum, quod Beatrix Gonzales, uxor Francisci de Armella, civis Cæsaraugustana in regno Aragoniæ, habitans in vico S. Pauli juxta Dominam nostram de Portillo, venit ad novenam in eadem ecclesia peragendam, toto corpore paralytica, ideoque portanda fuit, et sanata est.

et omnia fuerunt valde solenniter publicata.

14 Hæc omnia miracula, uti ex d. Processu patet, verificata et approbata fuerunt per sententias Ordinariorum Ecclesiasticorum hujus Episcopatus. Factæque sunt processiones ab ecclesia Cathedrali civitatis Abulensis usque ad ecclesiam S. Secundi : quo convenerunt omnes parochiæ, cum suis quæque crucibus et Clero, sodalitiisque tam secularium quam ecclesiasticorum, suos Crucifixos et insignia deferentibus ad ipsorum miraculorum publicationem, cum Missa et sermone de S. Secundo, ad quod accurrebant Magistratus, Rectores, Equites, Scutiferi, Officiales, cum ingenti cujusque sexus et conditionis multitudine, tam civium quam externorum, ad laudem et gloriam Domini Dei nostri et S. Secundi Episcopi : prout diffusius apparet ex Processu informationum, deliberationum, et sententiarum, ad quem me refero, paratus eundem quoties opus fuerit signatum exhibere. Omnia porro operatus est Dominus in ecclesia S. Secundi anno MDXLIII usque ad annum MDL. Ego vero hoc testimonium ex prætitulato mandato conscripsi, Abulæ, die xx mensis Julii MDLXIV : manetque in registro meo, tria folia chartæ implens, sub meo, quod et hic apponitur, signo, in fidem veritatis.

† Blasco Davila.

Inter hoc compendio mallemus Processum habuisse.

15 Horum porro miraculorum aliqua, uti dictum est, approbavit Licentiatius de Valverde, Provisor Abulensis : alia diligentissime examinavit et rata esse jussit Licentiatius Don Franciscus de Soto y Salazar, Episcopus postea Salmanticensis, cum esset Provisor et Vicarius generalis in toto Episcopatu Abulensi, pro Domino Didoco de Alaba y Esquivel, anno MDXLIX, coram Joanne Davila Notario : quæ deinde Patres Societatis Jesu exposuerunt legenda in tabula, pendente ex sepulcro S. Secundi. Ipsius integri Processus cographum si nobis dignentur Abulenses submittere, poterimus in Supplemento hujus mensis, distinctius exponere singulas prædictorum miraculorum circumstantias. Hic solum addo, ex testimonio Francisci Gomez, quod circa annum MDLX vidit matronam quamdam, ex quodam loco districtus Arevalensis, cujus et ipsius matronæ nominade memoria exciderant, ad visitandam prædictam ecclesiam ; quæ quia per se sola ambulare non poterat, a viris duobus, per brachia apprehensam sustentantibus, ducebatur : viditque accedentem ad contingendas reliquias aliquas S. Secundi, extra arcam servatas : et his contactis ipsam per se liberime ac sine adjutorio ambulantem, Deoque et Sancto ejus glorioso gratias referentem.

CAPUT III.

Tentata frustra Translatione ornatur sepulcrum et statua erigitur.

Ad instantiam Ruizii Episcopi

Episcerat quidem Magistratus secularis auctoritas uti supra vidimus, in ipso novæ inventionis fervore, ne suo loco moveretur corpus Sanctum. Sed quia is erat extra

muros urbis solitarius, adeoque expositus incommunis pluribus de quibus infra ; visum est Episcopo Abulensi Fr. Francisco Ruiz, ex Ordine Seraphici Patris Francisci (qui fuerat socius Cardinalis Hispani F. Francisci Ximenez de Cisneros Archiep. Toletani, ad hanc Cathedralam promotus post mortem D. Alfonsi Carilii de Albornoz obitam anno MDXVII) judicavit majori potestate utendum, quo posset in suam Cathedralam ecclesiam pignus tam pretiosum sanctumque traducere. In primis autem curandum sibi putavit, ut quæ habebat in animo perficere, Sedis Apostolicæ favore munirentur ; a qua Breve temporis sequentis recepit.

LEO PAPA DECIMUS.

17 Venerabilis Frater et dilecte Fili, salutem et Apostolicam Benedictionem. Exponi nobis nuper fecistis, quod cum venerabile corpus S. Secundi Episcopi et Confessoris (qui primus olim a B. Jacobo Apostolo, cujus discipulus fuit ad Ecclesiam vestram in Episcopum promotus extitit) in quodam antiquissimo tumulo situm, in ecclesia S. Lucie extra muros Abulenses, cum eisdem quibus ibi sepultum extiterat vestimentis nuper repertum fuerit ; et tumulo hujusmodi de tui, Frater Episcopo, vel tui in spiritalibus Officialis aut Vicarii generalis licentia aperto, corpus ipsum pluribus ex tunc miraculis, D. N. Jesus Christus ejusdem S. Secundi meritis operari dignatus est, coruscaverit et clareat ; pia devotione desideratis corpus ipsum ad ecclesiam vestram, in qua decentius venerabitur, honorifice transferri, et in aliquo ei decenti ejusdem ecclesiæ loco collocari, vestrisque expensis cancellis ferreis circulari : quare nobis humiliter supplicari fecistis, ut in præmissis providere pia diligentia curaremus. Nos igitur, qui in Sede B. Petri, meritis licet imparibus, constituti, singulis piis fidelium (iis præsertim per quæ Sanctorum Reliquiæ, quorum animas in cælo cum Christo regnare non dubitamus, decentius collocari et a fidelibus ipsis venerari valeant) votis solerter opem et operam impendere satagimus ; pium et laudabile propositum vestrum plurimum in Domino commendantes, vestris in hac parte supplicationibus inclinati, vobis venerabile corpus hujusmodi omnesque ejus reliquias, cum debitis reverentia et honore, a d. tumulo extrahendi, et ad ecclesiam vestram præd. transferendi, et in ea honorifice collocandi ac perpetuo retinendi, licentiam et facultatem, auctoritate Apostolica, tenore præsentiam (sine tamen alicujus præjudicio) concedimus et elargimur. Quo circa dilectis filiis monasterii B. Mariæ de los Huertos extra muros Segovienses, et secularis ac collegiatae ecclesiæ oppidi de Medina Salmanticensis diocesis Abbatibus per præsentem committimus et mandamus, quatenus ipsi vel eorum alter, per se vel alium seu alios, vobis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, non permittant vos desuper per quoscumque quomodolibet indebite molestari, perturbari seu impediri ; contradictores quoslibet... compescendo... non obstantibus etc. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die xxv Februarii MDXX, Pontificatus nostri VII.

Leo X concedit facultatem

E

transferendi corpus S. Secundi ad Cathedralam.

F

18 Hoc Brevi Abulam perlato, fortasse initium datum est fabricando altari supradicto ; quod dum fit, eripitur e vivis Episcopus Ruizius anno MDXXI, cui succedere Rodericus de Mercado, Didacus de Alaba y Esquivel, et Didacus de los Cobos : sub quibus nihil actum circa Sanctum ; nisi quod crebrescentibus miraculis post annum MDXL formati sunt processus, quos diximus capite superiori : ipsoque anno MDXLIV sepulcrum, ab ipso inventionis tempore crate ferrea qualitercumque munitum ornatumque, nova et ornatiori crate septum sit, liberalitate D. Joannis Davila Abbatis Alcalæ regalis quoad titulum

Episcopo mortuo intermittitur negotium,

et anno 1544 nova crate ornatur sepulcrum,

A titulum, quoad regimen vero Burgi-profundi, fratris
AUCTORE D. P. D. Francilli Davila, qui erat Eques habitus S. Jacobi et Commendator ejusdem Ordinis in Villa-franca, ex quo per lineam masculinam procedunt Comites de Uzeda. Huic novæ crati circumducta corona inaurata, picturæque et aliæ elegantix varix, in ipsa parietis incrustati calce expressæ, cum indicio miraculorum quorundam, illo eodem anno patratorum. Et quia, nihil ibi erat alterius ædificii, quo se recipere possent, qui novenarum aut vigiliarum causa frequentabant locum; idem Abbas impensis propriis extruxit domum, ecclesiæ ex parte Boreali contiguam.

19 Anno MDLX, promotus ad Jacensem Cathedram D. Didaco de los Cobos, in Abulensem successit D. Alvarus de Mendoza, cujus soror D. Maria de Mendoza, S. Secundo pientissime devota, cum anno MDLXII in ejus honorem observaret novenam, in cogitationem venit conficiendi umbellam ex panno aureo, supra tumbam ex ligno inaurato compositam, quæ stabat supra sepulcrum Sancti; aut ducentos aureos largiendi pro alabastrina ipsius Sancti statua. Placuit autem statuam confici; et ad ducentos quos illa dabat aureos, conferre, ex elemosynarum Sancto oblatarum peculio, quantum insuper necessarium foret. Confecta igitur Vallisoleti est statua qualis hodie visitur, et advecta Abulam mense Aprili anni MDLXIII. Hujus bases ut apte et citra irreverentiam collocarentur, visum est tantisper vacuandum esse sepulcrum, et sacrum corpus alio in loco reverenter habendum.

20 Adfuerunt ad hunc actum, præsentiam suam exhibitori, D. Rodericus Vasquez Davila, Episcopus Troyanus (in partibus credo et titulo tenus) Licentiatu Ferdinandus de Brizuela, Arevalensis Archidiaconus et Provisor in Abulensi Episcopatu; Licentiatu Antonius Hernandez de Valvidieso, Thesaurarius; Alfonso Davila, Canonicus Doctoralis in sancta ecclesia Abulensi; Joannes et Franciscus de las Navas, Joannes Dias et Franciscus de Santiago, pro tempore Patroni confraternitatis et Ecclesiæ nunc a S. Secundo nominatæ: quibus ad opus inchoandum accinctis, supervenit Licentiatu Martinus de Espinosa, regius apud Abulam Præfectus, Alcaidum Majorem vocant, ad coercendam turbam et fortuitum quemcumque casum qui accidere posset avertendum. Horum autem omnium consensu unanimi statutum est, ut arca, sicut erat clausa, decenter inferretur in sacrarium cum cereis et lampadibus: quod et factum est: ipsiusque sacrarii tam porta quam fenestra repagulis firmissimis clausa, adhibitis insuper diu noctuque custodibus duodecim, quibus ipsimet Patroni præsidebant: inter quos suas etiam vices habere voluerunt Don Rodericus del Aguila, et Franciscus de Quinones Rector Abulensis; item alio die Don Josephus de Calatayud y Zuniga et Ægidius Gonzales de Villalva.

21 In hunc modum continuatis excubiis, rursum die XXIV Aprilis adfuerunt prænominati omnes et alii ex utroque ordine plurimi (quos longo ordine hic enumerat historiæ auctor Hispanus) cum infinita civium multitudine: coram quibus recognitæ primum ostiæ ceræ, deinde reseratæ sunt: et Episcopus Troyanus, cappam e serico albam indutus, cum Provisore, Thesaurario, Canonicisque nonnullis, Correctore item, Præfecto et Rectoribus prænominatis, atque Equitibus illustrioribus quibusdam, omnibus ardentes faces gestantibus, ingressus sacrarium, arcam, diligenter recognitam et velo sericeo rubro contextam, efferri fecit; succollantibus Martino Gonzales de la Venera Archidiacono Oropesano, et Thesaurario præfato, cum Francisco de Guzman et Alfonso Navarro Canonicis. Qui eam inter lætos musicorum concentus deposuerunt supra altare majus, ubi ad duas horas et amplius venerationi et conspectui omnium exposita stetit, concurrentibus devote civibus, ad capita, manus, rosaria eidem reverenter admovenda.

Eodem deinde ordine itum est ad sepulcrum: eoque, D post positam intro arcam, clauso, erecta desuper statua est, S. Secundum repræsentans Pontificaliter indutum, et velut in oratione defixum.

22 Porro ad magis inflammandam Abulensis populi erga S. Secundum devotionem, placuit Patronis Sodalitatis prædictæ, eas quas extra sepulcrum habebant ejusdem Reliquias, die aliquo Festo processionaliter inferre in urbem, ad unam Parochialium ecclesiarum. Qua de re convenit cum Curato et Beneficiatis ecclesiæ S. Joannis: sed Canonicorum collegio, ubi hoc inaudit, visum est magis convenire, ut ad suam Cathedralē duceretur processio. Itaque Feria tertia Pentecostes, quæ tum in XXIII Maji cadebat, processum est ab universo Clero ad ecclesiam S. Secundi, cura Domine Mariæ de Mendoza Marchionis de Curamasa splendide adornatam: delatisque ad Cathedralē reliquiis, cantata ibi solennis Missa, ac sermo de laudibus Sancti habitus est. Sub vesperam vero, regrediente pompa ad eum locum unde elatæ Reliquiæ fuerant, apparuit ecclesiæ poematibus, epigrammatis et inscriptionibus variis, Hispanice et Latine, circumquaque loquax legentium oculis, ad S. Secundi extollendam gloriam. Specimina eorum quædam Cianca exhibet, quibus hic nihil attinet immorari.

Processio cum Reliquiis ad Cathedralē,

instituta 23 Maji.

E

CAPUT IV.

Sub Episcopo Hieronymo Manrique resumitur et absolvitur Translationis desideratæ negotium.

Alvaro de Mendoza sub annum MDLXXVII Palentiam traducto, Antonius Maurinus de Pazos, Pactensis antea in Sicilia Episcopus, successit; et huic ad Cordubensem Sedem intra biennium translato, Sancius Busto de Villegas. Hic moriens anno MDLXXIX, successorem habuit Petrum Fernandez Termignousque ad annum MDXC, quando placuit Catholico Regi mortuo Petro substituere Carthaginensem Episcopum D. Hieronymum Manrique de Lara, sub quo decreverat divina bonitas Cathedralē Abulensem locupletare concupito pridem sancti corporis thesauro: quod qua ratione peractum sit aggreddior explicare. Contraxerat Episcopus, Hispanam classem, sub auspiciis Joannis Austriaci pugnaturam, olim secutus, in ea expeditione infirmitatem quampiam, quæ sese interdum prodebat crebra palpitatione cordis. Hæc anno MDXCIII die IX Septembris tanta fuit, ut desperantibus de Præsulis vita medicis ipse animæ suæ prospicere, suscipiendis extremis Sacramentis; Collegium vero canonicorum futuræ suæ orbitati occurrere, placando per preces Deo festinarit. Et Canonici quidem tam bono cum successu suarum precum, ut ipso tempore quo processio ad S. Secundum ducebatur, habere melius Episcopus cepit; et convalescentiæ insperatæ celeritatem mirati medici, censuerint supra communem ordinem naturæ videri.

Hieronymus an. 1590 creatus Episcopus Abulensis,

1593 depositus a medicis,

F

24 Ex hinc cum sese vitam S. Secundo debere pius Præsul gratanter profiteretur, velletque ei dignum aliquod obsequium rependere; suggererunt ex Capitularibus aliqui, quid ab Episcopo Ruizio postulatum, et a Leone X impetratum fuerit. Pronas Antistitis aures nacti, ne nihil non legitimo ordine facerent, convocato Capitulo decreverunt, ut Rationarius suus Garcias de Mena communi nomine proponeret Episcopo, quam indecens videretur, tanti Sancti depositum haberi in suburbana quadam ecclesiola, propter coriariarum in vicinia officinarum groveolentiam desolata, quæ nec aperta excludere bestias aut pecora posset, nec occlusa commodè recipere adventantes; neque a nocturnis furibus tuta servare ornamenta, si qua ex piorum elemosynis conficerentur. Addebant quod occasione novenarum et vigiliarum, in honorem Sancti peragendarum, non raro contingeret impudicas mulieres suum istic venari quæstum:

S. Secundo vitam, se debere profitens,

consilium suscipit tentandæ iterum Translationis;

A quæstum : quodque ecclesiæ redditibus destitutæ male etiam esset prospectum de Sacerdotibus, qui nulli ad eam certi habebantur, adeo ut Missæ ibi raræ dicerentur, nec nisi a fortuito adventantibus, aut per pios fideles curatis; tantum abesse ut statis solennibus honoraretur Sanctus, sicut in civitate fieret : Populi quoque devotionem haud mediocriter impediri, quod propter loci paupertatem nemo eidem purgando adornandoque intenderet.

et mittit qui Regis consensum petant,

25 Hæc ubi rite proposita, examinata, probataque fuerunt; censuit Episcopus annuendum esse Capituli votis, et Pontificium Privilegium effectui tandem mancipandum. Electi igitur communibus Suffragiis Canonici duo, Petrus de Castro et Laurentius Chacon, pro obtinendo Regis consensu Madritum profecti sunt x Januarii MDXCIV. Intellexit id, referentibus S. Sebastiani Sodalibus, Magistratus civilis : tantamque rem ratus non fuisse tractandam inconsulto sese (quamvis Episcopus excusaret semper ea se intentione fuisse, ut cum Regis mentem exploratam haberet, de omnibus cum Civitate communicaret) perstitit in sententia; et quos ad primam Confratrum prædictorum instantiam nominaverat e Rectoribus Abulensibus duos, Episcopi postulationi sese opposituros apud Regem, Alphonsum Navarrum et Sancium Cimbron, ire nihilominus jussit.

nequidquam contra nitente civitate.

B 26 Iverunt igitur : sed jam prævenerant legati Capitulares, iisque mandarant Rex expediri litteras ad civitatem commendatitias in causa tam justa, ut videbatur. Ii etiam quos ipsa civitas Patronos et Procuratores habebat in aula, Marchio de Velada, Gaspar de Bul-ton, et Didacus de Ribera sentiebant, nihil reluctandum, sed solum consultandum de modo, quo res executioni mandaretur, salvo quam maxime jure et honore Magistratus Abulensis. Ita utrimque rediere legati; et Regis epistola, die II Februarii signata, die XVII ejusdem mensis lecta est, ac biduo post communibus suffragiis decretum, ut institueretur ad S. Secundum generalis supplicatio, ad exorandam divinam clementiam, quatenus omnium mentes illuminaret ad id statuendum, quod magis ex ipsius gloria publicoque bono foret. Ducta est supplicatio prima Dominica Quadragesimæ, quæ tunc in diem XXVII Februarii cadebat : quæ cum per urbis vicos præcipuos in ecclesiam S. Secundi venisset, rumor in vulgo percerebuit, visam aliquibus sudare Sancti statuam et vultum ejus commoveri. Id cum varii varie et pro suo quisque sensu interpretarentur, missus cum Notario Provisor Episcopalis nihil certi potuit examinando conficere in alterutram partem; nisi quod lotæ pridie statux pœtuerint guttæ aliquæ adhæsisse, et ex multarum facularum ac cereorum fumo,

et discussos rumores,

C ante eandem intra ecclesiam fluctuante, extitisse species moti vultus.

ac lecta utrimque motiva,

27 Interim ad Kalendas Martii convenerant iterum Magistratus, extremum deliberaturi, quid Regi, quid Episcopo responderetur. Coram quibus exhibitum est memoriale ab Episcopo Capituloque submissum, rationes continens ob quas conveniebat translationem fieri : quibus contrarias suas cum refutatione priorum opponebat in alio memoriali Confraternitas S. Sebastiani. Lectis memorialibus mandavit Magistratus Licentiato Alfonso de Orejon, ut quid juris in hoc negotio esset palam ediceret. Qui expendens sacrorum canonum textus circa hanc materiam et auctororum sententias, demonstravit, Episcopum et Capitulum in ea Translatione faciendâ usuros jure suo, Pontificia ac Regia auctoritatibus fulto; contra quod non posset prævalere exiguum juris punctum, quod sibi tamquam custodibus competere prætendebat Confraternitas prædicta : cum hic titulus, siquidem eis competeat, competeret etiam Episcopo, Capitulo Magistratui, præ quibus ipsi Confratres pars minima essent eodem in jure participantium.

28 Habitæ deinde sunt consultationes variæ, quarum denique is exitus fuit, ut rescriberetur Regi, quod Maji T. 1.

mature examinatis rationibus faciendam vel non faciendam translationem suadentibus, tandem in Episcopi et Capituli vota descendere constituissent; eo maxime moti, quod Episcopus promitteret ædificare Capellam elegantem in sua Cathedrali, ad ipsum corpus sanctum habendum decentius; in eaque fundare Sacellanos sex, designando redditum bis mille aureorum, annue percipiendorum ad usum fabricæ et dictorum Sacellanorum stipendium. Tali epistola ad Regem scripta et signata XVII Martii; captum cum ipso Episcopo agi de conditionibus rei perficiendæ : et post colloquia plura in sequentes conventum.

I Translatio corporis S. Secundi fiat intra septem proximos menses : interim vero dum fabricatur capella, servetur ipsum corpus sacrum in loco decenter ornato ad latus altaris majoris, ubi canitur epistola.

sub certis conditionibus.

II Durante ædificationis labore, eo in loco quem Decanus et Capitulum designabunt, applicentur canones prædicti redditus bis mille aureorum uni illi rei, usque dum absoluta fabrica fuerit.

III Eorundem bis mille aureorum distributio, tam circa fabricam quam sacellanos, ministros resque illuc spectantes, tota sit penes Episcopum Hieronymum Manrique de Lara.

IV Sint autem Cappellani sex, quorum unus gerat titulum Abbatis S. Secundi, sub iis obligationibus et conditionibus quas præscribet Episcopus.

E

V In ecclesia, ubi hactenus servatum fuit sacrum corpus, ejusque cineres et reliquiæ manebunt, maneat etiam sepulcrum sancti cum omni suo ornatu : unusque e sex Capellanis præfatis eidem ecclesiæ ministret, sicut antea a propriis Capellanis fiebat, ministrans ibidem Sacramenta et alia consueta hactenus officia peragens.

VI Fiant, uti solebant antea, a Capitulo ecclesiæ Abulensis Processiones annuæ ad ecclesiam S. Secundi, citra mutationem ullam : solum ea quæ facta est hactenus II Maji (quando æquum est omnes vacare festo istic ubi corpus colitur celebrando) differatur in Dominicam infra Octavam.

VII Capella in quam transferendum est sacrum corpus ita fabricetur, ut habeat portam patentem versus vicum Albarderix, juxtaque domum aptam recipiendis fidelibus, ad vigiliis et novenas istic agendas peregre adventantibus.

VIII Clavis una capsæ, intra quam servabitur sanctum corpus, penes urbanum magistratum servetur.

F

IX Si Deo ita disponente contigerit ut ante abolutionem capellæ et Capellanorum institutionem, Episcopus Hieronymus moriatur : quod agendum supererit curent Decanus et Capitulum de bonis illius, tantumque obligentur ad humilem Episcopi sepulturam, prout cum illis convenerit, peragendam.

X Maneat jus patronatus in prædictam Capellam, Capellanos et alia eo spectantia, penes Decanum et Capitulum Abulense in solidum.

Sub his conditionibus tam Episcopus quam ejus Camerarius Moyses Petrus de Usasu, in cujus capite erant constituta jura quædam ad Episcopum pertinentia, pro complemento bis mille aureorum annuorum, renuntiaverunt et cesserunt prædictis juribus, in manus Decani et Capituli rite acceptantium; cum obligatione omnia defuncti Episcopi bona eodem applicandi; et cum ratihabitione Magistratus urbani, coram Vincentio de Hierro scriba, anno MDXCIV die XIV Maji.

CAPUT V.

Corporis inspectio et translatio sollemnissima : os unum Philippo II datum.

Restabat determinare diem sumptusque in Translationem

AUCTORE D. P.
Decernitur
Translatio
facienda i
Domin. Sept.

secretam faciendos : quare in Capitulo ventilata coram duobus a Magistratu deputatis, Hieronymo Piniano de Zuniga Correctore, et Sancio Cimbron Commissario eidem ad hoc adjuncto, elegerunt Dominicam primam Septembris anni ejusdem : conventumque est ut quidquid in ceram et personas ecclesiasticas expendere-
tur, persolveret Capitulum, cum omni ornatu quem Canonici placeret adhibere : civitas vero sustineret expensas quascumque in secularia ministeria faciendas ornatusque suos. Visum est etiam invitandum Regem, ut sua præsentiali festivitatem reddere honoratorem dignaretur ; qui si annueret, tam civitas quam Augustinus Trevinho, Procurator generalis oppidorum territorii Abulensis, præstarent ea quæ solent in ejusmodi casu fieri ; sin minus, cuncta moderatius agerentur.

30 Rogatus Rex, qui tum ad S. Laurentii erat, ita respondit XVIII Junii, ut neque se addiceret neque abnu-
eret ; interim moneret, omnia ad dictam Translationem parare absque superfluo sumptu. Quo responso accepto, alioque XXXI Julii, quo Rex excusabat se prohiberi podagra, quominus suam præsentiam exhiberet ; processum in negotio est. Censuit autem Episcopus atque Capitulum, paucis diebus ante Translationem futuram, aperiendam arcam sacri corporis, et quæ intus reperirentur ossa in novam ornatioremque transferenda esse ; tum ut constaret quid traderetur, tum quia necessarium erat novas claves fabricari et arcam aptari mensuræ illius loculi, qui faciendus erat juxta altare majus, ubi tantisper ipsa poneretur dum strueretur capella.

31 Aliter nihilominus Magistratui visum, alleganti pro se Epistolam S. Gregorii Papæ, quæ lib. 3 occur-
rit 30 ad Constantiam Augustam, petentem sibi mitti caput S. Pauli Apostoli : ita enim excusando se loquitur. Dum beatæ recordationis decessor meus, quia argentum quod supra sacratissimum corpus B. Petri Apostoli erat, longe tamen ab eodem corpore fere quindecim pedum spatio, mutare voluit, signum ei non parvi terroris apparuit. Sed et ego aliquid similiter ad sacratissimum corpus S. Pauli Apostoli meliorare volui : et quia necesse erat ut juxta sepulcrum hujusmodi effodi altius debuisset, Præpositus loci ipsius ossa aliqua, non quidem eidem sepulcro conjuncta, reperit : quæ quoniam levare præsumpsit atque in alium locum transpo-
nere, apparentibus quibusdam tristibus signis, subita morte defunctus est. Præter hæc autem sanctæ memoriæ decessor meus idem, ad corpus S. Laurentii Martyris quædam meliorare desiderans, dum nescitur ubi venerabile corpus ipsius esset collocatum, et effoditur exquirendo ; subito sepulcrum ipsius ignoranter apertum est : et hi qui præsentés erant atque laborabant monachi et mansionarii, qui corpus ejusdem Martyris viderunt, quod quidem minime tangere præsumpserunt, omnes intra decem dies defuncti sunt, ita ut nullus vitæ superesse potuisset, qui sanctum Justi illius corpus viderat.

32 In hac contentione placuit iterum appellare Regem : qui seorsim Episcopo seorsim Correctori Abulensi scripsit, respondens eorum litteris XXIII Augusti datis, acceptis die ejusdem mensis XXIX ; et voluntatis suæ esse dixit, ut soli quatuor, Episcopus cum Decano, Corrector cum Rectore, quam secretissime et alio nemine præsentē, aperiant arcam ; et nec Abulæ neque in aula cuiquam aliquid indicarent de eo quod invenissent intra eam, sed sibi soli notificarent, deinceps ordinaturo quid esset facto opus. Itaque prædicti quatuor, Episcopus scilicet cum Didaco de Bracamonte Decano, et Corrector cum Francisco Davila y Ulloa Rectore, die XXXI Augusti, dimissis extra ecclesiam S. Secundi famulis ac satellitibus suis, eamdem ingressi soli, aperuerunt capsam : et invenerunt ossa ac cineres multos, mundissimo et adhuc integerrimo linteo involuta, cum iisque partem albæ lineæ sive rocheti, quæ majorem referebat vetustatem.

33 Clausa post hanc inspectionem iterum arca, te-
ctoque sepulcro, quoniam amota erat statua, quæ suo pondere ipsum continebat ne posset a quoquam aperi-
ri, appositæ denuo custodiæ sunt, ad illud excubaturæ donec Translatio fieret. Interim vero admonitus Rex de eo quod actum erat, per datas die III Septembris ipsi Episcopo puncta quædam præscripsit, in Translatione servanda ; ad extremum præcipiens, ut curaret reservare insi-
gnem aliquam partem, puta brachium aut coxam integram, quæ sufficeret ad celebrationem Officii de Sancto præscribendam ; eamque sub authenticis testimoniis per latorem fidelem transmitteret ad Monasterium S. Laurentii in Escuriali, ibidem conser-
vandam inter multas Sanctorum aliorum reliquias, eo imprimis titulo, quod in illius Monasterii districtu pars esset quæ olim fuerat Abulensis diœcesis. Idem etiam Correctori per alias ejusdem datæ commen-
dabat Rex, committens ei ut nomine ipsius Regis sanctum corpus Episcopo traderet, et unam e tribus clavi-
bus arcæ ipse servaret.

34 Die Veneris IX Septembris contulerunt se ad eccle-
siam S. Secundi, sub horam post meridiem tertiam, cum mullo Procerum tam ecclesiasticorum quam secu-
larium comitatu Episcopus et Corrector ; præmissaque oratione et litiis, accedentes ad sepulcrum, multis prælucentibus cereis, ipsum aperuere, indeque extulere arcam : qua reserata cæpit Episcopus ossa sigillatim omnia ostendere adstantibus, quæ deinde suis ipse mani-
bus seorsim iterum singula involvebat particulis serici rubri, ab Archidiacono et Thesaurario porrectis ; pone-
batque intra novam ex nuce arcam, quæ ulnam fere integram longa, medietate alta, et duas tertias lata, intus ac foris contexta serico, fimbriis aureis argenteisque or-
nata, et tribus seris instructa adstabat : omnia autem simul colligebantur intra novam et candidissimam sin-
donem Hollandicæ telæ. Reliquit tamen, intra veterem arcam, bonam partem cinerum cum medietate veteris albæ seu rocheti, alteram ejus medietatem Regi servans ; partem quoque sanctorum cinerum in circumstantes pro-
ceres reverenter distribuens. Ita obseratis arcis, vetus intra sepulcrum denuo dimissa est, nova ad altare de-
lata, additique ad custodiam viri ex Clero et Magistratu primarii.

35 Ipsa die Dominica, quæ fuit XI Septembris, cele-
brata est in Cathedrali per Decanum solennis Missa de Sancto, qua absoluta processit ornatissima supplicantium pompa versus ecclesiam S. Secundi ; quæ, uti et tota qua procedendum erat via, splendidissimo apparatu distincta, omnium oculos rapiēbat. Pompam excepit Episcopus, qui majoris devotionis ergo ibidem privatim
celebraverat : et capsam, quæ supra altare majus splen-
didissimo in pegmate prostabat, dimitti jussam tradidit sex primæ dignitatis Ecclesiasticis, Petro Tablares Archidiacono Abulensi, Ludovico Nuges Vela Archidiacono Arelatensi, Ferdinando de Escobar Archidiacono Olmedensi, Joanni Carillio Thesaurario, Antonio de Arevalo scholarum Magistro, Didaco Fernandez Arnacedo Archidiacono Oropesano : hi vero eamdem imposuerunt humeris succollantium Hieronymi Piniani de Zuniga Correctoris, Regis personam hoc in actu repræsentantis, Francisci de Rojas y Sandoval Marchionis Diniensis, Petri Stephani Davila Marchionis de las Navas, Li-
centiati Gascæ de Salazar e supremo Senatu regio Con-
siliarii, Licentiati Didaci de Alarcon Auditoris, et Joannis de Argote Præfecti in Regia Cancellaria Val-
isoleti : qui eam detulere sub umbella speciosissima, sustentata a Rectoribus Abulensibus.

36 Ita aliis aliisque succedentibus in locum prædicto-
rum, post trinam stationem in triplici area, suo unaqua-
que altari instructa, ante ædem S. Stephani, ante do-
mum Comitum de Uzeda, et in foro minori qui totius ur-
bis frequentatissimus est locus ; ventum est ad ecclesiam
Cathedralem, cui prætensa arcæ etiam ipsa erat spe-
ciosissime

sibi que os
unum ex præ-
cipuis mitti :

transferuntur
ossa in novam
arcam,

cineres re-
linquantur in
veteri :

arca ad Ca-
thedralem
transfertur,

succollantibus
Proceribus
primæ notæ :

ubi cum Epi-
scopus exe-
misset ossa
duo,

ad eamque
invitandus
Rex.

Episcopo ar-
cam aperi-
dam censi-
B

contradicit
civitas,

exemplis S.
Gregorii Papæ.

C

Appellatus
Rex jubet id
secreto fieri,

A ciosissime apparata : et ad hujus ingressum Rectores urbis tradiderunt Episcopo capsam, qui eamdem prænominatis ecclesiæ Dignitatibus commisit ferendam a porta ecclesiæ usque ad majus altare. Longum sit explicare omnia vel incitamenta devotionis vel argumenta lætitiæ, quibus toto octiduo certatum est. Propius ad rem nostram, et ideo minime prætereundum est, quod sequenti die Lunæ, post Missam solennissime decantatam, coram utriusque ordinis proceribus, ad sacram capsam accedens Episcopus, eamdem aperuit; indeque exemit duo grandia ossa, quorum alterum lipsanthece propriæ includendum remaneret ecclesiæ, alterum Majestati regiæ mitteretur : quæ ipsemet processionaliter per ecclesiam circumtulit, ea populo venerabundo ostentans. Ipsi deinde ad altare una cum arca relatis, Corrector Regius mandatum suæ Majestatis explens, sub instrumenti publici fide tradidit arcam Episcopo. Episcopus autem ante eam celebravit Pontificaliter : et peracto sacrificio, rursum prædicta ossa de arca accepit, iterumque circumlata per ecclesiam retulit ad altare, et signavit instrumenta, quibus fides fieret ea esse ex corpore S. Secundi accepta. Porro toto octiduo Missa et Officium ex usu Romanæ Ecclesiæ recitabantur sicuti de Pontifice Confessore, cum Collecta sumpta ex festo S. Augustini, variato dumtaxat nomine Augustini in Secundum.

Corrector regius ei arcam tradidit.

CAPUT VI.

Ossis unius translatio ad Escuriale : Officii proprii approbatio et promulgatio.

Legati civitatis Regi nuntiant quid actum sit,

A bsolutis quæ per octiduum duraverant festis, quæque in historia ipsa minutim singula poterunt inveniri descripta, tractari cæptum de Reliquia quam sibi Rex mitti jusserat, scriptis tam ad Episcopum quam ad Correctorem litteris. Unde iterum nata est concertatio pia, ad utrius spectaret officium designare latores earundem. Sed et hæc composita est, primas obtinente Civitate, in dirigendis ad Regem nuntiis peractæ solennitatis, et Reliquiæ ad ipsius nutum reservatæ, qui fuerunt Sanctius Cimbron et Antonius de Barrientos : vicissim autem prærogativam tenente Episcopo, in eo quod ipsius delegati essent Reliquiam eamdem portaturi ac tradituri. Iverunt igitur illi et benignissime excepti retulerunt Regia manu signatam epistolam, qua gratum habere Civitatis officium sua Majestas testabatur, die xxviii Septembris sæpe dicti anni MDXCIV.

C alii ab Episcopo Reliquiam petitam perferentes,

38 Episcopus quoque Reliquiam, quæ os coxendicis cum particula veteris albæ erat, lignæ capsellæ, intus ac deoris vestitæ ornatæque et eleganter clausæ, impositam, una cum testimonio suo authentico de ipsius veritate, perferendam tradidit duobus ecclesiæ suæ Canonicis, ipsi scilicet Decano Bracamontio et Doctori Joanni Beltramo de Guevara : qui eamdem ex serico rubri coloris balteo appenderunt collo Mariæ de Ayala, Capellani in eadem ecclesia : simulque profecti, pervenerunt sub noctem diei xxvii Septembris ad vicum diocesis Abulensis, cui nomen Navale-Peraldi. Inde Decanus scutiferum suum Sebastianum Angulum expedit, cum epistola ad Garciam de Loyasa Giron, Eleemosynarium Majorem et Instructorem Regis : de cujus mandato rescribens idem Garcias, jussit ut ad Monasterium S. Laurentii diverterent cum suo thesauro legati. Cum hac epistola regressus ad Decanum postera die Angulus, ipsum sub vesperam obvium habuit, ultro accedentem quo vocabatur; qui ingressus in atrium honorificeque exceptus, cum Garciam prædictum visitasset, visitatus vicissim ab eo est, etiam Reliquiarum capsam decenter expositam venerante.

excipiuntur honorifice,

39 Sequebatur S. Michaelis Archangeli festa dies, cujus officia cum essent finita, significavit legatis Garcias velle Regem, ut circa tertiam vespertinam accederent ad oratorium regium, quia ibi decreverat Rex cum

filiis admittere eos et munus quod ferebant. Ista ergo hora Garcias ipse adfuit, cum Fr. Garcia de S. Maria Priore, et Fr. Joanne de Benavente Vicario, aliisque pluribus religiosis; ipsosque duxerunt ad sacristiam regalis illius Monasterii, tantisper expectaturos, donec Rex annueret ingressum oratorii sui : quod mox factum per Antonium Boto Cimeliarcham regium. Itaque illuc deducti, in ea prælucentes plurimos cereos, soli illi ingressi sunt cum Eleemosynario Regio et Priore conventus; explicueruntque capsam suam supra altare : et mox ingredientem Regem, cum Philippo Principe et Infante Ysabella filiis suis, venerati, significarunt quam ob causam ab Episcopo et Capitulo Abulensi venissent, exhibitis eorumdem patentibus litteris.

40 Ista cum paucis perorassent, accessit ad altare Rex; et Decanus capsulam reserans, primo exemit particulam albæ, veteris quidem, sed adhuc candidissimæ : quam Rex filique successive deosculati, etiam capiti et oculis reverenter admoverunt. Idem ad exhibitionem ossis factum. Deinde jussit Rex ut ea suo nomine prædictus Antonius Boto reciperet, quod et fecit : rursumque obserata arcula, de omnibus his conditum est instrumentum, per manus Gregorii de Segovia ad hoc præsentis et vocati. Post quæ regia hospitalitate tractati legati, prima Octobris regressi sunt Avilam, cum epistola Regis ad Episcopum, his verbis concepta : Reverende in Christo Pater Episcopo. Per epistolam vestram, xxv hujus mensis datam, et ea quæ oretenus mihi retulerunt Decanus Didacus de Bracamonte et Doctor Joannes Beltramus de Guevara, ecclesiæ vestræ Canonici, intellexi, quam prompta voluntate vos et Capitulum istud mihi niseritis os coxendicis de corpore S. Secundi, cum particula albæ quæ simul reperta est, et certitudinis fide debita. Quo officio vestro vehementer recreatus, et munus pro eo quod meretur permagni aestimans, gratias vobis ago : quia desidero habere hic partem de corpore istius gloriosi Sancti, ad eam honorandam jungendamque Reliquiis, in hoc D. Laurentii Sanctuario asservatis. Ad S. Laurentium die xxx Septembris MDXCIV.

ipsi illam offerunt,

E et epistolam cum gratiarum actione referunt.

41 Quod ad Capellæ decretæ fabricam attinet, designatus ei situs est commodus ad plateam, quæ deinde S. Secundi diceretur, et ex qua æque ac ex ipsa ecclesia ingressus in eamdem pateret : quem in finem petita et obtenta a Rege facultas est destruendi ex parte murum civitatis, cujus ruinam abunde suppleret firmior Capellæ paries. Huic autem addicta aureorum octo millia, nequaquam suffectura operi, nisi marmora in ipso Abulensi agro aptissima haudquaquam e longinquo fuissent advehenda. Designatus etiam situs sacristiæ ad usum Capellæ, et domus hospitalis, quæ simul omnia in quadrum ducta ecclesiæ adnecterentur. Quoniam vero urgebatur Episcopus ut transiret ad Aulam, exerciturus munus Inquisitoris generalis; festinatum in opere est, eoque res perducta, ut potuerit ab eodem primus lapis rite in fundamento locari cum hac inscriptione. Præsidente in ecclesia Dei Papa Clemente VIII, et regnante in Castella Catholico Rege Philippo II, Episcopatum autem Abulensem administrante D. Hieronymo Maurique de Lara Inquisitore generali, cœptum est opus hujus Capellæ gloriosi S. Secundi; suaque Dominatio posuit primum lapidem fundamentalem, tamquam dominus et fundator illius, xxiii die mensis Aprilis anno MDXCV.

Anno 1595 23 Aprilis ponitur primus lapis capellæ.

42 Dum hæc aguntur in Hispania, Romæ pro impetranda approbatione novorum Officiorum, quæ de Patronis suis deinceps recitaret Abulensis Ecclesia, haud frustra laboratum est : et impetratum ut de S. Secundo fieret tamquam de Episcopo Martyre, cum antea fieret tamquam de Confessore, ut indicatum in prævio Commentario, Lectio vi ibidem proposita, continens summarium hactenus deductorum, finitur asserendo, quod Reliquiæ fuerunt in sacello ipsi Sancto dicato reconditæ,

Approbatur Romæ officium proprium.

et 29 Sept. ad Regis oratorium ducti,

Abulensium, ubi frequenti et incredibili totius populi
coluntur. Quæ verba de sacello proprio,
tunc, cum Lectiones illæ approbarentur, necdum extru-
cto, per quamdam temporis anticipationem composita et
proposita, quandonam ipso opere completa fuerint nu-
squam expressum reperiens, nihilque dubitans quin abso-
luta sacelli fabrica sacri corporis depositio peracta esset
cum magna solennitate, scripsi Abulam, ut annum, diem,
ac modum cognoscerem : sed respondit nostri ibidem Col-
legii anno MDCLXXVI Rector P. Ferdinandus de Musquy,
de eo actu nihil scriptum impressumve haberi. Misit in-
terim, quod nondum videramus Abulensis Episcopi de-
cretum Pastorale ad omnem sibi subditum Clerum ; quo,
diebus LIV prius quam poneretur primus lapis sacelli,
significabatur omnibus, proprii Officii Romæ facta su-
periori anno approbatio, et usus præscribatur. Hoc
decretum cum non inveniatur impressum in prælaudata
Episcoporum Abulensium Historia ; et eo confirmetur
miraculum, in ipsius Episcopi Hieronymi persona fa-
tum ; iudicavi illud hic debere inseri. Est autem tale.

43 Hieronymus Manrique de Lara, Episcopus
Abulens. et Generalis Inquisitor, Capitulo nostro
et universo Clero diœcesis Abulen. salutem in Do-
mino. Cum non sine divino consilio factum sit, ut
ditiori Ecclesia Carthaginensi relicta, in hanc no-
stram Abulens. commigraverim : non quidem priori
sponsa (quæ nunc et olim, gratissima et carissima
mihi semper extitit) repudiata ; sed quod cœleste nu-
men, et summa Dei providentia (quæ universa etiam
nimis occulta atque abdita summo consilio regit
ac moderatur) me (illa relicta) ad nova alia (ut
ipse rerum eventus ostendit) in hac diœcesi per-
ficienda vocaret : quam primum hanc nostram Ec-
clesiam felicibus auspiciis ingressus sum, de Trans-
latione reliquiarum Secundi, primi Abulensis
Episcopi, et hujus diœcesis in religione Christiana
primi Doctoris atque Magistri (re tota cum Rege
nostro Philippo, Abulensi Capitulo et Civitatis Sen-
nato mature communicata) attentius cogitavi. Post-
quam enim (quod fideliter credimus) Secundi preci-
bus a gravissimo illo morbo superiori anno sumus
liberati (ut interim innumera alia beneficia ab illo
accepta, silentio involvamus) sacellum illi vovimus ;
et Reliquias, ad fluminis Adaxæ ripas humili loco
sepultas, in nostram Cathedralem ecclesiam, qua
fieri potuit regia pompa et magnifico apparatu, trans-
tulimus : non dum tamen accepto beneficio aliqua-
lem gratiam retulisse videbamur. Quapropter cum
sæpe mecum tacitus cogitarem, nullam me posse
majorem gratiam Secundo rependere, quam si da-
rem operam, ut quem tota hæc diœcesis vitæ paren-
tem ac cœlestis doctrinæ magistrum habuit, eum
proprio cultu et laude debita veneraretur ; in eam

curam tota animi vigilantia ac pastoralis solitudine
incubui : ac tandem Sanctissimum Pontificem no-
strum Clementem divina providentia PP. VIII per
litteras deprecatus sum, ut pro sua benignitate San-
ctis (quos hæc Ecclesia proprios habet Patronos et
Tutelares) Secundo, inquam, Vincentio, Sabinæ, et
Cristetæ sororibus, proprium Officium, quod in eo-
rum festivitibus recitare et ad communem Brevia-
rii Romani rationem adungere possemus, dignaretur
ordinare et concedere. Acquievit ille pro sua ele-
mentia honestæ ac justæ petitioni, remisitque nobis
duplex Officium, alterum pro Secundo, alterum pro
Vincentio ac Sororibus, quod juxta decretum Pii V
prædecessoris ejus, et novum ab eo editum et ad
nos transmissum, in eorum festivitibus recitare
possemus. Nos igitur pro nostri pastoralis muneris
ratione (re iterum cum Fratribus et nobiscum sæpe
attentius communicata) tum istorum Sanctorum,
tum aliorum qui jam olim in hac diœcesi celebra-
tur, festa colligi et ad Breviarii Romani normam
conformari, in lucem edi et publicari præcepimus ; ut
tam Patronorum nuper nobis concessa, quam alio-
rum Sanctorum officia, debito ordine per menses
digesta haberet universa diœcesis.

44 Quia tamen festum Beati Vincentii et sororum
brumali tempore, quo propter cadentes nimbos
summa solet esse in hac urbe cœli inclementia, ce-
lebrari consuevit ; de consilio prudentissimorum vi-
rorum in postremum Augusti diem rejecimus et
transtulimus, quo devota Civitas celebritati suorum
Patronorum commodius posset vacare. Quamobrem
vobis universis Capitulo, ac singulis clericis nostræ
potestati subjectis, his litteris præcipimus atque
mandamus, ut in his Sanctorum festivitibus Se-
cundi, Vincentii, et sororum, necnon ceterorum,
qui hoc Calendario continentur, hoc officio Ec-
clesiastico et precandi ratione, et non alia, tam
publice in ecclesiis quam privatim utamini. Spe-
ramus enim in Domino atque confidimus, ex
nova ista precandi et recitandi divinum Officium
ratione, vos omnes uberes animarum fructus per-
cepturos : quod in his officiis habeatis multa veræ
ac solidæ pietatis et religionis exempla ante oculos
posita, eorum, qui nos aut tamquam primi parentes
Christiana veritate genuerunt, aut eorum, qui jam
genitos felicissime educarunt : quos tamquam dome-
sticos, Tutelares atque Patronos in primis colere ac
venerari, tum gratissima animorum pietate prosequi
debetis, et precatores adhibere apud Deum, ut eo-
rum meritis ac patrocinio in adversis omnibus ju-
vari et sublevari possitis. Datum Abulæ Kalend.
Martii, anno Domini MDXCV.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

HESPERO ET ZOE CONJUGIBUS, CYRIACO ET THEODULO
FILIIS, ATTALIÆ IN PAMPHYLIA.

D. P.

SUB ADRIANO.

Acta Græca,

Attalia, ab Attalo Rege opulentissimo nomen re-
tinens, vulgo Satalia, Pamphylia urbs olim
præcipua et Archiepiscopalis fuit, in ora maris
mediterranei, ad Cestrii fluminis ostium. Ea
sanctis hisce Martyribus finem humanæ servitutis et
cœlestis libertatis initium dedit, sub Hadriano Impera-
tore. Locum Martyrii indicant Acta, quæ damus ex
MS. Vaticano Græco a nobis Latine reddita : Tempus
illa non signant ; ipsum tamen (ex aliis forsitan Actis)
notant, et cultum apud Græcos passim receptum probant
omnia eorum Menæa et Synaxaria, tam manu scripta

quam typis excusa : in quibus Elogium sub minori ma-
jorive compendio traditur. Pro omnibus sit quod in Col-
legii nostri Claromontani Parisiis MS. Synaxario in-
venitur his verbis.

2 Sancti Hesperus et Zoe erant sub Hadriano
Imperatore ex regione Italiae, servi cujusdam divitis
Catali et Tetradiæ uxoris ejus : qui cum filios Cy-
riacum et Theodulum christiane educassent, die
quadam dixerunt ipsis pueri : Quare servimus impiis
istis et non potius Christo, ne pereamus cum illis ?
Audiens hæc mater ipsorum dixit : Resistite ei qui
emit

elogium ex
Synaxario.

A emit corpora nostra, et martyrium pro Christo sustinebimus. Tunc accedentes ad Catalum, Christum, aiunt, Jesum habemus Dominum animarum nostrarum, fortuna autem quadam factum est ut corpora nostra tuæ subjicerentur potestati : potiore interim ducimus Christi servitutem, quia Deo magis obedire oportet quam hominibus. Obstupescens ad hæc Catalus tunc quidem illos misit in Tritonium ad patrem suum Hesperum, postea vero accersens patrem et matrem cum filiis, verberari eos et torqueri vehementer jussit, quia noluerunt celebrare natalitia filii sui, atque gustare de vino et carnibus quas eis miserat. Præcepit deinde accendi clibanum, eique injici Sanctos : qui in illo animas suas traderunt Deo. Postera autem die eundem aperientes, invenerunt Sanctos veluti dormientes, ad Orientem conversos. Peragitur autem festivitas in sanctissimo eorum martyrio, quod est in Secundo.

templum S.
Zoes Constantinopoli,

B Annæ nobilissimum ac prorsus mirabile templum; mox addidit : Non procul inde, ad ultimum urbis angulum, Zoæ Martyri templum valde concinnum fecit. Hinc fit ut Acta solius Zoes nomen in titulo præferant, eorum qui cum ea passi sunt addita mentione generali. Sirletus ex Menæis suum concinnans Menologium, Baronio dedit occasionem eosdem nominatim omnes inserendi Romano Martyrologio : sed ita ut hallucinantem sequendo, Exuperium scriberet pro Hespero.

nomina in
Martyrologio.

VIDE ACTA
GRÆCA.

PASSIO

Ex MS. Vaticano Græco.

Sancta hæc Martyr ejusque maritus et filii duo, peregrini sicut Abraham pater electorum, cœlestis urbis cives fuerunt : empti enim fuerunt a Catlo a ejusque uxore Tertia. Catlus autem Roma veniens migrarat in Pamphyliam, et habitabat Attaliæ : eos autem mancipia sibi emerat ex b Phrygia. Cum igitur multa fide præditi essent et spem in Deo haberent positam, utpote ex Christianis nati, tam ipsa Zoe quam qui cum ea erant, recta gradiebantur via : qui autem eos emerant impuram idolorum superstitionem sectabantur, utpote pagani, et sacrificabant idolis, dicentes eos esse Deos. Itaque S. Zoe et maritus ejus ac filii duo, videntes eorum vanam superstitionem graviter ferebant : ideoque nec gustabant de sumptu eduliorum quæ accipiebant, suspicantes esse idolis oblata : in domo enim, in qua habitabant, constituta erant idola.

idolothya
aspernantur :

2 Itaque sancta Martyr, accepta sportula sua stabat ad ostium, dicebatque ostiario, Requiesce per diem, et ego si opus fuerit suscitabo te : satis enim laboras nocte tota, propter multitudinem egredientium et ingredientium ad Dominum nostrum, quos ejus vana religio allicit ut subiciant sese atque adorent Fortunam. Ostiarius porro dictis obaudiens recipiebat sese, et quiescebat in atrio juxta januam. Erant autem canes extra portas ligati; et si quis, præter hospites, mandati capiendi causa accedere solitos, adveniret, continuo involabant in eum. Videns ergo Sancta pauperes et peregrinos adventare, modicum de cibario suo projiciebat; illisque tacentibus, reliquum dabat pauperibus; suadens eis ut fierent Christiani : ideo enim, inquiebat, salvamini huc venientes. Quin etiam pascebat domestica altitia, quando accipiebat dimensum menstruum his frumentum, istis legumina impertiens, prout singula

pauperibus
dimensum
suum impartitur Zoe :

vescebantur secundum genus suum. Ac denique circa occasum solis reficiebantur etiam ipsi. memores verbi divini dicentis, Considerate solatia cœli, quia non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater cœlestis pascit illa.

3 Dixerunt autem filii ad matrem : Non possumus habitare cum istis : numquid enim tu ipsa nos doces ex divinis Scripturis, unde et meminimus Apostoli dicentis, Nolite jugum ducere cum infidelibus? Nisi ergo Scripturis obedientes et Domini præcepta custodientes ab illis recesserimus, etiam cum illis numerabimur. Martyr vero dicebat filiis : Quo tandem prætextu ab ipsis recedetis, filii? sunt enim Domini eorum quæ videntur corporum. Ad hæc filii : Christus pro nobis sese tradidit manibus impiorum Judæorum, et crucifixus et sepultus est, et tertia die resurrexit : si igitur etiam nos corpora tradamus impio Catlo, nosque cruciando interficiat, sciemus quod animæ nostræ æternum vivent : itaque gaudens et exultans, o mater, siste nos impio Domino nostro: et quod dederit Dominus in os nostrum, loquemur ad eum.

4 Cumque ad prandium veniret Catlus, parati erant juvenes tamquam generosi athletæ, ad certamen, dicentes ad invicem; Si Deus dederit ut pro eo moriamur et digni habeamur eum videre, erimus cum ipso. Mater autem verebatur ne tormentis terrefacti ad sacrificandum inducerentur, hactenus enim nesciebant Domini eos esse Christianos. Cum ergo nollet eos introducere, dixerunt ad ipsam filii sui, Quid metuis impium istum? Non recordaris quia scriptum est, Loquebar in testimoniis tuis in conspectu Regum et non confundebar? Egredientes igitur filii occurrerunt Catlo extra ostium et dixerunt ei : Bene veneris corporum nostrorum visibillum Domine, animarum autem nostrarum Dominus Jesus Christus est, qui in cœlis residet. Dixit autem Catlus ; Insaniunt pueri isti, peregrinum nomen ingerentes mihi, Deum ac Dominum appellantes eum qui dicitur Jesus Christus : vocate mihi patrem et matrem eorum.

5 Abeuntes famuli non invenerunt patrem ipsorum, sed adduxerunt matrem Zoen : cui dixit Catlus : Ubi est vir tuus ? Respondit illa : Numquid non tu jussisti ut foris in Tritonio habitaret? Dixit ei Catlus : Utinam etiam vos in Tritonio essetis, neque animum meum conturbaretis, dicentes vos proprium habere Deum, quem nec ego nec alius quisquam audivit : sed videbar mihi pro magno solatio multisque donis accepisse dominam vestram Tertiam, quia sacrificia obtuli magnæ Deæ Fortunæ. Nolo ulterius quæstionem habere de iis quæ dixistis mihi : sed cum natus puer fuerit, et magnam Deam Fortunam adoravero, tunc et vos audiam. Jussit ergo eos discedere in c Tritonium. Qui cum abducerentur gaudebant et exultabant psallentes atque dicentes, Dominus pascit me et nihil mihi deerit, in locum pascuæ ibi me collocavit : et iterum, Quia eruisti nos de inferno, et ex manu mortis salvasti nos : existimabant enim domum esse infernum, Catlum mortem, idola vero ignem.

6 Natus est autem Catlo filius, et celebrabantur impura natalitia, sacrificando Fortunæ civitatis; et omnes in nativitate pueri lætabantur : sancta autem Zoe confortabatur, orans Deum ut non induceretur in tentationem aut vir suus aut filii. Catlus vero post impium illud epulum procedens, dixit uxori suæ Tertiæ : Lætentur omnes in festivitate filii nostri : et ipsa respondit : Lætentur omnes. Et continuo miserunt vinum in amphoram atque in discum carnes, jusseruntque portari ad Zoen : quæ videns impurum ministrum et spurcorum donorum significationem intelligens, ingemuit et dixit : Domine Deus, humanorum

D
EX MS
GR. V. A.
Matt. 6, 26

filii, zelo
fid. i ducti.
2 Cor. 6, 14

consilium
suum matri
explicant :

E
Christumque
patam professi

Psal. 118, 46

cum ea ad
patrem in
villam ablegantur :

F

c

Cumque ob
natum domino
filium

missam
sportulam
Zoe spreviset,

ardium scrutator infallibilis, adesto pere-
bis : nam præter te Domine, Deum alium
nescimus : confirma nos in tua confessione. Et ac-
cedens ad eum qui carnes ferebat, ipsas quidem
objecit canibus, vinum autem effudit.

7 Quod cum vidisset famulus, abiit et nuntiavit
Catlo, quod acciderat. Catlus vero hæc audiens,
impletus est ira et indignatione contra Christum :
et jussit eos induci in domum suam. Dum autem
ducerentur instruebat S. Zoe maritum et filios atque
dicebat : Non timeamus tormenta impuri Catli : sed
sustineamus ea, ut per patientiam ingrediamur in
civitatem Christi cum Sanctis ejus. Ingredientibus
illis ad se Catlus inquit : In quo habentes fiduciam
ausi estis hoc facere? neque enim tantum curo quod
me affecistis injuria, quam quod magnam Deam For-
tunam contempseritis. Sancta autem Zoe respondit
illi : Spes nostra est Christus Jesus, filius Dei vivi :
nam quos tu Deos nominas, dæmones nobis sunt.
Dixit Catlus : Jubeo ergo torqueri filios tuos, ut vi-
deamus si juvare eos possit, quem Deum esse dicitis
Christus.

8 Cum igitur suspensi pueri raderentur d ungu-
lis, dicebat eis adstans mater, Certate, neque time-
tormenta impii Catli Filii vero respondebant, Ni-
hil sunt hæc tormenta : dic impio Catlo ut majores
cruciatu nobis inferat, ut perfectam patientiæ coro-
nam consequamur. Ipsa vero dixit impio Catlo ;
Quare suspendi jussisti pueros, et cessas eis tor-
menta inferre? non enim senserunt lanienam. Tunc
jussit Catlus furnum succendi, et servos Dei in il-
lum mitti, ac diligenter custodiri. Sancta autem
Zoe, et maritus ejus Hesperus, et filii duo Theodu-
lus atque Cyriacus, erant in fornace psallentes et
laudantes Dominum. Audiens igitur eos in fornace
psallentes Catlus, cogitabat quomodo eos majori
cruciatu interficeret. Dictumque est eis in fornace a
Spiritu sancto, Confortamini; quærit enim Catlus
quomodo vos majoribus tormentis perdat. Ipsi vero

hoc audientes, orabant et dicebant, Domine Jesu D
Christe, suscipe animas nostras in pace. Et conti-
nuo animas suas tradiderunt in pace die secunda Maji

9 Postera vero die veniens cum suis Catlus, in-
venit corpora Martyrum illæsa, et in orientem con-
versa : jam enim animæ eorum adjunctæ erant cho-
ris Sanctorum Martyrum illæsa, et Angelorum at-
que Archangelorum. Et facta est vox de cælo dicens,
Intrate, justi in Paradisum : tu vero, impie Catle,
respice in judicium æternum et locum gehennæ, ubi
ignis non extinguetur, dum justi erunt in gaudio
paradisi per æternitatem temporum, in Christo Jesu
Domino nostro, cui gloria et potestas in secula se-
culorum. Amen.

ANNOTATA.

a Synaxaria et Menæa Catalum et Tetradiam vo-
cant.

b Menæa minus recte, Ex Pamphylia emptos scri-
bunt : interim genere Italos fuisse, habent Synaxaria
tam Claromontanum quam Basilii Imperatoris.

c Idem Basilii Synaxarium, ἐν τῇ πόλει Τριτωνίῳ, In E
urbe Tritonio. Nos urbem talem nullam novimus : præ-
dium seu villam agnoscimus, ad quam colendam missus
fuerit Hesperus.

d Ungularum quidem expressum nomen non est in
Græco, sed sub verbo ξέσθαι solet intelligi : Menæa
autem expresse habent τὰ νήπια κρεμασθῆναι κελεύει καὶ
σιδηροῖς ὄνυξι καταξέσθαι, ferreis ungulis.

e Eadem Menæa cantum hunc postera die auditum
referunt his verbis : Ἐῶθεν δὲ, φωνῶν ἐν τῷ κλιβάνῳ
ἐνκηρουμένων ὡς περ ψαλλόντων τινῶν, διανοιζαντες οὐδὲνα
εὔρον, εἰ μὴ τοὺς Ἀγίους μόνον ἐν σχήματι καθευδόντων,
κατὰ ἀνατολὰς τετραμμένους. Mane autem, cum vo-
ces quædam in clibano audirentur velut psallentium,
aperientes neminem invenerunt, nisi Sanctos in
specie dormientium conversos ad Orientem.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

GERMANO, COELESTINÒ, FELICE, CETINO, URBANO,
BELLICO ET PRIVATA.

C antiquissimum Martyrologii Hieronymiani ap-
ographum, quo ab Epternacensibus accepto
hactenus usi fuimus, ita hunc diem auspica-
tur : vi Nonas Maji, Germani, Coelestini,
Felices, Cettini, Urbani, Bellici, Privatae. Idem le-
guntur in aliis tribus ejusdem Martyrologii apographis,
nisi quod in Lucensi desit nomen Germani et loco Pri-
vatae scribatur Privati : tum varie scribuntur nomina
Cettini, Cetini, Cætini et Cetici, et Bellici, Bellaci,
Bellapi et Hellaci. Ex his varii in aliis MSS. refe-
runtur. Trium primorum, scilicet Germani, Coelestini
et Felices, memoria celebratur in MS. Reginae Sue-
ciæ ab Holstenio laudato. In MSS. Pragensi, duplici-
que Leodiensi S. Lamberti et S. Laurentii indicatur
natalis SS. Germani, Coelestini, Urbani et Privatae.
Eadem sunt in MS. Florario, sed Privati scribitur.
Item in MS. Barberino, sed Germano omisso; et in
MS. Trevirensi S. Maximini, sed omissa Privata; et
Orbano, loco Urbani, scripto. Ast aliis de quibus mox
agemus, immistis vseruntur in MS. Rhinoviensi no-
mina Germani, Coelestini, Felices, Urbani, et præte-
rea in Richenoviensi Bellaci, Privatae. In MS. Au-
gustano S. Udalrici ista traduntur : Germani, Coeles-
tini, Privati, Felices, quibus in Parisiensi a Labbeo no-
bis communicato additur Cetini. In MS. Tam-lactensi

sunt nomina Coelestini, Germani, Urbani, Bellic, F
Privatae. Hactenus illustris horum Martyrum memo-
ria in tam variis MSS. continetur absque palæstra seu
loco martyrii. De aliis Germano, Coelestino et Santino
Alexandriæ passis infra agemus. Item de Germano et
Coelestino Romæ tributis in sequenti classe. Nomen
S. Bellici inscriptum est antiquo Kalendario ante opera
MSS. S. Isidori, asservata Romæ apud Patres Con-
gregationis Oratorii.

2 Paulus Masinus in Bononia perlustrata scribit ad
hunc diem, Bononiæ in Ecclesia S. Francisci caput
et partem brachii S. Coelestini Martyris, item aliquas
reliquias esse apud Sanctimoniales S. Helenæ. Ac-
cepimus et nos authenticum testimonium, cum Bononiæ
essemus anno MDCLX, quod apud dictos Franciscanos of-
ficio Ecclesiastico sub ritu duplici coleretur S. Coelesti-
nus martyr ob prædictas reliquias, quas ibidem vene-
rati sumus. Verum videntur assumpssisse hunc diem
quia in Romano Martyrologio notatur aliquis Coelesti-
nus passus Romæ cum aliis duobus mox nominandis,
quod probare non possumus, et licet possemus, non pro-
pterea putarem consequens esse, quod ejus præcise qui
hoc die commemoratur, Reliquiæ sint Bononiæ. Simili-
ter diversum ab hoc putamus esse eum, cujus corpus, an
MDCLXXV. XVIII Maji, de mandato Pontificio a Gaspare
tituli

Alicujus S.
Coelestini reli-
quiæ Bononiæ:

advocatur
illa cum
marito et
filii;

Christum
constituntur:

filios in tor-
mentis ani-
mat:

cum quibus et
viro conjecta
in fornacem
expirat:

G. H.
VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT 37

Horum nomi-
na in antiquis
Martyrologiis.

A tituli S. Silvestri de capite S. R. E. Presbytero Cardinali de Carpineo, illius Vicario generali, accepit. Joannes Paulus Comes de Calepio, una cum reliquiis sanctorum Christi Martyrum Liberalis, Angeli, Casti, Severiani, Perpetuæ, Victorinæ, Pontiani, collocandum in ecclesia Visitationis B. Mariæ de Begnanga, sitam in communi de Calepio diœcesis Bergomensis. Ejus tamen hic volui meminisse, tum quia existimo cultui ejus in prædicta ecclesia assumptum hunc diem quo Clœestinus aliquis invenitur Romano Marty-

rologio, licet per errorem, adscriptus tum quia id me- retur ipsius Comitit et Calepiensium pietas, qui nobis publicorum de ea translatione actuum instrumenta sub Notariati fide communicanda curaverunt: ex quibus constat, corpus istud acceptum esse ex Romano S. Calisti cœmeterio, simulque inventum qui servatur lapidem, cum inscriptione CÆLESTINUS insculptaque Martyrii palma. De Cœlestino Consule Hispano, qui sub Juliano apostata præsumitur passus, infra agemus.

DE SS. SATURNINO ET NEOPOLO MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ.

G. H.

Progredivimur cum Martyrologio S. Hieronymi, in cujus apographis Lucensi et Blumiano ista leguntur: In Alexandria Saturnini cum Neopoli Socio suo. Verum nomen Socii in MS. Corbeiensi Parisiis excuso, prima littera omissa, scribitur Eopoli, et deest in MS. Epternacensi. In MS. Vaticano Ecclesiæ S. Petri, ex quo genuinum Martyrologium Bedæ etiam edidimus, ista traduntur: Alexandriæ natale S. Saturnini in carcere quiescentis, cum Neopoli socio suo. Notkerus eosdem ita refert: Item Alexandriæ Saturnini et Neopolis, qui in carcere requierunt. MSS. Richenoviense, Rhinoviense et Aquisgranense priorem ita proponunt: In Alexandria Saturnini, dein alios ex diversis classibus adjungunt. At palæstra martyrii omissa ita referuntur in MSS. Casinensi et Romano Ducis Altempsii: Natale S. Saturnini in carcere quiescentis cum Neopoli socio suo. Forsan ob S. Alexandrum præpositum, cujus alibi non fit mentio, legendum est Alexandriæ. At mutata phrasi apud Usuardum, Adonem, Auctorem Bedæ supposititi, Bellinum, Maurolycum, et in MSS. Trevirensibus S. Maximini et S. Martini; item in MSS. Centulensi, Ultrajectino, et Florario Sanctorum et apud Petrum de Natalibus ista leguntur: Natalis SS. Saturnini et Neopoli, qui in carcere quieverunt. Eadem, sed absque mentione carceris, leguntur in MSS. Coloniensi S. Mariæ ad Gradus, et alio Romano-Francico, quod communicavit Parisius Lucas Acherius. Solius Saturnini meminerunt MSS. Augustanum S. Udalrici et Parisiense Philippi Labbe. Et Saturninus, Hyppolytus et Alexander sunt in MS. Tam lactensi. An Hippolytus loco Neopoli et Alexander, loco Alexandriæ?

2 En memoria horum duorum Martyrum, ex tot illustribus Martyrologiis collecta, quibus palæstra certaminis aut assignatur Alexandria, aut siletur. Post tot exemplaria Galesinius aliam illis palæstram et alios socios indicat his verbis: Romæ sanctorum Martyrum Saturnini, Neopoli, Germani et Cœlestini, qui pro Christo Domino in carcerem conjecti, ibi obdormierunt. Pro dictorum probatione in Notis ita addit: Priorum duorum Usuardus meminit, ac Beda item: posteriores duos nos adjunximus ex codice MS. Sed quem habuit non satis solidum, uti hactenus sæpius diximus. Unde autem sciverit Romæ passos, non addit.

Baronius dum Galesinio credit, facile aberrat; is in Martyrologio Romano ita hos celebrat: Romæ Sanctorum Martyrum Saturnini, Neopoli, Germani et Cœlestini, qui multa passi, in carcerem demum conjecti, ibi in Domino quieverunt. Dein in Notationibus ista addit: Agunt de his item Beda, Usuardus, Ado, et alii recentiores. Is est Galesinius, qui primus palæstram statuit Romam et duobus primis Germanum et Cœlestinum junxit: de his jam egimus, et iterum infra acturi sumus. Bucelinus in sacrario Benedictino asserit corpora SS. Saturnini, Neopoli et Cœlestini quiescere in Monasterio Antecensi in Bavaria. Quæ malleus probari de his Martyribus esse intelligenda: aut saltem aliquos istorum nominum ita conjunctim esse reperi- tos; veremur enim ne ex Romano hodierno assumpta sint nomina, ut simul haberetur dies cultus, et corporibus sine nomine inventis aptata.

3 Dedimus iv Februarii S. Phileæ Thmucos Episcopi Acta, in iisque epistolam ejus de Martyrum Alexandrinorum certaminibus et coronis: eandem Epistolam allegat Eusebius Ecclesiasticæ historiæ lib. 8 cap. 10, unde accipere juvat, quæ de Martyribus, sub extrema Diocletiani et Maximiani persecutione in carceres Alexandrinos retrusis, ibidem hisce verbis leguntur, post enarrata tolerantium ab iis suppliciorum genera varia. Quidam post tormenta in nervo jacuerunt, pedibus ad quatuor usque foramina divaricatis, ita ut supini esse cogerentur: cum ob recentes plagarum cicatrices, quas toto corpore gerebant, stare omnino non possent. Alii humi projecti jacebant, præ nimia tormentorum acerbitate, et multo gravius quam dum cruciarentur spectaculum intuentibus præbebant, varia ac multipliciter excogitata tormentorum genera corporibus suis circumferentes. Quæ cum ita gererentur, alii in ipsis tormentis expirabant, constantia sua pudorem incutientes adversario: alii semineces in carcerem trusi, paucis post diebus doloribus oppressi vitam finierunt. Ex his igitur, quibus modo tam memorabili carcer pro studio fuit, credibile est fuisse Saturninum et Neopolim; et quidem genere aut munere illustriores ceteris, qui præ tam multis aliis meruerint in Martyrologiis eo titulo commendari, quod Alexandriæ in carcere quieverint.

Quales in carcere Alexandrino Martires?

DE SS. HELPIDIO, HERMOGENE, EUPOLITE ET LUPO,
MARTYRIBUS MELITENÆ IN ARMENIA.

II MAJI

Hæc tertia Martyrum turma in antiquis Martyrologiis Hieronymiani apographis continetur, et quidem his verbis in MSS. Lucensi et Blumiano: In Armenia civitate Militana Helpidii et Hermogenis: quibus tertius additur Eupolites in antiquissimo egrapho Epternacensi: cujus loco in MS. Corbeiensi substituitur alius, nomine Lupus, ut videantur quatuor nominandi. In MS. Richenoviensi solus Hermogenes celebratur in Armenia civitate Militana: quæ ita sæpius in antiquis Martyrologiis appellatur, aliis antiquis scriptoribus passim Melitene dicta, et fuit plurimorum Martyrum palæstra, uti ex toto hoc opere constat. At, nullo martyrii loco indicato,

referuntur Helpidius et Hermogenes in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei, quibus in MS. Aquisgranensi additur Ypolytes, supra Eupolites dictus, a quo si aliquis Lupum nolit distinguere, quasi in priore litteris ferme transpositis contineatur, nolumus funem ea de re contentiosum trahere: interim utrumque in titulo proponimus. Apud Grevenum, in Auctario Molani, referuntur Germanus; qui hac non spectat, Hippolytus, supra Eupolites: Elpidius et Hermogenes. In MS. Tamlactensi indicantur Elpidius, Hermogenes, et Eupolites: est autem hoc MS. fere ex Hieronymiano aliquo acceptum.

DE SS. GERMANO, COELESTINO, SANTINA,
MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ.

G. II.

B

E

Passi sunt
Alexandriæ.

Hæc quarta et ultima Martyrum turma est, in antiquis Martyrologiis Hieronymiani apographis: et quidem in Epternacensi ante mille prope annos exarato ista leguntur: Item in Alexandria Germani, Coelestini, Scantinae. Ubi particula item potest hos secernere a SS. Saturnino et Neopolo etiam Alexandriæ passis, sed alio forsitan anno, hoc tamen eodem die. Potest etiam dicta particula item nos duos Germanum et Coelestinum distinguere ab aliis ejusdem nominis Martyribus, qui in prima hujus Martyrologii classe cum quinque aliis sociis recensentur. In MSS. Lucensi et Blumiano, loco Scantinae, legitur Santinae, et in MS. Corbeiensi Parisiis excuso, Santini. In quibus etiam omnibus repetuntur nomina Germani et Coelestini, licet fuissent in prima classe collocata: quorum auctoritate et nos idem facimus. MS. Aquisgranense recolat Germanum, siue hic ille sit, siue alius supra relatus. De SS. Germano et Coelestino perperam adjunctis SS. Secundino et Neopolo Alexandriæ passis, et simul a Galesinio Romæ adscriptis in secunda horum Martyrum classe, jam egimus.

2 Tamayus Salazar Martyrologio Hispanico inscripsit S. Coelestinum Martyrem Romæ, quasi esset Hispanus: idque auctoritate Juliani Archipresbyteri Toletani; in cujus Adversariis num. 5 ista leguntur: In Hispaniis memoria celebris est S. Coelestini Martyris, qui passus est Romæ in persecutione Juliani Apostatæ. Vir Consularis ex Consulari Bætica; Hispanus cum aliis, tempore quo Joannes et Paulus comprehensi sunt. Obiit in carcere die secunda Maji Martyr. In Chronico etiam Dextri ad an. 356 traditur Olympius Episcopus Toletanus libros edidisse, quos inscripsit ad Coelestinum Consulem Bæticae, qui postea Martyr fuit. Verum hos libros hoc seculo XVII confictos fuisse arbitramur, et Adversariorum Juliani auctorem secutum fuisse Galesinium aberrantem, a quo etiam abductus fuit Baronius. Qui allegatur a Tamayo Ambrosius Morales, meminit litterarum a Constantio Imperatore ad Coelestinum missarum, verum de ejus martyrio silet, quod desideramus melius probari, quam ex pseudepigraphis auctorum supposititiorum scriptis.

An Coelestinus, Martyr Romæ, sit Hispanus,

DE SS. ELENARA ET SPONSARIA,
VIRGINIBUS ET MARTYRIBUS IN GALLIA.

G. II.

C

F

SUB DIO-
CLETIANO

Inventio
corporum

Centula, celeberrimum apud Pontivenses in Picardia monasterium, nunc vulgo a fundatore suo S. Richarii appellatur, uti late dictum est ad hujus Vitam XXVI Aprilis. Hujus monasterii aliqua Chronica MSS. habemus, quæ abbreviata dicuntur, respectu Chronici majoris excusi tomo 4 Spicilegii Acheriani, sed quod cum Actis S. Gervini finitur. Post quem præfuit dicto monasterio Gervinus II, factus deinde Episcopus Ambianensis. Huic subrogatur Ancherus, ut in dictis Chronicis abbreviatis legitur, electus anno MCEVII, regnante Ludovico Grosso Rege Francorum, et Guidone Comite Pontivi. Iste Ancherus in anno XVI sui regiminis renovavit omnes capsas et feretra omnium Sanctorum et reliquiarum hic existentium. Ipse voluit videre et scire realiter omnia, quæ continebantur in dictis capsis, et in una invenit... corpora Sanctarum et Martyrum Elenaræ

et Sponsariæ, quæ passæ sunt martyrium propter nomen Domini nostri Jesu Christi sub Rictiovaro, sexto Nonas Maji. Hæc ibi. Rictiovarus sub Diocletiano et Maximiano Imperatoribus quam plurimos Christianos martyrio affecit in Galliis. In Chronico majore Centulensi, ab Ariulfo monacho seculo XI absoluto et edito tomo 4 Spicilegii Acheriani lib. 3 cap. 29 ista leguntur: Inter tantorum merita Beati et Sancti Angilberti munimur Reliquiis, beatarumque Martyrum Christi et Virginum Elenaræ, Sponsaræ patrociniiis fovemur. Hæc autem beatissimæ Virgines, quantum a prioribus accepimus, B. Macræ Martyris sociæ et convirginales extiterunt, et una cum ipsa a persecutore Rictiovaro pro Christi nomine martyrizatæ sunt. Acta martyrii S. Macræ dedimus VI Januarii: sed absque ulla Sociarum mentione; sine quibus ipsa etiam sepulta est, et inventa a bubulco quodam Landulpho,

Martyrium sub Rictiovaro.

A Landulpho, cujus Teutonicum nomen indicat tempus inventionis differendum usque ad Regum Francorum tempora, primæ scilicet stirpis: nam pro veteri S. Macræ ecclesiola ampliorem novam factam tempore Caroli Magni, Flodoardus tradit. Quæ ideo hic noto, ut exemplo fiat verosimile, etiam harum Sanctarum corpora, simili ratione reperta translataque olim fuisse: et majorum traditione potius quam scriptorum fide acceptum

videri, quod sub Rictiovaro passæ illæ fuerint eodem tempore, quo S. Macra apud Svesionem vertavit. Ignatius Josephus de Jesu Maria, in Historia Ecclesiastica urbis Abbavillæ cap. 82, in Anchero xxv Abbate Centulensi, meminit dictæ inventionis, quam etiam Jacobus Malbrancus inseruit lib. 2 de Morinis cap. 14, et tandem Arturus du Monstier ad hunc 11 Maji in Sacro Gynecæo eusdem retulit.

D

OCTOR

DE SANCTA FLAMINA,

VIRGINE ET MARTYRE DAVAJACI IN ARVERNIA.

E. P.

SUB DIO-
CLETIANO

Cultus sacer.

B

Urbis et territorium Claromontanum in Arvernis plurimum obstringitur Joanni Savaroni, Præsidi olim et Præfecto Arvernæ, ob singularem ejus doctrinam et accuratam diligentiam, qua ejus omnis antiquitas illustrata est et quasi revixit. Hic lib. 2 de Sanctis, Ecclesiis, et monasteriis Claromontii, ex antiquis MSS. cap. 19 ista tradit: In Ecclesia S. Hilarii, altare S. Hilarii: ibi requiescit S. Flamina. Quibus Savaro addit, dictam Ecclesiam S. Hilarii jam veteribus ruinis deformem esse, positam inter Rubiacum et Valerium collem, vulgo Royat et Valiere, in amplo vinearum territorio, haud procul a Claromontana urbe versus Occidentem. Ea ipsa Ecclesia S. Hilarii, dein nomen S. Flaminæ assumpsit, vulgo S. Clamine. Est etiam ecclesia S. Flaminæ Daviaci, vulgo Davayac, ad vicum Arthonnam, in qua ecclesia festum natalitium colitur vi Nonas Maji; et festum Translationis iii Nonas Augusti: quorum dierum priori eandem inseruit Catalogo generali Ferrarius, Menologio Virginum Lahierius, Gynecæo sacro Arturus.

Officii proprii
Lectio-
nes:

C

2 Ex prædicta ecclesia, curantibus RR. PP. Paulo Suffren Lugdunensis, et N. Courboulles Claromontani Collegii Rectoribus, accepimus Lectiones pro secundo Nocturno tres, compositionis non valde antiquæ; quas secutus Savaro, prævit aliis de hac Sancta scripturis, et aliquod vitæ compendium texuit: quod Saussayus in Martyrologio Gallicano multum amplificavit, et Jacobus Branche in Vitis Sanctorum atque Sanctarum Arvernæ Gallice reddidit. Ejusdem Sanctæ meminit Arturus du Monstier in sacro Gynecæo, et Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum qui non sunt in Romano.

oculorum
curandorum
gratia:

3 Eandem ab illis promanantem gratiam confirmat antiquius multo Officium, et ejusdem Davajacensis ecclesiæ monumentis descriptum, et una cum Reliquiis illuc allatum: in quo legebatur Passio ipsius Sanctæ ex veteri usu in novem lectiones distributa, et ad ejus calcem Antiphona propria cum Oratione, quas esse ipso Officio illo vetustiores vix dubitarim. Antiphona hæc est: Virgo Martyr egregia, pro nobis, S. Flamina, funde preces ad Dominum, ne pro reatu criminum, uramur morbo luminum. Oratio: Omnipotens sempiterne Deus, pro cujus præcelsi nominis honore, Beata Virgo et Martyr Flamina horribilem oculorum dolorem constanter sustinuit; præsta, suppliciter obsecramus, ut qui ejusdem memoriam pia devotione frequentant, ejus precibus et meritis ab omni oculorum infestatione liberentur, et ad cælorum supernam mansionem perenniter victuri per-

Maji T. I

ducantur; per Christum Dominum nostrum. Amen.

4 Officium vero antiquum, locum pro quo ipsum primo compositum fuit, et qui sacri corporis deposito gloriabatur, prius quam illud in Arverniam transferretur, his verbis indicat: Post passionem vero ejusdem Martyris, corpus ejus sublatum fuit ad locum videlicet Amberensem, distantem a civitate Ambuorum circiter novem milliaribus versus Boream, in quo loco per invocationem beatæ Virginis multi cæci venientes illuminati recedunt. Censeo ergo indicari locum, vulgo Ambres dictum, Marchionatus insignem titulo, ad Agutum fluvium, prius quam hic Dolonæ junctus in Tarnam sese infundat. Sed quæ hic civitas Ambuorum, et quidem novem milliaribus versus Boream a loco distans? Vitiose scriptum haud dubio nomen, pro quo Albiorum libenter intelligam, id est Albigensium: in horum enim confiniis Ambres est. Scrupulum tamen hic facit quod neque Mons-Albanus neque Albia ipsa, unde leucis hinc inde novem distat Ambres, eo habentur situ, ut designationi prædictæ quadret; hæc enim ab Ortus, ille ab Occasu potius dici deberet Amberensem locum prospectare. Dicit nihilominus potest, ita absolute hoc verum non esse, quin aliquis ad Boream flexus notetur et major quidem versus Montem Albanum, plane medio inter Boream et Zephyrum situ respectu dicti Ambres locatum, qui proinde censeri possit Albiorum civitas nominari.

Ambre pri-
mus sepulchri
locus,

E

5 Hæc locorum istorum peritioribus discutienda proponimus; satis enim est sciri, quod in ea passione quam una cum corpore Arverni acceperunt, Ambres tamquam primus sepulturæ locus nobis ante non multa secula indicetur, qui non videtur extra Gallias quærendus. Sed nec procul inde passa credi debet Sancta. Davajacenses quidem Lectiones, et ex his Savaro atque alii, passim dicunt Nicomediæ, sub Diocletiano et Maximiano Imperatoribus: sed nullo alio, ut apparet, fundamento, quam quod antiquiores Lectiones narrent passionem, ut peractam sub præside Blasio, qui desponsam sibi S. Julianam Virginem Martyrem fidei causa excarnificavit. Dedimus nos S. Julianæ Nicomediensis Acta duplicia xvi Februarii, ubi Virginis sponsus, idemque Judex et tortor, nominatur Eleusius; quod nomen multimodis corruptum a librariis, Baronio Evilasius, pluribus Eulasius, in uno etiam MS. Eblesius vertitur, ut alias lectiones prætermittam.

et haud
procul inde
locus Mar-
tyrii.F
Nicomediæ
tamen ad-
scripta est,

6 Est igitur satis verosimile, non modo Davajacensium Lectionum auctorem, qui Eulasium scripsit, et Nicomediam incunctanter adjunxit; sed etiam Amberensis Officii scriptorem qui Blazium nuncupavit, respexisse ad illius Julianæ Acta, quam fatemur passam Nicomediæ. Sed non ideo persuademur hanc cum S. Flamina recte conjungi: potius dixerim, occasione aliqujus Julianæ, in ipsa Gallia passæ cum S. Flamina, irrepsisse in hujus historiam, non nisi post secula plura scriptam, Præsidis Blasii sive Eulasii nomen; Julianam vero, cujus memoria una cum cultu S. Flaminæ ad posteros perduravit, nihilo melius Nicomediensem

occasione
S. Julianæ
ibidem passæ,et pro alia
in Gallias
passa acce-
pta.

24 existimari,

quam existimetur in pluribus Galliarum urbibus, Reliquiæ ejus divise, quamvis ea XII Februarii coleretur, ut apparet ex Saussayo, cum Nicomediensis colenda sit die XVI. Nempe, quia Nicomediensis Julianæ Passio in omnibus fere Legendariis habebatur transcripta, ad alias ejusdem nominis Martyres, quarum ignota erat historia, translata facile illa est, atque ita plures in unam personam confusæ.

Passio, sera
et parum
accurate
scripta.

7 Magis adhuc displicet in utriusque Lectionibus, quod, cum in Oratione antiqua tam diserte dicatur, S. Flamina pro Dei honore horribilem oculorum dolorem constanter sustinuisse: uti verosimiliter ex perpetua populorum traditione habebatur; nihil de tali cruciatu ejus dicant illæ. Solum habent Lectiones Amberenses, sprevisse tomentorum minas, inclusamque in carcerem ac rursus productam et alapis casam esse Virginem jubente Præsidi; ac denique ab hoc imperatum, ut foras muros eductæ capilli tollerentur: ubi scribi verosimiliter caput debuit: mox enim, absque ulla capillorum mentione, dicitur ducta ad decollandum; et post orationem completam, uno mucronis ictu decollata. Davajacenses Lectiones, mutata priorum phrasi, hoc modo rem exaggerant: Tetro carcere crebrisque impositis plagis minime frangitur Flaminæ constantia: tormenta generose perferens, e carcere educta, cum in ipso prætorio gloriam Christi servatoris magnificentiori fidei præconio efferret, per ignominiam detonsa, gloriosum martyrium de mum capitis abscissione peregit.

B

8 Eadem utriusque loci lectiones multum exaggerant miraculorum gratiam, oculorum imprimis curandorum facultatem concessam viventi adhuc Virgini, propter ejus eximiam sanctitatem, et erga pauperes largitatem; unde factum quod ejus fama volante, multi imbecilles et claudi, debiles atque cæci multi ad eam accesserunt, et precibus ejus atque meritis incolumes remearunt. Contracti autem in grabatis jacentes et qui infirmitate tanta incedere nequibant, audito et invocato ejus nomine curabantur: et præcipue in illa provincia nulla cæcitas, lippitudo, aut macula in oculis habitantium inhærebant. Hactenus Amberenses lectiones, non sine exaggeratione multitudinem proponentes curationum miraculosarum, per S. Flaminæ merita impetratarum, tanquam a vivente patratarum: quas ut credam post mortem ejus differendas, facit una ea quæ sola exempli causa sic proponitur: Tunc accidit in illis finibus quod quidam dives . . . se proprio baculo subito læserat in oculo, et cæcus efficitur, et is Baldericus dicebatur: qui præ nimio oculi dolore nec dormire poterat nec quiescere . . . Tunc ejus liberi nuntiaverunt ei S. Flaminam esse sibi opitulantem, si Deo suo obediens extiterit. E ille hoc audiens gavisus est, ac quam citius ad eam potuit accedere, ambulavit. Factum est autem eo accedente, atque Flaminæ nomen sæpius recolente, quod ejus oculus repente sanus est factus, acsi in eo nulla unquam labe fuisset.

C

9 Pergunt deinde Lectiones narrare, quomodo ad Sanctam accedens Baldericus, innumeram pecuniæ summam ad B. Flaminam detulit, quam illa accipere recusans jussit pauperibus distribui: et quomodo ex hujus miraculi celebritate innotescens Præsidi, adducta ad eum fuerit. Sufficeret solum Balderici nomen, utpote Gothicum Francicum vul Burgundicum (si hunc a vivente Flamina curatum constaret) ad subvertendam eorum credulitatem, qui Nicomedie post S. Julianam

qualis est
Balderici
cæci curatio.

martyrium egisse dixerunt. Sed de loco certaminis jam non laboro, quem supra dixi non esse quærendum extra Gallias. Tempus ipsum patrati miraculi, nego ad Diocletiani persecutionem trahi posse: sub qua alias vixisse Sanctam facile crediderim, si, uti supponitur, Martyr pro fide obiit. Etenim nomen, ut dixi barbarum, inditum homini in ea ubi Sancta celebrabatur provincia opulento et inquilino, ætatem arguit multo posteriorem, qua prædictæ nationes Galliarum potiebantur, necdum integre ad Catholicam fidem ab Arianismo vel Ethnismo reductæ. Forte autem hic Baldericus, ex multis olim curatis, solus permansit in ore populorum; quod oblati ab eo pecuniis potissimum auctus fuerit Sanctæ sospitatricis cultus, et celebritate miraculi tota Occitania pervulgatus.

10 Jam quod in iisdem Lectionibus narratur Sancta ante decollationem sic orasse, Domine Deus oro te adhuc ut quicumque nomen meum invocaverit nulla sit ei oculorum infirmitas; et ubi corpus meum fuerit, quicumque illuc venerit, et bono corde deprecatus fuerit, nomenque meum in corde suo recoluerit, a sua infirmitate liberetur, et si cæcus venerit, videns redeat: quod item dicitur hæc sua petitio eidem concessa per vocem e cælo delatam: utrumque commune est, Sanctorum Martyrum, certis morbis patrocinantium Passionibus iis, quæ multis post eorum obitum seculis majori simplicitate quam certitudine sunt scriptæ; ut scilicet, talium curationum gratiam, antequam gladio collum subjicerent, petiisse et impetrasse legantur. Hoc enim quanto de pluribus asseritur, tanto est minus verosimile de singulis; et præsumi potest aliud plerumque non habere fundamentum, quam veram similitudinem curationum frequentiam, qua factum, ut quod post mortem impetrare atque præstare sciuntur Sancti, vulgo credantur petiisse cælitusque promissum accepisse in terris. In sincerioribus Martyrum Actis, quorum antiquitas major, et certior fides, rarius tale quid invenies: ideo concessam S. Flaminæ jam in cælis gloriosæ gratiam, rebus ipsis probatam credere contenti, non putamus ejus fidem a cælesti quam vivens audierit voce petendam: et totam Passionis, quæ Flaminæ adscribitur, historiam, ut apocrypham ab hoc opere excludendam putamus.

11 De Tempore, quo passa Sancta, nihil definio. Passam pro fide, et quidem in oculis cruciatam, credo traditioni. Quia autem sic cruciata ferebatur, ideo existimo (ut fere in aliis factum) honoratam a Deo prærogativa illa, populosque permotos ut ab ea sperarent remedium infirmitatibus oculorum. Patriam ei Galliam fuisse existimo, ac verosimiliter Albigensem tractum; ubi Romano nomine Flaminia dicta primum sit, deinde (cum vulgari nomine Flamine diceretur) Latine quoque scribi ac dici cæperit Flamina. Apud Ambras diu quiesvisse corpus, credibile facit lectionum ibidem compositarum stylus. Inde in Arverniam translatus, primum in veteri S. Hilarii ecclesia conditum fuisse, ubi partem adhuc esse sub altari videtur Savaro indicare. Pars tamen potior, post ecclesiæ illius ruinam, adscribi Davajacensibus potest; apud quos, forsitan haud ita pridem tali thesauro ditatos, Officium recentius tali Oratione clauditur: Deus qui hanc ecclesiam B. Flaminæ, Virginis et Martyris tuæ, pretiosis Reliquiis et titulo decorasti; præsta supplicibus tuis, ut eam religiosa veneratione celebremus, et illius protegamur meritis et proficiamus exemplis.

An credi de-
beat Sancta
eam gra-
tiam ante
mortem pe-
tisse ?
E

Translatio
ex Occitania
in Arver-
niam.

F

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 38

DE S. SICHARIO MARTYRE, BRANTOLMÆ IN PETRAGORICO.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 39

Nomen in
additamen-
tis ad Usuar-
dum,

Quædam Usuardi Martyrologia, ad Ecclesia-
rum Gallicanarum usum aucta, hujus sancti
Martyris notitiam nobis simplicissimam sugge-
runt. Ita in eo quod Chamberii in monasterio
Conventualium S. Mariæ invenimus, ad hunc II Maji
signatur memoria Sicharii Martyris: in altero Regi-
næ Sueciæ, Passio S. Sicharii Martyris; in eo vero
quod anno MDXXXVI Parisiis est excusum, notatur ipso
die passio S. Sicharii Martyris. Secuti sunt alia si-
militer aucta, Molanus, Wifordus, Canisius et Fer-
rarius: Saussayus cum longiori elogio ex scriptis mox
citandis petito locum nominat. De primis additamenti
istius auctoribus utinam dicere possimus quam magnæ
ætatis monumenta secuti, sic addiderint nomen hoc
transcribendis a se Usuardi fastis: si enim forent ad-
modum antiqua, magnum nobis præberent fundamentum
efficacius evertendi figmenta, quibus Brantolmenses in
Petragorico monachi, dum volunt reddere memoriam
Sicharii clariorem, fecerunt obscurissimam.

infantile
corpus hoc
seculo reco-
gnitum

2 Ad hæc discutienda prius quam veniam, produ-
cenda sunt verba Joannis du Puy Recollecti, in statu
ecclesiæ Petrocoricensis, anno 1629 Gallice edito pag.
192, referentis quæ hoc seculo comperta sunt. Ante
modicum tempus, inquit ille, Prior Claustralis istius
Abbatiae, sciens quod pretiosa capsula, in qua requies-
cebant ossa Sancti Innocentis Sicarii, diu fuisset in
abditis habita, propter metum irreligiosorum Reli-
gionariorum, harpyjarum instar sacra omnia discer-
pentium; consultum duxit, præmissa præparatione
congrua, aperire arculam ligneam, aureis et argen-
teis bracteis coopertam, multisque margaritis et la-
pidibus pretiosis ornatam, quæ servabatur in sacra-
rio. Ea aperta viderunt boni illi Religiosi corpuscu-
lum parvuli Innocentis, prorsus integram; deinde
nodum osseum e cingulo S. Petri, ac denique phia-
lam ejus liquoris, qui de sepulcro S. Catharinæ
Martyris olim scaturiebat. Fit autem (uti ex Proprio
Brantolmensi significavit nobis Armandus Gerard Ca-
nonicus Sarlatensis) festum ejus tamquam de Patrono
sub ritu duplicis I Classis hoc II Maji: Translatio
autem (ea credo qua in dictam arcam repositum est cor-
pus) die XI Octobris.

quod pueri
olim in Gal-
lia a Judæis
occisi possis
credere,

3 Si aliud nihil repertum fuisset, nec alibi quidquam
antehac scriptum, potuissem sine scrupulo suspicari illius
aut alterius in Gallia regionis puerum aliquem Inno-
centem, cui parentes sui Sicharii vel Sicarii nomen
imposuerant, hæc secunda Maji a Judæis, consueta sæpe
alias carnificina, enectum Christiani baptismatis et no-
minis odio, promeruisse honorem cultus usque in hunc
diem conservati in Brantolmensi cænobio, tertia a Pe-
tragorico leuca olim ædificato sub Pippino Rege, ut
habet Chronicon Malleacense; vel, ut loci constantior
tradito habet, ab ejus filio Carolo Magno: antiquo
certe, cum Monasterium Brantolmurii sub Ludovico
Caroli filio inter ea numeretur, quæ nec dona nec mi-
litiam dare debent, sed solas orationes pro salute
Imperatoris vel filiorum ejus et stabilitate Imperii.
Conjecturam hanc nostram firmare poterat Sicharii vel
Sicarii, nomen, a quacumque etymologia ductum (varia
enim afferri potest) etiamque sub Romanis notum in
Galliis, ut patet ex S. Sicario Lugdunensi Episcopo,
de quo XXVI Martii egimus; neque hodie rarum, istis
in partibus, etiam inter sublimioris gradus personas,
uti mihi de his quærenti nuper scripsit prædictus

et Brantol-
mæ veteri
monasterio
illatum,

et in pretio-
sam arcam
positi post se-
culum X

Armandus Gerard, de tempore positi in arcam illam
corporis conjectare quis posset, fuisse post seculum X,
quando occasione transmarinarum expeditionum, primo
factum existimo, ut in nostro Occidente inciperet esse
celebrior S. Catharinæ cultus, et notum in his partibus
fieri oleum, quod ex ejus sepulcro dicebatur manare.

4 Verum his nostris conjecturis opponetur ante omnia
vetus pergamenum, in eadem repertum arcula, ex
una quidem parte signatum ac sigillatum, ex altera
antiqui ævi characteribus sic conscriptum, uti præ-
dictus auctor habet pag. 193. Hic requiescit pretiosa,
a cœlesti gratia referta margarita sanctissimi cor-
poris gloriosi Martyris CRETSPYY INNOCENTIS,
quem fere tribus annis ac semis, ad tutelam sui
suorumque, secum honorifice per diversa terrarum
spatia * KPULOS, FRANCORUM MAGNUS ac perpetuus
princeps, delatum; tandem post HISPANIAM longo
bellorum exercitio tributariam sibi factam, dum
VICTOR reverteretur, hoc in loco qui BRANTOSMA di-
citur, cum multis aliis Sanctorum Reliquiis beni-
gne divisit; inde hanc ecclesiam construens, ut ma-
jore veneratione præ ceteris Sanctorum locis cele-
braretur, per LEONEM, clarissimum in omni sancti-
tatis Religione, Romanæ Sedis Apostolicum virum,
in honore Beati PETRI Apostolorum Principis, divina
benedictione consecravit; cum multisque eam hono-
ribus decoratam REGIO ET APOSTOLICO PRIVILEGIO, ita
sub anathemate mancipavit, ut nemo mortalium, in
his quæ ad religionem eorum pertinere viderentur,
aliquod jus aut DOMINIUM TEMERARIO molimine USUR-
PARE auderet. Quod vero quis rapace ambitione suc-
census præsumeret violare, omnipotentis DEI judi-
cio, universorumque SANCTÆ ROMANÆ SEDIS PONTIFI-
CUM auctoritate condemnatus pœnas luat, consors
JUDÆ traditoris Domini in profundum Erebi per æter-
na secula factus. SANCTUS SICTS.

cum titulo
Christi pueri
Innocentis,

E

et memoria
dedicationis
velut a Leo-
ne III factæ

5 Hactenus charta illa, ad cujus imum marginem
habentur signaturæ quinque litteris nominum inter se
ductis: quas non est opus ad vivum ære aut ligno ex-
pressas videre, ut peritus antiquarius intelligat, vel so-
lius styli indicio scripturam esse seculi, decimo poste-
rioris, et multum quidem. Non solum autem recentiori
usu Brantosma dicitur, quæ Caroli ævo atque etiam
postea Brantolmurium aut brevius Brantolmirum no-
minabatur: sed et Hispanicæ Caroli expeditiones mi-
rabili satis modo exprimuntur; et (quod præcipuum est)
consecratio ecclesiæ Leoni Papæ adscribitur, quod con-
fictis sub Turpini et Ludgeri nomenclatura figmentis
innititur, non recipiendis ab eo qui geminum Leonis iter
ad Carolum Magnum, reditusque rationem a partibus
illis se junctissimam, legerit in Eginharti aliorumque
melioris notæ Chronicis. Ceterum cujuscumque ævi
scriptura illa sit, sicut nihil continet quod prohibeat
credere sanctum istud corpusculum fuisse a Carolo Ma-
gno donatum loco isti, uti ferebat traditio: ita con-
jecturam nostram in nullo oppugnat: solum enim dicit
Innocentem Christi puerum (hoc enim Petragorice vide-
ntur sonuisse litteræ illæ CRETSPYY) cujus proprium
nomen eadem Petragorica dialecto SICTS aut forte
SICHES pro Sichario infra exprimitur, istuc delatum a
Carolo; qui simili idiotismo istuc videtur dictus KRUL-
LOS, sicuti aliis alibi nationum dicitur KARLOS: nam
P loco R positum imputo librariis aut typothetis, quo-
rum fortasse vitio etiam in voce PYY alterum Y irre-
psit

(quod e scri-
ptis fabulosis
acceptum)

cum proprii
Sancti no-
mine.

AUCTORE D. P.

U. Atqui constat Innocentes dici passim eos omnes, quos a Judæis, ut dixi, mactatos veneramur, exemplis nullo non seculo obviis.

In addita-
mento ad
Chronicon
Reginonis

6 Conjecturam nostram de martyrii ratione fortius oppugnare videtur Reginonis monachi Prumiensis locus in Chronico, apud auctorem Petracoriensis historiæ præcitatum pag. 192, juxta Pithæanæ bibliothecæ MSS. fragmenta. Anno Domini 769 Carolus Magnus [iterum procedens ad Petrochoricum], constituit Basilicam juxta fluvium Dronam, in honorem beati Petri Apostolorum Principis, in qua non multum post temporis unum de Innocentibus collocavit, datum Patri suo a Domino Papa Romano, [cujus meritis et auxilio dicebat se in bello victorem fuisse multoties]. Locus autem, in quo hæc basilica fundata est, Brantosma vocatur. Eadem tomo 4 Gallix Christianæ habent Sammarthani, sed ex olio verosimiliter MS. cum ea prætereant verba, quæ [ ] inclusa vides, et longe melius potent rem gestam sub anno DCCLXXIX, qui secutus est Caroli reditum gloriosum ex Hispania, post quem reditum suam ecclesiam fundatam ipsi Brantomenses putant. Locus autem prædictus nostram conjecturam oppugnat, non tantum eo quod dicat unum ex Innocentibus, qua phrasi passim solent intelligi pueri ab Herode occisi; sed addat datum a Domino Papa Romano, quod non debet de puero Gallo supponi.

dicatur cor-
pus esse do-
natum ■
Papa:

B

quod non
placet, quia
non videtur
credibile

7 Perduxit Regino, Prumiensis Abbas in ditione Trevirensi, Chronicon suum usque ad annum DCCCCV, decimoque post an. obiit exul in S. Maximini monasterio prope Treviros. Sicuti autem laborem hujus continuavit aliquis usque ad annum DCCCLXXVII, sic alii interpolasse ipsum et auxisse videntur, diu forsitan postea: et ex sic interpolatis exemplis debuit sumptus fuisse locus qui in nullis Belgicis MSS. invenitur. Quare hoc solum ex eo probatur, interpolationis auctorem ex Brantomensium scripto aliquo posterioris ævi id sumpsisse. Estque mihi verosimile hos, postquam S. Sicharii corpus, ei quam nuper reseratam diximus arculæ impositum, ad majorem venerationem evexissent; cupidine plura et distinctiora narrandi augente proclivitate ad veterem notitiam a majoribus acceptam per novas conjecturas ampliandum, sibi primum, deinde aliis persuasisse, ex Herodianæ crudelitatis victimis unum fuisse Sicharium. Quærentibus autem, unde ejus nomen tam definite pronuntiarent, quod eo casu præsumi deberet soli Deo notum; occurrit facile responsum ex casu, qui in veteri Sarlatensi Breviario exprimitur, pro octava et unica de hoc Sancto Lectione, ad II Maji, quando de S. Athanasio solum fit commemoratio, cetera de S. Sicario, sed ex communi, præter Antiphonas ad Magnificat et Benedictus, atque Evangelium ex Mat-

ex infanti-
bus ab He-
rode occisis
unum di-
ctum Sichar-
ium,

C

thæo. Angelus Dei apparuit in sommis Joseph. Lectio D autem hæc est.

8 De Martyrum Christi Innocentium collegio unus athleta processit, qui nutu Domini jussione-que gloriosissimi Regis Caroli evectus e transmari- nis partibus, Aquitanico fulget in solo. Hic cum sine nomine, nisi solum Insons, apud nos haberetur; divini muneris largitate Christus Jesus, pro cujus nomine mortem pertulerat passionis, hujus nomen nostris auribus taliter intimavit. Erat quidam miser in diebus illis, qui diutissima fatigatione a dæmone vexabatur. Hunc cum parentes ejus per sepulcra Sanctorum circumducerent, perque diversa loca nihil proficerent, cœperunt inquirere ubi hic sanctus infans tumultus forte jacebat. Tunc miser, ut audivit, contremuit, miraque colluctatione cœpit infestare, ac diverse nolle itum ad pueri templum. Sane illi qui ducebant illum, intelligentes hoc figmentum esse phantasticum, manibus a tergo ligatis Brantolmensi monasterio perduxerunt. Mox itaque ut portam ecclesiæ transivit, clara voce sic ait, Sicari Martyr sancte, incendunt me orationes tuæ.

cujus verum
nomen dæ-
mon ex ener-
gumeno in-
dicavit pri-
mus,

9 Joannes du Puy allegat Breviarium Brantolmense vetus, ubi ad longum referatur, quomodo sancto Imperatori sit per Angelum revelatum, quo loco reponendæ essent sancti Innocentis Reliquiæ. An autem in eodem habeatur præmissa historia dæmoniacy non liquet; cum ad marginem, ubi ea proponitur, citetur Breviarium Sarlatense. Deinde addit idem Joannes (ex sua, an Brantolmensium conjectura, nescio) videri dæmonem hoc sancto Martyri nomen posuisse, quod sica confossus interiit. Adeo scilicet parum verosimile videbatur, quod puero Judaico, loco Hebræi aut Græci nominis (nam ab iis linguis solis nomina sua sumebant sub Herode Judæi) propria ista et a parentibus indita fuisset appellatio. Ast hoc minime incongruum fuisset opinari de Sancto in Gallia nato et passo: quod et supponere videntur Martyrologia, quæ Passionem ejus hoc die recolunt; cum Infanticidium Herodianum patratum credatur die xxviii Decembris, mense xxi post Christi incarnationem ab Angelo nuntiata, et apparitionem stellæ Magis factam. Istis igitur rejectis, qui S. Sicharii cædem referunt ad Herodem, satis habemus probasse ejus cultum, antiquum et certum, qui in Sarlatensi veteri hac Oratione concluditur. Deus qui Ecclesiam tuam, meritis et orationibus pretiosissimi Martyris, mirifico splendore clarificas; concede propitius, ut qui solennitatem ipsius celebramus in terris, intercessionem ejus apud te habere mereamur in cœlis.

E
aut arbitra-
rium ex
seipso finxe-
rit.

F

DE S. FELICE DIACONO MARTYRE HISPALI IN HISPANIA.

G. H.

Tabulæ hodierni Martyrologii Romani, ad hunc secundum Maji, ista verba habent: Hispali S. Felicis Diaconi et Martyris. Dein annotat Baronius: De eo item in Breviario Tolitano, ubi plura in ejus Officio Ecclesiastico. Porro in Calendario Breviarii, secundum regulam B. Isidori, dicti Mozarabes, impressi Toleti anno MDII jussu Francisci Ximenes Archiepiscopi, ista ad hunc diem indicantur, Felicis Diaconi Hispalensis IX Lectiones. Et hæc inde translata a Tamayo Salazar ad Martyrologium Hispanicum, quia alia Acta antiqua desunt, hic damus. CAPITULA. Felix, Martyr tuus, Domine, et nomine probatus, et munere consecratus, dum eum

Cultus sacer.

ex nomine vocas et munere consecras, ut eum et nuncupares præscitum et glorificares electum. Confessionis ergo hujus nos participes effice, et beatitudinis compotes redde: ut te annuente infelices eruat de ergastulis inferorum, cum ipse felix permanet in æternum. BENEDICTIO. Christus Dominus, qui beatissimum hunc Martyrem, et merito Felicem fecit esse et nomine, ab omni vos infelicitatis labe expurget. Amen. Ut qui per illum feliciter temporales infeliciū infelicitates devicit, felicitati vos æternæ jubeat numerari. Amen. Ut qui per hunc Martyrem indultæ felicitatis privilegio gaudet, in æterna vos felicitate sine fine lætabundos oblectet.

Elogia ex
Breviario
Gothico

A ctet. Amen. ORATIO. Felix est, Domine, quem ita tuo munere facis esse felicem, ut transgressionis nesciat voluptates, ut cum possit transgredi, transgressum se esse non noverit, nec male facere, cum utique possit a rectis semitis deviare. Qui ergo, non suo, sed tuo munere felicitatis hujus promeruit donum, nostræ infelicitatis suis precibus detergat opprobrium; quo tanti Martyris ducatu in seculo gubernati, et voluntatem peccandi nesciamus habere, et transgressionis culpas ignoremus perficere. ORATIO. Deus auctor felicitatis æternæ, qui in tantum fecisti Felicem Martyrem tuum esse felicem, ut nec post aurum abiret nec in thesauros et pecunias speraret, cum sine avaritiæ contagio margaritas fulgentes prædicando seminaret in populo; da nobis, ut totius avaritiæ retinacula perhorrentes, justitiæ

verbum ore portemus, quo legem et misericordiam in lingua habentes, infelicitatem seculi Felicis tui merito superemus, et felicitatem vitæ æternæ feliciore ejus suffragio capiamus. Per Dominum. *Hæc in dicto Breviario : quibus quæ addat nullibi reperire potuisse asserit Marietta lib. 2 Historiæ Sanctorum Hispaniæ cap. 99. Vacuum ergo serendis zizaniis agrum nacti illi, qui de suo cerebro fabricarunt postea Chronica Dextri et Maximi, de eodem Felice commenti sunt varia, ex quibus aliisque aliquod ejus elogium composuit Tamayus Salazar : sed non lubet inhærere figmentis confutandis. Sufficit indicasse, in ecclesia et tota diœcesi Hispalensi coli S. Felicem Diaconum Martyrem sub ritu duplici secundæ classis, cum Credo in Missa, ceteris de Communi Martyris sumptis, et festo S. Athanasii in diem quintum Maji translato.*

L
AUCTORE H.
famenta
ne refutari
digna.

DE SS. SIMPLICIO ET AMBROSIO

G. H.

MARTYRIBUS IN CATALANIA.

B

E

Philippus Ferrarius, in generali Catalogo Sanctorum, paucis horum Martyrum ita meminit : In Hispania in territorio Vicensi sanctorum Martyrum Simplicii et Ambrosii.

Cultus sacer,

Et hæc inquit, ex Tabulis Ecclesiæ Vicensis et cœnobii S. Joannis Ripollensis, ubi ipsorum corpora asservantur. Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico, Prope Vicum, inquit, in valle Ripollensi Comitatus Ozonæ in Catalonia Hispaniæ, depositio SS. Simplicii et Ambrosii Martyrum, quorum sacra lipsana in thecis oclusa illustribus honorifice servantur, et annuaria festivitate coluntur. Antonius Vincentius Domenecus, in Historia generali Sanctorum Catalanæ ad hunc secundum Maji, proponit titulum, de beatis Martyribus Simplicio et Ambrosio, quorum sacras Reliquias cum magna veneratione asservat Ecclesia S. Joannis de Abbatissis, olim celebre monasterium Canonicorum Regularium S. Augustini in Episcopatu Vicensi. Et dein hanc historiam subnectit, Latine a Tamayo Salazar editam. Anno Domini octingentesimo octogesimo septimo, dominante in Catalonia Wifredo Barcinonensium Comite, cognomento Piloso, Dominus Wifredus et Domna Guidinilla ejus uxor, Comites Bisoldunenses, cum ædificassent monasterium S. Joannis de Abbatissis in Comitatu Ozanellensi, in vallo Ripollensi, procurarunt a Domino Gothmaro Episcopo Ozonensi, nunc Vicensi, consecrari ecclesiam dicti monasterii : cui post Emonem ejus filiam, ut ibidem in habitu religionis Deo serviret, etiam obtulerunt aliqua castella, ecclesias et domos, item agros, nemora et multas possessiones, præcipue in oppido Ripollensi et Sca-ranensi, in quibus etiam domos, hortos et agros donaverunt : nec minus in Congosto, Comitatu Bergensi, et Empuritano : unde dictum monasterium

in monasterio
Ripollen.

C

inter ditissima illius provinciæ censebatur. Hisce divitiis oblati necdum contenti Comites, etiam in ministerium sanctimonialium dederunt servos et ancillas : quin etiam Gothmarus Episcopus decimas aliquorum sui districtus populorum S. Joanni concessit. Postmodum quia sanctimoniales prædictum monasterium deseruerunt, in earum locum successerunt Canonici Regulares S. Augustini. In hoc igitur monasterium translatae fuerunt Reliquiæ sanctorum Martyrum Simplicii et Ambrosii, quorum solenne festum recolitur vi Nonas Maji sub ritu duplici, et hæc recitatur Oratio : Deus qui nos annua sanctorum Martyrum tuorum Simplicii et Ambrosii solennitate lætificas, concede propitius, ut quorum gaudemus meritis, accendamus exemplis. Per Dominum etc. Consignat autem illos dictum cœnobium pro Ecclesiæ suæ Patronis. Sacræ eorum Reliquiæ reconduntur in duabus capsis separatis : in quarum una legitur hæc inscriptio : Hoc est scrinium S. Simplicii Martyris, in quo ejus corpus est conditum. In altera vero hæc est inscriptio : Hoc est scrinium Ambrosii Martyris, in quo ejus corpus est conditum. *Hæc omnia Domenecus. De Wifredo, aliquibus Guifredo, et Grypho, cognomento Piloso, late agit Franciscus Diagus lib. 2 Historiæ Comitum Barcinonensium cap. 7 et sequentibus, asseritque ejus uxorem Guinidildem seu Guidinillam, fuisse filiam Balduini Ferrei et Judithæ filix Caroli Calvi Regis Francorum. At Ripollum, quasi ripis pollens arbitratur dictum, quia ad confluentiam Teræ et Freseri fluviorum situm sit : monasterium vero non filix Emoni, sed Rodulfo filio constructum addit. Episcopus Gothmarus, aliis Gundemarus dicitur, cui Vicum urbem ejusque jura Odo Rex Francorum dedisset. Reliqua Acta martyrii, cum loco et tempore quo floruerunt, plane latent.*

F

DE

SANCTI ATHANASII

EPISCOPI ALEXANDRINI

VITA

Ex ipsius et aliorum veterum scriptis collecta.

PROLOGUS.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 40

ANNO CCCLXXI.

Si Vitam
scripsisset
Nazianzenus,

non fuisset
ea ex poste-
riorum libris

aut ipsius
Sancti scriptis
operose peten-
da.

Hoc nuper
factum Gal-
lice,

nunc fiet
Latine.

Magni Athanasii acta omnia narrare, et cum admiratione expendere, historiae justae opus fuerit, inquit insignis ipsius encomiastes Gregorius Nazianzenus, atque ἐγγυς ἑρμηνεύς, rem multa prece expectibilem sibi fore ait, ad instructionem oblectationemque posterorum, illa ex professo mandare litteris; sicuti ipse divini Antonii Vitam conscripsit, quae sub forma narrationis, normam continet conversationis monasticæ. Laudabile enimvero votum, et tali dignum scriptore; qui utinam illud etiam deduxisset ad effectum! Quemadmodum enim per eam quam scripsit Athanasius Antonii Vitam, informantur Solitarii ad privatum animæ propriæ cultum; ita in Vita Athanasii, quam scripsisset Gregorius, habuissent Episcopi perfectissimam veri Præsulis ideam in publica administratione Ecclesiarum, et speculum invictæ contra quoscumque hæreticorum incursus constantiæ tolerantiaque.

2 Sunt quidem post secula aliquammulta tam Græce quam Latine conscripta aliqua, speciem quamdam præferentia historiae per totam Sancti vitam deductæ, de quibus in hujus tractatus fine loquemur: sed hæc, quamvis fere accepta sint ex antiquis auctoribus, Ruffino, Palladio, Socrate, Theodoro, Sozomeno, quadamtenus etiam ex coævo Eusebio Cæsarensi; tamen, præter propria quibus laborant vitia, multa etiam alia peccant una cum ipsis quos citavi auctoribus, nec inter se neque cum ipso Sancto satis convenientibus: quibus aut conciliandis sigillatim aut refutandis, magnus, nec multum utilis labor requireretur: quem tanto facilius est declinare, quanto plura de rebus suis ipse Sanctus coactus est scribere. Ex quibus, ad historicum ordinem reductis, copiosus et huic operi abunde sufficiens Commentarius concinnari potest, si modo ex scriptoribus aliis pauca, non prorsus prætermittenda, et nullam cum certiori ipsius Sancti testimonio contrarietatem habentia, præmittantur admisceanturque.

3 Fecit id Gallica lingua, sed indicatis in margine fontibus, Godefridus Hermant, Sorbonicus Doctor et Bellovacensis Canonicus; itaque fecit ut totam fere historiam seculi IV, quo vixit certavitque Athanasius, duobus voluminibus sit complexus. Hujus felici labore libenter fateor sublevatum adjutumque me; cum propositum haberem, ea maxime, quæ S. Athanasium attingunt propriis ipsiusmet Athanasii verbis explicata dare: Latine quidem, non tamen verbotenus ex Latino ejus interprete Nannio; quoniam hic sæpe laxus nimium, nec satis sollicitus semper fuit, ut auctoris sui mentem examinaret propius. Quoties ergo quidpiam apud nos aliter, aliter in vulgatis editionibus leges, memento ad Græci textus fidem recurrere; et tacente me, facile per te ipsum agnoscere poteris, huic quoque Sancto communem cum ceteris sanctis Patribus plerisque fuisse fortunam, ut interpretem in multis dormitabundum dicam, aut festinabundum, nancisceretur: quod ut tibi facilius sit, exprimam in margine numeros paginarum, exemplo Hermantii, juxta Parisinam ultimam anni MDCXXVII editionem, qua ipse et ego uti sumus.

4 Porro si interpretum socordia vel nimia præcipientia sæpe obscuritatis aliquid affudit dignissimis lectu operibus; inexplicabilem pene confusionem induxerunt ii, qui primi eadem ex codicibus variis, prout ibi vel integre vel dimidiate continebantur, collegere; infelicitate haud minore, quam factum in libris S. Gregorii Nysseni contra Eunomium, aut in S. Justinii Philosophi Apologia: quarum hanc perperam esse bifarie distractam, ut primæ quæ periit defectus suppleretur, ostendimus die XIII Aprilis; istos ineptissime divisos digestosque probavimus die IX Martii. Tanto autem optabilius est operum Athanasii, præsertim apologeticorum, ordinatam habere notitiam; quanto ea magis necessaria videtur ad historiam quæ nobis in manibus est.

5 Ac primo quidem satis certum est, Apologiam ad Constantium esse orationem, eo fine compositam ut recitaretur ab ipsomet Sancto, si quando ad ejus conspectum mereretur admitti. Hinc fit ut non nisi cum maximo respectu eum ubique alloquatur, impie crudeliterque factorum invidiam, qua fieri potest, in adversarios declinans; evidenterque commonstrans, se neque de eo unquam male locutum apud fratrem Constantem, neque quidquam commercii habere potuisse cum Magnentio tyranno Constantis interfectore, neque accusandum ob moram quam in Episcopatu traxit, ipsiusmet fretus litteris et contrariis mandatis non apparentibus; nec denique argui posse ob fugam, ad quam persecutionis contra se suscitatae immanitas coegit. Et hæc Apologia scripta est anno ut summum CCCLVII, cum prioris anni mense Februario sese ad eremi latebras recepisset. Eodem circiter tempore scripta est altera, Apologiam dicas seu Epistolam nil interest, de fuga sua.

6 His proxime, meo quidem judicio, successit tractatus, multo quam nunc apparet longior, una parte polemici, historici altera, cum epistola nuncupatoria directus omnibus ubique locorum solitariam vitam colentibus, fundatis in fide Dei, sanctificatis in Christo, atque dicentibus, Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te, dilectis et desideratissimis Fratribus. Epistolæ prædictæ hoc initium, simulque totius operis argumentum, sic proponitur. Vestra inductus benevolentia, multumque rogatus a vobis, scripsi breviter de iis quæ nos atque Ecclesia passi sumus, quantum potui redarguens impuram Ariomanitarum hæresim, et ostendens quam ipsa procul sit a veritate. Tum narrare incipit quid inter scribendum passus sit; quomodo videlicet, propter incomprehensibilis argumenti de Verbi divinitate sublimitatem, sæpe subsistere et desinere voluit a scribendo; vim tamen sibi ipse fecit, ne vel ipsis postulantibus, vel aliis propter silentium suum periclitaturis deesset: ac denique quæ scripsit petit ab iis excipi, non tamquam habentia plenam interpretationem de Verbi divinitate, sed solum ut refutantia impietatem Christomachorum, et volentibus occasionem præbentia ad tenendam melius pietatem salutiferæ in Christo fidei; jubet autem et ex judicio divino, in morte Arii exercito atque aliunde satis intellecto, cognoscere

quam

Notandus
est autem
ordo operum
Athanasii.

Ex quibus
Apologia ad
Constantium

scripta an.
357,

tum Epistola
ad solitarios
bipartita,
1 p. 808
F

de Verbi di-
vinitate et
persecutioni-
bus suis,

A quam odiosa Deo hæresis ejus sit; et aliquoties lecta quam primum remitti ad se, nullo transcripto exemplari.

1 p. 67
quæ etiam
missa est ad
Serapionem
Episcopum.

7 Idem postea rogatus a Serapione ut ipsi scriberet, tum ea quæ tunc contra se acta erant, tum de impiissima Ariana hæresi cujus occasione talia pertulerat, et qualem vitæ finem Arius habuit; Ex tribus, inquit, postulationibus duas quidem feci libenter, et pietati tuæ misi quæ scripsi monachis; nam ex his discere poteras quæ vel contra me vel contra hæresim erant: de tertio vero multum deliberavi, veritus ne quis me putaret hominis morti insultare. Simpliciter tamen narrans quæ ex oculato teste audierat, ad sopiendam quæstionem de Ario subortam non esset in Ecclesiæ communione mortuus; ipsa jubet recitari iis, qui hanc quæstionem moverant, una cum iis quæ ad monachos compendio scripta de hæresi sunt; prohibens interim, ne eorum exemplar velit vel aliis tradere vel transcribere sibi; idque propter ea quæ in epistola ad monachos passum se inter scribendum dixerat, et quia tutum non est tradere idiotis scripta, maxime de summis et præcipuis dogmatibus.

Prima pars
perisse cre-
dita:

B 8 Atque hinc facile apparet bipartitum fuisse operis argumentum; et quamvis de utroque δι' ὀλίγων paucis scripsisse se dicat Athanasius, id tamen intelligendum cum respectu ad materiæ utrimque propemodum infinitæ amplitudinem. Porro sicuti opus ipsam, qua parte historicum et notum vulgo est, acephalum licet, est valde prolixum; ita nihilo minus prolixum fuerit ex parte altera, qua Theologicum erat; licet sub ea bipartiti operis forma nusquam compareat. Quod autem sic non compareat, inde mihi factum videtur; quia aliis historiam, aliis doctrinam sibi postea describendam eligentibus, divisæ ab invicem partes sint: quas, cum essent argumento et stylo tam disparatæ, nemo librariorum postea curavit aut sciverit conjungendas.

videtur su-
peresse in 4
orationibus
contra Arianos.
1 p. 283

1 p. 306

C 9 Sane non existimo Theologicam partem, cujus tanto major usus esse fidelibus poterat præ historica, neglectam fuisse a posteris; ideoque circumspicienti omnia S. Athanasii opera, occurrit suspicari, quod ex quinque Orationibus, quarum prima titulum habet encyclicæ epistolæ ad Episcopos Ægypti et Libyæ contra Arianos, et nullam cum sequentibus connexionem: quatuor reliquæ, quarum hoc principium est, Eæ quidem hæreses, quæ contra veritatem insanias sibi excogitarunt, manifestæ sunt.... sed hæc omnium novissima.... quæ Ariana vocatur.... speciem suam dissimulat, et litterarum sacrarum vocibus quasi honesto cultu induitur. Has, inquam, quatuor, quarum nulla præter ultimam clauditur consueta alias sanctissimæ Trinitatis invocatione, suspicor ab auctore in unum quadrimembre corpus compactas fuisse: et præpositas alteri paris prolixitatis parti, quæ ab aliis una cum epistola nuncupatoria descripta seorsim, sola nunc, et quidem non integra, obtinet titulum operis ad Solitarios.

Secunda
pars acepha-
la habetur:
1 p. 810

10 Deesse huic parti principium suum notavimus in Martio ad diem xxvi, ubi de S. Eutychio, Alexandrino Subdiacono et Martyre, dedimus narrationem hinc acceptam. Evidens enim est, cum Epistola sic finiente, Gratia D. N. Jesu Christi sit vobiscum, Amen, non apte continuari sequentia, Illi autem ea, propter quæ talia machinati erant, haud diu post expleverunt. Mox enim ab istis insidiis Arianos receperunt in communionem, despicientes tam multa contra illos judicia, Imperiale autem de iisdem mandatum rursus prætexentes: nec erubuerunt ita loqui scribentes, Athanasio afflicto, resedit odium, Arianos vero recipiemus; et ad audientium terrorem addere, quia hoc præcepit Imperator. Spectant hæc ad Hierosolymitanum conciliabulum, post Athanasii indignissimam criminationem a tumultuantibus Tyri Eusebianis factam, vivente adhuc magno Constantino: quare, si pars

hæc posterior operis ad Solitarios, jam inde a Nicæni concilio, primas Athanasii cum Arianis pugnas ad usque annum cccxxx pari explicabat modo, quo cetera deinceps sub Constantio gesta enarrata habemus; illud quoque manebit evidens, dimidiam fere partem historię deficere.

11 Hanc jacturam videntur collectores operum voluisse supplere, præponendo Epistolæ et reliquo operi ad Solitarios, aliud quoddam ejusdem Athanasii scriptum, paris ferme longitudinis, quod appellarunt Apolegeticum secundum contra Arianos; ad singulas paginas iterando titulum Apologiæ ad Imperatorem Constantium: quorum omnino nihil probari potest. Nam neque ad Imperatorem, uti clarissime fit in laudata superius Apologia, neque ad alium omnino quemquam dirigitur; nec ullam habet Apologiæ formam, nisi forsitan in brevi exordio et æque brevi conclusione: et denique ipse Athanasius, in eo quod restat ad Solitarios opere, manifeste aliud ei nomen, alium ordinem tribuit; quinque omnino locis indicans, quod monumenta, initio tenus a se descripta, ibi integra quæri debeant.

12 Sed hæc loca, haud satis accurate expressa ab imperitis librariis, non fuerunt ab interprete Nannio intellecta: qui ubi ad geminam Constantii epistolam scriptum invenisset, uti et impressit, ἐγράφη ὁπίσω τὸν ἐξλόγον καὶ ἔστιν ἐκ ὁλοκλήρου ὁμοία ταύτῃ; tamquam librariorum errorem corrigere volens, latine posuit, Epistola tota superius scripta est: et mox infra, ubi est ἐγράφη δὲ αὕτη ὁμοίως εἰς τὸν αὐτὸν ἐξλόγον; scripsit ipse, Et hæc quoque superius descripta est. Eadem formulæ, tam Græce quam Latine, iterantur simili occasione post alteram paginam; cum hoc solum discrimine, quod ubi prius erat ἐξλόγον, habeatur ἐπλόγον; cum circa initium allegando Epistolam Constantini Junioris, legeretur ἐγράφη ὁπίσω εἰς τὸν λόγον ἀπαρχάλλεως. Non adeo somniculosum credo fuisse Nannium, ut putarit ad verbum ὁπίσω, quod citra controversiam valet, postea, infra, idem esse quod ἐμπροσθεν et significare antea sive supra: sed hanc sibi concedendam veniam existimavit, ut quæ jam legebantur prius impressa, ea quoque superius requirenda sibi intelligeret lector.

13 Verum ad τὸν λόγον, ἐξλόγον, ἐπλόγον prorsus hæsit; nulla conjectura assequens, quid illis demum indicaretur. Nam licet multi apud Athanasium λόγοι extent de variis argumentis, nullus tamen apparebat uspiam, qui vel antonomastice hic vocaretur λόγος, vel ipsas epistolas quæ indicantur contineret; et solum eas inveniebat in præcedenti qualiscumque nominis Apolegetico. Præterea quamvis ἐξ' valeat 65, et ἐπ' 68; tamen Græcæ descriptionis proprietas ejusmodi respuebat syntaxim; et si indicandus erat numerus aliquis, scribi debuisset τὸν λόγον ἐξ' et ἐπ'. Ne dicam enormem illum esse numerum, ac ne κεφάλαιος quidem seu Capitibus convenire, in quæ (modo nusquam alibi usitato apud Athanasium) opusculum illud conciperetur fuisse divisum. Quantumcumque enim minute divides imaginando, non tamen plures quam sedecim sectiones facere poteris ante eam epistolam, quæ dicitur εἰς τὸν ἐπλόγον relata.

14 Omnibus itaque consideratis, plane judico quod illis quinque locis legendum sit εἰς τὸν ἐπλόγον, id est, in Collectione, epistolarum, scilicet Synodicarum, Imperialium, aliarumque Athanasii innocentiam evidentem reddentium; quam Collectionem ipse confecit, epistolas omnes brevissimarum narrationum interjectu in unum veluti corpus compagmans, idque post mortem Constantini Junioris, cum Eusebiani Antiochiæ priores resuscitabant calumnias. Eandem Collectionem judicaverit postea Athanasius, pro majori certitudinis evidentiâ, subnectendam operi ad Solitarios; eo prorsus modo quo Synodus Alexandrina, scribens in defensionem Athanasii ad Julium Papam (quæ defensio primum locum in hac Collectione habet) simul mittenda censuit allegatarum a se litterarum exemplaria, Alexandri scilicet

Thessalonicensis

AUCTORE

1 p. 119
neque ejus
initium est
Apologia 2.

in ipsa Epi-
stola ad So-
litarios sæpe
citata,
1 p. 814
E

1 p. 826
non tam-
quam ali-
quid præce-
dens,
1 p. 814

scilicet Inter-
pres fecit,

F

sed tamquam
collectio do-
cumentorum
addenda in
fine,

1 p. 735

13 *Alexandensis Episcopi, et Presbyterorum Mareo-*
tiorum, et Ischyrae fatentis ad calumniandum se vi-
adactum, et Patris Imperatorum, id est Magni Con-
stantini, Meletianos ob fictam de Arsenio occiso crimi-
nationem execrantis.

15 *Adeo ut hæc quasi tertia pars operis ad Solita-*
rios missi censenda sit : quæ quoniam nulla continet
acta post reditum ab auxilio confecta, merito censemus
eum ipsam conscriptam quidem fuisse circa annum
CCCXLI; postea tamen cum eam Sanctus subnecteret
operi ad Solitarios mittendo, additam esse sub finem
clausulam de Valente et Ursacio, quod credi deberent
olim vere et ex animo retractasse calumnias suas; deque
Episcopis, pro Athanasii causa exilium sustinentibus
potius, quam ut tot ac tantorum Episcoporum judicia
abrogarent, in quorum numero esset et Liberius Ro-
manus Præsul... et Hosius ille magnus... Hæc
autem verba cum sola essent addita, quando istam Col-
lectionem subjunxit operi ad Solitarios mittendo; postea,
cum idem opus ad Serapionem misit Sanctus, utrique
nomini adjunxit parentheses de Hosii et Liberii lapsu,
Arianæ violentiæ teste. Eodem prorsus modo Athana-
sius, post conscriptam anno CCCLVIII Epistolam de Sy-
nodis, eidem inseruit parentheses aliquas de Constanti-
nopolitano Concilio et Constantii morte, prout suo loco
ostendemus. Hic solum dicimus, tam hunc tractatum,
prolixitatis non minimæ; quam priorem, de quo tam
multa diximus, Epistolam vocari ab antiquis operum
S. Athanasii descriptoribus, quando inter utrumque
hanc annotationem posuere. Quæ præcedit Epistola ad
omnes ubique monachos, desinit in rebus circa
Georgii Cappadocis ordinationem factis per ejus re-
ceptatores Arianos : sequens autem Epistola de
Synodis factis Arimini et Seleuciæ in Isauria, dicit
prædictum Georgium in Seleucia fuisse depositum.

16 *Hic ad facilitiorem clarioremque præfatorum ope-*
rum usum observatis, concludo et dico; Apologiæ no-
mine, simpliciter posito, eam solam Orationem in se-
quenti Commentario intelligendam, quæ palam et citra
controversiam Imperatori directa est. Epistolam ad
Solitarios, dicendam, a nobis quoque, eam partem hi-
storiæ, quæ ex dicto opere superest; quam autem appen-
dicem ejus fuisse ostendimus, non appellabimus, ex er-
rore communi, Apologiam II; sed, ex ipsius auctoris
præscripto et mente, Syllogum : si vero etiam opus sit
citare lucubrationes contra Arianos, eas recepto jam
vocabulo vocabimus Orationes, licet verosimiliter pos-
sent dici pars operis ad Solitarios. Tolerandus enim
usus est, ex cuius correctione nullum commodum histo-
riæ elucidandæ nascitur : in talibus enim valet quod
vulgo dicitur, Loquendum ut multi, sapiendum ut
pauca.

CAPUT I.

S. Athanasii pueritia, collato sodalibus per-
ludum baptismo memorabilis.

*P*atriam Athanasii fuisse Alexandriam, Ægypti me-
tropolim, tum ipse satis in suis scriptis innuit, tum
Constantius Imperator declarat, quando paternis nuda-
tum penatibus, ac tandem patriæ restituendum, mo-
net venire ad Comitatum; ut, postquam suum vidis-
set conspectum, Alexandriam transiret. Ibidem etiam
Sanctus habuit θείαν, amitam seu materteram, quam
queritur a Gregorio in suum locum intruso, sepultura
prohibitam fuisse, post Pascha anni CCCXLI, de qua
infra num. 154. Habuit et consanguineos, quos in
Epistola ad Luciferum Calaritanum Latine scripta sub
annum CCCLXI, et infra n. 283 citanda, nominat pa-
rentes, ex usu loquendi Occidentalium in Italia Gal-
liaque ubi linguam Latinam didicerat : nam patrem ac
matrem S. Athanasii ad illud usque tempus in vivis
fuisse, eo minus est verosimile, quo minus de iis legimus

in scriptis filii. Quas enim injurias iis non oportuisset
fuisse irrogatas? et quam pathetice eas descripsisset
Sanctus, si quid illi sua causa fuissent passi? Cum vero
nec nomina quidem eorum sciantur, existimo omnino
obiisse utrumque, Athanasio adhuc admodum juvene.

18 Cujus a puero institutionis hic fuerit, memo-
rare volens Rufinus, sicut ab his qui cum ipso vitam
duxerant, accepit, libro 10 Hist. Ecclesiast. cap. 14
ita narrat : Tempore quo apud Alexandriam Petri
Martyris diem Alexander Episcopus agebat; cum,
post expleta solennia, conventuros ad convivium
suum Clericos expectaret, in loco mari vicino; vi-
det eminus puerorum multitudinem, super oram
maris, ludo, ut fieri solet, imitantium Episcopum,
atque ea quæ in ecclesiis geri mos est. Sed cum in-
tentius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri
quædam etiam secretiora et mystica. Perturbatus,
illico vocari ad se Clericos jubet; atque eis, quid
eminus ipse videret, ostendit. Tunc abire eos, et
comprehensos ad se perducere omnes pueros impe-
rat : cumque adessent, quis eis ludus, et quid egis-
sent, et quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet
ætas, pavidi negare primo, deinde rem gestam per
ordinem pandunt : et baptizatos esse a se quosdam
Catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi
illius puerilis Episcopus fuerat similatus.

19 Tum ille, diligenter inquirens ab his qui bapti-
zati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve
responderint, simul et ab eo qui interrogaverat;
ubi videt, secundum religionis nostræ ritum cuncta
constare, collocutus cum concilio Clericorum, sta-
tuisse traditur; illis, quibus integris interrogationi-
bus et responsionibus aqua fuerat infusa, iterari
baptisma non debere, sed adimpleri ea quæ a Sacer-
dotibus mos est. Athanasium vero, atque illos quos
ludus vel Presbyteros habere visus fuerat vel Mini-
stros, convocatis parentibus sub Dei obtestatione
tradit, ecclesiæ suæ nutriendos. Parvo autem tem-
pore exacto, cum a Notario integre, et a Gramma-
tico sufficienter, Athanasius fuisset instructus; con-
tinuo, tamquam fidele Domini commendatum, a pa-
rentibus restituitur Sacerdoti, ac veluti Samuel
quidam in templo Domini nutritur; et ab eo, per-
gente ad patres in senectute bona, ad portandum
post se Ephod Sacerdotale deligitur.

20 Hæc Rufinus, cujus auctoritate citata, eadem in
epitomen contracta refert Socrates lib. 1 cap. 11 Sozo-
menus autem, æque ac Socrates, proximi post Athana-
sium seculi scriptor, eundem Rufinum totidem verbis
describit, et dici ait, ea accidisse, Athanasio οὐπω
προσῆδω γενομένῳ, nondum pubertatis ætatem ingres-
so. Neque sane aut Rufini verba, aut res ipsa patiuntur,
octenni aut decenni puero grandiolem hic concipere
Athanasium, qui scilicet necdum cæpisset litteras di-
scere : quod de duodenni aut eo majori non potest com-
mode accipi. In nihilominus facere necesse est eos, qui
post annum CCCXI gesta sentiunt, quæ ex Rufino nar-
rantur : quamvis ne sic quidem Athanasius, anno
CCCXXVI, quo factum Episcopum constat, justam ei mu-
neri ætatem attigisset : et tamen hunc defectum num-
quam objectum legimus ab adversariis, omni modo co-
natis traducere electionem ejus, et veluti non rite factam
calumniari.

21 Difficultas tota pendet ab anno, quo S. Petrum
(cujus anniversario die dicitur res contigisse) insigni
martyrii corona donatum scribit Eusebius l. 7 Hist.
Eccel. c. 26, designans annum persecutionis nonum.
Persecutionis autem istius initium sumunt plerique ab
anno CCCII vel III, quo Diocletianus et Maximianus,
promulgatis ubique edictis, ecclesias dirui, Episcopos
occidi, Christianos ubicumque inventos jusserunt com-
prehendi; et extremis, nisi a Christo recederent, mul-
ctari suppliciiis. Verum salva multorum gravissimo-
rumque

In ludo pue-
rili Episco-
pum agens,
baptizat ca-
techumenos

quos rite
baptizatos
dicitur Ale-
xander Ep.
censuisse :

fuerit tunc
forte octennis
Athanasius,
F

post marty-
rium S. Petri
Ep. anno,
non 311.

ut fuerit
quasi 3 pars,
licet diu ante
composita,

tunc vero
nonnullis ad-
ditamentis
aucta.

Bipartitum
illud opus
vocatur epi-
stola,

et appendix
ejus appella-
tur Syllogus.

Alexandriæ
natus
1 p. 769

ibi θείαν et
consanguineos
habuit.

A rumque auctorum reverentia, puto dubitari posse utrum Eusebius, saltem ubi, non longe citius exordiatur persecutionis istius annos. Dubitandi causam præbet Theophanes, auctor sane gravis et diligens, cujus Chronographiam peculiari exegesi ante tomum III Martii conatus sum illustrare, quando ad eum annum, qui vulgaris nostræ æræ anno CCXCV respondet, sic loquitur: Hoc anno Diocletianus et Maximianus Herculius, vehementi et horrenda in Christianos persecutione suscitata, et omnis generis excogitatis tormentis, plurimas Martyrum myriadas confecere, de quibus qui octo libros Ecclesiasticæ historiæ ab Eusebio compositos percurrerit notitiam accipiet. Postea vero, ad annum CCCIII, resumptam atrocius persecutionem describit, quæ martyres innumeros consecravit; inter quos si fuerit ipse Petrus, consequens erit Eusebium eo loco, quo S. Petri Martyrium refert ad annum persecutionis nonum, secutum scripta Alexandrinorum, ab anno CCXCIV eam ordientium; licet ipse, res sua ætate gestas polissimum narraturus libro sequenti, videatur persecutionem ordiri ab anno publicatorum decretorum.

sed 303 occisi,

ut potuerit
circa an.
305 res acci-
disse,

22 Quæ autem anno CCCIII erat sævissima rabies, ea subsequentibus annis interpolata casibus variis minusque continua fuit, abdicantibus sese ultro tyrannis; adeoque potuit anniversarium Petri, etiam primis a morte annis, festivius agi Alexandriæ ab Episcopo et Clero, pueris tamen sacra Christiana in littore imitandi facultas fuisse liberior. Celebraverit ergo sui decessoris anniversarium Alexander an. CCCV aut sequenti, videritque cum pueris ludentem puerum Athanasium, potuit tamen hic, cum anno CCCXXVI factus Episcopus est, egisse annum ætatis XXX; quod ad rem præsentem videtur esse satis. Nec enim pro multo longiori ætate eidem tribuenda contendere absolute cogimur; cum de præacta persecutione, quam dixi cæpisse anno CCXCIV agens ipse Athanasius, non suam ipsius alleget scientiam in epistola ad Solitarios, sed solum dicat, audivisse a parentibus, et verum arbitrari, quod cum persecutio esset mota sub Maximiano Constantii avo, ethnici homines abdiderint latebris Christianos, sæpeque multati pecunia et carceri fuerint mancipati, non ob aliud, quam quod profugientes ad se prodere nollent. Quæ res distinctioque causarum, ob quas a tyrannis corripiebantur homines, cum sub puerilem sensum minus caderet, prudenter majorum testimonium appellavit Athanasius; minime eo habiturus opus, si grandior natu fuisset.

et sanctus an.
326
fuisse anno-
rum 30 :

1 p. 853

C Alexandri annis attigerat Athanasius, quamque eum oportet ad Episcopalem ordinationem attulisse, nulla sit convincens causa, ob quam Alexandrinorum relatio de Athanasio, nobis proposita a Rufino, et omnium fere qui de hoc Sancto egere scriptis vocibusque celebrata, debeat revocari in dubium. Si quis tamen salva rei substantia Rufino, in aliis quoque de hoc Sancto scriptis non accuratissimo, et solum auditu cognita narranti, putet in nominando Episcopo obrepisse errorem; ipsique S. Petro, in memoriam decessoris sui S. Theonæ ecclesiam dedicanti, malit accidisse ut videret ludentem Athanasium, et sic ad hujus ætatem velit octo vel septem annos addere, nihil repugnabimus: quia etiam sic salva manebit rei substantia, solumque deficiet in circumstantia, facile in talibus alterabili. Quod autem alicui mirabilis forsitan videri possit approbatio baptismi, uti prima fronte apparet, ludicri; non adeo commovere quemquam debet, ut propterea totam narrationem convellat; cum diligens consultatio desuper facta, puero-rumque discreta interrogatio suadere possit, nihil actum temere: ipsaque in Alexandro aut Petro præsens sanctimonia, et in Athanasio gratia præcox, potuerint aliquid ultra communem ordinem in eo casu egisse. Interim observa, quod ex modo dictis aliqua corrigi aut

Maji T. I.

illustrari debeant ad diem XXVI Februarii, ubi istius S. Alexandri Acta deduximus, et hanc eandem materiam tractavimus.

D
AUCTORI D.

CAPUT II.

S. Athanasii studia et prima cum Ario certamina Alexandriæ atque Niceæ in Concilio.

Reditus parentibus ab Episcopo, sub ea quam diximus conditione, Athanasius; liberalibus artibus perexiguum temporis tribuit, teste Nazianzeno, ne videlicet huiusmodi rerum omnino rudis et ignarus videretur, eaque nescire quæ sibi duxerat contemnenda. Neque enim generosam ac magnificam animam inanibus studiis occupari sustinuit, eodemque modo affici quo imperiti athletæ, qui dum aerem sæpius quam corpora ferunt, præmiorum spe frustrantur. Itaque quod Sulpitius Severus lib. 2 Jurisconsultum appellet Athanasium, pro eo tempore quo Episcopus Alexandrinus jam erat et ætate provectus, id de sola Canonum ecclesiasticorum scientia velim accipere; non autem in ea latitudine, qua ad finem anni 311 dixit Baronius, quod non tantum valde imbutus fuit Theologicis facultatibus, sed etiam Jurisprudentiam apprime calluit.

Liberalibus
artibus puer
imbuitur,

non item
Juris-civilis
scientia,

E

25 Ut ut sit, revertor ad Nazianzenum, Athanasii studia progressusque exponentem his verbis: Veteris et novi Testamenti libros omnes ita permeditatus, ut ne unum quidem quisquam alius, non modo contemplationis sed etiam egregiæ ac luculentæ vitæ divitiis augetur, mirificeque utrumque connectit, catenam vere auream, atque ejusmodi ut nequaquam a multis connecti queat: hanc nimirum rationem iniens, ut et vita duce ad contemplationem uteretur, et contemplatione vitam morumque elegantiam obsignaret... Sic porro nutritus et eruditus (ut nunc quoque eos oporteret, qui plebis Antistites futuri, magnumque Christi corpus tractaturi sunt) secundum grande Dei consilium ac præscientiam, quæ magnarum rerum materiam longe ante constituit, in magnum hunc Clericorum ordinem cooptatur, atque in eorum qui Deo appropinquant numerum adscribitur, ac sacrosanctæ stationis et ordinis honore afficitur: cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, (ut quæ media sunt resecem) Alexandrino populo, quod idem est acsi dixissem, universo terrarum orbi, præficatur.

sed sacrarum
litterarum :

Clericus
ordinatur :

26 Inter media, quæ resecanda sibi putavit Nazianzenus, censet Baronius non semper apud Alexandrum mansisse, sed profectum in eremum adhæsisse magno illi Antonio, idque existimat in hujus Vita ab ipso Athanasio significari. Verum nihil tale istic reperio, solum in præfatione legas, quod sæpe illum vidit. Testatur quidem Alexandrinus Clerus, per litteras Syllogo insertas, populi clamoribus postulatum fuisse Athanasium, nominantis eum per omnia optimum, sedulum, pium, Christianum, Ascetarum unum, et vere Episcopum: sed exaggeratus hic loquendi modus figuram quamdam continet similitudinis, non proprietatis. Sicut enim necdum tunc erat Episcopus Athanasius, sed solum indicabatur aptus qui esset; sic nec Asceta fuit unquam in eremo, sed in medio populi, quoad exercitationem virtutis, Ascetis ipsis comparandus dicebatur. Maneat igitur absolute et citra restrictionem verum quod dixit Sozomenus, Athanasium, jam inde a primis sui Clericatus annis, Alexandro ὁμοδίκτον καὶ ὑπογραφέω commensalem scribamque domesticum fuisse, et quamdiu vixit a carissimi Patris convictu numquam recessisse.

F
et absque ullo
ad eremum
secessu,

2 p. 458

27 Duæ porro res Alexandri Pontificatum vehementer exercuerunt, in quibus partes suas egisse Athanasium, scribendo sui Episcopi litteras negotiaque tra-

manet in
familia Ale-
xandri Ep.

25 clando,

salva histo-
riæ substan-
tia.

AUCTORE D. P.
I p. 777

ejus scriba
et adiutor
contra Mele-
tii schisma.

dubitare non possumus. Ipse de re utraque sic
narrat in Syllogo. Meletium, Episcopum Ægypti no-
minatum, multis convictum criminibus, et imprimis
quod idolis sacrificasset, in communi Episcoporum
Synodo deposuerat Petrus, ante persecutionem Epi-
scopus, et in persecutione Martyr declaratus; (quod
circa annum ccc fecisse potuit) ille vero non ad aliam
Synodum confugit, neque eorum successoribus se
studuit purgare, sed schisma fecit; et qui Lycopoli-
tani Episcopatus jure excederat, in universa Ægypto
potestatem sibi arrogans, suæque factionis Episcopos et
Clericos ordinans, primo Petrum, deinde ejus succes-
sorem Achillam calumniatus est, et post Achillam
Alexandrum... Dum autem hæc ageret Meletius,
ejusque conatibus strenue sese opposeret Alexander,
prout ad xxviii Februarii est deductum; etiam Ariana
hæresis emersit, ea scilicet ratione quam Theodoretus
lib. i Hist. Eccles. cap. 2 declarat his verbis.

et hæresim
Arii.

28 Arium, numero Presbyterorum adscriptum et
cui concredita erat sacrarum expositio scriptura-
rum... suggestionibus suis oportunum nactus Diabolus,
veritatis inimicus... persuasit illi, ut Apostolicæ
Alexandri doctrinæ aperte resisteret. Nam ut hic,
sacrarum litterarum disciplinæ obsecutus, Filium
B Patri honore parem ejusdemque cum eo esse sub-
stantiæ docuit; sic ille, contra veritatem manifeste
pugnans, eum creatum et factum affirmavit... atque
ista non in ecclesiis solum, verum etiam extra in
circulis et congressibus hominum disserere cœpit;
per ædes quoque circumcirca grassari, ut quos pos-
set in istorum errorum laqueos induceret. Alexan-
der igitur, doctrinæ Apostolicæ Patronus, primum
hortatione et consilio eum a sententia deducere ten-
tat: ceterum ubi Corybantum more insanire vidit,
et impiam doctrinam palam prædicare, de dignitate
Sacerdotali dimovet, Evangelii præcepto obsecutus,
Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et
projice abs te.

cujus dam-
nationi, in
Concilio
Aler. factæ
et per episto-
las vulgatæ,

29 Cum vero nihilominus pergeret Arius, ambitio-
nis æstu incensus, ut ait idem cap. 3 eos quos pesti-
fera in Deum blasphemia irretierat in unum cogere,
et separatim conventus celebrare, Alexander impiam
ejus blasphemiam Ecclesiarum Præsidibus per epi-
stolas significavit. Harum unam ad cognominem gen-
tilemque sibi Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum,
qua perniciosi Arii conatus perspicue explanantur,
proponit Theodoretus cap. 4 Epiphanius hæresi 69 af-
firmat omnes numero septuaginta apud studiosos sui
temporis servari. Præcipua autem est, quam habet So-
crates lib. i cap. 3 ad omnes ubique gentium in Ec-
clesiæ ministerio conjunctos; qua causas reddit, cur
ipse cum aliis fere centum Ægypti et Libyæ Episco-
pis, in unum convenientes, Ario et fautoribus atque
asseclis ejus anathema denuntiavit.

subscribit
Athanasius
Diaconus
an. 320.

30 Est hæc Epistola eo etiam notabilior, quod in
historia Concilii Niceni, Gelasio Cyziceno adscripta,
addantur eidem subscriptiones Presbyterorum et Diaco-
norum Alexandriæ et Mareotidos, consentientium
prædictis et dejectioni Arii, eorumque qui cum ipso
impie sentiunt: ubi inter Alexandrinos Diaconos
quarto loco invenitur Athanasius Diaconus similiter
consensisse, haud dubium quin hic noster, Diaconus
adhuc post annum cccxx quando celebratam esse Syno-
dum Alexandrinam præfatam colligitur ex epistola S.
Athanasii ad Episcopos Ægypti et Libyæ, quæ titulo i
Orationis contra Arianos haud recte insignitur, scripta-
que est anno ccclvi; ubi asserit quod Ariani ante an-
num trigesimum sextum hæretici declarati atque ab
ecclesia submoti sint. Nam quod de judicio totius
Synodi Œcumenicæ subjungit, videlicet Nicenæ, ali-
ter intelligi non potest, quam quod hæc Alexandrinæ
Synodi sententiam confirmavit: non quod ab illa usque
ad tempus scriptæ Epistolæ anni fluaverint xxxvi.

1 p. 305

31 Ceterum ad istam tot litterarum scribendarum
diligentiam cogebat Alexandrum Arianorum impiger
zelus; qui, mox a sententia Alexandriæ probata, cen-
suerant sibi præoccupandum Episcoporum gratiam,
legatosque miserant cum litteris de fide sua, flagi-
tantes ut si rectum de Deo sentire ipsi viderentur,
significarent Alexandro eumque placarent; sin au-
tem, docerent quomodo credendum foret. Et hic
conatus, inquit lib. i cap. 14 Sozomenus haud parum
eorum causam adjuverat. Nam hac illorum opinione
in omnes fere dispersa, ab omnibus passim Episco-
pis de ea disputari cœptum: quorum pars scripsere
ad Alexandrum, ne admitteret Arianos in ecclesiam,
nisi suam de fide opinionem abjicerent; pars autem
oravit, ne ipsos repelleret.

32 Præcipuus in his fuit Eusebius Nicomediæ Epi-
scopus, vir illustris et magno in honore habitus in
aula Imperatoris Licinii, Nicomediæ residentis, cujus
uxorem Constantiam, Constantini sororem, prorsus ob-
noxiam sibi habebat, et, ut verisimilior habet opinio,
cognitione satis propinqua attingebat. Hic eadem cum
Ario sentiens, quodam tamen politices vafra respectu,
maluit Arianismi Patronus quam Magister videri;
auctorque præcipuus fuit, ut tum ex Concilio in Bithy-
nia coacto, pro Ario, tamquam recte sentiente, ad om-
nes Episcopos scriberetur; tum ex sententia alterius
Synodi in Palæstina, permitteretur Arius suos Alexan-
driæ contentus habere, ita tamen ut se subjicerent
Alexandro, et ut de pace cum eo facienda agere non
desisterent, quemadmodum plenius præcitato loco nar-
rat Sozomenus.

et astu Eu-
sebii Nico-
mediensis,

33 Per has concertationes succrescentibus in ecclesia
Dei scandalis, Constantinus Imperator, post expurga-
tum a tyrannis Imperium victumque gemina pugna
Licinium, nihil magis curans quam ut Ecclesiam quo-
que pacatam videret; statim ut Nicomediam appulit, et
quæ Alexandriæ disceptabantur cognovit, primum qui-
dem Alexandro et Ario scripsit eas litteras, quas libro
i historiæ Ecclesiasticæ cap. 4 recitat Socrates indices,
animi quidem omnino pientissimi, sed per Nicomediæ-
sem Eusebium haud leviter præoccupati contra Alexan-
dram, velut si, ob quæstiones momenti non magni et
omni studio sopiendas, tantum turbarum excivisset:
deinde misso Alexandriam Hosio Episcopo Cordubensi
curavit Synodum illic cogendam, in qua de restauranda
Ecclesiarum concordia deque celebratione Paschatis
Catholica tractaretur. Quod ubi parum e sententia suc-
cessit et Hosius re infecta rediit, scripsit ad Episcopos
quaquaversum omnes, ut ad universale Concilium, Ni-
ceæ in Bithynia celebrandum, convenirent. Convenerunt
autem supra trecentos: qui exceptis paucissimis, τὸ
Ὁμολογῶντες recipientes, Consubstantialem Patri Filium
pronuntiarunt; ipso etiam Nicomediensi Eusebio et
asseclis ejus in eandem fidei professionem consentienti-
bus; sed hoc quam parum sincere ab iis factum esset,
cito apparuit.

in Arii fa-
vorem in-
clinatus
Constanti-
nus,

Concilium
provinciale
Alexandriæ,

tum œcu-
menicum
Niceæ agi
jubet.

F

34 Hæc ita breviter perstrinxisse satis est, quia ab
Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus sic tractantur, ut
quid proprie gesserit Athanasius nemo exprimat. S.
Gregorius Nazianzenus dicit, quod nondum in Episco-
porum allectus numerum, verum primi Ordinis inter
eos qui simul cum Episcopis convenere, morbum,
quantum in se fuit, compescuit. Gelasius Cyzicenus
in historia Concilii textit Catalogum Sanctorum Episco-
porum, per quos sancta magna et universalis Synodus
Niceæ coacta, misit omnibus in toto orbe terrarum
Dei Ecclesiis, quæ ab ipsis per Spiritum sanctum in
ea fuerant constituta: et ait quod id facere jussus sit
Alexander cum Athanasio tunc Archidiacono, Eccle-
siis per totam Ægyptum, Libyam et Pentapolim et
regiones finitimas usque ad Indiæ provincias. Ete-
nim quod esset vir acris ingenii et in Ecclesiasticis
negotiis apprimè vigilans, satis innotuerat, inquit
Rufinus

In quo Atha-
nasius Ar-
chidiaconus
Alexandri,

decreta cum
eo publicare
jussus,

A *Rufinus lib. 10 cap. 14*; utpote cujus suggestionibus hæreticorum doli ac fallaciæ vigilantes detegebantur.

præcipua in
æstimatione
Patrum fuit.

35 Imprimis autem hic audiendus est *S. Cyrillus*: qui uno post seculo *Episcopus Alexanarinus* etiam ipse fuit. Hic cum in *Epistola I ad Solitarios* comprobare intenderet, sacram *Virginem Mariam* absque hæsitati-
one vocandam *Deiparam*, idque probasset auctoritate petita ex *Athanasii libro de Sancta et consubstantiali Trinitate*, Idoneus sane hic vir est, inquit, apprimæque dignus, cui intrepide fidem adjungere, quemque tuto sequi liceat. Quo enim pacto illustris ille ac celebris Pater, qui in sacra illa magna Synodo Nicæna in tanta omnium admiratione habitus est, a veritatis tramite aberraret? Nam etsi per id tempus *Episcopi* munus nondum sustineret, sed adhuc inter Clericos ministraret: attamen, propter præclaram indolem vitæque insignem probitatem, a beatæ memoriæ *Episcopo Alexandro* assumptus tunc fuit. Versabatur autem cum sene, tamquam filius cum patre, ad quidvis utiliter conficiendum sese ducem præbens, et in omnibus quæ agenda forent commodam viam ostendens. *Sozomenus porro cap. 16 lib. 1* etiam distinctius loquens ait, quod *Athanasius*, tum adhuc *Alexandrinæ Ecclesiæ Diaconus*, maximam partem deliberationum visus est sustinere: quarum hic fuit exitus, quod quidem ad rem nostram attinet, ut sicut in sua *Apologia* ait ipse *Athanasius*, *Ariana hæresi anathemate damnata Ariani*que rejectis, *Meletiani* aliquo modo recepti sint.

1 p. 777

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 41
Duravit Con-
cilium tribus
mensibus,

nni 325,
finitum 25
Augusti,

fere biennio
post victum
Licinium.

NOT. 21
De eo librum
scripsit Atha-
nasius, qui
perit,

36 Initium Concilii sumunt aliqui a die xx mensis Maji: quod de consultationibus, ad Synodales sessiones præviis, intelligi non incommode posset; deque eo tempore, quod *Episcoporum* inter se criminationibus mutuis offerendisque *Imperatori* libellis tritum constat: ipsarum autem initium *Actionum* videtur *Baronius* accuratissime expressum invenisse, in sua pervetusta collectione *Cresconiana*, ubi sic legit: Factum est Concilium apud Nicæam, Metropolim Bithyniæ, a die xviii Kal. Julias ad diem viii Kalendas Septembris, *Paulino* et *Juliano* Consulibus, qui annum notant nobis cccxxv, *Constantini* vicennalibus insignem. Fuerunt quidem qui pro tribus mensibus sedentis Synodi totidem annos obtruderent, hosque vel cum prænominatis Consulibus finirent vel ab eisdem auspicarentur: sed ea exerratio tant manifesta est, et istius temporis historiæ utramvis in partem tam evidenter repugnat, ut confutari non mereatur. Trimestri autem eo sic constituto, reliquæ chronologiæ, tam ante quam post ordinandæ, lapis ut sic dicam angularis habetur, cui temporis utriusque acta adnectantur. Hinc in ea quæstione, quæ de anno victi profligatique *Licinii* magnis utriusque auctoribus agitur, fueritne hodiernæ æræ cccxxiv, an solum cccxxiii, posterior hæc præplacet. Cum enim clades *Licinii* ultima ad *Chalcedonem* solum contigerit die xviii Septembris, non videntur tam multa, quæ post illam et ante Concilium sunt Acta, commode posse compingi intra arctum mensium dumtaxat octo vel novem spatium. At si annum adjeceris, commode fluent omnia; dicique poterit, diversum civilis et consularis anni exordium dedisse occasionem, ut confunderentur alicubi characteres, quibus *Licinii* depositionem auctores adnectunt.

37 *Socrates lib. 1 cap. 9* citat *Synodicum Athanasii* *Episcopi Alexandrini*, in eoque dicit haberi nomina omnium sigillatim qui Nicææ convenerunt, cum titulo suæ cujusque provinciæ et civitatis: qui liber utinam superesset! vix enim nobis possumus persuadere, ipsum aliud nihil fuisse quam libellum Canonum, ibi pro ecclesiastica disciplina conditorum, qualis in Conciliorum collectionibus extat, et quidem variis canonibus destitutus, quos sancti Patres nonnulli allegant ut Nicææ conditos. Existimo ego, ut postea *Athanasius* scripsit de *Synodis Ariminensi et Seleuciensi*, sic nunc scripsisse

de Nicæna historiam, appetibilem auro si conservata fuisset. Jacturam hanc supplere potuisset antiquissimus ille liber, continens dicta, facta, et ordinata sacrosancti istius conventus, descripta in membranis, quas fecerat divinus ac fama celebris *Dalmatius*, qui fuit in illustri *Cyzicenorum* metropoli sanctæ et Catholicæ Ecclesiæ *Episcopus*; quas in paterna domo *Cyzici* repertas, et a se studiose perlectas scribit *Gelasius Cyzicenus*, cum diu postea factus *Archiepiscopus Cæsariensis in Bithynia*, ex memoria rerum quondam a se ibi lectarum et observatarum, itemque ex *Eusebio*, *Rufino* et aliis, potissimum autem ex valde antiquis quaternionibus *Joannis* cujusdam *Presbyteri*, viri senis et scribacissimi, compilavit prædicti Concilii historiam, tempore *Basilisci Imperatoris* circa annum cccclxxvii. Verum nec iste *Dalmatii* liber, nec *Joannis* quaterniones supersunt; ipse autem *Gelasius* nimium videtur *Eusebio* tribuisse, ad obtegendam suam suarumque partium *Arianis* faventium confusionem intento. De *Dalmatio* autem possemus credere Nicæam venisse cum suo *Episcopo Theona*, sicut eodem venit *Athanasius* cum *Alexandro*, et fide atque intentione simili scripsisse.

D
AUCTORE D. P.

aque ac scri-
pta Dalma-
tii Ep. Cy-
ziceni,

et Joannis
Presb. de
eodem argu-
mento.

CAPUT III.

E

S. Athanasii concors electio ad Episcopatum, et in eo virtutes.

Nondum quinque menses, a finita scilicet Nicæna Synodo, præterierant, cum *B. Alexander* mortem obiit, inquit ipse in *Syllogo S. Athanasii*. Obiit igitur mense *Januario Alexander*; esto alio mense, aliaque quam mortis die colatur, uti ejusdem Sedis alii plures, ac nominatim *S. Achilles* decessor immediatus, qui colitur vii Novembris, obiit autem aliquo longe anteriori mense, et *S. Proterius*, anno cccclvii circa Pascha vel ipso Paschali die xxi Martii occisus, qui colitur xxviii Februarii. Fuerit forte xxvi Februarii ordinatus *Alexander*: idque confirmari videtur ex *Historia Nicæni Concilii*, *Gelasio Cyziceno* attributa, ubi dicitur, quod a cæde *S. P. tri*, mense *Novembri* facta, anno transacto (toto scilicet aut fere toto, quo *Episcopatus* propter persecutionem vacavit) ordinatur in sede sancti Martyris *Achillas*: cum autem hic mensibus tantum quinque supervixisset (*Epiphanius* tres solum videtur ponere, *Theodoretus* indefinite modicum tempus habet) suscepit *Sacerdotii* primatum *Alexander*: quidni illo quo colitur die?

1 p. 777

S. Alexandro
mortuo, non
in Februario,

39 Ut ut sit, non obiit mense *Decembri Alexander*, adeoque nec bene creditur *S. Athanasii* successoris Ordinatō fuisse vi Kalendas Januarii, uti ad genuinum *Bedæ Martyrologium* ii die Maji, additur in MS. *Ecclesiæ Vaticanæ S. Petri*. Coluntur a Græcis communi festo, xviii Januarii sive xv Kalendas Februarii, SS. *Athanasius* et *Cyrillus Alexandrini* *Episcopi*; hinc factum videtur ut ex alicujus antiquioris errore *Uuardus* et *Ado*, quos secuti alii, *S. Cyrilli* memoriam ad xxviii seu v Kalendas retulerint. Simile quid potuit obvenisse *Athanasio*, et novo deinde librarii vitio, pro v Kalendas Februarii, in illud MS. *Vaticanæ ecclesiæ* irrepsisse vi Kalendas Februarii. Quæcumque autem fuerit Græcis causa istorum duorum Sanctorum cultum tali die conjungendi, verosimili conjectura dici potest xviii Januarii fuisse *S. Athanasii* Natalem, non quidem in cœlis (obiisse enim ii Maji dicendus est, si colitur aliquo quo obiit die, ut infra probabitur) sed in *Episcopatu*. Sic enim scimus locutas de *Episcoporum* Ordinationibus antiquitus *Ecclesias*: et quemadmodum solebant hunc suum Natalem quotannis celeberrime agere *Episcopi* dum viverent, exemplo ab *Imperatoribus* sumpto, ita sæpe contigit, quod jam indicavimus, eum etiam post mortem remanere festivum, subinde præ ipso obitus die.

nec in De-
cembri,
F

sed in Janua-
rio. sufficitur
Athanasius,

forte 18
ejusdem:

AUCTORE D. P. A *Hæc de tempore successionis. De modo audien-*
dus imprimis est Apollinarius Syrus, scriptor cœvus,
idem verosimiliter de ejus magna cum S. Athanasio
familiaritate plura dicentur infra. Hic in aliquo scripto
suo, quod nunc quidem excidit, vidit autem transcripsit-
que Sozomenus lib. 2 cap. 16, ita loquitur: successit
in Episcopatu Athanasius, multa quidem fuga usus,
sed Deo providente repertus: utpote is de quo per
divinam revelationem præmonstratum erat beato
viro Alexandro, quando Deo commendabat Episcopa-
tum, non alium quam hunc successorem ejus fore.
Cum enim ex hac vita vocaretur, essetque jam morti
vicinus; Athanasium, qui nequiquam aderat, nomi-
natim appellat: atque, ubi ejusdem nominis alius
vocanti respondisset, tacuit ipse, ut qui hunc mini-
me vocaret; deinde iterum nomen istud appellat.
Dum autem hoc sæpius fieret, ille quidem qui ade-
rat tacuit, constabat enim vocari absentem; Beatus
vero Alexander, quasi prophetico spiritu increpans,
subintulit; Æstimas effugisse te, Athanasi: non
sane effugeris, agonem scilicet indicans, ad quem
vocabatur.

justa reve-
lationem S.
Alexandro
morituro
factam,

de eo absente
aut latente,

B *41 Aberat ergo Athanasius, et siquidem aberat ab*
ipso Alexandro missus ad Comitatum, sicut habet
Epiphanius, verosimiliter eo missus erat propter Joan-
nem, quem contra Synodi Nicænæ decreta designaverat
sibi successorem Meletius; aliosque Meletii assecclas,
qui more canum, non obliti vomitus sui, rursus Ec-
clesias perturbare inceperant, uti de iis in Syllogo
queritur Athanasius. Verum sive ex hac, sive ex sola
declinandi Episcopatus causa, aberat Alexandria San-
ctus; non tam procul aberat, quin tempore electionis,
statim post Alexandri mortem fieri cœptæ, vel intra vel
circa urbem absconditus, ageret; citoque repertus, fuerit
communi consensu ordinatus, uti mox ex ipsius Alexan-
drini Cleri testimonio apparebit. Neque enim audiendus
hic Epiphanius, hæresi 69 scribens, quod Alexandro
successit Achilles... et Achillæ post tres menses B.
Athanasius. Hunc certe errorem manifeste redarguit
ipse Sanctus, pluribus locis Petrum, Achillam, Ale-
xandrum, velut eodem ordine prægressos, nominans.
Tali tamen errore admissio, consequens erat ut Epipha-
nus, sciens non esse in Alexandrina Ecclesia consuetu-
dinem, ut Episcopo moriente differretur successoris
electio et ordinatio, excusaret necessitatem qua electus
erat Achilles, non autem continuo, is qui ex Deo vo-
catus erat et a B. Alexandro decretus, Athanasius.

1 p. 777

brevi tamen
invento:

qui non per-
dolum suffu-
ratus ordi-
nationem,

1 p. 726

sed postulatus
a populo
fuit,

C *42 Eundem errorem ipsi etiam Ariani refutant,*
dicentes juxta Sozomenum loco citato, quod Alexandro
mortuo communionem inierint inter se, tam qui Ale-
xandri quam qui Meletii partes sectabantur; et ex
Thebaide totaque Ægypto convenientes Episcopi
quingenta quatuor, conjurarint suffragatione com-
muni eligere eum qui Alexandrinæ Ecclesiæ præesse
deberet: quosdam vero ex iis septem numero, vio-
lato jurisjurando contra omnium sententiam suffu-
ratos esse ordinationem Athanasii, cujus commu-
nionem multi propterea ex populo, multi per Ægyp-
tum Clerici declinarint. Hæc eadem illi, quibus
nullum mendaciorum genus reformidandum videtur,
Imperatoribus scripsere. Nos autem, inquit Synodus
Alexandrina in Syllogo, econtra testamur, cum tota
civitate et universa provincia, omnem multitudinem
populūque totius Ecclesiæ in unum coactum, quasi
in speciem unius corporis animæque, clamoribus vo-
cifera ionibusque postulasse, ut Athanasius Ecclesiæ
daretur Episcopus, idque publicis votis a Christo
expetisse, nosque ut faceremus per multos dies ac
noctes jurejurando obtestatos fuisse; cum interea
nec ipsi ab ecclesia discederent, neque nobis disce-
dendi facultatem permitterent....

43 Porro quod nostrum plerique, sub omnium
oculis acclamationibusque Episcopum creaverint

Athanasium, nos ipsos in testes offerimus: quibus
ut auctoribus ordinationis fides major haberi debet,
quam istis qui tunc aberant et nunc mentiuntur...
Deinde, regerentes Eusebio Nicomediensi suæmet pro-
motionis incertitudinem seu potius invaliditatem, re-
deunt rursus ad Athanasio objecta commenta; et prorsus
ejusdem vanitatis cum superioribus sunt, in-
quiunt, fuisse in Athanasii introitu seditiones, luctus,
populorumque lamentationes, indigne ferentium il-
lius creationem. Nihil ibi tale contigit, sed prorsus
contraria omnia, gaudia scilicet animorumque ala-
critates; et populorum, videre hominem desideran-
tium, accursus; lætitiæque et gratulationes ad Do-
minum per ecclesias. Ministri autem et Clerici ita
eum intuebantur, ut et animis gaudium conciperent,
et illum diem omnium sanctissimum arbitrarentur.
Nostram autem, qui Episcopi sumus inenarrabilem
lætitiam, quid opus est scribere? cum jam antea
testati simus, quidquid ei acciderit nobis accidisse
videri.

et magna
omnium
gratulatione
exceptus,
1 p. 727

1 p. 728

44 Neque satis constituere possum, inquit S. Gre-
gorius Nazianzenus in encomio Athanasii, acceperitne
sacerdotium, ut præmium virtutis, an ut vitam fon-
temque Ecclesiæ? Hanc enim oportebat, veritatis
siti languentem ac prope confectam, Ismaelis instar,
potu refici; aut velut Eliam, refocillari ex torrente,
ægreque spirantem revocari ad vitam; et semen Is-
raeli relinqui, ne velut Sodoma et Gomorrha effice-
remur. Propterea nobis jam jacentibus cornu salutis
erectum est; lapisque angularis, nos et secum et
inter nos opportune constringens, injectus est; aut
ignis, malæ et vitiosæ materiæ purgator; aut ven-
tilabrum, quo a gravibus dogmatis levia discernun-
tur; aut gladius, vitii radices succidens; Deique
Filius belli socium nanciscitur, et Spiritus invenit
hominem qui pro ipso spiret. Sic igitur atque ob eas
causas totius populi suffragiis, non autem secundum
perversum exemplum quod postea inolevit, neque
per vim ac cædem, sed Apostolice et spiritualiter
ad Marci thronum evehitur, non minus pietatis
quam primariæ Sedis successor....

tamquam
Ecclesiæ cer-
tissimum
columen:
E

45 Posteaquam autem ad hunc modum Præsul
designatus est, ad eundem quoque modum admini-
stravit imperium. Non enim simulatque ad thronum
pervenit, velut qui tyrannidem quamdam aut hære-
ditatem insperatam acceperunt, statim ob rerum co-
piam elatus est insolentia: hoc enim adulterinorum
Præsulum est.... qui plura pro suis quam pro populi
ignorantiis sacrificia debent, ac prorsus duorum al-
terum peccant, ut vel ultra modum faciles igno-
scant aliis, quia ipsi venia egent; vel acerbius utan-
tur imperio, ad sua ipsorum tegenda peccata. Quo-
rum utrumque fugiens Athanasius, vita quidem
sublimis erat, sed humilis animo; et ea virtute ut
ad ipsam nemo aspirare posset; comitate tamen
tanta, ut ad ejus congressum omnibus facilis pateret
aditus; clemens, alienus ab ira, miseratione prædi-
tus, sermone jucundus, moribus jucundior; forma
Angelicus, sed animo magis: in objurgando placi-
dus, in laudando vim habens eruditricem; sic utrum-
que temperans, ut neutram virtutem immoderatione
labefactaret; sed correctione uteretur paterna, lau-
datione magistrali; neque dissolutus in lenibus, ne-
que austerus in gravibus; sed his discretionem, is-
tis prudentiam adhiberet; utraque vero in eo essent
infima, si figuram dictionis spectes, sufficientia ta-
men ad instructionem; et minimum quidem haberet
de virga, propter modestiam sermonis; minus etiam
de sectione, propter ipsius virgæ moderatissimum
usum.

eum a vir-
tutibus Epi-
scopo con-
gruus laudat
Nazianzenus,

F

46 Quid autem opus est hominem describere,
quem Paulus antevergens depinxit, partim cum mag-
num illum Pontificem cœlos penetrantem laudat
(illuc

velut qui Christi exemplum et Pauli regulam in se expresserit,

A (illuc enim usque ascendere audeat oratio, siquidem Christos didici esse eos qui secundum Christi præcepta vivunt) partim cum Timotheo, in ea quam ad ipsum scribit Epistola, leges statuit; eum qui Ecclesiæ Antistes futurus est, sermone fingens atque efformans: nam si leges eas, velut regulam quamdam huic, cujus laudationem teximus, viro admoveas; quam recta sit, liquido comperies. Agite ergo et mecum, sermonis inopia laborante, dividite partes laudationis: etenim multa prætermittere cupio; sed aliud me post aliud trahit; et, tamquam in corpore partibus omnibus æque pulchro, quidquid occurrit videtur pulchrius, et orationem ad se convertit.

et omnes hominum ætates atque conditiones,

47 Agite, inquam et egregias illius dotes persequimini, qui illarum et laudatores et testes existitis. Præclarum inter vos certamen suscipite, viri simul ac feminae, adolescentes et virgines, senes et juvenes, Sacerdotes et laici, monachi et cœnobitæ, qui in contemplatione quique in actione versami ni. Alius laudet studium ejus, in jejuniis et precibus tam assiduum, velut si corporis expers fuisset: alius vigiliarum et psalmodiarum constantiam; alius egentium curam ac patrocinium; alius ut vel superbis restiterit, vel ad humiles se dimiserit, narret. Virgines laudent pronubum, Matrimonii jugo constricti moderatorem, instructorem Solitarii, in communi vita positi legislatorem, viæ ducem simplices, contemplativi Theologum; hilares frænum, calamitosi solatium; canicies baculum, juvenus disciplinam; paupertas largitorem, custodem divitiarum. Videntur mihi quoque defensorem viduæ, pupilli patrem, inopes pauperum studiosum, hospitem hospites, fraternitatis dilectorem fratres, ægrotantes medicum cujuscumque morbi ac medicinam, sani conservatorem valetudinis; omnes denique efferre eum laudibus, qui omnia factus est omnibus, ut omnes aut plurimos lucraretur. *Hactenus Nazianzenus.*

CAPUT IV.

Arianorum cum Meletianis conspiratio contra Athanasium. Ischyra calumnia et retractatio.

Infinita certamina Athanasii pro fidei

Quæ superiori capite sunt relata, utcumque sint magna, minimam esse laudum de Athanasio prædicandarum, agnoscit ejus encomiastes Gregorius, torrentem eloquentiæ hoc loco effundens, cui paucioribus verbis consonans Rufinus, Hujus, inquit, tanti fuerunt pro Ecclesia agones, ut etiam de hoc videatur dictum, quod scriptum est; Ego enim ostendam ei quanta oporteat eum pati pro nomine meo. In hujus etenim persecutiones universus conjaravit orbis, et commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus conveniunt adversus eum: ille autem divinum illud conservabat eloquium, dicens, Si consistent adversus me castra, non timebit cor meum, si consurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. *Hæc Rufinus, incerta deliberatione æstuans, quid teneat, quid omittat, dum tanta ac talia Athanasii gesta sunt, ut magnitudo quidem rerum nihil præteriri patiatur, multitudo vero cogat quam plurima omittere. Initium sumamus a verbis Synodi Alexandrinæ, in Syllogo relatis.*

sub Alexandro ob non receptum Arium

49 Cum Arius, unde Ariomanitarum hæresis est conflata, post Nicænam Synodum, ab ecclesia per beatum Episcopum Alexandrum esset ejectus; Eusebiani, discipuli pariter et socii impietatis, semetipsos ejectos esse pariter arbitantes, multis adhortationibus Alexandro scripserunt, ne Arium extra Ecclesiam relinqueret. Alexandro autem, ob pietatem in Christum, hominem impium non recipiente; in Athanasium ejus Diaconum iras avertunt; tum quia eum assiduum esse apud Alexandrum haberi- que in pretio curiose advertabant; tum quia jam an-

tea ejus pro Christo pietatem experti erant in Synodo Nicæna, ubi cum magna libertate contra Arianam hæresim disseruerat. Postquam autem Deus eum ad Episcopatum provexit, veterem jam olim malitiam refoverunt, veriti illius orthodoxam mentem et robur in repellenda impietate; conscientiaque vecordes, omnibus rationibus conspirationes in eum cœperunt coquere.

50 Veterem malitiam refovisse Eusebianos, dicunt Alexandrinæ Synodi Patres: non enim primis Athanasii ad thronum erecti initis exercere eam statim potuerant, destituti capitibus, Eusebio Nicomediensi et Theognio Nicæno Episcopis, quod deprehensos communicare cum Arianis Constantinus Imperator, tertio post Nicænum Concilium mense, exules in Galliam amandarat, uti asserit Philostorgius lib. 1 cap. 10, et tribus ibidem annis detinuerat, uti idem ait lib. 2 cap. 7: quæ licet ita distincte dicantur ab alio nemine, teneri tamen posse videntur, et persecutionum S. Athanasio suscitatarum initium anno vulgaris Aera cccxxviii adscribi. Tum scilicet, persuaso de vera Eusebii et Theognii penitentia Imperatore, ejusque sorore Constantia forsitan adveniente, suis restituti Sedibus, cœperunt Episcopi, si qui contradicerent, insidias struere, et eorum loco inducere hæreticos in Ecclesias; ut, quando vellent, Synodos cogerent, eos quos ob id exexerant adstipulatores habituri, uti ait Athanasius in epistola de Synodis. Ita S. Eustachius, qui xvi Julii a nobis commemorabitur, Antiochia; Gaza autem Episcopus Asclepas ejecti tandem eorum molitionibus sunt: sed prius adversus Athanasium comparata machinæ hunc in modum.

51 Arius quidam Presbyter, familiaris Constantiæ, atque ab hac moriente Constantino fratri commendatus, cum maximo in honore apud Imperatorem haberetur, ita emollivit illius animum, excusando Arium, quasi dissonum nihila Nicæna fide sentiens per invidiam dumtaxat ab Ecclesia arceretur; ut ipsummet pro se dicentem audire Constantinopoli non abnuerit; acceptaque ab ea fidei, in speciem rectæ, confessione, eundem Alexandriam remiserit, ipso tempore quo Meletiani (quos quia aliquo saltem modo recepti erant et quietos et gratos esse oportebat) rursus ecclesias turbare inceperant. Cum igitur ab orthodoxis non reciperetur Arius; Meletianos, jam tumultuantes, sibi adjungendos ratus Eusebius, propugnator Ariane hæreseos, ad illos litteras dat; magnisque promissis societatem et amicitiam clanculum init, sibi que invicem rebus agendis tempus constituunt. Ita Athanasius ipse in Syllogo, cujus deinceps verbis a prima in tertiam personam traductis pergo reliquæ conspirationis progressum et exitum exhibere; paucis illustrandæ historiæ causa sub nota characteris diversi interjectis: quod semel hic monitum, hoc reliquo Commentario debet observari lectoris animo; si tamen monendus lector fuit, in eo quod toto hoc opere servandum ipso ejus usu potest intelligere.

52 Inita igitur, quam dixi, cum Meletianis societate, anno cccxxxi Eusebius, ne prius asperiora tentaret, quam videretur molliora adhibuisse conamina, primum litteras ad Athanasium hortatorias scribit de Ario recipiendo, sed ita ut sine scripto minaretur. Verum, ubi illi responsum esset, hæreseos inventores, veritati infestos, et damnatos ab universi orbis Concilio, minime recipiendos esse; Cæsarem inducit, ut Athanasio cum minis scriberet, ea ipsum expectare debere, quæ et postea passus est, nisi Arium reciperet. Pars autem epistolæ, quam detulerunt Syncletius et Gaudentius Palatini, sic se habebat: Cum igitur mentis meæ sententiam intelligas, omnibus qui Ecclesiam intrare postulant, aditum inoffensum præbebis: quod si prohibueris quemquam qui se Ecclesiæ participem velit, aut si excluderis ab

D

AUCTORE D

recruduerunt post Eusebii atque Theognii reditum ab exilio,

anno 328;

1 p. 890

E

qui reducto in Constantini gratiam Ario

1 p. 777

conjunxerunt sibi Meletianos

F

dein an. 33.

1 p. 778

cum Arium ad Constantini mandatum recipere

AUCTORE D. P.
recusasset
Athanasius,

hunc apud
illum per
Meletianos
accusant,

sed frustra;

Constantino
illorum ca-
lumnias re-
ficiendo,

p. 779

et Athana-
sium lauda-
tum remittente
p. 781

Ischyra,
Presbyterum
se mentitus,

et Athanasii
jussu per
Macarium
coercitus,

ad Eusebium
confugit:

Ingressu, mittam continuo cum meis mandatis, qui te deponant et in alium locum deportent.

53 Hic cum Caesari scribens Athanasius eidem suaderet, nullam esse debere Ecclesiae Catholicae cum haeresi Christi impugnatrice communionem; tum demum, *commoto haud leviter Imperatore*, tempus obvenisse arbitratus Eusebius quod cum Meletianis constituerat; litteras ad eos scribit, ut scelera ea de Athanasio fingerent, quibus se adversus Petrum, Achillam et Alexandrum exercuerant. Sed cum plurima captantibus nihil reperiretur ex sententia Eusebianorum; per Isionem, Eudæmonem et Callinicum crimen ementiuntur de vestibus lineis, *ad usum Ecclesiae Alexandrinae præstandis*; quasi Athanasius canonem ejusmodi tributi Aegyptiis induceret, et primus omnium exigeret. Sed id frustra fuit: Presbyteri enim Apis et Macarius, qui ibi forte praesentes aderant, eos audiente Imperatore convicerunt de calumnia. Hic autem Isionem condemnavit, Athanasium vero ad se venire per litteras jussit; utique cogniturus causam Meletianorum, qui prohibitas sibi ab Synodo Nicæna ordinationes præsumebant facere; idque ut sibi per Imperatorem porro liceret, importune instabant; Athanasio contra nitente, et schismatis perniciosi B radices extirpandas suadente.

54 Re cognita, Eusebius Meletianis auctor est, ne se moveant loco, *id est Nicomedia, ubi residebat Imperator, ipseque Episcopus totius machinae motui præsidebat*. Ex ejus porro consilio Meletiani rem apud Cæsarem novis criminibus tentant; accusantes Macarium de calice, *qua de re pluribus agendum infra*; Athanasio autem non quodvis crimen sed quod maximum omnium est imposuere, quasi hostis Imperatoris, crumenam auri, cuidam Philumeno, tyrannidem affectare insimulato, misisset. Imperator autem Psammathiae, quod Nicomediense suburbium erat, palatio insigne, causa audita; illos quidem ut calumniosos rejecit; Athanasium vero redeuntem in patriam, remisit cum epistola... populo Catholicae per Alexandriam Ecclesiae scripta, qua et redarguit odiose rixantes, et Athanasium ipsis commendat, ut virum Dei, quem idoneum necessariumque arbitratus sit ut ipsis minister præset in sacris, veluti, cujus in tuenda aequitate sedulitas, non indigna nec inepta nostrae pacificae religioni, bonum salutaris doctrinae semper foveat.

55 Illis ita actis, cum aliquantis per Meletiani C quievissent, denuo infestius insurgentes, consilium tale inierunt, ut gratificarentur suarum operarum redemptoribus. Mareotis regio quaedam Alexandrina est, ubi Meletius quondam schisma inducere non potuit. Cum igitur ibi ecclesiae certis in locis essent, et Presbyteri synaxes in eis celebrarent, ac populus in quiete esset; Ischyra quidam, ut nequaquam Clericus, ita moribus improbissimus, conatus est sui pagi incolas decipere, jactans sese Clericum esse. Id ubi rescivisset ejus loci Presbyter, Athanasio, tum Ecclesias perlustranti, annuntiavit. Athanasius igitur illum ipsum cum Macario Presbytero ablegavit, ad Ischyram accersendum. Quem cum morbo decumbentem in cubiculo invenissent, patri injungere ut filio denuntiet, ne tale quid, quod de eo ferebatur, tentaret. Ille autem ubi a morbo surrexisset, et ab amicis atque adeo suomet patre coerceretur, ad Meletianos confugit. Qui, re cum Eusebio communicata, istiusmodi calumniam composuerunt; calicem a Macario fractum, Arsenium autem Episcopum ab Athanasio interfectum esse: Arseniumque, ut calumnia succederet, in abditis habent; quo, si nusquam appareret, occisus esse crederetur. Interim illi manum cujusdam, tamquam ex ejus corpore recisam, ad ostentationem circumferre; Ischyram, quem non noverant, ut Presbyterum celebrare; ut

cum de calice loqueretur, auctoritate tituli commo- D dior esset ad decipiendum.

56 Ob hæc cum Ischyra reprehenderetur a suis, Athanasium lamentabundus adiit, nihil quidquam inquam tale factum esse a Macario, qualia jactabant: sed se subornatum esse a Meletianis, ad istud flagitium comminiscendum: quapropter ista quoque scriptis protulit. Beato Papæ Athanasio Ischyra in Domino salutem. Quoniam accessi ad Te, Domine Episcopo, volens de Ecclesia esse; tu vero objurgasti me ob ea quæ antehac locutus sum, quasi ego ultro id fecissem, ac non vi potius huc adactus essem; ideo hanc satisfactionem tibi scripto porrigendam putavi, ut cognosceres mihi factam vim esse, etiam inflictis verberibus ab Isaac et Heraclide, *(erant hi schismatis Meletiani, Isaac Cleopatridos, et Heraclides Niciae dicti Episcopi)* et Isaac Leotois, eorumque sociis. Ego autem, Deum testem accipiens, pro excusatione dico, me nullius eorum quæ illi a te facta jactitant conscium esse, neque ullum calicem confractum scire, aut sacram mensam subversam; meque ad omnia ista contestanda ipsorum violentia esse adactum. Hæc igitur excusavi et scripto tradidi,.... in præsentia Presbyterorum, Ammonis Dicellæ, Heraclidæ Pasci, E Bocconis Chenebri, Achillæ Myrsenes, Didymi Taphosiris, et Justi a Bomotheo; tum Pauli, Petri et Olympii, Diaconorum Alexandrinorum; Mareoticorum vero Olympii, Ammonii, Pisti, Demetrii et Gaii. Hæc cum ita scripsisset Ischyra, rursum nihilominus eandem accusationem jactitant adversarii, remque ad Constantinum Imperatorem deferunt.

dein facti
penitens ad
calumniam
fingendam

1 p. 782

fatetur se
coactum a
Meletianis.

E

CAPUT V.

Calumnia de Arsenio Episcopo occiso per Athanasium, et judicium hac de causa Tyri constitutum.

Quæ præcedenti capite de Ischyra, ipsius Athanasii verbis deducta dedimus; accuratius etiam refutata exhibebimus, una cum criminibus ceteris, ad judicium postea Tyri deductis. nunc de Arsenii cæde, quomodo hæc quoque jam pridem fuerit falsitatis convicta, declarat in hunc modum Athanasius. Audierat jam antea Psammathiae existens Imperator de calice, cum nos quoque praesentes ibidem essemus; quapropter repudiata adversariorum sycophantia, Antiochiam litteras ad Dalmatium Censorem misit, ut cognoscere de causa homicidii. Censor igitur prescribit ut pararem me ad criminis defensionem. Ego autem litteris acceptis, principio ejus rei nullam curam sumpsi, eo quod mihi conscius essem, nihil veri ab adversariis dici: sed tamen quia Imperator commotus erat, certiores ejus rei facio Consacerdotes per Aegyptum; et Diaconum amando, qui de Arsenio cognosceret, quem intra quinque vel sex annos prorsus non videram.

Accusatur
Sanctus de
occiso Arsenio:

1 p. 782

F

58 Is, ut compendio loquar, primum quidem in Aegyptodum ibi occultaretur, repertus est; postmodum eundem Tyri se abstrudentem nostri invenerunt: et, quod mireris, repertus deprehensusque noluit agnoscere se Arsenium esse, nisi in judicio a Paulo ejus loci Episcopo convictus: ab eo enim tempore, pudore impeditus, seipsum negare non est ausus. Id autem ideo faciebat, quod pacta Eusebio servata cuperet, ne se reperto argumentum fabulae dissolveretur. Nec fefellit eum opinio sua. Cum enim scripsissem Cæsari Arsenium repertum esse, et in memoriam revocassem quæ de Macario Psammathiae audierat; inhibuit judicium Censoris; litterasque misit, quibus calumnias in nos conjectas improbabat; Eusebianosque, ad se in Orientem venientes

1 p. 783
sed h'c invenitur vivus,

cum a Me-
letianis fru-
stra fuisset
occultatus,
1 p. 784

A nientes contra nos, re infecta abire jussit.... Jam vero Arsenium ideo occultatum fuisse, ut eadem verosimilem facerent, testantur ejus familiares; quorum unus Pinnes, reperto tandem post longam investigationem Arsenio, in hunc modum scripsit ad Joannem successorem Meletii, totius factionis caput, et sycophantiæ hujus auctorem.

ut ex ipsorum-
met litteris
constitit.

59 Dilecto Patri Joanni Pinnes, Presbyter Monasterii Ptemengyrceos in nomo Antipolita, salutem. Scire te volumus, Athanasium misisse in Thebaidem Diaconum suum, ut omnia scrutaretur, ad Arsenium quærendum. Primum autem obvii repertique Peysius Presbyter, Silvanus Eliæ frater, et Paulus monachus Hypseles, confessi sunt eum apud nos esse. Id cum rescivissemus, curavimus illum in navim conjici, ut ad partes inferiores cum Elia monacho avereretur. Non ita diu post Diaconus, cum nonnullis superveniens et Arsenium quærens, in nostrum Monasterium irruit: verum illum, ablegatum jam ad partes inferiores, quemadmodum dixi, non invenerunt; me autem, cum monacho Elia, qui Arsenium avexerat, secum Alexandriam deportarunt. Ducique nos obtulerunt. Ibi mihi minime licuit inficias ire, sed confessus sum eum vivere et interfectum non esse: eadem quoque monachus, qui eum avexerat fassus est. Hæc ideo tibi significavi, Pater, ut scires, Athanasium tibi accusandum non esse... res enim innotuit universæ Ægypto, neque celari potest.

1 p. 785

Itaque secu-
rum esse A-
thanasium
Imperator
jubens,

60 Scripta porro Imperatoris, de Arsenio incolumi reperto admoniti, ista sunt. Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Papæ Athanasio. Litteris tuæ prudentiæ perlectis in eam veni sententiam, ut putarem te scriptis nostris adhortandum, ut populum Dei ad modestiam induceres: meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, ut et veritatem colam, et in mente justitiam semper conservem; iisque potissimum gaudeam, qui recta vitæ via incedunt. De istis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus inquam et nefariis hominibus, qui vesania correpti stupent, et solummodo invidia, æmulatione ac tumultibus ad scelera moventur, nefariam suam mentem declarantes, hoc solum dixerim: Vides eos homines, quos ipsi ferro interfectos aiebant, in medio versari et vita frui. Nam quod præjudicium eorum criminationibus possit opponi deterius, quodque tam clare eorum causam oneret?.... Jam cum in hoc negotio tanta fuerit malitiæ eorum importunitas, certum habeant me ita de-revisse atque hujus esse sententiæ; si quid tale iterum moverint, non pro more Ecclesiarum, sed juxta leges publicas, me meapte opera causæ cognitionem suscepturum; ac deinde cognoscent, se non solum humani generis, sed divinæ etiam doctrinæ latrones esse. Deus te servet. Frater dilecte.

calumniatores
redarguit:

C esse sententiæ; si quid tale iterum moverint, non pro more Ecclesiarum, sed juxta leges publicas, me meapte opera causæ cognitionem suscepturum; ac deinde cognoscent, se non solum humani generis, sed divinæ etiam doctrinæ latrones esse. Deus te servet. Frater dilecte.

1 p. 786

scribit deinde
etiam ipse
Arsenius,

61 Ut autem magis ostenderetur sycophantarum improbitas, ecce etiam Arsenius scripsit postquam inventus est, cum aliquamdiu latuisset. Quemadmodum enim Ischyra litteris confessus est suam calumniam, ita Arsenii litteræ evidentius illorum per-versitatem coarguunt, dum scilicet declarant quam ipse ac sui Hypselitæ, quibus Meletianas partes olim secutus ipse Episcopus præerat, communionem aversarentur eorum, qui se ab Athanasio separarant. Et nos quoque, inquit ipse et Presbyteri ac Diaconi sui, diligentes pacem et unanimitatem cum Ecclesia Catholica, cujus tu per Dei gratiam Præsul es, volentesque ecclesiastico canoni pro veteri instituto subjici, scribimus tibi, Papa dilecte, promittimusque in nomine Domini nos deinceps non communicaturos cum schismaticis... neque citra tuam Metropolitæ nostri sententiam, ullum de Episcopis aut alio dogmate communi et ecclesiastico decretum

1 p. 787.

Athanasii
communionem
ambiens:

edituros, sed cessuros canonibus ante susceptis.... Præterea obsecramus tuam humanitatem, ut nobis quam primum rescribas, et de nobis ad nostros in sacris collegas, indicesque eis nos jam stare pristinis decretis, pacemque agere cum catholica Ecclesia, et regionum istarum Episcopis conjunctos esse; credimusque tuis precibus, et gratis et efficacibus apud Deum, istam pacem firmam indissolubilemque perpetuo futuram....

62 Majus autem et liquidius argumentum, nos calumniis impetitos fuisse, Joannis pœnitentia demonstrat, cujus testis fuit ipse, Deo gratiosissimæ et beatæ memoriæ Imperator, Constantinus. Qui cum sciret qualia crimina ad se Joannes detulisset, litterasque ejusdem jam pœnitentis accepisset, in hunc modum scripsit. Ex animo mihi gratæ fuerunt tuæ prudentiæ litteræ: inde enim didici, quod maxime desiderabam scire, te omnem deposuisse pusillanimitatem, et cum Ecclesia (ut par erat) communicasse, etcum Athanasio Episcopo quam maxime reverendo in concordiam venisse. Certum igitur habes te a nobis propter ista collaudari.... His ita gestis accidit ut Athanasius Alexandro Thessalonicensi Episcopo scriberet, et suum Serapionem, latorem epistolæ, eidem laudaret ac commendaret: cui rescribens Alexander, hoc insuper adjecit: Dilectus noster Condiaconus Macarius exhilaravit me, Constantino poli scribens, quomodo sycophanta Archap (qui et Joannes, teste Athanasio) convictus est vivum hominem, veluti interfectum, apud omnes prædicasse. Quod Alexandri istius testimonium, propter summam viri auctoritatem, suo etiam Syllogo Athanasius inseruit.

idem facit
Joannes Me-
letianæ fac-
tionis caput,

et factum
gratulatur
Alexander
Thessalon
E
1 p. 785

63 Ita, faciente Deo ex tentatione proventum, ad aberrantium reductionem et dissidentium reconciliationem conversa est machina, ab Eusebianis contra Athanasium parata. Nam licet Ischyra numeribus et promissis, ad calumnias jam recantatas iterandum, seductus est ab Eusebianis: ejus tamen, cognati, quibus solis persuaserat se Presbyterum esse, fraude detecta, catholicæ communioni semper conjuncti mansere, non facturi scilicet, si vel tantillum injuriæ accepissent a nobis, inquit Alexandrini Patres. Arsenius non modo non rediit ad Eusebianos, neque subscripsit condemnationi Athanasii (quod tamen assensit Socrates lib. 1 cap. 21, merito addens prope incredibile videri posse, ut cui ferebatur ab Athanasio illata mors, hic eundem abdicavit vivus) sed perseveravit in communione et amicitia Athanasii constans, protestantur prædicti Alexandrini Patres, anno post hæc quarto, Christi cccxxxix. Papa etiam Julius in epistola, anno cccxli scripta, hoc idem confirmat. Denique invenitur subscriptus Concilio Sardicensi, quasi Deus eum ideo voluisset vivere diutius; ut hominum oculis quotidianum testimonium daret turpissimæ calumniæ, ab Eusebianis contra Athanasium ita impudenter reproductæ Tyri, quando nemo erat in Ægypto quin ejus falsitatem jam nosset.

sed Ischyra
non mansit
in fide,

1 p. 735

mansit Arse-
nius,

64 Ceterum in hac quoque de Arsenio historia, per vulgi ora decurrente, non nihil immutasse, ut assolet, reperitur fama. Sunt enim qui narrent, Arsenium de quo tantus ubique sermo fuit, solum ad Lectoris gradum in Alexandrina promotum Ecclesia, cum ob enorme quoddam flagitium justas ab Athanasio pœnas formidans fuga sese proripisset, neque crederetur in conspectum hominum facile se daturus propter turpitudinem criminis opportunum visum cui cædes et manus erectio adscriberentur: Nihilominus fallitur loco præcitato Socrates, quando dicit mera curiositate ductum Arsenium, tempore judicii de Athanasio instituti advenisse Tyrum, et ab Archelai Consularis famulis deprehensum in taberna, ab ipso Archelao conquisitum concussumque, et a Paulo Tyri Episcopo convictum, oblatum esse Athanasio. Jam

de quo alia
minus vera
sparsa fue-
runt:

enim

AUCTORE D. P.

vidimus ipsum prædicto Paulo convictum esse, non quomocumque, sed in iudicio : quale si anno cccxxxv fuisset Tyri exercitum, non potuisset Arsenii præsentia Eusebianos latuisse.

1 p. 788

quarum suasu
Imperator
Concilium
indicens,

65 Quid autem Joannes? Cito ad ingenium rediit. Nam cum ipse suam de calice confracto sycophantiam agnovisset, ac proinde in communionem esset a nobis receptus, inquit Alexandrini præcitati, animadvertens Eusebianos studiis animisque cum Meletianis coire, communemque factionem alere; ita tamen ut illos propalam adjuvare nollent, sed alias ad id personas rerumque prætextus quærent; obtulit illis suam veluti in scena histrionicam operam, ad eam fabulam agendam cujus argumentum erat, Arianorum agon; primæ autem partes dramaticæ, Arianorum successus; assutela vero appendix, Joannes cum suis gregalibus; ut Arianorum studiosi, sub istiusmodi occasione et specie iudicii, adversarios impietatis e medio tollerent, et impietatem loco religionis inducerent, Arianosque in Ecclesiis collocarent.

B

cogit Tyrum
accedere
Athanasium,

66 Etenim Meletianis, ita ut supra dictum est cum pudore digressis, inquit ipse in Syllogo Sanctus, ne ita quidem Eusebiani quiescere potuerunt; eo quod ipsis non Meletiani, sed Ariani curæ essent: veritque ne Meletianis conquiescentibus, destituerentur huiusmodi calumniæ histrionibus, denuo eos exasperant in Athanasium, iterum indicendam Tyri Synodum Imperatori persuadentes. Nam Cæsaream Palæstinæ (ubi Episcopum agebat Eusebius, et alter Eusebius Nicomediensis poterat omnia) venire Sanctus recusaverat. Sed nec Tyri quidem, quo ad habendam Synodum missus est Comes Dionysius, Eusebianisque præsidium militare additum, comparuisset Athanasius; nisi severis ab Imperatore mandatis scriptum esset, ut adsit; atque adeo necessitas veniendi adjuncta, ut nisi veniret adduceretur invitus. Venit igitur cum Episcopis Ægyptiis quadraginta novem, ad sui Metropolitæ innocentiam laborantemque cum eo fidei orthodoxæ veritatem sustinendam, inter se et cum illo conjunctissimus.

1 p. 795

anno 335,

C

occasione de-
dicationis
Hierosolymi-
tanæ :

67 Ex Epistola, quam, durante adhuc conciliabulo, Presbyteri ac Diaconi Mareotici dederunt, Consulibus, Julio Constantio Illustrissimo Patricio, fratre Religiosissimi Constantini Augusti; et Ruffino Albino; clarissimis et Deo gratissimis viris; Ex hac, inquam, epistola constare potest, anno Christianæ æræ cccxxxv actam esse tragædiam, quam enarrare aggredimur, et ipso an. xxx Constantini Imperatoris; per occasionem scilicet Episcoporum, ex toto Oriente invitorum ad dedicationem Hierosolymitanæ ecclesiæ, proximo Septembri, qui Græcis inchoaturus erat annum cccxxxvi, celebrandam. Nempe id agebant Eusebiani, ut Athanasii subversio, quam moliebantur, eo præcipitaretur magis, quod veluti parergon hoc erat Episcopis alio festinantibus; tanto tamen evaderet celebrior notiorque, et justior, etiam videretur, quo major erat numerus iudicantium. Hos cum Socrates sexaginta fuisse dicit, apparet de iis solis eum agere, qui ex parte Eusebii convenerant nominatim appellati; nam vel ex sola Ægypto, ut diximus, aderant cum Athanasio quadraginta novem, ut de aliis aliarum regionum taceam.

1 p. 728

ubi nulla
servata est
forma iudicii
ecclesiastici.

68 Verum ut Alexandri Concilii verbis, utar, qua fronte talis conventus appellari potest Synodus, cui Comes præsedit? ubi spiculator apparebat? ubi Commentariensis, loco Diaconorum ecclesiæ, introducebat adventantes? ubi Comes verba faciebat, ceteri præsentibus in silentio erant, vel potius Comiti obsequium suum accommodabant? ubi quod communiter Episcopis placuit ab illo impediabatur? Ille imperio utebatur, Episcopi a militibus ducebantur; vel potius jussis Eusebianorum sententiisque ipse Comes inserviebat. In summa, quæ

species ibi Synodi, ubi vel cædes vel exilium, si Cæsari placuisset, constituebatur?.... Si veluti Episcopi sese iudices volebant esse, quid opus erat vel Comite vel militibus, aut edictis ad coeundum Imperialibus? Quod si Cæsare indigebant, et ab eo voluerunt robur accipere acta sua, quo jure ipsi iudicium Cæsaris irritum fecerunt? aut qua de causa, cum Cæsar Meletianos pronuntiavit scriptis calumniatores esse et nefarios, ob cædem de vivo homine confictam, Athanasium vero innocentissimum; ipsi Meletianos verum dicere, et Athanasium reum esse definiunt?

CAPUT VI.

Publica refutatio calumniarum, Athanasio coram iudicibus objectarum.

Si quid in accusando Athanasio actum sit quæras, admiratione longe maxima capiari necesse est, inquit Alexandrini Patres: sed dum ad atrociora properant crimina, prætermittunt comædiam, in ipso accusationis exordii actum, quam Ruffinus lib. 11 cap. 17, ex eoque Theodoretus et Sozomenus narrant. Verba Ruffini hæc sunt: Prima introducitur accusatio mulieris cujusdam, quæ se diceret aliquando hospitio Athanasium recepisse, et ab eo noctu, nihil suspicantem, vim corruptionis esse perpessam. Introduci ad hoc jubetur Athanasius: ingreditur cum Timotheo suo, eumque monet, ut posteaquam mulier dicendi finem fecisset, se tacente, ipse ad ea quæ dixerat responderet. Cumque mulier ea quæ docta fuerat perorasset; Timotheus conversus ad eam, Vere, inquit, mulier, ego mansi apud te aliquando? aut vim tibi, ut asseris, feci? Tunc illa, ut mulierum talium procacitas se habet, objurgans Timotheum, Tu tu, inquit, mihi vim fecisti, tu in illo loco commaculasti castitatem meam: simul et conversa ad Iudices, obtestari fidem Dei cœpit, vera se dicere. Tunc omnes ridiculosus pudor habere cœpit: quod tam facile, tacente eo, factio compositi criminis patuisset: nec tamen permissi sunt Iudices habere de muliere quæstionem, unde hæc, per quos, aut quomodo fuisset compacta calumnia: quoniam iudicandi libertas penes accusatores erat.

1 p. 728

Mulier stu-
pro accusans
Athanasium,

E

concincitur
eum ne nosse
quidem.

70 Parum est in Alexandrinorum, quam dixi, pro Athanasio epistola hoc tam splendidum confusionis publicæ argumentum taceri: nec ipse quidem Athanasius ejus uspiam meminit, uti nec plurimum aliarum minoris celebritatis accusationum, quarum aliquas Sozomenus lib. 2 cap. 24 sic refert: Callinicus Episcopus et Ischyryon quidam ex factione Joannis (Ischyryas hic est aliis ipsique Athanasio) accusaverunt Sanctum, quod calicem mysticum confregerat, quodque thronum Episcopalem disturbarat; et ipsum Ischyryonem, qui erat Presbyter sæpe in carcerem concluserat: quin etiam quod nomine ipsius ad Hyginum Ægypti præfectum falso delato, quasi lapides in statuam Imperatoris coniecisset, vinculis constringendum curaverat. Itemque quod Callinicum, Episcopum ecclesiæ Catholicæ quæ est in Pelusio et conventus cum Alexandro agere solitum, abdicavit, nolens communicare cum ipso, nisi persuaderi sibi sineret, de fractione mystici poculi crimen esse falsum. Præterea quod Marco cuidam, qui fuerat Presbyterio abdicatus, Ecclesiæ Pelusiæ gubernationem commiserat; ipsumque Callinicum a militibus custodiri, verberibus cædi, et in iudicium adduci effecerat. Porro Euplus, Pacomius, Isaac, Achilles et Hermæon, factionis Joannis, illum insimularunt, quod ab eo vapularant.

Plures alii
de vi sibi ab
eo illata que-
runtur,

F

71 Denique omnes communiter ei objectabant, quod quorundam perjurio ad Episcopatum ascenderat; idque cum omnes Episcopi asseverassent, ne-

de ordinatione
ejus subrepti-
tia,

minem

A minem debere prius ordinari quam crimina sibi illata diluerit; seque ita in fraudem inductos, propterea ab ejus communione abstinuisset. Eum autem dedignatum esse causam suam persuadendo obtinere; sed vi cogendo, homines et in vincula conjiciendo, suam in sententiam perducere conatum. Ad hæc crimen de Arsenio renovatum est: et, uti evenire solet in insidiis quæ de industria tenduntur hominibus, illi qui putabantur ejus amici esse, ex improvise accusatores extiterunt: quin etiam tabulæ legebantur, in quibus scriptæ erant vociferationes populi contra eum, perinde quasi plebs Alexandrina propter eum ad conventus in Ecclesia agendos venire renuisset. Athanasius autem jussus pro se respondere, sæpe in judicium ingressus, criminum sibi objectorum alia diluit, de aliis diem ad deliberandum postulavit. Pendebat autem animi magno opere, cum videret et accusatores ad Judicium nutum ad voluntatem sese accommodare, et multos contra se testes, partim ex Arianis, partim ex Meletianis, comparatos esse; et calumniatores, licet crimina falsa, quæ ipse refutaverat, retulissent, veniam tamen impetrasse.

et a populo
improbata:

deque aliis
multis;

B 72 Hæc Sozomenus: qui cum et de muliere et de Arsenio objecta exposuisset, credo, inquit, eorum prius in Actis Concilii ideo non extare, quod res tam turpis tamque ridicula non esset in tabulas referenda: et ego credo, quia relata non erat, ideo minus dignam Athanasio visam cujus nominatim meminisset; uti nec aliorum minus pertinaciter ventilatorum criminum uspiam meminit; hoc unum in genere respondere contentus, Sunt ex Ægypto et Libya et Pentapoli Episcopi propemodum centum, quorum nemo nos insimulavit, neque Presbyter ullus conquestus est, neque quispiam nobis ex populo obtrectavit. Sed Meletiani, a Petro ejecti, et Ariani, sic inter se partiti insidias sunt, ut isti accusationem, illi officium judicandi sibi vendicarent. Quomodo Ægypti Episcopi diluerint vitium Ordinationi S. Athanasii objectum jam supra vidimus: circa Arsenium quomodo acta res sit, placet iterum ex Rufino audire.

1 p. 788
quæ Episcoporum
suo-
rum testi-
monio con-
futat Athanasius:

et Arsenium
cujus occisi
manus osten-
tabatur,

vivum ac
sanum judi-
cibus sistit:

C 73 Profertur facinus, seculis inauditum. Ecce, inquam, ubi nemo possit verborum præstigiis decipere: oculis res agitur: verbis cessantibus, brachium hoc te, aiunt, Athanasi, accusat excisum: hæc est Arsenii dextera, quam tu, quomodo et ad quos usus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, vestrum Arsenium noverat, ut hanc ipsius dexteram esse cognoscatis. Exsurrexerunt aliquanti, qui se dicerent optime scire Arsenium, in quibus nonnulli erant absque conscientia factionis. Orat dehinc Athanasius a Judicibus, ut hominem suum, quem negotium deposceret, jubeant introduci. Cumque introductus esset Arsenius, elevato ejus vultu, Athanasius Concilio et Judicibus ait, Hic est Arsenius: et allevans ejus nihilominus dexteram, Hæc est, inquit dextera ejus, hæc est et sinistra: hæc autem, quam isti offerunt, manus unde sit, vos requirite. Tunc velut nox quædam et tenebræ accusatorum oculis infusæ: quid agerent, quo se verterent ignorabant: ipsum etenim Arsenium testes, qui paulo ante scire se dixerant, confirmabant. Verum, quia non judicandi sed opprimendi hominis causa Concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur: magum esse Athanasium, nec debere ultra talem hominem vivere: factoque impetu suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum ceteris ex præcepto Imperatoris Concilio præsidebat, ereptum eum de discerpentium manibus per occultos exitus eduxit.

qui cum non
tunc primum
sese aperue-
rit,

74 Ast quomodo Tyri, in eo temporis articulo, inventus est productusque Arsenius? Rem nusquam distincte et fideliter satis explicatam invenias. Nam ubi Maji T. I.

D dicitur, fama judicii sua causa facienti motus, clam se stitisse Athanasio, facturus quidquid jaberetur; ibidem adjunguntur circumstantiæ certo falsæ, quod Lector ordinatus ab Anathasio, ne pœnas flagitii probrosi sustineret, fuga et latebris sibi consuluerit, donec viri sancti discrimen evidens compulisset rursus venire in lucem. Verum jam pridem convicta erat calumnia, constiteratque Arsenium vivere, tum confessione Pinnis qui eum absconderat, tum ipsiusmet adductione ad Episcopum Tyri; deinde cum sibi de Catholica communione placens, ut loquuntur Alexandrini, neque aliunde testimonia expectans ut vivus esse doceretur, ipse sese confessus est vivere, litteris ad Athanasium perscriptis: quibus et Imperatori probata fuit calumniæ falsitas. Cur igitur, inquires, cum aliis Ægypti Episcopis quadraginta novem, hunc quoque secum Athanasius non duxit, futurum innocentiae suæ testimonium evidens?

1 p. 729

75 Equidem existimo Meletianos, numquam ausuros fuisse rursus hanc causam suscitare, nisi iterum in potestate habuissent Arsenium. Quod indicare mihi videntur Patres Alexandrini, cum aiunt: Nec puduit impios, hominem tanta intercapedine locorum et itineribus terra marique disjunctum, ab Athanasio occisum comminisci, cujus per illa tempora locus, ubi agebat, nemini mortalium cognitus erat; adeo ille, nullo dum attactus malo ab accusatoribus celabatur: quem, quoad licuit, in alium orbem translulerant, occisuri eum libenter, ut vel homine vere extincto Athanasium convictum occidere vere posset. Sed divinæ hic providentiæ gratiæ agendæ, quæ nihil injusti invalescere sinit, Arseniumque sub oculis omnium produxit, dilucide sua præsentia calumnias eorum et figmenta retegente. Ex quibus nobis verosimile fit, Arsenium divino miraculo aut industria sua elapsum e custodia, clam omnibus advenisse Tyrum, et ab Athanasio tantisper occultatum fuisse, donec ipsummet sistendum judicibus opportunitas causæ et temporis suaderent.

videtur ex
iterata cu-
stodia elapsus

E

rursus Tyrum
advenisse.

76 Sed hoc nihil Athanasio profuit, inquit Rufinus, quin oppressus calumnia, quasi verus homicida, in exilium denique ageretur. Cum autem diutius postea in vivis permanens Arsenius, præstigiis opinionem sua nimis quam certissima vita dilueret; tum Ariani ad excusandos Meletianos, ne omnino sine fundamento viderentur suscepisse accusationem homicidii, satis fore crediderunt, si dicerent, Plusianum, unum ex Episcopis qui Athanasio parebant, mandato ejus Arsenii domum incendisse, ipsum alligasse ad columnam, loris verberasse, in ædiculam denique compegisse; at Arsenium per fenestram inde aufugisse, cumque esset conquirendus aliquamdiu abditum delituisse; et quia non comparebat, hominibus opinionem fuisse non sine causa allatam, eum mortem obiisse: quam ob causam Episcopi qui partibus Joannis favebant, illum ut virum illustrem et Confessorem quæsierint, remque detulerint ad magistratus. Ita ex postmodum fabricatis Arianorum excusationibus Sozomenus; quæ quam falso fingerentur, palam facere volentes Episcopi Ægyptii, Arsenius, inquam, nos nequaquam adversatur ut interfectores suos, aut ut injuriosos odit (nihil enim mali a nobis passus est) sed nostræ communionis avidus, in nostro grege conversari cupit, quod ipsius scripta declarant.

Quid postea
fingerint
Ariani tam
de Arsenio,

F

1 p. 720

77 Extat a Jacobo Gothofredo editum in lucem peculiare opusculum Photii, in ejus Bibliotheca hactenus desideratum, quo in epitomen contracti habentur libri duodecim historiæ ecclesiasticæ, per Philostorgium Cappadocem hominem hæreticum compilatæ, a Constantini magni Ariique initiis, ad sua, id est Theodostii Junioris, usque tempora; ubi jam dictus Photius, inter cetera quæ Philopseudes Cacostorgius de S. Athanasio

quam de
muliere,

26 portentose

se narrat, lib 2 num. 12 calumniam de muliere suā invertisse illum ait, quasi ipsa ab Athanasio in Eusebium conducta fuerit, ut ab eo se imprægnatam profiteretur : cumque de adultero suo, num eum nosset, per ipsummet Eusebium esset interrogata, ita incongrue respondisse, ut veritate incipiente nudari, Eusebius omni calumnia potior apparuerit ; Athanasius vero non modo non evitarit crimen ordinationis illegitimæ, sed contra dupliciter reus convictus fuerit de calumnia.

et ordinatione
Athanasii.

78 Nempe pari fide antea num. 11, impium istud mendacii instrumentum scripserat, Alexandro mortuo variantibus aliquamdiu suffragiis, Athanasium circa noctem obscuram, in ecclesiam quæ vocabatur Dionysii concessisse ; oclulisque firmissime portis, a duobus quibusdam Ægyptiis ibi repertis ordinationem suam extorsisse ; de eaque, velut communi civitatis consensu facta scripsisse Imperatori ; qui fraude illa deceptus, possessionem Sedis confirmavit Athanasio, licet eum præsens Episcoporum catterva anathemati subjecisset. Ita nihil pensi habent heretici, ad factionis suæ tegendæ probra, cumulare mendaciis mendacia, quod in sequentibus dilucidius etiam apparebit.

B

CAPUT VII.

Resumitur calumnia de calice apud Ischyram fracto, eique probandæ delegantur in Mareotem adversariorum suspectissimi.

Quod attinet ad crimen mystici poculi a Macario comminuti, propter quod Tyrum is adductus in vinculis erat, et Athanasius agebatur reus ; cum ipsemet Athanasius in Syllogo dicat, quod tota conspiratio in fingendo scelere ex litteris Ægyptiorum Episcoporum cognosci poterit ; juvat eorundem verbis uti, et pro aliis quæ identidem allegantur scriptis originaliter integre legendis, dimittere lectorem ad dictum Syllogum, cui et istæ litteræ, et aliæ plurimæ ad Athanasii expurgationem pertinentes, verbotenus inseruntur. Meletiani sunt, inquit, qui hic se accusatores præbent, homines prorsus fide indigni, utpote schismatici et hostes Ecclesiæ ; nequeii novi aut recentes, sed vetusti jam olim a temporibus B. Petri Episcopi et Martyris, cui insidias posuerunt ; et Achillæ ejus successoris, quem calumniati sunt ; et Alexandri, quem usque ad tribunalia Cæsaris accusando persecuti ; et postremo ita meditandis criminibus exercitati, Athanasium invaserunt, nihil alienum a sua malitia facientes... quorum calumniæ antea inefficaces, nunc demum successum habuere, ex quo Eusebianos, in gratiam Arianæ impietatis, socios et patronos adepti sunt, pro qua tuenda, ut in multos alios Episcopos, ita quoque in Athanasium accusationes faciunt.

80 Atqui locus ille in quo confractum poculum jactitant, ecclesia non erat ; nec quisquam Presbyterorum eo loco vicinus ; nec dies, qua id factum a Macario volunt, Dominica. Cum igitur neque ecclesia ibi esset, neque qui sacra faceret, neque dies hoc ipsum exigeret ; quale, aut quando, aut ibi mysticum illud poculum fractum est ? Pocula multa passim in ædibus atque adeo in medio foro haberi, nemini dubium est, quæ collisa collidentem non impiant : mysticum autem poculum, quod impium reddit eum qui id ultro frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiæ Præsides invenias.... Presbyter autem, qui fingitur adfuisse, est ille toties rumoribus jactatus Ischyra, qui neque ab Ecclesia ordinatus est Presbyter ; neque, cum a Meletio constitutus Presbyteros Alexander in ecclesiam recipiebat, in eorum numero unquam habitus fuit. Quo pacto igitur Presbyter Ischyra, aut quo tandem auctore

constitutus ? Numquid scilicet a Colutho ? id enim D restat. Atqui Coluthum in gradu Presbyterii mortuum, omnesque ab eo ordinatos in laicorum ordinem esse redactos, adeo apud omnes constat, ut nemo de ea re dubitandum putet. Quomodo igitur homo privatus, et privatas ædes inhabitans, poculum mysticum sibi concreditum habuit ?

81 Sed illi hominem privatum, appellant Presbyterum ; et in nostram injuriam, hoc nomen illi indiderunt ; eidemque pro mercede calumniarum, ædificandæ ecclesiæ potestatem conciliarunt. Qui ergo per id tempus nullam habuit ecclesiam, nunc, ad compensationem sceleris obsequiique in accusando præstiti, ecclesiam accepit, forsitan etiam Episcopatu donandus : id enim passim jactat et minitans fremit. Talia, pro dolor ! præmia per Episcopos accusatoribus et sycophantis deferuntur. Neque id immerito : quem enim administrum suæ libidinis habuere, eum, ut rerum consiliorumque socium, consimili Episcopatu dignum habuere.... Impares tamen veritati, quamquam se modis omnibus communierant, eo quod Ischyra Tyri pro calumniatore habitus nihil probare posset, et ipsa calumnia sua vanitate corrueret, judicium causæ suspensum voluere, donec de probationibus constaret. Promittunt igitur se aliquos ex suis Mareotim amandatos, qui rem curiose scrutarentur : de quibus e vestigio vos docuimus, quod multis de causis essent rejiciendi ; imprimis quod et Ariani essent, et propter Arianismum nobis propalam infensi.

82 Verum illi, potentia magistratuum freti, clam emittunt Diognium, Marim, Theodorum, Macedonium, annis ingeniisque putidos et venales : his addunt duos, ætate ac moribus juniores, Ursacium et Valentem, homines Pannonios, qui ab ultimis illis finibus Tyrum profecti sunt, ut sententiam in adversarium dicerent ; et post tantum itineris, e Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore quod se ex iudicibus testes facerent : quin potius, omnibus insidiandi rationibus propalam susceptis, quosvis labores itineraque subiere, ut calumniam semel inchoatam absolverent. Hostes ergo Athanasii, Athanasio peregre detento, Alexandriam, in populum ecclesiamque debacchaturi, contendunt : imo, quod absurdus est, Ischyra accusatore secum adducto, accusatum Macarium non permiserunt sequi ; sed Tyri captivum reliquerunt, quem antea sub ejusdem criminis prætextu sursum deorsumque raptaverant.

83 Econtra dicebat Athanasius, supervacaneam esse Mareoticam legationem ; neve simularent, quasi de iis quæ jam pridem meditati essent, nondum satis disseruissent ; neve dilationes quærerent, cum quæ se deprehendere posse speraverant, omnia jam in medium protulissent ; ac proinde ipsos, rebus destitutos, tergiversationes aucupari. Quod si omnino Mareotica legatio necessaria videretur, ne saltem homines suspectos eo mitterent. Comes igitur, quantum ad suspectos pertinet, obtemperabat : verum illi id ipsum tanto acrius fecerunt ; quos enim ob Arianam hæresim rejiciebat Athanasius, eos illi omni ope eodem ablegarunt. Cujus rei indignitate commotus Alexander Thessalonicensis Episcopus, Dionysio Comiti et judicii Præsidi hanc scripsit epistolam.

84 Clare video Athanasio calumniam strui, omnes enim quos recusavit, nescio quo modo illi emittere voluerunt, nullo nobis ejus rei indicio facto ; erat enim decretum ut consultatio haberetur, quoniam eo amandare oporteret. Consule igitur illis, ne quid temere faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbis ; belluas inhorruisse, et in proximo esse ut exiliant, eo quod sonitu strepituque consternatæ sint, audierintque Joannem nonnullos emis-

licet ei postea
ecclesia ex-
structa sit.

1 p 733

Missi nihilo-
minus qui
rem exami-
narent,
E

et quidem
maxime
suspecti

F
1 p. 790

una cum ac-
cusatore
Ischyra :

1 p 798
quod licet
improbaret
Alexander
Thessalon.

1 p. 788
Crimen hoc
refutat Syn-
odus Ale-
xandrina,
1 p. 731

declaran-
s malam fi-
dem Mele-
tianorum,

et quam
falso Ischy-
ras diceretur
habuisse sa-
crum ca-
licem,

1 p. 732

ac Presbyter
esse,

A sisse. Nosti porro Coluthianos, una cum Arianis et Meletianis, hostes Ecclesiæ esse. Isti nunc inter se, animis calculisque conciliatis, ingentia mala patrare possunt. Vide igitur quid utile sit, ne quid triste emergat; ne subjiciamur obtreptioni quasi nequam juste judicaverimus. Ea autem potissimum de illis suspicio est, ne peragratis Ecclesiis, quarum Episcopi hic sunt, per metum et vim totam Ægyptum perturbent, ut ita Meletianis Ecclesiæ tradantur, quod quidem agitari jam pridem animadversum.

ipseque Comes
Dionysius,
1 p. 799

85 Huic suggestioni volens aliquid detulisse videri Dionysius Comes, Eusebianis scripsit in hunc modum. Hæc ipsa erant quæ dicebam Domino meo Flacillo (Antiochenus hic erat Archiepiscopus, et si qua Tyri erat Synodi species eidem vel præsidebat reipsa, vel præsidere debebat) Athanasius insurget, dicetque, quos ipse rejecerat, eos ad illud negotium submitti; seque injuria tractari et circumveniri, vociferabitur. Hæc quoque eadem illa sunt, quæ Dominus animæ meæ Alexander suis epistolis nobis significavit. Verum ut sciretis ratione constare, quæ mihi ab illo perscripta sunt, ipsius epistolam, ut a vobis quoque legatur, subjeci. Memores autem estis eorum quæ prius scripsi, cum admonerem vestram bonitatem, legatos communi iudicio et suffragio deligendos esse. Videte igitur ne res culpæ obnoxia sit, neve justam criminandi nostri occasionem criminatibus præbeamus: ut enim accusantium partem gravari non oportet, ita nec reorum. Arbitror porro non minimam obtreptioni nostri materiam datum iri, si Dominus meus Alexander actis nostris non videatur suffragari.

raturum tamen
habetur a
multis:

1 p. 735

1 p. 795

86 Neque segnius egere Eusebiani quam moniti fuerant, circumferentes libellum, quo legatio communi consensu facta diceretur, et singulis subscribendum offerentes; optato apud multos successu, et (quod mireris) etiam apud ipsum Thessalonicensem Alexandrum; sic enim de eo loquuntur Alexandrini Patres: Quod si eum in suo grege adnumerent adversarii, sociumque suæ factionis jactitent, eo ipso vim suam in hominem, qua jus subscriptionem expresserunt, declarabunt. Hæc cum agi sentirent Episcopi, qui cum Athanasio ex Ægypto ad Concilium venire, aliis Episcopis Tyri congregatis, iis scilicet qui necdum palam Eusebianis Arianisque se junxerant, scripserunt per Adamantium Episcopum; et quas ille dedit litteras nominum suorum subscriptione firmarunt circiter triginta sex Antistites. Litterarum autem hic tenor erat.

ceteros, ne
idem faciant,
monent
Ægyptii,

87 Non arbitramur ulterius incertam dubiamque haberi conspiracy Eusebii, Theognii, Maris, Narcissi, Theophili et Patrophili. Principio quidem omnes reclamabamus, per comministrum nostrum Athanasium, ne illis, cum adessent, causæ cognitio permitteretur; utpote non ignari, vel unius inimici præsentia, nedum plurium, iudicia conturbari et lædi posse. Neque vero occultum est nobis odium eorum, non solum in nos, sed in omnes orthodoxos; et quam Artanæ rei furioso atque immani studio, impiæque doctrinæ zelo, immineant omnibus, et adversus omnes conspirent. Cum autem nos, veritate freti, Meletianorum calumnias refellere vellemus, nescio quibus artibus Meletiani conatus nostros interturbare studuerunt, magnamque operam impendere ut nostra dicta rejicerentur, nunc sincere judicantibus comminando, nunc etiam contumelias irrogando aliquibus, eo dumtaxat fine ut successum haberet quod contra nos moliebantur.

88 Fortassis divina vestra religio, Domini reverendissimi, ignorabat tunc temporis conspiracy eorum: at nunc putamus eam vobis esse manifestam cum sese quales essent tam clare ostenderint. Quotquot enim ex toto grege suspectissimi erant, in

Mareotem ablegarunt, ut per nostram absentiam, quibus hic hærendum est, populos perturbent et studia sua perficiant. Nam quia sciebant Arianos, Coluthianos et Meletianos esse Catholicæ Ecclesiæ hostes, ideo eos potissimum studuerunt emittere, ut per nostrorum hostium præsentiam, telam qualem volent adversus nos texant. Certe Meletiani, qui hic apud nos Tyri sunt, ante quadriduum, quasi certi essent hoc in Concilio decretum iri, quosdam ex suis vesperi per veredarios ablegarunt; qui etiam ex reliqua Ægypto Mareotem convocarent Meletianos, qui ibi nulli sunt; eodemque aliunde contraherent Coluthianos, instruerentque quid contra nos dictum vellent. Memores enim estis ipsum Ischyram dixisse coram vobis, non plures se habere quam septem qui conveniant.

D
AUCTORE D. P.
et ut tandem
agnoscant ma-
nifesta conspi-
ratione agi
omnia:

89 Ceterum quia post technas illas summissosque suspectissimos homines, audivimus eos singulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, ut omnium vestrum consilio id actum videri possit; ideo nos et ista scribimus, et protestamur, quod insidias ab illis et per illos patiamur: oramusque ut Dei timorem suscipientes animo, indignantesque quod absque consensu vestro emisissent quos voluere, a subscribendo abstineatis... et tamquam rationem in Dei iudicio reddituri, caveatis quidquam contra nos facere, aut Eusebianorum consilia adjuvare... Similiter scribentes Flavio Dionysio Comiti illustrissimo porrexerunt libellum, ut cognitionem causarum suarum ipsi Augustissimo Imperatori reserveret... apud quem liceret et jura Ecclesiæ et sua proponere;... obtestantes adjuvantesque per omnipotentem Deum, et Imperatoris ac liberorum ejus salutem, ut nihil in ipsorum negotiis deinceps faceret, neque sibi indulgeret, ut quidquam contra ipsos in Synodo moveret.

protestantes
de fraude

E
1 p. 797
etiam apud
Comitem
Dionysium.

CAPUT VIII.

Legatorum insolentia apud Mareoticos et Alexandrinos. Athanasii discessus a Tyro ad Imperatorem

Interim delegati, Alexandriam cum accusatore Ischyra, ipsorum contubernali, sodale, compotatore ingressi, assumpto una præfecto Philagrion, (quem S. Athanasius religionis nostræ transfugam fuisse ait; et milites ejus ethnicos homines) ad ea perscrutanda, quæ ne catechumenis quidem fas est intueri, in Mareotem abscedunt: atque illic soli pro libidine quæstionibus incumbunt: neque permiserunt Presbyteris ut interessent, quamquam id multis precibus requirerent. Erant autem illi qui hæc postulabant, omnes tum Alexandrinæ civitatis tum universæ provinciæ Presbyteri, petentes ut sibi ostendere liceret quosnam testes Ischyras subornasset, quales, et unde. Sacrorum igitur ministris exclusis, coram ethnicis hominibus quæstiones de ecclesia, de calice, de mensa Domini, de sanctis sanctorum habuere; et quod gravius est, ethnicos in quæstione de mystico poculo testes citavere... Neque puduit eorum testimonia coram se et solo Præfecto excipere, qui unde gentium essent ignorabant: nec veriti sunt eos dicere ab Athanasio occisos, quorum testimoniiis adversus Athanasium abusi sunt.

1 p. 733
In Mareotem
profecti legati,
1 p. 790

F
rejectis qui
adesse vole-
bant Presby-
teris,

91 Quin imo necem Athanasio molientes, novis mendaciis fabulam de ementita cæde Arsenii imitantes, eos qui vivi sunt mortuos finxerunt; et adhuc superstites atque in suis sedibus coram hominum oculis apparentes, apud longe positos miserrime deplorarunt; ut cum e longinquo petenda essent rerum documenta, Athanasium calumniari possent, quasi vi et potentia grassantem, cum ipsi per vim et potentiam omnia agerent. Eadem enim denuo apud

1 p. 734
quæstionem
exercent,

Mareotem

AUCTORE D. P. A Mareotem quæ Tyri designata sunt. Ut enim illic Comes erat cum militari satellitio; nihil quod Eusebianis displiceret aut dici aut fieri permittens: ita quoque hic Præfectus Ægypti, manu militari succinctus, omnes Ecclesiasticos terrefaciens, nulli permisit ex vero testimonium dicere: et, quod absurdus est, in ipsis ædibus accusatoris commorabantur, et pro libitu discernebant operam quæstionibus dandam; eoque tam iudices quam testes, ceterique ejusdem studii, vel, quod verius est Eusebianæ factionis administris, conveniebant...

1 p. 800

citantque ad dicendum testimonium Judæos et Catechumenos,

92 *Hactenus Alexandrini Patres; Athanasius vero ipse, de modo exercitiæ quæstionis, aliquando distinctius ita scribit*: De mysteriis inquirentes Judæos interrogarunt et Catechumenos; Ubinam, inquirentes, eratis, cum Macarius accessit et mensam subvertit? Illique responderunt, Nos intus fuimus. Jam id si verum est, ergo eo tempore Oblatio celebrari non potuit, siquidem Catechumeni intus erant. Nihil minus passim scriptitarunt, stante Presbytero ac sacrum faciente, Macarium ingressum subvertisse omnia. Et, cum interrogarent quos vellent, ita percunctati sunt: Quo in loco erat Ischyra cum Macarius superveniret? illique responderunt, In cubiculo ægrotus decumbebat. Ergo in Sacro non stabat, qui per morbum decumbebat; neque Oblationem facere poterat, qui in cellula sua ægrotus jacebat. Insuper, dicente Ischyra combustos esse libros a Macario, subornati ad eam rem testes, nihil tale factum esse et mentiri Ischyram asseverarunt. Jam, quod admireris, cum suis litteris famam ubique terrarum sparsissent ab Athanasio sublato esse, qui conscii testimonium ferre poterant; eosdem tamen, cum jam apparerent, percunctati sunt; et nullo interim pudore tangebantur, videntes quod undique declararentur quadruplatores.

1 p. 790 protestantibus contra eos Alexandrinis

93 *Talia et tali modo agentes, exclusis, ut jam dictum, Clericis omnibus, ne et, quemadmodum Tyri contigit, suos haberent refutatores; latere omnino non potuerunt: sed Presbyteri et Diaconi sub Reverendissimo Episcopo Athanasio Catholicæ Ecclesiæ Alexandriæ, animadversa illorum malitia Theognio, Mari, Macedonio, Theodoro, Ursacio, Valenti, Episcopis e Tyro profectis, ad hunc modum scripserunt et protestati sunt. Decuit imprimis, quando huc veniebatis cum ipso accusatore, adducere quoque vobiscum Presbyterum Macarium. Ita enim judicia institui debent secundum sacram Scripturam, ut reus et accusator simul appareant. Postquam autem nec Macarium adduxistis, neque Reverendissimus Episcopus noster Athanasius ad iudicium receptus est; postulavimus, ut saltem nobis in quæstio institui posset, et ad istum modum rebus teresse liceret, quatenus præsentibus nobis certa actis fidem vestris judiciis merito haberemus. Verum et hoc nobis denegastis, et soli cum Præfecto Ægypti atque accusatore id agitis quod libet. Profitemur igitur nos in vestris actis malitiæ suspicionem; animadvertimusque adventum vestrum nihil aliud in se habere quam conspiracy et insidias; eaque de causa hanc epistolam vobis dedimus, monumentum testimoniumque istius rei aliquando futurum in vera et legitima Synodo, ut omnibus innotescat, quod, inaudita parte altera, aliud nihil studueritis agere, quam ut nos conspiracy opprimeretis: ut autem celari non posset a vobis, exemplar harum litterarum etiam Palladio dedimus, Imperatoris Curioso: scelera enim quæ fecistis, faciunt nos illud quoque suspicari de vobis.*

94 *Nomina sua, post Dionysium Presbyterum qui litteras dedit, subscribere, Presbyteri quindecim, Diaconi quinque. Ast Ecclesiæ Catholicæ Mariotici omnes Presbyteri quatuordecim, et Diaconi totidem, primum*

scribentes Flavio Philagrio, et Flavio Palladio Ducenario Palatino Curioso, et Flavio Antonino Com meatuum Præfecto Centenario illustrissimorum Præfectorum sacri Prætorii, cum subscriptione epistolam pro testimonio porrigentes. Hic cum jam ostendissent Ischyram Presbyterum non esse, utpote a solo Colutho, qui Episcopus numquam fuerat, ordinatum; adjuraverunt eos per omnipotentem Deum et per Constantinum Augustum et liberos ejus Illustrissimos Cæsares, ut in cognitionem pietatis eorum referant, quod neque Ischyra Presbyter est Catholicæ Ecclesiæ, neque Ecclesiam habet, neque unquam calix apud eum confractus est; sed hæc omnia falsa et ficta sunt. His porro non contenti, scripserunt etiam sanctæ Synodo Beatorum Episcoporum qui Tyri erant, sub hoc exordio. Scientes scriptum esse, Quod viderunt oculi tui loquere; et illud, falsus testis impunitus non erit; ea quæ vidimus testanda arbitramur; et potissimum quia testimonium hoc nostrum necessarium reddidit conspiratio, adversus Athanasium Episcopum nostrum inita.

95 *Deinde admirari se dicunt, quæ tandem ratione Ischyra pro Ecclesiastico habeatur... Deum testem faciunt, nihil in ejus verbis esse nisi calumniam; idque ut certo conscii, utpote, inquirunt, qui nec longis finibus ab Episcopo distamus, et comites ei in lustranda Mareote adhæsimus. Numquam enim ille solus visitandi causa solet obire itinera; sed comites secum trahere Presbyteros et Diaconos, et non paucos ex plebe... Proinde concludunt, Theognium et socios in Mareotem profectos, nulla documenta reatus deprehendere potuisse. Quid autem et quomodo egerint, sic exponunt. Cum res in eo esset ut sycophantia contra Athanasium proditura palam videretur; Theognius, inimicus Athanasii, cognitos suos et quosdam Ariomanitas instituit, ut quæ ipse vellet pro testimonio loquerentur. Nemo enim ex populo quidquam contra Athanasium locutus fuisset, nisi terrore Philagrii Præfecti Ægypti, importunitateque Arianorum vehementer instantium, victi coactique essent ad ea facienda quæ ipsis liberet. Siquidem nos, inquirunt, ad calumnias refutandas eo venientes, non admiserunt; nobisque rejectis eos, quos idoneos putaverunt ad fraudem instruendam, receperunt: qui metu Philagrii Præfecti in partes eorum concesserant. Atque ideo nimirum nos submotos volebant; ne scilicet subornatos ab iis criminatores, aut Ecclesiasticos non esse; aut, si essent, Arianos esse doceremus.*

96 *Sed tamen quamquam seorsim, sine aliorum auctoritate, ita pro libidine agerent, nutubusque testes admonerent; et Præfectus quidem minas jactaret, milites vero tela ac vulnera intentarent; nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eosque sycophantiæ coarguit, inquit hæc recitans Athanasius. Illi ergo, ut idem prosequitur, suppresserunt Actorum monumenta quæ habebant, et notariis injunxerunt ut ea absconderent, neque ulla exemplaria vulgari sinerent. Sed frustra hæc omnia. Nam qui ea scripsit Rufus est, qui nunc in Augustaliana Spiculatore agit, et testis ejus recitari potest: atque adeo ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt, eademque illa ab Julio Episcopo ad me transmissa sunt. Insaniunt igitur, cum ea quæ occultari ipsi volebant, in manibus nostris habeamus et legamus. Ita Athanasius, ex ipsis illis utique Actis, non ex aliorum relatione habens, quæcumque de gestis in Mareote scripsit, et aliorum pro ipso testimoniis fidem adstruens indubitabilem.*

97 *Quæ porro Alexandriæ ausi sint, reversi ex Mareote quæsitores egregii, ea ubique gentium fama vulgata fuisse, asserunt Patres Alexandrini, sub quorum oculis patrata erant flagitia. Strictos scilicet gladios*

D similiter et Mareotici protestantur, 1 p. 794

ac Tyrum etiam ad Episcopos scribunt, 1 p. 792

convincuntque calumniam,

E 1 p. 793

et testimonia per vim extorta:

1 p. 800 quæ Acta licet occultarent adversarii, F

in manus venerunt Athanasii. 1 p. 734

Reversi Alexandriam legati crudeliter sæviunt.

quod nihil legitime ageretur:

C

A gladios intentatos esse sanctis Virginibus Fratribusque, flagella pretiosis apud Deum corporibus incussa; pedesque debilitatos fustigatione fuisse eis, quæ mentem in castitate et in omnibus solidis bonis exercebant: interim gentilium vulgo licuisse nudare corpora Virginum, verberare, contaminare, aras idolorum victimasque interminari. Adeo ut homo quidam protervus, veluti ejusmodi potestas deinceps concessa esset in gratiam Episcoporum, Virginem manu arreptam, ad altare quod forte obvium erat protraxerit, necessitatem sacrificandi et vim persecutionis repræsentans. Inter hæc fugisse Virgines, Ethnicos insultasse Ecclesiæ, Episcopis intra illas ipsas ædes ubi talia perpetrabantur versantibus: in quorum gratiam Virgines miseræ strictos gladios, omnia periculorum genera, et quamlibet contumeliam ac voilentiam experiri cogebantur: et hæc quidem passas esse jejunas ab Episcopis intus comesantibus.

98 *Dicunt Alexandrini Patres, in sua pro Athanasio proluxa defensione, quod, cum Episcopi apud Tyrum nihil culpæ in Athanasio reperirent, Comesque summa vi imminens plura contra eum moliretur; ipse Comitibus violentiam fugiens, ad religiosissimum Imperatorem ascendit: quod non puto obstare quominus*

B *credatur Sanctus, Tyro digressus, subsecutus esse Quæsitores contra se in Mareotim missos; cum tam expresse protestentur Presbyteri et Clerici Alexandrini, de quibus supra, quod nec Macarius ab iis esset adductus, nec Episcopus suus Athanasius ad iudicium receptus. Puto etiam verosimile, quod vitam maluerit navigio committere, quam terrestri itineri, in quo Eusebianorum insidiis magis opportunus fuisset: rursumque ab Alexandria, cum frustra se esse videret, navigasse Constantinopolim ad requirendum Imperatorem. Interim mox atque Tyri comparere desiit, primum a Concilio indicta causa condemnatur, ut Socrates ait: Deinde, simul atque ea quæ in Mareote gesta erant, concurrerunt, abdicatio illi decernitur. Post has autem res gestas, inquit idem Socrates lib. 1 cap. 22 litteræ Imperatoris afferuntur, quæ significabant ut Concilium mature Hierosolymam se reciperet: itaque Episcopi, nulla interposita mora, Tyro Hierosolymam propere iter faciunt.*

99 *Hunc rerum gestarum ordinem passim sequuntur scriptores alii: sed quantum conjectura et argumentis assequor minus recte. Etenim ex oratione S. Sophronii Hierosolymitani Episcopi in Exaltationem sanctæ Crucis, itemque ex Typico S. Sabæ ad monasteriorum ecclesiarumque sanctæ urbi subjectarum usum composito, et ex Menæis ac Synaxariis passim omnibus constare videtur, traditionem in ipsamet Hierosolymitana Ecclesia acceptam a majoribus, et toti Orienti communicatam fuisse, quod eadem dies XIII Sept. et dedicatæ ecclesiæ et exaltatæ Crucis solennitate fuerit cumulata. In Chronico autem, quod passim Alexandrinum dicitur cum Constantinopolitanum magis proprie nominaretur, ita legitur: Facta sunt encænia Ecclesiæ sanctæ Crucis, sub Constantino ædificatæ, mense Septembri 13, id est XVII. Sed mendum esse scriptorum, et 7 esse legendum, dubitari non potest, cum addat, Hinc incepit festum Staurophanie, id est manifestatæ seu exaltatæ Crucis: quod alio quam XIII die agi nemo unquam audivit. Ipsum autem esse Dedicationis Hierosolymitanæ festum Sozomenus lib. 2 cap. 25 satis indicat, cum ait quod ex tempore dedicationis prædictæ Ecclesia Hierosolymitana quotannis diem festum splendide admodum celebrat, adeo ut eo initiationes sacrarum peragantur, et diebus octo deinceps conventus fiant, compluresque ex omnibus terræ partibus juxta locorum sacrarum historiam, tempore istius solennitatis conveniunt; quam alio nomine esse solennitatem exaltatæ Crucis, ex Vita S. Mariæ Ægy-*

ptiacæ, non integro post ceptam festivitatem sæculo scripta, apparet.

100 *Eo autem posito fieri non potuit, ut qui in Mareotem ablegati fuerant, et contra quos illegitime procedentes Mareoticus Clerus protestatus est, Philagrio et sociis scribens die decimo Thoth, id est, die septima Septembris, quæstione peracta redierint Tyrum adeo cito, ut audita eorum relatione, potuerit Synodus Athanasii abdicationem decernere, litteras quaquaversum expedire, et Hierosolymis adesse ante decimam tertiam ejusdem mensis. Itaque libenter sic ordinavero rerum jam indicatarum seriem; ut Episcopi, haud multis post legatorum profectionem et Athanasii fugam diebus, mandatum acceperint, ut aliis quibusvis causis tantisper omissis Hierosolymam excurrerent ad dedicationem prædictam, ac denique vel Tyrum regressi, quod nemo indicat, vel ibidem Hierosolymis, quod puto verosimillimum esse, idque circa initium Octobris, susceperint reversos ex Mareote legatos, et Athanasii abdicationem præcipitarint, ac tum acceperint ab Imperatore per Athanasium convento inductoque epistolam, qua jubebantur venire Constantinopolim, reddituri rationem tam iniqui iudicii.*

CAPUT IX.

Arianis in Synodo Hierosolymitana receptis damnatur absens Athanasius.

Narratis quæ Tyri et in Mareote gesta erant, reliqua prosequens Athanasius in Syllogo, et adversarios luculenter convincens, causam, inquit, cur ea facerent, manifestam reddiderunt. Nam et in digressu suos Arianos, secum Hierosolymam adductos, in communionem receperunt, scriptis hujusmodi super ea re litteris, quarum principium et pars hæc est. Sacra Synodus, Dei gratia Hierosolymis congregata, Ecclesiæ Dei apud Alexandrinos, omnibusque per Ægyptum, Thebaidem, Libyam, Pentapolim et ubique per orbem Episcopis, Presbyteris, Diaconis, in Domino salutem. Omnibus nobis in eundem locum, ex diversis provinciis, ad magnum et festum diem congregatis, ut dedicationem templi Salvatoris, cura religiosissimi Imperatoris Constantini omnium Regi Christo ædificati, celebraremus; accumulatiorem vim lætitiæ attulit Dei gratia, ipseque Imperator religiosissimus, propriis nos litteris admonens ad id quod maxime expediebat; ut scilicet actis procul ab Ecclesia odiis omnique malignitate, propter quam ejus membra dissidebant; simplici et pacato animo susciperemus Arianos, quos invidiæ iniquitas aliquantisper retinuit extra Ecclesiam. Ipse vero Imperator Deo carissimus dabat eis per epistolam testimonium rectæ fidei ipsorum, de qua et ab ipsis viva voce persuasus eandem susceperat, et nobis manifestam faciebat, litteris suis subjiciens scriptam eorum de fide confessionem orthodoxam.

102 *Cetera a Pseudo-concilio acta Sozomenus prosequitur lib. 2 cap. 25 his verbis. Condemnat indicta causa Athanasium Synodus, et Episcopatu abdicat, atque decernit ut Alexandriæ non habitet, ne tumultus et seditiones, si adsit, excitare aggrediatur: Joannem autem et omnes qui ab eo stabant, uti incommodis per injuriam affectos, in communionem recipit; et quam illorum quisque dignitatem in Clero obtinuerat, restituit. Episcopi porro, in eodem coacti Concilio, Acta Concilii Imperatori transmiserunt, scripseruntque ad alios ubique Episcopos, ut a communionem Athanasii abstinentes neque ad eum scribant neque ab eo accipiant litteras; quandoquidem et criminum, de quibus certiores facti fuissent, convictus erat; partim fuga, partim quod causam suam in iudicio agere recusaverit, reus deprehensus. Præterea per litteras ostenderunt, se ad ejusmodi sententiam*

D
AUCTORE D. P.

audiant
legatos rever-
sos ex Ægypto,

et Athanasium
abdicant.

E

1 p. 801
Epistolam
Synodi,

Arianos ut
orthodoxos
recipientis,

F

sequitur ab-
dicatio Atha-
nasii,

et encyclica
contra eum-
dem.

1 p. 729
Interim
Athanasius
ad Impera-
torem con-
fugit:

Episcopi.
Hierosolymas
abire jussi,

dedicatione
ecclesiæ per-
acta,

die 13 Sept.

AUCTORE D. P.

in contra eum pronuntiandam impulsos; primum quia ægre admodum ferebant, quod cum Imperator dedisset mandatum anno præterito (*novus enim jam cum Septembri fluere eis cœperat*) ut Episcopi Orientis Casaream ejus causa convenirent, ipse eo non accesserat et Imperatoris mandata contempserat, idque licet videret Concilium diuturna sui expectatione fatigari: deinde quod, cum permulti Episcopi Tyrum convenissent, eodem venerat stipatus hominum multitudine et turbas ac tumultus in Concilio excitarat, modo pro se respondere detrectando, modo Episcopos contumeliis onerando... quin etiam, plane compertum esse quod calicem mysticum fregerit, declararunt... singula crimina (ut mos forensis habet) perstringentes, idque unum agentes, ut calumnias Athanasio quam artificiosissime texerent.

1 p. 802
Ab his in
gratiam Arianorum agen-
dis

B

S Maximum
dicitur ab-
duxisse Pa-
phnutius.

103 Quis hæc audiens, inquit in *Syllogo Athanasius*, fabricas eorum et technas non perspiciat?... Nam si ego is eram qui Arianos arcebam ab Ecclesia, Arianique me oppresso recepti sunt; quid aliud intelligas quam omnia in gratiam Arianorum esse freta, omnia contra me instituta... ut hæresim in Ecclesiam immitterent, et ipsi interim non haberentur damnati de hæresi. Nec verentur in suis litteris affirmare quod recte sentiant Ariani, quos universi orbis Concilium anathemate damnavit; neque verentur tam præclaram Synodum, quantum in ipsis est, clam demoliri, quidvis temere dicentes et facientes. Addit tamen *Sozomenus lib. 2 cap. 24*, compluribus Episcopis visum esse quod minime sincerum judicium ageretur, et ob eam rem dici quod Paphnutius Confessor, qui Concilio interfuit, prehenderit manum Episcopi Hierosolymitani, monueritque ut surgeret: non enim conveniens esse, ut ipsi, qui Confessores erant et pro pietate effossos oculos ac poplites debilitatos habebant, communicarent concilio hominum perditorum. Id autem post celebratam Hierosolymitanæ Ecclesiæ dedicationem contigisse debuit, imo in ipsa illa Hierosolymitana Synodo: quis enim credat S. Maximum, tantæ solennitatis apparatus incumbens, Tyri in Concilio apparuisse; aut dedicatione peracta, impiæ illi Synodicæ, quam retulimus, consentientem subscripsisse?

1 p. 803

C

1 p. 804
De iisdem ab
Athanasio
appellatus
Constantinus,

104 Talia dum partim Tyri partim Hierosolymis fierent (nec enim facile est suis quæque locis discernere) Athanasius, adito Principe qui Synodum indixerat, in qua etiam ipsius Comes præsederat, Eusebianorum scelera patefecit, eo quem ipse Constantinus in sua epistola indicat modo. Ingredienti mihi, inquit, cognominem mihi et felicem patriam meam Constantinopolim (eram autem in equo) subito Athanasius Episcopus in media via, cum nonnullis aliis quos circa se habebat, ita inexpectatus occurrit, ut non levem mihi causam admirationis præberet. Testis est mihi Deus, omnium speculator, me, quis esset, primo aspectu non potuisse cognoscere, nisi nostrorum quidam, qui nam ille, et quam injustitiam passus, indicassent nobis, id ipsum sicut congruebat requirentibus. Ego igitur tunc temporis neque alloqui illum mei neque conversationis participem feci, et tantum non jussi submoveri eum, nihil aliud a me cum magna libertate postulantiem, quam ut vos huc evocari juberem, quo vobis præsentibus quæ per vim passus esset conqueri posset.

Episcopos in-
crepat ob res
turbulente
actas.

1 p. 803

105 Hæc Constantinus Episcopis Tyri congregatis, sive quod eos jam sciret revertisse Tyrum, sive quod etiam Hierosolymam digressos Synodi Tyriæ nomine appellare pergeret, Epistolam ab increpatione hujusmodi exordiens. Ego ignoro quid sibi velint ista, quæ a vestra Synodo tumultuarie ac tempestuose judicata sunt. Mihi sane videtur, nescio quo pacto, veritas per immodestiam opprimi... Sed erit divinæ provi-

dentiae opus, tum contentiositatis istius mala manifeste producta dissipare, tum ostendere nobis, utrum istuc convenientes curam aliquam habueritis veritatis, et utrum in rebus dijudicandis citra odium aut gratiam processeritis. Quocirca instantanter mando, ut omnes ad meam pietatem conveniatis, factorum vestrorum exactam rationem reddituri. Eadem rursum iterat sub finem epistolæ, quam celerrime adesse eos jubens. Quibus cognitis, conscii suorum facinorum, ceteris Episcopis a protectione retentis, ne scilicet eorum aliqui, pari aut majori quam Tyri et Hierosolymæ libertate, tuerentur Athanasium Constantinopoli, discordesque sententiæ calumniam patefacere; soli Eusebius, Theognius, Patrophilus, et alter Eusebius, Ursacius et Valens Principem adierunt, absque omni mentione calicis aut Arsenii: deerat enim illis ad hoc fiducia.

et ad rationem
sibi reddendam
citatur:
1 p. 805

veniunt CP.
tantum sex,

106 Quid ergo? Aliud crimen, æque commentitium, detulerunt, scilicet gloriatum esse Athanasium quod frumenti deportationem Alexandria Constantinopolim impedire posset. Hæc, cum dicerentur, et Imperator indignabundus ad ea comminaretur; audierunt, qui intus cum Athanasio erant ex Episcopis Ægyptiis, Adamantius, Anubion, Agathammon, Arbethion, Petrus. Cumque Athanasius ad tantas calumnias ingemisceret affirmaretque eas esse falsas, nec fieri posse ut homo privatus et pauper tantum virium haberet; Eusebius, ne publice quidem detrectans calumniatoris munus, dejeravit Athanasium perquam opulentum esse, et satis virium et auctoritatis ad ista omnia perpetranda habere, ut ita verosimilior calumnia videretur.

1 p. 729
a quibus novi
criminis accusatus Sanctus,
1 p. 730
1 p. 805

E

107 Emicuit continuo Cæsaris indignatio: nam qui antea talia contra Athanasii calumniatores, ut dictum est, scripserat, eorumque injustiam cognoverat tam clare; statim atque audivit accusationem istam, exarsit in subitam iracundiam: et omissa causæ auditione, nos dimisit in Gallias, inquit Athanasius ipse. Alexandrini autem Patres, mitiori utentes phrasi, Dei, inquit, gratia plus in hoc negotio valuit quam syncophantarum illorum scelerata malitia: nam pietatem Imperatoris ad humaniorem flexit partem, et loco mortis exilium dedit. Alii aliter hoc factum Constantini accipiunt; omnium prudentissime Theodoretus lib. 1 cap. 33. Nemini, inquit, mirum videri debet, quod Imperator in fraudem illectus, tam illustrem virum proscripsit: credidit enim decipientibus se Episcopis, veritatem quidem occultantibus, longe tamen aliam speciem præseferentibus. Quemadmodum revera etiam Propheta David deceptus fuit; decepit autem eum non Pontificum aliquis, sed domesticus vernula, imo verbero, Sibam dico, qui quod falsum erat Regi contra Miphiboseth suggessit, ejusque agrum sibi impetravit. Hæc autem dico, non veluti Prophetam redarguens; sed excusationem pro Imperatore adferens, atque humanæ naturæ imbecillitatem demonstrans, admonensque non esse accusatoribus, quantavis fide digni videantur, sic credendum, ut auris altera non servetur accusato.

relegatur in
Galliam,

per nimiam
Imperatoris
facilitatem,

F

108 Hæc Theodoretus: Athanasius vero prolata Constantini Junioris Epistola, quam infra dabimus, excusantis ideo in Gallias missum Sanctum, ne a crudelitate hostium suorum pateretur aliquid haud facile postea medicabile, eandem videtur excusationem admittere: sic enim loquitur. Cum ista igitur causa fuerit ob quam in Gallias missus sum, quis non videt, hinc quidem pium erga me Imperatoris propositum, inde vero Eusebianorum sanguinarium animum: et quod Princeps ideo solum hoc fecerit, ne quod gravius malum mihi machinarentur? Hactenus in *Syllogo Athanasius*, qui insuper in epistola ad Solitarios magis etiam declarat, nihil contra se actum ab Imperatore cum injuria fidei orthodoxæ; unde factum quod non potuit

forte ita
volentis con-
sultum vitæ
illius.
1 p. 806

1 p. 844

A potuit persuaderi ab Eusebianis ut in Athanasii locum Episcopum, quem ipsi postulabant, submitteret: imo eos qui id moliebantur compescuit, et jam rem ipsam conantes gravibus minis deterruit.

CAPUT X.

Exul in Galliis Athanasius quædam Latine scribit.

S. Athanasius
28 mensibus
commoratus
Treviris

Relegatus, ut dictum est, Athanasius, Augustam Trevirorum appulit, mense circiter Februarii anni CCCXXXVI, siquidem constat ex Theodoro lib. 2 cap. 1 biennio et quatuor mensibus ibi commoratum; remissum vero Alexandriam esse a Constantino Juniore, mense Junio anni CCCXXXVIII. Habuit autem ibi Sanctus haud incommodum sub Constantino Juniore tunc Cæsare exilium, ut ex hujus jam Imperatoris epistola clarius mox patebit: et a S. Maximino Trevirorum Episcopo honorifice est susceptus, uti scribit in Chronico S. Hieronymus; sed errat cum addit hoc factum esse cum a Constantio quære retur ad pœnam. Huic interim errori San-Maximiniani monachi, ex populari traditione, superstruxere fabulam, quam Annalium Trevirensium scriptor Browerus lib. 4 operose refutat, et Trithemius in Catalogo sub his verbis magis exaggeratam proponit. Fugiens, inquit, Athanasius a facie Imperatoris et Arianorum, venit ad Trevirim urbem Galliarum, et a S. Maximino Archiepiscopo honorifice susceptus, septem annis apud eum latuit in cisterna sine aqua, quæ usque ad hunc diem apud monasterium S. Maximini Treviris in crypta ostenditur. In hoc loco multis annis, ut diximus, latitans, solem non vidit; ibique Symbolum, Quicumque vult salvus esse, composuit; donec tandem a puella proditus, Dei nutu, fuga elapsus est.

puteo qui
ostenditur ad
suas forte ne-
cessitates
usus,

NOT. 22

an ibi Symbo-
lum scripserit
non constat.

140 Colitur S. Maximinus die XXIX Maji, quando de insigni ejus basilica plenius disserendi occasio dabitur. Hic monuisse sufficit, eum qui ostenditur puteus a nobis quoque sub choro conspectum esse, judicatumque Athanasii hospitio olim adjunctum, fortasse aquam præbuisse Sancto, cum necdum ibi ecclesia staret; unde usus obtinuerit in vulgo, ut S. Athanasii puteus diceretur, eaque appellatione occasionem daret prænarratæ fabulæ. Alexander Wilthemius in suis accuratissimis San-Maximiniani monasterii Annalibus (quos manuscriptos legimus, et aliquando in lucem dando speramus) popularem Trevirensium traditionem quoad Symbolum, putat non omnino rejiciendam; eo quod Gregorius IX in definitione fidei (quam ipse Apocrisiarius suis Constantinopolim deferendam dedit an. MCCXXXIII, quamque ex Græco Vaticano et Sfortiano Latinam fecit Gerardus Vossius) illud his verbis allegetur; Unde S. Athanasius, dum in partibus Occidentalibus exulabat, in expositione fidei quam Latinis verbis reddidit, sic ait: Pater a nullo est factus. Verum quis nos docebit, aut exilium proprie dictum, quale non nisi Treviris Sanctus habuit, intelligi a Gregorio, cum is sæpe alias fuerit in Italia fugitivus? aut si id ita intellexit Gregorius, illud fecisse ex satis certæ auctoritatis argumento, tam multis post rem gestam seculis?

Videtur ipse-
met illud
scripsisse La-
tine;

141 Unum pro certo habemus, Athanasium qui libros Luciferi ad Constantium Latine scriptos in Græcum sermonem transtulit, uti infra dicitur n. 303, Latinæ linguæ non minus quam Græcæ peritum fuisse: ideoque non dubitamus quin Latine conscriptum sit Symbolum, quod alius diu postea verterit Græcæ, prout inter ejus opera nunc reperitur. Neque enim apud antiquiores Græcos ullum invenio vestigium typi cujusdam seu formulæ de fide, ab Athanasio editæ: qui in omnibus suis ad Orientales scriptis hoc potissimum agit, ut præter editam Nicææ formulam, nullam aliam requirant vel suscipiant. Cum Latinis autem diversa omnino esse debebat agendi ratio: quibus ut suam doctrinam, cum Nicæna fide prorsus eandem, distincte et clare ipsorum-

met lingua explicaret plane conveniebat, ad confutationem scilicet Arianorum, simulantium etiam a se teneri fidem Nicænam. et Athanasium criminantium quasi solo contendendi studio pugnaret de verbis, nequaquam necessariis ad rectam fidei expositionem.

D
AUCTORIS D.

142 Libellus autem de observationibus monachorum, quem Lucas Holstenius, Bibliothecæ Vaticanæ Custos, in Appendice Codicis Regularum, in capite exhortationum ad monachos et virgines de observantia vitæ religiosæ, collectarum olim a Benedicto Anianensi Abbate, ex duobus manuscriptis Floriacensibus Regina Succæ edidit, eidemque dedicavit iis verbis, quæ ego ipse cum Magistro meo Henschenio assidens lectulo moribundi suæque extremum disponentis, propria manu, sicut et alias ejusdem Codicis dedicationes, excepi pridie ante mortem (nam qua erat modestia animi, pridem excusa typis ad id usque tempus distulerat evulgare) Hic inquam libellus, jam ante inter opera editus, ut Exhortatio ad monachos non nisi Latine mihi scriptus videtur. Et quoniam monastica professio adhuc in Occidente rara erat ac fere ignota, monachi autem San-Maximiniani initia sua ad Constantinum magnum referebant (ubi ex Dagoberti primi diplomate apparet) verosimile mihi est, quod cum iis agens Athanasius, multaque narrans de multitudine et disciplina Ægyptiorum monachorum, rogantibus ipsis, qui nullam adhuc habebant vitæ Regulam descriptam, opusculum istud concinnarit, ita exordiens:

NOT. 23
sicut et li-
brum de ob-
servationibus
monachorum,

rogatus a
monachis
sub S. Maxi-
miano insti-
tutus,

E

143 Etsi gloriari in Christo liceat, quod hujusmodi principiis sitis initiati, ut sit inchoatio vestra, perfectio; et ad veram vivendi frugem gradus interpositos prævolantes, apice ipsius culinini occupato, disciplinæ summam teneatis; mihi tamen hujus licentiam prærogativæ paternus adscripsit affectus, et amplectenda mihi vestræ postulationis exactio: qui dum me auditis, non solum libenter, sed etiam avide, impudentem me vestro amore fecistis. Præcedentes duco, et ultra mensuram meæ possibilitatis, extensus, quos sequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ vestræ, et quasi qui primis litterarum imbuatur elementis, depictis adumbratas præfigurationibus notas stylo imitatore calcabo, accedentibus ad sperata beati instituti præmia qui sequendi sunt: ita namque puto ultima hæc verba legi debere, non quæ sequenda.

quorum præ-
clara initia
vehementer
lauda',

144 Postquam autem de abstinentiæ cura, jejuniorum mensura, orationis instantia, legendi intercapedine, victus, vestitusque ratione, custodia linguæ caritate fraterna, moderata ac circumspecta cum seminis piis agendi ratione, bonæ famæ cura, paupertatis denique rigore, disservisset solide breviterque; tandem conclusurus, hæc si cui præter vos nimium videantur adstricta, qui Dei claustra pulsare tentaverit, prout ratio sua tulerit, relaxabit; quasi futurum prævidens ut alibi quoque congregationes religiosæ coirent, sub minori quam qua San-Maximiniani cæperant austeritate, Nolens etiam, sicut ipsos monachos ante monuerat, eos qui foris sunt, et in seculari adhuc actu mundialibus vinculis colligantur, attentioris vitæ austeritate condemnare; sed magis benignis adhortationibus et illicente blandimento, via veritatis ostensa, nubem erroris aperire; ut non trahi incipiat unusquisque sed sequi pedetentim, quatenus per status proprii conditionem licebit. Si autem quis, inquit, aut innexus sit conjuge aut liberis impeditus, habet, præter hæc arcta, substantia plura quæ sequatur; neque se repulsum credat, sed aditu alterius vocationis admissum.

F
non respuit
tamen si la-
tiora quis
velit,

ipsosque secu-
lares ad con-
gruam suo sta-
tui virtutem
jubeat animari.

145 Qui totus contextus licet bene Latinus sit, multa tamen habet novi testamenti loca, quæ non videntur descripta juxta aliquam quæ tunc vulgata fuerit versionem Latinam; sed potius ex memoria, suggerente verba textus Græci, non semper fidelissime quoad voces, fide-
liter

In hoc libro
videtur ex sola
memoria alle-
gasse Scriptu-
ras,

AUCTORE D. P.

tamen quoad sensum, quia ibi Græcus textus forte non erat ad manum : quod auctorem fuisse Athanasium, ut præfert titulus, nobis confirmat. Exemplo sit locus ex 1 Petri 3 v. 26. Præparati semper estote ad rationem reddendam ad omnes, poscentes vos de verbo fidei vestræ et spei vestræ, et ex 1 Cor. 12, v. 12 Sicut enim corpus unum membra habet multa; omnia autem membra de corpore uno, cum sint multa, corpus unum sunt, et 2 Cor. 11, v. 2 Zelans vos zelo despondi vos uni viro, et Matth. 10, v. 37 Quicumque plus me fecerit domum aut uxorem etc.

uti et in alio
qui est adhortatio
ad Sponsam Christi,

116 Tale quid licebit observare etiam in sequenti opere cui titulus, Exhortatio ad Sponsam Christi, quæ sane præstantissima est instructio Virginum, ideo publica Ecclesiæ cerimonia consecratarum, ut discamus, inquit auctor, peculiare illi subsistere meritum, cujus specialis est consecratio. Nam cum universa turba credentium paria gratiæ dona percipiat, et eisdem omnes sacramentorum benedictionibus gloriantur; istæ proprium aliquid præ ceteris habent; cum de illo sancto et immaculato Ecclesiæ grege, quasi sanctiores purioresque hostiæ, pro voluntatis suæ meritis, a sancto Spiritu eliguntur; et, per summum Sacerdotem, Dei offeruntur altario. Certe etiam in hoc opere circa finem admonens auctor Sponsam Christi, ne cui vel concupiscendi occasionem tribuat, et rationem addens, quia criminiosior est Christi adultera quam mariti; satis indicat sese inter Occidentales peregrinum esse, quando subjungit. Unde pulchre Romana Ecclesia, Apostolico sine dubio cujus Sedem obtinet spiritu animata, tam severam nuper de huiusmodi sententiam statuit, ut vix vel poenitentia dignam judicaret, quæ sanctificationem Deo corpus libidinosam coinquinatione violasse.

B
in quo citatur
aliquis canon
Romanus,

117 Hæc verba si usquam inveniantur inter Canones Romanorum Pontificum, de auctore ejusque ætate certius aliquid docere nos poterunt : interim licebit credere titulo, quem S. Benedictus Anianensis seculo æræ Christianæ IX invenit, præfixum operi, uti verosimilius puto, Latine scripto; ipsumque S. Athanasio dimittere. His autem respexisse videtur ad Synodum Romanam aliquam sub Silvestro Papa, aut successoribus ejus Marco vel Julio, habitam illo tempore quo in Galliis quiete satis agebat Athanasius, et ejusmodi scriptiois habere occasionem potuit inter velandum Virginem aliquam illustriorem; non quidem ad claustralem communionem, quæ necdum forsitan usurpari in Occidente cœperat, et cujus nullum in hac adhortatione vestigium; sed ad Ecclesiæ ministerium, et privatum in domo propria religiosioris vitæ exercitium. Utinam ejusdem Sancti similia alia opuscula plura, seu Græce seu Latine, reperiri contingat! omnibus enim applicari debet quod in Prato spiritali Cap. 4 Joanni Moscho dixit Abbas Cosmas, Cum inveneris aliquid ex opusculis S. Athanasii, nec habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud.

forte cujusdam
Synodi
sub Silvestro.

C

CAPUT XI

Mors Arii : Athanasii reditus ab exilio.

Non multis mensibus in Galliis fuerat Athanasius, quando causam suam tanto defensore privatam, ipsemet suscipiens Deus, palam declaravit, quam sibi odiosa esset hæresis Ariana; illius auctore per talem mortem sublato, quæ omnem quibusvis dubitationem deberet adimere. Eam ipse Athanasius, in Epistola ad Serapionem fratrem et comministram (erat quippe Episcopus Thmuceos) exposuit, prout didicerat ex relatu Macarii Presbyteri, qui præsens aderat. Accersitus erat ab Imperatore Constantino Arius, opera et studio Eusebianorum : quem ingredientem Imperator interrogavit, an fidem Catholicæ Ecclesiæ servaret : ipse autem juravit se recte credere, atque

1 p. 670
Arius CP.
venire permissus ab
Imperatore,

exemplar fidei suæ descriptum tradidit : occultans D ea ob quæ fuerat ab Alexandro ejectus de Ecclesia, et Scripturarum locutiones per hypocrisim imitans. Jurantem igitur non sensisse ea ob quæ ejecerat eum Alexander, cum pace dimisit Imperator : Si recta, inquit, est fides tua, bene jurasti : Deus secundum juramentum tuum judicabit de te.

119 Sic egredientem ab Imperatore, volebant Eusebiani inducere in ecclesiam, consueta sibi violentia : sed Constantinopolitanus Episcopus Beatus Alexander opposuit se dicens, inventorem hæreseos non debere in communionem recipi. Cui minitantes Eusebiani responderunt : Quemadmodum invito te fecimus eum vocari ab Imperatore, ita die crastino, quantumcumque tibi ægre sit, nobiscum in hac ecclesia communicabit Arius : erat enim sabbatum, cum hæc dicerent. His auditis vehementer indoluit Episcopus Alexander, ingressusque in ecclesiam et manus ad Deum extendens, illacrymatus est : et in faciem se projiciens in sacrario, pronus supra pavimentum oravit et ipse, et qui cum eo erat Macarius, vocemque orantis exaudiebat. Petebat autem e duobus alterutrum, dicens ; Si cras huc induendus ad communionem Arius est, dimitte me, Domine, servum, tuum neque simul cum impio pium perde : sin autem ecclesiæ tuæ parcis (et scio quod parcas) respice in verba Eusebianorum, neque des in exitium et vituperium hereditatem tuam : sed Arium de medio tolle, ne ipso in ecclesiam ingrediente, simul cum ipso ingredi videatur etiam hæresis, et impietas deinceps pro pietate habeatur.

non tamen
ad ecclesiam
receptus ab
Episcopo,

ad hujus
orationem
E

120 Talia cum orasset Alexander, recessit vehementer sollicitus : et continuo stupendum quid atque mirabile accidit. Eusebians comminantibus orabat Episcopus, et Arius iisdem fretus ac multa blaterans in latrinas se recepit, velut ad alvi necessitatem : ibique repente pronus incumbens, secundum quod scriptum est, crepuit medius; et collapsus in terram expiravit, simul et vita et communione frustratus. Atque hic Arii finis fuit : Eusebiani autem magnopere confusi sodalem suum sepeliverunt. Beata vero memoriæ Alexander, exultante Ecclesia celebravit synaxim cum omnibus fratribus, in vera pietate rectaque fide orans, et glorificans magnopere Deum; non tamquam gaudens super ea morte (absit, cunctis enim propositum est semel mori) sed quia præter humana judicia istud accidit. Nam ipse Dominus, dijudicans Eusebianorum minas et Alexandri preces, condemnarat hæresim Arianam, ostenderatque eam esse ecclesiastica communionem indignam.

disrumpitur
in latrina,

divino extinctus
judicio.

F

121 Verum ipso sic extincto, non quievit disputatio de iis quæ invenerat dogmatibus, inquit Sozomenus lib. 2 cap. 29, neque desierunt eadem cum ipso sentientes diversa sentientibus adversari. Quin etiam cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, atque in supplicationibus suis pro Athanasii reditu precaretur, et magnus ille monachus Antonius sæpius eandem ob causam scriberet, suaderetque haud esse credendum Meletianis, et eorum accusationes habendas esse pro calumniis; nequaquam persuasus est Imperator : sed Alexandrinis quidem scripsit, insanie et petulantiae eos arguens ; Clericis vero et Virginibus sacris præcepit ut quiescerent; affirmans se nullatenus dimovendum a proposito, nec revocandum a se Athanasium, utpote seditiosum et ecclesiastico judicio damnatum, Antonio denique renunciavit, sententiam Synodi a se non posse parvi pendi : Quamvis enim, inquiebat, pauci aliqui ad odium aut gratiam judicarent; non tamen credibile est, tantam multitudinem adeo illustrium et spectabilium Episcoporum in eandem partem adductum iri. Athanasium certe contumeliosum

Alexandrinus
cum S. Antonio
petentes
reditum Athanasii,

repellit Imperator
pactis
cupidus;

A liosum et arrogantem, turbarumque causam esse : nam qui alieniori erant ab illo animo de his maxime eum accusabant, scientes quam vehementer ejusmodi homines Imperator aversaretur.

et Joannem Meletianum in exilium mittit;

122 Ob eamdem etiam causam Joannem Meletii successorem, licet a Concilio Tyri ad communionem receptum, induci non potuit ut susciperet, sed ipsum quoque multavit exilio, quia intellexerat ejus causa divisam in factiones Alexandrinorum Ecclesiam, aliis ipsum, aliis Athanasium commendantibus. Hujus tamen innocentiam tandem aliquando cognoscens, extremo vitæ tempore eum Alexandriam redire jussit, idque præsentem Eusebio Episcopo Nicomediæ, et contraria suadere conante, ut ait Theodoretus lib. I cap. 32. Obiit deinde magnus Constantinus, XXI Maji, anno CCCXXXVII : ex cujus testamento Imperium partiti sunt filii : sic ut Constantino natu maximo cesserit Hispania, Britannia, Gallia etiam Belgica, Germaniæ pars circa Rhenum et Danubium et Africæ pars Occidentior; Constanti natu minimo Italia, Illyricum, Ponto Euxino finitima; Macedonia, Græcia, Creta, Sicilia, Sardinia et Africa reliqua; Constantio Thracia cum vicina Mysia, Asia, Syria, Ægyptus, Orientisque Imperium ab Illyrico ad Nisibin. At quia Constantius secundo gentis protractus

ac moritur, decreto prius Athanasii reditu:

B erat in Arianæ hæreseos defensionem, per eum Presbyterum, cui testamentum suum moriens Imperator commendarat, dilatus fuit S. Athanasii reditus, integro et amplius anno : Eusebianis interim in Arianorum gratiam moventibus omnem lapidem, ut et ipsum arcerent, et quoscumque consiliis suis adversantes orthodoxos Episcopos, hæreticis hominibus in eorum locum substitutis : quemadmodum prolixè exponit ipse Athanasius in epistola ad Solitarios, asserens Eusebianos, quia per feminas commendationem habebant ad Imperatorem, cunctis se præbuisse terribiles. Feminis porro, in quibus erat ipsa uxor Constantii, adnumerari etiam Eunuchi palatini debent : qui uti se ad Eusebianorum vota prorsus aptaverant, ita et obnoxium sibi immo-dice Imperatorem trahebant quocumque illi vellent.

qui sub Constantio retardatus, 1 p. 813

tandem conceditur, 1 p. 814

123 Nihilominus, cum an. CCCXXXVIII alicubi convenissent tres fratres, atque inter cetera de pace Ecclesiis reddenda egissent, uti ex Athanasio ipso colligitur, jusserunt quemque in patriam et Ecclesiam suam redire, de aliis quidem scribentes propriæ cujusque Ecclesiæ; de Athanasio vero hæc, Constantinus Cæsar populo Catholicæ Ecclesiæ urbis Alexandrinæ. Non existimo vestræ sanctæ menti esse ignotum, quod Athanasius adorandæ legis interpret, ideo ad tempus missus in Gallias fuerit, quoniam feritas sanguinariorum hostium ejus periculose imminebat sacro illius capiti, ne forte per improborum illorum machinationes immedicabile quidpiam pateretur. Ad illam vero eludendam ereptus faucibus hominum sibi insidiantium, jussus est apud me sic vivere, ut in qua moraretur urbe necessariis omnibus abundaret; quamvis veneranda viri virtus, divino freta auxilio, asperioris fortunæ pondera parvi faceret. Igitur cum Dominus ac Pater meus, Constantinus Augustus, quam maxime voluerit, propter vestram insignem pietatem, eundem Episcopum suo loco restituere; sed humana sorte præventus, prius quam suum hoc votum impleteret, obdormierit; congruum duxi, ut ego propositum Imperatoris piæ memoriæ susceperem impleremque. Cum is ad conspectum vestrum venerit, cognoscetis quanto in honore apud me fuerit. Neque minus, si quid gratiose erga ipsum egi; ad hoc enim animum meum movit et induxit desiderii vestri repræsentatio, ipsaque tanti viri species. Divina providentia vos conservet, Fratres dilecti. Datum xv Kalendas Julias. Treveris.

scribente ea de re ad Alexandrinos Constantino Juniore.

124 Ad Athanasii Alexandriam revertentis iter spectare videtur quod in Apologia ad Constantium scribit, Maji T. I.

bit, quod ipsum Imperator ille fuerit dignatus videre, primum Viminiaci, qui locus est ad Danubium in Mæsia prima, et iterum Cæsareæ, quæ est in Cappadocia : de quibus duobus congressibus et posteriori tertio Antiochiæ, testem ipsiusmet Imperatoris appellat memoriam, utrum vel tum de Eusebianis ipsum affligentibus apud ipsum fecerit mentionem; aut criminatus sit eorum quempiam a quibus afficiebatur injuria. Si autem, inquit, neque ob ea de quibus me loqui oportebat accusavi illos, unde hæc mihi insania, qua coram Imperatore traduxerim Imperatorem, et fratrem cum fratre commiserim? de quo scilicet falso insimulabatur ab æmulis. Eodem in itinere Constantinopoli transiens Athanasius, præsens fuit accusationi intentatæ Paulo Constantinopolitano Episcopo, prout indicat in Epistola ad Solitarios, Pauli orthodoxam fidem vel eo probans, quod qui hunc fecit reum Macedonius, etiam tunc cum reo suo, cujus Presbyter erat, communicavit.

D Rediens ille bis agit cum Constantio, 1 p. 676

videt Paulum Ep. Constantinopoli,

1 p. 813

125 Cum vero Alexandriam nondum esset ingressus Sanctus, et per Syriam in itinere ab exilio reverteretur a Præfecto Ægypti damnati sunt aliqui, quorum causa non puduit adversarios, sævitiam Athanasio imputare : quod merito indignantur Alexandrini Patres, cum, si vel in ipsa Alexandria fuisset, nihil ad eum pertinuissent Judicium aut Præfecti acta, ex re nulla ecclesiastica occasionem habentia. Notant etiam iidem Patres, quod revertens ab exilio Athanasius, suam ecclesiam, a qua recipiebatur, etiam tum vacantem invenit : indeque inferunt, eum, cum relegabatur in Galliam, non fuisse habitum pro vere damnato; cujus loco alius constitui potuisset ac debuisset. Quanta tum fuerit illius Ecclesiæ lætitia nusquam exprimitur : comparatio tamen quam instituit Nazianzenus, posteriorem aliam Athanasii receptionem describens, videtur hoc potissimum tempus spectare, quo, ex simili fuga et ob easdem causas suscepta, Alexandriam repetiit. Si enim posterior illa, cum nulla alterius cujuscumque occursus festivitate comparabilis, cum hac tamen conferri potuit; oportet eam omnino maximam et fere inexplicabilem fuisse.

1 p. 725 transit per Syriam,

E 1 p. 748

et Thronum suum adhuc vacantem recipit.

3 p. 18

NOT. 24

CAPUT XII

Nova Eusebianorum molimina, tum apud Imp. Constantium, tum Romæ apud Julium Papam; quem Athanasius ipse adit.

Vix redierat Alexandriam Athanasius, cum adversarii ejus, verentes, ut Ruffinus ait lib. II cap. 15, ne si forte adeundi Regis Constantii libera aliquando copia fieret Athanasio, per eundem veritatis fidem, quam divertebant, secundum Scripturas edoceretur; omnimodis eum insimulare apud Principem aggrediuntur, contraque eum quamplurima criminosa simul ac flagitiosa componunt. Imprimis vero, ex ea quam supra attigimus occasione, ob Præfecti acta nihil ad ipsum tunc adhuc absentem pertinentia; objiciunt cædes et homicidia patrata esse post Athanasii ingressum. Quod Synodus Alexandrina refellens Cædes, inquit, omnino nulla, neque ab Athanasio neque per Athanasium commissa est. . . Cædes et vincula aliena sunt a nostra Ecclesia : carnifici neminem unquam Athanasius tradidit : neque carcer, quanto in ipso fuit, propter illum unquam est fatigatus. Sacraria nostra, uti semper, ita et nunc munda sunt, et solo Christi sanguine veraque in ipsum pietate sanctificata. Non Presbyter, non Diaconus interfectus ab Athanasio est, neque mortem ulli vel exilium irrogavit. Utinam illi, qui vere persecutionem suscitant, nihil tale contra ipsum fecissent! nullus enim ejus causa hinc abiit in exilium, nisi ipsemet Episcopus Alexandriæ Athanasius, per istos pulsus : quem dimissum, rursus iisdem ac pejoribus malis student

F Ab reduce Athanasio metuentes sibi adversarii,

1 p. 724

calumniantur quod cædes ejus causa sint factæ,

AUCTORE D. P. A involvere, omninoque ad falsa et letifera verba linguas suas exacuunt.

1 p. 737
quod frumentum viduis dandum ad se verterit,

127 Aliud deinde crimen excogitant, quod prædicta Synodus sic exponit et refellit. Frumentum dabatur a patre Imperatorum in alimentum viduarum, partim Libycarum partim Ægyptiarum, quod etiamnum recipiunt, Athanasio nihil inde referente præter laborem. Nunc tamen accipientibus illis, neque querentibus quidpiam, sed præberi sibi fatentibus, traducitur Athanasius, quod universum frumentum emerit atque in usus suos reposuerit: et hoc scripsit Imperator, eorum criminationibus ad querelas deponendas inductus. . . cum ipsimet studeant frumentum avertere ab Ecclesia per huiusmodi calumniam, et ad Arianos transferre.

quod absque Concilii assensu redierit.

B 128 Imprimis autem accusarunt Athanasium adversarii, teste Socrate lib. 2 cap. 5, quod a Concilio Tyri depositus, absque consilio et consensu communis Concilii Episcoporum, Sacerdotii gradum denuo conscendisset; et ab exilio revertens, suo ipsius arbitrio in ecclesiam irruisset. . . quin etiam, quæ Tyri contra ipsum acta fuerant, proferebant in medium: non tantum apud Constantium, ad talia suscipienda pronum, (uti apparet ex ejusdem querula de frumento epistola, cuius jam meminimus) sed et Romam et ad Imperatores Constantinum atque Constantem scribentes. Verum quia legati missi ab Athanasio, ut ipse ait in epistola ad Solitarios, eorum mendacia refutabant, rejecti sunt cum pudore ab Imperatoribus prænomatis. Alibi quoque fatetur Athanasius, quod Alexandriæ existens, necesse habuit excusare se per litteras apud Constantem, ob ea quæ Eusebiani calumniose ad ipsum scripserant. Denique collecta et quaquaversum missa sunt a Synodo Alexandrina testimonia Sacerdotum Libycorum, Pentapolitanorum, atque Ægyptiorum, ut vel inde constaret de calumnia Athanasio illata.

1 p. 813
Pulso Paulo CP. Sedem ejus occupat Eusebius,

1 p. 727

Arianis Alexandrinis curat Episcopum ordinandum,

C 129 Interim Eusebius, qui pridem oculos adiecerat ad Episcopatum urbis Constantinopolitanæ, quæ in primariam Imperii sedem erecta erat a Constantino (nam eodem modo a Beryto Nicomediam transilierat) sicuti criminando effecerat ut a Constantino relegeretur in Pontum Paulus Constantinopolitanus Episcopus; ita et apud Constantium egit, ut convocata super eo negotio Synodo, deponeretur iterum e Sede illa, ipseque substitueretur, persuasus, ut Alexandrini de eo queruntur, in magnitudine urbium religionem esse suam, et sortem Dei, secundum quam constitutus ordinatusque fuerat, pro nihilo ducens. Colitur S. Paulus die vii Julii, quando de ejus exiliis morteque plenius erit agendum nobis; nunc ejus hic meminisse sufficit, quatenus historia ejus implicita est cum Actis S. Athanasi: cui ut eandem fabam cuderent Eusebiani, Antiochiam deliquit, habendis contra eum atque orthodoxam fidem conciliabulis; interim vero Arianis qui Alexandriæ erant, a Secundo Episcopo Ariano ordinandum curant Episcopum, Pistum.

1 p. 739
et Romam citari Athanasium petit:

hic illuc Presbyteros suos mittit,

130 Eorum qui Antiochiæ convenerant præcipui erant Dianius Cæsariæ in Cappadocia, Flacillus Antiochiæ, Narcissus Neroniadis, Eusebius jam Constantinopolitanus, Maris Chalcedonis, Macedonius Mopsuestiæ, Theodorus Heracleæ Episcopi: quid ad Julium Romanum Papam litteras misere: et arbitrati se Athanasium perterrituros, petierunt indici Synodum, ipsumque si vellet Julium fieri judicem. Has litteras, una cum Actis Conciliabuli Tyrii, antea tam sedulo occultatis, detulerunt Romam Eusebianorum legati, Macarius Presbyter et Martyrius Hesychiusque Diaconi: qui videntur etiam in mandatis habuisse instare apud Julium, ut Pisto scriberet, quatenus ita videretur Pontifex cum isto, quem Arianum esse dissimulabant communicare. His cognitis non defuit subi suæque causæ Athanasius: sed etiam ipse Presbyteros e suis

aliquos Romam expedit; quibus Eusebiani, ut in epistola sua testatur ipse Julius, nullo modo pares, ac semper ab illis convicti refutatique, Concilium indici postularunt, litterasque et ad Eusebianos et Alexandriam ad Athanasium mitti, quibus convocarentur, ut coram omnibus justo judicio de causa cognosci posset: tum enim se de Athanasio probaturos esse, quod jam nequirent. . . . Athanasii Presbyteris bona cum fiducia coram Julio resistentibus.

131 Idem Presbyteri etiam docuerunt Pistum (pro quo cæperant sollicitare Pontificem Eusebiani, antequam isti iudicio se sisterent) Arianum esse, eoque nomine et ab Alexandro et a Nicæna Synodo ejectum: ac gradum sui ordinis a quodam Secundo, quem similiter magna Synodus ut Arianum rejecerat, accepisse. His vero neque Macarii quidem sodales contradicebant, neque Pistum fuisse a Secundo constitutum negabant. . . . Ipse autem Macarius Presbyter cum audisset superiores esse Athanasii Presbyteros, Pontifice ejus et Martyrii atque Hesychii præsentiam præstolante, licet corporali ægitudine teneretur, noctu tamen recessit, confusus propter refutationem Pisti, quantum licuit conjectando assequi. Hæc ipse Julius.

132 Interim congregata est Alexandriæ jam sæpe citata sancta Synodus ex Ægypto, Thebaide, Libya, Pentapoli; quæ omnibus ubique Ecclesiæ Catholicæ Episcopis, Julio imprimis, scripsit pro Athanasio longam illam Epistolam, quam totam ille refert in Syllogo, et ex qua plurima in præcedentibus accepimus, historiam rerum circa Sanctum gestarum et calumniarum ei intentarum continentia. Exordium Epistolæ istius hoc est. Poteramus quidem, dilectissimi Fratres, statim ab initio conflata in Athanasium comministrum nostrum calumniæ; deinde post ejus Alexandriam regressum, respondere super fictis criminibus Eusebianorum, simulque ostendere quam nihil nisi meras imposturas objecissent. Sed quia tempora illa id non permittebant, ut ipsi nostis, postea autem arbitramur ad restitutionem Episcopi Athanasii submissuros vultum et pudore suffundendos pro tam manifesta injustitia; putavimus rem esse transmittendam silentio. Sed quoniam post tantas ejus viri calamitates, post aditam Galliam et vitam peregre actam, post tantum non toleratam mortem, propter eorum accusationes, nisi humaniori Imperatore usus fuisset, post ista denique omnia, quibus quilibet inimicus satiari quantumvis efferus potuisset; quoniam, inquam, non erubescunt, sed rursus impudenter efferuntur contra Ecclesiam et Athanasium; ejusque dimissionem ægre ferentes ac prioribus pejora molientes, non verentur quod in sacris Litteris scriptum est, Falsus testis impunitus non erit, et, Os quod mentitur occidit animam; non possumus silere diutius.

133 Hinc ingredienti in materiam propositam, singula accusationum Athanasio intentalum capita exponunt et refellunt, efficacissime demonstrantes eorundem vanitatem, æque ac iudicii apud Tyrum exerciti in justitiam: denique in conclusionem Epistolæ de Eusebianis queruntur, quod jam non clanculo, sed aperte, Arianos homines, atque eo nomine ab universa damnatos Ecclesia, contra Ecclesias irritent, Episcopumque illis constituent, divulsis a se invicem per metum Ecclesiis, quo illis ubique suppetant cooperatores suæ impietatis: ideoque et Diaconos mitti ad Arianos, qui cum ipsis communicando, litterasque accipiendo et mittendo, Ecclesiam in schisma conjiciunt: ea etiam scribi quaquaversim quæ hæresim commendent et Ecclesiam infament, uti videri potest ex litteris ad Romanum Episcopum, et forte ad alios sigillatim scriptis. Itaque omnes orant, ut hac contestatione

D 1 p. 743
qui coram Julio adversarios confundunt:

E 1 p. 722
ad eundem et alios ubique Episcopos scribit pro Athanasio Alexandrina Synodus,

propter calumnias veteres ab Eusebianis impudenter ornatas,

Prov. 19
Sap. 1

eadem sigillatim refutant,

1 p. 738

querensque ab ipsis foveri Arianos,

et sub falso
Ægyptiorum
nomine contra
Sanctum
scribi:

A statione suscepta, Athanasio condoleant, et zelum indignationemque induant contra Eusebianos. . . . neque eis attendant si iterum contra Athanasium scribant (quidquid enim ab illis proficiscitur, falsum est) ne quidem si Ægyptiorum Episcoporum nomina subscribant Epistolis. Certum est enim, *inquiunt*, nos non subscribere, sed Meletianos, homines semper schismaticos, qui usque nunc conturbant Ecclesias, et seditiones movent, et decreta prorsus absurda ac pene ethnica faciunt; eaque patrant quæ pudor sit committere litteris, sed ab earum latoribus disci poterunt.

pro eodem
etiam alii
aliunde scri-
bunt.
1 p. 750

1 p. 768

1 p. 746
Quare Julius
Concilium
Romæ indicit,

134 Anno cccxxxix hæc acta et scripta videntur (priusquam sequenti anno Concilium Romæ indicere-
tur, de quo infra) eodem autem ferme tempore ac zelo etiam ex aliis provinciis Episcopi pro Athanasio scripsere, ut Julius Papa asserit in sua ad Antioche-
nam Synodum Epistola, et, ut in Syllogo notat Athanasius, alii tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferuntur prope sexaginta tres. Ad quæ Julius Papa opportune advertens, Eusebianos monet, quod si suis litteris fidem dari postulant; æquum pariter esse ut literis eorum qui pro Athanasio scribunt fides non abnegetur; maxime cum, ipsis ab ejus patria longe distantibus, illi qui in iisdem locis cum Athanasio degunt, ut de homine noto rebusque ibi gestis certiores, bonum testimonium de vitæ ejus innocentia perhibeant, affirmantes eum non nisi fictis criminibus opprimi. Porro Julius Eusebianis et Athanasio scripsit, Concilium fieri oportere, ubi tuto invicem objicerent crimina, et objecta refutarent.

1 p. 815

quo cum ve-
nisset Atha-
nasius,
1 p. 739

1p. 816

non sunt
ausi compa-
rere Euse-
biani.

B 135 Ea Pontificis mente intellecta ipsummet sibi adeundum statuit Athanasius. Cum autem is Romam pervenisset, mense circiter Septembri anni cccxxxix continuo Julius ad Eusebianos litteras scripsit, misitque per duos ex Presbyteris suis Elpidium et Philoxenum; certum diem definiens ut aut præsentem se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi. Illi vero ubi Athanasium Romæ adesse audierunt, contra quam ausurum speraverant, et intelligentes ecclesiasticum consessum fore, ubi nec Comes affuturus esset, neque satellites pro foribus excubarent, neque ex præscripto Cæsaris fierent omnia, quibus rationibus et non aliis Episcopos vicebant; qui sine illo præsidio ne loqui quidem audebant, ita inhorruerunt et metu contracti sunt, ut Presbyteros retinerent ultra diem conductam, causificationem interim turpem fingentes, se ob bella Persarum venire non posse. Sed in ea re nihil veri; metus autem conscientiae illos urgebat. Quid enim negotii Episcopis cum bello? aut quid obstaculi illis a Persis oriebatur, quo minus Romam venirent, urbem utique longinquam et transmarinam. Orientis interim loca suasque provincias obeuntes, leonum more quærebant si quis ipsis adversaretur, ut eum per calumniam ejicerent in exilium.

CAPUT XIII.

Conciliabuli Antiocheni acta adversus Athanasium; Gregorii Ariani violentus in ejus ecclesiam ingressus.

1 p. 748

Annus totum et integros sex menses, *inquit* in sua Epistola Julius, apud nos hæsit Athanasius, Eusebianorum expectans præsentiam aut quotquot comparere auderent; suaque præsentia pudefecit omnes: quippe qui iudicio non se stitisset, nisi sui fiduciam habuisset. Nec enim, *inquit* Julius, sponte comparuit, sed litteris nostris vocatus ad iudicium; quem admodum et vos citavimus. Interim Constantinus Junior copias contra Constantem movens, seditione mi-

litari prope Aquileiam comprehensus, et in fluviū Alsum præcipitatus interiit, die vi Aprilis an. cccxl. Ea mors in Asia nuntiata, quin Eusebianorum animos vehementer exererit, dubium esse nullum potest. Itaque missos a Julio Presbyteros varie ludificari caperunt, multa querentes de ipso Julio, ac nominatim, quod epistola quam attulerant a solo scripta Julio solos compellabat Eusebianos, et non etiam alios Antiochiæ insimul præsentem, unaque cum Eusebianis constituentes Synodum, quam non universim rejecit Ecclesia; sed conditos in ea Canones complures approbans confirmavit, dum eos post mortem S. Joannis Chrysostomi recepit in celebrem illam compilationem clxv Canonum, veluti in Conciliis Niceno, Ancyrano, Neocæsariensi, Gangrensi, Antiocheno, Laodiceno et Constantinopolitano legitime decretorum: ex quibus etiam duos, qui inter Antiochenos sunt quartus et quintus, Chalcedonense Generale Concilium Actione 4 sine scrupulo protulit. Conciliabulum tamen in titulo diximus, quia ipsum in hac historia consideramus, quatenus primas auctoritatis partes in eo habentes Eusebiani, receptique ad communionem Ariani, fecerunt, ut non alio oculo ipsum debeamus considerare, quam quo illud consideravit S. Athanasius et S. Innocentius Papa I, exilium ejus potius quam initium considerantes; magisque attendentes quid Eusebiani intenderint, etiam in iis quæ alias recte constituebant; quam quid spectarent Episcopi plures revera orthodoxi, et ex sola cum Arianis communione reprehensibiles, eatenus tamen excusabiles, quatenus persuaserant eos solo Con-

137 Julius autem neque hoc excusavit eisdem rescribens, quin libere ostenderet peccari in eo, quod Arianos, ab omnibus condemnatos, contra sententiam eorum qui causam judicaverunt, reciperent: neque tamen suam eis communionem propterea denegavit, dilectissimos in Christo Fratres adhuc eos appellans: ad objectam vero criminationem, quasi solis Eusebianis scribens reliquam Synodum inhonorasset, excusat se non aliunde quam ab Eusebianis litteras accepisse contra Athanasium, ideoque necessario iis respondisse qui scripserant. Similiter et ad alterum querelæ caput, quod solus illis scripserit; consequens est, *inquit* ut indignemini quod illi mihi uni scripserint. . . . tametsi autem solus sum qui scripsi, non meam tamen solius sententiam, sed omnium Italarum et omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. Et hoc ipsum testatur Athanasius in sua ad orthodoxos Epistola, anno sequenti scripta, ubi ait, quod, cum nondum scelera illa accessissent (de quibus a Philagrio et Gregorio patris conqueritur, uti mox videbimus) Episcopi Romæ, infensi prioribus eorumdem hominum factis, concilium indici celebrarique voluerunt. Hoc autem reformidantes Eusebiani, *inquit* Athanasius, ut Ecclesiam turbarent nosque de medio tollerent. atque ita sine metu agerent quæ vellent, et reprehensorem non haberent, inierunt consilium, et denuo Antiochiam indixere conventum, quem Athanasius in libro de Synodis ait esse habitum tempore encænorum, ejus scilicet Basilicæ cujus fundamenta Constantinus jaci jussit ante decennium, ad quæ convenerunt numero nonaginta Episcopi, Consulibus Marcellino et Probino, Indictione xiv, id est anno ccclxi, præsentem ibidem impiissimo Constantio.

138 Hic præcipua Eusebianis cura fuit, confirmare depositionem Athanasii apud Tyrum decretam, et in Alexandrinam Sedem substituere alium: ad quod Eusebius factionis caput Antiochiam accersierat quemdam sibi cognominem, cujus natales, institutionem, doctrinam ex Georgio Laodiceno fuse describit Theodoretus lib. 2 cap. 6. Sed cum hic Alexandriam proficisci timeret, propterea quod Athanasius a populo Alexandrino plurimum diligeretur, maluit Emisenæ Ecclesiæ præfici; et ex triginta sex mansionibus Antiochiæ peregrinus

D
AUCTORE D. P.
Extincto
Constantino
Junior, ad
nos spes
erecti Euse-
biani,

in Concilio
Antiocheno
prævalentes,

E

de ipso Julio
querelas mo-
vent vanis-
simas;

F
1 p. 950

et novo con-
ventu suorum
Antiochiæ
coacto,

confirmant
depositionem
Athanasii,

A grinus Episcopus nominatus est, ut ait Julius. Gregorius erat, natione Cappadox, de quo loqui Nazianzenum existimat ejus interpres Nicetas alique, ubi excusans patriam suam Cappadociam, quæ illum et similiter Georgium tulit, alterum postea invasorem Sedis (quandoquidem et in vinea spineæ nascuntur) continuosubdit: Nec vero desunt qui ne meum quidem cognominem culpa liberent, qui doctrinæ amore ac studio tum temporis Alexandria peregre agens, cum ab ipso Athanasio humanissime, non secus ac filiorum carissimus, exceptus esset; tantamque apud eum gratiam obtinuisset et auctoritatem, ut res maximi ponderis illi committerentur; consilium (ut hominum sermo erat) ceperat insurgendi adversus patrem et patronum. Et quamquam alii essent actores tragœdiæ, manus tamen Absalonis, ut dicebatur, cum illis erat.

pro eoque
ordinant
Gregorium,

diversum ab
eo qui olim
Athanasii
hospes,

139 Verum, quis credat Gregorium invasorem, quem palam omnibus erat præcipuam furialis erynnios partem sustinuisse in Alexandrino theatro, excludi ab actorum numero posse, velut is qui post siparium latens, expositarum in scenam personarum modos actosque occulta moderatur suggestionem, soloque vulgi sermone fuisse adductum in suspicionem facinoris tam notorii? Quid? quod de suo qualicumque cognomine agens Nazianzenus, ejusque velut Absalonis quondam manum fuisse cum adversariis indicans, ad longe anteriora tempora et prima persecutionis adversus Athanasium motæ initia videatur respicere. Illata enim mentione de manu Absalonis, continuo subdit: Si quis vestrum est, qui manum illam, ex qua sancto viro falsum crimen illatum est, et mortuum illum viventem, et injustum exilium norit, quid dicam intelligit: hæc enim omnia Arsenium spectant, et judicium Tyrium, et exilium Trevirense. Quamcumque igitur partem in hac tragœdia habuit ille hactenus occultus Nazianzeni synonymus, cujus causa in ore vulgi infamata etiam Cappadocia fuit, velut novos identidem adversarios Athanasio parturiens, eam ille egit anno CCCXXXV; proinde diversus ab eo fuit, qui anno CCCXLI dumtaxat in scenam prodiit et obiit anno CCCXLIX. Denique illa singularis modestiæ ac reverentiæ plena cognominis sui incusatio, numquid indicare videtur Nazianzenum agere de aliquo, cum ista dicerentur annis post invasoris Gregorii mortem pluribus quam viginti, adhuc vivente, et virtutis, doctrinæ ac dignitatis æstimatione secum comparabili, et quem suum ipse cognominem per antonomasiam appellabat? Quod si liberas cogitationes libere prodere liceat, nemo est in quem suspicio favoris contra Athanasium præbiti et operæ adversariis ejus clam navatæ, cum insigni ingratitude nota, facilius cadere posse videatur, quam in S. Basilii juniorem fratrem S. Gregorium Nyssenum; qui eo tempore, in flore adolescentiæ ac studiorum, ætatem annorum forte triginta attigerat, dignus quem Athanasius exciperet tam amanter et tam confidenter adhiberet ad negotia, spes undique maximas de se facientem. Illa autem suspicio si vana non est; eidem, ad meliores postea adjuncto et professo Arianorum hosti, justam rationem reposuit Deus, quando permisit ut etiam ipse anno CCCLXXII haud absimilem pateretur persecutionem ab iis quibus olim colluserat, totosque octo annos exul a sua Ecclesia ageret: quæ ceteræque ejus laudes abunde debent eluisse maculam, si qua olim fuit ab adolescentiori in Athanasio vexando contracta.

140 Redeo ad Alexandrini Sedis invasorem Gregorium, ab Eusebianis ordinatum Antiochiæ: quæ res quam ratione facta sit prorsus ignoro, inquit Julius, non enim decebat, cum nos ad celebrandam Synodum litteras mitteremus, aliquos præoccupare judicium Synodi: deinde non decuit novos istos modos contra Ecclesiam induci. Ubi enim est ejusmodi ecclesiasticus canon aut traditio Apostolica, secundum quam, Ecclesia pacem habente, et Episcopis Provin-

1 p. 784
Indignatur
ad sceleris
novitatem
Julius:

cialibus cum Alexandrino Episcopo Athanasio consentientibus, immitteretur Gregorius, externus homo, neque Alexandria baptizatus, neque plebi notus, neque postulatus a Presbyteris: isque Antiochiæ crearetur Episcopus, inde deducendus Alexandria, non cum Presbyteris aut Diaconis civitatis, non cum Episcopis Ægypti, sed cum militibus? prout infra videbimus. Hac re confecta, inquit Theodoretus lib. 2 cap. 7, fidem commutare laboraverunt: qui quidem videri volebant nihil eorum quæ in Concilio Nicæno acta sunt reprehendere: revera tamen nitebantur fidem Consubstantialis cum Patre Filii labefactare, ut paulatim homines ad Arii opinionem impellerent. Ergo cum pridem in Hierosolymitanis, ut vidimus, encæniis Arii dementiam collaudassent, et Arianos in communionem recipiendos statuissent: intelligentes se ideo ab omnibus male audire de hæresi, variis modis scripserunt Confessionem fidei. Et primo quidem scripserunt epistolam, qua negant se Arii sectatores esse, aut, cum sint Episcopalis ordinis, Presbyterum sequi: quinimo aiunt, se fidei ejus, id est Arianæ, examinatores probatoresque factos, potius eum admittere quam sequi: signanter autem credere... in unum filium Dei unigenitum, ante omnia secula existentem, et coexistentem cum Patre a quo genitus est.

141 Sed cum priorum pœnituisset novaque excoGITASSENT, aliam in eisdem encæniis edidit epistolam, profitentes se credere in filium Dei unigenitum, per quem omnia; eumque natum esse ante secula ex Patre Deum ex Deo, Totum ex Toto, Solum ex Solo, Perfectum ex Perfecto, Regem ex Rege, Dominum ex Domino, Verbum vivum, Sapientiam vivam, Lumen verum, Viam, Veritatem, Resurrectionem, Pastorem, Januam; immutabilem et inalterabilem quoad Divinitatem, essentiamque et voluntatem, potentiam et gloriam; Patris imaginem dissimilitudinis expertem, Primogenitum omnis creaturæ, eundemque in principio apud Deum Verbum. Theophronius porro Episcopus Tyanensis istiusmodi fidem in præsentia omnium promulgavit; cui omnes, hominis religione approbata, subscripserunt. In hac autem dicitur Unigenitum, per quem omnia, genitum esse ex Patre ante secula, Deum perfectum ex Deo perfecto, et apud Patrem existere in sua persona. Quæ omnia, verbis diversa, sensu eadem et Catholica, eo spectabant, ut suaderetur Consubstantialitatis confessionem, cum vox esset inusitata Scripturis, non esse extorquendam hominibus, rem ipsam ut videbatur tenentibus; eaque seclusa pacificari posse Ecclesiam, receptis in eam Arianis; et pro turbatoribus esse habendos, qui eos pretexto Nicænæ fidei exclusos volebant.

142 Talia Antiochiæ acta esse ac porro agi intelligens Athanasius, non putavit cum tanto Ecclesiæ periculo, in quam immittendus per vim Gregorius quotidie timeri poterat, diutius sibi Romæ expectandos frustra esse adversarios, quos judicium subterfugere satis apparebat. Alexandria itaque festinavit regredi, ubi eum in Paschate feralis ille turbo deprehendit, cujus plena est omnis ecclesiastica historia. Rem ut gesta est juvat ex ipso Athanasio discere, qui in epistola ad Orthodoxos prolixè hoc argumentum tractans, hujusmodi historiam nobis proponit.

143 Rebus Romæ et Antiochiæ inceptis, cum male sibi ubique conscii Eusebiani, de causa sua in Ecclesiastico conventu desperarent; Constantium, ut hæreseos propugnatorem, adeunt cum lamentis: et Vides, inquiunt, omnes a nobis deficere, pauci residui sumus: incipe persequi, quoniam etiam ab istis paucis destituimur et deserti relinquimur: quos enim vi ad communionem nostram per exilia Episcoporum ad egimus, ii ab Episcopis in Sedes suas revertentibus, ut contra nos sentiant, persuadentur. Scribe igitur

Eusebiani
repudiato
τῷ ὁμολογίῳ

novam fidei
formulam
condunt,
1 p. 892

iterumque
aliam,

1 p. 894
et aliam.

Redit interim
Alexandriam
Athanasius,

1 p. 815
et Eusebianis
apud
Constantium
agentibus,

A igitur ad omnes, et mitte denuo Philagrium Præfectum Ægypti : ille enim, ut reipsa jam patuit, idoneus est rebus gerendis : mitte item Gregorium Episcopum Alexandriam : nam et iste poterit hæresim nostram stabilire. *Ita Athanasius ad Solitarios, ad Orthodoxos vero antea scripserat quæ sequuntur.* Itaque nobis ex more degentibus in pace, populisque lætantibus super frequentatione synaxeon ; et in bona secundum Deum conversatione proficientibus sacrorum comministris per Ægyptum, Thebaida, Africamque, ac mutua tum inter se, tum erga nos pace connexis ; ecce ibi statim Præfectus Ægypti litteras proponit, in formam edicti, quasi Gregorius quidam Cappadox, successor mihi veniret a Comitatu.

1 p. 944
proponitur
edictum de
recipiendi
Gregorio.

Populo frequentiori
intra ecclesiam collecto,

1 p. 945
B
irrupit in
eam cum
armatis Præfectus Philagrius,

144 Fama istius negotii tunc, ut in re nova, et nunc quoque post rem peractam, perturbavit omnes. Major igitur ea de causa in templa populi confluxus, præcipue quia sciebant neque se, neque Presbyterum, neque Episcopum ullum questum de me ; solos autem Arianos cum ipso videbant, et ipsummet Ariam esse sciebant, pro Arianis missum ab Eusebianis... Populis ergo graviter id ferentibus et propter ejusmodi novitatem ad ecclesias convenientibus, ne Arianorum impietas fidei ecclesiasticæ commisceretur ; Philagrius, qui olim ecclesiam et sanctas ejus Virgines contumelia affecerat, et nunc Ægypti Præfectus erat, religionis nostræ Apostata et Gregorii contreraneus, nihil sanctum in moribus habens, sed Eusebianorum patrocínio fultus, eoque studiosus contra ecclesias agens ; gentilium turmas ac Judæorum et quoscumque dissolutos homines conducit pollicationibus, quas deinde exolvit : eosque subito immitit in ecclesias contra populum cum gladiis fustibusque...

raptantur
Virgines monachique,

* ἐδημεύοντο

C
contaminantur ecclesia,

145 Et ecclesia quidem ac baptisterium conflarunt igne ; ululatus autem et lamentationes audiebantur per urbem, indignantibus civibus propter ea quæ fiebant, conclamantibusque et de vi facta protestantibus. Etenim sanctæ Virgines et incontaminatæ nudabantur, patiebanturque nefaria, aut si resisterent, periclitabantur de vita : monachi protritri pedibus publicis servitiis mancipabantur * aut gladiis fustibusque cæsi tollebantur e vita ; alii vulnerabantur aut verberabantur. Supra mensam autem sacrosanctam quæ non impietas commissa est ! Offerebant aves et pineas nuces, idola laudabant ; Salvatorem nostrum Jesum Christum, Dei viventis filium, blasphemabant intra ipsas ecclesias Domini ; sacros libros, ibidem inventos, tradebant flammis : in sanctum autem baptisterium, vah audaciam ! Christicidæ Judæi et profani gentiles, temere ingressi seque ipsos nudantes, dixerunt feceruntque, qualia vel narrare sit pudor. Nec defuere homines impii, qui, imitando persecutionum veterum acerbiter, Virgines continentesque feminas injectis manibus traherent, et raptantes cogerent blasphemare atque abnegare Christum, recusantes autem conciderent conculcarentque.

ornamenta
et utensilia
diripiuntur,

146 Facinoribus talibus admirabilis ille ac splendidus Gregorii Ariani ingressus exornatus, velut mercedem ac præmium sceleratæ victoriæ præbens, Ethnicis Judæisque et aliis talia contra nos ausis deprædandam dedit ecclesiam. Insolentia autem ista atque improbitate semel permissa, committebantur tetriora quam in bello, atrociora quam in latrocinio ; cum hi diriperent obvia, illi in cellis reposita dividerent, magnamque vini copiam aut ebiberent aut effunderent aut asportarent, oleumque reconditum prædarentur ; fores item cancellosque velut rejectamenta auferrent, et candelabra ad parietem ponerent, atque ecclesiæ cereos idolis accenderent. Denique in ecclesia aliud videre non erat quam rapinas

et cædes : neque ad hæc erubescabant Ariani impii, sed pejora insuper crudeioraque adjiciebant. Nam Presbyteri laicique exponebantur ad contumeliam, sublatae in humeros Virgines deferebantur ad Præsidis tribunal et conjiciebantur in custodiam : alii publico addicebantur et cædebantur flagris ; panes quoque sacrorum Ministris Virginibusque dari prohibebantur.

D
AUCTORE L

147 Fiebant hæc in Quadragesima circa Pascha ; cumque jejunarent Fratres, Gregorius ille admirabilis, Caiphæ æmulatus, cum Præsede Pilato contrarios Christi cultores debacchabatur ebrius. Certe in die Parasceves, cum Præsede et gentilium multitudine, unam ecclesiarum ingressus, quia vidit populum violentam ejus irruptionem aversari, fecit ut crudelissimus Præses eadem hora triginta quatuor Virgines, matronas ac viros ingenuos, flagellarit publice et in carcerem mitteret : inter quos Virginum unam, legendi studiosam et adhuc Psalterium tenentem manibus, cum similiter Præses jussisset publice cædi flagris ; ipse quidem liber discerptus est a carnificibus, Virgo vero in custodiam tradita. His ita actis non quieverunt nequidem in diem sequentem : sed consilium inierunt ut et in alia quoque ecclesia, in qua maxime versabar diebus illis, eadem quæ prius facerent. Ideo autem ad hanc quoque volebant extendere furorem suum, ut me ibidem perquisitum interficerent : quod et factum esset, nisi Christi gratia adjuvisset me, ut fuga elapsus hæc pauca vobis narrare possem.

et hæc circa
Pascha :

atrociora et
iam facta in
Pentecoste,

E
in vosis aliis
duabus ecclesiis :

148 Hactenus in epistola ad Orthodoxos Athanasius, quæ ut nunc edita extat perpetuo pro Gregorio Georgium exhibet, errore tanto proniore, quanto facilius duo hæc nomina alterantur ; quantoque tam hujus Gregorii, qui a Philagrio Præfecto per vim inductus est ; quam Georgii, qui post annos quindecim a Duce Syriano in vectus eandem occupavit Sedem, similia magis initia, fortassis etiam exitus fuere. Sed satis utrumque distinguunt nomina Magistratum, sub quibus et cum quibus res gestæ narrantur ; nec locus unus manifeste corruptus, de quo mox infra num. 152 efficere potest, ut epistolam istam ad ulteriora transferamus tempora ; quam exorditur Sanctus ab historia Levitæ, qui injuriam passus in uxore, demortuæ corpus secuit, et partes in omnes tribus dimisit ; ut ad omnes pertinere crederetur facinus, quale in Israel numquam acciderat ; quemadmodum ibi Athanasius ostendit Ecclesiam Alexandrinam numquam tam dira passam esse, quam sub Gregorio Ariano pertulit. Pascha autem an. CCCXLI, quo ista sunt acta, celebratum est die die IX Aprilis.

quæ omnia
male adscribuntur
Georgio, postea
similiter debacchato.

CAPUT XIV.

Alia Gregorii intrusi contra Orthodoxos facinora.

Ego, inquit Athanasius, epistolam suam ad Orthodoxos prosequens, cum viderem eos ad extremam devenisse rabiem, mecumque reputarem qua ratione cavere possem ne porro damnum pateretur Ecclesia, Virgines contaminarentur, et cædes rursum fierent, novisque injuriis vexaretur populus ; furtim me subdixi multitudini, dicente Salvatore, Si vos in una civitate persecuti fuerint, fugite in aliam. Ex iis enim malis quæ patrarant in ecclesia altera, sciebam nullum scelus adversus istam [in quo commorabar] omissuros. Certe nec Dominicam sacræ Festivitatæ diem ibi reveriti sunt, quo minus tunc quoque in custodiam compingerent homines, quando Dominus a vinculis mortis omnes absolvit ; et Gregorius cum gregalibus suis, in oppugnando Christo Præfecti potentia nixis, liberatricem diem Christi servis converteret in luctum (gaudentibus ad hæc Gentilibus, et festum ipsum irridentibus) Christianosque constringeret

F

1 p. 947
Fugit Athanasius,

prævidens
impetum etiam
contra
se faciendum :

A geret aerumnis vinculorum, mandata fortassis Eusebiana adimplens.

Ita tradita
sunt ecclesiis
Arianis:

et Praefecto
ad Impera-
torem scri-
bente contra
sanctum,

150 Per huiusmodi violentiam ecclesias Praefectus rapuit, raptas Gregorio et Arianis tradidit: et qui a nobis propter impietatem excommunicati fuerant, de ecclesiarum rapina gratulantur sibi: populus autem Dei et Ecclesiae Catholicae Clerici coguntur vel communicare cum haeticorum perfidia, vel ab ecclesiarum abstinere ingressu. Quin et nauticis aliisque navigantibus mare non exiguum violentiam intulit Gregorius, alios per Praefectum subiiciens tormentis, alios vinciens atque in carcerem compingens, ut iniustitiae illius non contradicerent, sed susciperent ab ipso litteras, quales scilicet peregre proficiscentibus fidelibus, ut ab aliis quoque reciperentur, dari consueverant. Ac ne istis quidem contentus fuit, verum sanguine etiam nostro satiare cupiens, persuasit crudelissimo et complici suo Praefecto, ut, tanquam ex voluntate populi suffragationem contra me piissimo Imperatori Constanti scriberet, odiosissimis conceptam verbis, quo non fugiendus damtaxat, sed mille suppliciis dignus existimarer. Et scriptor quidem suffragationis, antehac religionis Christianae transfuga, adorat idola ethnicorum; subscribentes vero, aut ethnici sunt idolorumque aeditui, aut Ariani.

B
savissimam
persecutionem
movit Grego-
rius Catholi-
cis,

151 Denique, ne prolixior in scribendo videar, persecutio adest, et quidem talis qualis nunquam contra Ecclesiam facta est. Nam in alia antehac persecutione, si fugam eligeret aliquis, etiam latens poterat baptizari; nunc vero major crudelitas exercetur, et Babyloniorum impietati simillima. Ut enim tunc adversarii Danielis, sic nunc admirabilis hic Gregorius, privatim domi suae orantes ad Praefectum defert, et sacrorum ministros injuriosissime observat; adeo ut propter istam violentiam multi non baptizati periclitentur, multi sine visitoribus aegrotent et lamententur, ipso morbo acerbiorum existimantes ejusmodi calamitatem. Etenim ministris Ecclesiae persecutionem patientibus, abominantur populi impietatem haeticorum Arianorum: maluntque potius sic aegrotare et periclitari, quam ut super capita sua veniant manus illorum. Arianus namque Gregorius est, et pro Arianis missus; et ideo praeter hos quidem nemo illum postulat; ipse vero, tanquam alienus et mercenarius, quaelibet acerba et gravia per consentientem sibi Praefectum irrogat Ecclesiae Catholicae populo, velut minime suo.

C
ejus commu-
nicationem aver-
san'ibus,

152 Etenim quoniam..... eum, quem Arianis prius Eusebiani constituerant, postquam ego de eo scripsi, vos Ecclesiae Catholicae Episcopi, cognita illius impietate, anathemati subjecistis et excommunicatum declarastis; ideo Gregorium iisdem Arianis misere. Ne autem etiam hic, me similiter de eo scribente, eandem pateretur ignominiam; externa vi contra nos usi sunt, ut cum ecclesias possiderent, Arianismi suspicionem viderentur effugere. Sed in hoc quoque frustrati spe sua sunt: [nemo enim Ecclesiasticorum sese adjunxit Gregorio] nisi vel haetici, vel ob causam ejecti, vel propter Praefecti violentiam dissimulare persuasi. Quem prius Arianis Eusebiani misere, Pistus vocabatur, ut supra vidimus: cujus nomen et memoria cum lateret, et totam hanc de Gregorio narrationem, esse de Georgio crederet librarius, ad aliquem forte in principio sui manuscripti errorem, reliquum aptans contextum, non dubitavit, quin eo loco, quem punctis signavimus; intelligeretur is qui Georgium immediate praecesserat, videlicet Gregorius.

sicut antea
Pisti.

153 Hactenus relata brevibus perstringens idem Athanasius, in epistola ad Solitarios alia quardam de Gregorio addit hic minime praetereunda, licet post

Athanasii fugam acta, scilicet quod deinde etiam Episcopi flagellati et acerbis vinculis constricti sunt: cum scilicet, occupatis Alexandrinis Ecclesiis, per reliquam Aegyptum vim circumferrent Dux Balacius atque Gregorius ipse, quo se Provinciae totius Primatem agnosci faceret. Tunc itaque Serapammonem Episcopum et Confessorem, in exilium egerunt: Potamonem vero, qui Confessor etiam ipse oculum in persecutione perdidit, concidentes plagas cervici impactis, non prius quieverunt quam mortuum hominem esse crederent. Tunc nempe abjectus ab eis, et aegre post horas aliquot curatus refocillatusque, resumpsit spiritum; Deo illi vitam concedente, sed admodum brevem. Post modicum enim tempus, ex verberum dolore, mortuus est, habens in Christo gloriam secundi Martyrii: de quo vide plura dicenda xviii Maji, quando ejus nomen in Romano Martyrologio habetur.

154 Quot alii monachi flagellati sunt sedente pro tribunali Gregorio, cum Balacio qui Dux appellatur! quot Episcopi concisi! Hos autem omnes postea miserabilis ille Gregorius invitabat ut secum communicarent.... Quin et Episcopi amitam ita persecutus est, ut nec mortuam quidem sepeliri pateretur; itaque insepulta abjecta fuisset, nisi hi qui eam susceperunt, ut proprium mortuum extulissent; usque adeo erat impius. Insuper cum peregrini varii eleemosynam acciperent, jussit ad hoc data diripi, et vasa in quibus oleum vinumque deferebantur confringi... Denique multa etiam alia fecit, quae sermonis superant facultatem, et audiens aliquis incredibilia existimaret. *Latinus interpres Athanasii Philagrius scribit, ubi in Graeco utriusque editionis dicitur pro tribunali sedisse Gregorius: forte quia id credidit minus conveniens esse Episcopo: sed conveniebat tyranno, et consonant cetera quae notantur Gregorii scelera: quare existimo, Philagrius statim ab expulso Athanasio rediisse ad Imperatorem; vel reducendae sub jugum Arianorum urbi intentum, res foris agendas militum Duci Balacio commisisse.*

155 Ceterum ista ideo sic patravit, quia neque secundum ecclesiasticum canonem ordinatus erat, neque juxta Apostolicam traditionem ad Episcopatum vocatus; sed ex Palatio cum militari manu et magnifica pompa missus, velut Magistratum secularem initurus. Ob eandem etiam causam Principum magis, quam Episcoporum aut monachorum, optabat esse amicus. Si quando igitur vel ipse Pater Antonius ei de monte scribebat, abominabatur ejus scripta (nam pietas impietati abominatio est) si vero Imperator, Dux, aut Judex litteras ei mittebat, sic exhilarabatur, sicut ii de quibus in Proverbiis quasi cum querimonia dicitur, O qui relinquitis vias rectas, qui pravis oblectamini et gaudetis in perversione malorum. Eum certe qui ejusmodi afferebat epistolas remunerabatur pecuniis; Antonii vero aliquando scribentis litteras Balacio Duci conspuendas praebuit. Sed divina ultio id minime neglexit: paulo enim post conversus equus, quo praefatus Dux ferebatur ad primam mansionem, eum momordit in femore, humoque prostratum mors intra ternos dies abstulit. *Hactenus in epistola ad Solitarios Athanasius: qui postmodum in Vita S. Antonii, numero apud nos 109, istius Balacii factum et poenam, nulla facta Gregorii mentione, distinctius narravit: sic ut non ab eo cui insidebat ipse Balacius, sed a pariter equitantis Nestorii equo mitissimo, dejectus et lacertus miser dicatur: praemittatur vero Ducem eum fuisse sub Nestorio Praefecto, qui licet cito post intrusionem Gregorii successisset Philagrio, de quo nobis non constat, potest tamen Balacii mors post plures annos accidisse, quandoquidem Nestorius adhuc tenebat Praefecturam anno cccxlix, sicut in reditu Athanasii apparebit.*

1 p. 816

Vexantur
pari modo
alii per Aegyptum
Episcopi,

et varie sa-
vit Gregorius,

ulpote illegi-
timus invasor

et solius
fastus secu-
laris aestima-
tor:

A 156 Quæ cum ita essent, merito miratur Julius, quomodo ausi fuerint Eusebiani scribere, per institutionem Gregorii et Anathasii expulsionem, pacem magnam Alexandriæ et in Ægypto esse factam. Prudenter autem Athanasius, ad Orthodoxos Episcopos concludens Epistolam, ita monet. Si igitur Gregorius ad vos scribat, aut alius de ipso; ne quæso, Fratres, suscipiatis epistolas ejus; sed lacerate, et cum indignatione repellite: si vero etiam formulam pacificatoriam audeat notare, neque hanc admittite: qui enim eam acceperit, metu Præfeti multipliciter coacti sunt ad eam perferendam. Quoniam autem verosimile est etiam Eusebianos vobis scripturos de eodem, studui vos commonefaciendo prævenire, ut Deum, apud quem non est acceptio personarum, imitantes, expellatis illos: eo quod hoc tempore persecutiones, stupra, cædes, rapinas, incendia, et blasphemias, per ethnicos et Judæos, in gratiam Arianorum, ecclesiis induxerunt. Quid? quod nec ipse Gregorius negare possit se esse Arianum: convincet enim eum qui litteris omnibus subscribit Ammon, jam olim a B. Alexandro decessore meo, multis de causis et propter impietatem ejectus de Ecclesia. Dignemini autem rescribere nobis, et impios condemnare; ut qui hic est Clerus populusque, vestram orthodoxam doctrinam et animum improbitati contrarium intelligens, gaudeat in Christo de sua vobiscum in fide concordia; illi vero qui talia contra Ecclesiam perpetrarunt, vestris litteris commonefacti, vel sero possint respiscere.

B 167 Hactenus Athanasius, proximo post Concilii Romani indictionem anno, eodem scilicet CCCXLI, quo ista contigerunt: ut hinc quoque dubitari non possit, quin ad Gregorium, non ad Georgium, epistola spectet. In qua cum nulla fiat mentio Arsacii Eunuchi, quem Philagrio adjunctum fuisse indicat Epistola ad Solitarios, suspicamur hujus nullum tam proprium facinus extitisse, ob quod debuerit nominari. Videtur autem scripta haud diu post Pascha, quod isto anno celebratum fuit XIX Aprilis; prius certe quam Alexandria egressus Gregorius cum Balacio Dace, cujus hic nulla mentio, ea patraret in Episcopos et Monachos (nam hos Paschali tempore adeo multos quam supponitur fuisse Alexandriæ non est credibile) quæ retulimus ex prædicta epistola ad Solitarios, post annos ab hinc sedecim scripta. Ex hac autem discimus insuper, Quirini nominatam fuisse ecclesiam, quæ primum ac præcipuum Philagrii et Gregorii impetum excepit. Eademne combusta etiam cum baptisterio sit, an alia S. Dionysii dicta, non divino: unum credo, errasse eos qui scripsere, ipsosmet indignabundos Catholicos ignem ecclesiæ S. Dionysii injectisse. Objectum id quidem fuisse Athanasio scio: sed eodem quo ceteras calumnias modo accipio, id scilicet commentos adversarios ad proprii facinoris infamiam in orthodoxos devolvendam. Ab utraque etiam diversam esse oportet eam, cui similem sortem metuebat Athanasius nisi discederet, nempe majorem S. Theonæ dicatam.

C 158 Nolo hic, ad exaggerationem malorum, Alexandrinæ Ecclesiæ illatorum, et satis ex Athanasio descriptorum, addere, quod Ariani libros omnes, usque ad minimum incendentes, nec unum iota relinquentes, propter veritatis fidem, Nicænam Synodum, qua Clerus et populus imbuebatur et maxime jam imbuti erant, incenderunt; ut propterea necesse habuerint Athanasius et Episcopi Ægyptii ad Marcum Papam Romanum scribere, ac postulare, ut sibi transmitteret ejusdem Concilii capitula septuaginta, qualia per beatos viros* Victorem et Vincentium Presbyteros, Apostolicæ Sedis Apocrisarios, missa sunt Papæ Silvestro, sub ipsius Athanasii cum suo Episcopo præsentis testimonio. Tota enim illa epistola, prout S. Athanasii operibus inseritur, purum ac putum fig-

mentum est: æque ac responsum ipsius Marci, transcriptum istorum septuaginta capitulorum mittentis, ut præfertur; ipsumque Athanasium ac socios Episcopos animantis inter tot adversa, hortantisque ad hæreticos omni qua possent severitate extirpandos, viii Kal. Novembris Nepotiano et* Secundo viris clarissimis Consulibus. Illo quidem anno, qui fuit annus Christi CCCXXXVI, vixit S. Marcus, novem non integris mensibus Pontifex; sed obiit pridie Nonas Octobris, ex omnium etiam antiquissimorum catalogorum consensu: tunc autem S. Athanasius exul agebat in Gallia: invasio autem quæ ibi describitur, et per quam facta esset ista jactura, cujus nulla in certis Sancti scriptis est mentio, non nisi quinto post S. Marci obitum anno contigit. Deinde elapsus ab hostium manibus Athanasius, quam commoditatem habere potuit cogendi statim Synodum Episcoporum, quibuscum sagetaret pro ea jactura reparanda? Quid autem necesse erat per epistolam mitti, quæ mox Romæ præsens potuisset accipere? Quæ deinde ratione potest esse credibile, eorum Canonum, quos per omnes sigillatim Ecclesias promulgari Synodus voluit, uti vidimus, aut unicum tantum exemplum in Ægypto fuisse et vicinis regionibus, aut omnia potuisse aboleri tam cito, ut Roma petendum exemplar fuerit, cum Nicænæ fidei nullus adhuc palam audebat contradicere? Quis porro antiquorum, qui de Concilio Nicæno satis accurate scripserunt, aliquid dixit simile eis quæ de septuaginta Capitulis dicuntur in utraque Epistola?

159 Omissis ergo tam portentosis commentis, ad Eusebianos, Athanasii hostes, et totius tragædiæ illius auctores, revertatur oratio. Erant illi Antiochiæ, interim dum ista agebantur Alexandriæ, minime otiosi: sed in rem suam intenti, sparsis quaquaversim calumniosis Epistolis, abdicationem Athanasii probabilem conabantur efficere. Nec minus de sua æstimatione solliciti, cum undique se notari intelligerent tamquam Arianisini fautores; non contenti iis fidei formulis, quas per tempora encæniorum formarant; et arbitrati, non satis perfecte scripsisse se, utpote fluctuantes animo, aliud rursus componunt scriptum circa fidem, post menses non multos; mittuntque in Gallias Narcisum, Marinum, Theodorum et Marcum; qui, velut a Synodo missi, Constanti Augusto, et aliis ibidem omnibus, illud tradiderunt. Iisdem illud, verbis, quoad fidem de Filio, conceptum est quo superiora; sed hac in fine clausula auctum: Eos porro quid dicunt, Filium ex non ente aut ex alia subsistentia, et non ex Deo esse; et, Fuit tempus quo non dum erat Filius, alienos a se censet Catholica Ecclesia. Recte: sed eadem Ecclesia errores istos damnaverat in Ario: et tamen pergebant ipsi communicare cum Ariano, atque horum fidem excusare ut veram, modisque omnibus recipiendum contendere.

CAPUT XV.

Julio Pont. et Constante Imp. adniventibus cogitur Synodus Sardicensis: a qua se subducunt Eusebiani.

Quomodo Philagrii et Gregorii manus effugerit Athanasius, ubi latuerit, quamdiu in Ægypto substiterit, nusquam expressum invenio. Credibile est, quod, rebus ita turbatis, quam citissime ac secretissime potuit, iter in Italiam relegerit, absque diverticulo ullo. Sic enim scribit in Apologia ad Constantium: Profectus sum Alexandria, non ad castra fratris tui, aut ad alium quempiam, sed Romam dumtaxat, me meaque Ecclesiæ commendaturus. Hæc una mihi cura fuit. Nec sane vana. Mox enim atque tempus adfuit, celebrando Concilio indictum anno præcedenti, circa initium mensis Junii; Presbyter Vito, is qui Nicænæ Synodo pro Silvestro Papâ Legatus interfuerat, plures Episcopos

quem ne suscipiant Episcopi alii, 1 p. 747

vel ejus epistolas aut fautores Eusebianos,

scribit ad omnes Orthodoxos Athanasius:

cujus epistolæ defectus ex alia post scripta ad Solitarios supplentur:

pro Concilio Nicæni Capitulis recuprandis, 2 p. 623

* lege Vitonem

D AUCTORE D. F. fingitur scripsisse ad Marcum Papam, * lege Facundo

abnormi prorsus commento.

Interim Eusebiani rursus novam fidei formulam condunt,

1 p. 894

qua potuissent videri Catholici,

si Ariani non foverent.

F

Alexandria profugus Athanasius

1 p. 675 Romani se confert,

A 1 p. 739
et absolvitur
a Concilio,
1 p. 751
ad quod un-
dique multi
venerunt si-
miles quere-
las deposituri,
tandemque
reversis qui
Antiochiæ
erant retenti
legatis,
1 p. 744

nam quinquaginta in Concilium adduxit, qui Athanasii defensionem susceperunt, et decreverunt cum eotenendam communionem et caritatem.

161 Porro non solum Athanasius, de illatis sibi injuriis querens, adfuit; sed et plurimi alii Episcopi inquit Julius, ex Thracia, Cœlesyria, Phœnicia, Palæstina convenere: Presbyteri autem non pauci, partim ex Alexandria partim aliunde ad idem Concilium concurrerunt; et coram omnibus Episcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta sua conquesti sunt, vim et injuriam Ecclesiis illatas esse, suasque Ecclesias eadem passas quæ Alexandrina, in iisque similia designata. Ex Ægypto autem et Alexandria cum denuo supervenissent Presbyteri, litteras secum attulere, quibus plurimorum Episcoporum et Presbyterorum querimonia continebatur, se, cum huc ad Concilium pergerent, detentos fuisse et adhuc detineri. Supervenerunt denique Concilio jam inchoato Presbyteri Elpidius et Philoxenus, ante annum ad Eusebianos legati, et ultra diem Romani Concilii inchoationi indictum detenti ac ludificati Antiochiæ: sed quo loco de eorum reditu agit Julius, et usque ad Januarium detentos Presbyteros videtur dicere, pro Januario legendum esse Junium, evidens est tempora conferenti.

B 162 Referebant iidem ab Antiochia epistolas, excusantes absentiam frigido illo Persici belli prætextu; et accusantes Julium, quasi temere in communionem recepisset Athanasium, et Concilii Tyrii decreta recidisset; cum ipsi causam nullam possent idoneam reddere cur Athanasii depositionem perfecissent, et Nicæni Concilii decreta convellerent. His litteris lectis, magna indignatio exorta est contra Eusebianos; et rogaverunt Julium, ut ad eos a quibus litteras acceperat ipse rescriberet. Fecit id Julius diligenter, et misit litteras per Gabianum Comitem, imprimis questus, quod Presbyteros suos, quos cum gaudio remissos oportuit, remiserunt cum luctu, ob ea quæ istic geri conspexerant; fatetur etiam quod cum litteras ipsorum evolvisset, post varias ultro citroque cogitationes, eas supprimendas putarit, ea spe quod crederet saltem aliquos ipsorum adventuros, nec opus fore istiusmodi epistolis: verum ubi nullus comparuit, necesse fuisse ut eas proferret.

163 Et credite mihi, inquit Julius, omnes admiratione pleni vix persuaderi poterant, istiusmodi litteras a vobis esse profectas, quæ contentionis potius quam caritatis erant. Tum factorum consiliorumque ab ipsis initorum insolentiam, Athanasii econtra innocentiam clarissime proponit Pontifex: ac denique concludens, Obsecro, inquit, ne ista ulterius fiant, ne deinceps has injurias patiantur Ecclesiæ, ne Episcopus aut Presbyter afficiatur contumelia... unusquisque enim nostrum eorum quæ hic turbavit rationem reddet in die iudicii: optoque ut omnes secundum Deum idem sentiant, quo Ecclesiæ Episcopis suis receptis perpetuo gaudeant. His monitis nihil apud Eusebianos proficientibus, cernens Athanasius nusquam se in Oriente tutum fore ab eorum insidiis et violentia, mansit in Occidente sub quietiori Constantis imperio.

C 164 Eusebiani vero post tot confessiones fidei evulgatas, rursus quasi priorum pœniteret, post triennium a missis in Gallia legatis de quibus supra, iterum in consessum veniunt, fortassis Antiochiæ: amandantque Eudoxium, Martyrium, et Macedonium, cum aliis nonnullis, in partes Italiæ, delaturos fidem prolixè conscriptam, et multas appendices novas habentem. Quarum ineptissima ultima sic habet: Hæc coacti sumus, post fidem compendio editam latius explicare, non ambitionis causa, sed ut nos ab omni suspicione purgaremus iis qui nostra ignorant; atque ut omnes in Occidente intelligant, tum impu-

dentiam heterodoxorum nos calumniantium, tum D Orientalium ecclesiasticam in Christo mentem, cui apud incorruptos omnes testimonium minime violentum a sacris Scripturis perhibetur. At quæ Athanasius Orat. 1 contra Arianos, bene notat, Eusebianos, dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes, incertam suam fidem, vel potius certam infidelitatem amentiamque ostendere. Id vero reipsa patuit apud Mediolanum, quo pervenientes tres illi quos supra ex Athanasio nominavi, cum Arianæ hæreticam sententiam nolissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt, ut ait Liberius Papa in Epistola ad Constantium anno cccliv scripta; in qua id factum dicens ante annos octo, tempus illius Concilii Mediolanensis ostendit fuisse annum cccxlv.

165 Hac occasione Constans Imperator, qui Concilio aderat, certior factus est de Romana Synodo, deque iis quæ tum Alexandriæ tum Oriente toto contra Ecclesias gerebantur. Itaque fratri Constantio scripsit... idque ut ex Apologia constat, quarto post Synodum Romanam anno, immediate post Mediolanense, quod dixi, Concilium. Deinde etiam Athanasio scripsit ut ad se veniret Mediolanum, ubi tunc erat: ... quidam enim Episcopi... ab eo postularent, ut fratri scriberet de Synodo faciendam. Cum igitur venissem Mediolanum, inquit Constantio ipse Athanasius, expertus sum multam ejus humanitatem. Dignatus est enim mihi in conspectum suum admissio dicere, quomodo litteras scripsisset misissetque ad Te, rogans, ut Synodus fieret: in qua, uti dicitur in Epistola ad Solitarios, recognoscerentur quæ acta erant: ne ulterius affligerentur ii qui erant passi injuriam; et qui eam fecerant, ne talia porro audere possent.

166 Prædictum Athanasii cum Constante congressum calumniati postea adversarii ejus sunt, tamquam si animum Imperatoris contra fratrem commovisset delationibus criminosis. De quo ille se in Apologia expurgans, negat esse credibile, quod coram Imperatore, adstantibus tam multis, male fuisset de Constantio locutus. Numquam sane, inquit, sine comitibus Fratrem tuum vidi, neque ille unquam solus cum solo verba miscuit: sed semper cum Episcopo ejus loci in quo agebatalisque qui aderant, ad colloquium intravi; simul cum illis illum vidi, simul cum illis a colloquio recessi. De hoc testari potest Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, potest et Pater Hosius, et Crispinus Patavii, et Lucillus Veronæ, et Dionysius Leidos, et Vincentius in Campania Episcopus: quoniam autem mortui sunt Maximinus Trevirensis et Protasius Mediolanensis, testari pro iis poterit Eugenius, qui Magister fuit: ipse enim ante velum stabat, et audiebat, tum quæ ego Imperatorem rogabam, tum quæ hic mecum dignabatur communicare.

167 Jusserunt porro Constantius et Constans Episcopos, tam Orientis quam Occidentis, convenire Sardiciæ Thraciæ urbe, in confiniis Mysiæ superioris versus Hæmum montem, inter Naissum et Philippopolim, sic ut sub Constantio esset locus, ne quid possent detrectare Eusebiani; vicinus autem jurisdictioni Constantis, ne Occidentales longinquitatem excusarent. Interim Eusebius ex Nicomediensi Constantinopolitanus, adversariæ factionis caput, diem suum obiit; imo jam obierat ante quadriennium, prius quam ejus et sociorum epistolam Julius Papa Romæ acciperet, tempore Romani Concilii (si credimus Socrati, id asserenti lib. 2 cap. 13) vel saltem (ut lib. 3 cap. 6 Sozomenus) finito Antiochiæ Concilio, antequam sententiam Julii Roma acciperet. Supererant tamen alii zelatores dissidii, in favorem Arianorum continuandi, Theognius, Maris, Theodorus, et reliqui, imprimis Ursacius atque Valens, quorum deinceps crebra facien-

D 1 p. 289
1 p. 818
Constans
Imp. scribit
fratri de
vocando Con-
cilio,
1 p. 676

E et de eadem
re agit Medio-
lani cum
Athanasio

1 p. 818

1 p. 975

sed nec tunc
nec alias sine
arbitris:

F

1 p. 754
ipsum Sardi-
ciæ in confinio
Imperii
utriusque
convenit,

da

Rursus Eu-
sebiani novam
formulam
scribunt.
1 p. 895

1 p. 897

A *da mentio. Hi dum se ad Concilium accingunt, ceterique ex Imperio toto Episcopi, annus Christi CCCXLVI effluxit : ad quem referimus quod ait in Apologia Athanasius, se in urbeagentem (Mediolanensine cujus paulo ante meminerat, an Romana? Existimo quod Mediolanensi) transmissum in Gallias, quo Pater Hosius se contulerat, ut inde Sardicam proficiscerentur.*

post mortem
Eusebii,

1 p. 676

anno 347

1 p. 818

ad quod Eusebii
adducunt Comitem
et
Castrensem:

sed iudicium
pure eccle-
siasticum
fore videntes,

deliberant
de fuga in-
cunda :

frustra eos
invitante ad
comparandum Hosio,

168 *Celebratum est autem Concilium, uti scribunt Socrates et Sozomenus, Rufino et Eusebio Consulibus, qui est annus Christi CCCXLVII, post mortem Magni Constantini decimus : quo temporis spatio non obstante de Concilio, sic loquitur Severus Sulpitius lib. 2 Hist. sacræ quasi ipse jussisset, impulsu octoginta Episcoporum in Ægypto, Athanasium injuste condemnatum esse pronuntiantium, apud Sardicam congregari; atque omne iudicium quo Athanasius damnatus fuerat retractari; sed quod, cum interim ipse obiisset, Synodus illa demum fuerit congregata, Constantio (pro quo in editis perperam legitur Constantino) jam Imperatore. Convenerunt autem (uti ad Solitarios scribit Athanasius) Episcopi plus minus centum septuaginta. Et ex Occidente quidem meri venerunt Episcopi, secum habentes Patrem Hosium; Orientales vero ducebant secum, pædagogos dicam? an advocatos, Musanium Comitem et Hesychium Castrensem; propter quod confidenter advenerant, sperantes eorum potentia subnixos sese iterum quilibet efficere: per huiusmodi enim homines terribiles sese monstrabant, quibus videbatur; ut quibus lubitumerat, tendebant insidias. Ceterum ubi advenere, compererunt, ecclesiasticum morem tantummodo observatum iri, et ex singulis Ecclesiis civitatibusque accusatores esse præsto, et documenta rerumque probationes in promptu; videruntque Arium et Asterium venerabiles Episcopos, qui cum ipsis quidem venerant, sed ab iis recesserant, et se jungentes nobis narrabant eorum solitudinem, utpote rebus suis formidantium, et ne iudicium fieret metuentium, neve convincerentur esse calumniatores, et ab iis quibus usi erant accusatoribus probarentur ipsimet suggestisse omnia et instruxisse.*

169 *Hæc igitur conspicati, licet alacres venerant, rati nos metu conterritos haud quaquam ausuros accedere; ut viderunt promptitudinem nostram, intra Palatium concluderunt sese (ibi enim hospitabantur) atque ad invicem sic loquebantur: Ad alia venimus, quam quæ conspicimus. Accessimus cum Comitibus, et sine Comitibus iudicium fiet: actum est: damnabimur. Videtis quæ mandata proposita sint. Qui cum Athanasio faciunt, in manibus habent commentarios rerum in Mareote actarum, ex quibus hic quidem justificabitur, nos vero confundemur. Quid ergo cunctamur? quid hæsitamus? Fingamus causam et recedamus, ne si manserimus condemnemur: melius est enim fugientes non erubescere, quam ut manentes convincamur esse calumniatores: sic forsitan quocumque modo poterimus hæresim defendere: quod si fugitivos damnaverint, habemus patronum Imperatorem, qui non permittet ut a populo de ecclesiis expellamur.*

170 *Ita quidem illi disceptabant: Hosius vero et ceteri omnes Episcopi crebro illis renuntiabant confidentiam eorum qui essent cum Athanasio, et quam parati ad causam dicendam, promittentes quod sycophantias ipsorum essent retecturi. Ad hæc aiebant. Si iudicium metuitis, quare huc venistis? præstitisset enim non venisse, quam postquam veneritis fugere. Talia audientes, et magis ac magis consternati, absurdiore quam Antiochiæ excusatione usi, dicentesque se laureatas de Persis victis ad Imperatorem accepisse; arripuerunt fugam, et hanc causam, nihil verecundati, miserunt per Eustathium Ecclesiæ Sardicensis Presbyterum. Sed neque sic*

Maji T. I

sua illis fuga ex voto successit. Statim sancta Synodus, cujus præessor erat magnus Hosius, diserte eis scripsit. Aut venite responsuri ad accusationes vobis objectas, et quas machinati estis calumnias; aut scitote vos quidem pro reis damnari a Synodo, eos vero qui cum Athanasio sunt omnis culpæ expertes vacuosque judicari. Verum illos sua magis urgebat conscientia; quam ut ejusmodi litteris persuaderi sibi redditum sinerent: videntes enim illos quos affecerant injuria, ne respicere quidem ad loquentes ausi, celerius etiam fugiebant.

171 *Talis igitur tamque indecora ac turpis eorum fuga fuit. Et tamen etiam Hosius, ut postea in epistola ad Constantium scripsit, ultro Athanasii inimicos provocaverat, cum ad ecclesiam, in qua commorabatur, venissent; ut si quid contra eum haberent, ederent: promiseratque eis securitatem, neve quidquam aliud expectarent quam rectum in omnibus iudicium. Idque non semel, sed bis feci, inquit; quod si nollent rem ab universa Synodo disceptari, saltem me iudice uterentur; promisi que etiam nos Athanasium, si in noxa reperiretur, ejecturos: quod si innocens deprehendatur et vos ostenderit calumniatores, ac nihilominus illum recusetis admittere; ego illi persuadebo ut mecum in Hispanias veniat. Quas omnes condiciones recipiebat obedienter Athanasius, nihil contra oblocutus: illi vero, ad omnia diffidentes, recesserunt. Ita Hosius: cujus verba Hispani quidam apud Tamayum in Martyrologio interpretati liberior, eo etiam trahere conati sunt, ut ille crederetur re ipsa in Hispanias adduxisse Athanasium, cujus restitutionem in suam Sedem Alexandrinam non potuerat impetrare. Neque hoc tantum, sed eo etiam procedunt amentiae, ut in monasterio Calagurritanæ dioceseos, hodie Valvanera, sub humili nomine et officio coci delituisse eum dicant, cumque lignorum ad focum adhibitorum reliqui cineres magis accumularentur, quam ei commodum esset exportare quotidie; obtinuisse precibus a Deo, ut illis deinceps insensibili decremento sublatis, non haberet opus circa eos fatigari; quod in hunc usque diem ibidem fieri perseveret. Sed id si miraculum est, Tamayus post Mariettam alteri longe posteriori Athanasio tribuit; qui possessione laicus, officio coquus, vita sanctus, loco illi sub regula S. Benedicti servierit; sed a posteris imperite fuerit cum Athanasio Magno confusus. De eo quidquid sit; existimamus nos, digressum Sardica Athanasium progressum ultra Aquileiam non fuisse; nec ullum invenimus idoneum argumentum ad affirmandam aut nunc aut postea commemorationem Hispanicam. Nam quæ allegantur instrumenta, illius mentionem facientia, posterioris ætatis sunt omnia, quam ut rei vetustis scriptoribus inaudita fides possint adstruere: et forte aliud non supponunt quam præsentiam Capitis quod illuc cum lingua, ut infra videbimus, translatum haberi creditur. Ipsa vero Hosii epistola, dum secessionem tam longinquam reticet, quæ opportunissime potuisset allegari ad probandum quam fuerit a contentione alienus Athanasius, sufficienter probat eam falso adstrui: ut de ipsius Athanasii scriptis nihil dicam, nulla uspiam Hispaniæ ab eo aditæ mentionem facientibus.*

CAPUT XVI.

Sardicensium Patrum pro Athanasio rescripta: Eusebianorum violenta consilia, Constantio data: cui demum eorum patescunt calumniæ.

Synodus autem (uti scribit Athanasius ad Solitarios, ceptam narrationem proseguens) collecta ex provinciis pluribus quam viginti quinque, (sic enim corrigo, et ubi nunc in Græco habetur λε', poni debere ze' convincor ex earumdem Provinciarum enumeratione,

D
AUCTOR E
et Synodo
interminante
iudicium,

1 p. 839
ipsoque
Athanasio
etiam ini-
quas condi-
tiones acce-
ptante,

E

non tamen
in Hispanias
profec'o ut
fingunt ali-
qui.

F

1 p. 819
Ex 25 Pro-
vinciis colle-
cti Patres
1 p. 756

28 præfixa

A *præparauit epistolæ Synodicæ ad Alexandrinos) videlicet e*
 AUCTORE D. P. Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Apulia, Africa, Sardinia, Pannoniis, Mysiis, Daciis, Norica, Siscia, Dardania, et secunda Dacia, Macedonia Thessalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæstina, Arabia, Creta, Ægypto; cognita Arianorum malitia, susceperunt Athanasii asseclas ad defensionem eorum quæ passi fuerant, et de quibus ipsi eos erant calumniati. Cumque illi rationem dedissent omnium, quæ antea explicuimus; suscepit defensionem Synodus, et supra modum admirata est; ipsorumque communionem amplexa, scripsit litteras ad uniuscuiusque diœcesim, potissimum Alexandriam et in Ægyptum ac Libyam; quibus significabatur, Athanasium quidem et socios ejus puros et omnis culpæ expertes esse; eorum vero accusatores, sycophantas atque facinorosos, et quidvis potius quam Christianos debere appellari.

1 p. 820
Athanasium cum suis innocentem declarant.

eaque de re quaquarersum scribunt,

173 *Litteras ad Alexandrinæ diœcesis Presbyteros et Diaconos, aliasque prolixiores ad Ægyptios et Africanos, Athanasius integras inseruit Syllogo, quas satis est ibi legi posse; quoniam ad historiam quod attineat, quodque jam ante fusius dictum non sit, vix continent aliquid. In prioribus tamen hoc singulare est, quod*
 B Aphthonius et Athanasius Capitonis filius Compresbyteri, eandem fraudem ab Eusebianis perpassi, aliquibus eorum in exilium actis, aliis metu mortis intentatæ profugis, similiter recepti et innocentes declarati perhibeantur. *Posterioribus autem subjiciuntur nomina eorum, qui cum interesse non potuerint, accepta tamen Synodica jam dicta, ab Hosio ceterisque Patribus Sardicæ subscripta, ipsi quoque suis suffragiis decreta Synodi approbarunt. Sed illa nomina ita subjiciuntur, ut eorum qui in Synodo subscribere nominibus permixta, et in septem classes secundum præcipuas orbis Christiani regiones distributa, legantur. Addit porro Athanasius, quod fuerint plurimi item alii, qui ante eam Synodum pro ipso scripsere, tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferebantur, propemodum sexaginta tres; in universum autem trecentos quadraginta quatuor numeri, qui Synodis decretis subscripserint. Notabile est etiam quod post Hosium ab Hispania, ut Concilii Præsidentem, nominetur Julius Romæ Episcopus, tamquam præsens per Archidamum et Philoxenum Presbyteros suos; atque his proximus Protogenes Sardicæ.*

subscriptibus post Hosium singulis,
 1 p. 768

1 p. 768
quibus accessit etiam absentium suffragium

et litteræ Synodicæ ad Julium.

1 p. 820
Ex adversariis damnantur aliqui:

C *174 Verum ex subscriptiones, atque imprimis Episcoporum Cypri, non sunt collectæ nisi postquam Alexandriam Athanasius rediit. Extat etiam, inter fragmenta ex opere historico S. Hilarii Pictavensis Episcopi, tertia quædam epistola ad Julium Papam, breviter insinuans acta Synodi cum subscriptione Episcoporum unius et sexaginta; in cujus epistolæ fine monetur Pontifex, quod sua excellens prudentia disponere debet, ut per ejus scripta qui in Sicilia, in Sardinia, et in Italia sunt Fratres, quæ acta sunt et quæ definita cognoscant, et ne ignorantes suscipiant eorum communicationes Epistolas quos justa sententia degradavit; perseverent autem Marcellus, Athanasius, Asclepius in communione, quia obesse eis non poterat iniquum iudicium et fuga et tergiversatio eorum, qui ad iudicium omnium Episcoporum venire noluerunt. Et hi quidem Athanasium aliosque injuria accusatos dimiserunt cum pace: Stephanum autem et Menophantum, Acacium et Georgium qui Laodiceæ pro Episcopo fuit, Ursacium item et Valentem, et Theodorum et Narcissum deposuerunt; Gregorii autem, Alexandriam missi, nomen ita in damnatione ejus recitaverunt, ut numquam eum Episcopum, neque dignum qui Christiano nomine appellaretur, censerent: resciderunt enim omnes ordinationes quas facere præsumpsit, præcipientes ne illæ vel nomina-*

rentur in Ecclesia, propter rei novæ indignitatem. D

175 *Quid autem ad hæc Sardicenses fugitivi? Receperant sese Philippopolim Thraciæ, urbem proximam; ibique retento Sardicensis Concilii titulo, quo facilius mundo illuderent, res ipsi suas ex adverso agebant. Ac primum, protestati se non posse convenire quamdiu in Synodo sederet Athanasius, Tyri damnatus depositusque, et alii quos pro rite convictis damnatisque volebant haberi; cum frustra se protestari viderunt, contraria omnia definiverunt quam erant Sardicæ constituta: et, ut habet Sozomenus lib. 3 cap. 10, stabilitis iis quæ de Athanasio aliisque decreverant, primo Julium Episcopum Romanum, quod cum illis communicaverat, deinde Hosium Confessorem... ac Maximinum Trevirensem Episcopum abdicarunt, ac præter illos etiam Protogenem Sardicæ, et Gaudentium Naissi. Hæc eadem ut prosequitur ibidem Sozomenus, Episcopis omnibus per litteras significarunt, ne vel in communionem admitterent, vel scriberent ad eos, neque litteras ab iis scriptas reciperent.*

hi vero Philippopolim profecti,

sub nomine Synodi Sardicensis contraria sanciant,

tamquam Athanasium convicissent de criminibus, ante E

176 *Est vero operæ pretium audire ipsa calumniosæ epistolæ verba, prout eam, apud Hilarium in fragmentis, Latinam habemus sub nomine Concilii Sardicensis. De Athanasio, inquit, quondam Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopo, accipite quæ gesta sunt. Accusatus et graviter juxta Deum sacrilegus, et juxta mysteria Ecclesiæ sanctæ profanus, propriis manibus comminuit poculum Deo et Christo dicatum, ipsumque altare venerandum confregit, sedemque sacerdotalem subvertit ipse, atque ipsam basilicam, Dei domum, ecclesiam Christi, demolitus usque ad solum est. Presbyterum vero, virum gravem et justum, nomine Narchen, tradidit custodiæ militari. Accusatus præterea est de injuriis, violentia, cæde atque ipsa Episcopi internecone: quique etiam ipsis diebus sacratissimis Paschæ tyrannico more sævierit, Ducibus atque Comitibus junctus: qui propter ipsum aliquos in custodiam recludebant, aliquos vero verberibus flagellisque vexabant, ceteros diversis tormentis ad communionem ejus sacrilegam adigebant. Quam falsa hæc sint omnia satis ex præcedentibus liquet, ipsa tamen esse probe cognita legitimeque difjudicata pluribus conantur ostendere; tum ad ulteriora mendacia pergunt, et sua propria crimina in Athanasium retorquent, tamquam ea fecisset ipse quæ Philagrius Gregorium introducendo patravit. Sic enim loquuntur.*

177 *Sed dum Athanasius post damnationem reditum sibi de exilio comparasset, de Galia ad Alexandriam post plurimum tempus advenit, atque præterita in nihilum ducens, acrius in nequitia prævalebat: nam comparatione sequentium levia sunt, quæ ab ipso primum commissa sunt. Etenim per omnem viam reditus sui Ecclesiam subvertebat, damnatos Episcopos aliquos restaurabat, aliquibus spem ad Episcopatus redeundi promittebat, aliquos ex infidelibus constituerebat Episcopos per pugnas et cædes, nihil respiciens leges, desperationi tribuens totum. Inde per vim, per cædem, per bellum Alexandrinorum basilicas deprædatur. Constituto jam in ejus locum, ex iudicio Concilii, sancto et integro Sacerdote, ut pestis sacrilega, adductis gentilium populis, Dei templum incendit, altare comminuit, et clam exit de civitate occulteque profugit. His similia præmiserant de Marcello Ancyrano, nec magis vera subjungunt de causa Pauli Constantinopolitani; de Julio autem Papa, Hosio, Maximino et ceteris addunt calumnias, quas hic referre nihil attinet: ac denique concluentes, de Deo, inquit Sozomenus, eo modo sentire jubent, quo formula fidei epistolis subjuncta præscribebat: quæ ut nullam Consubstantialis fecit mentionem, sic illis communionem Ecclesiæ interdixit, qui dicerent tres esse Deos, aut Christum non, aut Patrem et Filium et Spiritum sanctum eundem esse, aut ingenitum*

et post exilium pa'ratis:
 F

fidei formulam scribunt;

A genitum Filium, aut tempus seculumve fuisse quando non erat. *Sed non per hoc potuerunt efficere quominus rejicerentur tamquam Ariani, quorum imitabantur pervicaciam et quorum fidem volebant esse ac semper fuisse orthodoxam.*

178 *Sed his omissis vera ipsorummet facinora audiamus ex Athanasio.* Qui autem exauctorati Sardicæ erant, una cum illis qui tam fœda fuga recesserant, talia designarunt in recessu, ut priora facinora cum his collata possis minima æstimare. Cum enim eorum communionem, ut fugientium a Synodo et noxiorum, Adrianopolitani [Presbyteri] aversarentur, rem detulerunt ad Imperatorem Constantium, effeceruntque ut a magistratu qui istic Fabricæ nuncupatur, * tamquam laici decapitarentur, subserviente ipsis etiam ad hoc Philagrio, qui rursum Comes factus erat. Hujas rei monumenta ante urbem consistunt: quæ nos, *inquit Athanasius in præcitata ad Solitarios epistola*, inter prætereundum vidimus: itaque confirmaverunt ideo solum fugisse se, ne ut calumniatores vincerentur. Hæc autem uti suadebant ipsi, sic Imperator fieri jubebat. Igitur etiam effecere, ut ab Alexandria in Armeniam duo Presbyteri et tres Diaconi relegarentur. Arium quoque et Asterium, utrumque Episcopum Petræ, alterum Arabicæ, alterum Palæstiniæ, qui ab ipsis desciverant, non solum mandandos in Libyam, sed et contumeliis afficiendos curarunt.

179 Lucium porro Adrianopoleos Episcopum, quem videbant multa contra ipsos confidentia uti, eorumque arguere impietatem; rursus, uti prius, fecerunt ferreis vinculis per collum manusque vinciri, atque in exilium ejici, ubi et mortuus est, sicut illi norunt. Diodorum quoque Episcopum (*eum verosimiliter qui cum titulo Tenedi subscripsit concilio Sardicensi*) dimoverunt loco, et Olympium ex Ænis, ac Theodulum ex Trajanopoli, ambos in Thracia Episcopos, bonos et orthodoxos viros, quia hæresim oderant, accusarunt; primo quidem Eusebiani, quibus Imperator Constantius subscripsit; nunc vero per novam suggestionem hi, qui Sardica fugerant. Scriptum autem erat ut non solum ejicerentur ex urbibus atque ecclesiis, sed etiam ut capitis pœnam subirent, ubicumque invenirentur. Quod quidem licet mirum, non tamen alienum erat ab eorum animis; ut qui talia ab Eusebianis didicerant, impietatis atque intentionis eorum relictæ heredes. Cum vero, sicut patres eorum, Alexandræ pariter et in Thracia vellent se formidabiles ostendere; scribi faciunt, ut portus et urbium ingressus custodiantur, ne forte propter facultatem a Synodo factam ad Ecclesias revertantur; itemque Judicibus Alexandrinis de Athanasio et Presbyteris quibusdam nominatim, ut sive Episcopus sive eorum aliquis inveniatur accessisse ad civitatem aut ejus confinia, liceat Judici capita deprehensorum rescindere. Ita Judaica hæresis, non solum negare Christum, sed etiam occidere didicit.

180 Neque tamen hic quiescebant, sed quemadmodum hæreseos ipsorum pater tamquam leo circumquærens quem devoret; ita illi, commoditate utentes publici cursus, et quaqua versus circumeuntes, quemcumque inveniebant, aut fugam ipsis exprobrantem, aut Arianæ hæreseos odium præferentem, flagellabant, vinciebant, a patria extorrem fieri curabant; adeo ut multi simulare mallent, multi ad loca deserta confugere, quam cum illis conversari. Talia fuerunt insana eorum, etiam post fugam, ausa. Quin etiam novum aliquid machinati sunt, suæ quidem hæresi consentaneum, necdum tamen prius auditum, ac forte ne factum quidem unquam a protervioribus ethnicis, tantum abest ut a Christianis.

181 Miserat legatos sancta Synodus Episcopos,

Vincetium Capuæ, quæ est Campaniæ Metropolis, et Euphratem Agrippinæ, quæ est Metropolis Galliæ, ut Imperator, sicut judicaverat ipsa faciendum, permetteret Episcopos exules redire ad ecclesias suas, quandoquidem ipse eos ejecerat. Scripserat quoque pientissimus Constans fratri suo, et Episcopos commendabat. Hos cum Antiochiæ viderent admirabiles illi et quidvis audere parati; consultant in commune, solus autem Stephanus (*erat hic Antiochiæ Episcopus Arianus*) tragœdiam adornandam suscipit, utpote ad similia longe aptissimus. Conducunt igitur publicam meretricem, ipsis sanctissimæ Paschæ diebus; eamque nudantes, noctu immittunt ad Euphratem Episcopum. Et illa quidem, juvenem esse a quo vocaretur rata, prompte sequebatur; ut vero immissa ab illis, vidit jacentem hominem et eorum quæ fiebant ignarum; deinde diligentius intuens, consideravit senilem vultum speciemque Episcopalem; exclamans continuo, protestata est vim sibi fieri, quamvis rogarent illi ut taceret, et falsum crimen Episcopo impingeret.

182 Facto igitur die diffamatum est facinus, totaque concurrat civitas: qui autem in palatio erant, rei indignitate commoti, suadebant ne premeretur silentio. Venitur ergo ad judicium, et lena quidem accusabat eos qui ad se venerant, hi vero ipsum Stephanum cujus Clerici erant: qui mox depositus est, et substitutus pro eo castratus Leontius, tantum ne deesset Arianæ hæreseos propugnator. *Rem eandem pluribus narrat Theodoretus, et multas minutiores circumstantias addit; ut quod legatis, a Synodo destinatis quidem, ut ait Athanasius, sed vel Constantis jussa præstolatis tantisper, vel post initos primos conatus reversis, iterumque abituris, comitem addiderit Constans Salianum Prætorem, virum pietate et justitia insignem. Quod Stephanus, cujus scelera summatim enumerat, quindecim virorum turbam. Onagro quodam duce, ad Episcoporum hospitium abdiderit: qui meretrice ingressa tumultum cicerent. Quod Euphrates, Legatorum senior, in exteriori cubiculo dormiens, ac pedum strepitu excitatus, audita visaque muliere, velut ad conspectum dæmonis expaverit, atque ad crucis orationisque arma confugerit. Quod e numero insidiatorum septem, clausis a Vincentio ostiis comprehensi sint; et instante potissimum et stomachante Saliano, impetratum ab Imperatore ac Magistratibus, ut quæstio in regia haberetur.*

183 *Hæc aliique narrat Theodoretus lib. 2 cap. 9: qui idem cap. 8 proposuerat summam quamdam epistolarum, a Constante ad Constantium scriptarum, quæ non hortationem solum et consilium continebant, sed etiam minas pio Imperatore dignas. Nisi enim obtemperaret, ipsummet Alexandriam profecturum, et Athanasium restitutum desiderantibus eum ovibus. Addit Socrates lib. 2 cap. 18 Constantium, haud modice his consternatum, accersisse Orientalium Episcoporum non paucos; eosque respondisse, quod melius esset Athanasium restituere, quam intestinum bellum suscipere.*

184 Quibus persuasus Imperator, non nihil compunctus ad se rediit; ex his quæ Euphratæ fecerant, conjectans, ejusmodi etiam esse cetera quæ contra alios moliti erant; relegatos ab Alexandria in Armeniam Presbyteros Diaconosque jubet e vestigio dimitti; atque Alexandriam aperte scribit, ne ulterius persecutio fieret contra Clericos Laicosve Athanasio adherentes. Deinde post menses decem defuncto Gregorio, accersit et Athanasium. Qui post Concilium Naissi commoratus, acceptis novis a Constante litteris ad eum se contulit: confectoquo itinere per reliquum tempus Aquilæ hærebat. *inquit ipse in Apologia ad Constantium.* Inde rursus a beatæ memoriæ viro, scilicet

D
AUCTORE D.
Missis a Synodo ad Constantium legatis, protestata est vim sibi fieri, quamvis rogarent illi ut taceret, et falsum crimen Episcopo impingeret.

delegitur per meretricem ipsis immis-

ejus auctor Stephanus Episcopatu privatur:

E

Saliano Comite urgente ut Imperator rem cognosceret,

F
qui motus minacibus fratris litteris,

et Eusebianorum fraudibus compertis, exules revocat,

l p. 820
sæviunt in
non consen-
tientes cædi-
bus,

* Gr. ὁ δὲ λατ-
ροῦν

et exiliis:

Episcopos
varios rele-
gari faciunt:

Alexandriam
scribunt ut
accessu pro-
hibeatur
Athanasius;

ubique terri-
biles sese
reddunt.

AUCTORE D. P.
1 p. 676
et cum his
ipsum Atha-
nasium.

A licet Constante, evocatus, in Gallias profectus sum, atque ita perveni ad tuam Majestatem. Hæc breviter ibi; quæ ut uberius habentur alibi explicata, ita hic diffusius tractanda sunt.

CAPUT XVII.

Multis Constantii litteris ad reditum animatus Athanasius iter Alexandriam versus capessit.

NOT. 25
Mortuo Gre-
gorio Ariano,

Anni CCCXLVIII Pascha, circa quod ab Antiocheno Episcopatu amotus est impiissimus Stephanus, celebratum est die III Aprilis; proinde mors Gregorii, decimo post illam abdicationem mense intellecta, contigit in Januario anni CCCXLIX. Genus et causam mortis nemo distincte explicavit: solus Theodoretus lib. 2 cap. 12, ab ipsis Alexandrinis cæsum ait, nimia ejus barbarie atque crudelitate verosimiliter irritatis. Athanasius, ut vidimus, simpliciter dicit eo mortuo accersitum se. Id autem factum ait cum omni honore: qui Imperator, non semel, aut iterum, sed tertio amicissimas litteras scripsit, quibus illum animabat et ad veniendum hortabatur: misit quoque ad eum Presbyterum et Diaconum, ut majori cum fiducia ad se rediret. Putabat enim, inquit Athanasius, ob superiora pericula me cunctantius agere circa reditum. Scripsit item fratri suo Constanti, ut ipse quoque me ad reditum hortaretur: affirmabat enim, quod me integro anno expectasset (utique post adventum Legatorum prædictorum Antiochiam) nec permisisset ullam novitatem aut ordinationem fieri, ex quo mihi promiserat reditum, sed Ecclesias Athanasio Episcopo a se reservatas fuisse.

186 Litteras illas omnes, quia Syllogo inseruit Sanctus, etiam hic inserendas credidi. Tenor primæ talis est. Constantius, Victor Augustus, Athanasio. Diu te jactari vexarique immanibus undarum procellis nostræ Clementiæ humanitas non permisit; et patriis nudatum penetibus, exutum bonis, et in locis avisi feralibusque oberrantem, non deseruit nostra indefessa pietas. Tametsi enim diu admodum distuli ad te perscribere animi mei propositum, sperans te ultro venturum ad nos, et laborum tuorum medellam postulaturum; tamen, quia fortassis intentionem animi tui impedivit metus, ideo munificentiae plenissimas litteras ad tuam constantiam transmisimus, ut securus conspectui nostro quamprimum tuam præsentiam offeras, quatenus voti tui compos effectus, nostramque humanitatem expertus, restituaris tuis. Hac autem de causa etiam ad fratrem nostrum Constantem; Victorem Augustum, pro te rogavi, ut veniendi facultatem tibi det; atque ita, nobis utrimque annuentibus, patriæ reddaris, habeasque hoc nostræ gratiæ pignus.

187 Secunda epistola hujusmodi fuit. Etsi superioribus litteris significavimus, ut secure ad nostrum Comitatum accederes; ut, quod ipse cupis maxime, remittaris ad propria; tamen etiam nunc has litteras ad tuam constantiam misimus, quibus adhortamur, ut sine omni diffidentia aut metu publica vehicula conscendas, et properes ad nos; ut consequi possis, quæ concupiscis.

188 Aliquanto denique interjecto tempore, ac forte circa autumnum, misit Constantius etiam tertiam epistolam hujus sententiæ. Cum Edessæ commoraremur præsentibus Presbyteris tuis (verosimiliter ad primarum litterarum invitationem expeditis ab Athanasio, quo propius animum Imperatoris explorarent) placuit ut misso ad te Presbytero uno, dum alter scilicet in Palatio manens Episcopi sui negotiis utiliter invigilaret, rursum monerem, ut ad nostrum Comitatum festinaret; quatenus, ubi nostrum vidisses conspectum,

statim Alexandriam proficis cerere. Sed quia, plurimo tempore intercedente ex quo nostras litteras acceperas, necdum advenisti; ideo te nunc denuo admonere studuimus, ut vel nunc saltem quam celerime ad nos venias, atque ita restituaris patriæ tuæ, et desiderio potiaris. Ad pleniorum autem instructionem Achitam Diaconum ad te misimus, ex quo discere possis animi nostri sententiam, et quod voti tui omnino fieri compos queas. Neque his contentus Imperator, etiam Comites suos Polemium, Dattianum, Bardionem, Taurum, Florentium, quibus maxime fidi poterat, scribere jussit.

189 Aquileiæ tum temporis erat Athanasius, cum has litteras accepit: qui totam rem Deo acceptam referens, Constantio huc usque se inclinante, Romam ascendit, Ecclesiam et Episcopum aditurus. Ingens igitur gaudium in Ecclesia fuit; Episcopus Julius, restitutioni ejus congratulans, litteras ad Ecclesiam ipsius misit: porro autem transeuntem alii deinceps Episcopi cum pace deduxerunt. Litteræ autem istiusmodi fuere. Julius Presbyteris et populo sub Alexandriæ diocesi posito. Gratulor vobis etiam ego, dilecti Fratres, quod fructum fidei vestræ tandem præ oculis positum videatis, in Fratre et Coepiscopo nostro Athanasio, quem propter vitæ puritatem et propter preces vestras Deus vobis restituit. Memores enim promissionum coelestium eoque tendentis viæ, quam ex disciplina prædicti Fratris nostri didicistis; cognovistis vere, et pro ea quæ in vobis est rectissima fide apprehendistis, non omnino in perpetuum divulsum fuisse a vobis, quem in piissimis mentibus vestris semper velut præsentem habebatis.

190 Non igitur mihi ad vos scribenti multis opus est verbis; quidquid vobis dici posset a me, hoc vestra fides præconcepit, et implevit per Dei gratiam communia nostrum omnium vota. Gratulor igitur vobis (nam rursus idem repetere juvat) quod animas vestras in fide conservastis inexpugnabiles: nec minus gratulor Fratri nostro Athanasio, quod inter multa quæ passus est aspera, nulla tamen hora in oblivionem venerit vestræ dilectionis et desiderii vestri. Licet enim corpore videbatur a vobis separari ad tempus, semper tamen vivebat tamquam in spiritu vobis præsens. Redit itaque ad vos illustrior nunc quam cum discederet a vobis: nam si materias pretiosas, aurum et argentum, ad puritatem probat ignis; quid digne dici poterit de tali viro, qui tot tantisque periculis superatis restituitur vobis, non tantum a nobis, sed etiam ab universa Synodo susceptus ut innocens?

191 Recipite ergo, dilecti Fratres, cum omni secundum Deum lætitia et gloria, Episcopum vestrum Athanasium, et cum eo ceteros eorumdem laborum consortes: vestrorumque votorum compotes facti, gaudete, quia Pastorem vestrum, vestræ pietatis fame, ut sic loquar, et siti laborantem, salutaribus scriptis aluistis et potastis: nam peregre commorantis solatium facti estis vos, et in persecutione positum confovistis fidelissima vestra mente animoque. Oblector ego certo, jam nunc cogitatione præsumens atque prospiciens uniuscujusque vestrum in ejus regressione lætitiā, et religiosissimos occursum multitudinis, gloriosamque concurrentium festivitatem. Quis enim aut qualis vobis erit dies ille, cum Fratre nostro revertente et omnibus ante factis cessantibus, reditus ejus honoratissimus optatissimusque omnes adunabit in gaudio liquidissimæ voluptatis? Porro hujusmodi gaudii pars sane magna ad nos quoque pertingit, quibus divinitus obtigit ut in talis viri possemus venire notitiam.

192 Nunc in orationem desinere epistolam convenit. Deus ergo omnipotens et filius ejus Dominus
atque

1 p. 823

1 p. 770
quibus illo
persuaso et
Romam pro-
fecto,

Julius gra-
tulabatur
Alexandrinis,

E

servatam
erga suum
Episcopum
fidem,

eumque
redeuntem

recipi jubet
cum omni
lætitia:

atque ipsis
bene preca-
tur.

1 p. 823
accersitur
Constantio
Athanasius,

1 p. 776
per huma-
nissimas lit-
teras, semel,

iterum,

ac tertio
scriptas,

A atque Salvator noster Jesus Christus, remuneretur admirabilem fidem vestram, cujus erga Episcopum vestrum gloriosum dedistis testimonium : vobisque ac posteris vestris, nunc et in futuro bona illa concedat, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit qualiter ea paravit Dominus diligentibus se, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnipotenti Deo gloria in secula seculorum.

Constantius illum benigne excipit :
1 p. 839
1 p. 823

193 *Cum his Roma dimissum Athanasium, atque Antiochiam appulsum, et in castra sua, ut loquitur Hosius, venientem, sincero serenoque vultu intuetur Constantius Imperator, eidemque potestatem facit revertendi in patriam ad ecclesias suas. Athanasius autem, dolenter questus de iis quæ vel passus fuerat vel contra ipsum scripta erant, rogavit ut citarentur omnes inimici sui, qui Antiochiæ præsto erant; quatenus aut redarguerentur, aut redarguerent apud ipsum Cæsarem; et vel se præsentem commonstrarent ea fecisse quæ objecerant, vel absentem deinceps non calumniarentur. Quod cum ipsis indicasset Imperator, excusari petierunt, sicut Hosius indicat. Quare urgere ultra Cæsar nolens, hoc quidem quod petebat Athanasius non fecit; omnia tamen quæ antea per accusationem scripta contra eum erant tolli et aboleri jussit, affirmans nullas se amplius accusationes suscepturum, et hoc fixum sibi ac certum esse propositum. Neque simpliciter dixit, sed etiam jusjuraudum verbis addidit, Deum super his testem appellans.*

juratque deinceps se non crediturum ejus accusatoribus:
B

194 *Postea, sicut narrat Ruffinus lib. 11 cap. 19, admonitus Imperator ab impiis consiliariis, Non est, inquit, magnum, Athanasi, quod Episcopi poscunt de te, ut unam ex multis, quæ apud Alexandriam sunt, ecclesiis concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tunc ille, Deo suggerente sibi paratum in tempore consilium : Et quid est, inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegare, qui potestatem habes omnia jubendi? Sed unum est quod rogo, ut meam quoque petitiunculam libenter admittas. Cumque se omnia quæ vellet, quamvis essent difficilia, promittere præstiturum; Hoc est, inquit quod rogo; ut quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis communicare nolunt, unam eis tenere concedas ecclesiam. Æquissimum id sibi videri et valde præstandum, respondit Imperator : sed cum rem detulisset ad eos quorum consiliis utebatur, neque ibi se velle accipere ecclesiam, neque hic dare respondent.*

petit Ariani ecclesiam Alexandriæ concedi :

sed Athanasio vicissim Catholicis unam petente Antiochiæ,

et recusantibus conditionem Ariani,
C

195 *Etenim ut observat Sozomenus lib. 3 cap. 19. Existimarunt suam opinionem apud Alexandrinos nullum omnino progressum facturam, propter Athanasium, qui non modo ad confirmandos sibi consentientes sufficeret, sed etiam ad alios convertendos. Si autem hoc fieret apud Antiochenos, primum quidem congregandos sectatores Eustathii qui multi erant; deinde, quod consequens est, molituros res novas : quando ne nunc quidem, cum ipsi [Ariani] tenerent ecclesias, non omnino opinationi eorum assentiretur populus atque Clerus omnis; sed per choros dispositi, uti moris est, ad Dei laudes concinendas, finiendis canticis suam quisque subjungeret opinionem; aliis Patrem et Filium, velut æqualiter honorandum, glorificantibus; aliis Patrem in Filio, et hac præpositionis varietate Filium minorem significantibus.*

1 p. 772 ille dimittitur, cum litteris Constantii ad Episcopos Egypti

196 *Prudentiam porro Athanasii miratus Imperator... cum multis aliis modis eum animasset, et bonam fiduciam habere jussisset, istiusmodi litteras dedit Episcopis et Presbyteris Catholicæ Ecclesiæ. Non est derelictus a Dei gratia Reverendissimus Athanasius. Nam licet ad breve tempus subjectus*

fuerit humanæ probationi, congruat tamen ab omnium inspectrice providentia sententiam retulit, recipiens Dei optimi voluntate nostroque judicio patriam et Ecclesiam suam, cujus divino nutu Præses fuerat constitutus. Consequens porro est ut nostræ mansuetudinis præcepto omnia quæ ante hac decreta sunt contra tenentes communionem ejus oblivioni tradantur, omnisque suspicio adversus eum de cetero cesset, eumque sequentes Clerici in ea quam olim habuerunt immunitate convenienter stabiliantur. Quin etiam nostræ erga ipsum gratiæ jure adjiciendum putamus, ut omnes sacro Ordini adscripti intelligant, quod omnibus ipsi adhærentibus plena detur securitas, sive Episcopi seu Clerici fuerint. Quicumque enim meliorem sortem electionemque amplexi ejus communionem suscipiunt, eos volumus præstita sibi divinitus gratia omnes perfrui.

197 *Simili modo scribens Catholicæ Ecclesiæ populo apud Alexandriam, dicit se eis remittere virum, vitæ rectitudine et morum probitate apud omnes notissimum; hortatur ad concordiam inter se et cum Episcopo tenendam; atque indicat, quod, ad omnemurbationis et seditionis occasionem rescindendam, Judicibus suis per litteras injunxit, ut quotquot seditiosos invenerint pœnis et suppliciis legum coerceant. Scripsit quoque Nestorio Ægypti Præfecto, et eadem forma Augustamniæ, Thebaidis et Libyæ Præsilibus de restitutione Athanasii, et immunitate inhærentium ejus communioni; atque insuper, cum jussisset omnia, quæ prius contra Athanasium decreta erant per calumnias Eusebii, abrogari et tolli de tabulis Præfecti et Ducis Ægypti; ac forte respondisset Nestorius, illa a se non inveniri; alteram eidem epistolam scripsit, in Epistola ad Solitarios relatam his verbis : Certum est ex nostro decreto antea vulgato superesse diplomata contra æstimationem reverendissimi Episcopi Athanasii, eaque existere in Provincia tuæ sanctitatis. Volumus igitur ut tua spectatissima discretio omnes epistolas, sub nomine prædicto in tua provincia factas, secundum jussionem nostram transmittat ad nostrum Comitatum... Misusque ea de causa Eusebius Decurio, sustulit omnia de tabulis.*

D
AUCTORE D.

ac populum Alexandrinum:
1 p. 773

1 p. 774 et contraria omnia decreta abrogantur.
E

1 p. 864

CAPUT XVIII.

Gloriosus Athanasii reditus ad suam Ecclesiam, eumque secuti multiplices fructus.

Reus ad istum modum actis et constitutis, Athanasioque cum suis iter prosequente; amici quidam amicum videntes, gavisii sunt; aliorum vero quidam pudefacti sunt ipso conspecto, quidam vero non ausi accedere absconderunt se; nonnulli etiam agebant pœnitentiam ob ea quæ contra ipsum scripserant. Certe omnes Palæstines Episcopi, præter duos aut tres eosque suspectos, ita susceperunt Athanasium ejusque communionem ambierunt, ut etiam scriberent excusarentque, quod quæ prius scripserant, non sponte sua, sed coacti fecissent. *Hæc Athanasius in Epistola ad Solitarios; in Apologia vero adjungit Palæstinis Syros, quos utique itineris ratio exigit prius aditos fuisse.*

Redeunti Athanasio occurrunt per viam amici:
F

199 *Huc autem spectat, quod lib. 6 cap. 25 narrat Sozomenus de Apollinario juniore, Poeta ut ibidem describitur, perquam gratioso, ex Epiphaniï Sophistæ et Poetæ gentilis disciplina, Laodiceæ in Syria, ejusdemque Ecclesiæ olim Lectore, tunc forte etiam Presbytero, ac postea Episcopo ejusdem aut alterius Laodiceæ in Phœnicia: videlicet quod transeunti illac Athanasio familiaris et amicus imprimis factus est. Quoniam vero contrariæ factioni, ex qua erat Georgius, illius tunc civitatis Episcopus, execrabilis valde erat communio Athanasii, contumeliose ab Ecclesia expellitur Apollinarius.*

Apollinarius eidem conjungitur,

AUCTORE P. P.
et ab Epi-
copo suo ex-
communic-
tur.

11 tamquam si contra Canones et Episcoporum statuta deliquisset, per illam consuetudinem cum Sancto : crimina vero obiciebantur antiqua, et per poenitentiam pridem deleta, quod scilicet ipse Lector adhuc existens sub Theodoro Georgii decessore egres- sus esset ad audiendum hymnum, in Bacchi laudem a suo magistro Epiphanio compositum. Felix si novam il- lam ejectionem apposuisset lucro, nec fuisset sollicitus de recuperanda haeretici Episcopus communione; et cum Athanasii amore etiam tenuisset firmitatem doctrinae.

Hierosolymi-
tana Synodus
scribit litteras

200 Hic vero inter ceteros sui per Syriam et Pala- stinam itineris fructus, in praecipua Apologia etiam re- fert Epistolam, quam sancta Synodus, Hierosolymis conata, Praesidente S. Maximo, uti dicitur v. Maji, scripsit comministris in Aegypto et Lybia, nec non Presbyteris, Diaconis et populo Alexandriae in hac verba. Non possumus, dilectissimi, gratias pro me- rito sufficientes agere universorum Deo, pro iis quae semper fecit mirabilibus, nunc vero etiam cum ve- stra Ecclesia, reddens vobis Pastorem ac Dominum vestrum, nostrumque comministrum Athanasium. Quis enim speravit unquam ea se visurum oculis, quae nunc reipsa experimur? Certe preces vestrae exaudita sunt ab Omnipotente, suam Ecclesiam curante, et vestras lacrymas atque lamenta respi- ciente, ideoque et preces suscipiente. Eratis tam- quam oves abjectae et dissipatae non habentes pa- storem, propterea de caelo visitavit vos verus ille Pastor, de suis sollicitus ovibus, reddens vobis eum quem desiderabatis.

ad Alexandri-
nos gratulato-
rias.

201 Nos quoque satagentes pro pace ecclesiasti- ca, vestraeque conspirantes caritati, ipsum prae- venientes amplexi sumus; per eumque communicantes vobiscum, hanc salutationem mittimus, et hac no- stra vobis congratulantium vota; ut sciatis, nos quoque unitos vobis esse per vinculum communionis cum eo. Vestrum autem est orare pro pietate reli- giosissimorum Imperatorum, qui ipsum etiam cum omni honore dignati sunt restituere, cognoscentes vestrum erga illum amorem et innocentiam. Vive- rant ergo, cum haec scriberentur, adhuc ambo Impera- tores, ut mirum sit contrarium sustineri a Baronio; maxime cum Valentis et Ursacii poenitentia, de qua mox, tamquam de effectu Hierosolymitanae Synodi, etiam praevenit mortem Constantis : et hi postea re- lapsi, huius metu impulsos se sint causati.

1 p. 825
tota Aegyptus
in occursum
effunditur:

202 De Aegyptiis et Libycis Episcopis, quomodo hac tum desiderata felicitate lœtati sint, deque earum provinciarum et diocesis Alexandrinae populo, su- pervacaneum est loqui; cum omnes occurrerint, et ineffabili gaudio perfusi sint, non tantum quia prae- ter spem suos quique vivos recipiebant, sed etiam quia liberabantur ab haeticis, tamquam a tyrannis aut rabidis canibus. Elegantissime, ut assolet, Na- zianzenus effusam omnium laetitiam descripsit : sed cum magna, quod merito mireris, rerum ac temporum con- fusione : primum cum post Georgii mortem, regnante jam scilicet Juliano; facta scribit, quae necessario de- bent acta intelligi post mortem Gregorii; deinde cum secundam Philagrii Praefecturam, quam ille inivit eo ipso tempore, quo infelicem suum Episcopatum, non dico Georgius, sed Gregorius, ea quam describit exce- ptione facit posteriorem : tertia denique cum suum gen- tilium Philagrium, eum esse putat, cujus ad iterandam administrationem ingressus tanta occurrentis exultan- tisque populi frequentia fuerit honoratus. Nempe enco- mium illud scripsit dixitque Nazianzenus Constanti- nopolis, procul ab Alexandria, prout sibi vel suggererat senilis memoria (erat enim octogenario tunc major) vel ipsius Athanasii scripta quaedam, fortasse non satis in- tegrali correctaque, decimo dumtaxat post Sancti mortem anno. Placeat nihilominus, ipsum solita sua facundia hac de re loquentem audire.

203 Postquam ille impietatis turbo (Georgium Na- zianzenus intelligit, ego Gregorium substituo) ille cor- ruptor pietatis et prodromus Antichristi, publicae icæ vehementiaeque factus est victima (nam et hoc de Gregorio dicunt aliqui) aut saltem sua morte vacuam Athanasio Sedem fecit; redivit ex sua praecelara pere- grinatione Athleta : sic enim appello exilium ejus, pro Trinitate et cum Trinitate toleratum. Reditus autem ejus jucundissimus accidit civitati, pene dixe- rim Aegypto universae, undequaque in unum concur- renti ut vel sola voce Athanasii, vel intuitu satiaretur; aut etiam, quemadmodum de Apostolis audivi- mus, anud a ejus umbra et vacuo corporis simulacro sanctificationem acciperet. Cumque multorum saepius ex eo tempore factae sint honorificae exceptiones sive Antistitum, imo etiam eorum qui sive Prosectorum ipsis Imperatoribus erant familiares atque domestici; nemo tamen meminit ullam fuisse splendidiorem frequentioreque nisi ipse secum comparetur Atha- nasius, et cum hac pompa conferatur prior alia, qua exceptus est in priori ingressu, quando redibat a si- mili similibusque ex causis tolerato exilio. Circum- fertur autem de honore illo huiusmodi sermo; dica- tur enim, licet superfluum, velut condimentum ora- tionis, ejusque inductioni idoneus flosculus.

204 Eorum qui bis ad Praefecturam accesserunt aliquis, post illum introitum invehebatur in urbem (noster hic erat, utpote Cappadox, et quidem illu- stris valde; Philagrium, scio, nostis me dicere) erga quem civium affectus erat, qualis non alius, nec erga alium, et par honor; is denique, cui (ut brevi verbo rem totam complectar) iterato delata erat Praefectura, supplicante populo et Imperatore suf- fragante. Tum igitur e vulgo quispiam, cui infinita multitudo ac veluti pelagus quoddam videbatur, cum eam oculis metiri nequiret, dicitur amicorum fami- liarium alieni, uti fieri assolet, sic locutus : Dic, amabo, num aliquando vidisti multitudinem tantam, et tam affectuose ad unius hominis honorem effu- sam? Juvenem vero respondisse, Nequaquam : mihi autem videtur neque ipsi Constantio tantum obtin- gere : veluti per eum qui exhibetur Imperatori, summum honoris fastigium exprimere volens. Alte- rum porro facere ac suaviter ridentem subjunxisse, tamquam magnum quoddam et admirabile, Ego vero vix existimo ipsum magnum Athanasium sic esse in- ductum; et mox addidisse iusjurandum quoddam in- digenis usitatum, ad dicti sui confirmationem.

205 Qui quidem sermo eo spectabat, quod vobis man festum est, ut is quem modo laudandum sum- psimus ipsi Imperatori praelatus videatur : tanta erat hominis veneratio apud omnes, et tanta admi- ratio ejus qui nunc commemoratur ingressus. Ete- nim per sexus, et aetates, et artes divisi erant om- nes, quomodo civitas illa solet instrui, quando pu- blicum alicui honorem exhibet. Qualiter autem ora- tione exponam spectaculi illius magnitudinem? Flu- vius unus omnes erant (Poetarum aliquis Nilum diceret, illum utique aurifluum fertilemque) sursum ex civitate ad Chæreum se volvens, unius diei itinere et amplius. Date veniam ut etiam hic aliquantulum lasciviat oratio, quando in his sumus, nec facile est sermonem ab illa solennitate revocare.

206 Pullus ipsum vehebat, eodem fere modo (ab- sit quaeso invidia verbo) quo Jesum meum olim ille, sive is populum gentilium quem a vinculis ignoran- tia solutum benefaciendo conscendit, sive quid aliud Symbolum illud significet. Sed hunc excipiebant rami et avriae floridæque vestes injectæ jumento substra- tæque, cum hucusque se dimisisset summus ille dignis- siusque et parem non habens; istic vero Christi ingres- sum representabant conclamantium et choreas du- centium turbæ, nisi quod non solum puerorum multi- tudo

D
quemadmo-
dum descri-
bit Nazian-
zenus,

E
ut in simili
postea occur-
su aliquis
dixerit,

maorem
esse quam
Imperatori
feret,

imo quam
factus sit
Athanasio :

F

fluvii instar
feriebatur
populus,

dum asino
invectus
Sanctus

quamdam
intransiens
Jerusalem
Christi præ-
beret speciem.

A tudo erat quæ laudes concineret, sed omnis prorsus lingua, concorditer et absque contradictione cujusquam, mutuo se vincere contententium. Mitto nunc dicere plausus populares, unguentorum profusiones, pernoctationesque, et totam urbem lumine coruscantem. Taceo convivium publica et privata ac cetera quibus hilaritatem solent civitates testari, quæque ei tunc amplissime et ultra modum exhibebantur.

Sed hic Nazianzenus confudit Gregorii et Georgii nomina ac tempora,

207 *Hactenus Nazianzenus, nomen Gregorii et Georgii affinitate verosimiliter abductus a recta temporum ratione, imo nec satis constanter eos inter se distinguens; ut cum par fuerit utriusque in suo ingressu immanitas, nihil pene in Gregorium dicat, dira autem omnia in Georgium: post cujus crudelissimam cædem a furente ethnicorum plebe patratam, rursus quidem Athanasius, Alexandria comparuit, vel ex suis ibidem latebris prodicens, vel peregre reversus in urbem; nullatenus tamen credi debet, quod sub novo Juliani dominatu, et rebus Orthodoxorum usque adeo dubiis, tam solennis exceptio potuerit adornari. Quare fidenter hæc omnia refero ad hoc tempus, cum respectu ad primam ab exilio Gallicano reversionem, quæ Constantini Junioris mortem præcessit, et splendidissima fuisse etiam debuit. Quidquid enim nunc factum est, quia summa duorum Imperatorum Constantii et Constantis voluntate nitebatur, sicuti extra periculum erat, sic potuit et debuit fuisse splendidissimum, post tales ac tantas de calumnia et impietate victorias, publicis Synodorum judiciis et ipsorum Imperatorum suffragiis relatas.*

et Philagrii ingressum ad secundam Præfecturam

208 *Ad Præfectum quod attinet, cujus prior Magistratus adeo fuit populo gratiosus, ut ad secundum postulari meruerit; nego cum fuisse Philagrium, hominem, uti supra vidimus, a religione Christiana apostatam, et in vexandis orthodoxis crudelissimum: de quo merito Athanasius queritur in epistola ad Solitarios, quod cum Constantius, præter mentem patris Constantini, sub quo priora patrarat flagitia, ob eadem forsitan exautoratus, pro secunda vice Præfectum misit, deteriora etiam patraturum. Præterea non conveniunt tempora, quemadmodum exordiens insinnavi; et exceptio Philagrii magistratum secundo ineuntis, quantotocumque Gentilium et Arianorum studio fuisset celebrata, ut summum comparari potuisset cum ea, quæ Athanasio obligit ante octennium. Ignorasse debuit hominem Nazianzenus, qui eum, quod gentilis suus et Cappadox esset, tum honorifice hic nominavit. Quod autem factum dictumque narrat, contigisse potuit aliquo ex postea missis Præfectis ingrediente, puta S. Artemio, a cujus, duplici titulo sibi exosi, cæde, quia et Christianus et Gentilibus valde fuerat adversatus; auspiciatus est Julianus persecutionem eorum, qui præcipuos sub Constantio Magistratus gesserant.*

1 p. 84½

cum aliteris gratiosioris ingressu.

C 209 *Sed redeamus ad Nazianzenum, eloquenter prosequentem Athanasii in Cathedram suam restituti laudes: omnia, inquit, velut in lyra una, congruebant sibi in viro sancto; vita, sermo, certamina, pericula, quæque in reditu quæque post reditum egit. Mox enim atque Ecclesiam suam obtinuit, non est passus quod solent immodica commoti iracundia, quidquid occurreret propellentes, licet alias venerabile, propter prædominantem furorem; verum existimavit hoc esse tempus conciliandorum sibi animorum. Quoniam enim plerumque contingit, ut qui patitur moderatior sit, qui vero in potestate est positus impotentius agat, ipse adeo mansuete leniterque eos tractavit a quibus erat affectus injuria, ut nec illis ipsis quidem molestus, ut sic loquar, fuerit ejus reditus. Nam licet expurgarit sacrum locum ab iis, qui Deo Christoque velut ad quæstum nundinasque abutuntur, ut in hoc quoque imitaretur Christum; id tamen non texto ex funiculis flagello, sed persuasibili oratione effecit.*

etiam erga Arianos

210 Conciliavit etiam tumultuantes, nullo media-

tore indigens ad eos cum seipso atque inter se componendos; solvit oppressiones patientium injuste, nihil discriminis faciens inter eos qui suæ partis vel adversæ fuerant: resuscitavit collapsum Verbum, animosque ut sic loquar addidit Trinitati, rursus supra candelabrum positæ, et claro unius Divinitatis lumine omnium mentes collustranti. Rursum ille leges mundo dictare, et omnium animos ad se trahere; hos scripto, illos voce erudiens, nonnullos etiam ultro accedentes docens, omnibus seipsum normam statuens quam sequi vellent: quod utique solum sufficit ad magisterium virtutis. Ut autem compendio dicam, duorum laudabilium lapidum imitabatur naturam, effectus adamas percutientibus, et dissidentibus magnes, ineffabili naturæ virtute ferrum trahens, et metallorum durissimum sibi familiaritate devinciens.

211 *Magna igitur, inquit ipse ad Solitarios Athanasius, suarum alias laudum parcissimus prædicator, alacritas populorum erat in sacris conventibus, mutuo se cohortantium ad virtutem. Quam multæ innuptæ quidem adhuc, sed ad nuptias propensæ, Christo sese virgines servavere! Quot juvenes, alios conspicati, monasticam vitam elegerunt! Quot patres rogavere filios, quot filii obtestati sunt parentes suos, ne suam in Christo exercitationem impedirent! Quot mulieres persuasere viris, quot a viris persuasæ mulieres sunt, vacare orationi, sicut ait Apostolus! Quot viduæ, quot pupilli, qui prius erant famelici ac nudi, ex ingenti populorum ad elemosynas alacritate, non modo non esurierunt amplius, sed et vestiti prodierunt in publicum! Denique tanta fuit ad virtutem æmulatio, ut singulas familias atque domos totidem ecclesias esse existimares, propter inhabitantium probitatem et precationem ad Deum.*

212 *Quantus porro ad ipsummet Athanasium audiendum esset confluxus Alexandrinæ multitudinis, ex eo liquet, quod subsequentium annorum aliquo contigisse ipse in Apologia fatetur, in Quadragesimalibus synaxibus, propter locorum angustias et frequentiam populi, plurimos pueros juvenulasque et vetulas ac juvenes non paucos domum relatos esse pene oppressos; ita tamen ut eorum nemo, quæ Dei clementia fuit, exinde obierit. Si autem, inquit, in profestis diebus tanta fuerit compressio, quid timendum ipso festo? Cum igitur et ecclesiæ paucæ parvæque essent, et populi numerus tantus esset, quantum in Christiana urbe optare quis posset; haud parva tumultuatio fuit postulantium ut in magna ecclesia (quæ tunc adhuc extruebatur, aut saltem dedicata necdum erat) conventus celebrarentur, atque ibidem preces fierent pro salute Imperatoris. Quod et factum est; renitente licet multum Athanasio, suadenteque ut tantisper exspectarent, et quamvis cum pressura in aliis tamen ecclesiis convenirent. Verum in hoc non audiebatur: erant enim parati ex urbe egredi, et quemvis itineris laborem potius sustinere, quam festum Paschæ agere cum luctu. Quæ deinde res calumniandi ansam adversariis præbuit, uti infra videbimus.*

D
AUCTORE D
et magisterium
virtutis
fidei
ut scilicet
resuscitans.

1 p. 72½
magnum ex
omni homi-
num genere
fructus colligit.

E

1 p. 682
Erantque ei
ecclesiæ tam
angustæ

F
ut infortunii
metu debuerit
uti majori
necdum
dedicata.

NOT. 27

CAPUT XIX.

Ursacii et Valentis poenitentia. Novi motus propter Marcellum Ancyranum. Syllogus ab Anastasio compilatus.

Erat in Ecclesiis, ut loquitur in epistola ad Solitarios Athanasius, profunda quies et plane mirabilis, cum Episcopi undequaque scriberent, et vicissim reciperent ab Athanasio consuetas pacis litteras. Quin etiam Ursacius atque Valens, conspectis litteris Hierosolymitanæ Synodi (uti in Syllogo indicatur) quasi

1 p. 626

Ursacius et
Valens Ro-
mam acce-
dentes,

quasi

A quasi a sua ipsorum conscientia flagellati, pœnitentiam professi sunt; et Episcopo quidem amicam pacificamque scripserunt epistolam; ipsi vero Romam abierunt, et suam confessionem scripto complexi tradiderunt Julio, cujus exemplar a Paulino Episcopo Trevirensi Latine transmissum Athanasio, ab ipsoque Athanasio Græce redditum, invenitur utrique operi apologetico ad Constantium atque ad Solitarios insertum, una cum epistola ad Athanasium: ambæ autem epistolæ Latine extant apud Hilarium in fragmentis Historici operis ex Pithæana bibliotheca acceptis: ubi tamen inverso referuntur ordine, cum teste Hosio, prius quam Romam venirent, amicam et pacificam Epistolam scripserint Athanasio, his verbis conceptam. Dedit se occasio Fratris et Compresbyteri nostri Moysetis, venientis ad tuam Dilectionem, per quam tibi salutem largissimam dicimus ex Aquileiensium civitate, et optamus ut incolumis has litteras nostras recenseas. Dederis autem fiduciam, si tu quoque in rescribendo vicem nobis rependas. Sane habere nos locum tecum et communionem ecclesiasticam his litteris scito. Divina pietas te custodiat, Frater.

1 p. 839
postquam
Athanasio
pacificè scri-
psissent,

scr iptotiam
ibidem culpam
agnoscunt,

et Arianis
anathema
dicunt:

1 p. 826

alii plures
ex adversa-
riis ad illum
redeunt.

Absolutus
Sardicæ
Marcellus
Ancyra Ep.

p. 764

214 Exemplum vero Epistolæ, quam post renuntiationem Orientalium, Athanasium reum non esse, in urbe Roma, holographa manu, Valens perscripsit, et Ursacius subscripsit, tale est. Quoniam constat, nos antehac multa gravia, de nomine Athanasii Episcopi, litteris nostris insinuasse; atque litteris Sanctitatis tuæ conventos, ejus rei de qua significavimus non præstitisse rationem; profitemur apud Sanctitatem tuam, cunctis præsentibus Presbyteris Fratribus nostris, omnia quæ ante hac ad aures nostras pervenerunt de nomine prædicti, falso esse nobis insinuata, atque omnibus viribus carere: atque ideo nos libentissime amplecti communionem prædicti Athanasii: maxime cum Sanctitas tua, pro insita sibi benevolentia, errori nostro veniam fuerit dare dignata. *Damnant deinde hæresim Arianam, sed eo sensu quo videri volunt semper eam damnasse, dissimulata Consubstantialitatis mentione: et hæc epistola, inquit Hilarius, post biennium missa est, quam hæresis Photini a Romanis damnata est. Errant igitur, qui Romanum super causa Photini Concilium, differunt ad finem anni CCCLI aut sequentis initium.*

215 Ultra deinde idem Valens et Ursacius subscripserunt litteris pacificis, quas Athanasii Presbyteri Petrus et Irenæus et Ammonius laicus circumferebant, licet per eos nihil ipsis scripsisset. Quis tantam Ecclesiæ pacem videns, non miraretur? quis non glorificaret Deum, populorum in conventibus alacritatem intuens? Quam multi ex inimicis ostenderunt pœnitentiam? quam multi retractarunt priores calumnias? quam multi qui antea eum oderant ad ejus amorem sunt conversi? quam multi qui contra eum scripserant cecinerunt palinodiam? Plurimi autem qui non ex deliberato animi proposito, sed necessitate quadam Arianis adhærebant, noctu venientes seseque excusantes hæresim abjurabant; veniamque sibi dari postulabant de insidiis calumniisque, ipsi per eos factis; profitentes quod licet corporali quidem præsentia inter istos apparerent, animo tamen convenirent cum Athanasio, et semper apud eum manerent,

216 Ita prospere agente Athanasio, non erant Catholicis quæta omnia, propter Marcellum Episcopum Ancyra in Galatia. Hunc voce ac scriptis vehementiorem experti Ariani, pessime oderant; et Sabellianismi accusatum, in Conciliabulo Constantinopolitano abdicarant anno CCCXXXVI: qui paria fere cum Athanasio passus, idem quod ipse refugium habuit, Romanum scilicet Pontificem Julium; usque dum ejus quoque causa Sardicæ est judicata, de qua in epistola Synodica hæc legimus. Recitata

quoque sunt scripta nostri comministri Marcelli, et deprehensa est Eusebianorum dolosa vafricies: quæ enim Marcellus per modum quæstionis tractaverat, ea, tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt: recitata quoque sunt in his quæstionibus quæ intercederent et subsequerentur, et inventa est bona et recta fides istius viri. Non enim ex S. Maria, ut ipsi asseverabant, Verbo Dei initium attribuit, neque finem ejus regni constituit; sed regnum ejus initio et fine carere scripsit. Ita absolutum remissumque Ancyram, exagitare non desiit factio eorum qui intrusoristic Basilio adhærebant: ipseque eo tandem prolapsus est disputandi ardore, ut Catholicis quoque visus sit serio sustinere, quæ quæstionis dumtaxat gratia proposuisse excusans, fuerat in sua excusatione susceptus. Itaque, ut ait Severus Sulpitius lib. 2 Historiæ sacræ, antea innocens, postea depravatus, videri poterat jam tum nocens fuisse, cum de eo fuerat judicatum.

et propter
scripta poste-
riora,

217 Rem clarius explicans Basilius Epistola 52 ipsi Athanasio sic scribit: Quæritur et a nonnullis (idque sicut nobis ipsis videtur necessario) ut illi, scilicet Legati a Romano Pontifice in Orientem missi, hæresin Marcelli, tamquam malam et nocivam et a sana fide alienam, exterminent: quoniam ad hunc usque diem, in omnibus quas scribunt litteris, Arium quidem, pessime audientem, sursum et deorsum versantes, anathematizare atque ab Ecclesiis eliminare non cessant; Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem Unigeniti Divinitatisque essentiam impie egit, et Verbi appellationem male usurpavit, ne semel quidem accusare videntur, quod Verbum quidem Unigenitum vocari tradit, ratione ministerii et dispensationis, et quatenus in tempore natus prodiit; ceterum ad eum unde egressus erat reversum, nec ante egressionem fuisse, nec post regressionem subsistere (et hujus experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius syngraphæ libri continent) attamen istum nequaquam reprobare visi sunt, et per hæc culpandi veniunt, ut qui ab initio illum, per ignorantiam veritatis, in ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur et illius, ut decet, fieri mentionem præsentia negotia deposcunt, ne occasionem habeant qui occasionem ex eo quærunt, quod Sanctitati tuæ jungantur qui in fide sani sunt.

judicatus
hæreticus a
S. Basilio,

E

218 Ex hac tam irrefragabili suggestione: cum parum sanæ fidei esse Marcellum penitus cognovisset Athanasius, teste Severo ubi supra, eum a communione suspendit; habuitque ille hanc verecundiam, ut tanti viri judicio notatus, sponte concederet. Quæ verba mihi videntur ultroneam et sinceram retractationem explicationemque significare eorum scriptorum, in quibus Basilius manifestam hæresim deprehenderat; post quam iterum ab Athanasio recipi quadamtenus meruerit Marcellus; cum Epiphanius, duobus dumtaxat post mortem ejus annis scribens hæresi 72, dicat, Interrogavi aliquando ipse Beatum Papam Athanasium de hoc Marcello, quomodo de eo sentiret. Ille vero neque ipsum defendit, neque graviter adversus eum invec-tus est; sed leni solum risu edito, ostendit flagitium non magnum in ipso fuisse, sed haberi eum veluti qui se purgasset. Postea vero Presbyteri Ancyran, de sua magistrique sui fide prorsus orthodoxa, rationem reddentes per epistolam, quæ extat apud dictum Epiphanius, etiam allegant litteras, quas beatissimus Papa Athanasius socialiter atque familiariter scripsit, et in illa sanissimam per omnia fidem distincte ac sigillatim confitentur. Dubia nihilominus semper mansit de Marcello fama, eo etiam aggravata, quod Photinus ille Sirmiensis, auditor Marcelli in adolescentia fuisse videbatur, a Sabellio quidem in unione dissentiens, sed

excommu-
nicatusque
ab Athanasio,
F

eidem se pur-
gasse videtur:

mansit tamen
dubia de eo
fama.

A sed initium Christi ex Maria prædicans, ac purum hominem fuisse eum asserens. Interim ubi semel constitit abdicatum ab Athanasii communione fuisse Marcellum, nacti Ariani istiusmodi occasionem, ut prosequitur Severus, conspirant penitus Sardicensis Synodi decreta subvertere. Etenim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam injuste fuisset pro Athanasio iudicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasii iudicio hæreticus esse probaretur. Igitur in Sirmiensi Conciliabulo an. CCCXLIX, miscent astuto consilio innoxium criminosis, damnationemque Photini et Marcelli et Athanasii eadem sententia comprehendunt: illud nimirum apud Imperatorum animos præstruentes, ut non putarentur de Athanasio perperam iudicasse, qui de Marcello atque Photino vera sensissent.

Interim Ariani,
commistis
Marcelli et
Athanasii
causis,

veteres calumnias resuscitant:

B 219 A tali principio resumpta contra Athanasium obloquendi libertate, veteres denuo nenas cæperunt occinere; et objecta Tyri crimina, atque conciliabuli illius sententiam fidentius inculcare. Adversus quorum maledicum impudentiam, ut promptum in manibus habet remedium, congruum putavi Sanctus præcipua innocentiae suæ documenta, ad hoc usque tempus edita (ad unius veluti Apologiæ contextum reducere, quem ipse, ut principio vidimus) Syllogon, alii Apologiam secundam nominarunt, cujus hoc exordium: et quasi eorum Synopsis, quæ productis, ut dicitur, tabulis demonstranda sibi sumit Sanctus. Existimabam ego, post tantas demonstrationes circa me factas, fore ut sese occultarent adversarii, eosque pœniteret quod alios sint calumniati. Ast illi convicti licet, non erubescunt; et quasi ad omnia insensibiles contradicendo subrepunt, sperantes cuncta irritanda; non quidem ut denuo dijudicentur (id enim horrent) sed ut nos vexent animasque simplicium. Itaque necessarium censui apud vos me defendere, ne uoquam suscipiatis eorum susurros, sed calumniæ totius perspectam habeatis nequitiam. Coram vobis autem, ut sinceris, me defendo; apud alios vero qui contendere voluerint, confido convictionibus contra ipsos proferendis.

ille documenta innocentiae suæ in Syllogon collegit,

secundum quæ ita se absolutum probat,

ut nihil sit opus ulteriori iudicio.

C in qua adversarii nostri exauctorati sunt velut syncophantæ, sententiæ vero in nostrum favorem latæ subscripserunt Episcopi plures trecentis... quibus denique attestati etiam sunt Ursacius et Valens, primum quidem nos criminati, deinde vero pœnitentes: idque non tantum suscipiendo iudicata, sed etiam confitendo sese et alios quotquot nobis adversantur calumniatores esse. Hæc aliaque præfatur Athanasius, ut ostendat non esse identidem movendas quæstiones tot sententiis decisas; et Eusebianos ideo dumtaxat controvertere, quod omnia contra ipsum composita solum spectent hæreseos defensionem, a qua discedere oporteret, si iudicata pro Athanasio faterentur esse recipienda. Tum quæ circa se scripta sunt in diversis Synodis, ac primum in Synodo Ægyptiorum, aggreditur exhibere verbotenus, documenta et epistolas singulas inter se connectens brevigestarum rerum narratione; et hunc tractatum, nulli certæ personæ aut hominum generi inscriptum, sed ad omnes veritatis cognoscendæ cupidos directum, existimo sæpius transcriptum fuisse et missum ad varios, nec non traditum legatis, pro rerum et causarum exigentia ad Apostolicam Sedem, ad Comitatum Imperialem, et alio quocumque destinandis.

Quibusnam hic Syllogus scriptus videatur.

Maji T. I.

Hoc autem tempore compositum, ideo præcivue sustineo; quod nil contineat ultra annum CCCXLIX, quo suam pœnitentiam Ursacius et Valens scripto signarunt. Nam quæ de Liberio Hosioque adduntur in fine, quando et quomodo accesserint, in præfatione jam dixi, et rursus suo loco indicabo.

D AUCTORE P.

CAPUT XX.

Mors Constantis et Julii: secutæ machinationes adversariorum apud Liberium et Constantium.

S Sub hæc, initio anni CCCL, magna accidit in Occidente rerum conversio, cum Magnentius XVIII Januarii Augustoduni in Gallia assumpsisset purpuram; et rebelles suos fugiens Constans, ab iisdemque circa montes Pireneos interceptus, miserabiliter perisset; atque ad hujus cædis nuntium Vetranton sive Britannion, diuturna clurus et carus militia, assumpsisset Imperium in Pannoniis prima die Martii: quod ei Constantius confirmare maluit, misso diademate; quam ad Persicum bellum, quo satis superque in Oriente premebatur, suscipere alterum in Occidente. Nepotianus quoque, Magni Constantini ex Eutropia sorore, quondam Athanasii hospita, nepos, velut sanguine proximus, conatus est occupare regnum: et sumpta purpura die III Junii, Romam victor occupavit, ipse decimum octavum post diem a Magnentii Ducibus victus occisusque. Magnentius autem legatos ad Constantium misit, Servatium et Maximum Episcopos, itemque Clementium et Valentem: qui cum Alexandria transitum habuissent, postea occasionem arripuerunt Ariani calumniandi Athanasium, quasi per illos tyranno scripsisset. Quod ille crimen fortiter convincenterque a se removet in Apologia.

Occiso Constante turbatur Imperium Occidentis:

E

Magnentius tyrannus mittit legatos ad Constantium:

222 Quære, inquit, qualem mentionem fecerim de beatæ memoriæ Constante, cum primum Clementii socios vidi; quomodo, sicuti scriptum est, lacrymis vestes meas laverim, humanitatem ipsius et animum Christi amantem recogitans. Inde progressus in ecclesiam, nihil aliud dixi quam Precemur pro salute religiosissimi Constantii Augusti: et statim universus populus consona voce acclamavit, Christe auxiliare Constantio: et in hac oratione perseveravit... Certior autem factus de Magnentii immanitate, cum Valentem per Libyam discursantem viderem, quomodo exhorruerim quære, ne etiam hic auderet quid simile, et tamquam latro occideret omnes beati viri amicos, quorum ego nemini me secundum existimo. Hæc Athanasius ad Constantium: qui prius quam calumniis contra illum resuscitatis aurem præberet, ita ad eum scripsit.

1 p. 679

ab illo sibi metuens Athanasius pro hoc preces indicit,

223 Hoc meum semper fuisse votum, ut meo quondam fratri Constanti omnia ex animi sententia cederent, tuam etiam conscientiam minime latet. In quanto autem mœrore fuerim, ubi didici eum ab aliquibus scelestissimis interfectum, conjectare iterum facile potest prudentia tua. Quoniam porro nunc aliqui sunt, qui hoc tam luctuoso tempore te conantur perterrere; congruum duxi Constantiæ tuæ hanc epistolam mittere, teque hortari, ut, sicut Episcopum decet, doceas populos quæ divinæ conveniunt religioni, cum iis vacans orationibus solitis; neque credas vanis, quicumque fuerint, rumigerulis. Nostro enim animo firmiter hæc sententia sedet, ut ex nostro decreto, absque ullo impedimento, velim te perpetuo manere Episcopum in illo loco. Divina providentia multis annis te servet, Pater carissime. Talia Constantius, post fratris mortem, non tantum semel iterumque, sed et tertio scripsit.... Præterea per Asterium Comitem et Palladium, mandata misit Felicissimo Duci et Nestorio Præfecto, ut neque Philippus Præfectus, neque alius quispiam, molestus esse Athanasio auderet.

F

1 p. 688 et litteras securitatis accipit:

1 p. 844 confirmat pluries confirmatas.

A 224 Porro cum Eusebianæ hæreseos impietatis-
AUCTORE D. P.
1 p. 827
Arianis con-
sensum Epi-
scoporum cum
Athanasio non
ferentibus,
que heredes... viderent Episcoporum cum Athana-
sio concordiam ac pacem; erant autem hi plures
quadringentis, tum ex magna Roma atque uni-
versa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brutia,
Sicilia, Sardinia, Corsica, tum ex universa Africa,
Galliis, Britannia atque Hispaniis cum magno illo
Confessore Hosio; præterea ex Pannoniis, Norico,
Siscia, Dalmatia, Dardania, Dacia, Mysia, Macedo-
nia, Thessalia, totaque Achaia, Creta, Cyprio, Ly-
cia; plures item ex Palæstina, Isauria, Ægypto et
Thebaide, cunctaque Lybia et Pentapoli: hæc, in-
quam, cum viderent illi, metu et invidia cruciati
sunt; invidia quidem, propter ejusmodi animorum
conjunctionem; metu vero, ne ipsorum hæresis dif-
famata velut in triumphum duceretur et proscinde-
retur ubique.

225 Primum igitur Ursacio et Valentī persua-
dent, ut mutato proposito quasi canes revertantur ad
proprium vomitum, et ut sues in pristino impietatis
luto denuo se volvant; causificantes, poenitentiam
a se fuisse simulatam, propter metum religiosissimi
Imperatoris Constantis. Atqui tametsi fuisset metus,
inquit Athanasius in epistola ad Solitarios, institutam
prosequens narrationem, non oportebat eos (siquidem
confidebant probare posse quæ fecerant) proditores
fieri propriorum actorum. Nunc vero cum nullus
subfuerit metus, sed sponte mentiti sint, qua tan-
dem venia digni censebuntur? Sane neque milite
adstante, neque Palatinis Notariisque citantibus,
imo nec Imperatore præsentē, ac ne vocati quidem
ab aliquo, scripserunt; sed ipsi ultro venerunt Ro-
mam, intraque ecclesiam (ubi nullus ab extra me-
tus, sed ei solum timor est, et liberam quisque ha-
bet expromendi animi potestatem) per seipsos poeni-
tentiam egerunt signaruntque. Nihilominus denuo
ad Arianismum relapsi, non erubuerunt adeo absur-
dam excusationem comminisci; deinde deliberatione
communi supplicarunt Imperatori Constantio in hunc
modum.

B 226 Pridem supplicantes non invenimus fidem,
cum Athanasium remittebas, et diceremus quod il-
lum revocando hæresim nostram exterminares, quo-
niam huic ab initio contrarius fuit, neque desinit
eamdem condemnare. Nunc autem ipse implet quod
diximus, quaquaversum scribens contra nos. Ecce
vero plerique ejus communionem tenent; quos au-
tem putabamus nobiscum sentire, eorum alii jam
ipsi adhærent, alii eodem propendent. Nos autem
remansimus soli, metusque est ne palam innotescat
hæresis, nosque ac tu habeamur hæretici. Quod si
fiat, vide ne cum Manichæis reputemur. Incipe igi-
tur rursum persequi, et defende hæresim: hæc enim
te Regem habet. Ille autem, quando contra Magnen-
tium festinans in itinere videret tantam omnium
Episcoporum conjunctionem cum Athanasio, tam-
quam igne succensus, mutavit sententiam; et non
modo juramentorum oblitus est, sed etiam scripto-
rum suorum; suoque ingratus fratri quid ei deberet
noluit recordari: quamvis et huic scribens et cum
Athanasio coram agens juravisset aliud non factu-
rum se quam vellet populus, et Episcopo placere in-
telligeret....

C 227 Interim Magnentius, anno ccccli victus ingenti
prælio, in Pannonia die xviii Septembris, Italiam quo-
que sequenti anno, multiplici clade attritus, amiserat et
in Gallias se receperat; actandem ipse sibi manus intulit
violentas, circa diem x Augusti anno ccccliii. Hoc eo-
dem anno Constantio VI et Constantio II Consulibus
(altero scilicet Augusto, altero Cæsare, cognomine
Gallo pro cujus nomine passim in Consularibus fastis
nomen Constantis legitur et hoc et sequenti Consulatu)
ipsis Kalend. Decemb. data est lex ad Taurum Præ-

fectum Prætorii, hoc tenore: Placuit, locis omnibus D
atque urbibus universis claudi protinus templa; et
accessu vetitis omnibus, licentiam delinquendi per-
ditis denegari. Volumus etiam cunctos sacrificiis ab-
stinere. Quod si quis aliquid forte hujusmodi perpe-
traverit, gladio ultore sternatur. Facultates etiam
perempti fisco decernimus vindicari, et similiter af-
fligi Rectores Provinciarum, si facinora vindicare
neglexerint. Præfecturam gessit Taurus, uti ex aliis
legibus demonstrat Jacobus Gothofredi ad lib. 10 Co-
dicis tit. 10, ab anno ccccliii, ad annum cccclxi; adeo-
que vehementer errant, tam qui hanc legem Constantino
Magno attribuerunt, pro quadam simili ac vera ejus
lege quæ perit; quam editiones vulgatæ Codicis, quæ
legem hanc notant Constantio IV et Constante II
Coss. qualis Consulatus nusquam invenitur totis prio-
ribus annis, quibus vixit Constans Imperator; tantum
abest ut inveniatur Constante mortuo sub Præfectura
Tauri: adeo ut omnino admittenda sit prædicta Got-
thofredi correctio: hic autem explicanda fuit, quia hæc
ipsa et non alia lex verificavit prædictionem Athanasii,
a Sozomeno lib. 4 cap. 9 relata his verbis:

228 Fama est, quod cum aliquando procederet
per civitatem Athanasius, contigerit advolantem
corvum crocitasse. Accedentem ergo Gentilium mul-
titudinem, tamquam in præstigiatores jactasse di-
cteria, rogando ut sibi diceret, quid corvus nun-
tiasset. Ipsum vero suaviter subridentem respon-
disse, Cras, quod Romana lingua significat diem
proxime venturum: Sic autem crocitando injucun-
dum vobis fore diem crastinum prænuntiat, inquit:
significat enim decreto Romani Imperatoris prohi-
bendum vobis ne proximam festivitatem celebretis.
Hæc vero Athanasii prædictio, quamvis illis ridicula
visa sit, apparuit certa: nam die sequenti Romani
Imperatoris litteræ traditæ sunt Præfectis, prohi-
bentes ne permitterentur Gentiles ad fana accedere,
aut consuetas superstitiones conventusque celebrare:
et festivitas imminens, eaque Gentilibus sacerrima
ac celeberrima, dissoluta est. Petrus Castellanus, ad
calcem Syntagmatis de festis Græcorum, agens quoque
de mensibus et anno pag. 177 veterem Hesiodi Scho-
liasten allegat, qui doceat, Ægyptios mense Cheac, qui
Romanis December est, festa Bacchi celebrare: eosdem
autem Bacchum colere sub nomine Osiridis, patet ex
Tibullo Elegia 7 lib. 1, ubi utroque nomine indifferenter
utens Poeta, unum eundemque vitis cultorem ac vini inven-
torem canit. Si igitur lex ea, lata Kalendis Decembri-
bus, potuit pervenisse Alexandriam ante mensis illius
finem; potuit etiam impedivisse celebre aliquod Ægy-
ptii Osiridis festum, sin minus, impedierit aliquid simile
in Januario.

229 Sed hæc operosius disquirant, quibus Ægyptia
sacra investigare est cura: ad Constantium redeo, qui,
per mortem Fratrum et Magnentii interitum, universi
Imperii liberam tandem adeptus possessionem, totum se
convertit ad oppugnandum Athanasium, et cum Atha-
nasio fidem Orthodoxam. Spem obtinendi voti faciebat
mors Julii Papæ, Athanasio addictissimi, hoc eodem
anno ccccliii die xii Aprilis defuncti: cui suffectus Li-
berius xxii Maji, quo animo fuerit in sui Pontificatus
progressu erga Sanctum virum, non sinit dubitari exi-
lium idcirco toleratum; utrum tamen talis a principio
fuerit, dubium facit epistola, ab Hilario in fragmentis
sic relata.

230 Dilectissimis Fratribus et Coepiscopis no-
stris, per Orientem constitutis, Liberius Urbis Ro-
mæ Episcopus salutem. Studens paci et concordiae
Ecclesiarum, posteaquam litteras Caritatis vestrae,
de nomine Athanasii et ceterorum, factas ad nomen
Julii bonæ memoriæ Episcopi, accepi; secutus tra-
ditionem majorum, Presbyteros urbis Romæ, Lu-
cium, Paulum et Helianum, e latere meo ad Alexan-
driam

legem fert
de abolendis
Gentilium
ritibus,

ad Taurum
Præfectum
Prætorii,

quæ Atha-
nasii prædi-
ctionem ve-
rificat,
E

de impediendo
per Impera-
torem pro-
ximo illorum
festo.

F

Julio Papæ
mortuo sub-
rogatus Li-
berius,

visus initio
vacillare
in causa
Athanasii

A drianam ad supradictum Athanasium direxi, ut ad urbem Romani veniret, ut in præsenti, id quod Ecclesiæ disciplina exigit, in eum statueretur. Litteras etiam ad eundem per supradictos Presbyteros dedi, quibus continebatur, quod si non veniret, sciret se alienum esse ab Ecclesiæ Romanæ communione. Reversi ergo Presbyteri nuntiaverunt, eum venire noluisse. Secutus denique litteras Caritatis vestræ, quas de nomine dicti Athanasii ad nos dedistis, sciat his litteris, quas ad unanimitatem vestram [damus], nos cum omnibus vobis et cum universis Episcopis Ecclesiæ Catholicæ pacem habere: supradictum autem Athanasium alienum esse a communione mea sive Romanæ Ecclesiæ, et consortio litterarum ecclesiasticarum.

(si vera est
ejus quæ
allegatur
epistola)

231 Verum hæc epistola, an unquam a Liberio missa sit, dubitant alii; nec desunt qui Arianorum esse figmentum existiment, Hilario imprudenti obtrusum. Res sane utrimque ambigua est, cum neque Athanasius usquam indicet de Liberio, quod de sua innocentia aliquando dubitavit; neque alterutri unquam objectum ab adversariis invenitur, quod vel ad momentum fuerint a mutua communione sejuncti. Ex altera vero parte vix apparet credibile, decipi potuisse in re tanti momenti Hilarium. Forte non dissimilis vero conjectura sit, scriptum quidem, ex quadam sententiæ ferendæ præcipitantiâ, fuisse epistolam (adeo ut exemplum quoque traditum fuerit iis qui se Orientalium legatos dicebant) suppressam tamen esse maturiori consilio, quia mox ex Ægypto omni atque ab Alexandria missæ epistolæ advenerunt. Nam (sicut post epistolam illam suspectam testatur Hilarius) quales ad Julium pridem de reddenda exulanti Athanasio communione erant scriptæ, tales nunc ad Liberium datæ de tuenda.

eum defendit
acceptis
Alexandri-
norum pro eo
litteris,

232 Hic vero cum postea accusaretur, Orientalium et Ægyptiorum litteras suppressisse, ne crimina Athanasii, quem dicebantur condemnasse, paterent; Satis omnibus clarum est, inquit, nec quisquam negat, nos Orientalium litteras intimasse, legisse Ecclesiæ, legisse Concilio, ad hæc etiam Orientalibus respondisse: quibus fidem et scientiam non commodavius nostram (aut commodatam nimis facile mox retractavimus) quod eodem tempore octoginta Episcoporum Ægyptiorum de Athanasio sententia repugnabat. Hæc, correctis mendis, transcripta ex Hilarii fragmentis, clarum faciunt responsum fuisse Orientalibus: et quidni per prænotatam epistolam? Utinam porro etiam extarent, quas excidisse dolemus ex præciato Hilarii cui subjectæ erant loco, Ægyptiorum litteræ; rem utique totam illustraturæ clarius. Interim conjectare licet, Athanasium, non quidem recusasse Romam venire, ut vel Ariani finxerunt, vel ab his corrupti Legati mendaciter retulerunt; se reformidasse, ne in manus Constantii, novis calumniis hand leviter irritati, et in Italia victorias contra Magnentium prosequentis, incideret; in omnem tamen judicii Romæ iterum subeundi necessitatem, congregasse Synodum Provincialium Episcoporum, prædictorum scilicet octoginta, et ab his scriptas litteras præmisisse ad Liberium cum excusatione suæ justæ cunctationis, et convictione Arianorum, ipsum sub communi Orientalium titulo accusantium una cum Meletianis, auctoritatem et titulum Ægyptiorum Episcoporum mendaciter sibi arrogantibus.

1 p. 686

postquam
fraudulenter
invitatus ab
Imperatore,

233 Sub hæc Alexandriam venit Montanus Palatinus, cum hujusmodi epistola, quasi ego, inquit in Apologia Athanasius ad Constantium, a te jus abeundi in Italiam postulassem, ad ea instauranda quæ in Ecclesiasticis ibi deficere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago, quod ad scripta aliena, quia mea putabas, annueris; curamque itineris mei, ut id quam commodissime fieret, susceperis. Miror tamen ita falsa ad tuas aures potuisse deferri: nihil enim talescripsi... Scit Montanus me non detrectasse pro-

fectionem: sed ut ego irem, velut ideo scripsissem, indecorum credidi; ne vel in hoc occasionem reperirent adversarii novæ calumniæ, quasi tuæ Pietati essem importunus. Interim parabam me, uti etiam Montanus novit, ut si dignareris scribere, venirem statim. Hæc Sanctus, postea necesse habens purgare se, quod ad Constantii, non mandatum, sed simplicem permissionem, eamque fraudulenter ab adversariis procuratam, non dimisisset Alexandriam, nulla idonea causa cur in Italiam iret invitante, multa ne iret dissuadente.

234 Nam paulo ante quam istam epistolam acciperet Athanasius, teste Sozomeno lib. 4 cap. 8, persuasum habens sibi in Palatio Imperatoris paratas insidias, ad eum tunc in Occidente agentem Ægyptios Episcopos quinque a se delectos, et cum his tres suæ Ecclesiæ Presbyteros miserat, qui et ipsum sibi conciliarent, et calumniis adversariorum, si opus, responderent; tum alia facerent quæ Ecclesiæ ipsique expedire cognoscerent. Ex horum numero fuit Serapion, Thmæus Episcopus, cujus una cum Ammonio peregre agentis quia meminit Athanasius in Epistola ad Dracontium, occasionem dicit existimandi, ipsum Dracontium (qui magno consensu Alexandriæ electus et ordinatus fuerat Episcopus Hermopolcos) monachorum quibus præsidebat suasu fugam inivisse hoc tempore; ab eaque retrahendum fuisse pulcherrima illa quam ei Sanctus misit epistola, monens exemplo prædictorum duorum et aliorum plurimum (qui monachi et monachorum Præfecti cum essent, Episcopatum tamen non rejecerant) ne speratum de se fructum Ecclesiæ subtrahat; sed audiat missos cum Epistola Hieracem Presbyterum et Maximum Lectorem: ex quibus cognoscere Dracontium Sanctus voluit, quo cum affectu ista scripsisset, et quantum ipsi immineret periculum ecclesiasticam ordinationem detrectanti.

legatos ad
eundem mis-
sis

235 Ceterum legatione prædicta nihil admodum profectum fuisse apud Constantium, ex post gestis apparet, quæ in epistola ad Solitarios Athanasius sic exorditur narrare: Singulis in urbibus cogebat Episcopos, jam victor et solus dominans Constantius, ad mutandam in Athanasii et religionis causa sententiam. Cum autem esset Arelate et Mediolani, omnia ex hæreticorum consilio et suggestionem faciebat: vel potius hi ipsi agebant quæ vellent, potestatem contra omnes nacti. Fuit Arelate Constantius a die x Octobris cccliii usque ad sequentis anni ver; interimque poria ibi fecit, quæ Mediolani egisse mox videbimus. His autem obvium ire volens Liberius Papa, sicut ad Hosium scribit ipse, cum Episcopis Italiæ ad se collectis deprecatus est Constantium, ut, sicut placuerat dudum, Concilium ad Aquileiam congregari juberet, mittens Vincentium Capuensem, cum Marcello æque ex Campania Episcopo. Qui non tantum nihil impetravit, sed etiam ipse in eandem ductus est simulationem, ut Athanasii communionem abdicaret. Ad cujus tamen excusationem ipse Sanctus in Apologia dicit, ipsum aliosque vim non vulgarem gravesque contumelias passos esse, donec promitterent se ab ea communione abstenturos.

E
quorum me-
minit in epi-
stola ad Dra-
contium.

1 p. 829
Imperator
Arelate cogit
multos sub-
scribere con-
tra Atha-
nasium,

F
ad quod et-
iam legati
Pontificis,

1 p. 693

236 Rem ut gesta est in Epistola ad Constantium, quæ in fragmentis Hilarii extat, ita explicat Liberius Papa. Manent, inquit, litteræ Legatorum, qui ad Clementiam tuam fuerant destinati: quibus significant, propter turbationem omnium Ecclesiarum, se quidem succumbere sententiis Orientalium voluisse, proposuisse tamen conditionem, ut si iidem Arii hæresim condemnassent... eorum sententiis obedirent. Placitum, ut ipsi significant, scriptura teste firmatur: itur in concilium: accipiunt cum deliberatione responsa, Arii doctrinam se damnare non posse; Athanasium, quod solum exigebant, communione esse privandum. Hanc autem Epistolam, qua

vi et dolo
pertrahuntur.

A qua ostendit non solius Athanasii causam agi, et orat
AUCTORE D. P. ut Concilium generale fieri patiatur Imperator, per
Luciferum Calaritanum Episcopum misit Liberius :
sed irritò æque ac priores conatu, nisi quod Lucifer sese
constantiorem præbuerit, uti ostendetur ad diem xx
Maji quo colitur.

ceteris passim
exemplum
sequentibus :
237 Vincentii lapsus quantopere Liberii animum et
Athanasii causam afflixerit, dici vix potest : seculus est
enim ceterorum fere omnium assensus in abdicationem
Athanasii, et S. Paulinus Trevirensis Episcopus,
quem Confessoribus ubique annumerat Athanasius, exi-
lio relegatur; de quo pluribus agendum xxxi Augusti
quo Trevis colitur. Fortassis etiam ad hoc tempus
spectat, quod Athanasius, Arelatensis Mediolanensisque
conciliabuli iniquos effectus conjungens, sic indicat in
epistola ad Solitarios. Statim expeditæ sunt litteræ
cum mandatis ad Præfectum, ut frumentum, eate-
nus præberi solitum, auferretur ab Athanasio, dare-
turque Arii opinionem tenentibus; et ut volentibus
libertas esset contumelia afficiendi eos qui cum
Athanasio facerent. Minæ item denunciatae Judicibus
sunt, nisi communicarent cum hæreticis. Et hæc
quidem Alexandriæ : extra vero rursum edicta et no-
tarii per urbes singulas mittebantur, cum minis ad
Episcopos Judicesque, ut hi quidem illa exequeren-
tur, isti vero contra Athanasium scriberent com-
municantes cum Arianis, aut exilii pœnam sustine-
rent; et populi ipsis adhærentes scirent, vincula,
plagas, contumelias, bonorumque rapinas sibi esse
expectandas. Neque segniter agebatur negotium :
habebant enim qui missi erant secum Clericos Va-
lentis et Ursacii, qui Judices incitarent, et negli-
gentius agentes deferrent ad Imperatorem.

1 p. 829
contra recu-
santes Aria-
nam commu-
nionem per-
secutio indi-
citur.

B

CAPUT XXI.

Mediolanense Concilium et persecutio ortho-
dorum, Athanasii damnationi subscribere
recusantium. Liberii et Hosii vexatio.

Dum appa-
ratur Me-
diolani con-
cilium,

Reliquus annus cccliv in apparatu Mediolanensis
Synodi exactus est; non ut Liberii aliorumque ortho-
dorum voto fieret satis; sed ut majori cum strepitu at-
que a majori Episcoporum undique coactorum numero
damnaretur Athanasius. Ast apparebat Orientales,
propter itineris longinquitatem, pauciores adfuturos;
neque vero expediebat ut copiosi adessent, qui non nisi
violenter sperabantur trahendi in sententiam; ac forte
Occidentales de rerum in Oriente gestarum veritate
instruendo, minus idoneos redderent ad paratas sibi ex
conficto Orientalium consensu fraudes. Itaque, ut ait
Athanasius ad Solitarios, Scriptum est Magistrati-
bus, et multa pecuniaria iis denunciata, nisi suæ
quisque civitatis Episcopum ad subscribendum coe-
gisset. Hinc omnis locus et civitas implebatur pa-
vore atque tumultu, cum Episcopi quidem traheren-
tur; Judices vero cogerentur intueri populorum la-
menta suspiriaque.

C

1 p. 830
coguntur per
Orientem
Suffragia
contra Atha-
nasium,

239 Et hæc quidem a Palatinis ad hoc missis
agebantur; hæretici vero tantis patronis fulti, nihil
non moliebantur. Itaque Episcoporum aliquos cita-
bant ad Imperatorem, alios circumveniebant per
litteras, comminantes causam contra ipsos ali-
quam; ut vel præsentem Imperatorem reformida-
rent, vel legatos minasque et calumniarum prætex-
tus metuerent, et sic a sua recta piaque mente ab-
ducerentur. In hunc modum coegit Imperator tam
grandem numerum Episcoporum, partim minis, par-
tim promissis extorquens, ut dicerent, Non amplius
communicamus cum Athanasio. Qui enim ad ipsum
veniebant, non prius admittebantur in conspectum,
ac ne quiescere quidem sinebantur, vel hospitio suo
egredi quin vel subscriberent vel renuentes abirent in
exilium. Hoc autem faciebat, eo quod videret omnes

multa cum
violen-
tia :

quibus mag-
no numero
sic extortis,

aversari hæresim. Ideoque magis coge-
bat illos tam multos accedere paucis, studebatque colligere no-
minum multitudinem; ut hinc quidem invidiam fa-
ceret Athanasio, inde Arianæ impietati, cujus erat
patronus, speciem aliquam conciliaret; existimans,
quod æque ipsam veritatem, ac hominum animos
posset pervertere.

240 Cum hoc apparatu talibusque præludiis, quibus
congrui subsequentes omnes actus fuere, cæptum est
anno ccclv, Arbetrone et Lolliano Consulibus, famosa
illa Mediolanensis Synodus, Episcoporumne dicam in
sententias iturorum, an mancipiorum in verbajuratorum?
quos ex Occidente fuisse plerosque et plures trecentis,
scribunt Socrates atque Sozomenus; et in his multos,
rerum ignoratione inductos, persuasosque unius hominis
tuendi causa non esse Ecclesias omnes exponendas peri-
culo. Verum cum appareret ad fidei mutationem tumultus
in populo orituros, neque eam rem tuto posse in ecclesia
publice agitari, ad Imperatoris palatium translatae sunt
Synodales actiones, ubi libertas minor præsentiorque
metus ad assensum citius exprimendum conducirerent.

convenitur,
non in eccle-
sia,

sed in Pala-
tio.

241 At non omnium eadem imbecillitas fuit. Cum
enim multis insidiarentur hæretici, non paucos fece-
runt Confessores; quo titulo præ ceteris clariores
sunt, inquit Athanasius Paulinus Episcopus Treviro-
rum, quæ Galliarum Metropolis est, sed jam ante
exilio relegatus, Lucifer Metropolitanæ in Sardinia
Sedis Episcopus, Eusebius a Vercellis civitate Italiæ,
et Dionysius a Mediolano, quæ et ipsa est Italiæ
Metropolis. Hos enim advocans Imperator, jussit
subscribere contra Athanasium, et cum hæreticis
communicare. Cumque hi mirarentur importunum
illius studium, dicerentque id non esse Ecclesiastici
canonis, statim ille, At, quod ego volo, canon ha-
beatur : nam sic loquentem me sine contradictione
audiunt qui in Syria Episcopi appellantur. Obedite
igitur, aut exules etiam vos estote. Talia cum dice-
ret, attoniti Episcopi efferebant ad Deum manus, et
magna verborum libertate utentes, docere niteban-
tur, non esse illius Imperium, sed ejus qui dederat
Dei, quem ut timeret hortabantur, ne ipsum ille ci-
to auferret : minabantur ei etiam judicii diem, sua-
debantque ne disciplinam ecclesiasticam corrumpere-
ret, aut cum ejus dispositione commisceret admini-
strationem Romani imperii, Deique Ecclesiæ hære-
sim Arianam induceret. Ast ille neque audiebat,
neque plura dicere ipsos sinebat; sed comminabundus
stringebat gladium contra illos, et quosdam abripi e
conspectu jubebat. Dabimus ad xxv Maji Vitam S.
Dionysii, in eaque descriptam plenius Concilii illius
historiam, ad quam satis hic fuerit lectorem remittere.

1 p. 831
Hic emicat
constantia
SS. Luciferi,
Eusebii et
Dionysii,
E

libere arguen-
tium Im-
peratorem,

242 Alias cum videret hæresim perplexos crimi-
natores, ipse eorum vices subibat in accusando, ut
accusati nihil possent respondere; propter nimiam
illius violentiam : id quod in causa Athanasii potis-
simum patuit. Videns enim Luciferi, Eusebii, et
Dionysii Episcoporum constantiam, ex Ursacii et
Valentis pœnitentia demonstrantium non esse au-
diendos in iis quæ nunc dicebant; exurgens ille
confestim dixit : Ego nunc accusator sum Athana-
sii, propter me credite iis quæ dicunt. Illis autem
respondentibus, quomodo accusator esse potes ab-
sentis rei? si enim accusator adest, abest autem
reus, judicium nullum exercetur : adesse autem
propter itineris longinquitatem non potuit... Quod
si de auditis objiciens loqueris, æquum est te quoque
illa credere quæ dicit ipse : si autem non credis illi,
credis vero istis, potius videntur illi in tui gratiam
taliam dicere, et ob eam Athanasium accusare.

1 p. 831

quod se ac-
cusatorem
faceret,

243 His similia scripsit postea Lucifer, cujus vitam
dabimus xx Maji : ex ejus interim libro 2 pro Athana-
sio pauca hæc accipe : Urget defensio veritatis quæri
a te, cur absentem damnari præceperis. Dic quæso,
bene,

et absentem
damnari
præciperet,

A bene, an male id fieri imperaris? Si dixeris bene; credo te ad B. Pauli confugere factum, quod Corinthiis scripserit jam se illum punisse peccatorem, quem comperisset graviter deliquisse. Videamus nunc si tu, bellua, membra et corpus tantum habens hominis animum vero ferinum, si ita egeris ut egit Apostolus.... Primo omnium beato Apostolo Catholici nuntiarant hi, quos norat fideles, quos Deo probaverat fideles, et testem sciebat esse omnem Corinthiorum sanctam Ecclesiam. Tu contra cum consacrilegis tuis, accusantibus Deo odibilibus hæreticis, nos dignabaris urgere ad absentis damnationem. Deinde, cum Apostolum audis dicere, Congregatis vobis et spiritu meo, ... tu tenebra, cur nobis dicentibus, Ad ipsum nos nostris impendiis pergemus, in plebe, cui divinitus constitutus est, eundem audiemus, tantum da Catholicos accusatores; cur detractasti? cur (tamquam gladiatores, non Episcopi, essemus) tantum juxta vota tua, quo possemus interficere eum, cujus tu olim sitiebas cruorem, operam dabas?

ideoque dam-
nantur exilio.
1 p. 832

B 244 Talia cum sibi, ut post scripta, ita tunc coram dicta audisset et suam reputaret contumeliam; illos quidem ejecit in exilium, commotus vero contra Athanasium scripsit atrocius, ut ea quæ deinde facta sunt pateretur... Sancti autem excutientes pulverem de pedibus, suspicientesque in cælum, neque minas Imperatoris timuerunt, neque ob nudatos gladios prodiderunt veritatem; sed exilium, velum ministerii sui officium, acceptarunt. Transeuntes enim per oppida et urbes, quamvis in vinculis positi, evangelizabant, veram prædicantes fidem, et Arianam hæresim execrantes, divulgantesque non sine infamia Ursacii et Valentis poenitentiam. Itaque adversariis contra quam statuerant accidit: quantoque longius erat exilii spatium, tanto magis augebatur odium illorum; eratque præconium publicum impietatis eorumdem, ipsa Sanctorum relegatio....

Liberius ad
consensum
solicitationis,

245 Porro nec Liberio quidem Romæ Episcopo initio persecutionis pepercerunt... Videntes enim recte sentientem et ab hæresi Ariana alienissimum, quin etiam satagentem ut ab eadem omnes reduceret, dixerunt impii intra se: Si Liberio persuaserimus, omnes brevi superaverimus. Ergo suggerunt Imperatori de eo: Imperator vero ratus cum Liberio omnes ad se trahi posse, scribit et mittit spadonem quemdam, Eusebium nomine, cum litteris muneribusque, ut his blandiretur, illis comminaretur.

minis blandi-
tiisque,

C Abiens autem eunuchus Romam, primum suadebat Liberio ut subscriberet contra Athanasium et cum Arianis communicaret; hoc enim velle Imperatorem et pro potestate jubere; deinde ostentans munera, instabat prensabatque manus, dicens, Obtempera Imperatori, atque hæc accipe.

generose ab-
nuil:

246 Contra Episcopus nitebatur dicens; Quomodo id fieri adversus Athanasium potest? quem enim non una tantum, sed et altera Synodus undecumque collecta omnino innocentem pronuntiavit, et Romana Ecclesia cum pace dimisit, quomodo possumus condemnare? Quis porro nos reciperet, si nunc omnino rejiceremus absentem, quem præsentem dileximus nobisque communicantem habuimus? Non est hic canon ecclesiasticus, neque talem unquam a Patribus accipimus, qui sua antea habuerunt a beato et magno Apostolo Petro. Quod si Imperator curam gerens ecclesiasticæ pacis, jubet aboleri quæ a nobis circa Athanasium scripta sunt; aboleantur etiam quæ ab illis contra eum sunt facta; et sic ecclesiastica Synodus fiat procul a Palatio, ubi nec Imperator adsit, nec immineat Comes, neque Judex minetur, sed solus Dei timor sufficit et Apostolica constitutio. Ita namque ante omnia, salva quidem

et librum
concilium
petit:

manebit Ecclesiæ fides, qualem Nicæni Concilii Patres definiverunt; Arianis vero ejectis, soli in fide puri habebant loquendi libertatem....

D
AUCTORE D. P.

247 Hæc dicente Liberio contristatus eunuchus, non tam quia recusabat subscribere, quam quia se ostendebat hæresi adversari, oblitus est se coram Episcopo stare, multumque comminans exivit cum muneribus.... et Imperatoris iram contra Liberium exacuens scripto, commovit etiam eunuchos ceteros: hi enim omnia et sunt et possunt apud Constantium. Scribit igitur Imperator Romam et rursum Palatini et Notarii et Comites mittuntur, cum mandatis ad Urbis Præfectum, ut vel dolo circumventus Liberius expelleretur Roma, mittereturque ad ipsum in castra; vel violenta persecutione premeretur.... Trahitur ergo ad Imperatorem Liberius, coram quo multa etiam tunc libertate pollens: Desine, inquit, persequi Christianos, neque per me speres impietatem inducere in Ecclesiam.... Priusquam crimen aliquod contra nos comminiscantur, venire festinavimus, licet de exilio certi; ut et ceteri, qui paria nobiscum passi sunt, innocentes appareant; et impacta ipsis crimina, intelligantur meræ esse calumniæ....

1 p. 834

quare ad
Imperatorem
pertractus,

1 p. 835

relegatur
etiam ipse.

248 Tantis ac talibus sceleribus non contenti, nihil adhuc se fecisse arbitrabantur, quamdiu magnus ille Hosius eorum malitiam nondum erat expertus.... Hic Princeps est, inquebant, Synodorum; et si quid scribit auditur ubique: hic formulam fidei in Nicæna concepit, et Arianos ubique pro hæreticis traduxit.... Subinde igitur scribente Constantio, et nunc quidem blandiente ac patrem appellante, nunc interminante ac relegatos enumerante, nihil ad ista expavit Hosius; quin inter contumelias, quas patiebatur, scripsit epistolam; supra aliquoties allegatam, quæ apud Athanasium hoc ipso loco inserta legi integra potest: initium hic accipe. Ego fidem confessus jam pridem sum, cum avus tuus Maximianus persecutionem moveret: quam si tu resuscitas, etiam nunc quidvis potius sustinere paratus sum, quam ut effundam sanguinem innocentem ac prodam veritatem. Scito ergo quod talia scribentem et comminantemque non curo. Tu potius desine ista scribere, et cum Ario sentire: neque audi Orientales, neque crede Ursacio et Valenti: quæ enim dicunt. non propter Athanasium, sed propter hæresim suam dicunt. Mihi crede Constanti, qui per ætatem avus tuus esse possem.

1 p. 837

Similiter so-
licitatus
Hosius,
E

1 p. 838

per epistolam
inrepat
Constantium:

249 Tali principio congruit Epistola reliqua, manifeste exponens, quomodo non audentibus Sardicæ coram Athanasio apparere adversariis, absolutus ille sit, ipsique Valens et Ursacius calumniatos se fassi; ac denique non esse Imperatoris tractare causas Ecclesiæ, sicut nec Episcoporum negotia Imperii: quare concludens, Ego neque Arianis suffragor, inquit, sed eorum hæresim execror; neque contra Athanasium scribo, quem nos et Romana Ecclesia et universa Synodus innocentem declaravit: quod et ipse considerans remisisti hominem, et permisisti cum honore ad patriam suam Ecclesiamque reverti... Non est prudentis propter alienam libidinem seipsum conjicere in certum damnationis æternæ periculum. Desine quæso, et mihi ausculta, Constanti: hoc enim et me scribere decet, et te convenit non vilipendere.

F

1 p. 839

monetque ut
a captis de-
sistat:

250 Hæc Abrahamicus ille senex, vere Hosius, et sensit et scripsit... Quæ cum accepisset impietatis propugnator Constantius, alique dicerent non solum ipsum non subscribere, sed et aliis suadere quod melius esset mortem perpeti, quam proditores fieri veritatis, ob quam et dilectus frater Athanasius persecutionem sustineret, et Liberius Romanorum Episcopus ceterique omnes insidiis appeterentur;

quare anno
integrali Sir-
mii recatur.

item

A item quod alii per Hispanias essent ejusdem cum
AUCTORE D. P. Hosio sententiæ; cum hos quoque sollicitasset ad
subscriptionem neque inflectere potuisset; accersiv-
it Hosium, et pro exilio detinuit integro anno Sir-
mii; neque Deum reveritus, neque patris sui erga
ipsum amorem, nec denique hominis jam centena-
rii et sexagesimum eoque amplius annum in Episco-
pato agentis senectutem.

succubuit
tamen et
ipse et Li-
berius,

sed uterque
lapsum re-
paravit.

251 Hactenus Athanasius, excusans deinde, et in
Arianorum accusationem convertens, quæ postea Libe-
rius Hosiusque arumvis victi fecere, quæque apud
Historiæ ecclesiasticæ tractatores legi diffusius poterunt:
sicuti et in nostro Aprili ea quæ Felicis substitutionem
in Romanum Pontificatum spectant; ubi ostendimus
electionem ejus, qualiscumque eam præcessit ordinatio,
ipsam Liberium habuisse auctorem; adeoque verum
Pontificem fuisse Felicem, et ob mortem pro fide obitum
dignum qui inter Martyres sanctos colatur. Lapsum
verò suum ita reparavit Liberius, Felice mortuo anno
ccclxv. rursus verus Pontifex; ut Epiphanius hæresi
75 beatum, Basilus Epistola 74 beatissimum, Am-
brosius ad Virgines felicis ac beatæ memoriæ appel-
lent, eundemque Græci ut Sanctum colant cum insi-
gni elogio die xxvii Augusti; et Wandelbertus in Ka-
lendario metrico aliique in additionibus ad Usuardi
Martyrologium cum simili Sanctitatis titulo eum pro-
ponent ad xxiii Septembris: quando plenius hæc tra-
ctabuntur a nobis. De Hosio paucis ipse Athanasius ad
Solitarios: Tantam vim intulit seni Constantius, et
ita arcte eum tenuit, ut afflictus attritusque malis,
tandem ægreque cum Ursacio et Valente commu-
nicarit, sic tamen ut contra Athanasium non sub-
scriberet. Verum ne ita quidem eam rem pro levi
habuit; moriturus enim, quasi pro testamento suo,
eorum vim protestatus est, et Arianam hæresim
condemnavit, vetuitque a quoquam probari aut re-
cipi. Hæc de Hosio Athanasius, longe diversa a rela-
tione Marcellini et Faustini Luciferianorum, in suo
mendacissimo precum libello prorsus incredibilia nar-
rantes, de violentia ab Hosio exercita contra refugientes
communione suam, deque ejusdem impænitentis horri-
bili exitu, qualem Sacerdotis Heli fuisse Scriptura me-
morat.

CAPUT XXII.

Syriani contra Athanasium nocturna irru-
ptio: Heraclii edicta proponentis impietas et
crudelitas.

C

Nullo Con-
stantii man-
dato disces-
sum impe-
rante,

Tempus est ut regrediamur Alexandriam, ubi Atha-
nasium reliquimus, nihil motum subreptitiis litteris, fa-
cultatem veniendi in Italiam facientibus, quas Monta-
nus attulerat. Hic igitur cum alio esset profectus,
post sex et viginti menses venit Diogenes notarius,
qui nec ipse aliquid litterarum attulit, inquit, Atha-
nasius in Apologia, neque sub mutuum conspectum
venit, aut præcepit aliquid ac si de eo mandatum
sibi esset. Quin cum Syrianus exercituum duxor
Alexandriam ingrederetur, et Ariani jactarent,
nunc demum acturos se quæ vellent; quærebam num
ejusmodi litteræ, quales illi jactabant, essent allatæ.
Has vero cum illi se non habere dicerent; postula-
bam ut saltem vel ipse Syrianus vel Ægypti Præ-
fectus Maximus, de eo mihi scriberent. Hoc autem
sic postulabam, quia mihi scripserat Tua humanitas
(Imperatorem alloquitur) ut a nemine turbarer, ne-
que susceperem si qui terrere nos vellent....

253 De hac epistola cum illi referrent ad iudices;
.... neque mandatum tuæ Pietatis monstrarent, ju-
re inferebam, verba eorum citra mandatum tuum
esse, Religiosissime Auguste; agendumque mihi esse
credidi, ut quemadmodum epistolas tuas habens re-

Athanasium
Alexandriæ
manere pa-
tetur Dux
Syrianus:

gressus eram in patriam, ita et mandatum habens
tuum egrederer; ne veluti Ecclesiam fugiens aut
reus deprehensus, sed tamquam jussus honestam
haberem discessus causam. Idem omnis populus cum
Presbyteris et major pars civitatis, ne quid dicam
amplius, Syrianum adeuntes postulabant, coram
Ægypti Præfecto Maximo. Postulabant autem ut
mihi scriberetur, mittereturque ad me, vel ut dein-
ceps non turbarentur Ecclesiæ, usque dum populi
ipsi circa hoc misissent legatos suos ad Te. Ipsi
igitur diu multumque supplicantibus, videns Syria-
nus æquum peti, per tuam salutem jurans affirmavit
ita faciendum esse. Intererat vero etiam Hilarius et
cohors Duci, et cohors Præfecti Ægyptiaci.

254 Hæc cum promississet Syrianus, conveniebant
omnes in ecclesiis, cum gaudio et securitate, Verum
post dies viginti tres, (cum scilicet militares copiæ;
quas Romani Legiones vocant, ex Ægypto et Libya,
teste Sozomeno, accersitæ advenissent) apparuit quam
nihil fidendum hæreticis sit. Nox erat, et quidam ex
populo pervigilabant in proximam synaxim; quando
Dux Syrianus improvisus adfuit, cum plus quam
quingies mille viris, habentibus arma et strictos
enses, arcusque et sagittas et fustes; cinxitque ec-
clesiam, milites conjunctim locans, sic ut esset im-
possibile, ab ea egredientes pertransire. Ego vero
absurdum ratus in tanta confusione deserere popu-
lum, pro quo ipse potius debebam subire periculum;
in throno residens mandavi Diacono, ut Psalmum re-
cicaret audiretque populus, Quoniam in æternum
misericordia ejus; atque ita recederent singuli in
domos suas.

255 Tandem cum Dux violenter irrumperet, et
milites ad me comprehendendum circumcingerent
sacrarium; quotquot ibi erant Clerici reliquique de po-
pulo clamabant, obsecrabant, ut ego quoque jam di-
scederem, Ego autem renuebam egredi prius quam
omnes sigillatim egressi forent. Surgens igitur et
orare præcipiens, rogabam ut prius exirent univer-
si, melius esse aliens si periclitarer ego, quam si eo-
rum quisquam læderetur. Itaque plerisque egre-
dientibus et sequentibus reliquis, qui mecum intus
erant Monachi et Clerici quidam, secum me traxe-
runt egredientes. In hunc modum, teste veritate
ipsa, per medios milites, quorum alii sacrarium cin-
xerant, alii per ecclesiam oberrabant, Deo ducente
et protegente, clam ipsis evasi; glorificans Deum,
quod neque populum prodidissem; et ipsum præmit-
tens, salvari atque effugere potuissem manus quæ-
rentium me.

256 Hactenus Athanasius in Apologia de fuga sua:
cui consona, sed atrocioribus facinoribus aucta, scripsit
in sua publica protestatione populus Alexandrinus, om-
nibus exponens, quid in ecclesia actum sit illucescente
die v Iduum Februariorum; id est decimo quarto
mensis Mechir, vigilante et orante populo, eo quod
celebrari deberet synaxis Parasceves. Scripta est
autem ipsa protestatio tertio post rem gestam die, post
Consulatum Arbethionis et Lolliani decimo septimo
die mensis Mechir, id est pridie Iduum Februariorum.
Quibus accurate notatur annus ccclvi bissextilis, cujus
initium habuit Dominicalem litteram G. ita ut dies
quintus Iduum sive nonus istius mensis fuerit Parasceve
seu Feria vi, S. Apolloniæ Virgini et Martyri Ale-
xandrinæ sacra. Tamen quia Athanasii interpres, nescio
quo calami errore, pro Idibus scripsit Kalendas; fa-
ctum est, ut ultra nihil examinans Baronius, Romanum
Martyrologium recognoscens et Sanctis quibus videbatur
augens, die xxviii Januarii scripserit, Alexandriæ
plurimorum sanctorum Martyrum, qui hac ipsa die,
factione Syriani Ducis Ariani, dum in ecclesia Sy-
naxim agerent, diverso mortis genere sunt interem-
pti. Atqui notare potuisset, diem xxviii Januarii, eo
qui

deinde con-
tra fidem
datam,

1 p. 717

cum 5000
armatis ec-
clesiam obsi-
det,
E

1 p. 105

quo violenter
irrumperente,

Athanasius
in turba
salvus egre-
ditur.

facta hæc
sub aurora
9 Februarii

anno 356

non 28 Ja-
nuarii.

A qui notatur in protestatione anno, fuisse non Parasceven, sed Dominicam.

In ea irruptione plures esse occisos,

protestatur populus Alexandrinus.

1 p. 843

257 Romani Martyrologii reverentia ductus Bolandus noster, ipsam Protestationem in Januario, sub isto erroris indicio, dedit et illustravit. Quare ne actum agum, strictim hic indico, caros fuisse multos tam ex populo quam Virginibus sacris, quorum quarumque corpora a militibus abdita, ad publicam ostentationem toleratæ immanitatis, ab ipsis fide libus mox fuerunt exposita publice. Tanta autem fuit indignatio populi, ut arma telaque reperta intra ecclesiam suspenderint, noluerintque amoveri, quantumvis instante Gorgonio Praefecto. Prima etiam, quam ipso verosimiliter die scripserant, protestatione non contenti, hanc secundam scripserunt et signaverunt quinquaversum distribuendam, eo quod Syriani testimonium exigeret, quod nullus tumultus factus, neque quisquam occisus fuisset. Verum contemptui habitæ a Constantio sunt Catholicorum querelæ: qui huiusmodi mala approbans, per Hilarium quemdam Comitem, scripsit Senatui populoque Alexandrino, juventutem sollicitans, ut simul congregati aut persequerentur Athanasium, aut scirent se pro inimicis habendos....

1 p. 844
Constantius in edictis excusat quod solius fratris causa redire siverit Athanasium,

B ipsa magnam ea scribentis manifestabant confusionem. Postquam enim, sicuti magnus Hosius eidem scripsit, non invenit verosimilem aliquem animi erga Athanasium mutati prætextum; excogitavit alium, etiam minus sibi suisque consiliariis convenientem suis verbis: Fratris divinæ ac religiosæ memoriæ amicitiam reveritus, indulsi ipsi ut ad vos pro tempore aliquo reverteretur. Hæc autem declarant, ipsum et in promissis fallacem, et erga demortuum fratrem esse ingratum. Deinde divinæ ac religiosæ memoriæ, uti revera fuit, appellat eum, cujus præceptum et amicitiam, sicut ipsemet scripsit, licet aliquid ejus causa indulsisset, non debuit inofficiose negligere, sed potius ut Imperii sic et sententiæ heres fieri. Atqui cum Britannionem e medio sustulit, volens id tamquam jure factum excusare, dixit, Nam cujus erit fratrum hereditas post mortem? At propter sceleratam Christoque adversam hæresim, quid jus sit ignorat, et erga fratres inofficiosus efficitur, propter quum etiam nec patris sui sententiam integre studuit observare: nam in eo quod placet impiis, ipsam sequi se profitetur; in eo vero quod ipsis displicet, nescit rationem habere pietatis parenti debitæ. Hic enim dimisit quidem Episcopum, ab Eusebianis accusatum, ad tempus in Gallias, propter feritatem inimicorum ejus; sicuti beatus Constantinus, hujus Constantii frater post mortem patris declaravit, per suas quæ extant litteras: numquam tamen ab Eusebianis persuaderi sibi sivit, ut mitteret quem ipsi volebant Episcopum, sed id cupientes compescuit, remque aggressos cum gravi comminatione increpuit. Quomodo ergo si genitoris sui acta, ut scribit, volebat custodire inviolata, primum quidem misit Gregorium, nunc vero depeculatorem Georgium? Quomodo Arianos, quos ille vocabat Porphyrianos, studet inducere in Ecclesiam?

qui vel hinc eum convincit impietatis,

uti etiam facit S. Lucifer.

C 259 Hæc Athanasius: Lucifer autem Calaritanus, pro sua consueta libertate, nec ipsi quidem Constantino parcens, et Constantio obijciens, quod instar canis reversus ad vomitum, eum quæreret interficere, cui se deinceps nihil mali facturum Alexandrinis per litteras juraverat, longe acrius easdem excusationes evertit, lib. 2 pro Athanasio sic scribens: Sed, inquis, pater meus illum miserat ad exilium, et me oportuit patris mei parere statutis. Pone, ut vis, hæreticum esse Athanasium. Si recte fuerat missus ad exilium, cur eum passus es contra patris tui statuta recipere dignitatem, quam ei se tuus tulisse arbitratus fuerat pater? Sed, inquis, Fratris mei Constantis factum est inter-

ventu. Sed potuisti occurrere Constanti, dicens, Pater noster quem probavit hæreticum, nisi se correxerit, recipere in partes regni mei non possum. Sed inquires, timui ne inter nos bella fuissent orta. Ergo, quia Saporinus Persarum Rex nunc contra te gerit prælium, si tibi dixerit, Suscipe religiones meas et ero tecum pacatus; te oportet cum omnibus in imperio tuo commorantibus transire ad religionem demonum?.... Verum ipse testis es conscientie tuæ... quod missus fuerit ad exilium Athanasius quia noluerit esse Arianus: ideirco perosum habitum a patre tuo non fugit te; quandoquidem et in ea digneris ipsum persequi causa, in qua et pater tuus eum fuerit persecutus. Digne itaque comparatus es cani qui redierit ad vomitum suum. Jam enim Christianus esse aestimabaris, ex quo Athanasium cum talibus litteris repræsentaveras: at nunc comprobaris esse Arianus, et cupiens hæresim tuam invenire locum, virum justum persequeris, quia illo videlicet sit eandem omni nisu impugnans.

260 Porro Athanasius cum suam ad Constantinum Apologiam scriberet ac fugam excusaret, videtur adhuc ignarus fuisse cardium in Syriani irruptione patratum; eas autem didicisse cum postea scriberet præcitatum ad Solitarios Epistolam, cui ipsas propterea populi Alexandrini litteras de gestis Syriani subtexuit. Ignoravit vicissim has scribens populus, quid factum esset Athanasio; orabatque Præfectum ac Magistratus ne permitterent alium pro illo substitui, quem unice desiderabant secum manere, pro eo etiam mori parati. Quo autem abierat Athanasius? Respondeo quod ex ipsius verbis aliud nihil possumus elicere, quam quod statim ad eremum se contulerit. Cum enim in Apologia prius dixisset, Ego, visa Syriani nocturna in Ecclesiam irruptione, primum populum monui ut discederet; tum ipse cum eis, ut viderunt qui aderant, Deo me occultante et deducente recessi, atque ex eo tempore mansi $\alpha\pi\sigma\tau\omicron\tau\omicron\nu$, quod de quacumque etiam domestica solitudine posset intelligi. Clarius deinde loquens, fateor, inquit, quod auditis ac ferme visis quæ decreta erant executionique mandabantur, deposito adeundi Imperatoris consilio, ad eremum denuo reverti, hoc ipso satis indicans ibi se fuisse prius quam consilium istud susceperet.

261 Interim mutatis magistratibus, militaris rei cura, cum titulo Ducis, ad Sebastianum; politicæ, cum titulo Præfecti, ad Cataphronium transit, impiissimos homines. Missus etiam fuerat Heraclius Comes, qui edicta publicaret, et ex mandato Imperatoris denuntiaret, quod nisi obediretur, subtraherentur panes, et idola subverterentur (quorum prius ad infimam plebem, alterum ad gentiles concitandos spectabat) multisque e primoribus civium atque ex populo captivitatem esse paratam. Hæc autem denuntians, inquit ad Solitarios Athanasius, non erubuit palam magna voce edicere, quod Athanasium Imperator repudiaret, et Arianis juberet ecclesias tradi, (has namque ut ait Sozomenus lib. 4 cap. 9 post fugam Athanasii Clerus ejus et populus aliquandiu tenuerant) Cumque super his admirati multi sibi invicem inuenerent, quærerentque utrum Constantius factus esset hæreticus; non modo nihil Heraclium id puduit, sed etiam coegit consiliarios atque tribunos plebis, homines ethnices et idolorum ædituos, subscribere ac profiteri, quod suscipere essent parati Episcopum quem mitteret Imperator....

262 Postridie congregatis in magna ecclesia populis (erat enim quarta Sabbati, qui loquendi modus videtur mihi hebdomadam Sanctam et diem Aprilis III notare, quia hoc anno CCCXVI Pascha incidit in diem VII) Heraclius Comes, assumens secum Cataphronium Præfectum, et Faustinum Catholicum seu Procuratorem generalem, Bithynum genere et secta hæreti-

D
AUCTORE D. P.

Scripsit autem Athanasius ex eremo,

E

1 p. 690
quo se receperat,

1 p. 697

propositis edictis ab Heraclio Comite, F

1 p. 846
in favorem Arianorum:

irruunt ethnici in ecclesiam,

cum,

A cum, gregariorum hominum juniores idololatrias exstimulavit, mandatum Imperatoris esse asserens, ut invaderent ecclesias, et populum lapidarent. Cum vero, Missione indicta, plerique ab ecclesiis egressi essent, et pauculae mulieres in iis remanerent; res agi coepta est ut fuerat imperatum, oriturque spectaculum miserabile. Adhuc enim in oratione erant quae remanserant mulieres; quando nudi ingressi juvenes praedicti cum lapidibus fustibusque, ipsas lapidibus coeperunt impetere, et Virginum sacra corpora plagis concidere, detractisque velaminibus earum capita denudare, ac resistantibus calces impingere. Gravia erant haec iis, et valde gravia; graviora tamen secuta sunt alia, et quavis contumelia acerbiora. Cum enim scirent quanta esset verecundia Virginum, et quam intemeratae iis aures, quodque facilius enses ac lapides quam obscena verba tolerarent; his potissimum utebantur, dum in eas irruerent. Ariani vero haec ipsa juvenibus suggerebant, ejusmodi dicta et facta suo approbantes risu, fortassis et imitantes....

Virgines et
viduas ibi
reptas con-
tumelia af-
ficiunt,

et sacram
omnem su-
pellectilem
comburant.

B 263 Deinde, velut totum Imperatoris mandatum peracturi (hoc enim maxime satagebant, hoc Comes et Catholicus praecipiebant) subsellia rapiunt, et thronum et mensam, lignea utique omnia; et ecclesiae vela atque alia quaecumque poterant efferentes, ante vestibulum in magna platea combusserunt, superinjecto thure... suaque laudentes idola, dicebant: Gentilis factus est Constantius, et Ariani nobiscum, sentiunt... *Et illi quidem unius alteriusve ex suo numero supplicio statim divinitus irrogato, quemadmodum fusius prosequitur Athanasius, nihil ultra ausi sunt: Ariani vero ne sic quidem confusi sunt, sed obdura- verunt cor suum, spem totam in Imperatore ejusque eunuchis collocatam habentes....*

1 p. 847

Prætextu
querendi
Athanasii
passim om-
nes vexantur,

264 Ista igitur, quemadmodum jam dixi, per illos faciebant: quae vero per seipsos perpetrarunt, quomodo non dicentur omnem malitiam ipsiusque carnificis immanitatem superare? Quam domum, investigandi prætextu, non diripuerunt? quem hortum non conculcarunt? quod sepulcrum non aperuerunt, quasi Athanasium requirentes? Multorum obsignatae sunt aedes, multa quae erant in hospitalibus largiti sunt militibus sibi subservientibus. Quis malitiae eorum expers erat? quis iis obviam factus in foro non abdebat sese? quis propter ipsos dimissa domo noctem non egit in solitudine? quis sua ab istis servare volens non plura perdidit? quis non maluit inexperti maris periculis committere sese; quam ipsos comminantes expectare?

C 265 Haec aliaque, et multas indictas opulentioribus, et Virginum expulsionones; et illatas iisdem, sicubi in conspectum venirent, contumelias, Arianorum mulieribus circa ipsas baccharum instar ferocientibus, prosequens Athanasius; Eutychii Subdiaconi, ad metalla deportati, crudele martyrium; et ingenuos viros quatuor, ejus causa flagellatos, carcerique inclusos, lamentabiliter commemorat: quae vide ad xxvi Martii deducta; non quia eo die acta sint, cum potius ad Aprilem pertineant; sed quia eorum memoriam Romano Martyrologio Baronius tali die inseruit; quamvis non sine errore circa genus supplicii; quod gladio iis illatum comminiscitur, cum de iis quos nominavimus tale nihil Athanasius indicet. Certius est, quod sub Georgio Episcopo Ariano, passos dicat: quare intermissa tantisper crudelitatis contra orthodoxos exercitae narratione, ad hujus ingressum explicandum transimus, qui Prioris Gregorii ingressui plane similis aut etiam violentior fuit.

Eutychius
Subdiac.
occiditur.

CAPUT XXIII.

Georgii Cappadocis crudelia initia, Constantii litteris approbata, ex odio Athanasii.

Cappadocium quoddam monstrum, ex ultimis regionis nostrae finibus oriundum, inquit Gregorius Nazianzenus, ipse Cappadox; generum malum, mente deterius; non plene ingenuum, sed mixtum, uti mulae sunt; primum quidem mensae alienae mancipium, et offae pretium, nihil non ventris causa facere ac dicere sciens, tandem ad rempublicam gerendam se contulit: in qua cum ei creditum esset ministeriorum infimum, ut scilicet suillarum carnium, quibus exercitus alitur, esset susceptor; deinde cum omnia ad ventris utilitatem referens, coepisset mala fide laborare, neque jam amplius aliquid reliquum haberet praeter corpus; fugam iniit, aliamque ex alia urbem et regionem commutans; denique in commune damnum Ecclesiae, instar Aegyptiacae cujusdam plagae, Alexandriam apprehendit, ubi vagandi finem, male autem agendi initium faceret. Nihil ille quidem habebat unde aestimare posset. Non erat liberali facundia praeditus, aut in conversatione facetus, ac ne inanem quidem honestatis speciem vel per hypocrisim praeferebat: sed solum ad male agendum resque turbandas videbatur appositus: *et hoc ei satis fuit, ut teste Sozomeno lib. 4 cap. 7 Episcopus ordinaretur ab Episcopis, numero circiter triginta apud Antiochiam congregatis adversus Athanasium, et a Constantio mitteretur in Throni Alexandrini possessionem: postquam scilicet accepisset Imperator subscriptiones, ab Heraclio Comite ad hoc collectas, prout supra audivimus.*

Georgius
Cappadox,
homo vilissi-
mus,

ab Arianis
Antiochiae
ordinatus:

267 Venisse Georgium Quadragesimae tempore, indicat Athanasius in Apologia de fuga sua: sed nusquam significat, cum interfuisse occupationi violentae ecclesiarum: quam cum ipsa majori hebdomade fectam censuerimus, eaque paratam ingressuro in eas Georgio viam, consequens erit ut leniora consilia prius tentata credamus ad illius receptionem persuadendam; quibus non succedentibus, violentia praedicta adhibita sit; ac tum demum in publico comparuerit Georgius, tamquam Episcopus ab Imperatore missus. Ad hunc autem, conventus in ecclesia majori agentem, cum accedere recusarent orthodoxi, in die Paschae, sequentibusque Dominicis oraverunt Fratres in solitario circa coemeterium loco, ut ait Athanasius in Apologia ad Constantium; in alia autem de fuga sua distinctius notat, quod post hebdomadem Paschae, Virgines carcere clausae sint, vincti a militibus perducti Episcopi, orphanorum ac viduarum panes domusque direptae, noctu deportati alio Christiani, et eorum aedes obsignatae fuerint, ac denique Clericorum fratres pro fratribus in periculum adducti.

1 p. 704
in Quadra-
gesima ap-
pulsus Ale-
xandriam,

1 p. 692

1 p. 704
post pascha
saevire incipit:
F

268 Quibus ita in genere dictis et occasione S. Eutychii a nobis ad xxvi Martii relatis, idem Athanasius, narrare aggreditur quae patrata fuerunt Hebdomade post sacram Pentecosten, quando jejunans populus exierat ad coemeterium oraturus, eo quod omnes abhorrerent communionem Georgii; ipse id intelligens, Sebastianum Ducem, hominem Manichaeum, contra eos instigavit. Hic ipsa Dominica die fecit impressionem novam in populum; cujus impressionis memoria in Romano Martyrologio invenitur sub his verbis. Alexandriae commemoratio Sanctorum Martyrum Secundi Presbyteri et aliorum, quos sacris diebus Pentecostes, sub Constantio Imperatore, Georgius Episcopus Arianus saevissime occidi praecipit... Plenius ergo de his agemus die xxi Maji, quo ista legi Baronius voluit; licet Pentecoste illius anni in diem xxvi Maji, Dominica autem subsequens in diem ii Junii inciderit; Secundus autem, non isto tempore, sed

varii Marty-
res sunt,

in

A in Quadragesima sequentis anni sit obtritit calcibus a Secundo et Stephano Episcopis Arianis.

pelluntur
Episcopi,

1 p. 691

et eorum Se-
des vendun-
tur indignis,
1 p. 859

fiduciam dan-
te epistola
Constantii
ad Alexan-
drinos,
1 p. 692

B Certe acerbitalis et maledicentiae plenissima est, et solis auctoribus Arianis digna, quam hic propterea juvat totam dare: sic ergo habet. Quoniam civitas vestra, patrii moris tenax, et conditorum virtutem imitans, etiam nunc morigeram sese, uti solet, praebuit; haud modice nobis videremur peccare, nisi Alexandrum ipsum superaremus nostra erga eam benevolentia. Quam enim gratiosum est vobis modeste agere; tam congruum est regiae, ut sic loquar, virtuti, pra aliis vos amplecti, qui primi Deum verum intelligentes, primo semper loco habuisti interpretes sapientiae; et in horum praecipuis deligendis nostrum sequentes suffragium, impostorem aversati, adhæsistis viris gravissimis et omni admiratione dignissimis.

laudantis
quod juxta
ejus praecep-
tum,

civitatis suae,
perturbatorem

271 Quis enim quantumcumque remoti orbis incolae ignorat quam magna in iis quae acta sunt hactenus a vobis adhibita sit animi generositas: nec scio quid ei addi ultra possit. Cum enim plerique in urbe, quadam veluti caecitate tenerentur, rerumque potiretur homo ab ultimis emersus inferis; qui veritatis inter tenebras dignoscendae cupidos ad mendacia abducens, nihil quidem fructuosi adferebat sermonis, sed praestigiis quibusdam decipiebat animos; assentatores ipsius, quos etiam nunc musitare est verosimile, clamabant, plaudebant, admirabantur; plerique vero simpliciorum ad eorum vivebant praescriptum, et omnia ruebant in praecipua, omnibus velut in diluvio despondentibus animos; et multitudinem regebat vir, nihil ab infima plebe differens, et hoc solum agens ut omnes qui in civitate sunt in profundum in barathrum pertraheret.

272 Verum praclarus ille et egregius, nec judicium quidem de se faciendum expectavit, fugam sibi potiore existimans; quem expediret vel a barbaris de medio tolli, ne quos eorum doceat impie agere, dum veluti in scena ad primo obvios lamentatur. Ei ergo longum dicetur vale: vos autem me convenit aestimare in paucis, aut potius solos revereri pra omnibus, quibus tantum virtutis et sapientiae inest, quantum praedicant opera toto pene orbe laudata. Macti estote virtute ista; nuntios enim audivimus, etiam iterato narrantes et laudantes quae fiunt apud vos, qui majorum decora supergressi posteris eritis in exemplum pulcherrimum; solique delegistis vobis morum ducem, verbis factisque praestantissimum; a quo ne ad modicum quidem tempus recedentes, sed viriliter eidem adhærentes, ab humilibus his atque

jamque ultro
fugitivum
abdicantes,

Georgio ad-
harerent,

Maji T. I.

terrenis ad supercoelestia evehimini, illuc dirigente reverendissimo Georgio, viro in hujusmodi exercitissimo, per quem et in futurum habebitis spem optimam, et in praesenti quiete vivetis.

DAUCTORE D. P.

273 Utinam communiter omnes in civitate ab ejus voce, velut a sacra anchora, pendeant; ne sectionibus ustionibusque egeamus contra eos, quorum corruptae sunt mentes: quos instantissime monemus ut a studio tuendi Athanasii recedant, ac ne recordari quidem garrulitatis ejus velint, nisi malint extremis obnoxii haberi periculis, a quibus nescio quis possit seditiosos eripere. Etenim absurdum foret perditissimum Athanasium regionem commutare ex regione, licet turpissimorum criminum reum et quorum dignam vix exegeris poenam quamvis decies vitam abstuleris; ejus autem assentatores atque ministros, homines circumforaneos et quos vel nominare sit pudor, negligi cum turbas movent. Quapropter, iterum praecipitur Judicibus eos interficere. Fortassis autem, nisi mature a prioribus delictis resipiscant, nec simpliciter quidem interibunt ii, quorum dux fuit impurissimus Athanasius, qui et in publico plurimum nocuit, et rebus sanctissimis impias atque execrabiles manus admovit.

et malum
comminantis
fautoribus,

274 Nihilo hac moderatior epistola est ejusdem Constantii altera, Aizanae et Sazanæ Auxumeos Tyrannis seu Regulis scripta, apud quos in veteri Troglodytide sive hodierna Abassia, regia urbs juxta Ptolomæum Auxumis, Episcopum ab Athanasio acceperat S. Frumentium, de cujus ad Aethiopes Apostolatu agendum nobis erit xxvii Octobris, eo quod tunc referatur in hodierno Romano, licet a seipso perperam distinctus, propter eos qui Indorum abusi nomine, Indos etiam Abyssinos vocaverunt. Per hanc epistolam mandat Imperator, ut dictus Frumentius statim mittatur in Aegyptum ad Georgium, in hujus familiaritate disciplinis ecclesiasticis instituendus, si velit haberi Episcopus: ideo quod in eum ordinem provexerit ipsum Athanasium, mille criminum reus: qui cum nihil eorum quae sibi objiciebantur congrue posset diluere, statim e Throno suo excidit, et aequae in vita ac doctrina peccans oberrat, commigrans de regione in regionem, quasi sic possit effugere quo minus malus sit. Integram epistolam alias dabimus: satis est ex isto specimine ad priora addito cognovisse acerbitalatem, qua causa Athanasii acta est.

jubentisque
ut S. Frumen-
tius Aethiopiae
Ep.
E

mittatur in-
struendus ad
Georgium:
1 p. 696

275 Augebat acerbitalatem ipse Georgius, uti Ammianus Marcellinus lib. 22 scribit, apud patulas Constantii aures multos incusans, ut ejus recalcitrantes imperiis; professionisque suae oblitus, quae nihil nisi justum suadet et bene, ad delatorum ausa feralia desciscibat. Et inter cetera dicebatur id quoque maligne docuisse Constantium, quod in urbe Alexandria aedificia cuncta solo cohaerentia, a Conditore Alexandro magnitudine impensarum publicarum extracta, emolumentis aerarii proficere debent ex jure. Cum igitur, ut ait Sozomenus lib. 4 cap. 9 aliis omnibus se terribilem praebere et erga Athanasii fautores crudelem imprimis se ostendere studeret, tamquam tyrannus aestimabatur: ideoque in odium commune deductum irata plebs aggressa, intra ecclesiam, ubi commorabatur, pene eum confecerat. Salvatus tamen, licet aegre, ab eo periculo, ad Imperatorem profugit; et Athanasii sectatores receperunt ecclesias, sed ad modicum tempus. Aduit enim mox Aegypti Praefectus, et Georgianis illas restituit; postea vero Notarius Imperialis, missus ad sumendum de seditiosis supplicium, multos Alexandrinorum cruciavit flagellavitque: et paulo post rediit ipse Georgius, terribilior ob ea quae dixi factus, majorique quam antea odio habitus; ut qui ad multa mala commoveret Imperatorem, et propter infidelitatem superbiamque repudiaretur ab Aegyptiis mo-

qui communi
laborans odio,

F

et fugere
coactus

ac restitutus,
evadit ter-
ribilior.

30 nachis,

quorum doctrinam et numerum sequebatur
S. tamquam veridicorum testium, quia eorum
omnis vita posita erat in exercitatione virtutis.

CAPUT XXIV.

*Athanasii recessus ad eremi monasteria,
ejusque latebræ per sexennium,*

Degebat ille, jam inde a prima Syriani in ecclesiam
irruptione, solitarius, ut supra vidimus, fiduciam ha-
bens excusandi sui primum apud Deum, deinde
apud Imperatorem. Apud Deum quidem, quod extremæ
cessisset violentiæ, elapsus e manibus mortem suam
quærentium : apud Imperatorem vero, quod eatenus
perstitisset Alexandriæ, quo cum ipsius ingressus man-
datis, si absque iisdem præsumpsisset abire, non potuis-
set non haberi reus. Hæc igitur præ oculis habens,
et nihil mihi conscius, inquit in sua Apologia, prope-
rabam ad tuam Pietatem... Verum jam in viam
profecto egredientique eremum, subito fama advolat
(quam primo falsam existimans, deinde nimis quam
veram comperi) quod Liberius Romæ Episcopus, et
Hispaniarum magnus ille Hosius, æque ac Paulinus
Galliarum, et Eusebius ac Dionysius ab Italia, nec
non e Sardinia Lucifer, et alii quidam Episcopi,
Presbyteri et Diaconi relegati essent, eo quod con-
tra me subscribere nolissent : et hos quidem exi-
lio esse damnatos, Vincentium vero Capuæ, et For-
tunatianum Aquileiæ et Eremium Thessaloniciæ,
ceterosque in Occidente Episcopos, haud mediocrem
sustinuisse violentiam, et multam coactionem con-
tumeliamque, usque dum promitterent nobiscum non
communicare.

277 Hæc ita pariter nuntiata, et quoad Liberium
Hosiumque non minus nova quam inexpectata, cum ad-
mirarer et anxiarer animo; ecce novus adfertur
nuntius de Ægypto et Libya, quod Episcopi circiter
nonaginta essent dispersi, eorumque ecclesiæ traditæ
Arianæ hæreseos professoribus : et quod ex illis
quidem omnino sedecim acti essent in exilium, alii
vero partim ad fugam ineundam, partim dissimulan-
dam animi sententiam coacti; simulque narrabantur
quæ fuerant post Pentecostem acta. Ego tamen ne tunc
quidem destiti, sed iterum prosecutus sum iter ad
tuam Pietatem, idque eo faciebam, diligentius, quo
mihi certius persuadebam, inscio Te ista fieri, et
cum rescisses prohibitorum. Sic autem cogitantibus
nobis, tertius nuntius advenit, de litteris ad
Auximenses Tyrannos scriptis, ut Frumentium
Episcopum a se abigerent; et me quidem inter ipsos
barbaros requiri, in Præfectorum carceres, Com-
mentaria dictos, retrudendum; populos vero et
Clericos passim omnes cogi communicare cum
Arianis, aut interfici si recusarent...

278 Talia audiens ego, et tantum non videns, ex
iis qui ista lamentabundi nuntiabant; in eremum,
fateor, rursus reverti, cogitans, quod etiam pietas
Tua intelligit, Si ideo quærimur ut tradamur Præ-
fectis, hoc ipsum impedit quo minus ad Tuam hu-
manitatem perveniamus : et si hi, qui contra nos
recusant subscribere, tanta ac talia patiantur, ut
laici Clericique nolentes communicare cum Arianis,
jubeantur interfici; dubium nullum est, quin sycophantæ
isti millenas insolitasque mortes machinentur
nobis, ut post necem meam negotium moveant
quibus et quantum voluerint... Hæc igitur, Deo car-
issime Imperator, recessus mei causa fuit : nec
recusaverim aut in eremum abire, aut si necesse sit
per sportam e muro demitti; omnia enim sustinui,
et cum feris habitavi, præstolanis hujus orationis ad
te habendæ tempus; atque confidens, quod aliquando
agnoscendi sint qui me calumniantur, et humanitas
Tua manifestanda.

279 Ex his apparet, quod principio dixi apologeti-
cam hanc orationem eo fine compositam esse, ut ali-
quando coram Imperatore recitaretur : et quidem in
eremo eam esse compositam post festa Pentecostalia, nun-
tiumque de litteris adversus sese atque Frumentium ad
Auximenses Principes missis. In hac autem, ut suam
erga Imperialia decreta ostendat reverentiam, non so-
lum protestatur exiturum se fuisse urbe sua, si vel jus-
sisset Constantius, vel scripsisset; adeoque nihil opus
fuisse nocturna illa et insidiosa, contra quam promiserat
Syrianus, aggressionem : sed uti inquit tunc non restiti
decreto tuo, quod nullum exhibebatur; ita neque nunc
conabor regredi Alexandriam, donec id pietas Tua
jusserit : hoc autem jam ante prædico, ne circa hoc
quoque inveniant sycophantæ mei calumniandi oc-
casionem.

280 Quæres, ubi et inter quos, et tunc et postea, vi-
xerit Athanasius? Respondet Nazianzenus, quod in
sacris illis et divinis Ægypti ac vicinarum Ægypto
solitudinum scholis, ubi exercebantur, qui sese a
mundo sequestrantes, et deserta adamantes, vive-
bant Deo, magis quam ceteri omnes qui versantur
in corpore : quorum alii vitam prorsus solitariam
et ab hominum societate remotam agebant, sibi ipsis
dumtaxat loquentes et Deo, neque de mundo quid-
quam notum habentes nisi quantum colebant in
eremo; alii caritatis legem in communitate sectan-
tes, eremitæ simul et cœnobitæ, ceteris quidem ho-
minibus et negotiis mortui... invicem sibi mundus
erant, ipsaque conjunctione virtutem exacuebant.
Cum his, inquit Nazianzenus, conversans Magnus
Athanasius... Solitariam vitam ita cum sociali con-
ciliavit... ut uniret inter se quietam operationem
et operosam quietem; et palam faceret monasticam
professionem, morum constantia magis, quam cor-
poris secessionem exprimi...

281 Ita fiebat ut qui multum alios superabant
virtute, multum ab ipso superarentur : et eo quo ex-
cellebant ceteris, modicum quidpiam conferentes ad
Episcopalem perfectionem; multo ampliorem ex ipso
utilitatem recipere ad philosophiam; eisque pro
lege esset, quidquid ipse censuisset: quidquid autem
reprobasset, interdictum crederent; ejus decreta ob-
servantes, tamquam Mosaicas tabulas; eique majorem
deferrent reverentiam, quam homines passim rebus
sacris deferant. Cum vero contingebat supervenire
ex iis aliquos, qui virum sanctum ubique veluti
feram quamdam investigabant (nec enim scrutantes
omnia eundem inveniebant) ipsi tales nec alloquio
quidem dignabantur; sed protendebant cervices gla-
diis, tamquam si pro Christo decertarent, et aliquid
acerbi pro illo pati maximam philosophiæ partem
existimarent, longisque jejuniis et humicationibus
ac ceteris quibus innutrientur exercitationibus su-
blimiorem divinioremque.

282 Huc videtur spectare epistola de Græco in La-
tinum translata, atque in fine operum Luciferi Calari-
tani vulgata, qua Athanasius solitariæ vitæ studen-
tibus, et in fide Dei roboratis ac dilectissimis Fra-
tribus, in Domino salutem mittens, hortantibus
sincerissimis Fratribus, per quos intellexerat esse
quosdam, qui quæ sunt Arii sapiunt, circumeuntes
monasteria propter nihil aliud, nisi ut, quasi ad
ipsos venientes et ab ipsis revertentes, simplices seducant;
Studui, inquit, scribere vobis, ut piam fidem
quam in vobis Dei gratia operatur, sincere et sine
dolo custodientes, non detis occasionem scandali
Fratribus. Cum enim quivis in Christo fideles, vi-
derint vos communicare cum talibus vel cum eis
pariter orare, utique opinantes indiscretum hoc
esse, incidunt in cœnum impietatis. Ut ergo nihil
tale fiat, sit vobis voluntas, carissimi, eos qui sapiunt
quæ sunt impietatis Arii, avertere; eos autem qui
putantur

D sine mandato
Imperatoris
non regressu-
rus Alexan-
driam:
1 p. 691

E tibi inter
monachos
vivens,

E

E nonnihil sibi,
multum ip-
sis proficit,

F mori etiam
pro eo promp-
tis:

Iisdem dein-
de scribit

Quomodo agen-
dum cum Ari-
anis aut su-
spectis.

* id est in-
differentis
ἀδιάφορος

AUCTORI

1 p. 690
Athanasius
paratus Im-
peratorem
adire,

1 p. 961

1 p. 692

intelligit
exilium quo-
rundam
Episcoporum
in Occidente,

B

dispersio-
nemque alio-
rum per
Ægyptum
et Libyam:

1 p. 693
cumque ni-
hilominus
pergeret,

C

1 p. 697
novis nun-
tiis acceptis
cogitur ad
eremum re-
dire :

1 p. 699

A putantur quidem non sapere quæ sunt Arii, orant autem cum impiis, devitare : et maxime, quia quorum sensus execramur, horum etiam communionem convenit fugere. Si quis itaque venit ad vos, siquidem adfert secundum B. Joannem veram doctrinam dicite huic Ave, et sicuti Fratrem hunc talem suscipite. Si quis autem simulat quidem confiteri se rectam fidem, apparet autem communicare illis; huiusmodi hominem, hortamini quidem abstinere se a tali consuetudine, et siquidem promiserit habetote et hunc quasi Fratrem; si vero contentioso animo perseveraverit, hunc quoque vitate.

Cum longius
recessisset,

283 Incertum est quando et ubi Athanasius hæc scripsit : de tempore tamen verosimili mihi conjectura videtur, quod non statim primis suæ secessionis annis, sed corroborata penitus Ariana impietate ac veluti jam pacem nacta, hæc dictaverit. Fortassis etiam non amplius degebat in vicinis Alexandriae monasteriis, eratque hoc tempus de quo in epistola ad Luciferum Calaritanum circa annum CCCLX data ita scribit. Etsi credo pervenisse etiam ad sanctitatem tuam de persecutione, quam etiam nunc adversus fraternitatem facere conati sunt inimici Christi, quærentes sanguinem nostrum; possunt tamen etiam carissimi nostri referre religioni tuæ. In tantum enim rabiem per milites extendere ausi sunt, ut non solum civitatis Clericos effugarent, sed etiam ad Eremitas exirent, et funestas suas manus adversus *μοναχους* immitterent. Inde factum est, ut etiam ego me longius abducerem, ne etiam qui nos susceperunt negotium ab esidem paterentur... Licet igitur Ariana insania, cum externa potentia ita se movebat, ut non liceret Fratres, nec, quantum illi sæviebant, libere aerem videre; tamen juxta orationes tuas Deo favente, etsi cum labore et periculo, videre potui Fratrem, qui solet tam necessaria quam epistolas, tam tuæ sanctitatis quam aliorum, destinare.

B

missos a S.
Lucifero Fra-
tres videre
non potuit,

284 Missi scilicet a Lucifero ad Athanasium erant Fratres, de communibus utriusque curis et afflictionibus collaturi; quos excusat Sanctus ad se non potuisse admitti : quod iterum in fine epistolæ faciens, De Fratribus autem nostris, inquit, si minus potui videre eosdem, ignoscas peto. Est enim ipsa veritas testis, optasse me et desiderasse hoc impetrare, et tantum habuisse dolorem quod non potui : nam nec lacrymæ cessaverunt ab oculis, nec gemitus ab animo, quia nec Fratres permittimur videre. Testis est autem Dominus, quia nec parentes quos habeo potui videre, ex quo persequuntur nos. Quid enim non faciunt Ariani? Itinera observant, curas agunt de proficiscentibus et exeuntibus de civitate, naves quærent, eremias gyrant, domos perturbant, concutiunt Fratres, singulis negotia concinnant : sed Deo gratias, dum hæc agunt, tanto magis, et plus execrantur ab omnibus, et cognoscuntur vere, ut dicit sanctitas tua, mancipia esse Antichristi.

C

propter inten-
tam Ariano-
rum custo-
diam:

NOT. 28

285 Ad hoc idem tempus existimo pertinere, quod ad longe priores annos, antequam ad Constantem in Europam abiret Athanasius, refert Rufinus lib. II cap. 18, Toto, inquit, orbe profugus agitur Athanasius, nec ullus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, Præpositi, Comites, exercitus quoque ad investigandum eum moventur : præmia delatoribus proponuntur, si quis vivum maxime; si id minus, caput certe Athanasii detulisset : et ita totis regni viribus frustra, adversus eum cui Deus aderat, certabatur. Interea... ita latuisse fertur in lacu cisternæ non habentis aquam, ut solem numquam viderit. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia dominorum officiis, qui ei latebras præbuerant, videbatur, indicatus fuisset; tamquam Dei spiritu admonitus, ipsa nocte, qua a leum comprehendendum cum iudicibus veniebat... migravit ad alium locum. Ita illi qui vene-

tunc videtur
etiam latuisse
in cisterna,

rant frustrati, dominis quoque in fugam versis, de ancilla, ut falsa indice, poenas sumunt.

AUCTORE S. P.

286 Locum hunc totum in suis Martyrologiis descripserunt Ado atque Notkerus, errantemque secuti Rufinum etiam ipsi errarunt in tempore : quod non fecissent, si animum applicuissent ad sex continuos annos, quos latebræ illi Rufinus tribuit; non quidem vere, sed tamen ex sermone vulgi; haud dubie intelligentis totum illud tempus, quo post irruptionem Syriani usque ad mortem Constantii delituit Athanasius, licet non in iisdem semper, sed mutatis subinde latebris. Sozomenus lib. 4 cap. 9 eadem transcribens, annos quidem numerato non exprimit, dicit tamen ἐπὶ πολλῶ χρόνῳ longo tempore sic delituisse Sanctum, et ad Constantis Imperium ista refert, cujus fere totum tempus ille in Occidente transegit, ac proinde eadem eget correctione.

non autem
in priori
persecutione
neque per
sex annos.

CAPUT XXV.

S. Athanasii lucubrationes tempore sexennalis recessus editæ.

Uti alibi numquam, ita nec in solitudine desiderem vitam egit Sanctus; sed quando non potuit lingua, scripto conatus est veritatem defendere. Primum omnium scripta videtur Apologia de fuga sua, tunc inita quando a Syriano Duce persecutionem patiebatur : et quidem ita statim post eam scripta videtur, ut cædium, a Syriano ecclesiam invadente patratum dum adhuc ipse in sacrario esset, necdum factus esset certior cum scriberet, gratias agens Deo quod salvari potuisset populo prius dimisso, et nulla facta alterius violentiæ mentione, quam qua ipsummet interciperet Dux et milites moliebantur. Neque ab hac sententia dimovere me potest, quod videam, post narratam Hosii vexationem, lapsus quoque, in quem per imbecillitatem senilem est inductus anno CCCLVII, fieri mentionem. Apparet enim manifeste, hanc esse parenthesim, postea adjectam margini ab ipso met Athanasio, et a librariis imperite insertam textui, alias optime cohærenti, qui talis de Hosio est. Contra hunc quoque, tantarum scilicet, quantas præmisit, laudum virum, audacter se intulerunt : quia etiam ipse, sciens quas calumnias mihi causa impietatis struxissent, eorum contra me insidiis non subscripsit... Inde vero Alexandriam rursus aggrediuntur, denuo me quærentes ad necem per Syrianum, uti consequenter exponit ante adventum Georgii. Ubi nullum vides patere locum interjiciendi quidquam, quod sit irruptione Syriani posterius, salva contextus illius integritate.

Statim atque
excessit Ale-
xandria

1 p. 701

scripta Apo-
logia de fuga
sua
E

1 p. 704
(cui postea
accessit pa-
renthesis de
Hosii lapsu)

288 Qua porro occasione scripserit indicat, exordiens ab his verbis : Audio Leontium, qui nunc est Antiochiæ (non fuit autem nisi usque ad annum CCCLXVIII, adeo ut inter ejus mortem et Hosii lapsum, de quo supra, exiguum admodum tempus mediarit) et Narcissum ex Neroniade, et Georgium modo præsidem Laodiceæ, ac reliquos cum ipsis Arianos multa obgannire et convitiari, ignaviæque imputare, quod ab ipsis ad necem quæsitus ultro me non tradiderim. Idque ostendit exemplis ex Scripturis sacris a se fieri et potuisse, et vero etiam debuisse, et aliud nihil ipsos dolere, quam quod concupiti sceleris facultatem amiserint, idque suam æstimare injuriam ac propterea irasci.

respondet
Arianis eum
accusanti-
bus :
F

1 p. 701

289 Porro qui ex manibus quærentium animam suam elapsus, ista in eremo scripserat : inde paulo post egressus cum bona spe ac fiducia causæ suæ apud Constantium defendendæ, ut vidimus, in viam se versus illum dedit : sed quousque pertenderit non explicat ipse, videtur tamen occasionem dare suspicandi, quod usque in Syriam aut Palæstinam. Etenim Epistolam encyclicam contra Arianos ad Episcopos Ægypti et Libyæ scribens, quæ sub nomine primæ orationis contra Arianos operibus ejus inseritur, ante alias quatuor ejusdem argumenti (sicut collectoribus appellare placuit) orationes, de quibus conjecturam fecimus in Præfatione, priorem esse alterius

1 p. 283
deinde scribit
encycliam
ad Episcopos,

AUCTORE D. P.

2 p. 287

ne formulæ
ab Arianis
offerendæ
subscribant,eo quod
suspecta esse
debeat,

1 p. 289

et ne Geor-
gium Cappad.
ab eis mitten-
dum susci-
piant:
1 p. 2901 p. 305
eam episto-
lam non
fuisse serius
scriptam

1 p. 303

evidentibus
ostenditur
indiciis.

operis grandioris partem, absque ullo ad eam
qua prima dicitur orationem respectu; hanc inquam
Epistolam scribens Sanctus, simul indicat se tunc in
Ægypto non fuisse, simul scribendi occasionem sic exponit.

290 Audiui, in his regionibus commorans (sic enim nuntiarunt veri Fratres et doctrina orthodoxi) quod aliqui secundum Arium sentientes convenerint, et de fide scripserint, velintque ad vos mittere, ut subscribatis pro eorum beneplacito, aut potius prout eis inspiravit diabolus; exilium autem sustineat quicumque contraxerit... In quo multa sane utuntur vafritie, idque agunt ut mihi quidem videtur duabus potissimum de causis; prima quidem, ut subscribentibus vobis cessare videatur nominis Ariani infamia, et ipsi interim lateant; quasi eadem cum Ario non sentientes; altera, ut ista scribentes oblitterent memoriam Synodi apud Nicæam celebratæ, fideique in ipsa contra hæresim Arianam expositæ. Hæc alique præfatus, cum ostendisset quam merito debeat esse suspecta ista innovandarum formularum fidei inconstantia, queritur quod Ariani, pauci numero cum sint, sua velint præ omnibus valere; et quæ ipsi conspirantes describere in angulis, conentur stabilire dissolvendo sic œcumenicam, eamque sinceram et puram Synodum.

B 291 Tum singulos nominans formulæ istius auctores, quam possis Antiochiæ conscriptam credere, numero circiter octodecim; omnes ostendit ab Eusebianis ordinatos, ad Orthodoxos Episcopos per calumniam subvertendos; et ob eandem, inquit, causam Georgium quemdam ex Cappadocia conduxerunt mittendum ad vos, cujus tamen nulla habenda est ratio: dicunt enim in his partibus, quod nequidem Christianus omnino sit, sed idolorum zelator, et moribus carnifex; ideoque ab eis electum esse, ut possit injurias, rapinas et cædes facere: ad hæc enim exercitatus est diu, et quæ Christianæ fidei sunt prorsus ignorat. Necdum ergo Alexandriam pervenerat Georgius, imo nec fama quidem adhuc Ægyptiis notus erat, cum hæc scriberet Sanctus, mense scilicet Februario exeunte aut ineunte Martio anni CCCLVI; interim Cardinalis Baronius, epistolam hanc usque ad annum CCCLXI distulit.

292 Causam quidem ita sentiendi allegat Baronius, quia dicit Sanctus, quod Meletiani ab annis quinquaginta quinque schismatici facti, Ariani vero sint ab annis triginta sex declarati hæretici, et iudicio œcumenicæ Synodi ejecti ab ecclesia. Sed vel errorem esse numeri, vel hunc non spectare ad tempus Concilii generalis, ut ab hac ejectione, antea, puta Alexandrina in Synodo, fuerint hæretici iudicati; multipliciter potuit notare Baronius, si otium sibi sumpsisset excutiendæ totius epistolæ. Vidisset enim in ea dici, quod earum, in quibus Athanasius scribebat, regionum plerique, cognita scribentium vafritie, parati sunt adversus illorum calliditatem usque ad sanguinem sese opponere, propter ipsorum Ægyptiorum constantiam, eis in exemplum propositam; quod post Ariminense concilium non scripsisset.

C 293 Deinde post Synodum Seleuciensem, anni CCCLIX, in qua Nicæna fides manifeste rejecta est, non provocaret adversarios tamquam id numquam ausuros, ut accusarent Nicænam Synodum, quod repudiata impietate Ariana rectam fidem exposuerit subscribendoque formavit. Notari etiam potuit, Eustathium Sebastenum, aut Basilium Ancyranum Seminarianos, anno CCCLX in exilium detrusos ab Arianis, non tantum perstringi acriter, sed nominari ut adhuc suam tenentes Sedem atque auctoritatem; laudari etiam Hosium et Liberium, citra ullam excusationem imbecillitatis ac dissimulationis in quam postea lapsi sunt; inter vivos denique numerari Cecropem, Pseudo-episcopum Nicomediensem, quem constat eo terræmotu, qui anno CCCLVIII mense Augusto urbem concussit, fuisse ruinis involutum.

294 Maneat ergo, hanc quoque Epistolam unam esse ex primis Athanasii post initam fugam operibus: secundum quæ nullum crediderim præferendum Apologiæ præmemoratæ ad Constantium, tunc scilicet scriptæ cum a suscepto ejus adeundi consilio triplici nuntio fuisset revocatus. In hac autem maximo semper cum honore Imperatorem appellat, nec in antehac memoratis scriptis, videlicet Syllogo et encyclica Epistola, quidquam in eum dicit acerbius; solum in fine Apologiæ pro fuga Constantius hæreticus appellatur, quod vereor ut ipsius auctoris sit, aut saltem primæ scriptiois.

295 Verum in prolixissimo illo, de quo in Præfatione egimus, ad Solitarios opere, aperte in ejus impietatem invehitur; ac demum etiam ostendit, Constantium Pilato acerbiorum: Hic enim, inquit, animadversa iniquitate, lavit manus; ille vero Sanctos in exilium pellens, stridet etiam dentibus. Sed quid mirum si per hæresim seductus ita immanis est adversus Episcopos; cum ne cognatis quidem, ut homo, pepercerit. Etenim necavit patruos, patruales interfecit et socerum, cum adhuc filiâ ejus haberet uxorem: neque cognatorum extrema patientium est misertus: quin et jurisjurandi quod singulis fecerat prævaricator effectus, simili erga fratrem impietate ausus est uti. Simulat quidem ei se excitare monumentum, interim ejus sponsam Olympiadem tradidit barbaris, Armeniæ Regi ipsam conjungens.

296 Paulo autem postea, cum eundem fatuitatis arguisset, qui ita se sineret rapi impiorum consiliis, persecutionem ab eo motam, procœmium esse ait præparationemque Antichristi. Plerumque autem in tertia persona loquitur, ut videatur, se ipsum auctorem dissimulare voluisse; et præter propositum suum eidem obrepisse, si quando (quod raro accidit) loquatur in prima. Huic operi quomodo subnexum sit antiquius aliud, quod Syllogon appellat, jam supra vidimus; et quomodo ipsum, cum novo additamento de lapsu Liberii, missum sit ad Serapionem Episcopum per epistolam, explicantem insuper quid comperisset de morte Arian, etiam in Præfatione ostendimus.

297 Incertum est quo tempore ista ad Serapionem sint missa; credibile est tamen id factum prius quam scriberetur Epistola sive liber de Synodis, quæ similiter directa videtur ad Solitarios, et sic orditur. Verosimiliter ad vos quoque pervenit fama ejus, quæ nunc in omnium ore est, Synodi: quaquaversum enim missæ sunt litteræ Imperatoris et Præfectorum, ad conventum vocantes. Jam quia discendi cupidi quæritis quid actum sit, congruum judicavi, ea quæ aut vidi aut accurate cognovi vobis declarare; ne ab aliis audientes animo dubio fluctuetis; maxime cum soleant aliqui res gestas aliter quam actæ sint nuntiare. Nicææ igitur, quemadmodum statutum fuerat, nullum Concilium coactum fuit; sed secundum edictum promulgatum est, ut Episcopi Occidentales Arimini Italiæ urbe convenirent, Orientales vero Seleuciæ cognomento Asperæ, civitate Isauriæ. Sed numquid Athanasius, universo pene mundo in ejus exitium conspirante, Seleuciæ aderat, ut quæ ibi contra se et contra rectam fidem agebantur præsens potuerit speculari? Ita quidem visum Hermantio; nobis fidem omnem videtur excedere præfidentia tanta, aut potius temeritas: qua enim ratione sperare potuit occultum istic se futurum? aut si fuisset, quomodo non expressius ac pluribus locis se ipsum allegasset oculatum testem?

298 Ergo quæ vidisse se dicit Athanasius, existimo esse publica Acta, tractatui isti verbotenus inserta: quorum aliqua tamen, ex Episcopio Alexandrino petenda, deesse sibi uno alterove loco indicans, promittit ea cum nactus fuerit, submissurum: cetera dicendus est fidei relatu audivisse, et scripsisse ipso quo gerebantur tempore, atque absolvisse, antequam intelligere potuisset, quomodo Synodi Ariminensis Legati ad Imperatorem, turpiter

D
1 p. 301
Et hactenus
quidem cum
reverentia
Constantii
scripta om-
nia,1 p. 856
postea aperte
ejus scelera
redarguit
in epistola ad
Solitarios,

E

cui additus
Syllogus diu
ante collectus:denique scri-
pta Epistola
de Synodis

1 p. 869

F

1 p. 889

ante Synodi
Ariminensis
lapsus,

A turpiter prævaricati causæ pro cuius tuitione missi erant, x Octobris anni CCCLIX subscripsissent confessioni, ab Ursacio et Valente Ariminensibus Patribus eatenus frustra propositæ : quare nusquam de his nisi cum honore loquitur. Absoluto autem tractatui subiecit epistolas Constantii ad Ariminenses et horum ad illum ; de quibus postea cognoscens, habere exempla curavit ; ut, inquit, cognoscatis Imperatoris quidem impiam veritatem ; Episcoporum vero firmam et immobilem pro veritate sententiam. Quod igitur inseritur, de fidei formula Constantinopoli edita et Ariminum missa, ac deinde Antiochiæ mutata, deque ipsius Constantii morte, ab his verbis, Ταῦτα γράψαντες ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ, usque ad Τέως μὲν ἄχρι τούτων φράσαντες ; id causa absolvendæ historiæ de variis fidei formulis, postea ab ipso S. Athanasio additum judicare convenit : et quidem post aliquem temporis lapsum, cum non ita distinctam amplius notitiam rerum memoria suggereret. De reliquo Concilii Ariminensis successu, quem in hac Epistola Athanasius non attigit, nihil hic pono : quoniam in eo (caventibus id de industria Arianis) nulla facta est Athanasii mentio ; sed solum de fidei unitate constituenda. Quomodo vero sub hoc prætextu recepta sit tandem Ursacii et Valentis confessio, verbis Catholica, sensu hæretica, B præclare describit Hieronymus in dialogo contra Luciferianos ; ostenditque quam digni venia fuerint, qui, verbis sensum respondere rati, per meram simplicitatem subscripserant receperantque Valentem cum suis, quos prius generose damnarant ; agnita autem fraude, detestari ceperunt illius auctores, parati et subscriptionem pristinam et omnes Arianorum blasphemias condemnare. Fuit etiam in his S. Servatius Tungrorum Episcopus, ad cuius Vitam die xiii Maji plenius hæc res proponi poterit.

CAPUT XXVI.

Alia S. Athanasii in solitudine scripta.

Superiori Capite de iis egimus libris, qui historici cum sint, potiore huic commentario materiam suppeditarunt, ideoque debebant distinctius cognoscendi proponi. Alia fere opera Theologica sunt : in quibus primum mihi nominanda venit ad Serapionem Episcopum (ipsum, ut credimus, de quo supra) proluxa epistola, ac potius liber, contra dicentes, quod Spiritus sanctus creatura est, hoc principio : Litteræ tuæ sanctæ affectionis datæ mihi sunt in eremo : et quamvis acerba nobis incubat persecutio, multaque investigatio eorum qui quærunt nos ad mortem ; tamen misericordiarum Pater et Deus totius consolationis, consolatus nos est per epistolam tuam. Etenim dilectionis tuæ atque omnium germanorum Fratrum recordatus, videbar eos mihi præsentibus habere ; ideoque ipsam chartam diu tenui manibus. Ast ubi in ipsam conjeci oculos, incepi denuo angî mœrore, propter eos quibus omnino propositum est impugnare veritatem.

300 Scribebas namque, mi dilecte ac vere desideratissime, dolens etiam ipse, quod aliqui recesserint quidem ab Arianis, propter eorum blasphemiam in Deum ; sentiant tamen contra Spiritum sanctum, dicuntque ipsum dumtaxat creaturam esse, unumque esse ex administratoriis spiritibus, ac solo gradu differre ab Angelis. Est hæc sane cum Arianis simulata pugna : revera autem contraria rectæ fidei assertio. Sicut enim illi negando Filium, negant Patrem ; sic etiam isti diffamantes Spiritum sanctum, diffamant Filium : et utrique bellum contra veritatem inter se partiuntur ; ut dum hi contra Verbum, isti contra Spiritum opinantur, eandem stabiliant blasphemiam adversus Trinitatem... Contra hos igitur cum multis disputasset eosque solidissimis confutasset argumentis, Ego, inquit concludens, quamvis in eremo agam, tamen propter impudentiam eorum qui alios

avertunt a veritate, parvi feci irrisores nostræ in dicendo humilitatis, et pauca scribens misi pietati tuæ, rogans ut his acceptis partim ea corrigas, partim tenuiter dicta excuses.

301 Simili cum testificatione animi, magnifice de Serapione, de seipso modeste sentientis, sed longe minori prolixitate scripsit adversus eos qui dicunt, Filium creaturam esse, initio tali : Equidem arbitrabar etiam sic pauca scripsisse, meque ipsum accusabam magnæ imbecillitatis, quia non tantum potuerim scribere, quantum possibile est hominem dicere contra impie agentes in Spiritum sanctum. Quia tamen quidam ex Fratribus uti scribis, etiam illa ipsa petunt in compendium redigi, ut in promptu habeant, quo interrogantibus de fide nostra satisfaciant paucis, et impios coarguant ; hoc quoque præstiti, confidens quod conscientiam habens bonam, si quid in his omissum fuerit, adimpletur ipse sis.

302 Quis a tali exordio non expectaret dissertationem, longe diversam ab ea quæ proponitur in titulo ? Itaque iterum ad eundem Serapionem scribens, Admiraberis inquit, qui factum sit, ut jussus in epitomen contrahere epistolam scriptam de Spiritu sancto, et rem totam explicare paucis ; omisso, sicut vides sermone circa argumentum istud faciendo, scripserim contra impie agentes in Filium dicentesque ipsum creaturam esse. Id vero cum ostendisset se fecisse congruenter, ut ex cognitione Filii possimus apte consequi cognitionem Spiritus sancti ; quia qualem cognoverimus esse proprietatem Filii ad Patrem, talem invenimus Spiritus sancti ad Filium : id, inquam, cum ostendisset satisfacit priori Serapionis voto.

303 Ex cuius deinde responso intelligens hæreticorum impudentiam, solo contentionis studio arguentium, Si non est creatura Spiritus sanctus, ergo Filius est, ac duo fratres erunt Verbum et ipse ; et iterum. Si ex Filio accipiet Spiritus atque ab eo datur ; ergo avus est Pater et Spiritus ejus nepos, respondet non jam Christianos sed paganos videri posse, qui talia Cæsareæ et Scythopoli ludibundi obijciunt ; refutatis tamen sophismatis prænotatis, tandem concludit, Sufficit vos credere, quod non est creatura Spiritus, sed Spiritus Dei est : quodque neque Patris vocabulum tribuendum est Filio, neque fas sit dicere quod ipse Spiritus idem sit cum Filio, neque quod Filius idem sit cum Spiritu sancto : sed sic est quemadmodum dictum est, et una in Trinitate Deitas, et una fides et unum baptisma in ea datur.

304 Cæpit Macedonius, Constantinopolitanæ Sedis usque ad annum CCCLX Episcopus, suos de Spiritu sancto errores palam facere, postquam ab Arianis divisi Semiariani, sola appellatione Consubstantialitatis reiecta, Catholicam de Filio doctrinam videbantur amplexi ; adeoque post exitum Seleuciensis Synodi ad præcedentem Septembrem spectantis. Ejus autem ac ceterorum Semiarianorum Episcoporum depositio decreta fuit in Synodo Constantinopolitana mense Januario. Proinde dicendum omnino, istas ad Serapionem epistolas omnes, aut intermedio trium mensium tempore, aut saltem primus anni LX mensibus esse conscriptas. Eodem fere tempore oportet æstimare, missam esse ab Athanasio Epistolam ad S. Luciferum Calaritanum, per Eutychetem Diaconum, qua suo et omnium Confessorum nomine rogat, ut dignetur ad se destinare exemplum librorum quos scripserat ad Constantium Imperatorem pro Athanasio ; alteramque, qua gaudet in iis ad se allatis perspexisse imaginem Apostolicam, fiduciam Propheticam, magisterium veritatis, doctrinam veræ fidei, viam cœlestem, martyrii gloriam, triumphos adversus hæresim Arianam, traditionem integram Patrum nostrorum, regulam rectam Ecclesiastici ordinis. Hanc laudem Lucifero datam ab Athanasio vehementer appendunt Marcellinus et Fau-

D
AUCTORE D. B.item etiam
de divinitate
Filii Dei.1 p. 166
cum esset
rogatus scri-
pta de Spiritu
sancto
redigere in
compendium,quod non esset
a se factum
excusat:

2 p. 10

E

facit autem
postea,2 p. 16
et variis
hæreticorum
sophismatis
respondet,
2 p. 21F
idque circa
initium anni
360,quando etiam
scriptæ duæ
epistolæ ad
Luciferum.præter quæ-
dam post
interjecta:

905 et 907

illius lapsus
excusatio,Scribit epi-
stolam ad
Serapionem

1 p. 174

de divinitate
Spiritus sanc-
ti:

epusque non
Græce redditi
ab Athanasio

Epistola ad
amicum pro
decretis Nicæ-
nis,

aliqua expli-
catione et cor-
rectione egens

scripta vide-
tur ante
Sardicense
Concilium,

haut ita diu
post Nicænum,
1 p. 253

ante quod
aliam contra
Arianos
scripserat :

Presbyteri in suo libello precum; adduntque, Luciferi libros, ut veri vindices, suspiciens Athanasius, in C. æcum sermonem transtulit, ne tantum boni Græca lingua non haberet. Sed dum addunt ipsum hoc fecisse, cum per omnia ex integro ageret, aculeum schismatis figunt, quasi a fidei integritate postea defecisset, per eam qua deinde usum videbimus erga lupos indulgentiam.

305 Epistola ad Amicum data, ad demonstrandum quod Nicæna Synodus, animadversa Eusebianorum calliditate, definitiones suas contra Arianam hæresim congrue ac pie exposuerit, scribendo τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, et τὸ ὑποούσιον; hæc, inquam, epistola videri posset circa hoc idem tempus scripta; si τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, cum quibus habita disputatio causam illius scribendæ dedit, recte Nannius vertisset Legatos: intelligi enim possent Legati Synodi vel Ariminensis vel Seleuciensis ad Constantium, quorum hi sustinebant eas voces utpote a Scriptura non usurpatas, esse eliminandas; isti vero sibi siverant persuaderi earum causa non esse contendendum. Verum laxa nimium, nec satis congrua est hujusmodi versio; et principium epistolæ, pressius in Latinum versæ, sic habet: Recte fecisti quod mihi declaraveris disputationem a te habitam πρὸς τοὺς τῆς Ἀρείου πρεσβυτέρους, cum dogmatis Ariani assertoribus sive æstimatoribus: nam et hoc significat verbum πρεσβυτέρους, non tantum legatione fungor. Quod autem mox sequitur, in quibus erant Eusebianorum sodalium aliqui, et plures ex Fratribus cum Ecclesia sentientibus, id sane indiget correctione, et pro ἐν οἷς ἦσαν, omnino legendum videtur, ἐν ᾗ ἦσαν, vel ἐν ᾗ παρῆσαν, cui, scilicet disputationi interfuerant.

306 Interim vero ex his colligitur, hæc scripta esse tum, cum maxime Eusebianorum factio nominabatur, et antequam Nicæna fides ob alia ulla Synodo confirmaretur; cum alterius nullius fiat mentio, et solum urgeatur, quod evidentia veritatis convictus etiam Eusebius Cæsarensis, Arianæ hæresis damnationi subscripserit, et expositionem fidei Nicææ editam suæ Cæsariensi Ecclesiæ commendavit per epistolam, quam in fine subjungere se ait: et in hoc appellat conscientiam Acacii, qui Eusebio huic in Episcopatu successit anno cccxxxviii; nisi, inquit, etiam hic formidans temporis causa dissimulet ac neget veritatem. Quibus verbis satis indicatur, tunc necdum palam cognitum fuisse Acacii impietatem, remque actam esse ante Sardicense concilium in quo depositus ab Episcopo quamvis non secuto effectum, acrius tamen meruisset perstringi.

307 Porro ingrediens in materiam propositam Athanasius, ostensurusque Arianorum doctrinam, quam neuter Eusebius defendere potuerit, et eorum sequaces frustra nituntur excusare, non sanam esse sed dæmoniacam; tametsi, inquit, in priori ad te Epistola prolixiori confutatione usus sum, nihilominus nunc posteriores quemadmodum tunc priores illos profligemus, progrediendo per singula quæ ab illis dicuntur. Aiunt igitur, quod etiam illi sentiebant, Non semper Pater, non semper Filius: nec enim Filius fuit antequam fieret, sed ex non entibus factus etiam ipse est. Non extat quidem prior ista Epistola, videtur tamen intelligi scripta ante Nicænum Concilium, prius quam Episcopus esset Athanasius: quidni ergo hæc de qua agitur scripta sit haud diu post, cum subscriptiones suas retractantes Eusebiani dederunt sequacibus suis fiduciam Nicænæ definitionis terminos cavillandi.

308 Quemadmodum autem hæc epistola non est ejus de quo agimus sexennii, ante Constantii mortem decursi, sed temporis longe anterioris; ita et aliæ epistolæ atque opuscula varia, de quibus neque antehac fuit occasio dicendi aliquid, neque nunc occurrit quidpiam singulariter faciens ad historiam. Et talis etiam est epistola De Dionysio Alexandria Episcopo, quod etiam ipse

contra Arianam hæresim senserit, æque ac Nicæna Synodus, eumque frustra calumniantur Ariomanitæ tamquam sibi consentientem. Colitur S. Dionysius, insignis sub Valeriano Confessor, apud Græcos die 111 Octobris, apud Latinos xvii Novembris, ubi licebit distinctius hæc tractare tum ex hac Epistola Athanasii, tum ex una de pluribus ipsius S. Dionysii, quæ ad cognominem sibi S. Dionysium Papam scripta et ab Athanasio inserta Epistolæ de Synodis, sic incipit: Itiam alia epistola redargui quod contra me inferunt crimen, quasi non dicerem, Consubstantialem Deo esse Christum: licet enim vocem hanc dixi non inveniri neque legi alicubi in sacris Scripturis; argumenta tamen mea, quæ sequuntur et ipsi reticent, non abludunt ab hac sententia.

309 Philippus Labbæus noster, tomo i Dissertationis historicæ de Scriptoribus ecclesiasticis, enumerat omnia quæ sub Athanasii nomine continentur in ea, quam sequimur, Parisiensi editione anni mdcxxvii; eaque accurate notat, quæ sibi aliisve ascriptitia videntur. Eum lector consulat, hic satis habeo monuisse longam illam tractatum parvorum seriem adversus Macedonimos, aliosque circa varias quæstiones, qui continentur tomo ii a pag. 261 ad 328 interprete Abrahamo Scutero, a viris eruditissimis pridem fuisse adjudicatos S. Athanasio. Sunt qui S. Maximo Martyri eos tribuant, Labbe putat esse Theodoretum; nec enim satis sanæ doctrinæ sunt etiam ipsi, saltem non omnes. Verum postquam prodierunt Marii Mercatoris S. Augustino coævi opera, a nostro Joanne Garnerio illustrata, et cum his ejusdem excerpta ex libris Theodori Mopsuesteni, Theodoretum Cyrensis, et Eutherii Tyanensis Episcoporum, cæpit manifeste constare dictos sermones aut omnes aut plerosque esse prænominati Eutherii. Ut enim ostendat Marius, patefactis Nestorii Theodori que ac Theodoretum blasphemias, quod eadem fuerit Eutherii ac illorum impietas, sed callidius atque adeo perniciosius insinuata fidelium animis, Approbemus, id inquit ex sermonibus quos conscripsit in aliquot Catholicorum sententias et eam maxime B. Cyrilli Alexandrini Pontificis, quam de Christo protulit Epistola 3 ad Nestorium, dicens, Passus est impassibiliter: quæ sententia Catholice veritatis auctoritate munita hoc asserere nititur, ut unus idemque Dei filius secundum divinitatem impassibilis, secundum carnem passibilis esse credatur. Mox autem sermonis ejus qui habetur pag. 305 sub istius sententiæ titulo partem fere tertiam profert, ut Eutherii versuta pravitas, et nihil apud fideles ulterius valitura, prodatur.

310 Mihi insuper suspectus est tractatus de Virginitate seu de exercitatione Virginis, tum ratione styli, valde, ut mihi quidem videtur diversi; tum quod ipsum in conclusione videam appellari βίβλιον, cum Athanasius, in iis omnibus quæ Græce extant, præ animi modestia, maluerit nomen ἐπιστολῆς, suis quamvis prolixis lucubrationibus: est aliqui præclarum opus, et præclaram sacræ cuicumque Virgini vitæ ac conversationis solitariæ regulam præscribit, omninoque iis exaratum videtur quæ extra asceteria puellaria domus vitæ a seculi turbis reductam agebant.

311 Tales verosimiliter etiam illæ erant, ad quas Consolatorios scripsit sermones, unde Theodoretus lib. 2 cap. 14 hæc verba excerptis, Quocirca nemo vestrum efficiatur mœsta, si etiam vobis dum sepe limini invident impii prohibentque efferri. Erant enim ex earum numero, quarum plures sub Gregorio aut Georgio passæ sunt Alexandria. Et quoniam addit Theodoretus, eo usque excrevisse Arianorum crudelitatem, ut portas obstruerent, et dæmonum instar sederent ad monumenta, ne quis decedentium ibi deponeretur: datur locus conjectandi, ad Georgii potius quam Gregorii tempora, adeoque ad primos latentis in

D
1 p. 545
postea vero
scripsit de
Dionysio Ep.
Alexand.

1 p. 904

Quædam
opuscula
Eutherii Ne-
storiani non
recte ad-
scripta Atha-
nasio,

E

F
1 p. 309
uti etiam
liber de vir-
ginitate:

ejus consola-
toriarum ad
Virgines peri-
erunt.

eremo

A eremo Athanasii annos pertinere sermones hujusmodi, qui utinam aliquando in lucem veniant, hactenus nusquam reperti!

CAPUT XXVII.

Mors Constantii et Georgii : S. Athanasii regressus in Ecclesiam.

Sextum fere annum in sua solitudine egerat Athanasius, quando visum est Deo aliquo melioris spei radio consolari Ecclesiam Alexandrinam, legitimi Pastoris absentia et grassantis lupi immanitate afflictissimam. Anno enim Christianæ Æræ CCCLXI, descendens contra Julianum Imperator Constantius, Mopsucrenæ in confiniis Cappadociæ atque Ciliciæ, die III Novembris, haud malum malo imperio finem imposuit; eorum quæ insipienter egerat pœnitens, ut aiunt, sub extremum spiritum, quando unusquisque judex suarum rerum est incorruptus, propter instans in altera vita judicium: conscius enim sibi fuisse trium malorum, quod propinquos necasset, quod apostatam extulisset, quod in fide novitatem sectatus esset; et in his vocibus decessisse eum dicunt.

313 Ita Gregorius Nazianzenus in laudibus Athanasii, cujus verba, ut nunc leguntur in Græco, οὐ κακῇ ἀρχῇ κατέλειπον, visa omnino sunt transpositione negativæ particulæ οὐ indigere: nisi potius corrigere et legere malis καλὸν οὐ καλῇ bonum non bono principio finem imponens. An autem vera fuerit fama cui Nazianzenus credidit de pœnitentia Constantii, vehementer ambigo, saltem quoad tertium punctum: nam Athanasius in ea parenthesi, qua interpolatam fuisse diximus epistolam de Synodis, expresse habet, quod Arianæ impietatis antesignanus Constantius, in eadem usque ad finem perseverans, ac demum moriens, voluit baptizari non a viro aliquo pio, sed ab Euzoio, propter Arianam hæresim non semel sed sæpius excommunicato.

313 Ut ut sit volens nolensve Imperium Juliano reliquit, filio Julii Constantii, ejus qui magni Constantini frater, ipsiusque Constantii socer fuerat. Julianus autem, sicuti encomiastes ejus Ammianus Marcellinus scribit lib. 22, qui animo semper idololatriam foverat, ubi adesse sibi liberum tempus faciendi quæ vellet advertit, sui pectoris patefecit arcana, et planis absolutisque decretis, aperiri templa, arisque hostias admoveri, et reparari Deorum statuit cultum. Utque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum Antistites cum plebe discissa, in Palatium intromissos monebat, ut civilibus discordiis consopitis quisque nullo vetante religioni suæ serviret intrepidus: quod agebat ideo, ut dissensiones augente licentia, non timeret unanimantem postea plebem.

314 Tali igitur animo cum exules cujuscumque sectæ Episcopos ad sua redire permetteret Julianus; mirum haud est, quod Athanasius non crediderit, per ejusmodi edictum tuto sese rediturum Alexandriam, ubi adeo violentam tyrannidem exercebat Georgius, ut ipsis quoque ethnicis intolerabilis evaderet. Nam reversus ex Comitatu Principis, Constantii ut existimo, cui contra Julianum moventi extremum se stiterat, cum transiret per speciosum Genii templum (teste prædicto Ammiano) multitudine stipatus ex more, flexis ad ædem ipsam luminibus, Quamdiu, inquit, sepulcrum hoc stabit? Quo audito, velut fulmine multi perculsi, metuentesque ne illud quoque tentaret evertere, quidquid poterant in ejus perniciem clandestinis insidiis concitabant.

315 Interim Artemius ex Duce Ægypti, Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole, supplicio capitali mulctatus est, Antiochiæ xx Octobris, quando ejus illustrissimum martyrium a Græcis Lati-

nisque recolitur. Nam quod partem habuisset in cæde Galli a Constantio imperata, non nisi per meram calumniam imputatum ei fuit; neque habuerunt quod ei objicerent Alexandrini, nisi quod circa eversionem fanorum ethnicarumque superstitionum prohibitionem fuerit Constantii decreta executus, aut eadem exequenti Georgio auctoritatis ac potestatis suæ robur commodarit. Præfecerat autem eum Constantius Romanæ in Ægypto militiæ, postremo vitæ suæ tempore; et ipsi officii causa ad Julianum accedens, vidensque Eugenium et Macarium Antiochenos Presbyteros fidei causa concidi flagris, Imperatorem libere coarguerat, eaque libertate ejus in se iracundiam concitavit: cui in vincula coniecto credibile est supervenisse ex ethnicis accusatores Alexandrinos, ipsius et Georgii causam invidiosis delationibus aggravaturos.

316 Dum hæc Antiochiæ aguntur, Alexandria res accidit, quæ Georgium, Artemii protectione destitutum, præcipitavit. Eam Socrates sic narrat lib. 3 cap. 2. Locus erat in civitate, ab antiquis temporibus desertus et neglectus, multisque refertus sordibus, in quo Gentiles olim Mythræ sacra peragendo humanas immolabant victimas. Hunc Constantius, velut pridem inutilem, Ecclesiæ Alexandrinæ attribuerat, et Georgius ibidem volens oratorium construere, purgari jusserat. Eo autem purgato, inventum est adytum alte defossum, in quo abdebantur Græcorum mysteria, calvariæ scilicet hominum plurimæ juniorum ac seniorum, quos fama erat ibi olim occisos, quando divinationibus magicis extorumque inspectionibus utebantur Gentiles. Talia igitur cum in adyto reperissent Christiani, festinarunt publico omnium risui exponere Ethnicorum mysteria, et quasi triumphabandi nuda ostentabant crania. Quod videntes qui erant Alexandria, recentibus Juliani edictis effecti fidentiores, et rei sibi intolerabilis indignitate ad iram concitati, quidquid occurrebat accipientes pro armis irruerunt in Christianos, multosque ex iis vario mortis genere interemerunt, alios gladiis, alios lapidibus fustibusve mactantes, vel funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes, idque in opprobrium Crucis; plerosque vero vulneraverunt: nam ut in talibus fieri assolet, nec a familiarissimis quidem abstinebantur manus, sed amicum amicum, frater fratrem, parentes filios, et hi vicissim illos poscebant ad mortem.

317 Eodem tumultuantis plebis Ethnicæ impetu, Sozomenus lib. 5 cap. 7 ait, impetum factum adversus Georgium: quo tamen in præsentia represso, eum dumtaxat habuerint in vinculis. At vero, inquit Ammianus perlato letabili nuntio, indicante extinctum Artemium, plebs omnis ethnica elata gaudio insperato (et, juxta Sozomenum, summo mane concurrens ad carcerem) ac vocibus horrendis infrendens, Georgium petit; raptumque diversis mulctandi generibus proterens et conculcans, divaricatis cruribus interfecit. Cumque eo Dracontius monetæ Præpositus, et Diodorus quidam veluti Comes, injectis per crura funibus simul exanimati sunt. Quo non contenta multitudo immanis, dilaniata cadavera peremptorum, camelis imposita, vexit ad littus; iisdemque subdito igne crematis cineres projecit in mare; id metuens, ut clamabat, ne collectis supremis, ædes iis extruerentur, ut reliquis, qui deviare a religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas, ad usque gloriosam mortem intemerata fide progressi, et nunc Martyres appellantur. Poterantque miserandi homines, ad crudele supplicium ducti, Christianorum ope defendi, ni Georgii odio omnes indiscrete flagras-

318 Hæc Ammianus, scriptor Ethnicus, gnarus tamen quod apud Christianos Martyrem faceret, non parva, sed causa; satisque ostendens, quidquid fuerit de

accusatur etiam ipse;

et propter mysteria gentilium risui exposita,

parente gentili plebecula,

abripitur in carcerem,

et post nuntiatam Artemii mortem,

crudelissime occiditur,

cum aliis duobus quorum melior forte causa fuit:

de

Anno 361 moritur Constantius,

3 p. 18

de cujus pœnitentia fama perlata ad Nazianzenum

non videtur credita ab Athanasio. 1 p. 907

Illi succedens Julianus apostata

exules Episcopos redire permittit.

Georgius Alexandrinis ethnicis formidatus

ab iisdem S. Artemii causam aggravantibus,

Dracontii, ideo verosimiliter in vincula dati, quam in Moneta, quam regebat, recens locatam evenit; et Diodori, forsitan Coepiscopi, accusati quod dum ecclesiæ ædificandæ præesset; cirros puerorum licentius detondebat, Clericos scilicet seu Lectores ordinans; Georgium certe omnium Christianorum, etiam Arianorum, odio gravatum, ab iisdem permissum esse furori Gentilium, ejus non tam religione quam insolentia offensorem. Nazianzenus, Notus vobis est, inquit, Camelus ille, atque insueta sarcina, novaque celsitudo, primaque ac, nisi fallor sola, hujus formæ circumductio, qualem etiam nunc injuriosis hominibus imprecamur.

quod quia
per seditionem
factum,

319 Addit quidem Nazianzenus, factum improbens, et veluti ipsismet Christianis culpam imputans, non tam considerandum quid pati ipsum, quam quid nos facere condecebat; et Sozomenus fatetur, Arianos prædicare, quod Georgius ea passus sit ab Athanasii fautoribus, quem ab ipsis sparsum rumorem videtur arripuisse Nazianzenus: gentilium tamen totum fuisse facinus, non tantum Sozomenus sustinet; ipseque ut vidimus Ammianus; sed Imperator quoque Julianus, minaci ad Alexandrinos scripta epistola, si quid simile ultra tentaverint (facta interim pænæ gratia, respectu Alexandri conditoris, et protectoris eorum Serapidis) Etenim: per Serapin, inquit vehementer increpans, dicite mihi quæ tandem Georgii crimina vos in illum incitarunt? Respondebitis arbitror, quoniam in vos Constantium accenderit, deinde exercitum in sacram urbem adduxerit, deinde Rex Ægypti (sic per ironiam appellat Artemium) sanctissimum templum ceperit, statuas et donaria et ornatum omnem diripiens, ... in hoc magis fortasse Georgium quam Constantium veritus, si humanius erga vos ageret... His itaque causis Deorum inimico Georgio irati, iterum sacram urbem vestram scelere polluistis, cum liceret eum sententiis Judicum permittere.

Julianus
improbat.

320 His ita gestis, rediit Alexandriam Athanasius; et quidem, ut Nazianzeno visum, triumphabundus. Nazianzeno consentire videtur Hieronymus, contra Luciferianos scribens, quod tunc (cum omnes Episcopi, qui de Sedibus propriis fuerant exterminati, per indulgentiam novi Principis ad ecclesias redirent) triumphatorem suum Athanasium Ægyptus excepit. Sed cum triumphator appellari possit Athanasius, ob duorum priorum ingressum festivitatem: non magis vocem hanc debemus præsentī aptare tempori, quam particulam tunc ad prima Juliani initia.

Extincto
Georgio redit
Athanasius,

321 Quæ autem causæ suaserunt Athanasio, ne edicto Imperatoris uteretur, quamdiu vivebat Georgius; eadem et multo majores persuadere debuerunt, tum ipsi, ut non nisi quam modestissime regredi vellet; tum populo orthodoxo, earum quas Julianus Antiochiæ et alibi variis prætextibus exerceret crudelitatum fama verosimiliter consternato, ut suam de reditu Pastoris lætitiā privatis potius quam publicis indiciis testarentur. Socrates lib. 3 cap. 4 de eadem re agens, aliud non dicit, quam quod revertentem ab exilio Athanasium populus Alexandrinus ἀσπένως, libenter alacriterque excepit. Hic vero, quæ quidem parte Christianus erat (erat autem maxima) fere etiam orthodoxus erat et ab Ariana hæresi alienissimus: ut mirum non sit, quod idem populus, absque alio tumultu, Ariani dogmatis sectatores ab ecclesiis expulit, omniaque oratoria tradidit Athanasio; Arianis suos privatim conventus intra obscuras ædículas celebrantibus, ubi et Lucium quemdam in locum Georgii ordinaverunt, ut scribit idem Socrates.

verosimiliter
absque pompa,

et ecclesias
recipit.

CAPUT XXVIII.

Alexandrina Synodus: cura Antiochenis impensa.

Restituto in suam Sedem Athanasio, prima cura

fuit providere, ut non ipse tantum, sed omnes ubique orthodoxi secum et inter se pacem haberent. Itaque Alexandriæ Confessorum Concilio congregato pauci numero, sed fide integri et meritis multi, quo pacto, post hæreticorum procellas et perfidiæ turbines, tranquillitas revocaretur Ecclesiæ, omni cura et liberatione discutiunt. Aliis videbatur, fidei calore ferventibus, nullum debere ultra ad Sacerdotium recipi, qui se utcumque hæreticæ communionis contagione maculasset. Sed qui, imitantes Apostolos, quærebant, non quid sibi utile sed quid pluribus vel qui imitarentur Christum, qui cum esset, omnium vita, pro salute cunctorum humilians se descendit in mortem, quo scilicet inveniretur et in mortuis vita; dicebant, melius esse humiliari paululum propter dejectos, et inclinari propter elisos, ut eos rursus erigerent, nec sibi solis cælorum regnum defenderent: sed esse gloriosius, si cum pluribus illuc mererentur intrare. Et ideo rectum sibi videri, ut tantum perfidiæ auctoribus amputatis, reliquis Sacerdotibus daretur optio, si forte velint abjurato errore perfidiæ ad fidem Patrum statutaque converti, nec negare aditum redeuntibus, quin potius de eorum conversione gaudere. Quia et ille Evangelicus junior filius, paternæ depopulator substantiæ, in semetipsum reversus non solum suscipi meruit, sed et dignus paternis complexibus deputatur, et annulum fidei recipit, et stola circumdatur, per quam quid aliud quam Sacerdotii declarantur insignia? nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod invidit recepto; nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano.

D
Congregati
Episcopi
Confessores
deliberant
de lapsis,

et exceptis
hæresiarchis
recipiendos
pœnitentes
decernunt,

E

323 Cum igitur hujusmodi sententias ex Evangelica auctoritate prolatas, ordo ille Sacerdotalis ut Apostolicas approbasset; ex Concilii decreto, Asterio, ceterisque qui cum ipso erant, Orientis injungitur procuratio; Occidentis vero Eusebio decernitur. Hactenus Rufinus lib. 11, cap. 28 et 29. Cum autem etiam nonnulla circa ipsam fidem, præsidente in omnibus Athanasio, definivisset Concilium, plerique ex Ægyptiis qui convenerant in suas dioceses redierunt: nos autem qui remansimus Alexandriæ, una cum ministris nostris Asterio atque Eusebio, quæ illi confessi sunt breviter enarravimus vobis, inquit Athanasius in epistola, suo et sociorum circiter viginti nominibus subscripta, inscriptaque Lucifero, Cymatio, et Anatolio, Antiochiæ tractantibus pro istius ecclesiæ misere dissidentis pacificatione, unde in titulo dicitur epistola ad Antiochenos: a quibus eodem invitati Ægyptin cum Athanasio, responderunt, sibi quidem non deesse eundi desiderium; Verum inquit, quia, ut in alia epistola indicavimus, ecclesiasticæ necessitates nos detinent... rogavimus ministros nostros Asterium et Eusebium ad vos nostro loco proficisci; gratias agentes eorum pietati, quod cum ipsi etiam possent ad suas dioceses properare, suis omnibus negotiis potiore habuerit causam vestram.

sanctis As-
terio et Eu-
sebio ad id
deputatis:

1 p. 579

eaque de
re scribunt
Antiochiam,

1 p. 575

F

324 Quæ ea causa fuerit ad Natalem S. Meletii explicuimus XII Februarii: rem paucis hic repeto. Transierat ad Constantinopolitanam Sedem Eudoxius Arianus, Leontio æque Ariano suspectus; mortuus etiam uti omnino credimus, erat S. Eustathius, pridem ab Arianis expulsus; ergo communi consensu partium electus erat Meletius. Sed hunc Ariani, præterquam fuerant opinati videntes profiteri Catholicam de Trinitate fidem, trigesima postquam ordinaverant die eiecerunt in exilium: Catholici vero in partes divisi sunt, quibusdam eorum Meletii ordinationem ideo rejicientibus quod esset facta ab Arianis; ceteris eidem inhærentibus, quod fidei causa relegatum Meletium ab Arianis constaret, et ordinationi ejus assensum a Catholicis præstitum nemo ignoraret, nec tantopere referre videretur quosnam ea habuisset ministros, modo ordinatus

(ubi Ecclesiæ
pacem refor-
mare Lucifer
nitebatur)

A *ordinatus Catholicus esset, ut esse se palam ostenderat Meletius, licet aliqua dissimulatione apud Arianos usus. Itaque cum redituri essent in Occidentem Lucifer Calaritanus et Eusebius Vercellensis Episcopus, qui uterque in finibus Ægypti fuerat relegatus; et ab hoc ille exoraretur, ut ad videndum Athanasium Alexandriam pergerent, communique tractatu cum his qui superfueraut Sacerdotibus de statu Ecclesiæ decernerent; præsentiam suam abnegans Lucifer, legatum pro se Diaconum suum misit, ipse autem intento animo Antiochiam perrexit.*

325 *Interim circa id quod disputatum Alexandriæ erat, prænominatis apud Antiochiam Episcopis scribens Athanasius, ita præcipit: Omnes volentes pacifice nobiscum agere recipite, maxime qui in Palæa (Meletianorum hæc erat ecclesia) conventus agunt; et alios ab Arianis revocate ad vos; tamquam patres, magistri, et curatores; vosque etiam adjungentes dilectis nobis Paulini sectatoribus (Presbyter hic erat, et partis Eustasianæ dux) nihil amplius ab eis exigite, quam ut execrentur Arianorum hæresim, confiteanturque sanctorum Patrum in Nicæa fidem; execrentur item eos qui dicunt Spiritum sanctum esse creaturam, et divisum ex substantia Christi. Hoc enim vere est recedere a scelerata factione Arianorum, si non dividas sanctam Trinitatem, nec dicas aliquid ejus esse creatum.*

326 *Similia alibi congregatæ Synodi Episcoporum orthodoxorum deinceps censuerunt, de quibus interrogatus Athanasius a Ruffiniano, Domino, filio, ac dilectissimo comministro, ita scribit: Sedata quæ vigeat violentia, mox facta est Synodus, cui etiam aliqui ab externis regionibus Episcopi adfuerunt: facta est etiam a ministris Græciam incolentibus, nec non in Hispania; et tam hic quam alibi ubique placuit ut lapsis, qui duces fuerunt impietatis, si pœnitentiam agerent, venia daretur, non tamen suus locus in Clero: iis vero qui impietati non opposuerunt sese, sed abripi siverunt per violentam necessitatem, non tantum venia sed etiam locus suus concederetur: eo magis quod non incongruam excusationem proferant, idque videantur ex quadam dispensatione fecisse: asserunt enim, se numquam ad impietatem transisse: ne tamen impiissimi qui in Episcopos ordinati corrumpere Ecclesias, maluisse potius obsequi violentiæ, et onus portare quam dimittere populos.... His de causis ignoscendum fuit Clero, et seductis qui vim passi erant concedenda indulgentia. Ita et Romæ scriptum est et Romana suscepit Ecclesia. Ita Athanasius, cujus hæc*

C *ultima verba, in operibus editis deficientia, ex Synodi Nicænæ 2 textu Græco supplevimus, suggerente Baronio magis integrum eum locum haberi insertum Actioni 4 illius Synodi.*

327 *Vix mihi potest videri dubium, quin Ruffinianus, ad quem scripta Epistola, Episcopus fuerit: hoc enim indicant tituli omnes, quibus eum appellat Athanasius, Episcopum Neapoli in Campania, aut saltem in partibus illis fuisse, sunt qui existiment, de eoque intelligunt, locum in epistola seu libello precum Marcelli et Faustini Presbyterorum Luciferianorum ad Imperatores Valentinianum Theodosium et Arcadium, ubi dicunt, quod Ruffinianus, miræ quidem simplicitatis, sed admirabilior in tuenda fide, effusione sui sanguinis prævenit exilium: addunt enim, quod eum, cum pro integritate fidei persistit, Epictetus, atrox ille et dirus de Centumcellis Episcopus, ante rhedam suam currere coegit: et cum diu currit, sic in via ruptis vitalibus sanguinem fundens expiravit. Deinde subjungunt: Sciunt hoc Neapolitani in Campania, ubi reliquiæ cruoris ejus in obsessis corporibus dæmones affligunt, pro gratia utique fidei illius, pro qua sanguinem effudit. Ista cruoris apud Neapo-*

Maji T. I.

litanos asservatio gloriosa, facit sane, ut in Italia peractum Martyrium, inter Neapolim et Centumcellas, non inepte credatur. Quod autem Ruffiniani mors immediate narretur post mortem S. Maximi Neapolitani Episcopi, ex eadem causa in exilio mortui, vehementer firmat conjecturam de ejus Episcopatu haud longe quærendo. Qui tamen subjungitur, quod fuerunt et alii de Ægypto, licet pauculi, quorum alii in fugam versi sunt, alii vero in exilium dati, eo quod nollent cum Episcopis impiis et crudelibus convenire: vehementer datur ratio suspicandi, Ruffinianum, ad quem scripsit Athanasius, esse ab illo Campaniensi Martyre diversissimum. Crudelitas enim illa omnino videtur circa an. CCCLIX post Concilium Ariminense exercita fuisse sub Constantio: epistola autem, de qua agimus, scripta est post tyrannidem supradictam, uti ipsa declarant verba, quando jam liberum erat orthodoxis Synodos agere, et consultare de modo reparandæ ruinæ; per casum tot Episcoporum, quot formulæ Ariminensi aut Sirmiensi subscripserant, in Ecclesia factæ: quibus quantumvis pœnitentiis Luciferiani negabant dandam fuisse veniam, eoque titulo et viventem Damasum et mortuum Athanasium non metuebant reos agere prævaricationis. Nec omnino absona fuerit suspicio, Luciferianorum quiritationibus commotum Ruffinianum, ad quem data epistola, consulto Athanasio dedisse occasionem sic rescribendi. Fuerit ergo ex Africanis Episcopis, aut saltem ex Orientalibus aliquis, cui cum Athanasio propinquius commercium litterarum esset, etiam post mortem alterius Ruffiniani, de quo ejusque cultu clariorem optaremus superesse notitiam.

328 *Monendos præterea Luciferum et socios, Antiochiæ res ordinaturos, censuit cum suis Athanasius, ut tabellam quam ostentabant aliqui, velut fidei adjectam in Sardicensi Synodo, nec proferri nec legi omnino sinerent, eo quod tale nihil definivisset Synodus... sed decrevisset nihil scribendum esse de fide, ultra id quod fuerat Nicææ statutum... Eos igitur, inquiunt, quos aliqui accusabant tres hypostases dicere, eo quod suspecta vox et in Scripturis inventa non sit, rogavimus ne de Nicæna confessione disputarent amplius; tantumque responderent, num sicuti Ariani dicerent diversas peregrinasque et ab invicem distinctas, singulasque hypostases, sic divisas sicut sunt aliæ creaturæ et ex hominibus nati; aut ut diversas essentias dicimus aurum argentum et æs, sic etiam dicerent ipsi, constituentes cum aliis hæreticis tria principia, imo tres Deos.*

329 *Illi vero affirmarunt ita se nec dicere nec sensisse unquam. Interrogantibus ergo nobis, quæ tandem ratione dicerent tres hypostases, et quare his vocibus uterentur, responderunt; sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, sed quæ vere Trinitas esset et subsisteret; et Patrem, ut vere existentem et subsistentem; Filium, ut inexistentem et subsistentem; Spiritum sanctum quoque, ut subsistentem et existentem agnoscere: non tamen dixisse tres Deos aut tria principia, imo ne toleraturos quidem, si quis tale quidpiam aut dicat aut sentiat: sed se quidem sanctam Trinitatem nosse, unam tamen Deitatem unumque principium; Filium vero coessentialem Patri, sicuti loquuntur Patres; et Spiritum sanctum non creatum, non alienum, quid proprium et indiscretum ab essentia Patris Filique.*

330 *Hujusmodi interpretatione et excusatione suscepta, interrogavimus ab his delatos, eo quod dicerent esse unam hypostasim, num forte loquerentur sicut Sabellius, ut sublato vellet Filium ac Spiritum sanctum, quasi essentia Filius, Spiritus hypostasi careat. Affirmarunt autem neque se ita sensisse unquam, sed hypostasim intelligere idem cum essentia, et ideo illam unam dicere, quod Fi-*

31 lius

solam Arianæ hæresis adjunctionem exiges, 1 p. 575

quod ab aliis quoque Synodis probari 1 p. 40

scribit Athanasius Ruffiniano Episcopo:

quem esse Martyrem in Campania notum,

non apparet credibile,

D AUCTORI B. P.

cum hic quidem sub Constantio passus videatur,

ad illum vero postea sit scripta epistola.

E

1 p. 756 Monet etiam Athanasius, quod Sardicæ nihil adjectum sit fidei, 1 p. 577

et quod trium hypostaseon assertores,

sensum suum commode explicuerint, F

idemque fecerint qui eis adversabantur;

et utrimque
facta con-
ventione soli
hæretici sunt
damnati,

conventum
etiam ait
inter dispu-
tantes circa
mysterium
Incarnatio-
nis,

et omnes,
circa rem
ipsam sic
sentientes
admittere
suadet.

Hanc epi-
stolam non
recipiens
Lucifer
1 p. 580

novo schis-
mati occasio-
nem dedit.

ex essentia Patris, et ejusdem cum ipso natura-
m enim Deitatem, et hujus unam esse na-
turam: neque aliam esse naturam Patris, atque ab
hac extraneam Filii naturam Spiritusque. Denique
et illi qui de triplici hypostasi fuerant interrogati
cum ipsis consenserunt illis et cum illis, prout se
explicuerant hi qui unam affirmabant essentiam: et
ab utrisque partibus anathema dictum est Ario,
Christi inimico; Sabellioque et Paulo Samosatensi,
tamquam impiis; Valenti quoque et Basilidi, ut alie-
nis a veritate; Manichæo vero, tamquam malorum
inventori; omnesque per Dei gratiam, post istas
verborum interpretationes, consenserunt optimam
et accuratissimam esse fidem, quam Niceæ fuerant
Patres confessi; atque deinceps ab ejusmodi verbis
abstinendum potius esse quam iis utendum.

331 Quinimo de œconomia Salvatoris secundum
carnem (quoniam circa hanc quoque contendebant
aliqui) et hos et illos interrogavimus: et quemad-
modum hi confessi sunt, ita et consenserunt illi,
quod non sicut ad Prophetas factum est Verbum
Domini, sic ad aliquem Sanctum hominem descendit
in fine seculorum; sed ipsum Verbum caro factum
est, atque in forma Dei existens suscepit formam
servi, atque ex Maria secundum carnem natus est
homo propter nos... confitebantur enim non ha-
buisse Salvatorem corpus inanimum ac sine sensu...
Cum igitur talis fuerit ipsorum confessio; rogamus
vos ne eorum verba, qui ita sese explicant et confi-
tentur, temere condemnetis aut rejiciatis; sed pa-
cem petentes, seque excusantes, potius suscipiatis;
alios vero qui dictas voces, οὐσίαν scilicet et ὑπό-
στασιν, non volunt sic interpretari, arcete atque vi-
tate tamquam suspectos: ita tamen ut dum hos non
suscipitis, illis qui recte sentiunt beneque se expli-
cant suadetis, ne inter se de verbis certent, sed in
uno pietatis sensu conveniant.

332 Hujusmodi epistolæ, post Athanasium legatos-
que Luciferi, Paulini, atque Apollinaris, subscripserunt,
primum communiter cum Ægyptiis aliis, dein iterum
seorsim, Eusebius atque Asterius, ita ut Eusebius La-
tine complecteretur consensum et sententiam suam.
Postquam autem missus ab Alexandria erat tomus
iste, per supramemoratos, subscripsit etiam Pauli-
nus, utique Antiochiæ, et sic subscriptum tomum vi-
detur remisisse Alexandriam ad Athanasium. Erat au-
tem Paulinus, quando Eusebius Asteriusque advenerunt,
a Lucifero, præter id quod convenerat, ne Episcopus
nisi de utriusque partis consensu fieret, ordinatus Epi-
scopus: quem cum recipere nollet Eusebius, recusavit
vicissim Lucifer subscribere epistolæ per illum allatæ:
et utroque sic recedente, Sanctoque Meletio revertente,
subnatum est schisma Luciferianorum dictum, eos qui ab
Arianorum communione redierant suscipiendos non esse
in suas dignitates sustinentium. Ab hoc tamen schismate
excusandus est ipse Lucifer, quod legatorum suorum
subscriptionem, negando suam, non fecerit irritam:
sed tantum ostenderit ægritudinem animi, ob non rece-
ptum ab omnibus quem ordinarat Paulinum. Verum de
hac re pluribus agendum est xx hujus, quo colitur ipse
Lucifer, ut Sanctus.

CAPUT XXIX.

Acceptis Jo. Baptistæ reliquiis, exilio damnatur
Athanasius, et usque ad mortem Juliani
Alexandriæ latet.

Dum apud
Sebasten S.
Jo. Bapt.
reliquiæ com-
buruntur,

Prædictis in Syria dissensionibus soprendis, si non
omnia ex voto succedere sibi dolebat Athanasius; gaude-
bat tamen alta illa pace, quam inter Ægyptios compo-
suerat; novumque acceperat gaudium, delatis ad se
sanctis reliquiis Dominici Præcursoris. Rem Rufinus
lib. 12 cap. 28 sic narrat. Juliani temporibus, velut

relaxatis frænis efferbuit impietas; ex quo accidit, D
ut apud Sebasten Palæstinæ urbem, sepulcrum Joan-
nis Baptistæ, mente rabida et funestis manibus, in-
vaderent, ossa dispergerent; atque ea rursum col-
lecta igni cremarent; et sanctos cineres, pulveri
immixtos, per agros et rura dispergerent. Sed Dei
providentia factum est, quosdam ex Hierosolymis,
de Monasterio Philippi hominis Dei, orationis causa
illuc per idem tempus venisse. Qui cum tantum ne-
fas, humanis quidem manibus, sed ferina mente,
fieri viderent; mori gratius habentes, quam hujus-
modi piaculo funestari; inter eos qui ossa ad exu-
rendum legebant mixti, diligentius in quantum res
patiebatur ac religiosius congregantes, furtim se vel
stupentibus vel insanientibus subtrahere, et ad reli-
giosum Patrem Philippum venerandas Reliquias
pertulere.

earum aliquæ
perferuntur
Jerusalem,

334 Ille supra se ducens tantum thesaurum pro-
priis servare vigiliis, ad Pontificem maximum, tunc
Athanasium, hostiæ immaculatæ Reliquias, per Ju-
lianum Diaconum suum, post etiam Palæstinæ urbis
Episcopatum mittit. Quas ille susceptas, paucis ar-
bitris, sub cavato sacrarii pariete, inclusas, pro-
phético spiritu generationi posteræ conservavit; qui-
bus nunc, dejectis et prostratis idololatriæ vestigiis,
in ædibus quondam profanis, aurea tecta consurge-
rent. Quod sub Theodosii imperio factum.

deinde S.
Athanasio
donantur,

335 Athanasius autem non tantum Arianorum re-
ductioni, sed etiam gentilium conversioni intentus, cum
magnos in utrisque fructus faceret, non potuit se conti-
nere diabolus, quin suum cultorem Julianum adversus
Sanctum concitaret. Hic vero, licet edixisset Artabio
scribens, juransque per Deos, quod neque interfici
Galilæos (sic Christianos appellabat per contemptum)
neque cædi præter jus et æquum, neque molestiæ
quidquam perpeti vellet; erga Athanasium tamen, ut
ait Rufinus lib. 11 cap. 33 fictæ Philosophiæ tenere
imaginem non potuit. Etenim, cum, veluti tetri ser-
pentes de cavernis terræ ebullientes, ad eum pro-
cessissent magorum, philosophorum, aruspicum ma-
nus profana; omnes pariter allegant, nihil suis acti-
bus successurum, nisi prius Athanasium, velut ho-
rum omnium obstaculum, sustulisset.

qui dum et-
iam gentiles
convertit,

Julianus,
instigante
diabolo,

336 Igitur ad Alexandrinos edictum tale mittitur.
Æquum erat, eum qui Imperatoriis edictis complu-
ribus ejectus fuerat, unum saltem regium mandatum
præstolari, ac tum denique domum suam redire;
non autem singulari audacia atque amentia fretum,
illudere legibus, tamquam omnino extinctis ac per-
ditis. Etenim nunc quoque Galilæis a Constantio
ejectis, non reditum ad suas Ecclesias, sed in pa-
triam cuique suam concessimus. Athanasium inte-
rim audio, hominem audacissimum, solita elatum
præfidentia, Episcopatus Sedem, ut ipsi appellant,
iterum usurpare: idque non mediocriter displicere
religioso populo Alexandrino. Quare eum jubemus
urbe excedere eo ipso die quo Humanitatis nostræ
litteras acceperit: quod si in urbe manserit, longe
maiores gravioresque ei pœnas denuntiamus.

jubet ipsum
Alexandria
expelli,

337 Scriptum est etiam Exdicio, Ægypti Præfecto,
in hæc verba: Etsi nihil de ceteris scribis, attamen
de illo Deorum hoste Athanasio scribere certe de-
buisti, præsertim cum præclara nostra decreta multo
ante audivisses. Testor magnum Serapin, nisi ante
Kalendas Decembris inimicus Deorum Athanasius
ex ea urbe, vel potius ex universa Ægypto, disces-
serit, centum auri pondo cohortem quæ tibi paret
muletatum iri. Scis autem quam sim lentus ad con-
demnandum, et quanto lentior postquam condemnavi
ad ignoscendum. Permolestum mihi est ejus opera
Deo omnes contemni. Itaque ex tuis factis nullum
libentius videro, imo audiero, quam Athanasium il-
lum scelestum ex omnibus Ægypti locis pulsum esse,

imo tota
Ægypto.

qui

A qui ausus est in meo regno feminas Græcorum illustres ad baptismum impellere.

Ipsæ vero per Nilum fugiunt,

conversa navis evadit manus persecutorum,

et Alexandriam redit :

ubi apud virginem Palladio postea notam,

tunc vero formosissimam,

latendi securitatem divinitus accipit,

et invenit.

338 Cum talibus mandatis, sicut narrat consequenter Ruffinus cap. 24, iterum mittitur exercitus, iterum Duces, iterum impugnatur Ecclesia. Cumque Athanasium mœsti ac flentes populi circumstarent, prophetico apud eos usus sermone perhibetur : Nolite, inquiens, o filii, conturbari : quia nubecula est, et cito pertransit. Cumque discessisset, et navi per Nilum fluvium iter ageret; Comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito ejus itinere, instanter eum insequi cœpit. Et cum forte appulisset Athanasii navicula ad quemdam locum, comperit a prætereuntibus post tergum esse persecutorem suum; et jam jamque, nisi prospiceret, imminere. Contreriti omnes qui simul aderant socii, eremum suadebant ad fugæ præsidium petendam. Tum ille, Nolite, inquit, o filii, deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat, quia longe major est qui nos defendit, quam qui persequitur : et conversa navicula iter agere, obviis ei qui se insectabatur, aggressus est. Ille, qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi venire quem quæreret, tamquam prætereuntes aliquos interrogari jubet, ubi audissent Athanasium. Cumque respondissent, se vidisse eum non longe euntem, tota celeritate pertransiens properat in vanum, festinans capere quem ante oculos positum videre non potuit. Ille vero, Dei virtute munitus, Alexandriam rediit; ibique tuto latebras, usquequo persecutio cessaret, exegit.

339 Sozomenus lib. 4 cap. 9, interno divinitatis admonitu cognovisse Athanasium ait viciniam imminens persecutoris : ejus certe manifestæ revelationi attribuendum puto, quod latendi locum elegerit apud Virginem, de qua narrat Palladius Historiæ Lausiacæ cap. 63; in eo tamen, æque ac Ruffinus antea, cum de cisterna sicca ageretur, exerrans a vero, quod ad Constantii tempora (sub quo statim ab ecclesia ad eremum abiit Sanctus, promisitque Imperatori eo invito numquam se regressurum Alexandriam) factum id esse sibi siverit persuaderi, eisque latebris attribuerit sexennium, cum solum fuerint paucorum mensium. Quo errore correcto, in Palladii narratione, ad hoc tempus relata, nihil apparet dissimile vero. Nam præterquam quod gravis auctor sit, eoque etiam apud Sozomenum lib. 5 cap. 6 fidem invenerit, ipsam se dicit novisse Alexandriæ Virginem eamque offendisse natam annos circiter septuaginta, apud quam occultus delituit Athanasius : eique universus Clerus dabat testimonium, quod cum esset juvenis, nata annos circiter viginti, et longe formosissima, fugiebatur ab iis qui erant studiosi virtutis, propter pulchritudinem, ne inureret eis aliquam labem ex suspitione.

340 Quando ergo accidit, inquit Palladius, ut insidias B. Athanasio Alexandrino Episcopo struerent Ariani (neque enim incredibile est ab his ad accusandum Sanctum Gentiles incitatos) per Eusebium, qui erat eo tempore Præpositus sub Constantio (Exdicium ego intellerim, qui erat Ægypti Præfectus sub Juliano) Imperatore. . . et Comitibus insequentis manus, eo quo dictum est modo effugisset, Alexandriam regressus; ultra eam diem apud neminem ausus est delitescere, non apud cognatum, non amicum, non clericum, non aliquem alium : sed . . . accepto stichario et cereo, media nocte se contulit ad hanc Virginem. Illa autem fuit rei novitate obstupefacta. Dicit ergo ei Episcopus : Quandoquidem quæror . . . mihi Deus revelavit hac nocte me apud nullum alium posse esse salvum, nisi apud te. Illa ergo præ magno gaudio omni abjecta dubitatione, cum tota esset Domini, prompto et alacri animo occultavit sanctissimum Episcopum . . . quamdiu vixit Imperator . . . ipsamet ejus pedes lavans, et excrementa repurgans,

et in aliis quæ usui erant subserviens, libroque ei commodans et præbens; neque ullus novit Alexandriæ, ubinam ageret beatus Athanasius Episcopus. Petrus de Natalibus lib. 4 Catalogi cap. 113 de S. Athanasio agens addit, Cum autem persecutores sui illuc advenissent, et nuntiante ei ancilla Athanasius affugisset, illi hoc cognoscentes Virginem ad mortem ceciderunt : quod ut sine teste dicitur, ita nec fidem meretur. Arturus a Monasterio in sacro Gynecæo ad 11 Maji Virginem hanc anonymam cum titulo Beatae, adscribit mulieribus Sanctis : sed et hoc absque exemplo antiquorum est, ideoque non magni faciendum.

341 Ingens interim Athanasii desiderium tenebat Alexandrinos. Missa itaque ad Julianum supplicatio est; qui eis in hunc modum respondit. Etsi alius quispiam vestræ conditor urbis esset, ex iis qui suas ipsi leges transgressi, meritas pœnas eo ipso persolverunt, quod et nefariam vitam sponte sua delegerunt, et novum dogmatis doctrinæque genus invexerunt; ne tum quidem desiderari a vobis æquum esset Athanasium. Nunc cum et urbis vestræ conditorem habeatis Alexandrum, et tutelaris vobis præsesque sit Deus ille Rex Serapis, una cum assistrice puella et Ægypti totius Regina Iside, [qua ratione reposcitis Athanasium] minime sanam civitatem imitantes? Verum male affecta pars, audet sibi nomen civitatis assumere. Ego autem magno confundor pudore, Alexandrini, quod aliquis apud vos Galilæum se esse fateri audeat. Ab hoc principio impius ille Apostata conatus religionem Christianam Alexandrinis execrabilem reddere, multa in Christum blasphemans, ac denique concludens :

342 Vos, inquit, si obtemperare mihi vultis, Christi fidem penitus eliminando, majorem lætitiā afferetis; sin autem in illa superstitione et callidorum hominum institutione perseverare malitis; mutuatam saltem inter vos retinete concordiam, neque Athanasium desiderate : sunt enim ex ejus discipulis utique complures, qui auribus prurientibus et sermone impio expleri cupientibus auribus vestris abunde faciant satis. Nam quicumque tandem e populo electus erit a vobis, quod ad Scripturarum enarrationem attinet, nihil est eo qui optatur deterior. Sin, quod reliqua vos Athanasii solertia delectat (veteratorem enim esse hominem illum audio) ideo mihi pro illo supplicastis, scitote hac ipsa de causa urbe illum ejectum fuisse. Etenim parum comoda per sese res est, vir populo præsidens et negotiosus; quod si ille nec vir quidem est, sed vilis homuncio, qualis est iste, pulchrum existimans periclitari de capite; hoc vero initium seditionis est certum. Quamobrem, nequid simile apud vos contingat, cedere illum pridem civitate jussimus, nunc vero etiam Ægypto universa.

343 Scripserit hæc Julianus mense Martio vel Aprilis anni CCCLXIII, antequam Antiochia discedens moveret in Persas; apud quos obsessa frustra Ctesiphonte, perfido transfugæ sese et suum exercitum credens, hunc fame et siti per deserta attrivit, seipsum autem perdidit divina ultione percussus. Itaque, quem magnificum et honoris cupiditate flagrantem eo transmiserat vix ultrix Numinis, eundem reduxit mortuum : cujus nec miseratione quidem movebatur quisquam; neque corpus, sicut audivi ab aliquo, inquit Nazianzenus, sepulcrum continuit, sed terra ab ipso commota, excussit, projecitque; præludium faciens cruciatuum illi in futuro seculo paratorum.

CAPUT XXX.

Joviani Imperium Athanasii restitutio, Ariatorum vani conatus.

Post Juliani necem, civile nobis Joviani reparatur Imperium.

D
AVICTOR

Interim supplicantes pro eo Alexandrinos,

E
reprehendit Julianus;

et Athanasii recipiendi,

spem omnem præscindens,

F

in Perside divinitus percussus moritur.

um. Is namque sub uno eodemque tempore
et Confessor, male illati extitit depulsor
erroris. Nam cum in procinctu esset exercitus, et
urgeret barbarus; ductoresque nostri, de summis
rebus consilium trahentes, Joviano calculum darent;
cūque apprehensus ad suscipienda Imperii traheretur insignia; ad exercitum, Juliani sacrilegiis profanatum, dicitur exclamasse, non se posse imperare eis quia esset Christianus. Tum omnes pari eademque voce respondisse perhibentur, Et nos Christiani sumus; nec prius quam hanc vocem audisset, acquiescere ad Imperium voluisse. *Hæc Rufinus initio libri 12, et mox narrationem cæptam proseguens, statim, inquit, affuit divina clementia, contraque omnem spem, cum clausi undique hostibus tenerentur, nec evadendi facultas ulla suppeteret, subito emissos a barbaris oratores ad se vident, pacemque deposcere; exercitui quoque, inedia consumpto, cibos ceteraque necessaria in mercimoniis polliceri, omnique humanitate nostrorum temeritatem emendare.* Sed ubi, in viginti et octo annos pace composita, [Jovianus] ad Romanum regressus est solum, clariorque lux nostro se orbi ex Orientis partibus oborta diffudit; rempublicam, quasi post nimias procellas, omni moderatione aggreditur reparare.

345 *Interierat Julianus xxvi Junii, eique postridie suffectus erat Jovianus; utriusque autem rei fama cito pervolavit Alexandriam, ubi latebat Athanasius: qui quomodo de eadem re citius etiam certiusque cognoverit, quam fama posset nuntiare, Sozomenus lib. 6 cap. 2 sic narrat: prout referre auditus est Ecclesiasticus Philosophus Didymus. Qui Alexandria degens, cum gravissimo dolore afficeretur, tum propter Imperatorem vano errore deceptum, tum ob contumeliam ecclesiarum, jejuniis et orationibus vacabat. Cumque præ nimia solitudine, ne superveniente quidem nocte cibum sumpsisset; in cathedra sedens somno oppressus est; ac velut in mentis excessu positus, equos candidos per aerem discurrentes videre sibi visus est, virosque ipsis insidentes ita exclamantes audire, Nuntiate Didymo, hodie Julianum hac ipsa hora peremptum esse; idque ille Athanasio Episcopo significet, et surgens comedat. Ergo Athanasius, nihil cunctatus, rursus honesto et venerabili habitu indutus, uti scribit Palladius, noctu fuit inventus in ecclesia. Quem videntes, omnes magna sunt affecti admiratione, quasi ipsum vivum acceperant, ex mortuis: simul etiam expostulabant ejus amici de latebris, quod ipsum ob earum ignorationem invenire non potuissent. Respondit autem B. Athanasius amicis suis: Ideo ad vos non confugi, ut vere jurare possetis; deinde propter investigantium instantiam ad eam me contuli, de qua nemo suspicari poterat, utpote formosam et juvenem. Necdum tamen ad Episcopium et gradus sui publicas functiones credimus revertisse Sanctum; memorem quid sibi objectum fuerit a Juliano; bonaque spe ductum, quod a Joviano recepturus esset Ecclesiam suam eo promptius, quo ipse ageret verecundius, ejus consensum præstolando: quod arbitratur fecisse, jam securum periculi, in ædibus amicorum; ibique adire volentibus copiam sui fecisse, donec ab Imperatore veniret responsum: quod inter opera Sancti tale fuisse legitur.*

346 Dei carissimo amico Athanasio Jovianus. Admirantes præclaras laudes discretissimæ conversationis tuæ, ejusque quam cum universorum Deo habes similitudinis, atque erga Christum Salvatorem nostrum affectionis, suscipimus te, Reverendissime Episcope; quoniam nullum laborem nullamque persecutionem reformidans, periculaque et intentatos gladios flocci faciens, dilectæ tibi fidei orthodoxæ clavum tenendo, huc usque pro veritate depugnans,

teque ipsum virtutis exemplar, præbere cuncto fidei populo perseveras. Revocat igitur te nostra Majestas, et redire jubet ad magisterium salutis. Redi ergo ad sanctas Ecclesias, et pasce Dei populum, atque pro nostra Clementia preces tuas prompte ad Deum dirige: novimus enim quod supplicatione tua nobis, et iis qui nobiscum Christiane sapiunt, magnam compensationem a summo Deo impetremus.

347 *Hactenus Imperator: qui non contentus restituisse Athanasium, ab ipso etiam requisivit, Nazianzeno teste, fidei nostræ veritatem, a multis laceratam et conturbatam, atque in partes opinionesque plures divisam: et hoc maxime quidem, ut totus orbis, si fieri posset, consentiret conveniretque per cooperationem Spiritus sancti: sin minus, ipse saltem optimæ sese parti adjungeret, eique suam commodans potestatem, vicissim ab ea robur viresque acciperet, excelsæ simul ac magnifice de rebus maximis cogitans. Ipsas litteras, quas honorificas officiosissimasque Rufinus appellat, nusquam reperimus conservatas: de Athanasii vero ad ipsas responso, quod mox integrum dabitur, quodque convocatis illustrioribus Episcopis conscriptum ait Theodoretus lib. 4 cap. 3, sic loquitur Nazianzenus.*

348 Atque hic potissimum apparuit viri puritas ac firmitudo circa fidem in Christum. Cum enim omnes quicumque doctrinam nostram profitebantur, essent divisi trifariam, multique circa Filium ægram haberent mentem, plures circa Spiritum sanctum, ubi impietas levior æstimabatur esse pietas; pauci vero utrimque sani reperirentur; primus ipse et solus, vel certe cum paucis, palam diserteque veritatem profiteri ausus est, scribendo unam trium Deitatem et essentiam: et quod Patribus numero multis olim concessum fuerat circa Filium; hoc ipse divinitus inspiratus circa Deitatem Spiritus sancti præstitit; et Imperatori donum vere regium atque magnificum obtulit, scripto scilicet expressam pietatem, contra novitatem nullis Scripturis innixam, ut opponeretur Imperatori Imperator, doctrina doctrinæ, et epistola epistolæ, *Constantio scilicet Jovianus, et hujus decretum decretis illius.*

349 *Epistolam autem istam sic orditur Athanasius:* Decet carum Deo Imperatorem animus discendi cupidus, et desiderium rerum cœlestium: sic enim vere fit ut cor habeas in manu Dei. Cum igitur Pietas tua cuperet cognoscere a nobis Ecclesiæ Catholicæ fidem, actis super ea re Domino gratiis, consultissimum omnium nobis visum est Pietati tuæ recitare fidem, quam Patres Nicææ professi sunt. Hanc enim aspernati quidam, nobis varias struxerunt insidias qui non obtemperabamus hæresi Arianæ; causa autem factionum et schismatum in Ecclesia facti sunt. *Quod ubi demonstravit Sanctus, Huic, inquit, fidei consentiunt omnes ubique Ecclesiæ quæ sunt in Hispania et Britannia, Gallia atque Italia omni et Dalmatia, Dacia quoque et Mysia, Macedonia omni-que Græcia, et per totam Africam, Sardiniam, Cyprum, Cretam, Pamphyliam et Libyam atque Ægyptum, Pontum et Cappadociam; quotquot item vicinæ sunt nobis et aliæ per Orientem, paucis exceptis quæ Arianæ sunt: omnium enim jam dictarum atque etiam plurium regionum sententiam experiendo comperimus et scripto habemus. Ita Athanasius subnectens denique fidei Nicenæ formulam, cui tamquam divinæ et Apostolicæ, oporteat inhærere, neque mutare quidquam per contentiones pugnasque verborum.*

350 Hujus, ab Athanasio taliter factæ, confessionis auctoritate permoti, tum Occidentales, tum quidquid in Oriente vitale est, partim quidem animo tenus pietatem tenent (si tamen id asserentibus credi debet) ulterius autem eam non proferunt, velut fœtum mortuum

Joviano imp.
electo,

et fidem
Christi pro-
fesso,

pax offertur
a barbaris:

B

Athanasius
rem edoctus
ex revelatione
Didymo
facta,

progreditur
e latebris,

C

recipiendique
Ecclesiam
veniam petit
a Joviano,

NOT. 29

2 p. 33
et benignissi-
me impetrat:

ab eodem de
fidei regula
rogatus,

E

Spiritus S.
divinitatem
asserit;

1 p. 255

et formulam
fidei Nicenæ
commendat:

F

1 p. 240

1 p. 247

exemplum
factus ceteris
Episcopis,

A mortuum intra uterum; partim, velut quamdam scintillam, accendunt, servientes tempori aut ferventioribus orthodoxis et populo Deum amanti; partim denique veritatis causam agunt fidenter. Ita Nazianzenus, optans annumerari postremis, neque nimis stricte accipiendus cum dixit, solum fere Athanasium tanto fuisse animo, ut palam auderet asserere orthodoxam de Trinitate fidem; ad extremum verum summopere extollens, quod cum οὐσίᾳ una, ὑποστάσεις tres pie dicerentur a Græcis, eodem autem modo intelligerentur ab Italis; sed hi propter linguæ suæ inopiam οὐσίᾳ et ὑπόστασις non distinguerent, ideoque ne tres substantias viderentur admittere, uterentur vocabulo Personarum; ita ut fidei diversitatem continere videretur tenuis illa de sono altercatio;... ipse utraque parte leniter accita, et loquentium mentem accurate explorans, postquam invicem sibi consentire animadvertit, nihil distantibus quoad sensum suæ cuique permiserit verba, satis habens eos rebus constringi... idque extollit, tamquam celeberrimis Athanasii exiliis comparabile.

altercationes
de vocibus
rescindendo,

pacem re-
staurat:

et Episcopalis
officii partes
omnes explet.

351 Notat deinde Nazianzenus et laudat, quod S. Athanasius iisdem post persecutiones studeret rebus, ob quas in ipsas persecutiones inciderat; efficeretque ut idem facerent alii, hos laudans, illos leviter castigans; quorundam socordiam excitans, aliorum fervorem refrænans; nonnullis ne caderent prospiciens, lapsis ut surgerent allaborans; moribus simplex, gubernatione multiplex; sapiens sermone, sapientior mente; humilis tenuioribus, sublimior mediocribus; hospitalis, propitius, malorum depulsor, et unus vere ea omnia quæ Diis suis collaudandis usurpant sigillatim Gentiles; adde conjugalis, virgineus, pacificus, conciliativus, deductorque eorum qui hinc moriendo discedunt. O quantam nominum copiam virtus hominis mihi suggerit, inquit, ad orationis suæ finem tendens Nazianzenus. Neque nobis vacat plura Episcopalis studii in Athanasio eluculentis colligere elogia, quibus historiam solum propositum est non etiam encomium concinnare. Utrumque constitutum sibi habens, quem initio laudavi Godefridus Hermantius, utrumque præstitit cumulate: ac potissimum libro duodecimo ac ultimo, per quindecim capita præcipuas Sancti virtutes distinguens.

Optimo Im-
peratoris af-
fectu usus,

352 Porro Jovianus, perlecta Epistola Athanasii de fide, confirmavit eam quam habebat, rerum divinarum cognitionem, et affectum erga easdem; legemque scripsit, qua jubebat constitutum frumentum Ecclesiis dari, quemadmodum magnus Constantinus decreverat, Julianus autem fieri vetuerat, ut scribit Socrates lib. 4 cap. 4. Hinc vero intelligens Athanasius, quam serio religionis Christianæ restorationem spectaret Imperator, qui etiam in publica, ut tunc erat, fame, jura Ecclesiæ redintegrata cuperet; communicato cum familiaribus quibusdam consilio, necessarium putavit ipsum invisere: et profectus Antiochiam, postulata sua eidem exposuit. Sunt autem qui dicant, inquit Sozomenus lib. 6 cap. 3 quod ipse Imperator accersivit hominem, ut sibi explicaret quid circa religionem veramque doctrinam agendum esset. Ille vero cum Ecclesiæ negotia, quatenus erat possibile, ordinasset, cogitabat de reditu; quando Euzoius, qui erat hæreseos Arianæ apud Antiochiam Episcopus, ejusdem opinionis hominem, eunuchum Probatium, conatus est Alexandriæ præficere. Qua autem id factum ratione, inter ipsius Athanasii opera expressum reperitur, ut non sit opus ex Sozomeno mutare dimidiatam narrationem.

Antiochiam
ad eum ex-
currit.

2 p. 27
Veniunt et-
iam Ariani
alium Epi-
scopum peti-
turi:

353 Egrediente ad Campum Imperatore occurrentes prima vice in porta Romanesia Lucius, Bernicianus et alii quidam Ariani dixerunt. Rogamus potentiam, majestatem et pietatem tuam, audi nos. Ait eis Imperator. Quinam estis et unde? Ariani

responderunt, Christiani, Domine. Dixit Imperator, Unde et ex qua civitate? Ariani responderunt Ab Alexandria. Excepit Imperator: Quid vultis? Ariani rursum, Obsecramus Imperialem potestatem tuam, da nobis Episcopum. Respondit Imperator: Jussi pridem, ut quem antea habuistis Athanasius sederet in throno, Ariani dixerunt, Deprecamur Majestatem tuam, quia per multos annos sub accusationibus et in exilio fuit. Tum vero zelosus quidam miles; Deprecor et ego Majestatem tuam, ipsemet quære qui sint et unde: Hi enim sunt qui civitatem et mundum desertum faciunt, conspiratio Cappadociæ et reliquæ impuri illius Georgii.

354 Hoc audito Imperator calcaribus equum concitavit, et venit in campum, ubi iterum ei occurrentes Ariani dixerunt: Accusationes et demonstrationes habemus contra Athanasium, qui ante decem et ante viginti annos in exilium missus est ab immortalis memoriæ Imperatoribus Constantino et Constantio, itemque a numini carissimo, sapientissimo beatissimoque Juliano. Respondit Imperator. Ante decem viginti et triginta annos institutæ accusationes jam præterierunt: mihi autem de Athanasio ne loquamini: novi enim quare accusatus et relegatus sit.

355 Nihil ista secunda repulsa territi, etiam tertiam commeruerunt dicentes: Rursus alias contra Athanasium habemus accusationes. Imperator respondit: Multiplicando contentiones et verba non apparebit justitia: duos itaque ex vobis ipsis eligite, duos item alios ex populo: non enim possum unumquemque sigillatim recipere ad audientiam. Qui ex populo erant, dixerunt: Hi sunt reliquæ impuri Georgii, desolantes provinciam nostram, ... Ariani dixerunt: Rogamus te, quemcumque velis, excepto Athanasio. Imperator respondit: Dixi vobis, quod quæ Athanasium spectant ordinata jam sint: et iratus ait, Feri, Feri. Dixerunt Ariani, Deprecamur te: nam si Athanasium mittis, corrumpetur civitas, quia nemini cum ipso convenit.

356 Respondit Imperator, Atqui diligenter inquirens comperi, quod recte sentiat, et orthodoxus sit atque optime doceat. Ariani dixerunt: Ore quidem loquitur bene, animo autem dolose sentit. Respondit Imperator: Hoc satis est quod ipsi de illo testamini, quod bene loquatur et bene doceat. Si autem lingua quidem bene loquitur et docet, animo vero male sentit, Deo reus est: nos enim homines cum simus, solum audimus sermonem, Deus autem judicat corda. Dixerunt Ariani: Jube nos convenire. Respondit Imperator: Equis autem prohibet? Dixerunt Ariani: Obsecramus Te, hæreticorum ac novorum dogmatum fautores nos esse pronuntiat. Respondit Imperator, Officium ejus est, et eorum qui bene docent. Dixerunt Ariani, Rogamus Majestatem tuam, non possumus hunc tolerare, etiam * fundos ecclesiarum nobis aufert. Respondit Imperator, An ergo pecuniarum et non fidei causa huc venistis? Iterumque dixit: Abite et quiescite. Deinde subjunxit: Abite in ecclesiam: cras agitur conventus * vester: post cujus dimissionem adsunt Episcopi, et adest hic Nemesinus. Unusquisque vestrum prout credit subscribet: adest quoque hic Athanasius, qui ergo nescit fidei rationem ab eo discat. Habete crastinum et perendinum diem: ego ad campum progredior.

357 Tunc * Advocatus quidam Cynicorum, conveniens Imperatorem, Obsecro, inquit, Majestatem tuam, prætextu Athanasii Episcopi * Quæstor generalis meas mihi ædes abstulit. Respondit Imperator: Si Quæstor tibi ædes tuas abstulit, quid hoc ad Athanasium? Alius quidam Advocatus Patalas dixit: Accusationem habeo contra Athanasium. Respondit Imperator:

5
ΑΙ ΓΤΟ ΑΕ

et repelluntur
semel, iterum-
que,

E
ac tertio,

tandemque
ex propriis
verbis redar-
guti,

F

remittuntur.
* τὰ τέμνη

* ὁμῶς ἢ ἑμῶς?

* συζητήσιμος

* καὶ ὁμοίως
simili modo
confutantur
duo gentiles
obtrectantes
Athanasio,

ator. Tu vero qui Gentilis es, quid rei habes Christianis? Quidam autem de plebe Antiochena comprehenderunt Lucium et duxerunt ad Imperatorem dicentes: Obsecramus Majestatem tuam, vide quem voluerint Episcopum facere. Factum id videtur ad vestibulum Palatii, uti habet titulus allocutionis quartæ, qua Lucius dixit: Obsecro Majestatem tuam, audi me. Substitit Imperator et ait: Tibi dico, Luci, quomodo huc venisti, navigione an pedibus? Lucius respondit Navigio. Dixit Imperator, Tibi dico, Luci, Deus mundi et moderator solis atque lunæ, irascatur illis qui tecum navigarunt, quia te non projecerunt in mare; navis autem illa non habeat in perpetuum cursus felices, neque in tempestate cum vectoribus suis portum teneat.

358 Per Euzoium deinde rogaverunt Eunuchos, socios Probatii, successores Eusebii et Bardionis, ut infideles Arianæ assistentiam haberent. Cum autem hoc cognovisset Imperator, castigari jubens eunuchos, dixit: Si quis contra Christianos convenire me voluerit, hoc patietur. Hactenus illa collectio allocutionum, ex ipso colloquentium ore, uti apparet, excepta, et scripta ad memoriam inter Athanasii opera; ex qua non satis liquet quod ait Sozomenus, actum esse ut Probatius Episcopus fieret. Deinde dulum efficitur, an, quod supra diximus ex Socrate, statim a morte Georgii assumptus ab Arianis sit Lucius in Episcopum, qui hic primum postulatur ad eum gradum. Tertio noto, Eusebium, qui hic nominatur, esse illum sub Constantio potentissimum Eunuchum, et cubiculi ejus Præfectum, quem ipso imperii initio Julianus occidi jussit; cujus socius Bardion ab eodem Imperatore, si non occisus, saltem cum plerisque Constantii officialibus domesticis fuerat loco motus. Imperator porro Jovianus dimisit, ut ait Sozomenus, Athanasium in Ægyptum, quem præsens conversatio carum ei reddiderat, jubens ut Ecclesiæ ac populi agerent quæcumque ipsi meliora viderentur. Dicitur enim vehementer laudasse illum virtutis causa, vitæ item sanctæ respectu, nec non ab ejus faciendam atque prudentiam.

CAPUT XXXI.

Valentis Arianæ conatus contra Athanasium irriti: hujus cum S. Basilio amicitia.

Sub Imperatore tam Christiano respirans Ecclesia, pene in ipso ortu extinctam doluit spem eam omnem, quam adeo religiosa promittebant initia, quando vidit Jovianum, nocte inter xvi et xvii Februarii, anno ccclxiv, Imperii mense octavo, defunctum in confiniis Galatiæ Bithyniæque. Joviano intra decimum diem substitutus Valentinianus fuit: qui adscito in Collegam Valente fratre, hanc Orientem reliquit, sibi reservavit Occidentem, dissimili nimium conditione tenendum. Nam cum ipse ita foret orthodoxos Nicænæ fidei professores, ut tamen Arianis gravis non esset; Valens post susceptam ab Eudoxio Constantinopolitano baptismam, hos ita protegendos fovendosque suscepit, ut illis esset molestissimus. Patuit id maxime anno ccclxvii, quando Episcopi, qui Thyariæ convenerant plurimi beneque ad concordiam Ecclesiarum constituendam animati, Tarsum Ciliciæ delegerunt novæ Synodi habendæ: a quibus per Occidentalium consensum et Liberii Papæ litteras animosioribus etiam redditis, cum suæ Arianæ heresi male metueret Valens; non tantum conventum illum minacibus edictis impedivit atque dissolvit; sed etiam singulis cujusque gentis Magistratibus dedit mandatum, ut Episcopi temporibus Constantii abdicati, et iterum regnante Juliano ad Sacerdotia re-tuti, ecclesiis expellerentur.

360 Quo quidem mandato etiam Magistratus Ægypti impulsus, uti narrat Sozomenus lib. 6 cap. 12, et brevius lib. 4 cap. 12 Socrates, Athanasium eccle-

siis illius regionis privare, et urbe Alexandrina ejicere laborarunt: nam litteræ Imperatoris non levem complectebantur pœnam; sed omnibus ex æquo Magistratibus, militibusque ac curiis sub eorum potestate constitutis, ingentis pecuniæ multam irrogabant, nisi fierent imperata. Itaque multitudo Christianorum in unum coacta, postulabat a Præside, ut non temere nec inconsulto Episcopum Athanasium urbe exturbaret; sed consideraret secum accuratius, quid esset litteris Imperatoris definitum: eas enim contra illos solos valere, qui temporibus Constantii in exilium missi, postea regnante Juliano redierant. At Athanasium dicebant, tametsi temporibus Constantii exularat, ab eodem tamen revocatum fuisse et Episcopatu redditum; Julianum vero, cum alios omnes reduxisset, eum unum egisse in exilium, quem Jovianus rursum domum revocavit. Hæc oratione cum Præfecto persuadere nihil possent, resisterunt ejus conatibus Alexandrini, et vim Episcopo fieri non permisissent.

361 Quare cum populus undique conflueret, tumultusque ingens ac turba ciceretur, adeo ut omnes seditionem futuram expectarent, Præfectus de iis quæ facta erant Imperatorem facit certiores per litteras, Athanasium interim manere in urbe permittens. Multis vero diebus intermissis, cum jam tumultus sedatus videretur, Athanasius clam ex urbe egreditur, et in locum quandam solitarium se abdit: Socrates paternum Monumentum appellat, ubi totos quatuor menses latuerit Sanctus. Nocte vero intempesta Præfectus Ægypti et Militiæ Dux ad ecclesiam contendunt, in qua domicilium habebat Athanasius: quem cum in tabulatis requisissent nec invenissent, consilio quod intenderant frustra suscepto, recesserunt. . . . Ille vero sive divina quadam vi, sive quorundam præmonitu recesserit, eodem redit: quin etiam quod tam opportune insidias tum præcognosceret, tum vitaret, majoris videtur esse prudentiæ, quam quæ homini attribui queat. Sunt enim alii qui dicunt eum, cum mente præciperet temerarium populi tumultum, et vereretur ne cladis, si qua inde accideret, ipse auctor et causa videretur; toto hoc tempore (quod quatuor integrorum mensium fuisse ait Socrates, ad quem hic respicere videtur Sozomenus) in Paterno monumento delituisse.

362 Haud diu post Imperator Valens scripsit litteras, ut rediret Athanasius et Ecclesiam denuo capesseret. Suspicio autem eum non sua sponte has litteras scripsisse; sed vel quod opinionem omnium animis insitam, revereretur; essetque verosimile quod Valentinianus, fidei Nicænæ propugnator, ipsum idcirco reprehenderet; vel quod metueret, ne, cum tam multos Athanasius haberet fautores, tumultum ejus causa cicerent, et res novas non sine reipublicæ damno molirentur. Arbitror præterea, sectæ Arianæ Antistites, non adeo magno studio ad eum Alexandria pellendum incubuisse, propterea, quod cogitarent eum, si urbe ejectus esset, denuo Imperatoribus exhibiturum molestias, indeque habiturum occasionem cum ipsis in colloquium veniendi, atque ipsum forte Valentem in suam abducendi sententiam, Valentinianum certe ad iram contra ipsos excitandi. Nam ejus virtutem, in his quæ regnante Constantio acciderant, satis experti; maxime sibi ab eo metuebant: siquidem eo tempore ita omnes adversariorum profligabat insidias, ut haud inviti eidem Ecclesiæ Ægypti cesserint, et tamen ipse vix litteris Constantii adduci potuerit ut Alexandriam rediret. . .

363 Ceteros Episcopos persecutio, similis fere persecutioni gentilium, exagitavit: nam qui ipso- rum respuebant doctrinam, illis non modo parabantur exilia, verum etiam Ecclesiæ auferebantur et tradebantur

D
inter quos non censendum Athanasium contendunt Alexandrini;

ipse tamen, videns rem ad seditionem spectare, E

abdit se in sepulcro patris ac frustra quaeritur:

dein ad Ecclesiam redire permittitur, F

eamque in pace retinet dissimulantibus cum eo Arianis,

ceteros autem vexantibus,

ac rursus
Lucius
Arianus,

et eunuchi
castigantur.

Athanasius
cum honore
in Ægyptum
restituatur.

NOT. 30

Mortuo Jo-
viano,

succedens
Valentinia-
nus,

Valenti patri
tradit Orien-
tem,

qui restitutos
sub Juliano
Episcopos
expelli jubet:

A tradebantur aliis. Ægyptus autem, quamdiu superfuit in vivis Athanasius, istarum calamitatum prorsus expers fuit. Itaque vexatis aliis conturbatisque, præcipuum ipse erat refugium atque solatium: extatque hujus persecutionis occasione Epistola catholica, scripta omnibus ubique fratribus, fidem et salutem capessentibus nec non orthodoxis per Ægyptum, Syriam, Ciliciam, Phœniciam atque Arabiam Episcopis, qua Athanasius ejusque Coepiscopi sic illos alloqui exordiuntur. Quotquot conspiciatis impietatem adversus pietatem consurgere, per manifestas innovationes vocum et simulationes fraudulentas, a tumultibus seditionibusque, a vulneribus et plagis cædibusque, tamquam a tempestate, subducere vos atque salvare debetis; neque commiscendo vos iniquitati tractantium indigne unam ac veram Trinitatem, Filiumque a Patre, Spiritum a Filio alienantium ac dividantium; neque ingerendo vos ipsorum confusis letiferisque consiliis: ita namque nos agimus, cupientes nos ipsos et eos qui nobiscum communicant salvos facere. . . . Indicamus autem vobis, quod, licet jam longo tempore hæc pestis incubuit, adhuc tamen in plerisque populis permanet Apostolicæ fidei decus, imo et in plerisque Episcopis. . . . quamvis multi eorum, partim istorum qui illustriores civitates obtinent metu, partim gloriolæ captandæ vanitate, occultant quæ sentiunt, quæ vero non sentiunt sentire se simulant. Quibus et ceteris omnibus proponit expendendam Athanasius unius Nicænæ fidei certam ac simplicem veritatem, cujus summa sit Consubstantialis Trinitas, Deusque verus ex Maria factus homo.

364 Inter eos porro qui maximi hoc tempore fecerunt Athanasium, fuit S. Basilius, anno CCCLXX protractus e solitudine, ordinatusque Cæsareensis in Cappadocia Episcopus; ut defecturo intra paucos annos Athanasio, ad continuandos pro fide agones, succederet, sicut eidem ante ac post initum Episcopatum frequenti litterarum commercio fuit conjunctissimus. Hic eum Epistola 51 appellans pientissimum Patrem, Epistola 52 ait, quod opinio de eo jam olim concepta, semper corroboretur progressu temporis, et augeatur accessionibus eorum quæ successive acciderunt. Epistola autem 337 Ascholio Thessalonicensi ad laudem imputat studium ejus adversus Athanasium, ut argumentum evidentissimum de ejus sano sensu in maximis capitibus fidei. Rursum vero Epistola 51, Cogitamus, inquit, quod te Ecclesiasticarum infirmitatum Dominus noster medicum constituerit. Et sequenti 52, eum laudat, quod tantam curam gerat omnium Ecclesiarum, quantam ejus quæ ipsi particulariter a Domino nostro concredita erat, ita ut nullo non tempore de sacris dissereret, admoneret, scriberet, frequenter que mitteret optime aliis ubique consulturos. Cum vero et eidem exposuisset necessitates Antiochenæ Ecclesiæ, tandem concludit: Tu vero hæc omnia tandem magis ipse quam nos curabis, quandoquidem intelligis omnes tibi permittere ac commendare ea quæ Ecclesiasticum statum concernunt. Hujusmodi de Athanasii auctoritate, virtute, experientia judiciis plenæ sunt plures S. Basilii, tum ad ipsum tum ad alios scriptæ epistolæ; ad quas dum illius responsa desunt, non est facile negotiorum, inter utrosque tractatorum, ordinem seriemque describere.

365 Athanasii porro de Basilio fuit judicium non impar merito. Itaque Joanni et Antiocho, dilectis sibi Compresbyteris, scribens; Valde, inquit, admiror audaciam eorum, qui non reformidant oblatrare dilecto nostro et vero Dei famulo Basilio Episcopo; cum ex hujusmodi oblatione deprehendi atque convinci possint, ne Patrum quidem confessionem amare aut amplecti. Et sequenti epistola, dilecto Filio Palladio Presbytero scripta, Quod de monachis Cæsariensibus,

inquit, significasti, hoc ipsum quoque didici ex dilecto nostro Dianio, eos scilicet graviter ferre atque resistere dilecto nostro Episcopo Basilio. Tibi certe, quod mihi rem indicasti, gratias ago: illis autem quæ decuit scripsi, ut veluti filii obsequantur Patri, nec iis quæ ille probat contradicant. Nam si suspectus esset in negotio veritatis, recte pugnarent: sin autem confidunt, ut omnes confilimus, eum esse gloriam Ecclesiæ, dum ita decertat pro veritate, et docet eos qui indigent doctrina, non est fas cum eo pugnare conserere, sed propter pietatem animi potius est amandus. Nam ex iis quæ cognovi ex dilecto nostro Dianio, nihil causæ est cur eum aversentur: ipse enim infirmus efficitur apud infirmos, ut infirmos lucretur. Itaque dilecti Fratres nostri, respicientes ad scopum ejus quo tendit ad veritatem, glorificent Dominum, quod talem Episcopum Cappadociæ dederit, qualem singulæ provinciæ sibi optant.

366 Fortasse displicebat jam tum monachis illis, quod postea, cum dimisso Episcopatu ad eremum se retulit Basilius, liberius Neo-Cæsariensium quidam criminabantur, et cujus causa ad ipsos scribens Epistolam 75 eos sic alloquitur, ut Athanasii auctoritate potissimum tueatur suum cum reconciliandis Arianis agendi modum, dum inter cetera ait. Mentem nostram Arianorum blasphemia nunquam polluimus: sed si non nullos aliquando, ex illorum venientes disciplina, ad communionem recepimus, sive quia verbis piis utentes morbum recondebant in pectore, sive quia non contradicebant sententiæ nostræ; id fecimus, non nostro circa tales judicio plane utentes; sed potius obsequentes decretis Patrum circa ipsos pridem evulgatis. Ego enim cum suscepissem epistolas beatissimi Patris nostri Athanasii, Episcopi Alexandrini, quas etiam nunc in manibus habeo et requirentibus offero, distincte præcipientis, ut si quisquam ex Arianorum hæresi ad nos transire voluerit confitendo Nicænæ fidem, is admittatur citra disquisitionem quamcumque: has, inquam litteras cum suscepissem, et ille mihi sententiæ hujus consortes allegasset Achaia et Mæcedoniæ Episcopos omnes; necessarium duxi tanto viro obsequi, propter fide dignam suffragantium auctoritatem; simulque adipisci cupiens premium pacificis destinatum, eos qui fidem istam confitebantur adscripsi parti communicantium.

367 Nec minus in recipiendis, quos probasset Athanasius, quam in rejiciendis, quos hic improbasset, unanimem cum eo sensum ostendit Basilius: specialiter autem in Epistola 47 ad eundem sic exordiens: Accepi sanctitatis tuæ litteras, quibus adversus Libyæ Præfectum, virum infamem, ingemuisti. . . . Deplo-ramus Libyam, quod tradita sit viro, crudelitati pariter et lasciviæ assueto a pueris. . . . Et illud quidem flagella manent apud justum Judicem, ad eundem commensurata modum, quo ipse Sanctos præsumpsit affligere: innotuit autem et Ecclesiæ nostræ ex litteris pietatis tuæ, atque adversandum et execrabilem illum arbitrabuntur omnes, ita ut nec ignis, nec aquæ, nec tecti communionem cum illo sint habituri. . . . neque omittemus, quominus condemnationem istam omnibus ejus familiaribus, et amicis, atque etiam advenis ostendamus.

368 Apponi denique hic meretur ejusdem Basilii ad Athanasium epistola una integra, quæ inter editas est numero 49, his verbis concepta: Quanto Ecclesiarum languores evadunt auctiores, tanto propensius universi ad tuam convertimur integritatem, unam nobis malorum consolationem in tua tutela relictam esse credentes, qui et precum virtute, et scientia rerum gerendarum (qua quid optimum factu sit potes nos docere) in hac horribili tempestate nos conservare crederis

ad quos confirmandos epistolam scribit Sanctus.
1 p. 570

S. Basilius cum Athanasio conjunctissimus,

maximi facit ejus sanam doctrinam,

et studium juvandæ Ecclesiæ;

atque hujus necessitates ei commendat.

1 p. 952
Vicissim Athanasius eum defendit,

1 p. 952

II
AUCTORE

et excusat monachis Neocæsariensibus,

eo forte scandalizatis,

E

quod juxta decretum Athanasii susciperet Arianos pœnitentes,

F
sicuti repellat, quos ille eiecerat,

habens eum pro unico afflictæ Ecclesiæ medico et consolatore.

AUCTORE D. P.

ab iis omnibus, qui vel audiendo vel exper-
tiantur aliquantulum tui notitiam habent. Quocirca
ne cesses orare pro animabus nostris, nosque ex-
citare per litteras; quarum quanta sit utilitas si in-
telligas, nullam si qua dabitur ad nos scribendi oc-
casionem unquam negliges. Si vero, adjuvantibus
precibus tuis, etiam digni haberemur conspectu tuo,
et bonorum in te repositorum fructu praesenti, ut ad
nostrae vitæ historiam adjiciatur etiam congressus
cum tua vere magna et Apostolica mente, aestimabi-
mus nos a divina clementia consolationem accepisse,
a qualem nostris omnibus afflictionibus.

CAPUT XXXII.

*Athanasii postremæ lucubrationes contra
hæreticos: Vita S. Antonii scripta: an
etiam S. Syncreticæ?*

*Liberio mor-
tuo cui suam
fidem,*

1 p 243

B

*etiam ulti-
mis annis
probavit
Athanasius.*

1 p. 245

C

*idem in hæ-
rens conciliis
sub Damaso
Papa habitis
Romæ et alibi,*

p. 931

*cloritatem, ipsamque de Filii divinitate doctrinam dilu-
cide comprobasset; tandem subjungit. Verum ista non
docendi animo, sed admonendi scribuntur: interim
non soli sumus qui ista scribimus, sed omnes in
Ægypto et Libya Episcopi nonaginta numero, om-
nium enim idem est sensus, et alii pro alio quem
contigerit adesse subscribunt.*

371 *Ex his sequi videtur, etsi titulus præferat auctoritatem omnium nonaginta, non omnes tamen præsentibus adfuisse, aut etiam cum paucis forte hæc scripsisse Athanasium. Indicatur tamen præcessisse aliqua Synodus Alexandrina, cui vel omnes vel plerique adfuerint cum legerentur scripta Damasi in Ægyptum allata: sic enim progreditur Athanasius. Cum hoc animo essemus, et contigisset nos in unum convenire, scripsimus dilecto Damaso Episcopo magnæ Romæ, contra Auxentium, invasorem Mediolanensis Ecclesiæ; eumque non solum in communione esse Arianiæ sectæ, sed præterea reum multorum scelerum, quæ designavit cum Georgio socio suæ impietatis; miramurque cur nondum depositus dejectusque sit ab Ecclesia: ac profitemur gratias agere ejus pietati, iisque qui cum ipso fuerunt Episcopis, quod Ursacii et Valentis asseclas, eademque cum ipsis sentientes ejicientes, servarint Ecclesiæ Catholicæ concordiam: quam etiam ut servetis rogantes, hortamur ne suscipiatis eos, qui, uti diximus, prætextu fidei obtrudunt multitudinem Synodorum... et solum apud vos auctoritatem habeat fides a Patribus Nicææ professæ; cui etiam eorum patres, qui ipsam nunc oppugnant, adfuere, et, sicuti diximus, subscripsere.*

372 Valuit porro suggestio S. Athanasii *Ægyptiorumque* *Episcoporum* quod diximus contra Auxentium apud Damasum Papam : qui anno CCCLXIX aliud Romæ Concilium *Episcoporum* habuit, in quo ille ut Arianus depositus, Ursicinus ut schismaticus est condemnatus. *Erat de Auxentii depositione Synodalis epistola in tomis Conciliorum, directa Episcopis Illyrici, ad eos in fide Nicæna confirmandos, in qua nonnulli eorum ceperant vacillare. Sed vaferrimus ille, suis se tenebris involvens, ne Arianus, quoderat, ab Imperatorum mansuetissimo agnosceretur, usque ad annum CCCLXXIV Episcopatum tenuit; quando S. Ambrosio successuro vacuam morte sua Ecclesiam fecit. Nihilominus sententia Damasi Conciliique Romani approbata passim ab orthodoxis fuit; quod initio Epistolæ, ad Epictetum Episcopum Corinthiorum scriptæ, significat Athanasius ubi ait, quod diversis Conciliis per Galliam et Hispaniam celebratis, omnes qui ad ea convenerunt, concordii suffragio anathema dixerint occultis eatenus Arianis; Auxentio scilicet Mediolanensi, Ursacio et Valenti, ac Gaio ex Pannonia; scripserint autem quoque verum, eo quod sibi fingerent nomina Synodorum, nullam in Catholica Ecclesia Synodum nominari præter unam Nicænam.*

373 Hæc autem scribo, *inquit*, occasione *Memo-
rialis* a tua sanctitate producti, in quod incidi, quod-
que non fuisse scriptum expediret, ut scilicet nec
memoria quidem talium rerum ad posteros supersit.
Quis enim talia audivit unquam? quis docuit didi-
cisse? Ex Sion enim exhibit lex, et verbum Domini
ex Hierusalem : ista vero unde venerunt? aut quis
infernus hoc eructavit, ut corpus ex Maria genitum
consubstantialia dicatur Divinitati Verbi? aut quod
Verbum carnem, ossa, pilos totumque corpus,
trasmutans ea a propria sua natura, alienarit? Quis
vero audivit in Ecclesia aut omnino apud Christia-
nos, quod Dominus adoptivum, non naturale, corpus
gestarit? aut quis ita fuit impius, ut assereret simul-
que sentiret, quod Deitas, ipsa quæ consubstantialis
est Patri, post conversionem suam est circumcisa,
factaque de perfecta imperfectior? et quod in cruce
confixum

D
monet Epi-
scopos Afros
ne circa fidem
Nicanam va-
cillent :
1 p. 940

rogat Dama-
sum ut ejiciat
Auxentium
Mediolanen.

E
sicut excom-
municarat
Ursacium et
Valentem,

quod et fa-
ctum,

*et ubique
publicatum
ac receptum
fuit.*

F

1 p. 582
*Scribit etiam
adversus eos
qui humanam
divinamque
naturam in
Christo con-
fundebant,*

A confixum est non fuit corpus, sed ipsa essentia sapientiae creatricis? Quis auribus accipiens, quod Verbum non ex Maria sed ex sua ipsius substantia conformavit sibi corpus passibile, dixerit ita loquentem esse Christianum? Quis istam nefariam excogitavit impietatem, ut cuiquam incideret mente concipere, ne dicam eloqui, quod qui affirmat ex Maria esse corpus, non Trinitatem sed quaternitatem in Deo adstruat; ut propterea qui ita sentiunt, dicant de substantia Trinitatis esse carnem, quam induit ex Maria Salvator?

quos negat
posse censerī
Christianos,

B 374 Unde autem rursum aliqui eructaverunt parem praedictis impietatem, ut dicant corpus non esse posterius Divinitate Verbi, sed ei per omnia coaeternum fuisse, quoniam ex substantia Sapientiae constitutum est. Quomodo vel dubitare ausi sunt Christiani, utrum Dominus ex Maria procedens, natura quidem et substantia est filius Dei, quoad carnem vero ex semine David et ex carne S. Mariae? Quinam tandem ita fuerunt praesumptuosi, ut affirmarent eum Christum qui secundum carnem passus et crucifixus est, non esse Dominum et Salvatorem, Deum et Filium Patris? Qua ratione cupiunt nominari Christiani, qui dicunt in hominem sanctum, tamquam in unum Prophetarum, venisse Verbum: et non ipsum esse natum assumendo ex Maria carnem, sed alterum esse Christum, alterum Dei Verbum quod ante Mariam et ante secula fuit Filius Patris? Aut qui possent esse Christiani, dicentes alium esse Christum, aliud Verbum Dei?

vel audiri
debere

375 Haec tamen erant in tuo Memoriali diversimode quidem dicta, eandem tamen vim ad impietatem insinuandam habentia: ob ista disceptabant et decertabant inter se, qui de confessione Patrum in Nicæna Synodo gloriabantur. Equidem non potui non admirari, quod eos toleraverit pietas tua, et ista dicentes non compescueris, veram eis fidem proponens; ut vel obaudientes quiescerent, vel contradicentes aestimarentur tamquam haeretici: nam quæ retuli neque dicenda neque audienda sunt a Christianis, utpote alienissima a doctrinis Apostolicis. Propterea etiam eorum asserta uti dicitur, nude scribi jussi in epistola, ut qui vel audierit tantum videat in iis contentam fœditatem atque impietatem: et quamvis merebantur qui talia excogitarunt pluribus coargui de imprudentia, credidi tamen suffecturum si huc usque continuaretur epistola, nec aliquid scribendum amplius. Quæ enim manifesto apparent perversa, ea nudari pluribus et curiosius tractari non debent, ne contentiosis videantur ambigua: aut hoc solum respondere ad ista oportet, quod non sint ex sensu Catholicæ Ecclesiæ, neque ea Patres docuerunt.

cum responso
indigni sint:

C 376 Ne tamen repertoires iniquitatum, ex omnimodo silentio occasionem arripiant agendi impudentius, bonum erit ex divinis Scripturis aliqua pauca commemorare, ut vel ipsimet pudore victi a sordidis istis cogitatis cessent. Atque his præmissis ingreditur in materiam Athanasius, confutans singula, nusquam tamen nominans Apollinarium a nobis laudatum supra cap. 18, istarum impietatum habitum postea assertorem, tunc vero satorem forsitan adhuc occultum, saltem necdum suspectum Athanasio et ex veteris amicitiae memoria carum. Quare mihi videntur præter auctoris mentem fecisse, qui duabus ejus circa hanc eandem materiam et fere eodem tempore scriptis orationibus de Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, et de ejusdem salutari adventu, addiderunt in titulo, contra Apollinarium; cum hic nusquam in ipsis orationibus nominetur; ac ne unus quidem aliquis objectionum isthuc dissolvendarum indicatur esse auctor, sed simpliciter agitur contra pruriginem in disputationem vocantium certissimam eatenus veritatem, et quam nec Ariani

confutat
tamen singula
eorum asserta

nulla facta
mentionē
Apollinarii,

1 p. 614

1 p. 633
qui nihil de
istis scripsisse
videtur,

Maji T. I.

quidem in disceptationem vocarant de vera Christi humanitate. Nihil autem omnino, circa hanc materiam Apollinaris scripsisse videtur, sed solum docuisse verbo, quidquid perperam docuit, postquam in sanctas Scripturas innumerabilia scripsit et contra Porphyrium triginta libros, quorum causa laudatur ab Hieronymo, tam in Chronico quam in libro de Scriptoribus.

377 Quin imo in magna Bibliotheca Patrum extat Leontii Byzantini liber, adversus eos qui proferunt nobis quædam Apollinarii, falso inscripta nominibus Sanctorum Patrum; ubi inter prima ponitur fragmentum ex Epistola ipsius Apollinarii ad Serapionem, eum verosimiliter ad quem varia scripsisse Athanasium supra docuimus, in qua ait: Epistolam Domini Corinthum missam magnopere approbavimus, eorum autem qui dicunt carnem Deo consubstantiali magnam insaniam damnavimus. Fortassis, ut etiam nunc sæpe hæretici, ab eo quod impensissime nitebatur persuadere, fingeat se quam alienissimum: quomodo etiam discipulus ejus Valentinus Apologiam edidit, ab eodem Leontio citatam sub hoc titulo, adversus eos qui dicunt dicere nos, scilicet Apollinaristas, esse corpus consubstantiale Deo. Atque hæc et alia plura sunt, quæ de fide aut pro fide, ad orthodoxos vel contra hæreticos, Athanasius scripsit, ultimis et quietioribus vitæ suæ annis, Alexandriae residens. De quibus aliisque omnibus ejus lucubrationibus intelligi debent S. Cyrilli in Epistola I ad Solitarios verba, quod loquaci hæreticorum garrulitati invicta planeque Apostolica sapientia resistens, scriptis suis, veluti fragrantissimo quodam unguento, totum orbem mirifice recreavit; et ob dogmatum absolutam integritatem fideique rectitudinem, magna apud omnes existimatione et auctoritate semper fuit.

imo absolute
negavit ea
a se doceri.

E
S. Cyrilli testimonium
de doctrina
Athanasii,

378 Iisdem extremis suæ ætatis annis, Alexandriae tranquille residens, scripsit vitam S. Antonii, quam ab Evagrio Latine redditam, notisque illustratam, et suo auctori contra novatorum quorundam inanes scrupulos vindicatam, dedimus XVII Januarii. Obierat ille, vivente adhuc Imperatore Constantio, vulgaris Æræ anno CCCLVI, adeoque privatus Athanasius fuit eo solatio quod, ipso eodem anno ad eremum se recipere coactus, habuisset ex Patris tam cari et venerandi alloquio. Dubium tamen esse non potest, quin inter monachos quotidie conversans, et quandoque cum ipsius Sancti discipulis, multa adjecerit ad cognitionem, quam eo adhuc vivente hauserat ex frequenti ipsius ac discipulorum ejus conspectu et usu. Quin etiam in hac grandi ætate Thebaidis monasteria fuisse a S. Athanasio visitata credere suadet Vita S. Pachonii, qui anno CCCXVI vixit dumtaxat, nunc cum Tabennense ab eo conditum monasterium adiit Sanctus Antistes, plurimorum Patrum monachorum erat, et senex appellatur, prout XIV die hujus mensis et ejus Vita docebimus.

a quo etiam
habemus
scriptam
Vitam S.
Antonii

379 Isti autem, quam dixi, S. Antonii Vitæ præmittit auctor Proœmium, πρὸς τοὺς ἐν ἑνὶ μοναχῷ. Peregrinos Fratres vertit Evagrius: proprium certo monasterio potius, quam commune cuius exteræ regioni nomen fuisse, suadet phrasis Græca; nec lubet appellationis causas divinando investigare. Hoc certum videtur, ab Ægypto non adeo remotum fuisse locum, quin paucorum dierum itinere attingeretur; nec ita vicinum, ut ex eo frequenter Alexandriam venirent aliqui: sic enim loquitur Athanasius, simul et occasionem scribendi, et rerum scribendarum notitiam, unde accepta et quomodo data, exponens.

ad monachos
ἐν ἑνὶ,

380 Suscepta epistola vestra (qua scilicet interrogastis me de conversatione S. Antonii, discere cupientes qualiter exercitationem exorsus sit, et qualis ante eam fuerit, qualemve habuerit finem vitæ, et utrum sint vera quæ de ipso dicuntur) volebam monachos quosdam accersere, qui frequentius cum eo esse consueverant; ut plenius edoctus, vobis co-

qui id ab eo
per litteras
petierant.

32 piosius

possem scribere. Sed quoniam concludebar temporis ad navigationes idonei (quo indicatur Solstitii æstivi tempus, post quod, intumescente fluvio, et superatis ripis locorum discrimina confundente, cessabat navigatio) et tabellarius festinabat; ideo quæ novi (nam sæpe eum vidi) quæque discere ab eo potui qui tempore haud modico ipsi servivit, lavanti manus aquam infundens, pietati vestræ scribere properavi.

381 Nicephorus Callistus hist. Eccles. lib. 8 cap. 40, cum dixisset, quod S. Antonii Vitam ad memoriam posteritatis copiose descripsit rebus omnibus optimus Athanasius, ut liber is monastici instituti velut regula quædam esset; addit, Ut, sicut in Vita Syncleticæ mulieres, ita in illa viri, quod sequerentur institutum, tamquam in commentario expressum haberent. Hanc Vitam, quam periisse credebatur Baroniis, dedimus nos ad v Januarii, prout ab interprete Davide Colvillo acceperamus, eo majori piorum virorum gaudio, quod, uti nonnemo ad Bollandum scripsit ex Anglia, acceperint eam, velut ex orci faucibus ereptam, id est ex magno illo sepulcro librorum in Escuriaco, ubi codicum MSS. cadavera asservantur et putrescunt, et ex quo paucissimi liberantur. Vix enim contingit ut aliquid originaliter integreque transcribi patiantur custodes, inhumanissimi simul et Græcarum litterarum imperitissimi, prout magno suo cum dolore experti sunt, Balthasar Corderius noster et Jacobus Sirmondus, hic Christianissimi Regis intercessionem gravissima frustra usus, ut impetraret exemplar paucarum Epistolarum S. Theodori Studitæ, ad supplementum magnæ eorundem collectionis a se prælo paratæ, et ob eum defectum hactenus suppressæ: iste nequidquam simili ex causa profectus in Hispaniam, ipsiusque Regis instructus privilegio, quod tamen irritum reddidit eorum quos dixi custodum morositas: quæ utinam vel nunc saltem mitescat, post irreparabile tot codicum pulcherrimorum damnum, luctuoso incendio anni MDCLXXI factum.

382 Verum quantumvis raræ felicitatis fuerit Vitam Syncleticæ inde qualitercumque eruisse; non tamen absque scrupulo tulit Bollandus, quod eam sub nomine S. Athanasii imprimi jussisset, Nicephoro id primum asserenti credens; de cujus fide etiam magis dubitasset, si videre potuisset commentarium nostrum de Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, per eundem attributa S. Sophronio Patriarchæ Hierosolymitano, cum summa rerum ac temporum confusione. Nam et acceperat ipsam S. Syncleticæ Vitam Græcam ex MS. Vaticano, una cum longe meliori versione nostri Petri Lamsellii, quam ibi sub nomine Polycarpi cujusdam haberi deinde scripsit Lucas Holstenius, Bibliothecæ toto orbe primariæ dignissimus olim custos.

383 Rursum Parisiis eandem transcripsimus ipsi, ex vetusto membraneo, ad ecclesiæ alicujus Hierosolymitanæ aut Antiochenæ usum descripto, unde dedimus in Martio Acta Sanctorum Martyrum, tum monachorum in S. Sabæ laura occisorum sub Arabibus die xx, tum Ducum XLII Imperatoris Theophili in Amorii excidio captorum et in Perside occisorum die v; et unde plura alias daturi sumus: ubi in fine ad Marginem ita legitur ἔως ὧδε πεπλήρονται οἱ ἐκ τῆς ἀγίας π. παρὰ τοῦ μακ. Ἀρσ. τῶν πηγῶν. λόγοι, καθὼς καθεῖρη. κεῖνται ἅπαντες: quod suppletis abbreviationibus sic lego et reddo. Huc usque complentur sermones, ex ipsa Sancta Virgine per Beatum Arsenium Pegadum Episcopum vel Hegumenum, sicut omnes conclusi jacent. Præterea, habuit Ecclesia Alexandrina, annis post S. Athanasii mortem centum viginti, Athanasium alium, Petri Mongi, in hæresi socium, in Episcopatu successorem; adeo ut ne quidem Athanasii Episcopi Alexandrini nomen, aliquibus forsitan exemplaribus Græcis additum, et a Nicephoro lectum, securos nos

reddere posset (quamdiu certiora indicia nulla suppetunt) quod ea Vita sit a Magno Sanctoque Athanasio scripta.

384 Quæ omnia cum nobis incertum Vitæ istius auctorem faciant; tum maxime ingens inter hanc et S. Antonii Vitam diversitas cogit dubitare. Nam illa S. Syncleticæ nihil minus est quam Vitæ historia: et (si finem initiumque excipias, ubi educatio et obitus panegyrica deductione exornantur) aliud nihil est quam collectio sermonum de virtutibus ac vitiis, ad religiosas Virgines habitorum: in iis autem quæ historica quadamtenus videri possunt, nulli apparent characteres temporum ac personarum, nullius alterius qui audierit adfueritve exprimitur nomen, nusquam vel de seipso vel de causa scientiæ auctor innuit aliquid; prorsus contra quam factum in Vita Antonii, ubi personæ et loca plurima nominantur, nec paucæ suppetunt temporum investigandorum notæ, ac nonnumquam in prima persona de seipso, ut præsentem vel aurito teste, loquitur Sanctus; et pro consueto sibi in aliis scriptis usu, rationem in proliminari epistola reddit scriptiōis suæ.

CAPUT XXXIII.

Mors, sepultura, translatio corporis, successor Petrus.

Vitæ inter perpetuos studiorum, disputationum, exiliorumque labores traductæ, talem, qualem utcumque describere conati sumus, cursum cum tenuisset, indefessus orthodoxæ fidei propugnator, et ecclesiasticæ disciplinæ vindex, Athanasius; cumque ita, ut vidimus, institutus, alios quoque sic instituisset, ut Episcopalis administrationis norma essent viventis mores, recte autem docendi regula dogmata prædicantis; quod tandem pietatis præmium acceperit, quærit ejus encomiastes Gregorius Nazianzenus: sibi quæ ipse respondens. In bona, inquit, senectute vitam claudit, patribusque suis Patriarchis et Prophetis, Apostolis et Martyribus, qui pro veritate dimicaverunt, adjungitur: atque (ut epitaphium paucis complectar) excellentiori honore in discessu afficitur, quam quo in civitatis ingressibus ornatus fuerat; sic videlicet e vita migrans, ut multis lacrymas excitaret; majoremque æstimationem nominis sui reconditam in animis omnium relinqueret, quam quæ posset explicari signis sub aspectum cadentibus.

386 Tanti autem cum virum facerent Alexandrini, quid mirum si cori vultus lineamenta fideliter conservaverint in imaginibus; qualia fere referunt Menæa excusa ad XVIII Januarii, sub horum explicatione et sensu verborum: Erat Athanasius mediocri statura corporis, modeste latus et incurvus; grato aspectu, decenti calvitie, adunco naso; barba non admodum promissa, sed diffusa et genas vestiente; ore brevi et quasi inciso; non omnino cano capite, nec pure albo, sed subflavo. Ad hanc descriptionem satis prope accedit ejusdem imago præfixa editioni operum Parisiensi qua usi sumus, et ab Andrea Theveto Chalcographo Regio æri incisa, e quodam pervetusto exemplari, quod extat Alexandriæ; nisi quod barbæ forma videatur plus æquo promissa; sic ut quoad hanc, similior fortasse sit imago expressa ad diem prædictam in Menæis, dissimilior alias quoad cetera; tum quia emarcido nimis vultu fronteque rugosa et bene capillata exprimitur, tum quia vertice ad modum Græcorum nudo, quem ex usu Ægyptiorum Episcoporum, etiamnum a Ruthenis observato, oportuisset opertum pingere, sicut factum in tabula Alexandrina.

387 Porro sicut S. Antonius moriens mandavit discipulis, ne corpus suum sinerent perferri in Ægyptum, ubi forte in domo aliqua reponendum esset; sed sepelirent et terra contegerent, quemadmodum in Vita ejus scripsit Athanasius: ita hunc ipsum scimus,

certe valde diversus est utriusque scriptiōis modus.

E

Tali vita dignam sortitus mortem,

cum magno Alexandrinorum luctu effertur,

et servata in imaginibus memoria vultus,

F

corpus humatur extra urbem,

teste

Vita S. Syncleticæ, Athanasio attributa a Nicephoro,

et a nobis in Januario Latine edita

B

ex MS. Escuriacensi Græco,

non videtur vere ab eo scripta,

C

cum alibi inveniatur sub nomine Polycarpi

aut Arsenii,

fuerintque Athanasii duo Epp. Alexand.

A teste S. Joanne Damasceno oratione 1 de imaginibus, Sanctorum reliquias non in urnis collocandas, sed humi condendas eo consilio censuisse, ut absurdum Ægyptiorum morem abrogaret, qui mortuos suos non sub terra condebant, sed in lectulis et scimpodiis collocabant. Itaque non dubitamus quin hæc Sancti Præsulis constitutio tum quidem fuerit etiam in ipso observata, neque tantum terræ infossum sit corpus (intra arcam tamen seu sarcophagum lapideum, et cum honorifico desuper titulo) sed etiam extra urbem in cæmeterio: utrum vero ipsum intra urbem relatum sit post Lucii Ariani depositionem, aut etiam post mortem Valentis, sub Imperio magni Theodosii, quando ad Episcopales aliasque urbanas Ecclesias deferri facile potuerunt Sanctorum Præsulum et populari veneratione digniorum ossa; vehementer ambigimus.

quod postea
translatum
Constantino-
polim,

388 Magnam enim suspicionem translati Constantinopolim corporis, et quidem tempore S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani: hic enim Officium ecclesiasticum in honorem Sancti recitandum vel composuit totum, vel partibus aliquot insignibus auxit: vel etiam multo citius translati, inquam, corporis suspicionem ingerunt excusa Græcorum Menæa ad diem 11 Maji: quando synopsis vitæ multo prolixior solito proponitur, et ex Ephemeride Metrica Constantinopolitanæ urbis legitur hic Versus:

Δευτέρῃ νέκυσ Ἀθανασίου εἰσεκομίσθη.

Corpus Athanasii est illatum luce secunda.

Ephemeris hæc Constantinopolitanos, ut alibi dictum, fastos fere continet; et quod ipsa de corporis illatione intra urbem regiam cogitandum præbet, magis adhuc confirmat distichon, secuturo elogio ex more præludens:

Ἀθανάσιε ποῦ κομίσῃ μοι πάλιν;

Καὶ νεκρὸν ἔξόρισμον ἐκπέμπουσί σε.

Quo veheris iterum, quo veheris, Athanasi?

Etiam in exilium mortuum te relegant.

ubi communi
festo cum
S. Cyrillo
colebatur
18 Januarii,

389 Accedit quod ad diem xvii Januarii (quem esse Ordinationis diem ex temporum ratione et morte decessoris Alexandri arbitramur) ubi geminato Hymnorum sacerorum ordine ipsius et S. Cyrilli, Episcopi similiter Alexandrini, commune festum in MSS. et excusis omnibus proponitur, ad finem communis utique elogii addantur hæc verba, Festum eorum agitur in sancta majori ecclesia, Sophiæ dicta: non alia, ut licet opinari causa, quam quia Reliquiis S. Athanasii in illam ecclesiam die ipsius natali jam olim illatis, postea conjunctæ fuerint Reliquiæ S. Cyrilli, similiter ex Ægypto advectæ: siquidem verosimilis alia non apparet causa ejus commemorandi, et quidem tam sollemniter eo die, quo nullis Ægyptiorum fastis S. Cyrillus reperitur inscriptus. Ordinatus enim circa xviii Octobris, uti constat ex Socrate lib. 7 cap. 7, mortuus putatur mense Junio, quando Græca omnia monumenta Natalem ejus proponunt. Ceterum, quod hactenus suspicionem dixi; ex certa scientia infra probabitur, intelligiturque, ut olim in majori ecclesia festum suum habuerit S. Athanasius, ejus deinde cultum magis auctum esse, ædificata sub ejus nomine ecclesia propria in Xerolopho, translatoque in eam Sancti corpore, verosimiliter post tempora iconomachorum.

et seorsim
in propria
ecclesia.

Sub ejus no-
mine condi-
tum Romæ
Græcorum
Seminarium.

390 Gregorius xiii Pont. Max. ut in notis ad Romanum Martyrologium scribit Baronius, cupientissimus Orientalis Ecclesiæ unionis et pacis, Romæ templum egregium, S. Athanasii nomine, construxit; Collegiumque Græcorum instituit, ubi complures adolescentes bonis moribus et orthodoxæ fidei doctrina erudiuntur: ex quo Seminario uberes aliquando pietatis fructus, ad Orientalem Ecclesiam venturos, Dei benignitate et S. Athanasii patrocinio, sperare licet. Hæc Baronius, apte satis præmonens, quod, cum olim urbs Romana, Petri Apostoli Sedes, Athanasio, magnis oppugnationum procellis agitato, tutissimus portus fuerit et tamquam azylum ac per-

fugium calamitatum omnium sanctissimi viri; non sine divino consilio factum videatur, ut fortissimus fidei defensor, religionis in Oriente progagandæ et ecclesiasticæ unionis conciliandæ causa, iterum quodammodo, post annos mille ducentos et amplius, ad Urbem redierit, præclaro ei constituto domicilio supradicto, quod haud diu post Societati nostræ commissum, in hodiernum usque diem speratos a se fructus haud segniter profert.

391 De Sancti ætate, quam moriens habuit, nihil potest definite statui. Existimo octogenario longe propiore quam septuagenario fuisse. Sciscitatus autem de successore, Petrum, tribulationum suarum partem et socium delegit. Ita Rufinus lib. 12 cap. 3, cui consentiunt Socrates lib. 4 cap. 16, et Sozomenus lib. 6 cap. 18; præ ceteris autem Theodoretus lib. 4 cap. 18. Cum gloriosus Athanasius, post tot certamina totidemque coronas, laborum suorum finem accepisset, transiissetque ad vitam ærumnarum expertem; Petrus, vir longe optimus, Præsulatum suscepit; primum quidem suffragio beati illius capitis designatus, deinde vero consensu omnium tam in sacro quam politico ordine præcellentium. Populus autem universus eum collaudans, testabatur lætitiæ suam. Nam laborum ab Athanasio susceptorum socius ac particeps, cum eo, tam Alexandriæ agente, quam foris peregrinante, semper versatus, multa cum eodem pericula sustinuerat. Concurrerunt igitur vicini Episcopi; et qui asceticas incolebant palæstras, ipsis dimissis, dignati sunt accedere ad Petrum in sedem Athanasii collocandum.

Petrus ab
Athanasio
successor
designatus,

et magna
omnium ap-
probatione
ordinatus,
E

392 Postquam vero Archiepiscopalem insedit thronum statim Provinciæ Præfectus Palladius, professione Gentilis et simulacris colendis eatenus deditus, collecta Gentilium et Judæorum multitudine, ecclesiæ parietes circumdedit, deditque Petro mandatum ut exiret, alioqui comminans se deturbaturum vel invitum; idque ut simulabat, in gratiam Imperatoris. Rem in ecclesia Theonæ gestam pathetice describit ipse Petrus, in epistola postmodum exarata, cujus partem Theodoretus prædictus suæ historiæ inseruit. Ariani vero, ut scribit Socrates, absque mora Imperatori, tunc Antiochiæ agenti curaverunt significandam Athanasii mortem. Paucisque diebus interjectis, Euzoius, Antiochenæ Sedis simul et hæreseos Arianae Præses, temporis occasione captata, decrevit ire Alexandriam, uti administrationem ecclesiarum ibidem Lucio pariter Ariano traderet. Quod cum etiam Imperator probasset, additus est eis Comes Largitionum, Magnus nomine; et mandatum Palladiō Præfecto missum est, ut cum copiis militaribus serviret Euzoii proposito. Qui et Petrum comprehensum in custodiam tradidit, et Clericis diversimode amandatis, Lucium in Sede Episcopali collocavit.... et sic Ariani, numero licet pauci, Alexandrinis ecclesiis potiti sunt. At captivitatis non meminit Petrus in epistola, ad diem xiii Maji danda.

substituto in
ejus locum
Lucio Ariano,

F

393 Hæc cum Romæ intellecta fuissent, continuo Damasus litteras, tum consolatorias tum communicatorias misit ad Petrum: qui elapsus e carcere ac navi vectus, Romam appulit. Ubi cum ipse ac Pontifex certiores facti essent de Apollinari hæresi, primi omnium, convocato Romæ Concilio, eam alienam esse ab Ecclesia Catholica pronuntiarunt, uti ait Sozomenus lib. 6 cap. 25, quo per errorem citato Labbeus noster in Synopsi Chronologica hanc Apollinari damnationem ipsi adscribit Athanasio, ad annum usque ccclxxiii aut ultra, cum vixisse persuasus. Quæ interim contra Orthodoxos quamque crudelis suscitata Alexandriæ sit persecutio et in omnem circumlata Ægyptum, docebit prædicta Petri Epistola apud Theodoretum. Rufinus paucis rem absolvens, elapso fuga Petro, Lucius, tamquam materia sibi crudelitatis ablata, sævior erga ceteros

elapsus Ro-
mam abit et
Apollinarium
damnat.

Interim sævit
Lucius in
urbe

efficiebatur; et ita ibat in sanguinem, ut nec quidem aliquam religionis servare videretur. Ejus primo ingressu tam turpia in Virgines et Continentes Ecclesiæ gesta sunt, quæ nec in persecutionibus Gentilium memorantur. Inde post fugam civium et exilia, post cædes et tormenta flammæque quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma convertit; vastat eremum, bellum quiescentibus indicit; tria millia et eo amplius viros, per totam eremum secreta et solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur; mittit armatam equitum ac peditum manum; Tribunos, Præpositos et bellorum Duces, tamquam adversum barbaros pugnaturus, eligit: qui cum venissent, novam belli speciem vident; hostes suos gladiis objectare cervices, et nihil aliud dicere, nisi, Amice, ad quid venisti?

394 *Duravit ea persecutio, usque dum Valente a Gothis occiso, Imperatores Valentinianus et Gratianus, Damasi Papæ Romani consiliis, Episcopos exilio damnatos, data lege revocarunt ad Sedes sibi proprias, Arianis ab eis omnino depulsis. Tunc autem Alexandriam reversus Petrus, proprium thronum Lucio ejecto recepit. Ita Theophanes ad annum primum Theodosii, in Valentis locum subrogati, qui fuit annus Christi CCCLXXIX; ut ii errent qui, vel Lucio solum quinque annos tribuunt, vel Petrum ipso statim initio sui Episcopatus ejectum volunt.*

395 *Cum autem per Catholici Imperatoris eversionem spes esset Regiam quoque civitatem Constantinopolim (ubi paucos, quos invenerat, Orthodoxos sollicite adunabat S. Gregorius Nazianzenus) veræ fidei cultui restituendam; persuasum fuit Petro ut illuc suos Legatos mitteret, specie quidem ad res Ecclesiæ ibidem nunc respirantis fulciendas: revera autem, ut, excluso Gregorio, eidem præficerent quemdam Ægyptium, Maximum nomine, illuc se intrudere molientem. Fuit hæc macula in Petri gloria sane non levis, uti ad diem IX Maji videbimus in Vita Nazianzeni: qui nihil mali suspicatus, sicuti ipsum Maximum exceperat amantissime, insigni Oratione recitata; sic etiam in horum Legatorum adventu aliam habuit Orationem quæ inter ceteras est XXIV, cujus exordium cum laudasset Ægyptios, ut divini verbi dispensatores optimos, qui vere ac sincere medeantur fami populorum spirituali, ad Athanasii ac Petri laudes, sub nomine Josephi narrandas, dilabens: Talis, inquit, erat Joseph dispensator vester, ac proinde et noster, qui et pro sua sapientia famem prospicere norat, et consilio ac prudentia curare... Et quidem utrumvis Joseph intelligere volueris; sive illum immortalitatis amatorem et effectorem et nomenferentem [Athanasium]; sive illius et in throno et in doctrina et in canicie successorem, novum, inquam, nostrum Petrum, non minus virtute quam nomine; a quibus id quod medium fuit (scilicet hæresis Ariana) excisum et contritum est, tametsi paululum adhuc et languide velut serpentis intereisi cauda, palpitet. Horum alter in bona senectute, post multas dimicationes et palestras vita defunctus, nunc res nostras, ut persuasum habeo, cœlitus inspicit, ac in virtutis causa laborantibus manum porrigit, eoque magis quod corporeis vinculis liberatus est: alter ad easdem cœlestes mansiones post eadem certamina properat; et Superis quidem jam propinquus est, ceterum hactenus adhuc in carne versatur, ut Catholicæ doctrinæ postremam opem ferat atque cum ampliori viatico iter sursum capessat.*

396 *Plura deinde in magnorum veritatis doctorum, propugnatorum, atque victorum communem laudem addit Gregorius, veluti citam Petri migrationem præsagens: quæ eodem anno aut sequenti contigit, reduci enim unum solum annum tribuunt chronographi. Et autem sacros cum aliis Sanctis Episcopis honores de-*

tulisse videntur Alexandrini: nam in infra citandis D Coptorum apud Seldenum Kalendariis, festum seu memoria Petri Patriarchæ notatum invenitur pluribus diebus; puta XIV Februarii, XIX Junii, et XXIX Octobris; præterquam quod in Novembri (quando Petrus Patriarcha et Martyr ab omnibus colitur) idem nomen invenitur, tum ibi tum alibi, ad XXIV, XXV et XXVI dicti mensis. Verum, quam facile est suspicari, aliquem ex priorum mensium diebus convenire Petro Athanasii successori; tam est difficile discernere, quis e tribus. Memini quidem alicubi legisse de eo, qui XXIX Octobris nominatur, Monophysitam, id est, unius in Christo naturæ assertorem fuisse, quod eum a Petro II distingueret, faceretque credi hujus nominis Tertium, tempore Mauriti Imperatoris; sed utrumque ambiguum reddit historia Patriarchalis, XXV Abibi, id est, XIX Junii mortuum Petrum III asserens. Ipsa vero illa Historia circa antiquos exiguum fidem obtinet: quare neque magnificandum est quod Petri II obitus ab eadem in XXVI Abibi, id est II Julii conferatur.

397 *Interim hæc omnia libuit hic in unum congerere locum, ne tanti viri virtus, nulli certo annotata dici omnino præterita videatur. Dicit quidem Hieronymus in Chronico, quod post Valentis interitum tam facilis in recipiendis hæreticis fuit, ut nonnullis suspicionem intulerit acceptæ pecuniæ: sed hoc Luciferianorum Antiochensium calumniæ adscribatur, nec dedecori vertatur, Petro id fecisse, quod magnus Athanasius faciendum etiam ipsi Lucifero suaserat, ut supra vidimus; contentus si adjurata hæresi Nicænam fidem profiteretur, qui ab Ecclesia vellet recipi. Petro autem mortuo, inquit Theophanes, Timotheus ejus frater Alexandrinæ Ecclesiæ et Orthodoxorum Episcopus in ejus locum consecratur; prius tamen quam id fieret, fuit Constantinopoli a S. Gregorio Nazianzeno recitatum encomium S. Athanasii, quod inter ilius orationes extat numero XXI, ubi præfatur solum dicturum se pauca ex multis quæque veluti notiora et insigniora ultro memoriæ occurrerent; idque ut et amoris suo faceret satis et officium persolveret concioni Orthodoxorum, ad diem ipsius Sancti festivum in parva Anastasia exiguo numero congregatorum. Sed de die cultus æque ac anno mortis restant adhuc dicenda quædam, pro quibus sequens caput sit.*

CAPUT XXXIV.

Annus et dies mortis atque cultus: Vitæ scriptores posteriores.

Quod ad annum pertinet, quo e vivis abiit sanctus Doctor, eum Socrates, proximus ævo scriptor, lib. 4 cap. 16 notatum reliquit, Gratiano II et Probo Consulibus, cum annis quadraginta sex inter multa pericula Episcopatum administrasset. Eundem Consulatum, qui annum CCCLXXI notat, eundemque annorum Episcopatu impensorum numerum notant autor vitæ Anonymus et Metaphrastes Socratem secuti. Baronius ad an. 69 num. 36 ita loquitur: Tempora annumerata per Consules, libentioribus sunt accipienda auribus, cum ceteris illa frequentior, liberatior et verior noscatur esse chronographia, quæ a fastis deducta est Consularibus. Certe quidem cum vetera monumenta in antiquis scriptoribus interdum invenimus Consulibus esse signata, magno afficimur gaudio, perinde ac si in tenebris oberranti fax aliqua exoptata præfulgeat. Hæc ille, sed postea sui oblitus voti, prælatam sibi a Socrate facem ipse extinguit, acturus de S. Athanasii morte; eamque in notis ad Martyrologium Modesto et Arintheo Coss. annum CCCLXXII notantibus et apud neminem antiquiorum inventis, primus signat. Quo autem argumento mendacii arguitur Socrates? Quia, inquit, ad an. 372 num. 63 ex sententia Cyrilli, quem hæc omnia exploratissima habuisse oportuit, utpote ejusdem

incertum quo die.

Petro succedit Timotheus,

sub quo a Nazianzeno habita oratio de S. Athanasio.

Annus 371 notatus per Consules displicet Baronio,

qui mavult 372 notare:

AUCTORE

et in eremo,

Valente mortuo redit Petrus,

ejus et Athanasii communis laus apud Nazianzenum,

et cultus apud Ægyptios:

A ejusdem Sedis Episcopum, quadraginta sex annos (quos etiam habet Socrates) eosque integros Athanasius sedisse traditur; ... constat autem anno sequenti a Concilio Nicæno nempe Domini cccxxvi fuisse creatum Episcopum Alexandrinum.

399 Cyrilli verba in Epistola 1 ad Solitarios hæc sunt, ὁ τῆς αἰοδίου μνήμης πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος, τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας κατακοσμήσας τὸ θρόνον ἐφ' ὅλοις ἔτεσιν τεσσαράκοντα καὶ ἑξ τὸν ἀριθμὸν. Sed non ita clara hæc verba sunt, ut secundum Græcæ locutionis proprietatem annos integre completos designent, et non salvari possint eo sensu, quo Ruffinus, Cyrillo senior, dixit Athanasium quievisse in pace quadragesimo et sexto anno Sacerdotii sui: et τὸν ὅλοις, integris, licet videatur afficere vocem annis, immediate sequentem; ex mente tamen loquentis trahi potest ad solam integritatem numeri, ut si dicat, annis omnino sexaginta sex, quomodo loquimur etiam cum ultimus non plene decursus habetur. Habentur autem, a die xviii Januarii anni cccxxvi, usque ad anni ccclxxi diem ii Maji, anni xlv, menses iii et dies xvi. Græcis porro Ægyptiisque, a Septembri mense annum inchoantibus, adeoque in primo Athanasii ad communem æram aptato menses fere octo, in postremo menses rursus octo invenientibus, tanto fuit facilius utrimque incompletos annos numerare pro integris, quanto minus ad plenitudinem deesse videbatur.

400 Theophanes in Chronographia, ultimum S. Athanasii annum cum anno Alexandrinæ Æræ ccclxxv componens; eundem cum anno communis Æræ ccclxxiii conjungit; quem annum etiam S. Hieronymus in Chronico adscribit initio Petri, post Athanasium ordinati; et eundem Labbæus noster præfert, atque indubitabilem esse credit, propter auctoritatem S. Proterii, qui et ipse Episcopus Alexandrinus fuit, paucis post S. Cyrilli mortem annis in locum Dioscori, propter hæresim depositi, subrogatus. Hic autem an. ccclxiv ad S. Leonem Papam, scripsit Epistolam de Paschate, quam ex MS. acceptam Bucherius noster inseruit suo ad Victorii Canonem Commentario, ubi pag. 84 sic legitur: In octogesimo anno ab Imperio Diocletiani, superstite beatæ memoriæ Patre nostro et Episcopo Anastasio (imo Athanasio) cum xvi luna Paschalis xxviii die mensis Phaminoth, id est, nono Kalendarum Aprilium die provenisset, die Dominico; in subsequentem translatus est Dominicum, ita ut quinta die mensis Pharmoti, hoc est pridie Kalendarum Aprilium, celebraretur Pascha Dominicum. Omnes isti characteres annum procul dubio notant ccclxxiii: quo si adhuc usque ad Majum aut ultra vixisset Athanasius, jam non solum xlv annis, sed xlvii et amplius in Episcopatu explese dicendus foret: quod omnium omnino auctorum, ipsiusque Theophanis consensui repugnaret; maxime autem Cyrillo, qui non debuisset numerum imminuere eo loco, ubi ex ipsa annorum multitudine, quibus Ecclesiæ præfuit, Athanasii auctoritatem exaggerat in materia fidei, circa sacram Virginem, ut vere Deiparam, tenendæ.

401 Quod autem ad Proterii auctoritatem attinet: ea major foret si vel ipsum Græcum textum haberemus incorruptum; vel saltem Latinam versionem ex autographo incorrupto acceptam: nunc vero ea reperta est in manuscripto aliis pluribus locis vitioso, uti in margine notat Bucherius; non tantum ipsum Sancti nomen, sed et numeros annorum, jubens successive corrigi, et pag. 85 pro cclv legi clxxi, pag. 86 pro cclxxv scribi cxviii, et pro die xxviii mensis diem xxx. Sane id passus videtur Proterius per librariorum socordiam, aut interpretum ignorantiam, quod ne sibimet ipsi aut suis notariis eveniret, ait in fine, transferre hanc epistolam in Latinæ vocis eloquium non satis certum esse putavimus; ne forte Græcissantes apud vos, nec * etiam valentes hæc diligenter exprimere, * læderent veri-

tatem propter informem sermonem atque incongruum; et qui forte non ita possit * attenderet scienterque transferri atque causa poscebat.

402 Quid igitur, si eo loco, ubi Græce legebatur ἀποβίωντος, defuncto; scripserit vel legerit aliquis, ἐπιβίωντος, superstite? Quid si exciderint verba aliqua, scripseritque Proterius, non quid factum sit eo anno, superstite Athanasio, sed quid pro eo anno aliquamdiu ante sit ordinatum ab eodem vivente? Nec enim incredibile est quod tabellæ Paschales, uti nunc ad multos annos consequenter notatæveniuntur in antiquissimis MSS. Latinis, sic etiam in Ecclesia Alexandrina pro pluribus annis haberentur digestæ. Has igitur statim post Nicænum Concilium, a quo quæstio de Pascha discussa fuerat, renovandas curaverit Athanasius; et rursus iterum ante mortem, dum pacatior Ecclesiæ Alexandrinæ status otium ejusmodi curis idoneum suggerebat. Hieronymi Chronicon scriptum ab eo admodum juvene, ut alibi sæpe in digerendis per annos rebus, ita hic etiam si erraverit, sicuti postea erravit Theophanes, ex eo quod totos xlv annos poneret inter annos ordinationis et mortis, non valde acerbis curandum est, nec ulla tenus tolerandum ut propterea Consules commutentur.

403 De die minus videtur ambigendum, quin omnino fuerit ii Maji: in hoc enim omnes omnino conveniunt fasti Ægypti, Græci, Latinique. Ægyptii quidem; nam in eo Martyrologio quod Romæ apud Maronitas servatur, nobisque Latinum fecit Gratia Simonius, ad ii Maji notatur Memoria S. Athanasii Magni, cum hac seu oratione seu antiphona, Fuisti columna veræ doctrinæ et Ecclesiæ, divina confessione, o Pontifex Athanasi, quia prædicasti Filium Patri esse consubstantialem, et confudisti Arium, O Sancte Pater, precare Christum Deum ut concedat nobis magnam misericordiam. In duplici simili Heortologio Coptico, Arabice (uti et Romanum illud) scripto, similiter invenitur ad vii Baschnes, id est, ad ii Maji. Ac primum quidem in eo quod apud Abulaibsan Achmed Calcasendium, scriptorem Mahometanum perinsignem, reperisse se MS. dicit Seldenus, lib. 3. cap. 15 de Synedriis Hebreorum, Festum Asasii, perperam indubie scriptum, pro Athanasii. Iterum vero apud eundem Seldenum ex simili manuscripto ad calcem Evangeliorum, anno mclxxviii exaratorum descripto, Sancti Athanasii: et additur Apostoli, pro quo in Historia Patriarchali melius ponitur cognomentum Apostolici, quod sane labores ejus pro fide meruerunt. Notandum est autem quod in nullo istorum Arabicorum scriptorum alibi usquam habeatur nomen S. Athanasii nisi hoc ii Maji. Extat tamen in prædicto Collegio Maronitico Chaldaicum Kalendarium, a Simone Moysis Maronita Italice transcriptum, ubi ad xviii Januarii memoria S. Athanasii iteratur: quemadmodum et in omnibus MSS. Græcis; nisi quod hæc conjungant eidem memoriam S. Cyrilli ut diximus.

404 Denique in Historia Patriarcharum Coptitarum, usque ad an. mclviii deducta, quam Abrahamus Echellensis Latinam fecit et vulgavit, dicitur quod obiit Sanctus Patriarcha, septima Bescinas, die Jovis. Diem mensis, ex communibus, uti vidimus, Kalendaris auctor accepit; feriam ex suo calculo, nimium quam sæpe exorbitante addidit: nam cum volens integros xlv annos Episcopatus numerare, notasset annum Æræ Alexandrinæ ccclxiv, qui nobis esset ccclxvii Bissextilis, notatus litteris Deminicalibus A G, secundus Maji fuisset dies Mercurii; dies autem Jovis non fuit nisi anno ccclxxiii. Ipso autem quo obiisse Sanctum diximus anno dies ii Maji concurrebat cum Feria ii hebdomade. Sed fortasse non ita constans Ægyptii Kalendarii ratio est, ut hujus menses eodem semper modo concurrant cum Latinis mensibus, quod aliis examinandum relinquo; unum moneo, ne quem decipiat Athanasii Episcopi Alexandrini nomen, alicubi fortassis inven-

D
AUGUSTINUS
* ardentem

etiam in illo
aliqua passa
videtur.

Dies natalis
2 Maji nota-
tur in omnibus
fastis Ægyptiis,
E

F

qui non recte
cum die Jovis
componitur,
pro eo quo
Sanctus obiit
anno.

sed locus
Cyrilli quo
nititur,

non exigit
annos 46
integre com-
pletos:

qui annum
373 scri-
bunt,

nituntur
testimoniis
Proterii,

sed contra
sententiam
omnium de
annis 46
Episcopatus.

Proterii vero
epistola, plu-
ribus locis
corrupta,

* nec enim
jam
* an lædere-
mus?

niendum

adum XVI aut XVII Septembris, qui respondent XX
Egypti Thoth, hic enim juxta prædictam Histo-
riam est alius plus quam centum annis posterior, sicut
supra diximus, et tamquam hæreticus notatur in S.
Nicephori Chronologia.

405 Græci, uti jam sæpe indicavimus, in gemino
cultus die conveniunt : et quidem pro XVIII Januarii al-
legat Baronius in Notis ad Martyrologium Emmanuelis
Imperatoris Constitutionem ; quando etiam in Menæis
inveniuntur Odæ, ab iis quæ II Maji præscribuntur di-
versæ, sub acrosticho tali :

Ἀθανάσιος ἐρχος ὀρθοδοξίας ἔχου.

Decus Athanasius orthodoxiæ fuit.

Sintne eæ Odæ S. Germani Patriarchæ Constantinopo-
litani opus, cujus alia sunt Sticharia, etiam II Maji re-
currentia, non est facile definire : quæ ipso II Maji
præscribuntur nulli acrosticho illigantur, atque adeo ve-
rustiores videntur iis quæ in Januario recitantur ; ut
verosimile sit prius festum in Constantinopolitana Eccle-
sia serius fuisse receptum, quando scilicet communior
cepit esse acrostichorum usus ad Odas ejusmodi compo-
nendas.

406 Inter Latinos, qui S. Athanasii nomen sacris
fastis ad II Maji inscripsere, primum locum sibi vendi-
cat Beda ; non supposititius ille, quem solum novit vidit-
que Baronius ; sed genuinus, quæ em ante tomum 2
Martii dedimus, cum his verbis IV Nonas Maji, sancti
Patris nostri Athanasii Alexandrini Episcopi : quod
Rabanus transcripsit. Florus addidit orthodoxi, qui
pro Christi fide multa perperus est. Plura, et fere
ex Ruffino sumpta, subiungunt Ado et Notherus. Me-
dius inter horum prolixitatem et brevitatem Bedæ in-
cedit Usuardus, cujus phrasim in hodierno Romano Mar-
tyrologio modice auctam et politamque habemus, postquam
Pius V annue de eo agendum Officium sub ritu Duplicis
ordinavit : quod antea sub ritu simplicis agendum quis
primus decreverit haud ita liquet Gavantus in Rubricas
Breviarii sect. 7 cap. 7 sic invenisse ait in Breviario
anni MDL : sed multo ante Cardinalis Quignonius, in
suo per Paulum III approbato Breviario, Officium
de Athanasio recitandum proposuit, et nomen inscriptum
Kalendariis reperitur. Breviarium quoque Capuanum
anni MCCCXCIX Officium simplex cum tribus propriis
lectionibus habet, ut in hoc Sancto colendo Romana Ec-
clesia omnino videatur ab aliis in Italia Ecclesiis exem-
plum accepisse quod imitaretur.

407 Vitæ scriptores, tum Græci quam Latini, fuere
multi : sed, si Gregorium Nazianzenum excipias et
ætate proximos Ecclesiasticæ historiæ scriptores, sæpe
in hoc commentario citatos, nemo aliquid edidit quod
huic operi inseri mereatur. Inter opera extat duplex
Græca, altera auctoris Anonymi, quam nova Latinitate
donaveramus, prius quam ejus vitia haberemus comper-
ta : altera solo fere stylo politiori differens a priori, edi-
taque sub nomine Metaphrastis : tertiam in Bibliotheca
describit Photius, aliquanto contractionem prioribus : et
omnes isdem laborum defectibus, quos etiam me tacente
curiosus lector facile per se cognoscet, postquam hunc
commentarium legerit.

408 Præcipua sunt, quod ad Alexandrum et Atha-
nasium datas dicant Constantini Magni litteras pro Ario,
quæ fuerant Alexandro et Ario communiter scriptæ, abs-
que ulla Athanasii mentione. Secundo quod Arsenium,
de cujus eadē accusatus fuit Athanasius, et quem hic plu-
ries Episcopum nominat : Vitæ istæ faciant Lectorem
Alexandrinum, metu commilitarum ob pudendum ali-
quod facinus pænarum ab Athanasio profugum. Tertio
quod pro conciliabulo Antiocheno, contra Athanasium
ex mandato Constantii coacto, inducant secundum quod-
dam conciliabulum Tyrium ; de quo ea narrant omnia
quæ sub Constantio Tyri acta sunt. Quarto quod narrent
Athanasium istic damnatum, sex annis latuisse in fovea,
priusquam in Europam transiret ad Julium et Constan-

tem ; cum tamen Romam adierit Sanctus interim dum D
contra se conspirarent adversarii ; atque illuc redierit eo-
dem anno, opem imploraturus adversus Gregorium suæ
Sedis invasorem et iniqua Arianorum judicia : et dein-
ceps mansit in Occidente. Quinto quod post Conciliabulum
Mediolanense iterum ad sexennium concludant Athana-
sium cum virgine sacra, quando eum constat in eremo
apud monachos delituisse.

409 Latina Legendaria antiqua in pergameni, refe-
rentia S. Athanasii Vitam, habemus quædam, plura
vidimus ; quin et transcribi fecimus aliqua, primum ex
MS. Ultrajectino S. Salvatoris, deinde ex Codice 145
Cassinensis Bibliothecæ Longobardicis litteris exarato.
Sunt autem omnia fere ex Ruffino collecta ac sæpe iis-
dem plane verbis. Sed hanc Legendam, pro rerum ab
Athanasio etcirca Arianam hæresim gestarum amplitu-
dine, nimis arctam jejunamque censens Joannes Areti-
nus Rom. Eccl. Subdiaconus, vir eruditus, sub Eugenio
Papa IV, circa annum MCCCCXI, ex auctorum Græcorum
fontibus, Eusebio præsertim, Socrate, Theodoro et
Sozomeno, nec non ex Vita sub nomine Metaphrastis
inventâ, prolixam satis contexuit historiam, dictoque
Pontifici dedicavit, ut innumeras persecutiones eatenus
injuste perperasso, inter quas suæ illi æque ac S. Atha-
nasio non defuerint consolationes. Nam sicut hic multa
interim pro Dei Ecclesia se perfecisse gavisus, tandem
suæ propriæ Alexandrinæ pacem reditam vidit : sic et
illi gratulatur Joannes inveteratum Græcorum atque
Armenorum schisma perduxisse ad unionem, infinitis pene
impensis ac summis laboribus, rem multis decessorum ten-
tatam, perfectam nemini. Nullam hic mentionem facit
Jacobitarum, qui missi altero post prædictam unionem
anno et XLI istius sæculi ; nullam etiam Legatorum, qui
anno mox sequenti venerunt a Prestejanne ; ut scriptæ
dedicationis tempus nullatenus possit in dubium revo-
cari.

410 Vitam hanc Aloysius Lipomannus vulgavit tomo
3 de Vitis Sanctorum ; nos autem anno MDCLX eandem,
sed absque auctoris nomine, manuscriptam invenimus
Senis in armario quodam bibliothecæ Pontificiæ, olim Pii
II cura juxta Cathedralē Ecclesiam ornata instructæ-
que, nunc autem fere vacuæ : eique adjunctam reperi-
mus Epistolam Justiniani Imperatoris ad Menam Pa-
triarcham, quæ quinto Concilio celebrando dedit occasio-
nem, cujus contextum Græcum profitebatur se habuisse
interpretē (idem haud dubie quivitz collector) a Theodoro
Fellrensi Episcopo. Qualem cum in toto Feretrano-
rum Episcoporum Catalogo nullum reperiamus : vide
num hic non possit interponi inter Joannem de Arimino,
cujus pro anno MCCCCXIV extat memoria, servata in
calice tum per ipsum oblato ; et Franciscum Angelum de
Claravallibus, anno MCCCCXLIV ad cathedram illam ad-
motum. Circa eundem annum composita est Venetiis
quædam ejusdem Sancti Vita, ad usum monialium san-
ctæ Crucis, ad quas recens fuerat corpus translatum :
quæ Vita cum non satis certa cultuque videretur, Her-
molaus Barbarus Episcopus Veronensis aliam ex Euse-
bii scriptis compilavit. De utraque infra plura di-
centur.

411 Extat etiam alia Actorum S. Athanasii colle-
ctio, ex prædicto Aloysio Lipomanno, post ipsius Sancti
Opera, estque veluti catena ex Socrate, Theodoro et
Sozomeno : cui ibidem subiungitur Oratio de
vita, certaminibus, et laudibus Sancti, a viro quo-
dam docto ante multos annos conscripta : quod hic
sufficit indicare, ut tandem finiam cum Nazianzeno,
Sanctum sic alloquente : Ast tu, o sacrum et carum
caput... benignus de cœlo nos respicias, populumque
hunc regas, perfectum perfectæ Trinitatis cultorem
quæ in Patre, Filio, et Spiritu sancto intelligitur et
adoratur ; meque, siquidem in pace agere liceat,
manu teneas simul gregem pascens ; sin autem vi-
vendum est in bello, abducas hinc sive assumas, te-
cumque

Legendæ La-
tinæ fere
ex Ruffino,

amplio-
rem
scripsit Joan-
nes Are-
tinus,

circa an.
1440

E

extat ea Se-
nis MS.

cum memo-
ria Theodori
Fellrensis
Episcopi :
F

aliæ duæ
MSS. Vene-
tiis.

Catena de
Vita Sancti
ex Græcis et
oratio Ano-
nyni.

Conclusio
Nazianzeni.

Græci etiam
18 Januarii
festivum S.
Athanasio
habent.

Latini solum
norunt 2 Maji.

Tres Vitæ
Græcæ au-
ctorum poste-
riorum

multis labo-
rant errori-
bus.

A cumque et cum tui similibus colloques, tametsi grande est quod petitur, in ipso Christo Domino nostro, cui omnis gloria honor et imperium in secula. Amen. Quibus verbis et ipse suam de maximis Athanasii meritis fiduciam explicat, et exemplo præit ipsum invocandi, etiam in his quæ Ecclesiam nunc turbant variorum novarumque opinionum tempestatibus: quas veluti in speculo proponere videtur noster Ludovicus Maimbourg, duobus tomis Gallice editis et Historia Arianismi appellatis, ubi S. Athanasius præcipuas ubique partes agit.

Virtutum synopsis.

412 Quæ autem quantæque virtutes ejus in tam varia fortuna et jactatione exstiterint, si quis velit ex ipsiusmet scriptis collectum videre, habet ultimum librum Vitæ Gallicæ, in principio laudatæ, cujus summariam synopsis per capitulum titulos hic lubet proponere

LIBER XII.

CAP. I. De fide S. Athanasii, fundamento Constantiæ ejus.

- II De soliditate et eminentia scientiæ ejus, Scripturis et traditioni innixæ.
- III De spe ipsius et fiducia in Deum.
- B IV De caritate ejus erga Deum.
- V De amore ejus erga Ecclesiam in genere, et specialiter erga Alexandrinam.
- VI De prudentia et justitia S. Athanasii.
- VII De fortitudine et magnanimitate ejusdem.
- VIII De frequenti ejus recessu et fuga, pusillanimitatis haud quaquam accusanda.
- IX De patientia ejus, quantique in regimine animarum fecerit exercitium hujus virtutis.
- X De ejus temperantia, vitæ austeritate et perfectissima continentia.
- XI De humilitate et mansuetudine S. Athanasii.
- XII Quid senserit de statu Episcopali, et quibus regulis ingressum ad eundem præmunierit scribens ad Dracontium.
- XIII Quantum solitudinem et Solitarios semper amaverit.
- XIV Qualem de sacris Virginibus curam gesserit, regulas ei opportunas præscribens.
- XV Quanti fecerit Psalmos Davidicos, Psalmodiæ ecclesiasticæ æstimator præcipuus.

CAPUT XXXV.

C De corpore S. Athanasii Constantinopoli Venetias translato et ejus ibidem cultu.

De corpore in ecclesia non S. Zachariæ

Quæ de corpore S. Athanasii, Alexandria Constantinopolim translato, diximus supra per conjecturam dumtaxat, certitudinem accipiunt ex certitudine ædificatæ ibidem ei ecclesiæ et post secutæ translationis Venetias. Hoc illuc in ædem S. Zachariæ delatum cum dicunt Baronius et Ughellus, erraverunt sine dubio in nominanda ecclesia: quia ibi nulla est S. Athanasii memoria: corpus vero prædictum adhuc hodie servatur in monasterio, ad quod delatum initio fuit, sanctæ Crucis de Judaica, earum insularum una, quæ Veneticam urbem quadam veluti concatenatione præcingunt, ex ea parte qua S. Marci basilica et forum mare respiciunt. Distinctiorem de præsentis corporis statu factaque olim translatione notitiam requirenti mihi, R. P. Aloysius Gonzaga, Professæ Domus nostræ Venetiis Præpositus, cum per se nequiret servire, ad urgentiora officii sui negotia evocatus in agrum Patavinum, curavit ut unus e suis responderet, vir sane accuratissimus, uti ex sequenti ejus scripto, in publici testimonii formam digesto apparet.

sed S. Crucis asservato

testatur qui inspexit an. 1676

414 In nomine Domini. Amen. Aloysius Carnolius, Bononiensis, Societatis Jesu Professus annorum LIX, accessi die xv Septembris anno MDCLXXVI ad

ecclesiam Monialium sanctæ Crucis, Ordinis S. Benedicti, positam Venetiis in Judaica: et vili super altare, situm in medio ecclesiæ, arcam ingentem, ligneam, conopæo serico Damasceno, aureis fimbriis terminato, opertam, affabre sculptam, ac totam inauratam: ubi aiunt asservari corpus S. Athanasii, Episcopi Alexandrini, qui fuit auctor Symboli, Quicumque, nam ita denominatur. Amoto conopæo, sublata est pars versatilis anterior prædictæ arcæ, ac per nitidissimas ingentes crystallos, admota etiam per me qui conscenderam altare una ex candelis, de more quoties patefit arca accensis; vidi sanctum corpus supinum; veste sacrificiali pretiosissima indutum: per cujus vestes et amplas ex arte rimas, vidi brachium alterum et femur, manum etiam utramque ac digitos gemmatis annulis ornatos. Pedes habet calceatos: capitis autem loco, quod pridem Romam delatum aiunt, involuerum est quoddam ex subtilissima bysso, serico phrygiato distinctum, cui mitra est imposita. Parieti ecclesiæ dextero affixa est prægrandis tabula, non ineleganter depicta, in cujus altera parte exprimuntur gesta S. Athanasii celebriora, ea præsertim quæ in Romano Breviario ad ii diem Maji notantur; in altera parte series et historia Translationis ad urbem Venetam atque ad hanc ædem. Ex eodem pariete videre est pendencia anathemata plura votiva ex argento, tabellasque ligneas depictas, in fidem ac memoriam sanitatum ac beneficiorum acceptorum malorumque depulserum per S. Athanasium.

I AUCTORE L. P.

intra arcam integrum

sed sine capite.

E

415 Præterea in Calendario Veneto, sive Ordine recitandi divini Officii, quotannis imprimi solito, ubi notatur nomen S. Athanasii, semper additum legitur, Ejus corpus est in ecclesia monasterii sanctæ Crucis in Judaica. In libro quoque Venetiis impresso, cui titulus Chronologia Veneta, diserte asseritur, in Judaica penes ecclesiam sanctæ Crucis jacere corpus S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini. Tandem monachi Græci, qui Venetiis colunt ecclesiam S. Georgii Græcorum, singulis annis stata die accedunt ecclesiam sanctæ Crucis in Judaica, ut in ea devenerentur corpus S. Athanasii, suamque coram ipso psalmodiam peragunt ritu solenni. In templo S. Laurentii servatur adhuc, et quidem ab aliquot seculis, digitus e sancto corpore revulsus: apud Moniales vero S. Zachariæ Venetiis nusquam est S. Athanasius: non ejus corpus, non pars corporis, non reliquia ulla; non monumentum, non tabula privata aut publica; non rumor sive fama de hoc aliqua neque apud ipsas Moniales. Et hæc post exactissimam inquisitionem, atque adeo ut certo certiora attester.

Cultus Venetiis præscriptus:

digitus in ecclesia S. Laurentii:

F

416 His ita inspectis Reverendissima cœnobii illius Abbatisa, D. Cecilia Cesara, exorante Nobili Senatore D. Livio Sanudo, obtulit mihi librum, apud se solitum asservari, cum hoc titulo Italice scripto, Liber in quo de Vita et translatione gloriosi S. Athanasii. Est Codex in quarto, ut aiunt, ad crassitiem pollicis humani consueti compactus ex crassissima charta, ligneis tabellis armatus, fibulisque coriaceis oclusus: in quo post narratam cursim Italico, sed inconditissimo sermone vitam S. Athanasii occurrit hic titulus. Incipit Translatio gloriosi S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini: quam fideliter in linguam Latinam deinde transtuli et translata una cum hisce mitto. Meminit idem liber anni mdc, quo ex priori arca corpus S. Athanasii repositum fuit decentius in elegantiorē, quæ hodie visitur arcam; nec sine pompa populique affluxu restitutum solenni ritu in eundem locum die i Maji. Anno autem mdcxxxiii, jubente Cardinali Cornelio, Patriarcha Veneto, ad ornamentum atque tutelam apposita eidem crystal- lus est.

liber de Vita et translatione MS. Italice

testis translationis factæ in novam arcam.

AUGUSTINUS B.
Alius item
Latinus Her-
molai Barbari
Ep. Veronen.

417 Atque hæc una cum prædicta translationis
excerpsi ex libro MS. prædicto : quem cum
redderem Abbatissæ, ab eadem ostensus mihi est al-
ter liber, parvis magnitudinis et formæ, rubro corio
confectus, item manuscriptus; in quo eadem prorsus
continentur quæ in altero, ast sermone Latino, cum
hac præliminari epistola. Hermolaus Dei patientia
Episcopus Veronensis ad venerabiles sanctimonia-
les sanctæ Crucis de Judaica. Petiistis a me, Soro-
res ac Filiæ in Christo dilectissimæ, ut Athanasii
sanctissimi viri Vitam, quam constat olim ab Euse-
bio Græco sermone conscriptam, vobis in Latinam
linguam traducerem; ut vir ille, singularis excellen-
tiæ atque virtutis, Latinis quoque litteris decanta-
retur; et quales fuerint ejus mores ac disciplina,
qualisque pro Christi fide concertatio animique
constantia, vere fideliterque dignosceretis; cum exis-
timetis veterem illam de eo viro pervulgatam hi-
storiam, quæ ob vestram in eum devotionem quotidie
in vestris versatur manibus, haud quaquam fidelem
esse, nec ejusmodi, ut ejus oratio viri illius gravitati
ac præstantiæ possit ulla in parte respondere; judi-
cetisque eam in multis apocryphas esse, nec ubique
veritatem continere : eamque per Reverendum Pa-
trem meum virumque devotissimum Bartholomæum,
S. Nicolai in littore Abbatem, ad me misistis, ut
non vestro magis quam meo quoque judicio aut com-
probaretur aut refelleretur.

rogati vitam
ex Græco
Eusebii La-
tinam reddere,

418 Verum etsi ego non sim ejusmodi qui existi-
mem me posse, aut orationis elegantia aut conver-
sionis dignitate, vestræ de me expectationi respon-
dere; et potissimum cum omnem illam pene littera-
rum Græcarum cognitionem, quam ab adolescen-
tia mea imbiberam, hæc pastoralis meæ adjuncta di-
gnitati cura aut præoccupasse videatur, aut ad alios
utiliores ac sanctiores usus divertisse; tum etiam
quia nulla extat apud nos Græca historia, in qua
contemplari viri illius vitam possemus : turpe tamen
judicavi id vobis a me negari, quod intelligebam vos
zelo quodam virtutis ac mira in eum virum venera-
tione et caritate deprecari : maluique imprudens
forte ceteris videri, quam vobis defuisse, ac tam
honestæ petitioni et cupiditati vestræ aliquid de of-
ficio meo subtrahisse : et præsertim cum certum
esset, pristinam, quam ad me misistis de viro eo hi-
storiam, plerisque in locis, præsertim cum ad finem
devergitur, prorsus a veritate deflectere.

cum nulla
satis digne et
accurate
scripta ha-
beretur :

419 Feci igitur, ut a me petistis; non ea forte
dignitate aut elegantia, quam videmini a me deside-
rare, aut quæ tanti viri gloriæ conveniret, quem
constat elegantissimum fuisse; sed ea, quam mihi
pro sua benignitate ineffabilis ac immensa Spiritus
gratia conspiravit. Unum certissimum est, me veri-
tatem de eo viro conscripsisse, Eusebium potissi-
mum secutum, quem fidelissimum scriptorem nostra
semper Ecclesia comprobavit. Adjunxi præterea
quo pacto sanctissimum illius corpus ad nos transla-
tum est, ne memoria tantæ rei aliquo ætatis casu
interiret; sed potius semper perstaret, et æternis
litterarum monumentis futuræ ætati commendaretur:
intelligerentque posteris, quantum benignitatis
suæ immortalis Deus præstiterit huic civitati nos-
træ. Non enim factum esse id sine singulari illius
Divinitatis beneficio et munere semper existimavi,
ut tam pretiosum monile, ex mediis illius prope
civitatis flammis ac ruinis ereptum, ad eam civi-
tatem deduceretur, cui semper gloriæ fuit Sancto-
rum corpora magnopere venerari; et hæc mulieres
id possiderent, quæ religione et sanctitate in eadem
civitate præstarent, et quæ semper cultrices exti-
terint ejus viri et continentiae et integritatis.

420 In calce ejusdem libri extat officium quod-
dam de S. Athanasio, per devotum Sacerdotem et

doctum Dominum Ægidium de Sarzana secundum
ritum monasticum : cujus primus Hymnus ad Ves-
peras incipit ;

Ecce defensor fidei supernæ.

In progressu autem hæc strophæ leguntur, præter
alias :

Vosque thesauro Veneti reperto

Corporis sancti, civitas beata,

Atque donati jubilate læti

Munere tanto.

Vos quosque, o Matres Crucis in Judaica,

Cantica et laudes resonent frequentes ;

Atque Patris corpus honore digno

Semper habete.

In tertio Nocturno hujus Officii, post Evangelium,
ponuntur Lectiones de Homilia Hermolai Barbari,
Episcopi Veronensis, et incipiunt : Vidistis, Soro-
res in Christo dilectissimæ : unde constat et Prolo-
gum et totam historiam Latinam, in hoc libro con-
tentam, esse Hermolai Barbari.

421 Hactenus Aloysius Carnolius, jam jam Vene-
tiis migraturus; pro reliquo tamen, si quod restaret
opere, relinquens ibidem R. P. Daniele Simonetti,
ad cæpta ab illo obsequia proseguenda paratissimum.
Tam prompta igitur voluntate usus, cum suspicaretur
ex Latina Hermolai historia sumptum esse contextum
Italicum, qui libro priori continebatur, ac proinde eam
fore operi nostro magis idoneam, in quo profiteamur sin-
gula monumenta dare primigenia auctorum phrasi, petii
et obtinui, ut ex Latino quoque libro describeretur his-
toria Translationis et miraculorum : nam quæ de Vita
ex Eusebio collegisse profitebatur Hermolaus non erant
usum habitura, rem totam accuratius deductam haben-
tibus. Verum ut legi, quæ transcripta erant, et cum
historia a Carnolio traducta contuli, cognovi illam,
quamvis Italice scriptam, antiquiorem tamen esse, mul-
toque accuratiorem compositione Hermolai : qui elo-
quentiam impendens sermonibus, inter translationis auc-
tores ultro citroque habitis, prout haberi potuisse vide-
bantur, explicandis adornandisque; rem ipsam strictius
retulerit, multisque notabilibus circumstantiis immi-
nuerit; miracula autem prorsus omiserit. Quare eo se-
posito prætuli versionem Carnolii, strictiorem verbis,
rebus uberiores, tamquam historiæ ex fide publicorum
Actorum, ipso quo res gesta est anno MCCCCLIV, scribi
Italice cæptæ, cum Hermolaus ad Veronensem Cuthedram
promotus anno precedenti, usque ad MCCCCLXXI
vitam in eo munere propagarit, adeoque pluribus annis
post rem gestam et scriptam suum opusculum compo-
suisse potuerit.

D
Officium
proprium
auct. Ægidio
de Sarzana.

Prætermissa
tamen Latina
historia
Hermolai,
E

data ex
Italico nova
translatio.

F

CAPUT XXXVI.

Quomodo Constantinopoli deportatum sit cor-
pus, ex veteri MS. Italico, interprete Aloysio
Carnolio S. J.

Sub annum millesimum quadringentesimum quin-
quagesimum quartum, mense Decembri, Constanti-
nopolim cum sua nave appulit D. Dominicus Zota-
relli : quod cum Metropolita quidam sive Græcus
Episcopus intellexisset, qui tum Constantinopoli
morabatur, pridem cupidus videndi aliquem homi-
nem Catholicum, accessit ad navim : in eamque gra-
tiose ac reverenter, uti par erat, receptus, cœpit
cum navis patrono agere de variis sanctæ Catholicæ
fidei persecutionibus, quas inter numerabat abscis-
sionem nobilissimi unius membri, urbis scilicet
Constantinopolitanæ. a Id vero cum maximum esse
damnum affirmaret navarchus, multaue invicem
lamentarentur de facto ibidem exterminio, quo tot
ecclesiæ erant destructæ, dissipatæ res sacræ,
Sanctorum corpora atque reliquiæ expositæ ludi-
brio ; navarchus, tamquam verus Catholicus mul-
tumque

Navarchus
Venetus cum
Græco Epi-
scopo locutus,

a

quod se fe-
cisse ait,

C

addita etiam
Translationis
historia.

A tumque desiderans aliquam insignem reliquiam subducere manibus Turcicorum illorum canum, dixit Episcopo : Utinam, Pater, auxilio vestro aliquam ejusmodi Reliquiam obtinere possem, et Venetias deferre, istic cum honore debito habendam atque colendam, neque amplius conculcandam pedibus infidelium istorum canum ! Certe nihil ea re gratius mihi facere posses.

ab eoque de corpore S. Athanasii edoctus,

b

c

d

e

B naupego suo rem committit.

qui pluvium cælum nactus die postero

f

ipsum incustoditum invenit et aufert :

g

h

i atque occurrentibus sibi Turcis sex occultatum

inter densissimam pluviam portat in navim,

k

423 Ad hæc Metropolita, considerans pium navarchi desiderium, contemptumque quotidianum sacrorum corporum in eo loco, ac zelo religioso motus, dixit ei : Si tibi suppetit ad eam rem animus, monstrabo ego insignem unam et valde pretiosam. Cum autem recepisset navarchus cuncta se, quæ suggereret, fidenter executurum; Vade, inquit Episcopus, ad extremum procurrentis in mare telluris b angulum, ibi in tali platea (et hanc nominabat) invenies capellam opertam plumbo; et in ea corpus c S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini, qui fecit tertium d Ecclesiæ Catholicæ Symbolum : quod si potueris inde auferre, habebis certe Reliquiam pulcherrimam : ego autem constitui cito ab hac regione discedere; nec enim ultra sustineo videre tantas iniquitates. Talibus ejus dictis fidem adhibens navarchus, accersivit e naupegum suum, sermonis Græci peritum et regionum urbis : qui promptissimo animo sese obtulit ad opus, dicens navarcho : Rem mihi credite, et ego promitto quod ipsum sanctum corpus salvum tibi ad navim deferam,

424 Cumque deliberasset negotium aggredi die aliquo turbido ac pluvio, crastinus mox talem ei se præbuit, ex quo divina voluntas evidentius patuit. Videns ergo naupegus consilium suum a Deo dirigi, cælumque ex voto suo dispositum, nautica sese veste longa induit, et saccum f sumpsit, atque ad designatam sibi capellam accessit, ubi benedictum istud corpus in grandi lignea capsâ reperit, in cujus operculo ab intus depicta erat figura expressumque nomen S. Athanasii : videbaturque ipsa capsâ per capellam raptata fuisse a Turcicis canibus, erat enim aperta maleque composita. Tunc naupegus g acceptum corpus gloriosum immisit in saccum quem ferebat, sed minus quam ipsum erat longum, ideoque necesse habuit complicare h ejus tibias : itaque meliori ut potuit modo compositum ad hoc ut ipsum auferre posset, sub veste sua abdidit.

425 Prodiens autem foras, in ipsa via haud longe capella prædicta vidit eminus contra se venientes sex Turcas : a quibus sibi metuens ingressus est Græcanicam quamdam i maceriam, alicujus olim ut videbatur vineæ, tamquam necessitatis naturalis causa : ibidemque sanctum corpus abscondit, ut potuit, infra vepres, in loco vilissimo, ut videri non posset; et mox in viam rediit, ne quam suspicionem Turcis ingereret, simulabatque cœptum se iter prosequi. Interrogaverunt autem eum illi, quo iret et quis esset. Ipso autem respondente hominem se esse nauticum, atque ad navim redire; euntes porro via sua liberum quoque ipsum transire permiserunt, nihil ultra quærentes, uti voluntas Dei ferebat. Eos ergo procul transgressos videns naupegus extraque conspectum, regressus est ad tollendum sanctum corpus; quo sublato vehementissimus imber descendit e cœlo, tam opportune, ut non intermitteretur donec ad navem veniret inobservatus atque securus; non absque insigni Dei favore; neque enim crediderat naupegus futurum ut citra periculum grande tam longam viam emetiretur : quo autem evidentius appareret miraculum, mox ut in navim illatum est sacrum corpus, serenatum subito cælum fuit.

426 Tum desiderabilem thesaurum devote ac reverenter suscipiens k navarchus, vovit sese illum

Maji T. I.

portaturum Venetias, oblaturumque venerabilibus D Dominabus sanctæ Crucis in Judaica. Deinde mandavit gubernatori abducere navim ab eo in quo stabat loco, ad alium magis securum : ad Columnas l dictum, ubi solent naves armari : ipse vero abiit terra ad negotia sua. Gubernator autem ad alium quam qui præscriptus erat locum navem applicuit. Noctu ergo cum revertisset navarchus, locumque considerasset attentius, utpote quem præcipua cura spectabat; minime securam esse stationem vidit, neque navim ibi esse ubi jusserat intellexit. Quo cognito dixit navarcho gubernator : Domine Patrone, nihil formides : profunda hic enim aqua est plus quam novem passus.

427 Acquievit ejus verbis navarchus : ipsa autem nocte gravis tempestas exorta est, judicabaturque necessarium esse ut pluribus anchoris firmaretur navis, prout navarchi jussu factum est. Sed nihil damni tempestas attulit, per Dei gratiam et gloriosi illius Sancti, cujus hic primum effulsit miraculum. Nam cum tempestas noctu exorta, mane cessasset; navis stetit prorsus immobilis. Quod admirans navarchus, Quid hoc, inquit, est rei ? An forte spuma m intra navim est ? Currentes et inspicientes navim nautæ renuntiarent nullam ibi spumam esse. Tum jacta bolide placuit explorare fundum, et inventa est E navis supra terram stare. Tum enimvero tam ipse quam ceteri omnes dixerunt : Eia ! solis sancti hujus ac gloriosi Athanasii meritis adscribendum est, quod hæc navis, cum omnibus nobis, salva integraque permanserit, ab hoc tam grandi periculo : certo enim certius per eam quam sustinimus hac nocte tempestatem, navis adhærens terræ debuisset dissolvi frangique in partes. Et sane quisquis rem intelliget pulcherrimum miraculum fuisse affirmabit, quod in tam sæva procella damni nihil sit passa navis, quam credere licet ea durante fuisse veluti a terra suspensam, meritis et intercessione S. Athanasii. Etenim ubi malacia rediit, non potuit in altum navis adduci, nisi levata onere, multisque viribus et machinis adhibitis : quod tamen etiam citra damnum est factum.

428 Cum porro aliquanto adhuc tempore ibidem moram facere deberent, occasionem habuit navarchus interim scribendi Venetias, significandique prædictis Dominabus sanctæ Crucis in Judaica, quale munus eis donare vellet, corpus videlicet gloriosi S. Athanasii : ipsæ vero rem totam indicarunt Reverendissimo Domino Patriarchæ Mozenico n Justiniano. Qui ea intellecta dedit operam per mensem F Februarium, ut priusquam prædicta navis ad nos appelleret, inveniretur aliquis Constantinopolitanarum rerum peritus, a quo haberi certa informatio posset pro exploranda veritate istius sancti corporis. Divulgata autem per urbem fama, repertus est quidam Magister Jacobus, professione tonsor, origine Venetus, qui totis octodecim annis fuerat Constantinopoli commoratus; ipsiusque sancti corporis optimam se dicebat habere notitiam, eo quod, cum esset familiarissimus Calogero ipsius ecclesiæ, in quo ipsum servabatur, illud frequenter inspexisset.

429 Hunc ergo arcersiit Patriarcha, et caute cœpit examinare, interrogans primo de regione : quam ille respondit, Ixirolaphum o nuncupari Græce : ubi est columna altissima, sculpta p sicut illa quæ Romæ visitur : et ex una quidem parte est locus qui nominatur Christus in cruce, ex altera S. Athanasius, totus autem locus dicitur Ixirolaphus. Quæsi- vit deinde Reverendissimus Patriarcha quantum ab eo loco distarent q fora ; respondit ille, ad duo vel tria passuum millia. Tum Patriarcha, An etiam aliæ ibi erant ecclesiæ ? Sex, respondit ille, vel septem, sed ruinosæ, inter quas etiam ecclesia S. Atha-

AUCTORE D. P.

quæ in altum quam navarchus jusserat locum adducta

a nocturnæ tempestatis periculo divinitus salvatur.

m

Monitus de re tota Patriarcha Venetus,

n

F

examinat hominem qui locum norat, o p

q

AUCTORE S. J.

r

B

t

*per tempesta-
tem placide
advehitur.*

C

ANNOTATA.

a In hac oratione adornanda dimidiam fere scriptio-
nis suæ partem insumit *Hermolaus*, utpote in recenti
clade : capta enim erat urbs præcedenti anno die
19 Maji.

b *Trigona* namque *Constantinopolis* est, cujus unum
latus secundum *Bosporum porrectum*, terminatur re-
gione urbis duodecima, quæ hic designatur, de qua in-
fra pluribus.

c *In Italica plerumque præponitur titulus Messir, id est Dominus.*

d S. Athanasii Symbolum tertium dicitur, cum respectu ad priora duo Apostolicum, quo vulgo utimur; et Nicænum, quod in Missarum solenniis decantatur.

e Iterum hic *Hermolaus* inducit *navarchum* oratione

D

f Lintea in genere vertit *Hermolaus*.

g Idem describit prævium naupegi horrorem, ad conspectum sacri corporis in terram procidentis ac tremebundi, donec divinitus confirmaretur.

h Idem has tam notabiles circumstantias præmittit, ex quarum una discimus non tantum incorruptum, sed etiam membris omnibus flexile fuisse corpus sanctum. Cetera quæ deinceps ille transilit plurima annotare prætermitto: ad finem enim ei exhinc præcipitur narratio, quæ vixdum nobis bene cœpta.

i *Italice* un certo terzen Græco.

k *Addit Hermolaus, quod allato cophino inter sericeas vestes illud jussit collocari.*

1 Satis apparet designari locum qui hodie Arsenalis vocatur, et lateris istius quod mare spectat fere tenet umbilicum : ut proinde videatur navis antea non longe ab ea ripa stetisse, unde proxime ad S. Athanasii templum ascendebatur; incuria autem gubernatoris solum ad eam partem fuisse provecta, quæ Lavulaca nunc appellatur.

F

nemo alius hic intelligi potest, quam primus Venetæ urbis Patriarcha, ut infra num. 428 dicitur; et ut proprio eum nomine Hermolaus, qui optime norat, appellat, B. Laurentius Justinianus, eum titulum consecutus a Nicolao V anno 1451, et vita functus anno 1455 8 Januarii, uti ex epitaphio constat. Ideoque initio hujus historiæ, ubi notabatur absolute mensis December anni 1454, posui, sub annum 1454, a Januario scilicet proximo inchoandum. Neque enim alia eo vivente geri potuissent, quæ proximo Febuario Aprili et Majo gesta esse infra narrantur. Sed quomodo hic Mocenigi nomen additur cognomini Justiniani, non Laurentii? An ex Moceniga familia fuit mater Quirina? ut hujus quoque cognomen cum paterno cognomento usurpari? an vero gens Justinianæa in duos divisa ramos, altero nomine addito distinguebatur? Veneticæ nobilitatis studiosis considerandum hoc relinquo: sic enim clare scribitur: la Signoria Reverendiss. de Monsignor Patriarcha Mozenigo Giustinian.

F

p *Etiam hujus columnæ, quam Arcadius Imperator extruxit, et statua sua desuper collocata ornavit, exactissimam descriptionem habet idem Gillius dicto jam lib. 4 cap. 7. Est autem columnæ scapus, ut idem ait, scalptus pugnibus variis; et scalptura procedit in modum columnæ, quæ Romæ Trajano sacra est, inter elices binas cochleæ more surgentes.*

tore

A tore distaret S. Athanasii ecclesia, sive locus in quo stabat columna.

r Totam hanc inquirendi diligentiam Venetiis adhibitam, et quæ deinceps sequuntur ad sancti corporis veritatem comprobendam, transiit Hermolaus.

s Methone Messeniæ oræ urbs antiqua, in extrema Peloponneso, ubi Archipelagum totum emensæ naves Hadriaticum mare versus cursum flectere incipiunt.

t Italice verso el porto di fuora della Foca un grand pezzo : ubi Fucæ nomine, quod modo extra usum est, intelligi censeo illam insularum veluti catenam, mari Hadriatico objectam, intra quam ipsamque continentem plurimæ illæ minores insulæ, quarum pars ipsam Venetam urbem constituunt aut cingunt, tamquam pisces intra nassam, natate spectantur. Etenim in lingua Teutonica (cum qua multas radices communes habuerunt Longobardi et ab his adhuc retinent Itali) Fuke seu Fuyke ducitur nassa seu rete verriculum. Intra hanc autem quam dixi insularum catenam per quatuor portus ingressus patet. Primus Chioggiæ dicitur remotissimus ab urbe ; secundus Malamocci, ad Australe cornu cognominis insulæ ; tertius Venetus, ultra ejusdem insulæ cornu septentrionale, a quo brevissimus in urbem trajetus ; quartus denique S. Erasmi, ultra urbem.

B Itaque dum melior occurrat ratio, cogitare possumus navim ex Istria venientem appulisse ad hanc veluti littoralem plagam, milliariibus a Judaica 8 aut 20. Erit forte qui minutiora hæc contemnenda putabit : ego vero libenter fatebor, non unas me litteras super hujus loci interpretatione scripsisse : quia fidelitatis esse arbitror conjecturas non nisi ut conjecturas proferre, et qua fieri potest ad certitudinem conniti indagando : quod quia interpretes multi non faciunt (quasi pudor sit in ea lingua quam tractant ignorare quidpiam) sæpe in gravissimos errores impingunt.

Jam hoc folium facie una impressum erat, et in aversa facie imprimendum recognoscebam menda typographica notans 14 Julii 1677 ; cum ecce adferuntur Venetiis accuratiores de re tota litteræ 2 ejusdem datæ a P. Daniele Simonetti, post diligentissimum examen hæc renuntiante : Locus qui hodie la Fose dicitur, et olim (ut videtur) dicebatur la Fucca, tribus milliariibus Italicis distat ab utroque portu, id est a portu Malemoci, quem intrant majores naves, et a portu Littoris seu del Lido, quem etiam mediocres intrare solent. Locus vero Fose dictus, extendit se ad duo Germanica milliaria quoad latitudinem et longitudinem, in quo aqua est satis profunda et mare nudum ita ut facile possint projicere anchoras, et ibi sistere naves donec habeant tempus commodum intrandi et auxilium periti ductoris, qui naves per profundum recurvumque meatum ad portum introducat, ne ad arenam impingentes prope portum (ut præfidentioribus solet nonnunquam contingere) naufragium faciant. Hactenus ille : quibus conjecturam priorem partim explicantibus partim confirmantibus nolui fraudare lectorem ; et ut properanti prælo quam minima injiceretur mora, interponere hæc malui : neque enim ita cito, quam opus erat poterant mutari omnia atque ad pauciora contrahi, ut ex duabus observationibus fieret unica.

u Onerariam etiam vertit Hermolaus, Italice Peota.

CAPUT XXXVII.

Veritas sancti Corporis a Patriarcha examinata et probata Translatio ejusdem solennis ad ecclesiam sanctæ Crucis.

Detulit autem cymba illa corpus sanctum usque a Castellum, ubi illud præsentatum est Reverendissimæ Dominationi D. Mocenigi Justiniani, primi Venetiarum Patriarchæ, qui jussit ut secreto deportaretur ad Dominas sanctæ Crucis in Judaica, districte prohibendo ne illi honor aliquis aut reverentia exhi-

beretur, priusquam certior esset factus ipsum vere esse corpus S. Athanasii, Doctoris Ecclesiæ Catholicæ, qui fecit pulchrum istud Symbolum quod incipit, Quicumque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat Catholicam fidem. Volens ergo de re tota certificari, quamvis jam antea locutus fuisset cum supradicto Mag. Jacobo Tonsore, qui sæpius visitaverat et inspexerat ipsum sanctum corpus, uti supradictum est ; statim tamen atque navis appulit, jussit Dominatio sua Patriarchalis illum accersiri, simulque naupegum qui gloriosum corpus ex sua capella Constantinopoli abstulerat ; cum unus nihil sciret de altero, et naupegum nunquam allocutus fuisset nedum examinasset Tonsor prædictus.

433 Tum hoc præsentate cœpit Patriarcha, juxta ea quæ antea ex Tonsore audiverat interrogare naupegum, unde corpus illud sustulisset. Qui respondit, E regione et civitate Constantinopolitana. Ex quo vico ? inquit Patriarcha. Ex eo respondit naupegus qui Ixirolaphus dicitur, ubi est columna grandis et pulchra. De qua ecclesia ? inquit. De ecclesia S. Athanasii, respondit alter. Ille iterum, De qua capella ? De una retulit alter quæ plumbo tegitur. Interrogatus autem de forma sepulturæ, respondit, capsam fuisse ligneam : sed et de signis unde cognosci distinctius posset requisitus, dixit aforis et deintus pictam esse. Quin et circa ipsas figuras ibidem depictas examinatus, respondit figuram abintus videri S. Athanasii. Denique ad omnem quæ sibi fiebat quæstionem respondit naupegus ita congrue et conformiter ad ante relata a Tonsore, ut dubitari non posset, quin omnia cum veritate consisterent ; et Dominatio sua Patriarchalis, cum omnibus super eo negotio constitutis, satisfactum sibi plenissime faterentur. Quia autem Tonsor antea dixerat, ipsum corpus sanctum habere retro in tergo duas maculas nigras, etiam hoc exploratum fuit, inventæque reipsa maculæ illæ sunt. Postremo interrogatus naupegus, num de illo corpore fama esset certa et constans, ipsum esse S. Athanasii Doctoris Ecclesiæ ; respondit omnino talem ibi esse.

434 Alterum præterea testimonium veritati prædictæ obtigit hoc modo. Nobilis quidam e familia Justinianæ, Constantinopolim propter quædam negotia sua erat profectus, eo tempore quo istic grandis pestilentia sæviebat : a cujus contagione ut securior et remotior esset nobilis prædictus, hospitium sibi delegerat apud illum Sacerdotem, in cujus cura erat prædictum sanctum corpus ; cum eoque manserat mensibus sex, ab eodem linguam Græcam discens, et interea sæpius ipsum sanctum corpus inspiciens. Hic interrogatus num illud agnitus esset si videret, respondit, se id non posse promittere, eo quod jam anni sex transiissent ab eo tempore quo ultimum vidit ; unum tantum se recordari, quod scilicet digitus unus deesset manui dexteræ. Rogatus deinde est ut dignaretur per sese accedere ad moniales sanctæ Crucis in Judaica : quod ille libenter fecit : statimque ut vidit manum digito mutilam, Certissimo, inquit, hoc est corpus quod vidi : digitus autem qui hic deest, servatur ab antiquo in ecclesia S. Laurentii b Venetiis.

435 Maxima præterea et exactissima diligentia nostri Reverendissimi Domini Patriarchæ actum est, ut plura alia veritatis prædictæ argumenta clara haberentur, a die decima c Aprilis, usque d in diem undecimam Maji : tempus enim intermedium totum exactum est interrogandis et diversimode examinandis, tam ipsa naupego, qui corpus a capella S. Athanasii sustulisse se affirmabat, quam navarcho seu patrono ipsius navis, omnibusque iis, a quibus indicium aliquod vel documentum haberi circa rem istam posset, ad certo dilucideque sciendum ipsum

esse

Patriarcha naupegum examinat coram locorum perito :

ex cujus responsis per omnia conformibus veritati, E

alteriusque testis assertionem digitum unum deesse recordantis,

F

b

c d

nec non aliis argumentis certior factus de ipsius corporis veritate,

a Delato in Judaicam corpore,

verum corpus S. Athanasii. Habita igitur tam certitudine, magno cum fervore convertit se sua Reverendissima Dominatio ad honorandum tam sacrum pignus; neque Patriarcha tantum, sed et multi alii Episcopi ac Prælati, ipseque Illustrissimus Senatus Venetus cum omni populo, consenserunt ad celebrandam, quam maxima fieri posset et conveniebat pompa, Translationem gloriosissimi istius Sancti, quem Deus ipse, per tam evidentem demonstrationem veritatis, singulari prorsus honore dignum significarat.

436 Parata sunt autem omnia huc spectantia in Dominicam infra Octavam Ascensionis sanctissimæ: quando sub auroram misit Dominatio sua Reverendissima, qui sanctum corpus secreto transferrent, a sancta Cruce in Judaica, ad ecclesiam S. Marci: ubi debita cum devotione et reverentia collocatum fuit supra aram principem, pannis aureis pretiosissime splendidissimeque vestitam. Præparatum insuper fuerat ex maximis navibus, inter sese firmiter concatenatis contabulatisque, pegma spatiosum, instructum sedilibus, pannisque sericis diversi coloris aureisque speciosissime adornatum, ut gratissimum cominus eminusque intuentibus præberet spectaculum. Competenti autem hora convenerunt Reverendissimus Dominus Patriarcha cum suis *e* Suffraganeis, et D. Episcopus *f* Patavinus cum aliis Episcopis et Prælati, qui tunc Venetiis inveniebantur quindecim aut sedecim, mitrati omnes: item cunctæ Sacerdotales congregationes numero novem, cunctique Religiosi cum suis Capitulis solenniter apparatis, intra suas quique planas naves. Tum quatuor majores Scholæ cum suis luminaribus; ac denique Serenissimus *g* Princeps cum suo nobilissimo ornatissimoque Senatu, ad debitam reverentiam sancto corpori exhibendam.

437 Verum ubi hæc splendidissima *h* pompa ad aream S. Marci appulit, vehementior mari incubuit ventus, quam processioni ordinate faciendæ convenire videbatur per aquas sic turbatas. Procedendum nihilominus censuit Reverendissima sua Dominatio, confidens in Domino et servo ejus. Itaque procedere cœperunt primum quatuor Scholæ, tum Religiosi, deinde Congregationes, ac denique Capitulum S. Marci cum Illustrissimo Senatu. Quibus procedentibus, jussit Patriarcha ut Episcopi octo Pontificaliter vestiti atque mitrati subjicerent humeros sacro feretro, collocando supra contabulationem prædictam loco excelso et eminenti, prout factum, sedentibus circumquaque Reverendissimo Patriarcha cum Episcopis et Prælati, Serenissimoque Principe et Senatoribus ejus. Quibus omnibus in destinata sibi sedilia receptis, posuit ventus, conquievit mare, et facta est tranquillitas magna et admirabilis.

438 In hunc modum discessum a littore est versus Judaicam, magno cum jubilo et lætitia universorum, personantibus tubis tibiisque et omnis generis instrumentis musicis. Exscensionem autem omnes fecerunt eodem quo venerant ordine, Scholæ, Religiosi, Congregationes Sacerdotum, et ceteri ad parochiam *i* S. Euphemie, atque ad sanctam Crucem processerunt per insulam, totam virentibus ramis herbisque instratam ac convestitam: campum vero illius omnem implebant tentoria, ordinate atque devote disposita. Interim paulatim adnatabat machina, sanctum corpus cum suo Reverendissimo ac Serenissimo comitatu ferens: quæ ubi etiam ipsa in modum currus triumphalis applicuit, progredientibus obviam pluribus parochiarum Venetarum Plebanis, cereos grandes ardentes gestantibus, sublatum est feretrum humeris prædictorum Prælatorum, atque intra ecclesiam sanctæ Crucis delatum, in

ejusque medio impositum excelso pegmati ad id præparato.

439 Neque vero sine mysterio fuisse videtur, quod prælaudatus navarchus ejus sancti corpus, qui dum vixit pro fide sanctæ Crucis adeo viriliter decertavit, donandum censuerit ejusdem sanctissimæ Crucis ecclesiæ: quandoquidem etiam Domino Deo placuerit, ut vitam finiret atque ad perpetuam gloriam transiret in pervigilio Crucis inventæ. Collocato autem, ut diximus, corpore, recitata fuit brevis oratio, qua Deus laudabatur de tali dono ac munere, huic benedictæ civitati Venetiarum oblato, quod esset verum corpus unius ex sanctæ Ecclesiæ Doctoribus. Actæ deinde gratiæ sunt Reverendissimo D. Patriarchæ, omnibusque Episcopis et Prælati eum comitantibus, tum Serenissimo Principi totique Illustrissimo Senatui, et omnibus eos secutis, de tali ac tanto honore.

440 Neque vero ab hominum memoria visa est solennitas tam ornata tamque devota. Rapuerat illa omnium oculos animosque statim a principio, quando sanctum corpus deferebatur ab ecclesia S. Marci; magis vero in progressu per aquam; maxime autem dum poneretur loco suo, cum tanta quiete ac reverentia, in adeo grandi populi undique affluentis multitudine, ut nullus strepitus, nullum uspiam scandalum fuerit notatum, nihil etiam amissum perditumve. Quare consolatissimi omnes recesserunt, agnoscentes rem totam certissimo actam esse ex Dei omnipotentis voluntate, ad honorandum Servum suum in hoc benedicto loco sanctæ Crucis: quod et demonstrare non cessat quotidianis evidentibusque miraculis ac signis, quæ istic Divina majestas operatur, in favorem omnium qui se meritis et intercessioni S. Athanasii commendant. Unde licet probationes prædictæ deficerent, ad declarandum quod hoc sit verum corpus S. Athanasii, qui scripsit pulchrum istud Symbolum, Quicumque vult salvus esse; miraculosæ tamen gratiæ, quas fecit Deus specialibus quibusdam personis, ad ipsum Symbolum ejusque gloriosum auctorem pie devotis, sufficerent ad plenam certitudinem faciendam. Aliquas, earum ne longior prolixitas fastidium pariat, hic consequenter subnectam.

ANNOTATA.

a Exigua insula, ubi prima Veneti Episcopi sedes fuit, unde et Castellanenses Episcopi dicebantur, estque civitati ex parte orientali extima, eique per pontem connexa ipsum Portum proxime prospiciens.

b Sanctimonialium hæc est ecclesia, ei in qua S. Marci basilica est insulæ vicinior, in qua etiam est ecclesiæ S. Georgii Græcorum, cujus antea cap. 36 facta mentio.

c Anno 1454 Pascha fuit 21 Aprilis: cæptum ergo examen ante hebdomadam Sanctam, die Jovis post Dominicam Passionis.

d In Italico dicitur usque in diem Translationis, qui fuit undecimus Maji. Verum inferius dicitur Translatio facta Dominica infra octavam Ascensionis, quæ Dominica eo anno, littera Dominicali *F*, fuit dies 2 Junii. Itaque cespitationem scriptoris claram corrigens, delevi verba loco non suo posita. Voluit fortasse auctor dicere, 11 Maji finito examine, constitutum fuisse, ut fieret solennis translatio jam dicta Dominica. Nec vero apparatusi necessario brevius tempus, quam trium hebdomadarum, sufficere poterat; tot autem præcise numerantur ab 11 Maji ad 2 Junii.

e Chorepiscopos intellige, pro ecclesiis Castellana et Gradensi sub uno Veneti Patriarchatus titulo unitis.

f Fantinus Dandulus, nobilis Venetus, Patavinæ ecclesiæ præfuit ab anno 1448 ad 1459.

ad ecclesiam
S. Crucis
ducta pompa

longe splendissima.

E

A g Franciscus Fuscanus, *Dux seu Princeps Venetiarum*, ab anno 1423 ad 1437, longævo regimine id assecutus, ut successorem vivus acciperet, quod ei mortem acceleravit.

h Totam hanc pompam prætermittit Hermolaus : econtra primam receptionem, qua sanctum corpus ad Castellum excepit Patriarcha, commendat a festivo apparatu totius prope civitatis in occursum effusæ, et gratiarum ægris corporibus impetrandarum spe visere ac contingere gestientis.

i Parochia S. Euphemie in ipsa Judaica, inter 110 parochias urbis Venetæ censetur ultima, vulgo S. Fumia.

CAUT XXVIII.

Miracula S. Athanasii præcipue post translationem corporis.

P rimum quod S. Athanasius fecit miraculum, censerī debet suavissimus odor, procedens ab ejus corpore, eo in loco in quo fuit depositum, cum maxima circumstantium omnium admiratione. Quanto enim ad eum locum quisque accedebat propius, tanto magis illum suaviusque percipiebat, et cum stupore dicebat, Quæ ista est fragrantia? quam mirabilis? In ipso autem suæ Translationis glorioso die, quicumque sacrum corpus transibat, idem odor percipiebatur.

442 Fuerat præsens Venetiis juvenis quidam Parmensis, cum sacrum corpus ex navi elatum primo deponeretur apud sanctam Crucem : huic deinde pestis advenit : qua invalescente, apparuit ei noctu Sanctus quidam Episcopus, eumque confortans, Ne animum, inquit, desponde : sed vade ad sanctam Crucem in Judaica, ibique devote recitans ter Pater et Ave, jube tibi admoveri reliquias illius Sancti, et statim liber eris. Fecit postridie quod jussus erat æger circa horam Vesperarum, accessit ad ecclesiam sanctæ Crucis, ubi reperit occupatos Sacerdotes in sancto corpore apte decenterque collocando ; Reliquias ejus affectæ corporis parti admovit, moxque convaleuit : quod cum ejus quidam proximus consanguineus, in cujus comitatu advenerat, dubitaret credere ; Tuis, inquit juvenis, manibus explora num veritatem loquar. Exploravit ille, et ita rem se habere cognovit ac credidit.

443 Mulier quædam gravissimam patiebatur infirmitatem per annos quindecim, qua omnes ejus nervi contrahebantur, adeo ut toto corpore assiderata instar paralyticæ tremere. Nulli eam medici, medicinæ nullæ juvare potuerant ; sed magis magisque aggravabatur malum. Cum ergo intellexisset delatum esse Venetias gloriosum corpus S. Athanasii, sæpius sæpiusque ejusdem precibus se commendare cœpit. Quadam autem die plus solito patiens, auxit etiam devotionem ac fidem, rogans Deum per benedicti illius Sancti merita, ut siquidem salutis animæ suæ expedire cognosceret, hanc infirmitatem a se auferret. Et hanc orationem faciens melius sibi fieri sensit, ipsoque die persanata extitit, nec amplius morbum illum est passa.

444 Mulier quædam, totis quatuor mensibus cum maximo capitis cruciatu conflictata, nec minori in brachio, statim ut se commendavit S. Athanasio utriusque membri sanitatem obtinuit, et utriusque cereum simulacrum attulit, ad visitandum sanctum corpus cum gratiarum actione veniens. Alia mulier filiolum habebat, capite tantum inflato ut nullam lucem oculis admitteret : posuit autem eum super altare S. Athanasii, et puer coram multis præsentibus aperuit oculos ac clare videre cœpit. Tertia, eaque nobilis continuo anno brachium dolebat adeo graviter ut ipsum nulla posset ratione movere :

quæ Sancto se commendans, et Quicumque recitans, atque affectam partem Crucis signans, subito liberatus a cruciatu illo sese experta et mirata est.

445 Altera foedum in facie morbum patiebatur, nec a medicis vel medicinis ullum ferebat auxilium : quare multum anxia decrevit visitare corpus S. Athanasii, coram quo orans dixit ; Domine Deus, per merita hujus gloriosi Sancti, dignare mihi redere sanitatem, quam medici ac medicinæ restituere nequeunt : tum globulorum precatoriorum sertum, quod corpori sancto admoverat, applicuit vultui, eo se loco devote signans ubi malum sedebat, et sanata fuit. Nobilis quidam grandi et continua, quam pariebatur, febris ad mortem adductus, vovit prædicto glorioso Sancto, quod si a febre liberaretur, nullum alium ad locum prius iret, quam ad visitandum ejus corpus, ibique pulchram Missam cantari faceret : moxque sanatus votum suum cum singulari devotione implevit.

446 Mulieris cujusdam infirmus filius magis magisque quotidie vergebat ad mortem : sed ad votum matris, ceream pro eo statuam cum Missa, si sanaretur dicenda, promittentis, subito convaleuit. Alius puer, quatuor mensium spatio assideratus, erat sub cura medicorum ; sed eam nihil proficere experiens mater huic glorioso Sancto eum commendavit, et brevi spatio persanatum habuit. Juvenis quidam incurabili infirmitate novem annis laborans, signavit se candela quæ corpus sacrum attigerat, subitoque convaleuit, atque vovit ipsum sanctum corpus visitare : sed quia votum implere neglexit, eadem ipsi infirmitas et multo quam antea gravior rediit. Femina quædam habebat filium qui spatio quinque mensium diu noctuque non desinebat ejulare, præ cruciatu quem sustinebat : quod cernens afflicta mater pueroque compatiens, recordata est hujus benedicti Sancti, vovitque deferre filium in ecclesiam ubi ejus corpus servatur. Nec mora : sanatus est puer, et votum suum læta mater implere festinavit.

447 Alia femina, quadam sui corporis parte impedita, commendabat se variis quibus devote afficiebatur Sanctis, præcipue in eorumdem festivitatibus gratiam postulans sanitatis : denique etiam ad S. Athanasium se convertens, subitoque curata, nescivit cuinam potissimum, ex pluribus quos invocaverat, acceptam deberet sanitatem referre. Hinc vario cogitationum æstu jactata cum multum anxietetur, et die quadam orto inter ipsam et consortem litigio coacta fuisset domo egredi, denuo se commendavit S. Athanasio, dicens, O sancte Athanasi, si tu es ille per cujus merita Deus mihi contulit sanitatem, fac obsecro ut domum revertens pacem inveniam : eodemque die desideratæ gratiæ compos facta, vitam deinceps cum consorte egit in pace, quemadmodum antea.

448 Triremis quædam peregrina jactabatur tempestate in mari, cum superveniens fluctus quindecim ex eo homines rapuit, et ceteros ita conterruit, ut de vita sua desperantes peccata invicem confiterentur. Erat inter eos quidam, qui Constantinopoli existens fuerat devotus S. Athanasio : huic ergo votum facit : et ecce fluctus, ab alio latere in navim veniens, ipsos illos quindecim quos prior excuserat in eam reposuit, factaque est subito tranquillitas magna. Scientes autem quod corpus S. Athanasii Venetiis jam esset, quam primum potuere istuc venerunt : votoque quo erant obligati expleto, sanctimonialibus narraverunt miraculum quod sibi acciderat.

449 Nobili cuidam matronæ famula erat assiderata, multumque afflicta, eo quod nullam haberet absque subaxillaribus fulcris gradiendi facultatem.

Huic

Odor suavis
e corpore
procedit,

sanantur,
pestilentia
laborans ju-
venis,

mulier para-
lytica,

alia caput
et brachium
dolens,

puer cæcu-
tiens,

foedus in fa-
cie morbus,

vehemens
febris,

puer mori-
bundus,
E
alius para-
lyticus,

morbus in-
curabilis,

mulier parte
corporis im-
pedita,

F
eandem pa-
cem obtinet,

15 peregrini
e nave ejecti
fluctu recur-
rente in eam-
dem reponun-
tur.

in visione apparuit Episcopus quidam dicens :
ad sanctam Crucem in Judaica, et isti Sancto
te commenda : ipse enim, Dei gratia mediante, te
sanabit. Evigilans porro dixit dominæ suæ quæcum-
que viderat et audierat, rogans ut ipsam duceret ad
sanctam Crucem, ubi est istud corpus sanctum. Ipso
ergo illo matutino tempore deduxit eam matrona
prædicta cum suis fureillis ad prædictum Sanctum,
mandans duobus famulis ut eam de cymba elatum
carrucæque impositam veherent ad ecclesiam : quæ
multum devote se commendavit benedicto isti San-
cto, ac deinde domum, resecta est cum domina sua.
Sequenti autem nocte apparuit eidem Episcopus
prædictus, eamque palpavit per omnes eas partes
corporis in quibus erat assiderata ; dixitque, Scias
te esse sanam ; abstulitque furculas juxta positas,
detulitque ad alteram cubiculi partem. Evigilans
autem illa somniasse se credebat, atque ad furculas
capiendas manum extendens deesse illas deprehendi-
dit. Tentavit ergo nunc absque iis movere se posset,
movebatque se optime : quare subito assurgens,
maxima cum lætitia perrexit ad cubiculum dominæ
suæ ; et quidquid acciderat sibi eidem narravit. Die
autem facto venit ad sanctam Crucem in Judaica
cum gaudio magno, curavitque ibi cantandam Mis-
sam in honorem hujus gloriosi S. Athanasii : et in
monumentum facti in se miraculi ibidem appendit
furculas suas, laudans Deum et hunc benedictum
Sanctum, qui tam pulchrum miraculum in se fuerat
operatus.

450 Vir quidam honestus ex Pastena et duo ejus
filii patiebantur gravem infirmitatem : cumque ei
venisset in memoriam egregia festività qua celebra-
ta fuerat S. Athanasii translatio, eidem sese et filios
suos devovit : eademque hora sanati sunt omnes ab
infirmitate illa. Similiter subito convaluit puer,
quem animam agere videns mater, eidem Sancto
devoverat. Mulier quædam ex Herza, mensibus octo
infirmata, et tam diu cruciata ut diu noctuque voci-
feraretur ejulans, nulloque invento remedio ad mor-
tis articulum deducta judicaretur ; recordata est glo-
riosa S. Athanasii, eique se commendavit cum desi-
derio tangendi aliquid de reliquiis ejus. Venit autem
ei in mentem annulus, quem ab Episcopo Patavino
acceperant Reverendæ Matres monasterii a Corpore
Domini nuncupati, qui annulus sancti corporis at-
tactu erat consecratus. Petiit ergo illum sibi afferri
ex dicto monasterio, allatumque posuit eo loco ubi
majorem sentiebat cruciatum, ac subito dormire
cœpit, viditque pueros multos albis vestitos, inter-
que eos virum illustrem, qui et dixit : Quid tibi est
mulier ? Illa vera, Ah ! malum grande. Ipse autem
capiti ejus imposuit manum dicens : Redde te mihi
sponte, nullum enim amplius malum senties. Tunc
illa curiosius intuens vidit eum esse absque capite :
et experrecta narravit viro suo per ordinem quæ
viderat. Cui vir suus : Scias, inquit, eum Sanctum,
qui habetur ad sanctam Crucem, cuique te commen-
dasti, non habere caput. Ab eaque hora et deinceps
remansit sana ab omni infirmitate.

415 Mulier alia a primis pueritiæ annis maxi-
mum dolorem patiebatur in tibia ex quodam ejus
defectu ; adeo ut non nisi paucillum posset ambula-
re. Cum igitur annis multis eam infirmitatem tole-
rasset, commendavit se S. Athanasio, cui jam antea
multum devota fuerat, haud paucis ab eo gratiis aliis
munerata. Quamvis autem difficilis impetratu ipsi
videretur sanitas sua, cum magna tamen fiducia et
devotione etiam hanc gratiam ab eodem decrevit pe-
tere, votis et precibus ad eum directis : subitoque
liberam se sentiens, ambulare cœpit, solita deinceps
dicere sæpius, quod libenter fecisset manus unius
jacturam pro facultate ambulandi obtinenda. Quare

ex eo quod sibi acciderat consolatissima remansit, D
nec videbatur expleri posse agendis Deo gratiis et be-
nedito ejus Sancto, pro favore tam singulari. In-
fans quidam ita leprosus in mundum natus erat, ut
cum fasciæ ei ac panni mutarentur, carnes decide-
rent et tenella ossa totius corporis nuda apparerent.
Non audebat illius mater medicamentorum quid-
piam admoveere ei, metuens ne pejus exinde haberet :
solum cum devotione et fide maxima recursum ha-
buit ad S. Athanasium : cui mox atque votum fecit,
infans totus sanus integerque apparuit, tamquam
nihil mali unquam passus.

452 Javenis quidam, annis quatuor incurabili
consumptus lepra, erat a medicis depositus : quare
ad S. Athanasium vota et spem convertit, ac subito
melius habere cœpit, cuteque siccata nihil ei veteris
morbi remansit præter exiguum vestigium, eo loci
ubi primum apparuerat. Erat autem tunc dies Sab-
bati, Lunæ autem sequenti venit ipse ad visitandum
benedictum hunc S. Athanasium : et in memoriam
tanti miraculi, posito veteri, assumpsit nomen Atha-
nasii. Puer quidam annis jam tribus quartana labo-
rabat febri admodum vehementi, et nullum in me-
dicis aut medicinis reperiēbat levamen, donec pater
suus eum commendavit S. Athanasio, cujus meritis
ille mox persanatus fuit.

CAPUT XXXIX.

De cultu sacri capitis in Hispania et Gallia.

Sacrum S. Athanasii corpus, non modo nunc carere
capite deprehendit R. P. Aloysius Carnolius ; sed a
principio suæ ad Venetos translationis absque eo fuisse,
manifeste apparet ex verbis relatis num. 446, cum S.
Athanasius moribundæ mulieri esset sine capite conspe-
ctus. Quamvis enim in tota præcedenti narratione et
examine, super allati aut adferendi corporis veritate ha-
bito, nulla fiat mentio capitis deficientis ; satis tamen id
colligitur, primo ex verbis nobilis illius Veneti, qui
num. 430 dubitabat an sæpe sibi visum corpus esset
agniturus, post annos sex quibus Constantinopoli non
fuerat, nisi ex digiti unius defectu ; et ex duabus macu-
lis nigris, in tergo ejusdem corporis requisitis, juxta
Jacobi tonsoris testimonium. Quanto enim distinctiora
magisque obvia indicia seu signa distinctiva desumi po-
tuissem, ex forma et statu vultus, integri, aut extremi-
tatibus narium, aurium, vel labiorum deficientium
minuti ; qualia in plerisque eorum, quæ post mortem in-
tegra quadamtenus monstrantur, corporum Sanctorum
passim conspexisse memini ? Deinde ordinarii sacci
mensura, qui corpus capere non potuisset, nisi flexis in
tergus pedibus immissum foret ; suadet, capite immi-
nuitum fuisse truncum, nam etiam hoc altius sacco extitis-
set, nec sivilisset naupego eundem saccum abscondere sub
eo quem indutus erat bardocucullo : absque illo autem
sarcina, haud multo plus quam tres et medium pedes
longa, deferri sub axilla haut difficulter in sacco potuit.

454 At quonam delatum caput dicemus ? Venetiis
creditur, pridem illud Romæ haberi. Id si fuit, admo-
dum pridem fuisse oportuit : nam modo nulla ejus ibi
notitia aut memoria. Fr. Gregorius Bravus de Soto-
mayor, in historia Monasterii Vallis-Venarum vulgo
Valvanera, in termino Calagurritanæ Dioceseos, parte
I cap. 8 f. 40, inter alia argumenta quibus conatur
probare, veram esse traditionem loci, quo creditur S.
Athanasius Alexandria Episcopus ibidem, persequen-
te ipsum Constantio, delituisse, et cœnobii coquum egis-
se, quarto loco allegat, quod hac traditione instante,
antiqui Patres hujus cœnobii a quodam summo
Pontifice adepti sunt Casulam S. Athanasii, et ca-
put cum lingua : quæ honorifice adservantur inter
alias Reliquias in majori ara. Traditionem ipsam pro-
bare non possum : ideoque Antonio de Yepes magis as-
sentior,

Ancuta pa-
ralytica ad-
vecta ad
corpus,

Sancto per
somnia ap-
parente con-
valescit,

B

sanantur
pater cum 2
filii a gravi
morbo,

mulier mo-
ribunda,

C

alia tibiam
dolens,

puer leprosus :

item juvenis,

et quartana
laborans.

E

Corpus Vene-
tiis allatum
sine capite :

F

hoc in Hispania
esse dicitur
una cum incor-
rupta lingua.

A *sentior, coquum Monasterii Athanasium, cujus ibi memoria cum sanctitatis opinione vigeat, et cujus occasione nata sit opinio de latebra S. Athanasio Alexandrino istic præbita, fuisse Ordinis Benedictini monachum. Idem cum Yepesio censet Tamayus de Salazar ad hunc diem, in suo Martyrologio Hispanico: neque movetur eo argumento Bravi, quod fere in omnibus privilegiis, gratiis et indulgentiis, quibus hunc locum locupletarunt summi Romani Pontifices, asseritur ea illos concedere in honorem B. Mariæ et S. Athanasii Doctoris magni, qui in illa habitavit domo; et quod Innocentius III Pontifex Maximus, qui Ecclesiam ad ann. MCXCVII gubernavit, et Athanasii vitam scripsit, concessit huic domui magnas Indulgentias, contemplatione sancti Doctoris, referens habitaculum in ea. Si tamen pars altera traditionis de Casula, Capite, Lingua Roma allatis subsistit, quam credere volo ipsarum Reliquiarum exhibitione præsentî probari posse; eo illa evaderet verosimilior, quo integritas hactenus servatæ linguæ vero quoque similis facit ex corpore hactenus integro ipsam esse.*

Galli dicunt
haberi in
diœcesi Turo-
nensi,

B *455 Verum Hispanis adversantur Franci, apud quos in diœcesi Turonensi pagus est, du Serrin dictus, in eoque ecclesia parochialis, quæ S. Athanasii Alexandrini caput hodieque ostentat: quod, uti super his rogatus R. P. Guilielmus Quirini nobis scripsit, creduntur Alexandria attulisse et isthic deposuisse Domini de San-Blansé, pagi Serrenio vicini, qui et Duces Andegavenses olim et Reges Hierusalem. Topographica tabulæ, quatuor leucarum intervallo a Turonensi Metropoli, trans meridionalem Indræ fluvii ripam, collocant pagum San-Branché, id est S. Pancratii (nam etiam Itali Brancatium ex Pancratio faciunt) quod prædictus Pater, ex vulgi corrupta pronuntiatione, videtur in Blansé convertisse. Huic ergo vicinus est Serrinii vicus, in tabula prætermisus; in quo jam dictus Pater (quem suus pro hoc opere zelus compulit ipsummet eo ire) invenit an. MDCLXXVI caput S. Athanasii, argenteo capiti inclusum, et honestius quam alias viderat asservatum, sed absque scripturis ullis: accepit tamen a Pastore loci, qui in Apostolicis litteris appellatur S. Athanasii, exemplar Archiepiscopalis mandati, ante non multos menses editi, quod ex Gallico placet Latinum facere.*

in pago du
Serrin,

C *456 Michael Dei misericordia et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus Turonensis, caritativis fidelibus nostræ diœcesis salutem et benedictionem in Domino Jesu Christo, qui est Deus pacis et caritatis. Nescio quo modo fiat, ut res magis sanctæ et majori veneratione dignæ, majori plerumque premantur pauperie. Certe non absque gemitu nostro intueri possumus, veterem illam Serrinii ecclesiam, non minus antiquitate sua quam pretiosarum Reli-*

quiarum thesauris commendabilem, eo redactam paupertate loci, ut ruinam undique minuetur. Cogimur ergo caritatem fidelium diœcesis nostræ et aliarum implorare, ut conferre velint aliquid de suo abundanti ad restaurationem istius loci, supra quem eam benedictionum cœlestium largitatem effudit cœlum, quam testantur Indulgentiæ plenariæ eidem concessæ, intuitu magni S. Athanasii, cujus caput illa integrum possidet, cum aliis pluribus pretiosis Reliquiis: quarum Indulgentiarum thesaurus aperietur ad primas Vesperas festi ejusdem Sancti, prima die proximi Maji, omnibus personis caritativis, qui de suo illic tribuent aliquid, pollicendo, quod futuri sint participes, generatim et particulatim, omnium precum, quæ ibidem loci fient. Dilectos autem nostros Priores et Curatos vicinos exhortamur, ut cum sua quisque plebe illuc processionaliter accedant, reddentes vota sua, et commissos sibi populos efficaci exemplo ad idem præstandum invitantes, ut scilicet præsentés adsint processioni et prædicationi ibidem faciendæ, et cum benedictione sanctissimi Sacramenti terminandæ. Datum Turonibus, sub signo nostro et sigillo Archiepiscopali, cum subscriptione Secretarii quoque nostri, XVIII Aprilis MDCLXXVI.

ubi ejus in-
tuitu propo-
sitæ Indul-
gentiæ.

E *457 Non est meum componere controversiam, quæ hinc existit inter Hispanos et Francos: Nam si his difficile est probare, Alexandria acceptum esse quod habent caput; nihilo minus laborabunt Hispani, ut probent se Roma accepisse quod obtinent. Si objiciatur Hispanis credibile esse, Reliquias quas ostentant, capitulis præsertim et linguæ, esse fortassis illius coci, unde sumpta occasio comminiscendi incolatum S. Athanasii Episcopi in illo loco: reponent Hispani, æque facile fieri potuisse, ut ex Constantinopolitano potius quam Alexandrino Patriarchatu acceperint Galli caput cujuspiam S. Athanasii Episcopi, puta Corinthiorum, qui colitur v Maji. Ad hæc, quam est incertum an coquus ille sanctus unquam in rerum natura fuerit, aut saltem an Athanasii nomine appellatus; tam videtur certum casulam simul asservatam cum capite signum Episcopi esse, non Fratris laici: itemque sola cranii ossa, omni carne nudata esse in Gallia; caput autem quod est in Hispania, uti linguam adhuc imputrem servat, ita et servare carnem saltem exuccam; quod magis convenit ei statui in quo est reliquum corpus Venetiis. Quod si ita quis judicaret de capite Serriniensi, multo magis sic judicaret de costa, quam Joannes Schekmannus in Epitome seu Medulla gestorum Trevirensium, anno 1617 excusa fol. 55, asserit in Monasterio S. Maximini servatam; scilicet eam non posse credi S. Athanasii Alexandrini, si ejus est corpus servatum Venetiis, de quo non videtur dubitandum amplius.*

F

DE S. GERMANO EPISCOPO MART.

APUD AMBIANOS IN GALLIA.

J. B.

Commentarius R. P. Joannis Bollandi.

SECULO V

Celebratur VI Nonas Maji natalis S. Germani Episcopi et Martyris. Ita MS. Florarium: Eodem die S. Germani Episcopi et Martyris. Idem habet Matricula Carthusiæ Ultrajectinæ a ducentis et amplius annis conscripta, et Belgica quædam Kalendaria. Heribertus Rosweydyus noster in Fastis Sanctorum: Germanus Anglus Episcopus et Martyr 11 Maji. Philippus Ferrarius in generali Catalogo Sanctorum: In Anglia S. Germani Episcopi et Martyris. Citat Ferrarius Fastos SS.

S. Germani
natalis.

Britanniæ auctore Heriberto Rosweydo Societ. Jesu. At non Britanniæ Sanctorum Fastos peculiariter descripsit Rosweydyus, sed omnium omnino, quorum vitæ in Belgicis Bibliothecis manuscriptæ. Eundem Rosweydyus citat, neminem alium, Joannes Wilsonus in Martyrologio Anglicano, ita scribens: In inferiore Germania Festivitas S. Germani Episcopi et Martyris: hic Anglus natione, in inferiores illas provincias trajecit, Christi fidem prædicaturus, ubi tandem suam mercedem, martyrii scilicet coronam, adeptus

AUCTORE J. B. *ius est. Ejus Vita copiose manu exarata in quopiam Belgii monasterio extat, ut e Societate Jesu venerabilis Sacerdos testatur, atque hoc die ejus Festivitas consignata in libro qui Fasti Sanctorum inscribitur. In secunda Martyrologii sui editione aliter illius elogium idem expressit Wilsonus: Eodem die in inferiori Germania depositio S. Germani Episcopi et Martyris, natione Angli, qui cum in Brabantiam trajecisset; inde in Frisiam, Christi fidem prædicaturus, in mercedem gloriam martyrii adeptus est circiter annum Christi DCCL.*

2 *Quod cum Anglum Rosweydu scripsit, id non ita præcise accipiendum, quasi ea gente, quæ ex Saxonia inferiore advecta Britanniam a mille prope ac ducentis annis tenet, fuerit ortus; sed quia ex plurimum gentium, quæ nunc Anglorum monarchæ parent, aliqua natus, et a S. Germano Autisiodorensi, in ea ipsa provincia, quæ nunc Anglia dicitur, Christo adjunctus. Rosweydi auctoritate libenter Anglum Wilsonus appellavit. Ferrarius utrumque, ultra etiam quam præirent, secutus, absolute in Anglia eum locat, quasi isthic vel Episcopatum gesserit, vel obierit mortem. At Vitæ illius Scriptor parentem ejus Scotorum gentis Principem vocat, non quasi S. Germanus Autisiodorensis, cum in Britanniam (ut infra dicitur, narratque Constantius in ejus Vita, et Beda lib. 1. Ecclesiast. Anglor. cap. 17 et quatuor sequentibus) profectus est, vel Hiberniam adierit, quæ, ut idem Beda scribit lib. 1 cap. 1 proprie patria Scottorum est; vel in Septentrionali Cludæ amnis ripa situm, urbique munitissimæ Archuth oppositum, terræ tractum, ad quem Scotti (ut idem tradit) iisdem fere Valentiniani III temporibus, aut non multo prius, advenientes sibi locum patriæ fecerunt. Sed fuit ille Scoticæ gentis Princeps Audinus tunc in Britannia, sive pulsus e patria, sive legatione aliqua ad Britannos functus, sive erat fortassis amicior tunc Britannis in aliqua Scotorum Hibernicorum provincia. Neque illud alioquin insolitum, ut e gentibus invicem bello dissidentibus, viri etiam illustres quandoque in hostili solo degant. Et vero circa eadem hæc tempora Scoti quidam inter ipsos Romanos non sine nominis celebritate versati sunt, ut C. Cælius Sedulius Presbyter et poeta.*

3 *Fuit hic postea Audinus multis fortassis e sua gente suscipiendæ fidei auctor, ad quos ut Episcopus mitteretur continuo curatum. Florentio et Dionysio Coss. sive Christi anno ccccxxix, Agricola Pelagianus, ut in Chronico Prosper Aquitanus scribit, Severiani Episcopi Pelagiani filius, Ecclesias Britannicæ dogmatis sui insinuatione corruptit. Sed actione Palladii diaconi Papa Cælestinus Germanum Autisiodorensis Episcopum vice sua mittit, et deturbatis hæreticis Britannos ad Catholicam fidem redigit. Et biennio post, Basso et Antiocho Coss. idem Prosper sic scribit: Ad Scotos in Christum credentes ordinatus a Papa Cælestino Palladius Episcopus mittitur. Verisimile est Germanum e Britannia reversum in Galliam, scripsisse Cælestino quid isthic a se gestum esset, utque non modo profligatæ hæreses essent, et relata de Pictis aliisque barbaris victoria, sed et Scotti nonnulli Proceres ad Christum conversi, quibus mittendi aliqui una cum Episcopo Doctores viderentur: tum vero Palladium a Cælestino missum, et ipsum fortassis gente Britonem; Britonibus certe faventem, cum ejus actione Germanum ad eos miserit Cælestinus. Nam idem Prosper eadem occasione et liberatos hæresi Britannos et fidē imbutos esse Scotos innuit, libro contra Collatorem, qui est quartus Responsionum adversus calumniatores doctrinæ S. Augustini, extatque tomo 7 Operum ejusdem Augustini; in eo ergo et libro cap. 21 ita scribit: Unde et venerabilis memoriæ Pontifex Cælestinus, cui ad Catholicæ Ecclesiæ præsidium multa Dominus gratiæ suæ dona largitus est, et paucis in-*

terjectis. Nec vero segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quosdam inimicos gratiæ, solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto exclusit Oceani, et ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam studet servare Catholicam, fecit etiam barbaram Christianam. Studuit Cælestinus Romanam provinciam, Britanniam, misso isthic Germano, servare Catholicam, et simul barbaram, Scotiam videlicet, fecit Christianam, nonnullis per ipsum Germanum conversis. Aditu deinde in insulam patefacto per Palladium, absque alio fere operæ pretio, tota demum insula Christo subjugata est per Patricium. Sed de his plenius ad Vitam S. Patricii xvii Martii, S. Palladii vi Julii, S. Germani xxxi Julii.

4 *Exaratam reperi Rosweydi manu schedam, in qua innuebat S. Germanum, Episcopum et Martyrem, qui 11 Maji collitur, sibi eum videri esse, cujus meminit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ubi de S. Eloquio agit. Sed quæ isthic habet Molanus, sunt ex S. Eloqui vita transcripta, ubi ita efferuntur: Igitur anno Verbi, carnem scilicet facti, Filii Dei pro salute ac redemptione humani generis incarnati, sexcentesimo quadragésimo sexto, regnante Clodovæo jam Christianissimo Rege, venit B. Eloquius ad Galliarum littora ex Hibernia insula, cum aliquibus venerabilibus viris, videlicet Fursæo, Ultano, Foillano, Boetio, Mombolo, Adalgiso, Hettono, Helano, Træzano, Germano, Verano, atque Columbano. Verum aut illius vitæ Scriptorem memoriam fefellit (nec mirum, cum annis post S. Eloquii mortem ducentis vixerit) aut imperitus aliquis eam Vitam interpolavit, ut ad iii Decembris dicemus. Et sane Vita S. Momboti quam dabimus xviii Novembris, cum iisdem fere verbis descripta sit, Helanum, Tresanum, Germanum, Veranum non memorat. Vita S. Algisi, sive Adalgisi 11 Junii hos recenset ejus comites, Ettonem, Gobanum, Eloquium, Corbicanum, Rodalgum sive Rodaldum. Sed plures tum moderni tum mediæ ætatis scriptores, cum Sanctos commemorant qui e transmarinis partibus in Galliam aut Germaniam venerunt, omnes conjungunt, quamvis longo distantes temporis intervallo.*

5 *Propior Germani nostri ætati Germanus ille SS. Helani et Gibriani Frater fuit. Hic Gibrrianus, ut Flodoardus hist. Eccl. Remensis lib. 4 cap. 9 scribit, Tesanus, Tresanus, Germanus, Veranus, Abranus, Petranus, cum tribus sororibus suis Frauda, Promptia, Possena, eligentes sibi super fluvium nomine Matronam opportuna degendi loca etc. Memorantur iidem fratres et sorores in Vita S. Tresani vii Februarii, sed pro Tesano Helanus, pro Frauda Franda. Collitur S. Helanus vii Octobris, S. Guibrianus viii Maji, quo die et reliquos dabimus, nisi proprios singulorum natales reperiamus. Horum ætatem indicat Sigebertus in Chronico ad an. dxx Gabrianus Scottus, cum fratribus et sororibus in Gallia peregrinatus, urbem Remensem et vita et morte sua illustrat. Quæ tamen aliena manu addita censet Miræus in sua Sigeberti editione, quod a codice Gemblacensi abessent; sed in pervetusto Lobienzi, quo sumus usi, habebantur, inque Laurentii Barri editione.*

6 *Wilsonus cum ad annum DCCL S. Germani martyrium retulit, videtur existimasse S. Bonifacii Archiepiscopi Monguntini et Germaniæ Apostoli comitem fuisse: nam is circiter annum DCCLV martyrium in Frisia subiit, cum sociis LII, quorum undecim solum ab auctoribus nominantur, nullus inter eos Germanus. Eorum, quorum nomina reticentur, unum extitisse Germanum an conjecerit Wilsonus, an uspiam legerit, haud scio: mihi difficile est credere, inter illos Episcopum fuisse, cum id non videantur omissuri fuisse diligentes scriptores rerum a Bonifacio gestarum. Proclivius erat, ut S. Gibriani fratrem, hoc die apud Ambianos coro-*

D

nec S. Eloquii socius fuit seculo 7,

E

F

nec S. Gibriani sec. 6,

nec S. Bonifacii sec. 8,

sed antiquior.
natum

Non Anglus is fuit,

sed Scotus,

C
(quæ gens tunc conversa)

A natum martyrio, atque anniversaria coli celebritate suspicaremur; cum ceterorum præterquam Gibriani et Tresani, nos natales gestaue lateant. Sed Gibriano multo antiquiorem Germanum hunc Vitæ illius historia ostendit, quippe a S. Germano Autisiodorensi anno Christi ccccxxix, aut non multo post baptisatum.

7 Non est tamen Vita hæc optimæ notæ, quæ sit ab incerto auctore, quingentis fere post Germani decessum annis, non ex veteribus monumentis, sed populi fama conscripta. Testatur id in Prologo Auctor: Hujus ergo Beatissimi actus seu passionem non vidimus, sed tamen a paganis ejus vitæ codicem succensum novimus. Nunc tamen Deo opitulante quidquid ex ejus gestis audivimus, dilucidare satagemus. Liceret existimare non tam vulgi narratione accepisse Scriptorem quæ tradit, quam ex ipsis gestis, antea lectis auditive, priusquam igne absumerentur; si, quis fuerit, ubi scripserit, aut quando, constaret. Parum certe curiosus fuit, ut ex iis patet, quæ nihil ad propositum facientia de Juliano Apostata narrantur, deque ridiculo, et anili simili fabellarum occupati ab eo imperii modo. Porro quod cap. 6 num. 17 scribit, Vir Sanctus prædicando per Normanniam ibat, et cap. 7 num. 20 qui est limes medius Normanniæ ac Franciæ; consequens est, hanc Vitam seculo Christiano decimo, aut fortassis etiam serius, scriptam esse, cum Westria sive occidua Franciæ ora, tum primum cæperit Normannia appellari, quando Rolloni Normannorum Duci, Christianam fidem amplexo, Carolus Simplex Francorum Rex Gislam filiam in matrimonium dedit, sub annum Christi dccccxii, inque dotem provinciam illam tradidit, quam Northmanniam, inquit Auctor anonymus inter Northmannicos Scriptores primus editus ab Andrea Duchesnio, Northmanni vocaverunt, eo quod de Northwega egressi essent.

8 Eam vitam ex vetustis codicibus Monasteriorum Thosani et Claromaresciani descripserat Rosweyodus: tertium exemplar a D. Joanne de S. Martino, Petri Loveti Bellovacensi V. CL. fratre, congregationis Folienensis monacho, Ambianis accepi; quartum quoque indidem a D. Joanne Cauchie Canonico Ordinis Præmonstratensis, S. Germani in eadem urbe Curione. Sed in posterioribus hisce duobus exemplaribus deerat Prologus. Extabat eadem Vita, eodemque stylo, in MS. Ecclesiæ S. Martini Ultrajecti, sed passim breviata. Officium quoque Ecclesiasticum, ut vocant, quod in utraque S. Germani ecclesia decantari hoc die consuevit, idem venerabilis Curio nobis transmisit, in cujus Lectionibus, Hymnis, Antiphonis, Responsoris eadem quæ in Vita memorantur.

9 Duæ sunt apud Ambianos dicatæ S. Germano Martyri ecclesiæ: altera in urbe, structuræ elegantia nulli post Cathedralem secunda, a quingentis annis monasterio Ordinis Præmonstratensis, in eadem urbe, quod nunc S. Joannis appellatur, donata a Guidone Castellano Ambianensi ejusque conjuge Mathilde; nisi tamen post eam donationem renovata ac splendidius instaurata est: nam, ut Adrianus Morlerius Antiquitatum Ambianensium lib. 2 in Catalogo Abbatum S. Joannis testatur, in donationis instrumento solum altare S. Germani appellatur. Et vero cum n die Julii mdcxlii summæ aræ lapidea tabula, ad sex pedes promovenda, ut nunc cernitur, esset sublata, sub ea exiguum e stanno vasculum repertum est, eique inclusa membrana in qua hæc erant inscripta: Anno Domini mxxxvi, die Lunæ, nona mensis Julii, Reverendus in Christo Pater Nicolaus Ebronnensis Episcopus, de permisso et auctoritate Reverendi in Christo Patris ac Domini D. Francisci de Hallewin, Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopi Ambianensis, hanc ecclesiam et hoc altare in honorem S. Germani Episcopi et Martyris Sanctorumque omnium consecravimus seu dedicavimus; me Secretario dicti D. Episcopi Ambianensis subsignato

Maji T. I.

præsentate. De Courcelles. Fuit autem Episcopus ille Ebronnensis Nicolaus Lagrene, ut testatur Morlerius, Hallelwinii Episcopi Ambianensis Suffraganeus et Vicarius, Ordinis Præmonstratensis, Abbas Monasteriorum S. Joannis et Montis S. Martini, antea Pastor Ecclesiæ S. Germani, de qua hic agimus; idemque Paschasium Broetum, e primis S. Ignatii Sodalibus unum, xii die Martii pridie Dominicæ Passionis Sacerdotio initiavit, non anno mxxxiii, ut idem veterem epocham secutus scripsit Morlerius, sed mxxxiv quando littera Dominicali B, Pascha in xxvii Martii incidit. In ea ergo ecclesia Parochum agit ex eodem S. Joannis cænobio Canonicus, cui ab Abbate suo præsentato, uti dicunt, id munus confert Episcopus. Ut ea parochia a Regularibus administraretur obtinuit anno mxcviii, a Theobaldo Ambianensi Episcopo, Odo Abbas S. Joannis, patrocinate sibi Wilhelmo Remensi Archiepiscopo et Sedis Apostolicæ Legato. Extat Parochorum omnium ab ante mcccxxx Christi annum Catalogus. Ex his Abbatibus postea electi Matthæus Lotterellus an. mccccxiii, et ante memoratus Nicolaus Lagrenæus.

10 In hac ecclesia vita cernitur S. Germani, non modo in vetustis descripta codicibus, sed eleganter quoque efformata in vitrea ad lævum fenestra, mille aureorum pretio æstimata; inque octonis prægrandibus tapetibus, quibus ornari celebrioribus diebus ejusdem ecclesiæ Chorus solet. Spectatur in eadem ecclesia pulpitem lapideum, vicanos pedes longum, plano fornice, antiquo opere affabre elaboratum, quod quatuor columnarum lapidearum ad angulos sustentant: in id geminæ ducunt utrimque lapideæ scalæ, circum duas ecclesiæ columnas insigni artificio volutæ, et ipsæ pensiles. Estque tota hæc moles ejusmodi, ut magnam sui excitet admirationem, et inter illius circum Somonam amnem tractus præstantissima opera censeatur. Hic Parochus nunc est, ut ante scripsi, Joannes Cauchie Canonicus regularis Ordinis Præmonstratensis, vir humanissimus, Deique gloriæ ac Sanctorum amplificandæ studiosissimus; qui antea S. Firmini Martyris in valle paræciam in eadem urbe administravit, a xxii Octobris mdcxxiv ad xiii Augusti mdcxlii.

11 Altera S. Germano Martyri sacra ecclesia visitur in vico diæcesis Ambianensis, qui S. Germani dicitur, ubi is martyrio est coronatus. Est vero Prioratus, ab Abbatia S. Fusciani in nemore, Ord. Benedictini, diæcesis Ambianensis dependens: non tamen ipse Prior, sed sub eo Pastor divina administrat. Extat etiamnum ejus sepulchrum subter majorem aram; atque post eam structum cælati lapidibus monumentum, aliquantulum supra solum eminens, intra quod descendit ingens obijctur cælatum saxum, quo corpus Martyris olim operitum fuit, idque tribus perforatum locis, ut lumine admoto totus pervideri tumulus jam vacuus, queat. Juxta eandem aram armarium est, in quo e ligno efformatum Episcopali schemate caput est, inque eo ossa quædam capitis ipsius (ut a majoribus accepta fama creditur) S. Germani asservantur; aliæque in brachio itidem ligneo reliquæ. Eadem hic quæ Ambiani vitæ ac necis S. Germani extat historia, idemque quod Ambiani ejus die festo Officium Ecclesiasticum celebratur. Eo vero die ingens e propinquis vicis turba hominum ad eam ecclesiam confluit, multique in ejus cœmiterio sepeliri se, pietate erga sanctum Martyrem moti, postulant. Viget isthic ab omni retro memoria ea consuetudo, ut Pastor festo die S. Germani sacra peragens, cum ad Offertorium, ut vocant, pervenerit, ad populum conversus clara voce edicat, Si quis oppidi Senardi pontis incola adsit, cujusque ætatis, ordinis, sexus, is primus accedat, etiamsi ipse vici Dominus adesset. Ea honoris prærogativa illi oppido exhibetur, propterea quod ejus Dominus olim sancti Martyris corpus sepulturæ mandavit. Distat is vicus a Senardi-ponte Gallica leuca et dimidia, tribus ab Albamarla sive Aumaleo.

34 Plures

Ejus vita
quando scri-
pta?

unde hic
edita?

Ejus ecclesia
Ambiani,

pulcherrimo
pensili odæo
clara.

VIDE AUP.
T. VII MAJI.
NOT. 42
Alia, ubi ejus
sepulchrum,

et reliquæ.

AUCTOR. 4. n

passim vici tota Narmannia S. Germani nominis insigniuntur, vel a S. Germano Parisiensi, cujus xxviii Maji Vitam dabimus, vel ab Autissiodorensi per universam Galliam celeberrimo, vel ab hoc Sancto Episcopo et Martyre Germano, qui occiduum illum Galliae tractum Evangelii praedicatione, miraculis, ac tandem martyrio illustravit. Idem hic tutelaris est ecclesiae pagi dicti Minidavid, in diocesi Rotomagensi.

12 *Hæc omnia olim scripsit R. P. Joannes Bollandus, una cum Annotatis ad Vitam sequentem, et transmisit ad D. Joannem Cauchium Canonicum Ordinis Præmonstratensis et Parochum Ambianensem Ecclesiae S. Germani: qui mox eadem typis vulgavit anno MDCLV, et iterum cum novis hinc inde animadversionibus anno MDCLXV, nobis quæ post dicti Patris obitum transmisit, addita ubique Vita Gallica et Officio Ecclesiastico ejusdem Sancti, quæ apud ipsum videri possunt. Submisit idemetiam aliquam a se compositam historiam translationum, quarum prior anno DCCCL facta celebratur die xiii Novembris, posterior anni MDCLX Aprilis iii: quam ipsam historiam Vitæ subjungimus.*

13 *Reperimus etiam S. Germani memoriam inscriptam MSS. Martyrologiis Augiensi Canonicorum Regularium, et Parisiensi S. Germani de Pratis.*

B *Quod autem huic prævio Bollandi commentario Annotationibusque subjunctis velimus additum, nihil magno perire occurrit. Nam quod ait parum curiosum fuisse Vitæ hujus scriptorem, adeo verum est, ut omnino inter postremæ notæ Vitas (quales huic operi non nisi perquam inviti inserimus) censeretur eam velimus, solo melioris historiæ defectu excusantes consilium. Cui enim placere potest prædicatio Sancti sic proposita, quasi paganis ethnicisque convertendis in Britannia, Gallia, Hispania, Germania, eorumque fanis destruendis tota ejus vita fere fuisset addicta, tempore illo, quo vix tenuis idololatriæ reliquæ supererant, Christus fere solus aris templisque colebatur, etsi Galliarum domitores Franci adhuc Gentiles essent? Quid quod de punito per ejectionem intestinorum iudice, de dracone stola Sacerdotuli alligato et in puteum protracto, videantur additamentum accepta ex qualicumque historia S. Mercurialis Foroliviensis, quam dedimus xxx Aprilis? Alia ipse per se lector notare poterit, quibus ingenio suo nimium indulgisse auctor videatur.*

VITA

Ex variis codicibus MSS.

a PROLOGUS.

C *Cum universæ machinæ molis benignissimus conditor ac misericordissimus reformator, pro salute humani generis, quod serpens antiquus decipiendo per lignum vetitum merserat in tenebris, cruci fuisset addictus; maluit mortem in nostra quam suscepit carne recipere, quam tot millia animarum amittere. Suscepit namque mortem temporaliter, ut nos a durissimis poenarum nexibus erueret misericorditer, et ut veridica præsagi electi Domini mystice panderetur sententia dicentis: Propter hoc non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Ne corrumpere refecta Deitate caro, tertia die vendicans sibi spolia tartarea, erepta de sævissimis chelydri faucibus, surrexit a tumulo; superumque illud, immensa redimitum gloria, cunctis intuentibus clientulis, conscendit regnum, nobis olim per culpam incognitum, nunc autem per gratiam apertum. Ascendit idem rector humani generis ad rutilantia polorum regna, haud relinquendo terrestria: nam si reliquisset, quid nobis benedicta nativitas, quid veneranda mors, quid admirabilis resurrectio, gloriosaque profuisset ascensio? Non reliquit, inquam,*

terrena, sed beatissimum Pneuma dudum promissum, in cordibus discipulorum diffudit; per quod omnia nequissimi hostis tela valuisset extinguere, et omnes ad dulcissimam semitam mandatorum Dei præcellentissimorum perducere. Sed plane quamvis hostis antiquus, eorum spiritibus, super petram fundatis durissimam, nocere nullis valuisset iugeniis; corpora tamen eorum eorumque successorum per sibi condignos gravissimis poenarum affligi generibus fecit ministros; autumans eorum sacros spiritus capere suo teterrimo laqueo, quos Christus jam fundaverat cælo. Inter hos ergo et beatissimum Germanum, Sacerdotali stola pollentem, per Satellites multis cædi fecit suppliciis, non tamen vincere victus valuit victorem. Hujus ergo beatissimi actus seu passionem, non vidimus, sed tamen a paganis ejus vitæ codicem b igne succensum novimus. Nunc tamen, Deo opitulante, quicquid ex ejus gestis audivimus, dilucidare satagemus. Adjuvet omnipotens Deus, ut hoc adimplere valeamus, qui regnat in æterna secula.

S. Germani
Acta deper-
dita.

b

ANNOTATA J. B.

a *Aberat hic Prologus a MSS. Ambianensibus, ex-
tabat in Thosano et Claremarescano.*

b *Factum id videtur Normannorum incursionibus, E
quibus a Caroli Magni obitu centum fere per annos dire-
vexata Gallia est.*

CAPUT I.

S. Germani ætas, baptismus.

T *emporibus Domni b Joviniani gloriosi atque mi-
tissimi Imperatoris, qui post nequissimum Apostata
Julianum totius orbis principatum, Deo an-
nuente, obtinuit; sancti Christiani nominis religio
usquequaque crescere cœpit, in tantum ut et eccle-
siæ Dei, quas impius tyrannus, exosum habens no-
men magnificum Christi, c claudi jusserat, ne laudes
omnipotenti Deo redderentur, jam dicto Domino
Imperatore Joviniano incipiente regnare, aperirentur,
et multis creberrime coruscarent miraculis. Quo
autem ordine jam prænotatus Julianus Cæsar fuerit
effectus, sobrio narrare non displicebit stylo. Fuit
namque idem Julianus sacrorum verbis dogmatum
diligenter instructus, ita ut etiam Clericus effectus,
donum d Subdiaconalis gradus mereretur suscipere.
e Instigante autem ejus mentem diabolo, ut cœpta
relinqueret et solium regni invaderet (quippe erat
regali ex stirpe genitus) quadam die dum ad Missarum
solemnia lectionem S. Pauli Apostoli recitasset,
et ante aram sacrosanctam humiliaturum se
inclinando projecisset; egit arte magica, ut corona
quædam regalis, quæ in arcu erat suspensa triumphali
ante sanctum altare, ipso adveniente supra
caput ipsius caderet, ac si propria quis eam manu
imposuisset: Quod cum circumstantes populi vidis-
sent, hunc vere Imperatorem acclamaverunt, suspi-
cantes ei a Domino regimen totius orbis esse ac-
commodatum. Quod ille cernens actutum sibi Im-
peratoriae potestatis usurpavit nomen, Ecclesiamque
Dei variis cœpit turbare procellis, abjiciens a se Dei
Christianique nominis religionem, et idola vana et
surda et muta complectens. Unde factum est ut ec-
clesias Dei, quæ longe lateque per totum orbem dif-
fusæ erant, claudi juberet, ne ultra in eis nomen
Domini invocaretur. Fecit ergo et multa f millia
Sanctorum interim ob nomen magnificum Christi.
Inter hæc etiam et corpus g S. Joannis Baptistæ
igne succendi jussit, atque in favillam redigi, ut nul-
lus amodo Christianus ex eo sibi reliquias colligere
valeret,*

a b

c
Julianus
Apostata
imperium
præstigiis
adeptus,

d

e

sævit in
Christianos

f

g
et ss reli-
quias:

Psal. 15, 10
Act. 2, 27

Apostoli et
Martyres
Spiritu san-
cto corrob-
rati.

A valeret, sed quasi quamdam stipulam vitaret, dum illud tali incendio cremari vidisset.

3 Dum hæc siquidem, aliaque valde detestanda quamplurima gessisset opera; misereri cœpit miseriors Dominus fletibus sibi fidelium, atque luctuosis singultibus, quos die noctuque emittebant; observando quatenus eos liberare dignaretur de diri faucibus hostis; Ecclesiamque sanctam, olim per universum mundum renitentem, conservare dignaretur incolumem; eique, quam sævissimus tyrannus abstulerat, redderet libertatem suo numine sacro. Factum est interea, ut post non multum temporis spatium jam dictus Julianus Imperator insana mente bellum Persarum genti inferret: in quo, opitulante Deo, dum plusquam oporteret, gerere vellet, a quodam *h* incognitosatellitibus suis viro percussus, vitam cum regno perdidit, quod contra jus humanæ religionis viriliter sibi usurpavit. Post detestabilem igitur superbissimi Judicis necem, miserator omnium Dominus, sanctæ matri Ecclesiæ pium dare dignatus est patronum, Dominum videlicet Jovinianum Imperatorem. Qui mox ut monarchiam totius orbis suscepit, actutum ecclesias Dei aperiri jussit, quatenus laus et gloria in ipsis Christi in laude canerentur, quæ omissæ erant cantari vivente Cæsare impio. Cœpit ergo clarissimum Christi nomen usquequaque validissimis radiare miraculis, intantum ut multi paganorum videntes magnalia, quæ in servis suis operabatur Dominus, relicto gentilitatis errore, ad veram et immaculatam unanimiter converterentur fidem.

4 *i* In hujus præclarissimi Cæsaris temporibus, fuit quidam in pago Autissiodorensi vir, magnificis editus parentibus, Germanus nomine, qui intantum brevi in tempore crevit, ut Tribunus effectus, cum lucra secularia Domino reddere deberet terreno, potius ad animarum tenderet lucrum; et quicquid valeret acquirere, cunctipotenti Deo munus gratissimum toto corde offerret. Accepit ergo sibi uxorem secundum morem secularem, parentibus valde nobilibus progenitam, quam dominante Christi gratia, ita divinis instrumentis imbuat atque ornavit, ut non uxor, sed vera fide soror esse crederetur. Quid plura? dum urbs itaque Autissiodorensis destituta foret sacro Pontifice, mox voce summa plebs universa hunc sibi postulat dari Pastorem, quem corde puro noscebat Christi fore cultorem. Constituitur itaque beatissimus Germanus in jam prælibata civitate Pontifex a Deo electus: fit gaudium omni civitati et immensa exultatio: namque videbant se alacres sic in Dei laudibus fore, ut non trepidam brevemque vitam possidere se autumarent, sed paradisiaca collocatos in gloria, atque Jordanica tinctos unda melliflua. Erat namque vultu placido, comis decoratus Angelicis, ut intuentibus eum, non humana forma, sed Anlica effigies, pulchra ut luna, electa ut Phœbus videretur: tantaque circa eum caritas Christi erat, ut in terris positus, in cœlestibus habitaret.

5 Vir autem beatissimus, post multa fortiter patrata miracula, *k* nixus est quæ valuit Sanctorum circuire pignora. Non solum itaque, hæc quæ in Galliarum partibus constituta erant visere studuit sola, verum etiam in *l* transmarinis partibus loca Sanctorum circuire curavit. Completa interea sacra circuitione, dum ad propriam civitatem redire disponeret, quatenus plebem sibi creditam verbis Evangelicæ doctrinæ affatim refocillaret; contigit ut quemdam *m* Scotorum gentis Principem sibi, Audinum nomine, una cum uxore, quæ Aquila vocabatur, obvium haberet: in quorum comitatu ducebatur filius eorum, admodum puerulus, pulchra facie, et decorus aspectu, sed cum ipsis parentibus adhuc gentilitatis errore detentus. Hos ergo cum obvios

habuisset beatissimus Antistes Germanus, et vidisset Angelica decoratos forma; ingenuit, conversusque ad Dominum dixit: O Domine, quid est quod formam hanc, quam ad imaginem et similitudinem tuam creare dignatus es, hostis antiquus possidet? Non his in tabernaculis, Domine, recubare debuisset, forinsecus Angelica specie decoratis; sed ignis æternus illius pabulum esse deberet. Obsecro itaque te, Deus meus, quatenus mihi nequissimo omnium, tibi tamen corde fidelissimo, concedere digneris, ut eorum corda ad te Deum verum omnipotentem per me convertantur; et agnoscendo te summum Deum, corde credant; et diligant, ore collaudent, vultuque adorent, tuque misericors sis dux eorum, qui nunquam derelinquis sperantes in te. Completa itaque oratione viri beatissimi, subito Audinus cum Aquila uxore provoluti ejus genibus, rogaverunt eum dicentes: Rogamus te, virorum sanctissime, quatenus ad nostra non dedigneris venire tabernacula: videtur enim nobis facies tua ut Phœbus radians, et ideo credimus in te aliquid divinitatis esse. Mox ergo vir Domini promisit se cum eis ire. Cumque venissent domum, cœpit beatissimus Germanus nomen Domini illis benigne prædicare, et in longum sermonem protrahere. Quid multa? Credidit jam dictis vir Audinus una cum uxore sua, omnique familia, et baptizati sunt in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ipsum quoque filium ipsius admodum parvulum suscepit vir beatissimus ab ipso sacri laticis fonte: nomen suum illi imponens, ut non jam perditionis filius, sed germana caritate repletus, vere Germanus vocaretur, ad propria cum gaudio remeavit.

ANNOTATA.

a In MSS. Thos. et Clarom. quæ hic dicuntur usque ad ea verba Post detestabilem igitur etc. num. 3 conficiebant secundum Prologum: melius ea Auctor omisisset, quæ plane πᾶσι sunt.

b Jovinianus post Juliani Apostatæ necem, v Kal. Jul. anno Christi 363 Imperator factus, octavo post mense, xi Kal. Mart. decessit. Videtur post ejus imperium aliquanto tempore natus esse S. Germanus Autissiodorensis, ut ad ejus Vitam 31 Julii dicemus. At fœde hallucinatur concinnator Vitæ S. Germani Martyris, quæ extat in codice Ultrajectino, dum ipsis Joviani Imperatoris temporibus, Germanus Autissiodorensis Episcopus, dum a peregrinatione transmarina reverteretur, dicitur Audino uxori et filio Germano occurrisset.

c Imo et diripi immissis militibus ecclesias jussit Julianus, ut patet ex oratione S. Gregorii Theologi in funere patris, quam dedimus i Janu. et Orat. i in Julianum: quasdam incendio absumi, alias a fundamentis subverti, ut scribit Sozomenus lib. 5 cap. 19.

d Fuit Julianus cum Gallo fratre Clericus factus, sive sua sponte, ne patrueli suo Constantio Augusto ulla posset suspicio incidere eos ad imperium aspirare, sive ipsius jussu Constantii, ut omnem illis spem ejusmodi præcideret: fuit autem non Subdiaconus, ut hic dicitur, sed Lector, uti S. Gregorius Naxianzenus testatur orat. i in Julianum.

e Hæc tota ratio occupandi imperii fabulosa est. Erat ille quidem magicis præstigiis deditissimus, Maximo philosopho et mago præceptore usus, et Jamblicum item magum summa colens familiaritate, aliosque; sed Cæsar creatus a Constantio est 6 Novemb. anno Christi 355, Coss. Arbetione et Lolliano: anno vero 360 Imperator ab exercitu, cui in Galliis præerat, acclamatus, publice adhuc sese Christianum simulans, clam dæmonibus sacra exhibens. At tum quoque videri voluit divino numine ad imperium capessendum vocari invitatus, multaque fingeat somnia et visa, veluti sibi divinitus objecta,

male perit:

h

succedit Jovinianus pius Imp.

B

i

S. Germanus Autissiodorensis. ex Tribuno fit Episcopus:

C

k proficiscitur ultra mare,

l

m

D

EX MSS. orat pro Audino Scoto, ejusque uxore et filio:

domum invitatus eos convertit,

E

filium in baptismo susceptum Germanum appellat.

F

de quibus Ammianus Marcellinus perpetuus laudator, et alii.

i Plurimos ipse trucidari jussit, sed fere alio titulo quam Christianitatis: at multo plures a Præfectis et populo in omnibus provinciis mactati, quod ipse non modo sinebat fieri, sed et suadebat, eos laudans qui in ea re strenui fuissent. Quæ omnia fuse commemorantur in Annalibus Ecclesiasticis.

g Factum ibi Sebastæ in Palæstina, uti narrat Rufinus histor. Ecclesiast. lib. 2 cap. 28.

h De Juliani percussore prolixè et accurate disputat Baronius ad an. 363 n. 51 et seqq. Accidit ejus cædes eodem anno, imperii ejus post Constantii obitum 2, 26 Junii.

i Quo anno natus sit S. Germanus, mihi necdum liquet, quove obierit: nec de ejus Britannicæ legationis tempore conveniunt auctores. Nam Siebertus ad an. 446 refert: Prosper ei cœtaneus ad 429: huic potius ut subscribamus facit, quod S. Lupus Trecentis Episcopus illius in ea legatione comes, cum in Lirinensi cœnobio se in S. Honorati disciplinam dedisset, inde post annum Matisconem reversus, ad Episcopatum Trecentem raptus est, ac biennio post in Britanniam cum S. Germano profectus, ut in ejus Vita 29 Julii dicitur. Atqui S. Honoratus ad Arclatensem cathedram euctus est post Patroclum, qui Theodosio XII et Valentiniano juniore II Coss. an. Christi 426 interfectus est. Unde sequitur anno 425 venisse Lupum in Lerinum insulam, anno sequenti ivisse Matisconem, et sub finem illius anni aut initium 427 ad episcopatum Trecentem vocatum. Non dissimulaverim tamen in MSS. exemplaribus Vitæ S. Lupi, quæ penes nos sunt, asseri eum post biennium episcopatus in Britanniam missum, at non exprimi quanto tempore apud S. Honoratum egerit. De S. Honorato egimus 16 Januarii. Monachus Autisiodorensis in sua Chronologia S. Amatorem secessisse scribit an. 421, Germanum ejus successorem 450. At cum imminente obitu suo Augustodunum ad Julium Præfectum profectus S. Amator, a S. Simplicio Episcopo honorifice exceptus dicatur, consequens esset Simplicium ultra 70 annos sedisse, quippe qui post Consulatum Amantii et Albini anno 346 legatur Concilio Agrippinensi interfuisse. Quid quod Constantius Presbyter scribit, cum S. Germanus obiit rexisse Romanum imperium Placidiam Reginam cum filio Valentiniano jam juvene? Quomodo is juvenis erat annum agens 33 ætatis? Papirius Massonus histor. calamit. Galliæ insinuat ante 17 Valentiniani III annum S. Germani iter in Italiam et mortem contigisse; cum ea narrata, subjiciat ex Prosperi Chronico pacatis motibus Galliarum Aetium ad Italiam regressum, anno Valentiniani 17, qui erat Christi 444. Verum statim post S. Germani mortem venit Lutetiam Parisiorum ejus Archidiaconus, cum cives ob adventum Attilæ, trepidarent, ut in Vita S. Genovefæ 3 Janu dictum. Irrupisse vero in Gallias, Attilum memorant Valentiniano VII et Avieno Coss. an. 450. Sed de his alibi. Huic Bollandi notæ lucem conferent, quæ i Maji de S. Amatoris ætate et obitu diximus.

k MSS. Thosan. et Claromares. missus, MS. Alban. nixus: alterum MS. visus.

l Visitavit S. Germanus, S. Albani Martyris sepulcrum prima sua in Britanniam profectione, illudque aperiri jussit, pretiosa ibidem munera conditurus, arbitrans opportunum ut membra Sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cœlum, sepulcri quoque unius teneret hospitium. Ita Constantius in ejus Vita. Erat illud apud Verulamium vetus et celebre municipium, cujus civis fuit S. Albanus Martyr, de quo agemus 22 Junii. Juxta ejus jam eversi mœnia cernitur S. Germani sacellum, ubi ille pro suggestu de rebus divinis ad populum dixit.

m Licet Britannos, Valentiniano III imperante, D vehementer affligerent Scotti a Circio, Picti ab Aquilone; tamen quo tempore in Britannia fuit Germanus, Picti et Saxones bellum junctis viribus adversus eos suscepisse memorantur a Constantio Presbytero et a Beda iisdem verbis lib. 1 cap. 10. nulla facta mentione Scottorum, quod fortassis de pace cum iis ageretur. Nam licet plures essent Scottorum Reges tum in Hibernia, tum in ipsa Albione, tamen aliqua inter se societate tenebantur, et fortassis potentioris inter eos Regis auctoritate. Postea tamen iterum in Britannos grassati sunt Hiberni, ut ex eodem Beda lib. 1 cap. 14 patet. Tandem Saxones ad eos Pictosque retundendos advocati a Vortigerio Rege, lupi nimirum ad oves custodiendas.

CAPUT II.

S. Germani religiosa adolescentia.

P Post discessum igitur beatissimi Antistitis Germani, cœpit puer bonæ indolis ita sacræ litteris compleri doctrinæ, ut vix similis illi in transmarinis partibus ullus inveniri potuisset: erat namque vultu speciosissimus, ut intuitibus eum non humanam sed Angelicam crederetur formam possidere. Verbum illius in tantum sacræ erat sapientiæ sale conditum, ut propter allocutionis dulcedinem, qua Christo multa et innumerabilia agmina animarum quotidie aggregabat, per os illius videretur ipse loqui conditor mundi. Quidquid itaque cibi ad usus corporis sui acquirere valebat, indigentibus largissime dare satagebat, juncto pariter et potu: magis ergo cibo corda eorum refocillabat spirituali, lac quoque potum dabat eis non escam. Si quis ad eum dives, si quis mediocris, si quis pauper, si quis nobilis, si quis ignobilis, si quis civis, si quis peregrinus, aliqua compellente occasione venisset; numquam ab eo discedebat, donec gloriosum nomen Christi cognosceret, verboque salutari pleniter instructus, ad propria cum gaudio remeabat. Mentis itaque suæ benignissimam sinceritatem demonstrabat gloriosissimi vultus serenitas, clementiamque cordis valde piissimi manifestabat in lenitate suavissimi sermonis. Largas sacræ eleemosynæ ita in eo radiabat, ut cum aliquem videret pauperem, se Christum cernere crederet mundi Redemptorem.

7 Vigiliis quoque sic sedulus inerat, ut videretur sibi horis omnibus venturum adfore judicium, memor Dominici sermonis, Vigilate, inquit, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. In devotissimis æque orationibus sic assidue intentus erat, ut nisi orationi incubuisset semper sibi tentatorem adstare crederet, suumque fragile corpus ab ea illud variis tentationibus timeret, spiritumque pariter in aliquo titubare compelleret; reminiscens verbi Domini dicentis, Vigilate et orate, ne intretis in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Caritate intantum perfectus erat, ut nihil operis absque ea compleret, credens illud Apostoli Joannis, Qui manet, inquit, in caritate, in Deo manet, et Deus in eo. Doctrinis sacris sic animos fidelium, arguendo, obsecrando, increpando, in omni patientia et longanimitate refocillabat, ut æstimarent se Paradisi jam gramineis recubare in campis, atque splendidissima immortalitatis redimitos undique stola. Sermo illius cunctis audientibus ita erat gratissimus, ut pro lenitate atque sonoritate vocis, quodam indicio doceret ipsum Dominum in ejus ore sibi sedem statuuisse, qui dixit: Aperi os tuum et ego adimplebo illud. Conversabatur itaque invictissimus Christi tirunculus in omnibus præceptis Domini, absque ulla * turbatione mentis, quoniam penitus exturbaverat a se sævissimæ principem iniquitatis

Germanus
puer speciosus,

E

benignus,

Mat. 24, 42
F
vigilans,

Mat. 26, 41

1 Joan. 4, 16
assidue prædicat Christum.

* alibi titubatione.

Psal. 8, 11

A quitatis, terendo sub pedibus colla illius valde superbissima, atque opera detestabilia. Sed quid fabor amplius? Numquam invenit in eo hostis atque adversarius humani generis sævissimus, quod aliqua decipere valeret fraude, nec fuscare vel aliqua malevola simulatione.

Factus Clericus,

infirmos sanat,

præcipue energumenos.

8 Inter has igitur et alias multimodas virtutes, quibus vir Domini Germanus decoratus erat, etiam et secularem voluit relinquere habitum, et sub Clericali ordine, Christi sectando monita, vivere. In quo ordine cœpit per eum misericors et miserator Dominus multa et innumerabilia patrare miracula, cæcis videlicet visum reddere, claudis amissum gressum, surdis auditum, leprosis cutis candorem, mortuos etiam suscitare: sanavit paralyticos, curavit ægros omnesque infirmitates corporeas, in sanctæ Trinitatis curavit nomine: non solum autem corporeas, sed etiam omnes mentis morbos, prædicando gloriosum nomen Christi, curavit. Effugabat etiam dæmones infestissimos ab ipsis corporibus obsessis: qui intantum tremebant illum, ut dum advenire eum cernerent, ante conspectum ejus, diras immittentes voces, aufugerent. Digne ergo hic beatissimus Germanus in cunctorum virtutis memoria, quia semper permansit inter Angelorum gaudia, cogitationeque ac mentis aviditate, in illa celestis regni curia, gratia Dei manens, id quod erat permansit.

CAPUT III.

S. Germani Sacerdotium prædicatio in Gallia.

Sacerdos factus.

Angeli monitu,

Accidit autem quodam tempore, cum jam ad presbyterii honorem pervenisset, ut patriam parentesque, Angelo sancto admovente, desereret, et in his Galliarum partibus advenire tentaret. Cumque secus littus maris venisset, cogitare cœpit intra se, quo aut quali ordine transire illud altissimum valuisset mare; conspiciensque hac et illac, nullamque penitus navim intuens, neque nautam qui eum ultra immensum pelagus transveheret, Domine, inquit, si hoc glorioso in conspectu tuo acceptum est, ut ego ad Galliarum veniam partes, Dominumque meum pium patrem et sanctissimum Doctorem, Dominum scilicet Germanum Episcopum, qui me in tuo sacro nomine baptizavit, atque de benedicto fonte suscepit, oculis corporalibus videam; digneris mihi nunc indigno famulo tuo manifestare vehiculum, per quod has immensas aquas valeam transmeare. Hæc orante S. Germano, subito divino nutu quædam rota plaustris ante pedes ejus apparuit; quam conscendens vir prudentissimus cœpit psallere, dicens; In mari via tua Domine, et semitæ tuæ in aquis multis. Deduc me Domine, sicut eduxisti populum tuum filios Israel per medium rubrum mare, in manu tuorum fidelium Moysi et Aaron, quia tuum est et velle et posse me adjuvare, qui solus regnas in secula seculorum. Completa autem oratione vir beatissimus cœpit a navigare festinanter, ac si in munitissima consisteret navi.

in Galliam] rotæ plaustris insidens navigat:

a

10 Erat autem ex altera parte ripæ maris quidam Judex, qui ipsa hora judicabat populum ipsius pagi, qua vir Domini advehebatur tali navigio. Sed cum jam benignissimus nauta appropinquaret ad terram, b videntes eum universi populi, qui ante Judicem stabant, solum per medios fluctus advenire, concite unanimiter perrexerunt, diligenter expectare volentes eventum rei. Factum est autem cum appropinquasset vir Domini, ut viderunt eum populi super rotam sedentem in mediis fluctibus, cœperunt vehementer admirari, quisnam esset. Aliqui autem eorum dicebant magum esse, qui tali adveheretur navigio: alii vero dicebant, non, sed esse Neptunum quem credebant Deum esse aquarum. Cumque hæc

populum id mirantem

altercatio esset inter illos, cœpit vir Domini Germanus his eos alloqui verbis: Filioli mei, non, ut vos aestimatis, magus sum aut Neptunus; sed sum servus Domini Dei omnipotentis, qui creavit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et ipsum colo, ipsum adoro, ipsum toto mentis affectu desidero, quoniam omnia judicia illius justa sunt, et omnes viæ illius misericordia et veritas, qui me in tali positum periculo liberavit, uti me nunc stare videtis. Re etenim vera a transmarinis partibus me, ad hanc vestram patriam tali vehiculo adducere dignatus est Dominus, ut contester vos bonam ignorare viam, quæ in initio arcta est, in fine autem ampla et spatiosa, per quam pervenitur ad regnum omni decore et pulchritudine, luce quoque inæstimabili undique refertum; ubi neque luctus, neque clamor, neque dolor, neque ulla omnimodis recubat tristitia, sed est in eo non temporale gaudium, sed perpetuale, perpetualis lux, perpetualis gloria, perpetualis pax, et claritas inæstimabilis.

11 Hanc bonam et gloriosam viam ignoratis, fratres mei; noscitis autem illas, quæ in initio lata et spatiosa est, in fine autem angustissima: per quam pervenitur ad regnum omni fœtore repletum, ubi sunt æternæ tenebræ, æternalis luctus, æternalis ignis, æternalis stridor, æternalis clamor, æternalis miseria, et rugitus intolerabilis. Hæc est via quam scitis, et quam diligitis, fratres mei. Volo autem vos et obsecro hanc relinquere viam, et illam, quam superius dixi, amplecti diligentissime: quia tunc vobis prævalere non poterit inimicus, et recipietis gaudia sine fine mansura. Hæc et his similia prosequente B. Germano, universus populus cum summa lætitia exclamavit, dicens: Omnia quæ loqueris noscimus vera esse, et in cunctis parati sumus jam obedire, gloriosissime Pater. Audiens hæc vir beatissimus glorificavit Deum, qui salvat omnes sperantes in se. Præses quoque videns quod fuerat actum, convocavit omnes ad se, et dixit: Ut quid vultis credere verbis istius malefici? Per Deos omnipotentes juro, quia non hæc per virtutem Christi agit, sed magicis imbutus artibus debilitare cupit mentes hominum. Ne ergo credatis ei. Factum est ergo, dum in secreto cubiculo causa ventris purgandi resideret, ut omnia interiora ejus defluerent, et sic miser horribilem vitam finiret, pro eo quod male de viro Domini senserat.

viam vitam docet.

E

et convertit,

Judice id magiæ imputante, divinitus puni-

F

ANNOTATA.

a Plura ejusmodi miracula in Sanctorum Hibernorum vel Scotorum vitis legere est, præsertim quæ sunt ab inruditis scriptoribus, multis post seculis, ex imperiti vulgi fama conscriptæ. Quamquam non erat Deo difficilius plaustris rota eum trans mare devehere, quam S. Raymundum de Pennaforti una cum socio, expanso super aquas pallio e Balearibus Barcinonem veluti navigio deportare, ut 7 Janu. in ejus Vita cap. 5 factum narratur; aut quam Habacuc Prophetam capillo per Angelum e Judæa Babylonem, ut Danielis 14 v. 13 dicitur, deferendum curare.

b Antiqua populi opinio est appulsum esse S. Germanum haud longe ab eo loco, ubi nunc Flammavilla vicus juxta Dieppam urbem: hic Judex, aut Prætor, ad sarcinendam antiqui illius Judicis injuriam, in publica supplicatione albam manu virgulam gestat. Fertur et rota S. Germani alicubi asservari.

CAPUT IV.

S. Germani varia miracula. Episcopatus.

Gessit itaque vir Domini et aliud miraculum valde clarissimum.

num. Erat namque in provincia eadem draco magnitudinis, *a* qui capita septem habebat : in his ergo locis, quibus anguis sævissimus recubabat, nullus homo stare præ timore audebat; sed sancto adveniente viro, pax cunctis continuo reddita est. Nam ante paucos dies quam Sanctus Domini Germanus advenisset, quidam puer parvulus, ob duritiam cordis patrem matremque fugiens, dum per silvæ semitas solus erraret, contigit ut flatu draconis præfocatus continuo caderet mortuus. Quod factum patrem et matrem latuit. Dum ergo vir Domini ad eandem, ut diximus, provinciam pervenisset, multaque per eum Dominus signa operaretur, factus est subito concursus universi populi, una cum Maximiano Præfecto, clamantium et dicentium : Succurre nobis, piissime Pater, et libera nos a præsentis periculo, quia periit universa plebs, obsistente impio et sævissimo dracone. Quibus Sanctus Domini respondit Germanus : Si credideritis in nomine Domini mei Jesu Christi, erit quod petitis : sin autem, ipse draco pessimus devorabit vos. Acclamaverunt autem rursum omnes, dicentes : Si non crediderimus, Pater sancte, in Deum quem prædicas, fiat secundum verbum tuum : tantum libera nos, ne pereamus. Quibus vir Dei ait : Ducite ergo me ad locum, quo latitare solet. Qui statim caperunt eum deducere tremefactos. Quibus iterum ait : Quid expavescitis? Venite, et statim videbitis vincitum, quem formidatis. Perrexerunt ergo, cumque medio venissent in itinere, invenerunt puerum jam dictum jacentem mortuum. Dixerunt ergo viro Dei : Domine, ecce hic a flatu draconis periit. Quibus ait : Ne timeatis, videbitis enim confestim alacriter surgere, quem mortuum suspiratis. Apprehensaque manu pueri, dixit : Tibi dico puer, in nomine Domini nostri Jesu Christi, surge. Qui statim sic incolumis surrexit, ac si nihil mali unquam passus fuisset.

13 Deinde perrexerunt usque ad locum, in quo immanis serpens jacebat. Cumque vir Dei appropinquaret, statim serpens sævissimus viso eo capita defixit in terram, et (quod diem quoque mirum est) suppliciter utramque aciem oculorum circumflectebat, ac si reatus sui petens indulgentiam. At stola sua innexa collo ejus, Sanctus Dei, stupefactus cunctis qui aderant, in verbo Christi quasi animal mansuetum adduxit, et in cisternam quandam altissimam demersit, faciens oppilari. Fama ergo vulgante, non modica plebs convenit undique, et fundentes lacrymas ex abundantia lætitiæ, magna conclamabant voce : Magnus Deus Christianorum est, quem prædicat Germanus : unus vere solus et verus, in cuius nomine ab hoc monstro eripimur, et puer ab ipso serpente peremptus adstat incolumis, tamquam nil mali passus. Veniat super eum ira Dei quicumque anodo ritus idololatriæ tenuerit, et non Deo Christianorum crediderit. Tunc unanimiter advoluti ejus genibus, se graviter errasse confitentur, petentes ut baptizari mererentur; et abdicantes ritum gentilitatis, amplius quam sexcenti viri, ex aqua et Spiritu sancto sunt regenerati. Maximianus etiam cum satellitibus suis baptizatus est cum eis a B. Germano, in nomine sanctæ Trinitatis.

14 Longum est autem narrare singillatim, quot per eum simulacra et fana in regione eadem contrita sunt, quot cæci illuminati, quot paralytici curati, quot leprosi mundati, quod mortui suscitati. Menses vero tres et dies aliquot inibi commoratus, et ut in fide persisterent diligenter erudiens eos monitis salutaribus, recessit ab eis; dicens, oportere quidem evangelizare et aliis regionibus. Cujus abscessum ægre ferentes, ut filii non degeneres, volebant multieorum esse itineris comites, et quod tam cito eos relinqueret conquerentes, prosequabantur ejulantes. Quibus

vir sanctus promittens se reversurum, vita sibi comite, noluit ullum sibi comitem admittere; sed commendans eos Deo, et lacrymantes deosculatus, in prædicationem Evangelii pacis alias est profectus. Deinde frequenter transfretans mare, ultra citraque non cessabat ligonibus verbi Dei saxosa corda et spinosa excolere, et Deo auspice sevit *b* quam plurima satione messis Dominicæ. Non reticendum videtur, quomodo idem Beatus adscitus sit in sortem Apostolatus, et Episcopali infula donatus. Pro certo siquidem sciens, quia qui plus laborat plus etiam accipiet mercedis, nullius perhorruit barbariem gentis, malens mulctatione mortis perfectus Confessor fieri, quam oculere ut ærvus nequam talentum verbi Dei. Gallicis igitur gentibus orsus prædicare, ad rebellium effera corda mitiganda plerumque signorum enituit virtute.

15 Et cum sæpissime ab idololatriis convitiatus fuerit et flagellatus, a vicis oppidisque cum injuria repulsus, ut athleta strenuus nulli cessit tentationum ictibus : magis autem in potentia virtutis Dei confusus, et lorica justitiæ cum galea fidei indutus, assumptoque gladio Spiritus, ferocissimam gentem super *c* Mosellam fluvium aggressus, metropolim etiam Treverim ire perrexit intrepidus, ubi jam Confessorum Christi adeo plurimus populus martyrii palmam fuerat indeptus, ut *d* inde fluvii occisorum sanguine rubricarentur. At vir beatus nil quidem tantum nefas reveritus, sed ad lucrandos populos sedulus, ut lucerna accensa et candelabro superposita lucebat omnibus. Cujus usquequaque virtutum fama prodeunte, *e* S. Severinus Archiepiscopus Agrippinensis Colonia studuit eum accersire : et ruens in ejus amplexus, nec passus eum suis advolvi gressibus, Deo gratias ago, inquit, quod aspectu tuo non sum fraudatus, cujus præconio nomen Christi plurimum ubique diffunditur. Etenim quanta jam sis pro assertionem veritatis perpessus, et quanta passurus, non me celavit Dominus, et te idoneum sibi approbat in sortem Apostolatus. Unde *f* nostra auctoritate et Apostolica Pontificalem infulam suscipe, et ligandi solvendique accepta auctoritate, Sacerdotale ministerium exequere, et Ecclesias Dei in quibus non sunt locis fundare, vel in quibus sunt Sacerdotibus ac ministris procura instruere. Et consecrans eum Episcopum, per aliquot dies, in quibus familiarissime detinuit secum, normam Apostolicarum eum affatim perdocuit sanctionum. Episcopali itaque infula donatus, exemplar virtutum se intuentibus est factus, et ampliori studio contiguas longeque positas permeans provincias, ecclesias fundando, et ministros ordinando, et ad fidem populos convertendo, nec non oppressos variis languoribus sanando, talem se exhibebat omnibus, ut et a Gentilibus amaretur, quia ut idoneus medicus corporum languoribus, sic rationabiliter eorum condolebat erroribus.

ANNOTATA.

a Quidam cum in Actis Sanctorum legunt vel immensa magnitudinis vel multorum capitum feras extitisse, continuo fabulosa ea Acta pronuntiant, credituri multo etiam magis prodigiosa, si T. Livius ea vel Q. Curtius memoraret. Esse tamen bestias tricipites, extitisse septicipites hydras, fidem facit Joannes Eusebius Nierembergius noster historiae Naturæ lib. II cap. 2. Sed quæ plurima id genus in Vitis Sanctorum narrantur ad perniciem mortalium edita in lucem, et Divina ope ab us profligata, ea sæpenumero non animalia fuisse, sed præstigiis dæmonum acervatæ, eorumque vi impulsæ moles; quæ proinde modo abreptæ subito ab oculis, modotellure haustæ narrantur. Idemque de dracone hoc septicipite esse judicium potest.

Puerum a dracone septicipite præfocatum

suscitat :

draconem stola livatum in cisternam demergit :

Maximianum Præsidentem, multosque alios convertit,

multa patrans miracula ;

alio migrat.

b

multa patitur :

c

E adit Treveros :

d

e

ordinatur Episcopus.

f

F

b

A b MSS. Thosano et Claromaresc. quamplurima satione.

c Mosella nobilis fluvius, ab Ausonio celebratus, Augustam Trevirorum, Belgicæ primæ metropolim, olim Præfecti Prætorio Galliarum sedem, alluit.

d MSS. Clarom. et Thos. ut undæ Hoc Diocletiani persecutione, cum crudelissimus Rictiovarus Treviris in Christianos sæviret, accidissememoratur 13 Janu. in Vita S. Agricii cap. 2 n. 9 ex Actis SS. Fusciani et Victorici, quæ 11 Decemb. dabimus. At postea sæpius urbs Trevirorum vastata et funditus excisa a Barbaris, atque his ipsis quoque Germani Martyris temporibus ab Attila, ut censet Browerus noster l. 5 Annal. Trevir. ad an. Christi 451, quando et Octavia Tungrorum eversa, et Colonia Agrippina vastata, ibidemque Virgines Britannicæ quarum dux Ursula, interemptæ, licet harum cædem alii ad anteriora tempora referant. Nec dubium quin tunc quoque longe plurimi Christiani Treviris occisi sint.

e S. Severinus, Colonix Agrippinæ Episcopus seculo Christi quarto ordinatus, atque ut 23 Octobris ostendimus, sub initium 5 seculi Christiani obiit Burdegala, cum necdum baptizatus, ac neque fortassis natus esset Germanus hic noster. Fuere Treviris Antistites Severini duo, prior initio 4 seculi martyrio coronatus colitur 24 Octobris, alter circiter annum 600 vixit, coliturque 21 Decembris. Ab neutro igitur horum ordinari Episcopus potuit Germanus. Verisimile est a S. Severo Trevirorum Episcopo consecratum esse. Fuit is S. Germani Autissiodorensis in secunda ad Britannos legatione comes, fortassis et in prima, S. Lupum Trecensem Episcopum, magistrum suum, secutus. Ita asserit perbrevis ejus Vita in MS. codice S. Martini Ultrajecti, ex Actis fere S. Germani excerpta: Hic Apostolis per omnia cœquandus, Germanis verbum Dei prædicavit, et cum B. Germano Autissiodorensi Episcopo, et S. Lupo Trecassino Episcopo in Britanniam pergens, Pelagianam hæresim destruxit. Fuit enim discipulus S. Lupi Episcopi Trecassini. Neque enim existimandum, vel Germanum vel Lupum non aliquos secum duxisse eruditione et virtute præstantes viros, quorum opera consilioque juvarentur. Si inter hos Severus, fuit hic prima Germano adolescenti cum eo notitia inita, in secunda legatione confirmata. Sed refragari videtur Browerus, qui Severum scribit Episcopum factum anno 428, prius scilicet quam prima illa legatio susciperetur, cui si jam Episcopus adfuisset, non id Constantius aut postea Beda reticuisset. Verum nullum certum characterem initi a Severo Episcopatus exprimit Browerus; solum commemorata Francorum per Actium cæde, subdit: Eodem pene tempore Severus Trevirorum Episcopus, in magna virtutis atque eruditionis existimatione fuit. Neque certius obitum ejus signavit, ad annum 455 ita scribens: Severus Trevirorum Archiepiscopus medio tempore vitam propagare desierat.

f Ita MS. Ambianensis: at Thos. et Claromaresc. nostra Apostolica auctoritate.

CAPUT V.

Gesta a S. Germano Romæ, in Hispania, in patria.

Romam petit: Præterea in animo habens ratum, loca circuire Sanctorum, Romam proficiscitur: basilicamque ingressus Principis Apostolorum, ut moris est religiosorum imprimis, Antiphonam super memoria decantabat Sanctorum. Orationes dicturus præmisit versiculum psalmi centesimi quadragesimi noni, ita prosecutus: Exultabunt sancti in gloria. Etece vox emissa ab ecclesiæ adytis, subsecuta respondit: Lætabuntur in cubilibus suis. Beatus vero Germanus subjunxit: Ora pro me B. Petre Apostole Dei. Et vox altrinsecus respondit ab his partibus ubi cathe-

voce arcana honoratur:

dra habebatur Apostoli: a Rogo et te, famule Dei, ut pro me intercedere digneris, quia petrare mereris, si quid ab eo petieris. Prostrato denique toto corpore incumbens orationi diutissime oravit cum lacrymis, atque veluti correptus somno raptus est in extasim, viditque Apostolos Dei Petrum et Paulum adsistentes et dicentes sibi: Eia frater Germane, consors Apostolatus nostri, viriliter age, confortare, nec cesses in plebem verba veritatis fructu fidei redundantia seminare, ut et particeps fias retributionis æternæ. Merces quidem jam parata est tibi pro exacto labore, sed adhuc ingens certamen manet te pro corroboranda fide, dum roseo perfundaris cruore, hostilis gladii animadversione. Romæ ergo aliquamdiu immoratus, ecclesiarum Dei loca circuibat diebus, nocte vero ad S. b Petri basilicam revertebatur, et prædulcia figens oscula in ecclesiæ liminibus, sic sancto desiderio vix satiabatur.

17 De visione itaque Apostolorum hilarior factus, et patrociniis eorum confusus, ad opus quod cœperat, Roma regreditur: et quasi jam majori desiderio afflatus. Hispaniæ se intulit partibus, martyrii palmam illic se nacturum ratus. Ubi congruenti tempore eructans mellito gutture affatim fluentia vitæ, quæ divinitus imbiberat sitibundo pectore, ad excitandum et corroborandum minus perfectarum mentium teporem, et confutandum incredulorum errorem, efficacia signorum claruit plerumque: unde multi inspirati divinitus, fana etiam, quæ colere consueverant, propriis diruebant manibus, a viro Dei expetentes baptismi munus. Vir autem Domini ubi destruebantur c fana, ex munificentia et collatione religiosorum statim construebat ecclesias aut monasteria, ordinans ministros de perfectioribus in fide orthodoxa. Et quanto prædicatione sua converti videbat multos; tanto, quatenus adhuc et alii converterentur, majori æstuabat desiderio. Et sicubi aliquos errore deceptos a diaboli laqueis captos audiebat teneri, intrepide ut miles strenuus, mox eadem circuiens loca, prædicabat libera voce Evangelium Christi. Ubi vero omnino contemnebatur verbum ejus præconii, alias migrabat secundum præceptum Evangelii, in testimonium tamen excutens super illos pulverem de pedibus suis. Sunt autem perplura quæ per eum Dominus in Hispania operari dignatus est miracula, nobis quidem partim incognita, Deo autem nota. Sed et quæ ad nostram notitiam fidelium narratione sunt perlata, si velimus digeste prosequi omnia, ante diei forsitan aderit clausula, quam narrandi desit copia. Nam quas virtutes per eum Dominus non edidit, cum et vitam mortuis, visum cæcis, gressum paralyticis, munditiam leprosis, auditum surdis, a dæmonio oppressis vel quolibet morbo laborantibus sospitatem restituerit. Testis est cuncta d Tolosa, ubi hodie usque vulgo etiam narrantur virtutum ejus insignia, quibus inibi usus est in prædicatione sua.

18 Cernens igitur, sua aliorumque quorundam prædicatorum industria, Hispaniam ex parte plurima in divino proficere amore et credulitate orthodoxa, prospera navigatione transvectus est Britannici maris æquora. Terram quoque nativitatis suæ ingressus, dissimulando se esse, sperabat delitescere: verum spes sua fefellit eum in hac re. Nulla siquidem ætas, nullus sexus domi remanebat, procedentes ei obviam, quia non eum unquam se visuros speraverant. Taceo de ejus cognatis et Christianis, Pagani et ipsi idolorum Sacerdotes, et ipsi convolabant Domini et primores regni, quia apud universos jam celebre erat nomen Germani. Ambiebant quoque saltem fimbriam vestimenti ejus attingere, multum sibi ejus tactum credentes prodesse. Habebat autem magnam et in vultu gratiam, quod a Salvatore pro munere

D EX MS.

a

a S. Petro et Paulo animatur,

et futura edocetur:

b

E

in Hispania multos convertit,

c

Matt. 10, 14

multa facit miracula:

F

d

redit in patriam:

ab omnibus honorifice excipitur:

acceperat. Si quis enim ignarus ejus, inter multitudinem videre eum desiderasset; nullo indicante, et animi puritatem cognoscebat in vultu, et per speculum corporis gratiam sanctæ mentis ejus intuebatur: nam semper hilarem faciem gerens, liquido ostendebat ad se venientibus, cogitare se de cœlestibus. Et si aliqui sinistra valetudine laborantes properassent ad eum, etiam de longinquis locis et remotioribus, ab eo sospitati restituebantur; nemo tamen unam unquam vexationem aut detrimentum laboriosi itineris est conquestus. Hoc etiam inter cetera gratiæ obtinuit, ut cum secundum præceptum Apostoli, sermonem sale divino conditum proferret, in præconio fidei careret invidia inter Sacerdotes gentilitatis. Prætera cum pueros irruentes ad videndum se repellerent quique ætate proveci, conventum populi æstimantes illi tædio fore; tranquillo animo dicebat ipse: Sinite parvulos venire ad me; et omnes vos malitia parvuli estote. Sic divinæ dono gratiæ multos retraxit a Gentilium errore et idolorum superstitione; et sumptibus patrimonii sui et fidelium collatione, quamplurimas ecclesias e per unum et semis annum studuit fundare, et ministros secundum morem Ecclesiastici ordinis ordinare.

B

ANNOTATA.

a Non est existimandum hanc Apostoli vocem fuisse, sed animæ fortassis cujuscumque in Purgatorio detentæ, permissæque tunc illius implorare preces; vel cujuscumque pii hominis isthic excurias agentis: nisi quis illa verba ut pro me intercedere digneris, ita interpretetur, ut velit Apostolus, ipsummet Germanum pro se, id est suo loco, Deum precari, a quo possit quilibet impetrare. Simile illud in Lectionibus Divini Officii a S. Agatha S. Lucie dictum: Soror mea Lucia, virgo Deo devota, quid a me petis, quod ipsa poteris præstare continuo matri tuæ?

b MS. Ambian. S. Pauli: minus id verisimile.

c Non deerrant quidem in Hispania tunc, uti et in ipsa Italia et Gallia, idololatriæ reliquiæ; sed præcipue isthic ab Arianis Gothis facessabatur Catholicæ fidei negotium.

c Quæ hæc Tolosa sit, non satis perspicuum. Nam si nobilissima illa provinciæ Narbonensis primæ civitas, quid illa ad Hispaniam pertinet. Et Guilielmus Catellius scriptor diligentissimus Antiquitatum Occitanarum nusquam hujus S. Germani meminit: neque in ea urbe ejus ulla extat memoria, ut me Petrus Possinus noster per litteras edocuit. An fortassis hæc est Tolosa Bœticæ circa montes Marianos oppidum aut castrum, quod ab Alphonso VIII Castellæ Rege cum aliis captum an. 1212 memorat Rodericus Toletanus lib. 8 cap. 12, post memorabilem illam in loco propinquo, quem Navas Tolosæ vocant, victoriam, qua cæsa Maurorum ducenta millia? an Cantabrica potius hæc Tolosa, Guipuscoe metropolis Oriæ anni adsita? Quid si pro Tolosa legas Tortosam in Calalaunia?

e MS. Ambian. per unum Semisannum.

CAPUT VI.

Miracula in mari et Normannia.

Desiderans autem ut cum Christo esset jam resolvi, et ingemens martyrii palmam sibi differri, in Franciam remeare disponit, quam noverat adhuc a ex parte deditam idolis. Instruensque quos Christo lucrificerat de omnibus quæ sunt fidei, et valedicens eis, cymbam conscendit: atque præcipiens altius in pelagus agi, ipse quidem prosternitur transitis, ut lasso corpori paullulum indulgeret quietis. Verum blando sopore fessos ejus artus jam relaxante, subita navis facta est concussio cum nimio fragore,

et pene mergebatur quasi præ nimia præponderatione, non solum fatiscentibus rimis, sed et desuper influentibus undis. Unde nautæ attoniti, et videntes se jam profundo absorberi, horribiliter inclamant cum lacrymis: Expergiscere vir Dei, et pereuntibus subveni. Qui perturbatus a somno exilit, et versum Psalmi sexagesimi quarti cecinit: Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ et in mari longe. Et omnibus circumspectis, videt insidentem puppi adversarium humanæ salutis: editoque signo salutari; Abscede, ait, inimice veritatis. Mox ut fumus evanuit, putorem teterrimum linquens, quasi certa vestigia sui. Non mirum, inquit, si periclitabamini, qui æmulum vestræ salutis vobiscum nescientes assumpseratis. Tranquillitate vero illico reddita, exanimata nautarum sedavit pectora; et exemptos de præsentis periculo, animarum periculum magis esse timendum admonuit, et astutias præcavendas diaboli. Postmodum ejus oratione transfretantes fausta navigatione, in portum b Mogduni applicuere, ubi ad propalandum meritum servi sui, quid per eum Dominus operatus sit, licet inculto sermone, nostræ inserimus narrationi.

20 Cujusdam nobilissimi viri filia, Mogduni indigena, ab utero matris cæca, omniumque membrorum erat officio destituta. Hæc in somnis admonita quod a B. Germano esset supplicanda, per septem circiter annos eum operiebatur sollicita: cognito autem ejus adventu, quali poterat conamine ad eum accedere nitebatur. Tandem a domesticis oblata, et a beato viro, lavacro salutis in Trinitatis nomine immersa, oculorum membrorumque supplementum est adepta, et de castimonie puritate est instructa c. Sic per viri Dei merita sospitati donata, multis extitit salutis causa: viso enim tanto miraculo, altus idololatrias agebat stupor subdere colla Christi jugo. Longe lateque hoc factum percrebuit, et certatim confluentes populi, notabantur signo Christi, abrenuntiantesque diabolo et ejus pompis, collatione munifica construebant ecclesias Dei.

21 Quocumque etiam vir sanctus prædicando per Normanniam ibat, omnis plebs obviam ei procedebat, quia virtutum ejus fama proditrix passim prævolabat. Cum autem e Bajocas civitatem tenderet, in itinere affectus siti, Comiti, qui præerat civitati, missis pueris suis mandavit, ut ad refocillandum dignaretur vinum mittere sibi. Sed Comes caninæ tenacitatis, parvipendens legationem Sancti, vacuos aspernanter remisit. Unde beati viri animus in Comitum aliquantis per commotus, Deum cum suis obsecrat comitibus, ut vinum omnino deficeret de doiliis et apothecis illius. Et qui voluntates timentium se facit et deprecationes exaudit, voluntatem servi sui non distulit: ita enim omne subito vinum Comititis quasi evanescente defecit, ut nec guttula quidem in omnibus inveniretur vasis. Comperto miraculo hujusmodi, Gantius quidam illustris vir B. Germano festinus occurrit cum pluribus exeniis f, quæ et ei devotissime cum humillimis precibus obtulit. Sed vir Dei nil sibi præter Asellum unum sumpsit, cujus suavi gestamine contentus postea fuit: benedixitque ei Sanctus cum filiis et filiabus suis et omnibus quæ erant juris illius.

22 Sicque perveniens Bajocas, pro quibusdam carceratis, ut resolverentur, rogavit, nec impetrare potuit; et nimia g perturbatione animi imprecatus mala cunctanti, calcaneo suo murum percussit, et maximas pinnas muri ex parte funditus subruit: quod adhuc civitas ipsa, omnisque prædicat regio illa, hodieque apparent inibi tantæ ruinæ vestigia. Ab urbe autem progressus, efferri ad tumulandum videt defunctum pueri corpus, parentibus prosequentibus illud celebri luctu. Verum ubi præteriens a concurrente

multos sanat:

Coloss. 4, 6

pueros ad se admittit.

e

Psal. 64, 6

E
cæca et paralytica curata,c
multos convertit:e
avari hominis vinum imprecatione exsiccatur:f
liberali benedixit:g
Bajocas murum pede subruit,

mortuum suscitatur,

a
Navim fatiscentem servat, ejecto dæmone:

A concurrente turba est agnitus, continuo ante ejus gressus triste deponitur funus. Ecquid plura? Compassus flentium et ut misereretur deprecantium lacrymis, genua ad orationem flexit, surgensque invocato nomine Domini viventem reddidit. Et omnes qui aderant, et hæc signa videbant, ex abundantia lætitiæ flentes clamabant: Benedictus es Domine Pater, et filius tuus Jesus Christus cum Sancto Spiritu, qui talem Pastorem nobis attribuisti, per quem tanta mira ostendis. At ubi in civitatem illata est fama hujusmodi, formido subita omnium animos perculit, et egressi dona plurima offerebant viro Dei. Sed in cujus corde totus aruerat mundus, solumque mori lucrum et vivere erat Christus, nil horum ad suos suscepit usus: carceratos tantum viginti quatuor resolvit, et cum alimento carnali refovit etiam spirituali, et de salute animarum eos commonens, sic profectus est via cœpti itineris.

captivos liberat.

ANNOTATA.

a Quid mirum, cum Franci adhuc gentiles essent?

b Mogdunum nunc Montebourg dici, nos docuit vir eruditus Joannes Cauchie.

B c Addunt MSS. Ambian. Petronilla est ab eo vocitata.

d Normannia seculo Christiano 10 appellata est Gallix pars occidua, quæ jam ab aliquot seculis Westria, vel ut moderni scribunt Nuestria vel Neustria vocitabatur.

e Bellocasses vel Bajocasses Gallix Celticæ populi sunt, vulgo le Bessin; urbs primaria eruditis quibusdam Neomagus, vulgo Bajocæ et Bajoca appellatur, Gallice Bayeux, Episcopali basilica admirabilis structuræ ornata, ut memorat Duchesnius Libro de Antiquitatibus Gallix et Papirius Massonus lib. de fluminibus Gallix.

f *Évêux* dona sunt hospitibus dari solita. Crebro a scriptoribus pro quibusvis muneribus usurpantur: sequiori ævo sæpe exenia.

g Sensum animi ac pium quemdam dolorem fuisse probabilius est, cui Deus miraculum indulserit.

CAPUT VII.

S. Germani martyrium

Verum ne sermo prolixus tædio sit legentibus vel audientibus, omissis miraculis, quibus clauditur quampluribus, qualiter a hominem obierit, succincte explicemus. Igitur sicut crebro diximas, desiderans ut cum Christo esset resolvi, instinctu Divino de Normannia in pagum Ambianensium tendens, iter suscepit: et jamjam adfuturo die suæ resolutionis, nocte præcedenti super b Elnam amnem, in municipio, quod dicitur c Mare-mortuum, hospitio remansit. Ubi cum membra dedisset sopori, revelatione Divina didicit, quod diu optarat, in crastinum mulatione gladii se æthereo sociandum Senatui. Prosiliensque a somno hilaris, et quasi sui compos voti, ad solvendum Deo nocturna munia socios suos excitavit; laudibusque finitis, quod restabat noctis devotissime in oratione pernoctavit. Summo autem in via egressus diluculo, pene præibat pernix socios, ut cervus fontes aquarum sitiens, ad sibi destinatum præcurrere cœleste bravium. Crepidinem quoque montis transgressus, quod d Vetus dicitur Rothomagus, iter habebat sub turris mœnibus, quæ hodieque e Mansio Hubaldi tyranni dicitur, ubi tunc temporis ipse manebat Hubaldus, idololatriæ cultor præcipuus, religionique Christianæ acerrime infensus. Qui Hubaldus, ut viri Dei transitus sibi innotuit, mox tumens bile invidi cordis, accitis complicibus quamplurimis, apparat vestigia ejus insequi,

Maji T. I.

dolens ejus præconio fidem Christi passim insinuari.

24 Beatus vero Episcopus transit f Audamne, qui est limes medius Normanniæ ac Franciæ, ingressus est oratum contiguam ecclesiam beatæ Virginis Mariæ; populisque affluentibus undique, quia ipsa erat ecclesia capacitatis angustæ, egressus præforibus, insistebat verbo Divinæ doctrinæ, vallatus populi multitudine. Cum interim ipsum satellitem sathanæ, multo stipatum militum agmine, videt appropinquare. Certus ergo mori, intenta oculorum acie in summis, in hæc orationis verba prorupit: Agie, Agie, Agie, invisibilis, incomprehensibilis, triplex simplicitas, simplaque Trinitas, jam tempus est: exime me, si placet, de lutea corporis crate, neque patiaris amplius in hac ærumnosa vita degere. Comendo autem quos tibi lucri feci; precorque ut qui mei memor fuerit, aut in mei memoriam te obsecraverit, in omni negotio misericordia tua ei adsit. Vix hæc verba compleverat, cum tyrannus crudelis in ejus jugulo gladium immersit, volensque in populum adstantem illi similiter debacchari, in fugam omnes compulit. Columba autem nivei candoris de corpore Sancti visa est egredi, et ad cœlos usque levibus subvolare pennis. Abscissionem vero capitis passus est sexto nonas Maji.

prædicans et orans

occiditur:

25 Desecto itaque capite beati viri, seorsum truncum corpus ad usque in crastinum jacuit, expositum avibus et foris, nam et suprema funeris inhibebat jussio cruenti tyranni. Sed margaritum pretiosum, licet humanitus incustoditum jacuerit, divina tamen providentia non abfuit, quæ et quod minores formidabant tyrannide Hubaldi, per primores regni effecit. Namque quem jam apud se glorificabat in cœlis, ut et apud homines magnificaret in terris, in extinctis artibus Martyris suæ ostendit potentiam virtutis. Quædam enim juvencula ad præfatam ecclesiam oratum certis diebus consueverat properare, quam in crastinum venientem ex more, os abscissi capitis viva voce ita orsum est compellare: Huc ades, filia, nec nostra verearis funera, sed madentes et concretos sanguine crines nostros, tua manu corripe, atque dextræ nostri trunci corporis et seorsum jacentisingere: nec pigeat te, pro humanæ conditionis compassione et Dei amore, ad Senardum Principem, quondam mihi familiarem, properare, qui modo abest, non nimium hinc longe, in villa videlicet quam g Senardi-pontem ejus vocant ex nomine. Huic itaque edissere, qualiter jaceam ab impio interemptus carnifice: et ut in eodem loco, quo invenerit, corpusculum nostrum tradat sepulturæ. Quæ licet diu primum cunctata sit, jussioni tamen ejus sedula paruit. Comperto ergo obitu Germani Episcopi, Senardus sumptis secum Clericorum ordinibus, atque adunata religiosi frequentia apparatus, comitantibus nihilominus non modicis populi agminibus, properare maturavit ubi jacebat sanctum corpus. Beati autem corpus aliquantulum Angelico ductu progressum, in loco quo cæsum puella dimiserat, non est inventum. Et condiens aromatibus diligentissime, loco quo reperit, in novo miroque, quem composuit, sarcophago, pia Sacerdotis membra studuit collocare, ecclesiamque desuper ædificare. Virtutes autem multas, ibi dum conderetur, et nunc usque Dominus operatur, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen

mortuus loquitur:

g a Senardo Principe sequebatur: F

clarescit miraculis.

ANNOTATA.

a Ita alibi, exit hominem, eodem sensu.

b MSS. Ambian. Hellam vocant, Thos. et Clarmar. Helnam. Fluvius est in Caletibus, qui in Oceanum Britannicum versus Diepam urbem evolvitur, vulgo Faune.

Mare-mortuum, sive Mortuum-mare, Gallice *Mortimer*, vicus est ad Elnam amniculum jam dictum, quatuor francicis Leucis ab Albamerla sive Aumaleo distans, totidemque a Senardi-ponte. Hinc nomen sumpsit illustris quondam familia Mortuomariorum, sive Mortimers in Anglia. Ordericus Vitalis lib. 7 Eccles. hist. meminit castri quod Mortuum-mare dicitur. Duchesnius in Normannicis inter milites ferentes bannerias in Normannia tempore Philippi II Regis, refert Guillelmum de Mortuo mari.

d Vetus Rotomagus, vulgo vieil Roven, vicus est medio inter Senardi-pontem et Aumaleum itinere.

e Visuntur supra Vetus-Rotomagum, haud longe a S. Germani vico, ruinæ ac fossæ vetustæ arcis, quæ Huchaldi mansio fuisse existimatur.

f Auda, vulgo nunc Gresle, sed notiori nunc vocabulo Riviere d'Eu, quod Aucum urbem alluat. Aucia dici videtur in vita S. Lupi Senonensis 1 Septemb. Rex Clotarius felle commotus virum Dei Lupum Episcopum retrusit in exilium, in pago quodam Neustriæ nuncupato Vinimaco, traditum Duci pagano, nomine Bosoni Landegisilo, quem illo direxit in villam, quæ dicitur Andesagina super fluvium Auciam. Id flumen etiamnum Picardiam, quæ Francorum citima Belgis provincia, a Normannia separat.

g Senardi-pons, vulgo Sener-pont, oppidum est, sive ut nunc vocant burgum, non ignobile, ad idem flumen situm.

HISTORIA TRANSLATIONUM

Auctore D. Joanne Cauchio nuper composita, ut in Officio Ecclesiastico recitaretur.

Cum per annos supra trecentos S. Germani Scoti, Martyris atque Pontificis, corpus summa religione coleretur in finibus Ambianensium, ad ripam Augiæ, in pago quem suo martyrio nomineque consecravit; contigit ut e S. Benedicti familia, quæ ibidem loci divino se cultui manciparat, Prior et Religiosi, cum viderent Danorum flammis sacra omnia profanaque violari, tantum pignus tutum in locum efferendum esse decreverint. Ergo ex his Religiosis duo iter aggressi Veromanduos versus, nocteque ingressi suburbium Oppidi a Ribodimontis, diocesis Laudunensis, reliquias deponunt in ædícula S. Annæ, quæ ultro ipsis valvas, tamquam invitatura, recluserat. Subsequenti crepusculo cum se viæ impigre dedissent, post longos per totum diem errores, ad eandem ædiculam, unde mane discesserant, se rediisse stupuerunt. Cumque sequenti aurora depositum corpus ab altari tollere molirentur, tanta subito mole depressum est, ut cum vi nulla movere id possent, facile intellexerint, Dei e consilio esse ut Ribodimons S. Germani asylum esset, et vicissim Ribodimontis Germanus esset ipse præsidium. Momento temporis tantorum miraculorum fama in urbe pervagante, Clerus universus atque Dynasta cum omnibus Civibus, non minori gaudio quam pompa, arcam S. Germani, ab ara ædiculæ nullo conamine sublatam, important in ecclesiam parocialem Divi Petri Apostolorum Principis, circa annum salutis octingentesimum quinquagesimum, die decima tertia Novembris. Porro ædícula quo se gratam in Divum Germanum, per quem tot miraculis coruscat, ostenderet, nomen ipsius, quod etiamnum hodie servat, assumpsit.

2 Atque ut religione in Martyrem Cives cum Dynasta suo certarent, illi martyris caput atque brachium separatim argenteas in thecas includunt, reliquum vero corpus in arca paris pretii deponunt; ubi præcipua Divi miracula ejusdemque Martyrium, argenteis laminis auro illitis, cælata noscuntur. Dy-

nasta vero sua in arce egregiam construxit ecclesiam, in qua Canonici statas preces quotidie persolverent Deo, qui tanto thesauro Ribodimontem locupletasset. Paulo post Canonice in locum suffecti sunt Sancti Benedicti alumni, vicino e monasterio, cui nomen Divi Nicolai b a prato. Atque hoc monasterium ut tantum beneficium agnosceret, beatum Germanum monasterii Tutorem ac Præsidem sui, et suæ civitatis Ribodimontii delegerunt. Sacrique Ordines solenni supplicatione, quam Regius Magistratus populusque subsequitur bis quotannis, die scilicet Natalitio, dieque Translationis procedunt ad ædiculam, ubi Martyris lipsanoteca primum deposita fuit. Et ut miraculorum in ea patratorum memoriam perpetuo redintegrent, arcam ubi corpus est, in ara majori; thecas vero quæ caput atque brachium condunt, inferioribus in aris ad latus dispositis constituunt; confluyente vicinis e locis magna hominum multitudine, qui cum variis vexatos morbis, tum vero maxime febribus conflictatos supponunt arcæ, experturos Martyris opem, quam innumeri suis liberati doloribus perceperunt.

3 Anno sexcentesimo quinquagesimo supra millesimum c, cum Ribodimontem captum hostilis deprædaretur exercitus, nec ejus sedandæ cupiditati satis essent Civium facultates, irruit in ecclesiam, ubi gloriosi Martyris arca idcirco remanserat, quia ei sua vetustas ne cum illatis in Sancti Quintini fanum pretiosi capitis et brachii thecis, ipsa quoque simul efferretur, obstiterat: atque illud, quod Divo futurum videbatur in dedecus, summam cessit in gloriam. Vix enim sacrilegi lipsanothecam effregerant, cum injecto divinitus terrore perculsi se propriunt in fugam, involucro arcæ argenteo et lapillis quibus distinguebatur intactis: quæ ubi reperit ecclesiæ thesaurarius, ossa quidem mirifica Faram d, munitissimam in arcem diocesis Laudunensis, ocyus comportavit; decennio vero post Joannes Canonicus e familia Præmonstratensi, idemque Curio parociae Ambianensis, quæ ejusdem S. Germani nomine insignitur, cum suam ecclesiam, structura cultuque conspicuam, sui Patroni Reliquiis vellet esse sanctissimam, post multa itineravi tandem factus est compos. Sacrorum enim Germani ossium partem non exiguam, actis publicis consignatam, secum Ambianum asportavit. Quas exhiberi publice, tum ad populi in Divum Germanum pietatem inflammandam, tum ad ejusdem Martyris in pium populum tutelam promerendam, Franciscus e quartus Ambianensis Antistes, pro sua in Divum religionem, concessit MDCLX, III Aprilis. Cumque idem Parochus et ejus curæ commissus populus, pro incenso illo suo in tutelarem studio, arcam argenteam, insigni artificio perfectam auroque collucentem, præparassent; in eam idem Pontifex sanctissimas Reliquias inclusit; et eum supplicatione, quæ florenti in urbe potuit esse quam maxima, intulit in ecclesiam Parocialem Martyri consecratam; ubi post celebratum ritu Pontificio sacrificium, ipse insigni panegyrico beati Germani virtutes atque miracula, maxime quæ in translationibus contigere complexus est, anno Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo.

ANNOTATA.

a Ribodimons, vulgo Ribemont ad Oesiam flumen, ab oppido S. Quintini tribus, a Lauduno plus quam sex Gallicis leucis distat.

b Monasterium S. Nicolai, in Pratis, a dicto flumine per modum insulæ cinctis, exhibent tabulæ Picardix, ad Occidentale latus oppidi. Tacent de eo Sammarthani Gallix Christianæ tom. 4.

D
adjungitur
monasterium
Benedictinum:

febres pulsæ.

c
An. 1650
E

arca reliquiarum in hostili irruptione servata:

d

an. 1660
aliquæ reliquæ Ambianum delatæ:

3 Aprilis

e
F
arcæ argenteæ includuntur.

Ob metum
Normanno-
rum

a
Corpus Ri-
bomontem
delatum,

C
manet immo-
bile:

defertur in
ecclesiam
S. Petri

13 Novemb.
anno 850.

includuntur
theis argen-
teis caput,
brachium,
corpus:

A c Annus 1650 Belgio Hispanico, sub regimine Archiducis Leopoldi felicissimus fuit: quo et pleraque ex amissis oppidis recepta cepere, et præcipui Gallorum Duces, Cardinalis Mazarini jugum ferre ultra non valentes, ad partes Hispanas transiere, non sine gravi Picardiæ calamitate, quæ Castelletum oppidum munitissimum captum, et oppida etiam trans Oesiam coacta victorem tributo pendendo agnoscere.

d Fara vulgo la Fere, 4 leucis infra Ribodimontem ad eundem fluvium.

e Franciscus le Favre, ex Ordine Minorum, Reginæ matris Annæ Auctriacæ concionator, anno 1651 Glandatensis Episcopus consecratus, ad Ambianensem Cathedralam transiit 1653.

DE SANCTIS EPISCOPIS ET CONFESSORIBUS

FLORENTIO ET VINDEMIALE, EX CORSICA TARVISIUM ADVECTIS; ITEM DE S. VINDEMIALE EPISCOPO, IN AFRICA MARTYRE.

G. H.

SEculo V

Tarvisii
corpora SS.
Florentii et
Vindemialis.

Historia Vitæ
et translationis
datur ex
MS.

B **M**archia Tarvisina, Italiæ provincia, olim Longobardis, nunc dominio Reipublicæ Venetæ subjecta, nomenclaturam debet Tarvisio urbi Episcopali amplæ et munitæ: cujus cives inter Patronos suos colunt Sanctos Episcopos Florentium et Vindemiale, quorum sacra corpora requiescunt in Cathedrali S. Petri ecclesia, marmoreæ arcæ inclusa. De iis hoc scriptum ibidem legitur. Reliquiæ Sanctorum Confessorum atque Episcoporum Florentii et Vindemialis. Aliquam vitæ ac Translationis historiam, quasi a Titiano urbis Tarvisinæ Episcopo, qui eadem corpora ex insula Corsica transtulit, conscriptam, reperimus in quodam MS. codice Reginæ Sueciæ, quam infra damus. Reperimus etiam Vitæ illius compendium in quodam codice MS. cenobii Rubicæ Vallis Canonorum Regularium prope Bruzellas: sed illud omnino idem Petrus de Natalibus, Plebanus Sanctorum Apostolorum Venetiis, deinde in dicta Marchia Tarvisina Episcopus Equilinus, edidit libro 4. Catalogi Sanctorum capite 116, a sc anno MCCCLXIX et sequentibus compositi: cujus testimonium hac in re pluris æstimandum remur, quod illud ibidem scripserit, ubi potuit rei veritatem accuratius examinare et plenius addiscere. Illud autem compendium est ejusmodi.

Peregrinatio
ex Africa in
Corsicam:

obitus et
sepultura,

translatio
Tarvisium.

C 2 Florentius et Vindemialis Episcopi, Tarvisii translati quiescunt. Quorum Vindemialis Afer natione, a S. Alpiano Confessore doctus, ad Presbyteratus Ordinem, inde ad Episcopatum pervenit: ubi una cum Eugenio miraculis multis ostensis populum copiosum convertit. Deinde peregrinationis gratia ad insulam Corsicam venientes, in castris Faunensi et Vadensi populum a cultura draconis eruerunt, ligato orario ad collum serpentis et ipso in mare demerso: sicque populum conversum baptizarunt. Post quæ S. Eugenius ibidem in castro Vadensi commoratus quievit in pace: ubi etiam extat puteus ab eodem in mare defossus, præter naturam, dulcem aquam emanans. Vindemialis vero regressus Corsicam, ibidem in pace vitam finivit, et sepultus est ibi: ubi et olim Florentius Episcopus quiescebat. Vastata vero Corsica a Saracenis, Titianus Episcopus Tarvisinus illuc navigio accedens, corpora SS. Florentii et Vindemialis obtinuit, et Tarvisium translata in basilica S. Joannis Baptistæ deposuit. Quæ successor ejus Rotharius postmodum in majori ecclesia S. Petri honorabilius tumulavit. Horum festum colitur vi Nonas Maji. Hæc ibi Petrus de Natalibus, aduncta translatione ad ædem Cathedralam S. Petri a Rothario Episcopo, quæ in narratione Titiani neque adest, neque adfuisse potuit.

3 Habemus historiam insulæ Corsicæ, Italice anno MDXCIV editam a Joanne Grossio, Petro Antonio Monteggiano, Mario Antonio Cecialdo, et Antonio Petro Philippino: in qua historia dicitur Corsica intercepta a Saracenis Mahumetanis seculo Christi septimo, ac detenta sub quinque eorum istis dominantibus Regibus usque ad tempora Caroli Magni Imperatoris. Hinc facile colligimus quo fere tempore præfuerint Episcopi Ecclesiæ Tarvisinæ Titianus ejusque successor Rotharius, maxime in summo hiato Episcoporum apud Ferdinandum Ughellum tomo v Italiæ Sacræ, ubi viii Episcopus Felix collocatur ad annum DXC, dein nonus Trivisius anno DCCXXXIX, decimus Fortunatus anno DCCXCIX, undecimus Adeodatus anno DCCCXXVII. Aliquis ab eodem Ughello asseritur iii Episcopus Titianus circa annum cccc, cui ab illo tribuitur translatio horum corporum. Verum aut ille trecentis fere seculis junior fuit, aut alius ab eo statuendus Titianus secundus, cui Rotharius, ab Ughello omissus, fuerit substitutus: et sic potuit Vindemialis, uti in Actis dicitur, interfuisse anno CCCCLXXXIV, sub Hunerico Rege Wandalorum, collationi Episcoporum Catholicorum, cum Arianis de fide orthodoxa disputantium.

Corsica sub
Saracenis
sec. 7 et 8.

E

Titianus et
Rotharius
Episcopi
Tarvisii.

4 Franciscus Maurolycus, Abbas Messanensis in Sicilia, in suo Martyrologio hos Sanctos ita ad ii diem Maji recolat: Item Florentii et Vindemialis Episcoporum, qui ex Africa in Corsicam transfretantes, miraculis illustres ibi defuncti, a Titiano Episcopo Tarvisium translatis sunt. Quæ fere eadem leguntur apud Constantium Felicium et Petrum Galesinium: et contractius apud Richardum Wilsfordum in Martyrologio Anglice Londini anno MDVI excuso, et ad sequentem diem apud Grevenum et Canisium, Ferrarius in Catalogo generali ad hunc diem ista habet: In Corsica insula, Sanctorum Episcoporum Florentii et Vindemialis, sub Wandalis vexatorum. Quod latius explicat in Catalogo Sanctorum Italiæ ad Kalendas Junii: sed id de Florentio non asseritur in Actis. Vindemiali additur socius Eugenius, quod etiam annotavit in suo Martyrologio Maurolycus. Sed de ejus cultu necdum aliquid legimus.

Mentio in sa-
cris fastis:

F

5 Alius ab eo est S. Eugenius Episcopus Carthaginensis relatus ad diem xiii Julii, ab Adone, Usuardo et in Martyrologio Romano, imo et Gallicano Saussayi, quod exilio deputatum, apud Albigensem Galliarum urbem, finem vitæ præsentis fecisse testetur Gregorius Turonensis l. 2 Hist. Francor. c. 4, addunturque eidem socii Vindemialis ac Longinus: inter quos sancta exorta est contentio, quis oculis subito cæci facti signum beatæ Crucis imponeret; conventumque

Alius Eu-
genius Episc.
Carthagin.

et Vindemialis
Episc. Martyr
in Africa.

ut

AUCTORE G. H. *Eugenius* manus suas super caput ejus tenerent, et S. *Eugenius* Crucem super oculos cæci faciens oraret, statim ablato dolore ad pristinam cæcus rediit sanitatem... *Honorius* autem Rex Sanctos Dei post multa tormenta, post equuleos, post flammæ, post ungulas jussit interfici... Sanctum vero *Vindemiale* gladio percuti præcepit, quod et impletum est in hoc certamine. *Hæc* *Gregorius Turonensis*. SS. *Eugenii* et *Vindemialis* memoria inserta est ad Kalendas Februarii quatuor *Martyrologii Hieronymiani* apographis, et MSS. *Martyrologii Atrebatensi*, *Tornacensi* et *Lætiensi*, quibus additur *Longinus*, in prima editione *Additionum Molani ad Usuardum*: quam secuti sunt *Canisius* et *Galesinius*. De S. *Eugenio* agitur XIII Julii: et tum addentur, si quæ alia de *Longino* occurrant.

inscriptus
Martyrol.
Romano

B 6 De S. *Vindemiale*, occasione alterius *Vindemialis*, ad hunc diem ista sunt in hodiernis *Fastis Romanis* apposita. Eodem die S. *Vindemialis* Episcopi et Martyris, qui una cum sanctis Episcopis *Eugenio* et *Longino*, doctrina et miraculis adversus *Arianos* decertans, ab *Hunnerico* Rege capite obtruncari jubetur. *Hæc* ibi. Alius ergo hic est *Vindemialis* in Africa percussus, quem *Herrera Alphabeto Augustiniano* inseruit tom. 2 fol. 491, a *Vindemiale* exule in Corsica, qui ibidem incontaminatum Spiritum reddidit, et vitam in pace finivit: et sic recte *Ferrarius* hunc Confessorem *Vindemiale* retulit in *Catalogo Sanctorum*, qui non sunt in *Martyrologio Romano*. Dilemus autem, nullam martyrii S. *Vindemialis* Episcopi mentionem fieri apud *Victorem Uticensem* seu *Vitensem*, quod etiam observavit *Baronius* in *Annalibus* an. 484 num. 68. Recenset *Victor* lib. 4 nomina Episcoporum Catholicorum, qui *Carthaginem* ex præcepto Regis convenerunt: inter quos reperitur *Vindemialis Capsensis* in provincia *Byzacena* Episcopus. Præterea fuerunt *Vindemius Altaritanus*, Provinciae Proconsularis Episcopus, in exilium missus, et *Vindamius Lemsactensis* in *Mauritania Sitiensi*, Episcopus, ut aliquis horum potuerit *Vindemialis* haberi, qui, ut in *Vita* dicitur, primum in *Faunensi* seu *Sauvensi* deinde in *Vadensi* maritimis *Africæ* castris prædicavit, cum socio *Eugenio*; et notior fieri posset, si alicunde doceremur, qua parte *Africani* littoris ea loca quærenda sint: aut si exprimeretur nomen insulæ *Vadensi* castro objectæ. Nunc obscura manent omnia: quia inter plures insulas difficile est definire quæ hic intelligatur. Recensetur etiam a *Victore Uticensi* *Florentius Nobagermaniensis* provinciae *Numidiæ* Episcopus, et inter eos quibus Corsica exilium obtigit, *Florentius Seminensis*: sed incertum est, an alteruter horum in Corsica obierit; uti et an S. *Florentius*, qui *Tarvisii* colitur cum S. *Vindemiali*, vixerit in Africa et sub *Hunnerico Wandalorum* Rege.

eorum festum in
Corsica et
Episcopatu
Nebbiensi:

C 7 Qui *Chronicum sacrum* et *Sanctuarium Corsicæ*, ad instantiam *Minorum Observantium* istius insulæ, scripsit *Italice*, et *Florentiæ* vulgavit anno 1639 R. P. F. *Salvator Vitalis Marensis*, Theologus et Prædicator generalis *Observantiæ regularis* in Provincia *Tusciæ* lib. 4 cap. 1, scribit, Sanctorum *Florentii* et *Vindemialis* Episcoporum Afrorum festum in Corsica, ubi vitam finierunt, quotannis agi, maxime *Nebbi*, cujus Advocatus et Patronus est S. *Florentius*: usque eo ut civitatis ipsius suburbium nomen ab eo etiam nunc habeat, idemque nomen habuerit olim Cathedralis *Nebbiensis*, priusquam a Mauris urbs occuparetur. Videant autem, inquit *Salvator*, ii ad quos spectat prospicere cultui et honori Sanctorum Patronorum et Protectorum diœcesanorum, utrum non conveniat, quamvis mutatus sit ecclesiæ titulus, agere festum istud cum Octava. Sane cum in illa Cathedrali dicerem ad populum per adventum coram Illustriss. ac Reverendiss. Joanne Ma-

scardo Episcopo, nullamque ibi viderem S. *Florentii* capellam, ac ne imaginem quidem, vehementer indolui tam neglectim haberi ibi eum Sanctum, quem istic vixisse et obiisse habebam pro certo.

8 Ceterum quam auctor hic *Nebbi* vocat, propter Episcopalem Sedem eo translata, civitas est S. *Florentii*, in vetus ac novum burgum distincta, uti docet *Antonius Petrus Philippini* in *Historia Corsicæ*, descripta *Italice* et in *Gallia excusa* anno 1594. Nam veteris *Nebbiæ*, medio milliari a S. *Florentio* dissitæ, tunc cum scribebat ille, sola supererant vestigia in ruderibus antiquis, cum satis eleganti ex albo et quadrolapide ecclesiæ, quam *Pisanorum* opus esse appareret. Hujus ergo ecclesiæ titulus, una cum Sede Episcopali transit ad ecclesiæ S. *Florentii* antea dictam: cujus rei principium videtur dedisse Episcopus ille, qui circuli seu territorii S. *Mariæ Nebbiensis*, decem circiter milliaria complectentis, medietatem attribuit populo S. *Florentii* circa annum MD: quem populum *Genuenses* anno MCCCCLXXXIII subjecerunt Officio S. *Georgii* primum omnium: unde factum ut *Florentiani* cives multis immanitatibus gauderent, tam in Corsica quam *Genuæ*; et locus, in quo ante adventum *Genuensium* nihil præter vetustam turrem visebatur ad custodiam vicinarum salinarum, præ *Nebbia* cæperit frequentari, quamvis situ minus salubri, invitante maris alluentis commoditate. Quæ cum sint oculorum experimento comprobata, merito miratur prælaudatus auctor in præfatione, quomodo *Thomas Porcacchius*, in sua præcipuarum insularum descriptione, S. *Florentii* civitatem quinque miliaribus a mari removeat. Ab hac autem ipse propinqui maris sinus S. *Florentii* nuncupatur a pluribus. Intellico porro esse aliquem qui scribat, veteres loci Christianos, irruentibus in insulam *Barbaris*, arcem sancti Patroni sui ipso in littore defodisse, ubi latuerit donec apparentibus noctu e cælo luminibus excitati posterius, scrutati cæpere quæ esset hujus miraculi causa. Hinc unde corpora videntur *Tarvisium* advecta. vero nonnemo alius occasionem arripit, confirmandi traditionem *Campiliensium* in *Hetruria*, asserentium S. *Florentii*, quod apud eos colitur, corpus, in sua marmorea arca, illuc a mari advectum e Corsica. Sed ostendimus xv Maji, *Populloniensis* ante S. *Cerbonium* Episcopi potius illud corpus esse. Antiqua autem celebritas loci, a S. *Florentio* in Corsica dicti, verosimile nobis facit, quod dicit *Salvator*; ad eum locum a barbaris destructum appulisse *Tarvisium Titianum*; et de subitus ecclesiæ destructæ ruinis emissio Sanctorum *Florentii* et *Vindemialis Sarcophagos*, prout sequens historia explicat.

translatio ad
Oppidum
S. Florentii,

E

unde corpora
videntur
Tarvisium
advecta.

VITA

F

Auctore Titiano Episc. Tarvisino.

Ex Codice MS. Reginæ Sueciæ.

Dum universalis Synodus apud *Cartaginem* ab *Honorico* Rege congregaretur, ex omnibus regnis atque insulis quæ sub ejus regimine tunc temporis degebant, die *Kalendarum Februariarum*; sexcenti septuaginta Episcopi in unum sunt pariter congregati, pro fide sanctæ et individue Trinitatis certaturi; quos ipse, deceptus *Arianorum* perfidia, omnes exilio damnare jussit; e quibus *Cartaginensis* Episcopus *Eugenius* et *Vindemialis*, summæ scientiæ summæque sanctitatis, inter alios emicuerunt, et fidem sanctæ et individue Trinitatis inviolabiliter constantissima voce edocuerunt. Qua de re a propriis sedibus expulsi, peregrinationis causa ad transmarina convolaverunt, Apostolicum sequentes exemplum: Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. *Phil. 1, 21* *Florentii* vero atque *Vindemialis*, licet ortus eorum, vita, atque transitus apud alios florissent; nobis tamen Dominus venerabilia corpora eorum, tempore

Episcopi 670
ab Hunerico
Rege Wan-
dalorum in
exilium mis-
si:

*Corpora SS.
Florentii et
Vindemialis
Tarvisium
delata.*

A tempore quo voluit, revelavit : et pro hujus urbis tuitione atque habitantium incolumitate, a longissimis terrarum partibus, pietate divina nobis eorum corpora mittere dignatus est. Et sicut ab incolis terræ illius didicimus, ubi Sanctorum corpora requiescerent ; cum omni timore atque tremore ad tumulos Sanctorum accessimus, et cum omni reverentia Sanctorum reliquias inde sustulimus, ad navimque perduximus : et cum intercessione beatorum Confessorum Christi ad Tarvisianum solum usque pervenimus, ibique Deo miserante cum summa reverentia, condigno honore, Sanctorum corpora collocavimus.

*SS. Vindemialis et
Eugenius
clari miraculis in
Africa*

2 Igitur beatissimus Vindemialis Africano solo ortus atque nutritus est ; sed a beato Confessore Christi Appiano Episcopo edoctus, et cœlesti conversatione fide ac religione imbutus, Presbyterii dignitatem adeptus est, in quo digne Deo militans ad Episcopatus onus usque pervenit : ubi et in partibus Africæ una cum Eugenio multa per illos signa magnifica et innumerabilia omnipotens Dominus operari dignatus est. Deinde vero tam peregrinationis causa quam et prædicationis, ob amorem Christi ad insulam Corsicam pervenerunt : ubi dum fidem Christi Jesu Domini nostri perpetuo prædicarent, ut a vanissima cultura idolorum recederent, neve Arianorum sævitie consentirent ; cœlesti magisterio imbuti divinitusque inspirati, omni culturæ idolorum abnuerunt, seseque soli Domino, omnis ille conventus perpetualiter servituros contradidit ; ejusque soli Filio Spirituique sancto, perpetuæ videlicet Trinitati, sine aliqua ambiguitate, ipso adjuvante, deservire profitentur. Sanctus vero Vindemialis, ex præfatis partibus regrediens, maritimæque littora circuiens, procellosis fluctibus ultra progrediens, usque ad castrum Sauvense pervenit, una cum sanctissimo Eugenio ; cum quo et multa miracula in partibus Africæ atque Cartagine egit : indeque venientes usque ad castrum Vadense, in illis partibus plurimam populi multitudinem sua prædicatione Domino Jesu Christo acquisiverunt.

*et Corsica,
plurimos
convertunt :*

3 Inter hos quam plurimi erant, qui suorum fallacia sensuque vanissimo, relicto Creatore omnium rerum, in quodam specu bestiam execrabilem omnibusque satis odibilem, adorabant : et ob cæcitatem sui cordis concepta dementia, ritu vanissimo et sceleratissimo, eidem draconi quotidianas hostias sacrificiaque offerebant usu Paganorum. Quod viri reverentissimi dum comperissent, astutiam scilicet illius antiqui serpentis, qui primum hominem protoplastum seduxerat, et ab initio semper sua fallacia genus humanum in idolorum culturam attraxerat ; ingemiscentes Deique misericordiam implorantes, ut sicut Daniele liberare dignatus est de lacu leonum, ubi propter Bel intromissus fuerat, qui etiam et draconem interfecit, liberans Babylonios ab ejus cultura, quem ipse interfecit ; ita et hos quoque famulos suos, per virtutem Domini nostri Jesu Christi liberare dignaretur ab hujus spurcissimi et nequissimi spiritus servitute, per nomen Domini, in quo omnis potestas adversa superatur et vincitur, sicut Dominus in Evangelio loquitur : Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti : Tollere, et mittere in mare. Amen dico vobis, quia quicquid petieritis in nomine meo, fiet vobis. Et ita

*draconem
cultu divino
adorari solitum,*

Luc. 17, 6

intrepidi atque Crucis Christi signaculo armati, omnem fiduciam habentes in Domino, nihil hæsitantes, facta prius oratione cum jejunio, ad specum, in quo bestia latebat accesserunt ; et superno fulti auxilio, bellatores fortissimi, non gladio aut armis circumdati, sed signaculo sanctæ Crucis muniti, venerandas manus suas super bestiam miserunt ; atque detractum orarium circa guttur sævissimi serpentis connexum est, et draco de specu in quo latebat projectus est. O admiranda potentia tua Christe, in cujus virtute famuli tui duo simul dracones contriverunt ! nam in istius draconis effigie ille draco inhæserat, qui virtute tua devictus, ob superbiam suam de cœlis projectus est. Sed ubi cultores tui et sancti nominis prædicatores, pro tuo amore pugnaturo, processerunt ; draco ille qui cunctis diebus vitæ suæ terram comederat, invocato sancto nomine tuo, discessit, ita religatus igneis catenis, ut usque in adventum Domini nostri Jesu Christi nemini nocendi haberet potestatem : et ita religatum in profunda pelagi altitudine eum habitare præceperunt, ubi nulla hominum habitatio esset, neque alicui ultra nocendi haberet potestatem.

4 Populum vero hortantes ut in fide Trinitatis permanerent, et a cultura idolorum vanissima recederent, et ab Ariana hæresi se segregarent, et sancto proposito instanter adhærerent, denique populum in viam veritatis educerent ; intra non longum spatium multas animas Christo Domino lucrati sunt. Ubi et vir sanctus Eugenius usque ad finem vitæ suæ Christo Domino deservivit, et est commoratus in insula prope Vadense castrum, distans duobus inde milliariis : ubi et puteum sibi effodere jussit miræ altitudinis, quod inusitatum utique apud nos est, ut in medio maris aqua dulcis habeatur. Quod potius sanctitati illius reputandum est, quam ipsius loci naturæ : ubi et ipsius venerabile corpus requiescit : ad ejus tumulum multa et innumerabilia per illum omnipotens Dominus dignatus est operari miracula. Sanctus vero Vindemialis, a præfato castro recedens, Corsicam properans, Christo Domino militans, ibi in sancto proposito incontaminatum reddidit spiritum.

5 Qualiter autem corpus beatissimi Confessoris Christi ad hanc civitatem pervenerit, omnibus in Christo fidelibus enarrare desideramus. Quia postquam a Saracenis captam Corsicam multasque ecclesias Dei a fundamentis destructas relatu multorum comperissemus ; ego Titianus, sanctæ Tarvisianæ ecclesiæ Episcopus, nutu divino ad præfatam perveni insulam : ubi tam a nautis quam a loci illius incolis didicimus, ubi beatissimorum Confessorum Christi in sarcophagis posita corpora fuerant, Vindemialis utrique atque Florentii Episcoporum. Triduo vero jejunio peracto, cum magno tremore ac reverentia accessimus ad tumulos : indeque corpora eorum levantes ad navim usque perduximus, ipsorum intercedentibus meritis : atque ad Tarvisianum solum, Deo miserante, pervenimus, et in locis venerabilibus, ubi nunc requiescunt, Deo permittente, collocavimus in basilica Sancti Joannis Baptistæ, ubi usque hodie per illos omnipotens Dominus multa et innumerabilia dignatus est miracula operari, cui est honor et gloria per infinita secula seculorum.

D
AUCTORE
TITIANO
EX MS.
signo Crucis
muniti et
inhæserat.

E
Moritur
Eugenius

miraculis a
morte clarus.

uti et S.
Vindemialis
in Corsica:

post hanc a
Saracenis
captam,
F

corpora SS.
Vindemialis
et Florentii
transferuntur
Tarvisium.

DE SANCTO VALENTINO

EPISCOPO GENUENSI.

D. P.

Tempus Epi-
scopatus S.
Valentini in-
certum

Vita sec. 13
scripta re-
quiritur.

B

Elogium ex
Proprio SS.
Genuensium

C

Inventio et
elevatio cor-
poris an. 985.

Non ita accurata Genuensium monumenta sunt, ut de S. Valentini ætate ex iis pronuntiare certo liceat. Passim opinantur scriptores, teste Ughello tom. 4. Italix sacræ, Genuensem Ecclesiam ordine quintum gubernasse : quamquam est ab eodem Ughello præteritis mediis, quorum nomina intercederint positus proximus S. Salomoni habito passim Episcopo Genuensium primo. Vitam ejus aliquam antiquitus conscriptam Ughellus habuit, indeque accepit corporis inventi atque elevati Historiam : Ferrarius quoque ex eadem videtur accepisse summam relata miracula quædam. Sed hactenus frustratum dolemus laborem, quem in ea Genuæ requirenda posuit R. P. Joannes Stephanus Fliscus, hujus operis promovendi studiosissimus : quare si quis vel inter relictas ab Ughello chartas vel alibi superesse exemplum novit, rogamus ut communicare dignetur. Interim quæ possumus colligere pauca habeat lector, ac primo elogium virtutum ex proprio sanctorum Genuensium ; in quo cum solum genericas et cuivis Episcopo proprias laudes lego, inducor ut credam nec in vita quæ requiritur, singularis notitiæ contineri quidquam. Tenor porro Lectionis propriæ hic est :

2 Valentinus Genuensis, egregium sanctitatis specimen, cum vivus tum etiam mortuus, exhibuit. Is ab ineunte ætate sanctæ religionis officiis deditus, omnes carnis delicias atque hujus seculi voluptates contemnens, divinis virtutibus adeo enituit, ut per omnium ora, velut divinum Christianæ pietatis exemplar, volitaret. Erat autem vultu venerabilis, ore jucundus, corde rectus, consilio prudens, moribus compositus, atque in omnibus Dei operibus mirifice strenuus. Itaque defuncto civitatis Episcopo, Valentinus, summo omnium consensu, invitus Ecclesiæ Genuensi præficitur : quod munus Episcopale sic gessit, ut a fidelibus maximam laudem consequeretur. Nam in adhortando mansuetudinem, in corrigendo severitatem, in suo grege recte instruendo summam curam ac diligentiam semper adhibuit. In viis justitiæ rectus, in cibo et potu parcus, in oratione sollicitus, in contemplatione mirificus, Christum Jesum semper in ore, semper in corde deferre agnoscebatur. Viduarum et pupillorum fuit defensor assiduus, pauperum et orphanorum patronus optimus. Itaque sanctus Episcopus, multis pro Dei honore perfunctus laboribus, cum Ecclesiam suam annos fere tredecim sanctissime gubernasset : virtutum ac miraculorum gloria illustris, vi nonas Maji, ætatis suæ anno septuagesimo quinto, obdormivit in Domino, et in basilica duodecim Apostolorum fuit religiose sepultus. Ejus corpus diu occultum, ac mirabiliter cum omni ornatu Pontificio adhuc integrum repertum, odoremque suavissimum spirans, Joannes II Episcopus Genuensis, magna populo veneratione, juxta altare majus honorifice collocandum curavit.

3 Factum id anno DCCCCLXXXV ait Ughellus : et, sicut præmonui, ex cævo scriptore inventi elevatique corporis pleniorum historiam ipsis ejus verbis sic proponit. Hujus talis ac tanti Valentini Præsulis latuit mortalius corpus, humatum intra S. Syri ecclesiæ sinum : sed, sicut ab antiquioribus nostris didicimus, dum in eodem locello ignoto euntium et redeuntium pedes deambulant, quasi quidam concavitatis sentiebatur sonus terræque tremere. Unde quamplurimi magnæ vitæ virum, sicuti et erat, quiescere

corpus opinabantur : qui causa devotionis quadri-
ficæ compositionis incastraturam ligneam superius
extruentes, ab injuria sancti omnium remoti sunt
pedes. Quæ ita permansit nostris usque temporibus,
donec curam pastorem obtinuit Joannes hujus ci-
vitatis Januensis Episcopus. Cum igitur omnium ho-
norum inventori placuisset, ut tam egregii viri vita
quam corpusculum panderetur, dum memoratus
Episcopus ecclesiam S. Syri in monasticæ institu-
tionis ordine ordinari cuperet, et populus dirutam
ecclesiam jam in melius restauraret ac fundamenta
jaceret ; repperunt corpus sanctissimi Valentini, in
loco, de quo jam diximus, integrum vestibus et
corpore. Quod citis gressibus illico Episcopo nun-
tium est : qui celerius Diaconum suum misit,
scire cupiens utrum res ita se haberet : indicens in
mandatis, ut diligentius inquirerent, an Sanctus
annulum in manu haberet : quem jussit ut sibi de-
tulisset. Qui veniens, adhuc in eodem loco corpus
sanctum reperit, et causa cupiditatis ut jussus fue-
rat annulum abstulit, partemque aliquam carnis
cum veste rapuit, sed eam illico super altare posuit :
annulum vero Episcopo detulit et partem quam de
corpore Sancti tulerat, et quod super altare depo-
suerat, per ordinem pandit. In eumque idem Episco-
pus invexit, quia stulte fecerit, atque præcepit in
mandatis, ut quam citius carnem cum veste in se-
pulcro juxta corpus reponeret, unde abstulerat,
quod fecit. Dominus autem Episcopus cum sacro or-
dine Clericorum et multitudine populorum exinde
glebam Sancti auferens, cum omni reverentia juxta
altare majus posuit, quoad usque locus ibi, ubi re-
conderetur, aptissime perficeretur. Quod Domino
annuente completum est, et ab omni plebe donatione
larga tantum largitum est, unde camera totius ec-
clesiæ pene ad finem perfecta est. De loco autem
ubi Sanctus jam pridem jacuerat, tabula inventa est
marmorea, in qua ejus nomen et vita decenter est
scripta : quæ permanet usque hodie ad multorum
notitiam.

Hæc Ughellus ; ex quo noto, eundem Joannem Epi-
scopum transtulisse Sedem Episcopalem ex ecclesia S.
Syri ad ædem S. Laurentii intra urbis mœnia : ac
tum demum ei injectam videri mentem constituendi
monachos in ecclesia jam dimissa, quam propterea re-
staurandam ipse quidem suscepit ; monachos tamen,
præventus morte, constituere ibidem non potuit : sed
pium hoc opus successorì Landulpho absolvendum reli-
quit. Interim cepit S. Valentini corpus clarere mira-
culis : quæ Ferrarius in Catalogo sanctorum Italix
repperisse se breviter descripta indicans, hujusmodi elo-
gio eundem S. Valentinum ornat. Valentinus, Genuæ
natus : ex antiqua traditione ob ejus virtutes Epi-
scopus Genuensium V creatus, vixit in Episcopatu
ad annos septuaginta quinque, vitæ sanctimonia
miraculisque conspicuus : quibus etiam post obitum
emicuit. Nam ut aliqua quæ scripta leguntur profe-
ramus ; cum quidam Albintimeliensis, ob escam
faucibus hærentem, animam ageret ; ad S. Valen-
tini sepulcrum deductus, statim a periculo liberatus
est. Puella Astensis, quæ ita pedibus contracta erat,
ut nullo pacto incedere posset, ad tumulum sancti
Episcopi delata incedendi recuperavit facultatem.
Matrona item Genuensis, quæ faciei deformitatem
ex morbo contraxerat, ad opem S. Valentini con-
fugiens, prioris formæ speciem decoremque recepit.

In

Quædam mi-
racula.

A In Annotatione citat Ferrarius prælaudatus Annales urbis Genuensis, et Codicem perantiquum ecclesiæ : in quo credimus descriptam eum invenisse ipsam Vitam, cujus exemplum Ughellus habuit : adeoque hæc miracula contigisse seculo ipso x, quo corpus inventum fuerat. Hoc deinde, anno MCCXL, ab Ecclesia S. Syri in eadem Cathedrali S. Laurentii fuisse translatum, indicat Ughellus ; quo tempore juxta ipsum ad S. Syri Abbas erat Bertrandus III, Jahnensisvero Archiepiscopus Joannes alius, de Cuturno cognominatus. De qua translatione num præterea scriptum sit aliquid querere

Translatio
partis ad
Cathedralem,

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 43

DE S. WALDEBERTO ABBATE LUXOVIENSI IN BURGUNDIÆ COMITATU,

G. H.

§ I. Cultus : tempus vitæ. Acta scripta. Diversi ab hoc Walbertus Comes Arquensis, et alius
Episcopus Meldensis.

AN. DCLXV

B Luxovium antiquum monasterium, in Comitatu Burgundiæ ac diœcesi Vesontionensi a S. Columbano primo ejus Abbate est constructum ; cui successerunt SS. Eustatius et Waldebertus, sive Walbertus aut Waubertus. Istius Vitam dedimus XXIX Martii, de hoc acturi sumus præsentis die quo S. Wauberti Abbatis memoriam reperimus in pervetusti Breviarii MS. Vesontionensis Calendario, cui suffragatur veterrimum Calendarium Corbeiense ante annos nongentos exaratum his verbis : vi Nonas Madias depositio S. Waldeberti Abbatis : item MS. Martyrologium Romanum bibliothecæ Vallicellensis Congregationis Oratorii, Luxovio monasterio S. Walberti Abbatis. Eundem celebrant Grevenus et Molanus in suis ad Usuardum additionibus, et Molano citato Galesinius, atque hunc secutus Cunisius in posteriore editione, qui eum asserunt discipulum S. Columbani, et forte ideo, quia ejus institutum et normam vivendi sud S. Eustasio est amplexus. Eadem etiam de causa videtur in Florario MS. ad ipsas Kalendas Maji adscriptus Italiæ, ubi S. Columbanus in monasterio Bobiensi a se constructo vitam finivit. Atque hæc de cultu : ad quem referri etiam potest quod in fine Actorum S. Waldeberti dicitur, Reliquias ejus hactenus in ecclesia Luxoviensi colli ; caput quidem in argentea effigie, reliquias corporis partes in theca ex argento inaurato.

Cultus sacer
2 Maji,

C 2 Alius ab hoc Sancto Walbertus Comes in Belgio floruit : qui suum Comitatum Arquensem et Poperingam, Flandriæ prope Ipras oppidum, S. Bertino Abbati Sithivensi apud Audomaropolitanos, in usus monachorum tradidit ; et seculo renuntians, sub eodem Bertino monachus est effectus. Hujus aliquam Vitam et nobilem prosapiam Joannes Iperius, ibidem Abbas et anno MCCCLXXXIII vita functus, describit in Chronico Bertiniano MS. cap. I par. 10, sed ob ejusdem nominis identitatem deceptus, addit ipsum postea Luxovii monachum factum sub B. Eustatio, et post hunc immediate in Abbatem assumptum, ac demum ut aliqui referunt, esse Meldensis Ecclesiæ Episcopum sublimatum. Iperium sequuntur Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, allegans Officium monasterii S. Bertini, Miræus in Fastis Belgicis, Meyerus libro I Annalium Flandriæ ad annum 668. Verum hi nihil de Episcopatu Meldensi tradunt, Molanus etiam in posterioribus editionibus Auctarii ad Usuardum huc respexit, dum Comitem appellat. De ejus natali legitur ad S. Bertinum, teste Molano, die inventæ Crucis Dominicæ : Item ipso die depositio S. Walberti Comitis et Luxoviensis Abbatis, qui valde familiaris Patri nostro Bertino fuit.

Non fuit Comes Arquensis aut monachus Sithivensis,

rogatus quem supra nominavi P. Flicus, respondit nihil inveniri, aut in archivio Metropolitano ecclesiæ, aut in bibliotheca Patrum Theatinorum, quibus cessit ecclesia S. Syri : illud solum, inquit traditione novimus, partem sacri corporis relictam fuisse in ecclesia S. Syri, ubi in ara maxima in arca marmorea nigri coloris, affabre elaborata atque ornata signis æreis deauratisque, servatur, publice venerationi exposita : reliquam partem in ecclesia S. Laurentii reconditam sub ara majori.

AUCTORI P.
parte ad S.
Syrum relictam.

3 At contra nihil de Comitatu aut familiaritate cum S. Bertino, aut monachatu sub eodem habet Trithemius : sed tradit lib. 3 de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap. 72 et lib. 4 cap. 137, eum primo Abbatem Luxoviensem, ac deinde Episcopum Meldensem fuisse. Trithemium sequitur Wion in Martyrologio monastico Benedictino ad hunc diem ; ad quem Dorganus, et ad XXVI Aprilis Menardus, solum referunt S. Walbertum Meldensem Episcopum, cujus tunc Translationem fuisse ait Bucelinus : sed ex Ordine suo Benedictino assumptum supponunt. In aliquo Calendario MS. Benedictino non antiquo, ad dictum XXVI Aprilis, referuntur S. Waldebertus III Abbas Luxoviensis, item S. Walbertus Episcopus Meldensis, primo monachus Luxoviensis. Saussayus in Martyrologio Gallicano longa rapsodia omnium signenta in unum conjunxit, et post eum Bucelinus in Menologio Benedicto ; allegans primo loco Antonium Yepes, qui tomo 2 Chronici Benedictini ad ann. 617 cap. 5, admittit eum ex Abbate creatum Episcopum, sed alium ab eo statuit Comitem de Arcubus, familiarem S. Bertino et sub eo monachum ; arbitraturque alteri diem XXVI Aprilis esse sacrum, alteri hunc 11 Maji. Verum fatetur se nescire, an quispiam res ejus gestas longiuscule prodiderit memoriæ, et se solum habuisse quæ paucis composuit Trithemius ; quo citato eundem et Abbatem Luxoviensem et Episcopum Meldensem fuisse scripsit Joannes Chenu in Episcopis Meldensibus, ipsumque secuti Claudius Robertus, et Sammarthani. Addunt hi, mortuum esse 11 Maji in Martyrologio monastico, ejusque festum diem annua commemoratione agi in Ecclesia Meldensi XII Maji. Verum in Breviario Meldensi anno MDCXL excuso, nulla uspiam mentio fit S. Walberti Episcopi. Fuit aliquis Meldensis Episcopus Walpertus seu Walbertus nomine, frater S. Faronis et Chagnoaldi et S. Faræ seu Burgundofaræ. Hic autem Walbertus, ut in Vita S. Faronis, ad diem XXVIII Octobris ex MSS. edenda, legitur, fuit Episcopus Meldensis, post cujus dormitionem S. Faro fraternam successionem Pontificatus emeruit, et Chlotharius Rex non solum consensione animum inclinavit, sed etiam fieri sine scrupulositate aliqua adjudicavit. Mortuus est Rex Chlotharius anno DCXXVIII. Quia autem Gondoaldus Episcopus Meldensis interfuit Concilio Remensi, sub Sonnatio Archiepiscopo anno DCXXIV aut initio sequentis, non potuit diu sedisse dictus Walbertus, qui Gondoaldi successor statuitur ; deque Sede ejus ambigeretur, nisi in Vita S. Faronis successoris id indicaretur, ex qua et ejus obitum sub Rege Chlothario contigisse scitur. Alium ergo a S. Waldeberto Abbate

E

neque Episcopus Meldensis,

F sed alius frater S. Faronis sub Chlothario 2 mortuus.

Luxoviensi

ACCTIO II

et Comes
Arquensis
multo junior
est.

Tempus S.
Waldeberti

B

Vita auctore
Adstone

ex MSS.

Incolensi, statuimus dictum Walbertum, fratrem S. Faronis et Episcopum Meldensem; neque Cointii novum figmentum admittimus, quasi S. Waldebertus ex Abbate Luxoviensi S. Faroni successisset anno DCLXXII, et anno tandem DCLXXX vita esset functus, cum inquit Sedisset annis octo, ut Chenutius et Saussayus testantur. Hi quidem de annis octo Sedis loquuntur: verum Gondoaldi, non Faronis successorem faciunt. Gondoaldi autem memoriam celebrans Trithemius lib. 4. cap. 13 et sequente, fuisse monachum Luxoviensem, et fratrem Walberti, et Faronis in Episcopatu successorem perperam scribit. Procul etiam amandamus alium Walbertum Comitem Arquensem et S. Bertini monachum, ut multo juniorem; cum ipse Bertinus sub S. Waldeberto Luxoviensis monachus vixerit, cui monasterium Sihivense fundavit Adroaldus, dato diplomate anno XI regni Chlodovei, id est anno Christi DCLXVII. Nec dubium quin diu postea dictus Walbertus Comes floruerit, cujus res gestas Iperius narrat sub regimine Chlotharii III, quem diximus regnasse ab anno DCLVI usque ad annum DCLXXV.

4 Vixit autem S. Waldebertus Abbas seculo Christi septimo, illustri prosapia natus in ditione Meldensi, et ex milite monachus Luxoviensis sub S. Eustasio Abbate: cui anno DCXXV defuncto subrogatus est, et in eo regimine Deo servivit annis quadraginta, mortuus anno DCLXV. Res ejus gestas proprio volumine olim, nec diu post ejus obitum, fuisse conscriptas, indicat in Prologo Actorum ejus a se descriptorum Adso: qui, et Herimircus Abbas Luxoviensis, floruit seculo decimo: nec dubitamus quin ea, quæ de vita et obitu narrat, ex antiquiore contraxerit volumine, quod temporum injuria excidisse dolemus. Hæc autem Acta damus ex veterrimo codice monasterii Bertiniani, quæ allegavimus ad XXI Februarii in vita S. Germani Abbatis Grandivallensis: unde cum mota orexis esset Lucæ Dacherio et Joanni Mabillono, ea tandem obtenta ad calcem seculi III Benedictini, licet ad II spectaret, in Appendice ediderunt ex MS. codice Luxoviensis monasterii submissa; quæ et nos cum nostro apographo contulimus. Erravit Adso circa familiam Caroli Magni et Ludovici Pii, ut infra annotamus: sed postea a se visa describens accuratius usque ad tempora decessoris sui Aalonci Abbatis, majorem merito fidem obtinet.

§II. Analecta ex variis diversorum Sanctorum Actis desumpta.

C Jonas, Vitas S. Columbani et aliorum decessorum scribens, orditur ab hac præfatione. Dominis eximiis et sacri culminis regimine decoratis, religionisque copia fultis, Bobeleno et Waldeberto Patribus, Jonas peccator. Memini me ante hoc ferme triennium Fratrum conniventia flagitante, vel B. Bertulfi Abbatis imperio jubente, cum apud eos Apenninis ruribus vacans in Bobiensi cœnobio morarer, fuisse pollicitum, ut almi Columbani meo studerem stylo texere gesta: præsertim cum hi, qui eo fuerunt in tempore, et penes ipsum patrata viderunt, quamplurimi penes vos superstites sint, qui nobis non audita sed visa narrarent, vel quæ etiam nos per venerabiles viros Attalam et Eustasium didicimus: quorum primus Bobiensis, secundus Luxoviensis cœnobii, quo vos Præsules existitis, ejus successores fuerunt, qui Magistri Instituta suis plebibus servanda tradiderunt. Hisce autem Actis S. Columbani subjungit secundo libello SS. Attalæ et Eustasii. Vitas: quarum hanc illustravimus ad diem XXIX Martii, istam ad diem X ejusdem Martii, ubi late de Jona scriptore egimus. Quæ is supra indicat Magistri Instituta, in Vita S. Eustasii appellat Regulam S. Columbani, quam sub S. Waldeberto non solum Luxovii observatam scribit,

Vita S. Columbani in-
scripta SS.
Bobeleno et
Wandelberto.

sed et varia tunc constructa monasteria indicat, quæ quia ad honorem S. Waldeberti spectant paucis indicabimus.

6 Jonas ergo cum indicasset calumnias ab Agrestino. homine improbo, contra Regulam S. Columbani objectas, et a S. Eustasio confutatas; addit num. 16 ista: Abellenus vel ceteri Galliarum Episcopi ad roboranda Columbani Instituta adspirant. Quammulti, in amore Columbani et ejus Regulæ, monasteria construunt, plebes adunant, gregem Christi congregant: inter quos illustris tunc vir Eligius, qui modo Veromandensis Ecclesiæ Pontifex præest, juxta Lemovicensem urbem monasterium nobile, Solemniacum nomine, construxit, et alia multa in iisdem locis cœnobis. Sed et in Parisius Puellarum monasterium ædificat, in quo Christi Virginem Auream præfecit. In Bitoricensi vero urbe Puellarum monasterium, ex B. Columbani Regula, Bethoara nobilis genere et religione femina sanctissima construxit. In suburbano ejusdem Bitoricensis urbis Theodulfus, cognomento Babolenus, monasteria ex Regula Columbani religione omni pollentia construxit: primum in insula super fluvium Milinandram, aliud Goudiacum nomine, tertium Christi Virginum Carentonii, item aliud juxta Novernensem oppidum sub eadem construxit. Hæc Jonas, quæ in Notis ibidem illustrata sunt.

Multi sub
Regula S.
Columbani
monasteria
construunt,

E

Dacherius et Mabillon, ad hanc Vitam ista in margine addunt: Multi sub Regula S. Columbani monasteria construunt, quod tempore S. Waldeberti factum est, qui S. Eustasio anno DCXXV defuncto subrogatur tempore Chlotharii Regis, cui anno DCXXVIII mortuo successit Dagobertus, a quo S. Eligius Solemniacum impetravit, teste S. Audoeno in hujus Vita lib. 1 cap. 15, qui deinde cap. 17 et 18 et lib. 2 cap. 51 agit de Puellarum monasterio, quod, inquit Jonas, ædificat Eligius, scilicet cum dictam Vitam scriberet. Claudius Robertus scribit foundationi Solemniaci, X Kalendas Decembris anni regni Dagoberti X, (adeoque anno DCXXXI aut sequenti) subscripsisse varios Episcopos, et interpositam fuisse conditionem ut Monachi tramitem Religionis sanctissimorum virorum Luxoviensis monasterii consequerentur. Extat ea charta in Appendice seculi 2 Benedictini pag. 109. sed forsan interpolata in his verbis: et Regulam beatissimorum Patrum Benedicti et Columbani firmiter tenerent. Fatetur Mabillon in Præfatione ad dictum seculum num. XI in nonnullis id genus instrumentis veterrimis quædam reperiri errata, quæ et librariorum audacia et temporum longinquitas induxit: quod de dicta charta dici posse videtur ex allato Jonæ textu, a Mabillono admissio et ad MSS. codices Cistercienses aliosque emendatus edito. Quando autem introducta sit Regula Benedictina in monasterium Luxoviense, nobis non liquet. Sammarthani, quibus impune licet sententiam pronuntiare de talibus, post aliquot secula id factum aiunt.

Tempore S.
Waldeberti:

F

7 Idem Jonas in dicta Vita S. Eustasii ex MSS. emendata, assertit hunc monasterium Virginum Christi, pro S. Fara sive Borgundofara, super paternum solum ædificasse et decrevisse Walbertum, qui ei postea successit, cum Chagnoaldo puellæ germano, ut Regulam docerent. S. Faram aggressus est, teste eodem Jona, supra memoratus Agrestinus ut eam a S. Columbani Regula abstraheret, sed frustra. Colitur autem S. Fara VII Decembris in proprio monasterio et tota diocesi Meldensi: ad quem diem ejus Acta danda erant. S. Bathildis Regina cum filio suo Chlothario III fundavit Corbeiam, celeberrimum hactenus monasterium; cui primus Abbas præfuit Theodefridus seu Theodofredus, quem præfata Domna Bathildis, de Luxovio monasterio, a Reverendissimo viro Domino Walberto Abbate expetivit, et mirabiliter ad ipsum cœnobium Fratrum direxit. Ad Luxovium etiam et ad reliqua Burgundiæ monasteria villas perplu-

hic in mona-
sterio S. Faræ
regulam do-
cet:

dat S. Ba-
thildis e suis
Abbatem
Corbeensem:

res

A res ad integrum concessit, et pecuniam innumera-
bilem direxit. Ita auctores coævi in *Vita S. Bathildis*,
xxvi Januarii a nobis edita.

8 Dedimus ad diem xxi Februarii Vitam S. Germani
Abbatis et Martyris, Grandivalle in diœcesi Basileensi,
auctore Boboleno coævo. Egit is sub S. Waldeberto
Abbate vitam monasticam Luxovii, quem cum hic cer-
neret virum esse industrium, eum Presbyterum
fieri jussit. Cernens vero Deo plenus et Spiritu san-
cto Sacerdos Dei Waldebertus certatim undique ca-
tervas monachorum coadunari; cœpit de tam plu-
rima multitudine, si forte ubi posset, loca uber-
rima, ubi de suis monachis ad habitandum aduna-
ret, exquirere. Audiens id Gundoinus... ministros
ad eum direxit, ut ad ipsum quantocius propera-
rent. Tum B. Waldebertus absque ulla ambiguitate
ad ipsum Gundoinum accedit... et cœpit lenibus
verbis mulcere animum ejus, ut si vellet pro Dei
intuitu, vel pro remedio animæ suæ, vel pro abso-
lutione peccaminum suorum, firmitatem de ipsis
locis, manibus suis seu bonorum hominum manibus
roboratam, exhiberet. Deinde Waldebertus cum ti-
more Dei et oratione Fratrum ad ipsum locum ac-
cessit, et invenit locum uberrimum... hortans Frä-
tres suos ut ibidem consistere deberent. Accersivit
itaque ad se unum de Presbyteris suis, nomine Fri-
doaldum, de paucis monachis Domini Columbani
Abbatis, admonens ut ad ipsum locum accedat...
Post hæc cœpit Waldebertus, Sacerdos Dei, intra
semetipsum tacitus cogitare, si posset reperire de
suis Fratribus ex genere nobili, et sacris apicibus
vel litteris eruditum, in sanctitate conspicuum, qui
ipsos monachos secundum tenorem regulæ gubernare
et regere deberet. Quid plura? Deo jubente vel in-
spirante, S. Germanus eligitur Abbas. Igitur venera-
bilis vir, Sacerdos Dei, cum ipso Germano ad ipsum
monasterium Grandem-vallem veniens, cœpit eum
cum suis monachis exhortari, ut nihil formidaret,
sed ut vir sanctus lumbos suos accingeret... Fratres
vero exhortabatur, ut eos de sua obedientia abso-
lutos reddat, et S. Germano, pro Dei intuitu, obe-
dientiæ colla submitterent: quod et fecerunt. Ac-
cepta igitur benedictione tria monasteria, scilicet
S. Ursicini, atque Verdunense, nec non et Grandis-
Vallis in suo recepit Dominio. Hæc excerpta sunt ex
Actis S. Germani. et in Notis ibidem explicantur.

9 Inter sanctas filias spirituales S. Waldeberti me-
rito censetur S. Salaberga, Abbatissa Laudunensis: ex
cujus Actis, Auctore coævo ad xxii Septembris dandis,
ad regnum Dagoberti II filii Sigeberti stabiliendum ali-
quando sumpsimus argumentum; modo ex illis excerpta
de S. Waldeberto damus: In Abbatis Eustasii locum,
beatæ recordationis Walbertus in regimine Fratrum
subvectus est, vir omnium fama laudabilis, eximie-
que sanctitatis, et in Ecclesiasticis disciplinis non
mediocriter eruditus, bonitate ac pietate caritate-
que præcipuus et doctrina exuberans... Cum igitur
egregia sanctitatis opinio B. Walberti pene per
universos Francorum terminos eximie pullularet,
et solertia prædicationis ejus a Christo Domino, sine
quo nihil boni agitur, affatim ferveresceret, essetque
omnibus Deum colentibus gratus, et monasteria vi-
rorum ac mulierum Christi ex ejus norma affatim
conderentur; cernens S. Salaberga servum Christi
militemque præclarum tot florere exemplis, virtuti-
busque fragrare supernis, et assidue velut e lupor-
um faucibus ereptos ubique greges Christi adunari,
eum ad propriam domum, ob benedictionis ab eo
gratiam percipiendam, crebrius accersitum, velut
divinum munus sibi a Domino fore concessum, ovans
suscepiebat, verbaque salubria et animarum medelæ
congrua haurire ex ejus mellifluo ore desiderabat:
flagrabatque instantissime animus, ut phaleramentis

Maji T. I.

seculi postpositis ad virtutum culmen apicemque D
sanctitatis valeret conscendere... Quid plura? Au-
ctore Deo omnem spem suam post Deum beato viro
committens, viro converso, prolibusque Deo sacra-
tis, Religionis veste accepta, inito cum B. Walberto
consilio, cœnobium Puellarum in suburbio Lingoni-
cæ urbis, in hereditate vel successione paterna, co-
natur extruere... ad quod opus peragendum vene-
rabilis Walbertus solamen artificesque ac viros in-
dustrios præbuit atque commisit... Dein cœpit cum
viro Dei trutinare animo, non esse in eodem loco
Puellarum cœnobium tutum... et consilio adepto
cum præfato Walberto Abbate, qui ingenio et vi-
gore sagaci et natura bona in talibus præditus erat,
quem postea comitem itineris et socium laboris ha-
buit, elegit iter Christo duce... et ad urbem Lugdu-
ni cum maximo apparatu et cum animabus a Deo
sibi commissis proficiscitur... et infra exigui tem-
poris spatium coacervatæ in eodem loco sunt vel
monasterio adunatæ plus minusve trecentæ famulæ
Christi... Dum quadam nocte soporem caperet, in
specie venerabilis viri Walberti, utpote Angelus
Domini apparuit ei tertio, qui cingulum ejus de
renibus abstractum secum detulit: quod cingulum
ulterius non comparuit, significans ut opinor, quod
in posteritate ejus honor successionibus accreverit.
Qui, ut ipsa referre solebat, candore nimio fulgebat,
et hac voce admiranda affatur feminam: O dulcissi-
ma filia, præpara te ut accipias bravium et exitum
præstolare: quia et ego ex victoria tua cupio bravium
accipere, quia centesima ex hac die dies vocationis
tuæ eveniet, ut laboris tui fructum, quem cum magno
sudore quæsiisti, cum multiplicato fœnore in horreo
Domini tui recondas. Hactenus in illa Vita auctor
coævus.

10 Præterea S. Frodobertus, Abbas Cellensis in
Trecensi suburbio, cujus Vitam dedimus viii Januarii,
a suo Episcopo ad Luxovium cœnobium spiritualis
profectus gratia directus est; ut religiosorum imi-
tatione allectus, et ipse in virtutibus cresceret, et
regioni suæ postmodum sanctitatis ac perfectionis
exempla lucidissima reportaret. Præerat tunc ei cœ-
nobio Walbertus Abbas, vir et religione inclytus et
sanctitatis opinione famosus. Quo cum ex præcepto
Pontificis pervenisset, a sanctis illius loci Patribus
gratia exultationis suscipitur, atque in congregatio-
nis contubernum deputatur... Erat eo tempore præ-
nominatum Luxoviense cœnobium in Gallicis regio-
nibus pene singulare, tam in religionis apice quam
etiam in perfectione doctrinæ. Qua ex causa pluri-
mi, quibus in utramvis partem proficiendi fervor
inerat, ad eundem locum certantibus studiis undique
confluebant. Hæc ibi, ubi etiam dicitur quidam ex
cœnobio S. Sequani Abbas, nomine Teudolenus, a
Bertoaldo, Lingonicæ urbis Episcopo, eruditionis
gratia illuc destinatus. Sanctus etiam Babolenus,
primus Abbas Fossatensis, an tempore S. Waldeberti,
apud Luxovienses monasticam vitam exorsus sit, quæ-
rendum erit xxvi Junii: et plures alii ejusdem temporis
Sancti, in hujus operis decursu apparebunt ex Luxo-
viensi disciplina profecti.

11 Denique S. Bercharius, Abbas Dervensis in
Catalaunensi diœcesi, et ante Alticullatensis in diœcesi
Remensi, a S. Nivardo Remorum Episcopo ad S. Wal-
debertum circa annum dcl destinatus est. Erat enim,
inquit Adso Abbas Dervensis auctor Vitæ S. Bercharii,
eo tempore in cunctis Galliarum partibus hoc Lu-
xoviense cœnobium cum multimodis rerum posses-
sionibus, tum etiam Divinæ venerationis cultibus
nomen singulare habens, quod illic et districtior in-
stitutio et studium sapientiæ plenius haberetur...
Audita ergo fama tanti nominis viri religiosi illuc
undecumque confluunt, se suosque liberos plurimi

36 certatim

acceptat
Grandem-
Vallem,

constituit S.
Germanum
Abbatem,

inter alia
monasteria
condita:

S. Salabergam
juvat

AUCTORE G.

in construendo
monasterio,

et Laudunum
transferendo,

E
eique per An-
gelum appa-
rens indicat
tempus mor-
tis.

Admittit in-
ter suos S.
Frodobertum,
dein Abbatem
Cellensem,

F

Teudolenum
ex cœnobio
S. Sequani,

S. Babolenum
postea Ab.
Fossatensem.

S. Bercharium

imbuendos offerunt : illud ante omnia du-
 AUCTORE G. H. comites permaximum, si vel post longævam probantis
 injuriæ tolerantiam, quodammodo admitti merean-
 tur in Congregationem. Jam vero quis locus vel
 civitas non gaudeat ex beati viri (Columbani) di-
 sciplina Rectorem habere Pontificem vel Abbatem ?
 cum constet ex hujus virtute magisterii pene totum
 Francorum orbem decretis Regularibus fuisse pri-
 mum decenter illustratum. Bercharius itaque fa-
 mulus Christi, ad altioris vitæ semper instituta con-
 scendere desiderans, Pontificis sui auctoritate et
 gratia, celeri gressu ad locum hunc pro voto pro-
 perat, præfati Patris alacritate condignus approba-
 tur, sanctæ monachorum cohorti non tam corpore
 quam mente et actu sociatur... Cum vero jam Re-
 gularibus apprime esset disciplinis edoctus, Divinæ
 militiæ in utramque partem armis præmunitus, in
 provinciam Remorum ad S. Nivardum Pontificem
 revertitur... ac *Altovillari monasterio constructo*, mona-
 sticæ religionis viros religiosos aggregavit ; et cun-
 cta quæ huic Ordini commoda judicabantur, diligen-
 ter implevit. *Postea construxit Dervense cœnobium*,
 et Dervensem. *cujus primordia circa annum DCLXV, quo S. Walde-*
 B *bertus obiit, collocanda : in eoque S. Bercharium e*
vulnere obiisse anno DCLXXXV, tradit is, qui Gesta S.
Bercharii (quæ eatenus inculte exarata habebantur
et abdita) comens lepore facundiæ, sparsit totius
Galliæ oris, Adso Abbas Dervensis, doctrina philo-
sophica ac vitæ probitate spectabilis, qui an. DCC-
CCXCII in itinere viæ Hierusalem beatam animam
transmisit ad gaudia patriæ cœlestis, ut scribit Auctor
Historiæ miraculorum S. Bercharii, simul cum dicta
Vita a Nicolao Camuzato in Promptuario Tricassino
editæ, et ab eo jussu Brunonis Abbatis Dervensis scriptæ.
Fuerat hic Bruno Romæ a S. Leone IX ordinatus, et
ejus nomine donatus, quia hic Papa ante Bruno nomi-
nabatur, mortuus anno MLIV, uti ad ejus Vitam XIX
Aprilis diximus.

In hoc mo-
 nasterio Re-
 gula S. Be-
 dicti assum-
 pta sec. 9.

12 Hic porro Auctor Historiæ miraculorum S. Ber-
 charii, monachus Benedictinus, de Regula S. Bene-
 dicti introducta tempore regis Rodulphi (qui loco Caroli
 Simplicis rexit Francos ab anno XXIII usque ad annum
 XXXVI seculi decimi) ista scribit : Regula sanctissimi
 Patris nostri Benedicti, adhuc inaudita hominibus
 Francorum Imperii, solertissima industria istius
 Principis jubar suæ claritatis plurimis infudit Ec-
 clesiis. Qui vero ipsis temporibus quaecumque præ-
 ferebant monasticum schema, famosissimi quon-
 dam Luxoviensis nominis sese tuebantur consuetudine
 aliquantula. Sed Rex prudentissimus... cœnobium
 Floriacense... corrigendum tradidit S. Odoni Abbati
 monasterii Cluniacensis. Gloriosus autem Abbas...
 libellum Regulæ ejusdem Patris primus eidem loco
 intulit. Tantæ rei celeberrima fama excitus Gauslinus,
 Leucorum urbis Pontifex... supradictam quoque
 Regulam beati Patris secum deferens, primus urbi
 Tullensi innovationem monastici ostendit præpositi.
 Horum exemplo Dervense cœnobium ordinatum est, et
 proturbato Benzone Abbate, Monachis vero suis
 metu invisæ Regulæ indversa fugientibus. Fratres
 adducti a monasterio Tullensi S. Apri successerunt :
 qui memoriam suæ prudentiæ, nostræ hactenus
 ætati ostentant, etiam Ecclesiasticorum voluminum
 sagaci ordinatione. Sed quibus auctoribus intromissi,
 priores fuerint expulsi, supersedi scribere ; ne ineptæ
 controversiæ aliquando videar fomitem præbuisse.
 Hæc auctor Benedictinus : qui addit primum tunc ibi-
 dem claruisse Abbatem Albericum, monachum S.
 Apri Tullensis, cui successit Adso, De quo supra egi-
 mus. Quomodo vero dicitur Regula S. Benedicti ad-
 huc inaudita hominibus Francorum Imperii ? Nonne
 in Vita S. Salabergæ legitur, quod per Galliarum
 provincias agmina monachorum ac sacrarum puel-

larum examina ex Regula dumtaxat beatorum Pa- D
 trum Benedicti et Columbani pullulare cœperunt ?
 Potuit hoc scriptor iste ignorasse : potuit in suo exem-
 plari habuisse, ex Regula dumtaxat beatissimi Pa-
 tris Columbani : utrum credibilis sit, penes alios in-
 diciam esto ; solum indico agi in illa Vita de Luxovio
 monasterio, ejusque Abbatibus Columbano, Eustasio,
 Waldeberto ; et non vult inficiari Mabillon in ve-
 terrimis instrumentis reperiri errata, librariorum
 audacia inducta : id num hic factum non sit et S. Be-
 nedicti nomen temere adjectum ad nomen S. Columbani,
 inquirant alii.

VITA

Auctore Adsonæ, Abbate Dervensi.

Ex MSS. et Actis Benedictinis.

PROLOGUS.

Luxoviensium Cœnobitarum sacræ concioni, Adso,
 qui et Hermiricus, nomine Abbas non merito vo-
 catus, perpetuam in Christo Domino salutem. Con-
 sideranti mihi ac sæpius ore ac mente revolventi,
 quid utilitatis et commodi loco conferrem, in quo a
 parentibus traditus, primævi tirocinii juvenilia ru-
 dimenta inter dubia Pythagoricæ litteræ bicornia
 peregissem memineram ; illud potissimum occurrit,
 ut ad reparandam succedentium solertiæ præteri-
 tarum rerum memoriam, ea quæ per egregios Christi
 Domini Confessores, sexcentorum ferme Monacho-
 rum Luxoviensium fundatores atque rectores, Eu-
 stasium videlicet atque Waldebertum, etiam nostra
 ætate gesta esse divina gratia noscuntur, stylo com-
 mendarem. Nam inter illa quæ jam transierunt, et
 ea quæ ventura sperantur, profundæ caliginis quasi
 quodam nubilo interpolante, humana perspicacia
 liberam notitiæ non potest habere facultatem ; nisi
 exterius litteralis industriæ traditione juvetur, per
 quam ea quæ cursus anterior absorbuit, præ oculis
 adducta, quasi præsentia censeantur. Cujus rei stu-
 dio nos provocante, manum misimus, ut ea, quæ ad
 honorem Divinæ majestatis geruntur, quatenus no-
 stra scientia contingere potuit, torporis ignavia non
 lateant : præcipue cum eos nobis Divina providentia
 tamquam specialis dono privilegii Patronos desti-
 naverit, quorum præsens suffragium nos muniret,
 miraculorum virtus clarius illustraret. Sed cum
 laudamus viros gloriosos in vita sua, nequaquam
 illum prætermittimus, imo cunctis omnibus propo-
 nendum recta fide censemus, per quem hæc omnia
 eos promeruisse et obtinuisse non dubitamus, qui
 est gloriosus in Sanctis suis, et admirandus in
 cunctis operibus suis. Ea itaque quæ iidem præfati
 Patres vel in vita, vel certe quæ paullo post disces-
 sionis suæ tempora operati sunt, nequaquam tan-
 gimus : sed quod post longe succedentis ætatis ex-
 cursum, nobis scilicet intuentibus, divina clementia
 per eos declarare voluit, ex pluribus quæ memoriæ
 mandari potuerunt, ad exhibendam tenacius tanto-
 rum virorum reverentiam non tacemus. Nam si quis
 eorum gesta plenius nosse desiderat, eorum actus
 qui voluminibus propriis ab exordio rerum gestarum
 latius continentur, diligentius inquirat, ubi perfa-
 cile inveniri poterit, quantis et qualibus virtutum
 uterque eorum insignibus clarescat.

2 Suscipiat ergo vestra sancta Paternitas hoc
 nostræ devotionis opusculum : quæ etsi imperitos
 nos facundiæ lepore considerat, tamen dedisse nos
 operam cognoscat, ne ad glorificandam divinorum
 operum magnificentiam nostra ignavia torpescat.
 Ita tamen ista prosequimur, ut si vel rectius vel
 facetius ad explenda hæc scriptorum quilibet emer-
 serit,

Profitetur
 auctor quod
 ad memoriam
 posterorum
 E

præcipue velit
 scribere res
 sui temporis :

cum vita
 acta jam
 olim, sat
 scripta sint ;

nec recusare
 si quis eadem
 cultius effe-
 re velit.

A serit, si quis ex his laudis seu mortalis nobis honoris fructus provenire possit; libenter nos hoc profitemur carere privilegio, dum solummodo nos loco cedimus, si alter potior vel facundior subrogetur; tantum pernoscendæ materiæ viam ostendisse sufficiat. Nec nobis merces laboris, ut speramus, a Domino frustrabitur, si vocis facultas defuerit, cum promptus extiterit nostræ devotionis affectus.

CAPUT I.

De Vita et obitu S. Waldeberti : viventis miracula.

S. Columbano
Luxovio pulso,
a

Igitur postquam beatissimus Pater Columbanus, ut liber historiæ de vita et virtutibus ejus scriptus indicat, sub Rege Francorum a Sigeberto, patriæ Hiberniæ finibus exul Burgundiam aggressus, locum sibi specialiter delegerat, cui ab antiquo Luxovium (ut illic legitur) nomen erat; tantam a Domino efficiendorum operum gratiam est consecutus, ut in eo loco signis et prodigiis præenitibus, sexcentorum ferme monachorum in brevi multitudinem, dispositis per loca sibi exigua (ut usque hodie cernitur) agminibus, aggregaret. Quibus in omni sanctitate, sapientia, doctrina et religione optime institutis, ita ut longelateque per urbes vel monasteria ex disciplinæ beati Patris Columbani discipulis Pastores eligerentur et Rectores; instigante diabolo, ab implissima Brunechilde Regina expulsus, b, egressus a Luxovio Italiam petiit, Bobiense monasterium magnifice condidit: in quo tandem multis miraculorum signis clarus beato fine c quievit. Cui ad regendam Luxoviensium monachorum congregationem, beatus Pater d Eustasius providus gubernator successit: qui nobiliori e Lingonensium genere exortus, prædecessoris sui in omnibus instituta secutus, æque sapientia et sanctitate ubique locorum fama et virtutibus notissimus, migravit ad Dominum, in eodem loco corpore tumulatus.

hinc S. Wal-
bertus

f
C
etiam in se-
culo nobilis
et erga pau-
peres bene-
volus:

4 Cui in regimine Sanctus successor extitit Walbertus: qui videlicet vir in vita sua gloriosissimus, licet posterior fuerit ordine, non tamen inferior extitit meritorum qualitate: cujus quoque annos adolescentiæ in armis tradunt primum excellentissime floruisse. Qui scilicet cum esset inclyta prosapia clarissimus, in pago qui vulgo f Pontivus dicitur, honoribus et rerum dignitate juxta natales suos ditissimus; tamen sub rebus seculi regni non immemor æterni, sectabatur sedulus opera misericordiæ, agens quæ Dei sunt, non quæ hominum. Qualis autem et quanta in eo sub illo militari habitu bonorum operum virtus effulserit, sermo nullus explicare sufficit: cum in ceteris quampluribus, tum etiam in his intentissimus, scilicet agentes vestire, inopes alere, imbecillibus præstare solamen, pauperes recreare, refovere mœstos, ad pacem revocare discordes. Sic miles optimus, inter fasces constitutus et arma, perituris præponens semper æterna, sedula versabat cogitatione, quod postea devotus complevit opere. Cujus quidem sub illo bonorum exercitio initium signorum hoc referunt extitisse.

g
Nanti natus,
ubi habet
fontem sui
nominis ce-
lebrem:

5 Intra fines Franciæ, in pago videlicet Meldenese, famosi vicus est nominis, prisco nomine g Nant vocatus, qui scilicet vicus sibi a progenitoribus jure hereditario competeat; ortu quoque ejus et puerilibus incrementis hic locus usque in præsens admodum habetur insignis. Ad laudem etiam ejus nominis fons illic exoritur memorabilis, ex quo perfusa turba popularis, lætiora se arbitratur ad sua referre, ob memoriam beati viri, lucra incolumitatis. In hoc itaque, ut diximus, vico, sui juris ager latissimus fuerat et fecundus. Nam cum in aliis vir iste felicissimus, tum quoque rebus pollebat: et

hunc quoque agrum anseres agrestes, quas a candore vel sonitu vocis more rustico h cantas vocant, agmine collecto frequenti ruptione ab ipso jactu seminis et sationis incremento vastabant. Minister indignatus, cum eas nulla vi inde posset abigere, familiare damnum domino procurat intimari. At ille imperans, Vade, inquit, citius, et ordine pedestri numero integro subsequens reclude eas domi. Mox servo præcedente videres mœstas volucres, mirum in globum, deposita feritate, colligi; ac pro jubentis nutu, certo tramite, quo ducebantur tectum subintrasse. Ita jam triduum aves illæ sine cibo agentes, beati viri tandem indulgentia relaxantur, dempta scilicet una de numero ceterarum, quam unus e familia furto sublegerat, et sibi male conscius in escas vorax temerator absumpserat. Illæ tamen volucres solutæ de carcere, elato in altum gemitu, clamore replentes aera, tecta circumvolant, atque in aures sancti viri damnum sociale resolvunt. Quimox causam intelligens, depositum inquit, pœnas jussisse debitas pro crimine i profitetur, non necesse intulisse. Præsumptor ut furti reus, pudore deprehensus, plumarum [reliquias] quas forte subduxerat ac quæque residua profert in medium. Ita vir sanctus, facta oratione exanimem reparans, restaurato numero sinit abire lætantes, numquam post hæc infra agrum illum irruptionem facere præsumentes. Hæc ergo jam tunc Dominus in servo suo dignabatur ostendere, quem disponebat postmodum sancto illi Luxoviensium monachorum gregi pastoralis auctoritate præficere. Qui etiam si sic in minimis laicus potuit, quanto magis in maximis credendus est sub sancto habitu valuisse?

6 Hinc jam cum ad altiora tenderet, seculo omnino renuntiare desiderans, Dei nutu ac beati Patris Eustasii consultu, Luxoviense monasterium, quod præ ceteris eo tempore regulari ordine districtius copia rerum et numero monachorum excellentius præpollebat, devotus expetiit: ac traditis rerum suarum illic, quæ per diversa loca amplissime possederat, prædiis; armisque depositis, quæ usque hodie in testimonium sacræ militiæ ejus in eo loco habentur; servorum Dei numero adiit sociandus. Qui sanctæ conversionis gratiam tanta est perfectione adeptus, ut etiam sancto Spiritu illustrante signa virtutum ostenderet, cum in alterius dispositione consisteret. k Monstratur adhuc denique locus, duobus a monasterio millibus disparatus, sub saxo quidem præeminentem concavus, aqua vero e terra prodeunte blandius irriguus, ubi cellulam sibi referunt statuuisse, ac contra vel carnis vel antiqui hostis tentamina non parvo tempore singulariter decertasse.

7 Præterea Pater Eustasius (sicut supra prælibavimus) signis et virtutibus quampluribus (ut in descriptione actuum ipsius sufficienter legitur) comprobatus, cum palma bonorum operum, Domino vocante, coeleste capitolium ingreditur coronandus. Qui etiam post sacram beati Petri Apostolorum Principis aram, intra mœnia principalis ecclesiæ, quam ipse cum Patre Columbano condiderat, magnificam (ut par erat) sepulturam retentat. Nec patitur divina providentia sacrum ovile rectore destitui. Nam in illo Sanctorum collegio cum forent plurimi, quos et sapientia et vita commendarat; tamen universi, pari voto parique consensu, Waldebertum, virum æque sanctissimum, loco Patris decedentis decernunt, ac loci Rectorem constituunt, certi de ejus virtute et meritis: quæ etsi in eo poterant augmentari, nulli dubium quin possent fixa deliberatione moveri. Nihil enim a pristino vigore agens remissius, exquisitis arctioris vitæ se distractionibus coercebat. Si quid vero in rebus vel cete-

AUCT. ADSONI
AB. EX MSS.

anseris sil-
vestres ad se
adduci jubet:

i
et earum
unam occisam
resuscitat.
E

Eustasii moni-
tis Luxovium
se recipit:

k
solitarius
vivit:
F

Eustasio
sufficitur:

rem optime
gerit.

interiusque vitæ commoditatibus tempore illorum Patrum, Columbani videlicet et Eustasii, imperfectum restabat; hic Pastor beatissimus Waldebertus omni industria supplevit, auxit, et ad unguem perfectius elimavit. Villas quoque et prædia copiosa, traditione publice facta, in usus monasterii contulit: inter quæ vicum quoque, quem superius Nant vocatum diximus, genuinum videlicet ejus solum, cum membris adjacentibus sub interminatione tradidit; ut qui eum a loco auferret, æternæ maledictioni succumberet. In pago quoque Tarnensi vicum Herlerum nomine, cum omnibus ad se pertinentibus, seu quidquid in Pontivo solido jure possederat, obtulit: et omnium rerum suarum Beatum Petrum Apostolum in perpetuum heredem esse constituit. Inter cetera quoque ejus donaria contulit etiam pretiosissimæ gemmæ poculum, ex uno topazio, miro modo guttulis aureis (ut ejus est natura) interlitum; interposito anathemate, ut quisquis quacumque occasione exinde illud subtraheret, vel subtractum ausu temerario retinere tentaret, cum diabolo et angelis ejus æternis flammis in perpetuum cruciandus adesset, salva quoque auctoritate Francorum Regum et Procerum, qui usus admodum eo tempore ferebatur.

B 8 Sancto *m* Nicetio Episcopo, magnarum virtutum viro, familiariter adhærebat; interposita utriusque conditione pacti, ut quis eorum primus Domino vocante rebus humanis excederet, alter superstes locum sibi sepulturæ competentis ordinasset. Quod et ita contigit. Nam cum per quadraginta annorum spatium gloriosus Confessor Domini Waldebertus locum sibi delegatum, omni virtutis genere optime dispositum, augeret rebus et numero Deo servientium; multis miraculorum virtutibus adornatus, migravit ad Dominum vi Nonas Majas; supernorum civium socius et consors effectus, et ad januam perpetuæ jucunditatis feliciter introductus. In cujus obsequium funeris confluentibus undique fidelium turmis, in *n* Ecclesia B. Martini, quæ est constructa ex latere monasterii in parte aquilonari, composita a sancto Nicetio Pontifice post aram crypta opere mirifico, Domino disponente, dignissima ibidem conditus est sepultura.

9 In quo videlicet loco post gloriosum vitæ ejus excessum, ad honorem divini nominis plurima sunt ostensa miracula, cum cæcatis vultibus visus redditur, claudis rupta nervorum compagine gressus restauratur, infirmis adspirat sanitas, a membris ægrotantium pellitur invisa debilitas, mœstis solatia, adversis decidentibus præstantur beneficia: inter quæ etiam divina sunt virtutis commercia. Id certa ratione prior ætas dicitur comprobasse, quod exhibita pio debito jacenti honoris reverentia, quamdiu manu hominis [intacta] extiterat sacri corporis sepultura, nec pravitas infidelium, nec ulla illic prævalere potuerit sæva irruptio Paganorum. At postquam, seu ob paucioris præconii meritum, seu etiam aliquo compellente casu supervenientium rerum, sumpta inde reverendi corporis ossa alterius templi sunt illata sacrariis; nec nocitura impietas perversorum, nec defuerunt strages et infortunia crudelium nationum. Tum etiam longe post *o* Pagani subito illuc irrupentes, omni conamine nisi fuerunt monasterium incendere: sed relisi manifesta Dei virtute, incassum visi sunt sua incendia admovisse: quo etiam tempore, ut post dicetur, nonnulli monachorum a Paganis inventi sunt interempti.

10 Decedente itaque ab hac vita (ut præfati sumus) Waldeberto Pastore beatissimo, sanctus Ingofredus, omni virtutum genere conspicuus et perfectus, loco ejus est solenniter subrogatus. Deinde proluxa plurimorum temporum serie decurrente, in illo candido

nivei monachorum agminis conventu, Patribus (ut D in catalogo eorum facile est inveniri) sibi invicem succedentibus, nec pastoralis auctoritas defuit, et temporalis subsidii copia usque ad ultimum eorum Abbatem, nomine Mellinum, prospera perduravit. Hæc nos siquidem, quasi per præoccupationem materiæ breviter prælibantes, cum nobis propositum non fuerit præteritorum temporum acta replicare; his omissis, ad nostræ ætatis tempora, sicut sumus polliciti, redeamus.

ANNOTATA.

a *Hallucinantem in his Jonam, auctorem Vitæ S. Columbani sequitur. Nam Sigebertus solum Austrasiorum Rex fuit, anno 575 occisus, et istius sui regni heredem reliquit Childeberty. Ad Burgundionum Rex tunc fuit S. Gunthramnus mortuus 28 Martii an. 593, cui successit dictus Childeberty mortuus 596, huic porro sub tutela Brunechildis aviæ, successerunt filii Theodoricus apud Burgundiones et Theodebertus apud Austrasios. Arbitratur vero Jonas regnum Burgundionum ad Sigeberty, et dein a morte ejus ad Sigeberty pertinuisse.*

b Anno 610.

c 21 Novembris anno 614.

d *Vitam dedimus 29 Martii, quo mortuus est anno 625.*

e S. Eustasii avunculus, sive patruus, traditur fuisse Migetius, sive Metius Episcopus Lingonensis, creatus sub annum 595, mortuus circa annum 618.

f Pagus Pontivus, seu regio Pontivensis, vulgo le Ponthieu in Picardia Occidentali, inter Somonam et Anthiam et Altiliam fluvios, ab Ambianensium finibus usque ad Oceanum, in cujus medietate est Centula, nunc oppidum S. Richarii, uti ad hujus *Vitam* 26 Aprilis latius dictum. Nantum infra num. 14 iterum dicitur ejus natale solum, Mabillono oppidum Nantogium, Nantueil, quod e Burgundia Matronam prætervectis obvium est, ubi hactenus Prioratus est Ordinis Cluniacensis.

h In Vita S. Wereburgæ Virginis 3 Februarii num. 10, agros depopulabatur infinita aucarum, quas gantas vocant, multitudo: quas simili modo S. Wereburga adduci fecit, et unicam furto ablatam redeuntibus restituit: addit Malmesburiensis eam comestam revixisse, quod minus probavimus. Sunt autem aucæ anseres, Anglis Gante, Belgis Ganse.

i MS. Bertinianum, profertur.

k *Tradit Mabillon, cerni ad hunc usque diem, haberique in spelunca sacra rigidum saxum, jacenti homini aptatum: in quo febricitantes sæpissime sanitatem recipiunt.*

l Tarnensis, seu Ternensis pagus seu Comitatus, vulgo le pays de Ternois, ubi vicus Herlerus vulgo Herly in Comitatu S. Pauli, est teste Malbranco lib. 4 de Morinis cap. 6, in ditione urbis Taruanæ seu Teruanæ metropolis Morinorum, an. 1533 excisæ, quæ proprium a Ternensi Comite dicitur habuisse Comitem.

m *Vitam S. Nicetii, Episcopi Vesontionensis, dedimus 8 Februarii; ejusque successoris S. Protadii, 10 Februarii. Verum cum ille exceperit S. Columbanum, et iste sub Chlothario fuerit Episcopus; plane arbitramur loco Nicetii substituendum esse Migetium, qui præerat dictæ Ecclesiæ, cum S. Wandelbertus moretur.*

n *Extat etiamnum, estque parœcialis in medio oppido.*

o Saracenos intelligit Mabillon, quorum incursiones tempore Caroli Martelli in Gallias notissimæ sunt. Quidni potius Normanni, a quibus interempti sunt monachi ut hic insinuatur, et infra num. 13 refertur, quod factum anno 888.

CAPUT

m
Nicetio Episcopo familiaris

moritur
2 Maji

n
ab eo sepultus:

Corpus ejus præsidium maximum contra Paganos.

o

Successores
Ingofredus
et post alios
Mellinus.

A

CAPUT II.

*Abbates a temporibus Ludovici Pii. Reliquiæ
S. Waldeberti ad varia loca delatæ. Miracula
patrata.*

Post memorabilem *a* Caroli Magni et gloriosi Imperatoris obitum, orta fuisse dicitur inter quatuor Reges dissensionis magnæ controversia, Carolum scilicet et *b* Pippinum, Lotharium quoque et Ludovicum; rixantibus quoque et vi magna inter se decertantibus, cui eorum solius regni dominatio Franciæ specialius obveniret, quod jam quidem germanus eorum junior Carolus, nutu patris decedentis, singulariter acceperat. Quæ fraternæ litis impietas cum nulla posset ratione revinci, eo usque deducta est, ut convocatis utrimque regnorum cohortibus, dispositis bellantium cuneis, *c* in fraternas acies vexilla solverentur. In qua acie Lotharii fugiente exercitu, juvante *d* Warino Burgundiæ Duce potentissimo, Carolus victoriæ signa reportavit, ac sic Regnum Franciæ, divisum in ceteros regnorum partibus, solus accepit. *e* Drogonem vero quintum, æque regnandi avidum, qui clarissimæ (utpote ex eodem genere) videbatur esse indolis, in Clericum attendent, ac in sede Mettensis Ecclesiæ Pontificem constituunt. Hunc etiam ad amplioris supplementum honoris *f* Luxovio Pastorem præesse decernunt. Quem ille locum acceptum ita strenue post priorum studia et potentissime gubernavit, ut aucta rerum copia, quindecim mansorum millia suo tempore recensenda viderentur. Hic interdum ille solito commoratus, dum amœnitate locorum fruitur, Lignonem vicinum fluvium gratia piscandi aggressus, dum piscem immanem sequitur, aquis lapsus subito *g* præfocatur, Mettisque delatus in sancti Arnulfi Confessoris Christi Ecclesia tumulatur. Post hæc tempora *h* Ludovicus, cognomento Pius, in Francia Papa Stephano coronante Imperator efficitur. His diebus per plurima monasteriorum loca regularis Ordo defecerat, et rerum temporalium administratio quotidianis malorum casibus deperibat. Hic tamen frequentius synodalibus Conciliis statum Ecclesiarum in pristinum pro viribus reparabat.

12 Ea tempestate Luxoviensium quoque dignitas inter cetera, pristino rigore tabescente, jam pæne vacillabat. Quod Cæsar Ludovicus expertus, *i* Ansegisum, virum dignissimum, comptum moribus et sapientiæ decore præpollentem, loco præficit in Pastorem. Hic collapsa reparat, dispersa recolligit, situm ecclesiæ longius extendit, circumpositas officinas amplioribus spatiis atque altioribus muris exporrigit, parietes quoque ecclesiæ cum ceteris ornamentis pulchra varietate depingit. Capitula siquidem Regum Francorum, quæ diversis fuerant acta Conciliis, exceptit, et uno volumine contineri fecit. Cumque inter regni Procures Francorum Regibus gratus esset; justis et piis operibus intentus, vitæ finem fecit; et illic ubi spatiosius ecclesiam extenderat, dignam accepit sepulturam.

13 Fulbertus quoque, vir quidam illustris, procedente tempore in eodem loco constituitur: qui etiam Sanctorum Oratoria inter duo monasteria pulchro satis decore composuit, rebusque decentibus adornavit. *k* Post hæc longe Paganis (ut prædiximus) irrudentibus, monachis fama terroris subiti per diversa reptantibus, Gibardus vir genere et doctrina clarissimus, qui Pastor monasterii et Abbas eo tempore fuerat constitutus; dum longius ad alias partes fuerat digressus, *l* Paganorum sagittis confoditur, atque in loco qui Martini-villa dicitur, sepelitur. *m* Tetelmus quoque, monachus honorabilis inter suos, non longe a monasterio inventus est cum aliis qui-

busdam interfectus. Hinc jam usque ad hæc nostra tempora Pastoribus decedentibus, *n* Richardo magno Duce Bergundiæ, dum invisi tyranni passim cœpissent emergere, ac sese invicem mutua strage collidere; Ecclesia Dei confunditur, jura rumpuntur, legum statuta violantur, possessiones Ecclesiæ pervaduntur, et ab impiis undique rapiuntur: sacris non est reverentia locis, sed prævalente nequitia impiorum, totus pariter concidit honor religionis: quod nimirum habitatores Luxoviensis cœnobii, peccatis exigentibus, pleniter sunt experti: nam villas et possessiones eorum in hereditatem sibi diripuerunt manus alienorum. Cumque Rex non esset et Judex, qui veræ intuitu justitiæ huic impiorum pravitati vellet ex toto resistere; compulsi sunt quamplurimi Clericorum, contra temerariam audaciam diripientium, suorum pignora circumferre Sanctorum; ut quos potestas humana non compesceret, virtus ostensa divine coerceret. Inde est quod loci hujus incolæ, alibi fiduciam non habentes, contra nequitiam perversorum, S. Waldeberti sui defensoris, latis corporis ejus pignoribus, soleant inferre virtutem: ut qui quondam temporalis militiæ sacramenta servasse visus fuerat, ipse quoque inter casus suorum fidelium pius propugnator adsistat. Cujus rei experimentum se ultro ingerit, si consideretur virtutis ejus potentia, quam frequenter ostendit.

14 Villa marinis littoribus contigua, quæ superius Herlerum est vocata, tyrannorum vi sublata fuerat. Monachi ancipiti in discrimine positi, S. Waldeberti protectoris sui suffragium expetunt, sanctorumque pignorum ejus glebam sibi imponentes, per fines Franciæ illuc iter intendunt. Quibus abeuntibus subito Maternæ fluvius obviis occurrit. Quem cum transmittere cupiunt, plurima præcedente turba populorum, sacri pignoris gleba citra littus constiterat. Monachi in articulo positi quid facerent nesciebant. Mira dicturus sum: mox navis divino impulsu a remige illuc absque humano juvamine sponte perducitur, qua sancti corporis gleba tenebatur. Mirati comites, tanta facilitate fluvio transducti sunt, quantam eatenus numquam fuerant experti. Hinc itaque procedentes, paullo post ad prædium perveniunt Nant superius memoratum: ubi videlicet ipse et vitæ exordium temporaliter sumpserat, et quibusdam miraculorum signis vivens illustrarat. Hic comperta corporali ejus præsentia, dici non potest, quanta utriusque sexus illuc confluxerit populorum frequentia. Inter quæ, ob beneficiorum ejus gratiam, cum diversa donorum munera cum gleba sancti viri inter frondes arborum præ turba irrudente decernerent appendi, quoddam ligneum poculum a quodam contigit offerri. Hoc unus e famulis servandum acceperat: quod cum quidam lascivus juvenis et petulans ab illo peteret sibi dari, cum forte videretur indignus promereri; ille, exempto ense, viri Dei obsequio deditum gladio nisus est appetere. Cumque in eum librasset ictum, subito ferientis dextera ligatur in aere. Sic ille sine patibulo cœlo suspensus amens redditur, sensu confunditur, fixus tellure tenetur: nec prius potuit sibi reddi, quam oratione illorum, quibus nociturus venerat, mereretur absolvi. Ita plurimorum pectora terror perstrinxerat hujus facti. Denique hic aliquantisper a populo detenti, resumunt iter quod cœperant: ad Herlerum veniunt, quo tendebant. Insurgunt undique injusti pervasores, volentes eos a finibus repellere, quos sui dispendio cernebant advenisse: sed sancti viri virtus terrore mentes edomat impiorum, et suis reformat domestica prædia, quæ alienorum factionibus fuerant direpta. Ita, licet cum labore, rebus compositis, cum sacris pignoribus monachi obsequentes, lætiores redduntur propriis laribus.

D
AUCT. AD-
SONE AB.
EX MSS.
*in Galliam
infelice statu*

*Reliquiæ
Sanctorum
circumlatæ.*

E

*S. Waldeber-
ti corpus*

*nave ultro
accedente
deferitur ul-
tra Matro-
nam.*

F

*Malevoli
dextera in
aere suspen-
sa manet.*

SONE AB.
EX MSS.
Invasor
bonorum

equi crure
fracto inter-
ficitur.

15 Vicus est iterum non ignobilis, Provincherias vocabulo dictus, pene viginti millibus a monasterio disparatus: quem videlicet vicum quidam miles pervaserat, inter suos nominatissimus. Ad quem angustia imminente, quia deerat suffragium terreni defensoris, sancti viri glebam imperabat necessitas deportari. Qua in ecclesia illic propria collocata, miles indignatus coepit furere, irasci, Sancto derogare, bacchari, et insanire, affirmans res ecclesiae ditioni suae libere suljugare. Denique cum quadam die, tumidus et elatus equo spumanti, per subterpositum ecclesiae campum solutis habenis cursu ferretur praepeti, crure fracto equus in praecipitum concidit: ipse vix casum evadens, in proximo a milite interfectus, villam usque in praesens S. Petro libere possidendam reliquit.

16 Alio quoque tempore Rotbertus quidam, miles viribus potens et opibus, cum nepote Berardo in pago Divionensi, Caciacum villam apprime viniferam; Hubaldus vero, Molisiacum in pago Belnensi, res videlicet Luxoviensis ecclesiae, satis iniqua dominatione possidebant: quare monachi cum Principibus Burgundiae saepius conquesti, prevalere non poterant. Inito igitur o Letoldi Comitum consultu, eo tempore quo Rex Lotharius, pulsa obsidione Burgundiorum, sub ditione sua p Divionense receperat castrum; monachi notum repetunt suffragium, S. Waldeberti pignus venerabile illuc constituunt deferendum. Quo cum pervenissent, medio villae tentorium competenter cum sacro loculo statuunt: cum repente hostes armati ferro et animis, Berardus videlicet cum suis, advenientes quidem cum suo Defensore non audent contingere; villam tamen solito more corripunt, familiam male opprimunt, alimentorum sumptus copiosius ac durius exigunt: sicque cibo rapaciter et vino perfusi, monachis inedia laborantibus, nocte irruente, sopore membra protensa resolvunt. Ecce subito noctis medio, eorum princeps, Berardus videlicet, febre corripitur, morbo dysenteriae membra torquentur, fluxu ventris undique coarctatur: vixque auroram praestolatus, monachos adit, ante praesentiam Sancti corruit, reatus sui poenitentiam agit: sicque indulta sanitate, villa Caciacus ex tunc et nunc alieno eruitur possessore, domini proprii petitur libertate.

17 Hubaldus vero miles, licet in rebus sanctuarii avidus, alias tamen vir probus, et ut armis ita etiam moribus modestus, quem in pago Belnensis provinciae apud Molisiacum villam monachorum vini et frugum redditus diximus subjugasse; visis hujus Sancti virtutibus territus et miraculis, in reliquum, licet nolens, possessionem suam ecclesiae dereliquit.

18 Alio post haec tempore iidem monachi in pago Alsgodiensium, tyrannorum infestatione prorumpente, quarundam rerum suarum fuerant dispendia passi. Hac perurgente necessitate, eas, habita deliberatione, decernunt partes adire, habentes secum fidei tutamina, sacra videlicet Reliquiarum pignora ex membris q S. Eustasii, necnon S. Waldeberti, Confessoris Domini gloriosi. In quo itinere, non longe a monasterio, apud villam quae S. Mariae dicitur, primum sunt hospitati. Deinde locum qui Campaniolas vocatur aggressi, quarto demum die illuc perveniunt, quo fuerant malorum improbitate provocati. Erat in illo comitatu non parvus numerus tam ex monachis quam ex ministrantibus, cum quibus ierat Abbas et Episcopus, nomine r Aaloncus. Pervenientes itaque ad locum destinatum, quia alibi locus aptus non fuerat, in prato quodam, quod eis contradicebat, super unius quercus abscissae truncum [arcam] statuunt. Ad famam igitur tantae novitatis pluribus concitatis, cerneret promiscui sexus infinitam populorum multitudinem illuc repente con-

fluxisse. Non solum ex vicinis, sed ex longinquis D partibus, locis, villis, et oppidis mirum in modum conglobati omnes conveniunt: ac mox campum replentes, una voce, consona devotione, omnipotentis Dei nomen et S. Waldeberti cuncti invocant, suis incommodis opportuna suffragia petunt. Ut autem declararet divina potestas Sanctorum suorum etiam corporale adesse beneficium, fit subito tantus de caelo strepitus, tantus terror, ac in modum tonitruum concitati sonus vehemens; ut terra, sicut eis videbatur, tremante, vix praesentes populi supra pedes consisterent, ac quisquis illorum qua parte esset constitutus nescirent. Illi attoniti, et de ea re quae acciderat nimium pavefacti, postquam virtute redita ad semetipsos sunt reversi, (mira dicturus sum) videres avem, in figura columbae, per serenum aera de sublimibus descendisse, ac blando volatu super loculum sanctum familiariter circumvolasse: quae deinde, expleto cursu, caeli secreto recipitur, quo manifeste advenisse probatur. Hinc virtus utriusque Sancti coepit ostendi: mox etenim duo, propriis diu luminibus orbat, ea hora qua avis praedicta visa est abscessisse, sine ductu alterius, recepta luminis claritate, ineunt [viam], gaudentes ad sua festinanter properare. Deinde quoque alii duo, complicita nervorum nodositate catenatis quasi membris toto corpore adstricti, aliorum manibus sacris pignoribus illati, divina virtute ostensa in pedes sunt subito erecti, et ad propria absque humano juvamine laetantes sunt reversi; ac terram quam prius calcare nesciebant, novo docti itinere, liberis gressibus, Dominum glorificantes et S. Waldebertum praevium habentes, ambulare coeperunt.

19 Huic itidem loco castrum cernitur esse contiguum, quod priori tempore s Montem-Biliardae novimus esse cognominatum. Hujus oppidi incolam nomine Utonem, non ab ignobili genere oriundum, pluribus notum fuisse satis est compertum. Hic nervis coactis et corporis facultate privatus, manibus per terram repens, ire non poterat, nisi vel equo, vel asino sessore uteretur. Hic itaque ad locum perductus est cum summa devotione, quo Sancti hujus venerabile pignus cognoverat constitisse. Venit igitur, lacrymis humum perfundit, Sancti nomen invocat, suffragium exposcit: nec ante a loco discedit, donec divina virtute ruptis nervorum nexibus redit ad propria, pristina incolumitate donatus.

20 Et quoniam temporis et ejusdem beneficii se opportunitas dedit, non piget iterum aliud ad laudem divini nominis referre, quod in re simili vir iste sanctus dissimiliter est operatus. In pago siquidem, rusticorum usu t Warasum nancupato, aetate priore fuisse quemdam virum novimus, qui proprio fuerat Bernericus nomine dictus: qui quidem generis erat libertate potitus; sed tamen toto corpore et nervis adstrictus, nulla facultate poterat solide terris affigere gressus. Hic birotto carpento impositus, quocumque esset ducendus, unius bovis et famuli [obsequio] videbatur esse contentus. Qui audita virtute Sancti, juncto bove ac ministro praemisso, carpento impositus, pervenit ad locum, quo se duci fuerat deprecatus. Ante praesentiam Sancti in terra prostratus diu decubat, cum lacrymis preces miscet, et familiarem bovem S. Waldeberto non tardat polliceri, si hac corporis incommoditate mereretur absolvi. Cujus quidem vir sanctus non est dedignatus suscipere gemitum supplicantis: sed tamen praesentem distulit impendere sanitatem: nam non impetrato quod diu rogaverat, moestissimus abscedebat. Cumque aliquantulum itineris rediens peregrisset; O sancte, inquit, Waldeberte, placetne tibi quod tristis veni, tristior recedo? Haec dicens, plaustrum stare jubet, terram petit, bovemque in pascua resolvit

facto de caelis
sono

advolat avis:

sanantur 2 caeci
et 2 contracti,
E

s

item alius
contractus,

F

t

et alius a
peregrinatione
rediens

et ejus exemplo
Hubaldus.

Reliquiis versus
limitem
Alsaciae delatis,

r

obtato bove,

A solvit : cum subito sanus factus concitus redit, gratias agit, bovem ductorem obtulit, ac firmatis gressibus ad domum lætissimus redit.

item femina contracta.

21 Quædam iterum femina, genere nobilis, gravissimo tenebatur morbo ejusdem contractionis, destituta solatio corporeæ facultatis. Quæ cum jam consequendæ salutis commercio desperata videretur, ad locum eundem se petiit deportari. Ubi cum diutinis precibus et lacrymis insisteret, repente sanata, non sine admiratione multorum, in pedes constitit. Sed cum adepta sanitate vellet inde recedere, in itinere jam posita subito in terram concidit, et in eundem contractionis morbum adstrictam se esse cognovit. Suspiciens cælum ingemuit, et rursus ad locum se referri fecit. Ubi cum pristinam sanitatem recepisset, quasi aliquantulum jam segura, res necessarias revisere cupiens a loco discedit, et abire jam cœpit. Sicque in itinere jam constituta, rursus in unum corporis globum contrahitur : atque denuo ad locum refertur. Sicque factum est, ut quotiescumque inde abire voluisset, in eundem morbum concideret : donec tandem recepta sanitate animum fixit, et usque ad ultimum vitæ suæ tempus in eodem loco permansit.

B

ANNOTATA.

a Non Caroli Magni sed Ludovici Pii legendum esse nomen, omnes sciunt.

b Non est frater aliorum, qui Pippinus biennio ante patrem Ludovicum mortuus fuit, adeoque huic liti non potuit interesse : sed istius filius Pippinus 2, qui adhærebat Lothario, ejus et aliorum Regum nepos.

c Anno 841, die 25 Julii. Consule Historiam Nithardi, de tota hac re libris 4 accurate descriptam.

d Warinus Dux, valde fidus Carolo Regi dicitur, lib. 4 Nithardi.

e Drogo non fuit quintus filius Ludovici Pii, sed ejus frater, jam ante Episcopus Metensis; et hujus Ar-

chicapellanus eundem sepelivit, uti Nithardus sub finem libri 1 scribit.

f Eo Luxovii Abbate Angelemus ibidem monachus explanans libros Regum, uti ipse in epistola nuncupatoria testatur.

g De hoc genere mortis alibi nihil legimus. Sed dicitur in Burgundia apud prædium S. Petri Mimeriacum obiisse, 6 aut 7 Novembris anno 853, aliis an. 857.

h Et hoc enorme mendum est. Nam Ludovicus Pius, qui supra loco Caroli Magni restitui debuit. Fuit a Stephano Papa IV Remis coronatus anno 816.

i Ansegisus vixit sub Ludovico Pio, et Capitularia publicavit.

k Inter Fulbertum et Gibardum statuendus est Drogo supra relatus.

l Hi fuerunt Normanni, a quibus etiam monachi Besuenses in Ducatu Burgundiæ fuerunt anno 888 cæsi. Consule Chronicon Besuense.

m Tetelmus in MSS. Bertiniano Tetelinus, Sausayo Titilmus, qui hunc et Gibardum retulit in Appendice, quod diem natalem ignoravit.

n Richardus sæpius Normannos cecidit, et anno 891 urbem Carnotensem obsidione liberavit, anno 894 mortuus.

o Letoldus quidam Comes Burgundiæ adstitit Ludovico Transmarino Regi, ægro anno 931, apud Frodoardum in Chronico. Hunc igitur consuluerunt.

p Id factum anno 960 refert in Chronico Lingonensi Jacobus Vignerius.

q Pars quædam reliquiarum S. Eustasii adservatur etiamnum Luxovii, scrinio eburneo et argenteo inclusa, corpore Vergavillam in Lotharingiam delato.

r Aaloneus, sive Adaloneus, decessor scriptoris.

f Mons Beliardæ vulgo Montbeliard, Comitatus titulo insignis, tribui solito Ducis Wirtenbergici primogenito.

t Warasci, erant accolæ Duvii seu Dubis fluvii supra Vesontionem, quibus S. Eustasius fidem orthodoxam annuntiavit.

E

DE SANCTO SABA,

EPISCOPO DAPHNUSIENSI IN ARCHIPELAGO.

G. H.

II MAJI.

C

Ptolomæus libro 5 Geographiam Asiæ describit, et cap. 1 deducit situm Ponti et Bithyniæ, et sub finem refert insulas adjacentes, atque inter has est Thynias, quæ et Daphnusia insula. At Plinius lib. 5 cap. 32 ibidem collocat Thallusam, quam alii, inquit, Daphnusam scribunt. Hujus loci Episcopum celebrant Græci in pervetusto Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis : in quo ista leguntur, Eadem die secunda Maji, memoria san-

cti Patris nostri Sabæ, Episcopi Daphnusiae. Quæ fere eadem annotavimus ex MSS. Menæis bibliothecæ Ambrosianæ littera o et num. 148 signalis, item ex MSS. Taurinensibus Ducis Sabaudiae, sed videbantur ad ipsas Kalendas Maji sub finem notari. At quo tempore vixerit hic Episcopus Sabas, nescimus divinare. Fuerunt seculo VIII et IX Abbates Studitarum Sabæ appellati. Potuit et tunc floruisse, et Ecclesiam contra Iconoclastas propugnasse, quod nollem absque ulteriore notitia asseverare.

F

DE S. WIBORADA MARTYRE

ET B. RACHILDA, VIRGINIBUS INCLUSIS,

APUD S. GALLUM IN HELVETIA.

G. H.

ANNO
DCCCCXXV

Apud S. Gallum

I nter illustriores Abbatis, Sacri Romani Imperii Principatu nobilitatas, merito censetur illa, quæ a S. Gallo, S. Columbani discipulo, fundatore suo nomen traxit, sita in Turgea Helvetiorum ditone, leuca Germanica a lacu Potamico seu Constantiensi : de qua latius agendum erit XVI Octobris ad Vitam dicti

S. Galli. Interim curiosus lector poterit perlegere, quæ de ejus initio retulimus ad Vitam B. Notkeri Balbuli ibidem monachi, ad diem VI Aprilis illustratam. Sub hujus monasterii Abbatum directione et ejus districtu, apud S. Magni in Yrano colle templum, vixit in angusta cella inclusa S. Wiborada Virgo, et ab Hungaris anno

colitur S.
Wiborada

1000CCXXV occisa, Martyrque habita, Officio Ecclesie sub ritu duplicis secundæ classis, ut Virgo et Martyr, ibidem colitur. Quæ veneratio, quod mox plurimis claret miraculis, proximo ab obitu anniversario die hoc II Maji cœpta fuit, cum (teste Ekkehardo juniore) per duos Papas eam in Sanctam levandam fuisset decretum, tandem auctoritate Clementis Papæ secundi anno MXLVII confirmatur. Hujus rei testimonium profert Burkhardus monachus S. Galli, libro de Casibus dicti monasterii cap. 6, in Nortperto Abbate. Obtinuit, inquit, amminiculante Henrico Imperatore et conjuge ejus Agnete, hoc apud Dominum Apostolicum Clementem secundum, recitata Vita B. Wiboradæ ejusque miraculis, de tamdiu neglecta re ab ipso Papa redargutus, quatenus ipsam præsentem Theoderico Constantiensi Episcopo canonizaret, et pro Sancta haberi præciperet, et anniversarium ipsius diei solennizandum institueret. Hæc ibi. Henricus Rex, Niger dictus, Conradi Salici filius, anno MXLVI ad monasterium S. Galli venit, inde Romam profectus, ubi et ipse et uxor ejus Agnes Imperiali benedictione sublimati fuere a Clemente II, tunc ex Episcopo Bambergensi in Pontificem creato, uti legitur in Annalibus brevibus Hepidanni et Chronico Hermanni Contracti. Addit hic Theodericum Episcopum Constantiensem fuisse ejusdem Henrici Cancellarium et Archicapelланum.

2 Vita B. Wiboradæ, cum ejusdem miraculis apud Clementem Papam recitata hactenus inedita, datur ex MSS. codicibus bibliothecæ Dilinganæ, et Wiblingensis monasterii in Suevia prope Ulmam. Vita hæc ab Ekkehardo juniore, præcitato libro de Casibus monasterii, sub dicto Nortperto scripto, appellatur Liber per se amplius. Conradus de Fabaria, qui casus sive historiam Sangullensis monasterii usque ad dimidium seculi XIII prosecutus est, capite 3 describens nomina quorundam fratrum in monasterio, qui columnæ fuerunt ecclesiæ verbo et exemplo, antiquis Isonis et Marcelli discipulis, Notkero Balbulo Ratperto et Tutiloni, qui vivente S. Wiborada floruerunt, interponit Notkerum magistrum artis Theoricæ non pigrum, quem breviori epitheto Medicum appellans Hepidannus in Chronico, ait anno DCCCCLXXXI obiisse, decrepitæ (ut aliunde scimus) ætatis senem ac pridem cædum, cujus in hac vita n. 34 fit mentio, ut præsentis miraculo convalescentis B. Rathildæ, haud diu post mortem ipsius Sanctæ. Idem Conradus Ratperto ac Tutiloni subjungit Hartmannum, qui Vitam Wiboradæ luculento satis sermone conscripsit : et hi, inquit, locum ditaverunt moribus, ornaverunt scientia et disciplina : adeo ut præsumere liceat, dictum Hartmannum, qui nullam facit mentionem corporis B. Rachildis sub Gralone translati ante annum DCCCCLVIII, antea quoque obiisse. Subsecutus autem Hartmannus est in scribendo Ekkehardum, quem S. Udalricus, Episcopus Augustanus factus anno DCCCXXIII (tempore dicti Gralonis Abbatis, atque adeo post annum DCCCXLII) ad scribendum de S. Wiborada impulit, prout pridem ex voto obligabatur. Multa autem eorum quæ a diversis personis audivit scribere inchoavit et pleraque scribendo comprehendit, ut dicitur in fine Vitæ per Hartmannum scriptæ, Verum, uti in Prologo secundæ Vitæ dicitur, morte præventus non absolvit inchoatum opus. Goldastus in proœmio ad Scriptores Alemannicarum rerum quatuor Ekkehardos distinguit : sed qui omnes post Gralonem vivere ; ut hunc ei præmortuum oporteat seniore facere, non tantum illis quatuor, sed ei etiam quem anno DCCCCLXXXVIII obiisse scribit in Chronico Hepidannus. Morte porro, ut dixi, præventus Ekkehardus multos sui propositi habuit heredes : quorum primus prædictus Hartmannus Vitæ hujus auctor, qui præterea suam ætatem prodit, quando n. 9 ait multos adhuc superesse, qui meminerunt sanctæ vitæ ab Hittone fratre S. Wiboradæ peractæ ; et n. 17 asserit, se con-

spexisse impleta quæ de S. Udalrico Episc. Augustano a S. Wiborada fuerant prædicta : et n. 29 testatur, oculis suis inspexisse murum, sanguinis ejus aspersione perfusum. Qui plures post Hartmannum idem argumentum tractandum susceperunt, eorum scripta dicenda sunt periisse, præterquam unius jamjam nominandi.

3 Altera Vita scripta est ab Hepidanno, cœnobita S. Galli, ex imperio sui Abbatis Udalrici, qui supra memorato Nortperto anno MLXXII successerat : qui valde multa in priore Vita omissa adjunxit, nonnulla ibidem relata omittit, et varia obiter perstringit : ac proinde utraque fuit necessario edenda. Accepimus hanc ex MS. codice ipsius S. Galli monasterii, contulimusque cum editione Goldasti inter Scriptores Rerum Alemannicarum insertam : apud quem primo loco extant Hepidanni cœnobitæ S. Galli Annales breves rerum in Alamannia gestarum, quas ad annum solum MLXII deductas videtur junior scripsisse ; ac dein stylo accuratior Vitam S. Wiboradæ composuisse.

4 Memoria Sacra ejus ad hunc diem inserta est MS. Martyrologio Pragensi Ecclesiæ Cathedralis his verbis : In Alemannia, monasterio S. Galli, natalis S. Wiboradæ Virginis et Martyris. Similia aut etiam plura, aut subinde pauciora, leguntur in MS. Florario Sanctorum, in Auctario Greveni et Molani ad Usuardum, in Martyrologio Germanico Canisii, Monasticis, Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini, et aliis. Henricus Murerus, in Helvetia Sancta Germanice anno MDCLXVIII excusa, ex utraque Vita ab Ekkehardo et Hepidanno conscripta, illustre edidit compendium. Aliud habemus in Officiis propriis monasterii S. Galli anno MDCXII impressis ; cui additur hymnus proprius cum responsorio ad Vesperas : ad has Antiphona præscribitur Veni Sponsa, et Oratio Indulgentiam, de Communi Virginis et Martyris. Quanti eam fecerit S. Udalricus Episcopus Augustanus infra in utraque Vita et in Notatis indicatur : quibus hæc pauca ab Ekkehardo juniore cap. 5 relata addimus. De cilicio etiam quo ipsa utebatur, cujus hodie asperitatem pro Reliquiis id habentes horrescimus, pulvillum filio suo, ut et ipsa eum nominabat, in abstinentiæ diebus utendum consueverat : quod interdum in sinu gestans noctibus, ille maxillis lapide supposito aptare solebat. Tali ille lectisternio pro deliciis coram januis ecclesiæ usque, Nocturnorum sonitum, aut in sedili aut nuda quidem terra, expectare solebat.

5 Adjungitur ab utroque Auctore accurata aliqua relatio rerum a B. Rachilde gestarum, quod ea censeatur filia spiritualis S. Wiboradæ, ab hac sæpius sanitati restituta, ejusque jussu inclusa : et passim, B. Rachildis, et sancta Virgo appellatur. Hepidannus etiam in Annalibus brevibus eodem modo annotat annum, quo utraque Virgo fuit inclusa et vita functa : et quidem anno DCCCXX ista habet, Rachilt in Nativo, id est Natali festo, S. Mariæ inclusa est : et dein, anno DCCCXLVI, Rachilt reclusa defuncta est. Quæ ad dictum annum etiam referuntur ab Hermanno Contracto. Fuit apud S. Wiboradam sepulta. Ab Ekkehardo juniore de Casibus monasterii cap. 9 dicitur Rachilda, post Wiboradæ passionem jugissima, primo ad Deum assumpta. et cap. 10, Rachilda passim in corpore et mamillis ulcerosa, quotidie emori visa, et ipsa fere Martyr, cui lenius erat cum Magistra Wiborada semel cerebrum obtulisse, quam viginti et uno post illam annis testa saniem cum S. Job inclusam rasisse. Cum tamen interea jejuna et orare (vigilare enim dolores dabant) et eleemosynas dare non tæderet, ut de illa Ekkehard senior, consobrinus ejus cecinit.

Hanc Sathan, hanc læsit, cum Job saniem sibi [rasit, Jejunans flevit, tormenta dolens vigilavit.

Neque

Vita II ab Hepidanno composita.

Memoria in Fastis,

E

et Breviario

pro Reliquiis habitum cilicium.

Eidem jungitur B. Rachildis discipula, F

longum in ulceroso corpore martyrium passa.

a Clemente 2 Sanctis adscripta.

VIDE APP. T. VII. MAJ NOT. 44 Vita prima

scripta ab Hartmanno ante an. 958,

post mortem Ekkehardi qui idem ægere cœperat circa an. 954.

A Neque enim vitam vel passionem votivæ Martyris lucidius succingere potuit. Ad cujus sepulcrum in repentinis angustiarum motibus, experto credite, multum valet orasse. *Hæc ibi. Translationem utriusque corporis, scilicet S. Wiboradæ et B. Rachildæ, ad basilicam S. Magni describit Hepidannus infra sub finem Vitæ. Menardus ad hunc II Maji, S. Wiboradæ adjungit B. Rachildem Virginem et inclusam, quod et nos facimus. Bucelinus in Indice Menologii retulit eam ad XXIII Novembris, ad quam diem nullam ejus mentionem facit.*

VITA

Auctore Hartmanno Monacho S. Galli fere
coævo.

Ex MSS. Dilingano et Wiblingensi.

CAPUT I.

Sancta ejus pueritia et vita in seculo.

*Nobilibus et
piis parenti-
bus nata,*

B

*Wiborat
quasi Consilium mulie-
rum dicta,
a*

*levitates ju-
veniles evi-
tat :*

Beatissima igitur Dei Virgo Wiborada, ex Alemannorum, qui et Suevi, stirpe oriunda, parentibus bene natis vitæque laudabilis, nobilitate pollentibus, Christianæ quoque militiæ exercitio inter primas Dominici agminis alas vexilla salutis strenue subsequentibus, veluti bona arbor, bonæ radices ex germine pullulavit. Quæ etiam per divinæ scientiæ providentiam, omnia in mensura, pondere, numero ineffabiliter disponentem, quasi quodam præsidio dignum sortita est nomen : nam Wiborat, Teutonice lingua prolatum, si Latini sermonis translatione mutetur, a Consilium mulierum sonat. Et revera huic apte tale congruit nomen, quæ sibi primitus consulens utrasque sorores recte agendi magistras, ambas in quantum Christi amatrices, Martiæ scilicet et Mariam imitans, per activæ quidem sudorem conversationis, ad fastigium speculativæ contemplationis ascendens; cunctis iter rectum quærentibus non solum mulieribus, sed et viris mundum spernendi, Domino serviendi et inconvulse ac indefesse adhærendi, consilium prærogavit pariter et exemplum. Hæc ergo ab ipsis cunabulis factori suo omnipotenti Deo devota; imo ab ipso, qui eam etiam antequam formaretur in utero noverat, misericorditer assumpta; universas lascivientis petulantiae illecebras, cunctas infantilis ætatu læ levitates, modesta gravitate restrinxit, ac severa quadam maturitate edomuit. Inepta etiam parvulorum ludicra devitans, nugaces jocularum scurrilitates despicens, aniles veteranorum fabulas detestans, ad incesta quæque carmina pudicas aures obduravit : ac si cum Sara, id est Raguelis filia, Tobiae sancti conjuge, futura Domino fiducialiter dicere et ipsa proposuerit, Numquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in levitate ambulant. Nec mirum, si Spiritus sanctus, in tempore veritatis et gratiæ, famulam suam, quam sibimet ipsi providerat sponsam, in primævo adhuc vernantem flore, tantæ integritatis diligentia [præmunivit; qui] in umbra legis tantopere custodivit puellulam, justī viri thalamo copulandam.

*ejus soror
post auditam
harmoniam
Angelorum
moritur :*

2 Sed operæ pretium prælibare, quia venerabili huic Virgini quam dicturi sumus, soror erat summæ simplicitatis et innocentiae, in annis tenerrimis animos actusque gerens seniles, cunctos lubricæ temeritatis excessus evitans. Quam cum die quadam coævulæ secum ad ludendum adhortarentur exire, bene illa anima, alacriter ad æthera suspiciens, et iterum iterumque ingemiscens auresque attonitas acutius subrigens, internam mentis jucunditatem tandem inter suspiria prodidit, dicens : Quid mihi

Maji T. I.

et inanibus hujus seculi vanitatibus ? Audio in cœlis signa sonitusque campanarum ac dulcisonam Angelicæ modulationis harmoniam : illuc ire desidero, his interesse delector. Nec plura effata, lacrymis gremium replevit obortis. Post paucos vero dies carne soluta est, in cœlum nimirum profecta, quo paulo ante tam suaviter est invitata : placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properavit educere illam de medio iniquitatum.

3 Sed ut ad cœpta regrediar, B. Wiborada, sicut ab illicitis se quibusque subtraxit, ita in bonis omnibus se studiosa sagacitate exercuit. Nam velut ab ipsius Domini ore perceperit, Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, legeritque scriptum, nihil divino operi præponendum ; quotidie ad ecclesiam, quæ a domo paterna mille et eo amplius distabat passibus, via montuosa et difficili sæpius nudipes ire certabat : adeo ut parentes suos, sacræ religionis, ut diximus, amatores, sed tamen in labore mundialium more occupatos plerumque, quamvis infans, de negligentia divinarum rerum admonuerit, et ad ecclesiam frequentius occurrere studii sui fervore compulerit. Panem vero otiosa non comedit, sed operibus manuum suarum impigre continueque institerat ; acsi summa Scripturarum conventa et comminationem pertimesceret, et diligeret sponsionem : Comminationem quidem qua dicitur, Qui non laborat non manducet : sponsionem autem, quæ sic exhortatur : Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit. Frequentiam vero non solum externorum, verum etiam notorum, cognatorum, domesticorum, fratrum, sororumque, prout licuit, fugere studuit : sola commorari, sola operari, secreta semper amare : quatenus et superflua facilius potuisset alloquia declinare, et sanctis meditationibus aciem mentis liberius infigere.

4 Quadam itaque celebri festivitate, cum ad ecclesiam processura, coacta a parentibus, cultioribus se indueret vestimentis, crinalibus verticem redimiret ornaculis, laxos sinus pretiosioris amictus aureolis præfigeret fibulis, posita in equo una cum genitrice et sociis ire perrexit. Cum ecce via media caput dolere graviter cœpit : confestimque per spiritum divina se sentiens visitatione commonitam, ab equo desiliit : nudaque tellure residens, reductis inter *b* amphibalum manibus, aurum primo pectoris solvit, deinde subtus *c* theristrum vittatoriam verticis compositionem detrahens et revellens, sinu interiore recondit. Cui e vestigio mater superveniens, quid causæ sit quod ibi substitit, et quare remoretur, inquit. Quam dissimulate pro tempore uti procederet adhortatur, se quoque continue subsequi profitetur : cumque eam comites ut equum reascenderet perurgerent, penitus non consensit, sed pedestri itinere ad ecclesiam usque pervenit. Hæc dies ultima aliquid in ea compositorie superfluitatis sive superflue compositionis aspexit : post hanc diem nullus eam jumento vel alicujus vehiculi adminiculo quoad viveret impositam vidit ; excepto cum, sicut dicturi sumus, Romam orationis gratia peteret, si ei necessitas transmeandi alicujus fluminis aut torrentis forte eveniret.

5 Hoc modo illa in tenerrimis et vix habilibus magno intellectui annis mundi voluptatibus renuntians, et matrimonii contractionem mirifice contemnens, procos quoslibet adventantes solius sponsi Christi amore despiciens, fratri suo Hittoni Clerico, apud cœnobium S. Galli Confessoris Christi tunc temporis in scholis agenti, servire disposuit : cui diebus certis vestimenta et pleraque alia necessaria per fideles internuntios destinavit. In quo etiam monasterio reverendissimis quibusdam Patribus, ad obvolvenda sanctorum librorum volumina,

37

propriis

AUCTORI
HARTMANNO
EX MSS

Matt. 7, 7

*ipsa nudipes
accedit ad
ecclesiam :*

*operatur
manibus :*
E

2 Thes. 3, 10
Ps. 127, 2

*declinat
alloquia su-
perflua :*

*ornamenta
capitis jussu
parentum
assumpta
deponit :*

F

*renuit equo
vehi,*

*Hittoni fra-
tri suo et
monachis
S. Galli be-
nefacit :*

AUCTOR:
HARTMANN
EX MSS.
fratre di-
vinitus mo-
nito Psalmos
edocta

W propellit manibus decora solebat contexere linte-
... Memorato itaque fratre ejus ad Presbyteratus ordinem promotus, sinceræ et laudandæ caritatis glutino coherens, eo dictante Psalmos, quibus juvencula nullam operam dedit, partim ac sparsim ediscere cœpit, cumque ille tum divinis operibus tum incidentibus causis aliis præpeditus, ab insinuanda ei lectione pigritaret, pro accipiendo Psalmo quinquagesimo sororei sedulo assidebat, nec tamen ut ad hoc vacare vellet obtinere prævaluit. Cum ecce nocte quadam Sacerdoti in somnis persona adstitit, specie fulgida, auctoritate metuenda, gravi eum animadversione corripuens, ac terribili comminatione interdicens, ne quid die proxima gustare præsumat, priusquam Virgo Psalmum diu multumque flagitatum ediscat. Quid plura? De nocte surgens, sororem accersit, visum aperit, seque paratum ad demonstrationem sæpius postulati Psalmi affirmat. His illa auditis, alacriter ad meditandum accingitur: et non solum ex prioris desiderii, sed etiam studio fratris jejuniu absolvendi, propinata Scripturæ pocula sitibundo pectore hauriens, Psalmum cum omni celeritate excepit ac memoriæ fundamento firmavit. Quinquaginta ergo Psalmis sparsim, ut dictum est, a memorato germano suo perceptis, reliquos solo sancti Spiritus magisterio imbiente apprehendit, et continuato recitandi usu reciproca ruminatione eos conficiens, quasi naturale organum ori cordique suo compaginando connexit.]

6 Deinde relaturus sum [rem] huic non dissimilem et magis admirandam. Vespere sabbati quæ luscit in Dominica incipientis Quadragesimæ, cum idem Sacerdos, inter alia domesticæ confabulationis dicta, se pro labore diei sequentis sollicitum esse conquereretur, maximeque pro cantu qui dicitur Tractus, et eodem die admodum *d* protrahitur, eo quod non haberet scholasticum vel quemlibet concinendi peritum adiutorem; Virgo eum sancta modesta increpatione compescuit, Deumque ministris suis in omni opportunitate certissimum adiutorem commonuit assistere. Quid multa? Superveniente die crastina, competente Missarum tempore, Presbyter ad altare procedit, sacræ actionis officium solenne imponit. Cum quo sine mora Wiborada decantare cœpit tam efficaciter et auctoraliter, ut non in ordine versuum, vel in proprietate dictionum, aut in ipsa musici tenoris euphonia Sacerdote inferior videretur: sed ei cum sustentationis solatio et gaudium ingereret, et stuporem admirationis incuteret. Tua sunt hæc, Christe, miracula, cui mortua vivunt, insensibilia sapiunt, cæca contemplantur, surda audiunt, muta diserta sunt: qui abscondisti secretum sapientiæ tuæ thesaurum a sapientibus hujus seculi et prudentibus, et revelasti eum parvulis.

7 De cetero parentes dum adhuc ambo viverent, nemo reverentius coluit, nemo sanctius honoravit, nemo erga suos divinæ præcepta legis devotius adimplevit. Post patris vero obitum, matrem jam senio gravem, laboribus fatigatam, orbitatis luctu anxiam, frequenti languore confectam, quanta caritatis benignitate coluerit, quam reverenti modestia honoraverit, quam indefessa diligentia usque ad finem vitæ ejus procuraverit, facile dici non potest. Sed quid in describenda ejus erga parentes humanitate, quod cunctis pene naturæ jura servantibus commune videtur esse, diutius immoremur? cum indigentibus quibusque, tam notis quam incognitis, tam indigenis quam extraneis, tanta consueverit dignitate ministrare, ut etiam talia libenter credentium possit excedere fidem: adeo ut ægrotos quosque ac debiles quasi Dominum suscipiens exultaret: quos ei germanus suus prædictus, nunc humeris suis, nunc in mento impositos, prout se quisque ei

iter agenti ingereret, deferre consueverat: quos a nulla familiæ suæ persona tractari perpessa est, sed ipsa per se eis et alimenta præbuit et fomenta exhibuit, balnea ministravit, lectisternia disposuit, ipsa eos et reclinavit, et competenti tempore elevavit *e*.

8 Cœpit inter hæc fratrem quotidianis monitis perurgere, ut quia scirent, B. Petro Apostolorum Principi commissam esse curam gregis Dominici, claves regni cœlestis cum potestate ligandi solvendique contraditas, ejus aliorumque Sanctorum limina Romæ, quibus incomparabiliter urbs eadem illustratur, pariter debeant visitare. Qui cum sanis ejus adhortationibus accommodaret assensum, iter aggressi sunt: in qua profectione quantum gemituum lacrymarumque profuderit, quali devotione loca Martyrum circumierit, tumbasque eorum quanto affectu amplexa fuerit, solus et instigator et remunerator omnium bonorum noverat Deus. Quanta vero in eundo et redeundo largitatis munera pie prodiga disperserit, quidve pauperibus dederit, justitiæ ejus in seculum seculi commemorandum derelinquo.

9 Post hæc autem cum regrederentur ad patriam *E* (ut virtus stare loco nescit, sed semper ad meliora proficere gestit) Virgo Dei ascensiones in corde suo disponens, per gradus scalæ, qua ibunt Sancti de virtute in virtutem, ut videant Deum deorum in Sion; cum animum jam actualis exercitii decoctum sudore, in radium contemplativæ jucunditatis transferret; pro fratris salute, cui eatenus sedula virtute ministraverat, anxia, sagaci eum affabilitate adorta est; persuadens ut periculosum fluctuantis seculi naufragium devitans, ad quietem vitæ monasticæ se conferat, ubi divinis operibus liberius ac tutius insistere valeat. Sibi quoque profitetur esse cordi arctioris propositi studium, quomodo vel ubi Deus annuerit, quantocius aggredi. Nec difficile obtinuit, quod cum pietatis sinceritate suggessit. Obsequitur salubri consilio sororis religiosa simplicitas fratris, omnique dilatione seposita, ad cœnobium S. Galli Confessoris Christi *f* confugiens, regulari jugo legis cervices corporis inclinavit et cordis; in quo etiam quam pudice, quam modeste, quam patienter sancteque vixerit, multi nostrorum qui adhuc superesse videntur meminerunt.

10 Denique beata Virgo, post conversionem fratris, sex annorum spatio remorata est in seculo corpore, sed non voluntate, ostensione non intentione. Nempe videns mundum cum omni sua dulcedine omnique temporali pompa caducum et instabilem, ipsaque instabilitate defectionem sui jam jamque minitare; pro nihilo pendens, omnia blandientis oblectamenta respuit, contempsit atque calcavit. Et cum actualem eximio largitatis affectu vitam prætenderet; interioris tamen hominis perspicacibus oculis, facie ad faciem, Domini semper jucundatur contemplatione. Nam quis recitando poterit explicare, quanta continentia corpus fragile a mundi illecebris refrænando compesceret, et observitium Christi carnem spiritui subjacere coegisset? Multa etenim tempora transierunt, ex quo se ab usu carnum vinique abstinuit; cum nec vicinorum nec aliquis ex ipsius familia aliter suspicaretur, quam quod quotidie variis deliciarum uteretur opulentiis, exceptis duabus quæ ei familiares erant: quarum una Kebeni, altera Betherada vocabatur: quæ pia sodalitate germanæ, multa tempora in sanctæ Virginis ministerio pariter perduravere. Nam cum plerumque lautiora et delictiora ciborum alimenta ei præpararentur; istæ, ut præmonitæ erant, aut olera aut legumina ei in cibos attulerunt: cumque pariter mensæ superposita fuissent, sæpe ori admotam et quasi dentibus inferendam, tamen rejecit carnem,

cum fratre
Romam ad
limina Apo-
stolorum et
loca Marty-
rum proficis-
citur:

persuadet
fratri vitam
monasticam
apud S. Gal-
lum:

postmodum
ipsa sexennio
in seculo
sancte vi-
vens,
F

a carne ei
vino abstinet,

ut

d
eidem Missam
celebranti
succinit.

Pia erga
parentes

et alios
pauperes et
ægros:

CAPUT II.

Vita ad S. Gallum, primo prope ecclesiam S. Georgii, dein inclusæ prope ecclesiam S. Magni. Miracula. Absentia et futura cognita.

Interea, ne lucerna in angulo domus abdita medioque supposita clari luminis radios occuleret, sed ut in medium prolata candelabro superponeretur, quatenus cunctis in domo Dei commorantibus jucundissime rutilans jubar præberet; pervenit ad aures Venerandi Constantiensis Ecclesiæ Episcopi a Salomonis fama virtutum beatæ Virginis. Nec multum post ad monasterium S. Galli idem Episcopus iter suum dirigens, misit ad eam, interrogans si secum proficisci vellet: magnoque statim gaudio repleta, cum suis illis quas prædiximus domesticis, festinanter ad navem properat, et prospero cursu ad littus optatum perveniunt. Deinde in cella quadam in montibus sita, juxta ecclesiam S. Georgii, parva constructa mansiuncula, pene annis quatuor fideliter conversata est; tanta abstinencia cibi potusque se constringens, ut vix narranti quisquam credere valeat. Jugiter namque noctibus atque diebus in ecclesia permanens, precibus atque vigiliis divinam pietatem supplicando infatigabiliter persistebat; ita ut numquam mansiunculam illam, nisi raro causa necessitatis intraret, sive ut somni aliquid caperet, sive ut jejunum corpus interdum post tres dies recrearet: omneque hoc tempus, in ecclesia perdurans, Domino confortante, peregit. His exercitiis Deo serviens, et de die in diem duplicato jejunio tenerum corpus afficiens, solo spiritu membris deficientibus vixit.

14 Fama sanctæ puellæ inter populos crebrescente, divino amore capti et devotione, largitatis cupidi veniunt multi, offerentes quæ necessaria illi fore speraverunt: de quibus aliquam partem ad usus pauperum quotidie dispensandam reservari præcepit, partem etiam devotis fidelibus commendans conservari fecit; quatenus una die in anno, circumquaque de cellis vicinæ mulieres congregatæ, in amore Dei et Sanctorum ejus lætificarentur. Cumque omnes advocatæ ad cellam S. Georgii alacriter convenissent, una earum opulentior ceteris, venire renuit, dicens, se illius quidem eleemosynæ indigam nequam esse. Cumque hoc sancta Virgo comperisset, et illis feminis quæ aderant injuriosum esse videretur, ait ad ipsas: Non contristemini, Sorores, sed cum gratiarum actione benedictionem Dei et Sanctorum ejus gratulantes accipite: veniet enim hoc, cum libentissime ad nos venire vellet, si tunc potuisset: mulierque ipsa mox recepta infirmitate, et maximo dolore indies confracta, cibum potumque fastidivit. Cumque magnis cruciata doloribus se penitus deficere crederet, et nec manducare neque bibere valeret, advocans virum suum causam infirmitatis indicat. At ille carrucæ impositam ad famulam Dei perduxit. Qua correpta de inobedientia, benedicens panem dedit ei: quem ut comedit, illico fugatis doloribus et sanitate recepta, gaudens domum regressa est.

15 Beata igitur Wiborada, sicut prædictum, pene annos quatuor in cella S. Georgii, probatis moribus et virtutibus adornata, in Dei servitio permanebat. Venerabilis itaque Pontifex iterum ad monasterium [veniens], clausula c quam tota vita sitiebat jam parata, missis quibusdam monachis jussit eam duci ad se. Quam Episcopus cum paucis prosecutus et benedicens clausulam observavit. Ast inimicus atrox, invidus omnis boni diabolus, terrorem illi incutere tentans, caput hominis, hispidum et horridum, tamquam

A ut per carnis abstinenciam carnem corporis edomando, spiritum redderet fortiolem. Vilioribus denique contenta alimentis, quæ sibi præparabantur, [cetera] in cibos pauperum et peregrinorum supervenientium, quorum illi maxima, ut diximus, cura fuit, seu etiam astantis familiæ erogata sunt. Orationis ergo jugi tutamine se adversus inimici instantis insidias die noctuque munivit. Solebat enim noctibus de domo furtim excedere, seque incomitam ad ecclesiam conferre, ibique precum jugi instantia pernoctare. Nempe cum solis occubitu somni quies a cunctis peteretur, ipsa lectuli, qui semper sumptuosi suppellectilis ornatu paratus assistebat, sprevit accubitus; januisque clausis eadem quæ supra memoratæ sunt germanæ super nudam humum cilicium sternebant, proque capitali saxum aliquod capiti subdiderunt; sicque paululum gustato somno, cum gratissimus aliorum pectora sopor gravasset, in clanculo surgens ecclesiam petivit.

11 Talibus ergo virtutum incrementis invidens diabolus, ad ecclesiam properantem, illicque manentem, seu pedem intro ferentem, creberrimis luctationibus impugnationum laccessivit, varias terrorum figuras nefanda arte subdoloque commento in semet transfiguratas ei objiciens. Quæ omnia machinamenta diaboli, illa inexpugnabili scuto non fictæ fidei protecta gladioque [spiritus armata], signaculo Crucis imperterrita bellatrix dejecit. Et ut ea quæ generaliter complexa sunt singillatim auctoritate veritatis aliqua ex parte proferam; quadam nocte, dum solito more ad ecclesiam properaret, audit in ipso limine basilicæ terribilem grunnientissimis fremitum, acsi ingressum intrare cupienti negantis. Quod ut ipsa vidit, per spiritum sentiens diabolico commento paratum, quo quidem hoc perterrita terrore desisteret ab incepto bonæ operationis; convertit se ad illud quo monstrum furere cognovit ostium, atque aliquantisper substitit: dein cum signum Crucis dextera prætulisset, hostis nusquam comparuit.

12 Quidam etiam a multis spiritibus nequam pervasus, ei oblatus est. Ipsa autem vexillo Crucis armata, propius cum tot hostibus conflictura accessit: pedemque suum dexterum dorso furentis superposuit. Jesum suppliciter exorans, ut hominem, ad honorem suæ imaginis plasmatum, dæmonum non sinneret sævæ subiacere tyrannidi. Spiritus autem maligni, cognoscentes sibi precibus beatæ Virginis denegari facultatem ibi subsistendi, horribili voce cunctorum aures impleverunt: Pessima, inquit, ista Wiborada dorsa nostra cum brachiis conculeando contrivit, quapropter differre non possumus effugii discessum. His dictis confestim discesserunt.

ANNOTATA.

a *Est Germanis Weib, mulier; et Rath, consilium.*

b *Amphibalum superhumerali, a Græco ἀμφιβάλειν, quod est circumponere.*

c *Θέριςτρον, proprie vestis æstiva, θερίζειν æstatem transigere. Papias ait, Theristra dicta, quod in æstate corpora tegant feminarum, cortinæ subtilissimæ. Lyranus in cap. 38 Geneseos, Theristrum erat vestis tenuis, sicut sunt vela, quæ delicatæ mulieres portant in capitibus suis.*

d *Est integer Psalmus 90, Qui habitat in adjutorio.*

e *Sequentia omnia, de itinere Romano, omisit Heppidannus.*

f *Circa annum 879.*

cubat humi in cilicio, et saxo capiti subdito.

Signo Crucis terricula-menta diaboli fugat:

et energumenum liberat.

D
AUG. ORV.
HARTMANN
EX MSS.

Cum Episcopo Constantiensis ad S. Gallum profecta,

a

degit 4 annis in cella juxta ecclesiam S. Georgii,

E

oblata in pauperes et hospites distribuit,

F
suique contemptricem morbo correptam pane oblato sanat:

ab Episcopo inclusa

c
diabolica machinamenta fugat

A vivens et ore hianti, sua malitia proferens, illam jacentem in oratione projecit. At sancta Virgo, nil territa vel loco mota, supplex in oratione persistens, signo sanctæ Crucis frontem munivit : moxque omnis phantasia diaboli velut fumus evanuit.

16 Nocte quadam item, in vigilia S. Joannis Baptistæ, prima incipientis diei aurora, vidit in visu sanctum et venerabilem Patrem nostrum Gallum, quasi viventem in corpore, paratum ad Missam, cum magna claritate luminis advenisse. Secum etiam tanta multitudo candidatorum, id est felicium animarum, advenit, ut tota latitudo illius ecclesiæ repleretur. Sanctus itaque Gallus, ad altare accedens, celebrat Missam B. Joannis Baptistæ : et levata Antiphona, Ne timeas Zacharia, dulcisona modulatione, sanctissimo illarum animarum conventu pariter concinente, ad finem usque complevit. Post Missam accedens ad fenestram, futura quædam sanctæ Virgini revelavit : in quibus hoc prædixit futurum, et jam decretum ante divinæ Majestatis conspectum, quod peccatis illud exigentibus plurimi in Potamico lacu eodem anno, de familia, sed et de aliis quibusdam, periculosa navigatione essent mergendi ; quod postea multorum experimento probavit eventus.

17 Quidam puerulus bonæ indolis, de nobilibus parentibus ortus, nomine *d* Udalricus ad scholam causa doctrinæ venit ad monasterium. Qui quidem edoctus cum ad intelligibilem ætatem pervenisset, cum etiam beatæ illi amabilis, crebro ab ea ut juvenilia desideria fugeret, moneretur ; cœpit virtutibus pollere, castitatem amare *e*, in Dei servitio sedulus et devotus existere, omnibus cum quibus conversabatur honorabilis et amabilis haberi : unde et Patres nostri Fratrem sibi conscriptum cœperunt eum habere maximo honore et amore *f*. In illo tempore Salomone, Fratre et Abbate nostro, Episcopo facto, cum nos unice diligeret, post abitum illius verentes Fratres et ipse, ne, sicut ante eum *g*, in potestatem alienam traderentur, ejus nutu Udalricum ipsum secretius accitum suadere cœperunt, quatenus monachico habitu suscepto se Dei et B. Galli servitio traderet, hoc pacto ut mox Patris nomine assumpto, Abbas ejus post illum constitueretur. At ille ut voluntatem eorum vidit, sperans etiam juxta dispositionem Dei hoc posse fieri, promisit se in omnibus paratum fore petitioni illorum satisfacere. Et ut sapiens scriptum esse sciens, Omnia fac cum consilio et post factum non pœnitebis ; illico Wiboradam suam expetiit, petitionem Fratrum suorum et suam promissionem illi per ordinem pandens, At illa dixit ad eum : Fili mi, peractis tribus diebus veni, et responsionis meæ verba audi : et interim misericordiam Domini implorare non cesses, ut secundum placitam sibi voluntatem et pietatem suam, circa rem de qua quæris, consilium nobis ostendere dignetur. Statutis itaque a sancta Domina sua induciis adveniens ; stetit ante fenestram : quam illa aperiens, dixit ad eum : Fili, habes in animo libenter te fieri monachum et Abbatem in isto loco ? At ille respondit : Si Dei voluntas est, libenti animo ad utrumque paratus sum. At illa, Verito, inquit, animum tuum aliorum, nec monachus nec Abbas hic fieri poteris : sed ne multum contristeris, vel tuos labores, quibus in Dei servitio te exerces, in oblivione, coram Domino esse pertimeas : in plaga Orientali *h* debes Episcopus fieri. Multis temporibus prospere deges ; tandem autem etiam magnos labores et multa adversa de Paganis et Christianis te passurum esse scias : plurimi tuorum fidelium occidentur : loca vestabuntur : et ista tribulatio et conturbatio multis regionibus imminet. Hac tempestate sedata reliquum temporis, quod in posterum

vixeris, cum magna tranquillitate pacis te ducere **D** scias. Hæc ille audiens, laudes et gratias Deo et sanctæ Virgini reddens, inter spem metumque positus, lætus abscessit. Itaque omnia quæ prædiximus, sancto Spiritu venerandæ Virgini revelante, impleta conspeximus *i*.

18 Quadam die sancta puella subito concutiens tintinnabulum, fenestellæ appensum, fidelem vocat ministram. Qua veniente, Vade, inquit, eripe Gallum nostrum : nam vulpeculæ illi ad mortem insidianti bellum fecit, et vicit. At illa veloci cursu properans invenit Gallum sub ramis arboris spatiantem. Qui ut eam vidit, sonitu alarum gaudens, et ut credo de inaudita ante victoriâ superbiens, illico cantavit, Quem assumens, et valde admirans de tanta gratia sanctæ Virgini concessa, ad proprium hospitium, unde procul aberraverat, magno gaudio reportat.

19 Quidam venerabilis monachus et Presbyter fuit in congregatione S. Galli, litteris eruditus et egregius prædicator, nomine Waldramus. Hic habuit familiarem quemdam in ministerio, sibimet carum et fideliter servientem. Per hunc ergo idem senior caritatis gratia sæpius suam benedictionem Dominae Wiboradæ mittere consueverat, Cumque hac missione directus adveniret, et allata præsentaret, sicut omnibus ad se venientibus fecit, remuneratus ab ea fragmen panis accepit. Quod accipiens et inde egrediens, prius ut credo alio saturatus edulio, gustum sanctificati panis devitat : et obvianti cuidam pauperi illum porrigens, sine ulla tarditate properat ad Dominum suum. Nec multum post idem febre correptus, et magna infirmitate detentus, manducare nec bibere potuit. Et cum de die in diem ægritudo crescens non minueretur, suus senior valde dolens super eum, interrogat, si scire potuisset unde ei tam subita infirmitas eveniret. Quo respondente se scire non posse ; inquit, Numquid excogitare poteris si aliquando missus illuc a me aliquid benedictionis de S. Wiborada acceperis ? Qui demum pietatis illius memor, et suæ culpæ vel arrogantia conscientius, quanta voce potuit exclamat, Domine mi, scio et cognosco hac de causa me nunc tanta infirmitate teneri, quia a sanctis et largis illius manibus panem accepi, sed minime de eo propter peccata mea gustavi, tradens illum cuidam qui mihi occurreret. At ille de sanctitate beatæ Virginis certissimus, simul et reatum jacentis agnoscens, **F** adduci caballum præcepit : quem super impositum ante conspectum illius præsentare mandat. Sancta itaque Virgo agnita molestia, valde illius contumaciam redarguit ; panemque benedicens iterato porrigit. Quo degustato statim convaluit, et post parvum labentis temporis intervallum plena sanitate recepta, sicut antea fecit, suo domino gaudens ministravit.

20 Quadam nocte apparuit in visu B. Wiboradæ quædam famula sua, quæ dum in seculi actibus detineretur, probabilis conversationis ducens vitam, migravit : et inquit ad eam : O Domina carissima, calicem et patenam vel corporale, sed et fanonem *k* cum quo solita es offerre, omnia pura et munda aqua lavare præcipias. Illæ enim oblatæ, in proximo *l* factæ, non sunt mundæ ; quia fidelis vestra domestica, alio opere detenta, sorori suæ has facere injunxit. At sancta Virgo ; Quæ enim, inquit, es tu ? Respondit : Ego sum illa, quondam famula tua, et huc missa hæc eadem nuntiare tibi. Dic mihi, ait, quomodo tecum est ? At illa ait ; Domina Dei gratia et tuis meritis, inenarrabilibus bonis utor, et delectabili requie perfruor. Ad hæc Sancta, Vade, inquit, ad præparatam tibi requiem, et mei memor esse digneris. Facto autem mane advocans ministram :

Quas

novit a gallo victam vulpem :

E panem ab ea benedictum contemnens,

febri corripitur :

a famula pridem mortua docetur vasa sacrificii non debite purgata :

k

*ADUCI
HARTMANNO
EX MSS.*

*in visione
interest
Missæ a S.
Gallo celebratæ :*

*ab eo eventura
docetur :*

*instruit S.
Udalricum
juvenem,*

Eccl. 32, 24

*h
eidem prædicat Episcopatum et varia illi in eo obventura :*

A Quas hac vice tulisti, inquit, quis fecit oblatas? Respondit : Ego Domina. Cui sancta ait : Cur hoc te facere fingis, quod non fecisti? Mox illa reatus sui et negligentiae memor, veniam petens, inquit : Piissima Domina, audeo dicere aliquid? At illa, Dic, ait, quod vis. Quomodo, inquit, Domina scire poteris omne quod facio? Quis mei apud te delator est facti? Nullam causam te celari posse credo. Beata Virgo respondit : Hac nocte quiescenti apparuit mihi in visu famula mea quondam fidelissima, nunc in Christo soror carissima, haec omnia quae ad nos pertinent, et quae divina gratia illius meritis rependere voluit, per ordinem pandens. Nunc praeceptum nobis sine ulla tarditate studeas implere : Vasa offerentia et divino cultui praeparata, corporale, et linteam oblatitium mundissima lympa purgare non pigeat : ulterius caveto, ne rebus in Dei servitio exercendis crimen subrepat negligentiae.

21 Haec sancta Virgo quidquid de annonae sibi vel ministrantibus supererat aut a quoquam acceperat, larga manu cuncta pauperibus erogabat. Inter quos unum elegit, quem tempore sui prandii circa nonam jugiter secretius adesse praecepit. Hujus gressus aliter esse non poterat, nisi quod duobus baculis ascellas sustentantibus incedebat. Igitur diabolus, omnis boni invidus, gerens mille nocendi artes, quadam die in similitudine illius egeni magno strepitu baculorum horam refectionis antevenit, et prostratus terrae ante fenestellam tanta se infirmitate detentum simulat, ut se jam deficere proclamaret, nisi solitam eleemosynam mox ab ea perciperet. Illa immota manens, ut semper sine intermissione prostrata in oratione jacebat, nullum profano responsum dedit. Econtra deceptor amarum flens et ejulans, Quid proderunt tibi, inquit, si hic moriar, eleemosynae quas antededisti? Ubi nunc larga manus quam mihi saepe praebuisti? Quare exeuntem animam saltem in hora subitae mortis non recreas? At sancta Virgo sicut coeperat tacita permansit. Interea malignus suasor caput horrendum ad fenestellam subrigens, introspicit. Sancta itaque Virgo se paululum a terra levans, contra hostis nequitiam signum sanctae Crucis imprimit, et semetipsam undique munivit. Deinde ad phantasma dixit : Recede quisquis es, adjuratus per tremendum et venerandum Christi nomen; recede a me, non recipies quidquam. Illico sancti nominis invocatione phantasma, velut palea venti flamine translata, nusquam comparuit. Discedente diabolica fraude, certae refectionis tempore, sicut antea solitus erat, eleemosynarius pauper cum magna cautela advenerat. At Virgo beata, gaudio repleta, simul admirans, Veni, ait, amice, te agnosco, veni : quae a Domino praeparata sunt laetus suscipe : ille incognitus, qui dudum advenit, Dei virtute superatus et confusus, procul recedat a nobis.

ANNOTATA.

a Salomon *Episcopus Constantiensis*, 2 hujus nominis, ab anno 885 ad 891,

b Circa annum 887.

c Prope basilicam S. Magni, inquit *Hepidannus*.

d Hic est S. Udalricus *Episcopus Augustanus*, cujus Acta a coevo conscripta 4 Julii illustranda, eadem de S. Wiborada continent.

e Ekkehardus junior sec. XI lib. de Casibus monasterii S. Galli cap. 5 ista de S. Udalrico interserit : Wiboradam inclusam (coevulis se licentia data ad ludos parantibus) feriat diebus furtim visitare assolitus, divinis paginis interdum ab illa verbis et exemplis instructus est. Nam quadam die, cum illum ante fenestellam clausulae stantem levissimo viderat cingulo praecinctum, de suo ei paratum offerens ;

Castitatis, inquit, fili mi, tibi cingulum per hoc linteam meum a Deo accipe, continentiaeque trophaeum ab hac deinceps die per Wiboradam tuam te praecinctum memento. Cave autem, me tibi a Domino meo edictum ferente, ne ullis ab hinc colloquiis vanis mulierculis miscearis ; et si, ut facillime fit, aliquo carnis igne incensus fueris ; loco in quo fueris mutato, Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina, mox cantaveris. Sin autem sic pacem, aliquo alio lapsu tuo vetante, non habueris ; titionem sive candelam ardentem, quasi aliud aliquid agas, quaerens, digitum vel leviter adure, eodemque versu dicto securus eris. Sic Magistra praedurata discipulum, sanctissimum futurum, ut ipse Patribus narrabat, contra ignem igne praeduraverat. Multa sunt quae de doctrina nutricis suae (sic enim etiam vetulus eam nominare solebat) Patribus ille dixerat, quae quia austera hujus temporis Sanctis videri possunt et impossibilia, ne quid eis suboleat, praeterimus.

f Hic est Salomon, 3 istius nominis *Episcopus*, ante monachus et Abbas Sangallepsis factus an. 891, mox etiam creatus *Episcopus* anno 892, mortuus an. 918 in vigilia Epiphaniae.

g Ab anno 841 ad 891 praefuerunt Abbates externi Grimaldus et Hartmuotus, quorum tamen virtutes monachorum virtuti haud impares et magna de monasterio merita historici commendant.

h In Vita S. Udalrici additur : ubi quidam fluvius duas dividit regiones. Lycus scilicet Sueviam et Bavariam discriminat.

i Praesertim circa annum 934. Post fusos autem ab Otthone Magno Paganos, secuta est quies hic praedicta : quae licet ad vitae finem duraverit, non est tamen necesse ut eundem finem auctor viderit.

k Fano, mox infra explicatur Linteam oblatitium, in quo oblatae sive hostiae praesentantur ad futurum sacrificium.

l Factae, id est praeparatae, intelligendo de praeparatione remota, quae etiam mulieribus, praesertim sacris permittitur : quamvis proxima praeparatio, quae fit tempore ipsius sacrificii, ad Diaconum pertineat.

CAPUT III.

Praecitata caedes Burchardi Ducis, et incursio Hungarorum, et ab his illatum martyrium.

Quadam nocte, paululum quid B. Wiborada in lectulo quiescente, per visionem apparuit ei Dominus noster S. Gallus, scissis vestibus et veluti sordidis, et inter scapulas quasi signo Crucis insignitis. Quem cernens Sancta, obstupefacta, Quis, inquit, Domine tantum scelus in te perpetravit? vel tam sordidis et ruptis vestibus induit? At ille, Tyrannus, ait, a Burchardus, non Dux, sed praedator et desolator istius provinciae, tanta in me commisit scelera : loca et praedia circumquaque a fidelibus mihi collata praedavit, et sibi cooperantibus in beneficium tradidit : crucem auream venerandis Sanctorum Reliquiis plenam abstulit, famiolam desolavit, monachos in loco hoc sub sancta professione Deo et Sanctis ejus servituros fame et inedia cruciavit. Vere dico tibi, quia melius ei esset si natus non fuisset. Mox sancta Virgo, somno recedente evigilans, secum de visione tractavit : nulli tamen hanc illis diebus innotuit. Non post multum autem comperto ad monasterium ejusdem Ducis adventu, cum b Abbas tyranno loco cederet, illico ut advenit eum ad se accersiri praecepit. Quem advenientem dire suscipiens, asperis verbis de singulis sibi per visionem ostensis valde increpavit, et hoc addidit : Cur, inquit, hunc adis, quem tu tantis injuriis

diabolus
instur consue-
ti pauperis pe-
tentem cibum
signo Crucis
fugat.

D
LUCI BR
HARTMANNO
EX MSS

F

a

b

HABES. 100
EX MSS.
hunc redar-
guit

et emendatio-
nem cum jure-
rando promit-
tentem,

B
monet ut cali-
cem aureum
sibi offeren-
dum accipiat :

ille nihilomi-
nus acceptum
tradit uxori,

C
et profectus
in Italiam
misere perit .

d
Revelatione
divina novit
adventum
Unçarorum,

afflixisti? Crucem ejus auream, cum Sanctam Reliquiis refertam, contumaciter de isto secum asportare ausus es. At ille, cum hanc non sponte, sed monachis offerentibus et sibi dantibus se suscepisse testaretur; Non propter amorem tuum, ait, hoc fecerunt, sed propter timorem. Sed nisi reddideris, ut loco sancto unde ablata est restituatur; scias vitam tuam in periculo et in extremis constitutam. Cumque de omnibus, pro quibus erat admonitus, emendationem dignam promitteret, et Crucem sanctam aliaque quam plurima injuste ablata se reddere paratum fore; inquit inter alia: Domina carissima, scio quia mulier sancta es, ora pro me et suscipe me in orationem tuam. At illa, Si juxta promissa tua, inquit, coram Deo et Sanctis ejus mihi satis feceris, faciam voluntatem tuam. Quo audito vertens se ad altare, jurisjurandi affirmatione omnia secundum conductum se facturum et deinceps emendaturum spopondit. Quem his verbis suscipiens, data licentia cum se parumper a sanctis ejus obtutibus avertisset; iterum eum ad se vocans, inquit: Provisores monasterii relictis Fratres, circa tuum adventum solliciti, mane consiliantur, quo thesauro te honorare possint. En ego tuæ incolumitati consulens, prædico quia calicem aureum cum patena tibi offerent: cave ne suscipias. Quod si suscepis, et ista quæ promisisti non impleveris; scias tibi longi temporis vivendi spatium esse denegatum. At ille promissis promissa adjiciens, benedictione percepta, ad domicilium S. Rachildæ processit. Quæ a spiritali matre præmonita, illis verbis similia promittentem humiliter suscepit ac dimisit.

23 Mane facto, sicut sancta Virgo prædixerat, inito consilio, monachi sancta vasa, id est calicem aureum cum patena, quia aliud non habuerunt, Duci pro munere obtulerunt. Quæ dona suscipiens, oblitus sui juramenti et sponsionis, quam Virgini Deo dignæ promiserat, ad propria remeavit. Non post multam temporis idem Dux iter suum dirigens ad Italiam. Rolingindæ matronæ, sibimet in matrimonium sociatæ, omnia, quæ S. Wiborada et periculosa et ad salutem pertinentia animæ præmonuit, ex ordine narravit. Hoc ei præcipue injungens, ut si ad propria vita comite non redisset, calicem cum patena monasterio restituere non distulisset. Sed heu hominem dolendum, non solum istum, sed unumquemque, qui ipse sibi dum potest consulere desinit, et non cogitat quia vilitati fœni, quod in campis virescit et florescit et mane incisum arescit, assimilatus est. Dux itaque, sicut mente conceperat, magno comitatu Italiam ingressus, dum totam sibi terram subjicere et multos decipere cogitat, ipse dolositate illius gentis præventus, dum studet evadere, subito lapsu infrænis equi in d foveam, veluti casui illius præparatam, cecidit, hocque insperato obitu miserabiliter vitam finivit. Igitur Relinginda matrona, Domini sui Ducis obitu comperto, non sicut antea ab ipso commonita fuerat, de sanctis vasis fecit: sed patenam pretioso opere decoratam secum retinuit, aliamque multo minorem minorisque pretii fabricatam, sicut in præsentem cernimus, cum prædicto calice monasterio restituere præcepit.

24 Quadam die, post celebratam soleunitatem B. Joannis Baptistæ, ante festivitatem sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, inter meridianum tempus et nonam, solito sedili in Psalmodia Beata residente, jactans ante eam patens psalterium subito se ultro complicit: in quod paulisper caput reclinans obdormivit. Hoc tenui somno per visum ei revelatum est. sævam gentem Hungarorum anno futuro in Kalendis Maji, aliis terris pervagatis, et devastatis, ad monasterium S. Galli perventuram, et in eadem

revelatione ostensum est illi, quod per martyrii gloriam, ipsis Paganis eam vulnerantibus, et certaminis præmia in cœlestis regni beatitudine percipere deberet. Mox evigilans, et de visione sollicita intentione pertractans, inter spem metumque posita, spe suæ vocationis, metu populi contritionis, aliquantis diebus conticuit. Deinde cogitans se deliquisse, si revelata a Deo aliis non manifestaret; virum venerabilem Waldramum, cujus antea fecimus mentionem, sibi affabilem, secretius ad se vocatum, Paganorum adventum tempusque signatum pronuntiat; ipsi autem, nec unquam ulli quæ ei de sua passione revelata fuerant pandens. Insuper admonuit, ut palam in ecclesia cunctis advenientibus, sed et undique circumquaque manentibus, imminens periculum patefacere, curaret: se etiam in hoc laborare promittens, quatenus dilatione tanti temporis, orationum frequentatione, jejuniorum celebratione, sancta eleemosynarum largitione, sine intermissione misericordiam Domini jugiter implorantes, iram superni Judicis, propter multimoda cunctorum populorum delicta sævientis, aliquatenus bonis actibus insistendo mitigaret.

25 Cumque illius anni circulus vergeretur, et tempus Maji mensis, sanctæ Virgini per visionem ostensum, appropinquaret; subito fama terras pervolante, nuntiatur Paganos tota provincia Bajoariorum esse diffusos. Sed corda hominum, peccatis exigentibus quo imminens exitium evadere possent, cum heu! dura semper essent ad credendum; iterum atque iterum fama percrebrescente de adventu Paganorum, antea credere noluerunt, quam sæviens interitus gladio imminente hanc etiam provinciam usque ad lacum Potamicum gens barbarica circumsepsit, plures et innumeros occidit, cuncta villarum officia circumquaque ignis incendio devastavit. Plurimi etiam apud nostrates, imminens periculum tarde vel nullatenus credentes, Domini tamen misericordiam sine intermissione implorare studuerunt: alii etiam ex illis nullo modo crediderunt. Quidam etiam de familia, juga montis excelsi supra monasterium positi scandentes, flammarum et fumi usque ad æthera tendentis indicio vix aliquando potuerunt credere. Abbas itaque monasterii, Engilbertus nomine, vir providus, cum jam castellum quoddam monasterio proximum valde firmasset, undecim Fratres de præcipuis monachis misit ad B. Wiboradam; quatenus cum illa tractarent, quo modo ipsa possit salvari, et se ob Paganorum sævitiam devitandam de clausula educere pateretur, et hoc illi dicerent, quia Domino protegente scirent, eam quidem de se ipsa esse securam, nec periculum mortis pavere; sed ob statum loci et in eo commorantium vel Deo servientium, pro quibus semper devota oravit, et adhuc orare deberet, Domino confortante vitam sibi illius per longa tempora fore necessariam. At illi juxta præceptum properantes, consilium et voluntatem Abbatis sanctæ Virgini indicarunt. Quæ ut audivit sermones istos, gratanter suscepit, et certa de visione præterito anno sibi ostensa, sed et de spe retributionis æternæ, inducias usque mane postulans, dum sibi apud Abbatem ipsum colloqui liceret, illis abeundi licentiam tribuit.

26 Mane facto nuntii iterato advenientes barbaros adventasse proclamant. Illico Abbas, velut anhelus ad eam veniens, pridie mandata per monachos repetivit, dicens cum lacrymis ad sanctam Dei: Quare, Domina, sicut fama est, Paganos non devitas? cur in periculis constituti privantur tuis orationibus et sancto conspectu? quare non pateris te tuto loco aliquantum temporis, ad consolationem nostram, Dei gratia comitante et adjuvante, servari? At illa his fletibus mota, Cur, inquit, venerande Pater, tantam

D
indicalque
Waldramo
monacho:

E
Adventanti-
bus Paganis
per Bavariam

ad Potamicum
lacum,

F
non consentit
missis ab Ab-
bate ad se
abducendam:

aut ipsi Ab-
bati ideo la-
crymant.

A tantam mihi tristitiam ingeris? cur mihi, quia tua in me potestas est, tantillum spatium exacti laboris perdere præcipias? Si Dominus mihi, ut spero et credo, adiutor est, quod semel animo fixum est mutari non potest: istam mansiunculam, Dei clementia mihi concessam, vivens in corpore vacuum non relinquam. Igitur Abbas tantam virginalis animi constantiam in Deo fixam conspiciens, veniam sibi dari poscit quod eam in tantum suis verbis fatigavit: et pro certo cognoscens, quamvis ipsa non diceret, aliquam suæ vocationis revelationem sibimet factam; interrogat, quod nunc sibimet rebus agendis consilium daret. At illa inquit: Sancte Pater, nullam moram interponas, quin temetipsum et animas tibi a Deo commendatas salvare studeas; thesaurum S. Galli, sicut jam cœpisti, et quidquid ad usus monachorum vel familiæ adhuc reliquum est, hodie et hac nocte portando et vehendo ad castellum transmittere non tardes: crastina enim die, sine omni dubietate, vallis ista undique circumsepta multitudine barbarorum replebitur. Tandem Abbas venerandus, omni dubietate submota et cunctis verbis credulus, fecit ut monuit: et omnem qui relictus est thesaurum S. Galli, in libris, in auro, in argento, in diversis generis vestibus, et quidquid in sumptibus vel usibus monachorum esse poterat, cum omni cautela, et festinatione, ad castellum transmisit.

B 27 Venerunt etiam parentes Dominae Rachildæ tractantes cum B. Wiborada, quatenus filiam suam de clausula sumptam ad tutiora loca secum servandam deducerent. Quibus ipsa ait: Nolite solliciti esse de filia mea. Omnipotentis enim Dei et Sanctorum ejus munimine, vobis ad consolationem multisque aliis, per multa tempora salvabitur. Ite ad hospitium vestrum, et maturius surgentes venite ad nos, ut benedictione Dei sanctique Magni de manibus nostris percepta, gaudentes redeatis ad propria. Illucescente itaque altera die propinqui B. Rachildæ, sicut erant religiosi, verbis et consolationibus sanctæ Virginis fidem adhibentes, omni sollicitudine postposita pro filia sua, venerunt; et gratias ei reddentes pro omnibus bonis, semper sibimet tanta benignitate ostensis, licentiam abeundi postulaverunt. Quibus illa, Accipite, ait, benedictionem Domini de manibus meis, et paululum gustantes ite cum pace. Cumque hoc factum fuisset, illius sanctis orationibus muniti et Dei gratiæ Sanctorumque orationibus commendati, salutata filia sua redierunt ad propria.

C 28 Deinde quidam ex familia, equi velocitate delapsus, Paganis insequentibus, venit fugiens: et multis adhuc in valle, sive in tabernis sive in diversis locis consistentibus, clamore magno. Fugite, inquit, o miseri, fugite, adsunt quos advenire credere noluistis? Senior etiam et monachus Hitto, adhuc in ecclesia S. Magni consistens, quia ipsius ecclesiæ custos erat, secum deliberans ut nusquam fugeret; hortatu et præceptis S. Wiboradæ tandem compulsus, in proximum lucum monti adjacenti inhærentem, cum duobus sibi famulantibus vix aufugit.

29 Interea vesanus quidam et Deo odibilis ascitis sibi similibus sociis, ad S. Magni basilicam una properant; ignique supposito, cum mansiunculam sanctæ Virginis exurere vellent, divina virtute flammæ restinctæ sunt. Cumque effectum perversæ voluntatis se non posse perficere cernerent, circumeuntes ædiculam aditum, quo intrare potuissent, quærunt. Et non inventientes, duo ex illis ascenderunt super tectum, et disiectis tegulis incidunt obstacula quæque: factoque foramine se immittentes, sanctam Virginem, ante altariolum stantem, et devotis precibus Deo omnipotenti et Sanctorum omnium suffragiis suppliciter se commendantem, spoliaverunt vestibus, sicque omni tegimine præter cilicium abla-

to, libratæ et ascibolis tria capiti vulnera sanctæ Virginis et Martyri infligunt, et seminecem relinquentes discesserunt. At sanguis undatim profluens cilicium pene totum perfudit; sed et murus ejusdem claustris, sancti sanguinis aspersione perfusus, per multa tempora martyrium sanctæ Virginis advenientibus patefecit: qui nullis abolitionibus, quamvis mera calce sæpius obductus, quin se panderet obtegi potuit. Nos etiam hoc verum esse proximis temporibus oculis nostris inspeximus.

30 Et ut plenius veritas pandatur fidelibus, verbi gratia interseram ordini lectionis meritis ipsius et hac ope factum miraculum. Quidam Turicini f. pagi mercator, oculorum dolore graviter laborabat, ita ut tanta cæcitate obtenebratus incederet, ut vix callem baculo regente teneret. Hic audiens famam Virginis egregiæ, pro Christi nomine martyrizatæ, quia multis infirmantibus, ante suum transitum subveniret; devotus et fide firmatus advenit. Cumque ecclesiam S. Magni orandi gratia intraret, rogat se ad Venerandæ Virginis sepulcrum duci; ibique querulas preces Domino fundens, cum sanctæ Martyris auxilium flagitasset, surrexerunt: et quia antea audivit, clausulæ ejus murum aspergine sancti cruoris infusum, petiit sibi monstrari locum. Hocque facto, aliis discedentibus, cultello parum quid sanguinolenti pulveris abradens, et linteolo involvens, secum retinuit. Deinde gratiæ Domini et sanctæ Virginis se commendans, iter quo venerat repedavit: et nil moratus, cum domum propriam intraret, pulverem sanctificatum pene cæcatis luminibus injecit: moxque omni fugato dolore integre se visum recepisse gavisus, meritum et martyrium S. Wiboradæ multis antea ignorantibus patefecit. Posteaque, quam citius potuit, ad monasterium cum oblatione veniens, gratias Deo omnipotenti et sanctæ Virginis pro recepta sanitate rependit, et publice illius meritis se salvatum omnibus manifestavit.

31 Transactis igitur octo diebus, inclusi castello, multorum qui advenerant discessum Paganorum audientes, Abbas cum monachis et familia, ad monasterium redierunt: sed et alii multi, ex diversis locis in idipsum castellum congregati, ad propria remearunt. Prædictus etiam monachus et Presbyter, tertio die passionis ejus, rediens clam ad basilicam S. Magni sibi commendatam, assumptisque quibusdam de fratribus et laicis; una cum illis et fidei ejus ministra intrantes clausulam, ubi sancta membra jacebant, solitam orationem super illam fecerunt. Cumque sanctum corpusculum, jugi parsimonia consumptum, et ossa arida vix tenui cute et nervis coherærentia, ad lavandum cilicio cruore rigente nudarent; vulnera capitis sana repererunt: pedes etiam, antea asperitate duri et nimii frigoris truncatos, sanitati pristinae redintegratos invenerunt; uno tantum brachio et crure, sicut adhuc vivens ad se contraxerat, aliquantulum curvatis. Inspicientes etiam corpusculum, invenerunt cicatrices ferreæ catenulæ, qua se circumligatam habebat, hocque cruciatu corpus tenerum mactabat; imitatrix egregia venerandi Patris nostri S. Galli, qui ænea catena ligatus, quatuor partibus corporis profunda vulnera cernentibus patefecit. Ipsa etiam martyrii sui die beata Virgo catenulam, quam diu, priusquam barbara gens adveniret, de corpore ablatam subtus altarium posuit et abscondit: postea, in visione apparens his qui excubias circa sanctas exequias celebrabant, admonuit, ut assumptam ipsam catenulam juxta suum corpus in sarcophago collocarent. Quod et factum est.

ANNOTATA.

a Burchardus, potentissimus Suevorum Dux, Imperatoris

eundem monel ista die et nocte omnia subducenda.

Rachildem immunem fore addicit ejus parentibus:

præcipit fugam custodi ecclesiæ et famulis,

ab Hungaris in cellam irrudentibus,

vestibus spoliata in cilicio rubro rata relinquitur.

Cæcus accepto pulvere sanguinolento illuminatur:

corpus absque læsione inventum

una cum catena sepelitur.

Luitprandus lib. 2 cap. 16. Dux Alamannorum an. 18
Rudolfo II Rege Burgundiæ Transjuraniæ, pu-
erit, et Rex superatus est, cui filiam suam Ber-
tam uxorem dedit anno 922. *Consule Annales breves*
Hepidanni et Chronicon Hermannii Contracti.

b *Erat jam tum anno 924 Engilbertus Abbas crea-
tus, mortuus anno 934.*

c *Luitprandus lib. 3 cap. 4 late ejus, a Rudolfo Re-
ge genero olim suo inducti, iter in Italiam et eadem de-
scribit.*

d *Idem.* In fossam, quæ muros circuit civitatis
Eporediæ, equus decidens eum projecit : ubi et ir-
ruentibus Ausoniis, id est Italici, confossus lanceis,
vitam morte commutavit. *Est autem occisus sub ini-
tium anni 923, ejus cædi subjungitur etiam adventus*
Hungarorum in Annalibus Hepidanni.

e *Asciola id est securicula : nam quod Francis ha-
che ; Teutonibus akse, dicitur, securis.*

f *Turricinus pagus hic appellatur ea Helvetiæ pars
quæ hodie Zurichovia dicitur, uti constat ex Vita 2 num.
14, ubi Turicinus lacus est, in quo insula Ufnaugia,
hodie Züricher-zee.*

CAPUT IV.

*Varia post martyrium patrata miracula.
Occasio Vitæ conscriptæ.*

B

*Sepulcrum de
nocte clara
luce illustra-
tur :*

Quadam nocte fidelis ministra ejus, orandi gratia
ad sepulcrum accedere volens, priusquam ad ostio-
lum ædiculæ perveniret, tantam luminis claritatem
intus splendescere vidit, ut si acum quærere deberet
invenire potuisset. At illa subita luminis apparitione
stupefacta, et minime propius accedere ausa ; loco
quo stetit solo prostrata est, et subnixis precibus Deo
et meritis sanctæ Virginis se commendans, rediit ad
lectulum, laudans et benedicens Dominum.

*fœniculo ad
sepulcrum
per hiemem
crescente*

33 Æstate vero sui transitus finiente, et autum-
nali tempore instante, venerabilis Presbyter et mo-
nachus Hitto, viridis fœniculi germen circa tumu-
lum ejus fixit : quod dispensante gratia divina ra-
dicem figens terræ, per totam hiemem floruit, et ve-
luti in modum coronæ se sibimet intexens, totum se-
pulcrum hoc sepsit ornamine ; et adeo crevit in al-
tum, ut multi qui advenerant mirarentur, dicentes,
se in hortis vernali tempore sub divo ejusmodi her-
bam numquam vidisse tam nobilibus foliis inflorui-
se. De hoc etiam germine multis postea infirmitate
laborantibus subvenitur : sed et B. Rachildæ jugi-
ter ægrotanti exinde sorbitiuncula facta, illico se
medelam recepisse sensit in corpore. O flos virgi-
neus, semper viridis et pulcher, quanta dignitate
splendebis coram Domino in perennitate, qui tanto
honore decoraris in mundi peregrinatione !

morbi curantur

C

*B. Rachilda
mortuæ instar
triduo perma-
nens,*

34 Eisdem diebus post passionem S. Wiboradæ,
sicuti paulo ante enarravimus, B. Rachilda, magna
corporis infirmitate detenta, omnium membrorum
viribus destituta jacebat, nihil gustans præter si
sacrosancti corporis et sanguinis Domini vivificami-
ne sit recreata. Hacque infirmitate diu perdurante,
contigit ut tribus continuis diebus ita immobilis et
desperata jaceret, ut hi qui excubiis interfuerant,
mortua esset an viveret penitus nescirent : quibus
etiam ante fenestram ædiculæ interfuit venerabilis

a

Magister et monachus Nokerus a Medicus. Illa
etiam fidelis ministra ambarum quondam Virginum,
in angulo ipsius cellulæ, parvo lectuli stramine, ob
cautelam sanctæ Virginis quiescebat. Tandem san-
cta Virgo, quæ desperata jacebat, tertia nocte cir-
ca pullorum cantum, paululum resumpto spiritu,
aiebat. Cara mater, si voluntas Dei, aliquod juva-
men magna infirmitate mihi laboranti præstare di-
gneris. Nec mora, illico divina affuit miseratio :
ipsa namque custode vigilante et aspiciente, sancta ac

beata et gloriosa Martyr, cum magna luminis clari-
tate et suavissimi odoris suavitate, apparuit ; et ca-
put suum capiti infirmantis reclinans, salubri etiam
tacta manus, ut ei visum est, diu inibi morata, sub-
stitit. At ministra fidelis, tremefacta hæc cernens,
ait intra se : Quam pulchra et decora splendes, mea
Domina ? Moxque cum ipsa luminis apparitione, vi-
sibus humanis sublata. Martyr gloriosa recessit, sua-
vissimi odoris dulcedine ad lucem inibi usque per-
durante : sancta etiam Virgo, post discessum piæ
Matris infirmitate recedente, resumptis viribus con-
valuit.

35 Quidam juvenis monachus, in venerandi Pa-
tris nostri S. Galli congregatione, Udalricus nomi-
ne, sub scholari disciplina degebat : qui infirmitate
superveniente longum tempus graviter laboravit,
ita ut durante ægritudine, ossibus tenui cure et ner-
vis vix coherentibus, supremum spiritum trahere
videretur, nilque somni vel edulii capere potuerit.
Ille cum morti proximus esse cerneretur, condisci-
pulorum sublevamine ductus, ante sepulcrum beatæ
Martyris provolvitur : cumque flebili et supplici
prece se meritis illius aliquod medicamentum per-
cipere deplorasset, obdormivit : moxque sub ipsa
hora evigilans, rogat sibi aliquid ad manducan-
dum donari. Hocque cum B. Rachildæ nuntiatum
fuisset, misit ei panem et piscem. At ille suscipiens
satis avidè comedit, sicque patrociniis beatæ Marty-
ris, veluti de præcipitio mortis ereptus, non sine ad-
miratione ipse per se gradiens, ad claustrum rediit,
qui aliorum adminiculo adductus, titubanti gressu
membris etiam dissolutis vix advenerat.

*juvens longo
morbo mace-
ratus sanatur.*

36 His et tantis signorum virtutibus jugiter ad
sepulcrum beatæ Virginis ostensis, venerabilis Ab-
bas Engilbertus, anniversario depositionis illius
tempore adveniente, anteriori die vocavit ad se Hit-
tonem monachum, fratrem ipsius venerandæ Mar-
tyris : et aliis Patribus plurimis de congregatione
præsentibus, rationem cum illo de ipsius virtutibus
habuit. Qui cum plurima, quæ vel nota omnibus vel
adhuc ignota fuerant, veritatis assertione in medium
proferret ; omni dubitatione submota, Abbas certis-
simus, quanti meriti quantique honoris glorificatione
ante Deum digna haberetur, quæ tantis signis et
virtutibus inter homines claresceret ; cum consilio
Fratrum eidem monacho et Presbytero mandat, ut
superventuræ noctis Vigiliis, cum psalmodia et dul-
ci hymnorum modulatione, sicut antiquorum Patrum
ordinatione de Virginibus conscriptum habemus,
cum Dei licentia et adjutorio, ad tumulum ejus de-
votissime adimpleret ; deinde etiam supervenientem
diem synaxi et Missarum celebratione solemnem du-
ceret. At ille magna gratulatione, cum Matutinas
laudes, juxta præceptum sibi, ad sepulcrum sanctæ
Virginis devotus exsolveret ; illucescente jam die
gratia quiescendi paululum ad domicilium rediit.
Cumque lectulo se collocaret et obdormisset, adest
in visu beata Virgo, de servitio Deo reverenter ex-
pleto grates reddidit, sed tamen aliquid fore quod
sibi displiceret indicat. At ille, Audio, inquit, vo-
cem loquentis : sed cui respondere debeam non scio.
Ego sum, ait, Wiborada : et in ipsa hora, lætanti
vultu et noto antea, sibi quasi ardentem conspicit,
Cui ait : Quid est Domina quod deliqui ? At illa :
Altariolum meum, velamine meis manibus, dum in
carcere hujus seculi morabar semper coopertum,
exspoliasti ; et aliud pretiosius, quod alterias est,
super expandisti. Surge citius, et nil moratus, quod
nostrum est restitue loco suo. Quod ille audiens
concitus surrexit, et illico præceptum perfecit.

E

*Ex consilio
Abbatis et
aliorum,*

*Anniversarius
dies ut de S.
Virgine cele-
bratus,*

F

*placuit San-
ctæ,*

*non velamen
altaris mu-
tatum.*

37 Hoc etiam silentio prætereundem non esse
utile arbitramur, quod sancta Virgo et Martyr, non
solum ad sepulcrum suum fidelibus advenientibus,

*Varii procul
absentes sa-
nantur :*

et

*a S. Wiborada
visitata con-
valescit :*

A et devote illius solatium petentibus, medicina salubri occurrit; verum etiam his, qui procul positi seu infirmitate seu qualicumque labore detenti, si fideliter illius præstolantur auxilium, divina opitulante clementia assistere non cessat. In pago Frichgowe nuncupato, quem *b* Araris fluvius uno latere præterfluit, et ex altera parte nobilissimus fluviorum, Alemanniam penetrans Rhenus inundat, fuit quædam mater familias, laudabilem vitam seculariter ducens, nomine Hiltruda, B. Rachildæ Reclusæ germana; quæ superveniente infirmitate tanta corporis molestia detinebatur, ut ablata facultate manducandi, bibendi, ambulandi, sedendi, quidve paululum in lectulo quiescendi, extremum halitum vix trahere videretur. Cumque diu tantis languoribus fatigata tabesceret; tandem superna miserante clementia, quæ in se sperantes salubriter castigat ut salvet, paululum resumpto ægri pectoris spiramine, voce qua poterat beatæ Virginis implorans auxilium, Beatissima, ait, Martyr et Virgo Christi dignissima Wiborada, succurre mihi miseræ, valde laboranti: scio enim et credo, quia Dei gratia concedente potes tuis precibus pugnanti in me morbum aliquamdiu revelare, quo membra paululum diu fatigata quiescant. Hæc fessa orando flebiliter, ut postea retulit, neque dormiens neque penitus vigilans, vidit sibi assistere sanctam Virginem, et in manu tenere hyacinthinæ pellis particulam, similitudinem habentis vaginæ qua enses obducunt solent. Quam etiam super eam jaciens, inquit: Optasti a me ut aliquantulum dormias: quiesce et dormi cum benedictione Domini. Illico somni suavitate salubriter obtenta, dormivit illam noctem et magnam partem sequentis diei. Deinde evigilans, et circa manentes ob custodiam sui vocans, Date, inquit, mihi ad manducandum quantocius, ut corpus morbo et fame consumptum paulisper recreem, quia nihil mali patior: Dei enim gratia et Domine meæ Wiboradæ, liberata sum ab hac infirmitate. Quæ post paululum, corporis viribus pleniter resumptis, ad monasterium S. Galli prope rat; moxque visitato sanctæ Virginis tumulo, ob receptam sanitatem laudat, et gratias Deo omnipotenti meritisque illius, oblata benedictione, devota persolvit.

38 Post obitum Hittonis Presbyter quidam, Egilbertus, nomine, seculo renuntians, ad monasterium venit: ibique ab Abbate benigne susceptus est. Hic in monasterio probabilem ducens vitam, cum omnibus conversatio ejus placuisset, successor Domini Hittonis effectus ab Abbate, S. Magni ecclesiam suscepit regendam. Contigit autem post paucos annos infirmitate superveniente tantis illum doloribus oculorum cruciari, ut nec requiem habere nec per se quoquam incedere obtenebrato visu potuisset. Cumque in hac infirmitate aliquamdiu laborasset, et adhibita medicina nihil profecisset; adveniente festivitate S. Agnetis Martyris, fide armatus, cellam, qua beatæ Virginis et martyris Wiboradæ membra tumulata quiescunt, ingreditur; ibique ante sepulcrum prostratus, diu supplicem fudit orationem. Tandem voce flebili precibus pia vota conjungens, Domina mea, ait, sanctissima, credo quia apud omnipotentis Dei misericordiam meæ infirmitati potes implorare remedium. Scias etiam quia si in his laboribus tuis meritis mihi succurrere dignaris, quod omni hebdomada, dum vivo et vires corporis habeo, ad altarium tuo sepulcro appositum Missam de sancta Cruce feria sexta celebrare non desinam. His votis et orationibus finitis cum paululum obdormisset, moxque eadem hora evigilasset, fugato omni dolore et cæcitate, tantam claritatem oculorum sibi sentiebat adesse, ut se in juvenili ætate clarius videre non posse fateretur: sicque post omnibus diebus

vitæ suæ, sana et clara oculorum acie perdurans, largitori omnium bonorum et benevolæ largitrici quod promiserat devote et fideliter implere non cessat.

39 Mulier quædam, Reginsinda nomine, jugi capitis dolore laborabat. Hæc comperta fama de virtutibus sanctæ Virginis, qualiter Domini aspirante gratia infirmantibus medebatur, in festivitate anniversaria depositionis illius ad sepulcrum venit: ibique cum fletibus devotis precibus insistens, votis se constrinxit, si illius medelam mereretur, quamdiu viveret diem transitus sui festive celebraret. Cumque paululum obdormisset, labente infirmitate sana recessit. Iterumque anniversaria depositione Natalis ipsius insistente, vespertascente jam die, telam habens erectam, usque ad extremitatem texendi prope perductam, anni præteriti promissa reminiscens, ait in corde suo: Laborem operis mei finem aspiciens cito perficiam, sicque quod votis promiseram Domine meæ festivum diem celebrare non desinam. Nec mora doloribus capitis, antea sibi valde notis, stimolata cecidit, stratumque causa hujus infirmitatis veluti oblivioni traditum per vim requisivit. Sicque magnis cruciata doloribus, tandem reatus sui poenam considerans, iterato ad sepulcrum venit: ibique se ream et prævaricatricem voti decedentis anni proclamans, vota votis adjungit, preces precibus: sicque omnem lacrymabiliter emendationem debiti promittens, obdormivit. Tunc visum est ei quasi aliquis veniret, et magnam gravitatem ligni in modum trabis super caput ejus projecisset. Mox evigilans, sedata infirmitate capitis, Deo et sanctæ Virgini gratias agens, propria habitacula lætabunda revisit.

40 Sed ut aliquantum ab ordine temporis degrediamur, dum Craloch *c* Abbas venerandus cœnobio præesset, S. Udalricus *d* Episcopus, (qui nunc felici obitu cum Christo gaudet, et fidei devotione poscentibus opem diversis necessitatibus mirabiliter misericorditerque accommodat) venit ad monasterium. Cumque pro sua consuetudine loca sancta circuiret, ad tumultum nutricis quondam suæ Wiboradæ oraturus accessit. Qui expleta oratione, inter reliquos circumstantes respiciens virum venerabilem, ejusdem monasterii monachum et bene doctum, nomine Eggehardum, interrogabat eum dicens: Est ne aliquid, carissime, ab aliquo Fratrum, quod doctissimos scimus, de præclara sanctæ Virginis vita et passione per litteras memoriæ traditum? Cui ille, Nemo, ait, adhuc eorum manum ad hujusmodi opus inchoandum extendit: de quo tarditatem meam reprehendo, debitorem me sciens ejus laudis proferendæ, si vires scientiæ cum quantitate materiæ concordarent. Quod Episcopus audiens, avidusque præconiorum ejus audiendorum, requisivit, quid illud esset in quo se debitorem asseveraret. Et ille, Ægritudinis, inquit, incommoditatem gutta *e* infestante, et totum corpus meum contrahente, tantopere incurri, ut inter intolerabiliter sævientes dolores spem recuperandæ sospitatis amitterem: medicis revera pro levamine languoris assistantibus, omnemque suæ artis industriam cassatam fatentibus. Quapropter quantum humanum desperabam auxilium, tantum cœpi intentius implorare divinum. Interea dum Sanctorum patrocinia diversorum votis precibusque flagitarem, meritis sanctæ Virginis ad memoriam reductis rogavi, ut cilicium, quo sanctos artus pro mortificatione carnis attriverat, mihi quamvis indigno apportaretur. Quo impetrato vovi, ut si mihi vitæ incolumitas per merita sanctæ Virginis concederetur, quod scirem aut discere possem de laudandis ejus actibus scripto memoriæ commendaturum. Cumque post illam sponsonem sanctum illud sanctæ Virginis indumentum mihi aliquoties superex-

38 tenderetur,

ALCTON
HARTMANN
EX MSS.

illuminatur.

Vesitæ capi-
tis dolore
facto voto
sanatur:

ob festum
ejus violatum
relapsa,

E
pœnitens ile-
rum convale-
scit.

c
d
S. Udalrico
Episcopo

inquirenti de
Scripta Vita
S. Wiboradæ

Eggehardus
ab arthrite
sanatus,

e

e voto Vitam
scripsit.

in quibus Hil-
truda B. Ra-
childæ soror,
gravi ægri-
tudine tabe-
scens,

et Sancta vi-
sitata.

Sacerdos in
cæcitatem
lapsus

voto facto

HARTMANNO
EX MSS.

foretur, illico cœpi lenius habere, ac deinde non
his diebus exactis plena sospitate convalui : sed
adhuc diversis obstaculorum occasionibus impeditus,
votum solvere cessavi. Sanctus Antistes hoc au-
diens, modestis eum increpationibus hortabatur, ne
se infidelem sponsorem exhiberet ; sed id quod ali-
quamdiu neglexerat, citius aggrediretur perficere.
Cujus salubria monita ille humiliter audiens, et in
nullo dubitans, [multa] eorum quæ a diversis perso-
nis audivit ut proposuerat scribere inchoavit, et ple-
raque scribendo comprehendit. Notum sit omnibus
Christum amantibus, quia ea quæ dictavimus, in
veritate comperta, fidelium antecessorum relatione
conscripsimus. Testantur etiam hoc plurimi, et no-
stris adhuc temporibus, variis infirmitatibus pressi,
id est frigoretici, capitis ægritudine, dentium do-
lore, aurium, oculorum, manuum, pedum, omnium-
que membrorum, qui ad sepulcrum beatæ Virginis
medelam recuperationis experiuntur, præstante Do-
mino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et
Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per infinita se-
cula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

B

^a Ostendimus 6 Aprilis, agentes de S. Notkero Bal-
bulo, in Notkeris discernendis hallucinatos ipsos San-
gallenses : ceterum ratio temporis dubitari non sinit,
quin hic Notkerus ille intelligatur, qui ab Hepidanno
notatur mortuus anno 981, tunc senex decrepatus et
cæcus.

^b Araris, fluvius Helvetiæ, ad oppidum Walshutum
Rheni illabitur, vulgo Aar, unde oppida Aarwangen,
Aarburgum, et Aaraw, et ditio Argovia appellantur :
ab hoc autem fluvio usque ad Rhenum, qui hic pro al-
tero limite assignatur, præter Argoviam invenies totam
Zuricgoviam, et Turgoviam, ut dubites, utrum tribus
illis commune nomen fuerit Frigowe (nam et Frick-
tal alicubi reperitur) an vero latius olim patuerit no-
men Zuricgowæ, idque hic perperam scribatur Frig-
gowi.

^c Cralo seu Cralochius creatus est Abbas anno 942,
depositus anno 953, restitutus 956, mortuus an. 958,
sub quo Decanum monasterii egit hic Ekkehardus.

^d Obiit S. Udalricus anno 973.

^e Gutta passim pro podagra sumitur. In Vita S. An-
selmi Episcopi Lucensis 18 Martii num. 39 ; et 42
pro paralyti : in Vita S. Franciscæ Romanæ 9 Mar-
tii lib. 1 num. 47 pro catharro. Ast Hepidannus in
Prologo sequenti, ait Ekkehardum hydrope ad extre-
ma pene ductum.

EPITAPHIUM B. WIBORADÆ.

Filius altithroni postquam resplenduit orbi,
Christus in hoc mundo Virgine natus homo ;
Annis nongentis viginti quinque volutis,
Post quatuor menses a bis quatuorque dies,
Wiborada, Deo meritis dignissima Virgo,
Palma martyrii scandit ad astra poli,
Illa hic sponte sua moribundo corpore clausa,
Visibus humanis abdita et alloquiis ;
Cœlebs, cœlesti Sponso sed cognita soli,
Affatu Angelico pascitur atque cibo.
Hac parsimonia duravit tempora multa,
Semper ut instantem mortis itura diem.
Demum a Paganis Maji tunc passa Kalendis,
Mane sequenti obiit, mane perenne petit.
Cujus amore sacro curamus membra sepulcro,
Debita solventes fundimus atque preces.
Ejus at exultans, victrici et dote coruscans,
Spiritus, in cœlo vivit ovatque Deo.

ANNOTATIO.

^a Anni initio a Christi die natali sumpto, hi octo
dies numerantur.

ALIA VITA

Auctore Hepidanno cœnobita S. Galli.

Ex MS. codice S. Galli et editione Goldasti.

PROLOGUS.

Solet plerumque modernis scriptoribus a Patribus
vitio deputari, traditiones antiquorum scriptis vel
factis ab eis mutari, ea videlicet objectione, quod
quasi illorum virtutibus calcatis, suis nihil probabi-
lius velint æstimari. Sed eorum reverendam cani-
tiem ab hujusmodi suspitione oportet alienam con-
spici, quidquam ab eis reprehendi, non quia crasse
compositum illepideque putetur, sed quia nuper, vel
quia nil rectum nisi quod placuit sibi ducunt, vel
quia turpe putant parere minoribus, et quæ imber-
bes didicere, senes perdenda fateri.

Non equidem infector, delendaque carmina a
[Livi,

Esse reor -----

Cum enim legerim aliquem priorum Deum orasse,
quo dignaretur alicujus spiritum suscitare, qui Vir-
ginem suam Wiboradam tot virtutibus decoram
venustiori stylo faceret saporam, quid dicam poste-
ros optasse ? cum aliqui eorum, si temporalis vitæ
dilatio illorum votis responderet, hoc opus voluis-
sent attentare ? Tamen numquam in animum induxi
tale quid aggredi, tum considerans rusticitatem mei
ingenii, tum ne putarer meo studio mihi ad favo-
rem, Patrum negligentiam velle denotare. Hæc de-
notatio duobus modis evenire solet, cum vel quilibet
arrogans injussus præsumit suscitare dormitan-
tem Homerum ; vel cum ^b Tuca et Varo quis obe-
diens, prævento morte Virgilio tantum superflua
studet præcidere. Ad illud provocat arrogantia : ad
istud cogit obedientia. Obedientia, ut nostis carissimi,
nobis est necessaria, si perfectæ libertatis cupimus
adipisci compendia. Hæc enim quamvis omni hu-
manæ creaturæ, ut Apostolus hortatur, sit exhi-
benda propter Deum, specialius tamen ad illos respi-
cit, sub quorum regimine in cœnobiis degentes, di-
stricto Judici rationem de nostris excessibus reddi-
turos pro certo scimus, illorumque excusationem,
nostram fore damnationem. Ad quod regimen, tu
venerabilis Pater ^c Udalrice, anno millesimo sep-
tuagesimo secundo Incarnationis Domini ejus mira
dispensatione vocatus, cum bonæ memoriæ Abbatis
tui ^d Nortperti, tunc triginta et octo annis super
ovile S. Galli vigilantis, non solum amabili præcep-
tione, verum etiam communi Fratrum electione suc-
cessor effectus, prout complacuit tuæ Paternitati,
onus injunxisti : quod prius exhorui imponere meæ
parvitati, nempe ut vitam memoratæ Virginis, in-
terdum propter diversorum simplicitatem scripto-
rum superfluitate verborum quasi quibusdam foliis
exuberantem, falce strictioris eloquii præcidere
studerem. At ego quamquam in hac obedientia me
scirem onus importabile debilibus aptare humeris,
tamen non exacui linguam verbis contradictionis,
eligens mihi satius esse sub præceptorum tuorum
fasce deficere, quam eis repugnando titulum inobe-
dientiæ incurrere. Exemplum etiam cum gramma-
tico proponere placuit, ne pigeat alios, etiam a me,
vel ignorantia forte prætermissa, vel vitiose dicta
(Nihil enim ex omni parte perfectum in humanis
credo esse inventionibus posse) sua quoque indu-
stria

D

Quamvis
culpentur
juniores dum
seniorum
scripta re-
fingunt,

E

[Livi,

a

excusari ta-
men petit
auctor in
Vita S. Wi-
boradæ,

b
quam scri-
bendam
suscepit

1 Petr. 2, 13

F

c
jussu Udal-
rici Abbatis
circa an.
1072

d

A stria vel addere vel mutare. Sed antequam mihi alligatum onus ad aptandum moveam, operæ pretium esse duco, breviter in medium proferre, per quos præclara gesta hujus Virginis posteris primitus innotuerint : ut cum aperietur me non hujus relationis esse novum auctorem, sed potius auctorum sequacem, nullus vitium falsitatis adnotet meæ paginæ. Tempore igitur quo venerabilis e Gralo congregationem S. Galli rexit, fuit in ea quidam Frater, nomine Ekkehardus, vir totus ex sapientia virtutibusque factus. Is cum quodam tempore hydrope ad extrema pene ductus esset, vovit B. Wiboradæ omnia quæ de ejus sanctitate posset comperire litteris se traditurum, si ei ad præsens dignaretur a Deo aliquod impetrare remedium. O archiater in virga et in baculo ! o propagator tuorum sanctitatis electorum : Illico venit ei in animum, ut sibi postularet afferri Martyris cilicium, illudque super aqualenta extenderet membra. Quod cum factum fuisset, confestim sensit se aliquid melius habere, ac deinde non multis diebus exactis ad plenum convaluit. Tunc memor sponsionis suæ, convenit Kebeni, quæ beatæ Virginini ab ipsis cunabulis usque ad mortis articulum obsecundavit, indicans ei quali voto se obligavit, quodque sequenti die ad eam venturus foret, ut de hoc themate plenius ab ea informaretur. Quæ vehementer in verbis ejus admirans, non minus etiam cœpit anxari, quia ea de quibus interroganda erat, jam dudum lethæus absorbuerat morbus. Ad ultimum suasu cujusdam Sacerdotis ad tumbam Dominae suæ oratura prosternitur, ut qui incensam a Chaldæis legem per Esdram voluit reparare, ipse etiam Martyris suæ merita, quantum ad hominum memoriam abolita, per eam dignaretur declarare. Postquam hujuscemodi exaggeravit preces, surrexit : atque basilicam non minori anxietate egreditur, quam etiam ingressa est. Erat enim ignara quam in proximo esset ejus consolatio. Nocte vero insequenti cum se sopori dedisset, visum est ei locum orationis repetere, atque beatam Virginem pitacium aureis conscriptum litteris sibi ostendere, hac voce subjuncta, Utere cupitis. Mox expergefata, omni fragilitate oblivionis propulsa, ita perfecte cœpit memoriæ viribus uti, ut luce reversa non solum nihil sollicita esset quid supradicto Fratri responderet, verum etiam ultronea fieret invitatrix, eique desideratum thema, a primordio usque ad acceptum cum palma martyrii bravium, promulgaret.

B Quod ille imis reponens sensibus, cum ferventi opera, recte proclamavit cum Psalmista : In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi, quoniam eripuisti me de morte. Sed cum hæc vota ex parte redderet, heu ! dira morte f præventus, multos sui propositi habuit heredes : qui (quoniam diversi diversa sapiunt) interdum minus necessaria necessariis miscuerunt. Horum ego insistens vestigiis, studui ea quæ mihi digna memoria videbantur ad hujus Virginis sanctitatem comprobendam strictim colligere, non illis ad opprobrium, sed, quod verius est, præcipue tibi ad obediendum, ut prædictum est, Pater Reverendissime.

C

Psal. 55, 12

f
et a morte
Ekkehardi
ab aliis sup-
pletum.

ANNOTATA.

a Horatius lib. I Epist. I ad Augustum, ubi commentatores notant Livium Andronicum primum Latinas fabulas scripsisse : quem nec contemnere se ait Poeta, omnibus aliis præponere, eo quod sit antiquior.

b Tucca et Varus viri doctissimi, heredes Virgilii relict, jussu Augusti carmina Æneidos emendasse, nihil tamen addidisse traduntur.

c Udalricus Burkhardo de casibus monasterii S. Gallicap. 7 Uodalricus dicitur, et quinque annis traditur

rexisse. *Bruschio in Abbatibus S. Galli dicitur* Ulricus ejus nominis secundus, electus anno 1071, mortuus 1076.

d Nortpertus, aliis Nodbertus, et Notpertus, cognomento de Stafle sive a Staffeln, in Abbatem electus anno 1040, *Hepidanno in Annalibus brevibus, et Bruschio, adeoque non rexisset annos triginta et octo, ut hic legitur, sed triginta et uno aut duobus.*

e Non satis apte præventus dicitur, si post Gralonem Abbatem sub quo scribere cœpit, totis viginti annis vixit, mortuus juxta *Hepidannum* anno 978, credi ergo posset alius Ekkehardus hic notari, qui sub Gralone obierit.

CAPITULA LIBRI SEQUENTIS.

Quali parentela B. Wiborada originem duxit, et qualis ejus conversatio in annis infantia fuit.

II Quam laudabile sit nomen illius.

III Quomodo quædam soror illius noluit ad chorum exire cum cœqualibus, eo quod audisset Angelicos concentus.

IV Qualis ejus conversatio fuit, quando ad intelligibilem ætatem pervenit.

V Quomodo quodam festo die cum parentibus ad ecclesiam processura, noluit privatam vestem mutare nisi ab illis coacta : et quod graviter caput dolere cœpit in via : quodque illa dies maxime fuit inceptiva non amare transitoria.

VI Quod frater ejus Hitto, eam Psalmos docturus, cum eum tæderet inceptus, per visionem est correptus.

VII Quomodo in Dominica incipientis quadragesimæ adjuncta est fratrem suum in Missarum celebratione.

VIII Quomodo hortata est eundem fratrem suum, ut relictis omnibus monachicum susciperet habitum : illoque præbente consensum, Presbyter ecclesiæ B. Magni efficitur ad ultimum.

IX Quale propositum elegit sibimetipsi post fratris conversionem, et quomodo diabolus eam terruit, ad basilicam nocte gradientem.

X Quomodo servientem cujusdam matronæ dæmoniosum, suis precibus reddidit sensatum.

XI Quomodo diabolus ei infamiam adulterii per quamdam ipsius ancillam impingebat, et qualiter divina clementia coram Salomone Episcopo copiosaque multitudine ejus innocentiam per judicium comprobabat.

XII Quomodo ultio divinitus illata est eidem ancillæ.

XIII Quomodo Salomon Episcopus post judicium eam in tantum amare cœpit, quod etiam cum equitatu illam ad Constantiam perducere præcepit, illaque spreto equitatu ad pedes eundo eo pervenit.

XIV Quomodo Cilia Reclusa eam divinis eloquiis ædificatura, ei ostendit sua martyria, illius obedientiam in horum foeneratoria augmentatione probatura.

XV Quomodo eadem Cilia contra Virginem invidiam cœpit habere, et quomodo Salomonem Episcopum hortabatur ut eam fecisset morari Einthaugiæ, et qualiter per visionem prohibita est ab hoc itinere ; et Ciliam post aliquos annos de clausula ejectam esse.

XVI Quomodo prædictum Præsulem ad cœnobium S. Galli pergentem voluntarie est secuta : et quia eodem jubente, ei apud cellam S. Georgii mansiuncula ob secretum est constructa, brevisque dialogus de conversatione ejus in illa.

XVII Quomodo jacens in oratione quamdam personam Angelicæ visionis vidit sibi assistere, eamdemque audivit primum versum XXI Psalmi tertio dulciter decantare.

XVIII Quomodo cœpit ei displicere mansio apud cellam Martyris : et de annua caritate in fractione panis cum mulieribus devotis : et quia una ex illis

is dedignans hoc officium caritatis; decedit in lectum doloris, ac postea illius precibus recepit gaudia sospitatis.

xxix Quomodo in Pentecoste a Salomone Episcopo juxta basilicam sancti Magni est inclusa, et quia a diabolo mox est tentata.

xx Qualiter dissoluta cuba, ejus precibus est revincta.

xxi Quomodo in Vigilia S. Joannis Baptistæ, vidit B. Gallum missas celebrare.

xxii Quomodo prædixit B. Udalrico illum Augustæ Episcopum esse futurum, multaque adversa in Episcopio passurum.

xxiii Quomodo puer, quem Waltramnus Presbyter ad illam direxit, benedictum panem ab ea accepit, eumque cuidam sibi occurrenti despective porrexit: hæc de causa tam diu cibos fastidivit, donec iterato benedictum panem ab ea accepit.

xxiv Quomodo una ex ancillis ejus vasa sacrificii purgare neglexit, eique Dominus hoc per visionem revelavit.

xxv Quomodo sibi specialem pauperem elegit, et dæmon in ejus similitudine quadam die illi se obtulit.

B xxvi Quod mœcham, quæ puerum suum perdidit, cessare ab iterata pœnitentia fecit.

xxvii Quomodo B. Rachilda ad illam venit.

xxviii Quod parentes B. Rachildæ voluerunt illam repatriare, et hoc B. Wiborada cœpit dissuadere, dicens eam Dei prædestinatione Reclusam ibi fieri debere.

xxix Quomodo B. Rachilda infirma fuit, atque in susceptione baculi B. Wiboradæ convaluit.

xxx Quomodo S. Gallus B. Wiboradæ scissis vestibus innotuit, quod Burchardus Dux Ecclesiasticas res diripuit, ab illaque pro his correptus emendationem promisit: quam continuo per calicis acceptionem non observavit, et quomodo in Italia postea vitam finivit.

xxxi Quomodo quodam meridie vacans psalmodiæ, libro ultro se complicante pressa est sopore, divinitusque cognovit de Hungrorum vastatione: et quomodo consuluit quemdam Waltramnum si debuisset visionem proferre; et quia Abbas eam voluit secum ad castellum quoddam, quo ipse omnia sua fugarat, vehere; illaque noluit discedere.

xxxii Quomodo parentes B. Rachildæ eam voluerunt de cella vehere: et quia B. Wiborada eis promittente, filiæ illorum nihil mali provenire, læti ad sua rediere.

C xxxiii Quomodo Wito Presbyter, incredulus de Hungrorum vastatione, ad castellum pergendo factus est credulus, in oppressi pueri salvatione.

xxxiv Quomodo Hungri cellam invadentes, ferro igneque omnia vastantes, ad ultimum ad Virginis devenerunt ædes: et quomodo tria vulnera capiti ejus infligentes, abierunt seminecem eam relinquentes.

xxxv Quod sanguis ejus inspersus muro, per plurimos annos non potuit aboleri: et quomodo per hujus inspersionem visus redditus est cuidam mercatori.

xxxvi Quod frater ejus venerat eam sepelitur, et cum hoc a B. Rachilda esset prohibitum, ad castellum perrexit hæc nuntiatum.

xxxvii Quomodo veniente die octava Abbas cum Fratribus rediit ad monasterium: et quod in corpore Martyris nulla cicatrix patuit vulnere, cum illud nudarent lavatum.

xxxviii Quomodo cum idem corpus vellent levare in sarcophagum, non potuerunt præ curvitate membrorum: et quomodo illis videntibus extendit se in directum.

xxxix Quomodo venit Abbas cum Congregatione, D atque celebrantes Missarum solennia pro ejus requie, honorifice eam tradiderunt sepulturæ.

Hæc capitula a nobis in numeros mutantur: et alia more nostro capita formantur.

CAPUT I.

Ortus nobilis: pia educatio: Psalmorum scientia accepta: fratris ad vitam monasticam promotio curata.

Beata Dei Virgo Wiborada, ex Alemannorum prosapia oriunda, a parentibus secundum seculi dignitatem non infimis, secundum Christianam autem libertatem nobilissimis, originem duxit. Itaque Deo ab ipsis cunabulis devota existens, ac virtutum incrementis transcendens tempus ætatis, nobilitatem suam religiosa conversatione ornabat. Nam universas juvenilis petulantia illecebras a tenero ungue execrans, ut legitur de Raguelis filia, numquam miscuit se cum ludentibus, neque cum his qui in levitate ambulabant. Spiritus enim sanctus, qui eamdem puellam, justi viri thalamo sociandam, in umbra legis immaculatam conservavit; ipse etiam Wiboradam, per lavacrum regenerationis in adoptionem filiorum Dei receptam, dignatus est inviolatam custodire, ut sancta et corpore et spiritu thalamum cœlestis Sponsi mereretur introire.

2 Fides [quæ docet] divinam providentiam non solum facta, sed etiam voluntates hominum providere sive præparare, credulos nos efficit, huic beatæ Virgini ita laudabile nomen non sine ejus providentia esse impositum, cujus nomen a solis ortu usque ad occasum laudabile est. Nam Theutonica locutione prolutum, Mulierum consilium sonat. Quotiescumque enim ita spiritualia nomina electorum Dei legimus, aperte per ipsa vocabula datur intelligi, quod Angelus magni Consilii in cordibus utriusque sexus dignabitur spiritum consilii diffundere, ut cum ab illis nobis errantibus spiritualiter consulatur, ipse in eorum consiliis glorietur. Deus qui glorificatur in concilio Sanctorum proclamat Psalmista. Laudabile, inquam, est nomen B. Wiboradæ, quia cum Martha activam vitam agendo, et cum Maria speculativam, omnibus pie viventibus, viris ac mulieribus, consilium, utriusque dilectionis perfectionem exequendi in se exhibuit.

3 Congruum ergo videtur lectioni inserere, quod huic beatæ Virgini soror erat, summa innocentia vitam ducens: quam cum quadam die ejus cœvulæ secum ad chorum exire hortarentur, illa cujusdam sapientis edocta proverbiiis, Extrema gaudii luctus occupat, et iterum, Fili mi, si te lactaverint peccatores non acquiescas eis, post alta suspiria sic erupit in vocem. Quæ delectatio hujus seculi potest mihi dulcis esse, quæ audio Angelicos choros dulcisonæ modulationis frequentare harmoniam? Illuc ire desidero, his choris intermisceri delector. Vix sermonem complevit, et genas ubertim lacrymis perfudit. Post paucos vero dies carne soluta est, quia Deus propter hoc properavit educere eam de medio iniquitatum, quia placita ei erat anima illius. De ejus ergo natalitio gaudentes, certi quod Dominus virtutum non privavit eam bonis, quia ambulavit in innocentia, stylum ad opus inceptum acue-

mus.
4 Beata igitur Wiborada, ut præfati sumus, omnimodis petulantiam execrans, in tantum studuit divinum præceptum implere, ut pene quotidie omnibus postpositis nudipes ad ecclesiam, quæ longe a domo paterna distabat, gradiens, primum quæreretur regnum Dei et justitiam ejus, et postea operibus manuum suarum se irretiret. Panem enim otiosa non comedit

Honestis et piis parentibus nata,

Tob. 3. 17

pie educata,
E

Wiborada quasi consilium mulierum dicta:

Ps. 88, 8

F *habuit sororem post auditum concentum Angelomortuam.*
Prov. 14.
Prov. 1.

Nudipes mane adit ecclesiam,

A comedit, sed labores manuum⁷ suarum manducavit, unde beata est, et bene ei erit. Popularem enim frequentiam non solum extraneorum, sed etiam notorum prout licuit fugiens, secreta semper amabat; quatenus et otiosa verba facilius posset vitare, et sanctis meditationibus aciem mentis liberius infigere. Parentes nemo reverentius coluit, nemo erga suos divinæ legis præcepta devotius implevit, nemo inopia morbisque confectus amabilius tractavit, quia ipsa eis alimenta præbens ministravit, fomenta paravit, balnea contulit, lectisternia disposuit, et ipsa eos reclinavit, et competentem tempore levavit. Parsimoniam vero in tantum amabat, ut plerumque in secunda, quam sæpe in tertia die, nisi ad vesperum, jejuniū non solveret. Nostræ etenim non est facundæ scriptis percurrere ejus sanctam conversationem, et quomodo corpus suum castigavit, ut sancti Spiritus dignum fieri habitaculum mereretur. Ideo pauca de multis, parva de magnis scribentes, eos qui altius sapiunt admonemus, ut in paucis plurima, in parvis majora pensantes, glorificent mirabilem Deum in Sanctis suis.

B Quadam itaque celebri festivitate, cum parentes ejus ad ecclesiam processuri, decentius solito ornarentur; illa sciens Deum magis delectari in puritate cordis, quam in vestium nitore, noluit privati consuetudinem vestitus mutare. Sed parentes ejus, more secularium occasionem improperii fugientes (nam sicut in patre filia, ita et in filia pater honoratur) jusserunt eam desistere cœptis. Quorum jussioni illa honorem deferens, decoris amicta vestimentis, capitalibusque compta redimiculis, iter cum eis aggressa est. Pergentibus autem illis Virgo caput graviter dolere cœpit, quia Dominus qui eam dilexit, corripuit; ut ista correptio quasi præmonitio esset observandæ humilitatis, ne vitium elationis propter exteriorum vestis candorem allapsam, interiorius obfuscaret cordis splendorem. Contra quam allapsionem etiam Pastorem Ecclesiæ sibi traditas oves cautificare æstimo, ubi dicit: Non in veste pretiosa. Confestim vero sentiens per spiritum se divina visitatione commonitam, equi cui insidebat dorsa descendendo relevans, theristum cum omni vittatoria compositione detrahens, numquam deinceps hujusmodi ornamentis usa est. Cumque comites, ut equum reascenderet, hortarentur, penitus non consensit; sed pedestri itinere usque ad ecclesiam pervenit. Illa dies in tantum inceptiva fuit rebus transitoriis renuntiandi, ut etiam matrimonii contractione in animo sprete, fratri suo Hittoni apud cœnobium S. Galli in scholis agenti, magis quam procis adventantibus se commendare studeret, ea quibus indigebat per fideles internuntios mittendo.

C 6 Memoratus itaque Clericus, ad Presbyterii gradum promotus, studuit sine crimine vivere, atque unius uxoris vir esse, id est, Ecclesiæ. Cumque septies in die laudem Deo dicturus frequentaret psalmodiam, ardentius Virgo cœpit ei insistere, communicans ei omnibus bonis, ut etiam se catechizaret verbo. Cujus desiderio se satisfacturum spondens, in ipsa inchoatione fervebat in erudiendo, sed studium ejus paulatim tepescens, ad ultimum refrigeravit. Cum esset quadam nocte per visionem correptus, in abstinentia cibi præcipitur esse, donec sororem suam Psalmum quinquagesimum edoceret. Nam anteriores ab illo edocta, iste solus de quinquaginta supererat. Quid plura? de nocte surrexit, sororem accersivit, visum aperit, seque paratum ad erudiendum innotuit; factusque est tunc discendi hortator, qui prius fuerat docendi negator. Quinquaginta igitur psalmis ita carptim a fratre per-

ceptis, reliquos sancti Spiritus magisterio didicit.

7 In Dominica die ordientis Quadragesimæ, cum prædictus Sacerdos Missarum solennia celebraturus, conquestus esset, sibi deesse adiutorem, consolans eum beata Virgo dixit: Confide de adiutorio Altissimi, et ipse te adjuvans tecum commorabitur. Virginis igitur credens promissioni processit, et spirituale officium inchoavit. Cum quo statim ita auctorabiliter ipsa psallere cœpit, ut in scientia eorum quæ inibi cantabantur, nequaquam inferior esse videretur Sacerdote. Tua sunt hæc miracula Domine, Pater cœli et terræ, qui abscondisti thesaurum sapientiæ a prudentibus hujus seculi, et revelasti eum parvulis: tibi enim mortua vivunt, insensibilia sapiunt, cæca contemplantur, surda audiunt, muta diserta sunt, ad laudem et gloriam nominis tui. Sacerdos autem et universa circumstans concio ista audientes, post non modicam admirationem glorificabant Deum, ejus possibilitati hæc ascribentes.

8 Idem Sacerdos jam inde a juventute cum illo Evangelico juvene mandata vitæ custodiens, illud solummodo quod perfectionis esse Veritas docuit, adhuc etiam cum eo tristis audivit a. Beata vero Wiborada, quæ jam, transitoriis in mente renuntiando, fluctibus hujus seculi se emergerat, cupiens etiam fratrem suum ad portum perennis tranquillitatis pervenire, hujusmodi verbis eum alloquitur: Quamdiu, frater carissime, ista temporalia amando, in fluminibus Babylonis jactamur? Humiliati enim sumus in hac lacrymarum valle propter præsumptionem primi parentis; et necesse est, si per elationem amissam patriam consequi desideramus, per humilitatem promereri. Idcirco te moneo, frater mi, ut neque sub fluminibus, neque in fluminibus, sed super flumina hujus Babylonis sedentes, quotidie cum lacrymis præstolemur finem nostrum; ut dolore cordis nostri ad Deum ascendente, ejus gratia mereamur adjuvari, ut per gradus humilitatis de virtute in virtutem conscendentes, pedes nostri stabiliantur in atriis Hierusalem. Scimus enim quod terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvitur: idcirco nunc agendum est, ut post hujus dissolutionem, ædificationem habeamus a Deo, domum non manu factam in cœlis. Te enim sacras Scripturas scientem, non opus est a me insulsa edoceri, quomodo oporteat sapere ad sobrietatem, et vigilare ad adventum revertentis a nuptiis: tamen unum moneo, tempus enim prope est. Tali allocutione sororis mutatum est cor fratris, atque relictis omnibus, nudus de naufragio hujus mundi fugiens, remis virtutum studuit arripere portum salutis. Itaque in monasterio S. Galli ad suave jugum regularis vitæ se humilians, cum universis ejus conversatio placuisset, Fratribus id in commune consiliantibus, ecclesiæ B. Magni a Patre monasterii præficitur. Qua etiam usque post sororis martyrium probabiliter gubernata, divina vocatione migravit in regionem vivorum.

ANNOTATA.

a Scilicet, Si vis perfectus esse, vade et vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo: et veni, sequere me.

b Hartmannus quidem ait num. 28 quod senior et monachus Hitto, tempore incursionis Hungaricæ habuerit curam ecclesiæ S. Magni: quod autem fuerit frater S. Wiboradæ, mirum est ab eo taceri potuisse: interim ipsum adhuc magis patebit infra lib. 2 num. 4 et 10.

D

A. DEPT. ANNO
EX MSS.
eum Missam
celebrantem
adjuvans
psallit:

Matt. 19, 22

a

eidem per-
suadet
E

vitam mona-
sticam apud
S. Gallum,
F

in præfectura
S. Magni
peractam.
b

CAPUT II.

Perfectio vitæ electa : dæmoniacus liberatus : calumnia adulterii illata. Vita Constantiæ peracta, et ab illusione Ciliæ inclusæ liberata.

Venerabilis igitur Virgo, post conversionem fratris nil credens actum, si non et illa augeret propositum; vocatis a duabus de domesticis suis, quæ sibi fidæ præ ceteris videbantur, denudavit eis voluntatem suam: quod neque ita deliciosis, uti prius, ultra vellet refici alimentis, neque in plumis pensilibus quiescere, et tamen hæc omnia non minus sumptuose parari, quam si et ipsa eis vellet uti. Quæ voluntarie obsequentes præceptis Dominæ, olera sive legumina una cum carne mensæ superponunt. Illa vero interdum carnem ori admovens, populum putantem eam carnibus uti fefellit: nempe clanculo rejecit, ut per carnis abstinentiam, spiritum redderet fortiolem, et post paululum, quasi præ saturitate fastidians, pauperibus vel astantibus erogavit. Similiter et ejus lectus ornate parabatur ad præsens, sed post minus secretorum abcessionem, jussit sibi ciliicum substerni, silice capiti supposito. Et ita paululum pausans, cum quies gratissima esset mortalibus, surrexit: et etiam basilicam intrans, Dominum pro delictis suis humiliter geniculans deprecata est. Sæpe virtutum insectator diabolus eam ad basilicam gradientem conatus est deterrere, modo ante valvas ecclesiæ veluti scropha grunniens, scilicet recolens antiquam permissionem in gregem porcorum, interdum in oratione jacenti in figura ranæ ante oculos ejus repens. Sed illa, fidei clypeo præmunita, et gladio spiritus quod est verbum Dei armata, omnem virtutem inimici effugavit. *b*

10 Cum hæc quotidie indefesse agerentur, et fama ejus conversationis passim divulgaretur; quædam prædives matrona, illius sanctitate rescita, quemdam de suis servientibus malignis spiritibus obsessum ad eam transmiserat, quatenus ejus meritis opitulanti-
servum energumenum liberat:
et sibi donatum manu mittit.

11 Iniquus autem vendicator imaginis Dei, fremens se ex alieno mancipio a B. Wiborada expulsum, zelo ultionis in ipsam armatur. Itaque cum jam cognovisset per diversos terrores a se illatos frequentiam orationum non rarescere, nisus est eandem frequentiam macula infamiæ obvolvere, concitans adversus eam quamdam ex ipsius ancillis, quæ affirmaret, eam non causa orationis clam per singulas noctes surgere, sed potius ut nefaria quæ sub sole erubuisset agere, nocturna freta caligine securius perageret; et hoc verbum quod iret oratum, quasi deurationem esse ejus scelerum, quæ et cum tam multis exercuisset, ut sibi videretur impossibile eos calculo comprehendere. Super his autem tacendum esse, si immunis existeret pollutione fraterni concubitus. Hæc illa circumquaque incessabiliter latrante, et quibusdam ficta esse dicentibus, aliis vero humanam fragilitatem culpantibus, pervenit fama ad aures Salomonis Constantiensis Episcopi. Quid opus est verbis? Sistitur Præsuli, vice mœchæ sponsa Christi: criminatur pro innumero adulterio, quæ non polluta fuit saltem uno: diffamatur fratris esse

concubina, fraternæ castitatis consiliaria. Negantur a Virgine affirmata a meretrice, sed populus ignarus veri, æque credidit utrique. Episcopus autem volens eorum dubietati finem imponere, statuit ei diem, in qua de sibi objectis, cum Dei c. judicio dubitanti populo fidem faceret. Fiducialiter agas, Wiborada: oportet enim nunc modicum contristari in variis tribulationibus, ut fides vestra pretiosior sit auro quod per ignem probatur. Ille enim filius fabri, ille non propheta ob tactum meretricis, ille dæmonium habens, ille alia innumerabilia opprobria sustinens, tuis quoque compatietur opprobriis. Per hæc oportuit illum intrare in gloriam suam, per hæc et nos oportet ejusdem gloriæ fieri coheredes. Cum enim audio ab Apostolo quod gloriandum est in tribulationibus, non video causam tuæ diffidentiae, nisi inde quid fias pusillanimis, quod pro levi tribulatione etiam cujusdam sub impossibilitate legis adhuc pugnantis impar videris: dico autem Susannæ: illa enim diffamata est a duobus presbyteris, quibus credendum erat ut senioribus populi; tu vero ab una vili ancillula, cujus verba reservantur judicio probanda: illa sine mora morti addicetur, tu vero quod ulla pœna plectaris nec loquetur. Sed neque adhuc diffidas quasi a Deo derelicta; veniet enim dies cum plus probaberis Susanna, de qua die noster sermo ad præsens est reprimendus, potiusque ad tibi præscriptum judicium reflectendus. Conveniente autem cum Episcopo ad præfinitum diem copiosa multitudine, omnipotens Deus omnibus ita liquido ejus innocentiam comprobavit, ut incredibili lætitia tripudiantes illi geminarent grates, et quod in ea innocentiam conservavit, et eandem diffamatam infamia disca-
in judicio innocens declaratur,

12 His transactis, infelix quam prælibavi serva, sciens finem esse suis mendaciis apud socios Virginis innocentiae, pergens ultra lacum Potamicum, facta est et ibi plena rimarum, omnibus ubi ubi ut turpissime potuit de illa loquens. Atque ut ejus ficta credibilia viderentur, solita erat subinferre se a Wiborada ob aliam causam non esse expulsam, nisi ut ab ejus increpationibus pro illicitis quieta feret. Sed Deus omnipotens, sibi deputatam vindictam non diu differens, sicut prius per judicium comprobavit Virginis innocentiam, ita etiam postea manifestavit per inficiatricis amentiam. Nam cuidam malefico spe felicis conjugii se supponens, non post multum temporis cœpit diabolizare, et ita vagata est circumquaque, donec in nimiam pauperiem delapsa est, et sic de morte transmigravit in mortem. Sic Deus fidelis in se sperantes non solummodo non confundit, verum etiam eorum gloriam ex invidia dat crescere, quia contraria semper fecere viam virtuti.

13 Prædictus igitur Constantiensis Præsul, post agnitionem innocentiae B. Wiboradæ, ampliori dilectione jocundior factus est erga illam, in tantum, ut etiam sollicitus seculares tumultus ei impedimento fore, ad Dei servitium, eam alicubi Congregationi sanctimonialium inserere cogitaret, ubi posset sine intermissione orare, atque hujus rei gratia directis ministris suis, cum equitatu præciperet eam ad se perducere. Quibus illa hospitium et cetera necessaria benigne contulit, atque sequenti die faciens eos cum equitatu remeare, comitantibus duabus ancillis, pedes Constantiam pervenit. Quam Episcopus honorifice susceptam, improperebat ei aliquantulum sprevisse equitatum. Data autem mansiuncula prope basilicam, Præsul accersitis duabus quas prædixi ancillis, exquisivit ab eis, quid in alimentis percipere solita esset. Illæ vero ut præmonitæ erant responderunt, Dominam suam a nullis comestionibus abstinere

Rom. 5, 3

*calumniatrix amens efficitur.**Evocata ad Episcopum non admittit equitatum:*

Gen 1, 31

*submissos
cibos in pau-
peres distri-
buit :*

1 Timot. 6

*a Cilia in-
clusa instrui
petens*

1 Joan. 4. 1

1 Reg. 15

*et jussa pe-
cuniam por-
tare ad fœ-
neratorem,*

Psalm. 14

*Ephes. 5, 5
1 Cor. 5 et 6
negat id sibi
licitum videri :*

d

*ad cujus
persuasionem
Linthaugiam
deducenda*

e

Astinere, quibus Christiano homini uti licuisset. Quod ille laudans (legerat enim in Genesi, omnia valde bona esse quæ creavit Deus, ideo nihil rejiciendum; quia neque Enoch, qui primus Deo placuit; neque Noe, qui in diluvio solus justus inventus est; neque Abraham ille amicus Dei, aut ceteri justi ab his abstinuisse leguntur) omnia quibus indigebat sufficienter dari præcepit. At illa solito more corpus jejuniis afficiens, ea quæ sibi ad victum dabantur, pene omnia dispergens dedit pauperibus, vix secunda seu tertia die ad vesperum parum quid panis et aquæ degustans.

14 Eodem tempore fuit ibi quædam inclusa, nomine Cilia, corpore non mente inclusa, quia nondum in se mortificavit philargyriam, quæ est radix omnium malorum. Quam expetens beata Virgo, atque spiritualem matrem existimans, petivit ut de bono thesauro cordis suidignaretur eructare verbum bonum. Cujus petitionem non solum promissionis verba sunt secuta, verum etiam quadam die iterum adest ultro vocata, promissionis solutione gavisura. At illa aperta fenestella, post mutuam salutationem infit. Incedis, soror cara, forinsecus in vestimentis ovium; sed nostrum est ut ait Apostolus, probare spiritum si ex Deo sit, antequam tibi ad exemplum nudentur secreta nostræ conversationis. Obedientia sine mora primus gradus humilitatis est, et sine hac nemo potest Deo digne servire, nam et victimis præfertur. Per hujus impositionem imprimis te volo probare. Et proferens loculum cum nummis, dixit: Accipe, soror, hos nummos, quos mihi ad eleemosynam a multis oblatas usque huc servavi, et hic divitibus urbanis mutuum da ad tempus, quando eas recipias cum usura. At illa valde obstupescens, inquit: Tale præceptum interrogans Propheta super perfectione habitantium in tabernaculo Dei non accepit, aut requiescentium in monte sancto ejus. Apostolus quoque usurariis, sive dicam avaris (avaritia enim est studium pecuniæ) minatur, ut audio, non esse partem in regno Christi et Dei, hosque non semel nominat servitores idolorum: quorum consortium longe sit a me. Etiam incautum foret me hoc aggredi, cum nesciam de tot talentis *d* semisseclas vel obolos observare; hujusmodi enim negotium numquam gessi. Nam captatoribus et fœneratoribus notius est tale negotium: his trade hanc provinciam. Illa vero ut ejus intentionem collegit, dixit:

..... Percussa maligne

C Respondet viridi non cocta fidelia limo. Crede mihi, conversatio tua inutilis est sine obedientia: perdis labores. His dictis fecerunt dissidium.

15 At Cilia invidiose tumens contra Virginem, propter ejus inobedientiam, simul verita sibi decre-scere questum, si diu ibi moraretur; demandavit Episcopo quod vellet cum illo secrete verba miscere. Quo adveniente, postquam semotis ceteris multa perfide quasi fideliter de Virgine locuta est, etiam hanc sententiam subintulit. Compertam habeo vestram spiritualem voluntatem erga eandem puellam, quod eam, si vobis occasio datur, vultis inserere alicubi choro sanctimonialium, quatenus tuta a mundiali fluctuatione, liberius in Dei servitio possit durare. Ad hoc etiam rescitum habeo vestrum iterum *e* Linthaugiam: eo loci, si vos non alias trahit voluntas, consiliarer ejus insertionem; tum quod conversatio ibi valde spiritualis est, tum quod promptior ei illic pateret ingressus, ubi omnia vestro nutui parebunt Præsul autem hæc omnia de radice dilectionis procedere autumans, lætus effectus est. Et præcipiens ratem armare, misit quemdam de suis servientibus beatæ Virgini intimandum, ut sibi ad navim eunti, expedita foret ad navigandum, secum

ad prædictam insulam. Sed illa antequam Episcopo-
lis legatio venisset, ingressa basilicam, oratura pro-
sternitur coram quodam altari in honorem S. Galli
consecrato: et sicut fuit voluntas Dei inter preces
obdormivit: et vidit oraculum, nec non somnium,
beatum virum sibi vas sanguinolentum porrigentem,
multis spurcitiis plenum, dicentemque sibi: Si ad
locum ad quem Episcopus se ducere cupit perveneris,
hunc sordidum victum manducabis; et sanguine
Kerbigæ *f* reclusæ ibi inebriaberis. Cumque evigi-
lasset, et secum miraretur de somnio, offendit eam
legatus in admiratione. Qui cum deposuisset ei man-
data Præsulis, non respondit ei nec ad unum ver-
bum: sed dimisit illum abire sine affatu. Super quæ
admirans Episcopus cum didicisset, misit alium, et
iterum alium, Virgine in eadem taciturnitate per-
manente. Episcopus autem continuo cogitans ei ali-
quid revelatum esse, navigationem suam peregit, et
ad urbem Deo gubernante ipsa die prospere rediit.
Cumque ad cœnam discumberet, non est oblitus
prioris consuetudinis, sed omnia necessaria in cibis
et potibus venerabili puellæ direxit, Cilia jam tum
penitus oblivioni tradita. Nam ejus res exinde ita
retro cœperunt vergere, ut post aliqua annorum
curricula, pelle ejus simulatæ sanctitatis detracta,
etiam de clausula eliminaretur, procul dubio nutu
Dei, nolentis scilicet se a suis fidelibus diutius in
idolorum servitute glorificari.

ANNOTATA.

a *Hæ ancillæ erant supra memorata Kebini et Ber-
therada in priore Vita nominata, et germanæ sorores
appellatæ: infra vero lib. 2 n. 14 Kebinina.*

b *Sequentia omnia hujus Capituli desunt in priore
Vita.*

c *Dei judicium quid sit prolixè et erudite Spelman-
nus in Glossario, ubi ejusdem varias assignat species:
usitatiores sunt ferrum candens aut aqua fervens: sed
quia hic arbitrio Episcopi res agebatur, videri possit adhi-
bita ad probationem Eucharistia sacra, sub hac formu-
la quam Concilium Wormatiense præscribit, supponens
rem inter sacras personas usitatissimam, Corpus Domi-
ni sit mihi in probationem hodie: quod si nocens fe-
cisset, subsequens mox pœna manifestabat culpam.*

d *Semissecla Goldasto dimidium sicli, quod est
quarta pars uncie apud Latinos et Græcos, imo opi-
natur hic ab Hepidanno pro medio obolo sumi.*

e *Linthaugia, Lindaugia, Lindavia, urbs jam Im-
perialis celeberrima, in insula Lacus Bodanici, Acro-
nii seu Brigantini, suam originem debet illustri nobi-
lium Canonissarum cœnobio, a quodam Adalberto Co-
mite de Rorbach, Caroli Magni consanguineo, fundato.*

f *De Kerburga reclusa occis: que nihil alibi legi:
videtur autem prædici mors per Sanctimonialium, in-
vidia forsitan contactarum, conspirationem inferenda:
et hoc probabile facit dicti monasterii circa finem hujus
seculi dissolutio tanta, ut pro restauranda ibidem disci-
plina anno 1043, laborandum valde fuerit Ivotæ, ad
hoc constitutæ Abbatissæ.*

CAPUT III.

*Vita prope cœnobium S. Galli peracta ad ba-
silicam S. Georgii, dein inclusa ad S. Ma-
gnum.*

Exactis autem paucis diebus idem Præsul ad cœ-
nobium S. Galli profecturus, misit ad interrogan-
dum sæpe dictam puellam, si secum proficisci vel-
let. At illa statim ingenti perfusa gaudio, cum dua-
bus ancillis ad navim properat. Igitur vento secun-
dante navigium, celeriter littus attingunt optatum.
Episcopus vero veniens ad monasterium, a Fratri-
bus

D
A. EPISCOPUS
EX MSS.
per visionem
retinetur ipsa.

f

et Cilia ex-
pellitur.
E

F

Cum Episcopo
ad S. Gallum
profecta

honorifice susceptus est. Beata etiam Virgo pedestri itinere tractim prosequens, et ad locum circa solis occasum perveniens, ab Episcopo, nec non a tota Congregatione benigne suscepta est. Benevolus autem Pontifex, etsi non ex toto voluntatem suam erga eam perfecit, nam prælibata visio eam inserere sanctimonialibus eum non permisit, tamen ne ejus voluntas penitus careret effectu, jussit ei domicilium juxta basilicam S. Georgii Martyris parari, ut ibi posset secrete conversari. Quali igitur parsimonia quatuor pene annos inibi se afficeret, loqui arduum videtur: *a* quia ubi, de magna virtute atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit; supra ea, veluti ficta, pro falsis ducit. Erumpe tu quæso potius Alarice, *b* serve Dei, dic quid caput ecclesiæ præciperet te demandare membro suo. AL. Cur me frater ea attentare cogis, quæ tu, ut conjicio, videns quosdam juxta Apostoli præsagium a veritate auditum avertisse, aggredi detrectas? HEP. Mihi Domine mi, ut nulla virtute prædico, loquenti virtutes discredunt, respersi vero dulcedine tuæ sanctitatis, libentes tibi præbent auditum. Nam et majoris potentiae visus gener *c* Aretæ Regis, Baptistam sciens virum justum et sanctum, non solum eum libenter audiebat, verum etiam eo audito multa faciebat. AL. Papæ! cessent obsecro gravia exempla, nam quamvis ad loquendum confortent, nobis tamen minoribus multum est audire ad comparationem summi in natis mulierum; neque vulgus, urbanis *d* nescium loqui, audet conscendere solum Tetrarchæ: nisi quod utrobique in hac apologia, propter detrahentes consului. Quibusque [tamen] exemplis cessantibus, tutis auribus depono, agnoscere me hinc debitorem ejus promendæ sanctitatis, quod Dominus divinæ illius conversationis me primum post se dignatus est intimum eligere. Ego Alaricus, minimus servorum Christi, decrevi me pro ejus nomine in quadam insula *e* Turicini lacus solitarium persistere. Ergo me inibi consistente, quadam nocte (quid me cogis Frater loqui, quo me indignum hæc audientes possunt reputare?) Angelico affatu hujuscemodi verbis admonitus sum. In monasterio S. Galli, cella quadam in montibus constructa, scias quamdam Virginem Deo consecratam, in ejus servitio fideliter perdurantem. Ad hanc fidelem legatum, ista mandata portantem, dirigas: Unaquæque arbor, sive fructuosa sive infructuosa, dum *C* viva terra radix tegitur, in viriditate poterit permanere, et fructibus vel frondibus se obducere: at si terram quæ foveat abesse contingat, nudata radice, necesse est ut arbor arescat. Quapropter a Deo admonita, parcas tibi aliquid de nimia abstinentia, quatenus aridum corpus plus aliquid solito reficiens, ejus servitio et laudibus plenius insistere prævaleat. HEP. Magnam sane ostendis, Alarice, Virginis parsimonia, cum Deum prædicas huic allegasse temperantiam. Nam labores Pauli, regyratio Laurentii, ostendant eum posse pati electos suos multum probari. Sed et tibi non desunt testes, et bis refici jussus Propheta sub junipero, et turba Dominum triduo sustinens; postremo universitas, cui educitur panis de terra, ne ei in itinere hujus vitæ desint viatica. Quid si et illud miraculum in testimonium sumatur? nosti cum prædictus a te lacus in tantum proluit, ut plurimi dies transirent quam navigando eum ulla intrare auderet: et cum tu jam pene fame consumptus ad orationem confugeris, persona quædam tibi apparens panem vinumque capiti tuo imminere indicavit, quibus refocillatus convaluisti. AL. Tuo, frater, arbitrato: nam scientia veritatis terret Alaricum, huic testimonio refragari, imperfectio vero meritorum dissuadet

eum hæc affirmando prædicare. Tuum enim est potius hæc annuntiare, maxime cum ad gloriam Wiboradæ tuæ non parum sint respicientia.

17 Quadam igitur nocte jacenti in oratione, vidit sibi quamdam personam Angelicæ visionis assistere, non signe magna claritate. Quæ illam obambulans *f* primum vigesimi primi psalmi versiculum tribus vicibus dulci modulatione decantavit, moxque eadem claritate qua venerat abscessit. At illi cogitanti de visione, venit ei in memoriam, quod hunc Psalmum prius consueverat ad *g* cursus decantare, et quod hanc consuetudinem tum diu oblivioni tradidit. Tunc agens pœnitentiam de oblivione, correxit in melius quod ignoranter dereliquit.

18 Sed spes B. Wiboradæ secrete conversandi apud cellam supradicti Martyris, non diu erat spes: quia undique ad ejus sanctitatem confluerant, corpori necessaria ei deferentes, et corpori et animæ salubria recipientes. De quibus partim destinavit ad pauperum refectionem, partim vero ad devotarum mulierum susceptionem, quæ ad illam annuatim venire consueverant, et in spiritali tripudiopannem frangere. Quam caritatem quædam opulentior ceteris opprobrio egestatis adscribens, dedignata est ad eam insequenti anno venire, dicens se ejus fragmentorum non esse indigam. De cujus absentia cum ceteræ mœstæ fuissent, beata Virgo consolans eas dixit: Consolamini, sorores, veniet enim dies quando libenter adveniret, si posse ei non deesset. Igitur juxta verbum ejus in lectum decidens, cum ægritudo invalescens redigeret eam in desperationem vitæ, confessa est marito suo quas ampullas emisit contra beatam Virginem, optans ut ejus obtutibus præsentaretur. Cujus votis maritus allubescens, detulit eam illuc. At Virgo illius contumaciam redarguens, benedicens panem dedit ei. Quo degustato, extemplo convaleuit. atque lætabunda cum gratiarum actione repatriavit.

19 Evolutis vero pene quatuor annorum circulis, prædictus Constantiensis Præsul ad cœnobium S. Galli venit. Beata autem Wiborada, quæ cum Martha jam diu stetit in activa vita laboriose decertans, juxta pedes Domini cum Maria considerare desiderans, quatenus peccatis et vitiorum tumultibus libera, optata in Christo mentis quiete perfrueretur; postulavit ab eo sibi domicilium alterari: et ut breviter ejus desiderium prosequar, secretum clausulæ concupivit. Qui studens omnibus modis ei morigerare, *F* jussit ei desideratum domicilium prope basilicam S. Magni construui, atque in sacro sancto die Pentecostes, copiosa multitudine cum divinis laudibus prosequente, devotis precibus Deo commendatam, sanctisque benedictionibus consignatam, includens abscessit. Igitur omnibus cum Episcopo abscedentibus, Virgo Dei cogitans se locum certaminis ingressam, divina adminicula mox oratura prosternitur: quod fuit probabile inceptum et memoriale exemplum dimicaturis contra versutias antiqui hostis. Non exarmes te, fortis Domini bellatrix, inexpugnabili scuto equitatis, sciens te contra quem te munis quam cito conflicturam. Inimicus autem humanæ salutis, sperans se non parum promovere, si noviter inclusam terroribus initiaret, projecit ante eam inter preces caput hominis, ore hianti, oppido hispidum, atque ut succincte ejus deformitatem includam, simile fuit projicienti. At illa immobilis in oratione persistens, atque vexillum Crucis fronte figens, omnem phantasiam inimici effugavit *h*.

20 Consuetudo fuit huic beatæ Virgini ter in anno balneo uti, non tamen sine licentia Abbatis sui. Quadam autem die cum ei balneum in *i* tina paratum esset, repente vinculis resilientibus, dissolutio regularum aquis profluendi dedit locum. Super hac

f
Audit angelos
de cantantes
initium Ps. 21

g

g
eleemosynas
acceptas in
pauperes
distribuit:

E

E
sui despectum
puniendum
prædicat et
pœnam auferit:

F

F
includitur
prope ecclesiam
S. Magni:

h
frustra terre-
tur objectu ca-
pituli humani.

h

i

re

degil 4 annis
juxta basili-
cam S. Georgii:

a

b

2 Tim. 4. 4

c

d

innotescit
divinitus
Alarico soli-
tario:

e

et jubetur
nimiam ab-
stinentiam
mitigare,

quia Deo curæ
est ut corpus
reficiatur.

A re cum ejus serva nimis contristaretur, consolatorie dixit ei beata Virgo : Noli mœrore affici, sed expectemus misericordiam Domini. His dictis consignans semetipsam et vas per sanctæ Crucis impressionem, conglutinavit omnem ejus dissolutionem. Quod vas non solum tunc et deinceps quamdiu in corpore vixit, ad usus balnei utile fuit, sed etiam post ejus martyrium pro diversis languoribus medicabile fuit et est.

Vas dissolutionis signo Crucis reparat.

ANNOTATA.

a *Sequentia hujus numeri, uti quæ n. 17 sequenti habentur, desunt in Vita priore.*

b Herodes tetrarcha, qui repudiata Aretæ Regis filia, assumpsit Herodiadem uxorem fratris sui. Consule Josephum lib. 18 Antiquit. cap. 7.

c Alaricus, sive Adalricus, filius Burchardi Ducis Suevorum sive Alamannorum et Regulindæ dicitur Murero, qui eum cum titulo Beati inscribit Paradiso Sanctorum Helvetiæ mortuum anno 973. Ast simpliciter filius Regulindæ (nam ea bis nupta fuit) dicitur Hartmanno in Annalibus Eremitæ Deiparæ Matris. Dies ejus natalis assignatur 29 Septembris. Nota autem quasi Dialogum hic institui inter Alaricum et auctorem, sicut promittebat titulus capituli 16, quod ut pateret clarius, initiales nominum litteras interposui.

B

d Ecgraphum nostrum, nescimus. Hartmannus pag. 6 urbano loqui nescius, nam et Masculini generis est vulgus : turbatior deinde sensus in nostro MS. et apud Hartmannum, aliqua verborum transpositione correctus est a me.

e Insula hæc Ufnaugia, vulgo Ufnaw, est in lacu Tigurino inferiore prope pontem Rapperswilerum, in qua insula etiam Regulinda mater prope quinquennium, omnibus pietatis et sanctimonix officiis et exercitiis peregrisse, et circa annum 952 defuncta traditur ab Hartmanno.

f Est iste versiculus : Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti etc.

g Ad cursus, id est, ad, sive ante Horas Canonicas.

h Deest in priore Vita quod sequitur miraculum.

i Vas quod hic Tina, in præfixo titulo cuba dicitur, Belgis tonne et kupe.

CAPUT IV.

Visio de Missa a S. Gallo apparente celebrata. Varia Udalrico prædicta. Febris sublata. Dæmon fugatus : pœnitens adjuta.

C

Factum est in profesto S. Joannis Baptistæ, cum adhuc Orientale crepusculum esset, vidit non sine oraculo visionem, B. Gallum Sacerdotali infula albatum Missas celebrare, et multitudinem animarum mire fulgentium cum illo audivit psallere, atque post expletionem Missarum ad fenestellam accedere, sibi que complura quæ postea eventus probavit præagere. De hoc oraculo plerique solent mirari, quomodo beata Virgo, adhuc in corpore constituta, invisibiles sui natura spiritus posset contemplari. Sed hi tales adhuc ut carnales quæ carnis sunt sapiunt, nescientes ut spirituales omnia examinare. Quibus eos qui non sunt in carne sed in spiritu, oportet a innotescere, res corporales corporalibus, spirituales vero etiam spiritualibus oculis videri. Certum est esse spiritualementem naturam in nobis, ubi corporalium rerum formantur similitudines, sive cum aliquod corpus carnalibus oculis subjectum tangimus sensu corporis, et continuo formatur ejus similitudo in spiritu memoriaque reconditur; sive absens, sed olim notum; sive quod non novimus,

Maji T. 1.

sed tamen esse non dubitamus; sive ita spiritu assumente alienamur ab omni corporis sensu et avertimur, ut solis similitudinibus corporum, spirituali visione teneamur. Hæc igitur natura spiritualis, in qua non corpora sed corporum similitudines exprimuntur, inferioris generis visiones habet, quam illud mentis atque intelligentiæ lumen, quo et ista inferiora dijudicantur, et ea cernuntur quæ neque sunt corpora, nec ullas gerunt formas similes corporum, ut est caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides et cetera hujusmodi, quibus propinquatur Deo, et [cognoscitur] ipse Deus, ex quo omnia, et per quem omnia, et in quo omnia. Quamvis itaque in una eademque anima fiant diversæ visiones, sive quæ sentiuntur per corpus, quas dicimus corporales; sive quæ spiritu videntur, et vocantur spirituales; sive quæ mente intelliguntur, et dicuntur intellectuales; tamen habent ordinem suum, et est aliud alio præcellentius. Præstantior est enim visio spiritualis quam corporalis, et rursus præstantior intellectualis quam spiritualis. Corporalis enim sine spirituali esse non potest, quandoquidem momento eodem quo corpus sensu corporis tangitur, fit etiam in animo tale aliquid, non quod hoc sit, sed quod simile sit : quod si non

D
A. HERIDANN
EX MSS.

explicat auctor naturam triplicis visionis

Rom. 11

corporalis spiritualis et intellectualis.

E

fieri, nec sensus ille esset, quo ea quæ extrinsecus adjacent sentiuntur. Neque enim corpus sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio utitur, ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur; sed non discernitur, nisi cum fuerit sensus ablatus a corpore, ut id quod per corpus videbatur, inveniat in spiritu. Nam cum aliquid oculis cernitur, continuo fit imago ejus in spiritu, sed non dignoscitur facta, nisi cum ablati oculis ab eo quod per oculos videbamus, imaginem ejus in animo invenerimus. At vero spiritualis visio etiam sine corporali fieri potest, cum absentium corporum similitudines in spiritu apparent, et finguntur multæ pro arbitrio vel opinione. Ab his omnibus ita discernimus illa corporalia quæ videmus, et in quibus præsentibus sunt sensus corporis nostri, ut non dubitemus hæc esse corpora, illas vero imagines corporum. Rursus spiritualis visio indiget intellectuali ut dijudicetur. Cum enim Petrus illum discum videret alienatus a corporis sensibus, et illas voces, Macta et manduca, et

Act. 10, 13
et 15

Quæ Deus mandavit tu communia ne dixeris, in spiritu audiebat. Redditus autem corporis sensibus, idipsum quod visum atque auditum memoria tenuerat, in eodem spiritu cogitando cernebat. Quæ omnia non corporalia sed corporalium imagines erant, sive cum primum in ipsa alienatione visæ sunt, sive cum postea recordatæ atque cogitatæ. Cum vero dicebatur et requirebatur ut illa signa intelligerentur, mentis erat actio conantis, sed deerat effectus, donec nuntiati sunt qui venerant a Cornelio. Hac vero corporali etiam accedente visione, cum et Spiritus sanctus sursum in spiritu ejus diceret, Vade cum eis, ubi et illud signum ostenderat, et impresserat voces, adjuta divinitus mens intellexit, quid illis signis omnibus ageretur. Intellectualis vero ista spirituali inferiore non indiget : non enim fallitur intellectualibus visis : aut enim intelligit, et verum est; aut si verum non est, non intelligit. Illud autem anima similitudinibus rerum, non earum vitio, sed opinionis suæ, cum approbat quæ similia sunt, ab intelligentia deficiens. Fallitur ergo in visione corporali, cum ipsis corporibus fieri putat, quod fit in corporis sensibus, sicut navigantibus videtur in terra moveri quæ stant, et intuentibus cælum, stare sidera quæ moventur. In visione autem spirituali, id est, in corporum similitudinibus quæ spiritu videntur, fallitur anima, cum ea quæ sic videt, ipsa corpora esse arbitratur; vel quod

39 sibi

In visione audit S. Gallum missam celebrare et alios psallere,

a

quomodo id potuerit querentibus,

EX Mos.
et ostendit
his omnibus
usos sanctos.

suspensione falsaue conjectura finxerat, hoc in corporibus putat quæ non visa coniectat. Illa corporali usus est Moyses in monte Sina, ista vero spirituali Esaias, vel illa virgo in insula Pathmos. Tertia cum Apostolo usuri sumus, cum omni ænigmate sublato Deum videbimus sicuti est. Sed quid Moyses? quidve Esaias? Nonne asseclæ Wiboradæ? Nonne similiter in corpore constituti, cum eisdem visionibus sunt usi? Erant plane. Quæ de recessent in Wiborada quasi discredendo mirari, quæ exuberante Scripturarum auctoritate in plerisque Patribus facta esse non possunt negare.

Prædicit S.
Udalrico
Episcopatum
Augustanum :
b

B

22 Eodem tempore fuit in monasterio S. Galli quidam adolescens, nomine Uldaricus, cujus mores ibi extendit apposita regula disciplinæ. Is vero cum gravitates senum in juvenili flore virtutibus æmuleretur, post discessum jam sæpe dicti b Salomonis rogatus est a Fratribus, ut monachico habitu assumpto nomen et curam Pastoris eorum hereditaret. At ille sciens omnia facienda esse cum consilio, B. Wiboradam, ut in omnibus agendis solutus, adiit; desiderium Fratrum ei innotuit; seque, si Dei voluntas esset, in omnibus velle obtemperare illorum votis. Illa autem trium dierum spatium petens, post horum expletionem sic prophetice dixit: Nec monachus, nec Abbas hic fies: quia omnipotens Deus in orientali plaga te Episcopum fieri prædestinavit. Multa enim tempora tuæ res ibi secundæ erunt, tandem autem multa adversa a Paganis et malis Christianis passurus eris. Sed in his omnibus superabis, et in magna tranquillitate deinceps dum vives tuum Episcopium reges. Quæ omnia juxta ejus præsagium in eo impleta esse, liber gestorū ipsius evidenter attestatur. Tale donum Prophetiæ ei a Domino concessum esse, non ista solummodo lectio loquitur, verum etiam aliæ complures, ut istum libellum legentibus liquet, quas nos continuare diversitas temporum non permisit. Quasdam etiam in nostris auctoribus legendas reservavimus, ut est per spiritum cognoscere c gallum vicisse vulpeculam, claves perditas monstrare, hospitum adventum prophetare.

et varia alia.

c

Ob despectum
panis a se
donati

C

23 Presbyter quidam, nomine Waltrammas, habuit quemdam servientem, quem frequenter ad B. Wiboradam dirigere solebat. Contigit autem ut quadam die eo missus, frustum benedicti panis accepisset. Qui regrediens, forsitan non ita indigus ut ille Ægyptius puer proditor Amalechitarum, eundem panem cuidam sibi occurrenti ita despectively dedit. Nec multum post a febre corripitur, atque in tanta detinebatur infirmitate, quod neque manducare neque bibere suave duxit; donec iterato beatæ Virginis præsentatus, benedictum panem accepit, et per hujus degustationem, et fastidium cibi pepulit, et pristinam corporis incolumitatem recepit.

punitum sanat

De neglectu in
vasis sacrificii
purgandis
monetur ab
anima suæ
olim famulæ:

24 Hæc eadem beata Virgo uni ex ancillis suis id injunxit officii, ut utensilia, quibus in sacrificio solita erat uti, sibi munda præberet. At illa quadam die, nescio quid negotiata, idipsum officium sorori suæ commendavit. Sed cum illa minus devote illud implevisset, omnipotens Deus qui est amator omnis munditiæ, præcepit quamdam famulam suam ei per visionem apparere (quæ, ut ipsa in eadem visione testabatur, in corpore manens ejus serva fuit) ut ei intimaret, oblationes non ita munde paratas esse, ut puritas sacrificandi poposcisset, et cujus negligentia hoc evenisset. Sic et Sacerdotes olim panes propositionis neglexerant, quos ipsi juxta traditiones Hebraicas serere, ipsi demetere, ipsi molere, ipsi coquere debuerant. Unde et eis a Domino per Malachiam Prophetam dicitur: Ad vos, o Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, sermo iste dirigitur:

Mal. 1, 6.

offeritis super altare meum panem pollutum. Facta D autem die vocans ad se beata Virgo prænotatam ancillam, postquam interrogaverat eam quis oblatas in proximo paravisset, vasaque sacrificii purgasset, illaque ivisset inficias, neminem nisi seipsam hoc fecisse; proferens quæ sibi per visionem dicta erant, devicit eam a veritatis regula deviasse. Tunc in ea negligentiam redarguens, jussit eam neglectum officium implere; admonens ut ea quæ ad Dei servitium pertinerent non ita despectui haberet.

25 Ista Virgo sancta, ut prælibavimus, quidquid de alimonia sibi supererat totum pauperibus profulgavit. De quibus sibi specialem quemdam eligens, præcepit eum quotidie circa nonam secretius advenire. Hujus incessus ita laboriosus fuit, quod, duobus baculis inter ascellas illum sustentantibus, non incongrue posset ibi in memoriam revocare debilitatem Miphioseth. Quadam itaque die diabolus, in similitudine ejusdem pauperis, magno strepitu baculorum prædictam horam anteveniens, prostravit se humi; tanta infirmitate se dicens laborare, quod nisi quameito consuetam eleemosynam perciperet, sub eodem momento se extrema pati non incertum duceret. O Lucifer, qui mane oriebaris! hi habitus, eæque voces non decent arrogantem sibi sedem in lateribus Aquilonis et similitudinem Altissimi. At illa, ut in oratione jacuit, nullum prophano responsum dedit. Ille autem efflictim clamitans, cum cognovisset se preces in ventum fundere, surrexit a tellure: atque caput æquans fenestellæ, introspexit. At Virgo se consignans per oppositionem sanctæ Crucis, diabolicum phantasma esse probavit, nam illico nusquam comparuit. Etiam hoc ei magnam præstitit certitudinem quod pauper juxta consuetudinem suam circiter nonam horam secretius advenit, consuetam eleemosynam patienter donec sibi daretur præstolans.

diabolus loco
consueti pau-
peris peten-
tem eleemo-
synam signo
Crucis fugat:

E

26 d Quædam igitur mœcha, genitrix effecta, adjecit peccatum super peccatum, infantem quem ex adulterio conceptum peperit, in vivarium demergens. Sed Deus omnipotens, quem magis delectat nostra conversio quam perditio, voluit hoc scelus ei ad salutem manifestari. Itaque plebs fidelium contra tale nefas zelo justitiæ armata, decrevit eam ad stipitem ligatam cute privari. Cogito plebem istam cum Caio e Cæsare de verberibus sensisse, cum tale nefas eorum vindicta audio ab illa punitum fuisse, etiam priusquam ultima sententia imponeretur: quia subjungitur, Ad hoc etiam decretum est, ut circulum anni clauderet, omnibus festivis diebus passis crinibus pedibusque nudis in atrio S. Magni stando, ut qui ejus sceleris conscii contristabantur, illius pœnitentiam vidente consolarentur. Postquam autem circulum anni in tali pœnitentia fideliter persistendo clausit, recogitans immanitatem reatus sui, eadem pœnitentia sponte sua tamdiu se adhuc obligavit, donec B. Wiborada eam ad se vocavit, frænaque afflictionis jam laxanda esse indicavit, puerum in refrigerio esse. Huic non erit dissimile quod de Trajani f anima legitur, quia liberata sit ab inferno, Gregorio dolente pro illo. Nam ejus animam ab inferno ereptam, atque in paradysum collocatam esse, omnino incredibile videtur, ipsa Veritate dicente, Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum Dei. Sed infernus hic per metonymiam dicitur id quod continet pro eo quod continetur; sicut est percutere civitatem in ore gladii, cum populus in illa habitans percutiatur; tendens ad hoc, [ut intelligatur] Trajanum a cruciatibus inferni refrigerium esse consecutum, non autem ex inferno eductum. Valet enim anima et in inferno existere, et inferni cruciatus per Dei misericordiam non sentire; sicuti

d

e

F
post unius
anni pœni-
tentiam

absolutum
pronuntiat,

f

ejusque filium
in refrigerio
esse:

Joan. 3, 5.

Per hoc tamen
non dicens
esse salvum
sed solum
non sentire
inferni pœnas.

A sicuti unus gehennæ ignis, valet omnes peccatores pariter detinere, per Dei autem justitiam cunctos æqualiter non valet exurere : nam uniuscujusque quantum meruit culpa, justo Dei judicio, tantum sentietur et pœna. Sed tu, Deus noster, memor humanæ fragilitatis, noli ita districtè intrare in iudicium cum servis tuis. Reminiscere quæso potius miserationum tuarum, Domine et misericordiarum tuarum quæ a seculo sunt. Liceat nos sperare in te cum Propheta, quia non ad consumptionem nostram emittas manum tuam, et quia si in profundum inferni dimersi fuerimus, inde nos liberabis. Hæc quæ a nobis nunc breviter ad te, Domine, sunt singultata, confidentes apud tuam misericordiam nobis in perpetuum profutura, qui lacrymas Prophetæ in conspectu tuo posuisti, ad prædicandam Virginis tuæ sanctitatem sermonem reflectimus. Postquam vero Wiborada meretricem frænis afflictionis absolvit, catenam cautelæ ei innexuit, admonens eam, ut in posterum de tam nefandis sceleribus se custodiret, ne ei novissima pejora fierent prioribus. Ergo ejus admonitionibus admodum ædificata, in sanctitate et justitia deinceps servire Deo studuit omnibus diebus vitæ suæ.

Job. 30, 24

Psal. 55, 9

B

ANNOTATA.

a Innotescere active, pro notum facere, medio ævo multi usurparunt. Porro tota hæc quæstio merito deest in priori Vita, philosophis relinquenda.

b Imo Salomonis III, nam prior de quo hactenus, obiit anno 891 quando S. Udalricus, de quo hic, nondum natus erat, mortuus 973.

c Hæc de gallo et vulpecula explicantur in priore Vita : reliqua latent, cum aliorum qui ea tradiderunt scriptis.

d Hæc sequenti numero indicata desunt etiam in priori Vita.

e Observat Goldastus hæc ex Salustio de conjuratione Catalinaria esse desumpta : ubi C. Cæsar quærit ab eis qui reos morti volebant affici, quamobrem in sententiam non addidissent, uti prius verberibus in eos animadverteretur.

f De anima Trajani egimus 12 Martii ad Vitam S. Gregorii Magni. Ideo autem hoc exemplo hic utitur Sanctus, quia sine baptismo infans obierat, atque adeo salute æterna exciderat : quales nequaquam inferni pœnis æternum cruciandos, mitior Theologorum plurium sententia est, quod hic vocatur refrigerium.

CAPUT V.

C

B. Rachilda sæpius sanata, et inclusa. Burchardi Ducis perjuri cædes præscita.

Rachildem ægram Romam ducendam ad se evocat :

et sanam factam detinet :

Quædam igitur prænobilis puella, nomine Rachilda, quæ etiam virginitate sua Deo dicata in ejus obsequio jugiter perseverabat, frigoretico morbo non modice vexabatur. Quam cum parentes ejus Romam deferre vellent, spe recipiendæ sospitatis, demandavit ei B. Wiborada, ut si vellet sanitatem recuperare, quantocius ad eam veniret. Procul sit ab animis audientium omnis suspicio, circa Wiboradæ legationem, quasi sperantem puellam ab Apostolica potestate salutem, sub quadam æquiparatione in potestate curationum, ab itinere retraxisse; cum longe aliam ejus intentionem fuisse sequentia diligenter inspecta declarent. At illa hac legatione gavis, implevit sibi demandata. Postquam autem ventum est ad oscula, S. Wiborada inquit : Benedictus Dominus, qui te diu desideratam huc transmisit, sibi ad servitium, et nobis ad solatium. Postea inibi morata, infra paucos dies non ex parte sanitatem recepit : atque cuncta, quæ spiritualis

mater eam docuit, non solum in tabulis coram nota-vit; sed etiam, ut ita dicam, supra suum posse omnia perfecit. a

28 Iisdem diebus Burchardo duce Alemannorum bella gerente, populis etiam inter se dissidentibus, propter Saxonicum Heinricum b Regem factum, cum militaris populatio gravem penuriam terris inferret, parentes B. Rachildæ, metuentes eam ibi fame cruciari, voluerunt eam repatriare. Cumque se præsentarent B. Wiboradæ, causa petendæ licentiæ; dixit eis, super hac re non tunc sibi esse respondendum, sed irent ad hospitia, et in crastinum convenirent eam. Fecerunt ergo juxta verbum ejus; et dictum est illis, ut cum gaudio ad sua remearent, Dei prædestinationem esse, filiam ibi subsistere. Monstrabatur c illis etiam locus, qui ei a Domino ad clausulam destinatus esse dicebatur. Igitur illius præscitatio non discredentes, iter arripiunt. Nec longum tempus evolutum est inter parentum abscensionem et filiæ d inclusionem, in eodem locello, quo sancta Virgo præmonstraverat.

29 Sæpe memorata Virgo Rachilda quodam tempore ægrotabat, et ex nimia infirmitate in desperatione vitæ præsentis jacuit. Sancta vero Wiborada, corrogata una ex domesticis, tradidit ei baculum suum, et hujusmodi mandata : Defer illum spiritali filiæ meæ, et dic ei ut tripedem imitans senectutem, veniat ad me. Cumque ministra exequeretur præcepta Dominæ, B. Rachilda extensa manu suscepit baculum, atque in ipsa susceptione convaluit. Confestimque surgens, B. Wiborada se præsentavit. Quid nunc Giesi? e Video te nescio unde mutato vultu. Forsan miraris per susceptionem baculi Virginis ægram convaluisse, cum cogitas per positionem baculi Domini tui defunctum non surrexisse, et quodammodo præcellere eam in gratia curationum. GIE. Non equidem miror, non enim ibi multum laborat admiratio, ubi rerum fieri potest æquiparatio. Baculo Wiboradæ tuæ ægra accepto surrexit. Domino autem meo superveniente puer revixit. Et etiam ut ipse nosti, minus est ægrum sanare, quam mortuum resuscitare. Qua de re minus patet mihi ex parte Wiboradæ illud præcellere HER. bene dixisti, Domino tuo superveniente defunctum revixisse : ego vero inquit Wiborada, absente ægram tantum per susceptionem bacilli ejus convaluisse. Sic et absentis Pauli semicinctia ægrotantibus superposita sanabant : quod majoris virtutis erat quam ipsum supervenisse, et longa oratione morbos fugasse. Potes et in hoc notare si placet, illud Virginis præcellere, quod baculus ejus non ad efficiendum miraculum mittitur, et tamen in ipsa susceptione efficit; baculus vero Domini tui hac de causa per te directus, nec longa positione consequi [potuit] miraculi effectum. Sed quid loquar per positionem baculi signum non evenisse, cum ipse baculi Dominus superveniens, hoc quasi vix obtinens, moraretur? Scriptum quippe est : Ingressus est ergo Elisæus domum, et ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus : ingressusque clausit ostium super se, et super puerum, et orabat ad Dominum. Et ascendit et incubuit super puerum, posuitque os suum super os ejus, et oculos suos super oculos ejus, et manus suas super manus ejus : et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri. At ille reversus deambulavit in domo semel huc et illuc, et ascendit et incubuit super eum, et oscitavit puer septies aperuitque oculos suos. Postremo, ubi tu maxime hæres, Wiboradam mortuum non resuscitasse, cum Dominus tuus legatur hoc fecisse, nequaquam obest ad jam ostensam Virginis præcellentiam. Qui scis obitam non revicturam, quam vides ægram sanatam? An dubitas qui hæc per merita Virginis suæ dignatus est

non permittit a parentibus abduci

sed curat includi :

eam ægram submisso baculo sanat :

Elisæo comparanda imo præferenda.

4. Reg. 4, 32

aut operari, per eadem merita et majora si opus foret
operari? GIE. Admirationem, quam putavi
a comparatione levigare, mirabiliter, frater, in laude
Virginis procedendo, non solum mihi augmentasti,
verum etiam, quod rarum est, contradictorem red-
didisti auditorem tui benevolum. Sed quia si quid
residuum fuerit, igni comburendum est, suppressa
super judiciis Dei, quæ sunt abyssus multa, admira-
tione, hortor te, si qua adhuc supersunt de tali
Virgine loqui, et tamen, si possis, quæ gloriam Do-
mini mei non sint ita abnubentia. HEP. Paretur.
Wiboraba autem benedictione præmissa salutavit
amice venientem Rachildam, edocens illam quod fi-
des ejus et obedientia eam allevarent. Postquam
vero multa spiritualia locutæ sunt, cœpit B. Rachilda
flagitare eundem baculum sibi condonari a matre,
quatenus pro ejus amore eum servaret quoad usque
viveret. Quo impetrato, nec non usque ad finem
vitæ conservato, post obitum suum sepulcro piæ
matris eum restitui disposuit. f

30 Quadam igitur nocte vidit B. Wiborada som-
nium, B. Gallum sordidis et scissis vestibus ami-
ctum. Cumque obstupescens inquireret ab eo, quid
tegeret his figuris? auditiv illum se conqueri de ec-
clesiasticarum rerum direptione, et populi sui con-
tritione, et hujus sceleris effectum prædicto Duci
Alamannorum imponere. Post non prolixum tempus
idem Dux ad monasterium veniens, confestim ab ea
accersitus est. Quo veniente, postquam de iniquita-
tis perseverantia valde redarguit; exposuit ei vi-
sionem per ordinem, hoc advertens: nisi scissuræ
vestium S. Galli digna pœnitentia consuerentur,
vitam ejus in periculo constitutam fore. Ille autem,
velut semen cadens super petrosa, cum gaudio sus-
cepit verbum increpationis; a quo erat recessurus,
ut non habens radicem in tempore tentationis:
atque sub jurejurando pollicitus est de præteritis
emendationem, et talibus in posterum abinentiam.
Cui illa sic occurrens inquit: Probatio juramenti
tui non diu differtur. Cœnoblæ ejusdem viri, de quo
nunc apud nos sermo est, tractantes qui mitigarent
ferocitatem animi tui super ad eos pertinentia, dispo-
suerunt te cum perfecto calice de auro donare: et
nosti ut tam pauper locellus in tali munere exhai-
riatur, ad hoc quod nunc exterius a te vastatus, ut
dictum est, dignoscitur: quem calicem, si tibi cura
sit reservandæ vitæ, nequaquam præsumas accipere.
At ille, quasi abhorrens ejus dictis, iterando confir-
mat juramenta, se non solum exinde de rebus S.
Galli quid tale non accepturum, sed etiam irratio-
nabiliter eis utentibus omni studio contraire. In hac
igitur sententia ab illa digressus, venit ad monaste-
rium; susceptus est vero a Fratribus ut scriptum
est, Terror divitum exigit sibi honorem. Ipse Abbas,
nomine Engilbertus, ejus tyrannidem contremis-
cens, se credidit fugæ. Cum autem in crastinum di-
scessurus esset, Fratres, præmissa benedictione, ob-
tulerunt ei prædictum a beata Virgine munus. Quid
nunc? Quid conaris? nonne si accipis fies per-
jurus? contine obsecro manus: dic ut ma-
gnæ virtutis hominem decet: Gratam duco, Fratres,
vestram clientelam, dives voluntas gratior est mu-
nere; munus non sperno, tollens relinquo. Pœnitet
me scelerum, fui prædo hactenus in servos S. Galli;
huic potius oportet per me ejus ecclesiasticas res
augeri quam minui. BURC. Si scires, Frater, in exu-
perabiles Principum hujus seculi necessitates, nimi-
rum hujusmodi suasionibus parceres. Me enim sub
potestate constitutum oportet tali munere in Regis
Domini mei prodire obtutum. Creberrimi etiam mi-
litares apparatus nolunt pauca adesse eorum sum-
ptibus, atque danda largiter stipendia militibus.
Præterea sunt excedentia numerum, quæ persæpe

cogunt amicos hujus seculi transgredi justitiam Dei.
HEP. Si vis amicus esse hujus seculi, quid mihi tunc
tecum, cum constitueris inimicus Dei? perge, perge,
non adjicio verbum. Cerneris illum tot perjuria
non vereri, sed incunctanter utrasque manus in ejus
suscceptionem extendentem. Ut gratificatur! quoties
inter manus libratur! quam diversi pretii a circum-
stantibus æstimatur! Igitur inde se domum prori-
piens, uxori suæ quæcumque beata Virgo ad eum
locuta est per ordinem retexit, eique calicem os-
tendit. Jamjam vero ad Italiam in militiam profe-
cturus, rogavit eam ut illum S. Gallo remitteret, si
mors ejus reditum præoccuparet: Sicque discessit
in Ramoth Galaad, infaustus pervasor substantiæ
Naboth Israelitæ, experturus in eodem itinere Do-
minum locutum esse per os Micheæ. Nam insperato
in foveam cecidit, et ita quasi quodam præsago fine
malorum de medio sublatus est, utpote in lacu æter-
næ miseriæ digna sua pravitate præmia accepturus.
Matrona g autem ejus obitu comperto, calicem ut
rogata fuit monasterio remisit, patenam vero lapi-
dibus intextam pretiosis retinuit: (O defraudatrix
Saphira!) aliamque multo minorem pro illo dedit.

ANNOTATA.

a Quæ de B. Rachilda memorantur desunt in priore
Vita.

b Hic est Henricus Auceps anno 919 in Regem as-
sumptus, Ottonis Saxonie Ducis filius: bellum autem
cito compositum est, cum Henricus an. 920 Arnoldum
Bavariæ Ducem aliosque adversarios sibi conciliasset.

c Ecgraphum nostrum bis, illis: sed omnino viden-
tur Wiboradæ hæc ostensa.

d Anno 920 Rachilt in Nativo S. Mariæ inclusa
est. Ita Hepidannus in Annalibus brevibus.

e Ecce iterum dialogum ab auctore institutum, qua-
lem rursum infra videbis num. 30.

f Addatur hic narratio de alia S. Wiboradæ disci-
pula, prædicti Henrici Regis ex filia nepte Wendil-
garda, Vodalrici Comitis uxore, matre Burckardi
Ingeniti, Abbatis Sangallensis, de qua Ekkehardus
Junior cap. 10. Victus captusque ab Ungris erat vir
ejus in Norico, et mortuus credebatur: Weldilgart
vero ad nuptias petita nutu Dei nubere noluit, sed
Salomone rogato ad S. Gallum concessit, ubi sibi
juxta Wiboradam caminata constructa de suo vixit,
Fatribus et pauperibus pro anima viri sui quasi
defuncti multa largitur. Dulciaminum autem cum
esset avida et novitatum semper appetens, uti deli-
cate nutrita et iis assueta, increpata est a Wiborada,
quoniam non esset signum pudicitiae in femina ap-
petere varia cibamina. Quadam autem die ad clau-
sulam Virginis cum sedisset ad colloquia, poma sibi
dari ad vescendum, si dulcia ibi haberentur, petie-
rat. Quibus pauperes utuntur, illa ait, habeo pul-
cherrima: proferensque mala de silva acidissima,
inhianti et manibus ea rapienti reliquerat. At illa
vix unum dimidium ore et oculis contractis vorans,
cetera projiciens; Austera es, ait, austera sunt et
mala tua. Et cum esset litterata: Si omnia, inquit,
mala Factor talia creasset, numquam Eva malum
gustasset. Bene, ait illa, Evam memorasti; enim-
vero, quomodo et tu, sic deliciarum avida erat, ideo
in esca unius mali peccaverat. Abscessit femina no-
bilitatis, rubore perfusa per Virginem humilitatis,
vimque sibimet inferens dulciamina occursantia ligu-
rite abstinuit; tantaque monitrice in brevi adeo
excrevit, ut sacrum velamen, quod antea detrecta-
vit, a jam dicto Episcopo imponi sibi Synodo fa-
vente rogaverit. Quo facto laicali in tantum exuta
est animo; ut virtutibus cum Inclusis assuefacta,
post Rachildam, quæ passim in corpore et manillis
ulcerosa

et baculum ei
usque ad obi-
tum habendum
relinquit:

a S. Gallo in
scissa veste
apparente
edocla,

redarguit
Burchardum
Ducem

emendationem
cum juramento
spontentem,

et monet non
accipiendum
calicem au-
reum a mona-
chis offeren-
dum:

A ulcerosa quotidie emori visa est, includi cooptaverit. *Sed quantum post annum reverso viro, de consensu Synodi, restituta, sub obligatione resumendi votum si marito superviveret, filium quæ primum conciperet S. Gallo vovit, votumque exolvit Vodalricus, excisum præmortuæ uxori Burckhardum offerendo, cui Ingeniti cognomen exinde fuit.*

g Ragulinda de cujus solitaria, ante obitum vita supra egimus.

CAPUT VI.

Hungarorum adventus cum propria nece præscitus. Martyrium toleratum. Cæcus illuminatus.

Cum autem omnipotens Deus Virginem suam, jam diu bonum certamen certantem per palmam martyrii vellet cursum consummare; quadam meridie ei, ex more vacanti psalmodiæ, psalterium ultro se complicit (res admiratione digna!) Super quod faciem aliquantisper inclinans, gelido sopore fuso per artus, paululum obdormivit. Hac tenui pausatione divinitus ei revelatum est, sequenti anno Ungros, Alamannia vastata, in Kalendis Maji cellam S.

B Galli invasuros, seque eisdem vulnerantibus ultima fata passuram. Evigilans autem nimis fluctuare cœpit de visione, utrum propalanda foret an non. Pensabat enim, quod de futuris prædicere ultra ejus meritum esset: nihilominus etiam cogitavit, Deum plerumque electis suis etiam per peccatores innotescere, ut fugiant a facie arcus: metuitque si reticeret, eorum contritionis se ream fieri, quos præscientia periculi posset salvare. Postremo pertractans, quia in antiquis est sapientia, accersito cuidam monacho nomine Waldrammo, cujus etiam superius fecimus mentionem, provectæ ætatis viro, denudavit ei omnem visionem usque ad martyrium, et quomodo fluctuaret utrum occulenda foret vel propalanda; eumque hujus rei gratia accersitum, quia speraret in eo portum consilii reperire suæ fluctuationi. Ille vero ut rem per totum collegit, post aliquantulam deliberationem, censuit, tam commune periculum nequaquam esse celandum. Quamvis igitur consilium daret, tamen ipse non modice anxius, fecit anxietatem duorum esse multorum, Abbati suo aliisque Fratribus hæc eadem propinans. Abbas vero stupefactus ex auditis, directis quibusdam de Fratribus ad illam, tum causa diligentius de his indagandi; tum quatenus cum illa tractarent, utegressa de clausula, ad tutiora loca se pateretur transferri quoad usque Paganorum furor pertransiret; nil ei potuit extorquere quod esset ejus voluntatis, nisi ipse adveniret, et solus cum sola misceret colloquia. Nec mora, regrediuntur legati, Abbati suo nil certi referentes, nisi Virginem ipsius desiderare præsentiam. Qui sperans se ad hoc vocari, ut ceteris remotis ille quasi secretior eligeretur suasor ejus evasionis, acceleravit ad eam gressum. Sed illa jam, divina revelatione certificata de die vocationis suæ, magis cœpit ei consilium dare de exteriorum, videlicet ecclesiasticarum domesticarumque rerum procuratione, quam de temporali vitæ suæ dilatione. Quæ consilia ille attente percipiens, expectabat si etiam ad ea vellet tendere quæ ipse sperabat. Sed cum nulla vox de his audiretur, ad ultimum cupiens cognoscere quid haberet animi, hujusmodi verbis cœpit uti: De ceteris jam navigo in portu, remis tuorum consiliorum navim meæ intentionis adjuvantibus; de te vero quid fiat, adhuc in media charybdi laboro. De me inquit, noli sollicitus esse, nam ego confidens de adjutorio Dei, non timebo quid faciat mihi homo. Si circumdabunt me sicut apes, et si exarde-

scent in me sicut ignis in spinis, fortitudo mea Dominus fiet mihi in salutem. Tunc senior, prorumpens in lacrymas, rogavit eam ut propitia sibi esset atque egrederetur. Noli, inquit, Pater venerabilis, me ita perturbare lacrymis tuæ compassionis; sciens procul dubio quod semel animo unitum est, mutari non posse, si divina non dedignabitur clementia adesse. Locum enim, quem contra versutias antiqui hostis pugnatura elegi, Deo juvante, spiritu redeunte ad eum qui dedit illum, etiam corpore tegam. Animadverteres in ea esse intrepidi militis animum, et velle pro ejus gloria omne subire periculum, qui priusquam montes fierent existens, nobis, in quos fines seculorum devenerunt, factus est refugium. Tunc venerabilis Pater, admirans ejus constantiam, commendans se illius precibus, ad claustrum rediit. Cum autem haberet quandam munitionem unius miliarii a monasterio, optimum factu ratus est, in hac se suæque omnia præmunire, quoniam naturalis firmitas loci, tribuit ei fiduciam a nullo posse expugnari, si custodientibus eam victus non deesset.

22 Supervenerunt etiam parentes B. Rachildæ, volentes eam ad tutiora deducere loca. Quos B. Wiborada sic allocuta est: Nolite solliciti esse de filia mea, quia tempus ejus nondum advenit, sed adhuc per a multa tempora vobis aliisque multis ad solatium reservabitur. Qui nihil hæsitantes in ejus promissionibus (nempe illos creduliores reddidit, quod viderunt priorem prophetiam in filia eorum impletam: quia sequentium rerum certitudo est præteritarum exhibitio) ad sua cum gaudio reversi sunt, non parum admirantes de nobili constantia Virginis. Quomodo ista retentio beatæ Rachildæ placuisset, hæremus: quia fertur postea extimuisse martyrium, atque spiritualis matris ne pateretur implorasse auxilium, illamque quoddam membranum, Dominica suspensione depictum, ei dedisse; ut illud ibi expanderet, ubi infirmanti aditus fuerat introeunti ad illam ancillæ; atque hoc munimine ab hostibus esse protecta.

23 b Quidam Presbyter, nomine Wito, fama sciente de adventu Hungrorum, venit ad B. Wiboradam, dicens se creperum sapere, tam sacrum locum unquam a Paganis posse contaminari, atque hoc nefas existimari: preces B. Galli prius a Deo pro ejus emundatione exauditas, modo in ejus contaminatione credere annullari. Quem illa mox divinis oraculis non incredulum esse monens, fugamque quantocius accelerare hortans, prædixit ei in eundo improvisum mœrorem propter ejus incredulitatem provenire. Quod et factum est. Postquam tota domus rheda componitur una, quemdam puerum impositæ supellectili supersedere fecerunt. En subito, nescio quo casu, rheda subversa est, et puer qui dudum supersedens impositam supellectilem premebat, diffidebat aliquantisper hujus impressione vivus evadere. Tunc illi quasi exanimati, maxime propter puerum, rhedamque cum impositis reponderantes, invenerunt puerum in periculo sanum. Presbyter autem animo recolligens sibi prædictum mœrorem, non solum fit credulus omnium, quæ sancta Virgo prædixerat; verum etiam glorificavit Deum, qui ei tale donum prophetiæ conferre dignatus est. Mox igitur mœrore gaudio propulso, læto cursu ad castellum pervenit.

24 Cum hæc agerentur, jam tum non fama volabat per cellam de adventu Hungrorum, sed illorum rabies undique eam circumseperat. Mox ad prædam dum cuneus dispergitur omnis, ingemitque avaritia contra ejus patentes sinus vacua patere æraria; exstruuntur in basilicis pyræ, prorumpentesque in altum flammæ, divina virtute vix permittuntur obfuscare laquearia. Incenduntur altaria, sanctorumque

Revelatione
divina novit
Hungarorum
adventum, et
suam necem:

indical Wal-
drammo
monacho,

et per hunc
Abbati aliis-
que:

non consentit
suadentibus
egressum,

ne quidem
Abbati lacry-
mant:

D
A. 1 EP. AN.
EX. MISS.

E
a
B. Rachildæ
a periculo
immunem fore
addicit ejus
parentibus,

b
Presbytero
dubio fugam
suadet,

F
et prædicit
mœrorem ex
improviso
casu obven-
turum

ab Hungaris
post concre-
mata aut
vastata ple-
raque,

A *Quamque Reliquiæ, ignium dominaturæ, ignibus*
Ex ass. *Humiliantur usque ad terram in altum*
cilicio induta, *exstructæ domus, humiles vero aut dejiciebantur,*
aut ignis dominabatur earum. Tali vastatione basi-
licam sancti Magni adeuntes, voluerunt et illam rogo
tribus in ca- *exstructo concremare. Sed ubi divina potentia eis*
pate vulneri- *resistente, eorum voluntas caruit effectu; tunc avari-*
bus proster- *ritiæ suæ consulentes, cœperunt spe pecuniæ quæque*
nitur: *secreta rimari, sicque rimando ad ultimum ad ora-*
Utrum propter hoc quia *torium Virginis devenerunt. Quod undique præmu-*
amictum præter cilicium detraxerunt, tria vulnera
in caput ejus librabant, et ita seminecem relinque-
ban. O detestabile vitium avaritiæ, cujus potio
cum sit sitis, sui amatores omnia exquirere terra et
mari sollicitat, et non solum talentorum recondito-
res, verum etiam victu et vestita contentos plerum-
que jugulare efficit propter quæstum: et quod do-
lendum est, illos quam sæpe ab his, quorum sangui-
nem sitiunt, exceptos, precibus fidelium indignos
expirare. Ergo post peractam necem, quæque abs-
consioni idonea diligenter scrutantes, postquam
nihil invenerunt horum quæ sperabant, protinus
erumpebant foras, magis sceleribus quam gazis
onusti.

B *25 At virginalis cruor undatim profluens, in pri-*
ma eruptione vicinum conspersit murum, atque
exinde currens rivis, cilicium totum perfudit. Quæ
consersio quamvis sæpe calce dealbaretur, nulla-
tenus per multos annos potuit aboleri. Quod mi-
raculum quidam excæcatus mercator audiens, venit
in basilicam sancti Magni, baculo regente gressum.
Qui præmissa oratione postulavit se deduci ad lo-
cum. Quo deductus, parum quid radens de sacro
sanguine, panno involutum domum duxit. Cumque
diversorium suum ingressus fuisset, illico orbatis
inspergens luminibus, mox de recepto visu gratula-
batur, atque sepulcrum beatæ Virginis cum debita
veneratione revisit, glorificans Deum.

C *26 Beata igitur Wiborada Virgo et Martyr Chri-*
sti, non eadem hora emisit spiritum, sed vivens
usque in sequens mane, in sinum Abrahæ expira-
vit. Venit itaque bonæ memoriæ frater ejus, qui
nescio ubi inter fruteta latens totum conspexerat,
volens pretiosum thesaurum terræ commendare, ne
forte barbara gens iterato veniens igni eum trade-
ret. Sed hujus rei voluntate a B. Rachilda spoliatus,
donec Abbate cum omni Clero adveniente honorifice
sepulturæ daretur involutum sacro velamine, ad ca-
stellum proficiscitur, atque Abbati ceteræque mul-
titudini omnia uti gesta erant per ordinem retexuit.
Qui fraternam commemorationem pro ejus requie
celebrantes, manserunt ibi octo dies propter metum
Paganorum.

27 Veniente autem die octava, Abbas comperto
discessu Paganorum, rediit cum Fratribus ad mo-
nasterium, reliquis etiam qui illo confugerant repa-
triantibus. Memoratus autem frater ejus, collectis
secum quibusdam de Fratribus ac laicis, cœpit stu-
diosius satagere, ut corpus eodem die sepulturæ
traderetur. Cumque illud nudarent lavandum ut
moris est, nulla in eo patuerunt vulnere indicia,
nisi qua catena sulcabat: sed ita sanum atque in-
violatum viderunt, ut etiam a plerisque de martyrio
posset dubitari, si effusus cruor testis non esset.
Eandem vero catenam, ante barbarorum irruptio-

nem a se dissolvens, juxta altariolum occulit: et
postea eos qui excubias circa funus ejus celebrabant
per visionem admonuit, ut de eodem loco sumptam,
prope eam in sarcophago collocarent, quod et fece-
runt.

28 Postquam vero lautum corpus, linteaminibus
reinvolutum, in sarcophagum levare voluerunt;
cognoverunt eis impedimento esse, beatam Virgi-
nem in finali angore unum crus atque brachium ad
se trahendo curvasse; spirituque recedente ante ex-
tensionem, ita in curvitate diriguisse. Volant in
turba diversæ cogitationes, nam sectionem artuum
æstimabant Virgini esse injuriam; libitinam autem
secundum membrorum curvatem formare, labo-
riosum duxerunt. Cumque ita penduli stetissent, vi-
derunt eadem membra veluti viventia in directum
se extendere, faciemque ejus quodam Angelico ru-
bore perfusam, quasi in risum hilarescere. Tunc et
ipsi lætabundi pretiosum thesaurum sarcophago im-
posuerunt, juxta ejus admonitionem catenam prope
illam collocantes.

29 Ergo omnibus expeditis, venit Abbas cum
congregatione Fratrum, et copiosa multitudine
utriusque sexus, non sine magna devotione: atque
Missarum solennia celebrantes, in spiritu humilita-
tis sacrificabant pro ejus requie summo et vero Sa-
cerdoti. Expletis autem Missarum solenniis, acce-
ptaque Cruce et his quæ exequiis exhibentur, usque
ad locum sepulchri procedunt. Ibi Deum cui omnia
vivunt fideliter pro ea deprecantes, virginalem gle-
bam spoliata telluri virginitate cum multa lacryma
commendaverunt, anno nongentesimo vigesimo quin-
to Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, qui
vivat et regnat Deus per infinita seculæ. Amen.

ANNOTATA.

a *Scilicet annorum viginti et unius, nam anno 946*
Rachilt reclusa defuncta traditur in Annalibus Hepi-
danni.

b *Desunt hoc numero 23 in Priore vita, quæ inse-*
runtur in fine prioris numeri; et in eo contra hic de-
sunt, quæ de præcepta fuga custodi ecclesiæ ejusque fa-
mulis ibi traduntur num. 28.

LIBER II.

CAPITULA MIRACULORUM.

D *e candela quæ ad sepulchrum ejus posita cœli-*
tus est tricies incensa.

F *II Quod quædam de ancillis ejus voluit noctu basi-*
licam intrare causa orandi; sed propter immen-
sum lumen, quod vidit in ea, non ausa est in-
gredi.

III *Quod germen fœniculi circa tumulum ejus crevit*
tempore hiemali.

IV *De pectinis ejus inventione.*

V *Quod cujusdam turgidum caput, eodem pectine*
benedictum, pristinæ sanitati est redditum.

VI *Quod B. Rachilda cum infirmaretur, per ejus*
visitationem sanabatur.

VII *Quomodo juvenis Udalricus ad sepulchrum ejus*
est sanatus.

VIII *Quod Engilbertus Abbas monasterii, anniversa-*
rium ejus cantu et lectionibus præcepit venerari:
et quod per visionem innotuit, quia mutatio vela-
minis altaris displicuit.

IX *Quomodo B. Rachilda germana ejus visitatione*
est sanitati restituta.

X *De obitu Hittonis germani illius: et quomodo*
Egibertus successor ejus, visu orbatus, per ejus
merita est sanatus.

- A **xi** De quadam Reginsinda, quæ debuit vacare per ejus Solemnia.
- xii** Quod duo diversis morbis vexati, ad ejus sepulcrum sunt sanati.
- xiii** Quomodo quidam qui dentium dolore laboravit, tactus ligniculo de cupa ejus, sanus recessit.
- xiv** Quomodo diabolus Kebininam in ignem trussit : et quomodo inde eruta quasi in extasi jacuit, et ad vesperum resipuit.
- xv** Quomodo divina revelatione corpora ambarum Virginum basilicæ sancti Magni sunt intromissa : et quod unus artificum pede læsus sospitati pristinae est redditus.

HISTORIA MIRACULORUM.

Igitur post sepulturam prædictæ Agonistæ divina potentia, quæ, ea adhuc in carne manente, signorum attestatione dignata est mortalibus innotescere, quam fideliter in mandatis ejus incederet; ipsa etiam non dedignata est, post ejus depositionem, frequentia miraculorum mundo declarare, quali gloria ab ea remunerata sit in cœlis. *a* Ad ejus tumbam lucerna posita erat, quatenus quando Missarum solennia seu Vespertinalis oratio, seu Matutinæ laudes celebrarentur, lumen adesset. Quadam vero die post officiorum expletionem ædituus eam extinguens, altera die ingressus reperit eam ardentem. Quam secundo extinctam, secundo invenit incensam, atque extinxit. Similiter tertio ingressus reperit ardentem, sed minime extinxit, cupiens prius indagare quis ei officium suum ita dimidiaret. Cumque ab interrogatis non solum nil certi posset exarare, verum etiam ejus inquisitio omnium admiratio fuisset, itur in commune ad lucernam. Posses mirari, fluentem ceram a facie ignis, tunc ejus calore nil esse imminutam, atque idipsum lumen paulatim se subtrahere visibus humanis; ut facile in hoc miraculo animadverteres beatam Virginem, ornata lampade ad nuptias cœlestis Sponsi intromissam, cum illo habitare lumen inaccessibile.

2 Una servarum hujus Virginis, quadam nocte stratu suo relicto, causa orationis basilicam petiit. Quæ testata est se tantam claritatem in ea vidisse, ut ingenti terrore correpta, fuis precibus ante valvas, minus periculosum esse eligeret, positum in horrentibus tenebris thorum revisere, quam irradiatam cœlesti lumine basilicam introire.

3 In autumno qui æstatem passionis B. Wiboradæ retrudit, sæpe memoratus frater ejus, viridis fœniculi germen circa tumulum ejus fixit. Quod divina dispensatione radicem terræ figens, atque per totum brumale tempus in sui viriditate permanens, ad ultimum adeo crevit, quod comis in modum coronæ nexis, totum sepulcrum protexit. De cujus germen viriditate non solum multi sunt mirati, verum etiam plerique languentes sanitati sunt restituti, per acceptionem temperati ex eo antidoti.

4 Soror erat huic beatæ Martyri nomine Willidruda, tricesimum *b* possidens gradum. Hæc cum haberet natam, rogabatur a Virgine sorore, ut hanc permetteret aliquot dies secum morari. Qua permitte, cum apud materteram paucos exegisset soles, infirmata mortis debitum solvit. Mater autem post aliquot annorum curricula, morte intercedente soluta a lege viri, cœpit frequentare tumulum martyrizatæ sororis; ibique divinis laudibus die noctuque se occupans, in gradu sexagesimo a morte inventa est. Huic adhuc in corpore degenti, quodam matutino crepusculo prædicta filia ejus hilari vultu apparens, hujuscemodi verbis ad eam usa est. Num

vigilas, mater? Quæ respondit, Vigilo. Surge, inquit, et dic avunculo meo, quod Dominica mea Wiborada ægre feret, ejus thesaurum illius negligentia tam diu celari. At illa suspicans de thesauro pecuniæ, dixit : Qualem thesaurum credenda est occuluisse, quam sperabamus consortem veræ beatitudinis in cœlis, eo quod in terris posita, non sperare visa est in pecunia et thesauris? Cui illa; Non est, inquit, ita ut tu suspicaris, nam inventio thesauri tollet tibi hujusmodi suspectum. Mox igitur linquens stratum, adiit fratrem, sibique per somnium revelata nuntiavit. Nec mora, surgitur a Sacerdote, atque una locum sepulchri Virginis adeuntes, viderunt illius pectinem sine appendiculo ab aere sustentari. Quem cum soror Presbyteri manu tangeret, cecidit ei in manum. Tunc ille indignatus, voluit enim plures testes hujus miraculi fieri, suscepit eundem pectinem, atque ad claustrum properans, Abbati ceteræque congregationi eum præsentavit, simul omnia de visione in præsentando retexens. Quem Pater monasterii reverenter suscipiens, illa mirabili sustentatione audita, exosculatur; laudesque et gratias pro ejus inventionem Deo omnipotenti persolvens, die eadem argento inclusum, ad tumbam Virginis appendi præcepit.

5 Huic miraculo non incongruum illud videtur subnectere, quod quidam, cui violato supercilio turgescens caput spem vitæ præsentis ademerat, eodem pectine a supradicto Sacerdote benedictus, pristinam indeptus est sanitatem.

6 Per id temporis ægrotabat B. Rachilda, atque tanta detinebatur infirmitate, quod pæne tres continuas noctes diesque quasi exanimis jacuit. Tertia vero nocte circa pullorum cantum, paululum resumpto spiritu, cœpit implorare Martyris auxilium. Exaudivit ergo mater spiritualis vocem filiæ laborantis, atque cum magno jubare cœlestis luminis adveniens, suavissimique odoris fragrantia, caput suum capiti jacentis acclinat, manumque leniter pectori ejus admovet, atque sic aliquantisper moras nectit. Post breve vero cum ipso jubare visibus humanis sublata est, permanente inibi usque ad lucem odoris fragrantia. Sicque matre veniente, fugit languor a filia; hacque recedente, rediit sanitas pristina.

7 Quidam ephebus, nomine Udalricus, in congregatione S. Galli scholari sudabat c Pierio. Hunc quodam tempore invalescens ægrotudo ad hoc redegit, ut carnibus attenuatis, spiritum jam ossa regere negares. Is ad tumbam Virginis deductus, ut ejus suffragia cœpit implorare, obdormivit. Mox autem evigilans, postulavit escas. Quibus allatis comedit, convaluit, atque sospes ad claustrum rediit.

8 Hæc virtutum ejus insignia Engilbertus Abba monasterii imis reponens sensibus, veniente ejus anniversario, præcepit sæpe dicto fratri ejus, illum solemnem agere cantu et lectionibus, ut solet, de una Virgine. Quod ille libenter percipiens, in tantum studuit eundem diem venerari, ut etiam altare velaret cultiori velamine privato. Nam quo privatis diebus velabatur, beata Virgo propriis manibus texuerat. Cumque finitis Matutinis se sopori dedisset, adest in visu gloriosa Martyr: gratesque pro veneratione solvens, velaminis mutationem minus placitam duxit. Qui expergefactus, illico surrexit, atque juxta Virginis velle operuit altare.

9 In pago qui *d* Trichgowe nuncupatur, quem Araris fluvius ex uno latere præterfluit, ex altero Rhenus, fuit quædam materfamilias, nomine Plidruda, *e* beatæ Rachildæ germana. Hæc quodam tempore ita languida facta est, ut dentium pedumque officio privata, vix interdum in lectulo, interdum nullo

D
A. DEPT. NNO
EX MSS.
monita per
filiam suam
mo. luo. n.

prope sepulcrum pectinem ejus in aere pendentem reperit,

qui argento inclusus,

E
sanat tumorem capitis.

B. Rachilda
exanimis

a S. Wiborada
visitata
sanatur;

et juvenis
molesto morbo
cruciatus.
F

c

Anniversarium ejus ut
de S. Virgine
celebratum,
placuit S.
Wiboradæ,

non mutatum
velamen altaris.

d
Ægra ejus
visitatione
sanitati re-
stituitur:

e

a
Candela a d
ejus sepulcrum
tertio
est cœlitus
accensa :

basilica
noctu illu-
minatur :

fœniculo ad
sepulcrum
per hiemem
crescente

**ægri sanan-
tur :**

b

soror ejus
vidua pia,

A HEPIDANNO.
EX MSS

A nullo modo quiescere potuisset. Cumque diu tantis languoribus tabesceret, tandem cœpit invocare B. Wiboradam. Nec statim defuit invocanti misericordia Domini; viditque sibi assistere invocatam Virginem, partemque janthinæ f pellis, formam vaginæ exprimentem, jacentem super se, hac voce subjuncta: Optasti quietem, quiesce. Mox igitur soporata, stertuit illam noctem et subsequentem diem magna ex parte. Delinē expegefacta poposcit escas. Quæ cum collatæ ei essent, satis avidē comedit; tantumque in brevi cœpit convalescere, quod aliquot diebus exactis, cum oblatione visitavit sepulcrum auxiliatricis suæ, omnibus quos ad præsens reperit, causam innotescens suæ oblationis.

Hittonis fratris
successor
cæcus factus

10 Jam aderat plenitudo temporis, quo ille venerabilis Hitto, [approinquans] viridi ille senectæ, cujus anni non deficient, debuit contingere metam divinæ vocationis. Quo educto carnis ergastulo, quidam Archipresbyter, nomine Egibertus, successit ei in regimine basilicæ S. Magni. Nam et is omnibus quæ possidebat relictis, quo Christum perfectius Cruce accepta posset sequi, in cœnobio S. Galli ad regularem disciplinam cervicem cordis humiliavit. Cui post aliquot annos cum gravi dolore cœpit caligare visus, adeo ut illum apertis oculis nihil videntem, Deum diceres aliud vas electionis sibi in illo præparare. Qui ad tumbam Martyris Christi provolutus, vovit pro recuperatione visus, se unaquaque septimana, quoad usque viveret, in honore vivificæ Crucis ad ejus altare Missam celebraturum, in die quem amatores secularium litterarum diem Veneris appellant, nos autem utres novi liquoris, sextam feriam vocamus. Inter hæc vota obdormivit. Mirum in modum, oculi sopore gravati morbis relevantur; illoque excusso, lumen ante a tenebris fugatum, clarius rediens tenebras depulit: atque postea in sui claritate permanens, nulla caligine interpolari potuit, donec anima recedente ceterorum etiam officiorum corpus reddidit extorre. g.

voto ad sanctæ
sepulcrum
facto,

visum recupera-
rat :

g

dolore capitis
vexata conva-
lescit,

11 Mulier quædam, [nomine Reginsinda, cum continuum væ pateretur in capite, audieps quales virtutes Dominus dignaretur operari per merita B. Wiboradæ, adiit cernua locum sepulcri ejus: ibique vovens diem passionis ejus se annuatim festive veneraturam, in vovendo somnum cepit. Unde excita, omni dolore remoto, incolumis repatriavit. Igitur adveniente profesto natalis Virginis, hæc eadem quam prædixi mulier, jam pridem habens telam erectam, speravit eadem die eam usque ad finem perducere, si diem ex integro texeret. In hac itaque spe festina, cum jam vergens sol intraret oceani undas, mortalibusque denegaret sui præsentiam, corripitur in texendo tanta infirmitate capitis, quod prius relictum Virginis auxilio thorum, languore ingravescente revisit. Tunc se reminiscens prævaricatricem, ultra suum posse, ut ita dicam, nisa, iterato ad sepulcrum ejus venit, ibique oratura prosternitur. Quomodo ego miser hic digne valeo loqui lacrymas commissa pœnitentum, cujus captivata mens adhuc magis voluntarie ducitur in lege peccati, quam ut condelectetur lege Dei? Funduntur ubertim lacrymæ, testes veræ pœnitentiæ; cumulantur vota, melius solvenda prioribus neglectis: exaggerantur preces pro venia, preces pro incolumitate, singultusque continui sæpe illi abruptunt precantia verba. Tandem divina clementia respecta, quæ nobis delinquentibus semper post virgam correptionis porrigit baculum consolationis, repente inter preces somno gravatur. Quo exonerata, illico surrexit sana, atque cum gaudio regreditur ad sua.

sed ob festum
ejus violatum
relapsa

et vere pœ-
nitens iterum
sanatur :

12 Non enim arbitror et hoc miraculum esse recitandum, quod duo diversis afflicti morbis, nam unus febre, alter dentium dolore laborabat, aliorum adminiculo ad memoriam hujus Virginis adducti (ingens enim dolor utrique proprias vires consumpserat) per ejus merita pristinae redditi sunt incolumitati.

Gnatus ministri B. Wiboradæ adeo vexabatur dolore dentium, quod capite ex omni parte tumescente, ab omnibus eum intuentibus desperabatur. Cui cum pater dentes ligniculo de cupa Virginis tangeret, tribus vix guttis sanguinis prorumpentibus, sospes cunctis mirantibus surrexit.

14 Nec hoc silentio prætereundum, quantam pietatem virtus divina ostendere dignata est ob merita Virginis atque Martyris suæ planius declaranda, supra fidelem servam ejus Kebininam. Post transitum igitur B. Wiboradæ, commissione et præcepto illius, B. Rachildæ fideliter serviendo adhærebat. Ipsa vero Rachilda, crebra infirmitate fere per omne tempus vitæ suæ cruciabatur. Hæc autem quam prædixi serva, quoddam potirium miscere edocta fuit a B. Wiborada, contra ejus consuetudinariam infirmitatem. Quod cum quadam die in testula igni apponere voluisset; ut se inclinavit, diabolus, utriusque dilectionis insectator, quadam invisibili impulsione trusit eam in ignem. In quo cum diu huc illucque volutata miserabiliter cremaretur, nemo enim astabat qui eam extraheret; tandem divina miseratione, et beatæ Martyris, ut credimus, auxilio, ignibus eruta, sella juxta posita consedit. Tarde post, quædam conserva ejus, aliique cum supradicto Sacerdote Egiberto, intrantes diversorium illamque videntes ita crematam, obstupuerunt insolita facie. Cumque inquirerent ab ea si ipsa esset Kebinina, paululum resumpto spiritu respondit: Ego quidem sum. Nolite, quæso, obstupescere neque mirari: inimicus hoc fecit. Non enim hæc mala, quasi non præscita, mihi evenere. Nam cum in cella S. Georgii apud Dominam meam Wiboradam mansitarem, contigit me gravissima infirmitate detineri. Cumque mihi in dubio esset vita et mors, subito visus est capiti meo astare juvenis pulcherrimus, et alius quasi persona deformis Æthiopis: quem ille pulcher increpans, Quid, inquit, hic adstas, cruenta bestia? in aliquo enim adhuc post tempus dabitur tibi potestas lædere hoc corpus, in anima vero nec modo nec deinceps ullam tibi concessam scias. En tempus læsionis. Spero autem de Domini misericordia, si cum Propheta ei tradita sum in interitum carnis, quod etiam animam meam cum illius anima servet. Mirabile dictu, cerneres eam in uno latere usque ad pectus ita concrematam, ut ossa et interiora quædam apparerent, et vestem nil esse læsam. In altero vero vestem combustam, et carnem in nullo penitus læsam. Igitur dolore hujus ustionis in lectum decidens, cum per aliquot dies graviter laborasset, accidit ut quadam vespera resolutis membris, frigido corpore, ita omnium officiorum jaceret effœta, ut a cunctis circumstantibus mortua nuntiaretur. Fletur, extenditur, ordinatisque excubiis, pro mortua custoditur. Circa pullorum vero cantum, fragor nimius veluti tonitrus, ita graviter super ipsam domum increpuit, ut omnes qui in excubiis aderant, nimio terrore percussi, ad terram corruerunt. At Virgo Rachilda, divino ut credimus instinctu, vocans ad se prædictam conservam dedit ei cilicium B. Wiboradæ, eumque super dilectæ corpus expandere jussit: sed et baculum ejus addens, superponi præcepit. Quod cum factum fuisset, extemplo recalefacta convaleuit, resedit, visum aperuit, omnibusque quinque partitis officiis ad plenum recuperata est. Tunc erumpens in

D
curatur fe-
bris et dolor
dentium :

famula a
diabolo in
ignem pro-
trusa,

E

juxta id
quod olim ei
revelatum
erat,
F

Job 2, 6.

quæ misere
adusta,

et mortua
credita,

adhibitis
cilicio S.
Wiboradæ,
et baculo
convalescit.

vocem

A vocem dixit : Gratias tibi refero, Christe, salus omnium in te sperantium, qui dolores meae ustionis medicamento gratiae tuae fugasti : et tibi Domina mea Wiborada, per cujus merita hanc misericordiam confido me consecutam.

15 Operæ pretium esse duximus et hoc paginae commendare, qualiter omnipotens Deus has sanctas Virgines, prius in ergastulis, in quibus se pro ejus amore incluserant tumultas, basilicæ Sancti Magni intromitti revelare dignatus est. Quadam igitur nocte sæpeditæ Kebininæ visum est per somnium quidam juvenis, aspectu decorus, trahens rhedam geminis rotis compositam, quadam cerea materia, ut ei visum est, oneratam. Cumque illa interrogaret qua de causa veniret, vel quid ex hac materia facere vellet; Missus sum, ait, ut harum sanctarum Virginum sepulera, muro interrupto, basilicæ intromittam. Post hanc igitur visionem aliquot diebus exactis, Gralo, qui id temporis cœnobio S. Galli præerat, in animum induxit (credo divina inspiratione) visionem ancillæ factis exequi. Tunc prostratus ad memoriam Virginum devotis precibus illarum voluntatem et adjutorium cœpit implorare, ut is cujus voluntas opus est, patrandum opus dignaretur aspirando prævenire, et adjuvando prosequi. Postquam hæc et similia virgineis auribus humiliter instillavit, surrexit; conveniensque ancillam quam prædixi, enucleavit illi arcana voluntatis suæ. His illa auditis, retulit ei e contra somnium quod vide-

rat; sicque factum est ut fide veniente ab utroque ad utrumque, duo certa fugarent dubium ab opere patrando. Extemplo vocantur cæmentarii, opusque in divina providentia perfectum, humanis studiis traditur perficiendum. Jam tum fervente opere contigit ut quoddam immane saxum, ab eisdem artificibus levatum incaute, sed incautius relictum, uni ex illis in pedem cecidisset graviterque collideret. Qui a sociis ad diversorium delatus, jussit cereum parari, eumque ad sepulcrum B. Wiboradæ accendi. Quod cum factum fuisset, meritis beatæ Martyris id obtinentibus, sequenti die cum ceteris cæmentariis sospes et lætus ad opus inceptum mature venit.

D
A. HEPIDANN
EX MSS.

et pes attritus sanatur.

ANNOTATA.

a Deest hoc miraculum in priore Vita : uti quæ num. 4 et 5 narrantur.

b Trigesimum gradum appellat statum conjugalem; uti mox vidualem, sexagesimum.

c Prior Vita, sub Scholari disciplina degebat. Est autem Pierium Musarum palæstra, et hæc Pierides in monte Thessaliæ Piero natæ dicuntur.

d Goldastus Erigowe. De Frisgowe seu potius Zurigowe supra egimus.

e Prior Vita, Hiltruda.

f Eudem, Hyacinthinæ.

g Reliqua miracula desunt in priore Vita.

DE BEATO CONRADO MARTYRE

FUNDATORE MONTIS-ANGELORUM ORD. S. BENEDICTI,

APUD SUBSILVANOS IN HELVETIA.

D. P.

ANNO MCXXV.

In loco
utriusque
sexus Sanctis frequen-
ti,

P lures, imo plurimos, in Monte-Angelorum vixisse et obiisse Sanctos et Sanctas, et etiamnum tumultata servari ibidem haud pauca eorundem et earundem corpora, in dubium non potest revocari ab eo, qui antiquum hujus Montis in temporalibus ac spiritualibus splendorem atque fecunditatem, disciplinæ regularis rigorem ac vigorem, et famam utriusque monasterii considerat; in quo, per tria plus minus secula, monachi diu noctuque famulantes minorem numerum non fecerunt quam centenarium, sæpe autem dimidio superarunt; Sanctimoniales vero quod attinet uno die, in festo S. Verenæ Virginis, anno MCXXV, præsentē D. Agnete quondam Regina Hungarorum, Alberti Regis Romanorum filia, velatæ sunt centum triginta novem Virgines. Ita in suis ad nos litteris, anno MDCLXXVI die v Augusti scriptis, Reverendissimus Abbas loci Ignatius, mirifice recreatus, quando Aprilis nostri synopsis accepit. Quem animi sui sensum ut verbis exprimeret, Deo, inquit, seminatori tam boni, tam sancti, ac magni altique consilii (Sanctorum scilicet Vitas sic colligendi) ago gratias, humillimisque precibus flecto genua cordis, animæ et corporis mei, ut Divina bonitas, quæ per vestras Paternitates, cum gaudio et consolatione totius orbis Christiani, felicissime cœpta sunt, per easdem compleat.

S. Adelhelmi
1 Abbatis

2 Queritur deinde, temporum incuria et injuria factum esse, ut nequeat satisfieri votis nostris, antiqua monumenta obtinendi de S. Adelhelmo primo loci Abbate, de B. Conrado Fundatore, deque BB. Frowino et Bertholdo Adelhelmi successoribus, utque nihil addi possit scriptis a Murero in Helvetia sacra et a Bucelino in Menologio. Præcipuum ergo veteris erga illos, præsertim priores duos, religionis testimonium suggerit Maji T. I.

constans, ut idem Abbas in jam citata epistola loquitur, usque nunc veneratio et cultus erga S. Adelhelum Abbatem, sextis præcipue Feriis, magna devotæ plebis fiducia impetrandi per hujus Sancti intercessionem quidquid tribus per ordinem sibi consequentibus feriis pie postulant. Extat etiamnum effigies sancti hujus Abbatis, encaustico opere annis ab hinc centenis et ultra expressa, adjecto Sancti epitheto, ac radiis secundum caput ornata. Porro ad aram, ipsius et beati Fundatoris cultui nuper erectam, lampas jugiter ardet; nec non quotannis festo S. Adelhelmi die, nimirum xxv Februarii, sacrum solennissimo ritu, magna cum populi frequentia fieri assolet: obitum vero prædicti Fundatoris Necrologium nostrum et vetustiora Kalendaria diei ii Maji passim assignant: ut miremur Murerum, tamquam si ignotus dies foret, retulisse eum ad xxvi Novembris, quando colitur S. Conradus Constantiensis Episcopus.

cultus perseverat et altare,

commune ipsi et B. Conrado.

F

3 De eorum sepulcris corporumque Reliquiis cum indicetur nihil, credo ignota latere, vel hostilibus incursionibus fuisse dissipata. Interim, sicut agnoscimus plus satis esse causæ, ut de S. Adelhelmo, antehac defectu congruæ informationis prætermisso, agamus in Supplemento Februarii; ita credimus posse sufficere, ad B. Conradi Vitam qualemcumque hic collocandum, quod communem cum Sancto illo aram habeat: ad quam auctor sim, ut, licet proprium de eo Sacrum facere absque expresso Sedis Apostolicæ decreto non liceat, fiat tamen quod talibus Beatis indulget ea, in ejus honorem de Sanctissima Trinitate quotannis; maxime si contingat aliquando (quod utinam contingat!) sacra utriusque corpora reperiri, ad publicum cultum elevanda. Murerus, allegat ipsius monasterii Chronicon, anno

Illius vita servatur ad supplementum Februarii,

Conradi Acta hic dantur a Murero collecta.

EX GERM.
MURERI

conscriptum ab ejus Abbate D. Benedicto, quod nescio an supersit; supersunt saltem typis edita, *Chronica Helvetiæ Joannis Stumphii, et Matthæi Meriani Topographia*: quorum hic, loci situm figuram et in Appendice fol. II exhibet, ænea forma excusam: iste fundationem explicat lib. 7 cap. 3: quibus Bucelinus addit monumenta cœnobii a D. Placido Abbate sibi communicata: quæ forte non sunt aliud quam D. Benedicti præcitatum Chronicon.

VITA

Ex Germanico Henrici Mureri.

Conradus
nobili ac pia
prosapia or-
tus,

Ante centenos aliquot annos, in agri Turicini districtu, vetus ac nobilis familia habitavit, ex Albio monte deducta, non procul a Birmenstorffio oppido et fluvio Repsca, in quodam castro Sellenburen aut Seldenburen nuncupato, unde et titulum ferebant ejus familiæ Principes. Horum unus, nomine Regibertus, anno DCCCXIV fundavit monasterium S. Blasii in Silva-nigra, obiitque anno DCCCXLIV. Alius Henricus, Murensis cœnobii in Argovia fundationem jovit, anno MXXX. Nec diu post, anno scilicet MLXX ibidem vixit par nobilium atque piorum conjugum, quibus eam gratiam concessit Deus, ut inter concordis sui conjugii fructus numerarent etiam B. Conradum, de quo nobis est sermo.

bona sua in
cœnobii fun-
dationem
conversurus,

2 Hic, post mortem parentum, contingentem sibi hereditatis portionem, non luxui aut vanitati, ut passim alii, censuit impendendam; sed de ædificando cœnobio cogitavit, eo sollicitius, quod istis in partibus rara tunc essent et valde ab invicem semota monasteria. Cui rei cum locum haud satis idoneum juxta Seldenburense castrum inveniret; omnia circumspectans, tandem anno MCXVIII transito Karnorum nemore apud Subsylvanos, abiit per vallem, quam Aa seu Saa fluvius intersecat, ubi Wolfenschiessen et Graffenort loca nominantur, donec attingeret abrupta Alpium et montem Hennenbergh, id est, Gallinarum tunc nuncupatum. Placuit vehementer hic locus, ad monasterium virorum Ordinis S. Benedicti, in honorem Matris Dei Mariæ sanctorumque Angelorum, ibi collocandum; quandoquidem frequentius ibi Angelorum cantus auditi esse dicebantur: a quibus, mutato priori nomine, appellandum deinceps censuit. Nec mora extirpatur silva, complanatur fundus, exurgit structura claustrum atque ecclesiæ, et altare princeps eo loci collocatur, ubi quondam fuerat ursi silvestris spelæum. Tum ex monasterio Eremitarum Einsidlensi, vel ut alii volunt ex Hirschaugiensi, accersitur S. Adelhelmus

delectum ad
id locum ab
Angelis
nuncupat,

cum sociis, primusque loco Abbas præficitur, et ab D. Udalrico Constantiensi Episcopo consecratur ecclesiæ circa annum MCXX die 1 Aprilis; celebratæque traditioni bonorum tam mobilium quam immobilium, ad fundationem collatorum in manus novi Abbatis, accesserunt confirmationis et protectionis privilegia, tam a Calixto II Papa, quam ab Henrico Imperatore Romanorum IV, Germaniæ Rege V: prout latius legi potest in nostro Theatro ecclesiastico Helvetiorum.

sub Abbate
S. Adelhelmo,factusque
monachus

3 In his omnibus solam Dei gloriam præ oculis habens Dominus Conradus proximorumque salutem, ad eum gradum virtutis perfectioris ascendit, ut hactenus parum egisse se crederet, nisi seipsum etiam Deo sanctæque ejus Matri in vita cœnobiali offerret ac consecraret. Itaque deposito seculari fastu, ex consilio sancti Abbatis Adelhelmi, virginem se servare proposuit, et S. Benedicti habitum in ordine tamen laicali permanendo suscipere: in quo ita strenue se exercuit, ut virtutum omnium præcipue autem humilitatis et obedientiæ speculum Fratribus omnibus esset. Paucis post hæc annis contigit, ut secularis quidam nonnulla bona, quæ monasterio donarat Conradus, sui juris esse contenderet. Quapropter coactus fuit Adelhelmus Abbas ipsum ablegare ad hominem, quo lis illa aut jure aut precario terminaretur. Conveniunt ergo in unum ambo, interque se conferunt momenta causæ; dumque nil tale suspicaretur Conradus, alter, ira et diabolo instigante actus, sicam corripuit; et beato Fratri letalia duo infligens vulnera, humi stratum suo in sanguine reliquit, ubi mox etiam expiravit Martyr, Virgo et Monachus, anno MCXXV.

E
dum tuetur
jura cœnobii
occiditur,

4 Corpus in Montem-Angelorum delatum, medio in choro perquam honorificum tumulum accepit: quanta autem Conradi essent apud se merita testatus est Deus patris ad sepulcrum miraculis, quæ narranda relinquo expertis intercessionum ejus suffragia. Nec homicidæ cessit impune perpetratum facinus; sed brevi etiam ipse vindice gladio percussus occubuit. Hactenus Murerus, cujus Theatrum ecclesiasticum, pridem expetitur, necdum ad manus nostras pervenit. A Murero sola fere brevitute discrepat Bucelinus, nisi dum dicit, quod Conradus, officii specie comiter exceptus, inter simulatos amplexus, bino in latus utrumque inflicto vulnere est confectus anno Christi MCXXVI: antea autem dixerat idem Bucelinus, quod cum cœnobium prope Busch pagum moliretur Conradus, corrudentibus mox quæ struxerat, locum a Numine reprobare doctus, indomiti tandem bovis ductu, repetitaque frequentius Angelorum musicæ aream, cui hodie cœnobium incumbit, delegit.

et miraculis
claret.

F

NOT. 31

D. P.

DE S. ANTONIO SEU ANTONINO,
ARCHIEP. FLORENTINO IN HETRURIA, ORD. PRÆDICATORUM.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Illustrissimo et Eruditissimo viro, Antonio Magliabechi, Daniel Papebrochius, æterna cum Sanctis in gloria numerari.

Daturus vitam Sanctissimi Florentinorum Præsulis Antonii, a quo Tibi nomen Christiano ritu datum sic meministi, ut ipsum habeas excitamentum virtutis; omittere nolui, quin primo in limine propositi operis palam facerem quantum me Tibi obstrictum agnoscam. Non tamen multa tua in me privatim officia ac beneficia recensebo; quorum in animo meo recondi memoriam pro tua singulari modestia

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 45

modestia mavis, quam enumerationem audire. Unum dicam, quod neque dissimulare tu vis, neque ego debeo occultare; inter plurimos, quos hoc de Actis Sanctorum opus, toto orbe Christiano, fautores habet adjuutoresque, neminem esse, cui de propensissimo erga profectum ejus affectu primas cedere velis aut debeas. Neque sterilis hic Tuus affectus est: extendit sese per omnes operis hujus partes. Postquam enim R. P. Godefrido Henschenio mihi, sub annum MDCLXI Florentiam appulsis, omnes publicarum ac privatarum bibliothecarum aditus patere fecisti, ex quibus ingens collectus fructus, tum aliis mensibus, tum hoc potissimum Majo proponitur; non desiisti, promptissima semper voluntate addere beneficiis beneficia, et quoties de Etruriæ Tuæ Sanctis occurrebat requirendum quidpiam, voluisti ad Te ut recurrerem; recurrentem vero ea quam ipse dederas libertate ac fiducia, juvisti sollicite industrieque; maximam, qua apud bonos omnes et doctos patriæ Tuæ viros vales auctoritatem ac gratiam sic impendens ad singula, quæ desiderari a me contigit, monumenta litterarum varie abditarum, per amicos ubicumque positos investiganda, quasi nulla urgentior tibi cura incumberet. Igitur dum eximiam tuam, in omni disciplinarum cultiorum genere, eruditionem commendant alii; dum beneficam erga homines, ex quacumque natione aut professione, litteratos humanitatem extollunt laudibus; dum stupendam prorsus librorum auctorumque notitiam, in capacissimæ memoriæ tuæ sinu, velut in vivente bibliotheca, digestam, admirantur; dum collectam apud Serenissimos Patronos tuos gratiam suspiciunt, velut ipsa superiorem invidentia, quia meritorum evidentia fullam; dum omni ex regione deferuntur Florentiam eruditissimi libri, nomini tuo, tamquam communis eruditorum Mæcenatis, inscripti; ego prætendo manibus Sanctorum plurium Vitas, a Te nobis submissas, atque imprimis hanc S. Antonii, nominis ac patriæ communione Tui; ipsum et omnes Sanctos, obtestans, ut Te nobis, ad sua Acta illustranda adiutorem tam strenuum, diu servant incolumem; et post multos demum felicesque annos, suorum gloriam meritorum, quorum sic gaudes erudere ac propagare insignia, faciant eorum intueri in cœlesti beatitudine quo aspiras, quemque Tibi differri patereris ægrius, nisi eam quadamtenus prælibare Te legendis his nostris commentationibus crederes. Vale, Amicorum, Amicissime: atque, ut facis, studia pro Sanctis suscepta, amare perge ac juvare. Ex Museo nostro Antuerpiensi; MDCLXXVII, Idibus Augusti.

C

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

F

ANNO MCCCCLXIX

Florentiæ, in ecclesia S. Marci sepultus S. Antoninus,

2 Maji adscriptus Rom. Martyrologio.

Inter alia Medicæ pietatis ac magnificentie monumenta, quibus Florentinam urbem ornavit Cosmus, decreto publico pater patriæ dictus (sicuti in ejus, anno MCCCCLXIV defuncti, epitaphio legitur) eminet Prædicatorum, arctiorem observantiam Professorum, conventus, S. Marci nuncupatus; cui is a se fundato dotatoque insignem etiam ecclesiam adjecit, anno MCCCCLXIII ab Eugenio IV Pontifice Maximo consecratam. Conventum istum S. Antonius, vulgatiore nunc nomine Antoninus appellatus, aliquando cum titulo Prioris rexit vivens; ecclesiam deinde sui sacri corporis deposito locupletavit, anno MCCCCLXIX hoc II die Maji vita functus, postquam Florentiæ rem sacram annis tredecim Archiepiscopus administrasset, Sanctis adscriptus anno MDXXIII ab Ariano Papa VI, Bullam Canonizationis (quam hic præventus morte non potuerat publicare) evulgante Adriani successore Clemente VII. Is, post Romani Martyrologii recognitionem, sub Gregorio XIII curatam, eidem inscriptus legitur his verbis; Florentiæ S. Antonini Episcopi, Ordinis Prædicatorum, sanctitate ac doctrina celebris. Cum multo longiori elogio antea eum Martyrologio suo inscripserat Galesinius, brevius Maurolycus, et post Maurolycum Joannes Mo-

lanus in suis ad Usuardum additionibus, citatis auctoribus vitæ duobus, Francisco Castellionensi, Canonico S. Laurentii in Florentia, et Vincentio de S. Geminiano, Ordinis Prædicatorum Procuratore Generali.

2 Franciscus apud virum sanctum fuit et domi ejus, ultra octavum annum; gestaque ejus singula aut bonam partem propriis oculis vidit auribusque hausit, uti ipse præfatur in Vita quam intra annum ab obitu scripsit: quamque habemus MS. ex legendario Corsendonckano Canonorum Regularium, impressam vero apud Leandrum Albertum lib. 3 de viris Illustribus Ordinis Prædicatorum. Utrobique quia obscura quædam erant, rursus eandem nobis ex Florentino Conventus S. Marci autographo transcripsit D. Bernardus Benvenuti, rogatu Illustrissimi atque eruditissimi viri D. Antonii Magliabechii, officium suum existimantis curare, ut Sancti sui Patroni vita in nostro opere quam accuratissime ederetur. Dirigitur ea Priori Fratribusque S. Dominici, conventus Bononiensis: et si quid minus apte minusque pro dignitate rei scriptum, ignosci sibi petit auctor, qui numquam hactenus ad scribendum accessit. Facto autem semel scribendi

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 46

Vitam scripsit Franc. Castellion. annis 8 domesticus

plurium postea aliarum auctor. NOT. 32

illi principio, composuit deinde Vitas aliorum Sanctorum ejusdem Ordinis, videlicet S. Petri Martyris, S. Thomæ Aquinatis, S. Vincentii Ferrerii, quarum jam meminimus Mensibus Martii et Aprilis; atque Antonii de Pedemontium; cum encomio S. Marci Papæ, et laudibus ecclesiæ Laurentianæ; quæ omnia, cum Vita S. Antonini eleganter descripta, continet codex a nobis visus in Bibliotheca prædicti Conventus S. Marci, exaratus anno MDXLVII.

3 Post hanc Vitam invenimus Additiones quasdam, de vita et miraculis B. Antonii de Florentia, Ordinis Fratrum Prædicatorum, Archiepiscopi Florentini, factas per Fr. Leonardum Ser-Uberti de Florentia, de dicto Ordine Prædicatorum: quas eo sollicitius nobis transcribendas putavimus, et ab opusculo Francisci nullatenus abjungendas, quod ipso in prologo eum videremus promittere, simplici sed veraci stylo, quædam alia, quæ B. Antonius sive in vita sive post obitum gessit, prout a fide dignis, ac fere oculatis testibus, accepit, intra decimum ab exitu Sancti annum: idque ex voto, quo se Fabrianensis conventus Prior anno MCCCCLXVII obligarat, pro impetranda Fratris cujusdam apud se hospitis sanitate. In Additionibus anno MDXVI factis primo Processui in ordine ad Canonizationem, in testimonium Leonardi... Rev. in Christo Pater D. Benedictus Episcopus Vasionensis scit, quod Fr. Leonardus Ser-Uberti, quem novit, fuit vir doctus et bonus, fidelis, veridicus et legalis, atque observantissimus Religiosus. Idem de certa cognitione atque experientia testificantur Fr. Gregorius Orlandi de Mediolano, annorum LXXII; et Fr. Laurentius Nicolai de Uzano, annorum LXVI; ambo senes Patres Conventus S. Marci: quorum testimoniis addit Fr. Antonius Christophorus de Radda, quod fuit Secretarius Reverendissimi Generalis Ordinis; et Petrus Silvestri de Lapis civis Florentinus, annorum LXXXII, quod eum cognovit in seculo et in religione, et quod in seculo fuit Notarius publicus Florentinus, fidelissimus et vir optimæ famæ.

4 Hæc illi de Leonardo, jurati omnes: Francisco, in titulo MS. Corsendonckani datur encomium Professoris eximii, et Græcis ac Latinis litteris excellentissimi: eadem fere verba habentur in MS. Florentino ante Vitam S. Vincentii Ferrerii. Post vitam autem S. Thomæ, ab eodem, ut diximus, exaratam anno MCCCCLXXII, eleganti et brevissimo, ut præfertur Stylo idem Franciscus appellatur sacræ Theologiæ Doctor, et in litteris Græcis atque Latinis vir sui temporis peritissimus, Canonicus S. Laurentii Florentiæ et Plebanus S. Appiani. In Prologo ad B. Antonii Pedemontani Passionem (quam servamus in diem XXIX Augusti, quando Ripolis, ubi corpus est, colitur) circa annum MCCCCLXXV exaratam, ipse suorum studiorum rationem reddens Franciscus, haud obscure ostendit, quam serio ad litteraturæ politioris artiumque liberalium cultum insignem sese applicuerit; quodque nonnisi xxx anno ætatis proximis, ad Sacerdotium, deinde ad S. Antonini Vitam scribendam, accesserit.

5 Præter hos Vitam S. Antonini Carmine Heroico conscripsit Ugolinus Verinus, qui (uti in Catalogo Scriptorum Florentinorum asserit Michael Pocciantius) fuit vir omnigena scientiarum varietate refertus: sed in edendis carminibus poeta ita eruditus, venustus, sublimis, gravis, exquisitus, diligens et accuratus, ut Ficinus ille magnus, Musarum Sacerdotem et bonarum artium promptuarium insigne, appellare non veritus fuerit: emicuit anno MCCCXC, eaque singulari eloquentiæ puritate transmisit posteris, quibus se non tantum vatem sublimem, sed historicum singularem et Theologum admodum pium insinuat. Poterunt hæc apud Pocciantium enumerata videri qualia, anno MDLXXXIX autographa servabantur Pisis apud Franciscum Verinum (Ugolini forsan ex fratre Fran-

cisco nepotem) Philosophiæ Professore. Vitæ, quam D dixi, hoc offertur exordium:

Antonii dum gesta volo Pastoris.

6 Idem in tribus libris de gloria, viris illustribus, nobilitate urbis Florentinæ, Laudem S. Antonini paucis attingit versibus; quos ex Ughello non pigebit transcribere, ad ingenii suo seculo laudatissimi specimen, cujus tractatum de Sancto hoc necdum videre nobis contigit: ibi autem hæc scribit.

Temporibus nostris Antonius, alter Aquinas Moribus, exemplo, scripto Thomas habetur. Infectos Cleri mores correxit et urbis, Commissumque vigil Pastor defendit ovile; Ne lupo insidiis caperet, vel ne improbus hostis Incustoditas pecudes laceraret; et omni Arte gregem morbo incolumem servavit ab omni. Antoni, venerande Pater, quo carmine laudes Percurram? meritas Tibi quas Florentia grates Exolvat? Tu siderei novus incola cœli Adsis, et patriæ tolle impia semina belli: Tolle famem et pestem, et quidquid mortalis ege-

et alibi cum laude meminit Sancti,

[stas]

Sustinet, ut vigeat mens recta in corpore sano.

7 Denique Rev. D. Antonius de Alliis, Episcopus Vulturnanus, ab anno MCCCCLXX usque ad LXXVIII quo decessit, in Chronica sua obiter Antonium Archiepiscopum memorans, paulo longius memoriam sui faciens protrahit sermonem, et refert virtutibus ejus ac sanctis moribus magnum testimonium veritatis, uti dicitur post Summarium miraculorum, ex scriptis Francisci et Leonardi contractorum, ubi supra duodecim testes testificantur ex cognitione certa, quod quatuor hactenus nominati auctores fuerint tales, ut fides indubitata et plena eorum scriptis sit adhibenda. Verum nec Volaterrani Episcopi Chronica, nobis hactenus innotuit: nec si innotuisset, aliquid ab ea ut credo possemus discere, quod non distinctius et copiosius a Francisco et Leonardo referatur. Neque enim in Summario Processuum invenitur punctum vel unicum, quod illius chronici testimonio sigillatim confirmetur; uti nihil etiam in eodem occurrit, quod a Verini carmine fidem suam peculiariter accipiat.

E uti etiam Antonius de Alliis Ep. Vulturnanus in Chronica,

8 Sed Antonini laudatores referendo, nefas est præteriri Pium II Pontificem Maximum, cujus Pontificatus mense IX ad cœlos transiit Antonius, libro II Commentariorum illius his verbis descriptus: Per idem tempus migravit in Domino Antoninus, ecclesiæ Florentinæ Archiepiscopus, Ordinis Prædicatorum professor, vir memoria dignus. Domuit avaritiam, conculcavit superbiam, libidinem prorsus ignoravit: potu ciboque parcissime usus est: non iræ, non invidiæ, non alteri passioni succubuit: doctrina Theologica emicuit: scripsit plura volumina, quæ docti laudant. Prædicator acceptus in populo, quamvis scelestum insectator vehemens, correxit Cleri et populi mores, lites diligenter composuit, inimicitias quoad potuit ex urbe pepulit, proventus Ecclesiæ inter Christi pauperes distribuit, in cognatos et affines suos (nisi admodum inopes essent) nihil contulit, vitreis ac fictilibus tantum vasis est usus; familiam, quæ parva illi fuit, modicis contentari voluit, et ad philosophiæ leges vivere. Mortuo nobile funus ex publico ductum: in domo nihil repertum est præter mulum, quo incedere solitus erat, et vilem suppellectilem: cetera manus pauperum asportavere. Civitas (nec vana putanda opinio est) ad vitam illum migrare beatam putavit.

et Pius 2 in Commentariis.

9 Primum hoc promeriti canonizationis testimonium, præsagium vero ejusdem post annos LXIII perficiendæ, habuit Antoninus; cujus canonizationis Bulla, ut diximus, sub Clemente VII edita, meminit miraculorum, quæ libello quodam impresso, ex ipso Canonizationis Processu per causæ Procuratorem fideliter excepta, et per

Summarium Processuum pro canonizatione

illi insignes additiones subjunxit Fr. Leonardus Ser-Uberti,

testatæ fidei scriptor;

uti et Franciscus præfatus.

Eandem carmine fecit Ugolinus Verinus,

A per ipsum fideliter revisa atque collata continentur. Libellum istum, anno MDXIX impressum in Italia verosimiliter, ex Hispania accepimus anno MDCXLIX a D. Waltero del Brugghen, Hanseaticarum Civitatum in aula Madritensi Actore. Continet is libellus primo *Vitam Sancti*, quam in annotatis ad *Vitam* per Franciscum et Leonardum scriptam vocabimus secundam; neque enim operæ pretium visum est illam hic dare: tum Breve Summarium miraculorum in vita operatorum, in articulos 49 distinctum; aliudque de miraculis operatis post vitam, articulorum 76, cum duplici appendice acceptorum a Francisco et Leonardo præfatis, et ex litteris quibusdam Neapoli submissis. Ex illo autem duplici Summario verbotenus desumpsimus *Analecta*, inferius sic danda, ut solus ordo noster fit, et testes plures ad singula longiori quandoque serie producti, ad pauciores magisque necessarios reducantur.

cum brevi Vita.

unde hic edita *Analecta*

pro deperditis Baldovini Notarii scriptis,

10 Sequuntur denique in eodem libello Nomina testium, et summarium eorum quæ singuli deposuerunt in triplici examine duplicis Processus; quæ cum inutilem huic operi prolixitatem fuissent allatura, ab eo rescuimus; satisque habuimus, quidquid in eis reperiebatur, in Summariis miraculorum præteritum vel obscurius dictum, referre ad *Annotata*. Unum ex illis hic proponendum, quia ad hanc prævium commentarium pertinens, suggerit in 2 *Examine Testis* vigesimus, Dominicus olim Bernardi Dominici Mazzighi, nobilis civis Florentinus, annorum LXXIV; dum testificatur se vidisse quemdam librum de Vita et miraculis B. Antonii compositum per Ser. Baldovinum de Baldovinis, civem Florentinum et Notarium Archiepiscopi Antonii, hominem legalem, justum et bonum, et scriptum propria manu dicti Ser. Baldovini: quem vidit tempore Innocentii VIII, circa annum scilicet MCCCCXC, quando tractari cœpit de canonizatione ipsius Archiepiscopi: qui tamen liber deperditus est, quoniam filia Baldovini commodavit cuidam Priori Cisterciensi, et non sibi restituit, uti testatur illius maritus, Baldovini gener, qui librum aliquando legit, scilicet Franciscus Albizi Lucæ, nobilis Florentinus, annorum LXXXV.

3 Vita jussu Clementis 7 edita cum officio

11 Peracta denique canonizatione S. Antonini (sic enim postea semper fere appellatus est) cupiens Clemens VII Vitam et gesta ejus, quæ sparsa erant, aliquo adhibito ordine in unum corpus redigi; mandavit ad faciendum per Reverendum sacrarum litterarum Professorem, Magistrum ac Fratrem Vincentium Mainardum Geminianensem, ejusdem Ordinis Procuratorem meritissimum, uti legitur post eandem vitam, una cum Officio proprio per eundem Pontificem approbato, ad cujus calcem dicuntur omnia Sedulitate Fr. Hieronymi Pomerii, Bachalarii formati almæ Academiæ Parisiensis, suæ professionis cultorum commoditati operam dantis, auctori que tamquam patri obtemperantis, cum nonnullis marginalibus Notationibus Vitæ superadditis, sanctissimi Præsulis gesta insinuantibus, ad amussim recognita et impressioni tradita anno a partu Virgineo MDXXVI, xx Januarii; suffragantibus expensis bonorum virorum Engelberti de Marnef, Mace des Boys, et Nicolai Præpositi, Parisiis in via Jacobæa commorantium.

quod totum proprium factum ex eo quo Prædicatores utuntur;

12 Est Officium prædictum ex Romanæ Ecclesiæ usu ordinatum per tria nocturna, cum novem Lectionibus de Vita, uti olim consueverat in Festis Sanctorum: illudque recitaturis propositæ fuerunt Indulgentiæ: quod hic censueram in finem dandum, utpote in quo sint propria omnia; donec inspecto Breviario Prædicatorum impresso Parisiis anno MDLV, vidi iisdem fere omnibus Ordinem uti; nisi quod ex suo peculiari ritu absolvat Matutinum sub unico nocturno trium Psalmorum ac trium Lectionum; cum Officium per tria nocturna divinum Antiphonis et Responsoriis pluribus constet, ceterisque ad numerum tot Nocturnorum requisitis. Multo

minus visa est recudenda hic prædicta Vita, quoniam et apud Surium in *Majo* et apud Bzovium in *Annotibus* ad annum MCCCCLIX integra invenitur; nosque pro instituto nostro historicam veritatem lectori malumus ex ipso fonte hauriendam præbere, quam offerre eandem quantulumcumque alteratam. Itaque etiam ex hac, quam tertiam Vitam dicimus, pauca dumtaxat inter *Annotata* libamus: de canonizatione deinde, Translatione, Reliquiis in fine agentes, totam de S. Antonino tractationem absolvimus.

AUCTORE P. Vita vere recusa

apud Surium et Bzovium.

VITA

Auctore Francisco Castilionensi, Sancti domesticum per octennium.

Ex autographo Florentino Conventus S. Marci MS. Corsendonckano, et Leandro Alberti.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Franciscus Castilionensis Presbyter, Priori Fratribusque B. Dominici Conventus Bononiensis salutem. Cum vitam reverendissimi Patris Fratris Antonii Archiepiscopi Florentini nuper conscripsissem, quæ, propter gesta illius viri, præclara admodum, atque vitæ hominum, eo quod in se multarum virtutum exempla contineat, non parum utilis esse videtur: nullus mihi convenientior visus est, quam Tu Fratresque tui, cui hoc esset opusculum dirigendum. Nam cum locus vester sit inter alios Conventus istius Ordinis, tum vitæ atque observantiæ integritate, tum civitatis ac studii sacrarum litterarum nobilitate, non minus ob sanctorum Fratrum et eorundem doctissimorum magnam copiam, maxime vero propter præsentiam sacrati corporis B. Dominici Patris vestri, toto Ordine illustris ac nobilissimus; ad vos sane pertinere potissimum videtur tantarum virtutum laudem celebrare. Ipse etiam Antonius tantum decoris tantumque ornamenti addidit Ordini vestro, tantum Religioni vestræ, quæ jam pene extincta erat, incrementi adjecit, tantum vel maxime Ordini vestro sua doctrina suoque exemplo profuit; ut numquam possit ejus memoria a quocumque vestrum satis prodignitate celebrari. Habuistis enim in Ordine, ex quo conditus est, sanctissimorum virorum magnam copiam; habuistis Pontifices plurimos, etiam Romanos; habuistis doctores egregios, qui multa scripsere ad communem hominum utilitatem: sed singuli pene singulis virtutibus ornati. In hoc uno viro certe sanctitas immensa, Pontificatus excellentia, cœlibatus sive ut ita dixerim virginitatis gloria, doctrina singularis et nostris temporibus accommodata, peculiari quodam ac divino privilegio convenerunt. Nihil sane huic viro nisi martyrii palma, quam tamen ex tolerantia multorum laborum ac corporis passionum merito sibi vindicare potest, defuisse videtur. Sed quid ad hæc explicando me extendo? cum jam ipsius vitam omnem audituri sumus: in qua non omnia quæ dici de eo poterant, neque ea qua decebat tantam rem narratione conscripsi: sed brevi, ne molestus fierem, eadem inepta, sat scio, oratione ejus gesta complexus sum. Unum te id, Pater optime, et Fratres tuos rogatos volo, ut hoc breve opusculum primum vos legere non pigeat; deinde aliis simul Fratribus vestris, qui per ceteras Italiæ civitates constituti sunt, cognoscendum; postremo vero in vestra bibliotheca conservandum custodiendumque recondatis, ut tanti viri exempla posteris quoque sint incitamenta virtutum. Si quid vero minus apte minusque pro dignitate rei scriptum est, in hoc veniam mihi dari postulo, qui numquam hactenus ad scribendum accessi; idque partim ex mearum rerum ac totius vitæ perturbatione,

E Cur potissimum inscribat hanc vitam Conventui Bononiensi:

per ipsum aliis conventibus communicandam.

F

partim

A. FRANC.
CASTILION.
DOMEST.
EX MS.

ex instituto fortasse non improbando faciendum putavit. Sin autem quodcumque in tantarum virtutum laudem cuipiam vestrum gratum jucundumque scripsi, id mihi, ad orationes suffragiaque Sanctorum Fratrumque impetranda, patrocinari postulo. Valete.

PROLOGUS.

Nonnullis rebus sæpenumero annexa est quædam, ut ita dixerim, vis officii atque honesta necessitas; ut ad certas res peragendas, non manu violenta compulsi, sed ipsa virtutis decorique necessitudine ita pertrahamur, ut a nobis omitti sine nefario scelere non possint. Hujusmodi est, si quis parentem ætate confectum ac pauperem suis opibus, cum id possit, eautrire contemnat: si quis item filiam jam nubilem, potius domi impudicam retinere, quam honesto viro nuptui tradere pertinaciter contendat: aliaque hujusmodi tam multa sunt, ut vix narratione longissima comprehendi possint. Hac ego decori honestique necessitate adductus, vitam sanctissimi viri Antonii Florentini Præsulis, qui hoc anno a ex hac vita migravit, litteris memoriæque mandare constitui. Quamquam enim plures sint alii docti viri in nostra civitate, quibus et doctrina et ingenio facile cedam, qui rem hanc possent sententiis et amplitudine orationis illustrare; tamen quia apud virum ipsum fui, et domi ejus ultra octavum annum; gesta que ejus singula aut bonam partem propriis oculis vidi, auribusque hausi; ad me potius hoc onus officii, quam ad quemvis alium, merito deferri ac pertinere sum arbitratus. Est enim res digna memoratu, tum aliis de causis, tum vel maxime ut qualem nostra ætas produxerit virum intelligamus. Incredibileque est, ut his nostris temporibus, quibus omnis bene vivendi ac religionis norma labefacta ac pene destituta est, tot tamque excellentes virtutes in uno homine convenire potuissent. In eo namque omnis pietas divini cultus, omnis sacrarum Scripturarum certissima doctrina, omnis denique sanctissimæ vitæ lucidissimum exemplar situm erat. Hinc omnes Religiosi viri, sive Monachi sive Presbyteri fuerint, sive etiam Episcopi, poterunt optimam vitæ suæ morumque disciplinam ac pie vivendi certam regulam adipisci. Hic enim vir, non tantum postquam e vita migravit, verum etiam et antea dum viveret, ab omnibus Italiæ populis omnique Romana Curia (de Prælati loquor summisque Pontificibus) Sanctus appellabatur. De hoc igitur viro ea quæ ipse vidi et quæ aliis verissimis testimoniis accepi, breviter atque concise dilucideque narrabo: aliis, qui majori dicendi vi majorique eloquentiæ artificio præstant, exornationem tantarum laudum amplitudinemque relinquo.

ANNOTATA.

a Annus hic computandus a morte, 2 Maji obita: nam num. 18 mentio fit Episcopi Spoletani, ut ad Cardinalatum nuper eVecti, quod solum factum est anno 1460, III Nonas Martii.

Placet hic addere titulos, quibus autographum Florentinum distinguitur, ab aliis transcribentibus prætermis-

i De his quæ gessit in pueritia.

ii De ingressu ejus in Ordinem Fratrum Prædicatorum, per manus Fr. Joannis Dominici in conventu S. Dominici de Fesulis, anno ætatis suæ sexto decimo.

iii De sancta ejus conversatione in Ordine, et multis laboribus pro Ordine toleratis.

Causæ quæ
ad scriben-
dam S. Anto-
ni Vitam im-
pulerunt au-
ctorem,

a

octo amplius
anni; ejus
domesticum.

S. Antonii
compendiosa
laus.

C

iv Qualiter Eugenius quartus beatum Fratrem Antonium fecit Archiepiscopum Florentinum.

v Qualiter electionem de se factam ad Pontificatus gradum multis modis declinare conatus est.

vi Qualiter tandem B. Antonius, imperio Pontificis parens, electionem hujusmodi devotissime accepit.

vii Qualiter se gessit in officio Archiepiscopali, imprimisque de dispositione domus et familiæ suæ, et de suo et suorum victu.

viii Qualiter se exhibuit in cura Pastoraliquoad Deum, ad se, et ad subditos, et de ejus mansuetudine ac pietate ad omnes.

ix Qualiter in nocte ibat ad Matutinum ad ecclesiam Cathedralē, et suo exemplo negligentes Clericos excitaret.

x De fama sanctitatis ejus ubique ipso vivente diffusa: et qualiter morienti Eugenio Papæ IV Sacramenta ministravit: et quemadmodum Nicolaus Papa V eum in summa habuit veneratione.

Duobus aut tribus aliis titulis post hunc locus esse poterat, nolumus tamen aliquid de nostra ponere hic, ubi solum exhibemus id quod reperitur in MSS. codicibus quos sequimur.

xi De libris ejus.

xii De morte ejus.

xiii De muliere sanata ad tactum sacri corporis.

xiv De exequiis ejus, et integritate corporis sui per multos dies, et de Indulgentia concessa visitantibus sacrum corpus: et de mirabili concursu populorum per eos dies, quibus inhumatum, sine ullo fœtore, perstitit sanctum corpus.

xv De quibusdam miraculis post ejus obitum subsecutis.

xvi Qualiter Leonardum Reatinum et filium ejus unicum, quorum salus desperabatur humanitus, B. Antonius plenæ sanitati restituit et saluti.

xvii De muliere a periculo partus liberata, cum prolis perfectione.

xviii De Cardinali S. Sixti, in sua senectute et ægritudine meritis B. Antonii mirabiliter sublevato.

xix De patre Luisi, domestici B. Antonii, ab infirmitate simul et amentia liberato.

xx De Nicolao de Sacchettis, cive Florentino, pene mortuo, meritis B. Antonii liberato.

xxi De quibusdam miraculis per eum adhuc viventem patratis. Et idē ferro congelato in fornace ardenti, quod ad benedictionem sancti viri igne resolvi ac fluere cœpit et fundi.

xxii De Sacerdote ægrotante, orationibus B. Antonii liberato, apud Mugellum.

xxiii De muliere multis annis sterili, cui prolis fecunditatem sua benedictione B. Antonius mirabiliter impetravit.

xxiv Conclusio operis dulcisque lamentatio de transitu Antonii, ejusque digna laus.

CAPUT I.

Acta Vitæ usque ad Archiepiscopatum susceptum.

Antonius, Florentina urbe oriandus, honestissimis a parentibus, patre Nicolao b, matre Thomasia natus est. Is multa solertia, plus memoria valuit; ingenio gravis, mitisque admodum ac taciturnus, statura corporis non magnus, ossibus ac nervis magis quam carne suffultus. In ipsa pueritia religionis studiosus, ecclesiam et auditionem divini verbi frequentabat: cœpitque jam tum orationi assiduæ contemplationique vacare: Ferturque adhuc puer

a b
Nascitur
Florentiæ
honestis pa-
rentibus:

puer studio
precandi te-
netur,

ad

A ad figuram Crucifixi, quæ in ecclesia S. Michaelis in horto, sic enim appellatur, sita est, longo tempore singulis diebus accedere consuevisse, ibique supplex ac genibus flexis diutius orare; adeo ut plurimi id cernentes admirarentur tantam esse in puero tolerantiam in orando, et in perseverando constantiam. Cum vero letaniæ ac processiones publicæ fierent, Fratres Prædicatores, quibus jam tum afficiebatur, multa cum gravitate ac modestia sequebatur. Numquam in ludo litterario, in quo supra coætaneos suos mirum in modum proficiebat, quidquam puerile a sociis, qui adhuc superstites sunt, in nostra civitate fecisse memoratur: erat enim jam tum in ejus moribus, sermoneque ac gestu corporis, præmatura senectus gravitasque immensa.

2 Cum autem ad pubertatis annos pervenisset, animum ad religiosam vitam capessendam convertit; motus, ut sæpius nobis narrabat, prædicationibus præstantissimi viri Fratris Joannis c Dominici, qui ex Ordine Prædicatorum postea, ejus virtutibus ita postulantis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis effectus est: cujus viri singulares virtutes atque doctrinam, imprimisque solertiam et acumen ingenii summis in cœlum laudibus extollebat Antonius. Erat enim in eo magna divinarum Scripturarum cognitio, in interpretando solertia, in proloquendo facundia, in rebus agendis experientia, et in consulendo prudentia singularis. Ad hanc cum suscipiendi habitus causa accessisset Antonius (ille enim tunc Fesulis ecclesiam B. Dominici, ac eum Conventum, qui nunc extat, a fundamentis d condebat) visus est homini prudentissimo puer, acutus quidem ingenio ac bonæ indolis, sed ætate e tenellus: jubet illum adhuc aliquot annis exspectare, donec ad perferendam religionis austeritatem sufficiat.

3 Et quoniam interrogatus ab eo, cuinam scientiæ aut facultati operam daret, respondit, se Decreti lectione plurimum delectari: Vade, inquit, cum totum Decretum memoriæ mandaveris, f tunc in ordine admitteris. Non ausim affirmare quid loquar (nam ipse Antonius numquam de se talia nobis narrasset) sed in signum singularis memoriæ, vulgo hæc de illo fama ferebatur. Dicitur enim adolescens tunc ab homine discessisse, transactoque anno ad eundem, ita Decreto familiari effecto, rediisse, ut, in quacumque ejus libri parte illum interrogasset, mirum in modum homini satisfaceret. Tum vero non jam repulsus, sed avidissime susceptus, sextodecimo ætatis suæ anno, assumpto B. Dominici ac Prædicatorum habitu, novum induit hominem g qui secundum Deum creatus est. Narravit nobis postea sanctus Præsul, mihi scilicet Marcoque Presbytero (cui summa dilectione, eo quod bonus ac fidelis magnoque sibi usui esset, afficiebatur; in cujus etiam morte, Defecit, inquit, baculus senectutis meæ) se, antequam ad Religionem accederet, voluisse de virtute sua periculum facere: cumque ab esu carniū abstineret, ut id parentes lateret, fingeat se sumptas de mense carnes consumere, quas postea clam sub discum projiciebat.

4 In ea vero Religione, quam mitis in Fratres carusque omnibus, quam dicto majorum obediens, quam orationi lectionique assiduus, quam denique earum observationum, quas Constitutiones appellant, observantissimus fuerit, non longa etiam narratione explicari posse confidam. Multa resecanda censeo, ne orationis longitudine legentibus molestiam afferam. Cognita igitur hominis virtute, statim a Patribus Ordinis ad gubernationem aliorum Fratrum assumptus est, multisque in locis Italiæ Prior effectus h, Romæ, Neapoli, Cajetæ, Cortonæ, Senis,

Florentiæ, Fesulis; postremo etiam generalis hujus Tusciæ Provinciæ Vicarius iac Neapolitanæ factus est i. In quo munere multos Italiæ Conventus ad veræ religionis atque observantiæ regulam reformavit, multosque annos magna cum diligentia ac severitate Provinciam gubernavit. Circumeundo civitates, pedes sæpenumero incedens; postremo vero, ætate atque corporis infirmitate confectus, asellum, imitatus personam Salvatoris, projumento habebat: ubi vero asellus aut itineris longitudine aut viarum hiemisve asperitate non sufficeret, majori robustiorique jumento utebatur. Tot vero tamque graves morbos in eo Ordine perpessus est, ut sæpius ad mortis periculum accessisse videretur. Herniam quoque ingentem magna cum molestia pertulit quamplures annos: quæ et postremo maximam morti ejus occasionem præbuit. Narrabat ipse Pater nonnumquam, quam multas variasque ægritudines perpessus esset, quot febrium genera, quartanamque imprimis longissimam: in phthisim etiam flecti ab omnibus in ipsa juventute putabatur. Sed ex his omnibus, aiebat, liberavit me Dominus: quippe qui ad majora servabatur. Transeo quam fuerit caritatis amator, et fraternæ salutis zelator ardentissimus, recensere; non solum suorum Fratrum, verum etiam reliquorum omnium. Omitto dicere, quanto usui hominum ejus admonitiones, confessiones, prædicationesque fuerint: ad præclarum enim ejus facinus, qualem se scilicet in sua ad Pontificatum assumptione ostenderit, festinat oratio.

5 Cum enim vacante Florentina Ecclesia, post mortem Bartholomæi de Zabarellis Archiepiscopi, Eugenius Quartus in demortui locum eum suffecturus esset; quamplures, partim de nostris civibus, partim de eis qui erant apud Eugenium, qui omnes maximis opibus maximisque favoribus gloriabantur, ad eam dignitatem consequendam maxima ambitione ferebantur: diuque vexatus Romanus Pontifex, pulsatusque undique precibus ac multarum pecuniarum pollicitatione (ut fertur) in ambiguo fuit, ad quemnam tale munus merito deferri posse videretur. Postulabant Florentini virum gravem, scientia virtutibusque ornatum, imprimisque civem suum: sed ad quem iretur, non facile reperiebatur. Ita novem mensibus ambiguus suspensusque animo Romanus Pontifex perseverat: cui tandem subjicientibus viris religiosis personam Antonii, cum jam antea virtutem hominis cognovisset, statim eorum consiliis acquievit: et non multo post in Consistorio publico Fratrem Antonium, admirantibus cunctis ac stupefactis in exaltatione incogniti viri, Archiepiscopum Florentinum pronuntiavit: ut in illo id verissime Prophetæ dictum conveniret: Non est inventus similis illi, qui conservaret legem Excelsi. Erat tum forte Antonius in peregrinatione, et Neapolim visitandorum cœnobiū gratia pergebat. Cumque in ipso itinere ad eum hæc esset fama perlata, cœpit vir sanctus statim de fuga cogitare, et a consueta via divertere proposuit. Ad mare Thuscum igitur iter dirigens, in Sardiniam properabat, quo ibi, ut postea intelliximus, incognitus latere posset. Hæc enim postea accepi a Nepote ejus Petro, qui hominem studiose quæritans, talia molientem invenerat.

6 Cumque Nepoti id nuntianti, conantique eum ad patriam revocare, ille se talem dignitatem unquam subiturum negaret, velletque a se Nepotem dimittere; ille vero nusquam ab eo se discessurum assereret; necessitate coactus, Senas a Nepote suoque comite Converso Ordinis deductus, cœpit quod fuga non poterat, voluntate firmoque proposito, huic de se sanctæ electioni contraire. Asserebat se tanto oneri minus aptum minusque idoneum esse: sed statim

D
A. FRANC
CASTILION.
DOMEST.
EX MS
varius in Or-
dine perfectus
ras eod.,
i

varios morbos
putienter to-
lerat:

E

zelum exercet
animarum.

CAP. IV

Pluribus Ar-
chiepiscopa-
tum Florenti-
num ambien-
tibus,

F
designatus a
Pontifice,

Eccli. 44, 20

CAP. V

declinandi
causa fugam
molitur:

a qui reduc-
tus recusat,

moribus supra
pueriles præ-
ditus:

CAP. II
concionibus
motus Fr.
Joannis Do-
minici,
c

d

e
ab eodem ad-
mitti in Ordi-
nem S. Domi-
nici petit:

a quorejectus
quoad volu-
men Juris Ca-
nonici memo-
riæ mandas-
set,
f

anno ætatis
16 habitu
donatur:

g

CAP. III

varius virtuti-
bus præluet:

h

A FRANC.
CASTILION.
DOMEST.
EX MS.
deprecatur
hujusmodi
onus :

cum Apostolicæ litteræ perferuntur : significatur ei voluntas Pontificis ; mandaturque, ut primum Fesulas ad Conventum S. Dominici se conferat : is enim locus non longe a mœnibus Florentiæ urbis situs est. Cumque illuc vir Sanctus, Apostolico dicto parens, devenisset, cœpit pro hac evitanda dignitate sollicitus esse. Cives, qui ad eum frequentes, visitandi Pastoris sui congratulandique gratia veniebant, ut setali onere liberum esse paterentur, orabat. Scribebat Eugenio litteras ; aliasque itidem civium, imprimisque i Cosmi Medicis (qui tum in nostra civitate auctoritate atque opibus ceteros anteibat) ad eundem summum Pontificem, de hoc suo firmo obnixoque proposito, conscribi litteras summis precibus impetravit. Sic omniqua poterat arte hujusmodi aufugere dignitatem nitebatur.

7 At Romanus Pontifex, cum sciret se optimam de eo electionem fecisse ; cumque nullis persuasoriis litteris, quas plures ad Antonium dederat, videret hominem a suo proposito flecti posse ; tandem per litteras nonnullorum Prælatorum, imprimisque gravissimi maximæque auctoritatis viri, Dominici k Cardinalis Firmani, hanc suam omnino voluntatem irrevocabilemque sententiam esse declarari fecit.

B Missisque ad eum omnibus super Pontificatu capiendis litteris Apostolicis, quidquid sibi pro illis offerri exsolvi que consuevit, non modicam profecto pecuniam, libere condonavit. Tu ad eum Antonius, nullum jam cernens sibi subterfugium relictum, cum hanc summi Pontificis videret obnixam firmamque sententiam, hoc omnium suorum civium desiderium ; veritus ne voluntati Dei contraireret, quæ in his signis tam manifestis apparere videbatur ; decrevit ad se nonnullos venerabiles Sacerdotes, Abbatesque ac Prælatos fere omnes civitatis convocare, inter quos etiam nonnulli gravissimi civium adfuerunt. Qui cum ad eum Fesulas in unum convenissent, declarata primum summi Pontificis voluntate, cum singuli super ea re ab eo sententiam dicere requisiti, ad id oneris suscipiendum hortarentur ; tum demum omnes, ut simul cum eo preces Deo orationemque facerent, exoravit. Qua peracta, Deum hominesque testatus id contra voluntatem suam fieri, prostratus in terram totus, impositum a Sede Apostolica onus suscepit. Videres tum lacrymas in maxillis omnium singultusque frequentes ac gemitus ; cum præ dulcedine tanti facinoris virtutisque suavitate omnes commoti essent. l In hoc imitatus est vir sanctissimus antiquos nostræ fidei Patres. Nonne Ambrosium, Nicolaum, Martinum, aliosque majores nostros, in quibus erat sanctitas immensa, hoc itidem fecisse memoriæ proditum est ? A quibus hic noster Pontifex, cum in ceteris mihi non impar illis fuisse videatur, vitæ scilicet sanctimonia, doctrina et exemplis, in hujus etiam dignitatis contemptu, quam illorum virtuti haud dispar fuerit facile demonstravit.

8 Ingressum vero civitatis, non in equo (ut mos esse ferebatur) sed pedes, non prætermissa tamen solenni processione reliqueque apparatu, qui ad religionem pertinebat, faciendum instituit. Cumque primo m diluculo Missam celebrasset extra civitatem in ecclesia n S. Galli, tum magna cum solennitate atque omnium expectatione civitatem ingressus, primum ecclesiam S. Petri majoris, mox inde nudis pedibus o, ecclesiam Cathedralem ut mos est accessit. Postremo observatis consuetis cæremoniis satis fatigatus, antequam cibum sumeret, se domum recipere : ibi plures Prælati, cum nonnullis civibus qui Archiepiscopatus custodes appellantur, pro dignitate accepti.

sed parens
jussus,
k

CAP. VI

mandato
Pontificis
cum Clero
communicato,

et fuis pre-
ce ac lacrymis
dignitatem
capescit,

l
imitatus
exemplum
Sanctorum
Episcoporum,

solenni cum
pompa sed
pedes Flo-
rentiam in-
greditur.

m

n

o

ANNOTATA.

a Vita 2 Ingenuis, nobilibus et orthodoxis parentibus, unicus legitimus natus. Vita 3 addit, anno salutis MCCCXXXIX, Urbano VI Pontifice, Venceslao Cæsare.

b Eadem Vita 3, Nicolaus pater, vir probatis moribus, tabellionatus collegio (quod in urbe Florentina non contemnendo loco habetur) quater præfuit.

c Eadem Joannes Dominici laudes brevi hoc encomio carptim perstringit : Is ille est, qui primus collapsas vitæ regularis observationes (quæ absumptis Patribus in vasto illo infandæ luis incendio ac pestilentissima contagione, quæ sub annum MCCCXLVIII contigit, prorsus conciderant) in aliquam spem ac lucem dicendo et agendo revocavit ; tanti a Gregorio XII habitus, ut Ragusinam illi primum Ecclesiam crediderit, inde etiam in Cardinalium numerum cooptaverit. Mox apud Constantiam, ubi de tollendo schismate, quod tres Pontifices ducere videbantur, totius Ecclesiæ et Christianorum Principum consensu agebatur, egregiam laudem reportavit, dum summopere contendit, ut Gregorius (cujus ille partes tuebatur) Pontificatui cederet : tandem a Martino V (qui, depositis vel cedentibus ceteris, summa orbis consensione Pontifex in ea Synodo declaratus fuerat) ad convellendam Boemorum hæresim, quæ tunc serpere incipiebat, legatus in Pannoniam missus, Budæ diem suam obiit anno MCCCXVIII, uti scribit S. Antoninus, vel potius anno MCCCXX, ut habetur in Vita, quam prologo et exordio mutilam edidit Leander Alberti lib. 3. integre ex MS. Conventus Florentini S. Mariæ Novellæ descripta nobis dedit Franciscus Redi, Medicus et Patricius Aretinus, auctore Joanne Carolo Florentino Ord. Prædicatorum ad Franciscum Berlingherium fratrem, ubi etiam dicitur in suburbano eremitarum S. Pauli templo insigne sepulcro traditus. Ferunt autem, inquit idem auctor, in eo templo ad ejus venerabile corpus prodigia fieri multa, plurimasque ibi imagines adstare, prodigiorum testimonia referentes, quæ meritis hujus viri fideles sunt consecuti. Dedi igitur operam ut etiam ex Hungaria discerem, num alicunde venire possem in notitiam certæ diei, ad quam Vita ea referretur ; aut firmitus aliquod publici cultus testimonium, quam quod hic ex mera fama profertur : sed hactenus nihil comperi quod suaderet huic operi inserendam Vitam, cujus interim hanc notitiam volui hic lectori proponere : eumque porro remittere ad Leandrum præcitatum vel F ad Sigismundum Ferrarium, de rebus Hungariæ Provinciæ sui Ordinis parte 2 lib. 1 cap. 26 et seqq. eadem prolixè describentem.

d Addunt Vitæ 2 et 3, dum regularem Ordinis observantiam reformaret. Absunt autem Fesulæ Florentia, ut ait Vita 2, duobus milliaribus, eademque jam funditus interierant cum ederetur Vita 3.

e Eadem 3 Vita, cum gracili esset corpusculo, et magis ossibus et nervis quam carne suffulto.

f Vita 2 Nos, inquit Joannes, scholares Canonistas in Ordinem nostrum non admittimus, nisi universo Decreto memorato : tu ergo, fili, ita facito : deinde poteris ad nos securior redire.

h Et Cortonam mittitur, inquit Vita 3 (cum novum cœnobium Fesulanum nondum esset absolutum) regularibus disciplinis imbuendus sub viro integerrimo Laurentio Rupefracta : id viculi nomen est in agro Pisano unde oriundus erat Laurentius : de Cortona autem Etruriæ oppido egimus 22 Februarii ante Vitam B. Margaretæ. Exacto deinde anno juravit quod Religiosi solent, Fesulani cœnobii nomine, quamquam Cortonæ constitutus : unde demum Fesulas

A sulas reversus est. *Omittitur in hac 3 Vita ætas habitum assumentis, quæ in 2 Vita sic exprimitur*: Tredecim annis in seculo transactis, deinde in religione Prædicatorum quadraginta quatuor annis perseveravit. *Placet magis annus xvi hic a Castillionæo expressus.*

h Vita 2 Senas et Florentiam præponit Cortonæ, et addit Pistorium, alibi præteritum: in quo conventu dicit Vita 3 Laurentium Antonini institutorem conditum, poscentibus opem non denegare salutarem: quem etiam longa vita functum, epistola adhuc extante, prosequutus sit Sanctus.

i Quia infra num. 28 laudatur Cosmus, quod in Antonii promotione, sua suorumque postponens commoda, utilitati publicæ consulendum putavit; ideo auctor Vitæ 3 hoc loco scribit, quod quamquam Antonii adactus precibus litteras ad Eugenium dedit, ut eo fasce levaretur; clam tamen, ne quem alium præficeret, calentius et ex iudicio perscripsit.

k Dominicus Capranica, a Martino V in Schismate Episcopus primum Firmanus, dein et Cardinalis secreto nominatus, ab Eugenio IV palam declaratus fuit, titulo sanctæ Crucis in Hierusalem.

l Gesta hæc, inquit Vita 3, esse constant ad Kalendas Martias.

B m Post natalitium Divi Gregorii solennem diem, qui ad secundam Quadragesimæ Dominicam eo anno cecidit, ut habet eadem 3. Recte: modo intelligas ipsam Dominicam secutam esse post festum S. Gregorii, scilicet 13 Martii, cum Pascha anno 1446 agendum esset 17 Aprilis, ita ut tò ad sumatur pro immediate ante sive juxta.

n Ea portæ civitatis accubat, secundum eandem Vitam.

o Nudipedem ingredi voluisse putat auctor Vitæ 3, quod ea via, quæ ab Albitiis ibi habitantibus Albitia dicebatur, D. Zenobium, Florentium Præsulem, filium mulieris Gallicæ ab inferis olim revocasse, secum animo reputaret: quod miraculum legetur in ejus Vita 25 Maji.

CAPUT II.

Eximie virtutes S. Antonii in administratione Archiepiscopali.

CAP. VII

Omni re familiari luxum proscribit,

a

b

ministros interim suos liberaliter ac perhoneste tractans.

C Hic jam majori ingenio majorique quam in me sit facundia opus esset, ad id scilicet explicandum, quanta cum sapientia, quo studio, qua vigilantia, qua justitia, qua mansuetudine, qua denique omnium hominum admiratione tredecim annis Pontificatum gesserit. Primum omnium domi familiam modestissimam habere voluit, eamque non magnam, sed quæ vix officiis necessariis satisfaceret. a Omnemque pompam omnemque luxum a victu vestituque suo et suorum eliminans, nullam habuit supellectilem, nullum apparatus, non aurea vasa, non argentea, non canes, non equos ut plerique Prælatorum faciunt; unum tantum parvulum b mulum, qui etiam ei dono datus fuerat, domi pro extrema necessitate retinebat. Aiebat non decere Prælatum bona pauperum in nutriendas bestias aut in quemvis alium superfluum luxum consumere. Duobus primo Vicariis, qui jus dicerent; deinde, cum duo controversiam sibi invicem afferre viderentur, uno tantum utebatur; eligebatque virum, quem probum peritumque potissimum arbitrabatur, cui pro labore annuo centum aureos mercedis nomine de suis bonis dari jubebat, Procuratori triginta, aliisque domesticis ministris, de quo convenerat præmio, satisfieri integerrime, curabat. Nemo fuit apud illum, qui non sibi satis superque factum esse coram omnibus profiteretur. Procuratori soli omnium colligendorum fructuum proventuumque ac totius rei familiaris

Maji T. I.

administrationem relinquebat, reliquam Pastoralis curæ sollicitudinem sibi reservabat. Universam a quoque familiam, quam sæpe numero in timore Dei vivere hortabatur, optimo victu, secluso tamen semper luxu superfluo, pasci jubebat.

10 Ipse cibus communibus vescebatur, in hisque minime curiosus: semper enim quid quaque die comesturus esset penitus ignorabat; quod ei appabatur apponebaturque, sumebat. Omni sexta feria quadragesimalibus cibus pro se omnique familia uti, jejuniumque servari mandabat. Jejunium quoque Adventus Domini singulis annis, velut in Religione faciebat, servare consueverat. Quo etiam tempore nonnunquam ovis, ingravescente ætate, pro corporis imbecillitate utebatur. Jejunia vero Ecclesiæ nulla penitus, nisi morbi gravissimi causa, reliquisset. Lectioni divinæ, quam in mensa semper habebat, ita erat intentus, ut nullum posset lector verbum minus recte proferre, quod non statim ejus correctione emendaretur. Diceres hominem, non ad cibum, sed ad lectionem accessisse. Cœna ejus aut nulla aut brevissima erat. Surgebat noctu semper, adeoque sollicite, ut signum matutini officii Cathedralis ecclesiæ præveniret. Cumque divinum officium cum suis Clericis, magna cum attentione et mentis elevatione, persolvisset; reliquum quod erat temporis, usque ad horam diei tertiam, lectioni sacræ aut componendis libris, de quibus paulo post verba faciam, tribuebat. Hora tertia Missam c celebrabat, quam nunquam nisi magna urgente necessitate reliquisset. Celebrata Missa, quod reliquum erat diei totum in curæ Pastoralis sollicitudine, in audiendisque his qui multi diversis de causis ad eum ibant, usque ad seram noctem, præter id temporis, quod necessitati corporis condonabat, consummabat.

11 Neminem inauditum, nec vilissimum quemque a se dimittebat. Satisfaciebat omnibus quantum in se erat, quippe qui audiendo patientissimus ac respondendo mitissimus esset. Tanta enim ejus ingenio insita erat humanitas, ut neminem etiam domesticum ministrum unquam quavis de causa in quovis errato acerbe reprehenderet, ut ne paululum quidem irasci aut excandescere posse videretur. Dixerat olim, cum esset in ordine, cuidam ex Fratribus suis admodum carissimo, si Superior quempiam in aliquo errato asperius castigasset, non id ex animi perturbatione, sed ex violentia quam sibi inferebat, effecisse. Nullis denique vexabatur injuriis; nullis contumeliis, nullis jacturis movebatur: omnibus humanus, affabilis omnibus, ut de illo id verissime dici posset, quod de Moyse in libro Numerorum scriptum est: Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. d Confluebant ad eum omnes causæ civitatis, nedum Clericorum sed et laicorum plurimæ: qui de communi consensu eas in illum, tamquam in optimum ac justissimum cognitorem, rejiciebant. Singulis vero diebus religiosi viris quamplurimis domus ejus referta erat, qui partim eleemosynas (omnia enim bona sua in pauperes distribuebat) partim de rebus dubiis certissima verissimaque ab eo judicia reportabant. Tanta enim erat in eo sacrarum litterarum cognitio, tanta consuetudo, tanta denique in consulendo experientia, ut non solum cives, verum et advenæ plurimi, Principes ac Prælati, de rebus gravissimis ejus sententiam plurimi facerent. Ob quam rem etiam antea Frater Antoninus consiliorum appellari ceperat: sic enim ut plurimum diminutive, antequam Pontifex fieret, vocari consueverat.

12 Quod si quis libros ejus, quos de omni doctrina sacra magnis voluminibus conscripsit, perlegerit; dicet tantam in eo homine fuisse sapientiam, ut merito totius Italiæ, quin potius, juxta Evange-

11
A. FRAC.
CASTILLON
DOMEST.
EX MSS

victum suum
ad lectus par-
tatis ac-
commodat:

ad mensam
sacra lectione
se pascit:

CAP. VIII

Clerum ad
matutinum
officium præ-
vertit:
E

c

Omnium
causas beni-
gne audit

omnibus pla-
cidum se præ-
bens.

F

Num. 2, 3.
d

Cognominatur
a præstantia
in suggerendis
consiliis:

libros con-
scribit:

Matt. 5, 13

122
 1 Innummetum, tamquam sal et condimentum quoddam, minus terræ dici posse videretur. Siquando vero ex illo negotiorum tumultu dabatur aliqua vel parva requies; statim ad studium divinamque lectionem vel orationem revertebatur. Multa enim alia præter Officium usitatum dicere consueverat: nam Psalmos pœnitentiæ dicatos cum letaniis, Officiumque Beatæ Virginis, quamvis in festo duplici, nullo die dicere prætermisisset. Bis saltem in hebdomada Officium mortuorum cum novem lectionibus, et in festis solennibus integrum Psalterium e dicere usitaverat. Quodque multa admiratione dignum est, nihil unquam legendo, sed omnes penitus Psalmos memoriter recitabat. Hoc enim ii qui cum eo psalmodiam dicebant, experimento didicerunt. Asseruit etiam mihi unus ex suis veteribus familiaribus, se potuisse animadvertere, illum se nonnumquam flagris verberare consuevisse: et hoc ex quo ad Archiepiscopatus dignitatem assumptus est.

13 Illud sane in eo magnæ gravitatis magnæque prudentiæ signum erat, quod nulla erat tam magna negotiorum perturbatio, quæ ei ad divinarum rerum speculationem tædium remoraretur; adeo nulla molestia perturbatus, summa pace ac quiete interna animus fruebatur. Dederat mihi sanctissimus Pater egregiam quamdam monitionem, litterisque aureis sententiam conscribendam: cum enim molestiam Pastorales curæ ac tantam diversorum negotiorum perturbationem solus apud illum detestarer: Non est, inquit, possibile plerisque mortalium ac fere omnibus, ob eam quæ ex rebus hujus seculi consurgit sollicitudinem, aliqua pace ac quiete sedati animi perfrui; nisi ipse sibi aliquem secretum occultumque mentis secessum reservaverit, ad quem nec negotiorum molestia, nec curarum sollicitudo, nec omnium rerum agendarum quæ foris sunt, perturbatio penetret; quo, negotiorum cum exercitatio cessaverit, statim omni passione nudatus animus, tamquam ad arcem quamdam et ad hominem, quem Paulus interiorem appellat, confugiat: ad quod consequendum magna aiebat arte opus esse. Cumque ipse hac sedati animi pace ac quiete frueretur, nullum tamen Pastoralis dignitatis officium omittebat, nullam sacrorum locorum ac sanctimonialium mulierum f visitationem, nulla Missarum solennia, nullas altarium consecrationes aut calicum seu sacramentorum vestium benedictiones prætermittebat: quibus in rebus omnes consuetas cæremonias diligenter accuratissimeque observabat.

14 In Ordinationibus vero sacrorum Ordinum, itidemque in ecclesiarum collationibus seu confirmationibus, nihil muneris penitus accipi, aut a se aut a suorum quoquam, patiebatur. Aiebat id genus commercii haud quaquam ab eo avaritiæ crimine, quæ simonia nuncupatur, alienum esse. Sic etiam reliquis in rebus ab omnimunere immaculatas innoxiasque manus conservabat. Non amicitia, non odio, neque prece, neque precario (ut Poetico g utar verbo) a recti iudicii quam novisset semita divertebat. Erat tamen cum illa severitate summa bonitas misericordiæque conjuncta; eaque in delictis Sacerdotum potissimum utebatur; idque agebat ut nec impunitum crimen relinqueret, nec etiam ad vivum putridum vulnus penitus resecaret. Tantumque sua industria, suæque sollicitudine factum est, ut Clerum, quem satis inhonestum satisque deperditum omni genere flagitiorum acceperat, satis modestum satisque emendatum relinqueret h. A multis quoque erratis cives suos, maximeque a commerciis usurariis revocans, multos ad rectam vivendi normam perduxit. Cœperat primo, in ipsis primordiis sui Pontificatus, singulis Dominicis diebus ad singulas civitatis ecclesias accedere, ibique populo qui af-

fuisset salutis monita ac divinum proferre sermonem D consueverat. At postea cernens id jam vilescere, cum simul huc alii plures egregiique divini verbi oratores accederent, decrevit in alium rectius operandi usum id tempus consumere.

15 Sic vir sanctus omnia sui muneris officia magna cum diligentia majorique caritate prosequabatur: nullum vitans laborem, nullum periculum, non frigora, non æstus, non pluvias observabat: omnes etiam robustissimos juvenes in tolerandis laboribus anteire videbatur. Accepi ego, ab uno ex ejus domesticis ministris, illum, cum per agros ad Ecclesiarum i visitationes accederet; cum sub ardenti sæpius sole ad opus inceptum exire consuesceret; nonnumquam compressos remoratosque gemitus, dum equum ascenderet, edere consuevisse: quos, ex latenti, ut, ille existimabat, mala valetudine vebementique corporis dolore inflictos, comprimere ac dissimulare non poterat. Cumque ille vellet sanctum virum in ipso itinere remorari, et ad modicam vel parvi momenti requiem hortaretur, Perge modo, aiebat, nostrum iter prosequamur. Illud sane intactum non præteream, quod egomet in eo viro singularis patientiæ signum conspexi.

16 Cum enim tribus fere annis ante obitum ejus relatum fuisset ei, Clericos in majori ecclesia minus attente minusque religiose Officia matutina celebrare; cœpit ipse singulis noctibus ad ecclesiam Cathedralē, imponendæ modestiæ causa, accedere. Cumque quadam nocte magna vis ventorum ac pluviae, ex hiemis asperitate, omnia perturbaret; accessimus duo Presbyteri, ego et Marcus, de quo prius verba feci, ad antiquum Patrem, ut illum ab incepto itinere illa tantum nocte retraheremus. Cumque in sententia permaneret, cœpit ego audacius adversari, asserens senectuti ejus illud incommodum algoris ac pluviae (non enim est unita Cathedrali ecclesiæ domus Episcopalis) maximum detrimentum afferre posse. Cumque itidem renitenter dicerem; Nonne heri ac nudiustertius hoc egisti, Pater? hanc tantum cœpto operi noctem interpone, quo te a tanti rigoris ventorumque flantium tempestate conserves. Tum ille testimonium Apostoli, tamquam pro contrario sumens argumento: In fame, inquiebat, et siti, in frigore et nuditate. Cumque me, tamquam imbecillicrem, ad remanendum hortatus esset; ipse, ad susceptum jam munus prosequendum, properavit.

ANNOTATA.

a Vita 2, Familiares non ultra sex, in quibus unum ad minus sui Ordinis regularem, habere voluit.

b Inter testes ultimo examine productos, Ven. P. Fr. Angelus de Caduceis, Ordinis Minorum de Observantia, Vicarius seu Guardianus Fratrum conventus S. Salvatoris ad montem, extra mœnia Florentinæ urbis, ann. LXVII, deponit, quod mula pluries sibi data, pluries ab eo fuerit vendita, ut pretium pauperibus daret.

c Eadem addit: et Dominicis aut festis etiam in cantu.

d In 2 Exam. Testis 5 D. Petrus qu. Paganelli Francisci de Talanis, ann. LXXXIV, dicit de mira mansuetudine Episcopi, ex certo experimento in se facto, cum litigaret cum eodem Archiepiscopo, super collatione ecclesiæ S. Mariæ de Accone, ipsi testi collatæ a Patronis: in qua numquam potuit videre ipsum vel in modico turbatum, quamvis ipse esset subditus ejus, et cum superiore ausus litigare.

e In 3 examine Testis 96, Fr. Matthæus Marci de Florentia, vir venerabilis vitæ, ann. LXX, ait, quod ter in qualibet hebdomade totum dicebat Psalterium.

A. FRANG.
 CASTILION.
 DOMEST.
 EX MSS.
 vacuum negotiis tempus precatiori impendit:

insignis cultor Divæ Virginis,
 e

et castigatorem sui corporis:

B
 imperturbatum in omnibus negotiis animi servat:

sedulo Archiepiscopale munus obit:

C
 ab acceptandis muneribus abhorret:

Clerum reformat:

h
 usuras tollit:

arduos et molestos labores pro grege suo subit:

CAP. IX

E
 præsentia sua clerum ad decentem celebrationem matutini Officii excitat:

senex nulla ab hoc tempestate retardari se passus.

F

A f In 2, Joannes olim Jacobi Fei de Ridolfo, civis Florentinus Testis 27 ann. LXXV, addit quod in reformatione cujusdam monasterii omnes moniales ad observantiam et vitam communem redegit, quæ prius separatim et proprietarie vivebant.

g Nescio quod hic Poeticum verbum innuat auctor : *ecgraphum nostrum*, Neque prece neque precario, forte pretio : sed malui sequi lectionem *Leandri*.

h *Fortitudinis in corrigendo Clero exemplum hoc habe. In 3 Exam.* Nobilis Robertus Laurentii Francisci de Michis, Testis 34, ann. xc, dicit quod juvenem Presbyterum nobilem propria manu totonderit in ecclesia usque ad dimidium, imponens ei ut reliquum usque ad eam mensuram compleret, nec ausus fuerit præ sanctitate ipsius contraire. *Fuisse cum tali ex causa mortis incurreret periculum in Vita 3 sic narratur.* Sacerdos Ciardus, vir fama et moribus perditissimus, cum ad tribunal Præsulis citaretur, falcato gladio se accinxit : mox in Episcopium profectus, exerto ferro Antonini caput, qui solus tunc in sella quiescebat, petiit, ut discissum bifariam ad usque dentes aperiret : sed flexu capitis, dum ictum vitat, sellæ tergo gladius inhæsit. Ciardus, furore ebrius, ob id impressum capiti vulnus putans, ex Episcopio in proximam se domum proripuit, ex muliercula latibulum ad præsentem casum rogans, necubi occiso Præsule caperetur. Femina, ad sceleratum facinus inardescens furore muliebri, accepto subsellio perfregit caput Sacerdotis et expulit ; qui statim fuga versus Fesulas arrepta, seu metu actus et post culpam resipiscens, ad Ducciam in divi Michaelis cœnobio, accepto habitu Minorum, vixit innocentius. Antonius tantum abest ut in Ciardum quoquomodo desævierit, ut etiam maxime exhilaratus sit, occasionem illi præstitam ad ineundam vitam melioris formam.

i Vita 3, Omnia sui Episcopatus templa, non per Vicarios, sed ipse visitavit, quibus Fesulanam quoque ac Pistoriensem diocesium adjecit quibus ut Metropolitanus præsidebat. Vita 2 addit, Ad quod etiam munus cum paucissimis equis accedebat, contentari faciens suos modicis expensis et simplici victu. In visitationibus et judiciis primam admissionem criminum mitissime corripiebat, secundam durius ; tertiam et deinceps durissimus ac pene inexorabilis vindicabat, nullaque spe aut timore a correctione poterat amoveri. Quæ tamen omnia, cum summa justitia judicaret, tanta cum caritate temperabat, ut non rigorem sed caritatem exercere videretur, unde voluntarios ad correctionem plurimos inducebat.

CAPUT III.

Acta S. Antonii in Episcopatu et legationes.

His tantis tamque egregiis virtutibus effectum est, ut magnum sibi sapientiæ nomen, magnamque sanctitatis auctoritatem, non solum apud cives suos, verum etiam apud omnes Italiæ populos, apud nobilissimos Principes ac Romanæ Ecclesiæ Prælatos compararet. Summa erat populi erga eum reverentia, summa pietas, magna de ejus sanctitate opinio. Quicumque illum transeuntem intelligebant, accurrebant omnes, simulque genibus flexis pronique in terra, majores pariter et nobilissimi civium atque optimates pro benedictione ab eo suscipienda flectebantur. a A summis vero Pontificibus non solum amabatur, verum summa reverentia summaque veneratione dignus esse ducebatur. Eugenius quartus, qui cognita hominis virtute illum ad eum dignitatis gradum vocaverat, paulo post ut eo copiosius frui posset, Florentia illud ad se Romam accersivit. Erat enim Pontificis summi, ut fertur, intentio, majori eum hones-

tera dignitate : fecissetque voto satis, nisi paulo post morbo præventus diem b obiisset. In qua agitudine Antonium semper ægrotanti assistere, et per manus ejus sacrosanctæ Ecclesiæ Sacramenta extremamque Uctionem suscipere voluit. Non minori eum dilectione aut reverentia Nicolaus quintus, qui in Pontificatu successit Eugenio, prosecutus est. Integritatem autem atque hominis sanctitatem non solum admirabatur, verum et aliis prædicabat ; diciturque hoc fuisse ex Nicolai summi Pontificis ore prolatum : Non minus, ait, ego Archiepiscopum Florentinum Sanctorum catalogo adhuc vivum adscribendum putarem, quam Bernardinum mortuum, quem ego multis verissimisque testimoniis, omni approbante Ecclesia, Canonica celebratione c decoravi. Magnum profecto verbum atque immensæ sanctitatis testimonium : idque non in Bernardini de tractionem, sed in laudem Antonii, prolatum fuisse judicamus.

18 Constituerat etiam idem summus Pontifex, ut appellationes causarum et judiciorum, quæ a sententia ipsius Archiepiscopi fierent ad Sedem Apostolicam, in Romana curia non admitterentur, d Existimabat enim, quod judicasset vir sanctus nulliuscumque judicio infringendum esse. Nil tum ab Apostolica Sede petisset Antonius, quod non sive pro se sive pro quovis alio facillime impetrasset. Quin etiam sum in quadam penuria civitatis nostræ, postulata primo a summo Magistratu acceptaque pecunia publica, famelicam plebem ac pauperes Jesu Christi pavisset Antonius ; cum perdurante caritate annonæ suis sumptibus proventibusque Episcopatus, qui exiles admodum sunt, supplere non posset, a Nicolao Papa pro pascenda plebe magnæ pecuniæ e subsidium impetravit : neque id semel tantum, sed sæpius a summo Magistratu consecutus est. Complectebantur illum pari caritate parique benevolentia Prælati omnes ac Reverendissimi Romanæ Ecclesiæ Cardinales : imprimisque vir magnæ auctoritatis ac virtutis, Dominicus sub titulo sanctæ Crucis Ecclesiæ Romanæ Cardinalis Firmanus, qui de se post f obitum magnum integritatis ac sanctitatis nomen posteris dereliquit. Quid dicam de g Petro sub titulo S. Marci, qui Eugenii Pontificis nepos fuerat ? Quid de Joanne h sub titulo sancti Sixti ? Quid de eo, qui nuper sub titulo sanctæ Sabinæ i Cardinalis effectus est, tum vero Episcopus Spoletanus erat ? Quo amore ac mutua inter se caritate, maxime ob similia studia, amplexcebantur, consulebatque sæpe alter alterum in rebus dubiis ? Quid de reliquis Cardinalibus loquar ? quibus ita carus erat, ita benevolentia devinctus, ut omnes sancto viro rem gratam facere summo gestirent desiderio.

19 Neque hoc ex officiosa Antonii ambitione provenerat : nemo enim hominum erat qui minus eo ad gloriam et ad excellentiam dignitatum accenderetur. Non pecunia, non laude hominum, non vituperatione, non voluptatibus ullis movebatur Antonius : non habitum k Ordinis sui, non animum, non faciem aut vultum in dignitate mutarat : cupiebatque potius, ut sæpius ex ejus ore audivimus, si licuisset ad suam reverti monasticam cellulam, quam ad altiora transcendere. Memini ego cum quidam ei satis impudenter, brevi eum Cardinalem futurum adulandi gratia dixisset, tum ille : De scrobe, inquit, ac propinqua morte nobis, non de majori gradu ac exaltatione, meditandum. Cumque alio itidem tempore alius eum sanctitatis nomine appellasset : Sancti, inquit Antonius, in Paradiso habitant, nos autem peccatores in terra.

20 Post obitum vero Nicolai, l ad Calistum tertium ; qui in Apostolica Sede ei successerat, a summo Magistratu nostræ civitatis legati Romam missi sunt,

A. FRANC.
CASTILION.
DOMEST.
EX MSS.

b
a Nicolao 5
vixit cata-
logo sancto-
rum dignus
judicatur ;

c
d
a quo et pri-
vilegiis do-
natur,
E
ac pecunia
ad sublevan-
dam annonæ
caritatem :

e
variis Car-
dinalibus in
amore est

f
g
h
i

F

In dignitate
ad humilli-
ma aspirat.

k

l

CAP. X
Opinionem
sanctitatis
apud omnes
obtinet,

a

auctoritatem
apud summos
Pontifices :

Eugenio 4
morienti
assistit :

A. FLO-
CASTILION.
DOMEST.
EX MSS.
legatus Flo-
rentinorum
nomine Ca-
listum 3
adiens,
m
n

gravissime
apud illum
perorat:

o
eodem munere
apud Pium 2
functus,

B

p

ab eo ad re-
formandam
Romanam
curiam desi-
gnatur:

q
similem le-
gationem
apud Frede-
ricum Impe-
ratorem obi-
turus excusat

C

Senatum
Florentinum
libere redar-
guens,

inter quos, ut legationi adderetur auctoritas, ius primo loco electus. Collegæ autem ejus Giannotius Pandulphinus equestris ordinis, Otto Nicolinus Jurisconsultus, Antonius Ridulfus et Joannes m Medices. Qui cum Perusio iter facientes Romam magno apparatu pervenissent, statuta die in Consistorio publico ad præsentiam Pontificis admissi sunt. n Quo in loco, qui et personarum auctoritate et magna hominum etiam doctissimorum frequentia celeberrimus erat, talis fuit ad summum Pontificem oratio Antonii, tanta verborum ac sententiarum venustate, tantaque gestus ac vultus gravitate vocisque sonoritate prolata; ut stupentibus omnibus, non jam Theologus aut Orator, sed missus e cœlo Angelus prolocutus esse videretur. Tangebatur in ea oratione abstrusa mysteria, sententiasque gravissimas adjecerat: quæ omnia nunc enumerare, cum adhuc ipsa extat oratio, superfluum judico.

21 Qua ex re id factum est, ut cum Antonius magnum antea civitatis nostræ nomen majori tum gloria majorique auctoritate illustrasset; ad successorem Calisto Pium Secundum Romanum Pontificem, eodem legationis officio fungi summo itidem volente Magistratu cogeretur. Nec fuit ea legatio priore deterior, aut apparatus aut personarum dignitate, in qua etiam elegans ac gloriosa fuit oratio Antonii. Fuerunt autem collegæ Antonii in hac secunda legatione Angelus Acciajolus Equestris Ordinis, Loyisius Guicciardinus, Petrus Pazius, Guilielmus Rucellarius, Petrus Franciscus Medices p. Qua vero benevolentia ac dilectione Pius Papa ex tam parva, quam in illa legatione cum eo habuerat, consuetudine Antonium complexus fuerit, quamque de ejus sanctitate opinionem conceperit, indicavit postea in obitu ejus decretum ejusdem summi Pontificis, quam rem paulo post serius enarrabo. Illud sane ad maximam Antonii laudem cessisse videtur, quod cum Pius Papa in ipsa prima assumptione suam vellet Curiam Romanam, in quibusdam minus decenter minusque honeste usitatis, reformari; et ad id curandum aliquos ex gravioribus Cardinalibus constituisset, quos Reformatores Curiae appellavit; Antonium quoque illis socium, tamquam optimum ac prudentissimum virum, adjecit. Sed ea reformatio majori urgente necessitate tunc intermissa, et in aliud majoris quietis tempus dilata est.

22 Cum etiam Fredericus Imperator, qui Romam ad coronam q Imperii capiendam profectus est, ad Italiam adventare diceretur; elegit summus Magistratus nostræ civitatis Antonium legatum, qui Imperatori obviam fieret: sed Antonius, jam senio atque imbecillitate confractus, id honoris ad alium deferri maluit. Hæc dico, ut intelligamus qualis erat de prudentia Antonii deque ejus facundia opinio. Neque profecto falsa: nam ut cetera omittam, in quibus eloquentia Antonii demonstrata est, illud sane silentio prætexendum esse non censeo, quod, cum ex legatione quam ad Calistum habuit in patriam cum collegis reversus esset Antonius; cumque ad summum Magistratum, ut de more est, functæ legationis rationem redditurus accessisset (totum enim legationis pondus ei incubuerat) talis, tam longa, tam dilucida, tamque recenti memoria fuit eorum quæ gesserant in legatione copiosa enarratio, ut a divino potius quodam quam ab humano ingenio oratio illa habita esse videretur. Eoque id magis animadverti, quo omnes qui tum aderant plurima admiratione maximoque stupore perculsos esse conspexi. In utraque enim legatione sancto viro comes fui, et secretarii officio functus.

23 Neque vero usquam, etiam in rebus magnis, deerat Antonio animi magnitudo. Quod tum maxime patuit, cum etiam Magistratum summum nonnullis

in rebus coram redarguere ausus est. Idque potissimum fecit eo tempore, quo Franciscus r Patavinus qui nunc est Ferrariensis Episcopus, tum vero Eugenii Thesaurarius, huc missus, ab ipso summo Magistratu, pro vindicandis redimendisque nonnullis nostrorum civium, qui Romæ detenti erant, velut obses captus est. Erat tum forte extra civitatem visitationis causa Antonius: qui cum hanc rem accepisset, magna ad urbem festinatione properavit, summumque statim Magistratum adiit, magnaque detestacione, quod per illos factum erat, redarguit. Clamabat tum summo Magistratui Antonius, Non licet, quavis de causa, viro ecclesiastico violentiam afferri. Quod nisi ab incepto destitissent, gravissimam in eos excommunicationis sententiam publicasset. s

immunitatem
ecclesiasticam
tuetur:
s

24 In principio quoque sui Pontificatus non minore laude dignum operatus est facinus. Cum enim quadam die visitandarum ecclesiarum gratia civitatem perambulare, ventum est ad quemdam locum ubi cives multi publice ad talorum alearumque ludum convenerant. Quod cum vidisset vir sanctus, illuc accedens, præcedente Cruce, summa cum detestatione omnia ludi instrumenta subvertit. Cum vero subsequentibus annis subito in civitate nostra ludus novus, per quem sortes fiebant, exortus esset; in quo non tantum nostra, verum et Romana civitas infecta erat, adeoque deperdita, ut omnis pene populus, relicto artium exercitio, illuc ad perdendam pecuniam privatamque substantiam se converteret; tanta fuit Pastoris industria, ut sicut repente advenerat ludus detestabilis, ita repente penitus extinctus esse videretur: quod etiam Romæ postea summus Pontifex ad imitationem Antonii tolli jussit. Ex qua re unum id bonum consecutum est, quod cum quidam in nostra civitate Sacerdos ex illis sortibus aureos mille lucratus esset, interceptam eam pecuniam Antonius, ac pauperibus erogavit: erat enim tunc quoque plebs famelica in nostra civitate. Non defuit etiam tum Antonio magnitudo animi, cum sordidissimum hominem ac detestabile caput Joannis Cavini, quem hæretica pravitate infectum deprehenderat, non approbantibus id multis civibus, flammis concremandum esse adjudicavit. Quid vero in hac extrema positus ægritudine, in qua etiam decessit? quibus verbis, quo animo ecclesiasticam immunitatem tutabatur? Cum enim per publicos Magistratus lata lex esset, in qua contra Canones Clericorum patrimonia tangebantur; audebat dicere, se etiam in summum Magistratum, nisi ea lex abrogata fuisset, excommunicationis sententiam, quin et si opus esset, in universam civitatem se interdictum ecclesiasticum immissurum.

noxios ludos
tollit,

eoque acquisi-
tam pecuniam
in pauperes
erogat:

hæreticum
flammis ad-
dicit,

Senatui censu-
ras minatur.

F

ANNOTATA.

a Additur in Summario num. 9, existimantes non posse male habere, qui a Sancto Dei benedici mereantur.

b Obiit Eugenius IV anno 1447 23 Februarii Romæ, cui succedens Nicolaus V (ut habetur in Vita 2 num. 14) multis precibus Antoninum in Romana Curia retinere conatus est: ille autem Ecclesiæ suæ Florentinæ adesse cupiens, cum bona tandem Nicolai gratia rediit ad sponsam suam.

c Colitur, S. Bernardinus 20 Maji, canonizatus anno 1430.

d In Summario num. 20 allegantur ipsius Nicolai circa hoc litteræ, in forma Brevis productæ et registratæ in primo Processu, ubi eum mirabiliter laudat de sanctitudine vitæ et Dei timore.

e Summam videlicet quingentorum ducatorum auri, ut ibidem dicitur.

f Obiit Cardinalis Firmanus anno 1456.

A g Petrus Barbus, *Eugenii ex sorore nepos Cardinalis creatus primum Diaconus Card. S. Mariæ-novæ, postea Presbyter tit. S. Marci, ac demum anno 1464 Pontifex Paulus II.*

h Joannes de Turrecremata, *ex Magisterio sacri Palatii ad Purpuram evectus ab Eugenio IV.*

i Berardus Herulus *Narniensis, ab an. 1448 Episcopus Spoletanus, dicitur ab Ughello et Ciacconio per Pium II Cardinalis lectus 1460 3 Martii: ergo intra primum ab obitu Sancti annum, quando hæc Vita est scripta.*

k Vita 3 Splendidiorem nullum in vestitu cultum quam soleret, factus jam Pontifex admisit. *Unde in 3 exam. Testis 4 Blasius Pauli ann. xc, dicit de Rege Hungariæ, de visu, qui ex habitu vili spreverat Archiepiscopum, non eum cognoscens: sed audito nomine quod fuerit ille, debitus restitutus honor. Porro Uladislao V, anno 1458 successit Matthias, ut dubium esse non possit quin hic de Ladislao agatur, qui in comitatu Friderici Imperatoris an. 1452 potuit venisse in Italiam, immediate antequam postulanti Hungariæ restitueretur.*

l Suffectus est Nicolao V Calixtus III anno 1455 8 Aprilis.

B m Joannes Medices, *Cosmi primogenitus, ex quo nulla posteritas.*

n In 2 Exam. test. 35 Bernardus Caroli de Gondis, de auditu a fide digno relatore, dixit: quod dum Legatus Florentinorum, obedientiam Papæ laturus, accessit ad Urbem; Pontifex, viso Antonio assurgens, illi obviam factus, sanctitatis suæ odore ac fama illectus, et amplexatus est eum in osculo sancto. *Quod tamen utrum ad hanc pertineat, an ad sequentem legationem, non facile definiveris.*

o Suffectus est Calixto III Pius II an. 1458, 18 Augusti, ante Pontificatum Æneas Sylvius Piccolomineus Senensis.

p Addit Vita 2 num. 14 Totaque Curia et ipsa urbs ad eum visendum et pro Santo venerandum uniformiter accensa properabat, nec secus quam Florentini transeuntem, genuflexionibus venerabantur.

q Hanc Fredericus cum Eleonora conjuge accepit 19 Martii 1452.

r Franciscus de Lignamine, *Ferrariensis Episcopus creatus an. 1446 mense Augusto; cum autem Antonius eodem anno mense Martio Episcopatum inierit, apparet quod primis statim mensibus res hæc acta sit.*

C f Huc spectat quod in Vita 3 refertur his verbis: Octoviri (is Magistratus Florentiæ, quamquam non supremus, vitæ et necis imperium habet) duos forte Sacerdotes, in crimine deprehensos, ac noctu a satellitibus captos, cum diluxisset, ad Episcopium clangentibus tubis deduci ad Præsulem imperarunt; satis esse poenarum sumptum rati, quod eos publica ignominia affecissent: si quid acrius essent commeriti, esse ab Episcopo castigandos. Antoninus mirum quam moleste tulerit: dimissis vero Sacerdotibus, quos tunc puniri non esse commodum putavit, statim ad publicas supremi Magistratus ædes proficiscitur (est namque ubi Octoviri quoque sua judicia exerceant) cumque ubi assederant, igne quodam justitiæ percitus, ad eos irrupisset; temeritatis gravissimæ coarguit: tum esse illos anathemate illaqueatos, seque nexibus quibus se irretissent non expediturum [pronuntiavit]: irent Romam, summum Pontificem adirent, ad eum esse rem totam devolutam: discerent imposterum aut nullo pacto, aut certe consideratius alienas causas tractare. Erant Octoviri, quamquam lapsi fuerant, non tamen ingenio perditio et complorato. Ubi Antistitis constantiam cognoverunt, conscientia ducti, supplices litteras, quibus expediti se petebant, ad Pontificem

dedere. Qui cum se totum relatu-
rent, ecce Pontificis litteris jubentur, uti Antonium
convenirent, ac ultro supplices fasces culpan, pro
canonum institutis anathemate solverentur. Antistes,
quoniam publice peccaverant, zona collo indita ad
fores templi jussit procedere: atque ibi, spectante
populo converberatos terga, vinculo excommunica-
tionis liberavit. Ea res vix dici potest quantum omni
sexui, omni ordini terrorem, præ sui magnitudine,
incurserit.

CAPUT IV.

Aliæ virtutes S. Antonii, libri conscripti.

Sic merito eum, ut summæ virtutis virum, vere-
bantur omnes; colebant ut Patrem, ut sanctissimum
virum adorabant. Neque id immerito: erat enim
universorum civium patronus quidam ac pater pa-
triæ, qui omnibus prodesset, neminem læderet, om-
nemque substantiam suam pauperibus erogaret.
Neque id parce, aut minutim: centum enim aureos
in festis Paschalibus in pios usus et necessitates
pauperum distribuere consueverat, præter quotidia-
nas elemosynas. Nihil sibi reservabat, nihil post
se in morte, nisi necessariam eamque parvam ac
tenuem suppellectilem dereliquit. a Edificandi quo-
que curam aut sollicitudinem numquam habuit: Hoc
successoribus, aiebat, meis faciendum relinquam.
Verumtamen cum non parvis terræ motibus b univer-
sa esset Florentina civitas conquassata, in restaura-
tionem domorum, itidemque in aliis condendis novis
ædificiis, ita postulante necessitate [multum] con-
sumpsit.

26 Et quoniam terræ motuum mentionem feci-
mus, adjiciendum est illud portentum, quod apud
Castellum S. Cassiani, quod a nostra civitate octo
millibus passuum distat, biennio post terræmotus
illos contigisse conspeximus. Nam in vigilia S.
Bartholomæi Apostoli, summo mane, in ipso crepu-
sculo, talis tamque vehemens fuit aeris perturbatio,
tanta ventorum procella, ut nullæ nedum arbores
aut virgulta, sed nec ædificia quidem stare possent.
Evulsæ sunt radicitus quercus ingentissimæ, aliæ
truncatæ, pinus quoque grossissimæ per medium
fractæ ac distractæ sunt, vastatique sunt agri arbo-
ribus. Sed neque domus ullæ tantam tempestatem
perferre potuerunt: omnium tecta eversa ac disper-
sa, nonnulla etiam integra sublata, et longo spatio
de loco ad locum translata sunt: pleraque ædificia
penitus ad terram prostrata: occisi etiam multi
promiscui sexus viri ac mulieres, ac ruinis oppres-
si. De pecoribus nihil loquor, cum in ea procella
illud sane poeticum dici posset,

Cum stabulis armenta trahit

Facta est igitur tum magna arborum, domorum,
atque hominum strages: illudque profecto multa
admiratione in ea ventorum perturbatione dignum
est, quod cum quædam ecclesia magnam ex ea pro-
cella ruinam fecisset, corruentibus aliis undique mu-
ris ac parietibus, solum tabernaculum corporis
Domini intactum ibidem illæsumque permansit,
magnum sane nostræ fidei argumentum. Fuit autem
ea rerum perturbatio ex ventorum commotione, sine
aqua primo; mox subsecuta est ingens pluvia, ni-
hilque in eo turbine salubrius fuit, quam brevitatis
temporis: nam octavo fere horæ spatio perduravit.
Breve etiam terrarum spatium per latitudinem occu-
pavit, non enim integros mille passus complexa est:
per longitudinem vero magis magisque ad quinquaginta
millia passuum plusve protracta est; et a Tyr-
rhenio, ut fertur, mari elevata, per Vulturnum
agrum ac Florentinum, ad Fesulanum usque perve-
nit c. Res sane magni portenti, ac nostris temporibus
inaudita.

CASTIL ON
DOMEST.
EX MS.

Facultates
egenorum
necessitatibus
impendit.

E

a
et reedifican-
dis domibus
terræ motu
prostratis,
b

quem subsecu-
ta ingens tem-
pestas ma-
gnam stragem
edit,

F

intacto taber-
naculo in
everso templo.

c

A. 16.
CASTILION.
DOMEST.
EX MSS.
sui negligens
d

Heb. 5, 14.

ex vase uri-
nario bibere
non abhorret :

e

B
multas a pa-
tria calamita-
tes arcuisse
creditus :

f

g

Ps. 22, 1

ægotans mor-
tem prædicat :

Ps 30, 10

ante quam
non multo
tempore sum-
mam suam
perficit :
h

27 Erat vero Antonius (ut jam ad illum re-
quis) ut in aliis accuratus, ita sui commodi aut
cultus corporis negligentissimus, adeo ut post menses
multos ad commutandas, plenas sordibus ac pedicu-
lis, tunicellas d et caligas vix compelli posset. Quin
etiam id, quod ab uno ex ejus Fratribus admodum
illi familiarissimo accepi, non tacebo. Sunt enim quæ
nunc a me scribuntur de Antonio, viris gravibus et
his qui jam solido, ut ait Apostolus, utuntur cibo,
maximæ ædificationis causa ac magnæ sanctitatis
exemplar : quid vero filii hujus seculi de hisce rebus
sentiant parvi facimus. Aiebat autem Frater ille,
Antonium quadam vice cum cibumsumeret petiisse,
ut fit, vinum sibi nasceri. Cumque Frater ille cya-
thum, in quo paulo ante urina fuerat, abluere et
mundum reddere festinaret ; Sic misceto, inquit An-
tonius, nam lotum illotumque esse nil refert. In quo
B. Francisco simile quid fecisse apparet, qui cine-
rem ferculo immiscesse dicitur, ne vitio gulæ tan-
geretur.

28 Ut vero sui aut voluptatis negligentissimus,
ita erat æqui justique diligentissimus observator e.
Ab eo quod semel bonum rectumque esse noverat,
nullis multorum magnorumque civium precibus fle-
ctebatur. Sic tandem cives omnes illum admodum
verébantur et amabant plurimum. Quin hæc fuerunt
Cosmi multa cum sapientia verba prolata, qui ut
opibus ita et prudentia ceteros civium anteire disce-
batur : Magnæ, aiebat, fuerunt hac tempestate no-
stræ civitatis calamitates, majora pericula locorum,
pestis, inediæ, terræmotuum, in primisque occul-
tarum seditionum : quæ omnia, meo judicio, nostram
evertissent civitatem, nisi Pontificis nostri merita
orationesque restituissent. O, præclara ac sapienti
viro digna sententia ! Is etiam, nuper in successore f
Antonii, sic prius in ipsa Antonii g promotione,
sua suorumque postponens commoda, utilitati pu-
blicæ consulendum putavit. Illud sane non est præ-
termittendum, quod ad perfectam Antonii gloriam
pertinere videatur : Nihil enim deest, ut Propheta
ait, timentibus Deum. Si enim Antonio tabulis te-
stamentoque dignitatem suam cuipiam legare li-
cuisset, neminem ei qui sibi in Pontificatu successit
præponendum indicasset : eum enim rectum do-
ctumque virum existimabat, cujus etiam judicio in
dubiis variisque sententiis sæpius utebatur. Sed de
hoc alias. Nunc ad Antonium redeamus. Qui cum
jam septuagesimum ætatis annum attigisset (tredecim
enim, ut diximus, annis Pontificatum gessit, ad
quem, cum quinquagesimum septimum ageret an-
num, assumptus est) febris quadam lenta correptus,
quam phlegmaticam plures Physici appellant, non
vehementi sed longa ægitudine laboravit. Cumque
cœpisset morbus ingravescere, vehementiorque eum
febris vexaret ; accessi ego ad lectum, in quo jacebat ;
conabarque, ut fit ægrøtis, ipsum amantissimum
Patrem consolari, simulque bonam spem et conva-
lescentiam pollicebar. Ad quod vir sanctus : Fiat,
inquit, voluntas Dei. Et paulo post subjunxit Pro-
phetæ verba, quæ scribuntur in Psalmo : Dies, inquit,
annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni : quasi
prævidisset vitæ suæ terminum, cum ad eum jam
ætatem, ut paulo superius diximus, pervenisset.
Imposuerat etiam non multo antea extremam manum
ingenti libro magnoque volumini, quam h Summam
appellavit. Quam longo tempore, magno labore, mul-
toque artificio conscriptam (ut paulo post docebo)
non ad meatus siderum naturæque occultas vires
demonstrandas, sed ad dandam edocendamque sa-
lutaris scientiam ediderat : quæ in edocendo timore
Domini, cum perceptione mandatorum ejus ac operis
consummatione, posita est. In quo libro quidquid
ad considerationem speculationemque sacratissimæ

theoriæ, quidquid ad nobilissimarum virtutum ac-
quisitionem, quidquid denique ad beate beneque viven-
di usum pertinere videatur dilucide sapienterque con-
scriptum est. Nihil ibi prætermissum, nil obscure,
nil concise mutilateque dictum ; eaque de causa
magno eum volumine necessario conclusit. Non
enim de universalibus tantum rebus scripsit : ve-
rum etiam ad particularia quæque descendens, ad
hunc nostrum vivendi usum et ad singularem quam-
dam humanæ vitæ operationem, doctrinam accom-
modavit.

30 Quam etiam quinque partitam esse voluit. Et
in prima parte de anima in genere, deque ejus no-
bilitate ac de immortalitate animæ disputavit, de
infusione ejus in corpore, de ejus potentiis quæ
extrinsecus sunt, de intellectu ac voluntate, de pas-
sionibus animæ, item de causis peccati, de peccato
ac nocumento ejus, item de septemplici genere le-
gum, cujus principium est : Quam magnificata sunt
opera tua Domine, et : Vade ad formicam o piger.
In secunda parte ; de septem vitiis in specie, et de
eorum ramis, imprimisque de superbia eorum capite :
et in primo titulo tractavit de simonia et usuris dif-
fuse, in secundo de restitutionibus, item de juramen-
to ac perjurio, item de voto ac transgressione voti,
postremo de infidelitate ejusque generibus ; quæ
incipit, Tu contribulasti capita draconum in aquis,
tu confregisti capita draconis. In tertio de officiis
cujusque hominis, cujusque conditionis, de omni
arte atque usu vivendi, utilissimum sane opus :
quod etiam de statibus hominum appellavit. In quo
etiam de censuris, de excommunicatione scilicet,
suspensione et interdicto atque irregularitate copiose
pertractavit : item de septem Ecclesiæ sacramentis :
quæ incipit : Adstitit Regina a dextris tuis in ve-
stitu deaurato circumdata varietate, In quarta vero
parte de septem virtutibus, quatuor cardinalibus tri-
busque theologicis ; de gratia Spiritus sancti in ge-
nere, de septem donis : et in dono pietatis adjecit
quadraginta sex sermones de Beata Virgine Maria :
incipit : Benedictionem dabit legislator, ibunt de
virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.
In quinta vero historiam a principio orbis conditi
usque ad tempora sua complexus est : quæ incipit :
Loquar propositiones ab initio.

31 Alios iidem breves libellos quosdam Latinos,
i nonnullos Hetrusco sermone conscripsit, ut Sa-
cerdotibus minus doctis aliisque idiotis personis
consuleret : in quibus, omissis argumentorum dis-
ceptionibus, nudas conclusiones brevitatis causa
conscripsit. In illo vero magno opere, quam quin-
quepartitam Summam esse diximus, nihil omnino
dixit, quod non multis rationibus, maximisque argu-
mentis, omniumque etiam approbatissimorum Docto-
rum Augustini, Hieronymi, Gregorii, Ambrosii,
Thomæ, aliorumque testimoniis atque auctoritate
confirmatum præstulerit ; adeo ut nemo umquam in
tanto opere quidquam minus recte, minus elimate
aut imprudenter prolatum redarguere potuerit. In
qua re illud sane multa admiratione dignum est, eum
hominem, qui prius in Ordine suo, in continua ac
maxima suorum administratione ; deinde in Pon-
tificatu, in maximis negotiorum ac rerum agendarum
perturbationibus constitutus fuerit ; potuisse tot li-
brorum volumina, tam variis materiis conscripta,
tot Doctorum ac sacrorum Canonum testimoniis et
auctoritate firmata conscribere.

ANNOTATA.

a Vita 2 num. 20. Spolia morientis valorem qua-
tuor aureorum non attingebant, nec in eis pretiosum
aliquid, præter cochleare unum argenteum, quo
electuaria

D
ejus laus

CAP. XI
Et divisio
in partes,

E

i
alii libri ab
eo conscripti
F

inter gravissi-
ma per totam
vitam negotia.

A electuaria seu medicinalia sumere solebat, inventum est. *Pius II* mulum addit, quo vehi solebat.

b *Scipio Admiratus hist. Florent. lib. 22 ad an. 1453* asserit, 28 Septembris de nocte inchoatos motus, toto mense Octobri sæpe repetitos fuisse.

c *Idem lib. 23 ad an. 1456* describens hanc tempestatem, nonnullos eventus notabiles strictim attingit, eosque ait in unum librum diligenter collectos a Joanne de Rucellariis : qui fortasse abbreviato nomine is est, cujus filium aut nepotem ex fratre Catalogus scriptorum vocat Joannem Oricellarium, sub Clemente VII clari nominis Poetam.

d *Ecgraphum nostrum Fornicellas.*

e *Exemplo sit quod Bernardus Caroli de Gondis præcitatus dixit*, quod cuidam concubinario, nolenti dimittere peccatum suum, noluit Antonius prædium Archiepiscopale, quod jam reciderat iterum ad libellum, transacto scilicet locationis termino denuo elocandum, concedere : sed abstulit ab eo, et duobus ejus filiis legitimis reddidit, hac conditione ut nihil ad patrem perveniret.

f *Orlandus Bonarlius : hic fuit Palatii Auditor, designatus die II Maji*, vir pauper, verum doctus et justitiæ tenax, uti eum *Pius ipse describit lib. 2 comment. suorum* : sed cum ex tam insperata promotione erectus esset in certam expectationem Cardinalatus, adeo spem illam arripuit, ut numquam ad se nuntium ex Curia venientem viderit, quin sibi allatum pileum existimaret : atque idcirco creatis postea Cardinalibus, cum sui nullam factam mentionem intellexit, mœrore confectus in morbum incidit, ex quo mortuus est. *Pius* amicum occidit, dum honestare contendit : adeo parum est quod mortalibus ex sententia cadit. *Obiit Orlandus anno 1462, natus Florentiæ : cujus etiam Vitam per modum Epistolæ scripsisse dicitur Castilionensis in Catalogo scriptorum : nos eam Vitam non vidimus. In eo præ aliis poscendo Cosmi prudentia laudatur : interim per urbis suæ Vexilliferum Bernardum Gerardi, Florentini postulantem Florentinum sibi Præsulem dari, maxime commendarant juvenem nobilem, Nicolaum Iannozzi, Pandolphini filium, qui postea a Leone X Episcopus Pistoriensis et Cardinalis creatus est.*

g *Auctor Vitæ 3* hujus integritatis mercedem divinitus acceptam facit duos summos Pontificatus, in Cosmi posteritatem collatos, in Leone scilicet X et Clemente VII.

h *Vita 2 num. 6* minutius adnumerat titulos singulos : fuit autem Summa Doctrinalis hactenus explicata, *Argentiniæ anno 1496* tribus tomis impressa per Joannem Gruninger cum amplissimo Repertorio. Quæ sequitur pars sub titulo Summæ historialis, habetur uno grandi tomo impressa primum Norimbergæ an. 1484 per Jacobum Koberger, deinde Lugduni an. 1527 per Jacobum Myt.

i *Numerantur in Bibliotheca Gesneri :*

Opus de eruditione Confessorum, impressum Memmingæ anno 1483, Capita sunt 49.

Tractatus de Censuris ecclesiasticis, de sponsalibus et matrimoniis, impressi olim Lugduni.

Summa casuum conscientiae lib. 4, quam hic præcipue designari intelligo ; una cum sequenti opere.

Summa Confessionis, quæ tres libros complectitur, quorum primus subdividitur in tres partes, secundus dicitur Interrogatorium, tertius est de Restitutionibus. Venetiis impressa in 16 anno 1572.

Sermones de tempore liber I.

Sermones de Sanctis liber I.

Catalogus scriptorum Florentinorum nihil proponit ut vulgari lingua scriptum ab Antonino, quia tale forsitan nihil amplius superest : eorum autem, quæ hactenus enumerata etiam ibi adnotantur, omnium archetypa in bibliotheca S. Marci asservari ait ; iisque præponit,

alibi non nominatum, Trialogum in historiam dierum discipulorum euntium in Emaus, in qua ad invicem de Christo in habitu viatoris omnia vaticinia, oracula, atque præsagia declarantur, quæ de vita, morte et resurrectione Christi in veteri Testamento scripta sunt.

CAPUT V.

Pia mors S. Antonii, exequiæ, miracula.

Cum igitur Antonius, ut paulo superius diximus, jam libros suos pro suo desiderio, ad communem hominum utilitatem exactos reddidisset ; cum jam Clerum civesque suos ex mala vitiorum consuetudine, ad recte vivendi normam maxima ex parte revocasset ; cum denique de se omnibus mortalibus optimum sanctissimæ vitæ exemplum præbisset ; placuit Altissimo corona debita tantorum laborum hominem non frustrari. In ea igitur, de qua nunc dicimus, positus ægritudine, curavit primo omnia Ecclesiæ, quod omnibus mandatur fidelibus, sacramenta suscipere. Cumque in die Apostolorum Philippi et Jacobi, ante crepusculum, extremam Unctionem simulque plenarium Indulgentiam, adstantibus Fratribus suis, qui sanctum virum in ea ægritudine assidue ac frequentes magna cum caritate observarunt, suscepisset ; cumque illi circumfusi lecto matutinum Officium decantarent, pervenissentque ad laudes ; tum vir sanctus, in ipsa jam mortis anxietate positus, magno conatu in fervore spiritus initium aliis faciens dixit : Deus in adjutorium meum intende. Quod immensæ pietatis signum magna fuit gemituum omnibus adstantibus ac lacrymarum reintegratio. Cum vero quasi ad ipsum vitæ terminum devenisset, nec jam ulla nisi pauca admodum atque ea semi-integra verba præferreret, hoc sæpius ex ore ejus verbum auscultantibus audiebatur, Servire Deo regnare est ; quasi jam laboris sui præmium paratamque ante oculos mercedem intueretur. Aliud hoc item verbum sæpius proferebat : Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Cumque Fratres, qui totum jam Psalterium legerant, eosdem Psalmos reiterarent, pervenissentque ad eum versum Psalmi quadragesimi quarti, qui dicit, Oculi mei semper ad Dominum ; ipse elevatis tum oculis erectisque ad cælum manibus, eundem versum replicavit ; Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos ; simulque ex continuo labiorum motu, et ex nonnullis perceptis ex ore ejus verbis, intelligebatur, illum in continua tacitaque Psalmodia detineri, maximeque eum Psalmum sæpius iterare videbatur, qui in ultimis matutinis laudibus decantatur, Laudate Dominum de cœlis, et reliqua : quo etiam in vita, ut sui Fratres asserunt, delectari plurimum consueverat. Nonnunquam etiam porrectam a Fratribus brevem Domini Crucifixi imaginem complexus, tanto dilectionis deosculabatur affectu, ut astantes omnes nullo pacto lacrymas continere valeremus. Sequenti igitur die, post festum Apostolorum, hoc est secunda Maji, et in a vigilia Ascensionis Domini, post longam anxietatem, spiritus ille sanctissimus, solutis corporis vinculis, ad æthereas sedes evolavit.

33 Quod magnis signis verissimisque argumentis ita fuisse comprobatur : ex quibus non omnia nunc recensenda, sed quædam in laudem tantarum virtutum prætermittenda non sunt. Illudque in primis, quod verissima ipsorum Fratrum narratione percipimus. Fertur enim quidam ejusdem Ordinis Frater, Constantius nomine, vir magnæ sanctitatis, cum esset in civitate Asculana et vigilans oraret in Ecclesia, vidisse manifeste Antonium, eadem ipsa hora qua ex hac vita migravit, gloriosum ad cœlestem patriam

A. FRANG.
CASTI 103
DOMES
EX MSS

CAP. XII

Extremis
munitus,

E
et Officium
ac Psalmos
cum adstan-
tibus recitans,

spe aeternæ
retributionis
plenus,

F
et Crucifixum
erosculans,
pietissime
moritur.

a

Demortui
anima ad
cælum mi-
grare conspi-
citur.

A. FRANC.
CAST. LION.
DOMEST.
EX MS.

CAP. XIII
*Contracta
sanatur ad
contactum
corporis :*

CAP. XIV

*quod splen-
didis exequiis
a Pio 2 co-
honestatum*

*et ad cano-
bium Pra di-
catorum de-
latum,*

*concessis ve-
nerantibus
illud indul-
gentiis,*

*toto octiduo
nil graveolens
prostat.*

CAP. XIV

*Quidam voto
facto a
periculosa fe-
bri liberatur :*
C.P. XV

evolasse. Utque illud ira esse majori con-
firmetur argumento, vidit eadem hora alium Fra-
trem, qui etiam in alia civitate tunc obierat, non
jam ad cœlum, sed ad purgatorias sedes descendere.
Quod cum ille aliquamdiu reticens, ex lætitia insueta
vultusque hilaritate, dissimulare non posset; pulsa-
tus precibus diu a Fratribus, tandem id quod vidis-
set magno cum gaudio enarravit, et de morte utro-
rumque, post aliquos dies id ita esse certa rei expe-
rientia compertum est. In ipso quoque exequiarum
die, dum corpus in Ecclesia S. Marci positum esset,
accessit mulier quæ altero latere debilitato ac stupido
diu manca fuerat; tactoque sancto corpore, antequam
ecclesia recederet, integritatem virium cepit. *b*

34 Sed antequam ad reliqua quæ volumus signa
narrare accedamus, dicendum est, quale cum honore
in ipso funere Pius Romanus Pontifex honestare ac
gloriosum reddere voluerit, qui tum forte in civitate
Florentina aderat, et ad celebrandum id Concilium
quod Diætam appellavit, Mantuam properavit. Pri-
mum igitur omnium, statim post obitum Antonii, fu-
nus ipsum diligenter ac magnifice curari, et pro viri ac
civitatis dignitate, mandavit; quampluresque Epi-
scopos aliosque Prælatos ad funus deducendum ac-
cedere, et omnem Archiepiscopi defuncti familiam
longis pullisque vestibus indui, ad quod etiam bona
pars civium magnæque auctoritatis viri honestandum
accesserunt. Reverendissimus quoque Cardinalis S.
Marci, de quo superius mentionem fecimus, tum
amicitia tum pietate commotus, in ipsa Cathedrali
Ecclesia officio exequiarum adesse voluit. *d* Primum
igitur ad ecclesiam majorem deductum, unde rite
officio celebrato ad ecclesiam S. Marci et Conventum
Prædicatorum vesperi, magna populi subsequente
multitudine, corpus translatum: sic enim ipse testa-
mento legaverat, ut juxta Fratres suos humi conde-
retur. Videres tum universam commotam civitatem,
a majoribus usque ad minores; et tam mares quam
feminas, ad sancti viri manus pedesque deosculandos
accedere; hinc gemitus, inde suspiria; a multis la-
crymæ, a nonnullis querulæ voces edebantur. Neque
hoc tantum ipsa civitas fecit vicique in suburbiis
positi; verum ex montibus undique descendentes,
ac de remotis regionibus innumerabilis populus acce-
debat. Addiderat etiam summus Pontifex, maximum
ejus viri sanctitati testimonium, ut quicumque ad
sanctum corpus benedictasque manus deosculandas
accessisset, septem annos septemque quadragenas
indulgentiæ ac culparum remissionis consequeretur.
Factumque est ex nova semper supervientis populi
atque advenarum multitudine, ut sanctum corpus in
ipsa ecclesia aliquot dies videndum omnibus deoscu-
landumque necessario poneretur, nec nini octava die
post ejus obitum sepulcro condi posset. Illudque
sane multa admiratione dignum est, tanto tempore
reservatum corpus exanime nullum tetrum odorem
edidisse: quin potius mirabili semper fragrantia
redolebat, videbaturque omnium judicio venustior
lætiorque in mortuo facies quam fuerat in vivo. In-
super manus pedesque, nullo rigore contracti, nullo-
que maculati livore cernebantur: quod certe omni-
bus id cernentibus magnum sanctitatis signum esse
ducebatur. *e*

35 Ad signa vero, quæ hactenus post ejus obitum
visa sunt, non omnia tamen, enarranda accedamus.
Sed ut paulo ante dixeramus, non sunt etiam omnia
prætermittenda: nee am partem, quæ multis fortasse
in eo nobilissima esse videatur, intactam relinqua-
mus; utque etiam piis mentibus aliqua ex parte sa-
tisfactum esse videatur. Pauca igitur ex illis certis-
sima perstringemus: simulque cum singulis diebus
nova semper addi videantur, aliis hoc munus copio-
sius absolvendum relinquemus. Narravit mihi nuper

vir quidam, Leonardus Antonii civis Reatinus, non D
ex infima plebe, se hujus sancti viri meritis non tan-
tum bonam valetudinem, verum etiam incolumitatem
ac vitam consecutum. Nam cum ad balneas *f* Porre-
ctæ profectus, in gravissimam febrem incidisset,
adeo ut jam de sua salute diffideret; recordatus san-
ctitatis Antonii Pontificis, facto voto statim conva-
luit. Filiolum quoque suum, qui de alto loco ad ter-
ram ceciderat, cum medici jam de ejus morte patri
meditandum præciperent; magna cum fiducia pater
sancto viro Antonio natum unicum toto mentis affe-
ctu commendavit, et paulo post filium se habere in-
columem intellexit. Hæc mihi Leonardus ipse longiore
narratione cum lacrymis recensebat. In cujus rei
testimonium ad sepulcrum Antonii, magnam sui,
ac filioli parvam imaginem apposuerat.

36 Accepimus etiam a fide dignis, mulierem
quamdam, hinc civem ac nobilem, cum in pariendo
diutius laborasset, nec difficultati partus ullum re-
medium invenire posset; suppositis alligatisque ejus
ventri paucis admodum pilis, qui ex barba Antonii
jam mortui abrasi conservatique fuerant, illico par-
tus facilitatem ac perfectionem consecutam. Reve-
rendissimus vero Cardinalis S. Sixti, vir magnæ
scientiæ atque auctoritatis, cum ætate simul ac mor-
bo confectus, Senis ad civitatem Florentinam acce-
deret, nuntiatusque ei esset obitus Antonii; oculis
simul ac mente ad cœlum erectis, a sancto viro mag-
num sensibilibus ægritudinis suæ ac corporis passio-
num levamen impetravit. Cumque postea civitatem
intrasset, ad sepulcrum Antonii supplex cum lacry-
mis in testimonium tantæ sanctitatis accessit, ibique
lampadem gloriosam accendi voluit. Quid Luisius,
qui fuerat Antonii domesticus? nonne patrem suum
Jacobum, qui ob infirmitatem ex amentia noctu do-
mum exire et solus in tenebris civitatem circuire
consueverat, nec ab hoc morbo ulla medicorum cura
biennio sanari poterat; cum pro eo filius sancto viro
votum fecisset, incolumem ac sanum parentem re-
cepit? quod mihi postea ipse Luisius proprio ore
recensuit.

37 Alius item adolescens, Nicolaus Sacchetus
nomine, civis noster, cum gravissimo apoplexiæ
morbo correptus esset, cumque de ejus vita penitus
medici diffiderent, eo quod ultra viginti et quatuor
horas insensibilis perduraret; contigit ut duo ex
Fatribus Prædicatoribus, qui ad visitandum infir-
mum accesserant, cum illum pene mortuum esse
conspexissent, reversi domum, positis genibus ad
sepulcrum Antonii, oraverunt pro illo. Qui statim
sequenti die, stupentibus omnibus, convalescere cœ-
pit; sicque non multo post incolumitati restitutus.
Possem alia multa signa hujusmodi enarrare, quæ
prætermittenda censeo: pluris enim facienda judica-
mus quæ in ejus vita ac moribus vidimus, quæque
ex ejus doctrina ac sapientia bona nascuntur, quæ
superius enarravimus, quam ipsa miracula.

38 Quin etiam antequam ex hac vita decederet
Antonius, non caruit ejus vita miraculis. Cum enim
aliquot annis ante obitum, pro officio Pastoralis
Suffraganei sui Episcopi Pistoriensis Diocesis visita-
ret (est enim Florentina civitas urbis Pistorii Fe-
sularumque metropolis) cumque ipsas quoque Alpes
visitando circumiret, pervenit ad officinam quamdam
ferri fundendi *g*. Cumque ipse una cum suis comitibus,
videndæ novæ fabricæ desiderio, officinam intrasset;
fertur quidam ex iis qui fabrilis operi intenti erant,
calore ignis ac labore fatigatus, cum eos intrantes
officinam conspiceret, idque moleste ferret, cœpisse
perturbati animi verba ac blasphemias proferre.
Mirum est profecto quod fertur. Cœpit statim ferrum
congelari, adeo ut nullo igne, nullo labore, nulla-
que arte fundi posset, sicque tota illa nocte perduravit.

Sequenti

*alius ab in-
stanti morte
ex gravi
lapsu :*

CAP. XVI

CAP. XVI.
*Cardinalis S.
Sixti a morbo,*
E

CAP. XVIII
*quidam a
aiuturna
amentia,*

CAP. XIX
*alius ab apo-
plexia,*

CAP. XX

*Ferri fluxum
ex fornace
propter blas-
phemias, in-
hibitum,*
g

benedictione
sua restituit :

CAP. XXI

ægroto va-
letudinem,

CAP XXII
sterili sæ-
cunditatem
impertit.

h

i

A Sequenti mane officinæ magister, sancto ut videtur spiritu afflatus, ad Antonium accedit; eumque summis precibus exorat, ut ad officinam accedens, super illam signum Crucis ejusque benedictionem infunderet. Quod cum fecisset Antonius, motus viri precibus, ferrum, quod prius durissimum fuerat, statim fundi cœpit. Hoc mihi ii qui cum ipso Præsule præsentibus fuerant, mox ut in patriam reversus est, magna cum gratulatione retulerunt. In alia item visitatione suæ Diœcesis, ejus scilicet partis, quæ est Bononiam versus, quæ Mugellus nuncupatur; cum pervenisset ad quamdam plebem, nuntiatumque esset ei Plebanum loci graviter ægrotare, accessit vir sanctus ad lectum ægroti. Cumque super eo quoddam Evangelium certasque orationes perlegisset, paulo post Sacerdos, qui prius de salute sua parum sperabat, cœpit integerrimæ valetudinis vires assumere. In qua re non dubitabant omnes qui adstiterant, id Antonii orationibus impetratum fuisse.

39 Illud sane mihi profiteri licet quod in nostra familia experimento didici. Cumenim alioitem tempore ecclesias rurales visitaret Antonius, et me alioque propinquo meo impetrante ad villam nostram B Castilionensem h divertisset, ibique pernoctasset; cum sequenti luce discessum pararet, cœpi apud illum calamitatem nostram deplorare, ex eo quod cum tres essemus in familia nostra, ex quibus unus solummodo Danthes nomine uxorem eamque multis annis sterilem haberet, brevide extinctione antiquæ familiæ dubitari facile poterat; simulque benedictionem domui nostræ, in auxilium suscipiendæ prolis, ab eo dari petii atque impetravi. Factum est non multo post ut ea quæ multos annos apud virum suum sterilis fuerat, ipso adhuc vivente Archiepiscopo, primo femina, reliquos mares omnes, eosque venustos cœperit filios procreare, continueque in suscipienda nova prole hactenus perseverat i. In qua re ego benedictionem sancti viri tantum valuisse non dubito, ut desiderii nostri compotes efficeremur. Hæc de signis, quæ partim in vita partim post obitum ejus visa sunt, cum multa alia ac pene infinita recenseri possint, pro tempore dicta sufficiant.

ANNOTATA.

a Siquidem anno 1459, Pascha celebratum fuerat 23 Martii.

C b Idem, narratur in Summario miraculorum post mortem num. 7: et citato Francisco additur, cui concordat dictum Bernardi Stephani de Rossellis ann. LXVII in primo examine Testis 56. Qui affirmat se vidisse plures, dum insepultum corpus in ecclesia servaretur, euntes et redeuntes ad satisfaciendum votis, pro sanitatibus inde receptis.

c Neque enim, inquit Vita 3, quidquam de eo statuerat: tantum dum morbus ingravesceret, si quid domi fuerat, dividi pauperibus imperaverat.

d Adlit Vita 2, quod Cardinalis hic multis lacrymis funus Antonii est prosecutus: cujus manus etiam sæpius est devotissime deosculatus, illasque propriis lacrymis irrigavit. In secundo examine Testis 8, Marcus Joannis Marci de Strozii, ann. LXXII, dicit, quod inter deosculantes pedes defuncti, Cardinalis Veneratus (idem scilicet qui a titulo Card. S. Marci) lacrymis rigavit pedes illius.

e De sepultura in Vita 3 sic legitur: Ut ardor ille currentium populorum paululum refrixit, sepulcro tandem intulerunt. Ne vero ultimam illius voluntatem infringerent, qui testamento caverat, uti eodem conditorio in quo cœnobitæ clauderetur (id vero pro Chori feribus excavato antro, humili ac depresso loco, situm est) aliud Choro assidens, temporarium ac paulo eminentius extruxerunt: ita factum

Maji T. I.

est ut voluntati ejus obviam non iretur, et sanctitatis aliqua ratio ac dignitatis haberetur.

f Balnea Poretæ in finibus Bononiensibus ad Rhenum fluvium visuntur trans Apenninum.

g In 1 parte Summarii num. 8 vocatur, Fabrica seu fucina ferri (hanc autem tabulæ notant intra Apenninum in finibus Mutinensibus trans Dardaniam fluvium; aut Fabricas pluraliter, in finibus Bononiensibus ad Brismonem) et sequentis miraculi referuntur plures testes ex auditu eorum qui viderunt: inter quos imprimis notandus Nobilis Franciscus Albizi civis Florentinus, ann. LXXXV, qui dicit hoc ex certa scientia; quia videlicet vidit librum editum a D. Baldovino de Baldovinis, socero dicti testis, qui fuerat Notarius Antonii et cum eodem in visitatione præsens, dum fuit miraculum factum: et quod in eo libro inter alia plura miracula, ab ipso D. Baldovino scripta de visu et ab Antonio operata, hoc ipsum de fabrica fuerat scriptum: quem librum uxor ejusdem testis, filia Baldovini præfati, commodato dedit Priori Bonsolazii Cisterciensis Ordinis, qui numquam restituit illum.

h Plura hujus nominis loca sunt in Hetruria et cognominibus distinguuntur; ut sunt Castiglione di Pescaia Lucensis diœcesis, et Castiglione Aretino; Florentino, di Lunigiana, et di Valdorcina: quod autem hic intelligitur in confinio Bononiensi, tabulæ vocant Castiglione de Gatte, vel del Gatti, id est, Cattoruno.

i In Summario præcitato num. 15 idem narratur, et dicitur mulieri nomen fuisse Mariectæ, ipsaque septem omnino filios mares peperisse, quos feliciter educavit: ibidemque inter alios testes assignatur Bernardas, filius Danthis ac Mariectæ, ann. LIX, qui habuit hoc ab eisdem parentibus, et Nicolaus Junctæ, ann. LXX, qui novit omnes filios ac filiam Danthis et Mariectæ, atque etiam ipsum Danthem et D. Franciscus Canonicum, a quibus idipsum audivit.

EPILOGUS.

Non possum autem hujus tanti viri mortem atque absentiam non summo mœrore summoque desiderio prosequi. Dicitur B Ambrosius, cum ei obitus ejusdam optimi ac præstantissimi viri nuntiatum esset, multis lacrymis faciem irrigare cœpisse. Cumque ille qui id nuntiaverat admiraretur, hominem gravissimum in tantam ut ita dixerim animi molliem flecti, ac causam tanti fletus perquireret, Non est, inquit Ambrosius, deflenda tanti viri carentia, qualem vix multa tempora producere consueverunt? Merito igitur ejus obitum defleverunt omnes boni omnesque viri religiosi, qui frequentes ad eum accedentes consulebant hominem in rebus dubiis, quibus, tamquam oraculum quoddam totius Italiæ, certissimas irreprobabilesque veritatis sententias proferebat. Defleverunt eum non immerito pauperes Jesu Christi, quibus patronus alter ac tamquam pius pater extiterat. Tota denique civitas, velut publico luctu, sanctum virum pioque desiderio prosecuta est: imprimisque optimi cives atque optimates, qui illum tamquam sanctum virum non solum venerabantur atque colebant, verum etiam verebantur, maximam se in ejus morte fecisse jacturam profitentur: tanta erat apud illos auctoritas sancti viri. Illudque sane inauditum ac multa admiratione dignum est, quod, dum ejus funus ad ecclesiam S. Marci deferretur, animadvertentibus cernebatur, ut enim dum viveret concurrebant universi viri ac mulieres ad locum, qua illum transeuntem intelligebant, submissique in terram ac prout sanctum Præsulem adorare consueverant; sic exanimi tum corpori ac feretro inclinati positisque in terram genibus, non

42

curantes

Obitus S. Antonii omnibus luctuosus:

F

A FRANC.
CASTILLON
DOMEST.
EX MSS.

A. 100. 100.
NABDO.
EX MSS.
quo ad sepul-
turam allato
omnes veluti
ad benedictio-
nem se pro-
sternunt.

Astantes etiam pluviam, quæ tunc forte ingruebat, omnes, non tantum cives, verum et advenæ, qui tum multi in nostram civitatem propter præsentiam summi Pontificis advenerant, tamquam consuetam ab eo benedictionem accepturi, consuetam adorationem, licet mortuo, humiliter ac devote præstabant, magnum de sua erga eum fide ac reverentia testimonium reddentes, majorem de tali jactura luctum ostendentes. Quis tantam calamitatem Christiano populo inflictam non deploret? Quis tam præclarum justitiæ ac veritatis lumen extinctum non defleat. Vereor ego profecto ne post hac sublato e medio tanto lumine in obscuram tenebrarum caliginem atque in gravissimas temporum rerumque omnium perturbationes protrahamur: cujus rei jam quædam magnarum calamitatem signa suboriri videntur. Totus fluctuat orbis undique, Ecclesiæ vires labefactæ jam pluribus annis magno conatu contra impios hostes atque atrocissimos infideles in cassum hactenus laborarunt: Galli jam nonnullas Italiæ partes occuparunt, et ad majora accinguntur. Suspensi sunt omnium populorum ac Principum animi, magna quædam lunæ solisque eclipses, brevi futuræ, significare; majora his temporibus prophetiæ quædam minari videntur. Quem sit res exitum habitura incertum est, utinam bene vertat! Amen.

ADDITIONES

Fr. Leonardi de Ser-Ubertis Ordinis Prædicatorum, intra annum decimum a Sancti obitu scriptæ.

Ex MS. bibliothecæ Conv. S. Marci Florentiæ.

PROLOGUS.

Vita et miraculis illustris Antonius,

Scitote quoniam mirificavit Dominus Sanctum suum. Psalmo iv. Dominus Deus servum suum Antonium, cognominatum Antoninum de Florentia, de Ordine Fratrum Prædicatorum, Archiepiscopum Florentinum mirificavit, id est, mirabilem reddidit et ostendit in conspectu omnis populi. Mirabilis utique Antonius cunctis effectus est, tum propter justitiæ opera et suæ sanctissimæ vitæ conversationem, tum propter miracula crebraque prodigia, in vita ejus coruscantia pariter et in morte. Sed longe majora sunt justitiæ opera quam ipsa miracula: unde et quilibet justus, propter bene actæ vitæ merita, mirabilis prædicatur; quamvis signorum ostensione non luceat. Qui enim viriliter resistit desideriis suis; qui spiritus desideriorum malorum, hostes certe ferocissimos, qui cum persequuntur, expugnat; qui mundi oblectamenta, carnis incentiva, intestinæque bella, atque callidi inimici insidias superat; qui post aurum, mundi gloriam, suasque concupiscentias non ambulat; facit hic profecto mirabiles res, etiamsi nulla alia de eo miracula videantur. Sed qui cum sanctitate vitæ etiam prodigiorum gratia fulget, hic certe mirabilis est, et hunc Deus gloria duplicata mirificat, in eoque Dei virtus magna apparet, qui juxta Psalmistæ vocem in Sanctis suis mirabilis prædicatur. Antonius ergo noster, quia utroque effulsit, magnus vocatur in regno cælorum. Scitote itaque, Fratres mei dilectissimi, quoniam non ipse seipsum, nec eum alius, sed solus Dominus Sanctum suum Antonium mirificavit, mirabilemque vitæ sanctitate et signorum gloria demonstravit.

2 Quia vero, sicut in Psalmo scribitur, Dominum in Sanctis ejus laudare jubemur; quod tunc efficiamus, si eorum quos Dominus Sanctos fecit, gesta fortia divinaque prodigia prædicamus; non immerito Sanctorum vitas atque miracula tanto studio tantoque labore descripta comperimus. Quis enim

dubitet totum ad laudem Domini pertinere, quid-
quid servis suis propter gloriam Dei, sive calamo, sive ore, sive quovis opere fuerit impensum. Sane B. Antonii Archiepiscopi Florentini vitam celeberrimam, nonnullaque miracula, Franciscus Castilionensis Presbyter, vir litteris Græcis atque Latinis eruditissimus, et S. Theologiæ Professor, luculento sermone conscripsit. Sed quia, ut ipse in ejusmodi opere attestatur, non omnes sancti viri virtutes, non omnia laudum ejus præconia complectens, multa aliis de eodem sanctissimo viro conscribenda reliquit: ego quoque Fr. Leonardus Ser-Uberti de Florentia, minimus indignusque Ordinis Prædicatorum, cupiens pro modulo meo offerre in templo Domini, si non aurum vel argentum, (quia non est mihi) si non coccum purpuramque aut byssum, saltem caprarum pilos aut pelles arietum rubricatas, vel si quid est aliud nostræ pauperrimæ facultatis Deo acceptum; quædam alia, quæ B. Antonius sive in vita sive post obitum gessit, prout a fide dignis accepi, rudi ac simplici, sed veraci stylo describere statui, ad laudem omnipotentis Dei et gloriam Sancti sui legentiumque solatium atque ædificationem: reservans tam hæc eadem quæ ipse describam, quam multa alia ac pene innumerabilia, quæ de sancto Viro dici possent, aliis majori facundia majorique gravitate et eloquentia describenda. Existimo enim neminem, quacumque sapientia vel elegantia præditum, satis sufficienter posse omnes Antonii virtutes et merita pro sua dignitate enarrare.

3 Ego, inquit quidam Pater venerabilis, Fr. Santez Florentinus, in eo viro multo magis admiror ac stupeo, vitæ integritatem, animi constantiam, patientiam, mansuetudinem, benignitatem, vultus immutabilitatem, puramque et immaculatam semper conversationem, ac morum ac virtutum omnium lucidissimum spectandumque exemplar, quam quæcumque alia miracula, quæ de illo possint referri. Fuit nempe dictus F. Santez sancto viro Antonio valde familiaris, ac pro sua bonitate multum ab eo dilectus, et propterea multa mirabilia in beato viro conspexit, pluraque ab eo didicit virtutum ac morum et sapientiæ præclarissima ornamenta. Vox præterea omnium erat et est, quod post S. Zenobium, qui supra mille annos ante Antonium Florentinæ Urbis Episcopus exstitit, non surrexit Pastor qualis Antonius, sanctus et rectus, doctus et prudens, ac Deum timens et diligens toto corde.

4 De virtutibus igitur et immensis laudibus tanti viri locuturus, qualiacumque oris et calami munera et obsequia, sicuti concesserit Dominus, offeram in templo suo. Pretiosiora dona offerant ditiores, et unusquisque secundum donatam sibi gratiam magnalia Dei prædicet in Sanctis suis, ceterum, nulli mirum videatur, si rerum gestarum ordinem in narratione non teneam, ut videlicet prius ea quæ dum vixit operatus est, deinde quæ post obitum gessit, et ex his item quæ antea sunt patrata, secundum ordinem temporum rerumque dignitatem, referantur: nam ea quæ dicturus sum, prout diebus singulis per verissima testimonia accipiam, narrare intendo. Singulis tamen capitulis hujus opusculi singulas rubricas titulosque apponam, ut facilius intuenti summa totius capituli statim occurrat; et ea ipsa omnia quandoque valeant, si forte placuerint, in suo et temporis et dignitatis ordine collocari. Pro labore autem meo, si forte aliqua ex parte gratus exstiterit, nihil aliud nisi B. Antonii intercessionem et merita, legentium vero preces et orationes exposco: si vero sermo incultus forsitan fuerit onerosus, ego pro omni errato veniam humiliter postulo.

ut multa aliis
relicta sint,

cum nunquam
satis laudari
possit.

Hujus supple-
menti ordo et
divisio.

sic a Franc.
Castilionensi
descriptus
fuit,

Ut

A

*Ut more nostro prosequamur distinctionem Capitulū ,
veteris partitionis titulos hic habe.*

- I Qualiter B. Antonius, adhuc puerulus, instanter orando, petiit sibi donari gratiam sanctissimæ virginitatis.
- II De Bonis moribus et sancta conversatione ipsius, et qualiter conscientiae simul et famæ ac boni nominis diligentissimus extitit observator.
- III Qualiter B. Antonius virginitatem suam ab omni vel levissimæ suspicionis macula integram custodivit.
- IV De muliere mirabiliter liberata a quadam magna spiritali tentatione meritis B. Antonii adhuc viventis; quamvis præfata mulier numquam illum fuerit allocuta, sed solum in spiritu se ejus sanctitati commendavit.
- V De quodam cive Florentino, liberato a quadam magna tentatione, meritis B. Antonii jam defuncti.
- VI De Fratre quodam Ordinis Prædicatorum, qui impugnabatur a spiritu fornicationis, per merita B. Antonii liberato.
- B VII De visione mirabili, ostendente gloriam B. Antonii, quæ apparuit cuidam devotæ feminae in hora transitus ejus.
- VIII De muliere membris omnibus contracta, cujus facies tota intumuerat, liberata ad contactum tunicae B. Antonii in oppido Fabriano.
- IX De quodam cive Florentino, pro una sua filia maritanda magnifice exaudito.
- X De quodam cive Florentino, liberato ad tumulum B. Antonii a tumore vesicæ et descensu intestinorum.
- XI Qualiter D. Jacobus de Mannellis, in Cathedralis ecclesiæ Florentinae, sibi in Romana Curia petito, multum vexatus; a B. Antonio, cui se vovit, est repente adjutus.
- XII De famulo cujusdam Cardinalis, letaliter vulnerato, et sanato meritis B. Antonii.
- XIII De muliere sterili per octodecim annos, quæ facto voto ad B. Antonium genuit filios et filias.
- XIV De quodam Tabellione, liberato a febre, de qua fuerat pene a medicis desperatus.
- XV De quodam Converso Ordinis Prædicatorum liberato a dolore simul et obcæcatione oculi dextri.
- C XVI De Fr. Mariano de Firmo Ord. Præd. liberato a febre et ab infirmitate, de qua fuerat a medicis desperatus.
- XVII De quodam Fratre Ord. Præd. quem B. Antonius a grandi dolore dentium liberavit.

CAPUT I.

*Virginitas illibata, sancta conversatio, aliæque
virtutes S. Antonii.*

Beatus igitur Antonius, Florentina Urbe oriundus, patrem habuit Notarium Nicolaum Pierozzi, matrem vero Thomasiam nomine, parentes utique honestis moribus et religiosa conversatione fulgentes: qui filium suum multa diligentia nutrierunt, eumque ab infantia docuerunt timere Deum, et cavere ab omni peccato. Ipse vero paternarum monitionum non surdus auditor, cœpit esse puer ingeniosus, utpote qui sortitus fuerat animam bonam. Hic in ipsa sua pueritia mirabili quadam gravitate et multa morum honestate resplendens, super omnia orationi ultra quam credi posset erat intentus. Jam enim illud evangelicum, quomodo oportet semper orare et non deficere, intenta cordis aure percipiens, non cessabat a Domino petere, ut dirigeret gressus suos. In-

*Pie educatus
puer,*

Luc. 18, 1

Joan. 15, 5

traverat jam in cor tenelli pueri illud quod veritas dicit, Sine me nihil potestis facere. Propterea puer Dei Dominum suum puris precibus exorabat, ut eum doceret facere voluntatem suam.

6 Quanta vero in sancta oratione Domino inspirante didicerit, vel ex hoc conjici potest, quod virtutum omnium reginam, sanctam videlicet et immaculatam virginitatem, inter cetera obnixius dicitur postulasse. Quis enim tam teneram mentem tantilli pueri ad amorem sanctissimæ castitatis tam vehementer creditur inflammasse, ut eam super omnia sibi donari exposceret, nisi Rex ipse Virginum, castitatis amator Dominus Jesus Christus, quem purus puer tam assidue exorabat? In ecclesia igitur S. Michaelis in Horto, ad quamdam imaginem Crucifixi, B. Antonius, singulis diebus diutius a orare consueverat; ita ut propter suam in orando perseverantiam multos verteret in stuporem: ibique inter cetera hoc fertur a Domino Jesu Christo instantius postulasse, ut scilicet perpetuam mentis et corporis virginitatem sibi concedere dignaretur dicens cum

Psalmista, Fiat, Domine, cor meum et corpus meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar. Quam puram Deoque acceptissimam petitionem, sicut postea rei probavit eventus, gratia sibi divina concessit: libenter enim annuit Dominus talibus precibus. Virgo igitur immaculatus et purus B. Antonius usque in finem perdurasse narratur.

7 Hujus etiam conservatæ virginitatis indicium fuisse videtur, quod dum in extremo esset mortis articulo constitutus, ita ut vix ejus vox a circumstantibus audiretur, sæpius in ejus ore resonabant repetita hæc verba; Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Quamvis enim ad B. Mariam Virginem, cui semper devotissimus extitit Antonius, possint illa verba referri; tamen non incongrue creditur, quod ipse sanctissimam virginitatis integritatem laudans, agebat gratias Deo, omnis castitatis datori, ipsique virginitatis virtuti, qua in se per Dei gratiam inviolabiliter custodita, cognoscebat se ceterarum quoque virtutum custodiam obtinuisse, simulque vitiorum omnium habuisse victoriam. Noverat profecto electus Dei puer Antonius, magni apud Deum meriti cognatamque Angelis esse virginitatem. Inspiraverat Altissimus servuli sui mentem, quæ mox fuerat futura omnium charismatum receptaculum, quoniam non nisi caste viventes templum sunt Spiritus sancti. Et ob id ipsam mentis et corporis puritatem puer Domini tantopere cupiebat, propterea etiam de tam grandi virtute usque in finem servata exultans in morte, crebro dicebat, Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio: sciebat enim quod donata est illi innumerabilis honestas per manus illius.

8 Jam vero nunc vellem facundus esse, ut clarissimos mores, sanctamque conversationem, omnemque vitam lucidam B. Antonii proloqui possem. In eo namque, ut verbis utar S. Ambrosii tamquam in imagine videbatur imprimis ipsa virginitas, omnisque sanctissimæ vitæ integritas. De ejus siquidem vita et conversatione, velut de speculo quodam, fulgebat species castitatis et cunctarum forma virtutum: hinc sumi possunt exempla vivendi. In vita Antonii, tamquam in exemplari, magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeamus ostendunt. Virgo erat, non solum corpore, sed etiam mente, qui nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum: corde humilis, verbis gravis, animo prudens, loquendi parcius, legendi scribendique studiosior, memoria præstans: non in incerto divitiarum, sed in sancta humilitate et prece pauperis spem reponens: intentus lectioni et operi, verecundus sermone; arbitrum mentis solitus, non hominem

11
A. FR. B.
NANDO.
EX MSS.

virginitatis
donum petii.

a

impetrat,

Psal. 118 80

E

et in mortis
articulo
gratias de eo
agit:

F

omnibusque
ornatus vir-
tutibus
Ambr. 1. 2
de Virgin.

minem, sed Deum quærere; providere tamen non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus: non lædere reos, bene velle ac bene facere omnibus: obedire prælatis, assurgere maioribus natu, æqualibus non invidere, omnibus se ex humilitate subicere, fugere jactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando iste vel vultu aliquem læsit? quando fastidivit humilem? quando risit debilem? quando vitavit inopem? Nihil torvum in oculis aut curiosum, nihil in verbis procax, nihil in actu aliquando fuit inverecundum: ut ipsa species corporis et morum ornatus, simulacrum fuerit mentis figuraque probitatis: bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci. Nihil intus tenebrarum in anima latebat Antonii, ita ut mens ejus nullis repagulis corporalibus, nullis vitiorum umbraculis impedita, tamquam lucernæ lux intus posita, foris facile cunctis luceret.

9 Quid exequar ciborum parcimoniam, officiorum redundantiam, tolerantiamque laborum? alterum enim ultra naturam superfuisse, alterum vero, id est parcitatem ciborum, penitus ipsi naturæ defuisse videtur. Hinc Antonius semper erat operosus, illinc continuata jejunia sanctissimum corpusculum macerabant: cibus ejus erat talis qui mortem arce-
B ret, non delicias ministraret: nulla illi unquam fuit cura de escis, sciens quod dicit Apostolus in 1 epistola ad Corinthios cap. vi, Esca ventri et venter escis, Deus autem hunc et illam destruet. Proinde quid in potum cibumque sumptum esset Antonius, non ante noverat, quam sibi foret appositum. Ita etiam omnem edendi bibendique solitudinem, omnem escarum delectationem projecerat, ut plerumque epulas appositas non discerneret, et unum pro alio sumeret: sicut et de S. Bernardo legimus, qui sagimen crudum, per errorem sibi oblatum, pro butyro multis diebus noscitur comedisse; et oleum bibisse, tamquam aquam. Nam cum propter ejus debilitatem crebrosque languores aliquando carnes comedere cogeretur Antonius, perdices appositas non cognovit, quia numquam tam pretiosas aves, utpote cibos delicatos et regios, vir sanctus sumere consensisset. Sed [comedit] quia ministri, perdices, quas sibi ad sublevandam suam debilitatem apponebant, cornices aves vilissimas esse dicebant. In qua re duplex ejus virtus sanctitatis apparet: prima est victus sui austeritas, quando in ipsa quoque infirmitatis necessitate cultiores escas vitabat: secunda vero est ejus admiranda simplicitas, et nulla prorsus cibi sui potusque sollicitudo, quando cornices a perdicibus non discernebat. b Hæc et his similia multa de viri simplicitate ac bonitate retulit mihi vir religiosus Fr. Andreas de Labriano, Conversus nostri Ordinis Prædicatorum, qui socius ejus multo tempore fuit usque ad mortem suam: qui est etiam consecutus a sancto viro post ejus decessum in suis parentibus miraculosum beneficium, quod infra narrabitur.

10 Quid de somno referam et quiete Antonii? Dormire illi non prius cupiditas, quam necessitas fuit. c Sacras vigilias supra modum amabat Antonius, primusque semper inter Fratres solitus erat surgere ad Matutinas, implens Davidicum illud, Media nocte surgebam ad confitendum tibi: et item illud, Castigatio mea in matutinis. Post Matutinas vero non redibat vir sanctus ad quietem corporis, nec lassis membris indulgebat, quibus etiam multa necessaria subtrahebat: sed aut lectioni, aut orationi, vel suorum librorum compositioni vacabat: Fratrum in super consolationi et consiliis, eorumque exhortationibus et confessionibus insistebat. Si quando tamen somnus illum imminens oppressisset, non in lecto corporalis quietis debile corpusculum deponebat: sed residens in loco ubi orabat aut lege-

bat sive scribebat, elevata sursum ad cælum, quo D semper erat intentus, facie sua, paululum quiescebat. Et tamen, cum quiesceret corpus, vigilabat animus: qui frequenter in somnis aut lecta repetebat, aut somno interrupto continuabat, aut disposita gerebat, aut gerenda prænuntiabat.

11 Quid de ejus humilitate dicam? quid ejus mansuetudinem exequar? Hic namque cum apud omnes venerabilis atque gloriosus pro sua sanctitate existeret, apud semetipsum pro sua humilitate incredibili vilescebat; memor illius sententiæ quæ scribitur in libro Ecclesiastici cap. iii, Quanto major es humilia te in omnibus; et ejus item quæ scripta est ibidem cap. 7, Humilia valde spiritum tuum. Hic Dei amicus sibi semper humilis, aliis vero judex æquissimus, sed mitissimus nihilominus fuit. Hic ex humilitate sibi durus et rigidus, aliis ex mansuetudine largus extitit, patiens et benignus: gerebat enim semper in pectore illam Salvatoris nostri sententiam Matthæi xi, Discite a me quia mitis sum et humilis corde d. Mitis in moribus, ut neminem lædam, omnibus benefaciam: humilis autem in mente, ut neminem judicem neminem condemnem. Mitis ergo et humilis erat Antonius: quia virtutes quas exterior ejus mansuetudo clamabat, interior ejus humilitas peramplius possidebat. Longum nimis esset hujus viri omnia virtutum præconia enarrare: sed de moribus ejus et laudibus hæc in generali sic breviter decursa sufficiant: nunc aliqua particularius exprimamus.

12 Noverat vir Dei teneram et lubricam esse castitatis opinionem, facileque aut amitti aut maculari nisi virginum pudor ab omni specie mala abstineat se. Quia enim pauci sunt qui carnis continentiam servant, pauciores vero qui cum carne etiam mentem teneant mundam; ex levissima suspitione ipsi incontinentes de aliorum continentia incipiunt titubare. Propterea fugiebat Antonius omnia suspecta consortia: pudica mens ejus pudicos servabat oculos, pudicos sermones, pudicosque gestus omnes et mores. Ait ipse in quadam sua epistola, posteaquam factus est Episcopus, ad Fr. Laurentium de Ripa-fracta: Ego inquit, in familia nostra nullum habeo puerum vel adolescentulum: sed omnes excedunt xxv annum, et sunt Sacerdotes, uno excepto qui Diaconus est: et multo magis famuli laici ab adolescentia recedunt: nec hic conversantur pueri, nisi qui veniunt cum patronis suis Presbyteris, habentibus diversas causas, vel portantes litteras a mercatoribus vel magistris. Ego nec cum pueris, F nec cum mulieribus loquor, nisi in locis publicis, videntibus cunctis. Sunt multa in eadem epistola digna memoria, quæ omnia brevitatis causa omitto: spero tamen, si permiserit Deus et hanc et nonnullas alias ejus epistolas aliaque opuscula in unum e, sicut potero, coarctare volumen. Interim hæc pauca sumpta sufficiant ad propositum præsentis negotii.

13 Videant ergo minus perfecti et infirmi, quanta custodia servanda sit castitas; quando vir Dei, de quo nulla jam vel levis poterat esse suspicio (utpote qui, dum adhuc viveret, Sanctus, sicuti erat, appellabatur et credebatur) tanta vigilantia domum suam, tanta diligentia virginitatis suæ odorem suavissimum conservabat; ita ut nec bonus nec malus quisque de purissimo viro impurum posset aliquid suspicari. Providebat enim Dei servus, juxta sententiam Pauli ad Romanos cap. xii, bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Oportet enim Sanctos et ab his qui foris sunt testimonium habere bonum, sicut dicit Apostolus in 1 epistola ad Timotheum cap. iii. Sic B. Nicolaus mulierum consortia ab ipso juventutis suæ tempore semper exhorruit: sed ex quo factus est Episcopus, quasi quamdam pe-

et mire humi-
lis:

a familia
sua excludit
pueros et
mulieres,

ne quam de
se suspicionem
mali præberet:

A.
NARDO.
EX MSS.

et vilioribus
sic assuetus
ut delicatiora
non discer-
neret,

brevis quæque
somni erat:

A stem fugiebat, ne videlicet tantæ dignitati aliquam malæ opinionis maculam inferret. Beatissimus Pater noster Augustinus etiam sororis familiaritatem vitabat, indignum ducens ut Episcopus implicaretur colloquiis feminarum.

*in hoc secutus
exempla
Sanctorum.*

B 14 Quid dicam de B. Dominico Patre nostro, qui ad mortem veniens, Fratres suos præcipue ad castitatis custodiam hortabatur : aiebat enim, decere virum evangelicum ; qualem suus Ordo instituit et requirit, etsi [conveniat] omnium virtutum floribus esse ornatum ; tamen virginitatis odore etiam in hominum opinione præcipue redolere oportere. Sic, inquit vir sanctus, magis erit prædicatio fructuosa, si Fratres mei, quos ad prædicandum specialiter deputo, illius summi prædicatoris Domini nostri Jesu Christi puritatem puritatisque famam imitari conentur, quem numquam adversarii sui Judæi ausi sunt de aliqua suspecta familiaritate notare. Sanctus etiam Doctor Thomas Aquinas, postquam, superata illa terribili tentatione ab Angelis est visibiliter ac sensibiliter perpetuæ castitatis cingulo communitus, maxime cœpit vitare consortia feminarum : dicebatque, non decere virum Deo dicatum diu manere cum mulieribus ad loquendum ; quin potius mirabatur, quomodo religiosus, quem semper oportet esse in his quæ Dei sunt, posset cum feminis, nisi de valde necessariis et multum utilibus, fabulari ; quamvis et hoc ipsum utile et necessarium breviori sit sermone solvendum.

ANNOTATA.

a Bernardus de Martinis, civis Florentinus, ann. LXXV, in 2 exam. testis 10, dicit, audisse a D. Agnolecta de Ghibertis, nobili Matrona Florentina, quod cum puer esset Antonius, ante ingressum Religionis, singulis diebus mane, in ecclesia S. Michaelis de Orto, in civitate Florentiæ, per unam horam, genibus flexis orabat ante Crucifixi figuram : quod ipsa D. Agnolecta habuit ab avia ipsius Archiepiscopi, prædicta sciente.

C b *His adde 1, quod Joannes Miniatis Christophori de Florentia, in 1 exam. Testis 15, ann. LXXIV, dicit quod doluit dum sibi procurator apposuit perdicem unam, affirmans totam familiam unius pauperis ea impensa uno die potuisse sustentari. 2, quod Testis 43 in 2 exam. Ser-Joannes Attavantis de Vincentiis, civis Florentinus et Notarius publicus, addit ; quod dum esset infirmus Antonius, et a nobili muliere perdix præparata fuisset pretii solidorum sex, remisit eam Antonius, dicens, tanti valentis pretium demptum fuisse pauperibus plus eo egentibus.*

c *In eodem 2 Exam. Testis 23, Marcus olim Joannis Marci de Florentia, ann. LXXVI, dicit, se tetigisse lectum ipsius, et quod neque culcitram neque lintea teneret.*

d *Id si factum et alicubi adhuc extat ejusmodi collectio, injuriam publico faciunt, qui thesaurum illum abditum premunt ; cum sanctorum virorum spiritus nusquam magis puriusque appareat quam in epistolis, animi sensa intima potius quam studio efformatos conceptus exprimentibus.*

CAPUT II.

Tentationes per merita B. Antonii dispulsæ : morientis gloria reveleta.

*Mulier sibi
numquam
locutæ præ
reverentia*

Adhuc vivente B. Antonio hoc stupendum contigit miraculum, quod narratur. Fuit in civitate Florentia quædam devota et bona mulier de Pœnitentia B. Dominici, quæ virum Dei Antonium magno venerabatur affectu, tantaque eum devotione prosequabatur, quod ubicumque illum fore aut quacum-

que transiturum exaudisset, continuo accurreret, ut illius benedictionem positis genibus, sicut et ceteri, recipere mereretur : sequē beatam atque ab omni periculo tutam esse existimabat illa die, qua a sancto viro benedictionem accepisset. Erat enim mirabilis devotio universi populi ad quærendum ab illo benedici : omnes namque, quacumque illum transire rumor ante clamasset, currebant protinus, senes et parvuli, nobiles et plebei, laborantes et otiosi, viri et mulieres : et flexis genibus inclinatisque cervicibus benedictionem sancti Præsulis expectabant. Quamvis autem tantum illi esset affecta, numquam tamen, præ quadam reverentia ac etiam pudore femineo, locuta est secum : sed solum ejus præsentiam, tamquam Angelum Dei, delectabatur aspicere.

E 16 Hæc igitur devota mulier vexari cœpit magna quadam et periculosa tentatione ac impugnatione spiritali, quæ eam diaboli factione pene in desperationem adduceret. Casta et mitis erat hæc mulier, et multis ornata virtutibus : et tamen tantis impugnationibus, et una præcipue ceteris duriore, quod qualiter evaderet nesciebat. Cœpit igitur in spiritu se sancto viro Antonio devotius commendare ; quamquam, sicut præmisimus, nihil unquam de hac vel alia re loqueretur eidem. Denique factum est ut non multo post ab Antonio plenius audiretur ac liberaretur, visione quadam imaginaria sibi hujusmodi apparente. Videbatur siquidem dictæ mulieri, quod in Cathedrali ecclesia Florentina, quæ S. Maria del Fiore sive etiam S. Reparata nuncupatur, vir Dei adesset, magna populi frequentia constipatus : in quem intenta aspiciens, benedictionem more solito expectabat. Tum ille, qui nedum feminam, sed nec virum aspicere pro sua modestia solitus erat ; intendens in eam, nimio certe dolore afflictam, extenta manu ut ad se accederet annuebat. Illa vero tum ex verecundia, tum etiam quia, cum plena esset ecclesia, non magis illam Episcopus quam alium vel aliam quamlibet vocare nutibus videbatur, Sancto appropinquare non audebat. Sed vir Dei iterum atque iterum in eam intendens, ut ad se veniret clarius annuebat.

*graviterque
tentatæ,*

*in somno ap-
parens,*

F 17 Tunc illa, sumpta fiducia, per medios populos ad Sanctum accedit : et ille aliquantulum declinata turba, quasi secretius locuturus, eandem mulierem de multis admonuit et instruxit : et sibi aperuit et revelavit, quidquid in ejus conscientia erat, et quidquid illa in corde versabat, præsertim super illa sua tribulatione, quam patiebatur : dixitque illi, Vade et Confessori tuo talem et talem rem aperi, et ultra non timeas diaboli tentamenta nec dolos. Adjecitque, Vade illuc ad illam parvulam fenestram seu foramen, et cyathum qui ibi plenus est accipe, et bibe, et liberaberis ab omni tentatione ac desperatione quam pateris. Quæ accepta Episcopali benedictione, cum accessisset ad locum, et cyathum plenum amarissima potione conspiceret ; primum illam assumere durum sibi videbatur ; demum jussis Præsulis parere volens, cum vellet bibere medicinam, cyathus e manibus ejus ad pedes dilabatur, et fractus rumore suo mulierem excitat dormientem. Illa vero ad se reversa, mirari cœpit super hujusmodi visione ; præcipue super eo quod vir sanctus illi indicaverat omnia quæ habebat illa in corde : magis autem stupebat, quomodo tam subito omnis illa sua tentatio abscessisset. Nam e somno surgens, sensit se protinus ab omni scrupulo et impugnatione mirabiliter liberatam. Jussa vero ac monita sancti Pastoris, quæ sibi in visione dederat, devote et fideliter implens, in magna pectoris pace ac animi tranquillitate remansit ; gratias agens Deo et sancto suo Antonio, qui tam excelsi meriti fuit, ut adhuc vi-

*eique bene
consultere
visus,*

*serenitatem
mentis resti-
tuit.*

vens

A Tunc cordis sui videret occulta, et tam citum tam-
salubre posset præstare remedium.

NARR.
EX MSS.
Item civi
honorato

ac pene ad
desperationem
acto,

18 Aliud audiivi miraculum, ex ore proprio ejus
qui recepit a Sancto subsidium : quod miraculum,
sicut et illud quod paulo ante narravi, mihi videtur
miraculorum maximum : quia menti non corpori
præstitit sanitatem, quod solius Dei proprium esse
videtur, vel illorum qui sibi maxima familiaritate
junguntur. Civis namque quidam Florentinus, San-
drus Pegagnotus nomine, qui pro sua prudentia ac
fidelitate domus omnis Petri Francisci Laurentii de
Medicis œconomus extirrit, et nunc quoque omnem
ejus substantiam administrat atque dispensat, cœpit
circa annum Domini MCCCCLXV tanta mentis pertur-
batione, tanta dæmonis impugnatione vexari, ut
pene rueret in desperationem. Cogebatur siquidem
vehementer, diabolo instigante, ea agere quæ animæ
et corpori magnum essent paritura dispendium : at-
que ad ea perductus est, ut neque tanti mali perpe-
trationem posset satis evadere, neque quid pro con-
silio ageret in re tam periculosa occurreret. Per-
durat in hac angustia mensibus circiter sex, nec
ulla inveniuntur remedia vel consilia : et jam prope
erat ut in eventum cadat, quo fiat vir prudens et
B bonus cunctis irrisio et opprobrium ; et quod his
omnibus gravius est, ruina et insanabile ferme scan-
dalum sibi ipsi.

devote invo-
catus.

19 Denique dum quadam die iret eques in villam
quæ vulgo dicitur Mugello, et ea tribulatione so-
lito gravius premeretur ; cœpit sic equitando, præ-
nimia angustia spiritus, se devote et ex toto corde
commendare B. Antonio ; rogans ut illum digna-
retur de tanto ac tali periculo suis meritis et preci-
bus liberare. Mirum dictu ! Paululum progrediens,
sensit continuo tantam mentis tranquillitatem, quan-
tam numquam antea sit expertus : et occurrente
sibi, ob merita viri sancti, remedio salutari, omnis
illa tribulatio omneque periculum penitus discesse-
runt. Ex quo multum admirans, de tam celeri tam-
que salubri subsidio, Deo et B. Antonio gratias re-
ferens immortales, etiam reddidit vota sua, mihi-
que hæc omnia postmodum de anno Domini MCCCCLXVI,
die xxvii mensis Aprilis, lætus pariter et admirans,
per ordinem enarravit.

Religioso
quoque seni,

20 Religiosus quidam, valde devotus B. Antonii,
gravi cœpit carnis sordidarumque cogitationum im-
pugnatione vexari ; idque mirum videbatur, quod in
homine jam provectæ ætatis tanta libidinum incen-
dia pullularent. Agebat ille non segniter adversus
teterrium foetidissimumque hostem : sed ipse magis
magisque ardentis concupiscentiæ flammas contra
Christi athletam excitabat. Demum vir bonus, nimia
anxietate permotus, magna-que repletus amaritu-
dine, ad Jesu jacebat pedes : et ne in turpem illam
tentationem induceretur, humiliter precabatur. De-
nique cum parum proficeret, adversario suo nimi-
rum contra eum fortiter dimicante ; ea qua potuit
devotione et fide, se B. Antonio commendavit, po-
stulans a tanto æstu refrigerium salutare. O mirum
stupendumque miraculum ! Sensit ille continuo au-
xilium, paulatimque turpis illa tentatio, Domino
concedente et B. Antonio intercedente, cessavit.
Hoc autem contigit circa annum Domini MCCCCLXVIII,
Religioso eodem, qui tale promeruerat beneficium,
mihi cum gaudio revelante : qui quidem Religiosus,
ob dictam causam ac propter alias gratias quas a
sancto Viro recepit, ipsum B. Antonium magna de-
votione veneratur.

graves car-
nis stimulos
eximit.

Ipsa qua
moritur hora,

21 Eadem die eademque hora qua S. Antonius
migravit a corpore, videlicet ii die mensis Maji,
anno Domini MCCCCLX, in crepusculo diei, in Vi-
gilia Ascensionis D. N. Jesu Christi, quædam de-
vota mulier de pœnitentia S. Dominici, de qua jam

fecimus mentionem, de ipsius B. Antonii transitu D
et gloria visionem habuit hujusmodi. Erat præ-
fata mulier in sua domo quiescens in stratu suo, die
et hora jam dicta ; habebatque secum matronam
quamdam seniore, quasi custodem juventutis suæ,
præcipueque cum ad ecclesiam vel alias foris pro-
cederet sociam : neque enim sine comite prodire
domo sciebat, propter teneram famam pudoris. Hæc
igitur anus, dum appropinquare cerneret auroram,
juvenculam a somno excitat, ut dictis eorum Matu-
tinis laudibus, postea cum dies clarior illuxisset,
ad ecclesiam pergerent : Surge, inquit, quoniam
prope est jam dies. Expergefata illa surgere cœpit
a lecto ; sed somno oppressa (erant enim oculi ejus
gravati) paulisper inclinata super stratum suum,
iterum requievit, non tamen plene dormiens, neque
aperte vigilans. Et ecce subito facta est super eam
manus Domini, et sic inter somnum et vigiliam vidit
cœlos apertos, et Jesum Christum sedentem super
solum excelsum et elevatum nimis, circumdatum
immensa gloria innumerisque Sanctorum et Ange-
lorum millibus circum septum, et plena erat omnis
terra majestate ejus, et vidit arcana Dei quæ non
licet homini loqui.

piæ mulieri
dormienti,

E

22 Tunc illa, hujusmodi visionem cum gaudio
admirans, convertit oculos ut videret Sanctos sui
Ordinis, videlicet Fratrum Prædicatorum : et ecce
vidit innumeram multitudinem Fratrum dicti Ordinis,
quorum singuli pro suis meritis diversa clari-
tate fulgebant. Inter reliquos autem conspexit in-
clytum Patriarcham S. Dominicum, in pulcherrima
atque ornatissima mansione ; et juxta eum vidit
gloriosum Doctorem S. Thomam de Aquino, im-
mensa claritate decorum, uno Angelo medio inter
utrumque : penes vero Thomam aspexit tabernacu-
lum pulcherrimum et mansionem ornatissimam va-
cuam, uno etiam Angelo medio inter S. Thomam et
sedem vacantem. Cumque mulier tam suavi visione
pascere, ecce unus de ministris Regis æterni,
cum baculo sive virga aurea, sicut portare solent
ministri Papæ hodiernis temporibus, cœpit annuere
circumstantibus voce et gestibus, ut locum venienti
darent : videbaturque sibi, quod inter alia diceret
hæc verba, transiens per eam quæ astabat mediam
multitudinem, Fate largo, Fate largo : hoc est,
Cedite, cedite : date locum. Ipsa autem mulier, ut
illi apparebat in visione, erat in paradiso, in loco
inferiori, super pavementum stratum tapetis et pul-
cherrimis pannis ; ibique sedens cum innumera mul-
titudine Jesum in decore suo læta aspiciebat : ma-
jores autem Sancti juxta ipsum Regem gloriæ, in
gradibus et locis eminentioribus, collocati erant sin-
guli in ordine suo.

ostenditur
juxta SS.
Dominicum
et Thomam

præparatus
locus

F

23 Cumque Angelus ille minister Domini sollicite
ageret ut locus daretur venienti ; mulier, cum juxta
eam ille transiret, secum audacter loquitur, interro-
gans eum et dicens, Quidnam est hoc ? cur ut locum
cedamus tanta celeritate, jubes ? En, inquit, B. An-
tonius Ordinis Prædicatorum Archiepiscopus Flo-
rentinus, modo seculum hoc triste relinquens, cœ-
lum ingressurus est, locandus in sede sibi disposita,
et paratam sibi in domo Dei patris mansionem, pro
suis laboribus et meritis, accepturus. Vix Angelus
verba finierat, cum jam jam omnes cum gaudio
Antonium expectarent. Et ecce matrona illa, moræ
impatiens, juniorem sociam suam iterum vocans,
excitavit eam, et continuo visio illa disparuit. Mu-
lier vero nimium dolens, quia finem tam admirabilis
visionis videre non meruit, simile quiddam respon-
disse fertur, sicut B. Ambrosius, qui in Missa ob-
dormiens ad exequias rapitur B. Martini, sed exci-
tantibus eum Clericis suis finem funeralis officii
explere non potuit. Notavit ergo mulier tempus, et
invenit

in quem in-
troducendus
Antonius.

A invenit quod eadem die et hora R. P. Antonius migravit ad Christum. Unde quis dubitet virginem ac doctum Antonium, juxta Virginem et Doctorem Thomam esse locatum in cœlis, cujus doctrinam et vitam est imitatus in terris.

CAPUT III.

Varia beneficia, mortui Antonii invocatione impetrata

Toto vultu
tumens

et corpore
contracta,

donatam sibi
mortui Anto-
nii tunicam,

reverenter
induens

subito con-
valescit .

Vir nobilis
et filius
gravatus,

B Post mortem Viri paucis exactis mensibus, contigit hoc quod narro miraculum. Quædam mulier de Fabriano, insigni oppido Marchiæ Anconitanæ, ita totius capitis ac faciei tumore cœpit ægrotare, ut in fronte ejus vix possent oculorum formæ discerni : tumulus enim quidam caput ejus et facies videbatur, ac per hoc nihil pene videbat. Cumque hoc morbo diutius laborasset, addita est infirmitati ejus contractio totius corporis; et velut in globum reducta, membrorum omnium usum perdiderat. Jacere in strato suo paupere misera non valebat : et cum etiam stare non posset, sedens in spirarum morem, dolens heu nimium atque ejulans, laborabat. Hujus gormanus fuit quidam vir religiosus Fr. Andreas de Fabriano, Conversus Ordinis Prædicatorum, ac socius per aliquot annos B. Antonii usque ad obitum suum : qui Fr. Andreas adhuc multa solet mecum atque cum aliis de beati viri virtutibus cum lacrymis recitare. Hic igitur Fr. Andreas, post transitum B. Antonii, usque Fabrianum parentes suos visitaturus perrexit. Ut autem matri et suæ præfatæ sorori infirmæ, egestate non modica laborantibus, in aliquo subveniret; donavit illis quamdam tunicam S. P. Antonii, in eorum necessitates convertendam : nam et alias, dum adhuc superstes esset Antonius, multas eleemosynas, quas ab ipso acceperat, pauperibus feminis tribuebat Fr. Andreas. Suscipientes igitur devotæ mulieres præfatam tunicam, in quadam cassa cum devotione et reverentia posuerunt; penuriam potius ferre volentes, quam tam pretiosum thesaurum in usus proprios ac tam necessarios convertere; aut tam sancta veste ad operimentum uti alterius earum : ipse enim Fr. Andreas multa de virtutibus et miraculis B. Antonii retulerat prædictis feminis.

25 Visitata ergo matre, visitata et sorore infirma, cum eas ad patientiam, ad fiduciam in Domino, et ad devotionem S. Antonii fuisset hortatus, abscessit. Præfata igitur mulier, omni spe atque omni humano auxilio destituta, Deo se totam committens, devote cœpit suam calamitatem commendare B. Antonio, supplicibus quibus poterat votis auxilium postulando : et cum jam advesperasceret, petiit a matre sua, ut sanctam illam tunicam sibi afferret, eamque indueret. Quod et illa continuo fecit, et sic super nudum vestivit filiam tunica sancti Viri. Tum ægra, spem magnam habens in Deo et in S. Antonio, tota nocte dormiens cum vestibus sanctis, mane facto surgens e lectulo, sanam se ac liberatam invenit, tam a faciei capitisque tumore quam a contractione membrorum. Unde Deo et B. Antonio gratias agens, eadem die perrexit ad flumen, et cum aliis mulieribus cœpit lavare pannos lineos, quos mater sua per se ipsam lavatura, nisi filia sua fuisset tam subito curata, paraverat. Mirantibus vero cunctis super tanta novitate et super tam repentina gratia sanitatis, narravit illa miraculum : et facta est admiratio et lætitia magna in populo, et omnes qui viderant et qui audierant glorificabant Deum, qui in Sanctis suis usque hodie mirabilia operari non cessat.

26 Fuit in civitate Florentiæ civis quidam, vir nobilis, bonus et simplex ac timens Deum, nomine

Feus, quondam alterius Fei de Belchariis, non modice diocriter in sacris litteris eruditus a, eidem B. Antonio satis familiaris et notus : cui etiam aliquando generaliter confessus est omnia peccata, omnemque a pueris vitam suam : qui non multum opibus abundans, familiam habuit admodum onerosam, non quidem moribus malis, sed magis fortunæ necessitate. Nam in familia sua, quam religiose nutriendi ab ipsa infantia semper docuit timere Deum et cavere ab omni peccato, habuit plures filias feminas, quas honorifice secundum suum statum et carnis ingenuitatem nuptui vix tradere poterat; multas tamen, Domino largiente, honorabiliter maritavit. Hic itaque de quadam ejus filia, nomine Margarita, quæ erat jam plenis nubilis annis, propter dotis exiguitatem multo tempore anxius fuit, eo maxime quia tempore illo in sua civitate puellæ vix poterant magnis dotibus desponsari : sicque per annum et ultra in quærendo viro suæ filiæ laboravit ; nec sibi occurrebat gener, qui divitiis et nobilitate, magis autem honestis moribus adornatus, satis suæ filiæ conveniret.

27 Contigit igitur quadam die, in anno obitus B. Antonii, de mense videlicet Januarii, qui mensis fuit nonus ab ejusdem beati viri transitu, ut idem Feus, cujus semper fuit moris cum sanctis et religiosis hominibus conversari, esset in domo monachorum S. Benedicti, Congregationis S. Justinæ de Padua, in monasterio quod est prope Florentiam, in loco qui vulgariter le Campora nuncupatur. Ubi cum post multa sancta colloquia, habita cum monachis et secularibus, qui illuc ex devotione convenerant, quieti secum aliis paulisper dedisset ; visionem quamdam imaginariam in somnis circa auroram habuit hujusmodi. Videbatur siquidem sibi esse in ecclesia S. Marci Ordinis Predicatorum, in civitate Florentia, ubi corpus S. Antonii præfati quiescit : videbatque sacrum corpus Antonii, in quodam feretro existens in medio ecclesiæ, versis pedibus ad ostium ecclesiæ ; Fratres vero dicti Conventus stare circa ipsum corpus, clausa ecclesia, nullo alio ex secularibus præter ipsum solum Feum existente. Descendebat autem ipse Feus a choro Fratrum in ecclesiam ad videndum Sancti sacrum corpus, illudque integrum ac prorsus immaculatum conspiciebat. Cumque reverenter corpori, ut deoscularetur illud, appropinquasset ; visum est illi vivum videre S. Antonium, cœpitque cum admiratione et gaudio dicere, En vivit Antonius, quem mortuum putabamus.

28 Tum ille flexis genibus ante faciem Antonii, cum lacrymis adoravit eum ; et suam illi filiam, pro qua maritanda jam, sicut prædixi, per annum anxius steterat, devotius commendavit ; dicens, Commendo vobis, Pater et Domine mi, Margaritam meam filiam, ut oretis pro ea : addiditque, Facietisne quod peto ? Vir autem sanctus, Feum læto vultu aspiciens inclinansque caput, suæ petitioni annuere videbatur : sicque visio illa disparuit. Feus vero expergefactus rem tacitus considerabat ; expectansque auxilium a S. Antonio Florentiam rediit. Mira res ? Paucis interjectis diebus, offertur Feo pro filia sua vir dives et nobilis ac bonis moribus adornatus, contentus satis parva dote, quingentis videlicet aureis ; cum ab aliis octingentos aureos, majorem adhuc dotem expetens, recusaret. Celebrantur ex more nuptiæ, et usque hodie in bono et felici statu ac sancto timore tale conjugium perseverat. Non dubitat idem Feus, quin in tali matrimonio apud Deum mirabiliter sit operatus S. Antonius, cui sæpe pater filiam commendarat. Ecce quomodo B. Antonius se invocantes exaudit : ecce quomodo vivens Feo fuit amicus, et mortuus subsidia præstitit postulata.

29 Civis quidam Florentinus, nomine Simon Pierozzy

D
S. PR. LE
NABDO EX
S.
a

E
in somnis ad-
stare visus
corpori San-
cto,

F
eique unam
earum com-
mendare,

virum illi
supra spem
invenit.

328
 1. Coszy Orlandi, de populo S. Mariæ Alberighi, per
 NARDO.
 EX MSS.
 b
 gravem her-
 niam patiens
 c
 annos tumorem vesicæ et descensum intesti-
 norum in ipsam *b* vesicam gravi languore portavit,
 quam quidem infirmitatem herniam vocant : qui
 etiam morbus, ut materno utar sermone, dicitur il-
 male del crepato, sive, rotto di sotto *c*. Hic dum post
 mortem præfati sanctissimi viri circa annum Domi-
 ni MCCCCLX gravius tali ægritudine premeretur, et
 nulla posset per medicos remedia invenire, nulla
 etiam vota, nullæ preces ipsum juvarent; quadam die,
 postquam multas ecclesias circumeundo se Deo et
 Sanctis ejus plurimum commendaverat, nec tamen
 levamen senserat; tandem ad ecclesiam S. Marci
 veniens, ante sepulcrum B. Antonii in oratione se
 posuit, et flexis genibus ac præ nimio dolore gemens,
 recordatus est familiaritatis quam habuit cum sancto
 viro cum adhuc viveret, atque in hoc mœrore simul-
 que dulci recordatione talia ad eum verba direxit :
 O sanctissime Præsul, o venerande mi Pater Anto-
 ni, sicuti ego firmiter credo te pro tuis meritis ad-
 stare coram Deo inter reliquos Sanctos, ita rogo et
 supplico, quantum valeo, misericordiam tuam, quam
 semper vivens erga afflictos et miseros ostendisti,
 ut pro me intercedas apud Reginam cœli virginem
 glosiosam Mariam, quatenus dignetur ipsa rogare
 filium suum, ut me liberet a tantis doloribus. His
 dictis neque voto alio emisso, cum paululum mœ-
 rens et lacrymans substitisset, continuo exhilara-
 tus ab oratione surrexit : et, o mira res, stupen-
 dumque miraculum ! statim ante sepulcrum Antonii
 se ab omni dolore liberum, ac ab omni illa inflatura
 ac infirmitate sanatum invenit. Quod ipse admira-
 tus, domumque lætus remeans, ac deponens omnem
 ligaturam, gratias Deo et B. Mariæ reddidit, nec non
 et B. Antonio, qui eum suis meritis tam repente sa-
 navit ab infirmitate; quæ in senibus, cujusmodi ipse
 erat, pene est incurabilis. Hæc omnia referre solet
 cum gaudio et lacrymis ipse Simon, a quo et ego
 ista audivi.

30 Quidam adolescens, bonæ profecto indolis, de-
 votus et purus ac timoratus, nomine Jacobus, filius
 nobilis viri Leonardi de Mannellis de Florentia; dum
 sibi a patre in Romana Curia petatum foret munus
 Canonatus in Cathedrali Florentina ecclesia, quæ
 S. Maria del Fiore nuncupatur, nec illud posset pa-
 cifice absque magna impensa et vexatione possidere;
 videns patrem suum Leonardum in tali causa anxi-
 um nimis atque sollicitum, multisque curis et vexa-
 tionibus ac sumptibus perturbatum; ac propterea
 religiosus juvenis, patris molestiæ magis compati-
 tiens, quam Canonatum ambiens, tale Deo et B.
 Antonio votum vovit. Oravit siquidem B. Anto-
 niam, ut si suæ saluti expediret, tale sibi offi-
 cium talemque dignitatem a Domino pacificam im-
 petraret, et patrem suum a tanta sollicitudine et an-
 gustia liberaret : sin autem hoc suæ saluti videretur
 esse contrarium, finem simul quæstioni poneret
 et dignitati. Nec mora, post paucos dies lite omni
 finita Canonatus officium cum pace obtinuit, et
 successit in locum D. Coluccii de Salviatis, et hodie
 vocatur D. Jacobus de Mannellis. Qui statim ut talē
 beneficium consecutus est, ad tumultum accessit
 Antonii, et reddidit votum suum, gratias agens,
 quod et patris vexatio esset terminata, et ipse mu-
 nus obtinisset quod nequaquam videretur suæ re-
 pugnanæ saluti. Contigit autem hoc circa annum Do-
 mini MCCCCLXII, idque ab ipso D. Jacobo coram duobus
 testibus mihi relatum est, die XXIV mensis Maji
 ejusdem anni.

31 Quidam de familia D. Cardinalis *d* Sanctorum
 quatuor Coronatorum ita acriter fuit de anno
 MCCCCLXIII vulneratus in crure, quod osse fracto et
 magna plaga et scissura facta in sura, sive ut vul-

gariter loquar in polpa cruris, pene est a medicis **D**
 desperatus. Unde cum dolor nimius eum vexaret et
 spes salutis nulla miserum sublevaret; quidam ejus
 socius hortatus est eum, ut se commendaret et votum
 faceret sancto viro Antonio Archiepiscopo Florentino
 cujus sanctitas erat in urbe notissima. Qui statim
 emisso voto cœpit melius se habere : et qui cum do-
 lore jacebat, cœpit lætus ambulare per domum : ac
 demum plenæ redditus sanitati, Florentiam venit
 ad tumultum B. Antonii, reddens Altissimo vota sua :
 Priorique domus S. Marci, in qua jacet corpus B.
 Antonii, obtulit se velle servire Fratribus et Con-
 ventui per tres menses, sicut ipse voverat. Pius ta-
 men Pater Fr. Santez de Florentia, tunc Prior dicti
 Conventus S. Marci, cognita fidelitate vovantis et
 promptitudine adimplendi, inspecta etiam paupertate
 personæ, secum in tali voto et servitio misericordi-
 ter dispensavit : qui gratias agens, et se nihilominus
 ad ejusdem Prioris mandata promptissime offerens,
 lætus remeavit ad propria. *e*

voto facto
 solidatur.

ANNOTATA.

a *De hoc Vita 3*, Feus Belcarius, boni vir nomi-
 nis, et Hetrusca lingua Poeta non vulgaris, cujus **E**
 hodieque nonnulla monumenta extant respersa pie-
 tate Christiana.

b *Vesica hic pro scroto accipitur, tamquam voca-
 bulum decentius.*

c *Ad verbum*, malum rupturæ in parte inferiori.

d Joannes Ludovicus Milanus, Valentinus Hi-
 spanus, Callixti Papæ III ex Sorore nepos, ex Epi-
 scopo Segobiensi Ilerdensis, Presb. Card. tit. SS.
 quatuor Coronatorum et Bononiæ Legatus. *Ita Ciac-
 conius.*

e *Huc spectat quod in 2 Exam. testis 46*, Fr. Geor-
 gius olim Baronio de Capellis ann. LII dixit, quod ex
 humilitate, etiam Prælatus existens in religione,
 hora dormitionis et silentii, Fratres ad orandum et
 quiescendum ire jubebat, et ipse coquinam purgabat
 et vasa et scutellas lavabat : et quod solitus fuerat,
 post celebrationem Missæ suæ quotidianæ, deservire
 alteri Sacerdoti Missam celebranti, pro majori me-
 rito et humilitate,

CAPUT IV.

Sterilis fœcundata, varii infirmi sanati.

Mulier quædam nobilis Florentina, nomine Con-
 stantia, filia Lucæ de Panzano, tres viros habuit,
 cum quibus vixit annos circiter XXII a virginitate
 sua : per annos vero XVIII semper sterilis perduravit
 neque balnearum fomenta, neque medicamina ulla,
 sed neque preces aut vota prolem ei tradere potue-
 runt. Tandem de anno Domini MCCCCLXII, die XXII
 Maji, cum jam annos quatuor exegisset cum tertio
 viro, sic semper sterilis; votum vovit B. Antonio,
 quod si sibi puerum masculum a Domino impetraret,
 illa editum filium per annos VII habitu Ordinis Præ-
 dicatorum indueret, ac imaginem ceream ad simili-
 tudinem parvi pueri ferret ad ejus tumultum, Missas-
 que celebrari faceret ac cereos offerret, atque alia
 prout noverat fideliter adimpleret. Miranda profecto
 res ! Non post multos dies conjuncta ex more viro,
 se protinus concepisse gaudet, et mense nono post
 emissum votum, videlicet die XXIII Februarii de an-
 no MCCCCLXIII, peperit pulcherrimum puerum, vocans
 eum sicut voverat Pier-Antonium. Mirantur vicini
 et cognati, et præ admiratione tanti miraculi non
 possum credere prolem esse Constantiæ, sterilis tan-
 to tempore, sed submissum et suppositum partum
 suspicantur. Verum cum illa parere non cessaret,
 sequentes filii fidem primogeniti reddiderunt. Nono
 post

F
 Mulieri per
 annos 18
 sterili

quatuor pro-
 les conce-
 duntur.

ad sepulcrum
 ejus orando,
 sanatur :

impeditus in
 adeundo ca-
 nonicatu,

mor ut eum
 invocet, litis
 suæ finem
 obtinet:

d
 cruris fracti
 desperata
 plaga

A post hunc mense alium peperit, quem Bartholomæum vocavit : ac deinde duas filias genuit, et sic in tribus annis, quibus cum tertio viro, Bardo Angeli Zonaccia, post emissum votum vixit, duos filios masculos duas genuit filias feminas.

33 Hic libet considerare, Antonii merita quantum valeant apud Deum : hic animadvertere magnificam largitatem Antonii, qui rogatus ut unum puerum sterili feminae daret, dedit quatuor, pluresque dedisset si vir ejus non fuisset mortuus. Videtur mihi Antonius alter Isaac, qui ut scribitur Geneseos xxv, deprecatus est Dominum pro uxore sua eo quod esset sterilis : qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeckæ. Sic Antonius pro devota sibi femina sterili deprecatus est Deum, qui ob merita Antonii donavit mulieri fructum copiosissimum ventris sui. Non cessavit vir sanctus gratias multiplicare, sed miraculum miraculo addidit. Bartholomæus enim, secundus filius Constantiæ, bis ad extrema deductus, desperatus a medicis, facto voto ad B. Antonium continuo liberatus est. Perseverat hæc mulier in magna devotione ad virum Dei, multaque beneficia quotidie miraculose recipit per merita B. Antonii. Nam et fratri suo, infirmo valde graviter, contulit

B beneficium sanitatis, jam a medicis desperatæ : qui sanus effectus, uxorem duxit, et in bona valetudine adhuc perdurat. Hæc omnia retulit mihi præfata mulier in præsentia Fr. Antonii de Lajone de Florentia, die vi Martii MCCCCLXVIII, dum venisset ad tumulum B. Antonii, ex devotione maxima quam habet ad eum, et ut persolveret vota sua pro prædictis ac innumeris aliis gratiis, quas frequentes a B. Antonio experitur in suis necessitatibus.

34 Quidam Tabellio, nomine Santez de Bagnano Florentini Comitatus, de anno Domini MCCCCLXIII de mense Julii, ita vi febrium est oppressus, quod pene a medicis desperaretur, non valentibus illis ardorem febris restinguere, aut saltem quo eam ferret levius temperare. Tunc ille humano auxilio destitutus, tale votum vovit Deo et B. Antonio, quod si infra sex dies liberaretur, quædam, prout ipse proposuit, ad honorem B. Antonii observaret. Et ecce quinta die post votum, affuit quidam alienigena, qui sibi salubre remedium attulit : et continuo cessavit febris, et liberatus est. Ipse vero Santez, non medico forensi, sed B. Antonio hanc sanitatem attribuit : et non viventis arte, sed sancti viri defuncti prece et merito, se credit et prædicat liberatum. Mihi que hoc cum gaudio retulit, die xxx Novembris de dicto anno MCCCCLXIII, in præsentia Fr. Laurentii de Pistorio Ord. Prædicatorum et nonnullorum etiam secularium.

35 Fr. Joannes de Marignolle de Florentia, Conventus Ord. Prædicatorum, tunc vestiarius in Conventu S. Marci, ubi jacet corpus B. Antonii, circa annum Domini MCCCCLXIII, talem per totam unam diem in dextero oculo dolorem perpressus est, ut putaret se sagittarum seu acuum puncturis in pupilla oculi et in supercilio crudelissime vulnerari. Sequenti nocte surgit dolens ad Matutinas, et præ lacrymarum humore desiccato oculum clausum sensit. Conatur ille pro viribus aperire, sed minime potest, licet magna vi paulisper jam respirare inciperet. Tandem nimio dolore simul et mœrore vexatus, ad sepulcrum beati viri in ecclesia pergit, ibique flexis genibus taliter cum lacrymis exorsus est. Pater sancte, recordare, quia dum viveres numquam mihi elemosynam pro matre mea vetula et pauperrima denegasti, numquam me pro quacunque mea necessitate a tua misericordia inconsultum abire permisisti : et nunc quoque noli me, precor, in hac angustia derelinquere. Ego tantam in te fiduciam habeo, tantumque de tua sanctitate ac pie-

Maji T. I

tate præsumo, quod hinc non recedam, nisi prius sanitatis sensero beneficium : ego vero, ad laudem Dei et tuam, diebus singulis quoad vixero volo dicere decies Pater noster, et decies Ave Maria. Mira res ! Vix verba finierat, oculum sanum aperit, et abiit protinus dolor omnis. Hæc ipse Fr. Joannes mihi sæpe multisque Fratribus enarravit, et perseverat in voto suo et in magna devotione ad servum Dei Antonium.

36 Hoc insuper, quod vidi, miraculum litteris mandare curavi. Quidam namque Fr. Marianus de Firmo Ord. Prædicatorum, in Conventu S. Luciae de Fabriano ejusdem Ordinis, per duos menses et ultra gravissime ægrotavit, nunc tertiana, nunc quartana, nunc continua febre laborans : de cujus vita sæpius exstitit dubitatum : de quo etiam erat communis opinio, aut quod nullo modo mortem ex tali infirmitate evaderet, aut certe longa esset et molestissima ægrotatio. Sæpe etiam medici hæc verba fuerunt, quæ et ego sæpius ab ejus ab ejus ore audiui : Fortis est, inquit, ignis qui aqua non extinguitur. Mirabatur enim medicus, quomodo nullis medicamentis febrem illam posset extinguere, aut saltem reddere mitiorem. Demum ipse medicus de infirmi salute desperabat : multis vero de ipso Fr. Mariano interrogantibus, Diffido, aiebat, jam de salute Fr. Mariani, quem nulla arte, nulla quamvis magna diligentia potui a vehementia atque ardore febrium sublevare.

37 Ego igitur Fr. Leonardus, superius nominatus, qui tunc, licet indigne, præeram dicto Conventui Fabrianensi, Fratri compatiens simul et suo Conventui Firmano, unde pestem fugiens ad nos venerat, votum vovi Deo et B. Antonio, præfato die xvii mensis Augusti, de anno Domini MCCCCLXVII, pro salute ipsius Fr. Mariani, multum eum sancto viro commendans, promittens ita efficere, quod vita dicti B. Antonii composita per D. Franciscum Castilionensem Presbyterum, una cum quibusdam miraculis ejusdem Antonii, præcipue hoc quod ad præsens narro, poneretur in bibliotheca dicti conventus Fabrianensis : votumque hoc apud me tacitus retinui per dies octo, infra quos sancti auxilium præstolabar. Mira res ! Die sequenti post emissum votum, cum tertianæ febris tormentum ex more Frater mœrens exspectaret, sensit protinus Sancti virtutem : nam febris expectata non venit, et ex tunc ulterius nulla febre vexatus, ita demum per Dei gratiam et Antonii merita bene convaluit, quod in brevi ad suum Conventum Firmanum sanus et incolumis cum gaudio remeavit, quamvis transactæ ægrotudinis aliquantulum debilitatem et lassitudinem per dies aliquot retineret : et sic qui pene mortuus putabatur, tandem vivus et sanus suis est Fratribus restitutus. Hoc miraculum me compulit ad scribendum aliquid de virtutibus et signis B. Antonii, ut et his qui devotionem et fidem in B. Antonio habent, et voto meo, in quo tam repente fueram exauditus, taliter satisfacerem.

38 Fr. Hieronymus Francisci Bianciardi de Florentia ordinis Prædicatorum, juvenis devotus et bonus, cœpit die xxvi mensis Decembris anno Domini Incarnationis MCCCCLXIX gravi dentium dolore vexari : adeoque cruciatus excrevit, ut putaret se in brevi cerebrum et memoriam perditurum. Consulit melicos, tentat medicamina, multa adhibet quæ credit profutura remedia : sed nihil prosunt humana consilia. Denique die sequenti, videlicet xxvii dicti mensis, ego sæpe jam nominatus Fr. Leonardus, præfatum Fr. Hieronymum reperi, in hospitio Conventus S. Marci ad ignem se calefacientem, et novam pro tanti doloris remedio medicinam præparantem, ne quid inexpertum moriturus forte relinquat.

43

Hic

ejus filius bis
ad extrema
deductus ser-
vatur :

ardens et
incurabilis
febris aufer-
tur :

oculus dexter
cum gravi
cruciatu fere
exsecutus

ad sepulcrum
restratur :

sanatur diu-
turnis febribus
afflictus,

E

post votum
auctoris suo
hospiti com-
patientis,

F
indeque ad
scribendum
inducti :

alius Frater
laborans ex
dentibus,

NARDO.
EX MSS.

mihi de ejus valetudine sciscitanti, et ad patientiam exhortanti, cum maxima anxietate respondit; Si hac nocte dolor iste dentium tam grandis adhuc perdurat, credo equidem quod præ nimia afflictione et tormento in amentiam vertar: non enim possum somnum capere, et vigilare in tanta passione non valeo.

ejusdem suasu
Sanctum
invocat et
sanatur.

49 Tum ego cœpi consolari mœrentem, et hortari ut se B. Antonio Archiepiscopo Florentino devote commendaret. Annuit se illud facturum, sed prius tentat medicamina sua: quæ cum nequaquam prodesse conspexit, circa horam ferme quartam noctis, omni jam humano auxilio destitutus, sancto Dei Antonio se devotissime commendavit, vovens et promittens dicere certas orationes ad ejus gloriam et honorem. Mira res! Vix votum emiserat, et sensit protinus Sancti virtutem, continuoque dolor omnis atque pœna cessavit. Mane igitur sequenti, scilicet die xxviii dicti mensis, in die videlicet SS. Innocentium, præfatus Fr. Hieronymus lætus et gaudens miraculum refert in sacristia dicti Conventus S. Marci, coram R. P. Fr. Sante de Schiattensibus, tum Priore Conventus, nec non Fr. Bernardo Aldobrandini, et Fr. Sebastianæ de Adimaribus, et multis aliis Fratribus, meque omnium minimo Fr. Leonardo de Ser-Uberto superius nominato, præsentem et audiente dictum Fr. Hieronymum, gratias Deo et beato viro Antonio de tam subita liberatione referentem: omnes vero magnificaverunt Deum et sanctum suum Præsulem Antonium.

APPENDIX.

Quæ sequuntur partim eodem, partim alia manu, quibusdam interpositis, reperiuntur descripta in eodem codice: quorum nihil cum indicetur in Summario Processuum, ad calcem miraculorum post vitam Antonii factorum, ubi tamen adjiciuntur omnia quæ ex Francisco et Leonardo habentur, nec attinguntur a testibus in judicio auditis; cogimur credere, vel hanc appendixem non esse Fr. Leonardi, vel, si sit, ex alio exemplo sumptam quam quod in processibus productum fuit: distinguatur autem hæc appendix duobus titulis.

Qualiter meritis B. Antonii decem circiter juvenes Ordinem Prædicatorum sint ingressi.

De miraculo in die funeris ejus.

Atque hæc eadem manu scripta erant: deinde diversa, in vacuo folio,

C De liberato a morsu lupi rabidi,

Denique post aliquot vacuas paginas, eadem manu qua priora omnia et sine titulo, sequebatur § 46. de Andrea Simonis sanato.

40 Quanti autem meriti fuerit vir sanctus apud Altissimum, vel hinc potest ostendi, quod hominum conversionem, usque ad contemptum seculi et religionis ingressum, potuerit a Domino impetrare. Est sane in civitate Florentia Conventus S. Marci ordinis Prædicatorum summa religione pollens, magnaque fama et opinione præclarus, ubi aliquando Prælatus extitit B. Antonius, ubi et nunc coruscans multis miraculis requiescit. In quo quidem Conventu, dum circa annum Domini mccccvi duo tantum essent novitii, aut forsitan unicus; quidam venerabilis P. Fr. Baptista Antonii de Florentia, vir valde devotus Religionis amator, et Ordinis sui diligentissimus observator, ac super quam credi potest zelator animarum, ægre valde ferebat, quod suus Conventus tam parvum fructum faceret in convertendis hominibus ad suum Ordinem; præcipue cum videret eodem tempore alias Religiones multos habere novitios, multosque recipere per singulos dies. Hic conceptam sanctissimam sitim sedare cupiens, accessit ad B. Antonium, jam tunc Archiepiscopum

Florentinum, suam illi passionem suumque desiderium narraturus.

41 Quem mox in ipso salutationis exordio vir Dei præveniens, Quomodo inquit Fr. Baptista, vales? Quomodo in Domino Deo nostro exultat spiritus tuus? Valeo, ait, sed absque gaudio. Et quomodo sine gaudio potes spiritualiter valere? cum Apostolus in epistola sua ad Galatas cap. vi inter ceteros fructus spiritus, et inter cetera signa bonæ in Domino valetudinis, gaudium [numeret]. Sed qualiter, ait, Sanctissime Domine, lætari possum, qui me cerno sine sociis ire ad Dominum meum? atque ob hoc quod sodales non invenio, ad ipsum meum Dominum ire formido. Ordo noster, Pater sancte, præ aliis sanctæ Ecclesiæ Ordinibus, pro salute animarum noscitur institutus; et propter hoc Fratres nostri continuis prædicationibus ac lectionibus et sanctis moribus vacant: sed quem fructum sperare possum laborum meorum, quando nullum jam ad Religionem nostram converti; et in seculo augeri quotidie, non emendari mala perspiciam? Omnes reliquæ religiones novos quotidie Christo generant filios, Conventu nostro sterili permanente: quale ergo gaudium mihi esse potest, Beatissime Pater, quando Religiones aliæ, tamquam fertiles Christi sponsæ, quotidie parturiunt et faciunt fructum, nostra vero fructu ventris sui omnino privata [desolatur]? Hoc est Pater quod me cruciat, hic est zelus qui me comedit, hic est dolor quo premor: nam in ceteris bene utcumque valeo.

42 Tunc vir sanctus, religiosi Fratris fervorem admirans, remque nihilominus tacitus considerans, subridens, quasi blande eum consolans, ait, Vade Fr. Baptista, et bono animo esto: quia Dominus providebit, et dabit tibi petitionem cordis tui. His ac similibus hinc inde verbis relatis, receptaque tandem Episcopali benedictione, recessit Fr. Baptista gaudens, ac fiducia tanti viri et spe factus alacrior. Mira res! Vix transivit annus, et ecce decem, in quibus multi nobiles et docti, in dicto conventu habitum nostri Ordinis receperunt; ac deinde infra tres annos plusquam triginta relicto seculo ad nostram venire Religionem, ex quibus multi scientia et moribus ac vitæ sanctitate præclari usque hodie perseverant, nonnulli vero ex hac luce substracti sunt. O admiranda utriusque devotio! sed magis stupenda sanctitas B. Antonii! Alter enim, velut novus Bernardus, non fuit contentus, Deo solus servire, nisi etiam plures quam triginta ibidem ad Dei servitium adduceret: alter vero, tamquam novus Dominicus; qui magnum Conrardum Teutonicum suis precibus a Domino impetravit, ut Ordinem suum ingrederetur, tot potuit suis meritis ad Dominum relicto mundo convertere.

43 Domina Elisabetha, Filia Taddei Simonis Capucci aromatarii, et uxor Vannozy Joannis Lottrighi de Florentia, per tres annos et ultra gravem oculorum pertulerat infirmitatem: continue enim oculi humorem emittebant, et rubei valde vix ei visum præbebant, insuper et dolorem maximum illi dabant. Consulunt medicos ipsa et vir, et remedium non invenitur: existimant plerique in cancerum abire talem morbum. Ipsa vero gemens, hortatu matris, ad corpus viri sancti, quod tunc in ecclesia S. Reparatae jacebat exanime, accessit, osculari manus ejus, ut ceteri faciebant. Quæ accipiens manus Sancti, ad oculos suos perrexit; et domum rediens, se liberatam invenit. De quo admirans, vovit caput offerre cereum, si ultra non rediret infirmitas. Mira res! Ex tunc numquam passa est similem infirmitatem, sed in sanitate usque hodie perseverat, quando hæc mihi dixit in præsentia Fr. .... de Lajone et Fr. Michaelis Conversi de Florentia, et Fr. Thomæ

multumque
super ea re
anxio,

E

respondet
Sanctus pro-
visurum
Deum,

et proximo
anno offer-
runtur decem
novitii,

F
ac deinde
plures ad 30:

ab oculorum
infirmitate
curata ad
ejus funus,

Fratri zeloso
pro bono Or-
dinis,

et eum a pau-
cis assumi
dolenti

de

A de tertio habitu, in ecclesia S. Marci, die xiii Maji mccccclxxi. Dixit etiam coram prædictis eadem Domina, quod quando tetigit manus sancti viri habebat unam reliquam beati Patris nostri, cum qua tetigit manus ejus, quam perdidit prope ecclesiam S. Miniatis. Et inde rediens domum, cum lavasset manus, lavasset et caput filiae suæ, et alia fecisset; in cameram intrans sensit rumorem; et in manu sua invenit illam Reliquiam sancti Patris nostri. Ipsa vero clamavit, ad sonitum territa: dolebat autem rediens domum, quod perdiderit dictam Reliquiam, qua tetigerat sanctum virum; et precabatur Deum, ut redderet illam. Similiter.... iterum alias perdidit dictam Reliquiam, et iterum reperit in bra....

amissam
lipsantheam
recuperat:

sanatur lupi
rabidi morsus,

44 Joanninus Antonii Barnabæ de Monte-Regio, diocesis Fesulanæ, laborator prudentis viri ac civis Florentini Miglioris Laurentii Crossii, cum a quodam lupo rabido vulneratus morsibus fuisset, vovit Deo ac B. Antonio, et liberatus est: cum tamen duo alii socii sui ab eodem lupo similiter vulnerati, eodem die quo et ipse, mortui fuerint anno Domini mcccc....

et dolor vis-
cerum.

B 45 Andreas Simonis Nicolai de Nanna, Cartarius de Fabriano, cum intolerabili viscerum dolore quateretur, vovit monitu meo facere transcribi pro conventu Fabrianensi Legendam Sancti, et dehinc.... in vulgari: et statim sequenti nocte circa horam tertiam cessavit dolor, nec unquam postea rediit: immo et febris omnino abscessit, quam multo tempore sustinuerat. Benedictus Deus, de mense Augusti mccccclxvii.

ANALECTA

Ex summario Processuum impresso.

CAPUT I.

Fama sanctitatis, extases et revelationes divinæ.

Communi
famæ sanc-
titatis,

C Continuus atque universalis conceptus et firma credulitas totius populi Florentini fuit, ac ferme totius provinciæ, in vita Antonii et in ipsius morte, quod fuerit Sanctus et innumeris claruerit miraculis: et ita vivens et mortuus pro Sancto ab omnibus fuerit reputatus, habitus et veneratus, et continue usque in præsentem diem similiter habeatur et veneretur. Quod ultra probationes historiarum, quæ scriptæ de eo sunt a Ven. D. Francisco Castilioniensi Canonico Florentino, et Leonardo Ser-Uberti Theologo, ac Ugolino Verino laico, viris fidelibus, veridicis ac doctis; et ultra etiam testimonium Rev. Patris et Domini Episcopi Vulterrani D. Antonii de Alliis in chronica sua; ac ultra dicta fere omnium testium primi a et secundi examinis facti in processu vigore primæ commissionis Apostolicæ; probant centum testes et plures b in tertio examine, acto in alio processu vigore secundæ Commissionis Apostolicæ. Inter quos sunt fortasse triginta et ultra de visu et certa scientia; et fere omnes sunt testes qualificati et nobiles, ita ut sint omni exceptione majores. Sunt enim tibi etiam Cardinales c, Archiepiscopi d, Episcopi e, Protonotarii f, Canonici g, Prælati h diversi, Theologi i, Religiosi fere omnium Religionum et Ordinum; ac laicorum Nobiles Equites, Doctores, Medici k, et omnis generis antiquorum, ut in processu patet expresso: et quasi omnes l Patricii civitatis Florentinæ. Et in litteris suis etiam hoc attestatur Magistratus summus Domini civitatis, Priores libertatis, ac Vexillifer justitiæ populi Florentini; multique et magni Principes, Reges, Duces, ac Potentatus diversi; ac plures Ecclesiæ Prælati absentes, per suas ad sanctissimum Dominum nostrum, in testimonium directas. m

præter scri-
ptores de ejus
vita,

a

b

et testantur
rite examinati
plurimi,

c

e f

h i

k

l

et ex omni
ordine præci-
pii:

m

2 Virginitas ejus perpetua et carnis integritas, ultra eos qui scripserunt prædictas historias, confirmatur a pluribus testibus de auditu, ab antiquis Patribus S. Marci, qui hoc pro comperto habebant et Fr. Desiderius de Cianoctis, annorum LX, dicit se audivisse a Fr. Mattheo Pistoriensi, integerrimo sene, qui Confessor fuerat Antonii, quod numquam invenerit eum peccasse mortaliter: et quod stupefactus semper remanebat, dum ejus audiret confessionem, admiratus quomodo ita pure vivere potuisset in hac vita mortali. Et idem testis dicit se audivisse ab alio Confessore Antonii Fr. Laurentio de Martinengo, viro doctissimo et bono, quod semper invenerit eundem Antonium in confessionibus suis ejusdem puritatis, ac si esset puer quinque annorum: quod Fr. Mattheus Marci de Florentia in primo testatur, et multi de auditu confirmant.

EX PRO-
BATIONE
INNOCENTISSI-
MÆ CONSCIENTI-
Æ, Confessor
rii ejus dicit.

3 Item quod in primis pubertatis suæ annis, ne in seculo contingeret maculari, ubi semper caverat super mortem et alia omnia Dei offensam... sacrum Prædicatorum Ordinem fuerit ingressus præcedente miraculo quodam, ut scilicet brevissimo tempore et infra annum memoriæ mandaverit n totum Decretum. Ultra duas historias hoc affirmantes, et dicta testium novem nominatorum, idem affirmat D. Hieronymus Benzius, Decretorum Doctor LXI annorum, qui bene cognovit Antonium, et hoc dicit audivisse a Ven. P. Fr. Sancte de Schiattensibus, Priore S. Marci, discipulo Antonii, successore ipsius in Prioratu et sanctis moribus: et plures alii testes idem testificantur, et quod est quasi de hoc publica vox et fama Florentiæ. Non habuit autem Præceptorem Antonius, nisi in Grammaticalibus tantum, et illum etiam valde debilem; in aliis vero facultatibus nullum, excepta parte Dialecticæ, et satis interrupte. Sed neque Ducem aut Prælatum qui ad studia eum impelleret aut eadem imperaret; ut ipsemet in proœmio Summæ loquitur de seipso et attestatur: et tamen manifestissime apparet, qualiter universaliter evaserit doctus, etiam in sacra Theologia et Jurisperitia, et adeo quod inter Doctores Ecclesiæ scripserit tot et tanta, ita fideliter et tam diligenter, quod in pretio habeantur a cunctis: quod evenisse fatendum est, et quia diligentissimus fuit, ac tempus minime conterens, quod sapientissime dividebat numquam otiosus existens; et quia totus Deo devotus erat. Unde vere concludi potest, quod pro majori parte hujus præclarissimi viri sana, catholica, vera, et famosissima doctrina, fuerit desuper illi ex divino dono infusa, licet etiam aliquantulum acquisita, quod est inter miracula computandum.

et decretalium
libros intra
annum me-
moriæ manda-
to plures,

n

E

idque cum
fere magis-
tris caruerit:
quo ejus
doctrina mi-
rabilius,

F

4 Elevatio Antonii per nonnulla brachia dum oraret, et cum splendore nimio circumfuso in camera ejus: et quod pluries visus et deprehensus fuerit taliter orans, sic corporaliter elevatus, et aliquando etiam in elevatione applicatus cuidam Cruci cum imagine Crucifixi, et cum eo ardentissime ac devotissime loqui. Probarunt hoc Nicolaus Primerani annorum LXXV, cui Primeranus pater hoc ipsum retulit, qui eundem sic vidit elevatum et orantem. Dominicus de Boninsegni ann. XLII, qui audivit a Bartholomæo, domestico famulo Antonii, qui eum viderat nocte in oratione sic elevatum. Nobilis Hieronymus Stupha ann. LXVI de auditu ab alio servitore Antonii, qui eum elevatum invenerat. Fr. Julianus Dominici de Florentia ann. LXVI qui similiter audivit ab alio domestico, Gregorio Imolensi, qui vidit eundem elevatum et Cruci applicatum cum splendore. Hieronymus de Butis, Florentinus civis ann. LXX, qui a Guilielmo domestico Antonii, qui eundem sic in oratione elevatum per quatuor brachia a terra deprehenderat.... o

elevationes
quandoque
in oratione
pate visus,

o

5 Notitia occultorum et cognitio secretorum cordis

EX PR
et secreta
cordium
aliaque occul-
ta nosse de-
prehensus,

contingentiam futurorum, quæ non nisi divina revelatione cognosci potuissent, Antonio non defuerunt: quod probatur per depositionem Presbyteri Francisci Petri Antonii, ann. LXXXV, qui dicit de seipso; cui contigit ab Antonio revelari quæ soli sibi tantum in corde conscia fuerant; et de socio ejusdem testis, cui Antonius similiter revelavit cordis secretum: Presbyteri Balthasaris ann. LXVI, dicentis se novisse quosdam, qui non secuti monita P. Antonii sic revelantis ac benemontis male finierunt... His aliisque testibus de auditu accedunt soror Antonia, monialis S. Lucie ann. LXII quæ audivit a patre suo, illud sciente, ex eo quod sibi ac suæ familiæ seu domui acciderat, quod erat per Antonium revelatum: et D. Franciscus Cæsar de Petrucciis, Prior Innocentium de Florentia, qui dicit de quodam monacho, volente litteras Antonio exhibere, nec cognoscente illum; cum invenisset eundem cum scopa verrere pavementum. Cui Antonius ad cor monachi cœpit loqui de contentis in litteris eisdem, non adhuc visis; et animum prædicti monachi converterit ad redeundum unde exire disposuerat, scilicet ad monasterium, animo persistendi.

familiam
clandestinis
furtis vexatam

B

Contigit quod in domo Francisci delle Opere, Florentini civis, quidam fures committerent furtum, ipsum Franciscum graviter inde damnificantes: ex quo etiam, cum non reperiretur, scandalum magnum exoriretur in domo illa: imponebatur enim uni ex quatuor fratribus simul conviventibus in eadem, Laurentio videlicet juniore, qui mercaturæ intendens ea de causa frequenter ad exterarum civitatum ibat: unde judicabatur quod transferendi ac finiendi drappos aureos furtim ablatos, adscendentes ad valorem ducatorum quingentorum aureorum largorum et ultra, faciliorem facultatem ille haberet: et ideo illum furem fuisse suspicabantur.. Quod cum Antonio, adhuc viventi et degenti in Ordine, fuisset per Franciscum relatum, ut precum suarum auxilio juvarentur; ille se rogaturum pro eis Dominum promisit, et deinde sibi hoc modo respondit. Ne dubita, drappi aurei tui, furto ablati, brevi reperientur, et detrimentum non patieris ullum, et injusta infamia Laurentii omnino purgabitur. Quibus prolatis verbis, brevissimo deinde tempore, per Damianum, unum ex fratribus quatuor prædictis, repertum fuit, fuisse drappos per duos fures depositatos penes quosdam, qui reservabant eos furibus, pacti cum illis super pretio pro tali reservatione recipiendo (sicuti duo capti confessione sua manifestarunt) et drappi prædicti Francisco sunt restituti penitus absque damno, et Laurentius est ab infamia liberatus, juxta verbum Antonii, quo prædixerat ita fore eventurum. Hoc in tertio examine dicunt soror Antonia ann. LXII, filia Leonardi delle Opere et neptis D. Francisci quæ a patre audivit pluries et a patris: item D. Margarita etiam filia Leonardi et soror Annæ ann. LV, ac D. Magdalena, filia Laurentii delle Opere ann. LXIII, de auditu similiter a patribus et a patris suis in domo prædicta, pluries et vicibus multis.

liberat a
scandalo et
perturbatione:

C

7 Dum etiam sanctus ille Antistes elevaretur semel in oratione existens, fuit eidem divinitus revelatum, qualiter in civitate Florentiæ quidam pauperculus cerdo, pauperibus inserviens in quodam parvo S. Pauli hospitali par sibi in merito esset, similiterque par ei futurus in gloria, Quem Sanctus diligenter quæsitum invenit, tritoque examine vitæ illius peracto, comperit, quia cum maxima caritate pauperibus ministraret in hospitali prædicto, atque serviret cum humilitate et patientia multa; et quod continue laboraret manibus suis, ut de labore proprio parcissime viveret, et de residuo egenis faceret

caritatem. Comperit insuper ultra hæc quod domi D retineret secrete leprosum unum, cui propriis manibus ministrando faceret servitia opportuna; non secus ac si Christi personæ serviret, horrorem ulcerum ac foetorem superans caritatis fervore: a quo tamen leproso opprobria et ingratitude reprobabat, pro sui mercede laboris: quæ tamen omnia patientissime tolerabat, ab opere non desistens, sed perseverans in caritate. Quod admirans cum novisset Antonius, leprosum, qui etiam secum de benefactore conquestus fuerat, de ingratitude reprehensum dimisit; benefactorem vero hortatus est ad perseverandum in opere sancto, declarans illi in cœlo mercedem multam a Domino reservari: se vero indignum putabat tam perfecto Domini servo et tantis meritis cœquari *p*; et gratias bonitati divinæ tribuens, quod ita misericorditer secum ageret, stimulis continuis seipsum excitabat ad augmentum fervoris divini amoris in fundamento humilitatis. De hoc Franciscus Ser-Joannis Andreæ de Spigliatis ann. XLVI cum juramento affirmat habuisse a patre suo, familiari olim domestico Archiepiscopi Antonii dum vivebat. Item D. Magdalena vidua, uxor olim Dominici de Paganucciis, ann. LXIV, quæ dicit se idem audivisse a Christophoro de Succis, patre suo, viro antiquo, olim familiari et notissimo ipsius Archiepiscopi; et qui multa de illo sibi nota eidem testi solitus fuerit enarrare, inter quæ retulit supradicta.

propter caritatem leproso ingrato impensam:

E

8 Vidit etiam quandoque vir Dei sanctos Angelos super domunculam parvam, dum die festo transiret per civitatem in populo S. Ambrosii Florentiæ. Et ingressus domum illam ut cognosceret causam visionis, invenit quod vidua pauperula ibidem inhabitaret, habens filias tres, quas in timore Dei honeste vivere docuerat, labore manuum sibi victum necessarium acquires, discalceatas et fere nudas, et eo die festo eas laborantes invenit. De quo servili opere aliquantisper eas reprehendit, non judicans tamen in eis fuisse peccatum, ex quo Angelos Dei viderat super eas: sed hortabatur ad divinam confidentiam de providentia sua, pollicitusque est etiam eis eleemosynam se daturum, ut non cogerentur ita labori insistere festis diebus, ac eleemosynas satis copiose tribuebat eisdem. Inde vero ad certum tempus super eandem domum vidit dæmones loco Angelorum. Et iterum scistitatus de causa visionis, trito examine cognovit, quod ex abundantia eleemosynarum dimisissent illæ nimium de labore manuum, et a pristina sua devotione declinassent ad vanitates ornamentorum ac vestium, femineis passionibus actæ. Igitur Antonius ipsas de ingratitude et abusu beneficiorum Dei acriter reprehendit: tuncque declaravit eis de mysterio Angelorum Dei et dæmonum, et hortatus est eas ut juxta solitum morem devotioni vacarent diebus festis, et labori insisterent temporibus suis, ne in tentationes ulterius inciderent. Et ex hoc facto probavit, quantum sit commendabilis status paupertatis super divitias peccatorum multas, et quantum conferat ad salutem: et partem dimisit de eleemosynis, quas nimium pingues antea conferebat illis. Habetur hoc in tertio examine ex dictis D. Magdalene viduæ præcitatæ et D. Orectæ *q* viduæ filiæ Marci de Nellis ann. LXXII, ac etiam D. Marc-Antonii Geminianensis, Physici et medici Florentini ann. XL, qui audierunt prædicta ab antiquis relatoribus, ut in processu et examine latius patet.

videt Angelos supra domunculam in qua vidua pauper cum filiabus vivebant laboriosa:

F

iisdem accepta eleemosyna remissius agentibus, locum cessiss e dæmoni:

9 Dicitur etiam fuisse Antonius tantæ abstinentiæ ac tolerantæ, quod corpus suum jejuniis multis atque vigiliis macerabat et verberabat flagris: atque ut plurimum supra carnem suam rotundum ferreum cingulum cingebat, semperque ad nudum cilicio utebatur.

Rigor paenitentis in Antonio

intelligit
pauperem
cerdonem
sibi meritis
æqualem esse

A batur. Et ultra id quod habetur de hac materia a D. Francisco ac Fr. Leonardo, referentibus in supra-memoratis Historiis, et obiter a Vulterrano Episcopo in Chronica, idipsum testificatur D. Agnolecta nobilis de Ghibertis ann. LXXIII in secundo examine, in tertio autem de auditu plures testes deponunt.... et in ultimo examine similiter plures.

ANNOTATA.

a *Post relata nomina testium, et summarium eorum quæ deposuerunt in primo examine primi processus, Testes numero sexaginta duo, hæc sequitur clausula: Hi suprascripti omnes fuerunt in primo examine primi processus diligenter examinati per Reverendos Patres D. Jacobum Simonectum, et D. Guilielmum Cassodor, Auditores Apostolicarum causarum sacri Palatii ac Dominos Rotæ, dum Florentiæ ageret S. D. N. Leo X Pontifex Maximus, vigore commissionis Apostolicæ eisdem datæ, in causa Canonizationis in civitate prædicta. Anno scilicet 1516, quando a colloquio Francisci Galliarum Regis Bononia revertens Papa, aliquantulum moram fecit Florentiæ, cujus et Medicæ in ea familiæ commodis maxime caverat in conditionibus Gallici faderis: ubi eum fuisse die 18 Januarii probat Bulla in Registro Wadlingi ad Annales Minorum relata post tomum 2. Sequitur deinde Summarium secundi examinis testium quadraginta octo, qui fuerunt examinati Florentiæ, in absentia Reverendorum Patrum prænominatorum, per Venerabiles Patres D. Generalem Vallis-umbrosæ, et D. Vicarium Episcopi Fesulani, ac D. Antonium Sacromorum Canonicum Ecclesiæ Florentinæ. Quo examine ad Urbem transmissio et relatione coram Pontifice facta, accesserunt additiones de quibusdam novis examinibus, e Florentia transmissis ad urbem, per D. Ludovicum Vicarium Episcopi Fesulani (utique a priori diversum, nam hic in bulla vocatur Leonardus de Guasconibus) authenticatis: et sic numerus hujus secundi examinis universim est testium sexaginta.*

b *Tertii hujus examinis testes universim numerantur centum, quinquaginta unus.*

c Reverendiss. in Christo Pater et Dominus D. Silvius Passerinus de Cortonio, S. R. E. tit S. Laurentii in Lucina Presb. Card. annorum LII Testis LII, latissime dicit de publica voce et fama sanctitatis Antonii atque doctrinæ singularis ipsius, et de assumptione laudabili ab Eugenio facta, et quod fuerit verus Pastor et bonus, ac de sacri ejusdem corporis et tumuli veneratione. Quod hic exempli causa sit positum, ut intelligatur quomodo in his examinibus singuli Testes eorumque dicta indicentur.

d Reverendiss. Franciscus de Minerbettis, Florentinus, Archiepiscopus Turrectanus, ann. LIV, Testis 53.

e Rev. in Christo Pater, D. Alderius Caroli de Bilottis, Episcopus Tudertinus, ann. LIII, Testis 49. D. Joannoctius de Pandulfinis, nobilis Florentinus, Episcopus Trojanus ann. LXII, Testis 51. D. Ghorus de Pistorio, Electus civitatis Fanensis ann. XLVII, Testis 52; et D. Benedictus de Florentia, Episcopus Vazionensis, in addit. 2 Examinis.

f Rev. in Christo Pater D. Ricciardus Becchius, Protonotarius Apostolicus, ann. LXVI, Testis 54.

g Rev. P. D. Nicolaus Raynerii de Tosinghis, nobilis Florent. Doctor et Canonicus ecclesiæ Florent. ann. LXIV, Testis 40. Venerandus Canonicus Florentinus ac nobilis D. Marcus de Stroziis, ann. LXVI, Testis 55. Venerabilis D. Franciscus de Sigractis, Decretorum Doctor et Canonicus Fesulanus, civis Florent. ann. LXVII, Testis 69, quibus accedunt Presbyteri varii aut ecclesiarum Rectores.

h Abbates solos enumerare hic libet, omissis Prioribus, Supprioribus, Guardianis, Camaldulensium, Carthusiensium, Humiliatorum, Prædicatorum et Minorum, qui duodecim et ultra nominantur. Sunt ergo Abbates. Rev. P. Donnus Bartholomæus de Salvatore de Florentia, Abbas Abbatiae Puppianæ, Ord. Camaldulensis, ann. LXVIII Testis 59. Honophrius Francisci de Bonaveris de Florentia Ord. Vallis-umbrosæ, Abbas, S. Pancratii ann. XL Testis 82. Matthias Francisci de Florentia, ejusdem Ord. Vallis-umbrosæ, Abbas monasterii S. Mariæ de Murradio, ann. LVI, Testis 83. Maurus de Tornii de Florentia, Abbas monasterii S. Miniatis ad montem extra mœnia Florentinæ urbis, Ord. Montis-olivæ, ann. XLVIII, Testis 84. D. Antonius de Albizis, nobilis Florentinus, Abbas Abbatiae S. Salvatoris de Septimo Cisterciensis Ordinis, ann. XLVIII, Testis centesimus.

i *Inter Theologiæ Magistros varios, imprimis et præ ceteris nominandus hic venit ratione officii, Rev. in Christo Pater et S. Theologiæ Professor eximius Mag. Paulus de Fucechio, Ordinis Minorum S. Francisci ac etiam hæreticæ pravitatis Inquisitor, ann. LXVI, Testis 92.*

k *Artium ac Medicinæ Doctores minimum sex, Doctores Utriusque Juris aut Canonum plures quam decem inveniuntur; quos nihil attinet nominatim exprimere; uti nec singulos qui titulo nobilitatis communi, citra aliam prærogativam, commendantur.*

l *Præcipui sunt Magnificus ac generosus vir Petrus Franciscus Laurentii de Medicis, Testis 57, ann. XXXIII (fuit hic Cosmi ex fratre item Laurentio abnepos) Magnif. ac generosus miles et auratus Eques D. Aloysius Stupha, Patricius civitatis, Testis 107, ann. LXIV. Magnif. ac nobilissimus vir D. Jacobus de Salviatis, pater Reverendissimi Cardinalis et Patricius civitatis, Testis 108, ann. LVIII. Spectatissimus et nobilis Jacobus de Venturia, Patricius, Testis 109, ann. LXXXIII. Magnif. et gener. vir D. Petrus de Ridolfis, Patricius Florent. cognatus S. D. N. Leonis Papæ et pater Cardinalis S. Viti, Testis 110, ann. LII. Excellentissimus I. V. Doctor D. Matthæus, olim D. Angeli de Nicolinis, Patricius, Testis 125, ann. XLVII. Eximius Doctor et Orator excellentissimus, D. Marcellus Virgillii, Cancellarius et Secretarius Domini Florentini, Testis 128, ann. LVI. Egregius vir ac nobilis civis D. Antonius Vespuccius de Florentia, etiam Cancellarius ac Secretarius Dominorum Florentinorum, Testis 129, ann. LXVIII. Nobilissimus civis Thomas Gino-rius Patricius civ. Florent. Testis 130, ann. LXVIII. Nobilis et gener. vir Hieronymus Gini de Cappombus, Patricius Florent. Testis 131, ann. LX. Nobilis Franciscus Roberti de Martellis, hon. civis Florent. Patricius civitatis, Testis 132, ann. LXIV. Egregius et nobilis Nicolaus de Corbinellis, civis hon. et Patricius Florent. Testis 133, ann. LXVII. Generosus ac nobilissimus vir Joannes Acciajolus Patricius Florent. Testis 135, ann. LX. Nobilissimus Lucas de Albizis, Patricius Florentinæ urbis, Testis 139, ann. LXVIII. Spectabilis vir Antonius Averardi de Ser-Pistoris, etiam Patricius Florent. Testis 140, ann. LVIII. Spectabilis vir et Patricius civitatis Pandulfus de Corbinellis, Testis 142, ann. LXIX. Nobilis Franciscus Victorius, civis Florent. et Patricius, Testis 143, ann. XLVIII. Gherardus Corsinus, etiam Florentinus Patricius civis, Testis 144, ann. LXIII.*

m *Huc facit in 3 examine Rev. P. Fr. Nicolaus, filius Comitis de Scembergh de Alamania, Ordinis Prædic. ac Secretarius Reverendiss. D. Cardinalis de Medicis, Testis XLII, ann. L, qui probat de latissima fama sanctitatis Antonii, et in partibus suis et*

in

Auraria Imperatoris..... et denique ait, quia a
annis non credit fuisse parem Antonio,
etiam in Sanctis canonizatis.

n *Vita 2 id explicans*, sive ad litteram, inquit,
sive per summatas conclusiones, quod majoris in-
telligentiæ est argumentum : id enim Testes non
expresserunt.

o *In Summario Testium 2 Examinis, Hieronymus*
iste est testis 48; et testificatur, sæpius se audisse,
quod famulus ejus, nomine Guilielmus, dum solito
more cameram matutinali hora intraret, ad exci-
tandum illum ad Matutinas; semel eum invenit
orantem, et alloquentem imaginem Crucifixi, mira-
bili splendore circumfusum, ita ut eo camera sic
reluceret quasi meridies appareret : et quod pro-
pterea fuerit ab eo admonitus, ne de cetero ejus
cameram aperiret. *Addit Vita 3 cavis*se ne quidpiam
eorum quæ vidisset prodere auderet : quod ipsum
tamen post, cum humanis rebus excessit, invulgarit.
Similiter in 2 Exam. Testis 32 D. Camilla, olim
Andreae de Zatis filia, et uxor Francisci de Aldo-
brandinis, ann. LXVII, dixit audisse Mag. Simonem
de Bertis, famosissimum Prædicatorem, publice in
ecclesia prædicantem de laudibus sancti Archi-
episcopi, qualiter fuit inventus in orationibus suis
elevatus a terra, alloquens Crucifixum in camera
sua, a quodam de familia sua, qui post mortem
ipsius Archiepiscopi hoc retulit ipsi prædicatori.

p *Non defuit deinde Antonio similis occasio heroicæ*
caritatis, nem Fr. Desiderius Joannis de Florentia
Ord. Prædic. in *1 Exam. Testis 51* ann. LV dicit
de sua caritate notanda visitando et subveniendo
quotidie quemdam infirmum in civitate Florent. qui
pro debitis gratiis, ut par erat, opprobria et injurias
etiam referebat : numquam tamen destitit Antonius
subvenire, et pro injuriis bona illi verba proferre.

q *Orecta, nunc Oretta pronuntiaretur ac scriberetur*
: quod idem de ceteris hujus terminationis nomini-
bus, seu masculinis seu femininis, intelligi debet, juxta
illius avi nunc abolitam dialectum.

CAPUT II.

Zelus religionis et justitiæ ac publici boni in *S. Antonio jam Archiepiscopo.*

Coactus susci-
pere Episcopa-
tum

C **F**uit Antonius Dei nutu, eo non solum non quærente
assumi, neque aliquo alio pro eo, sed neque ipso neque
ullo hominum præcogitante, imo mirantibus cunctis
et laudantibus, ipso autem pro viribus recusante ac
fugiente, ad dignitatem Archiepiscopalem assum-
ptus, ex sola virtutum suarum ac sanctitatis fama
ab Eugenio quarto, dimissis petitionibus plurimorum
magnorum virorum, qui favoribus et rationibus
multis adnitebantur in competitionibus suis de Flo-
rentina Ecclesia obtinenda. Et ipse non acceptavit
nisi coactus Apostolicis jussionibus, et habita prius
consultatione multorum, ac facta devotissima pro-
cessionem pedestri, in qua etiam ipse nudis pedibus
incessit. Quod, ultra probationes eorum qui scripse-
runt præfatas historias, confirmatur assertionem plu-
rimorum testium, præsertim D. Leonelli Presbyteri
ann. LXXV, qui fuerat Clericus in domo Antonii
Archiepiscopi, et ei prædicta nota fuerunt..... Id-
ipsum in alio processu et tertio examine plusquam
centum testes, qui de eadem re conformiter lo-
quuntur, tamquam de re publica et fama notissima
probant : aliqui tamen ex eis antiquiores de visu et
certa scientia, ut videlicet Presbyter Thomas Domi-
nici ann. LXXIX, qui fuerat tunc temporis Clericus
in ecclesia Cathedrali, et Antonium perfecte nove-
rat, et viderat eum nudis pedibus, tamquam Ange-
lum Dei, processionaliter incedentem.

11 Quod tantæ etiam fuerit sanctitatis et aucto-

ritatis, exemplaritatis et reverentiæ, in propria D
etiam acceptus patria (quod patet privilegium esse
Sanctorum ac Prophetarum) ut ludos omnes prohi-
bitos ac inhonestos ritus excluderet a Florentina
urbe : et ludum sortium, quo Florentini involve-
bantur, penitus extinguere subito potuerit (cujus
etiam exemplo, et multa hominis auctoritate, postea
idem Romæ secutum est) ac etiam lusores expulerit
de atriis publicis ac porticibus et logiis civitatis,
etiam ex logia nobilium Bonorum del Monte a, sic
cognominatorum, acriter reprehendendo ludentes et
crimina hominum. Similiter etiam de templo, pu-
blice et in diebus magnarum solennitatum, ejecerit
feminas impudice ornatas et juvenes impudico aspe-
ctui earum vacantes ibidem, quantumcumque no-
biles et potentes : b et non semel tantum, sed
pluries : cui paruerint omnes, et timuerint eum,
sicuti paruerunt Christo tumidi Judæi et Pharisei
olim in templo : ac bonas, pro extirpatis pravis,
introducere consuetudines in civitate et provincia
sua potuerit. Quod ultra quæ dicuntur a D. Fran-
cisco in Historia et D. Episcopo Vulterrano in
Chronica, probatur ex dictis fere omnium testium...
inter quos multi deponunt de visu et certa scientia.

12 Et de Dardanio Acciajolo, viro audacissimo,
cive in urbe potente, verba injuriæ in Antonium
proferente, dum actu de Buondelmontium porticu
lusores ejiceret : qui brevi postmodum squinantia
morbo in gutture, puniente linguam ejus effrænem,
repentina et violenta morte defecit. Quod a po-
pulo universo judicatum est propterea evenisse illi,
quia verba protulerit indecentia in Domini Sacer-
dotem et Antistitem sanctum : et timuerunt ceteri
omnes exinde illum. Archiepiscopus tamen hujus et
aliorum omnium injurias patientissime et æquo
animo toleravit, mitissime respondendo si quando
necesse fuisset : quod probat magnus et qualifica-
torum testium numerus...

13 Defensio libertatis ecclesiasticæ ac publici
boni; pro qua causa viriliter decertavit, pugnans
quandoque etiam contra Dominos Florentinos ac
Vexilliferum justitiæ, attentantes aliquid contra
eam : illosque debite monuit : quos non parentes
etiam excommunicavit et eisdem interdixit divina :
quibus præsentibus nec absolutis jussit a divinis
cessari, et fores eisdem ecclesiæ claudi : sacrorum-
que canonum coegit eos sanctioni parere, ac Romam
mittere compulit pro beneficio absolutionis obti-
nendo, spretis eorum minis de abdicando illum ab
Episcopio et civitate, et aliis multis. Quibus constan-
tissime semper respondit c et officium suum intrepide
est prosecutus : coegitque insupere eos servare patrias
leges justas, ac libertatem populi sui tutatus est ; si-
gnanter autem in observatione redditionis votorum
seu suffragiorum per fabas nigras et albas in eorum
d partitis, ut scilicet redderentur secrete a Magistra-
tibus in eisdem agendis et in decretis firmandis, quod
redundabat contra Magnates ac contra gubernare
tyrannice volentes liberam civitatem. Et id genus
multa pro justitia quod egerit fidenter, audacter, ac
sapienter, probatur in historiis et a pluribus testi-
bus... Aliqualiter etiam latius loquuntur aliqui in
materia de partitis secreto reddendis, ut Robertus
de Michis annorum xc, qui ex certa scientia loquitur,
addens etiam de Nicolao Bartholino cive optimo, qui
fuit, propterea quia Antonio Archiepiscopo ea in re
favet, a Magnatibus depositus ab officiis civitatis....

14 Contigit etiam, ut Archiepiscopus ipse, curam
Pastoralem exercens debite et cum omni zelo ani-
marum, volens retrahere quosdam, nimium faciles
ad innodandum animas, pro causa levi ac damno
tantummodo temporali, sub excommunicationis sen-
tentia e vinculo; semel vocarit eos in camera sua
secum;

expurgat ci-
vitatem a lu-
dis vetitis

a
et templa a
scandalis ju-
ventutis :

b
ob id in eum
convitia ja-
ciens male
perit:

E
acerrime vin-
dicat, etiam
in publicos
magistratus

F
c
ecclesiasticam
libertatem et
jura civitatis :

d

e
pro levi causa
præsidium a
comminanda
excommunica-
tione petentes

nudipes in-
greditur ec-
clesiam :

A secum; et quod prius docuerat verbo, de gravitate ipsius et maxima excommunicationis sententiæ pœna, voluit confirmare signo. Cernentibus ergo illis iussit afferri albissimum panem, quem vocant buffectum *f*, et tulit sententiam excommunicationis in illum: qui statim effectus fuit nigerrimus tamquam corvi nigredo. Deinde etiam illum eundem panem per suam ipsius Archiepiscopi manum benedicendo, ab excommunicationis sententia primo lata et pœna absolvit: statimque idem panis reversus est coram eis ad pristinam albedinem suam, quam habuerat ante sententiam illam. Quo mirabili facto docuit eos, quanti nocumenti animæ sit extra communicationem fieri Ecclesiæ Dei. Testificatur hoc in tertio examine Marcus Antonii de Campogialli diœcesis Aretinæ ann. LXXX audisse publice referri in ecclesia S. Agathæ de Campogialli inter solennia Missæ, a D. Nicolao de Linari ipsius ecclesiæ Rectore, viro venerabili, monente populum suum, exemplo miraculi facti ab Antistite sancto, ne facile impetrarent etiam ipsi litteras excommunicationum ab Ordinariis, nec vellent (prout Antonius ostenderat) pro temporali et levi damno, illaqueare animas spiritualibus et tam gravibus pœnis. Testificantur etiam hoc ipsum audivisse ab eodem D. Nicolao affirmari in eodem loco et publice prædicari, Antonius Bertini de Campogialli ann. LXXVII, et Blasius Gasparis Antonii de Campogialli ann. LIII, examinati per publicum Notarium, Ser-Bastianum de Manieris, Notarium publicum Florentinum, ut patet in publico instrumento inde per eum rogato et confecto.

B 15 De magno fidei zelo quem habuit Antonius; et quod passus non fuerit pullulare in illa errores tempore suo in ecclesia Florentina et in provincia sua; neque etiam patiebatur in ea maleficos aut incantatores et incantatrices, et consimiles superstitiosos ac fidei adversantes; librosque magicos igni tradiderit concremandos, et hæreticum quemdam, Mag. Joannem de Canibus dictum, adventitium acolam Florentini soli, magicum et necromantum, ac male de beatissima et immaculata Domina nostra, semper Virgine Maria, matre D. N. Jesu Christi pertinaciter sentientem, post canonicas monitiones ac debitum examen et justum suæ condemnationis processum, dimisit in manu Curie secularis, a qua publice demum, in sua pertinacia perseverans, fuit combustus; habetur in Historia D. Francisci, et Michael Christophori Guajanarius, ann. LXXXIII late probat, et plures alii testes confirmant, et quidam etiam de visu.

C 16 Cum tonderetur Antonius semel a Mag. Petro, Chirurgo Florentino et tonsore, sciscitabatur quomodo se haberet in sustentatione familiæ suæ, cum litteras non haberet Latinas, et quomodo artem medicinariam exerceret atque sanaret infirmos et similia. Et comperto quod librum chirurgicum recepisset a quodam monacho albo in quo studeret, et satis bene succederent sibi curæ et omnia; rogavit Archiepiscopus ut eum librum afferret: quod Petrus libenter effecit. Archiepiscopus autem cognoscens librum incantationibus plenum, ac rebus et signis pertinentibus ad malas et magicas artes; venit ad prandium una die ad S. Marcum. Et cum quidam nobiles cives secum fuissent in claustro post prandium, fecit adduci ignem in vase fictili terreo, et ibi exposuit librum ad comburendum. Statimque aer fuit graviter obscuratus, adeo ut cives timerent, Archiepiscopo fortiter adhærentes. Qui confortavit eos dicens, quomodo libro totaliter combusto cessaret omnis obscuritas et obnubilatio aeris, sicut et postea factum est. Illis ergo civibus et Mag. Petro vocatis, declaravit librum ipsum continere incanta-

tionem, et desuper eum Missam conjurationis et invocationis dæmonum fuisse aliquando celebratam: et ubi liber ille erat, multitudo dæmonum ibi manebat, et ut aliter curaret infirmos admonuit Petrum: qui monitis paruit, et Deus non defuit provisioni familiæ suæ. Hoc dicit Magister Marcus filius d. Mag. Petri annorum LXIV se habuisse ab eodem Mag. Petro genitore suo.

17 Idem dicebat, quod cum filii parvuli ipsius Mag. Petri de nocte extraherentur de lecto, et per domum transportarentur; et quandoque prope ignem, quandoque vero alibi diversis in locis inveniebantur in mane (opera scilicet pessimorum hospitum, prædictum librum comitantium, uti postea S. Antonius palam fecit et jam dictum est) cum lacrymis sancto viro rem deferente ipso Mag. Petro, certa verba scripsit in pergameni manu propria Antonius, et illi tradidit apponenda juxta beatæ Virginis Mariæ imaginem in camera sua. Quo quidem expleto cum devotione ab ipso Mag. Petro, non est ulterius passus eam filiorum transportationem et mutationem, quæ omnino cessavit.

18 Benedictum Nicolai de Tempis civis Florentini filium lactentem contigit lamiari a lamiis seu fascinari vel facturari factura dæmoniorum aut strigum: ac dum quadrimestris esset infirmabatur morbo a medicis penitus incognito, et consumebatur usque ad cutem et ossa, nullaque sibi profecerunt unquam medicamenta, quamquam plurima sunt intentata: et ultra hoc etiam quandoque rapiebatur de lecto, quandoque de cunis, quandoque avellebatur ex ulnis nutricis et ponebatur in pavimento et locis diversis, nec videbatur a quo fierent omnia hæc. Parentes vero magorum usi consilio sunt prædolore, ac quasdam superstitiosas eorum observantias deinde experti, quæ etiam nihil puero profuerunt. Mater autem, quæ filia spiritualis in sacramentali Confessione Archiepiscopi fuerat, de culpa compuncta erubescerebat accedere ad Antonium. Stimulis autem urgentibus conscientie accessit, et cuncta confessa fuit. A quo gravissime reprehensa, et de culpæ gravitate edocta, promisit eidem nunquam ulterius se tale quid admissuram, neque admittenti præbituram assensum; et ab eo satisfactionem accepit cum exhortatione divinæ confidentiæ, simulque cum promissione quod et pro se et pro filio suo orationem faceret P. Antonius: qui insuper etiam sudariolum, quo utebatur pro nasitergio, eidem femine dedit, quod filio superponeret cum fiducia orans. Femina vero illud devote suscepit, et super filium domum reversa imposuit et oravit. Quo facto filius ille subito sanitatem recepit, et accidentia illa omnia cessaverunt. Testificantur hoc in tertio examine Joannes de Tempis ann. LXVI; et D. Lucretia vidua, ejus itemque Benedicti sanati soror, ann. LXIV, qui ambo audierunt omnia supradicta pluries et pluries a D. Felice, matre ipsius Benedicti et testium prædictorum.

ANNOTATA.

a In 2 Exam. Testis 33 D. Philippus olim Laurentii de Buondelmontibus, auratus Eques, Nobilis et Patricius Florentinus, annorum LXXXIII, confirmat quod monuit eos de familia Buondelmontium, etiam sub censuris, ut clauderent logiam suam, in qua ludebatur: et deinde, non parentibus illis personaliter accedens, lusores expulit et claudi fecit eandem.

b In 1 Exam. Testis 16, Dominicus Bernardi de Maringhis, ann. LXXIV, dicit vidisse.... et quod dicebat, Domus mea, domus orationis est; vos autem fecistis eam speluncam latronum.

c Vita 2 § 12 hæc distinctius explicat. Et cum aliquando

miraculo docet quanta sit illius efficacia et pœna:

maleficos et hæreticos exterminat:

Medicinalem librum magicum exurens,

D
EX 15 OC
ostendit nos
ille esset, m
nere da mones,

sicut etiam in
filiis expertus
erat libri pos-
sessor:

infantem ve-
nificio exte-
nuatum,
E

cui adhibita
superstitiones
nil profue-
rant

misso suda-
rio suo curat.
F

lo ei minarentur nisi abstineret, quod eum a
ficatu dejicerent, vel in carceres traderent, seu
ejicerent e fenestris palatii Dominorum : clavem il-
lis cellæ suæ, quam habebat in monasterio S. Marci,
ubi recipretur, hilaris ostendebat; et quod Ponti-
ficatui, quem coactus susceperat, facile ipsis volen-
tibus et suis Superioribus annuentibus cederet; et in
carcerem. pro bono publico et sacrorum Canonum
observatione, ire non formidaret. De præcipitatione
vero aiebat non se tanti meriti apud Deum esse ut
dignus corona martyrii computaretur. Et semel, cum
his insolentis plurimum fatigaretur, dimisit Episco-
pale Palatium, et ad solitam monasterii cellam con-
cessit; a qua deinde magnis precibus Dominorum
Priorum civiumque honorum, et signanter Magnifici
D. Cosmi de Medicis, omnibus primo rite composi-
tis, redire consensit. Et in hujusmodi contentionibus
contradicentes et ei maledicentes, ut plurimum di-
vinam ultionem sunt experti, a qua non nisi Antonii
precibus aut illi conciliati vix levabantur. *Huic rei
attestans in 2 Exam Testis 36* D. Franciscus Apol-
lonii de Florentia, Plebanus Plebis S. Petri de Pres-
ciano Fesulanæ diocesis, ann. LXXX dicit... quod
B dum Dominis prædictis excommunicatis prohibuerit
ingressum ecclesiæ, jubens a divinis cessari; unus
ex Dominis protulisset in eum injuriæ verba; gra-
viter infirmatus illico fuit, nec prius convaleuit quam
ab eo veniam petierit et reconciliatus fuerit.

d Partitum *Italies est, consilium, deliberatio* : de
modo autem colligendi suffragia per globulos seu paloc-
tas, albas, quas vocant del sì, et nigras, vocant del no,
vide exemplum in deliberatione Senensium circa refor-
mationem cujusdam decreti anno 1328, in *Gloria pos-
thuma B. Ambrosii Senensis*, num. 20 et 24, ad diem
20 Martii.

e Ad ea tempora jam devenimus, inquit auctor
Vitæ 3, ut si quis rastros, marram vel bidentem
amiserit, putet se non esse commodius reperiturum
quam exclusione a sacris.

f Suffectus paupis unde dicatur non capio : *Francis
Buffet dicitur abacus, cui imponuntur honoraria ad men-
sam vasa, panis etc.*

CAPUT III.

Caritas et liberalitas S. Antonii erga paupe- res miraculis illustrata.

I ta etiam fuerat caritate repletus ac pietate Anto-
nius pollebat, ut bona sua omnia, præter modicum
suo tenui ac familiæ suæ honesto victui necessarium
reservatum, pauperibus erogaret. Unde et institutor
fuit hospitalis seu societatis S. Martini verecundo-
rum pauperum mendicare erubescuntium in civitate
Florentiæ. Ubi magna ejusmodi generis nobilium
multitudo alitur ac fovetur, et secundum instituta
Patris Antonii fiunt quasi innumerabilia opera car-
itatis. Et in eo opere, pauperum ipse pater, pau-
perrime vivens pro se, multa ex bonis Ecclesiæ suæ
condividebat, et in miserabilium personarum filiabus
nuptui tradendis præsertim largiebatur, et nullum
pauperem vacuum a se unquam discedere patiebatur :
qui nisi habuisset aut non potuisset ab aliis a
mutuare, dabat eis propria vestimenta b et utensilia
domus; ne contingeret, Dei audito nomine, vacuum
absque caritate dimittere pro ejus amore petentem.
Tangunt notando prædicta qui historias scribunt, et
plures testes late idem testificantur, in primo et se-
cundo examine... in tertio autem id ipsum testifican-
tur supra centum testes, pariformiter ac latissime
loquentes, et plures ex eis antiqui ex certa scientia...
et addunt aliqui ex eis, spiritum propheticum in hoc
facto habuisse Antonium, dum tempora futura præ-
scivit et statum, ad quem deventuri essent plurimi

civium nobiles, futuri egeni : quibus providere cu-
ravit etiam post mortem suam pientissimus Pater.
Cumque Præpositi ab eodem tam pio operi dicerent,
se de frumento ac necessariis providisse, sed qui
egerent deesse nobiles, quibus tribuerent bona pro-
visa; respondit, tempus futurum cum non sufficerent
frumenti modia multa, etiam ad centenaria plura, ad
finem operis instituti. Et ita rei probavit eventus,
quia plusquam sexcentis c familiis providetur, ali-
quibus in totum et aliquibus in partem, a Præpositis
duodecim bonis viris Societatis illius, ex instituto
opere sancti Patris Antonii Archipræsulis supra-
dicti. Hoc totum latissime probatur in ultimo exa-
mine ex dictis testium plurimorum, quorum nomina
citare nimis prolixum esset.

20 Dum iret Antonius Romam, excelsi Domini
Florentini ad Pontificem summum Orator, cum no-
bilibus aliis civibus suis in ea legatione collegis,
obedientiæ verba laturus; et prope urbem pauperi
nomine Christi petenti dedisset propriam d cappam;
antequam portæ urbis appropinquaret, miraculose
fuit eidem de alia cappa provisum : quod duo testes
probant de visu et certa scientia, Blasius Pauli, ex-
celsi Domini Florentini Dominicellus annorum xc, E
qui interfuisse se dum hoc actualiter eveniret affir-
mat; et Guidalocus de Guidalocis Florentinus, qui
etiam ipse interfuit et deponit de visu; et quidam
de auditu narrative testes concordant.

21 Cum semel barbam tonderet Antonio prædi-
ctus Mag. Petrus, et pulsatum ostium esset a pau-
pere uno eleemosynam quærente, et demandasset
Antonius famulo ut daret; ille respondit, non re-
mansisse in scrinio nisi tres panes : et Antistes, ut
unum daret, præcepit, et dedit famulus. Post hunc
alius petiit, et jussit unum panem similiter dari, et
dedit minister. Et successive petiit tertius, et jussit
dari illi eum qui superfuerat panem, et dedit famu-
lus illum. Expleta autem postmodum tonsione, dixit
tonsori Antonius, quod restaret e ad comedendum,
et famulo ut apponeret mensam. Ille parata mensa,
quem panem esset appositurus cum scrinium va-
cuum esset, turbatus interrogavit. Et iens juxta
Præsulis verbum ad capsam, eandem subito pani-
bus plenam invenit, et gratias de miraculo egit Do-
mino : quod postea aliis in absentia Antistitis enar-
ravit : nam eo præsentem sub silentio ejusmodi reser-
vabant, jussi ab eo, quæ pluries ex sanctitate ipsius
contigisse domestici referebant; sicut dixit Mag. F
Marcus ab eodem patre suo Petro audisse.

22 Nobilis quidam pauper, habens filias nobiles,
consiliis et exhortationibus Antonii credens, confi-
sus in eis, ad ecclesiam f Annuntiæ visitandam
accessit aliquo tempore : ut de dotibus filiarum ab
eadem Domina nostra sibi provideretur. Et semel
accidit, ut cæcos duos mane ante lucem inter se con-
ferentes ibidem in vestibulo ecclesiæ audiret, de
pecuniis quæstu acquisitis et congregatis; et quod
unus ducentos quinquaginta, et alter trecentos au-
reos congregatos haberent; alter autem in birreto
consutos, alter vero in galero similiter bene reposi-
tos consutos conservarent eos, et custodirent. Civis
vero ille pauper ab utroque rapuit birretum atque
galerum, et abstulit inde fugiens, et ad Archiepi-
scopum perrexit. Antistes igitur hoc audiens cæcos
ad se citavit, et de mendacio eos reprehendit, dum
se egere fidelibus affirmarent, et eleemosynas pau-
perum indebite acciperent ab iisdem. Et tandem cum
concordia et voluntate cæcorum, primo viginti quin-
que, secundo autem triginta ducatis dimissis, reli-
quos omnes pauperi civi nobili pro maritandis filia-
bus distribuit et concessit : hoc tamen injuncto ut
ea res teneretur secreta. Hoc autem gestum creditur
cum Dei ac beatissimæ Virginis providentia opere
pio

D
et futuras
necessitates
præsagens :

pro donata
pauperi cap-
pa aliam di-
vinitus acci-
pit :

tres solum
residuos pa-
nes erogans

capsam ple-
nam invenit :

550 aureos,
duobus cæcis
mendicanti-
bus raptos,

in dotem pau-
perum puella-
rum expendi
jubet.

instituit hos-
pitale verecun-
dorum paupe-
rum,

potentes num-
quam vacuos
dimittens,

a
b

A pio ; cui concurrerunt cæcorum consensus in salutem animarum suarum et Archiepiscopi æquissima ordinatio. Testificatur cum suo juramento hoc Jurisperitus Franciscus Ciardius, Florentinus civis annorum LXXII, secreto se habuisse a quodam nobili Florentino fide digno.

poma danti
apprecatus
mercedem a
Deo,

ostendit
quanti talis
apprecatio
facienda sit.

23 Florentiæ contigit quod quidam apportavit D. Archiepiscopo Antonio paropsidem unam plenam pomis, inde expectans se aliquid habiturum ab eo. Fuerunt Antonio poma grata, et donatori dixit, Dio tel meriti. Pauper autem ille homo discedens, lamentabatur secum quia nihil præter verba recepisset, abiens tristis. Quod intelligens Antonius Præsul fecit eum ad se revocari, et petiit papyrum, atramentarium et bilancem, et in papyro scripsit verba illa, Deus retribuât tibi; et ipsis positis in bilance vel trutina fecit ea cum omnibus illis pomis invicem ponderari: et statim visa et inventa est chartula pomis preponderare suis. Quare Archiepiscopus, stupentibus omnibus et ipso donatore inde maxime consolato, dixit: Vide, fili mi, quam potiora dederim tibi: vade modo in pace, et grata sint tibi dona divina: qui accepta schedula hoc miraculum cum devotione ac laude pluribus enarravit. Testificatur hoc nobilissima matrona D. Francisca de Ridolfis, annorum LXXII, cum juramento.

ANNOTATA.

a In 2 Exam. testis 23 Marcus olim Joannis Marci de Florentia, ann. LXXVI, testificatur ipsum Archiepiscopum, jam propter largam erogationem elemosynarum redactum ad summam indigentiam, consuevisse a pensionariis exigere pauculas pecunias, quas daret; et ab aliis mutuare.

b In 1 Exam. testis 56 Bernardus Stephani de Rossellis de Florentia ann. LXVII, dicit, quod cum non haberet unde subveniret cuidam pauperi pro Deo petenti, caligas suas proprias quas sibi detraxit, dedit eidem ne vacuus abiret. Vita 2 § 13 quandoque mantellum suum, quandoque tunicam, quandoque caligas et calceos proprios, quandoque linteamina et alia utensilia familiæ suæ, quandoque sua ocularia præstabat. His adde quod in 2 exam. testis 46 Fr. Georgius, olim Baronis de Capellis, Ord. Prædic. dixit quod devastavit hortum et viridaria magna palatii sui, et reduxit ad prædii formam, ut ex frumentis posset pauperes alere plures.

c Notat auctor Vitæ 3 propter Dominii Florentini, Apennino propemodum conclusi, angustias et incolarum multitudinem fieri, ut qui mercaturæ studio non juvantur, aut nullis omnino aut exiguis agrorum culti proventibus, ægre possint pro splendore natalium vitam agere; præsertim si fuerint filiæ maritis collocandæ.

d Videtur cappæ nomine hic intelligi superhumerales cum caputio: et ab eo diversum censerî viatorium mantellum, de quo in 2 Exam. Testis 10 Bernardus de Martinis civis Florent. ann. LXXV, qui dixit, paupertatem ipsius tantam fuisse, ut cum fuisset olim creatus Orator ad summum Pontificem a Dominio Florentino, non haberet mantellum quo uteretur in itinere equitando, sed commodato illud acceperit a Bartholomæo Lucæ de Martinis, patruo d. testis.

e Restare Itali usurpant, pro manere: intelligendum enim, quod jubeat Sanctus ipsum tonsorem secum manere ad prandium.

f Annuntiata ecclesia, servorum S. Mariæ, est Florentiæ celeberrima, propter miraculosam Annuntiationis imaginem.

CAPUT IV.

Quædam viventis miracula et laus morientis.

Unigenitus filius cujusdam nobilis Florentini, domi a patre suo relictus mortuus, dum ad Antonium iret ad S. Marcum, suscitatus fuit ab ipso Antonio adhuc vivente, ac tandem caritate et pietate impulso dicente ipsi patri defuncti, fideliter deprecanti ac flenti, Vade, filius tuus vivit. Et ultra dictum hoc deponentis nobilis Talduccii Joannis de la Casa, Florentini ann. LXXVI, qui non dixerat nisi quod hoc audisset a matre sua sibi referente; Ven. religiosus Fr. Matthæus Jacobi Florentinus Ord. Prædicatorum ann. L, dicit se hoc audisse a præfato Talduccio, referente ipsi testi, quod ille nobilis, unigeniti defuncti pater, fuerat de nobili familia illorum de Filicaria Florentinorum civium; ac consanguinitatis matris ipsius Talduccii, quæ fuerat eorundem de Filicaria, quæ rem ipsam ex certa scientia sciverat et cognoverat quam narravit.

Unigenitum
mortuum
patri suum
reduci,

25 Soror Elisabetha, tertii Ordinis de Pœnitentia S. Dominici, per sex continuos annos hydropica existens, incurabilis omnino, quadam die genu flexa cum fide ante Antistitem Antonium, et benedicta per ejus sacratissimas manus, surrexit levior inde; atque recedens ab illo cum Dei laude in ore suo, brevissimo temporis spatio effecta est totaliter sana: et quæ tumida in toto corpore etiam deformiter fuerat, postmodum macra etiam notabiliter devenit: atque per annos multos, etiam ad decrepitam ætatem, vixit sana, et in tantum monasterio utilis, ut multo tempore in eodem fuerit etiam Priorissa, ex beneficio Antonii. Testificantur hoc soror Laurentia ann. LXXXI, quæ fuit olim discipula ejusdem hydropicæ sanata, et vidit eam infirmam prius et postea sanam, et ex ore ipsius habuit, qualiter, ut præfertur genuflexa surrexit, et cetera ut supra: et soror Leonarda ann. LXXXVIII, quæ similiter audivit ab ore ipsius Elisabethæ supradictæ, ut præferuntur.

curat hydro-
picam,

E

26 Andreas Christophori Andreæ Florentinus, infans puerulus annorum duorum et parum ultra, effectus fuerat aridus in cruribus suis, evacuatis etiam ossibus crurium medulla et omni humore, pelle tantum ossibus vacuis adhærente; neque movere se poterat, neque in pedibus stare per annos duos cum dimidio in circa; sine spe ulla omnino quod sanari in posterum debuisset: et a medicis, post innumera in vanum adhibita remedia, pro penitus incurabili derelictus. Ejus tamen mater, cum mulier esset devota, ad Archiepiscopum Antonium accedens, prostrata, cum lacrymis inconsolabilibus orans, est deprecata, ut filium ejus sanaret Antonius: et non ante ab eo recedere voluit, quam conciperet pro filio spem salutis ex verbis ejusdem ei dicentis; Noli mulier, flere, consolaberis de filio tuo: vade jam, redi domum confisa de bonitate Dei; et ego rogabo pro filio tuo. Quæ domum regressa, filiolum suum Andream in pedes erectum invenit, et ambulantiem et sanum: tuncque præ gaudio acclamavit, magnificans Deum Sanctum: et tota vicinia congavisa est illi. Testificantur hoc præfatus Andreas sanatus ann. LXIX, et D. Alexandra uxor ejus ann. XLIV, et D. Elisabeth filia eorum ann. XXIX, item D. Franciscus Canonicus Fesulanus ann. LXVIII, qui dicunt se pluries audivisse a D. Zenobia genitrice et Christophoro patre ipsius sanati.

et puerum
paralyticum:

F

27 D. Boninsegna de nobili familia de Machiavellis, de Florentia, Canonicus Florentinus, comitabatur semel Archiepiscopum diocesim visitantem in agro Mugellano: et cum transirent equitando, mula D. Boninsegnæ ex vitio se projecit in aquam

lapsus in
Sev am emer-
gere facit sic-
cis vestibus:

EX PROCESSU.
a
Joannis magni *a* Sevæ. Ubi, cum esset jam in immersionis articulo D. Boninsegna, magnis clamoribus Deo se ac beato viro Dei Antonio commendabat. Antonius vero, cum eum in ejusmodi periculo vidisset, manibus junctis benedixit eidem : et statim D. Boninsegna evasit ex illo, exeunte mirabiliter mula pariter secum ex flumine ad ripam, siccis etiam vestibus ac non madefactis, gratias agens omnipotentiae magni Dei. Probant hoc ipsum D. Joannes Bapt. de Machiavellis Prior Lucardi ann. LXXIV, qui audivit hoc ipsum a D. Boninsegna consanguineo, cui contigerat casus, proprio ore referente ; et Federicus Leonardi, nobilis Florentinus ann. LXXXVI, qui similiter ab eodem D. Boninsegna audivit ; et D. Franciscus Plebanus Pithiani seu Presciani Fesulanæ diocesis ann. LXXX.

*benedicendo
compressis
Arni fluctibus,*

B
28 Miraculum etiam adhuc vivens est operatus Antonius : quia dum extra urbem iret Florentiæ, et esset juxta flumen Arni, in eo vico vel burgo cui Ricorboli nomen est, et flumen valde tunc ita tumidum et ita impetuosum factum fuisset, ut valde etiam fluctuosum esset, inundantibus undis in cursu rapaci : cumque in navicula plures existerent medio in flumine fluctuantes, ac in articulo submersionis et mortis periclitantes. Quos videns vir Domini sanctus, in divina tunc pietate confusus, et caritatis ardore motus in oves Dominicas sibi commissas, periclitantes hortatus est ad eandem confidentiam de Domini bonitate, dicens : Nolite timere : confidite in Domino, et cetera quædam hujusmodi verba. Deinde oculis in cælum levatis, sacratissima ejus manu extensa, præfatam navim et existentes in ea homines in nomine Domini benedixit. Qua benedictione data, visæ sunt undæ fluminis et fluvius aquæ subito mirabiliter firmari ac placide stare, fluctuansque navicula tunc ad ripam fluminis quiete, ab omni periculo libera, venit. Sicque de ipsa submersione cuncti existentes in illa erepti fuerunt, ex quo Deo gratias reddiderunt et Præsuli servo suo. Dicit hoc nobilis civis Federicus de Comis ann. LXXXVI medio juramento.

*tumentem
Paliæ in-
noxiæ transit :*
b

C
29 Cum missus esset ab excelso Dominio Florentino, cum nobilibus aliis collegis suis oratoribus, Antonius legatus ad Papam, ut obedientiam illorum deferret ; et flumen *b* Palæ in itinere inundantibus aquis plenum nimis fuisset, et intransvadabile judicaretur ; Antonius, facto signo Crucis, cum parvulo suo mulettino ipsum tumidum transvadavit absque difficultate, liber ab omni periculo penitus et ab omni malo illæsus, ita in nomine Domini pertransivit ; ut oratores et qui viderant transitum illum miraculo retulissent. Hoc dicunt in depositionibus suis Franciscus Laurentii ann. LXXVIII, Fr. Thomas de Strozis Ord. Prædicatorum, ac prædictus Federicus de Comis ; et quidam alii de auditu confirmant.

*restaurat
molendinum*

30 In agro Mugellano, dum visitaret diocesin, semel molendinarium pauperculum graviter gementem invenit, quod molendinum suum grandi aquarum impetu fuerat passum ruinam : qui illi se fideliter commendavit. Antonius pietate motus, ut eundem consolaretur, dixit : Vade, mi carissime frater, quia cum parva impensa et magna facilitate reficietur : confide tantum in Domino, quia præstabit auxilium. Is rediit securus ad molendinum suum, et invenit ipsum miraculose restauratum in totum, unde gratias cum lætitia Deo agebat. Hoc ipsum testificatus est D. Franciscus Apollonii, Rector plebis Pithiani, vir venerandus, de quo supra.

c

31 Accidit ut Fr. Antonius, dum semel cum socio Fratre Ordinis iret extra civitatem juxta torrentem *c* Mugnonis, et invenisset flentem puellam juvenulam, ibidem a genitrice sua de more dimissam pro linearum lotionem pannorum : et cum cecidisset ei vas

d
*et alveolum
fractum :*
e
d ligneum continens ejus pannos, et in duas partes D fractum fuisset, ipsaque puella inconsolabiliter fle- ret, neque ullo pacto domum redire vellet, verens matrem suam verberibus eam cæsuram, et cum ejulatu aiebat ; Heu, me miseram ! occidet me mater mea, et similia : nec unquam recepit verba consolatoria Patris Antonii, nisi vase prius ab illo reintegrato, per suam benedictionem super eodem vase ligneo factam *e*. Quod operatus fuit, ne forte puella ex ea occasione impudicitiae discrimini objiceretur. Hoc dicit D. Oretta vidua, filia Marci de Nellis, et uxor Antonii de Soldis de Florentia ann. LXXIII.

*copiosam
piscationem
præbet.*

32 Contigit etiam semel, quod cum Antonius visitaret diocesim suam, venit ex improvise ad oppidum Cornachiaræ. Et cum non haberet Plebanus quod apponeret Episcopo ad comedendum, rete unum parvum accepit et posuit in fonte oppidi, ubi pauci pisciculi erant et parvi. Et post modicum rediit ad extrahendum rete, et statim miraculose ac præter spem suam, invenit piscium multitudinem magnam captam esse in eo atque comprehensam : de quo gratias egit Deo, et propter hospitii tanti gratiam et consolationem credidit factum miraculose a Deo (similiter et alii crediderunt omnes) sicut *E* in piscatura Petri Christo Domino præsentem contigit. Hoc testificatur in suo dicto nobilis vir Bernardus de Gondis.

f
*Servit peste
infectis.*

33 Bonus fuit Antonius *f* Pastor ac verus, non lac et lanam cupiens accipere ab ovibus suis ; sed normam boni Pastores ac veri Christi secutus, exemplo vitæ et verbo pascendo illas, animam ponere pro eis ac mori pro Domini grege sibi commisso paratus erat. Quod multi testes latissime probant ; signanter autem D. Antonius, vir integerrimus ac vitæ venerabilis, Episcopus Vulterræ in chronica. Et D. Joannes Bapt. de Machiavellis *g*, Prior Lucardensis, vidit tempore pestis pluries illum euntem ad pestilentialos, ad providendum de spiritualibus ac temporalibus, nihil timentem, sed mori paratum pro eorum salute.

g

ANNOTATA.

a Seva fluvius, in confinio Bononiensi supra Barberinum exortus, ab Occidente in Orientem et hinc in Meridiem flexus, Arno immiscetur 10 circiter millibus supra Florentiam, infra locum qui Pons-Sevæ dicitur.

F

b Paliæ, Domini Senensis fluvius, Romam euntium iter secut, tenendum iter Aquam-pendentem et Orvietum ; Clanique fluvio immersus mox cum eo in Tiberim devolvitur.

c Mugno, torrens supra Pratolinum oriens, haud paulo plus quam 10 p. m. decursis infra Florentiam, Arno illabitur, urbi proximus.

d Vita 3 Scaphisterium appellat a forma oblonga. Brevius Annalibus hanc vitam intexens, Capisterium legit, quia capite feratur. Tale omnino videtur fuisse Capisterium, quod ad usum purgandi tritici S. Benedicti nutritæ commodatum a vicinis acceperat, et pius puer flentem cum videns orando redintegravit, teste S. Gregorio in Vita num. 2 ad 21 Martii. Non igitur vasis fictilis genus, ut in indice Onomastico tunc fecimus, sed alveolum ligneum deinceps interpretabimur.

e Eadem res narratur in Vita 2 § 12 et dicitur accidisse, antequam fuisset in throno Pontificali electus Antonius. Ad idem tempus spectant quæ ad calcem Summarii Processuum leguntur his verbis.

D. Maria de Cayetta, Matrona Neapolitana nobilis, testificatur de Archiepiscopo, qualiter cum præsideret in conventu S. Petri Martyris de Neapoli, prædicatione sua et vitæ suæ exemplis convertit corda

A corda plurimorum ad Deum, et induxit devotionem magnam in populo illo, et inter cetera duas sorores ad servitium Dei in regulari observantia et habitu religioso : quæ ad decrepitam usque ætatem perseverarunt, et sanctæ ab omnibus putabantur : a quibus ipsa testis, quæ neptis fuit earum, habuit multa de sanctitate Antonii testimonia. Inter quæ hoc unum recolit, quod tempore famis fecerit ab eis fieri cibaria quædam, cum farina, oleo et melle, pro hospitibus ab eodem Antonio receptis pascendis : et quod per septem continuos annos, haurientes continuo in omni necessitate de vasis prædictis oleum et mel, numquam defecit, sed abunde ibi miraculose fuit. Item de planta limonum, Antonii manibus conserta, quod brumosa hieme, cunctis aliis desiccatis, illa sola viridior quam antea unquam fuisset, remanserit. Item quod de quarundam morte infra annum futura prædixerit, et ita evenerit : et de duabus qualiter futura essent religiosæ et bonæ, et ita evenit : et de quibusdam filiis viduæ, in tribulatione ab eodem visitatæ, prædixit, qualiter clarissimi omnes, docti ac divites evasuri forent, et matrem consolaturi : et ita evenit : quia unus Archiepiscopus, Doctor alter, tertius vero mercator famosissimus, et omnes ditissimi sunt effecti, juxta prænuntiatum ab Antonio verbum. De his omnibus habetur testimonium per litteras, scriptas manu Francisci Mosceculæ Neapolitani, mariti ejusdem Mariæ testis prædictæ, ac Romam transmissas ut registrari deberent. Item per litteras scriptas manu Fr. Joannis Mariæ de Valle Ord. Prædicatorum, Theologiæ Lectoris in civitate Neapolitana, similiter ad Urbem transmissas, cum alio miraculo de quadam parvula morte sculpta, et tabula quadam parva, manu cujusdam devoti Fratris, Joannis pictoris, depicta, dimissa prædictis duabus sororibus ab Archiepiscopo in suo recessu, ubi haberent recursum ; in tentatione videlicet, ad mortem ; in tribulatione, ad eam pieturam : et ita fuit quod in tentatione et in tribulatione sentiebant Domini auxilium. Et dicit se idem audivisse a Provinciali Regni, affirmante omnia supradicta vera fuisse, ex relatu D. Laurentii de Palmieriis, ditioris mercatoris super omnes Neapolitanos, consanguinei d. D. Mariæ testis prædictæ : et quod quando canonizatus fuit S. Bonaventura Ordinis Minorum (*per Sixtum IV anno mccccxlii*) prædixerint hæ sanctæ sorores, quandoque futurum Papam Florentinum, qui canonizaturus esset ipsum B. Antonium.

C f In 3 Exam. testis 108 D. Jacobus de Salviatis, pater Cardinalis, testificatur de proverbio de illo dicto, videlicet, Vixit Antonius bene in seculo, in Religione melius, sed in Pastoris officio optime : et quod non sit inventus similis illi in Ecclesia Dei a ducentis annis citra.

g Est hic in 3 Exam. testis 56, ad cujus nomen in Summario testium additur, vidisse eum tempore pestis ad pestilentiarios ire, ad providendum de necessariis ad salutem animæ et corporis, ministrando Sacramenta et exhortando ad christianissimum transitum ; et ducentem asinum onustum cibariis et medicinalibus, ut non deesset in aliquo Pastoralis officio.

CAPUT V.

Miracula post mortem ad S. Antonii cadaver et sepulcrum patrata.

P Primum ipsa nocte obitus beatissimi P. Antonii, anno Domini mccccxlix, die ii Maji, cantantibus monachis Cisterciensibus Matutinas in monasterio Cistelli Florentiæ, Fr. Tuccius, vir multæ devotionis ac sanctitatis, dicti Ordinis Frater Conversus, qui primus ad orationem semper et ad vigiliis fervens

Gloriosus
ejus transitus
cuidam Cisterciensi
revelatur :

surgere et in eis insistere solitus erat, in claustro dicti conventus existens, vidit in aere nubem illam splendidam ascendere in forma pyramidis ; et in ea infantem, a palatio Archiepiscopi, ubi defunctus est Antonius extra portam S. Galli : quæ recta protendebatur via ad cælum, et intra se dixit : Certe Archiepiscopus obiit, et hæc est anima ejus delata in cælum. Et Abbati S. Salvatoris de Septimo dicti Ordinis, qui tunc ibi aderat, soli et in secreto retulit. Mane autem facto ita significatum est, ea hora visionis in eo loco Antonium decessisse. Plures testes ex monachis ipsius Ordinis et monasterii ac etiam ex laicis hoc ipsum testificantur ; in primis qui ab ipso Fr. Tuccio audiverunt, Fr. Zenobius Cisterciensis Ordinis ann. lxxiv, Donnus Theodorus d. Ordinis et monasterii ann. lxxviii, D. Cosmas de Buonaveris Florentinus d. Ordinis ann. lxx. Marcus Joannis Marci civis Florentinus ann. lxxvi, D. Franciscus Cæsaris de Petrucciis, Prior Innocentum, ann. lxx.

35 Intestina ejusdem beati viri, quod est mirabile dictu, mirifico odore bono fragrant, a corpore separata et insepulta reservata in cella Fr. Dominici de Feis. Quæ etiam pro parte fuerunt Placentiam civitatem Lombardiæ pro Reliquiis transportata, ubi etiam aliqua signa Deus optimus eorum devotione ostendit ac mira patravit ; remanentibus Florentiæ ac Fesulis reliquis partibus similiter venerandis. Testis Fr. Dominicus Riccius ann. lxx dicit audisse a præfato Fr. Domino de Feis : et vir spectabilis Hieronymus Benivenius, ann. lxxviii, testificatur idem audivisse a testibus fide dignis, signanter ab avunculo suo Benedicto de Brunis cive Florentino, integerrimo ac probatissimo et veridico teste : et inter Fratres S. Marci Florentini ac S. Dominici de Fesulis est fama de hoc, ab antiquis senioribus propagata, et usque in præsens tempus continuata.

36 In exequiis ejusdem sancti Antistitis, cum adhuc insepultum corpus in ecclesia S. Marci maneret, quidam Matthæus Joannis de Ciacchis, Florentinus civis, qui antea multis annis brachio dextero attractus et invalidus fuerat, ita ut ipsum nec elevare nec deprimere posset, ac neque ulla medicorum potuerat unquam arte curari, unde ipse non valebat artem suam lanariam exercere ; habens devotionem multam et fidem in meritis sancti viri, accessit ad corpus ejus et flexis genibus adoravit ; atque devotissime osculata manu ipsius cum lacrymis, deinde cum eadem sanctissima manu tetigit brachium suum attractum et aridum ; et statim sanus effectus fuit, et deinceps artem suam optime et fructuose exercuit toto tempore vitæ suæ. Dicit de visu hoc Nicolaus Primerani, de quo alibi ann. lxxv : qui dicit expresse dictum Matthæum tangentem cognovisse manum, et deinde ut præfertur sanum, et suam artem exercentem. Idem dicit Bartholomæus Angeli, civis Florentinus ann. lxx, qui licet non viderit Matthæum actu tangentem, audivit hoc tamen a Bartholomæo filio d. Matthæi, et a Joanne Angeli fratre carnali suo, qui etiam viderat ipsum tangentem ita sanari uti præmittitur : et ipse testis novit d. Matthæum antea attractum et deinde sanum.

37 Similiter Laurentia Florentina, quæ per plures etiam annos morbum atque tumorem nimium in manibus et cruribus horrendum atque gravissimum patiebatur, accessit devotissime ad corpus ipsius Antonii, cum adhuc insepultum esset : et osculatis ejusdem manibus sæpe sæpius, manus suas morbidas ac tumefactas tetigit et fricavit cum manibus Sancti : et deinde etiam fecit cum manibus suis propriis, quibus tetigerat sacras manus, fricando in cruribus et pedibus suis infirmis, cum magna fide

intestina
perseverant
suave olere :

E

ad corpus in
ecclesia ex-
positum,

F
curatur bra-
chium aridum
et attractum,

tumor mi-
nimum cru-
rumque

ac

pe : et adjuvante Deo, recuperavit inde plenissimam sanitatem. Testatur hoc D. Helena, filia ipsius Laurentiæ sanatae et Bartholomæi Nicolai de Florentia, uxor olim Petri Jacobi de Florentia ann. LIV, quæ vidit matrem ita ut præfertur infirmam, et deinde usque ad obitum ejus etiam ab ea infirmitate mundatam, et ab ipsa audivit qualiter, ut prædictum est supra, sanata miraculose fuit.

38 Domina Camilla, uxor Averardi de Medicis, cum diutino et intenso dolore capitis laborasset absque ullo remedio; dum corpus S. Antonii in ecclesia S. Marci servaretur adhuc insepultum, ipsa ei se commendavit cum voto, et illico est sanata. Unde et super feretrum videntibus cunctis posuit caput cereum, quod ibidem mansit per aliquot dies. Hoc ipsum deponunt de visu Sor. Laurentia Caroli, Bartholomæa de Bon Joannis, et Sor. Leonarda Thomasi Antonii Guidi, de quibus supra num. 25 utraque tertii habitus de poenitentia S. Dominici, D. Franciscus de Aldemariis, Presbyter et nobilis Florentinus, ann. LX, dicit de patre suo doloris capitis gravissimo morbo vexato, et dum corpus B. Antonii staret in ecclesia adhuc insepultum, misso illuc cereo capite ex voto ac devotione cum fide per ejus cognatum, statim eadem hora qua caput fuit super feretrum ipsum oblatum et tetigit sacrum corpus, liberatus fuit a dolore. Quod etiam ab avunculo ipso referente oblationem testis audivit : et dictum Joannis Rosselli ann. LXVII hujusmodi facto est conforme.

39 Constantia, relicta quondam Thomæ de Benincasa, ann. LXVIII, jurata deponit, quod cum peperisset octo filias feminas, audiens miracula Beati Præsulis Antonii ad sepulcrum accessit, et devotissime se commendavit pro masculo filio adhuc gignendo, quod quasi post triduum visum fuit eidem contingere : et masculum concepit, et postea feliciter peperit : de quo illi et Deo reddidit gratias multas.

40 Franciscus, D. Manni de Temperanis Equitis aurati filius, nobilis Florentinus, ann. LXVIII, dicit, qualiter pater suus, cum esset in magna penuria et necessitate, ob plures filios parvos et inutilem familiam, et tamen nobilis et equestris Ordinis, ad sepulcrum accessit Antonii, ex corde se recommendans, ut haberet unde provideret suæ necessitati pro familia sustentanda decenter : et brevi evenit ut crearetur Camerarius officii Montis communis Florentiæ (quod est officium multæ utilitatis) quo assecuto potuit congrue sibi ac suæ familiæ ingenuæ providere. Idem testatur quod cum pater suus gravissimis febribus laboraret, commendavit se cum voto eidem B. P. Antonio, et statim convaluit, et votum ante sepulcrum, imaginem scilicet ceream apponendam persolvit.

41 D. Damianus Geminiacensis, vir nonagenarius et ultra, qui novit Antonium virum sanctum, et ipsum sibi elegit in patrem et provisorem ac protectorem, continue illi se recommendans; in cunctis desideriis suis, ac necessariis sibi et sustentationi familiæ suæ, nullum aliud confugium quam Antonii præsidium habens, semper exauditus fuit ab eo : et officia et quæcumque alia optata et petita semper obtinuit et obtinet per intercessionem illius a Deo : ita ut in terra sua inter concives hoc sit notorium. Dicit hoc latius Mag. Marc-Antonius Doctor eximius, filius præfati Damiani, de auditu a patre suo prædicto, quia deperditum fuit ex incuria Fratrum testimonium, per publicum instrumentum in conventu S. Marci dimissum, redditum ab ipso Damiano, viro bono et integerrimæ famæ.

42 D. Magdalena vidua, uxor olim Dominici de Paganuccis, frequenter intenso capitis dolore cru-

ciata, nihil sibi proficientibus jam expertis remediis multis, ad tumulum Antonii orans subito liberatur. Quod ultra decem vices illi contigit : et quotiescumque accidit toties accedit, et similiter liberatur, et permanet sic sana quandoque per plures menses, quandoque per annum inde ab oratione discedens, ipsam annorum LXIV, gratias Sancti plures experta. Blasius Pauli de Florentia annorum XC de seipso affirmat, qualiter in se experiatur mirabile quiddam : quia videlicet patitur in renibus morbum gravem, et medicum nullum habet præter Archiepiscopi auxilium : et quotiens in eo maximo dolore constitutus sit accedit ad tumulum ejus : ac se Antonio genuflexus devote commendans, surgit inde semper absque dolore, relevatus ab ejus meritis gloriosis.

43 Frater Bartholomæus de Cavalcantibus de Florentia dicit, quod in quadam oratione quæ fiebat a novitiis Fratribus S. Marci ad ipsum B. Antonium, quotquot petebantur ab eisdem orantibus ut inspirarentur ad ingressum religionis, omnes infra modicum tempus fiebant Religiosi in dicto conventu : et quod ille fuit unus ex petitis, quem in ea oratione nominaverat et petierat Fr. Benedictus de Montelupo, ipso tamen nesciente, qui est ann. LIII : et in ipso conventu Fratres multi hoc idem affirmant esse verissimum. Majus est quod sequitur, quia magis indigno collatum beneficium. Cum recepisset ad religionis habitum Antonius, tunc Prior S. Marci, quemdam Pedemontanum, cui etiam nomen suum indiderat : qui receptus, post aliquod tempus, ad partes infidelium Africanas cum pervenisset, apud Tunetum Barbarorum abnegavit Catholicam fidem. Postmodum audita in conspectu Domini Præsulis Antonii pretiosa morte, et qualiter miraculis coruscasset; apparente etiam illi juxta quorundam relationem, B. Antonio, ipsumque fortiter super tam gravi peccato redarguente; motus ille intus atque compunctus, ac fervore fidei caritate formatæ accensus, sequenti die in publicum prodiens ubi abnegaverat, iterum publice Christum et fidem ejus constantissime professus fuit, ac revocavit penitus abnegationem illam, mortem non timens, et amicitiam Regis quam contraxerat, et omnes mundanas prosperitates quibus eum prosequi jam cœperat, et in posterum majores pollicitas contemnens; iniqui Regis impio jussu a Mauris Saracenis, indignantibus et in eum lapidibus irruentibus, orans et in Christi confessione persistens, occisus gloriosum martyrium cum summa constantia consummavit : ejus corpus etiam in cloaca fuit a Jesu Christo mirabiliter conservatum, et a Januensibus fidelibus inde; Januam translatum. De hoc facto, martyrio et miraculis D. Franciscus Castilionensis historiam scripsit, latius omnia continentem. Et Michael Christophorus ann. LXXXII testificatur hoc habuisse a Fr. Baptista, Seniore Ord. Prædicatorum, qui ab ipso Antonio, tunc Priore S. Marci, simul cum prædicto martyrizato, religionis habitum susceperat. Et Fr. Jacobus Siculus D. Ordinis ann. LXIV idem dicit, et quia vidit martyrii locum et intellexit historiam. *Hanc Historiam Florentiæ descripsimus, et invenimus impressam sine Prologo apud Leandrum Albertum, dandam XXIX Augusti, quo Ripolis in Pedemontio colitur iste B. Antonius; nisi haberemus epistolam testis oculati, quem se secutum Castilionensis profitetur.*

44 Nicolaus Caroli de Bilioctis, Frater Ord. Prædicatorum de Observantia, Florentinus, cum præpararet ecclesiam S. Marci pro festo ejusdem, casu cecidit in eadem ecclesia ex quodam portatili scalligradio sexdecim graduum ad minus; et dum caderet B. Antonium Antistitem invocabat : et judicio omnium ex eodem casu debuisset mori; et adstantium ibidem

et renum
quotiescum-
que petitur;

et vocatio ad
Ordinem Præ-
dicatorum.

Apostata
Ordinis et
fidei, fama
mortis glorio-
sæ adductus
ad peniten-
tiam

Martyr obit
Tuncti.

Frater e scalis
periculosus
lapsus

et dolor ca-
pitis,

impetratur
proles mas-
cula :

officium alean-
dæ familiæ
sufficiens,

et alia quæ-
cumque op-
portuna sub-
sidia:

mitigatio
dolorum capi-
tis

A ibidem æstimatione post lapsum etiam mortuus putabatur, et ipse se talem reputabat cadens. Sed postquam cœpit trahere spiritum et loqui, petiit devote non in conventum se, quo eum portabant, sed ad sepulcrum P. Antonii deferri. Et ibidem deductus, fusa oratione cum lacrymis, statim omnimodam conservationem et sanitatem adeptus fuit, et ad ipsam ecclesiam eodem die rediit, ac si non ipse, sed alius fuisset qui ceciderat, sanus perfecte. Dicit hoc de seipso Fr. Nicolaus prædictus ann. XLVII, et Fr. Matthæus Jacobi ann. L, de visu, quia interfuit, et cadentem et omnia suprascripta circa eundem vidit: item Fr. Bartholomæus Joannis ann. LIV, qui existens in eadem ecclesia et prope locum ubi cecidit, licet non viderit eum actualiter cadentem, affuit tamen casui post lapsum, et recollectioni ejusdem de terra, et omnibus supradictis.

CAPUT VI.

Naufragio, lapsu, paralyti, phthisi periclitantes, voto facto a morte præsentis liberati.

B **D**ixerat Antonius cum adhuc viveret, cuidam Petro nauclero, familiariter sibi noto, ac nimium lucri cupido, ex qua causa nimis intentus fuerat illi exercitio, quod contentaretur humiliori statu, nectam lucri cupidus esset: ac, si prosequeretur exercitio illi vacare, male illi inde conducirer cum animi et corporis discrimine magno. Cumque inter Paduam et Venetias semel postea periclitaretur ex naufragio in mari præfatus Petrus, et jam submersioni proximus recordaretur verbi quod illi prædixerat, dum viveret, Præsul sanctus; ejusdem auxilium invocavit cum voto. Quo facto, vidit miraculose Antonium se per capillos capitis de maritima submersione trahentem ac liberantem. Et ita in facto miraculose evasit: et ad sepulcrum ipsius deinde Florentiam accessit, ubi et tabulam, sui voti picturam et reigestæ seriem continentem, dimisit. Dicit hoc Sor. Antonia Leonardi delle Opere, ann. LXII, audisse a patre suo Leonardo, qui noverat et viderat, et plene prædicta omnia sciverat. Etiam Andreas de Cambinis, ann. LXX, et Montes Joannis, ann. LXVIII, sunt testes conformes: et ad sepulcrum adhuc tabula exstat depicta, cum nominis subscriptione convenienti, quia dicit vulgari sermone, Piero, bono barcherolo, misero peccatore. *Addit* Andreas prædictus, filius Antonii de Cambinis nobilis Florentinus, quod viderit Petrum pluries ibidem audientem Missam in eadem ecclesia S. Marci, sibi que ac pluribus hoc miraculum referentem.

C **46** Marcioctus de Stechutis, civis honorabilis et mercator Florentinus, dum fluctuante nave, in qua ipse erat in magna tempestate et fluctibus, periclitaretur in mari, mirabiliter liberatus est, cessante valida tempestate ac fluctibus maris, Antonii beneficio, ex voto eidem facto per Marcioctum prædictum: quod postea implevit ante figuram ipsius B. Antonii, in conventu S. Mariæ Novellæ Ord. Prædicatorum, ubi ceream navem cum tempestatis pictura appendi, et lampadem fecit accendi, quam et toto tempore vitæ suæ ibidem alere perseveravit accensam. Probat hoc Fr. Nicolaus de Marinis Ord. Prædicatorum, Confessor præfati Marciocti ex certa scientia: et Michael Christophori a guainarius, ann. LXXXV, qui hoc ipsum scribit propria manu in fidem testimonii sui, audito quod per publicum banum citati fuerunt testes in negotio canonizationis B. Antonii: et dictum suum scriptum misit ad urbem, subscriptum a duobus aliis testibus, registrandum in processu per Notarium causæ prædictæ

47 Fr. Vincentius Thucci de Florentia, Conver-

sus Ord. Prædicatorum, dum socius per obedientiam esset Fr. Thomæ Cajani Florentini ejusdem Ordinis, euntis Ragusium ad prædicandum anno Domini MDXIX, de mense Novembris: et in mari validissima fortuna ac tempestate exorta, ita ut navis periclitaretur fluctibus per plures dies, et rupta arbore in tres partes, et rebus mercatorum projectis in mare, ac omnibus in ea existentibus se invicem exhortatis ad bene moriendum, et jam Crucifixum deosculantes, cuncti quasi præsentem mortem videntes expectarent; ipse Fr. Vincentius cum fide oravit, et cum voto ad B. Antonium: et mirabiliter ipse cum socio et aliis tale periculum evaserunt, quale etiam incolæ affirmant a sexaginta annis citra in eo mari numquam fuisse ex memoria viventium hominum. Hoc habetur ex litteris ipsius Fr. Thomæ Prædicatoris, scribentis ad Fr. Jacobum Siculum, S. Marci Florentiæ Priorem, de qualitate gravissimæ tempestatis: in quibus etiam Fr. Vincentius ipse petit a præfato Priore, ut tabulam, cum fortuna et navi et eisdem Fratribus supplicantibus cum ipso vovente, depingi faciat, et apponi ante sepulcrum ipsius B. Antonii, in memoriam beneficii recepti. Quas litteras ipse Fr. Jacobus produxit et registrari fecit coram Iudice in causa Canonizationis, Aristolico delegato, et totum tenorem illarum.

48 Soror Eustochia de Boninsegni de Florentia, ann. LXI, nobilis Petri filia, et Monialis S. Lucie, deponit in proprio facto, qualiter auxilio B. Antonii Præsulis invocato, dum in seculo eßset, liberata fuerit mirabiliter ab evidenti periculo mortis, et impetuoso cursu equi, cui testis eadem insidebat, equitans in invia ripa fluminis, in alta quadam balza, subtus qua erat aqua profunda, et sine humano adjutorio post cursum prædictum: matre sua, et aliis qui fuerant secum remanentibus in altera parte trans flumen. Invocatione tamen Antonii facta, subito firmavit c bestia cursum, et stetit in eodem loco: quod videretur incredibile, si quis locum videret. Et dicit se alium non habere contestem nisi conscientiam suam, quia mortui sunt qui secum comitabantur.

49 Marcus Jacobi del Pechia, Florentinus civis, ann. LXVI, dicit de se, qualiter equus suus casu de via, dum equitaret in eo, cecidit in foveam quamdam satis profundam, equo desuper ipsum testem manente. Cumque caderet devovit se Marcus B. Archiepiscopo Antonio, advocato suo: et cum ipse, juxta ætatem gravem et magnam equi ruinam, crederet omnino se tunc moriturum, videretque se in discrimine summo jam constitutum; Deus tamen, propter meritum Antonii, fecit evadere penitus incolumem, absque ulla læsione sui et equi.

50 Monialis S. Lucie d de Florentia, nomine Sor. Caritas, filia Guidi de Tolosinis civis Florentini, gravissime infirma et attracta atque curvata in ossibus spinalibus dorsi, ita ut nullo modo se posset erigere; et ita deformiter, ut os quasi tangeret genua, et monstrum videretur effecta (sub qua ægritudine per sex continuos annos laboravit, a medicis etiam post multa remedia tribus annis frustra adhibita, relicta pro incurabili et penitus insanabili) commendans se et vovens B. Antonio; et ipso suo voto expleto, quodam sero, cum fatigata sederet in cella, et ferventiori spiritu orans se commendasset eidem, cujus imaginem ibidem continue pro sua devotione habebat; sensit totum corpus suum ardore intrinseco commoveri, ac videbatur sibi videre B. Antonium (non tamen corporeis oculis eum videbat) a quo sensit se erigi una manu beati viri a parte interiori pectoris, alia vero a parte dorsi ipsius curvi:

D *ex hoc quod non aliam, in qua post factum frustra jacturam,*

omnes jam se paravant ad mortem 1519.

salvatur puella periclitans in præcipitio,

senex sub equo lapsus in foveam:

d monialis toto corpore incurva erigitur.

et

lim sana effecta est atque in totum erecta, ne-
 rius unquam in eam ægritudinem recidiva-
 vit, sed sana semper ab inde fuit, sicuti modo est.
 Et hoc in primo examine testificatur Fr. Bonaju-
 tus Thomæ, Confessor tunc monialium et d. Sororis
 sanata, ann. LXI. Et in additionibus examinum di-
 cunt hoc idem ipsamet Sor. Caritas ann. xxxviii,
 item Sorores tredecim sigillatim nominatæ, et Fr.
 Laurentius Nicolai Confessor monasterii per plures
 annos, ann. LXVI, omnes de visu et certa scientia.
 Item Mag. Petrus Spinelli Doctor physicus et medi-
 cus, qui eam curavit, annorum LXIII. Et Fr. Bar-
 tholomæus Joannis, modernus Confessor monaste-
 rii prædicti, ann. LIV, testificatur se idem audisse
 fere ab omnibus monialibus d. monasterii singil-
 latim, in quo sunt circiter centum quadraginta So-
 rores.

51 D. Flammecta, nobilissima Florentina vidua,
 filia Nicolai de Ridolfis, et olim uxor Martini de
 Martinis, cum anno MDXIX longa et gravissima æ-
 gritudine, imo ægritudinibus pluribus simul jun-
 ctis, laboraret ad mortem, et penitus fuisset ethica e
 febre ac pluribus accidentibus consumpta, ac etiam
 paralytica facta et contracta, ita ut nec ullatenus se
 quoquam vertere, nec ab aliis verti aut tangi absque
 dolore maximo potuisset, nec se movere aut agitare
 membra; et quæ jam non movebatur, nisi aliquantulum
 inordinato motu paralytici tremoris; et cujus vox ita
 tenuis fuerat effecta, ut a nemine audiretur, nisi
 vix ab auribus ori adhærentibus (nam vix jam hali-
 tum trahere poterat vel respirare, et Sacramenta
 Ecclesiæ jam receperat omnia, diffidata et despe-
 rata a medicis omnino, post infinita a variis et di-
 versa in vanum experimentata remedia) jamque Sa-
 cerdote ibidem pernoctante cum pluribus aliis pro
 recommendatione animæ, et expectantibus horam
 transitus ejus; et tamen contra spem omnium atque
 judicium de tam gravi morbo mirabiliter evasit, ex
 voto pro se emisso de sua commissione; et ad B.
 Antonium facta recommendatione et prece per Fr.
 Thomam de Strozis, patrem spirituales Confesso-
 rem ipsius infirmæ: quæ adhuc in valetudine perse-
 verat et sana, annorum xxx. Ipsa eadem D. Flam-
 mecta de se ipsa hoc dicit, et Fr. Thomas præfatus
 Confessor ejus, vovens prædictus; et Mag. Zeno-
 bius de Carletis, civis et medicus Florentinus, de
 visu et certa scientia, conformiter loquens in cun-
 ctis, qui unus fuit ex medicis habentibus curam in-
 firmitatis.

52 Mag. Martinus, Theologus Ord. Humiliato-
 rum, ann. LXXXI, hoc præsentis anno MDXIX subito
 apoplexiæ morbo correptus, ac desuper hoc gravis-
 sime infirmatus, amissa loquela alteroque latere in
 totum deperdito, prostrata etiam virtute per aliquot
 hebdomadas, ita se habuit ut crederetur firmiter ab
 omnibus tunc moriturus: et tamen subito quadam
 die sic sensit se relevari, ut visum fuerit ei miracu-
 lose factum. Nesciebat tamen quod Sor. Anna de
 Davanzatis, devotissima monialis, emisisset pro eo
 votum S. Antonio Archiepiscopo Florentino, quod
 ab ea post tres dies rescivit: unde gratias Deo egit
 et Sancto, ac votum reddidit pro se a Sorore emis-
 sum. Dicit hoc ipse Mag. Martinus de seipso: et
 idem contestificantur Joannes Simon de Florentia,
 ejusdem Mag. Martini affinis ann. LIV, de visu et certa
 scientia, qui etiam emit imaginem, et ad sepulcrum
 Antonii detulit.

53 D. Pacina, mulier Florentina, ann. xxxvi, de-
 ponit in facto proprio, qualiter subito apoplexiæ
 morbo correpta fuerit, et latere deperdito per dies
 viginti quatuor in hospitali magno S. Mariæ-novæ
 Florentiæ diligenter curata sanari nequiverit: et
 facta cum magna devotione beato Antistiti Sancto

recommendatione cum voto, subito cœperit membra D
 movere, ac brevi inde etiam totaliter exierit sana:
 unde postea etiam habitum Ordinis ipsius beati Ar-
 chiepiscopi ex devotione f portaverit ab eo tempore f
 annis multis, et semper innupta in virginali statu
 Domino decreverit deservire, ac serviat modo in do-
 mo Sororum de pœnitentia B. Dominici, propriis
 manibus laborando etc.

54 Eadem quoque Pacina dicit, quod cum conti-
 gisse audierit, D. Apolloniam (unam ex Sororibus
 deservientibus infirmis in d. Hospitali S. Mariæ-
 novæ, in quo sunt circiter centum quinquaginta sic
 servientes Sorores, quæ quidem infirmæ olim testi-
 multa cum caritate ministraverat) graviter infir-
 mari ex quodam humore, taliter descendente ut lu-
 men alterius oculi amisisset, cui juvamina medico-
 rum nunquam aliquid profuerunt; ipsa testis recom-
 mendavit eam, ex caritate et gratitudine accepti be-
 neficii, B. Antonio cum voto offerendi pro ea ocu-
 los argenteos ad sepulcrum ipsius et cereum caput.
 Qua facto voto, Appolonia subito liberata fuit ab
 ægritudine sua, et lumen vidit quo prius caruit in al-
 tera parte visus.

55 Fr. Alexander Petri de Bencivennis Ord. Præ-
 dicatorum, in Quadragesima missus ad prædican-
 dum, graviter infirmatus et impeditus ab officio
 prædicandi, ex ruptione pectoralis venæ in magna
 copia per aliquos dies expuens sanguinem vivum;
 emisso voto cum prece ab eo ipsi B. Antonio, satim
 liberatus fuit ab eadem ruptione venæ, ac stetit san-
 guis, et gratiam petitam posse in ea Quadragesima
 prædicare impetravit, ac sine ullo impedimento us-
 que post festa Paschalia prædicavit. Ipse de se hoc
 dicit ann. xxix, qui vovit et gratiam impetravit
 anno MDXIX.

56 Elisa, Petri de Bencivennis filia et præfati Fr.
 Alexandri soror carnalis, et uxor Bartholomæi de
 Thieris, de mense Julii MDXIX ex pleuresi ac phthi-
 sis morbo, cum raptura venæ pectoris effluens vi-
 vum sanguinem, infirmatur ad mortem; ac g diffi-
 data a Mag. Jacobo phisico et medico, fratre suo
 carnali, de corporali salute; ex voto cum prece, de
 ipsius Elisæ licentia B. Antonio per d. Fr. Alexandrum
 emisso, miraculose sanatur. Dicit hæc Fr. Alexan-
 der præfatus; et satisfactio voti per ipsam Elisam
 apparet in testimonio Alexandri Juliani h cerajoli
 Florentini ann. LXIII: qui etiam obtulit tabulam, F
 in pictura idem continentem, cum subscriptione ip-
 sius Elisæ, ante sepulcrum Antonii in ecclesia S.
 Marci.

57 Quædam Sanctimonialis S. Luciæ de Floren-
 tia, nomine Sor. Raphaella de Ubaldinis de Gaglia-
 no, pluribus annis ægrota, cum non sperarent jam
 medici de salute ipsius, supervenit illi quod vena
 pectoris tussiendo rupta esset, et multis diebus con-
 tinuis funderet sanguinem vivum, phthisica judicata
 et ab aliis seorsim curata ne contagione plures infi-
 ceret; et adeo ut perducta esset ad periculum mortis,
 etiam superveniente sibi alia valida febre. Quod in-
 telligens Raphael Antonii, nobilis Florentinus, fra-
 ter carnalis ipsius ægrotæ, vehementer dolens ac
 suæ dilectæ sorori compatiens, citus accessit cum
 multa devotione ad sepulcrum Præsulis sancti; et
 humillime se super illud in oratione projiciens, re-
 commendavit ei sororem suam. Et ipsa nocte cœpit
 soror ejus melius habere ac relevari; in tantum ut
 facto mane, cum rediret ad supradictum monaste-
 rium, cupiens scire statum sororis, cui de morte ti-
 mebat, jam sanam invenit et ad crates euntem ad
 secum loquendum: quod ab eisdem fuit miraculo
 gratiosi Archiepiscopi Antonii cum gratiarum ac-
 tione relatum. Et hoc probatur ex dicto ejusdem
 Raphaelis, ann. XLVIII: et idem testificatur Soror
 eadem

quæ ipsa
 etiam alteri
 impetrat oculi
 restitutionem,

vena pectoris
 rupta
 E

et in pleuriti-
 ca moribunda:

itemque in
 moniali
 phthisica.

paralytica in
 extremis con-
 stituta sana-
 tur;

Religiosus
 paralyticus ex
 alieno voto,

alia et similia,

A eadem Raphaella, ann. XLII, et sex aliæ Sorores nominatæ, inter quas Sor. Evangelista, quæ Priorissa monasterii tunc erat tempore facti miraculi; omnes ex scientia certa de visu.

ANNOTATA.

a Guaina *Ital*is dicitur Vagina: hinc Guairano, vaginalium factor.

b Balza *iisdem* est rupes.

c Firmare *neutraliter*, subsistere, per *idiotismum Hetruscum*.

d *Auctor Vitæ* 3 appellat monasterium, ubi sub signis Divi Dominici nobilis virginum cœtus militat.

e *Ethica* febris, *passim et vulgo* dicitur pro hectica.

f In 3 *Exam. Testis* 103 Fr. Theophilus Danielis Angeli de Florentia, conventus S. Galli, Ordinis Eremitarum S. Augustini, ann. LX, dicit audisse in Confessione sacramentali multos, qui asserunt ex devotione portare habitum S. Dominici, ex voto, propter gratias multas miraculose receptas ab isto sancto Antistite Antonio; et se induisse plures habitu illo.

B g Diffidatus, *Ital*is depositus, desperatus.

h *Hic in Exam. 3 Testis* 63 recensetur cum cognomento de Benintendis, et Cerifex appellatur, sive (ut magis explicatur ad nomen testis 66 Ceraiolus seu cerifaber aut imaginum fictor: qui actualiter ostendit votum cujusdam Elisæ, liberatæ ab extremo vitæ termino, ex voto quod ipse debebat apponere sepulcro.

CAPUT VII.

Varii morbi voto ad S. Antonium facto curati.

Magnificus ac generosus vir, Petrus Franciscus Laurentii de Medicis, cum de anno Domini MDXVII infirmaretur ad mortem, nec ullo pacto valeret urinam emittere, quibuslibet etiam peritissimorum medicorum diversis adiutoriis et remediis humanis, quæ adhibita fere innumera per eos fuerunt; et per viginti quatuor horas in periculo etiam constitutus mortis, omnino se moriturum crederet; visitatus fuit a quodam Fr. Stephano sibi noto. Qui requisita et habita ab eodem Petro Francisco licentia ipsum vivendi beato Archiepiscopo Antonio, eodem sero reversus est ad suum conventum S. Marci, et projiciens se in oratione ante sepulcrum Archiepiscopi, commendavit eundem infirmum, cum voto imaginis unius ibidem statuendæ, ad similitudinem naturalis staturæ ipsius infirmi. Quo voto emisso eodemque sero, nobilis ille æger fecit urinam, et liberatus tunc fuit a periculo mortis, et deinde etiam plene sanatus. Qui statim beneficio urinæ recepto, cuidam familiari injunxit, ut Fr. Stephano voventi illud significaret, ac etiam postmodum commisit ut pecuniam solveret pro voto reddendo: qui totum explevit juxta commissum. Testificantur hoc totum, primo idem Petrus Franciscus de seipso, ann. XXXIII; et idem dicit Joannes Franciscus Zephius, familiaris prædictus, ann. XL; et Fr. Stephanus, vovens prædictus, ann. LXIV; ac Mag. Bernardus Bandinus, physicus et medicus egregius, qui curæ prædictæ interfuit, ann. LXXII.

29 D. Francisca, vidua nobilis Florentina, uxor olim Bartholomæi de Guardis, cum infirmaretur ad mortem, et adeo graviter, ut sacramentis ecclesiasticis jam receptis, etiam Uctionem extremam attulerint Sacerdotes ad inungendam infirmam, et lugubres vestes a marito et caris attinentibus ac funerralia omnia domi præpararentur; D. Gismunda, soror ejusdem, in eo extremo vitæ sororem constitutam

prospiciens, fide viva et spe concepta, rogavit Fr. Antonium de Radda Ord. Prædicatorem, ut Dominum ferventi spiritu oraret atque rogaret pro salute sororis (cujus Pater erat spiritualis) cum voto ad Patrem Archiepiscopum S. Antonium. Quod Fr. Antonius fecit, orans et vovens, quod sanata pauperibus erogaret pro eleemosyna decem ducatos. Et facto voto cœpit mulier reassumere vitalem spiritum et infra triduum de lecto surrexit libera totaliter et sana, Deum laudans in sancto suo: et votum reddidit, per Confessorem sibi promissum, et erogavit amore Dei pecuniam illam. Hoc dicit in testimonium veritatis ipsa D. Francisca de se, cum juramento affirmans, per instrumentum publicum, rogatum per Ser-Paulum Bartholomæi de Dinis, Notarium publicum Florentinum, cum audierit citatos fuisse scientes Archiepiscopi vitam et opera, ad deponendum de veritate, per publicum præconem in civitate Florentiæ, et tunc illa fuisset extra civitatem in partibus Mugelli a in oppido Burgi, hoc dictum suum curavit mittere ad urbem: quæ dicit hoc contigisse jam sunt anni viginti tres incirca: examen vero sui dicti factum fuit 11 Martii MDXIX.

60 Antonia vidua, olim uxor Mag. Antonii de Mediolano ann. LXXX, dicit de se ipsa, quod statim postquam se Antonio recommendavit, sensit se a gravissimo morbo liberam et dolore, quo in maxima ægitudine tam fortiter vexabatur, ut in articulo esset animam exhalandi, et per Dei gratiam incolumis evasit. Et sic de seipsa testificatur. Item eadem de se ipsa dicit, qualiter ab eodem illuminata fuit circa quamdam artem faciendi notas argenteas, super quamdam fraudata b mixtura argenti vivi, tradita sibi a quodam Mag. Petro æmulo suo, quam dimisit, et de bono argento fecit. Dominicus de Boninsegni, Florentinus nobilis, cum bis agrotaret ad mortem, ferme absque spe salutis, commendatus fideliter a parentibus B. Antonio, incolumis semper evasit. Ipse Dominicus ann. XLII dicit de seipso hoc a parentibus suis habuisse.

61 Marcellus Leonardi de Vernaccis, nobilis Florentinus, anno Domini MCCCCXC, extra Florentiam existens in loco Prioratus S. Barnabæ de Gamundo, correptus est magnis febribus, et mori timebat: signanter etiam quia ibi non aderant medici neque medicinalia poterant haberi. Et recordatus sanctitatis atque miraculorum B. Antonii, una nocte illi se devotissime commendavit, promittens recuperata salute visitaturum se esse cum cereo, in honorem ejus accenso, sepulcrum illius. Quo voto facto subito sanitatem recuperavit, votumque deinde persolvit. Dicit hoc ipse de se idem Marcellus ann. LV. Alius quidam Florentinus, gravissima febre laborans et a medicis diffidatus, cum judicatum esset actum de illo quoad corporalem salutem, invocato cum fide Antonii Præsulis auxilio, statim liber a morte simul et infirmitate evasit. Testificatur hoc Andreas Marci de Rubia civis Florentinus ann. LXXXI.

62 Fr. Bartholomæus Faventinus Ord. Prædicatorum, febricitans gravissime et sciaticus, de cujus vita dubitabatur, commendatus cum voto ipsi B. Antonio, statim cœpit melius se habere, ac postea brevissimo temporis intervallo totaliter convaluit, et miraculo sancti Præsulis retulit sanitatem illam. Testificatur hoc Fr. Bonajutus Thomæ ann. LXVI, qui præd. Fratrem infirmum vovit, et Bartholomæus prædictus de seipso, et Mag. Bernardus de Bandinis, physicus et medicus, qui curæ prædictæ affuit. Agnes Soror Monialis in monasterio S. Catharinæ de Senis, Ord. Prædicatorum Florentiæ, cum magnis febribus et phthisica laboraret, commendata cum voto B. Antonio, plene sanata est. Idem Fr.

Bonajutus

Voto facto sanantur, disuria laborans,

Malrona jam extremis munita;

EX PROCESSU.

E item alia graviter infirma,

b ante in quodam dubio illuminata:

item magnis febribus ruri correptus,

F

aliique febricitantes plures.

EX PROCESSU.

62. Antonius qui supra, Confessor monasterii, testifi-
cavit certa scientia.

quidam etiam
a febre ma-
ligna,

63 Marcus de Bellaccis, civis nobilis Florentinus
et mercator optimæ famæ, vir devotus et honoratus,
cum infirmaretur ad mortem maligna et valida fe-
bre, ac jam desperatus corporali salute, animæ tan-
tum vacaret; cumque super eam ægritudinem into-
lerabili etiam dolore capitis vexaretur, cui medicinæ
arte non poterat subveniri; tunc D. Petra, uxor il-
lius, de suo consensu eundem vovit Antonio Præ-
suli, et misit cereum caput ad ejus sepulcrum, et
statim abiit capitis dolor omnis. Quæ uxor deinde
iterum vovit similiter pro viri salute imaginem ce-
ream ad staturam corporis ejus: et statim voto
emisso, cœpit relevari meliusque habere infirmus,
ac postea brevi est perfecte sanatus, mirantibus
cunctis cum Dei laude adstantibus ac scientibus,
simul cum ipso Marco infirmo ac Petra vovente, et
votum persolvit Marcus sanatus. Dicunt hoc ipse
Marcus, ann. LIII; et uxor ejus D. Petra, ann. XLII,
uniformiter loquens.

et Religiosi
duo:

64 Dominus Minias, Frater Ord. S. Augustini
Congregationis S. Salvatoris de Scopetinis Cano-
nicus Regularis ann. LXIII testificatur de seipso,
qualiter ex longa ægritudine febrium et dolorum ac-
cidentiumque plurium, non proficientibus remediis
medicorum multis, tandem commendatione facta
cum voto Archiepiscopo Antonio, miraculose fuerit
sua intercessione totaliter liberatus. Fr. Bonaven-
tura Christophori de Lilio, Ord. FF. Minorum de
Observantia S. Francisci, ann. LXIV de seipso dicit,
qualiter ex gravissima et periculosa infirmitate, ex
voto per suos parentes pro eo emisso ad B. Anto-
nium, cui fuerant valde noti dum viveret, et quem
venerabantur ut Sanctum; confidentes in eo pluri-
mum, fuerit testis ipse totaliter liberatus: qui etiam
multa deponit in suo dicto de virtutibus ac sancti-
tate Antonii et miraculis ejus, de auditu et publica
fama. c Mulier quædam nobilis, gravissima infirmi-
tate laborans, cum in insaniam incidisset, a qua
curari non poterat, et per virum suum B. Antonio
fuisset commendata; omnino sanata est. Dicit hoc
Fr. Nicolaus Caroli ann. XLVII, qui vidit maritum
prædictum ad sepulcrum ejus imaginem ceream po-
nentem, et ab ipso omnia audit.

c
item mulier
amens,

vir leprosus,

65 Jacobus Hieronymi, Florentinus civis, cum
quatuordecim annis lepram per totum caput, faciem
et spatulas gravissimam pateretur, nec ullis medi-
corum remediis posset juvari; commendavit se tan-
dem devotissime cum voto ipsi B. Antonio: quo vo-
to emisso, ante octavum ab inde diem, integram a
tam contagioso morbo sanitatem recuperavit. Testi-
ficatur hoc de visu Hieronymus Hieronymi, frater
carnalis ipsius Jacobi leprosi sanati, ann. L; et D.
Barbara, soror etiam carnalis eorundem, ann. LI:
et addit factum ipsum exprimens, quod caro ejus in
ipsa sanatione miraculosa effecta fuerit tamquam ca-
ro pueri mundissima, et quod vixerit postea semper
sanus per annos quatuordecim, videlicet usque ad
ejus obitum; et omnia de visu et scientia certa. So-
ror Bernardina Monialis S. Lucie ann. XX, filia no-
bilis Patritii Florentini Laurentii de Alexandris,
dicit de D. Bartholomæa genitrice ipsius testis, hoc
præsentī anno laborante diu morbo maligno in al-
tero pedum, cui non profuerunt peritissimorum me-
dicorum multa experimenta: et statim voto ab ipsa
filia teste B. Antonio pro matre emisso, fuerit ma-
ter perfecte sanata: quæ votum reddidit a filia
factum, cum gratiarum actione Præsuli sancto.

matrona la-
borans pede,

puer surdus
ac mutus,

66 Paulus Laurentius delle Opere Florentinus,
natus surdus, et mutus et a sua nativitate sic mutus
usque ad prope septennium, sine spe ulla locutionis
perseveravit, signum non habens ullum vel faciens

unquam loquendi, sed neque etiam d mugulandi (ut D
verbis propriis testium loquamur) probatis etiam
absque fructu aliquo medicorum remediis quodam-
modo infinitis, cum maximo patris ac matris suæ
dolore. Cui postquam Laurentius pater ipsius ad
Antonium Antistitem jam defunctum, cujus amicitia
dum viveret fuerat usus, et auxilium senserat in an-
gustiis propriis, animum direxit, et vota nonnulla
pro eodem filio muto emisit; statim fuit restituta
eidem seu concessa loquela, et ita perfecte, ut infra
octo dierum spatium sic recte de omnibus necessa-
riis loqueretur, ac si numquam fuisset mutus; qui,
ut præfertur, ante nec minimum loquendi dederat
aut mugulandi fecerat signum. Et pater vota reddi-
dit repromissa: et Paulus filius inter alia vota plu-
ribus annis habitum S. Domnici ad Archiepiscopi
Antonii reverentiam induit et portavit, ac ejus ima-
go cum gratiarum actione fuit apposita et oblata
ante sepulcrum. Testificantur hoc totum latissime
D. Magdalena vidua, ann. LXIII, soror Pauli supra-
dicti muti sanati; et D. Margarita, filia Leonardi
delle Opere, ann. LV, ambæ de visu et scientia
certa. e

ANNOTATA.

E

a Mugellum, jam sape nominatum, nullæ exprimunt
tabulæ chorographicæ: ex locis tamen ibidem jam indi-
catis Castilione, Balneis Porrettanis, Fabricis ferri
etc. colligitur esse regio intra Appenninum, in Bono-
nienses Mutinensesque fines usque porrecta; in qua etiam
invenio notatum Bargii castrum, quod videtur hic minus
recte dici Burgum.

b In 2 Examine ipsa Antonia testis 7 clarius dicit,
se commendatione ad illum facta fuisse illuminatam,
super quadam fraude cujusdam Mag. Petri æmuli
sui, super arte faciendi notas argenteas, qui fecerat
mixturem argenti vivi, et eam reduxerat ad mise-
ram vitam: quæ post illuminationem fraudis de
bono argento faciens eas, lucrabatur parvo tempore
supra centum ducatos,

c Duobus his Religiosis addatur Monachus Vallis-
umbrosæ, statim ex voto a febre et magna ægritudi-
ne liberatus, de quo in 2 Exam. Testis 40 Fr. Tho-
mas Laurentius de Strozzi Ord. Prædicatorum.

d Mugulare ab Italico Mugghiare, pro Mugire, su-
mitur etiam pro quavis inarticulata voce.

e His adde quod in Exam. 2 Testis 14 D. Dora,
olim filia D. Jannoctii de Pandolfinis, et uxor olim
Vannis de Strozziis, ann. LXXXIII, audivit a D. Nan-
nina de Thedaldis, conjuge Francisci de Strozziis,
quod cum Ludovicus, filius d. Nanninæ, in partibus
Orientalibus graviter ægrotus et in magnis calamita-
tibus angustatus fuisset; ipsamet filium vovit An-
tonio, et posuit imaginem ceream ad ejus sepul-
crum: quo facto, filius ejus illico sanus effectus, et
ab omni angustia et periculo liberatus fuit; et per
sequentes litteras omnia illi significata fuerunt.

CAPUT VIII.

Miracula ad contactum vestium S. Antonii
facta: cereorum anathematum multitudo.

Nec solum commendationibus et votis B. Antonio
factis hæc et alia plura, quæ hic non scribuntur
patrata fuerunt; verum etiam contactu rerum sua-
rum, et signanter cujusdam birreti sui pro reliquiis
reservati, Deus ipse mirabilis in Sanctis miracula
facere dignatus est. Apud civitatem Pisanam, Ra-
phael, filius Mathiæ de Fedinis, Castellani Arcis
Pisanæ antiquioris infans puerulus, cecidit ex mœ-
nibus arcis prædictæ, ad altitudinem brachiorum
quingenta, supra cumulum petrarum conglobata-
rum; ita ut mater ejus quæ statim accurrit, et alii
omnes

Birreto pro
reliquiis ser-
vato Pisis

sanatur puer
ex alto lapsus,

A omnes stantes ibi, post lapsum illum mortuum indicabant et flebant. Cumque intellexisset hoc Megliorius Laurentii de Crescis, civis Florentinus, et jam pro Communi Florentino in civitatula Pisana Officialis, apud quem pro magnis reliquiis quoddam birretum Antonii servabatur; accessit illico cum birreto ad puerum: quo cum magna devotione imposito super eum, statim visus est reviviscere infans, et melius se habere: qui etiam ad paucos inde dies omnino incolumis et penitus mirabili Dei opere sanus evasit. Hoc duo testes dicunt fratres carnales, scilicet filii præfati Meglioris Laurentii Crescii, primus major natu Antonius nomine ann. LV; alter vero natu minor, nomine Bernardus ann. LIII.

68 Iidem duo fratres prædicti testificantur, quod Hieronymus Antonii del Jocundo, Florentinus civis, cum diu gravissimis febribus ac dolore nimio laborasset, essetque a medicis desperatus; imposito sibi d. birreto, infra brevissimum tempus fuit perfecte sanatus: et ipse Hieronymus de seipso idem testatur. Similiter hi ambo dicunt, quod mulier quædam quæ laboraverat in partu, et fœtus in utero mortuus fuerat, nec extrahi poterat, et magister cum ferreis instrumentis ad extrahendum fœtum advenerat; superinducto birreto et imposito mulieri, statim sine labore ac ferris fœtum mortuum et absque læsione penitus ulla emisit. Ambo etiam iidem fratres dicunt, quod uxor alia in alio partu timens abortire, petiit d. sanctum birretum; et sibi imposito illo absque ulla difficultate feliciter peperit.

69 Antonius, Meglioris prædicti filius natu major, perse dicit, quod Julianus Petri de Bectinis, dum luderet ludo pilæ inflatæ, quæ dicitur palla grossa, fregerat sibi brachium, et maxima sibi supervenerat febris, adeo quod de sua salute desperaretur; et imposito illi birreto sancti viri prædicto, sanatus fuit. Dicit etiam præfatus Antonius, quod Fr. Hieronymus de Ginis, nunc Frater Ord. Prædicatorum, cum esset secularis, gravissime in capite fuit percussus letali vulnere, ex quo triginta ossium frusta extracta fuerunt, nec expectabant medici ultra salutem: et imposito illi eodem birreto sanitatem recuperavit. Et ipse Fr. Hieronymus ann. XLVI idem multo latius de seipso testificatur. Et soror ipsius F. Hieronymi, nomine Alexandra vidua, ann. LVIII, idem latissime probat de visu et scientia certa: et addit prædictis, quod jam ad insaniam versus fuisset infirmus, et ulcus putridum et irremediabile omnino jam factum.

C 70 Bernardus etiam, filius d. Meglioris natu minor, testificatur seorsim, quod Bartholomæus Nassius, nobilis Florentinus, graviter quadam vice ægrotans, non valens ullo modo urinam emittere; imposito sibi præfato birreto, statim fecit urinam, et fuit extra periculum factus, quod dicit ipse testis de visu. Ipsemet etiam Bernardus dicit, quod Riccius aurifex, infirmus febribus ad mortem, et a medicis omnino sine spe derelictus, imposito sibi birreto sanatur. Narrat etiam ipse Bernardus, quod quidam nepos suus, filius filiæ dicti testis, cum esset ægrotus et tribus diebus non sumpsisset cibum; imposito illi d. birreto statim convaluit et cibum sumpsit. D. Alexandra de Mazinghis ann. XLIV testificatur, quod D. Margarita, uxor Hieronymi de Paulis, consanguinea testis, cum gravissime valida febre capitisque dolore maximo torqueretur, accepto beati viri birreto statim convaluit. Puer ad mortem laborans, imposito sibi præd. Præsulis sancti birreto, etiam plene sanatur. Dicit hoc nobilis Bernardus de Gondis. Puer cadens a ponte Pisano, semimortuus remanens inde, imposito eidem prædicto Sancti birreto convaluit. D. Vaggia, mater præd. sanati, ann. LXVIII, hoc testatur de facto filii sui.

Maji T. I.

71 Bernardi Miglioris Crescii filia, quæ semper solebat cum cruciatu nimio atque doloribus parere filios, non absque discrimine magno litæ, per impositionem birreti Antonii parit abinde semper absque dolore. Testificatus est hoc de filia Bernardus pater ipsius. Mulier alia, cum multos filios mortuos antea emisisset, postea alias paritura, per impositionem birreti præd. Antonii, peperit abortivum. Testis idem Bernardus. Mag. Valentinus de Camerino, Theologus magnus Ordinis Prædicatorum cum morbo epileptico laboraret, imposito sibi in capite birreto alio albo P. Antonii, quod Perusii custodiebantur pro Reliquiis a quodam Fr. Dominico Guerruccio Florentino, Vicario Conventus Perusini, statim incolumis evasit, nec ulterius illam incurrit infirmitatem. Testatur hoc Fr. Dominicus Riccius Ord. prædicti ann. LXX.

72 Sor. Constantia de Vectoris, monialis nunc S. Lucie et olim uxor Francisci de Oricellariis nobilis Florentini, ann. LXXIII, dixit de quadam nobilissima muliere magni nominis in civitate Florentina, cujus tamen nomen ex causa justa reticendum putat, quæ longa ægritudine ac validissima laboravit; superaddito etiam, quod audierit fratrem ejus carnalem, sibi valde dilectum atque primarium civitatis et magni civem, interfectum fuisse, illa in insaniam versa fuerit, in qua diu laborans numquam potuerit medicorum aliisque infinitis curari remediis, et tandem hortatu quorundam Patrum conventus S. Marci Ordinis Prædicatorum, cum deducta fuisset ad sepulcrum Antistitis in ecclesia S. Marci, et fusa oratione super ea a Fratribus et a viro suo, aliisque nonnullis necessitudine pertinentibus ad eandem adstantibus cum voto, et imposito birreto Antonii super caput, et scapulari illius in dorso, super scapulas infirmæ, ac aliis indumentis Sancti nonnullis etiam super infirmam, sana mente facta inde discessit, cum lætitia multa suorum: et postea etiam brevi tempore fuit in corpore perfecte sanata; ita ut etiam deinde cum viro suo vixerit, et ex eodem genuerit (quos feliciter peperit) liberos tres. Et omnia hæc prædicta testis affinis ejusdem de visu deponit et scientia certa. a

73 D. Camilla de Oricellariis, uxor Bartholomæi de Clachis de Florentia, cum infirmaretur graviter ex febribus ac doloribus magnis, et ultra hoc ejus oculi somnum capere nequivissent aliquo modo per dies plures ac noctes quas ducebat insomnes, etiam plurimis adhibitis medicinæ adjumentis in vanum, ita ut ea se similem esse diceret animæ damnatæ; et Frater Dominicus Pisciensis Ord. Prædicatorum visitasset eandem, confortans illam ad devotionem et fidem Archiepiscopi Antonii: quam se habere cum respondisset, facta oratione a Fr. Dominico et Socio super eam; indeque discedentibus Fratribus, pulvinari, quod vulgo dicitur el guancia b o vero cussino, super quod dormiens Antonius solitus fuerat reclinare caput, dimisso ægrotæ: et Camilla super eodem sequenti nocte jacens, oculi ejus placide somnum ceperant, et illa quiete dormivit ac relevata est ab ægritudine, doloribus mirabiliter mitigatis et febre: et ita brevi postmodum totaliter sana effecta, ut a cunctis qui viderunt et adfuerunt Archiepiscopi miraculo fuerit hoc adscriptum. De hoc Fr. Robertus Ubaldinus dicit, qui prædicta omnia vidit et scivit, quia cum Fr. Dominico prædicto accessit ad infirmam, et cum illo oravit, et cussino dimisso abscessit: et die sequenti inutiliter cum eodem rediens ad infirmam, ita se, ut præfertur, invenisse omnia affirmat.

74 Bartholomæus Angeli de Lajone, civis Florentinus ann. LXX, testificatur vidisse se super quemdam gravissime infirmantem apponi sudariolum quoddam, quod fuerat olim Antonii, quod a quadam persona testi non nota, pro Reliquiis servabatur, in eo quod

et epilepticus Perusii.

Matrona nobilissima curatur a morbo et insaniam,

impositis ad sepulcrum vestibus S. Antonii:

et alia somnum nullum capiens,

adhibito ejus pulvinari:

et sudariolo plures infirmi.

EX PROCESSU. C
 Rasura ima-
 ginis febris
 pellit,
 d
 scriptura
 dolores illa-
 cos :
 cilicii por-
 tiuncula pe-
 stem tollit
 B
 et dæmonem
 compescit.
 C
 Lecticam
 Sancti irre-
 ligiose habens
 e
 f
 cumque bla-
 sphemans can-
 cro perit.
 g

ari vocabulo appellatur e fazoletto : et statim fuisse
 additam sanitatem : et deinde dicit audisse,
 quod pluribus aliis similiter impositum virtutem osten-
 disset sanctitatis Antonii sudariolum seu nasitergium
 supradictum. Rasa imago B. Antonii, et data in potu
 cum aqua, diversos febricitantes, ac etiam plures
 variasque infirmitates etiam gravissimas patientes
 sanabat. Fr. Zenobius Matthiæ de visu et etiam de
 auditu a multis d. Mag. Antonius de Scattensibus,
 Theologus Ord. Prædicatorum excellentissimus, sæpe
 sæpius dolore iliaco graviter laborabat : et imposita
 loco doloris prima parte Summæ doctrinalis, Anto-
 nii manu sanctissima scripta, pro reliquiis ab eodem
 ex devotione servata, sanabatur semper. Testificatur
 hoc Fr. Petrus Benedicti Angeli, ann. LXXII, qui scivit
 ab ipso Mag. Antonio sanato : a quo etiam moriente
 habuit cum magna commendatione originalem partem
 illam, manu sancti viri scriptam.

75 D. Magdalena vidua, filia olim Christophori
 de Succis, et uxor Dominici de Paganuccis, pestife-
 ræ febris morbo laborans ad mortem, jamque dedu-
 cta in articulum vitæ ultimum, et Ecclesiæ Sacra-
 mentis acceptis, et ita morti proxima ut datam sibi
 extremam Unctionem non senserit, neque ullatenus
 adverterit; ab omnibus jam desperata cunctisque
 expectantibus transitum suum, tamen imposito sibi
 in eo extremo articulo mortis quodam vasculo argen-
 teo, in quo reservabatur pro reliquiis cum magna
 veneratione Antonii cilicii portiuncula, a quodam Fr.
 Zenobio, S. Marci Fratres et consobrinotestis, subito
 relevata fuit tunc a morte præsentis, et deinde brevi
 etiam in totum sanata. Ipsamet D. Magdalena de
 facto proprio de seipsa deponit, annorum LXIV. Item
 D. Orecta vidua, ann. LXXIII, idem dicit et confir-
 mat.

76 Eadem D. Magdalena dicit de filio suo lacten-
 te, a dæmonio crudeliter collidente ipsum liberato,
 per ante d. argenteum vasculum, cum eadem cilicii
 portione in illo inclusa, in modum brevis ligatum in
 collo pueruli sui lactentis : et quod ereptus a morte
 tunc fuerit affirmat : et quod ita etiam vox dæmonis
 audita fuerit ab ipsa pueri matre dicentis, quod sci-
 licet nisi per illud quod tenebat supra se puer in
 collo cilicium Antonii dæmon impediretur, occidisset
 infantem. Per quatuor tamen annos ait, quod ex
 tunc semper infirmus et quasi consumptus remanse-
 rit, nec potuerit relevari puer : et tandem facto ab
 eadem matre voto ad sepulcrum Antonii, fuerit per-
 fecte sanatus. Mater de filio prædicta testificatur ; et
 idem dicit etiam D. Orecta, vidua Antonii de Soldis
 contestis.

77 Cum lectica lignea lecti, super quo jacuit et
 decessit Antonius in Archiepiscopali palatio, ad S.
 Antonii del Vescovo extra portam S. Galli cum re-
 verentia servaretur; et in adventu Regis e Caroli,
 manentibus ibidem Gallis militibus, lectica in ea
 conturbatione delata fuisset in propinquam tabernam,
 ubi in coquina irreverenter et ad turpe cædendarum
 carniū exercitium detinebatur ; et tandem quidam
 conquestus cum Laurentio tabernario Marcus de Rad-
 da de illa irreverentia, et eo maxime quia nollet Lau-
 rentius volenti redimere illam vendere; Laurentius
 ille indecentissime respondit, dicens f : Ti venga il
 canchero a te et al tuo B. Antonio, che miracoli fece
 mai, che tu vuoi che sia Sancto? Cui ille respondit :
 Quæ fecerit nescio, sed bene scio quod erat in ma-
 gna veneratione sanctitatis. Et recedens audivit præ-
 fatum Laurentium tertia inde die correptum fuisse
 in ore, quo peccaverat maledicendo in Sanctum, gra-
 vissimo morbo cancri, ex quo etiam non multo post
 obiit. Dicit hoc ipse Marcus ann. LXXV; Dominus
 vero Franciscus Cæsar Prior Innocentum, dicit idem
 habuisse a quodam villico hospitalis g prædicti, bono

viro, qui olim œconomus fuit Archiepiscopi Rainaldi
 h de Ursinis, ex cujus commissione custodiebat le-
 cticam illam cum reverentia multa, et late probat con-
 formiter omnia supradicta i

78 Multa quoque alia sparsim in tertio examine
 mirabilia dicuntur, a centum quinquaginta et uno te-
 stibus, fere omnibus qualificatis, juratis, et diligen-
 ter examinatis; quæ in præsentis compendio non ex-
 trahuntur ad vitandam prolixitatem. Unam tamen
 contestationem solummodo subjungemus, de imagi-
 nibus contractis et diminutis, quæ fuerant ante se-
 pulerum ipsius in ecclesia S. Marci Florentiæ : ex
 quibus ostenditur multitudo miraculorum, quæ Deus
 per ipsum dignatus est operari. Dicunt igitur in hoc
 tertio et ultimo examine pariformiter multi, qualiter
 ad sepulcrum Antonii mira signa et innumerabilia
 facta fuerint, et quotidie fiant continuate de novo;
 et nisi per Fratres S. Marci pluries vota et imagines
 eorum, qui per intercessionem ipsius a Deo gratias
 sanitatum et diversarum petitionum suarum exauditi
 receperunt et in testimonium apposuerunt, amovis-
 sent et confregissent; jam ita ex multiplicatione
 miraculorum numerus votorum ac imaginum percre-
 visset, ut ecclesia S. Marci eisdem repleta esset k :
 sed non ideo in tanta quantitate ibi appareant quia
 pluries confregerint eas.

79 Signanter vero quia una vice, de anno MCCCCXVIII
 de mense Maji, quando scilicet ecclesia ipsa S. Marci
 polluta est sanguinis effusione in homicidiis ibidem
 perpetratis, et clausa mansit diebus plurimis in casu
 Fr. Hieronymi l de Ferraria; dum exspectaretur quod
 esset iterum per Episcopum benedicenda, et Fratres
 aliqui eam mundare et aptare vellent, seu ex quavis
 alia causa; imagines prædictas, ibidem restantes in
 multitudine magna, pro majori parte de scannis m
 ligneis et n scaffalibus dejecerunt ad terram, et pro-
 jecerunt ac confregerunt; et reliquas omnes simili-
 ter dejicere et confringere volebant, nisi Prior conven-
 tus tunc vocatus affuisset et prohibuisset reliquarum
 dejectionem, deicientibusque poenitentiam injunxis-
 set : et quod etiam scanna et scaffalia lignea, in qui-
 bus continebantur imagines, inde remota fuerint nec
 remanserint nisi duo tantum, in uno latere solum
 ipsius ecclesiæ; et tamen adhuc ibi appareant ima-
 ginum prædictarum ad centenaria plura, ex continua-
 tis et multiplicatis miraculis, operatis a Deo per me-
 rita Sancti. o

ANNOTATA.

a Habentur hæc in Summario miraculorum post mor-
 tem num. 50 cum paulo antenum. 43 hæc posita fuissent.
 Mulier nobilis Florentina, gravissime infirma et jam
 reddita inde insana, cum nullis posset medicinis ju-
 vari, quæsito et habito birreto Antonii et capiti suo
 imposito, sanatur. Testis 37 in 2 Exam. Mag. Joan-
 nes Gualbertus de Paulis, ann. LXI, egregius Doctor
 physicus et medicus, qui dicit se vidisse et curasse
 eam, et nihil profecisse nisi cum Sancti viri birreto.
 Quæ nolui adjungere ceteris, eo quod suspicer unam eam-
 demque matronam esse, cum hac de qua latius et distin-
 ctius loquentem audivimus Sor. Constantiam.

b Guancia Hetruscis gena est : videturque retenta
 a Longobardis et derivata a Teutonico wanghe : hinc
 guanciale, pulvillus dormientis capiti seu genæ suppo-
 nendus.

c Faccia Italis, quod Latine Facies : hinc Fazole-
 tum, panniculus tergendæ faciei comparatus.

d Idem Fr. Zenobius Matthiæ residebat in Conventu
 Fabrianensi, quando in eo oppido ad contactum tunicæ
 S. Antonii, contigit miraculum in Sorore Fr. Andreæ
 de Fabriano, relatum a Leonardo num. 24 et de eodem
 testatur secundus Testis in 1 Examine, uti et de Rasura
 jam

D
 h
 i
 Multitudo
 anathematum
 maxima

coegit Fra-
 tres S. Marci
 ea sæpius
 amovere,

k
 E

quod præci-
 pue factum
 an. 1498.

l

m
 n

o

F

A jam dicta; ut suspicari possimus, istius Rusuræ usum ad febres pellendas Fabiani quoque fuisse.

e Carolus VIII Rex Galliarum, anno 1494 per Petrum de Petris, tunc omnia Florentiæ moderantem inductus, cum ad Neapolitanum regnum occupandum tenderet, tantum non ipsius urbis dominium sibi arrogavit: sed audaci Petri facto dictoque cohibitus, satis habuit patrocinium urbis servare, et pactis utrimque juratis discessit 26 Novembris, vide Scip. Ammiratum lib. 26.

f Latine sic leges: Obveniat cancer tibi et tuo Antonio: quænam ille unquam fecit miracula, propter quæ velis Sanctum esse?

g Hospitale hic dici videtur pro diversorio seu hospitio, Italis Ostelria, Francis Hostellerie: intelligo autem hoc dici non de ipsa taberna, in quo commissum facinus; sed de palatiolo seu hospitio Episcopalis Francis Hostel, unde adfecta et quo post Gallorum recessum relata fuit lectica.

h Rainaldus de Ursinis, Rexit ecclesiam Florentinam ab anno 1474 ad 1508.

i Hanc historiam cum retulisset auctor Vitæ 3, addidit etiam sequens exemplum haud impune negatæ reverentiæ Sancto debitæ. Recentius adhuc illud, quod, cum de consecrando Antonio agebatur, Romæ contigisse est ad me perlatum. Episcopus (cujus Ordinis, et quod nomen illi esset, ne cui forsitan molestias ingeram, non prodo) opera unius Cardinalium, quos trutinandæ Antonini vitæ Leo decimus præfecerat, cujus in contubernio etiam vivebat, tam pio operi, livore ut puto ductus, subdolis rationum nodis repugnabat: erat enim vir doctrina singulari, qui et commentarios in Theologiam jam ediderat, et tunc etiam in dialecticam scribebat. Miser, oblitus illud Davidicum, non esse tangendos Christos Dei, cum extremam jam manum vellet Dialecticis imponere, fessus, ut fit, cubitum processit; ea ipsa nocte, paulum abfuit quin repentino, sed tamen accelerato interitu sublatus, interiret. Antequam tamen extremum spiritum efflasset, mandavit Cardinali, ne suo vellet suasu et consilio rem interturbare; debitis Antoninum honoribus ne fraudaret; errati se nunc, quod reluctatus esset, et ipsum quoque ad id sua garrulitate flexisset, poenas dare. Et ille quidem extremum sic clausit diem: Cardinalis vero ejus obitu terrefactus, quanto antea studio consecrationem ejus impugnarat, tanto mox ardore impendendis ei honoribus insudavit: aiebat enim, etsi nulla extarent alia indicia sanctitatis, vel uno hoc sibi esse magnitudinem ejus exploratam.

C k Signanter hic audiendi ex 3 Examine testis 65 et 66 supra memoratus Alexander Juliani de Benintendis Cerifex ann. LXIII, et Mag. Jacobus Francisci de Florentia, similiter ceraiolus ann. LIII: quorum primus dixit, quod ipse supra centum quinquaginta imagines, ad petitionem voventium se beato Antistiti, fecerit: partemque misit, et partem propriis manibus apportavit ad ejus sepulcrum. Et dicit quod si conservassent imagines Fratres, prout non conservaverunt, sed confregerunt eas, jam plena esset ex eis tota Ecclesia S. Marci. Alter similiter, ultra generalia sanctitatis indicia et Sancti famam, probat, quod ipse portaverit a puerilibus annis per quadraginta annos innumeram quantitatem imaginum cerearum ad ipsius sancti viri sepulcrum; et ipse multas fecerit, etiam magnarum personarum et nobilium, persolventium vota Archiepiscopo facta. Intelligendi sunt autem de imaginibus, voventium mensuram et staturam æquantibus, quales Florentiæ etiam nunc multa videre est apud Servos in templo Annuntiæ; alibi autem in Italia, Gallia, atque Germania, nusquam a nobis visas meminimus: facit autem earum spectabilis moles, ut minutiorum figurarum ex cera, manus, pedes, oculos, capita, crura aut brachia refe-

rentium, maximo quamvis numero, ratio fere non habetur

l Est hic Hieronymus de Savanarola, Ordinis Vicarius, cujus notissima tragædia fuit. Pro quo cum ignis judicium publice subiturum se promississet Fr. Dominicus de Pescia Prior Fesulanus, sed causæ diffidere visus fuisset, nolens aliter ignem ingredi quam cum sacra Eucharistia; usque adeo viluit ejus auctoritas, contrariæ factionis insolentia, ut facto in templum S. Marci impetu incensisque foribus, extrema omnium intus congregatorum perniciēs aliter vitari non potuerit, quam traditione dictorum Hieronymi et Dominici in manus Magistratuum. Facta hæc esse 6 Aprilis scribit Scipio Ammiratus lib. 27: adeo ut integro mense a sacris cessatum in ea ecclesia sit. Vitam Savanarolæ conscripsit Joannes Franciscus Picus, Mirandulæ et Concordiæ Princeps, eamque notis variis ac genealogicis tabulis illustratam nuper Parisiis vulgavit Fr. Jacobus Quetif Ord. Prædicatorum: quod amicitiae causa hic indicatum volui; simulque indicare, Florentiæ in Bibliotheca S. Marci extare amplissimum Italicum MS. auctore Francisco Burlamachi, ubi tam ipse quam socii duo Beatorum titulo insigniuntur: subjunguntur simili Italica lingua miranda multa, veluti ad ejus invocationem et innocentiae attestationem miraculose patrata, auctore Augustino Campi de Petramola: de quibus quid sentiendum altioris examinis definitioni relinquo. Suspensus et combustus fuit Hieronymus die 23 Maji 1498, quo die in Prætermisitis iterum de eo dicemus aliquid.

m Scanno, Italica scamnum, non tantum sessioni aptatur, sed etiam disponendis seriatim quibuscumque seu vasis seu figuris, quemadmodum fit in anathematis sacris ad parietes digestis, per assurgentes gradatim tabulus.

n Scaffale in eodem sensu, sed per aliam etymologiam hic dici videtur id cui aliquid imponitur ad spectaculum: sic Francis Eschauffaud dicitur theatrum, tam illud ex quo spectantur ludi, quam in quo ipsi exhibentur: suggestum ligoæum Latine diceremus: videtur a Teutonico schauwen, spectare, derivatio petenda.

o Addatur unum ex Vita 3, Senis factum et nusquam alibi notatum, quia memoriæ recentioris. Joanna, Petri Libri filia, ab usque incunabulis morbo comitali vexabatur. Cum deinde ad monasterium Paradisi in campo regio virgo inter virgines habitaret, bis fere singulis mensibus ejusdem morbi furiis immaniter agebatur, sic ut insanienis ac pene stulta cogeretur per dies aliquot, quousque resipisceret, compedibus et vinculis coerceri. Cum resipuisset, et de referendo inter Sanctos Antonino (quæ res tunc agebatur) cognovisset, audito etiam quod signis coruscaret, Confessoris hortatu ejus præsidium, pollicita ceream statuam, imploravit. Brevibus rem claudio. Vidit virgo Præsulem in Prædicatorum habitu, Angelis compluribus stipatum, qui se non conflictandam in posterum eo morbo pollicebatur: tum ut Florentiam iret, atque ad sepulcrum statuam erigeret admonebat. Saluti reddita, ac mox cum licuit Florentiam profecta, statuam ac tabellam pro sepulcro, reportatæ valetudinis indicium, appendit.

GLORIA POSTHUMA.

§ 1. Processus ad Canonizationem prævii sub Leone X.

Quod anno MCCCXLII, cum S. Bernardinus Senensis Canonizaretur, de Antonino adhuc vivente prophetasse leguntur duæ ejus discipulæ, Neapolitanæ sorores, quandoque futurum Papam Florentinum qui canonizaturus esset ipsum B. Antoninum; id reipsa implevit Clemens VII, anno, MDXXIII electus ex familia Medicarum; qui operi, quod sub Adriano VI Decessore

exorsus

Juxta præ-dictionem anni 1442

fuerat promovere, tunc adhuc Julius tit. S. Cle-
Presbyter Cardinalis, extremam apponendo ma-
num, evulgatione Bullæ quæ sola desiderabatur. Habe-
mus eam in Bullario Laertii Cherubini tom. 1 impres-
sam, et in Annalibus ecclesiasticis Bovii post vitam
Sancti ad finem anni MCCCCLIX. Quare nihil necesse
videtur totam hic dare, cum sufficere possint excerpta,
quibus constet tum qua ratione processum sit ad Cano-
nizationis desideratæ effectum, tum quid a Sede Apo-
stolica decretum sit circa cultum venerationemque ab
universa Ecclesia S. Antonino deferendam.

2 Præfatus ergo Pontifex, quantis et qualibus Dei
erga homines beneficiis motus Adrianus, induxerit ani-
mum ad illius vicissim voluntatem complendam in illis
qui sibi propter vitæ integritatem ac sanctimoniam
dilecti fuerunt, et per quos diversa et magna mira-
cula ostendit, sanctissimum nomen suum glorificando,
ipsosque catalogo Sanctorum adscribendo : quodque
universam Ecclesiam, tam triumphantem quam militan-
tem, idem Adrianus invitandam censuisset ad exultandum
tali occasione, Præcipue, inquit, Prædecessor ipse
putavit exultare debere Pontificum beatorum cœtum,
et sacram illam Doctorum concionem, inter quos
S. Antoninus, postquam ex hac lacrymarum valle ad
coelestem illam quæ sursum est Hierusalem (vocante
ipsum Domino) migraverat, tamquam novum sidus
gloriose micabat et fulgebat. Deinde ad enarrandam
causam, quæ acta fuerat, agendaque restabat, accedens
Clemens :

3 Cum, inquit, ejusdem Antonini Archiepiscopi
Florentini, ex civitate Florentiæ oriundi, Ordinis
Prædicatorum, vitæ excellentia, casti mores, fru-
ctuosa prædicatio, ac sanctissimorum operum per-
petua coruscatio toti fere orbi nota esset, et ab om-
nibus prædicaretur; nos, tunc in minoribus consti-
tuti, et tituli S. Laurentii in Damaso, tunc S. Mariæ
in Dominica, Diaconus, qui ex concessione Aposto-
lica Ecclesiæ Florentinæ præesse dignoscebamur;
et dilectus filius noster, tunc ipsius prædecessoris,
Thomas titulo S. Sixti, tunc Ordinis Prædicatorum
generalis Magister, Presbyteri, Cardinales; ac tunc
Priores libertatis et Vexillifer justitiæ populi Flo-
rentini, nec non Archidiaconus et dilecti filii Capi-
tulum Ecclesiæ Florentinæ; considerantes ipsius
Antonini Archiepiscopi vitæ sanctimoniam, quotve
et quibus miraculis tam in vita, quam post mortem
claruerat, et in dies clarebat; desiderantesque ipsum,
juxta morem et ritum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ,
canonizationis dignitate præfulgere, ac Sanctorum
numero et catalogo aggregari; piæ memoriæ Leoni
Papæ X, secundum carnem fratri patrueli, etiam
prædecessori nostro, in dicta Ecclesia Florentina
tunc esistenti, Missa Pontificali et aliis peractis so-
lenniis, humiliter supplicarunt, ut gloriosæ memo-
riæ dicti Antonini Archiepiscopi canonizationi inten-
dere dignaretur.

4 Idem Leo prædecessor, eorum pio desiderio
annuere volens, dilectis filiis Magistris Jacobo Sy-
monetæ et Guillermo Cassadoro nostris, tunc ipsius
Leonis prædecessoris Capellani et causarum Palatii
Apostolici Auditoribus, commiserat, ut ipsi et qui-
libet eorum de sanctitate vitæ ceterisque virtutibus
et miraculis ejusdem Antonini Archiepiscopi se di-
ligenter informarent, et habita super his informa-
tione matura, ipsi Leoni prædecessori in Consistorio
suo secreto fideliter referrent; ut de Fratrum suo-
rum consilio, ad Omnipotentis Dei laudem, efficere
posset, quæ Sanctorum Patrum dogmata et Sancto-
rum canonum institutiones, nec non justitia et Chri-
stiana caritas postularet atque requireret. Cumque
Auditores præfati, ad inquisitionem præmissorum
procedentes, articulis et interrogatoriis datis ac ci-
tatione legitima præcedente, sexaginta duos testes,

coram eis productos, recepissent, eosque prævio
juramento examinassent; idemque Leo prædecessor
ex dicta civitate Florentiæ ad almam Urbem et Ro-
manam curiam redire proposuisset, dilectos filios
Joannem Mariam Abbatem monasterii Vallis. Um-
brosæ Fesulanæ diœcesis, et Antonium Sacramorum
Canonicum dictæ Ecclesiæ Florentinæ, ac Leonar-
dum de Guasconibus, tunc Vicarium Episcopi Fesu-
lani in spiritualibus generalem, dictorum Auditorum
loco in causa canonizationis hujusmodi subrogaverat;
eisque commiserat et mandaverat, ut ipsi, vel duo, aut
unus eorum, ad ulteriorem præmissorum inquisitio-
nem procederent, ac testes reciperent, eorumque
attestationes ac depositiones et omnia alia acta, in
scriptis fideliter redacta, sub eorum sigillo clausa,
ad ipsum Leonem prædecessorem remitterent.

5 Ipsique subrogati in causa inquisitionis hujus-
modi ad ulteriora procedentes, quadraginta octo
testibus coram eis productis, juratis et examinatis,
ac processu desuper formato et absoluto; illum sub
eorum sigillis clausum, ad eundem Leonem præde-
cessorem remiserant, et successive nonnullis aliis
testibus, tam per præfatum Vicarium, quam non-
nullos alios Notarios, ad Procuratoris fidelis civitatis
Florentinæ instantiam, examinatis et eorum attes-
tationibus etiam sub sigillo clausis, ad eosdem Au-
ditores remissis, et de eorum mandato per Notarium
causæ in registro insertis; præfatus Jacobus, præ-
sente eodem Guillermo, die nona mensis Decembris
anni millesimi quingentesimi sextidecimi, omnia et
singula in hujusmodi canonizationis causa, tam co-
ram eis, quam dictis Subrogatis et Notariis Acta
deducta, producta, et probata, plene, fideliter et di-
ligenter eidem Leoni prædecessori, et Sanctæ Ro-
manæ Ecclesiæ Cardinalibus in Consistorio suo se-
creto retulerat. Qua relatione facta, idem Leo præ-
decessor, eam volens adhibere diligentiam et gravi-
tatem quam rei magnitudo postulabat; processus in
ipsius canonizationis negotio factos Venerabili Fratri
nostro, tunc suo, Bernardino Ostiensi, tunc Sabin-
nensi, Episcopo; et tunc in humanis agentibus bonæ
memoriæ Leonardo, titulo S. Petri ad Vincula Pre-
sbytero, et Bernardo S. Mariæ in Porticu Diacono
Cardinalibus, per eos denuo diligenter examinandos
in dicto Consistorio secreto vivæ vocis oraculo com-
miserat. Cumque idem Leo prædecessor præfatum
Bernardum Cardinalem ad carissimum in Christo
filium nostrum, tunc suum, Franciscum, Francorum
Regem Christianissimum, Legatum a latere suo des-
tinasset; in ejus locum dilectum filium nostrum,
tunc suum, Innocentium S. Mariæ in Dominica
Diaconum Cardinalem subrogaverat.

6 Ipsique Bernardinus ac Leonardus et Innocen-
tius Cardinales, in causa canonizationis hujusmodi
rite procedentes, ac dicto processu una cum Audito-
ribus et Abbate præfatis, nec non dilecto filio Mel-
chiorre Baldassino Juris utriusque Doctore, nostræ,
tunc ipsius Leonis prædecessoris, Aulæ Consisto-
rialis Advocato, iteratis vicibus diligenter examinato,
et causa hujusmodi mature discussa; primo per
Bernardinum Episcopum die tertia decima Junii anni
millesimi quingentesimi deciminoni, in uno multis et
magnis in Vita, deinde in alio Consistorio secreto
per Leonardum Cardinalem præfatum, post mortem
ipsius Antonini Archiepiscopi, miraculis fideliter re-
latis; eodem Innocentio Cardinale præsente, et re-
lationem per ipsos factam comprobante: etsi ex
eorundem Cardinalium relationibus de vitæ sancti-
monia, et humilitate aliisque virtutibus, et miraculis
ejusdem Antonini Archiepiscopi plenissime consta-
ret; quamplurimis tamen fide dignis testibus se offe-
rentibus, ac super iisdem miraculis deponere volen-
tibus, idem Leo prædecessor, die vigesima quinta

mensis

substituti
alii

auditis 48
testibus

E

examen
suum anno
1516 Ro-
mam ad
Consistorium
mittunt :

alterum tri-
bus Cardi-
nalibus
committitur,

qui de eo
anno 1519
bis ad Con-
sistorium
referunt :

F

de Canonizato
per Adrianum
Antonino

bullam edit
Clemens 7,

B

quo adhuc
Florentino
Archiepisc.

cum Caje-
tano et aliis
primum
apud Leo-
nem in-
stante,

C

Leo rem
examine
Auditorum
committit :

quibus Ro-
mam Flo-
rentia mi-
grantibus,
auditis prius
62 testibus

committitur
a Leone
quæstionibus
tertium exa-
men

A mensis Januarii anni millesimi quingentesimi vigesimi ipsius Jacobo et Guillermo Auditoribus etiam commiserat et mandaverat, ut per se vel alium seu alios, tam in dicta Urbe, quam extra eam et ad partes, ad aliorum testium receptionem et illorum examinationem procederent, et deinde in dicto Consistorio secreto referrent.

7 Ipsique Jacobus et Guillelmus Auditores, dilectos filios venerabilium Fratrum nostrorum, tunc ipsius Leonis prædecessoris Archiepiscopi Senensis et Pistoriensis ac ejusdem Fesulani Episcoporum Vicarios in spiritualibus generales, ac præfatum Antonium Sacramorum Canonicum, juxta tenorem commissionis eis factæ, subdelegaverant; eisque et eorum cuilibet mandaverant, ut super miraculis, in vita et post mortem per ipsum Antoninum Archiepiscopum factis, testes reciperent: et prævio juramento diligenter examinarent, eorumque dicta et attestaciones in scriptis redigerent, et cuncta sub eorum sigillis clausa ad eos remitterent. Cujus commissionis vigore dilectus filius Ludovicus de Adimaribus, præfati Episcopi Fesulani Vicarius in spiritualibus generalis, in causa canonizationis hujusmodi rite procedens, super eisdem miraculis centum

in quo audi-
tis 151 tes-
tibus,

B quinquaginta et uno testibus, coram eo adhibito fidei Procuratore hujusmodi deductis, juratis et fideliter examinatis, eorumque dictis in scriptis redactis; processum, per eum absolutum et suo sigillo clausum, ad eosdem Jacobum et Guillelmum Auditores per proprium nuntium remiserat.

8 Ipsoque processu per eosdem Auditores recepto et aperto, ac diligenter examinato, et facta per eos super illum in secreto Consistorio fidei relatione: idem Leo prædecessor ipsius ultimi processus examen commiserat eisdem Bernardino Episcopo et Innocentio Cardinali ac dilecto filio nostro, tunc ipsius Leonis prædecessoris, Achilli titulo S. Mariæ trans Tiberim Presbytero Cardinali: quem ipse Leo prædecessor, loco ejusdem Leonardi Cardinalis vita functi, in hujusmodi causa subrogaverat. Ipsi-que, omnibus processibus per eosdem Bernardinum et Achillem ac Innocentium Cardinales de novo diligenter examinatis, facta per eos plena et fidei relatione, ac scrutatis eorumdem Cardinalium votis, in eadem sententiam convenerunt, et Antoninum Archiepiscopum ipsum canonizandum censuerunt. Deinde alio tempore, videlicet die quartadecima mensis Decembris anni millesimi quingentesimi vigesimi, scrutatis votis omnium et singulorum Cardinalium, qui numero triginta septem tunc in secreto Consistorio aderant, una et eadem omnium sententia fuerat, ipsum videlicet Antoninum Archiepiscopum canonizandum fore.

9 Quibus peractis idem Leo prædecessor, in vigilia Pentecostes anni millesimi quingentesimi vigesimi primi, publicum Consistorium pro sexta feria post festum ipsius Pentecostes indixerat, et teneri mandaverat; in quo idem Melchior publicam orationem vita, sanctitate, moribus ac virtutibus ipsius Antonini Archiepiscopi, nec non miraculis in vita et post mortem factis, et in processibus hujusmodi contentis atque probatis, ut ea in secretis Consistoriis relata Prælati Curiae ac Curialibus omnibus innotescerent, habiturus erat. Sed cum ante dictam sextam feriam febre correptus fuisset, Consistorium illud præfata sexta feria teneri non potuerat. Deinde impedimentis ac postremo obitu ejusdem Leonis prædecessoris supervenientibus, in canonizationis hujus negotio ulterius processum non fuerat.

§ II Canonizatio ab Adriano VI celebrata, promulgata a Clemente VII.

Idem Adrianus prædecessor, qui post ipsius Leo-

nis prædecessoris obitum, divina favente clementia ad summi Apostolatus apicem assumptus fuerat, cum ad dictam Urbem Domino concedente pervenisset, et a nobis tunc in minoribus constitutis, ut præfertur, ac Thoma S. Sixti præfato, ut Venerabili Fratre nostro, tunc ipsius Adriani prædecessoris, Nicolao Episcopo Cardinali de Flisco, dicti Ordinis Prædicatorum Protectore, ac eisdem Prioribus libertatis et Vexillifero justitiæ populi Florentini, requisitus fuisset, ut ad ulteriorem ejusdem canonizationis expeditionem procedere dignaretur: etsi omnino ipse Adrianus prædecessor id facere intenderet, peste tamen in dicta Urbe tunc ultra modum sæviante, id ipsum aliquantulum differre coactus fuerat. Postmodum vero, cum pestis ipsa per Dei misericordiam cessasset, ipse Adrianus prædecessor, Christiani gregis universalem curam gerens, pro debito Pastoralis officii, militantem Ecclesiam cœlesti ac triumphanti Sponso illius conformare; et pro ejus ædificationis implemento, omnibus diligenter examinatis ac mature discussis, ipsum B. Antoninum in catalogo Sanctorum referendum esse duxit. *Relato deinde Vitæ Summario, quod omittimus, pergit Clemens.*

11 Cumque præter magna et multiplicia hujus B. Antonini merita et mirabilia signa, per divinam potentiam ad ejus intercessionem mortalibus ostensa, quæ in libellum, ut præfertur, a diligenti et fidei Procuratore causæ de processu et testium dictis redacta et impressa, cum adeo multa essent et probatissima et vera, ut per se Adrianum prædecessorem hujusmodi, ad canonizationem eandem faciendam facile persuadere possent; sciretque ipse Adrianus prædecessor, nihil unquam fere ab omnibus Regibus et Principibus Christianis, etiam a claræ memoriæ Maximiliano in Imperatorem electo, tunc in humanis agente, majore instantia a præfato Leone et ab eodem Adriano prædecessoribus postulatum ac prope flagitatum fuisse; durum et quodammodo impium ipse Adrianus prædecessor arbitratus fuerat, eos tam pio ac devoto desiderio suo diutius frustrari. Ne igitur ipse Adrianus prædecessor, tam præfatis Principibus pie supplicantibus ac Spiritui sancto resistere videretur, qui per os Prophetæ laudare Deum in sanctis suis jubet; Consistorium publicum habuerat, in quo cum pro ulteriore executione præfatus Melchior Advocatus omnia de ipsius Beati viri vita, moribus, et miraculis copiose percensuisset; ipsique Adriano prædecessori, pro parte eorumdem Regum, Ducum, Principum, ac plurimorum Prælatorum, Episcoporum, Capitulorum, ac Religionum humiliter supplicasset, ut ad ejusdem canonizationem matura deliberatione præhabita procedere dignaretur; idem Adrianus prædecessor, de relatis coram eo in primis humiliter Deo gratias agens, magna multitudo adstante, in triduum orationes jejuniæque indixit; ut Deus omnipotens ipsi Adriano prædecessori, quod factu optimum in hac re foret, ostendere dignaretur; nec pateretur militantem Ecclesiam suam errare, quæ se triumphanti conformare consueverat. Triduo deinde elapso, omnes qui in Romana curia erant Prælatos jussit in suo secreto Consistorio convenire: qui processibus super ipsius B. Antonini vita, moribus, fama et miraculis editis, per ipsum Melchiorum Advocatum breviter repetitis, ad unum interrogati quid super hujusmodi negotio faciendum censerent, in eadem sententiam convenerunt, Beatum videlicet Antoninum canonizandum esse.

12 Ipse ergo Adrianus prædecessor, Dei nutum et voluntatem sequens, attendensque justum ac debitum esse, ut quos Deus honorat in cœlis, venera-

2
ACTORAE
Arianus 11
successor
rogatus ad
rem promo-
vere

decretum
renovat:

E
indictis je-
junio ac pre-
cibus iterum
Suffragia
colligit:

F

pro Canoni-
zatione de-
cernenda
consistorium
anno 1521
a Leone in-
dictum.

S Antonium
solenni ritu
Sanctis ad-
scribit.

tionis

officio laudarentur et glorificarentur in terris; ipse potius laudetur et glorificetur in illis, qui est laudabilis et gloriosus in secula; diem illum canonizationis ipsius B. Antonini, in medio Basilicæ Principis Apostolorum de urbe, quo maxima omnis generis ordinisque multitudo confluerat, celebrandæ statuerat, ibi astante populo et universo Clero, de vita et fama et miraculis ejusdem Antonini humilli devotioneque pleno sermone per eundem Adrianum prædecessorem, ut moris est, habito. Deinde Letania et hymno, Veni creator Spiritus, devote cantatis, ac reliquis omnibus legitime peractis; prædictus Ordinis Prædicatorum in causa Procurator, in medio stans, dictumque illud B. Joannis Apostoli clara voce proponens, videlicet: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, probaverat ipsas Beatæ Trinitatis personas testimonium perhibere, quod B. Antoninus in cælis esset: Patrem videlicet in miraculorum potentia, Filium in doctrinæ sapientia, et Spiritum sanctum in vitæ ipsius bonitate: et propterea non solum nominibus omnium, qui antedictam canonizationem fieri supplicaverant, sed etiam ex parte ipsius sanctæ ac summæ et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, quatenus ipse Adrianus prædecessor eundem B. Antoninum Sanctum pronuntiare dignaretur, postulaverat.

13 Ea propter Adrianus prædecessor hujusmodi, considerans quod in eadem canonizatione non permissurus esset Deus ipsum errare, qui omnia in ea quomodolibet requisita observata fuisse cognoverat et observari fecerat, prout observaverat, sub data videlicet pridie Kalend. Junii, Pontificatus sui anno primo, de eorumdem Fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, omniumque Prælatorum in Romana curia existentium, unanimi consensu et maturo consilio, de omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisus, beatæ memoriæ Antoninum Florentinum, sacræ Theologiæ Professore, ex gremio sacri Ordinis Prædicatorum, et ex officio Vicariatus generalis congregationis Tusciæ regularis observantiæ hujusmodi, in Archiepiscopum Florentinum assumptum, Sanctum esse, et aliorum Sanctorum Dei catalogo adscribendum et aggregandum fore, ac fideliter firmiterque teneri debere decrevit; ipsumque sanctorum Confessorum et Doctorum, quos sancta Dei venerabatur Ecclesia, consortio solenniter adscripsit aggregavitque; ac eum tamquam Sanctum publice privatimque colendum esse declaravit ac voluit.

festum ei 2
Maji et officium decernit.

14 Statuitque et mandavit universis Venerabilibus Fratribus nostris, tunc suis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, et dilectis filiis dictorum, ac Patriarchalium, Metropolitanarum et Cathedralium Ecclesiarum Capitulis, et quorumvis Ordinum tam mendicantium quam non mendicantium professoribus, nec non quibuscumque Ecclesiasticis personis, ut festum ipsius S. Antonini secunda die mensis Maji, qua die nexu carnis soluta ejus anima pretiosa cælos ascenderat, singulis annis solenniter et devote celebrarent; Divinum Officium, veluti pro uno Confessore Pontifice et Doctore, tam publice quam privatim prout contingeret persolvendo. Dilectis vero filiis Fratribus dicti Ordinis Prædicatorum hujusmodi officium, sub Duplici festo et Majori cum octavis, eo modo quo aliorum dicti Ordinis Prædicatorum Sanctorum celebrari festa tam in die quam in Octavis consueverant, etiam in vacantiis feriale hebdomadale in provincia, juxta consuetudinem Ordinis præfati, celebrandi concessit facultatem. Quibus debite peractis, inchoatoque per eundem Adrianum prædecessorem et decantato ac ad

proprias de
eo orationes
S. decantans

finem usque a cantoribus prosecuto hymno Te Deum D laudamus, in illius etiam fine Cardinali Diacono in cantu dicente: Ora pro nobis B. Antonine, a choroque responso: Ut digni efficiamur promissionibus Christi; ipse Adrianus prædecessor illico propriam Orationem de eodem Sancto alta voce decantavit: quæ talis est, videlicet: Gregem tuum quæsumus, Pastor æternæ, custodi, et quos Beati Præsidis Antonini, a te virginitatis et pietatis speciali prærogativa dotati, doctrina salutis illustras, ejusdem etiam semper tuere præsidii. Per Dominum nostrum Jesum Christum etc.

15 Deinde vero a d. choro responso, Amen, sollemnem illic Missam idem Adrianus Prædecessor celebravit de die tunc currente Dominica Trinitatis, Collectas singulas sub una conclusione terminans, additis etiam prædicta ceterisque specialibus ejusdem sancti Collectis, immediate sequentibus: Manner, quæ in salutiferæ Passionis Filii tui memoriam sacrificantes offerimus, quæsumus ut B. Antonino, Confessore tuo atque Pontifice, assistente, nobis ad salutem provenire concedas. Deinde vero post Communionem subjunxit dicens: Quæsumus, Domine Deus noster, ut cœlesti et admirabili sacramento salutis nostræ refecti, B. Antistitis Antonini Confessoris tui auxiliis semper adjuti, et abstrahamur a noxiis, et ad salutaria dirigamur. Per Dominum etc. et ita Missam ipsam ad finem usque cum solitis ceremoniis juxta ordinarium Apostolicum illic debite terminavit, Indulgentiamque plenariam omnibus Officio hujusmodi tunc assistentibus devote concessit. Ac etiam in loco sepulturæ ejusdem S. Antonini in depositionis suæ die, videlicet ii Maji, hujusmodi perpetuo duraturam quadraginta annorum et totidem quadragenarum Indulgentiam annuatim condonavit.

sub Missa de
Dominica
Trinitatis:

etiam pro
annua depositionis die.

16 Ne autem de Canonizatione... mandato, concessionibus et condonatione prædictis, pro eo quod super illis ipsius Adriani prædecessoris litteræ, ejus superveniente obitu, confectæ non fuerunt, valeat quomodolibet hæsitari; volumus et præfata Apostolica auctoritate decernimus, quod Canonizatio (quam, tam Communitatis d. civitatis Florentinæ, quam nostris, qui eidem Ecclesiæ Florentinæ, præeramus, impensis, summo desiderio ac diligentia fieri procuravimus)... mandatum, concessionem et condonatio prædictæ, a d. die pridie kal. Junii suum desuper consequantur effectum, ac si super illis ipsius Adriani prædecessoris litteræ, sub ejusdem diei data, confectæ fuissent, prout superius enarratur.... Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MDXXIII, vi kal. Decembris, Pontificatus nostri anno primo.

Bullam
evulgat Clemens 7.

§ III Officium proprium de S. Antonino.

Secundo post Canonizationis publicationem anno, Clemens Papa VII Dilecto filio Fr. Vincentio de S. Geminiano, Procuratori Ordinis Prædicatorum, salutem et Apostolicam benedictionem impertiens, uti post Vitam ab hoc conscriptam et ante Officium legitur, in hunc modum scripsit, Romæ die septima Maji Pontificatus anno II. MDXXV. Cum in minoribus constituti, pro virili studuerimus, ut B. Antoninus, olim Archiepiscopus Florentinus, in qua Ecclesia postmodum volente Deo illi successimus, condigno canonizationis honore non fraudaretur (quod et sub fel. mem. Leone X magna ex parte factum, tandem sub Adriano VI, prædecessoribus nostris, est consummatum) rationi consentaneum est, ut ad ea quæ ad decorandum illum superesse videbantur, paterna cura et peculiari affectu, quem ad eum gerimus, prosequamur. Cum itaque Vitam et gesta ejus, quæ sparsa erant,

Clemens 7.
Officium
quod a Procuratore Ordinis ordinandum curaverat,

A erant, cuperemus aliquo adhibito ordine in unum corpus redigi, quo posset ad fidelium notitiam tanti viri sanctitas pervenire; tibi, de cujus diligentia fiduciam pleniorē gerebamus, mandari curavimus, ut ejus Vitam et gesta, nec non Officium novem Lectionum cum Missa, pro gratia tibi cœlitus data, scriberes, componeres et ordinares: quæ omnia cum diligenter perfeceris, nostræ et Apostolicæ Sedis munimine duximus roboranda.

18 Quapropter vitam et gesta præd. S. Antonini, per te conscripta, plurimum in Domino commendantes; Officium cum Missa, a te etiam compositum, auctoritate Apostolica, tenore præsentium confirmamus; volumusque illa ab omnibus tam secularibus, festivitate recitari, quam regularibus, utriusque sexus in ejus secundum morem suarum Ecclesiarum. Quod ut libentius et devotius ab illis fiat, et a Christiano populo ad ecclesiam in ejus festivitate concurratur, ob singularem affectum quem ad eum gerimus, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui præd. Officium in d. festivitate, pro more ut præfertur suarum ecclesiarum, per vel cum aliis sive in choro recitaverint vel cantaverint, viginti, qui vero Missæ majori, quæ in ejus honorem præd. festivitatis die celebrabitur, præsentēs fuerint, singulis vicibus viginti quinque annos et totidem quadragenas, perpetuis futuris temporibus, de injunctis eis pœnitentiis, de speciali gratia, auctoritate Apostolica, misericorditer in Domino relaxamus.

19 Et quoniam cupimus ut dies natalis illius solenniter celebretur, posset autem ob festum S. Catharinæ de Senis, quod prima Dominica mensis Maji fel. record. Pius II etiam prædecessor noster celebrandum instituit, impediri, quo in die secunda præd. mensis potest contingere, qua die Natalis est ejusdem B. Antonini; cum præd. festum B. Catharinæ diem certum non habeat, eadem auctoritate statuimus et declaramus, quod prima Dominica Maji, quoad festum S. Catharinæ, illa esse censeatur quæ immediate venerit post festum sanctæ Crucis. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, et statutis et consuetudinibus Ordinis prædicti, ceterisque quibuscumque.

20 Quod ad Officium et Missam, ab omnibus tam Secularibus quam Regularibus recitandam, attinet, fueritne desuper ulla unquam promulgata constitutio, et in praxim deducta, vehementer ambigo: nullum enim invenio istius temporis, ac ne posterioris quidem ullius Kalendarium, Breviarium, vel Missale, cui insertum sit S. Antonini nomen. Cur autem hæc omissum fuerit causam non possum divinando assequi: neque enim est cur suspiceris prævaluisse S. Athanasii meritum erga Ecclesiam universam ut ipsi relinqueretur hujus diei possessio: necdum enim in illam inductus Athanasius erat; quem Gavantus ait ad ordinem Festorum Simplicium fuisse receptum in Breviario anni MDL. Esto autem ad eum receptus fuisset etiam ante obitum Clementis VII (nam Cardinalis Quignonius, jussu ejus novum molitus Breviarium, quod primum fuit sub Paulo III anno MDXXXV permissum, etiam de Athanasio lectionem proponit) apparet tamen diem secundum eatenus fuisse vacuum: nec enim novum festum Simplex aliud antiquius Duplex extinxisset: qui vero S. Athanasii festum duplex esse jussit, juxta renovationem Breviarii anno MDLXVII approbatam, Pius V fuit.

§. IV Præparatio ad Translationem corporis in novam Salviatorum Sacellum faciendam.

Testatur in bulla canonizationis Clemens Papa VII, quod decessor suus Adrianus Papa VI, post elargitam iis qui Canonizationis actui interfuerant plenariam In-

dulgentiam; plenariam similiter concesserit omnibus et singulis fidelibus, in die qua contingeret translatio fieri sacri corporis ejusdem Beatissimi Antonini, de loco ubi humiliter tunc jacebat in terra, in ecclesia S. Marci Florentiæ Ordinis Prædicatorum, ad eminentiorem et honorabiliorem locum, per Fratres d. ecclesiæ in eadem S. Marci ecclesia, ad honorem et laudem Dei et ipsius Sancti, convenientibus et manus adjutrices porrigentibus, tam pro seipsis viventibus, quam pro defunctis et absentibus seu infirmis aut corporaliter accedere impeditis, mittentibus pro eadem consequenda ad d. ecclesiam eleemosynam, a primis Vesperis translationis ipsius, et deinde per totam Octavam ejusdem, pro una vice tantummodo duraturam. Volens ut ad effectum præd. Indulgentiæ consequendum, tam Prior domus ipsius ecclesiæ S. Marci, quam alii duodecim Fratres per eundem ibidem Confessores deputandi, possent absolvere omnes confitentes ab omnibus casibus et censuris, a quibus de jure Episcopi et Diocesani poterant, et vota similiter commutare.

22 Hæc tunc quidem Adrianus Papa; verum non ita cito, quam forte futurum crediderat, peracta sancti corporis translatio est: sed annis adhuc sexaginta sex dilata. Interim nihil dubitem ornatum cultumque fuisse quam antea studiosius primum, quamvis humile, sepulcrum; Florentinum populum ad id officii excitantibus miraculis, quæ post canonizationem frequentiora etiam fuisse quam antea, nullus dubito, licet ea non fuerint litterarum monumentis consignata. Tunc etiam, aut forte statim a morte, appositum sacro tumulo epitaphium fuisse crediderim, quod post Additiones Fr. Leonardi descriptum reperimus, et, ne memoria eacitat, describendum putavimus.

Hic est ille tuus Pastor, Florentia, pro quo

Non cessas mœsto spargere rore genas,

Patribus haud priscis pietate Antonius impar:

Qui scripsit quidquid littera sacra docet.

23 De translatione postmodum facta extat hoc marmori incisum monumentum, quod legere etiam est apud Ferdinandum Ughellum tomo 3 Italiæ sacræ col. 225. S. Antonini Archiep. Floren. quem Adrianus VI Pont. Max. in Sanctorum numerum retulit, demortui corpus ex priore sepulcro, quo cxxx annos ante conditum fuerat, hoc in sacellum, quod Averardus et Antonius, Philippi FF. Averardi NN. Salviati, magnis sumptibus ædificarunt, ut augustiorem locum tanto Divo exornarent, quem ipsi pie sancteque imprimis colerent; Alexander Medices Archiep. Florent. et S. R. E. Card. Xisti V Pont. Max. jussu, et Salviatorum fratrum rogatu, et pietate sua privatim impulsus, summa cura et diligentia, cum multis penitus recognitum, ac per urbem insigni ac pia pompa circumlatum, vii Id. Maji MDLXXXIX incorruptum integrumque repertum inferendam ac sub ipsa ara condendum curavit.

24 Pleniorē rei gestæ relationem Italico sermone conscripsit et edidit, idem qui Latino orationem de Sancto encomiasticam, in ipso dictæ solennitatis die habitam, Fr. Thomas Boninsegnius, sacram Theologiam in Florentino Gymnasio publice profitens, hanc Ferdinando Medicæo Hetruriæ Magno Duci Serenissimo; istam Serenissimæ Magnæ Ducissæ dedicans, typis Bartholomæi Ser-Martelli: utramque vero nobiscum communicavit prælaudatus D. Antonius Magliabechius. Oratio ad rem nostram non facit: Relatio incipit ab accuratissima descriptione sacelli marmorei, a Fratribus Salviatis in istum finem erecti, juxta ædem S. Marci, ad manum ejus sinistram, largi ulnas sedecim, longi triginta tres; cujus arcuato speciosoque ingressui, ex altera ecclesiæ parte, respondet similis formæ et materiæ arcus, supra cujus medium eminet statua gypsea S. Zenobii, respondens marmoreo S. Antonini

cum plenaria Indulgentia,

differtur per annos 66, E

usque ad an. 1589.

F

edita de eare relatio Italica,

cum accurata descriptione novi sacelli,

approbat et omnibus recitandum proponit,

additis indulgentiis,

B

festum S. Catharinæ Senensis si concurrat, transferri jubens:

Non videtur tamen usu receptum fuisse,

C

quavis 2 Maji adhuc vacaret.

Decreta ab Adriano Papa Translatio

A *simulacro, supra suum arcum similiter eminen-*
tem, longum esset transcribere singularum partium di-
mensionem, structuram atque materiam; satis sit di-
cere, totum opus esse e pulchrioribus Florentinæ civi-
tatis unum, quod annis octo elaboratum, curatori suo
Mag. Benedicto Gondi non minorem laudem peperit
diligentiæ, quam suo architecto Joanni Bologna confir-
mavit jamam perfectissimæ artis, multiplici specimine
in eadem urbe pridem acquisitam: ut de picturis dicam,
Alexandri Allorii, Francisci Puppiensis, et Baptiste
Naldini penicillo expressis.

et altaris
sub quo depo-
situm corpus,

25 In medio sacello, supra spatiosam cryptam, se-
 peliendis fundatorum corporibus præparatam, et sub in-
 signi ornatissimoque tholo (cupulam vulgo appellant)
 assurgit speciosum altare ex omni parte marmoribus
 vestitum, ex anteriori vero putens totum, nisi quod
 cratis ænea texturæ Arabicæ, contactum arceat, non
 item conspectum marmoreæ tumbæ, recipiendo sacro
 corpori fabricatæ; supra quam Pontificaliter indutum
 cernitur jacere S. Antonini simulacrum, una cum va-
 riis historiatis tabellis figurisque ære fusum a Fr. Do-
 minico Portugiano Florentino, ex designatione ejus quem
 supra nominavi famosi sculptoris et architecti Joannis
 Bologna. Ad hanc aram, supra quam erecta stabat ar-
 gentea herma, mitratum S. Antonini caput, cum hu-
 meris, Pontificali pallio opertis, ac pectore repræsen-
 tans, sacrificio Missæ operati sumus P. Henschenius et
 ego, anno MDCLXI die XXVII Decembris; sacrum sub eo
 corpus rite venerantes: quod quomodo illuc illatum sit,
 placet ex Boninsegni relatione distinctius discere.

quod audita
Seniorum
attestatione,
ex veteri
sepulcro

26 Finito opere, et translatione decreta, statu-
 tam prudenter sane fuit, ut prius quam ea fieret,
 inspiceretur sacrum corpus, quod annis centum at-
 que triginta jacuerat in priori sepulcro. Die igitur xv
 Aprilis anni MDLXXXIX, prima noctis hora, Illustris-
 simus ac Reverendissimus D. Alexander, S. R. E.
 Cardinalis Medicæus et Archiepiscopus Florentinus,
 venit ad Ecclesiam S. Marci, cum Dominis Ave-
 rardo et Antonio Salviatis; et coram Provinciali,
 Priori, ac Patribus pluribus istius Conventus, cura-
 vit cognoscere primæ sepulturæ locum, interrogans
 seniores num certum haberent crederentque, deposi-
 tum istic esse corpus S. Antonini. Quibus citra du-
 bitationem respondentibus id se habere et credere
 certissimum, quia sic audiverant a senioribus Fra-
 tribus vita functis, qui sepulturæ ipsi adfuerant,
 idque etiam confirmabat pictus in imagine Sanctus,
 a tempore depositionis suæ supra sepulcrum expres-
 sus; præter historias vitæ, et quotidianam Floren-
 tini populi pietatem, precum faciendarum et voto-
 rum solvendorum causa illuc, velut ad sepulcrum
 Sancti, tot annis continuis accedentis; quia denique
 fidem prædictæ veritatis indubitata fieri dicebant
 per Bullam Clementis VII, expresse affirmantis in
 ecclesia S. Marci sepultum S. Antoninum fuisse.

eductum in-
tegrum,

27 In hunc modum certus, de eo quod quære-
 bat, redditus Archiepiscopus, manu ipse sua de-
 struendo sepulcro veteri initium dedit, et opus ala-
 criter prosecuti sunt Fratres, donec ab eo potuit
 sarcophagus excipi Quo reverenter circumspecte-
 que aperto, apparuit facies discooperta, prorsus
 integra, priorumque quæ viventi fuerant lineamen-
 torum perfectissime retinens; adeo ut qui eum ima-
 ginibus expressum aspicere consueverant, eundem
 prorsus esse vultum jurarent. Erat autem corpus
 suæ Religionis habitu simpliciter vestitum, nullum-
 que monstrabat Archiepiscopi indicium, præter pal-
 lium. Detractis deinde vestibus, quæ hinc inde ali-
 quantum corruptæ ac maculosæ videbantur (quam-
 vis nigra cum suo capucio et pileolo cappa satis in-
 tegra appareret) conspectum est corpus integrum,
 membris omnibus optime coherentibus, et nihil aut
 parum admodum læsis: in manibus autem pedibus-

que distincte notabantur articuli et unguis, cum D
 musculis, adeo ut dignum fuerit admiratione spe-
 ctaculum. In ore quoque numerabantur adhuc den-
 tes quinque, quos solos verosimiliter intulerat in
 sepulcrum mortuus; aures insuper, brachia, tibiæ,
 et pectus, cum gutture et collo, in sua adhuc carne
 et pelle illibata cernebantur. Tum absterso pulvere,
 indutum primo fuit idem sanctum corpus novis suæ
 religionis vestibus, deinde habitu Pontificali; alba
 videlicet mundissima, tunicellis, casula atque mitra;
 multisque cum luminibus inter sacrorum hymnorum
 concentum, delatum ad sacristiam.

et novis in-
ductum ves i-
mentis

illatum erat
in sacristiam,

NOT. 33

28 Post hæc laborari cæptum in ornanda ad actum
 tam solennem ecclesia; quæ ut undequaque venustior
 appareret, curatum est, ut omnia utriusque lateris sa-
 cella, et altaria, uniformiter composita ordinataque vide-
 rentur, coloribus tamen supra telam depictis dumtaxat,
 donec successu temporis ad eundem modum omnia ex
 sazo et marmore fierent. Supra frontem autem sacel-
 lorum, per eam quæ navim templi circuit coronidem,
 egregii operis spectabatur ornatus, pariter pictura ex-
 pressus, supra quem, æqualibus inter se spatiis orna-
 mentisque distinctæ, visebantur puellari in habitu Bea-
 titudines octo, cum geminis figuris Contemplativam et
 Activam vitam repræsentantibus; et cum aptis e Scri-
 ptura aut sanctorum Patrum auctoritate sententiis, cu-
 jusque perfectionem explicantibus. In medio autem ec-
 clesiæ, ubi sanctum corpus reponendum erat, locus erat
 præparatus in quadrum, decem et semis pedum ex omni
 latere, columellis ac peribolo cinctus, intraque eum or-
 natus suggestus.

donec absol-
veretur tem-
pli ornatus

E

26 Huic suggestui ad singula latera inscriptum
 unum ex distichis, a Mag. Petro Angelio compositis,
 ac præcipuas quatuor Sancti laudes exprimentibus, ita
 ut in fronte hoc legeretur:

cum magni-
fico suggestu
in ejus medio,

Pascit oves bonus ut pastor cura que fide que,
 Sic populum pavit Pastor et iste suum.

A tergo:

Scripta pie sancteque Patrum patefecit, et omnem
 Vivendi docuit cum ratione modum.

Ad dexteram:

Ornavit totam miranda modestia vitam,
 Atque incorruptus virginitatis honor.

Ad sinistram denique:

Omni ope qua potuit vitam sic jovit egentum,
 Vitæ ut subtraheret sæpe alimenta suæ.

ad excipien-
dum sacrum
feretrum.

Supra hunc suggestum, ad duas circiter ulnas, attolle-
 batur tabula, panno aureo undique defluente instrata,
 ac supra eam stabat tumba: ad cujus caput formæ An-
 gelicæ duæ, manibus efferentes coronam floridam, su-
 pra ipsius Sancti desuper collocandi caput: totum vero
 quadratum, quod dixi, spatium operiebatur umbella or-
 natissima, desuper appensa, et in pyramidis modum ad
 octo circiter ulnarum altitudinem fastigiata.

F

§ v. Translationis ix Maji peractæ ordo et
 majestas.

Omnibus in diem octavam Maji sic paratis (quæ
 prolixius minutiusque descripta videri possunt in ipsa
 Italica relatione) ad horam Vesperarum, proposita est
 Indulgentia plenaria, usque ad finem diei sequentis du-
 ratura, pro iis omnibus, qui sua præsentia honoraturi
 essent translationem Sancti, juxta Pontificium Breve:
 et coram Archiepiscopo expositum fuit sacrum corpus,
 in media (ut dictum) ecclesia supra præmemoratum
 suggestum, concurrente populo fere innumerabili ad con-
 spectum sui quondam fidelissimi amantissimique Pasto-
 ris, cujus notos ex imagine vultus, tanto post tem-
 pore mirabantur eosdem in cadavere contueri: quod
 exoculari atque contingere omnis ordo, sexus, et
 ætas avebat. Die postero, qui festi ipsius clauderat
 Octavam, convenerunt in ecclesiam S. Marci Prin-
 cipes

Promulgatis
8 Maji In-
dulgentiis

exponitur
corpus con-
spiciendum:

A cipes ac Prælati complures; divina enim ordinante providentia actum videtur, ut iisdem diebus, quibus celebratæ fuerunt nuptiæ Magni Ducis Ferdinandi, cum Domina Christierna a Lotharingia, hæc quoque perageretur Translatio; itaque iidem omnes ipsi præsentēs essent qui illis.

quod coram
Cardinali-
bus quatuor

Archiepiscopis
et Episcopis 19

31 Convenerunt ergo summo mane, ad memora-
tum jam sapius templum S. Marci, Illustrissimi Do-
mini Cardinales Colonna, Gonzaga, Gioiosa, a
Monte; quibus ad sinistram sancti corporis parata
sedilia, quia ad dexteram erat futura sessio Cardi-
nalis Archiepiscopi, cum aliis Prælati Pontificali in
habitu consessuris, qui erant Archiepiscopi Pisanus
et Aquensis, Episcopi Fesulanus, Volaterranus,
Montis-politiani, Burgi Sancti-sepuleri, Aretinus,
Clusinus, Soanensis, Massensis, Glandatensis, Mas-
siliensis, Cortonensis, Faventinus, Carcassonensis,
Matisconensis, Foroliviensis, Chorepiscopus Medio-
lanensis, et Clusini viventis atque post abdicatum
regimen Florentiæ privatim in suo monasterio vi-
ventis ibique præsentis Coadjutor Episcopus Ludo-
vicus Martelli, numero novemdecim: ex quibus
Glandatensis (*Hugolinus Martelli hic fuit, nobilis
Florentinus, prædicti Ludovici forsan frater, nescio
qua ratione ad Glandatensem in Gallia Narbonensi E-
piscopatum proventus*) habiturus erat Italica lingua
orationem, interim dum duceretur processio per ec-
clesiam.

B

cum solenni
omnium Or-
dinum sup-
plicantium
pompa,

circumducit
Archiepisc.
Card. Medi-
ceus

32 Hæc autem procedere cœpit ab ecclesia An-
nuntiata, ubi fuerat congregata, ingressaque per
portam claustrum S. Marci transivit per ecclesiam,
præcedentibus sodalitiis cum face accensa in manu
singulorum, cum regularibus, tam monachis quam
mendicantibus, sub sua cunctis cruce ac labaro,
deinde ecclesiarum Collegiarum Presbyteris, qui
et ipsi singuli facem portabant, ac denique Cathedra-
lis ecclesiæ Clero cum Dominis Canonicis. Hos
ita prægressos sequebatur Sacerdos e familia Sal-
viatorum, sacris indutus vestibus, et equæ pretiose
stratæ insidens, ac manibus efferens insigne vexillum,
ex serico rubro, intextum auro, et utrimque pictum
exhibens S. Antoninum Pontificali in habitu; regen-
tibus utrimque habenis equæ et sellam stipantibus
famulis superbe vestitis eorumdem Dominorum Sal-
viatorum, qui ipsimet subsequiebantur cum D. Lau-
rentio nepote suo, multisque nobilibus affinis aut
consanguineis. Agmen vero totum claudēbat D. Ar-
chiepiscopus Pontificaliter vestitus, totique populo
benedictionem impertiens.

C

succollanti-
bus ecclesia-
sticis,

Principibus
viris umbel-
lam ferenti-
bus,

33 Motum deinde a loco prædicto est sacrum cor-
pus: et primum quidem Episcoporum humeris por-
tatum, deinde, ubi ad templi portam est ventum,
per viam reliquam exceptum a variis successive Sa-
cerdotibus Ordinis Prædicatorum, qui ad eum finem
numero quadraginta, casulas rubras induti, proce-
debant. Mox autem ut motum fuit sanctum corpus,
umbellam super illud extendendam, arripuerunt
Serenissimi Duces Hetruriæ et Mantuæ, item Illu-
strissimi atque Excellentissimi Domini Don Petrus
de Medices et Don Cæsar Estensis, Domini Franci-
scus Salviati, et Ferrantes de Rossis, Dominique
Marchiones de Riano et de Cornia: a quibus cum
eductum feretrum extra ecclesiam esset, stipabant
illud ex utroque latere Domini Boni-viri de S. Mar-
tino, unusquisque accensam facem portans, eo quod
ipsorum Collegium fuisset a sancto Antistite, cum
viveret, institutum. Ipsa porro umbella per viam
successive excepta fuit ab Equitibus, Doctoribus et
Magistratibus Florentinis, sequentibus eandem Car-
dinalibus duobus Gioiosa et Montano: post hos vero
ibant D. Locumtenens, Consilarii quatuor, Potestas
urbis, Auditores Rotæ, Senatus ac Magistratus reli-
qui, cum maximo populi numero, præter eos qui

Maji T. I.

spectandi causa impleverant fora plateasque et do-
morum fenestras, quacumque transitus aut prospe-
ctus erat. Neque enim facile posset explicari, quanta
et quam communis fuerit tota civitate lætitia simul
et devotio, ad conspectum tam reverendi corporis.

34 Prætermitto explicare ornatum viarum, lususque
Poeticorum ingeniorum in honorem Sancti, quos inter
eluxit elegantia Mag. Francisci Samberlini et Fr.
Modesti Biliotti, quorum epigrammata aliqua, præci-
pui affixa locis, Boninsegni proponit: satis sit dicere
quod e S. Marci egressa pompa, per viam cucume-
ris, ducta sit ad ædem S. Nicolai; in quam laterali
porta ingrediens, et egrediens majori, ad prædictæ
viæ caput pervenit. Inde vertit sese ad sinistram,
procedens retro Cathedralem, usque ad angulum
Pazziorum, et viam Albiziorum; ubi flexa transivit
per aream S. Petri-majoris, ascenditque per viam
Palatii, et a scalis Abbatiae, per viam del Gerbo di-
ctam, devenit in Forum primo vetus, deinde novum:
et per Rubeam portam processit ad columnam Tri-
nitatis et aream Antiniorum, ac denique ad eccle-
sias S. Mariæ-Majoris et S. Mariæ a Flore. Cum
autem in Cathedralem inferendum esset corpus san-
ctum, exceperunt illud humeris suis Canonici, per
eamque circumlatum eduxerunt in aream; unde
viam Martellorum ingressa pompa, demum per viam
Largam rediit ad S. Marci, unde egressa fuerat,
ecclesiam.

longo per
civitatem
ambitu:

E

35 In prætensa huic ecclesiæ area receperunt
Episcopi venerabile feretrum, detuleruntque ad sa-
cellum ipsi præparatum, ubi illud aliquamdiu stetit
supra altare; interim dum Archiepiscopus noster
brevem exorsus oratiunculam ad Dominos Averar-
dum et Antonium Salviatos, coram Priore Conven-
tus S. Marci Fr. Taddæo Bartoli ac pluribus Reli-
giosis, paterne eos amanterque admonuit; ut quan-
doquidem placuerit Deo sacrum istud corpus adeo
integrum custodire; ipsi quoque ea qua par est dili-
gentia conarentur servare tam pretiosum thesaurum.
Deinde, juxta Breve Sixti V Papæ (qui omnibus
translationi interfuturis etiam plenariam concesserat
suorum peccatorum Indulgentiam) consignavit ip-
sum corpus prædictis Dominis Salviatis; jubens
ipsum reponi sub altari, intra capsam ad id præpa-
ratam, atque de ea re omni publicum confici instru-
mentum, per manus Notarii Archiepiscopalis Ser-
Jacobi Cantoni di Diacetto, ipsi contractui inseri
jubens tenorem Brevis Pontificii, quod explicatum
lectumque est publice, ut constaret quod sua San-
ctitas Illustrissimo D. Cardinali Archiepiscopo fece-
rit potestatem, concedendi prædictis Fratribus cor-
pus S. Antonini, in ædificato ab ipsis sacello collo-
candum; citra præjudicium tamen cujuscumque
tertii, quo pacto consulebatur juri Fratrum S. Mar-
ci, quibus ipse Sanctus corpus suum testamento
legarat, in eorum ecclesia sepeliendum.

detulitque
in novum
sacellum

tradit fra-
tribus Sal-
viatis ex
mandato
Sixti V,

F

36 Actui huic requisiti et rogati testes interven-
re præsentēs Clarissimus D. Locumtenens, D. An-
tonius Franciscus Gondi, et quatuor Illustrissimi
Domini Consilarii, qui supremum hujus civitatis
Magistratum constituebant, Mag. Joannes Baptista
Concini, Doctor et Eques, Mag. Brancacius Rucel-
larii, Mag. Bernardus Vecchielli, et Mag. Julianus
Fornabuoni. Hoc autem facto observatum est Depo-
situm sanctum cum tribus clavibus; quarum unam
Illustrissimus Dominus Cardinalis Archiepiscopus
dedit prædictis DD. Averardo et Antonio Salviatis,
duas autem alias prænominato Priori. Atque in hunc
modum finita fuit solennissima illa ceremonia, sed
absque Missæ Pontificalis solenniis, quibus congrua
cum majestate celebrandis tempus deerat. Sed quod
fieri tunc satis commode non poterat, id factum se-
quenti die mane, ad novum ipsius Sancti altare,

coram testi-
bus primariis
ad id requi-
sitis,

ac super eo
postridie ce-
lebrat sacrum,

AUCT. D. A. — Dominis Salviatis Patronis et grandi Fratrum
ro; non solum ex omnibus Hetruriæ Conven-
tibus, sed etiam ex Lombardia, Pedemontio, Roma-
niola et Neapolitano regno, imo et ex Hispania,
Francia, Germaniæque præsentium.

præsentibus
pluribus
Principum
urbiumque
legatis.

37 Neque hic reticendum existimo, quod subdu-
cto numero religiosorum aliorumque, ad solam pro-
cessionalem pompam pertinentium (præter eos qui
undique aderant ad spectaculum) censa sint capita
virorum ad tria millia quingenta quadraginta octo :
quodque solennitati prædictæ intervenerint, non
solum Principes atque Prælati superius nominati;
sed etiam multi ex variis Italiæ statibus Legati.
Nam præter Nuntium Apostolicum Dominum Prioli,
Episcopum Vincentinum, aderant eodem die Floren-
tiæ, Clarissimus D. Franciscus Contarini Legatus
Venetus, Dominus de Lenoncourt Ducis Lotharingiæ
Orator, D. Hieronymus Giliolus Ferraria missus, D.
Thomas de Carpegna deputatus ex Urbinat Ducatu,
Comes Alexander Sforza Orator Parmensis, Domini
Joannes-Carolus et Joannes-Baptista Imperiales
cum D. Petro Lomellini, Legati Genuensium; Domi-
ni Hieronymus Buonvisi et Cæsar Cenami, Lu-
censium Oratores; et denique ex Senensi civitate
deputati nobilissimi quatuor-viri, Mag. Alexander
Vannocci Biringucci, Mag. Æmilius Pannilini,
Mag. Petrinus Bellanti, et Mag. Æmilius Caroli
Piccolomini.

B

S. Antonini
genus pater-
num,

38 Ita honoratus fuit ab hominibus is quem Deus
voluit honorari .... ad cuius extremam laudem,

quamvis aliis spiritualibus ornamentis longe infe-
riorem, etiam addere liceat, quod in antiquis con-
ventus S. Dominici Fesulani Annalibus reperi no-
tatum; scilicet in una villarum, cui nomen Piscina,
prope Montem-Morellum, quinque millibus passuum
Florentia, fuisse tres fratres, Nannozzum, Lauren-
tium et Cennium, de Furcilione familia antiqua; qui
ab invicem digredientes sedem acceperint, Nannoz-
zus, in villa Cercina; Laurentius, ad S. Silvestrum
in Valcinis ad Quintum, quinque milliaribus Floren-
tia distantem locum, a quo prodiit Frillorum familia,
etiam hodie numerosa in oppido Sexto; Cennius au-
tem Florentiam venerit, ex eoque natus sit Petroz-
sus, jus civilitatis Florentinæ adeptus, pater Ser-
Nicolai, qui anno mcccclxii fuit Notarius publicus
Florentinus, quemadmodum videre licet in Officio
Proconsulari artis notarialis, ipse quartum Procon-
sul, videlicet anno mcccclxxxviii et xc, annoque
mcccclviii et xii, sicut ex libris archivii Florentini ap-
paret: quæ dignitas temporibus iis erat Florentiæ
auctoritatis permagnæ, nec cuiquam nisi civi Flo-
rentino conferebatur. Ab illo autem Ser-Nicolao
prognatus est S. Antoninus, adeoque nec quoad
mundum quidem, genere obscuro vel ignobili editus,
sed per patrem avumque civilitatis nostræ jus in se
derivatum participans; neque ex oppido Sexto oriun-
dus, uti aliqui forsitan existimarunt, licet Frillorum
familiam ibidem claram jure consanguinitatis colla-
teraliter attingat.

jure civitatis
Florentiæ
donatum.

NOT. 34

TERTIA DIES MAJI.

SANCTI QUI V NONAS MAJI COLUNTUR.

INVENTIO SANCTÆ CRUCIS per SS. Helenam et Macarium Hierosolymis.
 S. Hermogenes, Martyr in Asia.
 S. ALEXANDER I Pontifex
 S. EVENTIUS, { Diaconi, } Martyres Romæ.
 S. THEODULUS {
 S. Timotheus, { Conjuges, Marty-
 S. Maura, { res in Thebaide.
 S. Alexander miles, { Martyres, Con-
 S. Antonina Virgo, { stantinopolim
 translati.
 S. Diodorus, { Martyres Aphro-
 S. Rodopianus, { disiaë in Caria.
 Diaconus, {
 S. Arbonus Martyr.
 S. Marianus, { Martyres in
 S. Fortunatus, { Africa.
 S. Saturninus, {
 S. Rufina, {
 S. Fortunio, {
 S. Fortunatus II,

VIDE APP.
 T. VII MAJI
 NOT. 47

NOT. 35

S. Viola, Virgo et Martyr Veronæ.
 S. Genius seu Hyginus, { Martyres Lecto-
 Sancti xxx milites, { ræ, in
 Vasconia Aquitanica.
 S. JUVENALIS, Episcopus Narniensis, in Um-
 bria.
 S. Juvenalis Confessor, Fossani in Pedemon-
 tio.
 S. Eusebius Presbyter, { Autissiodori
 S. Avitus Diaconus; { in Gallia.
 S. Philippus Presbyter, Cellæ in Palatinatu
 Rheni.
 S. Ursius, in agro Italiæ Vicentino.
 S. Petrus Thaumaturgus, Episcopus Argivo-
 rum, in Peloponneso.
 B. Aufridus, sive Anfridus, Episcopus Ultra-
 jectinus in Belgio.
 B. Ventura, Ordinis Cruciferorum, Hispelli
 in Umbria.
 B. Alexander, Conversus Ordinis Cistercien-
 sis, Fusniaci in Gallia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Odilonis, Abbatis Cluniacensis, resera-
 tio corporis inscripta est *Martyrol. Gallic.*
Saussayi. Vitam dedimus i Januarii.
 Sperandus, Abbas Benedictinus et Reforma-
 tor monasterii S. Petri Eugubii in Umbria, dicitur
 hoc die coli ibidem apud monachos Montis Oliveti,
 qui corpus ejus habent. *Verum Jacobillus refert*
ejus Natalem diem, quando in Supplemento de eo po-
terit agi, xv Januarii.
 B. F. Zacharias, discipulus S. Francisci, cum *illu-*
stri elogio profertur in Hagiologio Lusitano Georgii
Cardosi. Ast in Martyrologio Franciscano ad diem,
quod in Supplemento examinandum xx Januarii.
 S. Messalina, Virgo et Martyr, Fulginii in Umbria,
indicatur ab Arturo du Monstier in Gyneceo sacro.
Vitam dedimus xxiii Januarii.
 Conclaidus Kildariensis Episcopus, Ronchenus di-
 ctus. *Ita MS. Tamlachtense. De eo pluribus actum*
ad Vitam S. Brigidæ i Februarii, quæ S. Tigerna-
cum curavit per eum baptizati, ut ibidem § 13
pag. 116 dictum. Cumque ejus vestes pauperi de-
disset, similes pro eo divinitus recepit. Vita i
num. 104, et Vita 4 num. 68. At quæ in 2 Vita
num. 17 dicuntur de prima sepultura S. Brigidæ, et
Conlei, seu Conlaeth ut habet Copgravii, id est
Conlaidi Archiepiscopi, ut ibi dicitur, illustria sunt,
quæ (nam alia non occurrunt addenda) Lector inve-
niet dicto i Februarii.
 S. Musa, forsàn Virgo Romana, memoratur in *MS.*
Tamlactensi. De ea egimus ii Aprilis.
 S. Walterus, Abbas apud Pontisaram, memoratur a
Molano in Auctario Usuardi; et a Carthusianis Bru-
xellensibus, in Notis MSS. ad Grevenum. Molanum
allegat Wion, sed hic et plures alii eum confundunt
cum Walleno, Scoto et Abbate Maelrosensi, de quo
mox. Vitam dicti Walteri Pontisarenensis duplicem,

cum miraculis et bulla Canonizationis, dedimus viii
 Aprilis.

Idesbaldi, Abbatis Dunensis, translatio corporis Bru-
 gas indicatur a *Chrysostomo Henriquez et Saussayo.*
Vitam dedimus xviii Aprilis.
 S. Catharina Senensis memoratur a *Molano, Canisio*
et aliis : Vitam illustravimus xxx Aprilis.
 S. Andeolus, Subdiaconus Martyr, refertur in *MS.*
Ultrajectinæ Carthusiæ. De eo egimus i Maji.
 S. Marculphus Confessor, refertur a *nonnemine. Acta*
varia dedimus i Maji.
 SS. Florentius et Vindemialis, Episcopi et Confesso-
 res, indicantur a *Greveno, Canisio et Witfordo. Vi-*
tam eorum dedimus ii Maji.
 Memoria sacri Sanguinis Christi colitur *Brugis in*
Flandria. De hac solennitate videri possunt Mola-
nus in Natolibus Belgii, et Scriptores de rebus Bru-
gensibus et Flandricis.
 Heraclius Martyr, signatur in *Martyrologio Notkeri.*
Plures hujus nominis Martyres hactenus dedimus et
daturi sumus, etiam hoc mense Majo; ut facile ali-
quis fuerit istorum hoc die relatus.
 Severina matrona, uxor Aureliani Cæsaris, memora-
 tur a *Greveno in Auctario Usuardi, et cum titulo*
Sanctæ a Canisio in Martyrologio Germanico, Fer-
rario in Catalogo generali, et Arturo du Monstier in
Gyneceo Sacro. Est hæc Severina, uxor Aureliani,
non Cæsaris, sed Comitæ utriusque militiæ; a quo
interfecti sunt SS. Alexander Papa, Eventius et
Theodulus Presbyteri, quorum corpora Severina
sepelivit, ut hoc die in illorum Actis sub finem legi-
tur.
 Sophronius, qui librum B. Hieronymi de illustribus
 Scriptoribus et *Vitam S. Hilarionis aliaque ex*
 Latino Græce transtulit, ut Sanctus et Confessor,
 qui in eremo vitam anachoreticam duxit, refertur

- Petro de Natalibus lib. II cap. 91, quod diem ejus natalem ignoravit: quem Richardus Wiltfordus Martyrologio Anglice edito inscripsit ad hunc diem, sed ut sæpius facit propria auctoritate.
- Viennæ dedicatio capellæ et altaris, sub nomine legis et gratiæ, ubi antiquitus erat hospitium pauperum. Ita MS. Viennensis Ecclesiæ.
- Adamus Confessor, absque ulteriori notitia, indicatur in scriptis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum, quod aliis ad ulteriorem inquisitionem proponimus.
- Joannes, nullo verbo addito, indicatur in Martyrologio Ægyptiaco seu Coptico, per Seldenum edito.
- Atghenius de Boith memoratur in MS. Tamlachtensi. Colgano videtur is, qui in Vita tripartita S. Patricii lib. 3. cap. 98 dicitur Sanctus Athghenius de Bothdomnaich, coquus S. Patricii, scilicet (ut in Notis num. 12 additur) in diœcesi Derensi in valle quadam Tironiæ, Gleann-arche appellata, in qua colitur et aliter Corbmacus dicitur, uti habetur in Sanctilogio genealogico.
- Carbrerus siæ Carpreus, Episcopus Magbilensis in Hibernia, refertur a Colgano cum aliis ejusdem loci sanctis Episcopis ad Vitam S. Fridiani 18 Martii in Appendice cap. 8, et citantur Martyrologia Tamlachtense, Ængussi, Mariani et Maguir, item ad Vitam S. Canoci XI Februarii in Notis num. 14.
- Barrindus de Druim-Chulim indicatur in MS. Tamlachtensi. Videtur is Usserio pag. 961 dici Barrindeus, Abbas monasterii Druin-Caillin, in confinio Mumoniensium et Laginensium et nepotum Neill, in terra quæ dicitur Fearceall, in qua est etiam civitas Raythen, et in Indice Chronologico asserit, claruisse anno DXC.
- Neccanus, nullo alio titulo addito, refertur in MS. Tamlachtensi: forte Nessanus est in Actis Hibernorum MSS. ab Henrico Fitz-Simon communicatis, ubi dicitur habitasse in insula, quæ oculus Hiberniæ dicitur, ad Orientalem plagam, ad sex milliaria de Dublin, et aqua benedicta fugasse diabolum ultra mare in rupem. Præterea liber suus Evangeliorum in mare lapsus, et illæsus inventus, vocatur Kyrlabar, et habetur in pretiomagno, ita ut vix justus audeat jurare super illum, quia vindicta Dei ostensa fuit perjurantibus in illum. Hæc ibi, quæ aliorum scriptis optamus confirmari. Consule Colganum 17 Martii, ubi de variis Nessanis agit absque mentione hujus.
- Theodosii Kioviensis obitus indicatur in figurato Kalendario Moscovitico Amstelodami apud Laurentium vander Hem asservato. Apparet ex ipsa imaginis historicæ adjunctæ amplitudine cultum ejus apud Moschos celeberrimum esse, proinde de hujus vita, ætate et sanctitate optaremus plenius edoceri. Dedimus XII Februarii Vitam S. Alexii Confessoris Kioviensis. Memoratur in Menologiis unitorum ad XXI Decembris B. Petrus Metropolita Kioviensis, inter Patrones proprios Ducatus Lituaniæ apud Albertum Winc-Kojalovicæ; sed quia hic de illo tacet, nihil statuere aulemus, donec responsum e Lithicania acceperimus.
- S. Priscæ Virginis et Martyris, a Romana diversæ, Inventio in Sardinia indicatur in Menologio Laherii.
- Arnugus sanctus Eremita, juxta mœnia Ulmeti, vulgo Ormedo, in diœcesi Abulensi, extruxit ecclesiam sub titulo S. Crucis, quæ nunc monialibus commendatariis S. Joannis Maltensis, urbis Zomarae paret. Vitam et sanctitatis famam indignant antiquæ litteræ in marmore incisæ, quæ viri sancti Acta recensent hujusmodi:
- Sub Cruce, sub Christo, dum corpore vixit in isto. Hæc Sandovallius apud Tamayum Salazar, qui B. Paschasium Arnugum vocat fateturque ejus Acta a nemine scripta se extendere, adducto elogio ex Juliano Petri, et fatetur memoriam illius adhuc inter Ecclesiasticas tabulas non fuisse scriptam.
- Mochonna de Doire indicatur in MS. Tamlachtensi. Colgano 8 Martii est Mochona, qui et Dochona Antistes Dorensis, et ibidem in Notis num. 2. decem dies referuntur, in quibus celebratur aliqua memoria Mochonnæ Dorensis: inter eos tamen non est hic 3 Maji, unde difficile est aliquid statuere.
- Sandalius de Kill-Conbrain memoratur in MS. Clothacus Sanctus, Darchellus Glenndalocensis, Filiæ Osseni, Aidanus, etiam pridie seu 2 hujus relatus legitur, sed non constat utrum diversus ab hoc.
- Dominus Wallenus, primus Ordinis Cisterciensis Melrosæ in Scotia Abbas. S. Bernardi discipulus, ac Macolmi Regis avunculus, qui spreto S. Andree Episcopatu sanctitate celebris, obiit anno MCLV. Ita Gaspar Jongelinus in Abbatis Ordinis Cisterciensis in regno Scotiæ. Hunc Walterum, aut Gualterum dictum, et factum apud Pontisaram in Gallia Abbatem (ut supra dictum, dum ad VIII Aprilis remisimus) arbitrantur Wion, Camerarius, Dempsterus, Ferrarius, et hinc titulus Sancti et Canonizatio ei perperam adscripta a Chrysostomo Henricus, Chalemoto, Wilsono et aliis recentioribus. At Menardus solum tribuit titulum Venerabilis.
- Joanna a Cruce, Abbatissa Tertiaria Ordinis S. Francisci, in territorio Hispaniæ Toletano, passim Sancta et Beata vocatur ab Auctoribus Vitæ et Scripturibus Ordinis, ob celebrem famam miraculorum et cultum olim plus quam privatum: ideo multam operam dedimus, ut antiquam ejus Vitam nancisceremur, scriptam vulgari lingua ab ejus socia et discipula Sor. Maria Evangelista, ad hoc divinitus litteras edocta; verum neque id successit; neque ut successisset, ea Vita hic poni potuisset. Quia enim mortua Joanna est an. 1534 adeoque intra terminos Decreti Urbaniani, et causa Beatificationis agenda erat Romæ, suspensa dicuntur tantisper omnia: quod et nos facimus, ne judicium Ecclesiæ præoccupare videamur.
- Dominica de Cruce, Ordinis S. Dominici Professa in monasterio S. Catharinæ de Senis Duaci, hoc III Maji an. MDCXVI cum magna sanctitatis opinione mortua, cujus vita per aliquot paginas deducta extat lib. 3 de Vitis Sanctarum et Beatarum sanctimonialium Ordinis S. Dominici, a Joanne de S. Mariæ Gallice Parisiis editis cap. 6, ejusque breve compendium in Anno sancto ejusdem Ordinis Gallice et Belgice excuso, et ubique Beata Soror compellatur. Venerabilis a Laherio in Menologio Virginum.
- Claudius Roletus, in territorio Tullensi anno 1575 ab hæreticis occisus;
- Hieronymus Gallus, seculo 13 Lucæ in Hetruria;
- Petrus Martini, laicus Avenione, anno 1622 mortuus; Ordinis S. Francisci, referuntur in Martyrol. Francisc. Arturi du Monstier cum titulo Beati, a quo alii abstinent. Waddingus, Hieronymum Gallum beatum virum appellat an. 1289 num. 45.
- S. Silvanus, Episcopus et Martyr, cum plurimis Clericorum suorum memoratur in MS. Carthusiæ Ultrajectinæ. Colitur is IV Maji.
- S. Corcodomi depositio et translatio corporis Autissiodori indicatur in MS. Divionensi S. Stephani: ab aliis IV Maji.
- S. Juvenalis Martyr, indicatur in MS. Barberiano, et in Auctario Greveni, uti indicamus die, quo colitur VII Maji.
- S. Alexander | Apud Arvernos, tamquam hoc die colendi
- S. Galla, | habent elogium apud Jacobum Branche, in Vitis Sanctorum et Sanctarum Arvernæ, citato Molano, qui et alii post eum ipsos habent XXXI Maji.

- B. Stanislaus, Canonicus Regularis S. Augustini, ac Vice-Prior Conventus sacratissimi Corporis Christi, Casimiræ ad Cracoviam, *hoc die obiisse dicitur in litteris P. Frederici Schembec ad nos missis. Verum in Vita impressa, obiisse statuitur* vii Junii.
- Alexander Vinciolus, ex Ordine Minorum Episcopus Nucerinus, *passim Beatus habetur, et refertur ad hunc diem a Jacobillo et Ughello tomo I Italiae in Episcopis Nucerinis. Verum Haroldus, qui postea scripsit Historiam Ordinis Minorum, refert obitum ejus die* xiii Junii.
- S. Viventianus Hispanus, abductus in Gallias et martyrio hoc die coronatus, *traditur ab Antonio Corvasserio, in Historia Episcoporum Cenomanensium pag. 110 et 111. At colitur cum Sociis Peregrino et Machorato apud Saussayum et Tamayum Salazar, citato ab hoc antiquo Breviario Cenomansensi* iv Augusti.
- S. Helena, mater Constantini Magni, *memoratur hoc die in Viola Sanctorum, occasione Crucis inventæ. Vita ejus danda erit* xviii Augusti.
- S. Joannes Episcopus Eugubinus, *hodie relatus in Menologio Benedictino Bucelini, obiit et colitur* vii Septembris.
- S. Aurea, Virgo et Martyr Ursulina, *indicatur a La-*

herio in Menologio Virginum. De ea agi poterit xxi Octobris.

- S. Optatus Episcopus, { Antissiodori : quorum
S. Memorius, { depositio memora-
S. Sentianus, { Presbyteri { ratur a Greveno et
*Canisio. Consule de iis inter Prætermis-
sionibus dicta* ii Maji.
et latius dicenda xxxi Augusti.
- S. Ambrosius memoratur in MS. Tamlactensi. *Si hic sit Episcopus Mediolanensis, celebratur iv Aprilis, ut ibi diximus inter Prætermis-
sionibus; plenior rerum ab eo gestarum expositio danda erit* vii Decembris.
- Mariæ Virginis Conceptio celebratur in Martyrologio Tamlactensi. *Colitur in Ecclesia* viii Decembris.
- S. Hildemani, Episcopi Bellovaci, *inventio recolitur a Saussayo, Menardo, et Bucelino. Dies natalis est* viii Decembris.
- S. Albinæ Virginis et Martyris corpus translatum est Juliaci, ad ecclesiam sanctimonialium sancti Sepulcri, anno 1665 Dominica quarta post festum Resurrectionis, tunc die Inventionis sanctæ Crucis. *In libello, de hac translatione Germanice edito, indicatur hanc S. Albinam esse, quæ Formis in Campania dicitur in Martyrologio Romano coronata die, quando poterit id examinari,* xvi Decembris.

DE INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS PER SS. HELENAM ET MACARIUM HIEROSOLYMIS.

D. P.

CAPUT I.

S. Helena loca sacra adit, inventaque Cruce exornat ædificiis.

ANNO CCCXXVI

Macarius Ep.
Hierosol.

De S. Macario Hierosolymitano Episcopo agentes, die ejus Natali x Martii, quæ circa inventionem sanctæ Crucis egit, dedimus explicata antiquissimorum duorum auctorum verbis Ruffini scilicet Aquileiensis et Theodoret; quorum hic in Cyro urbe Syriæ fuit Episcopus, iste in Sgria diu multumque versatus est; uterque autem uno dumtaxat post inventionem prædictam seculo floruit, ut loco sic tempore proximi. Nolo eorum hic verba repetere: sed potius S. Theophanis, laudati die xii Martii. Cum enim hic seculo ix floruerit, satis ostendit, quod ne tunc quidem apud viros eruditos in Græcia fidem invenerint fabulæ, quas paulo post Synaxariorum ac Menæorum compilatores secuti sunt ad xxviii Octobris, agentes de S. Cyriaco. Eas fabulas die sequenti de eodem acturi referemus integras, ut falsitas evidentior sit. Verba Theophanis, copiosius rem describentis, sed nihil in substantia variantis, hæc sunt ad annum Constantini Imperatoris xx.

C 2 Macario Hierosolymorum Episcopo, qui Concilio i Nicæno interfuit, mandavit Imperator, ut reversus Sanctæ Resurrectionis locum, et Calvarii Golgotham, et vivificum Crucis lignum requireret. Eodem quoque anno matrem Helenam, mulierem divino sensu præditam, coronavit Constantinus: ostentum autem vidit illa, jubens Hierosolymam proficisci; et divina loca, sub terram ab impiis et profanis defossa, in lucem educere. Tunc ipsa filium Constantinum rogat, ut divinitus sibi mandata perficeret: et ille divino nutu motus, matri morem gessit. Hæc ibi Theophanes; proximo deinde Constantini anno xxi ceptam narrationem sic prosequitur: Eodem anno Beatam Helenam, cum ingenti pecuniarum pondere, ad vivificam Domini Crucem perquirendam, divinus Constantinus Hierosolymam misit. At cum debito honore Imperatrici factus obviam

Patriarcha, una cum ipsa semotus a comitatus tumultu, cum mentis tranquillitate fervidis orationibus et jejuniis vacans, desiderati ligni perquisitionem agebat.

3 His præmissis, divino tandem nutu, locus, quo Veneris impuræ templum ac simulacrum erecta fuerant, ipsi Macario manifestatus est; eumque Helena, divinitus coronata Imperatrix, regia potestate usa, operarum adhibita multitudine, a fundamentis effossum deiecit; rudera exportavit, et cuncta, ab Ælio Adriano quondam ibi magnis sumptibus constructa, demolita est et expurgavit. Confestim vero sanctum Sepulcrum detectum et Calvarii locus patefactus est, et his proxime tres cruces ad orientem effossæ; sed et studiosius investigantibus clavi etiam reperti. Anxiiis vero cunctis quæ utique Crux Dominica foret, et Beata Helena valido mœnore confecta, Macarius Episcopus, proprii nominis claritudine Beatus, dubium omne fide sua dissolvit. Illustrium enim feminarum cuidam de vita desperatæ et jam animam agentis, hujus et illarum crucium admotis lignis, Dominicam agnovit. Nam ut ad infirmam sola accessit umbra; quæ absque spiritu et omni motu destituta jacebat, divina virtute confestim exiit, et magna voce Deo laudem reddidit. Pientissima vero Helena, cum tremore plurimo et cordis tripudio vivificæ Cruce sublata, partem quidem cum clavis ad filium detulit; aliam autem argenteo loculo inclusam Macario Episcopo tradidit, secuturæ deinceps posteritati monumentum. Ecclesiam quoque jussit extrui in sancto Sepulcro et in Calvario; et singularem aliam de filii sui nomine, ubi vivificæ Crux reperta est; et in Bethleem et in Olivæ monte; atque ita regressa est ad illustrissimum Constantinum.

4 Hic vero ubi ex reduce matre intellexit quomodo

et locum defossæ Crucis divinitus edoctus,

F

refossam a latronum crucibus miraculo discernit:

regressaque ad filium Helenam

res

a Concilio
Nicæno re-
versus,

excipit Hele-
nam:

essent, scripsit ad Macarium Episcopum Episcopi quæ apud Eusebium in Vita Constantini lib. 3 cap. 3 legitur his verbis concepta : Tanta est Servatoris nostri gratia, ut nulla sermonis copia ad præ-

ab hoc mon-
datum accipit

sentis miraculi narrationem sufficere videatur. Nam sacratissimæ illius passionis signum, sub terra jam pridem occultatum, tot annorum spatio delituisse, quoad communi omnium hoste sublato, famulis ejus in libertatem vindicatis affulgeret; omnem revera admirationem superat. Nam tametsi omnes, quot quot ubique terrarum sapientes habentur, in unum coacti, aliquid pro hujus rei dignitate dicere instituerint, ne ad minimam quidem illius partem aspirare posse mihi videntur. Quippe hujus miraculi fides, omnem humanæ rationis capacem naturam tantum excedit, quantum humanis divina præcellunt. Quocirca hic unus ac præcipuus mihi semper est scopus, ut, quemadmodum veritatis fides novis quotidie miraculis inlarescit, sic etiam mentes omnium nostrum ad sanctissimæ legis observantiam, cum omni modestia et cordis alacritate, incitentur. Quod quoniam omnibus perspectissimum esse confido, illud tibi imprimis persuasum velim, nihil mihi antiquius esse, quam ut sacrum illum locum, quem Dei jussu turpissimi adjectione simulacri velut gravi quodam pondere exoneravi; et qui ab initio quidem Dei judicio sanctus fuit, postea vero multo sanctior effectus est, ex quo Dominicæ passionis fidem in lucem protulit; eum, inquam, locum fabricarum pulchritudine exornemus.

struendi au-
gustissimi
templi,

13

idque respectu
inventæ Cru-
cis;

5 Placuit totam epistolam dare, ut intelligeretur clarius, quod omnia ista ordinata ab Imperatore fuerint respectu Crucis Dominicæ, refossæ et miraculis illustratæ, quæ Crux hic appellatur τὸ γρόριμα τοῦ ἀγίου τῆς πίστεως, et, τοῦ σωτηρίου πίστεως πύλη, Sanctissimæ et salutiferæ Passionis signum, et, fides seu testimonium. De hac expressius non esse locutum Eusebium, neque miraculi ad ejus agnitionem patrati meminisse, miraremur; nisi videremus in solius Constantini laudibus ita occupatum, ut nec matris quidem Helenæ, ad hoc in Hierusalem missæ, fuerit recordatus; utique festinans ad fabricæ illius augustissimæ descriptionem, cui mox integra decem capitula impendit: actum demum, veluti respirans, descendit ad laudandam Helenæ pietatem, caput 41 sic concludens. Atque hæc loca, Bethleem scilicet et Montis Olivarum, magnifico cultu exornans Constantinus, simul nomen matris suæ, ejus opera ac ministerio tantum bonum humano generi procurabatur, ad æternam posterorum memoriam consecravit. Tunc distinctius enumerare incipiens loca, Helenæ sollicitudine et Constantini impensis extracta, prosequitur Imperatricis laudes ac mortem, encomium potius ejus texendo quam ordinatam et historicam rerum ab ea in Oriente gesturarum narrationem. Quid ergo mirum, si non attigerit miraculum illud, quod magis proprie spectabat ad fidem S. Macarii ipsiusque Crucis virtutem prædicandam?

6 Hæc considerans, satis mirari nequeo præcipitan-
tiam ejusdam Anconitani Causidici; qui, veluti si ma-
larum causarum satis Anconæ non foret, mihi quoque
litem intentandam suscepit, ea solum ex causa, quod in
familiarī epistola, ad eum operose id petentem scripta,
non satis ex voto ejus probassem eas omnes fabulas, qui-
bus S. Macario nihil in toto hoc negotio tribuitur, om-
nia Judæo indicio adscribuntur; cum, ut infra ostendam,
ipsum quoque Judæicum indicium fabulositatis suspec-
tum haberi debeat, velut ex iisdem fabulis acceptum.
Sed hic mirandum nobis occurrit quod suæ sententiæ
auctorem Legulejus iste adeo fidenter citet Eusebium
Cæsariensem, qui, uti dixi, quæsitæ ab Helena Crucis
nequam meminit, nedum modum describit quo inventa
est. Quæ allegat non Eusebii Cæsariensis, sed Ruffini
Aquilensis verba sunt ista lib. 10 cap. 7. Per idem

tempus Helena... Hierosolymam petit: atque ibi D
locum in quo sacrosanctum corpus Christi pepend-
rat ab incolis requisivit. Excusabilis videatur alicui
error et memoriæ lapsus, unius auctoris nomen pro al-
tero suggerentis: sed excusationem adimit eadem pa-
gella citatus Ruffinus, tamquam testis ab Eusebio
diversus, et breviori verborum periodo eandem rem as-
serens. Quid autem Ruffinus iste tandem asserit, nisi
id quod erat convenientissimum; quodque S. Paulinus
Nolanus Ep. II plenius sic explicat? Regina illa vene-
rabilis, ut venit Hierosolymam... Crucem Domini
studiosissime requirere adorsa est. Sed quæ via vel
ratio inveniendi subesset, cum index idoneus nullus
inveniri posset, ubi memoriam et curam religiosæ
conscientiæ vel observantiæ et antiquitas ævi et su-
perstitionis diuturnitas abolevisset? Verum... fidelis
mulier sanctum Spiritum per affectum piū meruit:
quo aspirante, cum rem ab humana conscientia diu-
tius remotam frustra diligens requisisset, de loco
tantum passionis certior fieri studuit.

nec Paulinus,

7 De hoc igitur solo consultis incolis cognoscendo
spem habens, præter Christianos etiam Judæos consu-
luit, teste eodem Paulino; nec plus Ruffini verba signi-
ficant: eorum autem omnium una de loco testificatione
confirmata, jussit illico (urgente sine dubio concep-
tæ revelationis instinctu) in ipsam locum operam
fossionis accingi. Ergo quod humano indicio sciri adhuc
poterat, id interrogando didicit; cum jam antea divini-
tus esset edocta, id quod homines docere non poterant;
eo nempe loco, ubi hi dicerent passum Christum, ipsam
ejus crucem inveniendam. Paulini sententiam jam ante
paucioribus verbis ita expresserat Ruffinus. Cum reli-
giosa femina properasset ad locum, diligenti scilicet
perquisitione agnitum Crucem tulisse olim, sed cœlesti
indicio sibi designatum eandem nunc quoque oculat-
tare; cuncta ex eo profana et polluta deturbans, in
altum purgatis ruderibus, tres confuso ordine repe-
rit Cruces. Ast Sozomenus lib. 2 cap. 1, Judaici indicii,
quo Crux inventa meminit his verbis. Audiamus. Locus
ille patefactus est, et deprehensa impostura quam in
eo malitiose Judæi fecerant, indicio viri cujusdam
Hebræi, ex illis qui in Oriente habitant, qui locum
hunc ex paterno quodam scripto manifestavit. Hæc
cine Sozomenus ita absolute et quidem de Cruce? O qua-
druplatores imposturam insignem! Sozomenus dicit loco
citato: Tandem locus erutus est, et error, in quo
stabiliendo tantopere laboratum fuerat (nempe a Gen-
tilibus, uti fuse descripserat) manifeste deprehensus,
indicio (uti quidam memorant) Hebræi cujusdam
versus Orientem habitantis, qui avito quodam scri-
pto admonitus locum demonstravit: seu (quæ verior
est opinio) monstratione Dei optimi maximi, qui si-
gnis quibusdam et somniis homines ad loci memo-
riam excitavit: nam res divinæ, mea quidem sen-
tentia, humano indicio non egent, cum Deo visum
fuerit eas patefacere. Hæc Sozomeni verba sunt: de
quorum veritate ut consuli facilius libri editi possint,
malui ea ex veteri et vulgatiore Joannis Christophoroni
interpretatione dare, quam ex Hadriani Valesii accu-
ratiore sed nova. Quo autem fundamento quidam me-
morent Hebræi cujusdam indicio patefactum locum, jam
aggredior explicare.

E
nec denique
Sozomenus
asserunt.

F

CAPUT II.

Fabulosa inventæ Crucis Acta; alia quædam
de eodem argumento scripta.

Gelasius Papa, in Synodo Episcoporum septuaginta
anno CCCXCIV, authenticos libros ab aliis discernens,
inter apocrypha retulit scripta de inventione Crucis
Dominicæ, velut quæ sint novellæ quædam relationes.
Eas Græcas vidimus Romæ in Codice Vaticano 866,
nec fuit operæ pretium curare descriptionem: Græcum
autem

Scripta de in-
ventione Cru-
cis an. 494 re-
probavit Gela-
sius;

cujus indicium
a Judæis habi-
tum

nec Eusebius,

nec Ruffinus,

A autem fuisse auctorem, et quidem omnis sacræ ac profanæ historiæ imperitissimum pluribus ostenditur ad diem sequentem, ubi integre dabimus fabulosa Acta, S. Judæ, qui et Cyriacus, Hierosolymis passi: cujus nomen e seculo II et ætate Adriani Imperatoris acceptum, bardus iste sic transtulit ad seculum IV et Constantini atque Helenæ tempora, quasi eum pro merito indicatæ Crucis consecrari ad Sedis istius regimen curaverit Helena; et quidem (si Superis placet) per S. Eusebium, totis XIV annis prius mortuum, quam Crux requiretur.

scatent ea
anachronis-
mis et fabulis,

9 Est vero operæ pretium figmenti istius, prout in Latinis antiquissimis MSS. extat, initium legere; et simul auctoris levitatem cognoscere. Sic ergo incipit. Anno ducentesimo tricesimo tertio post passionem D. N. Jesu Christi, regnante venerabili Dei cultore magno viro Constantino, in sexto anno regni ejus, gens multa barbarorum congregata est super Danubium, parata ad bellum contra Romaniam. Videns autem quia multitudo esset innumerabilis, contristatus est et timuit usque ad mortem. Ea vero nocte veniens vir splendidissimus, suscitavit eum, et dixit: Constantine, noli timere, sed respice sursum in cælum, et vide. Et intendens in cælum vidit signum Crucis Christi, ex lumine clare constitutum, et desuper litteris conscriptum titulum, IN HOC VINCE. Viso autem signo hoc, Rex Constantinus fecit similitudinem Crucis quam viderat in cælo.

10 Certum est initia Constantini annis ut minimum quinquaginta serius, quam hic dicatur, esse ponenda; primam autem victoriam Constantini de Sarmatis Danubium transgressis eodem contigisse tempore, quo res ipsi contra Licinium erat, circa annum imperii ejus XIII; quam victoriam Zosimus lib. 2 describit. Quæ autem divinitus ostensa hic dicuntur illam prænuntiasse, ea infallibili Eusebii testimonio, rem ex Constantini ore referentis, contigisse scimus, multo citius, idque in Italia, cum adversus Maxentium iret Imperator, Urbem a Maxentii tyrannide liberaturus; quod revera anno Constantini VI contigit. Ut hoc solum de re toto orbe notissima scivisse videatur hic fabulator, dum quæ ad Tiberim, contra Romanos ipsos, signa Maxentii secutos, sunt gesta, ineptissime transfert ad Danubium, eumque transgressos barbaros. Tum victor Constantinus, in suam urbem reversus, fingitur ex convocatis Sacerdotibus quærere, cujus Deorum aut Dearum signum esset quod viderat; quasi tam ignota esset eo tempore Christianorum religio, ut quod ejus signum esset ignoraret Gentilium aliquis.

et ab Euse-
bio Papa
baptizatus;

11 Deinde ab Eusebio, urbis Romæ Episcopo, catechizatus dicitur ac baptizatus Constantinus: Helena vero, ex mandato filii ad Crucis perquisitionem profecta Hierosolymam, expurgato loco sacri sepulcri, inducitur convocatis Judæis, deque suo in Christum scelere increpitis, mandare, ut peritiores e suo numero seligant qui respondeant ad interroganda. Cumque delecti quingenti coram ea adstitissent, nec hi satis essent, sed adhuc meliores quæri juberentur, eaque res haberet omnes valde perplexos; quod esset de Cruce Christi futura quæstio conjectare fingitur Judas quidam: cujus Pater Simeon, filius Zachæi Christum in carne viderit, et Judam clam instruxerit de Christi passione, de martyrio Stephani, de Pauli conversione (quæ omnia Judæi admirantes numquam a se audita dicunt) monueritque ut facta de ligno crucis inquisitione ipsum manifestaret; quod ne Judas faceret deprecari sint Judæi.

ejus autem
matri Hele-
næ Crucem
revelasse
Judas,

12 Sed cum jussu Reginæ cremandi essent omnes, quia nolebant edicere veritatem; tandem Judam, ut secreti illius conscium designasse dicuntur: qui tergiversatus aliquamdiu et septiduana inedia maceratus in carcere, elegerit obedire, et fuscis ante precibus acceperit fossorium; cumque fodisset XX passus, repererit tres cruces: quas in civitatem adferens ad Helenam, scire

postea Epi-
scopus et
Cyriacus di-
ctus.

volentem quæ ex illis esset Christi, certiores reddiderit per suscitationem ejus qui tum forte efferebatur mortuus; lamentante dæmone, quod qui per proditorem Judam Christum de medio tulerat, per hunc Judam ejiceretur ab urbe. Denique baptizatus, et Episcopus ab Eusebio Romano consecratus, non jam Judas, sed Cyriacus, juxta hanc fabellam, jubetur ab Helena etiam clavos Dominicos requirere: quibus repertis per divinæ claritatis, locum collustrantis signum (quod omnes qui aderamus vidimus, inquit auctor, ut testem oculatum credas) et regio fræno ex iis confecto, moriens XVII kalendas Maji Imperatrix, Cyriaco Episcopo multas opes demiserit, et Crucis inventionem quotannis jusserit quinto Nonarum Majarum celebrari. Hæc figmenti istius summa, quam retulisse ipsum quidem est refutasse; sed periclitia eorum, qui Anconitanæ urbis Patreño Quiriaco potiore laudis suæ partem detrahi censent, nisi verum ipsum, quadamtenus saltem, esse credatur; cogit nos illud uti habetur in MSS. verbotenus exhibere sequenti die.

13 Nunc satis dixisse videmur, ad justificandam Gelasii Papæ censuram. Scripta de inventione crucis Dominicæ vocantis novellas narrationes. Quia tamen nonnulli eas Catholici legunt, jubet idem Gelasius, ut cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, B. Pauli Apostoli præcedat sententia: Omnia probate, quod bonum est tenete. Monitum hoc præ oculis non habuit Catalogi Pontificii secundi, ante Aprilem a nobis explicati auctor, quando de Eusebio Papa dicit: sub hujus tempora inventa est sancta Crux Domini nostri Jesu Christi v Nonas Maji. Hic baptizatus est Judas Quiriacus. Floruit hic auctor initio sexti seculi, quem sine scrupulo secuti ceteri Pontificiorum Catalogorum compilatores, ostenderunt, majori se fide quam judicio descripsisse quæ a prioribus scripta repperant. Idem dicendum videtur de iis qui inter Epistolas Pontificias receperunt unam, quasi ab Eusebio Papa Episcopis Tusciæ et Campaniæ directam, inter alia sic monentem; Crucis ergo Domini nostri Jesu, quæ nuper, nobis gubernacula S. R. Ecclesiæ tenentibus. v Nonas Maji inventa est, in prædicta kalendarum die, inventionis festum vobis solenniter celebrare mandamus. Hanc epistolam uti jam nemo non agnoscit supposititiam esse, ita et olim agnoscere potuissent omnes, si tam clare explicatas, quam nunc habemus, habuissent chronologicas rationes. Nunc vero excusandi sunt, qui hoc subsidio destituti minus discernere potuerunt inter veram et falsam.

Deceperunt
illa

B

Auctorem
Catalogi
Pontificii,

14 Præter Catalogorum auctores decepti istiusmodi figmentis sunt etiam alii viri magni; atque imprimis S. Gregorius Turonensis, Historiæ Francicæ scriptor antiquus; eoque majori venia dignus in iis quæ libro 1 scripsit quasi præludia ad eandem, utpote et locis et temporibus remotiora ab ejus cognitione, quam sint ea quæ deinde narrando exequitur. Hic dicti libri cap. 36, ubi de Constantino Imperatore agit, Hujus, inquit, tempore venerabile crucis Dominicæ lignum, per studium Helenæ repertum est, prodente Juda Hebræo, qui post baptismum Quiriacus est vocitatus. Rabanus atque Notkerus, in suis Martyrologiis ad kalendas Maji, idem secuti sunt hujusmodi verbis: In Hierosolyma passio S. Judæ sive Quiriaci Episcopi, cui revelatum est lignum Dominicæ Crucis. Imo idem Notkerus, ne quid videri possit circa prænarratas fabulas dubitasse, ad v Nonas Maji earundem initium sic inseruit. Hierosolymis inventio sanctæ Crucis Domini nostri Jesu Christi, ab Helena Regina post passionem Domini, anno ducentesimo trigesimo tertio, quæ eadem verba ante eum Florus Lugdunensis, ad memoriam Inventæ Crucis, addidit, ex præmemorata Legenda. Denique Berengosius, S. Maximini Abbas, non seculo VII (cui eum fortuito adscripsit Bellarminus, præfatus incertum esse quo tempore vixerit) sed initio seculi XII (uti ex diplomate Henrici V probant Sammarthani)

F

Gregorium
Turonensem.

Florum, Ra-
banum, Not-
kerum,

ani) Berengosius, inquam, Abbas, tres libros scri-
 de laude et inventione sanctæ Crucis, eorum
 meato aliud non egi, quam dilatare et exornare præfa-
 tam de Juda Crucis revelatore fabellam, hoc cautior
 quam Florus et Notkerus, quod anni designationem
 omiserit, neque de Hierosolymitano illius Episcopatu
 verbum fecerit aliquod, soli argumento de Cruce inhæ-
 rens. Idem Berengosius dum lib. 3 cap. 7 Constanti-
 num dicit in Græcorum Gestis baptisatum asseri ab Eu-
 sebio, Romanæ urbis Episcopo; et suadere nititur, Græ-
 co nomine dictum fuisse Eusebium, qui Latino dicebatur
 Silvester; non tamen nobis id probat quod intendit, quam
 nostram confirmat opinionem de Græca totius fictionis
 origine: quomodo enim Græcos allegasset Berengosius,
 si in Latinis dumtaxat scripturis Eusebium legisset pro
 Silvestro positum.

et auctorem
 orationis
 Græcæ,

15 Porro sicut hi omnes, fabulosa quæ diximus Acta
 secuti non commovent nos, ut inventioni sanctæ Crucis
 patiamur Judam-Quiriacum admisceri; sic nec ad cre-
 dendum, quod ulli omnino Judæi defossam crucem ma-
 nifestarint, movemur ea oratione Græca, quam sub no-
 mine S. Andreæ Cretensis edidit Gretzerus, ejusdem-
 que Andreæ operibus inseruit Combefisius, rursusque
 tomo 8 Bibliothecæ concionatoriæ recudit pro festo Exal-
 tæ Crucis. Ibi primum dicitur divinitus instructa fuisse
 Helena, pro persuadenda Judæis seu extorquenda Cru-
 cis manifestatione, ut partim quidem regia severitate,
 partim vulgari persuadendi ratione instaret, et om-
 nia afferret, quæ inflexibilem Judæorum mentem
 inflectere poterant. Deinde in oratione altera, seu po-
 tius prioris parte secunda, sic habetur: Exaltatur
 Crux, ut ostendat inanem esse Judæorum invidiam;
 ut nos margaritam recipiamus, quam qui Dominum
 crucifixerunt, vel inviti patefecerunt.... Nam Impe-
 ratrici quidem, ut paulo ante dixi, ardens immisit
 desiderium Deus, illis autem timorem incussit, quod
 totam illorum vitam conturbaret: cumque viderent
 fieri non posse ut ab inquisitione desisteretur, os-
 tendentes se sua sponte facere quod faciebant inviti,
 imprimis venerandum Domini signum manifestarunt.
 Ita ille; Judam quidem nusquam nominans, sed satis
 ostendens ex ipsius fabulosa historia talia se accepisse.
 Verum a'sit ut Andreæ Hierosolymitæ, ab Episcopatu
 postea dicti Cretensis, orationes illas esse credamus; ne-
 dum ut assentiamur Combefisio in notis, suspicanti in
 ipsa Hierosolymitana ecclesia, ab Andrea, necdum Con-
 stantinopolim transgresso, fuisse pronuntiatas. Observat
 ille, quod stylus commatis sit incultior quam soleat
 in aliis esse Andreæ, nec ea majestate iisque flori-
 bus cum gravitate delectare. Cur non etiam observa-
 vit, credi non posse, quod in gremio Hierosolymitanæ
 ecclesiæ seculo VII educatus eruditusque vir cultissimus,
 dixerit res a vera inventionis historia alienissimas, id-
 que in ipso ubi acciderat loco, et ubi vel sola majorum
 memoria debuisset eum confutare? Sit ergo oratio illa,
 prout in Mazariniano Codice invenisse fatetur Combefi-
 sius, auctoris incerti.

S. Andreæ
 Cretensi per-
 peram attri-
 butæ.

S. Paulini
 aliquantum
 diversa nar-
 ratio mira-
 culi.

16 Jam quod ad reliquas inventæ Crucis circum-
 stantias attinet; S. Paulinus Nolanus Episcopus, rem
 verosimiliter ex auditu potius quam certis litterarum
 monumentis describens, nonnihil variat in ejus miraculi
 relatione, per quod vera Crux discreta fuit ab aliis dua-
 bus, dum Epistola II ad amicum suum S. Severum
 Sulpitium, eilem particulam mittens vivifici ligni, sic
 loquitur: Cum tres pariter crucēs, ut quondam fixæ
 Domino et latronibus steterant, repertæ fuissent;
 gratulatio repertarum cœpit anxia dubitatione con-
 fundi, justo piorum metu, ne forsitan aut pro Cruce
 Domini patibulum latronis eligerent, aut salutare li-
 gnum pro stipite latronis violarent. Respexit pius
 fideliter æstantium curas Dominus; et ipsi potissi-
 mum, quæ tam piæ sollicitudinis Princeps erat, hu-
 jus consilii lumen infudit, ut aliquem recens mor-

tuum inquiri et inferri juberet. Nec mora: verbum D
 factum, cadaver illatum est, deponitur: jacenti una
 de crucibus admovetur, et altera: sed reorum ligna
 mors sprexit. Postremo Dominicam crucem prodit
 resurrectio, et ad salutaris ligni tactum morte pro-
 fuga funus excussum et corpus erectum est. Ita Pau-
 linus, cujus narrationem salvare nituntur aliqui, dum
 successive moribundam salvatam, mortuum suscitatum
 dicunt; sed non efficiunt ne videatur unum idemque
 miraculum sub aliqua circumstantiarum varietate nar-
 rari.

17 S. Ambrosius, Paulini familiaris, tertiam sacri
 ligni recognoscendi viam, forte ex propria magis con-
 jectura quam ex antiquioris scripturæ relatione, his
 verbis tradidit, sic loquens de Helena in oratione de
 obitu Theodosii. Aperit humum, decuit pulverem,
 tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat,
 inimicus absconderat; sed non potuit obliterari
 Christi triumphus. Incerta hæret ut mulier, sed
 certam indaginem sanctus Spiritus inspirat, eo quod
 duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit
 ergo medium lignum: sed poterat fieri ut patibula
 inter se ruina confunderet, casus nudaret et inver-
 teret. Sedit ad Evangelii lectionem: invenit quia in
 medio patibulo prælatus titulus erat, JESUS NAZARE-
 NUS REX JUDÆORUM. Hinc collecta est series verita-
 tis, titulo Crux patuit Salvatoris. Hoc est quod pe-
 tentibus Judæis Pilatus respondit. Quod scripsi scri-
 psi: id est, Non ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ
 ætas futura cognosceret: non vobis scripsi, sed pos-
 teritati; propemodum dicens: Habeat Helena quæ
 legat, unde Crucem Domini recognoscat. Hæc nar-
 ratio et singularis prorsus est, et Crucis gloriam vehe-
 menter imminuit. Verosimilior multo opinio videtur,
 Titulum et Clavos seorsim projectos inventosque fuisse,
 sicut de Titulo expresse scribit Sozomenus, de Clavis
 omnes consentiant. Ceteri Græcorum hæc tractantes
 non meminerunt Tituli, ut neque Coronæ spinæ neque
 Spongiæ, de quibus omnibus cum longa institui tracta-
 tio possit, nos eam, ut a scopo nostro alienam, dimittimus.

S. Ambrosii
 de Crucis
 titulo sen-
 tentia singu-
 laris,

nec satis ve-
 sosimilis.

CAPUT III.

Quibus diebus Crux Hierosolymis ostendatur;
 festum Inventionis apud Latinos quando
 cœptum? oratio Alexandri monachi de
 Cruce qualis?

Quod ad ipsum diem festum attinet, III Maji cele-
 brandum, est illud Græcis Menologiis prorsus ignotum.
 Causam esse putat Baronius in Notis ad Romanum
 Martyrologium, quod Crucis inventionem illi numerent
 inter mobilia festa, tertia die a Resurrectione Domini
 celebrandam. Ad Typicum igitur spectabat, inier sacra
 Paschalia feriarum, de eadem agere: et tamen nihil
 tale in toto invenitur Typico. Quæ autem huc allegat
 Baronius ex SS. Sophronio et Paulino loca, si proba-
 rent aliquid, non aliud probarent, quam in sanctæ Re-
 surrectionis Hierosolymitana ecclesia ita fieri solitum;
 non item pro aliis urbis sanctæ ecclesiis aut monasteriis,
 ex quorum antiquo usu descriptum et impressum habe-
 tur Typicon, nedum pro aliis Græcorum Patriarchati-
 bus, Antiocheno, Alexandrino vel Constantinopolitano.

F
 Crucis in-
 ventio non
 colitur a
 Græcis festo
 mobili,

19 Sed neque Sophronium, quamvis ab Achille Sta-
 tio Latine redditum, satis accurate legit Baronius. Ille
 enim in Oratione, quæ exat in Bibliotheca Patrum
 tomo 7. editionis Coloniensis, quærit, Cur, non, sicut
 antea divina Crux prius exorta refulsit, Domino in
 cruce feria VI pendente, quam hic resurgeret; sic et
 nunc luciflua Resurrectio ejusdem Domini tertio post
 illam die resplendeat? id est cur mysterium Resurre-
 ctionis non celebretur die tertio post exaltatam seu de-
 monstratam sollemniter Crucem? Postquam autem hoc
 quæsit

neque ipsa
 Hierosolymis
 exponebatur
 feria 3
 Paschæ,

A quæsiuit, ipsemet sibi ad propositam interrogationem respondens, significat postridie Resurrectionis convenientius ostendi Crucem : et Arbitramur, inquit, nobisque conjectura ducti persuademus, eos, qui ex finibus terræ ad utriusque adorationem se conferunt, hujus subsecutionis et antegressionis causam fuisse; ut obito prius et celebrato lætissimo et splendidissimo Resurrectionis festo, post hoc autem statim Crucis exaltatione conspecta, potentissimum ejus comitatum, quasi egregium quoddam viaticum, secum asportent; habeantque Crucem, in terra simul gradientem, in mari simul navigantem comitem, omniumque incommodorum profligatricem. Ne vero saltem unam feriam putes posse interjici, præcavit ipse sic ante professus : Hodie procedit Resurrectio, suaque progressionem omnia illustrat et ornat; cras Crux manifestatur cultoribusque largitur munera: hodie Resurrectio expanditur, cras Crux in edito loco quodammodo supervolat.

sed secunda ;

neque tunc tantum,

B

20 Atque hoc est quod in præcitata ad Severum Epistola indicant hæc S. Paulini verba : Basilica auratis corusca laquearibus, arcano positam sacrario, Crucem servat : quam Episcopus urbis ejus quotannis, cum Pascha Domini agitur, adorandam populo, princeps ipse venerantium, promittit. Addit deinde idem Paulinus. Neque præter hanc diem, qua Crucis ipsum mysterium celebratur, ipsa, quæ sacramentorum causa est, quasi quoddam sacræ solennitatis insigne profertur; nisi interdum religiosissimi postulent, qui hac tantum causa illo peregrinati advenierint, ut sibi ejus revelatio quasi in pretium longinquæ peregrinationis deferatur : quod solum Episcopi munere obtineri ferunt. Verum in hoc quod dicit, ista solum die id fieri solere, ei non magis possumus assentiri, quam Baronio, qui ipsam diem ab eo actu Resurrectionem Crucis appellatam fuisse scripsit; cum Adorationis solum nomen in hac materia fuerit usurpatum Græcis.

sed etiam in media Quadragesima

ei in festo Exaltationis,

C

21 Hanc autem Adorationem prolatæ e sacrario Crucis, non solum in contigua Paschalis die fieri solitam : sed etiam in media Jejuniarum hebdomade, quæ nobis est Quadragesimæ tertia, probat alia prælaudati Sophronii oratio pro ea festivitate, post alteram edita sub eodem adorationis titulo : in qua expresse dicit, quod in medio jejunii, adorationis gratia, proponi solet lignum vitale venerandæ Crucis. Idem fiebat et cum multo majori populorum concursu in festo Exaltationis, quod Ecclesia universa, tam Occidentalis quam Orientalis, XIV Septembris agendum suscepit; prout constat ex Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, dictæ ostensionis occasione conversæ, idque anno vulgaris Æræ CCCLXXXIII, uti ostendimus ante ejus Acta 2 Aprilis num. 7.

quod solum Græci norant.

22 Manet interim, quod antea dixi, festum Inventionis, sub eo nomine Græcis esse ignotum. Festum, inquam : nam quod in excusis Menæis ad VI diem Martii notetur, Inventio venerandæ Crucis, quando ab Helena inventa est, et Inventio venerandorum Clavorum cum duobus distichis, nimium exile est quam, ut considerari mereatur, nec passim invenitur in MSS. potuit autem in una aliqua ecclesia ob privatam rationem simile quid induci. Quod autem tam notabili rei nullum proprium festum Hierosolymis statutum fuerit, haud equidem miror. Cum enim statim ab inventa Cruce, decreverit Helena, ejusdem et sanctæ Resurrectionis honori, suis ac filii sumptibus, extruendum magnificentissimum templum, multiplicatis operis quam citissime absolvendum; neque prius quam illud dedicaretur, commoditas digna daretur Crucis in publicum proferendæ; non erat operæ pretium instituere festivitatem diversam ab ea, quæ jam jam facienda expectabatur, quæque postea propagata ad posterum est, sub titulo Exaltationis annue peragenda, eo die quo Crucis

exhibitione publica dedicatus est locus, eum in finem D comparatus : adeo ut vanum sit aliud inventæ Crucis festum quærere apud Græcos.

Romani etiam Inventionis festum agunt,

23 Ast Romæ aliter composita res erat. Ibi jam pridem, in memoriam ejus, quæ Constantino contra Maxentium pugnaturus apparuerat, Crucis, ecclesia stabat in ædibus Sessorianis erecta : ad hanc, tamquam ad proprium locum, partem sacri ligni detulisse Helena credi potest, mox atque e Terra sancta redux in urbem appulit. Quod si credam : cur non et in hac, priusquam Hierosolymitana fabrica absolveretur, putem cæptam recoli memoriam ejus diei, quo Crucem invenisse se narrabat Helena? Sic tamen id credere velim, ut etiam existimem quod ea festivitas propria manserit isti Basilicæ, usque dum succedentium Pontificum aliquis, ante seculum verosimiliter sextum, idem festum voluit ab aliis quoque Romanæ urbis ecclesiis celebrari; unde paulatim propagatum ipsum est ad Ecclesias alias, ac tandem etiam inter festa a populo feriato agenda numeratum, quemadmodum hodie usurpat tota Ecclesia Occidentalis.

ejus mentio perperam inserta Hieronymiano Martyrologio E

24 Erit forte, qui ad probandum majorem antiquitatem communis in festo hoc celebrando observantiæ, uti volet verbis iis, quibus præsentem diem exorditur Hieronymianum Martyrologium, juxta exemplaris Lucensis olim in Gallia scripti fidem editum a Francisco Maria Florentino; eoque asseverantius quod eadem verba inveniantur etiam in antiquiori codice Henrici Julii Baronis de Blum, quicum Lucensem Codicem conferens jam dictus Florentinus, in sua ad calcem appendice monet, Ecclesiæ Trajectensis fuisse; itemque in MS. Corbeiensi, unde idem Martyrologium edidit Lucas Acherius. Omnia diem hunc sic ordiuntur : In Jerosolyma inventio S. Crucis D. N. Jesu Christi ab Helena [Regina] post passionem Domini anno cccxxxiii regnante Constantino Imperatore. Erit fortassis etiam, qui idem volet confirmare ex eo Calendario, potius quam Martyrologio, qui Comes S. Hieronymi dicitur, editus ab eodem Florentino ad operis calcem, ubi IV Nonus Maji notatur Inventio sanctæ Crucis.

25 Sed horum ego nihil tamquam S. Hieronymi recipio. Nam quod ad S. Hieronymi Comitem sive Lectionarium atinet; integrum illum ex optimis codicibus edidit Jacobus Pamelius, tomo 2 Liturgici Latini, absque ulla talis festi mentione : in Martyrologii autem vetustissimo egrapho Epternacensi similiter absunt jam dicta verba ex apocryphis Actis desumpta, et die VII Maji (quod alibi fit nusquam) notatur primo loco Inventio sanctæ Crucis Domini. Huc autem die III in genuino Bedæ Martyrologio, non nisi ultimo loco, quasi festum receptiori memoria fastis additum, notata legitur Inventio sanctæ Crucis, post longum Alexandri Eventii et Theoduli elogium. Merito igitur Joannes Fronto, Canonicus Regularis ad S. Genovesam Parisius, cum ejusdem festi nullam memoriam inveniret in Romano Calendario, annis nongentis vetustiori, quod ex domestico MS. eruditus annotationibus illustratum edidit anno 1632; merito, inquam, Fronto censuit, tale festum post annum dcccxx celebrari cœpisse, id est, inter universalis Ecclesiæ festa communia numerari. Quod tamen putamus non obesse, quo minus vere S. Gregorii locus sit in Sacramentario æque ac Antiphonario, ubi festum istud notatur : quidni enim ritum, in una Romanarum ecclesiarum pridem usurpatum, ad ceteras Urbis ecclesias Papa iste traduxerit, exemplum paulatim sequentibus diæcesibus aliis etiam transmontanis? Kalendarium vero a Frontone editum potest fuisse transcriptum ab exemplari, ante Pontificatum Gregorii exarato.

et Lectionario sive Comiti,

F

cum ipsum usque ad ætatem S. Gregorii a sacris fastis abfuerit.

26 Quidam hoc loco Scaligerum arguunt, quasi is Calviniano in Crucem et res sacras animo, censuerit ad Eusebii Chronicon, non ipsius aut S. Hieronymi

47 manu,

sed aliena, esse adjectam inventæ Crucis mentionem. ubi, occasione inducti in Alexandrinam Sedem Alexandri Episcopi, nominatur Arius, ab eo de ecclesia dejectus, et Arianorum in Nicæna Synodo secuta damnatio indicatur; quædam autem exemplaria deinde sic legunt, Helena, Constantini mater, divinis monita visionibus, beatissimum Crucis signum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolimam reperit. Sunt alia in quibus Scaligeri doctrina et fides merito requiritur a piis et eruditis lectoribus: sed in hoc puncto, ubi ex sola fide antiquorum codicum definivit quid germanum spiritumve sit, non possum ei non assentiri, locum istum esse purum ac merum glossema inertis librarii, qui Nicænam synodum, anno quidem non suo, sed tamen ex occasione nominatam legens, præsumpsit linearum aliquot in suo forte codice vacuum spatium implere ista Crucis inventæ commemoratione, ex Ruffino sumpta; non attendens quam id nihil faceret ad Alexandrum et Arium, quorum gratia fuerat Nicæna synodus nominata.

27 Glossema autem esse probant, non solum Græci Codices, ex quibus Eusebii genuinum textum idem Scaliger edidit: sed etiam plerique et vetustiores Latini, in quibus Hieronymi versio legitur absque ista lacinia. Talium aliqui apud nos sunt; et quidem unus, in Francia finitus anno XIV Heraclii et XL Chlotacharii Regis est, id est Christi DCXXIV, quo fideliores antiquioresque hactenus reperiri non puto. Dum porro pro veritate sic loquimur, nihil detrachere nos putamus honori sanctæ Crucis. Constat illius inventæ certitudo atque celebritas, neque ea Chronici Eusebiani isto silentio magis infirmatur, quam res infinitæ aliæ in eodem præteritæ, quas, ut vel ipsemet Eusebius alibi, vel alii magnæ fidei auctores, velut relatu dignissimas, prolixo sermone explicatas reliquerunt; uti in hoc argumento factum vidimus. Quanto autem jure sacrum lignum honoretur colaturque ab iis omnibus, qui se per Crucifixi mortem redemptos profitentur, clarius est ex Græcis Latinisque Patribus omnibus, quam ut hoc a nobis debeat contra Calvinianorum rabularum vesaniam demonstrari.

28 His ita deductis, ne in sola fere errorum alienorum redargutione hæreret oratio, volebam subungere Historicum encomium Alexandri monachi Historiographi, de inventione pretiosæ et vivificæ Crucis, quale Gretserus noster Græcolatinum edidit ex MSS. Cryptæ ferratæ et Bibliothecæ Augustanæ. Ad id autem eo inclinabar magis, quod ipsum in suæ Concionatoriæ Bibliothecæ tomo 6 recudi faciens Franciscus Combefis, notasset ad calcem, ante Heracliana tempora et reportatam ex Perside Crucem, scriptam videri orationem, in qua nulla ejusdem Hierosolimam reductæ invenitur mentio. Placebat etiam atque ad rem facere haud parum videbatur, quod Alexander iste suam concludens narrationem, quæ Theophani ut plurimum conformis est, expresse caveat edicaturque, Ne quis seipsum decipiat, fabulosas narrationes peregrinis nominibus contextas argumento huic inserendo: neque enim, inquit, ullus alius Episcopus Hierosolymitanus fuit præter prædictos (scilicet Hermonæ successorem Macarium, et huic successum Maximum, qui ibi vocatur Maximonas) neque alius Romanorum Imperator, neque alio modo veneranda crux inventa fuit. Exploditur hac ratione Judas ille Cyriacus, qui gentis suæ arcanum prodens Episcopatum Hierosolymitanum meruisset; hunc autem explodi non poteram non probare.

29 Verum ut orationem illam inspexi propius, non modo censui eam Heraclianis temporibus longo intervallo posteriorem esse; sed omnino talem, quæ præter substantiam ac pene verba narrationis ex Theophane vel simili scriptore acceptæ, nihil omnino habeat, quo non manifestetur turpis plurimum notissimarum rerum ignorantia, adeo, ut nihil minus convenire illius auctori possit, quam Historiographi titulus. Dicit enim, ut alia

omittam, quod Nicæni Concilii Patres, Eos qui in D prava Arii et Eusebii Nicomediensis opinione permanserant, a suo corpore absciderunt exilioque damnarunt, aliis in eorum locum creatis: cum ipsi Ariani Episcopi, etiam Eusebius, rectæ fidei tunc subscripserint, quamvis dissimulanter. Postea Macarium Hierosolymitanum Episcopum facit Imperatrici Helenæ occurrere cum comprovincialibus Episcopis, quasi illa Sedes jam tunc Metropolitico vel Patriarchali jure habuerit alias sibi subjectas, ipsa Cæsariensi Metropolitæ usque in longum post hac tempus subdita.

30 Sed levia sunt ista: quæ autem sequuntur plane ejusmodi, ut nisi Græce scripta oratio foret, Græcas litteras vix attigisse crederem, qui tempera sic notare potuit: Colliguntur autem, a Christi in carne præsentia usque ad tempus inventionis Crucis venerandæ, anni trecenti quinquaginta duo: ab Adam vero usque ad tempus quo Christus in carne apparuit, quinquies mille quingenti: secundum alios vero, quinquies mille quadringenti septuaginta quinque. Rotundus ille numerus quinquies mille quingentorum annorum ante Christum, est Alexandrinæ Æræ, vulgo notissimæ, et passim a scriptoribus ecclesiasticis usurpatæ, quæ Æra quantum post Christi nativitatem excurrit, tantum de annis ab eadem nativitate numerandis deque Gentilium Imperatorum regno detrahit, eo fine ut mundialium et Christianorum annorum numeri pariformiter progrediantur, et sic annus Constantini XX, conjungitur cum anno ab ortu mundi quinquies millesimo DCCCXVIII, Christi CCCXVIII; comparandus cum anno nostræ vulgatæ Æræ CCCXXVI; a vero autem Christi natali, alibi a nobis demonstrato, removendus annis CCCXXI: sed Æra quæ ad CCCLII annum Constantini Vicennalia differret, hactenus inventa non est. Similiter Æra Constantinopolitana, secundum Romanos dicta, in numerandis Mundi annis ab Alexandrina differt ante Christum, annis VIII, post eundem natum, annis XVI; et sic annus Constantini XX ipsis est annus Mundi quinquies millesimus DCCCII, annus vero Christi nativitatem præcedens quinquies millesimus CCCXCII: sed qui ab eo numero adhuc detraheret XVII, ut solum colligantur anni Mundi ante Christum quinquies mille CCCCLXXV, hactenus quod sciam fuit nemo.

31 Nihilo minoris ignorantia fuit, de numero Romanorum Imperatorum et Hierosolymitanorum Episcoporum, ita scribere: Ab Augusto Imperatore, sub quo Christus secundum carnem natus est, usque ad Constantinum magnum triginta quinque Imperatores intercesserunt: similiter a Jacobo fratre Domini, usque ad hujus Imperium, triginta quinque fuerunt Hierosolymis Episcopi. In omnibus enim qui passim per manusolvebantur Hierosolymitanæ sedis Catalogis, apud Eusebium, Epiphanium, Gregorium Syncellum atque Nicephorum (ut Latinos catalogos alibi citatos taceam) minimum quadragesimus est S. Macarius, qui Crucem Dominicam cum Helena Imperatrice requisivit et reperit: Constantinus autem Helenæ filius, in serie Romanorum Imperatorum, gradibus aliquot superat quadragesimum; et si adjungas eos, qui una cum aliis regnantes Imperatores etiam ipsi fuerunt, quique brevissimo tempore tyrannidem potius tenuere quam Imperium, ultra quinquagesimum fere ad sexagesimum promoveretur. Quibus consideratis, encomium istud judicamus hoc opere indignum esse: auctorem vero suspicamus fuisse monachum Cryptæ Ferratæ in Latio prope Romam; unde similes quisquiliæ plures inter Græcas Sanctorum Legendas ad Vaticanam bibliothecam pervenerunt, uti ostendimus ad III Martii, repudiantes Acta SS. Agapes, Chionæ et Irenes, ibidem simili cum levitate ac temeritate compilata. Sufficiant ergo quæ initio hujus Commentarii diximus, certa et testata satis.

sed etiam in Græcorum usitata hæc nologia,

E

et Imperatorum atque Episcoporum successionibus

F

forsan composita in Cryptæ Ferratæ.

DE SANCTO HERMOGENE, MARTYRE IN ASIA.

SEculo I.

Antiquissimum Martyrologii Hieronymiani apographum, quo ab Epternacensibus monachis accepto diu ut nostro usi sumus, v Nonas Maji Natale S. Hermogenis sic notat, ut nihil prius potiusve colloceat : alia tria minus antiqua præmittunt sanctissimæ Crucis D. N. Jesu Christi inventionem, ac tunc proxime subjiciunt hunc sanctum Martyrem, de quo in MSS. Lucensi et Blumiano ista leguntur : Provincia Asiæ, in Luminata civitate, Natalis S. Hermogenis de antiquis. Hisce valde accedit Notkerus, ita scribens. In Asia S. Hermogenis de antiquis; omissis istis verbis, in Luminata civitate; pro quibus in MS. Corbeiensi Martyrol. Hieronymiani, Parisiis excuso post relatam Inventionem Crucis ponuntur hæc verba, illuminata civitas, quasi id spectaret ad Hierosolimam : Dein additur : Et natalis S. Hermogenis. Sed vix dubitamus quin errori librarii interpunctio depravata, et una alterave littera mutata sit, debeatque novus sensus inchoari, In Luminata civitate. Sed et hic mendum veremur : quæ enim Luminata civitas? An Limenis, seu Limenopolis? Est hæc civitas Pisi-

diæ : Pisidia vero videtur attribui Asiæ Provinciæ, seu Asiæ propriè dictæ, prout ea a Romanis in Provinciam est redacta, dum in Notitia dignitatum Imperii tota Minor Asia seu Natolia in decem Ponticas, totidemque Asianas dioceses dividitur, quarum quarta est Pisidia. Quemadmodum autem Hermogenes dicitur de antiquis; sic etiam S. Thraseas Episcopus v Octobris martyrio Smyrnæ coronatus, dicitur ab Adone et Nothero unus de antiquis, et varii alii Martyres nominantur de antiquis S. Pauli, aut Apostolorum discipulis. Quod idem de præfato S. Hermogene dicendum videtur : qui ideo in præfatis Martyrologii Hieronymiani apographis præponitur ante S. Alexandrum ejusque socios sub Trajano passos, ut etiam sub hoc aut potius Domitiano aut aliis primi seculi Imperatoribus censendus sit ad coronam martyrii pervenisse. In Martyrologiis MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei, ista conjunguntur : Romæ Hermogenis, Alexandri, Eventii et Theodoli, ubi palæstra Roma, ad SS. Alexandrum ejusque socios est transferenda.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

ALEXANDRO PRIMO, PONTIFICE, EVENTIO ET THEODULO PRESBYTERIS,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ 1. Acta horum Martyrum sincerissima. Cultus Sacer cum elogiis variis.

ANNO CXVII

Acta sincerissima S. Alexandri,

passim extant :

et dantur ex 6 MSS. collatis :

Edidimus ante Acta Sanctorum mensis Aprilis aliquem tractatum de Summis Ecclesiæ Romanæ Pontificibus, gavisi summe, quod inter primos illos Pontifices unus adesset Alexander Martyr, cujus extarent Acta martyrii sincerissima, et ob suam antiquitatem veneranda, utpote ante persecutionem Decianam seculo III conscripta, quemadmodum ad calcem eorum notamus, quæ decessorum et successorum Pontificum, quorum Acta desiderantur, possent chronotaxin firmissime stabilire. Ea ad hunc diem tertium Maji, quo passus est cum suis sociis Alexander, accuratius elucidata promissimus dare, et jam fidem datam cupimus liberare. Edidit ea Laurentius Surius; sed stylo, ut præfatur, modice mutato. Extant primævo stylo in plurimis præcipuarum totius orbis bibliothecarum manuscriptis, quæ nec nobis lubuit annotare omnia, nec possent lectori absque ingenti tædio enumerari. Aliqua ergo et selectiora proponimus. Ac primo extant dicta Acta in bibliotheca Romanorum Pontificum Vaticana, in membranæ optima manu litteris grandiusculis ante annos, quantum apparet, facile sexcentos exarata, estque hic codex numero 1191 insignitus. Reperimus eadem in illustri bibliotheca Regiæ Sueciæ, a nobis primum Antuerpiæ, dein Romæ perlustrata; et quidem in tribus membranis codicibus, signatis num. 13, 81, et 482.

2 Damus ipsa hic potissimum ex septem antiquis voluminibus accuratius inter se collatis; videlicet ex Trevirensi Imperiali monasterii S. Maximini, Rebendorfsi Canonorum Regularium in diocesi Eistettensi,

Monasteriensi Domini Rottendorffii, Bodecensi etiam Canonorum Regularium in diocesi Paderbornensi, Audomarensi in Artesia Ecclesiæ Cathedralis, et duobus exemplaribus nostris, quorum alterum aliquot tomis a Majo usque ad finem anni exhibet illustra plurimorum Sanctorum Acta, a nobis jam cæpta aliquoties proferri; alterum exemplar, a nobis ne periret feliciter redemptum, continet eorundem mensium aliquot rariora Acta, antiquorum Sanctorum et fere Martyrum; est que ipse codex talis, ut omnibus, quos hactenus licuit videre, ob suam antiquitatem non videatur posse aut debere cedere. Extant denique eadem Acta a Jonino Mombratio, ante ducentos circiter annos ex MSS. codicibus Italicis excusa, et ex aliis MSS. Germanicis inseruntur Historiis Sanctorum anno MCCCCLXXXIII Coloniae et biennio post Lovanii excusis, etsi hinc inde contracta. Hæc sunt Acta, quæ quia judicamus sincerissima atque ob suam antiquitatem præcipue veneranda, miramur illa in Annalibus Ecclesiasticis ad annum cxxxii a Cardinale Baronio notari, tamquam sua antiquitate mendosa, talemque censuram in ultima Surii editione apponi, ut lector cum ista cautela legat. Causam censuræ tam iniquæ, imo necessitatem, fecerant Baronio illa ipsorum Actorum verba, quibus dicitur, Sub Trajano Imperatore et Aurelia noComite utriusque militiæ Alexander punctim per tota membra transfixus, et Eventius et Theodulus decollati. Ast Baronius Hadriani Imperatoris, qui Trajano successit, anno decimo, mortuum credebat Alexandrum : non potuit igitur ut sincera recipere ea, quæ tam enormi intervallo

perperam dicta sua antiquitate mendosa.

A *irrevocato distabant a calculo suorum Annalium : in quo quam errasse illum ostendam, operæ pretium fuerit declarare, qui quantique auctores ea judicaverint omni acceptione dignissima.*

ex illis dede-
rant elogio
S. Bedæ, se-
culo 8

3 Sanctus ac venerabilis Beda, in fine Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, enumerata se conscriptos libros, et inter ceteros testatur se edidisse Martyrologium de Natalitiis sanctorum Martyrum diebus, in quo omnes, quos invenire potuit, non solum quo die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo Iudice mundum vicerit, diligenter annotare studuit. Hoc Bedæ Martyrologium genuinum edidimus ante tomum secundum Martii nostri ex octo antiquis MSS. quorum unum quia repertum erat in codice Vaticano Ecclesiæ S. Petri, arbitramur illud huic saltem Ecclesiæ usurpatum fuisse. In eo autem Martyrologio Beda ita scribit ; v Nonas Maji Romæ SS. Alexandri Papæ et Eventii et Theoduli Presbyterorum, quorum primus post vincula et carceres, eculeum, ungulas et ignes, punctis creberrimis per tota membra peremptus est : sequentes et ipsi, post longam carceris sustinentiam, ignibus examinati, et ad ultimum decollati sunt sub Aureliano Iudice, tempore Trajani Principis. Ipso die inventio sanctæ Crucis. Hæc Beda, mortuus anno DCCXXXV die Ascensionis Christi xxvi Maji, qui, uti apparet, laudata superius Acta S. Alexandri sociorumque apud se habuit ; eaque sincerissima judicans, jam indicatum elogium ab eis excerptit. Beda integro seculo junior est B. Rabanus, Abbas primum Fuldensis, dein Archiepiscopus Moguntinus, mortuus anno DCCCLVI, die IV Februarii. Hic in suo Martyrologio primo omnium profert elogium de Inventione sanctæ Crucis, tum subjungit verbotenus ex Beda descriptum elogium de SS. Alexandro Papa, Eventio et Theodulo Presbyteris, nullo prorsus verbo addito aut omisso, et cum depositione S. Philippi Confessoris, cujus infra Acta damus, concludit hunc diem. Sunt autem dicti Beda et Rabanus duo præcipui suorum seculorum Doctores, qui Ecclesiam suis scriptis exornarunt.

S. Ado Archi-
episcopus Vien-
nensis cum
longo elogio :

C

4 Dicitur in Actis, eodem anno, quo hi Sancti martyrium compleverunt, nutu Dei defunctus Trajanus, scilicet die x Augusti, quando ex Oriente in Italiam rediturus, in Cilicia vivere desiit, elapsis post dictum martyrium tribus mensibus et septem diebus. Cui tunc successit Adrianus Imperator, a quibusdam Chronologis relatus ad dictum annum, neglectis forsitan septem mensibus Imperii Trajani. Hoc errore assumpto, videtur horum Sanctorum martyrium ad Hadrianum relatum ab aliquibus, quos S. Ado, Archiepiscopus Viennensis creatus anno DCCCLIX, in suo Martyrologio tacite rejicit, dato longissimo de his sanctis Martyribus encomio, quod necessario hic proponendum duximus, et est hujusmodi. Eodem die Romæ via Numentana milliaro septimo S. Alexandri Papæ, cum Eventio et Theodulo Presbyteris, sub Trajano Principe, Iudice Aureliano. Qui Romanæ Ecclesiæ Episcopatum quintus post Petrum tenuit annos decem, menses duos, dies decem, et sanctitate incomparabilis, fide clarissimus, maximam partem Senatorum urbis convertit ad Dominum. Qui postmodum jubente Trajano Principe, ab Aureliano Comite utriusque militiæ, carceri mancipatus ; post stupenda et divina miracula, ubi per puerum, qui faculam ferebat ardentem, e carcere nocturno silentio per fenestram eductus, ad domum Quirini Tribuni, ubi B. Hermes Præfectus sub custodia tenebatur, perducitur ; et postquam sanata est filia ipsius Quirini, Balbina nomine, et ipse Quirinus conversus baptismi gratiam desideravit ; postque liberationem et baptismum eorum, quos vinculis arctatos in carcere Quirinus ipse tenerat, inter quos duos quoque sanctissimos Presbyteros inter reos constrinxerat, Eventium et

Theodolum, qui de Oriente venerat ; post ista omnia, D et si quæ sunt alia venerabiliter ab eo gesta, Aureliano Comiti iterum, Principe adhuc Trajano (siquidem Adrianus nondum imperabat) exhibitus est simul cum ipsis beatis duobus Presbyteris : primoque in eculeum levatus, et tortus ungulis, atque lampadibus attractatus gravissime fuit.

5 Cumque nullas daret voces, dixit ei Aurelianus : Quare taces ? S. Alexander respondit : Quia tempore orationis Christianus homo cum Deo loquitur. Deposito autem Alexandro, jussit impius Iudex applicari Eventium et Theodolum, et interrogavit B. Alexandrum, Qui sunt isti ? B. Alexander dixit : Ambo viri sancti, ambo Presbyteri. Tunc conversus ad B. Eventium Iudex interrogavit eum : Quando factus es Christianus ? Cui B. Eventius : Ante annos septuaginta, et annorum undecim sum baptizatus, et annorum viginti Presbyter ordinatus sui, et nunc ago octogesimum et unum ætatis, quem in carcere et vinculis complevi. Et postquam interrogavit etiam Theodolum, et in confessione manentem invenit ; jussit furnum incendi fortiter, et B. Alexandrum atque Eventium ligatos in medium præcipitari. Cum eis et B. Theodolus sponte in flammam prosilivit, decantans cum ipsis et pariter gratias agens ; Igne nos examinasti, et non est inventa in nobis iniquitas. Quod cum nuntiatum impio Aureliano esset, fecit beatissimum Alexandrum punctis creberrimis per tota pungi membra, donec deficeret. Hujusmodi fine vir sanctus martyrium suum complevit. Sancti autem duo Presbyteri gladio consummati sunt. Quorum corpora * Severa femina religiosa collegit, et B. Alexandrum atque Eventium in uno sepulcro, Sanctum vero Theodolum separatim in alio posuit, via Numentana in prædio suo, v Nonas Maji. Hæc omnia S. Ado Archiepiscopus (exceptis paucis de tempore Sedis, quod infra examinabimus) ex Actis S. Alexandri ; ipsis eorum verbis ferme retentis, præclarissime collegit et exposuit prudentissime. Habemus ergo consentientia suffragia trium illustrissimorum sanctitate et doctrina virorum, qui dicta Acta habuerunt in Anglia, Germania et Gallia ; eaque sincerissima, neque sua antiquitate mendosa judicarunt.

ex ipsis Acto-
rum verbis
compilati :

E

* aliis Seve-
rina.

6 Quartus accedat testis B. Notkerus Balbulus, monachus Sangallensis in Helvetia, cujus Acta illustravimus ad diem vi Aprilis. Erat hic ibidem religiosam vitam professus cum anno DCCCLXX prædictus S. Ado reliquias S. Desiderii Martyris ad canobium S. Gallii mitteret, ut ipse Notkerus ad diem xxiii Maji testatur in suo Martyrologio ; cui ad hunc iii Maji inserens præclarum elogium de S. Alexandro Papa ejusque sociis ; plurima quidem videtur ex Adone descripsisse : quia tamen addit, Balbinam struma colli sanata, et nutricem aliam illuminatam, quod Ado omiserat, ostendit se etiam ipsa Acta habuisse : et sincerissima judicavit, ex iis transcribens quod jubente Trajano Cæsare, ab Aureliano Comite utriusque militiæ S. Alexander carceri mancipatus sit, et punctis creberrimis per cuncta punctus membra. Denique inter alia quæ habemus antiqua MSS. Martyrologia, unum est in Anglia ante annos sexcentos in pergamento exaratum, ubi ista leguntur, ex Beda, omisso nomine Trajani, fere desumpta : Romæ via Numentana passio S. Alexandri Papæ, Eventii et Theodoli Presbyterorum, sub Aureliano Principe. Quorum primus post vincula, carceres, eculeum, ungulas, et ignes, punctis creberrimis per tota membra peremptus, sequentes quoque post longam carceris * custodiam ignibus examinati, ad ultimum decollati sunt. Quæ eadem habet Bellinus de Padua, in Martyrologio secundum morem Romanæ curiæ anno MCCCXCVIII Venetiis excuso, ac postea sæpius recuso.

et B. Notkerus
monachus
Sangallensis,
F

antiquum
MS. Marty-
rologium,

* alii susti-
nentiam
Bellinus de
Padua.

A 7 Verum hic aliquibus, qui *Acta* horum Sanctorum non habebant, aut saltem accurate non perpenderant, visus fuit lapis scandalii et offensionis, quasi diceretur S. Alexander Papa passus sub Aureliano Imperatore, anno solum CCLXX ad eam dignitatem electo. Ergo e sua conjectura, quod nomen Adriani non multum ablueret, et ab eadem littera inciperet, in locum Aureliani supposuerunt nomen Adriani; itaque habent varia exemplaria Usuardi, et servavit Molanus in prima editione sua ejusdem Usuardi: sed postea vir magnæ eruditionis et prudentiæ seipsum correxit; atque in secunda et tertia dicti Usuardi editione reposuit nomen Aureliani Principis: omnem scrupulum suis exempturus lectoribus, si *Martyrologium*, quod potissimum ex Usuardo Coloniae et Lubecæ anno MCCCCXC est excusum, secutus, cum eodem scripsisset, sub Aureliano Iudice, Principe Trajano; aut cum antiquo MS. Leodiensi S. Lamberti impressisset, sub Trajano Principe, Iudice Aureliano. Fecit hoc perquam expresse Molanus ad xxx Martii, quo die passus est S. Quirinus Tribunus, a S. Alexandro ad fidem conversus. Nam cum hic passim apud Usuardum legeretur; Sub Aureliano Imperatore agonem martyrii gladio consummasse, id Molanus in secunda et tertia editione Usuardi, interpositis verbis

pro Aureliano Principe,

noto etiam in Fastis de SS. Quirino,

Hermete,

et hujus sorore Theodora.

B parenthesi a nobis inclusis, ita explicat: Sub Aureliano [Comite utriusque militiæ et Trajano] Imperatore. At simpliciter, Quirinum passum sub Trajano Imperatore, scribunt Ado et Notkerus. Eundem Petrus de Natalibus lib. 4 cap. 14 tradit passum in persecutione Trajani, sub Aureliano Comite utriusque provinciæ. Denique Maurolycus, Felicius et Canisius, scribunt passum Quirinum Trajano imperante, sub Aureliano Præfecto. Eadem parenthesi, qua defectuosum Usuardi textum supplevit Molanus, supplendus est similis error in Adone atque Notkero, dum ad diem xxviii Augusti asserunt, S. Hermetem a S. Alexandro conversum, uti et hujus *Acta* infra declarant, sub Aureliano Imperatore passum: ubi multo accuratius in memorato ante *Martyrologio*, Coloniae et Lubecæ anno MCCCCXC excuso, appellatur Aurelianus Comes; et ipse Hermes in *Martyrologio* Germanico Canisii sub Trajano Imperatore passus dicitur. Simili modo ad Kalendas Aprilis necessario explicandi Usuardus, Ado, Notkerus, Bellinus et alii, asserentes S. Theodoram, sororem S. Hermetis, martyrizatam sub Aureliano Principe, aut Imperatore. Verum iterum melius in laudato *Martyrologio* Coloniae et Lubecæ anno MCCCCXC excuso Aurelianus tantummodo Comes appellatur. Non volumus omnia et singula martyrologia enumerare, quæ S. Alexandri et sociorum nuda fere nomina referant, cum antiquis *Martyrologii* Hieronymiani apographis; ac tertium fere Theodolum, rarius Theodulum appellant; quamvis posterior lectio magis genuina sit, ex Græco Θεόδουλος Dei-servus, unaque cum Eventio Presbyterum agnoscunt: Wandelbertus eos his versibus honorat:

Præsul Alexander quinas et Eventius ornant,
Theodolusque, Dei pariter pro nomine cæsi.

§. II Tempus Sedis ex Catalogis et Vitis Pontificum: dignitas Comitum utriusque militiæ.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 49

Ex præcipuæ
fidei catalogo

Hactenus ex antiquis martyrii Actis, et variorum *Martyrologiorum* elogiis, quæ ostendimus fuisse ex dictis Actis desumpta, satis probatum est, semper creditum fuisse pro certo, quod S. Alexander Papa ejusque socii sub Trajano imperatore passi sint: quam autem id merito et recte creditum fuerit ut intelligatur, quot et quibus annis præfuerit Ecclesiæ nunc quærimus. Primum ergo Lectorem monemus, nos ob monitum Cardinalis Baronii, ad diem xxvi Aprilis datum, in his quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, majorem fidem adhibere

ejus alumni quam ceteris. Inter elumnorum vero scripta huc spectantia eminent Catalogi Summarum Pontificum, editi a nobis ante iomam primum Aprilis: ex quibus primus a S. Damaso Papa missus est ad S. Hieronymum, et hujus priorem partem videri a S. Antero Papa ex antiquioribus monumentis circa annum Christi cccxxx collectam fuisse, monuimus in nostra ad ad dictos Catalogos Præfatione; unaque indicavimus, quod historiis per Consules deductis velit idem Baronus præcipuam fidem adhiberi. His positis, annos præsentis Alexandri clare expressos ostendent hæc pauca verba: Alexander annis octo, mensibus duobus, die uno. Fuit temporibus Trajani, a Consulatu Palmæ et Tulli, usque Æliano et Vetere. Successit Alexander S. Evaristo Papæ, cujus hoc est elogium in dicto Catalogo: Evaristus annis tredecim, mensibus septem, diebus duobus. Fuit temporibus novissimis Domitiani et Nervæ et Trajani, a Consulatu Valentis et Veri, usque Gallo et Bradua. Fuerunt C. Fulvius Valens et C. Antistius Vetus, sive Verus Consules anno xcvi, quo Domitianus est interemptus xviii Septembris. At Ap. Annus Trebonius Gallus et M. Atilius Metilius Bradua Consules extiterunt anno cviii, Trajani xi, ultra quem videri aliquamdiu superfuisse S. Evaristum olim censuimus, ut post dies xix Sedis vacantis (quot in 2 Catalogo notantur) potuerit Alexander fuisse ordinatus, quia id debuit factum fuisse in Martii anni cix, quo Consules fuerunt A. Cornelius Palma et C. Calvisius Tullus. Nunc vero habemus paratam prælo, ante tres tomos Junii dividendam, universam Pontificiam Chronologiam; quam studiosius elaborantes, cognovimus primis seculis hisce nil credendum Interpontificiis a 2 Catalogo per meram conjecturam notatis; quæ tunc vel nulla fuerunt, succedente jam ante ordinato Vicario, sicut Anacleto successit Evaristus; vel longe productiora propter persecutionis fervorem cum sine Vicario ordinato e vivis Pontifex raperetur. Cognovimus etiam eos dies, quibus octodecim primi Pontifices coluntur, posse credi veros eorum Natales in cælis, in quibus per præscriptos Consules, annosque et menses ac dies cuique Pontificatui definitos, retrogradiendo, perveniri debeat ad diem quo quisque est ordinatus. Cum ergo sic inveniatur S. Alexander ordinatus in Martii (utpote qui sederit annos viii, menses ii, diem i, et obiit die iii Maji) si Evaristus obiit xxvi Octobris quo colitur, idque anno præcedenti; necesse est ut inter utrumque vacaverit Sedes menses iv, dies vii. Similiter Alexandri successor S. Sixtus invenitur ordinatus xvii Decembris ante novos Consules anni cxvii Nigrum et Apronianum, sed usque ad iii sequentis Maji dumtaxat Vicarius Alexandri, cujus interim Pontificatui Consules ultimi assignantur Æmilii Ælianus et Lucius Antistius Vetus, quia primus Catalogus prima sui parte non consuevit bis eosdem Consules nominare; et sequentes Niger atque Apronianus omnino erant adscribendi initiis Sixti.

9 Congruunt *Acta* S. Alexandri, in quibus dicitur eodem anno nutu Dei defunctus Trajanus Imperator, scilicet ut supra monuimus, elapsis tribus mensibus et septem diebus post martyrium S. Alexandri; quia Trajanus ex Oriente in Italiam reversurus, in Cilicia x Augusti vivere desiit: eaque de causa monet Ado Vienneensis supra relatus, Adrianum nondum imperasse cum S. Alexander ejusque socii martyrium subirent. Successor S. Alexandri in Pontificatu fuit S. Sixtus primus: cujus Pontificatus consequenter ad dicta de Alexandro in præcitato Catalogo sic describitur: Sixtus annis decem, mensibus tribus, diebus viginti uno. Fuit temporibus Adriani, a Consulatu Nigri et Aproniani, usque Vero iii et Ambibulo. Fuerunt Quintius Niger et T. Vipsanius Apronianus Consules indicato anno cxvii, quo diximus S. Alexandrum iii Maji martyrio coronatum, et Trajanum x Augusti periisse; quod

utrumque

7
AUGUSTI
II
habetur tem-
pus Alexandri:

et decessoris
Evaristi:

E
cui ille suc-
cessit post 4
menses, dies
7 Sedis vacan-
tis,

F
passus 3
Maji an 117

quo etiam
obiit Traja-
nus Imp. 10
Augusti,

ad hunc hinc confirmatur. Reliqua S. Sixti Acta de-
 VI Aprilis. Hæc viderentur sufficere circa tem-
 pus, quo præfuit Ecclesiæ S. Alexander, nisi in Cata-
 logo Pontificum, ex MS. Christinæ Reginae Sueciæ de-
 sumpto ista legerentur : Alexander natione Romanus,
 ex patre Alexandro, de regione Caput-Tauri, sedit
 annos decem, menses septem, dies duos. Fuit autem
 temporibus Trajani usque Æliano et Vetere. Eadem
 plane leguntur et in MSS. Gestis Pontificum usque ad
 Martinum V deductis, et in MSS. codicibus Anastasii Bi-
 bliothecarii de Vitis Pontificum Thuano et Mazarinico.
 Possem respondere apud Anastasium excusum et in
 variis ejus MSS. sic legi : Alexander natione Roma-
 nus, ex patre Alexandro, de regione Caput-Tauri,
 sedit annos octo, menses quinque dies duos. Fuit
 temporibus Trajani, usque ad Helianum et Veterem,
 scilicet Consules, uti additur in dictis MSS. Gestis
 Pontificum. Verum frustra recurrerem ad variantes
 lectiones, nequaquam decisuras controversiam : cum hæc
 ex sententia Baronii in simili casu anno 337 num. 67
 definitive terminetur per Consules ubique eosdem. Nam
 in prædictis omnibus codicibus Consulatus Galli et
 Braduæ, anni cxxiii, spectat ad Evaristum decessorem
 S. Alexandri ; et hujus ultimus annus indicatur per
 Consules Ælianium et Veterem, sive annum cxvi, et
 consequenter non sunt intermedii, nisi anni solum octo :
 quos cum primo et vetustissimo Catalogo et Anastasio
 Bibliothecario retinemus, indeque corrigendos censemus
 qui omissis Consulibus annos decem Alexandro tribue-
 runt. Menses duos et diem unum ex eodem antiquis-
 simo Catalogo adjunximus : quos etiam habet Ado men-
 ses duos, sed dies decem. Si quis malit assignem cum
 Anastasio menses quinque et dies duos, meminerit
 initium Pontificatus auspiciari a Kalendis Decembris
 anni cviii.

10 Adduntur apud Anastasium et alios aliqua Ale-
 xandri gesta in Pontificatu his verbis : Hic passionem
 Domini miscuit in precationem Sacerdotum, quando
 Missæ celebrantur. Martyrio coronatur, et cum eo
 Eventius Presbyter et Theodolus Diaconus. Hic
 constituit aquam aspersionis cum sale benedici in
 habitaculis hominum. Hic fecit ordinationes tres
 per mensem Decembrem, Presbyteros sex, Diaconos
 duos, Episcopos per diversa loca quinque. Qui etiam
 sepultus est via Numentana, ubi decollatus est ab
 urbe Roma, non longe milliario septimo, quinto No-
 nas Maji. Verum in his aliqua σφάλματα sunt, quia
 Eventius et Theodolus ambo Presbyteri fuerunt, et
 decollati martyrium compleverunt. Sed S. Alexander
 punctim per tota membra transfixus est, sive pun-
 ctis creberrimis per tota punctus membra donec de-
 ficeret, uti habent antiqua Breviaria Romana manu
 exarata et excusa anno 1479, 1490, 1522, et passim
 aliarum ecclesiarum Breviaria, quæ penes nos habemus :
 in quibus omnibus dicuntur, passi sub Trajano Prin-
 cipe et Judice Aureliano. In Breviario Romano jussu
 Pii V edito, dicitur Alexander Romanus Trajano
 Imperatore rexisse Ecclesiam, nulla Adriani succes-
 soris facta mentione.

11 Possi igitur sunt sub Trajano Imperatore, sed in
 Orientem profecto : qui inde ad interfectionem Chri-
 stianorum Romam misit Aurelianium, Comitem
 utriusque militiæ in Isauria : cui omnis Senatus ita
 famulatus est, ut ipsum Principem crederent esse
 Trajanum. Erat utriusque militiæ Comitatus, summus
 honoris et dignitatis titulus, qui ad tempora Arcadii et
 Honorii duravit : hinc in Notitia Imperii, tunc scripta,
 recensentur duo viri spectabiles, Comites rei milita-
 ris per Ægyptum et Isauriam, sub quorum dispositione
 erant variæ legiones et ministri Imperatorum. Et hanc
 ob causam videtur dictus Comes Aurelianus variis ti-
 tulis honoratus, et appellatus Judex, Præfectus, Præ-
 ses, Princeps, Imperator. In Lexico Hesychii Κόμης

est ἄρχων, ἡγεμών. Comes idem qui Princeps et Dux. D
 Et apud Suidam, Κόμης ὁ λαοῦ ἄρχων. Comes est
 Princeps populi. Præterea olim Imperatores diceban-
 tur, qui aliis Præfecti copiarum et Duces exerci-
 tum habebantur : et Appianus, qui eodem quo hic Co-
 mes Aurelianus, tempore vixit, testatur lib. 2 Bellorum
 civilium, Imperatoris nomen suo tempore dari soli-
 tum Ducibus exercituum, post victoriam cæsis ho-
 stibus reportatam. Ex quibus facile est rationem red-
 dere, qua factum ut diceretur Aurelianus Princeps et
 Imperator.

§ III. Reliquiæ horum Sanctorum in variis ecclesiis.

Paschalis Papa primus, qui sedit ab anno dcccxvii
 usque ad annum xxiv istius seculi, teste Anastasio in
 ejus Vita, multa Sanctorum corpora requirens inven-
 nit : quæ et diligentius intra civitatem, ad honorem
 et gloriam Dei, recondidit. Octavius Pancirolus in
 Thesauro abscondito Urbis Romanæ regione 5 ecclesia
 5, dicit ab hoc Pontifice corpora SS. Alexandri Papæ,
 Eventii et Theodoli deposita fuisse in aliquo orato-
 rio intra monasterium S. Praxedis, eaque inde ab
 Alexandro II Papa anno mxx extracta et Lucam fuisse
 transmissa. Verum addit credi posse, partem Reliquia-
 rum aliquam tunc donatam fuisse ecclesiæ S. Lauren-
 tii in Lucina, aliquam etiam ecclesiæ S. Sabinæ. Pau-
 lus Aringhus lib. 4 Romæ Subterraneæ cap. 22, asse-
 rit, Sanctorum eorumdem corpora in Urbem transla-
 ta, quam multas pretiosis Reliquiis ecclesias ditasse.
 Quamobrem pleræque, vel exiguis reliquiarum
 particulis cumulatae sacra se eorumdem possidere
 corpora gloriantur. In ecclesia enim S. Sabinæ
 Aventino in colle anno mdlxxxvi marmoream arcam,
 pervetusto sub altari, quod ab Eugenio Papa II ere-
 ctum fuerat, inter explorandum reperiri contigit :
 in qua SS. Alexandri Papæ, Eventii et Theodoli as-
 servari corpora exsculptis notis legebatur : quæ qui-
 dem arca majori sub ara, quam postremis tempori-
 bus Sixtus Papa Quintus erexit, perhonorifice con-
 dita est. Hæc ibi. Successit dictus Eugenius II ante
 memorato Paschali I. Idem Aringhus postea his addit,
 quod sub ara majori ecclesiæ S. Laurentii in Lucina
 haud modicam eorumdem Sanctorum partem asservari
 binæ inscriptiones testentur : in quarum altera a Cæle-
 stino Papa III eadem sub ara, inter ejusdem consecratio-
 nis solennia, anno mxcvi reliquiæ ibi conditæ hunc in
 modum exsculptis notis adnumerantur : CORPORA BEA-
 TORUM MARTYRUM ALEXANDRI PAPÆ, EVENTII, THEO-
 DULI, SEVERINÆ etc. De hac inter prætermittos ad
 hunc diem egimus. Pancirolus locq citato ait, Caput S.
 Alexandri in dicta S. Laurentii ecclesia ostendi.

13 Tiburtini etiam, teste Aringho, et Justinopoli-
 tani in Istria, affirmante Ferrario in Catalogo Sancto-
 rum Italiæ, gloriantur se possidere corpus S. Alexan-
 dri Papæ. Sulmonæ in Pelignis templum celebre habet
 S. Alexander Papa, teste Ughello tom. 1. Italiæ sacræ
 col. * 252, in quo circa annum dcccclxxx Arnulphus
 Episcopus sepultus fuit : diu autem antea allata eo fuis-
 se debuit pars corporis sancti ipsius Papæ, ut facile col-
 ligitur ex stylo hujus distichi, marmorea in tabula juxta
 altare legendi,

Hic Alexandri sunt ossa recondita, sancti
 Papæ, qui Petro quintus successor habetur.
 apud eos scilicet, qui Linum et Cletum inter S. Petri
 successores non numerant : inferius vero sic ibidem no-
 tatur,

Ugonis fortis, sapientis, nec non potentis opus.
 Si foret ad manum Herculis Ciofani descriptio urbis,
 Sulmonensis, una cum Ovidii inde nati vitu edita anno
 1578 et ab Ughello laudata, in ea fortassis invenire-
 mus tempus istius Ugonis, et haud dubie aliquid de præ-
 dicta

Corpora ho-
 rum Sanctorum
 in Urbem
 delata :

quorum pars
 est in Ecclesia
 S. Sabinæ ;

pars in Ec-
 clesia S. Lau-
 rentii in Lu-
 cina,

alia Tiburi
 et Sulmone.

sedit autem
 annos tantum
 8, non 10.

Aliqua in
 Pontificatu
 gesta :

Dignitas
 Comitum
 utriusque
 militiæ,

A dicta ecclesia, unde veniremus in cognitionem ejus temporis quo sacra illa ossa eo allata sunt. Tiburtini habuisse partem potuerunt, a cive suo S. Simplicio Papa: neque enim probatur quod primus Paschalis Sanctum corpus extulerit in lucem.

an etiam
Justinopoli,

14 De Justinopolitanis, quod Romani Pontificis partem possideant, dubium mihi facit Ughellus, quando tomo 3 Italiae sacræ col. 356, agens de ecclesia eorum Cathedrali, ait: Hic asservantur tria sanctorum corpora, nempe Nazarii Episcopi Tutelaris, et SS. Alexandri atque Ælii. Sicut enim erravit Ferrarius quando diem XIII Kalendas Junii, quo migravisse S. Nazarium testatur lamina plumbea, intra arcam cum corpore reperta, dicit fuisse diem inventionis; sic etiam credendus est errasse in Alexandro, qui Justinopoli vi Kalendas Novembris colitur, dum similiter eum diem inventionis appellat; ex falso verosimiliter supposito quod Episcopus Romanus fuerit, qui potuit Justinopolitanus aut alibi in Istria Episcopus fuisse; forte nec Episcopus fuit, sed simpliciter Confessor, æque ac Ælius, sive Helius qui colitur xv Kalendas Augusti: estque verosimile, non successive, sed uno pariter die ex eadem revelatione, inventa esse sacra corpora, sub iis nominibus, quibus jam ante diversi dies erant sacri.

alia Parmæ

B 13 Meliori verosimiliter fundamento credunt Parmenses sese habere corpus, id est partem de corpore S. Alexandri Papæ, cui et sanctimonialium monasterium ibidem consecratum, hodieque sub S. Benedicti regula insigniter florens, fundatricem agnoscit Cunigundam, Bernardi Italiae Regis viduam, sub annum DCCCXXXVII; quæ accepta a Gregorio IV ea quam dixi Reliquia, excipiendum curavit insigni Episcoporum ex vicinis urbibus accitorum concursu, accedentibus etiam Transmontanis duobus Lamberto et Herberto. Ita ad jam dictum annum Bonaventura Angeli in Historia Parmensi, vulgata anno MDXCI: cui ejusdem temporis auctor Garofani id Sanctuario Parmensi consentit; sequiturque Ranuccius Picus in Theatro Sanctorum ac Beatorum Parmensium, ante annos fere quadraginta excuso, ingenue confitens, nescire se, unde acceperint auctores isti Cunigundæ Reginæ nomen. Recte autem concludit, ex illorum dictis consequi, quod S. Alexandri Papæ veneratio Parmæ, multo antiquior sit quam Lucæ, quo ad ejusdem nominis ibidem ecclesiam ipsius Reliquias translulit Alexander II, qui Lucensis Episcopus fuerat, nec nisi anno MLXI factus est Romanus Pontifex. Translationis istius testimonium continet recentior hujusmodi titulus, superior seculo positus, quem testem novissimæ translationis Baronius ad an. 1070 num. 28, et Franciottus in Historia sacrarum imaginum et Sanctorum Patronorum civitatis Lucensis pag. 361 proferunt his verbis. Corpus Beatissimi Alexandri primi Pontificis Maximi, sub Hadriano (imo Trajano) Imperatore Martyrio coronati, una cum catena qua vinctus custodiebatur, ab Alexandro II in ara hujus templi subterranea conditum debita cum reverentia: fuit in hoc altare translatum anno MDXXXIII mense Decembri, curante nobili viro Joanne Arnolphinio Ædituo.

ubi et catena
qua vinctus
Sanctus

C 16 Narrat deinde Franciottus casum circa prædictam Catenam notabilem, Anno MDLXXXIII, cum esset Episcopus Lucensis adm. Illustris D. Alexander Guidiccionius senior; et præfatæ Ecclesiæ S. Alexandri Rector haberetur D. Horatius San-Miniati, qui postea a fel. mem. Sixto V creatus est Archiepiscopus Theatinus; contigit ut quidam, furti facienda causa ingressus sacrarium, ubi ipsa servabatur Catena; cum aliud pretiosioris metalli nihil inveniret, eandem abstulerit, et instar inutilis ferri vendiderit exiguo nummo. Jacturam ubi comperit Sacellanus ecclesiæ, id quod erat suspicatus, circuire cepit per officinas fabrorum ferrariorum; tandemque ad eum perveniens, qui emptam solidis quatuor ab-

inviolata ab
igne,

jecerat in angulum, eo quod igni impositam nequiverat ad usus suos emollire; agnitam redemit proinde retulitque ad ecclesiam; et quod ex libro de ea intellexerat, id postea cum Romæ esset consignavit litteris, anno MDXCVI; addens vidisse Lucæ multos, qui graviter infirmi contactu sacræ illius Catenæ sanitatem recuperarint, merito sancti Pontificis. Quod eo libentius refero, inquit Franciottus, quia et Catenam ipsam singulari favore videre merui, et epistolam omnia supradicta attestantem

et attactu
salutaris.

17 Gabriel Bucelinus in Sacratio Benedictino ait, S. Alexandri Papæ corpus sacratissimum haberi et magna veneratione coli in S. Dionysii Parisiis; costarum partes aliquas in Weingarten, quod est antiquissimæ foundationis monasterium Altorfiæ in Franconia. Ast de San-Dionysianis Reliquiis scribens Jacobus Doubletius lib. 1 cap. 42, ait quod Leo Papa III corpora SS. Alexandri Papæ, Cucuphatis et Hippolyti Martyrum dedit Carolo Magno, qui eadem distribuens in totidem Prioratus, monasterio San-Dionysiano subjiciendos, corpus S. Alexandri posuerit in Prioratu vallis Lebrahæ. Unde si fuisset relatum ad S. Dionysii ecclesiam, æque hoc dixisset Doubletius, quam id dixit de Reliquiis SS. Cucuphatis et Hippolyti; quas ait post mortem Caroli, curante S. Fulrado Abbate illius nepote allatas, et propriis in sacellis locatas. Uti autem has non audemus dicere esse famosiorum istis nominibus Martyrum, quorum Cucuphas Barcinonæ passus est procul a Roma; ita nec de Alexandro velim asseverare, Papam esse Romanum, cum multi Alexandri Martyres, etiam Episcopi, inveniantur. Nempe usu, seu potius abusu quodam, in defectu antiquorum documentorum fundato, fieri solet, ut ad præcipuum unius nominis Sanctum referantur omnia; et hinc factum existimamus, ut passim ad S. Alexandrum Papam respiciant omnes, qui alienius S. Alexandri Martyris corpus aut reliquias habent. Itaque finem facimus inquirendi in alias ecclesias plures, quæ hujusmodi titulo gloriantur. Gelenius in una Agrippina Colonia tres invenit: alii alias adnumerabunt: nos nullius possessioni refragari intendimus, nec etiam uni præ aliis operose suffragari.

Corpus S.
Alexandri
in Gallia,

E
alterius for-
san, ut et
aliæ alibi
partes.

ACTA MARTYRII.

Ex variis et optimæ notæ Codicibus MSS.

CAPUT I.

A S. Alexandro conversus S. Hermes cum aliis. Hujus cum Quirino Tribuno dissertatio de fide. F

Quinto loco a beato Petro Apostolo Romanæ urbis Ecclesiæ a Cathedram sedit Alexander. sanctitate incomparabilis; juvenis quidem ætate, sed fide senior b. Totius autem populi verum affectum gratia ei divina contulerat: ut et Senatorum maximam partem converteret ad Dominum, et Præfectum Urbis quoque, c Hermen cum uxore et sorore et filiis baptizaret, cum mille ducentis quinquaginta servis suis, uxoribus quoque et filiis eorum, quos omnes d in die sancto Paschæ prius fecit fieri ingenuos, et ita baptizari: quibus postea etiam multa, cum ingenuos faceret, dona concessit.

a
A S. Ale-
xandro con-
verso Herme
Præfecto et
aliis multis
b

c

d

2 Unde cum hæc opera ejus ad Trajanum Principem pervenissent, misit Aurelianus Comitem utriusque militiæ de Seleucia Isauriæ, ad interfectionem omnium Christianorum: unde nutu Dei eodem anno e defunctus est Trajanus. Et ingresso Urbem Aureliano, omnis senatus ita famulatus est ei, ut ipsum Principem crederent esse Trajanum. Statim ergo ut ingressus est Romam, venerunt ad eum templorum Pontifices; et ea quæ facta sunt invidiosis

e
missus Au-
relianus
Comes

EX MS.
utrumque
includit
carceri:

f

g

ubi cum
Quirino
Tribuno di-
sputat Her-
mes,

h

i

k

proficens
aliam vitam
sibi a S.
Alexandro
indicatam :

l

ille se credi-
turum pro-
mittit,

C

si ipsos noctu
simul inve-
nerit.

in illis vocibus suggerentes, ita animum Aure-
lium ad iracundiam concitaverunt, ut Hermen Præ-
fectum Urbis in vincula mitteret, sed et S. Alexan-
dri Papam carceri manciparet: unde orta est
f. grandis seditio populi Romani. Nam alii clamabant,
vividus ardeat Alexander: alii dicebant, Hermes debet
vividus incendi, qui tot millia hominum a Deorum
cultura avertit, quos fecit templa derelinquere, et
Deos g. lares suos in suis sedibus unumquemque
confringere.

3 Igitur dum Hermes Præfectus Urbis haberetur
in vinculis apud Quirinum Tribunum, dicit ei Qui-
rinus: Quæ ratio est ut vir illustris, vice sacra ju-
dicans, non solum ad istam injuriam te redigi velis,
verum etiam Præfecturæ h. carens honore tamquam
privatum vinculis te onerari æquanimiter feras?
Sanctus Hermes dixit: Ego Præfecturam non per-
didi, sed mutavi: nam dignitas terrena a terris tol-
litur ac mutatur; dignitas vero cœlestis æterna
sublimitate subsistit. Dicit ei Quirinus: Miror te
prudentem virum ad tantam i. stultitiam devenisse,
ut credas te extra istam vitam aliquid habiturum;
cum cineres humani corporis ita redigantur ad ni-
hilum, ut nec ipsa ossa subsistant. Hermes dixit:
Et ego k. ante hos annos ista deridebam, et istam
B. carnalem utilem esse dicebam vitam. Dicit ei Qui-
rinus: Fac et me probare, ut si ita est, sicut tu cre-
didisti, et ego credam.

4 Hermes dixit: Sanctus Alexander, qui habetur
in vinculis, hoc me docuit. Audiens hæc Quirinus,
maledicere cœpit Alexandro, dicens: Domine mi,
vir illustris Hermes, recipe præfecturam tuam: redi
ad mentem tuam: recipe patrimonium tuum: reci-
pe familiam tuam, tuæque domus ornatum. Ad hoc
enim misit me Dominus meus Aurelianus Comes
utriusque militiæ, ut, si sacrificare volueris, Præfe-
cturam tuam non deseras: ut etiam de his te vindi-
ces, qui inimicitias contra te habentes insultant ca-
sibus tuis. Hermes dixit: Non me permisisisti loqui
tibi, quod ut loquerer tu voluisti? Dicit ei Quirinus:
Ego te interrogavi dicens, Fac me probare juste te cre-
didisse; et tu mihi nominasti hominem magum, quem
ego in vinculis habeo et in carceris ima. conclusum:
et ideo mox ut mihi nomen scelerati hominis no-
minasti, per quem deceptus es, jam te audire non
potui. Video enim te sicut rusticorum quasi a l. Sa-
mardaco seductum, qui et se et te decepit, homo
miserrimus in vinculis et in tenebris constitutus, et
forsitan flammis pro suis sceleribus exurendus. Sed
si quid potest, liberet et se et te. Hermes dixit: Do-
mino meo Jesu Christo in cruce posito Judæi dice-
bant: Si quid potest, descendat de cruce, et cre-
dimus ei. Ille autem, si coreorum non exhorruisset,
plenum squallore perfidiæ, et vidisset vere eos velle
credere, sine dubio descendisset. Quirinus dixit: Si
verum dicis, ego vado ad eum et dico illi: Si vis ut
credam te verum Deum esse præconem, et verum Deum
esse quem colis, aut te apud Hermen, inveniam, aut
Hermen apud te, et omnia quæ mihi dixeris credam.
Hermes dixit, Ita fiat. Dicit ei Quirinus: Vadam ergo
modo, et super eum vincula triplicabo et custodes, di-
camque illi ut eum apud te inveniam cœnandi hora,
et si hoc potuerit facere, per totam noctem, credam
quod et me poterit edocere.

ANNOTATA.

a MS. Rebendorffense, Cathedram suscepit. MS. S.
Maximini, regimen tenuit.

b MS. Audomarensis, Omnem autem populi Roma-
ni amorem ita in eum gratia divina infudit.

c Idem Audomariensis. Præfectum Urbis, Hermetem
nomine.

d MS. Rebendorf. in Sabbato sancto Paschæ.

e MS. Audom. contigit ut Imperator obiret Tra-
janus. Mortuus hic est in Cilicia 10 Augusti anni 117.

f Idem MS. gravissima.

g Idem, claros.

h Idem MS. Audom. honorem patriarum amittere,
et vinculis tamquam privatum onerari te.

i Idem MS. fatuitatem perductum.

k Idem, ante hos duos annos deridebam istam as-
sertionem, sed Dei fretus auxilio ad hoc perveni,
ut probarem istam carnalem vitam esse vanissi-
mam.

l MS. Rebendorf. a Samarisco seductum, aliis in-
ductum et inductam. Est autem Samardacus homo
ridiculus et versipellis. S. Chrysostomus Homilia 17
in epistolam S. Pauli ad Ephesios: Οὗτος ὁ ἄνθρωπος τοὺς
λεγομένους γελωτοποιούς, Σαμαρδακούς, οὗτοι εἰσιν
εὐτράπελοι. Consule Glossarium Meursii.

CAPUT II.

S. Alexander e carcere ductus ad S. Her-
metem et reductus. Hujus filius a morte
resuscitatus, et nutrix cæca illuminata.

Cumque isset et hoc dixisset Tribunus Quirinus
sancto Alexandro, et triplicasset ei custodes et
claustra; mittens se in orationem Alexander, dixit:
Domine Jesu Christe qui me in Cathedra Apostoli
tui Petri sedere fecisti, præsta mihi a. ut salva pas-
sione mittas ad me Angelum tuum, qui me hodie,
vespertino tempore, perducatur ad famulum tuum
Hermen, et iterum matutino huc revocet me, ne-
mine sentiente usque dum ego huc redeam. Primo
igitur nocturno silentio affuit puer, faculam arden-
tem ferens in carcerem, dixitque sancto Alexandro,
Sequere me. At ille respondit: Vivit Dominus meus
Jesus Christus, quia si non mecum flexeris genua, et
b. orationem Domini mei Jesu Christi dixeris, non
sequare te. Puer autem, qui videbatur, non amplius
erat quam quinque annorum, flectensque genua sua
oravit dimidiam fere horam: et surgens dixit ora-
tionem Dominicam: et apprehendens manum ejus
puer, duxit eum ad fenestram quæ erat clausa, et
quasi ostium aperuit eam, et perduxit eum ad
Hermen in domum Quirini, intra clausum cubicu-
lum.

6 Et veniens post Quirinus aperuit ostium: et
inveniens eos simul extensis manibus orantes, et
faculam ardentem videns, exterritus est. Cumque
viderent eum illi amentem effectum, dixerunt ei:
Quoniam ex fide hanc diffinitionem habuisti in corde
tuo, ut si nos, qui fuimus separati corporibus, ani-
mo tamen eramus conjuncti, etiam corpore sociatos
videres, crederes; ecce vidisti nos, crede. Sed ne
putes quod nostræ evasionis causa nos tibi a
vinculis absolutos ostendimus, quos iterum mane
invenies ut ipse vinxisti: sed tuæ magis liberationis
causa factum est, ut credas Christum Filium Dei
esse verum Deum, qui exaudit credentes in se, et
quidquid ab eo c. fueris deprecatus accipies. Dicit
eis Quirinus: Hoc potuerunt facere etiam artes ma-
gicæ. Respondit ei Hermes: Numquid nostra vo-
luntate perrupimus carceres? sed ideo quia tu dixi-
sti te crediturum si nos in unum videres, ecce vides
nos quos triplicibus custodiis mancipasti. Crede:
nam ipse Dominus noster Jesus Christus talium be-
neficiorum se manifestavit indicibus, dum illuminaret
cæcos, mundaret leprosos, curaret paralyticos, effu-
garet dæmonia, mortuos suscitaret.

7 Denique ideo factum est, ut ego isti Papæ san-
cto Alexandro crederem. Unicus mihi cum esset fi-
lius, in nimio languore positus, qui adhuc ad litte-
rarum studia ambulabat, iste in Capitolium ductus
est

D

E
S. Alexander
petit Ange-
lum a quo
ad Hermen
ducatur,
a

cumque
puerili specie
apparentem
probat,
b

ac sequitur:

f
exterritum
ad fidem
allicunt:

c

illi Quirinum
Christi mi-
racula do-
cent.

A est a me et a matre sua; et cum sacrificassemus omnibus Diis, omnibusque Pontificibus præmia dedissemus, mortuus est. Tunc increpare me cœpit nutrix ejus, dicens: Tu si ad sancti Petri limina eum adduxisses, et credidisses Christo, hodie filium tuum haberes incolumem? Cui ego dixi: Dum tu ipsa cæca sis facta, et non sis curata, quomodo filium meum mihi reddes incolumem? At illa dixit: Sic quomodo cæca sum ante istos quinque annos, si Christo credidissem, redderentur mihi oculi mei. Cui ego dixi: Vade, et crede: et si tibi oculos aperuerit Alexander, credam quod et mihi possit restituere unicum filium. Tunc abiit ad ipsum cæca circa horam tertiam: et ecce hora diei sexta, reversa est ad me sana, imponensque mortuum filium meum in humeris suis currere cœpit, sic ut vix eam juvenes ac pueri sequerentur. Quæ cum venisset [ad Alexandrum] jactavit eum ante pedes ejus dicens: Domine, redeat ad me cæcitas, tantummodo ut iste resuscitetur ad vitam. Tunc sanctus Alexander dixit ei, sic vero istum puerum resuscitet Christus, ut tibi semel quos redonavit non auferat oculos. Cumque oratione facta sanasset eum et ipse per se veniens ad me, reddidisset filium meum viventem et sanum, statim me misi ad pedes ejus, et rogavi eum ut me faceret Christianum: et ex eo die credidi Christo. Constitui ipsum filio meo tutorem, et omne patrimonium matris ejus defunctæ ipsi contuli, aliquanta etiam de meo addidi: cetera, vero omnibus servis meis, qui mecum facti sunt Christiani, simul cum libertate donavi: quicquid vero superfuit erogavi pauperibus. Nunc vero in expedito positus, nec confiscationem timeo, nec offensam hominis morituri pavesco, credens me partem habere cum his qui pro Christi nomine ad coronam martyrii pervenerunt.

8 Audiens hæc Quirinus misit se ad pedes eorum, et cœpit dicere: Lucretur ergo animam meam Christus per vos hoc modo. Habeo filiam adultam et volo eam viro tradere, cujus aspectum quidem pulcritudo condecorat, sed collum ejus struma circumdat. Hanc vos salvam facite, et conferam ei omnia, et vobiscum Christum confiteor. Dicit ei sanctus Alexander: Vade et adhuc eam ad carcerem ad me cito, et tolle boiam de collo meo, et impone ei et fac simul illam manere cum boia, et mane illam invenies salvam. Quirinus dixit ei: Et cum tu hic sis in domo mea, quomodo te inveniam in carcere? Sanctus Alexander respondit ei: Festinanter vade, quoniam qui me adduxit ad te priusquam tu venires, reduci me ibidem faciet. Hæc cum dixisset egressus est Quirinus, et cœpit velle apertum dimittere locum ubi clausum tenebat Hermen. Dicit ei Alexander Papa et S. Hermes; Claude more solito. Et cum nollet, coegerunt eum et clausit. Et cum sibi valedicerent orantes, ecce infantulus ille cum facula paratus aperuit ei fenestram, dicens: Sequere me. Et intra unum punctum horæ revocavit eum in carcerem, eique vincula reposuit et abscessit.

ANNOTATA.

a In MS, Audomar. ista interponuntur: ut salva passione, quæ mihi super mel et favam dulcior est pro tui nominis confessione, mittas etc.

b Alterum MS. nostrum: orationem Dominicam dixeris.

c Aliqua MSS. fueris postulatus, MS. Audomar. postulaveris.

CAPUT III.

SS. Quirinus et Balbina filia et alii captivi a S. Alexandro baptizati. Martyrium SS. Quirini, Hermetis et aliorum.

P ost unam vero horam venit ad custodes quatuor viros Quirinus, quos ante ima carceris posuerat: et cum invenisset eos vigilantes, et claustra omnia integerrima atque signata, sicuti dimiserat; aperiens invenit S. Alexandrum Papam, ad cujus pedes procidens, cœpit clamare dicens: Peto, Domine, ut ores pro me, ne veniat super me ira Dei, cujus tu es Episcopus. Cui respondens S. Alexander ait: Deus meus non vult perire quemquam, sed converti peccantes. Nam et cum in cruce positus esset, pro crucifigentibus se oravit. Tunc prosternens se Quirinus dixit: Ut jussisti, ecce ancilla tua filia mea. Dicit ei S. Alexander: Quot sunt in isto carcere clausæ personæ? At ille; a Prope viginti. Sanctus Alexander dixit ei: Require si sunt hic aliqui pro nomine Christi clausi. Et cum requisisset, invenit ac renuntiavit ei dicens: b Est ibi Eventius Presbyter senex, et Theodolus, quem dicunt de Oriente venisse Presbyterum. Dicit ei Alexander Papa: Vade cursim, et cum honore adduc eos ad me. Tamen, dum vadis et venis, tolle boiam de collo meo, et induc eam filia tuæ. Statim tollens omnia vincula ab eo Quirinus, osculari cœpit pedes S. Alexandri, dicens. Tuis manibus impone eam illi. At ubi imposuit urgere cœpit Alexander Quirinum ut iret. Qui dum vadit, ecce puer ille subito cum facula apparuit, et venit ad puellam dicens ei; Salva esto, et in virginitate tua permane, et ego faciam te videre sponsum tuum, qui pro amore tuo sanguinem suum fudit. Hæc cum dixisset, abscessit.

10 Veniens autem pater puellæ Quirinus cum Eventio et Theodolo Presbyteris, invenit filiam suam sanam, et cœpit clamare: Exi hinc de ista custodia, Domine Alexander, ne forte, dum tu hic c tardas, veniat ignis de cœlo et consumat me. Dicit ei S. Alexander: Si vis mihi præstare beneficium, suade omnibus, qui sunt in carcere, baptizari, ut fiant Christiani. Quirinus respondit: Vos Christiani Sancti estis, horum autem alii d effractores sunt, alii adulteri, alii e malefici, alii diversorum criminum rei. Dicit ei S. Alexander: Pro peccatoribus filius Dei Dominus noster Jesus Christus de cœlo descendit, et de Virgine natus omnes vocat ad indulgentiam, Noli ergo dubitare, sed omnes fac ad me venire. Tunc Quirinus dixit omnibus clara voce; Quicumque voluerit fieri Christianus, fiat: et qui baptizatus fuerit, vadat liber quocumque voluerit.

11 Cumque venissent omnes ad S. Alexandrum Papam, aperuit Deus os ejus et cœpit dicere: O Filiioli, audite et credite. Deus qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt: qui fulgura mittit et tonat, qui mortificat et vivificat, cui serviunt sol et luna et stellæ et serenitates, et nubes et pluviae; hic filium suum de regno cœlorum misit per Virginis uterum, ut ex homine nasceretur, et inciperet nasci, qui initium nascendi numquam habuit, cum eo qui nascebatur ex Virgine. Hic cœpit ad fidem suam invitare omne genus hominum: sed cum duri essent Judæi ad credendum, et nollent ei credere, hoc signum fecit: Prandens cum eis, dum vinum in conviviis defecisset, aquam convertit in vinum: item cogitationes hominum singulis cœpit exprimere: item cæcorum aperire oculos, mutorum ora resolvere, reddere claudicantibus gressum, fugare dæmonia, salvare languentes ac febricitantes; sed et mortuos suscitare, imperare ventis, tempestates f arcere, supra mare pedibus ambulare: cum-

S. Alexander cœcepit Quirinum cum filia Balbinæ

a

b

E

et struma ejus per boiæ impositionem sanata,

c

d

e

petit ut captivi ceteri adiuvantur instruendi in fide: F

quibus cum Christum prædicasset

f

A quæ hæc omnia faceret, et innumerabilis ei multitudo adhereret, zelo ducti Pharisei atque Judæi crucifixerunt eum : quos facere ideo id non vetuit, dum posset, quia nostræ mortis auctorem studuit captivare. Quo facto tertia die resurrexit a mortuis, et coram multis testibus ascendit in cœlos, dans potestatem discipulis suis easdem exercere virtutes. Hic post finem seculi venturus est iudex, ut reddat bonis bona, et malis mala. Ergo vos videte cui credidistis, et date nomina vestra ut efficiamini Christiani.

omnes cum
Quirino
et familia
baptizat.

12 Cumque universi credidissent, præcepit Eventio et Theodolo, ut manus eis imponerent, et catechumenos eos facerent. Post hæc autem Quirinus, simul cum filia sua Balbina et omni domo sua, baptizatus est, omnesque qui simul erant in custodia. Et omnibus baptizatis apertus est carcer, et cœpit esse quasi ecclesia.

Quirinus
coram Aure-
liano fidem,

13 Tunc abiit Commentariensis ad Aurelium, dixitque ei universa quæ gesta sunt. Unde iratus jussit ad se adduci Quirinum, et dixit ei : Ego te quasi filium dilexi, tu autem irrisisti me, deceptus ab Alexandro. Dicit ei Quirinus : Ego Christianus factus sum. Vis occidere, vis fustigare, vis incendere, aliud non ero. Nam et omnes qui erant in carcere feci fieri Christianos, et dimisi eos, et noluerunt usquam ire. Sanctum autem Alexandrum Papam, et virum illustrem Hermen rogavi, ut abscederent, et noluerunt, ibique sunt omnes in carcere, dicentes ; Si pro criminibus nostris mori habuimus ac perire, quanto magis pro Christi nomine animas offerimus ? Ego vero rogavi eos ut exirent omnes qui baptizati sunt, et vestibus candidis novisque h vestiti, quia hoc exigit religio Christiana : sed ad martyrium omnes usque nunc astant, parati ad necem suam, sicut esuriens paratus ad epulas. Jam quod tibi placet, incipe facere.

B
pro se et aliis
fatur :

h

14 Tunc fecit ei linguam abscindi, dicens : Linguam tuam aufero, quia non timisti sic audacter tua mihi pandere secreta, ut tacentem te torqueri jubeam i in eculeo. Quiricus dixit : Miser et infelix, libera animam tuam, ne æternæ te pœnæ suscipiant. Qui tortus in eculeo k cum ab Aureliani non cessaret injuriis, jussit ei manus ac pedes abscindi, et sic eum decollari, et projici canibus. Tunc corpus ejus rapientes Christiani in via Appia l sepelierunt, in cœmeterio Prætextati m : Filia vero ejus sancta Balbina in sacra virginitate permansit. Cui sæpe osculanti boiam per quam salvata fuerat, dixit ei S. Alexander : Desine hanc boiam osculari, sed potius require beati Petri vincula, et ea osculare, et boiam meam osculari desine. Tunc data sibi opara cum studio ac desiderio magno pervenit ad illa S. n Balbina, deditque ea Theodoræ illustrissimæ feminæ, sorori sancti Hermetis Præfecti urbis. Qui cum ab Aureliano decollatus fuisset, corpus soror ejus Theodora collegit, et in Salaria veteri sepelivit, non longe ab urbe Roma, sub die quinto Kalend. Septembris o. Omnes in carcere baptizatos Aurelianus cum navi vetusto in altum mare duci jussit, et illic ligatis ad colla lapidibus p mergi.

et post varia tormenta
decollatur.

i

k

et post varia tormenta
decollatur.

l

m
S. Balbina
vincula S.
Petri querit,

C

n
S. Hermes
capite plectitur.

o

p

ANNOTATA.

a MS. Audomar. Prope centum viginti.

b Idem addit : Sunt hic duo Presbyteri. Eventius senex et Theodolus, MS. Bodecense, Est hic senex Eventius ab Oriente veniens, et Theodolus, ambo Presbyteri.

c Alia MSS. Moras facis, tricas, constringeris, detineris.

d MS. Audom. fures.

e MS. Rebderf. maledici.

f Idem MS. compescere.

g MS. Audom. prohibuit.

h MS. S. Maxim. vestivi.

i MS. Audom. In eculeo posito Quirino aperuit Deus os ejus et dixit.

k MS. Bodecense apponit, licet lingua amputata.

l MS. S. Maxim. interponit : in qua est postea positum corpus Martyris Januarii.

m Quomodo postea corpus S. Quirini delatum fuerit Novesium, dictum est ad ejus Vitam 30 Martii.

n Acta S. Balbinæ dedimus 31 Martii, et S. Theodoræ 1 Aprilis.

o Corpus S. Hermetis postea Rothnacum, municipium Flandriæ inter Tornacum et Aldenardam, translatus est, uti latius dicendum erit 28 Augusti.

p Horum Martyrum sacra memoria celebratur 10 Aprilis.

CAPUT IV.

Varia tormentani flicta SS. Alexandro, Eventio et Theodulo. Horum martyrium et sepultura.

Deinde sanctum Alexandrum Papam jussit sibi exhiberi, dixitque ei : Exquiro a te prius, ut omnia sectæ vestræ mihi mysteria manifestes, ut sciam cur pro Christo, nescio quo, occidi quam vinci optetis. S. Alexander dixit : Quod quæris sanctum est, et non permittimur a Christo sanctum dare canibus. Aurelianus Comes dixit : Ergo ego canis sum ? S. Alexander respondit ; Utinam canis esses, sed quod tibi pejus est, etiam cane deterior : canis enim pro factis malis in ignem æternum non mittetur, sed semel mortuus, et corpore simul moritur et flatu. Homo autem, qui ad Dei similitudinem factus est, si per iniqua opera a Dei cultura recesserit, æternis suppliciis subiacebit : sicut ille reus est tibi, qui similitudinem imaginis tuæ sive statuæ tuæ ausus fuerit inquinare. Sed et tu, dum temporalis es homo, temporales hominibus infers pœnas ; Deus autem, qui æternus est, æternas peccantibus pœnas et æterna infert incendia. Aurelianus Comes dixit : Si interrogationibus meis satis non feceris, scias te verberibus attrahendum. S. Alexander dixit : Aureliane tyranne, quid est quod talia temerario ausu perquiris ? et hoc a me, qui præter Regem meum, qui est in cœlis, alterum omnino non timeo ? Erras, si te putas, non credendo, sed discutiendo a Christianis hominibus erudiri.

E
S. Alexander
recusat Aureliano mysteria fidei
aperire :

ejus incredulitatem

16 Aurelianus Comes dixit : Artificiosa loquacitas tua cesset, non enim ante Judicem qualemcumque loqueris, sed ante eum, cujus potentiam totus mundus expertus est. S. Alexander dixit : Noli de potentia tua gloriari, prope est enim ut desinat esse potens qui in sua potentia gloriatur. Aurelianus Comes dixit : Ideo permittetis loqui, miserrime, quia vario tormentorum genere cito anima tua extorquenda est. Alexander dixit : Nihil novum facturuses : quis enim innocens manus tuas evasit ? Soli illi apud te vivunt, qui negaverunt se servos esse Domini Jesu Christi. Ego autem, quia certus sum me Dominum meum numquam negaturum, necesse est ut a te interficiar, sicut Hermes vir sanctus, qui modo vere illustris est ; et Quirinus, qui modo vere est Tribunus ; sed et omnes illi qui nuper illuminati migraverunt ad regna siderea. Aurelianus Comes dixit : Hoc est quod a te inquiri, quæ tantæ rei causa est, ut optetis magis vos occidi quam vinci. Alexander dixit : Jam dixi tibi, non licet sanctum dare canibus. Aurelianus dixit : Numquid ego sum canis ? Cessent verba, quia præto sunt verbera. Alexander dixit : Ego non timeo verbera ista, quæ tempore transeunt, et sub celeritate finem inveniunt : sed illa tormenta timeo, quæ tu non times.

F
et crudelitatem arguit,

minas spernit.

A 17 Tunc iratus Aurelianus jussit eum in eculeo levare, et torqueri ungulis, atque lampadibus attraheri. Cumque diu hæc faceret, et ille nullam emitteret vocem, dixit ei Aurelianus : Quare taces? S. Alexander dixit : Quia tempore orationis homo Christianus cum Deo loquitur. Aurelianus dicit ei : Responde ad omnia quæ te interrogo, et cessare faciam verbera a te. S. Alexander dixit : Stulte, ego te increpo, quia de tua crudelitate non curo. Aurelianus Comes dixit : Considera quia triginta *b* annorum ætas tibi est, quare tuam perdere vis juventutem? S. Alexander dixit : Utinam animam tuam non perderes : Et cum esset in eculeo suspensus sanctus Alexander misit ad Aurelianium uxorem ejus dicens : Libera te, et dimitte istum sanctum Alexandrum, quia et tu mala morte moriturus es, et me viduam derelinques. Aurelianus dixit : Nonne amicus tuus est, et ideo talia verba pro ipso loqueris!

et tormenta :

*b*S. Eventius
annorum 81

B 18 Et deposito S. Alexandro jussit applicari Eventium et Theodolum; et interrogans B. Alexandrum dixit : Dic mihi, Alexander, isti qui sunt? Alexander respondit : Ambo viri sancti, ambo Presbyteri. Applicato igitur S. Eventio, Aurelianus dixit : Quis diceris? S. Eventius respondit : Nomine carnali Eventius dicor, nomine spirituali Christianus sum. Aurelianus dixit : Et tu quando factus es Christianus? S. Eventius dixit : Ante hos annos septuaginta, quia cum annorum essem undecim baptizatus sum, cum autem essem viginti annorum, Presbyter ordinatus sum : nunc vero ago octoginta et unum ætatis annum, *c* et istum unum annum in carcere habeo et in vinculis, unde et gaudeo. Aurelianus dixit : Consule senectuti tuæ : nega Christum esse Deum tuum, et amicum meum te faciam et divitem comitemque. Eventius dixit : Ubi est sensus tuus, et ubi est intellectus tuus? Putabam te aliquid sapere : tu autem cæcus corde non potes videre quæ Dei sunt. Unde, miser, vel tarde intellige, quia homo mortalis es : et age pœnitentiam, et crede Christum Dei filium esse verum Deum, ut possis ejus misericordiam invenire. Tunc amoveri fecit et hunc Aurelianus, et jussit sibi Theodolum applicari, cui et dixit : Tu es Theodolus, qui jussa mea pro nihilo computasti? S. Theodolus dixit : Etiam pro nihilo te ipsum semper computabo, qui Sanctos Dei his suppliciis maceras. Quid enim fecit S. Alexander, ut tantis eum tormentis affligeres? Aurelianus dixit : Quasi tu immunis eris? Theodolus dixit : Credo de misericordia Dei mei, quia non separabor a societate Sanctorum Martyrum ejus.

solicitatus ad
defectionem
*c*arguit Au-
relianium :idem facit
S. Theodoluset cum Ale-
xandro in
furno arden-
te manent
illæsi,*d*cum eoque
martyrium
complevit.
*e*Aurelianus
vocat et vi-
sione terri-
tus,
f

C 19 Tunc Aurelianus jussit fortiter incendi furnum, et jessit Alexandrum et Eventium dorsum ad dorsum ligari, et sic præcipitari in furnum candentem. Theodolum vero ante ipsum furnum stare præcepit, ut quasi eorum territus passione ad sacrificandum idolis consentiret. Sanctus vero Alexander clamavit dicens : Frater Theodole, festina venire huc, et *d* age nobiscum, quia ille quartus, qui inter tres pueros Hebræos apparuit nunc hic nobiscum est. Et exiliens in ignem S. Theodolus ingressus est furnum : et gratias agentes Deo pariter dicebant : Igne nos examinasti Domine, et non est inventa in nobis iniquitas. Quod cum nuntiatum fuisset Aureliano; iratus ingemuit, et angustatus præ furore, jussit Eventium et Theodolum decollari, Alexandrum vero *e* punctim per tota membra transfigi.

20 Cumque eis quasi mortuis insultaret, vox facta est repente ad eum de Cœlo dicens : Aureliane, istis, quibus insultas, apertus est paradisos deliciarum, tibi autem apertus est tartarus et infernus. Ad hæc verba tremor corripuit Aurelianium, et cœpit dicere ad *f* Severinam uxorem suam : Venit ad me quidam juvenis cum virga ferrea ignita, et jactavit eam an-

te pedes meos, dicens : Habes Aureliane quod egisti. Et ex illa hora totus contremui, et in fletu sum devolutus, et quid faciam nescio : ora pro me. Severina, Deum tuum, ut indulgeat mihi Severina vero dixit ei : Ego vadam et per me sepeliam eos, ne et mihi similiter contingat. Vadens autem in septimo milliario ab urbe Roma via Numentana in *g* prædium suum, Eventium et Alexandrum in uno posuit monumento, Theodolum vere solum in loco altero sepelivit. Omnes vero Clerici Romani, et religiosi viri qui ad exequias venerant, ibidem remanserunt. Severina autem festinans rediit, invenitque Aurelianium loquentem aliena, candentem febribus, ac sibi omnes miseras reputantem. Cui respondens Severina, dixit : Noluisti audire vocem meam, et ecce ipse mala morte morieris, et me viduam derelinques. Qui mox expiravit masticans linguam suam : Severina vero uxor ejus vestivit se cilicio, et tam diu jacuit ante limina Sanctorum quos ipsa sepelierat, donec venisset ab Oriente sanctus Sixtus Episcopus, a quo impetravit Severina, ut in eodem loco prædii ipsius ordinaretur Episcopus, qui omni die quæ sunt *h* Sancta Martyribus celebraret : ideoque locus ipse habet proprium Sacerdotem, usque in hodiernum *i* diem Sanctorum autem ipsorum natalitia cum omni gloria et honore celebrantur quinto nonas Maji ; benedictus Deus in secula seculorum. Amen. *k*

D
LX MSS.peti preces
uxoris,
*g*quæ Sanctos
sepelit :ac, mortuo
marito,induit cili-
cium.*h**i*

E

k

ANNOTATA.

a Quæ hoc capite referuntur habemus seorsim ex MSS. Romano bibliothecæ Vaticanæ et Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, sed variis amplificationibus immutata, ut etiam sunt in MS. Trevirensi S. Maximini, quæ minus placent.

b Utrumque infra veritatem tam exigua Alexandro ætas hic tribuatur a blandienti iudice, oportet tamen, venusta plane specie ac vivida fuisse Sanctum, qui licet haud dubie excederet annum ætatis quadragesimum, potuerit tamen tricenarius videri : quo faciebat usitata eo tempore rasura barbæ, potissimum in personis ecclesiasticis.

c Idem MS. jam secundum annum.

d Alia MSS. alge, aut vade.

e Aliqua MSS. pungi per tota membra præcepit. Beda, punctis creberrimis per tota membra peremptus est.

f Aliquibus Severiana dicitur, et ad hunc diem est non nullis fastis inscripta ; ut supra inter Prætermissores diximus.

g Aringhus lib. 4 Romæ subterraneæ cap. 22 asserit, hoc prædium vulgo appellari Casam-novam, et conspici adhuc pervetustæ ecclesiæ reliquias, et parietinas ex colonorum habitationibus restantes.

h Id est, Missæ sacrificium offerret in memoriam ipsorum Martyrum.

i Quandoquidem non est verosimile, quod sub S. Silvestro aut deinde seculo 4 habuerit locus iste Episcopum proprium (nec enim de Presbytero simplici intelligenda est vox Sacerdos) verosimile sit hæc Acta esse scripta seculo 3, in ea ecclesiæ pace quæ Decii persecutionem præcessit. Cum autem locus iste fuerit via Numentana octavo ab urbe milliario, ultra quem uno alterove dumtaxat milliario ipsum Nomentum fuisse suadent ejus reliquæ hodieque superstites sub nomine Lamentanæ ; sicut pons super Anienem in ipsa via stratus Ponte Lamentano vulgo dicitur ; credibile est ibi constitutam fuisse Sedem Episcopi Numentani ; qui tamen Episcopatus sub Decio aut Diocletiano nominari desierit.

k Extant in Bibliotheca Ambrosiana sub littera N in folio num. 151 hæc ipsa Acta tamquam Vita S. Hermetis, Græce reddita, et solo diversa principio, quemadmodum colligitur ex § ultimo, quem Mediolano Lauretum

F

EX 3.

Actum ad Pœnitentiariam sedem pro Belgis trans-
anno 1677 P. Ignatius le Febvre, nobis transcrip-
psit : utinam et principium describat aliquis, unde de
re tota certius feratur iudicium. Interim videtur Inter-
pres locum de Sixto Episcopo Sanctissimo, qui de
Romano Pontifice, S. Alexandri successore, a nobis in-
telligitur ; intellexisse, quasi rogatus fuerit a S. Seve-

rina, ut ipsemet ibi fieri Episcopus dignaretur, sic enim D
habet, μέχρις οὗτοι ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς παραγένετο με-
ρῶν ὁ ἀγιώτατος Ἐπίσκοπος, ὅστις καὶ ἤτησεν ἡ Σευερίνα ἐν
τῷ αὐτῷ προσήκοντι αὐτῆς ἐπίσκοπον αὐτὸν καταστῆσαι,
ὅπως διὰ παντός τὰ προσήκοντα τοῖς μάρτυσιν ἐπιτελεσ-
θῇσονται· καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοιοῦτος τόπος μέχρι τῆς σή-
μερον οἰκεῖον ἐκληρώσατο ἱερέα.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

TIMOTHEO LECTORE ET MAURA UXORE EJUS,
IN THEBAIDE.

D . P.

CIRCA AN.
CCLXXXVI

Sub Ariano
Præsidi Pas-
si in Ægypto

B

coluntur
Constantino-
poli

valde celebri
officio

per S. Joseph
Hymnogr.
composito.

Pluries nobis in hoc opere commemoranda venit
Ariani, Præsidis in Thebaide a Diocletiano
constituti, crudelitas adversum Christianos,
ibidem exercita ; prius quam ipse veritatem fi-
dei nostræ agnoscens, illustre pro eadem martyrium
subiit, circa annum, ut arbitramur, vulgaris æræ CCL-
XXXVI ; quod explicuimus VIII Martii, ubi dedimus com-
munia ipsius et SS. Philemonis atque Apollonii et qua-
tuor Protectorum Imperialium Acta. Hic par conjugum
generosum offertur, sub eo coronatum, Timotheus sci-
licet et Maura ; quorum festum hoc die agebatur Con-
stantinopoli, ut testantur Menæa excusa et Claromonta-
num Synaxarium, in quibus proluxa Passionis narratio
terminatur his verbis : agitur ipsorum Synaxis in
sanctissimo eorum Martyrio, quod est Peræ in Jus-
tinianis : unde intelligimus, eorum corpora aut partem
notabilem illuc aliquando fuisse delatam.

2 Translationem hanc Reliquiarum, aut saltem Mar-
tyrii dedicationem, fuisse quotannis valde festivam,
persuadent tam Typicum Græcorum, quam Kalenda-
rium metricum, solam SS. Timothei et Mauræ synaxim
indicantia : unde etiam Moschi, in suo figurato Kalen-
dario, eosdem Sanctos hodie potissimum celebrant, ex
toto numero aliorum Martyrum ; et in Ruthenicis
fastis apud Possevinum S. Timothei Mart. nomen le-
gitur. Non fuisse tamen festivitatem illam Constantino-
poli antiquissimam credere suadet hujus diei Canon sacer,
totus de illis, utpote S. Josephi Hymnographi opus,
qui seculo nono, et quidem ad finem vergente, floruit.
Canonis illius Acrostichis, etiam Theotocia et nomen
auctoris comprehendens, hæc est :

C

Acta dantur
ex Græco,

Τιμοθέου Μάυρας τε τοὺς πόρους σέσω 'ΙΩΣΗΦ.
Timothei Mauræque veneror labores. JOSEP.
3 Actu damus ex Græco Codice Palatino Bibliothecæ
Vaticanæ, simpliciter scripta, ad eum fere modum quo
ex Proconsularibus Actis habemus quædam, et maximi
facimus. Passionem in cruce consummatam Menæa in-
super hoc disticho ornant :

Ἡπλώσε Χριστὸς χεῖρας ἐν σταύρῳ πάλαι·

Ἡπλώσε καὶ νῦν Μάυρα σὺν Τιμωθέῳ.

Expandit olim Christus in cruce manus,

Expandit et nunc illas cum Timotheo Maura.

elogium ex
Synaxario,

In Menologio Basilii Imperatoris brevius eorum elogium
sic deducitur. Timotheus, Christi Martyr, Lector fuit
Ecclesiæ Dei : cum autem conjugii lege Mauram ac-
cepisset in uxorem, vix prætergressis diebus viginti,
comprehensus est a idololatriis, et vinctus ad Arianum
Præsidem Thebaidos adductus, eique traditus. Qui
ait ei : Affer libros tuos, eosque coram me combure.
Sancto autem id facere renuenti immiserunt ferra-
menta candentia in aures, et statim exciderunt pu-
pillæ oculorum ejus : deinde alligatus est rotæ per
talos, et lignum imposuerunt ori ejus, ligantesque
ad collum lapidem suspenderunt eum conversum in
caput. Cum autem nihil ei persuadere posset Præ-
ses ; ait uxori ejus, ut suaderet ei deficere a Christo :
hæc vero elegit ipsamet potius martyrium pati : qua-

re evelli jussit crinescapitis ejus ; ac denique utrum-
que ad parietem clavis configi, ubi post novem dierum
perseverantiam consummati sunt.

4 Pluribus, ut dici eadem in Menæis describuntur,
unde nonnihil lucis inferemus contextui Græco ; ne La-
tinum, in tria capita more nostro dividendum, distin-
guamus Annotatis minime hic necessariis : quippe quæ
in Græci contextus consideratione fundarentur, Cardi-
nalis Sirletus in suo Menologio mentionem horum Mar-
tyrum fecerat : hinc eorum notitia accepta, Baronius
Romano Martyrologio sic inscripsit. In Thebaide San-
ctorum Martyrum Timothei et Mauræ Conjugis quos
Arianus Præses post multa tormenta cruci jussit
affigi ; in qua novem diebus vivi pendentes, ac seip-
sos in fide roborantes, martyrium consummarunt.
Notat deinde eorum Acta in menologio fusius expli-
cari : sunt tamen ea ex Menæis contracta.

E

et Romano
Martyrolog.

ACTA MARTYRII

Ex cod. Græco Palatino 27 Bibl. Vatic.

VIDE ACTA
GRÆCA

CAPUT I.

Tormenta a S. Timotheo tolerata, Maura
uxor animata ad martyrium.

Persecutionis tempore quærebantur Christiani, et
Ariano Præsidi adductus est vir, nomine Timotheus,
Lector ex vico Perapeorum. Dixit autem ei Præses,
Qui es tu et cujus dignitatis ? respondit Timotheus,
Christianus sum, Lector ordinatus. Cui Præses : Num
solus forte non audivisti mandata Imperatoris, juben-
tis ut quisquis non immolaverit Diis male pereat ? Ti-
motheus inquit : Spiritus Jesu Christi in me habi-
tat, et ideo non sacrifico. Dixit ei Arianus Præses :
Numquid vides tormentorum instrumenta circum
te posita ? Neque tu, respondit Timotheus, vides
Angelos Dei me confortantes ? Tum Præses : Da
mihi libros tuos ut eorum virtutem cognoscam.
Cui Timotheus : Demens et omnis nequitiae inventor,
quis hominum unquam filios suos in mortem tradidit ?
An ergo non intelligis, quia libri mei filii mei sunt ?
quodque dum iis utor, circumdant me Angeli Dei ?
Dixit Præses : Hoc prætexis, quia non vis sacrifi-
care neque libros ostendere : vide et considera ne
hæc audacia tibi cedat in damnum. Timotheus res-
pondit : Non sacrifico, Christianus enim sum.

Adductus
ad Præsidentem

F

recusat sa-
crificare aut
libros tra-
dere :

2 Tunc indignatus Præses jussit afferri stylos
candentes atque in aures ejus immitti. Statimque ab
æstu ignis nimiaque inflammatione ferri pupillæ ocu-
lorum ejus prosilierunt : et dixerunt ei milites Præ-
sidis, ecce quia non vis sacrificare amisisti oculos
tuos. Timotheus respondit : Oculi quidem corporis,
insulsa multa videre soliti, hoc patiuntur : sed salu-
tiferi oculi Domini mei Jesu Christi illuminant ani-
mam meam. Quod audiens Præses iratus est, jussi-
que talos ejus alligari ad rotam, dicens ei : Sacrifica
et a tormentis liberaberis. Timotheus econtra : Non

stylis ignitis
per aures
immissis
excacatur,

alligatur
rotæ :

sacrifico

*in caput
suspenditur.*

A sacrifico : habeo enim Dominum protegentem me. Tunc Præses ait : Solvite eum a rota ; ligantesque illi manus injicite ori eam, et in caput conversum suspendite de columna, colloque ejus appendite lapidem.

*Maura jussa
se comere ut
viro defectio-
nem suadeat,*

3 Expectabant autem et auscultabant num a sententia sua discederet. grave enim erat tormentum quo affligebatur. Beatus vero Timotheus, in cœlum suspiciens, dixit : Est Deus in cœlis, qui me ab hac angustia liberabit. Tunc milites annuntiarunt Præsidi quæ dicebat, suggerentes ei quod per humanitatem potius videretur convertendus quam per ejusmodi tormenta : Sponsus enim est, inquiebant, neque plures quam viginti sunt dies quod nuptias celebravit, et habet uxorem adhuc juvenculam. Jussit ergo illam adduci Præses et coram se constitui. Adducta autem illa, dixit Arianus Præses, Quod tibi nomen est ? Respondit illa, Maura. Subinfert Præses, Miseret me calamitatis tuæ, quod adeo juvencula, efficiaris vidua. Proinde mando tibi, ut sumpto ornatu vario, et crinibus comptis, vestesque induta decoras, abeas ad virum tuum Timotheum ; si forte ei persuadere possis ut conversus sacrificet ; ne vere fias vidua adhuc juvencula.

*et ob vestium
fragrantiam
rejecta,*

B 4 Fecit illa sicut jusserat Præses, et abiens ornavit sese, venitque ad virum, multa ei suadens : sed respondere non poterat ipse como præpeditus. Conversa igitur ad Præsidentem Maura, rogabat ut camus adimeretur : quod ut fieret, continuo mandavit Præses. Tunc rursus cum accessisset Maura et ad Timotheum appropinquasset, olfaciens ille fragrantiam ornamentorum ejus, exclamavit, Ubi est, inquiens, pater meus Pœcilius Presbyter ? Adveniens hic ait ; Numquid vis, fili beate ? Respondit ei S. Timotheus ; Rogo te pater, bonum opus operare in me, et palliolum afferens obvolve vultum meum, ut hujus suaveolentiæ pestem evadam ; hæc enim fragrantia mortifera est, et in perniciem pertrahit homines, hæc gehennam præparat, hæc est malæ cupiditatis mater, diaboli comes, inimica sanctorum, justorum abominatio.

*amanter
queritur*

5 Cumque his dictis siluisset, ait ad eum Maura. Frater mi Timothee, quare me tali afficis contumelia, prius quam offensus a me fueris ? Vix enim viginti dies sunt ex quo conjuncti sumus, et nondum cepisti experientiam morum meorum : nec ipsa vicissim adhuc novi omnia domus tuæ loca, tantum abest ut alteri cuiquam verbo aut mensa communicaverim : nunc vero conficior planctu videns te positum in tormentis, et misereor tui talia citra culpam patientis : ipsaque tuis tormentis affligor, quia etiamnum juvenculam me viduam derelinquis. An forte prodigus nimium, eoque obœratus, comprehensusque ad debitum feneratori solvendum huc devenisti, ut teipsum occideres et vitam tuam perderes ? Age, surge frater : eamus domum, divenditisque vestimentis nostris dissolvamus debitum creditori. Quod si propter tributa publica comprehensus es a lictoribus, nec habens unde facias satis teipsum hujusmodi ærumnis tradidisti ; ecce coram te est omnis meus mundus nuptialis, aurumque et vestis ; hæc aufer a me, ac vende, et redde Imperatori tributum.

*C eique redi-
mendo om-
nem offert
ornatum.*

6 Post hæc cum illa siluisset, dixit S. Timotheus : Soror mea Maura, vidi te venientem e domo, et a dextra tua comitantem dæmonem qui habebat manu claviculum versatilem, qua cor tuum convertebat versus mundum. Dixit ei Maura ; Frater mi Timothee ; si te requisivero, ubinam deinceps inveniam ? Sane me tui miseret vehementer. Cum vero sabbatum aut Dominica advenerit ; quis demum leget libros tuos ? Timotheus respondit. Valedicens transitoriis et vanis hujus mundi ; veni mecum Maura, ad sustinendum pulcrum hunc

*Timotheus
ostendit eam
a diabolo
deceptam*

agonem, quatenus a Salvatore nostro Deo promeritam suscipiamus coronam. Si enim sperate ad ipsum iverimus, non imputabit nobis peccata nostra. Respondit ei Maura. Equidem cupiebam tecum esse, sed cogitabam quod cor meum iniquitate et dolo plenum erat : postquam autem mihi locutus es, Spiritus Dei subingressus est ; et propter te, frater beatissime, consecuta sum justitiam. Scias igitur quod ego quoque ea præfero quæ tu amas.

*D
EX MS
VATIC.
et penitentem*

7 Dicit ei Timotheus : Si vere ut sentis, ita loqueris ; vade et corripe Præsidentem super his quæ facit. Respondit ei, Timeo, frater mi Timothee, ne aspiciens ira commotum Præsidentem et tormentorum magnitudinem, non possim sustinere cruciatum ; nam tenera admodum est ætas mea et annorum dumtaxat septemdecim. Ait ei Timotheus : Spera in Dominum Jesum Christum, et tormenta atque cruciatus Præsidis erunt tamquam oleum superfusum corpori tuo, ac veluti spiritus roris in ossibus tuis, recreans atque refocillans te ab omni dolore. Tu vero o Deus omnis gratiæ, tu auxiliatus es tribus pueris in camino ignis, qui Daniele salvasti ex ore leonum, et Prophetæ per Prophetam tribuisti alimoniam, ad remunerandam eorum justitiam ; qui Abacuc ad ferendum prandium confirmasti, et non solum in captivitate opem tulisti, sed etiam in leonum lacu et camino ignis confidentes in te salvasti, in testimonium benignitatis tuæ, qua captivum accipiens fecisti Martyrem et Prophetam. Nunc autem Domine, respice super famulam tuam Mauram : et qui nos in conjugium copulasti, idem in hoc agone non abjungas nos a sanctissimo choro tuorum Martyrum : sed largire nobis obsecro, ut cum tolerantia sustineamus passionem propter te ipsamque mortem ; ut confundatur adversarius, quia non potuit abducere nos ab ea concordia, quam habemus in Christo Domino nostro, cum quo tibi Patri et Spiritui sancto gloria sit in secula. Amen.

*jubet se Præ-
sidi sistere,*

Deum orans

*ut ipsi con-
stantiam
largiatur.*

CAPUT II.

S. Mauræ in tormentis constantia admiranda.

C ompletis a Timotheo precibus, surrexit Maura ; et sancto Spiritu incitata, abiit ad Præsidentem, et stetit coram eo atque ait, O Dux iniquitatis, argentum et aurum præberi mihi jussisti, animam meam in perditionem illiciens : nec quidquam magis tibi cordi est quam animos auro donando occidere : sed per tuam hanc fraudem non prævalebis adversum me : quia armaturam Salvatoris mei Jesu Christi indutam me tibi sisto. Tunc Præses Arianus dixit ad suos : Numquid non prædixi vobis de Timotheo, quod homo magus sit : ecce enim et uxorem suam fascinavit ut secum fureret. Ad illam vero ait : An tu quoque, Maura, mortem præ vita elegisti ? Considera, quia privaberis hac suavissima vita, tormenta et supplicia sustinens. An mortem viri tui prævidens, et quod vidua facta nullam amplius in hac vita requiem habebis, proposuisti cum eo mori ? Ne cor tuum crucia : non enim vidua eris, qui a me in conjugem accipies unum ex meis centurionibus, qui jam duodecim stipendia meruerunt, cum quo vitæ hujus deliciis fruaris, et marito multo quam ante nobiliori glorieris.

*Coram Præ-
side constitu-
ta confitetur
Christum,*

F

*et novas
nuptias ob-
latas*

9 Cui Maura, Cum omnibus seculi rebus nuntium remiserim, nulli me centurionum addico in conjugem : dico autem tibi pro certo quod conjuncta sim sponso cœlesti Jesu Christo filio Dei, in quo confisa animo constanti exhibui me tibi, nihil injustum tuum tribunal reverita. Iratus Præses jussit capillos capitis ejus evelli : quo facto, dixit ei, Ecce coma capitis tui evulsa jam est, quare suadeo ut lucri facias

*generose
spernens,*

cetera

EX MS. GR.
VATIC.
evulsam sibi
comam gau-
det,

quæ te manent tormenta multa et gravia. Respondit Maura. Nunc scio, o Præses, quia me Christus sibi assumpsit peccatum illud mihi non imputans, quod per ignorantiam commisi a te persuasa: excidisti enim mihi crines, quos ut exornarem in deceptionem beati viri mei fraudulentè effecisti: magnum autem illud crimen transtulit a me Deus, ne alius quispiam adstantium scandalizetur in hoc spectaculo.

et abscissos
digitos:

10 Exacerbatus Præses hujusmodi responso, jussit digitos ejus abscindi et abjici. Cui Maura dixit: Etiam in hoc gratias me tibi debere profiteor: jussisti enim amputari digitos, quibus mihi ipsi ornamenta deceptionis imposui. Scito igitur ignorare te quid agas circa me: hoc enim alterum meum peccatum fuit, et per hoc tormentum, ipsum mihi dimitti fecisti: quare lætanter me tibi sisto ad quas-cumque cruciatuum inventiones ac machinas. Quæ ejus tolerantia conspecta, in ferendis tormentis vehementer admiratus est. Presbyter autem Pœcilius, constantiam illius intuens, (neque enim longe aberat) inquit ei, O Maura, fortis ac proba, quomodo nunc te habes, filia, videns excisos et abjectos digitos? Cui Maura, Quemadmodum, inquit, sæpe vidisti esse hominem in horto irriguo revellentem a radice olera, sic et ego videbam abscissos mihi digitos, nec sentiebam.

in lebetem
aquæ fer-
ventis missa,

11 Tunc præcepit Arianus duodecim militibus succendere magnum lebetem, in eumque conjicere S. Mauram; bulliebat autem lebes, et effervescens strepebat tonitruum instar. Cumque in eum conjecta esset, visa est in medio ejus consistere, nihil grave patiens: sic autem loqui cœpit Præsidi: Rursus ob hoc gratias tibi ago: jussisti enim ablui me et perpurgari ab iis quibus ante me inquinaveram delictis, quæque paulo ante in mundo commisi: itaque jam corde mundo accedens ad Deum, accipiam coronam vitæ: quæ enim a te patior, ad salutem mihi in Christo proficiunt. Verumtamen nimium festinasti immittere me in lebetem necdum bullientem, nam aqua in eo admodum frigida est; neque calorem sentio, uti nec tormenta tua priora.

insultat Præ-
sidi.

qui frigi-
dam infusam
existimans,

12 Talia cum audiret Præses, iratus est vehementer; cœpitque suspicari, quod milites, Mauræ colludentes, aliud pro alio supposuissent; et ferventem effundentes aquam, infudissent frigidam in lebetem; ut cum dimissa esset excipientes eam, eadem turpiter uterentur ad libidinem suam. Hæc itaque cogitans a throno suo exiliit, currens et scire volens, num vere aqua in lebe frigida esset: et ait Sanctæ: Si propter nimiam insensibilitatem tuam contemnis aquam, age paululum ejus tolle, et manui meæ infunde, ut et ego intelligam vere frigidam esse aquam lebetis. Cui Maura, adeo frigida est, ut nesciam me sentire ullum ejus calorem: quare si tibi deest lignorum copia ut lebetem succendas, mitte ad patrem meum, qui dabit tibi plaustrum lignorum, est enim faber, ut lebetem hunc amplius fervere facias. Hoc autem dicebat irridens Præsidi, ejusque machinamenta. Dixit ei Præses: Adeone alges ut fervorem aquæ non sentias? jam dixi tibi ut ex lebe manu meæ infunderes. Sancta autem infudit manibus ejus, quæ statim ob fervorem lebetis vehementem adustæ sunt: et obstupescens Præses tantam illius tolerantiam, exclamavit cum admiratione et laudavit eam; dixitque, Benedictus Dominus Deus Mauræ: et non est alius præter eum in quo ipsa gloriatur. Et hæc dicens, jussit eam dimitti.

ejus experi-
mentum capit
malo suo:

rursus soli-
citata ad sa-
crificandum

13 Verumtamen, dum illa dimittitur, diabolus rursus in ejus cor subeunte, ad repugnandum iis qui nihil melius judicabant quam habere bonam ad Deum conscientiam; vocavit eam et dixit, Desine tandem,

Maura, sperare in Christum, et confestim sacrificare Diis. Respondit Maura, Non sacrifico: habeo enim Dominum protegentem me. Cui Præses: Os tuum prunis implens aduram, nisi consenseris sacrificare. Respondit Maura. Insipienter commotus nescis quid agas: jubes enim os meum impleri prunis, ut omnino eximar a delictis et peccatis in quæ per linguam et labia incidi. Sic et Christus meus, quando Esaïæ Prophetæ gloriam suam ostendit, eumque audire fecit coelestium virtutum concentum; eum adhuc peccatis inquinatum dicens, misit ad ipsum unum ex ministrantibus sibi Seraphim, habentem in manu carbonem ignitum, quem forcipe tulerat de altari sancto, et admovit carbonem illum labiis Prophetæ, et dixit ei: Ecce tetigit hoc labia tua, et dimissa est omnis iniquitas tua, et mundatus es a delicto tuo. Quod si per carbonem unum Prophetæ meruit accipere remissionem peccatorum et delictorum suorum; obsecro te, ut non solum os meum jubeas prunis impleri; sed et faciem et corpus universum operiri in odorem suavem Christo: ut qui olim in Prophetam, idem et in me descendat Deus, neque liberet ab omnibus meis peccatis.

prunas ori
immittendas,

optabiles sibi
esse ostendit,

14 Ad hæc verba consternatus Præses, simul et iracundia æstuans, jussit adferri lampadem sulfure et pice plenam, ad ustulandam eam. Turba vero quæ ad spectaculum circumstabat, exclamans voce magna ait: Quousque, o Præses, persistes, cruciatus novos excogitans, et quidem contra puellam. Desine tandem sævire, multum enim miramur illius tolerantiam. Conversa autem ad eos Maura, dixit ad turbam: Unusquisque vestrum attendat negotiis suis propriis, viri virilia exerceant opera, mulieres vero muliebria agant moderate et caste: mihi nihil opus est patrocinio vestro, Deus enim, in quem spero, protector meus est. Talia dicenti admoventi lampadem jussit Præses, ut corpus ejus adureretur flamma. Maura vero videns flammanem lampadem, ait ad Præsidiem: Quasi nullam mei experientiam haberes per tormenta priora, putas me terrere una miserabili lampade? Numquid non amplius est fervens lebes, in quo tota fui immersa, et in cujus fundo velut aquæ refrigerium sensi, ut ipse mihi testis es, quando ustulate sunt manus tuæ, quam unica lampas, unico corporis mei loco admota? Si quid ergo potes, fornacem accende vehementissime, in eamque me conjice, ut sumas experimentum constantiæ meæ: quia Christi sum famula, neque derelinquet me Deus meus, qui me ad hunc agonem sustinendum vocavit per beatum meum virum. Lampas autem quam mihi te admovisse putas, est mihi veluti ros matutinus, qui de cœlo descendens in terram facit germinare arbores ac fructus ferre.

et lampade
ardenti
ustulata,
E

integram
fornacem
petit.
F

CAPUT III.

Utriusque conjugis pariter crucifixi pia mors.

Superatus ergo Præses responsis ejus, per opera ipsa probatis; neque graviora ulla tormenta sciens, quæ ipsi inferret; anxius est animo, et jussit ipsam cum viro suo crucifigi, alteram e regione alterius. Euntibus autem illis ut crucifigerentur, occurrens mater ejus apprehendit eam, et exclamans dixit: Filia Maura, siccine deseris matrem quærentem te? Quis deinceps utetur ornatu tuo, argento et auro et ceteris omnibus? Quis illa deteret, postquam filia mea in vivis esse desierit? Respondit ei Maura; Aurum, o mater, perit, et vestimenta comedunt tineæ, decor autem formæ ætate temporeque marcescit: ast corona Jesu Christi immarcescibilis est in omnem æternitatem. Cumque ei non posset illa contradicere quidquam aut ultra obstare, erumpens de manu matris suæ, recta stetit in cruce dixitque matri:

Damnatis ad
crucem

frustra oc-
currit mater
Mauræ:

A tri: Quid me distrahis, ne Domino statim fruar in similitudine mortis ejus?

16 Tunc crucifixerunt eos conversos ad invicem: fueruntque in cruce diebus novem ac totidem noctibus, mutua cohortatione invicem confortantes. Dixit autem S. Maura ad B. Timotheum: Non demus nos somno, ne forte Dominus superveniat habitationi nostræ, et sopitos inveniens irascatur nobis. Etenim lampas ardens in domo patris-familias vigilantis, fu-rem ingressurum avertit; cum autem extincta fuerit, facile irrumpit qui prædari desiderat. Simus igitur vigiles et orationibus intenti, ut Dominus noster iterum iterumque nos inveniatur in constanti expectatione illius, neque inimicus præsumat clam accedens nobis in cruce insidiari.

17 Et iterum ait ad eum, Expergiscere, mi frater, et repelle a te somnolentiam, ac vigilans esto: vidi enim velut in ecstasi hominem stantem ante me, et habentem in manu sua poculum plenum lacte ac melle, et dicebat mihi, Hoc accipiens, bibe. Ego autem ad eum dixi, Ecquis es tu? Ille vero mihi respondit, Angelus Dei sum. Tunc ego ad eum, Surge igitur et oremus: ipse vero, Misertus tui huc adveni; quia cum jejunaveris usque ad horam nominam, dicis quod esurias. Ego autem respondi: Quis te movet ad hæc dicenda? aut unde contra meam tolerantiam et temperantiam incitaris? Nescis quia quæ impossibilia sunt, orantibus largiatur Deus? Cumque orarem, vidi vultum aversum a me: et continuo agnovi inimici hoc esse machinamentum, volentis nos etiam in cruce positos opprimere: statimque recessit a nobis. Ecce autem advenit alius, eduxitque me ad rivum fluentem lacte ac melle, dicens mihi, Bibe. Ego autem: Jam dixi quod non bibam aquam, aut ullum omnino potum gustabo, usque dum bibero poculum Christi, quod mihi per mortem temperatur in salutem et immortalitatem vitæ

æternæ. Ipse vero bibit, et bibente eo, immutatus est fluvijs: atque ita etiam iste a nobis recessit.

18 Rursus vero tertius adstitit in habitu decenti, cujus vultus instar solis splendebat; arreptamque me per manum induxit in cælum, et ostendit mihi thronum stratum, super quem jacebant stola alba atque corona. Ego vero obstupefacta dixi: Cujus hæc sunt, Domine? Et ipse respondit mihi, hæc sunt victoriæ tuæ præmia, tibi præparatus est thronus iste et corona. Deinde deduxit me paulo altius, monstravitque mihi thronum alium, habentem similiter stolam albam cum corona: et interroganti mihi, cujus essent, Hæc sunt, ait, viri tui Timothei. Tunc porro oravi eum ut diceret, quare ab invicem distarent throni: dixitque mihi, Multum interest inter te et virum tuum. Nescin, quia propter ipsum et per ejus adhortationem accipies coronam? Abi ergo, et revertere ad corpus tuum usque in horam sextam: cras enim venient Angeli Dei ad suscipiendas animas vestras, easque in cælum deferendas: verumtamen estote vigiles, ne iterum vos oppugnet hostis.

19 Cum igitur decimam diem agerent in cruce, hora sexta venit Angelus pro animabus eorum: et exclamavit S. Maura ad populum dicens, Fratres, mementote, quia fecimus quæ mundi hujus erant, et etiam perfecimus quæ erant Dei, jamque accipiemus immortalem coronam a Domino Jesu Christo. Vos igitur cum feceritis quæ mundi sunt, facite similiter quæ sunt Dei, et accipietis coronam ejusdem Domini nostri: quotquot enim accipiunt ejus coronam, eorum dimittentur peccata. Atque hæc dicente illa, ambo spiritum reddiderunt in pace. Consummatum est autem eorum martyrium per bonum atque perfectum certamen, in Christo Domino nostro, cui gloria et potestas cum Patre et sancto Spiritu, in secula seculorum. Amen.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

ALEXANDRO ET ANTONINA, CONSTANTINOPOLIM TRANSLATIS.

D. P.

ANNO CHL.
CCCXIII

Ob Reliquias CP.
coluntur
9 Junii

nonnulli
10 aut 8.

Hi quoque duo Sancti celeberrimum Constantinopoli habent cultum: idque, ut ex Synaxario MS. Collegii Claromontani Parisiis habemus, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μαξιμίνου, διαχειμένη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα τὰ τίμια αὐτῶν κατέκεινται λείψανα, ἐξ ὧν καὶ πολλῶν θαυμάτων ἰσχύεις ἀναπράττειν, in monasterio Maximini, Constantinopoli sito, ubi venerandæ eorum depositæ sunt Reliquiæ: ex quibus etiam multarum sanationum miracula effluunt. Ita prædictum MS. die 1x Junii. Eundem diem cetera quæ vidimus servant: MS. imprimis Basilii Imperatoris, quod sequuntur in suo Kalendario figurato Moschi. Similiter factum esse in Ephemeride metrica, etsi probare non possim, deficientibus hujus et sequentis diei versibus in Menæis excusis, unde eos accipimus; ipsa tamen illa versuum dictorum omisso suspicionem ingerit, quod Menæa, dum diem hunc S. Cyrilli Alexandrini officio totum occupant, rejecto in diem sequentem Officio horum Sanctorum, aliquid habeant non passim commune Constantinopoli, et illi soli forte ecclesiæ proprium, ex cujus codice mensis iste impressus fuit. Quod etiam suspicari licet de altero exemplari, unde Sirletus in suo apud Canisium Menologio diem viii Junii sumpsit: si tamen habuit alterum, et non (ut alias sæpe) erravit transcribendo.

2 Solum hoc Menologium Sirleti vidit et secutus est Baronius, quando in Notis ad Romanum Martyrolo-

gium scripsit, quod de his agunt Græci ad vi Idus Junii. Diem tamen ipsum tenendum non putavit: sed utriusque Sancti memoriam attribuit diei v Nonas Maji, quando eos Martyrium passos habebant Acta, Latine reddita apud Lipomanum, et tomo 3 Suriano inserta: quare ibidem sic scripsit. Constantinopoli Sanctorum Martyrum Alexandri militis et Antoninæ Virginis, quæ in persecutione Maximiani sub Præsede Festo ad lupanar damnata, et ab Alexandro, qui pro ea ibi remanserat, mutato habitu clameducta, cum eo postmodum jussa est torqueri: et ambo simul præcisis manibus, in ignem pro Christo conjecti, egregio peracto certamine coronantur. Nolim credere, Baronium ex mera conjectura Maximiani persecutionem, nusquam alibi ubi de his Sanctis agitur nominatam, de sua accepisse phantasia. Invenit fortasse in aliis Martyrum Græcorum Actis Festi Præsidis nomen in ista persecutione famosum: sicuti Ariani Præsidis in Thebaide nomen expressum in præmissis SS. Timothei et Mauræ Actis, causam nobis dedit eosdem ad Diocletiani et Maximiani tempora referendi, quibus Arianum Præsidem in Thebaide sævisse aliunde nobis certo constabat.

3 Libenter igitur daremus auctoritati Baronii, in re aliunde incerta, ut ad seculi iv initium poneremus hos Martyres et Festi magistratum; nisi contra verosimilitudinem, ipsi undecumque oblatam, reperiretur ratio ineluctabilis

D

EX MS. B.
VAT. IC.

tandem
monstrante
sibi Angelo

viderit thronos utrique
paratos:

et simul
ambo expi-
rant die
decima.

E

F
Romano
Martyrologio
inscripti
3 Maji
ut tunc passi
sub Maxi-
miano,

us ex Actis, dum dicitur, quod Martyrium compleverunt sancti Martyres Alexander et Antonina v (vel vi) Nonas Maji die sabbato; quodque septimo post die obierit Festus et cessavit persecutio. Nullo modo hæc cadere possunt in finem persecutionis ejus, quam toto Imperii sui tempore Diocletiani Collega Maximianus Herculius in Oriente exercuit, ejusque successor Galerius Maximianus ibidem crudelissime continuavit. Huic enim ipsemet finem imposuit priusquam moreretur anno cccxi, quando initium mensis Maji cadebat in Feriam ii. Est tamen cur nolimus a sententia Baronii longe recedere, et eum possumus excusare, sub nomine Maximiani comprehendisse etiam illam tempestatem, quam paulo post ejus mortem suscitavit Maximinus, ægre ab Imperii Collegis Licinio et Constantino inductus, ut eam in Oriente (ubi fere solus rerum potiebatur) contrario decreto promulgato, quod Eusebius recitat, cessare faceret anno cccxiii, quando dies sabbati incidit in vi Nonas Maji. quæ est nostri MS. expressissima lectio πρὸ ἑξ Νόνων, ubi in alio codice Sirletus videtur legisse πρὸ ε', per litteram numeralem respondentem Latinorum v. Eadem congruentia fortassis invenietur in aliarum aliquarum persecutionum fine, ea præsertim, quæ sub Imperatore Severo mota, post auctoris sui Plautiani mortem elanguit anno ccvi, et sequenti anno, cum vi Nonas Maji sabbatum esset, omnino cessavit. Verum donec certius innotescat Festi præsidis ætatem tanto altius referendam, nolo ab eorum tyrannorum discedere temporibus, quorum impurissimi mores in usum frequentiore inducere ut Christianæ virgines (prout hic factum Antonina) ad lupanaria traherentur.

4 Non tam circumspecte moderateque, in corrigendo Baronio et martyrii hujus tempore definiendo, agunt Franciscus Bivarius et Joannes Tamayus : quia postquam in Pseudodexteri figmentis repererunt, ad annum centesimum Christi, insigne hoc par Martyrum Olcadibus in Carpetania Hispaniæ Tarraconensis adscriptum; nihil dubitarunt, Præsidentem quoque et tempus Passionis eorum a se manibus teneri : quandoquidem inscriptio Pontis Alcanterensis testabatur, eum positum fuisse Imperante Vespasiano et... CALPETANO, RANTIO QUIRINALI, VALERIO FESTO, LEG. AUG. PR PR. Ubi ultimas quatuor litteras Proprætorem legi debere putat Bivarius, Festum Hispaniæ Præsidentem vocari haud dubitanter Tamayus asserit. Mallem ego geminatas litteras explicare pluraliter, titulum pluribus ultimo nominatis communem, eumque longe inferioris ordinis, dicitque Legionis Augustæ Primipilos. Nihil certe hic video, quod Festum, plurium Collegarum ultimum; evehat ad officium, quo singularis haberi præ omnibus debeat.

5 Verum cur libeat his immorari, dum abunde jam constat eruditis viris, etiam in Hispania, totum Dexteri Chronicon spurium esse novitiumque figmentum : cujus auctor, ut Romano Martyrologio inhæreret, quantum licere videbatur per novum jus a se Hispaniæ adscriptum in jam dictos Martyres; dicit quod Constantinopoli venerantur et coluntur ut cives, licet alibi, videlicet in Carpetania illa imaginaria, passi. Hic interim obiter notet lector phrasim et titulum cultus, superiori primum ævo captum usurpari, et hoc ævo Hispanis usitatissimum; postquam istis aliisque figmentis factum est, ut novi Hispanorum Fasti, raptis undecumque Sanctis plurimis, tamquam in Hispania natis vel Hispano genere oriundis, implerentur. Constantinopoli natos nemo hactenus bonæ fidei auctor nos docuit : contra, Acta quæ damus, ex Brodamnorum seu Crodamnorum vico natam Antoninam dicunt; de Alexandri patria altum silent : et nisi Constantinopolim nominarent Menæa ac Synaxaria, nequidem locum, Reliquiarum cultu olim notum, nunc sciremus. An Constantinopoli, sive ut tunc loquebantur Byzantii affectos mar-

tyrio Baronius censuerit, nescio : non erat certe Byzantium, anno cccxiii incultum dirutumque, Thraciæ Præsidum aut Proconsulum sedes; quod tamen deberet fuisse, ut ea conjectura aliquo niteretur fundamento.

6 Claromontani Synaxarii quem dixi codex membraneus, pro eo quod ecgraphum legi κώπης Βρωδάμων seu potius Κρωδάμων, uti in MS. Cryptæ Ferratæ invenit apud Lipomanum Sirletus (nam quoad litteram K cetera omnia exempla conveniunt) habet Κρωδάμων. Longius hinc abeunt Menæa excusa, atque ea secutus in Menologio Sirletus, ubi scribitur κώπης Κρωδάμων, in Menologio vitiosius expressum Cardemi. Menæorum lectionem, rebus nondum adeo accurate discussis, secutus ego ad xxviii, tractans de simili SS. Dilymi et Theodoræ certamine, Alexandriæ sub Diocletiani et Maximiani tyrannide peracto, scripsi Alexandrum et Antoninam qui hoc die iii Maji passi sunt, fuisse oriundos ex Cardamo oppido : quod cum in Thesaurio Geographico Ortelius locum circa Thraciam esse scriberet, via dubitabam quin intra Europam haud adeo longe a Constantinopoli quærendus esset locus certaminis hujus. Verum dum Historiæ Miscellæ librum 23, ab Ortelio citatum, consulo; multam ibi quidem invenio Cardami mentionem, sed nullam eadestelli, verum Bulgariæ Domini, sic appellati.

7 Fateamur ergo, quoad regionem, in qua vixerint Alexander et Antonina, nihil quidquam nobis esse compertum : et hoc solo quod Constantinopolitani suggerunt contenti, optemus aliunde plus lucis circa utrumque accipere, itemque circa ipsum Maximini monasterium, in quo requiescere dicuntur corpora, ex quavis potius Orientis regione quam ex Hispaniis allata. Si per conjecturam dicendum esset aliquid; potius crederem, in minori Asia quærendum esse Crodamnorum vicum; Martyrium vero in ea urbe peractum, in qua Provinciæ Præses residere solebat, puta Ephesi; quandoquidem in hac urbe constet fuisse præcipuum Dianæ cultum, ejus Sacerdotium a Festo dicitur oblatum Antoninæ. Quia tamen Dianæ cultus, sumpto ab Ephesiis exemplo, per alias quoque Asiæ minoris provincias late viguit; satis habeo, si in Oriente res actu credatur. Ad Asiam enim et Orientales Provincias, non vero ad Europam pertinet illud supplicii genus, quod identidem in Actis vocatur πικρὴ ἑσθία, et vertitur virgis cædi, non qualibuscumque, sed palmeis, quas solas ab Asianis vocari πικρὰς in hac materia notum est; nec minus, quam dirum ac diuturnum tales inferant aculeorum suorum asperitate cruciatum, quemadmodum videre licet apud S. Athanasium, qui ῥαβδὸς τῶν φοινίκων appellat, deploratque in sua Apologia crudelitatem, qua flagellati sunt illi quadraginta cives, de quibus ex ipso egimus xxvi Martii, ubi de S. Eutychio num. 5.

8 Acta, ante corporum translationem, scripta esse existimamus, quia nullam ejus faciunt mentionem; non tamen ea censemus antiquissima plane; nec pro simplicitate styli, simplicissimam quoque videntur continere narrationem; sed ingenio suo indulsisse auctor, dum identidem refert voces, modo ad Sanctos, modo ad Præsidentem de celo factas; quas verosimile est non nisi internas plerasque fuisse : et ut has sic alias quasdam circumstantius potuit pro suo captu explicuisse scriptor, quem nequaquam dixeris Metaphrasten, si ejus stylum noveris ex Vitis, quas hunc scripsisse Allatius probat Damas autem illa Acta quibus per hoc distichon præ-

Εὐρατο Ἀλέξανδρος ἄμ' Ἀντωνίνα,
Τὸν βόθρον, ἀνάτιον εἰς τρυφὴν φέρον.

Foveam Alexander simul cum Antonina,

Invenit, ut navem in delicias ferentem.

Canonis totius per Odas distributi auctor, idem qui de SS. Timotheo ac Maura Canonem supra indicatum composuit, S. Josephus Hymnographus : ex cujus ætate conjectare possis; festi Martyribus istis solennius agendi originem,

Ast Antonina ex vico Crodamnorum adducta

qui per errorem collocatur in Thracia,

cum videatur potius in Asia circa Ephesum quærendus,

aut saltem in Oriente.

F

Acta ex Græco Vaticano

Canon a S. Josepho compositus.

AUCTORE D. P.

quod potius dici debet factum sub Maximiano

anno 313
2 Maji

Fingunt alii in Hispania passos anno 100

indeque translatos Constantinopolim

patriam suam.

A *originem, imo ipsam forte eorum translationem, haud multo esse anteriorem nono, quo is floruit, æræ Christianæ seculo : Proponitur autem prædictus Canon de SS. Alexandro et Antonina sub hac Acrostichide :*

Υμνοῖς ἐπαιῶ τὴν καλὴν ξυνορίδα. ΙΩΣΗΦ.

Pulcrum par hymnis Martyrum laudo. JOSEP.

VIDE ACTA
GRÆCA

ACTA

Ex Græco Codice Vaticano 655.

Antonina
virgo,

* al. Kro-
damnorum

respuens obla-
tum a Festo
Præs. Sacer-
dotium Dianæ,

Christi divini-
tatem asse-
rit,

et alapis cæsa
differtur ad
triduum :

quo inter pre-
ces transacto,

de cælo con-
fortata illa

Cum esset temporibus illis persecutio, et multi Fratrum pro Christiana pietate interfecti; post dies non paucos adducta est ad Festum, Præsidem immanissimum, Christiana virgo, nomine Antonina, ex vico * Brodamnorum : quam honeste viventem, ostendit Deus idoneam certaminibus ad inimici subversionem ineundis. Cum enim tradita esset, ut dixi; cœpit Præsides insidiose blandiri ac dicere : Domina Antonina, adeo casta virgo cum sis, volo te non solum creare Sacerdotem Dianæ, sed et munera atque honores conferre tibi, et ut toti familiæ meæ domineris.

2 Tacuit illa aliquamdiu, atque vix demum in verba prorumpens, Quid, inquit, munera vana promittis? quin tu potius, Feste, mearum particeps opum esto : et credens in Dominum Christum, æternas obtinebis divitias. Absit hoc, reponit Festus, ut ejusmodi Deo credam, et quidem crucifixo. Non ego negaverim crucifixum et sepultum, inquit illa : attamen et tertia die resurrexit, et nunc sedet ad dexteram Patris sui, sicut scriptum est in Psalmo cix, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ad hæc Festus : Vana sunt ista sermonum artificia : potius ergo mihi obtemperans sacrifica, ut in quiete vivas. Respondit Antonina et ait : Ego istiusmodi diis inanibus non sacrifico; dæmones enim sunt, sicut in lege Dei mei scriptum est, Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Cui Festus : Tunc Deos nostros appellas dæmones? Maxime, inquit illa, quippe, quibus virtus nulla, nulla subsistentia inest, non sunt dii, sed dæmones. Tunc Festus, Genas ejus alapis opplete, ut vel sic modicum erubescat : Per Deos autem juro, Antonina, quod nisi obedieris mandatis Imperatoris, pessime cruciatam immittam in lupanar, ac deinde flammis te consumam : nunc triduanas tibi inducias largior, ut dispicias, nunc cœpti pœnitens velis sacrificare : quod enim nunc audes, alii plures tentaverunt facere; sed deinde pœnitentes sacrificarunt. Respondit Antonina, Impie tyranne, fac quod vis.

3 Tradita igitur militibus quatuor, abiit lætanter in carcerem : cujus Præfecto clam ad se vocato dixit Præsides, Nihil omnino mali ei facias, sed suade ut mente mutata sacrificet; pertinax enim est Christianorum genus. Inducens ergo eam in carcerem Præfectus, cœpit ei suadere ac dicere; Domina Antonina, ut quid obstinasti in proposito animum? Convertere potius, et sacrifica, et sic salva esto. Ipsa autem nihil ei respondit, ita ut Præfectus anxietur animo, cogitans quidnam id esset. Exinde B. Antonina, positus in terra genibus, perseverabat orans diu noctuque : cum vero impletum esset tempus trium dierum, subito circa horam sextam factum est tonitru, quo claustra carceris diffracta et januæ reseratae sunt; lumen quoque magnum resplenduit in custodia, et vox de cælo venit dicens, Surge, Antonina, et panem atque aquam in refectionem sumens confortare, nec timeas impium Præsidem Festum : quia ego tecum sum. Surgens ergo et orationem complens, addito Amen, aquam et panem postulavit, editque ac bibit, et somno se tradidit.

Maji T. I.

4 Mane autem facto, sedit pro tribunali Præsides et dixit, Sacrilegam istam huc adducite, ut videamus quo nunc animo sit. Iverunt ergo milites et adduxerunt eam : adductam vero sedens Præsides coram se stare jussit. Tunc suspiciens B. Antonina in cœlum; Gratias, inquit, tibi ago, Domine Deus meus, quia voluntatem tuam facis in me; ne igitur deseras me usque ad mortem. Et vox de cælo facta est dicens : Vade in viam tuam, ego enim tecum sum. Appropinquans autem Sancta ad locum ubi sedebat Præsides, subrisit : quod videns ille; Quare, inquit, rides, Antonina. At hæc; Visne, ait, dicam, impie, quare riserim? Vidi subverti thronum tuum, et propterea irrisi te. Commotus contumelia Præsides, jussit illam conculcari pedibus : quæ mentis oculos in cœlum erigens, Gratias tibi, inquit, ago Domine Deus meus, quia me miseram et peccatricem dignaris cum tuis Sanctis ad hereditatem tuam recipere; hunc autem sanguinarium cito trades in manus inferi, ut cognoscat quod vani sint Di in quibus speravit.

5 Hæc audiens crudelis ille magis conturbatus est, dixitque militibus, Impia hæc et impura non tantum offendit deos, sed nos quoque injuria afficit : quare inducite eam in lupanar, ut [quicumque voluerit] impleatur libidine ejus. Inducta est ergo in domunculam quamdam parvam. Interim Angelus Domini apparuit uni militum, ætate juveni, quippe qui annum vigesimum secundum agebat, nomine Alexandro, et dixit ei : Alexander, loquere Præsidi et ingredere ad Antoninam, eamque chlamide tua indue, ut egressa effugiat impium Præsidem. Ipse vero, qui erat perfectus miles Christi, dixit Præsidi, Jube ut ingrediar ad Antoninam, si forte ei persuadere possim : sin minus, fac ut voles. Annuit petitioni ejus Præsides : ingressus vero in cellam Alexander, ubi erat B. Antonina, procidit ad ejus pedes, inquiens, Famula Dei Antonina, Dominus misit me ad te, ut dicam tibi quaecumque mihi locutus est. Obstupuit illa, et vehementer conterrita est : sed vox ad eam subito venit et ait, Ne timeas, Antonina, qui enim ad hoc certamen te adduxit, etiam hunc Alexandrum pro sua benignitate ad ejusdem bravii communionem ascivit. Accipe ergo amiculum ejus, et caput tuum operi, et egrediens alloquere Præsidem, eidem annuens : non enim te cognoscet : quia ego occultabo te ei. Sumens ergo Alexandri sagum Antonina, eo induta est, et caput suum eidem involvit : et progressa foras manu sua innuit, ac Præsidi dixit, Fac quod vis : statimque, velut dama laqueis erepta, viam suam prosecuta est gaudens.

6 Tunc Præsides existimans Alexandrum esse qui hæc sibi diceret, immisit ad eam quatuor milites, jubens ut ea pro libidine uterentur, dein foras educerent, majori adhuc contumelia afficiendam. Ingressi vero milites ut ei inferrent stuprum, non invenerunt nisi solum Alexandrum; et obstupefacti dixerunt : Ubinam est illa? et tu quomodo hic es? Apprehendentesque manum ejus, eduxerunt eum ad Præsidem, dixeruntque : Hunc solum intus reperimus. Præsides vero intuitus illum, multumque perturbatus, Dic mihi, inquit, infelix ac miserabilis, quomodo hoc nobis fecisti? ubinam est impia illa meretrix? Omnino illius concubitu frui, dimisisti data ei chlamyde tua, promittens quod uxorem eam haberes : verum non ita fiet, non enim manus meas effugies. Cumque multum deliberasset intra se Præsides, jussit suspendi Alexandrum, et virgis palmæis cædi.

7 Dum autem cæderetur, dixit ei Præsides : Ubinam est venefica illa? Alexander pro nihil ei respondit, sed solum intuebatur in cœlum : et venit vox e cælo ad Præsidem dicens, Impie Feste, quare in-

et Præsides
ridens con-
culcatur :

inde raptam
ad lupanar

E

Alexander
veste com-
mutata
emittit :

qui compre-
hensus,

interrogatur
et virgis cæ-
ditur :

rursumque
post dies 7
productus,

Antonia hunc crucias? Hac ergo audita voce desiit
tum, et depositum ab eculeo jussit haberi
sub custodia, Inducias, inquit, ei damus, ut ac-
cepto deliberandi spatio convertatur ab impietate.
Diebus autem septem transactis, accersivit Præses
Alexandrum, et dixit : Quidnam decrevisti? Cui
Alexander, Quid erat decernendum mihi? o impure
potator sanguinis. At Præses : Ubi est illa ad quam
ingressus es? Respondit ei Alexander, Nescio. Ipsi
autem adhuc loquentibus, dixit Dominus Antoninæ :
Confortare Antonina, et vade in eum locum ubi im-
pius Præses sedet. Illa ergo ivit et stans ante Præ-
sidem ait : Impure et immunde Feste, quem quæris?
numquid me? Adsum ecce, ut potestatem tuam dis-
solvam.

8 Ipse vero, conspecta illa, anxiabatur animo,
multumque conturbari cœpit; et missis militibus
jussit eam propius assistere, atque suspensam simi-
liter palmeis virgis cædi, volens scire utrum adhuc
virgo esset, an corrupta. Cum autem caderetur,
nullam omnino vocem emisit. Depositam deinde ex
eculeo interrogans eam Præses dixit : Dic mihi sin-
cere, an virgo sis. B. Antonina respondit, O sacri-
lege et crudelis, non cessimus immanitati et petu-
lantia tuæ, sua enim clementia Dominus me incon-
taminatam servavit. Tum ille, intuitus eam et ad-
miratus : Si ergo virgo es, sacrificia diis, et una
cum Alexandro salva esto. Alexander autem et An-
tonina, attollentes vocem quasi ex uno ore dixerunt :
Non usque adeo, infelix Feste, tormenta tua valent
contra nos, ut possis nobis persuadere sacrificium,
vanis iis diis, quorum nulla est virtus, offerendum.
At Præses, Ambobus inquit, manuum summitates
abscindite. Illi vero, tamquam generosi milites Chri-
sti, protendentes manus suas dixerunt, Prædiximus
tibi, impure et impie, quod nulla tua machinatio
posset elidere nostrum religiosum propositum : fac
ergo quidquid volueris.

9 Tum milites prolato gladio summitates manuum
eis amputarunt : quod illi cum fieret non sentientes,
inceperunt glorificare Deum, atque dicebant Præ-

sidi; Carnivore et sceleratissime, nec sentimus qui-
dem molestiam quam nobis vis facere : te autem
brevi transferet Deus ad inferos in cruciatus num-
quam leniendos. Quibus verbis et contumeliis sibi
dictis ad iracundiam motus Præses, cavari jussit
profundam foveam : interim aiebat : Suspensos vir-
gis cædite donec cruciatum sentiant, deinde in fo-
veam igne plenam ipsos conjicite. Porro dum cæde-
rentur Sancti, neque sentirent quidquam sed Deum
laudarent, jussit impius Præses adferri lampadas,
eorumque lateribus adnoveri. Alexander autem et
Antonina exclamaverunt voce magna, Nos quidem,
infelix, hæc patimur propter pietatem in Christum,
credentes quod post mortem recipiemus et mercedem
: te vero cito disperdet Deus, quia famulos ejus
crucias.

10 Non continuit ultra furorem Festus : sed, Ac-
cendite, inquit, in fovea pyram maximam, ut statim
ei injiciantur. Fecerunt ergo milites sicuti eis jussum
a Præsede fuerat, et renuntiarunt ei paratum esse
quem mandarat incendi rogum : quibus immisericors
ille imperavit, dicens : Statim ungite eos liquenti
pice, et conjicite in flammam. Quod cum etiam fac-
tum est et in ignem immissi ambo, jussit insuper
Præses aridam picem conjici; Ita, inquit, penitus
consumentur et ipsa quoque ossa redigentur in ci-
nerem; ne venientes mulierculæ colligant quidpiam
ex ossibus eorum, sicut Christianis in more est.
Denique jussit foveam, in qua conflagrarant, impleri
terra; et in domum suam abiit, nihil exinde bibens
aut comedens et mutus remanens. Etenim spiritus
malignus, per angelos vindices immissus, usque in
septimum diem torquebat illum : diebus autem sep-
tem decursis, inter magnos gravesque cruciatus
tradidit spiritum, et sepelierunt eum; atque ita ces-
savit persecutio.

11 Martyrium vero pertulerunt Sancti Alexander
et Antonina ad vi Nonas Maji, hora nona, die Sab-
bati, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est
honor in secula seculorum, Amen.

DE SS. DIODORO ET RODOPIANO DIACONO MARTYRI- BUS APROHDISIÆ IN CARIA.

Graci in Menæis et apud Maximum Episcopum
Cytherorum celebrant hos Martyres ad diem
III Maji his verbis : Certamen sanctorum
Martyrum Diodori et Rhodopiani Diaconi.
Fuerunt hi temporibus Diocletiani : at propter fidem
a propriis civibus multas contumelias, supplicia et
verbera pertulerunt Aphrodisiæ in Caria : demum
crebra lapidatione ab eisdem obruti, suum Domino
spiritum reddiderunt, quæ eadem ipsa verba ad XXIX
Aprilis leguntur in MS. Synaxario Collegii nostri
Claremontani, quod Parisiis commodato accepimus; et

in alio quod vidimus Mediolani in Bibliotheca Ambro-
siana. In Menologio Sirleti dicuntur a carnificibus la-
pidati. Reliqua eadem sunt. Citato hoc Menologio, in-
scripti sunt hodierno Martyrologio Romano hac phrasi :
Aphrodisiæ in Caria sanctorum Martyrum Diodori
et Rodopiani, qui in persecutione Diocletiani a civi-
bus suis lapidati sunt. Eisdem refert Galesinius et
Græciæ adscribit more suo, quo ab ea non distinguit
Asiam vicinam, in qua est provincia Caria inter Ioniam
et Lyciam, et in illa Aphrodysia sive Aphrodisias
metropolis.

DE S. ARBONO MARTYRE.

Quatuor Martyrologii Hieronymiani apographa,
post relatos Martyres Romanos Alexandrum,
Eventium et Theodulum, referunt hunc Mar-
tyrem his solum verbis : Natalis Arboni. In
Epternacensi codice præponebatur particula copulativa,

et. An etiam Romæ passus fuerit, sed diverso aliquo
anno, quam prædicti Martyres, dubitari potest : forsan
ex aliis monumentis aliquando resolutio reperietur. Nos
hactenus hujus nominis Sanctum necdum cognovimus.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

MARIANO, FORTUNATO, SATURNINO, RUFINA, FORTUNIONE, ITEM FORTUNATO.

III MAJI

Epternacense S. Hieronymi Martyrologium hos Martyres ita proponit: In Africa Mariani, Fortunati, Saturnini, Rufinæ, Fortunonis, item Fortunati. In reliquis tribus apographis ejusdem Martyrologii legitur Fortunionis, et nomen alterius Fortunati abest; sed perperam translatus ad Martyres Romanos Alexandrumejusque socios. In MS.

Richenoviensi ista habentur: In Africa Marciani, Fortunati, Rufini: pro quo Rufinæ in aliis legitur. In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi referuntur nomina Urbani seu Orbani (qui ad sequentis diei Martyres Afros spectat) Marciani seu Marciani, et Fortunati. In MS. Tamlactensi, Rufinæ, Saturnini, Mariani, et Fortunati.

DE SANCTA VIOLA,
VIRGINE ET MARTYRE VERONÆ.

III MAJI

Bhilippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, ad hunc diem III Maji ex tabulis Ecclesiæ Veronensis ista scribit: Veronæ Commemoratio S. Violæ Virginis et Martyris: additque in Notis Commemorationem ejus ibidem hac die fieri. Verum ubi passa fuerit et quando, neque ex monumentis prædictæ Ecclesiæ, neque aliunde se scire potuisse. Idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Ita-

liæ eandem celebrat, asserens Veronæ recoli v Nonas Maji, uti tabulæ Ecclesiasticæ ad Ecclesiæ Veronensis usum compositæ testantur. Cetera ignorari. Ferrarius seculus eandem retulit Arturus du Monstier in Gynecæo sacro. Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ in Martyrologio Poetico hoc eandem disticho honorat.

Tormentis potuit corpus lacerare tyrannus
Immanis, Violæ non violare fidem,

DE S. GENIO CONFESSORE
ET TRIGINTA MILITIBUS MARTYRIBUS,

LACTORÆ IN VASCONIA AQUITANICA.

III MAJI

Lactora seu Lactorium, aliis Lectora seu Lectorium, urbs antiqua Episcopalis Vasconia Aquitanicæ, inter Patronos suæ Ecclesiæ veneratur S. Genium Confessorem: cujus meminit Ferrarius in Catalogo generali, ad diem tertium Maji, his verbis: In civitate Lectorensi S. Genii Confessoris. Asserit in Notis se ejus notitiam accepisse, a R. P. Odone Gesseio Societatis Jesu, viro erudito et in pervestigandis Sanctorum memoriis accurato. Vixisse addit temporibus Diocletiani et Maximiani Imperatorum, multosque ab idolorum cultu ad Christi fidem perduxisse: de eo agi in Breviario sive Officio Ecclesiæ Lectorensis; illi dicatum visi templum ad urbis radices, ejusque meminisse Bernardum Lodevensensem Episcopum. Hæc Ferrarius. At Bernardi Guidonis Episcopi Lodevensis Sanctorale transcriptum habuit noster P. Philippus Labbe, a Reverendissimo et Illustrissimo Francisco Bosqueto Episcopo Monspelienensi, ex quo Vitam S. Genii edidit tomo 2 Novæ bibliothecæ manuscriptorum librorum, in Collectione rerum Aquitanicarum pag. 564 et sequentibus. Titulus præfigitur hujusmodi: Transitus S. Genii sive Hyginii Confessoris Christi, cujus corpus requiescit in Lectora civitate. Eodem modo ab Arnaldo Oihenarto in Notitia Vasconia, et a Sammarthanis in Episcopis Lactorensibus appellatur S. Genius sive Hyginus.

2 Auctor haud dubie antiquus est: sed ipsi Sancto fuisse coævum non persuadet stylus, luxurians in explicandis verbis orationum ad Deum fusarum, et nihil exhibens particularium circumstantiarum loci, temporis,

personarum, quales oculati et coevi testes, etiam dum minime ad hoc intendunt, solent aspergere suis scriptis; in externis et sub oculum cadentibus actionibus fusiores, puriores alibi, contra quam hic fit. Præterea cum dixisset quod nomen loci, in quo occisi triginta milites, vocatur Cruor-innocentum; addit, usque in hodiernum diem, quæ est phrasis post notabile annorum aut etiam seculorum intervallum scribentium. Quid igitur, inquit, in ipso limine, fidem a lectore postulans, quia quod oculis nostris vidimus, auribus audivimus, vobis gesta scripsimus? Credo, ut alias sæpe notatum invenitur, ac nominatim in S. Cassiano Foro-Corneliensi, xiii Augusti et S. Mercuriali Foro-Liviensi xxx Aprilis, Vitam Sancti et patrata post ejus mortem miracula antiquis picturis expressa prestitisse, in ea in qua corpus tunc servabatur ecclesia, quas suis oculis auctor viderit; auribus vero audiverit ab Senioribus earundem significationem secundum majorum traditionem; et ita præsentem narrationem concinnarit, pro exigua et confusa quæ solum tunc poterat haberi notitia.

3 In hisce Actis annotatur S. Genii transitus die quinto Nonas Aprilis: ad quem diem Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani hoc eum exornat elogio: In Vasconia apud Lectoram civitatem transitus S. Genii Confessoris, qui nobilitate generis, gratia prædicationis, et magnis virtutibus clarus, infracto animo falsorum numinum cultum detestans, cum Christi fidem ad salutem necessariam esse clara voce testaretur, agente Asclepiade Proconsule Gentili, sub Maximo tyranno, præmissis multis de fidei populo

Acta ex collectione Bernardi Guidonis,

scripta ab auctore antiquo,

F non tamen coævo.

Compendium ex Saussayo,

AUCTORE

ad coronam martyrii, armatus scuto fidei, in montibus Gentilibus in speluncam se recepit: ibique in oratione positus, senio et laboribus confectus, intentis in cœlum oculis coronas vidit, quæ sibi et sociis parabantur, diversis margaritis coruscantes, et multitudinem candidatorum circa eas canentium; Deputentur in numero justorum, et scribantur in libro viventium, qui vicerunt antiquum serpentem; genuflexus effususque in pios affectus, impollutum spiritum ad præmia quæ cernebat emeritus miles transmisit, Cujus corpus ad radices montis prope eandem civitatem positum miraculis multis emicuit: basilicaque illic demum erecta est, in qua frequenti populi devoti concursu ejus memoria celebratur, coliturque ipse ut specialis Lectoranorum Apostolus et Patronus. *Hæc Saussayus.*

aliud ex
Breviario
Moyssiacoensi

B

4 Est nobile monasterium in agro Caturcino, Vasconia satis vicino, Moyssiacum dictum, in ejus ecclesia ob solennitatem Inventionis sanctæ Crucis festum S. Genii solebat celebrari sequenti die, scilicet quarto Maji et ad matutinum recitari compendium Vitæ, quod aliis Actis præmittimus hujusmodi. Genius genere nobilis, corpore castus, divinis rebus intentus, cœleste colloquium audire meruit. Antequam enim conceptus esset, B. Celsum Presbyterum terna admonitione certum est in Somnis fuisse sollicitatum, quod mater sua beatissima Clara masculum esset conceptura, multis fidelibus profuturum. Sub Maximo igitur tyranno inhumano missi Proconsules in Galliam, ad persequendum Christianos, qui civitatem Auscium venientes, comperto quod per B. Genium multi ab idolorum cultura cessarent; tunc igitur tyranni, triginta milites ad comprehendendum eum miserunt in monte juxta diversorium suum, in suburbio Lactoræ civitatis, in quo die ac noctu orationi insistebat. Quo audito B. Genius, facta oratione, locus ipse contremuit, ipse a voce cœli confortatus: fluvius autem inde transiens in eorum adventu in tantum impetuose exerevit, ut nullus homo malignus per eum transitum facere potuisset. Qui cum hoc miraculose actum comperissent, tertia die pedibus B. Genii prævolvuntur, veniam postulantes. Facta itaque oratione, ipsi in fide Christi instructi, a Celso presbytero B. Genius milites baptizari fecit. Milites autem cum ad Præsidentem redissent, comperto quod Christiani essent effecti, nec idola adorare vellent, extra portam civitatis decollati sunt: vocaturque nomen illius loci Cruor-Innocentium. Præses autem plures alios milites misit: quod præsentiens B. Genius oravit Dominum, et vidit coronas, quæ ei et sociis suis parabantur: et statim ut fixit genua emisit Spiritum. Corpus autem B. Genii a Christianis fuit honorifice ibidem sepultum, prope radicem montis, in basilicam ipse construxit, ubi etiam sepeliatur matrem suam. Milites vero ipsius tyranni videre eum non fuerunt digni, sed confusi ad Præsidentem sunt conversi. Ipsa die duo cæci a decem annis illuminati sunt, et alii a diversis infirmitatibus sunt curati. Sit ipse Sanctus talis, qui cum Domino judicaturus sedeat: sit ipse talis, qui ad judicandum ad dexteram assistat.

5 Hactenus illud Compendium, in quo Maximus tyrannus appellatur, supra ex animalversione Odonis Gessæi Maximianus, ubi adjungitur Diocletianus, in Vita Jovinianus. In Actis S. Clementis Ancyranæ Episcopi ad xxiii Januarii fuit aliquis Maximus Dux seu Præses Maximiani Imperatoris. Quod tamen similes Duces et Præfecti, Maximus et Jovinianus fuerint scripti loco Maximiani et Diocletiani, quis ex nuda conjectura dicet, potissimum quia alii Proconsules missi fuerunt, ut urgerent hanc executionem. Residebant hi in urbe Auscio sive Auxio, metropoli Vasconia, sub cujus

sub quibus
Imperatoribus hæc Acta.

Archiepiscopo etiamnum est Episcopus Lactorensis. Qui D hisce Actis inseruntur triginta milites ad Christum conversi, baptizati et martyrio coronati, quia alium diem non habent indicatum, S. Genio in titulo adjunguntur. De B. Clara S. Genii matre, quod cultum habuerit aliquem in ecclesia nemo cum fundamento dixit: nec etiam de B. Celso presbytero nisi forsitan hic ille est Confessor, cujus caput a Domino signis plerisque clarificatum apud Lemovicos in æde Cathedratica S. Stephani haberi, forsitan ex Vasconia allatum, et VII Augusti summa cum veneratione populo ostendi, scribit Saussayus in Supplemento.

30 Milites
Martyres.

VITA

Auctore antiquo.

Ex collectione Bernardi Guidonis, Episcopi Lodovensis.

Obsecro vos omnes, qui hoc audituri aut lecturi estis, ut obstruatur cor vestrum, nullam blasphemiam habens, nullam læsionem contra me, quod vitam beatissimi Genii exarare contendo: quia quod oculis nostris vidimus, auribus audivimus, vobis gesta scripsimus. Unde credimus aliquam nos beatitudinem posse promereri. Vos autem major expectat gloria, qui auditis et creditis Dominum implere in Sanctis suis, quæ hic scripta cognoscitis.

S. Genius
in pueritia
sanctis moribus fuit:

2 Hic autem B. Genius ex nobili familia et illustribus fuit parentibus procreatus, et tota intentione puer satagebat, quomodo ad Christianam religionem pertingere potuisset. Celabat propositum, celabat et sanctum desiderium: et sic se Domino a juventutis ætate castum exhibuit, ut sapientiam hujus mundi stultitiam reputaret. Florebat inclusa visceribus ejus perfecta caritas, et numquam potuit in eum inimicus bellum aliquod excitare: quia ipse propter regna cœlorum non solum a largioribus vel lautioribus ferculis evidenter sesequestravit; verum etiam ipse in corde nihil aliud agebat nisi orationem sanctitatis. Vera itaque pietas et benignitas, spes, fides atque caritas ejus resonabant in psalmis, hymnis et canticis. Intantum namque valuit ipsius deprecatio ut cœleste colloquium audire meruisset. Etiam antequam conceptus erat, B. Celsum presbyterum terna admonitione certum est in somnis fuisse sollicitatum, quod mater sua beatissima Clara masculum esset conceptura; et quod multa congregatio fidelium per ipsum pergeret ad regna cœlorum.

etiam ante
ortum talis
prædictus.

F

3 Cum vero esset jam ætate primævus, sanctitate plenissimus, sub Maximo tyranno et Joviniano, coram palatio Arimiani et Asclepiadis, in temporibus illis missi sunt Proconsules eorum ad regiones Galliarum, ut quoscunque Christianos invenire potuissent, aliquos interficerent, aliquos aspectibus exhiberent. Venientes autem Auxium civitatem, audientesque opinionem S. Genii, quod multos de idolorum cultura relevaret ad gratiam Spiritus sancti, miserunt milites numero quasi triginta, qui eum ipsorum insolentia præsentarent. Audiens hoc B. Genius certus et securus de Dominica repromissione, pergit ad montem, ubi orationem fundere solebat. Hic enim erat locus juxta diversorium suum in suburbio Lactoræ civitatis, in quo die noctuque in oratione pervigilans postulabat a Domino, ne suam mentem in aliquo inimicus prævaleret immutare, orans et dicens: Domine Deus, spes et Magister ac consolator meus, qui me docuisti orare, ecce oro te. Tu es enim mecum usque ad finem. Tu es qui mihi ab infantia vitam seminasti, et a corruptione me custodisti.

* al. Maximiano et Diocletiano

* al. Auscium.

A custodisti. Tu es qui me ab istius mundi paupertate eduxisti, et ad tuas divitias venire voluisti. Quapropter Domine Jesu Christe, assistat mihi consolatio tua, ne unquam insultent mihi inimici mei, qui quaerunt animam meam velut aquam absorbere; quia mens mea minime valet laudare te de tanto studio, quod in me exercuisti, nisi me tuis divitiis repleas, et ab omni avaritiæ solitudine liberes, et animas servi tui de manibus inimicorum meorum eripias. Ecce igitur tuum opus perficiam, et præcepta tua servabo. Propterea non sterilis fiat oratio mea, et diabolus non rapiat tritici semen ex me tua optima terra, in qua neque spinæ neque zizania unquam appareant. Cumque orationem fudisset, subito locus ille contremuit, et vox de nubibus cœli locuta est ad eum dicens: Euge, euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: viriliter age et confortetur cor tuum: intrabis enim gaudium cum his, qui cum mulieribus non sunt polluti: multi enim vasa dilectionis per te mihi dedicabuntur. Et cum hoc dixisset, gaudio magno gavisus est, et Spiritu sancto repletus, surrexit ab oratione, armans frontem signo fidei pectusque confirmans.

*caelesti voce
confortatur:*

B 4 Videntes ergo eum milites a longe venientes quasi stadia quindecim, statim fluvius, qui locum illum præterfluit, ut dictum sit quasi incredibile, impetu inenarrabilium undarum eructavit sursum, ita ut nullus per eum transitum facere potuisset. Videntes autem milites, quod ex jussu Dei alveus ipse inundaret, timor et tremor invasit eos quasi ad mortem, et prostraverunt facies suas coram Domino cœlorum utique, et dixerunt: O magnum mysterium quod vidimus! Vere magnus est Deus Christianorum. Si Deus eorum esset ut Deus noster, in quo nos iniqui ut digna recolimus lapides et ligna, surda et muta, hominum manu facta, numquam faceret talia. Derelinquamus igitur hæc omnia et adoremus Dominum vivum, qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt: quia vere magnus est Deus Christianorum, qui sic protegit sperantes in se, et non derelinquit omnes suos, sed in angustiis et pressuris est præsidium præstans. Steterunt autem in eodem loco quasi biduo: tertio denique die, gaudio pleni et spiritu veritatis accensi, perveniunt ad B. Genium, prostrati in terra ante pedes ejus. Cumque oscularentur vestigia ejus, deprecabantur eum dicentes: Benedictus Deus tuus, et benedic nos benedictione tua, Pater et auctor nominis Dei. Et scias quia impiissimus Præses misit nos ad persequendum te: sed ex divino præcepto cognovimus quod magnus est Deus tuus. Precamur itaque Domine, ut nostri misereri digneris, ut imitatores tui esse mereamur, et sequipedes tui efficiamur.

*30 milites
eum comprehensuri,*

*innudatione
fluvii impediti,*

in fidem proclives,

*petunt a S.
Genio instrui,*

instructi

5 Statim B. Genius figens genua, et sursum elevatis oculis in cœlum dixit: Domine Jesu Christe, gratias ago tibi, quia dignatus es mirabilia tua servis tuis ostendere, quos tibi acquisivisti, et ideo Domine efficiantur vasa munda, in quibus habitet Spiritus tuus sanctus: et da eis Domine, quod in nomine tuo petunt ut celeriter exequi mereantur. Adhuc etiam et alia plurima quæ sequuntur his qui secum erant dicebat: Credite in Deum vivum, quem prædico: credite in Jesum Christum quem annuntio: credite in Salvatorem qui servorum suorum adjutor extitit: credite in Redemptorem, qui mercedem retribuit laborantibus: credite ipsis qui eum diligunt. Ipse cultura mea et flos est animæ meæ, quoniam prope est tempus ut eum recipiam. Cum enim sit pulcherrimus ipse et speciosus Dominus, procurat nos semper discere de se aliquid: qui tamen qualis sit neque capere possumus, neque homo enarrare potest: sed ipse obscuritatis meæ [illumi-

natio] est, completio mearum diminutionum, et nutritor meæ indigentiae, et est mecum usque quo descendam ad eum, et amplectar illum. Et cum orasset et eos docuisset qui Christo se credere asserabant; pervenit una cum eis ad portam civitatis, et abierunt ad venerabilem Presbyterum, nomine Celsum, provoluti ejus pedibus et rogantes ut eis baptismi gratiam ministraret. At ille catechizavit eos, et baptizavit eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti: et steterunt apud ipsum quasi diebus decem.

*D
apud Præ-
sidentem
ANTIQUE.*

baptizantur.

6 Post hos autem dies redentes ad Præsidentem, ejus cor malitia excecaturum erat, et ipse sperans ut gaudium sibi annuntiarent, cum pervenissent ad eum, dixit eis: Quid tardati estis? Numquid aurum et argentum accepistis, aut aliqua maleficia vobis prævaluerunt? Cui illi dixerunt: Auro vel argento splendidior est gratia Christi. Cognovimus enim quod omne genus hominum, quod in tali errore consistit, in quo vos usque adhuc mansistis, perpetua damnatione ferietur. Tunc ingemiscens Præses dixit: Ergo invietissimi Principes, per quos mundus floret, damnantur? Dixitque unus de pusillis: Non per ipsos floret mundus, sed tenebrescit. Exagitans autem caput Præses dixit: Doleo super vos pueruli. Dicunt illi: Non est necesse super nos dolere, sed super te multum est dolendum, si non credideris in Dominum nostrum Jesum Christum. At ille dixit eis: Per salutem et ceremonias deorum, aut sacrificabitis diis immortalibus secundum decreta Principum, aut vos puniri jubeo. Illi autem dixerunt: Sicut non valet movere serpentem, qui carmina nescit, ita nec nos ullo modo potes separare ab amore Christi. Eadem vero hora jussit eos extra portam civitatis decollari: vocaturque nomen loci illius Cruor-Innocentium, usque in hodiernum diem. Erat autem multitudo Christianorum in loco illo, qui corpora de spiculatoribus redimentes sepelierunt. Beatus vero Genius in die qua hoc contigit, Passionem eorum solenniter celebravit.

*apud Præsi-
dentem professi
fidem,*

E

*martyres
gladio obeunt:*

7 Iterum misit Præses alios plures milites, qui S. Genium variis tormentis interficerent. Ille vero, ejus spiritum nihil latebat, præsentiens pergit ad montem, ubi orationem jugiter fundebat, et prostravit genua sua coram Domino et dixit: Domine, gaudeant et epulentur omnes qui sperant in te, quos tu acquisivisti. Peto ut oculi mei ad te respiciant, et cor meum exultet in salutari tuo, quoniam voluntatem tuam volui et complevi, et præcepta tua ex integro servavi: respice ad servum tuum timentem te, ne pereat studium meum quod in me huc usque operatus es. Peto iterum, o Domine, ut quos pro nomine tuo passioni tradidi, ante sedem Majestatis tuæ eos videre merear, et ibi eis redde mercedem. Precor etiam, Domine, respice ad puerum tuum secundum magnam misericordiam tuam, et recipe animam famuli tui in pace. Cumque orationem fudisset, intentis oculis in cœlum respexit: et scuto fidei armans frontem, vidit coronas, quæ ei et sociis ejus parabantur, diversis margaritis coruscantes, et multitudinem candidatorum circa eos præconantes et dicentes: Deputentur in numero justorum et scribantur in libro viventium, qui vicerunt antiquum serpentem, et qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Et statim ut flexit genua emisit spiritum: actusque est ipsius transitus quinto Nonas Maji.

*S. Genium
sciens alios
milites ad se
mitti,*

*Deum pre-
catur,
F*

*moritur 3
Maji,*

8 Erat autem in monte tunc corpus ejus venerabile omnibus, sed prope radicem montis est basilica, quam ipse construxit: ibique tumulum juxta statum mensuræ constabilivit Episcopus civitatis ipsius, Heuterus nomine, cum quo et Sacerdotes et ceteri ministri, et multitudo Christianorum eum devote sepelierunt. Milites autem ipsius tyranni vide-

re

AUCTORI.
ANTIQUO.
cum odore
suavi :
2 Cæci et
alii sanantur :

non fuerunt digni, sed erubescerent et confusum. Versi sunt cum esset ipse sepultus. Tanta autem odor suavitatis ibidem de corpore ejus fragavit, qualis nec ante nec post est futurus. Ipsa autem die duo cæci, qui per annos decem cæci fuerant, lumen receperunt ibidem, et multi detenti diversis languoribus sani effecti sunt. Post parvi vero temporis spatia, orta est fames in tota regione Galliarum : et ecce quædam viduæ pauperculæ, egredientes portam civitatis, quærentes herbas quascumque invenire potuissent, hospitium in basilica S. Genii habuerunt. In qua utique nocte lumen magnum et odor liliorum et rosarum basilicam ipsam circumfulsit. Cum autem ad lucem pervenissent, invenerunt prope sepulcrum S. Genii duos panes miræ magnitudinis, et statim abierunt et sustulerunt illos. O quantus qualisque in vita sua fuit, ut multos esurientes satiaret bonis suis ! Nam et volucres cæli, dum viveret, aliquæ saturandæ ad manum ejus veniebant, aliquæ saturatæ recedebant. Denique loci illius incolæ patrociniæ ejus ibi venerari feliciter debent, quia multa virtute ad exemplum credentium [pollens] tantum apud Dominum meruit habere honorem, ut ex illa die repletet Dominus regionem illam omnibus fructibus bonis usque in hodiernum diem, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

D
panes viduis
collati.

DE SANCTO JUVENALE, EPISCOPO NARNIENSI IN UMBRIA.

D. P.

ANNO
CCCLXXVI.

B
Tempus Sedis.

Acta ex MSS.
dantur :

eorum com-
pendia.

C

Narnia, antiqua Umbriæ civitas, eximia cum veneratione colit hoc die III Maji S. Juvenalem, primum suum Episcopum, qui creditur ordinatus a S. Damaso Papa, anno Christi CCCLXIX, post annos vero septem, quibus huic Sedi præfuit, sacrum Deo spiritum reddidisse anno CCCLXXVI. Successit illi in Episcopatu Maximus, sive Maximianus, cujus jussu vitam et actus ejus edita fuisse, legitur sub finem eorum ; quæ ut nunc habentur, parum quidem sincera et varie interpolata putamus, damus tamen ex pluribus et illustribus codicibus MSS. scilicet ex Vallicellano Patrum congregationis Oratorii, uti sunt in libro Antonii Gallonii littera N Signato ; ex alio, Fulgini apud Ludovicum Jacobillum reperto, et quantum arbitramur ad fidem codicis Narniensis descripto ; et ex tertio Passionali pergamenensis Maji, asservato in Bodecensi cænobio Canoniorum Regularium S. Augustini in diocesi Westphaliæ Paderbornensi, unde plures nobis Vitas descripsit Joannes Gamansius noster : Quantum etiam exemplar, omniumque optimum, nobis Ingolstadio submissum fuit ex MS. antiquo monasterii Wiblingensis Ordinis Benedictini in Suevia. Eadem acta habuimus ex MS. Vaticano, sed alieni amico commodata non recepimus : ipsaque etiam Neapoli extare indicavit nobis Antonius Beatillus. Eorundem Actorum compendium servamus ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris : aliud edidit Petrus de Natalibus lib. 4 Catalogi cap. 119 : alia denique extant apud Laurentium Surium, Ferdinandum Ughellum tomo 4 Italiæ sacræ in Episcopis Narniensibus, et Philippum Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ. Quia autem S. Juvenalis obiit VII Augusti, etiam hoc die festum ejus nunc agitur Narniæ cum Octava, quod Ferrarius non recte asserit festum esse Translationis. Nos III Maji censemus diem Ordinationis esse, quem Episcopi suum vocabunt Natalem.

Ut confessor
dicitur in
pace quævis-
se :

2 Controvertitur quo mortis genere decesserit e vita S. Juvenalis, proinde num Confessoris Officio Ecclesiastico sit honorandus, an vero inter Martyres recensendus. Acta in omnibus memoratis MSS. ita obitum ejus declarant : Completis septem annis, sacrum (aliquibus sacratum) spiritum Domino reddidit : quæ eadem apud Petrum de Natalibus leguntur. Apud Surium ista habentur : Post annos septem in Episcopatu exactos, spiritum Domino reddidit. Antiquum Missæ canticum, quod Sequentia dicitur, ita mortem indicat : Denum post cujus transitum, Christo jam reddit spiritum, gaudens in coelestibus. Idem sensus in omnibus Martyrologiis reperitur. Verba Usuardi in cunctis MSS. et excusis exemplaribus ad hunc III Maji sunt : Ipsa die S. Juvenalis Episcopi et Con-

fessoris. Ita etiam Ado : Ipso die natalis S. Juvenalis Episcopi et Confessoris, et sequuntur passim recentiores. Martyrologium Romanum ita habet : Narniæ S. Juvenalis Episcopi et Confessoris. Quæ confirmantur in Breviario Romano his verbis : In eundem diem incidit beata mors Sancti Juvenalis Narniensis Episcopi : qui cum plurimos in eadem urbe sanctitate et doctrina Christo peperisset ; clarus miraculis in pace quievit ; ibique honorifice sepultus est. In Missali Mediolanensi anni MDXXXII et Breviario anni MDXXXIX transfertur in diem VII Maji festum (ut notatur) S. Juvenalis Episcopi et Confessoris : quo etiam die colitur in Ecclesia Interamnensi, ubi S. Proculus ejus nominis secundus ecclesiam in colle, sub ipsius invocatione, in agro Interamnensi ædificavit ; uti antea S. Juvenalis in honorem S. Valentini Episcopi Interamnensis oratorium Narniæ construxerat ; imo et ipse S. Juvenalis creditur simul ecclesiam Interamnensem vicinam rexisse. Eodem modo præter Ecclesiam S. Juvenali a successore Narniæ erectam, aliæ ei fuerunt a vicinis dicatæ, utpote Magliani seu Malliani in Sabinis, cujus loci Episcopi Sabinenses dicuntur, et est titulus alicujus ex sex antiquioribus Cardinalibus : est autem dictus locus ad Tiberim infra Narniam, inde X.M.P. distans, uti XX M.P. ab urbe Romana. Aliæ eidem S. Juvenali dicatæ sunt Valeriani et Cisefunæ in diocesi Castrensi, Narniensi proxima. Præterea, teste Anastasio Bibliothecario in Gestis Vigilii Papæ, Belisarius Patricius fecit in via Flaminia, juxta civitatem Hortas, monasterium S. Juvenalis, ubi possessiones et dona multa largitus est. Est vero Horta sive Hortanum in colle, ex opposito Naris fluvii in Tiberim delabentis, ad VIII M.P. Narnia distans. Denique Cypriano Monente in sua historia attestante, sub annum MIV apud Urbevitanos in vico Ulmi eidem S. Juvenali ædificata est insignis parochia, et a familiis Monaldesca, Ranaldina, Montanaria, Contana, Salvana, Rossa, ac Marisciana congruenter dotata.

eique variæ
dicatæ eccle-
siæ,

F

3 Hæc omnia antiquum cultum S. Juvenalis demonstrant, neque aliquid obijciunt, quo minus inter Confessores habeatur. Verum postmodum inter Martyres collocatus est ob auctoritatem Summi Pontificis S. Gregorii Magni, asserentis lib. 4 Dialogorum cap. 12 S. Probo, Episcopo Reatino, apparuisse moribundo S. Juvenalem et S. Eleutherium Martyres : Colitur S. Probus XV Martii, ubi cum alijs innuimus videri S. Juvenalem esse hunc Narniensem Episcopum, quod Reate solum XX M.P. circiter Narnia distet, et S. Eleutherium esse Episcopum Æcanensem in Apulia, cujus et S. Antiæ sacra corpora ab ipso Probo fuisse in urbem Reatinam translata, nobis satis probabile visum

a S. Grego-
rio Martyr
appellatur.

est

A est ad horum natalem XVIII Aprilis n. 28. At multo clarius loquitur S. Gregorius Homilia xxxvii in Evangelia, ubi de S. Cassio Episcopo Narniensi (cujus festum celebratur XXIX Junii) multa interscrit, atque inter alia scribit, Cassium ex more, juxta B Juvenalis Martyris sepulcrum, ad offerendum sacrificium consistentem, a Presbytero fuisse repertum. Ob hujus Pontificis auctoritatem Narnienses S. Juvenalem ceperunt postmodum Martyrem appellare et venerari : ac primo Actis S. Juvenalis apposuerunt titulum hunc, Passio S. Juvenalis Martyris, et sic etiam præfigitur in MS. apographo Ludovici Jacobilli. Verum non fuit sui satis memor, qui hunc titulum præfixerat, relictis his verbis sub finem, Explicit Vita S. Juvenalis Episcopi. Alia autem horum Actorum egrapha manserunt immutata, et sic in MS. Vallicellano hic præfigitur titulus : Vita et acta S. Juvenalis Episcopi. Ita etiam MS. Wiblingense : Vita et actus S. Juvenalis Episcopi. MS. Bodecense : Incipit Vita S. Juvenalis Episcopi. In tomis Surianis : Vita brevior S. Juvenalis Episcopi Narniensis et Confessoris. Præterea Officium Ecclesiasticum immutatum est apud Narnienses, et Antiphonæ ac Responsoria recitari capta de Martyre Pontifice. Imo et assumptus Introitus Missæ, Protexisti me Deus, etc. de Communi unius Martyris Pontificis tempore Paschali, et hæc recitantur Orationes, Exaudi quæsumus Domine preces nostras, quas in S. Juvenalis, Martyris tui atque Pontificis, solennitate deferimus ; ut quem nobis Patronum misericorditer tribuisti in terris, intercessorem habere mereamur in cælis. Altera vero est : Divina libantes mysteria te, Domine, deprecamur, ut sicut in calice Martyris tui Juvenalis libamen Deicum crevit, sic nos in tua semper gratia crescere valeamus. Tertia demum hæc est. Fac nos quæsumus, Domine Deus noster, sancti Martyris atque Episcopi tui Juvenalis interventu coelica dona gustare, qui et ipse populum tuum pretioso Sanguine filii tui divinitus satiavit. Interim Acta ejus in Lectiones distributa et ad Matutinum recitari solita, nihil de ejus martyrio habent. Imo et Canticum seu Sequentia Missæ, ex eisdem Actis formatum, absque ulla martyrii mentione recitatur. Deinde Martyrologia Ecclesiæ Narniensis ista habent : Die tertia Maji, Sanctorum Martyrum Alexandri, Eventii, Theoduli et Juvenalis Episcopi, aut etiam tali modo : Die tertia Maji Sanctorum Martyrum Alexandri, Eventii et Theoduli. Ipsa die S. Juvenalis Episcopi et Martyris in civitate Narniæ. Ex simili errore Galesinius adjunxit aliis Juvenalem, et Diaconum fecit. Inter antiquiora Martyrologia, a nobis collecta, sunt Augustanum S. Udalrici, et Parisiense a Labbæo nostro submissum : in hos post Romæ adscriptos Alexandrum, Eventium et Theodolum, additur Juvenalis Confessor, ut supra ex aliis Martyrologiis deduximus.

4 Quidquid sit et opponatur : certum est in reliquis quæ circa corporis translationem a Narniensibus referuntur, semper Martyrem appellari Juvenalem. Ex his primo datur a nobis Historia translationis Lucam, et relationis Narniam seculo IX factæ, ex MS. Narniensi : ubi dicitur in hac translatione iterum martyrium portavisse. In Miraculo anno MCCXXXIII facto, clarissime asseritur claudus per Juvenalem Martyrem sanatus ubi et altare et ara Martyris et liquor Martyris appellatur. Ad ejusdem tituli confirmationem exhibetur Bulla Indulgentiarum, a tribus Archiepiscopis et duodecim Episcopis anno MCCLXXXIII concessarum, et aliarum a Summis Pontificibus Nicolao IV Joanne XXI, aliis XXII habito, Bonifacio IX, et Gregorio XIII datarum quarum egrapha, nobis curavit Illustrissimus D. Ludovicus Bonetti Canonicus Narniensis : in quibus compellatur B. Juvenalis Episcopus et Martyr, et dicti loci Patronus. Ecclesia

Narniensis in honorem B. Juvenalis Martyris constructa. Ecclesia Narniensis, in qua Corpus pretiosi Martyris requiescere dicitur. His omnibus subjungimus historiam elevationis hoc seculo XVII factæ, ex authenticis instrumentis Pauli Bucciarelli Episcopi Narniensis, et aliorum, quæ nos Romæ anno MDCLXI accepimus, procurante R. P. Odone de Comitibus, et originalibus per Notarios publicos desumpta, et firmata subscriptione ac sigillo Priorum populi Civitatis Narniensis, in quibus Martyr habetur. Addimus denique quæ nos ipsi in Ecclesia Narniensi observavimus anno MDCLX cum delineatione novæ, quæ tunc inchoata erat, nunc perfecta habetur, Confessionis, propter miram operis venustatem, cui sculpendæ necessarios sumptus liberaliter Capitulum Illustrissimum contulit, ubi supra portam, qua patet ingressus in Sanctuarium, hic titulus legitur. S. Juvenali Mart. Episcopo Narniensi, fundatori primo, salutis ac fidei parenti optimo, Pastori suo, Narnia universa supplex, animi grati monumentum ponit ac dicat. Anno MDCLXXVII.

§ Ex prænotata alteratione titulorum Confessoris et Martyris nata est altera controversia, num duo sint statuendi Juvenales Episcopi Narnienses, quorum unus Confessor, alius Martyr fuerit. Id asseruerunt Joannes Baptista Braccheschi, in tractatu quem anno MDLXXXVI de duobus Herculanis Episcopis Perusinis vulgavit ; Baronius, in Notis ad III et VII Maji ; Ughellus, tomo I Italiæ sacræ in Episcopis Narniensibus, et nonnulli alii. Egimus Kalendis Martii de S. Herculano Episcopo et Martyre, nec potuimus ulla reperire convincentes rationes, propter quas duos statueremus Herculanos. Idem fecimus XII Aprilis ad Vitam S. Zenonis Episcopi Veronensis, quem alii asseruere obiisse Confessorem, alii cum S. Gregorio martyrio fuisse coronatum ; cui plane affinis est hæc controversia. Omnibus autem consideratis, arbitramur cum Ferrario, in Annotatione ad hunc III Maji, nos posse dicere : Si duo Juvenales extitissent, aliqua ipsorum Narniæ memoria extaret. Dubito vero an ideo recte judicet Ferrarius Martyrem appellari, quod a cultoribus Bacchi tentus, immolare et carnes immolatas edere dum cogeretur, in os ejus gladius immisus fuerit : quem is ita dentibus tenuit, ut qui illum immiserat, extrahere conatus ; guttur sibi præcideret. Ughellus arbitratur ideo a posteris Martyrem habitum, quod, ut in Translatione corporis n. § dicitur, cum ibi ejus essent Mau-seola fracta, sanguis effluxisset, et pavimenta suæ aulae irrigasset, illeque sanguis a piis Clericis fuisset collectus. Primaria ratio statuendi duos Juvenales videtur esse, ut alteri et majori controversiæ fiat satis, qua disputatur num corpus S. Juvenalis Episcopi Narniensis Fossanum, urbem Pedemontii nunc Episcopalem, sit translatum ; quod Narnienses negant, et Fossanenses asserunt. Si autem forent duo Juvenales Episcopi Narnienses, inveniendam putant aliqui rationem conciliandi utrosque modo pars alterutra secundo Juvenali velit esse contenta. Nos de Fossanensi Juvenali malumus peculiarem instituere tractationem, in qua prolatis omnibus Fossanensium monumentis, sicut hic proferuntur omnia quæ ex parte Narniensium habere potuerunt, speramus fore ut totius controversiæ ambages omnes ultro sese evolvant et explicent.

VITA

Ex pluribus Codicibus MSS.

Cum diverso orbe terrarum misericors et omnipotens Deus Sanctos suos segregaret, ut scriptum est, a peccatoribus ; et rursum ad prædicandum ejus gloriam eos dispergeret inter incredulas gentes ; impletum est quod dictum est per Prophetam : Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, et vox trionitui

Heb. 7, 26

Hinc quidam duos statuunt SS. Juvenales Episcopos Narnienses : E

F et alterutrum corpus Fossanum esse credunt.

et secuti Narnienses in titulo Vitæ,

in Officio Ecclesiastico et Orationibus,

in Martyrologio suo.

Dantur historia translationum et miraculorum in quibus Martyr habetur.

EX MSS.
Psal. 76, 19

Post fidem
per orbem
promulgatam.

a

b

B

destructamque
et innovatam
Narniam,

c

d

C

f

cives ejus
in fide in-
struant San-
cti varii

id est in hunc mundum, qui per sua vestigia volvitur, et implentur anni multi. Et quidem ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac, Jacob in regno Dei : quoniam alios per passionem, alios per confessionem, alios per genera linguarum, alios per prophetiam, alios per gratiam curationum, suos testes esse constituit. Et unicuique provinciae, unicuique regioni sive urbi, proprios dedit habere custodes. Sicut illi, quae Domina gentium est et princeps provinciarum, urbi Romae Petrum et Paulum Principes Apostolorum ab Oriente, tamquam prima hora operarios, donavit in vineam Italiae, Tusciae, et Campaniae. In a Se-baste donavit Joannem Baptistam ; Jacobos duos, Mathiam et Stephanum in Hierosolymis ; Andream in Patris provinciae Achaiae ; Joannem in Ephesum provinciae Asiae, et b ceteros Apostolos eorumque discipulos, divini verbi satores et ministros, per singulas civitates et regiones misit agricolas, ut dictum est, in vineam suam : et alios ad tertiam, alios ad sextam, alios ad nonam, vel undecimam horam ex denario conventionis, id est coronae, locavit : ut per eorum merita non solum Italia, sed cunctus polleret orbis quia omnes accepturi sunt ancipites gladios in manibus suis, ad faciendum vindictam in nationibus, increpationes in populis, ut ligent Reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis.

2 Dum omnes jam pene urbes ad Christi fidem per praedicationem Martyrum pervenissent, et clara eorum miracula et doctrina ubique resonarent ; sola civitas Narniensis nullum penitus recipiebat Christi gratiam praedicantem, sed tanta idolorum illic erat cultura, ut nullus ibi locus vacuus reperiretur : quo non sacrificarent in templis Jovi, Jano Herculi, Marti, Saturno, Veneri, Minervae, Junoni, Fortunae, Neptuno, Vulcano : vel quodcumque idolum nominatur illic pullulabat quotidie. Sed haec incommoda interim reticentes seponamus, et antiquam rem gestam enarremus, occasionemque perditionis praedictae civitatis nosse cupientibus non negemus. Dum Augustus Caesar ad Persarum olim bella procederet, et de omnibus civitatibus secum adduceret exercitum ; sola Narnia, quae ante c Nequina nuncupabatur et a d nequitia duxit nomen, contempsit ire. Qui dum se vidisset taliter contemptum et causa sibi urgeret ambulandi, donavit eam genti e Carporum : quae tam diu obsedit eam, usque dum se intus ab homine usque ad pecus interficerent gladio, jurantes ita ut unus qui remanserit in suo incumberet gladio, et ne unus quidem remansisset. Intrantes autem Carpi vastaverunt omnia, et civitatem incendio consumpserunt. Revertente vero Caesare jam victore cum multis spoliis, condolens huic civitati, jussit restaurari partem mediam civitatis, f pontemque ei mirae magnitudinis in sublimitate fundavit, et intra triginta annos explevit ; et suo signavit Carmine : Caesar Augustus de manubiis, Narniensis Patronus : et ni fallor, nullius provinciae huic, ut dicitur, assimilatur pons. Aquaeductum ei amplius de quindecim millibus intromisit ; de quo nunc tacendum est, quae sit altitudo, quaeque circuitiones, quot pontes, in quibus longitudinibus transforati montis. Ibi statumam dedicavit, qui locus ipse in medio foro Augustus vocatur : et de diversis civitatibus congregatis civibus intromisit : et imposito ei nomine de Nare g flumine, qui de naribus sculpti quasi vituli lapidei egreditur, Narnia in Colonia dicitur, quia omnes qui de alia regione veniunt et habitant nobiscum, hujus soli incolae vocantur, ideoque Narnia in Colonia appellatur. Sileamus jam quod nunc coepimus, quia ad inchoationem primae veritatis convenit reverti. Visitabatur ipsa urbs Narnia a multis Sanctis,

a h S. Terentiano saepius, i a S. Feliciano quamplurimis vicibus, qui multas ibi injurias perpressus est, ita ut in carceribus retruderetur ; nec non a S. Valentino k incessanter : et tamen ut dictum est, nullum recipiebat verbum salutis.

3 Accidit autem, ut S. Juvenalis ex Africa Romam pergeret Presbyter : arte medicus, : et dum ad quamdam Matronam, Philadelphiam nomine, quae erat ex genere Imperatoris, pervenisset ; fecit eum ingredi in domum suam, quae etiam Christianitatis exercebat opuscula : et didicit eum esse virum Sanctum. Coepitque vir Dei ab ea exquirere, in qua urbe tum esset Episcopus. Et cum didicisset, quia Narniensis civitas non haberet Episcopum, misit ad eam viros prudentissimos qui explorarent si in ea invenirentur fideles. Et dum reperissent viros nobiles ac mulieres de l Aniciorum genere, habito consilio suasit eis, ut postularent consecrari sibi Episcopum. Euntes pariter ad urbem Romam petierunt a m Pontifice ut eis ordinandum donaret Juvenalem Episcopum. Quod cum Deo favente impletum est ; venerunt in Civitatem suam Narniam cum consecrato Juvenali Episcopo. Tunc coepit S. Juvenalis claro sermone exhortari populum, ut converterentur ab idolis, et Christi efficerentur cultores. Et facto ibi oraculo in honore sancti Martyris Valentini Episcopi, qui jam Martyr fuerat, ibidem sacrosancta mysteria celebrabat, multaue mirabilia multasque virtutes faciebat. Accidit quadam die, dum iter ad oraculum supra nominatum faceret, quod ad inferiorem portam, in regione quae vocatur Marcellinata, constituerat, [quando] venerat ad taurum aereum, ubi templum erat Liberi patris ; continuo exivit de templo immolans, et tenuit eum, et nitebatur ei de idolo thyto in os mittere ; produxitque gladium, et n inversam gladii manicam in os ejus misit : qui strictis dentibus tenuit viriliter. Et dum ad se invasor sacrilegus retrahere voluit gladium, manu sua sibi illum intromisit in gutture : et inciso gurgulione coepit spumas per os cruentas evomere, et clamare ; O ultor Briarei, libera me. Et haec dicens expiravit. Videntes hoc populi admirati sunt, et crediderunt, et baptizati sunt. Eodem tempore, quia Pascha proximum erat, viri ac mulieres fere duo millia, et matrona quaedam ibi nomine Venantia o cum filiis suis, nobili genere orta et prima civitatis, baptizata est, quae et ministrabat ei de facultatibus suis. Habitatio vero sancti viri Juvenalis erat ad portam superiorem, in turre cohaerenti muro, in vico qui dicitur novus : nam et lectus, in quo ipse dormitabat, usque nunc constat in eadem turri.

4 Delectat et hoc miraculum reserare, quod ejus temporibus enituit. Contigit post quadringentos annos perditionis Nequinae civitatis, ut progenies ipsa Carporum, mixtique Ligures, armati omnes, de regionibus suis ad vastandas civitates processissent. Qui dum multas jam invasissent regiones, devenerunt in valle, quae est inter Narniam et Interamnam, quae nuncupatur Tyria suspecta, et amborum civitatum praedia obsidebant. Et circumdantes civitatem Interamnam ceperunt eam, et magnam ex ea duxerunt praedam, nec non et multitudinem populi interfecerunt. Obsidentes vero Narniam, dum adhuc in corpore esset S. Juvenalis, quinto ordinationis suae anno, in mense Quintili, qui nunc Julius, facta oratione cum suis Domino fidelibus, tales in circuitu muri versiculos psallit : Fiat, Domine, via illorum tenebra et lubricum, et Angelus tuus persequatur eos : et veniat illis laqueus, quem ignorant ; et captio, quam occultaverunt, apprehendat eos. Et post Psalmi istius finem, hanc dedit vir Sanctus p orationem : Deus, qui universas gentes ad nihilum redigis ;

hi

k

post quas
S. Juvenalis
ordinatus
Episcopus

l

m

E

illatus a gla-
dio, quo se-
met percussor
interemit,

n

plurimos
convertit.

o

F

Precibus pro-
fligat hostes
urbem obsi-
dentes :

Psal. 34, 6

p

A redigis; da huic civitati de interitu eorum lætitiā; ut credant quia tu es Deus solus, qui pro nihilo habes omnes gentes, per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit in æternum, et cum spiritu Sancto, in secula seculorum. Et cum omnes respondissent cum lacrymis, Amen; subito medio die intonuit de cœlo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam: et misit sagittas suas et dissipavit eos, fulgura multiplicavit, et conturbavit eos: et apparuerunt in siccitate fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis terræ, ab increpatione furoris Domini. Vere enim hi versiculi eodem die impleti sunt. Tanta enim fuerunt tonitrua et fulgura micantia ac turbines, ut amplius tria millia viri cum armis suis, juxta murum antiquum, ad templum quod vocatur Herculis, sint submersi, et nec apparuerunt. Et magnificabatur Deus in his operibus, et liberata est civitas.

Psal. 17. 14

non absque
miraculo
celebrat Mis-
sam,

q

B Tunc S. Juvenalis indicto jejunio sacrosancta mysteria celebrabat. Habebat enim calicem ex metallo crystallino factum, quem secum adduxerat; parvum quidem, sed virtute clarum: qui dum q tot millia populi ad eum labia propinarent, non ei refunderetur a ministro, sed crescebant in eo Sancta libamina. Tunc omnes in stuporem versi mentis, glorificabant Dominum, qui talia per servum suum Juvenalem Episcopum ostendere dignatus est. Nam et ipse Calix usque hodie diligenti cura constat; et r die Natalis ejus a ministro producit, catenulis aureis gemmisque ornatus, eo quod et ansulas habeat. Completis autem septem annis sacrum Domino reddidit spiritum; et sepultus est ad portam superiorem s via Flaminia, milliario ab urbe Roma t quinquagesimo quinto, sub die u septimo Iduum Augustarum. Natalis x vero ejus celebratur quinto nonas Majas, quo die et Crux Domini, imminente Helena matre Imperatoris Constantini, per Judam, qui nominatur Cyriacus, in loco Calvariæ, qui est in Hierosolymis, inventa est.

r
et pie obit.

s

t u

x

Mercatores
ejus meritis
naufragium
evadunt:

C 6 Sed et illud, fratres carissimi, non prætermittimus, nuntiantibus amplius quadraginta viris, navim suam, sancti viri orationibus, periculo jam proximam liberatam. Nam et ipse S. Juvenalis retulit se in visione admonitum, ut pro navigantibus exoret; quod post, exitus rei docuit. Navigantibus ergo quasi trecentis viris ex Oriente, et contententibus ad portum cum multis opibus onerata nave; dum per tranquilla maria tuto velificarent, subito die media nox supervenit atra, irruerunt venti, insonuit procella cum turbine; mergebatur navis, ut jam nullam spem sibi vitæ crederent esse servatam, sed omnis spes quæstus eorum in periculo labefiebat. Continuo apparuit eis Angelus Domini in effigie S. Juvenalis, stans super aquam: qui videntes eum clamaverunt dicentes: Si vir Dei es, libera nos. Qui extendens manus, exoravit pro eis: et pervenit navis ad portum securitatis optatum. Tunc sciscitati sunt ab eo, quis esset: et ille dixit eis: Ego sum Juvenalis Episcopus Narniensis. Agite gratias Deo, qui vos liberavit: et si me malueritis inquirere, ad portam superiorem me invenietis. Et hæc dicens, abcessit ab oculis eorum: qui admirantes valde glorificabant Dominum. Et expletis actibus suis, miserunt, ut supradictum est, quadraginta viros prudentissimos cum magnis muneribus. Et cum ducentorum millium via extenderetur usque ad portum, duorum dierum itinere ad Narniam pervenerunt. Qui dum introissent civitatem, exquirebant ubi maneret Juvenalis liberator eorum. Et ut cognoverunt, quia jam obiisset, voluerunt videre sepulcrum ejus. Unus ex eis, nomine y Acrius, quartanum typum agebat: et tacto sepulcro ejus, continuo evomuit venenum cholicum, et sanus recessit. Datisque muneribus

et basilicam
extrui pe-
tunt.

Maji T. I.

ejus [successori] vere venerabili s Maximo Episcopo [qui quadraginta annis ac tribus mensibus Cathedram] ejus possedit, rogaverunt ut ei basilicam cum confessione construeret: et factum est.

D

EX

7 Recondentibus iis abdito loco sacrum corpus; ubi ex lapidibus ac auro argentoque constructa confessio constat, et super ejus venerabile corpus carmina signaverunt hoc modo

unde liquor
salutaris
emanat:

Secretus locus intus inest sanctique recessus,

Quem, dum summa petit, Juvenalis morte dicavit:

Quo sibi post obitum placuit dare corpus humandum

In caute manibus scindens: ne polluat imber

Idibus Augusti Domino præstante sepultum

Die vero Natalis ejus confessio ipsa, tam marmora quam aurum vel argentum, tanti sudoris aqua distillat, ut cum spongiolis tergentes in ampullis recondant; mixtaque cum sancto oleo multis infirmis deportatur, et Domino cooperante sanantur. Hæc autem gesta jubente venerabili Maximo Episcopo edita sunt, petentibus his qui et vitam et actus ejus requisierunt.

unde liquor
salutaris
emanat:

8 Hactenus MS. Wiblingense, cum ceteris collatum: et consentiens Vallicellanum sic finit: petentibus eis qui et vitam et actus ejus, a quo liberati sunt, voluerunt nosse: et reversi sunt cum magno gaudio, gratias agentes Deo per Jesum Christum, cui est honor et imperium, una cum Spiritu sancto, in secula seculorum. Amen. Cetera in subsequentibus Annotatis indicabimus; prius tamen quam ad ea veniamus, hic significo primum quod verba, ad nomen Maximi Episcopi a nobis inclusa [ ], haud dubie post mortem ipsius Maximi sint interjecta. Secundo idem judicandum videri de toto fere numero 7, ubi dicitur auro argentoque extracta confessio, quod non est credibile primo statim initio cultus factum; et recitatur Epitaphium, quod satis erat sepulcro inscriptum legi; ac denique indicatur annua aquæ salutaris stillatio, cujus probatio certa longioris temporis intervallum videtur supponere. Istud autem epitaphium vel extritum pro porte erat, quando huic vitæ inscriptum est; vel antiquioris codicis vitio accidit, ut non potuerit Wiblingensis scriptor totos versus exprimere: cujus interim fidem vel hinc debemus æstimare, quod de suo nihil præsumpserit addere. Alii econtra (et hoc tertio loco notandum venit) varie suppleverunt defectum, prout vel successu temporis factum reppererunt a curatoribus sacri sepulcri, vel privato judicio censuerunt melius fore. Nam MS. Fossanense multo auctius ipsum exhibet; MS. Vallicellanum, servato versuum ordine, sensum nonnihil mutatum eo modo repræsentat, ut depositionis diem, qui fuerat a die mortis sextus, non curaverit exprimere; eo quod usu invaluisse ut dies Natalis præ alio festivo haberetur, sicuti ipso adhuc vivente agi consueverat: propterea quod dies hic, quo Episcopus scilicet ordinatus fuerat Juvenalis, non ejus tantum, sed ipsius quoque Narniensis Cathedræ esset Natalis. Hac autem ratione sederit S. Juvenalis, præter annos septem assignatos in Actis, mensibus tribus, et diebus quatuor: siquidem obierit vii Idus Augusti, ipsis Idibus sepultus.

interpolatio-
nes quædam
ultimæ [ ]
discretæ.

Epitaphium
a posteris
alteratum,

9 Posterius Epitaphium, ut dixi, innovantes haud paulo aliter legendum proponere maluerunt; nam in MS. Vallicellano sic reperitur:

duplici modo.

Secreti locus est intus sanctique recessus,

Quem famulus Christi Sanctus Juvenalis amavit,
Sanctorum socius, meritis evectus in astra.

Rupe cava placuit tumulari membra sepulcro,

Ne polluta manus sacrum contingere posset.

In MS. Fossanensi epitaphium idem plures habebat versus, hoc modo et ordine:

Tu quicumque legis, istud venerare sepulcrum,

Quod famulus Christi Sanctus Juvenalis honorat.

Primus Episcopus ipse fuit Narni et Pater ejus.

50

Africa

Virica quem genuit, hunc Narnia possidet ipsum.
 Ipe cava placuit abscondere membra, sepulcrum
 Ne polluta manus sacrum contingere possit.
 Sanctorum socius meritis electus, in antro
 Hoc quidem positus, charos tamen ipse tuetur.
*Ego (ne in conjectando lector fatigaretur) nullo verbo
 litterave mutata, et paucis syllabis alio caractere ad-
 jectis, conatus sum laborem ejus juvare, utinam felici-
 ter satis!*

ANNOTATA.

a S. Hieronymus in *Vita S. Paulæ* 26 Januarii
 num. 18 asserit, hanc invisisse Sebasten, id est Sama-
 riam, ubi siti sunt Elisæus et Abdias, et, quo major
 inter natos mulierum non fuit, Joannes Baptista :
 cujus scilicet corpus ab discipulis eo delatum fuit, ubi
 ante Christi adventum annuntiarat.

b In aliquibus MSS. adscripta erant de nonnullis
 aliis Apostolis, nec satis coherentia, quæ ut imperti-
 nentia omisimus, vel in notas referre placuit.

c Imo ante Nequinum dictum, asserunt Livius et
 Plinius.

B d Alii ab asperrimo difficillimoque situ loci di-
 ctam tradunt.

e Carpi antiqua urbs est, Principatus titulo insignis
 cum aliquot civitatibus subjectis, olim sub Imperio Pico-
 rum, nunc Ducum Mutinensium. Sed uti hæc ex
 traditionibus plebeis non ex certa historia desumpta
 videntur; sic nolimus operose scrutari, num hi Carpi
 externi fuerint : Jacobillus eos in Germania ad Danu-
 bium collocat.

f Procopius lib. 1 *Rerum Gothicarum*, Pontem
 hunc, inquit, Cæsar Augustus olim construxit, spe-
 ctaculum memoratu dignissimum, quippe omnium
 fornicum, quos scimus, excelsissimus est. Con-
 speximus nos anno 1660 aliquos dicti operis superstites
 fornices.

g Nar ad urbis hujus in monte sitæ radices præter-
 fluit, ita aliquibus dictus, quod odore sulfureo nares
 constringat. Hinc Virgilius lib. 7 *Æneidos* memoran-
 tur

Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini.
 quia Nar e montibus Amiternis per Velinum lacum
 fluens, inde per Interamnium et Narniæ radices, inter
 Otriculum et Hortam, in Tiberim defertur.

h S. Terentianus I *Episcopus Tudertinus et Martyr*,
 sub Hadriano passus 1 Septembris.

C i S. Feliciani *Episcopi Fulginatis, Martyris*, sub De-
 cio passi, Acta illustravimus 24 Januarii.

k S. Valentinus *Episcopus Interamnensis, Martyr*
 sub Claudio II passus. Ejus Acta martyrii dedimus 14
 Februarii. Porro vix dubitamus quin totum hoc princi-
 pium *Vitæ*, uti et nonnulla alia hinc inde notanda, præ-
 sertim in fine, adjuncta sint, post plura secula, quam
 hæc Acta primum scripta fuere.

l Illustris et nota est Aniciorum, familia apud Ro-
 manos. In MS. Vallicellano Anicorum in MS. Germ.
 Anichinorum erat. Jacobillus ex familia Coccia, stirpe
 Nervæ Coccii Arucia.

m Jacobillus asserit fuisse S. Damasum, et ab hoc
 consecratum anno 369. Auctor Summarii Italici notat
 annum 370 et eundem Damasum nominat.

n MSS. Bodec. et Vallicel. universam. MS. Ja-
 cobilli inversa gladii manica. Petrus de Natalibus cul-
 tellum appellat, quo os volebat tenere apertum, ut idolo-
 thyta injicerentur.

o Jacobillus addit, ex familia Anicia.

p Idem alias preces habet, ab illo crucem manu te-
 nente in muris urbis recitatas. Easdem et quasdam præ-
 terea habet præcitatus auctor Summarii.

q Idem habet tria millia, sicut etiam auctor Summa-
 rii.

r Idem tradit calicem ostendi cum aliis reliquiis in D
 festo Ascensionis Christi.

f Via Flaminia per Otriculum, Narniam, Spoletum
 etc. Ariminum usque tenditur.

t Sunt hæc milliaria aliquanto minora, alias solum
 40 essent numeranda : et sic alibi memini etiam minora
 observasse.

u Vel hic abundat tō septimo, vel omissum est ali-
 quid, quo intelligi debuit Sanctus, non sepultus esse,
 sed obiisse die vii Iduum Augustarum : cum ipsis Idi-
 bus esse sepultum satis clare dicat epitaphium
 sincerum, et ab ipsomet Maximo verosimiliter scri-
 ptum.

x Jam indicavi Natalem hic intelligendum ex more
 Episcoporum istius ævi, diem Ordinationis Natalem
 vocantium : nec potuit obstare festum inventæ Crucis
 (utpote non nisi viii seculo cæptum universaliter cele-
 brari) quo solennior in populo numeret hujus Natalis
 memoria, præ die obitus aut depositionis, uti in S. Am-
 brobio et aliis nonnullis usus retinuit, abolita pene me-
 moria depositionis eorumdem. Quod autem de Cruce ad-
 datur, non ausim dicere esse a Maximo, potuit tamen
 etiam hic secutus fuisse novellas, ut ait Gelasius Papa,
 relationes de inventione Crucis Dominicæ, quarum
 fabulositatem jam redarguimus, et quoad Judam-Cyria-
 cum plenius confutabimus die sequenti.

y Jacobillo Nerius, in aliis MSS. Carius et
 Erias.

z MS. Bodecense, Surius et Ughellus Maxi-
 miano.

SEQUENTIA

Ex antiquo Missali Narniensis Ecclesiæ.

Exultet plebs fidelium,
 Chorusque Narniensium
 Psallat in hac die,
 In qua vir sanctus hodie
 Juvenalis est gloriæ
 Deputatus pie :
 Cujus virtus rutilat,
 Cujus laus emicat
 Virtutis præconio.
 Sacrum hic dum perficit,
 Dei corpus conficit,
 Ejus ministerio,
 Parvo in calice,
 Vere mirifice,
 Libamen est Deicum :
 In quo renovatur,
 Per quod memoratur,
 Signum Evangelicum.
 Jesus panes augmentavit,
 Quibus turbas multas pavit,
 Satiatis omnibus :
 Sanctus potum sacrum dedit,
 In quo Christi sanguis crevit,
 Propinatus millibus ;
 Nec a ministro funditur,
 Vel liquor ullus ponitur
 In vase crystallino :
 Sic stupet plebs Narnicola,
 Sua relinquens idola,
 Deo adhærens Trino,
 Non cessat preces fundere,
 Nec manus differt jungere,
 Pro salute civium,
 Quos sacris verbis educat,
 Corporum gentes effugat,
 Strage data hostium.
 Suos instruxit atque direxit,

Quosque deduxit nec non pro-
 [textit,
 Eorum gerens curam.
 Sic honoratur et exaltatur
 Et commendatur [et laudatur]
 Proferens vitam puram
 Demum post cujus transitum
 Christo jam reddit spiritum,
 Gaudens in cælestibus.
 Ex ipsius tumba manat,
 Quod infirmos multos sanat
 A cunctis languoribus
 Surdis auditus redditur,
 Et sospes quis regreditur,
 Si locum possunt tangere.
 Privati quoque lumine,
 Videre Dei nomine
 Mercentur hic recipere.
 Possessus a dæmonio,
 Sancto curatur medio,
 fenestram frangens vitream. F

Quidam nautæ naufragantes.
 Juvenalem invocantes,
 Evadunt periculum :
 Illi vero non ingrati,
 Ære pergunt onerati
 Ad ipsius tumultum.
 Laus ergo Regi gloriæ,
 Qui nos reformat gratiæ,
 Pro Juvenalis precibus,
 Quos tutat in hoc seculo,
 Conservat a periculo,
 Coronat in cælestibus.
 Amen.

Hactenus illa Sequentia, cui tres versiculos ad com-
 plendam antepenultimam stropham deesse cum ipsa
 rythmi ratio indicet ; curavimus librum originale con-
 suli : sec ned ibi quidquam repertum est amplius, quam
 in nostro ecgrapho habebamus ; ut dubitari possit, utrum
 pars illa non defuerit ab initio, per ipsius auctoris incu-
 riom. non admodum solliciti ut rythmum undequaque
 perfectum daret.

A

ABLATIO ET RELATIO

Corporis S. Juvenalis seculo IX.

Ex veteri MS. Narniensi.

Forsitan legi
solita 7 Au-
gusti

Post Legendam seu Vitam in Lectiones divisam, in jam dicto MS. sequebatur de corpore ablato relatoque narratio, similiter in Lectiones distributa, fortassis pro Officio ad diem VII Augusti recitando, quando obiisse Sanctum dicunt vitæ Acta, et festum ei duplex cum Octava celebrari indicat tabella Officiorum duplicium Cathedralis Narniensis. Dicit illa quidem festum hoc esse S. Juvenalis secundi Episcopi et Confessoris : sed ex supposito quod duo sint hujus nominis Episcopi, et primus eorum Martyr fuerit : quorum neutrum sustineri potest stante Vitæ jam præmissæ auctoritate, quæ tamen (si est scripta jussu Maximi successoris) sola præcipuam fidem exigit. Fortassis etiam contigit, ut Corporis Lucam ablato et Narniam relati solennis exceptio aut repositio in locum priorem, hoc eodem VII Augusti die acciderit ; sicuti Deo disponente contigit, ut die XIV Septembris, quo primum in dedicatione Hierosolymitanæ Basilicæ sub Constantino fuerat exallata Crux Domini, eodem istic reponeretur ab Heraclio Imperatore, recepta ex Perside. Prædictæ narrationis auctorem nequaquam coævum rei gestæ, sed ex populari traditione, post aliquot secula scripsisse quæ referri audiebat, haud æque in omnibus congrua cum seipsis ei cum majori verisimilitudine, notum fiet ex sequenti tractatu § 7. Interim, sub hujus præmonitionis cautela, ipsam hic lege, iis solis nunc illustrandam observationibus, quibus explicentur obscura, non quibus discutiantur errata, eo quem indicavi loco opportunius castiganda.

nec satis au-
thentica.

Sancti dæ-
monum do-
mitores pa-
trocinium
nostri susci-
piunt,

C

1 Domini nostri Jesu Christi, Fratres carissimi, Sanctorumque omnium miracula clara merito personat orbis ; quando [etiam] carmina poetarum priorumque philosophorum gliscit animus scandere, quæ [tamen] sunt fabulæ et inanes lectiones et fallaciæ Gentilium, nec non deceptiones infidelium. Quis enim pavescit legere silentio abdicationem hostium, dæmonumque occultationem ; qualiter devicti sunt a militibus Christi, et vires eorum confractæ, et sub pedibus eorum conculcatæ. Recolimus enim semper fuisse invidos et callidos cunctorum fidelium (nam sine intermissione ex insidiis diaboli homines tentantur, ut virtus tentata probetur ; et palma non consentienti gloriosior appareat) unde quanto amplius scelerum cupiunt ; tanto amplius læti sunt ; adhuc [autem] non quiescunt, sed miris facinoribus exigentibus chaoscircumeunt, et in erebi gurgitem desidiosi ruunt, heroes conculcant, et fideles aliquando necant. Quis de odio confitetur et pœnitet ? quis de invidia mœret ? quis de cumulo avaritiæ contremiscit ? Prorsus pauci. Sed Dominus est justus et pius, qui expectat omnes et suffert, per orationes Sanctorum et oblationes fidelium. Hoc tamen pavendum est omnibus, quia quanto amplius portat tanto durius punit.

Narnien-
sium vero
præcipue
S. Juvenalis.

2 Quæ fauces poterunt retexere Sanctorum omnium remunerationem, infinitæ misericordiæ gloriam, præparationem lætitiæ paradisi ? Morari debemus in laude omnium Sanctorum, sed præcipue in nostris Patronis silere noxium censuimus. En omnes defendunt : et sicut prius pro eis agonizaverunt, quamvis a suis ut justum est non obsequantur, tamen adhuc certant et pro eis obsecrant : ipsi nos defendunt, ipsi custodiunt, protegent, et claris inter nos miraculis coruscant. Inter quorum classes noster gloriosus et mirabilis fulget coronatus Sanctissimus Juvenalis. O quam prædicandus ! quantum amandus ! qui in tantum suam dilexit Ecclesiam, ut

multis suppliciis superans triumpharet : apte sibi commissum Thronum decorans, secum provexit credentes ad astra polorum. Igitur B. Juvenalis, non solum [civitati profuit], dum in hoc ærumnoso degnit ævo ; verum et post liberam ejus ad æthera evolutionem, cum pro suis exulavit a et iterum martyrium portavit ; pro suis flevit, ingemuit, sanguinem fudit, et in exilium quasi pietatis causa portatus est, in tantum suas oves diligens. Ne [autem civitas in perpetuum] frustraretur a tali Patrono, cum eximio honore ad Narniam est reductus, adjuvante Domino per ejus auxilium et orationem venerabilium Clericorum, postulationemque nobilium populorum præfati loci. Qualiter [vero] translatus reversusque fuerit, seriatim retexere, quantum est licitum, curamus. Priscum excidium Narniæ recolimus, de quo legitur, quia de eis relictus nec unus nuntiaret mortem ceterorum ; nunc vero nemo residuus fuit, et non est dimissus aliquis vivus nec illæsus. Prius evenit, quia offenderunt Regem terrenum ; nunc accidit, quia impii erant in Christum Dominum. b

3 Evenit ut quidam potens et nobilis Tusciæ Marchio nomine c Adalbertus, causa obsequii summi Præsulis, nec non ad [visitanda] limina Apostolorum deveniret Romam : unde cum secus Narniam transiret, putabat se obediri ab eis. Ille vero Pontifici subjacentes renuerunt ei subesse : nam ventura erat vindicta ; nec alio modo ordinari poterat. Nec multo post quadam die, dum [Adalbertus] astaret in præsentia Præsulis, affuit unus ex nobili prosapia ortus Civitatis Narniæ, Demetrius nomine : qui, cum cerneret eum, contra Pontificem taliter est affatus : Domine mi et rector omnium Ecclesiarum, defensor piarum plebium, placet tibi ita me exhonoratum haberi ? Cum in tuo venirem obsequio, isti Narnienses contra me extiterunt, nihil obedientes, verum nec pacifica verba mihi locuti sunt ? Ad hæc Demetrius respondit, Non est nobis licitum absque Domino nostro Papa ulli potestati obedire, nisi Imperatori tantum de mandato summi Pontificis. Qui stomachatus, indignante et magna voce dixit. Non est mirum insanos lasciva verba proferre ; sed hoc te scire convenit, quia nisi fuisset ob reverentiam Domini nostri Pontificis, cum verberibus cessarent verba. Putabat enim terrere eum minis. Tunc turgido vultu Demetrius, cum nollet recipere verba, respondit : Mirandum est quod a te audio ; quia dum in nostris sumus partibus, æquiparia corda gerimus, æque inter nos obedientes.

Adalbertus
Tusciæ Mar-
chio Narnia
exclusus
E

et frustra
id propter
questus apud
Pontificem,

F

4 Eadem hora interius mens Ducis corrupta est, et sicut virus chelydri ita viguit odium in corde illius d. Heu pro dolor ! Ira versa in odium quantum lædit, quantos interimit quantosque ruere fecit ! O venenum occultum ! o morbum iniquum ! quia non tantum durasti, ut Bajulam e interimeres aut neares terrigenas, vel mundialia suffocares ; sed in tantum crevistis, ut beatorum corpora Juvenalis f, Cassii, g Faustæ interim debellares. Sed o ! milites Christi, estote parati pro grege iterum corpora ponere, qui dudum pro eis animas cum corporibus ponere non neglexistis. Eia Juvenalis gloriose, sicut Christus pro omnibus, ita tu pro Sede tibi commissa adhuc dura expecta : prius liberasti animas a jure Gentilium, nunc demonstra jura sufferentium ; invita successorem tuum pacificum et laudabilem Cassium ; offerat preces, ut suos pariter commissos dimittat illæsos, et Fausta nobis fruiere calle segura, cum tuo Pastore esto parata exilio.

vindictæ cu-
pidinem ani-
mo concipit,
d

e

f

g

5 Quid multa ? Reverso Duce in propria [ejus animus] callide durat in facinus. Audito non post multum de morte illius Pontificis, surrexit iratus, invitavit amicos, conduxit parentes, præcepit fidelibus, per proluxa tempora movit prælia, totam urbem Nar-

urbemque
obsidione
cingit :

niensem

A Mensum circumvallavit, et dira excitata sunt bella.
 1. civitas funditur in lamentum universa :
 per muros clamabant Sacerdotes, vociferabant senes, ejulabant conjugati, dicebant hostibus :
 Quare hæc agitis? cur hanc cædem patritis? Offensi sumus Deo, vobis enim nihil culpavimus : date rogamus cladibus finem. Ille etiam jure jurando dicebat, Quia si mihi vita comes fuerit, non relinquam hujus civitatis lapidem super lapidem, et cunctos habitatores exules dimittam. Tunc omnes munierunt civitatem et conglobati sunt omnes, defensores sibi promittentes; et unanimiter pugnabant, clamantes et dicentes : O Sanctissime Juvenalis, pro tua caterva intercedere digneris, ut non destruatour nostra urbs ab his hostibus crudeliter dimicantibus.

sed invocato
a civibus
S. Juvenale

non valens
pontem in-
cendere,

B 6 Dux vero fecit congregari immensam congeriem lignorum, carduos et stipulam, picem et sebum; et pontem miræ magnitudinis atque pulchritudinis, quem Rex pacificus Octavianus cum magno labore stabilierat, putabat evertere. Misso igitur igne nihil prævaluit nec minus in aliquo potuit. Cernens se in hoc esse illusum, dixit suis : Quid agimus milites mei? Graviter tristor et cor meum dissipatum est, eoque devictum me esse video ab istorum inimicorum meorum astutia. Utinam nec inchoassem! Tunc omnes consilarii sui in zelo dixerunt : Defensores eorum ita veridicos et stabiles esse videmus, ut neque promissis neque precibus suaderi possint, quia pro eis assiduas preces fundere non cessant, nam ii sunt Juvenalis, Cassius Pastores eorum, et Fausta prudentissima h Virgo interpellatrix eorum : sed audi, domine Dux, recolimus enim, quoniam Athenienses, dum essent a quodam Rege obsessi, decem i sapientes secum habebant, consilio quorum muniti lædi a nemine poterant, qui erant terreni homines; quanto magis isti familiarissimi filii Dei? Unde a suis præfatus Rex consiliatus est, ut si callide illos dissiparet et ab invicem separarentur, lædi facile possent : quod et factum est : unde nobis notamus, quia ita agi a nobis necesse est.

intelligit
eam defendi
a Sanctis:

h

i

quare facta
pace dolosa
petit ut so-
lum transire
per urbem
liceat :

C 7 Finito consilio, diaboli instinctu [placuit Duci] ut promitterent [pacem] et pactum inter se [et obsessos] stabilirent. Hoc dolo moti cum callida pace miserunt duodecim ex Ducis optimatibus, ut rectum fœdus cum eis inirent et firmam cum eis pacem facerent; eo tamen tenore, ut intra civitatem cum suis intrarent a prima porta, et pacifice exirent per aliam, nulli mala patrantes. Heu fallacia! Inscia tali fraude decepti sunt; putaverunt quod sacramenta non frangerent, dederunt assensum suorum excidio. Nunc vero scire convenit de crudeli fallacia, quæ tam dire versa est in k Narniensium perniciem. Cur non patebas impia fallacia? quare tam latentia fuistis venenata consilia? Antiqua mala sunt excitata, viguerunt facinora, oblita sunt sacramenta, odia clare patuerunt. Sed o infelix ratio! Dedit [tamen] Dux licentiam, ut tantum suarum rerum cives secum extra civitatem ferrent, quantum in una vice portare possent.

k
quam in-
gressus ex-
pellit cives
spoliatos

frustra que
lamentantes :

8 Flebant Sacerdotes, lamentabantur senes, ejulabant conjugati, mulieres lapsis crinibus se carpebant, filii vociferabant contra parentes, omnes unanimiter vocem mittentes : O patroni nostri, ubi sunt vestra juvamenta? o auxilia, ubi inveniri possunt? Periit spes nostra, consilia nostra dissipata sunt, virtus nostra confusa est. S. Juvenalis nobis non subvenis? quare tibi expectas longa exilia? Ecce dimisisti commissos, quia tibi est martyrium præparatum. O Sanctum corpus, ubi es pro nostris sceleribus deducendum? Venerande Cassi, pacifice Pastor amabilis Ecclesiæ nostræ, quomodo dimittis conces-

1. sos, quos portare debes ad Christum? Fausta amantissima, nobilis et decora vultu angelico, Virgo gloriosa, fulgida nimis, spes optima, cur nos dimittis? vel tu cum tuis morere, mori quæ in martyrio timida non fuisti.

9 Nec mora : sarcophaga rupta sunt, mauseola fracta, corpora Sanctorum abstracta sunt, vehicula parata. Invenerunt corpus gloriosissimi Juvenalis ita integrum, et ita paratum in martyrio, ac si fuisset cum anima caro. Tulerunt corpus ejus, et posuerunt juxta cryptam sepulcri sui. Et ecce cum cœli esset serenitas, excitata sunt tonitrua, excitata sunt fulgura mittentia fulmina, creverunt venti, terra mota est, et verberati oculi inimicorum nihil viderunt; sed præ pavore dimiserunt Sanctum corpus, quod erectum stetit supra pedes suos. Illi vero et ceciderunt in terram, jacentes per duarum fere horarum spatia nihil sentientes; sed quasi exanimis accubantes. Postremo vero tempestas siluit : in se reversi, erigentes se, levantes oculos suos, viderunt Sanctum Juvenalem erectum stantem, quasi in itinere præparatum. Tunc tulerunt eum ut ponerent in loculo, erant enim ilia ejus fracta quasi præ lassitudine, ita ut præ dolore sanguis exinde flueret, et pavimenta suæ aulæ irrigaret. Tunc qui ibi aderant, et pii Clerici, lacrymantes collegerunt sanguinem ejus in quantum valuerunt.

et S. Juvenalis impu-
tre adhuc
corpus,

quod sese
erexerat et
sanguine
fluebat,

E

10 Illi vero tulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in bioto l novo, una cum beatissimo Cassio m atque Fausta, cum hymnis et laudibus ducentes choros, psallentes atque laudantes Deum, pergebant ad propria : populos vero Narnienses tristes atque mœrentes dimittentes, lamentantes et clamantes : Cui nos orphanos reliquistis beati Patres? vel cui nos dimittitis Tutores nostri? Usquequo vivimus, qui sine defensore sumus? Prius mori debuimus, quam tanta clades nobis eveniret. O antiquissima Civitas Narniensis! O famosa in Romanorum finibus! robustissima contra inimicos, amabilis notis, desiderabilis contra hostes, gloriosa vicinis, delectabilis in confinibus! nunc depopulata a civibus, frustrata a Patronis, a Defensoribus derelicta, a Custodibus dimissa! Scimus quia nostra peccata nostrorumque parentum hoc nobis incitarunt periculum. Sed cur antea mortui non fuimus atque pœnis afflicti et macerati, quam evacuati essemus a talibus Patronis?

l m
cum SS.
Cassio et
Fausta ave-
hit,

11 Inter hæc ducta sunt Sanctorum corpora in unam nobilium Civitatum Tusciæ, quæ dicitur Luca, et cum omni honore posita in ecclesia n S. Frigidiani, haud procul a corpore ejus! Sed omnipotens Deus qui concessit volendo voluntati Ducis et exercitus ejus ut ita ducerent Sanctos, numquid irascetur per singulos dies? Ipse longaminis, ut inquit per Prophetam, nisi convertantur, gladium suum vibrabit. Aliquando enim eos monens ut pater; aliquando per certas visiones terrens ut filios, ut ad proprias aedes reducerent Sanctos per subjectas personas minabatur Sacerdotibus, monebat Episcopos, populos cunctos pessimis cladibus hortabatur : dicebat enim per nuntios, hæc eis umbras esse adversum clades venturas, nisi corpus B. Juvenalis cum nimio honore in suam reducerent parochiam. Grandinem frequentem miserat, calidam pluebat aquam, fulfurei imbres crebro venerant, fontes et putei eorum fœtore ac p verminibus scaturiebant, jumenta eorum et cuncta animantia repentinus interitus interimebat; ita ut sero mittentes in stabulis mane mortua invenirent. Induratum enim erat cor eorum, ut prius ferrent supplicia atque plagas, quam Sanctorum corpora in propriis dimitterent reverti locis, putabant enim dari cladibus finem. Post hæc nex in homines versa est, ita ut qui tumulum defuncti

et Lucam
deportat :

n

F

ubi cives,
divinitus
moniti S.
Juvenalem
suis reddere,

p

cadaveris

A cadaveris patrassent, ibi deficerent, et simul sepelirentur.

decernunt
obedire ex-
emplo Philis-
tæorum ar-
cam remit-
tentium,

12 Tunc quamvis sero consilium inierunt salutis, dicentes unanimiter : Quid agimus, vel quid facturi sumus? Ubi est consilium nostrum? Depopulatur urbs, devastati sumus ab animalibus, et nunc nos pessimis necibus succumbimus : ut quid hæc? nisi quia frustramur Narnienses a suis Patronis. O simulata pietas! Non placet Deo vana operatio, venerantia stultitiæ. Non agnoscebamus nuntios, non cognovimus Angelos, non credidimus dictis, territi non fuimus ex plagis. Nunc vero nos qui residui sumus, fundamus, antequam interimamur, preces nostras Duci, ut cum honore corpus S. Juvenalis mittat ad Dominum nostrum Pontificem Romanorum; ut ipse honorifice remittat ad propriam ædem. Omnes cernite antiquissima miracula in prioribus populis patrata. Quando Philistæi temporibus Heli Sacerdotis pugnaverant contra Israelitas, et fuerunt duo filii Heli mortui cum plurima multitudine ex Israel; et eorum peccatis exigentibus captivam duxerunt Arcam Domini Dei Sabaoth, et posuerunt eam in templo Dagon; quamvis honorifice venerantes, tamen mane Deum eorum confractis cervicibus et totum diminutum invenerunt ante arcam Domini: nec multo post pessima clade percussi, intellexerunt malum de Arca perpetrasse, ut in Regum volumine refertur; tuleruntque duas vaccas fœtas quæ non sudaverunt jugo, et eam posuerunt super currum ita ducentes ut non declinarent ad dexteram neque ad sinistram; et sic cum pluribus thesauris Arca est reversa in civitatem suam. Ita nos decet agere.

1 Reg. 6, 7

B

et Romam
mittunt ejus
corpus,

13 Statim surrexerunt omnes unanimiter cum Duce, et tulerunt corpus B. Juvenalis, et cum nimio honore reduxerunt, cum hymnis et canticis, cum psalmis et choris, ad Apostolorum limina summo Pontifici deferentes. Tunc conglobati Episcopi Romanorum et Presbyteri cum cœtu Romanorum susceperunt corpus beatissimi Juvenalis, cum infinitis gaudiis. Clamabat Pontifex : Eia Juvenalis sanctissime, dum in carne esses, duxit te Dominus derelicto parente rebusque patris ex Africanis partibus, Romam ob amorem Apostolorum adventantem, et per præceptiones Sanctorum Pontificum Narnienses sortitus es prædicare, quos tibi Sede commissa decorasti, et prædicando traxisti ad Christum : et nunc omnis te expectat plebs tua, Beate, quasi reductum de exilio. Quantas autem virtutes per eum Dominus, postquam Romam ingressus est, sit operatus, quanti cæci illuminati, quanti dæmoniacy salvati, quanti infirmi sanati, enumerare longum est. Unde per triduum ibi detento, quarto die ipse per se Pontifex cum cuncto Clero ornaverunt vehiculum, ex calceatis pedibus bajulantes eum, sic contra suos dicentes cives.... q Dum vero per itinera duceretur, occurrebant ei multi infirmi, qui tacto feretro ejus sani efficiebantur.

ubi multis
miraculis
factis,

C

q

revehitur
Narniam,

et lætanter
excipitur.

14 Nuntiatum est autem civibus suis; qui tanta lætitia admirati, quantas Deo gratias reddiderunt, enumerare non possum, unusquisque sufficit mente tractare. Omnes enim quibuscumque occupationibus tenerentur, parvulorum et suppellectilis præ tanta lætitia obliviscentes, omni cura postposita, prout quisque velocius ire poterat, obviam processerunt. Plurima igitur exultatione beatissimum corpus recipientes, diligentissime in Confessione propria locaverunt : ubi jugiter omnipotens Deus non solum dæmoniacy, verum etiam omnibus infirmantibus, qui pura conscientia beatissimum Juvenalem fideliter venerantur, salutis beneficia præstare non desinit. Præterea Narniensis patriæ incolæ ubilibet tanta dilectione custodit, ut in quocumque periculo

seu tribulatione constitutos, ad ipsam fideliter proclamantes eruat, et suis precibus quod juste petatur efficiat, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto laudabilis et gloriosus permanet in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Ecgraphum nostrum exolvit; nobis visum est legendum exulavit; in eo autem quod sequitur videretur invaluisse sensus S. Gregorii, quod Martyr occubuerit Juvenalis.*

b *Hinc incipit MS. Jacobilli.*

c Adalbertus Marchio Tusciæ, fuit excommunicatus a Joanne VIII Papa, qui præfuit Ecclesiæ ab anno 872 ad 882. Extat hujus epistola 258 data Indictione 14, ergo anno 880, qua eum conversum et fidelem erga Romanam Ecclesiam ab excommunicatione absolvit. Luitprandus lib. 1 de Rebus Imperatorum et Regum cap. 8 et seqq. ista habet : Adalbertus illustris, Tuscorum Marchio, tantæ erat potentiæ, ut inter Italiæ Principes solus ipse cognomento diceretur Dives. Huic erat uxor, nomine Berta, cujus instinctu nefaria cœpit facinora, et collecto exercitu Papiam tendit, nisus rebellare Lantberto; sed ab hoc captus est. Sed post mortem Lantberti Adalbertus ad propria destinatur. Lantbertus hic imperio potitus est anno 892, peremptus an. 899.

d *Reliqua hujus numeri desunt in MS. Jacobilli.*

e Bajulus alias Bailivus, Italis Baylo.

f S. Cassius dicitur in conjugio cum Fausta perpetuam coluisse virginitem, ac dein factus Episcopus Narniensis ab anno 537 usque ad annum 538, inscriptus Martyrologio Romano ad diem 29 Junii.

g *Lucenses hanc colunt 20 Septembris, confundentes eam cum S. Fausta, Cysici martyrium passa cum Evilasio.*

h *MS. Jacobilli, pudentissima.*

i *Memini pueris nobis, primas litteras discentibus, inter vernaculas fabellas lectum librum de decem Sapientibus illis; hinc vero disco antiquæ inventionis esse commentum illud, et forsitan ab Italis ad Francos, a Francis translatum ad nos, ut alia similia multa, quæ vulgo Romanciæ dicuntur.*

k *MS. quæ tunc dira versa est in Narniensi provincia : quod visum correctione egere.*

l *Biotum et Biota, duarum rotarum plastrum in Codice Theodosiano et alibi.*

m *Reliqua deerant in MS. Jacobilli.*

n S. Frigidianus, vulgo Fridianus, Episcopus et Patronus præcipuus Lucensis, colitur 18 Novembris, quod festum est Translationis.

o *Franciottus retulit hanc Sanctorum Narniensium translationem ad an. 845, quasi illi tunc a Philippo Rege Francorum, cognato Lotharii Imperatoris, fuissent allati : quæ miramur a viro erudito non exactius discussa fuisse; cum ea ex hac historia plane evanescent.*

p *Vermine Italis dicitur vermiculus.*

q *Videntur deesse verba monumentum Romanos, ne restitutioni Sancti corporis se opponant.*

HOMILIA

in dedicatione ecclesiæ S. Juvenalis
ex eodem veteri MS. Narniensi.

Mirabilis est Divinæ legis doctrina, cujus censura nihil jubetur, nisi quod optima ratione censetur : nihil in ea mandatur, nisi quod auctoritate summa nititur : et ut ad ipsius Divinæ legis exhibitionem veniamus, nec ipsa sacrosancta mysteria passim ab omnibus et ubique sunt celebranda, sed certis horis atque temporibus, destinatisque locis, ab electis vi-

ris,

A Summa cum veneratione, sunt exornanda. Nam Sion adornato thalamo Regem cœli suscipere meretur, merito præsens Ecclesia, quæ typum ejus gerit, sponsum Christum susceptura, primum colitur et exornatur, id est solenniter consecratur: ideoque summorum Pontificum decreto statutum fuit, ut oratoria solennibus officiorum mysteriis deputata, divinæ religionis intuitu a sacris Pontificum manibus emundentur, et cœlestis pluviae roribus irrigentur, et quatenus fidelium devotio prævalet, exornentur. Cujus exornationis decore S. Juvenalis Basilica tanto celebrius decoratur, quanto sublimius a Summo Urbis Præsule Eugenio, universali Ecclesia teste sanctificatur. Beatus enim Romanæ urbis Antistes, nomine et gratia Eugenius, urbem egressus, cum civitati Narniensi suæ præsentiae copiam faceret, placuit ejus auctoritati, ut oratorium Sancti Juvenalis, una cum Orientali et Occidentali ecclesia, quæ sibi tunc residebat, consecraretur. Et cum aliquantisper in eadem civitate commoratus esset, collectis tam finitimarum civitatum quam etiam Orientalium locorum Episcopis, Archiepiscopis, Abbatibus, aliisque religiosi viris, Altare in honore Virginis matris Christi Mariæ dedicatum consecravit: totamque Sancti Juvenalis Ecclesiam oleo Chrismatis ungens, et aqua Sanctificationis perfundens, conciliavit; eisque qui præfatam ecclesiam revolutis annis in die tantæ Consecrationis visitarent, unius anni remissionem indulxit, super his peccatis pro quibus Sacerdotalis auctoritas penitentiam eisdem injunxerit. Adornat ergo thalamum suum Sion, ut Regem cœli suscipiat, id est, Fratres, Ecclesia consecratur, ut orationes in eadem factas Rex cœli placatus accipiat.

B *Hactenus satis sit exhibuisse Homiliæ hujus verba: reliquam ejus partem, quæ nihil habet non commune Dedicationi cuilibet, hanc fuit operæ pretium describere. Omnino autem videtur hic esse intelligendus Eugenius Papa III, S. Bernardi discipulus, ex Ordine Cisterciensi assumptus, anno MCXLV, mortuus MCLIII die VIII Julii. Neque dubium injiciant Orientalium locorum Episcopi dedicationi præsentem: curanti enim negotia Terræ sanctæ, tunc adhuc possessæ a Latinis, et pacem inter horum Principes ac Manuelem Græcorum Imperatorem, contingebat frequenter ex illis partibus adesse Præsules, tum Latinos quam Græcos. Quomodo porro intelligi debeat duplex ecclesia fuisse Narniæ, quarum una Orientalis, altera Occidentalis dicebatur; et quam*

C *situ conjuncta vel discreta utraque, Narniensium antiquitatum scrutatoribus examinandum relinquo.*

MIRACULUM

Anno MCCXXXIII patratum

Ex libello vetusto Archivii Fossanensis.

Miraculum Gloriosi Martyris Christi Juvenalis, Narniensis Episcopi, de quodam claudo ab eodem Martyre factum, quod oculis nostris vidimus, * Fratres, volumus vobis revelare. Claudus quidam, natione Hiberniensis, Moriens nomine, extra portam Narniæ, per laci plateam gradiebatur, erga terram pectus suum deportans. [Hunc videns] Rufus quidam, de civitate Romana ortus, in improperium Jesu Christi et venerabilis Martyris Juvenalis Narniensis Episcopi, infra populum Narniensem suum verbum innotuit; quod si contingeret præfatum claudum per Juvenalem Martyrem liberari, ipse de Fratribus incontinenti efficeretur. Tunc claudus in basilicam Martyris intravit, et ad locum in quo corpus Martyris requiescit, devenit: et procidens ante altare Martyris, Deum deprecabatur, quod per venerabilem Juvenalem Martyrem ab illo languore se liberaret. Tunc tantus liquor [emanavit] de ara Mar-

tyris quantum vobis, Fratres, nequivimus aliquatenus enarrare. Verum quia Sacerdos quidam, Jacobus nomine, qui in eadem basilica tunc temporis custodiæ gerebat officium, invocata gratia sancti Spiritus, de liquore Martyris tibiae et genua claudi cœpit ungere et linire; Claudus ille cum lacrymis clamabat: Sanctissime Pater Juvenalis, libera me. Quem statim ab illo languore per Juvenalem Martyrem Deus liberavit. Præpositus vero ejusdem basilicæ, nomine Berardus, qui templum Martyris quod ruerat reædificavit; cum Canonicis ejusdem Ecclesiæ et omni Clero et populo Narniensi, nobiscum eisdem euntibus, ad altare Martyris accedens, hymnos psalmosque cum præfato Clero lacrymabiliter Domino decantavit, gratias agens Deo, qui claudum per venerabilem Juvenalem suum Martyrem ab illa infirmitate sanavit. Rufus autem, de quo superius mentio est habita, maximis cereis accensis, ante altare Martyris se prosternens, gratias Deo agebat, qui claudum per B. Juvenalem Martyrem ab illo languore voluit liberare, anno Domini MCCXXXIII, mensis Junii die VIII, regnante Domino Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Exordium hujus narrationis post verbum vidimus * E interruptum hoc titulo. Clero et Populo Narniensi: de quo lectori judicandum relinquo, fueritne ex ipsius scriptoris mente narrationi præpositus velut ad memoriam posteritatis, et a librario perperam collocatus; an vero postea quomodocumque adjectus. Patet interim Narniæ rem gestam et scriptam esse: an ut aliis Ecclesiis communicaretur, non divino.

BULLÆ INDULGENTIARUM

annis MCCLXXXVII et MCCXXXIII concessarum.

Universis Christi fidelibus, præsentem litteras inspecturis, Frater a Raynaldus, miseratione divina Messanensis, Michael b Antibarenensis, et Bonaventura c Ragusinus Archiepiscopi; Romanus d Crohensis, e Bartholomæus Grossetanus, Ægidius Turtyburenensis, f Thomas Aderarum, g Perronus Larinensis, Valdebrunus h Avellonensis, Petrus Stanensis i Aldebrandus Sutrinus, k Stephanus Ulyxbonensis, l Romanus Alyphanus, m Maurus Ameliensis, et Frater n Orlandus Narniensis Episcopi, salutem in Domino sempiternam. Licet is, de cujus munere venit ut sibi a suis fidelibus digne ac laudabiliter serviatur, de abundantia pietatis suæ merita supplicum excedens et vota, bene servientibus multo majora tribuat quam valeant promereri; desiderantes tamen reddere Domino populum acceptabilem, fideles Christi ad complacendum et quasi quibusdam allectivis muneribus, indulgentiis ultra et remissionibus invitamus, ut exinde reddantur Divinæ gratiæ aptiores. Cupientes igitur, ut ecclesia Narniensis, Cathedrali præfulgens dignitate, congruis honoribus frequentetur, omnibus vere poenitentibus et confessis, qui ad ipsam ecclesiam, in festis subscriptis, videlicet in quatuor festivitatibus Beatæ Mariæ Virginis, in dedicatione ipsius ecclesiæ, in festis BB. Joannis Baptistæ et Evangelistæ, in o singulis B. Juvenalis Episcopi et Martyris, dicti loci Patroni, in festo B. Nicolai Episcopi et per Octavas festorum omnium prædictorum, causa devotionis accesserint, vel ad ornamenta ecclesiæ et altaris ibidem manus porrexerint adiutrices, aut in extremis laborantes quidquam facultatum suarum legaverint: Nos, de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, singuli singulos quadraginta dies de injunctis eis poenitentibus misericorditer relaxamus. Nos autem Frater Orlandus, ante dictus memorati loci Diœcesanus, ad quem

* Dedictio facta ab Eugenio Papa,

an quia ibi p

Claudus li-
quore S. Ju-
venalis un-
ctus sanatur.

a
b
c d
e
f g
Archiepiscopi
3 et Episcopi
12
h i
k l
m
n

concedunt
Indulgentias

o

anno 1287.

F

Item Nico-
laus 4

A quem Indulgentiæ prædictæ conceduntur, omnes Indulgentias supradictas approbamus, ratificamus et tenore præsentium in nomine Domini confirmamus. Ad supplementum vero Indulgentiarum dictarum auctoritate prædicta centum dies conferimus, in nomine Domini Christi. In cuius rei testimonium sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Datum Romæ, anno millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, pridie Calendas Junii, Apostolica Sede vacante, Epacta quarta, concurrente 2, indictione decima quinta. Frater Raynaldus Messanensis, Michael Antibarensis, et Frater Bonaventura Racinus, Archiepiscopi; Romanus Crohensis Episcopus, Frater Bartholomæus Grossetanus Episcopus, Ægidius Tartyburen. Episcopus, Thomas Aderarum Ep. Perronus Larinen. Ep. Valdebrunus Avellonensis Ep. Petrus Stanensis Ep. Aldebrandus Sutrinus Ep. Stephanus Ulyxbonensis Ep. Frater Maurus Amelliensis Ep. et Frater Orlandus Narniensis, loci diocesanus Episcopus.

B Nicolaus Episcopus, servus servorum Dei universis Christi fidelibus, præsentibus litteras inspecturis, Salutem et Apostolicam benedictionem. Vitæ perennis gloria, qua mira benignitas Conditoris omnium beatam coronat aciem Civium supernorum, a redemptis pretio sanguinis fusi de pretioso Corpore Redemptoris, meritum, debet acquiri virtute. [Hinc] illud esse prægrande dignoscitur, quod ubique, præcipue in Sanctorum ecclesiis, majestas Altissimi collaudetur. Cupientes igitur ut, Ecclesia Narniensis, in qua Corpus pretiosi Martyris Beati Juvenalis, qui eidem ecclesiæ Episcopali dignitate præfuit, requiescere dicitur, congruis honoribus frequentetur, Universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad ecclesiam ipsam, imploraturi a Domino delictorum veniam, in humilitate spiritus accedatis. Nos enim, ut Christi fideles, quasi per præmia, salubriter ad merita inviteamus, de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ipsam ecclesiam in ipsius Martyris, et in singulis Beatæ Mariæ ac Luciæ Virginum et Sancti Laurentii festivitibus, ac per octo dies festivitates ipsas immediate sequentes, devote visitaverint, annuatim unum annum et quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentibus misericorditer relaxamus. Datum apud Urbem-Veterem xvi Junii, Pontificatus nostri anno q quarto.

anno 1289.

q

r

Joannes 21
Papa

C

Joannes r Episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentibus litteras inspecturis salutem et Apostolicam benedictionem. Splendor paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium, de clementissima ipsius majestate sperantium, tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus et meritis adjuvatur. Cupientes igitur, ut ecclesia Narniensis, quæ in honorem B. Juvenalis Martyris noscitur esse constructa, congruis honoribus frequentetur; et ut Christi fideles eo libentius ad eandem confluant, quo magis ibidem salutaris dono gratiæ conspexerint se refectos; universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad eandem ecclesiam, vestrorum ibidem imploraturi veniam a Domino delictorum, in humilitatis spiritu accedatis. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui in quatuor Beatæ Mariæ Virginis ac in singulis ipsius Martyris festivitibus eandem ecclesiam devote visitaverint annuatim, et ad opus ipsius ecclesiæ manus porrexe-

rint adjutrices, centum, et per octavas quadraginta dies, de injunctis eis pœnitentibus misericorditer relaxamus. Præsentibus post triennium minime valituris, quas mitti per quæstuarios districtius inhibemus; eos, si secus actum fuerit, carere juribus decernentes. Datum s Avenione quinto Idus Junii, Pontificatus Nostri Anno Octavo. t

anno 1323.

t

Bonifacius 9

Bonifacius Episcopus servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentibus litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Ad venerandam ecclesiam Narniensem, tamquam Apostolicæ Sedis et nostram filiam prædilectam, in his præsertim per quæ Divinus cultus prætenditur et saluti consulitur animarum, paternæ dirigentes considerationis intuitum; tanto libentius illam specialis favoris prærogativa prosequimur, quanto dilectos filios Capitulum ipsius ecclesiæ nec non Clerum ac Populum Civitatis nostræ Narniensem, Nobis et Romanæ Ecclesiæ novimus plus devotos. Cum itaque, sicut pro parte Capituli, Cleri, et Populi prædictorum nuper nobis porrecta petitio continebat, dudum nonnulli Romani Pontifices Prædecessores nostri, pie considerantes constantem fidelitatem, et fidelem constantiam, ac sinceræ fidei puritatem, quam prædicti Capitulum, Clerus et Populus, inter ceteros ejusdem Ecclesiæ Romanæ fideles, ad eandem Romanam Ecclesiam servaverant, et inconcusse servabant; volentes propterea prædictam ecclesiam Narniensem condignis honoribus decorare, gratiose ac pie per ipsorum litteras concesserunt, quod omnes vere pœnitentes et confessi qui in festo Ascensionis D. N. Jesu Christi prædictam ecclesiam Narniensem devote annis singulis visitarent, illam suorum assequerentur Indulgentiam peccatorum, quam similiter pœnitentes et confessi, Beatorum Apostolorum Petri et Pauli Basilicas de Urbe in dicto festo visitantes, ex concessionibus Apostolicis assequuntur; propter quod eadem ecclesia Narniensis a Christi fidelibus in magna habebatur veneratione, et devotione eximia colebatur. Cum autem, sicut eadem petitio subungebat, propter guerrarum incursus, quæ proh dolor! jam diu illis in partibus viguerunt notorie, prout indesinenter vigent x, ac rerum mutationes, depopulationes, ac alias novitates exinde subsecutas, præfatæ litteræ casualiter sunt amissæ; et propterea dubitetur ne in posterum hujusmodi devotio ac veneratio in ipsis Christi fidelibus evanescat; pro parte eorumdem Capituli, Cleri, et Populi nobis extitit humiliter supplicatum, ut super hoc de opportuno remedio providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur simili consideratione inducti, pie attendentes quod ipsi Capitulum, Clerus, et Populus, procellosis temporibus, personarum pericula ac rerum dispendia non timentes, in fidei sinceritate et devotione illibata dictæ Romanæ Ecclesiæ immobiles perstiterunt ac indefesse persistunt; hujusmodi eorum in hac parte supplicationibus inclinati, de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum prædictorum auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui eandem ecclesiam Narniensem in dicto festo Ascensionis devote visitaverint, annuatim hujusmodi suorum Indulgentiam concedimus peccatorum, quæ similiter pœnitentibus et confessis, præfatas Basilicas in eodem festo ut præmittitur visitantibus, est concessa. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ii Kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno Primo.

Gregorius Papa xiii, ad perpetuam rei memoriam. Salvatoris D. N. Jesu Christi, æterno Patri consub-

et Gregorius
13

Virginis

renovat pro
festo Ascensionis

E

x

communica-
tionem In-
dulgentiæ
concessæ vi-
sitantibus
limina Apo-
stolorum.
F

facit altare
S. Juvenalis
privilegiatum

y

anno 1577.

z

Quia assumere dignatus est, Vices, licet im-
migrantes in terris, et ejus exempla sectantes,
animabus Christi fidelium defunctorum in Purgato-
rio existentibus, quæ per caritatem Deo unitæ ab
hac luce decesserunt, et priorum suffragiis juvari
meruerunt, opportuna de thesauris Ecclesiæ subsi-
dia subministrare studemus; ut illæ, quantum divinæ
bonitati placuerit, adjunctæ, ad cœlestem patriam fa-
cilius pervenire valeant. De Divina igitur misericor-
dia confisi, tenore præsentium perpetuo concedimus,
ut quoties quicumque Sacerdos, sive Secularis sive
Regularis, Missam ad Altare, in quo ut accepimus
Corpus S. Juvenalis requiescit, situm in Cathedrali
ecclesia Narniensi, pro liberatione unius animæ in
purgatorio existentis celebraverit; ipsa anima per
hujusmodi celebrationem easdem Indulgentias et
peccatorum remissiones consequatur, quas conse-
queretur et operaretur, si prædictus Sacerdos hac
de causa Missam ad altare, situm in ecclesia S. Gre-
gorii y de Urbe, ad id deputatum, celebraret. Non
obstantibus nostra de non concedendis Indulgentiis
ad instar, et aliis constitutionibus et ordinationibus
ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ
B apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die
xxvii Maji mDLxxvii, Pontificatus nostri anno sex-
to. z

ANNOTATA.

a Raynaldus seu Reginaldus Ord. Prædicat. crea-
tus Archiepiscopus Messanensis anno 1268, præfuit
usque ad annum 1288. Consule Rocchum Pirrum.

b Antibarum, vulgo Antivari, urbs Dalmatiæ, de
qua et Sede Archiepiscopali ad eam translata agit Joan-
nes Lucius, de Regno Dalmatiæ et Croatiæ cap. 14.

c Ragusium sive Rausium in Orientali parte Dul-
matix, in locum Salonæ metropolim factam, tradit idem
Lucius lib. 1 cap. 14.

d Croia seu Croha, urbs Albanix, et Scanderbegi
olim Sedes.

e Bartholomæus Ord. Minorum, creatus Episcopus
anno 1278, mortuus anno 1291. Consule Waddingum et
Haroldum. Est autem Grossetum urbs Etruriæ in
ditione Senensi.

f Tartyburensis Sedes, infra Tartyburensis, nobis
incognita, forte Tribiniensis in Dalmatia sub Ragusino.
Ita etiam latet Sedes Aderarum: quod autem sit Ab-
dera urbs Thraciæ Episcopalis, non arbitramur, quia
C ea Sedes erat sub Patriarchis CP. forsitan nomina hic sunt
male descripta, ita ut hic legi debeat Aternanus, fuit
enim Aternum urbs olim Episcopalis in Aprutio cite-
riori: et probabilem conjecturam facit, mox sequens ex
vicina regione Episcopus.

g Larinum vetusta, Ferentanorum Sedes, in ho-
dierno Comitatu Molissino, Episcopalis sub Archiepi-
scopo Beneventano; hujus Episcopus Perronus, aliis
Petronus et Paronus, anno 1288 subscripsit Indulgentiæ
concessæ Ecclesiæ Carmelitarum de Senis. Plura
de eo tradit Ughellus tomo 8 Italiæ sacræ col. 437

h An Avellinum, urbs in Principatu ulteriori sub
Beneventano? sed tum sedisset ante Benedictum anno
1288 ad hanc Ecclesiam translatum, quod vix dici po-
test, si Leonardus, ante illum a Capitulo electus, non
nisi sub Nicolao IV (ut ait Ughellus) post longam alter-
cationem juri suo cessit. Quis si locus ignotus nobis sit,
æque ac proxime sequens Sedes Stanensis? Nec enim
hæc posset esse Stabiensis sub Archiepiscopo Surren-
tino, vulgo Castel a madi Stabia ejus enim Episcopus
ob an. 1283 ad 1295 vocabatur Theobaldus.

i Sutria, urbs Etruriæ in ditione Pontificia et Pa-
trimonio S. Petri, cui Aldobrandus datus Episcopus
anno 1283, sedit usque ad ann. 1290. Ughellus tomo 1
columna * 191.

k Stephanus Annius Vasconcellius, creatus Episco- D
pus Ulyssiponensis anno 1284, de quo agit Rodericus
Cunha par. 2 Histor. Eccl. Ulyssipon. cap. 63.

l Alypha sive Allifa, urbs Samnii sub Archiepiscopo
Beneventano, cui datus Episcopus Romanus Ord. Præ-
dicat. Consule Ughellum tom. 8 col. 292.

m Ameria urbs, vulgo Amelia, antiqua Umbriæ
urbs in hodierno Patrimonio S. Petri, haud procul a
Narnia. At Maurus ex Abbate S. Praxedis ibi Epi-
scopus sedit anno 1286 et 1289. Ughellus tomo 1 col.
339.

n Orlandus saltem sedit ab an. 1278 ad ann. 1303.
Ughellus tom. 1 col. 1091.

o Scilicet hoc 3 Maji in ejus natali, et 13 Augusti
in die translationis.

p Ob mortem Honorii IV defuncti 3 Aprilis, cui suc-
cessit Nicolaus IV electus 22 Februarii anni sequentis
1288, a quo Indulgentiæ sequentes datæ.

q Christi 289.

r Hic est Joannes XXI Papa creatus 7 Augusti
anno 1316, mortuus ann. 1334, die 4 Decembris

s Avenionem migrarat ejus decessor Clemens V
Papa.

t Christi 1323.

u Bonifacium IX indicat nota marginalis, ecgrapho E
nobis misso adscripta: fuit autem hic creatus anno 1389
2 Novembris.

x Distracta scilicet per Clementinum schisma Eccle-
sia, et pro Clemente stantibus Francis, Hispanis aliis-
que Principibus multis: quorum ille nixus subsidiis
Italiam et S. Petri patrimonium vehementer vexavit,
specialiter ipso quo Bonifacius electus est anno per po-
pulum Britones Vasconesque.

y Est hæc ecclesia dicta S. Gregorii in monte Cæ-
lio, de quo Pancirolius Reg. 9 eccl. 28 quæ nunc Ca-
maldulensium est, ubi ipse Sanctus creditur monachus
vixisse, ejusque ostentatur cella in capellam conversa,
quatuor item altaria pro subsidio animarum ut creditur
ab eo consecrata: ibi certe celebris est ceremonia 30
Missarum pro alicujus defuncti anima dicendorum,
exemplo ex ipsius Vita accepto, qui ea ratione cujusdam
monachi sibi apparentis animam liberavit.

z Fuit enim Pontifex creatus Gregorius XIII an.
1572 5 Maji.

EXCERPTA

EX STATUTIS NARNIENSIBUS,

Factis sub Pontificatu a Gregorii xi.

Statuimus b ad honorem et reverentiam gloriosis-
simi Juvenalis Martyris, Patroni, Gubernatoris et
defensoris populi et Communis dictæ civitatis, quod
die festivitatis ipsis, quæ celebratur tertia die mensis
Maji, debet curri annulus de argento qui sit valoris
et extimationis centum solidorum Cortonensium et
pallium: de quo supra fit mentio in præcedenti capi-
tulo, sit valoris trium librarum de auro. Hoc modo,
videlicet, quod Vicarius dictæ civitatis c bandiri fa-
ciat tribus diebus ante dictum festum, qualibet die
semel per civitatem prædictam, quod quicumque
equum habens se debeat præparare, ut sibi placue-
rit, ad currendum annulum et pallium dicta die, et
quod in platea majori ipsius civitatis volentes cur-
rere debeant comparere. Et quod ibidem existentibus
mandare debeat, quod ipsi omnes volentes cur-
rere ad annulum debeant stare ab angulo ecclesiæ
S. Salvati d infra versus fontem. Et posito annulo
in loco solito, debeant currere seriatim cum hasta
seu e hortone singulariter secundum voluntatem Do-
mini Vicarii vel Officialis ibidem præsentis: et ei
currenti, qui currendo suam hastam miserit in an-
nulum, secundum judicium ipsius militis, dari et as-
signari

F

a

b

Ordinatur
Cursus ad
annulum die
3 Maji in
festo S. Juve-
nalis.

c

d

e

A signari debeat ipse annulus in signum victoriae et honoris, dummodo ronzeni *f* ad vecturam vel jumenta currere non possint, nec habere ipsum annulum. Hoc addito, quod primus currens sit primus unus ex Potestatibus Brigatarum *g* Mezalis, secundus currens sit unus ex Potestatibus Tercerii Fraportae *h* tertius sit ex Potestatibus S. Mariae. *h*

2 Item statuimus, et ordinamus, ad honorem et reverentiam omnipotentis Dei, et Gloriosi ac Beati Martyris Juvenalis Patroni et Defensoris Communis et populi dictae civitatis, ad hoc ut ipsi Communi et populo assistat, quod D. Vicarius, qui nunc est et erit per tempora in Officio dictae civitatis, suo juramento et ad poenam ccc librarum Cortonensium, teneatur dare opus et operam efficacem, ut procedatur in opere et ad perfectionem operis *i* tribunae novae dictae ecclesiae S. Juvenalis, et ut per dictum Commune et Capitulum et Canonicos dictae ecclesiae observentur omnia et singula pacta, inter eos habita et facta, ut scripta et publicata apparent, manu *k* Gori Richy de Acerio notarii, et olim Cancellarii dicti Communis. Itaque annuatim, donec dictum opus perficiatur, de mense Septembris cujuslibet anni, teneatur exigere et exigi facere a castris, seu comitatibus *l* subjectis dicto Communi, trecentas libras Cortonenses, quae pecuniae debentur a dictis Castris Communi Narniensi pro censu; quas trecentas libras Cortonenses, nisi infradictum mensem Septembris exigerentur, Camerarius Communis Narniensis Camerario dicti operis de salario debito ipsi Vicario pro dicto opere solvere teneatur, et in libro expensarum dicti Communis eas reaptare. Licitum tamen sit ipsi Vicario, quantitatem quam pro castris solverit, per manus Camerarii ab ipsis castris recuperare et recipere, quas trecentas libras dari faciat Camerario dicti operis, qui est et erit per tempora, in fabricatione dictae tribunae et coemeterii convertendas. Teneatur etiam dictus Vicarius requirere Dominum Episcopum et Capitulum dictae ecclesiae, ut ipsi Canonici et Capitulum expendant, et in ipso *m* laborerio convertantur per manus Camerarii dicti operis annuatim, usque ad perfectionem ipsius operis de eorum pecunia cl. librae Cortonenses. Et omnia et singula, quae deinceps fuerint in ipsum opus relictas, donata, obligata et concessa ab aliquo, vel aliquibus dictae ecclesiae pro opere praefato, seu ad dictum opus; et fructus, redditus, et proventus beneficiorum, seu praebendarum, seu Canonicorum ipsius ecclesiae, qui deberentur pro operibus dictae ecclesiae, scilicet primi anni ipsarum vacationis, ut faciant pervenire pecuniam a Canonicis, et Capitulo, et Communi Narniensi debitam ad manus Camerarii dicti operis. Qui Camerarius dicti operis Communis, et Capituli, de ipsa pecunia pro rata, pro ipso opere expensas facere teneantur, prout per magistros et sapientes et ante, positos, per Commune et Capitulum anteponendos, visum fuerit expedire. Teneantur etiam de introitibus et expensis fieri facere tres libros, quorum unus sit penes Camerarium dicti operis, alius sit penes Superstantem dicti operis, et alius penes aliquem probum virum, per Capitulum eligendum. Teneantur etiam singulis quatuor mensibus a Camerario dicti operis; de introitibus et expensis praeteritis et futuris, exigere et exigi facere plenariam rationem per aliquos probos viros, per Capitulum et Commune Narniense eligendos. Teneantur etiam Camerarius Communis Narniensis et Notarius ejus, ad petitionem Camerarii dicti operis, eas in introitibus et expensis dicti Communis ponere et scribere, sine aliqua appodissa *n* et deliberatione alicujus consilii, auctoritate praesentis statuti, statuto aliquo non obstante, quod in contrarium loqueretur. Et

Maji T. I.

praesens statutum in praedictis volumus anteferri. D Et si Camerarius Communis et Notarius ejus praedicta facere neglexerint, eo ipso eorum officio sunt privati, et etiam de eorum salario: et qui o syndicabunt, Vicarius et Camerarius et Notarius ejus, teneantur de praedictis inquirere, et sententiam ferro sub poena xxv librarum Cortonensium pro quolibet ipsorum officialium, qui syndicarent praedictos. Adjicimus, quod praedicta vendicent sibi locum, si praedicti Canonici primo expendant id quod deberent et promiserunt. Hoc addito, quod praedictas *p* ccc libras Cortonenses Camerarius Communis non solvat nec solvere debeat, nisi primo dicti Canonici aperiant viam posterne tribunam dictae ecclesiae, et juxta ipsam ecclesiam; ita quod per eam commode iri et rediri possit. Et si Camerarius Communis ipsas quantitates solverit, antequam primo aperta fuerit dicta via, ut dictum est; propter poenam perjurii, incurrat poenam xxv librarum Cortonensium dictae Camerae persolvendarum, nisi dicta pecunia seu census debitus, per dictam Communitatem Romanae ecclesiae deberetur, quia tunc volumus praesens statutum, quantum ad hoc, esse nullius efficaciae vel momenti.

3 Item statuimus, quod Vicarius dictae civitatis, ad honorem et reverentiam omnipotentis Dei et gloriosissimae Mariae semper Virginis Matris ejus, et Beatorum Juvenalis Martyris et Cassii Episcoporum, et aliorum Sanctorum et Sanctarum Dei, offerat et offerri faciat infrascriptis ecclesiis, videlicet ecclesiae B. Juvenalis in die festivitatis ipsius, de mense Maji, unum Pallium sericum, et unum aliud ecclesiae sanctae Mariae Majori loci Fratrum Praedicatorum in die festivitatis ipsius, et unum aliud ecclesiae S. Augustini loci Fratrum Eremitarum in die festivitatis ipsius, quae pallia sint valoris infrascriptae quantitatis. Videlicet Pallium pro ecclesia B. Juvenalis quatuor florenorum de auro, et alia residua tria valoris xii librarum Cortonensium *q* pro quolibet. Et hoc fiat expensis dicti Communis de pecunia Camerae Narniensis, et Camerarius dictae Camerae procuret ante tempus, quod ipsa Pallia habeantur.

4 His instrumentis juncta erat imago chartacea, æreæ laminæ eleganter incisa, longa palmum unum et proportionaliter lata cum hac epigraphe, S. Juvenalis Ep. Narn. prout indicabat etiam habitus stantis in habitu Episcopi sacrificaturi, cum casula, mitra et pedo, ac palmæ ramo in sinistra; dextra, ad benedicendum erectis indice et medio, elevata: cui a tergo inscriptum manu Notarii erat Italice, quod hic Latine reddimus, Retposita imago depicta cernitur in tabula antiquissimae picturae, ad cornu Evangelii, juxta altare quod est in ecclesia Confraternitatis S. Antonii Narniensis, cum eadem inscriptione et palma martyrii.

5 Altera, rudi delineatione in chartam plumbo ducta, Episcopum infulatum, indutum pluviali et chirothecis, exhibebat in equo; cujus manus sinistra applicita freno, dextra ad caelum elevata: post cujus tergum eidem equo insidet puer, dextra apprehendens cappam ante sedentis, sinistra extensa calicem ostentans, unde eucharisticae Hostiae species eminet. Adscriptum erat ejusdem Notarii manu Italice: Hæc est figura S. Juvenalis, quæ dicitur equestris, sub quo nomine ei celebratur festum vii Augusti: crediturque monumentum esse cujusdam *r* miraculi. Est autem pictura illa antiquissima, in fronte cujusdam vetustae domus, pertinentis ad Episcopium.

ANNOTATA.

a Gregorius XI sedit ab anno 1370, ad an. 1378, mortuus Romæ, quo Sedem reduxerat.

D
et qui multa pendet
a neglecti-
bus statuti:

E

pallia offerenda S. Juvenali et aliis Sanctis.

q

Imago antiqua duplex S. Juvenalis.
F

r

31

b

i
Tribunæ ad honorem S. Juvenalis faciendæ addicuntur annuæ libræ 300

k
et a Capitulo petuntur aliæ 150,
m

l
item qualiter reddenda sit a Camerario operis ratio expensarum factarum,

n

tenor quinti Capituli libri primi : præcesserat capitulum de pallio, in victoriæ præmium proponendo, quod nobis non fuit communicatum ; videri possunt quæ de ritu currendi pallium habentur, ex similibus urbis Senensis decretis in honorem B. Ambrosii, ad ejus gloriam posthumam die 20 Martii num. 43.

c Bandiri vox Italica, publico edicto jubere, et notum facere.

d Quæ hæc ecclesia, S. Salvati, an S. Salvatoris? Ita omnino corrigendum Narnienses Canonici censent.

e Bordone nunc dicunt Itali de quovis hastili, sed potissimum de longiori peregrinantium scipione.

f Ronzenus vulgo Roncino, equus castratus seu cantherius : tales scilicet, arcentur hac conditione, æque ac jumenta, id est, equæ : et soli generosi equi ac masculi admittuntur.

g Brigata, Italis significat cætum, quandoque etiam stirpem seu progeniem : hic in priori sensu accipitur, sic ut singula Terceria urbis suam intelligantur brigatam mittere ad hunc cursum. Dicuntur autem Terceria obtripartitam civitatis Narniensis divisionem ; medium, superius et inferius, juxta vulgarem et hic notatam singulorum appellationem.

B h Qui sequitur est tenor 45 Capituli de opere Tribunæ S. Juvenalis.

i Tribuna Itatis est absis templi in hemicycli formam altari circumducta, Græcis concha, uti sæpius dictum.

k Gorius, abbreviatum nomen pro Gregorio, ut plurima alia apud Italos.

l Comitatus sunt vici seu pagi, unde rustici vocantur Contadini.

m Laborerium, opus seu fabrica.

n Appodiza, syngrapha seu scheda : accipitur hic pro mandato scripto de pecunia exhibenda, quod hic vocatur etiam deliberatio, eo sensu quo deliberare accipitur pro tradere? Dicit autem videtur Apodixa (quomodo nunc scribitur) a Græco Ἀποδείξις facultas.

o Syndicare est hic rationibus reddendis præsidere, et defectus commissos notare : quod ut fiat diligentius, addicitur Syndicis mulcta, a negligentibus pendenda.

p Quia hic per cyfram scriptum erat 300, ideo supra, ubi solum notabantur cc, addidimus alterum c ; maxime quia æquum videbatur, ut largitio civitatis colationem petitam a Capitulo in duplum superaret.

C q Existimant Narnienses libram Cortonensem majoribus suis fuisse, quod nunc simpliciter libra dicitur ; valor scilicet medi testonis seu quindecim assium.

r Dum recorder miraculi Georgiani, relati ad 23 Aprilis inter Analecta cap. 3, de puero Paphlagone, quem in equo susceptum Magnus iste Martyr ex captivitate Bulgarica citius revexit in patriam, quam frigeret jusculum quod prandenti domino fervens ex culina portabat ille ; subit animum cogitare, simile quid factum a S. Juvenali alicui juniore Ecclesiæ Narniensis Diacono, sacra mysteria ferenti, et cum iisdem forsitan in longinqua abducto ab hostibus aut prædonibus..

ELEVATIO ULTIMA,

Ex authenticis instrumentis

Pauli Bucciarelli Episc. Narniensis.

CAPUT I.

Inventio corporis intra arcam lapideam anno MDCXLVI.

Anno 1642

In Dei nomine Amen. Præsenti publico Instrumento cunctis ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo, in dictione decima, die vero Mercurii sacrosanctæ Hebdomadæ decima sexta Aprilis, circa quintam noctis

horam, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Urbani Divina providentia Papæ VIII, anno ejus decimo nono. Cum gravium virorum et ecclesiæ Narniensis documentorum testimonio, ne dum hoc tempore sed elapsis etiam seculis, Corpus Divi Juvenalis Episcopi et Martyris et Civitatis prædictæ Patroni, in sacello et crypta dictæ ecclesiæ Cathedralis, vulgo corporis sancti nuncupata, requiescere et asservari in ore omnium esset ; cumque sepulcrum ejusdem gloriosissimi Sancti per fenestram, ferreis cratibus munitam, in eodem sacello cerneretur antiquissima veneratione ; eodemque in loco eaque in crypta eodemque in monumento idem Sanctum corpus a Narniensibus aliisque Christi fidelibus devotissime summo coleretur honore ; gratiasque innumeras ejusdem Sancti precibus ab omnipotenti Deo impetratas esse dignosceretur ; ac proinde quam plurimæ votorum causa in ipsius sacelli facie appensæ inspicerentur tabellæ (quæ omnia existentiam sancti corporis probabiliter designabant) cumque etiam esset, quod hujusmodi sacellum et crypta, in quo sepulcrum et capsula aderat, altareque ipsum, in quo sacrum fieri solebat ; nimia humiditate deturpatum depravatamque respueretur ; ita ut non sine multa animi repugnantia et corporis offensione, præ malo odore et aere præcluso (altero ibidem non apparente spiraculo, præter parvum ostiolum per quod ingressus habetur ad sacellum) in eo celebrari poterat ; ægre id ferens Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis ; ac indignum existimans, dictum sacrum pignus sic indecenter retineri ; nec valens cum sui cordis mœrore ad prædictum altare ut solebat sacrum facere ; speransque in sui populi erga ejusdem Sancti devotione et pia largitione, gloriosissimum illud corpus in decentiori digniorique loco reponere, pietatis spiritu motus ferventique impulsu ductus, pluries ad Deum super his precibus effusus, hæc sui cordis incitamenta almodum Rever. Domino Sulpitio Carissimo, Canonico Decano Ecclesiæ Cathedralis prædictæ, ætatis suæ annorum septuaginta octo, vitæ ac morum [gravitate] conspicuo aperire notumque facere sub confidentiæ sigillo decrevit.

2 Ipso igitur accersito et silentio eidem imposito etiam per censuras, secretum detegit. Verum quia in hujusmodi re divinum prius est invocandum auxilium, in sententiam venerunt orationes indicare, et augustissimum in monialium ecclesiis exponi facere Sacramentum ; ibique per easdem sanctimonialia humiliter mentem ad Deum effundere in preces, ac eleemosynis et jejuniis tam grandem arduamque aggredi functionem. Animis igitur, ut præmittitur, ita compositis, idem Illustrissimus D. Episcopus vocatis ad se Reverendo Septimio Donato, ecclesiæ Cathedralis Custode sive Subsacrista, ac magistro Michaeli Angelo Mello Comensi, architecto in terra a Carbili degente, qui tunc in hac aderat civitate ; reque cum ipsis communicata, juramento prius recepto in et super præmissis silentium servandi, tertia noctis hora feriæ secundæ hebdomadæ sanctæ, Sacellum et altare recognoverunt [et locum per] quem cryptam ingressuri erant designarunt. Et accersito etiam die altera Admodum Reverendo Domino Remulo Maximo Canonico Subdiacono ecclesiæ prædictæ Cathedralis, ætatis annorum septuaginta unius circiter, ipsique re patefacta ; statuerunt, ut omnes, sacra refectione muniti, quarta feria Majoris Hebdomadæ circa quintam noctis horam convenirent ad eandem ecclesiam Cathedralem, paratis instrumentis, et aliis ad murum erumpendum, prout evenit.

D
Corpus S.
Juvenalis
conditum
in crypta
ecclesiæ Nar-
niensis

E

refossurus
Episcopus
Bucciarellus

negotii se-
riem com-
municat
cum Decano
F

a
accersitis
aliis :

cryptam in-
gressus 16
Aprilis

A 3 Sacellumque ingressi, Divino auxilio freti, iterum atque iterum ejusdem S. Juvenalis nomine invocato, muro a cornu Evangelii adstantis altaris dirupto, ita ut facile quis ingredi posset in cryptam, ea qua decuit devotione et reverentia ingressi sunt; et invento deposito, ex Tiburtino lapide crassitudinis quatuor digitorum, latitudinis palmorum trium, et longitudinis novem circiter, cum operculo supposito ex eodem genere lapidis, ad sepulcri modum, ferreis *b* grappis firmato plumboque munito, ita ut non sine maximo labore operiri posset: Et ferreis effractis impedimentis remotisque lapidibus, qui hinc inde ipsam circumtenebant capsam, praesertim in extremitate ejusdem, particulam operculi ad mensuram duorum circiter palmorum dislocarunt: ex quo foramine prius dictus Mag. Michael Angelus, postea praedictus Reverendus Septimius et successive idem Illustriss. D. Joannes Paulus Episcopus cryptam ingressi sunt: et oculis propriis, candelam accensam praemanibus habentes, unus post alium capsam ipsam a parte interiori per dictum foramen inspicere, et sacrum corpus in eadem capsula Tiburtina repererunt reconditum existere; caput videlicet et alia corporis ossa, Et procumbentes: lacrymis praegaudio effusis, immensas Deo Optimo Maximo reddidere gratias. Aliisque amotis lapidibus, ad facilius operculum dictae capsae sublevandum; et ad mensuram palmi cum dimidio illo elevato, corpus ejusdem Sancti (nempe caput, ossa et cineres) evidentius apparere a cornu Evangelii, prope altare ibidem existens, ad coelum conversam, aliquantulum inclinatum ad dextram; aliaque ossa cujuslibet partis corporis suis locata locis, disjuncta tamen et una cum cineribus sancti corporis commixta.

de quo re-
per-
to et inspecto
jurati testimo-
nium di-
cunt Decanus,

4 Tunc hymno dicto unanimiter idem Illustriss. Dominus Episcopus mandavit dictum corpus Sancti ejusdem, ossa et cineres, per praedictos admodum Reverendos Canonicos Sulpitium Carissimum et Remulum Maximum, et dictum Rev. Septimium Subsacristam, et Mag. Michaellem Angelum Mellum firmiter recognosci, prout medio juramento tactis pectoribus more Sacerdotum et Scripturis respective jurarunt. Dictus adm. Rev. Dominus Sulpitius interrogatus per eundem Illustriss. Dominum Episcopum meque quidnam videret intus dictam capsam lapideam existere; Respondit: Ego jam video, ut et modo vidi, in hac ex lapide Tiburtino arca, corpus nostri S. Juvenalis Episcopi et Martyris, conditum in hac crypta et oratorio quae Sancto eidem sacra sunt: videlicet, sacrum ipsius caput, (quod petita licentia ab eodem Episcopo praesente propriis manibus aliquantulum de capsula sublevavit) ossa eadem in capsula et loco suo disposita, et hosce cineres colore sanguineo imbutos: et habeo illud ac adoro ut corpus gloriosi S. Juvenalis Episcopi nostri et Martyris: quod passim creditum est quiescere in hac crypta araque ex Tiburtino lapide, quae videbatur per hanc fenestellulam hic existentem. Et gratias ago Deo benedicto, quod illud videre mihi contigerit antequam morior: Subdensque dixit: Jam dicere possum Domino: Nunc dimittis servum tuum Domine, quia viderunt oculi mei, etc.

Canonicus
unus,

5 Et interrogatus etiam ut supra adm. Rev. Dominus Canonicus Remulus Maximus, et ipse respondit: Hic videmus omnes hoc sacrum corpus S. Juvenalis Episcopi nostri; videlicet sacratissimum caput, ossa ac cineres ejus sanguine velut indicio martyrii cruentatos: illudque ego ipse jam jam vidi, cum ab arca ex Tiburtino lapide facta operculum auferretur: jamque illud pro eodem habeo, adoro, veneror, ut solitus fui cum aliis hujus urbis civibus facere hac in eadem arca conditum, ab omnibus per hanc fenestellulam spectabili. Et procumbens cor-

pus ipsum iterum adoravit. Vocatisque tum dicto 1 Magistro Michaelle Angelo Mello et Rev. Septimio Donato Subsacrista, ipsisque in et super praemissis interrogatis, responderunt unus post alium [in] singulari; Videmus hoc corpus et haec ossa, condita ac inventa in hac arca ac sepulcro ex Tiburtino lapide et in hac crypta ac oratorio S. Juvenalis hujus urbis Episcopi: suntque eadem ipsa quae paulo ante vidimus, dum ab arca partem operculi removimus: agnoscimus sacrum caput, facie ad coelum conversa et nonnihil ad dexteram inflexa; et haec ossa ac cineres sanguine ejus tinctos. Credimusque esse et veneramur ut gloriosi S. Juvenalis urbis hujus Episcopi Reliquias, quemadmodum et semper populus honorare illas est solitus in eadem ipsa hac arca: et praelæticia cum lacrymis ad dictam capsam et corpus se inclinaverunt.

Subsacrista
et Architectus.

6 Et in testibus ad haec vocatis et adhibitis RR. Francisco Cantagallo Sacerdote Fulginatensi, et Augustino de Agnis Clerico Mediolanensi, Illustriss. Domini Episcopi familiaribus, ad haec omnia praesentibus, etc., ipsisque quoque ad capsam Tiburtinam dicti sancti corporis accedentibus, idem corpus (nempe caput, ossa et cineres, ut supra) in forma recognoverunt. Quibus peractis idem Illustriss. Dominus Episcopus praesens praecipit, ut depositum et operculum capsae, eo modo quo supra dictum fuit, semiclausum tapeto tegetetur et cooperiretur. Et accersitis Dominis Antonio Brunello, et Joanne Baptista Tepelle Priore et Camerario d. Societatis sanctissimi Sacramenti ecclesiae Cathedralis, ad habendos cereos pro luminaribus apponendis ante monumentum dicti sancti corporis; et ipsi quoque venerabundi ad capsam de licentia ejusdem Illustriss. D. Episcopi accesserunt; elevatoque tapeto, quo ipsa tegebatur capsula, Sanctum corpus inspexerunt, adorarunt, simulque venerati sunt: et luminaribus apposis Illustriss. Dominus Episcopus mandavit claudi ferream portam ejusdem sacelli, et illam catenis et clavibus communiri. Et campanis praesummo gaudio a Clericis ejusdem Cathedralis propulsatis, aliisque signis praelæticia datis, populus de hujusmodi S. Juvenalis inventione certioratus, ecclesiam adivit, Sanctum veneratus est corpus, sacellumque admiratus; Illustrissimus Episcopus ad suas rediit aedes, de hujusmodi Sancti corporis translatione cogitabundus: super quibus, etc.

quod et alii
advocati
faciunt.

Corpus in
crypta reli-
ctum.

ANNOTATA.

- a Verosimiliter Carpi Ducatus Mutinensis oppidum.
b Grappo, est Italicis uncinus; Francis composita voce Agrafe: a Teutonica radice Grypen, Gryfen, apprehendere.
c Verba respondentium, Italice excepta a Notario, hic Latine reddidi.
d Vides Camerarios dici Narniae, quos alibi The-saurarios vocant, pecuniae publicae Praefectos, seu sacra illa seu profana sit.

CAPUT II.

Translatio corporis in novam Lipsantheecam et hujus expositio.

Eisdem anno, mense et Pontificatu, die vero xvii Aprilis circa tertiam noctis horam denuo Illustriss. et Reverendiss. D. Episcopus Narniensis ex suo palatio, talari veste inductus, a rochetto et b muzzeta, se contulit ad praedictam suam ecclesiam Cathedralis, eidem palatio contiguam; ubi expectantes perillustres et admodum Reverendi Joannes Carolus de Alexandris, et Ludovicus Picinius, Canonici c antiani, nec non Domini Gabriel Masseus, et

a
b

c

EX MSS. 17 Aprilis eodem situ inventum, d

A Vincentius Connestabilis Canonici, deputati a Capitulo, de ordine et mandato ejusdem Illustriss. D. Episcopi, et Sulpitius Carissimus et Remulus Maximus antiquiores Canonici ejusdem Cathedralis, omnes cum *d* cottis et stolis, precibus prius solitis ante sanctissimum Sacramentum et sacellum S. Juvenalis effusis, de ordine et mandato ejusdem Illustriss. D. Episcopi aperta fuit porta ferrea dicti sacelli : et illud ingressi omnes una cum Rever. D. Actilio Perfecto et Rev. D. Septimio Donato de Narnia, ac Rev. D. Francisco Cantagallo de Fulgineo meque; supradicti adm. Reverendi Domini Sulpitius et Remulus, ac Reverendi Domini Actilius, Franciscus et Septimius, qui præsentes fuerunt inventioni sancti corporis suprascripti, ut supra in instrumento, per me heri circa quintam noctis horam rogato, medio eorum juramento, tactis pectoribus more Sacerdotali recognoverunt supra scriptam capsam seu depositum, et idem Sanctum corpus et omnia ejusdem ossa, esse ab ipsis antea visa et inspecta; ac in eodem situ, loco et modo, quibus eadem visa reliquerant existere ac sita esse, prout in instrumento supra scripto per me heri circa quintam noctis horam rogato apparet.

B 8. Factaque dicta recognitione idem Illustriss. et Rev. D. Episcopus, collo impositus *e* stola, jussit lintea in terram sterni prope sanctum depositum prædictum : et suis propriis manibus, in terram projectus, sanctum Caput acceptum et omnia ossa maxima cum diligentia collocavit in quamdam capsulam ex cupresso : in cujus operculo et in illius parte anteriori erat appositum *f* talcum, et cui substratum intus erat sericum velum rubeum, vulgo vocatum *g* taffeta. Inde collecti cineres summa cum diligentia positi fuerunt in quodam pollubro seu *h* bacili : et illi cineres qui existebant circa caput ejusdem Sancti, ut illi qui omnium oculis apparebant colore sanguineo profusi, collocati fuerunt intra [ampullam] vitream, remanente impressa macula *i* sanguinea in eodem loco depositi ex lapide Tiburtino, ubi erat clausum corpus. Itaque obstupuerunt omnes atque horruerunt, videntes hujusmodi sanguineam maculam in lapide impressam, cum mille plus annis martyrio fuerit sanctus Episcopus Juvenalis coronatus, ibique ejus corpus sepultum *k*. Præcepit idem Illustrissimus D. Episcopus, ut clauderetur dicta capsula cupressea, dictum sanctum corpus continens, et clavis ferreis, ac cordulis circa eam ductis firmaretur : in cujus extremo nodo appositum fuit sigillum Illustrissimi Domini, impressum in cera rubea Hispaniarum, ut semper de identitate ejusdem constaret. Collocata fuit dicta capsula, sicut supra clausa et sigillata, et cineres prædicti intus dictum bacile et dictam vitream, prope dictam capsulam super altare dicti sacelli, in quo superpositum fuit quoddam sericum velum rubeum. His peractis de ordine ejusdem Illust. D. Episcopi fuit clausa dicta porta ferrea ejusdem sacelli, clavibus et *l* lucteto, ita ut a nemine posset aperiri. Et prædicta omnia facta et gesta fuerunt ad præsentiam mei et supra scriptorum testium ad prædicta vocatorum, habitorum specialiter atque rogatorum. Actum ubi supra, præsentibus quibus supra : et Ill. et Rev. D. Episcopus rediit ad prædictum suum Palatium; associatus a prædictis Dominis Canoniciis.

9 Currente die decima septima mensis Aprilis, anni millesimi sexcentissimi quadragiesimi secundi, adm. Rev. D. Julius Cæsar Mautinus, Civis Narniensis Cathedralisque Ecclesiæ S. Juvenalis Illustrissimæ civitatis Narniæ Canonicus Antianus, missus (ut ipse dixit) ab Ill. et Rev. D. Paulo Bucciarello de Arquata ejusdem Illustrissimæ Civitatis

Episcopo, Venerabilique Capitulo præfatæ Cathedralis ad Illustrissimos Dominos Priores residentes *m* præfatæ Civitatis, nimirum Excellentem D. Sebastianum Santellinum, D. Josephum Sciopertam, et D. Vincentium Virgilium, ad certiores eos reddendos, qualiter nocte ante sanctum diem Jovis Majoris hebdomadæ, millesimum et ducentessimum sexagesimum circiter a morte annum, ab eodem Ill. et Rev. D. Episcopo, assistentibus duobus Dominis Canoniciis Cathedralis prædictæ, ac aliis eidem Ill. Episcopo fidelissimis, sanctissimum corpus Divi Juvenalis, primi Episcopi civitatis præfatæ, in ecclesia ejusdem Sancti existens, muro munitum per vetusto, in sacello nuncupato Corpus sanctum, in arca lapidea, constructa lapide qui Tiburtinus dicitur, cum operculo pariter saxo condito et calce interlito, repertum fuit cum capite ceterisque ossibus, integrum condere corpus aptis. Et hæc omnia de ordine et commissione quo supra exposuisse dixit, ut tamquam universæ civitatis personam gerentes de toto prædicto facto edocti essent.

10 Eisdem anno et Pontificatu, die XVIII Aprilis, circa secundam noctis horam, Præd. Illustriss. et Rev. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis, una cum suprad. adm. RR. Dominis Sulpitio Carissimo, Joanne Carolo de Alexandris, et Ludovico Piccinino Canoniciis, ac RR. Dominis Actilio Perfecto, et Septimio Donato de Narnia, nec non Michaelæ Angelo Mellis Mediolanensi et R. D. Augustino de Agnis, meque, iterum se contulit ad supradictum sacellum : et facta prius oratione ante sanctissimum Sacramentum et dictum sacellum; de ordine et mandato Dominationis suæ Illustrissimæ, aperta denuo cavea ferrea, prævia recognitione supradictæ capsulæ, ubi erat repositum suprascriptum sanctum corpus, facta de ea per suprascriptos RR. Dominos Sulpitium, Joannem Carolum, et Ludovicum, adesse eo modo, quo ut supra relicta fuit, prout medio juramento tactis pectoribus juraverunt et affirmaverunt; idem Illustriss. D. Episcopus jussit dictam capsam ex Tiburtino lapide, ut supra, defossa circa terra, quantum poterat, sublevari, quamquam maximo cum labore id factum fuerit, ut eam erutam si fieri potuisset populo videndam exponeret. Sed magna cum difficultate ante dictam capsam, quæ suberat terra, excavata parumper fuit; quæ extrinsecus elaborata cernebatur instar operum, quibus fabrefactus est pes, seu basis altaris ibi existentis. Et quia fere impossibile erat eam posse inde extrahi, nisi dirueretur magna ex parte paries medius inter sacellum et sepulcrum; inde mandavit iisdem clavibus eodemque modo januam ferream prædictam claudi, prout clausa fuit, præsentibus quibus supra, etc.

11 Die XXII Aprilis anni MDCXLI Illustriss. et Rev. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Narniensis, ad aptandas, et melius componendas sacro-sanctas reliquias Corporis S. Juvenalis Episcopi Narniensis et Martyris, ex suo Episcopali palatio se transtulit ad eandem suam Cathedralē Ecclesiam S. Juvenalis, indutus Rocheto, supra Mozzeta, comitatus a Perilustribus et adm. Reverendis Dominis Sulpitio Carissimo, Remulo Maximo, Francisco Ravello, Gabriele Masteo, Augustino Angelo Pellegrino, Georgio Cardono, Tiberio Caldarino, Joanne Nicolao Farnetto, Anselmo Spera, Thoma Herulo, Joanne Francisco Germanello, Petro Saratino, Joanne Carolo de Alexandris, Ludovico Piccinino, et Julio Cæsare Mautino, Canoniciis supradictæ Cathedralis familiaribus, meque. Et precibus solitis ante Sanctissimum Sacramentum et sacellum S. Juvenalis effusis, mandavit, aperiri portam ferream seu fer-

ratam

18 Aprilis tentat Episcopus arcam extrahere : *E*

F sed citra rui-
nam fieri
non posse vi-
dens, eam
suo loco relin-
quit :

22 Aprilis corpus et cineres sub in-
violato sigillo inspecta

EX MSS. 17 Aprilis eodem situ inventum, d

*ab arca exi-
mitur*

f
g
h
*in qua vi-
debatur
macula san-
guinea ;*

i
k
*et capsulæ
impositum
obsignatur,*

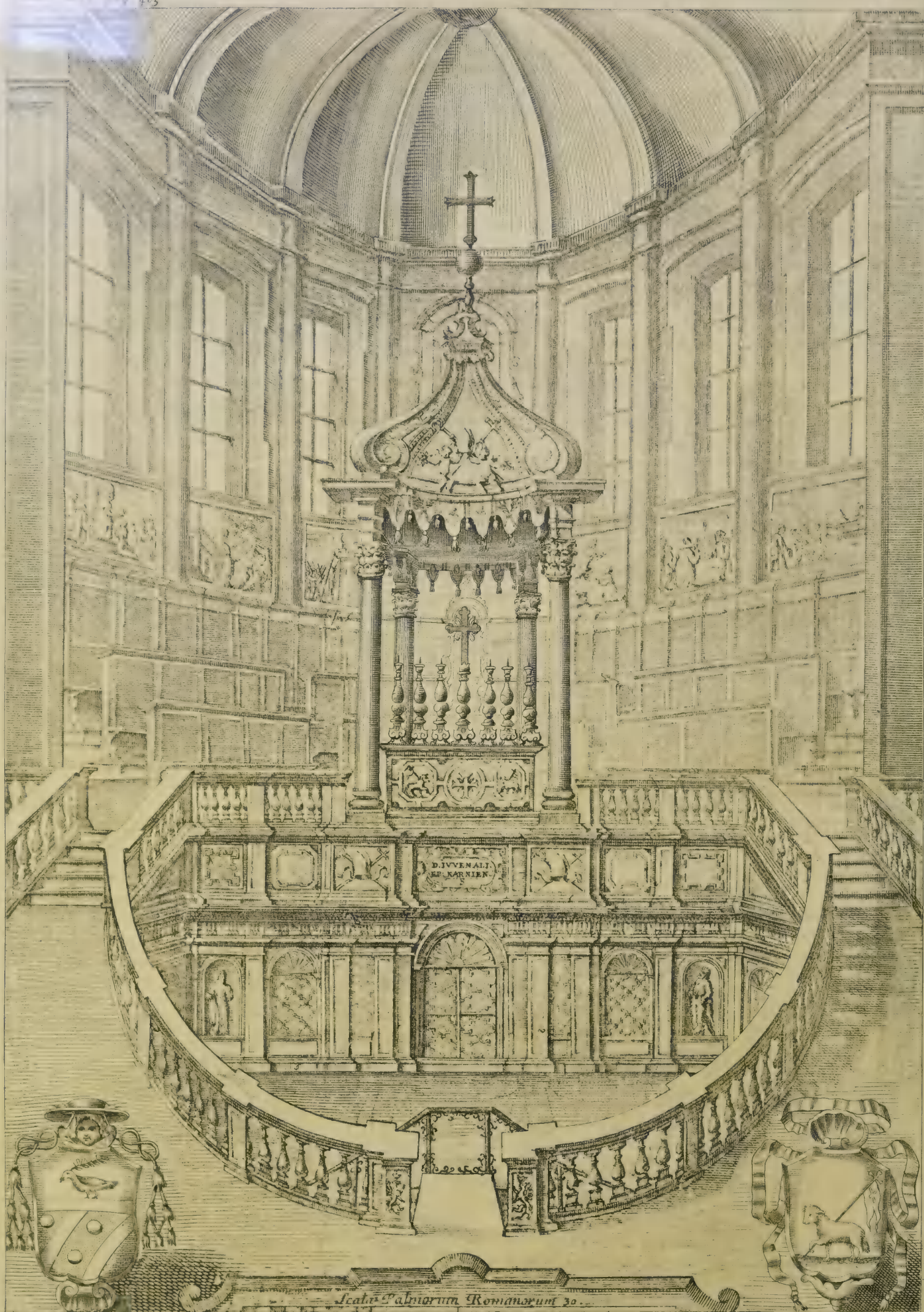
*cineribus
seorsim lo-
catis.*

l
*Inventio
primoribus
civitatis in-
dicatur.*

Scala Patrum Romanorum 30.

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino,
 D. OCTAVIO AVIO CAMERINENSI, EPISCOPO NARNIENSI,
 NEC NON PERILL.^{us} ET REVERENDISS.^{us} DD. CAPITULO ET CANONICIS CATHED.^{rae} EIVSDEM CIVITATIS
 Venerabile Magnificenciae simulam S. IUVENALIS NARNIENSIVM EPISCOPI ET PATRONI Confessionem,
 et Cheri Sedilia eiusq. novis fenestris exornandi ideam, hanc designatam animo illum opere consummatam
 gratulatur Daniel Papebrochius Societatis Iesu A.D. MDCLXXVIII.

J B

A ratam dicti Sacelli : et aperta omnesque præsentes ingressi dictum sacellum prænominati, RR. Domini Sulpitius et Remulus, medio eorum juramento, recognoverunt capsulam, in qua fuerat positum dictum sanctum Corpus dicti S. Juvenalis, existentem in altari dicti sacelli, ligatam cordulis non fractis neque devastatis, sed in illis bene apparere sigillum, eo prorsus modo quo ab eisdem in proximo accessu discedentibus relicta fuit, una cum dictis cineribus ut supra ab eadem capsula acceptis, et in bacile et dicta vitrea, eomet modo et positura, quibus ultima vice ibidem relicta fuerunt.

12 Unde de ordine et mandato ejusdem Illust. D. Episcopi aperta dicta capsula, inventum fuit caput, cineres et ossa sancti corporis omnia, splendentis instar lampadis, alabastris aut aluminis, radiolos lucidos effundentia : quod protulit maximam admirationem et venerationem erga illas sanctas reliquias. Postea Ill. D. Episcopus ab ipsa capsula acceptas reliquias posuit diligenter super abaco, in quo prius strata fuit quædam tabula, et prædicta capsula rubeo serico, taffeta appellato, intrinsecus vestita immediate ipsas reliquias reposuit in eadem capsulam, et prius posuit ex una parte omnes cineres qui erant in bacile et in alia dicta vitrea cum illis cineribus prærubeis, sanguine ut existimatur perfusus, superposito bombice. Postmodum apprehensum propriis manibus caput Sancti, quod ab eodem Illustriss. D. Episcopo fuerat colligatum cum *n* fettuccia serica rubea, collocavit in medio ejusdem capsulæ, in cujus anteriori parte super operculo erat accommodatum talcum, ita ut quod intrinsecus erat per eum conspici posset, quamquam clausa dicta capsula. Et hinc inde prope dictum caput compositis ceteris, accersivit Illustriss. Rev. Dominos Priores residentes, nempe Sebastianum Santellinum, Josephum Sciopertam, et Vincentium Vergilium : qui accedentes devote venerati sunt sanctissimum corpus ; et prius omnium Illustriss. et Reverendiss. D. Thomas Monticolus Nobilis Ariminensis ; et Illustriss. Civitatis Narniæ Gubernator, qui cum supradicto Magistratu venerat ; tactis ab eodem Illustriss. D. Episcopo coronis cujusque cum supradictis Reliquiis.

13 Eodem tempore confluxere non solum Primates Civitatis, sed etiam ad sonum campanarum, in signum lætitiæ pulsatarum, ad dictum sacellum se contulit universus populus, et plures peregrini itinerantes. Unde ob magnum concursum populi, qui augebatur, idem Ill. D. Episcopus manibus accepta dicta capsula, cum auxilio duorum ex dictis Canonicis eam hinc inde sustinentibus, in janua ipsius sacelli populum pluries signo Crucis cum dicta capsula benedixit. Tandem posita intus dictam capsulam schedula, tenoris prout in ea, propria manu ipsius Ill. D. Episcopi scripta, mandavit claudi eandem capsulam clavis ferreis, et circum circa ligari ; videlicet a pede et a capite fettucciis sericis rubeis et extremis ipsarum fettucciarum invicem suppositis o bolletis firmari, et suo sigillo in cera rubea Hispaniarum ex una parte capsulæ, ex altera vero sigillo Rev. Capituli muniri.

14 Postea posita fuit dicta capsula intra aliam capsulam similem majorem ex ligno, quæ pariter clausa fuit et clavibus ferreis firmata, coram omnibus supradictis Dominis Gubernatore, Prioribus, Canonicis et testibus infrascriptis. Hæc tamen posita fuit immediate in aliam capsam magnam et crassam ligneam, intus tela ut dicitur sangalla rubea indutam, et extrinsecus munitam laminis ferreis : quæ clausa fuit tribus clavibus : quarum unam Ill. D. Episcopus dedit Rev. Capitulo, præsenti, et pro eo RR. D. Joanni Carolo de Alexandris et Ludovico Piccinino,

duobus ex dictis Canonicis et Antianis præsentibus D et accipientibus ; alteram supra scriptis Dominis Prioribus similiter præsentibus : postremam vero idem Ill. D. Episcopus penes se retinuit, et mandavit muro claudi januam dicti sacelli, et deinde januam ferream duobus clavibus, quarum unam penes se retinere intendit, et alteram consignari mandavit dicto Rev. Capitulo. Et deinde associatus a prædictis omnibus rediit ad suum Palatium Episcopale, relictis ibidem infrascriptis Dominis testibus, de prædictis et infrascriptis specialiter habitis, et Notariis, videlicet D. Francisco Nallieno de Stronconio Cancellario Curiae Episcopali, D. Celso Victorio de Gualdo dictæ Ill. Civitatis et Communitatis Secretario, et me Notario dicti Capituli de præmissis rogato, donec clauderentur prædicta. Clausa autem fuit janua muro et clavibus ut supra per Magistrum Octavium quondam Petri Augustini alias Jorge de Narnia, et Magistrum Franciscum Rugerium Romanum cæmentarios.... Acta fuerunt hæc Narniæ in suprad. sacello, et ecclesia Cathedrali respective, præsentibus RR. Dominis Stephano Cardiacello, Felice Feren- tello, Cassio Benedicto, et Actilio Perfecto, Presbyteris Narniensibus, nec non Perillustribus Dominis Vincentio Mancinello, Baldovino Cardulo, Marco Antonio Area, et Petro Paulo Mangonio, omnibus de Narnia testibus. Et ego Thadeus de Comitibus Narniæ, pub. Dei gratia Apostolica auctoritate Notarius....

ANNOTATA.

a Rocchetum, linea vestis, tunicæ super indui solita ab Episcopis aliisque Prælatibus ; estque diminutivum a Teutonico Rok, quamlibet longam vestem significante.

b Muzzeta, Epomis Præsularis, assutum sibi caputium habens, simili modo diminutive formatur a Teutonico Mutze, quo tegmen capitis significatur.

c Antianus Senior, Francis Ancien, sumitur immediate a Latina præpositione Ante. Nam quod aiunt Academici della Crusca in suo Vocabulario, ab Antibus, idest parastatis ædificiorum, acceptum nomen, non placeat : quamvis etiam illi ab eadem præpositione appellationem habeant.

d Cotta, vestis linea, Clericalis, alias superpellicum.

e Italicus idiotismus hic est pro, collo impositam habens stolam.

f Talcum infra num. 18 explicatur lapis transparentis. Vidimus sic ipsi in Italia veterum quorundam sacellorum fenestras, pro vitro obductas transparentem marmore. Teutones Talcik vocant, eum qui ex Muscovia advehitur, in laminas quavis membrana tenuiores fissilem, quem a purissimi vitri similitudine alii Muscoviticum vitrum appellant.

g Taffeta vestis bombycina tenuissima, multitia antiquis dicta : nomen idem et Galli et Belgæ usurpant, ultima acuta omnes, nisi quod Belgæ Taffetaf dicant vel simpliciter taf : ab Oriente una cum ipsa materia venisse texturæ et nominis formam, non facile dubitaverim.

h Bacile, Francis Bazin, formatus a Teutonico Bak, vas quodvis, ex ligno vel metallo cavatum.

i Ita legendum ex sensu apparet, licet ecgraphum nostrum habeat dictam vitream quasi superius illius esset facta mentio, quod nusquam apparet. Ita S. Januarii sanguis Neapoli, tamquam cinis sanguineus, intra vitream ampullam spectatur ; sed hoc particulare habet, quod in conspectu capitis fluidus efficiatur : sicut ipsemet vidimus.

k Si, qui hæc tunc mirabantur, legissent antea historiam ablati per Ducem Adalbertum corporis, scivissent ipsum tunc sanguinem sudasse, et intellexissent ab hoc sanguine arcam tinctam fuisse.

sacelli vero ostium muro claudi facit.

mira luce collucentia reperit Episcopus,

intra eandem capsam junxit ;

n

eaque prolata populo benedixit ;

C

ipsamque alteri simili,

o

deinde tertiæ majori ac triplici sera munitæ imponit,

Lucretium pessulus, Francis loquet et liquet, a quo Luken claudere, Anglosaxonibus loke. Neque mireris in Italica lingua tot voces referri ad radices Teutonicas : quando Gothos et Longobardos, qui Italicae ex Latina formandae causa fuerunt, constat usos lingua originaliter eadem qua Teutones.

m Vidimus et didicimus Lucæ eam ibi esse publici regiminis formam, ut ex novem Antianis, annua sortitione ductis, terni menstruatim resideant in curia diu noctueque : quod item locum videtur habere in Prioribus Narniensibus quorum tres huc vocantur pro mense Aprili Residentes.

n Fettuccia, diminutivum a fetta, quod Italici est segmentum subtile ex quacumque materia, etiam lapide aut ligno.

o Bolletta, diminutivum ab Italico bolla, Latine bulla : sumitur hic pro ipsa cera cui imprimendum sigillum, ante impressionem globuli formam habente. Bol autem Teutonibus globum significat.

CAPUT III.

Translatio corporis in alium locum : arcæ lapideæ expositio, et miraculum effigiei in ea apparentis.

B 16 Junii volens Episcopus ostendere P. Gravitæ corpus Sancti

a

Die xiii Junii anni mdcxlii Illustriss. et Reverendiss. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis, volens rem gratam facere adm. R. Patri Petro a Gravitæ Presbytero e Societate Jesu, cupienti videre sacra ossa sancti corporis gloriosi Juvenalis, comitatus ab Illustriss. Dominis Prioribus residentibus et non nullis RR. DD. Canonicis dictæ suæ Cathedralis ejusque adm. Rev. D. Vicario Generali, suisque familiaribus, meque Notario pro dicto Rev. Capitulo dictæ Ecclesiæ : et precibus solitis primum ante sanctissimum Sacramentum, et deinde ante sacellum dicti S. Juvenalis effusis, mandavit aperiri januam capellæ prædictæ et exinde amoveri murum, quo ultima vice clausa fuit, prout in actis sub die xxii Aprilis. Qua aperta et muro prædicto remoto, supradictis RR. Prioribus, Vicario et Canonicis, ac Perillust. RR. Vincentio Mancinello, et Balduino Cardulo, duobus ex tribus habitis dicta ultima vice, qua clausa fuit et murata capella prædicta, Mandavit aperiri capsulam ferream, tribus clavibus clausam, intus se continentem alias duas capsulas ligneas, unam intus, aliam positas ultima vice, et, ut similiter in actis meis ibidem ante altare repositam et relictam. Qua dictis clavibus aperta, et ex illa accepta capsula lignea cupressi, cum talchis supra operculum et ante positis, ligata a capite et a pede circumcirca duobus fettucciis sericis rubeis, in extremis ipsarum invicem superpositis, et bullatis, firmatis, non fractis neque devastatis, in illis bene et evidenter apparere [cognovit] sigilla Dominationis suæ Illustrissimæ et dicti Rev. Capituli in cera rubea Hispaniarum impressa, eo prorsus modo, qui in dicto ultimo accessu et modo relictæ fuerunt.

16 Quam quidem intra capsulam, ex dictis talchis videntur existere caput, ossa et cineres sancti corporis gloriosi Juvenalis. Et omnia prædicta dicti DD. Vincentius et Balduinus recognoverunt in forma, et affirmarunt remanere eodemmet modo, quo ab ipsis in supradicto ultimo accessu relictæ fuerunt. Quibus omnibus peractis, et effusis prius orationibus ante dictas sanctas Reliquias, tactisque coronis super eis omnium adstantium, idem Illustriss. D. Episcopus, accepta dicta capsula, sic ut supra ligata et sigillata, cum dicto auxilio duorum ex dictis Canonicis hinc inde sustententibus, in janua ipsius sacelli populum pluries signo Crucis benedixit : et tan-

jubet refracto muro aperiri arcas :

C

dem posita dicta capsula intra aliam prædictam, illaque clavibus ferreis firmata, eadem reposita fuit intus supradictam capsulam ferream, et suprascriptis tribus clavibus clausam : quarum una fuit consignata dicto Capitulo, et pro eo adm. RR. DD. Sulpitio Carissimo et Julio Cæsari Mautino Antianis, et alia dictis Prioribus ibidem præsentibus, et aliam idem Illustriss. D. Episcopus penes se retinuit, ad præsentiam mei et infrascriptorum testium, etc : et mandavit denuo dictam capellam muro claudi, pro ut clausa fuit, et intus relictæ ante altare capsula ferrea, prout supra clausa.

17 Die xx Junii anni mdcxlii volens Illustriss. et Rev. D. Episcopus Narniensis plene satisfacere devoto desiderio admodum R. Patris Petri Gravitæ, e Societate Jesu Presbyteri, qui Dominationem suam Illustrissimam rogavit, ut exponeret universo populo capsam ex Tiburtino lapide, ubi prius extabant ossa seu Reliquiæ sancti Episcopi et Martyris S. Juvenalis : idcirco præcepit et facultatem dedit eadem Dominatio sua Illustrissima, ut inveniretur locus magis decens ac accommodatus ad reponendum dictum sanctum corpus, jam intus suam capellam muro clausum, in qua inventa est crypta, ubi apte collocata est dicta capsula. Et reperto immediate dicto loco, denuo capellæ murus fuit dirutus, et inde a RR. DD. Sacerdotibus, superpelliceis et stolis indutis, cum omni devotione et veneratione ablata capsula ferrea, in qua inclusum est prædicti Sancti corpus, delata fuit ante altare majus dictæ ecclesiæ S. Juvenalis. Et cum fuerit aperta assistentibus semper Illustrissimo Domino Episcopo, Capitulo et Magistratu, per admodum Illustriss. DD. Capit. Marcum Antonium Aream et Petrum Paulum Mangonium de Narnia, ac R. Patrem Petrum Gravitam, eorum mediante juramento tactis pectore et Scripturis respective, recognita fuit capsula interior lignea cupressina, in qua transparentes ex talcho lapides infixi sunt, et cordulis non fractis ligata ac sigillis præmunita, dictum sacrum corpus continere, prout in aliis instrumentis per me rogatis.

18 Postmodum exposita fuit super dicto Altari majori : ubi, post celebratam ab ipso Illustriss. D. Episcopo Missam, delatum fuit sanctum Corpus intra dictam capsulam, ut supra, ligatam ac sigillatam existens, sollemniter ac processionaliter ab eodem Illustrissimo D. Episcopo, Clero et supradicto R. Patre Gravita, comitantibus Magistratu et populo universo, circa plateas et vias ecclesiæ Cathedralis proximæ, ut fieri solet in processione sanctissimi Sacramenti singulis mensibus. Qua processione peracta, iterum exposita fuit capsula, ut superius præmunita, et collocata intra dictam aliam clavibus firmatam, quæ tribus clavibus ut supra reclusa fuit : quarum clavium una fuit consignata dicto R. Capitulo, alia Magistratui et aliam idem Ill. Dominus penes se retinuit : dictaque capsula ferrea, sic intus eam continens dictas alias duas cum supradictis sanctis Reliquiis, ut supra asportata et collocata fuit in loco idoneo et apto, existente inter muros Capellæ S. Juvenalis vulgo dictæ Corpo sancto, et Capellæ sanctissimi Crucifixi : quo interstitio apparet janua musaico lapide exornata : super quam Crux marmorea muro affixa inest, et paulo supra *b* fenestrula, vulgo nichia appellata, in qua sedens inspicitur simulacrum ligneum S. Juvenalis Episcopi et Martyris, in modum populum benedicendi : quæ quidem janua de mandato ejusdem Illustriss. D. Episcopi muro clausa fuit, intus continens dictum sanctum corpus.

19 Die xx Junii anni mdcxlii Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis

D ac denuo claudi et murari.

Invento loco aptiori pro sancto corpore,

defertur capsula ad altare majus et recognoscitur,

E

et processionaliter circumlata,

F

b

in eo apte ornata pontitur.

in fundo ar-
cæ lapideæ e
crypta exem-
pta,

A niensis mandavit excavari capsulam lapideam e cry-
pta capellæ Juvenalis, in qua fuerunt reperta sancta
ossa corporis S. Juvenalis, sub die xvii Aprilis pro-
ximi circa quintam noctis horam, prout constat sub
rogatu infrascripti D. Francisci Galieni, Notarii et
Cancellarii curiæ Episcopalis Narniæ; illamque ex-
cavatam exponi populo in medio ecclesiæ Cathedra-
lis S. Juvenalis prædicti. Prout excavata et exposita
fuit in medio dictæ ecclesiæ, cooperta cum quadam
ferrata cordulis affirmata, et ibidem relicta ad totius
populi aspectum, animo eidem dandi postea locum
suum decentem. Super quibus actum Narniæ in su-
pra scripta Ecclesia Cathedrali S. Juvenalis, præsen-
tibus adm. R. P. Petro Gravita e Societate Jesu, et
adm. RR. DD. Sulpitio Carissimo, et Julio Cæsare
Mautino de Narnia testibus, et relatione supradicti
D. Francisci Galieni Cancellarii et Connotarii.

invenitur
23 Junii
impressa cor-
poris sancti
forma.

20 Die xxiii Junii anni mdcxlii hora prima noctis,
cum fuerit vocatus Illustriss. et Rev. D. Episcopus
Narniensis ab admodum R. Petro Gravita Narniensi
Presbytero e Societate Jesu, ut Dominatio sua Illu-
strissima ad videndum accederet miraculum in sua
ecclesia Cathedrali denuo e apparsum, et repertum
e
B intus capsam lapideam, in qua repertum fuit corpus
S. Juvenalis. Et cum statim in templum venisset,
comitatus a suo Perillustri Vicario Generali suisque
ex familia et Cancellario, inventum et visum fuit in
eadem capsam, ubi jacuerat corpus gloriosi Martyris
S. Juvenalis, exposita in medio ecclesiæ, cooperta
cum quadam ferrata, ad totius populi aspectum, ap-
parere et videri, quemadmodum apparet et videtur,
effigiem dicti S. Juvenalis Episcopi et Martyris adum-
bratam, ac videri eum quodammodo effigiatum; cum
in ea inspiceretur, prout inspicitur, caput, tota facies
cum diademate, manus, pedes, universaque corporis
effigies, cum Pastoralis prope sinistram manum, etiam
indumento quod Pluviale appellatur, eo situ quo
sacra ossa in prædictam capsam jacebant, et re-
perta fuerunt. Imo, quod admiratione dignius erat,
nec ad naturalem causam referri ullo modo poterat,
erat, quod faciei effigies supradicta frontem, ocu-
los, nasum et barbam demonstrabat: cum tamen
supra dictam faciei effigiem collocata esset poste-
rior cranei seu capitis pars, occiput appellatum.
Quemadmodum medio juramento, tactis pectoribus et
Scripturis, respective attestantur se vidisse et diligen-
ter observasse Illustriss. et Reverendiss. D. Paulus
Mangoni, Cardolus de Cardulis, adm. R. P. Pe-
C trus Gravita prædictus, et adm. R. D. Ludovicus
Piccininus Canonicus supradictæ Cathedralis eccle-

sia: qui primi animadverterunt, et casu quodam
observarunt dictam effigiem. Qua de causa idem Il-
lustris. D. Episcopus præcepit inferri pro Cance-
lario ut prædicta omnia adnotaret, et se rogaret de
hoc casu et miraculo, et de prædictis omnibus face-
ret et stipularet publicum seu publica Instrumenta,
ad facti veritatem perpetuamque memoriam, prout
prædicta omnia vidit, adnotavit, stipulavit, ad præ-
sentiam supradictorum testium. d

ANNOTATA.

a P. Petrus Gravita qui vir fuerit quærenti mihi,
respondit anno 1676 die 5 Decembris, ejus olim in urbe
Romana amicissimus, P. Petrus Possinus, nostræ Socie-
tatis Historiographus, in hæc verba: Non gessit is
Magistratum in Societate, nec libros, quod sciam,
edidit: sed floruit in hac urbe per annos circiter
triginta, opinione præstantis virtutis et Apostolicæ
industriæ, regendo Sodalitio quod vocant Commu-
nionis Generalis, quod exercitia quotidiana summe
utilia amplectitur, ad quorum usum sacellum
bene amplum a fundamentis extruxit. Vere habitus
Pater pauperum, assiduus in carceribus, nosoco-
miis etc. prætereaque secretas domuum necessitates,
et animarum pericula, diurna nocturna que conten-
tione indefesse lustrans; et prout cuique opus erat,
elemosynis, consiliis, intercessionibus ad Potentes,
quibus erat in summa gratia, omnes adjuvans: qui-
bus est laboribus immortalis, excellenti opinione
sanctitatis. E

b Nichia, melius diceretur locus quam fenestra:
hæc enim pervia luci concipitur, iste non item:
Francis etiam Niche appellatur.

c Apparso dicunt Itali, pro eo quod apparuit.

d Placet, ad majorem miraculi declarationem, ip-
sam expressæ in lapide effigiei adumbrationem hic dare,
qualem Narnia accepi auctoritate Illustrissimi Capituli
efformatam, nullo artis fuce obscuratam, sed (qualis re-
vera cernitur) rudem et obscuram. Si quis autem dubi-
tare vellet, miraculone res adscribenda sit, an arti,
cum eo contendere equidem nollem, fieri enim potuit ut
ablato Lucam sacro corpore, in cineres et ossa resolutum,
ejus absentiam supplere voluerint Narnienses, tincto in
eum modum fundo arcæ, eoque docere posteros, quis ibi
aliquando jacuisset: et sic conspicua ea forma manserit,
donec restitutus in suum locum Reliquiis corporis,
eadem arca denuo clausa est, sicut deinde est in-
venta. F

CAPUT IV.

Corporis ad majus altare translatio facta xxiv
Aprilis anni mdcxlix.

Anno 1640
die 27 Aprilis

In nomine Domini Amen. Anno Christi mdcxlix,
Indictione ii, Pontificatu felicitis recordationis D.

Innocentii Papæ decimi, anno ejus quinto, die vero
vigesima septima Aprilis. In nostrorum Francisci
Coffari Narniensis, et Joannis Augustini Ænei e
Monte-bono in Sabinis Civis Narniensis ad præsens
Illust. Communitatis prædictæ civitatis Narniæ Se-
cretarii, Notariorum publicorum, in solidum roga-
torum, præsens et principaliter existens Illust. et

Episcopus,
qui corpus
sanctum e
loco obscuro
extractum,

R

11. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Aposto-
 Sedis gratia Episcopus prædictæ civitatis, qui
 reminiscens quod alias ad conservationem glo-
 riosi Corporis S. Juvenalis Episcopi et Martyris,
 olim pariter Præsulis præfatae civitatis ac adhuc
 etiam ejusdem civitatis Patroni et Protectoris, in
 ossibus redacti, inventi et extracti de ejus ordine
 ex capsâ lapidea in qua conservabatur, publiceque a
 Christi fidelibus venerabatur, intus quamdam cryp-
 tam seu locum obscurum existentem a manu sinis-
 tra capellæ appellatæ dicti S. Juvenalis, vulgariter
 dictæ de corpo sancto, sitæ in ecclesia Cathedrali,
 in honorem et nomen ejusdem S. Juvenalis anti-
 quitus constructa. Et eadem capsâ aspiciebatur me-
 diante quadam lampade accensa, quæ ponebatur su-
 pra eandem capsam ex quadam parvula fenestra,
 facta in pariete præfatae cryptæ, existente in dicta
 Capella, et respiciente intus prædictam cryptam.
 Prout ex inventione hujusmodi constare dicitur ex
 Instrumento rogato per D. Franciscum Galienum
 de Stronconio, Notarium publicum et olim Cancel-
 larium Episcopalem prædictæ civitatis, die xvii Apri-
 lis anni MDCXLII.

22 Quodque illud sanctum corpus poni fecerit
 intus tres capsulas, ut supra, unam intus aliam :
 quarum altera longitudinis palmorum quatuor, alti-
 tudinis palmorum duorum cum dimidio, clausa tribus
 clavibus, erat cooperta lamina ferrea. Et postea,
 loco depositi et animo illud ponendi, retinendi et
 conservandi in loco digniori, poni et murari fecerit
 in quodam loco valde humido, per quem ascende-
 batur ad quoddam altare antiquitus constructum sub
 nomine S. Blasii, mediante quadam scala lapidea ad
 hujusmodi effectum confecta, existente ultra dictam
 cryptam, habente januam lapideam fere undique
 frustis lapidum diversorum colorum a duobus late-
 ribus et supra ornatam, in pariete ultra cryptam
 prædictæ ecclesiæ, et versus eandem ecclesiam, in-
 ter capellam sanctissimi Crucifixi et prædicti S.
 Juvenalis, alias de Corpo sancto. Et quod idem lo-
 cus in prædicta janua cum dicto sancto corpore
 fuerit postea cæmentis muratoriis, videlicet lateribus
 calceque et a puteolana clausus. Prout latius appa-
 rare etiam asseritur ex Instrumentis rogatus per
 dictum Coffarum Notarium primo, die xxii prædicti
 Mensis Aprilis : et secundo, apertis capsulis, intra
 quas sanctum corpus positum erat, intuitu quarum-
 dam personarum, illud videre adorareque cupientium,
 die vi Junii ejusdem anni MDCXLII : ei ante dictam
 januam ut supra clausam et muratam aptari fecerit
 quoddam altare ligneum, nomini dicti S. Juvenalis
 dicatum per modum provisionis,

23 Et considerans quod in eodem loco dictum
 sanctum corpus potius pati poterat quam conservari ;
 propterea dictus Illust. et Rev. D. Antistes, indutus
 pluviali et aliis indumentis sacris solitis, cupiens
 idem sanctum corpus intus easdem capsulas, eisdem
 modo et forma, prout in eis ut supra clausum ex-
 titerat, pro majori illius conservatione, ac ad augen-
 dam devotionem populi, præsertim dictæ civitatis,
 ejus sanctum Protectorem apud Deum omnipotentem
 extrahere, amovere ex eodem loco, asportarique et
 reponi facere in altari jam constructo, politisque et
 nobilibus lapidibus ornato, retro Confessionem pari-
 ter lapidibus politis et nobilibus inceptam, subtus
 altare majus prædictæ ecclesiæ, et subtus chorum
 ejusdem ecclesiæ ; circa mediam horam noctis,
 ablato prius præfato altari ligneo, præcepit et man-
 davit Magistro Joanni Antonio Fransono Bavenensi
 Novariensis diœcesis, et Petro Flariama de Auxi-
 mo, Magistri ejus famulo, quod aperirent prædictum
 locum et penitus destruerent murum, ut supra in
 dicta illius janua confectum ad claudendum sanctum

corpus S. Juvenalis, præsentem et assistentem magna D
 quantitate populi, ad hunc actum c impensatæ de-
 votionis jam d concursi, ac præsentibus, et adstan-
 tibus adm. RR. DD. Canonicis Presbyterisque et
 Cantoribus ejusdem ecclesiæ, omnibus cotta et aliis
 indumentis solitis respective indutis, nec non Il-
 lustrissimis DD. Prioribus, Residentibus prædictæ
 civitatis, videlicet D. Vicario Piccinino, D. Nicolao
 Germanello, et D. Vincentio Donato, nec non Ex-
 cellente D. Raphaelo Conestabile, D. Meo de Meis,
 D. Antonio Brunello, D. Alberto de Albertis, D.
 Francisco Lombardo, Excelente D. Cœlestino Ra-
 cano, Ex. D. Rominiaco Bonetto. Exc. D. Paulo
 Saraceno et Exc. D. Baldasare Carnuccia, respective
 deputatis de Illustribus Numeris super fabrica novæ
 capellæ S. Juvenalis, et translatione illius sancti
 corporis, vocatis per dictos Illustriiss. DD. Priores
 in adimplementum resolutionis habitæ in Ill. e Cer-
 nita prædictæ civitatis, celebrata die xxi præsentis
 mensis.

24 Et ita D. Mag. Petrus illico executus fuit,
 apertaque prædicta janua, intus prædictum locum
 et juxta eandem januam fuit visa et optime reco-
 gnita præfata capsula, lamina ferrea cooperta, ibi ut
 supra recondita, per omnes astantes. Et deinde ea-
 dem capsula, ita clausa, prout supra in eodem loco
 posita inventaque fuerat, ita mandante et ordinante
 ipso Illustriiss. ac Rev. D. Episcopo, fuit ex eodem
 loco extracta, et successive per nonnullos Presby-
 teros opere et auxilio prædictorum Magistrorum
 Joannis Antonii et Petri, ejus famuli, et aliorum,
 præcedentibus ceto facibus seu f torciis ceræ albæ
 accensis in manibus diversarum personarum secula-
 rium, et concomitantibus dictis Venerando Clero,
 DD. Prioribus deputatis, et aliis ut supra concursis,
 fuit asportata ad capellam et altare, ut supra con-
 structum, retro dictam Confessionem, et subtus
 chorum præfatae ecclesiæ. Et postea idem Illustriiss.
 et Rev. D. Episcopus, præcedentibus solitis cære-
 moniis, Cleroque et Cantoribus alternatim secundum
 indigentias concinentibus et respondentibus ; bene-
 dixit et consecravit tumulum relictum et factum a
 parte posteriori prædicti altaris, ut supra fabricati
 lapidibus politis, in dicta capella retro præfatam
 Confessionem, in quo reponere statuerat dictam cap-
 sulam cum sancto corpore S. Juvenalis.

25 Hujusmodi consecratione peracta, mandavit
 eisdem Mag-Joanni Antonio et Petro, ejus famulo,
 quod in eodem tumulo ponerent et collocarent præ-
 dictam capsulam, intus quam antedictum sanctum
 corpus S. Juvenalis alias ac supra positum et clau-
 sum fuerat, ex d. loco, in quo nomine depositi ut
 supra conservabatur ; ibidemque asportatam et col-
 locatam in eodem tumulo claudi et firmari omnibus
 congruentiis et necessariis jam præparatis ad hunc
 effectum ; prout idem Magister Joannes Antonius,
 opere et auxilio prædicti Petri, et aliorum murato-
 rum ibidem adstantium et juxta ipsius Magistri
 Joannis Antonii ordinem deferentium omnia neces-
 saria, posuit et collocavit dictam capsulam ut supra
 coopertam ab extra lamina ferrea, in qua fuerat
 clausum gloriosum corpus dicti S. Juvenalis in præ-
 fato tumulo : et relicta eadem capsula in illius
 fundo, idem tumulum clausit primo lapide Tiburtino
 g, vulgo dicto Travertino, longitudinis palmorum
 quinque cum dimidio, latitudinis palmi unius, et
 altitudinis unciarum quinque, juxta mensuratio-
 nem coram omnibus publice receptam per dictum
 Mag. Joannem Antonium, habente in parte supe-
 riori duos annulos ferreos collocatos et implumbatos,
 ad effectum ut facilius idem lapis Tiburtinus amo-
 veri et aptari posset, et retro dictum lapidem ver-
 sus murum dictæ Confessionis [posuit tabulam ex]

ligno

in triplicem
 arcam trans-
 ferri,

B

et ibidem
 claudi fecerat,

a

novæ trans-
 lationis causa
 accedit :

C

b
 et sublato
 muro portam
 obstruente,

coram multis
 Proceribus
 ad id vocatis,

effert illud e
 loco pristino ;

E

f

et nova
 Confessione
 sub choro
 consecrata

ipsum in tra-
 cam claudi
 jubet,

F

g

A ligno castaneacio, vulgo dicto *h* pontajolo di castagno.

ac desuper
altare con-
strui,

i

26 Dictisque lapide et ligno firmatis in summitate prædicti tumuli, supra præfatam capsulam et supra dictum lapidem et lignum, pro majori et firmiori clausura, posuit, prout de more, calcem cum puteolana mixtam, prout muratores murando facere solent, et supra dictam calcem lateres, vulgo dictos mattoni di *i* mezzanelle, integros et ruptos respective in ea quantitate, quæ sufficere potuit ad claudendum totum vacuum supra dictum lapidem et lignum. Et posita supra ad formam plateolæ planæ alia calce, quia omnis opera prædicti altaris et tumuli non poterat impleri, attenta tarditate horæ; fuit omne ita derelictum: et dictus Illustriss. et Rev. Episcopus se expoliavit indumentis sacris, ipseque et universus populus ibi existens domum redierunt, animo tamen perficiendi dictum altare, juxta ordinem datum per dictum Illustriss. et Rev. D. Episcopum eidem Mag. Joanni Antonio, et pro hujusmodi perfectione ponendi et murandi supra dictum altare, clausuramque prædictæ capsulæ, intus quam, ut supra, est clausum dictum sanctum corpus S. Juvenalis; et illius tumuli tabulam marmoream jam ut dicitur laboratam, ad effectum, ut altare cum tumulo in parte superiori sit una eadem res; ita quod inter altare et tumulum nulla existat differentia, et solum altare demonstretur et appareat: et his completis atque in bonum statum redactis, consecrandi die crastina dictum altare, per ipsummet Illustriss. et Rev. D. Episcopum, pro majori et decentiori veneratione prædicti gloriosi corporis S. Juvenalis Episcopi et Martyris. *k*

postera die
consecrandum

k

ANNOTATA.

a Puteolana, vulgo Pozzolana, arena est ex solo friabiliter lapidoso extracta, quæ calci admixta cæmentum facit, ipsis lapidibus, cum induruerit, æquiparandum: dicitur autem, non a Puteolis civitate Campaniæ, sed a puteis seu puteolis unde eruitur.

b Bavenum ad medium sinum lacus Vervani sive Majoris, 30 P. M. circiter distat Novaria, qua lacus ille in Occidentem protuberat Ugoniam versus.

c Impensatus, inopinatus.

d Concursus participium, pro eo qui concurrat.

e Cernita, Consultatio publica, ab Italico Cernire, discernere.

C f Torcia, Francis Torche olim Intorticium, unde vox illa trunca remansisse videtur.

g Tiburtinus lapis; magnitudine et duritie spectabilis, colore albus, eo differt a marmore, quod rudior sit nec poliri possit ac lævigari; ab eo autem qui Tibure effoditur præstantissimus, omnis alius similis vocatur Tiburtinus; uti talis lapis in Belgio vocatur Arduennas, vulgo arduyn ubicumque effossus, a famosioribus in Arduenna silva latomii.

h Pontajolo trabs parva, a Latino Ponte diminutivum: sic fulcrum quodvis ligneum Italici etiam Pontello dicitur, et hinc deductum Pontellare, fulcire.

i Mezzanelle dicuntur lateres formæ mediocris, nomine diminutivo ex Mezzano, mediocris, sive (ut syllabatim exprimam immediatam originem) Medianus.

k Post hanc actionem supervixit jam sæpe dictus Episcopus D. Joannes Pauli de Bucciarellis usque ad 21 Februarii 1656; adeoque potuit valde promotum videre ornatum marmoreum novæ Confessionis de quo infra: successit autem ei D. Raymundus de Castellis Interamnensis: et hoc etiam e vivis sublato, ad diem 14 Julii anni 1670; in eadem Sedem subrogatus D. Octavius Avius Camerinensis, completum denique hoc anno 1677 opus vidit, cui longam felicemque in eo munere vitam precantur Narnienses Canonici, ex quorum instructione hæc didicimus.

Maji T. I.

CAPUT V.

Descriptio veteris sacelli et novæ Confessionis.

In Nomine Domini Amen. Præsenti publico Instrumento cunctis ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno a Nativitate ejusdem D. N. Jesu Christi millesimo sexcentesimo sexagesimo primo, indictione decima quarta, die vero undecima mensis Junii, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris et D. N. D. Alexandri, divina providentia Papæ septimi, anno ejus septimo, ego Notarius publicus ad præsens Illustriss. Communitatis, civitatis Narniæ Secretarius, missus ab Illustriss. DD. Prioribus residentibus ejusdem civitatis, vigore decreti Illustris Numeri super vener. fabrica novæ capellæ S. Juvenalis Martyris primi Episcopi, Apostoli et Protectoris præfatæ civitatis, celebrati die octava hujus, ad ecclesiam Cathedralem dictæ civitatis eidem Sancto dicatam, ad effectum exemplandi et transumptandi, et in protocollo Instrumentorum præfatæ Illustrissimæ Communitatis redigendi quamdam inscriptionem, antiquitus constructam et incisam in quodam marmoreo lapide, signo sanctissimæ Crucis in medio ipsius lapidis, et duobus agni imaginibus eminentibus, cis et citra eandem Crucem inspicientibus mutuo; accessi ad ecclesiam Cathedralem præfatam; una cum infrascriptis DD. testibus.

Secretarius
civitatis,

E

28 Et prope altare sanctissimi corporis Christi a cornu Evangelii, versus sacellum Sanctissimi Crucifixi, olim nuncupatum S. Leonardi, adest capella vetustissima, nuncupata di Corpo sancto, cum janua ferrea perforata, et retro eandem requiescebat in quadam cryptuncula, a natura condita, sanctum Corpus supradicti S. Juvenalis Martyris, in quadam capsula lapidea, totam dictam cryptunculam occupante, et mediante quadam parva fenestra in pariete et et a cornu Evangelii altaris dictæ capellæ, latitudinis unius palmi et quarta parte, et altitudinis quinque et sex partibus unius palmi cum clathro trium ferorum: per quam venerabatur dictum sanctum corpus a Christi fidelibus, prout egomet sæpissime veneravi, ante illius amotionem factam a bona memoria Illustriss. et R. D. Joannis Pauli Bucciarelli, die xvii Aprilis anni mdcxlii, tunc temporis Episcopi Narniensis; prout narrat historia duorum Sanctorum Juvenalium impressa Romæ apud Franciscum Cavallum mdcxlii sine nomine auctoris cum privilegio, ad fol. 58. Et in antiquis orabat S. Cassius, etiam Episcopus Narniensis, ad eundem Sanctum Juvenalem, ut attestatus est Divus Gregorius homilia 37 super Evangeliiis: ubi narrando vitam dicti S. Cassii ait: Dum ex more juxta B. Juvenalis Martyris sepulcrum ad offerendum sacrificium consistebat: prout narratur in dicta historia ad fol. 72 et 73.

inspicit ve-
tus sacellum

in quo olim
colebatur
corpus Ju-
venalis,

F

et orare sole-
bat S. Cassius

29 Et supra jannam dictæ capellæ inveni et adest muratus quidam lapis marmoreus vetustissimus, longitudinis sex palmorum cannæ minus duos digitos, et altitudinis duorum palmorum cum dimidio similitum, et in extremitatibus a pluribus lateribus aliquantulum fractus; in quo adsunt suprascriptum signum sanctæ Crucis et prænarrati duo agni, fere totam longitudinem ipsius lapidis occupantes, insignia Rev. Capituli præfatæ Cathedralis ecclesiæ significantes: supra quos et cis et citra caput suprascriptæ sanctæ Crucis, adsunt incisa in eodem marmoreo lapide infrascripta verba, posita ab eodem Divo Cassio in vita, ut notavit Eminentiss. Cardinalis Baronius in suis Adnotationibus ad Martyrologium, et Cæsar Franciottus in vita suprascripti S. Cassii, prout in eadem historia prædicto fol. 73, per me ex eodem lapide fideliter transumptatum et copiatum de verbo ad verbum; nil addens vel minuens

cujus ibidem
in veteri
marmore

epitaphium
describit.

ter quod rei veritas et facti variari seu vitiari
l. tenoris sequentis videlicet.

Cassius, immerito Præsul de munere Christi,
Hic sua restituo terræ, mihi credita membra :
Quem fato anticipans consors dulcissima vitæ,
Ante meum in pace requiescit Fausta sepulcrum.
Tu rogo, quisquis ades, prece nos memorare be-
[nigna ;]

Cuncta recepturum te noscens congrua factis.

SD. ANN. XXI. M. IX. D. X. RQ. IN PACE

PRID. KAL. IUL. P. C. BASILII V. C. ANN. XVII.

30 *Hactenus Secretarius Narniensis. Baronius au-
tem in notis ad xxix Junii recte* : Ea verba post Car-
men, sedit annos XXI, menses IX, dies X, requievit
in pace pridie Kalendas Julii, post Consulatum Bas-
ilii Viri Clarissimi anno XVII, Cassio mortuo fuisse
addita certum est. Numeratur autem hic annus Do-
mini quingentesimus quinquagesimus octavus, Justi-
niani Imperatoris trigesimus secundus. *Ita Baronius,
quæ pluribus illustranda erunt ad diem ipsius S. Cas-
sii; præter cujus uxorem, nullam cogimur agnoscere S.
Faustam, quæ Martyr obierit, et Narniæ aliquando
suum cultum habuerit; etsi id nunc credant Narnienses,
uti vidimus ipsi: lubet enim describere hoc loco, quæ
Romam euntes, et Narniæ tantisper subsistentes, dum
equi ascensu fatigati aliquantulum respirant, obiter
quidem et raptim, haud tamen omnino negligenter, in
pugillares retulimus die xxii Decembris anni MDCLX.*

31 Ab Interamna, ubi equos Romam usque con-
ductos mane conscenderamus, facili via usis usque
Narniam, enitendum fuit in arduum plane callem :
urbs enim tota ex clivo montis pendet. Hic dimissis
tantisper equis, ad Cathedrale templum ascendimus,
quod lateraliter foro adjacet: in quo fons copiosus
satis, opere amplo et venusto. Templum porro vetus
atque obscurum est, verum amplum. Ibi in dextero
latere vidimus ingressique sumus sacellum vetus,
totum marmoreum, in quo nullum a sole lumen, sed
copiosæ dicebantur arsisse olim lampades. Hic sub
altari, in formam modicæ cryptæ, excavatam vidi-
mus terram, unde sanctum corpus fuit erutum. In
dextro latere vacuum erat primæ elevationis sepul-
crum cum hac inscriptione, D. O. M. In hoc, quod
modo vacuum spectas sepulcrum, S. Juvenalis Epi-
scopi corpus olim requievit: hinc ad aram maximam
honorificentissime tumulatum, subtus in sacello
Narnia colit, veneratur. Pictæ deinde erant geminæ
imagines, scilicet in pariete, recentiori ut videbatur
opere, adeoque ante annos non multos: S. Cassii
cum hoc disticho :

Hac jacuit primum Juvenalis Pastor in arca,

Cui lacrymans fudit Cassius ore preces.

Et S. Faustæ Virginis et Martyris, cum disticho se-
quenti :

Hanc civis Virgo, tum Martyr Fausta, revisit :

Visere et hanc debes, Narnia, corde frequens.

32 Hinc conversi versus chorum accessimus ad

novam Confessionem, cujus fama, tamquam rei spe-
ctatu dignissimæ, nobis communicata per Illustriss.
Julium Henricum Baronem de Blum, tunc Eminen-
tissimi Electoris Moguntini Consiliarium intimum,
nunc sacræ Cæsareæ Majestatis in regio Appellatio-
nam tribunali Pragæ Senatorem, potissimum nos
impulerat ab equis descendere et templum hoc in-
gredi. Conspeimus igitur cum voluptate et admira-
tione maxima opus, necdum quidem absolutum, expe-
ctatione tamen nostra longe majus; cujus frons mar-
morea prætenditur partim fundamentis chori, supra
commune templi pavimentum altius extantis, partim
sub ipsum pavimenti solum deprimitur quam profun-
de depressum est solum cryptæ sive inferioris chori,
superiori in hemicyclum circumducto coextensi, ita
ut excavata ante Confessionis frontem humo in figu-
ram alterius medii circuli, ante sacrarium adoratu-
ris spatium præbeat amplum, ad quod marmoreis de-
scenditur gradibus; et ne ex alto despicienti pericu-
lum lapsus offeratur, cavetur marmoreo insigni pe-
ristylio, cum peristylio chori eleganter continuato,
et per summam spatii ante antedicti oram circum-
acto. *Hujus porro operis majestatem, postquam eidem
accessit altare, cum suo desuper extracto Conopæo, Va-
ticanae magnificentia æmulo, ut ipsis oculis æstimandam
subjiceret Illustriss. Capitulum Narniense, suggerente
Illustriss. D. Canonico Ludovico Bonetti, delineationem
accuratissimam nobis misit, et curandæ sculpturæ neces-
sarios sumptus: quare cum eam hic ære expressam vi-
dere liceat, desino singula prosequi verbis; et explica-
tionis causa solum addo; per portam quæ hic medio loco
cernitur, ingressum dari in Sacrarium, inter quod loco
altaris stat marmorea arca, continens S. Juvenalis sa-
cra ossa. Sublimis ea olim steterat, illo quo nunc altare
cernis loco, imo ipsamet pro altari erat, ex una quidem
parte, qua populum respiciebat in tumbræ formam sinu
turgente protuberans; ex altera qua Clerum circumsi-
dentem, pro commode sacrificantis plana. Sed mutato
postmodum ut apparet consilio, placuit sub fornice cho-
rum sustinente sacrarium condere, eoque arcam prædi-
ctam demittere; educto in conum quo operitur lapide,
palmisque ac mitra desuper erecta coronato, novum ve-
ro, quod vides in tabula, altare condere; quem admo-
dum in Vaticana SS. Petri et Pauli Confessione desu-
per erectum altare, non continet ipsa Sanctorum Apo-
stolorum corpora, sed Sacrario ea continenti superstat.
Quæ in ejusdem Confessionis fronte hinc inde vides cla-
thrata gemini armarii ostia, multas variasque reliquias,
in suis singulis thecis apto ordine digestas, claudere
scius. Post hæc autem et illud quod dixi Sanctuarium,
sub choro patet coextensa eidem crypta, et ex utroque
latere Confessionis sua habet ostia, per quæ admittit sub-
euntes in partem istam secretiorem; in quam etiam
datur a foris ingredi per duas portulas: interque has
ingens orbicularis fenestra, copiose illuminat locum, choro
subjectum et a templo anteriori interposita Confessione
separatum.*

D
et novam ante
chorum Con-
fessionem,

cujus nunc
absolutæ
imago exhi-
betur.
E

F

Ipsi an. 1660
22 Dec. Nar-
niam trans-
euntes,

vidimus sacel-
lum vetus S.
Juvenalis,

in quo picti
SS. Cassius
et fausta

DE S. JUVENALE CONFESSORE

FOSSANI IN PEDEMONTIO,

cujus corpus ibidem per quatuor secula creditum est

S. JUVENALIS EPISCOPI NARNIENSIS.

L. P.

CAPUT I.

*Fossanensium pia apud nos studia pro asserendo sibi Narniensi.**Ecclesia olim Collegiata*

Fossanum urbs Pedemontii, inter Alpes et Asten-
sis dominii colles, ad ripam Sturiae posita, glo-
riatur patrocinio S. Juvenalis Narniensis Epi-
scopi; asseruntque incolae, Canonorum Colle-
gium sub titulo S. Juvenalis Episcopi in vicino munici-
pio Romanisii institutum, una cum ejus Corpore ad suam
civitatem fuisse translatum; ipsoque propterea assumpto
in Protectorem, praecipuam Ecclesiam Deiparae Virgini
et S. Juvenali dicatam habent. Hæc Ecclesia, cum
Taurinensi anteasubjaceret, anno MDXCII a Clemente VIII
Pontifice Maximo Episcopalem titulum accepit, honestis
redditibus a Carolo Emmanuele Sabaudiae Duce dotata.
Franciscus Augustinus ab ecclesia, Episcopus Salutiensis,
in Historia Chronologica regionis Pedemontanae
edidit pag. 103 bullam hujus erectionis, in qua Clemens
VIII Collegiatam Ecclesiam B. Mariæ et S. Juvena-
lis, inibi existentem, in Cathedralam, sub eadem
invocatione, pro uno Episcopo Fossanensi nuncupa-
vit. In hac Ecclesia fuit Canonicus Pœnitentiarius et
Vicarius generalis Admodum Illustriss. et Reverendus
Dominus D. Joannes Niger, Juris utriusque Doctor et
Protonotarius Apostolicus, qui anno MDCL, typis Tau-
rinensibus, idiomate Italico, edidit Vitam et Miracula
S. Juvenalis, primi Episcopi Narniensis, Patroni
Fossanensis et Titularis Ecclesiæ Cathedralis, cum
Summario translationis Reliquiarum ejus. Fuimus
porro utrimque solliciti, nos ut dictam Vitam nancisce-
remur, ille ut ad nos transmitteretur: nec suo utrimque
effectu caruit pia sollicitudo: uti apparet ex epistola quam
ejus manu scriptam die xx Aprilis, anni MDCLVIII acce-
pimus: est autem hujusmodi.

*in Cathedralem erecta
an. 1592:**cujus Pœni-
tentiarius
Joannes Ni-
ger,**misso ad nos
libro suo de
S. Juvenali,**nostrum in
controversia
cum Nar-
niensibus
petit suffra-
gium;*

C 2 Ex epistola Reverentiarum vestrarum ad Pa-
tres hujus Provinciæ, xxiii Aprilis anni proxime
præteriti directæ, profuse gavisus sum, meum li-
brum, de Vita et miraculis S. Juvenalis primi Epi-
scopi Narniensis editum jam pridem anno MDCL, ad
RR. VV. pervenisse, diligentia P. Joannis Veracis;
eundemque librum ad iii Maji sepositum fuisse. Quia
vero, ut audio, Narnienses, et cum eis P. Odo de
Comitibus, diversa, in proposito veræ existentia
sacri Corporis et Reliquiarum prædicti Sancti for-
tasse suggerunt; propterea hoc meæ sollicitudinis
epistolium ad RR. VV. et alios Patres, egregii Ac-
torum operis scriptores transmittito, supplex tum
proprio, tum hujus civitatis, imo totius Provinciæ
nomine, rogans, ut pro vestro studio et integritate
exacte intendatis ad ea præcipue, quæ firmis argu-
mentis super prædicta existentia scripsi: ex quibus
utpote cognoscetis, hic Fossani, sub celeberrima
totius hujus regionis veneratione, a quatuor et ultra
seculis, sacrum caput et corpus S. Juvenalis Afri-
cani, primi Narniæ Episcopi et Confessoris et hujus
civitatis Patroni, vere et realiter teneri ac præ ocu-
lis haberi. Narniæ vero in Confessione ejusdem
Sancti nihil existere præter parvas Reliquias, insi-
gnia Episcopalia, et cultum. Unde esset quidem du-
rum nostris Principibus et Prælatibus, si immemora-

bilis nostræ venerationis identitas et possessio in
vestra scriptura obumbraretur. In hac etiam Cathed-
rali asservantur corpora et nomina sanctorum
Martyrum Alverii et Sebastiani ex legione Thebæa,
et nonnullorum venerabilium Servorum Dei, ut in
prædicto meo libro offendent RR. VV. quæ scriptioni
vestrae, prout stylus exegerit commendo. Faxit
Deus et vestra Caritas, ut omnia ad Divinæ Majesta-
tis gloriam, Christianæ Reipublicæ decorem et no-
stri cultus augmentum excrescant, eo felici exitu et
incolumitate, quæ vobis cum humili meæ servitutis
oblatione supplico.

3 Illustrissimus et Reverendissimus D. Clemens
Trottus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Fos-
sani et Comes, nunc vita functus, eodem mense et anno
similique religiosæ pietatis zelo, nobis in hæc verba scri-
psit: Rutilant et has in oras suam protendunt lucem,
priusquam sint edita luci, quæ in sacrorum
Cœlitum recolendis gestis pietas et eruditio congerit
vestra. Hinc excitor Ego, pro mea in Divum Juve-
nalem, primum Narniensem Episcopum (cujus re-
colendam meritorum festivitatem die tertia Maji
quotannis Ecclesia universa recolit) veneratione ac
cultu, utpote Civitatis hujus Fossanensis Patronum,
et hujusce meæ Cathedralis, in qua ejusdem pien-
tissime requiescit corpus cum capite, huc ab integris
seculis e Narnia ominosissime delatum, Titularem.
Hinc, inquam, advocor, ut a vobis, quod impensis-
sime hisce meis præsto, ex animo efflagitem, ut exi-
mia itidem ipsius memorandi Cœlicolæ dignissimi
merita, præclaris calami vestri fulgoribus collustretis.
Innuerem hic ego quam sint a vero, imo a ve-
risimili absona, quæ contra ejusdem S. Juvenalis
pretiosa pignora, sacrarumque exuviarum penes nos
existentium, et per quadringentos ferme annos sub
ineluctabilibus documentis, religiosissimo asservata-
rum cultu, inconcussam realis existentia et identi-
tatis veritatem, nuper Narnienses, veluti quærentes
nodum in scirpo, et cum eisdem nuperrime Pater
Odo de Comitibus objecerunt: nisi his omnibus jam
abunde et fideliter satisfacisset D. Joannes Niger,
Canonicus Pœnitentiarius præsentis Cathedralis, in
libro de ejusdem vita et miraculis edito, quem lætor
ad Vos, opera et solitudine Patris Joannis Vera-
cis, nuper fuisse perlatum: cui ideo nil a me censeo
adjiciendum, præter quod firmissime, sub cujusque
dignoris veritatis obtestatione, ejusmodi meæ asser-
tionis superaddo testimonium: quæcumque ulterius
ad rem eandem commodè afferri possent, eximie
eruditioni, et prudentiæ vestrae sinens elucidanda
et edisserenda. Faxit Deus, ut quantocius luceant
super candelabrum, quæ adhuc detinetis sub modio;
ut videntes quamprimum fideles sacræ prorsus elo-
cutionis scripta vestra, glorificent Patrem ipsum
Deum, quem uberius pietas vestra deprædicat mira-
bilem in Sanctis suis: cum quibus una tandem me-
reamur omnes fieri æternæ consortes felicitatis,
quam

*idem facit
Episcopus
Clemens
Trottus,**ad dictum
librum sese
referens:*

AUCTORE D. P. *quæ vobis enixa mente deprecatus, ego amantissimè*
me demum me subscribo PP.VV. admodum RR.
addictissimus, uti frater,

CLEMENS EPISCOPUS FOSSANI.

qui rogatus
 mittere au-
 thentica om-
 nium docu-
 menta,

4 Tanta tam venerandi ac religiosi Præsulis dignatio, adjuncta æstimationi quam de ipsius Perillustris ac Rev. adm. Domini Joannis Nigri eruditione et fide singulari nobis merito magnam ingesserat ejusdem Antistitis gravissima auctoritas; movit me, cui res ista forte relicta erat, ut inter primas de secuturo post Aprilem Majo curas hanc assumerem; et animis tam faventibus porro usus ad quæcumque necessaria viderentur, dictum librum studiosè revolverem. Animadvertens igitur, quod acta prætensæ translationis Narnia Romanesium et hinc Fossanum, aliaque similia plura non invenirentur in prædicto libro primigenia phrasi antiquorum monumentorum; modeste indicavi, ex operis nostri ratione ac forma, necessario inquirendum esse in ipsos fontes, ex quibus suum ipse D. Niger historiam elegantiori stylo cultuque compilasset. Accepta benigne ea suggestio fuit, magna cum fide et diligentia actum, ut quæcumque haberi potuerunt cuncta transcriberentur in forma, ut loquimur, probanti, signataque legitime transmitterentur anno MDCLXXV die VIII Aprilis sub hac forma.

an. 1675

accedit ad
 archivium,

indeque ac-
 cepta origi-
 nalia tran-
 scribi jubet,

5 Clemens Trottus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Fossani et Comes, omnibus et singulis præsentibus nostras inspecturis, notum facimus et verbo veritatis attestamus; sicuti, cum ab adm. R. P. Daniele Papebrochio, qui cum aliis Patribus Societatis Jesu Sanctorum Vitis colligendis Antuerpiæ præest, admoniti fuimus per ejus epistolam sub xxiii Decembris proxime elapsi, ut si quæ haberemus majora documenta super miraculis, existentia et translatione corporis S. Juvenalis... cujus reliquæ in hac nostra Cathedrali ab immemorabili asservantur et coluntur, illa transmitteremus. Nos igitur prædictorum Patrum urbanitati obsequentes, accessimus ad archivium d. Cathedralis, ex quo adstantibus adm. RR. DD. Canonicis Joanne Nigro Pœnitentiario et Petro Antonio Viterbo I. V. D. Claviculariis d. Archivii, Petro Viterbo Decano, Constantio Piola Cantore, Octavio Dalmatio Syndico, Cæsare Magliano, Guilielmo Magliano, Petro Laurentio Capello Theologo, extraximus infrascripta Acta et Legendam seu Summarium vitæ S. Juvenalis, quæ ibi pro authenticis asservantur: videlicet Codicem originale Actorum testimonialium, per qu. D. Joannem Franciscum Boettum Notarium suprad. civitatis, sub diebus xxv Maji et Junii anni MDCCXX, et xxix Decembris MDCCXXI, ac xxx Junii MDCCXXII, continentem folia 17; nec non alium codicem antiquo caractere scriptum, seu Legendam aut Summarium Vitæ S. Juvenalis continentem folia 18... omnia rite disposita, integra et illæsa, quæ Rev. Sacerdoti Amedeo Botto, scriptori fideli hic rescribenda commisimus.

et transcripta
 coram se
 relegi,

6 Sequuntur deinde prædicta omnia, et alia plura, ad B. Odinum Præpositum Fossanensem, qui xxi Julii obiit, pertinentia, prædicti Amedei manu exarata. Post quorum Actorum atque Legendæ transcriptionem, inquit Ill. ac Reverend. D. Episcopus, ad idem archivium reversi sumus, et suprad. Acta et Legendam seu Summarium præ manibus tenentes, prædictis DD. Claviculariis Canonicis et personis adstantibus videntibus et nobiscum auscultantibus, præsentia Acta et Legendam seu Summarium hic supra transcripta, continentia folia 61, integra pariter et illæsa, legi fecimus, alta et clara voce, per infrascr. Curiae nostræ Cancellarium: et eadem omnia de verbo ad verbum concordare, et in nullo descrepare ab ipsis originalibus reperimus et cognovimus; et videntibus iisdem

DD. Claviculariis Canonicis et Personis, prædicta D Acta et Legendam seu Summarium originalia in d. Archivio reposuimus. Attestamur insuper suprad. D. Notarium Joannem Franciscum Boettum, a quo prædicta Acta originalia recepta et manualiter sub-signata sunt, nec non testes qui ad hujusmodi Acta adhibiti fuerunt, fuisse et esse bonarum vocis, conditionis et famæ, adeo ut de ipsorum fide et veritate dubitari non debeat. Alia deinde nonnulla attestatus idem Illustriss. ac Reverendiss. Dominus, quæ D. Niger in libro suo attigerat, circa S. Juvenalem vel Sanctos Alverium et Sebastianum Thebæos Martyres, quorum Translatio celebratur xxvi Januarii, concludit dicens: Et propterea, cum veritas sic se habeat, de præmissis omnibus requisitis testimoniales concessimus, et præsentibus nostra propria manu firmatas, sigilloque nostro Episcopali munitas per infrascr. nostræ Curiae Cancellarium expediri jussimus. Datum Fossani in sacrario suprad. nostræ Cathedralis, die iv Mensis Aprilis MDCLXXV.

atque signari.

M. Niger Cancell.

7 Addidit Illustriss. ac Reverendiss. Dominus peculiare ad me litteras, in commendationem historiæ a Joanne Nigro editæ, sub die viii Aprilis; quibus et Communitas Fossanensis, per Syndicos sive Consules suos, auctoritatis suæ momentum addidit, testatum volens, quam vehementer habeat cordi hanc causam, eodemque die sic ad nos scripsit: Cum ad notitiam pervenerit nostram, Vos, adm. RR. Patres, indefesso labore gesta Sanctorum omnium, diversis et confusis in voluminibus distracta, omnia in unum colligere, atque miro ordine contexta depromere, ut eo clarius quo fieri potest suo tempore omnium oculis pateant; quocirca digniora aliqua et clariora de Sanctissimo Juvenale nostro Patrono ac tutissimo Defensore requiratis: Nos ideo, ut ejus merita totis viribus efferamus, et innumera beneficia non taceamus, operæ pretium duximus hæc saltem pauca vobis verba facere. Scitote itaque, Patres studiosissimi, quod tanta ejus fama precrebuerit, ut ad sacri corporis aspectum frequens populi multitudo ex diversis hujus Pedemontanæ Provinciæ partibus accurrat, et quilibet sancti viri miracula narret, et beneficia per eum accepta prædicet: imo cum tot miracula, ipso intercedente, operatus sit Deus in hac nostra civitate, fatemur quod nec melius dari nec optari nobis possit... Precamur igitur Reverentias vestras, ut in testimonium veritatis, scripturas et testimonia, quæ vobis a Religiosiss. Illustriss. et Reverendiss. Antistite nostro transmittuntur, sereno vultu agnoscatis, et talia credatis, qualia fuere descripta a Devoto Perill. et Rev. D. Canonico Pœnitentiario Joanne Nigro, in Vita ejusdem Patroni; et una cum Inventionem, Translationem et cultu SS. Alvarii et Sebastiani Compatronorum, Sanctissimi Tutelarum nostri Vitam, ad laudem Dei, hisce documentis admoniti, exornetis. Quapropter epistolæ clausula hæc erit, ut ipse Deus Opt. Max. cæpta secundet, ut vobis expetitur finem bonis avibus videatis, ut Nos ominamur, majora vovemus, et auspicamur firmiora. Valete, et totius orbis bono nati æternum vivite. Fossani, die viii Aprilis MDCLXXV.

Addunt Syn-
 dici Fossa-
 nenses,

preces etiam
 suas:

F

Adstrictissimi et obsequentiss. Servi

Lelius Bava, Jo. Steph. Bertinus, Syndici.

9 Tam inflammatis Fossanensium studiis ut faciamus satis, primum ex Italico Latine reddam (nam Italice scripta sunt) Acta novissimæ recognitionis translationisque, annis, ab Illustrissimo ac Reverendissimo Domino prænotatis, confecta. Deinde relationem primæ translationis ex Legenda seu Summario, similiter Italice composito: quod dum caractere antiquo scriptum dicitur, intelligi

quibus ut
 fiat, qua licet
 satis,

debet

AUCTORE D. P.
Latine red-
duntur quæ
miserunt
Italice

A debet cum respectu ad hodiernam scripturam, quæ cum scripturis seculi præcedentis collata magis discrepat, quam inter se differant seculi IX et XIV scripturæ: nam quod ad stylum attinet, quo maxime dignosci deberent auctorum ætates, is omnino talis est, ut secundum hoc vix possit judicari compilatores illius Legendæ vel Summarii ante centum integros annos floruisse.

10 Quod excusatum volens Adm. R. D. Octavius Dalmatius, Canonicus, et Syndicus Reverendiss. Capituli Cathedralis Ecclesiæ; prædicto anno MDC-LXXV, die vero IV mensis Aprilis, coram Illustriss. ac Reverendiss. D. Clemente Trotto Episcopo Fossanensi et Comite, et in Palatio ejus solitæ residentie, comparuit, atque ad bonum finem et ad majorem firmitatem infrascriptorum petiit testes examinari, et pro notorio pronuntiari, tum alia puncta, alibi inserenda aut attingenda, tum quod ante annum MDXIII hæc civitas et loca vicina erant sub diocesi Illustriss. et Reverendiss. D. Archiepiscopi Taurinensis, et propter hæreses et notissima bella quæ in hac provincia grassabantur, dicta ecclesia Fossanensis de Collegiata in Cathedralem, et oppidum Fossani in civitatem erecta sunt, ut animabus melius consultum foret; et ideo propter d. bella et hæreses et distantiam archivii Metropolitanæ, passim et fere omnes antiquæ scripturæ sunt deperditæ, ut etiam accidit ex diuturnitate temporis.....

B Et præfatus Illustriss. ac Reverendiss. D. Episcopus, audita suprad. requisitione, mandavit super præmissis per Rev. Joannem Blasium Ronchinum, Clericum cursorem hujus Cathedralis, advocari testes ex senioribus præd. civitatis, bonarum vocis, æstimationis et famæ, videlicet Perillustres Dominos Capitaneum majorem Philibertum Operum, ætatis annorum LXXXI; Capitaneum Facinum Specialem, æt. ann. LXXX; Gasparem Melchioris Specialem, æt. ann. LXIX; Petrinum Nigrum, æt. ann. LXXVI; Franciscum Bernardinum Palatia, æt. ann. LXXI; Capitaneum Josephum Panaterium, æt. ann. LXVIII; Joannem Mariam Viterbum, Medicum primarium, æt. ann. LXXII; Franciscum Mariam Paxerium, ann. LXX; Constantium Alexandrum, ann. LXXV; et Petrinum Barotium, ann. LXX: qui, medio eorum juramento, singulariter et sigillatim præstito, tactis Scripturis in manibus ejusdem Illustriss. et Reverendiss. Domini, conjunctim et separatim respective deposuerunt (*Italica nempe lingua*). Nos plene informati sumus de veritate eorum omnium, quæ in præd. requisitione nobis lecta continentur.

C 12 Tum ad singula capita sibi proposita, de quibus alias, respondentes, de amissione scripturarum, primæ Translationis historiam continentium, nihil omnino respondent: in fine tamen depositionis suæ, Affirmamus, inquit de omnibus præmissis (*inter quæ forte posset censeri etiam amissio scripturarum, quatenus etiam de hac propositum a Syndico fuerat*) esse publicam vocem et famam, et antiquissimam et invariata traditionem: quia sic audimus dici, tum passim et populariter, tum a nostris respective genitoribus, avis, consanguineis et amicis: qui eadem nobis adhuc juvenibus sic narrabant, tamquam per vetustissimam traditionem, non solum in hac civitate sed in tota provincia sine variatione receptam, et per credulitatem publicam, fundatam supra pleniora quæ olim extiterint documenta. De quibus omnibus suprad. D. Syndicus petiit sibi publicas testimoniales concedi: quas præfatus Illustriss. ac Reverendiss. D. Episcopus concedendas esse ordinavit et concessit: et Ego subsignatus Cancellarius Episcopalis recepi, et manualiter subsignavi,

M. Niger Secretarius.

Atque ita totum instrumentum, seu potius instrumentum plurium fidelissima collectio, concluditur, firmaturque oppressione Episcopalis sigilli; qualiter in nostro Musæo servatur, ad memoriam posterorum, et usum etiam aliorum temporum, quando de B. Odino agendum erit in Julio, et de SS. Alverio atque Sebastiano Thebæis, vel ad supplementum Januarii, vel ad XXII Septembris, ubi de S. Mauritio, Thebææ Legionis Duce, et sociis ejus.

CAPUT II.

Instrumentum de inspectione Corporis solenni.

Anno Domini nostri MDCXX currenti, die XXV Maji, in Civitate Fossanensi, in ecclesia Cathedrali SS. Mariæ et Juvenalis. Notum sit omnibus, quod cum sit decretum reedificare et reformare capellam gloriosi S. Juvenalis Patroni ac Protectoris hujus præsentis civitatis, in qua requiescit ipsius Sancti corpus; ideoque conveniat auferre illud a loco in quo nunc est, ut dari possit initium operi, et fabrica perfici; conclusum est inter Illustris et Rever. adm. Dominos Præpositum et Canonicos d. Cathedralis, Illustris civitatem Fossanensem, et infrascriptos procuratores Illustriss. Dominorum Comitum Jacobi-Antonii, Petri-Francisci, et Arduini Valpergæ, Rivaræ, et S. Juliæ, transferendum corpus sanctum in sacristiam ipsius Cathedralis, ad archivium Illustriss. ac Rev. adm. Capituli.

14 Die autem hodierno ad id faciendum præfixo, comparuerunt Illustriss. Domini Joannes-Matthæus Niger Doctor Legum, Joannes-Josephus Stasius moderni Syndici præd. Illustriss. civit. Fossanensis, ex vi mandati publici in Concilio civitatis præd. heri sibi dati; et Illustriss. ac Rev. adm. DD. Joannes-Georgius Vineæ Præpositus, Gaufridus Taperellus Decanus, Sebastianus Palazza, Franciscus Isnardus, Leander Mallianus Syndicus, et Joannes-Paulus Araudinus Archivista, Canonici d. Cathedralis, tam proprio nomine, quam vice Illustriss. et Rev. adm. Dominorum Josephi Bava et Joannis Carlone Canonicorum absentium, ex parte sui præd. Capituli; denique multum Magnif. et adm. Rev. D. Joannes-Laurentius Cuneus, Sacerdos et Rector ecclesiæ Parochialis S. Mariæ de Salice, hujus civitatis Eques Hierosolymitanus, et Mag. Claudius Dalmazzo, Procuratores generales ex parte Illustriss. DD. Comitum Valpergæ, Rivaræ, et S. Juliæ, Patronorum capellæ supradictæ, fidem suæ auctoritatis et procurationis facientes per instrumentum rogatum a Mag. Bernardino Marruchi de Rivara Notario, sub data diei IV Augusti MDCXXVIII.

15 Qui omnes unanimiter consentientes in deliberationem præd. pro executione propositæ fabricæ, exhibuerunt claves, pones se respective asservatas, videlicet Domini Syndici unam, quæ erat Civitatis; Domini Canonici alteram, quæ erat Capituli; et DD. Cuneus atque Dalmatius tertiam, quæ est dd. Comitum Patronorum: petieruntque ut iisdem clavibus aperiretur cratis ferrea, quæ est supra altare præd. capellæ, ut inde extrahatur d. Corpus sanctum ad affectum præfatum, sub promissione dd. Procuratoribus Cuneo et Dalmatio faciendâ, quod statim atque erit absoluta fabrica restitui debeat Corpus sanctum in eundem locum. Quod cum DD. Syndici et Canonici promisissent, universo Capitulo congregato, et magno civium numero præsentem, coram Illustriss. ac Reverendiss. D. Thoma Piolato, hujus Urbis Episcopo, ejusque Vicario Generali Illustriss. ac Rev. adm. D. Antonio Bava Legum Doctore, ascenderunt prædd. DD. Syndici et D. Canonicus Araudinus

Die 25 Maji.
propter decretam capellæ instaurationem,

coram deputatis a Civitate, Capitulo et comitibus S. Juliæ,

pro sua quique parte exhibentibus claves cratis ferreæ

et coram Episcopo ac pluribus testibus,

confirmata
attestationibus juratis,

seniorum Fossanensium,

asserentium de iis esse publicam vocem et famam.

Archivista, atque Procuratores præfati, per
las, caveæ ferreæ quæ supra altare est ap-
plicatas : et singuli eorum respective, cum sua quis-
que clavi. aperuerunt seram cratis cuique clavi re-
spondentem.

16 Aperta in hunc modum crate, extracta inde
capsa est, longa pedes quatuor : ad cujus extractio-
nem accensæ sunt faces et candelæ multæ, Clero
populoque reverenter sanctum salutante, Clero mu-
sicaliter canente Hymnum, Iste Confessor. Ipsa
deinde capsa per dd. DD. Canonicos eorumque Præ-
positum circumlata processionaliter est per eccle-
siam, sub umbella ex panno aureo confecta, dum
continuatur cantus præd. Hymni. Ita ventum est
in Sacristiam, ubi cum reposita supra mensam esset
capsa præd. rogaverunt prædd. partes, ut per nos
Fredericum Borgarellum Secretarium ordinarium
mensæ Episcopalis et præd. Capituli, et Joannem
Franciscum Boetium Secretarium ordinarium Con-
sili d. Civitatis, ambos Notarios Ducales et cives
Fossanenses, concederentur publicæ testimoniales
de statu præd. capsæ atque mensura, nec non de iis
omnibus quæ intro habentur ad perpetuam rei me-
moriæ.

17 Vi ejus requisitionis, nos prædd. Notarii et
Secretarii testamur, et testimoniales desuper con-
cedimus, quod prædicta capsa sit longitudinis qua-
tuor pedum usualium, alta unum cum dimidio, et ad
similem mensuram larga, compacta ex tabulis nu-
ceis, firmis, et clausa tribus bracteis ferreis, bene
clavatis et ad extimas oras majoribus clavis inter se
commissis, quarum una per medium d. capsæ, duæ
aliæ per utramque extremitatem circumducuntur.
In fronte autem ipsius capsæ, pictæ cernuntur ima-
gines duæ ; altera B. V. Mariæ, filium brachio susti-
nentis, ad dextram ; altera ad sinistram, sancti ali-
cujus Episcopi, librum manu tenentis. Volentibus
autem prædd. Syndicis, Capitulo, et Procuratoribus,
extracti sunt majores clavi, quibus bracteæ ad oras
extimas connectebantur : intraque ipsam capsam
inventæ est arcula buxæ : quæ inde educta exposi-
taque supra mensam, apparuit circumligata cingulo
coreaceo albo, per fibulam ferream adstricto, sesqui-
pedem habens in longitudine, et coloribus variegata :
in ejusque operculo spectatur pictus homo, equo in-
sicens, cum scuto in dextra, et floribus in sinistra,
scriptum in humeris habens, S. JUVENALIS EPUS :
utrimque autem expressa est imago mulieris corona-
tæ : est autem ea capsula alta fere dimidium pedem,
lata unum.

18 Hæc vero etiam aperta, inventa est habere
seram, sed inutilem, ut propterea opus fuerit prædicto
cingulo ; intraque eam inventa est particula panni
Ormuzini cremisiti, operiens cetera intus contenta :
supraque ipsum pannum Ormuzinum jacebat pars
lateris, palmum unum larga, cui insculptum est
grandibus litteris, (quæ si expressæ ad verum habe-
rentur, ipsamet earum forma posset verosimiliter pro-
bare maximam vetustatem scripturæ) HOC EST CORPUS
JUVENALIS CONFESSORIS. Operculo etiam d. arcule, a
parte interiori, claviculis affixa est schedula, legen-
dum exhibens scriptum, ut sequitur : Anno Domini
MCLXXXIII, die XVII Augusti, R. P. et D. Hierony-
mus Scarampus, Episcopus Campaniensis, Visitator
Apostolicus, visitavit hoc corpus S. Juvenalis Epi-
scopi præsentibus RR. Jafredo de Salutio Commen-
datario S. Antonii, Bartholomæo Georgio Pœniten-
tario, Hieronymo Novellino Canonico, Astensibus,
ac universo Clero populoque Fossanensi devotissime
venerante, sub Sanctiss. Gregorio Papa XIII, anno
ejus XI, ac Sereniss. Principe Carolo-Emmanuele
Sabaudia Duce.

19 Elevato deinde præd. ormusino, visæ sunt ei-

dem involutæ multæ partes ossium, cranei, brachio-
rum tibiæ, aliorumque minorum ossium, decen-
ter compositorum. Sub ipso vero involuero Ormu-
sino reposita erat particula sindonis, cinereo et ob-
scuro colore ; intraque ipsam caryophili, aliorumque
velut aromatum aut terreæ massulæ fragmina : ad
latus vero posita erat pyxis exigua, intraque eam
chartacea cannula, plena pulveribus. Omnibus porro
visis, lectis, et publice recognitis, in præsentia par-
tium et infra scriptorum testium, relatum est ad
ecclesiam sacrum corpus cum debita reverentia, ut
ibi populo expectanti præberetur facultas ejus visendi
et osculandi ; ac denique collocatum in sacristia,
postquam ipsa arcula præd. coriaceo cingulo albo
rursum clausa ac tribus sigillis obsignata fuit, atque
ex consensu partium deposita in archivio Capitulari
ibidem existente, ubi etiam asservatur sacrum ca-
put S. Juvenalis, aliæque Sanctorum corpora et Re-
liquiæ : quod archivium duobus ostiolis clauditur,
quorum unum duabus clavis ac seris, alterum
quinque munitur. His autem clausis per DD. Mal-
lianum Syndicum et Archivistam Araudinum, spe-
ctantibus partibus et testibus infrascriptis ; Præpo-
situs et Canonici promiserunt, quod secure custodi-
rent et custodiri facerent præd. depositam et Reli-
quias ; donec finita fabrica, in priorem locum resti-
tuerentur omnia ; idque juraverunt adnota pectori
manu more Religiosorum.

20 Cui actui, ultra prænominatos, præsentibus ad-
fuerunt Ill. adm. Domini, Fr. Ascanius de Comitibus
de Piozzasco et Schalengho, Commendator sanctiss.
Dominæ de Salice, Joannes Federicus de Marchionibus
de Ceva, Carolus Opertus de Dominis Cerveriensibus
Referendarius, Joannes Thomas Specialis, Capitaneus
Joannes Franciscus Mallianus, Antoninus Bava, Joannes
Jacobus Paserus, Gabriel Borgarellus Controlator
Civitatis, Camillius Calcagranus, Bernardus Niger,
Antifortis Bertinus, Stephanus Araudinus, Alferius
Fabricius Caldera, Blasius Costafortis, Bartholomæus
Sarrachus, Antoninus Viterbus, Hortensius Dionysius,
Alferius Bartholomæus Marchisius, Antonius Costafortis,
Cosmus Bartholomæus Boettus, Antonius Panaterus,
adm. RR. DD. Hieronymus Calcagranus, Barnabas
Marchisius Sacrista Cathedralis, Mag. Georgius Forcus,
et Joannes Franciscus Dalmatius, cives Fossanenses.
In fide quorum etc.

CAPUT III.

*Instrumentum de picturis in capella S. Ju-
venalis ante renovationem inventis, factis
anno 1445.*

Anno Domini MDCXX die x Junii, eodem quo supra
loco et coram eodem Notario, comparentes prænominati
Syndici ex parte Civitatis, Giofredus Tapparellus ex
Dominis de Genola et Joannes Paulus Araudinus
Canonici ex parte Capituli, et Mag. Claudius Dal-
matius Procurator generalis ex parte Comitum Pa-
tronorum capellæ S. Juvenalis, dicunt, quod debeat
manus admoveri capellæ præd. magnificentius de-
centiusque restaurandæ et exornandæ ; quæ sua ve-
tustate fatiscens, exiguum minimeque dignam tam
venerabili deposito speciem servat. Quia autem in
eadem capella depicti sunt varii actus et miracula
præd. Sancti, ne eorum memoria dispereat, requi-
runt ut ego Notarius et Secretarius præfatus ad
ipsam capellam me transferam, ad recognoscendas
describendasque ipsas picturas, deque iis testimo-
niales dandas in forma legali. Qua petitione accepta,
una cum dictis partibus me requirentibus accessi ad
d. capellam, quæ est ad sinistrum latus chori : ibi-

D
Ossa item
involuta se-
rico,

cum cineribus:

post hæc
clausa et
signata cap-
sula archivio
includitur,

E

et describun-
tur nomina
testium.

F

Rogantibus
deputatis
10 Junii

ut descri-
bantur vete-
ris picturæ in
capella S.
Juvenalis
reliquiæ,

que

extrahitur
capsa et loco
supra altari

et in sacri-
stiam delata

accurate
describitur :

in eaque
aperta inve-
nitur vetus ar-
cula e buxo :

et in hac
later inscri-
ptus nomine
Juvenalis
Confess.

cum attesta-
tione visita-
tionis facta
1583, 17
Augusti.

A que processu ad descriptionem singularum pictura-
rum, eo modo ut sequitur.

22 Primo concessi et concedo dd. partibus testi-
moniales, asserens quod d. capella tota sic depicta,
quamvis ipsæ picturæ, ex parte ea quæ Sacristiæ
vicinior est, omnino corruptæ humore loci, nullam
certam et distinguibilem sui speciem retineant. In
parte interiori, ubi est crates ferrea, intra quam fuit
repositum corpus S. Juvenalis, hæ picturæ conspi-
ciuntur. Primo ex parte dextera capellæ depictus
cernitur Sanctus, in habitu peregrini, cum scipione
longo in manu et radiis circum caput, cui adgenicu-
lata inclinatur mulier, in habitu viduæ. Quæ pictura
denotat peregrinationem, quam fecit Sanctus Juve-
nalis ab Africa Romam, ad visitanda Sanctorum
corpora et loca pia; et quomodo receptus fuerit a
Philadelphia, nobili ac præcipua matrona Romana:
sub eaque pictura veteribus litteris scriptum est,
QUOMODO SANCTUS JUVENALIS, MEDICINÆ DOCTOR, RE-
LIQUIT AFRICAM ET ACCEDENS ROMAM... aliaque verba
quæ antiquitate consumpta legi amplius non possunt.

23 In eodem pariete conspiciuntur aliæ quadratæ
picturæ. In prima est Papa cum corona Papali in
capite, grandi sellæ insidens, astantibus duobus
Cardinalibus et duobus Episcopis: ad quorum pedes
exprimitur genuflexus Sanctus in habitu Episcopali,
cujus capiti mitram imponit Papa: quo denotatur
actus Consecrationis Episcopalis, licet epigraphe
propter vetustatem legi nequeat. In altero quadro
depingitur Sanctus Episcopus aliquis, vestitus Pon-
tificialiter in pulpito, quasi verba faciens ad magnam
multitudinem circumstantis auditorii, cum effigie
civitatis, sub qua scriptum, CIVITAS NARNIA, et sub
ipso quadro, QUOMODO IN SUA PRIMA PREDICATIONE CON-
VERTIT NARNIENSES AB IDOLIS AD DOMINUM: et in eo-
dem quadro etiam leguntur hæc verba: MDCCC. XLV.
DIE XXVII. JUNII HÆC CAPELLA PICTA FUIT, PER ME PE-
TRUM DE PAUCA-PALEA DE SALUCIS.

24 In tertio quadro videre est civitatem, obsessam
ab hominibus armatis, et equis in terram prostratis,
supraque murum civitatis sanctum Episcopum, Pon-
tificialiter indutum, et assistente ei Clero suo cum
Pastorali et Cruce, Sacerdotibusque in habitu Ca-
nonicali. Hæc autem pictura designat miraculum,
factum a S. Juvenali, quando liberavit civitatem
Narniensem ab obsidione Genuensium: de cujus
epigraphe parum admodum legi poterat. In ultimo
denique quadro præd. partis dexterae conspiciuntur
sanctus quidam Episcopus, in ecclesia multis perso-
nis communionem sacri calicis impertiens, in memo-
riam miraculi quod accidit, quando modicum vini,
semel tantum infusum calici, suffecit communican-
dis tribus millibus et amplius. Sed neque hujus
quadri legi potuit inscriptio.

25 In fronte parietis ipsius capellæ similiter de-
picta sunt quatuor quadra, prout sequitur. Primo
ecclesia aperta, in qua apparet monumentum aper-
tum, unde egreditur Episcopus sanctus, cum mitra
in capite, cetera nudus, in actu volantis: de cujus
corpore cadunt multæ stillæ sanguinis, et circumqua-
que multi homines armati, interque eos Sacerdos
quidam genuflexus, qui sanguinem humi lapsum
colligit, et vasi cuidam imponit sub hac epigraphe.
QUOMODO SANCTUS JUVENALIS DIU POST MORTEM EXIIT
DE MONUMENTO, PARATUS PRO DEFENSIONE POPULI CIVITA-
TIS NARNIÆ, CONTRA HOSTES QUI CIVITATEM DOLO IN-
VASERUNT, ET EXPARSIT SANGUINEM MIRACULOSE. In se-
cundo quadro exhibetur equus, habens supra dorsum
capsam; quem sequitur Presbyter, virgam manu
tenens: quo repræsentatur exportatio corporis san-
cti ex civitate Narniensi per quemdam Canonicum,
volentem illud conducere Tolosam patriam suam:
verum epigraphe non est amplius legibilis.

26 In tertio quadro picta est Regina coronata
capite, et viri duo violenter retinentes puellam, de
qua egrediuntur duo dæmonia: assistunt etiam
Presbyteri duo, habentes in manibus quandam cap-
sam, eamque imponentes capiti ipsius puellæ. Sub
hoc autem quadro sic legitur, QUOMODO LIBERAVIT FI-
LIAM REGIS ANGLIÆ A DÆMONE, QUO CRUCIABATUR IN
ECCLESIA S. MARIE DE CAMPIS. In ultimo quadro con-
spicitur processio Sacerdotum, Religiosorum et po-
puli plurimi præcedente cruce, in cujus picturæ
parte una videtur ecclesia cum suprascripto SANCTÆ
MARIE DE CAMPIS. Ipsa autem processio ingreditur
in locum sive oppidum supra cujus portam scriptum
est, ROMANISIUM. Per quod explicatur Translatio
sancti Corporis facta ab ecclesia Dominae nostræ
de Campis ad oppidum Romanisium: nam apparet
in eodem quadro capsam impositam humeris quatuor
Religiosorum, cum cereis facibusque accensis.

27 In altero pariete, ex parte sinistra, habentur
alia quadra: quorum supremum dividitur, per unam
fenestram; in eoque videtur depicta processio Cleri,
Presbyterorum, Canonicorum et populi, cum lumi-
nibus facibusque ardentibus, Clero autem in humeris
gestante capsulam unam: sub qua pictura sic scri-
ptum est: QUOMODO POST DESTRUCTIONEM ROMANISII
CORPUS S. JUVENALIS FUIT TRANSLATUM IN FOSSANO. In
alio quadro picta est fabrica unius ecclesiæ, cum ma-
gistris cæmentariis aliisque ædificio intendentibus:
et ex alto ponte ejusdem fabricæ labi videtur homo
quidam, quem medio in aere retinet quidam sanctus
Episcopus: et subtus hæc est scriptura: QUOMODO
SANCTUS JUVENALIS VISIBILITER LIBERAVIT HENRICUM DE
BOA, CADENTEM DE PONTE.

28 In tertio quadro videtur in aere pictus Episco-
pus sanctus, et ante eum vir quidam genuflexus, in
habitu orantis: ibidem etiam adstant cunæ, in qui-
bus jacet infans mortuus: qui infans ibidem etiam
depictus est vivens, genuflexus ante eundem San-
ctum: quo significatur resuscitatio cujusdam pueri
mortui, per merita S. Juvenalis, quamvis sola hæc
verba nunc legantur. QUOMODO SANCTUS JUVENALIS LI-
BERAVIT... In ultimo inferiori quadro pictus simi-
liter in aere conspiciuntur sanctus Episcopus, cui
magna populi multitudo reverentiam exhibet, vide-
licet manci, claudi, alique infirmi: quo significan-
tur miracula in ejusmodi infirmorum curationibus ad
sepulcrum patrata. Et in eodem quadro videntur
etiam navis una et una triremis, in mari ventis agi-
tata: adest autem etiam in aere Episcopus sanctus,
in forma Angeli et actu adjuvantis dicta navigia; in
memoriam quarundam navium Christianarum, a ma-
rina tempestate per Sanctum liberatarum: scrip-
tura tan en quæ subtus est, legi nequit utpote cor-
rupta. Denique totum capellæ tectum etiam pictum
est, expressis ibidem imaginibus quatuor Doctorum
Ecclesiæ.

29 Hæ porro picturæ recognitæ fuerunt a nobi-
libus Mag. Joanne Matthæo Dionysio annorum LXXI,
Mag. Antonio Panatero mercatore ann. I., Mag.
Juvenali Costaforte ann. I., Ill. adm. D. Joanne
Thoma Speciali Consiliario Status et Referendario
suae Celsitudinis ann. I., D. Joanne Bapt. Pasero
ann. LII, D. Joanne Francisco Marchesio qu. Mat-
thæi ann. XXXV: qui tactis inter meas Notarii manus
Scripturis testati sunt, scire se et verum esse, quod a
prima eorum ætate respective semper viderint istas
picturas in ipsa Capella: quas firmiter credunt ex-
primere vitam, miracula et actus gloriosi S. Juve-
nalis Episcopi Narniensis, Patroni et Protectoris
hujusce civitatis: quia id audiverunt a suis res-
pective majoribus; estque publica vox et fama, nullo
unquam dubitante, nedum dissentiente. De quibus
omnibus, sic inventis et gestis, ego infrascriptus

Notarius

invenitur
expressus ad-
ventus Sancti
ex Africa
Romam,

ejusdem or-
dinatio in
Episcopum,

et populi
Narniensis
conversio:

soluta ejus-
dem precibus
obsidio,

communio
calicis inex-
hausti,

Sanctus de
sepulcro
egrediens et
sanguinem
stillans,

Presbyter
capsam ave-
hens,

filia Regis
Angliæ libe-
rata a dæ-
mone:

translatio
capsæ Roma-
nisium

ac deinde
Fossanum:

E
item miracu-
la, innoxii
lapsus,

infantis re-
suscitati,

curationum
omnis generis,

F
et navium
salvatarum:

auditisque
testibus de
antiquitate
dd. pictura-
rum,

A Notarius confeci publicum testimonium coram testibus, et omnia praesentibus et rogatis, videlicet Notarius Mag. Bartholomaeo Sarracho, et Mag. Anselmo Ansaldo, et Rev. adm. Mag. Barnaba Marchisio, Sacerdote et Sacrista d. Cathedralis, Fossanensibus; atque Illustriss. D. Laurentio Nazario de Villafalletto, Medico ordinario hujus civitatis.

probatur ex insignibus ibidem pictis jus Patronatus Comitum S. Juliae in Capellam.

30 Eodem anno, die et loco, coram iisdem testibus, praefatus Mag. Claudius Dalmatius, Procurator Illustriss. Dominorum ac fratrum Comitum Valpergae, Rivarae, et S. Juliae, ad probandum jus quod dd. Domini, tamquam heredes Dominorum S. Juliae de Fossano, habent in Capellam S. Juvenalis; petiit a me suprad. Notario testimoniales, quod in praed. Capella conspiciantur antiquitus picta insignia San-Julianae familiae, videlicet scutum rubrum, distinctum fascia alba, cui interludit linea nigra. Ideoque attestor quod in fronte interiori ipsius Capellae, videatur grandis pictura praedictorum insignium, et aliae duae similes supra capitella columnarum Capellae ejusdem. Quae insignia praedicti DD. testes, tactis inter meas Notarii manus Scripturis, testati sunt et juraverunt esse insignia familiae dictae a S. Julia, quae est antiqua et nobilis familia hujus civitatis, et passim ut talis nota et aestimata. De quibus etc.

CAPUT IV.

Instrumenta de Translatione Corporis anno 1621 ejusque iterata inspectione anno 1622.

Die 29 Decembris

A Anno MDCXXI die XXIX Decembris, festo Translationis S. Juvenalis, in ecclesia Cathedrali civitatis Fossanensis. Notum sit omnibus, quod cum anno MDCXX die XX Maji factum sit quidquid instrumentum cap. 2 relatum continet, et hic rursum paucioribus totum recensetur; cumque jam absoluta sit praed. fabrica, et locus in altari d. Capellae aptatus, ad securam dd. sanctarum Reliquiarum custodiam; Illustr. autem ac Reverendiss. D. Agaffinus de Solario ex Comitibus Morettae, modernus urbis hujusce Episcopus, mandavit ut d. Reliquiae hodierna die, ipsius Translationis festo, reponantur in loco praed. altaris; ideo Consilium d. Civitatis, per decretum factum XXVI hujus mensis, commisit DD. Syndicis, ut assisterent recognitioni d. depositi ejusque repositioni, atque de omnibus Instrumentum publicum conficiendum curarent. Cui mandato obsequentes DD. Syndici moderni, D. Joannes Jacobus Paserus et Hortensius Dionysius, comparuerunt ex parte Civitatis intra Sagristiam ecclesiae Cathedralis, ex parte autem Capituli omnes nominati initio cap. 1 praeter Leandrum Mallianum absentem: Rector item ecclesiae Parochialis S. Mariae de Salice praenominatus, una cum Procuratore etiam praenominato DD. Comitum Valpergae et S. Juliae.

coram Episcopo et Deputatis,

C

32 Hi autem simul omnes postularunt instanter, ut praed. archivium aperiretur. Quod cum, adhibitis septem clavibus, apertum esset per manus praed. D. Canonici Araudini Archivistae, in praesentia partium, Notariorum, et Testium infrascriptorum; inventa ibidem est arcula superius descripta: deque omnium consensu et voluntate abinde extracta, recognita est a partibus ipsa eadem esse, cum iisdem picturis, ligatura cinguli albi, ipsisque sigillis intactis et absque suspitione ullius aperturae. De quibus omnibus rogato et scripto instrumento testimoniali, delata fuit praed. arcula, sic, ut dictum est, sigillata, in chorum ecclesiae praed. cum cereis facibusque accensis: ac deinde ex mandato Illustriss. et Reverendiss. Episcopi circumlata processionaliter per civitatem sub umbella auro texta, comitante eadem Sodalitate ad ipsius Sancti honorem erecta, Episcopo, Presbyteris, monachis, cum cereis faci-

recepta ex archivio arcula

et processionaliter circumlata,

busque, et primum locum civitatis nomine tenentibus Syndicis. Qua processione finita ipse Illustr. D. Episcopus acceptam propriis manibus arculam, ligatam et sigillatam ut supra, posuit in altari Capellae S. Juvenalis, crate ferrea obarmato, cum tabulis quernis bene spissis; haec autem crates tribus instructa seris, totidem clavibus clausa fuit. De quibus etc.

D in capellam restauratam infertur:

33 Anno MDCXXII die XXX Junii, Fossani in ecclesia Cathedrali in Capella S. Juvenalis. Notum sit omnibus, quod cum in hac civitate esset Illustriss. D. Comes Ardouinus Valperga de Rivara, unus ex Patronis gloriosi S. Juvenalis; cuperetque pro sua singulari devotione visitare corpus et reliquias ipsius Sancti, petierit a DD. Syndicis et Rev. adm. Capitulo, cum bona eorum venia aperiretur sibi crates ferrea sub altari, postquam servatur Corpus sanctum. Comparuerunt ergo coram multum. Ill. et Rev. adm. D. Carolo Operto, Visitatore generali et Equite sacrae Religionis S. Mauriti et Lazari, Vicario generali Episcopatus Fossanensis, ipse D. Comes praedictus, D. Lazarus Borgarellus, et Joannes Franciscus Pellazza qu. Antonii, Syndici Illustriss. Civitatis Fossani; et Illustriss. ac Rev. adm. DD. Ghiaffredus Topparellus, Sebastianus Pellazza, Franciscus Isnardus, Josephus Paulus Araudinus et Joannes Petrus Viterbus, Canonici: qui exhibitis suis tribus clavibus respective, cum quibus aperiuntur serae d. ferreae cratis, ipsam propria manu aperuerunt: exemptaque est capsula illa picta, in qua solet haberi et asservari corpus d. Sancti, eodem modo quo notatum fuit in testimonialibus anni MDCXX die XXV Maji, et anni MDCXXI die XXIX Decembris praeteriti.

eademque anno 1622 30 Junii

ad petitionem Comitum Ardovini reserata, E

34 Sublatis autem sigillis, inventum est sacrum Corpus eodem modo involutum, sicut praed. instrumenta explicant: cumque ipsum inspexisset praed. D. Comes Ardouinus, atque cum debita reverentia ostendisset populo, qui multus accurrerat; sigillata rursum est arcula cum tribus segmentis chartae, ita ut medium locum teneret sigillum ipsius D. Comitum, ad dextram sigillum civitatis et sigillum Capituli ad sinistram apprimeretur in cera Hispanica rubra: atque ita locata rursum est arcula sub altare in loco praed. reclusaque ut antea, praesente ad omnia d. Vicario Generali: de quibus instrumentum rogatus concessi, coram Illustriss. et Rev. adm. D. Gaspare Operto, ex Dominis de Cerveria Rectore S. Joannis; adm. Illustri D. Equite Fr. Octaviano del Carretto, ex Marchionibus Savonae; adm. Rev. D. Fr. Joanne Laurentio Cuneo, Sacerdote et Equite Hierosolymitano; et DD. Gabriele Borgarello, Gaillardo Nigro, atque Stephano Ricolfo, testibus vocatis et rogatis.

novis sigillis munitur,

F

Joan. Franc. Boettus Secretarius.

Hac porro ratione credibile est alias saepius, ad supplicationem virorum Principum, apertam fuisse ac porro aperiri arculam praefatam, nec non in visitationibus Episcopalibus. Pro his certe facit attestatio authentica Episcopi Trotti, his verbis concepta. Item attestamur, sicut in prima nostra visitatione, quam fecimus sub die XVII Februarii MDCLX, super statu, existentia et veneratione sacrarum Reliquiarum d. Cathedralis reperimus ossa corporis et caput S. Juvenalis; existere ea, coli et solenniter celebrari, modo, ritu et forma, quibus in supradictis authenticis et in libro Vitae S. Juvenalis a praed. D. Canonico Penitentiario Joanne Nigro describuntur; ac festum Translationis S. Juvenalis celebrari die XXVIII Decembris Officio duplici et solenni.

et Translatio ultima annue celebratur.

A

CAPUT V.

Translatio corporis Romanisium, ut habetur Italice descripta ante annos fortassis centum.

Summarium
Italicum non
valde vetus,

Legenda sive Summarium MS. (cujus tamquam antiquo caractere exarati mentio fit num. 5) licet indice stylo appareat non valde esse vetustum, non tamen debet censeri tam novum, ut post annum MDCII fuerit compositum, eo quod in fine faciat mentionem Juvenalis de Ancina, ut Episcopi Salutiensis, quod solum anno jam dicto creatus est; tum quia in miraculis ad calcem additis nonnulla styli diversitas invenitur, tum quia incredibile videtur, quod auctor nullam fecisset mentionem instituti in ecclesia Fossanensis Episcopatus, si post hujus erectionem scripsisset. Ut ut sit (nam hoc deberet oculis ipsis aestimari viderique, an scilicet appareat aliqua primæ ab ultima scriptura diversitas) jam dictus Auctor prioribus Capitulis XXII, fideliter insistit MSS. Narniensibus, de Vita et miraculis Sancti, deque ablatione et relatione sacri corporis, solum de suo addens præsentiam Episcopi et Cleri Lucensis in occupatione Narniæ et violatione sepulcri; et mentionem SS. Cassii atque Faustæ, quasi horum corpora pariter Narniam relata sint, quod historia originalis nusquam asserit, de solo agens S. Juvenali. Deinde Capitibus octo prosequitur Translationem ejusdem sancti Corporis in Pedemontium, et ejus ibidem miracula: quæ unde hausta acceptaque sint et qua fide tradita, priusquam discutiam; proponendus est ipse Auctoris contextus, ex Italico Latine redditus, quoniam circa hæc antiquius nihil habere se fatentur Fossanenses, præter picturas Cap. 3 descriptas et majorum traditionem.

post relatum
vitam et alia
quæ dedimus
ex MSS. Nar-
niensibus,

B

36 Postquam ergo cap. 22 exposuisset Summarii Auctor miraculum, Narniæ patratum, in claudio Hiberniensi anno MCCXXIII de quo supra; sequens cap. XXIII sic exorditur: Præsens aderat jam narrato miraculo Clericus quidam Tolosanus, Joannes nomine, Canonicus Narniensis: qui cum vidisset gratiarum per merita S. Juvenalis obtentarum multitudinem, et imprimis istud miraculum, aliaque præteritorum temporum legisset; consilio sumpto redeundi in Franciam ad visendos consanguineos et notos suos, decrevit secum ferre corpus S. Juvenalis, eoque locupletare civitatem Tolosam. Quia autem erat ecclesiæ Narniensis Canonicus, commoditatem reperit, mediante quodam Clerico munus gerente Subsacristæ, et pecuniis donatis conciliato, obtinendi claves: noctuque (Deo id permittente) cum auxilio præd. Clerici exemit e sepulcro corpus Sancti, una cum lapide, in quo scriptum erat. HIC IACET CORPUS SANCTI JUVENALIS PRIMI EPISCOPI NARNIENSIS: quem simul cum corpore reposuit in ferream capsam; adjunxitque eisdem copiam Legendæ et Officii. Ambo deinde occluserunt sepulcrum, sicut fuerat antea, ne quis in suspicionem furti veniret: eodemque Clerico adjuvante detulit ferratam capsam in domum suam: nec alius quispiam conscius fuit furti, aut cognovit quid in illa capsam contineretur.

Canonicus
Narniensis
Gallus,

C

furatus cor-
pus

illudque in
capsa Tolo-
sam avehens,

in Pedemontio
mortuus sit:

37 Neque diu deliberatum iter distulit, sed in viam se dedit cum jumento clitellario; cui ex una parte appenderat. S. Juvenalis corpus, ex altera sarcinulas et vestes suas. Insistens autem viam quæ Genuam ducit, in Pedemontium appulit; ibique æstu et incommodis itineris fatigatus, infirmari cœpit. Prosequebatur nihilominus viam suam, donec in villam Meyranam, intra fines Fossanenses sitam, appulit: hic autem usque adeo invaluit febris, ut pergere ultra non posset. Paucis deinde elapsis diebus, videns se morti appropinquare, mandavit famulis suis; ut postquam obiisset, cadaver suum decoquerent, ossaque reponerent in ea capsam, in qua

Maji T. I.

erant suæ vestes: atque ita cum utraque capsam prosequerentur iter in Franciam; ipsasque capsas consignarent in manus Episcopi Tolosani et Canonico- rum ejus: caverent autem ne aperirent capsam alteram, in qua similiter erat cadaver unum. Cumque juramento obstrinxisset eos de hac sua voluntate executioni mandanda, obiit Canonicus; quem famuli sui componentes in sarcophagum, honestæ dederunt sepulturæ: nocte autem facta aperuerunt sarcophagum, et cadaver (quod tanto in æstu servi non poterat) decoquunt: separatisque a carne ossibus, hæc quidem mundissimæ telæ involuta reponunt in capsam, carnem vero terræ benedictæ reddunt.

cujus ossa
et capsam
uti jussit
avecturi
famuli,

38 Impositis deinde in equum capsis, iter intendunt versus Franciam: verum mox atque venerunt ecclesiam a Salice dictam, nunc vero S. Mariæ de Campis; eques præd. divino nutu, ibidem substitit; nec potuit, quantiscumque plagis urgeretur, passum ultra movere; sed in terram concidit. Imputant infirmitati animalis casum. Ergo ipsum exonerantes, alteri valentiori imponunt capsas: quibus liber prior equus alacriter surgit, et viam ingreditur; qui autem in onus successerat simili modo substitit, nec fuit possibile ulla ratione effigere ut auferret capsam, in qua erat corpus S. Juvenalis: quod cum ipsi famuli facere tentassent, etiam non valuerunt, sed viribus destitutos sese senserunt. Hoc tam grandi signo viso, coacti fuerunt capsas deponere intra d. ecclesiam, factaque ad ingressum ipsius grandi fossa, ibidem inhumarunt d. capsas, bene ut erant clavatas: abiveruntque in Franciam, non parum tristes, quod non potuissent implere mandatum Domini sui. Atque ita corpus S. Juvenalis ibidem annis aliquot sepultum et ignotum latuit.

sed coacti
subsistere ad
S. Mariæ de
Campis,

E
capsis ibidem
de ossis dis-
cesserint.

39 Verum non venerat in has partes S. Juvenalis, ut incognitus delitesceret: itaque revelatum est ejus corpus, hoc qui sequitur modo. Infanta D. Catharina, unica Regis Angliæ filia, tempore illo obsessa tenebatur a dæmone, crudelissime ipsam affligente: qui exorcismis constrictus fateri modum quo esset expellendus, pellendum se dixit per quemdam Juvenaluccium, nec impetrari potuit ut plura adderet. Desiderabat carissimæ filiæ salutem Rex pater, nullique parcebat aut pecuniæ aut laboris impendio; cumque proficeretur nihil, decrevit eam mittere Romam, ubi forte inveniretur nominatus a dæmone Juvenaluccius, vel aliqua ejus notitia obtineretur. Cum ergo bene comitata deduceretur Romam, jamque in Pedemontio essent, Villam Meyranam ingressos nox occupavit; propter quam ultra pergere nolens comitatus, ibidem stiterunt equos, et hospitium ceperunt in vicinia ecclesiæ, tunc a Salice dictæ, nunc S. Mariæ a Campis nominatæ.

Tum ex An-
glia venisse
Regis filiam
obsessam,

F

40 Sequenti mane placuit Missam ibidem dicendam curare, quam de more audirent, prius quam iter resumerent; habebatur enim ille locus tunc in veneratione magna; multumque frequentabatur a peregrinis, propter crebras, quæ istic impetrabantur, gratias. Verum puella, a regente eam dæmone impedita, non potuit persuaderi ut introiret, prætextu vanarum quarundam rationum; apparebatque plus solito conturbata vultu: unde ejus aulici in majorem venerunt suspicionem, quod hæc agerentur opera diaboli; in cujus contemptum ipsam voluerunt violenter perducere, imo pertrahere in ecclesiam. Ut ergo ad portam appulit, cum clamore appellavit Juvenaluccium. Tum vero audita hac voce, cœperunt sperare, ibidem se inventuros vel vivum vel mortuum quem requirebant. Intran in ecclesiam, et Deo sic ordinante, flectunt genua una cum puella juxta sepulcrum S. Juvenalis: et continuo puella, quantumvis catenis vineta, impetu magno resiliit

quæ illuc in-
ducta cum
Juvenaluc-
cium incla-
maret

Ad quorum tuctum liberatam puellam,
 ACC. B. P. hujus ossa refossa sint,
 A. Iamquam fugere cuperet, exclamans, O quantum
 or! Ergo cavatur eodem loco terra; inveniun-
 tur capsæ pulchræ duæ, bene clausæ cum suis clavi-
 bus; cumque aperuissent primam quæ erat Canoni-
 ci, et accepta inde ossa imposuissent capiti puellæ,
 fingeat quidem dæmon timere se aliquantum, non
 tamen quidquam movebatur: ubi vero aperta fuit
 capsula altera quæ continebat corpus S. Juvenalis,
 tum facto ter impetu ad rumpendas catenas, fren-
 dens atque ululans dæmon exclamavit, Juvenalucci,
 Juvenalucci, tu me aduris nimium. Atque his dictis
 dimisit puellam velut mortuam: quæ sibi reddita li-
 beramque se sentiens, Deo et sanctissimæ Virgini
 egit gratias et S. Juvenali, quem sibi concepto voto
 adoptavit Patronum. Absoluta deinde Missa, comi-
 tes aulici magnam pecuniæ summam tradiderunt in
 manus Reverendi Parochi, ea conditione, ut ædifi-
 caretur ecclesia S. Juvenali in signum gratitudinis;
 et famam tam gloriosi Sancti secum in Angliam re-
 tulerunt.

intelligens
Episcopus
Taurinen.
 B. 41 Divulgatum sermonibus hoc miraculum venit
 ad aures Reverendiss. D. Episcopi Taurinensis,
 qui jussit ut corpus S. Juvenalis ferretur in ecclesiam
 Collegiatam Romanisii, quod temporibus illis erat
 præcipuum districtus illius oppidum, ibique cum
 summa veneratione servaretur. Huic mandato factu-
 rus satis Rev. D. Præpositus cum suis Canonicis et
 Clero Romanisiensi, convocatis vicinorum oppido-
 rum et castellorum Presbyteris atque personis reli-
 giosis, cum magno concursu populi instituerunt
 supplicationem solennem; ingressique in ecclesiam
 a Salice nuncupatam, aperuerunt capsam; in eaque
 reppererunt totum corpus S. Juvenalis sindoni invo-
 lutum, unde suavissima expirabat fragrantia, et to-
 tam mirabili odore implebat ecclesiam. Simul inve-
 nerunt descriptam in pergamento Legendam vitæ et
 exemplar Officii, itemque peiram hoc modo inscri-
 ptam. HIC IACET CORPUS SANCTI JUVENALIS, PRIMI
 EPISCOPI NARNIENSIS ET CONFESSORIS. Tum multis
 cereis facibusque accensis, cum capsam feretro
 impositam pallis auro textis operuissent sustulis-
 sentque in humeros, decantantes hymnum Te Deum
 laudamus, tulerunt Reverendi Sacerdotes corpus
 S. Juvenalis, in sua capsula sub umbella, proces-
 sionaliter ad Collegiatam Romanisiensem, cum so-
 nitu instrumentorum et canticis spiritualibus, ibique
 summo cum honore locarunt. Ubi fabricata est
 deinde ecclesia sub ejus nomine, quæ licet diruta,
 usque hodie dicitur S. Juvenalis antiquus, ad distin-
 ctionem alterius quæ est Fossani.

et aliis alibi
sub nomine
S. Juvenalis
 C. 42 Non fuit ibi diu otiosus gloriosus Christi
 Confessor Juvenalis, sed instar perfectissimi medici,
 de longinquis partibus per Dei voluntatem adveeti,
 ad curandas sanandasque infirmitates non solum
 corporales sed etiam spirituales, continuo diffamatus
 est per totum Pedemontium, propter frequentes
 imo infinitas gratias, quas istis in principiis largie-
 batur. Erat ergo concursus populi ad jam dictam
 ecclesiam maximus, augebaturque devotio et robo-
 rabatur sancta fides in hisce regionibus: quarum in-
 colæ, honorem Dei et Sanctorum ejus zelantes, fa-
 bricaverunt multas ecclesias, easque copiosis dota-
 runt redditibus ad ipsarum conservationem et cultum
 divinum. Durabat adhuc temporibus illis consuetudo
 vigilandi in ecclesia per noctem, Sancti alicujus
 festum præcedentem: quare: quando instabat festi-
 vitas S. Juvenalis, circum ecclesiam erigebantur
 porticus, linea tela aut ramis tectæ: quia non pote-
 rant omnes in ecclesiam intrare. Obtinebantur au-
 tem multæ ac variæ gratiæ, potissimum circa ener-
 gumenos: inter quos aliquando adfuit aliquis, mul-
 tis annis vexatus, et ad varia Sanctorum loca frustra
 circumductus. Cumque ad sepulchrum S. Juvenalis

adductus esset exclamavit; Nihil te timeo, Juvena-
 lucci. Sed a Reverendo quodam Sacerdote (quem
 crediderim fuisse Parochum) adjuratus ut per merita
 S. Juvenalis, personam illam samam liberamque di-
 mitteret, multo cum strepitu egressus est. Multi
 etiam ibidem curabantur a morbo epileptico: eo quod
 vesperi et nocte præcedente festum, ii qui malum
 hoc patiebantur, circuibant saltantes ecclesiam (uti
 nunc fit ad ecclesiam parochialem Saviglianensem et
 aliis locis piis) eo quotquot eo tempore concidebant,
 toto illo anno non cadebant amplius. Tam magnus
 autem erat concursus hominum, ut vice quadam in
 dicta ecclesia ceciderit vir quidam (forsitan præ ni-
 mia compressione) itaque lapsus maneret sine motu
 aut loquela. Quem cum circumstantes quo poterant
 modo meliori hortarentur, ut saltem corde postula-
 ret a Deo indulgentiam, et votum faceret S. Juve-
 nali; ipse intus in animo vovens quovis anno visi-
 tare ejus sepulchrum, subito sanus valensque surrexit.

et epilepticiis
curandis.

43 Hactenus compiler Italicus, ad quorum confirma-
 tionem faciunt tum picturæ a num. 26 memoratæ, tum
 etiam quod hodie quoque extet ecclesia S. Mariæ de
 Campis, ruinam minitans, in qua Testes anno MDCLXXV
 jurati et nominati num. 11, assserunt quod ibidem in
 fornice foramen factum est a dæmonio, egrediente
 de corpore puellæ regiæ, itaque mansit usque dum
 fornix præd. corruit. Et ego, inquit Facinus Specialis,
 recordor me, cum essem juvenis, ipsum vidisse:
 et etiam hodie visitatur ista ecclesia, sicut nos sæpius
 eam visitavimus. In propositione autem testibus facta,
 dicitur, vetustissima ecclesia S. Mariæ del Lago seu
 del Salice, nunc vero de Campis, parum distans a
 civitate Fossani. Similiter ad propositum facit, quod
 adhuc extant et reperiuntur maceriæ et fundamenta
 loci Romanisii, in quo erat Collegiata S. Juvenalis,
 et quo ejusdem corpus de d. ecclesia S. Mariæ de-
 portatum fuit; et exinde Fossanum, propter ruinam
 Romanisii. Affirmarunt etiam prædicti Testes, quod
 sæpe viderint et consideraverint situm, in quo ante
 quadringentos annos erat locus et communitas Ro-
 manisii, procul a civitate milliariis tribus, ibique
 adhuc videantur fundamenta castri et Collegiatæ.
 Denique inter alias vetustissimas membranas, quas
 sibi a D. Dalmatio, Canonico et Syndico Capituli, ex
 hujus Archivio exhibitas fuisse testatur Reverendiss.
 Episcopus Clemens, numeratur membrana una con-
 ventionis, initæ in claustris ecclesiæ S. Juvenalis de
 Romanisio, sub die xxv Octobris mcccxxix, inter Ja-
 cobum Episcopum Astensem et Vilerum ac fratres
 Condralios, cum Manfredo Marchione Salutarum.

Hæc pro par-
te confir-
mantur

E

per Reliquias
utriusque lo-
ci adhuc vi-
sitari solitas,

et memoriam
ecclesiæ Ro-
manisii an.
1229.

F

CAPUT VI.

*Translatio Corporis Romanisio Fossanum ex
eodem MS. et S. Juvenalis ibidem conti-
nuatus cultus ex antiquis membranis.*

Cum anno mclm incursionibus Saracenorum mul-
tum affligeretur Pedemontium, concordarunt oppida
Romanisii, Villæ-meyranæ, Ricrosi, et Salmatoris
sese unire cum Fossano; ipsumque auxerunt et mu-
nierunt, quemadmodum nunc videtur, ut ita se me-
lius tuerentur contra inimicos. Descriptis autem vi-
cis et ecclesiis, fabricaverunt etiam primam partem
ecclesiæ Collegiatæ in vico Romanisiensium, sub
titulo SS. Mariæ et Juvenalis, expensis (uti credi-
tur) Dominorum a S. Julia nuncupatorum, quorum
familia tunc admodum celebris, opulenta ac potens
habebatur; unde et Præpositum et Canonicos duos
in ipsa Collegiata censebat. Cum ergo Romanisien-
sis populus esset Fossanum migraturus, præmittere
illuc voluit Protectorem suum S. Juvenalem, tam-
quam pretiosum thesaurum: eamque translationem
fecerunt in Natalitiis Domini, cum magno utriusque
plebis

Romanisien-
ses migrantes
Fossanum,

Collegiatam
et corpus S.
Juvenalis eo
transferunt

claruerit
præcipue li-
berandis
energumenis

A plebis concursu. Placuit autem Deo media in via augere devotionem, hoc sequenti miraculo.

cui in via
assurgit hu-
mus,

43 Cum media in via mutandi essent Reverendi portitores sacræ capsæ, depositum in terram est feretrum; interimque dum novi portitores sese accingunt labori, cantabatur hymnus aliquis. Cum ecce humus ipsa, supra quam depositum feretrum stabat, ultro sese attulit intumuitque, sic ut ii qui succedebant oneri, absque ulla corporis inflexione, potuerint ei supponere humeros. Unde multitudo omnis, in gratias Deo et Sancto reddendas effusa, in ipsius terræ sic elevatæ medio plantavit Crucem, quæ communiter vocatur Crux S. Juvenalis: lapsuque temporis ibidem ædificata est ecclesia, quæ primum nomen retinens, etiam nunc vocatur Crux S. Juvenalis. Fuit autem sacrum corpus magna cum lætitia Fossanum allatum, et repositum in sua capella, prout hodie videtur: sed illius caput, justis de causis inde separatum, servatur seorsim in Sacristia, cum debita reverentia, ut facilius circumferri in processionibus et fidelibus devotis requirentibus possit monstrari: ubi etiam servantur sacra corpora SS. Alverii et Sebastiani Martyrum ex Societate S. Mauritii.

B
ex inde ha-
bitum Patro-
num Fossa-
nensem osten-
dunt libri
statutorum
civitatis ab
annis 1287
et 1300

46 Circa hæc interrogati Testes, ut supra, jurarunt, locum et ecclesiam Sanctæ illius Crucis sibi sæpius visam, adduntque Fossanensem ædem, olim Collegiatam, nunc etiam Cathedralem, a situ quem habebat in foro, dictam fuisse, S. Mariæ della piazza. Imprimis autem ad rem, facit, quod in suo Testimoniali, supra num. 6 laudata, affirmat Illustriss. ac Reverendiss. Clemens Trotius, quod ab Illustriss. DD. Capitaneo Leho Bava, Capitaneo Joanne Stephano Bertini, Syndicis; Petro Alexandro Bava Advocato, et Cap. Josepho Oggerio Controllatore civitatis; præsentatum sibi fuit antiquissimum volumen, ab eorum archivio extractum, in membranarum rite conscriptum, de annis MCCLXXXVII et sequentibus, in quo registrantur authentica instrumentorum Communitatis Fossani, quando locus et Communitas Romanisii cum Collegiata et corpore S. Juvenalis translata sunt, cum inscriptione, videlicet, In nomine D. N. Jesu Christi et B. Mariæ Virginis Matris ejusdem et gloriam B. Juvenalis Rectoris et Defensoris Communis et hominum de Fossano et Communis et singularum personarum loci ejusdem. Nec non aliud volumen Statutorum ejusdem Civitatis, promulgatorum de annis MCCC et sequentibus: in quo, inter alia instrumenta conventionum et privilegiorum, inspicitur instrumentum conventionis, sub invocatione S. Juvenalis, inter Illustriss. D. Philippum Principem Sabaudicæ et communitem Fossani, sub die v Maji MCCCXIV.

C
et statutorum
Capituli ab
annis 1300,
1332 et 1388

47 Idem Illustr. ac Reverendissimus simili modo attestatur, a Syndico Capituli ex Archivio ostensum Instrumentum in membrana Statutorum ecclesiæ B. Mariæ et B. Juvenalis Fossani, sub xv Martii MCCC. Item antiquissimum volumen, in membranarum rite dispositum, aliorum Statutorum præd. Capituli, promulgatorum in ecclesia S. Juvenalis, sub die xv Septembris MCCCXXXII, superiorum auctoritate confirmatum, ubi passim invocatur nomen S. Juvenalis. Item volumen vetusti characteris, integrum et illæsum, consignationis Decimarum ejusdem Cathedralis tunc Collegiatae, scriptum sub die xi Decembris MCCCL, et inscriptum sub invocatione S. Juvenalis. Item aliud volumen, vetusti pariter characteris, rite dispositum et scriptum manu propria B. Odini, tunc ejusdem ecclesiæ Præpositi, cum inscriptione et invocatione ejusdem S. Juvenalis Patroni, inceptum sub die... Julii MCCLXXXVIII. Quæ omnia probant, sub nomine S. Juvenalis ecclesiam primum fuisse Romanisii; deinde eam quæ Fossani erat, postquam illatæ illuc ejusdem Sancti reliquiæ sunt, in ejusdem

nomen paulatim transisse, cum antea sub nomine B. Mariæ vulgo censeretur.

48 Ad argenteam hermam seu caput quod attinet, ejus infra sæpius faciendæ mentio, ejus accurata expressio habetur ante librum Joannis Nigri, mento raso cum mitra Episcopali in capite, et pretioso collari ex gemmis; sub quo dependet usque ad basim cor pretiosum, intra quod et prædictum collare, ad ipsum pectus imaginis, visuntur insignia quædam, habentia crucem albam, cerulea linea a lava in dextram stricta distinctam, in campo rubro; cujusmodi insignia etiam exprimentur in basi decagona, sub utroque humero præd. hermæ. Auctorem ejus Joannes Niger ait fuisse Philippum, Achaia Principem, circa annum MCCCXIV: quem Samuel Guichenon, in Historia Genealogica Domus Sabaudicæ, ostendit fuisse filium primogenitum Thomæ, hujus nominis III, Comitis Mauriennæ, appellatque Achaia et Moreæ seu Peloponnesi Principem, Comitem Pedemontium, et Dominum Eporediæ: in suo autem Epitaphio apud Franciscanos posito, solum dicitur Illustrissimus D. D. Philippus de Sabaudia, Princeps Achaia et Pedemontium, et obiisse ponitur anno MCCCXXXIV.

49 Est porro in maxima populi veneratione hoc caput: eo quod vulgo persuasum habeant homines pii, eo anno quo ipsum exosculati fuerint, adjuvandos sese in adversitatibus suis; uti scribit Niger. Episcopus autem Clemens, in suis ad nos litteris num. 7 memoratis, addit, quod dolore capitis divexati, ex pia ejusdem exosculatone, et levamen sentiant, et frequentius plena sanitate donentur. Fuit quidem, inquit hæc prosquens Niger, ferventibus bellis aliquanto minor concursus iste, verum his duobus proximis annis, statim ac liberior aditus peregrinis ad nos patuit, tantus fuit, ut cum mihi anno MOCXLII impositum esset munus præbendi d. caput osculandum populo, post processionem ipso Sancti festo ductam, observaverim accurrisse ad viginti quinque millia hominum; eramque per horas complures tanta obsitus multitudine, ut nisi bene firmo septo fortique custodum manu defensus fuisset, oppressus cum ipsa Reliquia et conculcatus forem. Idem autem cap. sequ. narrat, id ipsum caput in Sacristia solitum fuisse servari, usque dum anno MDCLXV die vi Februarii, una cum corporibus duorum prænominatorum Thebæorum Martyrum aliisque Reliquiis, collocatum fuit intra parietem, cum ornatu pulcherrimo, ad perspectivæ leges elaborato, ex adverso capellæ S. Juvenalis.

50 Est etiam ibidem, ut ait Niger, erecta Sodalitas multis privilegiis indulgentisque ornata, sub patrocinio S. Juvenalis: ejusdemque Sancti intuitu ipsi Cathedrali data sunt alia multa privilegia et Indulgentiæ concessæ, per varias Bullas, maxime cum ampliaretur fabrica, prout testatur Bulla Alexandri VI, data Romæ die i Junii MCCCCXCIX. Quin et Taurini in Metropolitana ecclesia, sub titulo S. Juvenalis Episcopi et Confessoris, extat vetus capella: ubi, quia dies iii Maji impeditus est festo Inventæ Crucis, die v ejusdem mensis peragitur Officium de S. Juvenali sub ritu Duplicis, non obstante solennitate Octavæ Sanctissimæ Sindonis, tunc concurrente. Denique in territorio Benæ ecclesia est similis tituli, quæ paucis ab hinc annis restaurata et amplificata fuit. In tanta porro totius Pedemontii erga S. Juvenalem devotione, non cessaverunt Serenissimi Domus Sabaudicæ Principes: nam anno MDCLXIII Regiæ suæ Celsitudines D. Christina et Carolus Emanuel, venerati Reliquias S. Juvenalis, obtulerunt duplas quinquaginta, ad faciendam argenteam capsam, quam speramus brevi confectam videre, inquit jam sæpe laudatus Niger, anno MDCL librum suum evulgans.

D
AU TO R D.

Caput Sancti
argenteum

donum est
Philippi
Princ. anno
1314

E
ad quod 3
Maji oscu-
landum un-
dique con-
curritur,

adeo ut an.
1642 nume-
rati sint il-
lud osculan-
tes ad 25000.

F

Sodalitas S.
Juvenalis
Fossani

capella et fe-
stum Taurini
5 Maji,

Sabaudicæ
Ducum pietas
erga eundem.

CAPUT VII.

Miracula ad invocationem S. Juvenalis Fossani patrata.

*Multitudinem
miraculorum
testantur
anathemata.*

Quam multas gratias per intercessionem hujus gloriosi Sancti impetraverint cujuscumque generis homines, ex diversis regionibus huc adducti, ubi ejus sacrum corpus requiescit; quam multi sanati sint a morbis incurabilibus, quod energumini liberati; aut a malo epileptico aut a carceribus, injusta oppressione, periculis extremis expediti; quamvis nulla authentica scriptura nunc doceat, satis tamen clare id testantur omnis generis anathemata ac vota, ex auro, argento, cera fabrefacta; vestes item, axillaria fulcra, tabellæ pictæ, et id genus alia, quæ longo ordine stipant circumductos per capellam asserculos longuiosque.

*Mortuum
puerili ludo
simulans.*

53 Nominatim tamen in antiquis chartis DD. Canonicorum scriptum invenitur, quod cum adolescentuli aliquot circa ecclesiam S. Juvenalis colluderent, et eorum quidam mortuum simularet in feretro, alii eum veluti sepeliendum detulerunt ad fossam quamdam in cœmeterio, ibique invertunt feretrum, ut suum simulatum mortuum deponant in terram: hic vero neque motum ullum neque verbum dabat. Tunc illi, qui æstimabant quod se per jocum ita contineret, incipiunt eum spoliare vestibus, et hac illac trahere. Contra quos ille, utpote justa Dei vindicta revera mortuus, cum nihil obniteretur; agnoverunt tandem id quod erat, atque amare plangentes pro suo qualicumque delicto, deliberatione inter se habita inferunt mortuum suum in capellam S. Juvenalis, alta voce clamantes, O sanctissime Juvenali, Protector noster gloriose, misericordia, misericordia: ora Deum ut nobis dimittatur delictum, et ad vitam redeat mortuus socius. Non erimus ingrati pro beneficio, sed annis singulis tuam devote agemus vigiliam. Nec vero per contemptum fecimus quidquam, sed solum hilaritatis et joci causa. Ad hos clamores et spectaculum tam triste, multi ex Reverendis Canonicis, Prrsbyteris et civibus accurrerunt: et intellecto funesto casu, mortuum commiserantes, pro eodem orabant. Quod dum fit, mirabiliter quasi expectatus juvenis, plorare cœpit; prostratusque in genua, post veniam a Deo et S. Juvenali postulatam, confirmavit votum sociorum: et addidit, quod semper comitaturus esset elatos ad sepulturam, quantumcumque pauperes.

*a vera morte
invocato san-
cto resuscita-
tur:*

C 53 Juvenis quidam ex territorio Cherasci, nomine Carmaccius, alea ludebat sub porticu Fossanensi prope forum: et quia adversam fortunam cum suo damno experiebatur, cœpit blasphemare in Deum, in sanctissimam Virginem et in S. Juvenalem. Ecce autem subito os ejus horribiliter conversum est, totoque vultu fœdum in modum alteratus artubus omnibus tremebat. Videns ergo se castigatum et pejora metuens, cum voce non posset, corde sese convertit ad eos, quos blasphemias impetierat: omnisque alterius consilii inops, paulatim adreptit ad Capellam S. Juvenalis; ibique cum multis lacrymis prostratus ante altare, vovit ex animo, numquam deinceps amplius blasphemare Deum aut Sanctos ejus, neque aleis ullis aut chartis ludere; omni autem anno vigiliam S. Juvenalis agere. Hoc porro facto, cessavit tremor: vultusque et loquela ejus, coram multis adstantibus, in pristinum statum rediit. Ad cujus miraculi verificationem examinati fuerunt adm. Rev. D. Antonius de Pocapaglia Præpositus d. ecclesiæ, et alii decem testes, suis nominibus et cognominibus expressi.

*blasphemus
lusor pœnæ
divinitus
immissæ,*

*laxationem
impetrat:*

54 Joannes de Garezzo, civis Fossanensis, dum

mari Genua Savonam reverteretur in quadam navi, una cum aliis multis; videns se esse in manifesto periculo mortis, propter terribilem quæ mari incumbebat tempestatem; post multas orationes et irrita vota, recordatus Garessus auditum aliquando sibi in concione fuisse, quomodo S. Juvenalis miraculose liberaverit mercatores a naufragio illo supra memorato, ex omni corde et fide firma votum fecit S. Juvenali, promittens, quod ad ejus altare offerret magnam imaginem ceream cum face. Quo facto cessavit tempestas, et intra breve tempus salvi et incolumes omnes appulerunt Savonam.

*D
in mari pe-
riclitans
liberatur:*

55 Tempore antiquarum factionum bellum erat inter Fossanenses et Astenses: cui cum interesset Mag. Georgius de Moncalieri, civis Fossanensis, solus in campo, conspectus fuit a turma equitum Astensium: qui continuo solutis habenis accurrerunt ut eum circumdarent et captivum abducerent. Vidit ille nullum esse effugio locum: quare projectus in terram commendare se S. Juvenali exorsus est, promittendo quod si evaderet, statim ab obtenta gratia, ab ipsomet loco ad altare S. Juvenalis genibus adreperet nudis, cum laqueo ad collum. Vix votum nuncupaverat, cum suis inimicis invisibilem redditum circumdant illi, et circumeunt locum in quo certo eum sibi visum sciebant, neque aliqua elapsum via, neque ullum notare poterant latendi modum. Cumque circumspexissent quaquaversum, et frustra omnem fore laborem viderent, recesserunt inviti a capta jam præda. Ipse vero aliquanto post sublatus a terra, et quieta circum omnia visu audituque æstimans; arreptum quem penes se habebat funem collo injecit, cœpitque geniculis nudis versus Fossanum moveri, nemini occurrentium per viam et interrogantium cur id faceret, quidquam respondens. Noverant hominem nobilem qui ad portam Salicis custodiebant milites: quare multum admirantes tale spectaculum, etiam transitum ei negabant, nisi fateretur talis penitentiae causam. Narravit ergo illis per ordinem, quomodo elapsus esset ab Astensium manibus; eorumque aliqui, omnibus miraculum laudantibus, comitati eum ad ecclesiam sunt; ubi supra altare fecit accendi candelas duas, reddens gratias Deo et S. Juvenali: atque de hoc pariter servatur instrumentum in d. archivio.

*miles ab
hostibus cir-
cumventus
redditur eis
invisibilis:*

E

*et ut voverat
nudis genibus
Fossanum
adreptus:*

56 Anno mcccc die xiv Augusti, Petrus Rossus de Saluzzio, ingentem dolorem patiens in dextero crure, adeo ut movere se non posset nec malo remedium invenire, vovit S. Juvenali quod ejus ecclesiam visitans offerret ibi crus ex cera: et continuo sanatus votum suum complevit. Anno mccccxi die i Maji, Andreas de Saluzzio in sacristia S. Juvenalis attestatus est, quod angustias tales pectoris patiens ut se extinguendum crederet, voto facto sanatus fuerit. Anno mccccxiii, die xvi Novembris, Michael Fasuolo Savilianensis, examinatus deponit, quod multo tempore caruerit sensu coxæ tibique sinistrae, quasi ea mortua prorsus fuisset, ideoque cogebatur incedere cum fulcris axillaribus: cumque intellexisset quam multas gratias faceret Deus per merita S. Juvenalis, vovit quolibet anno visitare illius ecclesiam; et subito restauratam sensit coxam tibiamque: ideoque advenerat gratias acturus Deo, et in monumentum obtentæ gratiæ fulcra sua ibidem appenderat.

*curatur dolor
cruris,
F*

*et angustia
pectoris,*

*item paraly-
ticus.*

58 Reverendiss. D. Ancina, Episcopus Salutien- sis, vidisse se dixit, quod domus, quæ nunc est D. Petri Marchisii, tota correpta esset flammis, quæ continuo extinctæ sunt atque allatam illuc fuit caput S. Juvenalis anno.... Idem accidit domui qu. Mag. Alexandri aromatarii, anno MDLXXXVIII, die xvi Octobris, ipsaque nocte qua turma militum Fossanensium cæsa fuit ad Chianalem. *Atque hic finitur pars illa*

*Objectu capi-
tis argentei
extinguitur
incendium
an. 1588*

A illa Summarii vitæ ac miraculorum S. Juvenalis : cui jam diximus adjectam hoc seculo videri appendicem postremorum quatuor miraculorum : quippe quæ præter stylum observatum in præcedentibus, accurate habent adscriptam sibi notam dici et anni, et multo strictius recensentur quam ista. Optandum autem foret, ut etiam nunc invenirentur nobisque communicarentur instrumenta, quorum hic fit mentio : sed forte auctori exhibitæ, postea nunquam sunt restituta : sicut accidit documentis quæ habebantur de inventione SS. Alverii et Sebastiani, postquam illa missa fuerunt Guilielmo Baldesano, scribenti historiam S. Mauriti et Legionis Thebææ, prout in sua epistola merito queritur Joannes Niger.

item ardente
turri publica

59 Lubet porro etiam ex opere prædicti Joannis Nigri colligere reliqua, alibi non expressa miracula. Ut ergo ab incendiis ordiar, ubi prior compilatio definit, Caput ille 30 lib. 1 sic finit : Ipsi nos præteritis annis, quando in hac civitate commorabatur aula Regia, vidimus hujus sacræ Reliquiæ virtutem. Cum enim occasione festivorum ignium, accensorum supra turrim Communitatis, ad honorandum natalem Dominae Regalis Christianæ Francicæ, ipsammet turrim corripuisset flamma, adeo ut exedræ culinaeque, æneis marginibus eleganter ornata, in cineres redacta fuerint; jamque non tantum ruina turris, sed subjectorum quoque palatiorum atque domorum timeretur exitium; accursum est ad sacrum Caput, velut ad probatum usu remedium. Nec frustra : resedit ad illius conspectum ignis, solius culminis et lignorum adustione contentus ; ipsaque campanæ moles, de catasta cadens, cum maxima omnium videntium admiratione, velut studiose collocata, resedit supra summitatem muri hiantis : utque in perpetuum reminiscerentur cives concessæ gratiæ hoc appendere monumentum placuit : D. O. M. Divo Juvenali Episcopo, Protectori piissimo; a quo propitiatus Altissimus, turris publicæ conflagrantis flammæ (id fuit iv Idus Februarii in prima noctis vigilia, salutis anno MDCXLIV) incendium undequaque et exitium vicinis ædibus minitantes, sine mora compescuit. Non exiguæ molis campanam, igne combustis sustentaculis, cum ipsius turris discrimine delapsuram, quod nulla potuisset ars humana, mirabiliter sustinuit : summo Largitori laudes pio Intercessori gratias referens. P.

an. 1644

C 60 Anno MDCXXX pestis adeo universalis Pedemontio incubuit, ut in omnibus fere urbibus oppidisque, præterquam Fossani, Cherasci, et Beneæ, dimidia hominum pars interierit; sola autem hæc civitas gloriari possit, quod manserit omnino intacta; prout ego ipse comperi, qui libros parochiales examinans, reperi, tertia parte plures eo anno natos quam mortuos fuisse. Quod protectioni S. Juvenalis eo certius potest adscribi, quo minus intenta fuit portarum custodia, dum hic resideret Sereniss. Princeps Thomas, et reliqua aula Cherasci maneret : quin etiam Minores Zoccolantes cum suo Guardiano, licet lue essent contacti (sicuti eorum mors paulo post secuta, et tumores contagiosi, in corporibus deprehensi, patefecerunt) citra ullam tamen populi noxam, prima Dominica Octobris, quæ ipsis singulariter festiva erat, egere cum promiscua plebe, Confessiones audiendo et Eucharistiam administrando. Simili ratione constat a contagionis circum grassantis periculo liberatam civitatem anno MDCXCIX, post votum de perficiendo fornice Cathedralis ecclesiæ.

an. 1630
urbs protegi-
tur a pesti-
lencia

an. 1599.

et an. 1641
a metu ob-
sidionis,

62 Quamvis autem in quovis casu auxilium sui S. Juvenalis experiantur cives; firmior tamen solito eorum fiducia apparuit anno MDCXLI, quando, dissidentibus de tutela Regiæ suæ Celsitudinis Caroli Emanuelis, Regia Domina Christiana Francica cum Sereniss. Principibus cognatis suis, oppugnabatur

Pedemontium armis Francorum et Hispanorum. I Dum enim Eporediam, a Principibus occupatam, obsident copiæ, nomine Ducissæ viduæ auctoratæ; illorum miles, Cuneum, Mondovicum et Cevam insidens, sub Marchione Binascensi Philiberto de Carrette, per dies aliquot excurrit circum hanc civitatem; sive et adversariorum Eporediam obsidentium vires diverterent, sive (ut magis credebatur) in occasionem intenti ipsum locum occupandi, annona et frugibus ibidem collectis plenum. Erat in magno timore civitas, ægre vim si fieret propriis viribus repulsura, licet multum fideret vigilantia et generositati sui Gubernatoris, qui tunc erat D. Marchio Carolus Opertus. Verumtamen ubique audiebatur hæc vox invicem se animantium civium, S. Juvenalis adjuvabit nos. Interim adfuit ejus festivitas : dumque sacrum Caput circumfertur, lætus campanarum sonus, in belli signum conversus, procedentem pompam stitit. Sed tantum abfuit ut eo consternarentur cives, ut potius inflammarentur animis, nec dubitarent adfuturum sibi contra perturbatores festi auxilium ejus Sancti, qui suos semper solebat defendere. Ergo alacriter ad muros curritur, parentur defensionis opportuna omnia, nec deerant qui susurrarent visum in mœniis Episcopum ad eorum custodiam. E Ut ut sit, post biduum cœptæ obsidionis, adfuit, circa tertiam noctis horam, D. Comes de Plessis-Pralin, Superintendens Franciæ, cum guardia Decali; et post velitationem levem, actos in confusionem obsidentes trans Sturam pepulit, atque honorifice receptus in urbem est.

63 Quod porro sequenti anno MDCXLII accidit, in eadem processione S. Juvenalis, miraculi instar visum est habere. Cum enim more solito, et maximo Cleri populique concursu, circumferretur sacrum Caput, milites in castro præsidarii exivere in occursum optimo ordine; dispositique per forum, salutarunt, explosione suarum quique fistularum, transeuntem sub umbella Reliquiam, sed animis adeo solutis et cautela vacuis, ut plumbeæ glandes umbellam perforarent, earumque plures transierint per vestes et superpellicium Parochi Cathedralis, umbellam portantis, nec non Diaconi et Subdiaconi assistentium Canonico d. sacri Capitis gestatori : qui etiam ictus senserunt in tibiis; aliosque duos strictum transeuntes frontem et crura : inventaque est una ipsarum glandium humi jacens adhuc calida : nec tamen omnino quisquam fuit vel in minimo læsus. Quare incunctanter judicatum est, fieri non potuisse, ut tot letiferi ictus caderent incassum, nisi intervenisset protectio S. Juvenalis : quapropter de hac ipsa formatus est processus authenticus.

et 1642
a periculo
mortis plures
glandibus
sceloporum
tacti.

CAPUT VIII.

Narniensium et Fossanensium historiæ de translationibus S. Juvenalis, diu post ex populari traditione scriptæ et parum solidæ.

Eorum qui paulo superioribus ab hoc nostro seculis, de rebus antiquis scripsere historias, nullis antiquiorum monumentorum ipsisque cœvorum relationibus subnixas, sed soli narrationi populari, inter tradentium narrationes facillime alterabili; mirum quam sæpe indiscreta credulitas in recipiendis auditis, aut imprudens temeritas fuerit in comminiscendis, ut cuique commodum videbatur, personarum, temporum, locorum et actionum circumstantiis : quæ nisi accurato discutiantur examine, magnas offerunt historiæ sacræ ac profanæ tenebras, cum inde sumuntur velut indubitata veritatis argumenta ac testimonia, quæ vix ad medium infirmumve fidei faciendæ gradum recipi merebantur. Hujusmodi videntur mihi esse ea quæ de S. Juvenalis Narniensis translatione, seu Lucam, seu Fossanum, ex Narniensium

Ut solent ce-
tera ejusmo-
di alia,

ita etiam
ipsæ multam
scoriam
mixtam ha-
bent.

Fossanensiumque

mensiumque scriptis supra dedimus; et quæ prius vari debent, quam controversiæ inter ipsos agitata proscendæ intendam: ne (quod factum inter eos hactenus) dimicemus in tenebris.

65 Quod attinet ad Narniensium relationem (de qua examinanda nihil sollicitos Fossanenses esse video) nihil est quod suadeat scriptam fuisse ab auctore cœvo, aut cœvorum vestigia fideliter secuto; tantam autem ubique invenio in ea rerum ac circumstantiarum incongruentiam, ut tribus minimum post rem gestam seculis vixisse debuerit, qui tam parum similia vero scripserit. Dicit is Adalbertum, Tusciæ Marchionem, Romam euntem ad Pontificem (potuit id factum esse anno DCCCLXXX, quando per Joannem VIII fuit ab excommunicatione solutus, cui octennio subjacuerat) non fuisse receptum a Narniensibus; contra quos magis, etiam Romæ sit exacerbat, liberiori responso præsentis ibidem a Narnia Demetrii; itaque vindictam cogitasse, cum totius civitatis exterminio exercendam: et quod cogitaverat effectui mancipasse, statim a Pontificis morte (obiit autem Joannes anno DCCCLXXXII) urbem obsidendo: atque igne immisso tentando eversionem Pontis ab Augusto fabricati. Sed hic ex solido marmore firmissime fabricatus, quid timere sibi ab igne poterat?

66 Leve est hoc; inconvenientius quod sequitur. Sentiebat Adalbertus, SS. Juvenalis, Cassii, et Faustæ Patronorum subsidio fultos Narnienses expugnari non posse; et consilium audiebat accipiebatque de isto quasi Palladio illis subducendo, ita facilem fore victoriam. Prudenter hactenus; sed quis non expectaret consequenter audire, dolo aliquo subductos Sanctos, dein urbem occupatam? Interim prorsus contrarium legimus. Nam primo occupasse urbem Marchio legitur, tum etiam templum spoliasse: occupasse autem sub specie simulatæ pacis, petitiue exercitui per eam transitus, redactis tali occasione in potestatem portis. Amentes fuisse cogitet Narnienses necesse est, qui credere potuit, tam insanam eis pacis cupiditatem fuisse, ut paulo ante infestissimum hostem cum suo exercitu consenserint intra civitatem admittere, creditis fidei ejus portis. Urbe autem capta, quid opus avehere corpora, quæ sicut nihil profuissent illi quo minus caperetur, sic nec timeri debebant ne quietæ possessioni officerent? Ut quid deinde S. Juvenalis ultro surrexit e tumulo, sanguinem sudans, ac deinde sui auferendi copiam faciens? An ut intelligeremus non solum protectionis pristinæ immemorem noluisse juvare suos; sed etiam offensum deseruisse afflictos, et victorem sequi voluisse? Merito igitur pictor Fossanensis, aut quisquis manum pingentis direxit, credere noluit rem ita gestam (si tamen ita gestam auditit aut legit) sed longe aliter eam concipiens, subscripsit imaginem, hoc miraculum repræsentanti. Quomodo S. Juvenalis, diu post mortem, exivit de monumento, paratus pro defensione populi civitatis Narniæ contra hostes, qui civitatem dolo invaserunt. De ablatione autem corporis Lucam nihil idem videtur credidisse, qui gloriosam postea relationem pictura speciali dignam non censuit.

67 Postquam porro Lucenses, ad quos devectus dicitur cum sociis Juvenalis, calamitatibus illis portentosis, quæ narrantur, flagellati, didicerunt velle Sanctos suæ sedi restitui; cur S. Juvenalis corpus Romam misere potius quam Narniam, cum urbs utraque pari intervallo distet Luca? Cur solum dimiserunt Juvenalem, qui a SS. Cassio atque Fausta. pari violentia traductis retentisque, paria debebant mala formidare? Prætereo cetera quæ possent notari plura: solum addo, Lucenses abnormiorem multo traditionem secutos, quando apud Fraciottum dicunt se ab Rege Franciæ Philippo, Lotharii Imperatoris cognato, accepisse corpora SS. Cassii et Faustæ prædictorum anno DCCCXLV, optatum præmium operæ regio exercitui fortiter navatæ in expugnanda Narnia. Habuitne Francia Regem aliquem

Philippum ante annum MLX? Hic vero quomodo appellatur cognatus Lotharii Imperatoris, cum primus hujus appellationis Imperator an. DCCCLV obierit, secundus et idem ultimus ante annum MCXXXIII non nominetur? Quæ autem, aut primo, quem dixi Regi Francorum Philippo, aut e quinque synonymis successoribus alteri, suscepta in Italiam expeditio, in qua ei ad capiendam Narniam militare Lucenses potuerint?

68 Utinam his sanior esset translationis Fossanensis historia! Hanc qui putant acceptam ex vetustioribus, quæ nunc perierint, scriptis, primo mihi fidem non faciunt tam universalis, quam ipsi prætexunt, excidii veterum instrumentorum: quippe ea fere omnia, quæ ad civitatis constitutionem pertinent, fideliter servata citantur a Joanne Nigro toto libro tertio, qui est de origine et fundatione illius: et nos ipsi jam supra allegavimus plurima ex Archivio tam Civitatis quam Capituli, satis probantia quod non perierint omnia. Deinde nec inter ea quæ forte perierunt, credere possum fuisse aliquid spectans ad hanc translationem. Nam inter monumenta Capitularia, Episcopo Trotto exhibita, ut supra dictum, vetustissimus est liber divini Officii S. Juvenalis, cum Octava, vetustissimis pariter characteribus rubeis et nigris prolixè conscriptus: in quo ad modum E

Lectionum S. Juvenalis acta et miracula continentur: ad cujus calcem historia Translationis adscripta deberet inveniri, si ea tunc extitisset, vel seorsim scripta pta æque ac magis potuisset salvari. Quid quod pictor anni MCCCXLV, faciens quadra illa duo, quibus Toletanum Clericum auferentem arcam sacri corporis et liberationem energumenæ Anglæ expressam voluit, longe aliter utrumque actum debuisset exprimere, si ita habebatur descriptus, quomodo eum exprimit Compiler; quem vel hinc intelligere possumus ne quidem veteri traditioni, secundum quam processit pictor, satis fideliter inhæsisse; sed eam vel accepisse variatam, vel ex suomet judicio variasse, ut historiam convinceret.

69 Quod si nihilominus persistat aliquis, et omnino velit Summarii auctorem habuisse alia anteriora quæ sequeretur scripta; dicam, ea (nisi infideliter sint a Compilatore expressa) dicam, inquam, ea falsa probari, et Fossanensibus testibus oculatis convincam. Viderunt hi, cum anno MDCCX accuratissima inspectione explorarent arculam, et singula intus contenta jurati describerent, partem lateris (ut num. 18 legitur) palmum unum largam, cui insculptum est grandibus litteris HOC EST CORPUS JUVENALIS CONFESSORIS. Compiler vero num. 36 inscriptionem sic expressit. HIC JACET CORPUS SANCTI JUVENALIS, PRIMI EPISCOPI NARNIENSIS: F et, quasi nesciret satis in hoc titulo triumphans de Narniensibus, quibus alium Juvenalem, sed posteriorem et Martyrem, haud illibenter concedunt Fossanenses eandem inscriptionem repetens num. 41, addidit, ET CONFESSORIS: quæ alteratio sensus et verborum, ut est ignoscenda ei qui ex sola traditione ipsam didicit inscriptionem, ita non potuit in auctorem cadere qui solum certo cognita explorataque scribere voluisset.

70 Idem Compiler num. 36 ait, quod Clericus, sacri prædo corporis, ipsum reposuit in ferream capsam, adjunxitque copiam Legendæ et Officii: eandemque deinde ait sic fuisse repertam in ecclesia S. Mariæ de Salice, Romanisiumque ac demum Fossanum transportatam: haud dubie indicans capsam illam nuceam, ferro obarmatam, qua sola trans cratem Fossani spectabatur, quamque Romanisii aut ibidem fuisse confectam (eo forte quo capella picturis ornata est anno) satis indicant Sanctorum Mariæ et Juvenalis imagines in fronte pictæ, utpote Patronorum Collegiatæ olim Romanisiiensis et nunc Cathedralis Fossanensis. Nesciebat scilicet Compiler, intra jam dictam ferratam contineri buxam capsam aliam, longe vetustiore, in qua primitus allatum inventumque fuisse sacrum corpus res ipsa declarat. Ad Legendam quod attinet, eam ipse fortassis esse credidit

Nec fidelior relatio Fossanensium,

nulli veteri scripto innixa,

et contraria picturis antiquis,

ac titulo in arcula reperto,

F

in eadem displicet mentio capsæ ferratæ,

et Legendæ Narniensis Juvenalis intus repertæ,

In Narniensi displicet,

Adalberti conatus ad incendendum pontem,

B
modus occupatæ ac spoliatæ ab eo Narniæ,

et Sancti egressus spontaneus,

C
et sancti postea egressus spontaneus,

causa quæ Lucenses compulerit solum S. Juvenalem remittere.

Hi quoque in tempore hælucinantur.

A didit quæ servabatur in archivio : sed ea si intra arculam prædictam fuisset inventa, in eadem relicta sciret, simul cum indice nominis latere, ad faciendam posteritati fidem, quod Reliquiæ non solum essent S. Juvenalis, sed Juvenalis Narniensis. et quidem primi Episcopi ac Patroni : vel si eam placuisset extra capsam servare, aliquod tantæ auctoritatis indicium vel ipsi libro fuisset adscriptum, vel ad eorum notitiam pervenisset, qui eum in tali causa exhibuerunt Episcopo, nulla facta mentione similis traditionis de libro intra arcam reposito.

item annus
1223 præten-
sæ translatio-
ni adscriptus,

71 Pari fere evidentia, qua later, intra arculam etiam nunc conspicendus, arguit exiguam fidem ejus quæ habetur narrationis, eadem argui potest ex originali membrana conventionis initæ in claustris ecclesiæ S. Juvenalis de Romanisio, sub die xxv Octobris MCCXXIX, cujus meminimus num 43. Nam si anno MCCXXIII die vii Junii, quando sanatus est claudus ille Hibernus, ut habet authenticum testis oculati scriptum superius exhibitum, adhuc erat Narniæ corpus S. Juvenalis, ei annis aliquot in ecclesia S. Mariæ de Salice defossum latuit, ac deinde ædificata est Juvenalis ecclesia Romanisii, a qua demum appellationem traxisse debuit adjunctum ecclesiæ ipsi claustrum : quis credat ad ista omnia sufficere spatium quatuor aut quinque annorum ? et non potius existimet illud S. Juvenalis corpus cujuscumque tandem sit, in honore et cultu apud Pedemontanos fuisse, multo prius quam Narniæ sanaretur claudus ? Adde quod non sit verisimile, dissentionibus ac bellis inter Sabaudos et Taurinenses tunc vel maxime ardentibus, aut novam ecclesiam ædificatam fuisse in loco ad omnes hostium incursus patenti, ob quas ipsemet post annos circiter triginta dimittendus ab incolis fuit ; aut Anglos, qui Romam tendentes longe commodius marinum iter tenuissent, per terras adeo inquietas et alpinarum viarum difficultates, iter instituendum censuisse.

ac modus fur-
ti a Canonico
Narniensi pa-
trati,

72 Habet igitur etiam circumstantia temporis, quo narratur translatus Narnia in Pedemontium S. Juvenalis, difficultatis haud parum ; nec minus incongruentiæ ad veri similitudinem habet modus, quo facta narratur a Compilatore. Nam si Joannes ille, Narniensis ecclesiæ spoliator sacrilegus (quod ipsum difficile creditu est de ipsiusmet ecclesiæ Canonico, ut pariter tanto scelere se obstringere et beneficium perdere voluerit) si, inquam uti dicitur, neminem Narniæ habuit facti conscium, præter Subsacristam (cui silentium necessarium faciebat timor commercii certoque ferendi supplicii si res innotesceret) si furti auctor nec in morte quidem suis famulis voluit quidquam aliud indicare quam quod in capsâ haberentur ossa alicujus mortui, quæ una cum suis in alteram capsam reponendis vellet Tolosam transferri ; si denique famuli illi, prohibiti id facere miraculo equi restitantis, utramque capsam clam omnibus defoderint in ecclesia S. Mariæ de Salice, et nemo quidquam de S. Juvenali cogitavit antequam ejus indicium faceret dæmon ; unde quæso didicit auctor seriem rerum adeo occulte gestarum ? Unde factum, ut appellante Juvenaluccium dæmone, nec aliud quidquam addente, effringendum sibi pavimentum putaverint homines, ut istic sepultum quærerent, qui ejus nec nomen quidem eatenus audierant, nec de sepultura quidquam norant ?

et causa
quæsitæ sub
terra corpo-
ris,

ac Sarace-
norum me-
tus migra-
tioni præten-
sus :

73 Porro Romanisiiensium migrationem descripturus compilator, factam eam ait, cum anno MCCLIII incursionibus Saracenorum multum affligeretur Pedemontium : quod rursum habere non potuit nisi ex vulgi relatione, tempora, ut solet, et res confundentis. Nam Saraceni eas quidem regiones valde vexaverunt occupato Fraxineto inexpugnabili pene castro, et Mauro monte munito, prout legitur in historia Luitprandi Ticinensis tum viventis, sed quod ii ultra annum millesimum istic aut in vicinia hæserint, nulla probari potest melioris scriptoris auctoritate, uti videre est in Historia

Niceensi, auctore Petro Joffredo impressa Taurini anno 1658 cap. 13 num. 5. Quare si migrationi anno prænotato causam dedere bello, non alio fuerunt quam civilia, quæ Casalenses et Papienses anno MCCLII in Taurinenses moverunt, quando Joannes Episcopus captus ab illis, et a Thoma Sabauda multa pecunia redemptus, castrum Montisoli adversus Astensium et Chariensium insultus sustinuit et servavit : anno autem MCCLIV, commisso cum Astensibus atroci prælio ad montem Brunum, adverso Marte captus Thomas ipse fuit, et in vinculis diu detentus, uti scribit Philippus Pignoni in sua Augusta Taurinorum.

74 Erat autem Fossanum quadamtenus dependens ab Astensium jurisdictione, uti ex eo apparet, quod hi, aliquot annis conati impedire suspecta sibi Fossani incrementa, tandem anno MCCLI Potestatem sive Prætorum suum misere cum sex legatis, qui Syndicis Fossanensibus conferrent investituram eorum omnium quæ possederat Communitas Romanisii, omniaque pacta et statuta desuper Fossani confecta rata esse juberent, uti scribit Niger lib. 3 cap. 3. Ubi etiam allegat marmoreum lapidem, Sarmatoriæ portæ cum ædificaretur insertum, ex quo constat, quod In nomine Regis Regum et Reginae Cœlestis ac S. Georgii Patroni fundatus est locus Fossani, anno MCCXXVI die vii Septembris, sub Regimine D. Manfredi Lanceæ Marchionis et Bartoldi de Nono. Narrat deinde idem Niger, quomodo paulo post Romanisiienses, Dominorum suorum pertæsi, propter severiorem exactionem jurium, præsertim primæ noctis in casu nuptiarum, ad eos occidendos et evertendum funditus castrum conspirarint : potratoque scelere et Fossani opportunitate explorata, edixerint sub pœna capitis, ut suis ædibus solo æquatis omnes illuc migrarent. Quæ si vera sunt, certum est et tempus et causas transmigrationis Romanisiiensis ignoratas fuisse a Compilatore : sin fabulosa, certum tamen est, exemplum migrandi quod Romanisiienses dederant acceptum fuisse ab aliis successive familiis nobilibus et communitatibus, anno MCCXL et sequentibus, non vero uno omnes consilio in id conspirasse : hoc enim probant pacta conventa, modo cum his, modo cum illis, qui jus Fossanensis habitationis ambiebant, ibidem a Joanne Nigro de anno in annum allegata. Jam vero sicut verosimile est pecuniam, olim collatam ab Anglicanæ Principis comitatu, non ultra valuisse quam ad fundationem capellæ unius, nec fuisse Canonicos et Præpositum Romanisii, quin suam ipsi haberent Collegiatam ibidem ecclesiam, cui capella ista accesserit ; contra quam sequitur ex narrationis præmissæ serie (nisi malimus credere erectionem Capituli fuisse translatione ipsa S. Juvenalis et ædificatione ecclesiæ posteriorem, quod fortasse est verius) ita omnino est certum, Dominos a S. Julia male asseri fundatores ecclesiæ Collegiatæ Fossanensis, cum viderimus eorum heredes in solam capellam S. Juvenalis vindicare sibi jus Patronatus.

item tempus
ejusdem mi-
grationis,

E
cum diversa
omnia in
suis monu-
mentis in-
veniant ipsi
Fossanenses :

75 Denique affirmat compilator, sacrum S. Juvenalis corpus fuisse in sua capella repositum ; sed illius caput, justis de causis inde separatum, servari seorsim in sacristia cum debita reverentia, ut facilius circumferri in processionibus, et fidelibus devote requirentibus possit monstrari. Hoc autem oculari fide rursum redarguunt tot jurati testes, quot anno MDCXXII adfuerunt recognitioni reliquiarum inventarum in arcula, interque ossa grandiora numerarunt ossa capitis, puta cranii et mandibulæ. Ut omnino fatendum sit, statuam illam argenteam, quæ servatur in sacristia, ut supra dicitur, servitque ad usus processionum et similes alios, meram esse statuam, uti sunt aliorum Sanctorum alibi passim ; nec quidquam ex sacro corpore continere, nisi forte exiguam aliquam particulam, quod Fossanensibus examinandum relinquo. Atque hinc apparet quam merito supra potuerim similiter opinari, Compilatorem ex mera conjectura asseruisse, quod Le-

F
aque temere
asseruntur
Domini S.
Julia fun-
dasse Colle-
giatam,

et caput
Sancti ex-
emptum ab
arcula fuisse.

quo et Officium S. Juvenalis unacum corpore fuerint quia eorum exemplar aliquod videbat in sacristia; sicut ex conspecto in eadem sacristia capite argenteo conjectavit et dixit, caput a corpore separatum haberi.

CAPUT IX.

Verosimilior conjectura de modo prædictarum Translationum.

Si quam est facile assuefactis ad veri falsique discrimen investigandum ingeniis, agnoscere et refutare errores scriptorum, ex populari dumtaxat traditione suarumque conjecturarum debilitate priorum temporum acta narrantium; tam etiam expeditum foret, rejectis falsis et incertis, vera certaque substituere; non fuisset nobis operæ pretium Narniensium ac Fossanensium historias integre proponere, propositasque examinare. Nunc primum faciendum fuit, ne circa res ignotas esset disputatio; nec omitti secundum potuit, ne gratis videremur rejicere argumenta, ex iis sumpta sumendave pro parte alterutra, de possessione S. Juvenalis, primi Narniensium Episcopi, contententium. Hac autem in controversia præfari velim, utrique parti æqualiter amicum me, et utrique æqualiter obligatum esse, proinde in neutrius favorem inclinari sive alterutrius injuria posse. Favorem ergo, qui etiam alias ab hoc opere deberet removeri procul habentes, Veritati scribimus, nec a veritatis amatoribus timemus offensam, dum aliquid eorum præjudicii dissonum asserimus; ita animo comparati, ut continuo velimus mutare sententiam, ac certius aliquid objectum nobis fuerit.

77 Sub hac protestatione, cum bona Narniensium atque imprimis Fossanensium venia, nego me nili posse translationum historiis jam relatis, nisi quatenus ipsæ habere videntur aliquod in veritate fundamentum, ut fere solent traditiones historicæ omnes, in substantia plerumque veræ, in circumstantiis per ignorantem conjecturam additis sæpe nec verosimiles quidem. Existimo autem rem sub Adalberto Tuscis Marchione sic accidere potuisse, ut post mortem Joannis VIII cito resiliens a jurata Ecclesiæ Romanæ fide, redierit ad ingenium; et Narniam, Apostolici patrimonii urbem, quam manifestus hostis aliquando frustra obsederat, et defendentibus eam Sanctis suis Patronis obtinere nequiverot, sub prætextu pacis amicitis securam fraudulenter ceperit, spoliaveritque, non tantum profanis, sed et sacris thesauris, ipsas Sanctorum corporum arcas auferendo Lucam. Hujus tantæ calamitatis præmonstrationem præcessisse crediderim, cum alicui Mansionariorum, in ecclesia Cathedrali pervigilantium, visionem illam terrificam obtulit, qua Sanctus Juvenalis visus est e suo evolare sepulcro, et qua volabat stillantis sanguinis deciduo rore humectare pavimentum: atque hoc fuerit quod confusa continebat traditio, verbis et picturis expressa superius: non quod reipsa tale aliquid contigerit, sive cum urbs liberata fuit ab obsidione, sive cum postea capta fuit et hostibus inspectantibus: quæ duo tempora, notabili intervallo dirimenda, parum apte conjuncta sibi invicem fuerunt ab historicæ istius scriptore: cui nescio an credere debeam de causa restitutionis, et non potius opinari, quod cum rursus ecclesiæ pacem ambiret Adalbertus, non aliter eam impetravit a Pontifice, justis Narniensium querelis moto, quam sub ea conditione ut saltem corpus S. Juvenalis Romam mitteret, inde debito cum honore Narniam reducendum.

78 In his ut puto nihil incongruum, nihil vero absimile offendet Lector. Simili ratione de eo quod Fossani est corpore, cujuscumque ipsum sit, a quocumque vel undecumque allatum, verosimilior mihi videtur traditio antiquior, quam secutus pictor anni MCCXCXLV pinxit Clericum incommitotum, in actu minantis equum, non duplici cista sed unica arcula parva onustum; qui Cle-

ricus in Villa Meyrana decubuerit æger, seque mori videns, nec revelare volens quod haberet in arcula, hospites suos prece ac pretio obligavit ut intactam illam unacum corporis sui ossibus curarent perferendam ad Episcopum Tolosanum; a quo, tam sacri muneris acquisitione lætaturus, haud indecoram sperare poterat sepulturam, et gratiam ac famam apud cives etiam semortuo perennaturam. Ita hic obierit, et volentibus mandata explere Meyranis acciderit, ut ad ecclesiam S. Mariæ de Salice immobilis equus admonuerit scrutari d. arculam, in qua fortassis inventuri essent causam remoræ equo objectæ: invenerint autem, teste latere, corpus Juvenalis Confessoris: quod reverenter in dictam ecclesiam intulerint, habuerintque in altari aut aliter in sacrario, Clerici Tolosani ossa ibidem humantes: quanti autem apud Deum meriti esset, tunc cognoscere cæperint, quando transeunte istac Angliæ Regina (qualem alia tabula exprimit) dæmon, qui obsidebat ex ejus comitatu aliquam vociferari cæpit a Juvenaluccio adurisse; et hujus arcula capiti energumens per manus ministrantium ibidem Sacerdotum imposita, compulsus est male possessam habitationem dimittere. Tum vero exarserit devotio uocularum ad venerationem eatenus ignoti Sancti, et crebrescentibus miraculis ac pariter largitionibus piis surrexerit nova Romanisii ecclesia, erecto nobili Canonorum collegio, et claustro ad horum usum ædificato honestanda: ita tamen ut multis annis, aut aliquot forte seculis prius, ecclesiam et Canonicos S. Juvenalis habuerit Romanisium, quam de migratione Fossanum cogitaretur.

79 Talia dum fierent in ecclesia S. Mariæ de Salice, ac deinde Romanisii; non poterant tanti possessores thesauri, non angere animo, sollicitarique ad sciendum, quis, et qualis, et quo die colendus esset tam propitius Sanctus. Obierat Clericus, qui solus rem indicare poterat: nec præter nudum nomen et Confessoris titulum quidquam legebatur in lapide. Proximum ergo fuit ut consulerentur Martyrologii tabulæ, per Usuardum conscriptæ, quæ mediis istis seculis solæ ferme erant in usu quotidiano Ecclesiarum, et ex communi vulgi errore credebantur omnium qui uspiam coluntur Sanctorum nomina continere: quemadmodum hodie plerique faciunt, dum Roma vel aliunde Reliquias accipiunt; et imprudenter facere, nescio an ante nos monuerit aliquis. In illis tabulis apparuit ad III Maji inscriptum nomen S. Juvenalis Episcopi et Confessoris, alterius autem Juvenalis, per totum anni circulum, nullum erat ibidem indicium, quam VII Maji S. Juvenalis Martyris. Ergo jam non dubitantibus, quin ejus haberent corpus, qui colitur III Maji, nihil pronius fuit quam concludere ipsum furtim ablatum Narnia, ubi primus Episcopus nomine Juvenalis celebris habebatur, etsi omnino ignorabatur unde aut quomodo in Pedemontium pervenisset.

80 Ex hac, tam incerto fundamento nixæ persuasionem, eamque secuta observatione jam dictæ diei, apud Pedemontanos factum omnino crediderim, ut dies vel expositi primum ad publicum honorem corporis, vel Romanisium translati, nulla ad posterum memoria fuerit consecratus; uti nec ea, qua postea Fossani ipsum exceptum est; magis autem laboratum sit, ut Acta vitæ et miraculorum Narnia haberentur. Hoc vero factum crediderim eodem seculo XV, quo capellam innovatam ipsamque ecclesiæ fabricam, ætate aut alio casu quopiam ruinæ propinquam, fuisse instauratam vidimus; atque tunc primum vel scriptum esse, vel saltem Fossanum allatum librum, ejus supra meminimus, quoque solo usum crediderim compilatorem Legendæ seu Summarii Italici, in ceteris non tam lecta quam audita vel a se cogitata secutum. Non ita fecit Joannes Niger, sed utrumque archivium diligenter scrutatus, in iis quæ Fossani gesta sunt certiorum multo historiam tradit; excusandus in prioribus, in quibus compilatorem sibi sequendum putavit, antiquiori auctore destitutus, et de inventis

Tot erroribus in historia deprehensis

possumus ei dissidere,

et opinari rem Narniæ sub Adalberto longe aliter actam,

quam allatum illuc corpus

esse alicujus S. Juvenalis Confessoris:

quem crediderim Ep. Narniensem, 3 Maji colendum,

quia alium sic dictum non inveniebant in Martyrologio:

et Acta ejus Narnia perierint,

quod secuti scriptores recentiores.

itemque in Pedemontio, neque jam aliud posse constare,

A inventis Narniæ reliquiis S. Juvenalis adeo obscura monitus fama, ut admodum exiles eas esse crediderit. Nigri vestigiis fideliter inhæsit Thomas Opertus, heroico carmine, sane eleganti, tractans Gesta S. Juvenalis, Narniensis Episcopi et Confessoris : quod carmen cum junior duobus edidisset libris, senior auxit divisitque in quatuor, ultimo complexus translationes, quales in Nigro legerat. Inscribitur autem opus totum, Africanus Antistes : et præfixa habens librorum summaria, a Joanne Baptista Bonino, quinque haud imparis elegantiae versibus feliciter descripta, Planitiarumque Marchioni (quem præcipue nobilitatis, auctoritatis, doctrinae ac pietatis virum gaudemus Taurinico cognovisse) dedicatum, anno MDCLXI in lucem secundam prodiit.

81 Quod porro de consulto Usuardi Martyrologio diximus, et in hoc fundata quadringentorum annorum traditione, de corpore S. Juvenalis Narniensis, ut Fossani existente; non eget confirmatione infinitorum, quæ ex opere nostro colligi possent, exemplorum. Possum enim in genere dicere; et pro multo et longo tam meo quam antecedentium in hoc labore sociorum usu, fidem obtenturum me credo, si dixero; quod in omni passim regione, et quovis medii ævi seculo, talis praxis viguerit, unde nunc plurimæ et parum utiles inter ecclesias rixæ, indies adhuc multiplicandæ, nisi desinant ii quorum interest, acceptis Roma aut aliunde Reliquiis eum assignare diem cultus annui, quo nomina reperiuntur in Martyrologio. Unum interim exemplum non possum præterire, quia conexum cum hac ipsa quam tractamus historia. Habetur Lucæ in ecclesia S. Frigidiani, præter corpus S. Cassii Episcopi, etiam corpus S. Faustæ Virginis, pariter ut diximus allatum Narnia. Cassium Usuardus, ad usum Narniensis ecclesiæ auctus, uti et apud nos plura similiter aucti Usuardi exemplaria notabant die XXIX Junii; non fuit ergo in hoc errare facile. Sed Faustam neque olim peculiari festo coluerant Narnienses, neque etiamnum colunt : et tamen volebant id facere Lucenses. Consuluerunt igitur Usuardum suum : et nullam aliam invenientes Sanctam hujus nominis Virginem, præter eam quæ, una cum S. Evilasio Cyzici passa in Hellesponto, notabatur die XX Septembris; continuo corpus quod Narnia acceperant, tali die venerandum decreverunt, cum Officio Virginis ac Martyris; nihil solliciti ultra quærere, qua verosimilitudine credi posset, Faustæ Cyzicena corpus ad ecclesiam Narniensem aliquando pervenisse.

82 Miramur, nec recipimus Franciottum, quod sciens Narniæ haberi commune utriusque Sancti epitaphium, ex eoque constare ante sepulcrum Cassii Episcopi fuisse tumultatam ejus uxorem Faustam, virginem creditam a Narniensibus, licet hoc non dicat epitaphium; miramur, inquam, quod hæc sciens, ipsumque illud epitaphium recitans, dubitaverit an simul utriusque translata sint ossa : nec recipimus ita argumentantem, Constat per traditionem numquam interruptam, et per vetustissima Fridianensis ecclesiæ Manuscripta, S. Faustam, cujus ibidem est corpus, ab immemorabili tempore cultam fuisse Lucæ die XX Septembris, sub titulo Virginis pariter et Martyris; ergo ipsum potius credi debet ejus esse, cujus tali die Cyzici passæ meminit Martyrologium, etsi nesciatur quomodo aut quando illud pervenerit Narniam; quam Narniensis Matronæ, licet hanc Narniæ vixisse sciamus, et ibidem juxta virum suum sepultam esse. Cum autem ita argumentantem miremur nec recipiendum putemus; quid facere poterimus Fossanensibus, simili prorsus argumentandi ratione suam causam agentibus contra Narnienses, pro vindicando sibi primo eorum Episcopo ac patrono Juvenali; licet illi jurati ostendant corpus integrum, ex eodem eductum sepulcro, in quo primo tumultatum, nec Fossanenses quidem negare volent.

83 Etenim antiquissimum ejus epitaphium, a successore Maximo verosimiliter conscriptum, testatur quod Maji T. I.

ipse Sanctus sepulcrum sibi struxerit, illud in caute manibus scindens, vel (ut posteris mutare placuit) in rupe cava. Extructa deinde basilica cum Confessione est, non tamen propterea violatum sepulcrum ad effrendum inde corpus : non enim miraculosus ille liquor, qui die Sancti natali colligebatur, ex corpore aut capsâ dicitur fluere : sed confessio ipsa, tam marmora quam aurum et argentum, illa sudoris aqua distillare. Cur autem dubitemus, quin, sicut basilica extructa fuit ad sepulcrum S. Juvenalis, sic supra illud erecta Confessio fuerit, et hæc sit capella, quæ semper servavit et servat etiam nunc nomen Corporis Sancti? Si Adelberto, sacrum pignus poscenti, non potuit fieri satis nisi tradito illo, eaque de causa refigenda marmora et sepulcrum aperiendum fuit; eodem (ut creditur) reddito, quo loco illud potius reposuissent Narnienses, quam eo ubi Sanctus miraculose cruoris notam reliquerat, et absentem quoque perrexerant venerari Narnienses, ob memoriam tot beneficiorum istis receptorum? Ita autem reposito corpore et restitutis marmoribus in pristinam formam renovatum sepulcrum, minime facile apertu fuisse persuadet ejusdem hoc seculo facta relectio.

84 Omnino autem non fuisse depositio venerabili viduatum, nec parvas solum Reliquias corporis Narniæ existere sed integrum corpus, tam necessario cogor credere productis supra testimoniis oculatis Narniensium; quam juratæ Fossanensium assertioni, sua in arcula haberi præcipua humani corporis ossa, quod oppositus titulus lateritius (idem verosimiliter cum quo primo positum fuit in sepulcro) indicabat esse Juvenalis Confessoris. Solent nunc ferme homines, et rudioribus ad res personasque distinguendas seculis solebant fere semper, ad unum notum præ ceteris nominis alicujus Sanctum referre quidquid de Sancto aliquo ejusdem nominis citra ulteriorem determinationem legunt vel audiunt, idque in causa Reliquiarum eo pronius, quo optabilius cuique videtur eas esse Sancti quam maxime illustris et famosi. Idem Fossanensibus evenisse putamus, et hinc factum esse, ut pro ejus quem vere habebant Juvenalis, sed ignoti quoad cetera, cultu, assumerent cultum S. Juvenalis Narniensis, ex Martyrologiis et aliunde cogniti.

85 Contra hanc definitionem opponi possunt varia, quæ Narniensibus objicit Joannes Niger, sed talia ut æstimem, ipsimet facile occurrurum quid responderi ad singula debeat postquam hæc legerit. Vis præcipua versatur in distinctione duorum Episcoporum ejusdem nominis, recentius excogitata, et nimis facile recepta a partibus, tamquam unico dirimendæ controversiæ medio. Sed infelicitier. Sicut enim certum est Narnienses unum solum coluisse Juvenalem, qui fuit ipsorum primus Episcopus et die VII Augusti defunctus, præcipuam tamen venerationem habet die III Maji, sive is Confessor fuerit sive Martyr : ita, merito existimant Fossanenses, si vere alicujus Juvenalis Episcopi Narniensis corpus furari voluit ac potuit Tolosanus Clericus, voluisse et revera attulisse corpus ejus, cujus noverat miracula, et ad cujus sepulcrum videbat populum Narniensem prosterni. Sed hoc fecisse aut omnino Narniæ fuisse aliquando illum, nulla probant idonea monumenta, uti patet ex redargutione errorum in ipsa translationis historia notatorum, ob quos ei merito fides abrogatur, præsertim in iis punctis quæ demonstrantur ex mera conjectura credi cæpissæ, qualis est Clerici illius Canonatus in ecclesia Narniensi, et conspiratio ipsius et Subsacristæ ad sacrilegium, cum certa jactura beneficii et graviore complicitis periculo.

CAPUT X.

De qualitate S. Juvenalis Confessoris Fossani, verosimilior conjectura.

Satis sit ergo Fossanensibus a quatuor seculis possidere divinitus

Sicuti autem Fossani actum circa S. Juvenalem, sic alibi sæpius circa alios,

et Lucæ circa S. Faustam,

ubi hæc creditur Martyr Cyzicena.

AUCTOR D. F. Videatur ergo Narniensibus adjudicandus sum Juvenalis.

cujus fuerit istud verum sepulcrum

in quo nuper reperta sunt ossa, E

deque hæc alterius quam Patroni urbis,

F

a quo alius Juvenalis nihil facit ad questionem.

Aut
Sumendo
titulum Con-
fessoris in
propriissimo
sensu,

mus sibi concessum Patronum, eoque habeant cario-
quod sibi solis possint aestimare proprium; non
distractis aut divisis inter plures suffragiis impensurum
sibi, quidquid apud Deum potest; cum posse plurimum
ostendant miracula gratiaque, quas populo Fossanensi
conferre non cessat; nec conferre cessabit, etsi eum de-
sinant colere sub litigioso titulo Episcopi Narniensis.
Præ hoc mihi longe gloriosior videtur esse titulus Con-
fessoris, eo sensu, ut plane existimo, mortuo appositus,
ut nulli Narniensium Episcoporum sit communicabilis:
cum eo in primigenia significatione accepto, intelligatur
fidei causa carceres aut exilium perpressus, eisque im-
mortuus. Nec enim sex primis aut octo seculis puto
quemquam cum hoc titulo sepeliendum fuisse, nisi qui
sic obiisset; etsi jam pridem et nunc etiam in communi
sermone et ecclesiastici cultus ratione omnes Sancti vo-
centur Confessores, qui morte incruenta cælestem glo-
riam ita sunt adepti, ut meruerint titulum sanctitatis.

potest S.
Juvenalis
Fossanensis,

87 Tales quales jam dixi, veri nominis Confessores
multos Corsica et Sardinia, nonnullos haud dubie etiam
Italia habuit tempore persecutionis Wandalicæ ex Afri-
ca pulsos, etiam Episcopos, qui ignobilibus in locis vi-
tam exigentes aut ad ea post mortem translati, ratione
patratorum miraculorum qualemcumque cultum habue-
runt olim aut nunc etiam obtinent, pro locorum condi-
tione obscurum et solis vicinioribus notum. De Eugenio
Carthaginensi Episcopo testatur Gregorius Turonen-
sis, exulem sub Hunerico Rege defunctum apud Albi-
genses in Gallia. De SS. Florentio et Vindemiali, ex
Corsica transvectis Tarvisium, egimus die præcedenti:
ibidemque indicavimus de alio S. Florentio Episcopo,
forsan Seminensi, ex Provincia Proconsulari, in Cor-
sicam sub eadem persecutione relegato, cujus inde cor-
pus miraculo Campigliam allatum credatur; adeo in-
terim (quod ad rem nostram præcinue facit) parum ce-
lebris, ut cum ab urbe Senensi, in cujus territorio aut
saltem confinio oppidum illud est, prima ejus ad nos
cognitio pervenisset, et majorem postea requirerem a
P. Sebastiano de Comitibus, Fastorum Senensium edi-
tore; fassus nobis ingenue sit, ejus nomen ex nostris
primum litteris ad se perlatum, cum antea de eo num-
quam inaudierit.

eorum qui
sub Hunerico
ex Africa
pulsati exules
obierunt,

88 Quid ni similiter liceat opinari, Juvenalem ali-
quem ex Africanis Confessoribus, tum Episcopis quam
Clericis laicisve, post carceres et quæstiones fidei causa
toleratas, deposito corporis sui honestasse aliquam ru-
ralem ecclesiam, in eo terrarum tractu, qui Romanum
agrum inter et Pedemontium jacet; quæque temporum
aut bellorum injuriis male custodita ac forte semiruta,
invitaverit Tolosanum peregrinum ad tentandum fur-
tum, ut multi sibi medio ævo persuadebant, pium? Itaque
existimabimus effractum esse, quod forte sub S. Juvena-
lis Episcopi titulo inveniebatur altare; repertaque ibi-
dem, cum latere nominis indice, ossa ac cineres; quos
qui abstulit reposuerit in arculam illam buxam, quam
inter sarcinas suas habebat; ad alios longe usus confe-
ctam, ideoque profanis dumtaxat armati equitis dua-
rumque puellarum imaginibus ornatam, eique inscri-
pserit, supra equitis lameros, S. JUVENALIS EPS. Qui
postquam factum morte luit, quia forte lucri turpis cau-
sa potius quam religionis intuitu Sanctum e loco suo
abstraxerat; videntur Villa meirani, inter quos obiit,
effregisse seram arculæ, cujus clavis non inveniebatur;
ut viderent num vere sacrum aliquid in ea reperiretur:
seraque per hoc jam reddita inutili, cingulo illo coria-
ceo, colligasse: et curatori ecclesiæ S. Mariæ del Sa-
lice tradidisse asservandam.

unus credi
et quidem
Episcopus,

sub alicujus
desolatæ ec-
clesiæ altari
repectus,

et inde in
Pedemontium
oblatus.

Id quam
facile sic
fieri potuerit,

89 Nihil hic apparet captu credituque difficile ei,
qui viderit, quam sæpe negligenter quibusdam in locis,
non tantum ruralibus, sed etiam urbanis, habeantur
Sanctorum quorundam corpora. Cum anno MDCLX die
XXIX Novembris Pisaurum advecti, vetus S. Cassiani
templum, olim Cathedrale, tunc solum parochiale, esse-

mus ingressi; monstrata est nobis lignea capsula, olim
haud ineleganter picta; tunc vero, vitiatas detritisve
avo coloribus, vix digna quæ inter sacras haberetur.
Hæc supra armarium quoddam temere reposita, ac ne
operculo quidem ligneo ad excludendos pulveres tecta,
per craterem, non ferream, sed ligneam et carie exesam
ac locis nonnullis fractam, spectanda dabat caput et ossa
præcipua cujusdam S. Lamberti Martyris, cujus festum
dicebant qui aderant agi in illa ecclesia XVII Septembris,
eo quod crederetur etiam fuisse Episcopus; et consul-
to Romano Martyrologio, unicus dumtaxat inveniebatur
tali die Lambertus simul Episcopus et Martyr; nempe
celeberrimus hujus nominis Trajectensis Antistes, ad
cujus sepulcrum miraculis notissimum Leodiensis locus,
qui vicus antea ignobilis erat, accrevit in urbem unam
ex maximis Belgicarum et Bononiæ Italicæ compa-
randam.

ipse vidi
Pisauri, ubi
corpus eu-
jusdam S.
Lamberti
Martyris,

90 Hunc ergo se habere sustinent Pisauenses: ne-
que profuit quod tunc ipsis et postea eorum Episcopo
Romæ significaverimus, manifeste errari; non tantum
quia corpus S. Lamberti Trajectensis sit Leodii, id-
que certisimo constet: sed etiam quia ab hoc diversum
esse Pisauensem, satis indicant versus, quamvis
semitriti, in lateribus arcæ descripti, quibus dicitur ossa
illa fuisse Pisaurum illata, et in capsam istam reposita,
sub Pontificatu Pii II anno MCCCCXLX, a Duce Alexan-
dro Sfortiæ filio, qui ea advexerit ex Basques, id est
Vasconia regione, totius Gallia quam longa est inter-
jectu a Belgis remota. Ut autem sacra ossa omnia ob-
servante nemine auferrentur (nam hoc volebam probare
de S. Juvenali Fossanensi esse credibile) solum opus
foret prætextu aliquo aditum dari in sacristiam; ad
quam receptus non longiori egeret ad furum patrandum
temporis spatium, quam dum incuriosus et nihil tale me-
tuens sacrista, dimisso intus hospite, candelas in altari
accendendas pro Missa aut vinum e domo vicina quæ-
reret.

male creditum
esse Trajecten-
Episcopi, ne-
gligenter
servabatur:

E

91 Quid dicam quomodo Florentiæ anno MDCLXII
die XIV Februarii, in amplam pulchramque S. Minia-
tis ecclesiam, sed quia arci nunc includitur desolatam
intromissi a præsidiariis militibus, et arbitrio nostro
cuncta lustrantes, intromissis sub aras oratu omni nu-
das capitibus manibusque, viderimus ac tetigerimus ar-
culas marmoreas plures, ex quibus arte aliqua reseratis
facillimum fuisset educere lipsana intus deposita, si cui
fuisset animus, qualem habuit Tolosanum ille clericus,
ad furum abuti libertate ea quam dabat vitæ ecclesia-
sticæ professio, apud militares viros, talium incuriosos,
extra suspicionem posita? Hæc placuit adducere exem-
pli causa, ut cum in urbibus adeo nobilibus tales con-
tingat offerri commoditates subducendi sanctorum corpo-
rum aliquod; nemo credere cunctetur id fieri potuisse
in aliquo forsitan ignobili aut desolato pago, ubi istius,
qui nunc Fossani Patronus meritissimo colitur, S. Ju-
venalis corpus, a que indiligenter custoditum detine-
batur.

sicuti et in
templo S.
Miniatæ
Florentiæ
corpora alia.

F

92 Verum inquires, si credebant Narnienses, in eo
quod sancti Corporis appellabant et frequentabant sa-
cello, sese revera possidere corpus sui Patroni, cur non
sese omni modo opposuerunt Fossanensibus, quos eun-
dem arrogare sibi, discere poterant vel ex peregrinis,
post adoratum Fossani S. Juvenalem, Narnia trans-
euntibus Roman? Cur tot seculis neglexerunt aperire
sepulcrum, quod contrariam sibi assertionem posset ex-
hibito corpore redarguere manifesto? Respondebant cre-
do Narnienses, adeo de possessione securos fuisse majores
suos, ut quæ de Fossanensium forte audiebant opi-
nionem, sibi putarent contemnenda: quemadmodum Leo-
dienses (ut in exemplo proposito maneam) nunquam se
commoverunt propter Pisauenses, asserentes sibi S.
Lambertum Trajectensem. Ut autem propterea sepul-
crum illud reserarent, quod majorum pietas diligenter
occluserat: non poterat eis videri conveniens. Rem probo
exemplo

Satisfit
objectioni
contra Nar-
nienses facta

A exemplo uno ex multis. Inter Brixienſes Episcopum et Abbatem, atque adeo inter ipsos cives in partes scissos, ut dictum parte 3 Propilæi ad 2 tomum Aprilis, gravissima controversia existerat, propter corpora in ecclesia S. Faustini ad sanguinem anno MCLXXXVII reperta et elevata, tamquam si essent SS. Faustini et Jovite Patronorum Brixienſium; quia hæc pridem inde translata fuisse ad ædem Abbatialem S. Faustini majoris, pro certo credebatur a plerisque, et merito; non tamen propterea actum est ut aperiretur tumba quæ semper fuerat in honore. Eadem controversia, Pontificis summi interventu compressa potius quam sedata, aliquoties recruduit: non tamen ante annum MCCCCLV reſerata vetus tumba est, idque alia prorsus ex causa; cum scilicet ipsa Civitas elegantiorẽ arcam fabricandam et solennem translationem faciendam censuisset. Hoc autem non valuit in Narnienſibus ad persuadendam sepulcri apertionem, quamdiu nihil de facienda translatione cogitantes cives, contenti fuerunt sacello seu confessione, cujus ornatus innovari semper poterat intacto quod subſtus erat sepulcro.

Nec videtur
ab illis ad-
mittendus
Juvenalis 2

93 Positis in hunc modum contentionibus, quæ inter Narnienſes ac Fossanenses versantur, dum his suis aſeritur S. Juvenalis, commune nihil habens cum Narnia; haud erit difficile ipsos inter se Narnienſes com-

ponere, disputantes, unusne an duo fuerint ipsis Episcopi Juvenales. Nam si illos Gregorii auctoritas movet, considerare debent hunc ubi agit de S. Cassio, ad S. Juvenalis Martyris sepulcrum ex more orante, non posse intelligi nisi de urbis ipsius Patrono: qui idem S. Probo Episcopo Reatino apparuerit, quemadmodum hujus nepos, itidem Probus dictus, narrare consuevit ipsimet Gregorio. Hunc vero censemus more suo liberalius usum titulo Martyris in compellendo S. Juvenale, quem alias constabat in pace defunctum; cum idem eum fecisse viderimus in SS. Herculano et Zenone. Nec vero eo tempore, quo volunt quidam vixisse Juvenalem secundum et Martyrem obiisse, idonea ulla potest concipi martyrii occasio. Nam sive hunc secundum referas ad annum ccccxxv, ut facit in Interamnensibus Episcopis Ughellus; sive ad DLXV, ut idem facit in Episcopis Narnienſibus, parum sui memor (vult autem utrique ecclesie communiter præfuisse) probari nulla ratione potest, quod ob sacrarum cultum imaginum ab hæreticis neci traditus sit: cum Iconomachorum hæresis neque ante Leonem Isauricum (qui solum regnare cepit anno dcccxvii) exordium sumpserit, neque extra Græciam cuiquam molesta fuerit, uti patet historias eorum temporum legentibus.

D
AUF. D.

quæ causa
imaginum
Martyr obi-
rit.

DE S. EUSEBIO PRESBYTERO, ET AVITO DIACONO, AUTISSIODORI IN GALLIA.

G. H.

Memoria horum conservata est in antiquis Martyrologiis. Ex his est aliquod Romanum Cardinalis Barberini, quo cum contulimus Martyrologium genuinum Bedæ, ante tomum 2 Martii editum: alterum est Trevirense antiqui monasterii S. Maximini; et tertium quod S. Notkerus Balbulus scripsit: In his ista leguntur: Autissiodoro depositio SS. Eusebii Presbyteri et Aviti Diaconi. Eorundem Sanctorum festivitas celebratur in quatuor Martyrologiis Hieronymiani apographis, sed hæc ex parte auctis: et quidem in antiquissimo Epternacensi

ista habentur: Civitate Autissiodoro depositio et translatio SS. Eusebii Presbyteri et Aurei Diaconi. Verum in Lucensi et Blumiano sic legitur: Autissiodoro depositio et translatio corporum sanctorum Confessorum Eusebii Presbyteri et Aviti Diaconi. Eadem, omisso solum depositionis nomine, referuntur in MS. Corbeiensi Parisiis excuso. Hactenus quæ in septem hisce Martyrologiis reperimus proponimus Autissiodorensibus, ut si quæ hisce testimoniis addenda invenerint, dignentur ad honorem Ecclesie suæ manifestare.

DE S. PHILIPPO PRESBYTERO, CELLÆ IN PALATINATU RHENI.

G. H.

In antiqua Notitia Provinciarum et civitatum Gallie, temporibus Honorii Augusti (ut censent viri eruditi) condita, est inter Provincias Germania prima; continetque metropolim Moguntiacensem, civitates Argentoratensem, Nemetum et Vangionum: fuitque ea provincia postmodum sub Francis Austrasiis, quam cum reliqua Francia obtinuit seculo octavo Pipinus Rex, pater Caroli Magni Imperatoris: cujus tempore ibidem sanctitate et miraculis floruit S. Philippus Presbyter in pago Nahgowe, sito in hodierno Palatinatu Rheni, ad dexterum hujus fluminis latus, ubi prædictus fluvius Nava, in confinio ditionis Trevirensis exortus, ac Lutera aliisque duobus fluminibus auctus, irrigat Cruciniaco, juxta Bingium in Rhenum se exonerat. Hinc apud Tacitum lib. 4 Historiarum cap. 70. Tutor Treveris comitantibus, vitato Moguntiaco, Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Navæ fluminis abruperat. Et Ausonius in Mosellanicis.

Transieram celerem nebuloso flumine Navam. Pro Nava apud Freherum in Originibus Palatinis etiam Nava legitur. Hinc totus vicinus tractus, versus Wormatiam urbem per Palatinatum, pagus Nahgowe dictus est. Porro apud Frodoardum indicatur anno

dccccxlviii ab Ottone Magno Imperatore Synodus habitata apud Engilenheim in pago Nagawi. In hoc tractu etiamnum exhibetur in mappis geographicis Cella, a S. Philippo constructa, in qua cum Horoscolfo Presbytero vixit, ac plenus meritis obiit, sanctitate ac miraculis in vita ac post mortem clarus. Hinc Cella, in ditione divite opum, frumenti ac vini ferace sita, accrevit in parochiam magnam; ejusque ecclesia in Collegiatalm erecta fuit, cujus fundationum, consecrationum, indusgentiarum, fraternitatum, ceteraque avitæ venerationis monumenta translata fuerunt Heidelbergam, ubi ea in cista Academice adſervari, et a se visa, anno MDCLX testatus est nobis Joannes Gamansius noster, nunc autem etiam eorum ecgrapha nobis mittere cepit. Sed hæc aliaque adhuc expectanda inveniet lector in fine hujus tomi: neque enim lubet tantilla ex causa progredientis præli cursum sistere. Fuerat Heidelbergensis Academia a Ruperto II Palatino anno MCCCXLVI instituta; ad cujus splendorem a Paulo III et Julio III Pontificibus Romanis concessam fuisse dictam Cellam cum omnibus ei attributis possessionibus, testatur Matthæus Merianus in descriptione Palatinatus pag. 25.

2 Vitam S. Philippi Presbyteri, hactenus ineditam, vita MS. damus

visitur Cella
a S. Philippo
constructa,

cujus posses-
siones Aca-
demie Hei-
delbergensi
attributa.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 50
NOT. 36

SEC. VIII

In Germa-
nia prima

et pago
Nahgowe

ex MSS. codicibus, Trevirensi Monasterii S. Philippi, et Passionali Blaburensi Hirsauensis cœno-
monii. Auctor ibidem vixit, atque præfatur, se plurima
ex memorato Horoscolfo, Philippi socio, ac ceteris incolis
scivisse, quorum plurimum nomina indicat. Hinc antiquus
ejusdem Sancti cultus innotescit, quem confirmat in suo
Martyrologio B. Rabanus, ex Abbate Fuldensi Archiepiscopus
Moguntinus anno DCCCXLVII creatus, cujus ista sunt verba ad hunc in Maji: Eodem die S.
Philippi Confessoris. Quæ verba inde translata sunt ad
Martyrologium, quod hactenus sub nomine Bedæ fuit
excusum. Grevenus in suis ad Usuardum additionibus ista
habet: In Galliis, in loco qui dicitur Cella, Philippi Presbyteri et
Confessoris. Grevenus descripsit Conisius in Martyrologio
Germanico, et hunc allegat Ferrarius in Catalogo generali: qui loci
ignarus plurima de variis Cellis collegit. Hinc Saussayus, in
Supplemento Martyrologii Gallicani, usus solita sibi sæpius
conjectura, ista scribit: In territorio Parisiensi Kalæ
monasterio S. Philippi Presbyteri, Virginum sacrarum
pædagogi, viri Angelicæ puritatis et gratiæ. Saussayo fidem
tribuit Bucelinus in Sacratio Benedictino, et sua adjungit his
verbis: In monasterio Calensi S. Philippi Presbyteri, cujus
corpus ibidem colitur. Potius sic scripsisset: In ecclesia
collegiata Cellensi in Palatinatu Rheni, S. Philippi Presbyteri, cujus
corpus ibi olim in veneratione fuit. Nam fide orthodoxa
ibidem eliminata et hæresi inducta, quid factum fuerit
sacro corpori non liquet.

VITA

Ab Auctore cœvo descripta.

Ex codicibus MSS.

Virorum illustrium vitam atque actus simulque doctrinam scribere, mos antiquus et consuetudo ecclesiastica est: ut dum eorum conversatio atque pietas fidei a posteris legendo dignoscitur, ad eandem imitationem animi audientium incitentur. Ideoque considerans profuturum profectum animarum, ratum duxi ea quæ de B. Philippo ab incolis loci illius, et a discipulo ejus Horoscolfo Presbytero didici, litteris posteris commendare.

2 Fuit siquidem vir sanctissimus Philippus, genere Anglus, transmarinis insulis ortus. Sed quia Spiritus sancti donum, dum animum cujuslibet tetigerit, in divino amore ardentem reddit; Beatus Philippus, nimio inflammatus amore Christi, genus patriamque relinquens, Romam adiit, limina B. Petri Principis Apostolorum quæsit, ibique diu in sancta conversatione Domino militans, jubente Apostolico Papa, invitatus Sacerdotii onus suscepit. Sed S. Philippus vitam remotiorem multum in hianter diligens, Romam reliquit, et Galliarum partibus illustratis reperit locum qui nunc Cella vocitatur, qui situs est in pago Nahgowe. Potiebatur tunc temporis gubernacula regni Francorum Pippinus, gloriosissimus et piissimus Rex; cui successit Carolus primus. Nempe jam dictus vir accensus amore cœlesti, theoricam cœpit amplecti vitam, imitatus Paulum Eremitam et Arsenium magnum. Erat enim animo constans, in opere Dei sedulus, in oratione Dei pervigil, in opere hilaris, in humilitate devotus, in verbis pacificus, in factis honestus, corpore castus, in caritate Dei et proximi sufficiens. Non eum corporalis voluptas evertit, non ambitio seculi decipit, non tristitia pusillanimum reddidit, non lætitia immoderatum fecit. Nec prætereundum sane, quod idem beatissimus vir oratorium sibimet faciens, in honorem S. Michaelis construxit cellulam, fecitque hortum arboribus consitum: eratque illi socius Horoscolfus, superius jam dictus, qui etiam cum illo a

pueritia Domino militavit. Sed Dominus qui milites suos honorare numquam distulit, cœpit foris per exhibita miracula, qualis introrsus esset, ostendere.

3 Primum etenim cœperunt illi aviculæ indomitæ ad manum occurrere illique congaudere, quibus ille victum manu propria tribuens, hilares abire sinebat. Nam et lepores sæpe venientes ad eum, lingebant pedes illius: quos blande ille demulcens, redire jussit. Non mirum, obtemperabat enim in omnibus præceptis divinis, quamobrem et irrationabilia animalia congratulabantur illi. Nec hoc sub silentio reticere possum, quod pluribus in propatulo est. Ferunt siquidem ii quibus plenissime notum est, habuisse beatum virum boves duos, propter diversas necessitates: sed venientes fures nocte furati sunt illos. Totam ergo illam noctem iter agentes, itinere nimio fatigati sunt, et ad ostium ipsius cellulæ, cum istis bobus quos furati sunt, mane reperti sunt. Qui nimio pudore perfusi, sancti viri genibus provoluti, dixerunt, quantum per totam illam noctem laborassent: quos ille benignissime alloquens, et exhortans ne denuo talia committerent, dato cibo abundanter, abire permisit, Evangelicus siquidem vir, non immerito erat præcepti Domini, ubi ait; Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est.

4 Interea accidit ut ejus sancta conversatio et salubris, huc atque illuc per multorum ora volitaret, atque ad notitiam cujusdam Potentis ejus sublimis fama perveniret: qui abiit, et ejus cellulam ingressus, locutusque cum illo, familiaris ut sibi fieret deprecabatur. Sed et confessionem suam, sicut mos est Sacerdotibus dare, sic illi dedit: fuerantque multo tempore connexi divino amore; unde factum est, ut sæpius ad eum veniret, et illius frueretur eloquio sancto. Ipse vero amicus illius, præpotens inter cæteros Optimates Pippini Regis illo in tempore fuit: quippe cum esset instructus ex colloquio viri Dei, cœpit Deum diligere atque timere, totamque spem suam in Deum ponere.

5 Denique cum hæc et alia quam plurima bonorum opera sanctus vir Domini Philippus perficeret, et multos suo exemplo ad pium opus divini præcepti informasset; Dominus Jesus Christus, pius in retributione, famuli sui merita in ejus obitu manifestare non distulit. Nam cum febre arreptus esset, sanctorum Angelorum chorus, clementissime animam ejus sanctum cœlo suscepit, Fratres vero sancti viri, qui cum illo fuerant, paraverunt tumulum, et totum Sancti corpusculum in feretro posuerunt. Dicturus enim quod forsitan, apud impios et infideles, incredibile forte videbitur; adjuvante autem gratuita et multimoda clementia Christi, a quibus hoc nobis revelatum, plurimi præsto sunt testes. Nam venit jussio regalis, ut omnes in prælium pergerent Franci. Unde contigit amicum viri sancti, cujus superius fecimus mentionem, cum ceteris sociis iter arripere: nesciebat enim quod defunctus esset amicus suus vir Domini. Sed jam cum iter facere debuisset, occurrit ei ad memoriam, quod benedictionem hominis Dei, sicut consueverat, non accepisset. Cœpto itaque itinere venit ad cellulam, invenitque corpus Sancti jacens in feretro. Illico ipse nimio animi dolore percussus, lacrymabiliter atque flebili voce ejulans, clamare cœpit: Heu, heu Pater! numquam sine benedictione tua iter agere consuevi: tua nempe benedictio, mihi clypeus et galea fuit. Sed Dominus, qui mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit, illic sua mirabilia innovavit. A nimio enim ejulatu illius, Sanctus qui fuerat mortuus, erigens se resedit in feretro, sicque alloquitur amicum: Perge, inquit: prospera, Deo opitulante omnia tibi: tantum

habet aviculas et lepores familiares:

benefacit furibus qui boves frustra conati erant abducere.

Ma tt. 5, 44

E

Optimatem Regis instruit in amore et timore Dei:

a morte in feretro positus.

F

e

ad lacrymas dicti Optimatis

se erigens, illi prospera prædicit.

memoria in fastis.

Prologus.

Anglus ortus,

a

Romæ Sacerdos factus

b

c

in Palatinatu Rheni

d

construit oratorium S. Michaelis

A tantum memento loci istius dum vixeris; sanus enim ibis, sanus reverteris : et benedicens illi reversus est ad feretri caput. Fratres autem accepto corpussculo, in tumultum quem illi paraverant, posuerunt. Horoscolfus autem socius et condiscipulus hominis Dei, multo tempore in religioso habitu et sancta conversatione vivens, cum esset centum annorum, obiit in Domino.

6 Nec prætereundum sane quod, Deo revelante, de miraculis viri Dei cognovimus. Post obitum vero illius contigit, ut quidam homo iter faciens, sine benedictione et licentia de pomis, in arbores quas beatus Vir plantaverat manum extendens, acciperet, que sibi in os posuit, ut comederet : sed nec deglutire interius potuit nec foris rejicere, unde cum summa celeritate, currens ad sepulcrum B. Philippiensem simul et sagum posuit, et Domino opitulante pristinam sanitatem recepit. Siquidem et alius de incolis loci illius, sicut relatum nobis cognovimus, ad eundem hortum sanctissimi viri, ut poma furtim tolleret, venit : saccum ex pomis replevit, et super jumentum posuit : sed ea poma quæ acceperat, domum non detulit : nam jumentum illius illico crepuit, et vitam finiens mortuum est.

B 7 Aliud miraculum scribere ratum duximus, quia et præsentem testem, nomine f Einhardum nobiscum habemus. Refert quoque quod fuerit prope ipsius beati viri cellulam mulier quædam, longo tempore cæca, quæ nunc usque in carne esse viva asseritur, cui nomen est Godildis. Hæc ex voto ad sepulcrum jam prædicti Sancti veniens, lumen quod amiserat, Domino juvante, recepit.

8 Magnam rem et sublime miraculum scripturi, sed plurimorum veracium testimonio suffulti, non pertimescimus ea scribere, quæ ex veritate reperimus. Fuit etenim custos ibidem ejusdem sancti viri oratorii, in laicali habitu constitutus, nomine Luitbaldus; qui longo tempore inibi degens, cellulam custodiebat, et luminaria in ipso oratorio certis horis facere debuerat. Accidit autem ut quadam die, propter necessitatem frigoris, juxta focum sederet, ut calefieret; sed modica scintilla de igne advolans in femoralia illius, videlicet jam memorati viri, insideret et ardere inciperet : quam ipse cum summo nisu et magno certamine extinguere satagens, nullatenus valuit; sed magis magisque flammarum, tam ipsum quam et vestimenta ejus, circumdederat globus. Cucurrit clamitans, et in aquam semetipsum projecit : sed nihil illi profuit : adhuc enim et majorem poenam sustinuit. Quid in longum prosequar? tres siquidem dies miserrimus hominum tali incendio concrematus, in cinere poenituit, quod negligendo deliquit. Inter ipsa autem incendia quibus urebatur, interrogatus a multis, cur taliter concremaretur; confessus est quod in luminaria quæ ibi facere debuerat, negligens extitisset. Professus est etiam se multoties voces ibidem canentium Angelorum audisse : sed et dixit, sæpe in nocte in eodem oratorio, inter nebulas, quæ ibi propter suam negligentiam, sæpe fiebant, se speciosissimas vidisse columbas : asseruitque quod et luminaria persæpe incensa invenisset.

9 Protestabatur hæc nobis siquidem ille, qui Domino largiente per servum suum, illi sanitatem donare disposuit : siquidem Willibertus quidam, sex annis arido corpore atque dissolutis membris, nec non amisso unius oculi limine, illuc plenus fide ex voto se duci jussit. Cumque in oratorio, ubi idem beatissimus humatus jacebat, pernoctasset; integram sanitatem luminis promeruit et gressum rectitudinis.

10 Prosequor et illud, quod revelante nobis religioso viro monacho atque Presbytero, nomine Wa-

cario, cognovimus. Quodam autem tempore g Warinharius cum exercitu magno, uxorem suam secum in comitatu habens, ad eandem cellulam gratia orationis venit. Sed cum esset militibus præpotentibus, sicut jam præmisi, suffultus, cum nimia multitudine populi quæ secum affuit; mansionem sibi parare jussit. Erat in eadem cellula paululum vini in vase uno. Sed ipsum vas, sicut refert jam dictus monachus et presbyter, tertia parte vacuum erat. Bibit exinde ipse Warinharius, biberunt et amici et cuncta familia ejus, et omnes ministri illius, pene usque ad plenissimam saturitatem : similiter et incrastinum, quoniam et ibidem per totam diem commoratus est. In tertio vero die, ipso iter arripiente, jam dictus monachus et Presbyter cellarium ingressus, ipsum vas redundans reperit, ita ut foras efflueret.

11 Moderno namque tempore actum est, quod minime reticere sub silentio debemus. Hartmandus siquidem monachus, natalibus valde sublimibus ortus, cum triduana febre longo tempore laborasset; et in tantum eum febris sublata virtute debilitasset, ut per se incedere minime valeret; ex voto ad oratorium sancti viri se deferri jussit. Ibi ergo, Domino largiente, ob merita Beati scilicet Philippi, pristinam sanitatem, ut optavit, dulcem in medullis recepit.

12 Nec hoc sub tarditate eloquii abscondendum est, quod monachus noster, nomine Tassilo, cum obedientiæ gratia illuc directus fuisset; in comitatu suo unum ex familia nostra secum habuit, nomine Reginarium; et cum pervenissent ad prædictum locum, idem Reginarius cernit in horto herbam, ad pastum valde bonam, caballumque suum intus misit, eumque ut pasceret reliquit. Sed ille illico tanta violentia somni arreptus est, ut tres dies continuatos tresque noctes ita dormiret, ut vix ab excitantibus quarto die a somno eriperetur. Ille autem post hæc dans gloriam, confessus est, quod ob contemptum hominis Dei temere diliquisset in horto, gravi quiete corporis persolvisset : talique correptus increpatione spondit, se in futurum a mala peccati quiete evigilare.

13 Rursum etiam atque brevi sermone miraculis, quæ Dominus per servum suum fieri decrevit, de innumerabilibus paucis descriptis; ad ea narranda nos quamvis rustice contulimus, quæ post translationem ipsius corporis gesta veraciter scimus. Placuit etiam Fratribus omnibus, ut ob incommoditatem aeris tunc temporis instantem, Sanctum illius corpusculum processione gratia, ad vicina transportaretur monasteria. Quam ob rem directis illuc monachis et Sacerdotibus et Diaconibus et aliis ex Clero; jussum est, ut ad hoc idonea hymnis et divinis laudibus sancta exercerent servitia. Sed hi illuc venientes, tumultumque aperientes, tam gratissimo tamque suavissimo odore se repletos fore asserunt, ut non antea ullus illorum talem odorem se sensisse dicat. Erat autem tunc temporis inundatio pluviarum valde gravis, et imber nimium importunus. Sed Dominus qui merito servorum suorum recompensare benignissime novit, ubicumque beati viri corpus est ductum, tantum serenitatem adesse concessit, ut nec pallium quod super eum fuit ullo modo vel gutta minima tangeret, ut quasi roratum vel modicum appareret.

14 Cum autem venissemus cum sanctissimo corpussculo ad locum qui dicitur h Luttera; occurrit nobis quædam mulier, habens spiritum immundum, qui elidens eam in terram multum discerpserat. Nos autem hoc videntes, oravimus Dominum, qui operatur mirabilia per servos suos, ut et per famulum suum Philippum, mulieri propriam recuperaret sanitatem.

Poma ex horto ejus furati divinitus puniuntur :

f cæca illuminatur :

custos oratorii triduo concrematur ob luminaria negligenter curata,

testatur quæ audivit et vidit.

Sanatur claudus et monoculus :

D ARITO COMVO EX MSS. g vinum intraculo augetur :

febris triduana curatur :

E

triduano somno puniatur injurius horto.

In elevatione corporis

F

suavis odor hauritur et pluvia sistitur.

h Energumena liberatur :

CO. EVO
EX MSSCurrus fur-
tulis lignis
onustus mo-
verit nequit,

em. Quod ita factum est. Sana enim atque in-
ad patriam rediit domum.

15 Cum autem ejus corpusculum venerabile ad
monasterium suum, unde sublatum, reportatum ve-
nisset; atque in basilica, quæ in honorem Sancti
Salvatoris consecrata dignoscitur, positum esset;
indigebat custos ecclesiæ lignis ad luminaria com-
ponenda; iitque in silvam, quæ juxta ecclesiam il-
lam tunc cælo imminabat, cæsisque arboribus fecit
congeriem. Cumque deficiente die non posset domum
ipsa ligna adducere, usque in crastinum voluit su-
stinere. Sed quidam alienorum raptor, ex familia
ejus scilicet, quæ juxta monasterium commanere
videbatur, hoc sciens, in noctis quiete illuc prope-
ravit, quatenus cum onusto vehiculo furtum ligno-
rum reportaret domum. Quibus ita peractis, par
bonum adjunctum, haud potuit de loco vel movere
vehiculum: ille autem abiens quasi furibundus, ite-
rato alios duos boves adduxit vehiculo quod appli-
cuit. Verum, ut æquum fuit, immobile remansit.
Ille autem repugnans justitiæ, existimabat, quod
ideo immobile vehiculum permaneret, quod nimio
aggravatum lignorum pondere fuisset. [illud igitur
exonerare] aggressus, medietatem deposuit: sed ta-
men, ut prius fuit, immobile permansit. Tuncque
demum cum vehiculo domum reversus est vacuo.
Quid in hoc facto sanctum Dei virum Philippum
nobis annuisse profiteamur? nisi hoc quod quasi
unumquemque moneat, ne aliena diripere de-
beat.

16 Gestum esse et aliud miraculum ibidem sci-
mus, quod ut credimus fidelium auribus detrahere
non debemus. Nempe unus ex nostra familia a cu-
stode ipsius ecclesiæ, quodam ex liquore qui ibi ad
luminaria excitanda præsto aderat, illi ut dare de-
buisset, rogavit. Fecit custos sicut ille postulaverat,
deditque liquorem pro pretio quod attulerat. Nam
ille rusticus pro arvina quam petiit, duas inares
supradicto custodi obtulit; pro percepto perrexit
homo ad domum suam. Cum autem tempus pran-
dendi venisset, jussit suæ uxori de eadem pinguedine
in sartagine sibi victum parare. Quo derecto et al-
lato, mulier porrexit marito. Hoc autem cum ille in
os mitteret, ac comedere debuisset, nec interius de-
glutire, nec foris rejicere potuit. Similiter et mulier
de eodem victu percipiens, simili pœna plexa est,
nec non quique ex familia ejus de jam dicto cibo
gustaverunt in tantum cruciati sunt, ut in illa nocte
nullum vel potum percipere possent. Unde factum
est ut mane facto ad monasterium Sancti viri con-
currerent, ibique uno animo confessionem acciperent,
et sanitatem pristinam recuperarent, redditis quæ
inde transtulerunt: nam quisquis compunctione pec-
catorum tactus, vere pœnitentiam egerit, Sancto-
rum meritis in anima et corpore incolumis erit. Multa

quidem nos scribere posse de vita et virtutibus B. D
Philippi profiteamur, secundum id quod nobis rela-
tum a viris religiosis cognovimus. Sed ne stylus in
longum porrectus fastidium legentibus ingereret,
finem loquendi fecimus. i

19 Quia, ut diximus perlongum est dinumerare
quanti ad sepulcrum sacri corpusculi, scilicet Phi-
lippi, cæci illuminati sint, quanti a dæmonum infe-
statione erepti, quanti contracti erecti, quantique
surdi auditui restituti, et a variis infirmitatibus
quam plurimi quoque febribus liberati, eorum quo-
rum possumus nomina tantum scripturæ commen-
damus. Wanicho et Hugibalt inflammati, a dæmo-
nio insano liberati sunt ibi Ratri et Ratgalt et The-
ganger contracti, egressi sunt inde erecti. Isti sunt
qui lumen illic repperunt: Willusint illuminata,
Heribith, et Risloubita, Hilttuai et Reginger, Wit-
balt, et Dagervin illuminati, Walsuint, et Waura,
Megindrud et Hilderath, Ruadheit et Mathhilt,
Gripsuar, et Hildebalt, de perceptione amborum lu-
minum; similiter Humbrath et Wolsgare de eadem
re, scilicet oculorum largitate, effecti sunt læti. Item
Madalhilt et Kello, et Gliwib, et Wilidrud, Wili-
hartque consolati sunt visionum dulcedine. Duæ au-
tem feminae, ut scimus, ibi sunt illuminatæ: nec
non una contracta erecta, sed non tenemus illarum
nomina. Engelsint autem cæca cum illuc ad mo-
nasterium properaret devota, in via est illuminata.
Facta sunt autem hæc in monte, cujus vocabulum
est Oslin, apud villam quæ dicitur Cella, juxta flu-
vium qui vocatur Primina; apud æternum Patrem
et Spiritum sanctum, regnante Domino nostro Jesu
Christo, qui in cuncta secula vivit, simul unus tota
Trinitas Deus.

ANNOTATA.

a MS. Blabur. timore.

b Idem, humaniter.

c MS. Trevir. illustratis.

d Vita S. Pauli data est ad diem 10 Januarii. S.
Arsenii illustranda ad 19 Julii.

e MS. Trevir. amicus ejus.

f Einhardus videtur is esse, qui a Carolo Magno in
aula regia enutritus, ejus dein Acta scripsit ad 28 Ja-
nuarii illustrata. Aliis etiam Eginhardus dicitur.g Plures fuerant insignes viri Warnarii seu Wi-
rinarii dicti istis seculis, post Warnarium Majorem
Domus Theoderici Regis, qui ab illo et avia Brune-
childe discessit ad Chlotharium II, ei opitulatus in regno
Australiæ et Burgundiæ occupando.h Luttera seu Luttra, ad ejusdem nominis fluvium,
ob arcem istic a Fridrico Barbarossa conditam Cæsa-
ris-Luttera dicta.

i Hic finit MS. Blaburensis.

Inter varios
ægros sana-
tos,fuerunt 2
energumeni

3 contracti

25 cæci,

E

1 contracta.

DE SANCTO URSIO,
IN AGRO ITALIÆ VICENTINO.

C. II.

III MAJI

Cultus et
ecclesia S.
Ursii

Mons in territorio urbis Vicentinæ sub dominio
Veneto, incolis ob ejus celsitudinem Summa-
nus dictus, ab ipsa urbe Vicentina ad xv m. p.
abest. Ad hujus radices pagus est cum eccle-
sia S. Ursio dicata, apud Salzenam oppidum, ab Eze-
lino tyranno excisum. Agitur hujus S. Ursii dies fe-
stus v Nonas Maji magno peregrinorum accolarumque
concursum, propter maximas a Summis Pontificibus in-
dulgentias templo illius concessas. Quæ omnia tradit
Ferrarius tum in Catalogo Sanctorum Italiæ, tum in

Catalogo generali Sanctorum qui non sunt in Marty-
rologio Romano. Ejusdem meminere Maurolycus et
Molanus. Antiquissimum hujus Sancti testimonium
ediderunt Antonius Verlus Vicentinus, et Henricus de
S. Ursio librarius Vicentinus: quorum opera Vicentiæ
anno mccccxciii in lucem prodit Catalogus Sanctorum.
a Petro de Natalibus Episcopo Equilino collectus, cum
præfatione dicti Antonii Verli; qui post hoc opus cum
suo Indice completum, aliquot Sanctorum gesta subjun-
git cum hac præfatione. Postquam ad libri calcem,

Deo

Post Catalo-
gum Petri
de Natali-
bus,

subjuncta aliorum quorundam Sanctorum gesta,

A Deo annuente pervenimus, nobis visum est fore haud inutile, quorundam Sanctorum gesta subnectere : quæ ex eorum historiis quam compendiose potuimus, auctorem hujus imitati decerpimus, ordinem temporis tantummodo servantes; et ut opus uberius habeatur, et ut cæptis nostris aliorum animos ad ampliorem fœcunditatem excitemus. Et hæc in prima anni MCCCXCIII impressione.

non magnæ fidei,

2 At postmodum dictus Petri de Natalibus Catalogus Lugduni anno MDXIV est recusus, in quo ante hujus Catalogi supplementum intrusus est, et in singulis paginis repetitus hic titulus, De Sanctis nuperrime canonizatis, idque valde inepte; cum de variis quorum gesta sic referuntur non constet unquam fuisse canonizatos : adeoque vehementer errant qui illis a tali titulo putant aliquid auctoritatis accedere. Nam uti dictus Antonius Verlus absque ulla animadversione edidit memoratum Petri de Natalibus catalogum, licet varia in eo apocrypha reperiantur; ita etiam absque debito examine in Supplemento adjecit quorundam Sanctorum gesta, prout se ex Sanctorum historiis decerpisse ait. Porro si ea quæ cap. 2 de S. Guillelmo Duce Aquitaniæ congerit Verlus, conferantur cum iis, quæ x Februarii a nobis accurate discussa fuerunt; facile apparebit, quam parvo judicio imprimenda dederit, quæcumque in hanc appendicem conjecit. His necessario indicatis, accedimus ad Acta S. Ursii, cap. 8 producta ex vulgi ac maxime Summontanorum traditione, non sine aliqua animadversione danda.

cujus prior pars forte sumpta ex Actis S. Juliani Hospitatoris,

3 Extat Legenda Sanctorum, aurea seu Lombardica cognominata, a Jacobo de Voragine Episcopo Genuensi scripta, statimque post impressionem inventam excusa et recusa, item a Claudio de Rota recognita et ab aliis in varias linguas transcripta. In hac ad XXIV Februarii in Actis S. Matthæi Apostoli primo datur historia apocrypha Judæ Iscariotis, proditoris, quasi hic post varios casus et scelera patrem suum, quem ignorabat talem esse, occidisset, et hujus uxorem, quam nesciebat matrem suam esse, duxisset in conjugem : qua relicta ad Christum venisset, ab eo inter Apostolos assumptus. Hinc hominum noscitur inclinatio ad similes narratiunculas proclivis : at forte in priore parte Vitæ S. Ursii paucis mutatis, assumpta sunt Acta S. Juliani Hospitatoris, qui parentes suas benigne ab uxore exceptos temere occidit, suspicatus adulteros esse. Deditimus aliqua compendia Vitæ dicti Juliani XXIX Januarii, qualia habentur apud Vincentium Bellovacensem, S. Antoninum, dictosque Petrum de Natalibus et Joannem a Voragine; sed ex quibus omnibus de natali ejus solo, ætate, parricidii aut pœnitentiæ loco nihil vel per conjecturam quidem proferre potuimus. Postea Romam profecti, reperimus in bibliotheca Vaticana Acta ejus uberiora hoc eorordio : Quidam Probus scripsit Vitam B. Juliani Martyris, credens quod quicumque eam audierit, delectaretur in ea.

quare hic aliqua indicantur inrenta post editum Januarii,

4 Ut autem quæ de S. Ursio narrantur, commodius conferantur, et de S. Juliano, cui ecclesiæ et hospitalia per omnes Christiani orbis partes et in urbe etiam Romana sunt dicata, judicium certius formetur, paucas circumstantias ab aliis neglectas proferemus. Ac primo pater ejus indicatur Joffredus Comes Anione, cui antiqua manu superscriptum erat, alias Avinione, diciturque habuisse totum dominium de Anione et de Maym. Mater ejus appellatur Anna, consanguinea Reginæ Franciæ. Horum filius in juventute venationi deditus, cum esset circiter octodecim annorum, bestię voce traditur præmonitus de patrando per eum parricidio; proinde patriarelicta septennio peregrinatus, etiam Hierosolymæ, quæ (seculo scilicet duodecimo) erat sub Christianis, infirmis in publico nosocomio inseruisset : et inde cum Templariis navi reversus in Gallias, apud oppidum S. Ægidii aliquamdiu esset moratus. Est illud in Nemausensi inferioris Occitaniæ tractu, olim

celebris Benedictinorum Abbatia, nunc Militenſibus D Equitibus subest. Hinc abiturus ad S. Jacotum, post iter novem dierum, venisse scribitur Julianus in castrum, cujus Comes cum vicinis acre gerebat bellum, ibique exceptus a Milite, et cum comitatus ab bellum strenue egisse a Comite Miles Crentus, illoque ex vulnere mortuo rogatus a populo relictam viduam. Comitissam Castri, duxisse uxorem, et quinque annis Comes præfuisse. Sammarthani, acturi de Episcopatu Castrensi, seculo XIV instituto, asserunt, Castrum fuisse caput insignis Comitatus gentis primo Montfortiæ et Britanniæ stirpis, deinde Borboniæ et Armaniæ familiæ Regulos, usque ad seculi superioris exordia, illud possedisse.

5 Joffredus porro Comes et Anna parentes S. Juliani, pro inveniendō filio peregrinaturi ad S. Eugenium, juxta Vitam jam dictam, Anione discessissent primo ad S. Ægidium, inde Castrum jam relatum petivissent, et cum Comitissa egissent; et agniti ut parentes, benigneque excepti, ac balneo recreati, collocati fuissent in lecto ipsius Comitissæ : in quo placide dormientes reperiens Julianus, a venatione redux, per subitam iracundiam ambos occiderit, arbitratus deprehendisse adulterum cum uxore. Est dictum Castrum, in quo hæc contigissent, in superiori Occitania, nec procul inde Albia sive Albiga urbs, in cujus ecclesia quiescit corpus S. Eugenii Confessoris. uti constat ex diplomate Pontii secundi Comititis Tolosani, apud Catellum in Historia Comitum Tolosanorum pag. 100, et apud Saussayum in Martyrologio Gallicano XIII Julii, et ejus supplemento VI Septembris. Parricidio patrato S. Julianus pœnitens cum uxore castrum reliquisset, Romam ad Summum Pontificem discessurus; venissetque ad S. Ægidium, inde in Provinciam Provinciæ, et ad Gaudonem fluvium (fortasse Caulonem vel Vardonem, hi enim navigium capaces sunt) ubi ambo hospitium erexerint, et peregrinos navi trajectos aut trajecturos exciperint, et inter illos Christum Salvatorem nostrum in ægri peregrini habitu : tandem vero a latronibus, pecuniam apud illos esse arbitratris, simul interempti, miraculis claruerint, postea ad vicinam aliquam civitatem translati.

6 Honoratus Boucheus l. 2. Historiæ Provinciæ sec. 2 pag. 524 asserit, plurimas ecclesias in dicta Provincia esse dicatas S. Juliano Martyri, imo quinque aut sex pagos a S. Juliano denominatos. Conjectat autem idem Boucheus, istarum ecclesiarum Patronum esse S. Julianum, Brivate apud Arvernens xxviii Augusti passum. Perum quidni a S. Juliano Hospitatore aliquas ibi ecclesias aut pagos denominari arbitremur? Certe in parochiali ecclesia S. Juliani Arelate, quæ sui Patroni Reliquas se habere gloriatur, inveniuntur lectiones MSS. acceptæ ex S. Antonino agente de Juliano Hospitatore; ut videantur olim credidisse illius ecclesiæ curatores, hujus omnino se habere Reliquas, et hunc Patronum agnovisse : quod confirmat imago picta in habitu venatoris, accipitrem manu sustinentis. Verum quidem est quod auctores Officiorum propriorum, pro ecclesiis Arelatensibus Parisiis impressorum anno MDLXII, agere maluerint de S. Juliano Martyre, sponso S. Basilissæ : sed hujus memoria in editione anni MDCLVI prudentius omissa fuit, et hactenus in dicta parochia (quæ etiam S. Antonii appellatur) de nullo alio quam de parricida pœnitente fieri festum dicitur. Hæc propter similitudinem argumenti, de S. Ursio assumpti, placuit hic libere de S. Juliano hospitatore, ut viris eruditis illarum regionum occasio detur plura disquirendi nobisque suggerendi pro supplemento Januarii, in quod seposuimus etiam observationes nonnullas, a P. Carolo Faber aliisque Avenione, Arelate et Apta transmissas, cum ea nihil adhuc certi expediant. Nunc ad S. Ursium regrediamur.

peregrinatione ac morte parentum,

E ipsiusque postea vita ac morte sancta,

VIDE APP. T. VII MAJI NOT 51 hinc multa ei in Provincia ecclesiis,

F

Arelati etiam Legenda et imago.

de ejus prosapia,

ACTA SUSPECTA,

Edita ab Antonio Verlo Vicentino.

Ursius Confessor, ex nobili Francorum genere traxit originem : quem adhuc lactentem quidam peregrinus matri prænuntiavit futurum parricidam. Cum vero adolevisset puer annorum octodecim, ad palatia Caroli Imperatoris accedens, sive pedes, sive eques adeo se strenue gerebat, quod armorum ductor creatus est. Qui cum parentes aliquando visitaret; matrem prognostici memorem, semper flentem inveniebat : quæ de lacrymis sæpius interrogata, tandem dulcibus victa precibus, filio propalavit. Qui ut horrendum scelus declinaret, annorum jam viginti sex, cum Cliente sodali, Dalmatiam versus perrexerunt : ubi multos Paganorum ab eorum Rege missos, ut se Christianos caperent, trucidarunt. Ad quorum vindictam Rex exercitum parans, per filium admonetur; ut prius jubeat ipsos ad se impune accedere, et de eorum peregrinatione interroget. Quo facto Rex cum populo ab ipsis convertitur ad Dominum : et filiam unicam Ursio desponsavit : cui postmodum in regnum successit. Hoc autem pater per litteras intelligens, prognosticum peregrini floccifaciens, ad aulam filii se contulit : ubi

datis induciis a nuru suscipitur : et quia Ursius ex- tra urbem venatum ierat, in proprio lecto cum sene et filio parvulo majoris gratia honoris se collocavit. Sed ecce humani generis hostis, sub ipsius cubicularii facie, Regi denuntiat, virum cum uxore concumbere. Qui domum festinans, patrem, filium et uxorem interfecit. Quo cognito facti pœnitens Romam perrexit : cui pro peccato ab Hadriano Pontifice adhibetur pœnitentia, ut habitu peregrino ecclesiam S. Mariæ in monte Summano visitet, nemini petens ubi sit. Qui inde cum bullis remissionis recessit, et tandem sepulcro Domini, monte Sina et liminibus B. Jacobi visitatis, annuente Domino Vicentiam applicuit : et inde montes versus tendens, pastores audivit dicentes : Eamus domum, quoniam nebulæ circumdant montem Summanum. Ad quorum verba B. Ursius genibus flexis Deo gratias agens, Salzenam oppidum, postea per impium Ezelinum dirutum, se contulit : ubi ab ancilla Oralda bis potum petens, et non impetrans, expiravit, campanis ex semetipsis personantibus : et sic inventus est Sanctus cum bullis et baculo florenti : cui statim erecta fuit ecclesia. Quod intelligens Imperator cum ejus affnibus venerunt, ut asportarent corpus : et cum sublevare nequivissent, cum brachio et florido baculo in Galliam redierunt. Ejus festiva dies colitur v Nonas Maji.

patrem filium et uxorem occidisse

pœnitentia assumpta,

in agro Vicentino sancte obiisse.

DE S. PETRO THAUMATURGO,

EPISCOPO ARGIVORUM IN PELOPONNESO.

no seculo Christi decimo floruerunt in Peloponneso fratres, ob singularem virtutem in Episcopos assumpti: horum alter Paulus præfuit Ecclesiæ Corinthiorum, cujus memoriam celebravimus die xxvii Martii; alter Petrus, cognomento Thaumaturgus, ad hunc iii Maji spectat. Hunc Episcopum habuit regio, Poetarum fabulis decantatissima, Argiva seu Argolica in Peloponneso, nunc Saccœnia vel Romania Moreæ dicta : cujus metropolis distat xv p. m. Corintho, cui subest, eaque etiam nunc Argo appellatur, Græcis τὸ Ἄργος, atque in genitivo τοῦ Ἄργους et contractim τοῦ Ἄργους : quod Latinis in plurali masculini est generis, et sic potissimum usurpatur. Docet autem Stephanus de urbibus, qui decem diversas hujus nominis enumerat, Ἄργος fere dici omnem planiciem maritimam, forte ab albicantis et arenosi soli colore, cum ἄργος albus sit: vacuus etiam et otiosus, ut plerumque sunt littora.

2 S. Petri eloquium insigne, Thaumaturgi titulum præclare confirmans, habemus in MS. Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis, quod etiam Græce exhibemus, inventumque a nobis ferme idem est in MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et Taurinensibus Ducis Sabaudix, nunc flamma absumptis. Est autem hujusmodi.

3 Eodem die, tertio scilicet Maji, memoria S. P. N. Petri, Episcopi Argorum, Thaumaturgi. Habuit hic patriam Constantinopolim : cumque esset filius pientissimorum parentum, qui cum tota familia monasticam vitam amplexi sunt, attonsis ante fratribus Paulo et Dionysio, ipse simul cum Platone ad eorum æmulationem et imitationem suscepit agonem asceticum, atque tam bene decertavit, ut non sit facile explicatu. Non enim solum in vigiliis et meditationibus Scripturarum sacrarum superabat omnes, sed et largitate eleemosynarum erga pauperes et commiseratione. Cum autem propter excellentiam virtutis cogeretur fieri Corinthi Archiepiscopus,

propter modestiam atque humilitatem non potuit persuaderi ut consentiret. Ordinato igitur fratre ejus Pauli, secutus eum est : et precibus Argivorum atque ipsius fratris inductus, Argis consecratus est Episcopus. Quo in gradu adeo exuberavit in eleemosynas, ut singulis diebus nihil in penu reperiretur præter tunicam quam induebatur, nec ullum ad se venientem pauperem repelleret. Fame autem Peloponnesum atterente, multa hominum millia pavit : cumque liberalitas ejus, non nisi farinæ modicum reliquisset in vase, inventum hoc est plenum et longo suffecit tempore tam egenis quam familiaribus ejus : multos autem captivos lytro persoluto redemit, et manu violenta oppressos libertati reddidit, quin et puellam virginem a dæmone inessam curavit, et superventuram Peloponneso calamitatem sub ænigmate prædixit, et ipsum obitus sui tempus præscivit. Annum ergo ætatis agens septuagesimum, post innumeros virtutis agones beatum spiritum tradidit : atque post mortem manifestam faciens suæ virtutis efficaciam, ex sancta sua tumba profundit oleam, dæmones abigit, et omnis generis morbos sanans, palam facit quanta potiatur gloria beatitudinis et præmiorum, in altera vita a Deo receptorum.

4 Hactenus MS. Claromontani Collegii. Synaxarium jussu Basilii Imperatoris compilatum, eadem fere habet quoad primum partem, alteram paucis absolvit dicens quod, multa patravit miracula, et, cum diu Deo serviisset, in pace decessit. MS. Chiffletianum elogio distichon tale præmittit.

Πῦψας τὸν ἔχθρον ἐν θεάτρῳ τοῦ βίου
Ζωστῆρα νίκης ζωννύη θάνων, Πέτρε.

Vitæ in theatro hostem prosternens humo,
Victoriae zona accingeris in obitu, Petre.

Aliud elogium, quo pars utraque compendio perstringitur, misit nobis Parisiis Jacobus Gour ex Synaxario MS. Gabrielis Naudæi, eodem fortassis quod nunc in eo,

miraculorum excellentia

F etiam post mortem :

alibi elogium brevius,

ubi

Dicitur strenuus miles,

duxisse filium Regis Dalmatix in uxorem,

D. P. VIDE ACTA GRECA

SEculo X.

Frater Petrus Corinthi Archiep.

ipse Episcopus Argivorum,

laudatus in Synaxario MS.

ab exercitatione monastica,

liberalitate in pauperes,

A ubi Goar obiit, conventu Prædicatorum reformatorum servatur apud Franciscum Combefis et successores ejus, ubi ipsum nobis communicatum raptim evolvimus, describentes ea solum quæ majoris videbantur momenti, ut facile potuerit fugere nos verbum unum alterumve: quale est quod apographum nobis missum continet, docens eum, qui Petrum cogere voluit ad Archiepiscopatum Corinthiorum suscipiendum, et Paulum fratrem pro eo recusante ordinavit, fuisse Nicolaum Patriarcham Constantinopolitanum: ipsiusque Petri ordinationem factam esse violentia Argivorum et Naupliorum suasionem. Quare credimus ampliora ejus Acta aliqua extitisse, unde sua quisque auctor elogia accepit, propria, ut visum, phrasi utens.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 52

DE B. AUFRIDO SIVE ANFRIDO, EPISCOPO ULTRAJECTINO IN BELGIO.

Floruit circa annum Christi millesimum, et generis nobilissimo splendore et vitæ innocentissima sanctitate, Aufridus, aliis etiam Ausfridus, Ausfredus, Anfridus, Ansfridus et Ansfredus dictus. In Vita infra danda appellatur Comes apud Brachbantium, et infestissimus prædonibus, quibus regio Brachbantalebatur. Sigebertus Gemblacensis in Chronico ad annum DCCCXCVII hoc ejus elogium, et forsitan ex Actis, deliberavit: Clarebat hoc tempore inter Gallos Ansfridus, qui cum fuisset Comes Bratuspantium, non minus justitia quam potentia seculari famosus, deposito militiæ cingulo, tonsuratus in Clericum, eo proventus est, ut ordinaretur Episcopus Ultrajectensis Ecclesiæ. En regio Brachbant et Brachbantium, aliter Bratuspantium dictum: de quo idem Sigebertus ad annum MII ista scribit: Henricus Imperator Godefridum Ducem cum exercitu in fines Bratuspantium mittit, ad obsidendum castrum Lovanium. Porro Ægidius a Leodio, monachus Aureævallis, in suis ad Anselmum Canonicum Leodiensem additionibus, aut ipse (ut arbitratur Aubertus Miræus) Anselmus, in Gestis Pontificum Tungrensium, Trajectensium, et Leodiensium cap. 53, Dominum Aufredum Comitem Lovaniensem appellat. Hinc Miræus in Chronico Belgico, ad annum DCCCXLVIII, enumerans Comites Lovanienses (quos ait etiam Bruxellam possedisse, et Advocatiam Ecclesiæ Nivelensis, et Abbatiam Gemblacensis) primum statuit Aufridi patrem Lambertum, Ragineri primi Hannoniæ Comitis filium, cui successit filius Aufridus, ut ex Archivis monasterii Gemblacensis colligi datur. Nam ex MS. Catalogo Abbatum Gemblacensium, in Notis ad Caput XXXIII Codicis Donationum, ista describit: Nobilis vir Lambertus medietatem Ecclesiæ de Wietine, in pago Masaw, tradidit Erluino Abbati Gemblacensis ejusque Advocato, vidente Aufrido filio Lamberti. Hæc, inquit, ex chartula, exinde peracta, et a Lamberto subscripta, liquent.

2 Florebat eo tempore Notgerus seu Notkerus Episcopus Leodiensis, creatus anno DCCCCLXXI, mortuus IV Idus Aprilis anno MVII, qui inter innumerabilia bona, quæ gessit, castrum Hoy Leodiensi Ecclesiæ acquisivit, uti testatur memoratus Ægidius cap. 54, addito Privilegio, in hanc rem ab Ottone III Imperatore concessio, sed mutilato: cujus chartam integram ex libro primo chartarum Ecclesiæ Leodiensis subjecit Joannes Chapeaoullus, eamque refert etiam Miræus in dicto Codice Donationum cap. 41, ex quo ista excerpimus. Adit Celsitudinem nostram venerabilis... Notkerus, Tungrensium vel Leodiensium Episcopus, ut ei vel suc-

Maji T. I.

3 Ets Nauplia Argolicæ regionis navale, urbs hodie et emporium celebre, vulgo Napoli. Nicolaus anno DCCCXCV successit S. Antonio Caulea. At ostendimus ad hujus Vitam die XII Februarii, mortuus teste Cedreno, anno DCCCCXXX. Hinc tempora, quibus ambo hi sancti fratres floruerunt, utcumque cognoscimus. Edidimus ad XXXI Januarii Vitam S. Athanasii Episcopi Methonensis, auctore Petro Episcopo Argivorum, quem hunc arbitramur. Est enim Methone urbs ejusdem Peloponnesi in Messenia provincia. De Athanasio autem hoc est actum etiam v Februarii § XIII ad Vitam S. Agathæ Virginis.

cessoribus suis, S. Mariæ sanctoque Lamberto deservituris, Comitatum Hoyensem; qui in nostra ditione hactenus erat, quemque Aufridus Comes, illustris vir, qui illum ad præsens tenebat, sed pro Dei honore et prædictorum Sanctorum veneratione ipsiusque Episcopi amore reddiderat, perpetuo habendum concederemus... Super hæc omnia concedimus eidem venerabili Notkero Episcopo, et per eum omnibus ejus successoribus, quod reliquum Hoyensis Comitatus in nostra ditione superfuerat... Datum Nonis Julii anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo octogesimo quinto. Hæc ibi. Hinc inter Comites Hoyenses passim numeratur Aufridus, et a Laurentio Melarto lib. 1. Antiquitatum Hoyensium pag. 62 quintus Comes traditur fuisse, ac sextus Nodgerus Episcopus. Est autem Huyum oppidum valde præclarum, ad Mosam supra Leodium, in confinio Comitatus Namurcensis.

3 In eadem ditione Leodiensi infra Trajectum est oppidum Masæa seu Masacum, a quo sesquimilliarum distat nobilissimarum Virginum Canonicarum illustre ac potens collegium in vico Thoren, de quo memoratus Ægidius indicato cap. 53 ista habet: Eo etiam tempore a Domino Aufredo, Comite Lovaniensi, de consilio et licentia venerabilis Notgeri Episcopi, fundatum est cœnobium sanctimonialium B. Mariæ in villa de Turne, quam tenet Comes Brabanticus a Leodiensi Episcopo. Hic itaque Aufredus Comes... suam conjugem Hilfuindem in dicto cœnobio constituit: in quo filia eorum Benedicta primo regimen animarum sub regula B. Benedicti suscipit: ubi et meruerunt sepeliri. Hæc ibi. Miræus lib. 1 Diplomatum Belgicorum cap. 24 profert ipsum foundationis diploma, cujus priorem partem hic inserimus, et est hujusmodi. In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Ego Hilzondis, Comitissa terræ de Stryen, sequi cupiens eum, qui est Sponsus Virginum, de consilio Domini mei Ansfredi, ecclesiam construxi in alodio meo de Thorne, ubi ego et filia mea Benedicta, sub regula sanctæ obedientiæ ita viveremus in hoc seculo, ut mereamur in futuro, amictæ stolis albis, inter Angelos comparere in districtu justitiae. Itaque amicos mihi faciens de mammona iniquitatis, attuli ad dictam ecclesiam omne alodium meum, quod in terra mea de Stryen gloriosus Rex Zuentiboldus olim perdonaverat: imprimis ipsam ecclesiam de Stryen, quæ est consecrata in honore Mariæ Virginis; Montem-littoris, ubi beatissima Gertrudis corporaliter conversata est, et cellam habet a B. Amando consecratam, villam Gilleyela cum appendiciis, villam Baerle cum altari in honore sancti

fundat Cœnobium Thorense:

sanctimoniales constituit uxorem et filiam;

55

Confessoris

atque Hoyensis,

A Confessoris Remigii a me constructo, castellum
Middelheim cum omni integritate, sicut situm est
super fluvium Moerwater... Non sit ullus Advocatus,
nisi quem Fratres et Sorores de Thorne cœno-
bii elegerint... Datum apud Thorne anno nongentesimo
nonagesimo secundo, Kalendis Junii. *Hæc ibi.*
In dicto Comitatu de Stryen, olim amplo, nunc adhuc
noto, est Mons littoris, nunc Mons S. Gertrudis dictus.
oppidum Hollandiæ in confinio Brabantiae situm.
Dicuntur etiam Fratres et Sorores de Thorne, propter
sex Canonicos, qui Virginibus ad sacra munia
obeunda subserviunt, dotati etiam ipsi amplissime.

creatus Epi-
scopus an. 994

4 Dicto anno DCCCXCII, aut etiam citius, Aufridus,
de seculari Comite, Clericus attonsus est: et quidem
pridem, inquit Joannes de Beka in *Episcopis Ultra-*
jectinis, antequam ab Ecclesia Trajectensi Episcopus
xviii electus est, quod contigit post obitum Baldevini
Episcopi, vita functi vi Idus Maji anno DCCCXCIV.
Inter illustria opera quæ præstitit Aufridus Episcopus,
annotat Wilhelmus Heda de Episcopis Ultrajectinis,
ab eo anno DCCCXCII non aspernendam partem di-
tionum suarum collatam Ecclesiæ suæ Trajectensi,
ut patet per litteram donationis suæ, quam subjungit
integram: nos partem hic damus, quæ est hujusmodi.

B deramus notum esse cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ
fidelibus, quod ego Aufridus, Dei solummodo gratia
sanctæ Trajectensis Ecclesiæ Præsul indignus, jure
confusus in Domino cum transitoriis acquirere pe-
rennis vitæ gaudia, quamdam mei juris hereditatem,
quam antea potestative possederam, infra Comita-
tum Rien nuncupatum, quorum locorum hæc sunt
nomina, Westerlo, Oudlo, Colo, Mirenbeke, Hon-
beke, Borchte: pro meo meorumque parentum re-
medio, cum omnibus ad hæc pertinentibus ecclesiis,
ædificiis, mancipiis, agris, pascuis, pratis, cultis et
incultis, silvis, aquis aquarumque decursibus, trado
ad Ecclesias, S. Mariæ semper Virginis, sanctique
Martini in Trajecto, ad restaurandum ibidem Dei
servitium etc. *Pontus Heuterus lib. 2 veteris ac sui*
seculi Belgii cap. 14, nomina pagorum ita recenset.
Westerlo, Oosterlo, Mierbeca, Hombeca, Burenta.
Addit Heda, ea loca esse in potestate Ecclesiæ Tra-
jectensis, et a Nobilibus de Merode sub censu pos-
sideri, exceptis quibusdam ecclesiis et bonis, quæ
nonnulli de Wesemale occuparunt, et transtulerunt
in monasterium Tongerlo. Hæc ibi. De translatione
dictorum locorum ad Dominos de Merode legendum
inter Diplomata Belgica Miræi lib. 1 cap. 97 diploma:
cujus hæc est pars: Universis et singulis Christi fi-
delibus, præsentia visuris sive audituris, nos Decani
et Capitula Majoris et S. Salvatoris Trajectensis
Ecclesiarum... cupimus fore notum, quod licet pri-
dem, transactis nonnullis annis, postquam bona no-
stra et Ecclesiarum nostrarum supradictarum de
Oelen, Westerlo, Quakenbeke, Harssel et Berchem
cum suis pertinentiis, per mortem spectabilis Baro-
nis, quondam Domini Joannis Domini de Wesemale
et Phalais, ad nos et dictas nostras Ecclesias fue-
runt legitime devoluta; dicta nostra bona strenuo
et nobili viro Domino Richardo, Domino de Merode
et de Frentz, vocatis vocandis, unanimiter in perpe-
tuum concesserimus emphyteosin, traditis sibi desu-
per litteris opportunis... Datum anno MCCCXXIX.
Hæc ibi: ubi major ecclesia dicitur Ecclesia Cathed-
ralis S. Martini, et Ecclesia S. Salvatoris, olim
vocata fuit Ecclesia S. Mariæ, de qua ex diplomate
S. Aufridi jam dato est actum. Miræus, in Notis ad
jam relatum diploma, deducit stemma Merodiorum ex
jam nominato Richardo, unde sunt Joannes, Richar-
dus, Henricus Comes de Oelen, Joannes, Philippus,
et hujus filius Philippus anno MDCXXVI a Philippo IV
Rege Catholico primus Westerlœ renuntiatus Mar-

tradit We-
sterlo et alios
pagos ecclesiis
Ultrajectinis:

chio. Quo etiam modo a primo Richardo prognati. D
Philippus. Marchio de Treslon creatus; et Philippus
Baro de Frentz, Comes Middelburgensis.

5 Memoratus Heda addit, hujus Præsulis Anfridi,
contuitu Fredeboldum, nobili prosapia progenitum,
tradidisse Ecclesiæ Trajectensi omnem juris sui
hereditatem, quam habuit intra Comitatum Teister-
bantiae, ipsumque traditionis exemplar subjungit: in
quo Dominus Præsul Anfridus, pia memoria reco-
lendus, pro hujusmodi traditionis remuneratione,
ut firmior et stabilior esset hujusmodi traditio, con-
cessit singulis annis de sua parte dari duodecim
libras in beneficium dum viveret... Actum in Tra-
jecto in præsentia Domini piæ recordationis Anfridi
Præsulis, coram testibus quam plurimis... Mox post
hæc subsequenti iv die, ut firmiter et stabilius esset,
infra terminum prædicti Comitatus, in villa quoque
Trila nuncupata... cum ramo et cespite, jure ritu-
que populari, sancitum est rationabiliterque firma-
tum, ut hujusmodi traditio intacta et inconvulsa
permaneant feliciter, sub Christo stipulatione sub-
nixæ. *Hæc in dicto diplomate: sed postea, ut videtur,*
interpolato. Nam Anfridus appellatur pia memoria
recolendus, et piæ recordationis Præsul. Quæ phra-
sis solet adhiberi post mortem, non in alicujus præsen-
tia. Præterea annus Christi DCCCXCVII et Indictio x
cum xii Kalend. Octobris notatur, cum Feria quinta.
Verum littera tunc Dominicali C, dictus xii Kalend.
Octobris sive dies xx Septembris conveniebat in feriam
secundam. Et annus Præsulatus habetur secundus, qui
erat quartus aut saltem tertius, si Sedes ultra tres men-
ses vacavit. Aliud extat diploma Ottonis III Imperatoris
apud dictum Hedam et Joannem a Leidis, lib. 9 Chro-
nici Belgici cap. 4, in quo ista leguntur: Interventu
et supplici rogatu Aufridi, Sanctæ Trajectensis Ec-
clesiæ venerabilis Episcopi, et Franconis reverendi
Præsulis nostri, prædictæ Sedi Trajectensis Eccle-
siæ, in honorem S. Martini Confessoris constructæ,
dedimus, largiti sumus, et omnino concessimus om-
nem districtum super villam Bommele, et super
cuncta quæ ad eandem villam pertinent, videlicet
publicæ rei subjecta... Insuper sibi donavimus quid-
quid Poppo, filius Walgeri, habuit in ministerium
in pago Testerbandia et in villa Arelo, proprietario
jure habendum tali ordine, ut præfatus Aufridus
venerabilis Præsul suique successores easdem res
per nostram confirmationem traditas teneat, dispo-
nat, ordinet et perfruatur, nostra omniumque no-
strorum perpetualiter remota contradictione... Data
iii Idus Aprilis anno DCCCXCIX. Hæc Otto III, quæ
successor ejus S. Henricus, III Nonas Septembris anno
MIII confirmavit, et alia concessit de servis, liberis, et
advenis Presbyteris, quæ ibi videri possunt. Hinc Joan-
nes a Leidis cap. 2 dicti libri 9 Aufridum appellat Co-
mitem Hoyensem, Testerbandiæ, Bratuspantiæ et
Dominum de Holteha, sive Altena ut alii interpretan-
tur. Adhucque solitus residere in territorio suo Driel
apud Bommel, quia erat Dominus fere illius insulæ.

accipit a
Fredeboldo
varia bona
in Testerban-
tia:

et alia ab
Ottone 3

et S. Henrico
Impp.
F

fundat mo-
nasterium in
Hohorst

6 Dictum autem territorium Driel obtulit ipse An-
fridus monasterio a se constructo prope urbem Amers-
fordiam: cujus foundationis et donationis diploma ex
monumentis Abbatiae descripsit Arnoldus Buchelius,
ediditque in suis ad Hedam notis, quod hic damus. In
nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Notum sit
omnibus sub Christianæ religionis norma degenti-
bus, qualiter ego Aufridus, licet indignus Trajecten-
sis Episcopus, in loco qui vocatur Hohorsta, ædifi-
cari præcepi cellulam, imprimis in honorem Dei
nostri Jesu Christi constructam, nec non glorissimæ
Genitricis ejus Mariæ, sed et beatorum Petri et
Pauli, meique Patroni specialis S. Martini, ea ra-
tione, ut inibi Fratribus monachis, sub S. Benedicti
regula feliciter vivere cupientibus, dies ducere liceat

huic

A huic vitæ concessos. Ut autem locus prædictus in Dei servitio firmitus possit esse stabilitus, jam dictis Fratribus tradidi, quidquid visus fui habere in villa Thrile, in pago Testerbantensi, cum omni familia cunctoque servitio et districtione, ita ut omni tempore tenui ac possedi, absque ullius contradictione, regali scilicet manu, traditione ac stipulatione nobis concessum : et in Twente dimidium census teloniarum et monetæ et forestæ in Rumelo, et quartam partem silvæ in Fugenhoute. Præter hæc tradidi inter villas Hese et Sous quatuordecim mansos, cum prædio Hohorst prædicto, cum mancipiis et omnibus appendiciis, id est silvis, pratis, pascuis, molendinis, aquis aquarumque decursibus, acquisitis et acquirendis, quod dedit quidam Garwardus miles S. Martino : et novale quoddam de monte Hohorst, usque in Bachevorih. Addidi et has ecclesias, Ermelo, Masemunster, Livemunster, Leyre, Suindrecht, Hamerthe, Loysden. Actum est hoc publice coram idoneis testibus, in basilica S. Mariæ Sanctique Martini in Hohorst, ipso die dedicationis ejus, id est, xiv Kalendas Decembris, anno ab Incarnatione Domini mvi, Indictione iv, regnante Henrico III, Imperii sui anno v. *Hæc ibi. Introducti erant duodecim monachi ex S. Viti Martyris Gladbacensi monasterio, et institutus Dominus Weringerus, doctus pariter et pius, primus Abbas : cui Adelboldus Episcopus, Anfridi successor, tradidit decimas. Secundus Abbas fuit Adelbertus. Huic Bernoldus sive Bernulphus Episcopus dedit bona, et monasterium in urbem Ultrajectinam transtulit, anno ml. Gervicus, dein tertius Abbas fuit, et primus monasterii S. Pauli in urbe. Quæ aliaque tradit Miræus in Originibus cœnobiolorum Benedictinorum in Belgio cap. 31.*

B *translatum Ultrajectum ad S. Paulum.*

Vitæ pars ex MS. cultum probat,

corpus in monasterio Monte Sancto dicto:

C *elogium ex Trithemio,*

Martyrologiis monasticis,

7 *Ex vetusto codice pergameno hujus monasterii S. Pauli habemus aliquam Vitæ partem, quam subijcimus, ibidem ab aliquo monacho conscriptam : in hac desunt quæ ad S. Anfridi obitum, sepulturam, miracula ac venerationem spectant, forsitan alibi reperienda. Titulus hic, recentiori manu præfixus, Vita S. Anfridi Episcopi Ultrajectensis Patroni loci, dein appellatur almus Confessor, et sanctus Sacerdos : quæ aliquem innuunt cultum. Vixit ultimis suis annis cæcus in dicto monasterio, ibique vitam finivit. Ipsum autem monasterium mutato nomine Hohorst, appellatum fuit Heiligenberch : quo adhuc vocabulo in mappis geographicis exprimitur, quod Latine sonat Sanctum-montem. An propter Anfridi sanctitatem et miracula, non liquet. Horum in genere mentionem facit Heda dum ait : Cujus conversatio qualis fuerit, per miracula, ad ejus sepulcrum ostensa, crebro innotuit. Anno Domini mvm v Nonarum Maji feliciter eum obdormivisse, tradunt Beka, Heda et passim alii, quamvis aliqui ad annum sequentem referant ejus obitum. Trithemius lib. 3 de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti, ita inscribit caput cclxxxix. De S. Ausfrido Episcopo, et hoc subnectit elogium : Ausfridus Episcopus Trajectensis, vir secundum seculi dignitatem Comes nobilis et potens, sed secundum Deum sanctus et devotus, magis elegit abjectus esse in domo Domini, quam mundi honoribus extolli. Post Episcopatum namque monachus factus, in monte S. Mariæ latens, multis virtutibus clarus emicuit. Ejus festum agitur v Nonas Maji. Arnoldus Wion et Hugo Menardus in Martyrologio monastico ista scribunt : Trajecti S. Anfridi Episcopi et Confessoris, qui relicto Episcopatu monachus effectus est in Monte-S. Mariæ, quod propriis sumptibus non procul ab Amerfordia oppido sub regula S. Benedicti construxerat. Pauciora habet Dorganius, at multo plura Bucelinus cum MS. Calendario Sanctorum Ordinis S. Benedicti, in quo, et potissimum in monasterio Ultrajectino S. Pauli, videtur in veneratione publica fuisse.*

8 *Interim in MS. Florario Sanctorum longo præfatur encomio, cui pars est ista : Apud Trajectum inferius depositio Sancti Anfridi Episcopi et Confessoris... Hic in monasterio S. Mariæ Virginis, Ordinis S. Benedicti juxta Amersfordiam, quod ipse construxerat, sacræ religionis habitum suscepit, in quo usque ad vitæ suum terminum devotus permansit. Grevenus Carthusianus in suis ad Usuardum additionibus, anno mdxv et mdxxi excusis, ista habet : Anfridi Episcopi Trajecti inferioris et Confessoris. Non solet Grevenus ubique iterare titulum Sancti, et ita absque eo post Anfridum refert Florentium et Vindemialem Episcopos, et Philippum Presbyterum, et hos eodem modo Confessores indiget, quorum Acta hoc aut præcedenti die illustravimus. In Martyrologio Germanico Petri Cunisii ista leguntur : Item S. Anfridi Episcopi Ultrajectini et Confessoris. Quæ eadem cum longo encomio habentur in Martyrologio Gallicano Suassayi, et apud Bartholomæum Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis Balduinus Willotius in Hagiologio Belgico ista habet : In Monte sancto juxta Amersfordiam, S. Ansfridi Episcopi Ultrajectini. Similia habentur in adjunctis Martyrologiis Romani Leodii anno mdccxiv excusis, sed errore aliquo dicitur Episcopus Trajectensis ad Mosam. Habent ejusdem elogium Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, et Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis, quorum ille abstinet ab omni titulo honoris Ecclesiasticis, iste solum Beatum appellat.*

VITÆ PARS

Auctore monacho Ultrajectino S. Pauli.

Ex vetusto codice MS. ejusdem monasterii.

A Anno tertio Henrici Imperatoris, Ottonis tertii beatæ memoriæ Cæsaris Augusti successoris, erat apud Brachbantium Comes Anfridus, summæ justitiæ vir : qui neque muneribus neque donis transitoriis ullo modo a rectitudinis calle reflecti poterat. Frequenter enim a Conciliis et Conventibus sententiæ ab eo imprimis exquisitæ, ab ore ejus omnes erant pendentes, et quæ ipse legum decreta statuit, his nulli contradicere fas fuit Sermo ejus ita mediocritate et discretionem temperatus erat, ut secundum Comici nostri dictum, Ne quid nimis, supergrederetur. Sed et hoc annectendum, quia ex moderatione suorum verborum facile compositio et honestas ejus occulti cordis ab audientibus intelligi potuit. Quidquid vero in jugi et quotidiana confabulatione loquebatur, hoc divinarum Scripturarum exemplis blande leniterque condiebat. Et si quando contigit, ut a secularibus negotiis quietus esse potuisset, aut justa judicia legum tractabat, aut lectioni tanto studio insistebat, ut a quibusdam insipientibus monachicam vitam illum agere derideretur. Quod ideo minus sit mirum necesse est, quia quanto avidiori meditatione Sancti divinis operibus invigilant, tanto amplius viliores mundo fiunt; et ut patientia eorum probetur, a pravis hominibus ex permissione Dei plerumque dehonestantur, teste notario Spiritus sancti dicente, Opprobrium insipienti dedisti me.

8 Summi etiam et illustres viri, dum in jure dicendo gravius quid disceptandum erat et ut solet fieri, diversa sentirent, et variari sententiæ viderentur, ad eum gratia discendi veniebant, et interrogandi. Imperialibus quoque secretis sæpissime intererat, et quoties de majoribus rebus tractandum erat, tantæ auctoritatis habebatur, ut sine ipsius consilio raro aliquid statueretur. Hoc sibi decretum in omni ætate, hoc sibi propositum (non sicut quidam nostri temporis, quos plerumque aut misericordia aut invidia a judicio labi conspiciamus)

de

D
AUCTOR G. S.
M. S. Florar.

Greveno,

Canisio et aliis.

E

Amans justitiæ

honestatis

F

et lectionis sacræ :

Psal. 38, 9

optimi vir consilii,

A *deus* et legis veritate nihil diminuere. Ob hoc *deus* frequenter adscitus et carus præ ceteris habitus, ejus oratione, et primos coercebat et regnum per eum in pace gubernabat. Prædonibus, quibus regio Brachbant maxime alebatur, infestissimus erat, et crebris occursionibus eorum conatus impediēbat. Principem quoque eorum, desperatum hominem, cujus nomen nec dici quidem opus est, sanguine civili adultum, frequenti fuga vix se eripientem vehementer premebat; cum ille saltubus aut paludibus, densissimis arboribus consitis, præsens evadere periculum cupiens, sese occultaret. Multi præterea triumphi, multa bella feliciter gesta, non ad perniciem civium, sed ad reprimendam audaciam improborum. Hæc quidem laicus gerebat.

etiam Regi:

infestus prædonibus,

eorumque principi,

oblatum
Episcopatum
Ultrajectinum

3 Cum vero Baldunus Sacerdos Trajectensis vita decederet, nuntiusque in castra venisset; Rex Aufridum seorsum manu ducens, Sacerdotium illud ei offerre cœpit. Cumque ille reniteretur, jamque se senem, et in militaribus armis omni tempore vitæ suæ versatum, Clericatus officia suscipere omnino absurdum videri contenderet; et Rex vehementer instans, vi ad suscipiendum compelleret; prospiciens quia Regi resistere non posset, ut cum suis deliberaret exposcit. Qua re impetrata, et a suis oratione accepta, quæ Rex imperaret se facturum pollicetur: et accepto gladio quo erat accinctus, super altare S. Mariæ posuit dicens: Hactenus hunc terrenum honorem obtinui, et hostes pauperum Christi et viduarum expuli; nunc deinceps huic Dominae meæ S. Mariæ, qua virtute honorem et salutem animæ meæ obtineam, commendo. Hoc cum diceret, omnium obortis lacrymis ac plausu eorum qui aderant, dignis ejus meritis tribuitur infula Pontificalis. Versiculos quidam e nostris de his rebus cecinit, quos etiam huic opusculo annectere libuit, quo etiam alium in nostra narratione testem haberemus.

honorem
S. Mariæ
protecturus
acceptat:

a militia ad
Sacerdotium
promotus

4 O bona Trajectum, mater prælecta locorum, Nunc retines Dominum generali laude potitum. Ansfrid pro meritis datus est tibi Pontificalis, Est et prælectus Domino Confessor et almus. Qui prius in bello firmabat regna popello, Ecclesiæ custos nunc est sanctusque Sacerdos. Vertitur in melius sic sic certaminis usus, Quondam bellator; nunc autem pacis amator; Tunc pars bellorum, nunc autem Dux animarum. Quondam pugnabat, populi nunc corda gubernat: Militis officium precibus obmutavit in usum, Veste Sacerdotis nunc prorsus liber ab armis, Accepit calicem manibus, liquitque mucronem: Deposuit parvam, cœpit levare patenam; Sprevit vexillum, voluit quia psallere Missam: Nunc Missam cantat, precibusque fideliter instat. Ista suo exemplo Petri facit indubitando, Qui primus cecinit Missam barbamque totondit. Quæ vult ut veniant Deus, omnia protinus assunt. De cane fecit ovem Deus hic, ut fecerat olim, Ad se cum Paulum rapuit de sorte luporum, Quem post Ecclesiæ Doctorem jusserat esse. Nunc est ablatum cum stemmate glorificatus, Atque stolam portat, virtutis et arma ministrat, Qui prius in multis valuit per bella periculis: Gloria Pastoris sonat in sermone suavis.

exemplo
S. Petri

et S. Pauli:

Episcopus
sanctius vi-
vil:

5 Sumpto Episcopatu aliquando Canonicis vestibus utebatur, non quidem elationis causa, sed ne indignationis suspicione a ceterorum moribus Sacerdotum videretur dissentire. Sed quia pius Dominus jam illum ad suam servitutem advocavit, jamque illi curam Ecclesiæ commisit; ad hæc plenius sua consuetudine pietate sibi adjungere disposuit. Nam quamvis impossibile sit vitam ullius Sancti sine peccatis transire, cum tamen illa quæ fragilitate carnis incaute contracta sunt, largissima misericordia in hoc se-

culo aliqua molestia corporali soleant purgari (attestante Scriptura, quæ dicit, flagellat Dominus omnem filium quem recipit) Ansfridus lumen tenebrarum harum taliter amisit, quodammodo manente integritate oculorum, ut nihil minus quam aspiciens et videns putaretur. Defectum quidem in se sustinuit, sed deformitas faciem viri nulla dehonestavit. Hoc ex benignitate Salvatoris nostri credo actum esse, ut extincto oculorum desiderio, et exclusa occasione peccandi, et vultus dignitatem Episcopi servaret, et ulterius unde concupisceret non haberet. Neque hoc incommodo accepto unquam superatus vel animo dejectus est: sed eodem vultu, eadem hilaritate, eadem jucunditate, cum summa patientia permansit.

6 Igitur ex hoc respectu Dei in se propensius rediens, salutifera cogitatio sibi incidit, flores hujus mundi sordes apud Deum videri; et ea quæ multo sumptu ad ornatum putrescendæ carnis captarentur, non solum detrimentum, sed ad perpetuam ruinam animæ pertinere: vestem delicatorem deposuit, indumenta non dixerim vilia, sed potius Angelica ad institutionem S. Benedicti sumpsit. Est collis Heilgenberg, tribus millibus a Trajecto distans, undique circumclusus: una ex parte flumen limosum, reliquam spatium perpetua palus eademque latissima ambiendo, omnem aditum excludit. Huc adacta navicula trans flumen illud ferri se jubet: et quia orationis causa tumultus hominum vitare cupiebat, verticem collis, succisis arboribus et fruticibus, in planitiem deduxit: in primis oratorium, dein sibi cellam; post aliis constructis et claustro effecto, conventicula monachorum ibidem collocavit, et Abbatem eis præfecit. Huc se post colloquia Regis, post Synodum, post diversos conventus recipere solebat. Hic miseram curam secularis negotii a se removit, viribus totis Dei laudibus et obsequiis institit, orationibus, vigiliis, elemosynis ita intentus, ut nostra ætate sibi nemo posset assimilari.

D
Hebr. 12, 6

excitatem
inflictam
æquo fert
animo:

habitum Or-
dinis Bene-
dictini assu-
mit:

E
construit mo-
nasterium
Heilgenber-
gense:

7 Unam ex ejus innumeris liberalitatem in pauperes Christi exhibitam referemus. In ipsa cella, quam diximus, positus, post tertiam vigiliam, unum e suis ministris ad se vocat, quid fieri velit ostendit, et ut nemo id cognoscat interdicit. Semit situlam, immittit vectem, seque simul portando, ministrum ad regendos gressus suos usque ad flumen præcedere jubet. Aqua hausta rediit, igne calefecit, in dolium infudit: leprosum, cujus corpus miserabilis sanies totum obdlexerat, pannis exutum in balneum deposuit, putrescentia membra manibus perlustrans diligenter lavit, lotum in lectum ipsius collocavit, et vestibus novis vestitum ante lucanum, sub testatione ne quis id sciret, abire præcepit. Hic si quæras cur iste tantus vir, tot virtutibus præditus, Spiritus sancti gratia irroratus, leproso illi solatium curationis non impendit; facili responsione has cogitationes obviis excipiam. Legimus namque quod signa infidelibus, non fidelibus data sunt, quo in initio nascentis Ecclesiæ corda Gentilium, longa consuetudine idolorum indurata, visis tot prodigiis ad credendum emollirentur. Quis enim tunc temporis, mundo in florentibus rebus posito, prædicanti aliam vitam crederet, nisi ea exhiberentur, quæ antea non visa nec audita fuerant? et quæ necessitas fuit istis nostris temporibus Ecclesiam Dei signis illustrari; cum nullus sit locus quovis gentium, non mons, non silva, non vallis infinita, non palus immensa, non insula ab orbe remota terræ, quæ non sunt Domini nostri Jesu Christi confessione repleta? Vir namque Domini inanibus favoribus hominum extolli noluit, qui semper intra conscientiam quod boni egit soli Deo cognoscendum contegere studuit.

leprosum a
se lotum, in
lecto suo col-
locat, et no-
vis vestibus
ornat:

F

evitat laudes
humanas.

DE

DE BEATO VENTURA,

ORDINIS CRUCIFERORUM HISPELLI IN UMBRIA.

III MAJI

Hispellum, illustre oppidum Umbriæ, Fulginium inter et Assisium, (ubi Sedem olim Episcopalem fuisse multi tradunt) hoc die veneratur S. Venturam: cujus nominis ibidem extat alicata Ecclesia. Hunc Silvester Marulus seu Maurolycus, in Mari Oceano Sacræ historiæ omnium religionum lib. 1 pag. 51, tradit fuisse Ordinis Cruciferorum, et in Francisci Maurolyci Martyrologio referri ad xxx Aprilis. Non levis sane hallucinatio, nam Martyrologii Maurolyci duplicem habemus editionem, sed absque mentione B. Venturæ: neque etiam illius meminit Felicius, Maurolycum sequi potissimum solitus. At Ferrarius, ex tabulis Ecclesiæ Hispellensis et Cruciferorum, eum in Catalogo generali refert his verbis: Hispelli B. Venturæ Ordinis Cruciferorum.

Memoria
apud Ferrarium,

B Idem Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, de S. Ventura Confessore Hispellensi istud elogium habet: Ventura Hispelli, ex antiqua Hispelluciorum familia, quæ hac quoque tempestate perseverat, natus, ut vetus habet traditio, sanctitate floruit. Corpus illius in arca marmorea conditum, in ecclesia suo nomine constructa et dicata pie apud urbis mœnia asservatur; magnamque apud Hispellenses venerationem habet v Nonas Maji, qua die ejus * natalis summa celebritate a Clero et populo publica processione et devotione colitur. Miraculis aliquot fulsisse fertur. Sed Acta non extant, neque quo tempore vixit, memoriæ proditum est. Hæc Ferrarius ad xxx Aprilis ex monumentis et Annalibus urbis Hispellensis ejus mortem tali die consignantibus. Illum, inquit idem Ferrarius, Fratres Cruciferi congregationis suæ alumnum fuisse affirmant: ejusque memoriam hac die celebrant. Nicolaus Brautius, Episcopus Sarsinæ, in suo Martyrologio Poetico ad eundem xxx Aprilis, S. Venturam colit his versibus:

* potius memoria

Brautium,

Floruit Hispelli natus Ventura, bonorum

Qui fructu plenus transit ad astra senex.

et Jacobillum.

C Ludovicus Jacobillus, in opere de Sanctis et Beatis Umbriæ, collegit ex variis Vitam B. Venturæ Ordinis Cruciferorum, Fundatoris conventus et domus hospitalis ad mœnia Hispelli. Eam ex Italico Latinam offerimus benevolo Lectori, ut pro sua prudentia eam judicet. Est autem hujusmodi.

Hispelli natus,

virtuti deditus,

Crucigeris adhæret,

2 Beatus Ventura Hispelli, in regione Umbria et diœcesi Spoletina, natus est ex antiqua familia Spelluciorum, quæ etiamnum viget. Anhelans vero ad æternam vitam, sprexit atque odio habuit omnia caduca et fragilia præsentis vitæ: et quoniam cognoscebat bonum illud quod infinitum est non posse acquiri, nisi impensis multorum bonorum operum, et potissimum cum magna caritate patratorum; ideo semet occupavit in multis erga Deum et proximos exercitiis eximiæ caritatis, intentus semper ut majora et majora opera præstaret. Contigit autem ut per civitatem Hispellensem transirent aliqui Patres Ordinis Crucigerorum, inde profecturi Romam, tum ut visitarent Corpora sanctorum Apostolorum et alias Sacras Reliquias, tum potissimum ut operam suam pauperibus peregrinis in hospitali impenderent, prout institutum Ordinis requirit. Quo intellecto B. Ventura se illis subjecit, non aliter hanc occasionem arripiens; quam si fuisset a Deo imperata. Adjunxit autem se illis comitem Romam usque, ubi assumpto dictæ Religionis habitu, semet

maiore cum ardore tradidit exercitiis caritatis, factus reliquis illustre exemplum. Inter assiduas domus hospitalis fatigationes oculos mentis intendebat in aliarum virtutum acquisitionem, in multas vigilias et abstinencias, in orationem et contemplationem magno cum fervore susceptam. Hinc fama sanctitatis ejus, de die in diem accrescens, reddebat eum lucidissimum speculum cujuscumque laudabilis actionis.

habitu
suscepit:

sancte vivit:

3 Interea eidem obtigerunt per mortem consanguineorum suorum variæ possessiones, ea potissimum intentione donatæ, ut iis ædificaretur cœnobium cum domo hospitali pro Patribus Cruciferis. Quare mandato præpositorum Superiorum Ordinis, B. Ventura Hispellum missus; ut huic ædificationi intenderet, intra breve tempus extra mœnia construxit ecclesiam sub titulo sanctæ Crucis; adjunxitque cœnobium pro suis religiosiis, et domum hospitalalem, in qua pauperes peregrini susciperentur. Fuit autem ipse creatus primus Prior hujus novi conventus, ad quem missi multi alii Patres Cruciferi, ut ibi habitarent: quos ipse rexit magna cum caritate, prudentia et zelo. Reperit ibidem ipsemet amplam occasionem exercendi munera hospitalitatis et caritatis, maxime quod esset locus situs in via Romana, per quam innumeri semper peregrini et pauperes transibant: qua etiam ratione magis innotescebat ejus sanctitas. Demum plenus dierum et bonorum operum, ad æternam vitam, quam tantopere desideraverat, migravit in dicto cœnobio die xxx Aprilis..... Corpus ejus venerabile fuit in eadem ecclesia in arca marmorea depositum; et Dominus Deus, propter merita ejus, in diversis temporibus magna et plurima miracula operatus est; ac tunc dicta ecclesia, relicto nomine sanctæ Crucis, cœpta est appellari, ecclesia S. Venturæ, uti adhuc appellatur. Interim in festo Inventionis sanctæ Crucis die III Maji, ex antiquis statutis Hispellentium, Clerus utriusque Ecclesiæ collegiatæ, quæ ibidem reperitur, Religiosi alii et Confraternitates cum Gubernatore, Magistratu et populo, quotannis in solenni supplicatione procedunt ad dictam ecclesiam: in qua aliquis Canonicus ecclesiæ S. Laurentii tunc sacrificium Missæ Deo offert.

Hispelli fundat cœnobium et domum hospitalalem:

E

moritur 30 Aprilis:

claret miraculis:

F

4 Clemens Papa IV, in Brevi Perusii anno MCLXV signato, et ad domum hospitalalem Cruciferorum Bononiensium directo, signavit sub suo registro omnes ecclesias et domos hospitales, quas tunc temporis habebat Ordo Cruciferorum: atque intra alias nominat domum hospitalalem S. Venturæ apud Hispellenses: sed hæc postmodum, quod esset ad viam publicam, fuit a militibus destructa cum ipso conventu. Ecclesia tamen, cum paulatim ad ruinam tenderet, fuit anno MDCXXV, a Justiniano Cambio Hispellensi Sacerdote restaurata, et anno sequente MDCXXVI a Nicolao Venanzi Abbate, et Vicario Hispellensi, auctoritate Laurentii Castrucci Episcopi Spoletani, sepulcrum B. Venturæ apertum; et intra illud reperta arca cypressina, tribus circulis ferreis arcte conclusa, intra quam erant caput et reliqua ossa dicti Beati: quæ dein fuit iterum conclusa, et in priore loco reposita. Est ab antiquissimo tempore huc usque pia devotio Hispellensium, venerantium hoc ejus sepulcrum: ubi in dicta ecclesia adservatur

Clemens 4 Papa meminit hujus Conventus S. Venturæ:

ecclesia restauratur;

Sacra ossa elevantur:

tur

missima ejus imago, et conceduntur a Deo beneficia, iis qui cum devotione et fide B. Venturam invocant.

5 Hæc Jacobillus, citatis ad marginem MS. Chronico Cruciferorum M. Antonii Boldi Venetiis adser-vato, MS. Historia Hispellensi Guidonis Olerini et Fausti Gentilis Donnolæ, MSS. monumentis Crucife-rorum Romæ et Bononiæ adservatis et aliis cum Fer-rario supra allegato : cui credere malumus dicenti, quo tempore vixerit, memoriæ non esse proditum, quam verbis Jacobilli, supra de industria prætermis-sis, signantibus annum Domini nostri DLVIII tempore Pe-lagii Papæ I. Tantam certe illius antiquitatem non suadet Venturæ nomen, pro Bonaventura ex solenni Umbrorum consuetudine decurtatum, et ætatem seculo X vel XI posteriorem sapiens. Utinam Clementis IV Bullam integram exhibeat aliquis, ex qua de Crucige-rorum sub ipso, nomine, ordine, amplitudine certius nobis constaret, quom ex ipsis Crucigerorum historiis : qui exordia sua a S. Cleti Papæ temporibus repetisse contenti, ad seque trahentes quidquid de institutione Hospitalium ubicumque legitur, in hujusmodi imagina-riæ antiquitatis assertionem et deductionem hærent ab-sorpti; nihil interim nos docentes de medio ævo, ad quod originem eorum certior conjectura referret.

6 Temporibus Pii II præcipua Ordini isti claritas accessisse putatur : hoc enim anno MCCCCLXIV conventum

celebrante Mantuæ, in quo de bello contra Turcas ac-tum, plurimum per Italiam Hospitalium Fratres, ha-bitu, institutis, origine varii, in unam Religionem Crucigerorum coordinati dicuntur : quam Religionem anno MDLXVIII reformavit Pius V, et nostra ætate ex-tinxit Alexander VII. unacum aliis nonnullis minoris utilitatis in Ecclesia cætibus, eorum possessiones con-vertens ad necessitates Ecclesiæ urgentiores. Quidquid sit, et cujuscumque tituli atque ætatis ea congregatio fuerit, ad cujus possessionem Hospitale S. Venturæ apud Hispellum pertinuit, ante coordinationem præ-dictam, jam inde a seculo XIII; uno alterove seculo oportet seniore fuisse Venturam, cujus ut Sancti adeo celebre nomen tunc fuerit; et fieri potest ut eum Cru-ciferi eo dumtaxat modo suis annumerent Sanctis, quo-modo alii Ordines varii eos Sanctos inter suos colunt, a quibus fundata aut protecta loca ipsi postea possede-runt. Nos eis per conjecturam nihil detractum volumus, ejusque memoriam ad hunc potius diem quo colitur, quam ad ultimum Aprilis quo mortuus dicitur refe-rendam putavimus : et causam præcipui hoc die cultus eam putamus, quod cum hospitalis illius titolare fes-tum tunc ageretur, et simul ad Venturæ sepulcrum tunc maxime accederetur, nec propriam utlam ipse ve-nerationem haberet alio tempore, ipsa sanctæ Crucis festivitas vulgo cæperit pro solennitate ejus reputari.

DE BEATO ALEXANDRO

CONVERSO CISTERCIENSI FUSNIACI IN GALLIA.

Fusniacum, Ordinis Cisterciensis percelebris Abbatia, de dignioribus et magis conspicuis re-ligione filiabus Claræ-vallis, sita est in diocesi Laudunensi, in Veromanduensis pagi finibus et regione Thieraschiæ, secundo lapide ab oppido Ver-vino. Ibi vitam sancte finivit B. Alexander, Princeps Scotiæ, et habet altare; estque pictus solus in tabula altaris habitu Conversi dicti Ordinis Cisterciensis, uti ad nos scriptum. Quæ de hoc B. Alexandro dicere pos-sumus, sunt a Thoma Cantipratano conscripta lib. 2 de Apibus, qui cap. 10 ista asserit :

2 Memor sum illustrissimæ Virginis Mathildis, quæ nostro tempore obdormisse probatur. Hæc filia Regis Scotiæ, ut probabili relatione didicimus, qua-tur fratres habuit; unum Ducem, qui relicta uxore pro Christo pauperrimus exulavit; item alium Comi-tem, qui vitam eremiticam duxit; item Archiepisco-pum, qui relicto regimine ordinem Cisterciensem intravit. Quartus fuit Alexander junior frater, anno-rum sedecim: quem cum pater Rex regnare coge-ret, Mathildis soror ejus, virgo viginti tantum anno-rum, dixit ei : Alexander, frater carissime, quid nunc ages? Fratres tui majores natu mundum ter-ramque deseruerunt, ut cælum acquirerent : regnum spreverunt mortale, ut regna perpetua possiderent. Tibi ergo soli regnum relictum est, pro quo es et cælestem gloriam et animam perditurus. Nec mora, Alexander resolutus in fletus, Heu, ait, soror, et quid consulis facere? Ego paratus sum et quidquid jusseris adimplere.

3 Quo audito, gavisæ soror, accepit fratrem, et mutato habitu ad remotiora transduxit : ubi eum et mulgere vaccas, et lac ad coagulum coadunare, et caseos optimos facere docuit. Inde venerunt in Gal-lias, ad Fonii claustrum Ordinis Cisterciensis, ubi soror locavit fratrem pro mulso-re vaccarum, et probatus inventus est in optimis caseis faciendis,

Hinc monasterii fratrem Conversum factum soror alloquitur, dicens : Multum, carissime frater, apud Dominum meritum acquiremus, quod terram paren-tesque amisimus : sed in hoc specialissimam remu-nerationem habebimus, si usque ad tempus futu-rum, quo nos invicem in cœlo ad consolationem per-petuum videamus, ad præsens nos, ut nullus nos-trum alterum amplius videat, ab invicem sequestre-mus. Hoc audito flevit frater, gravius istud ducens omnibus quæ dimisit : et licet invitatus, imperat animo, et a sorore totaliter separatur. Illa autem ad novem milliaria, in villa quæ dicitur Lapon ibidem man-sura secessit...

4 Ne autem de fratre ejus Alexandro, quod gra-tius est prætermittam. Cum monachus quidam fis-tulatum ex ulcere pectus haberet, oraretque ad tumulum jam defuncti, apparuit ei frater Alexan-der sole lucidior, coronam gestans in manibus, et corona capitis insignitus. Cum ergo monachus quæ-reret, quid corona duplicata signaret; Corona, inquit, quam gesto manibus, corona extitit temporalis, quam pro Christo deserui. Illa vero, quam gesto in capite corona est, quam communem cum Sanctis accepi : et ut tibi fidentius in hac visione credatur, secundum fidem tuam sanus eris ab omni incommodo quo torqueris. Et notandum quod incognitus mansit usque in diem mortis suæ : et tunc constrictus obe-dientia Prioris sui, se fratrem sanctæ Magthildis de Lapione et filium Regis Scotiæ revelavit. Fecerat autem eum in nobilitate suspectum factum quod-dam, quod multum postea doluit evenisse. Vir enim nobilissimus, Dominus Hugo de Rumenni, aprum immanis magnitudinis venatu lassaverat, et ut na-tura bestię est, stare coegerat ad resistendum. Equo autem nobilis ille descendens, aptato pugione cum bestiam vellet impetere, et tamen ejus truculentiam formidaret; Frater Alexander, qui vaccas in vicino

pascebat

D
haud multum
seculo 12 an-
tiquior.

E

etiam in
Ordine Ci-
sterciensi :

F
a morte ap-
paritio cum
duplici co-
rona :

NOT. 37 38 et
39
notitia stirpis,

A pascēbat, arrepto pugione de manu formidantis, bestiam audacter impetiit et occidit. Quo viso nobilis ille in oscula Fratris Alexandri illico ruens, Vere, inquit, numquam vaccarum custos, numquam rusticus, etiam undecumque veneris, inrevisti. Hæc Cantipratanus.

§ Nomen ejus deinceps inscriptum est recentioribus Fastis, et quidem die tertio Maji, quo colitur S. Alexander Papa, refertur in Ka'endario sacri Ordinis Cisterciensis Divione anno MDCXVII excuso, et in serie Sanctorum et Beatorum dicti Ordinis a Claudio Chalemoto anno MDCLXVI Parisiis impressa : qui sub finem istæ addit : Sepultus jacet in antiquo Fusniaci cœmeterio, ubi adhuc lapis sepulchralis conspicitur, diuque locus a peregrinis ob solatium quod hinc habere solebant, est frequentatus : etsi Cirtercienses pii hujus Fratris ossa retro majus altare in propria basilica tumultata fuisse credant, ob antiquum ibidem positum epitaphium seu vitæ compendium, Alexandri historiam referens : quod tumuli testimonium non ita certum est, cum aliunde adhuc Fusniaci videatur. Hæc Chalemotus, qui depositionem B. Alexandri appellat, uti etiam Chrysostomus Henriquez ad sequentem diem IV Maji, et secuti sunt Bucelinus et B Saussayus, qui cum Menardo retulit etiam ad diem XIV Januarii.

6 Angelus Manrique in Annalibus Cisterciensibus agit de illo ad annum MCCXVII Capite VI, quo enno ar forte aliquanto serius vita functus est, ut tempore Thomæ Cantipratani, qui libros citra annum MCCLX conscripsit, censeatur adhuc vixisse. Aliquas conjecturas de patre, sed fassus incertas, profert ibidem Manrique. Quid si avum aut proavum habuerit ex Regibus primariis totius Scotiæ, et patrem alicujus ditionis in dicta Scotia toparcham, sed more etiam apud Anglos consueto Regem habitum; eo modo quosolent adhuc in Germania Archiduces, Duces Comites, quod sint ex simili prosapia prognati, et sic melius latuerint, neque passim apud alios coævos auctores memorati fuerint. De S. Maghilde seu Meehtilde egimus inter prætermisssos ad XII Aprilis quo dicitur obiisse, et verosimiliter ante fratrem, atque sepulta in eo loco quem Cantipratanus nominat Lapionem : in quo si cultum habuit aut etiam nunc habeat aliquem, uti asserit in Menologio Virginum noster Franciscus Lahier (tacito tamen loci nomine) libenter eam reponemus in Supplemento Aprilis. Nunc nec nomen quidem loci ipsius invenimus in tabulis, ex quo præcipue petenda illius rei notitia foret : quod interim ut pro nobis faciat alius, cui is forte notior erit, rogamus.

D
CT
Temp
et st
ps
ca

Soror an colatur ut Sancta?

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 53
E

Nomen in
Fastis
3 Maji :

4 Maji et 14
Januarii.

QUARTA DIES MAJI.

SANCTIS QUI IV NONAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Judas, alias Quiriacus, Episcopus Martyr Hierosolymis.
 S. Porphyrius Presbyter, Martyr Camerini in Umbria
 S. Heraclius, } Martyres, Fulginii in Umbria.
 S. Justus, }
 S. Maurus, }
 S. Corcodemus Diaconus, Autissiodori in Gallia.
 S. Pelagia Virgo, Martyr Tarsi in Cilicia.
 S. Olbianus Episc. Aneorum, Sancti illius discipuli, } Martyres in Asia.
 S. Aphrodisius, }
 S. Meldas, }
 S. Macrobius, } Martyres, Seythopoli in Palæstina.
 S. Valerianus, }
 S. Leontius, }
 S. Antoninus Socii LX
 S. Antonia, Martyr Nicomediæ in Bithynia.
 S. Coelestinus,
 S. Felix,
 S. Urbanus,
 S. Romanus,
 S. Bellicus,
 S. Martialis, } Martyres in Africa.
 seu Marcianus, }
 S. Mittunus Presb. }
 S. Florianus, }
 S. Petrus, }
 S. Nestorius, }
 S. Mictionius, }
 seu Mittorius, } Martyres.
 S. Antoninus, }
 S. Secundianus, }
 S. Marcellianus, }
 S. Florianus Princeps Officii, Socii ejusdem varii, } Martyres Laureacii in Norico Ripensi seu Superiore Austria.
 S. Silvanus Ep. Gazensis Alii xxxix aut XL. } Martyres in Palæstina.
 S. Synesius Martyr, depositus Lucæ in Hetruria.

S. Neophytus,
 S. Gaius, } Martyres apud Græcos.
 S. Gajanus, }
 S. Zenon, }
 S. Marcius, }
 S. Macarius. }
 S. Jacobus Diaconus, Martyr, Bergomi in Italia.
 S. Monica, mater S. Augustini.
 S. Macarius Episcopus, in territorio et urbe Burdegalensi.
 S. Venerius, Episcopus Mediolanensis in Insubria
 S. Benedictus, Episcopus Æserniensis in Italia.
 S. Valerianus, Martyr Foro-Livii in Italia.
 S. Titianus, Episcopus Laudensis in Italia.
 S. Antonius, Abbas Turonibus in Gallia.
 S. Paulinus, Episc. Senogalliæ in Italia.
 S. Paulinus Diaconus, Martyr Coloniae.
 S. Nicephorus, Confessor, Hegumenus Mediciensis in Bithynia.
 S. Codehardus, Episcopus Hildesheimensis, in Saxonia inferiore.
 S. Helena Virgo, Trevis in Campania Gallicana.
 S. Lupinus, Carcassone in Gallia Narbonensi.
 Ven. Catharina, Sanctimonialis Ordinis Cisterciensis, Parci Dominarum in Brabantia.
 B. Joanna reclusa, Ripatorii in diœcesi Galliarum Treccensi.
 B. Gregorius, Eremita Augustinianus, Veruculi in finibus Urbinatum.
 B. Philippus Aquilanus, ex Ordine Observantium S. Francisci, Sulmone in Italia.
 B. Michael Gedrocus, Lithuanus Ordinis Canonicorum Regularium Mendicantium Cracoviæ.
 B. Ladislaus Gielnovius, Ordinis Minorum de Observantia Varsaviæ.
 S. PIUS PAPA V Romæ.

VIDE APP.
 T. VII MAJI
 NOT. 56

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sanctus Antherius Papa memoratur in MS. Hibernico monasterii Tam-lactensis. Forsan est S. Anterus Papa et Martyr relatus
 III Januarii.
 S. Vincentii Levitæ et Martyris aliquæ Reliquiæ, anno 1176, dono Alphonsi Regis Lusitaniæ impetratæ, Bracaram translatae, et miraculo febris depulsæ fuerunt honoratæ, uti a Cardoso in Hagio-logio Lusitano indicatur. De S. Vincentio ejusque Reliquiis, Ulyssiponem anno 1173 translatis, egimus die quo colitur, xxii Januarii.

B. Franchildis sive Framehildis, matris S. Austrebertæ translatio, memoratur a Saussayo : et iterum natalis 17 hujus; sed ubique caractere minore, sive inter Pios : at cum titulo Sanctæ in Gynecæo Arturi. De ea actum cap. 1 Vitæ S. Austrebertæ filix
 x Februarii.
 S. Walburgis, Virgo et Abbatisa, a Kalendis Maji transfertur ad hunc diem in quibusdam fastis Belgicis. Acta ejus variæ dedimus xxv Februarii.
 S. Antonina Martyr, Nicææ in Bithynia, memoratur in Epternacensi apographo Martyrologii Hieronymiani.

miani. Cōsule quæ infra ad Acta S. Antonia re-
ferimus, arbitrati illam coli, uti ibidem dicimus,

i Martii.

S. Hilarion Thaumaturgus indicatur in Menæis excu-
sis, et MSS. Card. Mazarini, et in MS. Synaxa-
rio Claromontano. Omnia simul cum elogio hic in-
serto dedimus

xxviii Martii.

S. Francisci de Paula, Ordinis Minimorum Funda-
toris, Canonizatio, celebratur in dicto Ordine sub ri-
tu duplici. Acta ejus dedimus

ii Aprilis.

Nicetas, Hegumenus Mediciensis in Bythinia, me-
moratur in Menæis Græcis; forsā ob translationem
corporis ad proprium monasterium, uti diximus ad
ejus Vitam

iii Aprilis.

S. Joannes Palæolaurita Presbyter indicatur cum ali-
quo elogio in Menæis excusis et apud Maximum Cy-
thieræum. Sed cum Græcis in Typico S. Sabæ et
aliis de eo egimus.

xix Aprilis.

S. Quintianus memoratur a Greveno in Auctario
Usuardi. Videtur is esse Martyr in Africa, indica-
tus

i Maji.

SS. Orentius et Patientia, parentes S. Laurentii,
inscribuntur Catalogo generali Ferrarii, citatis ta-
bulis Ecclesiæ Oschensis cum Marietta; et apud
Saussayum in Supplemento. De iis poterit agi ad
vitam S. Laurentii, uti diximus inter Prætermis-
sos

i Maji.

S. Fortunatus adjungitur aliis Martyribus in MS.
Augustano et Labbæano; uti infra dicimus, dum de
SS. Cælestino et aliis in Africa passis agimus, ubi
hunc rejicimus in diem

iii Maji.

S. Genius Confessor, Lactoræ in Vasconia Aquita-
nica, celebrem cultum habuit in monasterio Moys-
siacensi. Vitam ejus dedimus

iii Maji.

B. Alexander, Conversus Cisterciensis Fusniaci
in Gallia, memoratur a Chrysostomo Henriquez,
Saussayo, Bucelino. Acta ejus illustravimus

iii Maji.

Herswindis, prima Abbatissa Thorensis ad Mosam,
inter Ruremundam et Masecam, memoratur in
MS. Florario et Venerabilis dicitur: at Beata a
Greveno: Sancta Abbatissa a Canisio. Sanctæ ti-
tulo absolute honoratur a Ferrario, Saussayo, Gele-
nio, Arturo. Verum nullus ei cultus tribuitur in ip-
sa Abbatia Thorensi, sed anniversariæ exequiæ, olim
institutæ, adhuc pro ejus animæ salute celebrantur.
De ea nonnulla habentur in Actis B. Ansfridi pa-
rentis

iii Maji.

Pueri Jesu inventi festum hoc die refert Balinghe-
mius, in Fastis Marianis.

Coronæ spineæ Domini nostri Jesu Christi festum,
seu commemoratio, celebratur in variis Ecclesiis, et
refertur in Breviario Ordinis Teutonici, et de Mer-
cede item in Missali Septemtrionali; in Martyrolo-
giis MSS. Pragensi et Florario; in Siculo Cajeta-
ni, alioque Colonia et Lubecæ anno 1490 excuso,
nec non Auctario Greveni ad Usuardum. In aliqui-
bus dicitur festum lanceæ, coronæ spineæ et cla-
vorum aut Sindonis. Quod indicasse ad institutum
nostrum sufficit.

S. TRIFINÆ Martyris corpus, anno 1650 sub Inno-
centio Papa X Roma Bononiam translatus est,
et depositum in ecclesia S. Mariæ de Galliera,
uti ad hunc diem indicat Masinus in Bononia per-
lustrata.

S. Paulini Martyris caput	Martyrum	{	anno 1662 Roma
S. Fulgentii,			Bononiam delatæ
S. Innocentii,			sunt, et depositæ in
S. Fortunati,			Ecclesia Parochiali
S. Erasmi,			S. Mamoli, quorum
S. Valentini,	reliquiæ	{	solennitas celebratur
S. Pacifici,			Dominica prima Ma-

ji, scilicet alio Officio duplici non impedita, ut tres
Maji T. I.

dies priores fuerunt; et ideo indicatur a Masino ad
hunc 4 diem Maji.

S. Floriani, Martyris in Aquitania passi, natalis,
indicatur a Saussayo in Supplemento Martyrologii
Gallicani. Videtur hic lapsus memoria, ac voluisse
agere de S. Florentio in Aquitania passo, sed 22
Septembris; qui in variis Actis dicitur frater S. Flo-
riani Martyris, sed Lauriaci in Norico Ripensi,
hoc die passi. Num hujus frater fuerit S. Floren-
tius, infra ad hujus Acta quærimus.

B. Valeria, Matrona religiosissima, fide et pietate
spectabilis Lauriaci, memoratur in Gynecæo sacro
Arturi, quod illa corpus S. Floriani curarit sepe-
liri, uti clarius indicatur infra in secunda hujus Vi-
ta num. 8.

Quadragesima, ut Sancta Virgo et Martyr, sub
Adriano Imperatore passa, refertur a Dionysio
Bonfant lib. 4 Triumphi Sanctorum Sardinia cap.
14 et pro probatione allegatur hoc epitaphium: †
Hic jacet B. M. Quadragesima, quæ vixit an-
plus minus xiii. Requievit in pace sub d. iii No-
nas Maji. Ind. decima. Quidni per B. M. intelliga-
tur bonæ memoriæ? et quia requievit in pace, un-
de scitur martyrio coronata et sub Adriano? Deni-
que ea inscriptio est recentior, cum Indictio non fue-
rit sub Ethnicis Imperatoribus inventa.

Venerabilis Alvarus, Scriptor Vitæ S. Eulogii,
Presbyteri et Martyris Cordubensis, quam dedi-
mus xi Martii, inscriptus est Martyrologio Hispani-
co Tamay-Salazar, ne, inquit tanti civis, et de
sanctorum Martyrum veneratione optime meriti,
memoria deperiret. Allegat etiam Luitprandi Chro-
nicon, in quo Sanctus compellatur. Sed id a recen-
tioribus suppositum auctori non suo creditur.

Ethelredus Rex Merciorum, anno regni sui xxix NOT. 40
monachus Bardenensis effectus, anno dcccvi a se-
culo migravit, et æternæ felicitatis, serenitatis ac
lucis gaudia intravit, magnæ vir sanctitatis et
religionis. Ita Wigorniensis ad dictum annum.
Eundem laudant Malmesburiensis, Huntindoniensis et
alii. Tomo i Monastici Anglicani pag. 142 San-
ctus Ethelredus compellatur, citato lib. 3 Chronici
Cestrencis, quod habemus in insigni codice MS. in
quo ista leguntur: Rex Ethelredus, postquam xxx
annos super Mercios regnasset, et xiii annos apud
Bardenege monachus fuisset, obiit. Non reperi-
mus nomen ejus ullis antiquis Martyrologiis in-
scriptum aut diem obitus in antiquis Chronicis notatum.
Interim ad hunc iv Maji (forte quod alius Sanctus
deesset) refertur S. Ethelredus Rex Merciorum in
Martyrologio Anglicano; ejusque auctoritate subni-
tus Michael Alfordus, Sanctorum Angliæ albo adscri-
psit, et nos ita eum citavimus. Menardus et Maihew
eundem ad hunc diem allegant, et solum Beati titulo
honorant. Hinc omnibus expensis honoramus Ethel-
redum Regem, ut virum sanctum, sed Ecclesiastico
cultu non arbitramur exornatum.

Diethmarus, Abbas Hirsangiensis in Ducatu Wir-
tembergico, hoc die anno dcccclii mortuus
traditur, in Helvetia sacra Mureri pag. 200 cum
titulo Beati Confessoris. At Bucelinus ait factum ex
Abbate Episcopum Hildesheimensem et mor-
tuum anno dccccliv, nec titulum ei tribuit
Beati.

Willericus, discipulus et successor S. Willehadi in
Episcopatu Bremensi, anno dcccxxvii mortuus
hoc iv Maji, refertur cum titulo Sancti a Bucelino
in Menologio; abstinet vero ab omni titulo par. 4.
Germaniæ sacræ, ubi recenset Episcopos Bremen-
ses: abstinent et alii qui de eo agunt antiqui et recen-
tiores.

Maria et Rufina indicantur in MS. Tam lactensi, aliis
ignotæ.

- monachus S. Berachi, a latronibus trucidatus. S. Beracho resuscitatus traditur in *Supplemento ad hujus Vitam* xv Februarii num. 7 apud *Colganum*: qui in *Notis* num. 6 arbitratur hoc iv Maji coli.
- Moshua, filius Crumminci in monte Eblina, indicatur in *MS. Tamlachtensi*, de quo alibi nihil legimus.
- S. Haymarus, Episcopus et Martyr, qui S. Mansueti Scoti in Tullensi Cathedra successor fuit, et ordine xxvii, lanceis perfoctus anno dclxx. *Hæc aliæque Camerarius. Habetur S. Mansuetus primus Episcopus Tullensis et colitur iii Septembris. Hujus successor dicitur Ammon, relatus in supplemento Saussayi* xxv Septembris, neque alius Haymarus dictus agnoscitur apud *Sammarthanos et alios.*
- Colmocus, Episcopus Bamfæ, mirus concionator refertur in *Menologio Scotico Dempsteri*, qui lib. 3 *Historiæ Ecclesiasticæ Scotorum* pag. 152, asserit obiisse anno mx, et Sanctorum albo adscriptum, et templa ei erecta esse: imo et more suo aliquos ab eo libros scriptos indicat. *Secutus Ferrarius, allegans Breviarum; quod saltem non est Aberdonense, a qua urbe solum ad xxx m. p. introrsum recedere ait Bamfiam, olim Comitum Buchaniæ regionis Sedem. Nos certiora et antiquiora monumenta venerationis expectamus.*
- Didacus, Donatus in Hispania, in Vallis-Paradisi cœnobio, Ordinis Cisterciensis, floruit cum opinione sanctitatis, relatus ab *Henriquez, Chalemoto, Bucelino*, sub titulo pii Fratris aut beatæ memoriæ.
- Monachi a Turcis in monte Thabor interfecti indicantur ad annum 1113 a *Roberto de Monte*, et ad hunc diem referuntur a *Menardo et Bucelino* in *fastis Benedictinis*, et *Saussayo* in *supplemento Martyrologii Gallicani.*
- Amelia, Virgo Swivekana, juxta Teneramundam in diœcesi Gandensi, spiritu prophetico insignis, memoratur ab *Arturo du Monstier* in *Sacro Gynecæo*, citatque *Harduinum* in *MS. Sanctorum Flandriæ* indiculo, quem non vidi, ac *Sanderum* in *Hagiologio Flandriæ*, quod habemus anno mdcxxxix *Insulis excusum*, in quo nihil de dicta *Amelia* reperimus, ut neque in *Auctario Molani* per *Raissium* aut alios.
- Vincentius, Presbyter ex Ordine S. Dominici, sanctitate et miraculis Panormi clarus, indicatur in *Martyrologio Sæculo Octaviæ Cajetani*, adlitque Acta jurata auctoritate Ecclesiæ esse. *Interim abstinet a titulo Sancti et Beati, neque ejus meminit in magno opere de Vitis Sanctorum Siciliæ.*
- Alexander Papa V, ante Minorita, cum titulo Beati fertur ad hunc diem ab *Arturo du Monstier* in *Martyrologio Franciscano*, licet in *Notis* asserat v Nonas Maji obiisse, uti et alii cum *Haroldo* ad annum 1410, ubi de eo agit, sed absque titulo Beati.
- Marina solitaria, sepulta in Conventu S. Mariæ de Pomerio, Ordinis Minorum, refertur a *Gonzaga* 3. par in *Provincia S. Michaelis Conventu* 13 pag. 1041, et dicitur ad ejus honorem ædes ædificata, memoratur a *Cardoso* in *Hagiologio Lusitano* hoc die, citaturque *Gonzales de Avila* in prima impressione *Theatri Salmuntini*, qui ejus postea in alia editione non meminit. Non fit ejus mentio in *Martyrol. Franciscano Arturi* aut ejus *Gynecæo*. Hinc certiora documenta optamus.
- Baltasar a Florentia anno 1433
Bernardinus a Castro-viridi anno 1540,
Jacobus Borbanus Goæ seculo 16
Hieronymus a Pedona Capucinus
Fani anno 1576
Clara Serrana Illiturgi anno 1541
- Ordinis Franciscani obierunt aut floruerunt.
- Cum titulo Beati relati in *Martyrologio Franciscano Arturi du Monstier*, sed ejus unius auctoritate.
- Cecilia de Ferrara, cum annis octo in matrimonio vixisset, tam hæc quam maritus Ordinem S. Dominici professi sunt, hic in monasterio S. Dominici, illa in S. Catharinæ Martyris, ubi per annos triginta sancte vixit, mortua anno mdxl. *Vitam ejus, post Michaellem Pium, Seraphinum Rassium et Menopolium, edidit Joannes de Rechach de S. Maria, ejusque compendium extat ad hunc iv Maji in Anno sancto Ordinis S. Dominici, ac Beata soror compellatur.*
- Maria Blondeau tertii Ordinis adjungitur in dicto Anno sancto, quæ dicitur Angelis familiaris fuisse, et ab illis sæpe e domo sua in ecclesiam deportata, ac Beata soror nunupatur.
- Beatæ memoriæ Joannis Houthon, Prioris Carthusiæ Londinensis, qui noluit Regem Anglorum supremum caput in temporalibus et spiritualibus acceptare, credere et affirmare: ideoque crudelissime martyrizatur, primus inter octodecim Martyres Carthusianos. Siquidem super vimicillam, vulgariter Ahyrdle dictam, resupinus alligatus, per milliæ ad calces equorum trahitur ad locum bubali. Ubi suspensus est primum in patibulum: verum abscisso fune semivivus decedit in terram. Deinde cruentus lictor verenda ejus abscidit, ventrem ejus dirupit, cor et omnia ejus interiora evulsa in ignem coniecit. Sic patientissimus Martyr migravit anno trigesimo quinto supra sesquimillesimum, cum sanctissimis collegis Roberto Laurens, Priore Bellæ-Vallis; Augustino Webster, Priore domus Visitationis B. Mariæ; e Reginaldo Ordinis S. Brigittæ. Quorum morticina, in caldariis aliquantum lixa, per diversa civitatis loca sunt suspensa. *Hæc Molanus in Auctario ad Usuardum diverso caractere, citatque scriptum de Passione octodecim Carthusianorum a Mauritio Chamney Professo domus Londinensis. Molanum sequuntur Canisius in Martyrologio Germanico, et alius in Martyrologio Gallico Leodii anno mdcxxiv excuso. Plenior relationem seponimus, dum veneratio illis a Sede Apostolica concedatur.*
- Euthymius Martyr indicatur sub finem apographi *Blumiani Martyrologii Hieronymiani*, in aliis primo loco v Maji.
- S. Sacerdos Episcopus Lemovicensis memoratur in *Martyrologio Romano* et a *Molano* citato. *Vitam damus die ejus natali* v Maji.
- S. Irene Martyr, memoratur in *MS. Synaxario Claromontano* et a *Mavrolyco*: ab aliis v Maji.
- S. Athanasius, Archiepiscopus Corinthiorum, indicatur in *MS. Chifletiano Græco*. De eo agimus v Maji.
- S. Justus, Episcopus Viennensis in Gallia, Martyr celebratur in variis *Martyrologiis*; ast in *ecclesia Viennensi* vi Maji.
- S. Senericus magna solennitate colitur in Castro Theoderici, ubi Corpus ejus in arcis ecclesia cœnobitica quiescit. Ita *Saussayus*. *Vitam ejus illustramus ad diem* vii Maji.
- S. Gordiani passio inscripta est *Auctario Greveni ad Usuardum*. Colitur x Maji.
- S. Majoli Abbatis translatio memoratur in *MS. Leodiensi S. Lamberti*. Ejusdem nomen insertum *Greveni Auctario*. Dies natalis est xi Maji.
- S. Mucii Martyris passio inscripta est antiquo *Kalendario Ecclesiæ S. Maximini*. Videtur esse qui colitur xii Maji.
- B. Joannes Nepomucensis hodie commemoratur a *Joanne Nadazi* in Anno Joannis, tamquam hoc die captus secreti Confessionalis causa: vitam ejus dābimus

- bimus die, quo Martyr obiit xvi Maji.
- S. Plechelmi Abbatis in Anglia, qui in Aldenzael quiescit, translatio inscripta est *Kalendario MS. Ordinis Benedictini. Fuit is Episcopus Candidæcasæ et colitur* xv Julii.
- S. Annæ, matris Deiparæ Virginis, festum Translationis venerandi corporis ad ecclesiam Cathedralē Aptensem in Provincia, solenniter in dicta ecclesia et diœcesi celebratur : cujus Officium per annum feria tertia non impedita festo novem Lectionum, præterquam in Adventu, Quadragesima et Vigilia recitatur sub ritu semiduplici. *Honoratus Bouchens lib. 4 Chorographiæ cap 2 § 2 tradit ibidem assertari Caput et plures particulas corporis. Poterunt ea accuratius discuti ad ejus festum* xxvi Julii.
- Licinianus, Carthaginiensis Spartariæ Episcopus, in sacris Scripturis doctus temporibus Mauriti Imperatoris, occubuit Constantinopoli, veneno (ut ferant) extinctus ab æmulis. Ita S. Isidorus de Scriptoribus Ecclesiasticis, qui aliquas ejus epistolas citat. Hic cum titulo Sancti refertur a Tamayo Salazar in *Martyrologio Hispanico*, nix auctoritate M. Maximi et Juliani Petri, sed quorum opera suspecta sunt. Si certiora monumenta venerationis præferantur, poterunt dari die, quo apud Maximum dicitur mortuus vi Septembris.
- Guarinus, Præmonstratensis Ecclesiæ Canonicus, dein primus Prior cœnobii S. Martini Laudunensis, postea primus Abbas Viconiensis in Hannonia, demum secundus Abbas dicti cœnobii S. Martini Laudunensis, refertur, ut Beatus, in *Natalibus Sanct. Ord. Præmonstrat. Chrysostomi Vander Sterre. Appendicem Vitæ habet Joannes le Paige in Bibliotheca Præmonstratensi pag. 507, in qua dicitur ad meliorem patriam excessisse* x Septembris.
- S. Joannes Martyr, ab Eusebio cum S. Silvano et xxxix Martyribus relatus, post hosce refertur a Galesinio. Verum uti infra ad Acta eorum Martyrum dicimus, a Græcis colitur xx Septembris.
- S. Clarus Episcopus, in Territorio Genuensi, cujus corpus in ecclesia Parochiali S. M. Vallis regiæ 10 m. p. Genua distantis, requiescit, indicatur in *Catologo generali Ferrarii*, ac traditur Episcopus Arelatensis fuisse. Sed deest nomen inter hos Episcopos. Verum in *Indice apud eundem Ferrarium legitur*, Clarus i Episcopus Nannetensis 4 Maji et 10 Octobris. Nos dum certiora monumenta accipimus, remittimus ad x Octobris.
- S. Tryphon puer recolitur in *MS. Florario* : at in alio Carthusiæ Ultrajectinæ sequenti die. Videtur esse, qui ab aliis refertur x Novembris.
- Aidus, filius Breki seu Brecci, indicatur in *MS. Tam-lachtensi* : ab aliis additur Episcopus de Kall-air in Media, monasterii Ena-h-milbrenin conditor, mortuus anno DLXXXVIII, die quando dabitur Vita x Novembris.
- S. Elisabethæ viduæ translatio sub ritu duplici celebratur in *Breviario Trajectensi*, ante ducentos annos excuso. De illa agendum erit ad diem ejus natem xix Novembris.
- Paulus Bigazzinus, Ordinis Silvestrinorum Perusii in Italia, refertur cum titulo Beati a Jacobillo de Sanctis et Beatis Umbriæ ad hunc diem, et tertio tomo in *Additionibus* : sed quæ potissimum ad virtutes et miracula spectant, desumpta sunt ex Vita B. Silvestri Fundatoris, cujus discipulus fuit, referenda xxvi Novembris.
- SS. Pulchronii, Possessoris, et Firmini, Episcoporum Virdunensium, Translatio celebratur in *Ecclesia et diœcesi Virdunensi Officio trium lectionum*, et memoratur a Saussay et Molano, et in *MSS. Centulensi et Atrebatensi. Vitam S. Pulchronii dedimus xvii Febr. at SS. Possessoris et Firmini, danda erit* iii Decembris.
- B. Werrici, Prioris Alnensis, Ordinis Cisterciensis, in Belgio, elevatio corporis memoratur in *Kalendario Cisterciensi Divione 1617 excuso, et apud Claudium Chalemotum. Habemus Vitam ejus MS. ubi dicitur obiisse Nonis, aliis iv Nonas Decembris, aut xviii Kalendas Januarii, id est,* ii, v, aut xv Decemb.
- Commemoratio depositionis venerandarum Reliquiarum sancti et justi Lazari, qui fuit amicus Christi; et Mariæ Magdalænæ, quæ hunc unxit. Contigit autem ea depositio sub Leone piissimo et Christianissimo Imperatore : et agitur celebritas in sanctissimo monasterio ab eodem Imperatore ad honorem S. Lazari constituto. Item celebratur dedicatio ecclesiæ ejusdem S. Lazari. Ita *MS. Synagarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ*, quod spectat ad collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis. De his Reliquiis agendum erit ad Vitam S. Mariæ Magdalænæ xxii Julii, et ad Vitam S. Lazari xvii Decembris.
- S. Waltfridus, monachus Montis-falconis, memoratur in *Kalendario MS. Ordinis Benedictini. Quod sid illud monasterium non invenio. Fuit S. Waltfridus Abbas Montis-viridis in Etruria, ejus Vitam dedimus* xv Februarii. Alius Abbas Waltfridus Duelli sire Hohenwiel in Germania, refertur a Bucelino ad diem xx Decembris.

DE S. JUDÆ QUIRIACO, EPISCOPO MARTYRE HIEROSOLYMIS.

CAPUT I.

De cultu hujus Sancti in Ecclesiis, olim et nunc vario.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 57

ANNO CXXXIII
Natalis S. Judæ
Quiriaci
relatus i Maji
in antiquiori-
bus Martyro-
logiis,

Hieronymiani Martyrologii (quod omnium in suo genere antiquissimum, maximam præ ceteris auctoritatem apud nos habet) exempla quatuor, hactenus reperta et nobis identidem citata, viri ubique consensu hæc verba efferunt ad Kalendas Maji : In Hierosolymis natalis S. Judæ sive Quiriaci Episcopi. Eadem verba ad has easdem Kalendas leguntur in *MS. Barberino vetusto* : sed pro Quiriacio scribitur Cyriacus, more scilicet Græco. In *MS. Regiæ Sueciæ* : qui cognominatus est Quiriacus. In

MS. Trevirensi S. Maximini perquam antiquo, qui vocatur Kiriacus. In *Attempiano Romæ* ita legitur, Hierosolymis S. Quirici Episcopi, qui et Judæ. In *Augustano S. Udalrici et Labbeano simpliciter* ponitur nomen Judæ, hoc modo : Matthæi Apostoli. Judæ. Econtra in *MSS. Casinensi et Trevirensi simpliciter* habetur nomen S. Quiriaci, Episcopi et Martyris.

2 Tantus antiquissimorum quorumque Martyrologiorum aut e. antiquissimis transcriptorum consensus, facit ut dubitare nequeamus, quin hujus de quo agere institimus

alicubi ad-
scriptus 30
Aprilis,

Sancti verus Natalis (uti cum S. Hieronymus hunc diem pertineat, et Hierosolymis adscribi debeat. Quia tamen in ejusdem Hieronymiani Martyrologii exemplis quibusdam, pridie Kalendas Maji, istic ubi præcitata Apographa omnia post alios Sanctos tunc relatos, ha'ent hæc verba, Romæ S. Quirini Episcopi, ut in Epternacensi, aut Romæ depositio Quirini, ut in Corbeiensi; aut etiam ut in Lucensi Romæ depositio Quirini Episcopi: quia inquam alia nonnulla exemplaria habuisse ultimo Aprilis videntur, pro nomine Quirini, nomen Quirici; aut Quiriaci (uti MS. Leodiense atque Pragense, nec non Florarium Sanctorum quod penes nos est) ideo, locum istum de hoc Sancto interpretati sunt aliqui: ex quibus interpolator Usuardi pro Bruxellensi S. Gudulæ ecclesia, Hierosolymis, inquit, Quiriacus qui, Judas cognominatur, deinde subdit prolixius elogium, quale alii addunt ad iv Maji, ut infra dicitur.

3 Verum retinenda est antiqua lectio, Romæ: nec tamen propterea nostro huic Quiriaco ibidem cultus aliquis adscribendus eo die; sed relinquendus cuidam S. Quirino: quem idem MS. S. Gudulæ eodem die sic habet Romæ via Appia Elevatio S. Quirini Martyris, cujus Passio iii Kalendas Aprilis celebratur. Similiter quoddam a Florentino citatum sub nomine Adonis, S. Quirini Tribuni et Martyris, de quo supra iii Kalendas Aprilis. Aliud quoque MS. Reginæ Sueciæ, Romæ in cœmeterio Prætextati via Appia S. Quirini: utique Tribuni prædicti, quod enim in hoc MS. addatur, Episcopi, subreptitium judicari debet: et idem forsitan censeri potest de Hieronymianis Apographis, atque Episcopi titulum isto ultimo die Aprilis in Epternacensi omnium vetustissimo melius abesse, quam adsit in aliis: libriorum vero errori adscribendum si alicubi Quiricus, ac deinde Quiriacus, pro Quirinio obrepsit.

4 Abest S. Quiriaci sive Judæ nomen a genuino Venerabilis Bedæ Martyrologio: sed Florus Lugdunensis, Bedæ proximus, ceptumque ab eo opus prosequens ac supplens, uti ex triplici MS. ante 2 tomm Aprilis ipsum dedimus, Eodem, inquit, die, id est Kalendis Maji, passio S. Judæ Hierosolymitani, cognomento Quiriaci, qui passus est in Hierosolyma. Rabanus etiam atque Notherus in suis Martyrologiis ad has ipsas Kalendas, Hierosolymis, inquit, passio S. Judæ sive Quiriaci Episcopi, cui revelatum est lignum Dominicæ Crucis. Quam male id creditum, die præcedenti diximus. Recte igitur id omisit Florus: sed in aliis minus cautus describit tormentorum ab eo toleratorum seriem, in quorum veritatem infra quæretur, additque Scriptum in Passione ejus. In hac Passione, dicitur Quiriacus, assumptus in gloria die Sabbathi, hora octava, mense Majo intrante, regnante Juliano Tyranno anno ejus ii, qua phrasi initium mensis intelligitur. Nihilominus Usuardus et Ado translulerunt nomen et elogium Judæ-Quiriaci a prima Maji, cui eatenus adscriptum manserat, in diem quartam quæ anno CCCLXII. Juliani I, non II, adhuc corrente Sabbatum fuit. Hoc autem una cum ipso eorum ac potissimum Usuardi Martyrologio, paulatim in ecclesiarum omnium etiam Romanarum usum inducto, receptum passim est, utque in hodierno quoque Romano perseverat. Notherus, cum prædictorum auctorum exemplo etiam postremum assumpsisset diem, iteratam die quarto memoriam Quiriaci Episcopi cognomento Judæ, his verbis conclusit: Dies Passionis ejus secundum alios hic, secundum Martyrologium vero S. Hieronymi Kalendis Maji celebris habetur.

5 Anconitani, apud quos a tempore immemorabili Patronus colitur, observarunt diem quem Usuardi Martyrologium suggerebat. Idem facit Ordo Crucigerorum, in Belgio et alibi, eundem Sanctum habens pro Patrono primario, quia credit Dominicam crucem illius

indicio fuisse repertam. Carmelitanus etiam Ordo, Breviarius ex usu Dominici Sepulcri Hierosolymitanæ ecclesiæ ordinatum conservans, juxta antiquas illius editiones, proprio ipsum officio die iv colebat: quod nunc, substituta in locum S. Monica, mutatum est. Missale autem Melitensium Equitum S. Joannis, excusum Argentina anno 1505, proprium de S. Cyriaco Missam hoc die proponit: et Kalendarium MS. præfixum Breviario Canonorum Regularium S. Sepulcri, cujus partem hiemalem solam habemus, Officium de eodem tunc agendum præscribit: ac denique Officia Propria et Commemorationes Prophetarum et Episcoporum Martyrum et Confessorum Terræ-sanctæ, excusa Venetiis 1612 ad usum Latinorum peregrinantium, tale quid habent. Dubium proinde esse nullum potest, quin apud omnes, ad quos hic Sanctus quomodocumque spectat, ex quodam ad Terram-sanctam respectu (quales imprimis sunt Ordines monastici aut militares, istic instituti et inde huc traducti) diem quartum Maji illi festum habeant.

6 Non tamen propterea tibi persuadeas, Latinos in Palæstinam profectos, ejusmodi cultum istic reperisse; cum ejus vestigium nullum appareat in Græcorum Synaxariis, aut S. Sabæ Typico ex usu monasteriorum Urbis sanctæ sumpto. Ipsi potius Latini, recitando in sacris Usuardi Martyrologio assueti, et Officio Canonico secundum formam, quam (ut loquitur Tyrius lib. 9 cap. 9) Magnæ et amplissimæ ultra montes, id est Gallicanæ, servabant ecclesiæ, ritum colendi Cyriacum die iv Maji istuc invexerunt: juxta quam formam habemus Officium ejus, ut vocant semiduplex, in Breviario Parisiensi anni 1584, in Aduensi anni 1534, Senonensi anni 1625, Meliensi anni 1640. Quidam, propter concurrens eodem die S. Monicæ Officium, penitus illum dimisere: alii, ut Lexovienses anno 1624, solam ejus Commemorationem retinuerunt. Warmienses quoque in suo Breviario Norimbergæ impresso, sub nota anni 1516, Commemorationem de eodem præcipiunt. Et hæc quidem in iis quorum apud nos extat copia: in aliarum ecclesiarum Francicarum aut Germanicarum, quos nondum habemus, libris, fortassis haud pauciora reperientur exempla, aut semiduplex de Cyriaco Officii, aut Commemorationis simplicis ad hunc diem præscriptæ.

7 Quem diem cum non solum prædicti Ordines et particulares illæ ecclesiæ, ac plures aliæ, quas non est proscriptum enumerare, aut habuerint olim, aut etiam retineant ut S. Cyriaco sacrum; cumque eundem præscribat Romanum Martyrologium tam vetus quam novum; convenit eundem omnino retineri, quicumque prior usus fuerit. Usus enim Ecclesiæ vim legis habet: cum ab hujus libera electione et tacita approbatione hujusmodi res pendeat. Fortassis autem mutandæ in Martyrologiis diei causa fuit, quod Ecclesia Aurelianensis in Gallia, accepto ipsius capite, solenniori Officio eundem volens honorare; et primum diem Maji cultu Sanctorum Philippi et Jacobi inveniens occupatum; convenientissimum judicaverit, post inventæ Crucis celebritatem agere festum S. Cyriaci, qui ex vulgatis passim Actis credebatur eandem revelasse. Verosimile est autem quod crebrescentibus, ad ejusdem Capitis venerationem miraculis, aliæ plurimæ per Gallias ecclesiæ S. Cyriacum eodem die honorandum susceperint Aurelianensium exemplo: quos insuper susceptionem ejusdem Capitis celebrare solitos Idibus Aprilis, indicat in Gallicano Martyrologio Saussayus, et quidem primo loco, tamquam primi nominis festum: deinde xv Kal. Decembris agens de Aurelianensium reliquiarum exustione, facta per hæreticos anno MDLXII, in iis numerat, caput S. Quiriaci Episcopi Martyris, ut hunc notari clarum sit: quod rursum in Indice Martyrologii confirmat prædicta 13 Aprilis. Vereor tamen ne per aliquem errorem in cyfra hic ei dies obrepserit, pro 15. Etenim (ut

et ordines Latinorum in Terra sancta institutos,

secundum ritum non istic inventum,

sed advectum ex Francia:

cui usui et Romano Martyrol. nos quoque aptamus.

Aut elius susceptio Capit. 13 Apr. aut 15.

LECTORE

tamquam tunc Romæ ejus ageretur depositio.

Ipsam die 1 etiam habet Florus:

Usuardus et Ado translulerunt ad 4 Maji,

quo die Patronus colitur apud Crucigeros et Anconæ,

ad

A ad xv diem inter prætermis-
sos diximus) S. Quiricus
Episcopus, qui Crucem Domini invenit (alii alibi
semper Quiriacus) refertur in MS. Adone Monaste-
rii S. Laurentii apud Leodienses et nostro MS. Flo-
rario Sanctorum : item apud Bellinum, Grevenum et
Molanum in Auctario Usuardi, Maurolycum Cani-
sium et Ferrarium : qui omnes præsumi possunt ab Au-
relianensibus eum diem accepisse, et suo consensu præ-
valent unius Suassagi dicto.

NOT. 41
apud Græcos
commemora-
tio 18 Octob.

8 Ad Græcos quod attinet, apud hos die xviii Octo-
bris in eorum Synaxariis reperitur simplex elögium,
atque aliis solennioris cultus indicis recitandum, quod
ex iisdem Actis contractum esse apparet : fortassis quia
Constantinopolitana aut alia huc succensita Ecclesia
tali die excepit illius Reliquias. Hic autem usui aptare
se maluerit Synaxariorum auctor, quam diei in Actis
notato; nisi hunc etiam alium in Græco textu repe-
rit, quemadmodum Legendarum utraque in lingua
scriptores sæpe invenimus, singulos juxta proprium
usum notasse Natales Sanctorum dies, cum perturbatione
veritatis historicæ minime levi.

CAPUT II.

De Reliquiis S. Cyriaci Anconæ, ubi Patro-
nus colitur.

B

Monasterium
S. Cyriaci
Romæ

I nter cetera plurima monasteria, quæ aliquando flo-
ruerunt Romæ, nunc memoriam sui ægre retinent in
scripturis antiquis, unum Sanctimonialium Virginum
fuit, sub appellatione S. Cyriaci, sæpe nominatum a
Baronio, occasione veteris manuscripti Martyrologii,
quo se potissime adjutum proficitur in Romano hodierno
recognoscendo augendoque. In hoc ad kalendas Aprilis
sic legitur. Hierosolymæ passio S. Jacobi... Eodem
die S. Quiriaci Episcopi et Martyris, cujus gesta et
reliquiæ nos Domino commendant. Hæc tam extraor-
dinaria formula ipsique loco singulariter propria, non
tantum nobis aliquando persuasit, Reliquias Hierosoly-
mitani Cyriaci, et quidem valde notabiles, Romæ habe-
ri : sed etiam sub ipsius Patrocinio stetisse monaste-
rium istud, Cardinali Baronio non satis distinctum a
Titulo S. Cyriaci ad Thermas, qui Diaconus tantum
et Romæ passus fuit. Verum, ubi in manus nostras ve-
nit Floravantis Martinelli liber, Trophæum sanctissimæ
Crucis inscriptus, in quo clarissime deducitur tota il-
lius monasterii historia, sic ut nequeat dubitari, quin
ipsum acceperit nomen a S. Cyriaco Romæ passo, oc-
casione capitis atque brachii illuc sub Agapito Papa II
transluti; non potui non damnare scriptorem illius Mar-
tyrologii, qui duplicis Cyriaci ignorantia Hierosolymi-
tanum hoc die cum Romano confuderit.

est Romani
Mart non
Hierosolymi-
tani :

C

hujus reliquiæ
Anconæ ex sub-
urbana æde
S. Stephani

10 Igitur omissa cura quærendi quomodo illæ Reli-
quiæ ad dictum pervenerint monasterium, ac deinde
cum aliis olim in titulari ad Thermas ecclesia asservati
nunc habeantur in Basilica S. Mariæ in Via lata; An-
conam sese convertat stylus, urbem in Piceno notam et
amplam; juxta quam ecclesiam S. Stephano fuisse a
Galla Placidia, Honori et Arcadii Imperatorum so-
rore, erectam, et ejus de quo agimus S. Cyriaci corpore
aut corporis reliquiis aliquibus locupletatam, constans
habet populi Anconitani traditio. Postmodum condita
intra urbem est nova Cathedralis ecclesia : ad quam
translatas ex suburbana S. Stephani æde Reliquias
fuisse, apparet ex brevi Gregorii XI, dato Pontificatus
anno vii, qui fuit Christi MCCCLXXVII; ubi Pontifex,
cupiens ut ecclesia Anconitana, quæ in honorem et
sub vocabulo S. Laurentii Martyris fundata et con-
structa extitit, et in qua gloriosum S. Quiriaci Mar-
tyris corpus venerabiliter requiescit, ob cujus preces
et merita D. N. Jesus Christus inibi multa miracula
continuo operatur, congruis honoribus frequentetur;
concedit Christi fidelibus dictam ecclesiam visitanti-

creduntur
ad novam Ca-
thedralem
translatæ

bus, aut ad fabricam ejus manus porrigentibus ad-
jutrices, omnes et singulas indulgentias, quas vel
record. Alexander Papa III et qui cunque alii Ro-
mani Pontifices Prædecessores, ecclesiam S. Marci
de Venetiis Castellanae diocesis in festivitate Ascen-
sionis D. N. Jesu Christi visitantibus, annuatim con-
cesserunt.

11 Eodem sancti corporis istuc translati mira-
lorumque ad illud continuorum respectu motus, iisdem-
que verbis nonnihil amplificatis utens Paulus Palaeolo-
gus, sanctæ Sedis Constantinopolitanæ Patriarcha, anno
MCCCLXXX, in ipsa ecclesia Anconitana Cathedrali
constitutus, per duplex instrumentum, die IV et XIII
Aprilis coram Anconitanis Magistratibus scriptum, ei-
dem ecclesiæ tradit caput S. Jacobi aliasque Reliquias,
quarum die facta est mentio, addens de miraculorum ope-
ratione continua, prout et nos experimento cognovi-
mus. Eorum tamen (quæ deploranda fuit priorum tem-
porum negligentia) nihil ad posteros scripto manavit.
Perseveravit tamen consuetudo, vi Idus Augusti annua-
tim sub ritu Officii duplicis celebrandi translationem S.
Cyriaci : verum, primane tunc recolatur, qua Reliquiæ
Anconam allatæ sunt; an secunda, qua in templum S.
Laurentii translata, incertum.

ubi et vocu-
lis clauerunt.

et colitur
Translatio
8 Augusti.

12 Ipsum nunc S. Cyriaci dicitur, abolita priori
Laurentiani Patrocinii appellatione; et civitas cum se
primarium Patronum agnoscere profitens, caput monetam
cudere, qualem apud Ughellum videre est tomo 4 col.
373 cum lemmate, ducto ex una parte circum effigiem
stantis ac benedictis in habitu Græcanico Episcopi seu
Patriarchæ, S. QUIRIACUS PP. ex altera, circum circa
majorem in medio Crucem †, DE ANCONA; quales etiam
alios aliarum Italicarum civitatum nummos, cum Pa-
troni imagine cusos, ante quatuor aut quinque secula,
passim videre est apud antiquarios Italos. Multo recen-
tior est nummus alius, in quo casula, mitra, et crux
Patriarchalis ex hodierno Latinorum usu formaque ex-
primuntur, cum lemmate circum ducto SANCTUS QUI-
RIACUS EPISCOPUS, ex una; ANCONA DORICA CIVITAS FI-
DEI, ex altera : ubi eques, in cursum incitatus ac fere
ad morem hodiernum vestitus, exprimitur : cujus num-
mi ectypum prædictus Julianus Saracenus ad nos mi-
sit inseruitque notitiis Historicis Anconæ a se vulgatis
Romæ anno 1675; quem si dixisset eusum sub Clemente
VII, uti expresse habet alius similis inscriptionis num-
mus, fidem facilius invenisset apud antiquarios, quam
dum circa annum ccccxxviii, quo corpus allatum credit,
ipsum formatum asserit; pro vetustissimo laudans,
quem species habitus Episcopalis probat esse recentis-
simæ fabricæ.

E
Idem Sanctus
in moneta
urbis propria
expressus :

13 Nos anno MDCLX, Ancona transeuntes Romam,
vidimus die III Decembris templum prædictum, et sa-
crarum in eo reliquiarum thesaurum; interque eas
dentem atque articulum manus unicum, qui S. Cyriaci
Patroni urbis esse dicebantur; verosimiliter separati
ab aliis ossibus, quando ea composita fuerunt in gran-
dem marmoream arcam, quæ nobis ibidem est ostensa
in alt sinistra templi inferioris sive cryptæ, ferreis vin-
culis firmissime clausa. Ibi, post ingentes ex ferro inau-
rato crutes, per tria intercolumnia stabant digestæ
tres arcae : quarum media, enormis per omnem dimen-
sionem magnitudinis, dicebatur esse S. Liberii, de quo
agemus xxvii hujus Maji; altera S. Marcelli, de quo
egimus ix Januarii : S. Cyriaci ossa contineri crede-
bantur in arca tertia : quæ autem vel quot, dicere nemo
poterat, propter firmam clausuram, quam aliquando
fuisse reseratam nullus meminerat. Id si posthac fiat,
poterunt scire Anconitani quantum possideant de cor-
pore S. Cyriaci. Nec enim æstimari hoc debet ex forma
et magnitudine arcae : vidimus enim ejusmodi plures,
ad mensuram integrorum corporum conformatas, in
quibus unum dumtaxat os contineri futebantur iidem,
qui possidebant; illudque appellabant indefinito corporis

F
dens et articu-
lus in sacratio;

tumba mar-
morea sub
chæro.

nomine,

sicuti S. Basileus ait etiam in exiguo pulvisculo Martyrem venerari Christianos.

14 Restabat quærere, unde vel quando, istud seu corpus seu reliquæ corporis allatæ Anconam forent. Ad hoc docendum exhibitum Officium est, quo ante Breviarii correctionem urbs illa et ecclesia utebatur. Atque inter cetera ex Hymno ad Vesperas cantando notata hæc verba : Noster ut esset Protector, Gallæ Placidie precibus, Imperator Constantius transtulit eum Anconam. Exhibita etiam Acta sunt, ibidem solita recitari, in usque translationis præfata enarratio talis. Regina quædam, nomine Galla Placidia, a Hierosolymis venit in partibus Italiae; quæ fuit tantæ virtutis ac potentia ut in femineo sexu virilem videretur habere constantiam. Hæc vero cum per diversas partes Italicas plurimas constituisset ecclesias, tandem apud Anconitanam urbem, ibi quandam in honorem Proto-Martyris Stephani fecit ædificare basilicam, votum habens atque propositum ibi Proto-martyris corporis honorifice collocare; ut sicut ejus ecclesia vocabulo erat illustris, ita illius corporali præsentia fieret insignis. Diligenter itaque nuntiis memoratæ Dominae et litteris destinatis ad fratrem suum Constantium, qui tum temporis in Hierosolymitanis partibus regebat imperium [oravit], quatenus ei Proto-martyris Stephani corpus largiretur. Qui voluit sororis in hac parte satisfacere voluntati, sed nequivit. Sanctum latitabat corpus: quod populo contradicente auferri prohibebatur. Cupiens tamen frater ut soror penitus non fraudaretur desiderio, scilicet æquipollentem thesaurum, corpus ei S. Cyriaci transmisit.

15 Hæc aliaque ad se transcripta cum jam olim Baronius accepisset, in notis ad hunc diem et S. Cyriaci mentionem, merito censuit, quod aliqua indigeant castigatione: lenius sane nihil dicere poterat. Severior alius penitus omnia abolita voluisset. Quis enim vel modice versatus in historia, non videat cum quanta rerum, personarum ac temporum confusione conscripta aut forte conficta sint omnia. De corpore S. Stephani transferendo aut retinendo, quæ vel Imperatori voluntas vel populo religio incidere potuit, quamdiu illud sic latebat terra conditum, ut ipse sepulturæ quidem locus prorsus extra cognitionem hominum, nedum in veneratione esset aliqua? Sic autem latuit usque ad Consulatam Honorii X et Theodosii VI, id est Christi annum ccccxv, anni LIV postquam e viris excessisset Constantius, non tantum Orientis, sed etiam Occidentis Imperator, qui tamen Hierosolymitanas partes nunquam sua præsentia propius attigit, quam cum ad bellum Persis inferendum proficiscens Antiochiam intravit, passum millibus circiter trecentis distantem ab Hierosolyma. Nulla huic soror fuit Galla Placidia; sed quæ hoc nomine celebratur in Historiis, Imperatorum Arcadii et Honorii erat germana. Hanc, Romæ una cum uerbe captam, anno ccccxi Ataulphus Gothorum Rex conjugem accepit, abductamque in Hispanias apud se habuit Barcinone; unde illa, non autem Hierosolymis, anno ccccxv restituta Honorio fratri, in pignus serio quæsitæ pacis; data est anno ccccxi in urorem Constantio, Patricio et anni istius Consuli, paulo post Cæsari, ac deinde anno ccccxx Honorii indulgentia etiam Augusto: qui cum ea ut plurimum Ravennæ vixit (ubi etiam piissimæ mulieris monumenta ac denique etiam sepulchra extant) postquam Imperium Italiae cum filio suo Valentiniano Augusto tenuisset, anno ccccl Romæ defunctus.

16 Qui hæc considerare voluerit, et quæ de Vita translationeque S. Liberii Anconæ scripta fuisse dicimus xxvii Maji; utraque vero dignabitur comparare cum Officio veteri S. Africani, de quo jam egimus i hujus; judicabit ejusdem farinae esse omnia, et seculo duodecesimo xiv composita, ex male consutis popularis tra-

ditionis narrationibus, a quibus hoc solum certum habetur, Reliquias S. Cyriaci, Hierosolymis passis, fuisse Anconæ a tempore immemorabili. Quod si eidem populari traditioni amplius aliquid concedere placeat, poterit ex eodem fundamento haberi probabile, quod Galla Placidia, si condendi Anconæ S. Stephano templi, auctor vel adiutrix fuit, cum jam ejusdem S. Stephani repertum corpus maximis celeberrimisque clareret miraculis, instituisse apud nepotem suum Theodosium Juniorem, ut sibi concederentur reliquæ, quas Eudocia Imperatrix ab Hierosolymis rediens Constantinopolim anno ccccxxxix apportarat: his autem non impetratis, obtinuisse et misisse Anconam partem aliquam ex Reliquiis S. Cyriaci, vel ab Eudocia tunc etiam advectis, vel jam pridem Constantinopoli existentibus.

CAPUT III.

Veteres de Episcopatu, ætate, et martyrio S. Cyriaci opiniones.

Quem prima Maji proponunt antiquiora Martyrologia S. Judam sive Quiriacum, Episcopum Martyrem, deinde vero quarta ejusdem ordinatus Ecclesia colendum recepit, Hierosolymitanum Antistitem fuisse, usque ad hæc novissima secula doctaverat nemo; nec adhuc esset dubitandi causa, nisi tam multa scripta impressaque legerentur de Cruce ipsius indicio reperta, de ejus ordinatione in Episcopum per Helenam curata, deque martyrio obito coram Apostata Juliano. Videbant eruditi viri, a S. Macario (sub quo Crux Domini est inventa) usque ad Julianum (sub quo passus Cyriacus credebatur) nullum esse cuiquam alteri Episcopo locum, sive Catholico, sive hæretico, quam quos ex Episcopalis Catalogis apud Eusebium, Epiphanium, Nicephorum, Theophanemque habemus nominatos, et certis coævorum scriptorum ac publicorum actorum monumentis notos. Cetera convellere non erat animus, ac ne examinare quidem. Ergo satis habuere, alium ei Episcopatum quærere; neque erat in quem vicinior conjectura inclinaret quam Anconitanus, ubi pridem Patronus colebatur. Hac ergo usus Baronius et post Baronium Ughellus alique, ita moderatus est Martyrologia se recogniti verba, ut hoc solum nunc legatur, Hierosolymis S. Cyriaci Episcopi, quicum loca sancta visitaret, sub Juliano Apostata cæsus est. In quem etiam sensum Meldensis Breviarii reformator anno 1640 aptavit secundam de S. Cyriaco Lectionem (nam ex more illius ecclesiæ, nunquam nisi tres Lectiones usurpantis, prima de Scriptura præscribitur, tertia de S. Monica est) de Cruce vere inventa altum silet, uti etiam Baronius fecerat.

18 Jam vidimus die præcedenti, quanto jure quantaque auctoritate nixus Alexander monachus, cum asseruisset S. Macario immediate successisse S. Maximum, subjunxerit, et nemo se decipiat vana referendo, fabulosasque narrationes peregrinis nominibus contextas argumento huic inferendo: neque enim ullus alius Episcopus Hierosolymitanus, præter prædictos fuit... neque alio modo veneranda Crux inventa est. Peregrina nomina, in Historiam Crucis inventæ illata, per novellas (ut Gelasius Papa loquitur) narrationes, intellige primo nomen Eusebii, Romani Pontificis, ad ordinandum Cyriacum Hierosolymam vocati ab Helena; qui tamen obierat anno cccxi, id est xv annis prius quam proquirenda Crux Domini Helena in Terram-sanctam abiret. Deinde nomen Judæ, post baptismum appellati Cyriaci, qui S. Macario mortuo, eadem Helena mandante, suffectus fingitur: tum progenitores ejus Zachæus avus et Simon pater, qui Dominam in carne viderint.

19 Quid autem ex his consequens erat? Id nempe, quod ex similibus de S. Servatii generatione commentis consequens esse videns Jocundus Presbyter, convertit

D
liberam cuique conjecturam relinquunt.

Cum viri eruditi viderent post S. Macarium non esse in Hierosolymitanis Episcopis locum S. Cyriaco, E

credere ceperunt hunc fuisse Anconitanum.

Eum sub Helena et Juliano floruisse,

non nisi ex fabulosissimis Actis acceperunt Vetere,

juxta quæ ultra annos ducentos vixisset.

in

Acta prima translationis parochronis-mis scalensis

auctorem ejus faciunt Galliam Placidiam.

quam fingunt Constantii imperatoris sororem,

non impetrato corpore S. Stephani.

atque fuisse Hierosolymis corpus S. Cyriaci,

quæ omnia ex incerta traditione composita seculo 14.

A in rem suam. ut annorum trecentorum ætas S. Serratio adscripta non videretur nimia; a passione, inquit, Protomartyris Stephani, quoad usque Judas, qui fratris ejus Simonis filius erat, invenit Crucem sanctam, ducentos et plures annos transiisse dicunt, et tamen eundem Judam usque in Julianum Apostatam vixisse constanter affirmant. Si bene attendas animum in verba Legendæ; videbis Judam ipsius S. Stephani non nepotem tantum, sed fratrem dici: rufas mater Anna, cum adhuc fingatur fuisse in vixis sub Juliano, ab hac potius sumendum fuisset ætatis annos 350 excedentis exemplum. Sed prudenter reponit Hariigerus Abbas, qui seculo XII ineunte, paucis post Jocundum annis, floruit, quod hujus opinionis assertoribus conveniat ignorantiam potius verecunde fateri, quam irreverenter pro pietate mentiri. Dispicet tamen censuræ ærimoniam: nec enim irreverenter mentiri dicendus est is, qui alieno mendacio inductus in fraudem, illud ipsum tueri nititur, putans non debere revocari in dubium quod ipse præeuntium auctoritate deceptus credidit. Non omnes omnia, nec omni tempore dijudicare possumus: ideoque Gelasius Papa de apocryphis circa Crucis Dominicæ inventionem historiis, quas videbat in variis ecclesiis legi ac recipi, satis habuit monuisse, ut cum ex ad Catholicorum manus pervenerint, B. Pauli Apostoli præcedat sententia, Omnia probate, quod bonum est tenete.

20 Excusamus igitur antiquos scriptores, viros aliunde maximos, quod temporibus iis, quibus exiguum adhuc studium discernendarum historiarum erat, bona ut plurimum fide allegarint et secuti sint scripta, quæ alii magis experti in talibus aut repudiaverunt olim aut nunc omnino repudianda judicant. Beata sane secula illa, quibus tanta impendebatur cura Scripturis sacris perscrutandis, atque ad fidei morumque informationem applicandis; ut omnium fere studiis in hoc intentis, pauci admodum invenirentur, qui narrationes historicas suscipere excutiendas, atque disquirerent, quæ fide singula, quaque essent verosimilitudine scripta, modo ea Catholicæ Religioni non viderentur contraria. Non tamen contemnenda ætas nostra, quæ, tam multis in potiori arena sese exercentibus, ut de sacrorum studiorum exercitatione nunc si uquam ferventissima gloriari merito Ecclesia possit; multi etiam inveniuntur, qui magis ex professo Historiam Ecclesiasticam et civilem tractent, temporibus tempora, scriptores scriptoribus componentes; eoque enitentes, ut rebus utrimque libris possit dijudicari, quid inter diversas narrationes verius aut verosimilius sit, exemplo S. Gelasii Papæ, qui eusmodi studium non indignum credidit summo illo Romani Pontifici culmine.

C 21 Ceterum, quia præcedenti die satis demonstravimus, quam illa quæ de Judæ-Cyriaci opera, ad inventionem sanctæ Crucis collata, ex apocryphis inventionis istius Actis assurgunt a scriptoribus, quantumvis antiquis, nullam habeant veri speciem; et ex ibi dictis consequens est, non debere nos amplius esse sollicitos, ut S. Cyriaco, de quo hic agimus, inveniatur locus inter Hierosolymitanos Episcopos, qui tempore Helenæ Reginæ vixerunt; illud etiam videamus, an Juliani Apostatæ tempore fuerit in eorum successoribus Cyriacus aliquis; et si fuisse fingeretur, aut aliunde Hierosolymas peregrinus advenisse, an posset verosimiliter dici ab Juliano Imperatore ea passus, quæ in Passionis ejus historia leguntur.

22 Quo tempore Hierosolymis Julianus fuit, id est anno Christi CCCLXII aut sequenti, Sedem Hierosolymitanam tenebat S. Cyrillus, cujus Acta explicuimus XVIII Martii, ab exilio, in quod ipsum hæretici Ariani expulerant, ex decreto ejusdem Juliani primum reversus: de qua re adeo nullum dubium cuiquam est, ut Causidicus quidam Anconitatus, Cyriaci Patriarchæ defensorem se professus, tam evidentem veritatem negare non volens,

ausus fuerit affirmare, Cyrillo, quod hæreticus qui ab hæreticis esset electus, oppositum fuisse a Catholicis Cyriacum, qui sub Juliano martyrium tulerit. Si verum ille legisset nostrum de Sancto isto Commentarium, cognovisset utique quam certa constantique Catholicæ fidei professione diluerit notam in sua ordinatione contractam. Ut autem ab hæreticis electo ordinatoque Cyrillo oppositum alium fuisse rationabiliter cogitaret, non sufficiebat apud Platinum legisse, quod Rhotarius Longobardorum Rex Arianus in omnibus fere civitatibus duos habuit Episcopos, Catholicum scilicet et Arianum.

23 Longobardi enim Reges æquali providentiâ curabant gentes suos Longobardos Arianos et Catholicos Italos; regni que sui columnen in eo situm arbitramur, si pacate inter se agerent utrimque victores et victi, advenæ et indigenæ, quique secundum religionem suam: quod idem ante illos fecerant Gothorum Reges, tanta erga Romanos Pontifices observantiâ usi, ut illi nec a Catholicis quidem Principibus sperare majorem debuissent. At vero sub Constantii Imperio res plane aliter agebantur, Ecclesias omnes subvertentibus hæreticis; et Episcoporum electiones, sicuti vacare Sedem aliquam contingeret, pro libidine versantibus; quin etiam contra orthodoxos Præsules, a se exactoratos depulsosque, substituentibus alios, quos secum vel facere sciebant vel facturos sperabant. Ex tanto autem scriptorum numero, ejus temporis historiam prosequentium, nec unius quidem Episcopi potest adduci exemplum, quem ordinationi ab hæreticis factæ Catholici uspiam opposuerint. Multum erat, sicuti animus eis constantique suppetebat, ad eorum qui sibi sic fuerant obtrusi fugiendam communionem. Hoc autem plerique faciendum non sentiebant, si ii quos promoverant hæretici sese palam pro Catholicis gererent; ut patuit Antiochiæ, ubi S. Meletio, in locum expulsi Eustathii sanctissimi substituto ab Arianis, cum hic sese sincere Catholicum commonstrasset, Christianæ plebis pars major adhæsit; pauci autem illi, qui cum S. Paulino Presbytero ab ejus communione sese separarant, nunquam præsumperunt quoad vixit Constantinus, de Episcopo sibi proprie asciscendo cogitare.

24 Quod si nec ibi quidem, ubi generosius quam alibi actum scimus, tale quid accidit; cur in totius antiquitatis silentio, et Catholicis scriptoribus omnibus S. Maximo immediate sufficientibus S. Cyrillum, credere nos cogat aliquis, in Hierosolymitana ecclesia, ordinato a Catholicis constantioribus Cyriaco, factum esse schisma, idque duravisse etiam sub Juliano; nihil istud curante S. Athanasio ceterisque Episcopis Confessoribus; quorum studium pro Ecclesia Antiochena pacificanda tantum laudant scriptores omnes? Quomodo qui talia primus ausus fuerit dicere, absurdum non putabit in re seria ludere et fidelium patientia abuti? Præterea quomodo poterit sibi persuadere aliquis quod scriptores Catholici, in texendo Episcoporum catalogo, rationem habuerint, non tantum Cyrilli, sed etiam Eutychii, Irenæi, Hilarii (qui loco Cyrilli, identidem pulsus ac substituti, fuerunt ab Arianis intrusi) et præterierint eum quem Catholici Catholicum canonice elegissent, si vere aliquem elegerunt? Hoc autem argumentum tanto premit magis, quanto illustrius fuisse dicitur S. Cyriaci martyrium, gravitate et multiplicitate tormentorum, eidem in ipsius Juliani conspectu illatorum: quam a Juliano palam exercitam inmanitatem nullus Historicorum Græcorum Latinorumque tacuisset, si quid tale creditum quarto quintove seculo vel auditum fuisset.

25 In Juliani tyrannidem multis invehuntur SS. Basilus atque Gregorius Nazianzenus; de eadem quoque scribunt Rufinus, Socrates, Sozomenus, Theodoretus et alii: sed in hoc consentiunt omnes, persecutionem ab eo motam alterius prorsus quam priores fuisse generis; quodque ea non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, persuasionibus majorem pene populi partem, quam si atrociter pulsasset, elisit.

Excusandi tamen qui ea secuti olim erravere.

Siculi non sunt audiendi qui S. Macario sufficiunt Cyriacum,

ita nescii qui post Maximum tollent Canonice electum contra Cyrillum,

cum hic nec hæreticus fuerit

neque si fuisset alium eligere præsumpsissent Catholici,

E sub tyrannide Constantii, nihil uspiam tale ausi.

Gratis autem fingitur Schisma Hierosolymis

F cujus nullum extat indicium apud Catholicos scriptores,

uti nec crudelitas a Juliano palam exercita in Christianos.

Blanda, inquit Hieronymus in Chronico, perfuit, illiciens magis quam impellens ad sacrificandum, in qua multi ex nostris voluntate propria corruerunt. Totus scilicet Julianus erat in hujusmodi legibus adversus Christianos exquirendis, quibus si quid versutum et callidum, tamen quod minus videretur crudele decerneret, et Christianam religionem in quam maximum posset contemptum adduceret. Hinc ista ejus ad Artabium Epistola: Ego per Deos, neque interfici Gahlæos, neque cædi præter jus et æquum, neque molestiæ quidquam perpeti volo: sed tamen iis pios ac sanctos viros (idololatrias intelligit) præferendos esse vel maxime censeo. Si quid autem ab eo Antiochiæ vel alibi actum in Christianos crudeliter, fere in tenebris carcerumque secretis, nec unquam nisi alio quam Christianitatis titulo putratum fuit.

26 Ast Paulus Palæologus Constantinopolitanus Patriarcha, seu verius Notarius Anconitanus, Pauli nomine; Gregoriani Brevis verba cum aliqua extensione applicans instrumento per illum subsignando, anno MCCCLXXX dicit, corpus esse S. Cyriaci Patriarchæ XXVII Hierosolymitani: et hoc fuerit, si successerit Maximo, modo initium facius a Marco, primo e gentibus Episcopo. Verum talis numerandi modus apud Orientales in usu non fuit, ut patet ex Eusebio, Epiphano, Georgio Syncello, Nicephoro; secundum quos, initium numerandi a S. Jacobo sumentibus, Maximus est XLII. Sed esto XLIII Cyriacum fecisset ille qui instrumentum scripsit vel dictavit; an inde sequeretur Maximi successorem vere fuisse Cyriacum? Non magis certe quam si alium Cyriacum, quem Ursalanæ cuidam historiæ permixtum videmus cum titulo Pontificis Romani, vere talem fuisse et S. Pontiani Pontificis XIX successorem, probare posses inde, quod Coloniensis aliquis scriptor diceret, Coloniæ esse corpus S. Cyriaci Pontificis XX Romani. Atque hæc sufficiunt, ut quamvis historiarum rudis sit aliquis, videat luce meridiana clarius, quod ætate Juliani non sit Hierosolymitanis Episcopis miscendus S. Cyriacus: adeoque huic, si revera passus foret sub Juliano, quærendum alibi fuisse Episcopatum, et eadem excusandum Baronium aliosque, qui crediderint eum Anconitanis, non Hierosolymitanis fidelibus regendis, ordinatum esse.

27 Tamen nec hoc credere suadet auctoritas ulla, quæ evictioni contrariæ præponderare possit, si ad suum reducat principium. Summa enim quæ hic posset obtendi est antiquiorum Martyrologiorum auctoritas, videlicet Flori, Usuardi Adonis, Notkeri: recentissimi autem scriptores Volaterranus, Ferrarius atque Beuterius, vel paulo his anteriores, nihil ad rem faciunt. Constat enim Florum nihil aliud spectasse quam Passionis Acta, cujus amplissimum epitomen dedit 1 Maji, uti apud nos videre est ante 2 idem Martii. Idem dicendum de Notkero, apud quem elogium, ex iisdem desumptum Actis, etiam uberius legitur quam apud Florum, qui ordinationem Eusebio Romano affectam prudenter dissimulaverat. Ado autem et Usuardus, sub breviori compendio, memoriam Cyriaci, tamquam sub Juliano passi, proponentes 14 Maji, Florum ut profitentur secuti, solum immutavere diem, ex fide eorundem quæ dixi Actorum.

28 Ceterum, ne multis lectorem morer, Passionis ipsius fabulosam seriem arguendo verbis, lubet ipsam, et totam præviam de rebus sub Helena gestis fictionem subijcere oculis; ut hi certam faciant imposturæ evidentiam, quæ meis forsitan verbis asserta fidem difficiliter inveniunt, præsertim apud animos ea superstitione vel imbecillitate occupatos, ut pietatis esse credant quæcumque de Sanctis scripta suscipere, aut metuant ne parte quacumque repudiata, omnium pariter labefactetur fides: cum econtra, rejectis spuris et apocryphis, genuina et authentica Sanctorum Acta tanto plus æstimationis accipiant apud peritos rerum arbitros, quanto accuratius

severiusque examinantur ad libram cœvorum scriptorum et alias certissimorum documentorum. Postquam autem Anconitanorum de suo Patrono traditioni totum id tribuero quod summum pro ea potest exigi, uti mox faciam, videlicet haberi Ancenæ Reliquias S. Quiriaci Hierosolymitani Episcopi, et quidem a Galla Placidia communicatas; non vereor ne, credere recusanti quod sub Helena et Juliano Episcopatum tenuerit, objiciendum aliqui putet id, quod verissime, sed in diverso prorsus argumento, dixit Augustinus, Traditio est: nil quæras amplius.

CAPUT IV.

Verosimilior de Episcopatu, ætate et martyrio S. Judæ-Quiriaci conjectura.

Hactenus dicta ostendunt, quam certus est S. Judæ-Quiriaci in Ecclesia cultus, tam incerta esse omnia quæ de eodem circumferuntur: priorem autem certitudinem totam haberi ex Hieronymiano martyrologio, aliisque ex hoc immediate sumptis et Capite primo allegatis. Quoties autem in Martyrologiis notatur aliquis Episcopus Martyr, passus in aliqua Episcopali civitate, toties creditur ipse ejusdem civitatis fuisse Episcopus, in qua et passus est, nisi id aliunde prohibeatur, maxime quando in vetustis Episcoporum Catalogis ejusdem nomen invenitur. Sic porro inter Hierosolymitanos Episcopos decimus quintus, idemque ex circumcisione ultimus invenitur Judas: de quo præsumere possumus, quod vel ipse Cyriaci cognomentum assumpsit, vel accepit a Christianis, propter memoriam proditoris, gentisque execrabilis odium, nomen ejus proprium haud libenter usurpantibus.

30 De hoc ita scribit Theodoricus Pauli, ex iis quæ Hierosolymæ habebantur monumentis, cum Ecclesia illa primum ad Latinos venit seculo Christi XI; Judas sanctus, glorioso Joseph Martyri Christi succedens, xv Patriarcha Hierosolymitanæ Ecclesiæ consecratus, atque in maxima tribulatione et persecutione, tam ecclesiæ quam civitatis sanctæ, tam a Judæis quam a Gentilibus, felicissime rexit... Tum narratur ex inedito quodam supplemento Petri Comestoris, quæ contra Hadrianum Imperatorem Judæi et hic vicissim contra eos egit: ac denique Episcopatus Judæ concluditur his verbis. Judas vero sanctus Patriarcha, dire tormentatus a Judæis, et sæpius diversis pœnis lacessitus; propter fidem Christi, quia non solum in Jerusalem, verum etiam in circumvicinis civitatibus et oppidis ferventissime prædicabat; tandem, sub eodem Imperatore, capitis obtruncatione coronam Martyrii meruit accipere.

31 Ita Theodoricus, ob eam quam transcribendis Hierosolymitanæ ecclesiæ monumentis commenui gratiam, dignandus venia, quod istis non contentus, ex aliis quibuscumque scriptis eadem monumenta interpolavit: tum alibi, ut suo loco plenius dicitur, tum circa tempora Juliani, duos faciens Cyrillos, inter quos medius fuerit Quiriacus, cujus totam fere legendam transcribit: ac deinde addit. Iste S. Quiriacus etiam vocatur Macarius in tripartita historia. Meminit ea sane Macarii lib. 2 cap. 16 ex Theodoretis, sed ejus, cui Constantinus Imperator locorum sacrorum expurgationem per epistolam commendavit: qui non erat cum fictio isto Quiriaco confundendus. Alii duo MSS. Patriarcharum Hierosolymitanorum Catalogi Latini, Macario immediate substituunt Quiriacum: ex fide scilicet Legendæ præcitatæ: quæ cum nulla apud nos sit, nullam quoque obtinent cetera inde accepta; et fidelioribus antiquioribusque Græcorum Catalogis inhærentes, unicum solum in dicta serie agnoscimus Judam, et eum putamus esse, cui juxta Martyrologia additum fuerit cognomen Quiriacus vel Cyriacus; martyrium autem obtigerit, non sub Juliano, sed sub Hadriano.

Hierosol.
Episcopus
15 Judas,

E
præsumi
potest
cognomen
Cyriacus,

et dicitur
Martyr
ob-
iisse
sub-Ha-
driano,

F

præter quem
alius
gratis
admitti
non
debet.

A 32 Quod quidem martyrium satis certum prudenti temporum aestimatori videbitur, si consideret finem Judaizantis Hierosolymis Ecclesiae, prout is describitur apud Eusebium : secundum cujus Chronicon, ultimus ex circumcisione, et decimus quintus in ordine Judas, praefuit μέχρι τῆς κατ' Ἀδριανὸν Ἰουδαίων ἀποστασίας, usque ad defectionem sive rebellionem Judæorum sub Adriano, vel, ut Hieronymus vertit, usque ad eversionem quam ab Hadriano perpressa est Hierusalem. Istius autem defectionis seu rebellionis tempore (ut ad annum Adriani XVI, qui fuit Christi cxxxiii, scribit idem Eusebius) Χογεδᾶς, τῆς Ἰουδαίων ἀποστασεως ἡγούμενος, Χριστιανούς ποικίλως ἐπιωρίζατο, μὴ βουλομένους κατὰ Ρωμαίων συμμαχεῖν : quæ verba sic leguntur a Hieronymo reddita, Barchochebas, Dux factionis Judæorum, nolentes sibi Christianos adversus Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatibus necat. Id de Christianis origine Judæis potissimum esse intelligendum, ut qui ad communem Judaicæ gentis libertatem vindicandam armis videbantur soli ex Christianis obligati, nemo ut puto diffitebitur. Quod si in promiscuum Judæorum Christo creditum vulgus iram suam effudit Barchochebas, tamquam in patriæ libertatis proditores ; quanto ille magis exasperari debuit in eorum Episcopum, a cujus potissimum arbitrio pendebat, utrum oblatum armorum societatem Christiani ceteri amplecterentur an non. Judam ergo Episcopum præ ceteris ad consensum rebellionis præstandum exquisierit tyrannus ; renuentemque iis excrucieverit modis, quos malim mihi ignotos quoad speciem fateri, quam credere partem aliquam veritatis etiam quoad illos lutere sub Actis, tanta fingendi impudentia consarcinatis.

33 Tempus Martyrii potest ex eodem Eusebio determinari annus xvii Hadriani, ab Augusto anni cxxxiii inchoatus, ut martyrium Judæ, i Maji peractum, spectet ad sequentem cxxxiv ; quo bellum Judaicum, ut scribit Eusebius, quod in Palæstina gerebatur, finem accepit, rebus Judæorum penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi Hierosolymam licentia est ablata, primum Dei nutu (sicut Prophetæ vaticinati sunt) deinde Romanis interdictionibus. Ita exercitum contra Christianos ipsumque (ut credimus) Episcopum crudelitatem Judæi luerunt, quorum exterminium aliquanto copiosius in Historia lib. 4 cap. 6 prosequitur Eusebius. Idem capite præcedenti ; Eorum ; inquit, Episcoporum tempora, qui Hierosolymis præfuerunt, scilicet ante Marcum, nusquam reperire potui : omnes autem brevi admodum tempore sedisse perhibentur : quod sane necessario consequitur ex morte S.

C Simeonis secundi Episcopi, quem xviii Februarii diximus pro Christo passum anno vulgaris Æræ cvii : adeo ut hinc usque ad annum cxxxiv solum xxvi anni inveniantur medii, in tredecim Episcopos dividendi : quod fecerunt Georgius Syncellus et Nicephorus Patriarcha sua Chronologia, sub exigua in tribus tantum locis numerorum diversitate. Hos autem numeros potuerunt iidem accepisse ab aliquo, qui Eusebio felicior eos invenit sic notatos, ut inchoati anni integro exprimerentur numero, et unusquisque Episcoporum ultimum Sedis suæ annum communem habuerit cum primo successoris ; atque ita Judas, cui assignantur anni duo, cæpisset anno cxxxiii ; ejusque decessor Josephus, sub eadem Barchochebæ persecutione Martyrium sustinisset, incertum quo die, quia nullis adscriptus Martyrologiis.

34 Cum deducta hactenus anno mdclxxiv meditarer, contigit ut eodem forte tempore contentio subnasceretur inter Julianum Saracenum, Anconitanum Patricium, Canonicum et Decanum ecclesiæ Cathedralis, prælo purantem Notitias Historicas Anconæ, prout eas nunc habemus editas Romæ anno 1675 et supra indicatum ejusdem urbis Causidicum. Uterque igitur per interpositos amicos scriptasque litteras me sollicitavit, ut quid de S. Maji T. I.

Cyriaci Episcopatu sentirem ego, amice communicarem. D Feci candore Belgico quod rogabor, monuque, videri mihi ambos rationibus nili, quarum potentiores hinc quidem probent Episcopum Hierosolymitanum fuisse S. Cyriacum ; inde non fuisse tempore S. Helenæ et Juliani Apostatæ, quemadmodum in nostris Sanctorum Maji Actis essem declaraturus ; interim suadebam, ut seposita contentione, quæ tota fere procederet ex auctoritatibus supra fabulosa inventæ Crucis et Passionis Acta fundatis, dignarentur docere me de ipsa corporis translatione Anconam.

35 Gratanter officium meum excepit Saracenus, professus ingenue, non perstiturum se in asserendo Anconitano S. Cyriaci Episcopatu, quem facile crederet superiori primum seculo excogitatum ad complanandam temporum rationem alias difficillimam, si sibi ostendetur, diverso quovis ævo alius, inter Hierosolymitanos notus Episcopus, sub eodem Judæ vel Cyriaci nomine : non enim ignorabat in Martyrologiis utrumque nomen vel conjunctim accipi, vel disjunctim alterum supponi pro altero ; nec difficulter recipiebat censuram, prædictis Actis a me positam. Alius, cui jam tractatus sub prælo erat cum titulo Patriarchæ defensi, fortassis exacerbat, quod Tractatum illum non sineretur dare in lucem, convertit in me bilem suam ; et beneficio reponens maledicentiam, non expectato Majo, qui publici juris factus publice quoque posset citra justam cujusque offensionem redargui ; contra meas, ipsi privatim scriptas litteras, properavit, me inscio, vulgare Confutationem collectionis, ut vocat, novarum opinionum, quas fuitiles nonnulli compilarunt et leves : in qua, dissimulato eo quod præcipuum esse debuerat, ut ostenderet scilicet, Hierosolymitarum Episcopum fuisse alium sub Juliano quam Cyrillum, vel ut authentica de modo ac tempore factæ translationis exhiberet documenta ; dilapsus ad purerga est.

36 Ceterum non est nova Anconitanis de suo Patrono quæstio : pridem ea ipsos sollicitos habuit, cum votis certarent ambiguis, utrum optabilius suæ esset civitati, possidere corpus ejus qui olim Anconitanus Episcopus, an qui Hierosolymitanus fuisset. Qui Anconitanum aiebant, in partes suas traxere Baronium. Baronium secutus mox ille est, qui anno mdcxiii Venetiis, ut supra dixi, imprimendum curavit Officium et Commemorationes Patriarcharum et Prophetarum, Martyrum et Confessorum Terræ-sanctæ. Idem in hujus operis tirocinio, ad ix Januarii et S. Marcellini Episcopi Anconitani Acta, sequi tantisper maluit Bollandus noster, quam vel admittere manifestam cum tota antiquitate repugnantiam, a qua contrariæ sententiæ assertores nullatenus se expediebant ; vel intempestivo præjudicio antevertere tempus controversiæ illius examinandæ : quo suo facto tantum abest ut putaverit successores suos obligari, ad singula quæ sic ex incidenti causa notaret sustinenda ; ut contra plurimum lætaretur cum videret nos, tamquam humeris elatos suis, prospicere aliquanto longius. Nam cum ille circa Hibernicas historias (ut hoc exempli causa dicam) in Januario ac Februario secutus fuisset Chronologiam Usserianam, donec S. Patricius necessitatem et facultatem præberet ipsam si opus foret corrigendi : ubi me, rem a fundamentis scrutari exorsum, vidit, dimissa illa, longe diversam multoque certiore viam iniisse ; probavit vehementissime, neque voluit ullam eorum rationem haberi, quæ scripserat ipse diversimode de S. Brigitta aliisque Sanctis nationis istius.

37 Desinat igitur me, velut degenerem Bollandi discipulum, ex eo capite increpare Saraceni adversarius ; usque adeo parum bene consultus, ut mihi vitio vertere voluerit, quod duas ex sententia aliena scriptas a Bollandi lineas non sequar ; in asserenda morte sub Juliano tolerata ; cum gaudere potius debuisset et gratias agere, quod Cyriaco Hierosolymitanum Episcopatum asserens, contrariam sibi Bollandi auctoritatem præri-

perem

credi autem is potest a rebellium Judæorum Duce Barchocheba,

multos Christianos necante,

Necatus etiam ipse,

anno 134 Christi,

et sui Episcopatus secundo.

Duobus Anconitanis scriptoribus de Episcopatu S. Judæ-quiriaci certantibus

augere

um sensum meum aperuissem,

humaniter eum accepit is cui minus videbar favere ;

E alius privatæ epistolæ publicam confutationem opposuit.

Antehac Anconitano Episcopatu Cyriacum arrogantes

F re nondum examinata secutus Bollandus,

male nobis objicitur ab eo qui ipse in contraria est sententia,

Scientibus Anconitanum. Potuisset enim Bol-
un. entiam objecturis respondere, ipsum vel per se
vel per suos in opere successores re melius examinata
mutasse opinionem; quemadmodum se jactat vacilla-
tione Baronii; eundem Anconitanum Episcopatum,
quem asseruerat in Martyrologio, in Tomo 4 Annalium
ad annum 363 dubium esse agnoscentis; quod fecisse
crediderim, ne alterius factionis zelum, ad retinendum
Hierosolymitani Patriarchatus titulum obfirmatum, in
se concitaret.

38 Etenim hujus zeli indicium retinent instrumenta
Notarialia, nobiscum olim communicata, et fidem fu-
cientia, primo, quod Lectiones de S. Cyriaco ex Bre-
viario Lugdunensi anni MDVII, existente apud Carme-
litas Avenionenses, legitime transcriptæ essent in præ-
sentia Fr. Stephani Dulcis Avenionensis Archiepiscopi:
secundo, quod ex libro dicto Sermones discipuli de
Sanctis, impresso MDXXXIV, existente penes Bartholo-
mæum Tuncredum Canonicum Anconitanum, tran-
scripta fideliter sit rubrica de inventione Sanctæ Crucis
Latine; Italice autem ex alio libro de Vitis Sanctorum
Venetiis impresso MDLVI: tertio quod in Catalogo Gene-
rali Ferrarii inveniatur pariter exhibitum elogium S.
Cyriaci. Et hæc omnia anno MDCXXII per Notarios pu-
blicos sic curata sunt, ut talium librorum auctoritate
collata credatur S. Cyriacus, urbis Anconitanæ Pa-
tronus, vere fuisse Hierosolymitanus Episcopus: quod
et fuisse contendit obrectator noster, et nos probabile
conamur reddere, non quidem pro eo tempore, quod
dubitandi causam justissimam aliis præbuit; sed pro
alio, quo certum est fuisse Hierosolymis Episcopum
Judam: quem etiam esse martyrio coronatum, si non
certum, saltem probabile omnino fecimus; contenti ta-
men opinionem nostram appellare conjecturam; quam
eo credemus firmiorem, quo evidentior cunctis erit Acto-
rum, velut de alio compositorum, fabulositas, jamjam
oculis subjicienda.

ACTA APOCRYPHA.

PROLOGUS.

Qui sui proprii generis et naturæ propriæ radice
subsistens Deus, ante creaturam mundi ejus finem
agnoscens, et ante plasmationem Adæ, quæ per
ipsum futura erant, usque in unum numerum et
actus et cogitationes præscivit, solus Rex æternus,
qui omnibus Sanctis semper propria præstat dona,
ipse et Sancti et Beati Judæ nativitatem in utero
sacrauit. Verum tamen Anna cum vocaretur quæ
hunc genuit, hereditatem accepit S. Annæ: cum
omnibus autem quæ dixerat, in finem cum filio suo
passa est.

Prologum hunc in MSS. ad 2 partem infra citandis
reperimus, et utrique simul parti præfixam fuisse pu-
tamus; sed ab iis qui primam, ut diverso die legendam
separarunt, fuisse reservatum, ut cum secunda conscri-
beretur: ideoque, ut earum inter se connexio clarius
cernatur, ipsum restituimus proprio suo loco.

PARSI.

In qua S. Quiriacus, post indicatam S. He-
lenæ Crucem Domini, mortuo S. Macario
Hierosolymis suffectus, et a S. Eusebio Pa-
pa ordinatus fingitur.

Ex quatuor a MSS. et Mombratio.

Ann. ducentesimo tricesimo tertio, post passionem
b Domini nostri Jesu Christi, regnante venerabili
Dei cultore magno viro Constantino, in sexto c anno
regni ejus, gens multa barbarorum congregata est
super Danubium, parati ad bellum contra Roma-

niam. Nuntiatum est autem Regi d Constantino.
Tunc congregans et ipse multitudinem exercitus pro-
fectus est obviam, et invenit eos qui vindicaverant
Romanæ e partes, et erant secus Danubium. Videns
autem quia multitudo esset innumerabilis, contri-
stus est et timuit usque ad mortem. Ea vero nocte
veniens vir splendidissimus suscitavit eum, et dixit:
Constantine, noli timere, sed respice sursum in
cælum, et vide, et intendens in cælum vidit signum
Crucis Christi, ex lumine claro constitutum, et de-
super litteris scriptum titulum, IN HOC VINCE f. Viso
autem signo hoc Rex Constantinus fecit similitu-
dinem Crucis quam viderat in cælo: et surgens
impetum fecit contra Barbaros, et fecit antecedere
signum Crucis: et veniens cum suo exercitu super
barbaros, cœpit cædere eos proxima luce: et timue-
runt barbari, et dederunt fugam per ripas Danubii,
et mortua est non minima multitudo: et dedit Deus
in illa die victoriam Regi Constantino per virtutem
sanctæ Crucis.

2 Veniens autem Rex Constantinus in suam ci-
vitatem, convocavit omnes Sacerdotes omnium deo-
rum vel idolorum: et quærebat ab eis cujus vel quid
esset hoc signum Crucis. g, et non poterant dicere
ei. Responderunt autem quidam ex ipsis et dixe-
runt: Hoc signum cœlestis Dei est. Audientes autem E
hoc pauci Christiani, qui erant eodem tempore,
venerunt ad Regem, et evangelizaverunt ei myste-
rium Trinitatis et adventum Filii Dei, quemadmo-
dum natus est et crucifixus et tertia die resurrexit.
Mittens autem Rex Constantinus ad Eusebium h
Episcopum urbis Romæ, fecit eum venire ad se, et
catechizavit eum fidem Christianorum et omnia mi-
nisteria: et baptizavit i eum in nomine Domini nostri
Jesu Christi, et confirmatus est in fide Christi.
Jussit autem ædificari ubique ecclesias, templa vero
k idolorum destrui. Erat autem beatus Constan-
tinus perfectus in fide, et fervens Spiritu sancto
exercebatur in sanctis Evangelii Christi. Cum di-
dicisset autem a sanctis Evangelii ubi esset Do-
minus crucifixus, misit l suam matrem Helenam ut
exquireret sanctum lignum Crucis Domini, et in
eodem loco edificaret ecclesiam. Gratia autem Spi-
ritus sancti requievit in beatissima matre Constan-
tini Imperatoris Helena: hæc autem in omnibus
Scripturis se exercebat, et nimiam in Domino nostro
Jesu Christo possedit dilectionem: postmodum et
salutare sanctæ Crucis lignum exquisivit. Cum le-
gisset autem intende adventum humanitatis Salva-
toris nostri Jesu Christi et crucis ejus assumptionem
et a mortuis resurrectionem, non est moras passa
donec victoriæ Christi invenit lignum, ubi domini-
cum et sanctum fixum est corpus. Invenit autem
illud hoc modo.

3 Vicesima et octava die m secundi mensis in
sanctam civitatem Hierusalem introivit una cum
exercitu n magno, et congregavit in ea congrega-
tionem magnam de impiissima gente Judæorum. Non
solum autem eos qui in ea erant civitate, sed et eos
qui in circuitu erant, castellis, possessionibus vel
civitatibus Judæos congregari præcepit. Erat autem
Hierusalem deserta tempore illo, ut vix invenirentur
omnes Judæi tria millia virorum o [Perrexit autem
Helena ad Hierosolymam, et quæsivit diligenter lo-
cum, in quo sanctum corpus Domini et Salvatoris
nostri Jesu Christi patibulo adfixum pependerat, ab
incolis: qui ideo ad inveniendum difficilis erat,
quod ab antiquo tempore, ab Imperatore Adriano,
persecutore Christianorum, simulacrum in eo loco
Veneris fuerat adfixum; ut si quis Christianorum in
loco illo Christum adorare voluisset, Venerem vide-
retur adorare: et ob hoc pene oblivioni datus fuerat
locus. Sed Regina fidelissima, funditus everso tem-
plo

D
Constantinus
visa in cælis
cruce

d

e

f
victor de
barbaris ad
Danubium,

g

E
fidem et
baptismum
suscepit:

h

i

k

l

ad hoc Hie-
rosolymas
missa mater
Helena,

F

m

n

o

quæsitura
Crucem Do-
minicam,

cui quæsitæ
undique fue-
runt docu-
menta an.
1623,

et nostrum
quoque suffra-
gium accedit.

B

C

a

b

c

A plo pariter et idolo memorato, invenit antiquas subter rudum concava moles : et militari et rusticana adhibita multitudine, exinanire fecit locum omnem ab his quæ fuerant illic, a tempore passionis Dominicæ, Judaica æmulatione facta.

collectam
Judæorum
multitudinem
increpat ;

4 Post hæc congregavit multitudinem magnam de impiissima Judæorum gente, quos convocans beatissima Helena dixit ad eos, Cognovi de sanctis libris prophetis, quia fuistis dilecti Dei : sed quia repellentes omnem sapientiam, eum qui volebat de maledicto vos redimere maledixistis, et eum qui per sputum oculos vestros illuminavit immundis potius sputis injuriastis, et eum qui mortuos vestros vivificabat in mortem tradidistis, et lucem tenebras existimastis et veritatem mendacium, pervenit in vos maledictum quod est in lege vestra scriptum. Nunc autem eligit ex vobis viros, qui diligenter sciunt legem vestram, ut respondeant mihi de quibus interrogavero eos. Qui abeuntes cum timore, et multas quæstiones inter semetipsos facientes, invenerunt legis doctores numero mille, et adduxerunt eos ad Helenam, testimonium perhibentes eis, quod legis scientiam multam haberent. Helena autem dixit ad eos, Audite mea verba, auribus percipite meos sermones. Non enim intellexerunt patres vestri neque vos in sermonibus Prophetarum, quemadmodum de adventu Christi prophetaverunt, quia prius dictum est *p*, Puer nascetur et mater ejus virum non agnoscat *q* : et Isaias vobis dixit, Filios genui et exaltavi, ipsi autem spreverunt me : cognovit bos possessorem suum et asinus presæpe Domini sui, Israel autem me non cognovit, et populus meus me non intellexit : et omnis Scriptura de ipso locuta est. Qui sciebatis legem errastis, nunc autem eligit ex vobis qui diligenter noverint scientiam legis, ut ad interrogationes meas dent responsum : et militibus jussit ut custodirent eos cum summa diligentia.

delectosque
ex iis peritiores
legis
semel

B

p
q

s. 1, 3

iterumque
allocuta,
jubet meliores
deligere
qui sibi respondeant.

5 Consilio autem facto inter se elegerunt optimos legis doctores viros numero quingentos, et venientes steterunt in conspectu Helenæ : quæ dixit : Qui sunt hi? At ille dixerunt : Hi sunt qui optime noverunt legem. Et cœpit iterum dicere ad eos : Vos quam stulti estis filii Israel secundum Scripturas, qui patrum vestrorum cæcitatem secuti estis, qui dicitis Jesum non esse filium Dei, qui legistis legem et Prophetas et non intellexistis. Illi autem dixerunt : Nos quidem et legimus et intelligimus, pro qua causa talia nobis dicis, Domina, manifesta nobis, ut et nos cognoscentes respondeamus de his quæ a te dicuntur. Ipsa autem dixit iterum ad eos : Adhuc euntes eligit meliores legis doctores. Qui cum irent dicebant intra se, pro qua causa putas hunc laborem facit nobis Regina. Unus ex eis, nomine Judas, dixit : Ego scio, quia quæstionem vult facere ligni, in quod Christum suspenderunt patres nostri : videte ergo nemo ei confiteatur : nam vere destruentur paternæ traditiones, et lex ad nihilum redigetur. Zachæus autem avus meus prænuntiavit patri meo, et pater meus cum moreretur adnuntiavit mihi, dicens.

His Judas
indicat, quæ-
rendum de
cruce,

C

et narrat
quæ ab avo
et patre suo
acceperit de
Christo,

r

6 Vide, fili, cum quæstio facta fuerit de ligno, in quod Christum suspenderunt patres nostri, manifesta illud antequam crucieris : jam enim amplius Hebræorum genus non regnabit, sed regnum eorum erit qui adorant Crucifixum, ipse autem regnabit in seculum seculi. Ego *r* vero dixi ei, Pater, si ergo sciebant patres nostri quia ipse esset Christus, quare manus suas injecerunt in eum? Dixit autem mihi, Audi me, fili, et cognosce ejus inenarrabile nomen, quia numquam consiliatus sum neque conveni cum eis, sed multoties contradicebam illis ; sed quia arguebat seniores et Pontifices nostros, ideo condemnaverunt eum crucifigi, putantes mortificare immortalem ; quem et deponentes de ligno sepelie-

runt. Ipse autem sepultus post tertium diem surrexit, et manifestavit se suis discipulis ; unde credidit Stephanus frater trus et cœpit docere in nomine ejus : et consilio facto Pharisei cum Saducæis condemnaverunt eum ut lapidaretur ; et tollens eum multitudo lapidaverunt eum. Sed beatus ille cum traderet animam, expandit manus suas ad cœlum, et orabat dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Audi me, fili, et doceo te de Christo et de pietate ejus : quia et Paulus, qui ante templum sedebat et exercebat artem scenographiæ ; s erat persequens eos qui in Christo credebant, qui concitavit populum adversus fratrem suum Stephanum : et pietate ductus super eum Dominus, unum de sanctis suis *t* fecit eum. Propter quod ego et patres mei credidimus in eum, quia vere filius Dei est. Et nunc, fili, noli blasphemare eum, neque eos qui in eum credunt : et habebis vitam æternam.

D

Steph. 10,

s

et Paulo.
t

7 Hæc mihi contestatus est pater meus Simon, Ecce omnia audistis : quid vobis placet, si interrogaverit nos de ligno Crucis? Ceteri autem dixerunt, Nos talia numquam audivimus, qualia a te hodie dicta sunt. Si ergo inquisitio facta fuerit de hoc, vide ne ostendas. Manifeste autem qui hæc dicis et locum nosti. Hæc eis dicentibus, ecce veniunt milites ad eos dicentes, Venite, vocat vos Regina. Illi autem dum venissent *u* judicabantur ab ea ; et nihil verum volebant dicere de hoc unde percunctabantur. Tunc beata Helena jubet illos omnes igni tradi. Qui cum timuissent, tradiderunt ei Judam, dicentes ; Hic viri justus et prophetæ filius est, et legem novit cum actibus suis : hic, Domina, omnia quæ desiderat cor tuum ostendet tibi diligenter. Et omnibus simul testimonium illi perhibentibus, dimisit eos, et tenuit Judam solum. Et convocans eum, dixit ad illum : Vita et mors propositæ sunt tibi : elige tibi quod vis, vitam an mortem. Judas dixit : Et quis in solitudine constitutus, panibus sibi apposis, lapides manducat? Beata autem Helena dixit : Si ergo in cœlo et in terra vis vivere, dic mihi ubi absconditum est lignum prætiosæ Crucis.

Rogant hi
eum ne crucem
indictet :

E

u

sed ad ignem
damnati,
Judam pro-
dunt :

8 Judas dixit : Quemadmodum habetur in gestis, sunt jam anni ducenti plus *x* minusve : et nos, cum simus juniores, quomodo possumus hæc nosse? Beata Helena dixit : Quomodo ante tantas generationes in Illo et Troade factum est bellum, et omnes nunc commemorantur qui ibi sunt mortui : et monumenta eorum et loca scriptura tradit. Judas dixit, Vere, Domina : quia conscripta sunt : nos autem non habemus hæc conscripta. Beata Helena dixit, Quid est quod paulo ante confessus es a te ipso, quia sunt gesta? Judas dixit, In dubio locutus sum. Beata Helena dixit, Ego quidem habeo beatam vocem Evangeliorum, in quo loco crucifixus est ipse Dominus ; tantum ostende mihi, qui vocatur Calvariæ locus ; et ego faciam mundari locum ; forsitan inveniam desiderium meum. Judas dixit, Neque locum novi ; quia nec eram tunc. Beata Helena dixit : Per Crucifixum, fame te interficiam, nisi dixeris veritatem. Et cum hæc dixisset, jussit eum mitti in lacum siccum, usque in septem dies, sic ut custodiretur a custodibus. Cum transissent autem septem dies, clamavit Judas de lacu, dicens, Obsecro vos, educite me, et ego ostendam vobis crucem Christi.

x

qui varie
tergiversatus,

F

et septem die-
rum fame
subactus,

9 Cum ascendisset autem de lacu, perrexit usque ad locum, nesciens certius ubi jacebat Crux Christi, levavitque vocem suam ad Dominum Hebraicalingua et dixit *z* : Deus, Deus, qui fecisti cœlum et terram, qui palmo metisti cœlum et pugno terram mensurasti ; qui sedes super currum Cherubin, et ipsa sunt volantia in aeris cursibus luce immensa, ubi humana natura transire non potest ; quia tu es qui fecisti ea ad ministerium tuum : sex animalia, quæ habent,

petit a Deo
z

aa *ad ea loco ab-*
dita crucis as-
cendat fumus
aromaticus.
bb
ad ea loco ab-
dita crucis as-
cendat fumus
aromaticus.
cc
dd
crux effodi-
tur.
ee
ad ea loco ab-
dita crucis as-
cendat fumus
aromaticus.
ff
damone fren-
dente et Jude
multa commi-
nante.
gg
ordinatus
episcopus.

Administrantia et incessabili voce clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Cherubin vocantur; duo autem ex his posuisti in Paradiso custodire lignum vite, quæ vocantur *aa* Seraphin. Tu autem dominaris omnium, quia tua factura sumus, qui incredibiles Angelos profundo tartaro tradidisti; et ipsi sunt sub fundo abyssi a draconum fœtore cruciandi, et tuo præcepto contradicere non possunt. Et nunc, Domine, si tua voluntas est regnare filium Mariæ, qui missus est a te (nisi autem fuisset ex te, non tantas virtutes fecisset: nisi vero tuus puer esset, non suscitares eum a mortuis) fac nobis, Domine, prodigium hoc; et sicut exaudisti famulum tuum Moysen, et ostendisti ei ossa patris nostri *bb* Joseph; ita et nunc, si est voluntas tua, ostende nobis occultum thesaurum: et fac ab eodem loco fumum odoris aromatum et suavitatis ascendere: ut et ego credam crucifixo Christo, quia ipse est Rex Israel, et nunc et in secula seculorum.

10 Hæc cum orasset Judas, statim commotus est locus, et multitudo fumi et aromatum odoris suavitatis ascendit de loco: ita ut admiratus Judas plauderet ambabus manibus suis, et diceret: In veritate Christe, tu es Salvator mundi: gratias tibi ago Domine, qui cum sim indignus, non me fraudasti dono gratiæ tuæ. Deprecor te, Domine Jesu Christe, memor esto mei et dele peccata mea, et adnumera me cum fratre *cc* meo Stephano, qui scriptus est in Actibus duodecim Apostolorum tuorum. Hæc cum dixisset, accipiens fossorium præcinxit se viriliter, et cepit fodere. Cum autem fodisset passus viginti *dd* invenit tres cruces absconditas, quas ejiciens attulit in civitatem. Interrogabat autem beatissima Helena, quæ esset crux Christi: scimus autem quia ceteræ duæ latronum sunt, qui cum eo crucifixi sunt. Et ponentes eas in mediâ civitate expositabant gloriam Christi. Et circa horam nonam ferebatur mortuus juvenis in grabato: Judas *ee* autem gaudio repletus dixit: Nunc cognosces, Domina, dilectissimum lignum et virtutem ejus. Et tenens grabatum Judas, locit deponi mortuum, et posuit super eum singulas cruces, et non surrexit: imposita autem tertia cruce Dominica super mortuum, statim surrexit qui mortuus fuerat juvenis, et omnes qui aderant glorificabant Dominum.

11 Sed omnium bonorum semper invidus diabolus *ff* cum furore vociferabatur in aere, dicens: Quis iterum hic est, qui non permittit me suscipere animas meorum? O Jesu Nazarene; omnes traxisti ad te: ecce et lignum tuum manifestasti adversum me. O Juda! quid hoc fecisti? Nonne prius ego per Judam traditionem perfecisti, et populum concitavi impie agere? Ecce nunc per Judam ego hinc ejicior. Inveniam et ego quid faciam adversum te: suscitabo alium Regem, qui derelinquet Crucifixum, et mea exequetur consilia, et immettet in te iniqua tormenta: et tunc cruciatus negabis Crucifixum. Judas autem, fremens in spiritu sancto, dixit: Qui mortuos suscitavit Christus, ipse te damnet in abyssum ignis æterni. Hæc audiens beata Helena admirabatur fidem Judæ: eum magno autem studio collocans pretiosam Crucem, auro et lapidibus pretiosis, faciens loculum argenteum, in ipso collocavit Crucem Christi; et ecclesiam construxit in ipso Calvariæ loco. Judas autem accipiens incorruptionis baptismum in Christo Jesu, de præcedentibus signis ostensus est fidelis, et commendavit eum Episcopo qui illo tempore erat adhuc Jerosolymis *gg*, et baptizavit eum in Christo. Cum moraretur beata Helena in Jerosolyma factum est Beatum Episcopum dormitionem accipere in Christo. Beata autem Helena accersivit Episcopum Eusebium urbis Romæ

hh, et ordinavit Judam Episcopum in Jerosolyma *h* Ecclesiæ Christi: mutavit autem nomen ejus, et vocatus est Cyriacus.

12 Beata autem Helena, repleta Dei fide, et intelligens Scripturas per vetus et novum Testamentum, instructa et repleta Spiritu sancto, iterum cepit studiose requirere qui in cruce confixi fuerant clavi, in quibus impii Judæi Salvatorem crucifixerunt: et convocans Judam, qui cognominatus est Cyriacus, dixit ei. Quod circa lignum crucis erat, repletum est desiderium meum: sed de fixoriis qui infixi sunt imminet tristitia. Sed non requiescam et de hoc, donec Dominus compleat desiderium meum: sed accede adhuc, et de hoc precare Dominum. Sanctus vero Episcopus Cyriacus, veniens ad Calvariæ locum una cum multis Fratribus, qui in Domino Jesu Christo crediderunt per inventionem sanctæ Crucis, et quod in mortuo factum est signum; elevans in cælum oculos suos et manibus simul percutiens pectus, exclamavit ex toto corde ad Dominum, confitens priorem ignorantiam, et beatificans omnes qui crediderunt in Christo et qui credituri sunt adhuc. Diu autem eo orante, ut manifestaretur illi signum aliquod, quemadmodum in cruce ita et in fixoriis; in fine orationis, cum diceret, Amen; factum est tale signum, quod omnes *ii* qui aderam vidimus. Magna autem coruscatio de loco illuxit, ubi inventa est sancta Crux, clarior solis lumine; et statim apparuerunt clavi illi, qui in Dominico confixi fuerant corpore, tamquam aurum fulgens in terra: ita ut omnes sine dubio dicerent credentes, Nunc cognoscimus in quem credimus. Quos accipiens cum magno timore obtulit Beatæ Helenæ. Quæ figens genua et caput incligans, adoravit eos.

14 Repleta autem sapientia et scientia multa valde, cogitabat quid de his faceret. Quæ cum in semetipsa posuisset omnem exquirere viam veritatis; Spiritus sancti gratia misit in sensum ejus tale quiddam facere, ad commemorationem generationum quæ venturæ erant, quod Prophetæ pronuntiaverunt ante multas generationes. Convocans autem virum fidelem et disciplinatum, cui testimonium perhibebant multi, dixit ei; Regis mandata custodi et regale sacramentum exerceo; accipe hos clavos, et fac eos salivares *kk* in fræno equi, qui Regis erit: erunt autem arma inexpugnabilia contra omnes adversarios, victoria vero erit Regis et pax belli, ut id quod dictum est per Prophetam impleatur. Et erit in illo die quod est in fræno equi sanctum Domini vocabitur. Beata autem Helena, qui in Jesu Christo fide sunt confirmans in Hierosolymis, et omnia perficiens, persecutionem Judæis immisit, quia increduli facti sunt, et minavit eos a Judæa *ll*. Tanta autem gratia secuta est Sanctum Cyriacum Episcopum, ut demones per orationes ejus effugaret, et omnes hominum sanaret infirmitates. Beata autem Helena dona multa derelinquens sancto Episcopo Cyriaco ad ministerium pauperum, dormivit *mm* in pace, septimo decimo Kalendas *nn* Maji; demandans omnibus qui Christum diligunt, viris ac mulieribus, celebrare commemorationem diei, in qua inventa est sancta Crux quinto nonarum Majorum *oo*. Quicumque vero memoriam faciunt sanctæ Crucis, accipiant partem cum Dei genitrice sancta Maria, et cum Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, per infinita secula seculorum.

NOTÆ ET CENSURÆ.

a *Fidelicet S. Martini Treviris, et S. Maximini ibidem, atque membranis colicibus duobus, in nostro Musæo asservatis: quibus addi possent MSS. multa in variis*

hh

Deinde etiam pro clavis requirendis missus,

*E ii indicio lucis celestis re-
pertus tradit:*

Helena in se frænos filio fieri jubet,

kk

Zac. 14, 20

F

ll

mm

nn

et festum inventæ Crucis celebrari.

oo

A variis Italiae bibliothecis et alibi per nos visa, nisi piguisset notare sigillatim singula.

b Mombritius, Post resurrectionem.

c Cæpit Constantinus anno vulgaris Æræ 306, et sextus ejus annus incidit in annum ejusdem Æræ 311, incipiendo a die 25 Julii : in quo mox apparet enorme mendum, dum hic annus componitur cum anno 233 a Passione, quam probavimus incidisse in annum Æræ 29, adeoque ab ea numerandum hic fuisse annum 278.

d Mombritius, et hic et alibi deflectens a primegenii styli simplicitate, Imperatori Constantino. Quod autem antiquiora MSS. et magis sincera plerumque habeant Regi, indicium est olim hæc ex Græca in Latinam linguam esse conversa : Græcis enim usitatus est Regis titulum usurpare.

e Ex quo dedicata fuit Constantinopolis seu Roma nova, adeoque post annum 330 primum cæpit appellatio Romanæ, necdum forte in usum inducta cum Constantinus moreretur anno 336.

f Quam certum est hoc signum ostensum Constantino, Italiam contra Maxentium ingredi paranti anno sexto regni supra notato : tam est indubitatum victoriam ad Danubium, de Sarmatis eundem transgredi ausis relatum, ad annum 14 Regni, Christi 319 pertinere, adeoque ineptissime conjungi duo, locis temporibusque diversissima.

B g Usque adeone ignarus rerum esse potuit filius Constantii et Helenæ, quorum hæc Christiana erat, iste Christianis summe faverat?

h MS. S. Martini Presbyterum vocat, sed infra et deinceps Episcopum. MS. Maximini nominat S. Silvestrum Papam : sed hæc scioli librarii correctio est, quam tamen oblitus est in sequentibus adhibere, sine scrupulo Eusebium deinceps nominans. Sedit autem Eusebius anno 310, mensibus dumtaxat quatuor.

i Econtra creditur Constantinus a S. Silvestro Papa baptizatus circa annum 315. Apud Mombritium dicitur solum Catechizatus.

k Edictum de destruendis templis ad annum 331 pertinet.

l Hoc aliquanto post Nicænum Concilium, anno 325 celebratum, accidit.

m Videtur Judæorum more hic loqui auctor.

n Quid opus erat exercitu? Cum pecunia missam Helenam melius scribunt alii.

o Quæ sequuntur [ ] inclusa desunt apud Mombritium et in MS. Antuerpiensi : sunt autem accepta ex Ruffini Historiæ Eccles. lib. 10 cap. 7, ut merito judices a Latinis postmodum esse intrusa.

C p Mombritius, Prior Moyses dixit. Ubinam vero?

q Idem addit. Et iterum laudationum conscriptor David dicit, Providebam Dominum in conspectu meo semper quoniam a dextris est mihi ne commovear Psal. 15, 8.

r Nota Judam loqui in persona sua propria, alloquentis patrem : ubi non tantum patet ex conclusione, qua ait, Hæc mihi contestatus est pater meus Simeon : sed magis infra num. 10 ubi S. Stephanum vocat suum fratrem. Hoc autem quomodo consistat cum excusatione junioris ætatis num. 8, videat qui hæc fragmenta volet pro veris defendere.

s MS. Antuerpiense, exercebatur arte scenofactoria.

t Item. Unum de Sanctis suis misit ei, et fecit eum unum de discipulis suis.

u Judicabantur : id est, judicialiter interrogabantur.

x MS. Antwerp. sunt jam anni ducenti triginta tres.

z Utrumque Trevirense MS. Ds. Ds. ai. asaach. rablil. asphilo. nabo. anach. biro. iole. jameddoch. azabel. zoth. faiek. faitui. baruch. chata. adonai. helai. helech. maro. abraxio. atei. baruch. siamul. meludach. strahel. aiamu. straubizi. manuch. beiel.

ata. david. daura. jerahel. Jesu. bamon. segeneo. D manuri. ru. quod interpretatur : Deus, Deus, etc. Quæ melius ab aliis absunt : nec scio an vel ex longinquo, per multas correctiones et conjecturas, adduci possint ad sensum subjectæ orationis.

aa Gen. 3 v. 24 dicitur, quod Deus collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubim, non, Seraphim.

bb Exodi 13 simpliciter, ossa Joseph tulisse secum, dicitur Moyses : nec est verosimile, revelatione ad id fuisse opus, aut ignotum Israelitis ejus sepulcrum. Rabinorum somniis hoc adscribas licet.

cc Ecce Judas, non patrum suum, sed fratrem vocat S. Stephanum : quomodo igitur utriusque pater Simeon, qui ipsemet interfuerat consiliis Judæorum contra Christum, debuit ex patre suo Zachæo audivisse, quæ filio Judæ de illo narrabat?

dd Liberalis sane et fidem omnem superans mensura profunditatis.

ee S. Macarii Episcopi, quem solum meliores scriptores in toto hoc negotio nominandum putaverunt, nec semel quidem meminit hic auctor.

ff Etiam hanc personam inducere decebat in talem comædiam.

gg MSS. San-Marimianum, et Antuerpiense addunt, nomine Macario, quod postea videtur adjectum : et cum mox dicitur, accidit Beatum Episcopum dormitionem accipere, videtur interpretis ignorantia indicari, qui nesciverit τὸ, μακάριον, esse proprium nomen, ideoque Latine verterit beatum.

hh Quis audivit vel legit umquam, trans mare aut omnino Roma egressum Pontificem, ad Episcopum qualemcumque ordinandum?

ii Hoc scilicet restabat, ut tam male consuta fabula crederetur habere auctores, oculatos testes.

kk Hæc vox, quamvis origine Latina, ex Græcota-
men textu retenta videtur, utpote nusquam apud Latinos mediæ ævi scriptores invenienda. Græci autem semibarbari, teste Meursio, etiam hodie σκληρόν usurpant pro Lupato. Textus Græcus hoc loco σκληρόν habet. Verior historia unum solum clavum fræno fabricando adhibitum persuadet.

ll De hoc exilio, Judæis indicto, nullum alibi indicium.

mm Si Hierosolymis obiisse Helenam velit auctor, vehementer fallitur : nam ex Eusebio constat morienti adstitisse Constantinum ; Romæne an Constantinopoli controvertitur. Pro Roma Beronius ex verosimiliori opinione stat.

nn Ad hunc sane diem quibusdam non valde antiquis Martyrologiis MSS. Helenam adscriptam reperiri, F
divimus in prætermisissis ad 15 Aprilum : colitur alias et mortua passim creditur 18 Augusti.

oo Conclusio hæc videtur adjecta ab iis, qui apocrypham hanc S. Cyriaci legendam divisere bifariam.

PARS II.

Ex quatuor Codicibus MSS. a

Continens fragmenta de passione S. Cyriaci et Annæ matris ejus, sub Juliano Hierosolymis tolerata.

P
ost venerabilis Constantini finem b, impius Julianus successit in regno ; et contra Persas exivit c
statim ad bellum. Sancti igitur Cyriaci d fama per-
veniente usque ad ejus auditum, in sanctam Hieru-
salem pervenite civitatem : et statim beatum Cyriacum exquisivit. Qui cum venisset, Julianus interro-
gavit dicens, Qui diceris? Qui dixit, Judas quidem a parentibus cognominatus sum, quando autem misertus est mei Deus, cum essem indignus, Episcopatus mihi donavit indumentum. Venerabilis vero Helena Cyriacum me vocari præcepit, beato Episcopo

e
Julianus
Apostata
Cyriacum
accersitum

Julianus apud urbem Romæ, super me peccatore orationem faciente. Julianus Imperator ait: In corpore sunt adhuc parentes tui? Qui dixit: Mater sola. Julianus ait, vocetur ipsa. Cum autem adesset, Julianus imperator dicit ei: Quod est nomen tuum? Quæ ait Anna [Julianus Imperator dixit, Quam sectam colis? Anna dixit; Ego colo cœlestem Regem qui mihi manifestatus est per dilectum filium meum Juda.] / Julianus ait: Ubi est nunc filius tuus? Quæ ait: Qui ante tribunal tuum stat Cyriacus Episcopus, ipse est. Julianus dicit: Substantias promitto vobis, et magnum honorem. Acquiescite ergo mihi, et sacrificate magno Deo Jovi. Cui Cyriacus: Ego vero Deo magno, Jesu Christo, incontaminata quotidie immolo sacrificia.

15 Julianus Apostata ait; Et ego multum tales exercui vanitates, et nihil mihi profuerunt. Cyriacus dixit: Bene dixisti, quia nihil tibi profuerunt. Exercitatus igitur cum esses in divinis Scripturis, et notitiam omnium earum accipiens, neglexisti, et divina conculcasti; et indignus cum esses, misericors Deus tradidit tibi regnum. Et non solum impie gessisti in Divinitate apostata factus; sed et impie cœpisti persequi cultores Dei excelsi. Ideoque celeriter auferetur elatio impie animæ tuæ. Julianus Imperator ait: Multi in Christo confidentes malis pœnis de seculo exierunt. Unde si non sacrificaveritis, consentientes mihi, multis interimam vos pœnis. Cyriacus Episcopus ait: Non potes talia tormenta parare ad dolorem carnis, qualia Christus præparavit animabus, qui eum negant. Caro quidem ad modicum torquetur, tamquam terra, quæ ab aratro scinditur, ut duplicem agricolæ fructum reddat; anima autem, soluta a cruciamentis carnis, cum lætitia vadit ad Factorem suum, qui pro ipsa tradidit corpus morti. Julianus dixit: Quid dicis, Cyriace? Dilexisti propter Crucifixum mori [et non sacrificare?]/ Qui dixit: Nescis, quid dicit Scriptura, quia dii peribunt a terra qui neque cœlum neque terram fecerunt? Et iterum Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Et iterum: Similes illis fiant, qui faciunt ea. Ecce ergo et tu similis factus es illis, damnandus in gehenna ignis.

16 Iratus autem Julianus, jussit manum ejus abscindi dexteram, dicens: In hac manu multas frequentius scribens epistolas, multos a sacrificiis deorum avertit. Cyriacus dicit: Tu quidem ignoras, insensate canis, mihi quale operatus es bonum. Ego autem non ignoro, quia priusquam cognoscerem Christum Jesum, eram scribens ad Synagogam Judæorum, ut nemo crederet in Jesum, qui crucifixus est; Scandalum ergo corporis mei abscindens, vitam æternam mihi providisti, sicut scriptum est. Melius est, ut pereat unum ex membris tuis, quam totum corpus tuum mittatur in ignem inextinguibilem, Julianus ait, Tantum exterminabo corpus tuum hic, ut videam quis sit qui liberet te de manibus meis. Cyriacus dixit: Dominus Jesus, qui hodie a te injuriam patitur, ipse in Evangelio mandavit sic, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non occident. Ideo non timeo tormenta tua, ut possim effugere ignem, quo tu festinas.

17 Julianus dixit iratus: Ecce ignis odor super te venit, nunc videbo hodie, si ille Galilæus, quem colis, te liberet. Tunc Cyriacus ait: Impie et immemor bonitatis Dei, ferocissime canis, quomodo non es rememoratus immaculati et purissimi Agni altaris gloriosi et supercœlestis, a quo absconsus es, et effugisti temporalem punitionem mortis, cum tyrannicam tibi præsumebas insaniam? quomodo non timuisti immundissimum tuum os extollere, et verba blasphemiae proferre in Dominum Jesum? Julianus dixit: Si vere ignem contempsisti, judicabo te in-

tolerandis tormentis, ut non solum corpus tuum ignis consumat, sed et animum. Et jubet trullum in plumbum reliquari, et extendi beatum Cyriacum, et forcipe ferrea aperiri os ejus, et infundi plumbum, ut interiora ejus conflagrentur. Talem et tam scelestam sustinens pœnam, spem habens, cœlum aspiciebat.

18 Et cum duæ horæ transissent, omnes eum sperabant jam mortuum: et ille elevans vocem, clamavit dicens, Christe, lumen verum, inextinguibilis splendor, mortuorum vita, peccatorum propitiatio, errantium redemptor et dux, benedico te, Domine, quia dignum me fecisti participari pœnis tuis; qui imaginem auream contrivisti, et impium Regem ab hominibus expelli fecisti, et cum ferocibus bestiis portionem posuisti, et septem tempora præcepisti mutari super eum, usque dum cognosceret te verum Deum; qui per servum, tuum beatum Danielelem culturam Babyloniorum destruxisti, et Sacerdotes mendaces bestiis ad escam tradidisti; qui ad exemplum Trinitatis tuæ primos Martyres tuas tres pueros in fornace ignis ardentis salvasti; qui terribiles undas per mare rubrum divino siccasti præcepto, et pedibus populum tuum transire jussisti, et adversarios eorum operuisti fluctibus, et per figuram gloriosæ Crucis tuæ sibilum serpentum deserti extinxisti, et eos quos mordebant per eum sanasti; qui populum tuum Israel in tenebris columna ignis illuminasti, et a solis radiis æstuantem refrigerii nube protexisti; qui adversarios tuorum amicorum judicio mortis damnasti; qui eis, qui tempestatem patiuntur, tranquillitas es portus; qui in altis montibus revelas fontes, ut bestię deserti satientur potu; de omnibus enim tibi est cura, Domine, amator animarum, quia tua sunt creatura. Deprecor te, Domine Jesu Christe, trans mitte Michael Archangelum luminis, et libera me de malo operario isto, ut non me vincat mala operatio ejus, sed tua patientia confirmet me, qui glorificaris in secula.

19 Et ut implevit orationem, iterum Julianus inquit: Ecce, Cyriace, quantum dimisi te verbosari: frequenter audi vi talia. Verumtamen nemo contradicens mihi de manibus meis vivus recessit. Nam et ego adoravi Christum, et nihil mihi profuit: sed postea pœnitui, et cognovi immortales deos, qui salutem præstant his qui diligunt eos. Cyriacus ad hæc: Scio quia cognovisti diabolum patrem tuum, et ministros ejus, qui eos qui credunt illis in gehennam ignis trahunt: ex quibus tu unus es. Julianus dicit sacrifica antequam puniaris. Cyriacus dicit: Ego non sacrifico lapidibus. Julianus dicit: Ego propter insaniam vestram statuam non erexi. Sed sacrificanullo vidente, et tantum dic Magnus est Deus Jovis. Tunc Cyriacus: Ego ei, qui vere est, vero Deo credidi, qui te destruet ab hac superbia tua. Tunc Julianus jussit grabatum æneum afferri, et in eo S. Cyriacum extendi, et substerni carbones ignis, et spargi super eum sal et adipem, et desuper virgis cædi, ut venter et interiora viscera assarentur ab igne, et deorsum ejus desuper carminari virgis. Elevans autem Cyriacus vocem Hæbraice aiebat. i Deus Deus immense, et propter nos invisibilis, qui das vitam omni credenti in te, qui per Prophetam tuum Jonam in figura trium dierum, resurrectionis tuæ ostendisti nobis mysterium, qui electum tuum Eliam Prophetam in curru igneo in cœlum rapuisti: qui nutu oculi tui conteris adamantinas seras inferni: Veni, Domine, in hoc judicio, et aufer a me multitudinem dolorum: ecce hæc pro nominis tui amore patior.

20 Hæc eo dicente, admirabatur durus tyrannus super ingentem ejus patientiam, et jubet eum in quadam domicilio custodiri, donec de morte ipsius tacite

D h
liquatum
plumbum in
os fundi:

a quo nihil
læsum

Deique ma-
gnalia extol-
lentem,

E

et auxilium
poscentem,

ac rursus
frustra soli-
citatum,

F

in grabato
æneo atque
candenti
cruciat:

i

cum Anna
matre solici-
tat ad ido-
latrariam:

suo ipsius
exemplo,

et minis
tormentorum,
sed frustra:

ergo dexte-
ram ei præ-
scindi jubet,

et apostasi-
sim expro-
branti

g

Carceri inclusum cum mater Anna visitasset,
k

A cite quæreret. Cum ergo transissent duo dies, B. Anna mater S. Cyriaci veniens dicit ei : Bene, fili mi, certatus es et agonizasti pro nomine nostri Jesu Christi. Memento beati patris tui, qui in Iudaismo *l* mortuus est. Redime, fili patrum tuorum delicta, factus comes primi Martyris Stephani. Memento et mei matris tuæ, quæ genui te. Crastino, o fili carissime, consummaberis. Ministri autem satanæ statim de ea retulerunt tyranno, et jussit eam exhiberi. Adducta autem illa, interrogavit eam Julianus, dicens : Complacuit tibi Anna sacrificare, ut vel tu vivas? Insensatus autem filius tuus elegit magis mori quam vivere. Anna dicit : Vitam magis cupiens cœlestem, non sacrificavit : hæc autem vita temporalis est. Julianus dicit : Quid ergo tu dicis? Nec tu vis sacrificare? Anna dicit : Sine Deo, inhumanissime, et omnis impietatis princeps, non me terrent verba tua: nam Dominus noster Jesus Christus proprium pro nobis effudit sanguinem, ut ab omni iniquitate mundum redimeret : quanto ergo magis nos peccatores debemus pro ipso mori?

e capillis suspenditur, ungulis laniatur,

l
et lampadibus ustulata moritur.

B horis, et omnino non loqueretur, dicit Julianus. Quid est Anna? Bene te acceperunt ungulæ? Quæ dicit : Insensate, et omnis iniquitatis operarie, quomodo non sensisti quia non sensi dolorem? Sed si habes majora tormenta infer : parata enim sum certare adversus patrem tuum diabolum, quem spero me sine viribus ostendere : propter nomen enim Jesu habeo eum qui me confortat Deum. Julianus autem jussit lampades *l* magnas flamma ardentes applicari lateri ejus. Anna autem exclamavit dicens : Domine immaculate, qui igni inextinguibili quinque iniquorum civitates tradidisti, et justum Loth salvasti; qui vocibus Angelorum muros Jericho destruxisti, et Amalech in manu valida expugnasti; qui per sanctam Judith Holofernem occidisti, et populum tuum erasti : exaudi me, et fac me peccatricem perfecte hunc currere cursum : ut ego exultans intrem in thalamum tuum cum filio meo. Et dicens hæc, efflavit spiritum. Tollentes autem eam traxerunt in partem.

Iterum adductus Cyriacus,

m
n

C 22 Tunc jussit Julianus beatum adduci Cyriacum Episcopum. Adducto autem eo, admiratus est tyrannus quoniam tantas, et tales sustinuerat pœnas, et hilari vultu astaret. Tunc Julianus : Dic mihi Cyriace, quibus maleficiis nobis caliginem induxisti [tamquam non metuens pœnas, et nolens sacrificare?] Cyriacus; Anathema tibi, canis indigne, qui virtutem Dei convertis in maleficia. Julianus dixit : Si non vis sacrificare, dic saltem, Non sum Christianus. Tunc Cyriacus : Numquid propterea quod tu excidisti, vis stellas splendidas exequari tuis tenebris? Sed non habes locum, nec habebis unquam. Ego vero certus sum, quia non post multos dies percutieris cœlesti plaga. Ascendens ergo iter tuum, non reverteris, quia exacerbasti Deum. Jussit autem Julianus fossam fieri altam; et vocavit plurimos incantatores serpentium, et jussit eos ut nequiores afferrent, et mitterent in fossam. Qui et miserunt cornutas *m* dracones, et Lampias *n* venenosas, et multitudinem maximam serpentium, et jussit Sanctum mitti inter eas.

in qua dum perseverat illæsus

23 Cum vero duceretur B. Cyriacus, dicebat : Veni, Domine meus Christe Jesu, et vide agonem theatri hujus et necessitatem, qui liberasti Joseph de lacu, fac nunc hos dracones quiescere, ne quando dicant gentes, ubi est Deus eorum, quia inimici eorum prævaluerunt adversus Sanctos Dei. Et hæc dicens missus est in fossam. Serpentes autem Angelico nutu mortificati sunt, ita ut Beatus exultans diceret, Nunc cognovi, quia Dominus, quem vene-

ror, numquam elongat se a suis. Gratias ago tibi, D. Christe, non solum quia in te complisti prophetiam David, sed et in his qui in te confidunt, ecce enim super aspides ambulamus, et conculcamus leonem et draconem. Hæc dicente B. Cyriaco, Julianus comburi bestias jubet. Cyriacus vero descendebat de fovea illæsus.

24 Tunc prior incantatorum Amon, o, Nobilis cognomine, dicit, o Rex, magna dementia repletus es volens interficere virum hunc. Quare non attendis, quia neque maleficia, neque quis ex vanis diis talia potuit facere mirabilia, sicut hic verus Deus, quem hic prædicat? Ecce quantas illi intulisti pœnas et non potuisti virilem ejus vincere sensum. In veritate certus sum, quia Christianorum Deus magnus, et ingens est. Tyrannus igitur videns, quia ex toto corde credidit, jussit eum decollari. Amon autem valedicens S. Cyriaco, ivit ad locum decollationis alacer, dicens : Jesu Christe, suscipe in pace animam meam. Et hæc dicens, extendit collum, et consummavit vitam.

25 Post modicum iterum vocans tyrannus S. Cyriacum, dixit ei : Nega tantum Crucifixum, et dimittam te. Cyriacus dixit : O cor perversum, et sensum extinctum! Tantorum bonorum præstatorem Dominum meum negem propter te miserabilem, ut efficiar similis tui? Iratus autem tyrannus jussit cacabum magnum impleri oleo, et calefieri : in tantum autem efferbuit cacabus, ut stantes non possent sustinere vaporem ejus. Et jussit eum mitti in cacabum. Appropiantibus autem ministris dicit illis B. Cyriacus. Foris longe recedite, filioli, ne ullus ex vobis conflatur ; a me ipso ingrediar. Et faciens Sanctus in fronte sua signaculum Crucis, intravit dicens ; Qui Jordanem sanctificasti, Christe, et antecessorem tuum Joannem replesti sapientia, qui donasti lavacrum per aquam incorruptionis vitæ ; ecce nunc iterum oleo baptizer : jam iterum habeam tertium lavacrum sanguinis, martyrii perfectionem, quam ante multum temporis expecto.

26 Tunc furore repletus tyrannus, jussit eum magno *p* conto percuti in pectus. Percussus autem Cyriacus sanctus, unam emisit vocem dicens : Domine Rex Jesu, peto ut cito cum Sanctis recipias animam meam. Et sic consummatus, in Domino, et bonum certamen certatus, assumptus est in gloria, die sabbati *q* hora octava, mense Majo intrante; regnante Juliano tyranno anno secundo ; nobis autem Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

NOTÆ ET CENSURÆ.

a Videlicet antiquissimo Bertiniano, et alio ecclesiæ S. Audomari : Antuerpiensi nostro et S. Maximini, quod postremum phrasi nonnihil varia et cultiori scriptum. Eadem reperimus in MS. Reginæ Sueciæ num. 13, et alio monasterii S. Huberti in Arduenna : ut taceam plura quæ vidimus et piguit annotare. Titulus in MS. Bertiniano hic præfigitur. Incipit Passio S. Judæ, qui cognominatus est Cyriacus (Audomarense et S. Maximini addit, qui Crucem Domini invenit, vel, invenire meruit,) Annæ matris ejus et Ammonis incantatoris. Horum quoque nomina Græci recentiores in Menæis post elogium S. Cyriaci 28 Octobris peculiariter celebrant disticho. Notkerus autem in suo Martyrologio, post memoriam Judæ, addit, et Annæ matris ejus, omnimodis passionibus cruciatæ. Hæc ergo si etiam S. Stephani mater fuit, non jam triseclis, sed fere quadriseclis fingatur necesse est. Nos, quia certum habemus unicum horum nominum usurpandorum fundamentum sumi ex hac Legenda, nolumus meminisse eorum, non dico ut Sanctorum, sed nec ut hominum quidem

D
68
convertitur
Amon incantator et fit Martyr.

E
Cyriacus in cacabum ferventem immisus,

p
contoque percussus expirat.

q

mi in rerum natura fuerint aliquando. Præfatum in MS. Prologus, quem in principio ante primam partem dedimus.

b Obiit Constantinus an. 337, et Julianus exorsus est solus regnare an. 361, quod animadvertens San- Maximilianus scriptor, sic ordiri maluit: Postquam piæ memoriæ Constantinus Augustus et Constantinus filius in regno defuncti essent...

c Non statim exiit, sed post annum integrum in restituenda Idololatria, et Christianismo deprimendo impensum, anno 363.

d MS. Antwerp. hic et ulique semper Quiriaci, quomodo etiam scribitur nomen in 1 parte.

e Certiori auctoritate opus est, ut ultra Antiochiam pervenisse in Syria Julianus, et usque Jerusalem excurrisse credatur: et vehementer fallitur Saracenus pag. 66, allegans, velut ex Baronio, Zosimum qui asserat Jerosolymis commoratum Julianum decem menses integros. Hoc enim non de Hierosolymis, sed de Byzantio asserit Zosimus lib. 3, itaque eum citat Baronius ad an. 362 tomo 4 num 81.

f Ex MS. Antuerpiensi et S. Maximini suppleta scias quæ [ ] inclusa vides.

g Nihil tale Juliano unquam a Christianis objectum est. Scimus eum, quod injussu Constantii ex Cappadocia venisset in Asiam descendæ magiæ causa, quodque Constantinopoli transiens cum Gallo fratre esset locutus, in aliquam conspirationis cum illo initæ suspicionem venisse. Sed ad necem quæsitum nusquam legimus; imo ultro sese Mediolani stilit, et suspicionem præsentia sua diluit.

h MS. Antuerpiense, ollam. S. Maximini, jussit plumbum solvi in trullula ab igne.

i Idem MS. Baruth. thalai. manuel. tharcusiar. nemedo. aothi. abachar. tazeal. mellico. nabathi. zabeli. zoaram. betheli. adonahel. aeloth, hoc est Deus, Deus immense etc. quæ in aliis MSS. diversimode aliquanto habentur, nusquam ut arbitror recte,

nec usquam ita, ut vel e longinquo referat argumentum subjectæ interpretationis.

k Et tamen idem num. 6 dixerat: Ego et patres mei credidimus in eum, id est Jesum, quia vere filius Dei est: sed hoc ibi sic dici videtur, quasi interna contentus fide, eam exterius non sit professus, propter aliorum Judæorum respectum.

l MS. S. Maximini, candelas, tria MSS. lapidem magnum, flamma ardentem, quod ineptius est. Florus et Notherus etiam lampades legerunt cum nostro Antuerpiensi MS. quod tamen aliam lectionem alia manu, velut causa correctionis suprascriptam, habet.

m Antuerpiense cornutas aspides, credo Græce simpliciter scriptam cerastas, quod Latine reddere interpretes voluerit.

n Quid sint Lampiæ ignorare me fateor. MS. Antuerpiense et S. Maximini phrasim mutantes eas omitunt. Quid si legam lampras, id est lucentes a veneno et oculorum ardore, sitque adjectivum referendum ad dracones?

o Florus et MS. Antuerpiense Ammon; S. Maximini, Abdon nomine.

p Florus magno cuneo, Notherus macroconto, immediatius ex Græco. Codex S. Maximini simpliciter conto. MSS. Bertinianum et S. Audomari cuspidem.

q Si annum Juliani 2 incipias cum Kalendis anni 362, dies 4 Maji, quo S. Cyriacum colendum proposuere posteriores Martyrologi, incidere in sabbatum: erat enim littera Dominicalis F. Cum tamen simpliciter dicitur mense intrante, nullo addito diei numero, videtur potius intelligendus esse primus. Ut ut sit, nos qui martyrium ipsum fabulosum esse totum credimus, neque feriæ, neque horæ hic nominatis quidquam veritatis subesse opinamur. MS. S. Maximini die sabbato, hora octava, mense Artemisio, regnante Juliano tyranno. Græci autem in Asia Majum vocabant Artemisium, ab Artemide, id est Diana, cui eum consecrant.

DE SANCTO PORPHYRIO

PRESBYTERO, MARTYRE, CAMERINI IN UMBRIA.

G. H.

IV MAJI

Cultus sacer

conversio
Gentilium,SS. Venantii,
Anastasio
cum eorum
familia,

Tabulæ hodierni Martyrologii Romani celebrant ad hunc diem IV Maji S. Porphyrium Martyrem in Umbria, ubi annotavit Baronius, de eo mentionem haberi in Actis S. Venantii, qui passus est Camerini XVIII hujus mensis Maji, ad quem diem ejus Acta illustramus. Ludovicus Jacobillus tomo 1 de Vitis Sanctorum et Beatorum Umbriæ, ad hunc IV Maji, hæc potissimum tradit: Cum sanctus Sacerdos Porphyrius esset magna doctrina, zelo et vita exemplari præditus, perrexit in patriam suam Camerinum, ibique fidem Christi prædicavit, et copiosam multitudinem Paganorum e cæcitate idololatriæ ad lucem fidei Christianæ perduxit. Inter alios convertit et baptizavit S. Venantium, nobilissimum juvenem Camertem, Supprinum patrem ejus, matrem quoque et alios horum consanguineos: instruxitque S. Venantium omni virtutum genere, quo valde illustris omnibus apparuit: qui S. Porphyrio obediebat cum magna reverentia, ut vero suo magistro. Sacro etiam fonte lavit Anastasium Cornicularium Regis, ejusque uxorem, nec non et quatuor filios, qui postea omnes martyrio vitam finiverunt. Uti dicitur XI die Maji. Hæc Jacobilli dicta confirmat Ferdinandus Ughellus tomo 1 Italiæ Sacræ in Præfatione ad Episcopos Camerinenses. Jam inde, inquit, ab anno CXXLVIII lucem Evangelicam amplexata est civitas, opera conatuque S. Porphyrii Presbyteri, olim S. Venantii

invictissimi Martyris magistri. Hic enim, cum vix quindecim annos natus esset, illustremque per exquisita tormenta tulisset palmam martyrii, quamplures idolorum cultores sua tolerantia convertit ad Christum, simul cum Porphyrio præceptore: plenusque meritis, Decioque devicto tyranno, evolavit ad cælum. Sed hæc plenius indicantur in Actis S. Venantii. At reliqua ex Jacobillo prosequamur.

2 Erat urbis Camerinensis, inquit Præses a Decio constitutus Antiochus, qui de nocte habuit ejusmodi visionem, in qua apparuit ei S. Venantius, splendore plenus, dum procuraret populos baptizari, qui etiam magno fulgore resplendebant: alii vero stabant retro, obscurissima caligine involuti. Mandavit ergo Præses ad se accersiri S. Porphyrium, ut virum magna sanctitate, auctoritate et doctrina præditum, ut jam relatam visionem interpretaretur. Venit et exposuit Antiocho visionem, veræ Catholicæ interpretationi conformem: indicavitque eos qui apparuerunt obscura caligine et tenebris involuti, esse qui vivebant in cæcitate idololatriæ, adorantes pro Deo statuas ligneas aut lapideas, quæ nec vident, neque ullo sensu utuntur. At S. Venantium aliosque populos ad Christum conversos, esse pulchros et omni fulgore resplendentes, qui mediante aqua sancti baptismatis, erant illuminati, et a feritate enormis peccati idololatriæ liberati. Ac simul ei annuntiavit fidem

expositio visionis Antiocho Præsidi factæ:

A fidei Christianam, indicavitque qua erat cæcitate, quod verum Deum non adoraret. Tunc Præses, furore contra sanctum Sacerdotem commotus, ob hanc *martyrium*: suæ sectæ adversantem interpretationem, jussit satellitibus suis, ut illi caput amputarent. Adductus igitur ad locum supplicii effudit ad Deum suas preces, ei commendans animas, quas ad portum salutis adduxerat, et spiritum proprium. Accessit dein carnifex, et caput a reliquo corpore avulsit, et hoc modo anima ejus evolavit in cælum. Factum id est Cæmæ die iv Maji, regnante Decio Imperatore. Corpus ejus fuit a fidelibus reverenter sepultum, et postmo-

dum translatum in ecclesiam, S. Venantio dedicatam
eique a populo erectam. *Hæc Jacobillus, cujus ad
marginem Historia MS. Camerineni Angeli Benigni,
Lectionibus antiquis MSS. et aliis auctoribus. Idem to-
mo 3 in Catalogo Reliquiarum Umbriæ, tradit in eccle-
sia Collegiata S. Venantii conservari Corpus S. Por-
phyrii Martyris, in antiquissima marmorea arca.
Reliqua lector reperiet in Actis S. Venantii, in quibus
nulla fit mentio Decii Imperatoris, sed omnia adscri-
buntur Antiocho Regi, qui posterioribus scriptoribus
solum habetur Regulus, aut Præfectus, seu Præses
Decii Imperatoris.*

DE SS. HERACLIO JUSTO ET MAURO,
MARTYRIBUS, FULGINII IN UMBRIA.

G. H.

SUB DEC10

*Conversi a
S. Feliciano,*

B

in persecutio-
ne Decii, capti,

capite ple-
ctuntur,

*Ecclesia illis
erecta*

Fuliginatum Antistes et nunc Patronus, etiam vicinorum populorum ac totius Umbriæ, floruit tertio Christi seculo S. Felicianus, cujus varia Acta dedimus ad diem xxiv Januarii. Ludovicus Jacobillus, et ipse Fulginas, tomo primo de Vitis Sanctorum et Beatorum Umbriæ, inter alios infideles, opera et auxilio dicti S. Feliciani ad fidem Christi in dicta provincia Umbria conversos, censet fuisse tres milites Fulginates ac dein Martyres, scilicet Heraclium, Justum et Maurum, qui postea zelo honoris divini ac salutis animarum accensi, suis exhortationibus et bono virtutum exemplo, ausi fuerunt sanctam fidem propagare. Favebant tempora Philippi Imperatoris; sed hunc ejusque filio anno ccxlix occisis, successit Decius, a quo truculenta in Christianos persecutio, eaque octava, fuit excitata, neque cum ejus nece, quæ sub finem anni ccli contigit, sublata. In hac persecutione carceribus inclusi hi tres athletæ, aliquot mensibus post martyrium S. Feliciani educti, et coram Aurelio Præsidente examinati, sed intrepidi in fide Christi profitenda, adjudicantur morti, ut milliari uno extra portam urbis, quæ versus Romam vergit, educti, capite plecterentur: atque ita die iv Maji palmam martyrii obtinuerunt, Corpora illorum a fidelibus asservata fuerunt, ac postmodum apud corpus sanctissimi Pastoris illorum Feliciani in æde Cathedrali collocata.

2 *Ferdinandus Ughellus* tomo I *Italiae sacrae in Episcopis Fulginatensibus* num. 3. ista scribit : Felicianus, dum Fulginatem gregem moderatur ac regit, Heraclius, Justus, Maurusque, Confessores Christi egregii, agonis sui orbitam prope Fulginium gloriosissime percurrerunt die quarta Maji. Ubi vero pro Christo mortem oppetiverunt, ibi in eorundem honorem templum erectum est, mox et castellum, quod de nomine S. Heraclii, Heraclium antiqui dixerunt, sed

a Fulginio milliario tantum distans Heraclum, ignorantia deinde vulgi, facile fuit deviare in Rachium.

3 *Hæc Ughellus, quibus addit Jacobillus dictum* castellum esse valde inhabitatum, in eoque numerari ultra mille animas, ibique hos sanctos Martyres ut præcipuos Protectores coli, ac illorum festum agi, uti in urbe et diœcesi Fulginiensi, sub ritu duplici hoc die iv Maji; et præterea per annum in Officio Ecclesiastico eorum Commemorationem, quod eorum, sacra corpora censeantur ibi asservari. *Est autem Oratio hujusmodi*: Propitiare nobis quæsumus, Domine, per merita gloriosa sanctorum Martyrum tuorum Heraclii, Justi et Mauri, atque Florentii et Petri Confessorum, quorum corpora in nostra requiescunt ecclesia etc. *Celebrat eosdem Martyres Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, et alio Sanctorum Italiæ: sed non habuit tam exactam notitiam, quam hic ex Jacobillo et Ughello dedimus.*

4 In MSS. Martyrologiis Medicæ et Senatoris Strozzi Florentiæ, alioque ibidem excuso sub nota anni 1486 ad xxvii Aprilis iidem uno socio auctiores sic referuntur, Apud civitatem Fulginatam sanctorum martyrum Eraclii, Justi, Mauri et Vitalis, qui sub Daciano Præsidente Martyrium passi sunt. Quæ forsitan antiquiora et sinceriora sunt. Facillime autem contingere potuit, ut pro Daciano Præsidente, substituerit alius persecutionem Decianam; et S. Vitalis ideo solum præteritus sit, eo quod corpus ejus vel non inventum fuerit vel alio translatus, prius quam tres alii in ecclesiam Cathedralem inferrentur. Quia tamen idem Vitalis in MS. Casinensi et in nostro Florario seorsim nominatur, non præsumpsi ipsum adjungere hoc loco Fulginatibus illis Martyribus: quorum nunc agi Translationis festum, oblitterata natalis ipsius memoria, persuasum mihi est.

*et Castellum
denominatum:*

Cultus sacer
4. *Maji*,
E

et 27 Aprilis.

F

NOT. 42

DE SANCTO CORCODEMO,
DIACONO AUTISSIODORI IN GALLIA.

G. H.

SEC. III

Cultus sacer.

Acta S. Amatoris, Episcopi Autissiodorensis, illustravimus supra ad Kalendas Maji, ubi et de Basilica ad ejus honorem erecta egimus. In hac celebris veneratio fuit S. Corcodemi Archidiaconi, cujus memoria inserta est ad hunc diem antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, et vetustissimo Epternacensi his verbis: Autissiodoro translatio et depositio Corcodemi Diaconi. Quæ aliquanto plenius indicantur in MS. Corbeiensi Parisiis excuso Maji T. I.

hoc modo : Autissiodoro depositio et translatio corporis S. Corcodemi Diaconi et Confessoris in basilica S. Amatoris. Eadem leguntur in apographis Blumiano et Lucensi, sed in isto nomen Corcodoni, et in altero, syllaba prima omissa, Codomi scribitur. Usuardus hæc ita contraxit : Autissiodoro S. Curcodemi Diaconi ; additur in Martyrologio Coloniae et Lubecæ anno 1490 excuso, et Confessoris. Similia passim leguntur in quamplurimis MSS. at nomen varie exprimitur, Cor-

58   codomi

auleni, Corcodemi, Curcodemi, Curcodomi, Corcodonii, Corcodini, Cocordani, Corobbomi. Ejus cultus etiam assignatur in antiquis Breviariis Ecclesiae Autissiodorensis.

Elogium ex
MS. Adone

2 In MS. Adone Ecclesiae Morinorum, et Leodiensi monasterii S. Laurentii, illud additur elogium: Autissiodoro depositio et translatio corporis S. Corcodomi, Diaconi et Confessoris: Qui cum esset sanctae Romanae Ecclesiae Archisubdiaconus, a B. Sixto Papa Diaconus ordinatus est, et cum S. Peregrino Episcopo Galliam ad praedicandum verbum Dei missus. Completo itaque fidelissime ministerii sui officio, post martyrium beatissimi Peregrini Episcopi, in pace quievit. *Plurima ex his desumpta sunt ex Vita S. Peregrini Episcopi, ad diem xvi hujus mensis Maji illustranda, ex qua haec pauca transcribimus.* Sixtus Papa, vir summae sanctitatis perspicuus, magnum et praeclarum Dei servum Peregrinum Presbyterum, civem quippe Romanum, ordinavit Episcopum, Marsum vero Presbyterum, Corcodemum Archisubdiaconum Levitam esse constituit, et Jovianum oneri Subdiaconi mancipavit... Hos etenim summos Dei cultores beatissimus Papa Sixtus cum omni fiducia usque ad portum marinum perducens, verbum Dei specialius praecipiebat usque ad mortem fiducialiter praedicare.

et Vita S. Peregrini,

et S. Mamertini, quem quiescentem supra sepulcrum,

3 Fuisse translatum corpus S. Corcodemi ad basilicam S. Amatoris, constat etiam ex Vita S. Mamertini Presbyteri, a nobis elucidata ad diem xx Aprilis, et confirmatur a Constantio Presbytero in Vita S. Germani Episcopi Autissiodorensis, ab eo scripta circa annum CCCCLXXX, ad diem xxxi Julii danda: in qua ista S. Mamertinus de se narrat: Perveniam coemeterium, in quo S. Amatoris Episcopi dicebant esse corpusculum... et parva cellula ostenditur oculis meis, in qua unus erat sarcophagus. Ingredior: super ipsum me jactavi sarcophagum, ignorans quis in eo requiesceret sepulcro... Intempesta nocte vigilans respexi javenem vestibibus dealbatum, qui emisit vocem dulcifluam, dicens S. Corcodeme, S. Corcodeme, Levita Christi. His auditis beatissimus vir Corcodemus de sepulcro, supra quod procubueram, respondit: Scio qui sis, et vocem tuam audio, dic, quid me vis, Florentine frater. Surge, inquit, velociter. B. Peregrinus Episcopus cum ceteris fratribus, pro no-

cturnis excubiis celebrandis, in ecclesia sunt congregati: propterea te quoque S. Amator admonet, ut venias et intersis sancto conventui. Tunc B. Corcodemus ait: Regredere citius, dulcissime frater, ad sanctum ac beatissimum Episcopum, mea reportans mandata. Hac igitur nocte non possum de hoc tabernaculo egredi, quoniam hospitalitatem praebui alicui peregrino. Scio enim, quae hic sit obsidens turba catulorum, et insidias hospiti praeparans, quo me egresso miserum devoret ac dilaniet; et si egressus fuero, venenosos in eum dentes infiget. Me suis Deus excubiis non fraudat, quoniam sunt mecum fratres Subdiaconi duo, id est, Alexander et Jovianus, nec non et Jovinianus Lector. Ergo obsecro te, ut sanctis Episcopis haec quae tibi locutus sum referas, et ab his impetres mihi veniam... Post haec rursus contemplabar, quemadmodum tenuerit dexteram meam reverendissimus Diaconus et dixerit: Veni nobiscum, hospes, ad Missas. Pergentibus itaque nobis, vidi quinque stantes, ante crepidinem altaris, speciosissimis indutos stolis: et videbam me interrogantem beatissimum Corcodemum, qui essent illi, qui coram altario assistebant. Et dixit mihi: Ille qui in medio stat, est S. Peregrinus Episcopus et Martyr, cum quo a Romana urbe ego quoque missus sum imperio Papae Sixti. Illi duo, qui dextro adherent lateri, sunt Amator et Marcellianus Episcopi; qui sinistro Elladius est et Valerianus sanctissimi, qui beatissimo Peregrino gradatim successerunt. *Hac ibi. Ex his coluntur etiam hoc mense S. Marcellianus die decimo tertio, Elladius octavo, et Valerianus sexto. At Sixtus est Papa II, a quo SS. Peregrinus et Corcodemus missi fuerunt: quamdiu autem hic post Peregrini martyrium vixerit, non liquet.*

videtur in
suam protectionem
assumpsisse,

et ad SS.
Episcopos
Autissiodorenses
duxisse,

4 Galesinius adjungit socios his verbis: Autissiodori beatorum Martyrum Curcodomi Diaconi, Antonii, Coelestini et aliorum. *Galesinium describit Sausseyus, addito mirabili elogio, quod ibi videri potest, nec relatu dignum. Est Coelestinus Antesignanus Martyrum Afrorum, hoc die celebratus. Antonius cum Nestorio et Mictionio hoc die passus est. At Curcodomus solus Autissiodori in pace quievit, teste Adone supra relato, quem citat Galesinius cum suo MS. sed valde depravato.*

Perperam
illi socii
martyres
adjuncti.

DE S. PELAGIA VIRGINE, MARTYRE TARSII IN CILICIA.

D. P.

SUB DIO-
CLETIANO

Tarsi passa,
ut alii plures
sec. 3 exeun-
te,

Sævientibus in Christianos Diocletiano quater et Maximiano ter Consulibus, id est anno Christi CCXC, multum sanguinis fusum esse Tarsi in Cilicia, sub crudelissimo simul et avarissimo Judice Simplicio, qui corporibus Martyrum vendendis etiam quaestum faciebat, constat ex Actis S. Bonifacii, dandis xiv Maji. *Hæc Acta cum laudet Cardinalis Baronius, tamquam certis consignata Consulibus, mirum est, quod narratum sub iis Martyrium referat ad annum CCCV, quando illi deposito Imperio exauctorati persecutionis lampadem Galerio Maximiano jam tradiderant. Pergit autem ad eundem etiam annum referre Passionem S. Pelagiæ Virginis: de qua tamen in Martyrologio ad hunc diem dicit, quod, sub Diocletiano in bove æneum candentem inclusa, martyrium complevit. Ita scilicet habebant non solum Sirletus in Menologio, Menæaque, et Synaxaria tam impressa quam MSS. verum etiam Acta, quæ apud Lipomanum, et Surium legenda allegat.*

2 Sicut autem S. Bonifacii corpus redemptum a so-

cis revectum est Romam, et aliorum viginti tunc quoque passorum ab Africanis mercatoribus sunt adducta Hipponem; ita et Reliquias S. Pelagiæ obtigisse Byzantinis institoribus, qui illas deposuerint in eo quod trans sinum est suburbio, possemus suspicari, nisi Acta dicerent, eas ab Episcopo conditas extra urbem, loco quasi divinitus praeparato, qui exinde ab habendis ibi Synaxibus dictus est Mons-Congregationis: unde consequens fit translationem factam esse multo serius. Ut ut sit, certum videtur partem saltem aliquam fuisse translata: quia apud Græcos præcipuum in hodierni diei Officii locum haud alia de causa nunc habet S. Pelagia, quam quod τελείται ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς, τῷ ὄντι Πέραν, πλησίον τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Κόνωνος. quod, inquam, agatur ejus festum in ejus confessione, constructa Peræ, juxta S. Martyrem Cononem: quemadmodum habet MS. Claromontanum, ad ecclesiae alicujus Constantinopolitanæ usus descriptum: sed, quod miramur v Maji, cum Ephemeris metrica expresse dicat,

deinde trans-
lata CP.

colitur præ-
cipue hac
4 Maji,

Ἀπρί

A Ἀμφὶ τετάρτῃ Πελαγίῃ βοὶ καθύθη χαλκῶ
Sub quartam in tauro Pelagia flagrat aeno.

Eodem die Officium ejus agendum præscribit Typicon, et in Menæis ponuntur omnia propria de ipsa dumtaxat, imprimis Canon innominati auctoris, sub hac acrostichide,

Πελαγία τὸν αἶνον εἰκότως πλέκω

Pelagiæ laudi congruum hymnum plecto.

propter crebra miracula,

3 In hoc Canone, frequens ad nomen, velut a Pelago ductum, allusio occurrit; itemque ad baptismum, per quem emersit ad vitæ portum: notabilis autem præ ceteris est prima et tertia strophæ Odes IX, quibus et miraculorum operatio affirmatur, et invocatur patrocinium. Prima sic habet: Sermo non potest eloqui laudes tuas, Pelagia: Pelagus enim miraculorum emittis, gratia et virtute Sponsi tui: quem etiam nunc roga, ut omnes hymnum tibi cantantes salventur. Secunda est hujusmodi. Roga Sponsum tuum ut mundo pacem largiatur, Pelagia Martyr, divina sapiens, Ecclesiam inter tentationes salvans, et gratia collustrans eos qui te colunt. Interponitur ex more inter sextam ac septimam Oden elogium seu Passionis summarium, cui præcinit distichon.

et pro tota Ecclesia invocatur.

Ἀγίου πέλαγος ἐμπλέει Πελαγία,
Νεωρίῳ νῦν σάρκα δοῦσα καμίνου.

B Pelagia pelago innatat passionis,
Fornacis in navale corpus immittens.

Elogium ipsum sic rem exponit.

Actorum epitome:

4 Hæc erat ex Tarso temporibus Diocletiani: audiens autem de Christi fide, et cupiens discere qualis ea sit, per somnium vidit baptizantem Episcopum. Dimissa igitur a matre sub prætextu visendæ nutricis, illum adiit: qui divinis inspirationibus motus eandem baptizavit. Quod intelligens sponsus ejus, filius Imperatoris, totus insaniens præ amore, manus sibi violentas intulit. Diocletianus vero accersens Virginem, neque valens eam abducere a Christi fide, taurum æneum candefieri, eique injici Sanctam jussit, in quo et vitæ suæ finem et confessionis coronam suscepit.

ipsa habentur ex MSS. Græcis

5 Acta, quorum hoc est compendium, Græca inveniens in Codice ex monasterio Cryptæ-ferratæ delato ad Bibliothecam Vaticanam Guilielmus Sireletus, roganti Aloysio Lipomano una cum aliis Latinam fecit: cujus interpretationem aptavimus ad alterum eorumdem Actorum Græcum exemplar, transcriptum a nobis in eadem bibliotheca ex Codice Palatino. Sunt autem illa non solum verborum sed etiam fide Græca, ex traditione vulgari potius, quam certis ac fideis documentis descripta, et circumstantiis supra veri similitudinem quandoque exaggeratis ornata Constantinopoli (ut ego quidem existimo) post multa secula, cum forte ejus Confessio restaurata novis inciperet clarere miraculis. Certe (ut dissimulemus Diocletianum ipsum martyrio Virginis Tarsi præsentem, quod deberet certiori teste probari) minime ferendum est, quod dicatur Sancta filio Diocletiani desponsa, quinquullos umquam genuisse scitur, et horum defectu Constantium, Constantini patrem, generum sibi legit, et Cæsarem appellavit, ac denique constituit pro se Imperatorem.

diu post rem gestam exarata CP.

non sine mendis.

C 6 Quod igitur sub Diocletiano passa Pelagia dicitur, non ita certum ex his Actis fit, ut non facile ad Maximiani Galerii, una cum Constantio regnantis, tempora differri paterer martyrium illius, si qua auctoritas suaderet discedere a rigore verborum; cum notum sit, Diocletiani persecutionem a Galerio continuatam, sæpe sub nomine primi auctoris censeris, etiam postquam hic Imperio cessit. Quamdiu tamen aliud non offertur quam nuda Baronii conjectura; inhærere malo verborum nativo primumque obvio sensui. Interim Diocletiani Præsentis nomine intelligatur vel Simplicius, vel alias quivis ab Imperatore Tarsum missus Judex, sub quo res acta sit.

Tempus martyrii non plane certum.

ACTA SUSPECTA

Ex MSS. Græco Palatino Bibliothecæ Vaticanæ,

Collata cum editione Lipomani ex alio MS.

Cum esset nuper a Diocletiano Imperatore per totum orbem terrarum Christianorum persecutio renovata, multi ac fere innumerabiles viri, furorem Imperatoris extimescentes, ad montes ipsos aufugerunt. Verum qui erant in fide stabiliores, et Deum magis quam homines metuebant, permanserunt in sanctis ecclesiis, Deum ipsum precantes, ut certamen pro Christo subeuntes victores fierent. Eo tempore beatus et religiosus Episcopus, qui Clino dicebatur, baptizabat multos; ac singulos, qui supernæ vocationis bravium persequi volebant, hortationibus suis magis magisque excitabat. Ejus autem fama per totum Orientem celebrabatur. Postea et Tarsum urbem Ciliciæ Episcopus ille se contulit, in qua urbe multos baptizavit. Tertio autem die post beati ejus viri in eam urbem adventum, audivit Imperator quicquid Episcopus ille faciebat, quodque multos a diis ipsius avertens, proprio Deo adjungebat: itaque urbis portas claudi jussit, et eum virum comprehendi. Beatus vero Episcopus Clino, divina revelatione admonitus, exiit ex urbe illa, nemine ipsum vidente. Cumque per totam urbem quæsitus, non fuisset inventus, iratus Imperator omnibus illis, quos Episcopus Clino baptizaverat, jussit eos in carcere concludi: erant enim multi, quos Dominus singulatim acceperat.

Persecutionis tempore

a

multis Tarsi baptizatis a Clinone Ep.

E

2 Virgo autem quædam nomine Pelagia, Dei timore admodum excellens, cujus pulchritudinem pro dignitate explicare non possumus, cum in ea urbe habitaret, quæ supra dicta est, audivit de Episcopi fuga, et ipsum videre cupiit. Ejus virginis pulchritudinem et decoram speciem cum Diocletiani filius b audivisset, misit Protectores c et multos milites, qui virgini persuaderent, ut se illi in matrimonium collocaret. Beata vero Pelagia, cum se Christi signum univisset, eos a se repellens: Desponsata, inquit, ego sum Dei filio. Redierunt illi, et quæ audierant, Imperatoris filio retulerunt: qui maximum furorem in eam concepit. Sed tunc quidem tacuit, iracundiam in aliud tempus reservans. Sancta vero Pelagia ad matrem ingressa: Volo, inquit, mater, nutricem meam visere: illam enim jamdiu non vidi. Nimirum volebat sancta illa virgo, per nutricis occasionem, ad Episcopum divinum illum hominem accedere: audierat enim a quibusdam, quo loco ille tunc viveret. At ejus mater pravi dæmonis instinctu non concessit, quod filia petierat: sed omnino prohibuit illam discedere, dicens: Non potes nunc, o filia, illuc ire, sed alias opportunius ire poteris.

b

c

Pelagia nuptias recusans,

F

3 At Dominus noctis tempore beati Episcopi Clinonis speciem revelatione divina Pelagiæ ostendit: qua ad spectum admirata est et eximiam gloriam faciei ipsius. Cum vero se a matre prohiberi videret, ne ad nutricem iret, clam servos suos ad carcerem misit ad eos, quos ab Episcopo illo baptizatos Imperator coerceri jusserat, ut ab illis ipsis de Clinonis Episcopi forma certior fieret: quo scire posset, an verum fuisset, quod nocte per visum contemplata fuerat. Cum igitur pueri venissent, et Episcopi formam atque characterem nuntiassent, cognovit omnia convenire cum forma illa, quam per nocturnam visionem didicerat: Itaque sancta Pelagia gaudio magno affecta: Tuorum, inquit, Domine, bonorum nuntius est homo ille: precor te, ne mysteriis tuis indignam me facias. Cumque hæc precatæ esset, ad matrem suam introivit, eique dixit: Rogo te nunc, domina ac mater mea, ut præstes mihi, quod polli-

ipsum in somnis sibi visum

cita

illa es, cum dixisti, opportuno tempore me ad nuntium meam ituram. En tempus nunc præsto est : age, mitte me ad illam.

*prætextu vi-
sendæ nutricis
adit,*

4 Cum ejus verba mater audivisset, secum cogitabat dubitans, ne, si filiam ire prohiberet, præ mœrore in morbum illa incideret. Statim igitur exurgens, regalem purpuram, gemmis pretiosis et variis distinctam, omniaque ornamenta illuc proferri iussit, perinde ac si filio Diocletiani desponsata esset : eamque sic indutam, cum puerorum et multorum militum comitatu misit. Tum mater : Vade, inquit, filia, et meis verbis nutricem tuam saluta. Cum igitur lecticæ d imposita fuisset, ibat gaudens, et eo, quod expectabat, admodum læta et exultans. Cum vero milliaribus fere decem processissent, unus e militibus, qui simul ibant, Longinus nomine, vidit quemdam venientem sub montis cujusdam arboribus. Quem cum ex habitu et decora faciei specie cognovisset, ad commilitonem suum conversus : Juliane, inquit, frater, nostine virum hunc ante nos venientem? Hic est ille Dei homo Clino, ille, inquam, miraculorum effector per totum Orientem, cujus fama usque ad Imperatorem pervenit, et propter quem Christianorum persecutio commota est. Milites autem illi Longinus et Julianus erant ex eorum numero, qui Christo serviebant.

*ab eoque sibi
obviam facto*

5 Quidam vero ex Eunuchis cum audivissent, quæ milites dicebant, nuntiaverunt dominæ suæ. Quæ cum audivisset, rem cognovit : et lecticam sisti iussit, e qua descendens, pedibus sancto illi viro ivit obviam, militibus et pueris præcipiens quiete se gerere, neque homini molestos esse, verum secedere, et sub umbra illarum arborum se continere, quoad ipsa cum illo Dei viro loqueretur : erant enim in illis plerique Christi mysteriorum expertes, ob idque non sinebat eos mysteria Dei audire. Cum igitur omnes secessissent, sancta virgo Pelagia divinum illum Dei virum allocuta e dixit, Ave, Christi famule. Qui ejus visu perculsus, respondit : Tecum sit Christi mei pax, adolescentula. Tum illa : Benedictus, inquit, Deus, qui in ista imagine tua mihi revelatus est, quoniam te misit ad me, ut serves animam meam ab interitu. Nunc igitur per Deum, cui servis, te precor, ut vere mihi dicas, quis tu es, et quodnam est nomen tuum, quæve tua conditio. Cui beatus Episcopus dixit : Ego, quod mihi præcipuum et omnibus rebus pretiosius est, Christianus sum, rationalium Christi ovium pastor, qui Clino appellor. Tunc illa, cum existimasset pastorem eorum pecorum esse quæ sacrificantur, ei dixit : Precor te, Domine, ut dicentem me audire non graveris. Multæ sunt oves in domo patris mei, itaque, si placet, veni, et ipsas pasce, et ego tibi mercedem multam tribuam.

*instrui petit
et baptizari :*

6 Tunc Episcopus : Non sum ego pecorum pastor, quæ tu opinaris, sed rationalium Christi ovium, hoc est, hominum, qui vitam æternam consequi sperant. Et quidnam, inquit sancta Pelagia, agnis tuis ipse das, quare vitam æternam habere possint? At beatus Clino : Illis nuntio cognitionem Patris, et Filii, et sancti Spiritus. Age, inquit illa, Domine mi Pater, dic, quidnam magis necessarium sit iis, qui volunt esse cum Deo tuo. Da, quæso, mihi hoc. Cui Christi ovium pastor respondit : Annuntio tibi baptismum in remissionem peccatorum, et in vitam æternam : hoc ipso nihil magis necessarium. Id cum audivisset Pelagia, et ad beati Episcopi Clinonis genua se dejecisset : Miserere, inquit, mei Domine, et da mihi donum istud : ex quo enim tempore mecum locutus es, ipsius Dei lumen in corde meo effulsit : Itaque satanæ et angelis ac machinis ipsius, hoc est, vita carentibus idolis, renuntio. Illa ego hucusque colui f, ab his misericordiam quærens, ex

quibus utilitas non proficiscitur, sed perniciēs et D mors sempiterna. Nunc igitur Deum precor, ut ego, quamvis indigna, ipsius filio despondear, qui occultas cordis mei partes illuminavit : ipse enim est justitiæ sol.

*et excitato ad
ejus preces
fonte,*

7 Cum tam admirabilem virginis orationem beatus Episcopus Clino audivisset, eam admiratus, manus suas in cœlum sustulit, ac dixit : Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui sedes super cœlos, et virginem hanc ad tui cognitionem vocasti, emitte ipsi sanctum et luminosum baptismum dilecti filii tui Domini nostri Jesu Christi. Cum ita ille Deum precaretur, repente fons aquæ vivæ ante ipsos scaturiit : cumque beatus Episcopus vidisset se celeriter a Deo exauditum, continuo eum laudans : Magnus es, inquit, Deus noster, Pater, et Filius, et sanctus Spiritus, quoniam dedisti hereditatem filiis hominum, baptismum in vitam sempiternam. Et nunc, Domine, tu, qui nosti corda hominum, scis humilitatem servi tui, quod vereor virginem hanc sic baptismate lavare : sed tu, qui potens es in omnibus, provide quidnam fieri oporteat. Cum sic ille Deum precatus esset, Pelagia dixit : Domine et pater, exaudita est in hoc oratio tua : ecce enim misit Deus lumen, sicut precatus es : nam video duos milites supra fontem stantes, et in manibus linteam ita splendidum habentes, ut hujus fontis aquæ, velut sol, fulgeant : ne igitur verearis baptismate me lavare. Beatus Episcopus cum Pelagiam hæc dicentem audivisset, Deo gloriam reddidit, et ad fontem accessit, ut aquas ipsas expiaret, et sanctas faceret : qui cum Deum precaretur, factum est ut et ipse Angelos supra fontem stantes videret ea figura, qua Pelagia illos viderat.

E

8 Cum igitur Angelos vidisset, vocem ad Deum sic extulit : Gloria tibi sit, Rex universarum rerum, qui fecisti Angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem. Tu me dignum efficias, qui hanc virginem, quam ipse mihi obtulisti, tibi offeram hostiam viventem in memoriam et odorem suavitatis. Fac et ipsam dignam, quæ in grege electorum tuorum numerari possit, ut in die regni tui, et ipsa cum quinque illis virginibus prudentibus in thalamum Christi tui, lampadem suam accensam habens, ingrediatur. Cum preces complevisset, exultans Spiritu sancto, ob ea quæ viderat mirabiliter facta, virginem ipsam in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti illuminavit. Quæ cum baptismate renovata esset, communionem de Christi mensa g ei impartivit. Postea sancta Pelagia Episcopum adoravit, ejusque vestigia exosculans ; Domine, inquit, ac Pater benedicte, precare Deum pro me, ut a sancto Spiritu fortis efficiar. Cui beatus Episcopus dixit : Deus ille, cui dedisti pignus animæ tuæ, ipse mittat tibi auxilium de sancto habitaculo suo, et det tibi ut adversarium superes.

*baptizata at-
que commu-
nione refecta,*

g

9 Ex hac sancti Episcopi oratione cum virgo per Spiritum sanctum multam lætitiā accepisset, Episcopum sic affata est : Pater, per Deum illum te precor, qui per te ipsum mihi salutem dedit, ne me despicias, neque quod a te petiero, mihi deneges. Quoniam a sanctis manibus tuis illam Domini et æterni Regis purpuram accepi, posthac corruptibilem terrenamque hanc vestem et reliqua hæc omnia habere non licet. Tu igitur hæc accipe, et in longinquam regionem feras, ubi vendi possint, eorumque pretia cape, et indigentibus distribue : mihi enim ex hoc tempore hæc ipsa sunt execrabilia. Tum Episcopus Clino : Mihi quidem, inquit, non liceret id facere : sed ne tibi molestum sit, quoniam me per Deum obtestata es, capiam ista. Tum Pelagia : Ego audiui, cum diceres, Dominum nostrum dixisse, nemo potest duobus Dominis servire. Cum virginis il-

*pretiosas ve-
stes suas ei
donat,*

lius

A lius prudentiam beatus Episcopus admiraretur, et pro ipsa Deum precatus esset, illi benedixit, eamque dimittens, ut ad suos rediret : Vade, inquit, in pace : *h* expectabant enim eam pueri sui.

*famulos via
comites con-
vertit ad
Christum,*

10 Sancta vero cum gaudio affecta in Spiritu sancto, Dei gloriam laudabat, quod digna effecta esset quæ cœlestia bona perciperet : et rediens ad pueros suos, qui eam secuti fuerant, vidit ipsos tenebris et caligine detentos : cæcitas enim eis acciderat, ob idque ambulare non poterant. Pelagia cum illos ipsos, tamquam vinctos detineri animadvertisset, cognovit diaboli arte atque insidiis id factum : itaque et sibi et pueris Crucis signum adhibuit, ac statim illa tentatio ab ipsis remota est. Cœperunt autem ab ea quærere, ubinam esset homo ille, qui lumen ei præbuerat ; et mulier valde speciosa, quam inter ipsam et eum virum stantem a se visam dicebant, in capite ipso duo diademata, et super ea Crucis signum tenentem. Pelagia hæc audiens : Silete, inquit. Verum potestisne et vos accedere, quo et ego accessi, ad bonam, inquam, illam spem et regnum sempiternum ? Responderunt iuvenes illi : Quare non possemus et nos, hera nostra, illi credere, qui potest a pœnis sempiternis nos eripere, et in altissimo cœlo vita donare ? Pelagia igitur, cum fecisset ut idola ejurarent, quæ ad illum usque diem coluerant, tales effecit ut cœlestis eruditionis participes fieri possent.

*a nutrice
agnita Chri-
stiana,*

11 Deinde cum in lecticam ascendisset, abiit ad nutricem suam ; quæ (ut consueverat) obviam illi venit, sanctæque Pelagiæ vultum lætum et longe pulchriorem vidit, quam antea viderat : vidit etiam in ea multa alia mutata. Antea enim sumptuosis vestibus ornabatur, tunc vero modesto habitu induta erat ; antea elato animo fuerat, tunc summissee et humiliter se gerebat ; antea superba, tunc abjecta veste corpus tegebat ; antea variis et delicatis cibis delectabatur, tunc *i* precibus et jejuniis. Cum hæc nutrix intelligeret, illam Christianam factam esse animadvertit : cumque recordata esset, quot modis Diocletianus Imperator eos cruciabat, qui ejusmodi mentem haberent, et tamen illis persuadere non posset, ut Christum negarent, hæc secum cogitabat : Si huic consilium do, ne sit Christiana, quemadmodum Imperatoris edicto præcipitur, illa nequaquam mihi obtemperabit : particeps enim facta est gratiæ illius, quam Christiani profitentur, cum dicunt unum solum esse Deum. Cœpitque nutrix ipsa sic Pelagiam affari : Filia, sicut nimis tuæ pulchritudinis atque honestæ formæ admirationem attulisti Diocletiano Imperatori et ejus filio, omnibusque optimatibus et toto exercitui, iis denique Regibus *l* qui longe hinc absunt ; ita vera pulchritudine prædita, placeas Dei filio, cui teipsam sponsam dedisti : æterno enim Imperatori, ut præ te fers, tu credidisti : ille præbeat tibi vim et patientiam contra adversarios, et victricia præmia certamini tuo retribuatur. Redi autem cum pace, quoniam in domum meam te intromittere non audeo, ne forte hoc audiat is, qui te sponsam ambit, et cum toto meo genere ac familia me destruat. Equidem id mea causa non facio, quoniam si me periculis traderem, mercedem tecum una perciperem : verus enim est Deus, in quem tu credidisti.

*cujus furori
subducens se*

12 Cum hæc audivisset Pelagia, dimisso vultu a nutrice sua discessit : cumque ad matrem rediret, et prope esset, mater obviam illi venit, ut consueverat. Verum cum ejus vestem mutatam vidisset, ejus rei causam non quæsivit, sed clamorem magnum cum ejulatu atque ululatu emisit. Pelagia vero risit illa quidem, sed nihil respondit. At mater furore percita, jacuit semimortua, et sine voce diu mansit. Postea cum animum collegisset, et ad se reversa esset, surrexit, ac nihil dicens filiæ, neque

quod factum erat ab ipsa exquirens, properavit ad D militem multitudinem ab Imperatore petendam. Et misit cum ea Imperator *m* armatum equitum ac peditum turbam, præcipientis eis, ut in omnibus his, quæ ipsa vellet, ei obtemperarent. Venit cum militibus : sed filiam suam non invenit, cum ea interim recessisset. Exierunt igitur illinc, et omnes vias et semitas circumeuntes, omnia loca perscrutabantur usque ad milliaria quadraginta, pervestigantes *n* illum qui talem injuriam ejus filiæ intulerat : audierat enim ipsius mater a pueris, quod ad Episcopum quemdam se contulisset : ob idque illis militibus, qui missi fuerant, præceperat, ut si Episcopum invenirent, et ipsum vinctum ad se ducerent.

13 Milites igitur abeuntes, et longinqua loca perscrutantes, neminem invenerunt. Sancta vero Pelagia cum famulis suis, qui Christo crediderant, sedebat trans flumen *o* ; et ipsa quidem milites videbat ; illi vero, qui eam quærebant, neminem videre poterant : quamobrem ipsius animus exultavit in Domino, et arridens adolescentibus, qui cum illa erant ; Videtisne, inquit, ut Dominus Jesus caros habet omnes ad se venientes, et spem suam in ipso collocantes ? Itaque milites frustra laborantes ad ipsius matrem redierunt : cui cum dixissent, neque virum, qui filiæ injuriam (ut ipsa decebat) intulerat, E neque filiam ipsam a se inventam ; ipsa hæc audiens, gravi mœrore affecta est. Sed Pelagia una cum iis, quos secum habebat, venit ad matrem, eique dixit : Cur insania et rabie percita es ? Cur non vis resipiscere ? Non verita es mittere, qui ad te ducant virum sanctum, qui colit universæ naturæ spirantis et omnis potentiæ Dominum ? Non te pudet bellum adversus Deum ipsum aggredi ? a quo si ejus servus Episcopus petierit, Angelum ipse mittet, et temporis momento omnem exercitum a te missum dissipabit, quoniam Deum ipsum Episcopus colit : quamobrem et ab illo exauditur. Respondens ejus mater : Et quisnam, inquit, hic est, de quo ista dicis ? Rex, inquit filia, regnantium, cui et meipsam tradidi, priorem sponsam meam execrans. Tunc ejus mater filiam Christianam factam vere cognovit, addensque : Age, inquit, dic : Ecquisnam est Christianorum Deus, qui teipsam tradidisti ? Tunc filia, Cur, inquit, curiose inquiris de divinitate illa, quæ verbis explicari non potest ? Scito enim ipsum esse Dominum cœli et terræ, montium et collium, qui et firmamentum creavit, abyssos constituit, terminum mari posuit, ne transiliret et continentem terram vastaret. Quæris de Deo meo ? Hic est, qui portas *F* æreas contrivit, et vectes ferreos confregit, et mortuos in vitam restituit.

14 Hæc cum ejus mater audivisset, statim ad Diocletiani filium misit, dicens : En sponsa tua, Christianorum Deo conjugata est. Ille hoc audiens, ægre tulit, atque recordatus est, quemadmodum antea ipsius pater Diocletianus Christianos capiebat, et multis modis ipsos cruciabat. Secedens ergo, secum ita *p* loquebatur : Propterea quod adolescentula hæc Deum Christianorum concupivit, non poterit de cetero illum relinquere, et mihi uxor esse : post hac igitur mirabor Christianos seipsos pro Deo suo tradentes, eumque non negantes : itaque ne illam ac meipsum tormentis subjectum videam, justum censeo ejus causa meipsum interficere. Gladio igitur sumpto, paratus erat se interimere, cum Pelagiæ desiderium propter admirabilem ejus pulchritudinem ferre non posset : quamobrem lugens ita dicebat : Væ pulchritudini, qua ego privatus sum ; væ mamillis, in quibus ipse non requievi ; væ ori, cujus osculis mihi frui non licet. Hæc lamentans, neque furorem sustinens, in gladium incubuit, et mortuus est.

*cumque spon-
sus ejus se
interemisisset,*

15 Pelagiæ vero mater, cum audivisset filiæ sponsi ipsius causa sibi mortem intulisse, filiam apprehendit, et ad Diocletianum adduxit, ne ipsam tota familia Imperator perderet. In palatium igitur ingressa, in medio constitit : Diocletianus vero cum matrem una cum filia stantem vidisset : Quidnam, inquit, est istud, quod fecisti ? Pelagiæ vero mater ei respondit : En filiam meam adduxi, cujus causa filius tuus seipsum interfecit. Nunc igitur hanc puniens, filii tui cædem ulciscere. Diocletianus cum Pelagiam pulchriorem vidisset, quam omnes uxores et pellices suæ essent, non cogitavit filii cædem ulcisci, sed quo pacto illam adduceret, ut Christianorum fidem negaret, et ejus conjunx fieret. Statim igitur jussit satellitibus, qui præsto erant, ante virginem illam afferre infinitam vim auri : volebat enim multa sui auri copia Christi sponsam et sanctam Dei puellam capere. Cumque ipsius matri centum auri talenta dedisset, illam dimisit : quæ domum suam rediit a filia sejuncta, et diabolico gaudio affecta.

16 Diocletianus vero jussit Pelagiam mane duci coram exercitu suo, ut illam ad fidei negationem impelleret, et conjugem duceret. Itaque illam coram omnibus sic affatus est : Unum hoc a te peto, ut Christum neges, et mecum matrimonio copuleris totoque Imperio meo potiaris. Quod si feceris, filius, quem ex te suscipiam, post me regnabit ; et si voluntati meæ obtemperaveris, capitis mei diadema capiti tuo imponam. Ad hæc Pelagia : Insaniens tu quidem temere ista locutus es : sed scito voluntati tuæ me non obtemperaturam, neque tibi usui futuram in his quæ dicis, neque capitis tui diadema capiti meo impositum iri : novi enim tria diademata in altissimis cælis præparata et jam adornata mihi esse. Primum diadema erit pro fide, qua meipsam Domino tradidi : alterum erit regni cælorum diadema, quoniam ipsum expecto ; tertium mihi propositum est pro ærumnis atque tormentis, inter homines a me suscipiendis, quorum causa cœlestis gratia excipiet me apud Deum. Illud igitur scito, quod voluntati tuæ morem non geram, neque Deum meum negabo. His auditis, Diocletianus Imperator jussit militibus, qui aderam, bovem æreum, ligna, bitumen et saginam suillam afferre, bovemque illum subjecto igne incendere. Cum igitur æreum bovem, ut ab Imperatore jussi fuerant, ita incendissent, ut ejus aspectus, instar ignis, longius reluceret, (aberrat autem bos ille ad Imperatorem quinquaginta ulnis) adolescentulam illam in medium produxerunt : quam cum Presbyteri q et Christiani vidissent, pro ipsa Deum precati sunt, ut vires et patientiam ei Dominus sufficeret.

17 Imperator autem : Exue, inquit, adolescentula, vestes, quibus induta es. Pelagia vero cum vidisset paratos esse, qui illam exuerent, magna voce atque clamore Imperatorem appellans : Recordare, inquit, uxores et pellices tuas, ipsas etiam, ut me, carne indutas esse. Imperator cum hæc audisset, et amoris insaniam ferre non posset, jussit multo magis quamprimum exui. At illa cum se Crucis signo munivisset, et ultro se ipsa exuisset, suas vestes in conspectu Imperatoris abiecit, et ait : Fortasse tu es dolosus ille serpens in arbore involutus, et in Evam irrepens : tu illam corrupisti, et per eam Adam etiam ipsum cepisti, quamobrem uterque fuit a Paradiso ejectus. Tu es dolosus ille, qui olim in cor Cain te insinuasti, et in ejus mente invidiam inseruisti, ut virginem et consanguineum fratrem interficeret. Tu es, qui propria tua libidine ac petulantia confisus, coram Deo stetisti, et expetivisti justum illum virum Job, quem tentares : ejus et filios interfecisti, et omnes facultates perdidisti. Sed

hostes Christi deficient gladio consumpti : e quorum numero tu quoque cum sis, ad nihilum prorsus adducere et disparebis in æternum : impegisti enim in ipsius Jesu nomen, cui meipsam tradidisti. Hæc sancta illa virgo dixit Imperatori, quibus etiam assistentem diabolum convicit.

18 Tunc diabolus ipse inops consilii subterfugit, et qui a veritate alienior est, e longinquo loco sic clamabat : O quanta est Christianorum me expugnantium violentia ! Puella vero Pelagia, sancto Spiritu corroborata, cucurrit, et æreum bovem apprehendit : statimque manuum ipsius carnes velut cera liquefactæ sunt : nihil vero omnino sentiens, caput r suum in ventrem bovis injecit, ac seipsam intra bovem collocavit : statimque ex ejus facie, ventre ac lateribus, totoque corpore, cum ipsa penitus in bovem introivisset, carnes instar olei effluerunt : et per totam urbem hora illa odoris suavitas, velut unguenti cujuspian, perfusa est. Cumque adhuc paululum spiraret, Dominum Deum voce magna sic laudabat : Gloria tibi sit, Domine unigenite fili altissimi Dei, cujus adventu factum est, ut qui antea decepti fuerant, ad manus tuas redirent, et, victa atque conculcata hostis potentia, in teipso perfecti evaderent. Sic puellâ Pelagia in Domino fuit consummata.

19 Tunc duobus militibus prope bovem stantibus Imperator : Videte, inquit, an adhuc vivat Pelagia. Unus militum Theonicus, alter Julianus appellabatur. Hi cum victricem puellam in Domino consummatam vidissent, dixerunt Diocletiano : Non mortua est puella, sed martyr facta, cum pulcherrimam confessionem confessa sit, et suum Dominum non negaverit. Imperator cum illos hæc respondentes audivisset, jussit eos ligari, et in carcerem conjici : aliosque milites misit, qui viderent, an vere puella mortua esset. Illi cum eam mortua vidissent, retulerunt Imperatori, quod mortua esset. Tunc Diocletianus furens, magna voce clamavit, et manibus purpuream suam vestem discindens, ait : O Christianorum animos ! En ut illi ad mortem usque perseverant Deum non negantes, neque voluntati nostræ obsequentes. Numquid illi sunt potestate mea validiores ? Egone inimicis meis non satiabor ? Cum hæc dixisset, vetuit sanctæ Pelagiæ reliquias sepultura honorari : sed projici jussit in montem, Linatum nomine. Descenderunt autem quatuor leones, et circa Pelagiæ ossa consederunt, a feris atque volucribus ea servantes.

20 Apparuit autem Spiritus sanctus beato Episcopo Clinoni, qui Pelagiam catechismo instruxerat, eique dixit : Nuntio tibi optatum nuntium. Hodie puella Pelagia martyrium sustinuit, quemadmodum tu Deum pro illa peccatus fueras. Surge igitur, ipsam in oblationem Deo offer, quia constans et firma confessio ejus fuit. Indicavit autem ipsi et locum, ubi sancta martyr Pelagia jacebat : quo abiit beatus Episcopus Clino. Cumque vidisset locum beatæ Pelagiæ, vidit et leones quatuor illi assidentes : qui cum Episcopum illum beatum intuiti essent, ei obviam processerunt, et ipsum submissis corporibus adorarunt. Beatus vero Episcopus, ea re gaudens exultansque, sanctæ Pelagiæ reliquias suscepit, et in montis sublimiorem partem tulit. Cumque stadiis fere decem processisset, ad ejus montis verticem ascendit : quem cum velut marmor politum esse vidisset, conduxit qui lapides inciderent : et altare ædificavit, sanctæque Pelagiæ reliquias illic reposuit ; et montem illum appellavit, montem s congregationis, sanctæque Pelagiæ nomen sic inscripsit : Sancta virgo Pelagia, quæ Deo seipsam obtulit, et ad finem usque pro veritate certavit, quod ad corpus pertinet, hic requiescit ; ejus autem anima in cælis

regnat

addit
tyrannum,

promissa
ejus contem-
nit,

cujus jussu
cum esset
accensus bos
æneus,

ipsa dæmo-
nem in ty-
ranno agen-
tem incre-
pans,

ultro in bo-
vem se im-
mittit,

cujus exem-
plo alii duo
Christum
confitentur.

Reliquias
servant leo-
nes,

donec condi-
gne sepelian-
tur.

A regnat cum Angelis. Ita martyrium complevit sancta martyr Christi Pelagia, in Patris et Filii et Spiritus sancti gloriam, nunc et semper et in secula seculorum Amen.

ANNOTATA.

a Clino nullus aliunde nobis innotuit : hic autem verone, an historiæ gratia adscito nomine sic appelletur, quis dicet?

b Jam dixi Diocletiano filium non fuisse : fortassis vera hæc fuerint de Simplicii aut alterius pro Diocletiano judicantis filio, sicuti pro illius nomine Diocletiani nomen usurpatur.

c Procuratores Sirletus vertit. Sed nota est Protectorum dignitas ex Cedreno, Zonara, aliisque. In Actis S. Philemonis et sociorum ad 8 Martii leguntur Protectores quatuor, a Diocletiano missi Alexandriam ad abducendum inde S. Arianum, Ægypti Præsidem, Christianæ fidei professorem e persecutore effectum, facti etiam ipsi Martyres. Glossa Basil. apud Meursium *πρωτοσπουδαιοί, ὑπερασπισταί, ἢ οὖν λεγόμενοι πρωτόκτορες*, utique a protegendo dicti, corporis Regii stipatores.

B d Idem Sirletus jumentum, at *βαστέριον*, Græco-barbara vox, diminutivum est a Latino basterna, quod Isidorus lib. 20 Orig. cap. 12, explicat esse vehiculum a duobus animalibus deportandum; est autem *βαστέριον* proprie lecticula manualis : qualis delicatioribus, præsertim feminis, in usu apud Romanos; et qui eam ferebant, Lecticarii.

e Hanc salutationis formulam Sirletus omisit.

f Ast jam supra dixerat, eam admodum excellentem in Dei timore; et fecerat nuptias recusare, quia desponsata esset Filio Dei.

g Sirletus, Communionem de Christi mensa accepit, eique impartivit. Magis placet brevior phrasi MS. Palatini; nec enim in templo res agebatur, sed in

via : ubi divinam Margaritam (sic enim vocabant Particulam sacram) penes se habuisse Episcopus potuit, ut sæpe in itinere Christiani, teste S. Ambrosio in suo fratre S. Satyro.

h Deerrant hæc in alio MS. quo usus Sirletus.

i Addit Sirletus, ut fama erat et ex macie cognoscebatur, precibus et jejunio vacabat : quæ vel melius absunt in MS. Palatino, vel longiorem apud nutricem supponunt moram, idque satis congrue; ut convictus plurimum dierum certum fecerit id, quod suspicari initio jusserat humilior vestitus.

l Exaggeratio justo et verosimili major.

m Hic Judicem Sirletus nominat, qualem melius in tota hac Passione intelligemus, cui non credimus præsentem ipsum Imperatorem fuisse.

n Idem, Et tam eam invenire studentes quam illum.

o Cydnus hic est, urbem præterfluens, Tibullo et Ovidio laudatus a lucidis et placidis aquis, ac prope nascente croco.

p Ita Sirletus, nullo melius quam in MS. Palatino, ubi juvenis dicitur sic locutus patri, quod cum sequentibus non cohereret.

q Quasi palam illi adstitissent, nihil reveriti tribunal tyranni.

r Græce *εἰς τὸ σῶμα* : Sirletus videtur videtur legisse, *εἰς τὸ σῶμα*, in os. Si os fornacis intelligatur, non male : erat enim bos illa æneus vera et ingens ex ære fornax, præfixo desuper bovis capite in aliquam animalis speciem conformata, prout clarissime eam describit Codinus libro de originibus; et hæc fornax suum habebat ostium, in ea parte qui pectori bovis assimilabatur. Ceterum magis placet quod Synaxaria dicunt Sanctam in bovem immissam, non ingressam.

s In pace ecclesiæ post annos aliquot, Constantino jam solo et pacifice imperante factum id esse credi potest, non vero immediate post Martyrium.

DE SS. OLBIANO EPISCOPO ANEORUM ET DISCIPULIS MARTYRIBUS IN ASIA.

VIDE ACTA
GRÆCA

SUB MA-
XIMIANO

Elogium ex
Menol. Ba-
sil. Imp.

C **M**enologium Basilii Porphyrogeniti Imperatoris meminit horum Sanctorum istis verbis : Eadem die iv Maji certamen sacrosancti Martyris Olbiani et discipulorum ejus. Divus Olbianus Christi Martyr passus est sub Maximiano Imperatore, atque Æliano Asiæ Præsidente. Cum autem quidam idolorum sacerdos, nomine Agrippinus, sacrificia Junoni offerret; comprehensus Olbianus, jussus fuit et ipse sacrificare, atque aræ thura adolere. Verum ille multis argumentis piisque sermonibus Christianam fidem exaltavit et collaudavit, et contra superstitiosum idolorum cultum depressit et damnavit. Quapropter ignitis primum subulis viscera ejus et lumbi aduruntur, ferreis deinde virgis verberatus in carcerem detruditur. Postea vero ex carcere eductus, ac denuo jussus Christum abnegare et idolis sacrificare, cum constanter respuisset, una cum discipulis suis ad ignem damnatus fuit : ac proinde ingenti fornace accensas, una cum illis in eam projectus Martyrium consummavit. Hactenus dictum Menologium.

3 Elogium in vetusto Synaxario MS. Græco Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiensis, est hujusmodi. Hic fuit sub Maximiano Imperatore et Præsidente Asiæ Julio Sexto Æliano. Cum Agrippinus et Clementius sacrificuli Junonis sacra peragerent, jussus etiam Olbianus Episcopus sacrificare. Verum

aliud ex
Synaxario
Claromont.

hic multis verbis et oppositionibus fidem Christianam laudavit et deprædicavit, et cultum idolorum damnavit et rejecit. Quare verubus ignitis in dorso et visceribus concrematur. Verum cum neque cederet quidquam, neque ut Soli sacrificaret adduciposset; regresso propter ipsum Proconsule atque mandante, crudeliter virgis est cæsus, ac sic tandem cum discipulis suis per ignem martyrium subiit. Multa Sanctum hunc cum adhuc viveret miracula patrasse uti etiam in loco, ubi sacra ejus lipsana requiescunt, clarere miraculis, historia de ejus vita scripta declarat. Hæc ibi. Alia elogia sed hisce similia leguntur ad hunc aut sequentem diem in Menæis MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, Taurinensibus Ducis Sabaudia, Divionensibus Petri et aliis MSS.

3 Interim in Menæis excusis celebratur ad diem xxiv Maji hoc addito elogio. Eadem die sancti Martyris Olbiani Episcopi urbis Aneo. Fuit sub Imperio Maximiani, Consulibus Alexandro et Maximo, et ductus est ad Julium et Ælium : a quibus interrogatus an vellet sacrificare, illeque abnueret; omni veste nudatus, verutis candentibus per viscera trajicitur et uritur. Dein reductus in carcerem, et ad secundam quæstionem eductus, cum in fide perseveraret, rursus exutus foede laceratur, et in pyram ingentem

et 29 Maji
in Menæis
excusis.

in ipsum altamque velut jaculum injectus, in ea Deo reddidit. Hæc ibi. Quæ inde ad suum Pelagium transtulit Sirletus.

4 Ex ultima hac relatione eruitur Sedes Episcopalis, quæ hic Ἀνέω, in antiqua Notitia Orientis, quæ ex MS. Vaticano extat edita in Geographia Sacra Caroli a S. Paulo, appellatur Ἀνεξ, et Ἐνεξ sita in Provincia Asia, sub Metropoli Ephesino, in ora occidua Cariæ contra Samum insulam. Ejus urbis Episcopus Modestus subscripsit Concilio Ephesino (Ecumenico). Tempus assignatur in omnibus elogiis Imperium Maximiani, at qui in ultimo encomio adduntur Consules Alexander et Maximus, non sunt censendi Romani, et universales Imperii, sed particulares urbis Aneæ aut provinciæ sub qua ista erat. Præses Asiæ in prima relatione appellatur Ælianus, in secunda Julius Sextus Ælianus; in tertia dicitur S. Olbianus ductus ad Julium et Ælianum, et eorum conditio siletur. Quid eorum rectius sit dijudicare possemus, si extaret historia de Vita S. Olbiani scripta, et ab auctore Synaxarii Claro-

montani citata, quæ utinam aliquando emergat in lucem! adhuc enim alicubi superesse sperare facit Synaxariorum ætas non maxima, dum de ea velut nota loquuntur. Imo Ephemeris metrica qua usus compilater Synaxarii Chiffletiani, dum ejus nomen refert, ubi aliud quod damus nominat Pelagium, significat aliquibus in præcipuo honore hunc Sanctum fuisse. Ita autem habet

Ὁλβιανὸν κατέπεμψε τετάρτῃ θεσπεδὰς πῦρ
Quarta Olbianum transmisit fervidus ignis.

Idem ibidem laudatur hoc disticho:

Ἀφθαρτον ὄλβον Ὁλβιανὸς ἐπίσταε,
Στοργῆς ὑπὲρ σῆς ὀλοκαυτώθῃ, Δόγε.

Censum immortalem dum sperat Olbianus,
Amore totus pro tuo flagrat, Christe.

Allusio est ad significationem Græcæ vocis ὄλβος opes, census, beatitudo, unde ὄλβιος beatus, opulentus, et hinc Olbianus: pro quo Romanis Latine dici videtur, Ulpianus, inter veteres Juris Civilis auctores nominatissimus; sicuti Orbanus nonnumquam est Græcis, qui Latinis Urbanus.

D
Vita desidera-
tur:

nominis ety-
mon.

DE SS. APHRODISIO, MELDA, MACROBIO, VALERIANO, LEONTIO, ANTONINO, ET SOCIIS LX MARTYRIBUS SCYTHOPOLI.

IV MAJI

Scythopolis, urbs Palæstinæ antiqua, in ora lacus Genesareth ad meridiem, apud Jordanis fluvii egressum, in Galilæa, Tiberiadi et Bethsaidæ vicina, hos Christo Martyres protulit, in MS. Græco Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis sic relatos. Eadem die iv Maji certamen sanctorum Martyrum Aphrodisii, Meldæ, Macrobi, Valeriani, Leontii, Antonini et multitudinis Sanctorum, cum hisce Scythopoli martyrium passorum. Quorum festivitas celebratur in venerando Apostolio sancti et præstanti laude prædicandi Jacobi fratris Domini, constituto intra augustam ædem sanctissimæ immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ in Chalcopratiis. Hæc ibi. Extraxit illud templum Theodosius Junior, et terræ motu dejectum reædificavit Justinus, ex Curopalata creatus Imperator, et insuper ei possessiones immobiles largitus est, uti docet Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag. 43 in editione Lupa-

2 Eadem de hisce Martyribus narrantur in MSS. Menæis Chiffletianis: indicaturque in adjunctis versibus eos partim gladio cæsos obiisse, partim per ignem triumphasse: ipsi versus hi sunt.

Τίς οὗτος ὁ τράχην ἔκτεινων ξίφει;

Ἀφροδίσιος, Ἀφροδίσιος, λέγει.

Quis iste gladio colla protendens, rogas?

Aphrodius respondet, Aphrodisius vocor.

Ὁ Λεόντιος καὶ συναθληταὶ δύο,
Λέοντες οἷον ἔδρομον πρὸς τὸ ξίφος.
Leontius et socii certaminis duo,
Velut, leones ad gladium cucurrerunt.

Meldam et Valerianum intellige. Aliis duobus alterius generis martyrium, igne consummatum, sic adscribi videtur:

Ὑπὲρ κεφαλᾶς Μαρτύρων ἀρθὲν δύο,
Ἀθλητικὴν ἔπηξε πῦρ αὐτοῖς στέγην.
Capita duorum Martyrum super evecta,
Athletico ipsis flamma pro tecto fuit.

3 Forte nec simpliciter igne consummati fuere: sed supra eos in modum fornacis miraculose conglomeratæ flammæ, velut quondam in fornace Babylonia tribus pueris, eis non tam fuit pro tormento quam pro palæstra, sub cujus laqueari certarent, securi ab injuriis aeris, quibus expositi sunt pugnantes sub dio. Plura et certiora sciremus, si extarent Acta, quæ extitisse aliquando aliqua credere indubitanter faciunt jam allegati versus, argumento inde accepto compositi. Eorundem Martyrium celebratur ad diem sequentem v Maji in MSS. Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et Taurinensibus Ducis Sabaudicæ. In horum altero codice pro Meldæ, Valeriano et Antonino leguntur, nomina Medæ, semel etiam Melthæ, Adriani et Antonii, et Socii Scythopolitani indicantur sexaginta.

Acta deperdita

F

Memoria 5
Maji.

DE SANCTA ANTONIA, MARTYRE NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.

Antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, Epternacense et Blumianum, ita hunc diem auspicantur: iv Nonas Maji. In Nicomedia Antonia. In Apographo Lucensi, legitur: In Nicomedia natalis S. Sinesii, Antonia. Verum S. Sinesius videtur esse cujus corpus est Lucæ, ibidemque hoc die colitur, ac proinde primo loco debuit nominari,

dein addi, In Nicomedia Antonia. Eodem modo qui in MS. Corbeiensi Parisiis excuso additur Justus, videtur Episcopus et Martyr Viennensis esse, etiam hoc die relatus, de quo infra agetur. Maneat ergo constans lectio Martyrologii Hieronymiani ista: In Nicomedia Antonia. Neque obest quod in Epternacensi hæc cum sequentibus Martyriis subnectantur diei præcedenti,

elogium in
Floro et aliis.

A denti, quia id errore amanuensium factum fuisse ex aliis apographis manifestum est, et confirmatur ex sequentibus Martyrologiis; ex quibus primum sit Flori, in suo ad Bedam auctario, in MSS. Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi, ubi ista leguntur, iv Nonas Maji. In Nicomedia natale S. Antoniae, quæ nimium torta et variis tormentis afflicta, ab uno brachio tribus diebus suspensa, et in carcere biennio reclusa, a Prisciliano Præsede flammis exusta obiit. Quæ eadem fere phrasi leguntur apud Adonem, Usuardum, Notkerum, Bellinum, auctorem Martyrologii Bedæ suppositi, Maurolycum, Galesinium, et in præcipuis codicibus MSS. ac tandem in Martyrologio hodierno Romano, in quo etiam ad ultimum a Prisciliano Præsede in confessione Domini flammis exusta esse dicitur. Eadem leguntur apud Petrum de Natalibus lib. 4 cap. 123 citato Martyrologio S. Hieronymi, in quo ejus mentionem fieri ostendimus. Vincentius quoque Bellovacensis lib. 13 Speculi Historialis eadem habet.

S. Antonina
Nicææ Mar-
tyr,

2 In eodem antiquo codice Epternacensi, ista tamquam huic diei propria leguntur: iv Nonas Maji, Nicæa civitate natale Antoninæ. Ejusdem Antoninæ fit mentio in MSS. Parisiensi Labbæi, et Hibernico monasterii Tam-lactensis. In MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi habetur: In Nicæa civitate Antonini. Verum facilis unius litteræ finalis error potuit irrepsisse, cum alius Antoninus Martyr hoc die referatur. At nos S. Antoninam Martyrem Nicææ in Bithynia celebravimus ipsis Kalendis Martii. Et quod huc maxime spectat, subjunximus elogium alterius, forte Antoninæ Martyris, ex MS. Græco Synaxario, in quo dicitur temporibus Diocletiani et Maximiani et Priscilliani Præsidis flagris in mamillis converberata, in ligno appensa, in lateribus ustulata, et supra ignitam craticulam extensa, et subulis cendentibus et ignitis veruculis in manibus et talis transfixa, et dein biennio omnibus ærumnis conficienda in carcere reclusa, ac tandem in mare projecta. Quibus in Menæis additur, quod incolumis terræ reddita, fuerit lapidibus obruta, et tandem capite plexa. In Menologio Sirlæti dicitur sub Prisciliano Præsede, verberibus cæsa, in ligno suspensa, lateribus laniata, subulis perfossa, flammis incensa, demum gladio percussa, martyrio coronata. Hæc ibi latius legi possunt, et licet Nicææ in Bithynia dicatur passa, forsar

1 Martii:

an ibi relata
huc spectet?

uti et relata
12 Junii?

tamen hæc eadem est, quæ hic Nicomediæ in Bithynia D traditur coronata, quamvis ista Antonina, hæc Antonia appelletur. Eadem de S. Antonina leguntur ad diem xii Junii, in Menologio Basilii Imperatoris, Synaxario MS. Parisiensi et Menæis, et in Martyrologio Romano.

3 In MS. Martyrologio Pragensi Ecclesiæ Cathedralis, et in alio Pragensi proprio ad hunc iv Maji dicitur Carolus Rex, seu IV istius nominis Imperator, caput S. Antoninæ Martyris dedisse Ecclesiæ Pragensi. In Diario ejusdem Ecclesiæ edito a Joanne Pesina Decano Pragensi et Episcopo Samadriensi solum dicitur, pars capitis allata ex Italia cum multis aliis sanctorum Reliquiis anno mcccclv; in Bosphoro autem seu Majestate et gloria illius Ecclesiæ, quem idem auctor vulgavit an. 1673 nobisque donatum misit, pag. 463 ubi illius Reliquiæ et aliarum fit mentio, additur, Testimoniales omnium ex itinere illo Romano, quo Coronam accepit Carolus, allatorum hodieque extare in Archivo Capituli: sed eas cum deinde quærentur inveniri non potuisse, responsum nobis est. Celebratur ibidem, facultate ab Innocentio IV Pontifice concessa, festum allationis Reliquiarum secunda die Januarii, uti ibidem in Appendice pag. 1084 diximus. Verum an ea sit hæc Antonia Nicomediæ passa non continuo liquet.

Caput S. An-
toniæ Pragæ:

E

4 Eadem a Bivario ad Dextri supposititium Chronicon fingitur Antima dici: quia ibi ad annum 100 num. 3 ista leguntur: Antima Maximilla conjux Ægeæ, Patrarum in Achaia Proconsulis, a B. Andrea conversa, in antrum se abdidit post mortem mariti. Fuit hæc Novo-comensis, Plinii Junioris consanguinea, post nupsit C. Fonteio Capitoni; inque Nicomediam delata, pro Christi fide iv Maji patitur. Quæ non lubet excutere, cum debito careant fundamento. Ac primo unde probatur quod Maximilla sit Antima appellata; et quod alii errant, dum S. Antoniam scribant loco Antimæ? Dicitur Maximilla ab interpolatoribus Abdiæ, uxor Ægeæ Proconsulis, sed hoc aliis plane incredibile videtur, eritque ad Vitam S. Andreæ latius excutiendum. Interim consule Andreæ Saussayum lib. 3 de Gloria S. Andreæ Apostoli cap. 20 art. 2 et 3. Tamayus Salazar de hac S. Martyre Antima in suo Martyrologio Hispanico plane silet, cum alias Dextri fabulas passim amplectatur.

perperam
fingitur esse
Antima
Maximilla.

C

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

F

COELESTINO, FELICE, URBANO, ROMANO, BELLICO, MARTIALE SEU MARCIANO, MITTUNO PRESBYTERO, FLORIANO, PETRO.

IV MAJI.

Quatuor Martyrologii Hieronymiani apographa referunt hos Martyres, qui in codicibus Lucensi, et Corbeiensi ita leguntur. In Africa Natalis Coelestini, Felicis, Urbani, Romani, Belli, Martialis, Mittuni Presbyteri, Floriani, Petri. In MS. Blumiano omissus est Urbanus. In MS. Epternacensi sunt omnes, sed Marcianus scribitur loco Martialis, et Mittunus non appellatur Presbyter. Cui subjunguntur ordine mutato Petrus, Florianus. Quod ideo animadvertendum censem, quod in Norico-Ripensi Lauriaci colatur hoc die S. Florianus Martyr, et dictus locus licet corrupte absque nomine S. Floriani subjungatur in tribus apographis, scilicet Lucensi, Corbeiensi, Blumiano. Qua præmonitione facta relinquimus inter hos Martyres S. Florianum, dum aliunde constiterit potius debere abesse. Refertur etiam Florianus Martyr in Maji T. I.

MS. Casinensi, uti infra dicitur. In MS. Richenoviensi prope Constantiam Sueviæ ista leguntur: In Africa Coelestini et aliorum tredecim, pro quo in MS. Richenoviensi habetur, et aliorum quindecim. Imo et in MS. Epternacensi ista repetuntur: In Africa Coelestini et aliorum quadraginta. De Quadraginta Martyribus seorsim agimus, qui et duplicantur, et diversis etiam conjunguntur. Sunt hic socii S. Coelestini tantum octo suis nominibus expressi, quibus videntur ab aliquibus adjuncti, qui ad hunc diem seorsim memorantur. In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi fit mentio SS. Coelestini, Felicis, Floriani, Romani et Fortunati. Verum Fortunatus videtur referendus ad Martyres Afros præcedenti die propositos, inter quos duo fuerunt Fortunati dicti. In MSS. Casinensi et Altempsiano memorantur passi in Africa

59

Coelestinus,

inus, Felix, Urbanus. Sunt etiam hi tres in Trevirensi S. Maximini, et Romano Cardinalis Barberini, sed primus Coelestis aut Callistus scribitur : ita in alio MS. Romanus et Coelestina loco Coelestini indicantur. Meminerunt Coelestini MS. Aquis-

granense, Grevenus et Galesinius; sed aliis jungunt. D In MS. Tam-lactensi sunt nomina Urbani, Romani, Floriani, tum Coelestinæ et Emetuni, loco Coelestini et Mittuni.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

G.H.

NESTORIO, MICTONIO ET ANTONINO. ITEM SECUNDIANO ET MARCELLIANO.

IV MAJI

Post relatos Martyres quadraginta, de quibus infra cum S. Silvano agimus, ista referuntur in MS. Epternacensi. Et alibi Nestori, Mictioni, Antonini. Qui horum medius collocatur, in MS. Corbeiensi Parisiis excuso, appellatur Mitton, in MSS. Lucensi et Blumiano Mittorius. Et alii duo eodem modo ubique scribuntur. In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi memoratur Nestor. In MS. Atrebatensi celebratur passio Antonini Martyris. In MS. Aquisgranensi præter Antoni-

num Martyrem refertur Antoninus, qui etiam est inscriptus MSS. Augustano et Adoni Reginæ Sueciæ. His tribus in titulo adjungimus SS. Secundianum et Marcellianum, quorum et Floriani Martyrum natalem celebrat antiquum Casinense Martyrologium, characteribus Longobardicis scriptum. Omittimus Florianum, quia jam, licet sub dubio, eum dedimus inter Martyres Afros, et alium damus Lauriaci in Norico Ripensi martyrio coronatum.

E

B

DE S. FLORIANO PRINCIPE OFFICII, ET SOCIIS MARTYRIBUS LAUREACI, IN NORICO RIPENSI, SIVE SUPERIORE AUSTRIA.

G.H.
VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 85

SUR DIOCLE-
TIANO

In Norico
Ripensi

Lauriaci nunc
Lorch,

passus S. Flo-
rianus Prin-
ceps Officii,

memoria'us in
Fastis sacris.

Noricum, Illyrico Occidentali in Notitia Imperii sub Constantino Magno ejusque posteris inclusum, censetur ea regio, qua ab Oeno fluvio, Rhætiarum et Vindeliciæ termino, ad Pannonius usque extendebatur, divisa in Noricum Ripense et Noricum Mediterraneum. Utrumque sub suo Præsede seu Præfecto consistebat : et Noricum Ripense vicinum Danubio erat, cujus urbs primaria fuit Lauriacum. Sedes Præsidis seu Præfecti, et pro Christianis primis etiam Episcopalis. Sed urbe hac ab Attila deleta, Cathedra fuit Passavium translata. Vestigium urbis Laureacensis asservatur in pago Lorch, quasi Laurich et Lorch, unde contractum Lorch, in Austria superiore, haud procul ab incursu Anasi sive Anesi fluminis in Danubium, ubi et oppidum Anasum sive Ensium, vulgo Enns, quod ex arce Lauriacensi constructum censetur. Hic locus palæstra martyrii fuit S. Floriano Principi Officii, cujus dignitas in citata Imperii Occidentalis Notitia ita explicatur : Officium habet vir spectabilis Dux Pannoniæ primæ hoc modo : Principem de eodem corpore, Numerarium, Commentariensem, Adjutorem, Subadjutam, Regendarium, Exceptores, Singulares et reliquos Officiales. Non dubitamus quin sub Diocletiano fuerit in dicto Norico simile Officium, cujus Princeps erat S. Florianus : nisi cum Pancyrolo et aliis Pannoniæ pars dicatur Noricum, et sic statuatur S. Florianus Princeps Officii in dicta simul Pannonia, in cujus confinio et limite fuit Cæcia munitio, in qua residebat S. Florianus.

2 Memoria sacra S. Floriani extat in Martyrologio B. Rabani, ex Abbate Fuldensi anno DCCCXLVII creati Archiepiscopi Moguntini, cujus ista sunt verba : Quarto Nonas Maji Passio S. Floriani Martyris, tempore Diocletiani et Maximiniani Imperatorum, sæviante iniquissimo Præsede Aquilino, apud Noricum Ripensem : qui cum se videret superatum a Floriano, jussit eum capitalem subire sententiam, et duci ad fluvium Anesum, et ibi præcipitari de ponte. Hæc Rabanus : ante quem ejusdem Sancti memoria inserta fuerat antiquo Martyrologio Hierony-

miano, sed lectio loci male perturbata fuit his verbis, Et in Nuricopense locorum, pro in Norico Ripensi loco Lauriaco : Uti ea in Martyrologio Adonis emendantur hoc modo : Eodem die in Norico Ripensi loco Lauriaco S. Floriani, qui jussu Præsidis ligato ad collum ejus saxo, in flumen Anisi præcipitatus est : et mox, omnibus qui circumstabant videntibus, oculi præcipitatoris ejus crepuerunt. Similia habent Usuardus, Bellinus, Maurolycus, Molanus, alique cum hodierno Martyrologio Romano. At majora encomia exhibent Notkerus, Canisius, Galesinius, alique, quæ ex ipsis Martyrii Actis desumpta sunt.

3 Acta antiqua passionis S. Floriani varia nacti sumus : sed ea prima æstimamus, quæ primo loco damus ex codice MS. Ultrajectino S. Salvatoris, et Legenda Sanctorum Poloniæ, anno MDXI Cracoviæ excusa, collata cum Actis S. Florentii in Gallia passi, de quo infra agemus. Eudem Acta sed contrahentiora extant in pervetusto MS. Trevirensi monasterii S. Maximini, ac alio Passionali MS. Bodecensi in diocesi Westphaliæ Paderbornensi : cujus pars eisdem verbis extat in Breviario Passaviensi, anno MDV impresso. Eadem, sed ditione nonnihil illimata, edidit Surius. Alia Acta aliquanto recentiora subjicimus, ex codice MS. Carthusiæ Gamnicensis, nobis a Joanne Gamansio submissa, ac notatur historiam martyrii graviter compositam ac conscriptam fuisse : miracula tamen circa finem videri ab alio adjuncta : cujus aliquod compendium, sed aliis immistis, edidit, Joannes Cuspinianus in Austria, sub finem, ubi S. Florianum inter Patrocos Austriæ recenset : et ut talis refertur in Officiis propriis Sanctorum Cathedralis Ecclesiæ et totius diocesis Viennensis, quæ habemus anno MDCXXXII excusa, in quo aliquod Vitæ compendium, in tres lectiones divisum et ad Matutinum in secundo Nocturno recitari solitum, exhibetur; quod idem refertur in Proprio Sanctorum dioceseos Passaviensis, anno MDCVIII excuso. Ejusdem Sancti memoriam celebrari in diocesi Ratisponensi et Salisburgensi, scimus ex Officiis propriis earundem Ecclesiarum.

F
Acta duplicia
dantur ex MSS.

Patrocinium
Austriæ et ri-
cinarum Di-
ceseon,

A
templum et
monasterium
S. Floriani.

4 Memorabile etiam illius monumentum protulit Mathæus Raderus tomo 1 Bavarix sanctæ pag. 18, dum inter alia refert sequentia : Conditum illius memoriæ illustre templum : adjectum posteris seculis cœnobium, sodalibus D. Benedicti incolentium : quod inde rursum, ævo omnia in vetustatem redigente, ab Angelberto Bataviensi Pontifice instauratum, D. Augustini disciplinam profitentibus assignatum, quod demum Altmannus Antistes sursum fatiscens, in majorem splendorem eduxit, a posteris S. Floriani appellatum. Hæc Raderus. Eadem confirmat Wigulcius Hundius in Episcopis Pataviensibus, asserens Engelbertum, supra Angelbertum, sedisse ab anno Christi MXLV usque ad annum MLXV, et cœnobium S. Floriani ab Hungaris destructum, ab eo reparatum et Canonicis S. Augustini restitutum. Dein addit ab Altmanno, illius successore, anno MLXXX monasterium S. Floriani mira severitate reformatum. Est illic etiamnum Præpositura Canoniorum Regularium S. Augustini, media via inter Lintium et Stiram civitates.

Miracula

B

5 Addit laudatus supra Raderus, in ipsa æde S. Floriani tabulam pictam esse, quæ distinctis capitibus totam ipsius vitam quindecim argumentis spectandam repræsentat; et undecim icones priores in Actis satis explicantur, in reliquis ista indicantur : Fons ægris haustus haud paucis salutis fuit. Mox ad sepultas ejus Reliquias mortuus in vitam rediit. Duæ Postremæ effigies monent exemplo carbonarii, in medium delapsi incendium, et votis S. Floriani erepti, illum adversus pericula incendiorum præsentem esse tutelam. Et quia Tribunum aut Centurionem fuisse tradunt historiæ, etiam in bellicis tumultibus illius vota et auxilia esse petenda, nec fuisse frustra expetita. Hæc Raderus ex litteris Sebastiani ab Adelzhausen, illius toparchiæ Præfecti, ad se missis. Andreas Bruner lib. 4 Annalium Boicorum, relato S. Floriani martyrio, addit; ignium furori in tecta grassantium Floriani nomen hodieque opponi; multisque documentis omni ævo ostensum esse, tutelam hanc ædibus contra flammam salutis fuisse. Hinc talis ad S. Florianum deprecatio, post Acta martyrii, scripta reperitur : O Martyr sancte Floriane, custodi nos nocte et mane, ab ignis nocivi læsione et ab omni seculi confusione.

Socii Martyres.

C

6 In Ecclesiis Cathedralibus et diœcesibus Viennensi et Passaviensi celebratur sub ritu duplici festum SS. Floriani et sociorum Martyrum, et Oratio recitatur ex Communi plurimorum Martyrum : Deus qui nos concedis Sanctorum Martyrum tuorum Floriani et sociorum natalitia colere. Hos esse XL Martyres, infra in Actis relatos, indicat Petrus de Natalibus lib. 4 Catalogi cap. 123; asseritque reclusos et inedia afflictos, tandem in carcere spiritum tradidisse. Idem traditur in Compendio MS. Actorum, ex indicata Carthusia Gamnicensi nobis transmissa. At memoratus Bruner, Quadraginta, inquit, ejus commilitones per varia crudelitatis exempla tracti, laceratis corporibus, fidem integram invictosque animos ad triumphum secum adportarunt. Illos quadraginta Martyres celebrant Richardus Wiltfordus in Martyrologio Anglice excuso, et Canisius in Germanico, alique. Alia controversia movetur ex Actis. S. Florentii Presbyteri, qui Roix et apud Salmurum in Gallia colitur XXII Septembris, crediturque mortuus circa annum cccc. Hujus Acta nacti sumus ex quatuor MSS. codicibus, et scripta dicuntur sub nepotibus Caroli Magni seculo Christi nono : in quibus statuitur S. Florentius frater S. Floriani fuisse, et cum eo in Norico Ripensi militasse, tormenta pro fide tulisse : sed cum esset cum eo in flumen conjiciendus, ab Angelo jussu in Gallias abire, ad Sacerdotalem consecrationem a S. Martino suscipiendam. Horum compendium extat apud

An frater ejus
S. Florentius
Presbyter ?

Mombritium et Vincentium lib. 12 Speculi Historialis I cap. 68. Verum hæc nobis minus probantur, tum et altissimum de hoc S. Florentio in præcipuis Actis S. Floriani silentium, tum quod tempora non convenient, cum sub ejus martyrium S. Martinum necdum fuisse natum constet. Proinde dubitamus num ex Actis S. Floriani illa assuta fuissent ab auctore, qui Acta S. Florentii, uti præfatur, succincte scripta amplificavit. Sed hæc erunt diligentius excutienda dicto XXII Septembris.

ACTA

Ex variis codicibus MSS. et Legenda Sanctorum Poloniæ excusa.

In diebus illis, sub Diocletiano et Maximiniano Imperatoribus, facta est persecutio Christianorum, quando diversis agonibus certantes Christiani, a tyrannis illata supplicia devota mente pro Domino suscipiebant, ut promissionum Christi participes efficerentur. a Tunc quidam in montibus et rupibus se absconderunt, quidam autem in caveis petrarum delitescabant, et sic per multas pœnas de hac vita liberabantur. Tunc sanctitas et fides per patientiam suos athletas b coronabat, et per victoriam ad vitam perducebat æternam. Tunc impii Judices, jussi ab Imperatoribus, certamen contra Christi milites agebant : sed athletæ fortiter laborabant et superabant eorum insaniam; venerabilis vero fides in omnibus vincebat. Ergo in illis diebus cum venisset sacrilegorum Principum præceptio apud Noricum Ripense, administrante c Aquilino Præsidente; tunc adveniens præses in castrum Lauriacense cœpit vehementer inquirere Christianos, et comprehensi sunt quidam Sanctorum numero quadraginta : qui diutissime certantes, et multis suppliciis cruciati, missi sunt in carcerem. Ad quorum confessionem d B. Florianus gaudens accessit : qui cum habitaret apud e Cetiam civitatem, audiens famam Sanctorum qui agonizabant pro Christo, dixit ad suos : Oportet me Lauriacum ambulare ad Præsidentem, et ibi pro Christi nomine diversa supplicia sustinere. Et valedicens suis iter arripuit.

2 Cum autem venisset non longe a Laboriaco, ingressus pontem quo fluvius transiri solet, obviamus est cum quibus antea militaverat, qui inmissi erant ad persequendos Christianos. Et cum eos interrogaret quo pergerent, dixerunt ad eum : Numquid non audisti præcepta Imperatorum quæ venerunt ad Præsidentem, ubi jubent omnibus hominibus libamina diis offerre et exhibere, qui autem noluerint, diversis suppliciis interire? Hæc audiens B. Florianus, dixit : Fratres et commilitones, quid alios quæritis? Si vultis me tenere, quia vere Christianus sum, et hic in vestra sum præsentia. Illi autem hæc audientes, statim comprehensum eum duxerunt ad Præsidentem, dicentes : Ut quid alios quærimus? nam primus et Princeps nostri Officii Florianus Christianum se profitetur. Præses autem dixit ad eum : Floriane, ut quid ista de te dicuntur? Veni, sacrificia diis, sicut ego vel commilitones tui, ut vivas nobiscum, et non cum contemptoribus puniaris secundum præcepta Imperatorum. B. Florianus respondit : Hoc ego certe non sum factururus : quod autem tibi præceptum est, exerce. Tunc Præses commotus in via, vim ei inferri præcepit, ut vel invitus sacrificaret. Beatus autem Florianus levavit vocem suam ad Dominum, et dixit : Domine Deus meus, in te speravi, et te denegare non possum; sed tibi milito, et tibi offero sacrificium laudis : protegat me dextera tua, quia tuum nomen est benedictum in cœlo et terra. Domine, da mihi tolerandi virtutem,

In Diocletiani
persecutione,

a

E

b

c

ab Aquilino
Norici Ripensis
Præsidente,

captis 40 Chri-
stianis

d

e

S. Florianus
ultro se victori-
bus offert :
F

recusa diis
Sacrificare :

implorat
divinum
auxilium:

A. Vitam. et suscipe me inter sanctos et electos tuos, qui ante me conversi et confessi sunt nomen sanctum tuum *f*. Confirma me, ut te laudem et tibi benedicam : quia tu es benedictus in secula. Amen.

plenam confessionem fidei facit.

3 Aquilinus autem Præses hæc audiens, irrisit eum, dicens : Ut quid insipienter loqueris, et derides præcepta Regum? B. Florianus respondit : Ego quidem, quando humanam militiam exercebam, occulte colebam Deum meum : unde tamen non potuit diabolus me abstrahere. Nunc autem tu corporis mei quidem potestatem habes, animam autem meam tangere non potes : solus enim Deus de illa habet potestatem. Jussioni autem tuæ pareo quantum decet militem : hoc autem mihi nemo suadere poterit, ut idolis sacrificem : non enim ego illa phantasmata adoro. In ira autem et furore conversus Præses, jussit eum fustibus cædi. Florianus dixit : Tantum irascere, quantum in corpore meo videris habere potestatem, vel quantum tibi est concessum. Si autem vis scire quia non timeo tormenta tua, ignem accende ; et in nomine Domini mei Jesu Christi ascendo super eum. Milites autem cœperunt eum cedere. Cum autem cæderent eum, dicit ei Præses : Sacrifica diis, Floriane, et libera te de tormentis. B. Florianus respondit : Ego verum sacrificium offero modo Domino Jesu Christo, qui me dignatus est usque ad hanc horam perducere, et in exaltationem hanc in qua nunc sum. Hæc autem sancto viro dicente, jussit eum Præses iterum cædi. Cum autem cæderetur B. Florianus, ita hilarem vultum ostendebat, quasi in gaudio aut in lætitia magna esset constitutus. Tunc Præses jussit scapulas ejus acutis ferreis *g* confringi. Hoc autem cum factum fuisset, B. Florianus amplius glorificabat Deum, et semper se Christianum esse profitebatur.

Verbera inflicta hilari vultu excipit

et scapularum lacerationem :

jubetur in flumen præcipitari :

factaque oratione submergitur.

Corpus delatum in saxum, ab Aquila protegitur.

4 Tunc iniquissimus Præses, cum se superatum esse videret in omnibus, dedit ei sententiam, et jussit eum duci ad fluvium Anesium, et ibi præcipitari de ponte, quarto Nonas Maji. Beatus autem Florianus datam in se sententiam hujusmodi gaudens, et exultans in vitam æternam, quam Dominus promisit diligentibus se, ita hilaris pergebat, quasi ad lavacrum duceretur *h*. Cum autem pervenisset ad locum ubi eum habebant projicere, ligaverunt ei lapidem ad collum. Rogabat autem B. Florianus milites qui eum tenebant, ut permitterent eum orare ad Dominum. Stans autem B. Florianus contra Orientem, extendens manus suas ad cœlum, dixit : Domine Jesu Christe, suscipe animam meam. Tunc flectens genua oravit quasi unius horæ spatium, ut vererentur et timerent eum tangere qui eum duxerunt. Tunc adveniens juvenis, plenus rabie crudelitatis, dixit ad milites : Quid statis et non facitis jussionem Præsidis? Et hæc dicens præcipitavit eum de ponte in fluvium : et statim oculi ejus crepuerunt.

5 Fluvius autem suscipiens martyrem Christi expavit, et elevatis undis suis, in quodam eminentiori loco in saxo corpus ejus deposuit. Tunc annuente favore divino, adveniens aquila, expansis alis suis in modum crucis eum protegebat. Sed B. Florianus manifestavit se cuidam feminæ, corde Deo devotæ ; et admonuit ut conderet eum humo in secretiori loco : certisque indicibus designavit ei locum ubi eum conderet, vel ubi eum sepulturæ traderet. Mulier autem hac visione comperta junxit animalia, et ad fluvium properavit : et corpus requirens invenit, et super quadrigam posuit *i*. Propter timorem autem Gentilium in virgultis et frondibus eum involvit, simulans se quasi ad hortulum claudendum ducere. Ducente autem ea ad locum ubi ei designaverat, factum est ut lassarentur animalia præ nimio ardore

solis, et steterunt, ita ut non possent ambulare neque progredi amplius. Tunc mulier anxia mente oravit ad Dominum, ut ei divina misericordia subveniret. Et statim in eodem loco fons affluentissimus erupit, et ad testimonium sancti Martyris perseverat usque in hodiernum diem, in quo animalia sanata cœperunt ulterius ambulare. Itaque pervenit ad locum ubi ei ipse revelaverat, et ubi eum mulier, propter eminentem et amarissimam persecutionem, sub terra deposuit *k* : in quo loco fiunt sanitates magnæ, ægri sanantur, febricitantes curantur, dæmoniaci liberantur, et omnes qui ex fide obsecraverint, misericordiam consequuntur *l*. Acta autem sunt hæc tempore Diocletiani et Maximiani Imperatorum, agente iniquissimo Præsede Aquilino ; regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria et potestas in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Vita S. Florentii*. Tunc quidam ultro se gladiatoribus offerebant, alii autem in montibus etc.

b *Legenda Polonica*, corroborabat.

c Aquilo *Wiguleio Hundio dicitur, at Aquila Cuspiniano in Austria et Pantaleoni*.

d *Hinc Acta S. Florentii jungunt Florentium cum Floriano, et in plurali numero describuntur.*

e Cætia seu Cecia, aliis perperam Oecia, Thecia, Etium : de situ infra agetur.

f In *Legenda excusa et Vita S. Florentii nonnulla huic orationi adduntur, in sequenti Vita exposita.*

g *Fortasse legendum configi : certe auctor sequentis Vitæ ferreorum uncorum meminit, quibus scapularum carnes lacerari, non ossa confringi moris erat.*

h *Hinc S. Florentius ab Angelo abstractus, in Gallias abiisse traditur in propriis Actis.*

i *Petrus de Natalibus* : Sentibus spinonis timore paganorum operuit. Et interrogantibus quibusdam, spinas collectas ad claudendum hortum ducere simulavit.

k *Mombritius et Vincentius* : Ibi cæci illuminantur, dæmones ejiciuntur, et variis morbis comprehensi sanantur.

l *In lectionibus propriis Ecclesiarum Passaviensis et Viennensis ista adduntur ; In quo loco postea celebre monasterium erectum fuit, quod usque in hodiernum diem titulo et patrocinio S. Floriani gaudet : et esse etiamnum Præposituram Canonicorum Regularium S. Augustini supra diximus.*

ALIA ACTA

Ex MS. Carthusiæ Gamnicensis.

Florianus, genere a Teutonicus, Imperialis militiæ per Orientalem Bavariam Princeps fuit. Invenitur enim in Chronica, quod cum totus mundus Romanis esset subjectus, habebant in qualibet regione militiam, suo obsequio pro annuo stipendio deputatam ; ut si quando regio vel provincia aliqua Romanæ potentiæ rebellare præsumeret, militia regionum variarum, repugnantium audaciam continuo refrænaret. Unde cum Orientalis *b* Bavaria (quæ olim Ripensis nova, nunc autem *c* Austria nuncupatur, cujus termini ab Æno fluvio usque ad confinia Pannoniæ protenduntur) Romano subjecta esset Imperio, quemadmodum per Præsides, qui ad civitatem Laureacensem ab eisdem mittebantur, patenter ostenditur ; habebant in eadem provincia militiam copiosam. Et quia S. Florianus dignitate rerum et familia ceteris præpollebat, Principatum ejusdem militiæ meruit adipisci. Fuit enim residens in castro, quod tunc d Cecia, nunc vero Zeizelmaur appellatur : quod cum omnibus suis attinentiis ordinatione divina cessit Ecclesiæ

S. Florianus Princeps militiæ in Ripensi Norico.

b
c

d

A Ecclesiæ in possessionem; ut sicut Reliquiarum suarum ornaretur thesauro; sic etiam suorum prædiorum habitudine ditaretur: et quo vivens in persona propria usus fuerat, eodem etiam mortuus per suos famulos frueretur.

in persecutio-
ne Diocletiani,

sub Præsede
Aquilino,

2 In illis temporibus gentilis feritas duos apros emisit sævissimos, Diocletianum scilicet et Maximianum, qui dentibus nefariis vineam Domini exterminio devastarent. Nam cum cederet eisdem cura monarchiæ gubernanda; mox Imperialibus fascibus intumentes, ardentem desiderabant illud genus electum de medio tollere, quod inclyta mater Ecclesia cœlesti Sponso juncta progenuerat. Quapropter gentes fremunt et populi meditantur inania, Regesque in unum conveniunt contra Christum. Tunc Imperatores miserunt edictum in universis provinciis ac regnis, ut quicumque Christo divinitatem ascriberet, mortis dispendium sub diversis suppliciis pateretur. Hujus itaque mandati executor erat vir effrænis, sæva bestia, humani sanguinis cupidus, nomine Aquilinus, qui cum fines Noricorum Præsidis functus Officio subintraret, scrutari ubique cœpit habitacula fidelium, tamquam leo rugiens, quærens quem devoret. Ingrediens tandem plenus crudelitate

B nobile castrum Laureacense (quod divitiarum copia, armorum virtute, populi numerositate, murorum amplitudine, famæ celebritate, adeo ceteris præeminebat, ut vix Romanam arcem præferri sibi patetur) cœpit persequi et alligare cunctos, qui se Christianos profitebantur. Comprehensa estigitur magna fidelium multitudo: quibus ante Tribunal judicis constitutis, parati sunt pro fide Christi omnibus exigentibus reddere rationem; non eos metuentes, qui potestatem habent corruptibilis massam corporis dissolvendi, sed potius eum qui præter corpus etiam animam mittere valet in gehennam. Et quia nulla tormenti species eorum adamantina pectora potuit immutare, ideo subsannaverunt cassa molimina Præsidis, minas ipsius ac promissa levi vento similima reputantes. Quapropter jubet quosdam occidi, quosdam retrudi in carcerem, quoad usque excogitaret, quibus tormentorum studiis præsentis vitæ solatio privarentur, si jussis suis obtemperare contemnerent. Divulgatur igitur rumor per universum regionis circuitum de Martyrum glorioso certamine.

accensus de-
siderio mar-
tyrii,

C 3 Interea Florianus, inclytus miles Christi, florens ut palma exaltata, et quasi cedrus in Libano germinans, terrenis rebus tenui radice inhæsit, paratus opportunitate nacta pretiosam margaritam cœlestis Regni venditis omnibus comparare, et Christi vestigia nudus sequi. Tegebant enim vota Christianæ religionis ornamenta secularis militiæ, juxta similitudinem grani sub palea latitantis. Qui cum apud urbem Ceciam honorabilis, ut dictum est, haberetur: audivit qualiter Aquilinus Præses ausu temerario Confessores Christiani nominis diris verberum cruciatibus exstirparet: et condolens medullitus eorum innocentiae, desiderio mox accenditur passionis; ut sicut præiret dignitate transitoria, sic præcelleret sempiterna. Compassibilis enim in corde suo id effecerat, ut potius vita præsentem vellet destitui, quam diræ necis fidelium auditum lamentabilem tolerare. Talibus ergo desideriis succensus, socios suos reliquos fideliter adhortatur, ut ardor similis pectora eorum inflammaret: et valedicens suis pariterque manu mittens, iter cum e quadraginta militibus festinus arripuit, terram propriam velut Abraham derelinquens. Approprians autem mœnibus Laureaci, qua Sancti torcular calcantes martyrii, vestes suas rubicundo sanguine consperse- rant; vidit nuntios præfati tyranni de longe adventare, paratos more vulpecularum vineam Domini

assumptis
secum XL
militibus
Christianis,

13100

e

morsibus nefariis demoliri. Quibus dum super pontem Anesi intrepidus occurrisset, causam eorum velocis itineris sciscitatur. Cui vultu placido, utpote viro reverendo, protinus responderunt: Numquid non nosti quod Romani Principes, missis decretis, universum mundum talibus astrinxerunt, ut ubique locorum majestas deorum, per quos Romana viget potentia et respublica incrementum recipit, sacrificiis debeat honorari? Insuper comprehendi jubent quosdam vesanos, qui Christum ignominiose crucifixum colunt, et deos nostros invictissimos contemnentes, eorum templa astruunt subvertenda: et nisi a sacrilega superstitione cessaverint, deosque nostros adoraverint, diversis suppliciis interibunt. Præses igitur direxit nos, ut hujus sectæ sacrilegos perscrutemur, et vinctos suis conspectibus præsentemus. Continuo Martyr intrepidus, quia cupiebat dissolvi et esse cum Christo, dixit legatis: Fratres et commilitones, si quæritis servos Domini Jesu Christi, qui de cœlis ad terram veniens morte sua mortis imperium superavit, humanumque genus tamquam fidus opilio Angelorum cœtui aggregavit; revertentes nuntiate Præsidi, quia ego Christianus sum, et hic præsto sum. Præterea sciat Præses, quod illi soli Deo milito, et omnia dura pati pro ejus amore desidero.

D
ex MS.

occurrit ti-
cloribus,

se Christia-
num profite-
tur:

E

4 His auditis milites, qui missi fuerant, felle commoti, continuerunt aures suas, velut aspidis surdæ, quæ obturat aures suas, ne possit audire vocem benefici incantantis sapienter. Et comprehensum eum præsentaverunt præfato Judici, dicentes: Quid aliud quærimus? Ecce Florianus Princeps Officii nostri, maligna suggestionem deceptus, fatetur se fore discipulum ejus, qui dicitur Christus. Mox Præses, velut sterilis ficulnea, quæ fructum non parit, sed terram inutiliter occupat, invidens etiam alienæ fertilitati, contra ipsum furore nimio inflammatur: condescendens tamen suæ nobilitati, blandis prius sermonibus ipsum aggreditur, si forte sic posset eum a proposito suo revocare. Eo vero in suo voto immutabiliter persistente, asperrimis minarum terroribus flectere satagit cor ipsius sacrificiis idolorum. Quibus etiam minarum terroribus frustra impensis, præcepit Aquilinus, ut juxta præcepta Imperialia magnum Jovem velocius adoraret, alioquin velut rebellis Imperio gravius puniretur. At ille quia vivum et placens se Domino dederat holocaustum, Jovis simulacrum respuit dicens ad Præsidem: Non ego colam saxa tua, deitatis honore vacua: sed tu, qui saxeus es, et ratione velut saxa cares, saxeis diis debes honorem impendere. Tum Præses ira repletus, jubet ipsum invitum trahi ad sacrificium, si forte sic superari posset. Beatus autem Florianus elevatis oculis in cœlum oravit, dicens: Domine Jesu Christe, spes et summa salus omnium te invocantium, in te speravi et te negare non possum: sed tibi milito, et laudis sacrificium offero. Protege me dextera tua, et da mihi tolerandi virtutem. Suscipe me ad Sanctos Athletas tuos, qui ante me conversi, confessi sunt nomen tuum. Indue me, Domine, stola candida virtutis tuæ: confirma Spiritum sanctum tuum in me, et ne permittas me commutari a diabolo, quoniam consilium malignantium obsedit me, et tauri pingues dilacerare me cupiunt. Sed tu, pie Pastor, scutum tuæ protectionis accipe, et tu veni in adjutorium tironi tuo: quia tu es benedictus in secula seculorum. Amen.

oblatus Ju-
dici,

non movetur
blanditiis
aut minis,

F

invocat co-
ram omnibus
Christum:

fastibus
tunditur,

volens

us exemplum suæ constantiæ se fidelibus præ-
dixit ad Præsidem : Corporis mei potestatem
habes ; sed non animæ. Ideo noce quantum potes :
quia nullo modo tuis præceptis acquiescam. Ut au-
tem cognoscas quod tormenta tua non paveam,
ignem vehementem accendi præcipias, et super eum
in nomine Dei mei securus incedam. Tum Præses,
inter diros verberum cruciatus, eidem denuo persua-
debat, ut diis offerret libamina, dixitque ei : Flo-
riane amicissime, annue præceptis meis, et immen-
sis te muneribus honorabo. B. Florianus respondit :
Jussioni tuæ pareo quantum decet militem. Absit
autem a me, ut dæmonibus sacrificem aut, eorum
phantasmata adorem. Præterea verba tua, tamquam
plena ludibrio, respuo : sed Christum verum Deum
adoro, quem etiam colui cum adhuc humanam mili-
tiam exercebam.

6 Post hæc jubet ipsum Tyrannus multo gravius
fustigari, ut lapis ille pretiosus magis politus, in
structuram supernæ Jerusalem aptior fieret. Sed
nec vinci poterat : quoniam interior homo tantæ con-
templationis dulcedinem gustaverat, quod exterior
plagas illatas minime sentiebat. Tunc sceleratissimus
Aquilinus acrius furens, præcepit scapulas sancti
viri ferreis uncis radicatus evelli. Ipse vero Deus
eidem scapulis suis taliter obumbravit, ut omnia
pœnarum genera pro nihilo duceret : imo pro Christi
nomine mucrone fidei strenue dimicans, profanos
tortores penitus confutaret.

7 Videntes autem Præses, quod eum superare non
posset, exacuens linguam suam, ut gladium, infre-
muit et ait : Ecce magus istenobis fortior existit, et
nisi diræ mortis sententia prematur, studiis magicis
omnem subvertet populum : et quod deterius est,
superstitiosa Christianorum præsumptio adeo robo-
rabitur, quod templadeorum nostrorum destruantur,
et fiat novissimus error pejor priore : magis ergo
convenit unum hominem interimiri, quam cunctum
populum in errorem deduci. Continuo dedit in eum
sententiam dicens ; Suspendatur lapidea moles in
collum ejus, et præcipitetur de ponte in flumen
Anesi : ut sui sequaces hac pœna territi, a sua stul-
titia resipiscant. Sic saxeus Aquilinus, ob amorem
saxeorum deorum saxo punit Athletam Christi for-
tissimum, dum saxis offerre libamina respuat. Bea-
tus igitur Florianus, data super se mortis sententia,
gaudens et exultansibat ad locum supplicii : quoniam
ad vitam se credidit pervenire æternam. Cum autem
pontis medium, ubi præcipitari jussus fuerat atti-
gisset ; appenderunt collo ejus saxum gravissimum :

ministri tamen nefandi sceleris, victi præce Marty-
ris, orandi spatium concesserunt. Et stans contra
partes Orientis, expansis ad Deum manibus of-
ferebat in ara cordis mundarum precum holo-
cautomata : quia fervor divini amoris pectus
ejus viva flamma jam accenderat. Dedit autem
Dominus tantam virtutem precibus intra se fu-
sis, quod sævi tortores manus sibi verebantur im-
mittere. Et cum orandi spatium unius horæ ferejam
compleret, accurrens juvenis, maligno spiritu agi-
tatus, astantes redarguit, dicens : Quid hic tota die
otio vacatis ? Cur invicti Præsidis jussa negligitis ?
Num et vos sacrilego dogmate corrupti estis ? Et
irruens in eum furibundus, fortissimum Christi ago-
nistam, in oratione stantem, et saxi molem collo
gerentem, dejecit in fluvium. Confestim justo Dei
judicio pœnam emeritam pro tanti ausu facinoris
excepit : oculi namque ejus crepuerunt, ut interior
cordis cæcitas exteriore caligine manifesta fieret.
Martyre vero ad ima cadente, suscepit unda stupe-
facta venerabile corpus cadentis ; et in altum se eri-
gens, in cacumine cujusdam lapidis collocavit. Sic-
que Dei providentia factum est, ut Martyri sancto

passo pro petra Christo, per appensionem gravis
petræ, daretur locus requietionis in eminenti petra.
Moxque durities petræ Divino nutu in seipsam juxta
longitudinem Martyris reflexa, locum sancto cor-
pori quiescendi tribuit, quemadmodum in præsen-
tiarum cernitur. Quo facto Christus, firmissima suo-
rum custodia dilectorum, custodem sibi cœlitus
aquilam destinavit ; ut per avem ratione carentem,
irracionales actus vesani Præsidis confutaret. Quæ
tamquam custos fidissima, non devorans, sed con-
servans corpus exanime ; salutiferæ Crucis signum
expansis alis super ipsum expressit : ut creaturam
rationalem detestaretur, quæ fidem Christi eva-
cuare nitebatur, et Crucis mysterium abhorrebat.

8 Tunc quædam religiosa vidua, nomine f Vale-
ria, omnium virtutum munere ditissima, a B. Flo-
riano per visum monita, sacratissimum corpus oc-
culte sepeliendum rapuit. Et quia rabiem Gentilium
formidabat, eo quod esset adhuc lucerna latens sub
modio, circumvolvitur reverendum corpus et thesau-
rum virgultis et frondibus, vehiculoque imponit,
quasi hortum suum sepi auxilio disponderet munire.
Et quamvis illa stella clarissima, ramusculis abscon-
dita, eclipsin corporis pateretur ; miraculorum ta-
men radiis coruscabat. Nam cum fidelis illa matrona
iter suum metu Gentilium celare contenderet ; ani-
malia, quæ sanctum corpus ducebant, siti ac aestu
lassata, dum pervenissent fere ad locum, ubi Martyr
se humandum monstraverat, adeo defecerunt, ut ul-
tra progredi non valerent. Sed prudens femina,
mittens manum suam ad fortia, opem divinæ mise-
ricordiæ suppliciter postulabat, dicens in hæc verba :
Domine Jesu Christe, cujus munera præsto sunt
omnibus, qui puro corde tua poscunt suffragia ;
adesto mihi famulæ tuæ, et fac me inceptum iter
perficere. Mox Christi benignitas, quæ Sanctos suos
mirificat, volens etiam venerandas Reliquias præ-
dicti Martyris gloria decorare, jussit erumpere de
terra fontem affluentissimum : qui manens aquis
indeficientibus, memorabile factum usque hodie pro-
testatur. Hoc autem ideo, ut per omnia elementa
sanctitas gloriosi Martyris probaretur. Aqua enim,
in altum se erigens, corpus sacrum reverenter in
petræ cacumine posuit : petræ durities, ex ignis ele-
mento proveniens, in seipsam reflexa, locum quies-
cendi tribuit : aer aquilam custodem dirigit : terra
de abyssso fontem producit, ex quo fonte dum re-
fecta fuissent sufficienter animalia, onus pretiosum
vehementia, incepti cursum itineris sine lassitudinis ob-
staculo peregerunt.

9 Veniente autem memorata vidua ad locum sibi
divinitus assignatum, cum debita devotione tradi-
dit ipsum ecclesiasticæ sepulturæ cum festinatione,
propter imminentem amarissimæ persecutionis for-
midinem. Et ut ampliori reverentia corpus huma-
tum veneraretur in terris, ostendit Dominus prope
tumulum illius permulta miracula, quam celebris in
aula cœlestis patriæ haberetur. Quotquot enim ægro-
tantes illuc confluerunt, sanitatis beneficium acce-
perunt. Acta autem sunt hæc circa annum Domini g
trecentessimum, tempore Diocletiani et Maximiani
Imperatorum.

10 In quodam monasterio sibi dicato, dies natalis
prædicti Martyris agebatur : ad quam solennitatem
dum maxima multitudo hominum ex diversis regio-
nibus confluxisset, quidam etiam Miles devotionis
causa, mortales habens inimicitias, adventat. Qui
cum a suis hostibus in cœmeterio gravissimis fuis-
set vulneribus sauciatus ; vi compulsus ad monaste-
rium confugit, corruens ante altare semivivus. Ubi
dum per modicum quievisset, cunctis admirantibus
surrexit incolumis, omnibus vulneribus sanatis.

11 Cum quidam cliens quamdam capellam, in
honore

paratus in-
cedere per
ignem :

adhuc gravius
fustigatur

B
ferreis uncis
laceratur,

accepta mor-
tis sententia
exultat :

orat expansis
manibus :

præcipitatur
de ponte in
flumen,

ministro præ-
cipitationis
oculis privato.

Corpus ejus
ab Aquila
custoditur :

a Valeria vi-
dua ad sepe-
liendum abdu-
citur.

E
Animalia
lassantur,

fontes erumpit,

quo resecta
animalia
vires recupe-
rant :

F
corpus sepe-
litur.

g

Sanatur
subito gra-
viter læsus,

incensor sacelli S. Floriani subito obit:

h

restaurator recipit Abbatis dignitatem:

A honore prædicti Martyris consecratam, violento brachio spoli causa confregisset; et malo malum superaddens, post deprædationem incendio funditus devastasset; in obsequio Domini sui denuo se recepit. Cumque staret coram eo quasi securus, scyphum manu tenens, divino iudicio subito corruit, et spiritum exhalavit. Ipsa vero capella longo tempore sine reformationis beneficio existente, accidit ut quidam Abbas Ordinis *h* Cisterciensis, cujus monasterium eidem capellæ fuit contiguum, adeo gravem persecutionem a Fratribus pateretur, ut etiam Abbatiam dimittere cogeretur. Eodem tempore quidam monachus ejusdem Ordinis, qui B. Florianum specialiter diligebat, casu quodam superveniens, audivit de capellæ desolatione, et de Abbatis depositione. Et advocans eum, qui depositus fuerat, consilium sibi dedit, ut Deo et B. Floriano promitteret, quod capellam dirutam reformaret, et sine dubio gradum reciperet pristinae dignitatis. Qui dum votum hujusmodi emisisset, et etiam postmodum complevisset; ad pristinum honorem in brevi spatio meruit sublimari.

Imago contra latronem se convertit.

Sacelli expiatoribus duobus extinctis,

tertius emendatur:

Sanantur

sanctimonialis viribus corporis destituta,

B Cum tres latrones quamdam capellam S. Floriani intenderent spoliare, nec ingressum possent habere per ostium; unus eorum tecto confracto insiliit: et quærens instrumentum, quo seram confringeret, ut reliquis sociis pararet introitum; ad quamcunque partem latro declinavit, illuc etiam imago prædicti Martyris se convertit. Quod dum latro consideraret et staret stupefactus, redarguitur a sociis foris stantibus, cur moram faceret in aperiendo: et narrans eis visionem, jusserunt ut faciem imaginis, altaris mappa velaret, ne posset intueri quid faceret. Usus igitur eorum consilio, socios intromisit, qui asportaverunt inde quidquid volebant: et cum non longe ab ecclesia discessissent, unus eorum, qui faciem imaginis velare jusserat, in furiam conversus, miserabiliter expiravit. Alter vero in equo residens, in Danubium semetipsum præcipitavit, et sic vitam finivit. Tertius vero qui introrsus fuerat videns ultionem divinam, compunctus corde ad Sacerdotem properat, et ei omnia quæ gesta sunt secundum ordinem confitetur.

13 Quædam femina religiosa tanto tempore ægrotaverat, quod viribus corporis omnimode destituta, usum etiam pedum habere non potuit. Cumque sic decumberet, vidit somnium, quasi multitudo languentium juxta fontem S. Floriani quiesceret, et sanitatem cœlitus expectaret. Ipsi vero moram ibidem aliquantulam facientibus, unus ægrotantium clamavit dicens: Curationis beneficium non accipimus, nisi prius veniat talis femina, nominatim expressa. Evigilans autem mulier Sacerdoti visionem recitat, et ut eam ad fontem duci faciat, Missamque pro ea de prædicto Martyre peragat, obnixius supplicat. Sacerdos igitur ejus petitioni satisfaciens, ipsam transduci, et ad fontem deponi jussit: ipse vero Missæ officium inchoavit. Mirabile dictu! Circa medium Missæ, mulier ad genua se erexit, et post pusillum ad venias se prostravit. Sicque factum est, ut quæ manibus portantium subnixâ intraverat, completo officio, per merita prædicti Martyris, ad claustrum sine adjutorio remeraret.

e lapsu passus rupturam in genitalibus,

14 Cum quidam operarius, ibidem ubi Sanctus sepultus est, de muro monasterii corruisset; et fractis genitalibus dolore vehementissimo gravatus, in monasterio resideret; aliis exeuntibus, ipse foras egredi non valebat. Quapropter ad altare in medio monasterii positum sese inclinavit: ubi dum per modicum tempus quievisset, surrexit sanus, nullum deinceps ex eadem ruptura gravamen persentiens.

15 Hæc et alia beneficia quæ enumerare longum esset, Dominus per merita B. Floriani quotidie ope-

ratur. Igitur, beatissime Floriane, purpureus flos innocentia; ad vesperam vitæ mortalis, quæ lucessit Sanctis in requiem; ad finem cursus stadii præsentis, dum bravium accipitur Dei miserentis; nobis tarde currentibus, tua fide, spe et caritate, ut ad regnum perveniamus supernum, succurre nunc et in æternum. Quod nobis præstare dignetur Pater et Filius et Spiritus sanctus. Amen.

ANNOTATA.

a Teutonicus, id est, Germanus; et tempore hujus scriptoris Noricum, uti modo est, Germaniæ adscriptum fuit. Nomina Floriani, Florentii, Flori Romana sunt, an scriptor, ipse natione Germanus, nationis suæ honori velificaverit, posset dubitari. Notus est Florianus qui fratri suo Tacito Imperatori conatus succedere, intra dies sexaginta obiit, vivente tunc S. Floriano.

b Est pars hodiernæ Bavariæ in antiqua Noricorum ditio, et S. Florianus inter Bavaros Sanctos a Raderio lib. 1 Bavariæ sanctæ et Andrea Brunner lib. 4 Annalium Boiorum et aliis refertur: eique S. Tozzo Episcopus Augustanus in Waltenhofen, ad fluvium Leci in Bavaria, construxit ecclesiam seculo 7, de qua consule S. Tozonis Vitam 16 Januarii num. 10. De Boiorum vestigiis super Anisum in Austria agit Laxius de Migrationibus gentium lib. 7 pag. 227.

c Austria superior proprie hic intelligitur.

d Cælius mons celebris est apud Ptolomæum lib. 2 Geographiæ cap. 14 et 15. collocaturque terminus Norici et Pannoniæ superioris, ac dicitur modo Kalenberg: ubi et Cælia munitio fuit, jam pagus Zeisselmaur, quasi Cætiæ murus dictus, inter montem Kalenberg et Abendwertum, hand procul a Tulna oppido, 4 leucis Germanicis Vienna distante. Consule Laxium lib. 12 Reip. Rom. sec. 7 cap. 9 Merianum in Topographia Austriæ, et alios.

e Hos etiam 40 milites una assumptos asserit Cuspinianus. At 40 milites in prioribus Actis ante Laureaci capii, multis suppliciis cruciati, dicuntur carceribus inclusi.

f Valeria cum titulo Beatæ inscripta est Gynæcio sacro Arturi du Monstier ad hunc diem.

g Imo anno 303, cum gravissima contra Christianos prodissent edicta.

h Ordinis Cisterciensis 7 monasteria in Archiducatu Austriæ enumerat Jongelingus: ex quibus monasterium Wilaria, vulgo Wilhering, situm est ad ripam Danubii infra Lintzium, quod forsitan hic intelligitur.

DE TRANSLATIONE CORPORIS

IN POLONIAM, EJUSQUE CULTU.

Duæ Sacri corporis B. Floriani Martyris indicantur Translationes: altera e Norico Ripensi sive Austria superiore ad urbem Romanam: altera inde in Poloniam. Quo autem modo prior contigerit Translatio, hactenus non potuimus assequi. Plurimas cludes passa est Austria ab Hungaris vicinis adhuc Ethnicis, a quibus cœnobium antiquum S. Floriani destructum fuisse supra ex Wiguleio Hundio diximus. Forsan tum aliqui monachi, e Benedictina familia, furorem Hungarorum declinantes, fugerunt in Italiam, et amore singulari erga S. Florianum Patronum suum accensi, sacras ejus Reliquias una cum Actis martyrii secum detulerunt Romam, ac Summo Pontifici alicui obtulerunt. Hæc sic potuisse fieri non est quod dubitemus. Reipsa hoc aut simili aliquo factum modo fuisse, colligunt Poloni ex Actis secundæ Translationis, quando sacrum Corpus Roma in Poloniam portatum fuit.

2 Historiam Translationis describit Martinus Cromerus, libro sexto Rerum Polonicarum in Casimiro e Sandomiriensi Duce in Principem universæ Poloniæ assumpto,

D
ex 188.
sanctu
invocant.

E

Corpus delatum Romam traditur

et inde in Poloniam:

Historia Translationis a Cromero descripta

A *assumpto, et ista tradit*: Impetrarat a Pontifice Magno Lucio, ejus nominis tertio, Reliquias Floriani Martyris, easque ab Ægidio Mutinensi Episcopo alias, ad septimum milliarium a Cracovia, cum ingenti omnis generis hominum caterva; et solenni Sacerdotum pompa obviam progressus, reverenter exceperat et in suburbano Cracoviæ septemtrionali, quod post in formam oppidi redactum Cleparia nunc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idque templum splendida suppellectili dotaverat, et Collegium Sacerdotum Canonicorum in eo instituerat, attributo iis censu luculento tum de sua tum de Gedeonis Episcopi beneficentia: peculiariter autem Præposito maximam partem redituum, parœciæ Divi Michaelis Rupensis detractam addixerat, et summa veneratione novum hospitem et Patronum prosequabatur. Forte dies, Martyris memoriæ sacra, quæ ad quartum Nonas Maji anniversaria instituta est, advenerat: ibi Casimirus totum eum diem rei divinæ in æde Divi, et piæ in egenos et afflictos largitioni dedit. *Hæc ibi Cromerus. Regnavit Princeps Casimirus ab anno MCLXXVII, usque ad annum MCXCIV. At Gedeon sive Gedeo, XVI Episcopus Cracoviensis, assumptus anno MCLXVI sedit annis viginti, mortuus MCLXXXVI, Cracoviæ sepultus: cujus tempore S. Floriani Reliquiæ Cracoviam apportatæ, et ecclesia ejus nomine fundata. Ita Vitæ Archiepiscoporum et Episcoporum Cracoviensium, post Christophorum Katski a Joanne Cæsario anno MDCXXXIII editæ. Et hæc de Principe et Episcopo qui sacras Reliquias exceperunt. At qui donavit fuit Lucius III Papa, qui præfuit Ecclesiæ ab anno MCLXXXI usque ad annum MCLXXXV. Qui autem jussu Pontificis attulit Reliquias in Poloniam fuit Ægidius, e Garzonis gente, Bononiensis, postmodum creatus Episcopus Mutinensis, anno scilicet MCXCV. Ab anno deinde MCCVI Archiepiscopus Ravennas, in hac translatione a posteris scriptoribus per quamdam περίκλησιν appellatur Episcopus Mutinensis.*

B *3 Est autem S. Florianus miles et Martyr in regni Poloniæ Patronum assumptus, coliturque hac die quarta Maji, et ubi non fuerit Ecclesia S. Floriani pridie Vesperæ de inventione sanctæ Crucis dicuntur, et a Capitulo fit de S. Floriano, cum commemoratione sanctæ Crucis et S. Monicæ. Ubi vero fuerit ecclesia S. Floriani, integræ Vesperæ de eo fiunt. Porro tam Hymni ad Vesperas et Laudes, quam variæ Antiphonæ et Responsoria desumpta sunt et exornata ex Actis passionis S. Floriani jam datis. Omnium compendium continetur in tribus Lectionibus, quæ primo die in Nocturno secundo ad Matutinum recitantur, et hic subjunguntur.*

C *4 Florianus Martyr passus est Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, persecutione decima, eaque ultima. Cum * Theciæ audivisset, quadraginta milites, qui sub ejus signis aliquando stipendia merebant, Laureacum Norici martyrii causa ablegatos, ac ibi variis tormentis consumptos esse; festine ad*

illud oppidum se contulit: turpe putans, veteranum in tam pulchra victoria a tironibus vinci. Comprehensus sistitur Aquilino Præfecto. Qui cum in confessione Jesu Christi constanter perseveraret; fustibus, Præfecti jussu, semel atque iterum cæditur in scapulis, deinde ferro acuto graviter verberatur. Ad extremum, saxo ad collum appenso, in fluvium Anasum dejici jubetur.

5 *Gaudens ibat a conspectu Judicis Florianus. Ad pontem ubi venit, impetrat orationis tempus. In qua cum tota hora commoraretur; audacior quidam accurrit, ac Martyrem in fluvium dejecit, in quem confestim cecidit caligo et tenebræ. Sed ecce Dei servis serviunt omnia: deportat fluvius Sancti corpus, et ad saxum exponit. Mittitur a Deo inusitatæ magnitudinis aquila, quæ corpus Sancti ab omni protexit injuria. Apparet demum in somnis piæ cui-dam mulieri Valeriæ, ac ut corpus suum condatur, admonet. Romam postea transfertur, ac cum Principibus Diaconis Stephano et Laurentio collocatur, magno urbis solatio ac præsidio. Nam ejus adventu omnis barbarorum furor, qui tum urbem ac universam Italiam vexabat, resedit, paxque optata restituta est.*

6 *Tandem anno Domini millesimo centesimo octogesimo tertio, Casimirus, bello et pace clarus Poloniæ Princeps, una cum Gedeone Episcopo Cracoviensi, ad Lucium Tertium summum Pontificem mittunt; precantes, ut illis alicujus e Sanctis Martyribus ossa impertiatur, qui genti et urbi contra Prussos, Tartaros, aliasque barbaras gentes pro muro et vallo esset. Mittuntur ergo per Ægidium Episcopum Mutinensem sacra ossa. Gens tota cum Rege suo ad septem milliaria tanto hospiti obviam effusa prodit. Deponitur honorifice Martyr in templo a Casimiro extructo: pars corporis in primarium templum deferretur, ac in marmoreo altari includitur. Et sicut Jerosolyma Stephano, Roma Laurentio; ita suo gaudet Polonia Florianus.*

7 *Aliqua memoria Translationis S. Floriani Martyris notatur in MS. Florario Sanctorum ad diem xxviii Aprilis. Inter alias Reliquias, quæ Praga Ulysiponem anno MDLXXXVII delatæ ad ecclesiam Domus Professæ Societatis Jesu, a nobis ad xxv Januarii memorantur, est aliqua Reliquia S. Floriani Martyris, in xii ferculo collocata. In Diario Metropolitanæ Pragensis dicitur S. Floriani Mart. insigne frustum allatum Aquisgrano ad ecclesiam prædictam, anno MCCCLXXII per Carolum IV Imperatorem, cujus in hoc genere insigne studium passim hoc opere laudandum venit: ideoque petimus, si quod de ea Reliquia instrumentum antiquum ibi habeatur, mitti nobis, sed responsum accepimus non inveniri. Colitur S. Florianus Martyr, etiam hoc die Vicentiæ et Æsi in Piceno, et Scopulæ dicuntur habere corpus S. Floriani Martyris alicujus, sed a dicto Floriano diversi. De iis agit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ.*

Martyr obiit:

Corpus Romanam deferretur,

E et Cracoviam transfertur anno 1183

aliqua particula Ulyssipone.

F

alii Martyres Floriani dicti.

Patrocinium et cultus in Polonia.

Lectiones de eo.

* al. Ceciæ

Ultro se offert Præsidi.

DE SANCTO SILVANO

EPISCOPO GAZENSI MARTYRE,

ET ALIIS XXXIX VEL XL MARTYRIBUS.

ANNO CCCXI.

Elogium ex Menol. Basilii Imp.

Illustre horum Martyrum, ac potissimum S. Silvani Episcopi certamen celebratur apud Græcos et Latinos: quibus omnibus prævit Eusebius: sed lubet primo loco proferre elogium ex Menologio Græco Basilii Porphyro-geniti Imperatoris, quod facem

claram reliquæ historiæ accendat, et est hujusmodi. Die quarta mensis Maji. Certamen sancti Martyris Silvani. Silvanus sacer Christi martyr, fuit ex Gazæorum regione, primum quidem miles, postea vero propter Christum abdicatis terreni Regis castris, militiam

A militiam cœlestis Regis Christi assumpsit. Quare et Sacerdotio magno dignus habitus, primum Presbyter dein et Episcopus ordinatus est. Cum vero Ecclesiæ sibi creditæ regimini summa tolerantia incumberet, et multos ex ethnicis sua doctrina ad Christum adduceret: deprehensus ab idololâtris, et coram Cæsariensi populo in medio constitutus, crudeliter cæsus est, deinde suspensus et flagellis exceptus, ac postea ad æris metalla effodienda damnatus: ubi cum plures ærumnas sustinisset, ac Christum non solum profiteri non cessaret, sed etiam aliis et maxime iis, qui cum ipso erant ejusdem pœnæ consortes, Christum verum Deum annuntiaret; una cum aliis quadraginta Martyribus, qui ab ipso Christi edocti fuerant, capite obtruncatus fuit. *Hæc in dicto Menologio. In antiquo MS Synaxario Claromontano Societatis Jesu Parisiis, in quo fere eadem recensentur, additur, Sacerdotio factus dignus, propter eminentiam urbanorum morum et castitatem vitæ, ac tandem capite plexus cum aliis quadraginta Martyribus, quorum alii erant ex Ægypto, alii ex Palæstina prognati.*

et MS. Synaxario Claromontano.

Ex Eusebio habetur quod an. 308

una cum multis ad metalla damnatus Silvanus

et ibi post requiem aliquam,

rursum an. 311 vexatus

B 2 His relatis, quæ ab Eusebio indicantur proferimus. Primo is lib. 8. Hist. Eccl. cap. 13 refert Præsides Ecclesiarum, qui religionis quam prædicabant, sinceritatem fuso sanguine declararunt: deinde, Inter Martyres Palæstinæ, inquit, Silvanus Gazæ urbis Episcopus, apud æris metalla, quæ sunt in Phæno, cum aliis undequadráginta capite truncatus est. In subjuncto autem tractatu de Martyribus Palæstinæ accuratius singula, quæ ad S. Silvanum et hosce Martyres spectant, describit, ac cap. 7 ista habet: Cum quintus jam annus persecutionis volveretur (is est annus Christi CCCVIII, post narratum martyrium S. Theodosiæ Virginis, de qua late egimus die secunda Aprilis) Præses Urbanus, ad reliquos Christi Confessores se transferens, omnes ad æris metalla, quæ sunt apud Phænum Palæstinæ damnavit. Post hæc die quinto mensis Dii, hoc est ut Romani dicunt, Nonis Novembris, in eadem urbe Cæsarea Silvanus, qui etiam tum Presbyter et Confessor erat, sed paulo post ad Episcopatus honorem evectus, martyrium consummavit; et alii quidam ejus comites, cum pro vera pietate singularem constantiam ostendissent, ad opus in iisdem metallis faciendum, ab eo quem dixi Præsidente, condemnati sunt, decretumque ut pedum juncturæ candente ferro prius ipsis debilitarentur.

C 3 Iterum capite 13 ista proponit: Septimus jam persecutionis annus ad exitum vergebat, et res nostræ sensim sine sensu calumniantium molestia liberatæ ad octavum usque annum processerant. Cumque in metallis æris apud Palæstinam maxima Confessorum multitudo in unum congregata incredibili libertate frueretur, adeo ut ecclesias etiam extruerent; Præses provinciæ, vir sævus atque improbus, ut ex iis quæ adversus Martyres gessit perspicere facile potest, illuc delatus, audita illorum ratione vivendi, rem statim ad Imperatorem retulit, quæcumque, uti ipsi visum fuerat, calumniose in eos scribens. Dehinc Præpositus metallorum eo adveniens, velut ex Imperiali præcepto Confessores varias in turmas distribuit, et alios quidem in Cyprio, alios in Libano jussit incolere... Alii rursus ibidem versabantur, sejunctam a ceteris regionem seorsum incolendam sortiti: quotquot scilicet ex Confessoribus, ob senectutem, aut membrorum debilitatem, aut varios corporis morbos, ab opere faciendo immunes erant. Quorum princeps erat Silvanus, Gaza oriundus Episcopus, vir qui religionis Christianæ absolutissimum quoddam et venerabile exemplum extitit. Hic cum a primo ut ita dicam persecutionis die, et per totum deinceps illud tempus, variis confessionis certami-

Maji T. I.

nibus inclaruisset; ad id usque tempus servatus fuerat, ut omne illud in Palæstina certamen postremis quasi signaculo clauderet...

4 Porro supradictos viros, qui seorsum degentes orationibus et jejuniis et hujusmodi exercitationibus more solito incumbabant, Deus quidem beato ac salutari exitu donare jam parabat, adjutricem illis porrigens manum. Verum hostis ille et bonorum omnium inimicus, cum eos semper armatos assiduus ad Deum precibus, et ad pugnam paratos ferre non posset; interficere, utpote sibi molestos, atque e medio tollere satagebat. Quod quidem Deus efficere illi permisit; partim ne ille a spontanea sua improbitate abstereretur, partim ut isti tot ac tantorum certaminum præmia tandem perferrent. Sic igitur undequadráginta homines, jussu sceleratissimi Maximini, uno eodemque die capite truncati sunt. *Hactenus Eusebius, a quo indicatus annus VIII persecutionis incidit in annum Christi CCCXI, quo adhuc sæviebat in Oriente Maximinus Imperator. At Joannes qui magno elogio laudabatur hoc 13 capite, videtur a Græcis in Menæis et in Synaxario Claromontano referri die XX Septembris, quando de eo agi poterit.*

demum cum sociis 31 capite cæsus sit.

NOT. 43

E Eundem laudant, Rufinus

Usuardus et alii Martyrologi Latini,

post S. Hieronymum,

5 Hactenus Græci cum Eusebio. Inter Latinos prævit Rufinus Presbyter, qui lib. 8 Historiæ Ecclesiasticæ ista cap. 14 scribit: In Palæstina primus Silvanus Episcopus apud Gazam, cum plerisque Clericorum: in metallo autem Fanensi quadraginta simul capite cæsi. Ita editiones ejus anni MCCCCLXXIX et anni MDXXVI. Secutus Usuardus ad hunc diem his verbis: IV Nonas Maji In Palæstina, civitate Gaza, natalis B. Silvani ejusdem urbis Episcopi, qui persecutione Diocletiani, cum plurimis Clericorum suorum, martyrio coronatus est: deinde interposito S. Quiriaci ista habentur: Item in metallo Fanensi sanctorum Martyrum quadraginta, qui simul capite cæsi sunt. Quæ eadem consequenter, postposito S. Quiriaci, habent Ado, Notkerus et posteriores Martyrologi. In die assignando prævit Martyrologium S. Hieronymi, in cujus apographo Epternacensi ita legitur: In Cæsarea natalis Silvani, Alexandri et aliorum XI. In Ecgraphis Lucensi et Blumiano hæc ita indicantur: In Cæsarea natalis Sanctorum Silvani. In Alexandria XL Martyrum. In MS. Corbeiensi sed Parisiis excuso appellatur Silvinus, et Vibianus additur. Similia in aliis MSS. leguntur. Qui hic Vibianus legitur, videtur repetitus Urbanus, inter Martyres Afros ante collocatus. Ita, et Alexander, in aliis Alexandria; interponitur. Num quia partim Ægyptii erant, ibidem aliquem cultum habuerint, an alia de causa, non lubet conjectare. In hodierno Martyrologio Romano ista habentur: In metallo Phennensi Palæstinæ natalis B. Silvani Gazæ Episcopi, qui in Diocletiani persecutione Galerii Maximiani mandato, cum plurimis suis Clericis Martyrio coronatus est. Item Sanctorum triginta novem Martyrum qui ibidem ad metalla damnati, post ferri candentis ustionem et alia tormenta simul capite cæsi sunt. In Notis allegatur Eusebius, qui, ut supra vidimus, asserit jussu Maximini capite truncatos.

6 Græci aliis etiam diebus S. Silvanum aliosque Martyres celebrant: ac imprimis in MSS. Menæis, quæ Divisione apud Petrum Franciscum Chifletium reperimus, ad diem secundum Maji referuntur, addito ad elogium disticho, alio pro S. Silvano, alio pro XL Martyribus, qui partim ex Ægypto, partim ex Palæstina dicuntur oriundi. De Silvano Distichon hoc est:

Τῆς λευκοῦθρου Σιλδανοῦ λευκῆς κόρης
Βαφαῖς ἀρίστους γῆρας οἶδα καὶ ἕφορος.
Comam albicantem albo-rubei Silvani
Tinxisse gladium et senectutem scio.

Martyribus quadraginta hi versus accinuntur.

Ἦγενκε διπλῇ Μαρτύρων εἰκάς ἕφορος,

60

Αἰγυπτος

memorantur etiam 2 Maji,

Αἰγύπτου οὗτος, ἤνεγκε καὶ Παλαιστίνην.

duplam vicensam Martyrum gladius tulit,
Quos Palæstina protulit et quos Ægyptus.

14 Octob.

7 Præterea ad diem xiv Octobris refertur S. Silvanus, in MS. Synaxario Claromontano et in Menæis excusis et apud Maximum Cytherorum, hoc elogio. Silvanus ex Gaza oriundus, vir mitis ingenii et sinceræ fidei, Gazensis Ecclesiæ Presbyter, jam grandis natu ad populum Cæsareæ urbis perductus, flagris peracerbe cæditur, et in lateribus laceratur. Deinde ad æreas metalli fodinas damnatus, a fidelibus officio Pontificio præfectus est. Aliquanto vero post

senio confectus, et imbecillitate fractus, capite plexus est. Denique die quinta Novembris refertur S. Silvanus ad metalla damnatus, ubi omnino credendus hic Episcopus intelligi, quod hic idem sit dies, quo latam et 5 Nov. in ipsum ac socios Confessores sententiam istam indicat Eusebius : quodque eodem die in Martyrologio Basilii Imperatoris et aliis Græcis MSS. cum SS. Domino, Theotino et aliis non tantum, ad metalla damnatus dicatur; sed expresse addatur in aliquibus, quod fuerit tandem capite plexus, idque sub Præsidente Palæstinæ Urbano.

DE S. SYNESIO MARTYRE,

G.H.

DEPOSITO LUCÆ IN HETRURIA.

IV MAJI

Memoria in
Fastis,

Inter Sacra corpora Sanctorum, quæ in urbis Lucensis ecclesiis in Hetruria plurima adservantur, est corpus S. Synesii Martyris, cujus memoria celebratur in antiquis Martyrologiis Ecclesiæ Lucensis, quæ Franciscus Maria Florentinus post Martyrologium Hieronymianum a se editum adjunxit : in quibus ista habentur : iv Nonas Maji S. Senesii Martyris. Eodem die meminerunt illius Carthusiani Bruxellenses, in scriptis additionibus ad Grevenum his verbis : In Luca civitate S. Senesii Martyris. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, anno MDCVIII excuso, sub nomine S. Sentii eum honorat, eodem iv Maji, his verbis : Sentius, miles et Martyr, Lucæ hac die venerationem habet. Corpus enim illius in templo majore religiose adservatur, et memoria ejus anniversaria duplici ritu, non modo in civitate, sed et per diocesim celebratur. Acta tamen Martyris ita periere, ut neque locus, neque tempus neque genus martyrii sciri contigerit. Solæ enim manent ejus reliquæ, cum inscriptione, Martyris nomen continente. Et in Annotatione addit : An hac die passio illius recolatur, vel Inventio sive Translatio, neque id quidem scitur. Quo ergo indicio Militem appellavit, si solum nomen Martyris ex inscriptione notum fuerit? Idem Ferrarius edidit anno MDCXXV Catalogum generalem Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ibique ita scripsit : Lucæ in Hetruria S. Senesii Militis et Martyris, atque, ut in Notis addit alias Sentii. Ex tabulis Ecclesiæ Lucensis. Corpus ejus in Ecclesia Cathedrali asservatur. Cyzici passus sub Licinio traditur : cujus corpus primum Romam sub Damaso Pontifice, deinde Lucam translatum est, ut habent MSS. monumenta Ecclesiæ Lucensis : ex quibus Cæsar Franciottus, in Historia et Vitis Sanctorum Lucensium, anno MDCXIII ediderat Italice Martyrium et translationem corporis S. Senesii.

et apud
Ferrarium.Martyrium
Cyzici sub
Licinio affictum
ex Actis S.
Theogenis :

2 Nos in itinere nostro Romano bis illa Acta Latine descripsimus, primum Florentiæ in Bibliotheca Medicæ Magni Ducis, pluteo 20 reperta, deinde Lucæ ex MS. Legendario Ecclesiæ Cathedralis. Verum dum examinamus, deprehendimus eum, qui talia Acta seculo XIII post factum in novum altare translationem composuit, eodem modo illuisse Lucensium credulitati, S. Synesii passionem a se repertam mentiendo; quomodo circa Vitam S. Frigidiani, præcipui Lucensium Patroni, factum ab eo, qui ut Sanctum illum Hibernum esse et in Hibernia notum persuaderet, sub ejus nomine supposuit historiam S. Finniani Episcopi Magbilensis, dandam x die Septembris; idemque fecit in S. Silao, altero Lucensis ecclesiæ Patrono, applicans ei Vitam S. Sinnani, datam a nobis viii Martii. Sane tota martyrii series, quæ hic attribuitur S. Synesio, spectat ad S. Theogenem sub Licinio Cyzici passum, a nobis ad

ejus natalem, diem iii Januarii edita, ex variis MSS. item ex Mombrilio et Agonibus Martyrum mensis Januarii, extantque sed contracta apud Vincentium Bellocensem lib 13 Speculi historialis cap. 60, et apud Petrum de Natalibus lib. 2 Catalogi cap. 41. Ex eisdem Actis sua elogia sumpserunt Græci in Menologio Basilii Imperatoris, MS. Synaxario Claromontano, Menæis excusis et MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, Latini etiam Martyrologi Florus, Rabanus, Notkerus aliique in variis MSS. ut non detur dubitandi locus, quin sint Acta dicti Theogenis Martyris, paucis hinc inde mutatis attributa S. Synesio Martyri.

3 Verum impostura magis apparet in Translatione corporis, ubi iidem qui corpus sepelierant Cyzici in Villa-Adamanti sub Licinio, tulissent Romam, ubi a Damaso Papa mirifica veneratione susceptum dicitur, idque illo tempore, cum cogerentur sacrificare, vel certe si contemnerent illud agere, gladio illorum capita amputarentur. Constat interim Damasi electionem annis fere LX post excessum tyrannorum esse factam. Sed levia hæc forent nisi magis absurda sequerentur ista : Decedente B. Damaso Papa successit in Episcopatu venerabilis Orosius. Tunc temporis tenebat Romanum Imperium Constantius nepos Magni Constantini Imperatoris, qui petiit et impetravit a dicto Papa Orosio corpus jam sæpe nominati Martyris, et deduxit ad Lucanam civitatem, et ædificavit Ecclesiam B. Petri, et juxta altare collocavit corpus prælibati Martyris. Hæc sunt in MS. Florentino. Ast ubi somnians auctor intellexit aliquem Papam Orosium fuisse, eumque successorem S. Damasi. Cui anno CCCLXXXII vita functo successisset S. Siricius, at quis tunc imperavit Constantius nepos Constantini Magni? Fuit hujus filius Constantius, sed is anno CCCLXI e vita decesserat, et dicto anno CCCLXXXII regnabant Gratianus, Valentinianus junior et Theodosius. Qui postea Acta in Legendario Lucensi reperta descripsit, ut dictos errores emendaret, jam relata sic contraxit. Tandem ab Orosio sanctæ Sedis Apostolicæ vice susceptus est; regnante Imperatore Romanorum, potestate qua situs est S. Synesius ab Orosio Romanæ Ecclesiæ Pontifice, ut regia potestate deveniret, quemadmodum factum est. Suscepto autem corpore B. Senesii deductus est in Lucanam civitatem, et extra portam urbis collocatum in ecclesia S. Petri etc.

adjunctis cras-
sis erroribus
de translato
corpore Ro-
mam.

4 Hæc ibi. Quæ omnia ut mera somnia jure neglexit Cæsar Franciottus, et corpus S. Senesii Lucam delatum anno DCCLXXXVII statuit, cum huic Ecclesiæ Lucensi præesset Joannes I Episcopus. Videtur Franciottus hac nixus conjectura, quod dictus Episcopus corpus S. Reguli Archiepiscopi Africani a Populonia, ubi fuerat a Totilæ Regis militibus martyrium passus,

an corpus
Lucam
translatum
seculo 8?

Lucam

A *Lucam transtulerit; uti Ferdinandus Ughellus tomo I Italiae sacræ in Episcopis Lucensibus, allato antiquo instrumento, explicat, et ad Kalendas Septembris dicendum erit. Præterea eodem Joanne Sedente, urbs Luca nobilitata fuit miraculosa Christi crucifixi imagine, quam ferunt a Nicomede effectam: hanc nobis cum anno MDCLXII Lucæ ad plures dies subsisteremus, venerandam aperuerunt Ecclesiæ Cathedralis præcipui Canonici. De ea autem legi possunt, quæ memoratus Franciottus latius describit.*

B *3 Verum ut ad S. Synesium revertamur, hoc certum est, quocumque tempore delatum fuerit corpus Lucam, ibidem seculo Christi undecimo fuisse cum debita veneratione asservatum in ecclesia S. Petri, extra muros civitatis Lucanæ. Nam ut Acta in MS. Florentino habent, tunc a filiis ejusdem Ecclesiæ et Lucensi populo in eadem Ecclesia mirifice est facta crypta, et in ea decenter est collocatum corpus ab Anselmo Episcopo prædictæ civitatis, Clero et populo multo conveniente: qui jam dictus Episcopus postea, non multo tempore currente, Romanæ Ecclesiæ Sedem honorifice tenuit, et Papa Alexander II nominatus est: in quo profecto loco multa exuberant beneficia, ad laudem et gloriam nominis Jesu Christi. Hæc ibi. Dictus Anselmus adlectus fuit Episcopus Lucensis anno MLVI, at Pontifex Romanus creatus anno MLXI, Alexander II appellatur, mortuus XXII Aprilis anni MLXXIII. Ab hoc Alexandro II constitutus Episcopus Lucensis ejus nepos S. Anselmus, cujus Vitam illustravimus ad diem XVIII Martii. Deinde substituti fuerunt Episcopi Gothifredus, Rangerius, Rodolphus, ac postea anno MCXVIII successit Benedictus, fato functus anno MCXXVII. Sub quo hæc circa corpus S. Synesii peracta traduntur in dicto MS. Florentino.*

C *6 Cum in loco illo per occultos terræ meatus aqua sæpius redundaret, et fere usque ad medium altaris excresceret, Benedictus, Dei gratia sanctæ Lucanæ Ecclesiæ servus et Episcopus, sollicitus exitit de thesauro recondito, ne videlicet aqua succrescens ossa beatissimi Martyris attingeret, ac per hoc in aliquo sanctum corpus læderetur. Unde factum est, ut præfatus Pontifex a Fratribus consilium peteret quid facto opus esset: plurima siquidem in loco prædicto totius Lucani populi, pro reverentia sanctissimi Martyris, devotio frequentabatur: qui etiam de aquarum redundantia, quam videbant, nihilominus dubitabant. Visum est igitur Episcopo ejusque Fratribus potius et utilius consilium, ut dubitationem hanc de medio auferentes, populi piæ intentioni consularent, et devotionem eorumdem circa divinum cultum ac Reliquias Martyris augmentarent. Proinde ad prædictam ecclesiam S. Petri majoris venientibus, altare, sub quo jacebat Martyr Senesius, frangitur: locus, in quo latebat thesaurus venerabilis, recluditur: extra cryptam, ipsius Pontificis suorumque Fratrum manibus, magna cum reverentia deportatur; et desuper ante altare Apostolorum Principis, interim honestissimorum virorum diligenter exquisita et adhibita custodia, collocatur.*

7 Quales ibi vigiliæ, quam solenniter et quam celebriter, et ab ipso Pontifice et ab omni vicissim Clero civitatis, per octo dies continuos ibi pernoctantibus, quantus etiam et quam assiduus virorum concursus; quanta erga Martyrem (sicut earum est consuetudo) devotissimarum mulierum frequentia, cereis et luminaribus, quæ plurima in singulis deferbantur vigiliis, per totam noctem et diem non ibi deficientibus, nullius unquam lingua sufficit enarrare. Octavo denique die convenit apud S. Petrum universa civitas, et de toto Episcopatu quam maxima multitudo. Affuit et Benedictus Pontifex, una cum omni Clero suo; et habita processione celebri, altare quod erat reædificatum mirabiliter benedixit,

et per gratiam sancti Spiritus consecravit: sub quo Beati Martyris Senesii diligenter ac reverenter ossa recondita requiescunt.

Anno milleno centeno bis duodeno;

Augustique die jam sexto bisque noveno

Ad cujus oratorium quicumque fideliter et recta intentione conveniunt, divinis per intercessionem Martyris perceptis beneficiis, non absque salute mentis et corporis ad propria redeunt. Credimus profecto quod ipsius interventu, qui conveniunt, lætificantur; et Lucana civitas meritis ejusdem protegitur atque defenditur, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

8 *Hactenus auctor Vitæ S. Senesii in MS. Florentino. Verum propter demolitionem fiendam de dicta ecclesia S. Petri ob necessitatem belli, quod dubitabatur per Florentinos indici adversus civitatem Lucanam, veneranda corpora S. Senesii et BB. Romæi et Avertani, de consensu et auctoritate R. D. Vicarii Reverendissimi D. Cardinalis Episcopi Lucensis et etiam Capituli dictæ ecclesiæ Cathedralis, nec non et magnificorum Dominorum magnificæ civitatis Lucensis, de ipsa ecclesia S. Petri ad ecclesiam Cathedralem S. Martini de Luca, magna cum solemnitate, anno MDXIII translata fuerunt, ad beneplacitum deponentium restituenda novæ ecclesiæ S. Petri Majoris: uti latius continetur in Tabulis publicis, a nobis XXV Februarii ad Vitam S. Avertani § 3 editis. Franciottus in Catalogo Sanctorum, quorum sacra corpora in ecclesia Cathedrali servantur, ita interserit: Corpus S. Senesii, in deposito, pro æde S. Petri majoris: et recensitis Reliquiis ecclesiæ S. Petri majoris, addit: Huc debent suo tempore referri tria sancta Corpora, videlicet S. Senesii Martyris, et SS. Avertani et Romæi.*

9 *Et ipsum quidem S. Petri templum fuit circa annum MDLXXXVIII nobili structura restauratum a fundamentis, ac vulgo jam nuncupatur ecclesia Dominæ de miraculis, propter miraculosam ibidem Deiparæ imaginem: sacrorum autem corporum restitutio dilata fuit, propter dissidia quædam desuper suborta usque ad annum MDCXLIV: quando factum de eadem restitutione instrumentum, quod ex Lucensis Reipublicæ Archivio, anno MDCLXXVI transcribendum nobis curavit Illustrissimus Marius Florentinus, nobilis illius Medici pariter et historici Francisci Mariæ Florentinii, hospitis quondam nostri et in hoc opere sæpius laudati atque laudandi, filius; ex Lucensis Ecclesiæ Diptychis, a suo quondam patre collectis sed adhuc ineditis, addens, Brachium S. Synesii in ecclesia S. Mariæ curtis-Orlandingorum servari et coli, apud Religiosos Presbyteros Congregationis Matris Dei, quæ ex eadem Florentinia familia habuit ipsius Francisci Mariæ fratrem P. Hieronymum, virum eruditum etiam ipsum, et libris nonnullis editis clarum. Instrumentum prædictæ restitutionis, ex Italico Latine redditum, hujusmodi est.*

10 In nomine Domini Quandoquidem ex Instrumento per qu. Petrum Joannis Pauli de Piscilla, sub annum MDXIII die xxxi Augusti confecto pateat, quod adm. Illustre ac Reverendiss. Capitulum adm. Illustrium ac Reverendorum Dominorum Canonicorum Cathedralis Lucensis receperit in depositum corpora S. Synesii et BB. Romæi et Averardi seu Avertani, quæ fuerant in ecclesia Collegiata S. Petri Majoris, a Dominis Canonicis, Præfecto fabricæ atque uno ex Parochianis ejusdem ecclesiæ, tenenda, servanda, et custodienda pro beneplacito dictorum Dominorum Deponentium, ac deinde reddenda restituendaque DD. Rectori, Canonicis et Parochianis illius ecclesiæ S. Petri Majoris, ad quamcumque eorum requisitionem ac voluntatem, idque sub pœnis atque in forma

24 Augusti,

translatum in ædem Cathedrali anno 1513,

E

cum intentione illud restituendi,

quod usque in an. 1644 dilatum,

F

quando restitutionem postulantes ecclesiæ S. Petri Canonicis,

In crypta depositum seculo XI,

ob aquæ abundantiam elevatum,

et in altari novo depositum anno 1124

A modo in eodem Instrumento expressis. Quando-
idem etiam adm. Ill. ac Rev. D. Laurentius Bon-
ni, in præsentiarii ecclesiæ S. Petri Majoris
bene meritis Prior, apud prædictum Ecclesiæ Ca-
thedralis Capitulum institerit, ut in virtute contra-
ctæ obligationis dignetur restituere corpora illa
sancta.

11 Ipsum adm. Ill. ac Reverendiss. Capitulum,
competenti numero congregatum, die IV Martii anno
MDCXLIV inter alia decrevit, ut Domini Primicerius
Sigismundus Puccini, Franciscus Galganetti, et
Felix Trenta, ante hac ad d. restitutionis negotium
deputati, plenam habeant auctoritatem consultandi
decernendique id quod desuper utilius factu judica-
rint, pro ipsius Reverendiss. Capituli commodo, pro
prima functione futura in festo ipsius S. Synesii,
desuperque conficiendi publica instrumenta, sub iis
pactis et conditionibus quæ et qualia expedire cen-
suerint.

12 Hac ergo auctoritate instructi Domini præ-
dicti... dant et consignant adm. Ill. ac Rev. D.
Laurentio Bonvisi Priori, ad hoc constituto ab ec-
clesiæ suæ Canoniceis, per actum a me Notario pu-
blico rogatum sub die XXVIII Aprilis, et D. Josepho
Baroni, moderno Fabricæ S. Petri Majoris Præ-
fecto, prædicta corpora S. Synesii, et BB. Romæi et
Ayerardi seu Avertani, transferenda quodcumque
et quomodocumque ipsis libuerit ad jam d. eccle-
siam, ut ibi deinceps more solito honorentur ea
conditione ut Reverendiss. Capitulum jus servet
celebrandi Missam solennem ad horam Tertie in
prædicta ecclesia S. Petri Majoris, mane, die IV pro-
ximi mensis Maji, quando occurret festum d. S.
Synesii, eo modo ac forma quo antea facere solebat
Reverend. Capitulum in præd. ecclesia S. Petri cor-
am præd. deposito in festo ipsius Sancti.

13 Hac igitur consignatione sic facta, prædicti

Prior et Fabricæ Præfectus, absolvunt prædictos D
deputatos ab omni obligatione, quæ forte ex vi præ-
citati instrumenti posset contra Reverendiss. Capi-
tulum prætendi, quocumque modo aut titulo, stipu-
latione adjuncta et quacumque exceptione seclusa.
De quibus omnibus utrimque factis et reciproce pro-
missis, factum est præsens instrumentum, sub pœnis
contra infractores hujus conventionis statutis, sol-
vendis toties quoties etc. Actum Lucæ in sacrario
Ecclesiæ Cathedralis Lucanæ, coram et præsentibus
ibidem adm. Rev. D. Joanne Antonetti custode d.
Cathedralis, et Bartholomæo olim Domini Merli,
Lucensibus civibus, testibus rogatis, sub anno Na-
tivitatis Domini MDCXLIV, Indictione XII, die vero
XXX Aprilis, ad fol. 559 protocolli instrumentorum
Egregii D. Jacobi de Matronis, in archivio publico
Illustriss. et Excellentiss. Lucensis Reipublicæ exi-
stentium.

Ego Jacobus de Motronis N. P. rogavi.

14 Ex hoc ergo tempore, uti novis subinde litteris
prælaudatus Marius Florentinus me docuit VII Julii
anni MDCCLXXVII, ossa S. Synesii ac BB. Romæi et
Avertani requiescunt in arca jam dictæ ecclesiæ maxi-
ma, tribus distinctis arculis cupressinis, multito et coc-
cineo serico ornatis, condita, post cratem ferream inau-
ratam, qua dictum altare ad ipsarum arcularum custo-
diam præmunitur. Et sancti quidem Synesii festum
celebratur quotannis IV Maji cum divinis Officiis, Missa
solenni musico modulamine, et cereorum oblatione no-
mine Reipublicæ faciendâ; non tamen eisdem, ut solebat
olim, interest Excellen'tissimus Reipublicæ Vexillifer
cum duobus Decemviris, quia inductum consuetudine est
ut illi jam rarius in publicum exeant. B. Avertani
celebritas die XXV Februarii recolitur, et de eo pariter
Missa peragitur: sed de B. Romæo nihil fit parti-
culare.

ubi nunc
corpora sub
ara majori
habentur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

NEOPHYTO, GAIO ET GAIANO, ITEM ZENONE, MARCIO ET MACARIO.

G. H.

IV MAJI

Cultus 3
primorum,

Memoria horum Martyrum variis diebus reco-
litur, ad primo ad diem IV Maji in MS.
Synaxario Græco Ecclesiæ Constantinopoli-
tanæ, quod spectat ad Collegium Claromont.
Societatis Jesu Parisiis, in quo ista habentur: Certamen
sanctorum Martyrum Neophyti, Gaii et Gaiani.
Eorum celebritas peragitur in veneranda ecclesia
sanctorum, gloriosorum et in miraculis patrandis
eximiorum Cosmæ et Damiani, quæ est in ædibus
Darii dictis. Dein ad diem quintum Maji eisdem pene
verbis celebratur in Menæis excusis, et apud Maximum
Cytherorum Episcopum et in MSS. Taurinensibus in-
dicatur certamen SS. Neophyti, Gaii et Gaianæ
Martyrum. At septimo die Maji in MSS. Menæis,
quæ apud Petrum Franciscum Chifletium Societatis
Jesu reperimus Divione, ista leguntur: Sancti Gaia-
nus, Gaius et Neophytus gladio cæsi martyrium
consummarunt. Adjunguntur dein isti versus:

Ἐγὼ λέλειμμαι, τέμνε δὲ καὶ ἐξέφο,.

Ὡς τοὺς συνάθλους, Γάιος Μάρτυρ λέγει.

Fui relictus: ensis ast me quoque tulit,

Sicut sodales, Gaius Martyr inquit.

Denique undecimo Augusti referuntur in priore MS. Sy-
naxario, et adjunguntur socii Zenon, Marcus et Maca-
rius, et dicitur celebritas peragi ἐν ἐξαέρῳ οἴκῳ in ele-
sunt in vata æde SS. Cosmæ et Damiani ut supra. Et
eadem Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ
et duplicibus Taurinensibus Ducis Sabaudicæ et aliis Pa-
trum Dominicanorum Congregationis S. Ludovici Pa-

risiis. Quos omnes ad hunc IV Maji damus. Si tamen
aliqua Acta possimus nancisci (nam extitisse aliqua
persuadet circumstantia cæsi post ceteros Gaii, in disti-
cho notata) referuntur ad diem XI Augusti. Interim a
conditione editi loci monemur, præmemoratam SS.
Cosmæ et Damiani ædem ipsam esse, quam, teste Chro-
nici Alexandrini seu verius Constantinopolitani auctore;
Heracii Imperatoris ævo invaserunt Avars: nam
Nicetas Choniates lib. 3 de Alexio Commeno Blacher-
narum collem appellat: hæc autem ecclesia supra di-
citur fuisse, ἐν τοῖς Δαρείου; an ut distinguatur ab al-
tera suburbana eorundem Sanctorum æde, ἐν τοῖς
Παυλίνου sita, extra eos muros, quos Blachernensi D.
Virginis Basilicæ ad eam urbi jungendam circumdu-
xisse Heracium, testatur Codinus de originibus? Me-
minisse illius ædis videtur Cedrenus, cum describit quo-
modo ex prædicti Blachernensis Basilicæ tecto Michael
Balbus signum belli sustulerit adversus rebellem Tho-
mam, urbi et imperio imminentem castraque habentem,
ἐν τοῖς Παυλίνου ἐνθα τὸ τῶν θαυματουργῶν Ἀναργύρων
τέμενος ἴδρυται, ubi mirificorum Anargyrorum tem-
plum consistit. Verum cum ipse locus fuerit in Blacher-
nis, uti ex Cedreni contextu liquet, difficile creditu est,
geminas ibi ædes eorundem Sanctorum Cosmæ et Da-
miani fuisse; potiusque suademur tot nominibus unum
idemque templum significari, in quo Sanctorum prædi-
ctorum corpora deposita fuerint, non uno fortassis loco
aut tempore cæsa, allataque.

Locus cultus
in suburbio
CP. Bla-
chernis.

Omnium
11 Augusti.

DE S. JACOBO DIACONO, MARTYRE BERGOMI IN ITALIA.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 59

ANNO CCCLXXX

Officia propria Sanctorum Ecclesiae Bergomatis habemus, a Sixto V Pontifice anno MDLXXXVII approbata, et Bergomi anno MDCX excusa, atque iterum cum nova facultate recusa Romae in typographia Camerae Apostolicae anno MDCXIV. In his praescribitur festum S. Jacobi Martyris, sub ritu duplici celebrandum, cum hisce ad Matutini Nocturnum secundum recitandis Lectionibus.

Elogium ex
Breviario,

B 2 Jacobus Martyr, Bergomi nobilibus parentibus natus, et liberalibus disciplinis eruditus, comitate atque orationis lepore, antequam Christi fidem susceperet, omnibus amabilis et jucundus erat. Quare eum Dei benignitas diu in infidelitatis errore permanere noluit. Cum enim aliquando Presbyterum, in coetu Christianorum de fidei veritate et falso idolorum cultu disserentem, audisset; Christianae religionis desiderio incensus, Christo nomen dedit. Baptismi deinde Sacramento initiatus, tantum in Christiana pietate profecit, ut Clero Ecclesiae adscriptus, Archidiaconatus honore dignatus sit. Ea tempestate cum Ariana haeresis late virus suum diffunderet, et Bergomi ad quadraginta ex praecipuis Clericis in ecclesia trucidati essent; Jacobus, fratrum caede minime territus est, quin illis se ut firmissimum murum opponens, et privatim et publice Catholicam fidem sacrae Scripturae ac Patrum testimoniis confirmavit. Quibus praesidiis non solum Catholicos in fide retinuit, sed et multos haereticos ab Arianorum fallaciis ad Ecclesiam revocavit: quae res illorum odium magis in eum concitavit. Itaque conspiratione ad eum facta, Jacobo in templo et suggesto ad populum concionanti caput injecto jaculo vulnerant: moxque ab iis illinc praecipitatus, nodosisque fustibus contusus, martyrio coronatur, quarto Nonas Maji anno Salutis trecentesimo octuagesimo. Ejus corpus Catholico honorifice cum psalmis et hymnis in S. Alexandri basilica sepelierunt: ubi multis miraculis ad fidei Catholicae comprobationem in dies illustratur.

Epitaphio,

C 3 Hactenus Lectiones Ecclesiasticae: quibus alterum antiquitatis monumentum adjungimus, epitaphium ad ejus tumulum olim positum, et a Ferdinando Ughello tomo 4 Italiae sacrae in Episcopis Bergomensibus excusum his verbis. Hic requiescit B. M. Jacobus, Clericus et Diaconus Bergomensis, qui Christum praedicans, pro dura impiae haeresis castigatione, ab Ariana turba fustibus percussus, e pulpito ejectus, Martyr efficitur iv Nonas Maji, anno Salutis humanae CCCLXXX et Diaconatus sui anno xx, et impii Valentis Catholicorum persecutoris xiii: et in sacra Cathedrali D. Alexandri aede conditus est. Colitur S. Alexander Martyr, primarius Bergomensium Patronus, die xxvi Augusti. Annus Valentis Imperatoris in Epitaphio positus, melius in Lectionibus omissus est, quod is biennio ante fuerit in pugna contra Gothos interemptus.

et Vineae
Barthol. de
Peregrinis.

4 Tertium testimonium proferimus ex Vineae Bergomensis, a Bartholomaeo de Peregrinis, Presbytero et cive Bergomensis, anno MDXLV conscripta: in cujus parte 1 cap. 8 ista traduntur: Haec subinde vinea, per annos duos et quinquaginta et amplius, permansit sine cultore Episcopo, ob infidelium persecutiones. Subsecutus est autem B. Jacobus, Archidiaconus et Canonicus, qui cum antea hujus Vineae destructor esset, factus est fortissimus defensor et fidelis cultor. Bergomeamque Ecclesiam sanctissime par an-

nos viginti gubernans, quadraginta illos Clericos Bergomenses, ecclesiam Divo Alexandro dicatam custodientes, in pristinam regularem et Apostolicam vitam restituit, qui postea simul omnes ab haereticis Arianis occisi sunt. Hic autem Jacobus, propter hoc minime perterritus, contra ipsos Arianos constanter certavit, et tandem pro Christi fide crudeliter interemptus est, anno humanae Salutis CCCLXXX quarto Maji, et in eadem ecclesia a Catholicis Christianis conditus est. Haec ex libro tertio Chronicorum Domini Joannis Mariae Mediolanensis Canonici Regularis. Quae etiam in libro tertio de Antiquitatibus et gestis Divorum Bergomensium historia habetur. Haec ibi.

5 Hactenus antiquiorum scriptorum fontes ostendi, ex quibus alii suos rivulos deduxerunt: et talis censeri potest M. Antonius Benalius, in suis de Vita et rebus gestis Sanctorum Bergomatum Commentariis, quos Jo. Antonius Guarnerius Canonicus expolivit, auxit et edidit anno MDLXXXIV. Ubi S. Jacobi Martyris Vita est, instar Orationis Panegyricae late deducta: sed ad historiam nihil producit, quod non est satis accurate in jam datis monumentis expositum. Simili fere modo Italice ediderunt Marinus Mutius in Historia Sanctorum Bergomensium anno MDCX, et MDCXXI excusa; et Caestinus Bergomas, Presbyter Capucinus pars 2 Historiae quadripartitae Bergomensis, volumine 2: ubi sub finem addit, sepulturam S. Jacobi e memoria hominum excidisse, et sacrum corpus longo tempore fuisse occultum, quod tandem anno MCCXC revelatum fuit, et cum aliis tribus corporibus inventum. Praeerat tum Ecclesiae Bergomensi Robertus Bungus Episcopus, qui ad honorem Sanctorum quatuor in ecclesia Cathedrali altare erexit, et in eo quatuor corpora deposuit. Videtur Galesinius ad hanc translationem respexisse, dum in suo Martyrologio, ex Annalibus et tabulis Bergomensibus, ad diem xxvi Aprilis ista scribit: Bergomi translatio sanctorum Martyrum Projecti et Jacobi. Ex his Projectus aliis Projectitus Martyr colitur xvii Augusti.

Corpus
translatum
anno 1219,

6 Demum quando anno MDLXI ecclesia S. Alexandri destructa est, Clerus cum Reliquiis Sanctorum, inter quas et S. Jacobi fuerunt, demigravit in ecclesiam S. Vincentii, quae etiamnum Cathedralis persistit. Movet scrupulum Caestinus, quasi perperam ejus aeo, supra referatur S. Jacobus a falso idolorum cultu ad Christianam religionem conversus, acsi eo tempore Paganismus fuisset extinctus. Est in eadem Alpestri ditione cum hac diocesi Bergomensi territorium Tridentinum, in quo anno CCCXCVII a Paganis occisi fuerunt SS. Sissinnius, Martyrius et Alexander, quorum illustria Acta damus xxix Maji. Meminerunt S. Jacobi Martyris Ferrarius in Catalogo generali et alio Sanctorum Italiae, Nicolaus Brautius in Martyrologio Poetico, Ughellus in Descriptione urbis Bergomensis, ubi S. Jacobum trucidatum anno CCCLXXXIV scribit.

F
et iterum
anno 1561.

7 Equidem nescio quibus fundamentis ejusmodi chronologia nitatur, qua post Juliani Apostatae necem, tantum audaciae fuisse Arianis in Italia creditur, ut sub piissimis et Christianissimis Imperatoribus Valentiniano (nam Valens ejus frater Arianus solas Orientis ecclesias turbavit) Gratiano, Theodosio, ejusmodi facinus credantur in ecclesia perpetrasse. Si tale quid sub Constantio diceretur actum circa tempus Mediolanensis conciliabuli, et annum CCCLVI, multo verosimilius id appareret. Nihil tamen mutare volui: cum enim impius Constantius ecclesiis passim omnibus Arianos Episcopos curavit praeficiendos,

potuit Arianorum factio, dum viverent illi, valida fuisse, etiam multis post ejus excessum annis; et quem Bergomatibus ipse imposuerat, ad annum CCCLXXX aut etiam CCCLXXXV vitam prorogasse. Sic

anno CCCLXXXIII, mortuo Medionali Aurentio, tumultuatum fuisse scimus circa electionem successoris, satagentibus Arianis, ut aliquis suæ partis eligeretur.

D. P.

VIDE APP. T. VII
MAJI NOT. 60

DE S. MONICA VIDUA

MATRE S. AUGUSTINI.

AN.
CCCLXXXVIII.

Cultus sacer.

Festum sanctissimæ Matris S. Augustini, Monicæ, celebratur hoc IV Maji solenni cultu, apud omnes passim Religiosos Ordines, qui sub regula et patrocinio S. Augustini militantes, universam Ecclesiam mirifice exornant: quales sunt Canonici Regulares cujuscunque Congregationis, scilicet Gallicanæ, Lateranensis, S. Salvatoris, Aroasiensis, Windeshemensis, et aliarum. Neque his cedunt Ordines Fratrum Eremitarum S. Augustini, et Fratrum Servorum B. Mariæ Virginis. Quin etiam observo ejus cultum præscriptum in nonnullis Breviariis Ordinis Præmonstratensis et Prædicatorum. Sed et modo in Breviario Romano sub ritu semiduplici est Officium de S. Monica præceptum. Sacra ejusdem memoria refertur in hodierno Martyrologio Romano, et in Martyrologio Colonix et Lubecæ anno MCCCXC excuso, uti etiam apud Bellinum, Grovenum, Maurolycum, Molanum, Canisium, Galesinium, Ferrarium, Ghinium, aliosque.

Vita collecta ex Confessionibus S. Augustini;

2 Vitam et virtutes S. Monicæ filius ejus Augustinus inseruit libris Confessionum suarum, unde eas excerpit Aloysius Lipomanus; et sic leguntur apud Surium, sed extra formam ordinatæ narrationis. Quam intendens Walterus, Canonicus Regularis cænobii Aroasiensis in Artesia; (idem qui descripserat translationem reliquiarum ipsius Sanctæ, Ostia Aroasiam a se deportatarum anno MCLXII) eadem Confessionum Augustinianarum loca digessit, prout exigebat vitæ actæ series. Hanc igitur sic dispositam collectionem damus, ex MS. Bodecensis monasterii in Westphalia erutam a Joanne Gamansio nostro. Ad calcem legebantur hæc verba: Explicit Vita S. Monicæ matris S. Augustini, cujus historia trahitur ex historia S. Augustini, ex novem libris Confessionum, et ex duabus epistolis sequentibus quas scripsit sorori suæ: et mox subjungitur epistola, non gemina, sed unica; qualis etiam, sub titulo jam relato, excusa est ad calcem Vitarum duobus tomis a Jonino Mombratio editarum. Verum licet epistola scripta sit in persona fratris ad sororem de communi utriusque matre, nemo tamen dixerit eam esse S. Augustini, nisi qui Augustini scripta nunquam legerit. Sed nec cogitari potest esse alterius fratris, qui simul aderat morienti: continet enim quædam ei ad quam scribi fingitur, nimium nota, quam ut frater sorori scribere ipsa voluisset, et alia quædam indicabimus infra cœvum auctorem non referentia. Quia tamen fieri potuit, ut aliquæ S. Augustini ad sororem epistolæ extiterint aliquando, unde acceptum pro parte aliqua sit argumentum istius scriptionis, eam sub hac præcautione, putavimus subjungendam prædictæ collectioni.

Historia Translationis Aroasiam,

3 Dabimus deinde præmemoratæ translationis historiam, a Waltero, ut dixi, descriptam, quam Aroasia et ex urbe Aeriensi accepimus, et intelleximus etiam MS. extare in cænobio Bodecensi. Habet ea notas omnes fidelis et cœvi scriptoris, ab eaque principium sumpsit totus S. Monicæ cultus, ignotus antiquioribus Martyrologis omnibus, et ab Aroasiensibus ad ceteros Regulares Canonicos per Belgium, Galliam, et Germaniam, inde etiam ad Eremitas Augustinianos, ac denique ad Ecclesias omnes transfusus. Idem Canonici Aroasienses, de quorum fundatione proluxe egimus XIII Januarii, ad Vitam B. Hildemari Institutoris, prius

ubi festum celebrari cepit 4 Maji.

quam de Reliquiis S. Monicæ scirent aliquid, habebant in usu celebrandi festum Conversionis S. Augustini die V Maji (nec enim est cur postea credantur diem mutasse) atque inter cetera illius festi ad Matutinum Responsoria etiam illud usurpabant, quod incipit, Accepta baptismi gratia: quod solum ex omnibus cum esset matri ac filio proprium, apte illud assumptum est in advectione S. Monicæ: cujus natalem in cæli diem cum nusquam expressisset S. Augustinus, videntur Aroasienses congruum judicasse, ut acturi S. Monicæ festum, quæ suis precibus lacrymisque filii conversionem impetrarat, eligerent dein ipsius conversionis festivitati prævium, et ab alio Majori Officio vacuum, scilicet IV Maji: qui dies nunc in tota servatur Ecclesia, tamquam dies natalis. Fuerunt tamen qui, nescio ex quo fundamento, depositionem notarent die XXVIII Aprilis, ut patet ex Bruxellensi Martyrologio MS. S. Gudulæ.

4 Festum translationis Aroasienses agunt XII kalendas Maji, uti in Annotatis docebimus: neque de veritate illius scimus controversiam motam ab Italis, parum scilicet curantibus, utrum sanctæ corpus in desolata fere Ostiensi urbe adesset vel abesset: paucisque Ostiensibus, illius absentix consciis, studiose occultantibus damnum sua incuria et negligentia factum. Quare nihil miramur, si post tria fere secula decursa, Augustinianis Eremitis apud Martinum V instantibus, data sit opera ad requirendum Ostiæ quod ablatum esse ignorabatur corpus: quomodo autem persuaderi potuerint Romani istud a se inter alia Sanctorum corpora infra ecclesiam S. Aureæ repertum Ostiæ fuisse, et ut tale transtulerint ad concessam Eremitis S. Triphonis ecclesiam in urbe, unde postea delatum in eam est, quæ nunc S. Augustini dicitur: tunc commodius disquiremus, cum fuerit exposita Walteri historia de translato a se Aroasiam corpore, quam hic subnectimus: de reliquo S. Monicæ in urbe Romana cultu acturi ad finem prætensæ ad illam Translationis, cujus anniversarium in Martyrologio hodierno Romano notatur ad diem IX Aprilis.

Translatio
20 Aprilis,

Romæ autem
9 Aprilis.

VITA

Ex libris Confessionum S. Augustini a Walthero Canonico Regulari ante annos quingentos collecta.

Ex MS. Bodecensi.

PROLOGUS COLLECTORIS.

Rogatus fui a Fratribus, quibus meipsum negare non debeo, ut vitam et actus S. Monicæ, matris Beatissimi Augustini, de libro Confessionum ipsius excerpere satagerem; et pro posse meo consequenter quæque seriatim loco suo et apte jungerem; sicut a primæva ætate, usque ad finem vitæ ipsius, ea geri potuisse competenter æstimarem. Quibus cum responderem, quod studiosis lectoribus possit satis sufficere, sicut de actibus ipsius ipse filius ejus scribendo digesserat; nec jam necessarium, sed quasi subsannabile videri, si quod a pluribus, qui multo melius et facilius id fecisse potuissent, hactenus

Auctor Vitam S. Monicæ in libris Confessionum dispersam,

A nus permansit intactum, a me, tantillulæ scientiæ viro, quasi præsumptive fuerit attentatum : illi e contra dixerunt, quod si ab olim jam factum fuisset ipsum, repetere vere conveniens jam non esset : nec tamen ab alta sapientibus, sed simplicibus, sui similibus, id fieri expetebant; nec aliquem cogi ad legendum.

ordinare rogatus a Fratribus,

2 Ea enim quæ inde D. Augustinus dixit, ita per librum Confessionum, per particulas et quasi frustatim, dispersa sunt, ut vix a studioso lectore teneri memoriter possint; sed et ordine præposterato ita posita sunt, ut quæ primo facta fuerant, postremo; et e contra, dicta videantur. Neque enim circa illud ordinandum ipsius scribentis vigilabat intentio; sed piæ matris benevolentiam et sollicitudines, quas erga ipsum specialius semper habuerat, reminiscens, sicut tractantis memoriæ occurrebat, aliqua pro tempore inferebat. Nam et in libro, quem ad Paulinum Episcopum scribit, de cura pro mortuis agenda, maternæ dilectionis et affectionis ita meminit, dicens : Si rebus viventium interessent animæ mortuorum, [et ipsæ nos quando eas videmus alloquerentur in somnis] ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nulla nocte desereret, quæ me terra marique secuta est, ut mecum viveret : absit enim **C** ut facta sit vita feliciori crudelis usque adeo, ut quando aliquid angit cor meum, nec tristem filium consoletur, quem dilexit unice, quem numquam voluit mæstum videre.

quibus et Reliquias attulerat,

3 Quia vero Reliquias S. Monicæ, Deo volente et me advehente, habere meruerant; pro devotione, quam ad S. Augustinum habuerant, et ipsius sanctissimæ Matris Vitam, mea industria ex ordine digestam, habere multum desiderabant. Sed cum multis modis excusarem me, nec usum, nec scientiam habere contestans, nihilo minus insistebant, dicentes : Tantummodo adsit voluntas; nam ex dono Dei aderit facultas. Videns itaque tantum desiderium eorum, et quotidianam fere instantiam, cedendum æstimavi. Promisi igitur ut tentarem si quo modo id apte possem facere quod petebant; ita dumtaxat, ut nihil verborum immutarem omnino, nec aliqua novitate verborum, sed eisdem verbis utens, ut non nuper editum, sed transcriptum veraciter dici possit.

id facit servatis iisdem verbis,

4 Nec conturbet auditores si pleraque absque determinatione temporis in hoc opere proferuntur, cum nonnulla et in aliis Scripturis divinis similiter **C** reperiantur. In Evangelio quoque plura dicta et acta Salvatoris non eodem ordine ab Evangelistis relata sunt, quo et facta feruntur; quod studiosis lectoribus manifestum est. Sed non in hoc dubium debet habere fidelis intentio, si nesciat, quando bona facta fuerint, dum aliquando facta fuisse constiterit. Sunt enim quidam carnales adeo, ut nolint credere nisi quod oculis viderint, sicut ille adhuc sensibus carnis deditus dicebat : Nisi videro et tetigero, non credam; qui et in hanc blasphemiam aliquando incidunt, ut nolint credere Sanctos esse, nisi ad nutum ipsorum miracula faciant, sicut mercenarius vel servus ad nutum Domini sui jubentis; quæ tamen potest contingere quod alias fecerint, quamvis nescierint.

sine definitione temporum,

Jo. 20, 21 aut ornatu miraculorum

quæ nec omnibus Sanctis adferunt,

5 Verum in hoc multi falluntur, quod nec omnes Sancti miracula faciunt, nec omnes qui faciunt Sancti sunt. Sunt enim, ait beatus Papa Gregorius, intra sanctam Ecclesiam multi, qui vitam virtutum tenent, et signa virtutum non habent, quæ et reprobis sunt communia, et magicis artibus aliquando fiunt. De bonis operibus meritum sanctitatis æstimandum est, non de miraculorum ostentatione, quam multi Sanctorum fugisse leguntur. Quod etiam B. Augustinus in suis Confessionibus ostendit di-

cens : Ad te, Deus meus, cui humilem famulatum ac simplicem debeo, quantis mecum suggestionum machinationibus agit inimicus, ut ignota aliquid petam? Sed obsecro, per Regem nostrum et puram Jerusalem, simplicem et castam, ut quemadmodum longe est a me ista confessio, ita semper sit longe ac longius miraculorum operatio. Hæc enim Sancta, de qua agimus, quam casta, quam pia, quam sobria, quam mitis, quam benigna, quam modesta, quam patiens fuerit, et quam assidua, quamque devota, in orationibus, in vigiliis, in jejuniis, in elemosynis, ita ut nihil omnino ad perfectionem ei desisset, in libris Confessionum aperte legitur. Adsint igitur huic nostro conamini Sancti isti, de quibus loquimur, et ad quorum obsequium nostra laborat intentio; ut quo pro illorum devotione et fraterna dilectione, et caritate cognovimus, ipsis occulta inspiratione præmonstrantibus, et ignorantiae nostræ tenebras illuminantibus, ad propositum finem perducere valeamus.

et miranda facere subterfugerant

ad virtutes autem colligendas opem petit.

Hactenus Prologus, cui hoc solum monitum subiiciendum occurrit, collata a nobis omnia esse et emendata juxta accuratiores operum Augustinianorum editiones : quædam etiam, quæ vel auctor prætermiserat, vel potius festinans librarius transilierat, a nobis esse restituta suis locis, sic tamen ut [ ] discreta a ceteris, intelligas in Bodecensi MS. defuisse.

E

CAPUT I.

Pia educatio, conjugium, viduitas, sollicitudo pro filio Augustino.

O Domine, quia ego servus tuus sum, ego servus tuus et filius ancillæ tuæ : accipe confessiones meas et gratiarum actiones, Deus meus, de rebus innumerabilibus. Non enim præteribo quidquid mihi anima mea parturit de famula tua, quæ me parturivit; et carne, ut in hanc temporalem; et corde, ut in æternam lucem renascerer. Non ejus, sed tua dicam dona in ea. Neque enim seipsam fecerat aut educaverat : tu creasti eam (nec pater, nec mater sciebat quid ex eis fieret) et eruditit eam in timore tuo virga Christi tui, regimen unici filii tui, in domo fidei bono membro Ecclesiæ tuæ. [Nec tantam erga suam disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantum famulæ ejusdam decrepitæ, quæ patrem ejus infantem portaverat, sicut dorso grandiuscularum puellarum parvuli portari solent : cujus rei gratia et propter senectam ac mores optimos, in domo Christiana satis a dominis honorabatur : unde etiam curam dominicarum filiarum commissam sibi diligenter gerebat, et erat in eis coercendis, cum opus esset, sancta severitate vehemens, atque in in docendis sobria prudentia. Nam eas, præter illas horas, quibus ad mensam parentum moderatissime alebantur, etiamsi exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat; præcavens consuetudinem malam, et addens verbum sanum : Modo aquam bibitis, quia in potestate vinum non habetis : cum autem ad maritos veneritis, factæ dominæ apothecarum et cellariorum, aqua sordebit, sed mos potandi prævalebit.]

lib. 9 c. 8

Deo providente,

F *sub annosæ famulæ severa disciplina,*

docta etiam aquæ cupidinem frangere,

puerili tamen levitati indulgens,

7 Hac ratione præcipiendi et auctoritate imperandi, frænabat aviditatem tenerioris ætatis, et ipsam puellarum sitim formabat ad honestum modum, ut jam nec biberet, quod non deceret. Et surrepserat tamen, sicut mihi filio famula tua narrabat, surrepserat et vinolentia. Nam cum de more, tamquam puella sobria, juberetur a parentibus de cuppa vinum depromere, submisso poculo, qua desuper patet, priusquam in lagunculam funderet merum, primoribus labris sorbebat exiguum, quia non poterat amplius sensu recusante. Non enim ulla temulenta cupidine

ancillæ meribibulam vocantis convitio
salubriter compungitur
 A *cuppam* faciebat hoc, sed quibusdam superfluentibus etatis excessibus, qui ludicris motibus ebulliebant, et in puerilibus animis majorum pondere premi solent. Itaque ad illud modicum quotidiana modica addendo, quoniam qui modica spernit paulatim decidit, in eam consuetudinem lapsa erat, ut prope jam plenos mero caliculos inhianter hauriret.

8 Ubi tunc sagax anus et vehemens illa prohibetio? Numquid valebat aliquid adversus latentem morbum, nisi tua medicina, Domine, vigilaret super nos? Absente patre et matre et nutritoribus, tu præsens, qui creasti, qui vocas, qui etiam per præpositos homines boni aliquid agis ad animarum salutem, quid tunc egisti, Deus meus? unde curasti? unde sanasti? Nonne protulisti durum et acutum ex altera anima convitium, tamquam medicinale ferrum, ex occultis provisionibus tuis, et uno ictu putredinem illam præcidisti? Ancilla enim, cum qua solebat accedere ad cuppam, litigans cum domina minore, ut fit, sola cum sola, objecit hoc crimen amarissima insultatione, vocans meribibulam. Quo illa stimulo percussa, respexit fœditatem suam, confestimque B damnavit atque exiit. Sicut amici adulantes pervertunt, sic inimici litigantes plerumque corrigunt: nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi voluerunt retribuisti eis. Illa enim irata exagitare appetivit minorem dominam, non sanare; et ideo clanculo, aut quia ita eas invenerat locus et tempus litis, aut ne forte et ipsa periclitaretur quod tam sero prodidisset. At tu, Domine, rector cœlitum et terrenorum, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animæ insania sanasti alteram; nequisquam, cum hoc advertit, potentiæ suæ tribuat, si verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi.]

cap. 9
viro juncta,
non tantum ipsa ejus mores tolerando vincit,
C
sed et alias docet viris esse subjectas;
10 Denique cum matronæ multæ, quarum viri mansuetiores erant [plagarum vestigia etiam dehoneſtata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam, veluti per jocum, graviter admonens ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales vocantur, recitari audissent, tamquam instrumenta quibus ancillæ factæ essent, deputare debuissent: proinde memores conditionis, superbire adversus dominos non oportere.] Cumque mirarentur illæ, scientes quam ferocem conjugem sustineret, numquam fuisse auditum, aut aliquo indicio claruisse, quod Patricius cæciderit uxorem, aut quod a se invicem vel unum diem domestica lite dissenserint, [et causam familiariter quærerent; docebat illa institutum suum quod supra memoravi. Quæ observabant, expertæ gratulabantur: quæ non observant, subjectæ vexabantur.]

11 Socrum etiam suam, primo susurriis malarum ancillarum adversus se irritatam, sic vicit obsequiis, perseverans in tolerantia et mansuetudine, ut illa ultro filio suo medias linguas famularum proderet, quibus inter se et nurum pax domestica turbabatur,

socrum quoque suam sibi devincit,

expeteretque vindictam. Itaque posteaquam ille et D matri obtemperans, et curans familiæ disciplinam, et concordia suorum consulens, proditas ad prodentis arbitrium verberibus coercuit; promisit illa, talia de se præmia sperare debere, quæcumque de sua nuru, sibi quo placeret, mali aliquid loqueretur: nullaque jam audente, memorabili inter se benevolentia suavitæ vixerunt. Hoc quoque illi bono mancipio tuo, in cujus utero me creasti, Deus meus, misericordia mea, munus grande donaveras, quod inter dissidentes atque discordes quaslibet animas, ubi poterat, tam se præbebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invicem audiret amarissima, qualia solet eructare turgens atque indigesta discordia, quando præſenti amicæ de absente inimica per acida colloquia cruditas exhalatur odiorum; nihil tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas reconciliandas valeret. Talis illa erat docente te magistro intimo.

12 Audieram autem ego adhuc puer de via æterna, nobis promissa per humilitatem Domini Dei nostri, descendantis ad superbiam nostram, et signabar jam signo Crucis ejus, et condiebat ejus sale, jam inde ab utero matris meæ, quæ multum speravit in te. Vidisti, Domine, cum adhuc puer essem, et quodam die pressus stomachi dolore, repente æstuarer, pene moriturus; vidisti, Deus meus, quoniam custos meus jam eras, quo motu animi et qua fide baptismum Christi tui, Dei et Domini mei, flagitavi a pietate matris meæ et matris omnium nostrum, Ecclesiæ tuæ et conturbata mater carnis meæ, quoniam et sempiternam salutem meam carius parturiebat corde casto in fide tua, jam curaret festinabunda, ut Sacramentis salutaribus initiarer et abluerer, te, Domine Jesu, confitens in remissionem peccatorum; nisi statim recreatus essem. Dilata est itaque mundatio mea, quasi necesse esset adhuc sordidari si viverem: quia videlicet post lavacrum illud, major et periculosior in sordibus delictorum reatus foret.

13 Ita jam credebam, et illa, et omnis domus; nisi pater solus, qui tamen non evicit in me jus maternæ pietatis, quo mirus in Christum crederem, sicut ille nondum crediderat. Nam illa satagebat ut tu mihi pater esses, Deus meus, potius quam ille; et in hoc adjuvabas eam ut superaret virum, cui melior serviebat: quia et in hoc tibi, utique id jubenti, serviebat. Denique etiam virum suum, jam in extrema vita temporali ejus, lucrata est tibi; nec in eo jam fidei planxit, quod in nondum fidei toleraverat. Erat etiam serva servorum tuorum. Quisquis enim eorum noverat eam, multum in ea laudabat et honorabat et diligebat te: quia sentiebat præſentiam tuam in corde ejus, sanctæ conversationis fructibus testibus. Fuerat enim unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie tractaverat, in operibus bonis testimonium habebat; nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deviare cernebat.

14 Itaque illa exilivit pia trepidatione ac tremore, et quamvis mihi nondum fidei, timuit tamen vias distortas, in quibus ambulant qui ponunt ad te tergum, et non faciem. Heu mihi! et audeo dicere, tacuisse te, Deus meus, cum irem abs te longius? Itane tunc tacebas mihi? Et cujus erant, nisi tua, verba illa per matrem meam, fidelem tuam, quæ cantasti in aures meas? Nec inde quidquam descendit in cor meum, ut facerem illud. Volebat enim illa, et secreto memini ut monuerit cum solitudine ingenti, ne fornicarer, maximeque ne adulterarem cujusquam uxorem. Qui mihi monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubescerem: illi autem tui erant, et nesciebam, et te tacere putabam, atque illam loqui, per quam tu mihi non tacebas; et in

inter discordes pacifice agit,

lib. 1 c. 11

E
filium in Christiana fide instruit

licet necdum baptizatum,

lib. 9 cap. 9
et virum quoque ad eandem adducit:
F

peccantes liberos solita corrigere

lib. 2 cap. 3

imprimis de Augustino angitur,

qui eam non audiens

A in illa contemnebaris a me, filio ejus, filio ancillæ tuæ, servo tuo.

lib. 3 cap. 6
adhæret
Manichæis,

cap. 11

quod dolentem
Monicam

solatur Deus
per visum,

15 Itaque patre jam defuncto, cum incidissem in homines, superbe delirantes, et carnales nimis, et loquaces, in quorum ore laquei diaboli et viscum, confectum commixtione syllabarum nominis tui et Domini Jesu Christi et Paracleti consolatoris nostri Spiritus sancti; * misisti manum tuam ex alto, et de hac profunda caligine eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea, fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam, ex fide et spiritu quem habebat ex te; et exaudisti eam, Domine. Exaudisti eam, nec despexisti lacrymas ejus, cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus, in omni loco orationis ejus; et audisti eam. Nam unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet, et habere mecum eandem mensam in domo, quod nolle cœperat, aversans et detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula lignea, et advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset mœrens et mœrore confecta. Qui cum causas quæsisset ab ea mœstitiæ suæ quotidianarumque lacrymarum, docendi, ut assolet, non discendi gratia; atque illa respondisset, perditionem meam se plangere; jussisse illum quo segura esset, atque admonuisse ut attenderet et videret, ubi esset illa, ibi esse et me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regula stantem. Unde hoc? nisi quia erant aures ad cor ejus. O tu, bone Omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tamquam solum cures, et sic omnes tamquam singulos!

certam faciens quod eandem secum fidem aliquando teneret,

16 Unde illud etiam? quod cum mihi narrasset ipsum visum, et ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse quod eram; continuo, sine aliqua hæsitatione, Non, inquit: non enim mihi dictum est, Ubi ille, ibi et tu; sed, Ubi tu, ibi et ille. Confiteor tibi, Domine, recordationem meam quantum recolo, quod sæpe non tacui, amplius me isto per matrem vigilantem responso tuo, (quod tam vicina interpretationis falsitate turbata non est, et tam cito vidit quod vivendum fuit: quod ego certe, antequam dixisset, non videram) etiam tum commotum fuisse, quam ipso somnio, quo feminae piæ gaudium, tanto post futurum, ad consolationem tunc præsentis sollicitudinis tanto ante prædictum est. Nam novem ferme anni secuti sunt, quibus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cum sæpe surgere conarer, et gravius alliderer, volutatus sum: cum tamen illa vidua casta, pia, et sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu et gemitu non segnior, non desineret horis omnibus orationum suarum de me plangere ad te; et intrabant in conspectum tuum preces ejus: et me tamen dimittebas adhuc volvi et involvi illa caligine.

cap. 12
id ne etiam confirmans per os Sacerdotis

17 Et dedisti alterum responsum interim, quod recolo: nam et multa prætereo, propter quod propere ad ea quæ me magis urgent confiteri tibi; et multa non memini. Dedisti ergo alterum per Sacerdotem tuum quemdam Episcopum, nutritum in Ecclesia et exercitatum in libris tuis: quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui et refellere errores meos, et dedocere me mala ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos invenisset) noluit ille, prudenter sane, quantum sensi postea: respondit enim me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem novitate hæresis illius, et nonnullis quæstiunculis jam multos imperitos exagitassem, sicut illa indicaverat ei. Sed, sine, inquit, illum ibi, et tantum roga pro eo Dominum; ipse legendo reperiet quis ille sit error et quanta impie-

Maji T. I.

tas; simul etiam narravit, se quoque parvulum a se ducta matre sua datum fuisse Manichæis, et omnes pene non legisse tantum, verum etiam scriptisasse libros eorum; sibi que apparuisse, nullo contra disputante et convincente, quam esset illa secta fugienda, itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando et ubertim flendo, ut me videret et mecum dissereret; ille jam subtomachans tædio, Vade, inquit, a me, ita vivas: fieri enim non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse, inter colloquia sua, mecum sæpe recordabatur, ac si de cœlo sonuisset.

CAPUT II.

Discessus S. Augustini in Italiam et ad S. Ambrosium, secuta Monica: hujus gaudia in ejus conversione.

Manus autem tuæ, Deus meus, in abdito providentiæ tuæ non deserebant animam meam, et de sanguine cordis matris meæ per lacrymas ejus diebus ac noctibus pro me sacrificabatur tibi; et egisti mecum miris et occultis modis. Tu illud egisti, Deus meus: nam a Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus volet. * Egisti ergo mecum ut mihi persuaderetur Romam pergere, et potius ibi docere quod docebam Carthagine. Sed quare potius hinc abirem et illuc irem tu sciebas, Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter plangit, et usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam, violenter me tenentem, ut aut revocaret aut mecum pergeret: et finxi me amicum nolle deserere donec vento facto navigaret. Et mentitus sum matri, et illi matri: et evasi: quia et hoc tu dimisisti mihi misericorditer, servans me ab aquis maris, plenum execrandis sordibus, usque ad aquam gratiæ suæ, qua me abluto siccarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram sub vultu suo. Et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut in loco qui proximus nostræ navi erat, memoria B. Cypriani, maneret ea nocte.

lib. 5 cap. 7

E
Cap. 8

Romam profecturo Augustino frustra oblectata,

19 Sed ea nocte clanculo ego profectus sum: illa autem remansit orando et flendo. Et quid a te petebat, Deus meus, tantis lacrymis nisi ut navigare me non sineres? Sed tu alte consulens et exaudiens cardinem desiderii ejus, non curasti quod tunc petebat, ut in me faceres quod semper petebat. Flavuit ventus, et implevit vela nostra, et litus subtraxit aspectibus nostris: in quo mane illa insaniebat dolore et querelis, ac gemitu implebat aures tuas, contemnentes ista, cum et me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipsas cupiditates; et illius carnale desiderium justo dolorum flagello vapularet. Amabat enim secum præsentiam meam more matrum; sed multis multo amplius: et nesciebat quid tu illi gaudiorum facturus esses de absentia mea. Nesciebat; ideo flebat et ejulabat, atque illis cruciatibus arguebatur rea reliquiarum Evæ, cum gemitu quærens quod cum gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarum et crudelitatis meæ, conversa rursus ad deprecandum te pro me, abiit ad solita, et ego Romam.

furtivo ejus discessu contristatur:

F

20 Et ecce excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, et ibam jam ad inferos, portans omnia mala quæ commiseram, et in te, et in me, et in alios multa et gravia, super originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Et ingravescentibus febribus jam ibam et peribam, et illa hoc nesciebat: et tamen pro me orabat absens: tu autem ubique præsens, ubi erat exaudiebas eam, et ubi eram miserabar mei, ut recuperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neque enim

Cap. 9
eodem ibidem ægrotante,

61 desiderabam

ad precum
suarum in-
stantiam,

si abs-
tismo obiisset,
contristanda
magis :

A

meditabam in illo tanto periculo baptismum tuum :
pater eram puer, quando illum de materna pie-
tate erantavi, sicut jam recordatus atque confessus
sum. Sed in dedecus meum creveram, et consilia
medicinæ tuæ demens irridebam, qui me non sivist
tamen bis mori. Quo vulnere si feriretur cor ma-
tris, numquam sanaretur. Non enim satis eloquor
quid erga me habebat animi, et quanto majore so-
licitudine me parturiebat spiritu, quam carne pepe-
rerat. Non itaque video quomodo sanaretur, si mea
talis illa mors transverberasset viscera dilectionis
ejus.

B

21 Et ubi essent tantæ preces, et tam crebræ
sine intermissione? Nusquam, nisi ad te. An vero
tu, Deus misericordiarum, sperneres cor contritum
et humiliatum viduæ castæ ac sobriæ, frequentantis
elemosynas, obsequentis atque servientis Sanctis
tuis, nullum diem prætermittentis oblationem ad
altare tuum; bis in die, mane et vespere, ad eccle-
siam tuam sine ulla intermissione venientis; non
ad vanas fabulas et aniles loquacitates, sed ut te
audiret in tuis sermonibus, et tu illam in suis ora-
tionibus? Hujusne tu lacrymas, quibus non a te
aurum et argentum petebat, nec aliquod mutabile
aut volubile bonum; sed salutem animæ filii sui,
tu, cujus munere talis erat, contemneres et repelle-
res ab auxilio tuo? Nequaquam, Domine: imo vero
aderas, et faciebas ordine quo prædestinaveras
esse faciendum. Absit ut tu falleres eam in illis
visionibus et responsis tuis, quæ jam commemora-
vi, et quæ non memoravi; quæ illa fidei pectore
tenebat, et semper orans tamquam chirographa tua
ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in seculum
misericordia tua, eis quibus omnia debita dimittis,
etiam promissionibus tuis debitor fieri. Recreasti
ergo me ab illa ægritudine, et salvum fecisti filium
ancillæ tuæ.

sanatum pro-
fectumque
Mediolanum
Cap. 13

Cap. 14

Lib. 6 c. 1
secuta illa,
intelligit
renuntiasse
Manichæis,

C

22 Postea Missum a Mediolano Romam ad Præ-
fectum Urbis, ut illi civitati Rhetoricæ magister
provideretur, impertita etiam evectione publica;
ego ipse ambivi per eosdem ipsos Manichæis vani-
tatis ebrios, quibus ut carerem ibam, sed utrique
nesciebamus, ut dictione proposita me probatum
Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Me-
diolanum ad Ambrosium Episcopum, in optimis
notum orbi terræ, pium cultorem tuum, cujus tunc
eloquia strenue ministrabant adipem frumenti tui,
et lætitiæ olei, et sobriæ vini ebrietatem populo
tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per
eum ad te sciens ducerer; et studiose audiebam
disputantem in populo. * Itaque Manichæos quidem
relinquendos esse decrevi, et statui tandiu esse
Catechumenus in Catholica fide a parentibus com-
mendata, donec aliquid certi eluceret quo cursum
dirigerem.

23 Jam venerat ad me mater, pietate fortis, terra
marique me sequens, et in periculis omnibus de te
secura. Nam et per marina discrimina ipsos nautas
consolabatur, a quibus rudes abyssi viatores, cum
perturbantur, consolari solent; pollicens eis perven-
tionem cum salute, quia hoc ei tu per visum polli-
citus eras. Et invenit periclitantem quidem graviter
me desperatione indagandæ veritatis: sed tamen ei
cum indicassem, non me quidem jam esse Mani-
chæum, sed neque Catholicum Christianum; non
quasi inopinatum aliquid audierit, exilivit lætitia;
cum jam segura fieret ex ea parte miseræ meæ, in
qua me tamquam mortuum, sed resuscitatum tibi
flebat, et feretro cogitationis efferebat, ut diceret
filio viduæ, Juvenis, tibi dico, surge; et revivis-
ceret, et inciperet loqui, et redderes illum matri
uæ.

24 Nulla ergo turbulenta exultatione trepidavit

cor ejus, cum audisset ex tanta parte jam factum
quod tibi quotidie plangebat ut fieret; veritatem me
nondum adeptum, sed falsitati jam ereptum. Imo
vero quia certa erat, et quod restabat te daturum,
qui totum promiseras; placidissime et pectore
pleno fiduciæ, respondit mihi, credere se in Chri-
stum, quod priusquam de hac vita migraret, me vi-
sura esset fidelem Catholicum. Et hoc quidem mihi;
tibi autem, fons misericordiarum, preces et lacry-
mas densiores, ut accelerares adjutorium tuum, et
illuminares tenebras meas, et studiosius ad eccle-
siam currerem, et in Ambrosii ora suspenderet ad
fontem salientis aquæ in vitam æternam. Diligebat
autem illum virum sicut Angelum Dei, quod per
illum cognoverat me interim ad illam ancipitem
fluctuationem jam esse perductum; perquam trans-
iturum me ab ægritudine ad sanitatem, intercur-
rente acriore periculo, quasi per accessionem quam
criticam medici vocant, certa præsumebat.

25 Et cum invenisset Mediolani Ecclesiam sab-
bato non jejunantem, cœperat perturbari, et flu-
ctuare quid ageret. Cum ego talia non curabam, sed
propter ipsam consului de hac re beatissimæ me-
moræ virum Ambrosium. Respondit se nihil docere
me posse, nisi quod ipse faceret: quia si melius
nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem,
nulla reddita ratione, auctoritate sola sua nos vo-
luisse admonere, ne sabbato jejunaremus; subsecu-
tus est et ait mihi: Cum Romam venio, jejuno sab-
bato: cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad
quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva,
si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam
tibi. Hoc cum matri renuntiassem, libenter amplexa
est. Ego vero de hac sententia etiam atque etiam
cogitans, ita semper habui, tamquam eam cœlesti
oraculo susceperim.

26 Inter quæ cum ad memorias Sanctorum, sicut
in Africa solebat, pultes et punem, et merum attu-
lisset, atque ab Ostiario prohiberetur, ubi hoc Epi-
scopum vetuisse cognovit, tam pie atque obedienter
amplexa est, ut ipse miraretur quod tam facile ac-
cusatrix potius consuetudinis suæ, quam discepta-
trix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsi-
debat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat
in odium veri amor vini, [sicut plerosque mares et
feminas, qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potio-
nem aquatam madidi, nauseant]: sed illa cum attu-
lisset canistrum cum solennibus epulis prægustandis
atque largiendis, plus etiam quam unum pocillum,
pro suo palato satis sobrie temperatum, unde digna-
tionem sumeret, non ponebat: et si multæ essent,
quæ illo modo videbantur honorandæ, memoriæ
defunctorum, idem ipsum vinum, quod ubique po-
neret, circumferebat: quo jam non solum aquatis-
simo, sed etiam tepidissimo, cum suis præsentibus
persorbitiones exiguas partiretur: quia pietatem ibi
quærebat non voluptatem.

27 Itaque ubi comperit, a præclaro Prædicatore
atque Antistite pietatis præceptum esse ista non
fieri, nec ab eis qui sobrie facerent, ne ullo occasio
se ingurgitandi daretur ebriosis, et quia illa quasi
parentalia superstitioni Gentilium essent similima;
abstinuit se libentissime, et pro canistro pleno ter-
renis fructibus, plenum purgatoribus votis pectus
ad memorias Martyrum adferre didicerat, ut et quod
posset daret egentibus, et sic communicatio Domi-
nici Corporis illic celebraretur, cujus Passionis imi-
tationi immolati et coronati sunt Martyres. Sed
tamen videtur mihi, Domine Deus meus, et ita est
in conspectu tuo de hac re cor meum, non facile for-
tasse de hac amputanda consuetudine matrem meam
fuisse censuram, si ab alio prohiberetur, quem non
sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem

eam

D
et confidit in-
tegre con-
vertendum.

Epist. 118
Cap. 2
Mediolan.
ecclesiæ ritui
sese aptans
jejunium Sab-
batinum
dimittit,
E

Lib. 6 c. 2
et desinit
ferre ad se-
pulcra obla-
tiones,

F

intelligens
id prohibi-
tum a S
Ambrosio

singulariter sibi obstricto. A meam maxime diligebat; eam vero ille, propter ejus religiosissimam conversationem; qua in bonis operibus tam fervens spiritu frequentabat ecclesiam; ita ut sæpe erumperet, cum me videret in ejus prædicatione, gratulans mihi quod talem matrem haberem, nesciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, et inveniri posse viam vitæ minime putabam.

cap. 12 et 13
Optans filii matrimonium,

28 Sic eram, donec tu, Altissime, non deserens humum nostram, miseratus miseros subvenires miris et occultis modis. * Et instabatur impigre, ut ducerem uxorem, maxime matre dante operam, quo me conjugatum baptismus salutaris ablueret, quo me indies gaudebat aptari, et vota sua ac promissa tua in mea fide compleri animadvertibat. Cum sane et rogatu meo et desiderio suo, forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, ut ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo; numquam voluisti. Et videbat quædam vana et phantastica, quo cogebat impetus de hac re satagentis humani spiritus; et narrabat mihi, non cum fiducia, qua solebat cum tu demonstrares ei, sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se, nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter revelantem te et animam suam somniantem.

lib 8 c. 12

magis gaudet ejus meliori proposito

29 Sed postea convertisti me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem seculi hujus, stans in ea regula fidei, in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et convertisti luctum ejus in gaudium, multo uberius quam voluerat, et multo carius atque castius quam de nepotibus carnis meæ requirebat. Inde jam exultabat illa et benedicebat tibi, qui potens es ultra quam petimus aut intelligimus facere: quia tanto amplius sibi a te concessum de me videbat, quam petere solebat miserabilibus gemitibus fletibusque.

lib. 9 cap. 6
et 8
ac denique ejusdem baptismo.

30 Placuit et Alypio renasci in te mecum: adjunximus etiam nobis puerum Adeodatum, ex me natum carnaliter de peccato meo. * Simul eram, simul habitabamus placito sancto, matre adhærente, muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna caritate, Christiana pietate: et baptizati sumus, et fugit a nobis sollicitudo vitæ præteritæ. * Nimirum annus erat aut non multo amplius, cum Justina, Valentiniani Regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, quæ fuerat seducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, servo tuo.

cap. 7

cap. 9

C Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis et vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. * Postremo nobis, Domine, omnibus, qui ex munere tuo sinis loqui servis tuis, qui ante dormitionem ejus in te jam consociati vivebamus, percepta gratia baptismi tui, ita curam gessit, quasi omnes genuisset; ita servivit, quasi ab omnibus genita fuisset.

CAPUT III.

Ultimum utriusque colloquium, morbus, obitus, preces et sacrificia mortuæ, ut petierat impensa.

lib. 9 c. 10
*Ostiam de-
vecta cum
filio,*

et ei soli colloquens,

Immimente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras ignorantibus nobis; provenerat (ut credo) procurante te occultis tuis modis, ut ego et ipsa soli staremus incumbentes ad quamdam fenestram, unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur; illic apud Ostia Tiberina, ubi remoti a turbis, post longi itineris laborem, instaurabamus non navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, et præterita obliviscentes, in ea quæ ante sunt extenti, quærebarum inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna Sanctorum, quam nec oculus vidit,

nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluentia fontis tui fontis vitæ qui est apud te, ut inde pro capta nostro aspersi quoquomodo rem tantam cogitarem.

32 Cumque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet, in quantalibet luce corporea, præ illius vitæ jucunditate, non comparatione, sed ne commemoratione quidem digna videretur; erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, et ipsum cælum, unde sol et luna et stellæ lucent super terram. Et adhuc adscendebamus interim, cogitando et loquendo te, et mirando opera tua; et venimus in mentes nostras, et transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israel in æternum veritatis pabulo, et ubi vita Sapientia est, per quam fiunt omnia ista, et quæ fuerunt, et quæ futura sunt; et ipsa non sit, sed sic est ut fuit, et sic erit semper; quin potius fuisse et futurum esse non est in ea, sed esse solum, quoniam æterna est: nam fuisse et futurum esse non est æternum.

33 Et dum loquimur et inhiamus illi, attigimus eam modice toto ictu cordis; et suspiravimus et reliquimus ibi religatas primitias spiritus, et remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum et incipitur et finitur. Et quid simile Verbo tuo, Domino nostro, in se permanenti sine vetustate, atque innovanti omnia? Dicebamus ergo, Si cui sileat tumultus carnis, sileant phantasie terræ et aquarum et aeris, sileant et poli, et ipsa sibi anima sileat, et transeat se non se cogitando; sileant somnia et imaginariæ revelationes, omnis lingua, et omne signum, et quidquid transeundo fit, si cui sileat omnino: quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia, Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos qui manet in æternum. His dictis si jam taceant, quoniam erexerunt aurem in eum qui fecit ea, et loquatur ipse solus, non per ea, sed per seipsum, ut audiamus verbum ejus, non per linguam carnis neque per vocem Angeli, neque per sonitum nubis, neque per ænygma similitudinis; sed ipsum quem in his amamus, ipsum sine his audiamus.

34 Sicut nunc extendimus nos, et rapida cogitatione attingimus æternam sapientiam, super omnia manentem; si continetur hoc, et subtrahantur aliæ visiones longe imparis generis, et hæc una rapiat et absorbeat et recondat in interiora gaudia spectatorem suum; ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ, cui suspiravimus. Nonne hoc est, Intra in gaudium Domini tui? et istud, quando? An cum omnes resurgemus, sed non immutabimur? Dicebamus talia, et si non isto modo et his verbis, tamen, Domine, tu scis quod illo die, cum talia loqueremur, mundus iste nobis inter verba vilesceret cum omnibus delectationibus suis. Tunc ait illa: Fili, quantum ad me attinet, nulla jam re delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, et cur hic sim, nescio, jam consumpta spe hujus seculi. Unum erat propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam, ut te Christianum Catholicum viderem priusquam morerer. Cumulatus hoc mihi Deus meus præstitit, ut te etiam, contempta felicitate terrena, servum ejus videam. Quid hic facio?

35 Ad hæc quid ei responderim non satis recolo. Tum interea vix intra quinque dies aut non multo amplius decubuit febribus. Et cum ægrotaret, quodam die defectum animæ passa est, et paululum subtracta a præsentibus. Nos concurrimus; sed cito reddita est sensui, et adspexit adstantes me et fratrem meum, et ait nobis, quasi quærenti similis, Ubi eram? Deinde nos intuens mœrore attonitos; Ponetis hic, inquit, matrem vestram. Ego silebam

D
IN ECCLESIA
AUGUSTI.

*de casti-
tate beatitudi-*

et Dei intuitiva visione,
E

cuius alteri cognitioni præferenda,

F

*fatetur se
illuc anhelare,*

Cap. 11
*et quinto
post die deliquitum passa*

et

Et
Al
nihil jam
solicita de
sepulcro,

quod sibi
apud virum
tumulanda
paraverat,

non recusat
peregre hu-
mari,

et moritur
æt. an. 56.

Augustinus
repressis eo in
casu lacry-
mis,

internoque
luctu dissi-
mulato

cum fratris
pro defuncta
orat,

Psal. 100

A *Stetum frænabam* : frater autem meus quiddam
mus est, quo eam non peregre, sed in patria de-
tamquam felicius optaret. Quo audito, illa
vultu anxio reverberans eum oculis, quod talia sa-
peret; atque inde me intuens; Vide, ait, quid dicit.
Ex mox ambobus; Ponite, inquit hoc corpus ubi-
cumque, nihil vos ejus cura conturbet: tantum il-
lud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei
ubi fueritis.

36 Cumque hanc sententiam verbis quibus po-
terat explicasset, conticuit; et ingravescente morbo
exercebatur Ego vero cogitans dona tua, Deus
meus invisibilis, quæ immittis in corda fidelium tuo-
rum et proveniunt inde fruges admirabiles; gaude-
bam et gratias agebam tibi, recolens quod noveram,
quanta cura semper æstuasset de sepulcro, quod
sibi providerat et præparaverat juxta corpus viri sui.
Quia enim valde concorditer vixerant, id etiam vo-
lebat, ut est animus humanus minus capax divino-
rum, adjungi ad illam felicitatem, et commemorari
ab hominibus concessum sibi esse, post transmari-
nam peregrinationem, ut conjuncta terra amborum
conjugum terra tegeretur. Quando autem ista inani-
tas, plenitudine bonitatis tuæ, cœperat in ejus
corde non esse nesciebam, et lætabar admirans quod
sic mihi apparuisset.

37 Quamquam et illo sermone nostro ad fene-
stram, cum dixit, Jam quid hic facio? non apparuit
desiderare in patria mori. Audivi enim postea, quod
jam cum Ostiæ essemus, cum quibusdam amicis
meis materna fiducia colloquebatur quodam die de
contemptu vitæ hujus et bono mortis, ubi ipse non
aderam: illisque stupentibus virtutem feminæ quam
tu dederas ei, quærentibusque utrum non formida-
ret tam longe a sua civitate corpus relinquere;
Nihil, inquit, longe est Deo; neque timendum est
ne ille non agnoscat in fine seculi unde me resusci-
tet. Ergo die nono ægritudinis suæ, quinquagesimo
et sexto anno ætatis suæ, trigesimo et tertio ætatis
meæ, anima illa religiosa et pia corpore soluta es t.

38 Premebam oculos ejus et confluebat in præ-
cordia mea mœstitudo ingens, et transfluebat in la-
crymas; ibidemque oculi mei violento animi impe-
rio resorbabant fontem suum usque ad siccitatem;
et in tali luctamine valde mihi erat. Tum vero ubi
efflavit extremum spiritum, puer Adeodatus exclamavit
in planctum, atque ab omnibus nobis coerci-
tus tacuit. Hoc modo etiam meum quiddam puerile,
quod labebatur in fletus, juvenili voce cordis coer-
cebatur et tacebat. Neque enim decere arbitraba-
mur funus illud questibus lacrymosis gemitibusque
celebrare, quia his plerumque solet deplorari quæ-
dam miseria morientium, aut quasi omnimoda ex-
tinctio. At ille nec misere moriebatur, nec omnino
moriebatur: hoc et documentis morum ejus et fide
non ficta rationibusque certis tenebamus.

39 Quid ergo erat quod intus mihi graviter dole-
bat, nisi ex consuetudine simul vivendi, dulcissima
et carissima, repente dirupta, vulnus recens? Gra-
tulabar quidem testimonio ejus, quod in ea ipsa ul-
tima ægritudine obsequiis meis interblandiens, ap-
pellabat me pium, et commemorabat grandi dilectio-
nis affectu numquam se audisse ex ore meo jacula-
tum in se durum aut contumeliosum sermonem. Sed
tamen quid tale, Deus meus qui fecisti nos, quid
comparabile habebat honor a me delatus illi et ser-
vitus ab illa mihi? Quoniam ita deserebar tam ma-
gno ejus solatio, sauciabatur anima mea; et quasi
dilaniabatur vita, quæ una facta fuerat ex mea et
illius. Cohibito ergo a fletu illo puero, psalterium
arripuit Evodius, et cantare cœpit Psalmum, cui
respondebamus omnis domus, Misericordiam et ju-
dicium cantabo tibi, Domine. Audito autem quid

ageretur, convenerunt multi fratres ac religiosæ fe-
minæ; et de more illis, quorum officium erat, fu-
nus curantibus, ergo in parte, ubi decenter poteram,
cum eis qui me non deferendum esse censebant,
quod erat tempori congruum disputabam: eoque fo-
mento veritatis mitigabam cruciatum tibi notum,
illis ignorantibus et intente audientibus, et sine sensu
doloris me esse arbitrantibus.

40 At ego in auribus tuis, ubi eorum nullus au-
diebat, increpabam mollitiem affectus mei, et con-
stringebam fluxum mœroris, cedebatque mihi pau-
lulum, rursusque impetu suo ferebatur, non usque
ad eruptionem lacrymarum, nec usque ad vultus mu-
tationem, sed ego sciebam quid corde premerem. Et
quia mihi vehementer displicebat tantum in me posse
hæc humana, quæ ordine debito et sorte conditionis
nostræ accidere necesse est; alio dolore dolebam dolo-
rem meum, et duplici tristitia macerabar. Cum ecce
corpus elatum est, imus et redimissus sine lacrymis. Nam
neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cum offer-
retur pro ea sacrificium pretii nostri; nec in eis
quas fecimus jam juxta sepulcrum posito cadavere,
priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, ego
flevi; sed toto die graviter in occulto mœstus eram,
et mente turbata rogabam te, ut poteram, quod sa-
nares dolorem meum: nec faciebas, credo commen-
dans memoriæ meæ vel hoc uno documento, omnis
consuetudinis vinculum, etiam adversus mentem quæ
jam non fallaci verbo pascitur.

41 Visum etiam mihi est ut irem lavatum, quod
audieram inde balneis nomen inditum, quia Græci
βαλανεῖον dixerint, quod anxietatem pellat ex animo.
Ecce et hoc confiteor misericordiæ tuæ, Pater or-
phanorum, quoniam lavi, et talis eram qualis prius-
quam lavissem. Neque enim exudavit de corde meo
mœroris amaritudo. Deinde dormivi, et evigilavi,
et non parva ex parte mitigatum inveni dolorem
meum. Atque eram in lecto meo solus, recordatus
sum veridicos versus Ambrosii tui: tu es enim

Deus creator omnium polique rector, vestiens
Diem decoro lumine, noctem soporis gratia,
Artus solutos ut quies reddat labores usui,
Mentesque fessas allevet, luctusque solvat anxios.

42 Atque inde paulatim reducebam in pristinum
sensus ancillam tuam, conversationemque ejus,
piam in te et sanctam, in nos blandam atque mori-
geram, qua subito destitutus sum, et libuit flere in
conspectu tuo de illa et pro illa, de me et pro me:
Et dimisi lacrymas, quas continebam, ut effluerent
quantum vellent, substernens eas cordi meo; et re-
quievit in eis, quoniam ibi erant aures tuæ, non cu-
jusquam hominis superbe interpretantis ploratum
meum. Et nunc, Domine, confiteor tibi in litteris;
legat qui volet, et interpretetur ut volet; et si pecca-
tum invenerit flevisse me matrem exigua parte ho-
ræ, matrem oculis meis interim mortuam, quæ me
multos annos fleverat, ut oculis tuis viverem; non
irrideat, sed potius, si est grandis caritate, pro pec-
catis meis fleat ipse ad te, Patrem omnium fratrum
Christi tui.

43 Ego autem jam sanato corde ab illo vulnere,
in quo poterat redargui carnalis affectus; fundo tibi,
Deus noster, pro illa famula tua longe aliud lacry-
marum genus, quod manat de concusso spiritu, con-
sideratione periculorum omnis animæ quæ in Adam
moritur. Quamquam illa in Christo vivificata, etiam
nondum carne resoluta, sic vixerit, ut laudetur no-
men tuum in fide moribusque ejus: non tamen au-
deo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti,
nullum verbum exisse ab ore ejus contra præceptum
tuum. Et dictum est a Veritate, Filio tuo; Si quis
dixerit fratri suo, fatue; reuserit gehennæ ignis. Et
væ! etiam laudabili vitæ hominum, si remota mise-
ricordia

eamque post
sacrificium
oblatum se-
pelit,

E

tum balneo
usus;

ac somno
recreatus,

lacrymis
privatim
indulgens

F

requiem
defunctæ
precat

Mat. 5, 23

A recordia discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus, aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat nisi munera tua! O si cognoscant te omnes homines; et qui gloriantur, in Domino glorientur!

cum bona fiducia de ejus felici exitu,

44 Ego itaque, laus mea et vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris mee deprecor te, exaudi me per medicinam vulnerum nostrorum quæ pependit in ligno, et sedens ad dexteram tuam te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatam et ex corde dimisisse debita debitoribus suis, dimitte illi et tu debita sua, si qua etiam contraxit per tot annos post aquam salutis. Dimitte, Domine, dimitte obsecro: ne intres cum ea in iudicium: superexaltet misericordia iudicium, quoniam eloquia tua vera sunt, et promisisti misericordiam misericordibus: quod ut essent tu dedisti eis, qui misereberis cui misertus eris, et misericordiam tuam præstabis cui misericors fueris.

potissimum in Missa illius memor, sicut ipsa præceperat:

B 45 Et credo jam feceris, quod te rogo: sed voluntaria oris mei approba, Domine: namque illa imminente die resolutionis suæ, non cogitavit suum corpus sumptuose contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit sepulcrum patrum. Non ista mandavit nobis: sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, et quærens quid objiciat, et nihil inveniens in illo in quo vincimus. Quis ei refundet innocentem sanguinem? quis ei restituet pretium, quo nos emit ut nos auferat ei? Ad cujus pretii nostri sacramentum ligavit ancilla tua animam suam vinculo fidei. Nemo a protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidiis, leo et draco. Neque enim respondebit illa, nihil se debere, ne convineatur et obtineatur ab accusatore callido; sed respondebit, dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet quod pro nobis non debens reddidit.

aliorum quoque preces pro ea, pro patre ac fratribus petit.

C 46 Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, et post quem nulli nupta est: cui servivit, fructum tibi afferens cum tolerantia, ut eum quoque lucraretur tibi. Et inspira, Domine Deus meus, inspira servis tuis, fratribus meis, filiis tuis, dominis meis, quibus et voce et corde et litteris servio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ, cum Patricio quondam ejus conjugæ: per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, quemadmodum nescio. Meminerint cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, et fratrum meorum sub te Patre in Matre Ecclesia Catholica, et civium meorum in æterna Jerusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui, ab exitu usque ad reditum; ut quod a me illa poposcit extremum, uberius ei præstetur in multorum orationibus, tam per confessiones quam per orationes meas.

EPISTOLA

sub nomine S. Augustini ad sororem scribentis edita de vita et virtutibus S. Monicæ.

Ex MSS. et Mombrizio.

a A pueritia orationi addicta,

Hortor te, dilecta sponsa a Christi, ut Deo studeas in omnibus placere, sicut et caram matrem novisti perfecisse. Nam dum esset puella, ad ecclesiam fugiebat, diu in angulo permanens, et virginales ora-

tiones ad Christum fundebat. Dum autem domum tarde rediret, a bujula sua verberabatur, eo quod extra domum sine pedissequa recessisset: et totum ipsa puella patienter portabat b. In tota autem pueritia sua, nunquam cum puellis ludentibus se miscuit, sed frequenter in nocte adhuc in pueritia delecto surgebat, et genibus flexis orationes, quas a matre, nomine c Facundia, didicerat, Domino offerebat. Ab infantia autem cum ea crevit miseratio, et naturali affectione pauperes diligebat. Sæpe panem de mensa in sinu collocabat, et de paterna domo fugiens pauperibus tribuebat, Hospites et infirmos visitabat, vicinas litigantes reprehendebat, pedes infirmorum sæpe lavabat, et eis ut puella poterat serviebat.

D EX AN AUGUSTI

et eleemosynis,

2 Cum autem parentes ejus, more secularium, vestibus delicatis eam ornare voluissent; ipsa contristata respuebat. Et cum esset annorum tredecim, eam nobili Patricio d Carthaginensi tradiderunt. Quanto autem timore et honestate, quanta etiam summa pulchritudine Dominus eam dotaverit, quanta etiam pudicitia eam Dominus magnificaverit, certe in breve dici nullatenus posset. Matrimonium tamen optime conservavit, filios in omni timore Domini sufficienter erudit, torum immaculatum custodivit, et maritum ferocissimum cum magno labore in finelucrata est. Cum autem vixisset cum viro suo fere annis duodecim, respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, et exaudivit lacrymas ejus: nam inspiravit Dominus maritum, ut deinceps uxorem pudicam e et castam servaret. O mira res! quia cum esset ferocissimus, quanto affectu carnali ab ea divisus est, tanto magis spiritali ei per dilectionem conjunctus est. Cum enim vir ejus esset annorum septuaginta duorum, obiit in pace.

an. æt. 13 despondetur viro

E

quo converso

e

3 Quantis autem salutaribus monitis et jejuniis, quantisque lacrymis et orationibus illam viduam sanctam, castam, sobriam et piam Dominus dotavit, mirum est. Omnia tamen post mortem viri contempsit, omne regnum mundi et omnem ornatum ejus respuit propter Deum: in tantum ut non solum mater pauperum vocaretur, sed ancilla. Et quia dum vir ejus vivebat, potestatem proprii corporis non habebat, ideo eleemosynas non ita largiter tribuebat. Sed postea ita vixit, ut non solum eleemosynas largiter tribueret, sed etiam cicatrices pauperum lini- ret. Propter quos ei Dominus centuplum reddidit, dum crucem ejus in corde ejus infixit et passionem. Dum autem quadam die præventa et visitata a te, Domine, beneficia tua, quæ tu in carne humano generi clemens exhibuisti, ancilla tua consideraret; tantam gratiam tantamque lacrymarum copiam, torculari tuæ crucis expressam, in passione tua adinvent, quod vestigia ejus per ecclesiam, lacrymæ desuper pavimentum defluentes ostendebant: et quanto plus ab effluventia lacrymarum hortabatur desistere, tanto plus fluvius lacrymarum oriebatur.

ac mortuo

intendit operibus caritatis,

F

Passioni Domini cum lacrymis recolendæ,

4 Tanta autem gratia ancilla Christi jejunando alios præcellebat, quod diebus quibus ad cœnam vocabatur, tamquam ad amaram medicinam accedebat. Erat autem ei timor castus in corde, tamquam fascia prectoralis, qua cogitationes constringeret; in ore, tamquam frænum quo linguam reprimeret; in opere, tamquam stimulus, ne pigritia torperet; in cunctis, tamquam regula, ne modum excederet. Timor autem iste, tamquam scopæ, purgabat cor viduæ ab omni duplicitate, os a falsitate, opera ab omni vanitate. Numquam verbumulare ab ore ejus recorder me audivisse: sed in omnibus verbis suis et factis semper Christum primo nominabat. Tantum timor Domini mentem ejus occupaverat, quod non solum ab omni specie mali sibi cavebat, sed spiritu pietatis ad omne bonum prona erat. Sa-

et jejuniis frequentandis.

Timore Dei excellens,

tagebat

ad sublimem
contemplatio-
nis gradum
evehitur,

aliquando
etiam extasim
patitur

Ps 83

et pie moritur.

f

g

h i

mirabiliter opera pietatis proposse cordialiter
super omnia infirmis servire, sepulturam
præbere, orphanos custodire ut filios, viduas
et maritatas consolari. Quapropter multa de arcanis
cœlestibus Domino revelante percepit. Unde tanta
ebrietate Spiritus sancti sæpe rapiebatur, quod in ea
fere per totum diem quiescens, dum esset Rex in ac-
cubitu sui cordis, neque vox, neque sensus in ea
audiebatur. Neque mirum: quia illa pax, quæ exu-
perat omnem sensum, sepeliebat viduæ sensus cor-
porales, in tantum ut vix matronæ nostræ et etiam
vicinæ eam pungentes excitare valerent.

5 In die autem B. Cypriani, dum hæc Christi an-
cilla mereretur accipere Sacramenta, dum esset in
domo, fere a terra per cubitum elevata fuit, cla-
mando, quæ quietissima esse consueverat, dicens:
Volemus ad cœlum; volemus ad cœlum fideles. Quam-
cum post interrogarem, quid sibi acciderat; non
respondebat, sed tanto gaudio replebatur, quod om-
nes ad festum perducebat, cantantes cum Propheta,
Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vi-
vum. Dum etiam in die Pentecostes, esset refecta
refectione illius panis, qui de cœlo descendit, post
sumptionem Sacramenti tanta satietate repleta fuit,
quod per diem ac noctem absque corporali cibo per-
severavit.

6 Cum apud Ostia Tiberina infirmaretur, et Sa-
cramentum a nobis fideliter peteret, nec dolore sto-
machi vexata valeret retinere; visibiliter infantulus
nocte media ad lectum Dei famulæ venit f, eamque
in pectore amplectens, anima illa sancta ad cœlum
volavit. Ergo die nona ægritudinis suæ, quinqu-
agesimo sexto anno ætatis g, trigesimo tertio anno
ætatis meæ, anima illa pia et religiosa carne soluta
est, die h quarta Maji. i

ANNOTATA.

a Mombritius in titulo ait, scriptam sorori suæ Per-
petuæ Virgini.

b MS. *Ultrajectinum S. Salvatoris, in quo habebat-
ur Vita per Walterum collecta, sed valde contracta, hoc loco interponit breviter narrationem de castigata
puellæ violentia, quam in MS. Bodecensi deficientem
supra proposuimus num. 6 ad signum* [

c Nescio an aliunde hoc nomen innotuerit.

d An hoc sorori scripsisset frater? Deinde annos 23
nata erat cum peperit Augustinum, ut constat ex ætate
supra n. 37 expressa, et hic liberorum primus potius
quam ultimus fuisse videtur.

e Ex Augustino num. 13 colligimus, quod conversus
ad Christum uxori deinceps fidem servavit: sed quod
etiam ab illius usu carnali se cohibuerit, non est credi-
bile: quomodo enim tantam, tamque raram virtutem in
conjugatis, filius, laudare parentes volens; tacuisset?
Lacrymæ autem S. Monicæ pro viro non hoc spectarant,
sed ut a gentilismo tandem aliquando converteretur ad
Christum, quod hic non bene dissimulatur.

f Nec hoc tacuisset Augustinus, si quid tale vel vidis-
set ipse vel ex morientis ore postremum accepisset: quare
incredibile id nobis videtur.

g Hæc fuissent apud sororem superflua, sunt autem
accepta ex Confessionibus.

h Auctor istius seculi scripsisset, quarto Nonas
Maji. Existimo ego nec ab Augustino nec ab alio coævo
diem notatum, a Compilatore autem hic positum esse
ex usu Canoniorum Regularium, tali die festum S.
Monicæ agentium, ob eam quam in Commentario præ-
vio indicavi causam.

i Subjunguntur, tam in MSS. quam apud Mombri-
tium, loca varia ex Confessionibus collecta tumultuarie
quæ supra habentur num 39, 9, 13, 31, 35. Mombritius
porro, nescio an de suo, addit: Quanto autem studio

et amore B. Monica, ut filius ejus Augustinus ad
Deum converteretur, contendit; idem Augustinus in
libris Confessionum suarum diligenter inquirenti ex-
pressit.

Doctores Lovanienses, in sua editione operum. D.
Augustini, totam hanc epistolam ad extremam appen-
dicis calcem rejecerunt, ut certissime non suam, idque
jure optimo.

HISTORIA TRANSLATIONIS

Reliquiarum Aroasiam.

Auctore Waltero Canonico Regulari Aroasiensi.

PROLOGUS.

Sapissime fueram rogatus a pluribus, ut Transla-
tionem S. Monicæ, matris B. Augustini, quam de
civitate Ostiensi ipse detuleram, scripto posteriorum
memoriæ commendarem. Asserebant enim, quod
nisi litteris mandata futurorum memoriæ tradere-
tur, ignorantes quæ et quanti meriti sint illæ Reli-
quiæ, non quantum expedit venerabuntur; sed aut
parvi, aut forsitan nullius momenti, apud eos habe-
buntur. Cujus negligentia reatum inertia meæ vo-
lebant adscribere; cujus industia illud malum secu-
tura ætas, si voluissem, poterat præcavere. Quibus,
propria fragilitatis non immemor, imperitia meæ
insufficientiam cœpi opponere, contestans me nihil
ausum scribere, quod ad aures plurimorum necesse
sit pervenire. Nec enim adeo me litteratum sentie-
bam, et revera usum hujusmodi non habebam. Ti-
mebam vero multum, ne si talium inexpertus, quæ
postulabar, inciperem; aut tædio aut sermonis in-
opia patiens defectum, omnium risui paterem, juxta
Evangelicam sententiam: quia hic homo cœpit ædi-
ficare, et non potuit consummare. Cumque his et
aliis ejusmodi occasionibus diffugium quærerem, illi
econtra dicebant, quia qui infantum linguas facit
disertas, et jumentorum rictus in verba resolvit, po-
terat ineloquenti præstare facundiam, et minus
scienti multiplicare scientiam. His et aliis hujusmo-
di hortationibus cœpi ipsis de me melius credere
quam mihi, et quasi oblitus mei, quod multum ante
negaveram, non jam dictando, sed simplici narratio-
ne utendo scribere inchoavi. Nostris ergo conatibus
adsit sanctissimæ Monicæ et dilecti filii ejus beatissimi
Augustini speciale præsidium, qui pro nostrâ gravitate
divinum implorent auxilium, ut saltem consueto usu
quotidiani sermonis vera et utilia referens, et super-
flua reticens, dicere valeam, quomodo sacratissima
ejus ossa ab urbe Ostia detulerim in Arroaziam.

Hactenus prologus ad Historiam: hanc vero quia in
plura et minutiora Capita distinxit auctor, quam conve-
niat operi nostro, ipsum Caput indicem hic habe:
quorum distinctionem ne opus sit notare in margine,
veteris partitionis formam servamus in numeris.

- 1 De initio schismatis, eo tempore quo missus ad
curiam.
- 2 Quomodo, assumpto secum Abbate Agaunensi,
iter arripuit.
- 3 De juvene Pisano, quem sibi ducem viæ con-
duxerunt.
- 4 De homine Dei, in monte Diaboli reperto.
- 5 Quomodo peregrinum se simulans, relicto Ab-
bate, pedes ad Dominum Papam Terracinæ
per multa pericula pervenerit.
- 6 Quomodo captus Abbas a Præfecto, in civitate
Castellana reperitur.
- 7 De redemptione ipsius Abbatis.
- 8 De Ostia civitate, et collocutione Clericorum.
- 9 Narratio unius ex Clericis de apparitionibus
S. Monicæ, quibus se eis jam multoties reve-
laverat:

Auctor qui
detulit Reli-
quias, rogatus,
post varias ex-
cusationes,
scribit trans-
lationis hi-
storiam.

E

F

- A laverat: et quare reperta, et effossa nondum translata esset.
- 10 Exhortatio Ulrici de tollendis Reliquiis, et earum sublatio.
- 11 De metu tollentis Reliquias.
- 12 De navigatione et tempestate in mari.
- 13 Quomodo S. Monica in mare projici jussa, per industriam Ulrici reservata, eos liberarit.
- 14 Exultatio et laudatio Dei super Reliquiis non amissis.
- 15 De iterata tempestate, et liberatione.
- 16 De Reliquiis datis Ulrico.
- 17 Quod venientes ad curiam, audierunt Ostiensem Episcopum, super amissione Reliquiarum contristatum.
- 18 Quod Dominus Fulbertus absolvitur, et alius substitutus nuntiatur.
- 19 Reditus latoris Reliquiarum: et de eo quod febre correptus, per eam quam bajulabat, liberatus sit.
- 20 De quibusdam ægrotis apud Domnium, per sanctas Reliquias valetudini restitutis.
- 21 De allatione, et depositione ipsarum Reliquiarum in ecclesia S. Trinitatis, et Nicolai in Arida Gamantia, quæ nunc Arroazia dicitur.
- B
- 22 De visione cujusdam Fratris.
- 23 De alia visione sub custodis.
- 24 De Fratre infirmo sanato.
- 25 De altero Fratre, tactu Reliquiarum melius habente.
- 26 De custodis gravi infirmitate, et ejusdem mirabili curatione.

CAPUT I.

Occasio profectionis ad Alexandrum III. Iter arduum usque Pisam, et Walteri ac socii Abbatís captivitas.

Venerabilis igitur a Fulbertus Abbas ecclesiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia pro negotio suo misit me ad curiam Domini Alexandri Papæ tertii, c primo Apostolicatus sui anno. Qui, defuncto Papa Adriano, cum esset Apostolicæ Sedis Cancellarius, Rolandus nomine, a quibusdam Cardinalibus in summum Pontificem fuerat electus, et a Gallicana Ecclesia susceptus, et approbatus. Cujus electioni et dignitati d Fredericus Imperator, qui eum prius exosum habuerat, tam crudeliter obsistebat; ut cum suis fautoribus Octavianum Antipapam e diverso statuerit, quem Victorem vocaverunt; et omnes qui ad Alexandrum pergerent ubicumque in Imperio suo reperirentur, capi, teneri, rebus omnibus exspoliari, et suppliciis exquisitis affligi præciperet. Hujus autem occasione mandati a flumine e Saona, quod Regnum et Imperium terminare dicitur, usque Romam et ultra, nusquam pene securus esse poterat, qui ad prædicti Papæ Alexandri curiam pergebat. Nec enim tantum Imperatoris satellites, sed et alii ea occasione malitiosi, ubicumque tales reperissent, pro suo arbitrio impune cruciabant.

2 Ea tempestate, Imperio contra Alexandrum usquequaque commoto, tantorum malorum nescius, quæ postea patiundo didici, a venerabili Fulberto Abbate nostro, religioso admodum viro, pro negotio Ecclesiæ nostræ missus ad curiam, Agaunum veni. Quia vero illi negotio me solum sufficere posse non credidi, Dominum f Radulphum, Abbatem S. Mauricii, præclarum et honestum virum mecum abire feci. Unde transcensis Alpibus a dextra parte ad maritimas partes iter defleximus: quia propter Imperatorem, qui tunc in Italia morabatur, et ejus satellites, qui ubique fere dispersi erant, regia via

ire timuimus. Dicebatur quoque quod per mare navigio tutius iremus. Venientes igitur Genuam equitaturas omnes remisimus, uno tantum equo retento, si forte necessarius esset; et duos tantum detinuimus servientes. Nunc ergo conducti, et equo in urbe commendato, tamquam citius redituri, læti intravimus, parum scientes quid nobis futuro tempore pararetur. Prima enim nocte, ubi ad g portum Delfini applicuimus, audito piratarum insidiantium adventu, eadem nocte fugientes ad h portum Veneris non sine timore navigavimus. Ubi non multum securi, statim transivimus. Initium dolorum hæc, et totum amplius labor, et dolor. Exin quot et quanta mala perpepsi sumus enumerari longum est: novit tamen ille, cui numerus capillorum incognitus non est: quæ quamvis cuncta propter fastidium non sint referenda, quædam tamen breviter videntur attingenda. Postremo portum, qui Vada nuncupatur, navigando intravimus. Ubi cum per aliquot dies, propter tempestatis commotionem, morati essemus; ecce subito in nos quidam maligni a parte Aquilonari irruerunt, et nostra omnia quæcumque invenire potuerunt, abstulerunt. Nos tunc casu navem paulo ante exieramus. Cum autem talia audissemus, conturbati et conterriti, ecclesiam fugiendo intravimus, quamvis adversus eos nulla nos ecclesia tueretur. Dicebant enim se obsequium præstare Deo, si Imperiali edicti contemptores, et inimicos sacrorum, imo execrandorum suorum, ad noctem usque persequerentur. Nos enim schismaticos et excommunicatos magis esse asserebant, qui illum nefandum et perjurum Rolandum sequeremur. Sed de istis judicare non multum nostra interest, viderint illi quibus Ecclesiastica dispensatio commissa est; Nos scimus quia una est columba, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, Trinitas sancta, nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus. Interim nuntiatur nobis adesse, qui summo mane nos raperent, ut ipsi Imperatori, qui non longe esse dicebatur, præsentarent. Quid faceremus? Nullus defensor, eramus sicut agni inter lupos, impune ab aliquo lædi poteramus: effugium nusquam patebat: mare procellis turbatum fugam navigatione prohibebat: cælum turbatum, aere nubibus condensato, terram pluviarum inundatione operiebat, ut pene tunc veraciter diceretur: Pugnat orbis terrarum contra insensatos. Nec mirum, quia hyems erat. Dum vero talia circa nos agerentur, nox supervenit. Quid faceremus, nisi mortem imminentem per mortis discrimina fugeremus? Matutina expectatio dura promittebat, et cum jam nos tæderet vivere non tam ipsam mortem, quam dura supplicia timebamus. Dissimulata igitur tristitia, ut mœrorem animi ficta securitate celantes, copiosam cœnam parari præcepimus, ut vel sic insidiatorum solertiam falleremus. Recesserunt itaque a nobis, nihil minus quam fugam cogitantes.

3 Venerat autem ibi, forsitan Dei nutu, eodem die quidam juvenis Pisanus, causa mercationis quem seorsum ducentes, interrogavimus utrum fidei ipsius voluntatem nostram revelare possemus. Respondit se multum calamitati nostræ condolare, et in omnibus fidelem fore. Diximus ergo ei quod absque mora vellemus inde aufugere; obsecrante, ut pro Dei amore, et condigna mercede, nos usque ad Pisam conaretur educere. Quo ille audito, vehementer obstupuit, dicens, non esse inde viam nisi per mare. Quamdā tamen semitam esse arduam et valde angustam, et præcipitiis adeo plenam, quod ipsis indigenis clara luce vix possit esse gradibilis. Nos vero insuetos eundi, et ignaros locorum et viarum, nullo modo de nocte tantum posse sufferre laborem. Cui nos respondimus, nos, Deo suffragante, velle tentare:

D
A. WOLFF
EX MS
venit Genuam

g

h
inde navi ad
portum Del-
fini,

i
et Vada,

E
ubi discrimen
vitæ et perdi-
tio rerum
adfuit:

Sap. 5

F

accepto duce
viarum juvene
Pisano, de
nocte fugiens
per arduas
vias,

a
b
c
Tempore
Alexandri 3
Papæ et
Victoris 3
Antipapæ,
et hunc pro-
tegentis
Frederici
Barbarossæ
Imperatoris,

d
e
iter pericu-
losum ag-
greditur:

f
assumpto
Radulpho
Abbate
Agaunensi,

tantum ipse præcederet, nos sequeremur : malle
 quando deficere, quam impiorum ludibriis sub-
 Motus ergo precibus nostris, præbuit as-
 sensum. Exivimus itaque sequentes eum in tenebris,
 iter asperrimum, sicut ipse prædixerat, ineuntes,
 per concava vallium et ardua montium, et deserta et
 avia silvarum. Sæpe manibus et pedibus reptantes,
 non eundo, sed cadendo sequebamur, ut verissime
 diceretur, Timor addidit alas. Paludes, et torrentes
 sæpe cingulo tenus, et ultra, transnadavimus; ita
 ut ille miraretur nos adeo patientes, quod nec ad
 horam subsistere, nec lassitudinem recreare volue-
 rimus, quasi insidiæ a tergo sequerentur. Post me-
 diam noctem subito gelu aer inhorruit, unde vesti-
 menta nostra, quæ prius aquis transnadatis imma-
 duerant, congelata riguerunt. Quod nobis euntibus,
 et jam fatione lassescentibus, tum frigore, tum
 rigore plurimum officiebat.

4 Post hæc venimus ad quemdam montem, quem
 transire oportebat, cui nubes insidere videbantur,
 ascensu valde difficilem, et tenebroso horrore terri-
 bilem, quippe qui ab indigenis Mons-diaboli *k* vo-
 cabatur : qui inibi inhabitans navium frequentissima
 subversione, et hominum perditione gaudebat (pro-
 minebat enim mari) in cujus vertice eremitam quem-
 dam nobis multum opportune reperimus. Cujus por-
 tulam cum ductor noster modice pulsaret, hominis
 Dei minister advenit. Cumque ille se nominaret, sta-
 tim aperuit : et introductis nobis, positum *l* obse-
 ravit, nuntiavitque Magistro suo, illum cum duobus
 advenisse. Distabat autem a tugurio ministri, quod
 posticio adhærebat, oratorium hominis Dei, ut mihi
 visum est, quantum jactus est lapidis. Nec distulit
 servus Dei ad hospitas venire : accensoque lumine,
 osculo prælibato, salutationem adjunxit. Cumque
 dux noster, qui essemus, et unde, et qua necessitate,
 et quomodo tali hora illuc veneramus explicasset,
 nostræ calamitati servus Dei compatiens, altius in-
 gemuit, ignemque copiosum accendi fecit. Dein aqua
 calefacta manus et pedes allui, vestesque nostras
 lavari et siccari, et cibum præparari præcepit. In-
 terim diligentius Abbatem considerans, perquirebat
 quomodo talis ac tantus vir ea tempestate Romam
 venire præsumperit. Cui cum Abbas ad inquisita
 sufficien- er respondisset, interrogatus similiter homo
 Dei de suo statu, respondit se ibi multas infestationes
 dæmonum habuisse, et manifestas incursiones
 eorum in diversis speciebus perpassum fuisse. Ple-
 rumque laboranti, persæpe oranti in principio visi-
 biliter diabolus apparens, locum illum, quasi pro-
 priam sedem, ipso expulso vendicare conabatur. Ego
 autem dormitabam, nimia mœstitudine grava-
 tus : Considerans enim talem et tantum virum, Ab-
 batem scilicet S. Mauricii, tanti nominis et tantæ
 apud suos dignitatis, meo instincta tantæ calamitati
 expositum, et tamquam morti destinatum; me mi-
 serum cogitabam. Ipse tamen patientissimus nihil
 unquam tale de me conquerebatur, sed mei amplius
 quam sui miserebatur. Vestibus igitur nostris ali-
 quantulum siccatis, et corporibus ad ignem recreatis,
 jam aurora illucescente, cum multa alacritate invi-
 tat nos servus Dei ad refectionem : Pro quo animam
 ipsius omnipotens Deus æterna satietate reficiat.
 Completa igitur refectione stravit asinum suum, et
 Abbatem usque ad Pisam desuper sedere fecit. Eo
 die venimus Pisam.

ANNOTATA.

a Fulbertus Abbas 5 successit Gerardo, anno 1150
 vita functo.

b Arida gamantia est silva, in qua Aroasia mona-
 sterium conditum, et pro hoc sumitur.

c Ergo anno 1159 quo creatus est 5 aut 6 Septem- D
 bris Alexander Papa III.

d Fredericus Barbarossa electus anno 1152, et Romæ
 coronatus 1155.

e Suona in MS. Aroasiensi, at Scona in Aeriensi.
 Est quidem Saona fluvius Campaniæ, alio nomine etiam
 dictus Livinianus, terramque a Sinuessa Capuam ver-
 sus tenditur mediam scindens, qui Regni Neapolitani
 et Romani Imperii limes cogitari possit, sed ratio itine-
 ris, de quo hic agitur, ex Belgio Romam, non patiuntur
 ut de isto fluvio hic cogitemus : quare censeo obrepsisse
 auctori, ut fluvium nominaret pro urbe hujus nominis,
 alias Savona, media inter Genuam et Albingannum :
 quæ potuit tunc fuisse limes Regni Francici.

f Radulphus seu Rodulphus Abbas 42 Sammartha-
 nis, qui illustrem epistolam ejus ad Ludovicum Regem
 Francorum referunt De Agaunensi autem S. Mauricii
 Abbatia in Sabaudia multis actum i Maji ubi de S. Si-
 gismundo Rege, ejus fundatore.

g Portus Delfini, nunc Porto Fino Italis 15 m. p.
 Genua distat.

h Portus Veneris cum oppidulo et arce prope sinum
 Suessanum, ad 40 p. m. ultra Genuam.

i Vada portus in agro Pisano, et in ora maris Tyr- E
 rheni ad Cecinam fluvium hauri procul a Liburno et
 Volaterra, unde Vada Volaterrana dicitur, distatque
 a Portu Veneris ad p. m. fere 80.

k Quod inter Vadum et Liburnum interjacet spatii
 16 circiter milliarium montibus asperum exprimitur in
 tabulis, Liburno Pisas pari spatio distantes planum iter
 est.

l Posticium in Regula S. Cæsareæ 12 Januarii
 num. 30 cum cellario et lanipendio, nominatur ut pars
 monasterii specialem e senioribus præfectam requirens :
 videtur hic notari pars eremiticæ cellæ posterior.

CAPUT II.

Accessus ad Pontificem : et inde ad Ostia Ti-
 berina. Notitia accepta corporis S. Monicæ.

Ubi cum per aliquot dies maneremus, dixi Domino
 Abbati : Videtis quia proficimus. Assumam igitur
 mihi secularem habitum, et ibo pedes ad curiam, vos
 autem manete hic, donec redeam. Quod si forte Do-
 minus Papa ad partes istas applicuerit, occurrite ei,
 et estote solliciti pro negotio. Quod cum ille multum
 dissuaderet, et diceret per tot insidias neminem
 facile posse transire, me iterum mortis periculo
 scienter committere; vix tamen invitus assensum
 præbuit. Assumpto itaque pauperrimo habitu signum
 Dominicæ Crucis ei adfixi, ut vel sic inimicorum
 insidias illæsus possem pertransire. Inde valedicens,
 solus discedens, pauperum peregrinorum turbis me
 commiscui, ut quis essem facile non posset agnosci.
 Multotiens tota die seminudus, et per urbes nudis
 pedibus ambulavi, sotularibus a a tergo rejectis, ut
 mendicum simularem. Nusquam enim et numquam
 tutus eram, periculis in civitate, periculis in solitudine,
 in labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti,
 in frigore et nuditate. Sed per Dei misericordiam, qui
 salvos facit sperantes in se, insidiis impiorum ita ela-
 psussum, ut Roma pertransiens b Terracinam, ad Do-
 mini Alexandri curiam, sanus et incolumis perveni-
 rem. Cui cum causam mei adventus exposuissem,
 respondit se vacare non posse causis examinandis,
 quia jam navigium suum paratum erat ad veniendum
 in Galliam.

6 Videns ergo quia periit opera et impensa, non
 parum contristabar. Veruntamen cogitans, ut con-
 ducta nave cum eo redirem : sed non est in homine
 via ejus : nam ecce tribulatio super tribulationem
 venit. Sequenti enim die nuntiatum est mihi, quod
 Abbas S. Mauricii, dum mutato consilio, me incau-
 to,

Relicto
 Abbate,

F
 et assumpto
 paupere
 habitu,

a.

b
 venit Terra-
 cinam ad
 Papam.

Romam re-
 versus,

k
 et in Monte
 Diaboli ab
 eremita re-
 creatus,

B

l

C

venit Pisam.

A to, sequeretur, captus a Præfecto urbis teneretur. Quid facerem? Nisi patientia succederet, dixisse poteram: Pereat dies in qua natus sum: nec enim fortitudo mea, fortitudo lapidum, nec caro mea ænea est; qui cœpit, ipse conterat, et affligens me dolore non parcat. Accepta itaque licentia, ut occasione explicata, Romam recurri; rejectoque paupertatis habitu, cum mercatoribus Insulanis hospitatus, mercatorem professus sum. Quibus ita me conformabam ut a Romanis vere mercator æstimarer, et quando mercimonia exponere vellem frequentius interrogarer, quia emere vellent; ego respondebam, me et alios socios expectare. Misi quoque puerum meum, qui, cum Abbas caperetur, evadens, ad me venerat, quærere, si forte Abbatem uspiam reperiret. Qui tandem reperit illum in villa Præfecti quæ civitas Castellana vocatur.

Abbatem in urbe Castellana captivum,

curat redimi, et Romam adduci.

B 7 Interea dictum est nobis, quemdam manere in urbe, qui eum colligeret et cui multum credebatur. Ego igitur et unus mercatorum mecum, cui familiarius adhærebam, illum, quasi de alio locuturi, adivimus. Cui inter alia, et post alia, quasi incidenter, diximus: Mirum est quod Dominus tuus Præfectus, hominem illum Abbatem S. Mauritiî adhuc teneat, cum redemptionis nulla sit ultra spes, et non est qui requirat eum: quippe cum illo Papa Alexander, et omnis Clerus cum eo per mare recesserunt. Gravisimum quoque peccatum erit, et quasi opprobrium sempiternum, si hominem innoxium, et religiosum mori patiatur in vinculis, maxime cum jam ægrota-
tare asseratur. Cumque hæc, et alia multa dicere-
mus, animum viri ad misericordiam et compassionem infleximus. Quod cum sensissemus, illico adjunximus: Si pro Dei amore velletis hoc Domino vestro suadere, ut hominem illum sanctum, et honestum abire permitteret, nos pro caritate, facta collatione inter nos, daremus vobis viginti solidos pro mercede, si reduceretis illum ante quam de villa ista abiremus: nam sociorum nostrorum quidam jam præcesserunt, quos oportet nos post paululum sequi. Securus itaque de mercede promissa, profectus est statim: et persuaso Præfecto, Abbatem nobis reduxit.

Ad Ostia Tiberina secedens,

d

e

O 8 Inde ad mare descendimus, ut Dominum Papam navigio sequeremur, conducta quoque navi, in Ostia urbe multis diebus mansimus, tempus aptum navigationi expectantes. Cum igitur quadam die in porticu ecclesiæ Episcopii, quæ in honore d S. Aureæ Virginis constructa est, cum Canonicis ejusdem Ecclesiæ sederemus; de pluribus colloquentes e Phaleræ Abbas, qui ibidem similiter nobiscum navigaturus expectabat, inter loquendum ad Canonicos illos dixit: Nonne mater S. Augustini hic sepulta fuit? Cui unus eorum respondit: Non hic, sed in antiqua Ostia, quæ propinquior mari olim penitus destructa fuit. Cui ille, Quid est, inquit, quod dicit. Cum esset apud Ostia Tiberina, pia mater ejus defuncta est? Quid vocat, Ostia Tiberina? Respondit: Tiberis istic, cum loco huic appropinquat (sicut, et ipsi videre potestis) alveo uno decurrit in mare; alter autem juxta locum istum pertransiens, similiter in mare defluit. Hos duos alveos qui diversis locis intrant mare, vocat Ostia, quasi plures introitus Tiberis in mare. At ille adjecit: Quo nomine appellatis eam? Et ille ait, Nos vocamus eam Primam. Cui Abbas: Non ita, inquit; nominavit eam in libro Confessionum S. Augustinus, sed Monicam. Tunc ille respondit: Ipse nominavit eam Græca lingua; nos autem Latina: Monica enim Græce, Una vel Prima dicitur Latine. Ad quod Abbas: B. Augustinus asserit, vitam in Christiana religione multum fuisse laudabilem, plurimas virtutes ejus enumerans: et nos credimus secundum testimonium ejus, eam esse Sanctam. Cui ille dixit:

interest colloquio de sepulcro S. Monicæ,

Maji T. I.

9 Nos pro certo scimus ipsam esse Sanctissimam, et sæpe multis ante locum illum itinerantibus visibiliter in religioso habitu apparuit, et familiariter, et absque ullo horrore eos alloquens rogabat se inde transferri. Præterito quoque anno apparuit cuidam juveni, illuc pertranseunti, in specie, et habitu unius monachæ, dixitque ei: Vade, et dic Clericis S. Aureæ, ut me hinc attollant, et honestiori loco reponant. Cumque ille confidenter diceret, Quæ estis vos? et ubi, et quomodo invenient sepulcrum vestrum? Respondit; Ego sum Monica: Sepulcrum autem meum in imo est. Qui autem invenire voluerint, fodientes, primo reperient pilam de candido marmore, sed non est sepulcrum meum: postea invenient aquam scaturientem, quæ ibidem iterum absorbetur a terra: quod emundantes invenietis sarco-
phagum meum de lateribus bitumine junctis compositum. Et his dictis disparuit. Juvenis autem veniens domum, indicavit matri suæ. Illa vero ait: Vade ad Clericos S. Aureæ, et Andream custodem, et dic eis quæ audisti, et vidisti. Ille autem veniens ad nos cuncta ex ordine narravit nobis. Nos autem, sicut alia vice, etiam tunc negleximus; maxime quia ut prius per quemdam, cui similiter apparuit, mandasset dicens: Vade, et dic Clericis S. Aureæ, ne unquam hinc me moveant, nisi honestissimo loco reponant. Tot autem sunt in illo deserto Sanctorum Reliquiæ, quod non facile invenire valeremus, ubi eas tam honeste, quam deceret, poneremus. Nos enim ante paucos dies, et f B. Asterii, et aliorum duodecim Martyrum Reliquias inde attulimus; et nescientes ubi eas poneremus, fossa tantum humo in ecclesia recondimus. Sed cum post aliquantum temporis Andreas custos nocte jaceret in lecto suo, venit ei in mentem quod juvenis ille narraverat. Patiebatur autem idem Andreas gravissimum malum in tibia: et cum fere per biennium adhibuisset medicamenta, curari non poterat. Dixit ergo in corde suo; quod si Sancta illa quæ se tantopere transferri postulabat, una cum filio suo beatissimo Angustino, tibiam ejus sanaret, jam non phantastico, sed evidenti indicio vere beneplacitum eorum agnosceret, et absque ulla ambiguitate transponeret. Nec tamen hoc ex fide ait, ut crederet hoc sibi fieri; sed leniter et quasi fortuito ita cogitans, obdormivit. Ille autem, qui non dormit, neque dormitis, audiens cogitationes hominum, et volens illis ostendere quanti meriti fuerit apud eum S. Monica, eadem nocte sanavit eum. Mane autem facto, cum idem Andreas pergeret ex more cum alio ad ecclesiam S. Cyriaci extra villam, ut Missam dicerent, non sentiens dolorem in tibia sicut consueverat, substitit: et demissa caliga, tibiam omnino sanam invenit. Lætus igitur admodum effectus, socio suo confestim indicavit; et cogitationem quam habuerat, et sanitatem quam meritis S. Monicæ adeptus erat. Peracto itaque divino Officio domum regressus, narravit nobis similiter præfatus Andreas quæcumque acciderant. Acceptis ergo instrumentis, quæ effossioni nece-
saria videbantur, statim illuc perreximus: et effodere incipientes primo invenimus pilam marmoream, deinde guttam ibi stillantem, postremo sepulcrum lateribus bituminatis paratum, omnia eo ordine, quo ipsa prædixerat: et sic allata tellure et cespitibus erant cooperta. ut nullus viventium sciret ita esse disposita. Effracto itaque sepulcro, tanti odoris suavitate respersi sumus, acsi omnium aromatum, et pigmentorum genera sentiremus. Cum igitur tanta sanctitatis ejus documenta sentiremus ac videremus; ejusdem translationi præsentiam Domini nostri g Episcopi adesse debere censuimus. Collegimus ergo ossa, et in simul ea a parte capitis ponentes, eisdem lateribus cooperuimus: et mandavimus

D
WUTI
RO EX MS

quæ dicitur
apparitione
petierat
translationem
sui corporis:

E

f

quod post
sanatam ti-
biam custo-
dis ecclesiæ

F

quæ situm et
inventum
est,

g

WAL
sed ob ab-
sentiam Epi-
scopi relictum
in eodem
loco.

Episcopo nostro, ut veniret quam citius posset, et
occasione, ut ipso præsentem cum debita ve-
neratione solenniter transferretur, et honorifice in
Ecclesia conderetur. Sed non multo post Dominus
Papa Adrianus obiit, et statim tempestas istius
schismatis, sicut videtis, emersit: et ob hoc postea
Episcopo nostro ad nos venire non licuit, et sic ad-
huc ossa S. Monicæ ibidem remanserunt, sicut in-
venta sunt. Ad hæc Abbas Libenter, inquit, vide-
remus. At ille ait: Venite, et videte. Præcessit
ille, et nos secuti sumus, et ostendit nobis quæ ipse
narraverat. Non enim longe distabat ab oppido,
sed quasi stadiis duobus. Erat autem spelunca mul-
tum profunda: et reversi sumus nil fraudis molien-
tes.

ANNOTATA.

a Sotulares, id est calcei, medio ævo usitata vox,
Francis souliers.

b Terracina in Latio in ora maris Tyrrheni ad pa-
ludes Pomptinas. De Pontificis ad illam accessu agit
Baronius ad an. 1159 num. 34 ex MS. Vaticano, et
iterum anno 1161 num. 3, quod huc spectat.

c Civitas Castellana in Pairimonio S. Petri inter
Narniam et Romam ab hac distans p. m. circiter 18.

d S. Aurea Virgo apud Ostiam martyrio coronata,
et in ecclesia sibi dicata deposita colitur 24 Augusti.

e Phaleræ Abbatiam nullam novi, suspicor notari a-
liam de Valloriis dictam Ord. Cisterciensis, cujus anno
1138 primus institutæ Abbas Hugo, aut ejus successor
Robertus, pro novellæ foundationis negotiis necesse ha-
buerit ad Pupam accedere.

f S. Asterius Presbyter, cum Callistum Papam
Martyrem sepelisset, et ipse martyrio coronatus colitur
21 Octob.

g Erat tunc Episcopus Ostiensis Hubaldus Allucin-
gulus Lucensis, Presbyter Cardinalis titulo S. Praxe-
dis, post mortem Alexandri 3 creatus Summus Ponti-
fex, et Lucius 3 appellatus.

CAPUT III.

Walterus aufert Reliquias S. Monicæ et post
varia pericula maris superata cum iisdem
appellit Genuam.

Ostia disces-
surus insti-
gante Ulrico
Clerico

Post aliquot dies, cum nautæ dicerent, ut res
nostras et victus necessaria navi imponeremus, quia
navigare vellent; dixit mihi secreto quidam Cleri-
cus, nomine Ulricus, quem Abbas S. Mauriti ad
serviendum sibi deduxerat: Tu cum sis Canonicus
Regularis, saltem pro amore et honore Magistri tui
beatissimi Augustini, deberes de Reliquiis suæ ma-
tris tecum ad ecclesiam tuam deferre. Cui ego re-
spondi; Eia frater, non recordaris quanta mala in
veniendo passi fuerimus? timeo ne in redeundo pe-
jora patiamur. Præterea si Romani isti aliquo mo-
do id nos fecisse cognoscerent, rebus omnibus ablatis
in nos ultra modum desævirent. Et ad hæc ille:
Quidquid inde tollere volueris, ita recondam, quod
a nullo unquam poterit reperiri. His, et aliis hujus-
modi persuasus, considerata competenti hora, veni
ad sepulcrum: et circumspiciens ne forte aliquis me
videret, ingressus hæsitabam quid potissimum inde
tollerem: nam de toto non cogitabam. Et placuit
mihi caput, quia principalis est [pars,] tollere: et
implevi [illud] minimis ossiculis, juncturis scilicet
articulorum, et ceteris. Quo sublato, visum est
mihi vel unum os adhuc tollere posse. Post hoc, et
aliud: et ita singillatim omnia collegi. Nec sine magna
admiratione considerandum est, quod hæc Sancta,
sui ipsius manifestatione revelata, ab indigenis quæ-
sita et inventa est, quod nullo modo ab alienis fieri

aufert caput
et ossa reli-
qua

potuisset. Deinde cum effossum transferre deberent,
tamquam meliori consilio, ut celebrius fieri posset,
transponi dilata est, et ibidem ab eis dimissa, ut
jam quasi præparata nostrum expectaret adventum.
Qui post longum tempus, occasione qua prædictum
est, illuc venientes, fortuito eorundem Clericorum
simplici relatione et ostensione cognovimus; ut quod
aliorum manibus erat præparatum, nobis prædesti-
natione divina fuerit reservatum. Reverentiam quo-
que, quam sibi ab illis fieri exigebat, ipsis negligen-
tibus, ab aliis sibi exhibendam prævidebat.

11 Cum igitur omnibus sublatis inde regrederer,
subito audiui sonitum commotionis magnæ; et mul-
tum timui ne forte ab aliquo visus fuisset, qui illos
commovisset, ut me tamquam furem insequerentur:
Et intravi dumetum densissimum, quod forte juxta
viam reperi: dispositaque sarcina quam ferebam,
alia parte egressus. Cum ascensoque monticulo tre-
pidus expectabam, quid tantus ille clamor intende-
ret. Et ecce subito ingens buhalus, agitationem eo-
rum fugiens, præcucurrit. Tunc ego animæquior
factus, ad hospitium veniens, sociis meis indicavi,
quid egissem. Vespere autem facto, venientes colli-
gere Reliquias nostras, non sine nullo timore id ip-
sum peragere potuimus: audivimus enim quosdam
e vestigio sequi, et metuentes ne nos comprehendere
venirent, latuimus donec pertransirent. Et inde col-
ligentes eas, posuimus in quodam pelliculo meo, ita
ligantes et obvolventes, ut nisi pannorum fasciculus
posset æstimari.

et post ali-
quem motum
superatum,

12 Postera die navigavimus; sed circa mediam
diem cœpit ventus contrarius esse, et mare intume-
scere, et ob hoc dicebant nautæ validam tempesta-
tem imminere: et suadebant nauclero, ut, conversa
nave, tempestati cederet, et demissis velis navem
fluctuare permetteret: nihil enim tam timere debe-
ret, quam ne navis terræ vel scopulis illideretur. At
ille, conversa nave, cogitabat se posse intrare alveum
Tiberis, unde mane exierat. Quod illi multum de-
hortabantur, dicentes nullo conamine id posse fieri:
navem periclitari cum omnibus, si id intenderet.
Quod postea rei probavit eventus: ille enim, negle-
cto aliorum consilio, suspensis duobus velis, putavit
navem flumini se posse violenter immittere: sed im-
petus [maris] quod jam valde intumuerat, navem
fortiter repulit, et transversam terræ assidere fecit.
Quod cum sentirent nautæ, statim vela deposuerunt;
et navicula, quæ erat in navi exposita, pro mercede
plurimos emisit. Nos quoque, videlicet Abbas
S. Mauriti et ego, libentissime exissemus, si simili-
ter navem intrare potuissemus. Et quia hoc fieri
non potuit, nolebamus ab invicem separari: tanta
enim erat instantia intrare volentium, ut unusquis-
que de se sollicitus, quasi præsentem mortem fu-
giens; alium repelleret, et prior intrare satageret.
Multotiens quoque, dum aliqui eorum saltu incon-
siderato ad naviculam festinebant, in mare cecide-
runt. Tumultus magnus, dolor ingens; navis ad
singulos undarum impulsus hinc inde inclinata mer-
gebatur.

pannis in-
volvit:

navim con-
scendit:

et magnam
maris tem-
pestatem
passus,

13 Tunc Abbas S. Mauriti dixit mihi secreto:
Timeo ne pro peccato vestro, quia furtim Reliquias
de Ostia attulistis: orta sit hæc tempestas, maxime
cum dicatur mare non portare corpora mortuorum.
Cui paulo durius postea respondi: Numquid non
multo melius est eas deferri ubi honorentur, quam
ibi relinqui, ubi a porcis conculcabantur? Ad hæc
ille conticuit. Sed cum tempestas nimium invales-
ceret, et undarum volumina navi tam irruerent, ut
jam de vita universi penitus desperarent; dixit ite-
rum mihi: Reus eritis omnium istorum quos hic
interire permittitis, nisi sicut dixi, prius fur-
tum abjeceritis. Tunc ergo timore mortis coactus,

post initam
de sacris Re-
liquiis in
mare projici-
endis deli-
berationem,

et

A et Domini Abbatis et aliorum, quos similiter videbam periclitari, miseratione commotus; clamans ad clericum dicens: Ulrice, projice pelliciolum meum in mare: nec enim aliter fui ausus dicere, continens pro contento insinuans. Si enim nautæ se pro facto meo periclitari intellexissent, mirandum esset si me absque ulla miseratione in undas non projecissent. Sed clericus audito hoc verbo multum tristatus est, eo quod consilio ejus illas acceperam. Accessit ergo ad locum ubi eas posueram, sicut postea nobis retulit, et flexis genibus, in oratione dixit: O S. Monica, si tuum et tui filii beatissimi Augustini beneplacitum est, ossatua ad locum propositum devehantur, intercede pro nobis ad Dominum, ut tempestate sedata, de instanti periculo eruti, gratias Deo et tuæ liberationi referre valeamus. Et confestim, tempestate mitigata, liberati sumus, ita ut mirarentur universi. Deinde emissi ad terram, tamquam ex mortuis viventes, accenso igne siccati, et recreati sumus: Multum enim afflicti, et attriti in tam horrenda tribulatione fuimus.

liberatur.

a

14 Et recepti in navem, venimus ad a portum qui dicitur Civitas-vetus. Cum autem memor amissorum, et maxime Reliquiarum, solito tristior apparerem, quæsit a me Ulricus, cur dolerem? Cui cum dicerem, non pro damno rerum, sed pro damno irrecoverabili Reliquiarum, respondit: Nulla vobis certe super hoc est occasio doloris, sed magnæ exultationis et laudis, quia evidenti miraculo Reliquias suas, et nos ipsos S. Monica liberavit. Cum enim rogastis, ut eas in mare projicerem; tristis admodum factus, flexis genibus, et toto corde oravi, ut nos a præsentis periculo liberaret, et se præsentem cum ossibus suis adesse manifestius approbaret. Quæ statim ut rogata est, rogavit, et liberationem nostram a Domino celerrime impetravit. Sic olim Propheta dormiebat in sentina, donec nave periclitante a nautis suscitaretur: quin excitatus ab eis, et causam tempestatis et salutis remedium velociter indicavit. Sed et Dominus noster Jesus Christus, dum dormitaret in navi, ipse operiebatur fluctibus: Discipuli autem, præsentis vita mortem timentes, cum tumultu et clamore excitaverunt eum dicentes: Domine, salva nos perimus: ille autem surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Similiter et hæc Sancta, nobis ad horam quasi dormitans, forte expectabat ut precum clamore excitata rogaretur, ne ingratis et insecis beneficium largiretur. Patet igitur quod si citius exorata fuisset, opem ferre diutius non distulisset. Inde applicuimus ad b portum S. Severæ citra c Populonium, juxta ecclesiam d S. Cerbonii, cujus meminit B. Gregorius in lib. Dialog. dicens: Cerbonius Populonii Episcopus etc. ubi per aliquot dies tempestate inclusi, aliquantum egestatis passi fuimus, non quod deesset pecunia, sed quod non inveniebantur venalia: ideo, æquore nondum sedato, coacti sumus exire.

Venit ad Civitatem-Veterem,

cum gaudio ob servatas Reliquias,

Jon. 1, 4

Matth. 8, 25

b

c

d

dein Populonium, lib. 3, c. 11

Ab aliis periculis submersionis liberatus,

banus enim pro certo, quoniam sicut a primo periculo mirabiliter eripuerat, et a secundo, et tertio, et quotiescumque Deum deprecari vellet, nos eripere potens erat. Igitur tempestate sedata ad locum tutiorem navigavimus. Et revera in tota navigatione illa, non recolo nos vel uno die æquore sedato navigasse. Unde assero, quod nisi meritis sanctissimæ Monicæ, quam præsentem habebamus, affuisset divina misratio, tot pericula non potuissemus præterisse sine naufragio.

D
A W
RO EX MS.

16 Tunc rogavit me Ulricus clericus, de quo prælocutus sum, ut pro Dei amore sibi de Reliquiis aliquantulum impertirer, quod vicinis suis, videlicet Abbatiae e Intermontium præsentaret, ubi similiter Canonici Regulares pro amore S. Augustini eas multum honorarent. Memor itaque quia consilio ejus acceperam, et industria servaveram; dedi ei unum os tantum, quod ab eo, sicut prædixerat, ad Abbatiam Intermontium delatum, a Canonici illis honorifice susceptum, in multa veneratione habetur. Nam cum postea Dominus Beroldus ejusdem loci Abbas quæreretur a me, si Reliquiæ illæ de Matre S. Augustini veræ essent; attestazione nostra confirmatus, promisit se de cetero eisdem plurimum honoris et reverentiæ impensurum.

e

dat os aliquod Ulrico, delatum ad Abbatiam Intermontium

E

17 Tandem venimus Genuam, et ibidem Dominum f Alexandrum Papam invenimus: qui cum nos vidisset, multum miratus est, quia vivere videbat, quos pridem naufragio submersos fuisse audierat. Qui Dominum Abbatem S. Mauricii cum debito honore suscipiens, de incolumitate illius valde gavisus est, et de tribulationibus quas passi fuimus benigne consolatus est. Dum autem in curia essemus, dixit mihi Abbas S. Mauricii: Nuntiatum est Episcopo Ostiensi, quod S. Monica mater S. Augustini furto sublata sit de Ostia a quodam Francigena, Unde non parum turbatus Episcopus, et omnes sui perquirunt curiosius quis hoc fecisse potuerit. Videte autem ne inde quidquam alicui incaute reveletis, ne ad aures eorum forte perveniat, quia molestissime ferunt.

f

Genuam impulsus inteligit quæri Reliquias furtim ablatas,

18 Cum ergo in urbe Genuensi coram summo Pontifice et negotio, et labori nostro finem imponere conaremur, subito rumor emersit quod Dominus g Fulbertus, cujus responsalis eram, jam Abbas non esset: et ex eo quo finem acceperat ejus dispensatio ex eo evanuerat mea legatio. Dixerunt ergo ex more quod negotium induciari oporteret, et me in Arroaziam redire, et h Lambertum successorem Fulberti inde deductum apud Montem-Pessulanum i in curia præsentialiter exhibere, parum attendentes laborem præteritum, et non miserantes secuturum.

g
et Fulberto Abbati successisse Lambertum.

h

i

F

ANNOTATA.

a Civitas-Vetus, post Centum-cellas a Saracenis deletas, ibidem instaurata et munita, est trirremium Pontificiorum portus.

b De S. Severa Virgine et Martyre et hoc ab ea denominato portu egimus 29 Januarii.

c Populonium destructum est a Niceta Patricio CP. et ex ejus ruinis tribus MP. inde excitatum Plumbinum, ex voce Populonio contracta a voce quæ hic Populonia scribitur.

d Colitur S. Cerbonius, Episcopus Populoniensis, 10 Octobris.

e Intermontium Abbatia quo loco sita sit optamus discere; suspicor alio nunc nomine dici.

f Venerat Papa Genuam 21 Januarii 1162, ut Baronius ibidem num. 2.

g Fulbertus post abdicationem adhuc vixit usque ad annum 1166.

h Lambertus Lotharingus etiam postea regimini renuntiavit anno 1172.

i

Penit Papa Montem-Pessulanum post Pascha
anni 1162, et discessit mense Junio. Vide Acta
eius apud Baronium.

CAPUT IV.

*Excipiuntur Reliquiæ Aroasiæ, miraculisque
et visibus cœlestibus probantur.*

Resumpto igitur religionis habitu, et Reliquiis S. Monicae super collum equi mei colligatis, solus iter arripui. Dimisi puerum meum cum Abbate, qui cum Domino Papa remansit. Simulabam autem me esse laicum Fratrem interrogantibus cur solus equitarem : ita enim in tam longa peregrinatione increverant capilli, ut possem Laicus veraciter aestimari. Ubicumque autem sive ad prandendum, sive ad hospitandum descendebam, Reliquias, ac si fasciculus vestium mearum esset, honestius reponebam. In monte etiam *a* Senicio, febre acutissima correptus sum, Cumque per aliquot dies febricitarem, et solus tamen nihilominus equitarem, non decubui : sed precibus S. Monicae, cujus bajulus eram, ante expectatum convalui. Veniens itaque ad Ecclesiam B. Mauritii, assumpsi puerum cum equo, qui mecum pergeret : nec tamen ei de Reliquiis quidquam innotui, nec aliquando portare permisi.

20 Cum autem Domnium *b* pervenissem, jam securior effectus, quod prius bene celaveram, amicis et Fratribus indicavi. Quod cum audissent et viderent, lætati sunt valde, et honorifice susceperunt. Et cum auditum esset foris, huiusmodi adesse Reliquias, venerunt quidam ægroti, et tactu Reliquiarum, et potu aquæ in qua intinctæ erant, convaluerunt.

21 Inde cum eisdem veni Aroaziam : ubi cum solenni processione, et summa devotione, tam Clerici, quam laici obviam exierunt : et cum magna exultatione cantantes, Responsorium. *c* Accepta baptismi gratia, in ecclesiam inferentes, super altare, quod in honore beatissimi Augustini et aliorum Confessorum specialiter consecratum est, posuerunt : ut quasi superveniens mater prius filii memoriam visitaret : et inde super majus altare reverenter oblata est. Exinde in sacrario cum summa diligentia *d* xii Kalendis Maji reposita est, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo sexagesimo secundo, sub Indictione decima, epacta tertia, concurrente septimo. Nec hoc forte alicui in dubium veniat. Stultissimum enim esset, nec ab aliquo aestimari debet, ut omnia ossa unius corporis, onus equidem grande, per infinita pericula terræ et maris de tam longinquo afferre voluissem ; nisi quæ, et cujus fuissent, certissime scirem : et tamen vix ad hoc cogi potui : tribulationibus enim innumeris jam ita attritus eram, ut in tanta animi mœstitudine corruerim, ut jam nec etiam vivere liberet.

22 Ad detergendam quoque dubitationem, si qua in alicujus corde remanserat, quamquam et abundantia videatur referri, nocte sequenti cuidam Fratrum, non parvæ religionis et innocentiae viro, se ita S. Monica revelare dignata est. Nam vespere ejusdem diei ille cum alio, nescientibus aliis, magna devotione Reliquiarum, ex conducto, ante ostium sacrarii, ubi ipsæ repositæ fuerant. fere ad mediam noctem in oratione vigilans perstitit. Sed cum jam hora Matutinarum secundum eorum æstimationem immineret, nolentes ibi ab aliis reperiri, clam in dormitorium ascendentes, quisque in lecto suo ierunt cubitum. Unus eorum non dormivit, quia sicut ipse postea retulit, modico intervallo Fratres ad vigilias excitati sunt, cum quibus utrumque surgere oportuit. Alteri vero, in illo tantillo spatio, tam tenuiter

somnus irrepsit, ut nec se dormire putaret. Verum-
tamen consopitis sensibus, in illo, ut ita dicam, tantillulæ horæ spatio, excessu mirabili, visum est ei quod prostratus jaceret orans ante altare B. Augustini. Qui cum ab oratione surrexisset, vidit quamdam matronam decora facie et splendidissima veste renitentem, quæ cum dignitate, et auctoritate reverenda videretur stare super altare. Cum vero, et decorem vultus et nitorem habitus cum magna admiratione adspiceret ; cogitabat quæ esset, et cujus auctoritatis, cujus splendore totus ille locus claresceret ; et quomodo illuc adveniens, ea hora præter consuetudinem super altare staret. Talia eo cogitante, subito apparuit B. Augustinus, Episcopali veste indutus, juxta illam stans, super ipsum altare, dixitque Fratri : Quid aspicias ? et cur tantum admiraris ? Certissima scias, quod hæc est mater mea, et ego sum filius ejus. Frater autem jam per spiritum intelligebat ipsum S. Augustinum esse, qui ei talia diceret : et vehementer gaudebat, quod eam esse matrem suam tam constanter affirmaret, ut si qua in animo illius supererat dubietas omnino dilueret. Videbat enim fontem perspicuum de sub pede ejusdem altaris scaturire, et inde per sacrarium, in quo erant reliquæ S. Monicae, in claustrum emanare, et totum irrigare.

23 Subcustos etiam pene simile vidit, sed dissimiliter. Videbat enim quemdam, Pontificali veste gloriose indutum, juxta altare B. Augustini in sede Episcopali sublimiter residentem : juxta quem erat quædam matrona, vultu decora, et habitu præclaro veneranda. Cui Episcopus vultu hilari magnæ amicitiae familiaritatem exhibebat, et adeo honorabat, ut tam ille Frater, quam et plures, qui adesse videbantur, valde mirarentur. Quibus dixit Episcopus : Nolite mirari si eam diligam, et ei honorem deferam, quia ipsa est mater mea.

24 Alter quoque eorum, de quibus prælocutus sumus, qui in oratione vigilaverant, nec dormivit, nec tunc aliquid vidit : verumtamen quia forte non impari devotione oraverat, in se ipso Dei virtutem meritis S. Monicae postea expertus est. Nam tortione vitalium et alia occulta passione gravissima, a multo ante tempore, torquebatur. Cum autem quadam die tam graviter angustia retur, ut neque consilium, neque remedium mitigandæ ægritudinis ullum penitus inveniret ; reminiscens S. Monicae, intravit sacrarium, et incubuit scrinio in quo sanctas Reliquias ante reponi viderat ; ibique confricans et obsolvens se, cum magna devotione supplicabat, ut precibus S. Monicae, ab illa passione liberaretur : et statim sanatus est. Nec prætereundum silentio, quod Reliquiæ jam tum ibi præsentia liter non erant, sed illo nesciente alibi repositæ : verumtamen quia illic eas esse credebatur, secundum fidem ejus factum est ei.

25 Alter quoque Frater, dolore faucium, et tumore gutturis, janjam vitalem halitum intercludente, graviter torquebatur : sed cum ad motis Reliquiis tangeretur, statim omnis dolor evanuit. Sufficiant hæc pauca de pluribus, ne fastidium videar ingessisse pigris lectoribus. Unum tantum adhuc mirabile et memorabile referam.

26 Custos ecclesiæ tertiana febre graviter affligebatur. Et cum passio tantum ingravesceret, quadam die præ nimia debilitate cordis, adeo totus evanuit, ut omnium membrorum destitutus officio, tamquam exanimis corruisset ; tantum in pectore ipsius, vitalis spiritus palpitabat tenuiter. Accurrerunt omnes, mirati sunt universi illum membris omnibus tam subito obriguisset : erat enim dolor fortissimus, ita ut vix in eo remaneret halitus. Verumtamen non erat ad mortem, sed pro gloria Dei, et ad commendationem Reliquiarum S. Monicae, ut non tantum in ore duorum vel trium, sed etiam plurium testium confirmaretur

*Ipsas matris
sue esse ap-
parens S.
Augustinus
asserit uni,*

*alterique
monacho.*

*Sanantur,
vexatus tor-
sione vita-
lium et alia
passione,*

*alius dolore
faucium et
tumore guttu-
ris,*

*custos molestus
febris decum-
bens,*

*Rediens cum
Reliquiis*

*a
febre corri-
pitur et li-
beratur,*

*b
et easdem
miraculis
probatas per-
viam,*

*c
solenni pompa
infert Aroa-
siam,*

*d
anno 1162,
20 Aprilis.*

C

F

A confirmaretur omne verbum. Post trium horarum spatium, quasi jam paulatim reviviscens, coepit loqui; et vocato Subcustode dixit ei: Vade Frater, et ossa, quæ dicuntur S. Monicæ, intinge aqua: et si vere ipsius sunt, interveniat Dei misericordia, ut mihi perfectam adintegret sanitatem. Ecce iterum in spiritu Andreas, Custos Ostiensis: Custos iste, custos et ille. Ille dixit in Ostia; Si vere ipsa est, et transferri vult; sanet tibiam meam: iste nihilominus dixit in Aroazia, Si verum est, quod ipsa sit, sicut audivimus, impetret mihi a Domino integram corporis sanitatem. O custodes incredulos! Poterat et ipsa respondisse: O generatio incredula, nisi signa et prodigia videritis, non credetis. Subcustos abiens absque mora lavit easdem Reliquias aqua, et attulit ægro. ille autem bibit, et statim sentiens, se melioratum, statim placide obdormivit: et ecce apparuit ei una manus, quæ ei porrigebat chartulam, ut legeret. Erat autem littera optime scripta, et multum legibilis. Scriptura quoque problematis hæc erat: Adhuc semel, his, ter, et quarto, pax. Legit ille, et bene intellexit, quarta accessione peracta promitti sibi integram sospitatem: quod et factum est: nam post quartam accessionem omnino convaluit. Poterat, et tunc citius sanari: sed quia scriptum est, Sola vexatio intellectum dabit auditui; placuit forsitan divinæ æquitati, quæ nihil præterit impunitum, ut pro reatu incredulitatis flagello febris, adhuc saltem quater, disciplinam reciperet in pœnitentiam; et sic absolutione perfecta recuperaret integram sanitatem; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

ANNOTATA.

a Senicius seu Cenisius mons altissimus, in limite Italiæ et Galliæ inter agrum Segusinum et vallem Maurianam.

b Dominus, melius forte Dombinus principatus ad Ararim inter Lugdunum et Matisconem, qui ex Sabaudia versus Artesiam iter habentibus commode transitur.

c In Proprio Canonice Regularium Congregationis Gallicanæ anni 1648, 5 Maji in festo Conversionis S. Augustini, post 8 Lectionem ponitur hoc Responsorium. Accepta baptismi gratia, positus apud Ostia Tiberina cum matre sua, colloquebantur soli valde dulciter, et inhiabant ore cordis pariter in superna fluentia fontis vitæ, vilescebatque mundus iste inter verba cum delectationibus suis.

d Ad hunc diem in Martyrologio Aroasiensi recitatur ista: Translatio corporis sanctissimæ Monicæ ab Ostia Tiberina in hanc Dei et S. Nicolai ecclesiam, manu Domni Walteri Prioris Aroasiæ, anno Domini MCLXII. Harum Reliquiarum pars præcipua erat sacrum caput, quod dono Canonice Regularium Aroasiensium haberi Duaci in insigni collegiata Ecclesia S. Amati, reclusum in magno vase argenteo turris in modum effictio pedeque cupreo deaurato, testatur in Hieroglyphylacio Belgico Arnoldus Rayssius Duacenus, qui etiam scribit Cisionii, in monasterio Canonice Regularium territorii Insulensis, partem haud levem corporis S. Monicæ etiamnum conservari: ut si etiam dono Aroasiensium habeant, apud hosce multa ossa videantur deesse. Joannes Enen et Joannes Scheckmannus in Epitome Gestorum Trevirensium asserunt, in ecclesia Eremitarum S. Augustini conservari costam S. Monicæ, quam potius eos Roma accepisse arbitramur; uti et eam quam Masinus in Bononia perlustrata ait, in ecclesia S. Jacobi Majoris esse partem cranii, longitudine 2 unciarum cum media, dono Gregorii XIII.

DE ALIA TRANSLATIONE
Romam, ut prætenditur, facta
Sub Martino Papa V.

Etiā veteris, quæ propior mari dicitur fuisse, Ostiæ, suburbanum fuisse locum, in quo corpus S. Monicæ a filiis tumultatum fuit, credet facile, qui consideraverit, Christianorum præcorum cæmeteria semper extra urbes fuisse: his vero communiter adhærebat oratorium sive ecclesia aliqua, ad commoditatem peragendi pro mortuis sacrificii, quomodo in matris suæ funere factum Augustinus testatur. Hunc autem credibile satis est, lateritio sub terra conditorio fuisse contentum, quando res peregre agebatur inter ignotos hospites, nec matrem exquisitoris monumenti cura tetigerat. Proinde facillimum conceptu est, quomodo supra ipsam, altius humo infossam, posita postea fuerit pila marmorea, sive ad corporis alterius sepulturam, seu potius in monumentum ipsius S. Monicæ; quam ibidem tumultatum traditio popularis potuit mandasse memoriæ posterorum, quando S. Augustinum ejus filium tota Ecclesia incipiebat, ut Doctorem præcipuum, venerari. Tunc autem dicenda foret pila illa fuisse vacua, et communi cæmeterii solo excelsior, aggesta vero paulatim humo, uti fieri assolet, esse oblecta.

2 Ut ut fuerit, nullum, quem sanctitas tam eximia merebatur, cultum videtur Monica habuisse primis decem seculis; quandoquidem in nullis antiquioribus fastis memoria ejus occurrit. Quod autem Canonicus ille Ostiensis, Aroasiensi Waltero audiente, dixit, S. Augustini matrem sub nomine Primæ notum fuisse civibus suis, quasi Latine reddentibus significationem nominis Monicæ, id cum sit a veri etymii ratione alienissimum (a Græco enim μόνη; unus, solus, auctum nomen Monicæ, verti non debuisset Prima, sed Unica vel Solitaria) suspicionem mihi ingerit, quod locus ipse, vel quæ olim juxta locum steterat ædicula suburbana, vocata fuerit Sanctæ Primæ, ab aliqua ejus nominis Martyre, cujus ibi quoque corpus habebatur: quod uno post seculo repertum, cum jam oblitterata esset memoria veteris circa Monicæ corpus jacturæ, studiosius occultatæ ab iis quorum culpa contigerat, potuit una cum aliis Reliquiis ex veteri in novam Ostiam translatum fuisse sub nomine S. Monicæ, tamquam magis proprio. Talis translationis testimonium suggerit MS. Florarium Sanctorum ad diem xvi Aprilis in hæc verba, Translatio Monicæ Viduæ, matris B. Augustini Patris nostri in Ostiam civitatem anno salutis MCLX. Auctor hujus Florarii Henricus de Eyck, Canonicus Regularis Eyndowix in Brabantia, floruit seculo xvi ineunte, qui unde eam notitiam acceperit, necdum comperi.

3 Ceterum tota Walteri narratio tam sine fūco scripta est, ut quinque seculorum prærogativa accedente; ipsaque Reliquiarum præsentia apud Belgas a tanto tempore indubitata, possit fidem facere num. 21 asserenti attulisse sese non solum caput vel ossa paucula, festinanter lecta, reliquis in sepulcro relictis, sed plane omnia; nisi fortior in contrarium obstet auctoritas et evidentia major: quæ an habeatur pro eo quod nunc Romæ dicitur haberi corpore, solius veritatis amore, non studio contentionis alicujus, nobis hic indagandum incumbit. Hoc igitur magna cum sinceritate agere aggredior. Ac primo Martini V breve profero, a nobis erutum ex MS. Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, et collatum cum editione Josephi Pamphili Episcopi Signiensis, qui ipsum Chronicæ suæ Augustinianæ inseruit.

4 Martinus Episcopus, Servus Servorum Dei, universis Christi fidelibus, præsentibus litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Pia caritas atque devotio, qua ex Christianæ professionis et pastoralis officii debito Sanctorum Reliquiis affi-

Extra urbem
in communi
cæmeterio
tumultata
Sancta.

E

nullum an-
tiquitus cul-
tum habuit,

et ideo faci-
lius confundi
potuit cum
S. Prima,

hujusque cor-
pus tamquam
illius trans-
ferri anno
1260
F

quod requi-
situm anno
1420

testatur
Pontifex

cum dubio
petit aquam
Reliquiis sa-
cratam,

Joan. 4

et ex charta
porrecta in-
telligit post 4
accessionem
se sanandam.

Isai. 23

nos impellit, ut circa sacrarum Reliquiarum venerationem, earumque venerationem et observationem, omni studio et diligentia invigilemus: quo fides nostra, sine qua nemo salutem consequi potest, in magnitudine suæ majestatis conservari et spirituale incrementum suscipere valeat. Nuper siquidem venerabili Fratrem nostro Petro Episcopo Electensi, Apostolicæ capellæ Sacrista et Confessore nostro, pro parte dilectorum filiorum Augustini de Roma, Prioris generalis et universorum Fratrum Ordinis Heremitarum S. Augustini, cujus ipse etiam Episcopus Professor existit, nobis supplicante, corpus B. Monicæ, S. Augustini Matris, ex certis piisque respectibus et causis, præsertim quia corpus dicti Sancti Ordinis fundatoris in quadam Ecclesia Papiensi dicti Ordinis venerabilis, prout decet, conditum existit, a loco civitatis nostræ Ostiensi, ubi sepultum reconditum fuerat, ad Ecclesiam Domus Fratrum dicti Ordinis de Urbe transferendum, et in ipsa ecclesia sepeliendum et recondendum licentiam concessimus. Cujus concessionis auctoritate præfatum corpus in dicta Ecclesia, debitis ceremoniis et condigna reverentia, die Nona Aprilis, quæ fuit Dominica Palmarum, translatum et reconditum existit. Nos itaque Episcopi, Prioris et Fratrum prædictorum devotionem, hujusmodi religiosi personis convenientem, approbantes; atque desiderantes, quod ob translationem prædictam de sanctitate hujusmodi corporis major apud omnes fideles Christi notitia haberi potest, quam si in quovis alio loco reconditum fuisset; translationem et repositionem hujusmodi corporis ratas habentes et gratas, eas ex certa scientia, auctoritate Apostolica, tenore præsentium confirmamus: et ut erga dictam S. Monicam magis inflammetur eorum devotio, quasi patulo præconio, ad omnium notitiam deduci volumus per præsentem. Nulli igitur hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctos Apostolos, quinto Kalendarum Maji, Pontificatus Nostri anno tertio decimo.

5 Annus Pontificatus tertius decimus ab xi Novembris præcedentis inchoandus et hic ad longum scriptus pro seculi illius more, dubitari non sinit quin signet annum Christi MCCCXXX; verum tali anno qui Cyclo lunæ 6, solis 10, littera Dominicali A, referebat Pascha xvi Aprilis, dies ix ejusdem mensis non habebat Dominicam Passionis, sicut legitur in MS. Ultrajectino; sed Palmarum ut habet Pamphilus: in quibus, propter commune utriusque vocis initium P, facile potuit errasse incuriosus non uno loco librarius, maxime si ea Dominicæ nota fuerit per compendium scripta in originali, ut sæpe in talibus fieri assolet. Electa porro seu Alecta, cujus viii Episcopus censetur Petrus Assalbitus, mortuus anno MCCCXL, subest Metropoli Narbonensi in Gallia, facta Episcopalis a Joanne XXII anno MCCCXIX. Generalis denique Augustinianorum erat Fr. Augustinus Favorius Romanus, Creatus Astæ anno MCCCXCIX, et Bononiæ confirmatus anno XXV, ac rursum anno xxx pridie Nonas Junii in Monte Pessulano, illuc utique mox a peracta solennitate translationis profectus, ac denique ad Episcopatum Nazianzenum deinde et Cæsenensem assumptus anno ejusdem seculi xxxi: qui (sicut dicitur in margine orationis editæ, de qua mox) cum Sacristam Pontifici adesse oporteret, Translationis curam suscepit.

6 Qua hic processerit certitudine, dum judicavit corpus illud, quod Ostia attulit, S. Monicæ fuisse, restat ut quæramus: absit enim ut dubitemus de fide tanti viri, quæ credenda est fuisse bona, cum rei sub Alexandro III

gestæ, eo citius potuerit obrepere oblivio, quo magis pudeat debuit conscios, tam neglectim habiti et per socordiam amissi thesauri; maxime si cum aliis Reliquiis post redditam Ecclesiæ pacem translatis ad ecclesiam S. Auræ, seculo forsitan XII adhuc currente, etiam translata fuit ipsa pila seu arca marmorea, supra sepulcrum S. Monicæ olim reperta, idoneaque ad alterius alicujus, e multis, quos locus habebat, Sanctis corporibus recipiendis. Modus certe quo res peracta describitur, haud leve argumentum præbet ad opinandum, quod sola ignorantia ablatis quondam Aroasiam corporis fecerit, ut adeo prompte crederetur S. Monicæ esse id quod Roma nunc habet. Modum autem illum continet Sermo ad Fratres Augustinianos, ex verbis Martini Papæ V, de Translatione corporis S. Monicæ Ostia Romam, excusus ibidem Romæ anno MDLXXX, ubi sic inducitur Papa locutus:

7 Jam igitur explicemus, quo ordine, quibusve modis, tum quorum ministerio beatissimæ Monicæ, sanctissimi Patris ac Doctoris Augustini matris, corpus sit, nobis concedentibus, repertum. Frater Petrus, homo vestri Ordinis ac nostrorum sacrarum Custos, quem etiam fecimus Electensem Episcopum: is sæpe dudum a nobis petiverat, ut hoc præstaremus, quo liceret B. Monicæ Reliquias Romam transferre, aut in alium quempiam locum, ubi congrua ac solenni veneratione colerentur; quippe male haberi ac servari Ostiæ, qui locus pene desertus esset. Maxime autem orabat, ut eas vestro Ordini tribueremus: sic enim decere conjungi filio matrem, et eosdem esse utriusque servatores, qui essent et cultores. Id nos hactenus certis ex causis distulimus, non quasi non judicarem dandum, quod postulabat; sed nonnulla erant impedimenta, quæ prius oporteret expediri. Postremo tamen et precibus, et auctoritate multorum victi, annuentibus nostris Fratribus, concessimus, iret, quoque modo videretur ad Urbem eas Reliquias transferret. Vocat ille ad se alium Fratrem, Augustinum, hunc ipsum præsentem; atque illi operam dat negotii deducendi: ille vero ut libenter suscepit, ita sine mora omnia parat, quæ viderentur opportuna negotio: idem ceteros sollicitat, ut in rem parati adsint. Nam sibi in animo esse, ut in die Palmarum, qui proximus est præteritus, transveherentur. Primum omnium quod erat necessarium, Ostiensem hominem convenit, cui soli notus dicebatur locus, ubi erat sepulcrum. Respondet ille, se quidem locum nosse (nam sub altari in ecclesia S. Auræ esse, se ab uno seniorum accepisse: ac semper consulto factum, ut sepulcrum paucis, aut ferme uni notum esset) ceterum vereri, ne simul et aliorum Sanctorum ossa in eodem mausolæo clauderentur. Id renuntiatum est nobis. Ac nos respondimus: si hoc ita esset, nec discerni possent ossa, omnia quæ in eodem monumento invenirentur, simul haberetis. Cum his mandatis lætior dimissus Frater Augustinus, Rodolphum Castellanus cum aliis, qui multi numero Romæ tunc erant, Fratribus convocat: ita omnes Ostiam ad designatum locum proficiscuntur.

8 Eo ubi pervenerunt, tendunt cum mandatis nostris ad locum, qui ostendebatur in inferiori aditu ecclesiæ, ubi primum ad dexteram altaris plus octo pedes effodiunt: ubi invenerunt paucula ossa quæ super planum lapidem posita erant: videbantur tamen esse Reliquiæ Sanctorum, etsi res nulla litterarum indicio apparebat. Tum vero omnes ambigunt, quid facto opus sit? Non enim existimabant eas esse Reliquias, quas quærebant. Fornix item erat tam densus ac solidus, ut nec fortibus malleis pulsatus sonitum redderet. Undique igitur tentant, si quis forte sit aditus: nihil omnino cernitur. Denique ex eo loco saxum movent, ubi priores Reliquiæ inventæ

modum inventionis narrante Martino 5,

quo permitte Ostiam profectus Generalis Eremitarum, E

F

ex aperto fornice subterraneo,

ejusque Romam transferendi dedisse facultatem,

ut in majori habeatur honore.

Translatum est ergo aliquid 9 Aprilis,

quod creditum est corpus S. Monicæ:

A inventæ erant : nam præ veneratione timuerunt contingere. Tum vero ostiolum apparuit, unde in secretiorem tumulum ibatur. Monumentum in modum cameræ amplum subter erat, usquequaque inter altare et parietem replens. Ibi plures arcæ in ordine stabant, quarum aliæ aliis majores erant. Ad dexteram tria erant Sanctorum corpora : primum Lini Martyris, qui post beatum Petrum primus fertur Cathedram tenuisse : hinc aliud Felicis Pontificis, qui et ipse Claudio Principe martyrii coronam est adeptus : tum et Asterii Martyris aliud sepulcrum sequebatur. In sinistra erant, B. Constantiæ primum sepulcrum, ubi cum filia jacuerat ; (nam simul ambæ martyrium susceperant) dehinc arcula B. Aureæ Virginis ac Martyris ossa continebat : huic subiectum erat B. Monicæ sepulcrum, ejus magnitudo hominis staturam implebat.

educuntur
corpora

Sanctorum
Constantiæ,

Asterii,

9 *Noti sunt quos Pontifex hic dicitur enumerare Sancti, præter Constantiam ; quæ nescio cur intelligatur ipsius S. Aureæ mater fuisse, cum eaque commune diu sepulcrum habuisse ; in quo tunc adhuc sola jacuerit, filia corpore seorsim posito. S. Asterium, qui XXI Octobris colitur, postquam S. Callisti Papæ corpus humasset Romæ, præcipitatum de ponte, constat in Ostia civitate repertum esse atque sepultum : ejus corpus, quamvis a Sergio Juniori Rom. Pontif. translatum esse in titulum Equitii Romæ, credi faciat, vetus inscriptio, in marmore sculpta, quæ in eadem ecclesia asservatur, ut ait in notis ad Romanum Martyrologium Baronius ; facile tamen potuit Megetius, Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius, sub Sergii successore Leone IV factus Episcopus Ostiensis circa annum DCCCLIV impetrasse, ut ablatus Ecclesiæ suæ Patronus restitueretur, in eandem ubi primo requieverat ecclesiam suburbanam reponendus : sicut ipse aut alius. pro hujus dignioris Sedis reverentia, credi potest impetrasse SS. Lini et Felicis Pontificum corpora, quorum alias primus juxta corpus S. Petri in Vaticano sepultus fuerat, secundus Via Aurelia, in ipsa quam struxerat Basilica, uti ad XXIII Septembris de Lino, de Felice ad XXX Maji dicitur.*

Lini, Felicis,

et S. Aureæ :

sub cujus
arculam de-
fossa arca

10 Porro sicut non dubito quin singulæ istæ arcæ, supra pavimentum ordinatim locatæ, fuerint distinctæ titulis nominibusque Sanctorum intus contentorum ; ita de ultima, quæ sub arcula S. Aureæ infossa erat terræ (ut mox apparebit) vereor vehementer, ne ideo sic infossa fuerit, quia vel nullius nominis titulum referebat, vel inscriptum habebat nomen S. Primæ : quod licet aliqui vellent idem esse cum nomine S. Monicæ, ut supra vidimus, alii tamen merito crediderint esse valde incertum. In hoc autem dubio, ad cavendum erronei cultus periculum nihil potuit esse consultius, quam eam arcam occultare sub terra, quando non satis tutum videbatur ipsam cum ceteris venerandam exponere. Certe non video cur structores illius cryptæ et sacrorum in ea corporum dispositores, si certi erant se in ea arca habere corpus S. Monicæ, voluissent ipsam terræ infodere, potius quam alias hæcenus memoratas arcas : nisi forte dubites, utrum ei ausi fuerint locum inter Sanctos dare, cujus tam eximiam sanctitatem ex filii scriptis noverant, et jam pluribus revelationibus miraculisque habebant comprobata.

credita fuit
esse S. Mo-
nicæ :

itaque ex ea
elevatora ossa,

11 Pia tamen S. Monicæ corpus quærentium, et in ossibus sic repertis venerantium religio, non potuit Deo non esse grata : proindeque meruit (ut in simili casu factum sæpe fateamur oportet) etiam signis et virtutibus approbati. Quæ nihil est quod nos ab asserenda Aroasiensium Reliquiarum veritate dimoveant cetera, quæ in prædicto ad Augustinianos sermone sic prosecutus dicitur Martinus Papa. Aperto igitur B. Monicæ sepulcro, Fratres quanta possunt veneratione spectatum atque honoratum corpus colligunt, simul altissimis vocibus divinarum laudum hymnos decantantes.

Hoc modo illi desiderio potiti, ad Urbem, multis sequentibus, properant : quibus interim nostro jussu obviam procedit ex eodem Ordine Lucas, nunc Episcopus in Corsica : tum hic frater Antonius, Legatus ab Rege Aragonum ad nos missus. Illud vero pulcherrimum, ac sane mirum dictu : adventantibus circa S. Paulum Reliquiis, tantus ex inaudito per totam Urbem tumultus est erectus, quantus nullo præconio potuisset excitari. Dominica erat Palmarum, qui dies est Romæ convenarum frequentissimus. Millia peregrinorum undique discurrebant : quidnam hoc esset rogitantibus, respondebatur B. Monicæ Reliquias tum primum in Urbem inferri. Illi qui nescirent B. Monicæ nomen, mirabantur : ceterum ut audiebant, beatissimi Augustini matrem fuisse, omnes sine mora e domibus atque hospitibus effundebantur : plerique concursantium vici : dumque alius alium hortabatur, impellit, arripit, incredibilis fiebat euntium tumultus.

magno cum
plausu fue-
runt excepta :

12 Ibi homo plebeius, qui apud S. Paulum restiterat, viso gentium concursu, ut forte potuit flexis genibus Sanctam maximis precibus venerabatur, opem marcido corpori expostulans. Nocte in sequenti maculis, quibus in modum lepræ universum corpus tegebatur, mundatus est. Deinde in Urbem ingrediuntur : nec capaces erant tumultuantium viæ : omnes videre, omnes inspicere, ac tangere cupiebant. Plurimi, quibus non dabatur accessus, aut capitiis, aut zonis, aut hujuscemodi rebus jactis, modo aliqua re contigissent, devotionem explebant. At per viam homo Romanus, cujus oculi penitus, caligaverant, post orationem factam claro lumini est redditus. Ita personantibus Fratrum ac Sacerdotum hymnis canticisque, matris corpus ad filii Ecclesiam transfertur. Non deerant vulgi clamores, non totius populi voces, non devotorum, non mulierum orationes ac lacrymæ. Omnes gaudiis, omnes laudibus ac votis satagebant. Neque illo tantum die solennitas acta est : omnem illam hebdomadam, quæ est (ut nostis) sanctissima, pari devotione celebrarunt. Puerulus erat in domo Fratrum Frater, altero oculo derelictus : hunc mulier cognata accitum applicuit, ut ante corpus aliquid pueriliter orans flecteretur : atque illa cum paucis mulieribus pueri valetudinem precata, paullo post surgens, sanum atque integrum utroque lumine recepit. Eodem modo est de pluribus vulgatum, qui præcipue gloriantur similibus beneficiis secum illam meruisse. Nec mirum quidem si hæc beati corporis præsentia efficit, quando et ipsum monumentum, quod paullo post vacuum ex Ostia translatum est, hujusmodi miracula potuit operari : nam ita visum est, beata ossa id fere desiderare, ut in veteri arcula, tamquam in suo habitaculo, servarentur. Effossam igitur gravi devotione per annum deportarunt : ac dum in ecclesia paullulum resideret, Fratribus ad Reliquias profectis, mulier cujus filius erat octavum jam mensem gravi atque implicito morbo ægrotus, arreptum parvulum sincerissima spe in arcam imponit, moxque sanum factum, super pedes nitentem jam infantulum statuit. Ista nunc quotidiana sunt, atque in oculis omnium gesta : ut nihil non sperare liceat patrocinio illius affuturum, quod aut corporibus, aut mentibus nostris necessarium fuerit.

et sanati sunt
leprosus,

E

cæcutiens,

coctes,

F

et ad arcam
ipsam diutur-
nus æger,

13 Nec silueritis quæ his diebus Romæ apud beatum hoc sepulcrum edita sunt ; Mulierem, nomine Silviam, ex intolerabili dolore capitis, facto voto, continue liberatam : Mariolam aliam, vestri Fratris sororem, jam tumore mamillarum, una et maxima febri, morti pene vicinam, tactu sepulcri mox sanatam : Puerum illum, sumpto toxico morientem, a parentibus huic Santæ non prius commendatum, quam sanatum : Aliam nobilem Romanam, simul

tum alii
plures.

et

lyticam, et morbo comitali, quem caducum
vexatam, tacto sepulcro mox ad integram
sanctam restitutam. Quid dicam, sterilem illam
uxorem fabri, qui sepulcri ejus ferramenta confe-
cerat, expresso ad sepulcrum voto, paulo post con-
cepisse? Quid? eundem fabrum, pene cæcum, con-
simili voto splendidum lumen accepisse? Quid?
aliam puellam, letalis pestilentiae morbo correptam,
ac prodito gerendi hujus vestri habitus more mulie-
rum voto, continuo ex omni periculo ereptam?
Quid? alios complures, variis morbis, ac magnis fe-
bribus per hujus auxilia dimissos? præcipue vero
quos ex cæcitæte ac tenebris in lucem reddidit? Re-
cteque hanc opem sibi assumpsit: vel quod illius
Doctoris mater est, qui doctrinæ suæ radiis univer-
sam orbem adhuc illustrat; vel item quod propter
eundem, ut superna luce servaretur, viginti conti-
nuos annos apud Deum piissimas lacrymas effudit.

Martini Papæ
erga Eremitas
August affectus
singularis:

14 *Hactenus ille sermo; qui si totus, saltem quoad
sensum, ex ore dicentis Pontificis fideliter est exceptus,
insignem illius ac vere paternum erga Eremitarum
Ordinem affectum testatur, cui etiam gratulatur defi-
niente Deo successisse, ut qui rite præter ceteros
Augustinum colebant, soli omnem Augustini su-
pellectilem possiderent; quia audiverat Tiaram Au-
gustini lituumque ejus Pastoralem non ante multos
dies reperta, magnoque pretio redempta in Sardinia,
Valentiam translata esse ad ipsorum ecclesiam; sicut
tunc translata ad eosdem credebatur S. Monica, et
ipsum S. Augustinum Papiæ possidebant. Quibus aliis-
que in verbis, elucet affectus erga Eremitas, non qua-
liscumque sed usque ad invidiam Canonorum Regu-
larium exaggeratus, quando horum nulla fit mentio,
eamdem Regulam profitentium, et pari jure aut priori
obtinentium ecclesiam Papiensem, uti constat ex Pen-
notto lib. 1 cap. 63 num. 6, proferente conventiones
anno MCCCXXI legitime signatas, inter Abbatem suos-
que Canonicos et Priorem Generalem suosque Eremitas;
quibus inhærent Judicium sententiæ sæpius lata, et
ac nominatim ei quæ a Bonifacio IX anno MCCCXIV præ-
scripta, et biennio post a Legato ejusdem Bonifacii
Cosmato Cardinali promulgata, habetur cap. 64
num. 12.*

Maphei Da-
tarii liberalis
pietas erga
Sanctam,

15 *Præcitato sermoni hæc nota additur in impresso.
Mapheus Vegius Laudensis, Martini Papæ V Datarus,
ad recipiendas et honorifice collocandas S. Monicæ
reliquias sacras, marmoreum sepulcrum, mira arte
elaboratum, erigendum tunc curavit, cum illæ Romam
transferentur, ad exiguum scilicet S. Triphonis eccle-
siam, juxta quam Eremitæ Augustiniani suam habebant
domum. Octavius vero Pancirolus, in thesauris abscon-
ditis urbis Romæ Regione 6 eccles. 1 asserit, quod idem
Mapheus anno MCCCXCL curaverit suo sumptu extruendum,
et egregie ornandum sacellum, dictæ ecclesiæ adnexum,
ad decentiorem sacri depositi cultum; quodque Euge-
nius Papa IV anno MCCCXLVI in eo erexerit societa-
tem muliebrem sub titulo S. Monicæ, ac multis privi-
legiis ornarit; ac tali in statu res manserit usque dum
anno MCCCCLXXX Cardinalis Guilielmus Estratovillæus,
Archiepiscopus Rotomagensis, novam ecclesiam S. Au-
gustini, ante decennium inchoatam, opere augustiori a
fundamentis excitandam curavit.*

translatio
post an. 1480
in novam
ecclesiam,

NOT. 44

16 *Tunc in eandem novam ecclesiam translata D
esse crediderim prædictam marmoream arcam, et supra
altare, ipsi sicut nunc cernitur parieti insertam, cum
hisce versibus, qui etiam nunc eidem incisi leguntur.*

Hic Augustini sanctam venerare parentem,

Votaque fer tumulo, quo jacet illa, sacro.

Quæ quondam nato, toti nunc Monica mundo

Succurrit precibus, præstat opemque sibi.

*Auctorem epitaphii fuisse prælaudatum Mapheum Ve-
gium, insignem sui temporis Poetam et Historicum,
credas licet. Nam ab hujus calamo etiam invenimus
Romæ in bibliotheca Attempiana, sed transcribendos
nobis non putavimus, libros tres de vita et obitu B.
Monicæ ex verbis S. Augustini, item Officium B.
Monicæ et officium Translationis ejusdem: quam
novissime Martyrologio etiam Romano inscribendam his
verbis Baronius censuit ad 1x Aprilis. Romæ Transla-
tio corporis B. Monicæ, matris B. Augustini Epi-
scopi, quod ex Ostiis Tiberinis, Martino V summo
Pontifice, in Urbem delatum, in ecclesia ejusdem B.
Augustini honorifice reconditum fuit, quod per pro-
lepsin dictum intellige, cum S. Augustini ecclesia tunc
necdum ulla fuerit. Scripsit idem Mapheus Vitam et
Officium S. Augustini et Officium conversionis ejus-
dem et Vitam et Officium B. Nicolai Tolentinatis,
prout in eodem MS. vidimus: aliunde vero accepimus
et hoc mense Majo proferimus, ab eodem scriptas Vitas
S. Petri Cælestini, ad XIX; et S. Bernardini Senensis,
ad XX; qua occasione pluribus erit agendum de pio illo
doctoque scriptore.*

dicti Maphei
lucubrationes
variæ.

17 *Annus erat seculi hujus LXI, quando prædicta
Maphei scripta partim vidimus, partim descripsimus
Romæ: unde priusquam discederemus, contracta ibi-
dem amicitia cum Rev. adm. P. Mag. Joanne de Ju-
dæis, Assistente Germaniæ apud Reverendiss. P. Ge-
neralem Eremitarum S. Augustini, vidimus XXI Sep-
tembris, Patre eodem deducente, cranium, quod S.
Monicæ esse credunt, argenteæ thecæ eleganti inclu-
sum: ipsius autem corporis inspiciendi nulla dicebatur
esse spes, quando reserandæ aliquando arcæ non erat
consuetudo, ac ne facultas quidem. Hoc autem de Capite
visum fuit expresse indicandum, ne quis forte, non
lecta, sed audita dumtaxat Aroasiensium assertione de
possessione totius corporis; putet controversiam quadam-
tenus dirimi, concessa his capite cum pauculis ossibus:
quando illud ipsum quod nominatim vellet Aroasiæ ce-
dere, habere se putant et ostendere Romani: nec nisi
alterutro loco potest verum unius et ejusdem Sanctæ ca-
put integrum haberi. Porro quæ deduxi hactenus sic
accipi volo, ut simpliciter utriusque causæ momenta,
pro modulo meo librasse, non vero definivisse quidpiam
judicio meo existimer: conjecturam autem de S. Prima,
eo dumtaxat suggessisse, ut per eam via aperiat, qua
partium contententium bona fides, extra suspicionem
voluntariæ fraudis quam longissime habeatur; et utri-
que corpori sua cuique propria sanctitas tribuatur, quæ
meruerit etiam miraculis honorari, idque in unius S.
Monicæ favorem, quam solam populorum devotio spe-
ctat (quemadmodum in multis aliis similibus casibus
fere dicendum) donec placeat Deo distinctius revelare,
quænam ossa sub proprio, quænam sub alieno nomine
coli eatenus permiserit.*

Caput seor-
sim argento
inclusum.

NOT. 45

DE S. MACARIO EPISCOPO, IN TERRITORIO ET URBE BURDEGALENSI.

SEC. IV
AUT VI.

Burdegala
in altare
Reliquia,

Hieronymus Lopez, in *Historia Archiepiscoporum Burdegalensium Gallice scripta*, quam ejus dono accepimus octavo post editionem anno MDCLXXVI, parte I cap. 5 agens de praedictae ecclesiae restauratione et secunda consecratione, facta ab Urbano Papa II, post Concilium Claromonte celebratum anno Mxcv illac transeunte, dicit, ea occasione impositas altari majori fuisse Reliquias SS. Andreae, Petri, Joannis Baptistae, Stephani, Laurentii, Vincentii, Macarii, Agathae atque Eulaliae. Ex his cum noti essent ceteri ut Sancti antiquiores, restabat quaerere de S. Macario, quisnam esset : et invenimus ab auctore illius historiae prolixè de eo agi cap. 6, atque citari antiquam Sancti Legendam, quam ejusdem beneficio haberi posse non frustra sperantes, manu ejus, per litteras rogati, accepimus ex archivo hujusmodi lectiones.

Lectiones in
archivio,

2 Macarius, Laudunensis Episcopus, a B. Martino Turonensi Episcopo, cui magna familiaritate conjunctus erat, in inferioris Aquitaniae partes praedicationis gratia missus est. Qui cum Ligenos urbem, ad oram Garumnæ sitam, comitibus discipulis Cassiano et Victore, appulisset ; brevi ejus nominis fama, quam praedicationis ardor et vitae sanctitas auxerat, omnem Aquitaniam pervasit. Ad extremum fractus laboribus e vita cessit, mercedem laborum, quos pro Christo pertulerat, in coelo recepturus. * Apud Ligenos autem Macarius in templo S. Laurentii a discipulis sepultus, miraculorum multitudine coepit fieri celebrior. Unde cum tanti viri praesidio civitatem suam Comes Guilielmus, cognomento Bonus, communire vellet ; Archiepiscopi Burdegalensis auctoritate, sacras ejus Reliquias amne secundo Burdegalam magna pompa et veneratione deportavit, easque in summo templo honorifice collocavit. In itinere vero illud singulare fuit, quod ardentes cerei, venerationis gratia juxta Reliquias positi, nulla vi ventorum aut imbrium extincti, Burdegalam usque delati sunt. Omni autem Clero ac populo solenni pompa obviam prodeunte, ut tantum thesaurum gratulabundus acciperet ; cum quidam molitor tantae gratulationi deficeret, nec opus intermitteret, repente moletrina omnis dissipata et comminuta est.

testes translationis et
miraculorum :

3 Eadem iisdem pene verbis pridem legeramus ad 1 Maji in Martyrologio Gallicano ; sed iis nunc tutius fidere possumus, agnito fonte unde sua hausit Saussayus, alius suspectus nobis, quia saepe deprehensus veritatem rerum alterare conjecturis et amplificationibus suis plusquam rhetoricis, nonnumquam etiam festinatione scribendi ; quod ultimum vitium etiam hic ei obrepsit, ut pro Victore, praedicationis socio, Castorem scriberet, in ceteris fideliter satis aut verba aut sensum Lectionum ad se missarum repraesentans ; quæ licet antiquæ vocentur, paucorum tamen seculorum ætatem sapiunt. Prima autem ex populari dumtaxat traditione de adventu S. Macarii agens, post octo vel decem seculorum lapsum, quid mirum si contineat aliquid, quod antiquiorum monumentorum defectu potius benigne accipi debeat quam scrupulose examinari ?

eulogium in
Martyrol.
Gallicano :

4 Tale est primo, quod Laudunensis Episcopus fuerit et S. Martino Turonensi familiaris. Obiit S. Martinus, quemadmodum alibi probatum a nobis est, anno CCCXCVII : de cujus discipulis et monasterio loquens S. Severus Sulpitius in Vita ipsius S. Martini, Plures, inquit ex his postea Episcopos vidimus : Maji T. I.

non videtur
fuisse Episcopus
Lauduni,

quæ enim esset civitas aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet Sacerdotem ? Sed quomodo potuit eorum unus fuisse Macarius, idemque fuisse Laudunensis Episcopus ? cum hunc Episcopatum constet primum esse institutum circa annum DXV ? Respondet per conjecturam Lopez, fieri potuisse ut a S. Martino ordinatus pro Laudunensibus Episcopus, ipsisque eum propter Gentilismi inoliti pervicaciam non recipientibus, ad suum ordinatorem reversus, missus sit ad fidem in Aquitania prædicandam. Sed neque credibile est S. Martini ævo ullam fuisse civitatem aut celebrius oppidum, in quo prævaleret idololatria ; nec si fuisset, ad S. Martini Officium pertinebat per Galliam Episcopos constituere, nedum novas instituere dioceses, populis necdum conversis, sub conversionis futuræ spe qualicumque : et quidem tam remotis populis : quibus tot alii viciniore Episcopi poterant ac debebant prospicere, et præ illis provinciæ Metropolitanus totiusque Galliae Primas Senonensis.

nec a S.
Martino
Turonen.
ordinatus :

5 Antiquum Burdegalensis ecclesiae Martyrologium, quod Usuardi est, sed auctum propriis ibidem Sanctis, ita ad Kalendas Maji legendum proponit : Burdegala civitate natalis S. Macarii, Episcopi Lugduni. Itaque existimem antiquitus nominatum, verum cum inter Lugdunenses Archiepiscopos nullus inveniretur istius nominis, auctores seu reformatores lectionum istarum censuisse, quod intelligi deberet Lugdunum clavatum, communiori nomine Laudunum. Ast ego ad primum Maji, agens de S. Africano, suggessi Lugdunum aliud, Aquitaniae vicinum, Lugdunum scilicet Convenarum, ad Pyrenæorum radices, Straboni atque Ptolomæo memoratum, cui tempore S. Martini suos fuisse Episcopos admodum est credibile. Hanc ergo Sedem si tunc ponatur tenuisse S. Macarius, potuisset hic excelsus fama S. Martini ad eum, tamquam ad commune Galliae totius oraculum, in communibus orthodoxæ fidei negotiis aut pro ecclesiae suæ privatis commodis consulendum excurrens Turonas ; indeque revertens, Ligeni ad Garumnæ obisse, in confinio Burdegalensis atque Vasatensis dioceseos ; ubi notior post mortem quam in vita, propter miraculorum frequentiam, effecerit, ut abolito priori nomine deinceps S. Macarii oppidum diceretur. Est tamen qui putet vetus nomen remansisse in opposita ripa, ubi oppidulum est Langon dictum.

sed potius
Lugduni
Convenarum,

unde Turonas
excurrens
obiit Ligeni,

6 Sic ei suus ex antiqua appellatione Episcopatus maneret, nulli justæ contradictioni obnoxius ; nec difficile esset certo seculo affligere ætatem ejus, qui cum sanctissimo Martino viærit. De hoc tamen formidare quis possit, ne alibi deprehensus vulgi error hic quoque locum habuerit, dicaturque venisse ad S. Martinum et ei familiaris fuisse, qui ad mortui pridem sepulcrum peregrinabundus accesserat, et in monasterio ipsius familiaris fuerat conversatus. Atque ita etiam ad Visigothorum tempora, Convenas infestantium, æque ac prænominatus S. Africanus, referri posset. Quare nihil de ipsius ætate definiens, solum noto Natalem S. Macarii videri fuisse 1 Maji, unde in pervetusto tabulario ecclesiae Burdegalensis sic notatur, Kalendis Maji fit festum S. Macarii, sicut unius Confessoris Episcopi : et in Breviario ecclesiae Parochialis S. Columbae, quod anno MCCXX ex vetustiori alio S. Eulaliae transcriptum fuit, præscribitur Officium S. Macarii, Episcopi et Confessoris, 1 Maji.

diu forte
post obitum
S. Martini,

die 1 Maji.

7 Quia tamen SS. Apostoli Philippus et Jacobus potiori jure videbantur exigere, ut suum toti Ecclesiae Catholice

A *commune festum non postponeretur alterius commemorationi; institutum recentiori usu Burdegala est, ut festum S. Macarii deinceps ageretur die IV, cum ea fere omni solennitate, quæ primario Ecclesiae et Dioceseos Patrono S. Andreae exhibetur. Quin etiam usu obtinuit, ut cum in processionibus publicis, circum Metropolitanam institui solitis, a festo Trinitatis usque ad Pascha cantetur Responsorium de eodem S. Andrea; a Paschate usque ad Trinitatem canatur de S. Macario, cujus corpus asservatur in loco sublimi post majus altare; et anno MDCLXXVI scriberetur quam primum esse transferendum in novam et insignem argenteam capsam, cura et expensis Capituli fabricatam. Cum enim Regis Mater Anna Austriaca Burdegala esset anno MDCL, pieque visitaret ecclesiam S. Andreae, ante cujus principem aram olim conjuncta fuerat matrimonio Regis Christianissimi Ludovici XIII; et intellexisset sacrum S. Macarii depositum adhuc nihilo honoratius haberi, quam habebatur tempore desponsationis suæ, sexcentas mox argenti libras ad novæ arcæ confectionem ordiendam donavit, quæ additis quadringentis aliis nunc perfecta habetur.*

B *8 Eo loco, ubi Sanctum illud corpus olim requievit, quique etiam nunc nomen retinet, Societas nostra Residentiam habet cum ecclesia; sed aliter quam olim sita: prior enim situs in hortum conversus est. In illa autem servat reliquum unum ex veteri deposito humerum, et die ejus festo exponit religiose venerandum. Cetera ossa Burdegalam dicitur transtulisse Comes Guilielmus, cognomento Bonus. Hujus Comititis indubitabilem notitiam invenio apud Gregorium VII lib. 6 Registri Epist. 24, qua anno Pontificatus sui VI Indictione XIII, id est anno Christi M.LXXXVII, ita scribit Bertrando Abbati monasterii Sanctæ Crucis et Fratribus: Ecclesiam S. Macarii, de Fratrum nostrorum consilio monasterio vestro adjudicavimus, et quod Willelmus Bonus; quondam Burdegalensis Comes, fundator ejusdem monasterii, rationabiliter eidem monasterio concessit ecclesiam S. Michaelis extra urbem Burdegala. Cum ergo istius Guilielmi Principatus inceperit ante annum DCCCXLVIII, quo, juxta fragmentum Chronici Fontanellensis, Normanni Burdegalam urbem cepērunt, et Ducem ejusdem Guillelmum noctu; consequens esse videbatur, ut et ecclesia S. Macarii ante eum annum diceretur in jus alienum transivisse, et privata fuisse sui Patroni corpore, aut saltem sequenti seculo X, si verum est quod is cui Boni cognomentum adhæsit, heredem instituerit Guillelmum Sancium Vasconia Ducem, anno DCCCCLXXXII adhuc superstitem, cum conjuge sua Comitissa Urraca.*

C *9 Sed ab hac sententia cito me dimovit Hieronymus Lopez, ad Vitam Godofredi II Archiepiscopi Burdegalensis, proferens instrumentum ex tabulario monasterii Sanctæ Crucis, conditum (ut ait ipse, temporis characteres nescio quo consilio hic omittens) anno MXXVII, quo Willelmus gratia Dei Comes Aquitaniae simul et Dux Vasconia et uxor Remberga... dant et concedunt cellam B. Laurentii, ubi pretiosum B. Macarii tumulatum corpus requiescit, cum decimis et justitiis et cum consuetudinibus in terra et in mari. Et hæc donatio facta est, Gombaudo Abbati, ecclesiae Burdegalensis Archiepiscopo Godefredo. Erat ergo tunc adhuc in priori loco corpus S. Macarii. Quod autem instrumentum istud revera pertineat ad annum prænotatum et tempore Godefredi secundi, non primi qui sedebat anno DCCCCLXXII, persuadet aliud ab eodem Hieronymo prolatum instrumentum, quo Amæ Comitissæ Burdegalensis seu Petragoricæ Patriæ, cuidam monasterio constructo in honorem S. Mariæ de finibus terræ, donat hereditatem Medrins appellatam: et Hæc, inquit donatio facta, in anno MXLIII Incarnationis*

D *Dominicæ, Francorum Henrico Rege regnante, præsidente Godefrido... Sedi sanctæ Ecclesiæ Burdegalensis, Domino Gombaldo Abbate assistente monasterii, in primitus S. Crucis et S. Mariæ et S. Macharii. Guilielmus ergo qui supra notatur, Guilielmi Sancti præmemorati filius fuit, primo ac proprio nomine Sancius dictus, quo solo subscribit præcitato Patris sui instrumento, ex tabulis foundationis monasterii S. Severi in Vasconia legendo apud Hieronymum Lopez pag. 176: quia tunc adhuc vivebat senior et ibidem subscriptus frater Bernardus Willelmus, quo defuncto cepit primum una cum Principatu Willelmi nomen usurpare.*

10 *Ex his porro apparet tantum abesse ut translatio sancti Corporis facta fuerit sub Guilielmo Bono, eo qui numeratur primus inter Burdegalenses Comites, a Pictaviensibus diversissimos (licet utrique Willelmi, utriusque Aquitaniae Comites aut Duces dicerentur) ut neque sub Sancio Willelmo, neque aliquamdiu post credibile sit eam esse peractam. Etenim quæ sub hoc ultimo adhuc primo nomine dicebatur Cella S. Laurentii, postquam in jus monasterii sanctæ Crucis transiit, vocatur ecclesia aut monasterium S. Macharii. Unde discimus hujus cultum sub cura communis administratoris, seu (ut Ama Comitissa vocat) Assistantis Gombaudi, insigniter refluuisse, cum alia mutati nominis causa adferri nequeat, aut forte etiam novam pro veteri ecclesia surrexisse: quæ facta non fuissent, si ibi non adfuisset corpus Patroni. Quin neque anno MCXX quidquam mutatum fuisse videtur, cum usque ad eum annum Prior et monachi S. Macarii tantæ fuerint potentia, ut ab obedientia Abbatis sanctæ Crucis vellent haberi exempti, quam litem tunc primum illis damnatis decedit Arnaldus II Burdegalensis Archiepiscopus. Ante tamen quam finem acciperet seculum XII, credo ablatum Burdegalam esse corpus S. Macarii; et forte a Willelmo IX, extincta pridem Burdegalensium Comitum et Vasconia Ducum stirpe, totius Aquitaniae potentissimo Duce, omnia in ecclesiis pro arbitrio agente tempore schismatis, a quo per S. Bernardum abductus, sed nihilo quam ante humanior erga monachos, facile potuit hoc quoque inter cetera attentasse, ut S. Macarii ecclesiam et monasterium spoliaret Patrono, quo Cathedralem Burdegalensem ornaret.*

11 *Obiit Willelmus iste, non mala tandem morte, apud Compastellam peregrinus ex voto, anno MCXXXVII, uti ostensum est ante Vitam S. Guilielmi Eremitæ, cum quo Dux iste male a plerisque confunditur, § 4 die X Februarii, in eoque desit Ducum Aquitanorum series. Eo autem dominante Burdegalensem Sedem tenebat is, quem dixi, Arnaldus II, cognomento Geraldus, electus anno MCIII et fere usque ad annum MCXXXV superstes, quando locum ferit Gaufrido III cognomine Loriolo. Quisquis autem eorum fuit, sub quo facta est prædicta translatio, ejus prima cura fuisse videtur, ut in sua Cathedrali ecclesia proprium S. Macario altare erigeret. Nam, uti Hieronymus Lopez nos docuit, in sæpe laudato monasterii sanctæ Crucis tabulario invenitur instrumentum, sub Elia de Malamorte conditum anno MCXCII, in ecclesia S. Andreae ante altare S. Macarii. Porro quando aut quomodo lapidea, tumba, illius Sancti corpus continens, ab altari illo, in quo primitus requievisse existimo, translata sit post altare majus, ubi hoc seculo colebatur, nusquam notatum invenio. Credo autem non diu ibi relinquendam, postquam sacra ossa transposita fuerint in novam capsam argenteam: qua de actione expectabam litteras R. P. Petri Coulon, quo nostrum ibidem Collegium regente, effectum fuerat, ut hæc commentari potuerim de S. Macario, antea noto ex solius Saussay relatu; quando intellexi ex litteris R. P. Francisci Cosso, cui suas moriens vices respondendi legarat, obiisse eum XI Novembris anni MDCLXXVI.*

magis quam antea honoratum,

E

et ut summum sub ultimo Guilielmo translatum

ante annum 1137

F

erecto eidem altari proprio.

DE SANCTO VENERIO, EPISCOPO MEDIOLANENSI IN INSUBRIA.

ANNO CCCCLX
Cultus sacer.

Sub S. Am-
brosio Dia-
conus,

in Episcopatu
succedit S.
Simpliciano
anno 400,

idque indicat
S. Paulino
Nolano:

monetur a
S. Anastasio
de perversa
Origenis
translatione :

Celebrant hoc die IV MAJI sacram memoriam S. Venerii Episcopi Mediolanensis Tabulæ hodierni Martyrologii Romani, cui solenne officium eodem die præscribitur in Breviario Ambrosiano, jussu S. Caroli Cardinalis Archiepiscopi Mediolanensis edito. In Vita S. Ambrosii, a Paulino Presbytero hujus amanuensi scripta, ista de S. Venerio traduntur. Per idem tempus, cum in extrema parte porticus, in qua jacebat æger S. Ambrosius, in imo positi Castus, Polemius, Venerius et Felix tunc Diaconi secum tractarent, voce ita repressa, ut vix invicem se audirent. Quis post obitum illius Episcopus ordinandus esset; atque cum de nomine Sancti loquerentur Simpliciani, tamquam interesset tractatui, cum longe positus ab ipsis jaceret, approbans exclamavit tertio: Senex, sed bonus. Erat enim

B Simplicianus ævi maturior. Qua voce audita expavescentes, fugerunt. Defuncto tamen eo non alius illi successit in Sacerdotio, nisi is quem ille bonum seminem trina voce signaverat. Cui Simpliciano Venerius, quem supra memoravimus, successor fuit. Felix vero nunc usque Bononiensem regit Ecclesiam. Castus autem et Polemius, nutriti ab Ambrosio, bonæ arboris boni fructus, in Ecclesia Mediolanensi Diaconii funguntur Officio. Hæc Paulinus oculatus testis. Colitur memoratus Felix Episcopus Bononiensis die IV Decembris, et S. Ambrosius die ordinationis suæ VII ejusdem Decembris. Mortuus is est pridie Paschatis anni CCCXCVIII, uti in exercitatione singulari ante totum primum Aprilis probavimus, cui tunc successit S. Simplicianus, anno tertio Sedis mortuus, XVI Augusti anni cccc. eique subrogatus S. Venerius, mox indicavit suam ordinationem S. Paulino Episcopo Nolano, uti hic scribit S. Delphino Episcopo Burdegalensi in epistola 16 his verbis: Mediolanensis quoque Episcopus novus, filius vester huc usque, nunc frater, Venerius jam scripserat nobis post ordinationem suam: sed quia et hoc Cardamas jussisse te retulit, scripsimus illi per ipsum ut sciret paratam esse opportunitatem, si vellet officium debitæ pietatis agnoscere, ut beatitudini tuæ scriberet et commendaret pectori tuo primordia sua. Hæc ibi. Coluntur porro S. Paulinus XXII Junii, et S. Delphinus XXIV Decembris.

2 Erat tum Summus Ecclesiæ Romanæ Pontifex S. Anastasius I, creatus anno CCCXCVIII, vita functus anno CCCCLXXVII Aprilis, ad quem diem ejus Acta dedimus: in quibus præclara fit mentio S. Venerii, ob epistolam illius hunc datam, quam hactenus non scimus extare: cujus tamen meminit S. Anastasius in Epistola ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum, in qua detestatur translationem Origenis a Ruffino factam, et inter cetera habet ista: Absit ab Ecclesia Romana hæc nequaquam Catholica disciplina. Numquam profecto eveniet ut aliqua hoc admittamus ratione, quod jure meritoque damnamus. Quapropter in toto orbe Christi Dei nostri diffusa providentia probare dignabitur, accipere nos omnino non posse, quæ Ecclesiam maculent, probatos mores evertant, aures circumstantium vulnerent, jurgia iras dissensionesque disponant. Quare nosce qualem epistolam, ad fratrem et Coepiscopum nostrum Venerium diligentiori cura perscriptam, parvitas nostra transmisit: tibi que hanc conscientiam fecerim, quod non superflua laborum formidine neque vano timore solliciter. Mihi certe cura non deerit Evangelii fidem circa

meos custodire populos, partesque populi mei per quæque spatia diversa terrarum diffusas quantum possim litteris convenire: ne qua profanæ interpretationis origo subrepat, quæ devotas mentes immissa sui caligine labefactare conetur. Hæc S. Anastasius Papa, implorata, quantum colligimus, potissimum S. Venerii auxiliatrice manu, in dicta Ruffini translatione eliminanda: illudque a S. Venerio præstitum fuisse colligimus ex Apologiæ S. Hieronymi adversus Ruffinum lib. 2, ubi num. 6. ita hunc alloquitur: Quæso te, amice carissime, ut in Ecclesiasticis tractatibus, ubi de veritate dogmatum quæritur, et de salute animarum nostrarum majorum flagitatur auctoritas, hujuscemodi deliramenta dimittas, et prandiorum cœnarumque fabulas pro argumento non teneas veritatis... Qui sunt isti, qui in Ecclesia disputare latius solent, qui libros scribere, qui totum de Origene loquuntur et scribunt, qui dum sua nolunt furta cognosci et ingrati sunt in magistrum, idcirco simplices ab illius lectione deterrent, nominatim debes dicere, et ipsos homines denotare. Ergo beati Episcopi Anastasius, et Theophilus, et Venerius, et Chromatius, et omnis tam Orientis quam Occidentis Catholicorum Synodus, quia pari sententia, quia pari et spiritu, illum hæreticum denuntiant populis, fures librorum illius judicandi sunt; et quando in Ecclesiis prædicant, non Scripturarum mysteria, sed Origenis furta commemorant? Non tibi sufficit passim contra omnes detractio etc. Ex prædictis Theophilus est Episcopus Alexandrinus, qui cum S. Hieronymo conveniebat contra Origenistas: alter vero S. Chromatius Episcopus Aquileiensis, intimus S. Hieronymi amicus, qui colitur secundo Decembris.

3 Habita est anno CCCCLX mense Junio Synodus Provincialis in metropoli Africæ Carthagine, in qua legatio destinatur ad SS. Anastasium et Venerium, et ita verbis Aurelii Episcopi Carthaginensis indicatur: Post Consulatum Flavii Stiliconis viri clarissimi, XIV Kalendas Julias, Carthagine in secretario basilicæ Restitutæ, cum Aurelius Episcopus una cum Episcopis suis consedisset, adstantibus Diaconibus Aurelius Episcopus dixit: Ecclesiarum Dei per Africam constitutarum necessitates mecum optime novit caritas vestra, sanctissimi Fratres. Et quoniam præstitit Dominus, ut ex aliqua parte sancti cœtus vestri esset congregata præsentia, videtur mihi ut has easdem necessitates, quas pro solitudine nostra indagare potuimus, in medium proferamus. Quas cum approbaverit vestra sinceritas, sit consequens, eligendum esse unum a nostro numero Consacerdotem, qui, auxiliante Domino et orationibus vestris, et has ipsas necessitates suscipere possit, et gnaviter peragendas implere, perrecturus ad transmarinas Italiæ partes, ut tam sanctis Fratribus et Consacerdotibus nostris, venerabili sancto Fratri Anastasio Sedis Apostolicæ Episcopo, quam etiam sancto Fratri Venerio Sacerdoti Mediolanensis Ecclesiæ, necessitatem ipsam ac dolorem atque inopiam nostram valeas intimare (ex his enim Sedibus hoc fuerat prohibitum) quo noverint communi periculo providendum, maxime quia tanta indigentia Clericorum est, multæque Ecclesiæ ita desertæ sunt, ut ne unum quidem Diaconum vel illitteratum habere reperiantur. Hæc aliæque ibi. Baronius ad dictum annum CCCCLX num. VII. S. Venerium fuisse votis Africanorum Episcoporum

G. H.

E

et ob eam
damnata
laudatur a
S. Hieronymo:

Synodi Car-
thaginensis
Legationem
suscipit,
F

ut Clericos
submitat,
rogatur :

ex

A *ex existimat, quod Paulinus auctor Vitæ S. Ambrusii in Africam amandatus, consedissee Carthagine apud Fortunatum Diaconum testetur ipse in Epilogo, et ex petitione S. Augustini scripsisse se res gestas S. Ambrosii confirmet in Prologo.*

4 *Mortuo S. Anastasio Pontifici Romano successit Innocentius I anno cccclii, sub cujus Pontificatu decessit S. Venerius anno cccclix. Interim cum hoc Pontifice plurimum laboravit, ut S. Joannes Chrysostomus in exilium actus, ad Sedem suam Constantinopolitanam remitteretur. Negotium illud scitur ex epistola ipsius Chrysostomi ad S. Venerium scripta, atque a Baronio ad annum cccclv num. xvi edita sub hoc titulo : Sancti Patris nostri Joannis Archiepiscopi Constantinopoleos Chrysostomi epistola ad Venerium Episcopum Mediolanensem. Et hæc est Epistola.*

accipit a
S. Chryso-
stomo exule
epistolam

ob caritatem
exhibitam.

B *Fortem vestrum et virilem animum, itemque et veritatis vindicandæ fiduciam et prædicandæ libertatem, tametsi vel ante cuncti cognoverant; fecit tamen temporum conditio, ut ipsa quoque appareat summa fraterna benevolentia et caritas et pietas, ac frequens commiseratio, et diligens denique procuratio vestra Ecclesiarum. Nimirum uti vel in mari gubernatorem, qui sit optimus, magnæ tempestates; vel in corporibus peritissimum medicum, morbi difficillimi ostendunt; ita qui ad studium pietatis vitam omnem compararit, quique animi magnitudine præcellat, facile rerum declarant asperitates et temporum. Quod sane cum accidit jam vobis, tum vero pro parte vestra probe omnia directa, nec quidquam prætermisum. Sed quoniam homines, qui istas et pariunt perturbationes et pepererunt, eo pervenerunt pravitatis, ut non modo non defungi prioribus, sed certare etiam cum iis conentur; moneo vos atque hortor universos, ut prompte animum valentissimum adhibeatis, neque istud dissolvi tantum studium patiamini: quin intendite magis, etiamsi mille accendant difficultates. Etenim qui sudoribus atque ærumnis pluribus magnum aliquid et homine generoso dignum obierint, majora illi præmia consequentur, quam qui facile et nullo negotio idem confecerint. Siquidem unusquisque, quod Beatus, inquit Paulus, tantum mercedis accipiet, quantum laboris exantlarit. Quamobrem minime illa vobis diutina fatigatio causam afferat desperandi, verum potius ipsum decus excitet. Nam*

quo gravior ad tentationem fit accessio, eo auctior D erit ad coronas adjunctio, affluentque amplius vobis debita certaminum præmia honestorum.

5 *Hactenus S. Joannis Chrysostomi epistola ad S. Venerium. In Lectione tertia, aliis quarta et quinta, quæ ad Matutinum ab anno MDLXXXII in Ecclesia et diocesi Mediolanensi leguntur, hæc habentur: Ejus virtutum nomen magnum ubique fuit, usque adeo, ut et Carthaginensis Synodi Patres ad illum Legatos miserint, et S. Joannes Chrysostomus litteras Græce exaratas dederit, quibus ejus divinam caritatem aliaque pastoralia ornamenta testata facit. Ad studium autem pietatis imprimis Pastor eruditus, nihil turbulenti illis temporibus prætermisit ad diligentem Ecclesiæ sibi commissæ tuendæ religioseque gubernandæ rationem. Quam cum annos multos administrasset, demum miraculorum et sanctitatis gloria clarus obdormivit in Domino, quarto Nonas Maji. Ejus corpus in basilica Apostolorum sepultum S. Carolus Cardinalis Archiepiscopus, frequenti Episcoporum provincialium conventu, in eadem basilica, quam illustriori opere restituendam curaverat, solennibus supplicationibus pie condidit. Hæc ibi. Aliquas ejus Reliquias asservari Bononiæ in ecclesia Societatis Jesu ad S. Luciam, testatur Masinus in Bononia perlustrata: sed de his interrogatus anno MDCLXXVI R. P. Alexander Zumpi, ibidem Rector, respondit post exactissimam inquisitionem et discussionem singularum Reliquiarum quibus Collegium istud munitur, nihil se potuisse reperire quod S. Venerii nomen præferat, adeoque vel errasse Masinium, vel adeo minutam fuisse particulam, ut in oblivionem venire potuerit.*

obit miracu-
lis clarus.

Transfertur a
S. Carolo:
E

6 *De eodem S. Venerio Ennodius Ticinensis panxit hoc epigramma.*

ab Ennodio
laudatur.

Forma pudicitiae juvenis sectanda Veneri
Venit, nominibus nil famulata suis.
Fortia marcebant vetulo sub iudice membra,
Ætas præsentem perdiderat puerum.
Sublimis postquam conscendit fulcra Cathedræ,
Cana tener populis dogmata disseruit.
Aurea fluxerunt locupletis stemmata linguæ,
Sol vitæ nitidum reddidit eloquium.
Alvus ut Ecclesiæ tumuisset semine verbi,
Non deerat pastus lactis Apostolici.

DE SANCTO BENEDICTO, EPISCOPO ÆSERNIENSI IN ITALIA.

C *Æsernia urbs Samnii antiqua et Episcopalis, sub Metropoli Capuana, haud longe a Vulturno fluvio, inter Boianum et Venustum sita est. Hujus Sedis Episcopos recensens Ferdinandus Ughellus tomo 6 Italiæ Sacræ, ita de primo Episcopo Æserniensi S. Benedicto scribit: Tempus quo floruit, patria, et acta ignorantur: corpus sub ara majore Cathedralis Ecclesiæ conditum religiose colitur: festus dies Æserniæ celebratur IV Maji. Ejus meminit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ Paulusque Regius, qui narrat Cathedralem Ecclesiam, quasi repentino vehementique terræ motu concussam, contremuisse, cum Episcopus quidam Æserniensis circa S. Benedicti corpus effodi jussisset. Hæc Ughellus. Addit Ferrarius, lampadem semper*

Elogium ex
Ughello,

Paulo Regio,

ante corpus accensam. Joannes Vicentius Ciarlantis Ecclesiæ Cathedralis Æserniensis Archipresbyter, lib. 3 *Memoriæ historicæ Samnii cap. 8* ista de hoc Episcopo habet: Ecclesiam Æsernitensem eodem tempore S. Benedictus regebat, quo Nolanam S. Paulinus, et fuerunt ambo participes calamitatum, quæ tunc evenerunt. Colitur S. Paulinus 22 Junii, quando de variis illi illatis persecutionibus agendum erit: quibus similia videtur S. Benedictus passus, cum et civitas Æsernia dicatur destructa, incolæque dispersi: quos S. Benedictus collegisse, ac civitatem restauravisse creditur. Additur adfuisse eidem S. Paulino morienti, Basso et Antiocho Consulibus anno cccclxxxi. At quamdiu, reversus ad suam Cathedram, adhuc vixerit, ne per conjecturam quidem indicatur

Ferrario,
et Ciarlanto.

DE SANCTO VALERIANO

MARTYRE FOROLIVII IN ITALIA.

SECUTO V

Encomium
scriptum circa
annum 1580

Forum-Livii, urbs Italiae antiqua et Episcopalis, ad dexteram Montoni fluminis in via Fluminia, Faventiam inter et Caesenam, Tutelari-
bus suis Patronis adnumerat S. Mercuria-
lem Episcopum suum et S. Valerianum Martyrem,
quorum laudes circa annum MDLXXX luculenta oratione
descripsit monachus quidam non ineruditus, ex Abbatia
S. Mercurialis; qui ubi de S. Valeriano agere incipit,
praefatur, de hoc Sancto, biennio ante in cathedrali ec-
clesia copiose disseruisse Foroliviensem quemdam, tunc
defunctum, Cogitosum. Ipsam orationem, descriptam
ex collectaneis Gallonii in Bibliotheca Vallicellana
Romae, non censuimus inserendam operi nostro ad XXX
Aprilis agentes de S. Mercuriali, cum haberemus vitam
scriptam seculo, ut nobis videretur, XI. Nunc rescissam
ab ea partem ultimam de S. Valeriano, antiquiorum
auctorum defectu, dare cogimur.

quod vetu-
stiorum Acto-
rum defectu
datur.

B 2 Ferrarius in Catalogo generali videtur hanc ipsa
a se Romae lecta indicare, cum elegantiori stylo con-
scripta Acta appellat, praeter antiquioribus aliis quae
MSS. viderit Forolivii. Utraque autem censuit corre-
ctionis egere, quam adhibemus in Annotatis. Antiquiora
requerentibus nobis, Italicam quamdam synopsim, a se
confectam, misit anno MDCLXXIII Perillustis D. Eu-
genius Menghius, Patricius et Consiliarius civitatis,
munitam fide publica sigilloque per Secretarium ejus-
dem civitatis Horatium Marcianellum; attestans manu
propria se ipsam, extraxisse sincere et summa cum
veritate ex libro qui adest in archivo seu secretaria
Illustrissimae Communitatis, et ex aliis scripturis
fide dignissimis, quae extant Foro-livii in variis
locis.

3 Nos, ut dixi ipsa illius libri verba maluissemus ac-
cipere; non videtur tamen operae pretium in illis requi-
rendis amplius laborare; cum nec illa magnam possint
habere auctoritatem; et quaecumque de S. Valeriano scri-
pta sola traditione niti videantur, fundata in antiquissi-
mo ipsius Sancti cultu; cujus testem habemus Ughellum
in Episcopis Foroliviensibus, ubi ait quod Richelmus
sive Richelinus, Episcopus Foroliviensis, anno MCLXVII,
uno cum Ravennate Archiepiscopo aliisque Episco-
pis, altare S. Valeriani in Cathedrali consecravit.
Paulus Bonolus lib. 2 Historiae Foroliviensis (quam
pro sua humanitate ad nos misit) pag. 33 asserit Ri-
chelmum dicto anno die XXVIII Maji coram universo
Clero monumentum sepulchrale S. Valeriani ape-
ruisse, et cum ipsis sacris ossibus reperisse laminam
plumbeam: in qua aliquod Epitaphium his versibus
legebatur.

Epitaphium
antiquum:

Nomine pro Regis, caesa cervice, superni,
Hic Martyr recubo Valerianus ego.
Romania suis clarum me fovet in antris,
Livia cum sociis octuaginta tenet.

4 In altera dictae laminae parte haec verba conti-
nebantur: Hoc Beati Valeriani Martyris est corpus,
qui hic praesens habetur, qui pro Christi nomine
multas suo in corpore sustinuit passiones, demum
capite abscisso animam Deo reddidit. Sequenti post
hanc sacrorum ossium ostensionem die, id est XXIX
Maji, dictus Richelmus Episcopus, exempto brachio,
arcam Reliquiarum reclusit, et altare consecravit:
et ea omnia facta sunt assistentibus Archiepiscopo
Ravennate (is erat Philippus Fontana, qui jam ante
foedus cum Forlivianis fecerat) et aliis novem Episco-
pis suffraganeis, qui ad Synodum Provinciam,

altare con-
secratum
an. 1267

tunc Forolivii habitam, convenerant, et varias in-
dulgentias concesserant, eaque constare ex Bulla et
aliis instrumentis asserit Bonolus. At sacrum S. Va-
leriani brachium, inclusum est argenteo brachio, aere
publico fabricato, ad trium pedum altitudinem, et solet
diebus Rogationum circumferri. Festum S. Valeriani
celebratur ex praeepto per totam diocesim: et Ecclesia
Cathedralis sanctissimae Crucis Inventioni et S. Val-
eriano Martyri dedicata est. Nicolaus Brautius Episco-
pus Sarsinae in Martyrologio Poetico hoc eum disticho
honorat.

brachium
seorsim ad-
servatum.

Dux urbis Livii vivit: vix arcuit hostes;
Caesus, equo vectus, cogit inire fugam.

ACTA MARTYRII.

Ex Oratione MS. circa annum MDLXXX.

Reliquum est, a ut ad alterum accedamus, Divum
Valerianum, cui non minus sanctam in Catholica
fide innovationem debet Liviensis populus, quam
superiori illi sacri fontis in Christo regenerationem.
De eo, non sine summo tum mei tum ceterorum phi-
lologitarum b mœrore, optime recordor multa in
Cathedrali ecclesia Cogitabundum nostrum (quem
honoris causa nomino) biennio antea copiose disse-
ruisse, multa docte enarrasse; et, ut erat accerrimi
ingenii vi tum natura tum arte praeditus, ea de lau-
dibus ejus collegisse, ut nihil, vel ad ubertatem cu-
mulatius excogitari, vel ad argumenta subtilius in-
veniri, vel ad veritatem articulatus indagari po-
tuerit. Quam quidem ob rem non parum mihi oneris
sublatum existimarem, si, cum assequendi nulla
spes relinqueretur, ejus viri in dicendo vestigiis quo-
quomodo me insistere posse confiderem. Dicam ta-
men ceteris rebus inferior, at saltem devotione ac
animi propensione par; quibus a nullo hominum,
qui sint, aut qui fuerint, me facile superatum iri con-
firmo.

a
E
b
Prologus
auctoris.

2 Annus igitur vertebatur salutiferæ Incarnatio-
nis sexagesimus primus supra quadringentesimum,
cum Augustus c Leo Constantinopolitanum Impe-
rium teneret suffectus Martiano (quem Byzantii
primum ex Graecia d Caesarem habuere) cum nullam
ex se e progeniem videret, spem successionis om-
nem, in Leonem f Ariadnes et Zenonis filium collo-
caverat, Adolescens autem spiritibus vexabatur im-
mundis, quod Caesaris animum vehementer torque-
bat, vitamque ducebat ob id minus jucundam. In-
clyta tum adolescentis cujusdam g Armenii religionis
ac sanctitatis fama pervagabatur omnes Asiae et quae
sub oriente sunt sole regiones, adeo constanti om-
nium opinione, ut eum citra ætatis conditiones Deo
gratissimum omnes praedicarent. Is erat B. Valeria-
nus, quem propter vitae probitatem multa signa ac
miracula per ora virum circumferebant. Missis igitur
ad eum legatis, Caesar sanctissimum adolescen-
tem nullo negotio exorat, ut ad curandum nepotem
Byzantium se conferret. Venit, vidit, et curavit,
ejecitque solo Crucis signo daemonia.

c
f
d
e
f
A Leone Imp.
evocatus, nepo-
tem energume-
num liberat:
g

3 Quo facto tum Caesaris tum Ariadnes et Zeno-
nis eam iniit gratiam, ut eum inter aulicos non solum
adnumeraverint, sed et inter cariores habuerint.
Eminebat enim inter ceteros non corporis tantum
forma et species, quae eum egregie amabilem redde-
bat; sed et animi dotibus, quibus tum Caesari tum
ceteris

Leoni et
aulicis sum-
me carus

his superata invidia in admirationem vertebatur. Quod enim aulici ejus tempestatis mores nostratibus in quoquomodo conferendi sint; non injuria arbitramur, sanctissimi adolescentis juventutem ab omnipotentis Dei manu custoditam fuisse, cum Caesaris genium, in dies magis, ac magis, contra id quod in aulis translatitium est, sibi non modo conciliaverit, sed eidem propemodum dominaretur. Quid enim aliud credendum est? cum in illa, ita dixerim, convenarum civitate (ubi sine lare ac certis sedibus vivitur, ubi seges ambitionis luxuriat, debacchantur emulationes, et invidiæ; veteratoria frans, tamquam in proprio residet, et dominatur superbia plusquam tyrannica) non modo nulli invisus, sed omnibus pariter carus, et ab omnibus dilectus fuerit: his præsertim moribus instructus, qui per diametrum superioribus illis opponuntur. Erat enim veritatis tenax, curam honestatis atque integritatis antiquissimam habens, liberalioris institutionis retinens: non vero inter aulicos aut tardi, aut rustici, aut socordes plerumque judicantur, sicut et edictorum coelestium prudentes et interdicatorum metuentes, inepti prorsus atque deliri. Inter foedissimos igitur aulicæ vitæ ritus, innatum tamquam irradiantis solis candorem nullæ sordes coinquinaverunt; quibus rebus effectum est, ut cuncti invidia seposita primas apud Cæsarem illi sponte concederent. Nullum opus ille non libenter obibat, ubi tum Cæsaris, tum præcipue Dei et Christi Salvatoris, conjunctus esset et honor et decus.

4 His igitur artibus, sed Deo comprimis auxilium e cœlis suppeditante, auctoritate, consilio, et prudentia apud Cæsarem adeo pollebat, ut nihil omnino, sine Valeriano vel ageret vel cogitaret; arduisque negotiis tum belli tum pacis tractandis, non solum interesset, sed etiam præficeretur. Quæ omnia sanctus vir, auspicato semper Dei altissimi nomine, inchoabat, tractabat, conficiebat. Per id temporis autem, Dei optimi maximi permissione, ut novum ad nos ex Armenia beneficium conflueret, accidit ut Gensericus *i* Wandalorum Rex Romæ inhians, ex Africa in hanc expeditionem maximas copias comparaverit. *k* Anthemius tunc Romæ pro Leone Augusto Imperator ab exercitu Severiono subrogatus, curam belli gerebat et pacis. Nuntiantur Leoni Genserici apparatus: quapropter maxima ornata classe *l* Basiliscum in Anthemii subsidium Romam mittit; additurque ei Valerianus, non Miles aut Centurio, aut Tribunus, sed Legatus et Comes, cujus optimis auspiciis noverat Cæsar quanta sperare posset. Hi conjunctis cum Anthemio copiis, contra Populoniam *m* littora hostibus occurrunt, ac commisso prælio in fugam vertuntur, abiitque Gensericus cum suis in Africam.

5 Quoniam autem diversis motibus Italia vexabatur, hinc Alanis per Tridentinos saltus irrumpentibus, hinc civilibus discordiis per Arianos undique grassantibus; decreverunt Basiliscus et Valerianus partito exercitu Italiani, si possent, ab iis tumultibus vindicare. Itaque compartitis inter se provinciis, Flaminia et omnis ea Italiæ pars, quæ cis Apeninum inter et Alpes et Adriaticum sinum vergit, Valeriano attributa est. Habebat ille quidem expeditissimum exercitum, peditibus equitibusque munitum; at multo robustiorem firmioremque reddebat eum octoginta virorum invicta manus, qui a divo Valeriano nunquam recedebant; sed in orationibus cum illo pernoctantes, victoriam, Angelis contra immanes Ecclesiæ hostes secum pugnantibus, ubique parabant. [Cum his] multa strenue gessit, magnas adversariorum strages edidit, priusquam se in hujus civitatis conspectum dederit. Hanc tenebat, tunc *n* Loebavus quidam Gotthorum Dux, atque idem

Arianæ sectæ propugnator acerrimus. Valerianus igitur cum octoginta illis, quos veluti purpuratos de omnibus consulebat, constituit urbem ita obsidione premere, ut quoquomodo daretur, inquinatissima labe expurgatam ab immanissima tyranni illius servitute liberari. Quapropter circumvallatis deducto exercitu mœnibus, nihil quod ad oppugnationem pertineret omittens sanctissimus vir, idemque strenuus; rem eo deduxit, ut urbem in crastinum militibus expugnandam edixerit. Solebat singulis noctibus B. Valerianus crebris orationibus auxilium a Superis implorare, ac cum octoginta illis ex exercitu recedere, quo ferventiores ad Deum preces eorum ab Angelis portarentur. Id per exploratores rescivit Loebavus; quamobrem per noctis silentium eruptione facta, orantes ac tota mente in Deo intentos invadit, prosternit, ac omnes immani occisione *o* trucidat. O indignum facinus! o scelus inauditum! Quidnam gladii illi, quidnam mucrones agebant? quorum latera petebant? Non eorum certe qui spem in homine collocassent, aut propriis viribus fiderent; non eorum qui urbem diripiendam, et igne ac ferro vastandam militibus proposuissent: non is erat eorum sensus, non hæc mens; sed eorum corpora invadebant, qui suas omnes cogitationes, omnia consilia in Deum referentes, eadem ad aliorum salutem dirigebant; qui propriæ saluti satisesse prospectum existimabant, si de aliena prius curam suscepissent. Felices animæ, terque quaterque beatæ, in corpore an extra corpus nescio, immanem barbarorum sævitiam expertæ. Arbitror enim, per beatissimam illam extasim, vos corporibus relictis, in cœlum raptas, arcana vidisse, quæ non licet homini loqui; in iisque reditum ad ea oblitos, corporalis mortis pœnam non degustasse; sed ante mortem ad præparatum vobis locum, ad Superos evolasse. O nostram felicem civitatem! pro cuius salute tantorum virorum animæ, dum orantes Altissimi throno astarent, meruerunt martyrii corona decorari, ut perpetuis eorum precibus salus nostra nunquam intermissa constaret. Barbara igitur crudelitate sanctissimis viris e medio sublatis, exercitus omnis nihilo secus oppugnationi intentus, paucis interjectis diebus urbe potitus est; Arianisque viribus ad internecionem excisis, sanctissimi Valeriani precibus (uti credi par est) Catholicæ fidei urbs restituta. Aiunt inter eos, qui mortem sanctorum virorum et urbis expugnationem inter elapsi sunt dies, multas noctes B. Valerianum urbis mœnia obequitare *p* visum: quare communi consilio, ejus et sociorum corporibus sepulturæ datis, etiam de ejus nomine constructa est ecclesia, quam nunc corrupto vocabulo *q* Sancti-Varani dicimus. In Annalibus quoque scriptum video, Civitatem eum quoque Protectorem voluisse, et sanctissimo Mercuriali Contutelarem fecisse, ita ut deinceps ejus sanctam imaginem, sicuti ipse visus fuerat, equo insedentem, pro sigillo *r* Civitatis usurpaverit.

ANNOTATA.

a Præcesserant Acta S. Mercurialis Episcopi data 30 Aprilis.

b Philergita hic poni videtur pro studioso eloquentiæ. *Ἐργαῖται* autem proprie a Græcis dicuntur Servi, quasi ad opus faciendum comparati.

c Leo genere Thrax, Marciano anno 457 die 26 Januarii mortuo, ab exercitu Imperator salutatus, cœpit ab initio Aprilis imperare, vita sanctus sub initium anni 474.

d Latius accipiendo nomen Græciæ, pro eo quod auctoris ætate appellabatur Græcorum Imperio: qui autem præcesserant ex Constantini aut Theodosii genere

D
His Forum-
Livii eripere
conatus,

per insidias
cum 80 viris
occiditur,

E

et urbs Catho-
licis redditur:

F
qui ecclesia
constructa,
q
cum S. Mercuriali
Patronum cum ha-
bent.

r

ob eximias
virtutes.

Præcipuis
rebus agen-
dis præfectus,

i

k

l

C
strenue juvat
in pellendo ex
Italia Genseri-
co Wanda'o-
rum Rege,
m

et Arianis
domandis.

n

A nere Imperatores ex Occidente genus ducebant : Martianus vero Thrax erat.

e Progeniem scilicet virilem.

f Ita corripi pro eo quod cographum nostrum habebat in Leone, Mariagnis sororis filio : intelligitur enim Leo junior, senioris ex filia nepos, decimo circiter Imperii mense mortuus post avum.

g Paulus Bonolus eum potius ex Flaminia et ditioribus Foro-Livii censet oriundum S. Valerianum.

h Rursum hic scriptum erat Mariagnis sororis.

i Gensericus ingressus est Romam anno 455. Sed quia superstes regnavit usque ad annum 476, videtur hic intelligi Italia contra alias invasiones propugnata.

k Anthemius (sublato Severo Imperatore veneno 25 Augusti anni 465, et post anni unius et aliquot mensium interregnum) in Occidentem Imperator missus est anno 467.

l Basiliscus erat frater Ferinæ, uxoris Leonis Imp. qui postea Zenone pulso Imperium Orientis ante 475 ad duos circiter annos occupavit.

m Populonia, portus Etruriæ, nunc Piombino.

n Leobavus, Ferrario Leobanus, Bonolo Leo Bacchius.

o Bonolus, capite abscisso interfecit.

p Epitome Italica ait, ita visum in ipsius civitatis defensionem, cum illa aliquoties esset obsessa ab hostibus.

q Addit idem Bonolus, ab aliquibus tradi eo in loco eum fuisse martyrio coronatum.

r Indicat idem hoc lemma subscribi : S. Valerianus Martyr, Protector civitatis Forolivii.

DE SANCTO TITIANO, EPISCOPO LAUDENSI IN INSUBRIA.

D. P.

B
AN. CCCCLXXVII

Acta velustate
temporum de-
leta :

ætas et anni
Episcopatus
indicati ex
tabulis Eccle-
siæ Laudensis.

Sancti Titiani Vitam, quem Laus Pompeia, opidum media inter Mediolanum et Cremonam, anno CCCCLXXV Episcopum habuit, posteritati edux monumentorum vetustus invidit : quidquid superest, in Catalogo Sanctorum Italiæ collegit huiusmodi verbis Philippus Ferrarius ex Laudensis Ecclesiæ tabulis : Titianus, natione Alemannus, Episcopus Laudensis, S. Cyriaco in Episcopatu successit anno post Christum natum CCCCLXXV, Simplicio summo Pontifice, Zenone Orientis et Augustulo Occidentis Imperatore. Vixit in Episcopatu (quem sancte et pie illum administrasse ex eo liquet, quod in Sanctorum Episcoporum numerum relatus est) biennium dumtaxat : cum anno CCCCLXXVII Kalendis Maji decessisset ex epitaphio, quod adhuc extat apud Landem Veterem, appareat. Obiit autem diem, annum ætatis quinquagesimum quintum agens. Cujus corpus in æde S. Petri sepulchrum, ubi epitaphium illius visitur, novissime a Bossio Episcopo Novariensi cum diocesis Laudensem visitaret, in cathedralem ecclesiam translatus est. Hæc ille, quem sequitur in Italiæ sacræ tom. 4 Ughellus. Franciscus Bossius a Cathedra

Perusina ad Novariensem transiit anno MDLXXIX, clausitque diem anno MDLXXXIV Addit Ughellus, Corpus denuo ibidem seu inventum resossum anno MDCXL, solenni pompa ritumque subter principem templi aram reconditum fuisse, inscripta marmori hæc memoria : Corpus S. Titiani Laudensis Episcopi, cum aliquot Sanctorum Innocentium Reliquiis, sub hac ara fuit inventum, iterumque repositum, præmissa solenni translatione, MDCXL die VI Maji. Laudæ Antistite Clemente Gera Novariensi. Festum, non Kalendis hujus mensis, quibus obiit, sed die quarta agitur ; idque ne cum prima, quæ Apostolis SS. Philippo et Jacobo sacra est, concurreret. Alius ab hoc est S. Titianus Episcopus Opiterginus : et colitur XVI Januarii : alius Brixienensis Episcopus, relatus III Martii, de cujus Vita, inventione, miraculis plura dicere potuissemus, si tunc ad manum nobis fuisset libellus a Joanne Bapt. Zannetti Brixie editus anno 1618. Quidam etiam Titianus Episcopus indicatur ad XXIX Maji, in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellen. ad Grevenum, sed quis horum intelligatur non additur.

E
gemina trans-
latio corpo-
ris :

cultus.

DE SANCTO ANTONIO, ABBATE TURONIBUS IN GALLIA.

G. II.

C

IV MAJI

Cultus sacer
4 Maji

2 et 3 Aprilis.

Inter urbis Turonensis monasteria antiquiora censetur, quod a S. Juliano modo nominatur, ante S. Gregorii Episcopi Turonensis tempora, in honorem S. Mauritiæ dedicatum. In hujus monasterii ecclesia celebrari quotannis ad hunc IV Maji sub ritu duplici festum S. Antonii, de Rupe cognominati, testatur Simon Martin in sacris Reliquiis deserti. Quo etiam die memoria B. Antonii Abbatis S. Juliani inscripta est Martyrologio Turonensi et B. Antonii Confessoris Turonis MS. Florario Sanctorum, et Auctario Greveni et Molani ad Usuardum, Martyrologio Germanico Canisii et Gallicano Saussayi, qui ista habet : Turonis S. Antonii Confessoris, beatitudinis gloria conspicui. At Translatio corporis S. Antonii Confessoris Turonis celebratur ad diem secundum Aprilis, in MSS. Martyrologiis Prioratus de Averone in diocesi Carnotensi, Romano Ducis Attempisii, et Carmelitano quod Colonie asservatur. Sequenti die III Aprilis memoratur

S. Antonius Confessor Turonis in MSS. Vallicellano Patrum Oratorii Romæ, et Centulensi S. Richardi in Pontivo. Et quibus omnibus antiquis ejus cultus confirmatur. Verum de ejus illustribus virtutibus ac modo vivendi nihil potuimus hactenus assequi, præter pauca, quæ Simon Martin Gallice suggerit, et sunt fere ista.

2 Cum B. Antonius pluribus annis in monasterio Turonensi S. Juliani vixisset, et cum exacta observatione monastica in omnibus virtutibus excelleret ; majori zelo faciendæ poenitentiae ardens, impetravit Moderatoris consensum, discedendi ad aliquam rupem, duabus tribusve leucis Turonibus dissitam ; in qua parvam cellulam in rupe excisam sibi elegit, sed adeo angustam, ut vix aut jacendo aut stando potuerit subsistere, quod in nullam partem sive altitudinis, sive longitudinis aut latitudinis, contineret ultra quatuor pedes : eaque cellula beneficio fenestellæ etiamnum monstratur, sed ob reverentiam

Compendium
Vitæ.

RECTORIBUS

S. Antonii ingressus non permittitur. Reliquias Acta latent, soli Deo cognita : cujus providentia vitam sustinuit, et ante decessum e vita fuit a Parocho vicino Sacramentis munitus, et post mortem corpus ad monasterium translatus. *Hæc ibi. Quorum priora ex populari traditione, cetera ex præ-*

Tempus incertum.

3 *At quo seculo floruerit nusquam vel per conjecturam tradi reperimus, unde nec possumus eum Ordini Benedictino satistuto asserere : nam si inter primos dicti monasterii monachos viverit, dicerent Sammarthani, incertum esse quem Ordinem vel Regulam primum ibi monachi tenuerunt. Forsan aliquam lucem rei obscure adferent Dacherius et Mabillon. Alium, esse a S. Antonio, socio S. Mauri, cum Martino Simon arbitramur, quod hujus corpus a Calisto Papa II anno MCMIX in ecclesia Glannofoliensi maxima cum reverentia positum fuisse, asserat Mabillon in suis Annotatis ad Vitam S. Mauri Abbatis num. 70. Hunc ob dictam elevationem ad diem in Septembris collocat Hugo Menardus, apud quem et alios Martyrologos Benedictinos nulla mentio Turonensis istius Solitarii.*

Reliquiæ in æde S. Juliani,

B

4 Nos, ut nihil diligentiae prætermitteremus, datis ad R. P. Rectorem Turonensis Collegii litteris, ea interrogantibus quæ videbantur in rem fore, responsum accepimus a R. P. Guilielmo Quirini, has sibi partes postulante, R. D. Priorem S. Juliani ab eo requisitum de S. Antonio, asserere, quod fuerit primus ejusdem monasterii Abbas, ostendique ad latus

dextrum majoris altaris grandi in tabula ipsius effigiem; in sacrario autem Reliquias aliquas ejusdem, thecæ inclusas argenteæ, quas pie exosculatus dictus P. Guilielmus, judicaverit ex crassitudine partem esse brachii vel coxendicis : corpus vero aiebat idem Prior, sepultum esse in pago S. Antonii, du Roché dicto, tribus circiter leucis distante. Adivi locum, inquit P. Guilielmus, et invisi sacellum, quod alias ita frequentatum ut decem vel undecim Presbyteros aleret; modo autem soli illud accolæ visunt orationis gratia. Est in eo crypta, intra quam Sanctus vixisse dicitur : et ibidem asservantur Reliquæ, os coxendicis scilicet et costa una. Scriptorum porro neque ibi neque ad S. Juliani quidquam reperi. Ceteras ergo sacri corporis partes dissipaverit ferox ille turbo, qui præclariora quæque urbis Turonicæ sanctuaria subruit seculo superiori, de quo sæpius questi adhuc sæpe queremur, sed numquam sine gemitu. In Registro Beneficiorum Archiepiscopatus Turonensis anno MDCXLVIII excuso indicantur pag. 86 et 87 loca a monasterio S. Juliani dependentia, et inter illa est Prioratus S. Antonii de Brechia, et Ecclesia parochialis S. Antonii, de quibus interrogatus iterum prædictus P. Guilielmus, an eundem S. Antonium Patronum colerent, affirmavit : addens Prioratus de Brechia et parochiæ Antonianæ geminum esse titulum, uti geminum est beneficium; sed ecclesiam utriusque eandem, ipsam scilicet quam alii a pagi nomine de rupe appellant.

D et in propria ecclesia.

E

DE SANCTO PAULINO EPISCOPO SENOGALLIÆ IN ITALIA.

IV MAJI

Senogallia urbs Episcopalis Ducatus Urbinatis, in ora maris Hadriatici, media fere inter Pisaurum et Anconam, veneratur hoc IV Maji S. Paulinum Episcopum, ut Patronum suum, cum Officio Ecclesiastico per Octavam deducto, ut indicat Ferrarius in Catalogo generali; qui præterea in Catalogo Sanctorum Italiæ ista scribit : Sanctus Paulinus Episcopus, licet Acta ipsius desiderantur, maximam habet apud Senogallienses venerationem : nam ipsius natalem hac die summa celebritate colunt cum Octava, uti suæ urbis præcipuum Tutelarem : Cujus Reliquias religiosissime asservatas habeat. Tempus quo is fuit in humanis haud reperiri potuit : ac dein in Annotatione ista addit. Hunc a Paulino Nolano diversum credimus, cum quod diversis diebus celebrantur eorum Natales, et corpora in suis urbibus extent; tum quod dum essemus

Senogalliæ, in urbis illius Annalibus seu Chronicis MSS. legimus, S. Paulinum Episcopum Senogalliensem fuisse. Hæc Ferrarius. Interim Ferdinandus Ughellus tomo 2 Italiæ sacræ describens Episcopos Senogallienses non meminit S. Paulini : quem in Martyrologio Poetico Nicolaus Brautius hoc disticho honorat;

Paulinum suevit Sanctum Senogallia Patrem.

Patronumque pium sanctificare suum.

De alio Paulino, qui Colonia Agrippinæ hac etiam die colitur, jamjam acturi, miramur quid causæ habuerint urbes adeo dissitæ, ut suo cuique Sancto utraque diem eundem dicarent : vehementi autem suspitione movemur, quod alterutrius nomen, in veteri aliquo Martyrologio tali die repertum, alterius cultum huc quoque referendi dederit occasionem.

F

DE SANCTO PAULINO, DIACONO MARTYRE COLONIÆ.

IV MAJI

Martyrium et cultus.

Antiquum Martyrologium, Colonis et Lubecæ anno MCCCX excusum, ab hoc Sancto exorditur his verbis : Quarto Nonas Maji, Colonia Agrippina, in ecclesia S. Cæciliæ, natale B. Paulini Diaconi et Martyris, cujus caput per ferreum malleum pro Christo contritum dignoscitur, et cerebrum suum una cum pio sanguine patienter effudisse. Quæ eadem habet Grevenus in Auctario, anno MDXV et MDXXI excuso. Sequuntur Auctor MS. Florarii, Molanus, Galesinius Canisius cum hodierno Martyrologio Romano. Et hæc de cultu et martyrio satis certa sunt. Gelenius, lib. 3 de Magnitudine Colo-

niæ Agrippinensis Syntagmate XI § 2, ubi de Thesauro sacro ecclesiæ collegiæ S. Cæciliæ, ista num. 2 scribit : S. Paulinus Levita et Martyr, vetustæ argenteæ tumbæ S. Evergisli inclusus, claritate æterna fulget in cœlis, et in terris lucet gloria miraculorum, quorum frequentiam diplomate suo testatur anno MCCLXI Conradus Archiepiscopus Coloniensis. Hæc ibi. Miraculorum nulla amplius memoria extat; Conradi diploma adhuc invenitur, cujus egraphum curavit nobis R. P. Jacobus Martini, Societatis nostræ Sacerdos et Metaphysices Professor Coloniae, anno MDCLXXVI : est autem hujusmodi tenoris :

Sepultura,

Rom. 14, 10

miracula a
Conrado
Archiep. te-
stata.An fuerit
discipulus S.
Materni,

et Episcopus p

ANNO DCCCXIV

Admittit
S. Nicetam,

A 2 Conradus Dei gratia Sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, per Italiam Archicancellarius, universis Christi fidelibus præsentis litteras inspecturis salutem in vero salutari. Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum fuerit sive malum: oportet nos diem messisionis extremæ, meridiei operibus prævenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere valeamus in cœlis, firmamque fiduciam tenentes, quoniam qui parce seminant, parce et metent; et qui seminant in benedictionibus, de benedictionibus et metent vitam æternam. Cum igitur dilectus in Christo Abbas et Conventus ecclesiæ S. Cæciliæ Coloniæ, ad laudem Dei et B. Mariæ semper virginis, in honore Beatissimi Paulini gloriosi Martyris, per quem Deus infinita nostris temporibus dignatus est operari miracula, capellam infra ecclesiam suam ædificare inceperint opere sumptuoso, et ad consummationem ipsius operis propriæ eis non suppetant facultates: universitatem vestram rogamus et exhortamur in Christo Domino, vobis pro peccaminum remissione injungentes, quatenus de bonis vobis a Deo collatis subsidia erogetis; ut per subventionem vestram dictum opus valeat consummari, et vos per hæc et alia bonâ quæ Deo inspirante feceritis, ad æternæ possitis felicitatis gaudia pervenire. Nos autem de omnipotentis Dei misericordia confidentes, ejus adjutoribus omnibus vere pœnitentibus, eis qui manum ad hoc porrexerint adjutricem, annum unum et carenam unam de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus: proviso ne littera ista de loco ecclesiæ memoratæ ad locum alium per quæstuarios causa petendi nullatenus deferatur: eam si hoc factam fuerit, carere viribus decernentes. Datum Coloniæ XIII Kal. Octob. anno Domini MCCLXI.

B

pias eleemosynas et grata ad hæc caritatis eis subsidia erogetis; ut per subventionem vestram dictum opus valeat consummari, et vos per hæc et alia bonâ quæ Deo inspirante feceritis, ad æternæ possitis felicitatis gaudia pervenire. Nos autem de omnipotentis Dei misericordia confidentes, ejus adjutoribus omnibus vere pœnitentibus, eis qui manum ad hoc porrexerint adjutricem, annum unum et carenam unam de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus: proviso ne littera ista de loco ecclesiæ memoratæ ad locum alium per quæstuarios causa petendi nullatenus deferatur: eam si hoc factam fuerit, carere viribus decernentes. Datum Coloniæ XIII Kal. Octob. anno Domini MCCLXI.

3 Eodem quo Conradus seculo floruit Ægidius Aureæ-vallis monachus, qui in suis ad Harigerum Abbatem Additionibus de Episcopis Tungrensibus cap. 13 ista habet: In dicta ecclesia B. Cæciliæ novissimis temporibus repertum est Corpus gloriosum B. Paulini Martyris, discipuli S. Materni, qui propter prædicationem et fidem Christi in dicta civitate Coloniensi martyrio meruit coronari. Hermannus Fley-stangefol, in Annalibus Circuli Westphalici anno MDCXL Germanice editis, dictum Paulinum censet secundum Episcopum Coloniensem, ac S. Materno successisse anno CXXX, ipsumque anno CLXX martyrii palmam obtinuisse. Idem de ejus Episcopatu censet Hermannus Crumback, in suis ad nos litteris datis anno MDCLXXIII.

C

4 At citatus Gelenius plane contraria sentit hoc modo: Tradunt plerique majores nostri, S. Paulinum esse Constantinopolitanum Martyrem, qui propter iconoclastæ Imperatoris Constantini Copronymi anno Christi DCCL dominantis summam impietatem, felici commutatione, deposito secularis militiæ balteo, Levitarum Ecclesiastico albo inscriptus, cum in ecclesia primum cantaret Evangelium, in columbæ specie insidentem visus est habere sanctum Spiritum. Inde jussit immanissimi Imperatoris præcis naribus, evulsis oculis, pice et sulphure liquatis horrendum in modum perfusus, fune ad pedes alligato, per urbem dirissime raptatus est, tandemque cum caput malleo contusum esset, effuso et disperso cerebro, cœlo animam efflavit. Hæc ibi de ejus gestis et martyrio: sed quæ omnia verbotenus accepta sunt ex Petro de Natalibus lib. 6 cap. 69, agente, non de Paulino Diacono, sed de Paulo Duce militiæ; quæ nomina confundi, et confusis nominibus non distinguere personas, etiam ex consequentibus apparet.

5 Nam cum fateatur Crumbachius, multo quam Gelenius diligentior ac fidelior testis, nesciri, quando et a quibus dictus Paulinus Constantinopolitanus sit Coloniæ translatus; ipse Gelenius hoc modo corpus relatum ait: Qui B. Paulinum nostrum hunc, Constantinopolitanum tradunt, asserunt quoque corpus ejus, post annos a martyrio centum viginti et duos, divina revelatione detectum, ad Carmonarum monasterium, deinde Venetias in ædem sacram S. Georgii delatum, demum a Principibus Germanis Italiam triumphantibus allatum in Ubios. Eadem de suo Paulo dicit Petrus de Natalibus, quæ omnia (uti a Fortunato Ulmo edita atque illustrata extant) dabimus ad diem VIII Julii, quando Paulus Venetiis colitur, ubi ejus corpus etiam nunc servari certissimo creditur. Numquam Germani Principes, quod Gelenius assumit, ita triumpharunt Italiam, ut Venetorum civitatem in suam redegerint potestatem; neque hi leguntur uspiam in Principum externorum cultum ita fuisse profusi, ut ullum eorum sanctorum corporum, quibus trans mare advectis suam urbem maximo studio communiverunt, cuiquam donarint. Itaque non verebimur eos quos Gelenius secutum se majores ait, nimis credulitatis arguere, dicereque temere ab iis assumptum aliquem vicini nominis Martyrem, cum alius non inveniretur: et hujus Martyrio, apud Petrum narrato, addidisse capitis contusionem malleo factam: quæ solum de Paulino sciebatur, de Paulo non legitur. De illo autem dicimus cum præcitato Gelenio: Hæc utcumque habeant, et cujuscumque fuerit S. Paulinus, certus est Ubiorum inter Superos Patronos antiquæ Ecclesiæ Patronus, et in Martyrologiis ad quartum Maji diem cognitum, notior in æternæ vitæ libro.

E

qui Petro de
Natalibus est
Paulus,et gratis fin-
gitur trans-
latus Vene-
tiis Coloniæ.

F

DE S. NICEPHORO CONFESSORE, HEGUMENO MEDICIENSI IN BITHYNIA.

G. H.

Monasterium Medicii a S. Nicephoro, de quo hic agimus, constructum est seculo Christi octavo, in Bithyniæ parte maritima ad Propontidem, haud procul a Prusa urbe notissima, uti ad Vitam S. Nicetæ III Aprilis diximus: ex qua pauca excerpto. Ac primo num. 8. Venit Nicetas ad hoc Medicii monasterium, infrequens adhuc, et sub regimine sanctissimi Patris nostri Nicephori, qui ipsum fundaverat, constitutum. Ab hoc cum recipi postulasset, videns discretissimus Pastor, atque ex habitu gestuque cognoscens, eum sibi utilem fore, libenter suscepit et proprio suo gregi Maji T. I.

insevit. Dein num. 10, 11 et 12. Adeo diligentem Nicetam promptumque ad omnia Prælati Nicephorus conspiciens, quamvis necdum quintum in monasterio annum explevisset, ad Presbyterii gradum promovendum censuit. Ad hunc autem ordinatus est per manus magni illius Tarasii, qui Patriarchicum urbis Constantinopolitanæ thronum multis adornabat virtutibus: moxque administratio monasterii, quamvis invito, commissa a S. Nicephoro est.....

2 Qualis porro quoad virtutem erat Pater noster sanctissimus Nicetas, talem quoque, qui locum ab

et ordinatum,
Presbyterum
præficit mo-
nasterio,

AUCTORE G. H.
adjungit
illi Athanasium,

sub sua directione,

undum teneret ei submittere Dominus universorum curavit: Athanasium, inquam, virum reverendum et admirabilem. Talis autem cum esset a sanctis Patribus nostris ad hoc nostrum conobium est invitatus, atque ab inclyto Nicephoro persuasus, sanctissimo Patri nostro Nicetæ secundus adjungi. Erant igitur ambo cor unum et anima una in diversis corporibus, tranquillo in statu continentes omnia: ipsique a S. Nicephoro directi regebant totam fraternitatem, et in utroque tam inter se mutuo quam suo cum Præsidente caritate vincebantur indissolubili, adeo ut nulla unquam inter eos contentio, nulla existeret disceptatio. Porro num. 23 mors Athanasii indicatur, additurque n. 24. Pater vero noster Nicetas ejusmodi separatione haud parum afflictus, geminato deinceps onere laborabat, invigilans Fratrum utilitati. Deinde haud multo post mortuus est etiam communis Pater Nicephorus: qui suas omnes possessiones Deo consecrans, hoc monasterium, Divina gratia cooperante, fundaverat: quem Deus et homines honoraverant atque dilexerant, propter insignem animi moderationem.

3 Finem autem vitæ consecutus etiam ipse est die quarta Maji: cujus festivitas, ut solenniter quotannis ageretur, sanctus Pater noster Nicetas, ejus germanus discipulus, decreto sanxit. Rogabamus autem eum omnes ut nomen pariter et consecrationem Hegumeni susciperet: quamdiu enim in vivis Nicephorus fuerat, eam recipere recusarat... Sed vi quadam adhibita tam a nobis quam ab amicis aliisque Patribus, cogendus fuit ordinationem appellationemque Hegumeni acceptare: istam autem ei per impositionem manuum contulit S. Nicephorus, qui tunc Patriarchale solium Constantinopoli tenebat. Huc usque excerpta ex Vita S. Nicetæ successoris, scripta a Theostericto discipulo, nec dubitamus quin etiam Vita S. Nicephori ab eodem aliove fuerit conscripta; ex qua solum hactenus assecuti sumus aliqua Elogia, quale illud est quod ad hunc diem habet Menologium Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, et est hujusmodi.

4 Eadem die memoria S. Nicephori Hegumeni monasterii Medicii. Sanctus Nicephorus vixit temporibus iconomachorum. Adhuc autem puer cum Christi amore flagraret, hæresimque valde adauctam videret; relicto mundo et omnibus quæ mundi sunt, monachus factus secessit in montes, egitque vitam tranquillam, orationibus ac jejuniis quotidie vacans, ac Deo ob publicam orbis terrarum quietem ac concordiam suas preces offerens. Deinde sedata paululum hæresi, unanimi monachorum suffragio

electus fuit Hegumenus monasterii Medicii. Verum hac iterum lue recrudescente, atque hæresi resuscitata sub Leone impio Imperatore, a grege suo expulsus est, tamquam sacrarum imaginum venerationi ac sanctorum Patrum præceptis inhærens; acerbisque ærumnis subjectus, in acerbissimum carcerem detrusus fuit: ubi tamquam fortissimus athleta, quemcumque animæ illatum perniciosum errorem deturbavit, atque ad Christum, quem semper dilexit, emigravit. Hæc in dicto Menologio, quæ eadem ad hunc diem leguntur in MSS. Menæis Chisletianis, et sequenti die v Maji in MS. Synaxario Claromontano.

5 Ex quibus omnibus liquet tempus, quo floruit et decessit S. Nicephorus, scilicet sub iconomachis prioribus, non tam sub Leone Isaurico, quam ejus filio Constantino Copronymo. Dein sub horum filio Leone Chazaro, eoque mortuo sub Irene vidua et filio Constantino: sub quibus cum cœpisset reflorescere orthodoxare ligio; est habita Synodus OEcumenica Nicæna secunda anno DCCCLXXXVII, et restitutus cultus imaginum, ac pax Ecclesiæ data. Hæc autem durante in monasterio Medicio a se condito factus est Hegumenus, admisit S. Nicetam; eumque curavit Presbyterum ordinari a S. Tarasio Patriarcha Constantinopolitano, mortuo anno DCCCVI die XXV Februarii, quo ejus Vitam dedimus. Tarasio successit eodem anno S. Nicephorus: cujus Acta illustravimus ad diem XIII Martii: hic autem S. Nicetam a morte Nicephori Hegumenum constituit. Porro ex adjunctis elogiis constat ipsum Nicephorum Hegumenum superfuisse usque ad Imperium Leonis Armeni, coronati a S. Nicephoro Patriarcha XXI Julii anno DCCCXIII, cui ille invisus videtur fuisse; et ejectus in exilium, in carcere obiisse an. DCCCXIV; ita ut potuerit Nicetas eo anno constitui Hegumenus, antequam S. Nicephorus Patriarcha ejiceretur in exilium, quod factum est die XIV Februarii anni DCCCXV. Verum contra hæc ultima, ex elogiis sumpta, scrupulum aliquem movet nobis Theosterictus, tam accurate describens mortem S. Nicephori, ejusque diem, et festivitatem cœptam celebrari, sine ulla mentione talis exilii. Scrupulus autem augetur ex eo, quod Leo Armenus statim a sua coronatione non moverit persecutionem, sed anno duntaxat Imperii secundo, sicut ostensum est 12 Martii ante Acta S. Theophanis Confessoris num. 12; unde vehemens nascitur formido ne exilium, causa imaginum toleratum, et mors in eo obita, a Nicephoro Patriarcha ad Nicephorum Hegumenum, per compilatores Synaxariorum temere traducta fuerit: quod certius posset definiri, si majora Hegumeni Nicephori Acta aliquando protraherentur in lucem.

quod cum
morte ante
annum 815
obita
E

difficulter
componitur.

addunt
Synaxaria,

sub Leone
Armeno in-
clusum carce-
ri in eo esse
defunctum:

DE SANCTO GODEHARDO,

EPISCOPO HILDESHEIMENSI IN SAXONIA INFERIORE.

G. H.
VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 61

ANNO
MXXXVIII

Tempus vitæ
ab an. 960

Inter illustres Germaniæ viros floruit seculo X et XI S. Godehardus, aliis Gothardus, natus in Bavaria superiore circa annum Christi DCCCCLX, utpote qui anno DCCCCXC egisse annum ætatis XXXI infra in Vita num. 8 dicitur: quando in monasterio Altahensi monachus Benedictinus factus est, et post annos octo Abbas creatus, deinde anno MV ad regimen Hersfeldensis Abbatie translatus, ac postea quinquagenario major ad Altahense monasterium anno MXXII secessit. Inde anno MXXXII ad Sedem Hildesheimensem evocatus, Dominica prima Adventus ordinatur: ubi rebus præclare gestis in Domino obdormivit, postridie Ascensionis, die quinta Maji, anno MXXXVIII. Hi characteres ita solido affirmant dictum annum, quando cyclo Lunæ XIII Solis XI et littera dominicali A Pascha celebratum fuit

die XXVI Maji, et festum Ascensionis die IV Maji: ut mirum sit ad annos duos præcedentes aut proxime sequentem potuisse referri: cum illis annis Pascha celebratum fuerit mense Aprili, die XVIII aut X aut XV, et consequenter festum Ascensionis procul recesserit ab assignato die v Maji scilicet ad diem XXVII, aut XIX aut XXIV ejusdem mensis. Habemus antiquum Chronicon MS. Saxonicum, usque ad annum MCLXXIX deductum: in quo ad dictum annum MXXXVIII ista leguntur: Sanctæ memoriæ Godehardus Hildinisheimensis Episcopus migravit ad Dominum. Clarius id exponitur in Chronico Hildesheimensi, tomo 3 Scriptorum Historiæ Francorum a Francisco du Chesne post obitum patris edito; in quo ad dictum annum MXXXVIII ista leguntur: Eo tempore venerandæ memoriæ sanctus noster

Pontifex

usque ad
mortem
anno 1038,
4 Maji obitam

A Pontifex Godehardus, III Nonas Maji, videlicet feria sexta post Ascensionem Domini, ex hac vita subtractus ad æternam, cum Christo perenniter victurus migravit, nobisque miseris immensam mœstitiam suo discessu contulit. Quæ omnia infra in Actis confirmantur : ubi alia quædam commodius observamus.

Acta ex MSS.

et Broweri
editione.

2 Sunt Acta hæc optimæ notæ et fidei, a S. Godehardi discipulo et in plerisque oculato teste, conscripta : eaque integerrima extant in urbe Stiria Græciensi et codice pervetusto Collegii Societatis Jesu : ad cujus codicis fidem noster quondam Reinoldus Dehnius editionem Browerianam diligenter contulit. In eo MS. Auctor appellatur Wolfherrus quem cum Browero arbitramur ex Saxonico Clero a S. Godehardo cooptatum, litterisque apud Boios excultum, ad ipsum redivisse. Certe num. 14 ait concionantem in Capitulo monachorum Guntherum, a se furtim auditum per fenestras, quem in canonico habitu illuc ingredi religio vetuit : opus autem suum bifariam divisit. Nos utramque partem more nostro distinguentes, Capita universim sex constituimus, nulla habita ratione divisionis apud Browerum, quam induxit alius : qui hinc inde immutans varia, nec satis apte semper (ut infra annotamus) primam partem in decem, secundam in totidem sed prolixiora capita distinxit, iisque titulos subjunxit, et loco Wolfherri primi Auctoris, nomen suum substituit, ipse Arnoldus appellatus : et inscripsit Magistro suo Mengharðo, sicut prior Wolfherrus, juxta Græciense MS. suo magistro Albuino. Denique quæ in dicto MS. desunt miracula, in vita a S. Godehardo patrata, et infra in Appendice referuntur, videntur ab hoc Arnoldo adjecta. Eadem Acta, sed contracta, habemus in insigni MS. codice nobis a Bernhardo Rottendorffio e Monasterio Westphaliæ transmissio, similique reperimus in MS. codice Reginae Sueciæ. Simili codice usus est, Laurentius Surius, qui stylum se mutasse et quædam paraphrasticos reddidisse, præfatur. Alia duo compendia habemus, alterum ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, alterum ipsi Florentiæ ex insigni codice Senatoris Strozii descripsimus. Sed his omissis datus Historiam Canonizationis et miraculorum, potissimum post illam factorum Auctor etiam eo tempore vixit, et sæpe se quæ scribit vidisse affirmat. Quæ in Appendicem coniecimus, a variis postea fuerunt adjuncta. Et hæc unius Broweri diligentia debemus.

Historia Canonizationis,

Cultus 5
Maji die
depositionis,

3 Habemus Breviarii Hildensemensis partem æstivam, anno MDXVI excusam, in cujus Kalendario ad diem V Maji ista caractere rubro sunt impressa. Dedicatio majoris Ecclesiæ Hildensemensis, et Depositio S. Godehardi, duplex. Verum quia in parte illa æstiva Officia festorum a S. Urbano incipiunt, quale de S. Godehardo ibidem solitum fuerit recitari, non potuimus scire. Habemus etiam Officium nobis Græcio transmissum cum propriis hymnis, antiphonis et responsoriis, uti ibidem post Acta, in ipso Depositionis die recitandum, legebatur. Ex hisce varia continentur in antiquo Breviario Passaviensi anno MDV excuso. Quo itidem die V Maji celebratum fuisse ejus festum in diocesis Mindensi, Raceburgensi, Caminensi et aliis antiqua earum apud nos adservata Breviaria indicant : et confirmant Officia propria dioceseon Viennensis, Passaviensis, Tridentinæ et aliarum : in plerisque recitantur Lectiones, ex Actis assignatis desumptæ. Eodem quinto Maji memoria S. Godehardi celebratur in MS. Martyrologio monasterii Subensis in Bavaria sub nomine Bedæ aucto, et in MS. Florario Sanctorum ; item in Martyrologio Lubecæ et Colonia anno 1490 excuso ; ac denique apud Grevenum, Maurolycum, Canisium et alios cum Petro de Natalibus lib. 4 cap. 129. At memoria Translationis, quæ ipso obitus anniversario die quarto Maji contigit, præscribitur in citato antiquo Hildensemensi Breviario celebranda cum novem Lectionibus,

et 4 Maji
die obitus
et translatio-
nis :

et est præcipuum festum. Quo etiam die celebrantur in antiquis Breviariis Lubecensi, Erphurteni, et Missali Mediolanensi anni MDXXII, et Breviario anni MDXXXIX, ac recentioribus, item in MSS. Martyrologiis Pragensi et Leodiensi Ecclesiarum Cathedralium, et in Martyrologio citato Colonia et Lubecæ excuso, apud Grevenum etiam, Molanum, Galesinium, Wionem, Dorganium, Menardum, Bucelinum, et alios. Verum in Officiis propriis Ecclesiæ Hildesiensis anno MDCLVII excusis : IV Maji colitur S. Godehardus, et V Maji sola Dedicatio.

4 Anno proximo post Translationem corporis factam MCXXXII conditum est monasterium Ordinis Benedictini sub S. Godehardi patrocinio, eique in Basilica Hildesheimensi duas aras positas, ejusque honori varias ecclesias extractas esse, et in dicto monasterio casulam incorruptam, in qua sepultus fuit, aliasque Reliquias asservari, tradit Browerus. Inter has scyphus ligneus est, intus argentea bractea vestitus, quam ejusdem metalli vinculum exterius cruciformiter circumductum adstringit. Expetitur is passim a parturientibus, etiam A catholicis, optimo plerumque successu ac sæpe miraculoso, dum inde eis potus præbetur, uti nobis scripsit anno MDCLXXIV P. Joannes Dirking, tunc ibidem Philosophiæ Professor. Præterea in sacrario Pragensi ecclesiæ habentur de corpore hujus Sancti duæ partes notabilis magnitudinis : de quibus ut documentum aliquod si habeatur mitteretur nobis, rogavimus Decanum ibidem, ex cujus ad nos misso Phosphoro illæ nobis innotuerunt, sed respondit non inveniri. Molanus ad XXV Martii refert S. Godehardum in Natalibus Sanctorum Belgii coli ut Patronum ecclesiæ in Arneken, pago Casletensis territorii in Flandria Occidentali ; sed quod tradant eum ibidem Pastorem fuisse displicuit Molano, et merito : nos quoque post examinationem dictam traditionem, nihil solidi eidem subesse arbitramur.

monasterium,
reliquiæ,
ecclesiæ.

E

VITA

Auctore Wolfherro Discipulo.

Ex codicibus MSS. et editione Broweri.

PROLOGUS.

Summæ reverentiæ decore venerando, Domino meo et Magistro a Albuino, toto semper devotionis studio colendo, b Wolfherrus, spiritu et corpore modicus, quidquid pro plurali subjectionis debito jure proprius. Historiam de vita et institutione beatæ memoriæ Patris ac Pastoris nostri Godehardi Episcopi scripturus, inter spem et metum c anxius, diu multumque deliberando dubitavi ; quia me ad tam arduum ac præclarum opus imparem, minusque idoneum, non ignoravi. Nam, quantum spe et delectatione virtutum, quas per illum Deus ostendit, delectatus advocabar ; tantum, multiplices propriæ negligentiae conscientia et metu territus, retrahebar ; donec tandem præceptorum ac fratrum, maximeque beati viri et veri Dei cultoris Athelberti Abbatis nostri jussis, partim sponte, partim invitatus, obediens tale fastigium attingere tentavi ; tuæque clementiæ, O Præceptor nobilis, secretius offerendum æstimavi ; apud quem et pro erratis facilis locus esset veniæ, et pro demendis vel addendis promptior, et non suspecta, benignitas cautelæ ; vel saltem indiffamata celeritas taciturnitatis æternæ. d Hoc etiam, Pater venerabilis, aut dedignando mireris, aut admirando dedigneris, quod tu solus ex generali Pontificum, Abbatum, ac Doctorum collegio, quasi ad meæ nugacitatis inspectionem specialiter eligaris. Cum et hoc prudens prædicti monitoris et impulsoris mei industria providerit ; maxime,

a
b

F

c

Vita ex obedientia scripta,

d

offertur legenda intimo amico S. Godehardi,

AUCTORE G. H.

summa cum
fide ex certa
scientia,

g

me, quia tibi pro fidei et dilectionis tuæ merito, ejusdem Patris nostri vita, et ante et post Pontificalem promotionem, præ cæteris semper claruit : et quia ipse tibi secretius ac familiaris, exemplo Christi ac discipuli, quem diligebat, cordis sui arcana præ cunctis aperuit. Ideoque et me, ut prædixi, imparem minusque idoneum ad idem opus præsertim impulit, quod per adolescentiæ meæ tempora, inter e Herveldense et Altahense cœnobium, quasi f Orosii more, discursitaverim ; et primæva ejus gesta, a Christi fidelibus et frequenter audierim, et etiam, pro parva adhuc ingenioli capacitate, libenter retinuerim. Deum ergo, qui secreta cordium intuendo rimatur, testor, me nihil in ejus memoriæ laude descripturum, nisi quod aut ipse et vidi, et audivi, aut a vere veridicis et etiam probatis agnovi. Maxime tamen cum Altaha studii causa exularem, cujusdam veterani Presbyteri, g Reignoldi nomine, quem et tu melius noveras, familiaritate et colloquio sæpius utebar : et si Deus quandoque dignaretur, ejus veriloqua relatione ad hoc ipsum instituebat, qui certe ei ab ipsa infantia fidei ministerio semper adhærebat, eumque sacræ eruditionis litteras primus instruebat ; et omnia ejus dicta et facta, usque ad monachicam professionem, et etiam ad Pontificalem promotionem, ipse melius noverat.

2 Sed et ego, solito priscae obedientiæ more, si quid forte vel aptum vel ineptum compilare quiverim, primo sagacitati tuæ merito offerendum decrevi ; ut certe per te errata corrigantur, hiantia suppleantur, superflua diradantur, necessaria supponantur ; et, ubi deviaverim, quod fateor facile fit, stoliditas mea veniam consequatur ; quin et contra insultantium irrisionem auctoritatis tantæ defensione muniatur. Cum tamen, Deo teste, pro hoc minime movear, si quis me talium elatus irriserit, vel inurbanum quidquam conflasse verbosius objecerit, ut tantum studiosis et Deum timentibus simplicem veritatis sententiam construxerim ; et his, qui forte spiritus Domini inspiratione annuente, post hoc, dum livor invidiæ nubila h prætendens occiderit, prædicti Antistitis actus et vitam condigna reverentia condecorare noverint et voluerint, rerum et temporum certum ordinem depinxerim. More si quidem sagacioris canis, qui annuente venatore vel natu vel signo emissus, tota die indesinenter et quasi infatigabiliter laborat, non ut sibi solummodo, quod nec præsumit, prædam arripiat, sed, ut jubentis Domini ludicram voluntatem perficiat, rarum scilicet et insolitum quiddam capiendo, unde non solum Dominus cum suis domesticis festivius lætetur, sed et superventuris forte amicis lautioris cœnæ jocunditas reservetur. Hujus, inquam, more me libenter laborare profiteor ; non ut mihi laudem, quam in hoc nec mereor nec dignor, acquiram ; sed ut vel modernis vel posteris, sicut prædixi, æternam justæ memoriam quamvis indocili taxatione proponam. Quare ergo erubescam me canibus (qui certe majorem et excellentiorem inter bruta animalia, dono puto Creatoris, intellectum habent) assimilari, cum nec Evangelica illa Chananæa erubuerit, imo et gavisâ sit, se a Domino canibus comparari, nec etiam Lazarus spretus a divite horruerit, his lingentibus, consolari ? Nam quantum brutis excellentiores ; tantum rationabilibus sunt propinquiore. Nec saltem super hoc fidelium quisque moveatur, quod a prædictis illusoribus fatuitati meæ objicitur ; non decere tam præclari ac insignis viri quasi i infimam genealogiam diffamare ; sed magis, ut ipsi putant, in laudem ejus silendo celare : cum quilibet sanum sapientes non adeo attendant vanam generositatis jactantiam, quam utiliorem divinæ inspirationis prærogativam ; quibus certe nemo nobilis videtur,

Composita
ad utilitatem
posterorum.

i

nisi quem virtus nobilitare probatur, cum scriptum sit, Ubi spiritus Domini, ibi libertas : et Propheta dicit : Dominus pauperem facit et ditat, suscitât de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. Quod in illo veraciter impletum esse, tota sancta Ecclesia teste, describimus ; quia eum per vias rectas a Domino deductum, et in conspectu Regum magnificatum, cum Principibus gloriose consedissee, et inter Principes sapientiam locutum esse, et solium gloriæ feliciter tenuisse, vidimus. Unde et a nullo fidelium dubitatur, quod modo in Sanctorum ordine Sacerdotum coram Christo procul dubio lætatur. Si ergo jam frivola loquacitatis meæ sententia ultra licitum vel placitum sermocinando processit (quod certe timiditas, omnia etiam tuta timens, effecit) tu Pater et Doctor egregie, qui hoc non solum prædicti Præsulis memoriæ, sed et nostræ imperitiæ et debere crederis, et velle ; tu inquam, in quo est et approbandi peritia et improbandi potentia, quorumlibet oblocutione contempta, sapienter provideas, ut et inepta et inutilia æterna taciturnitate sepeliantur ; et profutura, Domino donante, sine adulationis fœco proferantur. Quia, si quid a vero dissidet, non meæ imperitiæ, sed tuæ imputatur incuriæ : sed, si forte quid aptius erit, non mea sed tua pars erit, ut quidam se humilians ait.

Si quid ab ore placet, laus monitoris erit.

ANNOTATA.

a Ita MS. Græcense. At in MS. Rottendorffii, solum littera M. exprimitur. Apud Browerum Menghardo.

b In eodem MS. Rottendorffii littera A collocatur. Apud Browerum Arnoldus.

c In MSS. Reginæ Sueciæ et Rottendorffii deest vox anxius.

d Browerus. Nec etiam MS. Rottend. Nec enim,

e De his monasteriis infra agitur.

f Scilicet sicut Orosius a S. Augustino ad S. Hieronymum discendi gratia missus fuerat.

g MSS. Reginæ Sueciæ, et Rottendorffii Ratmundi. MS. Græc. Rumoldi.

h Reliqua Prologi desunt in MSS. Rottend. et Reg. Suec.

i Browerus intimam. Eum ex infima familia prognatum infra constat. Non enim, ut Krantzius lib. 4 Metropolis cap. 7 scribit, erat juxta seculum vir sanguine nobilis, natus ex Comitibus Bavariæ, sanguine junctus Imperatori, quod erroneum est.

CAPUT I.

S. Godehardi ortus, studia, vita Clericalis, dein monastica.

Quia Evangelica veritatis voce præcipitur, ut laccerna accensa non sub modio, sed super candelabrum ad illuminationem fidelium constituatur : et quia secreta Regum celari jubentur ; opera vero Dei revelanda et magnificanda, jure panduntur ; ideo dignum et etiam gloriosum putavimus, Vitam beati et venerandi Patris nostri Godehardi Episcopi, quantum divina clementia donaverit, in exemplum modernis et posteris proponere ; et gestorum ejus probabile magisterium Deum timentibus exponere. Vere etiam metuimus, nos culpa negligentiae non carere, si patiamur ea, quæ ab eo laudabilia et vidimus et audivimus, sub silentio latere. a Quem ergo b Bajoaria olim, ab initio verbi Dei vomere exulta, et sacræ fidei semine sufficienter fœcundata, verum religionis eruditorem nobis, quibus opus erat medicus concedente Christo transmisit ; nos Saxones,

D

2 Cor. 3

1 Reg. 2

F

Matth. 5

Tob. 12

Vita et Bavariis et Saxonibus ad imitationem proposita.

a

b

vel

A vel certe Saxigenæ, et (ut vera, proh dolor ! nobis insultationis irrisione objicitur) verbo Dei diu indomabiles, periculo non caremus, si ejus gloriam, domestica desidia obdurante, silendo negligamus.

c
Prope Alta-
hense mona-
sterium se-
culo 8 con-
structum

d
e
f

4 Igitur septingentesimo quadragesimo primo Incarnationis Domini anno, quo c Carolus primus, filius Pippini primi, filii Anchisi, filii Arnulphi, ex hac vita demigrans, filiis suis Carolomanno et Pippino d regnum reliquit, quo etiam sequenti anno iste Pippinus Carolum Magnum genuit, initium e Althensis monasterii fa Christi cultoribus sapienter inceptum, et in religiosa monachica institutionem feliciter est perfectum, quindecim fere annis ante distributionem Episcopiorum, quæ post annum in Bajoaria a sancto Bonifacio Archiepiscopo facta est, ex decreto Zachariæ Papæ et consensu Pippini Regis, cui ante tunc temporis triennium frater Carolomannus Romæ tonsuratus et monachizatus, hereditariam partem regni et proprietatis dimisit; quando Willibaldo Eichstadenſis, Joanni Salisburgensis, Eremberto Frisingensis, Garibaldo Ratisbonensis Ecclesia commendatur, et Christiana ibidem religio digne Deo corroboratur. In prædicto certe cœnobio servimen Christi ab initio feliciter succrevit, et per centenos fere annos in monachio proposito laudabiliter profecit, usque in detestabilem illam dissensionem, quæ cœpit inter Ludovicum Imperatorem filium Caroli Magni, et filios ejus Ludovicum, Lotharium, et Carolum; ac deinde, Imperatore defuncto, inter fratres ipsos per multos annos, ut chronica testantur, permansit. In ea ergo tempestate Ecclesiæ plures despoliabantur, cœnobîa disturbabantur; inter quæ et ejusdem Althensis ecclesiæ proprietates, ibidem a fidelibus collata, et eotenus inconvulsa, diripiebatur; et huic sceleri militantibus, juxta debachantium voluntatem, beneficii, imo maleficii causa, dividebatur. Hæc enim necessitate monachica ibidem norma defecit, sub regula tamen Canonîcorum idem locus usque in tempora piæ memoriæ g Henrici Ducis, quem postea Imperatorem vidimus, item per centum annos perstitit. Quod et Ortopius Rex, filius Regis Henrici Saxonici, sæpius decrevit in aliquibus locis redintegrare; sed plurali infortunio obstante, maxime tamen fratris sui Henrici Ducis Bajoarici machinatione præpediente, non potuit perficere. Qui certe sibi in prima regali ordinatione, in præsentia Principum ac patris, quasi jocularia indignatione, se nobiliorem jactans, restitit; et in eadem vana voluntate, semper contra fratrem Regem privatim, et subdole contra filium Regis Ludolphum, ut Bajoaria adhuc testatur, publice perstitit.

et varias
destructiones
passum,

g

C 5 Præclaræ igitur indolis puer, Godehardus nomine, juxta Althense monasterium ex ejusdem Ecclesiæ familia, in h villa Ritenbach diœcesis Pataviensis, a vere Christianis, piis et honestis parentibus feliciter natus est et enutritus. Studiis litterarum adhuc infantulus, contra intentionem quodammodo parentum suorum, se tradidit. Erant scholæ, quas visitavit, prope monasterium Althach, trans flumen Danubium. Cum autem mane surgens sanctus puer, gratia visitandi scholas veniret prope Danubium, quod pons ibi non erat ut posset fluvium pertransire, Deo dante, vadens ad scholas aut inde rediens, quemdam reperit, qui sibi per flumen continuum et sanum præbuit conductum. In eodem monasterio puer prædictus fideliter a parentibus oblatum, a Fratribus devote susceptus, litteralis scientiæ haustum, Domino tribuente, laudabiliter imbibit; et divinæ legis notitiam, pro parvulo adhuc ætatis ingeniolo, libenter accepit, juxta quod dicitur, Facillime discitur, ubi Spiritus Dei doctor adest. i [Cœpit namque sanctus puer, in primævo ætatis

inter mona-
chos Alta-
henses

2

seu juventutis suæ flore, vanitates declinare atque levitates evitare; magis eligens jugum legis Dei subire, et virtutum tramites adire, quam [frui] vanitatibus hujus mundi, ut illa semper assolet ætas: cœpitque de bono in melius, de meliori in optimum non segniter se transferre. Ob hoc semper terebat Ecclesiæ limina, ut ibidem hauriret sacræ legis flumina, ut exinde mentem suam inebriaret sitibundam. Aderat ei Dei timor ipsum ab omni retrahens lascivia puerili. Sic igitur se omnibus exhibuit, ut organum quoddam Spiritus sancti esse, verissime appareret. Unde et factum est, ut in habitu seculari, quo inter religiosos manebat, multos de religiosos in vitæ sanctitate pelliceret evidenter.

6 Cum autem bonam, moribusque honestis hujusmodi vitam laudabilem in dicto monasterio Althach per aliquot annos peregrisset, et adolescentiæ annos attigisset. et vitæ sanctæ fama per totam Bavariam se dilatasset] eo tempore, beatus vir k Fridericus Javanensis Episcopus idem monasterium beneficii causa gubernavit, tempore Ducis Henrici prioris. Et Fratres ibi in divino servimine coadunati, postquam ejusdem pueri laudabilem in timore Dei indolem cognoverunt, eum notitiæ Pontificis intimaverunt. Quo ille audito, ut certe erat prudentissimus, Deo gratias retulit; illumque inde eductum; in suam familiaritatem assumpsit l. Quem ubi de virtute in virtutem, gratia Christi provehente, scandere cognovit, amplius eum, pro collata divinitus industria gratulans, amavit, ac m per triennium secum per diversa expeditionum, ceterorumque commeatum difficiliora itinera, quasi prætentandi gratia, circumvexit, et sacræ fidei et religionis catechismo devotius instruxit: n sicque eum eidem cœnobio Fratribus illum in supplementum divinæ servitutis obnixè repetentibus, Subdiaconii gradu decoratum, remisit. Qui ibidem in sanctæ conversationis studio de die in diem per adolescentiæ tempus sagacius invigilans, communi etiam Fratrum commodo et utilitati devotius intendens, majores scilicet juxta Apostolum honore præveniando, cœvos justis exemplis adhortando, subjectos sacris sæpius monitis ad meliora sollicitando; et ita divina clementia comitante, in brevi veræ religionis disciplinam ad integrum consecutus, o Diaconii quoque honore sublimatus, eidem monasterio, ut vere post patuit, Deo prædestinante Præpositus est constitutus. p

7 Anno deinde post partum Virginis q dccccxxiii, Ottone Imperatore secundo; post periculosissimum et etiam infelicissimum Calabriæ bellum, adhuc per orbem terræ clade et infamia notissimum, ex hac vita sublato; et Romæ cum summo totius Christianismi mœrore, satis tamen honorifice, sepulto; certe post inconsideratam Mersiburgensis Episcopatus r destructionem, et post innocentem (juxta vocem populi) Geronis Comititis s necem; prædictus Henricus Bajoariæ Dux, Pater Henrici Imperatoris, ab Imperatore, patruæ certe suo, ante septennium ob infidelitatem et tyrannidem, quam contra eum paterno more exercuit, ab honore summotus, tunc occasione justitiæ in spem regnandi arrogantiae furore incassum elatus, herilem filium, dignum Dei ordinatione regni heredem, opprimere; semetque in monarchiam regni, suadente seductore, conatur erigere. Cujus tamen nugalîs machinatio, a primoribus regni, Deum sane timentibus, et maxime a Willegiso Metropolitano Mogontiaci et Bernardo Duce Saxonico pacifice sedatur; eique post multa apta et inepta, quæ modo melius silentur, quia in Chronicis plenius continentur, priscus Ducatus redonatur. In proximo autem Natalis Domini die Otto tertius puer coronam regni a prænominato Metropolitano honorifice percepit; et in omni ecclesiastica perfectione

7
A. WOLF
HERRO
EX MSS.

k
degit apud
Episcopum
Salzburg.
E

l

m

n

a quo remis-
sus Subdia-
conus,

Rom. 12

o

p

q

F

r

s

post obitum
Otonis 2
Imp. et ele-
ctionem
Otonis 3

A. WOLFF
HERRO
EX MSS.

sub Erchan-
berto Abbate
factus mo-
nachus.
Prior consti-
tuitur.

1. felicitate, more avito, crescere coepit. Cujus quidem in-
labilis industriæ initiale fuit indicium, quod
7 septimo suæ ordinationis anno, sæpe dictum Alta-
hense monasterium Episcoporum consilio, auxilian-
te demum Duce præfato, in pristinum monachicæ
religionis reformari fecit statum.

8 Quidam igitur venerabilis vir Erchanbertus
nomine, illic Abbas præponitur; per quem auxilian-
te Domino, divinum ibi ministerium, juxta Regu-
lam S. Benedicti, religiose disponitur. Ad cujus sta-
tum saluberrimam admonitionem, promptæ obe-
dientiæ juvenis Godehardus, corde et animo a seculi
vanitate conversus, cum aliquantis ejusdem loci Fra-
tribus, monachus est factus, anno (ut ipse nobis sæ-
pius intimavit) ætatis suæ xxxi u : [pluribus tamen
ex eodem cœnobio, ut non ignotum postmodum
memoriæ, Fratribus digredientibus, inter quos erat
quidam x Thetmarus; quem postea Mindensis Ec-
clesiæ... sed non Episcopum vidimus.] Sed novel-
lus novæ religionis tiro, adoptatus melioris vitæ tiro-
cinio, ut in priori proposito solebat, toto cordis ac
mentis affectu ad cœlestis aulæ limen anhelabat : ad-
eo ut novus Præceptor novo auditori, quod certe in
talibus insolitum est, considerata ejus probitate, om-
nem divini ovilis curam post se penitus commenda-
ret. eumque sibi in spiritualis exercitii filiationem
singulariter præceptaret. y [Erat enim caritate fer-
vidus, in labore strenuus, in oratione devotus, medi-
tatione profundus, contemplatione suspensus, cor-
pore honestus, corde mundus, sibi rigidus, defecti-
bus aliorum compatiens, humilitate præcipuus, in
paupertate lætus, et in vera nitidus castitate.] Qui
tamen prædictus Abbas post triennium, vel causa
infirmittatis, vel tædio curæ secularis, idem regimen
reliquit; et ad secretioris vitæ solitudinem in con-
spectu intermi Arbitri vacare decrevit.

ANNOTATA.

a Hinc usque ad n. 5 omnia desunt in MS. Rotten-
dorfii.

b Loco Bajoaria scribitur ubique Bauwaria in MS.
Græciensi.

c Carolus Martellus, filius Pippini Herstalli.

d Imo regni administrationem, quod sub ipsis adhuc
ex Merovingiis statutus Rex fuerit Childericus, quo de-
posito Pippinus Rex creatus est.

e Althaha duplex in Bavaria monasterium, superius
et inferius, de hoc agitur modo. Est propinquum Danu-
bio, milliari ab oppido Dechemdorffio, ubi sacellum vi-
situr S. Godehardo sacrum.

f MS. Græc. A S. Pirminio et Domino Odilone
Duce Bauwarico aliisque Christi cultoribus sapien-
ter inceptum, et in religiosa monastica institutione
felicitate est perfectum, ante distributionem Episco-
porum, quæ decimo post anno in Bauwaria a S. Bo-
nifacio etc. Coluntur S. Pirminius 3 Novembris, S. Bo-
nifacius 5 Junii, et S. Willibaldus 7 Julii.

g Hic est S. Henricus, e Duce Bavariæ Imperator :
cujus Acta danda erunt 15 Julii.

h Althahii die anniversario S. Godehardi traditur
præberi epulum omnibus, qui demonstrare possunt se ex
ejus stirpe aut familia descendere. Ita Browerus. Na-
tus autem erat circa annum 960.

i Sequentia uncis [ ] inclusa desunt in MSS. Græ-
ciensi et aliis.

k Apud Browerum legitur, Christianus Pataviæ
Episcopus : sed perperam. Fuit Christianus electus
anno 991, mortuus anno 1012 aut sequente 1013. Eum-
dem hoc loco refert MS. Rottendorffii et Compendium
Strozianum. At MS. Græciense habet, Beatus vir
Fridericus Juvanensis Episcopus Is est Archiepisco-
pus Salisburgensis, creatus anno 956, mortuus anno

990, cui ætas S. Godehardi convenit : deinde favet Hun-
dius, asserens a dicto Friderico, qui tunc Althach in
beneficio habuit, factum Acolythum et Subdiaconum :
quod scilicet beneficium ad Episcopos translatum fuit
tempore Ducis Henrici Prioris, mortui anno 955. Is
autem erat frater Ottonis primi Imp. de quo supra
actum.

l Apud Browerum varia inserta, desunt in MSS.
et apud Surium, primo, et cubicularium suum fecit.

m Secundo Cancellariæ officium ei commisit : in
quo officium talem se exhibuit, ut divinæ organum
sapientiæ se omnibus exhiberet. Quæ viæ consistunt
cum sequentibus, ubi fidei et religionis catechismo in-
struendus erat.

n Tercio inserta hæc erant, Timuit autem sanctus
juvenis Godehardus, ne quid in tantis, quibus præ-
peditus erat negotiis, vanum illaberetur animo; ideo
a dicto Pataviensi recedendi petita licentia et vix
obtentâ.

o Hundius, a Pilegrino Pataviensi Episcopo ordi-
natur Diaconus. Fuit Pilegrinus decessor Christiani
ante memorati, mortuus 31 Maji anni 991.

p Quæ hoc numero narrantur, desunt in MS. Rot-
tendorff. Sunt in Græciensi.

q Erat notatus annus DCCCCLXXXVII, sed errore ama-
nuensium, numero quinto loco unitatis signato, quod cor-
reximus. Mortuus quippe est Otto II die Veneris 7 De-
cembris anno 983, quod non potuit latere Auctorem
Vitæ.

r Hæc destructio contigit an. 982 a Giselhario Epi-
scopo, ad Archiepiscopatum Magdeburgensem promotus,
qui ibidem Abbatiam pro Episcopatu substitutam simul
tenuit : sed Episcopatus dein anno 1001 fuit instaura-
tus. Consule Chronicon Dithmari, Episcopi Mersebur-
gensis creati anno 1008, mortui an. 1018.

s Est Gero, II Augusti anno 978 jussu Ottonis de-
collatus, ut accurate annus notatur in MS. nostro Saxo-
nico.

t Anno Christi 990, uti etiam notavit Hundius.

u Inclusa uncis [ ] desunt in MS. Rottendorff.

x MS. Græciensi. Quidam Dietricus, quem postea
Mindonensis Ecclesiæ, sed non Episcopum vidimus.
Desunt apud Browerum ista sed non, et perperam, quia
nusquam inter Episcopos refertur. Videtur tamen deesse
vor, Præpositum, vel quid simile : et ideo puncta si-
gnavimus.

y Inclusa desunt in MSS. Græciensi et Rottendorff.
in hoc dein sequentia contrahuntur.

CAPUT II.

S. Godehardi Abbatis vita in cœnobiis Alta-
hensi, Hersfeldensi et aliis. Vita ejus privata :
et sub eo Guntheri eremitæ.

HIS etiam diebus præmemoratus Bajoariæ a Dux
obiit, cujus loco pius Henricus filius ejus surrexit ;
non patris insolentiam, sed initium sapientiæ timo-
rem Domini pleniter secutus : quia erat omni litte-
rarum studio principaliter imbutus, et totus sane
fide et actu Catholicus. Qui statim in divini famula-
minis cultu succensus, prænotatum cœnobium ite-
rum spirituali privari Pastore, indoluit; et eundem
Godehardum, tunc b Presbyterum, Abbatem ibi præ-
ponere voluit. Cui ille, per biennium, justa satis ex-
cusatione restitit; quia sedem et locum Pastoris sui,
ipso superstite, usurpare non debuit. Sed postquam
Abbas a Fratribus, et etiam ab Episcopis vocatus re-
venire recusavit, eisque licentiam, quem in locum
ejus vellent substituere, mandavit; tandem Episco-
pali auctoritate, et Fratrum unanimitate victus,
idem regimen, juxta Ducis decretum, suscepit c. Qui
statim in exordio suæ promotionis totum se Christo
vigilanter mancipavit, et districtiorem regularis vitæ
tramitem,

a
Recusam
diu Abbatis
dignitatem

b
abdicante
Erchanberto
tandem sus-
cipit.

c

A tramitem, cum consociatis sibi Fratribus, ingredi anxie curavit; et in tali studio se ibidem per octo *d* annos indesinenter exercuit. Et præter hoc tamen, manuali labore multiplicem fructum, ac necessariam utilitatem acquisivit. Qui et ibi, in monte quodam, qui *e* Helingeresberg dicitur, castellum firmum, et in eo ecclesiam pulcherrimam in honorem sanctæ Matris Christi Mariæ, in cujus speciale servimen futurus erat, cum condecanti ædificio construxit; et circumquaque, maxime tamen in saltu Boemico, qui eidem Provinciæ proxime astat, ad triginta et eo amplius mansos, labore tantum manuum cum Fratribus, Apostolico exemplo, silvis et vepribus erutis, ad usum utilitatis informavit. Interim *mn* Incarnationis Domini anno, nobilis Imperator Otto tertius ex vita hac, immatura morte, discessit: in cujus regnum prædictus Henricus Dux, omni pietate perspicuus successit.

f
g
Indiscipli-
natum mo-
nasterium
Hersfeldense

B 10 Erat in illo tempore in *f* Herveldensi monasterio S. Wigberti *g* Bertholdus Abbas, venerabilis genere, et dignitate memorabilis; qui tamen, ut in pace dicatur, ultra sui propositi ordinem humano more popularis famæ laudi intentus, ejusdem cœnobii Fratres, forte aliquanto debita conversatione fovit indulgentius, ita ut more Canonicorum proprietates sibi tam in privatis ædificiis, quam et in equis et cultioribus quoque plurimis vestimentis, ac ceteris mundanæ gloriæ pompis vindicarent; et licentiam quoque dandi et accipiendi, cum illicitis ac superfluis conviviis, ceterisque talibus usurparent. Quo scilicet Abbate biennio ante finem sui ægrotante, et ultra Fuldam flumen in monte, quo ipse monasterium in honorem S. Petri Apostoli construxit, cum militibus ac ceteris sibi familiaribus, refrigerii lenitate commorante; Fratres indignatione permoti, et quasi a Patre contempti, ad Regem, tam per semetipsos, quam et per litteras ac legatos, sæpius diversas querimonias dirigunt, sibi victus et vestitus necessaria denegari; et illis cum ceteris Christi pauperibus esurientibus, res Ecclesiasticas per vana et inutilia prorsus dissipari. Quam eorum querimoniam Rex sapiens altius quam ipsi opinarentur intelligens, sed et vitam illorum non nesciens, diutius dissimulando distulit: sed ad postremum, importunitate eorum devictus, modificato sermone respondit; libenter se Patrem eorum, si Dei dono convalesceret, de talibus admoniturum; sin vero obierit, eis et sibi in præponendo Pastore in divinis et humanis, sapientum consilio, juxta timorem Domini provisurum.

reformandum
suscepit et
regit

C 11 At memorato Abbate paulo post defuncto, prædictum Godehardum eis Patrem Gubernatoremque, Episcoporum consilio, præposuit; quem etiam, ut in omnibus eis juxta Domini timorem et monachicam vitam provideret, solerter præmonuit. *h* [Qui illuc per Willegisum Archiepiscopum perductus, et per eum etiam, sicut Deo gratias optime noverat, ad benefaciendum sapienter instructus, in primo adventu, gratias divinæ pietati referens, ejusque directionem in præteritis, præsentibus, et futuris sollicite quærens; primitus eis, juxta regulare præceptum, duriora et aspera mandata proposuit; et licentiam eis ad preces Metropolitanæ, aut secum hæc celebrandi, aut quo vellent discedendi, contribuit. Qui statim unanimiter conspirati, simul omnes (paucis tantum senioribus vel puerulis remanentibus) egressi, per diversa loca varie sunt dispersi. Quos tamen postea saniori consilio, et eorumdem qui remanserant certe industriam ejus ac mansuetudinem intelligentium auxilio, quosdam citius, quosdam vero serius, pene omnes ad ovile revocavit; eosque sublevi jugo Christi facile Domino gubernante coadunavit. Civitatem vero ipsam, et claustrales cohabitationes, a

uti et alia
duo.

superfluis et ineptis pluribus ædificiis, illico purgavit; et in condignam monachicæ necessitati habitudinem honeste reformavit; et cum inibi inventis et aliunde acquisitis Fratribus, in eodem cœnobio *i* per septem annos digne Deo et hominibus laudabiliter ministravit.] *k* Commendata sunt ei et alia duo monasteria, Tegerense et *l* Chremisense, quæ pari quoque diligentia in Christi servimine gubernavit.

12 Iisdem temporibus fuit in Thuringiæ partibus quidam vir nobilis, dignitate et meritis illustris, nomine Guntherus; qui pro delictis juventutis ingemiscens, et considerata diligentius actuum suorum qualitate, faciem Domini in confessione præveniens, Herveldiam ad novum Abbatem, digne (ut postea patuit) pœnitendo, accessit; eique omne secretum cordis ac voluntatis suæ, funditus aperuit. Quem Abbas, juste in Deo timoratus, blanda consolatione et condigna etiam provisione, pœnitentem suscepit; et ad monachicam usque professionem, saluberrima sui commonitione, Domino cooperante, convertit. Qui propriæ diffidens imbecillitati corporis et animi, ad penitus abdicanda quæcumque sunt seculi, multiplicem suæ hereditatis proprietatem, quam acceperat a progenitoribus, Ecclesiæ S. Wigberti in usum Christo famulantium, cum consensu heredum suorum, firma traditione delegavit; ac semetipsum ibidem in regularem perseverantiam, spontanea promissione, mancipavit: primitus tamen sub testibus testamento pactus, ut monachus factus, monasterium, quod *n* Gellinge dicitur, victus et vestitus gratiam, ipse possideret, ac Fratribus illic Christo servientibus, secum inde necessaria provideret. Sed Abbas, prudenti pertractans consilio, homini noviter converso talem pactionem, in via mandatorum Dei, maximo futuram esse periculo; et plus inde per dies animæ nasci dispendium, quam corporis, ut putabat, subsidium: interim illum provida mente ab incepto suspendit, et laico habitu adhuc usum ad Althahense monasterium secum perduxit. Ibidem prædictus vir cordatenus compunctus, petiit ab Abbate, ut ante professionem, liceret sibi Romam petere, et Apostolorum Christi aliorumque Sanctorum intercessionem, pro transactæ vitæ deviis et pro novæ vitæ ingressu, quærere. Quo permittente, it et redit: tandemque ante altare S. o Mauricii cingulum deponens, caput et barbam totondit; et facta de more, petitione, susceptus, ac aliquamdiu regulariter probatus, ab eodem Pastore monasticæ vitæ habitum est adeptus.

D
A. WOLFF
RO EA ME

Guntherus
post oblatam
suam here-
ditatem Hers-
feldensi mon.
E

monachus in
Althahensi
factus,

et ex pacto
Prior in Gel-
linge,

2 Tim. 4

adducitur ut
pacto et curæ
renuntiet:

cum

EX MSS. cum lo hac altercatione sæpius luctarentur, et in
 illiusmodi molestia ambo crebrius fatigarentur; illi
 iterum, quadam die suæ solitudinis querelam sug-
 gerenti, vir Dei debito iustitiæ zelo permotus, tur-
 gente, ut aiunt, pulmone respondit; ut aut in pro-
 missa obedientiæ stabilitate Deo devotius serviret,
 aut certe ad solitam seculi vanitatem, laqueis iterum
 satanæ irretitus, abjecto habitu rediret. Ad quam
 vocem stupefactus auditor intremuit; et erroris sui
 nimietatem sero tandem perhorrescens, ingemuit,
 omni prædicta pactione cordetenus oblita; et tota
 cujuscumque incommodi querimonia abolita, ab Al-
 tahense monasterium, ubi tunc sub ejusdem Pa-
 tris cura (ut in gratia omnium loquar): singulare
 divini cultus studium fervebat, se contulit; et illic
 Fratribus humillime subjectus, et in sacre religio-
 nis districtione pleniter in breviori tempore divini
 roris infusione instructus, ultra regulare præcep-
 tum semet, etiam Prælati admirantibus, afflixit.

14 Tertio namque suæ conversionis anno in præ-
 dicto Bohemico saltu eremum petiit, in qua ad xxxvii
 annos, in studio sanctæ religionis et in summa vera-
 citer districtione spontaneæ paupertatis, cum sibi
 commanentibus, vixit. Annona denique eorum erat
 varia: vario certe studio a Rege Ungarico, et de
 Bohemia et Polonia, et ceteris diversis provinciis,
 simul cum vestitu conquisita. De potu, ut omnibus
 notum est, nihil prorsus ibi nisi sola aqua habeba-
 tur; et ipsa etiam, hospitibus ad sufficientiam, Fra-
 tribusvero ad mensuram, dabatur. Nam litteras om-
 nino, nisi tantum Psalmos, non didicit, et tamen
 omnem rationem et intellectum Evangelii, legis, et
 Prophetarum, et historiarum quoque, ex crebra
 Fratrum relatione, et etiam avidiore verbi Dei ex-
 auditione, mirabiliter percepit; adeo ut sæpissime
 obscuriora mysticæ intelligentiæ, interdum jocando,
 interdum vero admonendo, stupentibus auditoribus,
 proferret. Quod nos quidem, qui eum familiariter no-
 vimus, frequenter audivimus; præcipue tamen, cum
 in summa suafestivitate, in natiuitate scilicet sancti
 Joannis Baptistæ specialis sui patroni, sermoni
 ejus affuimus; quo, in capitulari collatione, eodem
 die, Fratres suos admonebat, dum eos de ejusdem
 Patris vita et moribus, victu et etiam vestitu et ope-
 ribus, ad paupertatis suæ Domino Deo placitam to-
 lerantiam instruebat. Verum enim dico, et coram
 Deo non mentior, quia omnes pene qui aderanteidem
 sermoni, ad uberrimam lacrymarum effusionem,
 dono Dei, sunt compuncti. Assedit ergo ibidem ve-
 nerabilis Abbas Altahensis Rathmundus, cum plu-
 ribus sui cœnobii Fratribus, et aliis multis insuper
 hospitibus, præter nos, quos in Canonico habitu illuc
 ingredi religio vetuit, quos tamen Fratrum familia-
 ritas et maxime Abbatis licentia circumquaque ad
 fenestras, concionatore ignorante, clanculo colloca-
 vit: erat enim (ut de S. Benedicto dicitur, quem post
 Deum, vita et moribus maxime sequebatur) et scien-
 ter nescius, et sapienter indoctus.

15 Beatus itaque Godehardus, senio et labore jam
 fessus, et etiam tædio secularis curæ repletus, an-
 nuente Rege, Herveldense regimen præclaro viro
 Arnoldo, suo prius eo loci Præposito; et p Bertholdo,
 æque venerabili suo Primicerio, Tegerense
 commendavit: sicque ad Altaha remeavit; ubi, si
 Deo tantum placuerit, in finem vitæ suæ in debito
 cœptæ religionis studio perseverare decrevit. Idem
 enim monasterium omni devotione, ut vel hodie ibi
 liquet, adornare studebat; libris scilicet pretiosissi-
 mis, missalibus, vestimentis, ceterisque variis et
 utilibus ecclesiasticis ornamentis: maxime tamen
 (quod ubique notissimum est) plurimos in eodem cœ-
 nobio Fratres, scientia et moribus illustres, enutri-
 vit; quos postea inter diversa monasteria Patres ac

Doctores, Regis ac Episcoporum petitione disperti-
 vit. Sed, cum jam in laboriosa, sibi tamen placita,
 illa sua quiete, per q decem annos, in hujusmodi
 pausaret; totaque cordis intentione in regione vivo-
 rum Domino placere, diurnis nocturnisque suspiriis,
 præoptaret, mirabile tandem somnium vidit, ut ipse
 nobis sæpius intimavit, post quam certe visionem se
 de hoc mundo, quo Deus jusserit, abiturum, non
 dubitavit.

16 Quadam igitur nocte, ut semper per triginta
 jam annos consuevit, post primam tantum noctis
 quietem ecclesiam ingrediens, psalmodiæ ceterisque
 talibus officiis intentus, pernoctabat; sed et post
 Matutinas in incepto decreto perstabat. Jamque au-
 rora irradiante, modice dormitans cubiculum intra-
 vit; seque super scamnum tantum inclinans, hujus-
 modi somnium vidit. Nam oliva pulchræ magnitu-
 dinis ibi in claustrali atrio stabat, et putabat se sub
 eadem arbore lectionis studio sedere, et ad se quas-
 dam graviores et ignoras personas accedere; quæ se
 a Rege eo missas assererent, ut eandem olivam
 suffossam sibi in Regale servimen deferrent. Nec
 mora, ut sibi videbatur, secures et fossoria arri-
 piunt; eamque, summa festinatione extirpare con-
 tendunt: sed quanto altius infodiunt, tanto densio-
 rem radicum tenacitatem inveniunt. Quod ipsi vi-
 dentes, festinationis causa, admotis securibus, radi-
 ces secando præcidunt; sicque evulsam arborem
 secum auferentes discedunt. Et statim, ut æstima-
 bat, ex relicta radicum densitate, innumera et spe-
 ciosa virgulta succreverunt; quæ totum etiam
 atrium, sua multiplicatione repleverunt; ita ut et
 vulgus diversi sexus et ætatis accesserit, et de eis-
 dem frutetis plantaria plura evellens per rura et
 compita disseminaverit. At ille evigilans ecclesiam
 statim intravit; seseque, totum cogitatum suum in
 Domino jactans, divinæ clementiæ attentius com-
 mendavit; quia se post idem somnium discessurum,
 certius æstimabat. Quod tamen sapiens quisque alia
 evidenter portendere, patenter intelligit; qui multi-
 plicem doctrinæ illius numerositatem sollicite per-
 penderit, et illic in prioris religionis exercitio reli-
 ctam, et postea ubi per diversa divini roris dog-
 mata salubriter dispersam. r

ANNOTATA.

a Henricus secundus Dux obiit anno 995, relicto
 herede S. Henrico filio.

b Hundius Sub Erchanberto Abbate Sacerdos xii
 Kalendas Januarii a S. Wolfgango ordinatur, ergo
 ante annum 994, quo S. Wolfgangus Episcopus Rati-
 sponensis obiit 31 Octobris.

c Anno 997 id factum observat Browerus.

d Ergo usque ad annum 1005.

e S. Henricus concessit S. Godehardo mercatum et
 telonium, in villa prope monasterium Helingerin-
 perch dicta, anno 1009 Indict. 7, 7 Idus Junii. Con-
 sule Diplomata S. Henrici a Gretsero edita.

f Hersfelda illustrissimum et ditissimum in Hassia
 cœnobium, in quo S. Wigbertus fuit depositus, uti dice-
 tur ad ejus Vitam 13 Augusti.

g MS. Græciense Bernhardus.

h Inclusa [ ] uncis desunt in MS. Rottendorf. sunt
 vero in MS. Græciensi.

i Ergo usque ad annum 1012.

k MS. Græciense. Commendatum est ei et aliud
 monasterium Tegarense, quod pari quoque diligen-
 tia etc. Est Tegerense seu Tegernseanum potentissi-
 mum Bavarix Superioris monasterium ad lacum Te-
 gernum, de quo latius egimus 23 Martii ad Vitam S.
 Cyrini seu Quirini Martyris Romani, cujus corpus istic
 adservatur.

qui deinde
 ad eremum
 secedens,

illitteratus
 licet, stupori
 omnibus di-
 cendo fuit,

S. Godehar-
 dus Altaham
 excolit;

terretur vi-
 sione olivæ
 effossæ

E
 et repulul-
 lantis.

A l Chrempsense monasterium, vulgo Cremsmunster, in Austria superiore, a Tassilone Duce Bavarix anno 777 fundatum.

m Gunterus cum titulo Sancti refertur 9 Octob. cujus Vita tunc accuratius erit examinanda: in qua omnia eadem, quæ hic leguntur, etiam continentur et sunt in MS. Rottendorf.

n Gellinge monasterium in patria ejus Thuringia: in illo Arnoldus successor S. Godehardi in Hersfeldensi, mortuus est anno 1031, uti legitur apud Schafnaburgensem.

o Browerus Sanctæ Mariæ: quod idem infra num. 56 nominatur, et forte similiter corrigendum est.

p MS. Græciense Purchardo.

q Ergo usque ad annum 1022.

r Clarius dixisset eo visu prænotatum, quomodo a monasterio avellendus et ad Episcopatum transferendus Godehardus, ibidem nihilominus esset in discipulis multiplicandus. Porro pars 2 de Vita Episcopali S. Godehardi hinc sumit initium. Sub nova quasi præfatione Ad Defensorem, quo nomine suum magistrum Albuinum intelligit auctor.

CAPUT III.

B *Episcopatus Hildesheimensis diu recusatus, dein admissus. Controversia de præeminentia in monasterio Gandersheimensi.*

Quoniam quidem beati viri vitam, non propria scientia, quæ certe nulla est, sed Divina clementia favente, ab exordio hactenus per multa laudabilia descripseram; gratias pro scire condignas eidem clementiæ refero, tuumque, Venerande Pater, auxilium, quem a fine usque in finem in omnibus, et in hoc præcipue negotio eruditorem, defensorem, correctoremque prælegi; tuum, inquam, tuique similitudinem auxilium et interventum ad Deum imploro, ut deinceps majora et laudabiliora, illius directione, sine mendacii fuco, veraciter et congrue describam. Anno igitur post incarnati verbi Dei mysterium mxxii, Regni vero Domini Henrici XXI, Imperii autem ix, felicitis memoriæ a Bernwardus, venerabilis nostræ Ecclesiæ Antistes, ex hac vita ad perpetuam migravit: cujus certe obitus totam regionem maxime contristavit. Erat enim, ut festinando omnem ejus vitæ historiam transcurram, in cuncto divinæ servitutis studio juste fervidus, et in tota mundanæ utilitatis sagacitate sapienter providus; contra rebelles et induratos jure severus, erga obedientes et modestos rite mansuetus; in eleemosynis et miseratione compatiens et largus, vigiliis, jejuniis, et orationibus convenienter intentus. Monasterium itaque nostrum, libris, serico, auro, argento, gemmis, picturis, aliisque ecclesiasticis ornamentis pluribus decenter redimivit; Clericos auxiliante Deo multos, et etiam in divino servitio utiles enutrivit; venerabile templum S. Michaelis, proprio labore constructum, suæque hereditate et acquisitione sufficienter dotatum, in monachicam religionem Deo consecravit; turres manitissimas, et etiam honorificas, cum adhærente muro, in Orientali et Occidentali parte nostræ civitatis, in tuitionem civium construxit; ecclesias multas, cum variis et utilibus ædificiis, per diversas Episcopii curtes ædificavit; et omni prorsus Pontificalis provisionis honestate, in divinis et humanis, solerter invigilavit.

18 Eodem tempore Imperator b Gruona sedebat, et præmemoratum Abbatem, solito semper pietatis more, secum habebat. Adveniente ergo Legato cum hac lugubri legatione, Imperator fidelem Christi sui que amicum condigno mœrore deflevit; et piam ejus animam Deo et sanctis Deo Angelis debita commemoratione commendavit. Deinde Abbatem secre-

Maji T. I.

to soliloquio convenit, eique suæ voluntatis arcam de Episcopatu ejusdem Sedis aperuit. Cui statim ille in faciem restitit, et se indignum tali ac tanto honore et officio respondit. Quem item itemque ex abundantia cordis devotius admonuit: ille vero in cœpta excusatione firmiter perstitit: dicens, certe se majora onera divitiarum ob hoc rejecisse, ut soli Deo liberius vacaret, et fragilis vitæ finem, in solita dilectaque sibi paupertate, securius expectaret. Imperator vero per Episcopos duritiam cordis ejus emollire tentavit; eosque de talibus illum convenire rogavit. In quorum ille colloquio, solita fiducia restitit; et se tandem, si hoc tamen nomine dignus eis videretur, donec Ratisbona aut Patavia vacaret, ubi non sibi sed suis tantum prodesse possit, libentius expectare retulit. Sicque ibidem, per totam hebdomadam de hoc inter eos causa tractabatur; sed ille semper in eadem suæ sententiæ tenacitate retinebatur.

19 Tandem in vigiliis S. Andreæ Apostoli, quæ tunc in quinta feria ante adventum Domini eveniant, item somnium vidit, quod tunc soli Imperatori, postea vero et nobis gratulando, et etiam lacrymando, sæpius intimavit. Aspexit enim in visione, post solitas nocturnas vigilias ac preces matutinas, ut sibi videbatur, in atrio ejusdem ecclesiæ, in qua post triduum Deo consecrandus erat, nimiam certe multitudinem inter se tumultuantem, et de Episcopio Hildesheimensi serio concertantem. Tunc accessit ad eum in media multitudine, cum pulchra puellarum caterva, quædam Matrona venerabilis, vultu et habitu mirabilis: et, apprehensa manu ejus, de frequentia turbarum, eum in eandem ecclesiam introduxit; et, extenta dextra, nutu tantum eum ad agendam ante Crucifixum c veniam, admonuit. Statimque, ipso se ad preces inclinante, ipsa cum circumstantibus clara voce ita Deo psallere cœpit. Infunde unctionem tuam clemens nostris sensibus. Ad quam vocem ipse a somno evigilans, et ejusdem visionis mysterio compunctus, ecclesiam intravit; et coram altari Domini prostratus, divinæ pietati se suamque visionem commendavit. Facto autem die Imperatorem secretius convenit; et mentis suæ pertinacia remissa, visionis ei seriem aperuit; et tandem se divinæ prædestinationi, et ejus etiam consilio ac voluntati obsecuturum, devovit. Nec mora, eodem die, diluculo Clerus noster cum militia advenit: quibus dum Imperator suum secretum, imo divinum decretum intimavit; tota eorum unanimitas, gratanter Deum laudando, suscepit: quamvis primo, quod nec mirum erat, aliqui vel ob ignotam ejus vitam, vel etiam ob auditam olim juventutis ejus nimietatem, ad tempus expavescerent, sibi que tale aliquid pertimescerent. Sequenti vero die, in Natali Apostoli d, cum summo Cleri plebisque tripudio, eidem pastoralis cura commendatur, qui in proxima Dominica Adventus Domini, ab e Aribone Metropolitano Moguntiaco digne Deo consecratur.

20 f Sed tamen in ipso ejusdem honoris, sive, ut ipse putavit, oneris initio, justis a Deo, ut vere creditur, prædestinata, non defuit tentatio. Nam idem ejus consecrator Aribo, eodem die ante Missarum solennia secretius eum cum Episcopis convenit; eique in Gandesheimensi loco et circumjacente territorio omnem Pontificalis officii provisionem, g Banni sui interpositione, prohibuit. Quem quidem bannum ipse, suæ simplicitatis more, nec approbavit nec renuit, sed statim ad Imperatorem, ab eo solummodo patrociniū in talibus quærens, confugit. Qui confestim Archiepiscopo cum Confratribus familiariter accersito, et dissimulata cordis molestia sui, hunc novum conflictum banno soluto sapienter pacificeque diremit. Et sic, prædicta consecratione festive cele-

65 brata,

a Post S. Bernwardi, Hildesheimensis Episcopi obitum,

a S. Henrico oblatum Episcopatum recusat:

D A. O. AER. EX MSS.

motus visione,

E

F ordinatur Episcopus ab Aribone Moguntino, d

e

f scilicet prius controversia de Gundersheim.

g

114
 eundem diem in timore Dei exultantes læti
 erant; et ita in pace suum conventum dissol-
 verunt. Non ergo vobis, o lectores, incommodum vel
 fastidiosum videatur, si hujusmet conflictus initium,
 vobis certe in posteris necessarium, altius necessita-
 tis causa repetatur. Quidam Dux Saxonicus *h* Lu-
 dolphus nomine, cum sua conjuge Oda, cum consilio
 et licentia *i* S. Alfridi, quarti nostræ Ecclesiæ Epi-
 scopi, Romam petiit; et a Beato *k* Sergio Papa reli-
 quas Sanctorum Præsulum *l* Anastasii et Innocen-
 tii impetratas detulit: in quorum honore monaste-
 rium et cœnobium Virginum, primo *m* in Brunest-
 husen, deinde, quarto post anno, in Gandesheim
 construxit: et eadem villas, cum adjacente terri-
 torio et omni sua hereditate, illuc in utilitatem Chri-
 sto militantium contulit, et filiam suam Hathamu-
 dam Abbatissam ibi primam, eodem Episcopo ordi-
 nante, constituit.

21 Sic totum idem territorium ab initio semper ad
 Hildenesheimenses Episcopos per cxi annos perti-
 nuit; et nullus Moguntinus Præsul quidquam inde
 vel sibi, vel suæ Ecclesiæ vendicavit; donec a Ra-
 bano duodecimus *n* Willegisus Metropolitanus Mo-
 guntiacam Cathedralam insedit, vir certe in omni
 Catholica pietate præclarus, sed in hoc solo tantum
 periculose temerarius; qui suadente, ut impune ve-
 ritatem loquitur, Domina Sophia sorore Imperatoris
 Ottonis tertii, quæ juvenili jactantia et generis di-
 gnitate elata, a *o* Palligero tantum velari gesti-
 vit, eundem locum sibi usurpare tentavit. Quæ
 tamen machinatio in conspectu Regis et Principum,
p Osdago, octavo post Alfridum nostræ Ecclesiæ
 Episcopo, veritatis ei et justitiæ voce resistente,
 dispersit; quando, vix obtentu Regis, ejusque matris
 licentiam ab eodem Episcopo obtinuit, ut ibi in na-
 tali S. Lucæ Evangelistæ Missam celebraret Archi-
 episcopus, et prædictæ Sophiæ velationem simul cum
 eo ageret; de ceteris vero velandis Virginibus,
 noster Præsul suo jure provideret. Post pauca au-
 tem, prædicto Osdago Episcopo defuncto; et Ger-
 dago etiam nobis electo, et post biennium functo;
 Dominus Bernwardus, Regius Capellanus, eandem
 Sedem obtinuit: quem idem Archiepiscopus conse-
 cravit; sed super eadem repetitione prorsus obtinuit,
 donec Domina Gerberga Abbatissa venerabilis no-
 vum monasterium, quod ipsa post incendium con-
 struxit, voluit consecrari. Sed, quia ipsa; infirmitate
 detenta, ea providere non valuit; prædictæ Sophiæ,
 spirituali certe filiæ ac etiam nepti, hanc procura-
 tionem commendavit: quæ statim, solito more,
 proprium Episcopum contempsit, Archiepiscopum
 honorifice ad talia vocavit. Qui iterum pro hujus-
 modi suasionem, juris oblitus, eundem locum invadere
 festinavit: sed Præsulis nostri litteris commonitus,
 distulit. Iterum invitatur, iterumque auctoritatis
 jure repellitur. Ad tertiam vero invitationem Ar-
 chiepiscopus illuc advenit, ecclesiam, ut putabat,
 dedicaturus: quod certe Eggehardus Slesvicensis
 Episcopus, vere fidelis nostræ Ecclesiæ filius, illuc
 cum Clero a nostro Domino missus, scripturarum
 auctoritate interceptit. Post multas autem et varias
 hujusmodi disceptationes, eadem causa tandem ab
 Episcopis comprovincialibus, usque in præsentiam
 Romani Pontificis Imperatorisque comperendi-
 natur.

22 Sed eo tempore pins Otto tertius Imperator
 ad Christam migravit; cujus loco, ut prænotatum
 est, Henricus in regnum intravit. Qui statim nata-
 lem S. Laurentii Patherbromæ celebravit: ubi Do-
 mina *q* Cunigunda regalem coronam percepit. Præ-
 dicta etiam Gerberga Gandenesheimensi Abbatissa
 seculo exempta, Sophia ei succedens, solito iterum
 more ibidem Principum licentiam Domini Bern-

wardi a Palligeto benedicendi impetravit. Deinde D
 novus Rex primum sui honoris annum, in Natali
 Domini, Palidi inchoavit. Ibi coram eo per Princi-
 pes sæpius dicta Episcoporum lite recitata, corde-
 tenus indoluit; et ad illam sedandam, sæpe inter-
 ceptam dedicationem Ecclesiæ Gandenesheimensis
 in Vigilia Epiphaniæ Domini destinavit. Illuc ergo
 statuto die advenientes, et Dedicationis officium in-
 choantes, intus sacro mysterio peracto, Rex cum
 Episcopis et Primatibus ante fores ad populum pro-
 cessit. Ubi Willegisus Archiepiscopus publico ser-
 mone æstimationis suæ culpam professus, juri et re-
 petitioni ejusdem loci abrenuntiavit: et in testimo-
 nium hujus abrenuntiationis, ferulam Episcopalem
 Domino Bernwardo, ut postea in Franconovordensi
 Concilio claruit, coram Clero et populo condonavit.
 Archiepiscopus vero, hac lite sedata, Præsulem no-
 strum, omni honore et caritate ultra dilexit, et
 in nostro cœnobio fraternitate honorifice acquisita,
 summa dilectionem et loco et Fratribus providit:
 qui quinto post anno, plenus dierum et bonorum
 etiam operum, ad Christum migravit. Cujus succes-
 sorem Eikanbaldum, Fuldensis cœnobii prius Ab-
 batem, Dominus Bernwardus Kal. Aprilis Moguntia
 consecravit: qui ibidem novem annos præsidens,
 ordinatorem suum, consanguinitate etiam sibi pro-
 pinquum, debita devotione percoluit, et supradicta
 controversia omnino contulit. Huic autem Aribo
 Regius Capellanus successit; quem Imperialis annuli
 dono, regio more, præsignatum, Bernwardus Epi-
 scopus, ad principale altare, prænotatæ Gandeneshei-
 mensis ecclesiæ, Presbyterum ordinavit; eique in
 verbo Domini et banni S. Petri auctoritate, ejusdem
 altaris et etiam loci vel circumjacentis territorii
 usurpationem, invasionem quoque vel repetitionem,
 astante Imperatore cum Episcopis, publice interdixit.
 In hujus banni vindictam, ille novo nostro Patri
 intulit tentationem prædictam. Erat tamen, ut ve-
 ritatem non occultemus, idem Archiepiscopus genere
 et dignitate, et probabili morum etiam gravitate,
 vere venerabilis; sed in hac tantum temeritate
 erga nos proparte culpabilis. Hæc ergo hujus con-
 flictus abbreviatio ideo hic adnotatur, ut sub-
 sequentis disceptationis, de eodem Gandeneshei-
 mensi territorio, veritas et ratio clarius cogno-
 scatur.

ANNOTATA.

a Colitur S. Bernwardus 20 Novembris.

b Gruona, Grunna et Gruna, oppidum Thu- F
 ringiæ.

c Veniam agere aut facere, est corpus reverentiæ
 causa inclinare, ut sæpius in hoc opere occurrit. Consule
 26 Martii Miracula S. Ludgeri § 7 litt. q.

d MS. Rottendorf. Prius habita Cleri plebisque
 Canonica et legitima electione, eidem pastoralis.

e Aribo præfuit Ecclesiæ Moguntinæ ab anno 1020
 ad 1031 De quo consule Serrarium lib. 5 Rerum Mo-
 guntiacarum pag. 729 et seqq.

f Sequentia desunt in MS. Rottendorf.

g Bannum mulctæ genus in Legibus Longobardicis
 60 solidorum aut verberatio tot ictuum: et dein pro
 quacunque indictione pœnali sumptum. Bannum enim
 propriissime elicium est, banuice edicere; transfer-
 tur autem etiam ad id quod edicto indicitur signifi-
 candum.

h Ludolphus, Dux Saxonie, pater S. Brunonis,
 qui cum Martyribus Ebbeckesdorpiensibus occisus colitur
 2 Februarii, ubi § 2 pag. 311 deduximus istius fami-
 liam et hunc locum illustravimus. Nomen uxoris Oda,
 alias Yda scriptum, marginali Nota Browerus in-
 dicat.

Willegiso
 Moguntino
 coacto renun-
 tiare præ-
 tenso juri,

quod succes-
 sor frustra
 voluit suscita-
 re contra Go-
 dehardum.
 E

EX MSS.
 monasterio
 sub jurisdic-
 tione Hildesi.
 fundato,

h

i

k

l

m

n

B

o

p

ubi velanda
 Sophia soror
 Ottonis 3
 ipsum ei sub-
 trahere nisa

C

et ad Mogun-
 tini jus
 transferre

nihil evicerat,

q

A i Altfridus sedit, si credatur Eggehardo, ab anno 847 usque ad annum 875, quo mortuus traditur festo Assumptionis S. Mariæ: quo eum die, non reperimus ullis fastis adscriptum; tamen titulo Sancti eum honorant. Trithemius l. 3 de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap. 27, Bruschiu et Wion in Episcopis Hildesheimensibus, et Bucelinus ad diem 9 Decembris.

k Hic est Sergius II Papa, qui sedit ab anno 844 usque ad annum 847, quo mortuus est 12 Aprilis. Hinc liquet aut Altfridum citius fuisse in Episcopum electum, aut id actum ejus necdum Episcopi consilio.

l Solius Innocentii meminit Witichindus, quem Innocentium primum asserit Albericus in Chronico, et Reliquias anno 849 allatas tradit. Colitur dictus Innocentius 28 Julii. Acta S. Anastasii dedimus 27 Aprilis. Reliquiarum de hujus corpore acceptarum meminit etiam Tangmarus in Vita S. Bernwardi.

m Eggehardus de Altfrido Episcopo. Hic anno Domini 852 cum Ludolpho primo Duce in Brunetshusen, et quarto post anno in Gandersheim, Virginum cœnobium inchoavit. Fuit Gandersheim, celeberrima Abbatia xxiii m. p. Hildeshemio dissita. **B** Tangmarus eundem annum 852 primo loco assignat: ast anno 856 ceptum construi monasterium in Gandersheim tradit.

n Willigisus sedit ab anno 972 usque ad 1011, hinc supra indicati anni cxi. (perperam excusis ccxi.) computandi forent ab anno 849 indicato usque ad annum 989. Controversia hæc latius describitur in Vita S. Bernwardi.

o Polliger scilicet Archiepiscopus Willigisus, qui pallio utebatur.

p Osdagus, vir summæ caritatis ac castitatis, in sancta religione probatus; sedit ab anno 985 ad annum 989, ut legitur in Chronico Hildesheimensi. At Bruschiu asserit sedisse ab anno 986 usque ad an. 990.

q Acta S. Cunigundis Imperatricis, illustravimus ad diem 3 Martii.

CAPUT IV.

Illustres in Episcopatu virtutes. Basilicæ constructæ et dedicatæ. Jurisdictio circa Gandersheim defensa.

B Beatr igitur Godehardus, Pontificatus infulus decoratus, Nonis Decembris Hildenesheimadvenit, omnesque in suo adventu vere gratulantes invenit. Qui mox, ut cœnobii nostri religionem, eotenus rationabiliter (Deo gratias) conservatam agnovit; condignas illico divinæ miserationi laudes persolvens, omni eam devotionis studio ampliare, et in divini cultus exercitio condecorare satagit. Forinsecus vero de generali Cleri et populi gubernatione, Episcopali speculatione, solerter invigilavit; pro qua etiam die ac nocte, omni vitæ suæ tempore, indefectivo gemitu, Domino indesinenter supplicavit. Semetipsum vero in sanctimonia solita, et primitus incepta bonorum operum assiduitate non solum caute custodivit, sed etiam religiose diem augmentavit. In vigiliis et orationibus, ac continua et certe vix credibili jejuniorum frequentatione, et largissima elemosynarum profusione, et in summa totius divini timoris gravitate, usque in finem, Spiritu sancto corroborante, perseveravit. Fuit igitur, ut nulla prorsus virtutis ejus panegyrica prætermittam, Regibus et Primoribus et formidini et honori; ceteris vero, unicuique secundum se, timori pariter et amor. Pro cunctis scilicet rite sollicitus, et in Christo omnibus omnia factus, soli tantum sibi gravis et austerus perstitit et parvus. Cœnobium suum Pastoralis cura sapienter

gubernavit, et Fratrum commoda, in victu et vestitu, ceterisque indigentiae humanæ necessariis sæpius adauxit; quos etiam ad saciæ religionis observantiam, Apostolice arguendo et obsecrando, multipliciterque informando, conduxit. Juvenes quoque et pueros, quos inibi bonæ indolis et sapidos invenit, per diversa scholarum studia circumquaque dispertivit: quorum certe postea servimine, variam ac multiplicem suæ Ecclesiæ utilitatem, in lectione, scriptura, et pictura, ac plurali honestiori Clericalis officii disciplina, conquistavit. Thesaurum nihilominus ecclesiasticum, quem ibi numerosum invenit, tam decenter quam et utiliter amplificavit; et quidquid in ædificiis ecclesiasticis, non solum principalis suæ civitatis, sed et in aliis suæ provisionis locis, dirutum vel veteratum reperit, totum summa celeritate distrahere, renovare, et meliorare festinavit. Inter quæ tamen omnia baptismalem ecclesiam, quam felicis memoriæ Otwinus, X noster Antistes, in honore S. Mariæ et a S. Epiphanii Episcopi (quem de Papia civitate. Dei dono, Patronum nobis adduxit) in *b* australi parte nostræ ecclesiæ construxit; senio certe et negligentia delapsam, diruit, et in eodem loco monasterium honestum, in prætitulato honore, primo suæ ordinationis anno, fundavit, quarto consummavit: et ibidem Congregationem Canonicam, pluris sane honoris et utilitatis, in Dei timore coadunavit; quam concambii sui acquisitione, sufficienter vestivit et pavit, abundantemque illic in futurum ad talia sufficientiam condonavit.

24 Miraculum ergo primum, quod per eum Christi gratia ipso suo primo anno fecerat, in spem et gaudium lectorum hic interponendum merito opinor; quod ipsa veritate, quæ Deus est, teste, non mentior, ab ipso quidem usque in finem penitus celatum; sed a Clero et populo, qui intererant, divulgatum. Eodem anno Aribu Archiepiscopus Imperatorem in Pentecosten Moguntiam invitavit, ubi et Concilium generale coadunavit; in quo Episcoporum consilio plura, quæ deviaverant, correxit. Præcipue tamen Ottonem Comitem de Hamerstein et Irngardam, illicite commanentes, separare disposuit: quod tamen penitus perficere non potuit; quia ille partim se Regali timore *c*, partim Episcopali commonitione utcumque correxit: illa vero publice hannos prævaricans, ibidem jus legemque, ut vel hodie claret, funditus perdidit. Ad idem Concilium Pra-sul noster, et Imperiali et Pontificali vocatione allegatus, pulchra Cleri et militiæ frequentia etsi non sponte comitatus, illo properabat. Et quadam die in pago, qui Longingaha dicitur, juxta prædictum Castellum Gruona, ubi gratia Dei et electus et consecratus est, iter carpebat; et contigit ibi in villa quadam, mulierem a Spiritu vexari immundo; et a parentibus vel propinquis per ecclesias ad Sanctorum patrocinia circumduci. Qui, dum novum Episcopum illuc adventare cognoverant, in occursum ei, sancta ejus opinione fiduciati, simul cum infirma concite properabant. Immundus vero spiritus, ipsa eorum festinatione pavefactus, per os infirmæ anxio clamore, quo duceretur, inquisivit. Cui, cum dicerent, quod in occursum Godehardi Episcopi traheretur; horrifico statim mugitu et ejulatu, cœpit miserabiliter refragari; et, ne ad Episcopum veniret, ipsis, qui eum ducebant, mirantibus pariter et paventibus, reluctari, ejulans et vociferans, Godehardum se nec audire, nec posse videre. In eo certamine dum infirma a fidelibus, fide et spæ, ut vere patuit, ferventibus, trahebatur; spiritus nequam tota violentia reluctabatur: tandem (Deo gratias) fugato dæmonio, mulier liberatur; et ad virum Dei, ubi sub quadam arbore refrigerii gratia consedit,

sana

D
A. W. G.
HE. 30
EX. 133.

fabricas
restaurat:

a
b

Moguntiam
veniens ad
Synodum
an. 1023

c

F

dæmoniācam
sanat:

Cœnobii
Cathedralis
disciplinam
curat,

juventutem
in studiis
educat:

A. WOLF-
HENRO
EX MSS.

corde et corpore perducitur. Qui, cognitis rebus, timore pariter et gaudio compunctus, lacrymans gratias divinæ pietati, in faciem prostratus, jure persolvit; eidemque manus imponens, eam benedictione pariter et prece in fide confortavit; et valentem, imo et gaudentem, cum gaudentibus civibus et amicis remisit; sicque iter, quod cœperat, peregit. Unde eum omnes qui eum eo comitabantur, amplius et amabant et timebant, cujus coram Deo tale meritum cognoscebant: quibus tamen, super hoc facto, seria auctoritate silentium indixit. Sed nec ægra, quæ sensit; nec turba, quæ salutare miraculum vidit, reticuit.

25 Erat etiam in Orientali parte civitatis nostræ palus horrida, et circum manentibus omnino plurali formidine invisa, eo quod ibi, ut opinabantur, tam meridiano quam et nocturno tempore, illusiones quasdam horribiles vel audirent vel viderent; quæ a fonte salsuginis, qui ibidem in medio bulliebat, Sulza dicitur. Qua, ille spectata, et illusionem etiam phantastica qua bruta plebs terrebaratur audita, eandem paludem secundo sui adventus anno cum Cruce et Reliquiis Sanctorum invasit, et habitationem suam ibidem aptavit; et in medio periculo Oratorium, in honorem S. Bartholomæi Apostoli, fundavit. Quo sequenti anno consummato et dicato, omne dæmonum phantasma exinde funditus extirpavit: et eundem locum omnibus commorantibus vel advenientibus gratum, et sine qualibet tentatione habitabilem reddidit. Ubi xenodochium Christi, in receptionem pauperum ædificavit: quod omni humanæ indigentiae commoditate abundans, fideli cuidam suo Presbytero Bernwardo, cujus hic nomen pro fidei merito jure interponitur, commendavit; per Christi nomen eum frequentius terribiliter obtestans, ut non solum illic commorantibus, sed et cunctis forte adventantibus victus et vestitus necessaria, ita convenienter provideret, sicuti pro hac ipsa sua dispensatione Deo rationem reddere deberet. *d*

26 Quoddam tamen talium genus, illos scilicet qui vel Monachico, vel Canonico, vel etiam Græco habitu per regiones et regna discurrunt, quos et Platonis more Peripateticos irridendo cognominavit; illos, inquam, prorsus exprobrando quasi execrabatur: quos tamen, propter nomen Christi quod profitebantur, necessaria sustentatione biduo vel maxime triduo consolabatur: sicque præbitis calceamentis vel vestibus, eos, ne cursus sui solitum obliviscerentur, discedere hortabatur. Aliquibus vero cum eo diutius permanere cupientibus, illam Gregorii in Dialogo sententiam ironice objecit: quomodo stultum viatorem, ad sacra loca properantem, inimicus per conviatorem suum, et per fontis vel prati amoenitatem, vel etiam ciborum dulcedinem decepit. Interdum vero a suis familiaribus, quod nec ei displicebat, admonitus, quod inter tales sæpius veri Dei amici invenirentur, illud statim Hieronymi ridiculum opposuit: Quia mendaces, inquit, faciunt, ut veridicis vix credatur. Si quos tamen talium in Dei cultu vel timore stabiles agnovit, hos nimirum privatim potius quam publice, quod et ipsi malebant, in his quæ ad Deum pertinent, adamavit. Sed et super delinquentes et noxios mira erat miseratione mitis et placabilis; ita, ut si quilibet talium confessionis et poenitentiae gratia ad eum confugerent; et delicta eis statim prompta clementia indulserit; et vigilantia cura eis, ne ulterius in talia necessitatis causa inciderent, omnem sufficientiam in posterum providerit: more quidem et exemplo sancti sui Patroni Nicolai Episcopi, qui eleemosynarum auro, et virginum incestus, et patris earum inopiam, et totius familiæ detestabilem ademit infamiam; et quo-

rumlibet pauperum, ad se quoquo modo pertinentium, pia clementia sedavit indigentiam. Hujus, inquam, exemplo Præsul noster satagebat inopes ubique semper consolari; cui et cordi erat cum talibus colloqui, cum eis ludificando et etiam convivando jocundari.

27 Eo etiam anno a nativitate Christi mxxiv, piæ memoriæ Henricus Imperator, ordinationis suæ anno xxiii, ad Christum migravit; cujus quippe obitus, totam Christianismi lætitiā, qui sub eo floruit, flebiliter conturbavit. Cui succedens vir nobilis et strenuus *e* Conradus, primum suæ felicitatis annum in natali Domini Mindæ initiavit: inde post Epiphaniā Hildensheim venit. Ibi etiam prædictus Aribo Archiepiscopus, qui vivente Imperatore jam per biennium obmutuit, iterum inventa occasione B. Godehardum super Gandesheim inquietare cœpit: quam tamen ejus machinationem novus Rex, Primatum consilio diremit. Sicque Rex, peragrata compendioso itinere Saxonia, Quadragesimali tempore per Thuringiam Franciamque in Bajoariam progressus, Reginesburg sanctum Pascha honorifice feriavit. Et ea æstate, partes Bajoariæ, Sueviæ, et Carentinorum, cum circumjacentium provinciarum terminis, pertransiens, Natalem Domini Leodii celebravit; ad Purificationem vero S. Mariæ, Augustæ mansit. Inde iter suum ad portas Italiæ direxit; et proximum Pascha Vercellis prospere celebravit: et ita contiguas circumquaque regiones, in novo regio decore, visitando peragravit.] Tertio quoque suo anno, Præsul noster Montem speciosum, in Occidentali parte civitatis, incolere cœpit; quem quinto post anno, titulo ac nomine S. Mauriti, summi sui Patroni, dicavit. Ecclesiam etiam pulchram in Holthusen, in honorem S. Benedicti Abbatis, monachicæ conversationi aptam, dedicavit; et circumquaque per Episcopii sui terminum basilicas multas, vel ipse studiose ædificavit, vel ab aliis fidelibus Christi constructas gratanter Deo consecravat.

28 Eo tempore prædictus Aribo Archiepiscopus in natali S. Matthæi Apostoli *g* Seligenstadt, Concilium generale Episcoporum duodecim concivit: in quo Præsulem nostrum super prædicto Gandesheimensi territorio publice convenit: quam tamen Synodum unanimitas fratrum in futurum annum comperendinavit; Rex autem Natale Domini festum *h* Iporeæ initiavit. Inde ad limina Apostolorum tendens, feria tertia ante Cœnam Domini Romam, felici prosperitate gaudens intravit; et in sancto Resurrectionis Domini *i* die coronam Imperialis honoris, a Beato *k* Joanne Apostolorum Vicario, gloriose percepit. Inde in proxima Dominica regressus, pervasa circumquaque potestative ea regione, in pace repedavit; et Nativitatem sancti Joannis Baptistæ *l* Imbrioli, novus Imperator celebravit; ubi et defuncto in bona senectute *m* Henrico Duce Bajoariæ, filio suo, Domino Henrico eundem Ducatum, Principum delectu, commendavit.

29 *n* Eo item anno, Aribo Moguntinus Franco- novordi Concilium Synodi coadunavit, præsidente Imperatore cum Episcopis xxiii: in quo iterum beatum virum Godehardum, de sæpius præventilata causa, more suo, inquietavit. Ibi Præsul noster, tandem summa veritate, quæ Deus est, miserante pariter et adjuvante, Episcopatus sui proprietatem, super totum Gandesheimense territorium, testimonio septem Episcoporum, qui prædictam pactionem in Gandesheim et audierant, et viderant, canonice retinuit; scilicet Brunone Augustensi, concionante; *o* Wernero Argentinesi, decernente; ipso vero Metropolitano, vere invito, verbi Dei banno affirmante. Hi enim erant Episcopi, qui Seniori nostro suum testimonium, sicuti audierant et viderant, præbuerunt

c
Sub Conrado
Salico super
Gandesheim
frustra vexatur:

E
basilicas varias construit
aut dedicat:

g
Denuo super
jure prædicto
conventus
Seligenstadii

F

i
k

l

u

n

et Franco-
furti.

iterum in
Gandesheimensi
causa
victor,

o

Ad Sulzam
paludem a
se expiatam,

Oratorium
et xenodochium
s'ruit;

erga peregrinos
discretus,

Lib. 2, 13

mitis erga
poenitentes,

liberalis erga
pauperes.

A præbuerunt, id est, Bruno Augustensis, Eberhardus Babenbergensis, Meinwercus Patherbronnensis, Meginhardus Wirceburgensis, Sigebertus Mindensis, Hildiwardus *p* Citizensis, Bruno Mersburgensis.

causam in
Synodo præ-
sens obtinet :

30 Pulchra enim erat ibi et rationabiliter ordinata tam Regalis quam et Episcopalis confessio. Nam in Orientali parte ante altare Archiepiscopus Aribo cum suis Suffraganeis, Wernero Argentinense, Brunone Augustense, Meginwercus Patherbronnense. Eberhardo Babenbergense, Meginhardo Wirceburgense, Godehardo Hildenesheimense, Branthoo Halverstadense, Wiggero Verdense, Hazecone Wormatiense, consedit. In Occidentali vero parte Imperator consedit; et a dextris ejus Piligrinus Coloniae Archiepiscopus cum sibi subditis, Sigiberto Mindense, Sigifrido Mimigardense, Bennone Trajectense. A sinistris Hunfridus *q* Parthenopolitanus Archiepiscopus cum suis, Hildewardo Citizense, Brunone Mersburgense, Luizone Havesbergense, Thiederico Misnense. In australi autem plaga Episcopi Rambrechtus Wirdunensis, Rodolphus Slesvicensis, Hiltoolphus Mantuanus, Reginoldus Aldenbergensis assederunt. In Aquilonari etiam, Abbates Richardus Fuldensis, Reginoldus Loresheimensis, Arnolphus Herveldensis, Gerbertus Moguntinus, cum aliis etiam ejusdem ordinis sex adfuerunt. Subsequens etiam natale Domini festum Imperator Leodii celebravit: Pascha vero Aquisgrani festive feriavit, ubi et filius ejus Henricus regalis nominis coronam a Piligrino Archiepiscopo, Cleri plebisque electione, honorifice percepit. Eo anno iterum Aribo Synodum suam Geizlicæ concivit, ad quam item Seniore nostrum Godehardum inquietandum, legatis et scriptis vocavit. Quo ille ire dissimulans, venerabilem virum Tadilonem, Decanum nostri cœnobii, cum Fratribus obviam ei misit; qui eum honorifice ex parte Senioris salutando, de præteritæ Synodi definitione commonuit, et plurali altrinsecus auctoritatum collatione profusa, Episcoporum auxilio eum ab ipsa repetitione, tunc tantummodo compescuit.

uti etiam
Geizlicæ per
legatum :

31 Sequenti quoque nihilominus anno, Imperatore Palidi considente, prædictus Archiepiscopus ibidem Synodo habita, veterem querelam contra beatum virum, præsentem Imperatore, incepit: sed post multa et varia disceptationum colloquia, vix tandem ab Episcopis commonitus destitit. Hoc etiam anno Bruno Augustæ civitatis Episcopus obiit, cui *s* Eppo successit. Wernerus quoque Strazburgensis Præsul sustollitur, post quem Wilhelmus surrogatur. Proximo quoque anno Imperator Mersburg Pentecosten celebravit; ubi prædictus Aribo Archiepiscopus et Senior noster Godehardus inter se invicem super diuturna eorum disceptatione, reconciliati sunt. Nam ipse Metropolitanus Patrem Godehardum secreto coram Episcopis convenit, seque super hac parochia errasse confitendo nuntiavit; et omnem fraternam satisfactionem, sed et de præterita lite perpetuam taciturnitatem, sub vero Christi et Ecclesiæ testimonio, promisit; sibi que priora errata propter Deum remitti suppliciter petiit. Istud ergo hic veraciter inscribitur, quia ipso Domino Godehardo idem sæpius in suo sermone protestante publice, verum esse comprobatur.

ipso adver-
sario victum
se valente;

32 Eo anno Unewanus Archiepiscopus Hammaburgensis obiit, cui Liebizo successit. Deinde Imperator Natalem Christi Patherbronnæ egit, ubi Aribo Metropolitanus in sancto die inter Missarum solennia, publico sermone habito, licentiam ab Imperatore et Confratribus Romam pergendi rogavit; simulque a Clero et populo indulgentiam sibi a Deo impetrari postulavit. Sicque post Purificationem S. Mariæ iter assumens, Romam adiit. Inde vero digrediens viii Id. Aprilis, ah! ah! obiit, anno ordinationis

suæ xi: cunctis certe Catholicis merito felix, quia in omni ecclesiastica religione erat vere laudabilis. Cui vir simplex et rectus, Bardo Herveldiæ Abbas, successit; qui, Deo manifeste provehente, brevi ad culmen summæ perfectionis feliciter processit. Cuius pietatis vita et actus hic plenius ideo non inscribuntur, quia (Deo gratias) Moguntia pro sanctitatis suæ meritis inter Apostolicos Sacerdotes magnifice celebratur. Unum tamen perfectionis ejus privilegium dicam, quod ei in nostris confiniis a sanum sapientibus Clericis, honoris gratia, oblatum est; scilicet, ut æquivocato cum Beato Joanne Episcopo cognomine, propter dulcisonam prædicandi melodiam, Bardo Chrysostomus diceretur *t*.

A. WOL-
HERRO
EX MSS
cui defuncto
suffragan
Bardo

ANNOTATA.

a *Historiam translationis corporis S. Epiphaniæ edidimus 21 Januarii die ejus natali.*

b *Chronicon Hildesheimense: Dominus Godehardus, prima post ordinationem suam ætate pulchrum monasterium in Orientali parte principalis nostræ ecclesiæ honorifice fundando inchoavit. En Orientalis pars, quæ hic Australis more istius avi dicitur. Ibidem modo est Collegium Societatis Jesu.*

E

c *Serrarius in Aribone interponit: a quo jam expugnatus.*

d *In MS. Rottendorfi deest totus hic § et major pars sequentis usque ad]*

e *Acta Conradi Imperatoris accurate descripsit Wippo, ad Henricum Imp. istius filium. Edita ex sunt a Pistorio cum magno Chronico Belgico.*

f *Holthusen, ad Visurgum fluvium, xi fere milli-ribus Germanicis Hildeshesio distat versus Occidentem.*

g *Selingenstat celebre monasterium ad Monum fluvium, inter Hanoviam et Aschaffenburgum. Servantur ibidem corpora SS. Marcellini et Petri Martyrum, de quibus una et de hoc loco agendum erit 2 Junii.*

h *Iporea, antiquis Eporedia, Italis Yvrea, urbs titulo Marchionatus insignis ad Dariam fluvium, adjuncta Ducatui Pedemontano.*

i *Die 26 Martii anno 1027.*

k *Hic est Papa Joannes 9, qui Sedem ab anno 1024 usque ad an. 1033.*

l *Hæc eisdem verbis referuntur in Vita S. Meinwerci Paderlornensis Episcopi ad 5 Junii danda. Imbriopolis autem dici omnino hic videtur Ratisbona, vulgo Ragensburgh: Teutonibus enim Regen significat imbrem seu pluviam: est autem intra Bavariam, Imperialium Statuum conventu hodie nominatissima civitas: cum autem res quæ hic acta narratur concernat Bavariam, et clara sit nominis indicatio etymologia, nihil nos commovet diversitas scriptionis, qua nomen in variis MSS. corruptum, Imbrolis Imbriopolis et In Bripoli exprimitur. Surius hic excudit Herbipolis. Apud Browerum excusum est Werle qui Saxonie oppidum esse asserit Browerus: est nempe in Ducatu Westphaliæ, olim Saxonie Occidentalis nomine appellatæ: quod nihil facit ad hunc locum.*

F

m *Fratre Imperatricis Cunigundæ, uti additur in Vita S. Meinwerci.*

n *Reliqua ad finem capitis desunt in MS. Rottendorf.*

o *MS. Græc. Wernherio, aliis Wernahero.*

p *Sub hoc Sedes Citizensis Naumburgum Translata fuit, utraque autem urbs in Misnia est.*

q *Id est Magdeburgensis.*

r *Ughello Isolphus dicitur, natione Germanus, et notatur sedisse ab anno 1017 ad an. 1044.*

s *Eppo in MS. Græc. Ebbo, aliis etiam Eberhardus et Gebhardus, mortuus anno 1048.*

t

Bardo pluribus Fastis adscriptus est 10 Junii.
Acta ejus Acta collegit Serrarius in Moguntiacis.

CAPUT V.

Miracula. Obitus Tudilonis et suus prædictus.

Quodam etiam tempore, cum more Episcopali beatus Præsul noster Godehardus, visitandæ commissæ plebis gratia, Parochiæ suæ, terminos circuiret, a Huginhusen curtem suam adiit. Ibi cum eleemosynarum largitate, qua præ cunctis studebat, pauperes reficeret; quædam vidua pauper ex eadem familia filium suum ejus conspectui obtulit, puerulum pauperulum, miserrimo infirmitatis genere debilitatum: nam partim paralyti, partim lepra vexabatur; distortisque nervis membrorum, a tota corporeæ formationis utilitate dissolvitur: manus enim cum brachiis, et genna cum pedibus et tibiis, putrido tumore et profluenti sanie manabant, adeo ut nec gressum quoquo modo movere, vel saltem reptando posset usquam prodire. Quem ille et vultu, et corde hilariter, quasi vere donum Dei gratanter suscepit, et suis cubiculariis diligentius commendatum secum deduci præcepit: Potens est, inquit, Deus, qui ab initio non dedignabatur miseris et peccatoribus, diverso pietatis suæ remedio, subvenire, nos etiam super hoc pauperulo, solito pietatis suæ more, lætificare. Qui puer ad principalem nostram ecclesiam cum Episcopo perductus, et non sine magno puerorum, qui eum servabant labore per aliquot hebdomadas sustentatus; tandem post quatuor vel quinque menses cœpit paulatim plane ex beati viri meritis et precibus convalescere, et sedato partim tumoris et saniei profluvio, interdum assurgendo, interdum vero proreptando, quasi ad gressum membrorum nervos exercere. Quod Præsul pius agnoscens, præ gaudio sapius illacrymans, divinæ miserationi grates debitas retulit; cui et intentius supplicare (ut postea, vere donante Deo, patebat) non desistit. Nam intra anni spatium, ut certe apud nos omnibus notum est, puer fugata morborum multitudine, laxataque nervorum contractione in melius, convaleuit, et de die in diem ad quodlibet servitutis officium valenter profecit. Idem namque homo, Werinus nomine, jam per viginti et eo amplius annos in capella Episcopali incolumis deservit; nisi quod, quasi in testimonium virtutis Dei, in semetipso certe, in crucibus et in manibus ipsas membrorum torturas, et, ut ita dicam, gibbos quosdam cunctis se videntibus ostendit.

34 Aliis quoque permultis, varia humanæ conditionis fragilitate laborantibus; quibusdam scilicet (quod et gravissimum est peccatorum pondere pressis, quibusdam vero diversa infirmitatum molestia detentis, ad se confugientibus, opem suæ interventionis impertivit; eosque infatigabili sanctarum precum instantia, et ab imminente periculo liberavit, et in futurum Deo auxiliante, a talibus custodivit. De quibus quam multa multis plane cognita veraciter enarrare potuerim, nisi ea ab illis, tunc ipso cogente, dissimulata, ea maxime causa silendo modo præterierim, ne aut lectoribus altius fastidium ingeratur, aut ad talia pigris incredulitatis peccatum augeatur. Unum tamen dicam, quod quasi joculari ridiculo Goslariæ effecit, quando ibi in Curte Regali, in postremo ætatis suæ tempore, jussu et petitione Gislæ Imperatricis, ecclesiam construxit b.

35 Erat ibi matrona quædam, in laicali conversatione posita, sed in timore Dei intime devota, Hathzeca nomine, cujus filium ipse Episcopus, pro fidei religione quam in ea sentiebat, de sacro fonte suscepit; quam, quodam tempore contigit, gravissimo oculorum dolore vexari; et per aliquot dies adeo,

ut nec cibum nec potum accipere, nec aliquam corpoream quietem habere posset, cruciari. Quæ tandem cogente gravissima doloris anxietudine, filiolum suum ad Episcopum cum eulogiis transmisit; eique infirmitatis suæ nimietatem intimans, aliquid medelæ subsidium ab ejus pietate quæsivit. Quibus Præsul auditis, læta hilaritate subrisit; et flores quosdam rubicundos de arbore quæ lingua Tentonica c Spinnelbaum dicitur, ei forte in ipso momento a paupere quodam allatos, signo Crucis munivit, et eidem puerulo dedit, dicens; Affer hos flosculos amicæ meæ, matri tuæ, ut illos in mei memoriam secum habeat, et a Deo salutis remedia poscat. Nec mora, ut ipsa nobis sapius jurando retulit, ut ipsos flores ægris oculis admovit, omnem illico totius infirmitatis dolorem a suo capite, mirabili celeritate, diffugere cognovit: et statim, apertis vel ostiis vel fenestris cubiculi, quæ jam per aliquot dies diligentius ejus ægritudinis causa claudiebantur, cœpit clarius videre. et nihil prorsus hujusmodi molestiæ amplius sentire. Quæ postera die ad Episcopum pervenit, et gaudens simul et lacrymans, gratias condignas divinæ miserationi ejusque visitationi humiliter retulit. Quam ipse benigne consolando suscipiens, et in Domino corde firmiter sperare et indesinenter benefacere præcipiens, oculos ejus a Presbytero sacro oleo, quod infirmorum dicitur, ungi mandavit. Quæ certe unctio, ejusque pia deprecatio, eam ab eodem dolore, usque in finem integre sanavit.

36 Illud quoque, quod in antepenultimo præsentis vitæ anno ei accidit, propono, in exemplum et cautelam fidelibus, et timorem et formidinem negligentibus. Erat sane in nostra congregatione quidam Presbyter, ex familia ecclesiæ ortus, litteralis scientiæ (ut in pace veritas procedat) pene ignarus, sed mundanæ sagacitatis subtiliter et supra modum gnarus: qui ex infima paupertate ad summas divitias, cunctis mirantibus, succrevit. Qui primo a Domino Bernwardo Episcopo feliciter exaltatus, sed ab Imperatore Henrico, pro quibusdam causis, quæ modo melius silentur, humiliatus; iterum ab hoc beato viro, quia utilis et ad res Ecclesiæ videbatur, pia miseratione sublevatus, varie tamen inter adversa et prospera sapius habitus; postremo autem in tantum sibi tanti Pontificis animum sua calliditate conciliavit, ut per plures ante fideliter ministrantes Episcopo abalienaret; eosque tam herili gratia, quod eis certe molestissimum erat, quam et dignitate et proprietatis utilitate privaret. Sed ne hoc aliquibus mirum videatur, quia B. Gregorio teste, sapius fit, ut occupato in pluribus et maxime in divinis animo facile ab adulantibus subripiatur; tandem ille ab omnibus publice maledicatur, et etiam interdum Episcopo a sanum sapientibus hujusmodi insolentia objicitur: qui et ab his tandem, qui insontes abalienati sunt, in gratiam reducit.

37 Præsul tamen pius, post aliquot annos de talibus clarius certificatus, et super eos qui injuste lædebantur aliquando ad veniam inclinatus: die quadam convenire de nostra congregatione Præpositum et Decanum, cum aliquot Fratribus, ceterisque suis primoribus Holthusen, ubi tunc forte manebat, mandavit: assidente etiam viro venerabili, suo ex sorore nepote, Ratmundo Altahensis Cœnobii Abbate, præsentem eodem Presbytero, omnibus, qui se ab eo læsos querebantur, coram licentiam fandi donavit. Statimque sine mora, plura querelæ genera, tam ab ipso Abbate suisque, qui hospites intererant, quam et a nostris proferuntur, quæ contra eum publice a cunctis quasi uno ore dicuntur. Querebantur enim omnes simul, primo generale Ecclesiæ et Episcopalis honoris scandalum, deinde cives et hospites quisque

A WOLF-
HERRO
EX MSS.

Puer fæde
contractus
et leprosus,
a

susceptus a
Sancto,

intra annum
convalescit:

C et post alios
plurimos
ejus precibus
curatos

c
floribus ab eo
benedictis
sanatur.

Presbyter
genere vilis
in aliorum
dammum

F sua astutia
Sancto obre-
pens,

cum omnia
sibi objecta
callide refu-
tasset;

b matrona la-
borans oph-
thalmia,

A quisque speciale injuriarum sui detrimentum. Quibus ille auditis quasi insultando, ut erat calidissimus, subrisit : et velut admirans, quæ hæc essent? inquisivit; ac deinde commentis mandanæ suæ sapientiæ, qua plane plenus erat, quæ vere ante Deum stultitia computatur (ut in ipso manifeste patuit) objecta quæque eloquenter repulit, omnesque sibi adversantes, mirabiliter quasi mutos et elingues reddidit.

38 Pius Præsul, tandem Spiritu sancto vere compunctus, et insuper etiam mirabili stupore permotus; considerans pariter et manifestam rerum veritatem, et fiduciam cordis ejus temeritatem; illico omnium voces compescuit, et modificato sermone, cunctis admirantibus, ita concepit : Hildewine, inquit (sic enim vocabatur) ecce omnes circumstantes, ut tibi videtur, vicisti; ecce omnes subtilitate tua, Deo veritatem inspiciente, quasi mendaces ostendisti; jam modo ad te convertere, et soli mihi, per Christum adjuratus, veritatem responde. Evangelica, inquit, te sententia aggredior; et, quia sensum Evangelicum non sane sapis, te Teutonico sermone alloquor. Hildewine, inquit, Diligis me? Ille statim fiducialiter, Vere, ait, diligo te. Item Episcopus, Hildewine, inquit, Diligis me? at ille, certe, ait, diligo te. Itemque Episcopus tertio, Hildewine, inquit, Diligis me? Tandem ille miser, Evangelico exemplo stupefactus, sed non rite, pro dolor! compunctus, irato pariter et flebili sermone, respondit, Deus, inquit, qui omnia scit, ipse scit, quia vere diligo te. Tunc Præsul : Ecce, inquit, siquidem verum dicis, mihi satisfacisti; sin autem decipis, temetipsum miserabiliter obligasti. Sed si me, ut dicis, fideliter diligis, pasce oves meas, id est, dilige fratres et amicos meos, etiam hospites et pauperes meos, dilige conservos et domesticos tuos. Unde, et per Deum te commoneo, ut si vere jurasti, te in veritate custodias; si quo minus, digne pœniteas; et sub hoc pacto jam domum regredere; et dignitate pariter et beneficio ac proprietate tua, in gratia mea, siquidem Deus annuerit, utere. Sicque conventum illum, cunctis admirantibus pariter et paventibus, dimisit.

39 Illos tamen pariter ibi caritatis exhibitionem suscipere, et sic in pace discedere præcepit. Inter quos Hildewinus lætus et hilaris, et quasi de victoria sua exultans, ad prandium consedit; et inde incolumis rediit. Ad vesperam vero domi cum suis consedit, jocundus et epulans; et in eos sane, a quibus se lassum dolebat, convitia et minas intentans. Sic lectum petiit; et sospes, ut tibi videbatur, quievit. Mane diluculo, ad providendum suum ministerium iturus, valenter surrexit; calceamenta citius induit; sed ad induendas tunicas assurgens, concitus corruit, et mirabili celeritate præoccupatus, miserabiliter expiravit. Plures tamen et amplissimas *d* [opes] in sua proprietate, in innumeris et pretiosis vestibus, et alia pecunia, et etiam peculio, dimisit; quas tamen beatus Præsul, de ejus morte ultra quam credi potest condolens, totas pro animæ ejus remedio pauperibus penitus erogari præcepit; remissionemque ei peccatorum ex corde, etsi sero, indulxit; et pro animæ illius ereptione, jejuniis et obsecrationibus sæpius insudare non destitit. Quia ergo nos eum modo, ultra debitum plus necessariæ veritatis, quam invidiæ vel odii causa reprehendimus, et ejus negligentiam, nostra fortasse minorem, pluribus patefecimus; obsecramus (o lectores) vestram dilectionem, ut cum hæc legeritis, indulgentiam ei et remissionem peccatorum, pro nostra certe felicitate, a Domino imploretis; et sic forte hæc nostra reprehensio fiet illi, ante misericordiam Judicis, venialis remissio.

40 Erat quoque in nostra congregatione vir vitæ venerabilis, ac in omni canonice regulæ observatione jure laudabilis, nomine Tadilo, de quo etiam supra pauca retuli; primo sub Domino Bernwardo, pro fidei et industriæ prærogativa, Vicedominus; sed ab hoc beato Pontifice, pro utilitate Ecclesiæ, Decanæ ac scholari Magisterio præstitutus : et, quia ei pro pietatis et castitatis merito cordefenus complacuit, eum sibi in Consecretalem et Symmystam in Dei servitium adoptavit. Erat enim tota Ecclesia quæ eum noverat teste, grandævus et emeritus, humilitate et dilectione præclarus, in regendis vero ac commonendis fratribus, media caritate severus; et in toto virtutum exercitio coram Deo sollicitus. Nam in admonitione sua illo ridiculo proverbio sæpius utebatur; Diligant, inquit, homines, oderint vitia. Huic beatus Pontifex ante aliquot menses sæpius, ut nobis videbatur, jocundo prædixit, quod aut secum, aut paulo ante se, ex hac vita esset emigraturus. Novissime vero ei in postremis decumbenti per prædictum Abbatem nepotem suum, quem ad eum visitationis gratia sua vice direxit, serio mandavit, quod sacram olei unctionem, vere pœnitendo et commissa sua confitendo, plena fide susceperet, et Corporis Sanguinisque Christi Sacramento munitus, intrepidus præmigraret; promittens ei veraciter se superstitem pro ejus animæ remedio Dei gratiam indesinenter obsecraturum, et eum in proximo anno in pace Christi subsecuturum. Qui Abbas eundem dilectum et jure semper memorandum Magistrum nostrum, cum astantibus Fratribus, sacro oleo perunxit; eique ex potestate et jussione Episcopi plenariam remissionem indulsit; qui felix post biduum vere ad Christum migravit. Cujus tamen obitus nos acriter contristavit quia Congregationem nostram tanti viri patrocinio et consilio magisterioque privavit. Verum certe, et Clero et populo teste, dicimus, quia nunquam ejus ordinis virum, in omni ecclesiastica probabilitate, honestiorem vel vidimus vel videbimus : cujus certe memoriam jure nos cordetenus retinere debemus, quem vere ante conspectum Sanctorum nostri recordari non dubitamus. Sic ergo prophetiam hujus beati Præsulis liquido Deus adimplevit, qui cum post annum et tres tantum menses ex hac vita feliciter exemit.

41 Jam autem beati patris Godehardi appropinquante manifestius fine, semper operum bonorum augmentis de virtute in virtutem anhelabat, ut videre mereretur Deum Deorum in Sion. Et jam cessante practicæ plurali officio, in solo se indesinenter theoriæ affixit exercitio, tria tantum de generali specialiter eximens, psalterium, eleemosynam, et præ omnibus jugiter sibi sociam et amicam abstinentiam; adeo ut si raro festiviori tempore, cogentibus per obedientiam Fratribus, aliquid lautioris cibi vel fortioris potus contra morem stomachi perceperit : molestiæ magis corpori, quam refectioni fuerit. Et tunc supremum præsentis vitæ Natalem Christi anno scilicet *e* mxxxviii Imperatore Goslariæ sedeate, ipse Holthuisen votive celebravit; solvens certe secundum Evangelium, quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ Dei Deo; semet quippe, prædicto more, Christo spirituale sacrificium immolans, sed et suo nihilominus Clero sane et populo in divinis et humanis, pro ritu et etiam debito, juxta vires congratulans. Sacratissimos etiam Quadragesimæ dies, et ut ipse sæpius jocundando, proclamabat, saluberrimos, summo cordis ac mentis affectu hilaris expectabat : quos corporaliter quasi extra corpus mirabiliter transiens, vix coherentibus nervis ad sacro-sanctum Pascha pervenerat. Attamen Dominicam Palmarum, Cœnamque Domini, et festum *f* Resurrectionis Christi, debito Episcopali officio, ultra vires collecto robore, peregit

D
N. WOLFF
EX MSS.
Tadilonis
viri optimi
mort. prædicti
etc.

E
seculorum
se proxime
anno pro-
mittit San-
ctus :

quo defuncto

F

ipse festorum
periodos re-
ligiose de-
currrens.

e

f

de vera sui
dilectione ab
illo adjura-
tus,

B

nec preterire
reveritus,

paulo post
epulas

C

misere perit.

d

120
 : sicque Paschæ ferias, per circumpositas
 mes, juxta solitam religionem, admonendo fide-
 les, visitavit. In quibus etiam diebus sæpius publice
 denuntiavit, se modo cum illis ultimæ corporalis con-
 sortii lætitia jocundari; et in Ascensione Domini,
 quo Deus jusserit, invitari. Nos vero hæc audientes,
 quasi derisimus; quia eum jam quantoties de regres-
 sione antiquæ suæ patriæ, videlicet Bajoariæ nobis
 minitantem, audivimus.

ANNOTATA.

a MSS. Græc. et Rottendorf. Huginhusen. Surius
 Engelhusen.

b Observat Browerus ecclesiam hanc a S. Godehardo
 non absolutam, et postea a S. Leone IX Papa consecra-
 tam: quod videtur contigisse anno 1049, quando hic
 Henricum Imperatorem, Conradi filium, in Saxonia
 commorantem, adivit: uti diximus 19 Aprilis ad hujus
 Vitam § 2.

c Spinnelbaum, ab eo dicta arbor quod fuis fabri-
 candis optima sit, ideoque a Kiliano in Etymologico
 Teutonicæ linguæ Carpinus Latine redditur, quæ de
 genere Aceris, lentitudine præstet: sed non video, quos-
 en arbor flores ferat: idem addit et græcum nomen Evo-
 nymus, et hac sola utitur Schonslelerus noster ad vocem
 Spindlbaum; quæ Theophrasto est arbor Punicæ malo
 similis, adeoque florifera, frequens in Lesbo, nobis Bel-
 gis ignota.

d Deest hæc aut alia similis significati vox.

e Hic aliquod scriptoris σφάλμα est, gesta annorum
 1038 et 1039 confundentis. Nam Conradus Imp. anno
 1038, quo obiit S. Godehardus, fuit in Italia: et Na-
 talem Domini, a quo annum auspicantur, celebravit
 Parmæ: inde Apuliam petiit, ac Pentecosten peregit
 Capuæ. At reversus in Germaniam, anno 1039 festum
 Nativitatis peregit Goslaræ, Pentecosten Ultrajecti, ac
 posttridie 4 Junii ibidem subito extinctus est. Pro anno
 1038 (quem substituimus ex MS. nostro Chronico Sa-
 xonico, et Chronico Hildesheimensi et aliis) legitur apud
 Browerum et in MS. Rottendorfsensi anno 1036, et in
 MS. Græciense 1039, quo scilicet Goslaræ fuerat Con-
 radus Imp. Reliqua supra attigimus.

f Die 26 Martii, quo Pascha fuit celebratum.

CAPUT VI.

Morbus, obitus, sepultura.

Adenstadii morbo suc-
 cumbens
 C Post Albas itaque a nobis digressus, cum præ-
 dicto suo nepote Ratmundo Abbate, Adenstadt, quo
 inceptam jam noviter ecclesiam consummare stude-
 bat, devenit; nec infirmitati diutius reluctari valens,
 deficiente carne, decubuit. Quo flebili rumore com-
 perto, prædictus Abbas, vir certe corde et animo
 divinæ servituti mancipatus, et Præpositus noster
 ac Decanus cum Prioribus, ad eum visitationis gra-
 tia convenerunt: quem tamen dissimulato languore,
 solito more, ecclesiastico labori assidentem, cir-
 cumstantiumque manibus sustentatum invenimus.
 Quos advenientes solita caritatis hilaritate lætus
 suscepit, et quasi oblita molestia, adventus eorum
 causam admirando perquirens, reportari se ad cu-
 biculum præcepit. Ibi, admissa, a specialiter Clero,
 primo singulos quosque de suæ obedientiæ procura-
 tione solerter admonebat; ac deinceps omnes gene-
 raliter de sacræ fidei et religionis observatione, tam
 salubriter quam et terribiliter, obsecrando simul et
 arguendo informabat; deinde se orationibus eorum,
 contra callidi tentatoris insidias et fraudes, commi-
 sit: eisque obitus sui diem et tempus, funerisque
 et exequiarum et etiam sepulturæ ordinem, ut postea
 evenit, quasi alludens, liquido prædixit. Ite, inquit,
 et ad superventuram Dominicæ Ascensionis lætiti-
 am

vos quisque, pro suæ obedientiæ qualitate et etiam D
 pro spiritualis prærogativæ quantitate, præparate:
 et meum adventum læti, et quasi vere mecum hic et
 in futuro congratulaturi, expectate: nam in vigilia
 Ascensionis in montem, ad sanctum meum Patro-
 num Mauritium, adveniam; et ibi noctem diemque
 sanctam agam. Abbatem tamen vobis, qui vice mea
 Processionis et Missarum solennia peragat, mittam.
 Et sic elevatis oculis, altiusque suspirans, quasi ta-
 men arridens, Nocte, inquit, illa, ut Christus volue-
 rit peracta, in feria sexta diluculo ad sanctum Mi-
 chaelem veniam, cum Abbate et fratribus pernocta-
 turus, inde Sabbato ad S. Andreæ oraturus, et inde
 vos adeam vobiscum penitus permansurus. Diem
 vero Dominicam, convocatis Fratribus et amicis,
 solenniter celebremus, et ita totius nostri festi jo-
 cunditatem penitus terminemus. Et hæc dicens, be-
 nedictionem dedit; sicque nos mirantes pariter et
 stupentes, dimisit.

43 Habebat quoque beatus Pater in privato suo
 ministeriō juvenem quemdam illustrem, filium vi-
 duæ, pictoriæ artis opificem, qui vilia ejus vestimenta
 calciamenta que servabat, nomine Bunonem, cui ab
 initio ejusdem anni, quod secum patriam suam, id
 est, Bajoariam, perrecturus esset, sæpe præcepit.
 Nam, ut prædiximus longe ante, sæpius se patriam
 suam revisitaturum serio promisit, et pluribus cu-
 jusque ordinis se ultroneos offerentibus, ac pariter
 cum eo proficisci cupientibus, grates devotioni eorum
 retulit, et solum tantum Bunonem secum iturum
 præelegit. Eodem quippe die, ante adventum Cleri,
 ut prædiximus, dum more suo in abditiis vestimenta
 sua mutaret, eidem juveni præcepit, ut eadem ves-
 timenta quæ deposuit indueret, et ad eum concitus
 veniret. Quæ verba ille, quasi deliramenta vel irri-
 sione plena, contempsit; Præsul vero ac si dedig-
 nando cubiculariis dixit; Ite et vestimenta quæ de-
 posui induite ei, et ad me deducite: qui statim eum
 post velum cubuli trahentes induerunt, et in con-
 spectum, velut irridentes, reduxerunt. Quem ille
 diu intuens, ait: Vere scias, quia in eadem veste b
 rumorem invenies. His dictis, puer exivit; et in ipso
 momento intolerabile eum frigus invasit; et hora
 eadem agrotans, lecto procubuit. Quem cum post
 discessum Fratrum Episcopus requireret, dictum est,
 quod ægrotaret, accersito Procuratore præcepit ei,
 dicens; Puerum illum caute et sine molestia fac ad
 matrem suam deduci, ut in occursum meum paratus
 mecum possit proficisci. Qui statim deducitur, et
 decreascentibus dietim viribus ad extrema præpara-
 tur.

44 Deinde Præsul noster, ingravescente febri,
 Holthusen, ubi confluenti Ecclesiastico more ad vi-
 sitationem tanti viri multitudini sufficiens ædificio-
 rum erat copia, provehitur. Ibi, inter multam Cleri
 populique frequentiam, quadam die venerabilis do-
 mina Sophia de Gandesheim advenit; quæ tandem
 (ut in pace loquar) deposita priori pertinacia, plena
 se fide et devotione ad beati Præsulis familiaritatem
 convertit. Quæ tunc, occasione inventa et populari
 turba remota, astante Clero, de frivola quadam per-
 tinacia, quæ de suæ Ecclesiæ Clericis contra beatum
 virum increvit, exordium fecit, et debitam satisfac-
 tionem promittere cepit. Ad cujus verba illa, par-
 tim morbo cogente, partim vero (ut nobis videba-
 tur) indignatione permovente, iracunde respondit, et
 in futurum talia suspendi, rogavit. Illa vero com-
 motionem ejus dissimulans, et obitum ejus celerio-
 rem formidans, item itemque in sua satisfactione,
 etiam lacrymando, perstitit; eamque, ut recipere di-
 gnaretur, obsecrando postulavit. At ille, Domina,
 inquit, per Deum paulisper reticete; et hæc, donec
 in festivitate c S. Mariæ conveniamus, suspendite.

Ipsa

cubicularium
 puerum sua
 veste in-
 duens,

e morbo mox
 contracto
 obitum in-
 dicat:

et Sophiæ
 Abb. sibi re-
 conciliatæ

cum ea se
 futurum in
 festo S. Ma-
 riæ prænun-
 tiat.

Adenstadii
 morbo suc-
 cumbens

a
 Clero se vi-
 senti,

prædicit
 mortem et
 ordinem ex-
 sequiarum:

A Ipsa autem, ut videbatur omnibus, finem ejus citius adventurum intelligens, et tamen, verba ejus vehementer expavescens, Utinam, inquit, o Pater dilecte, tam diu nobis vita vestra supersit, donec hoc tempus venerit. Ille vero fortiter, collectis viribus, apertisque oculis, et omnibus diu circumspectis ait : In potestate quidem Dei vita nostra, exitusque vere consistit : in veritate tamen, quæ Deus est, dico vobis, quia in festivitate S. Mariæ, ubi Deus voluerit, certe simul erimus ; ibidemque coram, veraci testimonio, et de his et de aliis etiam, quæ inter nos dissident, tractabimus : et hæc dicens, compressis oculis, reticuit. At ipsa, nimio stupore pavefacta, silentibus circumstantibus, ait, Heu me miseram ; numquidnam sum moritura, eumque in proximo subsequutura ? Nec tamen amplius eum inquietare præsumpsit, sed humiliter sibi ab eo indulgentiam simul et licentiam petiit. Item ille, apertis oculis, eam breviter, imo et salubriter, de sacræ religionis observatione commonuit, ac de plurali suæ obedientiæ provisione coarguit ; et sic, elevata dextera, eam benedictione munivit ; eique, pro tempore, remissionem indulgens, non sine magno, ut ipsa fatebatur, timore dimisit.

*ejus obitum
prædicat :*

B 45 Transacta autem hebdomada, Beatus Pater, jam deficiente funditus corpore, ab Abbate ceterisque Fratribus sacri olei liquore ecclesiastico more perungitur, et ita, ut prædixit, in Vigilia Ascensionis Domini, in montem S. Mauriti transvehitur. Ibi statim ad eum Fratres flendo convenerunt : nec amplius amaritudinem doloris, quo cordetenus vexabantur, abscondere valuerunt. Cetera vero innumerable multitudo fidelium confluit, quam non minor pro obitu carissimi Pastoris affligit amaritudo ; quos tamen ille, licet jam deficiente pene lingua, benigne consolando dimisit ; et diluculo iterum advenire mandavit. Quibus discedentibus, et sacram noctem illam in magno dolore ducentibus, beatus Pater, consueto sibi more Psalmos semper, quasi pro dulci refectione, ruminabat : et in tali meditatione cursum suum consummans, pernoctabat. Summo vero diluculo, iterum Clerus, peractis Matutinis, advenit : quem ipse affatu item supremo breviter, attamen salubriter, de sacræ religionis et obedientiæ observatione commonuit. Sicque confessionis versu cum eis communiter prolato, ad celebranda cum Abbate Missarum solennia, valedictione ultima dimisit. Præsul autem clemens, non immemor suæ promissionis, de prædicto suo cubiculario Bunone requisivit solite ; quem ubi desperari corporaliter cognovit, ei per nuntium mandavit, dicens : Consolare, puer meus, in Domino, et confortare ; quia jam tempus instat, quo mecum ad patriam æternæ beatitudinis debes vere pervenire. Quæ verba puer lætus audit, et nil jam de vita præsentis meditando, in ipsa sacra Ascensionis Domini die, Viaticum salutare petivit : quo percepto, gaudens promissionem beati Præsulis expectavit.

*In montem
S. Mauriti
pervectus
3 Maji*

*cubiculario
morituro
valedicit,*

C 46 Missarum igitur apud nos celebritate peracta, refectioneque festive percepta iterum Fratres hora jam diei decima ad Pontificem dilectum revererunt ; et pene linguæ officio cessante, corde vero, juxta Apostolum, spiritu et mente psallente, psalmos in solo pectore difficulter ruminantem invenerunt. Tunc, inito consilio, pueros quatuor scholares ex utraque lectuli parte statuerunt, quos psalterium a principio aperte et distincte recitare fecerunt. Quibus beatus Pater auditis, quasi hac melodia delectatus, aliquantulum quievit ; interdum et simul cum illis psallere gestivit : versus tamen illos præcipuos, qui specialiter ad supplicandum Domino pertinebant, apertis elevatisque oculis altius ructitabat. Media autem nocte jam finito psalterio, jam imminente manifeste, Maji T. I.

*1 Cor. 14
et inter
psallendum*

tius fine, matutinale Officium inceptum ; et dum ad psalmum, Benedictus Dominus Deus Israel pervenerunt, vir beatus in ultimo agone tunc desudans, vix dum apertis oculis, Clero cantante, Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent ; ille, Ad dirigendos, inquit, pedes nostros in viam pacis : et in hoc verbo, dum a Clero, Gloria Patri, cum Antiphona, Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum, canebatur ; ipse ab astantibus de lecto levabatur ; sicque vere felix, illa anima, quasi obdormiente corpore, carnali ergastulo solvebatur. Consonantibus statim ibidem campanis, Fratres, qui in monasteriis felicem ejus obitum solerti vigilantia expectabant, pro tam dilectæ animæ remedio preces exequiales devote frequentabant.

47 Non ergo nunc æstimo silentio prætereundum primum meriti ejus indicium, in ipso beato obitu, Deo teste, declaratum. Nam sæpe dictus puer Buno, in domo matris suæ, juxta ecclesiam S. Michaelis, eodem momento, membris præmortuis, extremo tantum spiritu in solo pectore palpitante, desperatus jacebat : qui, resonantibus illico campanis, quasi a somno evigilans, quid hoc esset, stupens exquisivit. Cui cum mater dissimulans, matutinale Officium signari diceret ; ipse, ac si indicans matris astantiumque fallaciam, Cur me, inquit, fallitis ? cur veritatem celatis ? Vere cum hoc signo dilectus Dominus meus cælum scandit, et promissionum suarum, ah ! ah ! immemor, miserum me relinquit. Surgite, ait, et elevatis manibus, cordibusque, ejus dilectam animam divinæ clementiæ commendate, et ut mei modo meminerit obsecrate. Et elevatis, nisu quo potuit, ad cælum oculis, O Præsul, inquit, sancte, O Pater clementissime, per ipsum te adjuro, sancte, O vadis, ut nunc mei memineris ; et ne me in carne jam post te relinquant, quem tecum ad patriam iturum sæpius promiseras. Illi stupentes pariter ac mœrentes, dum jussioni ejus obtemperant, vix dum reflexis oculis, statim eum exanimem aspexerunt. Quem illico stratu deponebant, et omisso fletu, eum quem optaverat, obtinuisse congaudebant.

*quod intelli-
gens cubicu-
larius,*

*eum invocat,
et statim
moritur,*

48 Fratres vero in monasteriis, exequiarum debito matutinalique Officio peracto, Missarum celebratione psalmodiarumque decantatione Pastorem suum divinæ miserationi tanto devotius commendabant, quantum se ab ipso commendandos fiducialius sperabant. Adveniente autem felicis memoriæ Brunone, Mindenensis Ecclesiæ Episcopo (quem ipse Pater venerabilis sibi in spiritualem filium adoptaverat, qui etiam cognita ejus infirmitate, juxta nostra confinia habitabat) hora ejusdem diei tertia totus Clerus cum populo militiæ, certe et familiæ, et plurali civium comprovincialiumque et maxime pauperum frequentia, ad montem, ubi specialis noster thesaurus servabatur, processit : eumque ad monasterium S. Michaelis, ut ipse vivens prædestinavit, deduxit. Quo dum appropriatur, ante portas atrii, funus defuncti juvenis, cum non modica parentum civiumque turba, profertur ; quod et ante pedes Episcopi per dispositas ecclesias a ministris circumfertur. Quantus vero planctus et lamentatio vel Cleri, vel populi, vel etiam pauperum ibidem extiterit, ingenii nostri facundia certe ad enarrandum, non sufficit ; quia, in una cujuslibet mente vel voce, luctus et lætitia pariter sonuit ; dum pectora fidelium de præsentis mœror, de futuro gaudium perculit. Quia, sicuti de S. Martino canitur, Pium erat flere, et pium gaudere. Merito ergo flevimus, quod talem Pastorem amisimus : sed et jure gaudebamus, quod talem intercessorem præmisimus.

*simulque
effertur,*

49 Vigiliis ergo ibi pro nostro modulo condigne peractis, beatum corpus mane ad S. Andream est

66 honorifice

A. Principale delatum; ibique oblati Sacrificiis, inde principali nostra ecclesia cum debita veneratione collocatum. In crastinum vero, illucescente Dominica, ex diversis per Saxoniam cœnobiis Fratres et Sorores, in obsequium tanti Patroni, convenerant; qui destitutionem Cleri et desolationem populi, ac generale totius Christianismi damnum, debita lamentatione deflexerant; sicque ab Episcopo Missali Officio devotissime peracto, sacrum beati viri corpus in medio nostro choro, ecclesiastico more, terræ est collocatum, quod ibidem, usque in hodiernum a fidelibus Christi, juxta humanæ fragilitatis possibilitatem, condigna cum reverentia frequentatur. Prædicti autem pueri corpusculum, ante Occidentalem templi introitum, ab eodem Episcopo prius est humatum. Domina vero Sophia, de qua etiam supra retulimus, jam de sua præmonitione magis magisque sollicita, Sorores suas ac Presbyteros illo cum oblationibus transmisit, seseque beati viri meritis et precibus suppliciter commisit; sicque superventuram beatæ matris Christi Assumptionem simul et Nativitatem d pavens expectavit: quæ tamen incipiente sequenti anno, triduo e ante Purificationem S. Mariæ, ex hac vita emigravit. Sic et in hoc beati Patris prophetiam Deus liquido declaravit. Nos quoque, B quantum, Deo annuente possumus, merito ejusdem Abbatis animam divinæ miserationi sæpius commendare debemus, quæ Congregationem nostram, dum vixit, omni semper dilectione percoluit, ejusdemque dilectionis certum testimonium posteris reliquit.

ANNOTATA.

a Browerus, admissio.

b Rumor hic usurpari videtur pro rheumate.

c Mox infra apparet festum Præsentationis intelligi, proximo scilicet anno venturum.

d Car sola duo Assumptionis et Nativitatis festa memorantur; non etiam festa Visitationis 2 Julii, Præsentationis 21 Novembris, Conceptionis 8 Decembris? Quia scilicet ea tunc necdum instituta, saltem necdum nota Germanis erant. Ut ut enim Conceptionis festum citius alicubi cultum fuerit, primus tamen Sixtus IV in omnem ecclesiam evulgavit an. 1483 Præsentationis festum in Oriente antiquum, Occidenti primum innotuit per Philippum Mazerium Cancellarium Cypri, ex cujus manuscriptis per nos subministratis Carmelitæ Antuerpienses compilavere tractatum de institutione illa, anno 1464 per Paulum II facta, editum post Vitam S. Petri Thomæ a Joanne Carmessonio cœvo, quam similiter eis vulgandam dedimus amicitia causa. Visitationis denique festum, nec Græcis notum, Ordo Minorum nescio unde accepit, et usurpasse scitur ab anno 1263: primus autem Urbanus VI celebrandum communiter sanxit 1389, et Bonifacius IX 1390, uti scribit Bartholomæus Gavantus in Rubricas Breviarii Sect. 7 cap. 9.

e Atqui solum in ipso festo fore ut convenirent, Sanctus prædixerat; quare triduum præcedens in Purgatorio fuisse Abbatis transactum, possumus opinari.

CAPUT VII.

Miracula post mortem edita.

D De miraculis igitur, quæ per beati Patris merita, post dissolutionem ejus corporis, in salutem credentium divina pietas clementer ostendit, melius pauca quam plura scribenda putamus; ne aut studiosis fastidium, aut desidiosis vel etiam infidelibus incredulitatis periculum, narrationis prolixitate, contrahamus. Præcipue tamen, propter quasdam vanæ mentis personas, quæ in nostra patria usitato more per sacra loca discurrentes, se aut cæcos, aut debi-

les, vel elingues, vel certe obsessos temere simulant, D et ante altaria vel sepulcra Sanctorum, se coram populo volutantes, pugnisque tundentes, sanatos se illico proclamant, ea scilicet sola vāsana voluptate, ut sic tantum majorem stipem vel quæstum a plebe percipiant; sicque fit (ut et beatum virum sæpius de talibus dixisse præmisimus) Quia mendaces, inquit, faciunt, ut veridicis vix credatur. Et cum in hujusmodi fallacia tales liquido deprehenduntur, etiam veræ Sanctorum virtutes in periculosam desperationem hac dubietate retrahuntur; vel certe et hi, qui vere sanantur, etiam non solum a perfidis, sed et interdum a fidelibus fallere creduntur: sicut utique nobis de quadam muliercula palam evenit.

51 Primo namque prædicti nostri Antistitis a Helizonis anno, in speciali nostra festivitate, id est, in Assumptione S. Mariæ, anus quædam nobis ignota, velata capite, nubilata facie, ante sepulcrum beati viri se projecit: ibique, prædicto amentium more, diutius volutata, tandem prosiliens se per multos annos cæcam, ibidem tunc illuminatam proclamavit. Quo statim rumore diffamato, Clerus populusque concurrat, ipse etiam Episcopus advenit. Cumque jam ad agendas publice Deo gratias, properaret; cives illius, qui eam prius noverant, eamque in hujusmodi falsitate sæpius notaverant; venerunt, qui illam et modo, et sæpe etiam antea talia mentitam, veraciter dixerunt. In quam, cum jam populus merito, ut male tractaretur, insurgeret; a Clero tamen pro Beati Pontificis veneratione defensa, confusa discessit; et nusquam nobis postea comparuit. Talibus ergo fallaciis cauta consideratione post hæc devitatis, pluribus ignotorum dictis, quæ certe vera esse poterant, dubitando dissimulatis, ad ea tantummodo sola, quæ præsentis, veritate Dei teste, vidimus, vel, quæ certe ab his audivimus, quos veraces in timore Domini cognovimus, narrationis nostræ seriem intendimus.

52 Primum namque fuit, quod et erat et est omnibus notissimum. Quidam de operariis nostræ ecclesiæ, nomine Luidigerus, cum in ecclesiæ atrio ligna collocarent, graviore quadam trabe decidente, femore cum tibia et pede miserabiliter contrito, penitus debilitatus est: quem beatus Pater, quia prius eum fidelem et utilem cognovit, ante mensam suam quotidie cum pauperibus ad eleemosynam sedere fecit, præcepitque. Qui miser super debilitatis suæ dolorem, graviore semet mœrore sæpius afflixit, quia ad opus, cui mancipatus erat, utilis esse non potuit. F Quidquid tamen a pueris fieri vidit, quod vel sedendo vel proreptando agere potuit, in hoc se voluntaria utilitate studiosus exercuit: nec prorsus aliquod tempus, nisi cum somnum vel cibum caperet, transire sibi patiebatur, quin semper in aliquo utilis esse videretur. Consuetudo namque dilecto nostro Pontifici fuit, ut puerulos vel etiam pauperes validiores sæpius per plateas vel per defossas petrarum foveas ageret, qui sibi lapillos minutos quosdam nivei coloris, vel nigri, vel rubri interdum, vel varii deferrent; quos ipse elimatos et politos, varique collisione vel confricatione in similitudinem pretiosorum lapidum redactos, aut in altaribus, aut libris, aut in capsis honeste collocavit. In quo nimirum opere, prædictus ille pauper se privatim exercuit, et ceterorum industriam utiliter prævenit, et pro curiositate tali Episcopo penitus complacuit: interdum autem et pictoribus, et eis qui vitro fenestras componebant, se admiscuit, inter quos etiam utiliter operosus extitit.

53 Beato vero Pontifice ex hac luce sublato, ipse detonsus et laneis indutus, carne et lautiore reliqua refectione abstinens, ad sepulcrum ejus contulit se; ibique tam custodibus quam et ceteris fidelibus,

quanta

A. WOLFFHARDI
EX MSS.
et simul in
Cathedrali
sepelitur.

Abbatissa
eos sequitur
circa festum
Purificationis.

d
e

a
qualis anus
simulans
cæcitatem,

certa dum-
taxat pauca
narrare pro
ponit.

Claudus
Sancto fa-
miliaris

atque ob se-
dulam indu-
striam carus,

denique plus
custos sepul-
cri ejus,

A quanta potuit fidelitate, servivit : et postremo, consentientibus magistris, totam sepulcri custodiam penitus usurpavit : vix tamen debili crure, ligno sustentato, reliquo vero corpore baculo sublevato, tale obsequium exercuit. Attamen vires, quas invaletudo denegavit, obediendi devotio ministravit. Psalmos quippe non noverat; verba tamen, quæ fidelium narratione vel admonitione perceperat, devotius invigilando, sæpiusque in modum veniæ fidelium more decumbendo, sollicitus frequentabat. Quo ibidem in hac sedulitate firmiter perdurante, et ad altiora quantum ad se proficere satagente: quadam die sabbati ad vespem, dum in choro Vespertina laus canitur, ipse juxta sepulcrum Pontificale prosternitur; et ibi diutius, aut somno aut extasi, quasi immobilis detinetur; et, ut ipse præterea fatebatur, intolerabili quadam membrorum et nervorum distentione vel contractione invisibiliter cruciatur. Sed, finita laude, quasi soporatus surrexit, et veluti plus solito ægrotans, vix habitaculum repetiit; statimque lectulo sese collocabat, et per totam noctem in illa membrorum distractione durius laborabat. Sed paulo ante Matutinum tandem sopitus, obdormivit; et somnium, in quo surgere, et ad ecclesiam ad agendas Deo gratias properare jussus est, vidit. Somno tamen cito excitus surrexit; moxque remoto femorali sustentaculo, rejectoque baculo, matutinali hora et ecclesiam intravit, et coram omnibus Deum, evidenti professione lætus, laudavit; et postmodum in finem vitæ incolumis, quanto diutius, tanto devotius ministravit.

per somnium
sanatur:

Cæca mulier
visum recipit:
Clausus alius
restituatur.

b

Puella exanimis
curatur.

C Nobilis vero quædam femina, non ignota, de Episcopatu Mindonensi, Siuve nomine, puellam fratris sui filiam nutrit; quam in locum filiæ adoptatam, intime dilexit: quæ gravissima infirmitate præventa, periclitari cœpit, et quasi præmortua biduo exanimis jacebat. Propinquis vero cum familia et civibus assidentibus, et tantam puellæ elegantiam, pro multiplici miseratione, amare deflentibus; anus quædam, quæ ad ecclesiam serviebat, de memoria nostri Præsulis sermonem habuit; et qualiter ad ejus tumulum infirmi, per divinam miserationem, sanarentur, exposuit. Cujus admonitione domina ipsa compuncta, matutinali tempore ecclesiam intravit; et coram altari prostrata, profusis lacrymis, Domino Sanctæque Mariæ, et beati etiam Præsulis animæ, pro eadem sua nepte, oblationes intima supplicatione devovit. Et continuo (ut ipsa nobis flendo juravit) regrediens, puellam jam videntem, jam loquentem reperit: quæ refectionem petiit, et accepit; et Christo pro beati Viri meritis annuente, sanitatem integram recepit. Quam amita, quinta post die ad S. Mariæ altare et ad tumulum Præsulis, cum promissis oblationibus, deduxit; et qualiter sanata sit, cum sufficienti civium et comprovincialium suorum testimonio, coram multitudine comprobavit.

Wolchardi
Episcopi
Brandenburgensis
consilio, puer
moribundus
sanatur.

57 Frater quoque noster non ignotæ memoriæ Wolchardus Presbyter, eo tempore Vicedominus, postea noster Præpositus, postremo felix Brandenburgensis Ecclesiæ Episcopus, qui eidem Patri nostro

(ut omnibus notum est) et fideliter servivit, et intine complacuit; cum post obitum ejus Episcopales curtes more solito circuiret, in villam, quæ Aschgere-shusen dicitur, devenit; et in domum quamdam ad prandendum divertens, puerulum misera languoris infirmitate detentum, invenit; qui tunc per aliquot hebdomadas et omni membrorum officio destitutus jacebat, et ad exitum dietim (ut omnibus videbatur) appropinquabat. Quem idem Presbyter, sicut semper erat supertalibus miserans, lacrymando diutius intuebatur, languorisque tempus et eventum ex familia sciscitabatur. Quod ut agnovit, flenti matri, ut ad tumulum sancti Pontificis candelas juxta pueri mensuras promitteret, persuasit; quod et ipsa statim libentissime fecit. Sed cum paupercula ceram ad talia non haberet, ipse ex lino lychnum parari præcepit; et puerum per singula membra metiri fecit; ut certam mensuram secum deferret, et per se præstita cera, candelas pro ægrotante ad beati Viri memoriam offerret. Quo facto, ad prandium consederunt, et quasi obliato puero, alia quædam inter se fabulari cœperunt. Interim vero puer mira celeritate quasi ex morte revixit, et in lecto, cunctis admirantibus, resedit; et vocata matre, de stratu prorepsit, et refectionem petiit, et eodem momento percepit; et postea, pro beati viri meritis, incolumis permansit.

58 Erat etiam in nostra congregatione juvenis quidam, ex laico conversus, Desiderius nomine; et eodem beato viro jubente, in Clero tonsuratus, et usque ad Diaconatus ordinem promotus. Et, quia plenum officium cantando et legendo cum Fratribus frequentare non potuit, eum, ne penitus vacaret, cum custodibus ecclesiæ, ministrare præcepit. c Tempore autem Azelini nostri Præsulis, post miserabile incendium nostri monasterii, dum idem Frater noster, intra festivos dies Nativitatis Domini, quadam vespera in scholis cum pueris sermocinando consedit; subita cæcitate miserabiliter percussus cecidit, et alia etiam infirmitate concrescente, tempore longo decubuit. Quadragesimali vero tempore, cæcitate durante, ex infirmitate convaluit: et ecclesiam debito more frequentans, ad Pontificale sepulchrum, spe sanandi, sæpius prostratus procubuit. Et contigit quadam d feria ante Pascha, certe in Cal. Aprilis, quando celebramus reliquiarum adventum Sanctorum e Cantianorum Martyrum, dum in Matutinis ibidem procumberet, illico, quasi pruriente dextro oculo et durius manu confricato, sanguis non modicus prorupit; et statim in eodem oculo visum recepit. Pro qua clementia, divina pietas ab omnibus in commune laudabatur, et pro reliquo solita miserationis Domini potentia expectabatur. Post Pascha vero, in anniversario f die sancti Patris nostri, cum in ejus memoria Missa pro defunctis ab Episcopo celebrata est; tempore oblationum, coram Clero et populo, quasi infirmatus corruit: et prorumpente illico sanguine ex oculis et naribus, et etiam auribus, aperto oculo, visum liquido percepit. Missali denique Officio peracto, Episcopus habito sermone, Clerum et populum, ad laudes debitas persolvendas Domino, admonuit; et profusis unanimiter lacrymis, Dominum pariter et ipse laudavit. Qui Frater eodem momento, gratias Deo agens, penitus convaluit; et post hæc in promissa professione usque in finem fideliter permansit.

59 Plurima igitur beati Pastoris nostri præconia, ea solummodo, quam præmisimus ratione, præterimus; quæ, per divinam clementiam ab initio usque adhuc gloriose fieri sæpius sentimus. Nec tamen illud reticebimus, quod tota sancta Dei Ecclesia teste verum esse novimus, quia plures plerumque ad sepulcrum ejus cum oblationibus gaudentes adveniunt, qui sese suosque a variis tribulationibus, vel infirmitatibus

Desiderius
Diaconus
æger et cæcus
convalescit.

c

d

e

F

f

Sanitarum
gratia apud
S. Godehardi
sepulcrum.

A. WOLFFERRO
EX MSS.

A militalius, celeri subventionem, per virtutum ejus meritis liberatos publice referunt. Namque, ut alicui aliquid incommoditatis, vel molestiae occurrerit, statim cum ad sancti hujus Patris memoriam, vel absens, oblationis suae votum ubicumque promiserit; procul dubio eodem momento, quamcumque consolationem in vera fide sperans obsecrat, eam celerius meritis ejus suffragantibus impetrat g.

ANNOTATA.

a In MS. *Græciensi sub initium hujus Capituli agitur de tribus S. Godehardi successoribus, quorum primus est Thietmarus, septimo Episcopatus sui anno defunctus; id est (ut in Chronico Hildesheimensi indicatur) anno Christi 1044. Huic Akelinus sive Ezelinus; et huic anno 1054 hic indicatus Hezilo, aliis Echilo et Ettelo, Regius Capellanus et Romanus Cancellarius in omni ecclesiastica religione perfectus, successit: qui certe in hoc, quod dejectam sanctae Dei Genitricis ecclesiam redintegrare divina inspiratione decrevit, favorem condignum Cleri ac populi laudabiliter promeruit: cui nimirum tam sanctum tamque salubre consilium tota sancta Dei Ecclesia divinum indesinenter merito postulat auxilium, ut et idem laudabile opus Deo digne perficiat, ac pro devotionis et benevolentiae studio in Sanctorum communionem in remissione peccatorum coram Deo feliciter proficiat. Amen. Hactenus MS. Græciense: esse autem ipsius primi auctoris haec verba, persuadet eidem familiaris particula certe.*

b MS. *Rottend.* Eniko MS. *Græc.* Agino.

c Anno secundo Akelini in Dominica Palmarum x Kalendas Aprilis, uti in MS. *Græciensi* indicatur. Is est annus 1046, quando cyclo Lunæ 2, Solis 19 littera Dominicali E, Pascha incidit in 30 Martii. Et tota Chronologia confirmatur.

d Feria 4 ante Dominicam Passionis anno 1047, quando Pascha celebratum est 19 Aprilis littera Dominicali D.

e Ita etiam indicatur in Breviario *Hildesheimensi*, ut diximus ad dictas Kalendas Aprilis inter Prætermissos, de eadem re plenius acturi ad 31 Maji, quod coluntur SS. Cantius, Cantianus, Cantianilla.

f Feria 3 post 2 Dominicam a Paschate.

g Hic est finis Vitæ et Miraculorum in MSS. *Græciensi et Rottendorfsi*, itemque apud *Su-*

APPENDIX

C De miraculis a S. Godehardo in vita patris et in Actis prioribus non indicatis.

A S. Godehardo Abbate curantur febres

civis Passaviensis,

Joannes quidam civis Pataviensis, febris incommodo vexabatur per longa tempora: contigit autem ut sanctus Pater Godehardus, adhuc Abbas, in suo monasterio Altach pro negotio dicti sui monasterii Pataviam adveniret; et infirmus ille, ipsius cognita praesentia, fratrem suum misit ad eum, rogans ut ipsum causa Dei visitare dignaretur: quod et fecit. Visis autem ipsius in quibus decubuit febribus, ingemuit, et ait: O pater Adam, quis te tam celeriter excæcavit, ut mandatis Dei creatoris tui contraires, et tot malis nos omnes peccato tuo subjiceres? Ecce post hæc quæ temporaliter hic patimur, nisi mandata ejus servaverimus, æternaliter pati formidamus; et erit hoc malum temporale, initium nobis malorum æternorum. Hoc autem cum dixisset, accipiens scyphum quemdam, et vinum in eum fundens, signo Crucis signatum benedixit, et tradidit viro decumbenti, dicens: Bibe, frater, in nomine Domini nostri Jesu Christi; et in eo confor-

tare. Qui bibit, confidens in Dei clementia; et sancti viri meritis, illico surrexit, ab omni febris incommodo penitus liberatus; et ivit ad Ecclesiam S. Stephani, laudans Deum.

61 Vir sanctus Godehardus monachum quemdam de monasterio suo Altach ad monasterium Hervedense secum duxit; qui post, ibidem febrium molestia decumbebat. Hunc sanctus Pater consolationis gratia frequenter visitavit. Quodam autem tempore dixit infirmo; Frater mi, quomodo habes? Et infirmus ait: Ecce, Pater, febrium molestia nimium me vexat, ita ut vita quasi nulla amodo sit in me. Et ait ei, vir Sanctus, Dominus noster Jesus Christus majora pro nobis passus est, quam hæc febrium tuarum possunt esse incommoda. Cui decumbens, ait: Scio, Pater mi, scio, quod multo graviora pro nobis passus est ad mortis amaritudinem tormenta. Et ait S. Godehardus: In nomine Jesu Christi, qui graviora pro nobis sustinuit, surge, et in Fratrum tuorum Collegio psallens benedic eum, qui te suo sanguine abluit et redemit. Et infirmus ait, Surgam in nomine Jesu Christi, et ibo ad Patrem meum, qui et pater est Domini mei Jesu Christi, et dicam ei, Jam non sum dignus vocari filius tuus, sed fac mecum misericordiam tuam, quasi cum servo tuo, sed a via tua deviante; et ad te clementer suscipe revertentem. Et inter hæc verba surrexit; et ad chorum ivit; et omnibus admirantibus, cum adstantibus laudans Deum, et cantans benedixit.

62 Juvencula quædam in oppido Teckendorff, in territorio Bavariensi, cum febrium molestia nimium gravaretur, astabant ei quædam honestæ feminae, referentes ei qualiter prædictus in Patavia meritis beati Godehardi, post haustum vini per eum benedicti, a febrium rigore fuerat liberatus. Quibus auditis, dixit infirma patri suo: O mi, dilecte pater, rogo te per Jesum Christum, ut mittas ad sanctum virum Godehardum, petendo eum, ut benedicat parum vini in cupha vel scypho suo, et mittat ad me, ut bibam ex eo, ut alleviet a fervore febrium, quibus incessanter affligor atque uror. Pater autem his auditis, misit ut voluit; et vinum benedictum accepit a S. Godehardo: quod juvencula bibit infirma in nomine Jesu Christi; et subito sanata est, et surrexit laudans Deum, qui meritis S. Godehardi eam clementer a vi febrium liberavit.

63 Servus Dei Godehardus, quia erat ex corde misericors, et super afflictos pia gestabat viscera, infirmorum sive decumbentium, vel per se aut per alios, semper visitavit domicilia. Contigit autem quodam tempore, cum adhuc in Abbatia Altahensi præsideret, quemdam scholarum cujusdam viduæ pauperis febrium molestia graviter infirmari; quem pietate solita sæpius visitavit. Cui et quodam tempore dixit, Fili viriliter age, sustinens flagella Domini, ac confortetur in eo cor tuum: ipse enim est qui percutit, et medetur atque sanat; suos castigans electos, ne morti tradantur sempiternæ. Et juvenis ait: Quæ est fortitudo mea, ut hæc gravia sustineam et patienter agam? Et Pater sanctus ait: Confide, fili, sciens quod non sunt condignæ passionnes hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis: et libenter gloriari velis cum Apostolo in infirmitatibus tuis, ut in te, sicut in eo, habitet virtus Christi: nam virtus in infirmitate perficitur. Cui infirmus ait: Peto, sancte Pater, ut Deum pro me misero suppliciter exores. At Pater sanctus, pomum in manu habens (quod forsane secum tulerat, aut juxta lectum infirmi invenerat) benedixit, et dedit infirmo dicens: Accipe fili, et manduca pomum, in nomine Jesu Christi; et, si est voluntas ejus, de lecto surge sanus; sin autem, maneat hæc infirmitas tibi, et patienter age, ut a Deo præmium

monachi
Altachiensis,

E

puellæ Tec-
kendorff-
fiensis.juvenis
scholaris.

F

2 Cor. 12

præmium

A præmium vitæ æternæ, in quo æterna est sanitas, valeas promereri. Comedit ille, et surrexit sanus, laudans Deum.

64 Juvenis quidam, de castro Stauwenborch in Bavaria prope Danubium, fluvium pertransire volens, procellis navem subvertentibus, mergitur in flumen; ubi plus quam tribus horis remansit incognitus: tandem corpus exanime ad littus ejicitur, et mortuus ad domum parentum deportatur. Lacrymantur proximi, et gemunt affines, ob mortem tam subitam juvenis tam famosi. Sanctus autem Abbas Godehardus, casu transiens locum illum, et audiens voces ululantium, ait: O mors quam amara est memoria tua homini! quam subito et inopinate extinguis! quæ et peccatoribus es pessima, justis autem nimis desiderabilis atque pretiosa. Cum autem hæc et his similia diceret, venit mater misera juvenis, et ad pedes procidit viri sancti, dicens: Domine, si quid potes apud Deum, miserere mei, et resuscita filium meum. Cui sanctus Pater; Crede mihi mulier (ut verum est et experientia docet quotidiana) omnes subiacemus mortis imperio, ideoque beati mortui qui in Domino moriuntur: mors enim omnes, qui

B in mundo vivunt, non uno, sed quasi mille modis sternit: Beatus qui vigilat, et in adventu præmunitur. Et iterum mulier ait voce lacrymosa? En filius meus unicus et dilectus, in flumine suffocatus, interiit subito; huic timeo damnationem, quia mundanus erat nimis. Rogo igitur, pie Pater, si quid potes apud Deum, resuscita filium meum; ut tantum sua confiteatur delicta, et sanctis Ecclesiæ Sacramentis muniatur; et post, si Deo placet, in pace feliciter requiescat. Cui vir sanctus, Salvatoris utens verbis, ait: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut petiisti. Et transiens cum ea ad cadaver in libitina jacens, et tenens manum ejus, dixit: Adolescens, tibi dico, surge. Et juvenis surrexit incolumis atque sanus, et sanctum virum petiit, ut causa Dei confessionem ejus audiret, et pro peccatis suis sibi injungeret pœnitentiam salutarem. Et annuit sanctus Pater petitioni ejus: et audita confessione ejus, sacris Ecclesiæ Sacramentis eum præmunivit. Quo facto, juvenis ait, Jube me, sancte Pater, nunc iterum in pace quiescere, quod mundum nimis horreo, qui suos amatores mittit in gehennam, cujus pœnam gravissimam ex parte sum expertus. Et vir Dei ait: Dormi, fili mi, et quiesce feliciter in pace Jesu Christi. Et ille respondit: Amen. Et inclinato capite, in gratia Dei feliciter obdormivit. Felix autem mater ejus, his auditis et cognitis, semota prorsus omni tristitia, cum gaudio corpus filii ecclesiastico more tradidit sepulturæ: ac Deo, devotione quanta potuit, animam ipsius lætissime commendavit.

65 Sanctus Pater Godehardus, dum in cella sua post vigilias matutinas orationis causa resideret, contigit ut quædam mulier, habitans in confinibus monasterii, partu laborando cruciaretur. Cui compatiens vir sanctus, terræ procumbens orationi se dedit, dicens: O Domine Deus omnipotens, adjuva plasma tuum, miserere filiæ Evæ, in matris suæ maledicto laboranti. Et illico, modo quodam inopinato, mulier conticuit, quia peperit filium; quæ postea obdormiens, ei revelatum est, quod precibus S. Godehardi a dolore partus sit liberata. Quæ gratias egit Deo, qui eam sancti viri meritis tam clementer visitavit; filium autem suum Godehardum vocari fecit, et in puerili ætate eum tradidit sancto viro, regularibus disciplinis imbuendum. Hac igitur de causa mulieres regionis illius in dolore partus S. Godehardi patrocinium consueverant invocare, et multæ petitionis suæ sentiebant effectum adoptatum.

66 Cum S. Godehardus, pro negotio forsitan sui monasterii, ad Romanam iret curiam, habens aliquos de suis monachis secum in sui comitatu, inter quos quidam ceteris senior, Erkenfridus nomine; incaute procedens, dum montem, qui Godehardi dicitur, ascenderet, equus cum eo cecidit, et crus ejus dextrum ex toto confregit. Qui gemens, cum lacrymis ait contra sanctum Dei murmurando: Ut quid, Pater me duxisti ad montis istius præcipitium, ut me interficeres? Cui sanctus Pater, ait: Scio, fili mi dilecte, quod invite mecum iter hoc cepisti, et intra teipsum murmurando mihi detraxisti; ideo nunc reddita est tibi merces tua, Pœnitere igitur, et ora Deum, ut dimittat tibi offensam hanc, ut saneris. Qui, ait, adjuva Pater infirmitatem meam, et remitte mihi quod deliqui contra te: et cruciet me flagellum Dei, quantum libet. Vir autem Dei, audita ejus devotione, tetigit confractum os cruris ejus, et ait: Sanet te, frater, Dominus Jesus Christus; et tu, in nomine ejus surge, ut ambulemus. Qui surrexit ex toto sanus, et ultra profectus cum eo, idem postmodum secutus est eum Hideneshem, et mansit apud eum usque ad diem mortis suæ.

67 Contigit quadam vice, ut S. Godehardus pertransiret oppidum Strawbingen diœcesis Ratisbonensis: et obviavit ei quædam cæca mulier mendica, estiatim quærens panem, quæ forsitan equorum nitebatur declinare strepitum; et in lapide lædens pedem, cecidit graviter nimis. Sanctus autem Godehardus, hoc viso, subito descendit de equo; et accurrens, amplexando eam relevavit; et quantum potuit luti sorditiem de mantello mulierculæ tersit diligenter, et, ait; Quare cecidisti, mater? Et illa dixit: Cæca sum, amice; et ideo offendicula viarum cavere non valeo, nec possum devitare. Sanctus autem Pater sibi ex corde compatiens, ait; O mi Deus meus, quot sunt in terra convitia et gravamina tui plasmatis! Bene ergo dicitur, Væ, væ, væ, habitantibus in terra. Et cum dixisset, lutum cum sputo miscuit, more nostri Salvatoris, et linivit oculos ejus dicens: O Domine Jesu Christe, qui in conspectu discipulorum tuorum lutum ex sputo fecisti, linivistique oculos cæci cujusdam, et vidit; illumina etiam oculos hujus pauperculæ tuæ, ut confiteatur nomini tuo, et glorietur in prædigna laude tua. His sic actis et dictis, mulier cœpit sanctum virum intueri; ceciditque ad pedes ejus, dicens: Viderunt oculi mei salutare Dei: et prona osculabatur pedes ejus; et ivit ad propria, laudans Deum pro virtutibus et meritis sancti viri.

68 In civitate Ratisbona quodam tempore S. Godehardus morabatur, pro negotio forsitan sui monasterii; ubi quædam obsessa a dæmonio ad eum ducebatur, ut sanaretur ab eo. Quam vir Dei inspiciebat, ait; Responde mihi, immunde spiritus, ad ea quæ a te quæro. Quid hic agis in creatura Dei? At Dæmon ait; Pleno jure est anima ipsius mea; quod incantatrix est, et per eam multas animas lucratus sum. Et ait vir sanctus; Quare propter incantationem tuam est? Et Dæmon ait, Nonne legisti quia Dominus pithones, divinos, et incantatores jussit exterminari? quid enim tales faciant, nisi quod mihi meisque principibus deserviunt? idololatræ enim sunt: vix etiam aliquos tanto jure possidere possumus, quanto hujusmodi vitiis irretitos. Numquid ignoras, quod inter mille incantatrices aut divinos vix una invenitur, quæ vel qui velit hoc vitium confiteri? sic enim ora ipsorum claudimus, ut de talibus loqui nihil valeant quovis modo. Et ait vir sanctus: Scio, quia magna est malitia tua et tuorum similium; nec tamen dubito, quod major bonitas Dei est et clementia. Ergo, immunde spiritus, da honorem Deo, et

recede

Ad sancti
preces

submersus
juvenis re-
suscitatus
post accepta
Sacramenta
iterum mori-
tur:

adjuvantur
partu labo-
rantes,

D
EX
sancti
fractura.

E
cæca illumi-
natur:

F

Venefica a
dæmone ob-
sessa libera-
tur,

ab hac creatura ejus; ut redeat ad gratiam, ab ea abstulisti. Et dæmon, ait; Cur me in tantam agis violentiam? quid feci tibi? aut quid habes contra me? Et ille ait: Audi, proterve et immunde spiritus: in illa æterna patria, de qua tu superbiens cecidisti, tanta mihi erit lætitia de bono communi, ut de meo proprio, imo et multo major: et ideo hic dolere convenit de malo alieno multo fortius, quam de malo proprio: per hoc enim vitam æternam promerebor. Habeo ergo contra te justam causam, quod minus juste possides, et punis sororem meam, plasma Dei creatoris tui. Non enim ut asseris, ago tibi violentiam: sed pro gloria Dei et amore plasmatis ejus, pro quo Unigenitus ejus sanguinem suum fundens amarissimam mortem sustinuit, contra te non pugil, sed victor gloriosus [decerto]. Ergo tibi præcipio, superbe et immunde spiritus, in nomine Jesu Christi recede ab ea; et non præsumas amodo creaturam Dei molestare. Et sic spiritus ille malignus abscessit: et mulier, ut mortua cecidit. Sed vir sanctus subito eam erexit: erecta vero publice vitium incantationis, quod dudum multoties perfecerat, cum lacrymis est confessa. Quam et vir sanctus solvit, virtute passionis Jesu Christi.

et resipiscit.

Hebes natura redditur docilis:

B 69 In civitate Patavia erat quidam civis dives valde, qui habuit filium quem tenerrime dilexit: qui puer adeo hebes erat, ut in tribus annis non potuit efficere, ut disceret minus alphabetum. Unde pater ejus S. Godehardum adiit, retulitque ei duritiam cordis filii sui, petens obnixius, ut pro eo suppliciter orare dignetur; quatenus Deus omnipotens eum illuminare dignaretur. Sanctus vero Godehardus, vocato ad se puero, super eum legit, quæ sequuntur, Omnis sapientia a Domino Deo est, cum collecta, Deus qui per coæternam tibi sapientiam, hominem cum non esset condidisti, etc. et addidit. Vade fili; et ille magistrorum optimus, qui subito docuit Apostolos, te instruat, et in via recta agnitionem perducatur clariorem. Qui puer ita mutatus est, ut in brevi tempore omnes suos consanguineos; et omnes sibi coætaneos, imo seniores atque doctiores se, sapientiæ plenitudine anteiret: qui postea propter intellectus et sapientiæ profunditatem, in Episcopum Pataviensem est electus atque ordinatus; unde sibi et subditis pro animarum salute instantissime laboravit. Sequens miraculum factum est, cum esset Episcopus.

Excommunicationis a Sancto latæ effectus.

C 70 Accidit ut sanctus Præsul Godehardus quosdam de suis subditis, ob eorum rebellionem, post monitiones consuetas excommunicaret: quorum aliqui, malitiæ suæ veneno excitati, ipso celebrante, ecclesiam intraverunt arroganter et proterve. Quo cognito, se divertit ab altari dicens: Præcipio vobis omnibus qui estis excommunicati, in virtute Spiritus sancti et sanctæ obedientiæ, ut exeatis de ecclesia. Rebelles autem et excommunicati, hoc præceptum non curantes, perstiterunt, remanentes in ecclesia. Sed quidam de mortuis, qui multis annis quieverant in monumentis, qui et forsitan ignorantibus eis qui eos sepelierunt in excommunicatione sepulti fuerant, surrexerunt et de ecclesia exierunt. Quod videntes illi rebelles, erubuerunt; et post mortuos exierunt. Sanctus autem Præsul, finita Missa, ad eos exiens, dixit: Audite rebelles et increduli, et videte justum Dei judicium contra vos: ecce mortui Deo in suo vicario obediunt, vos autem superbo referti spiritu obedire contempsistis. Surgent igitur mortui isti contra vos in iudicio, et sententiam damnationis allegabunt contra vos nisi plenam et condignam poenitentiam egeritis. Et, his dictis, convertit se ad mortuos dicens: Ego vos, fratres, auctoritate Domini nostri Jesu Christi, ab-

solvo a sententia excommunicationis, qua huc usque D fueratis innodati, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen. Ite, revertimini ad loca vestra, et in pace requiescite, adventum Judicis præstolantes. Mortui autem, inclinatis capitibus et junctis manibus, quasi gratias agentes, ad loca sua remeaverunt et quieverunt.

HISTORIA CANONIZATIONIS

ET MIRACULORUM.

CAPUT I.

Canonizatio ab Innocentio II facta. Corpus elevatum.

Gloria summo Creatori, et humani generis reparatori; qui non nostris meritis, sed sua immensa bonitate, dignatus est Confessorem suum B. Godehardum Pontificem, ad salutem omnium credentium, hominibus nostri temporis revelare: et eum qui pro longinquitate temporis jam quadam nube oblivionis obfuscatus fuerat, ut tandem ab incolis nostræ ecclesiæ veneraretur, voluit nationibus diversarum terrarum manifestare: ut gloria ipsius non tantum ad domesticos fidei attingeret, sed etiam in exteris nationes se dilataret. Qualiter autem et quo ordine translatio prædicti Confessoris nostri facta fuerit, non turgido eloquio; vel nitens grandi cothurno, sed simplici stylo aggredior describere; non confusus ingenii mei igniculo, sed illo Evangelico dicto; Aperi os tuum, et ego adimplebo illud. Et iterum, Non vos estis, qui loquimini; sed Spiritus patris mei, qui loquitur in vobis. Per scripturas enim res præteritæ et brevi tempore in oblivionem tradendæ, ad memoriam revocantur; et per res virtuose in Ecclesia gestas, cum leguntur, fideles accenduntur, et torpores mentium discutiuntur.

Præfatio auctoris.

E

Psalm. 80
Matth. 10

2 Anno Dominicæ Incarnationis MCXXVIII, obitus vero beati Godehardi nonagesimo, a Bertholdus, et in omni Ecclesiastica religione perspicuus (utpote scientia litterali admodum eruditus, et morum honestate valde decoratus) Cathedræ nostræ Ecclesiæ præsidebat: quam discrete gubernando, et religiosos viros undique ex diversis Ecclesiis ad se colligendo, adeo sublimavit, ut diversas cellas suis temporibus ædificaret, et in spiritali conversatione dulci adhortatione confirmaret. Quo residente in communi conventu Cleri sibi commissi, et de populi Ecclesiæ nostræ utilitate (uti mos ejus erat semper) pertractante, Deo faciente (uti post effectus indicavit) ex improvviso sermo de Patrono nostro, Beato scilicet Godehardo, exoritur, item atque item a pluribus replicatur, conquerentibus et condolentibus, se tam misericordem habere Patronum, et condignum sibi in Ecclesia Dei non exhiberi honorem. Nam quantam misericordiam et quam manifestam gratiam prædictus Confessor Fratribus nostris, suis meritis, apud Deum obtinuerit, ab ipsis viris auctorabilibus, in prædicto conventu existentibus, omnibus manifestatur. Per quod, mentes assidentium omnium non solum exhilarantur; sed qualiter laudes ipsius in Ecclesia Dei multiplicentur, unanimiter omnes accenduntur.

a
Bertholdus
Hildesheimensis Episcopus

F
in consensu
suorum de
honore Sancti
solicitorum

3 Prædictus enim Antistes noster Bertholdus privatam gratiam, sibi a Patrono nostro concessam, omnibus assidentibus indicavit: et qualiter eum pium intercessorem apud Deum esse cognoverit, non sine contritione cordis Fratribus nostris enumeravit. Nam tempore juventutis suæ, cum ipse inter ceteros adolescentes ludicris rebus esset intentus, contigit, ut ipse in suburbio nostræ civitatis, quemdam laicum non voluntarie lancea perforaret, et eum quasi mortuum ad terram prosterneret: qui quasi semivivus

narrat quod
juvenis ipse
viro a se
letaliter
sauciato

domum

A domum deducitur, lecto affigitur, et usque ad mortem periclitatur. Sed præfatus Antistes noster dolens et mœrens, in diversa rapitur, se sacris Ordinibus quasi homicidam esse repellendum angustatur; et ita in diversas cogitationes animus ipsius invitatur. Tandem nutans, quasi navis deprehensa in fluctibus maris, ad Patronum nostrum B. Godehardum, ut ad portum tutum se dirigat, spem suam in eum quasi anchoram in firmum littus infigit, ut ab imminente anxietate eum eriperet, corde contrito et humiliato spiritu postulavit. Sed dum vir vulneratus jam esset in agone positus, ipse fide firmus ad sepulcrum S. Patroni nostri se prostravit, totamque noctem in oratione pernoctavit, et magis rugitu cordis, quam propalatione vocis, misericordiam imploravit. Sed tandem prope termino noctis, vigiliis defatigatus, et dolore conturbatus, quietem intrare compellitur. In qua ei et statura et forma Patroni nostri in visione, quam tamen nunquam in hac vita viderat, certissime manifestatur. Nam, dum adhuc esset inter vigilias et adultam quietem, persona Patroni nostri ei in visione apparuit; ut Missarum solennia celebrari faceret, ei diligentissime indixit: et ut Officium, Ne timeas Zacharia, exaudita est oratio tua, decantari faceret, continuo adjunxit. His visis excitatus, orationes suas magis ac magis continuare instituit: sed in via nuntium suscepit, qui certissime ægrum evasisse mortem, nuntiavit. His auditis, corde et animo exhilaratus, Deum cœli benedixit, qui nobis talem Patronum in Ecclesia nostra reservavit.

4 Fuit vero tunc temporis in conventu nostro Sacerdos quidam religiosus, Adelbertus nomine, qui regulari vita in cella B. Bartholomæi, quæ sita est in Orientali plaga nostræ civitatis, vivebat: qui, cum audisset quæ Præsul noster narravit, videns tempus idoneum sibi, et ipse gratiam, a Domino collatam Patrono nostro, omnibus intimavit. Dum enim ipse quadam nocte, patrocinia Sanctorum implorando, altaria nostræ circuiret Ecclesiæ; tandem juxta sepulcrum beati Confessoris se prostravit: sed surgendo manu indiscrete, tenendo sarcophagum ejus, se sublevavit; et illico pollex ejus de propria junctura emarcuit. Videns autem jam sese manu debilitatum, supplex et gemebundus se ad terram prostravit; veniam et misericordiam a B. Godehardo postulavit. Et statim in proprium locum, sine mora et læsione, pollex resiliit.

C **5** Audiens hæc Magister quidam de monte S. Mauriti, Reinardus nomine, vir propectæ ætatis; et ipse manifestam gratiam Patroni nostri expertus, cum opportunum videret, non eam subticuit, sed omnibus in conventu nostro existentibus evidenter patefecit, dicens. Fuit enim puer quidam custodiæ ipsius addictus, in Clericali arte erudiendus, qui epileptico morbo, quem vulgari nomine caducum appellant, adeo vexabatur, ut quotidie sexies ad minus ad terram prosterneretur, et usque ad mortem, nimia fatigatione periclitaretur. Hic quadam die ad patrocinium beati Confessoris nostri deducitur, sed in via bis ad terram prosternitur. Orationes ad tumbam ipsius pro eo funduntur; eleemosynæ pauperibus largiuntur, et perfecte sanatus in domum ipsius regreditur.

6 His tribus signis in communi conventu ab auctorabilibus viris recitatis, omnes ea hilari mente percipiunt; ipsum Antistitem nostrum, quod voluntarie per se faceret, instigant, ut omnibus modis elaboraret, qualiter beatum Pontificem nostrum Godehardum inter ceteros Sanctos Dei canonizaret. Sed dum in rebus minimis, ne dum in maximis, in quibus lætum expectamus finem, divinum invocandum sit auxilium; placuit omnibus, ut speciales ubique in

Ecclesia nostra funderentur ad Deum pro hac causa preces, ne quid incassum vel inconsultum contra nutum Domini inciperemus, quod ad bonum effectum perducere non valeremus. Igitur statutum est, ut omnes tam majores quam minores, finita matutinali hora, ad tumbam ipsius Beati Patroni nostri Godehardi convenirent, et sese humiliter ad terram prosternerent; et Psalmum, Benedixisti Domine terram tuam, corde contrito et humiliato, Domino decantarent. Statutumque est, ut in singulis cœnobiis, in territorio nostræ Ecclesiæ constitutis, speciales pro eo fierent orationes et eleemosynarum largitiones; quia impossibile est multarum non exaudiri voces orationum.

7 His ergo, aliquanto tempore peractis, Ecclesia nostra nova tribulatione concutitur. Nam prædictus Pastor noster, pro dolor! nobis ex hac vita subtrahitur: et omnis Ecclesia nostra tanto Pastore desolata conturbatur. Sed qui consolatur miseros in tribulatione sua Deus, non permisit Ecclesiam suam in fluctibus hujus seculi sine gubernatore diu fluctuare, sciens, quia ubi non est gubernator, corruet populus. Nam omnis Ecclesia nostra simul coadunata *b*, Bernardum summum Præpositum, virum omni clericali scientia eruditum, et moribus optimis decoratum, communi consensu Cleri et alacritate populi, reclamantem et omnibus modis renitentem, seque indignum vociferantem, in spiritualem Pastorem elegit; et usque ad Cathedram summi Sacerdotii perduxit. His ita gestis, causa Patroni nostri, quæ propter tribulationes nostras jam aliquantulum deciderat, redintegratur; et quo ordine ad effectum perduceretur, ab omnibus elaboratur.

8 Sed cum Canonica censura, propter illusiones dæmonum, quæ frequenter in Ecclesia Dei in talibus contigerunt, statutum sit, ne quis sine Apostolica auctoritate, et vita ipsius per viros auctorabiles approbata, canonizaretur (quod tamen in præcedentibus, tum propter difficultatem, tum propter longinquitatem itineris, causam nostram valde retardaverat) factum est, Deo annuente, ut quod ante sine magna impensa ac summo labore non poterat ad effectum perducere, id nobis quasi ante ostium inopinate deferretur. Nam in Leodicensem civitatem Curia indicta est, ubi Innocentius Papa cum Romana Ecclesia, et magna parte Galliæ, cum Lothario Rege et fere universis Episcopis Theotonice regionis, convenerunt; ut de violentia Romanæ Ecclesiæ per Petrum Leonis perpetrata, qui tum temporis Papatum sibi violenter usurpavit, pertractarent; et qualiter illud idolum, in templo Domini positum, destruerent, elaborarent. Factum igitur est, ut ad Dominicam *c* Lætare Jerusalem, ad prædictam civitatem multi Catholici viri, tam cum Apostolico quam cum Rege, convenirent, et de communi statu ecclesiæ pertractarent. Inter quos præses noster Bernardus cum majoribus nostræ Ecclesiæ assistens, videns opportunitatem ultro sibi collatam, ipsum Apostolicum cum omni Curia Romana aggreditur; vitæque Pastoris nostri coram ipsis recitatur; et ut pereum in Ecclesia Dei canonizetur; devotissime preces funduntur.

9 Sed cum consuetudo sit Romanæ Ecclesiæ in generali Concilio Sanctos Dei canonizare, quod tunc temporis in Remensem civitatem in festo S. Lucæ indictum fuerat; accepto consilio, petitionem Ecclesiæ nostræ usque in prædictum locum distulit, ibique diffiniturum certissime promisit. His ita gestis, Antistes noster, Apostolica promissione animatus, lætus regreditur, et ab omnibus devote suscipitur, et quæ sibi responsa sint, enarrantur. Tunc omnes audientes quæ per Apostolicum promissa sunt, unanimiter latantur, precesque apud Pontificem nostrum

*invocato
S. Godehardo
sanitatem
impetravit:*

*addunt alii
curatum sibi
pollicem,*

*et puerum
epilepticum.*

*Hinc de Canonizatione
tractari cœptum:*

pro qua orationes et elemosynæ decernantur

interim Bertholdo mortuo successit Bernardus,

per quem canonizatio Sancti petita ab Innocentio 2 in conventu Leodiensi,

et ad Concilium Gen. dilata:

EX BROWERO.

d
ab eodem Re-
mos ad hoc
profecto ite-
rum postula-
tur,

e
et Papa
compertam
sibi sanctita-
tem Godehardi
affirmante
decernitur.

ac publicatur
epistola mis-
sa ad Hil-
desheimenses
28 Octobris:

indicitur
translatio
4 Maji fa-
cienda:
f

devotissime funduntur, ne se tantæ promissum subtrahat; sed, licet laboriosum sit, ipse se tamen una cum Majoribus Ecclesiæ nostræ ad indictam Synodum repræsentet. Jam dies advenerat, in qua Synodus universæ Ecclesiæ Citramontanæ indicta fuerat. Tum vero præfatus Antistes noster Bernardus, una cum Metropolitano Magdeburgense d Norberto, qui tunc temporis in Ecclesia Dei magni nominis fuerat, et Majoribus ecclesiæ nostræ ad præfatam Synodum iter instituit; et, Deo annuente, cum magna prosperitate et opportunitate ad Remensem locum pervenit. Ubi honorifice suscepti, dum jam Synodus aliquot dies esset celebrata; Antistes noster Bernardus Apostolicum Innocentium cum suis Cardinalibus convenit, et de causa Patroni nostri B. Godehardi usque eo induciata devotissime submonuit. Sed, Deo annuente et id faciente, omnes unanimes et concordēs in sua petitione invenit; ut post ipsa res indicavit.

10 Nam postera die, cum in Synodo generali Apostolicus resideret; nullo admonente, sed Deo faciente, Apostolicus ad omnes luculentam orationem habuit, in qua disertissime petitionem nostræ Ecclesiæ de Patrono nostro exposuit; et ut assensum præberent, devotissime postulavit. His ita gestis, Episcopus e Tarraconensis, vir religiosus et litterali scientia eruditus, quo ordine Translatio fieri deberet, exposuit; scilicet, si ea quæ dicebantur de Patrono nostro, Ecclesia nostra per legitimos testes ac juramenta comprobaret. His vero verbis Apostolicus se interposuit; et se a Principibus terræ nostræ adeo in Leodicensi Ecclesia certificatum fuisse asseruit, ut non opus esset id secundo testificari, quod lucidius sole posset probari. Auditis autem, quæ ab Apostolico dicebantur, omnes unanimiter, ut canonizetur, assensum præbent; et ut laudes Domino persolvantur, admonent, qui dignatur servos suos ab infirmitate hujus carnis eripere, et inter Sanctos et electos suos collocare. Continuo, Te Deum laudamus, canitur; laus omnipotenti Deo persolvitur; et sic demum coadunata Synodus terminatur. Tum vero Antistes noster, munitus Apostolicis litteris, ad nos usque regreditur, et a Clero et populo benigne suscipitur: litteræque Apostolicæ reserantur; quibus recitatis, Deo laudes persolvuntur. Tenor vero Apostolicæ concessionis sequitur in hæc verba.

11 Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Clero et populo Hildenesheimensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Veniens ad nos venerabilis frater noster Bernardus Episcopus vester, in plenaria Synodo, quæ Remis per Dei gratiam fuerat congregata, attestatione Fratrum nostrorum, Episcoporum, et Abbatorum, et aliorum, qui secum venerant, sanctæ memoriæ Godehardum Episcopum vestrum laudabiliter vixisse in mundo, et tam in vita quam post mortem multis miraculis coruscasse, asseruit. Unde nos, cum Fratribus nostris, omnipotenti Deo gratias referentes, habito eorum consilio et collaudatione, qui eundem in cœlis cum Sanctis credimus coronari, ipsum inter Sanctos honorari præcipimus; mandantes vobis, ut et eidem beato viro solennitatem in vestra Ecclesia statuatis; et ad eam annualiter convenire, curetis. Data Remis iv Kalend. Novembris. Sed quia tunc hibernum tempus imminabat, nec ad tantum negotium se expedire valebat; visum est congruum, quæ per Apostolicum concessa sunt catholicis et religiosis viris nuntiari; et ipsam f Translationem usque in quartum Nonas Maji differri.

12 Et jam tempus advenerat, cum tam celebris rumor, scilicet de Translatione tanti Patroni, in nostram civitatem plures tam religiosos quam pro-

miscui sexus homines coadunabat. His visis, consilium in communi conventu capitur, qualiter caute sine turbatione transferatur, ne aliquod scandalum Ecclesiæ nostræ inde oriatur. Nam fuere quidam religiosi viri admodum timentes, propter longinquitatem temporis, vel corpus non inveniri, vel nullum indicium sanctitatis reperiri. Sed tandem, post multas disceptationes, in hoc omnes conveniunt; ut remota multitudine, ante matutinales horas, omnes conveniant; et sic tumbam, in qua positus fuerat, cum omni devotione aperiant. Mediæ ergo noctis tempore Antistes noster, una cum religiosis viris, tam monachis quam regularibus, sibi coadunatis, cum magno timore ac tremore, cryptam nostræ ecclesiæ subiit, et sarcophagum, in quo positus fuerat noster Patronus, aperiri præcepit: ipseque cum ceteris fidelibus, orationibus interea devotissime institit. Sed ubi summus labor in frangendo sarcophago antea visus fuerat, jam, Deo faciente, illico se aperiebat; et aditum facillimum ad corpus præbebat. Tum vero, aperto sarcophago, quantas lacrymas astantium aspiceres, quos singultus audires, quam spiritalem dispositionem corporis ipsius prospiceres, quis vel sermone, vel stylo exprimere valeat? Quid plura? Divinus quidam et incognitus odor fragrabat, qui quosdam astantes quasi quadam spiritali dulcedine refocillabat, et in perfecta fide sanctitatis ipsius eos corroborabat. Tum vero videres omnes sese humiliter excusare, seque esse indignos tanti Patroni corpus attingere; cum noverint, vitam suam longe ab ejus sanctitate discordare. Tandem, omnibus cunctantibus et longam moram facientibus: per Fratrem nostrum Præpositum Bertholdum corpus sublevatur, et propter multitudinem populi, quæ ad tantam rem videndam convenerat, in secretum sacrarii nostri deportatur. g

ANNOTATA.

a Udone Episcopo Hildesheimensi, anno 1114 mortuo, successit Bruningus; sed eo Episcopatum resignante, anno 1115 subrogatus Bertholdus, præfuit annis 15.

b Anno 1130 mortuo Bertholdo, succedit Bernardus.

c Anno scilicet 1131, quando in hac Dominica, tum 29 Martii, in ecclesia S. Lamberti Lotharius, ante Dux Saxonix, in Imperatorem coronatus est.

d Hic est S. Norbertus fundator Ordinis Præmonstratensis, cujus Vita danda est 6 Junii.

e Michael, post expulsos Saracenos, fuit Episcopus Taraconensis saltem ab an. 1121 ad an. 1137. Consule Suritam et Martinum Carillo.

f Hanc Translationem 4 Maji anno 1132 factam, indicat etiam MS. Saxonicum nostrum.

g Mirum est nisi multa hic desint, quibus explicetur, qua ratione sacrum corpus publicæ venerationi expositum, et in eo ubi nunc est loco collocatum fuit. Est autem nunc in monumento, quod ostenditur in crypta subterranea B. Mariæ Virgini dicata, sub choro summæ ædis: in ipso autem monasterio, quod S. Godehardi nomen retinet, habetur statua argentea pectoralis, quasdam ejus Reliquias continens, aliæque nonnulla monumenta, uti nobis Hildesio scripsit P. Joannes Dirking, il idem an. 1674 Philosophiæ Professor.

CAPUT II.

Cæci, muti, claudi, aliique sanati. Submersi, suspensi, captivi liberati.

Sed hæc hactenus dicta sufficiant, qualiter sit beatus Godehardus translatus: nunc superest caritati vestræ intimare, qualiter per eum mundus sit illuminatus

Sepulcrum
aperitur.

E

n

F

Translatione facta crebrescunt miracula :

A minatus, et usque ad remotissimas gentes et paganissimas exaltatus. Nam ex longinquitate temporis merita vitæ ipsius fuerunt pene abolita, et paucis tantummodo cognita; quæ per translationem corporis ipsius evidentissime omnibus sunt manifestata. Tot enim Dominus per eum fecit miracula, ut nec lingua valeant exprimi vel scriptura : quæ autem sunt notiora et manifestiora aggredior describere, ut in eis posteritas de patrocínio tanti Patris possit confidere. Nam ipsa die translationis, cum corpus ipsius usque ad montem S. Mauritii, cum magna reverentia Cleri et populi, deferretur; contigit, quoddam flumen *a*, quod præterfluit civitatem nostram, incidisse; et longo tempore, sub undis morantem omnino expirasse. Hic dum corpus Patroni nostri ad eum appropriat, vitæ priori restituitur; et Domino opitulante, sanus et incolumis a terra sublevatur : qui postea per multa tempora in famulatu Patroni nostri apparuit, et pro vita restituta non ingratus Deo exitit.

a
mersus flumine vitæ restituitur :

B 14 His vero auditis, Ecclesia nostra non statim et indiscrete acquievit; sed aliud certius et manifestius miraculum humiliter expectavit. Postera vero die, cum dies anniversarius Patroni nostri illuxisset, finita Missa et Horis constitutis, mulier quædam muta, habens filium privatum lumine, subito quasi in extasim rapitur, ac per horam parvam in terra volutatur. Transacto vero aliquanto tempore, matri lingua reseratur, lumen puero restituitur : et manifestum esse miraculum, omnibus comprobatur. Nam fuere in civitate nostra tunc temporis quidam viri auctorabiles de *b* Corbeia, ipsius mulieris comprovinciales, qui eam cognoverunt, et verissime eam mutam, filiumque ejus lumine privatum, longo tempore fuisse, nuntiaverunt. His auditis, Ecclesia nostra, tam Clerus quam populus, in unum coadunantur : laudes Creatori persolvuntur, qui novit electos suos ab omni ambiguitate absolvere, et in perfecta fide solidare : signa enim debentur infidelibus, non fidelibus, ut per miracula et inusitata confirmentur in his, quæ a sensibus nostris et memoria sunt remota.

b
sanantur muta et cæcus,

item 3 claudi,

C 15 Vix laudes de miraculo prædicto Deo persolvuntur, cum claudus quidam, qui longo tempore contractus fuerat, se subito erigebat; et pedem firmo gressu terræ affigebat. Sicque factum est, ut ipsa die anniversaria Patroni nostri, infra basilicam nostram, quinque miracula contingerent, quæ omnibus manifesta fuisse apparerent : cæcus enim videt, mater ipsius loquitur, claudi tres potestatem ambulandi receperunt. His ita gestis, rumor et fama Patroni nostri, propter frequentiam multitudinis quæ ad Translationem tanti viri convenerat, magis et magis innotuit, et sese in omnes comprovinciales terras dilatavit. Unde factum est, ut tanta multitudo hominum, patrocinia Pastoris nostri implorantium, in civitatem nostram conflueret, quantam nullus hominum nec antea in ecclesia nostra vidit, nec (ut arbitror) deinceps videbit. Nam omnes habentes infirmos, languidos, claudos, surdos et mutos, nec non et dæmoniacos, vel quovis morbo detentos, usque ad patrocinium Pastoris nostri pro recuperanda sanitate deferunt.

c
manum aridam habens,

16 Contigit vero circa idem tempus, quod quidam viri auctorabiles de *c* Turingia adveniunt, qui suum pastorem una manu debilem secum adduxerunt. Hic, ut patrocinium B. Godehardi implorarent, illico sanitatem recepit, et manum debilem erexit. Quo facto, omnes unanimiter laudes Deo referebant; et in signum veritatis, manum manui comparabant. Nam manum, qua pastorem virgam ante tenebat, rugosam et induratum invenerunt : alteram vero, cum qua non laboraverat, candidam

Maji T. I.

et mollem repererunt. His ita gestis, matronæ quædam ab eadem terra usque ad nos pervenerunt, decem centes secum mutum, longo tempore loqui non valentem; quæ dum orationibus insisterent, ac pro ipso patrocinium B. Godehardi implorarent; subito vinculum linguæ est ruptum, et officium ipsius per misericordiam Dei est restitutum.

d
claudus,

17 Fuit vero tunc temporis *d* Erpisdordiae Vice-dominus, habens pro misericordia Dei claudum, et pene omnibus membris debilitatum, eleemosynis suis addictum; quem, auditis miraculis quæ per Patronum nostrum fiebant, usque ad patrocinium ipsius in ecclesiam nostram direxit : et sicut credidit, sic per misericordiam Dei recepit. Nam quem debilem et omnino incedere non valentem usque ad nos transmisit, Deo adjuvante, sanum et incolumem suscepit. Fuit vero circa idem tempus in Cella *e* B. Paulinæ, multo tempore quidam claudus, omnibus *e*
alius claudus,

notus et manifestus. Hunc potens quidam de Turingia per licentiam Abbatis ad se recepit; et, quæ corpori necessaria fuerant, pro misericordia Domini ipsi erogavit. Hic ad patrocinium B. Godehardi pervenit, et integritatem corporis percepit.

E
2 gibbosi,

18 Fuit etiam tunc temporis in Turingia puella quædam gibbosa, in dorso valde curvata. Hæc veniens ad patrocinium B. Godehardi, per misericordiam Dei est erecta, et quod raro fieri solet, gibbo est omnino privata. Vir quidam ab eadem terra natus, per misericordiam Domini et Beati Godehardi, ab eodem morbo est liberatus. Iisdem vero temporibus fuit matrona quædam in Hassia, omnibus comprovincialibus nota, et maximis infirmitatibus per multa tempora detenta. Hæc cum nihil jam præter mortem speraret, tandem patrocinium B. Godehardi *et calculosa.*

humiliter imploravit; seseque ad terram prostravit, et miro modo sanitatem recepit. Nam et in inguine, ubi antea caro sana fuerat, subito se aperuit; et duos lapides tantæ magnitudinis, quantæ in humano corpore nemo prius viderat, subito emisit. Quo facto, unum secum in signum miraculi, usque ad patrocinium B. Godehardi in Ecclesiam nostram detulit; alterum vero in signum virtutis Dei domi reservavit.

Fur suspensus Sancto invocato,

19 Circa idem tempus contigit in Turingia insigne miraculum, et dignum memoriæ tradendum. Nam duo viri, pro dolor! mala societate conjuncti, furtum quoddam peregerunt, et pelles cuidam surripuerunt. Factum est ergo ut uterque caperetur, et ad iudicium traheretur. Sed cum jam uterque convicti suspendio traderentur, alter ipsorum toto corde ingemuit, et, quod solum poterat, corde contrito et humiliato patrocinium B. Godehardi imploravit : alter vero, quasi desperans, nulli petitioni institit, vel vocem compunctionis emisit. Factum est igitur, ut uno fune colligarentur, et uno ramo suspenderentur : quo facto, alter spiritum illico emisit; alter vero, qui patrocinium B. Godehardi imploraverat, sine læsione et molestia pependit. Sed jam longo spatio horarum transacto, ille cujus pelles fuerant, propius accedens, et videns alterum expirasse, huic, quem adhuc vivere putavit in hæc verba prorupit. Quærebat enim, si viveret, aut si vitam retinere potuisset. Ille vero sperans sibi adiutorium advenisse, confessus est et se vivere et nullum dolorem sentire. Hoc audiens qui eum suspendi fecerat, magnam inhumanitatem ei intulit : nam fune quo suspensus fuerat tornato, firmo nisu ad terram corpus depressit, et sic spondilia colli se fracturum speravit : quo facto statim discessit, et omnem voluntatem suam se jam adimplere non dubitavit.

servatur in vivis,

20 Factum est autem post discessum eorum longo tempore, ut prædictus vir manus post tergum ligatus

solueret, et pannum præ oculis ligatum dis-
 ret, et sic tandem funem, quo suspensus fuerat
 confringeret. Ad terram vero prostratus, videns se
 nullam læsionem habere, in fugam se convertit; et
 silvam, quæ vicina erat, cum festinatione introivit.
 Hoc videntes quidam, qui non remote discesserant,
 eum admirantes prosequuntur, rogantes eum sil-
 vam exire, et nihil nisi bene de eis sperare. Qui
 tandem adhortatione ipsorum confortatus, silvam
 exivit, et cum eis magnificans et glorificans Domi-
 num, usque ad ecclesiam pervenit. Hic postea, ad
 patrocinium B. Godehardi venit; et quæ sibi per
 misericordiam Dei et B. Godehardi contigerant, con-
 testantibus civibus suis, qui plures una secum adve-
 nerant, nobis omnibus enarravit. Quot vero suspen-
 sos et jam in articulo mortis Deus per merita B.
 Godehardi liberaverit, longum esset per singula
 describere; maxime, cum funes quibus suspensi
 fuerant, omnibus in ecclesiam nostram adventanti-
 bus possint demonstrari.

21 Tunc temporis duæ mulieres de longinquo ad
 patrocinium B. Godehardi venerunt, quæ gratiam
 sibi ab eo collatam devotissime nobis omnibus nar-
 raverunt. Nam altera post immensam infirmitatem,
 omnem appetitum cibi et potus amisit, adeo ut nec
 cibum nec potum infra duos menses sumpserit.
 Videns autem, se vitam sic longo tempore non posse
 retinere, misericordiam B. Godehardi imploravit,
 et pristinum statum recepit. Altera vero, cum longo
 tempore, lumine esset privata, in via, in qua ad
 patrocinium B. Godehardi pergebat, est illuminata.
 Fuit vero iisdem temporibus in Mindensi Episcopa-
 tu vir quidam dæmoniacus, adeo obsessus, ut vix
 plures eum retinerent, quin seipsum interimeret et
 alios neci traderet. Hic tandem manibus post ter-
 gum ligatis et pedibus concatenatis, per parentes
 suos ad patrocinium B. Godehardi deducitur, ejus-
 que auxilium ab omnibus humillime imploratur.
 Dominus vero suus, Hezelinus nomine, videns sum-
 mam ejus vexationem ac maximam tribulationem,
 misertus ejus, ipsum manumisit, ac servum B. Go-
 dehardo tradidit; quo facto statim sanitatem recepit,
 et cum parentibus suis, solutis vinculis, integer et
 incolumis domum remeavit.

22 Sub eodem tempore venit in Ecclesiam no-
 stram vir quidam magnæ pœnitentiæ et austeritatis;
 qui per multa tempora carnem suam vigiliis et je-
 juniis domaverat; adeo ut et lorica indutus ad
 carnem portaret. Hic, cum devote coram Patrono
 nostro orationibus insisteret, multis videntibus per
 gratiam Dei, lorica quasi tela aranæ disrupta est;
 et usque ad terram dilapsa. O virum omni laude di-
 guissimum, cujus meritis et vincula peccatorum
 disrumpuntur, et ligaturæ ferreæ dissolvuntur! Ha-
 bebat tunc temporis Abbatisa de f Wunstorff clau-
 dum quemdam valde debilem, qui omnino os in genu
 amiserat, et crus, in quamcunque partem volebat,
 quasi sine junctura, vertebat. Tunc Abbatisa, cum
 tanta miracula per Patronum nostrum fieri perci-
 peret, secum prædictum claudum usque ad limina
 Patroni nostri perduxit, et Deo faciente, sanum et
 incolumem reduxit. Sed, cum ad ecclesiam sibi
 commissam remearet, cum hymnis et laudibus eum
 reduxit, referens gratias Deo pro omni dono sibi
 collato.

23 Hæc videns mulier quædam minus religiosa
 nec Dominum timens, in hæc verba prorupit, se
 numquam velle patrocina B. Godehardi implorare,
 nisi puerum quemdam omnibus membris debilita-
 tum, quem tunc temporis in platea reptantem vidit,
 recto gressu videret incedere. Factum est igitur, ut
 parentes ipsius pueri, post paucos dies ad patroci-
 nium B. Godehardi eum deferrent, et factis oratio-

nibus pro ipso, sanum et incedere valentem recipe-
 rent. Quod postquam vidit præfata mulier, ex verbis
 temerarie prolatis corde contrito et humiliato pœ-
 nituit, et se visitaturam Patronum nostrum Domino
 vovit. Hoc facto, ex imo cordis suspiria duxit, con-
 siderans sibi necessaria viæ deesse, vel unde pueris
 ex se genitis domi possit providere. Quæ dum sic
 anxietur, factum est, ut parvulus ipsius inscius
 domum egrederetur, portans panniculum, quem in
 platea invenerat; in quo mater novem nummos,
 quasi nesciente puero quid ageret, reperiēbat. His
 ita gestis, laudes Deo et B. Godehardo persolvit,
 qui et ipsam ab anxietate eripuit, et omnem dubie-
 tatem a corde ipsius extirpavit.

24 Circa idem tempus fuit puer in Episcopatu
 Mindensi, in villa quæ Lanesberge appellatur, clau-
 dus et miro modo contractus; hunc parentes ipsius,
 licet pauperes, ad patrocinium B. Godehardi addu-
 xerunt; et pro ejus sanitate recuperanda, devotissi-
 me misericordiam ipsius implorabant. Sed dum ali-
 quantulam moram facerent, nec ullum profectum in
 puero viderent, ad proprias mansiones redire para-
 bant, quia se exaudiri deinceps dubitabant. Sed dum
 prope ad villam, quæ Runeberge appellatur, venis-
 sent, et in quodam prato se quieturos disposuissent,
 in lacrymosa verba proruperunt; conquerentes, se
 in multa tribulatione ad patrocinium B. Godehardi
 venisse, sed nullam gratiam in puero suo percepisse.
 Qui, dum sic colloquerentur, subito puer membra,
 quæ antea fuerant incurvata, extendit; et de curru,
 in quo vehebatur, lætus et ovans prosiluit. Quod
 postquam gens vicina viderat, illico unanimiter Do-
 minum collaudabant, et ad proximam ecclesiam
 puerum sanatum devotissime deducebant. Sed ne
 tantum miraculum in oblivionem traderetur, in præ-
 dicto loco casam quamdam comprovinciales erige-
 bant, ubi fideles prætereuntes, in reverentia istius
 miraculi, post multo tempore oblationes defere-
 bant.

25 Fuit item claudus quidam illis temporibus in
 g Goslaria, omnibus notus; qui et ipse pro recupe-
 randa sanitate ad B. Godehardum se contulerat; et
 Domino adjuvante, sanitatem recipiebat: adeo ut
 scabella, quibus antea reptabat, quasi in signum me-
 moriæ, in ecclesia nostra derelinqueret; et ipse ere-
 ctus incederet. Hoc plures religiosi illius civitatis
 viri omnibus fiducialiter affirmabant, qui per multa
 tempora eum claudum agnoscebant. Fuit vero tunc
 temporis, in loco territorio ecclesiæ nostræ addicto,
 qui Aulica appellatur, vir tantæ ægritudinis in mor-
 bo qui fistula appellatur, ut jam omnino vitam de-
 speraret: qui nodum h femoris in junctura ante po-
 situm amiserat, et ceteram partem jam se amissurum
 timebat. Hic ad patrocinium B. Godehardi sese de-
 ferri præcepit, et sanitatem corporis, Deo faciente,
 recepit. Post hæc nodum, quem antea manu ferebat,
 in signum miraculi et doni sibi a Domino collati, in
 ecclesiam suspendi jussit; ac deinde, lætus et ala-
 cer, domum remeavit.

26 Circa idem tempus fuit matrona quædam de
 Hervordensi loco genita, quæ omnino fuit paralytica
 et omnibus membris dissoluta: nullum enim mem-
 brum ipsius proprium officium exercuit, sed nec
 per multos dies adimplere valuit. Hæc maximam
 partem substantiæ suæ in medicos expenderat, sed
 per eos sanitatem corporis recuperare non poterat.
 Audiens vero tantam gratiam, per merita B. Gode-
 hardi hominibus a Domino concessam, spretis exte-
 rioribus medicis, totam se misericordiæ Domini
 commendavit, et ad patrocinium B. Godehardi de-
 ferri præcepit. Quæ, dum aliquanto tempore mo-
 ram faceret in nostra ecclesia, tum per orationes
 fidelium tum per B. Godehardi patrocinium, sanitati
 est

solutus testa-
 tur miracu-
 lum,

uti et alii
 plures sic
 liberati:

curantur
 inedia et
 cecitate labo-
 rantes duæ,

item dæmo-
 niacus.

Pœnitenti
 lorica ferrea
 excutitur.

sanantur
 claudus

debilis omni-
 bus membris,

alius clau-
 dus et con-
 tractus,

g
 item alius,

et laborans
 fistula

f

h

ac paralytica:

A est reddita, et omnia membra ejus pristino vigori restituta. Hæc postea frequenter ad limina B. Godehardi pervenit, et pro dono sibi collato gratias non immodicas Domino persolvit.

os faucibus
implicatum
ejicitur.

27 Non multo post tempore venit vir quidam in nostram ecclesiam, habens filiam valde dilectam, quæ gravi morbo laborabat, et jam morti propiabat. Nam gutturi ipsius, os immensæ magnitudinis, et ex utraque parte magni acuminis per sex dies adhæserat, quod nullus extorquere quavis arte valebat. Qui primum medicos in civitate nostra tunc temporis commorantes circuibat, et ab eis consilium, quid de filia esset acturus, requirebat: sed nullum salubre consilium adinveniebat. Destitutus autem omni exteriori consilio ad patrocinium B. Godehardi se una cum filia contulit, ipsumque pro ea humillima devotione imploravit. Factum est ergo, ut ipsa die puella os sine læsione ejiceret, et integram sospitatem recuperaret. Non multo post eodem morbo quidam per septem dies laborabat, et jam certissime ei mors imminebat: Hic veniens ad patrocinium B. Godehardi, statim liberatus est, et in pristinum statum restitutus.

Liberantur
captivi in
Wigeleve,

B 28 Contigit vero circa idem tempus quod Ekehardus quidam de Wigeleve, cognatum quemdam suum vi et injuriose captivavit, et contra jus et fas incarcerationavit. Qui dum aliquanto tempore in captivitate detineretur, contigit in ipsa nocte Pentecostes, dum matutinales horæ celebrarentur, ut ad terram se prosterneret, ac patrocinium B. Godehardi pro sua liberatione imploraret. Tandem ab oratione se elevans, foramen adeo arctum accessit, ut puer trium annorum pertransire [non] potuisset: sed dum caput applicaret (ut sibi visum est) foramen se dilatavit, et ipse sanus et incolumis pertransivit. His ita gestis, sine mora omnibus innotuit, captivum de carcere erupisse, et omnia evasisse. Statim omnes unanimiter eum prosequuntur, vias quibus evadere possit custodiis muniunt; et qualiter eum apprehendant, omnibus modis elaborant. Sed, Domino adjuvante et B. Godehardo, factum est, ut omnium insidias pertransiret, et ipsos cognoscens a nemine cognitus est. Hic sine mora ad patrocinium B. Godehardi se contulit, et pro sua solutione gratias Domino in ecclesia nostra persolvit. Fuit vero tunc temporis in Marchia Ungariæ, vir quidam in captivitate positus, et fortissimis compedibus compeditus, qui nihil aliud sperabat, quam vel omnia sua amittere, vel mortem subire. Ad aures ipsius fama B. Godehardi innotuit, et quanta Dominus pro ejus amore operaretur ipsi innotuit. Mox ad terram se prostravit, et ejus patrocinium devotissime imploravit. Factum est igitur, ut, ipsa nocte, catena qua ligatus erat se dissolveret, et ipse de captivitate, Deo adjuvante, evaderet. Hunc omnes in ecclesia nostra viderunt, et sic evenisse circa eum veraciter perceperunt.

in Hungaria

C 29 Iisdem vero temporibus, fuit quidam Paganus de ulterioribus partibus i Slaviciæ captus, et in k Halverbengensi urbe incarcerationatus. Hic fama revelante, de patrono nostro audierat, et quanta Dominus pro ejus amore operaretur quocumque modo, utpote Paganus, perceperat. Hic quadam nocte, mortis timore coactus, inter spem timoremque pendulus, orationem ex imo cordis ad B. Godehardum direxit; et, ut sui miseretur, devotissime exoravit. Quo facto, sine mora, ex trunco magnæ molis et fortitudinis, quo conclusus fuerat, integro remanente, quasi ex liquida re sine læsione pedes eduxit: et qualiter id sibi accidisset ignoravit, nec fugam ullatenus iniit. Die vero illucescente, custodes advenierunt, et non sine admiratione magna eum repere-
runt. Sciscitantes vero, qualiter id sibi ad invocatio-

i k
in Halver-
berg.

et alibi alii.

nem nominis B. Godehardi accidisset, admirati sunt, dominoque suo retulerunt, et quid deinceps essent acturi quæsierunt. Dominus vero, compunctus tanto miraculo, gratiam impendit; ipsumque captivum sine læsione abscedere jussit. Quantos vero et quot incarcerationatos, et maximis compeditos compedibus, Dominus per patrocinium B. Godehardi a summa tribulatione absolverit, longum est per scripta enumerare; cum quivis ipsa tormenta in ecclesia nostra pendentia possit cognoscere. Quapropter non supervacaneum duximus plurima ex his quæ longa forent scribere, præterire, et ad alia innotescenda transire.

p
III. BH. 10
VERO.

ANNOTATA.

a Ingram appellant incolæ, qui tribus fere horis infra Hildesium Leinæ fluvio majori se miscet.

NOT. 47

b Corbeia ad Visurgim, celeberrimum monasterium et oppidum, distat Hildesio horarum circiter 16 itinere.

c Turingia vulgo Düringen, Hassiæ contermina regio, bidui fere via distans ab Hildesiensi diœcesi.

d Erpisdordia dici videtur quæ Erfordia, urbs Turingiæ famosa.

e Cella S. Paulinæ, Abbatia in Turingia, deductis, ab Hirsburgia monachis fundata tempore Henrici IV Imperatoris, a Paulina Comitissa: quæ vitæ reclusæ austeritate Sancta vulgo meruit cognominari, quo magis mirum a Bucelino solum dici venerabilem ad 14 Martii; ubi et nos de ea inter Prætermisos. In supplemento plenius forsitan de ea agatur, maxime si de vita et miraculis ejus, ultra ea quæ Trithemius, habet nanciscamur aliquid.

E

f Wunstorpense monasterium, in diœcesi Mindensi a B. Theodorico Episcopo fundatum.

g Goslaria ad Gosam fluvium in Ducatu Brunsvicensi, Hildesio ad Euro-Africum distans horis circiter 12.

h Nodus femoris hic dicitur, ossiculum illud rotundum, quo femur tibiæ committitur ad genu; patellam appellant alii.

i Slavici nomine intelligitur totus ille tractus, qui a Bohemia per Misniam, et Lusatiam, usque ad Balthicum mare extendebatur, Wagriam, Mecklenburgiam, Brandenburgiam ac Pomeraniam insulasque vicinas complectens, quæ regiones sero admodum Christi fidem susceperunt.

k Halverberg credo esse urbem, quæ communius Havelberg a fluvio Havela præterfluente, et mox in Album se exonerante; fuit autem Episcopalis sub Magdeburgensi Archiepiscopo.

F

CAPUT III.

Mortui suscitati, cæci illuminati, naufragi alique adjuti.

N on multo post ea quæ diximus, fuit vir quidam, habens filium unigenitum valde sibi dilectum; qui puerili more per campos cursitando ludebat, sed fortuito ad fossatum quoddam veniens, maxima multitudo terræ ex improvise super eum corruerat. Sed pater hæc ignorans, nec ipsum puerum domi reperiens, usqueaque quærebat; nec ullatenus eum invenire poterat. Unde factum est, ut quidam diceret, se circa fossatum puerum ludentem vidisse, nec postea comparuisse. Quo audito pater cum festinatione, ubi ultimo puerum viderat prædictus vir, transcurrit; et magnam multitudinem terræ noviter corruisse conspexit. Quo viso, adjunctis sibi plurimis, terram cum magna festinatione retexit; et puerum, nullum indicium vitæ habentem, invenit. His ita gestis, quia magnæ misericordiæ Patronum nostrum

Puer terra
obrutus in
vitam revo-
catur:

WERO.

um B. Godehardum fuisse audierat, illico preces
issimas ad ipsum dirigit; adjiciens, si Dominus
per merita ipsius vitam pristinam restitueret, ipsum
ei in perpetuum servum offerret. Quo facto puer vitæ
pristinæ restituitur, ac domum simul cum patre re-
greditur. Hunc postea cum patre in ecclesia nostra
vidimus; et ab ipso patre, sic de puero evenisse,
certissime cognovimus.

hydropicus
sanatur.

31 Fuit vero tunc temporis vir quidam in loco,
qui Mindin appellatur, adeo in hydropisi detentus,
ut circiter annum in ea laboraret; et jam nihil nisi
mortem speraret. Hic, audito nomine B. Godehardi
in adiutorium suæ infirmitatis eum suppliciter in-
vocabat; et ut sibi in necessitate posito subveniret,
humiliter exorabat. Factum est ergo non multo
post, ut quidam, quem nec antea viderat nec postea
vidit, ad eum intraret; et facta incisione, tantam
abundantiam aquæ ex eo manare faceret, quantam
vix tina quis ferre potuisset. Quo facto, adhibita
cura, abscessit, nec deinceps comparuit. Hunc postea
perfecte sanum vidimus, et, eo referente, sic circa
eum evenisse, veraciter cognovimus.

B

a
Russi pere-
grini a Pa-
ganis invasi
se mo- ti
eripiunt.

32 Circa idem tempus, per B. Godehardum, in-
signe contigit miraculum, et dignum memoria reti-
nendum. Nam quidam peregrinantes de a Ruzia
ad patrociniū B. Godehardi adventabant; et in die
Palmarum quoddam desertum intrabant. Sed Chri-
stiano more, cum divinum officium niterentur per-
agere; contigit, ut subito multitudo Paganorum in
eos irrueret, et quotquot poterant neci traderent.
Factum est ergo ut Sacerdos, qui una cum ipsis
fuerat, occumberet, et per passionem ad Domimum
migraret. Alii vero videntes se una interimi, licet
inermes, resistere eis parabant, sed propius pro-
tectionem B. Godehardi devotissime implorabant.
Quo facto, licet plures et armati contra inermes
congrederentur; tamen, Domino faciente, Pagani
se in fugam verterunt, et arma passim a se rejece-
runt. Ipsi vero hoc videntes, baculis quibus utuntur
peregrini illos feriebant, et circiter sex morti tradi-
derunt: victoresque effecti, arma quæ a se latrones
rejecerant, acceperunt, et tam scutum quam gla-
dium in signum victoriæ in ecclesiam nostram de-
tulerunt.

b
Puer a sub-
mersione
liberatur.

C

33 Non multo post hæc contigit, piscatorem
quemdam cum puero suo b Weseram velle transire;
et solito more utilitati suæ insistere; sed cum jam
fere medium aquæ obtinuisset, tanta tempestas
incubuit, ut [salva] vita se evadere dubitaret.
Videns autem ventum magis ac magis insurgere,
magister signum adiutorii populo intonuit; puer
vero orationem ad B. Godehardum direxit. Factum
est ergo, ut magister, qui natare noverat, confidens
in populi adiutorio submergeretur; puer vero natare
nesciens, per suffragium B. Godehardi liberaretur.

Puella debilis
et clauda
restituitur.

34 Tunc temporis venit quoque quædam pau-
percula, in civitatem nostram, de Spirensi loco geni-
ta, ducens secum puellulam omnibus membris debi-
litatam, nec prorsus incedere valentem. Quæ, dum
circiter mensem in civitate nostra moram faceret,
nec ullam gratiam in filia perciperet, tristis in ter-
ram suam redire instituit; quia jam se indignam au-
diri autumavit. Sed cum super ripam Weseræ, in
loco qui Munden appellatur, pervenisset; et asinum
pastum misisset, filiamque de curru deposuisset,
matre semota, puella, quæ antea fuerat debilis, subito
se erexit, et in hæc verba prorupit: clamabat enim se
gratiam B. Godehardi realiter percipere, et illum,
secum ibi manere. Quo dicto, omnia membra illius,
quæ antea fuerant debilia, in naturalem statum sunt
restituta; et ipsa integraliter est sanata. Hanc om-
nes in ecclesia nostra sanatam vidimus, Dominoque
de dono sibi collato laudes persolvimus.

35 Fuit circa principium translationis B. Gode-
hardi quidam Sclavus, lumine longo tempore priva-
tus, intra Paganos moram faciens. Hic audiens vir-
tutes, quas Deus in honore B. Godehardi operaba-
tur, usque ad limina ejus pervenit, ac patrociniū
ejus humiliter imploravit. Sed dum communes pro
eo in ecclesia nostra fierent orationes, quia noviter,
relicto errore gentilitatis venerat ad Sacramentum
baptismatis; factum est, peccatis nostris exigenti-
bus, ut sanitatem non reciperet, sed omni spe de-
stitutus post aliquod tempus domum remearet. Con-
tingit autem ut sui contribules, adhuc in sua gentili-
tate permanentes, qui cum visum non recuperasse
viderunt, continuo in opprobrium et derisionem eum
deduxerunt; scilicet quod Deum suum dereliquisset,
et in alio nullam salutem invenisset. Hæc et his si-
milis illis exprobrantibus, factum est ut præditus
vir pudore confunderetur, et mortem sibi inferre
niteretur. Sed, o virum omni laude dignissimum, qui
et vitam temporalem ei conservavit, et a morte æterna
eum liberavit! Nam dum adhuc in hac intentione
permaneret, ut mortem sibi inferret; per merita B.
Godehardi illuminatus, iis, a quibus prius contume-
liosa susceperat, deos suos surdos et mutos expro-
brabat, et se numquam ab eis bene quid accepturos
verissime confirmabat. Hunc postea in ecclesia
nostra plures viderunt, et eum fuisse illuminatum
verissime cognoverunt.

D
Neophytus
cæcusob non rece-
ptum visum
a Paganis
irrisus, illu-
minatur.

E

36 Contigit vero non multo post, quemdam de
Polonia ad patrociniū B. Godehardi adventare,
sed dum jam ostium nostræ ecclesiæ niteretur in-
troire, subito a maligno spiritu est raptus, et ad
terram horribili modo dejectus. Qui dum in eccle-
siam vi duceretur, et ad tumbam B. Godehardi ap-
plicaretur, tanto furore cœpit debacchari, ut quivis
posset admirari. Tandem corpus B. Godehardi ad
eum defertur, et signo sanctæ Crucis benedicitur;
et sine mora, statim cum indicio magni fœtoris li-
beratur. Fuit vero tunc temporis in c Trajectensi
Episcopatu vir quidam arti mercatoriæ deditus, qui
frequenter mare transivit, et quæ sibi necessaria
erant, conquisivit. Hic quodam tempore maxima
tempestate in medio mari deprehenditur, ab om-
nibus conclamatur, et nil jam nisi ultimus vitæ
terminus timetur. Tandem finito aliquanto tempore,
resumptis viribus animæ, auxilium B. Godehardi
implorabant: et argenteam navim delaturos, si eva-
derent, devoverunt. Hos in ecclesia nostra, navim
argenteam deferentes, postea vidimus, et sic eis
evenisse verissime cognovimus.

Obsessus sibi
redditur.Tempestate
erepti navem
argenteam
vovent.

37 Contigit etiam tunc temporis in Hollandia,
quod quodam tempore mare per inundationem in-
fluxit, et infinitam multitudinem populorum sub-
mersit. Hoc quidam percipientes, in basilicam quam-
dam in honorem S. Mariæ dedicatam sese recepe-
runt, in qua mortem se evasuros speraverunt. Sed
cum jam mare magis ac magis afflueret, et jam ipsum
murum basilicæ impingeret, videntes se non posse
evadere, auxilium B. Godehardi imploraverunt,
quod statim evidenter perceperunt. Nam continuo
mare ad solitum locum relabatur, et ne deinceps lo-
cum habeat evagandi, divinitus inhibetur. Factum
est igitur ut Dominus noster patrociniū B. Gode-
hardi nobis non tantum in terris ostenderet, sed
etiam in mari certissime manifestaret: nam quot na-
ves in magna tempestate deprehensas Dominus per
eum liberavit, testantur adhuc cereæ naves in ecclesia
nostra pendentes.

F
Hollandi ab
inundatione
maris libe-
rantur:et alii
navis fragi.

38 Circa idem tempus Lotharius Imperator Ro-
manorum legatos suos, scilicet Eilibertum Præposi-
tum Goslariensem fratrem nostrum, ad Imperato-
rem Constantinopolitanum dirigebat, et antiquum
d foedus Imperatorum, quod jam pene neglectum
fuerat

d

ex undis eripitur submersus: A fuerat, inter ipsos reparabat. Hic dum mare transiret, et jam prospero cursu pergeret; contigit, ut quidam famulus ipsius resupinus de puppi caderet, et longo tempore sub undis maris existens nulli appareret. Factum est ergo, dum ab undis maris esset absorptus, et omnis vox esset interrupta, sola intentione qua poterat, patrocinium B. Godehardi implorabat; et ut eum a mortis periculo liberaret, devotissime rogabat. Eo sic cogitante, apparuit ei quidam canuta facie; educensque in superficiem maris, quod ante non noverat, docuit natare. Videntes autem qui in navi fuerant, velum relaxabant et minori navi, quæ eos comitabatur, usque ad eum pervenerunt. Sic prædictus famulus, a morte jam pene absorptus, eripitur, et miro modo vitæ restituitur. Hunc omnes postea in ecclesia vidimus, et circa eum sic evenisse veris assertionibus cognovimus.

Comitis filius in Ungaria e mortuis suscitatur. B 39 Non multo post tempore contigit, in Ungaricis regionibus celebrari miraculum et dignum memoria retinendum. Nam Comes quidam illius regionis filium habuerat, in quo omnem spem temporalem et fiduciam posuerat. Contigit vero eum ægrotare, et jam usque ad mortem periclitari. Factum est igitur, dum omnes solícite nocte dieque circa eum vigilarent, et inter spem timoremque hæsitarent, ut puer morti appropiaret; et quadam die, circa horam primam expiraret. His ita gestis, dum omnes luctum lamentaque geminarent, et quæ exequiis erant necessaria præpararent, forte quidam vir de Bavarica regione advenerat, qui et ipsum puerum de sacro fonte levaverat. Hic igitur videns incomparabilem dolorem patris et matris, misertus eorum, coepit eis nomen B. Godehardi intimare, et quantam gratiam fidelibus in eum sperantibus Dominus administret, devotissime annuntiare. His auditis, sine cunctatione, pater et mater firma fide ad terram se prosternunt, misericordiam B. Godehardi devotissime implorant, seseque devovebant cum suis oblationibus ad limina ipsius iter instaurare, si ad pristinam vitam per ejus patrocinium filium suum possint recuperare. His finitis, jam vespertinum tempus advenerat, cum insperato modo, puer ad vitam pristinam redit; et, quod mirabile dictu est, sine indicio læsionis de lecto surrexit ægritudinis. Votum vero quod prædictus pater et mater fecerant, sine mora adimpleverunt; et oblationibus non modicis limina beati Patroni nostri Godehardi visitaverunt: quos in ecclesia nostra honorifice suscepimus, et sic eis contigisse veraci relatione cognovimus.

Abuti volens osse pro reliquiis subita morte perit: C 40 Circa idem tempus, dum tanta miracula per B. Godehardum florerent; contigit duos viros, nimia potatione ingurgitados, civitatem nostram exire, et ad proximam villam velle transire. Qui, dum medio campo consisterent, alter ipsorum fortuito os invenit, quod sublevans manu, per horam secum portavit. Sed videns ipsum os esse magnæ pulchritudinis et candoris, dicebat se terram velle pertransire, et omnibus notificare, se Reliquias nostri Patroni deferre; et sic temporale lucrum, ut ceteri, acquirere. Quo dicto sine mora in vesaniam raptatur, et loquens aliena domum deducitur, et mala morte proxima nocte traditur. His auditis, maximus terror hominibus incutitur, et, si qua dubietas cordibus ipsorum de nostro Patrono irrepserat, omnimodo ab eis eliminatur.

puer suffocatus aquis in vitam redit, 41 Fuit temporibus illis pistor Fratrum, Adelwardus nomine, ad cuius hospitium peregrini quidam declinaverunt, et hospitali more secum nocte permanserunt: qui, dum equos suos ad aquandum deducerent, filium ejus adhuc parvæ ætatis existentem, caballo imposuerunt, et patre ignorante, abduxerunt: qui dum equos adaquarent, fortuito infans exterritus de caballo præcipitatur, et sine mora un-

dis subducitur, et ubi quæri possit ab omnibus ignoratur. Sed peregrini non valentes puerum reperire, tristes domum redeunt, patrique quæ circa filium evenerant nuntiaverunt. Quibus auditis, pater concito surgit, tristis ad aquam pergit, navimque longe subductam requirit; et ut filium saltem mortuum, cum non posset vivum, adinvenire, elaboravit. Qui dum diu puerum in loco ubi deciderat quæreret, nec inveniret: ad terram rediit, unum quæsit; quo reperto, post longum spatium puerum invenit. His ita gestis, in domum proximam declinavit; ibique puerum mortuum et nullum vitæ signum habentem, deposuit; tantumque quæ exequiis necessaria erant, solícite quæsit. Dum hæc sic geruntur, mater pueri cum ceteris mulieribus, quarum magna multitudo domum introierat, misericordiam Domini et B. Godehardi implorat; et, ut solitam benignitatem, quam omnibus impenderat, non sibi subtrahat, devotissime exorat. Quid plura? Post parvum tempus, puer singultus emittit; aqua, quam hauserat, cum magno impetu effluxit; et tandem vitam pristinam resumpsit.

42 Fuit vero circa idem tempus vir mercatorie arti deditus, qui negotiando, diversas terras pertransibat, et sibi suisque victum difficulter quærebat. Contigit vero, ut hic quodam tempore causa mercaturæ, cum pluribus aliis, inter Paganos tenderet, et possessionem non modicam secum deferret. Qui dum prosperato itinere pergerent, contigit eos vastam solitudinem introire, ubi non modicam multitudinem Paganorum obviam habuere. Quod videntes, ad arma concurrerunt, defensacula undique sibi præparaverunt, sed multitudini illorum resistere non valuerunt. Tunc vero quosdam ex ipsis morti dederunt, quosdam corpore truncaverunt, quosdam captivaverunt; bonaque ipsorum diripuerunt. Inter quos captivos, prædictus vir, cum quodam puero, filio fratris sui, captivatur, et in remotissimas partes Paganorum deducitur, ibique in quadam insula e Oceani detinetur: ubi, cum diu servili opere desudaret, et unde eriperetur non haberet, utpote ubi mare undique circumflueret, nec ullum locum evadendi inveniret; tandem se ad patrocinium B. Godehardi Patroni nostri iturnm devovet, si per quam partem manus illorum effugere posset, illi demonstraret.

43 His ita gestis, quadam die dum circa littus maris angustiendo et orationibus insistendo deambularet, cymbam parvam in obscuro loco littoris invenit, in qua se mare transire, Dei adjutorio, speravit; sed, quia mare magnum et spatiosum fuerat, tantum periculum attentare trepidabat, seseque orationibus B. Godehardi commendabat, petens ut animo illus inspiraret, et competentia adminicula ei præpararet, quibus tantam tribulationem evadere potuisset. His finitis jam nox advenerat, cum jam fixo animo se ad fugam præparabat. Acceptis igitur duabus lanceolis et panno de culcitra abstracto, ad puerum filium fratris sui, qui in alia villa morabatur, pergit, eumque secum abduxit. Sed cum ad naviculam venisset, lanceolis et panno, quem secum portavit, velum adaptavit, et sic se misericordiæ Domini et B. Godehardi commendavit. Quod videntes qui in insula commorabantur, eum subito persecuti sunt: sed, Deo adjuvante, eum comprehendere nequibant; domumque, infecto negotio, remigabant. Prædictus vero vir, non immemor quod Deo voverat, sine mora ad patrocinium B. Godehardi veniebat, et lanceas et pannum, unde velum fecerat, in memoriam tanti miraculi, in ecclesia nostra suspendi rogabat.

ANNOTATA.

a Cum Russia propria dicta totius Poloniæ inter-
jectu dividatur a Saxonia inferiori eique vicina Slavia;
undi hi Pagani videntur in peregrinos irruisse, suspicor
legendam esse Prussiam, proximum utrique regioni.

b Wesera, Latine Visurgis notissimus fluvius.

d Trajectum inferius, sive Ultrajectum ad Rhenum.

d Videtur id factum ante annum 1135, quo Legatis
Imperatoris CP. in Merseburg post festum Assumptio-
nis B. Mariæ Virginis excepit Lotharius, et cum iis
remisit Anselmum Episcopum Havelbergensem, qui
anno sequenti 1136 reversus est. Ita MS. Saxonicum
nostrum. Mortuus est Lotharius 4 Decembris anni
1137.

e Non Oceani, sed Balthici maris insulam intelligi
puto, ac verosimiliter Rugiam, terrarum a Slavis de-
tentarum fere ultimam.

APPENDIX.

a Interea dum hæc aguntur, et memoria B. Gode-
hardi valde celebris habetur, contigit, ut Archiepi-
scopus Coloniensis, b Henricus nomine, civitatem
nostram, cum non modica manu Cleri et populi per-
transiret; et prædicta miracula, quæ per eum fiebant,
cognosceret. In conventum ergo Fratrum nostrorum
venit, et fraternitatem nostram devote postulavit.
Ad ejus fraternitatis confirmationem, dari sibi de
Reliquiis beati Patroni nostri humiliter petiit, pro-
mittens se facturum, ut in omni diocesi sua celebris
haberetur, et congruus honor tanto viro exhiberetur.
Sed quia petitionem ejus propter absentiam Pastoris
nostri distulimus; et tunc nos satisfacturos voluntati
ipsius polliciti sumus, ubi is adesset; non multo
post tempore Dominus noster, cum in conventu no-
stro hæc supradicta cognovisset, petitioni Archiepi-
scopi acquievit, et quæ ab eo postulabantur sibi do-
nari præcepit. Mox Abbas Beati Godehardi ad eum
cum portione reliquiarum transmittitur, et ab eo de-
votissime suscipitur. Hanc vero portionem Archie-
piscopus in terram nativitatis suæ, id est, in Sueviam
transmisit; ibique quamdam ecclesiam in honorem
ipsius instituit: ad quam, cum multi confluerent, et
certissimam salutem animæ et corporis recuperarent;
contigit ut quadam die cuidam viro manus abscinde-
retur, adeo ut nec minima particula corpori junge-
retur. Videns ergo mancum se esse, manum arripuit,
et fide firmata eam ad truncum apposuit, et ad eam-
dem ecclesiam ad patrociniū B. Godehardi migra-
vit; ubi, cum devotissime misericordiam ipsius im-
ploraret, contigit celeberrimum miraculum, ut trunco
manus conglutinetur, et in pristinum statum resti-
tueretur.

43 Vir quidam honestus, cujus nomen Theodori-
cus, civis Hildeneshemensis. Hic devotione singulari
motus, fraternitatem instituit S. Godehardi; et in
eam utriusque sexus homines induxit; tribuens de
propriis eleemosynam pauperibus satis largam in
festo dicti Pontificis Godehardi. Hic in infirmitate
quadam decumbens, quæ phthisis dicitur, a medicis
derelinquitur, qui de vita ipsius desperabant. Qua-
dam vero nocte, quam pene duxit insomnem, appa-
ruit ei S. Godehardus in habitu Pontificali, dicens
ei, Quid agis frater? cur sic jaces prostratus in lecto?
Cui Theodoricus respondit: Infirmitate gravatus va-
lida, aliud non possum quam prostratus jacere; sed
rogo te, S. Godeharde, ora pro me. Cui vir sanctus
ait; Surge in nomine Domini nostri Jesu Christi; et
vade ad ecclesiam, et ostende te Confratribus tuis;
et dic eis, quia Dominus Jesus meritis meis te sana-
vit, eo quod honorem meum in hac infirmitate pro-

curasti. Insuper dic eis, ut in inceptis perseverent; D
et ego frater eorum ero, et defensor ab hoste mali-
gno, et ab omnibus quæ honorem, vitam sive famam
eorum lædere possunt; et apud Deum intercessor
ero semper. Dictus autem infirmus surrexit; et quod
ei dictum fuerat fecit: et omnes qui audierant ver-
bum, Deum benedicebant, qui talem eis Patronum
dedit et intercessorem. Dictus autem Theodoricus
sanus et hilaris postea vixit annis multis, devote
Deo et S. Godehardo se commendans.

46 Magister Joannes, Decanus c Aquensis, cum
scholaris esset, tam graviter quodam tempore infir-
matus est, ut confessus et inunctus nihilei nisi mors
videretur. Qui cum materia rapta esset in cerebrum,
solus jacens in excessum venit: viditque homines
sibi ignotos intrare, qui lances, quas manibus por-
tabant, cum lignis brevibus et quadratis ante ipsum
ponebant. Stantibus ipsis ex una parte lectuli con-
templatus est introire tres inclytos Confessores,
Sanctum videlicet Martinum Turonensem, et S. Go-
dehardum Episcopum Hildeneshemensem, beatum-
que Berwardum; qui eum parte ex altera circum-
stetere. In quorum conspectu puer Joannes uni im-
ponitur lanci, et ligna d ponderis alteri. Cumque
elevata statera juvenis æger minus habens inventus
est, prædicti Confessores puerulum parvum et men-
dicum e sinui ejus imposuerunt, qui simul lancem
adversam mox suspendentes, lignis graviore appa-
ruerunt. Statimque Joannes, qui mihi hanc visionem
retulit, in sudorem erumpens, crisin fecit; et de ea-
dem infirmitate citius convaleuit.

47 f Anno Domini mccccxxviii civitas Patavien-
sis, per Episcopum g Pataviensem cum multa arma-
torum militia circumvallata, sic arctabatur, quod
populus in ea desperatus de salute, hostibus suis se
tradere volebat. Contigit autem ut unus inter eos, in
S. Godehardo specialem gerens fiduciam, et inter
majores civitatis residens, diceret: Audivimus multa
pietatis insignia, et salutaris auxilii argumenta non
modica, quomodo S. Godehardus, de hac nostra ortus
terra, immo de hac nostra diocesi, multis adstitit
tribulatis, et consolationem ab eo receperunt, ut
multis est notissimum. Expedit ergo ut et nos ipsius
adjutorium imploremus, petentes devotione supplici
ut clementer nobis adsistat, et iram Dei, per quam
meruimus hanc calamitatem, a nobis averiat. Placuit
omnibus verbum senis, ejusque omnes favent horta-
mento: et votum fecerunt unanimiter, se missuros
aliquot de civibus cum oblationibus, petentes ut eis
in necessitatibus suis citius subveniret. Quo voto
emisso, mira celeritate se invenerunt consolatos.

Nam generosus Princeps Dux h Bavariæ veniens,
negotium intercepit; et inter Episcopum Pataviensem
et cives dictæ civitatis ab eo obsessæ treugas
constituit amicebiles: sicque Præsul abscessit, et
civitas pace gaudebat insperata. Sed et medio tem-
pore dictus Dux Bavariæ pacem inter Episcopum et
civitatem inceptam confirmavit, et consolationem
hominibus utriusque sexus condonavit. Cives autem
dictæ civitatis, suos ut voverant ad sepulcrum mise-
runt S. Godehardi cum votivis oblationibus, omni-
bus ibidem narrantes, qualiter suffragiis S. Gode-
hardi de tribulatione maxima subito fuerint liberati. i

48 Scire volentibus quæ et quanta Dominus ope-
rari sit dignatus per merita beati Godehardi, cum
essemus in Provincia Trajectensi et in aliis locis,
habentes nobiscum venerabiles Reliquias ejusdem,
breviter quædam annotare curavimus. Honorabilem
virum, Abbatem in Dokkinge, curatum evidenter
cognovimus a fluxu sanguinis, quo vehementer et diu
laborarat. Per ejus suffragium matronam etiam
quamdam, quæ bona spe easdem Reliquias ad se
deferri petiit, Deus a duplici morbo, hydropico et
podagrico

item alius
moribundus,

Patavia obses-
sa confugit
ad patrocini-
um S. Go-
dehardi,

et periculo
eximitur.

Allatis in
Trajectinam
diocesin reli-
quias multi
curantur
infirmi,

phthisi per
eam appa-
rentem
sanatur,

A podagrico, quo diu laboraverat, ejusdem meritis potenter atque evidenter liberavit. Præterea zonis multorum applicatis ad easdem Reliquias, et appositis ad membra infirmorum tam secularium quam claustralium, in continenti sanitatem recepisse noscuntur; videlicet infirmi laborantes quotidiana, tertiana, dolore capitis, oculorum, dentium, et ceterorum membrorum. Cum femina quædam inter concives suos, dantibus nobis confraternitatem, more solito ab ipsa se absentaret; monita per visum a B. Godehardo, cur se tanto beneficio privari vellet? et respondens, quod nihil offerendum haberet; audivit, ut mane surgens, quidquid apud se inveniret, offerret; sicque in bursa duos gravioris monetæ nummos inveniens, obtulit, et idem factum coram populo professus est. Vir etiam quidam magnus, nobis valde contrarius existens, cum populum a nobis avertere, et negotium nostrum omnimodis impedire studeret; ita per inflationem gutturis et totius capitis periclitari cœpit, ut jam pene deficere videretur; donec in se rediens et corde pœnitens, per suffragia B. Godehardi ab ipsius mortis faucibus liberatus, errorem suum devotione et humilitate correxit. Quædam mulier cum geminos generaret, uno soluta ante nostrum adventum, tribus diebus cum altero periclitari cœpit: sed nobis advenientibus, tactu zonæ sanctis reliquiis appositæ, in continenti enixa dignoscitur. Præterea, cum major Ecclesia Trajectensis suspensione divinorum longo tempore nimis turbaretur, propter adventum reliquiarum beati Godehardi, divina resumpsit; *k* et toti populo ingens gaudium tribuit, in dedicatione videlicet ipsius Ecclesiæ.

ANNOTATA.

a *Sequentia a variis adjuncta videntur, et prima integro post Canonizationem seculo.*

b Henricus I Comes de Molenarch, S. Engelberti successor, electus est anno 1225, mortuus an. 1237. hunc autem potius hic intellexerim quam Henricum II

de Virmenberg, ordinatum an. 1306, cum ex sequenti colligamus ætate Cæsarii rem esse gestam.

c Hoc numero relata eisdem verbis traduntur a Cæsario Heisterbachensi lib. 8 Illustrium miraculorum cap. 77, unde huc translata. Aliqua ibi exegesis additur.

d Nescio an ligneorum ponderum adhuc usus supersit; plumbea, ferrea aut lapidea sola fere jam novimus. Cum autem Decanum Aquensem hic lego, difficultèr inducor ut de Aquisgranensi ecclesia cogitem, sed potius in ipsa Westphalia requiro locum, qui similiter vulgo vocetur Aken.

e Videtur indicari quod peccatis ejus præponderaret caritas tali puero impensa.

f Miraculum hoc ex editione Lipsiæ transcriptum a Browerus.

g Albertus hic fuit Saxonie Dux, ex Agnete Rudolphi Habsburgii filia natus, cui suus avunculus Albertus Austriacus, occupatam Patavinam Sedem cessit an. 1322. Hic profanæ quam sacræ militiæ aptior; profusis sumptibus non tantum exhausit, sed et obæravìt ecclesiam suam, teste Bruschio de Patavia num. 53. quæ res causam dedisse potuit dissensionì et obsidioni hinc secutæ.

h Existimo Ludovicum indicari, primogenitum Ludovici Bavari, anno 1314 Imperatoris electi contra Fredericum Austriam: illum enim congruum fuit, dum pater Imperatorem se diceret, Ducis titulum gerere; cui et Marchionis Brandenburgici accessit appellatio.

i Reliqua per modum appendicis, tamquam alia manu adscripta, repræsentat Browerus; videnturque spectare ad annum 1437, nam

k Anno 1428 Abbas insulæ B. Mariæ, teste Heda, in Trajectanos ex auctoritate Romani Pontificis, quia Suederum excluderant Episcopum, excommunicationem promulgavit, quæ, quia illi insolita perstiteret obstinacia, novennio perduravit, sublata primum an. 1437, quando Nicolaus Cardinalis Cusanus fecit, ut intrusus Waltravius cederet prætenso juri in favorem Rudolphi, post Suederum magis canonice electi.

DE S. HELENA VIRGINE,

TRECIS IN CAMPANIA GALLICANA.

C Post captam anno MCCIV a Latinis urbem Constantinopolim, et creatum Balduinum Comitem Flandrorum in Imperatorem Orientis, plurimæ Sanctorum reliquiæ fuerunt in Occidentem translatae: inter quas ad Trecensem in Gallica Campania urbem Episcopalem advectum fuit corpus S. Helenæ Virginis: cujus meminit Nicolaus Camuzatus in Promptuario sacrarum Antiquitatum Tricassinæ diocesis fol. 116, his verbis: Sed et superioribus adjicere lubet sacrum corpus Divæ Helenæ Virginis, quod etiamnum integrum et omnibus membris compactum est, Corintho Achaiæ capite, in dictam Trecensem Ecclesiam anno MCCIX a Francogallis, qui Constantinopolitanum Imperium sub suum jugum miserant, trajectum et illatum. Hæc ibi. Solennis hujus Virginis veneratio valde aucta promotaque fuit, post quam ad illius patrocinium invocatum, ab anno MCCLVII plurima et illustria miracula fuerunt patrata, quæ Gallico idiomate edidit Nicolaus des-Guerrois, libro de Sanctitate Christiana urbis et diocesis Trecensis: et nos ex ipsius archivii Trecensis autographis daremus, si petentibus missa fuissent; nunc ex Gallico exhibebimus Latine reddita. Dies venerationis est hic quartus mensis Maji, non solum in Breviario Trecensi, sed etiam Autissiodorensi

sub ritu duplici: cujus Ecclesiæ aliquod antiqua Breviaria habemus. Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hunc diem tradit, hujus pretiosum corpus Trecis in summo templo honorifice repositum esse, atque ad illud venerandum hodie ex tota diocesi confluere populum devoto admodum concursu. Addit des-Guerrois celebrari hoc festum in populo, ab omni opere servili cessante. In Registro beneficiorum Trecensium anno MDCXII Trecis excuso assignatur ad altare S. Helenæ proprius Capellanus in Ecclesia Cathedrali, cujus Beneficii collatio est penes ipsum Episcopum. Grevenus in Auctario Usuardi meminit Helenæ Virginis: quam Martyrem facit Ferrarius.

2 Hæc de cultu et miraculis S. Helenæ Virginis, Trecas translatae, certa et indubitata sunt. Verum, ut asserit des-Guerrois, pium et curiosum desiderium impetrandi Vitam et res gestas hujus sanctissimæ Virginis habuerunt Trecenses: quorum voluntati aliquis factururus satis, composuit aliquam historiam, plane fabulosam; quæ tamen ita placuit, ut etiam aliquando ipsi Breviario fuerit inserta. Verum ob detectam fraudem in novo Breviario recuso dictam historiam fuisse omissam, monuit nos litteris R. D. Petrus le Venier, Autissiodorensis Ecclesiæ Pœnitentiarius, cujus ipsi humanitatem

et variis
necessitatibus
subvenitur.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 62

IV MAJI

Corpus S.
Helenæ Tre-
cis incorrup-
tum,

miraculis
earum.

Cultus 4
Maji,

G. H.

F

altare cum
Capellano
proprio.

Vita ejus in
Græcia fa-
bulosa.

ita urbe anno MDCLXII experti fuimus, et extrinam suspeximus. Nos dictam historiam nati sumus ex MS. Longipontico studio D. Nicolai Belfortii, quam etiam nobis transmisit D. Ludovicus Nicquet Celestinus et Bibliothecarius Suessionensis, in sex lectiones distributam. Deest in utroque codice pars aliqua de obitu, sepultura et miraculis post mortem: in altero etiam Præfatio, in qua est epistola sub nomine Argimeri, lectoris Chalcedonis, ad Herveum Trecensem Episcopum, qui dictæ Ecclesiæ præfuit ab anno MCCVII, usque ad ann. MCCXXIII. Huic subjungitur epistola S. Joannis Chrysostomi ad Rosarium Episcopum Atheniensem, quasi huic vitam S. Helenæ a se Græco compositam mitteret, quam dictus Argimerus, ad preces Episcopi Trecensis Hervei, et instantiam Joannis Angelici, in Latinam transtulisset. Asserit Argimerus Joannem Angelicum secum egisse in urbe Constantinopolitana anno MCCXV quarto Nonas Maji, ipsa videlicet die, qua tota Constantinopolitana provincia et præcipue Naturensis Ecclesia festum pretiosæ Virginis celebrabat. At Chrysostomus in sua epistola scripsisset, quod quarto Nonas Maji, tota die qua florida Virgo Helena migrasset, Naturensis civitas tota cadentibus de cælo rosis et liliis repleta fuisset; ejus inæstimabilis odoris fragrantia etiam fuisset perfusa tota, tam longe remota, Atheniensium civitas.

3 Hæc scripta et credita fuisse mirandum vel ideo magis, quod in Ecclesia Constantinopolitana non fuerit ulla hujus S. Helenæ memoria, quam ex ejus Ecclesiæ antiquo Synaxario aut aliis Menais possemus habere: aut aliquod apud antiquos auctores Græcos vestigium. In ipsis Actis dicitur Helena baptizata ab Aurisio Episcopo Corinthiorum, adstante ejus Diacono Amando. Citantur alii Episcopi, Porphyrius Naturensis, Martianus Christopolitanus, Algasius Heraclensis, Evagrius Philippensis. Ex quorum Sedibus colligimus, fabulas hæc fuisse conditas seculo decimo tertio, assumptis Sedibus Episcopatibus ex Catalogis istorum temporum. Non fuerunt antiquis notæ Natura aut Christopolis: fuerunt autem, illa prope Constantinopolim, ista ad fines Thraciæ versus Macedoniam, postmodum constructæ, et in Sedes Episcopales erectæ, ut conferenti antiquas Notitias Episcopatum cum recentioribus manifestum fiet. At quis Agiel Rex, qui a Coriatho ad usque Naturam seu Constantinopolim dominaretur? Ipsa nomina Latina antiquis Græcis haud usitata, cum reliqua phrasi indicant nihil horum apud Græcos, multo minus ex calamo S. Joannis Chrysostomi, prodiisse. Displicent etiam multa et grandia miracula, citra verisimilitudinem confarta; quæ tamen omnia apud des-Guerrois translata legi possint. In Calendario Breviarii Dolensis anno MDXIX excusi, memoratur ad diem XX Maji S. Helena Virgo, ubi videtur hæc intelligenda.

4 Quo tempore vivebat et scribebat Chronicon suum Albericus, id est seculo XIII ad medium provento, videntur credidisse Trecenses quod haberent corpus S. Helenæ Imperatricis, matris Constantini: hujus enim Ancillam ait fuisse S. Hoildem, quæ xxx Aprilis colitur, et cujus corpus in S. Stephani ecclesia servatur, et forte putabatur cum corpore S. Helenæ ex Oriente allatum. Errore autem isto detecto, et cognito quod Francigena esset Hoildis; Helenæ autem Imperatricis corpus Romæ haberetur, videtur queri cæpta alia S. Helena, sed infelici successu, dum talis ei afficta est Vita qualem rejecimus. Quia autem tota fides Translationis ex Oriente factæ aliud forte non habet fundamentum, quam illam utriusque Helenæ confusionem; erit fortassis qui dubitabit, an Trecensis hæc alibi quam in Francia vixerit obieritque, et dubitandi argumentum non leve sumet ex silentio Græcorum Menæorum et Synaxariorum, quibus non videtur ignota potuisse esse illa, quæ tam prope Constantinopolim cultum suum habuerit. Nos

omnibus istis omissis, quæ quam incerta sunt apparet ex dictis, solum Virginis titulum retinemus, sub quo ei cultus ecclesiasticus defertur: et huic comprobando ex MS. Trecensi damus miracula: quibus adnumerare videtur Desguerrois grave incendium, quo anno MDXXX die IV Maji ultra sexaginta domus Trecis conflagravit, repressum ad præsentiam sacrorum ferculorum, quibus SS. Helenæ et Hoildis ossa continuebantur.

APPENDIX.

De S. Heleno Anachoreta.

Ad cetera beneficia, quæ in nos contulit officiosa sedulitas Domini Wion d'Herouval, etiam hoc accessit, quod cum anno MDCLXII per Francium in Belgium transeuntibus nobis. Parisinæ urbis Bibliothecæ omnes, etiam Regia ultro paterent; sola autem Thuana clausa maneret, per indiscretam, vetuli custodis severitatem, nihil minus quam rem sibi commissam curantis; ille (cui ex voluntate Domini ad eam quotidie liberrimus dabatur accessus, codicesque efferendi potestas absoluta) ex ea communicare voluerit quidquid in rem nostram facere videbatur. Inter membranas autem, nobis sic ostensas, fuit codex signatus 599, ubi manu antiquissima scriptæ paginæ aliquot, habebant fragmenta ex Officiis seu Lectionibus S. Sinerici, qui in Normannia floruit seculo VII et colitur VII die Maji, Sanctorumque Timothei et Apollinaris Martyrum Remensis urbis Patronorum, qui coluntur XXIII Augusti: medio autem loco habebantur veluti Lectiones tres de Heleno, initium vitæ continentes.

2 Difficile erat divinare quis esset, cum Gallicanarum Ecclesiarum Kalendaria et Breviaria nullum hujus nominis Sanctum exhiberent: et quamvis diceretur apud Riciam Domino deservivisse, nihilo ex hoc poteramus fieri certiores veri, quando nec hoc nomen totis Galliis notum erat. Ita hærentibus occurrit Saussayus, in Catalogo Sanctorum Beatorum et Piorum, qui proprias historias vel natales non habent, sed in gestis Sanctorum, in Martyrologio Gallicano ejusque Supplemento conscriptorum, diebus eorum propriis cum laude pietatis commemorantur, littera H sic scribens. S. Helynus Confessor, cujus Reliquiæ conditæ sunt in sacrario matricis ecclesiæ Trecensis v Maji. Quo die in ipso Martyrologio dicitur, quod Augustæ Trecarum Dominica die infra festum Ascensionis Domini, fit celebratio sanctarum Reliquiarum, ibidem conditarum in sacrario Basilicæ S. Petri. Harum autem, longa serie enumeratarum, ordinem claudunt, Sacratissima corpora Sanctarum Virginum Mastidiæ et Helenæ, item reliquiæ aliquot S. Helenæ Crucis Dominicæ inventricis, nec non gloriosorum Christi Antistitum Nicolai, Martini, Amandi et Vulbiani, beatorumque ejusdem Confessorum Theobaldi, Helyni et Maculphi.

3 Huc S. Marculphus forte littera una truncum nomen habet, de quo I Maji actum, et cujus depositio Remis agitur postridie. Theobaldus videtur esse Campaniæ Comes, II Octobris inter Pios relatus. Vulbrianus æque ignotus ac Helynus est. At Lectionibus de S. Heleno jam repertis considerans quam facile pro Arceia, seu Arciaca, vicino Trecis super Albiam flumen oppido vulgo Arcis, subrepere scriptori potuerit Ricia, maxime si olim etiam Ariciacum scribebatur: cæpi suspicari, in ejus forte districtu cultum olim sanctum, corpus vero Trecas post fuisse translutum: cumque ignoraretur deinde vita, et vulgaris linguæ usus, S. Helene vel Heleine pronuntiando masculinum a feminino non distingueret, paulatim invaluisse opinionem, qua Trecis esse corpus S. Helenæ Imperatricis creditum est, sicut diximus: hac autem evanescente successerit proluxa Helenæ Naturensis fabula: cum interim ex Reliquiæ,

Inter vetustas membranas Thuana Bibliothecæ,

E inventa pars Vitæ S. Heleni,

cujus videtur meminisse Saussayus

reconsens Reliquias Cathedralis Trecensis

sub nomine Helyni

quod forte a vulgo in Helenam versum.

sub nomine S. Chrysostomi protrusa.

Sedes Episcopales recentiores insertæ:

eam antea non videntur Trecenses distinxisse a matre Constantini:

quid si indigena Gallia fuerit?

A quæ tribus diversis personis assignantur, omnes fortassis unius sint, et quidem non Helenæ sed Heleni vel Heleni Anachoretæ : de cujus ætate et anachoresi distinctiora dici poterunt, quando integra Vita reperta fuerit. Nunc hoc initium ejus accipe.

Ille ignem
veste illæsa
tulit

4 Fuit vir Sanctus Helenus nomine : hic apud Ricia in servitio Domini omni cum continentia deservivit; et castissimis instructionibus enutritus, ad summa merita pervenerat. Denique cum adhuc puer esset in monasterio, si necessarius fuisset ignis ut e vicino peteretur, ardentes prunas vestimento deferbat illæso : quod admirantes omnes qui aderant Fratres, studium animi vitæque ejus imitari cupiebant.

Gal. 5, 16

5 Huic quodam tempore, cum solus esset in eremo, desiderium vescendi mellis exortum est; et conversus, vidit in saxo favum mellis inhærentem. Sed intelligens inimici hanc esse fallaciam, continuo semetipsum increpans, ait : Discede a me, deceptrix et illecebrosa concupiscentia : scriptum est enim, Spiritu ambulate, et concupiscentias carnis ne perfeceretis. Et statim derelinquens etiam ipsum lo-

cum, discessit et abiit in desertum; atque ibi pro carnis concupiscentia punienda jejuniis semetipsum cepit affligere. Tertia autem septimana jejunii sui, vidit in deserto jacere diversa poma et sparsa : et intelligens dolos inimici, ait : Non manducabo neque contingam, ne fratrem meum, hoc est animam meam, scandalizem : scriptum est enim, quia non in solo cibo vivit homo.

6 Cumque et sequentem septimanam jejunaret, paululum in somnum deductus est : et Angelus adstitit ei, dicens : Surge jam, et quæ inveneris tibi apposita, nihil dubitans vescere. Et surgens vidit aquæ fontem, lenibus impletum fluentis; ejusque ripas in circuitu herbis quibusdam teneris odoratisque prætextas; et accedens decerpere cepit et edere, similiter et ex fonte poculum sumere, confirmabat autem se numquam in omni vita sua tantam suavitatem habuisse. Invenit autem in ipso loco speluncam quamdam, intra quam aliquamdiu requievit : et cum reficiendi corpusculum tempus et necessitas adfuisset, per Dei gratiam nihil deerat eorum quæ poscebat a Domino.

ab Angelo
ad refectio-
nem dedu-
ctus dicitur.

B

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 63

DE SANCTO LUPINO,

CARCASSONE IN GALLIA NARBONENSI.

E

D. P.

V MAJI.

Reliquiæ in
æde Cathedra-
li.

Carcasso, seu Carcassio, aut Carcassum, urbs Episcopalis Galliæ Narbonensis est, in inferiore Occitania. Huic adscribit S. Lupinus Saussagus in Corollario ad Supplementum Martyrologii Gallicani his verbis : Die iv Maji. Apud Carcassones S. Lupini Confessoris, cujus corpus in Cathedrali S. Nazarii Ecclesia venerabiliter requiescit : gloriosa autem memoria annuis sacris colitur feria tertia ante Ascensionem Domini. Hæc ibi. Nec plura hactenus de eo potuimus scire. Apud Grevenum in Auctario Usuardi ad xxx Julii refertur nuda memoria Lupini Episcopi, nulla etiam loci addita mentione. Guilielmus Catel inter Memorias historicas Languedociæ lib. 5 enumerans Episcopos Carcassonenses, inter Rogerium et Gisletranum nominat Liviulam, qui ad annum DCCCLI probetur sedisse ex veteri scheda, reperta in capsâ Reliquiarum S. Lupini Canonici Carcassonensis. Ejusdem Ecclesiæ res memorabiles scripsisse satis accurate dicitur Geraldus de Vic, in eoque opere docere eum accepimus, quod Feria secunda Rogationum, in quam incidit S. Lupini festivitas, Canonici duo efferre

soleant ligneum loculum, in quo asservantur ejus Reliquiæ, reliquis Capitularibus supplicationis ordine procedentibus : quodque loculus ille apertus fuerit ab Episcopo Carcassonensi Christophoro de Leslang, ecclesiam suam visitante (qui Lodovensis primum, dein Aletensis Episcopus, Carcassone præfuit ab anno MDCVI usque ad MDCXVII) in eoque reperta sit scheda manuscripta, mentionem faciens Liviulæ ejusdem Sedis Episcopi, et Ludovici Comitis Eligarii Carcassonæ, quorum nomina latuerant per DCC et amplius annos, vivebant enim anno Christi DCCCLI tempore Caroli Calvi. Hæc nobis ex prælaudato Geraldo Rector Carcassonensis Collegii nostri, rogatus per litteras transcriptum schedæ illius exemplar undecumque impetrare : quod ei necdum contigit. Quare rogamus eos, penes quos facultas est reserandi loculi, ut præclarum istud antiquitatis suæ monumentum, aliquid amplius forte de illius Sancti ætate revelaturum, non velint perpetuo occultatum : interimque optamus consequi lucubrationem Geraldi, cujus nunc primam accipimus notitiam.

festum feria
2 Rogationum,
aut 5 Maji.

F

DE VENERABILI CATHARINA

SANCTIMONIALI ORDINIS CISTERCIENSIS,

PARCI IN BRABANTIA.

G. II.

SEC. XIII

Acta,

Gesta Catharinæ Virginis Lovaniensis, nuper in Parco Dominarum Monialis Cisterciensis, sub jam posito titulo continentur in MS. Ruberæ-Vallis prope Bruxellas Canonorum Regularium, folio pergameno primæ partis Nevalis Sanctorum. Horum partem eisdem verbis scripsit Cantipratanus testis oculatus lib. 2 cap. 29, num. 20, aliam partem habet Cæsarius Heisterbacensis lib. 2 illustrium miraculorum cap. 26. Hujus natalis ad diem iv Maji in Calendario sacri Ordinis Cisterciensis Divione anno MDCXVII excuso refertur his verbis : Catherina Virgo, alias Rachel, monialis in Brabantia. Erat prius nomen

Maji T. I.

Rachel a parentibus Judæis impositum. Chrysostomus Henriquez in Calendario Sanctarum ac Beatarum Ordinis Cisterciensis ante Lilia Cistercii præposito, hæc de ea scribit : iv Maji. B. Catharina monialis in Parco Dominarum, Deiparam Virginem sæpe videre et alloqui meruit, et multa miracula edidit in Belgio. Dicitur autem Parcum Dominarum, quod aliud sit illustre monasterium virorum Ordinis Præmonstratensis, etiam Parcum dictum, et Lovanio vicinius. Idem Henriquez Catharinam longiore elogio celebrat in Menologio Cisterciensi, ubi etiam Beatæ titulo honorat, quem eadem tribuunt Miræus in Chronico Cisterciensi pag. 209,

dies natalis
4 Maji,

68 Arturus

du Monstier in Sacro Gynecæo, et Chalemotus Sanctorum Ordinis ad hunc diem. Ast Angelus Manrique lib. 3 Laureæ Evangelicæ Sanctam appellat, qui tomo 4 Annalium Ecclesiasticorum Ordinis Cisterciensis acta ejus recenset ad annum 1220 et sequentem, sed ab omni titulo tam Sanctæ quam Beatæ abstinet : quod etiam facit Arnoldus Rayssius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Molani, et ad v diem Maji refert. Horum exemplum etiam nos sequimur, eo magis quod facta per nostros Patres inquisitione didicerimus, non modo nullum in Parco cultum corpori aut nomini Catharinæ impendi a Sanctimonialibus loci, sed nec memoriam quidem ejus aliquam superesse : nisi in quodam Legendario vernacula Belgica lingua scripto. Alii qui hujus Virginis meminerunt, a prædictis Scriptoribus indicantur.

VITA

Ex MS. et ex Cantipratano et Cæsario.

Nuper Judæi cujusdam Lovaniensis filiola, tali ordine conversa est ad Catholicam fidem. Sacerdos quidam Capellanus a Ducis Brabantiae solitus erat intrare domum Judæi, ejusdem civitatis advenæ, et disputare cum eo de fide Christiana. Habebat autem filiam parvulam, quæ valde intendebat disputationi secundum sui intellectus capacitatem, ponderans tam verba Presbyteri opponentis, quam patris respondentis; sicque sensim imbuebatur per divinam dispositionem ad fidem Catholicam. Mira talis puellæ discretio. b Annorum enim non plene quinque, in domo parentum Judæorum, advertere cœpit animo, cur distinctio nominum fieret Judæorum pariter et Christianorum : cum unius vultus atque loquelæ homines essent utriusque gentis. Inhærebat tamen (ut ipsa postmodum c retulit) avidius audienti cordi ejus magis Christianum, quam Judæicum nomen : et specialiter beatæ Mariæ nomen lætabatur audire, cum Christiani aliquid invicem petere vel jurare solebant. Furabatur autem sub utraque axilla panem de mensa parentum, et pueris mendicis occulte partiebatur, ut regratiando sibi nomen audiret Mariæ. In his ergo de tempore in tempus mire proficiens, adeo sagaciter latitabat, ut neuter parentum aliquid super cogitatu filiae advertere poterat vel audire.

2 Contigit d autem, ut cum successu temporis in domum præfati Sacerdotis, Magistri Reyneri nomine, cum Christianis pueris advenisset, et eam ex nomine novisset Presbyter, ipsamque venire libentius ad se frequentius advertisset; interrogavit illam dicens; Vellesne, Rachel carissima, Christiana fieri? Et illa, Volo, inquit, dummodo erudias me, quid sit fieri Christiana. Tunc Presbyter, ut vir sanctus, mire gavisus in spiritu, sentiebat de puella futurum nescio quid divinum. Et incipiens a constitutione mundi, cœpit illi Scripturas exponere, per quas fides Christi, sive ipse Christus significari poterat vel ostendi. Quorum expositiones, e (ut ipsa postmodum retulit) ita integro sensu, in illa ætate sex annorum tunc et dimidii, tantaque discretionem spiritus intellexit, ut raro oporteret Presbyterum rationem aliquam iterare. Hæc eruditio per annum fere dimidium perduravit, occulto aditu, per quem furtive et opportune raptam puellulam edocebat. Et vide admirationis insigne prodigium. Numquam Rachel auditu verbi Dei satiari poterat vel lassari, cum tamen Presbyter et Martha ministra ejus, mulier religiosa et prudens, valde ambo frequenter lassati, sibi invicem succederent in docendo.

3 Quid plura? Mox ut parentes in filia cœperunt advertere cogitatum; convenientibus Judæis pluri-

mis concordaverunt in hoc, quod missam puellam de Lovanio ultra Rhenum sponso traderent arctius custodiendam. Quod ubi puella cognovit, Presbytero cum lacrymis indicavit, quod si illam eadem nocte non raperet, ac Christianam efficeret, perdita esset in perpetuum et confusa. Quod audiens Presbyter, puellæ præcepit, ut ad solitum aditum summo mane veniret. Quod cum incunctanter annueret, de vespere matri dixit : Per me volo, mater, ista nocte jacere. Quod dum f simplex puerile duxisset, et diutius renuisset; consensit tamen eidem, super cervical ad pedes suos lectulum præcipiens filiae præparari. Jacente igitur puellula usque mane, et obliviscente penitus quod Presbytero præcedenti nocte promiserat, adstitit illi gloriosa Mater Christi Maria in habitu candido super nivem, et offerens illi virgam splendidam, quam gestabat, dixit : Surge Catharina, et iter arripe, grandis enim tibi restat via. Hæc illa dicente Rachel virgam apprehendere credens, de lectulo cecidit et exclamavit. Cujus clamore excitata matre, et quærente clamoris causam, filiaque cautius dissimulante, mater protinus obdormivit : et Rachel surgens ad conductum locum, Presbyterum mox invenit. Qui lætus assumpsit eam et venit ad monasterium Cisterciensis Ordinis, quod Parcum Dominarum dicitur, quod erat ad leucam et mediam distans a Lovanio : et videntibus cunctis baptizavit eam, nomen Catharinæ imponens ei, quo vocata prius fuerat a matre Christi, sanctoque habitu Ordinis induit baptizatum.

4 Nec mora, ut audivit pater et amici ejus, quod gestum est; consternati sunt, et per Ducem Dominum terræ; et per g Episcopum Leodiensem, et per Papam h Honorium datis maximis pecuniis laboraverunt; ut infra ætatem legitimam filia ablata parentibus redderetur. Quæ si in domo parentum usque ad duodennem ætatem perseveraret in fide suscepta, tunc juste Christiano nomini reddi posset : cogitantes nequissime medio tempore infantilem animum faciliter se posse deflectere, ut ad nativa parentum vota rediret. Horum fraudulenta conamina, pro dolor! multi magni et litterati viri pecunia suscepta fovebant : pro quo prædictus Presbyter non modice tribulatus, solum Christum et Matrem ejus, quæ auctrix fuerat facti hujus, multis lacrymis invocabat. Cumque Dux vellet patri restituere filiam, Judæo scilicet Christianam; restitit ei Reynerus Presbyter, dicens : Domine, si hoc scelus commiseritis contra Deum et Sponsam ejus; numquam salvabitur anima vestra. Restitit et ei Dominus Abbas i Walterus Villariensis.

5 Videns ergo Judæus se frustratum spe, quam habuerat apud Ducem; corrupisse dicitur Dominum Hugonem Episcopum Leodiensem. Qui Judæo in tantum favebat, ut conventui Sanctimonialium de Parco litteris suis mandaret, quatenus illi filiam suam restitueret. Denique veniente Judæo ad jam dictum cœnobium cum amicis et cognatis suis, Virgo intra septa monasterii constituta, cum de illorum adventu nihil prorsus sciret, sentire cœpit calorem magnum, ita ut palam diceret : Nescio unde sit, fœtor Judaicus me gravat. Interim Judæis pulsantibus ad fenestram, cum puellæ diceret Abbatissa : Filia Catharina parentes tui volunt te videre, respondit illa : Ecce iste est fœtor, quem sensi : non videbo illos. Et non acquievit exire. Nuper accusatus fuit idem Episcopus Leodiensis pro eadem causa coram k Domino Engelberto Archiepiscopo Colonie in Synodo ejus, et præceptum fuit ei, ne de cetero molestaret supradictum cœnobium pro puella baptizata.

6 Et tunc quidem subticuit, sed finaliter non obdixit. Nam postea litteris suis puellam citavit

Leodium

D
abducenda
in Germaniam,

f
a Deipara
Virgine monetur ut fugiat :

in monasterio Parco baptizatur :
E

g
h
ne reducat
ad patrem,

obstititur
contra Ducem
Brantiæ :

i
F

et ne patri
faveat Episcopus Leodiensis.

cohibet S.
Engelbertus.

k

*Evocata
Leodium
constanter
se defendit :*

A Leodium sub pœna excommunicationis, patri suo super objectis responsuram. Venit illa, sub bona tamen custodia. Allegatum est pro Judæo, quod infra annos rapta fuisset, et violenter baptizata. Et dixerunt quidam puellæ : Catharina, dictum est nobis, quod libenter redires ad patrem tuum, si permittereris. Respondit illa et dixit : Quis hoc dicit? Responderunt illi : Pater tuus. Tunc illa clara voce tale protulit verbum dicens : Pater meus recte mentitus est per mediam barbam suam. O mira res, et usque in præsens cunctis seculis inaudita! Petierat a Presbytero ad omnem citationem et Judicem se puella deduci : Forsan, inquit, Judices flectentur ætate, et ad mei piaculum movebuntur. Et factum est ut petivit et dixit. Ut enim modo prædicto Leodium venit coram Episcopo, Clericis et Magnatibus, diversos Advocatos et Judices, tam constanti quam veridica ratione confudit et movit, ut voces ululantium et clamantium cum lacrymis præ stupore, in Ecclesia S. Lamberti a locis distantibus audirentur; ita ut omnes manifeste viderent et dicerent, in tam exili ætate divini Spiritus sapientiam valere. Cumque adhuc instaret Advocatus Judæi; commotus Dominus Walterus Abbas Villariensis, qui personaliter interfuit, ait illi : Magister, vos loquimini contra Deum et contra honorem vestrum. Sciatis pro certo, quod si adhuc unum verbum locuti fueritis contra puellam, ego laborabo apud Dominum Papam, ut perpetuum vobis in omnibus causis imponat silentium. Tunc ille timens secrete respondit Abbati : Domine Abbas, quid noceret vobis, si potuerim pecuniam extorquere ab isto Judæo? Ego nihil loquar, quod obesse poterit puellæ. Cum mox ut salarium suum accepit; dixit ad Judæum : Non audeo de cetero loqui de hac causa.

*l
ejus defen-
sionem susci-
pit Abbas
Claræ-Val-
lensis :*

7 Circa idem tempus, quando Dominus l Guido Abbas Clarævallensis visitavit monasteria sui Ordinis in Episcopatu Leodiensi; præfatum Episcopum convenit, monuit et rogavit, quatenus intuitu Dei et honoris sui cessaret a vexatione puellæ jam Christo dicatæ. Cui Episcopus respondit : Bone Domine Abbas, quid ad vos de causa ista? Respondit Abbas : Bene ad me, duplici ratione : primo quia homo Christianus sum : secundo, quia domus illa, in qua degit, de linea est Clarævallis. Et adjecit : Puellam et causam ejus sub protectione Domini Papæ constituo, et super litteras a vobis contra illam datas appello. Quod dixit et fecit, atque litteras a Domino Papa contra Episcopum impetratas, Priori de Parco misit, ut si forte Episcopus adhuc conventum vexare propter puellam attentaret, eisdem litteris se defenderent.

*fraudem sibi
paratam
agnoscit :*

8 Hinc post duos annos cessatum est a lite juris, et aliud deceptionis tendiculum præparatum. Juvenis elegantis formæ Judæus, conductus ad hoc, venit ad monasterium supradictum, in quo puella degibat, et simulato animo baptismum suscepit. Qui cum

se fingeret miro modo, quærebat ut puellæ quasi cognatæ suæ gratia eruditionis loqui posset : dicebat enim : Plus super omnium sermonibus mihi cognatæ verbum salubrius imprimetur. Illa tamen m interius discernebat fictum ad fidem juvenem accessisse, et ideo nec prece, nec pretio, nec ulla obedientia flecti potuit, ut solum verbum juveni loqueretur. Hæc ut viderunt Judæi, cessaverunt ab illa : juvenis autem ad vomitum est reversus.

9 At electissima Catharina post hæc tanta floruit gratia, quod omnibus amori fuit pariter et stupori, adeo ut nihil ea serenius videri posset. Cumque nobilium Monialium parentes cum multa ambitione venirent videre filias vel cognatas : hæc coram imagine beatæ Dei Genitricis veniebat, et gratioso vultu dicebat : Aliæ sorores nostræ moniales a matribus et amicis gaudium habent atque solatium : ego autem pupilla atque paupercula ad te Domina, ut cognatam meam fidenter accedo. Tu sola pro omnibus esto mihi refugium et solamen. Nec dubium utique a misericordissima pietatis matre singulare solatium obtinere meruit. Cum itaque sub jugo sanctæ Regulæ Domino fideliter et perseveranter deservisset, et vidisset visiones admirabiles, ac etiam miraculis claruisset, plena virtutibus decessit.

*Deiparam
Virginem in
immagine vi-
sitat :*

*miraculis
clara obit.*

E

ANNOTATA.

a Hic erat Henricus I, qui rexit ab anno 1186 usque ad annum 1235, sepultus Lovanii in choro Ecclesiæ S. Petri.

Cantripratanus sic incipit : Vidi in Brabantiae partibus Cisterciensis Ordinis monialem de Judaismo conversam, in qua opus Divæ Mariæ matris Christi gloriosius excellebat, annorum non plene quinque etc. ut hic referuntur.

c Idem, mihi retulit.

d Idem subjungit, contigit autem ut a Colonia in Lovanium Brabantiae oppidum cum filia devenirent, ubi cum successu temporis in domum cujusdam Presbyteri, Magistri Reineri etc.

e Idem, ut mihi ipsamet dixit.

f Idem, simplex puella dixisset.

g Hic est Hugo de Pierrepont, ordinatus an. 1220 mortuus an. 1229, 12 Aprilis in Cæna Domini.

h Honorius III Papa sedit ab anno 1216 usque ad annum 1227.

i Walterus traditur Abbas fuisse ab anno 1214 usque ad an. 1231.

k S. Engelbertus ordinatus 22 Febr. anni 1216 usque ad annum 1225, diem 7 Novembris quo colitur. F

l Manrique ad an. 1221 cap. 4 putat substituendum, Guilielmum : nam Guido mortuus est 24 Augusti anni 1214, cujus successor Conradus Cistercium translatus fuit an. 1217 et Guilielmus subrogatus diem obiit 19 Maji anni 1221.

m Cantripratanus interponit, ut mihi retulit.

*translatum
corpus 4
Maji,*

DE B. JOANNA RECLUSA, RIPATORII IN DIOECESI GALLIARUM TRECENSI.

ANNO MCCXLVI

*In Ripatorii
ecclesiam*

Ripatorium vel Aripatorium, vulgo l' Arrivoir, celeberrimum olim Ordinis Cisterciensis monasterium, duabus ab urbe Trecensi leucis dissitum, cœptum est anno MCXXXIX deductis ex Clara-valle monachis, quibus a S. Bernardo datus est primus Abbas Alanus Belga, patria Insulensis : ut pluribus prosequitur Gaspar Jongelinus, in Notitia Abbatiarum Ordinis Cisterciensis in regno Galliæ, ubi

ista de B. Joanna adjungit : In hoc cœnobio religiose in capsâ lignea asservantur ossa B. Joannæ, cognomento Reclusæ : juxta quam in scheda membrancea hæc leguntur.

2 Anno Incarnationis Domini millesimo ducentesimo quadragesimo sexto, mense Majo, quarto Nonas ejusdem mensis, Epacta prima, Indictione quarta, Concurrente septimo, allatum est ad nos corpus

A. B. Joannæ, quæ per viginti annos et amplius reclusa fuit. Posita autem fuit in hac theca eodem anno; videlicet die S. Jacobi Apostoli, fratris S. Joannis Evangelistæ. Ista suis precibus nos protegat apud Deum. Amen.

3 Hæc ibi, quæ Nicolaus Camuzatus in Promptuario sacrarum Antiquitatum diœcesis Tricassinæ fol. 320 asserit se intuitum fuisse, et ista subjungit: Religiosi dicti monasterii nullam omnino memoratæ B. Joannæ celebritatem colunt, nec apud eos ulla vitæ ejus memoria extat: mos tamen tenuit, ut singulis annis

campanæ ad
ejus honorem
pulsantur:

auspicali Maji die, campanæ ipsius monasterii sæpe repetitis vicibus per multas horas pulsantur, in memoriam illationis in eundem locum sacrarum ipsius B. Joannæ Reliquiarum. Hæc Camuzatus. Nicolaus Des-Guerrois de Sanctis Trecensibus in Calendario præposito celebrat memoriam B. Joannæ Reclusæ ad hunc iv diem Maji ob corporis translationem, et Acta translationis jam indicata exhibet ad dictum annum MCCXLVI. Eandem B. Joannam ad hunc diem refert Arturus du Monstier in Sacro Gynecæo, et pleraque jam relata adjungit.

DE BEATO GREGORIO ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI.

D. P.

VERUCULI IN FINIBUS URBINATIUM.

ANNO
MCCCXLIH

B Ratio tempo-
ris ex scripto
Notariati,

Urbiniatum fines, ad Marecchiæ fluminis ripas protensos Boream versus, Veruculum terminat, decem circiter p. m. Arimino distans, cujus diœcesi adnumeratur. Hunc locum, vulgo Veracchio dictum, natalibus suis nobilitavit anno MCCXXV B. Gregorius, a Veruculo cognominatus: anno autem MCCCXLIH, octo et decem annis centenario major, corporis sui thesauro, mirabiliter istuc advecto, ditavit. Ea temporum ratio patet ex quodam Vitæ compendio, quod nuper inventum inter schedas cujusdam Notarii, ejusdem cum Beato familiæ de Celliis, quodque una cum libro recentiorum miraculorum humanissime nobiscum communicavit Aloysius Torellus, Ordinis Eremitani Historiographus, optans ut et librum illum insereremus operi nostro, ut qui certissimam fidem faciat maximæ Veruculensium devotionis erga Beatum illum civem suum; et ut ad illius compendii tam authentici fidem exigatur ac reformetur, si quid aliter ipse scripsit in compendio de Vitis virorum ac seminarum Ordinis Sanctitatis illustrium Centuria 2 cap. 78, secutus Herre-ram, et quos Herrera allegat Hieronymum Roman. Pamphilum, Crusenium, Gelsominium: qui omnes obiter Beati istius memoriam attingunt.

unde corri-
gendi aucto-
res alii:

Cultus præser-
tim pro impe-
tranda pluvias

C miraculis coruscasse. Concurrunt, inquit, populi ad cœnobium Veruculi, sacris ejus ossibus dives, præcipue ad pluviam petendam; et corpus viri sancti in processione deferentes, devotos offerunt animos; et sub ejus invocatione et tutela obtinent postulata. Addit Torellus in epistola. an. 1676 ad nos data: beneficii certo impetrandi experientiam haberi continuam: in eaque processione, quando siccitas agrorum eam institui exigit, et alias per annum sæpe in processionibus ordinariis, circumferri caput ipsius in theca argentea; cui conficiendæ necessarios sumptus impetrarat vir opere ac verbo potens, Leonardus Valentini Cæsenas, in famosioribus Ordinibus sui Studiis Professor famosus ac celebris Concionator, et anno 1647; quo dictum Torelli Compendium imprimebatur, conventus S. Jacobi Bononiæ Prior. Deinde monet idem Torellus non hoc die iv Maji, quo obiit Beatus (utpote solenni S. Monicæ festivitate impedito) sed ultima Dominica ejusdem mensis B. Gregorii memoriam celebrari, una cum Dedicatione ecclesiæ.

Processio cum
capite in the-
ca argentea:

festum ultima
Domin. Maji.

Breve Bea-
tificationis

3 Hic autem cultus non quomodocumque susceptus est: sed intra annum XXIV a Gregorii obitu, Apostolica auctoritate firmatus fuit, ab Innocentio Papa VI, anno

MCCCLVIII. per Breve, quod cum Vita et miraculis ejusdem Beati pluries vidisse ab arca, in qua corpus servatur, extrahi, testati fuerunt viri fide dignissimi, ab auctore Epitomes allegati: qui etiam quod de miraculis alias scripserit, omittit ea repetere. Omnia hæc ut adhuc supersint optari facilius quam sperari potest: si enim vel Acta illa originalia in ipsa arca fuissent ad nostram usque ætatem servata, vel aliqua miraculorum collectio hoc præsentis seculo antiquior extaret alicubi; fieri vix potuisset, ut diligentiam præcitorum auctorum illa sic fugissent; ut pro magno nunc habeatur Epitomen dictam reperisse.

E

cum libro de
Vita et mi-
raculis re-
quirantur.

4 Nondum certe reperta ea erat anno MDCLV, quando Eminentissimus Cardinalis Sforza, vigore Synodi a sua Eminentia celebratæ, prohibuit ne in festo B. Gregorii, quod ultima Dominica Maji ex usu antiquo quotannis Verucchi celebratur, Fratres S. Augustini Conventus Verucchiensis, penes quos ejusdem B. Corpus servatur, ducerent solennem de more processionem cum circumlatione Capitis argento inclusi. Quare necesse habuit tam ipse Conventus quam Communitas Verucchiensis, propter vetustissimæ illius devotionis, magno advenarum concursu celebrari solitæ, abrogationem vehementer contristati, pro continuandæ tam piæ consuetudinis licentia recurrere ad Perillustrem et Reverendissimum D. Bartholomæum Condellam, Vicarium Apostolicum generalem civitatis Arimini et illius diœcesis; quam ille pro una solummodo vice concessit Arimini, ex Palatio Episcopali die xvii Maji MDCLVI. Eandem pro anno MDCLVIII die ix Maji confirmavit Claudius Angelutius, similiter Vicarius Apostolicus, et rursum pro anno MDCLIX Seraphinus Massini, etiam Vicarius Generalis, die v Maji. Uti constat ex ipsarum supplicationum et permissionum desuper emanatarum copiis authenticis, per Hieronymum Cellium de Verucchio publicum auctoritate Apostolica Notarium descriptis, post librum miraculorum intercessionem B. Gregorii patratorem, et legitimis instrumentis consignatorum, anno MDCL ab eodem Hieronymo collectum, nobisque transcriptum, sub fide Notariati, anno MDCLXXV; quem nos librum infra damus, sub titulo Syntagmatis gratiarum hoc seculo impetratarum, sicut eum accepimus a prædicto Ordinis Augustiniani Historiographo.

Impedimen-
tum anno
1655 annuæ
processioni
oblatum

F

sublatumque:

5 Sane non apparet, quid movere Cardinalem præ-nominatum potuerit ad inhibitionem prædictam, nisi sola præsumptio, quod B. Gregorius citra Apostolicæ Sedis licentiam sic coleretur. Contrarium autem doceri potuisset, nisi tunc adhuc delituisse prædicta Epitome, tam expressam mentionem faciens Innocentiani Brevis, ut sæpius visi a testibus fide dignissimi, tempore qu.

quam causam
habuerit.

Rev.

A Rev. Fr. Augustini Benzoni : *verosimiliter haud diu officio Prioris defuncti ante hoc præsens seculum ; cuius forte initio scripta est ista epitome. Hac porro inventa, videtur cessavisse obligatio quotannis petendi novam pro instituenda processione consueta licentiam. Eamdem Epitomen si aliquando vidisset Martyrologii Franciscani auctor Arturus , minime dubito quin ei inscrip-
pturus Gregorium fuerit, quem legisset a patria ac monasterio, per matrem suam fundato pulsum, totos extremos xcii longissimæ suæ vitæ annos istic exegisse, ubi sciebat adesse conventus, per vestigia pauperis beatissimi Francisci Deo inservientes, cum quibus ad mortem usque habitavit, inter alios Eremitas quosdam etiam illic tunc temporis habitantes. Sed ut dicamus , ejusdem Regulæ professionem , dimissa sua priori , assumpsisse Gregorium, nulla apparet necessitas.*

an possit
Franciscanis
accenseri ?

EPITOME VITÆ

In MS. Notariali reperta.

Notum sit a igitur B. Gregorium oriundum esse ex terra Veruculi, Ariminensis diœcesis, ex optimis et clarissimis parentibus, ex quodam Joanne qu. Thomæ de Celliis, et Anna, filia qu. eximii Doctoris Alberti Corradi : et ortum de anno mcccxxv, tempore Pontificatus b Honorii III : et sacrum baptismum in ecclesia S. Martini plebis d. terræ acce-
pisse, gubernantibus eamdem terram et convicina loca Dominis c Malatestis : et post tres annos eumdem Joannem ex hac vita migrasse, relicto parvulo Gregorio penes eamdem Annam : quæ tantam illius præbuit curam, quod nil aliud cogitavit, nisi quod omnipotenti Deo serviret et gratus esset. Pro quo eidem Altissimo Sanctisque Augustino et Monica, ac gloriosissimæ Mariæ Consolationis, continuas effundebat preces, dicabatque parvum puerum : sæpeque acsæpius manum ad manum jungens, balbutienti lingua proferre laudes et gratias docebant. Qui lumine Dei repletus, pari animo compensabat genitricis voluntatem, sicque tali alebatur incremento.

2 Cumque jam ad pubertatem venisset, materque prudens intentionem scrutaretur, an vestigia patris, avi et illustrium genitorum secularium insequi vellet ; Deo sic jubente, Eremitarum Ordinem amplecti velle habitumque suscipere, respondebat : et quid de opibus relictis faciendum admonitus, tamquam non curans, Deo restituendas responsum dabat : de prole autem et d mantenemento domus ; Prolem quippe, ait, satis acquirit, qui januas paradisi ingredi dignus efficitur, ubi proles sanctæ conspiciuntur, ubi æternus Deus, æternus amor, et æterna quies inhabitant ; cum alii de Celliis non deficient neque deficient. Cumque pia mater pari voluntate prospiceret animarum amborum salutem, seipsam Sanctis Augustino et Monica cum filio dicavit ; habitumque susceperunt, ipse annum decimum quintum gerens, ipsa autem quadragesimum quintum, qui fuit, ab Incarnatione Domini mccxli. Cæpit [autem] pia mater ædificare fabricam conventus S. Augustini habitabilem et capacem, eumque propriis opibus dotavit, ut Eremitæ commode inservire Deo possent, et omni quo potuit meliori modo perfecit de anno mccxlv ; in loco ubi prius parvam cellulam, sub nomine S. Mariæ-Consolationis e construxerant Confratres ejusdem venerabilis Societatis. Et dicti Reverendi Domini Eremitis jus ædificandi et habi-
tandi ac omnia eorum jura cesserunt.

3 In quo conventu, per annos decem, dum vixerat eadem Anna, habitavit idem B. Gregorius. Postea illa, circa annum ætatis suæ quinquagesimum quintum, ex hac vita migravit. Cumque Omnipotens, ut

contempto
mundo

una cum
ipsa ample-
ctitur insti-
tutum Ere-
mitarum,

et conventum
ædificat :

aurum in fornace, probaret servum suum Grego-
rium, permisit super servum suum persecutiones et
injurias, ita quod etiam de domo propria expellere-
tur a Fratribus suis, a loco ubi tot beneficia contule-
rat, in florida ætate sua annorum viginti quinque,
senili tamen in laboribus, vigiliis et orationibus,
prædicationibus, obedientia, castitate, maceratione,
paupertate et disciplinis, et denique in exemplis
sanctitatis ; et ubi talem gesserat vitam, quod eo
vivente potius Beatum quam Fratrem Gregorium
nominare solebant ; et tanto spiritu verba Domini
docebat, quod corda hominum sæpe ac sæpius in
melius converterentur ; hæresesque Arianorum
pullulantes confutabat, seminatæ a Buonvilla Ari-
minensi hæresiarcha ; qui ausus fuit glorioso S.
Antonio f de Lisbona Franciscano venenum tradere :
attamen impurorum hominum malitia tumescente,
ipsius Confratres, invidia virtutum Beati inducti, a
conventu prædicto proficisci jusserunt, et aliunde
habitare.

4 At ipse volens iter cœptum proseguire, Romam
versus iter agens, ad evitandum mundum se contulit
in montanis g Reti, in monte Carnerio, ad fontem
Columbum : ubi et in vicinis sciebat adesse con-
ventus h [Fratrum : quos fama erat] per vestigia
pauperis beatissimi Francisci [Christi] vestigia se-
quentes, Deoque inservientes, continuis gratis et
miraculis clarescere : et cum famulis Dei cohabita-
vit, inter alios Eremitas quosdam, etiam illic tunc
temporis habitantes, adejus vitæ extremum diem : et
annum centesimumdecimum octavum gerens ætatis
suæ, ad æternam gloriam convolvit, anno gratiæ
mcccxlvi, et die iv Maji, ut in Brevis Beatificationis
ejusdem.

5 Et jussu ipsius adhuc viventis, Confratres in
eodem loco in capsâ lignea deposuerunt cadaver
felix : et super indomitam mulam, sponte ibidem
(sic jubente Deo) oblatam, capsam posuerunt. Quæ
ductore nullo, nisi custodia Angelica, iter agens,
per civitates et loca, campanis ultro pulsantibus,
feretrum i deportabat. Et adhuc in aliquo ex dictis
locis, per traditionem, hoc accidisse ferunt, hocque
subsecutum. Dum pervenit ad patriam suam Veru-
culi, ibi pariter campanæ sponte sonantes, signum
lætitiæ dederunt. Populus, nesciens tanti operis et
eventus novitatem, timore compulsus, clamitat :
sed statim causa cognita et sacro k onere deposito,
in ecclesia S. Augustini d. terræ, in introitu portæ
ejusdem templi ad meridiem ; convolantis turbæ ad
novum prodigium timor et tremor in amorem con-
versus est et in lætitiâ. Detecto [autem] sacro
cadavere, et per quam plurimos recognito, magis
[lætati sunt], gloriam Deo dantes et honorem in
Sancto suo, qui populum suum visitavit et miraculis
decoravit. Et statim eadem mula mortua effecta est,
ne alio indigniori pondere gravaretur.

6 Dominante autem D. Galeotto Malatesta, qui
tempore Joannis XXII summi l Pontificis Ariminum
occupaverat, et terras multas, castra et fortalitia,
jussit d. Beato capellam construi, terramque præ-
dictam Veruculi pingi, et super eam B. Mariæ, S.
Nicolai et B. m Gregorii [imagines] ac ejusdem
Domus de Malatestis n insignia : et arcam ingentem
marmoream pro deposito : in qua adhuc, lignea
capsa delata per mulam, cum duobus ferreis o cin-
gulis, [intraque eam] prædictum cadaver ejusdem
Beati, conservantur ad æternam memoriam. Cum-
que in progressu temporis, adhuc D. Galeotto re-
gnante, miraculis claresceret ; [idem D. Galeottus
B. Gregorium] inter Beatos connumerari procuravit,
ut inter Sanctos positioni viam postea aperiret ;
et a Summo Pontifice Beatificationis Breve obti-
nuit, in civitate Avenionis, sub anno sexto p
ejusdem

D
EX 28
a quo
tua matre
expulsus an
ætat 25,

cum Fran-
ciscanis
vixit in
montanis
Reatinis :
E

g
h

mortui cor-
pus mulæ
indomitæ
impositum

i

campanis
ultro sonan-
tibus defertur
Veruculum,
k

F

l
et in proprio
sacello lo-
catur.

m
n

o

Pontifex
anno 1257
Beatis cum
adscribit,

p

tem Pontificatus, quod fuit circa annum Domini M. C. LXXVII.

7 Quod Breve, cum Vita et Miraculis ejusdem Beati, pluries vidisse mihi testati fuerunt fide digni et venerabiles Domini Pompilius Ferinus et Ascanius de Rannuciolis in conventu S. Augustini terræ Veruculi, specialiter tempore qu. Rev. Fratris Augustini Benzoni de eodem loco : quodque [dixerunt] cum narratione vitæ et miraculorum vidisse extrahere de arca prædicta. Et tanta claruit sanctitate et miraculis, quod antiquis temporibus populus Sanctum, et non Beatum Gregorium, nominare solebat : ut ego ipse vidi in archivio d. terræ, in q rogibus D. Bartholomæi Branchi, in inventario honorum præd. conventus S. Augustini, sub his verbis : Item super altare S. Gregorii. Sed quod de miraculis alias scripserim, non repetam.

ANNOTATA.

a Apparet non haberi hunc actum, nisi mutilum initio, ubi post invocationem Dei aut Sanctæ Trinitatis, verosimiliter legebatur nomen Notarii, annus, dies et aliæ de tempore scripti instrumenti notæ, quas optamus posse ex originali supplere.

b Sedit Honorius III ab an. 1216 ad 1227.

c Cæsar Ranuccius de Verucchio, post Vitas B. Joannis Canonici Ariminensis et B. Roberti Malatestæ, atque memorias sacras Oppidi Veruculensis, editas Arimini an. 1610, appendicem addit de prima ac vera origine familiæ Malatestæ; eamque ostendit et a Verucchio cognominatam in antiquissimis quibusque instrumentis, ab anno 1195 ac deinceps; et creditam exinde processisse, a Raphaele Volaterrano, Leonardo Aretino, Blondo, aliisque scriptoribus; quorum aliqui ejusdem familiæ clientes aut subditi, non fuerint (nisi res exploratissima foret) nobiliorem ex Germania originem illi detracturi, quoniam nuper conati sunt aliqui astruere, ex quodam Privilegio, sub nomine Frederici Barbarossæ scripto, velut anno MCLXXXV in Episcopio Spoletano confirmantis donationem Ottonis III et Conradi Imperatorum de civitate Ariminensi, factam Roberto Malatestæ : quod Privilegium contendit ille omnino spurium ac supposititium esse plurimis argumentis, prudenter præmonens, Illustrissimam illam familiam non egere Privilegiis falsis et impossibilibus; idque in opusculo, ipsius Marchionis Malatestæ Commissario generali Rutilio Tinelli inscripto; eique sententiæ subscribentem allegat pag. 8 ipsum Carolum Malatestam Marchionem. Quod ii notent velim, quibus durum est visum in Propylæo antiquario ante tom. 2 Aprilis, quod ut supposititia essent rejecta plura similia privilegia, quibus illustres multæ ecclesiæ nullo modo indigent ut jura sua et prærogativas tueantur.

d Mantenementum, conservatio, a Manutene re derivatum.

e Herrera de hoc conventu agens parte 2 pag. 543, ostendit, quomodo anno 1386 instituta in eo erat Confraternitas Scholæ S. Mariæ de Misericordia, forte ex memoria prioris instituti.

f Vulgari nunc cognomento, quod sepulturæ locus dedit, S. Antonius de Padua, colitur 13 Junii, quando Vitam dabimus; in qua is dicitur apud Ariminum convertisse Bonovillium seu Bonellum hæresiarcham, annos triginta in errore habentem, sic ut ad finem vitæ in vera religione perseveravit.

g Nunc Rieti, antiquis Reate, urbs Umbriæ : ubi requirenda loca hic indicata.

h Ecgraphum nostrum Concursus, quod correxi; et quæ deesse censebam, hic et deinceps, verba supplevi.

i Ibidem decorabant; exciderunt forsitan verba aliqua intermedia.

k Ibidem, honore.

l Sedit Joannes XXII ab an. 1316 ad 1334 pene exactum. Sub hoc autem an. 1333 Galeottus, Pandolfi Malatestæ filius, dicitur occupasse Ariminum : quia in ea occupatione laudem præcipuam retulit, primus cum suo signifero intrans urbem, non sibi sed patriuelli suo Ferrantino habendam, sicut narrat Cæsar Clementinus lib. 5 Historiæ Ariminensis : qui deinde lib. 7 ejusdem Galeotti res gestas prolixè et accurate pertractat, et narrat quomodo Galeotti Principatus, capto qui ipsi et fratri insidiabatur Ferrantino, cæperit anno 1336.

m Exprimatur illa a Cæsare Ranuccio in prædicto opusculo, in habitu Augustiniano, radioso capite, dextra librum sub axilla sustinens, sinistra cingulum ferreum disruptum prætendens, cum titulo Beati et epigraphe nomini subscripta ex Psalmo 104. Ferrum pertransiit animam ejus, donec veniret verbum ejus.

n Sunt ea, in viridi campo, capita integra humana tria.

o Ecgraphum ciliciis : sed correctionem probant quæ mox subjungemus.

p Innocentii VI annus 6 inchoatur die 18 Decembris anni 1352, cum quo et Ecclesiæ reconciliatus Galeottus, eodem anno, is qui Ludovici Bavari Vicarius antea fuerat, Ecclesiæ Vexillifer factus est, contra ipsos rebelles; itaque facile impetravit id quod in causa Gregorii postulabat.

q Rogito dicebatur instrumentum publicum, quod scribere Notarii rogabantur : Rogatum Latinius dicebamus.

APPENDIX

Ex Italico impresso Cæsaris Ranuccii.

Beati Gregorii Veruculi Augustiniani imago depicta cernitur antiquitus in sacristia S. Jacobi Bononiensis et alibi; ossa autem ejus, reposita in ecclesia S. Augustini Veruculi, semel dumtaxat quotannis demonstrantur populo, reseratis duabus capsis, quarum una lignea est et colorata, vinculisque ferreis et crate item ferrea instruitur; altera ex grandi marmore, ligneam semper intra se clausam continens. Utraque enim collocata erat sub quodam arcuato fornice, ubi satis belle expressa erat imago jacentis in morte Beati, inter Angelorum manus cereos prætendentium, cum epigraphe, HIC JACET CORPUS BEATI GREGORII V. id est, VERUCULENSIS. Modo compositæ illæ arcæ sunt in alio ac magis etiam decenti loco, videlicet ad sinistram majoris altaris. Quando autem ostenduntur prædicta ossa, concurrunt undique magna frequentia populi devoti ad ea veneranda, et capitibus imponenda cingula ejus ferrea : eo quod publica seniorum omnium traditione credatur hic Dei servus alibi mortuus esse, corpus autem adductum fuisse a mulo, citra ducentis obsequium divinitus huc directo, sonantibus ad augmentum miraculi nullo trahente campanis.... Vitæ ejus austeritatem testantur illi duo grandes circuli, quos ad nudam carnem gestari ab eo solitos, videmus hodie absque rubigine ulla, ruptum unum, alterum integrum. Ossa candido nitidoque gossypio decenter involuta, nescio quid vivacitatis et rubedinis præferunt, qui color in multorum Sanctorum ossibus notatur : non tamen ibi sunt omnia : integra autem est capitis testa, cum utraque maxilla multisque dentibus, et exuco cerebro, quod etiam cernitur, uti et pellis atque carnis nonnihil, adhuc firmiter ossibus hærentis, utpote non prorsus exuccæ. Dicunt autem omnes corpus diu integrum incorruptumque fuisse; sed male habitum in præteritis bellis ab insolentia militari, in hunc statum esse redactum. Dicunt etiam jurati testes, vidisse se olim appensa publice

Galeotti
Malatestæ
Principatus :

imago B.
Gregorii.

E

Aliæ alibi :

corpus a
priori loco
translatum
ad latus altaris :

F
duo ejus ferrei circuli.

Ossium reliquorum conditio præsens :

cultus ab antiquo.

per Breve
cum Vita et
miraculis
monstrari
solum.

q

origo familiæ
Malatestæ :

B

C

A publice anathemata votiva; et ejus ossa, tempore magnæ siccitatis fuisse in Processione circumlata, cum effectu pluviae mox obtentæ. *Hactenus ille, propter silentium Augustinianæ Chronicæ non dubitaturus de veritate prænarratæ traditionis, neque de auctoritate qua talis processio instituta fuit; si tunc in manibus fuisset Epitome Vitæ, quam dedimus.*

SYNTAGMA GRATIARUM

per B. Gregorium hoc seculo impetratarum,
ex instrumentis Notarialibus.

CAPUT I.

*Gratiæ ab anno MDCLII ad mensem Julium
anni MDCL notatæ.*

Instr. 1

Curantur
gravis dolor
oculi,

a

B
voto visitandi
corporis facto,

male affectus
cubitus,

C
attactu cin-
guli ferrei :

prout utrum-
que passæ
mulieres de-
posuerunt,

In Christi nomine. Amen. Anno ab ejusdem sanctissimo Natali MDCLII, Indictione x D. Urbano octavo Pontifice opt. max. sedente, die vero ii mensis Maji. Per hoc publicum instrumentum cunctis ubique pateat, et evidenter sit notum, qualiter coram me ac testibus infrascriptis personaliter constitutæ, honestæ mulieres, D. Dorothea, uxor Mag. Francisci Thedeschi, et D. Diamantes, uxor Mag. Baptistæ Mazzucchetti, ambæ de terra S. Marini a Fe-
retranæ diœcesis, cum præsentia dd. suorum viro-
rum, existentes ante portam oratorii Venerab. So-
cietatis sanctissimi Corporis Christi terræ Verucchi, prope plateam publicam, eadem D. Diamantes dixit, qualiter diebus proxime elapsis vexata fuit a dolore habito in oculo sinistro, tam vehementi quod vix sufferre poterat. Et quamvis medicamentis quæsi-
visset remedium porrigere, tamen dolorem evitare non potens, vovit B. Gregorio Augustiniano, obtulitque se paratam visitare ejusdem sanctas Reliquias, existentes in ecclesia Conventus S. Augustini Verucchi, invocavitque auxilium sanctum ejusdem ut liberaretur. Et prius obtinuit gratiam quam visitationem fecerit; eo quia evaso tumore oculi præfati et effugato dolore, sana, Dei gratia intercessioneque B. Gregorii, remansit; Deumque laudavit in Sanctis suis, et ad implendum votum hac die sepulcrum ejusdem Beati visitavit; obtentaque integra sanitate, modo, vigesima octava hora huius diei completa, auditis sacris divinis Officiis in eadem ecclesia, ad patriam proficiscitur.

2 D. Dorothea, gaudens et animo et corpore, dixit: Necesse est quod ego hic præsens narrationi gratiæ obtentæ per præsentem honestam D. Diamantem Mazzucchettam, compatriotam meam, non abscondam quod ex gratia huius Beati mihi contigit. Quod cum multis adhuc diebus vexarer a quodam incognito morbo, habito in junctura brachii et manus huius sinistrae, cum tumore et dolore; et veniens ad visitandas sanctissimas Reliquias B. Gregorii, adhuc dolore maximo persistente, rogavi Patrem Augustinianum, detinentem in manu cilicium ferreum seu cincturam, quam deosculantur ceteri fideles, pro devotione existentes in ecclesia S. Augustini; ut cilicio suprad. tangeret brachium meum, in loco ubi adest dolor. Quo tacto per d. Rev. Patrem, statim evasit dolor, et gaudens et sana revertor in patriam. Sicque numquam cessabo gratias referre et Deo et Beato isti, qui sit mihi et omnibus Christi fidelibus propitius.

3 Quæ omnia ego Notarius infrascriptus pro veritate ad perpetuam rei memoriam adnotavi, ut sancti Protectoris digna memoria posteris meis aliisque cernere volentibus remaneat: et sciant compatriotæ mei ubi refugiendum in tribulationibus et in his calamitosis miserisque temporibus, in quibus bella, seditiones, proditiones, murmuraciones, insidiæ, et omnium perfidiarum genera florent ac re-

gnant, et in quibus nil nisi solum interesse ceditur: sicque omnipotens Deus, per intercessionem huius Beati, nos protegere et adjuvare dignetur et patriam hanc et totum mundum a præfatis et aliis quibuscumque vitiis expurgare dignetur. Super quibus omnibus rogantes etc. Actum Verucchi, ante portam majorem oratorii Venerab. Societatis sanctissimi Corporis Christi, in via publica, in capella S. Petri, in contrata platea prope plateam communem et alia sua notissima latera; præsentibus ibidem Mag. Joanne Andrea Ghirardo de Verucchio, Mag. Baptista Mazzucchetto b Scarpellino, et Mag. Francisco Thedesco, ambobus de terra S. Marini testibus rogatis etc.

4 Et quia ego Hieronymus Cellius, publicus auctoritate Apostolica Notarius, præmissis omnibus interfui, eaque rogatus scribere scripsi et adnotavi; et sumptam copiam, licet aliena manu mihi tamen fida, cum suo originali, penes me et in rogatibus meis existente, collatione facta concordare inveni; ideo pro fide subscripsi, publicavi, et signo meo quo in talibus utor signavi requisitus etc. *Hoc aut simili modo singula instrumenta confirmat fide Notariali prænominatus Hieronymus Cellius; idem verosimiliter, inter cujus schedas, a patre forsitan aut avo relictas, inventa est epitome qualem supra dedimus. Non autem videtur nobis operæ pretium huius authenticationis formulam sæpius describere in sequentibus, uti neque nomina testium qui ad gratiæ narratæ confirmationem nihil faciunt; sed solum adstipulantur ut præsentibus quando illæ coram Notario narrabantur; denique nec ipsum locum in quo recepta depositio scrupulosius describere, ut hic factum vides, magnopere ad rem facit; quare etiam ista studio brevitatis reseui, exemplum in hoc primo instrumento exhibuisse contentus.*

5 In Christi nomine. Amen. Anno Jubilæi, ab ejusdem sanctissimi Natali MDCL Indictione iii D. Innocentio X Pontifice Opt. Max. sedente, die vero vi mensis Junii. (Et sic deinceps incipiunt cetera omnia eodem anno confecta, demptis tribus ultimis; ut satis nobis deinceps futurum sit, aliis omissis mensem ac diem notare) coram me etc.... Stephanus et Thomas fratres, et filii qu. Petri Cantellæ de Verucchio Ariminensis diœcesis, exposuerunt qualiter ex honesta muliere D. Catharina, filia Cæsaris Majacci, d. Stephanus, ejusdem legitimus maritus, habuit Petrum Franciscum, amborum filium, jam ætatis suæ complentem annos sexdecim menses quinque et dies tres. Et per spatium annorum tredecim et mensium trium vitam in prospera sanitate duxisse: sed postea, sic jubente Deo ad suam et Sanctorum suorum gloriam, in gravem morbum incidisse, et talem quod per medicamina humana curari minime poterat, quamvis omne humanum medicamen adhiberi procuraverint. Et in eadem infirmitate permansisse annis duobus et mensibus octo; adeo quod ex causa prædicta stantibus excessivis doloribus; propter apostemas tabo continuo emanantes, attractione nervorum, febre, continua corporis debilitate, deficientia virium et spiritualis vigoris, nec manus, crura, pedes, nec aliam corporis etiam minimam partem movere poterat, sed tantum linguam, instar Job [dicentis] derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos, et, quod malum malorum dici debet, ad propria naturæ indigentia non poterat se aptare sine domesticis auxiliis, cum doloribus ut sic dixerim inferni, propter amotionem ossium et nervorum attractionem: ex quo procedebat, quod etiam grabatum, instar paralytici piscinæ, de quo, in Evangelio [Joannis] Evangelistæ Domini, reaptari non poterat sæpius per menses sex et septem, quamvis pii parentes id facere procuraverint: ita ut nec vivum nec mortuum cadaver habere tenerent.

petentes publicum de iis instrumentum.

Instr. 2

Sedecennis puer tabe confectus et membris attractus.

F

per annos 2 menses 8.

29 Maji delatus ad tumulum Beati

INSTRUM.

petit admo-
veri suo genu
dextro caput
ejus :

quo facto ip-
sum exten-
ditur et vi-
vificatur.

Idem eo re-
latus 6 Junii,

morbis se libe-
rum profite-
tur,

ad domesticis personis jucunditati erat indici-
bus inenarrabilis Petri-Francisci patientia, quam
omnipotens Deus misericordia et pietate sua compen-
sat, in qua sperantes et Sanctorum suorum inter-
cessione, sub die xxix mensis Maji currentis annis
MDCL, consecrationis templi eremitarum S. Augu-
stini terræ Verucchii, et apertionis marmorei depo-
siti B. Gregorii, ejusdem Ordinis Eremitarum S.
Augustini Verucchiensis, sumpto in linteamino
mundo super propriis humeris Petro-Francisco dd.
Stephanus pater et Thomas patruus carissimus, ip-
sum Petrum Franciscum semivivum detulerunt ad
d. B. Gregorii depositum, per totam d. diem uni-
verso populo Verucchiensi et forensibus apertum,
concurrentibus præ devotione in Beato, credentibus
et Christi fidelibus cœlestem odorem spirante : ubi
vivam spem in Deo et in Beato suo habentes, sup-
plicaverunt adm. Rev. P. Baccalaureum Joannem
Antonium Param, Priorem et Superstitem d. Con-
ventus, et ejusdem beati depositi singularem curam
habentem, sicut et ipse Petrus-Franciscus, quatenus
ex ejus benignitate et caritate dignaretur, cum capite
seu osse capitis ejusdem Beati tangere crura attracta
coxendicibus ejusdem pueri, et specialiter dexterum,
effectum taliter attractum per attractionem nervo-
rum quod natum initium ei affixum extiterat, adeo
quod nec vi, nec medicamentis, nec humana indu-
stria amoveri poterat : itaque, propter temporis lon-
gitudinem et dierum, pes ejusdem lateris, præ con-
tinua existentia ex qua aliter moveri non poterat,
callem recurvum et induratum generavit, prout et ego
Notarius infrascriptus vidi cum infrascriptis testibus.

7 Quibus precibus et supplicationibus Rev. adm.
P. Baccalaureus correspondens, hortatus fuit eum-
dem Petrum Franciscum et prædd. Stephanum et
Thomam, ad habendam rectam fidem in Deum, qui
per intercessionem Beati poterat eidem omnimo-
dam sanitatem largiri; et super inde, si non debi-
tis, saltem per ipsum possibilibus porrectis precibus
et orationibus, accensis luminibus omni reverentia,
sumpto ex sacro deposito venerabili capite Beati,
cum eo tetigit primo ejusdem dexteri cruris genu
(mirabilis quidem Deus in sanctis suis : non sine
lacrymis hoc factum mirum et memoria dignum
scribam) in quo nec vitalem spiritum, nec carnem,
nec sanguinem habebat : statimque genu extendit,
paulo post pedem incallitum movit, et paulatim crus
totum : et quod mirabilius est, sanguis, cognoscens
omnipotentem factorem suum, in genu, crure et pe-
de concurrit, et gratiæ Beati correspondit; sicut et
sanguine plenum, palpabile, et rubicundo colore
instar sani hominis egomet ipse vidi : adeo quod ad-
stans populus lacrymis et precibus omnipotentis Dei
misericordiam invocaret, et de obtenta gratia gra-
tias ageret : et eo magis, quia d. puer, qui antea
cruciabatur ex apostemis tabo profluente maximis
doloribus, attestatus fuit se a febris et ab ejusdem
vitæ doloribus liberum fore, et firmam fidem in
Beato habere pro integra sanitate.

8 Et hoc mihi pluries interrogatus confessus fuit
hac suprad. die vi currentis mensis Junii, secunda
solennitatis d. Pentecostes, existens delatus iterum
ante arcam et depositum d. Beati, sedens super qua-
dam sede lignea, ad effectum iterum habendi bene-
dictionem cum eodem venerabili capite : quod sibi
oblatum pluries osculatus est, et cum eo tacto ite-
rum genu et crure præd. denuo confessus est se li-
berum a doloribus, febris et angustis : et ultra soli-
tum, post dd. sacros tactus et benedictiones, in
domo super sedes et cubile sedere, manus et brachia
movere, aquam benedictam a semetipso sponte sua
accipere, vivamque fidem in Beatum habere et in
Dei misericordia : ita quod omnimodam sanitatem

sperat, sic jubente Deo, et non aliter, se totaliter
remittens benignitati suæ. Faxit Deus, quia in
puero isto omnia mirabiliora erunt : quia tantum
hominis nomen et effigiem habet, ex quo præ
infirmittatis longitudine tantum pellem et ossa reti-
net, interiora locum ventris non occupant, et
ventrem cum schena e annexum habet, ita quod
cadaver et mumiam f diceres : sed quod admirabile
annotavi, faciem hilarem, jucundam et jubilantem.

9 Sicque sacris [tactibus] completis et benedi-
ctionibus factis per adm. R. P. Baccalaureum Joan-
nem-Mariam Dulcium de Verucchio, ejusdem Or-
dinis Eremitarum S. Augustini, post celebratio-
nem Missæ per eum ad altare S. Nicolai g cui adsti-
tit et eum audivit cum omni jucunditate, puer præd.
Petrus-Franciscus delatus fuit ad propriam habita-
tionem, in ædibus parochialibus S. Blasii : cui, in-
tercedente eodem B. Gregorio nostro apud omni-
potentem Deum, et omnibus Christi fidelibus
concedatur et animæ et corporis perpetua valetudo;
et mihi spiritus et sufficientia ejusdem gratias et
miracula virtutum annotandi, ut posteris, terrigenis
et externis, sit condigna æterna memoria, incita-
mentum in tanti Beati devotionem, in Sanctorum
gloriam, sanctæ matris Ecclesiæ et fidei propagatio-
nem, et hujus patriæ nostræ Verucchii beneficium :
meque et omnes terrigenas suos precibus suis di-
gnos efficiat, ut in cœlestibus eum invisere et cum
eo sine fine gaudere [possimus]. Super quibus etc.
Actum in templo præfato S. Augustini, quod situm
in burgo terræ Verucchii, in capella S. Blasii juxta
sua notissima latera, ante depositum ejusdem B.
Gregorii; præsentibus ibidem Capitaneo Josepho,
filio Petri Pauli Masia, et Paulo qu. Joannis Can-
duccii, ambobus de Verucchio, testibus rogatis etc.
Et quia ego Hieronymus Cellius etc.

et pergit ex-
hausti cor-
pusculi inte-
gram sani-
tatem sperare.

ANNOTATA.

a S. Marini nomine geminum est oppidum, utrum-
que 3 p. m. distans Verucchio alterum minus, in Bo-
ream tendens Ariminum versus et ad hujus diœcesin
pertinens; alterum in meridiem versus et ad diœcesin
Feretranæ civitatis vulgo S. Leonis urbem.

b Scarpellinus, latomus seu sculptor, scarpellare in-
cidere, sculpere.

c Vita hic pro corpore sumi videtur, idiotismo Ita-
lico: sic alibi legi aliquem tota vita, id est, omnibus
membris, contractum.

d Nam Pascha eo anno 1650 fuerat 17 Aprilis,
adeoque Pentecoste 5 Junii.

e Schena, vel Schiena, Italice vocantur lumbi, seu
potius dorsum a scapulis ad cingulum.

f Mumia, cadaver exuccum, qualia ex Ægypto ad-
feruntur, vulgo Mummi, ab Arabico mum, cera: sole-
bant enim Ægyptii cadavera aromatis condita cera
involvere, teste Herodoto: Vossius ab Amomo, quasi
Amomiam dici magis probat.

g S. Nicolaum Tolentinatem hic intelligo: quod is
Ordinis Augustiniani Sanctus sit, et in omnibus fere il-
lius ecclesiis altare habeat vel sacellum.

CAPUT II.

Gratiæ descriptæ mense Julio anni 1650.

In Christi Dei nomine... anno MDCL... die vero
mensis Julii xvi. Universis et singulis infrascripta
visuris et lecturis Sacerdotali more tacto pectore
affirmo Deumque attestor, qualiter ipse Baccalau-
reus Fr. Joannes Antonius Para Verucchiensis,
Ordinis Eremitarum S. P. N. Augustini, coram Do-
mino Notario et testibus infrascriptis, deposui et
verissimum esse dixi, quod de anno a nativitate
D.

Instr. 3

Sacerdos Au-
gustinianus
profitetur,

A D. N. Jesu Christi mdcxxviii, gravissima, non periodica, sed continua febris in mense Junii letaliter laborabam: et quamvis humanis remediis usus omni cura fuerim, attamen gravius eodem morbo semper afficiebar. Quare multis diebus ab ea infirmitate acerbissime vexatus, atque omnibus fere viribus destitutus; tandem B. Gregorii de Cellis nostri, Augustiniani Verucchiensis, pie pro meis viribus invocato auxilio; et ad ejus sacrum depositum, ut potui, ex cella, in qua ægrotabam, maximo cum labore itinere habito; statim ac genua flexi, et vehementius exiles meas preces ad eum porrigere cœpi, maximam sudoris copiam e meo capite ac toto corpore emisi, ita ut a fronte sudor emanans, ab arcæ d. Beati summitate ad terram usque deflueret; et humor aqueus, a reliquis corporis mei partibus profluens, indumenta omnia etiam extrinseca totaliter madefaceret. Unde ab eodem loco sacro non assurrexi, quin penitus ac omnino omnipotens bonorum omnium munificus impertitor Dominus, ejusdem B. Gregorii meritis et intercessione, cumulatissimam pristinam sanitatem restituit.

quod anno
1628 a letali
continue fe-
bri,

11 Insuper fatear oportet, quod de anno ab ortu ejusdem Christi D. N. mdcxxxv, post ejus humana Natalitia ischiadico dolore adeo angebar, ut coxendice, et femore, et crure dextro summo opere impedito, parum et quidem laboriose incedere et ambulare valerem, et assidue per aliquot menses sequentis anni mdcxxxvi valde claudicarem: quia nervi a me extendi difficile vel retrahi nisi magno cum dolore non poterant. Et quoniam hujusmodi infirmitas humana sapientia curari vix poterat, ipse humanis medicamentis diffusus, ad cœlestia, quamvis indignus, mentem exi; atque ad opem apud summum Deum, B. Gregorii nostri Augustiniani Verucchiensis [intercessione impetrandam] suppliciter confugi; ut mihi ab eodem Deo, morborum omnium divino medico, sanitatem impetraret. Quod illico ita factum est. Nam precibus meis, licet indignis, ab eodem Beato susceptis, nondum eas effundere destiteram, et perfectam assecutus fueram sanitatem. In cujus rei memoriam ad sacrum d. Beati monumentum, argenteam cum crure coxam, ex voto quod adhuc cernitur, ibidem obtuli.

anno 1640
ab ulceribus in
crure enatis

12 Unde jure et merito de Sancto tutelari meo addam, quomodo de anno ab ejusdem Domini Servatoris nostri ortu mdcxli, ob frequentia et quidem longissima itinera, æstivo tempore a me habita [contigerit mihi] in crure dextero juxta pedem tria profunda foramina apparuisse, ex maximo tumore oborta, a quo in d. crure acerbius vexabar: ex quibus cruor et tabum assidue effluebant, ac penitus ad gradiendum inhabilem me reddebant, nec adhibita ab arte medicamina unquam proderant. Unde efficacissimam alias apud Deum omnipotentem expertus B. Gregorii nostri Augustiniani Verucchiensis intercessionem, et in omnibus necessitatibus et angustiis meis ad auxilium et opem mihi ferendam ejus facilitatem; mentem et animam, qua potui, ad Deum pietate eveli, ac eodem Beato mediante divinum auxilium imploravi. Sed, o clementissime Deus! preces incassum nequaquam obtuli: quia statim tabum, cruor, et sanguis defluere destitit; foramina continuo evanescent; et cruris obtenta sanitate, illico convalui. Quocirca argenteum, ex voto præmisso, crus ad sacram ejus arcam, in qua ejusdem Beati venerabile corpus jacet, et gratiis ac mirabilibus miraculosisque operibus quotidie claret, detuli; et gratias pro viribus meis Deo ipsi et eidem Beato humiliter enixeque egi.

13 Verum neque id quoque omissum faciam, me, viginti et amplius annorum spatio, acerbissimo dentium dolore cruciatum esse; adeo ut ad virilem æta-

Maji T. I.

tem vix pervenerim, quin omnibus dentibus ab hujusmodi doloris asperitate privatus omnino fuerim. Attamen sæpius, Deo sic dante et eodem B. Gregorio nostro intercedente, a doloris et cruciatus nimia acerbitate, repente immunis liber incolumisque extiti. Quamobrem ne tantorum beneficiorum et gratiarum hominibus inmemor omnino videar, ut posteritati exemplar relinquerem, hæc omnia, prout mihi verissime contigerunt, et a summo largitore Deo, interveniente glorioso nostro B. Gregorio Verucchiensi, concessa sunt, propria manu hic exarare constitui ac volui, ad laudem omnipotentis Dei, ad gloriam et pietatis accessionem, nec non ad religionis augmentum erga eundem Beatum: Dominumque Petrum Francum Ser-Anzalonium, publicum hujus nostræ terræ Verucchiensis Notarium, una cum testibus infrascriptis [Hieronymo Cellio et Horatio Nuccio] rogavi ut hanc meam veram depositionem et juratam attestationem sua testificatione confirmare et munire vellent, validamque reddere non gravarentur. In quorum fidem hæc omnia tamquam verissima affirmavi et dixi, atque hic scripsi meaque subscriptione corroboravi. *Hactenus ille et sequuntur tum ipsius, tum testium ac Notarii prædictorum subscriptiones.*

14 In Christi nom.... xiii mensis Julii.... honesta mulier Gentilis, filia qu. Jacobi Castellani, et uxor qu. Mag. Petri Franzoni, fabri cœmentarii de Verucchio, breviter mihi exposuit, qualiter per tres menses continuos proxime transactos currentis anni mdcxl, vexata fuit a doloribus ortis in pede sinistro ejusdem personæ, adeo quod ex semetipsa movere non poterat, nec aliquid agere, nec etiam aliquantulum de loco ad locum [ire]: et si filii pro alimentis et aliis pro ejusdem vita necessariis coacti erant eam movere, dolores vehementiores fiebant, doloresque doloribus augmentum præbebant; ita ut ex causis prædictis morituram se tenebat, et omnibus adhibitis medicamentis nihil proficiebat. Sicque destituta, audiens famam miraculorum et gratiarum B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, vovit per septem vices visitare arcam depositi ejusdem Beati, existentem in ecclesia S. Augustini terræ Verrucchi, prout in proxime elapsis diebus visitavit. Ex quo facto in continenti tantum sanitatis recuperavit, quod potuit votum adimplere; et indies magis sanior facta est, ita ut hac præsentis die, quæ fuit ultima visitationis, in totum dolores evanuerint. Et in signum et memoriam gratiæ obtentæ, tumor in pede prædicto et crure remansit, sicut cicatrix in milite a pugna et bello regresso: et læta ac gaudens gloriatur pedem omnibus ostendere, ambulare, et ad feminilia negotia sua operam dare; sicut et ego cum infrascriptis testibus [Magnif. Dominis Adaucto et Nicolao ejus filio de Pappiis ambobus de Verucchio] vidi et pro veritate adnotavi. Non desunt gratiæ Beati istius his calamitosi temporibus, omni malitia plenis, quæ ab aliis sapientioribus calamis describentur: solum nos nobis deficiamus, cessantes ad tantum Protectorem confugere, qui nemini unquam in honestis petitis gratiam denegavit. Rogo te, beate terque beate Pater, ut sis mihi in doloribus, afflictionibus et necessitatibus meis adjutor, totique familiæ meæ: si autem ab eis, pro Christiano exercitio meo, dignus non efficior sublevari; saltem [feram eas] tali patientia sufficienti ad meritum gloriæ, quam precibus tuis mihi tribuat omnipotens et misericors Dominus, qui trinus et unus regnat in æternum. Super quibus etc. Actum in apotheca aromataria Magnif. D. Adaucti Pappii, sita intus terram Verucchi....

15 xiii... mensis Julii... Sebastianus qu. Hieronymi Benzoni de Verucchio... exposuit qualiter per

69 aliquot

D
EX MAS.
INSTRUM
et sæpius a
dentium
cruciatu li-
beratus sit:

de iisque pu-
blicum in-
strumentum
signat.

Instr. 5

Mulier ex pe-
dis dolore
trimestri
moveri im-
potens,

facto voto
gradi incipit
eoque imple-
to convalescit,

F

quo viso No-
tarius ipse
Beatum in-
vocat.

Instr. 6

EX V.
INSTRUM.
*Vir pauper a
febris et surdi-
tate liberatur.*

al... dies proxime decursos, gravatus repperiea-
bri, orta ex quodam tumore et livore magno,
quem in collo a parte posteriori habebat, descen-
dente ex capite, ex quo vires et auditum perdiderat.
Ex quo morbo et paupertate vexabatur adeo quod
victum sibi et pauperrimæ sorori ejusdem procu-
rare non poterat. Sed die in currentis mensis Julii
MDCL Dominica, confugiens ad arcam patris pau-
perum B. Gregorii Augustiniani, existentem in ec-
clesia S. Augustini terræ Verucchi, statim sanita-
tem recuperasse attestatus est, et amplius nec a
febre nec a magno tumore vexatum fuisse, et om-
nimodam valetudinem ob intercessionem ejusdem
B. Gregorii obtinuisse, prout tactis etc. juravit etc.
rogans etc. Actum in cortili Parochialis ecclesiæ
S. Petri...

Instr. 7

*Pastor Veruc-
chien. recipit
gradiendi fa-
cultatem:*

B

16... XIII mensis Julii... Adm. Rev. D. Step-
hanus Canduccius de Veruc... confessus est, proximis
diebus elapsis, in cruribus gravi morbo laborasse,
adeo quod difficillime ambulare poterat, ob humo-
rum concursum. Et stante sibi necessitate visitandi
infirmos et celebrandi in ecclesiis parochialibus
ejusdem curæ suppositis SS. Andreae et Blasii, gra-
vabatur angustiiis visitationum, curarum et dolorum.
Sed confugiens ad animæ et corporis consolatorem
B. Gregorium Augustinianum, talem obtinuit sanita-
tem, quod et curæ celebrationibus et visitationibus
satisfacere potuit et potest; et recognoscens omne
beneficium sanitatis ab eodem, rogavit me etc. Actum
ubi supra.

Instr. 8
*puella usum
impeditæ
manus.*

17... XIX mensis Julii... honesta juvenis D. Ur-
sula, filia qu. Benedicti Galli de S. Archangelo in
Vado, incola terræ Verucchi... dixit se diebus ela-
psis, laborasse quodam incurabili morbo in manu
dextera, adeo quod nec digitos nec manum movere
poterat, nec sibi ipsi victum laboribus suis procurare
præ nuntio dolore et tumore maximo. Vovit visitare
arcam, ubi sacræ Reliquiæ B. Gregorii Augustiniani
Verucchiensis servantur in ecclesia S. Augustini
terræ Verucchi, et die XV d. mensis Julii MDCL Ve-
neris, accessit ad ecclesiam præd. et fide et spe viva
in Deum et intercessionem ejusdem Beati, per tres
vices in modum Crucis tacta arca marmorea ejus-
dem Beati exterius, statim dolores cessarunt, disper-
sus est tumor, et totalem obtinuit sanitatem. Et ego
Notarius cum infrascriptis testibus [Gregorio filio
Mei, et Cæsare Antonii Facciardi de Verucchio]
eamdem D. Ursulam vidi d. manu dextera laboran-
tem... Actum in aditu domus meæ, sitæ intus ter-
ram Verucchi, in capitanata S. Thomæ in contrata
Postarelli...

Instr. 9.
*Notarius
quidam sto-
macho vehe-
menter labo-
rans,*

C

18... XX Julii Hac præsentī fide pateat, quod cum
ego Petrus Franciscus Marzalonius, civis et Nota-
rius publicus terræ Verucchi, ætatis meæ annorum
XLVII, per multos et multos dies continuos stoma-
chi dolore atroci fuissem concussus, multisque re-
mediis usus nullum unquam ab his recepissem refri-
gerium; ita ut die XXIII Junii proxime præteriti tam
vehementes fuissent cruciatus, ut vix mihi respirandi
locus existeret ex nimia cordis mei passione præ
dictis doloribus: tandem, Deo ita jubente, præ mente
mihi venit assiduus et mirabilis concursus quamplu-
rimorum tribulatorum, qui per recursum per ipsos
factum ad intercessionem B. P. Gregorii Augusti-
niani in ecclesia adm. RR. Patrum Eremitarum
terræ Verucchi, et concivis nostri, cui optime en-
comia decantari possunt, consolator afflictorum et
salus infirmorum, o bone Jesu, pristinam sanitatem
adepti fuerunt. Ego itaque meritis tam præclari solis
cœlestis confusus, animo sine dubio frigidus, ad ter-
renum corpus meum radiis tanti solis calefaciendum,
auxilium d. beati Patris concivis mei, et artis meæ
particularis Patroni, implorare ausus fui, ut apud

Deum opt. max. et beatam Virginem Mariam pro
mea pristina valetudine intercedere dignaretur. Fac-
toque per me voto de accedendo per tres vices, die
Sabbati qualibet vice, ad arcam depositi sacri d.
beati Patris, eademmet die tanti cruciatus, antelap-
sum tertiæ horæ noctis d. die non tantum doloribus
liberatus extiti, sed fere pristinam sanitatem repor-
tavi: et inde semper de bono in melius [procedens]
dedi gratiam Deo et intercessioni d. Beati. Quare
ne præclara Sanctorum [beneficia] mortalibus abscon-
dantur, ego qui supra, ad honorem et gloriam om-
nipotentis Dei, B. Mariæ semper Virginis, et d. B.
P. Gregorii, humiliter in his actis omnia quæ mihi
contigerunt redigere censui ad perpetuam memoriam
et decus, d. beati Patris, paradisi concivis, et piorum
Christianorum exemplum et devotionem. Ita ego
Petrus Franciscus Marzalonius plene attestor et fide-
dem facio: et ad majus robur propria manu scripsi
et subscripsi, et meo tabellionatus signo munivi.

19... Quintilis mensis die XXI. Mirabilia omni
tempore per Sanctos suos operatus est Dominus,
quia mirabilis est in Sanctis suis. Idcirco in B. Gre-
gorio Augustiniano Verucchiensi mirabilem seipsum
semper ostendit Deus; quia per centum decem et
octo annos ei sancte famulatum præbuit. Verum in
me Franciscum-Mariam et Franciscum fratrem
meum, adolescentes et ambos D. Joannis-Mariæ
Borghesii Verucchiensis filios, mirabiliorem, eodem
Beato precante, se prebuisse vidimus. Per multos
namque annos febris quadam languida, quam vocant
hecticam, continua corporis et animi perturbatione,
nulla quiescendi remissione concessa, virium pene
omnimoda deficientia, ita ut pulsus valde debilis
fuerit, adeo quod ad Minorum medicorum tactum
vix pervenerit et fere extinctus apparuerit, assidue
laboravimus: quinimo nobis ad vespertas gravior
quotidie calor, doloris et febris inferebatur accres-
cio. Quamobrem expertis hinc inde plurimis medi-
corum remediis, pristinae sanitati nullo modo ac ra-
tione consulere potuimus. Extremum tandem illud
accidit, ut acerbissimi morbi viribus afflicti penitus,
super lectum letaliter strati, diem ultimum obire ar-
bitraremur. At vero auditis, imo visis mirabilibus
et miraculosis ejusdem gloriosi B. P. Gregorii Cellii,
Ordinis Eremitarum S. Augustini, operibus; nos
quoque ad ejus patrocinium, divino suffulti auxilio,
piis precibus, ut nobis datum fuit, confuginus, quo
a summo febrientis socrus Simonis medico, corporis
et animæ salutem et incolumitatem nobis implora-
ret.

20 Continuo, mirabile dictu, verum ut ab omni-
bus pro certissimo et exploratissimo habeatur factum
Deo dignissimum; Domino concedente, eodem Beato
pro nobis interveniente, ad instar beatissimi Aposto-
lorum Principis socrus pene emortuæ, e stratis no-
stris incolumes consurgimus, viribus corporis integre
restitutis. Faciebusque nostris priori nitore, colore
et juvenili rubedine eodem temporis spatio mirabili-
ter et miraculose concessis, ad sacras Divi Augustini
ædes et sacrum monumentum, in quo præd. Beati
semper olens cœlesti odore et superna suavitate ve-
nerabile corpus jacet, advolavimus; atque in signum
obtentæ gratiæ argentea vota obtulimus; nec non ibi
toto conatu quam humillimas, Deo imprimis, postea
ipsi Beato omnipotentis omnium opificis servo, pro
adepta valetudine, gratias egimus atque retulimus.
Quocirca ne tanti beneficii et gratiæ immemores vi-
deamur, imo præcones perpetuo nosmetipsos exhi-
beamus, ac ceteros Christi fideles ad tam prægrandis
servi Altissimi devotionem excitemus atque impel-
lamus; hæc mei Francisci-Mariæ antedicti manu pro-
pria, annuente et sponte jubente d. Francisco fratre
meo, omni meliori modo quo potuimus scriptis tradere
voluimus,

D
*ipso die facti
voti se adju-
tum profi-
etur.*

Instr. 10...
*Fratres duo
hectica con-
sumpti.*

E

*ac pene mo-
ribundi,*

F

*subito se re-
stauratos
agnoscunt.*

A volumus, coram D. Notario et testibus : *quod factum speciali instrumento die xx Julii.*

Instr. 11
*Difficili par-
tu soluta
mulier,*

21... Die xxvii Julii. Omnipotens Deus numquam deficit effectus divinæ ejusdem misericordiæ ostendere, modo ex semetipso et modo per intercessionem Sanctorum suorum, continuo et quotidie in necessitatibus miserabilium creaturarum utriusque sexus, cujusvis status et conditionis existant, prout ex subsequentibus clare cognosci potest. Quoniam cum Mag. Octavius Landus de Verucchio et honesta juvenis magnif. D. Magdalena, filia Magnif. D. Vincentii Barbarini de Sabiniano, ejusdem uxor, in maxima afflictione morarentur in mense Julii anni MDCXLVIII, eo quod ipsa mulier per aliquot dies in doloribus partus versaretur, et ad lucem devenire [infans] non poterat, non obstantibus quibuscumque medicamentis apposis et adhibitis; hoc factum visum fuit ad gloriam Dei et Sanctorum suorum. Quia recursum habens ad intercessionem beati Protectoris nostri Gregorii Verucchiensis Augustiniani, ipso statim quasi preces recurrentium obviante et præveniente, sub die xii ejusdem mensis Julii, felicissime peperit masculum. Ex quo factum est quod pii parentes Deo et ejusdem Beato nostro gratias infinitas egerunt, et ex ejus intercessione partus expeditionem, celeritatem et felicitatem agnoverunt et agnoscunt : et sacro baptismatis lavacro condito in ecclesia plebis hujus S. Martini, et nomine Achillis imposito, sub tutela tanti Protectoris servare procurant.

*Alium eum-
dem ex lapsu
claudum*

22 Et quia varii sunt eventus humanæ vitæ ac sæpe infortunia, ad exercendum hominum corda et patientiam, sic Deo jubente; accidit quod nondum anno expleto cecidit inadvertenter, ex prava custodientis cura Et proinde dicta de causa idem puer Achilles privatus remansit motu, usu, et vi coxendicis dexteræ, adeo quod procul dubio claudus et inhabilis ex defectu prædicto efficeretur. Quare parentes et jugales prædicti iterum voverunt, et ad eundem sanctum Protectorem B. Gregorium iterum recursum habuerunt, et vespere unius diei facto voto, de mane sequenti, xii currentis mensis Julii MDCI, obtinuerunt gratiam sanitatis pueri. Qui in signum obtentæ sanitatis, de mane prospicientes, in coxendice ejusdem pueri invenerunt prodiisse quemdam parvum nigrum tumorem : et exinde puerum ex semetipso stantem, et deinde indies magis commodius ambulanti, omnimodam sanitatem obtinuisse. In signumque gratitudinis veste alba ejusdem Ordinis S. Augustini eum induerunt; sicut ego Notarius infrascriptus et alii talibus vestimentis indutum vidimus et videtur a conterraneis. Quæ omnia vera fuisse et esse medio ejus juramento attestatus est ipse Magnif. Octavius.

*sanum reci-
pit :*

C In signumque gratitudinis veste alba ejusdem Ordinis S. Augustini eum induerunt; sicut ego Notarius infrascriptus et alii talibus vestimentis indutum vidimus et videtur a conterraneis. Quæ omnia vera fuisse et esse medio ejus juramento attestatus est ipse Magnif. Octavius.

Instr. 12

*alia a dolore
stomachi et
febris conti-
nua sanatur.*

23... Ultima mensis Julii... honesta mulier D. Antonia, filia qu. Alexandri Tondini, uxor Domini Julii de Verucchio, exposuit qualiter tribus mensibus elapsis proxime decursis, vexata fuit ex quodam maximo dolore in stomacho ejusdem personæ et febris continua, ex qua tenebatur morti subjecta; quia cum omnia possibilia medicamenta adhibuerit, nihil proficiebat, et indies magis declinabat. Quare audiens quotidianas gratias, habitas a recurrentibus ad intercessionem B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, vovit septies visitare sepulcrum ejusdem Beati. Et statim facto in corde voto, cessaverunt dolor stomachi et febris; et adhuc non impletis vicibus visitationis sacræ, Dei gratia extra periculum reperitur; ut pro veritate fassa est, rogans me Notarium de præmissis etc.

CAPUT III.

Gratiæ mense Augusto anno 1650 testatæ.

In Christi nom... x mensis Augusti... Thomas qu. Petri Cancellæ de Verucchio dixit, et palam et publice attestatus est verbo veritatis, qualiter ipse et honesta mulier D. Ursulina, qu. Roberti Silvestri de Chiocchis de eodem Verucchio, uxor ejusdem, vexati fuerint ambo a continua febre, ita quod parum salutis ac vitæ sperabant, eo quod indies magis morbus præd. et dolores crescerent : et a medicis ac medicamentis destituti, pro futura vita de temporalibus et spiritualibus providere studebant. Sed factum est quod, sic jubente Deo ad sui et Sanctorum suorum gloriam, in domo habentes puerum, nomine Petrum-Franciscum, eorumdem nepotem ex fratre, qui non multis abhinc diebus nec vivi nec mortui hominis effigiem habebat, sed utriusque cadaver [videbatur], propter acerbissimam infirmitatem ac incurabilem Qui mediantibus precibus ipsorum jugalium et ejus parentum ac sui ipsius, ad intercessionem B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, ab omnipotenti Deo sanitatem obtinuit, prout quisque videre potest. Sic et ipsi jugales, tanto Protectore cognito, prævia, si non debita, saltem possibili fide, ad ejusdem Beati intercessionem devote recurrentes, omnimodam et pristinam recuperarunt sanitatem, et modo in statu sanitatis existunt. Super quibus ipse Thomas rogans me etc.

Instr. 10
*De conjuges
continua
febris pericli-
tantes,*

*sanato eo-
rum nepote
etiam ipsi
gratiam im-
petrant.*

E

25... xx Augusti. Hac præsentī fide cunctis pateat, quod ego Jacobus Borghesius, Notarius publicus Verucchii, magno capitis dolore detentus rabi- daque febris afflicto fui, atque multis adhibitis remediis gravius me semper habebam, ac morbus indies vehementius ingravescebat Humanis tandem remediis diffusus, ad B. Gregorii Cellii Verucchiensis Ordinis Eremitarum S. Augustini, tot tantisque miraculis et gratis illustrati, opem confugere decrevi : atque humillimis precibus ab eo petii ut me ab hac infirmitate eriperet, ac salvum redderet. Id quod (mirabile dictu!) eodem die quo auxilium ab ipso imploravi, ipsius Beati intercessione, a Patre luminum et Datore munerum consecutus fui. Unde ego pro obtenta gratia vovi, priusquam alio vestigium ponerem, S. Augustini ædem adire. Postea, cum paucis post diebus in morbum suprascriptum iterum incidissem, ejusdem Beati implorato auxilio, pristinam de integro adeptus fui valetudinem : et hoc scriptis mandare volui, quo clarius B. Gregori commiserationem in suos et patrocinium patefaciam, aliosque ad ejus opem implorandam et gratiam requirendam magis et magis alliciam.

Instr. 10

*Notarius bis
liberatus a
febre*

F

26... xv Augusti. Summus noster omnipotens Deus, qui non permittit nos supra id tentari quod possumus, dat etiam cunctis malis nostris medelam. Unde cum de mense Julio jam proxime præterito, ego Jacobus Borghesius de Verucchio, Apostolica auctoritate Notarius, bis ab ardentissima febre vexarer, nec medianæ pharmacies auxilium mihi ullum præberent; ad efficacem B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis intercessionem et defensionem confugi : ac, uti in libro isto constat, bis ab eodem malo profuse convalui : nec non, ad uberiores in Deum et Beatum devotionem, et quo ejusdem Beati patrocinium ac Dei benignitatem experirer, dolor assiduus in capite me paucis interjectis diebus acerbè confecit. Quare cum die x d. mensis Augusti, ob multorum piorum devotionem, arca sacra seu depositum ejusdem Beati recluderetur; statim ecclesiam D. Augustini adivi, ut sacro d. Beati capite tangeretur, ut fieri solet, caput meum. Cum autem d. ecclesiam ingressus essem, majore capitis dolore affligi me sensi,

Instr. 14

*non multo
post*

*curatur a
capitis dolore
attactu sacri
capitis,*

A *sen* : unde ardentiori fide ad eum conversus, et frequentibus precibus d. Beatum deprecatus, statim ac Sacerdos ad capitis mei frontem venerabile caput d. Beati admovit, dolor omnino evanuit, corpus meum vires pristinas resumpsit, nec ullam morbi præd. offensionem sensu percipio, sed pristina valetudine fruor et optime valeo. Quocirca hæc volui posteriorum memoriæ omnia committere, ut semper ardentius summi Dei potentiam in servo suo colant, atque ab eodem præsidium et auxilium in infirmitatibus et necessitatibus suis petant. Quod cum ita sit, idcirco proprio stylo omnia exaravi...

27... die xviii Augusti... D. Catharina de Borghesiis, uxor legitima Mag. Blasii Benzoni de Verucchio... pro veritate deposuit, quomodo per multos annos ante actos continuo et incessabili totius capitis dolore, et quidem gravissimo, afflicta fuit. Qui quidem dolor adeo eam aliquando vexavit et valetudine privavit, ut de commutatione præsentis vitæ cum futura cogitaret : nam ex eodemmet dolore ceteræ corporis partes affligebantur, ut viribus omnibus sapissime privata existeret, et nonnumquam humana virtute levamen aliquod ejusmodi dolori et doloribus non reperiret. Tandem ipsa D. Catharina audiens et propriis oculis inspiciens, B. Gregorium de Celliis Augustinianum Verucchiensem cunctis eum pie et fideliter implorantibus opem et auxilium, in eorum infirmitatibus et ceteris calamitatibus præstare ; ac præsertim in die Dominica ultima mensis Maji proxime præteriti, in qua ejusdem sacrum mausolæum aperitur, cœlestem medicinam Petro-Francisco, filio Stephani de Cartellis die eodem, qui attractis nervis et vulneribus plenus incurabiliter infirmabatur, summa pietate et Deo dante continuo præbuisse [auxilium], ita ut ad libitum moveatur, convalescat, et eo magis indies sanitatem pristinam acquirat.

28 Hinc eadem D. Catharina fiducialius et certius sperans sanitatem a Deo per intercessionem ejusdem B. Gregorii se adepturam ; in Dominico Pentecostes die d. anni sacra Divi Augustini ædes pie omnino adiens (illo namque die, ob nonnullorum pietatem in eundem Beatum, sacrum ejusdem monumentum, magno populi Verucchiensis concursu aperiebatur) tanti Protectoris ac Patroni patrocinio et piæ intercessioni se commendavit. Postea ad sacram ejusdem Beati arcam se humillime contulit, neque vota sua frustra tulit. Statim namque ac Sacerdos capiti ejusdem D. Catharinæ sacrum d. Beati caput, quod semper Paradisi odorem emittit, admovit ac illud tetigit ; assiduus dolor capitis cessavit et omnino desiit, neque corpus ejusdem D. Catharinæ amplius ab ullo turbatum est seu vexatum dolore. Imo licet sexagesimum secundum ætatis annum agat, in facie tamen sua nitorem et rubedinem, remoto omni antecedenti pallore, servat ; corporisque sui vires integras atque ejusmodi ætati convenientes habet : id quod a summo optimo Deo sibi ob intercessionem d. B. Gregorii largitum agnoscens, et ingrati animi vitium vitare volens, ad posteros excitandos et ardentiori mentis affectu in tantum Dei servum commovendos, hæc describenda mihi imposuit, ac ita fuisse et esse affirmavit. Deo votis ejusdem benigne annuente .... ego Jacobus Bonghesius ... scripsi, subscripsi et publicavi et solito mei tabellionatus signo munivi requisitus.

29 ... Die xv mensis Augusti. Quod sancta mater Ecclesia in hymnis suis divinitus de Confessoribus exposuit illis verbis, Ad sacrum cujus tumulum frequenter membra languentum, quolibet morbo fuerint gravata, restituuntur ; notissimum quotidie fit nobis, propter mirabilia, quæ dator omnium bonorum Omnipotens operatur per intercessionem Beati,

imo terque quaterque Beati Gregorii, Ordinis Eremitarum S. Augustini, Verucchiensis, non solum in terrigenis, sed etiam alienigenis utriusque sexus, ad ipsum Beatum in spe viva et fide pie recurrentibus, in eorum necessitatibus, cujusvis qualitatis existant. Nec accidit verborum serie longa et prolixitate alicui persuadere, quoniam experientia rerum magistra hoc indicat : sed tantum spem et fiduciam non habentibus nec confugientibus ad tantum Protectorem deficiunt gratiæ et beneficia, in his omni malitia plenis et calamitosis temporibus. In his enim frigescit caritas, in his sunt homines sui amatores ; et prosequendo prout videre est, plenus ille Spiritu sancto, prophetizavit de temporibus istis, in quibus Omnipotentis clementia dedit refugium in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.

30 Tale refugium tamen agnoscens devota et prudens Ill. D. Contessina filia qu. Ill. D. Laurentii Nanni de Urbania, habitatrix Belforti, ex digna Ill. et Excellentiss. Domini Joannis Tuvaglini de Planano Ferefranæ diœcesis, cui parienti filium masculum, in arce et palatio Apostolico ejusdem terræ Verucchii, ex partu præd. et aliis forsitan angustiiis remansit in humero sinistro et brachio afflicta, quod nec die nec nocte quiescere poterat, nec medicamentis adhibitis refrigerium aliquod invenire poterat, clamoribus tantum et inquietudine sibi et dilectissimo viro dolores doloribus adungebat ; utique sibi, pro incessanti morbo ; et viro, amoris virtute : adeoque in totum inhabilis humero et brachio effecta, cum quasi omnino attractum [esset], eo uti minime poterat, nec etiam ad usum cibi nec ad alia quæcumque minima. Sed audi, qui Dei clementiam et Sanctorum suorum contemnis. Decrevit et vovit prudens Domina visitare marmoreum sepulcrum et reliquias B. istius Gregorii Augustiniani, repositas in ecclesia S. Augustini terræ Verucchii : et omni quo potuit meliori modo, spe viva, et fide, aliarum mulierum ope et auxilio, se die vi currentis mensis Augusti contulit ad eandem arcam. Et non tam citius osculata est eam, manu offensi brachii et quasi deperditi paulatim tangens eam, quin statim de immobili mobile factum est idem brachium et humerus, et præ gaudio eo uti non destitit : et ad propriam habitationem regrediens, eadem nocte cessante dolore quievit. Die autem decima ejusdem mensis et anni, recognoscens collata sibi beneficia, iterum se contulit ad eandem ecclesiam, ad effectum visitandi beatum cadaver et reliquias ibidem. Admodum autem Reverendi Patres ejusdem ecclesiæ et conventus convenientes, et eorum caritate aperto sacro marmoreo sepulcro (imo vivo, non mortuo thesauro) et exinde venerabili capite devotè et omni qua docet reverentia suscepto, et cum eo devotissimæ Dominae brachio tacto, statim sana et libera facta est, ita ut adstans populus nec lacrymas nec clamorem continere poterat et laudare Dominum in Sanctis suis. Propterea qui sensum [habet] aliquem et se Christianum profitetur, consideret in Domino, qualis Dominae istius, dilectissimi viri, et populi universi talia audientis fuerit jubilatio.

31 Quare eadem Domina, tantum Intercessorem agnoscens, ad eidem tanti beneficii accepti gratias agendum, se die xiii ejusdem mensis et anni, contulit ad eandem ecclesiam S. Augustini, et in signum trophæi ostendens gratiam acceptam et benedictionem, beneficium et sanitatem ab eodem Beato postulavit : et mihi Notario coram infrascriptis testibus [Ill. et Excellentiss. D. Joanne Travaglino de Planano I. V. D. et Rev. D. Francisco-Maria Bonghesio et Fr. Stephano Patino Augustiniano, amobus de Verucchio] ut hæc mirabilia adnotarem [injunctum]. Quod munus libentius exequendum suscepi quia

accedens
mulier brachio impedita,

tacto sepulcro
sanum recepit,

idque publice
testatum
cepit.

Instr. 15
uti et con-
sanguinea
ejus

cum integræ
sanitatis re-
cuperatione,

Instr. 16

Ad Gregorium
ut commune
refugium,

A quia eandem Dominam brachium ad suum libitum vidi cum infrascriptis testibus movere et eo uti; et libere dicentem audivimus, gratiam et sanitatem ab eodem Beato obtinuisse, et ab eo et ejus clementia recognoscere: [rogans] ut de prædictis omnibus publica documenta conficerem. Super quibus.... (sic me Deus adjuvet) et pro me et tota familia mea intercedere dignetur Beatus iste gloriosus,.... ego Hieronymus Cellius etc.

Instr. 18
Verucchiensis
Capitaneus
a febre continua,

32 ... xx mensis Augusti ... Perill. D. Capitaneus Camillus Cupers de Verucchio exposuit, qualiter retro actis diebus ex gravi imo incurabili morbo vexatus fuit, ita et taliter, quod attractus ex semetipso aliquid agere minime poterat, nec se movere nisi aliorum auxilio: et ultra excessivos dolores corporis continua et incessanti febre et morbo vexabatur: et medicamenta de continuo adhibita, quæcumque quamvis excellentia, parum aut nihil proficiebant. Unde quasi humana salute destitutus, cogitabat quæ ad animæ salutem pertinerent. Prudenter quidem, et ut opus est Christi fideles. Cogitans insuper se divinum prope habere medicum, qui ejusdem divinitatis et paradisi medicamina nemini ad se confugienti impertiri dedignatur, ad ipsum recursum habuit, atque ad intercessionem B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, cujus sacrum cadaver et reliquiæ servantur in ecclesia S. Augustini ejusdem patriæ Verucchii, propter cujus preces et merita omnipotens Deus in his temporibus tot benignitatis suæ et clementiæ operatur miracula et prodigia, ut omnibus notissimum est. Itaque ad ipsum Beatum recursum habuit, ac spe viva et fide rogavit, ut eum protegeret, et a tam pernicioso et periculoso morbo levaret. Et non tam citius preces porrexit, quin, Beato isto saluti animæ et corporis annuente, cœpit effectus obtentæ gratiæ impetrare, et sanitatem corporis obtinere: et malos humores infirmitatis in sudorem emittens, integram exinde recuperavit sanitatem, qua de præsentī potitur et gaudet, eam omnino ab eodem Beato recognoscens: prout ipse coram me Notario et testibus attestatus est, ut credant omnes experientiæ rerum magistræ: quia hæc testatus est non in domo propria, sed in apotheca aromataria Magnif. D. Adaucti Poppii, ad quam pluries se contulit, non solum ad evidentiam obtentæ sanitatis, sed etiam ad ejusdem exercitium et negotia pertractanda. Quin et Beato gratias egit, et benedixit Deum in sanctis suis, sicut incessanter non desistit, asserens se omnem corporis salutem recognoscere ab intercessione ejusdem Beati ...

se liberatum
testatur.

C 33 .... xxvi mensis Augusti. Currite omnes Christi fideles, qui concupiscitis gratias: currite omnes, imo celeriter, quoniam omnipotens Dator bonorum omnium aperuit fontem misericordiæ, nec deficit quærentibus et pulsantibus aperire: et videte quam pius et misericors est Dominus noster, qui non contentus in redemptionem generis humani mortem subire, ad manutentionem etiam animarum in corporibus, ad sui laudem dedit serenissimæ, immaculatæ, sanctissimæ genitricis suæ Mariæ et sanctorum suorum intercessionem, concessitque. Respicite mirabilia, quæ talia sunt, quod nisi ab effectu virtutis ejus operarentur, sicut paucis abhinc diebus accidit, [impossibilia crederentur]. Quoniam coram me Notario ac testibus personaliter constitutus Mag. Franciscus Franzinus de Macerata, Feretranus, incola terræ S. Marini ejusdem diœcesis, dixit palam et publice confessus est, se habere filium legitimum et naturalem, natum ex se et D. Francisca de Masis de Verucchio legitima uxore, nomine Joannem-Mariam, annorum duodecim circiter: qui a continuis acerbissimis doloribus per quamplurimos dies cruciatus, æstimabatur ultimum procul dubio claudere diem.

Puer contractus et moribundus

Quare eadem pia mater procuravit, ut idem dilectus vir functionibus solitis præfati tunc morientis pueri interesset, prout amore consueto in filio non defecit. Et ambo compatiētes doloribus, proximam jacturam dolentes, stantibus humanis tot medicamentis adhibitis inanibus et quod nihil prodessent, et quod procul dubio [Deus curationem illius] ad suam gloriam reservaret; concorditer jugales prædicti recursum habuerunt ad intercessionem Beatissimi Gregorii, Ordinis Eremitarum S. Augustini Verucchiensis; rogaveruntque pro semivivo puero Joanne-Maria, attracto in omnibus nervis lacerati corporis: quoniam ad veram attestationem ipsius Francisci patris, brachia et crura non solum attracta et redita penitus inutilia erant; sed etiam hæc ad humeros inversa, et hæc ad coxendices, adeo quod potius formam pilæ quam rationabilis creaturæ dixisses.

34 Sed o infinita Dei bonitas et clementia! Quam incomprehensibilia sunt judicia tua, omnipotens Deus! Quis non judicasset amplius puerum vivere [non posse]? Attende, benigne lector; obstupescite omnes Evangelicam veritatem, ad corroborandam sanctam orthodoxam et catholicam fidem, Majora horum facietis. Hoc teneo de illis: quia pia mater antedicta vovit pro puero visitare sanctas reliquias ejusdem beatissimi Gregorii pro recuperatione sanitatis pueri. Attende ultimo vivam fidem, quoniam dixit Visitare cum puero: eo quod si sanitatem cum fide non sperasset; non dixisset, Visitare cum puero. Sicque statim porrectis precibus beatissimo Gregorio, linguam movit ad laudem Dei patris omnipotentis; manus et crura attracta ex indissolubili nodo attractionis cœpit movere, et postmodum ad destinatos usus motusque convertere, et ad pristinam sanitatem firmiter reducere, et pro satisfactione voti ad benefactorem suum cum matre se conferre; prout et ego cum aliis Verucchiensibus in eadem terra Verucchii existentibus, sanum jubente Deo vidimus. Dignetur beatissimus iste Gregorius sanitatem animæ et corporis mihi tribuere, et dignum ejus intercessione efficere et beatissimæ semper Genitricis Dei, quod semper mihi et familiæ sint propitii.

ad matris
pro eo volum

E

rectificatur
et convalescit.

CAPUT IV.

Gratiæ mense Septembri palam declaratæ.

I In Christi Nom.... MDCL die III Septembris. Ego Petrus-Franciscus Marzallenus, civis et Notarius publicus Verucchii, omnis prorsus mendacio et passione remotis, testor coram Deo, qualiter de mense proxime præterito, sub cane Syrio majori et sole in signum Leonis [ingresso], per dies quindecim incirca, maximis laxitudinibus per totam vitam laborans, ita quod vix sistere poteram, non absque febricula et magno physicorum timore quod in periculosam febrim incurrere potuissem, attento somno penitus deperdito et inappetentia prægrandi: quinimo et nimia humorum agitatio, proventa ex aliquibus medicaminibus solutivis, quæ totum corpus meum commotioni extraordinariæ dederunt, brachium meum sinistrum prope manum tumore magno affecit sine aliqua sanguinis fluxione, ita quod tumor hydropici morbi de principio verebatur. Facto [autem] humili voto ad beatissimum Patrem Gregorium Augustinianum concivem meum de visitando devote sanctissimum depositum d. sancti Patris, in venerabili ecclesia Augustinianorum d. patriæ meæ Verucchii; ad ejus sanctissimam arcam accessi sub die xiii mensis, ubi benedicta arca, ob concursum quamplurimorum laborantium, honorifice aperta fuit. Ante quam devote genuflexus, cum sanctissimo capite d. beati Patris in venerabili ecclesia Augustiniana, in capite meo et partibus offensis corporis mei, tactus fui.

Instr. 20

F
Notarius
periculose
dissolutus et
timens

attactu sacri
capitis sanatur:

EX
INSTRUM.

A 101 Post quoniam quidem tactum laxitudines, alterationes tumores evanescere coeperunt, et taliter evanuerunt, quod in paucis diebus pristina valetudo mihi restituta fuit, gratia Dei beatissimæque Virginis Mariæ et intercessionem d. beati Patris Gregorii et aliorum sanctorum advocatorum meorum, quorum auxiliamen semper invocavi. De quibus præsentem fidem feci propria manu, hic posui, et ad majus robur signo mei tabellionatus signavi. ad gloriam Dei et honorem d. Beati patris Gregorii Patroni mei. Ego Petrus Franciscus Marzalonius scripsi et signavi pro fide.

Instr. 21

alius, cujus
uxor gressu
privata decumbebat;

B

36 .... x Septembris, in die festivitatis S. Nicolai de Tolentino mei Protectoris, affirmo pro veritate ego Joannes Bernardinus Turchini de Monte Ceragnone, Notarius publicus quod cum Hieronyma uxor mea infirma [esset] ab annis quatuor, ex doloribus quos medici matricarios vocant, et cruciatu poplitum ac pedum ita ut ambulare non posset; cumque hoc præsentem anno MDCCCL mense Julio, jaceret in lecto dictis doloribus et cruciatu exercita; contigit ut occasionaliter transitum habens per terram Verucchi appellerem ad conventum S. Augustini, consuetum [meum] hospitium. Ubi sermonem dum facio cum Patre Priore præsentem de infirmitatibus uxoris meæ, dixit ille mihi, quod ante paucos dies per intercessionem B. Gregorii liberatus fuerit puer quidam Verucchiensis, qui et ipse per multos menses graviter fuerat cruciatus; ipsumque videre me fecit. Quo miraculo viso dixi me velle etiam meam uxorem isti Beato vovere, sicut et feci. Domum autem regressus et eandem uxorem meam lecto decumbentem reprensens, narraui quid vidissem fecissemque, et ipsa votum meum ratum habuit. Post dies autem quatuor vel quinque a ratificatione præd. coepit de lecto assurgere, et indies melius meliusque valere, quemadmodum videri nunc potest: quia eam huc duxi ad arcam B. Gregorii, ad gratias agendas Deo opt. max. pro beneficio obtento, mediante intercessionem B. Gregorii. Quoniam vero hæc est ipsissima veritas, præsentem scripsi atque subscripsi in ecclesia S. Augustini, coram archa B. Gregorii, cum consensu d. uxoris meæ, vera esse omnia affirmantis, præsentibus, adm. RR. PP. Baccalaureis Livio Bindi, Paulo Fredizzani, et Joanne Maria Dolci, Patribus d. monasterii, qui singuli post ipsum Bernardinum Furchini testati sunt sub signationibus propriis, quod prædicta ab eo signari viderint Instrumentum totum hactenus Italice scriptum, Latine concludente ut cæperat, eodem qui cetera Hieronymo Cellio.

tandem post
votum san-
tam ad arcam
adducens:

C

37 ... xiii mensis Septembris..... Jacominus filius Alexandri Moni de Verucchio dixit, se per spatium mensium duorum circiter cessasse ab operibus et famulatu, quibus sibi victum et alia ad vitæ [sustentationem] necessaria procurabat, ex quo incidit in morbum seu catarrhum, quo in pedibus et manibus valde cruciabatur, maximis doloribus in juncturis, cum tumore et inflatione maximis, ita ut vix nisi difficillime movere se poterat, ex quo inhabilis ad operandum efficiebatur, quin victu et cibo sæpius miserrime privabatur, expulsus a famulatu, derelictus a debita Christiana caritate, a mundo crudeli relegata; expectabatque se eundem mundum derelinquere. Sed, mi Deus omnipotens qui neminem in te sperantem damnari permittis, et miseris placatus succurris! Cogitans hæc omnia mala [evenisse sibi] pro peccatis suis, ad intercessionem beatissimi nostri Gregorii Augustiniani Verucchiensis recursum habuit, vovit visitare ejusdem sacras reliquias, duas faculas et votum cereum offerre, prout visitavit et obtulit et integram sanitatem obtinuit: prout et ego Notarius [præsentibus D. Julio de Barbaris et Antonio Gantino, ambobus de Verucchio testibus] in

Instr. 22
vir pauper
artrilico do-
lore impedi-
tus sibi vic-
tuum lucrari

ex voto sa-
natur.

apotheca aromataria Magn. D. Julii de Barbaris, D vidi sanum, et Deo omnipotenti et Beatissimo suo sine fine gratias agentem; et affirmantem, statim facto voto, cessasse dolores, et tumorem et inflationem evanuisse. O medice sanctissime, digneris a nobis omnibus infirmitates omnes animæ et corporis expellere, et tecum in cœlis sine fine gaudere. Amen.

38 ..... xiv mensis Septembris. Talia sunt miracula, quæ quotidie operatur per intercessionem Beatissimi Gregorii Augustiniani omnipotens Deus, quod præexcellens ad ea adnotanda requireretur scriba, et in sacris et in omnibus scientiarum virtutibus doctissimus, ad hoc ut Christi fidelibus quibuscumque persuaderet Christi Jesu sequelam, et Beatissimi hujus in omnibus angustiis invocationem. Respicite quæso, quod ad effectum notandi miracula et gratias suas vocatus; me contuli ad ejusdem beatissimi arcam, et tria describenda in eodem loco inveni. Quoniam D. Lucretia, qu. Marini molendinarii de Arimino, uxorque Matthæi Giovagnoni de Verucchio, vulgo inhonesta (hoc dico ad manifestandam omnipotentis Dei misericordiam et Beatissimi compassionem) permanens circa arcam in ecclesia S. Augustini, clamans invocabat in adiutorem eundem Beatissimum his clarissimis verbis: Sis benedictus, gloriose S. Gregori, quod ab ea hora qua vovi tribus sabbatinis diebus venire discalceata ad visitandas vestras sanctas reliquias, ex quibus jam duos dies complevi, restatque mihi adhuc tertius proxime venturus, sanatam me sentio a doloribus quos patiebar in latere et crure dextero, qui multis septimanis detinuerant me lecto miserabiliter affixam inter cruciatus admodum periculosæ consequentiæ. Nunc autem Deo et tibi, Benedicte, sint laudes, quia per tuam intercessionem nullos amplius dolores sentio, neque in crure aliud patior quam modicum pruritum, qui me non cruciat, sed solum admonet devotionis erga istum Sanctum; et gaudeo quod reipsa possim eum visitare. Hactenus vernacula sua lingua illa, asserens se a doloribus omnimode liberam, et ab intercessionem ejusdem Beatissimi recognoscens gratiam et liberationem.

Instr. 23.
Notarius ac-
cedens ad
miracula
notanda,

primum ex-
cipit verba
meretricis a
cruris dolore
sanatam se
prostitentis,
E

39 Honesta mulier D. Catharina, filia Cæsaris Majani, uxor Stephani Cantellæ, existens in eodem loco ante arcam Beatissimi, clamans et cum lacrymis exponens affirmavit et dixit mihi: Scriba, nota, et in scriptis tuis repone et conserva: quod ego mulier, quamvis indigna, cum per multas hebdomades tumorem habuerim in manu dextera et inflationem levationis horridæ et magnitudinis ponderisque talis, quod mihi necesse erat appensam ad collum panno tenere cum doloribus excessivis; et omnibus adhibitis medicamentis omnia frustra et infructuosa redibant; quando credebam et manum et vitam perdere, tenens domi exemplum filii mei, ab orco liberati per intercessionem Beatissimi hujus; sicut pro eo vovimus, sic et ego vovi visitare has Sanctas Reliquias. Oh! quid mirabile dictu! Statim peracto voto ante visitationem sanata est manus mea dextera et dolores cessarunt. Videte, videte eam liberam, et ad pristinam sanitatem reductam, tamquam si nullo unquam tempore morbo laborassem in ea. Et gloriabatur coram me Notario et testibus, et laudabat Deum in Sancto suo sine fine, ostendens nobis manum liberam.

tum alterius
mulieris
dexteram ab
horribili tu-
more curatam
ostentantis,
F

40 D. Joanna, honesta juvenis, filia eorundem jugalium Stephani Cantellæ et D. Catharinæ, permanens in ecclesia eadem ante arcam Beatissimi, glorificans Deum et gratias agens Deo, dixit: Adnota, Scriba, quia ego puella, Domini Jesu Christi et beatissimæ Virginis indigna ancilla, cum per multas hebdomades febris continua laborassem, piique

et filia ejus
liberata a
febris continua.

A que parentes non cessassent omnia quæ poterant medicamenta adhibere, omnia tamen inania evaserunt, et hoc propter gloriam [Dei et Beatissimi hujus]. Quoniam more fratris mei Petri-Francisci, et dilectissimæ matris meæ, vovi visitare has sanctas Reliquias; et statim febris continua dereliquit me, et sana effecta sum, sicut me videtis in hac sancta ecclesia: ubi cessare non possum, præ gaudio rehabitæ sanitatis laudare Deum in Sanctis suis; et [profiteor] omnem sanitatem obtinuisse per intercessionem Beatissimi hujus. [Et ego Hieronymus Cellius coram duobus testibus notavi singula] prout unaquæque ipsarum mulierum, omnia prædicta vera fuisse et esse, medio earum et cujuslibet ipsarum juramento, affirmarunt; rogantes etc.

Instr. 24

Doctor Juris
testatur se a
cordis dolore,

41 In Christi nomine. Amen. Ego Blasius Georginus de Verucchio I.V.D. attestor, quod cum olim per plures menses habuerim cor oppressum vehementissimis doloribus ac passione molestissima et fere intolerabili; porrectis precibus devotis B. Gregorio, ut mihi benigniter opem de sua misericordia ferre vellet; in instanti ipso, cor meum, miraculose omni solita passione ac dolore penitus evacuatum ac immune esse cognovi, et me pristinæ sanitati donatum: prout fidem indubitatam facio pro veritate, B ad gloriam omnipotentis Dei ac ejus Sanctorum, et ad æternam memoriam gratiæ acceptæ ab eodem Beatissimo Gregorio. Ideo hanc scripturam meo nomine, cognomine et sigillo roboravi, ad fidem Verucchii die xxviii Augusti. *Hactenus ille: sequitur deinde fides Hieronymi Cellii eandem scripturam, xx mensis Septembris sibi exhibitam, subsignantis.*

Instr. 25

Prior Cerviensis

42 ..... xx mensis Septembris..... adm. Rev. P. Baccalaureus Paulus Josephus Casatus Mediolanensis, Ordinis Eremitarum S. Augustini, et ad præsens Prior Conventus S. Georgii civitatis Cerviæ, medio ejus juramento, tacto pectore more Sacerdotali, ad delationem mei Notarii, infrascriptam fidem fecit tenoris sequentis, vulgari sermone loquendo ad majorem intelligentiam et claritatem, qualiter veritas fuit et est, quod infirmatus prædictus Pater spatio quatuor mensium febre continua, post adhibita omnia humana remedia necessaria, et post frustra mutatum aerem meliorem, non potuerat liberari ab illo suo gravi morbo. Occasione autem eundi Verucchium quod pertinet ad Legationem Romandiolæ, diœcesi Ariminensi in spiritualibus subditum, cum pro sua devotione curasset aperiri arcam, in qua jacet corpus B. Gregorii de Verucchio, atque devotissime tetigisset ipsius caput, ejusque patrocinium apud Deum invocasset, intra paucos dies liber remansit a d. morbo: sicuti etiam D. Paulus Nicolaus Casatus Mediolanensis, nepos d. Patris Prioris, qui etiam ipse febre continua laborans, mediante intercessione S. Gregorii de Verucchio, infra paucos dies totus sanus et liber extitit. Quæ quoniam omnia verissima sunt ad perpetuam memoriam tantæ gratiæ a Deo obtentæ per intercessionem et patrocinium dicti B. Gregorii, præsentem fidem propriis manibus ambo subscripserunt *Subscripserunt autem uti deposuerant vulgari Italica lingua: Latine deinde Notarius ipse concludit et addit: Actum in Conventu S. Georgii præsentibus D. Brunori Barucco et Matthæo de Fabris, testibus de Cervia ad hoc vocatis. Et ego Christophorus Armileus, civis et auctoritate Apostolica Notarius Cerviensis in Archivio Romano descriptus et Archivista d. civitatis: ac denique. Quia ego, inquit, Hieronymus Cellius, Notarius et modo terræ Verucchii Archivista sumptam copiam collationavi cum originali transmissio et mihi data est ad conservandum cum aliis meis rogibus et cum eo concordare inveni, ideo pro fide sub-*

et nepos ejus
se a conti-
nua febre
solutos.

scripsi et solito signo meo et d. Archivi signavi requisitus.

43 ..... xxiv Septembris ..... Mag. Jacobus Mastignonus de Verucchio exposuit mihi. O potentiam Dei nostri Creatoris! ô bonitatem ejusdem Salvatoris! qui in hunc mundum venit, et cum hominibus habitavit, ut eis gratias et beneficia impertiret: unde fecit surdos audire et febribus imperavit, ita ut admirarentur turbæ et exclamarent magna voce, Quis est hic qui surdos facit audire et mutos loqui et imperat febri? Hinc est quod per intercessionem Sanctorum suorum voluit etiam eadem sanitatis dona pie ad se confugientibus elargiri. Quamobrem præd. Mag. Jacobus Mastignonus dixit et pro veritate affirmavit medio juramento, se paucis jam diebus elapsis a continua et incessante febre fuisse ardentissime vexatum et afflictum. Neque remedia pharmacalia ei opem ullam dabant ut ab ejusmodi morbo liberaretur: quare vitam præsentem cum futura commutare credebat. Sed factum est ut Nicolaus puer ejusdem Mag. Jacobi filius, hanc acerbissimam infirmitatem cuidam Religioso Augustiniano narraret. Qui Religiosus hortatus est eundem puerum, ut patrem adiret; et quod se intercessioni B. Gregorii Verucchiensis Ordinis S. Augustini devote commendaret, illi diceret. Ivit domum puer filius, et patri omnia narravit. Unde idem mag. Jacobus recordatus adfuisse in ecclesia S. Augustini, quando illemet B. Gregorius sanitatem attracti cruris et genu Petro-Francisco Cantellæ a Deo obtinuit; statim qua potuit spiritus pietate, potenti et efficaci ejusdem beatissimi Viri patrocinio et intercessioni se commendavit. Continuo autem fervidissima et letalis febris imminui cœpit, paucisque horis præteritis omnino cessavit: et Dei gratia et B. Gregorii intercessione integram virium facultatem post paucos dies perfecte obtinuit, et nunc sanus suam artem exercet ut prius. Ideo me Notarium rogavit, ut ad Christianorum exemplum hæc omnia inter mea scripta ponerem. Actum in platea publica ante apothecam suprad. Mag. Jacobi in Capitanata S. Petri, præsentibus D. Simone Lando et D. Andrea de Georginis de Verucchio testibus rogatis. Et ego Jacobus Borghesius de Verucchio Notarius publicus Apostolica auctoritate, præscriptam copiam facta diligenti collatione cum suo originali concordare inveni: ideo subscripsi et solito mei tabellionatus signo munivi et publicavi. *Ita idem deinde Jacobus Borghesius in subsequentibus usque ad num. 53.*

44 ..... xxiv mensis Septembris ..... honesta mulier Francisca de Bronzettis Verucchiensis, conjux Georgii Imolensis de Arvertano diœcesis Cæsennæ et nunc habitantis in castro S. Joannis in Marignano diœcesis Ariminensis, ut ibi sua arte victum sibi et familiæ suæ acquirat, deposuit et medio juramento asseruit, d. Georgium virum suum per aliquot menses dolore gravissimo et surditate unius auriculæ fuisse afflictum, ex qua infirmitate omnino detinebatur, ne victum necessarium lucraretur: et totum corpus jamjam viribus privatum erat, adeo ut etiam in magno timore esset amittendi vitam. Quare auditis quotidianis gratiis, quæ a B. Gregorio Augustiniano Verucchiensi ad se pie recurrentibus a Deo impetrantur, nuntiavit eidem amantissimæ suæ uxori ut toto cordis fervore illum eidem Beato commendaret. Quæ statim ad ecclesiam S. Augustini Verucchiensis advolavit, et genibus flexis ante arcam in qua jacet corpus d. Beati, sanitatem pro d. Georgio viro suo ab eodem Beato tota mente petiit. Nec frustra preces effudit: nam paucis diebus interjectis, summo gaudio ejus et hilaritate cordis audivit, d. Georgium virum a surditate auris fuisse et esse liberum, et corpus ejusdem nullo amplius morbo

recordatus
se adfuisse
sanationi
miraculosæ
n. 5 et seqq.

E

F
Istr. 27

Rogatu ab-
sentis mari-
ti, surdi ac
debilis.

arcam visi-
lans uxor ei
sanitatem
impetrat.

bo

MIRACULA S. GREGORII VERUCULEN.

impedimento detineri, sed optima sanitate frui, que suam ut prius et melius exercere. Quibus sic stantibus rogavit me etc. Actum in domo Mag. Joannis Antonii Bronzetti in contrata et Capitanata S. Andreae...

CAPUT V.

Reliquæ gratiæ mense Octobri descriptæ.

In Christi nomine, anno a sanctissimo ejus natali MDCL, die vero v Octobris... honesta mulier Joanna de Majanis et uxor Hieronymi Mattonæ de Verucchio, sponte et nulla vi adducta, sed a veritate impulsæ, dixit et affirmavit se per multos dies febris infirmitate gravissima in lecto detentam fuisse; et certo diem suum, licet sit in florida ætate, obitum existimasse: quia subito corporis viribus omnino privata fuit, nec remedia adhibita morbi vim expellere et detrudere potuerunt. Quare cum sibi ultimum diem imminere cognosceret, ad auxilium B. Gregorii Verucchiensis Augustiniani confugit: et voto facto visitandi per tres vices corpus venerabile ejusdem Beati, qui in ecclesia Patris sui Augustini sanctissimi jacet; eodem tempore omnipotens Deus vires concessit eidem mulieri pie supplicanti, per intercessionem ejusdem B. Gregorii ut surrexerit e cubili, et potuerit d. ecclesiam petere, uti fecit: nec votum adhuc implevit quin ei pristina sanitas reddita a Deo fuit. Ideo hanc gratiam ob præd. Beati patrocinium sibi collatam a summo Creatore pro certo habens, voluit me Notarium, ad perpetuam rei memoriam, prædicta inter ceteros meos rogitus collocare; tamquam verissima et indubitata, prout medio juramento asseruit et affirmavit....

46... Die vii Octobris... Petrus-Franciscus, filius qu. Mag. Francisci de Manduccis, Verucchiensis, asseruit et pro veritate affirmavit, quod die iv d. mensis et anni ivit ad ecclesiam vulgo dictam della villa RR. PP. FF. Refractorum S. Francisci, ut ibi confiteretur peccata sua, sicuti fecit. Post confessionem profectus est ab eadem ecclesia ut regrederetur Verucchium. Sed cum abesset a d. loco Villæ per quartam partem unius milliarii, juxta arundinetum seu cannetum situm juxta viam publicam, tres viri, velatis faciebus, armis diversis onusti, ex insidiis aggressi fuerunt d. Mag. Petrum-Franciscum, animo eum occidendi. Quare laxatis tormentorum bellicorum rotis, omnes curarunt eundem mortaliter lædere: et ipse Mag. Petrus Franciscus, cognoscens naturaliter se non posse certam mortis periculum evitare, pio mentis affectu et toto corde auxilium B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis enixe petiit et imploravit, ut secunda et inevitabili morte eum, Deo dante, liberare vellet. Unde factum est, ut Deus, ob d. Beati preces et patrocinium, per brevem orationem et commendationem supplicantis exaudiret. Nam permisit Deus ut ignis intus d. tormenta bellica non accenderetur et globuli exire non possent, licet pulveris fumus foris visus fuerit; et sic ab eo mortis periculo illæsus evaserit.

47 Attamen dd. aggressores abstulerunt pugionem d. Mag. Petro-Francisco, et pluribus vicibus eum percusserunt, et præcipue uno ictu in ventrem pupugerunt, ex quo ictu et percussione adeo pugionem intus infixæ, ut una cum olivi arbore eundem Mag. Petrum-Franciscum infixum reliquerint, et jam mortuum esse crediderint: ex qua percussione ipse etiam putavit vitam omnino amisisse. Sed idem Beatus eum incolumem ab hoc etiam periculo servavit et immunem reddidit: quia thorax cum subucula tantummodo læsus fuit. Unde postquam dd.

aggressores discesserunt, ipse vix potuit pugionem ex olivo extrahere, quia contortus, incurvatus, complicatus in ea arbore ex vi percussione erat. Quare statim ad ecclesiam D. Augustini, ubi sacrum monumentum d. B. Gregorii extat, ivit: et Deo gratias agens pro vita sibi servata patrocinio d. Beati, ad arcam ejusdem d. pugionem devote appendit, ut ubi ad perpetuam rei memoriam remaneret. Et quia ex hominum memoria gratias tantas et adeo singulares non deleri intendit, ideo me Notarium rogavit, ut illa, tamquam notissima et verissima, inter rogitus meos adscriberem.

48... Die x Octobris... Hieronymus Scarpa de Verucchio asseruit et pro veritate sponte affirmavit, se transactis diebus e subito et vehementissimo capitis dolore imo doloribus, ad partem sinistram adeo correptum et afflictum fuisse, ut caput sibi videretur in duas partes secari et dividi; quocirca quotidianæ et continuæ febris vi etiam affligebatur, unde totius corporis vires amiserat et mori arbitrabatur. At quia sibi satis constabat et constat, B. Gregorium Augustinianum quotidie gratias et miraculis clarere, idcirco eidem Beato preces porrexit, majori qua potuit spiritus humilitate, ut sibi dignaretur ob omnipotenti Deo pristinam sanitatem obtinere. Neque incassum preces suas effudit. Nam statim tales vires eidem Hieronymo concessit Deus, ut posset ecclesiam D. Augustini adire, in qua jacet corpus venerabile d. B. Gregorii. Ad sacram arcam cujus ubi pervenit, porrectis prius precibus, tetigit suo capite, doloribus pleno et afflicto, linteamina superposita ipsi arcæ d. Beati. Mirabile quidem dictu et auditu, quia statim omnes capitis dolores evanuerunt, febris omnino cessavit, et eum prorsus dereliquit, et paucis interjectis diebus vires corporis reasumpsit. Idcirco recognoscens tantam gratiam sanitatis sibi a Deo datam ob merita et patrocinium d. B. Gregorii, voluit me Notarium hæc omnia exarare et in meis rogibus ponere tamquam verissima, prout tactis etc. juravit.

49... xxiv Octobris... Rev. adm. P. Baccalaureus, Fr. Paulus Fedrizzonius Cerviensis, sacri instituti Augustiniani professor, ac de familia conventus S. Augustini terræ Verucchi sponte dixit et certo affirmavit medio ejus juramento, more Sacerdotali tacto pectore, se de anno MDCXLIX tempore autumnali, per duos menses ab ardentissima et quotidiana febre vexatum fuisse, a qua per intercessionem D. Nicolai Tolentinatis immunis evasit. Verum in humero ejus sinistro peracerbus dolor remansit, a quo assidue afflicto adeo graviter fuit, ut brachium etiam pene inutile fuerit, a d. tempore infirmitatis prædictæ usque ad ultimam Dominicam mensis Maji MDCL. In qua die cum apertum fuerit sacrum monumentum, ubi venerabile corpus B. Gregorii Cellii Augustiniani Verucchiensis jacet, juxta annum et solitum morem illud aperiendi; ipse Rev. adm. P. Baccalaureus Fr. Paulus Præfatus, se potenti apud Deum intercessionem ejusdem B. Gregorii ex corde commendavit, humiliterque eum rogavit, ut a prædicto humeri dolore se liberare vellet. Et quia ejusdem Beati caput, semper celesti odore olens, piis adstantibus osculandum a Sacerdote porrigebatur; idem adm. Rev. P. Baccalaureus Fr. Paulus ardenti spiritus affectu curavit, ut sibi ab eodem Sacerdote, humerus, vehementissimo dolore offensus, illo venerabili capite tangeretur. Ex quo tactu ita dolor ille evanuit, ut amplius deinceps offensionem ullam d. R. P. Fr. Paulus non senserit; sed pristina sanitate, Deo sic dante et B. Gregorio intercedente fruitus fuerit. Quocirca ne tanta gratia oblivioni ullo tempore tradatur, sed semper magis hujus beati servi Dei Gregorii merita apud

D
invocato B.
Gregorio.

Instr. 30.
Curatur do-
lor intensissi-
mus capitis,

E
tactis linte-
aminibus arcæ

Instr. 31.
et humeri
cruciatu
reddens inu-
tile brachium,

F
a molulo sacro
capite.

INSTRUM.

Instr. 28

Sanatur mu-
lier febris de-
cumbens.

B

Instr. 29.

Invasus ab
hostibus per-
sonatis,

C
servatus ab
eorum sclopis
ignem non
concupiens
libus,

et ab ictibus
pugione
infixis,

A apud Deum et homines elucescant, voluit me Notarium præfata omnia inter mea scripta et rogitus adscribere.

Instr. 32.

Item puellæ
pauperes duæ
febris continuis afflictæ.

50... Die xxvii Octobris... honestæ adolescentulæ, Baptista scilicet Maria, ambæ filiæ Lucæ Domini Rodani de Verucchio, sponte et per se deposuerunt et veritatem esse dixerunt, se per multas mensium præteritarum hebdomadas febribus continuis et letaliter eas cruciantibus laborasse, a quibus nulla arte humana liberari potuerunt: ex quo fiebat, ut cum sint pauperes, victum et alia sibi necessaria parare et lucrari minime possent. Verum in Deo confisæ; et B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, qui permultas alias personas ab huiusmodi infirmitatibus sua apud Deum intercessione liberavit, ut iisdem Baptistæ et Mariæ satis constat, patrocinio tota mente et corde implorato, factoque voto ejusdem Beati sacrum sepulcrum, in ecclesia S. Augustini Verucchii existens, pluries visitandi, veluti illud adimplere omni spiritus pietate sibi possibili studuerunt; Omnipotens et omnium bonorum elargitor Deus infirmorumque certa salus, per intercessionem d. B. Gregorii, ambabus optatam et imploratam valetudinem clementissime tribuit, easque omnino a præd. febribus immunes reddidit, ut etiam filio illius Reguli Evangelici ipse Deus concessit. Hinc ambæ Baptista et Maria, cupientes ea qua possunt ratione gratias has innotescere ceteris fidelibus posteris, quo erga tantum Dei servum amoris et devotionis fervore accendantur, me Notarium rogaverunt unanimes, uti prædicta omnia describerem, et publicis rogibus meis tamquam notissima et verissima inserere vellem.

51 Hactenus Rogitus, ut vocant, descripti per Jacobum Borghesium, continuantem rogitus ab Hieronymo Cellio usque in mensem Octobris deductos: quæ omnia cum intra quinque menses notata ac fere etiam patrata fuerint; apparet quanta potuisset similium gratiarum silva colligi, si vel prioribus annis talis adhibita diligentia fuisset vel posterioribus continuata. Verum ut in humanis rebus nihil constans atque perpetuum est, sic neque in Sanctorum cultu: quorum sæpe favores quanto frequentiores sunt, tanto negligentius adnotantur: quasi jam minime necessarium sit scriptis mandare ea, quibus similia quotidie experiuntur mortales. Unum tamen, septemdecim annis quam priora recentius, in fine sic additur.

et an. 1667 Fr.
Augustinianus
calculo laborans

52 In Christi nomine. Amen. Anno ab ejusdem sanctissimo Natali MDCLXVII Indictione v, sedente divina providentia S. D. N. Clemente Papa IX, Pontificatus sui anno I, die vero III mensis Octobris, coram me Notario et testibus infrascriptis sponte et libere constitutus R. P. Baccalaureus Fr. Joannes Antonius Para Verucchiensis Augustinianus, Ariminensis diocesis, tacto more Sacerdotali pectore, jurisjurando asseruit et pro veritate affirmavit, se per aliquot annos renum et calculorum infirmitate fuisse acerbè vexatum, et eam ob causam magna cum difficultate et dolore urinam emisisse: sed die

xxvii mensis Maji proxime præteriti, id est die Veneris antecedentis sanctissimam Pentecostes celebritatem, in qua solennitate aperienda erat, juxta morem et consuetudinem annualem, et quidem antiquissimam, sacra arca, in qua asservantur semper suavissimo odore redolentia B. Gregorii Cellii Verucchiensis Augustiniani sacra et veneranda ossa; idem Baccalaureus Fr. Joannes Antonius adeo talibus et renum et calculorum afflictissimis et acerbissimis doloribus vexatus afflictusque fuit, ut non urinam amplius e corpore emisit; sed profluentiam et copiam maximam sanguinis, per totam anted. diem xxvii mensis Maji, mingere numquam destiterit. Qua de re providens ipse Baccalaureus Fr. Joannes-Antonius, et cognoscens se illis efficacissimis doloribus non posse viribus corporis resistere, sed potius mortem raptim expectare debere, neque ulla medicamenta ei auxilium ferre; quo potuit majori spiritus fervore, uti alias in suis infirmitatibus et necessitatibus fecerat, ad opem cœlestem et intercessionem B. Gregorii sui Ordinis Augustiniani confugit. Neque id frustra: quoniam in sero seu sub vesperam illiusmet diei xxvii suprad. fluxus ille sanguinis omnino cessavit, nec postea tali infirmitate affectus est, sed urinam tunc temporis claram emisit; imo sacris muneribus ecclesiæ suæ sequentibus diebus, sabbathi scilicet et Pentecostes nec non solennis diei Dedicationis suæ ecclesiæ Augustinianæ atque solennitatis d. B. Gregorii, optime potuit satisfacere. Quæ omnia cum ita sint, rogavit me [Petrus Ugolinum] notarium publicum, ut de prædictis omnibus publica hæc conficerem documenta, prout rogatus feci ejusque piis votis requisitus annui...

nec nisi sanguinem pro urina reddens.

53 His ita transcriptis ex originali apud Patres Augustinianos libro per d. Petrum Ugolinum, sequebatur fides publica Priorum et Communitatis terræ Verucchii de ejusdem Notarii legalitate, data die xvi Januarii MDCLXXVII subsignante Michaeli Faviardo Secretario: ac denique ipsius Notarii authenticatio his verbis concepta. Et quia ego Petrus Ugolinus de Verucchio, publicus auctoritate Apostolica Notarius, præsentibus copias ex libro in quo adscripta et authentica prodigia B. Gregorii Cellii de Verucchio extant, ut in eo videri possunt, bene custodito et conservato in Conventu adm. RR. Patrum Eremitarum Ordinis S. Augustini, et ex rogibus qu. Petri-Francisci Marzalonii, Hieronymi Cellii, et Jacobi Borghesii meique Notariorum publicorum de terra Verucchii, fideliter et de verbo ad verbum propria manu, excepta legalitate Perill. Communitatis Verucchii, extraxi, nil addito nec diminuto, quod sensum mutet; quas facta collatione diligenti cum suis originalibus concordare inveni: ideo pro fide scripsi, hisque me subscripsi, et publico signo mei tabellionatus, quo in talibus utor, munivi: quod quidem signum ramosum præfert caudicem stirpitis evulsum, cujus scapo affixus rotulus cum initialibus nominis atque cognominis litteris P. V.

Fides Notarii hæc omnia transcribentis.

F

DE B. PHILIPPO AQUILANO

EX ORDINE OBSERVANTIÆ REGULARIS S. FRANCISCI,

SULMONÆ IN ITALIA.

G.H.

ANNO
MCCCCLVI

Corpus et
cultus prope
Sulmonam.

Pelignorum veterum insignis et antiquissima urbs Sulmo sive Sulmona, cujus Episcopalis titulus cum Valvensi conjunctus hodieque perseverat, quamvis multum se jactet P. Ovidii Nasonis natalibus, ejus versibus celebrata, pluris tamen facit habuisse viventem, et possidere mortuum B. Philippum, dictum a patria Aquilanum; in conventu suburbano Fratrum Minorum Observantium S. Nicolai nuncupatum, qui est octavus Provinciæ S. Bernardini apud Gonzagam, fundatus circa annum Domini MCCCCLIII. Ibi Guardianus erat Philippus, cum hac IV Maji moreretur anno MCCCCLVI. Ibi sacellum sub ejus nomine frequentatum ab incolis, infirmos suos illuc inferentibus, nec raro sanos efferentibus. Ibi mausolæum Beati, miraculis clarum, in sacello Mezzaræ familiæ proprio; quo nunc, dum nova ecclesia struitur, dissoluto, arca sacri pignoris custos asservatur tantisper in sacristia, donec absoluta fabrica augustius collocetur: quod si prius factum intellexerimus, quam mensis hic in lucem prodeat, poterit indicari in Appendice hujus tomi. Nunc dico id quod cultum publicum et minime vulgare indicat, ipsam arcam, quæ omnia integri corporis ossa continet, transparentibus instructam crystallis, conspicienda ea offerre populo, quoties educitur ex alia lignea ipsam includente.

B

2 Vitam ejus scripsit Bernardinus Aquilanus, etiam ipse illustri Sanctimonia clarus, cujus Funerale, Latina; et Admonitiones vitæ spiritualis, Italica lingua extant, Venetiis editæ anno MDLXXII; cetera ejus opera, utroque idiomate scripta, et adhuc inedita habentur in Conventu S. Angeli, inter Fossam et Oram Aprutii oppida, uti testatur Waddingus in libro de scriptoribus, numerans in iis primo loco Breve Historiam Latinam de Cœnobii et viris provinciæ S. Bernardini, ad quam B. Philippus spectabat; et inter Italica opuscula, ipsius S. Bernardini Senensis et hujus B. Philippi Vitas. Hanc inde Italice transcriptam accipere et integram Latine reddere maluissem, quam ex Waddingi Annalibus dare epitomen; sed meo illam petentis et optantis studio, non respondit eorum diligentia, quorum maxime intererat cooperari pro viribus multa autem sollicitatione usus aliud hactenus non obtinui quam ex MS. vetusto libello, complura miracula B. Philippi continente, pauca quædam, jussu Valvensis et Sulmonensis Episcopi Notarialiter excepta, ipso quo Beatus obiit anno: quæ Latine versa damus post vitæ epitomen: cetera pergitur optare et expectare æque ac ipsius prælaudati B. Bernardini Vitam Italicam, diligentissime conscriptam, aut saltem ejus Latinam epitomen editam ab Antonio Amicio consanguineo, dandam XXIX Novembris, quo ipsum in dicto S. Angeli conventu colidit Arturus a Monasterio, in Martyrologio Franciscano.

C

3 Unum hic addo ex Waddingho, quod prælaudatus Bernardinus obierit anno MDIII in conventu S. Juliani prope Aquilam, suas autem Admonitiones scripserit anno MCCCXCI: unde intelligitur auctorem ea scripsisse de B. Philippo, quæ partim ipse vidisse potuit, partim ab iis qui viderant audivisse; adeoque scripturas tam de Vita quam de miraculis ducentissimum annum vix superare. Quæ si nunc difficulter legantur intelliganturque, cogitent quæso illorum Conventuum Fratres, quanto difficilior ea legenda intelligendaque sint post plurimum seculorum lapsum; si tamen tamdiu eva-

sed omnia
ex originali-
bus integra
optantur.

dant exitum, quod eis imminet ex eo ipso, quod quæ intelliguntur ægre, negligantur plerumque et facillime pereant. Dent igitur operam, ut superata qualicumque difficultate, ejusmodi monumenta conservari perpetuum possint in hac nostra collectione.

VITA

Ex Italico B. Bernardini fere synchroni a Waddingo tomo VI Annalium Latine contracta.

Philippus Aquilanus, patre Amico Fociano, matre Bucia; apud Cassinam, agri Aquilani oppidum, modico genere natus, anno ætatis sexto utroque parente orbatus, a Jacobo avunculo susceptus est. Ab illa ætatula summam præseferens honestatem et morum gravitatem, placida quadam hilaritate ab ipsa natura præditus, jam tum cœpit jejuniis et piis vitæ institutis assuescere. Integri anni singulis diebus supra parentum sepulcrum prolixè orabat; interrogatusque quid illic faceret, respondit, se parentum beneficia, quibus poterat modis, compensare. Peccata prævenit pœnitentia: prius enim castigavit quam commisit. E lecto surgens, in paleis aut nuda humo brevem delibans somnum, reliquam noctis partem precibus tribuebat. Indusii molliciem omnesque corporis delicias procul ablegavit; et pro cilio, quod non habebat, interiores vestes oplebat pungentibus et aculeatis seminibus Teutomalachæ, vulgo Spinacii, quod etiam pœnitentiæ genus post susceptum institutum Franciscanum retinebat. Clericali habitu suscepto, grammaticæ operam dedit, reliqua prosecuturus quæ Sacerdotali judicabat idonea dignitati. Sed provecioris factus ætatis, mundana expertus pericula, et perituras exosus delicias, tutiorem vitæ normam delegit, sub formula a S. Francisco præscripta.

A puero se
veriori vir-
tuti addictus:
E

fit Clericus
dein Mino-
rita:

2 Exultavit ut gigas ad currendam viam istam Dei mandatorum, non solum præcepta et salutis necessaria, velut pusillus aut spiritu infirmus; verum superexcellencia virtutis opera et consilia Evangelica, tamquam virtute potens et fide robustus, hilari vultu lætaque mente observabat. A vino, ut plurimum; a carne, semper abstinebat; jejuniis, verberibus, mirisque modis corpus excrucians. Superiorum nutibus prompte obediebat; eorumque reprehensiones, eo alacrius quo severiores excipiebat. Tenerrime aliorum miseriis et fragilitati compatiabatur, erga seipsum prorsus immisericors. Simplicitatem columbinam incessu et verbis repræsentans, in operibus et consiliis serpentina utebatur prudentia. Nihil ponderosum absque consilio aggrediebatur, et secum tacitus ruminabat quæ celitus infundebantur beneficia. Omnia, quæ prospiciebat vel agebat, materiam suppeditabant altiora contemplandi. In chori concentu, cœlestis curiæ suavissimam harmoniam; in oratione confratrum, Sanctorum communionem, piamque pro nobis intercessionem; cubitum iturus, mortis imaginem et angustam sepulturam; in vermiculis e corpore prodeuntibus et moleste mordentibus, horribilia sepulturæ germina, in religiosa mendicitate, Christi voluntariam paupertatem; in igne, glaciè, tenebris, fœtore, inferni

F
et virtutibus
excellens,

orationique
addictus,

A inferni tormenta protinus, tamquam præsentia, contemplabatur. Temporis æquus æstimator, nullum absque fructu permisit elabi.

*dæmonem
interturban-
tem abigit:*

3 In oratione assiduus, quotidie post Completorium accuratissimo examine singulas discutiebat illius diei actiones; et siquid severe judicabat vel minimum deliquisse, severiori corripiebat supplicio. His ea hora semel intentus vidit sathanam, in monstruosæ capreæ terrifico spectro, lampadem, coram divini Corporis deposito lucentem, extinxisse. Tum ille intrepide: Hæ tibi artes, futilis jocularior, minime proderunt: neque enim me ab oratione turbabis, neque sacras aras tenebris offundes. Educto protinus e culina lumine, lychnum accendit, et lampadem altiori tractu suspendit. Secundo et tertio his repetitis, et capra in foetidum hircum conversa, indignatus vir Dei; Abi, inquit, in malam rem: in Dei nomine tibi præcipio, ne me amplius ab oratione perturbes. Confusus abiit inimicus, neque ausus est deinceps molestiam inferri.

*frequens ad
missas au-
diendas,*

4 Officium divinum summa attentione, corpore erectus, neque muro neque sedili neque ullo innixus sustentaculo, persolvebat. Arcanum Missæ sacrificium quotidie offerebat, et quotquot in templo Sacra fiebant, diligenter audiebat; dicens, nullum tempus utilius quam in Missis legendis aut percipiendis impendi. Castitatis vigilantissimus custos, minimas, quæ obrepere solent, inhonestas cogitationes diligenter eliminabat; prudenter dicens, quod si arbor prius radices non egerit, neque frondes neque fructus emittet. Beatus, aiebat, qui tenebit parvulos suos, et ad petram allidet: Sponsus animæ nostræ et zelotypus et delicatus, honestatis nullam suffert injuriam. Si quem audiebat verba proferentem minus honesta, peracriter reprehendebat, nullius sexus aut qualitatis habito discrimine: eo tamen dicebat modo, ut nullius indignationem incurreret; eoque fructu, ut quoscumque a se correptos vere redderet criminis pertæsos et corde contritos. Mulierum consortium diligentissime fugiebat, et annis quindecim nullam in facie conspexit: eamque tandem a Deo gratiam consecutus est, ut ad feminarum non magis quam ad ligni moveretur aspectum.

*et castitatem
solicite custo-
diens,*

5 Unius tentationis ei reliquit Dominus exercituum, videlicet somni molestiam: quam ut effugeret, per integrum triennium, multo verberare severe in corpus suum animadvertibat. Aliquando vinctis manibus injectoque ad trabem fune ne in terram decideret; aliquando ligatis manibus et pedibus ad

*luctatur cum
somno,*

C lecti scamnum, sæpe glomerato corpore, colligatis conjunctisque manibus et pedibus, instar agni vel hædi revincti: vel ut plurimum sedens, numquam jacens, breviusculum somnum delibabat: eo autem diligentius tentationem hanc propulsabat, quo vehementius molestis insomniis et inhonestis visionibus afflictabatur. Misere aliquando concussus, quid ageret? interrogavit Joannem Capistranensem. Patienter ferendum et viriliter agendum, respondit, omnemque hanc afflictionem ad meriti augmentum fuisse permissam. Otium, malorum seminarium, summo fugiebat studio: et si quod supererat orationi tempus, religiosis devovebat exercitiis. Animadvertens humiles casas e pauperula sui instituti domicilia libris choralibus, Psalterio, Antiphonario, aliisque similibus indigere; statuit hos scribendi modum, etsi difficilem, condiscere; mireque consecutus, provinciam omnem his libris complevit. Oratoria multa, in silvis vel hortis cœnobiorum, vel ædificavit vel resarcivit; probe sciens, quod licet loca hominem non sanctificent, valde tamen ad bene operandum pro sua juvant opportunitate; et commodius a turba separati orant viri contemplativi,

*libros sacros
scribit,*

*oratoria
extruit,*

quam si aliorum commercio distraherentur. Strictissimæ paupertatis amator nihil in victu aut vestitu superfluum, nihil in utensilibus neque ecclesiæ paramentis pretiosum admittebat, dicens, pauperes Fratres paupere cultu debere gloriari.

6 Solidam prægnantemque hominis virtutem conspicientes Superiores, instruendis tironibus præfecerunt: quibus ille optimam, quam a Fr. Savino a de Campellis, Provinciæ S. Francisci viro sanctissimo, disciplinam accepit, cum fœnore instillavit. Illud ei potissimum studium, cœlestium contemplatione a terrenis avocandi, et oratione mentali Deo conjungendi: neque adeo inhiabat laboribus corpus atterere, quam spiritualitus documentis animum colere, et internas passiones mortificare. Christi vitam piis exercitationibus docuit æmulandam, sed præ omnibus mysteriis Passionem meditandam; quam quindecim punctis seu partitionibus optimo ordine distribuit. Eam ipse tam vehementer intimo impressit cordi, ut quoties illam referri audiret, summo cruciaretur dolore: et singulis feriis sextis Parasceves eandem lugubri ritu explicantibus, verberare multo, arctissimo jejunio, lacrymis, impatienti ejulatu, adimplebat ea quæ deerant Passioni Christi in corpore suo....

7 Etsi subesse mallet quam præesse, constrictum majorum præcepto oportuit aliquando aliorum regimen subire. Ita tamen regebat, ut potius servire videretur; et aliis præfectus, omnibus esset æqualis, illius secutus consilium qui dixit: Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi unus ex ipsis: curam illorum habe, et sic confide, et omni cura tua explicita recumbe: ut læteris propter illos, et ornamentum gratiæ accipias coronam, et dignationem consequaris corrogationis. Talem ille secutus est placido et prudenti regimine opinionem, ut omnes se illius tradere cuperent disciplinæ, nec esset in illa provincia qui non optaret ei cohabitare. Non erat qui de eo loqueretur verbum malum, nec qui ad Prælatos majores querelas transmitteret. Imperfectos ad Regulam componebat, perfectos ad potiora stimulabat. In redarguendo vehemens, in monendo suavis, in præcipiendo nullius animum exulcerabat, probe considerans quod Prælati indiscretus facit inobedientem subditum. Justitiam et misericordiam ita contemperabat, ut delicta non remanerent impunita, neque delinquens exasperatus: etenim justitia sine misericordia, severitas est; et misericordia sine justitia, incentivum præbet delinquendi. Moleste ferebat, si quem videbat otiosum: atque unicuique suum designabat ministerium.

8 Signis etiam et prophetiæ floruit virtute. In conventu b Terami juvenculam a dæmone oppressam, præcipiente Guardiano, Cruce signavit, statimque a malo genio liberavit. Sulmonensis cœnobii factus Guardianus, viam quæ ducebat ad civitatem c non parvo labore fecit ampliari. Interrogatus a Fratre collaborante, ut quid tanto Fratrum sudore et aliquot impensis semitam curabat dilatari; Pauculis, inquit ille, Fratribus nostris callis iste abunde sufficit: sed prope est tempus, quo ingens populorum multitudo hinc sit transitura. Verum prædixisse apparuit, cum post ejus mortem, crebris commendatam miraculis, maximus fieret ad sepulcrum piæ gentis concursus. Magno æstuans Deum videndi ardore, viginti annis Deum rogavit, ut e corporis ergastulo suspirantem animam placeret educere. Sæpissime repetebat illud Apostoli, Cupio dissolvi, et esse cum Christo: addebatque se valde his invidere qui ad Christum præcesserant.

9 Tandem exauditus cœpit ægrotare, deinde variis morbis affligi, et ingravescentibus doloribus vehementer torqueri: in quibus illa dumtaxat ejus

D
EX VAL INGO

a
tironibus
præficatur,

E

Ecc. 32, 1
itemque aliis
quos magna
cum discre-
tione guber-
nat:

F

b
miraculis
etiam et
prophetia
claret,
c

hil. 1, 23

et post va-
rios morbos

amiebat, Dominus fortitudo mea, Dominus
meum et liberator meus. Demum langu-
dulo spiritu cum sentiret mortem propinquam, præ-
missa Confessione, devotissime sanctissimum Christi
corpus, flexis extra lectum genibus, appenso ad
collum fune suscepit : susceptaque a S. Francisco
transgressionum venia, feliciter migravit ad Domi-
num anno MCCCCLVI, die IV Maji, in prædicto Con-
ventu Sulmonis, quem regebat. Corpus, dum vive-
ret ad nigredinem tendens, et facies fusca, ita facta
sunt alba, et labia quasi rosa rubentia, et membra
omnia adeo tractabilia et mollia, ut omnes mira-
rentur cuperentque tangere et venerari. Accessit ad
viri sancti honorem gloria miraculorum ; quæ ma-
gno numero Notarii manu collegit Episcopus d Sul-
monensis, et alia plurima Fratres scripserunt.

10 Ejus vitam scripserunt Marianus e Florenti-
nus, Marcus f Ulyssiponensis, Petrus g Rodolphus ;
atque omnibus diffusius ejus conterraneus B. Ber-
nardinus Aquilanus, quæ circumfertur manuscripta,
ex qua ego potissima decerpsi. In opusculo quod de
Provincia S. Bernardini cœnobii composuit, ista
de hoc sancto viro subjungit. In loco S. Nicolai
prope Sulmonem, corpus B. Philippi Aquilani re-
quiescit, qui paupertatis maximus zelator fuit, casti-
tatis et obedientiæ maximus amicus, oratione devo-
tus, discretionem singularis, humilitate præcipuus,
simplicitatē purus, prudentia cautus quasi serpens,
contra diaboli insidias semper intentus, et (ut bre-
vibus multa complectar) singularis nostri Beati S.
Francisci filius. Cunctis erat speculum sanctitatis,
tamen totis viribus suam sanctitatem abscondere
nitebatur : sed (secundum Dominum, qui dicit,
Nemo accendit lucernam et ponit eam sub modio,
sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in
domo sunt) quanto magis nitebatur abscondere,
tanto magis sanctitas ejus circumquaque diffusa fuit.
Denique post mortem multa miracula Deus ostendere
voluit, ut patet Sulmone : de quo viro plura nunc
alia non dico, quia vitam suam late descripsi... B.
Joannes Capistranus, audita ejus morte, vehementer
indoluit, et dixit : Heu mihi ! quia incolatus meus
adeo prolongatus est, ut post sanctum hunc virum
inter has ærumnas oporteat suspirare h. Felix urbs
Sulmonensis, quæ tantum meruit possidere thesau-
rum.

ANNOTATA.

a Spoletinus hic fuit, fortassis proprio familiæ nomi-
ne dictus de Campellis : nam etiam anno 1660 Spoletum
transeuntes ibi invenimus nobilissimum eundemque rei
historicæ scientissimum virum illi cognominem D. Ber-
nardinum de Campellis. Waddinghus post alios Beatum
appellat et obiisse scribit anno MCCCII, signisque et vir-
tutibus admirandum, sepultum esse ad S. Damianum
Assisii. Arturus refert eundem VII Julii : sed nos nul-
lum invenimus illius monumentum, nedum cultum
aliquem. Ceterum qui sub illo tirocinium habuit B.
Philippus, ætate grandæva debuit obiisse.

b Teramo vulgo, alias Interamnium, ad Tordimum
fluvium, qua alio rivulo accurrente augetur, Aprutii
oppidum versus Marchiam Anconitanam.

c Gonzaga dicit quod Conventus Sulmonensis lon-
giusculum a vallo ædificatus sit, quem fratres quatuor-
decim satis commode inhabitant.

d Fr. Donatus Bottinius Neapolitanus, ex Ordine
Eremitano, Cupersanus antea Episcopus, ad Eccle-
sias Valvensensem et Sulmonensem regendam transla-
tus an. 1448 IV Nonas Septembris, Cathedralē
Sulmonensem mirabiliter exornavit, variaque supel-
lectile et cultu ecclesiastico ditavit ad invidiam. Ita
Ughellus tomo I Italix sacræ, successoris ingressum

(qui fuit Fr. Bartholomæus de Scalis ex Ordine S. D.
Dominici Sulmonensis) assignans anno 1463. Ceterum
miraculorum ejus jussu notatorum non magnus numerus
fuisse videtur, si ea solum notata sunt quæ jamjam dabimus.

e Ejus Chronica MSS. inedita sunt Romæ apud
successorem Waddinghi Haroldum.

f 3 Parte Chronicorum lib. 3 cap. 61.

g Lib. I Historiæ Seraphicæ, ubi pag. 127 veram
hujus sancti viri effigiem invenies cum elogio, in quo
dicitur D. Bernardini, Aquilæ publice in foro concio-
nantis prædicationibus inflammatus (in margine no-
taturaliter B. Joannis Capistrani sermonibus id tribui)
ingressus ordinem anno 1426 et mansisse in religio-
ne annos triginta : quorum omnium fides vacillat, si
vere sub B. Bernardino de Campellis tirocinium posuit,
isque obiit anno 1402. Deceperit Rodulfum Bernardini
nomen, perperam intellectum de S. Bernardino Senen-
si, qui usque ad annum 1444 vitam produxit, et pro
annis 30 potest fortasse dici annis 60 in religione man-
sisse Philippus. Multo minus verosimile est quod de
B. Joanne Capistrano suggeritur in margine : de hoc
enim dicit ipse Rodulfus quod ordinem solum ingressus
sit anno 1415 : quamvis etiam hic Aquilæ potuit fuisse
concionatus, et B. Philippo haud dubie fuit familiaris,
Capistrani non longe ab Aquila natus.

h Sed non supervixit diu, eodem anno 1456, 23
Octobris in Hungaria mortuus, quando vitam ejus da-
bimus.

MIRACULA

Ex veteri MS. Notariali Italico.

Hæc sunt miracula B. Philippi Aquilani, Ordinis
Fratrum Minorum de Observantia, examinata per
Episcopum Valvensensem aut Sulmonensem.

1 Masius Dominici de Juliano, ex provincia Apru-
tii, comparens et stans coram Domino Episcopo
Valvensi aut Sulmonensi, ad declarandam gratiam,
quam recepit per votum factum B. Philippo Aquila-
no Ordinis FF. Minorum de Observantia, ipso quo
obiit anno a Guardianus in loco S. Nicolai Sulmone,
dixit, quod longo tempore passus sit certam infirmi-
tatem, unde graves existebant dolores, corpori suo
admodum molesti, non tamen æqualiter semper, sed
aliquando magis magisque intensi. Ab initio autem
Maji usque adeo afflictus fuit præd. Masius in tibiis,
manibus, aliisque membris, solo capite ac ventre
exceptis, quod nullam fere corporis partem movere
valens, coactus fuerit in lectum se reclinare, nec
sine alieno adjutorio levare sese ab eo tantillum pos-
set : patiebatur autem vehementes contractiones in
manibus, nec in ipso lecto commovere se poterat nisi
ab uxore vel alio quopiam assistente adjutus, ne-
que hoc ipsum fiebat absque magna difficultate.

2 Ita constitutus pluries a medicis et medicinis
subsidiū petiit : sed frustra : quare ad invocandos
Sanctos alios se convertit, quos vicina patriæ suæ
oppida venerantur. Postea vero in die b Pentecostes,
dicto mense Maji, intelligens quod ad corpus B. Phi-
lippi Deus faceret multas miraculosas gratias et li-
berationes a variis infirmitatibus, referente eas Bar-
tholomæo Ricciardi de Juliano, subito cum maxima
devotione et fide votum fecit d. B. Philippo, dicens
quod si meritis et precibus ejus intercedentibus libe-
raretur a sua infirmitate, iret ad visitandum corpus
ejus ; indeque regrediens ad suum c castellum, de-
pingi faceret ipsius effigiem, collocandam in ecclesia
S. Mariæ ejusdem castelli. Hoc voto facto præd.
Masius continuo tentavit assurgere, et publice ac
manifeste confirmans se recepta gratia liberatum a
morbo, ambulavit per castellum : die autem lunæ
sequenti liberrime se movens, pedes venit ad d. cor-
pus sanctum B. Philippi cum infrascriptis comitibus.

Visus

Totius fere
corporis motu
privatus,

facto voto
subito con-
valescit.

A Visus autem fuit ipse Masius, mediante voto et gratia recepta, libere venire et redire. Atque hæc omnia dixit ipse Masius : hi verosunt testes qui eum comitatisunt : Bartholomæus Ricciardi, Catalda Andreæ et Nina Colai : qui omnes et singuli medio juramento suo confirmarunt omnia præmissa, uti a præd. Masio enuntiata fuerunt.

3 Die xxv mensis Maji Indictione iv, comparuit coram D. Episcopo, Tutius Simonis de Juliano x^e provincia Aprutii, confitens et dicens quod fuerit infirmus et graves dolores passus in crure sinistro et in nervis circa genu ex una et altera parte : adeo ut per sex annos d. crure uti ad ambulandum nequiverit. Audiens autem quod corpus B. Philippi mortui in ecclesia S. Nicolai prope Sulmonam per Dei virtutem multa operabatur miracula, devotione inflammatus cum spe recuperandæ sanitatis, vovit ad illud visitandum se conferre. Mox vere adfuit divina misericordia, recepit gratiam desideratam ipse, recessit omnis dolor a crure, et sicut promiserat ita continuando suam devotionem venit a præd. Castello Juliani Sulmonam ab d. beatum corpus, magis pedes quam eques; equo tamen subinde utens ad quietem corpori indulgendam : distat enim Castellum Juliani circiter triginta miliaribus Sulmona.

B Hæc autem omnia narravit d. Tutius coram D. Episcopo Sulmonensi, eademque de suo patre coram eodem D. Episcopo sub juramento affirmavit Antonia ipsius Tutii filia, esse vera prout supra narrata sunt, præsentibus D. Antonio de Avezzano Vicario Generali præd. Episcopi, nec non Antonio de Pacano, Sulmone commorante, Jacobo Joannis Rainerii Aquilano, Francisco Mag. Petri de Horiano, et Honufrio Manelli de Sulmona.

4 Die xxvii d. mensis Maji comparuit coram D. Episcopo Sulmonensi Petrus de Gallutio habitans Miniani in provincia d. Terræ-laboris, confitens et dicens, quod infirmus fuit et graves dolores passus in pede sinistro, adeo ut per mensem integrum non potuerit ambulare ad spatium unius milliaris neque laborare. Audiens autem quod corpus B. Philippi mortuum staret in ecclesia S. Nicolai Sulmonæ, et per illud multa Deus operaretur miracula, devotione accensus fecit votum ejus visitandi cum spe sanitatis consequendæ. Subitoque voto facto per Dei misericordiam, compos fuit desideratæ gratiæ cœpitque ambulare, et suam continuans devotionem venit pedes a d. loco Miniani e usque Sulmonam ad d. sanctum corpus. Nicolaus vero Antonii de d. terra examinatus et adjuratus, solenni juramento asseruit vera esse prædicta : idemque similiter examinata et adjurata affirmavit Joanna Honofrii de Petra Mondaza, ipsius Petri commater.

C 5 Eadem die et hora comparuit coram D. Episcopo Sulmonensi Nicolaus Antonii ex d. terra Miniani dixitque se fuisse infirmum, et graves dolores passum in crure dextro, ita ut difficulter magnoque cum labore ad exiguum spatium ambularet : hac autem infirmitate laboravisse se ab ipsa sua pueritia. Audiens autem quod Deus omnipotens multa operaretur miracula, mediantibus orationibus et meritis B. Philippi in loco S. Nicolai Sulmonensis, oravit et vovit, quod si Deus se quoque a sua infirmitate liberaret, sine mora sese conferret Sulmonam, et personaliter visitaret corpus B. Philippi ejusque sepulcrum. Facto vero sic voto, subito se liberum sensit, venitque personaliter nudis pedibus ad d. locum et corpus beatum. Quare suprad. Petrus sub suo quoque juramento asseruit rem ita se habere, demque confirmavit præ Joanna Honofrii, præ-

sente D. Presbytero Petro de Avezzano Doctore D. Vicario generali D. Episcopi, D. Antonio Victorici Canonico, et Innocente de Corbis Presbytero, et Joanne de Sulmona, ac Paulo Antonio Colai, atque Andrea Ciotti ex civitate Theatina.

6 Die xxix mensis Maji mcccclvi f coram D. Episcopo Sulmonensi D. Maria uxor D. Marini de Caramento, tertii Ordinis S. Francisci provinciæ Aprutii, sub juramento interrogata de sua infirmitate et gratia obtenta, dixit quod inflationem manuum ac genuum patiens per annum unum, quorundam medicorum consilio adhibuit remedia quædam; quibus in grandem tumorem provectum est malum, toto generaliter corpore inflato, adeo ut et loquendi et videndi amiserit facultatem, neque per dies quindecim cibum aliquem nutritivum sumere potuerit. Itaque vita ejus in desperatis passim habebatur, et a filiis domesticisque veluti jam mortua plangebatur. Hoc in statu accesserunt ad eum duo Fratres de Observantia, quorum alter Fr. Oliverius, alter dicebatur Fr. Hieronymus : qui infirmam animantes suggesserunt ei ut se commendaret B. Philippo de Observantia S. Francisci, mortuo in ipsorum loco S. Nicolai Sulmonensis, ut sibi obtineret gratiam in vitam æternam : addentes, Non discedemus hinc donec dixeris Ave Maria. Ipsa autem quæ antea loqui non potuerat, eorum orationibus et Dei gratia mediante, recitavit Ave Maria. Quo viso, quotquot aderant ipsaque infirma fecerunt votum de visitando d. beato corpore B. Philippi. Tunc illa cibum poposcit, et subito sanata venit ad visitandum d. beatum corpus, per obtentam gratiam libera ab omni infirmitate. Laurentius filius d. D. Mariæ sub juramento eadem omnia confirmavit, præsentibus ad cuncta Paschale Corcii de Straffa, Mag. Nicolao Petruccii muratore, Simeone Mariani, Mag. Antonio Angelucci de Sulmona.

Omissis aliis informationibus miraculorum brevitate causa, extracta est præsens copia a quodam libro in pergumeno manuscripto antiqua manu, in quo adsunt annotata Vita et informationes miraculorum d. B. Philippi ab Aquila, existente in libraria Venerab. Conventus S. Nicolai civitatis Sulmonis : et facta collatione etc. In quorum fidem ego Notarius Bernardinus Sebastianus etc.

ANNOTATA.

a Clarius infra num. 6 exprimitur annus 1456, quo omnia hæc facta ac descripta sunt ipso sancti obitus mense.

b Pascha hoc anno 1456, celebratum fuit 28 Martii, atque adeo secutum est festum Pentecostes 16 Maji.

c Mox infra dicitur castellum Juliani distare Sulmona ad 30 miliaria, quale nullum in hodierni Aprutii chorographica tabula invenitur : sed bene in vicino Comitatu Molisino, in distantia longe majori Mons S. Juliani; et in Japygia seu Capitanata, adhuc longius remota, Castellum Julianum.

d Vulgo Terra di Lavoro, Campania Felix; ideo fortassis sic dicta, quod copiosus fructuum quovis anno geminatorum proventus adeo ad eam colendam stimulet indigenas, ut nullam anni partem habeant a labore vacuam.

e Vulgo Mignano, distat circiter p.m. 30 a Sulmona, quantum fere mons Cassinus, cui ad Africum jacet intervallo milliarium circiter 8.

f Hujus numeri veritas confirmatur per supranotatam Indictionem 4.

DE B. MICHAELE GEDROCIO

ORDINIS CANON. REGUL. S. MARIE DE METRO, CRACOVIE IN POLONIA.

AN.
MCCCCLXXXV

Ordo S. Mariæ de Metro; qui etiam de Pœnitentia seu Patientia Sanctorum Martyrum nuncupatur, ab Alexandro IV summo Pontifice ejusque Successoribus confirmatus sub Regula S. Augustini et mendicantis professione, in veste candida, rubram super scapulari Crucem præferente ad pectus, varia possidet etiam nunc et plura olim possedit monasteria in Lithuania atque Polonia. In prima, religionis illius habitum Bistricii suscepit B. Michael Gedrocus, ex Ducali sanguine oriundus; in altera, Cracoviæ sancte vixit et obiit. Matthias de Michovia lib. 4. rerum Polonicarum, quem finit cum anno Christi MDXI eodemque XII post obitum ipsius Beati, cap. 73 sic de eo loquitur Anno Domini MCCCCLXXXV Fr. Michael Ord. S. Mariæ de Metro de Patientia BB. Martyrum ad S. Marcum Cracoviæ, IV die mensis Maji vitam finivit, in choro ad valvas sacrarii septentrionem versus sepultus. Fuit statura brevis, de natura nanorum; miraculis (ut fertur) gloriosus et clarus... Semper humilis, orans et devotus fuit.

Elogium apud
Michoviam
cœvum,

B

2 Ceteri post Matthidm scriptores incunctanter Beatum appellant, imprimis ii qui aliorum Beatorum ipsi familiarium Vitam scripsere, videlicet Martinus Baronius in vita B. Stanislai Casimiritani, cui quatuor mortuorum resuscitator percelebris appellatur; Auctor Vitæ B. Simonis de Lipnica, cui est, plurimorum miraculorum patrator clarissimus: Opatovicus in Vita B. Joannis Cantii, qui asserit instar sidereæ lampadis probitatis suæ lumen in ipsum Joannem defixisse. In Prologo quoque ad Vitam B. Ladislai Gielnovii, hoc ipso IV Muji dandam, dicitur in templo S. Marci Ord. S. Mariæ de Metro locus esse affabre efformatus ad parietem, decoreque debito fulgens, in quo B. Michaelis Gedroc venerabilia ossa requiescunt. Noster Albertus Wiuk Kojolawicz, in Miscellaneis rerum ad statum ecclesiasticum in magno Lithuania Ducatu pertinentium, enumerans proprios illius Patronos, proximum a S. Casinero collocat B. Michaellem Goiroyc, ex antiqua Ducum Godroyciurum inter Lithuanos familia: et in parte 2 Historiæ Lithuaniz, quam Antuerpiæ imprimendam curavimus, lib. 3 pag. 230, relata S. Casimiri morte ad annum MCCCCLXXXIV obita, secutus est eum, inquit, proximo anno, antiquorum Lithuania Ducum sanguis, Michael Dux Giedrocus, non minus morum Sanctimonia quam genere illustris: in margine autem scribitur B. Michael.

et probatione
cultus.

C

3 Vitam quis primus scripserit, ignoratur: incendio amissam restituit anno MDLXIV Joannes a Trzciana, Artium Magister, Collegii Majoris Collega, ac Sedis Apostolicæ et Imperiali auctoritatibus Notarius publicus, prout partim ex ejus Confessario, partim ex aliis, qui eum bene noverant cum eodem conversantes, sub bona fide ac conscientia accepit, coram pluribus fide dignissimis testibus. Hujus vitæ originale autographum servari in conventu S. Marci asseruit nobis R. P. Fredericus Schembek, is qui anno MDCXXIV in translatione sacrorum ossium eas egit partes, quas infra ex publico instrumento intelligemus; et decennio post Domus nostræ Professæ Cracoviensis Præpositus, ipsum illud instrumentum nobis misit, una cum Vita Cracoviæ impressa anno MDCV, dedicata Illustriss. ac Reverendiss. D. Petro Tylicki Episcopo Wladislaviensi, nominato Cracoviensi, per Fr. Christophorum Præpositum Liby-

Vita olim ex
familiarium
relatu scripta,
stylo cultiori
edita anno
1605.

choviensem et Commissarium Generalem, profitentem in fine se eam dare, quæ a Joanne conscripta est, integra fide, orationis tantummodo cultu immutato: addo ergo, interjectis etiam nonnullis post factis, explanationis aut confirmationis causa.

4 Nobis multo fuisset gratius accipere illam primigenia phrasi: idque ut obtineremus dedimus Cracoviam litteras. Dum autem illa expectatur recudimus quæ habemus collata cum versione Polonica, quam anno MDXV, Joachimo Hrabina, Tarnoviæ et Wendeskiæ Satrapæ, dedicatum, vulgavit Andreas Gronowski Prior S. Marci Cracoviensis, cum quibusdam ex ultimo decennio additamentis: quæ nobis Latine reddidit Joannes Snini, Sacerdos Polonus hic Antuerpiæ residens. E Per annos deinde sexaginta secutos multa memoratu digna miracula accidisse non dubitamus, quæ libenter etiam in lucem dabimus, si quemadmodum per litteras postulavimus, ea nobis fuerint Cracovia submissa.

Polonice
cum auctario
reddita an.
1615.

VITA

Ex relatu cœvorum ac familiarium duorum scripta a D. Joanne Trzciana Notario publico, et a Fr. Christophoro Præposito Libychoviensi, cultiori stylo edita Cracoviæ anno 1605.

PROTESTATIO AUCTORIS.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini MDXLIV, Die quinta Aprilis, Dominante Romæ Paulo III Pontificatus ejus decimo anno, ad perpetuam memoriam, ad honorem Domini Dei omnipotentis, et ad imitationem bonorum, vitam B. Michaelis Confessoris singularis, Ordinis S. Augustini, duxi exscribere, ego Joannes de Trzciana, Artium liberalium nunc Professor, Collegii majoris Cracoviensis Collega, Clericus ejusdem diœcesis, publicus Notarius sanctæ Sedis Apostolicæ, sponte rogatus et desideratus, sincere propter Dominum Deum, per venerabiles et devotioni deditos homines Fratres de Pœnitentia, sub vexillo S. Augustini militantes, Stanislaum Intrzkowski, Præpositum Libychoviensem, et nunc Provinciale Generalem totius Ordinis; et per Felicem Krasowski, Priorem ad S. Marcum, et Fratres ejusdem claustrum, ne tam magni viri sanctitas simul cum annis pereat; siquidem jam antea descripta fuerat, sed quia, cum tempore et cum gestis ejus miraculosis, per ignem sit deperdita. Ex narratione itaque hominum fide dignorum hoc scripsi, et magis ob auctoritatem dignam Patris Nicolai Abbatis, Brzestenstis Conventus, qui antea S. Marci Prior fuerat, et a Fratribus inferius memoratis, ejusdem claustrum Divi Marci, totam vitam ejus sumpseram, et verbis inferius in vita ejus expressis nihil addendo vel minuendo, solum hoc, quod mihi sub conscientia est dictum, prout habui a Reverendo Joanne Præposito Libychoviensi: qui existens Frater ejusdem Conventus, Confessarius fui B. Michaelis, ubi etiam ejus secretiora verba in agone ab ipso recepit, quæ inferius ponentur; et a Rev. Stanislaio, Præposito Bystrycensi in Lituania, qui simul eum eo ad eum-

scripturus
vitam B.
Michaelis,

antehac igne deperditam,

dem

A dem intraverat Ordinem, et professionem fecerat. Ad hæc Stanislaus Czarnii, Stanislaus Srafranec, Prior ad S. Marcum, Matthias Kolaczek Frater, Stanislaus Ozga Prior, qui eodem tempore cum eo ad S. Marcum cohabitabant; et vitam ejus bene noverant, et Plebani duo Lituani, Laurentius in Miednicis, et Laurentius de Iwrecza; in unam rem et verba convenientes, superius commemorato Patri Nicolao de Namiona Abbati Brzestensi denuntiaverunt, ex cujus ore ego has res, quas scripsi rescivi, ad hæc et a Venerabili Patre Joanne Porembski, Custode Woynicensi et a provido Joanne Rysia, pistore et cive Cracoviensi Provisore templi Divi Marci, * qui eum bene noverant, et cum eodem conversantes, vitæ ejus integritatem probaverunt. Qui duo prænominati mihi, sub bona fide ac conscientia, de vita ac moribus B. Michaelis retulere: de quorum concordi ac unanimi testimonio, eo quo sequitur ordine, prout res exposcebat, fideliter congressi, una cum prodigiis, quæ adhuc in vita ac post mortem gessit, ex virtute Divina in Sanctis suis cooperante, ad eorum sanctitatem confirmandam; non quidem omnibus, sed iis tamen quæ sub testimonio ex ore prædictorum testium accepi, testibus ad hoc vocatis, videlicet Venerab. ac Nobilib. viris Dominis, Joanne Parocho Brzestensi, Stanislaw a Urzedow Priore ibidem, Stanislaw Kacki Parocho Raciechoviensi, Andrea Oswiecimensi, Georgio Zatoriensi, Stanislaw a Urzedow Notario publico, ac multis aliis viris fide dignis, quos causa brevitatis omittendos, duxi: in quorum fidem ac testimonium nomine ac signo solitis corroboranda duxi.

Hactenus protestatio Joannis ante Vitam impressa, sed ab exemplo nobis misso avulsa imprudenter, usque ad signum * : quare cum post varias litteras ea de causa scriptas necdum accipere deficientia potuerimus, sicut Latine habentur impressa: ex versione Polona, eadem nobis jussimus iteram reddi Latine per R. D. Joannem Snini, etiam partem Appendicis ad vitam præmemoratam ex Polono: quod te hic monitum, lector volui.

CAPUT I.

Ortus, pia educatio, virtutes in seculari vita et monastica exercitiæ.

B^a Beatus Michael ortum suum ad Lituancs, Sarmaticam gentem, veterem imprimis ac rebus gestis illustrem, sed cultui idolorum diutius deditam (quæ humilitatis et religionis studium sero tandem, Wladislai a Jagellonis sui Ducis, Poloniae autem Regis, opera suscepit) refert: parentes equestris ordinis b, integritate vitæ et pietatis zelo vehementius incensos, divino munere sortitus. Quibus vicus c quidam, cui Gedrocio cognomen non procul a Vilna, nobili et primaria provinciae illius civitate, sedes fuit. Hi filio unico neque militari neque rustico operi (quibus gens præcipue studet) propter negatas sibi a natura corporis dotes (brevior enim statura et infra humanam mensuram illi contigerat) satis idoneo, suscepto, ab orbitate non multum se distare arbitrati, quod talem genuissent, pietati præcipue et servitio divino illum addixerunt: hinc summum solatium (cum aliunde negaretur) sperantes, si filius animi vi, qua potissimum pollebat, proficeret; et virtutibus sufficeret, quod a corporis habitum deesset. Nec fraudati desideriorum eventu: namque quam primum illi per ætatem licuit, ea potissimum studia secutus est, quibus se ab illecebris peccandi vel subduceret vel certe eriperet. Quam enim facultatem ex ingenio ad litteras nactus erat, eam tum penuria scholarum in illis partibus, tum quotidiana cum

morbis lucta, jam inde a pueritia suscepta, tardabat. Huic accessit acerba calamitas, ex usu alterius pedis, in prima juvenia amisso, ita ut necesse haberet, inniti sustentaculis, ad gressus officium exequendum.

2 Cum vero homini sedentario nec litterato alius (præsertim ubi ab orationibus, quibus sollicitus cum summa devotione vacabat, requies data) non esset fallendi otii modus, quam per manuariam aliquam artem; thecas proinde deferendæ Sacrosanctæ Eucharistiæ ad infirmos, artificio non vulgari faciebat, Apostoli exemplum secutus, qui de suis laboribus ita loquitur: Argentum et aurum aut vestem nullius concupivi, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Non putavit ergo probrum in his, quibus corporis necessaria acquiruntur, versari, præsertim cum tali auctore fretus esset: plerosque enim postquam contemplatio occupavit, ita tenet, ut contaminari se putent, si paululum ad curam necessariorum vitæ, animum flexerint; id secularibus totum negotii relinquentes, cum Apostolus tantus, ad manus proprias, in his non erubuerit confugere. Numquam enim probrum fuit, occasiones male agendi laborando declinare, imo sanctis viris non aliud fuit ad sanitatem animi perfugium. Sensit hoc idem B. Michael, ideo illud ætatis quod alii in otio, lascivia, lusibus consumunt, in labore potius exegit, hoc quasi fræno juvenilem contumacem ac rebellem spiritum inhibens et revocans: jejuniis a puero ita deditus, ut tres dies tantum septimanales reficiendo corpori indulserit, reliquis in abstinentia cibi exactis. Adeo nihil corpori concessum esse voluit, ut præ nimia vitæ austeritate animi functiones heberentur.

3 Incredibile dictu est, quantopere solitudinem amaverit, commercia æqualium fugerit: quippe loca petebat ab arbitris remota; in meditationibus, orationibus perpetuas horas agebat, stabilitate morum atque gravitate senem juvenis referebat, sermonis adeo parvus, ut nunquam ab illo vox extundi posset irrita. Quod si quid loqui eum necessitas coegisset; audiebantur voces, quasi ex quodam numine perfectæ, ac supra humanæ. Tantum majestatis in pectore, verecundiæ in ore, modestiæ in vultu præsetulit, ut divinum quiddam ipso habitu spirare videretur. Quæ res illi eo majorem admirationem apud suos acquirebat, quo minor significatio tantæ indolis primo aspectu ostenderetur: sic enim fert affectus hominum, ut ea magis ac magis suspiciamus in splendorem evecta, quæ studiosius contempsimus adhuc in obscuro posita: nam ibi divina virtus vim suam maxime exerit, ubi minimum a natura adjumenti expectatur. Non fallebat id certe B. Michaeli, cui in maximis votorum fuit, subjicere divinis rebus omne humanum; ideoque quo majorem venerationem ex virtutibus merebatur, eo magis animum demittebat, summam virtutum in humilitate collocans; cum ipsi Salvatori in usu vitæ non aliam magis frequentatam esse sciret. Cujus ut omnibus momentis admoneri posset, Crucem pendentem a collo ferebat, Deum assiduis precibus fatigans, ut sibi majores occasiones, uberioresque campum ejus virtutis exercendæ, cujus beneficio omnes obtinentur, subministrare dignaretur.

4 Atque in eo affectu perseverantem religionis studium vehemens incessit; sed obstabat unum, quod patria sua ea tempestate a religiosis viris parum esset instructa. Celebre tunc erat Collegium Fratrum Ordinis S. Marci Conventus Cracoviensis, sub d regula S. Augustini militantium, Bistricii; qui vicus in Lithuania non multis passibus a natali ipsius pago distabat. Eo se contulit; has spes cogitationesque

nominat eos ex quorum relatu ipsam accepit:

coram dignis fide testibus.

Nobili genere apud Lithuanos natus

corpore pusillo et invalido

D. C. I. ARZEBNA addidit se virtutis studio,

ma. mali operi

Act. 30, 33

ad exemplum Apostoli,

E et abstinentiæ magnæ.

Sermone gravi et raro mirabilis

F humilitate sublimis,

petit ad Ordinem recipi

que secum portans, se litterarum expertem, invalidum, religioni tamquam inutilem, promissum iri: periculum tamen facere decrevit. Agebat ea tempestate Præpositum loci Generalemque totius Ordinis Frater Augustinus, vir integritatis summæ a doctrinæ: cui (copia mutui sermonis facta) aperit, sibi fuisse jam inde a prima adolescentia in animo, inter Fratres Religionis istius agere; sed veritum ne spei irritus dimitteretur, in hanc diem distulisse: nunc vero supplicem contendere, ut voti se compotem faceret; nec desideria sua, Deo et Religioni jam pridem consecrata, in longum differre vellet; inventurum mercedem amplissimam apud eum, qui dives est in retribuendo. Annuat petenti vir gravis, sive ipsius pio affectu motus, sive quod ex facie animi ardorem explorasset. Habitum itaque Ordinis, Sacris prius operatus, illi cum benedictione induit: nec mora Cracoviam, ad Conventum Fratrum celebrandum, iter adornaturus, comitem eum sibi adjungit, et ubi licuit per probationis tempus sacramento religionis eundem initiat.

5 Quia vero peropportunum sibi visum fuit, Deo vacaturo, habere fixam aliquam sedem, Capitulo suplex fit, ut sibi Cracoviæ mansionem continuare; et cellam aliquam secretam a frequentia Fratrum, cum libera facultate conmeandi in templum quandoque vellet, habere liceret. Assenseret sine difficultate, cum viderent magis ac magis indies pietatem et sanctitatem ipsius vires sumere. *Ædicula* igitur a tergo forium templi intra claustrum ad Occidentem suscitatur, adeo humilis et angusta, ut vix unum resupinum caperet. Talem corpori mansionem elegit, qui animum cœlo destinabat. Veniebant sub ingredientium aspectum, terra cubile, pulvinaria stramen, suppellex sphaerulæ præcatoriæ, et virga pendula disciplinæ ergo. His opibus contentus vir Dei fuit; omnibus claustrum muneribus intentus, nihilque de officio suo remittens, præsertim ubi vel aræ ornandæ, vel sacrificium sacrum Missæ celebranti navanda opera esset, alioqui et reliquis horis, ubi per obsequia Fratrum licuit, nusquam nisi in templo visus. Victu tenuissimo imo et vilissimo gaudet. Carnium esu ab eo tempore, quo monasticam vitam est amplexus, semper abstinuit; cocto olere contentus et cervisia tenui; sæpe solo pane ac sale, raro oleo, atque butyro, et quidem tamquam condimentis.

6 Extra monasterium pedem extulit numquam, ratus discrimen se subire, quoties in publicum prodiret, nisi cum visitandi essent viri fama sanctitatis ea tempestate clari et incredibili pietate in Deum succensi, cum quibus illi divino adglutinante animum spiritu, arcta consuetudo fuit. Tunc enim vel Suentoslaum *f* ad S. Mariæ in circo Cracoviensi degentem, et ibi post fata sepultum, perpetuum in vita silentium servantem, conveniebat; vel B. Joannem Cantium *g*, Sacræ Theologiæ Doctorem, Academiæ Cracoviensis Professorem Collegam majorem, qui ad S. Annæ post obitum miraculis claret; vel B. Simonem *h* Franciscanum, Lipuicii oriundum, cujus apud Fratres Bernardinos in Stradomia sepulcrum votis hominum celebratum visitur; vel Fratrem Stanislaum *i* de Casimiria Canonicum Regularem, qui tituli Corporis Christi Ecclesiam miraculis illustrat. Mirabile dictu, quam opinionem sanctitatis et integritatis vitæ, istorum singuli adinvicem habuerint: nam interrogatus unus de aliis, cœleste quiddam et sanctum referebat, etiamsi suo iudicio quisque sibi minimus, imo etiam contemptus videretur. Felicissimum erat illud seculum, quod tot viros sanctitatis expertæ, urbi Cracoviensi dedit, quorum suffragiis hucusque felicitate optabili securitatis perfruitur, utinamque diu ipsis devota perfruatur.

7 Sed ad Beatum Michaellem redeo, cujus solius vitam litteris distinguere decrevi, et cujus pietatem nullius hominis eloquentia assequi potest. Ecclesia illi domicilium diurnum ac nocturnum fuit; ibi vigilare, orare, poplitem incurvare; orationes ad Deum, et quidem præcipue ante imaginem Crucifixi, quæ in medio templi est erecta, fundere; fixam aciem in cœlum habere, contemplatione alta quasi extra se rapi, divina beneficia in animo volvere, pro illis gratias agere, præmia cum pœnis pro factis aestimare, intentum vitæ futuræ agere, quotidianum illi atque assiduum. Itaque imaginem Crucifixi sibi locutam fuisse et auditum est, et ipse exiguam spe trahens animam in confessione F. Joanni Generali Præposito Libichoviensi fateri non dubitavit. Quin etiam in oratione perseveranti, contemplationi intento, mali genii, clamore, convitio, stridore insultatione, terrore sæpe infesti fuerunt. Disciplinæ quoque vacanti et verberibus tergum concidenti, iidem geminando verbera, adeo atrocibus plagis corpori inflictis molesti erant; ut a vibicibus nulla pars corporis esset immunis; cum tamen ille in oratione perseveraret, ejusque præsidio omnes diabolicas tentationes superaret. Frequenter ad satiætem cæsus, et diris verberibus afflictus: etiam per templum raptatus, semivivus, cum virgis comminutis retro altaris majoris, a Fratribus ad Matutinum decantandum convenientibus, reperiebatur. Quamvis porro langueret ex dolore, premebat tamen silentio ea quæ secum agebantur, etiamsi res dissimulari nullo pacto potuit. Nam solennioribus festis instantibus hæc repetita sibi tormenta frequenter Fratres exaudierunt. Natalis Domini instabat dies, religiosius de more celebrandus; eo cum Fratres pro Matutinis decantandis, in ecclesiam convenirent, stramen his diebus ex consuetudine loci per pavementum templi sterni solitum, comminutum totum ac in acervum congestum, repetum est. Cum Beatus Michael retro altaris majoris semivivus jaceret, quærentibus Fratribus ab eo rei gestæ indicium, nihil extundi potuit; conjectura tamen assequebantur, raptata illo a dæmonibus stramen comminutum esse. Quantum dolorem vir Dei libens pertulerat, qui nullis lectisterniis unquam usus, nuda humo requiescere solitus esset? cum præsertim eum dolorem ad quartum decimum diem continuaret, priusquam se collegisset.

ANNOTATA.

a Jagello, baptizatus an. 1386 Wladislai nomen accepit.

b P. Szembek notavit in margine, titulo tamen Knias, quod Ducem Latinis sonat, ex majoribus suis fuisse gavisos parentes Michaelis: horum autem genus deducens auctor Vitæ Polonicæ, narrat quomodo Trabus primus Dux Lituanorum quinque filios haberet, patris dominia partitos (de quibus plenius et accuratius agit Albertus Kojalowiez parte I historiæ Lithuanæ lib. 4) ex quorum uno Gedrocio Michael stirpis ultimus, ex altero Holsano Paulus Vilnensis Episcopus familiam quoque suam finierit. Quod Lithuanis examinandum relinquo; nam Albertus præcitatus Gedrociorum familiam adhuc subsistere ait, de Holsana fatetur extinctam cum Paulo stirpem esse anno 1553, factus autem Paulus erat ex Episcopo Lucerionensi Vilnensis an. 1530, et a repressa constanter hæresi Lutherana laudem meruit. In titulo instrumenti ad finem dandi additur ipsi Micheali titulus olim Ducis in Lithuania.

c Castrum dici mallet Szembek. Vita Polonica possessiones ei attributas ad 26 milliaria extendit. Albertus, amplam ditionem vocat a Vilna septentrionem ver-

D
Intentus
orationibus,

Crucifixum
sibi loquen-
tem audit:

corpus casti-
gans dire a
dæmonibus
caditur,
E

quod tamen
celare cona-
tur.

F

sus

A *sus ductam, adeo ut corrigendæ sint mappæ, in quibus Gedrociū magis versus ortum locatur.*

d *Szembek scribi jubet Ordinis Canoniorum Regularium mendicantium S. Mariæ de Metro, de patientia beatorum Martyrum, alibi autem addit perperam alios scribere de Pœnitentia : in quo mirum esset a vitæ Polonicæ auctore, ipsiusmet Ordinis religioso, errari : nisi dicamus, exolevisse cognomentum et in solis antiquis scripturis abbreviate notatum inveniri pcutia, quod alii aliter extendendum nunc judicent. Extant porro adhuc in solo Vilnensi Palatinatu Monasterium Miedniky, a Jagellone fundatum; Præpositura insulata Widzieniskii, a Martino Marcello Gedrociō instituta, item Præpositura Twekeczii et Michaliskii; et alibi alia.*

e *Conventus S. Marci Cracoviæ (unde toti Ordini nomen apud multos fuisse apparet, ex phrasi auctoris supra notata) dicitur fundatus fuisse in Vita Polonica (cui assentitur Crommerus lib. 9 sub finem) a Boleslao Pudico, Poloniæ Rege ab anno 1226 ad 1279. Huic conjux fuit B. Kinga seu Kunigundis, in cujus Vita danda 24 Julii, etiam Boleslai acta describuntur.*

f *Obiit B. Sventoslaus 15 Apr. 1489 : sed transtulimus eum ad 7 Maji, quod non satis nobis constaret de cultu, et quæ de eo præcipue dici poterant, peti deberent ex dicendis de S. Stanislao Ep. Mart.*

g *B. Joannes Cantius, mortuus est anno 1473, 24 Decembris : Vita ejus scripta est ab Adamo Opatovico, et pro beatificatione obtinendu impressa Cracoviæ an. 1628. Habemus aliam longiorem e Polonico translata.*

h *B. Simonis de Lipnica Vita Latine edita a Ludovico Skrobkovio Brunsbergæ an 1636; antea vero an. 1611 Polonice Cracoviæ a Nicolao Cichovio referenda ad 18 Julii.*

i *Stanislai hujus Vitam edidit Martius Baronius, dandam 7 Junii quo obiit.*

CAPUT II.

Viventis et mortui Michaelis miracula : pius ejusdem obitus.

Miraculis
clarescens

C *Ob hanc singularem et inauditam patientiam, humilitatem, pietatem, ceterasque virtutes, potestas patranda miracula vivo illi divinitus concessa fuit, ex qua metiri virtutes viri tanti licebat. De iis, juxta fidem antiqui exemplaris manu scripti, hoc loco dicendum. Nam febribus, fluxibus, variisque aliis languoribus, ipsis medicis desperatis, plurimos levavit, et valetudini priori reddidit, sed incuria scribæ multa neglecta sunt. De his quos referam hæc scripta habentur. Mulier quædam nobilis, de Cracovia, fluxu mensium aliquot annos laborans, ac de vita sua desperans, cum a medicis frustra sæpe opem implorasset, ad eum fide succensa venit. Sed cum sacrificanti ministrantem invenisset, nec posset eum verbis adoriri; prostrata in faciem Deum orabat, vestimenti extremitate Beati Michaelis manu prehensa; salvaque ex tunc Dei dono domum rediit, gratias agens, nec dissimulans, cujus ope sanitatem fuisset adepta.*

sanat hæmor-
rhoicam,

incendia
precando
restringit,

a

9 *Quodam etiam tempore in platea S. Joannis, incendio late per tecta effuso, vidua quædam, cui Anna Palibotkova cognomen fuit, ad B. Michaelē accurrit, rogans, ut suis precibus apud Deum impetraret a domo sua incendium prohiberi (jam enim ex vicinia lambebat eam ignis) qui ita subito quievit, ut pepercisse lignæ et combustibili materiæ videretur. Quæsitā igitur a vicinis quidnam domui suæ profuisset, respondit D. Michaelis preces. Simile acciderat ex opposito D. Marci in a lapidea. Snieskowska vulgo dicta, ab incendio graviter correpta. Interim illo orationibus vacante, Fratrum consterna-*

Maji T. I.

torum fit ad eum concursus, flagitantium, ut imminentem plagam claustrō, intercessione curare. *ver. i.* Quos ille in Domino consolatus, his verbis adoritur: Nihil esse periculi inquiens a præsentī incendio, secuturum tempus post sua fata, allaturum huic conventui magnam ex igne calamitatem. Meminit ejus rei gravissimus scriptor Matthias a Miechow in sua historia *b.* Templo igitur una cum Fratribus egressus, flammam late grassantem signo Crucis mitigavit. Quo miraculo attoniti homines, Deo ingentes gratias agebant, virtutem tantam in Beato viro stupentes ac prædicantes. Nec multum fluxit temporis, cum ignis violentia illam partem civitatis afficere cepit, ubi prostibulum est situm. Indicant Fratres atque accurrentes vicini B. Michaeli quid agatur. Ille, uti facere in re simili consueverat, per Crucis signum incendium prorsus extinxit. Stupefacti qui vidissent, ad cælum sublatis manibus Deum collaudarunt, et beato viro gratias egerunt.

10 *Ex eo tempore affatim eleemosynarum in cœnobium portatum fuit, concursusque ad beatum virum cum variis ægrotis et infirmis, ex remotioribus etiam locis. Cumque fama miraculorum, quæ ab ipso patrabantur, late pervagata fuisset; alios desiderium videndi viri beati accendit, alios pietas extimulavit, plerosque ut de statu vitæ suæ aliquid ex ipso expiscarentur. Nam et Prophetiæ donum in eo eluxit. Quædam enim parens, Civis Cracoviensis, cum duobus filiis suis ad eum venit, consultura de statu vitæ illorum ineuntis. Cujus voto vir beatus considerato, atque in pueris obtutu paululum fixo, respondit, alterum sacris Ordinibus initiatum, alterum vero suspensum iri : quod evenit adhuc ipso superstite. Hæc dum in vulgus sparguntur, frequens fit ad eum hominum concursus, fata cognoscendi avidorum, beato viro se subducente et abdente, ne hinc aut vana gloria quæri, aut superstitioni aliqua occasio strui videretur. Sæpe igitur objurgabat ejusmodi oracula poscentes, in Deum solum futurorum cognitionem rejiciens; et a vita sua, quæ similiter infirmitatibus multis subjecta esset, rem tam altam et divinam alienam esse dictitans. Itaque spem ne alerent inanem, Deo fata sua committerent, ipsi pie casteque pro virili viverent, secutura fata vita digna ne dubitarent.*

11 *Talia sæpe inculcans vir Dei ad orationes redibat, de studio pietatis nihil remittere usque ad extremum spiritum volens, in eoque sancto animi sui instituto perseverans senium implevit, ab exercitiis assiduis macilentus et viribus exhaustus, facie pallens, capite albicans, non tam annis, quam morbis, laboribus, ac denique vigiliis confectus. Namque extrema ætate multo duriorem vitæ conditionem sibi imposuit, jejuniis continenter se macerans, ita ut spiritu deficeret, et vitæ functiones ægre admodum obiret; cum nihilominus ab assuetis orationibus haud revocaretur, imo intensius in obsequiis divinis versaretur, se totum Deo devovens, nec infirmitati aut debilitati corporis quidquam concedens. Non ille retro respexit, sed assiduo mortis atque extremorum conditionem in animo coxit; cœlestium felicitatem et damnatorum cruciatus secum reputans, hos execrando, illos æmulando in Deum vota semper direxit. Correptus febris gratias Deo agere cœpit, quod tempus resolutioni suæ, quam ipse multo ante prævidit, jam appeteret. Itaque Fratribus una cum Priore ad se convocatis, eorum orationibus se diligenter commendabat, cohortans eosdem ad mutuam caritatem, illudque Joannis frequenter usurpans, Deus est caritas, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo; ad hæc ut seniori suo obedi-
rent, inculcans illud scripturæ, meliorem esse obedientiam, quam victimam; præterea ut scandala*

D
AUGUSTI
TRZCIANA

futura præ-
dicat,

E

et constantem
ad extremum
vitæ rigorem
tenens
F

febri correptus
adhortatur
Fratres;

1 Jo. 4, 16

3 Reg. 10, 22
Mat. 18, 7

AUGUSTI fugerent, cum Salvator interminetur, vae
his per quos scandala veniant.

12 Jam ut mandata Divina diligenter servarent,
accurateve custodirent, Crucem Domini, cujus ima-
ginem in veste deferebant, in pectore potius intimis-
que sensibus expressam gererent, ac a viis Domini

ne latum unguem recederent : quæ facientibus om-
nium bonorum augmentum, religionis per univer-
sum orbem Christianum propagationem et incre-
menta pollicebatur; negligentibus vero pœnarum
certissimum eventum denuntiabat, præcipue tempo-
ralium per incendia crebra et monasteriorum deso-
lationes atque amissiones : quod si adhuc pergerent
scandala facere, non solum persecutionem vulgi at-
que infamiam, verum etiam triplex incendium brevi
incururos. Quod quidem non aliter, atque præca-
verat, evenit. Nam intra quinquaginta annos ter
monasterium S. Marci Cracoviensis, æde sola sacra

incolumi, ut Annales c Polonorum testantur, con-
flagravit. Prima clades ex incendio accepta, dum
rerum in Polonia potitur Joannes d Albertus Polo-
niæ Rex, anno ab incarnatione Domini mccccxciv

Junii xxix, quæ erat dies SS. Petri et Pauli Apo-
stolorum solennitate celebris, ortum est e incendium
a Nova porta noctu, adeoque grassatum per omnia
platearum tecta fuit, ut vix in platea sutorum vis

flammæ resideret. Secunda anno Salvatoris mxxxviii
Sigismundo f ejus nominis primo regnante, die Ve-
neris pridie S. Marci, hora xix g, ignis a Nova-porta
similiter erumpens, omnia ædificia sacra ac pro-
fana, usque ad S. Stephani templum, quatuor fere
horarum spatio consumpsit, claustrum S. Marci, et

templi pars anterior, h Cleparini universa tecta
conciderunt, incendio conflagrata. Tertia anno Do-
mini, i mxxliv Dominica Lætare hora noctis prima,
ignis ex platea S. Joannis exiliens, late per plateam
exitum dedit, claustrumque S. Marci una cum do-
mibus adjacentibus in cineres redegit. Hi eventus

subsecuti prædictionem beati viri veram fuisse ar-
guere poterant : nam et nobile monasterium Bystri-
cianum in Lithuania, cum omnibus suis latifundiis,
circuito ultra triginta millia passus patentibus, in-
super oppidis, villis, prædiis, stagnis, nemoribus,
sylvis, ob scandala publica, et quorundam Fratrum
excessus non ferendos, notabiliter autem F. Joan-
nis Præpositi Bystriciani, et F. Jacobi Parochi
Miednicensis, cessit in possessionem capituli Vil-
nensis; Sigismundo ejus nominis primo Poloniæ

C Rege ac Lithuaniae magno Duce, non solum indul-
gente, verum etiam privilegium concedente, ac in
perpetuum donante, sub annum incarnati Domini
mxxxvi, ex quo tempore inclinari Ordo hic sensim-
que minui cœpit.

13 Sed ad propositum redeo : Ubi vitæ suæ finem
jamjam adesse B. Michael cerneret, confessorem
suum venerabilem virum F. Joannem, qui postino-
dum in Præpositum Libichoviensem et totius ordi-
nis Generalem est electus, ad se acciri jussit; eique
de omnibus, quæ in vita sibi acciderant; accurate
et cum dolore confessus est, nec de supra memora-
tis secretis reticuit, quod sibi oranti imago Cruci-
fixi quæ est in templi medio locuta fuisset, quodque
ex persecutione geniorum malorum semivivus non-
numquam relinqueretur, et quod variis morbis ho-
minum succurrisset : quæ tamen ne propalarentur,
ab eodem suo Confessore maximis precibus contem-
dit. Tandem sacris mysteriis procurari se jussit;
quibus munitus a Fratribus petiit, ut extremam ope-
ram navare sibi in Psalterio recitando non recusa-
rent, cui postquam satis vacatum esset, veniam
admissorum ab iisdem cum lacrymis flagitabat : tum
vero si quid in majores deliquisset, præcipue con-
tra obedientiam, dimitti sibi rogabat; vicissim ipsis

hoc idem instantibus, lacrymisque obortis sese illius
votis commendantibus. Genu itaque flexo orans, et
lacrymas fundens, ut verus athleta Christi iv Nonas
Majas anni mccccxxxv in Domino quievit.

14 Postera die Fratribus indicitur Capitulum,
deliberaturis ubinam sepeliendum censerent; cum
interim Sventoslaus, silentii secreto admirabilis, vi-
tæ sanctitate celebris et doctrina conspicuus, Beati
autem Michaelis intimus, in templum S. Marci
accurrit, pulsans ad ostium sacrarii, ubi Fratres
clausi in consilio tenebantur; factoque sibi aditu,
schedam deliberantibus porrexit, in hæc verba scri-
ptam : Iste vir Dei frater vester, qui mortuus est,
cujus anima in cœlis æternaliter requiescit, sepelie-
tur in choro ad valvas sacrarii septemtrionem versus,
ubi sepulcrum invenietis paratum : et aliud quoque
sepulcrum adhuc est, sub magno altari, quod nunc
servabitur, quia futurus illo major erit, k qui in eo
sepelietur. Experiri, quod intimatum est, placuit :
omniaque sic responderunt quærentibus, prout erant
prædicta. Ad funus itaque celebrandum descensum
est, quod curam poscebat majorem, quo clarior ob
sanctitatem vita B. Michaelis fuit. Fit ergo de more
Sacrum, corpore super feretro posito, et ante al-
tare constituto, hominibus incredibili frequentia
hinc inde confluentibus : inter quos Sventoslaus, et
ipse opinione sanctitatis illustris, a loculis ipsius
usque ad finem sepulturæ non recedebat, amicum
supremo officio cumulaturus. Accurebatur cum in-
firmis, variisque languoribus oppressis, qui omnes
contactu feretri sanabantur. Tantam virtutem ope-
ratur Deus in Sanctis suis.

15 Placet ex multis hæc tantum commemorare.
Catherina quædam Piscatrix civis Cracoviensis, ex
platea cui a Vistula flumine cognomen, a dæmonio
correpta, postquam oculos defuncti tetigit, dæmonio
liberatur. Quidam etiam vir a nativitate claudus,
fide ac spe plenus deferri se ad corpus beatum jus-
sit; qui solo attactu feretri pedum usum recepit;
domumque lætus, virtutem divinam in reliquiis
Sanctorum operantem prædicans, rediit. Multi de-
nique alii eodem die, a variis languoribus febri-
busque liberati, cum gratiarum actione funus beati
viri celebrabant, adeo magna frequentia, ut non
solum templum, verum etiam ipsa platea multitudi-
nem capere non posset. Nam fragrantia quædam
odoris suavissimi mire homines afficiebat, propter-
eaque prosmiscue viri ac mulieres, faciem ipsius
strophiliis et vitis detergebant, et domi cum vene-
ratione reliquiarum loco servabant.

16 Mandatur interim sepulturæ corpus, desiderio
multitudinis gliscente, illius adhuc perfruendi. Ex-
peditur locus, cujus supra mentionem fecimus : de-
mittitur in scrobem acclamante plebe, et monumen-
ta acceptorum in præsentia divinitus beneficiorum
ad sepulcrum figente, donec tandem in sua fit cui-
que discessus. Quidam recepto tum temporis gressu
in Ungariam reversus, Budam nobilem Regum sede
civitatem pervenit; ibique juvenem gurgite Danubii
absorptum, ac per triduum in aquis detentum, se-
peliri offendit, propinquis supra modum hominis
casum ejulantibus. Accedit propius, et quæ secum
in Polonia B. Michaelis ope sunt acta, exponit. Ac-
censi dictis cognati circumstantes votum pro mortuo
nuncupant, ipsi ad Deum plena fide erecti, se, si ad
vitam redisset visitandi sepulcri B. Michaelis Cra-
coviæ autores illi futuros; cum interim quasi a
somno juvenis experrectus, ad vitæ munia redit,
gratias Deo omnibus agentibus, ipsoque imprimis,
postquam se collegerat. Voto itaque satisfactorius,
Cracoviam ad sepulcrum B. Michaelis cum summa
devotione venit, laudibus misericordiam Dei vehens,
ac signum illius ad monumentum B. Michaelis re-
linquens.

AUGUSTI
TRZCIANA.
et nisi scan-
dala caveant
tria eis
incendia
comminatur,

c
quæ evenerunt
anno 1494,
d

e

f
1528
g

h
i
et 1544

quibus acces-
sit jactura
monasterii
Bystriciani.

Extremum
confessus,

et Vitalico
munitus,

moritur an.
1485.

Ad locum
sepulturæ a
B. Sventoslao
indicatum,

k
delatus inter
multos con-
currentes,

E

dæmoniacam
liberat,

claudum et
plures agros
sanat.

F

Budæ invo-
catus mortuo
vitam reddit.

A linquens. Hæc igitur sunt, quæ Joannes a Trzciana, artium Magister, Collegii majoris Collega, ac Sedis Apostolicæ et Imperiali auctoritatibus publicus Notarius de vita B. Michaelis litteris mandavit, in hunc locum collata integra fide, orationis tantummodo cultu immutato : quæ, qui legerit, æqui bonique consulat.

ANNOTATA.

a Lapidea, subintellige, domo : ita enim fert usus loquendi Polonorum, quibus vulgo haud aliæ quam ligneæ domus; eximieque nobilitatis est habere lapideam

b Lib. 4 cap. 73, ubi de hoc Beato post verba jam ante citata. Hic verentibus Fratribus et metu concussis, ne ignis non longe exortus monasterium S. Marci corripere, dixit : Non timendum pro hac vice, sed dum moriar, plaga per ignem grandis huic monasterio accidet. Quod ita factum post mortem ipsius verificando supervenit.

c Quinam sint hi Annales Polonorum scire haud magni refert : solum noto totam hanc digressionem usque ad num. 13 fuisse ab interpolatore adjunctam.

d Joannes-Albertus, frater S. Casimiri, subrogatus Casimiro III Regi an. 1492 mense Junio, vixit ad an. 1501.

e Aliud incendium urbis Cracoviensis post obitum Casimiri Regis refertur a Cromero sub finem lib. 29, et iterum an. 1500 dicitur conflagrasse ab illo arx Cracoviensis.

f Sigismundus electus 1 Decembr. an. 1516, coronatus an. 1517 die 24 Januarii, mortuus 1 Apr. an. 1548.

g Vita Polonica addit secundum Horologium majus, quo scilicet diei ac noctis horæ simul 24 : quem usum licet Poloni servant, non ideo tamen intelligas initium numerandi illis fieri ab occasu solis, more Italico : sed immobiliter adhærere mediæ nocti; sic ut prima hora post meridiem vocetur decima tertia, et sic consequenter.

h P. Szembek monet legendum Clepardie : vita autem Polonica addit hanc esse quasi suburbium Cracoviense.

i Anno 1544 Pascha erat 13 Aprilis, adeoque Dominica Lætare 23 Martii.

k Necdum impleta erat pars istius prophetiæ cum anno 1615 excuderetur Vita Polonica, an autem his ultimis 60 annis impleta sit, non comperi.

APPENDIX.

C

Alia posteriora miracula quædam.

Ex relatu
Ab. Brzestensis
habemus,

Fredericus Szembek jam sæpe memoratus, præmissæ Vitæ hæc verba adnotat, Multa præterea per eum facta miracula auctor vitæ hujus se omisisse testatur : tria tamen ex antiqua traditione monasterii ipsius hic ponemus. Hoc autem facit sub hoc titulo, Aliqua ex prodigiis ad sepulcrum Divi Michaelis gestis, in Prioratu Vener. viri D. Nicolai Brzestensis, ad S. Marcum tunc agentis, ex relatu ejus conscripta, cum incendio ignis periissent prima acta. Videntur autem ipsa esse quæ indicat Vita Polonica, ubi ait in fine : Ponunt modo scriptores recentiores in suis historiis, quod etiam præter supra nominatum (Budensem scilicet puerum) tres alii mortui ad vitam redire : quorum etiam causa apud Martinum Baronium in Vita B. Stanislai Casimiritani B. Michael vocatur, quatuor mortuorum suscitator percelebris. Sunt autem hæc.

resuscitationem
abortivi,

18 Sub anno Domini MDXLI Zamata Anna, civis Cracoviensis, abortivum peperit, tandem præ dolore debilitata somno opprimitur. Vir Dei B. Michael in

somnis apparuit; veste candida habitu monachali quo incedere est visus, consolans eam ne tantopere mœrore concutiat, inquiens se esse B. Michaellem Ordinis D. Augustini, ad S. Marcum sepultum; ad cujus sepulcrum si votum fecerit cum oblatione ac revelatione prodigii puerum vivum habebit. Ipsa evigilans apparitionem B. Michaelis viro ac aliis vicinis indicavit, cui vir credens, una cum aliis bona fide in Deo sperans, votum ad sepulcrum fecerunt una cum matre. Mox puer oscitare ac tandem movere se cœpit. Quo viso gratias Deo gaudentes agebant, ac votum ad sepulcrum sine mora solverunt, cum affixione tabulæ pictæ, apparitionem viri sancti, mulieri in somnis existenti [factam representantis]. Et hæc tabella prima erat fixa ad sepulcrum B. Michaelis : quem puerum viventem idem Prior vidit.

19 Item anno sequenti MDXLII, sub Prioratu Ven. D. Nicolai supranominati, quidam puer ex rure Szyt kowicza, annorum duodecim in aquis suffocatus per tres dies erat. Parentes mœsti usque die tertio submersum extraxerunt : et quia nulla spes de vita erat, non desperantes tamen de gratia Dei, ad sepulcrum Beati Michaelis Cracoviam pervenerunt voverunt, merita Sancti implorantes. Tandem successu temporis puero primum pallor corporis disparere cœpit, ac rubedine perfundi facies, deinde caput moveri ac attolli; tandem evixit tamquam a somnis. Cujus parentes, votum adimplentes, eum ad sepulcrum adduxerunt bene sanum. Quem Prior una cum aliis vidit ac in suggestu publicavit.

20 Item Magnifica Domina Anna Szydlo Wieczha, Castellana Cracoviensis, circa partum magno affecta dolore, sic quod de vita ejus desperabant, cum nec prolem in lucem edere posset, votum fecit, una cum prole, si Deus dederit [veniendi] ad sepulcrum B. Michaelis. Mox voto facto, sine difficultate partus, peperit. Tandem cum solenni oblatione, Domino Deo gratias agens de accepto beneficio ad sepulcrum B. Michaelis venit, ac insigne reliquit. Item nota quod sub Prioratu Ven. ac Rev. Patris D. Nicolai a Kamzana Abbatis Brzelensis B. Michael visus est ab eodem in sepulcro.

21 His ex MS. sumptis addo recentiora quædam, hoc seculo patrata, et ex Vita Polonica Latinitati donata, a D. Joanne Snini, hoc tenore. Anno Domini MDCXI Illustris et Magnifica D. Barbara Plazina, Gubernatrix Cracoviensis; magno et gravi morbo depressa, de qua etiam medici desperarunt, per intercessionem hujus Beati est resanata : et in signum beneficii tabulam argenteam ante effigiem viri Dei flectens, suspendere ad sepulcrum ejus curavit. Etiam anno MDCXII, cum Nobilis D. Dorothea Paszkowska de Montibus diversis et incognitis morbis vexaretur, et vitam vix traheret; per intercessionem B. Michaelis sanitati est restituta. Anno MDCXIII quidam Frater ejusdem Ordinis gravi infirmitate depressus, a Domino Deo per venerabilem Patrem Michaellem postulans subsidium, cito convaluit. Anno MDCXIV Famosa D. Anna, civis Klepariensis, cujus filius jam animam agebat, votum vovit ad sepulcrum prænominati S. Michaelis : et puer juvante Deo in vivis remansit. Eodem anno Pater quidam ejusdem Ordinis, de quo ab omnibus desperabatur, per B. Michaellem ad salutem rediit. Eodem anno, quatuor milites, a Moschis per infortunium capti, et de salute sua in subitaneo casu desperantes, per visum intellexerunt quod B. Michael ipsis libertatem daturus esset, quam re ipsa consecuti numismata quatuor diversa ad ejus sepulcrum obtulerunt. Eodem anno Cracoviensis Sacerdos Religiosus, in extremis positus, ad sanitatem eodem B. Michaelle intercedente est reductus.

pueri a tri-
duo submersi

et salutem
matri ac pro-
li servatam :

sanantur ali-
quot mori-
bundi,

liberantur
captivi,

mina depet-
luntur.

Anno MDCXV Nobilis D. Milioreska, filiolum antem obtulit ad sepulcrum B. Michaelis, et ab inimicitate liberum recepit. Eodem anno MDCXV nobiliter natus Gregorius Donkoreski, ex districtu Coscienensi, appendit tabellam cum hac inscriptione : D. O. M. Domino Deo omnipotenti, in Sancta Trinitate Uni, gratias ago, quod me liberare dignatus sit ab inimicis meis, quos Dominus Deus mihi immiserat juste, propter peccata mea. Ex quo autem votum vovi ad B. Michaellem, omnis anxietas a me recessit, et adversarii mei facti sunt amici mei. Sit nomen Domini Dei mei benedictum in secula. Eodem anno Nobilis Dominus Joannes Acius Kinita Srzeniaviensis, Susannam filiam suam, morbo oppressam ac pene exanimem, vovit ad sepulcrum Divi Michaelis, et illa tertia die salutem recepit. Eodem anno nobilis D. Anna Wolska, in partu moritura, ad B. Michaellem oblata et salvata fuit. Pauperi homini jumentum sub curru depressum jacebat fere mortuum, qui cum supplex confugisset ad B. Michaellem surrexit illud incolume; ex quo deinde natum foetum vir ille in gratiarum actionem ecclesiae obtulit.

INSTRUMENTUM PUBLICUM.

B

Inventionis, Sublevationis, et Translationis ossium Beati Michaelis Gedrocii Anno Domini MDCXXIV die IV Junii.

Thomas Oborski Episcopus Laodicensis, Suffraganeus et Canonicus Cracoviensis, piæ posteritati. Ad Dei omnipotentis gloriam majorem et Sanctorum ejus honorem, notum facimus et testamur, nos rogatos fuisse a Religiosis Patribus Ordinis Canoniorum Regularium Mendicantium S. Mariæ de Metro de Pœnitentia Sanctorum Martyrum, ut ossa et cineres servi Dei B. Michaelis Gedroc, Ordinis prædicti, in templo eorumdem Religiosorum Cracoviæ S. Marco dicato sepulti, e sepulcro veteri (quod occasione structuræ novorum ornamentorum altaris majoris necessario diruendum erat) ob majus fidelium commodum levaremus : horumque petitioni piæ nos annuentes, auctoritate Officii Illustrissimi et Reverendissimi in Christo Patris ac Domini, Domini Martini Szyszkowsky, Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiensis, morem gessisse hoc ordine et modo.

Auctoritate
Episcopi
Cracoviensis,

ejus Suffra-
ganeus,

anno 1624,
4 Junii,

C

2 Anno Domini MDCXXIV, feria tertia post festum Sanctissimæ et Individuæ Trinitatis, quæ erat dies IV Junii, personaliter venientes ad templum S. Marci supradictum, adfuimus sacrificio Missæ, quod votivum ritu solemniter de Sanctissima Trinitate peregit R. P. F. Joannes Baptista Italus ex familia Sancti Francisci, pro tempore illo Apostolica auctoritate Commissarius Generalis totius Ordinis jam dictorum Religiosorum S. Mariæ de Metro; simulque sermoni, quem Reverendus Pater Fridericus Schembek, Societatis Jesu Professor, habuit de vita et gestis hujus servi Dei B. Michaelis. Deinde Pontificalibus induti, et gratia Spiritus sancti per Hymnum Veni creator decantatum invocata, accessimus ad sepulcrum; in pariete ad valvas sacrarii Septemtrionem versus ad cornu Evangelii altaris majoris exstructum; illudque clausum, integrum et intactum in omnibus reperimus; et malleo accepto ipsimet illi aperiendi initium dedimus: remotoque lapide ingenti (in quo imago integra ejusdem servi Dei decumbentis sculpta fuit) invenimus intra structuram ipsam muri lateritii, cui jam dictus lapis incumbebat, cistulam ligneam, et in ea calvariam ejusdem B. Michaelis majori ex parte integram (cui tamen mandibulæ deerant) et insuper tres cranii calvariæ ejusdem partes; duoque ossa seu brachia longitudinis palmum

aliquas Re-
liquias B.
Michaelis,

unum vix superantis, et partem nigri baculi, qui ei simul loco signi Crucis et sustentaculi serviebat, quique una cum ipso olim in sepulcro positus fuit.

3 Quæ ossa, una cum prædicti sustentaculi seu Crucis parte, ante aliquot decades annorum, Episcopante tunc Cracoviæ Cardinale Radzivilo S. R. I. Principe, extraxerat ex ipso sepulcro inferius sito (in quo idem Beatus quiescit in loco eodem) Frater Thomas Squiernievius Sacerdos, actui huic nostro, de cujus veritate hoc testimonium posteritati damus, præsens et sanus tam mente quam corpore, jussu et mandato sui Superioris sibi tunc assistentis in opere eodem, Fratris Christophori Prævorsensis; qui sepulcrum idem magnificentius exornare desiderans, partem jam dictam sacrarum exuviarum ex illo extrahi et decentius collocari curaverat. Quæ sic a nobis inventa, manibus nostris inde levantes, multitudini piæ fidelium præsentem ostendimus, musicis instrumentis interim personantibus, et ad devotionem majorem populum incitantibus: qui concurrebat numerosus, globulos offerens precarios, saceris admovendos ossibus: cujus postulatis satisfactum.

a Radzivilo
depositas,

elevat :

E

4 Deinde murum solidum altitudinis ferme duorum cubitorum, longitudinis trium, in cujus medio Epitaphium ejusdem Dei servi, forinsecus in tabula marmorea exsculptum extabat, supra vetus sepulcrum idem, novi ornamenti majorisque causa, cura prædicti Fratris Christophori Prioris extractum, dirui mandavimus. Quo diruto, sepulcrum ipsum conspeximus intra eundem templi parietem, Septemtrionem versus ad valvas sacrarii, plane juxta descriptionem et relationem in suo Polonorum Chronico Matthiæ Miechovitæ celebris historiographi, et conformiter narrationi Fratris Thomæ Squiernievii supra dicti; Nos antequam murus jam dictus; sub Illustrissimo Cardinale Radzivilo extractus, dirueretur, de re tota informantis et oculati testis. Erat autem testudinaturn, cujus summitas seu extima superficies pavimenti templi ferme æqualis fuit, clausum bene et integrum, vestigium solum foraminis in suprema sui parte, olim jussu prædicti Prioris facti et deinde obstructi, habens. Quod nos Pontificalibus induti, præsentem aperiri mandavimus, ipsimet manibus nostris operi initium dantes.

mandat ve-
tus sepulcrum
aperiri,

5 Sublata ergo jussu nostro ejus testudine, Ossa reliqua, præter supra dicta, majori ex parte in pulveres resoluta, vel quæ ad primum statim contactum in eosdem resolvebantur, inventa sunt, et inde nobis spectantibus, manibus supradictorum R. P. Commissarii Generalis Ordinis, et Societatis Jesu Sacerdotis Professi extracta, et una cum Cineribus in vasis ad id idoneis decenter collocata, nobis ad altare majus ad latus sepulcri ejusdem sedentibus, oblata et præsentata fuerunt. Quæ nos ut et priora, populo magno numero concurrenti, et globulis precariis ex pietatis affectu eadem contingenti, spectanda exhibuimus, campanis omnibus interim templi ejusdem personantibus, et hymno Te Deum laudamus per nos inchoato. Qui dum caneretur, plurimorum devotioni satisfactum, ex cineribus et loculo ligneo, in quo sepultus annis tot jacuit, aliquid instantem petentibus; tandemque per nos in sacrarium templi ejusdem S. Marci eadem ossa et cineres delata, et in thecas seu cistulas decenter deposita occlusaque, sigillo tam nostro quam provinciæ dicti Ordinis, et insuper conventus ejusdem obsignata fuere.

ossa et cine-
res extrahi,
F

et omnia ob-
signata in sa-
crario deponi :

6 Et sic ad mensem usque Augustum anni sequentis MDCXXV occlusa et obsignata manserunt. Cujus deinde die VIII, de voluntate nostra, ad instantiam eorumdem Religiosorum conventus S. Marci, Reverendus Pater Fridericus supra dictus, cujus nobis pietas, fidelitas, et prudentia perspecta optime est,

inde
anno 1615,
8 Augusti
extracta,

ea

A ea ex cistulis supra dictis Notario Publico præsente extraxit, ut exsiccarentur aliquantum, antequam iterum sepulcro includerentur: et in loco bene undique clauso, et sigillis pluribus a se jussu nostro, in præsentia publici Notarii munito, per horas xxiv aeri exposita reliquit. Quæ deinde anno eodem mdcxxv ejusdemque Mensis Augusti die decima, quæ erat Dominica duodecima post Pentecosten (pridie loculo ligneo decenter albo serico interius et exterius convestito, et deinde alteri plumbeo, una cum eodem ligneo per nos inclusa, et sigillo nostro obsignata, in magna frequentia populi concurrentis, et globulis precariis thecam, sacra eadem pignora continentem, tangentis) in sepulcro novo, in loco eodem supra sepulcrum vetus exstructo decentiusque exornato, manibus nostris deposuimus, post peractum prius per nos sacrificium Missæ de festo S. Laurentii, cum collecta in gratiarum actionem de Sanctissima Trinitate; et concionem habitam de laudibus et imitatione ejusdem beati viri, per eundem supra dictum Sacerdotem Societatis Jesu.

et loculo
ligneo
inclusa,

10 Augusti in
novo sepul-
cro deponit:

calcem vero
cineribus ad-
mixtam in
theis,

B 7 Et quia magna pars cinerum ejusdem servi Dei rudibus seu calci (quod caveri non potuit, licet magna diligentia adhiberetur, ne id contingeret) in aperiendo sepulcro et testudine removenda, erat permixta; nos subtiliores omnes rudum seu dictæ calcis partes, quæ erant aperte sacris cineribus mixtæ, thecæ ligneæ minori, forinsecus seu extra per totum ossibus sectis vermiculato opere convestitæ, inclusimus; crassiores vero ejusdem calcis partes seu rudera, inter quæ etiam aliquid ex sacris cineribus remansisse probabile fuit, in cistula ligneæ altera simplici posuimus; et utramque earum in sepulcro supra dicto ad pedes loculi plumbei supra dicti collocavimus; et hymno Te Deum laudamus inchoato, dum illum populus decantaret, sepulcrum idem ipsimet clausimus; et ad ostium ejusdem saxum ingens superius nominatum, in quo imago hujus Servi Dei decumbentis sculpta extat, advolvi, et eidem imponi fecimus; Divinam orantes suppliciter Majestatem, ut Ecclesiæ suæ, Regno et Regi nostro, totique ejus domui, insuper et civitati huic, nobisque meritis Sanctorum suorum propitius esse dignetur, cui laus et gloria in secula sempiterna Amen.

et clauso
lapidem ad-
volvi jubet:

Testes ad-
hibiti

C 8 Acta sunt hæc et facta præsentibus Venerabilibus Dominis Bartholomæo Solomansky Canonico Chelmensi; Valentino Koziogloviensi in Alba-Ecclesia Parocho, Alberto Mika Altarista SS. Petri et Pauli in Ecclesia Collegiata S. Annæ Cracoviæ, nec non Reverendo Patre Fratrem Adamo Kasprovic Definitore perpetuo Ordinis ejusdem, R. P. Alberto Pisarski Definitore, R. P. Justo Pomorski Priore Conventus S. Marci, R. P. Ambrosio Gronowski

Concionatore Ordinario Ecclesiæ S. Marci, R. P. D. Thoma Squiernievio Confessario, R. P. Christophoro Clepardiensis, R. P. Theophilo Labiecki, R. P. Clemente Izdebski, R. P. Ignatio, F. Placido Woytaszowsky Diacono, F. Gabriele Kazieracki Diacono, F. Ægidio Diacono, FF. Bartholomæo, Joanne, Marciano Acolytis, FF. Demetrio, Georgio, Michaelae Professis; nec non spectabilibus Dominis Stanislaw Konrad, Hieronymo Zalasowski Consulibus Cracoviensibus, Martino Paczoska, Josepho Pielisz, Joanne Seperowicz Civibus Cracoviensibus; Venerabilibus ac eximiis Viris D. D. Magistris Christophoro Niklaszowski Medicinæ, Stanislaw Pudlowski I. V. Stanislaw Kotteniovio ad sancti Spiritus. Nicolao Kalstyn ad S. Stephani Gymnasiarchis, Philosophiæ in Academia Cracoviensi Doctoribus et Professoribus, aliisque quam plurimis testibus ad præmissa existentibus.

Thomas Oborski Episcopus Laodicensis, Suffraganeus et Canonicus Cracoviensis, manu propria.

† locus sigilli.

Præsentes litteræ et his per omnia similes habentur in speciali scrinio, circa Reliquias B. Michaelis, in Ecclesia S. Marci Cracoviæ tumulati, deposito, quæ sunt manibus Notariorum publicorum subscriptæ, et ibidem tempore levationis ejusdem Sancti Reliquiarum asservatæ.

9 Ante Vitam, tam Latinam quam Polonicam, exprimitur imago B. Michaelis, genuflexi et globulos precatorios volventis; in Latina quidem ante nomen Jesu radiosum inter nubes, cum adjacentibus dextero lateri axillaribus fulcris, quibus ad gradiendum nitebatur; in Polonica vero, ante imagines Christi crucifixi et Matris Deiparæ filiolum sinu gestantis, similiter inter nubes locatas, cum sceptro et corona Ducali ante genua: sed utrobique tam invenusta parumque accurata est sculptura, scilicet in tabella ligneæ, ut sperare non possim veram Sancti speciem ex alterutra formari atque in æs posse incidi. Præterea instituto nostro apposita magis esset vetus imago Beati, expressa in lapide sepulchrali, quare hujus accuratam delineationem postulavi mitti. Interim Latinos hosce versus, impressis imaginibus subjectos, habet:

Imago Beati

Nonne Viri hæc sancti venerabile corpus imago

Expressit? Michael hic fuit ille pius:

Qui Christi pura vestigia mente secutus,

Impiger æternæ legis obivit iter.

Illius precibus cæcis data lumina, claudis

Gressus, infirmis vita, et amica salus.

Fecerat, ut vivus miracula plurima, sic post

Funera Divino munere plura facit.

Dive Pater Michael, de alto nos respice cælo,

Affer opem miseris, cuncta pericla fuga.

cique subjecti
versus

F

DE B. LADISLAO GIELNOVIO ORDINIS FRATRUM MINORUM DE OBSERVANTIA,

WARSAVIÆ IN MAZOVIA PROVINCIA POLONÆ.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 64

AN. MDV

Loca ab eo
lustrata,

Warsavia, urbs ampla Poloniæ ad Vistulam fluvium, ac Mazoviæ caput, ordinaria Regum residentia et publicis regni Comitibus nobilitatur. In hac B. Ladislaus, de quo hic agimus, vitam monasticam auspicatus est, et in eadem finem vivendi fecit, in vita et post obitum pluribus miraculis clarus: cognomento Gielnovius, utpote natus in oppido Gielniow Palatinatus Sendomiriensis districtu Opocinensi Archidiocesis Gnesnensis prope Pilozam fluvium. Fuit, eidem palæstra studiorum Cracovia, urbs notissima et majoris Poloniæ caput. Imo potest totum

Poloniæ regnum ejus patrociniū sibi assumere, quod quinies omnium conventuum dicti Ordinis Vicarius Provincialis illud regnum circumeundo collustravit, ac primos Ordinis sui Fratres ad Ducatum Lithuanicæ inhabitandum miserit, eisque procurarit Skapensem locum in Chelmensi Russiæ Rubræ diocesi, Deiparæ Virgini sacrum. Quidni etiam Austria, Bohemia, Silesia, Moravia eundem sibi adsciscere possent, quarum quoque regionum conventus, necdum a Polonicis divisos, primo suo Vicariatu adivit?

quorum om-
nium censi
Patronus
potest.

2 Natus est B. Ladislaus circiter annum Christi

MCCCCXI.

G. H.

XL, vitam religiosam professus anno MCCCCLXII, quo
 E. Tempus vitæ, are imperabat Polonis Rex Casimirus III Jagello-
 nides : a quo Ordo Fratrum Minorum de Observantia
 admissus in Polonia, illos introducente B. Joanne Ca-
 pistrano, cujus Acta erunt illustranda ad diem XXIII
 Octobris agimus interim de eo etiam infra XX Maji ad
 Vitam S. Bernardini, quorum industria in Ordine dicta
 Observantia plurimum fuit promota. At de Rege Casi-
 miro actum est IV Martii, ad Vitam S. Casimiri filii.
 illi successit alter filius Joannes Albertus, et regnavit ad
 annum usque MDI; sub quo regnum Poloniæ extremo
 periculo expositum, dicitur infra precibus auxilioque B.
 Ladislai in meliorem statum reductum. Tandem, reg-
 nante alio Casimiri III filio Alexandro, B. Ladislaus
 ex hac vita mortali migravit anno MDV die IV Maji, ac
 et Transla- postmodum anno MDLXXII. Dominica in Albis XIII Apri-
 tionis. lis, fuit corpus ejus, sollemnissimo apparatu, in Comitii
 generalibus regni, coram Rege et Principibus elevatum,
 et ad dexterum latus majoris altaris collocatum. Plu-
 rima ejus intercessione miracula patrata sunt, et instituto
 Processu informativo legitime approbata, quæ de novo,
 ex speculi mandato Urbani VIII, secundum stylum Ro-
 manæ Ecclesiæ, examini subjecta fuerunt.

B 3 Vitam B. Ladislai, et bona et integra fide, uti
 in titulo præfatur, conscripsit Vincentius Morawski,
 ejusdem Ordinis Definitor, Sacræ Theologiæ Lector et
 Vita a Vin- Prædicator, ac generalis Procurator pro Canonizatione
 centio Mo- ejusdem, ediditque tribus libris Varsaviæ anno MDCXXIII,
 rawski scripta anno 1633. citans Vitæ primæ et secundæ editionis, præ quibus
 æstimanda pervetusta litterarum monumenta, allegata
 num. 105 quibus hujus sancti viri vita concredita est,
 et antiqua Provinciæ Poloniæ Chronica num. 130
 indicata, unde accepta miracula nonnulla : quare hæc
 describi petimus, saltem pro operis Supplemento ser-
 vitura si mittantur. Waddingus in Annalibus Minorum
 ad an. 1505 num. 29 allegat Vitam, ab eodem Vin-
 centio Morawski anno MDCXII Cracoviæ excusam, quæ
 saltem altera est ex citatis prioribus editionibus. Præpo-
 nitur in ultima editione Epistola dedicatoria ad Regem,
 Episcopum Posnaniersem, Principes regni et cives
 Warsavienses, in qua late deducit Vincentius quare Vi-
 tam hanc appellavit Lucernam Christianæ perfectio-
 nis. Huic epistolæ subduntur variorum approbationes,
 licentia et facultas imprimendi, tum octo diversorum
 epigrammata et poemata ad laudem B. Ladislai, ac dein
 citantur varii Auctores, ex quibus ea quæ in libris conti-
 nentur, fuerunt assumpta. Præterea additur Proœmium,
 in quo docetur omnes homines ubique locorum posse
 C venire ad perfectionem, exemplo B. Ladislai. Quæ
 omnia, ut minus spectantia ad historicam Actorum veri-
 tatem, omittimus, et incipimus a Prologo ad Lectorem,
 in quo, si quæ ante circæ Vitam fuerunt obiter indicata,
 accuratius exponuntur.

4 Opus suum auctor in tres libros, libros singulos in
 ea quomodo hic emenda- capita decem divisit : hanc partitionem, quia nobis quo-
 tior recusa. que commoda videbatur retinentes, satis habuimus capi-
 tum titulos ad nostrorum formam reducere : et quia
 historia recens est, non existimavimus opus esse eam
 operosis annotationibus illustrare, sed satis habuimus
 synopsis marginalem instituto nostro conformare. Ma-
 jor nobis labor fuit, in illa quam sequimur editione ex-
 purganda ab infinitis mendis, quibus sædatam accepimus,
 pro majori parte imputandis negligentix aut imperitiæ
 eorum, qui absente vel aliter impedito auctore præfue-
 runt impressioni, ex ejus manu scripto faciendæ. Utra-
 que enim tanta fuit, ut appareat, non modo in singulis
 pagellis erratum graviter omissione, alteratione, aut
 prava conjunctione disjunctioneve litterarum; sed sæpius
 etiam hæreere oporteat ob defectum alicujus aut plurium
 consequenter verborum, sine quibus calamo aut mente
 substitutis nequit sanus sensus haberi. Quæ omnia aut
 eorum præcipua et graviora errata si vellem capitibus
 singulis, sicut alibi Annotata, subnectere; vereor ne

non tam viderer meam voluisse liberare fidem, quam in- D
 sultare prioribus, quibus malo debere gratias, quod
 Beati vitam vel sic protulerint. Præsumendum tamen hoc
 loco id fuit, ne quis in eam editionem non præmonitus
 incidens, atque ipsam cum hac nostra conferens, suspi-
 cetur non tantum sublata menda, sed stylum quoque
 mutatum fuisse, præter quam facere nos passim profi-
 temur.

VITA

Auctore Vincentio Morawski Ordinis Minorum
 Polono.

PROLOGUS.

ad Lectorem devotum.

I In magna rerum copia, aliud alii natura iter osten-
 dit. Pulcrum est bene facere, etiam bene dicere
 haud absurdum. Et qui fecere, et qui facta aliorum
 scripsere, multi laudantur. Verum ex omnibus ne-
 gotiis quæ ingenio exercentur, imprimis magno usui
 esse memoriam rerum gestarum, omnis exempli do-
 cumenta, in illustri posita monumento, docebunt
 intuentem. Inde tibi tuæque reipublicæ, quod imi-
 tere, capies : inde fœdum inceptu, fœdum exitu,
 quod vites, sumes. Ceterum quibus ingenii opes
 abunde fuerunt, multorum virorum res perscribere :
 mihi, cui tenuis facultas, unius tantummodo viri,
 sanctitate et miraculorum magnitudine clarissimi,
 egregia virtutum specimina, dictis enarranda as-
 sumpsi. Quibus autem inductus causis, accipe.

2 Præclare et vere testatur, ingenii et eloquentiæ
 Princeps, Marcus Tullius Cicero, in libro quem de
 Amicitia conscripsit, Nihil virtute amabilius, nihil
 quod magis alliciat homines ad diligendum; quippe
 cum propter virtutem, et probitatem, eos etiam quos
 numquam vidimus, quodammodo diligamus. Vidit
 hoc quondam Agesilaus, et ita sensit; qui interro-
 gatus, quomodo quis apud homines probaretur? Si
 dicat, inquit, optima, et faciat honestissima. Virtus
 enim ejusmodi est, quæ ipsis statim rebus ita afficiat
 homines, ut non modo admirentur opera, verum in
 auctorem quoque summo studio incendantur. Et
 hæc quidem hujus laboris mei suscepti prima causa
 est, virtutis amor. Cum enim in hoste diligatur vir-
 tus; in religioso ac sancto viro, a religioso Sacer-
 dote, maxime ejusdem instituti, ejusdem Patris filio,
 eam omnino debere diligere clarum est. Nam et ve-
 teres Historici et Poetæ, præclarorum virorum res
 gestas, non alio fine litterarum monumentis conse-
 crarunt; nisi ut sese, virtutis illorum illectos dul-
 cedine ostenderent, et posteritati memoriam bono-
 rum et virtutis digna encomia satis abunde commen-
 darent. Non postrema siquidem virtutis merces, et
 probitatis censetur præclarus fructus, dictis erudi-
 torum celebrari. Atheniensium res gestæ, inquit
 Salustius, sicut ego existimo, satis amplæ magnifi-
 cæque fuere; verum aliquanto minores tamen, quam
 fama feruntur : sed quia provenire ibi maxima scri-
 ptorum ingenia, per orbem terrarum Atheniensium
 facta pro maximis celebrantur. Ita eorum qui ea
 fecere, virtus tanta habetur, quantum verbis ea ex-
 tollere potuerunt præclara ingenia.

2 Subit autem recordatio et alterius causæ, ut
 domestico exemplo nostri Poloni, ad virtutis studia
 colenda, facilius accendantur. Duo enim nos maxime
 movere solent, similitudo, et exemplum. Quod
 exemplo fit, id etiam jure fieri putant homines.
 Longum iter est per præcepta, breve et efficax per
 exempla. In omnibus præbuit seipsum B. Ladislaus
 exemplum bonorum operum : in doctrina, in inte-
 gritate, in gravitate, proximo suo placuit in bonum
 ad

Causæ quæ
 Auctorem
 ad scribendum
 induxerunt,
 E

Virtutis amor,

F

Exemplum
 domesticum.

A ad ædificationem. Profectus ejus manifestus est omnibus; et fuit exemplum fidelium in verbo et conversatione, in caritate et fide, in castitate semper sine querela, Christi odor bonus et luminare lucens in medio nationis suæ. Attendite, o Poloni, ad hunc Patrem vestrum, estote imitatores ejus, sicut et ipse fuit Christi. Non vos exhortor oratione, non persuadeo dictis; validiora sunt exempla quam verba, et plenius est opere docere quam voce. Verum quod maximæ considerationis vim exigit, illud est domesticum quod offero exemplar ad virtutem, calcar ad sanctitatem consequendam.

Gentis Polonæ fama.

B 4 Neque silentio involvenda est gentis nostræ Polonæ, quæ inde oritur apud exteras nationes, fama et gloria. Si enim filius sapiens lætificat patrem; filius vero stultus mœstitia est matris suæ, Prov. 10; Profecto filius bonus, innocens, sanctus, impolutus, Deo et hominibus sanctitatis gloria notus, erit ornamento patriæ. Non postrema ea laus civitatibus Christianorum semper habita, Sanctorum sepulcris exornari. Exultat Hierosolyma Stephano, Roma Petro et Paulo, Venetia Dive Marco. Lætatur nostra Cracovia, et laudis suæ propagines late longeque diffundit inde, quod in Cathedrali sua, illud sumptuosissimum Mausolæum Sanctorum Stanislai Antistitis sui, et Floriani Martyrum conspiciat: in Basilica Sanctissimæ Trinitatis excelsum et splendidum sarcophagum S. Hyacinthi Poloni Ordinis Prædicatorum intuetur: in ecclesia S. Bernardini Fratrum Minorum Observantium monumentum ornatissimum, continens corpus B. Simonis Lipnicii, ejusdem Ordinis, quondam Præconis Dei ferventissimi, summo honore veneratur: in templo S. Francisci Patrum Conventualium, sepulcrum absolutissimum B. Salomeæ quondam Reginae Poloniæ, Monialis S. Claræ, admiratur: in æde S. Annæ bustum magnificum B. Joannis Cantii, Academiae Cracoviensis Doctoris eximii, celebrat: in Parochiali sua magnifica B. Mariæ Virginis Cracoviensi, arcam marmoream, complectentem corpus B. Stanislai Baryczka Sacerdotis Martyris, possidet: in alia Parochiali Casimiriensi, sepultura variis structuris et picturis conspicua, B. Stanislaum Casimiri Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini continens, in summa devotione et veneratione habetur: in templo S. Marci Ordinis S. Mariæ de Metro, locus est affabre efformatus ad parietem, decoque debito fulgens, in quo B. Michaelis Gedroc venerabilia ossa requiescunt: in conventu denique C S. Catharinæ, amplissimi Ordinis Eremitarum S. Augustini, ejusdem professionis Fratris Isaiaæ Doctoris, reliquiæ in uno sacello honorifice conservantur. Quod si de aliis quam plurimis variorum Beatorum, in locis diversis tumultorum, corporibus lætatur et exultat urbs illa; cur etiam noster Ducatus Mazoviæ et ejus Metropolis Varsavia, non gloriabitur de suo Ladislao? Fax mentis honestæ, gloria nostræ providentiæ, non mediocris inde oritur, dum hujus Sancti memoria ubique locorum celebratur. Et ut magis splendor boni nominis hujus Sancti, simul et Patriæ nostræ, volantisque per diversas regiones famæ, velocibus alis diffundatur, obsequium scribendo subire placuit. Laudetur Deus in Sanctis suis, et pia mater nostra Polonia non defraudet laude sua. Libet proferre et ultimam mei instituti rationem.

Bene mereri de Beato,

5 Quis ignorat principibus placuisse viris, non postremam esse laudem? Principes populi, Sancti Dei, ore omnium nuncupantur, De his omnibus velle bene mereri, quis rem veritati consentaneam esse negabit? At cultu debito Sanctos prosequi, et virtutes factaque eorum præclara scribendo litteris celebrare, æqua lance et pari mensura habitum est

semper et observatum. Cum vero nova causa id tractandi animum concitat, tanto magis elaborandum est in Sanctorum laudibus promendis. At nuper, ante annos sex circiter, cum mihi per Superiores meos demandata sit provincia, instrumento mandatoque publico, vitæ sanctitatem B. Patris Ladislai investigare, acta ipsius hinc inde colligere, de miraculis inquirere, inquisita in judicium deputatum per testes contestesque inducere, approbata conscribere, et super his omnibus processum auctoritate Reverendissimi Domini Loci Ordinarii formare, ac demum Curia Romanæ hæc confecta absolutaque omnia præsentare: cumque singulari Dei auxilio fultus, omnia non infeliciter perfecissem; de novoque Sacra Congregatio Rituum, ex speciali mandato Sanctissimi Domini nostri Urbani VIII feliciter moderni, novum processum, auctoritate Apostolica secundum stylum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, super eadem vitæ sanctitate et miraculis B. Ladislai, [fabricandum] per litteras Remissoriales et Compulsoriales id mihi commisisset, accedente ad hoc præterea voluntate et præcepto Reverendissimi Patris Generalis Ordinis nostri: idcirco ea quæ labore meo modico hinc inde congeffi de vita B. Ladislai, notitiæ hominum publicæque luci proponenda decrevi; ne lucerna hæc sub modio amplius delitescat, sed super candelabrum posita omnium oculos collustret. Hæ itaque sunt causæ, quæ me ad hoc opus faciendum adegerunt.

ejus gesta Romæ examinata.

LIBER PRIMUS.

Res gestæ B. Ladislai. Variæ ejusdem virtutes. CAPUT I.

Nativitas, pueritia, institutio.

Priusquam Caput hoc incipiam, commemoranda sunt verba Doctoris gentium clarissimi et Sanctissimi D. Pauli, 1. Cor. xv sic scribentis: Non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cœlestis. Non dispari ratione hic nobis dicendum est; quoniam B. Ladislaus portavit imaginem terreni, et imaginem cœlestis hominis. Clarius luce meridiana est, natum fuisse de terreno, et postea quasi iterato, genitum de cœlesti Patre: quare utriusque generationis ipsius series describenda mihi est. Sed quia prius est illud quod est animale, de hac, quæ ex sanguinibus et voluntate carnis fit, sermonem instituere placet. Ac in primis locum nativum, unde oriundus est B. Ladislaus, considerare libet. Regnum Poloniæ amplissimum, potentissimum, abundantissimum, licet habeat civitates complures, natura et arte munitissimas, in omnem eventum ad ornatum patriæ a fundamentis erectas, multitudine civium, mercimoniorum copia ex universo fere orbe congestorum, varietate ædificiorum, templorum et collegiorum pluralitate, optime instructas, et altis mœnibus, arcibus, turribus, et fortalitiis adornatas; non ita tamen frequentes in ea videre est sicut in aliis orbis partibus. Ita a principio majoribus nostris persuasum fuisse, memoriæ est; contra hostiles impetus fortiora esse opponentium se pectora, quam fortissima civitatum mœnia. Atque illi, artibus iis subnixi, nulli unquam hosti locum vel minimum cessere: et incredibile memoratu est, quam facile Regni fines longe lateque produxerint; remque suam civibus, moribus, agris auctam, prosperam, satisque pollentem effecerint: nationibus vero diversis, suæ ditionis jugum iniecerint, et eorum provincias finibus suis adjunxerint.

F In regno Poloniæ,

7 Igitur oppidum Gielniow Palatinatus Sendomiriensis, in districtu Opocinensi, Archidiœcesis Gnesnensis, situ quidem mediocre est, ædificiis ligneis

A VINCENT.
MORAWSKI

et Oppido
Gielniow
nascitur cir-
ca 1440

Christianis
institutiis
diligentissi-
me eruditus,

Cracoviam
in Academia
instituendus
mittitur :

proficit in
doctrina et
pietate,

structum; sed inde gloriæ splendor jure merito illi attributus, quod hunc virum clarissimum B. Ladislaum genuerit, educaverit, aluerit et produxerit. Fide Catholica Romana semper illustre, et numquam aliqua labe hæreseos contaminatum hucusque fuit: quod de illo tempore maxime et securissime asserendum est, quo B. Ladislaus natus est et vixit, circa annum Domini millesimum quadringentesimum quadragesimum et multis post annis. Siquidem in toto regno Poloniæ Christianitas cum omni puritate simplex Catholicismus vero cum pio fervore zealousissimus, in omnibus incolis regni hujus floruit. sub piissimis Regibus Uladislaio Jagellone, ejusque filiis Uladislaio et Casimiro; hujusque ultimi posteris Regibus successive; Joanne Alberto, Alexandro. et Sigismundo Primo: sub quorum felici regimine hic B. P. Ladislaus natus est, et vitam præsentem egit; nullo jam paganismo, nullo schismate, maxime in Poloniarum Provinciis (nam in magno Ducatu Lithuanie et Ducatibus Russiæ, adhuc ista lues delitescerebat) nullis penitus hæresibus oras has vexantibus, imo capitali pœna sordibus his infectos punientibus legibus.

B 8 In illo itaque oppido B. Ladislaus, limen materni uteri transgressus in hanc lucem prodiiit; susceptus a parentibus, quorum vita sancto matrimonii vinculo copulata, honestis moribus, boni nominis fama, Catholice Religionis lumine, optimæ conversationis gloria inter suos concives satis nota et celebris fuit. In ejusdem oppidi ecclesia Parochiali sacro baptismatis fonte ablutus, nomen Joannis sortitus est. Ab ipsa infantia timore Dei instructus, necessariis salutis imbutus doctrinis et primis litterarum fundamentis in sua patria, in palæstram musarum erudiendus traditur. Statim vero, nova futuræ fertilitatis indicia in ætate illa apparere. Diligenter litteris invigilare, scholam libenter adire, præceptoris mandatis obedire, divinis Officiis et sacro Missæ sacrificio frequenter adesse et ministrare, altaribus appropinquare, cantare, psallere, hymnos et psalmos recitare, memoriæ mandare: totus a studiis et divinis officiis pendere; et sic suam juventutem instituere, ut brevi tempore, bonus ager et fertilis, ad producendas uberes doctrinarum segetes, agnosceretur, et ad altiora studia ab aliis accenderetur. Cracoviam igitur sumptu paterno adjutus, ubi Academica Universitas, omnium scientiarum fœcunda mater, plurimos regno et patriæ parturit filios, amplissima eruditionis laude utiles, seipsum contulit. Fertilis ille campus et hortus aromatum (sine invidia sit illi debitus a nobis honor et cultus) locus scientiarum et doctorum virorum paradisus; sed et pietatis nidus, in quo educatus B. Joannes Cantius, ejus Academiae Doctor egregius, magnæ sanctitatis gloria omnibus notus, ab iisdem uberibus, fere eodem tempore quo noster Ladislaus, suxit lac probitatis, et de illo torrente pietatis bibit, et exaltavit usque ad cœlos caput.

9 Ingressus palæstram illam, non vanæ Palladis, sed Philosophiæ Christianæ uberibus alendus; non ad fallacis Apollinis citharam erudiendus, sed saluberrimis sanctorum Patrum dogmatibus Theologicis instituendus; non Musarum inanium consortio in Parnasso amœnoso adjungendus, sed sodalitatibus devotorum juvenum aggregandus, animo promptus et ingenio validus juvenis: ingressus, inquam, nemus amœnum densissimis arboribus scientiarum consitum, cœpit alacri mente et celeri manu flores bonarum artium colligere, herbas virtutum, fructus exemplorum, acervos omnium bonorum aggregare, et in sui pectoris horreum invehere; publicis lectionibus præsto adesse, aure et intellectu sensum percipere, horam et tempus observare; privatis magistris sedulo auscultare, confabulationes inanes

fugere, consortia insolentium vitare, abhorrerere a D consuetudine illorum, quibus doctrinam et pietatem cordi non esse, sed socordiam et pigritiam sensibus inhærere intelligeret. Tempia frequenter adire, religiosorum vitam intueri, cæremonias advertere, pietatem et devotionem mirari; et inde pectus suum ad imitationem illorum accendi, et ea de re cogitationem habere, negotium Deo commendare, et seipsum in primo juventutis flore, eidem velle consecrare, qui primitiarum jus sibi offerri lege jusserat. Et profecto sic se res habet, ut quos Deus omnipotens, ad sui obsequium allicere et vocare decernit, hos ab ipsa infantia trahat in funiculis caritatis, et statim a teneris unguiculis mirabili gratia foveat. Testis hujus rei Josephus Patriarcha, testis Samuel Propheta, testes alii sine numero Sancti Martyres et Confessores. Non dubium quin et hujus Sancti, futuræ sanctitatis radiaverint scintillæ; sed aut ob ejus animi profundam submissionem occultatæ, aut parum ab aliis cognitæ; oblivionis tenebroso sepulcro illatæ, lucem non aspexerunt.

10 Felix hic juvenis, felici imo aureo natus seculo, quo nullæ hæreses, nulla infernalis sectæ barbaries, nulla pestis perversæ in fide opinionis venenum in suis finibus effudit. Aurum purum, simile vitro puro; totum regnum quasi una ecclesia erat, tota respublica quasi una domus, sub regimine optimi Patris. Dissensiones nullæ (secundum Chronologos illius temporis) pax, quies, concordia vigeant: boni mores domi militiæque colebantur: jus bonumque apud majores nostros, non legibus magis quam natura valebat: cives cum civibus de virtute certabant: in suppliciis divinis magnifici, domi pacifici, in amicis fideles erant: duabus his artibus, audacia in bello, et ubi pax evenerat æquitate, seque remque publicam curabant. Hac igitur felicitate temporum, tum illi multi florentesque coruscantibus miraculis Beati, Joannes Cantius, Simon Lipnicus, Stanislaus Casimirus, in sola Cracovia; plures per alia loca, ut S. Casimirus Vilmæ, virtute clarebant. Tum etiam noster E. Ladislaus natus est, quando religionis status in flore sanctitatis uberrimos producebat fructus; quando virtutis honos in amplexu et favore omnium fuit; et honesta vitæ ratio in pretio apud mortales erat. Proinde animus viri sancti, jam inde ab ineunte ætate, ad ardua virtutis specimina, divina inspirante gratia proclivis, facile exemplo bonorum omnium accendi poterat; domesticæque pietatis radii ubique locorum fulgentes, poterant sine dubio idoneam mentem ad vitæ sanctitatem amplectendam inflammare, secundum illud Psalmi xvii, Cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris.

E
felicissimo et
quietissimo
tempore.

F

CAPUT II.

Ordinis Minorum de Observantia adventus in Poloniam.

Secuti verba Doctoris gentium S. Pauli, jam vidimus, Primum animale, deinde quod spirituale; hoc consequenter considerandum est. Nemo nescit, cum quispiam, remisso nuntio mundi illecebris, vitæ religiosæ seipsum mancipaverit, mori mundo, et vivere Christo dicitur, sicut ille qui aiebat ad Galat. ii, Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. Quare, qui mundo moritur, vitæ mundanæ finem accipit; illius inquam vitæ, quæ multum cum animalibus brutis habet consortii; vivere autem incipit Christo, et eam vitæ conditionem amplectitur quæ Angelorum sorti proxime accedit. Ergo qui vitam alteram inchoat ducere, nasci eum oportet: nam nullus vivet, nisi prius nascatur. Nascitur autem moriendo mundo, et adhærando Christo; cui qui adhæret, unus spiritus efficitur cum eo. Talis porro

*Inter Reli-
giosa insti-
tuta varia,*

A porro vitæ seminaria sunt Religiones variæ, ab Ecclesia approbatæ, quales sunt præcipuæ quatuor, a quatuor Fundatoribus et Regulis cœlitus datis denominatæ, videlicet S. Basilii, S. Augustini, S. Benedicti, S. Francisci : e quibus tamquam e fontibus ceteræ originem ducunt, in quibus viventes vitam Angelicam vivere dicuntur, utpote mundo, sibi, et carni mortui, per illa tria essentialia vota; obedientiæ, per quam sibi; castitatis, per quam carni; et paupertatis, per quam mundo moriuntur.

*Post ordinem
Minorum a
S. Francisco
institutum
et multipli-
catum,*

12 Hoc loco prætermisissis aliis, ago enim de sanctissimo viro profitente Regulam S. Francisci, de sola Religione Fratrum Minorum pauca commemorabo; et de ea solum, quæ per Beatos Bernardinum Senensem et Joannem Capistranum primævæ Observantiæ restituta est. Ordo itaque Fratrum Minorum ab humilitate, sic a suo Fundatore S. Francisco appellatus, jam per ducentos et amplius annos summa laude sanctitatis florebat, totum fere orbem suis monasteriis replens. Abundabat multitudine Fratrum, ita ut adhuc S. Francisco vitam mortalem agente, ad unum Capitulum quinque millia Fratrum convenirent; et in eodem Capitulo, alii quingenti ad Ordinem recepti fuerint. Erant tunc operarii non pauci in vinea Domini, ad messem semper parati, ut cum exultatione comportarent manipulos suos in horreum Domini sui. Jam cœlo inseruerat S. Antonium, S. Bonaventuram, S. Ludovicum, S. Bernardinum, plurimos Martyres et Confessores, innumeros miraculis clarissimos, alios calamo, lingua, ingenio, virtute, et sanctitate refulgentes, sicut stellas in cœlo colebat.

*et post novam
observantiam
introducunt,*

13 Sed multo amplius, clarius, et perfectius, circa annum Domini millesimum quadringentesimum quadragesimum, cum jam reductione facta per S. Bernardinum et B. Joannem Capistranum, ad primævum institutum quoad observantiam voti paupertatis, obtenta nova, clara, securiore et perfectiore declaratione Regulæ a Martino V, refluisset Ordo, tamquam frugifer hortus post deciduam pluviam, flores odoriferi apparuerunt in terra nostra; ita ut plurimi Fratres, mirabilibus mundo factis et sanctimonia vitæ conspicui viri, ex solis Observantibus ultra sex millia recenseantur in tabula, omnes in hodiernum usque diem miraculis coruscantes, quorum memoria, monumentis litterarum consecrata, in manibus habetur. Quidam enim austeritate vitæ, quidam scientiarum laude, nonnulli sedula in convertendis gentibus cura et opera, universum fere mundum in admirationem sui et amorem traxerunt.

C Hinc Reges, Principes, Duces, regna, provinciæ, civitates societatem eorum appetere, consortium exposcere, et ad suos penates invitare; offerre ad inhabitandum loca, monasteria ædificare, templa erigere; eleemosynas rerum omnium, ad victum et amictum necessariarum, sufficienti abundantia suppeditare; summa ope niti, ut sibi concreditorum populorum civitates, oppida, villas, tamquam viris Deo acceptissimis exornarent, et ad virtutem optimamque vivendi rationem eorum exemplo commoverent, simulque apud Deum exoratores et amicos suarum Provinciarum constituerent.

*a Rege Ca-
simiro,*

14 Quod etiam consilium nostri quoque Regis Casimiri Jagelloniadæ mentem incesserat, et vehementer accenderat, ita ut postquam andiret B. Joannis Capistrani opera et plantationes in Germania, solennes nuntios ad eum destinaret, instando multis precibus, ut suum quoque regnum visitare non dedignaretur, suosque Fratres et discipulos suo regno concederet. Erat B. Joannes Capistranus, excellenti doctrina et eximia sanctitate præditus, et pro tempore illo Sedis Apostolicæ cum plenitudine Legatus factus, et hæreticæ pravitatis Inquisitor institutus.

Maji T. I.

Multa inerat viro gravitas, profunda rerum divinarum scientia, in rebus gerendis summa dexteritas, miraculorum quoque per frequentes occasiones exhibendorum cœlitus collata vere potestas Apostolica, libertas dicendi, spiritus ardens; sed vel maxime vis quædam desuper infusa aderat homini illi, ad homines in viam salutis reducendos, et a semitis iniquitatum removendos. Quibus ille artibus maximam sui nominis gloriam comparaverat in omnibus locis, in quibus aliquando conversatus fuerat.

15 Vix fama Cracoviam pervenerat, et advenire novos Patres significaverat, cum ecce verbum pervenit ad Regem ipsum, et cor ejus tetigit. Mox ille surrexit de solio suo, exultavit ut gigas ad currendam viam, et progredi obviam Christi famulis in suum Regnum venientibus statuit. Ea quoque fama Procerum Civiumque auribus illata, Regis exemplum omnibus imitandum proposuit. Fit concursus hominum ingens hinc inde prosilientium. Rex ipse, tamquam sponsus procedens de thalamo suo, numerosissima cinctus familia, descendit ex arce. Præcedebant plurimi auro fulgentes, ipse medius inter duos præcipuos, vultu amabilis, lætitiâ ex adventu novorum hominum conceptam præseferens, ibat; sequebantur innumeri; cingebant latera ferreis hastis armati, corporis custodes. Magistratus civitatis, Clerus omnium ecclesiarum; Religiosorum cohortes, studiosorum agmina, plebis copiosa multitudo, sequebatur vestigia Principis. Aderat in illo splendido concursu Serenissima quoque Regina, Sophia Regis mater, magnam pietatis laudem promerita femina cum suo comitatu, magna illustrium feminarum circumdata corona. Non pauci Principes. Duces, Barones, Senatores, Proceres, et Consilarii Regis, qui una cum suo Rege processere obviam Patribus illis, egressi non solum extra mœnia Urbis, sed ultra quoque Clepardiam, oppidum ingens, Cracoviæ adjacent, loco junguntur.

D
A. VINCENTI
MORACI SIO.
evocatus B.
Joannes Ca-
pistranus,

*Cracoviæ
excipitur,*

16 Et ecce procedunt cum suo Duce, pauperes et egeni Regis cœlestis famuli, gressu humili, capite inclinato, oculis in terram fixis, manibus invicem complicatis; facie per inediam extenuata, corporibus ex itinere fessis, pedibus nudis. Corpora tegebat simplex vestis ex rudi lana confecta, funis lumbos cingebat, et paupertatis inopia omnibus inhærebat. Stupor pectus Regium invaserat, et austeritas illa raro visa in Regno nostro omnium oculis observabatur. Mirari omnes et profunda emittere suspiria; Deum Omnipotentem mirabilem in Sanctis suis esse agnoscebant: nonnullis etiam in mentem veniebat, vitam illam, licet austeram, multorum dignam imitatione. Quibusdam etiam in memoriam succurrebat, Patres ipso exemplo solide demonstrare, angustam esse portam quæ ducit ad vitam, latum quæ pandit iter ad perditionem; Dei tandem esse et non negligere humanam salutem, et voluptati et concupiscentiæ ab hominum mentibus eradicandæ fortes et non leves submittere operarios; docere eos exemplo, quod ab aliis docebantur verbo. Ire fortes, ire felices jubent, inceptis pares eventus reddere, favorem et benevolentiam, liberalitatem in largiendis a se eleemosynis sperare.

E

*cum piis
Fratribus:*

17 Adsunt, et jam lateri Regio proximi gressum sistunt. Prodit in medium dux illorum Joannes Capistranus. Salve, inquit, Rex inclyte. Tibi ac Tuo Regno, ad laudem Dei et Ecclesiæ reformationem, novos sisto milites, nullius alterius prædæ nisi salutis Tuæ, et Tuorum cupidos. Bonorum temporalium non egent, nec villarum aut prædiorum desiderio ardent: paupertatis cultores, solo victu et amictu contentos; habebis, mole negotiorum Regni oppressus, continuos apud Deum exoratores; et si ad opus aliquod invitaveris, strenuos agnosces opera-

*Regem allo-
quitur:*

A. VINCENT.
MORAUSKI.ad eo aliis-
que admil-
titur,

igros, manuque promptos servitores. Hos cape et love, Tuæ Tuorumque subditorum salutis promotores. Ille cujus secuti exemplum vivimus, Tuo pectori Regio, nos commendatos exhibeat, et nostri apud Te, o Rex, et apud Tuos curam agat. Dixi. Ad ea Rex per suum Cancellarium breviter, gratias se Deo agere omnium bonorum auctori, Sedi quoque Apostolicæ multum debere, cujus beneficio hospites tam gratos liceat intueri, respondit. Daturum se operam, ut eos non pœniteat itineris in regnum suum, non sine gravi molestia suscepti. Non dubium esse, Ordinem illum brevi temporis intervallo felices successus in Regno suo experturum. Converterent quoque oculos ad multitudinem hominum sibi occurrentium; ex quibus plurimi illorum provocati exemplo, virtutis et probitatis sint secuturi palæstram. Provoluti tandem ad genua Regis, ab eodem paterno complectuntur affectu. Tunc dextræ interjunctæ, Patres illi a notis ignotisque benigne et hospitaliter salutati, lætusque dies omnibus factus. Prætereuntibus varios cœtus hominum, templaque, quidquid animo occurrit, precantur, Ut illud agnen faustum atque felix in patriam suam mittat Deus, et crescere in multa millia faciat. Sed vel maxime Beatus adolescens Ladislaus, Joannes tunc ex baptismo a suis parentibus vocatus, considerabat diligenter Ordinis hujus Fratrum vitæ austeritatem, conversationis sanctitatem, verbi Dei ferventissimam proclamationem, justam religiosi muneris functionem; e contra vero mundi fraudulentiam, omniumque in eo contentorum vanitatem. Introductus itaque B. Capistranus Cracoviam, in hospitio quodam Circuli Cracoviensis collocatus, tam diu permansit, donec locus provisus esset pro conventu ecclesiaeque fabricanda.

CAPUT III.

Ordo Fratrum Minorum Cracoviam introductus: Varsaviam deducta colonia.

Deducta colonia familiæ D. Francisci de Observantia Cracoviam, incredibile memoratu est, quam facile creverit. Opus enim erat dexteræ Excelsi, cujus opera magnifica semper habentur, et sunt mirabilia in oculis nostris. Igitur introducti Fratres illi in locum sibi designatum, omnibus viribus et toto pectore in virtutis studium incubuere. Divina officia media nocte surgentes ad confitendum nomini Domini, celebrare, cantu religioso et ecclesiastico more, oratione continua, ardenti divini verbi prædicatione, et ferventi ad bona opera exercenda exemplo præire, et exhortatione frequenti accendere, omnibus ad ædificationem lucere, odorem suavem bonæ conversationis diffundere studuerunt. Jam vero vitæ austeritas, morum gravitas, animi profunda submissio et mentis humilitas, totius corporis membrorum modesta compositio, sancta quoque et exemplaris cum hominibus conversatio; tum etiam vestimentorum asperitas, ad frigus solummodo arandum, non ad ornatum adhibita, omnibus in oculis esse cœpit. Insinuans memoriæ hominum, Angustam esse viam quæ ducit ad vitam, planam et spatiosam quæ ad interitum. Hinc frequentior usus Sacramentorum fieri, templa copiosiori multitudine impleri, ad conciones devote audiendas ingentes hominum concursus congregari, virtutis uberes segetes consurgere, herbæ inutiles vitiorum arefactæ perire, pietatis pullulare flores, et probitatis maturescere fructus inchoant.

19 Maxime autem juvenus, flexibilis suapte natura ad omnia; sed cum auctor adest, etiam ad virtutis et pietatis palæstram subeundam prompta et proclivis; vitæ illius religiosæ, primo stupore et

admiratione capi, jam vero amore trahi, tandem ad imitationem stimulis cœlitus immissis allici et impelli. Quare plurimi spretis mundi illecebris, jugum illud leve et onus dulce, suis cervicibus imponendum flagitant; renuntiant mundo, et religiosæ militiæ sacramento obligari concupiscunt: terga objiciunt secularibus desideriis, fronte vero hilari excipere novæ vitæ novum institutum gestiunt: periculosam navigationem mundi contemnunt, tutiorem vitæ statum, quasi portum ab omni mundanarum sollicitudinum tumultu alienum, et quietem cœlicolis similem eligunt. A die vigesima octava mensis Augusti, quæ dies celebrandæ festivitatis D. Augustino sacræ destinata est, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto quoque B. Joannes Capistranus cum sua militia Cracoviam ingressus est, usque ad diem nonam mensis Februarii S. Apolloniæ martyrio condecoratam, numerus Fratrum illorum mirum in modum est auctus: ita ut in processione publica eo die, plusquam octoginta Fratres comparuerunt, aliis nempe officialibus et occupationibus reliquis in conventu interim detentis. Videre tunc licuit matrem filiorum lætantem, et novellam illam plantationem tantum sui augmentum cœpisse, non sine admiratione et stupore conspectui omnium apparuisse.

20 Tempus erat in diebus illis, nuptiarum Regalium solennitate celebre. Rex Casimirus matrimonialis amicitiae indissolubili vinculo, Elisabetham, Alberti Austriaci Imperatoris filiam, sibi copulari per Legatos petierat. Gratus Imperatori Legatorum adventus erat, Regis quoque justum desiderium haud suis frustratum optatis. Filia in matrimonium data, mundo muliebri et dote satis ampla optime instructa, mittitur cum Legatis in Poloniam. Novæ sponsæ advenienti obviam procedit Rex amplissimo comitatu cinctus: sed cum multa ad excipiendum novæ Reginæ adventum, Regio splendore conspicua, edita cernerentur spectacula, vel illud maxime admirabile omnium oculis videbatur, Ordinis Minorum de Observantia Fratrum, nuper in Polonia regnum introductorum, tam brevi temporis intervallo multiplicatorum, effusum obviam novæ Reginæ de suo conventu agmen. Nec mirum cuiquam id fieri debet: sola enim Academia Cracoviensis, intra paucos menses, centum triginta et amplius optimæ indolis juvenes piæ matri, fœcunda ipsa parens, feliciter suppeditasse dicitur: quorum alii supremo magistrarii gradu illustres, nonnulli prima laurea insignes, plerique studiorum et artium liberalium encomiis celebres erant. Hi omnes postpositis mundi illecebris, aratro in agro Dei manum imposuere, et ita felici successu incepto operi invigilavere, ut minime retro respiciendum ducerent, sed ad altiora semper Evangelicæ perfectionis cacumina arreptum iter tenerent.

21 Arsit eadem flamma B. Ladislaus, qui hujus sanctissimi Ordinis institutum attenta consideratione animadvertens, quam primum illorum consortio adjungi festinabat. Displicebat optimo juveni fucatus mundi splendor, et sordescere in naribus ejus temporalium bonorum fœtidus odor: austeritas illius vitæ, sanctitas et pietas Evangelicæ perfectionis, animo illius insederat. Et jam mente totus in religione fuit, studia interim cœpta in Academia continuans, tempus tantum et occasionem beatus juvenis observabat: quod postea divinitus oblatum, utrisque manibus et pedibus, ut aiunt, arripuit. Erat quoque ad nuptias illas invitata Anna Ducissa, Ladislai jam pro tempore illo defuncti Ducis Mazoviæ consors, magni nominis mulier. Hæc ubi vidit Fratrum Minorum de Observantia brevi temporis spatio multiplicatum numerum, et modica illa grana felicissime

D
allecti mul-
ti habitum
S. Francisci
accipiunt.Reginæ Eli-
sabethæ
sponsæobviam pro-
gressi,F
130 Craco-
viæ admissi,non sine pio
Ladislai motu,a Ducissa
Mazoviæhospitio
assignato.Ob pia exer-
citia:

A felicissime in uberes crevisse segetes, in vehementem raptam admirationem, confessa fuit, Digitum Dei id effecisse, cujus ea vis esset, ut det frugum incrementa, et de paucis granis pinguissimos constituat acervos. Inde diligenti perscrutata studio et cura, quod institutum vitæ, qui mores Fratrum, quæ observantia, et quicursus rerum, edocta, homines esse pietati addictos, mundi contemptores, pauperes spiritu, Divini verbi ferventes prædicatores, vitæ religiosæ et Evangelicæ perfectionis sectatores; rata eos subditis suis ad bonum exemplum fore, Varsaviam, ubi tunc defuncto Principe vidua degebat, deducendos proposuit.

22 Vocato itaque ad se B. Joanne Capistrano, mentem ipsi suam aperuit: cordi sibi esse, quam primum in suo Ducatu D. Francisci deductam familiam spectare: id Ecclesiæ Dei et Ordini multum profuturum, sibi quoque eam curam suscipiendam, ut promovendo Ordini in nullo negotio defuturam ostendat mentem: petere ad hæc instanter, ne suum desiderium differendum velint; sed potius una secum mitterent, quos duceret Varsaviam. Datur locus piæ petitioni: eliguntur de numero Fratrum certi: Frater Jacobus de Glogovia in Guardianum præficitur, cui alii sex socii adjunguntur. Comitantur Ducissam, Varsaviam usque veniunt, locum ab ea oblatum recipiunt, quem hucusque in præsens obtinent, Deo vota sua persolventes, et semper sanctæ conversationis suavem odorem diffundentes. Parum scilicet in initio structura illius conventus successerat, nam fodientibus terram fundamentalis soliditas nullo pacto reperiri potuit. Jamque animus defecerat prosequendi fabricam ecclesiæ: sed apparente S. Anna matre Virginis Dei genitricis, et admonente ut paulisper foderent; reperta est arida firma, super quam excellens templum, sub titulo ejusdem S. Annæ firmiter ædificatum, usque in hodiernum diem perseverat. Et sicut Cracoviæ ita et Varsaviæ, in secundo conventu hujus Regni Poloniæ, Ordo ille paucis interjectis mensibus copioso auctus operariorum numero extitit. Ad hunc conventum beatus juvenis Ladislaus, nescio qua occasione properare decreverat: credo quia Cracoviensis conventus satis abunde pollebat numero Fratrum, eum ad novam Coloniam augendam per superiores Ordinis Cracovia Varsaviam directum; aut certe Spiritu sancto omnia suaviter disponente, qui cum alios Sanctos Cracoviæ designaret retinendos, Varsaviensi conventui et Masoviæ Ducatui hunc sanctum juvenem destinatum, ad locum sibi venisse designatum, et impense petiisse recipi in Fraternitatem Ordinis; adeoque ardenter petendo institisse, ut ejus petitioni locus relinqueretur, et ipse in Ordinem reciperetur, magno commodo et emolumento Ecclesiæ Sanctæ Dei et Ordinis.

CAPUT IV.

B. Ladislai receptio in conventu Varsaviensi futuræ sanctitatis argumenta et indicia.

Liberi jam hinc et a mundi fallaciis erepti B. Ladislai res, in Ordine sancto sancte pieque peragendæ. Receptus in Ordinem omnium Fratrum consensu et favore ipsis Kalendis Augusti, quæ dies celebris habetur festivitate Vinculorum Principis Apostolorum Divi Petri, faustum omen, e die Divoque cui dicata dies est, se nactum ratus est B. Ladislaus; vere faustum omen et futuræ veræ sanctitatis lucidum argumentum. Die namque illa, soluta sunt de membris Divi Apostoli Vincula, custodes decepti et somno capti, fores apertæ, portæ patentés, hostium frustrata expectatio, et ipsius Tyranni Herodis elusa crudelitas: Ecclesia libertate Apostolica

gavisa et omnis fidelium cœtus suarum orationum felicem sortitus exitum. Angelus enim Domini Petro adfuit, dormientem excitavit, e vinculis eripuit, portas aperuit, liberum immunemque eduxit. Id quoque B. Ladislao a Patre luminum præstitum est: dirupta sunt vincula ejus, eductus de carcere mundi: laqueus contritus est, et ipse liberatus est de laqueo venantium; quia adjutorium ejus fuit in nomine Domini. Adfuit Angelus Domini, et inspiravit in aurem Beato juveni, Quousque, mundi hujus detineberis vinculis? quosque, bone juvenis, inter custodes bonorum temporalium demoraberis? quosque consortio hominum secularium periculose gaudebis? Mundus carcer est tenebrosus: ejus bona et occupationes, vincula ferrea: bonorum illius custodes homines sunt, salutis suæ et æternæ felicitatis parum memores. Tu surge, et ambula. Quo? Ad Ordinem Minorum de Observantia, austeritate quidem vitæ difficilem, sed cœlestium bonorum contemplatione et bonorum consortio Fratrum suavem et jucundum. Eia, juvenis, scintillas illas pietatis, tuo pectori ab ipsa tenera ætate inditas, nunc excita in flammam divinæ caritatis ardentem. Crescant igniculi illi in magnum incendium. Jam illa lucerna, pridem Spiritus sancti gratia accensa, ponatur super candelabrum Ordinis, ut luceat in posterum omnibus qui in Domo Dei sunt. Tuum est, si vir es, regnum cœlorum: erige te, et Deum sequere ducem, qui clarum hoc fore caput, divino sanctitatis lumine circumfusus, mundo exhibebit. Nunc te cœlestis excitet flamma, nunc expergiscere vere. Ecce hi qui in hoc Ordine sunt, jam regnant mente et affectu cum Deo, et Deus cum illis.

24 Audivit ille vocem Domini, nec obduravit cor suum. Venit ad portam conventus, pulsat, aperitur porta, et quid velit, quæritur. Ducite me, inquit, ad Superiorem vestrum, petitionem unam grandem ad eum delaturus sum. Fit satis petitioni ipsius, admittitur in conspectum Superioris; quem ubi vidit, rubore virgineo suffusus, ad genua ejus procidit. Cujus manu sublevatus, quid peteret interrogatur. Fugio inquit, mundum et concupiscentiam ejus, vestrum exposco consortium. At juvenis es, anni vitæ tuæ horridam consuetudinis nostræ non poterunt sustinere conditionem: tenerum quoque corpus vigiliarum, inedia, alboris, frigoris, quomodo patiens erit? Omnia se posse in Christo beatus juvenis respondit, vincula mundi omnia dirumpenda: adesse Angelum pacis, et Deum ipsum bonæ voluntatis promotorem: Divum etiam Petrum suis conatibus affuturum, et ab illo tempore Patronum suum fore: cœlum apertum et Jesum stantem in auxilium S. Stephano visum, omnibus sincere sibi servantibus eundem favorem præstiturum.

25 Ergo nomen ejus in catalogo Fratrum reponitur. Exuitur vestimentis secularibus, et confestim ipse quoque exuit veterem hominem cum actibus suis. Induitur aspero cilicio et vili tunica: sed simul induit Christum Dominum, cœlestem hominem, cœlestis futurus incola. Admittitur in castra, et Christianæ militiæ sacramento obligatur acerrimus juvenis. Ponitur in acie pugnantium tiro fortissimus, post breve tempus, non solum miles strenuissimus Christi, sed Dux etiam exercitus futurus. Præcingitur cingulo puritatis, fune forti, et simul armatur thorace austeritatis. Sumit caputium super caput suum, galeam salutis, divinæ contemplationis efficax præsidium. Arripit gladium mortificationis, in omnibus imitaturus D. Petrum Apostolum, Petro quoque patre genitus. Atque ita mancipatus sancto Ordini, haud otio indulgendum ratus [imitabatur] granum illud felix terræ benedictæ injectum, mortificari cœptum, imo mundo mortuum, ut postea plurimis

Varsaviam deducti,

construunt conventum

et ecclesiam

futurum B. Ladislai domicilium.

In festo S. Petri ad Vincula

D. A. SINCE V. MORAWSKI. B. Ladislai. R. lig. sam. autem eligi:

E

petit admitti,

F

religioso habitu induitur,

A. VINCE.
MORAUSKI.
piis moribus
excellit :

proferendis fructibus aptum fieret, plantatum in domo Domini in atrio sancto ejus. Dum se humilem in omnibus exhibet, defluentes in convallem pectoris sui divinæ gratiæ rivos agnoscit. Assurgere majoribus natu, obedire Superioribus, non invidere junioribus; in templo, in choro, in oratione frequens adesse; modeste in omnibus agere, prætereuntibus caput inclinare, nemini contradicere, virtutis exempla sectari, flagellationibus corpus castigare et in servitutem redigere, in omnibus seipsum bonum et diligentem novitium exhibere.

professionem
emittit

26 Expleto anno probationis, cum jam tempus advenisset perpetuæ emittendæ professionis, precibus Superiores, Patres, omnes fatigare, ut se quam primum, æterno et inviolabili professionis fœdere, Deo et Ordini alligatum, vitam incipere paterentur: eam sibi mentem esse, ut numquam ad seculum redire velit, sed divino mancipatus obsequio vitam usque ad ultimam fatalem periodum in Ordine ducat. Quare revoluti anni circulo, in eadem D. Petri festivitate, sub vexillo Divi Francisci, prælia Dei continuo conflictu pugnaturus, æternus Christi miles constituitur, et fortissimo Professionis nexu, Fratrum consortio adjungitur. Vincula Christi et religionis onera pedibus affectuum injicit, silentium perpetuum concupiscentiis sensuum indicit: Regulæ, Constitutionum puritatem; exercitiorum Religiosorum, Ordinationum præcepta, ad amussim observanda contendit: Ordinem Minorum de Observantia cum toto affectu recipit et profitetur. Et quidem adeo in illo gloriabatur statu, ut quasi capta præda victor triumpharet, et sui conflictus militiæque inchoatæ memoriam continuo retinens, exultaret, quod his versibus testatus est:

anno 1462 :

Anno milleno, quadrin, sexinque secundo.
Vincula ad alma Petri accepi, vincula claustrum.
Me Petrus genuit Gielnovin, Petrus et almus
Claustro me clausit, solus mea vincula solvit,
Grates reddo Deo, cantando cum Cytharista :
O Deus, en dirupisti mea vincula cuncta :
Ut bene perficiam, gratia sit misero.

in virtutibus
omnibus ex-
ercetur :

27 Tum emissa confirmatus Professione, prædiit in aciem fortis athleta Christi, sumpsit in manus scutum fidei et munimenta suæ Regulæ cum declarationibus Summorum Pontificum, et hæc statuit firmo proposito retinenda. Armatur itaque Christi miles ea mente eamque sumit voluntatem, ut in omnibus clausuris et præceptis sui instituti leges conservet inviolabiles, et sic vitæ religiosæ cursum dirigat, ut mortem potius oppetendam quam contra sui instituti ordinationes contraveniendum statueret. Adhibendas quoque aliarum virtutum societates ad illud propositum ratus, fœdus amicitiae cum probitate junxit, exempla omnium virtutum sectatus. Quod in aliis optimum videbat imitatione, in suo pectore illud excitare satagebat: sic Regulam suam in omnibus observando, votorum religiosorum memor, Angelicæ castitatis florem in suo splendore et odore servavit perpetuo. Obedientiæ adeo addictus, ut in nulla re voluntati propriæ morem gerere præsumeret. Paupertatis vero adeo studiosus cultor, ut præter Christum eumque crucifixum, nihil sciret nec haberet.

et insigniter
proficit.

28 Hinc factum est ut cursu illo veloci, ad altissimum perfectionis verticem, cito perveniret; præriperetque palmam ceteris Fratribus, in omni sanctitate et justitia, omnium virtutum factus speculum; et donorum cœlestium opibus abundans, non solum Ordini suo effectus gratus et acceptus, sed et totius populi vehementissime in se accenderet studia. Fit enim ut Deus omnipotens, suis servitiis inhiantes, gratiæ suæ incrementis foveat, et cunctis amabilem exhibeat. Utrumque autem consecutus fuerat be-

neficio B. Ladislaus, quem ob varias animi virtutes, omnes summo prosequabantur amore, et tamquam virum sanctitatis gloria illustrem, omni cultu et reverentia sunt venerati. Deus etiam omnipotens, ubi agnovit gratiam suam non esse in homine illo vacuum, sed semper tendere ad altiora; addebat calcar currenti, et de virtute in virtutem procedendi ardens desiderium inflammabat. Factumque est ut B. Ladislaus, inter suos vir perfectissimus et sanctissimus haberetur, omniumque Patrum ac Fratrum oculis ejus sanctitas diligentissime observaretur; a populo quoque omnium voce magnæ sanctitatis alumnus, et omnium virtutum diligentissimus cultor judicaretur. Atque ita Deo gratissimus, Ordini acceptissimus, populo religiosissimus est visus, habitus et reputatus. Et hæc de ejus conversionis principio dicta pro nunc sufficiant.

CAPUT V.

Sacerdotium. Variæ Præfecturæ administratæ. Constitutiones conditæ.

Progreior et cœptum produco opus: neque enim bonus Christi miles, solummodo in principio suæ conversionis, sese strenuum exhibuit bellatorem, verum magis ac magis crescere multo labore, vigilantia, solitudine, multaque cura satagebat: ideo multis et admirandis hic beatus Pater Ladislaus virtutibus plenus erat, vixque aliquam sibi deesse omnibus palam fuit. Quod indefacile colligi potest: si quidem in illis primordiis Observantiæ Regularis suscitata, omnes virtutibus certare studebant, et unus alium præire bonitate curabat. Plurimi sanctitate conspicui, miraculisque præclari; multi cum sanctimonia vitæ, doctissimi in omni scientia; non pauci nobilitate generis, adjunctis sibi jam dictis donorum fulgoribus, præstantes, in hac provincia Polona Observantiæ Regularis extiterunt. Inter omnes tamen hic beatus Pater Ladislaus, sicut sol inter stellas micantes lucebat; et in tantam claritudinem pervenerat, ut suis omnibus vehementer carus, malis et dæmonibus terrori esset. Ac sane quod difficillimum in primis est, et prælio in debellandis animæ hostibus et vitiis profligandis strenuus erat, et bonus consilio in avertendis inimicorum insidiis.

Inter sanctos
sanctissimus,

30 Factus Presbyter, pollens viribus eloquentiæ, ingenio validus, non se luxui neque inertiae corrumperendum dedit; sed ut mos Ordini huic est, toto spiritu et corpore Deo deservire, animum contemplatione, corpus labore et exercitiis variis occupare, de rebus divinis et bonis cœlestibus cum æqualibus et colloquio et discursu certare. Et cum in ceteris omnibus reliquos gloria virtutis anteiret, omnibus tamen carus erat. Ad hæc pleraque tempora in orando agere, leonem infernalem circumientem, et quem devoret quærentem; atque aliorum vitiorum crudeles feras, primus et in primis ferire, ab anima sua repellere, et exemplo suo alios ad id præstandum inducere: plurimum facere, et minimum de se loqui. Quibus omnibus rebus Ordo Minorum initio lætus, existimabat, virtutes illas B. Ladislai, Ordini suo gloriæ fore. Unde quia manu promptus et appetens virtutum gloriæ erat, in sublimi culmine honorum, officiorum, regiminum, et dignitatum Provinciæ suæ collocare, et eum gubernandæ Provinciæ præponere statuit. Qui ut erat impigro et alacri ingenio, commisso sibi Magistratui in nullo deesse voluit. Omnes fere res difficiles et asperas per eum Ordo agere, in amicis habere, magis magisque eum indies amplecti cœpit: quippe cujus consilium neque cœptum frustra erat. Huc accedebat animi magnitudo religiosa humilitate exornata, et ingenii solertia in procuratione negotiorum Ordinis toties

Sacerdos
consecratur ;
F

solers in
negotiiis Or-
dinis per-
agendis :

exhibita ;

A exhibita; quibus rebus sibi multos ex utriusque status conditione homines familiari amicitia conjunxerat.

inter pluri-
mos in ordine
excellentes,

31 Ea tempestate in Ordine Minorum de Observantia fuere complures boni atque præstantes viri, quibus honestæ artes et virtutum studia, optimique in Religione mores, divitiis et omnibus mundi bonis potiores fuere: domi zelosi et ferventes Christi imitatores, apud externos clari et honesti, qui non mediocrem laudem meruerant sanctitatis. Inter omnes tamen, sanctitas B. Ladislai primam obtinebat cathedram. Atque vel inde hujus viri sanctitatem intueri licet. Cum enim illa memoria Ordo Minorum in regno Poloniae, recenti in multis locis foundationis afficeretur beneficio, id vel maxime in exortu suo curare habuit, ut omnium virtutum gloria excelleret. Omnibus itaque in virtutis studium toto pectore incumben- tibus, varia cœlitus dona conferebantur. Alii gratia curationum, nonnulli interpretatione sermonum, pars scientia et cognitione rerum variarum, ecclesiae Deo deserviendo, omnium in se vultus obtutusque converterant. Manat toto regno rumor: famulos Dei ad cœlum laudibus ferunt. Familiam unam subiisse pietatis jugum bellum, quod omnibus inest adversus rectores tenebrarum harum, quasi præcipue in privatam Ordinis illius curam, in privata illorum arma versum: si sint plures ejusdem fortitudinis in gente nostra status, populo Dei tranquillam vitam agente, omnes animarum hostes subigi, et vitiorum monstra facile subjici posse. Ea tunc fama sanctitatis Ordinis Minorum de Observantia fuit; quamquam omnium hominum memoria, ad nostrum usque seculum, odor illius minime exolevisse dignoscitur. Numquam exercitus Christi, neque major numero, neque clarior fama et admiratione hominum, in nostro regno incessit.

aptissimus
ad regimen
habetur:

32 Inter omnes tamen B. Ladislaus repertus est, cui Ordinis hujus sanctissimi gubernacula relinquerentur. Sæpenumero ad gubernandum Ordinem in regno existentem, ad retinendam perfectam et sinceram Observantiam, ad custodiendos et augendos bonos mores electus, ita se gessit, ut semper dignior ad clavum in Ordine tenendum judicaretur. Omnium consensu inibat Magistratum: et si aliquando eodem se abdicare cuperet, iterum ad subeundam gubernandi provinciam omnium desiderio compellebatur, frequenterque imperium eidem in Fratres prorogabatur. Id testatur rerum gestarum memoria, ad nostra usque tempora prolata. Vicariatus Provincialis officio in toto regno Poloniae quinquies functum fuisse, cum ingenti Ordinis incremento et nominis Dei gloria, Chronica dicunt. Nondum enim Provinciales, pro tempore illo ad ordinem gubernandum assumpti, Ministri vocabantur: qui vero ad exercendam gubernationem eligebantur, Vicarii Provinciales nuncupabantur: aliorum vero Magistratuum Præfecturarumque tituli Patribus Conventualibus salvi et integri erant, usu illorum nondum in Ordinem Minorum de Observantia translato. Ceterum ut supradictum est, Officio Vicariatus exercendo, inter multos religiosæ perfectionis cultores, maxime habilis multoties omnium judicio B. Ladislaus eligebatur. Quæ res, viri sanctitatem fuisse eximiam et minime vulgarem, haud obscure testatur, insinuatque eum fuisse lucem gentis suæ, sal terræ, et exemplum in odorem suavitatis.

anno 1487
electus Vica-
rius Provin-
cialis,

33 Placet clariori stylo ejus gubernationis memoriam celebrare; et primum quod dicendum occurrit illud est. Anno Domini MCCCCLXXXVII Varsaviæ indicta fuerunt Ordinis Minorum Comitia, quibus celebrandis præfuit Reverendus Pater Frater Marianus Jezioro, vir sanctitate et doctrina præstantissimus. Electus tunc B. Ladislaus in Vicarium Provin-

cialem, Magistratum iniit, precantibus Fratribus, ut illud faustum atque felix exiretur officium. Anno sequenti idem B. Ladislaus celebravit Cracoviæ Capitulum, in quo illud præcipua cura promovit, ut Officio Vicariatus abire sibi liceret, inter sacella et aras, vitam se acturum placidam et quietam ratus. Sed ea res longe aliter ac sperabat evenit; nam omnium sententiæ voces, ac vota; in eodem Magistratu retinendum censuerunt. Iterum ille anno Domini MCCCCLXXXIX indicit Conventum Fratrum in Przeworscensi cœnobio. Adsunt plurimi ex Patribus, de bono communi salutares consultationes habituri. Ibi B. Ladislaus omnem movere lapidem, ut sibi, deposita oneris sarcina, vitam privatam cum aliis Fratribus ducere concederetur, usus ad causam illam promovendam variis rationum argumentis. Deesse sibi animi et ingenii opes, ad sustinendum illud gubernandi officium; diligentiori et prudentiori committendam Provinciam; se minus idoneum donarent quieti et vitæ privatæ: non se labores recusare Ordinis, sed suos agnoscere defectus; potiores illas sibi videri delicias, subesse quam præesse. Verum dabat vento verba, surdoque canebat fabellam. Nam iterum Vicariatus officio invigilare, et Ordini gubernando præesse, omnium voce compulsus, brachia oneri imposito supposuit.

anno 1489
confirmatur.

34 Additum oneri gravius multo onus et multiplicatum beato Viro officium. In Italiam ad celebranda totius Ordinis generalia Comitia, exposcentibus omnium desideriis, in Discretum Provinciæ eligitur, et peregrinationem longam, Nuntius ab Ordine deputatus, arripere compellitur. Totius Ordinis negotia, curas, studia, necessitates, causas, petitiones eo portaturus, omnium Fratrum causam unus peracturus et promoturus, itineri se accinxit, abunde oneri sibi imposito in omnibus satisfaciendo. Reversus ex Italia, rebus rite confectis, ad domesticos penates (cum quietem eum capere oporteret) iterum manus suas extendit ad labores, per octo annos fere sibi succedentes. Concionibus ad populum habendis operam navare, libris conscribendis incumbere, lectionibus continuis inhærere, ad exequias Procerum et Magnatum Ecclesiastico decorandas eloquio invitatus accurrere, nullo labore et cura fatigari, fugere otium, et semper talentis sibi concreditis alia atque alia lucrari. Cumque his occupationibus piis in Ordine occuparetur, venit nuntius, Capitulum Opatoviæ celebrandum anno Domini MCCCXCVI indicens. Auctor et præcipuus illius Capituli moderator aderat quidam, P. Joannes Vitreator nuncupatus. Is tum, Vicariatus præstans dignitate, primas partes in conventu Fratrum tenuit. Adfuit eidem Capitulo B. Ladislaus, omniumque in se oculos convertit, et studia accendit. Solennitas ipso die S. Joannis Baptistæ Præcursoris agebatur. Beato Ladislao, major, melior, dignior surgere, pietate et sanctitatis opinione non videbatur inter omnes illos Patres congregatos. Delectati omnes præsentia ejus, et plurimum consortio illius consolati et ædificati, congratulabantur sibi, hominemque illum omni reverentia et cultu venerati sunt. Ibi licet multum reluctatus, locum Vicariatus Provincialis obtinere jubetur. Resistit, verum Æthiopem lavat, omnium urgent desideria, capiat primam sedem, regat, gubernet, præsit feliciter Ordini. Tandem fatigatur, omnium consensui acquiescit: sumit in manum virgam regiminis, et commissam exercet Provinciam.

Ad Comitia
generalia in
Italiam pro-
ficiscitur:

octo annos
concionatur:
libros scribit,

anno 1496
iterum Vica-
rius Provin-
cialis eligitur:

35 Verum a tempore illo, Fratrum illorum tantum curam et regimen suscepit; quorum monasteria intra fines Regni Poloniae consisterent; nam ad hoc usque tempus Moravia, Bohemia, Silesia, et Austria, simul cum Polonia, unius Provinciæ gerebant titulum: in hoc autem Capitulo ab illis sejuncta Polonia,

A. VINCE-
MORUSKIdein Vartham
confirmatus,

limitibus continere, et Provinciæ nomen sub-
gimenque cœpit. Rexit suam Poloniam B. Ladislaus anno integro, et cœpit illum tædere vitæ illius : assuetus contemplationi, ejus desiderio angi, adspirare, et quamprimum regredi ad placidum vitæ contemplativæ statum cupere. Quamobrem ad oppidum Vartham præcipua Ordinis capita convocat in unumque congregatis insinuat, quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita animam suam desiderare ad Dominum Deum suum. Sinerent Patres illum dissolvi ab officio gubernationis suæ, et conjungi per continuos contemplationis gradus cum Christo. Fortasse se onus pro viribus; fractum jam laboribus, velle dulcedini et quieti cœlestis meditationis vacare : substituerent alium, cujus vires et solertia animi opulentior esset, se jam destitutum viribus, liberum a regimine, subjectum autem religiosis legibus, vivere paterentur. Id primum acerbum indignumque Patribus visum, Ordinem isto optimo privari regimine. Inde ex re consilium natum, precibus fatigandum, velit omnium curam Fratrum agere, prorogatum sibi imperium in Fratres exercere, nec deserere commissum sibi gregem; Dei voluntatem eam esse, cujus evidens argumentum, omnium Fratrum ad eum eligendum vota, in unum comportata : non esse resistendum Spiritui sancto, nec desideria omnium Fratrum postponenda. His dictis consurgunt omnes, et consensum a reluctantibus exigunt; et tandem cum ingenti animorum suorum lætitia obtinent.

36 Antequam Caput istud ad præfixam deducam metam, subjiciendum duxi dignum diligenti attentione sanctitatis B. Ladislai testimonium. Quoniam regimen totius magistratus, quem Ordo exigebat, multoties penes eum erat; ipsa edoctus experientia rerum magistra, ad condenda nova Constitutionum jura se contulit. Latæ ab eo leges et constitutiones Patres in Capitulo, ut præmissum est Cracoviensi, Commissario Generali (qui fuit Ludovicus della Torre) præsidente, ingentique omnium bonorum expectatione, propositis Legum tabulis, Conventum ad concionem una cum Commissario advocarunt : et quo majoris auctoritatis valore fulcirentur, fierentque augustiora Constitutionis jura, sub nomine Commissarii prædicti promulganda statuerunt; et, quod bonum faustumque Reipublicæ illorum, ipsis et successoribus eorum esset, aure percipere et oculis videre leges propositas jussere. Se quantum pietatis intuitu et ingenii acumine providere potuissent, omnibus summis infimisque jura æquasse. Impedire nonnulli et intercedere conati sunt, graves illas et intolerabiles vario murmure jactantes; victi tamen aliorum assensu fuerunt, et Constitutiones illæ silentio proferuntur. Et cum satis correctæ viderentur, ab omnibus receptæ, et ad observandum exhibitæ, serio conscientias omnium qui Ordinem illum profiterentur fœdere obligationis icto constringerunt. Actum hac de re in Capitulo Generali, Urbini congregato anno Domini mccccxviii die xxviii Maji, consiliumque initum, an illæ Constitutiones universo Ordini Minorum sint observandæ. Pollere multorum ingenia, consiliaque : versarent in animis secum unamquamque rem, deinde sermonibus agitent, atque in medium quod in quaque re plus minusve esset conferrent; eas leges habiturum Ordinem Regulæ adjectas, quas consensus omnium non jussisse latas magis, quam tulisse videri posset. Plenæ pietatis erant, et a pietate profectæ; et ideo contemni et abjici non poterant. Omnium ergo applausu colaudatas, recipi placuit.

37 Exemplo etiam ipsius Commissarii addita rei dicitur fides et auctoritas : qui in manus sumpto codice, illas Constitutiones continente, in concionem

prodiit, lacrymis ex devotione profusis, his verbis ad Fratres congregatos usus : Mihi ea mens, ille animus, ad extremam vitæ lineam, has pias leges, hæc sancta statuta conservandi et observandi, sicut sanctum Evangelium. Non prius ab illis observandis me avelli patiar, quam mihi vita erepta, cervicibus acutam falcem pallida mors supposuerit. Idem finis mihi hæc jura observandi, qui et vitam finiendi. Vivere his munitum placet : et mori his armatum libet. Hæc mihi erunt remedia contra vitia, hæc medicamenta salutaria contra morbos animi; hæc viventi monimenta, hæc morienti solatia. Mirum profecto quanta illi viro hæc nuntianti fides fuerit, quamque vehemens desiderium omnium Patrum ad illas Constitutiones observandas incensum esset, animorum quoque certamen eas imitandi, cupidoque juxta morem illarum vivendi invaserit. Hinc colligitur, quam acri judicio vir, quam solerti ingenio, quam ardenti pietate fuerit B. Ladislaus; cujus ab ore ad gubernandas animas prolata præcepta et conditæ legum Constitutiones, adeo suaviter et prudenter conscriptæ, universo Ordini placuere, ut ab omnibus recipiendas, et in perpetuum observandas, præcipui omnes definierint. Ex puro fonte necesse purissimos est derivari rivos, et ex abundantia cordis linguam in verba prorumpere. De thesauro proferuntur nova et vetera. E spelunca tenebrosa, quid aliud nisi venenata animalia, fœtor et stercus? Ex fructibus cognoscitur arbor, et ex unguibus leo. Dicite justo, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedit. Rectæ adinventiones, quæ non tantum ipsi B. Ladislao, sed toti Ordini Minorum, magno usui et commodo steterunt.

CAPUT VI.

Missi Fratres in Lithuaniam.

Placet mentionem facere de aliis, æterna memoria dignis, a B. Ladislao exhibitis, heroicis virtutum speciminibus; cui vel id maxime curæ erat, fidei Catholicæ lumen, bonorumque operum lucem, in omnes mundi partes diffundere, virtutum radios ubique locorum spargere, suoque et Fratrum suorum exemplo cognitionem Dei, bonos mores, fidei Catholicæ mysteria, quam plurimorum mentibus invehere, huc atque illuc ad disseminandum salutis verbum Fratres expedire, exemplo et doctrina salutari universis præluere. Potiebatur summa rerum ea tempestate in Magno Ducatu Lithuanie Alexander Jagelloniades, Joannis Alberti Regis Polonorum, qui pro tempore illo habenas Regni moderabatur, frater uterinus. Hic secutus priorum Regum exemplum, Fratres Ordinis Minorum de Observantia, ad erudendam suæ ditioni subjectam plebem, mittendos in Lithuaniam Albamque Russiam, a B. Ladislao, pro tunc Provinciali Vicario, petiit. Rem non est aspernatus, salutis humanæ avidus, Pater; missurum se promisit, et nulla interposita mora promissis stetit.

39 Res hic postulare videtur, Lithuanie statum potius quam situm, cultum quam mores, paucis exponere; et ejus gentis, cui in principio cum Regno Polonie bellum, nunc amicitia et fraternitas est, dogmata attingere. Omnia quæ dicturus sum, paucissimis, ad laudem gentis optimæ et devotissimæ, absolvere animus est. Magnus Ducatus Lithuanie latissime patens, plurima tamen loca, ob asperitatem oræ, itidemque solitudines, silvas, lacunas, minus frequentata continens, habet a Septentrione Moscoviam, gentem licet Christianam, schismate tamen Græco obstinatum, cum qua etiam varia fortuna plurima bella gessit et gerit : ab Oriente Russiam, eadem qua Moscoviam obduratione infectam olim

D
et a Com-
missario Ge-
nerali appro-
batas.

E

F
In Lithua-
niam,regionem
optimam,novas consti-
tutiones con-
didit,anno 1494
in Capitulo
generali,

fere

A fere totam : ab Occidente conjungitur Prussiae et Livoniae, olim parum Catholicis, nunc haeresi male olentibus : a Meridie vicino complexu copulatur Poloniae. Ager frugum fertilis, bonus pecori, arboribus foecundus : ferarum itidem non rapacium solum, luporum, ursorum, echinorum, vulpium, melium, martium, sed etiam esui humano servientium feracissima; praeter lepores, capreas, cervos, etiam abundantia magna bisontium, alcium, aprorum, item avium, perdicum, bonosorum, tetracum, tragonum, turdorum, varii generis, et aliarum quam plurimarum, relatu haud facilius.

diu idolis
deditam,

40 Genus humanum salubri corpore, patiens laborum, agreste asperumque, olim sine legibus Christianae verae fidei, sine imperio Ecclesiae, liberum atque solutum, in omnes errores effusum, multo tempore vixit. Post, ubi Regium imperium ad Jagellonem illorum Ducem delatum est, incolis Regni Poloniae in eum consentientibus; isque Hedvigi Reginae Polonorum per matrimonium adjunctus, lumen fidei Christianae recepit, nomen suum Catholicismo consecrans; Romano Pontifici per obedientiam filius factus, gentem quoque suam, in eandem salutis viam feliciter conatus est inducere. Verum antequam lux fidei hominibus illis barbaris illata est; serpentes, bufones, quercus itidem, lucos, ignem, umbras, pro diis coluere. Uladislaus Jagello Dux ipsorum, Rex factus Polonorum et Christianus, illos non ita doctrina sicut imperio, timore potius quam amore, exemplo suo quam veritatis agnitione, ad baptismum turmatim attrahebat. Nihilominus tamen tempore illo, quo administrando Ducatui praerat Alexander Princeps, nepos Jagellonis, [constat] plurimos adhuc fuisse errorum caligine involutos, multos schismate Ruthenico seu Graeco infectos, innumerabiles barbarie innata et nondum exulta asperos; qui autem Catholicae fidei lumine illustrati erant, tamquam infantes, quibus lacte opus erat et non solido cibo, vacillabant. Tenella plantatio, irrigatione frequenti, et pluvia divini eloquii, imbreque coelestis roris opus habebat : messis multa erat, operarii pauci.

destinat Mi-
noritas :

41 His subvenire et adjumentum ferre, precibus Principis sollicitatus, statuit B. Ladislaus. Destinatus agrum illum excolendum impigros operarios, datque mandata, ut vineam illam incultam, diligenti opera, labore, et studio, expurgandam aggrediantur: colligant ex ea scandali lapides; spinas et tribulos evellant iniquitatis; herbas inutiles vanae superstitionis eradicent; ursos et porcos luxuriantes expellant; monstra idololatriae, et rabidas schismaticorum feras, luposque rapaces omnino ejiciant: exstruant sepem bonorum operum, quibus circumducant et muniant instar fortissimi valligregem Dominicum, aedificentque murum in medio ejus coelum vertice tangentem; solius veri Dei cognitionem et amorem mentibus hominum ingerant: torcular quoque exstruant variis scientiis doctorum, potum exprimentes animabus salutare. Addit beatus Pater, ut exemplo prius praeluceant, postea verbo doceant homines, exemplum seipsos praebeant in omni verbo et opere.

ad Polociam

42 His armis instructi milites, a suo Imperatore Polociam usque iter arripiunt. Civitas est in finibus Russiae albæ et Provinciae Lithuaniae Ducatu sita, arte et natura optime munita. Missi sunt tamquam oves in medio luporum, praecincti lumbos suos, lorica justitiae induti, et calceati pedes in praeparationem Evangelii pacis, Patre Fratre Leone de Lancuth in Praelatum sibi assignato. Ergo ubi fines ingressi sunt Lithuaniae, ubique locorum spirituali militiae intenti, festinare, parare alius alium hortari, vitiis obviam ire, fidem Catholicam, libertatem Christianam, coelestem gloriam praedicare, seipsos armis virtutum tegere. Post ubi pericula et invidiam, vir-

et alias ci-
vitates,

tute pepulerant, sociis atque amicis, Parochis inquam et Curatis auxilia portabant: magisque dandis et exhibendis spiritualibus beneficiis, quam accipiendis eleemosynis amicitias fidelium parabant. Imperium legitimum ad administrandam curam animarum, Sixti Quarti Romani Pontificis Privilegio, quale Terrae Sanctae et Bosnensibus concessum est, habebant. Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reipublicae Christianae consultabant, excipiebant confessiones; et hivel aetate vel curae similitudine, inpraesens usque, communi vocabulo Patres appellantur.

43 Jam primum omnes illi Patres, simul ac belli spiritualis patientes erant, in debellandis vitiorum monstris, in evertendis idolorum simulacris, in diluendis schismaticorum praesidiis, per continuos labores, militiam Christi usu ediscebant: magisque in decoris virtutum armis, quam in occupationibus hujus seculi, voluptatem habebant. Igitur talibus viris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, virtus omnia domuerat; sed promovendae fidei Christianae, et augendae Dei gloriae maximum certamen inter ipsos erat. Quisque idolum confringere, errorem expellere, animas delacu ignorantiae educere, bonum fidei promovere, conspici dum tale facinus patraret properabat; eas divitias, eam bonam famam magnamque nobilitatem putabant. Laudis divinae multiplicandae avidi, pecuniae contemptores erant; gloriam ingentem, paupertatem honestam volebant. Memorare possem, quibus in locis maximas tenebrarum copias expulerint, et lucem fidei invexerint, quas idolorum machinas et gentilium varios confregerint errores, nisi ea res longius ab incepto me haberet. Antiquus codex Annalium plura millia supra decem, ex tenebris et umbra mortis, ab errore paganismi erepta per illos Patres, et Christianae fidei luce illuminata esse, memorat. Rem paucis: bonum certamen certarunt, sicut strenuos decet Christi milites. Neque Dominus piis conatibus deerat, verum operibus eorum, et favebat, et laboribus illorum supplementum spirituale exhibebat. Factumque est ut Russi, schismatis pertinacia ab unione Catholicae Ecclesiae sejuncti, et sic deficiente verae et inviolatae doctrinae oleo puro, lampadibus fidei, ab irruente superstitionis vanae vento, subobscura jam lucentibus, et tenebris ignorantiae sese pro lumine infundentibus; respicerent lumen veritatis, et averterent pedes ab errore, et oculos a vanitate, appeterentque Romanae Ecclesiae societatem et amicitiam. Manseruntque in fide societatis et amicitiae, quoadusque Patres illi, doctrina et exemplo praelucent eisdem. Verum capta et vastata per Moschum Polocia, aliis ibidem interemptis, aliis autem variis modis amotis, etiam fidei ardor detrimentum pati debuit. Hoc certum est et luce meridiana clarius, Patrum illorum opera diligenti, illa in Regione fidem Catholicam plurimum refluuisse et diu viguisse, mores agrestes in humaniores transformatos fuisse, virtutum semina germinasse, bona opera in usu frequenti fuisse. Non praetereunda silentio magna pietas et fervor Principis Alexandri, qui operariis illis auxilio, ope, favore, omni denique via et ratione, opitulari et favere pro virili parte studuit.

44 Eodem quoque anno idem B. Ladislaus, ad oppidum Skape, recepit locum, plurimis miraculis universo regno notum. B. V. Mariae ille locus sacer: eadem pia Matre apud filium suum curam afflictorum agente, multa beneficia a fidelibus, qui eo opis causa turmatim confluent, non sine miraculo percipiuntur, meritis et intercessione B. V. Mariae loci Patronae, de quibus infra plura afferentur. Anno deinde sequenti, congregato Capitulo Varsaviae, magistratu abiit B. Ladislaus. Postquam gubernavit

D
A. VI. GEB.
MORAUSKI.

E

ubi innumeros
Russos
convertunt.

F

Locum Skapensem
suscipit,

A. VINCENT.
MORAUSKI.
officio defun-
gitur.

A bernardus Provinciam per sex annos, optimis legibus et statutis imo et declarationibus regulæ munitam, in manus alterius eam gubernandam tradidit, magnam sanctitatis suæ et nominis gloriam promeritus. Concludo, hunc Beatum virum magna sanctitatis gloria conspicuum fuisse, qui tam frequenter gubernandæ familiæ potiebatur imperio. Nisi enim præ ceteris luxisset præcipua sanctitatis prærogativa, nequaquam in illis primordiis, quando fervebat principium, et zelus Observantiæ ardens vibrabat flammæ, principatum inter illos Patres tenuisset. Magnum profecto hæc sanctitatis ipsius documentum, taleque quod sua vi omnium mentes firmo robore de ejus sanctitate vera confirmare possit.

CAPUT VII.

Humilitas B. Ladislai profunda, et Castitas Angelica.

Eminet pro-
funda humi-
litate,

A dornaverat præpotens Deus servum suum B. Ladislaum pretiosissimis margaritis virtutum, splendidissimis lapidibus meritorum, et incomparabili thesauro donorum et gratiarum, quem toti mundo spectabilem, admirandum, colendum, et imitandum in posterum propositurus erat. Mira namque in eo eluxit humilitas, fundamentum ceterarum virtutum, custos gratiarum. Compertum est omnibus, omne ædificium a fundamentis erigendum esse: hoc si debile ac infirmum fuerit, parietes quoque et tectum ipsum facile a procellis tempestatum dirui posse nemo dubitat. Ædificium pertingens usque ad cælum, omnium virtutum in unum congregatarum arx fortissima est: cujus omnino verticem constat ab omnibus conscendendum esse, qui cœlestis provinciæ tabernaculis pedem inferre contendunt. Fundamentum autem omnium virtutum nemo aliud reperiet, præter solam humilitatem; testimonium illi perhibentibus omnibus Ecclesiæ doctoribus. Joannes Cassianus XII Instit. suarum, quid dicat audiamus. Nullo modo in anima vestra poterit virtutum structura consurgere, nisi prius jacta fuerint veræ humilitatis in nostro corde fundamenta, quæ firmissime collocata perfectionis et caritatis culmen valeant sustentare. Humilitas est omnium magistra virtutum, ipsa est cœlestis ædificii firmissimum fundamentum, ipsa est donum proprium atque magnificum Salvatoris. S. Cyprianus quoque de Natali Christi inquit: Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Christi ingressus, ut quicumque pie vult vivere, humiliter de se sentiat, neque supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas, nec in cœlo stare potuit superba sublimitas.

interno sensu,

46 Ab hoc fundamento cœpit structuram Religiosæ perfectionis erigere B. Ladislaus: et ideo felici successu ad culmen ipsum perduxit cœptum sanctitatis ædificium: omnis enim qui humiliatus fuerit erit in gratia, et qui inclinaverit oculos ipse salvabitur. Didicerat a Domino, mitem esse et humilem corde; humilari sub potenti manu Dei, ut exaltaretur in tempore visitationis. Subjecta erat anima ipsius Domino, et ab ipso patientia ejus. Quo major erat, eo se magis in omnibus humiliabat, et idcirco coram Deo invenit gratiam. Pro more habuit, ut non solum sermone actioneque externa se deprimeret; sed revera in animo humiliter de seipso meritisque suis sentire disceret, juxta illud Christi Lucæ XVII, Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, quia servi inutiles sumus. Secutus deinde exemplum Christi Domini, qui impendente morte a cœna surrexit, linteo se præcinxit, aquam in pelvim misit, pedes discipulorum abluit, et inter illos Judæ proditoris; ille quoque humilia officia exercere so-

litus, culinam adire, ollas omniaque alia vasa ad usum culinæ destinata manibus propriis abluere, scopis secretiora loca purgare, lavare, mundare; et ea quæ infimæ conditionis peragunt mancipia exequi, et fronte hilari munia illa obire, quæ coquis et vilibus servis obeunda usus et consuetudo tradit. Meminisse juvat David Regis, qui non dubitaret nudus, ridente licet uxore Michol, ante arcam Dei, religionis ergo saltare; quem cum Dominus cunctis singulariter prætulisset, ipse sese subdendo et exequando minimis, et abjecta exhibendo, contemnit. Et non tantum, dum adhuc ardor ætatis juvenilis, ad eam humilitatis amplectendæ sortem, inclinabat Virum sanctum; sed etiam senectute, licet laboribus continuis fatigata et debilitata, affectus, ab humili illo obsequiorum genere haud dextram revocare voluit. Hinc, tam profundæ humilitatis exemplo, reliquis omnibus ad eam virtutem iter ostendere, calcar currentibus addere, semitam monstrare, et sui ipsius ædificatione prælucere; et adeo quidem efficaci modo et ratione, ut in præsentem usque diem et ad nostra tempora, illius humilitatis vestigia, fortiter impressa, sancta consuetudine observata appareant: quibus omnis ætatis Patres ac Fratres inhærere pro summo ducunt decore.

D
et externis
obsequiis,

etiam in se-
nectute:

E

47 Verum non hic neque in his operibus abjectis metas limitesque humilitatis statuere decrevit; longiores scopulos et fines produxit, et in virtute hac profundissime plantas pedum suorum collocare voluit; aliosque vel maxime juniores natu, ad amplectenda humilitatis officia, productis in medium exercitiis, attraxit. Ea vero hujus generis sunt: fune collum circumdatum pertrahi, prosterni pedibus transeuntium, et aliorum plantis sese calcandum subicere: ad limen domus in ipsis foribus primum humi procumbere; ad osculandos aliorum pedes provolvi, facie velari; verbis injuriosis, vilificantibus, minacibus, et convitiis spirantibus exagitari; oratione contumeliosa accusatoriaeque vexari: exprobrandis defectibus illudi, omnibus postponi, et indignum consortio Fratrum pronuntiari, aliisque ad humilitatem inclinantibus exercitiis erudiri: quæ in usu esse Ordini sancto hodiernum quoque seculum intuetur et admiratur. Solus perpetuo studium modestiæ exercere, nullam in sermone arrogantiam usurpare, neque dictionem ostentare superbam. Commem se exhibere erga amicum, mansuetum erga domesticum, patientem erga temerarium, humanum erga humiles, patronum afflictis, invisere in dolore constitutos: in summa neminem contemnere: ad hæc demonstrare se suavem in appellatione, alacrem in responsione, dextrum et expositum universis, neque sua celebrare encomia, neque alios qui hoc facerent subornare, neque inhonestam de proximo famam admittere; et virtutes suas et prærogativas, quantum fieri poterat, obtegere: peccatorum vero gratia seipsum accusare, idem facere quod justus, qui in principio sermonis sui seipsum accusat. Ad hæc non fuisse hominem illum sanctum increpando molestum ac severum, neque procacem aut cum animi commotione quemquam reprehendisse, neque propter modica delicta condemnasse, quasi rigidum juris exactorem; sed eos qui delinquebant, exemplo S. Francisci Patris sui; complexum fuisse, et spiritualiter instruxisse; tantumque studii impendisse ne apud homines gloriosus haberetur, quantum impendunt alii ut glorificentur. Nihil enim Deo tam gratum, quam cum extremis peccatoribus seipsum connumerare. Hoc est totius sapientiæ principium, et nisi super humilitatis stabili fundamento, spirituale ædificium stare minime potest.

humilia
exercitia
prescribit,

F

in reprehendo-
modo moderatus,

48 His jactis fundamentis, B. Ladislaus facile reliquum ædificium construxit, et altissimam perfectionis

*Castitatis
amator et
cultor.*

A ctionis turrim, in medio Christianorum conspicien-
dam erexit. Supra fundamentum humilitatis tria
Religionis vota, abunde per Christum Dominum
commendata, collocare ratus; ad eorum observan-
tiam omnes intendit vires, et convertit animum.
Prima occurrit castitas, virgo pulcherrima, puella
decora, et incognita viro. Hanc ille plurimum di-
lexit, et in deliciis habuit. Noverat siquidem esse
voluntatem Dei, sanctificationem suam, ut abstine-
ret a fornicatione, et sciret vas suum possidere in
sanctificatione et honore, non in passione desiderii.
Omnis ponderatio non erat digna ipsius continentis
animæ, quæ profecto erat fons signatus et hortus
conclusus. Non superædificabat B. Ladislaus, super
fundamentum humilitatis, ligna, fœnum, stipulam :
sed aurum, argentum, et lapides pretiosos virgini-
tatis et continentiae, qui carnem suam crucifixerat
cum vitiis et concupiscentiis. Sexaginta fortes ex
Israel lectum ejus ambiebant, omnes tenentes gla-
dios et ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super
femur suum, propter timores nocturnos, Angelorum
intelligo custodiam, qui semper castissimis adsunt
cogitationibus, et a fœda libidine famulorum Dei
præservant mentes illæsas : sive etiam exempla
Sanctorum, quorum vi vehementer accendi solent
B præcordia juvenum, ad castitatem integro affectu
diligendam, ut inquit S. Augustinus. Cap. viii. Con-
fess. Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faci-
ciem, et quo transire trepidabam, casta dignitas
continentiae, serene et non dissolute hilaris, honeste
blandiens ut venirem, neque dubitarem : et exten-
dens ad me suscipiendum et amplexendum piæ ma-
nus, plenas gregibus bonorum exemplorum : ibi tot
pueri et puellæ, ibi juvenus multa et omnis ætas,
et graves viduæ, et virgines et anus; et in omnibus
ipsa continentia, nequaquam sterilis : et irridebant
me irrisoria exhortatione, quasi dicerent : Tu non
poteris, quod isti et istæ? Sanctorum imitatus ex-
empla B. Ladislaus, virtutem continentiae semper
dilexit, nec ab illius amore ad sinistram carnalis vo-
luptatis aliquando deflexit; sed mente et corpore
castus, invictum gerebat sanctimoniae nomen. In
expugnatione fortis infamiae, armatus erat castitate,
cujus retinaculis, omnis obscœnitas frænatur, et
compedibus ejus calces furenti libidini statuuntur.
Profecto vir iste sanctus, ob continentiae virtutem
gloria sublimis, in omnium oculis luxit, et num-
quam sinistra libidinis opinione notatus fuit; ut
C merito lasciviae petulantis infirmitatem calcasse,
probitatis præsidium sumpsisse, animæ victoriam
et corporis prædam cepisse, castitatem colendo, di-
catur.

CAPUT VIII.

Paupertatis et Obedientiae studium.

Nunc jam progredi ulterius libet, libet et intro-
spicere fabricam, quam Spiritus sanctus, suum fa-
mulum inhabitando, in altum erigebat. Intueri pla-
ceat palatii hujus mansiones, in B. Ladislao a Deo
factas. Crescebat indies magis, magisque sursum
consurgebat spirituale ædificium hujus viri sancti,
Nescit enim tarda molimina Spiritus sancti gratia;
et perfectionis Christianae ea virtus est et proprie-
tas, quod semper augeri possit in hac vita. Ea enim
hominis natura est, ut non repente evadat summus
in studio virtutis : sed primo sit quasi infans inci-
piendo, secundo adolescat proficiendo, tertio fiat
vir, hoc est perveniat ad debitam perfectionem. In
caritate (ait Paulus ad Ephesios iv) crescamus in
illo, et ad Philippenses i. Hoc oro, ut caritas vestra
magis abundet, et ad Thesal. i. Vos Dominus mul-
tiplicet et abundare faciat in caritate. Proce-
debat

Maji T. I.

de virtute in virtutem B. Ladislaus, vir justus
atque perfectus cum Deo ambulavit : et quo magis
ad portum vitæ appropinquabat, eo ferventius virtu-
tum studiis vacabat. Beatus revera vir, qui inventus
est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec
speravit in pecuniæ thesauris, fecitque mirabilia in
vita sua, omnia arbitratus ut stercora ut Christum
lucrificaret. Auri et argenti nulla cupidine tactus,
erat quasi dives cum nihil haberet, et quasi pauper
cum cœlestium donorum plurimis divitiis afflueret.
Respiciebat volatilia cœli quoniam non serunt,
neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater
noster cœlestis pascit ea. Nihil se in hunc mundum
intulisse noverat, haud dubium quod nec auferre
quidquam posset. Habens autem alimenta et quibus
tegeretur, his contentus erat. Reliquerat omnia, et
sequebatur Christum. Renuntiaverat omnibus, quæ
aliquando possederat, et in omnibus exhibebat se
sicut ministrum in multa patientia, et siti, et fri-
gore, et nuditate : assuefactus nosse satiari et esu-
rire, abundare et penuriam pati : militans Deo non
se implicabat secularibus desideriis : non possedit
aurum neque argentum, neque pecuniam in zona
sua, neque param in via habebat, neque calcea-
menta. Indutus vero simplici habitu, numquam in
vestibus gloriatus est : numquam sollicitus de cra-
stino : crastinus enim dies sollicitus erat sibi.

50 Provinciae monasteria, in diversis locis ædifi-
cata, longo inter se intervallo distantia (erant autem
tunc numero viginti quatuor jam erecti conventus)
pedibus nudis incedens visitabat; non curru vectus,
non equo insidens, non vehiculis adductus, duris-
simo itineris tractu fatigabatur. In Italiam duabus
vicibus, mole negotiorum suæ provinciae adactus,
longam et satis molestam peregrinationis viam pe-
des expedivit. Iter illud plenum defatigationum et
difficultatum zelosus athleta arripuit, et absolvit :
quo in itinere apud exteros populos, multa patientiae
documenta eum edere necesse erat. Plerumque pane
solo et aqua vesci solitus, nulla gulæ irritamenta
quærebat : cibus illi adversus famem et sitim, non
libidini neque luxuriæ erat; sicli aurei et argentei
minimi haud in manu ejus inventi unquam ad vitam
sustentandam; per emendicata suffragia cibum pro-
curabat : sequebatur quod justum erat, et quærebat
Dominum : attendebat ad petram unde excisus erat,
et ad cavernam laci de qua præcisus fuerat : atten-
debat ad Abraham (Divum Franciscum puta) et ad
Saram (Religionem sanctam intellige) quæ peperit
eum, quoniam unum vocavit Dominus eum et bene-
dixit ei, et multiplicavit eum, qui elegerat abjectus
esse in domo Domini : et nullius etiam minimæ rei
possessionem in hoc mundo obtinere voluit, cupiens
eleemosynis sustentari, et oblato pro amore Dei
pane vesci, et saturari de micis quæ caderent de
mensa divitum. Religioni quoque eam consuetudi-
nem esse noverat, ostiatim alimenta quærere, et de
manu liberali benefactorum cibum requirere : et
quia ejusdem supremum Prælatum agebat, haud
decere arbitrabatur, esuriēte exercitu, imperato-
rem delicate et molliter vivere; et eandem legem
sibi, quam Fratres servarent, tenendam præfixe-
rat : neque pudore aut verecundia a petenda elee-
mosyna linguam revocandam arbitrabatur. Egres-
sum se nudum de utero matris suæ, nudum quoque
regressurum, et nihil secum ablaturum de labore
suo certo sciebat : Filium quoque hominis, non ha-
buisse ubi reclinaret caput, et in alieno sepulcro
conditum fuisse legerat.

51 Annus Domini cursum agebat suum MCCCC-
LXXXIX quando iterum B. Ladislao munus Provin-
ciam gubernandi collatum fuit. Discreti quoque
(Custodem Custodum nunc usus Ordinis nuncupat)

73 officium

D
A. VINGEN.
MORAUSKI.

paupertatis
religiosæ
studiosus,

pedes con-
ventus visitat,

cibo minimo
contentus
vivit,

F

*Procedit de
virtute in
virtutem:*

molesta iti-
nera et of-
ficia etiam
senex susci-
pit,

impositum (nam illa memoria utrique muneri tandemque attendere licitum erat) laboribus assuetus senex gessit; et jam molestam sibi injungi curam in meritum ingens patienter tulit. Post anno Domini mccccxviii celebrandorum Comitiorum Ordinis tempus advenerat, in nobilissima Mediolanensium civitate: eo quoque profectionem suscipere compulsus, et iter capere pedester, unico socio solo contentus, patientiæ addictus non abnuit. Inde quoque Romam Ordinis causam strenue acturus se contulit. Et quoniam impio detrahentium ore, Ordinem suum in regno Poloniae existentem, diffamatum male audire sciebat; opposuit calumniatoribus fortissimum innocentiae scutum: et prolata in medium recte pieque viventium Fratrum suorum vita optimoque in omnibus Observantiae statu, obstruxit os loquentium iniqua, mansitque ipsius cura et diligentia, in nullo læsa optima existimatio et fama Ordinis. Liquido igitur patet, beatum hunc Patrem, fuisse omni genere virtutum instructum, quem in summa paupertate constitutum, nulla adversitas superare quivit.

52 Obedientiæ vero ipsius in omnibus promptissimæ, argumenta non pauca, eaque minime levia illa sunt facta ipsius, quibus totalem sui abnegationem et in manus Superiorum suorum resignationem comprobavit. Non deterrebat eum unquam certamen laborum, quia ipsum invitabat magnitudo præmiorum: ideoque accingens se ad hanc virtutem obedientiæ, quam edoctus in schola Seraphici Patris, scivit veram, rectam, puram, et firmam esse non posse, nisi se quisque reputet mortuum, aut per omnia mortuo similem; ita se abnegaverat, ut nihil penitus facere vellet, quod non esset merito obedientiæ condecoratum; quod et in Salvatore suo legerat sæpissimeque repetebat, facto obediente usque ad mortem, mortem autem crucis. Legerat et illud, quod olim Samuel Propheta aiebat, Numquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius ut obediatur nomini Domini. Didicerat obedientiam B. Ladislaus, ut obediret verbis Domini, et faceret quodcumque dixerint, qui præerant loco quem elegerat Dominus. Super Cathedram Moysi, sederunt Scribæ et Pharisei, omni ergo quæcumque dixerint ei, servabat et faciebat. Potestatibus sublimioribus subjecta erat anima illius, ipseque obediebat præpositis suis, et subiacebat eis. Hic cum esset vir obediens, loquebatur victorias, et factus est Dominus protector ejus, et merces ejus magna nimis. Cibus illius fuerat, ut faceret voluntatem ejus qui misit eum: obediebat Superioribus suis cum timore et tremore, in simplicitate cordis sui sicut Christo. Noverat optime sanctus vir, solam virtutem esse obedientiam, quæ virtutes ceteras menti inserit insertasque custodit.

53 Sufficiet ex multis obedientiæ B. Ladislai argumentis vel unicum in medium prolatum testimonium; illud autem tale est, quod omnium admiratione simulque imitatione dignissimum habeatur. Anno Domini mdiv B. Ladislaus, cum usque ad senectutem venisset, et juventutis florem virilisque ætatis robur continuis laboribus debilitasset, ac vigorem pristinum prorsus amisisset, jamque officio Vicariatus quinquies functus fuisset, Prædicatoris et Guardiani munus multoties cum ingenti nominis sui laude sustinisset, aliisque in Ordine curis et laboribus assiduo conatu invigilasset; evocatus ad Capitulum in Cracoviensi Conventu pro Festo B. V. Mariæ Nativitatis celebrandum, adfuit. Præses erat Capituli Venerabilis Pater Fr. Lucas de Rydzyna, vir sanctitatis laude, doctrinæ gloria, et peregrinationis ad loca Hierosolymitana susceptæ clarissimus, et insigni pietate toti Ordini gratus et acceptus.

Cumque in illo Fratrum Concilio, multa eaque utilia decernerentur Ordini, locis Præsides, officiis homines digni darentur, ac denique conventus ad manendum cuilibet Fratrum, et conventibus Patres et Fratres necessarii determinarentur; ea etiam Patribus, ad causas et negotia Ordinis definienda deputatis, advertentia succurrit in mentem, respicerent B. Ladislai continuis laboribus fractam senectutem; darentque operam, ne debilitate ætatis onereque aggravatum, aliquibus negotiorum curis amplius anxium molestarent; sed potius post longam navigationem, in portu quietis placide tranquilleque degentem, et terminum vitæ suæ præstolantem, adjutum solatio et obsequio electi per ipsum socii, vivere sinerent. Cunctis Patribus, maxime senio confectis, placuit optima propositio, et in mentem venit, se in eadem cymba navigare et ad portum properare, gratum sibi fore si eadem cura senectutis suæ habeatur.

54 Fertur tandem sententia mittendum e Patribus unum, nomine Patrem Stanislaum de Slapii, senectute etiam confectum, et peregrinationis ipsius quondam fidelem comitem, qui nomine omnium referat; Pietatem ipsius et virtutem observari oculis omnium; labores, quos felici et prospero successu in Ordine toleraverat, non ingratitude oblivione sepultos, sed in archivo recentis memoriæ ab Ordine universo conservari: omnesque in eam sententiam propensos esse, ut senectutis ejus ratio haberetur; haberetque morti propinquæ solatium, qui in vita sua causa religionis nullum respuat arduum negotium et obsequium. Ediceret ipse quod potissimum beneficium sibi ab Ordine exhiberi cuperet: in nullo illi defuturos Patres. Patribus quidem placere, ut sibi locum, qui animo suo carus esset, ad manendum eligeret: socium, quem desideraret, ad præstanda obsequia haberet; a laboribus jam abstinere, et quietem placitam caperet. Stupere ad hæc B. Ladislaus, et primo quasi attonitus vocem præclusam tenere, post oculis in cælum sublatis ac deinde in nuntium illum conversis admirans, dolens, et in seipso fremens, voce alta, clara et grandi, quam a natura habuit, fatur: O Pater Stanislae, quid hoc rei est? quid novi audio? Jubetis me propria lege et juxta animi mei sententiam vivere? Num ignoratis me usque ad ultimam vitæ periodum, perseverare in præstanda Superioribus obedientia pro viribus contendere? An compertum non habetis me, ad votum obedientiæ ad mortem usque observandum, data juramenti fide, conscientiam obstrinxisse? Absit a pectore ea mens, ea animi elatio, ea voluntatis propriæ electio. Quæ fuerit voluntas Superiorum, eam exequi animo placet. Propriis desideriis hostilem declaro mentem. Non erit affectibus meis locus: Superiorum judicio acquiescam; et quidquid de me per illos statutum cognovero, sine mora executioni mandabo: quia modo sentio in me vires, et omnia possum in eo qui me confortat. Vadat ad Concilium Patrum responsumque meum referat: longe ab animo meo esso propriæ acquiescere voluntati; illorum mandato et dispositioni reliquum vitæ meæ tempus consecro, et ad beneplacitum illorum refero; nullum recusaturus laborem, quemcumque subeundum dixerint, eum porro locum habiturus sum, quem illi ad habitandum assignare dignabuntur.

55 Retulit ille ad Concilium, non sine stupore mentis, lacrymis suffusus. Audierunt omnes, et admirantes vehementer dignis laudum encomiis exornarunt: omnibus exemplum illud veræ obedientiæ, posteritati quoque commendandum et proponendum statuerunt, multique pro tunc dixere: Quantus est vir, et quam ardenti caritate erga Deum et pro-

ximum

A. VINCI
MORAUSKI.

ex Obedien-
tiæ merito
sua agit:

1 Reg 15

Matth. 23

ob senium
in Capitulo
jussus elige-
re socium et
quiescere ad
ipsum,

navult ad
mortem obe-
dire,

cunctis fa-
ctum lau-
dantibus.

A ximum inflammatus, qui ad exaltandam divini nominis gloriam, et ad promovendam proximi salutem, non laboribus frangi, non continuis curis distrahi, non senectutis debilitate avocari, non oblata quiete alienari patitur! O vere sanctus! o vere beatus! o vere obediens servus! cui major animus ad obediendam explendam, quam ad curam valetudinis suscipiendam; promptior animus ad aliena jussa efficienda quam ad oblata præmia pro suis tot laboribus obtinenda; hilarior mens, ad Superiorum voluntatem exequendam, quam ad oblatam requiem capeSSendam.

*Varsaviensis
Guardianus
et prædicator
instituitur.*

56 Ceterum Patres illos cura incessit, quem conventum, et quibus exornandum officiis optimum seminem, et optime de Religione tota meritum Patrem condecorarent. Visus ad id peropportunos Varsaviensis conventus, quo in loco primordia tirocinii in Ordine eum exercuisse, professionem emisisse, Deo se consecrasse, spiritum devotionis quo inflammatus ad tantam perfectionem pervenit concepisse scirent; et ideo conventum illum cordi eidem fuisse invenirent. Omnes eam rogationem susceperunt, et huic sententiæ subscripserunt. Guardianus igitur simulque Prædicator pro conventu illo ordinarius designatur, eo quod illum plenum doctrina, zelo, spiritu, certo scirent, et disseminandi verbi Dei avidissimum haud dubitarent: laborem illi delicias, quietem pœnam esse. Mittitur extemplo, qui significaret placuisse concilio, creare illum Guardianum et Prædicatorem Varsaviensem, susciperet onus impositum, et exequeretur fideliter: visum ita Spiritui sancto et Patribus, incolis quoque Varsaviensibus id gratum fore, qui ejus desiderio tenerentur. Acquievit obediens filius: stetit in loco ibi assignato fortis athleta Christi: et sic commissio officio incubuit, ut inde gloriæ Dei augmentum, Fratres exemplum, seculares solatium, omnes piæ mentis gaudium ingens caperent. Hoc exemplo plurimos devotos Patres in hac religione ad sui imitationem pertraxit: qui laboribus assueti in religione a juventute sua etiam effractis viribus, numquam otiosi aut quiescere a laboribus poterant, indulgereque senilibus membris: unde cum Guardiani instituebantur, simul et prædicationis officium assumebant. In quo sicut in omnibus aliis, hic beatus Pater Ladislaus felicissimus fuit: qui in omnibus suis actibus, faciles imitatores habuit, maxime in suis devotionibus non vulgaribus, exercitiis spiritualibus methodo docendi disciplinas Christianas, et reliquis, sicut inferius in sequentibus Capitulis latius patebit.

C

CAPUT IX.

Zelus B. Ladislai in quærenda salute proximi.

Dilatata erant viscera hujus servi Dei B. Ladislai, plena nimirum ferventissimo Dei amore et caritate proximi, ita ut non sibi soli vivere sanctissime studuerit, sed et aliis quantum pro viribus potuit prodesse curaverit. Præclare a Philosophorum Principe dictum, Bonum diffusivum esse sui ipsius. Et revera, sic se rem habere causa in promptu. Sicut enim invidia, odium, malitia, ad se omnia trahit, et proximo secundos spirare ventos vehementer dolet; ita [gaudet] bonitas piis mentibus indita, omnibus usui esse, bene velle, bonum proximi promoveri, cupereque ut in omnibus prosperos experiantur successus et felici gaudeant sorte. Sanctitas B. Ladislai haud ista eximia carebat prærogativa: erat enim illi studium continuum placendi Deo, instruere se armis spiritualibus congruentibus magnitudini belli. Induerat se armatura Dei, ut posset stare adversus insidias diaboli: quoniam non illi erat colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus

*Ex studio
placendi
Deo,*

principes et potestates, adversus mundi rectores terrenarum harum, contra spiritualia nequitie incoelestibus. Stetit ergo succinctus lumbos in veritate, et indutus lorica justitiæ, et calceatus pedes in præparationem Evangelii pacis, in omnibus sumens scutum fidei in quo posset omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumpsit, et gladium spiritus quod est verbum Dei, per omnem orationem et obsecrationem, orans omni tempore in spiritu, et in ipsa oratione vigilans, in omni instantia pro omnibus sanctis et pro seipso. Posuerat Dominus zelum suum in eo, et accendebatur velut ignis zelus ipsius: sumpserat sartagine ferream, et posuit eum murum ferreum inter se et civitatem: ignem enim mittere contendebat in terram, et volebat ut accenderetur. In igne quoque zeli Dei locutus est ad gentes: noverat quippe nullum omnipotenti Deo tale esse sacrificium, quale est zelus animarum.

58 Per totum igitur tempus Vicariatus sui, nocte ac die non cessabat, cum lacrymis monens unumquemque suorum: fuitque per humilitatem beneagentibus socius, et contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, ut et bonis in nullo se præferret, et cum pravorum culpa exerceret potestatem; quatenus et honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus putaret, et contra perversos jura fortitudinis vibraret. Attendebat sibi et universo gregi, in quo eum posuerat Spiritus sanctus Pastorem agere gregis Dominici, quem acquisivit sanguine suo; providens non coacte sed spontanee, secundum Deum; non turpis lucris gratia, sed voluntarie; neque ut dominans in familia, sed forma factus gregis ex animo, peccantes coram omnibus arguebat, instabat oportune, importune, obsecrabat in omni patientia et doctrina. Segregaverat illum Dominus ex utero matris suæ, et vocaverat per gratiam suam, ut revelaret filium suum in eo, et ut evangelizaret eum in populis, qui æmulatus est eos Dei æmulatione, et non acquievit carni et sanguini. Quocumque sese contulerat, semper Verbi Dei semina spargere, virtutum studia promovere, vitia remove, saluti proximorum deservire, omnibus omnia fieri, ut omnes lucrifaceret: quod infirmum erat consolidare, quod ægrotum sanare, quod confractum alligare, quod devium reducere, quod perierat quærere; et summopere pervigilare, quasi rationem redditurus pro animabus sibi creditis, Christo ministrare, benedictum nomen ejus quibus poterat prædicare, suas oves admonere, docere hortari, et corripere, impendere benevolentiam, et exercere disciplinam; in domo sua Ecclesiasticum et quodammodo Episcopale implere officium, et sic virtute zeli et ardore curandarum animarum Deum demereri, et divinorum omnium divinissimum facere cooperando Deo in conversione peccatorum.

59 Ad hæc non solum verbo et exemplo, verum etiam scripto et calamo omnibus prodesse voluit. Scripsit namque conciones, eruditionis et pietatis condecoratas floribus, odorem devotionis vehementer spirantes: Sanctorum quoque festivitatis et Dominicis per integrum annum currentibus multos sermones accommodatos composuit et litteris reliquit consignatos; emolumentum inde animarum et gloriæ Dei augmentum exoptans. Quia vero exploratum habuit gentem suam piis cantilenis delectari, eis componendis operam navare decrevit. Quare multos hymnos, dulces cantilenas, carmina certis numeris ligata, concentu rhythmico conclusa, Psalteria nonnulla, Christi Domini laudes et B. V. Mariæ virtutum specimina decantantes, de thesauro pectoris sui produxit. Quædam erant idiomate Latino digesta, nonnulla vernacula lingua composita: omnia tamen eodem pietatis ardore et dulcedine

amoris

D
A. INC.
MORAVSKI

et zelo divino

E
salutem hominum
quærit

concionibus
habendis,

F

sermonibus
scribendis,

piis cantilenis
componendis,

Amica divini condita. Tum vero cibos illos præparatis fidelibus exhibere animabus, porrigere junioribus, et in mensa in medio ecclesiæ ad sumendum præbere venientibus: in scholis quasi lac pietatis pueris ad discendum ea exhibere, et cantilenis illis ad colendam B. V. Mariam vehementer accendere. Et hoc modo pietatis suavitatem animabus juvenum instillare.

60 In ecclesiis quoque sui Ordinis tempore pomeridiano, cum jam sol sui itineris medio peracto cursu, ad occidentem quadrigas suas dirigere incipit; solet dari majori campana signum, ad evocandos e commensationibus populos, ut ad conciozem quæ tempore illo ex suggestu haberi consuevit, audiendam accurrant. Concione finita jusserat B. Ladislaus hymnos illos et cantilenas, publice in concentu suavi, clara decantare voce, et sic populum addiscere multa ad pietatem media, et inde ad virtutem prudentibus inflammari stimulis, commoverique præcordia fidelium, et ardentes effici ad rerum spiritualium dulcedinem. Quæ res optima inventu, sancta successu, eventu etiam fructuosa et perquam utilis reperta est. Nam et populus illectus modulati pietate cantus, frequentius templa adire, mensas, pocula, ebrietates aspernari, ad ecclesias Fratrum Minorum turmatim confluere, loca ad sedendum præoccupare, adventum Prædicatoris prævenire, venientem cum desiderio expectare, verba facientem avide audire, ad coelestia adspirare, horrere infernales cruciatus, et mundi illecebras paulatim contemptui habere; finita concione, cantilenas de Christo Domino deque sua genitrice sanctissima B. V. Maria depromere, clare et devote decantare, memoriæ mandare, diligenti attentione considerare. Nonnullos [vidisses] lacrymas profundere, alios gemitus flebiles educere, quosdam pectus ferire, Ordinis Minorum et B. Ladislai pietatem laudibus in cælum ferre, deprædicare, et omnes ad illam imitandum stimulare et inflammare. Est enim cantus, Doctore Angelico asserente, exultatio mentis de æternis bonis habita, prorumpens in voces, et proinde ad lætitiā et gaudium spirituale efficaci motu inflammans. Illud quoque verum est, cantilenas suavius et felicius memoriæ inhærere; quod exploratum in pueris est, qui citius cantilenas, quas raro audiunt, addiscunt; quam Pater noster, quod quotidie adacti repetunt: ideoque cantilenarum usu fidei mysteria, pietatis exempla, virtutum germina, mentibus hominum influere, radices mittere, et postea fructus dignos pietatis in Ecclesia Dei facere.

61 Secutus hac in parte B. Ladislaus est exemplum, primo vere et prima ætate disseminatæ Christianæ fidei, per Regnum Poloniæ exhibitum, et felici effectu terminatum. Venerat enim in memoriam illi S. Adalbertus, olim Pragensis, postea noster Gnesnensis Archiepiscopus: qui vita insolente suæ gentis Bohemæ, monitiones illius et doctrinas pastorales respuente, offensus, cum se in Regnum Poloniæ contulisset; gentem rudem, et ad fidei lumen, quasi in tenebroso loco ad lucernam ardentem, quodammodo oculis cæcutientem, invenit sedentem; [ideoque] vir sanctus, spiritu Apostolico plenus, illuminandam et magis instituendam Poloniam assumpserat. Ut vero facilius fidei dogmata mentibus Polonorum induceret; cantilenarum usum ad id efficiendum conducere plurimum ratus, hunc suscepit laborem, confecitque suavissimam cantilenam, in cujus visceribus mysteria fidei Christianæ complexus est. Nomen illa cantilena, a primo suo vocabulo quo incipit, Bogarodzica, sortita est. Publicata et ad usum universalem tradita, incredibile dictu, quam avide acceptata sit a fidelibus, et memoriæ inclusa thesauro: usque postea obtinuit, ut omnis

status et conditionis homines eam addiscant, et per occasionem eam cantu celebrent: maxime militibus pro more receptum, ut cum classicum canitur, illi quoque cantilenam illam voce depromant alacri, et illius virtute ad fortiter cum hostibus signa conferenda seipsos incitent. Præluxit recenti exemplo ad augendam et conservandam eam consuetudinem, gloria immortalis factus, Illustris et Generosus D. Bartholomæus Nowodvorski, Ordinis Militaris S. Joannis Baptistæ Congregationis Maltensis Professor, vir manu promptus, bello strenuus, et multis victoriis de hostibus feliciter obtentis clarus; qui a Beatæ memoriæ Gregorio XV petiit et obtinuit certas Indulgentias, per eos lucrandas, qui cantu celebrare illam assumpserint cantilenam. Sed nos properemus ad alia.

CAPUT X.

In extremis Poloniæ periculis hostes profligati.

Neminem fugit, zelum, quo Sancti solent ardere, junctum cum ingenti dolore esse, ut liquet exemplo D. Pauli Apostoli, dum succensus zelo scribit ad Rom. ix, Tristitia mihi magna, et continuus dolor, cordi meo: optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro Fratribus meis, qui sunt Israelitæ: et ad Pilipp. iii, Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem flens dico) inimicos Crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est. Flebat, afflictus fuerat noster B. Ladislaus, ut alter Jeremias Propheta, super Hierusalem; contritione lamentabatur, et eo zeloangebatur, ut identidem in hæc prorumperet verba; Quis infirmatur et ego non infirmor? quis scandalizatur et ego non uror? Vehementi tactus dolore B. Ladislaus, cum videret iram Dei sævientem in gentem suam, variis modis et orationibus et mortificationibus eam placere studuit, gessitque populi sui causam apud Deum: quæ illius virtus ut magis in aperto sit, quædam nobis necessario in medium proferenda censeo.

63 Anno Domini mccccxviii, quo B. Ladislaus, ut supra dictum est, jam quarta vice Vicarium Provinciæ agebat, nova et lugubris clades regno illata, aliam super aliam in eum annum cumulante fortuna. Joannes Albertus Rex, collecta magna militum manu, cujus numerus octoginta millia virorum complecteretur, ulturus de impiis Turcis cædem patrui sui Uladislai, olim Regis Polonorum simul et Ungarorum, crudeliter ab his hostibus feris interempti; invitatus dolo a Valachorum Principe Stephano, et ab eodem ad bellum contra Turcam incitatus, pollicente consilium, favorem, et omne (tamquam amicus esset) subsidium; incautus fidens multum perfido Principi Rex, ab ipso in arctissima loca silvestria, Bukovina dicta, inter rupes montosas et saxosas et inextricabiles, cum toto exercitu ibidem misere profligandus, introducit. Nam ejus silvæ, dextra lævaque circa viam, Valachi impii, Principis perfidi mandato (qui se Polonis favere simulabant) arbores inciderant, ita ut immotæ starent, ac momento levi impulsu caderent. Ubi posteaquam Regius exercitus ingressus est, tum extremas arborum sucisarum impellunt, ac proinde alia in aliam incidendo instabilem ac male hærentem, ancipiti strage arma, viros, equos obruunt, adeo ut vix aliqui ex hac clade effugerint. Nam cum sic plurimi exanimati essent arborum truncis ramorumque fragmentis, ceteram quoque multitudinem inopinato invadunt impetu, trepidumque ac miserum militem ubique cædunt; atque omnem saltum armati circumsidentes, si quis Polonorum elaberetur, interimunt; ita ut de tanto numero, vix septem millia cum Rege evaderent. Ibi plurimi Magnates et Proceres, milites strenui et viri

A. VINCI
MORAUSKI.

quas post conciones cantari mandat maximo fructu

B

E
Ad probandam Ladislai caritatem

C

sicut S. Adalbertus mysteria fidei docuit Polonos.

expeditioni Joannis Alberti Regis contra Turcas

F

dolo Ducis Valachorum infaustra

A viri fortissimi, spolia corporum suorum perfidis hominibus relinquentes, misere occubuerunt. Rex accepta clade, primum Leopolim, postea Cracoviam se contulit.

successit ver-
na irruptio
Tartarorum
in Russiam,

64 Interea primo vere, hostes exacerbati Regis parum feliciter expeditione perfecta, Turcæ nimirum cum Tartaris, infesto agmine ditiones invadunt Polonorum. Nam ingenti conflato exercitu fines Regni depopulabundi ingrediuntur. Non diu hostis se in finibus continuit: pergit inde infestus in agros Polonorum: ubi cum obvius nemo ne inermis quidem fieret, loca quoque omnia, non præsiidiis modo non provisæ, sed etiam cultu agresti omnino inculta et neglecta invenirent, pervenerunt usque ad. Canczugam et Sanocum oppida, ferro et igne omnia solo æquant. Deserta omnia, sine capite, sine viribus, cuncta incursionibus hostium patebant. Oppida prædæ data, agri vastati, villæ igne consumptæ. Haud minor hominum strages, supra centum millia in servitutem duram a fera et crudeli gente abducta memorantur. Omnes exercitus fusi, spectaculum horribile in campis patentibus, in villis, in oppidis, viri ac mulieres afflictæ, equi, pecora, jumenta, bestiae dilapsæ. Multi vulneribus acceptis, neque fugere posse, neque quietem habere; niti modo, ac statim concidere; campus constratus telis, armis, cadaveribus, et interea humus infecta sanguine. Tales ubique strages edebant, in quoscumque inciderent homines. Horribilis belli sævitia grassabatur; [vidisses] rapi virgines, pueros, senes, ac juvenes, mulieresque; divelli liberos a parentum complexu; fana atque domos expoliari, incendia fieri et cædes.

65 Talia agentes et pervadentes totam Russiam suasque Provincias pinguissimas, Podoliam, Pokuciam, Volhiniam, Cismontanamque regionem, ad Vislocum, usque amnem longe lateque populabundi excurrerant; igneque et ferro omnes munitiones consumentes, ingentem Poloniae terrorem incusserunt, nemine ad arcendum hostem neque parato neque animato, sed omnibus ad fugam spectantibus et non solum in remotissimas munitiones, verum in avios montes ac silvas sese abdentibus: unde tamen pluri mi mortales, utriusque sexus et omnis ætatis, Ordinis, status et dignitatis, a perscrutantibus extracti, in miserabilem servitutem abducti et distracti sunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia et Asia, Russicis mancipiis implerentur, cum ingenti gregum et armentorum et omnis generis præda. Inter ceteros Pater Georgius de Nova Civitate Guardianus Samboriensis, Minorum Observantium octo comitatus Fratribus, cum hostium impetum declinare vellet, ne illis obvius esset de via deflexit invia loca tenendo; sed inopinato incidit in hostium turmas, a quibus in captivitatem abductus est, ubi squallore et moerore omnes conflictati decessere. Remanserant in conventu duo reliqui, sed eorundem hostium crudelitati objecti ferro vitam finire. Neque vero hic tunc Russiæ et Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda in Taurica deposita, mense Julio iterum circa festum S. Annæ, easdem regiones horribili grassatione percurrerunt, quo tempore messis segetina omni studio peragitur. Isti impetu facto prædam agunt, ferro et flamma labores hominum depopulantur. Ubique fama volat, in fines suos hostes descendisse: nemo inventus est qui opem ferret; si qui illæsi remanserant, longius fugam producunt. Nec ita multo post, sub finem Novembris, septuaginta millia Turcarum per Valachiam in Russiam sese effuderunt, omnem eam oram quæ ad Nestrum et circa Haliciam, Zydacoviam, Drohobyczyam et Samboriam, ferro et igne vastantes, et prædam agentes. Neque progrediendi et vastandi modum Barbari ullum statuissent, nemine sese illis objicien-

qua in servi-
tutem acti
100000,

eadem itera-
tur in Julio

et Novembri:

te, nisi Deo miserescente populi sui, repulsi atque adeo profligati fuissent.

66 Nemo hominum erat, tunc in universo Regno, qui tantæ potentiae resisteret, nemo qui calamitati succurreret, omnibus potius manum hostilem fugientibus, inque loca tutiora et remotiora se recipientibus. Interim B. Ladislaus, Provincialis tunc Vicarius, monere, adhortari, vocem suam in concionibus sicut tubam exaltare, scelera populo annuntiare. Dum patria inops auxiliis humanis caret, ad Deum Omnipotentem populum clamare jubet: Fratres quos gubernabat continuis instare orationibus præcipit: adhortabatur etiam insuper ferventissimis concionibus, quas (singulas civitates et villas obvias percurrendo) faciebat continue, populum universum; imo et Clerum ipsum secularem instanter sollicitabat ad idem faciendum, ut miserabili suorum casu permoti Deum precarentur, inter vestibulum et altare, ut scilicet ponerent se sepem inter Deum et populum, cui offensus Dominus; plorantesque ut veri ministri dicerent: Parce Domine, parce populo tuo, et ne des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominantur eis nationes. Et in hunc finem confecit hanc, licet brevem, efficacem tamen, et devotam Antiphonam: Jesus Nazarenus Rex Judæorum exurgat, et conterat gentes Paganorum, et præstet victoriam populo Christianorum, ut laudetur omnipotens Deus in secula seculorum. Amen. Cum hoc salutifero titulo, tamquam cum vexillo victorali, sicut semper in omnibus suis concionibus prodibat contra vitia, sic etiam contra visibiles hostes patriæ audacter sibi populoque toti procedendum existimabat, plenus spe de victoria. Sciebat dies illos, dies furoris Domini, dies caliginis et tenebrarum: noverat vires inimici, ante cujus faciem ignis vorans, et post eum exurens flamma. Regiones illæ Ruthenicæ quasi hortus voluptatis antea erant. et post decessum hostium solitudo deserta: a facie eorum cruciabantur populi, et omnes vultus redigebantur in ollam, sicut Joel Propheta vaticinatus est.

67 Et revera cum jam in conspectu hostium siluisset terra nostra, ita ut jam deletum nomen Polonorum videretur, existimarentque extranei, gentem nostram ad internecionem deleri per hostium immanitatem posse; recordatus est Dominus afflictionis suorum, et tantis fluctibus hujus maris vectem opposuit, dixitque, Hucusque procedes, et hic tumentes confringes fluctus tuos. Inde paulatim minui cœperunt vires hostium, animi erigi Polonorum, oriri nova lux visa regno, gaudium, lætitia, et tripudium. Alteri Mardochæo, per Hester formosam, ardentem inquam orationem, placantem et mitigantem iram Dei, gentes, quæ convenerant conterere et delere nomen nostrum, occisione occisæ sunt. Clamavit B. Ladislaus ad Deum, et salvum fecit Dominus populum suum, liberavitque eos ab omnibus malis, et fecit signa magna atque portenta inter gentes. Nam cum ad Deum tanta devotio, hortante et omnes invitante B. Ladislao, per Regnum Poloniae fieret, tertia jam vice eodem anno, ultimis diebus Novembris, irrepserant Turcæ eum Tartaris in fines regni, et unius exercitus castra munierant inter dictos fluvios, Pruthum et Niestrum nuncupatos; qui uterque rapido cursu et veloci labitur, dividitque regnum Poloniae a Walachiae Provincia; mediocribus autem trajiciuntur navigiis, limo abundant, et varii generis piscibus. Tunc Dominus Deus noster dedit vocem suam, ante faciem populi sui, cujus multa sunt nimis castra fortia et facientia verbum ejus: misertus inquam populi sui, inimicorum insolentium tot victoriis et prædis demersit exercitum, inundatione duorum dictorum fluviorum repentina, nive decidua obruit, congelatione aquarum inundantium

nae occasione
B. Ladislaus
populum exor-
tat ad pietatem;

E

et ipse Dei
opem imploravit,

F

quo agente
totus hostilis
exercitus
misere perit.

A conclusit, et demum frigore nimio ene-

OS Etenim in eo loco, cum jam castra essent munita, subito aquæ crescere, intumescere, latissime rapidissimo cursu diffundi cœperunt, ingentemque inundationem statuit Dominus. Postea cum vehementius gelu frigusque suas exererent vires, aquæ congelatæ, e glacie confectis quasi mœniis hostes concluserunt. Mox nive densa decidente castra obruta sunt, hominibusque et equis ultima necessitas mortem afferebat. Alii frigore enecati, alii aquis obruti, alii viscera equorum gladiis aperientes, intraque ea caleferi volentes, simul cum bestiis misere miseri peribant. Sic Deus Omnipotens sagittis suis cœlestibus hostes illos perdidit: ita ut vix ex septuaginta millibus effugerent mortemque evaderent octo millia; sed neque hi firma et integra valetudine. Qui tamen vix se explicuere ex illis plagis, a fide frago Stephano Valachorum Principe postea sic contriti sunt, ut vix quadringenti evaderent; vulgata prius fama, suum exercitum esse Polonum, ut sic amicitiam cum Turcis quam fingeat integram conservare videretur. Hi nihilominus quadringenti, licet faciem gladii effugerint, morbo tamen contagioso, qui vulgo Gallicus appellatur, correpti, labem illam, quam conversatio mutua et contagio ipsa vulgabat, patriis finibus (alias illis incognitam) intulere. Meminere hujus miraculosæ stragis multi clarissimi historici, qui res Polonicas scripsere. Ipsi quoque Turcæ, lumine licet veræ fidei carentes, considerantes nihilominus varium eventum rerum, aiebant, cœlum ipsum pro Polonis pugnare ideoque eam gentem non esse amplius bello infestandam existimarunt. Sic zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo.

69 Quam stragem hostibus evenisse, propter orationes devotissimas, zelum, curam, et suspiria ardentia B. Ladislai ad Deum, quis extremæ dementiæ negabit? Quem obsecro præterit, aut cui exploratum non est, olim Dominum Deum civitati Jerosolymitanæ succursum voluisse parare, et veniam gratiamque delictorum facere, si iracundiæ suæ obicem viri alicujus sanctitate celebris pietatem opponeret? Sic enim conquestus est: Quæsi vi inter eos virum, qui interponeret sepem, et stare oppositus contra me pro terra, ne disperderem eam, et non inveni. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos. Felix profecto mater nostra Polonia, quæ grassante furore Domini, habuit tunc virum illum, sanctitate eximia præditum, qui valuit manum Dei continere, et evaginatum furoris ejus gladium iterum in vaginam inferre. Exprobrabat Goliath (Turca puta) exercitui Dei viventis, qui veniebat cum gladio, hasta et clypeo. Beatus autem Ladislaus veniebat in nomine Domini exercituum, et dedit eum Dominus in manus ejus, et percussit eum, et abstulit caput ejus, et dedit cadavera castrorum Philistiim (Turcas et Tartaros intellige) volatilibus cœli, ut sciret omnis terra, quia est Dominus Deus Israel; et noverit universa Ecclesia Dei, quia non in gladio nec in hasta salvat Dominus: ipsius enim erat bellum, et tradidit eos Dominus in malum finem. Pulsabat item David citharam, et spiritus malus recedebat a Saul, nec sustinere potuit dulcedinem cantus, quem David cithara Regis auribus, suavi motu, inducebat. Citharæ in manibus seniorum in Apocalypsi visæ, orationes Sanctorum denotabant: et noster B. Ladislaus, cum affectu ferventi sanctis orationibus intendere, citharam pulsare, hostem malignum repellere, spiritus nequissimos debellare, quietem afflictis Regni incolis comparare, pacem poscere, iram Dei lenire agnitus est. Sic et olim Eliseus, tribus Regibus in angus-

tias reductis dum placare Dominum desiderat, psalterem accersiri jubet; quo psallente spiritu Dei afflatus, victoriam de hostibus ab iisdem reportatum iri denuntiat. Oratio B. Ladislai fervens; cantilenæ ab eo in hunc finem compositæ, Antiphona ad hoc conscripta, conciones vehementes, effecerunt, ut Dominus populo suo reconciliatus daret pacem, et hostibus induceret necem, suis conferret victoriam, inimicis ignominiam, benediceret gregi, repelleret luporum rabiem, et omnem belli pestem in ipsos converteret hostes. Sit Dominus benedictus in Beato suo Ladislao.

70 Nos memores beneficiorum, per eum nobis a Deo Patre omnipotente exhibitorum, omni officiorum genere studeamus compensare, ea in memoria sempiterna habere, ejus sanctitatem ita promovere et deprædicare, ut Dei gloria inde incrementa sui, et pietas viri sancti condignum ab Ecclesia Dei consequatur relationis in Sanctorum catalogum præmium. Urgeat negotium hoc patria, cujus ille Patronum se vivens in terris exhibuit, et haud dubium, quin vivens vita feliciore, incolis patrem se amantissimum exhibebit: urgeat Mazoviæ Ducatus, qui thesauro tam pretioso lætatur: urgeat civitas Warszaviensis, quæ sarcophago suo illius sanctas Reliquias continet: urgeat tota Polonia cum suis omnibus adjacentibus provinciis, quas doctrinis salutaribus imbuebat, et orationibus fulciebat; quæ eo auctore digna inventa est, cui cœlitus plurima dona beneficiaque a Deo omnipotente latissime collata sint.

LIBER SECUNDUS.

Labores ultimi. Extases. Pius obitus. Sepultura. Corporis elevatio.

CAPUT I.

Singularis devotio B. Ladislai, potissimum in Corona Deiparæ Virginis recitanda.

Magnus plane vir et multarum virtutum clarus insignibus B. Ladislaus: itaque cujusmodi fuerit devotio in eo viro, consideremus: hæc enim virtus ordine prima est, quæ est fundamentum ceterarum omnium. Memor erat Dei et delectatus est. Devotio ejus fuit, pius et humilis affectus in Deum: humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione clementiæ divinæ. Ponebat illi scientiam meditatio, scientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio perficiebat orationem. Desiderium cordis tribuerat illi Dominus, et voluntate labiorum ejus non fraudabat eum: et quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderabat anima ejus ad Deum suum. Sicut adipe et pinguedine repleta fuit anima ipsius, et labiis exultationis laudabat os illius Creatorem suum. Cor mundum creaverat in eo Deus, et spiritum rectum innovaverat in visceribus ejus. Dominus firmamentum, et refugium, et liberator ipsius; levabat in montes oculos unde veniret auxilium ei: et sicut oculi ancillæ in manibus Domini suæ, ita oculi ejus ad Dominum Deum ipsius. Paratum cor habebat ad Dominum, et providebat Dominum in conspectu suo semper. Adhærere Deo bonum illi erat, et ponere spem in Domino Deo suo. Erat dives in caritate, quæ nullis exhaustur impensis, et de ipsa facile holocausta medullata offerre sufficebat.

78 Fundebant passim sudantia præcordia liquorem sanctum, quo imbuta plenius erant, quando loquebatur magnalia Dei, et ad virtutem amplexandam continuis stimulabat exhortationibus. Tanta nempe abundantia devotionis repletus erat B. Ladislaus, ut etiam non solum in se fervorem amoris divini

D
cujus Canonizationem
promoveri
optat auctor.

E

Pia devotio-
ne perficit
orationem:

F

continue

Ezech. 22,

comparatur
Ladislaus
cum Davide
occidente
Goliath

et pulsante
citharam
coram Saule,

et in aliis
excitat fer-
vorem divi-
ni amoris :

Eccli. 24, 43

A continue excitaret, sed eundem via et ratione singu-
lari in aliis promoveri studuerit: ita ut de se merito
dicere potuerit illud Sapientis, Ecce factus est mihi
trames abundans et fluvius meus approinquavit
ad mare, quoniam doctrinam quasi ante lucanum
illumino omnibus. Siquidem doctrinam suam quasi
antelucanum illuminabat omnibus, trames abundans
spiritus amoris divini, e quo fervor devotionis,
tamquam fluvius rapidus, egrediebatur; cum exem-
plo suo quamplurimos ad similem devotionem quo-
dammodo raperet, simul et divino eloquio veluti flu-
mine deduceret. Et appropinquavit ad mare, id est
ad universum populum ædificandum, et ad pietatem
commovendum plurimum valuit, [persuadens] sum-
mum bonum in sola religione esse, hoc vinculo pie-
tatis nos Deo esse religatos, unde et ipsa religio no-
men acceperit; nihil esse in rebus humanis reli-
gione præstantius, quæ est verus et cœlestis cultus,
in quo mens colentis seipsam Deo immaculatam
victimam sistit. Per hanc B. Ladislaus affectiones
suas dirigebat in Deum, et ejus compunctio non ho-
ranea, sed continua fuit. Beatus vir in sapientia
morabatur, et in sensu cogitabat circumspectionem
Dei: quærebat assidue Dominum, et confirmabatur
B omnibus diebus vitæ suæ. In mente habuit Deum,
assuefactus facere iudicium, et diligere misericor-
diam, et sollicitus ambulare cum Domino Deo suo. Et
quia semper Dei meminerat, ideo mens ejus in
cælum evadebat. Vere Dominus erat in loco cordis
ejus: non erat ibi aliud nisi domus Dei et porta
cœli.

Coronam
B. V. M. re-
citatio modo
singulari:

79 Exemplar pietatis ejus, et devotionis ad nos-
tra usque tempora famam et vestigia sui confirmat,
Corona B. V. Mariæ, non vulgari modo, sed spe-
ciali quadam devotionis formula ad recitandum com-
posita: post singula verba salutationis Angelicæ,
adhibitæ piæ ac devotæ meditationes, ferventes ora-
tiones, compunctiones. Cum vero B. Ladislaus hu-
jusmodi coronæ recitandæ operam navaret, cum pri-
mum Ave Maria proferret, stando profunda inclina-
tione caput deorsum demittebat. At vero cum
pronuntiaret tremenda illa nomina Jesus Christus,
in genua subito cadere et caput ad terram inclinare
solitus erat: atque ita totam Coronam, constantem
ex octo Pater noster et septuaginta Ave Maria,
tamquam ex odoriferis floribus, rubescentibus nempe
rosis liliisque albescentibus compositam, aut velut
ex pretiosissimis gemmis margaritisque inæstimabi-
libus compactam, Deo et B. V. Mariæ singulis diebus
devotissime recitabat. Qui mos ab eo profectus, pro
usu a Fratribus Minoribus de Observantia inviola-
biliter observatur, et quotidie ad dicendam eo modo
Coronam B. V. Mariæ integra hora post expletas
Vesperas destinatur, in omnibus conventibus eorum-
dem Fratrum. Etenim aliqui finitis Vesperis, non
exeundo ex ecclesia, subito inchoant illam devotio-
nem, non sufficere sibi illam horam, ad tam dulces
epulas arbitantes: alii autem statim conveniunt, et
nemo ab illa sancta consuetudine excipitur, debili-
bus demptis. Et sic singuli in locis suis, cum omni
humilitate et devotione, sanctæ orationi instant ante
thronum majestatis Divinæ, tenentes phialas plenas
odoramentorum; profunda que capitis inclinatione
et totius corporis, flexo poplite in genua demissione,
Regem Regum et Dominum Dominantium simulque
Dominam et Reginam cœli venerantur. Fit et secu-
larium hominum alibi magnus concursus, maxime
in Lithuania et Samogitia, qui exemplo illius devo-
tionis accensi, ad præstandum B. V. Mariæ cultum
libenter congregantur, et Fratribus orantibus, ipsi
similiter, eadem ceremoniarum via et modo, Ma-
trem misericordiæ colere et observare contendunt.
Cujus egregii facti quoniam B. Ladislaus auctorem

dein obser-
vato a Fra-
tribus Mi-
noribus,

et multis
secularibus:

se et ducem exhibuit, profecto magnum devotionis
affectum erga Matrem misericordiæ ostendit,
simulque exemplum Fratribus suis et ceteris fide-
libus, ad colendum Christi Domini genitricem,
dedit: ut quemadmodum ille fecit, ita et ejus
successores omni ætate et memoria facere assuesce-
rent.

80 Fama est B. V. Mariam insigni declarasse
testimonio, illum modum recitandi coronam, sibi
gratum et acceptum esse. Referebant enim quidam
ex senioribus Patribus a se visam fuisse B. V. Ma-
riam, tempore illo quo Corona ipsius recitaretur,
transeuntem per medium chorum, in quo Fratres
tunc perseverabant orantes; et in medio Fratrum,
quasi dulcedine illius orationis illectam, modo con-
sistere, amanter singulos intueri, vultu suo glorioso
exhilarare; modo ad singulos Fratres accedere, et
suum Unigenitum, quem in ulnis gestabat, quasi ad
osculandum ipsum exhibere. Observatum etiam et
hoc est, eam præterisse Fratres illos, neque Filium
suum illis porrexisset, qui recitarent quidem illam
Coronam, sed ab inclinationibus profundis et genu-
flexionibus abstinèrent: solis autem illis bene-
ficio præstitisse illud, qui adhibitis ceremoniis so-
litis recitandæ Coronæ impenderent curam et devo-
tionis affectum. Insinuare B. V. Maria volebat, illud
orationis obsequium, condecoratum inclinationibus
et humilitate, suo aspectui jucundum et cordi gratissi-
mum. Quippe humilitatis, qua Virgo beatissima
una cum suo amantissimo Filio summe delectatur,
typum gerit actus ille inclinationis profundæ; et
honoris, quem Beati jam Deo conregnantes in cœlo
exhibent majestati ipsius Divinæ convenientis. De-
inde talibus ceremoniis non solum debitus Deo ho-
nor exhibetur, sed etiam torpor qui sæpe orantes
invadit repellitur, fervor in orante concitatur, atten-
tio continuatur, humilitas exercetur, ac demum spi-
ritus renovatur et magis inflammatur. Non dubium
quid ab ipso Deo modus ille orandi B. Ladislao,
per internam inspirationem infusus fuerit; idque ad
debite et condigne purissimam Virginem, suam
dignissimam genitricem, colendam et honoran-
dam.

81 In omnibus magnus fuit B. Ladislaus, verum
et in ferventi oratione principatum obtinebat, pal-
mamque ceteris præripiebat. Immolabat Deo sacri-
ficio laudis et reddebat Altissimo vota sua. In omni
oratione et obsecratione, cum gratiarum actione,
petitiones ejus innotescebant ante Deum, quem ipse
colebat exorabatque pro peccatis, et continebat se
ab illis. Inter cetera salutaria sua monita et præ-
cepta, B. Ladislaus orandi ad B. V. Mariam, ut
dictum est, formam dedit, ipse quid precaremur in-
nuit et instruxit. Erat ipse prudens et vigilabat in
orationibus, sine intermissione orare, gratias agere
in omnibus, orationi instare, vigilare et non deficere;
indeque efficere, ut dignus haberetur, cui Deus sa-
pientiam daret affluenter. Et cum velut alter Moyses
oraret in monte, in acie Amalechitas devincebat:
per orationem quippe B. Ladislai, ut pie creditur,
hostes deleti patriæ, et in nihilum prorsus redacti
fuere, sicut supra dictum est. Nec mirum: delecta-
batur quippe in Domino, et dedit illi Dominus peti-
tiones cordis sui. Cor ipsius non reprehendebat
eum, ideo fiduciam habebat ad Deum, et quidquid
petierat accipiebat ab eo, quoniam mandata ipsius
custodiebat, et ea quæ sunt placita coram eo facie-
bat. Oculi Domini erant super eum ut justum, et
aures ejus in preces ipsius.

82 Imitemur igitur virum hunc, devotionis pietate
insignem: oremus in omni loco, servantes puras ma-
nus sine ira et disceptatione. Non pudeat, exemplo
hujus Sancti, genuflexione et profunda inclinatione
capita

D
A. VINCE
MORACSEI

E

F

erat autem
oratio ejus
apud Deum
efficax,

nostra ad terram demittere. Chrysostomus in Hom. v, de prostratione in terram, usurpata a Christo et S. Jacobo, asserit cum assiduitate orationis jugique in pavementum prostratione totius corporis, genua quoque ejus callo obducta, ita ut nihil ferme a cameli pelle discreparet. Introgressus S. Antonius speluncam S. Pauli primi Eremitæ, vidit genibus complicatis erecta cervice expansique in altum manibus corpus exanime; putansque ipsum esse vivum et orare, pariter cum eo et ipse procidens orabat. At postquam nulla ut solebat suspiria precantis audivit, in flebile osculum ruens intellexit, quod etiam corpus Sancti Deum, cui omnia vivunt, gestu suo precabatur. Hunc gestum et alios profundiores, suos Fratres, ut dictum, B. Ladislaus docuit; valetque ad declarandam promptitudinem animi, inopiam et imbecillitatem nostram ostendendam, cui subventionem imploramus ab eo ad quem preces nostras dirigimus. Potissimum Matrem illam, cujus humilitatem respexit Deus, eo modo orandi poterimus semper ad vota nostra feliciter inclinare, et efficere ut nostris petitis benigne respondeat et postulatis acquiescat.

B

CAPUT II.

Locus, apparitione B. V. Mariæ et miraculis, datus Fratribus Minoribus.

Sub hoc ferme tempus, videlicet anno Domini mccccxvii, cum B. Ladislaus normam illam B. V. Mariæ recitandi coronam verbo et exemplo omnibus commendaret; in territorio Dobrzynensi prope oppidum Skape plurima acciderunt supra fidem cœlitus, sine dubio revelationum, exhibita miracula. Brevi intervallo loci a via publica, qua discedentium deducit vestigia in aliud contigua vicinitate oppidum, Lipno vocatum, lapis quidam mediocris magnitudinis, intra et extra plurimis salutiferæ Crucis imaginibus hinc inde consignatus, et quodam modo instar venarum in mole illa omni in parte distinctis et dispositis, conspiciebatur. Res omnibus loco miraculi haberi cœpta. Auxit autem admirationem rei quidam majestatis horror, loco illi inditus: nam quicumque parum honeste et circumspecte ausi accedere, ei appropinquabant; aut ebriosi, vel irreverenter se habentes, vel inhoneste inter sese conferentes, vel certe aliud quid indignum tractantes vel agentes pertransibant, damna notabilia incurrebant. Aliquando currus cum illis evertebatur, ad terram elidebantur, et quodam terribili spiritu prostrati evolvebantur; ii præsertim qui gestu lascivo petulantive, aut verbo inhoneste, insolentia edebant signa, simul cum vehiculis suis in pulvere lutoveolvebantur: aliquando vero rotæ et axes confracti disjiciebantur, vel denique aliquid insoliti illis contingebat.

84 Cumque omnes in admirationem rapti, quid illud rei esset detinerentur, et hac de re inter se invicem sæpius conferrent et consultarent; supervenit quidam homo senex, omnibus notus, ætate gravis, fama honestus, moribus sedatus, a cunctis in sua conversatione commendatus, paupertatis licet inopia pressus, simplex, rectus, timensque Deum; qui sub juramenti attestatione et suæ conscientia fide asseverabat, penes lapidem illum B. V. Mariam a se esse conspectam luce admirabili fulgentem, virginem nimis gratiosam, hæc verba suis auribus instillantem: Hic locus erit Deo acceptus et mihi; terra sancta, nobis grata, et electa: et ab hoc tempore cultui et honori divino consecrata, debet ab omnibus conservari intacta. Et volo habere Religiosos Filio meo gratos et acceptos, pro suis obsequiis hic collo-

candos et divinis officiis mancipandos. His dictis beatissimam illam Virginem ex oculissuis evanuisse, et se obstupefactum attonitumque remansisse, super rei insolitæ novitate. Ista visione vulgata sic, et publica fama in viciniore primum partes, tum etiam in remotiores disseminata, fides facile habita est: et locus honore venerari, et ab injuriis tum animalium tum malorum hominum muniri cœpit. Subsecuti sunt frequentes cuncursus hominum, Deo et B. V. Mariæ supplicum. Multi ægritudinibus correpti, plurimi variarum necessitatum vi adacti, nonnulli duris difficultatum et calamitatum telis confossi, vota suo Deo et B. V. Mariæ obtulere, et omnes finem optatum prosperumque eventum desideriorum suorum consecuti, discessere consolati. Recuperabant alii sanitatem amissam, pars quæsitâ obtinere beneficia; quidam a malis erepti, consolationis gustarunt dulcedinem. Locus ille magis magisque clarius evadebat in dies, et majori dignior veneratione a cunctis habebatur.

85 Eodem anno, cum in eodem loco jam, propter majorem populi devotionem locique designationem, Crux erigeretur; plures quam centum homines solvendi voti causa eo temporis curriculo convenere; de quorum numero duos miseros videre licuit, a malo obsessos dæmone, cujus malitiæ Dei permissione subjecti, crudelem in modum vexabantur. Hi a miserantibus suæ calamitati amicis ducebantur, et cum jam ad locum prædictum appropinquarent, ubi primum eundem conspexerunt oculis, elapsi de manibus ducentium se, fugam in proximam silvam arripuere: sed tandem vi maxima amicorum se alacriter insequentium comprehensi, ad locum designatum, reniti nihilominus conantes, deducebantur. Deducti in horribiles prorupere clamores, vociferantes a B. V. Maria se in angustias redigi et vehementer angi, conquesti de vi sibi per eandem illata. Adjecerunt insuper, breve post tempus in loco hoc quosdam Religiosos nudipedes collocatum iri, locum autem hunc illorum perpetuum in ævum futurum, nec unquam secularium Sacerdotum jurisdictioni fore subjiendum: numquam etiam futurum, ut quemadmodum in oppido Siepre (ubi etiam imago B. V. Mariæ plurimis miraculis votiva coruscat) collegium Presbyterorum secularium illi loco præsideat; æternam possessionem loci illius mansuram Religiosis Deo et B. V. Mariæ acceptis. Nec mora his prolatis dictis, deserentes obsessa corpora relinquentesque libera, subito inferna petierunt antra. Illi porro qui erant obsessi, pacem et liberationem in loco assecuti, gratias Deo et B. V. Mariæ egerunt.

86 Præerat tempore illo fabri circa Crucis erectionem laborantibus, quidam vir, auctoritate super illos pollens, fide dignus, et boni nominis laude celebris; qui se præsentem omnia illa acta fuisse, illis quorum intererat narrabat; subjiciens, nemini tunc in mentem venisse, de quibus Religiosis mali illi dæmones loquerentur; tamdiuque memoriam de illis omnibus suspensam fuisse, quousque ad illum locum deducta colonia Fratrum Minorum de Observantia, vera prædixisse, Deo ita disponente, malos spiritus compertum est. Nam antè illud tempus Fratres Ordinis illius, omnino nemini ex incolis cogniti erant. Multa et alia signa prodigiaque in eodem loco exhibita sunt, quæ in archivo ejusdem conventus diligenter conscripta asservantur, præsertim circa eos qui repugnabant foundationi Fratrum, quos jam beatus Pater Ladislaus, uti Provincialis Vicarius, ad illum locum suscipiendum designaverat. Ex multis unius et alterius exempli mentionem faciam, ex quibus colligi facile poterit locum illum B. V. Mariæ gratissimum esse; cum omnino in cura, non aliorum, sed Fratrum Minorum de Observantia habendum, obsequisque

qui miraculis
illustrior fa-
ctus,

E
ibidem duo
energumeni

prædicentes
locum religio-
sis dandum
liberantur:

verum dixisse
exitus docuit.

VINO
MORAUSKI.

et modus oran-
di qualis San-
ctorum.

Prope Scape

ad lapidem
Crucibus
consignatum

C
et sacro hor-
rore venera-
bilem,

apparens
B. V. M. in-
dicat se locum
habere carum:

A obsequiisque illorum providendum [voluerit] : nam quicumque ausi sunt contradicere, haud multi remanserunt.

Minoribus autem se opponens Parochus

87 Peregre hic in suo corpore expertus erat, oppidi Skape ecclesiae Parochialis Rector. Aegre tulerat Ordinis Minorum Fratres in eo loco capellam aedificasse, sibi inde in preventibus oriri detrimentum conquestus. Licentiose igitur in eosdem invehi, loco maledicere, et novum persequi Ordinem : dicere insuper non se passurum aliam ecclesiam in sua parochia se vivo aedificari, et in praedictum suum novam consurgere fabricam. Cum vero a certis viris timoratis, ne divinae voluntati resisteret, admoneretur ; exacerbatus, stimulis invidiae exagitatus fremensque, malum nescio quid machinabatur. Accidit quosdam devotos in praesentia illius locum sanctum laudibus prosequi, mirabilia in eo fieri, quibus ejus prerogativam Deus mundo declarat : inter cetera, esse homines quosdam fide dignos, qui se jurejurando asserant, in sacello noviter erecto, nocte intempesta audire suavissimos concentus Angelorum psallentium. Vehementi Parochus ille succensus iracundia in verba blasphemiae prorumpit ; daemonum potius rugitu et malorum spirituum, luminumque infernalium ululatu locum resonare, quam dulci melodia Angelorum : neque verbis blasphemiae contentus, progredi ad opus malitiae statuit. Transibat forte tum sacellum : accedens ergo proxime ad parietem, planta pedis percussit delubrum, quasi nisus ipsum impellere, submurmurans in furore ; malorum daemonum hoc in loco audiri rabidas vociferationes, non autem Angelorum suaves et jucundas voces. Vix impia verba de ore effudit, cum ei a tergo ecce ultor Deus : concidit subito impius in terram, correptus insueta aegritudine. Portatus, nullo sibi auxilium ferente, domum suam, manifesta Dei agnita virtute, maximis dolorum exagitabatur cruciatibus.

propter blasphemiam a Deo percutitur :

88 Cum itaque magis, magnisque morbi vis per membra vulgaretur, ad meliorem se recepit mentem : agnovit culpam, poenam juste sibi impositam confitetur, incipit Altissimum invocare, ut vitam sibi concedat, in supremo jam spiritu constituto. Deflet scelus, et veniam commissi delicti exposcit : B. V. Mariam voce flebili invocatur ; velit pro se vota Filio dilecto suo offerre, habituram in posterum ex blasphematore laudum suarum ferventem praedictorem : [vovet] si amissae valetudini restituatur, ad sacellum cultui ipsius erectum, se, quam primum de strato surrexisset, iturum, honorem cultumque Deo et ipsi votivum exhibiturum ; imo totius oppidi incolas Clerumque et Ministros Ecclesiae, cum cantu publico per solennem processionem, ad id inducturum. Voto emissio, nulla interposita mora, sanus factus est. Igitur congregato per majorem campanam populo in ecclesiam, luculenta celebrat oratione B. V. Mariam, sibi per eam collatum sanitatis beneficium confitetur : votum suum aperit, ad quod explendum animum sibi esse asserit ; invitat rogaturque pastor oves velint ad sacellum illud eunti, congregatione ad ecclesiasticum conveniente vexillum, adesse. Omnibus eam rogationem acceptantibus, fit ingens concursus hominum, Pastorem suum ad sacellum praedictum deducunt. Ubi reatum suum confiteri, culpam agnoscere, palam facere cum dolore, poenam deprecari, Fratribus D. Francisci reconciliari ; post haec sacrum ad altare, imagine Reginae coeli insignitum, solenniter celebrare, et pro docili correctione gratias agere ; testari omnibus opera Dei esse magnifica, subungere quoque si quem haberent hostem operis inchoati aut salutis suae insidiatorem, mitterent illuc et flagellatum illum reciperent, si tamen evaserit ; eo quod eo loco sit quaedam virtus Altissi-

penitens facti

per votum ad B. V. M. sanatur.

C

mi, qui adjutor est loci illius, et venientes ad malefaciendum perditione perdit.

D
A. TINC.
MORAVSKA

89 Hoc ipsum quod iste re expertus, et disertis verbis testatus est, paulo post in alio Parocho alterius parociae re ipsa compertum est, idque eodem plane modo. Nobilis vir quidam, cognomento Kobiernicki, devotione erga Ecclesiam et Clerum ductus [Parochos] tam Skapensis ecclesiae, quam alterius vicinae parociae, cum suis adjutoribus Presbyteris reliquisque templi servitoribus, invitavit ad prandium. Antequam mensae assiderent, datur, ut moris est, aqua ad manus abluendas. Dum funderetur ergo aqua super convivarum manus, vicinus Parochus affatur Skapensem : Quid hoc rei est, Reverende Domine, permittitis his Mendicantibus ad latus vestrum sacellum erigere novum ? patimini detrimentum fieri rerum vestrarum ? Num ignoratis plebem, rerum novarum cupidam ? Evadet sic Ecclesia vestra desolata, stabit quasi vidua spoliata plebe, ovile sine ovibus, pastor erit sine grege, nam devotionis ergo omnes ad sacellum current. An fortassis obliti estis curae vestrae animas omnium esse commissas ? Quid si illuc sese conferentes in errorem potius quam in ardorem devotionis deducuntur ? Displicere sibi suum silentium, suam patientiam ; si vir esset, amovendum illud tabernaculum una cum Fratribus curaret ; impigre se, si illud negotium curae suae incumberet, dicta peracturum, et a sua parocia omnia impedimenta remoturum. Respondit Skapensis, locum B. V. Mariae esse gratum, a se delectum, in suaque tutela esse ; Fratres illos, non alios, sibi acceptasse : aliquid contra Dei Genitricis voluntatem attentare nolle, nec se periculo committere, ne in ipso periclitaretur : acquiescendum Divinae voluntati, et cultum B. V. Mariae suis commodis praeponendum potius, quam lucri gratia beneplacitum Virginis violari. Ad haec ille ridere, tandem verba blasphemiae proferre. Verum extemplo, sicut et ille prior, manum Omnipotentis agnovit. Etenim cadens in terram, horribili voce clamans, ejulans, et fremens, mox loquelam amisit simul et rationem. Sic in domum suam delatus, cum ad se rediisset, recollegens se, errorem suum magnum agnovit, quod scilicet voluntati Dei resistendum suaderet, bellum indicendum Virgini Dei Genitrici diceret, populo scandalo fuisset. Hoc corde doluit, votum fecit se cum suo Clero et ministris locum a Deo electum aditurum, et Missam in ipso a se despecto sacello de B. V. Maria celebraturum. Quod cum re implesset, annuit votis ejus Virgo Beatissima, miserta illius ; et quae est misericordiae mater, eum ad pristinam fecit redire vitae prosperitatem : eaque severitate poenae docuit universos, locum illum ab omni violatione immunem et liberum esse velle ; contradicentes indignationem filii sui et suam incursuros. Conticuere [ergo deinceps] omnes intentique ora tenebant.

Suadens maiores inde pellendos,

E

et in Deiparam blasphemus,

fit mutus et demens,

90 Fratres vero illi, a B. Ladislao ad loci fundationem missi, aeterna possessione potiti, Illustrissimo et Reverendissimo Domino Nicolao de Koscielec Koscielecki, Episcopo Chelmensi, consummationem omni ope et sumptu promovente, consederunt ; et ad nostra usque tempora die noctueque, divinis vacantes officiis, Domino et B. V. Mariae locum illum recentibus semper signis illustrante, vota sua feliciter persolvunt. Atque vel hinc colligere licet, B. Ladislaum in hanc B. V. Mariam, insigni arsisse devotionis amore, insignisque sanctitatis extitisse ; sub cujus non minus prudenti quam felici regimine, tota sua familia sancta, tota Deo et B. V. Mariae grata, reperta est ; quamque in loco a se delecto, uti in hortulo suo delicato, ad ipsum custodiendum et excolendum, collocare sibi complacuit. Inque diem hodiernum felix haec plantula B. Patris Ladislai, in

et penitens sanatur.
F

Minores a B. Ladislao missi hactenus ibidem resident.

oratione, qua ipsam erudit, recitandæ Coronæ Deiparæ Virginis permanet, Deo optimo maximo cultum suum crebris miraculis confirmante.

CAPUT III.

Ladislai Labores religiosi : Ordinis bonum nomen propugnatum.

Otium fugiens, Inter cetera perfectionis religiosæ argumenta non postremum locum habuit fuga otii, et desiderium laboris et occupationis : omnis enim qui sectatur otium stultissimus est, et replebitur egestate : multam quoque malitiam docuit otiositas : et hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus. Omnis igitur arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. Etiam in paradiso collocavit Deus hominem ut operaretur et custodiret illum. Homo nascitur ad labores, et avis ad volandum. Nullus oderit laboriosa opera et rusticationem creatam ab Altissimo : et qui non vult operari non manducabit. Hinc Ægyptiorum monasteria hunc morem tenebant, ut nullum absque operis labore susciperent, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem, ne vagaretur mens abducta perniciosis cogitationibus. Ideo et hujus virtutis exercitio delectabatur noster B. Ladislaus. Conservabat tempus et declinabat a malo, nec defraudabatur videre bona, et particula doni non præteribat eum. Aliquid semper operis faciebat, ut eum diabolus semper occupatum inveniret. Argentum et aurum nullius concupiscere, et omnia quæ sibi opus erant manibus propriis ministrare, sua negotia per se agere, quietum esset et operari manibus propriis, honeste ambulare ad eos qui foris sunt, neque gratis panem manducare, sed in labore et fatigatione nocte et die operari ; nec aliquem gravare, non quasi non haberet potestatem, sed ut semetipsum formam daret, ad imitandum Christum ; nullius aliquid desiderare, subtrahere se ab omni homine inordinate ambulante. Nec solum cum Maria Magdalena fidelis hic servus Dei B. Ladislaus, divinis contemplationibus et piis meditationibus, orationibusque vocalibus tam privatis quam publicis in choro, cum ceteris Fratribus Divinum officium altissimo Domino decantans, incumbibat (quod numquam nisi gravibus occupationibus impeditus, necessitate inevitabili a choro extractus, omittebat) sed etiam cum Martha circa frequens ministerium sategat.

aut orationi, 92 A primo etenim ingressu suo in sanctam religionem, laboribus et exercitiis, non minus corporalibus quam spiritualibus, circa rem domesticam sese occupabat. Nullus eo fuit promptior ad labores, ad servitia, ad negotia, etiam imparia suis humeris. Absoluto prandio, cum alii pro more, causa relaxationis animi, honesta deambulatione aut colloctione mutua sese occuparent ; ille solus hortum purgare, sarmenta ejicere, herbas inutiles evellere, lapides colligere, frondes noxias amputare, ligna ad usum culinæ præparare, aquam haurire, claustrum interiora mundare, et omne aliud abjectum et vile obsequium præstare, numquam otiosi, sed semper manibus propriis laborare, in sudore vultus sui manducare panem, nullas horas male collocare, bonum facere et non deficere, mensuram bonam actionum bonorum, et confertam et coagitatam, et superfluentem dare in sinu matris suæ Religionis sanctæ, pro illaque augenda multum sudare et omnem lapidem movere ; positus in culmine regiminis omnia impigre administrare, magnum et sapientem virum seipsum præbere. Nam insignitus Provincialatus honore, non solum edicto, sed et exemplo et cura et vigilantia,

omnes abusus si qui tunc essent tollere, virtutes plantare, omnes instituere satagebat. Ceterum artem et modum in omnibus statuebat. Ardentibus quotidie exercitationibus ad virtutem inducebat, valloque atque fossa humilitatis muniebat, vigiliis crebras ponebat, in quibus ipse primus semper per orationes frequentissimas fuit. Multitudine tamen officii divini et orationum pluralitate, jam per varios zelatores introductorum, Fratres obrui noluit, ne in via longarum devotionum nimium fatigarentur. Unde et ad recitationem septem Psalmorum quotidie in choro Fratres nullo jure teneri declaravit, in hoc auctoritate sua cum illis dispensando.

93 Et quamquam optime omnia jura Regulæ et statutorum ipso duce custodirentur, et omnia prospere agerentur, orta nihilominus ex virtute invidia, hinc odium, post modum traductiones, detractiones, maledicta, per certos externos Religiosos, invidos boni nominis, excreverunt : longe Fratres a suis legibus recessisse, disciplinam violasse, a vestigiis majorum longissimos saltus fecisse : pro labore desidiam, pro temperantia et æquitate crapulam, otium et inertiam querebantur : omnia denique in pejus abiisse, famam talem in vulgus prodire, jam de concepta sanctitatis Fratrum opinione multum deficere, scandalisque ipsam quotidianis fœdari. Tali malo æmuli promovendo magis ac magis instabant, os pravum et detrahentium labia libere in fama Fratrum grassabantur : ferebatur male passim Ordo ille sanctissimus, per impios traductus ; iners, imbellis, neque observantiæ neque laboris patiens, lingua quam manu promptior, sine religioso imperio, et sine modestia habitus : postremo quæcumque dici aut fingi queunt ignaviæ probra, illi Ordini attribuebantur. Sed in ea difficultate Beatum Ladislaum, non minus quam in rebus prosperis, magnum et sapientem virum fuisse compertum est. Tanta sapientia, temperantia prudentiaque animi, inter illas detractionum procellas, moderatum se habuit, ut nihilo mutatum videre licuerit. Jam illi antea experimentis crebrioribus cognitum erat, malum dæmonem Ordini illi semper struxisse insidias, et multorum linguas ad eum insectandum armasse. Itaque late explorare omnia, Ordinis nomen bonum defendere, calumnias et convitia refutare, impigre prudenterque suorum et hostium res pariter attendere, cognoscere quod bonum utriusque partis, aut contra esset : explorare consilia, et insidias eorum antevenire ; nihil apud se remissum, neque apud illos tutum pati. Itaque Romam, quo erat Ordo delatus, iter intendit, causam Ordinis acturus.

94 Alexander Sextus tunc Ecclesiæ Romanæ clavum tenuit ; ad quem B. Ladislaus admissus, pro se, breviter et moderate : de Ordini illatis per calumnias injuriis, multis disseruit : denique Pontifici patefecit, sibi neque majus quidquam neque carius auctoritate Sedis Apostolicæ esse ab adolescentia sua ; ita se Ordinemque suum virtuti addictum, ut ab optimo quoque probaretur ; virtute, non malitia, Fratres suos præcipuis Christianorum Principibus placuisse : ob easdem artes in regnum Poloniæ a Casimiro Rege vocatos ; cetera, quo plura bene atque strenue fecissent, eo majorem invidiam incurrisse : plurimos famæ Ordinis insidiantes, quid comperissent de ipsis, sibi uti Judici supremo detulisse : se vero Vicarium Provinciæ suæ, non recte neque pro bono facturum, si in illa Ordinis injuria taceret : postremo de omnibus rebus Sanctissimum edocturus Pontificem, se Romam venisse ; petere insuper, ne suos alios putaret quam ab initio cogniti essent. Quæ postquam Regi aliisque Principibus cognita sunt, B. Ladislaum Romæ esse, et causam Ordinis male traducti agere ; statuerunt quam primum Romam litteras mittere, quibus a Summo Pontifice peterent, ne Ordini

D
magna inter-
rim discre-
tione erga
subditos
utens.

Ordinis bo-
num nomen
propugnat,

E

F

et Romam
Profectus
apud Alex-
andrum vi

adjutus litte-
ris Principum.

dini

A dini sancto gravissimam inferri injuriam pateretur, paternaque provideret cura, ut detractoribus condigna pœna assignaretur; sibi optime exploratam sancti Ordinis illius pietatem, institutionem, conversationem: bene artibus bonis et constitutionibus instructam Religionem, inique et injuste inimicorum lacerari dentibus.

et Ladislai
Regis Ungariæ,

95 Rex etiam Uladislaus, qui summæ rerum apud Ungaros et Bohemos præerat, germanus Regis Poloniae (quem eæ injuriæ Fratrum Minorum de Observantia, de quibus audierat, vehementer læserant) egit apud Pontificem Maximum de eadem re; ubi luculentum sanctitatis et innocentiae Fratrum Ordinis Minorum Observantium præbet testimonium, sibi imposterum eam in mente acceptam reponi sententiam, pro sanctissimo Ordine omne discrimen velle subire, nullum cum adversariis prælium detrectare; et adeo strenuam, ad comprimendam scelerum linguam, operam navaturum, ut illis sine condigna pœna et gravi animadversione abire non liceat: contritum se molas iniquorum, et dentibus illorum ablaturum prædam innocentem: venturum ab ore suo Aquilonem, dissipaturum pluvias, et vultum tristem, linguam detrahentem, exterminaturum.

B Mirari se, homines pessimos videre festucam in oculis fratrum suorum, et trabem in oculo suo non videre. Ni Sedis Apostolicæ rigoro cohibeantur mandato, sibi lignorum copiam ad comburendos detractores adesse: quod si ea deficerent, non defuturam ad submergendos aquam: sed et silvarum et fluviorum satis adesse ad persequendos omni suppliciorum genere detractores, persecutores bonorum. Perpetuum odium, et inimicitiam et contumeliam, subsannatoribus illis a se impendere. Nihil minus habere, qui occulte detrahunt, quam si mordeat serpens in silentio: astrictos in verbis improprietatis homines, omnibus diebus vitæ suæ, non erudiendos. Nolle se cum detractoribus commisceri, semperque susurronem et bilinguem maledictum esse, quod multos turbare soleant pacem habentes, quodque repente consurgat perditio illorum. Detractores Deo odibiles: et abominatio hominum omnis detractor. Porro debere Summum Pontificem manus severitatis id eos extendere, qui detrahunt Fratribus suis, aut judicant eos; nam detrahunt legi et judicant legem: in omnes pios expectare et cupere: omnibus etiam Christianorum Principibus gratum fore id.

causam obtinet:

C 96 Motus pietate viri Summus Pontifex, Principum quoque litteris de innocentia Fratrum certus factus, silentium indixit detractoribus; Beatum vero Ladislaum in amicis habere, magis magisque in dies amplecti: qui multo labore multaque cura pro Ordine suscepta, in tantam claritudinem brevi pervenerat, ut suis Fratribus vehementer carus, invidis et detractoribus maximo terrori esset. Idcirco postquam tantam rem B. Ladislaus sine ullo suorum incommodo patravit, magnus et clarus antea, major atque clarior haberi cœpit. Omnia enim cœpta et consilia in virtutem trahebantur. Fratres modesto imperio habiti, simul et innocentes declarati, eum ad cœlum ferre; inimici vero magis quam mortalem timere; postremo omnes invidi atque hostes credere, illi aut mentem divinam esse, aut Dei nutu cuncta portendi. Sed B. Ladislaus ubi ea res bene evenit, in patriam (quinque mensibus Romæ commoratus) pergit, lætissimis animis excipitur, Ordini Patribusque juxta carus.

inde redux ad suos,

97 Multas his similes difficultatum angustias, plurimas persecutionum procellas, innumerabiles detractorum turbines, pro Ordine propugnando perferre eum necesse erat: nec tamen fatigabatur illis laboribus optimus Pastor, et diligens suorum

militem Imperator; omnibus periculis obviam iit, omnes sustulit difficultates, omnia subii: onera, ne suus Ordo aliquid detrimenti pateretur. Vix ex Italia reversus, curis et laboribus exhaustus, iterum aratro manum admove, concionibus de suggestu ad populum habendis occupari, semperquo eo modo vivere; ut omnino aut regiminis laboriosum onus sustineret, aut eo sublato Prædicatoris officio incumbere et nusquam a laboribus manus revocaret, modo in prima acie gubernando, modo in postremis abjecta servitia obeundo; adesse verbo et exemplo, ad virtutem permovere, passim laborantibus succurrere, consulere Fratribus, juvare manu, et omni ope omnibus velle prodesse. Profecto magna animi fortitudine, ingenti vi animæ et corporis, valido mentis consilio præditum hunc beatum oportebat esse, qui adversariis omnibus resistere, Summi Pontificis animum devincere, Regum et Principum gratiam ultro oblatam possidere poterat: quique calumniis sanctitatem vitæ; mendaciis innocentiam, invidiæ virtutem, tenebris lumen, illatis contumeliis probitatem opponere noverat. Quis hæc alius feliciore effecisset conatu, nisi ille qui abunde sanctitatis copia, virtutis opes, ingenii divitiæ, probitatis et pietatis thesauri ad manum essent? quibus subnixus, difficillima quæque subire, prospere omnia peragere, et secundis ventis studia sua ad felicem portum solitus erat perducere.

utilissimam operam Ordini navat.

D A. VINCENT MORAGERI

E

CAPUT IV.

Prædicationes et extases B. Ladislai.

Licet hic beatus pater Ladislaus quasi continuis laboribus, in officiis quibus gravabatur, et variis difficultatibus distraheretur, tam circumeundo Conventus, a se longissime distantes invicem, per Polonias majorem et minorem, per Mazoviam, Russiam, Prussiam, et magnum Ducatum Lithuaniam, usque ad fines Moscoviæ, latissimas et amplissimas Regni Poloniae Provincias, in quibus omnibus Conventus habebat; quam etiam alias plures difficultates superando, et negotia pertractando, quæ omnia ad ipsum tamquam ad Prælatum Ordinarium devolvebantur, et quæ ex natura sua mentem avocant ab his quæ Dei sunt, animum perturbant et inquietant, hominem pigrum et difficilem ad spiritualia reddunt, a contemplatione rerum cœlestium longe amoveant, ita ut vix cum magno conamine recolligi possit, præsertim vero si sunt continua, qualia hic; nihilominus tamen iste beatus Pater in tanta mentis serenitate, etiam his distractionibus implicatus, permanebat; ut indefessum orationis studium, cum continua exercitatione virtutum, numquam prætermitteret; spiritum suum semper contendens Deo præsentem exhibere. Sicut domi in cella inclusus, sic in omnibus itineribus suis, intus et foris, laborans et vacans, orans et negotians, in tantum erat spiritu in Deo immersus, ut plane videretur illi, quidquid erat in eo non solum cordis et corporis, verum et operis et temporis consecrasse. Vere sensit dixitque Christus Dominus, Quicumque fecerit et docuerit hic magnus vocabitur in regno cœlorum: Utrumque autem B. Ladislaus impigre executus, magnitudinis illius palmam obtinuit. Nunc quia satis clare supra declaravimus, eum omni virtutum genere instructum, excellentissimæ sanctitatis radios ubique locorum diffudisse, supremos regiminis gradus adiisse, summum perfectionis religiosæ culmen attigisse; restat declarandum, verbo, doctrina, scientia, concionibus, lucem eximiam pietatis, mentibus fidelium eundem virum sanctum et ferventem prædicatorum invexisse, errores tenebrarum infernalium

Nullis occupationibus et difficultatibus a recollectione interna distracti solitus,

F

Matth. 5.

A. VINCENT.
MORAVSKI.
prædicationes
utiles habet:

multum dissipasse, lumen divinæ cognitionis et flammam amoris accendisse.

99 Certum est quod ille vir sanctus tanto zelo Dei in dicendo fervebat, ut quasi alter Elias prodixisse videretur. Nulla prorsus flectebatur personarum acceptione, nulla adulatione mollebat; non popularis transversum rapiebat favor et opinio; sed juxta Prophetæ vocem, quasi plaustrum trituran, habens rostra serrantia, montes comminuit, et colles quasi pulverem posuit. Ex ejus concionibus prudens hauriebat, unde sapientior fieret; ibi bellator reperiebat, unde animi virtute roboraretur; inde Princeps accipiebat quemadmodum subditos sub æquitate justitiæ disponderet. Illius vita nullis obnoxia criminibus, irreprehensi mores, et optimum experimentum, concionibus magnam addebat auctoritatem. Venerabilis Doctor; nomen cum re possidens, præsentibus semper admonebat de timore divino, de conservando geminæ dilectionis vinculo, de obedientia Domini, sublimiorumque potestatum honore. Circuibat per vicos, castra, urbes et agros, et vitæ semina ubique largissime spargebat; vehementique animarum zelo accensus ubique discurrebat, omnemque requiem sibi prorsus voluit interdictam. Habuit scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum; docebatque filios Israel omnia legitima Dei. Tantaque fuit scientia et eruditio servi Dei, ut et gestus, et motus, et ipsa vox, sapientia plena videretur. Veritatem mente concipiebat, et toto eam habitu resonabat et ornatu: ut quidquid ageret, quidquid loqueretur, esset doctrina popularum. Irreprehensibilem esse, prudentem, doctorem, exemplum fidelium in verbo, in conversatione, attendere lectioni, exhortationi, et doctrinæ; facere opus Evangelistæ, ministerium suum implere: eloquia ejus casta, argentum et aurum igne examinatum, purgatum terra, probatum septuplum.

100 Et stupebant turbæ super doctrina ejus. Erat enim docens eos quasi potestatem habens, et non sicut scribæ. Rudibus hominibus seu carnalibus, plana atque communia, non summa atque ardua prædicabat, ne immensitate doctrinæ opprimerentur, potius quam erudirentur. Neque dumtaxat ætate provectos, sublimium rerum capaces erudiebat; sed etiam visitando Conventus sui Ordinis, villasque et pagos transeundo, pueros evocatos instituebat, docens eos quemadmodum se Cruce signarent, orationem Dominicam et Angelicam salutationem atque fidei Symbolum enuntiarent, Deum colerent et amarent, parentibus et proximis quibusque honorem haberent, et debita officia persolverent. Ex quibus omnibus constat, verbum ipsius fuisse lucernam pedibus fidelium, ipsum autem extitisse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege. Hinc omnes accipere disciplinam ejus et non pecuniam, doctrinam magis quam aurum eligere: melior enim erat illis sapientia cunctis opibus pretiosissimis, et omne desiderabile ei non poterat comparari. Erat autem in auditorum pectoribus efficax sermo ipsius, et doctrina salutaris fixit radices, ut profligatis vitiis, criminibus, et peccatis quibuscumque gravibus, non pauci ad vitæ emendationem sint reducti, et temperantiæ manus dederint. Carnalibus desideriis obedientes, castitati corpora sua consecraverunt; errore seducti, veritati sensum et rationem submisere; avaritia capti, largiendis eleemosynis liberales manus exhibere; invidia et ita obcæcati, cum proximo in gratiam rediere: multa bona ex ipsius prædicatione semper orta productaque fuere.

101 Maxime autem circa Christi Domini mortem et passionem expendendam, meditandam et contem-

plandam, quasi assiduus erat; et in tantum in ea recogitanda afficiebatur, ut multoties suspensus devotionis excessu, supra semetipsum raptus, et ultra humanum sensum aliquid sentiens, quid circa se tunc ageretur omnino ignoraret. Quo certe non modicum erat argumentum divinæ gratiæ et amoris præcipui, quod scilicet Deus præpotens suos amatores, licet adhuc periclitantes inter adversa vitæ præsentis discrimina, quantumvis eorum grossa sint et suapte natura terram versus nutantia corpora, per delectabiles raptus et in Deum ferventes animi recessus, divinæ gloriæ aliquatenus participes efficit. Unde ex ipsius pectore, pleno divino fervore, stimuli amoris divini exiliebant; quos ille concionibus suis, auribus auditorum inculcare, et eximiam caritatem Christi commendare satagebat. Ideo omnes conciones ab illo sanctissimo Crucis titulo, Jesus Nazarenus Rex Judæorum, incipere, et quasi a fonte inexhausto rivulos conceptuum decurrentes inde deducere, et in mentes populi præsentis invehere: omnibus suis sermonibus, titulum illum quasi aureum diadema præfigere, et omnia sua dicta ad illum finem dirigere, et egregio discursu applicare, miroque quodam modo memoriam Christi Domini passionis in omnibus suis concionibus includere, et ardenti affectu audientium præcordiis instillare. Plenæ sunt illius conciones salutari Christi Domini mortis continua recordatione et repetitione, abundantes insigni eruditione et valida exhortatione. Ex quibus facile concluditur virum sanctum, flamine cœlesti accensum, divini ignis calore æstuasse; illasque scintillas Christi amoris de camino conceptæ caritatis prosilisse, et in animos filiorum Dei descendentes, pectora ad compunctionem sæpius commovisse, et ad amorem Dei accendisse.

102 Erant præterea illi sancto viro, præter cœlitus collata dona ad prædicandum, a natura præcipuæ attributæ dotes, quibus ornatus, in schola recogitæ passionis Domini divinitus eruditus, verbi divini prædicator extitit eximius: qui spiritu fervido et eloquio suo totum quasi ad se populum pertrahebat, et in amore divino accendebat; a vitiis avocabat, in virtutibus erudiebat. Erant verba ipsius non inania, mundana, curiosa, et vana: erant virtute Spiritus Sancti plena, erant viscera cordis penetrantia. Erat vox et elocutio verborum Dei, non inflexa, mollis et ficta; sed realis, clara, fervida et devota; ita ut non solum vehementem in stuporem audientes converteret, et in vitiis obstinatorum corda efficaciam virtuosa ad meliorem frugem converteret; sed etiam vi quadam occulta in peccatis enutritos ad Deum redire cogeret, a consuetudine pessimorum deterreret, et viam justitiæ ingredi compelleret. Non solum etenim illum singularis divina gratia virum Apostolicum effecerat; sed et natura præconem excellentissimum formaverat. Latera firma, vox sonora, alta et tubalis; pectus latum, facie plena gratiarum, caput laboris patiens; inedia quidem et laboribus exhaustum, sed statura justa et eleganti condecoratum, etiam sui aspectu miram videntibus ingerens dilectionem. Quibus donis adornatus, facile affectum, quem intus concipiebat, exprimebat, imprimebatque cordibus audientium quod intendebat; ita ut facile in viros alteros converterentur. Spiritus enim ipsius, in illo camino passionis Dominicæ, in quo recogitanda totus erat; a scoria carnalium expurgatus, nihil eructare potuit, nisi divinum, nihil nisi saluti proficuum. Rem paucis. Fuit B. Ladislaus vir opere et sermone potens.

103 Ceterum conversatio ejus in cœlo fuit. Non habuit hic manentem civitatem, sed futuram inquirebat. Et cum sciret hanc esse vitam æternam, ut cognoscamus solum esse verum Deum, et quem ille misit

Jesum

D
in Passione
Christi ex-
pendenda pa-
titur excessum
mentis,

a titulo Crucis
Conciones
incipit

E

dotibus præ-
claris ad id
instructus:

F

etiam in
agris et vicis,

instruit rudes
et pueros:

profligat vitia:

*deditus con-
templationi,*

A Jesum Christam; contemplationem Dei, inter cetera virtutum exercitia colendam et frequentem assum- sit. Ad contemplandum quippe Creatorem suum et cognoscendum homo creatus est; ut ejus semper speciem quæreret, atque in soliditate ejus amoris habitaret. Sed homo sic recte a Deo conditus, ad laudandum se perpetuo; adhuc in Paradiso extra se per inobedientiam missus, mentis suæ locum (qui est Deus) perdidit; quia tenebrosis itineribus spiritus ejus ab inhabitatione veri luminis elongavit. At illuxerat Dominus in corde B. Ladislai, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei; cujus menti duo contemplationis excessus inhærebant, in intellectu unus, alter in affectu, unus in lumine, et alter in fervore; unus in cogitatione, et alter in devotione. Pius sane affectus, et pectus amore calens, et sanctæ devotionis infusio, et spiritus vehementi repletus zelo, contemplativam illam vitam degustabat, amabilem valde; cujus dulcedinem experiebatur, quæ super semetipsam animam rapit, cœlestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Sæpe igitur anima B. Ladislai, cum voluisset intelligere vel divina, vel Deum, vel seipsam, suasque

*intellectu et
affectu:*

B considerare virtutes; abstrahabat se ab omnibus corporis sensibus, quibus non adjuvabatur, nisi ad corporeas formas coloresque sentiendos; spiritu vero ac ratione se conspiciebat, meditatione autem atque contemplatione ad Deum ascendebat, Deus porro revelatione et sua inspiratione ad eum descendebat; et sic meditabatur in omnibus operibus Dei, et in factis manuum ejus exercebatur. Invisibilia enim Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciebantur; quia integre ac perfecte, juxta verbum Sapientis, Cor suum tradiderat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabatur; simulque votis omnibus studebat secundum Esaiam Prophetam, parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui: cui cum alio Propheta licebat dicere: Oculi mei semper ad Dominum, quia providebat in conspectu suo Dominum semper; quare accipiebat benedictionem a Domino et misericordiam a Deo salutari suo.

104 Visitabatur profecto frequenter a Domino nec unquam ignorabat tempus visitationis suæ. Nam in talibus contemplationibus sæpenumero amoris fervidi igne in dilectum suum Jesum accendebatur. Frequentissime solebat experiri hunc suavam entusiasmum: persæpe a terra in sublime elevabatur; a sensibus vero alienatus, jucunda colloquia cum Deo, velut amicus cum amico, consueverat habere. Consideratione æternæ patriæ de loco suo animus ipsius movebatur; quia derelictis infimis, in supremis cogitationibus ponebatur: per ardentem amorem invisibili sponso anima ejus conjungebatur, ejus desiderio mens ejus ardebat; et sicut nulla quæ in mundo sunt concupiscebat, ita præsentis vitæ longitudinem pœnam deputabat, exire festinabat, et amoris amplexu in cœlestis Sponsi visione requiescebat: nullam præsentis seculi consolationem recipiebat, sed ad illum, cujus desiderio ardebat, medullitus suspirabat, fervebat, anhelabat, anxietabatur. Vilis fuit ipsi sanitas sui corporis, quia confixus erat vulnere amoris. Clare testantur litterarum pervetusta monumenta, quibus hujus sancti viri vita concredita est, sæpenumero tempore orationis per extasim raptum fuisse, frequenterque intelligentia vivaci divinitus irradiata humanæ industriæ metas transcendisse, præsentium memoriam menti excidisse, et in peregrinum quemdam humanæque industriæ [ignotum] animi statim diviniæ operationis transfiguratione transisse, et in illa contemplatione ignem amoris vehementer exarsisse: utpote cor purum a

vitiis, liberum atque immune a peccatis; et ideo facile ad superiora levare potuisse, suaviterque, ut dictum est, per longas moras stupore et extasi suspensum detentum fuisse. Tales suspensiones, raptus, et ignes amoris divini ad extrema usque ipsum deduxerunt et consumpserunt, seculo subtraxerunt sed Deo in æternum victurum conjunxerunt. Merito hic beatus Pater dicere potuit illud Psalmistæ, Concaluit cor meum intra me et in meditatione mea exarsit ignis: ignis vero non alius nisi Deus, quem in corde semper gerebat, qui ignis consumens est. Et hæc hactenus de vita B. Ladislai. Finis vitæ ejus, morsque, et ea quæ inde secuta sunt calamum advocant.

CAPUT V.

Extasis in concione de passione Christi, inde ægritudo, obitus.

Vitæ transactæ pie sancteque finitæ præcipuum esse præmium mortem bonam, unanimis consensus Doctorum monet, imo Doctorum omnium lumen Divus Paulus manifeste idem declarat, cum ait; Nolite errare Fratres, Hæc enim homo metet quæ seminavit, et qui seminaverit in benedictionibus de benedictionibus et metet. Ille in benedictionibus seminat, qui dum vitæ hujus usura fruitur, sanctis et piis operibus occupatur; hic de benedictionibus metet, quia in hora mortis ad Patrem familias de vinea accersitus, meretur in catalogum benedictorum inscribi, et cœlesti mercede potiri, et de fonte æternæ benedictionis refici. Addo, non tantum morte præventos electos amicos suos Deus omnis benedictionis consuevit induere vestimento incorruptibili; sed ante mortem etiam, adhuc in vivis existentes, admirabili dilectionis suæ prærogativa et claritudinis singulari gloria eos prævenire, et in oculis hominum æternæ nobilitatis baltheo insignire pro more habet. Occurrit S. Nicolaus Tolentinas, qui sex ante obitum mensibus, singulis noctibus Angelicum concentum audivit, cujus suavitate cum jam Paradisi gaudia prægustaret, crebro illud Apostoli repetebat, Cupio dissolvi et esse cum Christo. S. Maria Magdalena, tum quoque S. Maria Ægyptiaca, duro multorum annorum transacto asperrimæ pœnitentiæ curriculo, in semotis ab hominum contubernio eremis, ab Angelis utraque meruerat, multo ante mortem suam, in sublime a terra sublevari, ad audiendas cœlestium incolarum suavissimas melodias.

107 S. Franciscus, dum Seraphicis desideriorum ardoribus sursum ageretur in Deum, et affectus compassiva teneritudine in eum transformaretur, cui ex caritate nimia crucifigi complacuit, quodam mane ante festum Exaltationis S. Crucis, in latere montis orans, vidit quasi speciem unius Seraphim, sex alas tam fulgidas quam ignitas habentem, de cœlorum sublimitate descendere, qui volatu celerimo ad aeris locum viro Dei propinquum perveniens, non solum alatus, sed et crucifixus apparuit; miroque quodam modo, manibus et pedibus laterique viri Dei stigmata impressit, et biennio ante mortem Christo per omnia similem effecit. Sunt et alia hujus rei plurima exempla, quam plurimos Sanctos revelata facie Domini gloriam speculantes, in eandem imaginem transformatos referentia. Imo ipse qui illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, Christus Jesus, ante obitum suum, in monte Thabor, cœlesti quadam methamorphosi transfiguratus, facie solis radios repræsentante, vestimentis autem suis albedine ad nivem proxime accedentibus, in oculis Apostolorum apparuit: facto illo insinuans, sanctorum hominum finem immensa claritatis gloria a Patre cœlesti decorandum; futurumque,

D
A. MONTES
MORUSSI

Psal. 38. 1

Galat. 6
ESancti adhuc
in hac vita
signis beati-
tudinis con-
decorantur,F
exemplo S.
Francisci
stigmatizati,et Christi in
Thabor trans-
figurati.

A. VINGEN.
MOJUSKI.

B. Ladislaus
peractis in
ordine fere
50 annis,

in Parasceve
Domini,

coram mag-
na multitu-
dine,

ascendens
cathedram
cum motu
singulari,

de passione
Christi per-
orat :

que, ut quicumque sancte et pie vitam tra-
duxerint, ultima vivendi tempora illustra et desi-
derabilia experiantur.

108 Tantum gratiæ beneficium nostro B. Ladislao
non fuit denegatum. Adiit possessionem hujus doni;
et jam morti proximus, futuræ beatitudinis mani-
festa in seipso agnovit documenta. Jam quadraginta
annos et novem menses in sancto Ordine compleve-
rat; illoque longo satis temporis intervallo, nulla re-
quie, a continuis laborum molestiis abstractus, omni
tempore continuis curis, vigiliis, difficultatibus, stu-
diis, lectionibus, piis et sanctis operibus addictus, ad
tempus vitæ ultimum laborioso cursu contendebat.
Semper in acie Dei, in via mandatorum ejus, in se-
mitis rectis justitiæ, gressus suos dirigebat, nec de-
clinabat ad dexteram aut sinistram; a cœpto sancti-
tatis itinere numquam dimovit pedes, neque ad
bravium currens alio convertit oculos, ab omnibus
se abstinens, donec ad præfixam perfectionis metam
perveniret et bravium acciperet. Deficiebant jam
corporis vires; senectutis debilitate fractæ, labori-
bus jam subeundis parum idoneæ videbantur: ille
tamen animi fortitudinem præseferre, et ad onera
sustinenda excitare sese assuefactus, haud abstinuit
a molestiis laborum revocari. Tandem Altissimus,
qui justus Judex est, coronam eidem redditurus, fi-
nem vitæ ejus adesse voluit: et in hoc seculo, servi
sui sanctitatem manifestari plebi suæ statuit, simul-
que in medio Ecclesiæ demonstrare, quam ardenti
caritate erga se incensus fuerit, et cultui nominis
sui fortiter invigilaverit. Res eo modo gesta.

109 Erat feria sexta Majoris hebdomadæ, Paras-
ceves vocant tempus deplorandæ Christi passioni et
morti, usu devoto Ecclesiæ, deputatum. B. Ladislaus
omni studio et compassionis affectu ad prædicandum
illud Christi pro nobis morientis eximium beneficium
seipsum armabat, studebatque omni ope more con-
sueti in devotissima contemplatione, ut ex cathedra
Christi passionis memoriam audientium animis in-
stillaret, ac ipsorum cordibus Christi crucifixi effi-
giem imprimeret. Satis exploratum erat universo
populo, illum virum sanctum Christi mortis recolendæ
operam adhibiturum: quare omni ex loco ingens
hominum concursus ad audiendum eum confluit.
Ex villis et oppidis, Varsaviæ proxime adjacentibus,
multa nobilium congregatio, plurima plebis turba,
civium quoque omnis ætatis multitudo templum im-
pleverat, ardenti omnes succensi desiderio, de ore
viri Sancti verbum Dei audiendi. Cum itaque suspensi
expectatione concionatoris expectarent desiderabi-
lem sermonem; nocte media, ut moris est, qua Do-
minicæ passionis mysteria serius pertractantur, di-
vinus hic prædicator (cum jam cor ejus compassivi
doloris gladius transverberasset) totus lugubris et
ingenti mœroris squalore indutus, facie præ inedia
et vigiliis extenuata, tristis et pallidus, profundis-
sima suspiria producens, cathedram ascendit, con-
cionemque suam sic exorsus est, ut luctum potius
draconum et struthionum assumere videretur, quam
oratorem verbi divini ageret: ita ut omnium audien-
tium corda subito mœrore, oculos fletu, viscera do-
lore, corpora stupore repleverit; gemereque sicut
turtures, imo potius spiritu fremere coegerit. Tota
ecclesia tunc singultibus, suspiriis, mœrore, tristi-
tia, repleta visa est: lacrymarum imbribus perfusa,
stimulis dolorum et amaritudine mœroris redunda-
bat. Videre enim erat prædicatorem illum totum in-
flammatum; audire vocem vehementem, sed lugu-
brem; intueri hominem, non hominem, sed Angelum
in suggestu; faciem senectute venerandam, sed la-
crymis irrigatam; vultum amabilem, sed scintillantem
dolore. Res prædicata erat Christi Domini Redemp-
toris nostri passio amarissima, ore illo Angelico

declamata, affectu amoroso exaggerata, gestu lugubri
demonstrata. O quis non fleret, si videret, si ades-
set, si audiret, si corde perciperet!

110 Perduravit hæc commotio flebilis, illo sic
prædicante, quousque dum nova mutatio, novaque
et ardentior commotio in populo audiente, sed multo
amplior et vehementior in prædicatore perorante,
supervenisset. Prædicator vero hic sanctus pergebat
in sermone suo, et processerat jam in enarranda
passione Dominica non modicam viam; sed jam jam-
que disponebatur ad stupendam transmutationem
suam, et magis ac magis in amore Jesu accendeba-
tur. Exiliebant scintillæ affectuum ignitorum, erum-
pebant flammulæ amorosæ compassionis, frequentes
singultus, suspiria gravia, ululatus multus; vox lin-
guæ hærebat, lacrymæ copiosæ decidebant. Intue-
batur populus diligenter vultum ejus, stupore ad
singulos motus ipsius majore et majore ipsum con-
trahente, qui quasi jam insensibilis reddebatur; sa-
xeaque etiam corda malleis verborum ejus vehemen-
tium confringebantur. At ubi ad illud punctum Do-
minicæ passionis devenisset, ubi rem cruoris plenam,
sanguinis innocentis Christi effusione rubentem,
crudelitate immani detestandam, flagellationem (in-
quam) Christi enarraturus erat; collocata jam in
adaptato loco columna, virgis, flagellis aculeatis,
catenis, ad flagellationis atrocitatem representan-
dam in oculis sibi positis, icone Christi jam denu-
data, columnæ alligata, ad crudelem flagellationem
adaptata; assumptis in manus suas crudelitatis in-
strumentis, conversis oculis in Christi imaginem
denudatam, columnæ alligatam, capite mœsto incli-
natam; flebili, vehementi, et atroci voce exclamare
incipiens: O Jesu, o Jesu, o Jesu mi dilecte! subito
toto corpore contremuit, lingua hæsit, cor affectu
vehementi compassivi doloris obrutum rigit: pro-
loqui amplius voluit, sed dolore oppressus amplius
non potuit, mœrore plenus et viribus destitutus.

111 Tunc jam ardentis ignis divini amoris, in
camino cordis sui succensi, flamma vehemens, con-
tineri intus non valens; tamquam e fornace, septu-
plum plusquam ante ardente, subito in tantum eru-
pit ad extra; ut ipsum visibiliter, coram illa tota
congregata multitudine, omnibus clare spectantibus,
viris et mulieribus, senibus et juvenibus, peccatori-
bus et justis, devotis et indevotis, in altum tolleret;
ita ut, cunctis videntibus, et præ novitate rei alias
inauditæ stupentibus, aliis alte exclamantibus Jesus,
Jesus, Jesus! aliis in terram cadentibus, aliis præ
stupore, timore, et rei novitate a sensibus quasi
alienatis; supra suggestum elevatus in aere pendulus
appareret. Stabat sublimis inter cœlum et terram,
nullo humani auxilii adminiculo subnixus, per exta-
sim sursum sublatus (aere ipso, loco solidi corporis,
ad ejus sustentandum corpus ministerium præbente)
quasi in cœlum vellet abire clare visus. Mansit sic
justo temporis spatio, nec fari amplius potuit in
languore positus, totusque in Deo immersus. O amo-
rem vere Seraphicum! qui cum præcordia viri san-
cti invasisset, quasi solo Domino potiri cupiens, mi-
nisteria linguæ compressit, et suis acquiescere af-
fectibus compulit. O pectus illud ignitum! quod
flamma cœlesti calefactum, respirationis beneficium
retinere in præcordiis videbatur. O cor erga dilec-
tum suum ea dilectionis commotum virtute, ut
[corpus] in sui potestatem abreptum sensibusque
destitutum, relinqueret!

112 Sic Deus Omnipotens mirabilis in Sanctis
suis, non solum in locis privatis et ab hominum
consortio segregatum, beatum servum suum fidelem
Ladislaum, talibus suis visitationibus divinis coho-
nestare dignatus est; sed etiam in loco ita publico
et eminenti, coram populosissima multitudine, ipso
die

et magis
continuo in-
flammat,

E
dum flagel-
lationem
Christi re-
præsentat,

F
apparet pen-
dulus in aere :

*Christi in
passione imi-
tator et ty-
pus factus,*

A die devotissimo suæ sacratissimæ passionis, eo tem-
pore quo Jesus Christus in fornace sui ardentissimi
amoris per passionis suæ acerbissimos cruciatus
consumptus est, servum suum quoque et verum imi-
torem B. Ladislaum arderi et aduri voluit. Et
sicut ille in monte Calvariæ, in ara Crucis subleva-
tus in altum a terra, spectante tota Jerosolyma; imo
toto populo gentis Judaicæ, qui convenerat illuc
secundum præceptum legis Mosaicæ pro festo cele-
berrimo Paschatis, passus est; sic B. Ladislaus in
ecclesia, in cathedra sursum erecta, Dominicam pas-
sionem prædicans, mysteria ejusdem passionis re-
præsentans, quo convenerat tota civitas Varsavien-
sis multaque nobilitas et plebs ex oppidis, pagis et
villis circum jacentibus ad audiendum talem prædi-
cationem, ad quam solet frequentior populus quam
alias convenire, in Metropoli Ducatus Mazoviæ,
Christo passo, eadem cogitatione armatus B. Ladi-
slaus, assimilatus fuit. Auditoribus illius concionis
admiratione captis succurrebat in mentem Christum
Dominum, tempore illo quo mortem subire nostri
causa dignatus est, velle servulum suum fidelem sui
similem reddere: et sicut ille inter cælum et terram
cruci affixus moriebatur, ita servum suum B. La-
dislaum a terra sublevatum inter cælum et terram
vi compassionis vehementer suspensum, Christi cru-
cifixi typum præseferre. Nonnullis etiam veniebat
in mentem, ibi cor hominis esse, ubi et thesaurus
suus sit reconditus; atque ideo B. Ladislaum sur-
sum sublevari, quod in cœlestibus esset cordis ejus
thesaurus, et super omnes dilectus animæ suæ spon-
sus Christus Jesus. Aliquibus vero ille conceptus
oriebatur, ignem sursum semper tendere, idque a
natura eidem attributum: ita B. Ladislaum, cœlesti
igne inflammatum, non potuisse in terris contineri;
sed flamma illa sursum tendente, eundem fortiter
elevari, et ad cælum tendere. Quibusdam videbatur,
sanctum virum, compassivi doloris æstu abreptum,
quasi ad Christi columnam voluisse accedere, et
dulciter alligatum suum dilectum amplecti, illiusque
corpori illatos ictus suo excipere. Omnes autem
Proceres, Clerus, nobiles, cives, simplicesque et la-
boriosi, quorum omnium ingens copia aderat in con-
cione illa, Deum in sancto viro laudare, communi
et pleno ore ac voce et consensu Sanctum deprædi-
care, amicum Dei vocare, dignumque esse, cujus
orationibus se omnes commendarent, et tam sancti
viri patrocinium exposcerent. Fama illius miraculi
cum sermonibus celebrari visa est, et in omnes re-
gni limites diffundi; plurimi ea re commoti, licet
C longe remoti, illius orationes exposcere, patrocinium
postulare, vota offerre, omnesque optata assequi, et
desideratam consolationis gustare dulcedinem cœ-
perunt.

113 Igitur lento motu ab aere descendens, sensit
se vehementi debilitate affectum; languore correp-
tus, delatus ad locum Fratribus ægrotantibus depu-
tatum, morbo corpus invadente, lecto decumbit; at-
que unius mensis spatio detentus infirmitatis ægrit-
tudine, rerum terrenarum contemptor et cœlestium
semper appetens, Sacramentis Ecclesiæ muniri, et
continua devotionis pietate occupari, et sine inter-
missione orare voluit. Humana jam relinquens, di-
vina pertractans, jam non terrenus sed cœlestis homo
videbatur. Tandem omnibus divinis adjumentis bene
munitus, et optime præparatus ac instructus, in in-
firmitate intensissima quam patiebatur, ferventissi-
mus prædicator, perfectus religiosus, homo Dei
timore plenus, sanctitatis veræ alumnus, religiosæ
perfectionis cultor præcipuus, de futuræ gloria
retributionis lætus et gaudens, spiritum Deo red-
didit, et diem ultimum vitæ suæ clausit, anno Do-
mini MDV die IV Maji; et ad illam requiem æternam,

præmium pro labore recepturus fidelis servus Dei,
uti bonus in vinea Domini operarius transiit, plenæ
messis manipulum, operum bonorum, virtutum, et
meritorum, secum cum exultatione deferens, in cœ-
lesti patria multam gratiam consecutus est a Deo
omnipotente; lugentibus obitum ejus, non solum
Fratribus tanto Patre orbatis, sed omnibus fere in-
colis civitatis suisque notis, et suam orbitatem
amare deplorantibus. Talis quidem exitus fuit vitæ
B. Ladislai, viri optimi et perfectissimi servi Dei,
qui sit benedictus in Sanctis suis.

CAPUT VI.

Sensus Sanctitatis ejus a morte relictus.

P Postquam naturæ solvit debitum B. Ladislaus,
tota civitas Varsaviensis motu subito icta, mœstum
non modico tenuit tempore silentium: vehementi
deinde capta desiderio illius [queriebatur] lucernam
civitatis suæ extinctam, lumen obscuratum; sidus
sanctitate vitæ lucidum, caligine mortalitatis invo-
lutum; radios ipsius tenebrosa nube obscuratos,
dolore premi universos, tam bono privari viro, sub-
latum decus et ornamentum, Ducatum Mazoviæ or-
batum celeberrimo incola. Jam vero, multos huma-
nitatem ipsius celebrasse, labores in prædicando Dei
verbo et ardentem zelum laudasse, multis in suis
gravissimis negotiis consilio, auxilio, patrocinio sub-
venisse; medicum animarum suarum obisse, omnes
seniores et juniores lacrymis obortis ploraverunt,
quod vir ille per omnia utilis et necessarius decessisset.
Virum optimum, de Ecclesia bene meritum, in Patro-
num civitatis Varsaviensis et totius Regni assumunt;
pacem precibus exposcunt, ut velut perpetuus Patro-
nus suorum semper sospitet progeniem. Intra breve
tempus, quantum tunc potuit apparatus fecit civi-
tas: sed multo majus morti decus publica fuit mœs-
titia, eo ante omnia insignis, quia omnia ætatis ho-
mines, ut parentem proprium eum luxerunt, quod
acer et zelosus salutis animarum promotus fuerit.
Quare omnis conditionis et generis hominum multi-
tudo mortui vestimenta tangere et deosculari; et, si
id minus præ multitudine ad loculum accedentium
liceret, a longe saltem corpus exanimatum intueri,
et aspectu illius mœstitiam de ipsius obitu concep-
tam, solari.

115 Tunc virgo quædam illustris, Palatinides Ma-
zoviæ, Ordinis Tertiæ Regulæ S. Francisci, in die
obitus viri sancti, aliquoties nitebatur pro anima de-
functi unum et aliud Pater noster dicere; non ta-
men ullo modo progredi potuit. Iterum atque iterum
eidem orationi recitandæ linguam et affectum accom-
modare voluit; et semper hæsit, nec ultra proce-
dere potuit: quoque magis pro anima ipsius orare
studuisset. eo majori impedimento se abstractam
fuisse affirmabat. Stupore defixa, cum in varias ani-
mi distraheretur sententias, cogitaretque quid rei
esset, se pro defuncto illo Patre Orationem Domi-
nicam dicere non potuisse; suggessit memoria menti
illius, virum sanctum non egere humano subsidio,
qui in patria cœlesti jam perfruatur æterno gaudio.
Tunc Virgo illa exclamavit, et in verba hæc affectu
ardenti prorupit: Agnosco, Pater sancte, te forte
peccatricis non indigere orationibus, sed te jam frui
æternæ beatitudinis felicitate: at ego tuis precibus
opus habeo, et ideo tuæ sanctitati me commendo.
Quæ verba cum intra me dicerem (referebat virgo
illa) invasit me subito, cum mea ingenti admira-
tione, tanta dulcedo et mira voluptas spiritus, sen-
sique refrigerium suavissimum, occurrente ex im-
proviso in memoriam tituli salutiferi Crucis decla-
matione, ab hoc Beato per multos annos prædicata,
Jesus Nazarenus Rex Judæorum, cum ea suavitate
qualem

A. VINCEN-
MORAVSKI

Ab omnibus
desletur,

E

et in Patro-
num optatur.

Quædam
nequens pro
eo orare,
F

impellitur ut
ipsi se com-
mendet.

cum vario
auditorum
motu:

hinc delatus
mense toto
ægrilat,

et extremis
munitus,

obit 4 Maji,
anno 1505.

A. VINCES.
MORAUSKI.

ante numquam habui, meque numquam habui meminini. Quo facto manifeste demonstrabatur, virum sanctum, contemplatione Christi Passionis et ipsius triumphalis tituli, magnæ sanctitatis apicem conscendisse, regnique cœlestis gloriam eadem vi adeptum et æternam lætitiā obtinuisse.

116 Paulo antequam naturæ concesserat, fama præveniens eum vitam cum morte commutasse vulgaverat, perveneratque nuntius ille immaturus ad aures ejusdam viri nobilis, qui uno milliari a civitate Varsaviensi distans, vehementi ægritudine detentus, exigua in spe trahebat animam. Hic ubi primum auribus concepit, beatum virum diem ultimam obiisse, tactus dolore intrinsecus; Doleo, inquit, meam patriam tam sancto viro orbatam: illius me commendo precibus, quem eximia sanctitate præditum credo fuisse, et cœlestibus illatum sedibus firmissimè teneo; precibusque humiliter pejo, velit mihi afflicto adjumentum ferre, et mihi amissam valetudinem restituere. Pater sancte, ora pro me indigno peccatore, et succurre jam jam morituro. Vix de ore hæc æger verba profudit, et ecce vim morbi a se repulsam persensit, sicut si onus a se gravissimum fuisset remotum, sub quo pressus animam agebat; statimque vires restitui sibi, et sanitatis virtutem ex integro recuperare, artus ad pristinum vigorem redire, et totum corpus convalescere cognovit. Surgit e lecto, plurimum de recuperata salute gavisus: utque se gratum beneficii tanti ostenderet, sine mora Varsaviam venit, sepulturam beati Patris Ladislai veneraturus, nuper sicut intellexerat sepulti. Conventum itaque adit, et ubinam locorum sit terræ mandatus sciscitatur. Respondetur illi, nondum ipsum ad ultimam periodum vitam deduxisse; sed tamen morti proximum esse, ad limenque sepulcri accedere. At ille, magnificans Deum in Sancto suo, quem adhuc in mortali existentem mobilitate tam sibi acceptum declarare dignatus est; quid secum actum fuerit, pandit: se videlicet infirmitatis gravi molestia oppressum, limen attigisse leti, jamque invidiæ mortis falce supposita cervici, Parcarum crudelitati aditum patefactum fuisse. Tunc se in arcto positum ad Ladislaum confugisse; illius, quem Deo semper acceptissimum esse sciebat, auxilium invocasse; votum sepulturam ejus se visitatum emisisse; et sic subito optatam sanitatem ejus patrocinio obtinuisse: et quia fama vulgo eum mortuum tradidisset, ad sepulcrum ipsius se venisse, votum factum persoluturum, ac promissis satisfactorum. Audientes Fratres referentem virum, rem admirati, sancti viri sanctitatem venerati sunt. Mirum quanta viro illi nobili hæc nuntianti fides fuerit, quamque ingens desiderium B. Ladislai apud populum universum, facta fide immortalitatis et sanctitatis auctum sit.

117 Annæ illustrissimæ feminae, Ducissæ Mazoviæ viduæ, pectus curis anxium doloris gladius pertransivit, cum mors beati Patris ad aures ejus delata est, quo se tunc maxime viduam et orbatam mulierem amare flevit ex recessu sui Patris. Referebat illa, verbis fluentes ex oculis lacrymas immiscens, seipsam quotiescumque in arduis quantumvis negotiis consilium ejus requireret, orationemque pro se fieri exposceret, semper prosperos in omnibus agnovisse successus, omniaque ex animi sententia sibi successisse, nunc vero ad Superos abeunte, plurimum suæ demptum felicitati, amisisse magistrum vitæ, ducem viæ, Patrem spiritualem, Angelum sui custodem, qui viam vitæ sibi demonstrabat: Ducatui quoque sublatum pretiosum thesaurum, et orbitatis numquam satis deplorandum illatum detrimentum. Seniores autem civitatis homines et parentes, quibus vita mortis confinio pro-

xime steterat, monere juniores filiosque suos, ut D annis succedentibus illis omnibus, quos futurum seculum illis desinentibus suppeditaturum esset, sancti viri vitæ integritatem referrent, simulque nuntiarent ut illius patrocinium ardentibus votis exposcerent; futurum ut in omnibus certam consequantur expectationem. Parentes quoque, maxime tempore illo quo in vita illorum extrema linea terminatur, in mandatis filiis suis relinquere et testamento cavere, ut et ipsi sancti viri memoriam conservarent, et generationi venturæ eandem conservandam traderent, et quasi jure hereditariæ possessionis, ipsius patrocinium invocandum et querendum posteritati relinquerent.

118 Multi quoque hac tempestate, tam piæ admonitionis avorum suorum in civitate præsertim Varsaviensi memores, mihi hanc historiam compilanti, id se a suis majoribus accepisse, asserebant. Præcipuus autem hujus rei relator erat famatus quidam vir Franciscus Seliga, ætate senili decrepitus, qui a patre suo ea admonitione se instructum fuisse aiebat: dicebatque se jam tertium esse incolam civitatis Varsaviensis, et se meminisse ad B. Ladislaum insignem semper fuisse devotionem, et mentibus inasitam de ejus sanctitate famam et inviolabilem opinionem. Eandem cantilenam, honesta quædam E matrona senio confecta, Catharina Badowska, depromebat, a suis parentibus dictam erga B. Ladislaum devotionem se habuisse, et omni tempore in suo pectore eam conservasse. Non diversam doctrinam de ore suorum prædecessorum, plurimis vitæ annis et honestis moribus abundans, boni nominis matrona, Balthasaris olim Giza consors, prædicabat, [aiebatque] accepisse se a majoribus suis, B. Ladislaum in ipsa concione sublimem a suggestu raptum, in ea extasi ab omnibus tunc præsentibus visum, post brevi tempore morte præventum, ex hoc mundo abiisse, magnum sui desiderium reliquisse, et sanctitatis vere insignia vestigia in omnium mentibus impressisse, ab omnibus ut Sanctum cultum fuisse, et a senioribus juventuti ejus memoriam, cultum et devotionem commendatam eo animo fuisse, ut illis in viam universæ carnis abeuntibus, aliis atque aliis in suum locum succedentibus, inter alia jure hereditatis obventura bona, memoriam quoque sancti viri, ut Patroni regni Poloni, perpetuo retinendam commendarent.

variis testibus probatur.

CAPUT VII.

Sepultura corporis, et hujus decreta solennis F elevatio.

Quamvis B. Ladislaus, dum adhuc in vivis esset, plurimis argumentis vitæ suæ sanctimoniam probaverit; Dominus Deus etiam virtutum delectatus varietate, multis per eum editis miraculis, ipsius optimam vivendi rationem illustraverit; morte insuper admirabili interveniente, eum ad cœlestia evocaverit, idque variis testimoniis demonstraverit; nihilominus Fratribus in conventu Varsaviensi pro tempore illo existentibus, visum est, virum illam magistrum humilitatis profundæ, nullo sepulcri sumptu pomposo exornare, aut certe præ aliis celsiori monumento honorare. Communem cum ceteris decernunt viro optimo sepulturam, terræ arenosæ visceribus inserunt corpus, illud, inquam, sancti Spiritus magnificum tabernaculum. Ceterum ut in posterum aliquando tam egregii viri monumentum ab aliis dignosceretur, superimposuerunt lapidem grandem tumulo ipsius, ut saltem illo indicio memoriæ sepulti viri consuleretur. Sepultus itaque fuit in ecclesia suorum Fratrum Minorum de Observantia, S. Annæ dicta, in civitate Varsaviensi, in medio chori, eo in loco

Sepelitur in medio chori, apposito grandi lapide.

morbundus
ejus necdum
mortui pa-
trocinium
implorans
sanatur:

memoriam
ejus cele-
brant Ducis-
sa Mazoviæ,

eandem se-
niores posteris
inculcasse,

A loco ubi lampas ante tabernaculum, in summo altari situm, sacrosantæ Eucharistiæ accensa, luminis fulgentes in honorem tanti Sacramenti spargit radios. Felicem locum, in quo tam pretiosa margarita condita fuit! O agrum benedictum, in quo thesaurus pretiosus mansit absconditus! Vere hortus erat, in quo lignum vitæ plantatum fuerat. Nam in corpusculo illo mansit ille, qui seipsum viam, veritatem, et vitam merito nuncupavit.

120 Longo temporis spatio, per annos videlicet sexaginta septem corpus illud beatum tenebroso telluris utero inclusum requievit, nullo alio, ex consensu Fratrum, adhibito honore publico: ardens tantummodo devotionis desiderium, in pectoribus fidelium relictum, et a majoribus posteritati multa pietate commendatum, beati viri memoriam fovebat. Nam ad locum sepulturæ ejus, cum accensis candelis homines veniebant, genibus flexis orabant, sepulcrum labiorum osculis et capitis profunda inclinatione tangebant, candelas lumine coruscantes afferebant; imagines partim de cera confectas, partim de argento elaboratas, partim pictorum coloribus efformatas, voti persolvendi gratia offerebant devote, miraculis identidem coruscantibus. Porro plurimi erant qui ad locum sepulcri accedentes in suis necessitatibus, consolationis beneficio delectati, domum revertebantur, vere beatum virum vitæque ejus sanctitatem communi voce deprædicantes, et beneficia sibi per eum (ut pie credebant) collata grato linguæ ministerio exaltantes. Arsit hujus devotionis fervor, et ea pietatis erga Beatum virum flamma luxit annis sexaginta septem, ab anno videlicet ipsius mortis MDV usque ad annum MDLXXII, nullo humano studio et labore eam promovente: solius Dei gratia et singulari providentia sanctitatem servi sui famamque ejus conservante, et frequentibus continuisque miraculis illustrante. Tandem placuit Altissimo, ex turbido et caliginoso loco, in serenam et tranquillam lucem, viri sancti ossa producere: neque deerat omnia suaviter disponendi occasio, quæ in hunc modum oblata fuisse, traditio antiquorum est.

121 Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Stanislaus Karnkowski, de quo illud usurpari potest sacrarum litterarum documentum, Ecce Sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum; templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio et excelsi parietes templi. Ille namque, sævientibus hæreseos procellis in regno Poloniæ, invictum robur animi opposuit; verbo, calamo, doctorum virorum ad eum finem adhibito consilio, pesti irruenti obviam ivit; in Comitibus Generalibus regni per multos annos hæreticis, confederationem non minus potenter quam audacter requirentibus, Jurium et libertatum Catholicarum [protector] in faciem restitit, murumque adamantinum se semper opponebat; et multum labenti fidei Catholicæ succurrit, cujus memoria sit in benedictionibus. Hic egerat Episcopum Curaviensem et Pomeraniæ; quo [munere] cum ingenti laude functus, et ad Metropolitanæ Gnesnensis Ecclesiæ regimen judicio potentissimi illius Principis Stephani Battorei Regis accersitus, Regni Primas, Primusque Princeps, Legatus natus, veri Speculatoris exercebat officium. Erat mos continuus optimo Pontifici, non in sumptuosissimis palatiis, quibus in suis civitatibus, oppidis et villis abundabat, commorandi; sed quocumque sese conferebat in monasteriis Fratrum Minorum de Observantia, fere omni tempore vitæ suæ habitandi, cum ipsis conversandi, convivendi, devotionibus utendi: [apud hos] suæ delitiæ, suæ voluptates, suæ dulcedines erant: quoniam miro dilectionis affectu, vereque paterno affectu huic Ordini alligatus erat.

Maji T. I

122 Anno igitur Domini MDLXXII Comitibus Regni Generalia celebrabantur, ad quæ hic Pontifex pro officio suo Senatorio invitatus, accessit; et pro more suo, ut præfertur, hospitio a Fratribus Minoribus Observantibus gratissime exceptus [apud eos] mansit, perque integrum Comitiorum tempus cum eisdem conversabatur. Accidit die certo Pontificem illum templum adire devotionis ergo, voluisseque, eundo per medium chorum Fratrum, ad altare majus accedere (erat enim vir hic multum orationibus instans, devotionibus invigilans, precibus ad Deum fundendis continuo vacans, ideoque ad monasteria Fratrum Observantium, quorum devotionibus delectabatur, inhabitanda festinans) eundo itaque subito incerto loco concidit in terram, nullo impulsus casu. Consurgens facile, obstupuit vehementer, causam nullam videns sui repentini casus. Arbitratus nihilominus vir prudentissimus, lapsum suum talem non vanum esse, nec sine dispositione divina cecidisse; Patres illius conventus ad se vocat; quid sibi acciderit enarrat; concidisse se in terra in tali loco, et inopinato casu gressum pedibus suis inhibitum; succurrere sibi in mentem id non frustra contigisse: edicerent qui locus ille, aut cujus sepulcrum lapide grandi desuper tectum conspiciatur. Respondent illi locum esse sepulturæ B. Ladislai, quondam conventus hujus Superioris et prædicatoris ferventissimi, multis miraculis a Domino Deo illustrati; locum illum summe observandum, ad quem etiam ex remotioribus locis magni populorum concursus fiunt, et plurima ad ejus intercessionem homines percipiunt beneficia. Intellexit optimus Pontifex terram illam sanctam esse, et in eo loco pretiosum thesaurum absconditum occultari, seque lapsu corporis sui moneri, velit curetque honestiori loco ossa sancti viri reponi.

123 Tum ad præsentem Patres illos conversus, vultu contracto dixit, illorum negligentiam dignam reprehensione, qui tam multo tempore, eo in loco tam pretiosum sui Ordinis thesaurum, decus religionis, Patronum tam pium, quasi sine honore detinent. Non se passurum amplius illis in tenebris ossa tam sancti viri delitescere; daturumque se operam, ut quam primum hæc lucerna ardens de sub modio proferatur, et super candelabrum ponatur. Ab eo itaque tempore optimus hic Præsul ossa Beati de pulvere illo sublevare satagebat, et ad tam pium opus terminandum magis accensus, ipsius B. Ladislai auxilia invocabat. Non erat inanis oratio ejus: etenim quodam tempore, per claram visionem visus est ei Beatus ipse Ladislaus, admonens voluntatis esse divinæ, ut ossa sua in honestiori loco et pro consolatione multorum aptiore, reponerentur. Addidit præterea indignum esse, in terra conculcari ea pedibus transeuntium, quæ Deus ipse clementissimus honorificare dignatur in cælo: quapropter curæ suæ sit, ut quam primum locum honestiorem et aptiorem sortirentur. Hic dictis sublimis factus disparuit. Episcopi piissimi cor, jam antea ea cogitatione armatum, magis inflammatur. [Itaque] non solam affectu jam ante concepto, sed magis revelatione confirmatus, et mandato Dei per servum suum B. Ladislaum adactus, omne studium, ad ossa viri beati sublevanda, et totum se convertit: ut cujus animam in cælesti patria æterni luminis participem factam cognovisset, ejusdem in terris ossa condigno loci honore dignaretur. Totam hujus rei seriem narrabat honesta quædam matrona, octogenaria et supra, Catharina Gnatowska, Varsaviensis incola, quæ referrebat omnia illa se percepisse ex marito suo, jam olim defuncto, qui Clericatus minorum Ordinum character insignitus, sublevationi B. Ladislai præsens aderat, et secretorum particeps præfati Præsidis fuerat.

D
ANNO DOMINI
MORAVIA
anno 1572
in Comitibus
dirigens ad
Patres Mi-
nores.

ex lapsu su-
pra sepul-
crum accipit
notitiam
B. Ladislai:

cupit elevari
corpus ejus:

F
a B. Ladislao
apparente
stimulatus,

honoratur
variis ana-
thematis:

Stanislaus
Karnkowski

Eccli. 50, 1.

ex Episcopo
Curaviensi
Archiepisco-
pus Gnesnen.

A. VINCENT.
MORAUSKI.
eo invitatur
2 Cardinales.

Adierant tempore illo duo Varsaviæ Purpurati Principes ac Patres, quos vulgo Cardinales Curia vocat; alter illorum Commendon, alter autem Vincentius Porticus nuncupatus; uterque in procuratione negotiorum Sedis Apostolicæ, ad Serenissimum Sigismundum Augustum, a latere Summi Pontificis Legati fuisse referuntur. Hos adiit devotissimus Antistes: oratione gravi totum negotium aperuit: Divinam voluntatem esse enarravit, ut servi sui dilecti sanctitas, debito cultu præventa a fidelibus, majori reverentia observetur, ossaque viri sancti de pulvere sublevata, sublimiori loco exposita, cœtui fidelium exhiberentur; illis se, auctoritate Sedis Apostolicæ subnixis, cupere ad opus tam egregium et celebre uti; qui pro innata sua pietate, suis ut conatibus velint operam navare, auctoritate qua multum pollebant, institit, et preces ardentes adhibuit. Respondent Purpurati Patres, placere sibi eam pietatem, nec se defuturos tam æquis et justis desideriis pollicentur. Sciscitantur et ipsi a Fratribus conventus illius Varsaviensis, diligentique inquisitionis examine, cognoscere intelligereque B. Ladislai veram sanctitatem, certis fideque publica probatis illustratam miraculis, satagunt; præbent assensum, et ossa Beati sublevanda decernunt. Licet autem huic operi loci Ordinarius, qui est Posnaniensis Episcopus, jure ipso jubente adhibendus fuisset; nihilominus tamen prædicto Illustrissimo Domino Stanislao Karnkowski, actum illum exercendum mandant; qui cœlitus ad ipsum exequendum designatus erat, per apparitionem eidem exhibitam per ipsum B. Ladislaum, voluntatem Dei aperientem; siquidem illum, veluti alterum Paulum, in terram decidentem lapsu illo monuerit. Ille autem qui agnoscens Dei digitum videbatur respondere, Domine, quid me vis facere? obsequentissimum se exhibuit mandatis. Igitur omnium votis, vocibusque et acclamationibus, decretum, ut taceret in hoc passu loci Ordinarius, latum, acceptatum, et communi consensu laudatum est.

CAPUT VIII.

Solennis corporis elevatio.

Quemadmodum B. Ladislaus, ad instar aliorum Sanctorum Dei electorum, dilectus Deo fuit et hominibus multum amabilis, sic etiam similem fecit illum Deus in gloria Sanctorum, et non tantum magnificavit eum in anima (uti pie credimus) in cœlesti patria, sed etiam in hac valle lacrymarum, corpus istius [honestavit] honore Sanctorum; ossa videlicet, licet ad instar ceterorum hominum corruptioni subjectorum eandem mortalitatis formam referentia, decenti loco, venerationi commodo, sublata de sub populi calcantis pulvere; et in sublimi sarcophago locatum glorificavit in conspectu Regum, Principum, Præsulum, Procerum; et jussit illi coram populo suo, et ostendit illi gloriam suam. Etenim sicut hunc B. Ladislaum, altissimus Dominus non alio tempore, quam sollemnissimo, devotissimo, et cunctis observabili, quo recolitur memoria Passionis suæ, vivum magnificavit, in sublime eum tollendo in conspectu totius populi, dum verba sacra profundens lacrymarum imbres faceret; sic mortuum, in telluris pulvere delitescens, non alio tempore levare inde mandavit, quam populosissimo et frequentissimo, plane in oculis Regni Poloniæ, in facie totius gentis suæ, et non suæ solummodo, sed quam plurium externorum. Plus dico, in conspectu Ecclesiæ, cum duo clarissima luminaria Varsaviæ simul stetissent, duo Purpurati Patres amplissimo Cardinalatus honore dignati, uterque a Summo Pastore et Vicario Christi missi, ejus per-

sonam gerentes, qui caput visibile Ecclesiæ, qui Dux supremus, qui Pater omnium, qui Deus terrestribus, si fas est dicere. Rem clarius refero.

126 Cum jam legati Sedis Apostolicæ optime perspectam rem haberent, sibi ab Illustrissimo Stanislao Karnkovo Cujaviensi Antistite propositam et expositam; cognovissentque pluribus argumentis sanctitatem eximiam beati Patris Ladislai; jamque in præfatum Præsulem ambo consensissent, ut ille et non alius, negotium sibi a Beato revelatum et a Deo commissum perageret, sepulcrum aperiret, sacras Reliquias quæreretur, colligeret, exportaret, inque loco alio honestiore collocaret; qua potissimum die id fieret, consilia habita sunt inter plures; res etiam ad Serenissimum Regem delata, ponderata est. Reperti sunt nonnulli, qui dicerent nocte potius quam die, secrete non publice, serata ecclesia, secluso populo tumultuante, idque ob gravissimas causas, ut illis tum videbatur, eo quod Generalis tunc agebatur conventus Regni. At e contra institerunt optimi quique, ut negotium tam sanctum, actus celeberrimus et in partibus his rarissimus, causa Dei et servi sui fidelis, in aperto non in abscondito, publice non privatim, adhibitis debitis solennitatum ceremoniis celebretur, et non leviter obiterve ad desideratum effectum res hæc deducatur, executionique voluntas Divina mandetur. Sic luceat lux ista coram hominibus, ut videant opera Sanctorum, ut glorificent Patrem nostrum qui est in cœlis, ut in Sanctis suis benedicatur Deus, ut dicat omnis natio et ætas ac sexus, O quam bonum est viro portare jugum ab adolescentia sua! vere nunc cognoscimus et viva experientia edocemur, quod servire Deo regnare est. Collaudata et acceptata est sententia posterior, uti ratio nobilior et utilior saluti communi.

127 Itaque quænam dies ad hoc commodior assignetur, consultatur. Dominica in Albis omnibus vel maxime arrisit: ut is qui cum Christo in die Parasceves, fornace ardentissimi ardoris et compassionis flammis adustus, in suo dilecto languescens defecit, ipsique Christo conformis factus est; in Octava suæ gloriosissimæ et triumphalis Resurrectionis, quodam modo de misera conditione corruptibilis, pro statu hoc, naturæ humanæ triumphans, de pulvere terræ resurgeret, et in honestiori loco depositus gloriosior multo fieret, suæque in cœlo gloriæ initia indiciaque monstraret. Placuit omnibus dies talis, quæ et actui conveniens, et viro sancto vitæque ipsius condigna esset, et quæ non longe abesset a tempore dieque mensis, transitus ipsius ex hoc mundo. Indicta igitur dies et assignata Dominica in Albis (quæ est Octava solennitatis solennitatum, Dominicæ videlicet Resurrectionis) voce prædicatoria in omnibus ecclesiis proclamatur: publica fit fama per civitatem vicinioraque loca; corda fidelium exhilarantur, desideria omnium accenduntur, animi ad tam insuetam solennitatem præparantur. In ipsa ergo die impigre, summo mane, etiam præveniendæ horas antelucanas, convenit omnis status, sexus, et dignitatis populus, certando de loco, non prioritatem sed commoditatem, non dignitatem sed proximitatem ejus spectando. Non pigebat devotam plebem festino celerique gressu properare, etiam signa antevertendo, et ad ecclesiam Patrum Bernardinorum accurrere: non tædebat gentem bonam, unam et alteram horam pluresve alias, in expectando actum sublevationis et conventum Magnatum, conterere.

128 Hora debita [adfuerunt] Serenissimus Rex Sigismundus Augustus, cum sua Serenissima sorore Anna Virgine devotissima; Eminentissimi Patres Purpurati, Principesque Sacræ Romanæ Ecclesiæ

ex consensu
2 Cardinalium,

decernitur
publica elevatio,

etque Dominica in Albis
facienda 14
Aprilis.

Coram Rege,
Cardinalibus,
Episcopis et
Principibus
ad Comitibus
evocatis,

Cardinales

Sollemnissimo
tempore in
Comitiis
regni,

A Cardinales Comendon et Vincentius Porticus, Sedis Apostolicæ Legati de latere; Illustrissimi et Reverendissimi Episcopi totius Regni Poloniæ; Abbates, Præpositi ceterique Prælati, quoquomodo ad conventum illum Comitalem Generalem regni pertinentes; Principes, Palatini, Castellani, Regni officiales, Nuntii terrestres et ceteri Senatores; Barones, Nobilitas et multitudo copiosa nimis, excedens capacitatem illius prægrandis ecclesiæ. Omnes hi videre, palpare, contemplari sancta ossa, cordibus accensis desiderabant; omnes provolvi sternique in terram, si fas esset, ut se Sancto commendarent, cupiebant. Omnibus ergo in unum congregatis, qui diu expectabantur; designatus operi exercendo Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Stanislaus Karnkowski, processit ad locum, Episcopali tiara redimitus, ceterisque Pontificalibus insignitus, cum Clero similiter candide splendente. Ad locum venientes, in terram prostrati, ceteris omnibus exemplo suo mandarunt similiter in terra hærare. Sacrosanctum Missæ sacrificium devotissimus Præsul de Spiritu sancto celebravit, interim musicis instrumentis concrepantibus, cantoribusque melodias suavissimas harmonice concinentibus. Post, invocata gratia Spiritus sancti per hymnum consuetum, suffragiis Beatæ Virginis Mariæ, et Sanctorum Dei impetrato auxilio, sepulturæ appropinquantur.

129 Lapidem prægrandem superimpositum amoveri jubet Antistes, qui, sine mora nec difficulter amctus, seponitur. Et ecce stupendum, oculis omnium intuentium novum expositum miraculum. Ossa nimirum sancta, in ipsa superficie terræ modico tantum pulvere conspersa, miro ordine composita cernuntur. Sic immediate sub lapide reperta, olim ante sexaginta duos annos profunde cum recenti corpore in terram defossa, mirantur omnes, miraculum agnoscunt, Deo gratias agunt; qui sicut beati viri sanctam animam, in supremam cælorum sublimatam regionem, gloria et honore coronavit: ita ossa ipsius de terræ visceribus, Angelorum ministerio, ad superficiem usque terræ levavit: insinuans, licet corpus ipsius sit resolutum in pulverem, pro conditione carnis corruptibilis; ossa tamen non in terræ tenebroso utero, sed in magnifico super terram erecto monumento, omnino esse reponenda, et in magna veneratione apud omnes habenda. Sublevata igitur ossa sancta de pulvere vino abluuntur, in arcam ligneam reponuntur, et in loco jam ad hoc debite præparato ad dextram majoris Altaris satis decenter et honeste collocantur. Multi infirmi accurrunt, de vino quo sancta abluta erant ossa modice sumunt, et sanantur, consolatione replentur, auxilio sublevantur, servum Dei Sanctum ubique depredicant, laudibus in cælum ferunt, devotionem ceterorum accendunt.

130 Omnibus rite peractis clauditur monumentum: lapsis ingens, in quo effigies B. Ladislai, totius corporis supine jacentis, sculpta conspicitur, monumento advolvitur: quæ adhuc cernitur, in summaque devotione populi et veneratione habetur. Desuper imago non exigua, a facie depicta ejusdem B. Ladislai, superposita est: in cujus capite, radiis a circulo adinstar solari in signum ipsius sanctitatis egredientibus, splendor Cœlicolam demonstrat. A latere vero, sepulcro astanti dextro, contiguum est altare, in quo sacrosanctum Missæ officium, singulis diebus celebratur a pluribus Sacerdotibus, ut plurimum ad instantiam eorum, qui voti solvendi ergo ad Beatum recurrunt. Conspiciuntur hic quasi sine numero, tam in tabula lignea cum icone Beati sepulcro superposita, quam in ipso altari eminenter consurgente, tabulæ aureæ et argenteæ non modicæ quantitatis, clenodia et imagines: tum quoque circumcirca ima-

gines e cera conflatæ, quæ omnes in signum rectorum beneficiorum et gratitudinis ergo appenduntur. Plurimi homines huc votorum solvendum gratia confluunt, plurimi optatis et desideriis suis potiuntur, et beneficia in anima et corpore, in bonis et fortuna referunt. Non pauci ab ipsomortis limine ad vitam revocantur; sicut ex libro nostro tertio, ubi miracula ex innumeris non pauca enumerabuntur, intelligi potest, quæ rite per testes fide dignos deducta, officiose approbata, suscepta et per Notarium auctoritate Apostolica institutum, ad hoc specialiter designatum atque assumptum, diligenter annotata sunt: quod facile ab omnibus, inferius intelligi potest. Multo tamen plura et quasi innumerabilia sunt alia, quam quæ hic referuntur; sed illa tantummodo hoc loco describuntur, quæ vel in Chronicis antiquis Provinciæ Polonæ annotata reperiuntur, vel quorum evidens notitia habetur. Reliquum est, ut salubri exhortatione mutua nos quoque omnes concitati, sæpius ad hunc servum Dei in nostris necessitatibus supplices accedamus; ut quemadmodum illi qui sublevationi aderant, Deum pleno affectu, in viro illo Beato laudaverunt; nos etiam procumbentes in genua, adoremus Dominum, in Sanctis suis mirabilem; et B. Ladislaum precibus flagitemus, velit patriæ nostræ, quæ eum genuit, pacem impartiri, Serenissimo Regi longam valetudinis prosperitatem, incolis a peste, fame et bello tutam libertatem et incolumitatem, civitati Varsaviensi felicitatem, omnibus afflictis consolationem, et denique cunctis in necessitatibus suis auxilium ejus implorantibus, optata beneficia impetrare a Deo auctore bonorum, qui sit benedictus in æternum.

CAPUT IX.

Testimonia Sixti V Papæ, Cardinalium et Archiepiscoporum Gnesnensium.

Principibus placuisse viris, non ultima laus est; imo ab illis præcipua merces virtuti debetur: boni et præclari viri per Principes ad supremos dignitatum gradus evehuntur, mali et improbi pœna afficiuntur. Possem hujus rei gratia multa in medium proferre exempla ethnicorum; verum homines erroribus involuti, in suis relinquantur delitescere tenebris: Christiano lectori magis ejusdem Religionis suggerenda rerum gestarum monumenta, quorum pleni Sacri et Ecclesiastici libri, in quibus videre licet quosdam ab ipso Deo, veluti Abraham et Davidem, viros juxta eor Domini laudari; alios ab ipsa sacra Scriptura dignis encomiis celebrari; nonnullos a scriptoribus rerum gestarum deprædicari. Præclare id officii genus, virtutem celebrandi, Annales Ecclesiastici, a nobilissimo auctore Cæsare Baronio in lucem editi, exequuntur: et libri illi, quos de Vitis Sanctorum inscripsit Laurentius Surius, eandem telam texere cognoscuntur. Liberum est adire fontes ipsos, et quantum voluerit unusquisque, pleno etiam ore potare: mihi a proposito ne transversum unguem discedendum. Beati Ladislai virtutes, multorum clarissimorum virorum scriptis celebratas et decantatas produco: nam hoc quoque illius sanctitatis non postremam laudem judico. A primo Ecclesiæ Principe et summo Pastore fiat initium. Siquidem et B. Antonio Patavino, ejusdem Ordinis Minorum S. Francisci, ab ore Summi Pontificis profusum, magni æstimatur testimonium, lectionibus Ecclesiasticis dicendis pro ejus festivitate accommodatum, quod sic habet: Dicendi sapientia et copia tantum profecit, tantamque sui admirationem commovit, ut eum Summus Pontifex aliquando concionantem audiens, Arcam Testamenti appellavit.

post Missæ
sacrificium

ossa B. Ladislai in superficie terræ reperta

ad dextram
majoris altaris collocantur:

apponitur
imago radiata,

cum multis
Anathematis:

miracula
rite approbantur.

B Ladislaus
a viris Præclarissimis
laudatur,

132 Nostri quoque Beati Ladislai a Pontifice itidimo laus et honorifica mentio, calamo ad posteritatem transmissa, legitur. Sixtus quintus hic erat, justitiæ cultor eximius, vitiis omnibus vehemens et impiger adversarius, virtutis et doctrinæ gloria plurimum delectatus. Illo viro ad apicem Pontificatus Summi evecto Varsaviæ, in Ecclesia Ordinis Minorum de Observantia, Confraternitatis S. Annæ matris B. V. Mariæ feliciter erigendæ factum erat initium. Ardens pietatis studium Serenissimæ Reginæ Poloniæ Annæ, Serenissimi Stephani Bathorei Regis consortis, fundamenta ejus ædificii spiritualis jecerat. Ad erigendos autem parietes, et ad perficiendam integram structuram suum studium et operam contulerant, item Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus Georgius Radzivillus, Cardinalis S. R. E. Episcopus Cracoviensis; et Joannes Demetrius Solikowski, Archiepiscopus Leopoliensis. Egerunt hi omnes apud Sedem Apostolicam, ut de novo erecta Confraternitas, sub titulo S. Annæ Mettertiae, Apostolicæ confirmationis robore stabiliretur, et accedente ad pietatem illorum auctoritate Summi Pontificis, in petra Sodalitatis devotæ magnifica structura locaretur. Piis conatibus non defuit pietas Pontificis: exhibitum est confirmationis diploma sub plumbo, cujus exordium tale est: Ex incumbentis nobis desuper Apostolicæ servitutis officio, etc. Datum Romæ apud S. Marcum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo octogesimo sexto, octavo Kalend. Octobr. Pontificatus nostri anno secundo. Registr. lib. 5. fol. 9. In quo quidem diplomate Sanctitas sua, inter cetera Ecclesiæ Varsaviensis Fratrum Minorum de Observantia præconia, illud quoque tribuit, quod corpore B. Ladislai ibidem requiescentesit insignis et celeberrima. Verba diplomatis ea sunt: Præterea cum oppidum Varsaviæ, Posnaniensis Diocesis, in quo generalia totius Regni Poloniæ Comitia haberi solent, venerandumque corpus B. Ladislai in ecclesia domus ejusdem S. Annæ ipsius oppidi dicti Ordinis reconditum est, celeberrimum sit et insigne, inibique dicta confraternitas canonice instituta reperiatur, etc. Magni viri, magnum Beati Ladislai sanctitatis illustrandæ testimonium! insigne civitati Varsaviensi inde attributum laudis encomium!

133 Proxima Apostolicæ auctoritatis Cardinalitia dignitas, a cujus magnifico splendore sumpsit B. Ladislai sanctitas satis splendidam lucem et luculentum veritatis testimonium. Duo erant Patres Purpurati, ut supra diximus, qui diligenti examine facto adhibitaque cura vigilanti, intellexerunt ex multorum sermonibus B. Ladislai sanctitatem fuisse eximiam, veram, sinceram et Deo placitam; miracula quoque non nisi cœlitus ad illustrandam illius sanctitatem facta audiverunt et admirati sunt; devotionem populi erga beatum virum collaudaverunt, ossa beati viri de pulvere sublevanda communi sententia sanxerunt, et actum sublevationis præsentia sua exornaverunt; et in omnibus fidelibus, prout sanctæ Sedis decebat Legatos, suo exemplo erga virum beatum devotionem ardentem magis accenderunt, et pietatem inflammaverunt; simulque mentem suam, a Spiritu sancto illustratam, et ad opus illud pium exercendum cœlesti commotam lumine, demonstrarunt, omnibus bonis Deum in B. Ladislao exaltantibus et devote laudantibus.

134 Episcopalis etiam dignitas in Ecclesia Catholica Romana in maxima æstimatione habita, B. Ladislao suum exhibuit favorem, et erga ipsius sanctitatem illustrandam subire voluit scribendi, compendiosum quidem, sed veritati maxime consentaneum, obsequium. Andreas Krycius, Cancellarius Reginalis, vir solertissimus et prudentissimus, postea Epi-

scopus Præmisiensis, ac demum Archiepiscopus Gnesnensis, homo nobilis, illaque ætate doctissimus et sapientissimus ab omnibus habitus, de B. Ladislao in hunc modum scriptis disseruit. Frater Ladislaus de Gelnow, Ordinis sancti Francisci de Observantia, mira sanctimonia vitæ præditus, doctrina et vitæ moribus clarus, puritate et innocentia adhuc a pueritia integer; jejuniis, vigiliis, et prædicationibus supra quam dici potest invictus; in observantia Religionis et cultu Dei, maxime Virginis Deiparæ sedulus in cujus laudem rhythmos et cantilenas complures edidit: in colloquio benignus et mitis, in reprehensione rigidus, in præfecturis religionis diligens, et cunctis exemplo fuit. In sacro Præparationis die ad populum concionem prædicans, cum ad flagellationem ejus venturus erat, visus ab omnibus publice ultra suggestum nullo adminiculo humano elevari, denique sensim deficere, veluti animo raptus loqui ulterius non potuisse. Unde mox languore correptus, ac mense uno lectulo decumbens, cum summa devotione et alacritate in mœrentium Fratrum manibus desiderium suum omnibus reliquit, et gloriosissime mortuus hoc in loco conditus est anno Salutis MDV. Ejus merita et sanctitatem Deus Opt. Max. manifestis et admirabilibus indiciis declarare et illustrare mox cœpit. Nam puella gravi morbo laborans, et cervical ejus sanguine ex naribus tinctum lavans, subito convaleuit. Dehinc puer quidam nobilis ab equo ictus, et confestim mortuus, flebili invocatione et voto parentum ad Beatum Ladislaum, stupentibus omnibus revixit. Alter item puer non minus insignis, morbo correptus, jamque penitus extinctus, vitæ restitutus est. Deinde puella in flumen delapsa, et vix post quatuor horas exanimis inventa, ex voto ad tumulum hunc allata, vitam recepit. Et alia infinita et innumerabilia beneficia præstantur his, qui auxilium beati Patris istius fidei animo implorant. Hæc tibi, lector, strictim, ne sis inscius, annotata, clarius ipse cognoscas tute, cum illum precibus et meritis aliquibus prosequi, et observare volueris. Hæc ille.

135 Non puto item prætereundum Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Stanislaum Karnkowski, itidem Archiepiscopum Gnesnensem, quem supra memoravimus. Hic B. Ladislai ossa e pulvere atque e visceribus terræ eruta, in editiore monumento honestiorique loco reposuit; lapidem grandem, effigie beati viri insignitum, eidem monumento admovit; luculenta oratione, ad populum habita, beatum esse proclamavit; omnesque ad honorem et venerationem illi exhibendam, tamquam fidei servo Dei et viro sancto, verbo et exemplo admonuit. Cujus quidem Archiepiscopi quicumque vitam, pie sancteque traductam, operaque ipsius litteris exarata, tum egregia pro Ecclesia Dei peracta negotia intellexerit; facile in eam deveniet cognitionem, fuisse hominem cœlestibus donis abunde instructum, et Deo auctore B. Ladislai sanctitatem honorasse, dictis, factis, et omni meliori modo exornasse, ossa sublevasse, et in decenti loco reposuisse; omniaque illa quæ erga B. Ladislaum exhibuit pietatis officia, a suprema sapientia perfecta fuisse; atque Spiritu sancto inflammante servum Dei, ab optimo Præsule ardenti devotionis affectu honoratum extitisse. Cernitur ad nostra usque tempora durans, B. Ladislai in lapide, monumento ejus apposito, exsculpta effigies. Caput ejusdem cingitur umbra circulari aurata, typum sanctitatis repræsentans. Versus porro additi sunt isti:

Ossa Ladislai tumulus tegit iste Beati:
Qui minime favit mundi nequam iniquitati,
Corregnat Sanctis, succurrit debilitati.

A

CAPUT X.

Testimonia Canoniorum et Senatorum Varsaviensium, Oppidi Gelnoviensis, et aliorum.

Ad majorem
rei certitudinem
Matth. 20

In ore duorum vel trium testium stare omne verbum, vulgo dicitur. Sed et ab illo, in quo Pater celestis omnes scientiarum posuit thesauros, Christo, prolatum tenemus memoria documentum. Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Inde orta est certa et nullo confinio falsitati proxima sententia, Vocem populi vocem esse Dei: multorum probatorum virorum dictum, esse veritatis certum testimonium; et ubi multa consilia, ibi salutem inveniri; ubi multa bonorum colloquia, ibi necessario veritatem produci; plurimorum prudentum consensum, divinae sententiae indicium dici vocarique. Hinc collige Beatum Ladislauum insigni sanctitate fulsisse in Ecclesia Dei, qui multorum ore Beatus, Sanctus, vir Dei acceptus, praedicatur. Et quamquam non sit contemnenda animorum consensu juncta vulgi opinio; spiritualium tamen personarum, Sacerdotumque divino cultui mancipatorum, quorum labia custodiunt veritatem, consensus in re aliqua, et vinculo unanimis concordiae copulata sententia, habet justum pondus auctoritatis, et ad conciliandam veritatem rebus per se decretis vim fortitudinis et roboris.

B

137 Non defuit hujusmodi testimonium sanctitatis beati Patris Ladislai illustrandae. Venerandum collegium Canoniorum Ecclesiae Collegiatae S. Joannis Baptistae Varsaviensis, noluit suam operam et devotionis studium erga B. Ladislauum aliorum pietate posterius esse; imo non nuda orationis serie, nec simplici verborum tenore, qui effusus ab ore una cum sonitu in nihilum redactus evanescit; sed litterarum monumentis, quorum vita longa capit aeternitatis apud posteritatem tempora, devotionis suae erga Beatum Ladislauum exhibuerunt manifestam significationem. Cum enim multorum annorum spatio, sanctitatis Beati Ladislai fama illustris radios suos in omnes partes diffunderet, partimque homines omnis aetatis et conditionis ad ejus sepulcrum confluerent; ibique suorum votorum, humilium supplicationum, ardentium desideriorum, felices effectus et prosperos eventus consequerentur; et non solum ii qui de propinquo veniebant loco, multa variaque beneficiorum genera ad monumentum ipsius perciperent, sed et alii in longinquis locis existentes, et ejusdem beati viri opem implorantes, optata beneficia assecuti gauderent; placuit visumque est Venerabili Collegio Canoniorum supra nominatorum, ad majorem Dei gloriam et ad augendam in populo erga virum Dei devotionem, testimonio publico, cui sigillum ipsius Capituli appositum, cum subscriptione, ut majorem astruerent fidem, ratam et gratam eam reddere et communire: quod equidem factum est accedente omnium consensu. Hujus tam egregii facti asservatur authenticum in archivio hujus Religionis, et in actis Consistorialibus praefati Collegii reperitur, datum anno Domini MDCCC die XIII Januarii. Cujus testimonii valorem plurimi aestimo: sunt namque in Collegio illo Canoniorum integri, pietate et doctrina conspicui; et (siquidem in ea Civitate Regni totius Generalia celebrantur Comitia, ipseque Serenissimus Rex cum sua tota Curia ibi solitam residentiam habet) genere, doctrina, rerum gerendarum dexteritate praecipui quique viri in illud Collegium adscribuntur assumunturque.

Testantur
Ladislai
sanctitatem

Canonici
Varsavien.

authenticum
scripto,
anno 1603
signato,

138 Non praetermittendum neque sicco calamo transeundum existimo Senatus totiusque civitatis Varsaviensis exhibitum testimonium, sanctitati B.

Ladislai scripto publico obsecutum. Habet civitas illa viros multos, ingenio et consilio validos, zelo Dei et erga fidem Catholicam forti constantia armatos, et a Deo sic incensos contra haereseos sectis infectos, ut nullum civitatis jure sinant gaudere, qui diversam in fide a Catholica Romana teneat opinionem. Senatus viris doctis et rerum variarum cognitione bene instructis abundat, pietatis amor et erga Religiosas personas innata quaedam benevolentia omnibus inhæret. Hi saepenumero agnoscentes patrocinium suae civitati per B. Ladislauum exhibitum, non solum particularibus personis, verum universitati populi totius (sicut inferius patebit) beneficia pluries praestita attestantes, ne forte ingratitude subirent notam, libenter in eam venerunt sententiam, ut publico scripto, sigillo suae civitatis munito, Patronum et Protectorem suum revererentur. Datum Varsaviae anno Domini MDCCIV, die XV Junii.

D
MORAV. RL.
Senatus et
civitas

anno 1604

139 Placet a publicis ad privata descendere. Descendentibus primum occurrit divini verbi praeferventissimus, R. P. Fabianus Orzeszkowski, praedicator eloquentissimus, vicinus B. Ladislai temporibus: qui cum multa a Fratribus, qui una cum beato viro in Ordine vixerant, de ipsius sanctitate certa argumenta cognovisset; et ab aliis piis hominibus, quibus cognitus erat, plurima de ejus immaculata vita comperisset; ea carmine rhythmico comprehensa, posteritati transmisit, tenore tali:

Fabianus
Orzesz-
kowski

E

D. O. M.

En Pater Sanctissimus jacet tumultus,
Qui parvo oppidulo Gelnow fuit natus:
Atque in Ecclesia rite baptizatus,
A suis parentibus Joannes vocatus,
Is puer in patria sua scholis datur,
Plus ceteris pluribus studens illustratur,
Tandem a parentibus Cracis destinatur,
Et in brevi tempore doctus comprobatur.
Hinc divino munere coepit meditari,
In aliquo Ordine volens monachari:
Mundi petulantiam coepit detestari,
Ad Minores transiit, eis commorari.
Ladislauus nomine ab iis vocatus,
Humilis et patiens, probe conversatus,
Custus ab infantia, omnibus et gratus,
Mox in Sacrificium fuit ordinatus,
Hic Mariae Virgini factus est devotus,
In cujus servitio ardens erat totus:
Ejus vivens gratia a probris semotus,
Coronam geniculans lacrymis perlatus.
Suscepit officium hic Praedicatoris:
Et, ne sit in scandalum, corpus terit loris:
Aequa lance vitia librans, vi auctoris
Formidabat neminem, jussu Redemptoris.
Injuncta officia laetanter obibat,
Solutus negotiis, mox templum adibat:
Peccatorum crimina gemens deplorabat,
Pusillos, ambiguos, fide roborabat.
Hic sermones plurimos scripsit festivos,
Edidit de Tempore et Dominicales,
Metro atque carmine, et quos legebamur,
Cum in Pabianicis scholis agebamur.
Fecit vir sanctissimus multas cantilenas,
De Christo, de Virgine, pias et amoenas:
Hic anno millesimo quingen. quinto stravit
Lectum, febris decubans, ad Christum migravit.
Mox coepit miraculis clarescere multis,
Variis languoribus, pueris, adultis,
Adest invocantibus vivis et defunctis:
Ad vitam hic revocat, salutem dat cunctis.
Cervical sanguineum cum puella tangit
Aegra Patris; illico tota sana surgit,

edito hoc
rhythmico
epitaphio

F
complectente
virtutes viri

et mortui
miracula
aliqua.

Hic

VITA B. LADISLAI MINOR. LIBER III.

A. VINCI
MORAUSEL.

Hic mortuos nobiles duos suscitavit,
Primum namque puerum, quem equus calcavit;
Et quamdam juvenulam, quæ quatuor horis.
Submersa in flumine, fuit vis doloris
Ipsius parentibus: levamen mœroris.
Capiunt ad tumulum, effectum dulcoris.
Et hoc Epitaphium Herus lectitavit
Porticus Vincentius, atque confirmavit,
Tamquam Apostolicus legendum dictavit,
Legentibus singula vera approbavit.

Franciscus
Gonzaga
Episcopus
Mantuanus,
etiam eum
laudat:

140 Mirabile vero est, quod olim Episcopus Mantuanus Franciscus Gonzaga, ex Ordine Fratrum Minorum de Observantia, ante Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum Minister, ad illius Episcopatus fastigium evectus, vir sanctitatis laude et miraculis eandem comprobantibus clarus (cujus nomen ut in Album Sanctorum referatur, ardens hoc seculo omnium bonorum desiderium, favor, et studium laboriose invigilat) editis quoque in lucem litterarum operibus insignis scriptor, in Chronico Seraphici Ordinis, Provinciæ Polonæ descriptionem instituens, facit mentionem B. Ladislai de Gelnow in conventu Varsaviensi tumulati; quamquam, re male intellecta et ex aliis referentibus imperfecte cognita, historiæ quidem veritatem retinet, sed rei seriem confundit. Duo namque ejusdem nominis erant, et uterque Ladislaus vocatus, uterque ejusdem Ordinis proles, uterque vitæ sanctimonia clarus. beatitudinis titulo insignitus. At origo diversa utrumque sejungebat: nam alter Ungarus Cracoviæ est sepultus, et miraculis illustratus: alter, de quo nobis sermo est, de oppido Gelnow, Varsaviæ mortuus, et in ecclesia Fratrum Minorum de Observantia monumento illatus requiescit. Prior ille, antequam Ordo horum Fratrum in regno Poloniæ conspectus est, Ordinis jugum portavit; noster B. Ladislaus, post introductos in regnum Fratres anno Domini MCCCCLIV, religionis sacræ habitum suscepit anno Domini MCCCCLXII. Ille fuit primus Guardianus conventus Cracoviensis noviter fundati; hic numquam Cracoviensem conventum gubernasse solum legitur. Tamen Reverendissimus ille Episcopus, cupiens ex animo vere describere nostrum B. Ladislaum, quædam illi tribuit, quæ sunt propria illius Beati, cujus ossa Cracoviensis tenet ecclesia; cetera vero sunt vera encomia nostri B. Ladislai Gelnovii, in ecclesia Varsaviensi quiescentis.

Gelnovienses
pro sigillo
assumunt
effigiem ejus:

C

141 Non semper etiam ingrata patria. Oppidum Gelnow, in quo primam lucem aspexit B. Ladislaus et primos infantiae peregit annos, singularem devotionem erga beatum virum gerit, vehementerque afficitur ad sectandum pietatem per domestici exempli lucem; et B. Ladislaum, veluti agri sui thesaurum, vineæ propriæ racemum, arboris nativæ fructum, oppidi sui quondam felicem incolam, os de ossibus suis et carnem de carne sua, Fratrem et vicinum suum, ardenti prosequitur amore. Ejus patrocinio se et sua subjiciunt omnia, multumque spei et fiduciæ collocant in meritis beati viri: cujus precibus oppidum suum continuo condant et consecrant. Non postremum hujus devotionis argumentum est, cives sigillum oppidi sui vetustum abolevisse, et pro stemmate novo effigiem B. Ladislai sumpsisse, eoque facto declarasse, non alium sibi cariorem Patronum et civitatis Protectorem fideliorum esse. Magnifici ac Generosi Domini Brzezinienses, oppidi illius hereditarii possessores, nequaquam patiuntur eripi sibi palmam a subditis in devotione exhibenda erga B. Ladislaum. Et sicut excellunt illos nobilitatis splendore et bonorum abundantia, ita pietatis et devotionis studio antecedere eos summa ope enituntur. Imaginem B. Ladislai, artificio eximiam, pictura venusta exornatam, magnitudine insigni, in templo

Domini
Brzezinski
imaginem ejus
exponunt.

suo parochiali erigi curaverunt; ad quam cultu debito prosequendem, plurima hominum turba convenit, et juxta devotionis mensuram etiam consolationis recepit gratiam.

142 Demum memoratu rem dignam existimo. Sub imagine B. Ladislai, in qua tabulæ voto promissæ affiguntur, hæc verba a multis annis scripta de eo leguntur. B. Ladislaus, vir evangelicæ perfectionis culmine nobilissimus, omnique ex parte in vita sua beatus, post multa humilitatis et abstinentiarum omniumque virtutum Ordini universo relicta specimina, post suavissimos in Deum frequenter extaticos recessus, post multos zelo honoris Dei et Catholicæ religionis exantlatos labores, plenus dierum spiritum cœlo reddidit anno Domini MDV die IV Maji. Ad extremum illud quoque omittendum non est, quod Reverendissimus Pater Frater Marcus Ulysiponensis, Episcopus Portuensis ex Ordine Minorum de Observantia assumptus, tertia patre Chronicorum libro 8, cap. 33, de hoc beato Italico idiomate scribit, quod sic habet Latine. Marsomi in Provincia Poloniæ ex hoc mundo abiit ardens illa et splens lucerna Fr. Ladislaus: qui valde clarus fuit mirabili sua doctrina et vitæ sanctitate, non absque miraculis. Fecit expositionem supra vetus ac novum Testamentum: scripsit versu in Magistrum sententiarum etc. Ita sane Marcus, Marsomi pro Warsavia haud recte scribens; non tamen Italice, ut putavit auctor (quamquam opus ejus Italice, Hispanice, et Gallice ab aliis redditum habeatur) sed Lusitanice: quo observato finio cum auctore hunc secundum librum, dicente quod hactenus de testimoniis, sanctitate vitæ B. Ladislai, a clarissimis viris exhibitis, satis sit dixisse.

Elogia ejus
sub tabula

et apud
Marcum
Ulyssiponen.

E

LIBER TERTIUS.

Miracula octoginta post obitum patrata.

CAPUT I.

Statim post obitum, mortui suscitati, moribundi alique sanati, pestis sublata.

Immensa Dei Majestas, interdum variis in rebus potentiae ac virtutis suæ magnitudinem ostendens, dum ea operatur quæ humanis ingeniis fieri posse non videntur, in admirationem homines convertit, et ob hoc hujusmodi res miraculorum nomen acceperunt; quibus Christiana Religio omni hominum memoria plurimum abundavit, ut doctissimi Alphonsus de Castro Ordinis Minorum Observantium, et post eum Robertus Bellarminus de notis ecclesiæ docent. Maxime tamen ad fidem Dei vere illustrandam miracula sunt edita, juxta illud Matthæi xx, Euntes prædicate Evangelium omni creaturæ, docentes; Appropinquavit regnum cœlorum, etc. Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos munde, dæmones ejicite, etc. Fiunt etiam miracula vera, non semper ad confirmandam fidem, sed interdum ad illustrandam vitæ Sanctorum probitatem. Etenim cum miracula fiunt ad gloriam alicujus Sancti demonstrandam, ostendunt, ipsum hominem Deo acceptum, multum posse pro mortalibus apud eum, ejusque auxilia in nostris necessitatibus efficacia esse. Porro qualis vita B. Ladislai servi Dei fidelissimi fuerit, quamque in conspectu Altissimi grata opera acceptaque extiterint, ipse Deus gloriosus mirabiliter impenseque fidelibus omnibus declaravit. Namque statim post felicem finem vitæ ejus, cum jam beatus servus Dei, carnis mole exutus, ad ea quæ præparavit Deus diligentibus se ineffabilia gaudia pervenisset; tot et tam præclara, evidentia et magnifica

Miracula
non solum
ad fidem ad-
struendam

F

sed etiam ad
Sanctorum
probitatem
ostendendam
exhibentur.

gnifica

A gnifica prodigia ipsius meritis et intercessionibus facta sunt, tot beneficia hominibus utriusque sexus, omnis status et conditionis ejus auxilium implorantibus divina bonitas clementer exhibuit, ut nullo pacto possit in tot portentis veritas ipsa denegari, quibus sanctitas B. Ladislai ita præ multis aliis Sanctis abundat, ut infinita donorum multitudo in ipso sedem fixisse agnoscat: quæ si omnia velis recenseri, præsens volumen in magnitudinem immensam augeri videretur. Nos in omnibus brevitati studere cupimus: et ideo ex omnibus, quæ nobis memoria rerum gestarum et veritas historiæ offert, præstantioribus electis, quæ ad oculum manifestant B. Ladislai sanctitatem, illa simpliciter referemus; cetera, ceu rem infinitam, omitemus. Conscribendis igitur miraculis (vita jam per Dei gratiam non infeliciter litteris digesta et conscripta) calamum applicamus. Tu qui mirabilis es in Sanctis tuis, o Deus omnipotens, fer opem scriptori: et qui magnam contulisti sanctitatis gratiam in B. Ladislao, multam largire virtutem studioso cultori.

B 144 Initium sumatur a primo illo, post ipsius felicem ex hoc mundo transitum ad meliorem vitam, exhibito prodigio. Nam cum jam gravi detentus infirmitate B. Ladislaus, præstolaretur mortis adventum; magis magisque ægritudinis languor debiles et effractos opprimebat artus: quibus alleviandis, et ut molliori sustentarentur lectisternio, acceperant Fratres mutuo duo cervicalia a Virgine quadam, Margarita dicta, Palatinide Mazoviæ, Tertii Ordinis sancti Francisci monacha, supponenda capiti beati Patris, ad mitigandum tantisper sævientis morbi furorem. Serviebant illi ad ultimam usque horam necessitati B. Ladislai: luctante vero cum morte natura, ut frequenter usu venire solet, sanguis de naribus beati viri manans, cruenta sui vestigia in illis cervicalibus reliquerat. Ubi autem vir sanctus naturæ debitum solvit, sine mora cervicalia prædictæ Virgini sunt reddita. Accepit illa in manus, sed dum vidit cruentata, naturali et tanto magis femineo horrore transfixa, subito a se removit. At vero alia Virgo, socia sua, Soror Catharina Swiderska dicta, devote ea in manus recepit; et ardenti [affectu] in beatum virum, quem vivum summo cultu uti Sanctum venerata erat, accensa, hilari fronte et promptis manibus, licet gravi morbo conflictata, lavit: confestimque a gravissima infirmitate illa, qua afficiebatur, libera et immunis facta, amissam recuperavit sanitatem; totoque corpore roborata et exultans, Deum laudare, viri sanctitatem deprædicare, et se felicem jactare devote cœpit.

C 145 Sed ecce pia invidia. Prædicta virgo Margarita Palatinides, stupore confusa, ex facto quod contigerat infirmæ Sorori, dolere cœpit, quod cruorem beati viri despexisset, invidereque felicitati Sororis tali invidia, quali David, benedictionibus divinis advertens domum Obededom repletam, ex inhabitante eam Arca Domini, deduci quantocius ipsam fecit in domum suam Regiam, anhelans toto pectore gratiis divinis abundare. Turbulentissimis siquidem tempestatibus internis, tumentibusque tentationum undis, præfata Sororis Margaritæ cymba conscientiae exigua jactabatur, assidue proxima periculo naufragii. Ideoque vehementer sollicita, ne in scopulos allisa, disrupta navi, pretiosas virtutum collectarum margaritas in profundo abyssi demergeret; provocata beneficio Sorori Catharinæ præstito, votum vovit, se adituram beati viri sepulcrum, et quinque accensas candelas oblaturam. Post votum emissum, fiduciam sibi certam in pectore oriri, liberam se nimirum fore ab omni salutis discrimine, præsensit. Flavere secundi venti, ubi primum satisfecit promissis: siluit mare, ventis et

procellis illis tentationum penitus extinctis; et ex turbida die serena et tranquilla lux rediit. Grata tanti beneficii, pluribus referebat gratiam sibi præstitam.

D 146 Etiam ex ipsis faucibus mortis B. Ladislai patrocinium eripere potuit illum, qui fato sublatus, inter homines hujus lucis usura frui desierat. Res sic se habet. Quidam Eques Polonus, in districtu Czerscensi, Matthias Piotrowski cognomento, fide certa et indubitata, largissimo etiam imbrey lacrymarum, de suis oculis manantium, narrationem suam comprobante, referebat, Filium suum, scilicet Stanislaum trimum (quæ ætas et puerilis innocentia oculis parentum gravissimum subministrabat dolorem) correptum fuisse periculosissima ægritudine, et ad extrema devenisse, animam exhalasse, inque manibus suis vitam finivisse; oculos, ut moris est, defuncti suis propriis digitis se clausisse; corpus exangue relictum deposuisse, et ad sepeliendum disposuisse: ceterum a corpusculo se jam recedente, ingentem dolorem præcordia sua et matris afflictæ penetrasse, lacrymas uberes prosiliisse, totam domum luctu et lugubri carmine resonasse. Tum in mentem, inquit, utrique nostrum venire, ut ad Sanctorum implorandam opem pro filii vita restituenda confugeremus. Placuit pium propositum. Igitur modo ad hunc Sanctum, modo ad illum, prout suggererat memoria et affectus, preces offerre, manus in cœlum levare, opem et auxilium poscere, supplicare, suspirare, orbitatem nostram deflere cœpinus: incassum tamen preces nostras sensimus abire. Tandem uxor satis mœsta, Eia, inquit, o marite, insignis fama de sanctitate B. Ladislai, nuper defuncti, passim ab omnibus divulgata, hortatur mentem meam, ut illius exposcamus in hac nostra tribulatione patrocinium. Mens exhilarata mariti, animus plenus fiducia, in sanctum virum totus effunditur. Ambo igitur in genua provoluti, ardentem ad Beatum ore devoto fundunt orationem. Additur precibus votum, seipsos una cum filiolo, ad ejus sepulcrum venerandum, peregrinationem suscepturos, et cum digno munere illud exornaturos. Ponderus suum habere verba, et beati viri intercessio morte fortior agnita est. Rediit puer ad vitam, morti eripitur præda! voto emisso cordis palpitantis motus consurgere, oculos aperire, et tandem verba ad parentes profundere cœpit ille, qui vita defunctus, mortis resectus falce ceciderat. Ingens gaudium, lætitia, tripudium. Votum per ipsos expletum anno Domini MDXIV, et res facta ad notitiam omnium perlata, B. Ladislai sanctitatem illustravit.

E 147 Non tantum hoc hominibus a natura inditum est, ut quorum semel experti sunt benevolentiam, ad eos in suis necessitatibus iterum atque iterum recurrant; sed brutis quoque animalibus illud commune, et semel cognita pinguia repetant pascua. Ejusdem viri nobilis supradicti filia, in similis fere infirmitatis conjecta erat periculum: invaserat etenim eam ea vis et rabies morbi, ut semel in lectum dejectam nullatenus dimitteret; imo virus suum magis ac magis intendens, jam jam animam agere cogeret. Commoti vehementi periculo natæ suæ parentes, agnitam requirunt medicinam: ad fontem, de quo nuper consolationis hauserant aquam, filioque defuncto ad vitam revocando bibendam propinaverant, perque ipsum vivum recuperaverant, quantocius properantes, Beatum videlicet Ladislaum, ut iterum rivos benedictionis defluentes demittat cœlitus, rogant: filiæ sanitatem vitamque impetret, ægritudini subjectam adolescentulam incolumitati restituat, qui nuper dignatus est defunctum filium, jamque a morte absorptum, vivum afflictis parentibus reddere: sese beneficii accepti futuros memores, ad sepulcrum

Mortuus ad vitam revocatur

cervical tentum sanguine B. Ladislai ægram sanat:

alia voto facto tentationibus liberatur.

Sanantur moribunda puella una

A. VINCENT
MORAUSKI.

ipsius deducturos filiam, et cum eadem Patrone suo gratias peracturos. Adfuit auxilio B. Ladislaus. Convaluit subito puella, e lecto surrexit, et sana facta est : quam parentes, ut polliciti sunt, ad sepulcrum Beati deduxerunt.

et altera :

148 Insignis cujusdam viri civis Varsaviensis filia, quam sui parentes in intimis habebant, gravi letalique morbo decumbebat. Adhibiti medici consiliis suis nihil proderant : medicinæ propinatae, varique modi juvandi puellam, nihil faciebant. Properabat illa ad vitæ terminum, vi morbi et vigiliis continuis tota exhausta, ita ut nihil præter cutem et ossa remaneret, et spiritum jam ageret. Pater ipsius, in extremis jam carissimam filiam cernens, desperata penitus ejus valetudine; jamque mortî proximam prænoscens, ne angustias morientis videre cogereetur, domo, flens et cordis dolore tactus intrinsecus, exivit. At pedem domo efferens, mœrens uxori suæ innuit, voto filiulam moribundam ad sepulcrum B. Ladislai obstringat, ut ipsi quemadmodum plurimis opem ferre dignetur. Ipse interim in maximo tædio et mœrore vehementi, ad proximam ecclesiam Parochialem S. Joannis Baptistæ, Deum supplex pro filia deprecaturus, divertit, seseque in orationem prostratus dedit. Res dictu mira!

B Cum mater a marito instructa votum fecisset, virus morbi, veluti ignis aqua, extinctum est : cessarunt vehementes anhelitus, calor refriguit, membra flaccida vigorata sunt. Prima vox elinguis puellæ fuit petentis cibum, uti fame confectæ. Ad præparata cibaria viribus propriis de lecto surrexit, sine alterius adminiculo ad mensam accessit, et inde ad stratum redire renuit. Afflictus pater, ad mortuam filiam ire ab oratione renuens; cum intellexisset domum suam misericordiis Domini repletam, gaudens reversus, filiam jam bene sanam reperit : et post, sine dilatione, ad sepulcrum B. Ladislai votum devotissime cum uxore et filia exolvit.

149 Misericordiæ Domini, qui afflictis per Sanctos suos succurrere non dedignatur, invocantibus eum. Attende quid in suburbio Varsaviensi cunctis vulgatissimum acciderit. Honesta quædam matrona, boni nominis ac famæ inculpatæ mulier, die quodam festo e domo sua egressa, ad ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, in qua B. Ladislai venerabile recumbit corpus, ivit concionem auditura. Hæc recedens a domo, unicam filiam ætate quinquennium reliquit. Itaque matre illa audiendis divinis eloquiis in templo occupata, puella levitate puerili ducta, feli domestica colludebat inanique oblectabatur lusu. Elapsa de manibus puellæ felis, fugam in hortum domui contiguum arripuit. Puella eam insecuta, dum incaute persequitur bestiam, ignara imminentis periculi, in fossam profundam, aquis repletam, quam facile felis transiit, incidit : et quoniam nemo erat qui periculi spectator esset, destituta omni auxilio, aquis suffocata, vitam perdidit, mortem invenit. Reversa domum mater, nil mali suspicans, ubi non invenit filiulam, vehementer territa, nomen ejus inclamare, in omnibus locis quærere, a vicinis sciscitari, omnia loca scrutari anxia cœpit. Cumque intelligeret a nemine visam in locis publicis, ipsamque minime comparere infra spatium quatuor horarum cerneret; subiit sibi in mentem in fossam illam inspicere. Accurrit, inspicit, inquit : et ecce triste spectaculum : comparet in aquis infantula suffocata; extrahitur, in arida jacet, rivulis aquarum ex se profluentibus. Mater in lacrymas resoluta, vociferare, suum infortunium incusare, crines capitis lacerare, plangere, ejulare cœpit, et nullam consolationem admittere. Tandem in se reversa ad Deum auctorem vitæ confugere, B. Ladislai opem implorare, vota ad ejus visitandum sepul-

submersa
puella vitæ
restituitur :

crum emittere satagit; velit orbitati suæ non deesse D qui multorum favere dignatus est precibus. Vix vota emissa finierat : ecce tibi puella, quatuor horis in aquis delitescens submersa, motu sui corpusculi, quasi e gravi morbo evigilans, vivere se post mortem perpessam demonstrat : spiritu vitali plena, e loco propria virtute consurgit; matrem alloquitur, viva, sana, integra conspicitur, omnibus cum matre tum gaudentibus tum stupentibus, et miraculum admirantibus ac prædicantibus; matre præsertim præ nimia lætitia flente, indignam se tanto beneficio contestante, et erga B. Ladislaum omnia gratitudinis beneficia et officia, voce, devotione, rei factæ enarratione, exhibente. Hæc omnia præfata matrona Fratribus Minoribus, cum summa devotione et conscientia attestazione, filiam etiam miraculose resuscitatam præsentans referebat; votumque illis adiutoribus cum hymno Te Deum laudamus, exolvit.

150 Eodem anno MDCIV quo vel maxime in R. Ladislaum devotio populi excreverat, propter creberrima miracula, quæ Deus præpotens, honorare volens servum suum B. Ladislaum, fieri permittere dignabatur; et aliud non minus stupendum accidit. Generosus Dominus Joannes Psarki, Notarius districtus Sochacoviensis, publica recognitione testatus est, in domo sua admiratione dignum prodigium factum. Fuisse sibi videlicet filium, cui ex baptismo Stanislaus nomen obtigerat, in deliciis habitum, magnæ expectationis et optimæ indolis adolescentulum jam quintum annum annu agentem, quem flos gracilis ætatis illius mire exornabat. Hic equis supra modum delectatus, sæpius stabula intrabat, et sabbato hebdomadæ sanctæ, quo mysteria Dominicæ Resurrectionis a cunctis fidelibus serenis mentibus celebrari incipiunt, ab equo sufferrato adeo forti ictu percussus est, ut in eodem loco, in quem supinus ab ictu ceciderat, spiritum et vitam simul profuderit. Certus pater factus de infelici casu interempti filii, vehementi percussus dolore, accurrit, corpus assumit, perscrutatur spiritum, sed frustra. Obiisse illum animadvertit, et nullam sibi subesse spem aliam præter Deum, nullaque humana ope posse defunctum suscitari filium. In montes igitur levat oculos suos, unde veniat auxilium sibi. B. Ladislaus venit sibi in memoriam. Eum ergo voce lugubri compellat : O vir, inquit, beatissime, cujus sanctitatem multis Deus manifestat miraculis, mei quoque capiat te misratio : succurre misero mihi : filium, quem infortunii casus terræ allisit et morti adjudicavit, tu redde vitæ et patri mœrenti. Plus valeat sanctitatis tuæ oratio apud Deum, quam mortis crudelitas in pueri corpusculo. Si te adjuvante F filium vitæ restitutum obtinero, memor beneficii præstiti, ad tuum sepulcrum provolutus gratias persolvam congruas, filium quoque tuo patrocinio a mortis tyrannide ereptum eo loci ducam, et tuum beneficium in medio ecclesiæ clara voce proferam. Pulsanti aperta janua, et precibus concessus locus est. Filius qui erat mortuus, tamquam a gravi somno solutus, ad vitam reversus, in pedibus stetit : caput, solea equi conquassatum et gravi vulnere confossum, ad pristinum statum rediit; et dolore abscedente sanitas integra venit. Factum miraculum erat istud anno Domini MDCIV, et relatum annotatumque fideliter per Fratres illius conventus, quibus prædictus Dominus Psarki, tam integre sibi et filio suo præstitum beneficium, gratus et memor retulisse scribitur.

puer equi
solea ictus
resuscitatur.

151 Mira fuerant quæ jam diximus, sed non minus miranda quæ sequuntur. Cum calamitosum cœlum pestiferum aerem circumcirca oram Varsaviensem causasset, ita ut lues epidemica populum crudeliter

pestilentia
Varsaviæ
sæviens

A crudeliter infestaret, ingravescente indies cœlo, grave tempus, pestilens annus fuit iste MDXXII. Contagio illa fere in omnibus domibus civitatis Varsaviensis vulgabat morbos et mortes: infecti plurimi civium; juvenilis fere omnis ætas, mulierum major pars sublata fuit. Hinc secuta est fames, cum nemo in forum res ad victum necessarias auderet inferre, obstante Superiorum mandato, ne contagione pestifera laboriosi rustici affecti, eandem inferrent in suas villas. Cum ergo sævitia pestilentiae et famis rabies utraque junctis manibus per civitatem illam grassaretur, obviam quemque hæc vel illa interficiens (non enim facile erat alimenta ad sustentandam vitam, in tantis periculis sitam, procurare) quædam mulier, assumptis secum duobus filiis, latrante stomacho et pene deficiente præ fame, glandinis ferali fructu consulere vitæ suæ, opemque illi ferre statuit. In propinquam itaque silvam de civitate egressa abiit: ecce revertentibus illis domum visio quædam admirabilis oculis eorum objecta, eos stupore et admiratione in loco uno defixit. Vidit namque illa mulier cum suis pueris, circa Vistulæ ripam versus ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, quemdam arcum cœlestem, fulgore admirabili micantem; in ejusque medio sedentem velut Judicem, aspectu et majestate terribilem, cui plurimæ Angelorum cohortes hinc inde astarent, ad omne præstandum obsequium expeditæ. Cumque sic omnes simul, sine terrore ullo, intuerentur visui suo oblatam majestatem; viderunt in aere quemdam Fratrem Minorum, flexo poplite et manibus extensis orantem judicem: vox siquidem nulla audiebatur, labia tantummodo moveri et aperiri cernebantur. A visione hac magnifica terribile aliud spectaculum oculos ipsorum evocavit: comparuere namque majoris horroris vestigia: draco teterrimus ingentis magnitudinis, bestia immanis et nimium formidabilis, ex alia parte Vistulæ fluvii ad villam Praga dictam apparuit, tortuoso suo situ videbatur velle cingere civitatem, ore suo flammam igniferam versus civitatem rapido spiritu evomebat. Res visu fuerat terribilis, et horrenda stupore et horrore pariter et admiratione: adhæc visa, defixa mulier, tremebunda cum pueris, immobilis stabat.

152 Interim supervenit vir quidam, senectute gravis, artis sutoriæ cultor, qui etiam eandem ob causam versus silvam iter faciebat, ut glandini famem se prementem arceret. Hunc ut primum vidit mulier, C verbis eum retinuit, sistereque paulisper rogavit, inquiens, Eia amice siste gradum, et nobiscum mirari incipe, quæ Deus noster peccatoribus revelare dignatus est. Leva oculos, intueri cœlum, considera opera Dei admiranda. Fige intuitum super Vistulam; quæ supra agantur ex opposito claustrum Patrum Bernardinorum, Minorum nempe Observantium: Videsne hanc grandem visionem? Respondit ille, nil horum penitus se videre, nilque novi cernere. Oremus inquit mulier, ut Dominus dignetur, eadem quæ ego video tibi quoque revelare, et obtutus tuos ad spectanda hæc mirabilia aperire. Procidentibus illis simul in genua omnibus, et Pater noster etc. simpliciter orantibus, aperti sunt oculi viri illius; et tunc demum se perspicue asseruit videre visionem grandem illam. Sic illis omnibus spectantibus; et quasi in raptu quodam existentibus, Draco ille teterrimus, bellua fœtida, crepuit medius cum fragore, sonituque prolato per aera, veluti si fulminea machina exploderetur. Insonuit quoque vox per aeris regiones diffusa; delapsa a magnifica gloria, Is qui orat Judicem, est magnus Dominus coram Deo omnipotente: Varsavia, sis grata. Postea visio illa tota disparuit, et ab illo tempore, pace et salute a præpotente Deo impetrata, cessavit sævire morbus epi-

Maji T. I.

et cœlestem
vocem su-
blata.

demiae, infecta morbis corpora saniora esse ceperunt, pestilentiae virus sublatum, rabies extincta, et quasi post vehementem grandinem serenitas, sanitas successit. Multa alia facta sunt prodigia statim post decessum B. Ladislai, quibus ejus succursus humanæ infirmitati monstrabantur. Sed, ut dixi, selectiora elegi, prætermisissis nonnullis; ad recentiora, testibus in judicio approbata et acceptata, cursum dirigo, caputque hoc primum claudio.

CAPUT II.

Miracula X ab anno MDCXIII ad annum MDCXXIII patrata.

Quamvis numquam, per octoginta prope annos, cessarent fieri miracula ad sepulcrum B. Ladislai, illaque stupenda, sicut a certis hominibus senio confectis intellexi; quod meritis ipsius plurimi sunt mortui resuscitati, plures cæci illuminati, claudi rectificati, infirmi variis doloribus ad pristinam sanitatem deducti, morbo comitali vexati ab eo penitus liberati, paralytici sanati, pestes sedatae, aliaque innumera incommoda sublata: tamen quia hæc litteris exarare, posteritati que et memoriæ sempiternæ nemo mandare curavit, ideo omnia quasi sepulta oblivioni data sunt. Argumentum veritatis hoc firmum est, quod numquam devotio, numquam interruptus est recursus ad sepulcrum ejus, et populi universi continua devotio; sed continuatae gratiæ et consolationes, auxilia ab hoc Beato petentium. Hoc nostro seculo, cum jam accuratior diligentia et cura circa miracula, quæ fiunt, investiganda haberi cœpit, primum illud occurrit, quod accidit Catharinæ, Luskowska a prioris mariti cognomine, qui e vita excessit, dictæ, nuper matrimonio iterum junctæ, et Golianowska appellatæ.

194 Hæc molestissimo juxta ac gravissimo oculorum dolore affecta, plurimo sumptu a professoribus artis medicæ quæsivit remedia, oleum tamen et operam perdebat, asinum tundere visa; et quo diligentiori studio requirebat, eo vehementiori dolore oppressa; proximam cæcitati cladem subire debuit. Sic male affectam visitavit Confessarius suus, afflictæ solatium spirituale oblaturus. Conquerenti quod sibi nullam opem possent ferre medicinæ, ait, deficientibus humanis, divinum requirendum esse auxilium. Sciscitanti qua arte id assequi posset, respondit, B. Ladislai eam opus habere patrocinio: votum emitteret ad ejus sepulcrum seipsam sistendi, si per eum optatis licebit gaudere. Consentit mulier, et toto devotionis affectu Divo se recommendavit. Et ecce sentit sanguineum callum, quo oculi obducti erant, defluere; et paulo post visum et acumen salubre oculorum redire. Gavisa vehementer, egit Deo gratias et Divo Ladislao: votumque emissum mandat sine mora fideli executioni anno Domini MDCVIII.

195 Illud quoque admiratione non caruit, quod eadem Matrona referente ad posteritatem transmissum est, Serenissimum Principem Joannem Albertum, filium Sigismundi Tertii Regis, ad Varmiensis primum, postea evectum ad Cracoviensis Episcopatus apicem (cujus alendæ infantiae uberum ministerio obsequabatur, nutrix ejusdem existens, prædicta Matrona) dolore nimio præcordiorum fuisse correptum, illudque malum in corpusculo Principis tenello adeo suas fixisse radices, ut ad illas eradicandas et penitus tollendas nullius consilium sufficeret. Sola nutrix, humana claudicante ope despicatui habita, cœlestem requisivit. B. Ladislaum ad opem infanti ferendam, humili prece invitavit: puerum voto facto offert. Quo emissio, furentis sævitia doloris domita sedatur, pellitur vitæ inimica rabies;

Miracula per
80 annos pa-
trata non fue-
runt scripta:

Sanantur
anno 1608

mulier cæcu-
tiens,

anno 1612
Princeps
Poloniæ Re-
gis filius,

A. VINCE.
MORAUSKI.
Hedvigis
Herlerowa
desperata
salutis,

eodemque die amissa sanitatis dulcedo, lætante tota regia inventa est anno Domini MDCXII.

196 Potest etiam hoc inter miranda numerari, quod de honesta matrona cive Varsaviensi, femina annosa, Hedvige Herlerowa, scripturæ concreditum est. Trium hæc mensium intervallo, superante vires corporis infirmitate detenta, lecto decubuit; et quoniam rerum omnium pollebat copia, medicorum operam, in depellenda sua ægritudine, liberali sectabatur pecunia. Nec ipsi deerant, suisque innixi præceptis, furentibus infirmitatum procellis, opponebant hæc et illa fortissima (ut ipsi testabantur) propugnacula. Parieti loquebatur. Rabies morbi medicorum irridebat arma, et consilia pro vili palea ducebat. Accidit illuc quemdam e familia Minorum Observantium, visitandi eam gratia, divertisse: a quo post pia colloquia interrogata, velit ne (manu mortalium ab auxilio ferendo resiliente) cœlesti adjumento sublevari: ingemuit illa, et ait libenter se velle tam salutari ope adjuvari quod et poposcit. Tum ille subintulit: Beatum Ladislaum, insigni pietate virum et sanctimonia vitæ admirandum, multis in simili casu fidele exhibuisse auxilium; illi etiam non defuturum eundem, si ejus sepulcrum se visitaturam polliceretur. Ignotum sibi ejus sepulcrum respondit mulier, neque sibi exploratum, quo in loco

B Beatus ille vir requiesceret conditus. Edocta ab eodem Patre sarcophagum ipsius, in templo Patrum Bernardinorum, in loco satis conspicuo, videri; Libenter, inquit, adibo, et id me facturam juro, et voto obstringo. Mirum! Vires recuperavit, et sanitatem brevissimo tempore obtinuit, et sic de integro præter spem et opinionem convaluit. Sepulcrum Beati adiit, et beneficium sibi exhibitum clara confessione coram Fratribus et populis celebravit; Deum in Sancto viro laudavit, et grates mente grata persolvit. Hæc contigerunt anno Domini MDCXII, in præsentia non solum domesticorum, sed et plurium externorum.

197 In eodem ordine ponemus casum ejusdem Hedvigis Herlerowa filiæ Barbaræ, postea matrimoniali sacramento juncitæ Joanni Delpace, civi Varsaviensi. Hæc grassante peste intra mœnia civitatis Varsaviensis, ne pestiferæ contagionis veneno succumberet, loco cedere maluit. cum hac filia sua aliisque domesticis. In villam itaque proximam Rasin dictam sese contulit, tamdiu in eo loco mansura, quousque ad præfixam perveniens metam diffusa pestilentiae rabies, tumentes confringeret fluctus. Eo etiam loco filia ejus, præfata Barbara Delpacina, pariter cum matre commigraverat, ejusdem periculi metu de civitate Varsaviensi amota. Manentibus illis aliquo temporis spatio in ea villa, morbus vehementer filiam invasit, malitiæ suæ et potentiae virus in eam infudit, et ita sua vi corporis membra oppressit, ut debilitatis languore confecta, lecto affixa, continuo maneret immota. Indies morbus crescere, corpus debilitari, vita periclitari, salus confringi, et omnia membra a solitis cessare obsequiis: sensus ipsi fraudati sine viribus, lingua etiam orbata innato ministerio loquelam amiserat; manus tremulæ, pedes ad capiendos gressus inhabiles, timor, tædium vehemens, cibi fastidium, mortis imminens periculum. Munitur sacramentis, et extremæ Uctionis oleo sancto inungitur. Augetur malum, et discrimen vitæ illius in omnium versatur oculis, omnium ore proxima vitæ periodus proclamatur. Solicita mater de filia ad Deum lacrymabunda confugit, in cujus manu vita et mors, flatus quoque Principum et cor Regum tenetur. Sacerdotem Vicarium illius templi mater adit, et suppliciter agit cum eo, ut flexis ante altare genibus, offerat filiam suam Deo et B. Ladislao; votoque emisso spondeat eam, ubi primum

Barbara
Delpacina
e peste moribunda,

vires corporis recuperaverit, sepulcrum Beati viri D adituram, veneraturam, et condignum munus sanctitati illius oblaturam. Factum est prout petierat. sacrosanctum etiam Missæ officium ad eam intentionem habitum est, et votum juxta mentem emissum. Ideoque amotæ sunt a corpore ægrotantis sagittæ letales, sublata amaritudo tædiosæ infirmitatis, et reddita sanitatis, suavitas desperata. Convaluit tandem, et peste cessante Varsaviam reversa, quæ verbo promiserat, exhibito opere testata est.

198 Non minori admiratione dignum quod sequitur. Nobilis virgo Sophia Wolinska, provectæ ætatis, studio devotionis et diligenti in absolvendis precibus opera satis laudabilis femina, quadam vice ad fratrem suum uterinum, Albertum Wolinski, in villæ Klæbow hereditaria possessione habitantem venit, ipsi pro more consanguinitatis congratulatura. Et ecce in domo fratris invenit aurum obscuratum, lumen in tenebras versum, gaudium in mœrorem: gustat pro uvis labruscas, pro odoriferis rosis legit pungentes spinas; invenit filium fratris sui, nomine Stephanum, morbo epileptico jam ab annis decem ita obnoxium, ut ea præsentem septem vicibus horrido ipsius mali furore corripere. Parentibus ad tantam susceptæ prolis calamitatem vehementer dolentibus, nec remedium invenientibus, etiam ipsa virgo tali spectaculo, sicut acuto spiculo doloris, intrinsecus tacta et in lacrymas soluta, ad templum properavit; manibus expansis ante altare Domini in terram prostrata in faciem, simul cor cum lacrymis et precibus ignitis coram Domino effundens, deprecatur velit nepoti suo misereri, et ab illa infelici calamitate liberum et immunem conservare. Beatum etiam Ladislaum devote invocat, vitam nepotis horrendo subjectam morbo commendat, obnixque precibus instat, ut ab illa calamitatis miseria ejusdem viri beati patrocinio ereptus, feliciorum experiri vitæ conditionem: potitum optatis pollicetur sepulcro ejus admovendum, et omne gratitudinis officium erga B. Ladislaum pro eo exhibendum. Reversa in fratris domum, reperit eundem nepotem cum eodem morbo luctantem; qui veluti eidem valedicens, et ex illius corporis possessione alio migraturus, adhuc corripuerat ipsum una illa vice; et quasi vi abactus viribusque destitutus, inde avolvit, nec amplius redeundi facultatem habere potuit. Sanus factus est ab illo tempore juvenis: et votum emissum devotissime solutum.

Stephanus
Wolinski epilepticus,

199 Pariter inter miranda venit, quod de eodem Alberto Wolinski memoriæ mandatum est. Hunc morbus ischiadis, quo ad sensum satis acerbus, et quo ad salutis discrimen satis periculosus, invaserat; et multo tempore gravi molestia mali illius ita vexatus gemebat, ut contracta febri inde continua vehementique nec minus periculosa, de vita periclitaretur. Visum est domesticis, nulla interposita mora, prædictæ virgini Sophiæ fratris periculum denuntiare; simulque ab ea petere, ut quemadmodum nepotem, simili ratione et fratrem B. Ladislao voto et precibus redderet commendatum. Mota illa periculo fratris, toto cordis affectu ad sepulcrum B. Ladislai vota concipit, et pro salute fratris fidelem Dei servum vehementer precatur. Neque frustrata est spe. Post aliquot dies venit nuntius, asserens, ab utroque morbo fratrem ipsius liberum et immunem convaluisse, et jam receptis viribus sanitatem recuperasse. Læta prosperitate nuntii, admonet fratrem per litteras, quam primum ab ore suo profusæ promissioni satisfaciatur, et voto emisso compulsus, ad sepulcrum liberalissimi Patroni veniat, gratam mentem et accepti beneficii memorem se exhibeat: quod et factum est fideliter, eodem promissa exequente.

ejusdem pater ischiade et febre laborans,

F

et ancilla febricitans : A 200 Non prætermittendum et illud, quod ab eadem virgine Sophia Wolinska relatum accepimus. Erat illi a domesticis obsequiis ancilla, Heduigis nuncupata, quam febris quartana, suis innixa viribus, per aliquot menses detentam molesta vexavit anxietate. Felix illa virgo ad B. Ladislaum recurrere solita, semperque benevolum experta adjumentum, eadem via ancillæ succurrere statuit, idem requirit subsidium et obtinuit; B. Ladislaum invocat, et exauditur. Fugit febris, nec amplius reversa est; sanitas rediit, et ancilla liberata feliciorē sortem vitæ degustare cœpit.

tem ex osse gutturi in-hærente desperata, 201 Inter miranda quoque et illud prodigium commemorandum est, ex eo maximum, quod eadem Sophia Wolinska causam præbente, editum est (ut pie creditur) eodem B. Ladislao auctore et Patrono. Est congregatio Varsaviæ quædam feminarum illarum, quibus devotionis occupatio sectandæ pietatis commune exhibet consortium. Fundamenta illius congregationis jecerat Serenissima Anna Regina, Stephani Batthorei Regis consors. Vivunt sub obedientia unius, quam officium regiminis supra reliquas datum evexerit. De earum numero fuit quædam senilis ætatis virgo, Catharina Ribinska. Hæc cum carnes comederet, casu fortuito parum provide os intra carnem latitans deglutivit, quod in ipso gutture in transversum fortiter hæsit; nec loco, summa ope adnitente in id femina, ullo modo dimoveri potuit. Hinc præsentēs aliæ terrore fuerunt nimio percussæ: nam motu capitis insolito, oris hiatu, motu labiorum gravi, gutturetussitante, et quasi præcluso respirio, misera periculum suum indicare nititur: item oculi sanguineo obducuntur cruore, facies induitur rubore, omnes artus replentur horrore. Deficere jam cœperat et penitus animam agere, luctari cum morte, et per integram horam vehementi discrimine salutis opprimi. Omnes quæ aderant, actum esse de illa putabant, et res ipsa brevi morituram indicabat. Reliquæ Sorores, humano destitutæ auxilio, ad orationem confugiunt: Sophia Wolinska ad agnatum aliquoties sese recepit præsidium; B. Ladislao arduum illum casum commendavit, periculum imminens vitæ Sororis supplex obtulit, et votum sistendi eam ad sepulcrum B. Ladislai emisit. Quo facto, subito uno impetu, os cruore obductum de gutture ejecit, ac sic periculum evasit. Omnes una voce exclamarunt: Magnus Dominus et laudabilis valde, et mirabilis in Sanctis suis.

gravi pedis dolore afflictus. C 202 Nec minus mirum, quod honesto viro Josepho, suæ Regiæ Majestatis olitori evenit, pedibus ægro. Senserat ille cruciatus vehementissimos in pede, quorum ea vis erat, ut sibi videretur, præ doloris magnitudine, crus ipsum in duas dividi partes. Ingenti clamore et ejulatu frequenti angustias illas suas testabatur: neque adhibita medicamenta mitigandi gratiam præstabant. Quare uxorem monuit, ut adiret vicinas devotas feminas; et illarum sodalities juncta, commendaret ingentes corporis sui molestias Domino Deo: confidere se illarum orationibus sublevamen aliquod consecuturum. Paruit illa monitis mariti, et sedulo illud negotium pertractavit. Nec fefellit spes infirmum; obviatum est dolori, et infirmitati mandatum, ut vim tormentorum et stimulos doloris ab homine illo removeret. Cœlitus illud beneficium præstitum est, ab incola cœlesti Beato Ladislao, apud Deum omnipotentem patrocinio fidei obtentum. Una quippe ex illis devotis feminis, aliis fidem suam orationibus adjuvantibus, prædictum infirmum, ubi primum ad sepulcrum beati viri sistendum voto promisit, extemplo sanum effecit.

mortuus ad vitam revocatur. 203 Plus admirationis in resurrectione cujusdam pueri fuit. Nam anno Domini MDCXXIII Nobilis quidam, non longo locorum intervallo a civitate Varsa-

viensi sejunctus, ad conventum Fratrum Minorum de Observantia venerat; qui super locum ad se accersitum benigne compellans, adduxisse se ait hostiam Deo vivam, et sacrificium Divino cultui mancipandum, atque per manus illius Deo offerendum; non de adipe pingui boum aut arietum, neque de sanguine animalium holocaustum Deo omnipotenti se exhibere, sed ex se natum filium. Inde vehementer instare, ut reciperet eum in sodalities suum, familiæ D. Francisci eum se vovisse; nolletque ut domum secum unquam reverteretur, sed potius sub vexillo D. Francisci, in Ordine suo de Observantia, militiæ spiritualis subeat onus: justam æquitatis rationem id a se exigere, ut Ordini illi mancipetur, cujus beneficio vita frueretur. Subjecit clarius, filium quem adduxerat, jam fuisse morte abreptum, et communi fato obisse: eundem B. Ladislao oblatum, et religioni sacræ huic consecratum, revixisse, ad vitamque (ut cernitur) rediisse. Quare cordi sibi esse votum emissum executioni mandare, et filium Ordini sancto consecrare. Sisto, offero, reddo: tollite, inquit, debitum vestrum, et sacrificium hoc Deo et B. Ladislao dictum a me recipite. Lætus tam admirabile factum audivit Superior loci. Verum quoniam puer annorum solummodo duodecim erat, quæ ætas Ordinem ingredienti minime sufficere potest, Canonum Ecclesiasticorum mandato prohibente, repulsam pro tempore illo passus est pater cum filio, dimisusque congrua satisfactione recepta [reddidit] gratias Deo consolatori summo, et simul B. Ladislao, ad sarcophagum ipsius ut mediatori optimo et intercessori efficacissimo, qui mortuis vitam obtinere suis precibus et meritis apud Deum acceptissimis potuit.

CAPUT III.

Alia decem miracula circa annum MDCXXV et sequentem facta.

I Interdum et corpora Sanctorum sepulcris inclusa, imo et sepulcra ipsa admiranda quoque sanctitatis eorum exhibent argumenta, quod et de nostro B. Ladislao factum fuisse legitur. Illustris et magnifica Domina Margarita Zaliwka, Castellani Varsaviensis consors, interposito juramento et conscientiæ adhibito testimonio, clare narrabat, suis se spectasse oculis, orantibus pariter secum monialibus aliquot Ordinis tertii S. Francisci ad sepulcrum Beati Ladislai, tumulum B. Ladislai, grandi lapide tectum in medio chori (nam hoc immediatis diebus antesublevationem corporis ipsius acciderat) moveri, sursumque a terra elevari, et quodammodo virum beatum de sepulcro tenebroso, in quo conditus a principio quiescebat multo tempore, in lucem prodire velle, et egressum accelerare. Mirum hoc visum est aspicientibus et videntibus illis devotis feminis, sed et [dixerunt] devotionis ingentem flammam inde ortam suis præcordiis accensam æstuasce, vehementique stupore detentas se miraculo tam stupendo oculorum aciem accommodasse.

205 Nec silentio involvenda est gratia, Generoso Domino Petro Kruszewski exhibita, eodem B. Patre Ladislao opitulante. Æger erat: et quidem proxima periculo infirmitas, vitæ ipsius insidiari visa. Cor ipsum, vitæ radix et fundamentum, objectum discrimini, non contemnendum terrorem afferebat. Tremor quidam, quasi ex repentino timore conceptus, assidua palpitatione cor exagitabat, motuque insolito vim naturæ inferebat. Non deerat muniendæ a periculo vitæ prædictus Dominus Petrus, variisque remediis usus est, sed parum prosperis et prorsus inanibus. Inductus quorundam consilio B. Ladislai sepulcrum

adeundum

D
A. IN V.
MORAUSKI

E

F

Tumulus B.
Ladislai ele-
vari visus.palpitatio
cordis cura-
tur.

A. VINCENTI
MORAUSKI.Incendium
prope con-
ventum ex-
ortum,a B. Ladislao
apparente
arctetur :curantur
paralysis,

ischias,

statuit, et effectum ipso adiit : statimque a periculo salvus et immunis remansit.

206 Majus referam, quod non ita pridem in civitate Varsaviensi accidit, certaue fide compertum est. Suburbium Varsaviense, quo in loco conventus Fratrum Minorum de Observantia situs conspicitur, incendio gravi correptum, flammam multis in locis vorantem contiguas domos concepit. Clamor inde ortus in tota civitate, campanis tubisque dantibus signum, quo dormientes e somno suscitati celeriter consurgerent, vigilantes ad extinguendum flammam accurrerent, ceteri suis ædificiis caverent et prospicerent. Tumultus inde magnus, concursus hominum innumerabilis, strepitus, vociferatio, luctus, timor, horridus incendii furor ubique resonat. Flamma crescente tecta ruunt, fumus et ardentes scintillæ aërem occupant. Alii hominum fugiunt, nonnulli suppellectilem efferunt, ceteri natos exportant; mulieres plorant, flent pueri, lamentantur illi qui domos suas incendio consumptas comburi conspiciunt. In hoc tumultu quidam vir, canitie capitis venerabilis, nomine Jacobus, tunc infirmitate languescens ingenti, ad clamorem multorum territus, extra limen domus eductus; ubi oculos ad furentes incendii flammæ convertit, et eas ecclesiæ Minorum et conventui appropinquare animadvertit; vehementer et contristari et timere simul cœpit, ne grassante incendii furore correpta ecclesia, una cum conventu, subiret ultimum periculum. Igitur Deum et Patronos in auxilium cœpit invocare. Oranti, digna admiratione revelata est visio. Conspexit namque supra conventum, in ipsa aeris regione, B. Ladislaum expansis manibus orationi instantem, et conventum ab incendii coruscante impetu protegentem. Et quod auget miraculum, conspexit ita flammis obviantem, ut fumo et flammis crescentibus et eum contegentibus, videnti amplius ipsum privaretur potestate. Horrendum illud incendium solo æquaverat plures quam quinquaginta domos, quæ situ proximæ conventui et ejus ecclesiæ erant : at B. Ladislao monasterium suum protegente, haud poterant nocuisse igniferæ horribilis incendii sagittæ.

207 Admirationem quoque meretur et hoc, quod sequitur prodigium. Hedvigis, mulier de Njeporæth villa, conditione serva, paralysi correpta cecidit. Tres præterierant dies, morbus tamen tantum abest ut recederet, ut magis magisque vitæ extinguendæ inhiare agnosceretur. Privaverat manum unam et pedem unum calore et motu naturali, linguam spoliaverat loquela, et sic miseram omni auxilio destitutam abjecerat, ut omnium judicio catalogo moribundorum adscribenda censeretur. Domina ipsius, de B. Ladislai confisa patrocinio, eam ad sepulcrum ipsius sistendam vovit : et ecce brevi, ejecta in exilium infirmitate, sana ab ergastulo in quo decumbebat surgit, nullo valetudinis defectu amplius comparente.

28 Ex parte quoque simile fuit, quod infero. Illustris ac magnificus Dominus Stanislaus Zaliwski, Capitaneus Varsaviensis, sæpenumero morbo ischiadis corripiebatur; fuitque illi molesta illa corporis poena eo gravior, quod depellendo malo admota multorum consilio remedia nihil adferrent commodi et auxilii. Conquerebatur sæpe coram multis de illo suo salutis molesto satis impedimento. Inter alios Confessor ipsius erat Pater Ambrosius, dictus Smætek, senex valde, ejusdem Ordinis Minorum de Observantia; qui ad illam Domini Capitanei querelam respondit, humanis parum proficientibus, auxilia cœlestia esse requirenda, et B. Ladislai honorificam facit mentionem : hortatur, ipsius sepulcrum visitet, et orationem Dominicam cum salutatione Angelica quinquies repetitam offerat. Placet consilium; votum

emittitur, executione terminatur, morbus depellitur, D et longo tempore a corpore arcetur.

209 Hoc interposito, cogit me iterum supradictæ Hedvigis ancillæ per eundem B. Ladislaum exhibitum beneficium, ut denuo de ea aliquot verba proferam. Respersam per totum corpus cutem habuit erumpentibus instar ulcerum quibusdam turpibus pustulis, quæ mirum in modum exercebant corporis male affecta membra, et ita divexando ipsam perurgebant, ut eam somnum capere omnino inhiherent, nec permitterent vel modico tempore quiescere. Quare memor prioris exhibitii beneficii, dum ad eundem B. Ladislaum confugit, iterum sanitatem recepit.

210 Anno Domini mdcxxvi, factum mirabile memoriam proditum est; honesti viri Andreæ Bubæ, alias Mathak dicti, civis Varsaviensis filium, nomine Matthæum, vehementissimis adversæ valetudinis traditum cruciatibus, tantos perpassum fuisse per aliquot hebdomadas doloris stimulos, ut viribus destitutus omnem speciem amisisset, corporis formam exuisse, faciei candorem perdidisset, sola autem ossa et aridam cutim retinuisse videretur. Non vocis sonus, neque anhelitus fervor, sed horridus quidam præcordiorum fragor audiebatur. Exanguis, pallidus, et toto corpore arefactus, futura mortis præda, vitæ spoliis, sepulcri hospes futurus, omnium judicio asserebatur. Et vere sic erat; nulla vitæ spes, mors etiam in desiderio, ut ea adveniente finis dolorum et tormentorum, quibus corpusculum illud subiacebat, terminaretur. Pater, cujus filius infirmabatur, quemdam e Collegio Sacerdotum secularium obnixè rogavit, ut postridie ad sepulcrum B. Ladislai, sacro celebrandæ Missæ officio, miserabilis filii vitam commendaret Deo omnipotenti, et peteret ab eodem misericordiam. Acquievit petitis Sacerdos, et juxta desiderium patris, pro salute filii, obtulit Deo Patri hostiam salutarem, B. Ladislai patrocinium invocans, et ab ipso desperatæ salutis requirens medicinam. Interea pater in procuratione rerum ad victum necessariarum versabatur in foro : et ecce puer, omni ex parte jam debilitatus, et nullo corporis auxilio antea adjutus, seipsum in lecto erigit, sedet, et paulo post surgit; gaudet, et quasi nihil adversi perpassus, poposcit ab alio puero cultrum et lignum, quo in partes discindendo delectabatur paulisper, pueriles cum socio sermones miscendo. Supervenit interim pater, et quem morti proximum reliquerat ante breve tempus, vitæ et sanitati restitutum miratur : stupet, et præ lætitia lacrymas effundit; puerum amplexibus stringit, Deum laudat, B. Ladislaum celebrat, votum explet, et gratum gerit animum.

211 Notabile est, quod de Anastasia quadam vidua, incola Varsaviensi fertur : paralysi eam nempe correptam, quinque hebdomadarum intervallo dum illud flagellum tolerasse; speque recuperandi sanitatem destitutam, a Patre quodam Ordinis Minorum de Observantia, cui secreta et arcana conscientiæ suæ concredebat, admonitam fuisse, conferret curam et omne studium ad impetrandum B. Ladislai patrocinium : votoque sponderet sepulcrum ejusdem adeundum, et seipsam eo loci sistendam. Obedivit salubri admonitioni, et confestim a corpore ipsius remota sunt adversæ valetudinis flagella. Supervixit postea biennio integro, omni affectu et gratitudine tantam gratiam sibi exhibitam deprædicans.

212 Cum anno Domini mdcxxv pestis in civitate Varsaviensi sæviret, prout mos patriæ jubet, pluri in villas liberas vel alia loca tutiora, fugiendo vitæ periculum, dilabuntur; tunc etiam et Religiosis personis non denegatur facultas vitam suam tutari,

alioque

ulcerosæ pustulæ,

morbus ad mortem vergere creditus,

E

F

paralysis,

A alioque commigrare. Hinc quidam Pater, nomine Franciscus, Ordinis Fratrum Minorum de Observantia conventus Varsaviensis, metu grassantis mali pulsus, in villa Kalina dicta diocesis Plocensis commorabatur. Solent autem nostri Patres, qui in pestifera tempestate per pagos dilapsi extra claustrum degunt, cum licentia Superiorum, salutis animarum deservire secundum gratiam sibi datam, nec otio indulgere: quod in eadem villa fecisse Patrem prædictum accepimus. Accersitus hic Pater a quodam incola, ad ægrotum sacramento Pœnitentiæ expiandum et salutari cibo Eucharistiæ reficiendum, domum ingressus, feliciter obsecutus est infirmo. Et ecce filium Patris familias, Paulum nomine, decem annorum, præsentem illo Sacerdote, morbus comitialis invasit, et horrendum in modum terræ allisit, et vehementer afflixit. Compatienti Patri, et quamdiu quamque frequenter illius adversitatis perferret tormenta sciscitantibus, responderunt domestici; ab annis tribus, bis terve per mensem, illam morbi rabiem pati miserum consuevisse. Subjecit Pater ille: Habete fidem firmam in Domino, et spem vestram ponite in meritis B. Ladislai; cui voto facto, hunc afflictum puerum offeratis. Flectamus, inquit, genua, et beati viri imploremus auxilium. Omnes consilium amplexati sunt, et quidem felici successu. Nam post aliquot menses, cum jam quievisset furor epidemicus, parentes pueri, Varsaviam ad sepulcrum B. Ladislai venientes, narrabant; ab illo tempore quo votum emiserant, nullum epilepsiæ vestigium in filio suo apparuisse unquam.

Comitialis morbus.

Parturiens liberatur a mortis periculo.

213 Pari periculo uxor cujusdam aurigæ Serenissimæ Reginæ, ingenti partus difficultate et magnitudine mali affecta, jam uno pede in cymba Acherontis steterat, gravique valetudine correpta, mortis in corpore præseferabat imaginem; nec spes a lecto consurgendi aferat, omnibus eam ad sepulcri antra destinantibus. Visum est tamen nonnullis, B. Ladislao voto interposito offerendam. Itum pedibus in sententiam; aura prosperitatis adfuit: revocata a porta sepulcri, cœtui salubriter viventium adscripta est.

CAPUT IV.

Alia decem miracula eodem tempore patrata.

C Tamquam rem miram scituque dignam scriptis mandatam reperi; Generosum Dominum Nicolaum Cierniakowski, diocesis Plocensis, adeo vehementem capitis dolorem sensisse, ut omnino a somno capiendi violenter abstraheretur, et continua divexatione doloris opprimeretur. Inde secutum aliud malum, quod alterum oculum penitus visu privaret, alterius autem videndi aciem magna ex parte debilitasset. Erat morbi rabies molestissima, et præterea inops consilii humani; quare desperationis abreptus impetu, terribiles eructabat clamores, et identidem in horribiles prorumpebat vociferationes. Traxerat oblata occasio quemdam ex Ordine Fratrum Minorum Observantium Sacerdotem in domum ipsius: qui certior factus de calamitate ejus, illum adiit; quæsitque ex ipso, an aliquando de B. Ladislao, qui Varsaviæ quiescit, sanam aliquam suis accepisset auribus. Respondit perlatus ad se fuisse quodam tempore de ipsius sanctitate nuntium, teneque mentem suam desiderio votum ad eum emittendi, et opem ejus implorandi: doceret Pater modum, quo promissa illa et vota sint celebranda et emittenda. Præeunte Patre secutus est ille, docentique præbatur assensus. Pollicitationem voto factam notabilis doloris remissio secuta, et paulo post sanitas perfecta recuperata est. Promissis verita-

Curantur dolores capitis cum amisso visu alterius oculi,

tem præstitit; et quod se facturum pollicitus erat, post acceptum beneficium executus est.

215 Ostenti quoque loco habitum est, quod de Magnifico Domino Martino Volinski relatum accepimus. Occupaverat corporis ipsius membra ea vis morbi, cujus malitiam medicorum scientia cognoscendo assequi non poterat: ardentem in modum sæviebat, et omni medicorum arte superior erat; vincebat adhibita remedia, et quo diligentiori studio expellendus et abigendus sumebatur, eo duriores cruciatus afferebat. Mirari plurimi, et stupere omnes, naturam mali nullo pacto concipere se posse. Phthisim nonnulli rati, plerique veneficia dixere, pars morbum incognitum appellavere. Casu quodam venerat in domum ipsius unus de Patribus Ordinis Minorum Observantium ex conventu Varsaviensi: quam miserabili Dominus opprimeretur calamitate, et in quam infelici vitæ statu vitam avariorem duceret morte, cum referrent domestici, condoluit ille affectu Christiano, et ubi facultas eidem Patri videndi infirmum oblata fuit, salutatione ultro citroque data, monuit, ut B. Ladislao per humilem supplicationem seipsum offerret, et ab eo ferventi oratione auxilium peteret: futurum esse, ut is qui plurimis similia exhibuit beneficia, eandem ipsi præstaret desideranti gratiam. Promisit ille se ejus visitaturum sepulcrum, et ad id exolvendum voto se adstrinxit. Exinde morbus vires amittere, robur perdere, et virus omne amovere cœpit. Ipse vero Dominus intra paucos dies, qui jam exhaustus et viribus destitutus sepulcrum prospiciebat, sanus factus, et corpore ad amissum redeunte statum ab omni periculo liberatus, inter feliciter viventes positus est.

D
A. VINCE
MORALSKI
incognitus
et veneficiis morbu

216 Miranda quoque res ætate nostra contigit. Famatus vir, Sebastianus Branski, Regius auriga, utriusque pedis gressum, morbo impediante, prorsus amiserat. Si quopiam necessitas eundi, ipsum domo egredi compulisset; non aliter viam carpere, et de loco in locum alium transire poterat, nisi suppositis fulcris subalaribus, pedibus præ dolore terram contingere non valentibus. Dolores interdum acutissimis exagitabant hominem stimulis, et in eas angustias redactum torquebant, ut crura in partes discindi et comminui viderentur. Non deerat sibi miser ille, nec sumptui parcere volebat; chirurgorum et medicorum operam exposcebat: at illi, artis suæ præceptis inhærendo, vana proferebant medicamenta, quæ tamen efficacem non poterant exhibere opem. Ea tempestate Serenissimi Regis ad Montem-Clarum, miraculosa imagine Beatæ Virginis Mariæ insignem, parabatur profectio. Jussi omnes, qui itineri expediendo ministeria Regiæ Majestati exhibere tenebantur, ad viam arripiendam præsto esse. Pertinebat et ad illum, quem morbus occupaverat, prolatum imperium. Anxius ille, quidnam potissimum ageret, ignorabat. In varias igitur animi cogitationes abeunti, venit in memoriam, ut sese ad sepulcrum B. Ladislai sisteret, ab eoque misericordiam et patrocinium peteret. Vocat ad se domesticos, mentem suam aperit, et se ad sepulcrum fulcris subnixum prædictis deduci jubet. Non sine difficultate ac molestia ad locum perductus, vota concepta implet, sacrum Missæ officium celebrari procurat, orationi instat: et ecce morbum debilitari paulatim sentit, pedes confirmari, redire vires, doloris molestias frangi, et tandem ad gressus faciendos plantas adaptari. Elevat se in pedes, et forti gressu consistit: sentit etiam clare, se beneficio sanitatis affectum posse sine fulcris progredi: tentat factum, et experitur perfectam sanitatem oblatam. Lætus exclamat, gratias agit, Deum in B. Ladislao prædicat; fulcra lignea, quibus antea usus

E

impotentia
gradiendi,

F

A. VINCEN.
MORAUSKI

prodierat, in manus sumpta domum gavisus deiecit, haud amplius sequentibus annis illa ægritudine afflictus.

217 Quam multa alia sint per B. Ladislaum exhibita miracula, testis est nobilis ac generosus Dominus Samuel Drohojowski, venator terræ Nurensis; qui propriæ manus subscriptione perhibuit veritati testimonium, et manifesta declaratione testatus est, sibi et consorti suæ, imo universæ domui, plurima fuisse per intercessionem B. Ladislai collata beneficia. Maxime vero insigne miraculum, circa filium suum exhibitum, referebat non sine lacrymis, cum omni gratiarum actione. Sæpenumero morbo epileptico filius suus exagitabatur valde: cumque frequentissime horridam illam plagam tollerasset, quodam tempore, præsentem uno Patre Bernardino e Conventu Pragensi, illa terribili rabie correptus, ita vehementi cruciatu exagitatus concidit, ut spiritu intercluso supinus in terra jaceret; nullo labiorum motu, non respirationis anhelitu, nullo etiam cordiali et arteriarum pulsu, vitæ monstrabat vestigia. Pro mortuo igitur habitus, ad vitam iterum reversurus minime sperabatur. Tres horæ præterierant, et ille nullo sensu, nullo vitæ argumento, nullo indicio, vivendi potiri beneficio agnoscebatur. Pater, qui aderat, præsentem allocutus est: Deo, inquit, negotium commendemus: hunc autem puerum B. Ladislao, sponsione per votum facta, offeramus, si a mortuis resurrexerit ad sepulcrum ipsius sistendum. Audivit eos Dominus et consolatus est. Tamquam e gravi somno solutus puer revixit, ea felicitatis prærogativa præditus, ut deinceps nullo morbi epileptici opprimeretur tormento, sed ab illo salvus et incolumis factus sanam duxerit vitam.

218 Similitudo rei subnectere aliud exemplum, in eadem familia visum, jubet. Ejusdem Domini Joannis Samuelis Drohojowski filius, Stanislaus nomine, nondum infantiae ætatem transgressus, quem duodecim hebdomadarum vita ad ubera adhuc nutricis pendentem tenebat, Deo permittente in angustias morbi comitialis coniectus, per tres dies continuos angebatur. Et quidem ea vis morbi erat, ut duodecim vicibus una die suam tyrannidem in artus infantiles exerceret. Necessitas illa in vota compulit parentes. Aggressi itaque intrepida oratione B. Ladislaum, voto emisso filium illi infirmum offerunt, et dicta implent factis: inde sanum filium receperunt, et in omne vitæ tempus immunem ab illi omali possident.

219 Non liberis tantummodo, sed et ipsi soli etiam præfato Domino Joanni Drohojowski idem B. Ladislaus favoris sui obsequium præstitit. Cesserat prospera sanitas corporis ejus loco suo, a membris suis commigrans; adversa valetudo irrumpit in eum, et locum occupavit; dominiumque suum ita forti possessione fundare conata est, ut redeunti sanitati nusquam pateret amplius aditus. Accersiti medici cinxere obsidione inclusum hostem: posthæc adhibita sunt bellica instrumenta antidoti salutaris, omniaque artis medicæ apposita remedia, ad hostem de aliena domo deturbandum. Fortiter sese munierat morbus, neque globos pillularum, mœnia cincta verberantes, quidquam metuebat. Inde desperatio orta, non posse capi adversarium, nec expugnabilem esse, et ideo solvendam obsidionem, frustra adhibitam operam amovendam. Solus ille qui angustias sentiebat, Dei auxilium petere, et B. Ladislai operam invocare conatus est; cui impigre petitum auxilium exhibitum est. Pulsi hostes, sublatum omne periculum vitæ, salus de integro restituta est.

220 Non caret etiam admiratione, quod ab eo-

dem D. Joanne Samuele Drohojowski audivimus relatum. Anno Domini mdcxxvi sævissima peste per omnes Mazoviæ civitates, oppida, et villas grassante, eadem lue præfati de Samuelis Drohojowski infectam familiam plurimum terroris ei attulisse. Tres numero ejus cubicularii jam peste sublatis erant, quorum ministeria et solita obsequia intimaque præsentia lateri Domini sui eos adhærere faciebant; idcirco et periculi participem eundem facere videbantur. Villa sua, in qua residebat Varsavice dicta, eodem pestifero infecta veneno, viginti hominum jam eo morbo extingtorum intuebatur cadavera: quorum laboribus tamquam subditorum quia Dominus utebatur, census et pecuniam debitam ab eisdem, ignarus periculi, accipiebat. Vehementer territus multorum periculo et morte, votum vovit Domino, una cum sua consorte, seque juramento constrinxit, non facturum irritum verbum suum, sed omne quod promisit impleturum, atque sepulcrum B. Ladislai se visitaturum, si data fuerit potestas tam evidens periculum evadendi. Rogavit Dominum et exaudivit eum, et de omni tribulatione eripuit ipsum, B. Ladislao, cui se, domum suam, suosque subditos voverat, pro eo (ut pie creditur) intercedente. Post emissum votum, pellitur e domo et de villa ipsius crudelis Parca, extinguitur aura pestilens, amovetur periculum, oritur clarissimus Phœbus vitæ pater, serena prosperæ valetudinis dies revertitur: in posterum nemo fuit abreptus mortis impetu, unica excepta puella, quæ tamen mortem incurrit, non malicia pestilentiali jam extincta, sed alia diversa (uti a domesticis, qui bene causam noverant, asserebatur) occasione.

221 Eodem modo uxor præfati Domini Samuelis Drohojowski Barbara, B. Ladislai experta fuit fidele patrocini. Prægnans erat; et cum tempus pariendi advenisset, compressa ingenti dolore, maximos cruciatus pertulit; nec tamen, præpedita difficultate pariendi, parere poterat. Aderant omnia ad tale negotium præparata subsidia: omne tamen auxilium, si quod adhibebatur frustra fuit. Anxius maritus et vehementi solitudine compressus, lugebat, domestici omnes, in summum coniecti mœrorem, plangebant; manifesto mortis periculo subjectam dominam cernentes, deplorabant. Illa magis magisque ad pariendum niti, sed et eo magis cruciari, et morti appropinquare. Tandem pia recordatione admonita, simul cum matre sua, quæ patienti adhærebat, ad B. Ladislaum per devotam suspirationem et orationem confugit; et ab eo in illa necessitate, et tam evidenti mortis periculo, auxilium exposcit. Nec mora, consequitur sine periculo partus. Expedita satisfecit cum summa animi gratitudine promissis; et ad sepulcrum, venerabunda Beatum, votum solvit.

222 Magna huic domui salus a Deo facta est Domini Samuelis Drohojowski, inæstimabilis thesaurus beneficiorum ibi collocatus meritis et patrocinio B. Ladislai; non tantum in aula sua, verum et per totam illam villam diffusa est gratia, et benedictio divina, sicut ex supradictis jam clare patuit. Sed præter hæc adhuc tertius filius, Andreas nomine, percussus quodam insanabili ulcere in pede, molestissimos sensit dolores. Vocati chirurgi omni studio conabantur obviare sævienti malo. Apposita sunt hæc et illa cataplasmata, unguenta, malagmata, et id genus medicamenta: auxerunt magis, quam sanarunt ulcus. Varia adjumenta interiora et exteriora applicata cum nihil afferrent levaminis, inanem illorum morbus elusit operam. Inde magis crescere malum, et virus morbi vehementius incensum eo malitiæ processit, ut poplitem extra genu ejece-

centum

D
Pestis arcetur,facilitatur
Partus,

F

ulcus insana-
bile curatur,epilepsia mor-
talis in uno,alteroque
puero,tetatis mor-
bus:

A centum quinquaginta et amplius simul cum sanie effluxerunt. Inde subibat metus parentes mœstos, ne hinc filius eorum pedis usu penitus privaretur claudusque fieret. Defflentibus casum filii, optabilior videbatur mors, quam vita ipsius tantæ subjecta calamitati, eamque in desiderio habuere. Anno integro illud serpebat malum, donec devota mater ad agnitum confugit præsidium : Beatum videlicet solicitans Ladislaum ardenti prece, succurreret filio, ad sepulcrum suum per se sistendo. Breve post tempus virus illud cœpit mitius sævire, tandem prorsus extingui et perire; et eo demum totaliter sublato, puer convaluit, parum claudicans. Insignum gratitudinis, memores tanti beneficii parentes, argenteo pede, ad sepulcrum B. Ladislai affixo, gratam mentem testati sunt.

B 223 Priusquam caput istud claudam, exarandum est aliud eximium miraculum, in villa districtus Sochaczewiensis Kulczowice dicta, exhibitum. Erat illa villa, cujus hereditario jure possessionem obtinebat Generosus Dominus Nicolaus Jordanowki, diversorium sive hospitium publicum. et quoniam e diversis locis diversi homines iter peragentes eo divertere pro more habebant, facile peste, quæ illo tempore passim grassabatur, infectum remansit. Primus erat diversorii rector seu stabularius, quem nos hospitem nuncupamus : hunc correptum peste mors e vivis sustulerat. Pervenit ad aures Domini sui, cui subiacebat, fatum subditi Uxor præfati Domini Jordanowski, prout sunt animi mulierum ad compatiendum flexibiles, diversorium ingressa, ploranti matrifamilias cum liberis condolens, manibus propriis corpus defuncti sindone involvit, et ad sepeliendum aptavit inscia periculi. Secuta etiam cadaver ad templum, defuncti infantem in eodem secum deferens curru, insuper cum omnibus qui eam inhabitabant domum familiarissime est conversata. Tali servitio rite defuncto persoluto, domum reversa, de periculo fit certior. Omnes enim, quos diversorii continebant parietes (erant autem homines septem numero) male affici cœperunt; signa pestilentiae præferre; et tandem brevi omnes pestes, unus post alium, sublatis sunt, et ingenti terrore dominam suam affecerunt. Nec dubium quin pestis in eam quoque suum effudisset virus, ni cœlesti inhibita imperio resiliisset, fortiter repulsa. Erat in sodalitia Monialium Tertiae Regulæ S. Francisci filia prædictæ Dominæ Jordanowka, nomine Apollinara : C hæc ubi primum nuntio ad se perlato didicit, in summo discrimine parentum vitam versari : ad sepulcrum B. Ladislai sistendos vovit, cum lacrymis devotissime Beatum hunc in adiutorium suis invocans parentibus; et tali remedio illos muniens, quo a contagionis pestifera rabie præservarentur. Atque ideo nulli in tota illa domo virus nocumento fuit, voto intercedente.

CAPUT V.

Miracula alia decem recensita.

Jungi optime potest præcedenti exemplo, aliud per omnia simile. Anno namque Domini mdcxxvi, quo, grassantis ubique locorum pestis rabie, multa hominum millia mors absorbebat, civis etiam cujusdam Varsaviensis domum morbus epidemicus invadens, eam furentibus scopis, scrutando abditissima quæque loca, adeo exacte mundavit, ut neminem, qui intra parietes morabatur, inter vivos remanere sineret. Domus autem illa, paupertatis inopia oppressa, laboribus manuum victum quærebat; maxime vero lavandis lintheaminibus, sudariis, aliisque id genus indumentis monialium Tertiae Regulæ S. Francisci, quæ per ancillas et servitrices earum de-

ferebantur in domum illam mundanda, et lora referebantur per easdem ad Monialium Conventum. Hinc servitrices prædictæ deferentes, factæ periculo pestis obnoxiae, monialibus quoque ipsis ejusdem discriminis terrorem attulere. Auxit insuper periculi magnitudinem mors, a peste genita, uxoris illius civis, quæ monialium culinæ præerat. Metu tanto percussæ Sorores, prostratæ in orationem, B. Ladislai patrocínio seipsas dicarunt; eoque remedio confisæ, nulla penitus contagione læsa, immunes et salvæ permanserunt.

225 Memoratu jucundum est istud. Soror Domitilla Bariczkowna, tertiæ Regulæ S. Francisci monasterii Varsaviensis, gravissimo morbo eoque periculosissimo correpta, febris quartana biennio est vexata et exhausta. Vix spirabat : tandem graviori multo quadam infirmitate affecta concidit, omnique humana ope destituta est, amissaque omni aviditate cibi, limites vitæ transgredi, et in regionem mortis profectionem parare videbatur. Ipsi etiam medici nullam de salute ipsius spem faciebant, imo eam post tres horas aut citius spiritum et vitam profusuram affirmabant. Ideirco Sacramentorum munita præsidiis, extremæ etiam Unctionis oleo inuncta, ultimum præstolabatur finem. Sorores, quæ graviter ægrotanti præsentibus aderant, miserunt ad Fratres, obnixæ precibus agentes, ut ad sepulcrum B. Ladislai pro ea fervens oratio haberetur. Igitur Fratribus in oratione perseverantibus, dulcis somnus infirmam amplexus est. Dormienti sic, apparuisse sibi quendam visum est et poculum propinasse, dixisseque : Bibe a B. Ladislao cœlitus tibi oblatam medicinam; cujus virtute recreata, ad sanitatem pristinam reduceris. His auditis, postquam illud poculum, ut sibi videbatur, suaviter bibisset, et satis gratum ejus gustum sensisset; in singulare antidotum sibi abisse credidit. Somno soluta, sensit mitius se habere, et multo quietius omnes artus corporis sui permanere. Læta referebat somnium salutiferum, et viribus convalescebat. Tandem cum aliæ omnes, tum ipsa quoque re ipsa cognovit, se e mortis foribus ad vitæ limina rediisse; et intra unam hebdomadam, beneficio sanitatis perfectæ potita, convaluit.

226 His annumeratur Soror alia ejusdem Ordinis, regulæ, et conventus, nomine Petronella Brodowska, cujusdam morbi gravissimi et insanabilis cruciatu exagitata, integro decennio : Plica, lingua nostra vernacula gozdziec, morbus ille vocatur. Malum et virus hoc, non modo circa capillos, sed et in venis, nervis, musculis, carne, et ossibus hærens, vehementer homines cruciat et torquet; ossa interdum non solum loco movet, sed etiam in partes minutas confringit; grassatur perniciose per omnia membra, cibos grossiores respuit, delicatos potus interdum solos admittit; alias ad pugnam paratus maximorum dolorum gignit materiem, universaque viscera corporis cruciando depopulatur : artuum quoque penetrat intima, plena doloris ingerens vestigia, in Russiæ potissimum Provinciis omnibus perniciose parturit germina. Tali succubuerat virgo illa morbo. In capite illius cernebatur cirrus in se retortus et implicatus, densus ad instar paxilli, qui spissitudine capillorum invicem connexorum colligatus, Koltan nuncupatus a Russis, dependebat a capite ejus, ingentem dolorem parturiens. Igitur Virgo illa, in ipsa die qua examen de B. Ladislai vitæ sanctitate et miraculis institutum erat, accessit ad fenestram unam sui conventus, recta ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, in qua sepulcrum continens venerandum omni devotione corpus ejusdem B. Ladislai habetur, respicientem : et conversis oculis, fluente lacrymarum perfusis, versus templum orationem fervoris

periculum
pestis præcluditur.

Patrocinium
tempore pestis
impetratum,

D
A. VINGEN.
MORAUSKI.

E

Sanatur moribunda post aliquam in somnio visionem,

i'em alia peregrino morbo afflicta.
F

ardore succensam, et humilitatis vili pallio
ad B. Ladislaum suæ calamitatis nuntium
dirigebat, suppliciter petens ab eo, ut illius inter-
cessione, tormenti illius crux a suo removeretur cor-
pore. Finita oratione, accersitam ad se quamdam de-
votam feminam rogat, ut tollat in manu sua sudario-
lum, et abstergat illo sepulcrum B. Ladislai, atque
contactu illo (ut confidebat) sanctificatum, et vir-
tute divinitus medicativa refertum, sibi restituat.
Executa illa preces ejus, reddit strophium; quod
Virgo devote assumens venerata, caput male affec-
tum illo obvolutum tenuit. Nocte quadam, somno
ab oculis recedente, sensit cirrum illum, uti prius
conspissatum, a capite avulsum, ad latus suum ja-
cere; et vehementi perfusa lætitia, e lecto surgit;
omnemque a se ægritudinem depulsam agnoscit.
In memoriam tanti beneficii usa est ejusdem femi-
næ opera, ut quæ fasciolam vi sanativa cœlitus im-
butam ad se retulerat, eadem ad sepulcrum Deo gra-
tias et B. Ladislao agat, et in memoriam dictum
cirrum sepulcro ejusdem appendat, grata semper
tanti beneficii collati.

227 Contigerat anno Domini MDCXXVI eandem
Virginem iterum alia gravissima infirmitate conci-
disse, et in illud vitæ periculum incidisse, ut omni-
bus tam physicis, qui eum vitæ statum probe nove-
rant, quam aliis peritis, viam universæ carnis in-
gressura, et de medio vivorum recessura jam jam
videretur. Ideoque extrema Unctione, ut moris est,
ad ultimam cum malo dæmone luctam præparata,
Sacerdotem a quo sacri olei inunctione armata fuit,
in illa angustia modicæ vitæ suæ, prece flagitavit,
ut per votum ad B. Ladislaum suum Patronum vi-
tam suam illi offerret. Exequente illo promissa ne-
gotiumque sibi commendatum, Virgo a mortis li-
mine revocatur ad vitæ et incolumitatis beneficium,
per evidens miraculum.

228 Idem contigit illustri ac Magnifico Domino
Adriano Radziminski, Capitaneo Livensi. Hic in
puerili adhuc ætate constitutus, cum in collegio Pul-
toviensi Musarum coleret Parnassum, morbo qui
lenteria nuncupatur graviter affectus, et jam pro-
fluvio sanguinis correptus, periculum vitæ adibat
manifestum. Edocta soror ejus, Monialis in monas-
terio Varsaviensi, de periculo fratris germani, dic-
ta Mariana Radzimska; ad B. Ladislaum illico
pro salute ipsius votum obtulit. Factumque est ut in-
tra septem dies, repulsa ægritudinis molestia, sani-
tatis gratiam obtineret.

229 Hic quoque annumeranda est quædam vir-
go devota, Anna Mirkowska, de qua illud memora-
bile est: nuntio perlato edoctam parentes suos pes-
te infectos obiisse, ea doloris magnitudine oppres-
sam, ut nulla ratione consolationem aliquam admit-
teret; perpetuoque occupata luctu, spargentibus
continuo vultum lacrymis, incessabili fletui indul-
gens, capitis incurrerat nimium dolorem; oculorum
etiam acie imbre lacrymarum obtusa, cæcitatæ pla-
gam subiit, nihilque per tres dies penitus videre po-
tuit. Tertia tandem die, quæ celebrandæ festivitati
S. Bonaventuræ dicata destinataque erat, talem in
sompnis objectam speculabatur visionem: Dominam
ineffabilis pulcritudinis (Reginam cœli nuncupabat
illa, Dei Genitricem) admirabili splendore micantem,
plurimis Angelorum choris comitatam sibi appropin-
quasse, et ab ore ipsius vocem dulciter manantem
audivisse; Conferret se ad sepulcrum B. Ladislai,
peccata confiteretur, et sacra reficeretur Communio-
ne; illa via et non alia amissam recuperari posse
sanitatem: his dictis eandem disparuisse. Tam sa-
lutaribus monitis talique oraculo instructam obedi-
visse Virginem, se deduci ad sepulcrum fecisse Bea-
ti, Missam ibidem pro se procurasse, et cum illi sa-

cro officio auscultando ad sepulcrum ipsius interesset, D
orationique instaret, tempore elevationis sanctissi-
mi Corporis Christi, dexter oculus visu recuperato
salutarem conspexit Hostiam: ubi yero sacra Com-
munionem refecta est, alter oculus eodem videndi be-
neficio potitus, magno eam affecit gaudio. Grata be-
neficii accepti, cunctis revelavit præstitam sibi gra-
tiam, Deo, B. Virgini Mariæ, et Beato Ladislao gra-
tes persolvendo maximas.

230 Illud etiam de eadem Virgine clarum est, sep-
tem annorum intervallo, morbum comitalem in
ejus corporis membris horridam exercuisse tyranni-
dem; ipsamque singulis mensibus, certis diebus mul-
toties grave illud onus tolerare solitam. Veneficia in
causa mali illius dicebat fuisse. Voto facto sepul-
crum B. Ladislai adeundi, promissis adimplendis ope-
ram adhibere festinabat. Hiems erat, festum quoque
Purificationis B. M. V. instabat, quo tempore maxi-
ma frigora et summa hiemis asperitas dura extendit
dominia; flumina etiam latissima glacie concreta
equis, hominibus, vehiculis, instar pontis tutum præ-
bent iter; maximis quoque oneribus onustis curribus
patet liber per terga fluminum aditus quovis. Præ-
dicta Virgo, voti solvendi causa, emptis duabus bi-
cubitalibus candelis, hiemali consensu vehiculo, Pra-
ga Varsaviam arripuit iter, adhibita secum in so-
cietatem quadam femina. Per Vistulam fluvium,
latitudine et altitudine satis patentem, glacie tamen
contectum, iter ad ecclesiam Fratrum Minorum car-
pendum erat. In via jam erant, trahæ insidentes; et
ecce equus cursu effuso rapidoque una cum tragula
abreptus, velocissime currere, et adeo quidem perti-
naci motu ferri, ut nullo modo refrænari a vectore
cohiberique posset. Ad ripam fluminis prægrandis
spectabatur fossa, aquarum inundantium rapido
impetu jam olim præparata: ad illam recta via ob-
cæcatus ferebatur equus, et manifestum objiciebatur
ac terrore plenum vitæ periculum. Tremebundæ fe-
minæ, clamore sublevato, B. Ladislai opem vocibus
flebilibus implorant: O Beate Ladislai, adjuva nos,
ora pro nobis; servitii tui et laudis causa venimus
huc. O beate Ladislai, tua nos devotio concitavit,
tua erga nos benevolentia tractæ sumus, adjuva pe-
riclitantes ancillas, nec permittas perire incautas.
Ad hanc vocem est oblatum cœlitus auxilium; equus
in illo veloci cursu in genua procidit, et immotus
loco constitit; indeque subito immutatus, et ex indo-
mito domitus factus, reliquum iter tardo lentoque
gressu perfecit. Ingressa ecclesiam virgo, dum ex-
piandæ per sacramentalem Confessionem conscien-
tiæ invigilat; vexari cœpit morbo epileptico, cujus
signa consueta jam ferebat. Accepta celerius abso-
lutionis gratia, ad sepulcrum B. Ladislai deducta est.
Ad orationem in terra prostratæ tanta multitudo la-
crymarum ex oculis effluxit, ut terram abunde irri-
garet, vultusque ejus luto hæreret. Tunc sensibiliter
libertate se donatam a vexatione suæ calamitatis
agnovit. Missa audita, domumque reversa plurimos
vomitus habuit, et tussis luctam sensit. Ab illo au-
tem tempore comitialis morbus, possessione in ejus
spoliatus corpore, abiit; cujus loco vomitus habere
aliquot vicibus consueverat, nullo prædicti morbi
gravamine affecta.

231 Ad hæc eadem virgo, unius pedis propter
ejus malam affectionem orbata gressu, succensa ar-
denti desiderio ecclesias designatas pro lucrando Ju-
bileo visitandi, cum pes infirmus ministerium am-
bulandi denegaret; adiit ipsa ut potuit claudicando,
non sine adjutorio aliarum feminarum, B. Ladislai
sepulcrum: preces ea mente adhibuit, ut saltem
decem dierum inducias a morbi molestia obtine-
ret. Mirum est, quomodo concessa subito venit fa-
cultas et fortitudo ad ambulandum; datæ induciæ;
obtinuit

*eadem comi-
tiali morbo
afflicta,*

*E
Praga Var-
saviæ per
Vistulam
congelatum
vehitur,*

*vitæ pericu-
lum evadit,*

*et ad sepul-
crum sanatur:*

*eidem reddi-
tur facultas
gradiendi:*

*A. V. V. V.
MORAUSKI.*

*sanitati res-
tituuntur
moribunda,*

*lenteria
correptus,*

*præ dolore et
lacrymis
excæcata,*

*apparitione
B. Virginis
Mariæ,*

*jussa adiit
B. Ladislai
sepulcrum,
visumque
recuperat:*

A optata; ecclesias visitavit; et Jubileum lucrata Deo gratias egit.

232 Illud certe multis hominibus, qui et viderunt et adhuc nonnulli vivunt, manifestum fuit, quod factum a multis fide dignis accepimus. Nobilis ac devota Christiana Jaroszevska, conditione vidua, ab impio et pernicioso Arianorum cœno, divina revocante gratia, in viam salutis reducta; malo suggerente dæmone, ut neophyta facile talibus succumbens tentationibus, de Sanctorum miraculis dubiam aliquomodo tenebat opinionem. Hæc ad Clarum-montem Czestochoviensem, quo in loco miraculosa B. Mariæ V. imago, B. Lucæ Evangelistæ (ut fertur traditione antiqua) manu depicta, veneranter asservatur, profecta, feminam quamdam secum, a decem annis mutam, in comitem duxit; quæ propter faucium pectoris contusionem, quodam casu factam, uti ipsa indicabat, loqui (ut dictum est) decennio non potuit. Domum ex Monte-Claro jam devotionibus votisque suis solutis rediens, in civitate Ravensi constitit paulisper, lasso corpori indulgendo ex longo itinere. Ibi existenti venit in memoriam B. Ladislai mentio, subiitque recordatio menti ipsius de miraculis, per ipsius patrocinium, ut vulgo celebre erat, exhibitis. Exploratura veritatem, et ipsis experimentis agnitura, egit cum quodam Sacerdote seculari, ut Sacrum juxta intentionem suam absolveret: quod ut libentius faceret, liberalem eidem obtulit manum: intendebat autem mutæ feminæ loquelam, B. Ladislai patrocinio obtinendam. Oblato per Sacerdotem sacræ Missæ officio, itineri continuando se accinxit. Dumque viam simul gradientes arripiunt, ecce tibi illa elinguis et muta, in hæc prorumpit verba: Eia aberravimus a via: revertamur, aliam quæsituræ. Facta voti compos Domina Christiana, ablatum videns linguæ in femina impedimentum, Deo gratias egit cum suis omnibus; atque in fide Catholica magis confirmata, omnes dubietates et scrupulos e domo pectoris expulit. Muta autem, remota linguæ remora, usque ad mortem recte loquebatur.

233 Porro eadem Christiana Jaroszevska, morbo quoque comitiali et ipsa obnoxia, frequentissime habere ingentes tyrannide ipsius cruciatus cogebatur. Voto ad B. Ladislaum emisso, unicum illudque ultimum cum eo luctamen habuit post tale votum; amplius non valente eo suam extendere jurisdictionem. Convaluit perfecte, a tyrannide illa immunis in posterum remansit, Deo et B. Ladislao suis votis annuente.

CAPUT VI.

Alia decem facta miracula in mortuis, moribundis et aliis ægris.

Ingerit se recensendis miraculis et exemplis, quædam nobilis femina, in oppido Opatoviensi quondam commorata, cujus nomen rationalibus de causis et ad suam ardentem instantiam hic subticetur. Erat illi ab obsequiis puella duodecim annorum ætatis suæ, ignaviæ, pigritiæ et somnolentiæ ita dedita, ut quasi a natura illud vitium attributum ipsi fortiter inhæsisse videretur. Tarda a somno surgere, cito et per diem frequenter et ad quodlibet opus quietem dormitandi cupere, neque (multis licet vocata verbis) responsum præ somnolentia reddere, sed quasi ocluso auditu stertere: non reverti, si quopiam mitteretur a domina domicellisque, nisi longissima interposita mora; nec alaeri studio quidquam peragere, sed omnia tardo gressu, tædioso videntibus motu exequi. Inde dominam ipsius furore sæpius accendi, stimulari ira, verbis durioribus ipsam insectari, maledictionibus prosequi, etiam interdum

Maji T. I.

diris reddere: et tandem commoveri ad indigenda pigro corpori flagella. Multoties virgis cæsa, pugnis, alapis colaphisque percussa, atque alius affecta pœnis, nihilo melior facta, segnis permansit. Tandem die quodam anno Domini mdcxxvii, stimulis iracundiæ succensa domina, virgis castigatam atrociter extra limen domus foras denudatam ejecit: quo die horror sævientis hiemis geluque intensissimum, locis omnibus glacie et nive obsitis, corporibus humanis duram frigoris vicem inducebat. Constitit non modico tempore miserabilis, e somni quiete nunc levata, duriter castigata et plane denudata, in nivis vehementi frigore algens et flens, tremebunda, gemens et ejulans. Jam omnia tenella sua membra visceraque penetraverat ardens gelu. Non contenta Domina castigationis gravitate et horrida cœli inclementia penetrantique hiemis asperitate in corpus puellæ sævientem, ac suis tantis objurgationibus (uti non est ira sicut mulieris) aquam frigidissimam, de sub glacie recenter ex fluvio haustam, afferri in grandi hydria mandavit: apprehensam miseram puellam, jam præ nimio frigore deficientem, nudam furiose in hydriam injecit, volutavit, agitavit. Hinc puella, primum cholericæ materia spurca violenter ore projecta, dentibus compressis agonizare cœpit, moxque penitus extincta est, signa mortis in exanimato corpore præferens. Nullus rhythmus venarum, nullus sensus spirituum vitalium, nulla commotio musculorum, sed merus livor et alior, omni prorsus vitalitate animæque viventis ministerio corpusculum orbatum jacebat. Advertit hoc præfata domina, et vehementi correpta metu perterrefacta, sese homicidii crimen perpetrasse lamentabatur. Aderant et aliæ feminæ domesticæ, quæ ipsius luctu provocatæ, omni ope nitebantur subvenire his et illis inventionibus extinctæ puellæ, dubiæ adhuc de vita ejus, utpote calefactione cadaveris, in os aquarum distillatarum immissione, agitatione, etc. Sed conatu irritato, nam revocare a portis mortis gradum solius divinæ potentiæ opus est. Quædam deinde illarum feminarum, B. Ladislai memor, vovit si superstes puella vitæ redderetur, ad sepulcrum ipsius ituram. O potentiam Dei! Puella quæ jam per quatuor horas inter mortuos computata, terræ reddenda jacuit; vitæ restituta surrexit, et cibum sibi oblatum sapide sumpsit. Domina nimium afflicta tum ex morte ipsius, tum metu imminentium difficultatum molestiarumque quibus exagitanda erat a parentibus puellæ (qui etiam et ipsi nobiles erant) Deo Beatoque Ladislao egit maximas gratias.

235 Verum quia de recentibus est sermo, quod quæso exemplum illustrius afferri potest illo, quod apud nobilem virum Christianum Rubach, Advocatum Galachoviensem, Præfectum salinarum officinarum Regiarum districtus Zakroczymsis, in domo ipsius est exhibitum? Illud porro tale est. Filius viri hujus, nomine Constantius, puer quadrimus, valetudine adversa affectus, beneficio vitæ privabatur longa decubatione. Jamque malo indies succrescente, viam qua leto patet aditus spectabat; jamque quasi abeuntem ad aliamque regionem properantem, fletu prosequabantur mœsti parentes, optime de statu Religiosorum Sacerdotumque meriti. Interea quidam Pater Ordinis Minorum Observantium conventus Novoduoriensis superveniens, afflictis parentibus summum allaturus solatium, domum intravit; accedensque ad lectum, infirmum ipsum aqua benedicta aspersit. Prostratus deinde in terram flexis genibus, idemque domesticos omnes facere admonens, B. Ladislaum supplici mente votoque invocavit, ejus auxilium et patrocinium implorans. Voto emisso, sciscitatur a puero, quomodo haberet? Quo respondente subito (qui jam fandi potestatem perdidit,

hiemem argenteam expulerat nudam,

hiemem argenteam expulerat nudam,

deinde frigida immergitur, enecatur,

resuscitatur:

puerulus a mortis limine revocatur,

malitia

A *ma* infirmitatis, linguam suam ligante) se melius habere, tantummodo caput sibi dolere; jussit illi cibum potumque dari. Quo sumpto, convalescere coepit, convaluitque brevi. Acta sunt hæc anno Domini MDCXXVII.

*Vini adusti
flammis
ustulata
mulier,*

236 Venio et ad aliud recentis memoriæ exemplum. Nobilis ac generosa Domina Dorothea de Oyrzyn Oyrzynska, generosi Domini Adami Gumowski consors, [perita] vini igne eliquandi, operam dabat distillando materias ad id præparatas. Jamque opere absoluto, dum vas ad excipiendos diffuentis laticis adusti rivos suppositum inspicere tentat cum candela; incaute ex improvise scintilla resiliens a lychno, in vas plenum igneo liquore incidit. Concipit sine mora flammam vas fulmineum, periculosoque et nimis horrore fervore bulliens, furioso impetu erumpit. Territa vehementer domina præfata, in flammam tota effunditur, volens ipsam comperescere, incendium penatibus afferentem. Inops salubrioris consilii et opis, illud quod repentina temeritas suggessit agit: fimbria vestis suæ qua tunc tangebatur apprehensa, flammam jam in vase furentem, ore ejus obturato, suffocare tentat. Heu infelicem casum! Victrix flamma prævaluit; vestimenta ipsa primum linea, tunc reliqua edaciter invadit et pervadit impetuose; conceptoque igne corpus juvenile mulieris crudeliter depopulatur, ita ut a planta pedis umbilico tenus sanitas a carne illa longe abesset, igne per omnes partes incendii producente æstum. Tardo domesticorum adjuta auxilio, vehementer adusta, locum, in quo paulisper a doloribus intensissimis liberaretur, non invenit. Vestes igne consumptæ, caro tenera crudelem in modum afflictæ, venæ incendio contractæ dolorem maximum afferebant, quo sine cessatione exagitata loco se movere non poterat. Et si necessitas se erigendi vel latus dextrum lassum sinistrorsum convertendi suaderet, facultas nulla ratione dabatur. Tam atroci casu dilectæ uxoris vehementer afflictus maritus, Varsaviam requirendæ medicinæ ergo properavit, et in ipso itinere obvium habens Fratrum Minorum de Observantia conventum Novodworiensem, ad ipsum descendit: a quibus benigne exceptus, miserabilem fortunam consortis suæ denuntiâs, illorum orationibus desperatam salutem ipsius commendabat. Libenter petitis annuunt Fratres illi, verumtamen salubre consilium conceptum tant, ut efficaciorē medicinam et multo salubrius antidotum uxori quærat; ut videlicet infirmam B. Ladislao, qui Varsaviæ apud Patres requiescit, per votum, adhibito quoque ad sepulcrum ipsius per aliquem Sacerdotem sacrosancto Missæ sacrificio, offerat quam devotissime. Consilium ille suscipiens confestim, pro salute caræ uxoris sollicitus, ubi Varsaviam venit, dicta executus est. Rebus itaque rite confectis domum rediit, mœstus penetrare intravit, sed uxorem primo aspectu intuitus, penitus a flebili statu immutatam inveniēns, lætus salutavit, pharmaca proferens; et quomodo ipsam B. Ladislao vovisset, devotionemque pro ea fieri procurasset, enarravit. Ipsa vicissim retulit quomodo hora illa dolores ignei extincti fuerint, cum sua vehemēti admiratione; quomodo item cutis ambesa, facile cecidisset; caro ustulata primo vigori restituta, venæ præustæ vivificatæ, omniaque membra tosta, suapte natura sanata fuissent: induratum flammis corpus, nunc morbidum, tenerum et tractabile: et quidem ita secundis ventis, ut e lecto subito surgere, et gressum carpere quocumque vellet, ipso temporis intervallo posset. Quare sine mora Deo et B. Ladislao gratam exhibentes mentem, beneficii exaltantes magnitudinem, ad ejus sepulcrum comparuerunt anno Domini MDCXXVII.

*hora ipsa
qua maritus
votum pro ea
absens face-
rat*

*invenitur
sanata.*

237 Sed in ipsa etiam civitate Varsaviensi miraculum factum, omnia sibi adæquat dicta, aut etiam superat. Fuit Joannes Dabski, civis et pharmacopola hujus civitatis, qui sitis sedandæ gratia, ab æstu cholerae ardentis causatæ, potum sumpserat, hydromel dictum (lipiec vulgo dicitur) inde, ut ferebat opinio ipsius, accidit corpori cholericus vomitus, sanguine mediopermixtus. Hoc facile ejecto, cubiculum suum ingressus, majores et vehementiores in præcordiis sentit motus. Hinc ingentes et violentæ ab ore profluxere dejectiones, aliæ post alias: et quod majorem afferebat horrorem, sanguine erant eruoris plenæ: imo sanguis coagulatus in tanta copia frustatim ab ore manavit, ut ad illum excipiendum vasa non sufficerent. Magnum patrisfamilias periculum ad opem ferendam commovit domesticos. Quæsita sunt remedia, medici quoque accersiti consilium inierunt, quonam modo obviandum esset imminenti periculo tantoque malo. Visum est omnibus, venam esse secandam, et certa quædam sumenda pharmaca. Factum est ita: sed horum nihil poterat sanitati læsæ ferre aliquod adjumentum. Frustra igitur medicamenta adhibita spem medicis præciderunt prorsus: unde domo ejus abeuntes uxorem admonuerunt, intempesta nocte maritum ipsius e vita discessurum, nec amplius duraturum nisi per potentiam Divinam. Omnes itaque ipsum deseruerunt: solus infirmus non se deseruit: Confessarium ex Ordine Fratrum Minorum Observantium accersiri sibi fecit, conscientia expurgandæ causa. Igitur peccata sua confitetur, dolorem de commissis reatibus concepit: Sacramento poenitentia expiatus in manibus Confessarii, votum Deo fecit, rogans ut intercessione B. Ladislai, cujus patrocinio ante prolem se suscepisse fatebatur, in periculo quoque vitæ oblatum experiretur auxilium. Voto emisso, ob incisionem venæ et ob continuos vomitus ab ore ejectos, lassum et fatigatum somnus oppressit. Suaviter dormienti vox quædam audita est, Domine Joannes. Sono ejus expergefactus, sensit repentinum in corpore vigorem, rediisse amissas vires, et robur sibi restitutum. Mentem quoque admirabili suavitate repletam cognoscens, cibum sibi dari poposcit, quem oblatum sapide sumpsit: iterumque obdormivit. Somno solutus, cibum iterum requisivit. Verum referente familia, noctem mediam esse, somno potius accommodam quam cibo, abstinuit: ideoque somno sese commisit. A quo tandem orto jam sole excitatus, ciboque refectus, se vires habere sanumque sese affirmavit, ideoque [causa] voti solvendi, in periculo vitæ emissi, ad sepulcrum B. Ladislai ire voluit: ivissetque: sed quia tabula argentea (voti beneficiique accepti signum) appendenda sepulcro B. Ladislai, quam confici festinanter mandaverat, nondum ultimam manum artificis acceperat; debilitasque ex gravi defatigatione infirmitateque nondum a corpore repulsa erat; suadentibus amicis, in aliud tempus distulit exequendum promissum. Quod tamen brevi post, amicorum cinctus corona, solenni Missæ officio de SS Trinitate per Sacerdotem habita, cum omni gratiarum actione B. Ladislao persolvit, plurimum se debere testatus.

*Ob sanguinis
coagulati
copiosum vo-
mitum*

*a medicis ad-
judicatus
morti,*

*voce miraculo-
sa sanatur:*

F

238 Patri collatum beneficium etiam in unicum filium ipsius, eodem B. Ladislao auctore, redundavit. Nam is puer, Joannes quoque vocatus, variolis in pectore conspersus seu papulis infectus, ægrotabat graviter. Invaluerat infirmitatis vis et evidentius mortis periculum apparuit, quando nigredinis colorem dictæ morbillæ indutæ, intra carnem recondi coeperant. Sed parentes mœsti hoc animadvertentes, et, quod ipsa experientia doceret, jam morbi vim mortisque irruentis prænuntiari adventam, cognoscentes; Missam pro salute filii ad sepulcrum B.

*puer a morte
præservatur:*

Ladislai

A Ladislai celebrandam curaverunt, atque illo subnixa remedio filium sanum receperunt.

239 In eadem civitate Varsaviensi non minus admirandum evenit miraculum. Joannes Gasiorek, ejusdem civitatis incola, in aestuantis febris calidissimum injectus balneum, sex dierum spatio, satis fervidos perpessus est ardores; quibus continue exagitatus, per integram hebdomadam cibo abstinuit, et in manifesto salutis discrimine versabatur. Et quoniam in humanis nullam habebat fiduciam, dexteræ Divinitatis favorem experiri per B. Ladislaum decrevit. Misit ad Fratres Minores de Observantia, ardentibus votis expostulans, ut sui coram Deo mentionem ferventi oratione facerent, votoque B. Ladislao facto eidem vitam suam periclitantem commendarent. Nolebant deesse Fratres justis ipsius postulatis. Profusa ad Deum oratione, votoque ad B. Ladislaum facto, desiderio ipsius responderunt. Eadem hora, qua id actum est, reliquit eum febris; esurivit, et sapide comedit; et quem medicorum sententia morti adjudicaverat, B. Ladislai gratia et benevolentia vitæ pristinae restituit.

e continua febris a medicis depositus sanatur:

infans e lapsu contritus sanitati restituitur:

240 De domo ejusdem civis Joannis Gasjorek nondum egredi licet; revocat ab ipso limine gressum casus filii ipsius, Joannis quoque dicti. Hic infantulus, in mensa super cervical seu pulvinum a matre est collocatus; ea vero certi cujusdam negotii occupatione in atrium abeunte, in terram de elevata mensa infans decedit fortuito. Ætas tenerrima, ad gravem subeundum casum parum idonea, magnum incurrit salutis detrimentum: vertex totus capitis intus retrusus, quasi concavus factus; cranium quoque immersum ipsi cerebro remansit; viventis hominis vix aliquibus vestigiis remanentibus. Nullum aptius remedium tanto malo sublevando mœstis parentibus visum, quam ut B. Ladislai ope precibus implorata infanti subvenirent. Exequentibus promissa, nullo humano adhibito auxilio, eadem nocte cranium in suum locum rediit; et infans dum hæc fierent, modico fletu emisso, materno lacte recreatus obdormivit; sanusque ab hinc factus est.

epilepticus curatur.

241 Et hoc quoque nostri seculi est quod infero. Anno namque Domini MDCXXVI Nobilis ac Generosi Domini Krakowicki filius, sub gravissimo ac molestissimo morbi comitialis onere pressus, quolibet die felle ipsius pascebatur, parentibus inde magna amaritudine saturatis. Amicis tandem quibusdam suadentibus, quorum notitiæ optime B. Ladislai cognita sanctitas erat, ut eidem beato viro filium male habentem devoverent, fecerunt; nec spe frustrati. Namque depulso morbo immunem factum puerum sepulcro beati viri obtulerunt, Deo gratias agentes, et B. Ladislaum grata mente venerantes, eo quod post tale votum numquam epilepsia filium eorum vexaverit.

242 Præsens se Divinum numen ostendit cuidam villano, subdito Illustris Domini Theophili Grzybowski, districtus Varsaviensis Jûdicis supremi terrestri, in villa sua Leviczyn dicta, cui ad fidem dandam ætatis canities multum tribuebat auctoritatis, et simplicitas villana testimonium perhibebat veritatis. Referebat ille Confessario suo, qui fuit unus de numero Fratrum Minorum de Observantia Varsaviensium, quod cum atrox pestilentia magnas ubique ederet strages per civitates, oppida, villas, domum quoque suam eadem perniciem repleverat, violentaque rabie adeo grassata est, ut omnibus quos domus sua complexa erat sublatis, uxore, liberis et familiaribus quotquoterant enecatis, solus ille remanserit. Jamque et ille moribundus, plenus nempe ulceribus plusquam quinquaginta (uti ipse asseverabat) pestilentialibus, mortem præstolabatur, quam in desiderio magis quam vitam habebat, partim ex

tædio et melancholico humore, se vehementer angente, partim ex mœstitia de tot suorum carorum sublatione, partim ex doloribus quos ulcera illa infligebant ipsi. Utque citius ad metam vitæ perveniat, in illo strato procubuit in quo peste sublatis ipsius domestici mortem oppetivere. Cumque huc atque illuc sese volutando virulentæ pestis toxicum pleno ore et spiritu in se attraheret, vocem auribus suis illatam sensit. Quid agis, o homo? Vove Domino te ossa sancta Varsaviæ requiescentia visitaturum, et salvus eris. Monitus voce cœlesti, ingemuit; firmoque statuit proposito, se, quamprimum vires sanitatemque recuperasset, dictis obedire. Confestim ulcera in carne ejus aperta saniem pestiferam copiose ejecerunt: ille vero sanus factus, postquam a Patre suo Confessore rescivisset de loco sacri depositi, promptissime mandatis satisfecit, et liber in posterum ab omni contagione remansit.

243 Non dissimile ante complures annos miraculum accidit, videlicet anno Domini MDCXI. Homo quidam obeundis scholaribus officiis intentus, Nicolaus nomine, ad ecclesiam parochialem S. Joannis civitatis Toruniensis inter Cantores Ecclesiasticos conversatus, status sui conditione exigente, ad pulsandas campanas turrin ecclesiæ adjacentem conscenderat; ubi terribili quodam casu a campana ictus, decedit pro mortuo sublatus: deinde manibus sublevantium adjutus, e loco quidem semivivus surrexit, sed surdus et mutus effectus, et per omnia ecclesiasticis obeundis officiis inutilis redditus, de catalogo servitorum templi expunctus, registro mendicorum in posterum adscriptus est. Quadriennio in eodem loco mendicus commoratus, tædio quodam affectus, locum mutare decreverat, et in Masoviæ Ducatum iter cœptum perficiebat. Transeunti per silvam civitati Sochaczeviensi proximam, placuit sub quadam arbore quiete perfrui, lassoque corpori indulgere. Sedens et suam miseram conditionem deplorens, lacrymis obortis in amaritudine animæ suæ gravia ad Deum suspiria emittebat, orationeque humili cor ad Deum sursum afflictum sublevabat, supplicans ut, pro sua benignitate, misericors Deus suam pristinam amissam sanitatem sibi restituat, vitæque prioris feliciorum conditionem reducat. Perseverante eo sic in fletu et amaritudine gravium suspiriorum, ecce vox a tergo insonuit: Noveris, o homo, te sanitatem recuperaturum, modo Varsaviam veniens ecclesiam Bernardinorum visitaveris, et peccata tua confessus fueris, ibique pro beneficio hoc Deo gratias egeris. Obstupuit ille, et audiens retrospexit, animo accensus sciendi, cujusnam voces tam dulces et suaves fuerint: viditque in albis speciem hominis, sed cito eum disparuisse advertit. Omnia hæc Patri Confessario suo, tum aliis Fratribus omnibus cum summa devotione, sanitate jam recuperata, referebat homo ille: Pater vero Confessor ostendit illi sepulcrum B. Ladislai, uti locum ubi Deo gratias et B. Ladislao deberet agere, cujus meritis sanitas prior sibi restituta est.

D

A. VINGEN
MORAUSKI.
Peste infectus
cœlesti voce
docetur ac
B. Ladislaum
recurre.

Clericus e
lapsu mutus
ac surdus
E

eloquio cœlesti
medicinam
recepit.
F

CAPUT VII.

Alia decem miracula recensita.

Relatis jam quamplurimis miris stupendisque factis B. Ladislai, adhuc multo plura imo innumerabilia restant relatu digna. Occurrit pro nunc mulier annosa octoginta et amplius annorum, longa vivendi ætate fidem dictis suis concilians, Catharina Lulgowska vidua. Hæc claris devotisque testata est verbis, ab hac arbore, situata in medio paradisi Religionis Seraphici Francisci, plurimos fructus a se decerptos. vitæ suæ et suorum saluti magno commodo stetisse. Multa nempe beati Patris Ladislai patrocinio

Mulieri cui-
dam curatur
filius epile-
pticus:

112
 A. VINCE.
 MORAUSKI.
 inio collata beneficia, consolationis quoque ab eo rivos ad satietatem hausisse bibisque. Filium sibi fuisse, qui per integros quinque annos morbi epileptici duram patiebatur servitutem. Frustra adhibita remedia cum nihil proficerent, profusum ab ore Confessoris consilium malo sævienti profuit. Suasit ille ad B. Ladislaum in tali vitæ discrimine esse recurrendum, per sacrum Missæ officium ad ejus sepulcrum celebrandum. Mulier illa, ubi primum ad effectum deduxit oblatum consilium, feliciter de collata filio sanitate gavisa est, qui abhinc ab illo malo liber semper extitit.

maritus ad
 sanam men-
 tem

245 Eidem mulieri insignis exhibita consolationis gratia calamum alio properantem revocat, et de illa iterum non nihil dicere compellit. Circa annum Domini MDLXXXVII maritus ejus mente captus, domo propria clam omnibus insciis elapsus, per silvas, nemora, campos, aliaque invia loca multis diebus vagatus, sua absentia uxori sollicitudinem, tribulationem, imo et sinistram suspicionem causavit: consanguineis vero et propinquis curam, murmur, et anxietatem magnam injecit sui ipsius. Amici enim ejus pariter cum consanguineis in unum convenientes, varios inter se conferebant sermones, et in varias distracti sententias, de amico non comparente per tam longum tempus sciscitabantur invicem. Omnibus ea sententia visa est optima, uxorem de marito interrogandam: illam quippe juramenti Sacramento obligatam, voto quoque matrimoniali teneri ad curam de mariti vita habendam. Eliguntur de numero amicorum qui eam adirent, sciscitarentur, scirent, ubinam locorum vir ejus esset: jam vitæ ipsius indissolubili factam vinculo sociam, viri negotiorum, operum et consiliorum participem [esse debere]. Respondente illa, omnino se ignorare de statu viri, nec posse scire quo sese contulisset; exemplo omnibus sinistra incidit de illa opinio, tacito murmure inter se conferentibus, maritum ab uxore neci occulte traditum, et in aliquod tenebrosum antrum injectum latere. Proinde minaci allocutam sermone, afflictam satis feminam terrore concutiunt, ni veritatem dicat, juris strepitu eam requirendam. Correpta misera vehementi terrore, vitæque suæ metuens, et ne legibus de marito interrogata vim tormentorum subire cogeretur; iterum ad Confessarium suum præfatum Patrem Stanislaum Zdziarski recurrit, consilium petit. Ille eamdem, ad evitandam tantam difficultatem periculumque monet viam tenendam; B. Ladislai auxilium sacrosancto Missæ officio adhibito implorandum. Quod cum factum esset; eadem die maritus domum reversus, omnes redditu suo lætificavit, uxorem vero a periculo liberavit.

et domum
 unde fugerat
 reducitur.

Domus peste
 infecta libe-
 ratur et filius
 sanatur,

246 Nec negligendum istud, imo inter miracula per intercessionem B. Ladislai facta annumerandum censeo, mulieris, Evæ nomine, Valentini Leopolitæ pellionis uxoris, civis Varsaviensis, voto et precibus obtentum. Grassante per totam Varsaviam contagione epidemica, pestilens spiritus domum ipsius invaserat, jamque duos domesticos suos crudeli leto necaverat, extra limen ejecerat, in terra defossa absconderat. Insilierat quoque in filium suum, quem primo impetu ulcere pessimo in umbilico percussit, ad mortis portam ipsum dirigens. Mater filii admonita periculo, B. Ladislai patrocinio seipsam, domum totam, et jam peste plenum commendavit filium. Neque defuit afflictæ subsidium. Ruptum ulcus filii effluxit, tam grandi in corpore relicto vestigio, ut viscera aspicientibus paterent videnda. Cito tamen, non sine miraculo admirationeque omnium, sanitatem recepit; et domus tota a periculo libera, nullius alterius mortuum spectavit cadaver.

247 Saluberrimum hoc ad debellandam et extin-

guendam pestem antidotum, beati Patris Ladislai præsidium, mulieri præfatæ exhibitum, ad aliorum quoque aures facile pervenit. Erant duo Sacerdotes seculares, peste infecti, ideoque ab aliis segregati, mortem quasi jam inevitabilem præstolantes. Hi per nuntios certos præfatam mulierem precibus sollicitis obsecrarunt, ut salutis suæ conservandæ ergo, sacrum Missæ sacrificium, ad sepulcrum B. Ladislai celebrandum, nomine eorum procuraret. Ad vota illorum ubi accessit optatum remedium, a peste præservati remanserunt. Eodem spiritu devotionis impulsæ erga B. Ladislaum, toties experta ipsius promptas intercessionem prædicta femina, cum filium alium suum, acuta febre, in mortis periculum injectum devovisset eidem Sancto, sanum subito conspexit. Imo de seipsa quoque referebat, ulceris ingentis impedimento guttur sibi præclusum, nullum cibi alimentum potuisse recipere. Hinc orti dolorum stimuli pungentes, et manifestum vitæ discrimen: sed imploratum B. Ladislai auxilium tam cito affuit, ut quo tempore sublatum fuisset prædictum impedimentum ipsumque virulentum ulcus, non plane advertisset.

D
 Sacerdotes
 duo a peste
 liberantur:

febricitans
 curatur:

et guttur ex-
 ulceratum:

248 Mira res, neque ea parva, quæ de Magnifico Domino Stanislao Smieciński, Notario terrestri districtus Varsaviensis legitur. Eum circa annum Domini MDCLIX tam atroci ægritudinis supplicio afflictum fuisse, ut duarum hebdomadarum spatio, ulla requie ab urgente morbo oblata, continuo affligeretur dolore; medicorum etiam propinata remedia, longe inferiora morbi magnitudine agnoscerentur; jamque illorum sententia morti destinatus, agonizantis subire aleam putaretur. Ea vis, fortitudo et malitia morbi illius fuit; ut in socium sibi adscisceret comitalem infirmitatem: quæ irruens de repente in miserum senem, eo furore et impetu debacchabatur in membris ægrotantis, utper diem naturalem octoginta vicibus perniciosos iteraret incursus. Tam ingenti oppressus infirmitatis malo, agebat animam; ideoque Sacerdotes et domestici, cum omnibus necessariis ad animæ exitum, sibi assistebant, horam expectantes. Interim certi amici, ex adhærentibus sibi tunc, B. Ladislai confisi patrocinio, eum si vitæ restitutus sanitatis recuperasset beneficium, ad sepulcrum ipsius præsentandum cum oblationibus decernunt voventque. Inter illos uxor juncta vinculo matrimoniali, quo propinquior ipsi erat, eo ferventiori devotione maritum eidem beato viro offerre satagebat: suspiria proferebat, vota concipiebat, et devotas depromebat orationes. Nec mora: promissione per vota stabilita, vigore recepto, vitam simul et sanitatem assecutus, a porta mortis revocatus est; et in perpetuum gratitudinis testimonium, argentæam affixit sepulcro tabellam: scripto etiam satis prolixo vir sapientissimus illud beneficium recognoscendo prosecutus est, longo post tempore vivens in senectute bona.

F
 e variis in-
 firmitatibus
 moribundus
 sanatur:

249 Verum temperare mihi nequeo, quin huic viro magno, miraculose sanitati restituto, aliud nobilissimæ cuidam matronæ exhibitum beneficium subjungam. Fuit autem illa illustris et Magnifica Domini Hedvigis a Przeræbii Przeræbska, legitima D. Stanislai Paris Castellani Varsaviensis consors. Hæc in utero morte interemptam prolem, inclusam per sex integras hebdomadas gestabat. Grave puerperæ negotium doloremque casus ille faciescebat: cadaver in utero putridum circumferebat; tormentum continuum, manentes producebat dolores. Quicumque de illo infelici casu audiebant sparsum sermonem, unanimi sententia morti dominam proximam judicabant, inevitabilem profecto passum. Mater prægnantis, imminenti memor periculi, doloribus quos afflictæ patiebatur filia compatiens, B. Ladislao voto nun-

F

factu dñi
 mortuo libe-
 ratur mater:

cupato

A cupato, obviandum periculo firma spe constituit. Vovit itaque, si mortis depulso telo vitæ superstes et particeps remaneret, ad sepulcrum ipsius deducendam. In hunc finem adhibita fuit oratio per Confessarium, ipsius ibidem sibi assistentem, de B. Antonio per S. Bonaventuram composita, sed ab illo Patre mutato nomine de B. Ladislao prolata. His pollicitationibus, votis, devotionibusque rite peractis, ecce partus cadaveris foetidi sine magno dolore adfuit; sublata pariendi difficultas; parturientis et foetum educere connitentis membra blandissime obsecuta, corpus ita flexibile redditum, ut nullo negotio fructus ventris seu potius putredo exiret: vix ex penetrali valentibus discedere qui infirmæ assistebant, secutus est flebilis cum gaudio partus, prolesque abominabilis in lucem cum lætitia et gratulationes ejecta, quæ tamdiu in alvo conclusa, putrida remanens, tormenta doloresque intolerabiles ac demum exitium letale materno corpusculo minabatur. In signum gratitudinis de argento conflata imago, per eandem dominam sepulcro appensa, anno Domini MDCX, cernitur.

B 250 Memorabilis est quoque Generosi Alberti Vituski casus, qui cum graviter doleret pede, et utriusque ad faciendos gressus ministerio prorsus privatus decumberet, ac uxor ejus vereretur, ne quid incommodi aut aliquid claudicationis contraheret; de periculo admonita, votum Deo cœli fecit, rogans ut intercessionem B. Ladislai, servi sui miraculosissimi, auxilium sanitatis cœlitus marito suo exhiberetur, a maloque liberaretur. Hinc cito maritum sanum conspexit, quem nullus hominum sanare potuit. Denique quædam honesta femina, Catharina Sweykowska de Miedzestyn, cum longa infirmitate correpta nullo subsidio humanæ artis adjuvaretur; crescente in dies malo adversæ valetudinis, etiam hydropisim contraxit, quæ in ipsius corpus radice missa, nulla ratione eradicari potuit, dominioque semel obtento se spoliari non patiebatur. Gaudebat longa satis processione, et altius radicem profundere nitebatur: instabat mortis inde metus, humana claudicante ope. At ubi divinum poposcit auxilium et B. Ladislai opem implorat, in exilium pellitur tumida hydrops; et sanitas in domum, qua pulsa longo tempore aberat, revocatur.

CAPUT VIII.

Alia decem miracula prolata.

C Etsi omnes partus in humano genere, maledictionis decreti divini, difficultatibus variis, doloribus, angustiis, periculisque vitæ sint pleni, quo primæ matris nostræ transgressio mandati Dei castigata est, dicente illi Domino, Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos, in dolore paries filios, et sub potestate viri eris, Genes. III; alii tamen alijs difficiliores periculosioresque accidunt diversis ex causis: unde plurimæ in tali actu, tormento potius, vitam cum morte volentes nolentes commutant. Hoc in se experta est quædam femina, Dorothea Czwoleczyna de Pariszow: quæ cum per integram diemet noctem in evacuando utero laborasset; nullo modo ad terminum partus pervenire potuit. Citius animam, quam foetum, ex corpore illo egressuram assistentes sperabant, quia paratior jam ad exitum, quam foetus ad partum fuit: fortius claustrum uteri, quam vinculum naturæ, nexusque corporis cum anima; hoc violentiæ cedente, illo vero indurato, obstinatoque ad omnes ictus remediorum remanente. E cœlo opus fuit advocare claustrarium artificem. Invocatus itaque a devotis astantibus B. Ladislaus, ad cujus visitandum sepulcrum parturiens per votum decreta est. Dum votum tale concipitur et promittitur, ecce reseratis

claustris partus inopinatus introducit, lutantibus omnibus, et Deum in Sanctis suis benedicientibus, magnificentibusque simul cum puerpera potentiam Dei. Hæc circa annum Domini MDCX.

251 Non desunt et in ipso Varsaviensi conventu exhibita miracula. Erat in conventu illo quidam Frater nomine Thomas Lada, de numero laicorum, olim in seculo genere nobilis et militiæ secularis gloria satis celebris. Hic adversa valetudine correptus, ad vitæ metam properabat: jamque destitutus sensibus, memoriæ quoque beneficio privatus, quasi extra limites vitæ jacebat. Plurimum mœroris et solitudinis capiebant Fratres ex illa periculosa infirmitate ejus: nam laboribus manuum suarum, multum utilitatis conventui illi pariebat: peritus erat enim artis conficiendæ cerevisiæ, quam fideli opere exercendo utilem se conventui exhibebat. Ideo pro salute ipsius lucranda fervens a Fratribus oratio fundebatur; votum etiam ad B. Ladislaum eo fine emissum, ut a morbo liberatus servitiis suis conventui subveniret. Postquam ergo talis medicina decumbenti infirmo admota est; sanus efficitur, ita ut tertio die post votum ad omnes labores aptus esset, exerceretque eos facto; vota quoque pro se emissa ipse per se adimplevit.

252 Non defuit et alia occasio eidem Fratri Thomæ, a B. Ladislao efficaci prece opem implorandi. Etenim gravi dolore manus unius affectus, usum et ministerium ipsius amiserat. Urgebat necessitas, et officii ejus exigebat onus, ut utriusque manus obsequio labori incumberet. Objiciebat impedimentum ad id exequendum vis doloris, et revocabat ab omni opere male affecta manus. Plenus spe ad B. Ladislaum seipsum contulit et obtulit: recessit ad ejus sepulcrum, supplex in genua procumbens: oravit humiliter pro restitutione manus. Tum finita oratione, doloris finis advenit: recedente illo a sepulcro, infirmitas quoque omnis recessit: sicque remoto impedimento, idoneum se ad opus exercendum advertens; ad recta accinctis lumbis roboravit brachium suum, et ad fortia misit manum suam, officio suo incumbens, et opus ad effectum bonum deducens.

253 Quam præclarum et illud, de nobili Domino Laurentio de Raduanica Kaminski deductum exemplum? Expositus hic vir erat quadam nocte irruentibus in sua membra calidæ febris ardoribus, illisque adeo vehementi impetu corpus invadentibus concidit, ut aliorum simul morborum experiri sit coactus supplicia, potissimum hepatis: splenis, stomachi, et capitis dolorum tormentis exagitabatur supra modum, plusquam natura ferre poterat: et præterea calculi molestissima angustia ipsum premebat. Tot se advertens conflictari calamitatibus; tot in se irruentibus salutis propriæ hostibus, mortem etiam adesse in foribus arbitrabatur: hoc autem vel maxime dolebat, et ea anxietas pectus suum pulsabat, quod sine Sacramentorum præsidio et absque Sacerdotis præsentis orationibus, e vita discessum instare sentiret. Hinc uxor sua, una cum filia sua Catharina majore natu, profundis suspiriis, orationibus, votis, continuis precibus, Dei misericordiam invocare, et simul B. Ladislai auxilium flagitare, votisque se obstringere sepulcrum ipsius adeundi satagunt. Non defuit viri Dei auxilium: confestim dolorum fracta rabies, instar fumi a corpore illo evanuit: et ipse sanus factus, postridie, quæ ore tum suo tum aliorum pollicitus erat, opere exequi cum uxore et filia studiose voluit et fecit.

254 Cogitanti mihi ad alios etiam properare, ecce in eadem domo ejusdem nobilis viri filia occurrit Catharina. Hæc decem dierum spatio febris exagitata, ab omni prorsus cibo abstinuit; æstuante autem febre,

D
A. VINCEN.
MORAWSKI.

Frater laicus
miraculose
sanatus

E
etiam manus suæ

usum amis-
sum recupera-
rat:

Curantur cal-
culus aliique
morbi,
F

et febris
continua.

curantur
pedes affecti

et hydropisim.

Parturiens
mortem per
votum evadit.

et tamquam ardente flamma per omnia corpora umbra incendium producente, visa est omnibus ad præfixam vivendi lineam celeri cursu properare, et eo devenisse, ut morti major facultas eam enecandi data fuisse, quam vitæ eam inter homines retinendi potestas concessa videretur. Parentes ipsius ad sepulcrum B. Ladislai viam arripiunt, et venientes subnixi spe et fiducia certa, circa horam octavam orto sole in terram prostrati, orationi fervidæ incumbunt. Domum reversi, eadem hora filiam a febre dimissam inveniunt; plurimum gavis de insigni sanitatis beneficio, filiæ per B. Ladislaum collatæ quam ob morbi violentiam omnium consensus morti adjudicaverat.

255 Neque uxor ejusdem Nobilissimi Domini Kaminski extra hanc sortem posita fuit, quæ grassante in domo sua febre malitiosa et contagiosa, proximeque ad pestilentialem accedente, quam epidemicam vocant Poloni lozna choroba; eo correpta malo, in regionem viventium de hoc seculo iter et profectionem parare festinabat. Ea vis morbi corpori infusa erat, ut cum a medicis subsidium requireretur, et ab aliis morbi malitiam cognoscentibus responsum expectaretur, ejusmodi datum fuisse perhibeatur, telam corpori illi involvendo magis necessariam,

et urnam præparandam pro recondendo eodem corpore, quam medicinam adhibendam. Talibus dispositionibus humanis intellectis, ad agnitum jam multis vicibus præsidium visum est confugere: et quidem felici successu. Nam voto ad B. Ladislaum emisso, ea quæ morientium cœtui erat destinata, rediit ad viventium consortia, optime sana. Ejusdem morbi virus totam familiam infecerat Illustris et Magnificæ Dominae Sophiæ a Dzialinin, Nicolai Mniszek Capitanei Lukoviensis consortis; eodemque sublatum est remedio: Beati Ladislai invocatum est auxilium: adfuit: et omnes qui eo infecti erant ad sanitatem revocavit, et a grassante lue liberavit. Conflata de argento tabella, ad sepulcrum Beati affixa, argumentum præsefert recognitionis beneficii et gratitudinis.

256 Rursum se offert pestilentiaæ sævientis mortifera lues. Edebat ingentes annos Domini MDCIII Varsaviæ hominum strages, et ad Fratres in Conventu degentes eandem intulit perniciem: Confessiones hominum excipiendo eam labem plurimi contraxerunt; infecti decumbabant multi, mox esca vermium futuri. Monialium quoque domus, eodem subjecta morbo, jam unius e numero Sororum extinctæ spectabat cadaver: nonnullæ indicia pestis in corporibus apparentia gestabant. Superior tam Fratrum quam illarum, ea periculorum magnitudine admonitus, ad sepulcrum B. Ladislai in orationem prostratus, utrumque Conventum eidem devovit: factumque est ut omne periculum cessaret, et discrimen vitæ ab utroque remotum abiret: qui vero jam plaga infirmitatis perusti morti appropinquabant, sanitati et vitæ restituti, salvi et immunes facti, Deum et servum ejus B. Ladislaum laudabant.

257 Egressus de conventu Fratrum, domum Consulis civitatis Varsaviensis ingredior. Ecce occurrit mihi Gregorius Badowski dictus, Consul civitatis, testis miraculi in se exhibiti. Pestis, inquit, civitatem hanc nostram depopulabatur, cum ego puer adhuc essem: quam puerili judicio parvi pendens, contracta familiaritate cum filio Simonis fabri ararii vicini domui nostræ, colludebam ei; blandisque colloctionibus amicissime ipsi communicans, mortiferam ex eo hausi pestem, qua ille jam infectus erat. Mortuus est puer postridie: me quoque infectum febris eadem corripuit, apostemaque in corpore meo produxit. Mater mea, ingenti periculo concussa, ad sepulcrum B. Ladislai festinavit; sacrosan-

ctum Missæ officium dici quamprimum procuravit; vota, orationes, suspiria multiplicavit; vitam meam et domum totam eidem commendavit. Reversa me, quem febre æstuantem reliquerat, jam lætum, sanum, et ludentem invenit. Et ab hinc domus tota libera ab omni contagione extitit, nec ullum pestis vestigium in ea post apparuit.

258 Non in sola tantummodo juventute se cumulat beneficiis B. Ladislai, dictus Dominus Gregorius Badowski affirmavit; sed multo amplioribus consequentibus ætatibus. Inter cetera vero retulit, quomodo anno Domini MDCIX gravi infirmitatis plaga percussus sit, cum spe de producenda vita prorsus deposita, sic de se tam medicis ipsis, quam omnibus aliis judicantibus, qui eum statum vitæ probe nove-
rant. Me quoque ipsum (aiebat ille) gravitas infirmitatis, magnitudo dolorum, et vitæ tædium adhuc induxit, ut me præciperem de lecto depositum in terra collocari, ea mente ut accelerarem vitæ perdendæ terminum. Satisfactum est voluntati: nam depositus de lecto, in nudo stramine collocatus, jam pene animam agebam: et menti succurrit B. Ladislaus Patronus meus; cujus patrocinium, in juventute mihi præstitum, spem adhuc in merescitavit et fiduciam
erexit ad sanitatem recuperandam, vitamque iterato restituendam, modo ad ipsum supplex recurram. Igitur eo modo et affectu, quem infirmitas concessit debilitasque permisit, corde et ore auxilium ejus invocavi, votum ad visitandum corpus ejus feci, opem imploravi. Et ecce, in illo ipso motu mentis et cordis mei, immutationem quoque in membris sensi; vigorem mihi restitui, sensus acui, spiritum lætificari, morbi potentiam debilitari, et sanitatis gratiam mihi restitui, cognovi. Sublevari me itaque de terra mandavi, et rursus in lectum reponi: ubi tantas vires recepi, ut postridie sepulcrum ejusdem beati viri adire potuerim: quod sine mora, sicut decreveram, feci. Utrumque hoc miraculum, manu sua digestum, posteritati commendavit.

CAPUT IX.

*Reliqua miracula in judicio rite deducta.
Rex, Palatinus Pomeraniæ et alii sanati.*

Pulchrum est et memoria dignum, quod sequitur, miraculum. Alexander puer, filius Magnifici Domini Stanislai Lezynski et Annæ de Rzuchow, occulta infirmitatis sagitta ictus, in lecto decubuit. Mortifera
adversæ valetudinis rabies vitæ ipsius præcidendæ instabat; et jam in extremo agone constitutus, mortis impetu facto, abripiabatur, dolentibus super se domesticis. Mater ipsius satis mœsta cum assistentibus, ad B. Ladislaum voto concepto eum obtulit, obnixè rogans, ut ipsius beneficio adhuc in viventium consortio remaneret. Voto emisso, anhelitus gravis et aspera respiratio, quæ mortis brevi imminentis prænuntiabat adventum, termino conclusa siluit. Tum mater flens et ejulans, arbitrata puerum jam obiisse, in voces lamentabiles et lacrymas prorumpit; carmenque lugubre mœsta incipit, accinentibus sibi eandem cantilenam omnibus domesticis, qui tunc astabant, fratribus sororibusque et familiaribus reliquis. Fletus, ululatus, ploratus auditur. Interim puer, veluti e gravi somno excitatus, matrem talibus verbis alloquitur. Quid hoc rei est, domina mater? Cur fletis? Nihil mali accidit mihi: quare ploratis? Ad hanc vocem omnes contigere, intentique ora tenebant. Subita lætitia omnes occupavit, lacrymas ab oculis abstersere, ploratus cessavit: puer de lecto surrexit: et quia hora prandii erat, mensæ accubuit; acsi nihil adversi unquam pateretur, lætus sapide cibum sumpsit. Stupendum miraculum plurimorum studia in B. Ladislaum accendit.

qui alias agonizans in vis servatur.

E

F

Moriens revixit subito anno 1611.

A VINCI
MORAUSKI.

■ peste imminens mortis periculum

bis repellitur.

Pestis grassans in conventu Fratrum et monialium

■ domo Consulis Varsaviensis,

*Palatinus
Pomeraniæ
sanatur.*

A 260 Illud quoque quod sequitur non minus mirabile celebrequè habendum est, quod Illustrissimo Domino Michaeli Konarski, Palatino Pomeraniæ, accidit. Parabat profectionem in certorum negotiorum Regni procuratione, urgentibus eam gravissimis causis: et ecce de repente ingruens morbus expeditioni celeri obicem posuit, ipsumque Palatinum duro exceptum flagello in lectum coniecit. Auctus indies morbus spem salutis recuperandæ præcidit, mortis irruentis metum iniecit. Jamque domesticis certior inhæserat opinio, de Palatino morte tollendo, quam in vita retinendo. Pervenit ea fama celeri cursu ad Curiam Regiam, et cum alios tum vel maxime filiam ipsius Domini Palatini, in Gynecæo Reginae existentem, vehementi concussit mœrore et metu, terruitque periculum paternum. Helena Constantia virgini nomen erat; quæ accepta licentia a Serenissima Regina, ad sepulcrum B. Ladislai celeri cursu properavit mœsta, et de salute amantissimi parentis sui sollicita. In orationem prostrata, affectu, lacrymis, voce, et profundis suspiriis beati viri, sublevandæ salutis paternæ, opem imploravit et impetravit. Etenim eadem hora, qua oratio Varsaviæ pro ejus salute offerebatur, cœpit melius domi suæ habere, morbi violentus mortus cessare, et paulatim conticescere ac vires corporis sibi redire. Inde ille mirari, unde tam repentina mutatio et salus. Surgit de lecto, comedit, ambulat, currit, et iter propositum ingreditur. Certior postea factus, cujus auxilio sublevatus viveret, Deo egit gratias, et B. Ladislaum abhinc mira veneratione et observantia prosecutus est.

*Curantur
dolores capi-
tis,*

261 Expeditis jam tot miraculis, intercessione et opera Beati Patris Ladislai patratis, nova et nova subministrata sunt. Nam ocluso et sigillato jam processu Romam transmittendo, ultro se ingerebant plurimi ad recognoscenda miracula circa ipsos facta, et imprimis quidam venerabilis Pater Albertus a Czelandis, Psalterista ecclesiæ Parochialis S. Joannis Baptistæ Varsaviensis. Hic cum anno Domini MDCXXVII venisset Varsaviam, insigniendus sacro Subdiaconatus ordine; nocte quadam hospitio foras exiens, in tantum dolorem capitis incidit, qualem numquam se persensisse in vita sua affirmabat: nullam acerbiorum infirmitatem ullo unquam ætatis suæ tempore in corpore suo pertulisse se meminerat. Suasu et instructione uterini sui, venerabilis D. Petri a Czelandis Presbyteri, Psalteristæ itidem ecclesiæ ejusdem, inductus, illucescente die, ivit, maximo dolore capitis pressus, ad ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, ad sepulcrum B. Ladislai, quinquies Orationem Dominicam recitaturus. Cumque ingrederetur templum, paulatim remitti vim morbi sensit: Ac tandem persolutis ante altare B. Ladislai votivis precibus, continuo et plane a dolore capitis liber, ad hospitium rediit.

*febris conti-
nua,*

262 Beneficium semel obtentum spem et animum concitat ad alia obtinenda et acquirenda, præsertim in necessitate. Idem venerabilis Pater Albertus de Czelandis Psalterista, cum quodam tempore assidua et acuta febre plusquam una septimana ureretur; memor prioris beneficii divini, intercessione B. Ladislai obtenti, convertit cor supplex ad ipsum, meritis et intercessionibus ejus a morbo illo liberari flagitans, vovensque se quam primum venisset Varsaviam, sacrosanctum Missæ sacrificium ad sepulcrum Beati de SS. Trinitate peracturum. Quo facto mox recessit febris, pustulis quibusdam e capite et facie erumpentibus. Postea nullum capitis dolorem sensit, nec ullam molestiam aut vexationem febris sustinuit, et votum explevit.

263 Exemplo plurimorum ductus Generosus Dominus Petrus Zaluski, Vexillifer Ravensis, veniens

Varsaviam testimonium perhibiturus veritati, libere recognovit, qualiter B. Ladislai beneficio a molestissima ægritudine sua fuerit liberatus. Anno Domini MDCXXIX passio podagrica ipsum invasit ita vehemens, quod cruciatus, quos in pedibus ejus canebat, videbantur sibi humanitus intolerabiles; qui per tres hebdomadas somnum sibi subtraxerant, nec cibum nisi ægre valde sumere permittebant; quare mortem potius optare, quam diutius tormentum illud tolerare eligebat. Nullum medium, nullum refrigerium, nullum remedium, quod vel ad modicum tempus doloris magnitudinem mitigaret inveniebatur. Videns consors sua cum ceteris familiaribus dolorem esse intolerabilem, ad B. Ladislaum Patronum suum et suæ possèssionis Gielnow, in quo natus est hic vir sanctus, cui tunc ipsa dominabatur, per simplicem orationem recurrit, votoque maritum ad sepulcrum ejus visitandum obstrinxit. Hoc solum remedium, hoc pharmacum efficax contra rabiem illius morbi fuit. Statim namque post emissum votum, quasi flamma ardens aquæ conspersione, podagræ illius ardor et stimuli compressi extinctique sunt: somnus placidus subsecutus sensus vivificavit, membra vigoravit, et sanum totum effecit: ita ut postridie, nec lecto amplius, nec adjumento aliquo, sanus factus indigeret. Quod totum intercessione Beati Ladislai se consecutum, firmiter credit et prædicat.

264 Frequentissima miracula sunt B. Ladislai in patria sua, qui si aliorum externorum, maxime autem domesticorum suorum, curam habet. Unicus jam heres oppidi Gielnow, patriæ locique nativi beati viri, reliquus est Casimirus puer, filius olim defuncti Generosi Domini Joannis Dunin Brzezinski et Barbaræ de Valowice, nunc secundarum nuptiarum dicti Domini Petri Zaluski uxoris filius. Hic in tenella adhuc existens ætate, paralysi correptus (qua infirmitate et suis frater uterinus in simili ætate sublatus est) manus dextræ et pedis usum linguæque amiserat; imo fratrem suum imitatus, vestigiis ejus inhærens, eandem viam universæ carnis ingredi videbatur: cui jam agonizanti parochus Gielnoviensis, R. D. Matthæus Silnicki, iter orationibus designatis in cœlum sternebat. Venit in mentem matri B. Ladislaus; rogat Presbyterum, voto filium suum sancto viro obstringat. Facit ille sine mora: et ecce puer manum dextram elevat, pedem affectum male erigit, et ut potuit lingua infanti verba format, oculos attollit et denique totius corporis sanitatem se recuperasse demonstrat, sanus per Dei gratiam et merita B. Ladislai, in hunc usque diem.

265 Non tantum intra domesticos parietes B. Ladislaus potentia suæ vires, Dei virtutem sanctimonia vitæ suæ indutus, exhibebat; sed latissime etiam illas aliquando per totum regnum expandebat, si vivus, ut supra recensuimus, multo magis nunc, cum in regno cœlesti triumphat egregius miles, post devictos tot atrocissimos hostes laureatus. Hujus potentia suæ in patria signa, memoratu et digna et jucunda, reliquit. Anno Christi MDCXXV milites quidam licentiosi insolentesque Lisowczycy dicti, depopulatis multis locis, et vastatis provinciis, civitatibus, oppidis, agrum suum proxime admoventes oppido Gielnow, distributores hospitiorum miserunt in oppidum; quibus dum ea denegarentur, eo quod non a brachio Reipublicæ penderent; impetuose turba tota oppidum invasit, ultura prætersam injuriam igne ferroque. Jamque nobili viro Andrea Rucki, ad templi præsidia confugiente, cum aliis in valvis ipsis ecclesiæ crudeliter occiso, et multis in oppido flagitiis patratis; cum vellent ingredi sacram ædem, ipsam spoliaturi et incensuri, adverterunt iconem in pariete prægrandem B. Ladislai: cujus terrore

*grassatores
impediti
Gielnowi.*

*paralysis
letalis,*

F

D

*A. VINCEN-
MORALEK.
podagra,*

E

A. INGEN.
MORAUSKI.
et Wywozi,

minio percussi, pedem tremuli referunt, conterritique cuncti fugiunt; oppidumque relinquentes, in villam proximam Wywoz dictam, gressus et copias dirigunt; ibi Dominam oppidi, dictam Barbaram de Walowice Brzezinska viduam, suamque aulam invasuri, spoliaturi, et igne crematuri, in vindictam prætensæ injuriæ. Jam celeri cursu furiosi homines versus aulam ferebantur, ignem spirantes; Domina vero cum suis, tanto impetui resistere non valens, orationi se dedit, Patronum suum B. Ladislaum ingeminat, invocat, obsecrat; ostendat se nunc verum pastorem, defensorem, protectorem; O miraculum! Cum milites furiosi pervenissent ad crucem, insignitam Crucifixi imagine, ante aulam situatam; nullo modo ulterius progredi, limitesque crucis egredi poterant. Exagitabant homines crudeles equos stimulis, flagellis, calcaribus: non tamen proficiebant, sed tantum in gyrum agebantur. Advertunt tandem digitum Dei esse hic; sed tamen artes funestas et incantamenta carminum Dei potentiam nuncupant. Evidens igitur fuit Dominam hanc misericordia Dei fuisse tunc a furia illorum inimicorum, intercessionem singulari et auxilio B. Ladislai, quem in adjutorium sui invocaverat, liberatam et protectam.

B 266 Ipsum quoque oppidum alio tempore singularem protectionem hujus sancti Patroni sui expertum est. Etenim anno Domini mpcxxvi cum epidemica lues in illud irrepsisset, sævireque cœpisset in natale solum B. Ladislai, jamque triginta homines oppidanos enecasset; incolæ oppidi instituerunt devotionem, in qua intercessionem et protectionem sancti sui Patroni invocantes, ipsi se devoerunt. Quo facto mox pestis grassari cessavit, nec amplius ullum vestigium contagionis ejus in infirmitate aut morte alicujus apparuit. Quod animadvertentes incolæ iidem, in memoriam gratiæ acceptæ, eum in Patronum oppidi modo singulari de novo elegerunt. Insigni etenim oppidi sui, quo ex antiquo utebantur, abjecto, imaginem B. Ladislai religiose vestitam, in manu sinistra columnam cum alligato Christo, et in dextra flagellum tenentem, pro insigni stemmateque assumpserunt, utunturque tamquam proprio.

Gelnovienses
peste liberati,
imaginem
Beati pro
insigni assu-
munt:

C 267 Plurima alia edita sunt per B. Ladislaum miracula, quæ omnia scriptis distinguere immensi laboris opus foret, maxime autem in sublevandis infirmis: sed adhuc me a descriptione unius et alterius continere non possum. Distat a Varsaviensi civitate sex leucis quidam nobilis, egregius benefactor Fratrum, et Religioni S. Francisci Minorum Observantium singulari affectu addictus, Dominus Martinus Cieciszewski; cujus uxor de familia Chlewicka cum ad punctum partus devenisset, laborare, difficultatibus variis cœpit. Vocatæ sunt multæ obstetricandi arte pollentes mulieres; fungebantur officio suo; sed tandem difficultatem advertentes, desperantes recedebant, puerperam deserebant. Convenerant aliquot nobiles Dominae ex locis diversis, auxilium, consilium, solatium periclitanti allaturæ; sed nullum tam efficax inveniebatur, quod decumbentem aliquo modo levaret. Omnium judicium fuit, et vox sententiaque unanimis, citius edituram animam, quam foetum conceptum; ideoque ad talem partum potius præparandam, Sacramentis munientdam, et salutaribus armis instruendam: Vocatus est unus Pater e vicino loco Ordinis Minorum Observantium, ut puram virginem Deo animam suam generaret. Venit ille, rogat, monet, invitat, ut omnes genu flectentes pro illa pariter secum orent septem Pater noster, votaue pro ea ad B. Ladislaum nuncupent. Responderunt illæ nobiles feminæ, se illam vovisse aliis Sanctis, una S. Ignatio, alia S. Hyacintho, non tamen quidquam profecisse.

parturiens e
periculo
mortis libera-
tur.

D Instat nihilominus Sacerdos, et bono animo omnes jubet esse, ad orandum septem Pater noster hortatur. Deposita ex se chorda cinctoria, infirmam circumdat: flectit ipse, orat, ad B. Ladislai sepulcrum obligat. Orabant secum alii, sed magis agonizanti, quam orationi attendebant. Et ecce inopinato foeta defungitur partu, edit conceptum: prodit in lucem quod cruciabat, torquebat, necabat matrem: illa libera efficitur. Confusæ desperabundæ mulieres, collætantur puerperæ decumbenti: magnum Sanctum B. Ladislaum deprædicant, cujus beneficio in tam manifesto periculo vitæ, in tam arduo casu, uterum impeditum facile mulier fuderit, enixa quod stricte oclusum fuit, nec naturaliter nisi discissione solvi potuit.

268 Jam ad metam digestorum nostrorum accedentes, illud hic ponimus miraculum, quod jure merito primum locum sibi vendicabat, cum ratione personæ dignissimæ, in qua potentiæ suæ et misericordiæ Deus signa ostendit, tum ratione antiquitatis, eo quod prioritate temporis maximam partem scriptorum præcesserit. Ponimus autem illud ultimo loco, ea ducti ratione, qua orator in fine fortissima argumenta sermonis sui accumulatur, ut videlicet hoc in fine saltem efficiat, quod oratione tota non potuit obtinere. Robur igitur, auctoritatem, pondus, dignitatem, et coronam jam exaratis exemplis, hoc ultimo miraculo apponere intendo. Jam tandem veniat Serenissimus Uladislavus Sigismundus, favente Dei gratia jam modernus Rex Poloniae et Sueciæ, electus Magnus Dux Moschoviæ. Hic anno Domini mpcxii, in ipso juventutis suæ flore, gravissimo correptus morbo, periculosam vitæ subierat aleam. Verior sententia videbatur, quæ fato exitiali succubitorum dicebat, quam opinio illa, quæ sanitati restituendum promittebat. Tanto Principi, et universis omni tempore regni incolis gratissimo, nulla humanæ artis deerant subsidia: medicorum opera et continuum studium depellendo vacabat morbo: sed inani conatu quæsitæ adhibebantur remedia. Sinistra de vita Principis orta suspicio, imo desperata salus: mors sine dubio imminens appropinquabat. In eo namque statu salus Principis fuit, ut unius horæ spatium, ad vitam retinendam, Medicorum quinque qui illi adstabant sermo vix eidem promitteret. Mortis etiam signa et vitæ deficientis indicia eadem proferebant sententiam. Non dispar a medicorum sententia fuit Serenissimæ Principis Annæ, Regiæ virginis Sueciæ, Serenissimi Regis hujus nostri Uladislai Sigismundi, de que nobis sermo, amitæ opinio; quæ licet a fide Catholica fuit aliena, depellendis tamen morbis et curandis infirmitatibus felix est habita. Hæc testata est, miraculosam sanationem Principis fuisse, in quo omnia signa vitalia desierant, et omnia mortalia successerant.

E
Uladislavus
Sigismundus
Rex Poloniae
in juventute
æger,

a Medicis
desperatus,

269 Igitur tam evidenti periculo objecta Principis salute, quidam Capellanus Serenissimæ Reginæ. R. D. bonæ memoriæ Georgius Cerasinus, memor beneficiorum infirmis ceteris per B. Ladislaum præstitorum, ad eum recurrendum ratus, ad Fratres Varsaviensis Conventus venit; Monialibus quoque S. Francisci idem denuntiat, Principem in extremo vitæ versari periculo, a medicis derelictum, et omni spe salutis præcisa, ad mortis portam celeri prope-rare cursu; compaterentur juvenili ætati ingenui adolescentis; condolerent Patriæ amittenti optimæ expectationis Principem, de vita periclitantem, et in ipso flore juventutis decidentem; perire spem Regni, indolem præclaram tolli, omnium honorum expectationem, eludi: arriperent orationis præsidium, apponerent scutum votorum ad B. Ladislaum loci Patronum, exposcerent a Deo ardenti devotione desperatæ salutis subsidium, B. Ladislao sollicito totum negotium

A negotium commendarent; et multis exhibitam in simili causa opem implorarent. Moniales Tertiariæ, cum accensis candelis, sine mora ad sepulcrum B. Ladislai in orationem provolutæ, fuis lacrymis ad Deum clamaverunt, et B. Ladislai auxilium requisierunt. Idem devotionis studium exercuere Fratres, omnes in supplicationem effusi; alii sacris Missæ celebrandis, nonnulli sepulcro B. Ladislai affixi, orationibus ad Deum fundendis; ceteri litanis recitandis, disciplinis faciendis, psalmodiis decantandis incubuere. Bis eandem texuerunt telam: nam iterum recidivante morbo, correptus Princeps eandem subierat periculorum sortem. Ita optimus Princeps, beneficio B. Ladislai, cui per tam ardentia vota fuit oblatus, a Deo sibi miserescere sanitati restitutus, a morbo liber remansit. Vivat felix magnus Princeps, et in longos ætatis annos felices experiatur vitæ progressus, omnes precamur, ominamur, et vovemus. Fiat. Fiat.

ope B. Ladislai convaluit.

CAPUT X.

Conclusio operis.

B Parvo hoc volumine, omnia quæ Deus Opt. Max. ad intercessionem et merita servi sui B. Ladislai operari dignatus est, miracula concludere, impossibile est: de ipsis investigare, disquirere, scrutari, arduum nimis; testes colligere, ad officium deducere, in iudicio producere miracula, probare, demonstrare, verum a falso dignoscere, opus laboris, molestiæ, difficultatis, sollicitudinis intolerabilis est. Ideo plurima relata simplici fama consulto omisimus, quamvis verissima esse certo sciremus. Ex eo numero fuit nobilis Domini Nicolai Czosnowski uxor, quæ diu infirma sine spe recuperandæ salutis, voto B. Ladislao per quamdam virginem devotam, Varsaviæ manentem, suam consanguineam obligata, repente convaluit, cum sui vehementi admiratione: nesciebat enim in villa decumbens, quid pro se Varsaviæ ageretur. Quod item alia vice marito ejus tum etiam et filiæ accidisse, certa fide relatum est. Quædam etiam femina, de villa Biallola, dicta Marina Labæciowa, per quatuordecim hebdomadas gravi eaque incurabili infirmitate vexata, per votum nuncupatum ad B. Ladislaum, curata est. Non prætereunda Domina Hedvigis Zawadzka, quæ morte in ea letalia tela vibrante, erepta a periculo, et sana facta est, cum recurrisset per devotas orationes et votum ad B. Ladislaum. Adest en Nobilis Domina Krosnowska, ex maligna febre detrimentum in sensu et ratione passa, eodem remedio sanata. Plurimæ [domus] a periculo pestis, etiam integræ villæ et civitates; tum variæ personæ in quam plurimis locis, hoc scuto contactæ, salvæ remanserunt. Multæ feminæ difficultate partus sublevatæ: nonnulli a periculis latronum, fluminum, itinerum, invocato B. Ladislao liberi evaserunt. Alii in difficultatibus negotiorum, contentionum, dissensionum juris, præsidio B. Ladislai se committentes, consolati sunt; et beneficia recognoscentes, tabellas argenteas et alia signa eo nomine ad sepulcrum B. Ladislai detulerunt. Plures tamen, quod dolendum est, pudore et verecundia inordinata abstracti, ne defectus suos, quos occultos esse volunt, prodant, beneficia a Beato accepta subticent: ceteri difficultate territi, quod non nisi præstito juramento depnenda sint testimonia, non deferunt iis ad quos pertinet cognoscere et approbare miracula facta: reliqui receptis beneficiis, meritis B. Ladislai, partim per imperitiam, partim per negligentiam, partim ob distantiam loci, itineris difficultatem et varias alias ob causas, ea reticent.

Curatæ variorum infirmitates:

beneficia præstita plurimis.

271 Hæc sufficiat protulisse primo hoc motu, ad Maji T. I.

habendam aliqualem cognitionem sanctitatis hujus servi Dei B. Ladislai Patroni nostri, ut eo fiducia- lius ejus sanctum auxilium populus invocare sciat, et valeat ad majorem Dei gloriam, et B. Ladislai honorem; cujus sanctitas utinam cito Sanctæ Dei Ecclesiæ illucescat, et Canonizationis gloria coronetur, nobisque suum auxilium et patrocinium implorantibus proficiat! Felix patria, felix civitas, felicissimum regnum, quod suis non caret Patronis, qui se scutum opponant furori vindicis Dei. Refricient memoriam; anni Domini millesimi sexcentissimi sexti et septimi, et intestini motus concitati in hoc regno florentissimo Poloniæ; quam atrociter turbulentissimis dissensionibus, discordiis, dissidiis, fuerit exagitatum; quando in armis totum, ad interitum certissimum, Deo sic permittente, impetu ferebatur; ita ut non solum incolæ, sed et ceteræ nationes externæ, nihil nisi exitium ejus ominarentur. Hoc judicium non inane nec fucosum fuit. Nam Romæ eodem curriculo temporis fuit quidam Pater, B. Bartholomæus Salutius, Ordinis Fratrum Minorum de Observantia, adhuc tunc in vivis existens, vir sanctus, miraculis adhuc in vita celeberrimus, de cujus Canonizatione nunc tractatur Romæ. Hic in visione divinitus sibi exhibita, conspexit Regnum hoc Poloniæ, potestatibus infernalibus repletum, artibus suis stygiis illud parare ad interitum nitentibus; quibus splendida Corona Sanctorum Patronorum Regni fortissime sese opponens, sic restitit, ut viribus tenebrarum illarum penitus confractis, artibusque solutis, mox faciliter nec infelicer, concordia, amor, paxque restituta sit, in hunc usque diem sancte perseverans. Exclamasse fertur, ille Pater exultans: O Polonia! multos validosque Patronos habes, qui nisi tibi nunc succurrissent, in occasum tui miserum per potestates tartareas, in perniciem tuam factas, deducta, jam transisses.

272 Quidni idem de ceteris Regno Poloniæ nostræ sæpius impendentibus periculis dicam? Meminerit providus lector, annis paucis interjectis in quantis patria nostra salutis suæ discriminibus versaretur; cum Ottomanus seu Osmanus Imperator Turcarum, anno Domini мсххii contra eam sexcenta millia, validissimum et istis seculis prorsus inauditum exercitum, eam ardenti furore percitus expugnaturus, libertatem sublaturus, Christianum nomen in ea deleturus, imperio suo ferocissimo subacturus, adduxisset. Meminerit simul, et illud Isaïæ xlii et mente pia recolat, Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die et tota nocte in perpetuum non tacebunt. Ecquidam isti sunt custodes? Angelos præsidēs a Deo hominibus adhibitos dixerim. Bene equidem: etenim Deus Angelis suis mandavit de te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, Psal. xc. Quod et clare Elisæus Propheta, oratione sua impetravit a Domino intueri Giezi famulum suum, exercitum validum Syriorum, in vicino jam circumquaque castrametatum, nimium pertimescentem. Orante namque Propheta pro illo, vidit: Et ecce mons plenus equorum et curruum igneorum in circuitu. iv Reg. vi. Zacharias quoque ii Cap. levans oculos suos, vidit Angelos circa Hierusalem egredientes, et occurrentes sibi invicem. In summa ipse Dominus vi Baruch verbis luculentissimis hanc testatur veritatem: Angelus meus vobiscum est, ipse autem exquiram animas vestras.

273 Verum enimvero et hoc nemo inficiari potest, ut sanctos Patronos locorum, civitatum, regnorum, hos custodes esse affirmemus. Clarissimum se objicit exemplum ii Mach. xv, referente Duce fortissimo Juda suam visionem his verbis. Oniam, qui fuit summus Sacerdos, virum bonum et benignum, verecundum visu, modestum moribus, et elo-

A VINCES. MORAUSSI.

Polonia a Patronis suis adjuta anno 1606 et 1607 intestino bello,

E

quidni et anno 1622 contra Turcas?

F non eolum ab Angelis,

sed etiam ab illis defensa dicatur?

A VINGEN.
MORAUSKI.

eorum, et qui a puero in virtutibus exercitatus fuit, manus protendentem orare pro omni populo Judæorum. Sequitur aliud ibidem. Post hoc apparuisse et alium virum, ætate et gloria mirabilem, et magni decoris habitudine circa illum; respondentem vero Oniam dixisse, Hic est fratrum amator et populi Israel; hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Jeremias Propheta Dei. Similibus quam plurimis aliis exemplis omissis; hic in patria nostra sanctissimus Patronus Florianus visus est olim suos Clepardienses a flammis ignium, domos vicinas consumentium, defendisse, ardoresque illos extinxisse. S. Casimirus, Regali thoro natus, Casimiri Jagielloniadæ Regis Poloniæ filius, regalem animum, post suum obitum felicem, erga gentem suam Lithuanam, cuius magnum Ducatum sancte administrarat, gessisse conspectus est; cum exercitui populi sui contra Moschum procedenti, visibilem se exhibens, ducatum præbuit, equo candido insidens, ipsum agmen gloriosus viam carpendo præcedens; in evidentissimum victoriæ signum, quæ mox subsecuta est, in fugam ex metu inimicis conversis.

uti olim visi
SS. Florianus
et Casimirus,B
et iis æqualis
B. Ladislaus.

274 Non minoris profecto apud Deum præpotentem meriti, et in Patriam suam singularis affectus, censendus est noster B. Ladislaus Gielnovius; qui ut supra retulimus, non solum privatis personis se apud Deum intercessorem et in necessitatibus adiutorem, sed etiam totius civitatis Varsaviensis, imo et regni universi pium Patronum, Custodem, Protectorem, et Defensorem exhibuit. O utinam gratos tantorum beneficiorum ab eo receptorum nos omnes exhibeamus; quem Deus ipse honorat, nos quoque non tantum eum condigna reverentia prosequamur, sed ut etiam sancta mater Ecclesia eum inter Divos relatam, nobis conspicuum, et cultu Sanctorum colendum cito proponat, omni studio, opere, sollicitudine, curemus, omnia ad laudem omnipotentis Dei referentes; qui sit in Sanctis suis benedictus in æternum.

ORATIO

Ad Beatum Ladislaum.

C Felix Pater, B. Ladislæ, Pater amabilis, O decus Ecclesiæ Catholicæ, ferventissime cultor et zelator laudis Divinæ, castarum animarum director et protector singularis, debellator malarum tentationum post Christum et Angelos ejus, Rector et Patrone fidelis Varsaviæ. Eia me et omnia mea negotia, sanctam Dei Ecclesiam, Regnum et Universos ejus ordines, Religionem nostram, et præsertim hanc provinciam, consanguineos, amicos et benefactores meos, civitatem, et locum istum, in tutelam et directionem specialem suscipe. In tentationibus, piis tuis orationibus nos protege; hostes visibiles atque invisibiles omnes reprime et expugna, in tribulationibus nos consolare et conforta: aerem salubrem ac fertilem, nec non amicis et inimicis nostris caritatem et concordiam impetra: patriam istam, cum omnibus in ea habitantibus, ab omni peste, fame et bello, inimicorum feritate et potentia, illæsam conserva: insuper me et omnes amicos meos, cum suis afflictionibus, infirmitatibus, tristitiis, et quibusvis indigentis, tibi per visionem Majestatis Divinæ cognitis, commendo et resigno: ut omnes ad tuam singularem intercessionem et protectionem confugientes, gratiam Dei omnipotentis in præsentī vita, et in futura gloriam cœlestem obtinere valeamus. Per Christum Dominum nostrum.

APPENDIX.

Authenticum miraculum anni MDCLXIII.

Hactenus Vita, ut fuit impressa anno MDCXXXIII: quam videns esse extractam e Processibus, nihil dubitavi quin plura adhuc alia miracula in iisdem continerentur, brevitatis studio hic omissa. Rogavi igitur Guardianum loci, ut non solum describenda mihi vetera de hoc Beato monumenta, sed etiam supplementum miraculorum ex prædictis processibus colligendum curaret; iisque adderet cetera, quæ ab anno dictæ editionis contigisse multa, parique studio annotata fuisse mihi persuadebam; quin et effigiem ipsius Beati, quæ num. 135 dicitur lapidi sepulchrali incisa haberi, delineandam ad vivum petii, quæ posset ad posteritatis memoriam ævi incidi. Et imaginis quidem alicujus (non tamen ejus quæ ibi describitur) delineationem misit ille, eamque tam rudem, ut boni aliquid inde confici posse desperaverim: miraculum vero dumtaxat misit unicum. Miraculum mox transcribam: de imagine hoc dixerim, pingi in ea Beatum Ladislaum cum radioso supra caput sole, expansisque brachiis; ita ut dextra manus flagellum erectum teneat, affixis ad dependentium locorum extremitates aculeis horridum; sinistra, columnam longam ac teretem, eique per manus ac pedes alligatam nudati Christi effigiem. In recessu vero ipsius tabulæ, a dextris cernitur idem Beatus, genuflexus in colle, procul ab urbe Varsaviensi fugare immanem flammivomumque draconem, per quem pestilentis morbi contagium designari, quod repulisse narratur in Vita num. 150, significabat scriptura addita. Simili in recessu a sinistris, supra Varsaviensem (ut additum nomen indicat) civitatem, ducta in aere iris insidentem habet figuram, fulmen una manu vibrantis, altera crucem tenentis: Christi judicis irati esse diceres, nisi dubitare faceret explicatio qua dicitur, Prædicans passionem Christi in aere elevatur: videtur ergo ipse Beatus etiam hic exprimi: totaque compositio esse talis, ut grandiore aliquam altaris tabulum implere possit pictura ejusmodi. Miraculum, quod dixi, in forma probante sic transmissum est.

Quænam de
hoc Beato
adhuc desi-
derentur:ejus imago
quomodo
pingatur.

E

277 Anno Domini MDCLXIII. die vero Veneris, xx mensis Julii, Varsaviæ coram Perill. et Rev. adm. D. Matthæo Jagodowioz. I. V. D. Protonotario Apostolico, Plocensi, Varsaviensi, Pultoviensi Canonico, Vicario in spiritualibus et Officiali generali Varsaviensi ac per Ducatum Masoviæ, S. R. Majestatis Secretario, pro Tribunali ad jura reddenda sedente personaliter, comparentes Religiosi, Franciscus Varsaviensis, Magister Novitiorum Conventus Fratrum Minorum Varsaviensis ad S. Annam Ordinis S. Francisci de Observantia; et Elzearius Babski ejusdem conventus Tertiarius, suis ac totius Conventus prædicti nominibus præsentibus; visionem seu apparitionem certam, eidem supradicto Religioso Elzeario divinitus factam, juramento ejusdem Religiosi Elzearii corporaliter præstito verificatam, in scripto conceptam infrascriptam, seu instrumentum miraculosæ recuperationis deperditi sensus auditus, manibus Religiosorum Patrum Sigismundi Janowski Guardiani, Bonaventuræ Mlaciensis Vicarii, ac aliorum ejusdem Conventus Fratrum subscriptam, et sigillo Conventus munitam, ad omnem meliorem fidem et effectum ac robur perpetuæ firmitatis obtinendum, judicialiter exhibuerunt: quod admitti, et ad perpetuam rei memoriam in omnibus et singulis ejus puncti, clausulis, et articulis universis, approbari, confirmari, ratificari, robur auctoritatis ordinariæ et perpetuæ firmitatis pariter et decretum desuper apponi, litteras approbationis et confirmationis ac alias quasvis necessarias decerni

Coram Offi-
ciali Varza-
viensi Fra-
tres Conven-
tus S. Annæ,
Fexhibent pu-
blicandum in-
strumentum,

et

A et extradi; ceteraque ad effectum præmissorum de jure opportuna fieri et sententiari, cum debita instantia petierunt et postulaverunt. Et Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis Varsaviensis ac per Ducatum Mazoviæ supranominatus, petitione instantium exaudita, scriptum per ipsos productum, authenticum et faciens fidem, mihi Notario infrascripto publice legendum et publicandum dedit, tenoris sequentis videlicet

de Fr. Elzeario, Tertiario suo,

qui subito plane surdus effectus,

278 Anno a partu Virginis MDCLXIII. cum solennis Octava Visitationis beatissimæ Virginis Mariæ, ad ædes ejus, in nova civitate Varsaviensi sitas, perageretur; mira circa desperatam sanitatem suam, ex parte deperditi totaliter sensus auditus beneficia, collata a Beatissima Virgine et B. Ladislao expertus est Fr. Elzearius Babski, Regulæ S. Francisci in Conventu Varsaviensi ad S. Annam, Ordinis Fratrum Minorum Regularis observantiæ, Tertianus vulgo dictus, die viii Julii pro tunc currente. Ex afflictione enim et diuturniore dolore capitis, die iv Julii, sub tempus communis refectionis, adeo ex improvise et violenter surdus effectus est, ut nec voces, nec clamores, aut strepitum ullum audire valeret; sed tantum nutibus aut scripto pro opportunitate informari deberet. Cujus affectionis pertæsus afflictus Fratres prædictus, desperante humanæ opis auxilium cœpit. Quare ædes Beatissimæ Virginis Mariæ pro die viii Julii visitare statuit: interea vero temporis B. Ladislao supplicat, ut sua interventione beatissimæ Virginis Dei Genitricis gratiam sibi conciliare dignetur. Et quia tunc totius Cleri et populi totius civitatis Varsaviensis concursu solennis processio, cum triumpho et lætissimo applausu, ad ædes beatissimæ Virginis in nova civitate Varsaviensi instituebatur, pro gratiarum actione ex parte dissoluti nexus colligati exercitus, et restitutæ pacis intra viscera patriæ regni Poloniæ, hic Fr. Elzearius satisfaciendo voto optimam occasionem ratus, petit licentiam a Patre adm. Vener. Custode, ut una in processione cum Fratribus ecclesiam beatissimæ Virginis visitare permetteretur: sed debilitatis inhabilitate præpeditus, judicio discreto Superioris detinetur: votum tamen adimplendum in desiderio non despondet, sed pro Octava solenni Visitationis beatissimæ Virginis disponit.

implorata per B. Ladislai preces B. Virginis ope,

C hanc et illum in visu conspicuum habet,

279 Redeuntes post processionem Fratres, assidentem mensæ Fr. Elzearium per signa et nutus interrogabant, num tormentorum, explosorum in gratiam triumphi, sonitum et mugitum audierit: sed se hac in parte, ut surdum, quid factum fuerit ignorare respondit. Tandem mensæ pro communi refectione accubuit: et finito prandio, mox tristiori vultu et pallido, quasi semimortuus, Fratribus videbatur: et surgens a mensa, præ debilitate collabens, egressus de refectorio, in ambitu claustris cœdit: moxque tali visione in vigiliis, hora, secunda pomeridiana, recreatur. Videt vultu venusto, in habitu Regulari Fratrum Minorum, virum religiosum, maturum ætate, specie venerandum, cum associata sibi a dextris Virgine, forma et vestitu decore præfulgida, aureo insignita diademate, capillis capitis discriminatis, in ambitu claustris deambulare: quorum tam mutuam ab utrimque conversationem mox arguere cœpit idem Frater Elzearius, interrogans hisce verbis apparentem præ oculis Religiosum, Velim scire Paternitas vestra, quis sit, et undenam sit? Apparet quia non e nostra provincia, cum discurrere cum Virginibus per ambitum claustris non sit in more Patribus nostris usitatum: imo dedecere, neque licere huc aliquas mulieres ingredi. Cui ex tunc (ut creditur) B. Ladislaus respondens, inquit, Vel me non nosti? Qui respondet, se numquam nosse eum. Cui interim B. Ladislaus ait; An igno-

ras ubi ossa mea quiescant? addiditque, Ego sum D unus hujus loci incola et Patronus. Quibus auditis verbis, totus in stuporem, ob reverentiam et timorem, Fr. Elzearius prænominatus versus est; ausus tamen interrogare, quænam illa associata ei a dextris Virgo fuerit. Cui ipsa Virgo in sua persona respondit. Quæ ego sim ne inquiras, sed scias quia abhinc auditum recipies. Responditque Fr. Elzearius: Utique, o Virgo, jam optime audio et percipio ea quæ inter vos confertis. Quem statim gloriosissima Virgo hisce adhortata est verbis: Satisfac ergo voto, et visita ecclesiam meam ut promissisti, et in posterum acuto et bono auditu pollebis.

EX MS. a quibus de recuperando auditu certior redditus.

280 Quibus finitis sermonibus disparuit visio illa; et in capite Fr. Elzearii factus est tantus fragor et intensissimus sonitus, ut intra cranium capitis sui tormentum aliquod explosum esse putaverit. Hisce peractis surgens de loco, venit ad Fratres, volens probare num audire posset ea quæ inter se loquebantur. Sed illi ignorantes rei eventum, per nutus dumtaxat et signa sensum suum ei denuntiant. Ast ille, uti jam optimo auditu pollens, præmonuit eos ut sibi voce jam et non signis responderent, cum jam, favore beatissimæ Virginis et B. Ladislai interventione, audire se optime fateretur: reique seriem totam et eventum mox eis enarravit: et a Superiore requisitus, et flexis genibus adjuratus, rei veritatem bona conscientia, super omnia et singula quæ viderat et ei evenerant, confessus est. Tertia tandem die in vice gratitudinis per oblationem Missæ, pro gratiarum actione tanti beneficii obtenti, in ædibus beatissimæ Virginis Mariæ, in nova civitate Varsaviensi sitis, præsentia liter visitans comparuit. Quæ quod ea serie facta evenerint, sanus recognoscit, ad majorem honorem Reparæ Virginis Mariæ, et B. Ladislai fidelem patronatum contestandum. In quorum omnium et singulorum fidem, nos Discreti, præsentis, sigillo conventus munitas, manibus nostris subscripsimus. Datum in Conventu nostro Fratrum Minorum regularis observantiæ S. Francisci die xix mensis Julii anno Domini MDCLXIII.

mox se sanatum Fratribus probat,

E

Fr. Sigismundus Janowski, Custos et Guardianus Varsaviensis manu propria.

Fr. Bonaventura Mlaciensis Vicarius loci m. pp.

Fr. Benedictus Bilinski m. pp.

Fr. Franciscus Varsaviensis, Magister Novitiorum m. pp.

Fr. Adrianus Costenus, Prædicator monialium et Poenitentiarius m. pp.

votum B. Virginis factum implens;

F

281 Post quam quidem publicationem, Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis prænominatus, licet quidem is idem Religiosus Elzearius Babski, suam ejusmodi recognitionem in manibus Patrum Discretorum Conventus prædicti congregatorum juramento comprobaverit; nihilominus tamen pro majori ejusmodi veritatis firmitate et subsistentia, hanc eundem suam assertionem d. Religioso Elzeario, juramento officioso in præsentia testium infrascriptorum verificare mandavit. Qui Religiosus Elzearius in continenti, super omnibus et singulis præmissis, juramentum corporale, positus duobus digitis super imagine Crucifixi et flexis genibus, judicialiter præstitit in eam rotham. Ego Fr. Elzearius Babski, Ordinis S. Francisci de Observantia Conventus Varsaviensis ad S. Annam Tertianus, juro Deo omnipotenti, in trinitate uni, quod omnia et singula quæ in hac papyri schedula, ex mea vera et fidei relatione, sunt connotata et conscripta, non sunt vana aut ficta, sed realiter ac indubie et præsentia liter facta: quodque non in somnis, phantasmate, aut mentis evagatione; sed sani judicii, bonæ memoriæ, rectæque rationis existenti mihi apparitio hujusmodi se exhibuerit. Ita recognosco et ita asse-

et prædicta omnia vera esse juratus confirmat.

ro,

EX MS.

approbante
coram testibus
Officiali,

in damnatione animæ meæ; et ita me Deus adjuvet et ejus sancta Passio.

282 Et ex tunc Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis et Judex supranominatus, ex audita et bene intellecta matureque perpensa ac diligenter trutinata et considerata præinsertæ visionis enarratione, et illius juratoria verificatione, per ipsam Fr. Elzearium suprad. facta, eandem admittere, ac in omnibus et singulis illius punctis, articulis et contentis auctoritate ordinaria approbandum, confirmandum, ratificandum, robur ejusdem auctoritatis et perpetuæ firmitatis pariter et decretum desuper apponendum esse censuit; prout quidem, in nomine Domini, ad perpetuam rei memoriam, admisit, approbavit et confirmavit ac ratificavit, robur auctoritatis ordinariæ pariter et decretum apposuit, vimque perpetuæ ac inviolabilis firmitatis obtinere debere sententia sua decrevit, litterasque approbationis et confirmationis extradere mandavit, præsentibus Perill. et adm. Rev. Dom. Paulo Klosowicz I. V. D. Protonotario Apostolico, Plocensi, Versaviensi, Kielcensi, Pultoviensi Canonico; Luca Zakrzewski,

Particularis Lovæ Commendatario; Stanislaw Kaminski, Vice-Decano; Adamo Uladislao Sienkiewicz, Collegiatae ecclesiæ antiquæ Varsaviæ Vicario perpetuo; tum Religiosis Gaspare Sargha Patrum Societatis Jesu, Francisco a Jesu-Maria et Sigismundo... Patrum piarum Scholarum Matris Dei Conventus Varsaviensis professis, aliisque plurimis testibus circa hunc Actum assistentibus, meque Paulo Augustino Pfzonha, publico auctoritate Apostolica et Consistorii Varsaviensis pro tunc Notario.

283 Ex Actis Consistorii Varsaviensis extractum, sigilloque Perill. et adm. Rev. D. Matthæi Jagodowicz. I. V. D. Protonotarii Apostolici, Varsaviensis, Pultoviensis Canonici, Vicarii in spiritualibus et Officialis generalis Varsaviensis et per Ducatum Mazoviæ, Regiæ Reginalisque Majestatum Secretarii communium.

✠ Andreas Alexander Groszkiewski, Apostolicus et causarum Curiae Episcopalis Posnaniensis, nec non Consistorii Varsaviensis Notarius Actuarius S. R. Majestatis secretarius pp.

uti ex copia
authentica
patet.

B

G. H.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 65

DE BEATO PIO QUINTO

SUMMO PONTIFICE.

E

ANNO MDLXXII

In Relatione
ad Canoniza-
tionem lau-
dantur Vitæ
scriptores,

Hieronymus
Catena,

C

Duplicem nacti sumus Vitam hujus Sanctissimi Pontificis, alteram Italice ab Hieronymo Catena, alteram Latine a Joanne Antonio Gabutio scriptam: quanti utraque sit æstima-
manda, colligimus ex Relatione Joannis Baptistæ Cocchini, Philippi Pirovani et Clementis Merlini Rotæ Auditorum facta Urbano VIII super vita et miraculis sanctæ memoriæ Pii Papæ V, anno MDCXXIX, in cujus prima parte illi sic loquuntur: Nos inter omnes historias potissimum recepimus eam Hieronymi Catenæ, et Joannis Antonii Gabutii: qui ex professo vitam et res a Pio V præclare gestas memoriæ prodiderunt, et ex his si non integram et concludentem probationem, saltem insurgere adminiculum superioribus probationibus judicavimus; tum quia Catena vir fuit insignis auctoritatis, in Romana curia valde celebris, et a Secretis tum Cardinali Alexandrino pronepoti ejusdem Pii V, tum Congregationi Episcoporum et sacræ consultæ... tum etiam, quia ea quæ scripsit, vel probatissimis e fontibus hausisse, vel propriismet oculis vidisse se affirmat; cum Pium V viventem agnoverit et suspexerit, ac proinde testimonium illius maximi faciendum.... Quin imo cum volumen Catenæ a Sixto V non modo lectum et approbatum, sed etiam ejus auctoritate et jussu impressum fuisse videatur, et Senatus-consulte Populi Romani munitum fuerit, ut habetur in epistola nuncupatoria eidem volumini præfixa, et ex ipso Senatusconsulto ante historiæ principium impresso, non est ambigendum, quin promereatur fidem. Si enim veritati non inniteretur, Princeps in lucem edi non ita facile jussisset aut permisisset.

Jo. Antonius
Gabutius,

2 Gabutio vero non minus fidei præstandum esse putavimus, neque quia vir religiosus probatæque vitæ ac opinionis fuit, nempe e Clericis Regularibus S. Pauli ad Columnam, Religionis suæque Domus Præpositus, doctrina et moribus spectandus (quæ qualitates plurimum auctoritatis et fidei adstruunt) verum etiam, quia idem Gabutius examen subijt in Processu Romano ordinario, estque secundus testis et suscepto juramento operis sui de gestis Pii V veritatem testatus est: ex quo Sacramento

qualis et quanta approbatio insurgat, nemo est qui ignoret.... Imo bis Gabutius Boschum et alio se contulit, ut fideliter et accurate gesta Pii V investigaret et litteris traderet, seque ex probatissimis et integræ fidei auctoribus et monumentis Vitam Pii collegisse affirmat in calce operis: ejusque testimonium uti fide dignum pro sanctitate S. Caroli affertur in ejus Relatione. Unde et validiores ex eo possunt elici probationes pro sanctitate Pii V probanda. Quibus accedit ratio, quæ apud nos satis urgere et fidem addere profatis scriptoribus videbatur: quia scilicet eorum scripta vulgata fuerunt viventibus adhuc multis, qui Pium V cognoverant, ac rebus ab eo gestis interfuerant, ac præsertim Sixto V, cui dicatum est opus Catenæ. Qui quidem Sixtus V familiaris fuerat Pii V, ab eoque Cardinalatus honore insignitus: et proinde credi non potest eos fuisse tam impudentes, ut mendacia omnium oculis palam exponerent, ne a Superioribus redarguerentur. Hæc aliaque in dicta Relatione Coccinus.

3 Quanti autem Clemens Papa VIII Gabutii opus fecerit, testatur in diplomate ante ipsam Vitam excuso hoc exordio: Cum, sicut accepimus, dilectus filius Joannes Antonius Gabutius, Presbyter Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli, ac Præpositus collegii ejusdem S. Pauli siti in platea Columna Urbis, Pii V Prædecessoris nostri, Pontificis, sanctitatis morum ac omni virtutum laude præstantissimi, ejus memoria sit in benedictione, vitam et res gestas, a probatis auctoribus plurimisque oculatis testibus acceptas, et ex variis monumentis et litteris Apostolicis magna fide ac multo labore et sumptu collectas, et eleganter ac docte conscriptas, ad communem Romanorum Pontificum et Christianorum Principum omniumque Christi fidelium utilitatem in lucem edere statuerit etc. Quibus præmissis concedit Clemens amplissimam facultatem circa impressionem dictæ Vitæ Pii V. Prodiit deinde typis Romanis anno MDCLXXII, Pius V Romanus Pontifex, sive Annalium Ecclesiasticorum, auctore R. P. F. Abrahamo Bzovio Polono sacræ Theologiæ Doctore Ordinis Prædicatorum, tomus posthumus et ultimus, Rerum in Orbe Christiano ab anno Domini

Clemente VIII
appro-
batus,

et a Bzovio
descriptus,

A mini MDLXVI usque ad MDLXXII (hoc est sub Pii V Pontificatu) gestarum narrationem complectens. In quo tomo Bzovius omnia, quæ proprie ad Pii V res gestas ejusque virtutes spectant eisdem plane verbis, sed ordine subinde immutato narrat, prout ea descripserat dictus Gabutius. Bella tamen et seditiones hæreticorum, quæ strictius proferuntur a Gabutio, latius ex aliis scriptoribus a Bzovio deducuntur. Quem aliosque scriptores poterit benevolus Lector consulere, si ista quoque cupit accuratius discussa legere; nobis historia Gabutii, satis prolixa, abunde sufficit: quia ipse Hieronymi Catenæ Italica Vita usus fuit, de qua potissimum ista in Præfatione arbitramur intelligenda: Quæ vero alii de Pio scripta reliquere, ex iis (nonnullis, quatenus fuerit opus, prætermittis; multis vero etiam, ni fallimur, verius explicatis; plurimis denique, quæ illi non attigerant, memoratu dignis adjectis) illustre cunctis ordinibus virtutum omnium, in hoc Pontifice splendentium, sincera fide proponetur exemplum. Hæc ille.

usus Vita
Italica Ca-
tenæ,

4 Collegerat idem Gabutius epistolas Pii V ad Antistites, Reges, aliosque Principes, et statuerat tamquam rerum memoratarum testes edere, uti in Epilogo addit: sed eas in aliud tempus dilatas nactus est Franciscus Goubau, et curavit Antuerpiæ in Officina Plantiniana Balthasaris Moreti anno MDCXL libris quinque distinctas excudi. Ex his varias inseruit suo tomo Bzovius, uti etiam varias constitutiones ex Bullario Pontificio Laertii Cherubini desumptas, in quibus centum et quinquaginta constitutiones Pii V continentur. Nos plurimas et epistolas et constitutiones inter nostras synopses marginales indicavimus, ut eas possit lector consulere, ubi desiderabit ulteriorem rerum memoratarum explicationem. Vitam etiam ipsam more nostro in capita et numeros distinximus, addita prioris, quam fecit auctor divisionis notitia, ut si ea ab aliis citetur, facillime possit etiam apud nos inveniri.

citantur Epi-
stolæ et Con-
stitutiones.

5 Subjungimus epitomen Relationis Auditorum Rotæ ac miracula inibi relata, quæ a Gabutio non attinguntur inde colligemus, una cum Synopsi miraculorum omnium in Processibus productorum, quam etiam ex eodem dubimus: idque putamus esse satis, cum Relatio ipsa sit integra apud Bzovium edita. Extat etiam, quam prætermittimus quia nil continet singulare, brevis Relatio a Congregatione sacrorum Rituum, et a Summo Pontifice approbata, ac Romæ ex typographia Reverendæ Cameræ Apostolicæ anno MDCLXXII excusa: quo anno ipsis Kalendis Maji Clemens Papa X ipsum Pium V solenni ritu Beatorum numero ascripsit, et concessit facultatem Officium Ecclesiasticum sub ritu semiduplici die quinta recitandi Romæ in Patriarchali S. Mariæ Majoris Ecclesia, ubi corpus ejus requiescit; in oppido Boschi, ubi natus est; in diocesis Montis-Regalis, Nepesina et Sutrina, ubi fuit Episcopus; et in universa Religione Prædicatorum utriusque sexus, cujus Regulam professus fuit.

Relationis
epitome.

Officium Ec-
clesiasticum.

VITA

Auctore Joanne Antonio Gabutio.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Sanctissimo ac Beatissimo Patri et D. N. Paulo V. Pontifici Maximo, Joannes Antonius Gabutius, Clericus Regularis S. Pauli, sempiternam felicitatem.

Qui gesta
Pii v memora-
tu dignissima,

Quæ Pius V, et dignitate et virtute sanctissimus Pontifex, qui Te, Beatissime Pater, in supremo isto Apostolicæ Majestatis fastigio, octavo jam loco præcessit, sanctarum actionum reliquit exempla; ea piorum omnium ac recte sentientium judicio,

plane digna censentur, quæ cunctarum gentium litteris ac linguis ubique celebrentur, et in quibus commemorandis non modo tenuitas mea, sed acriora quoque præstantium scriptorum desudent ingenia. Hac namque ratione, et divini nominis gloria, quæ in tanti Pontificis virtute mirifice claruit, longius ac latius forte propagabitur; et mortalium animis, quibus hæc legere libuerit, tam præclaro virtutum exemplo propositæ, consuletur egregie; et ipsius denique summi viri, quæ piis mentibus grata æque ac jucunda semper fuit, memoria ab hominum oblivione facile vindicabitur. Hæc videlicet fuere causæ, cur ego superioribus annis, non equidem sponte mea, sed amplissimis viris, in primisque Michaelæ Bonello, Cardinale Alexandrino, mox vita functo, ac deinde Sebastiano Gislerio, Strongolensium Episcopo, ejusdem Pontificis consanguineis; atque aliis, quorum a nutu discedere mihi non licebat, sæpius impellentibus; Pii vitam ac res gestas litteris consignandas, parendi voluntate magis, quam perficiendi facultate, susceperim.

D
PER AN-
TABUT.

Opus igitur cum ex aliis multis ac probatis auctoribus, tum ex variis ac certis, quæ idem Cardinalis ceterique multi locupletes et oculati testes mihi suppeditarunt, monumentis ac testimoniis, bona fide collectum, etsi minus pro dignitate, sane quidem pro ingenii mei tenuitate acrique historicæ veritatis studio, Deo bene juvante, conscriptum; summorumque virorum, harum rerum peritorum, in primis vero gravissimo tuo, Pater Beatissime, dum Cardinalis esses et Clementis VIII in Urbe Vicarii munere fungereris, judicio cognitum et approbatum, vix dum typis mandatum erat; cum ecce Te ad Ecclesiæ suæ sanctæ tenenda gubernacula, nihil ejusmodi cogitantem, pro singulari sua providentia Deus evocavit. Et sane non casu aliquo, sed divino consilio factum videtur, ut hoc qualecumque opus, jamdiu quidem inchoatum, sed variis de causis sæpius intermissum, Tibi quasi de industria reservatum dicaretur; ut ejus potissimum fultum patrocínio, augustissimoque nomini consecratum prodiret in lucem, cui uni omnium maxime deberi constaret. Nam et sanctissimi Pontificis vita resque præclaræ gestæ, nulli magis quam summo Pontifici, ejus in locum et potestatem successor, cum relegendæ tum imitandæ, opportune vel aptius proponuntur: et Pii V virtutum recordatio haud injucunda esse potest ei, qui Christianæ pietatis cultor et propagator egregius, Pium ipsum semper mirifice coluit; et cum aliarum virtutum omnium splendore, tum in primis singulari morum integritate, eximia mansuetudine, summa prudentia conspicuus, eum et moribus et vita sic exprimere videtur, ut admirabili sapientissimorum S. R. E. Patrum consensu, ita Deo bene providente, illi succedere, atque adeo Christi vices in terris meruerit sustinere.

plurimum hor-
tatu scripse-
rat auctor,

jam impres-
sum ac pro-
batum opus
E

offert recens
creato Papæ
Paulo v

Huc accedit, quod sicut optimum et eruditissimum virum, Marcum Antonium Burghesium, genitorem tuum, pro singulari ejus virtute ac pietatis studia, Pius plurimum diligebat; eumque propterea Christi pauperum, quos idem Pius in visceribus sinceræ caritatis suæ semper gerebat, Advocatum in Urbe jampridem constitutum benigne conservabat in officio, fidelique illius opera libenter utebatur; ita magna plane Sanctitatis tuæ in Gislerios, ejusdem Pontificis consanguineos, omni tempore benignitas extitit: quam illi tum potissimum agnovere; cum annuente Clemente VIII, et Collegii sui Ticinensis a Pio V erecti causam tibi delegatam de jure dirimi, ac sapientissimo judicio tuo magnis laboribus terminari, et memoratum Sebastianum Episcopum abs te tam libenti animo consecrari viderunt. Quibus et aliis nominibus, illi se tibi plurimam debere profitentur;

Gisleriorum
Patrono,

hujusmodique beneficia non tam se tenere, auctoritate ac beneficentia tua obtinere læ-

Itaque videre videor, in maximo delatum meritis tuis Pontificatum gratulantium numero, Pium V, tui amantissimum, e coelo initum tibi honorem summopere gratulantem; ac non modo tecum in hac electione prorsus admirabili, sed cum universo quoque populo Christiano præclare actum esse lætantes: atque ope divina, quam tibi summis votis implorat, sperantem fore, ut quæ ipse bene gessit, tu optime repræsentes; et quæ Pius V, senio prope confectus morteque præreptus, inchoata reliquit; ea aliaque longe majora Paulus Quintus, ætate constanti integraque valetudine, felicissime prosequatur atque perficiat, ut in hoc tuo augustissimo atque (ut speramus) diuturno Pontificatu, cultus Dei longe lateque propagetur, Christiana disciplina restituatur, Ecclesiæ dignitas et jura lapsa reparentur, præclara instituta retineantur, depravata corrigantur, profligantur hostes Catholicæ religionis, suus justitiæ, suus ceteris virtutibus locus restituatur. Hæc, et id genus alia Pontificiæ potestatis munera præclara Pauli, Leones, Gregorii, Clementes, Pii, ceterique omnium virtutum laude præstantissimi antecessores tui posteris successoribus suis imitanda reliquerunt. In hæc, ut cœpisti, incumbere te summopere lætantur: atque in his te excellere maximis votis exoptant, sperant, magnisque apud Deum precibus cum universa Ecclesia, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris est, enixe comprecantur. Ut summus hic Pontificatus, ad gloriam Dei et ad communem Christianæ Reip. salutem tibi divino consilio delatus, sicuti hoc initio omnium bonorum animos singulari gaudio complevit; ita, ut cœpit, felicissime procedens, imaginem quamdam referat veterum sanctissimorum Pontificum, sitque nostris ac futuris temporibus universæ Ecclesiæ Dei maxime salutaris.

Merito igitur hæc tibi, Pater Beatissime, debetur historia: cujus ut optimus censor, ita sane omnium summe legitimus iudex patronusque clementissimus, et veritati testimonium, et operi iudicium, et auctori patrocinium cum sacratissimo Apostolicæ benedictionis munere benigne præbere, ut maxime potes, ita maxime ut velis, supplex sacris pedibus tuis advolutus rogo Sanctitatem Tuam, Beatissime Pater, Deus Opt. Max. ad Ecclesiæ suæ sanctæ utilitatem, quam diutissime tueatur incolumem; et quæ sancte meditaris, optatum exitum ut feliciter consequantur, clementer efficiat. Romæ, Nonis Julii, MDCV.

PRÆFATIO.

Magno ac prorsus divino consilio Titum Creten- sium Episcopum, et una cum eo Christianos universos, in primis vero sacrorum Antistites, Paulus Apostolus hortabatur, ut in omnibus bonorum operum sese præberent exemplum. Intelligebat enim egregius Doctor ille gentium, mortalium animis ita natura comparatum esse, ut ad virtutem, sine qua vel bonus vel beatus esse nemo potest, præclaris actionibus potius, quam præceptis omnes impellantur: et cum ceteris in rebus omnibus, tum vel maxime in deligendo aut instituendo genere vitæ, clarorum virorum facta quam verbalibentius consecantur. Itaque summus idemque sapientissimus rerum omnium opifex ac moderator Deus, divinas leges, ad quas, tamquam ad certissimas regulas, humanæ dirigerentur actiones, dedisse non contentus; ipse met e coelo venit, hominisque formam induit, ut homines admirabili exemplo suo, et revocaret a vitio, et ad amplectendam colendamque virtutem incitaret. Parum enim erat, inquit B. Augustinus, Dominum

hortari homines verbo, nisi firmaret exemplo. Cœlestis porro hujus diviniq; humanæ vitæ magistri præclara tam præcepta quam exempla sectati, cum innumerabiles alii sanctissimi homines, tum in primis qui personam ejus in terris potestatemque gessere, nobis eadem ad imitandum et vita et moribus expressa reliquerunt. Viderunt prisca illa secula quamplurimos viros, plane divinos ac virtutum omnium laude florentissimos, qui veros Christi veri Dei ac Domini nostri Vicarios agentes, Ecclesiam ejus cum optimis et institutis et legibus constituerunt, tum vero etiam clarissimo sanctarum actionum splendore mirifice collustrarunt; neque tunc viventes solum, sed posteros etiam omnes, ad illustria ipsorum sectanda vestigia, stimularunt.

2 Viderunt majores nostri, vidimus et nos singulari Dei beneficio legitimos eorum successores, pari auctoritate ac dignitate præditos, nec dissimili virtute ornatos; qui veterum sanctimoniam et studia diligenter æmulati, eximia virtutis quisque suæ nobis dedere documenta; atque rerum magna cum laude administratarum amplitudine, immortalem sibi apud Deum et homines gloriam pepererunt. Quorum in numero Pium hujus nominis Quintum, Pontificem sane Maximum (cujus præclara facta plerique omnes, qui hac luce fruuntur, vel percepisse auribus, vel oculis etiam spectasse potuerunt) cum primis elucere, prudens aut pius nemo negaverit. Quoniam igitur, ut scite Sapiens quidam dicebat, usque eo nobis bona prosunt exempla, ut magnorum virorum non minus recordatio quam præsentia juvet; et gloriæ Dei, et Reipublicæ Christianæ commodis conducere merito existimatum est, si tanti Pontificis vita ac res gestæ Latinis quoque litteris consignarentur; cum præsertim historiæ hujus utilitas non ad unum tantum hominum genus (id quod in aliis sæpe solet evenire) sed ad omnes omnium ordinum gradus vel maxime pertineat. Religiosum fortasse profiteris institutum? En habes egregium hic obedientiæ, castimoniæ et paupertatis, et quod maxime admirare simul et imitare, in summa potestate insigne Christianæ humilitatis ac pietatis exemplum. Secularibus aliis rebus addictus, vel domi vel foris rem aut publicam aut privatam administrat? Sed huic etiam non desunt hic pietatis prudentiæque plena consilia; quibus instructus, et propriæ et alienæ consulens saluti, cuncta sapienter moderetur. Militaribus alii studiis dicuntur, bellisque vel gerendis vel legendis valde delectantur? Habent et hi saluberrima præcepta, et quæ jucunde perlegant; non inania aut profana; sed gravia, eademque pia, bella maxima; et omnium fere, quæ umquam de Christiani nominis hostibus reportatæ fuerint, victorias celeberrimas. Hinc denique habent (quod caput est) Pontifices et Episcopi, unde ad rem Ecclesiasticam omnem, sive ordinandam, sive tuendam, sive amplificandam petant exempla, ad veræque religionis cultum retinendum magis ac magis incenduntur: idque eo etiam ardentius, quod veterum sanctorum Patrum vitas lectitare, eorumque res bene gestas identidem memoria repetere, proprium Sacerdotum ornamentum esse, sacris litteris erudimur. Præceperat namque Dominus olim, ut Patriarcharum nomina ad pectus inscripta perpetuo gestarent summi Sacerdotes, quod Gregorius Romanus Pontifex sanctissimus interpretans, Adscriptos patres, inquit, in pectore semper ferre, est antiquorum vitam sine intermissione cogitare. Nam tunc Sacerdos sine querela vivit, cum exempla Patrum præcedentium intuetur, ac Sanctorum vestigia sine cessatione considerat.

3 Ceterum hæc summorum virorum auctoritate jussuque scribere ingressi, nihil in medium affere-

D
In Psal 63.
imitati ejus
Vicarii,

et inter hos
B. Pius V,

E

cujus Vita
Latine editur
omnibus
utilis,

F

maxime
Pontificibus
et Episcopis,

Exod. 28,
Lib. 1 epist.
24 et Pasto-
ral. par. 2.
cap. 2.

digno illius
Successori

eique post
faustas ap-
plicationes,

se quoque de-
dicat.

Tit. 2.
Boni exempli
ergo incarna-
tum Christum,

scripta sincero iudicio,

A mus, quod a probatis auctoribus locupletibusve testibus non acceperimus; aut quod nimia libertate quemquam jure possit offendere. Nam licet alienæ auctoritatis imperio, non tamen ad alienæ voluntatis arbitrium, sed sincero candidoque animi iudicio, gravem hanc, licet viribus meis imparem, scribendi provinciam suscepi. Ac, quæ tria jurantibus proposita esse oportere, divina tradunt oracula, ne quid falsum, alcuive noxium aut futile proferatur, ea mihi, mortalibus rebus jampridem abdicatis, perfectoris vitæ studia utcumque profitenti, humanique nihil, sed unam Dei gloriam hominumque salutem spectanti, cum in omni vitæ ratione, tum in primis in hoc gravissimo scribendi genere summa religione custodienda esse existimavi: statuique potius multa alioqui vera, citra tamen ullam historicæ dignitatis injuriam, pio silentio præterire; quam ad alicujus gratiam de meo quidquam affingere, aut ea tangere, quæ nulli prodesse, sed vel Deum vel homines quoquomodo queant irritare. Quæ quidem omnia, ut quantum in me esset optima fide præstarem; nullis laboribus parcens aut impen-
et optima fide.

B las aliaque multa hinc inde mihi suppeditata manu scripta volumina diligenter inspexi. Quæ vero alii de Pio scripta reliquere, ex iis (nonnullis, quatenus fuerit opus, prætermis-
Orat. in S. Gordium

s; multis vero etiam, ni fallimur, verius explicatis; plurimis denique, quæ illi non attigerant, memoratu dignis adjectis) illustre cunctis ordinibus virtutum omnium, in hoc Pontifice splendentium, sincera fide proponetur exemplum. Sicut enim ex igne suapte natura emicat splendor, ex unguentoque præstanti suavis diffunditur odor, quod ait S. Basilius; sic e sanctorum commemoratione gestorum ad omnes provenit emolumentum. Sed jam ad institutum aggredior.

LIBER PRIMUS.

Res gestæ ab ejus ortu ad Pontificatum usque, et in eo circa Urbem et ditiones subjectas statuta.

CAPUT I.

Ortus ac monastica disciplina.

Natus Boschus in Liguria,

C In ea Cisalpinæ Galliæ regione, quæ ad Liguriam pertinet, in ditione Mediolanensi, insigne ac pervertustum oppidum est, Dertonensis diocesis, sex milia passuum ab urbe Alexandria distans, Boschum appellatum. Id ubertate soli, cœli temperie, incolarum frequentia ac pietate præstans, Alexandrini agri finibus continetur, et Comitibus titulo a proprio Domino tenetur hoc tempore. Tenuerunt antea Marchiones, ex iis præcipui, quos septem in Italia septingentis ferme jam abhinc annis Otho II Augustus instituit, magnisque muneribus exornavit. In hoc oppido, Gisleria gentis, quæ perantiqua et nobilis ex urbe Bononia ob civiles discordias varias in regiones commigrasse perhibetur, veluti propaginem quamdam, anno a Virginis partu millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto, consedis-
ex Gisleria familia,

se ferunt; ac deinceps, ut fert rerum humanarum vicissitudo, licet ad inopiam redactam, inter primas tamen ejus loci familias honestum perpetuo gradum tenuisse. Illud vero satis constat, Gisleriorum plerisque per idem tempus in civili tumultu Bononia pulsus, qua excesse-
an. 1604.

rant, portam in odium seditionis protinus obstructam, deinde in hujus honorem Pontificis suo tem-

pore ex Bononiensi Senatus-consulto apertam, ornata, ac Piam nominatam fuisse, cum olim porta S. Isaiaæ diceretur. Quod ibi in lapide excisa hujusmodi testatur inscriptio. Portam, civilis seditionis causa centum et amplius annos obstructam, Pio V. P. M. in summa civium tranquillitate, Joan. Baptistista Doria, Bononiensis Præses, publico commodo atque ornamento aperiri, construi, Piamque nominari voluit, ex S. C. MDLXVIII. Civitatis inde pace composita, numquam ex ea familia defuerunt, qui, sicut etiam antea, summos magistratus et honores popularibus suffragiis consecuti, domi forisque præclare se gesserint. Sed hanc stirpem multo ante, quam Gislerii Bononia pellerentur, Boschum incoluisse, cum Pius ipse Pontifex asserebat interdum, tum etiam pluribus et certis ejus loci probatur documentis.

5 Ex hoc igitur loco familiaque anno salutis MDIV ad XVI Kal. Februarii, qui dies S. Antonio sacer est, Julio II Romano Pontifice, Maximilianoque Austrio ejus nominis primo imperante, Paulo Gislerio patre, matre vero Dominina Augeria, honestis piisque conjugibus, ortus est Michael: hoc enim Pio ad sacrum fontem nomen est inditum. Qui annos natus quatuordecim, cum optimam indolem præferret, a villioribus artibus, quibus eum parentes pro rei familiaris tenuitate nitebantur addicere, singulari animi ingenuitate prorsus abhorrens (utpote ad altiora ac majora natus) quoquo modo poterat excolendo virtutibus ingenio sese cœpit exercere: divinoque spiritu commotus, eam vitæ rationem ineundam sibi esse constituit, qua posset et Deo liberius inservire, et terrenarum illecebrarum laqueos evadens ad cœlestia facilius aspirare. Quo igitur pietatis in studio fuerat educatus a puero, in eo egregie proficiens, antequam rerum caducarum labe commacularetur, suo retento nomine, sanctissimi Dominicanæ Ordinis habitum induit. Idque in Vicotria, quæ nunc Vogeria dicitur, in domo ejus solatilitatis, quæ severiorem disciplinam in Gallia Cisalpina proficitur. Ubi cum magnam de se expectationem concitasset, Viglebanensi cœnobio, et piorum sodalium frequentia, et duriore genere vitæ, et litterarum præterea studiis per eos dies admodum celebri, adscriptus, eo commigravit. Nec ita multo post, cum ibi præclara probitatis et ingenii documenta dedisset, Bononiam studiorum causa missus, in iis ita profecit, ut brevi temporis intervallo dialecticæ, philosophiæ, theologiæque docendæ munus Patres ei demandarint, atque erudiendis variis in locis adolescentibus eum destinarint. Doctoris vero munere tanto cum auditorum fructu, sive rerum cognitionem, sive morum spectes integritatem, sexdecim functus est annos, ut ejus esse discipulum felicitati tribui soleret.

6 Inter hæc Genuæ factus Sacerdos, anno a Christo nato MDXXVIII, reique divinæ primum faciendæ, ac suos bellorum cladibus afflictos consolandi causa Boschum profectus, cum direptum oppidum et a Gallorum exercitu duce Lautrechio succensum offendisset; pro sua in patriam pietate propinquis et amicis et amicis pie recreatis, Sezadii, qui pagus inde nec longe distat, solenni ritu sacrorum primitias obtulit Deo. Cum vero Ticini Fratres suos de superiore loco doceret, optimarum artium scientiarumque positiones publice defendit Parmæ, in frequentissimo Ordinis sui conventu; ubi et præstantem sui felicitatem ingenii, et eximiam erga sacrosanctam Sedem Apostolicam sidem, quod nec sine divino fieri dixeris consilio, probe declaravit. Nam ex triginta propositis enuntiatis, bona pars erat de tuenda Romani Pontificis auctoritate, et contra hæreses, quæ iis temporibus insurgebant. Quibus in stu-

D
 FELIX
 GABRIEL
 (quæ et Bononia ample
 fuit)

an. 1604.
 17 Januarii:

E
 Michael dictus.

Ordinem
 Prædicatorum
 ingressus,

variis locis
 do cet:

F

ut Sacerdos
 an. 1528,

propugnat
 theses de
 summo Pontifice,

et virtute
egregia præ-
lucet,

et vacui dabatur temporis, ut in omni vita,
arpi semper abhorruit : nam et in otio sine
desidia, et litterarum in negotio non sine pietatis ar-
dore versabatur : haud ignarus, ut otium sine litte-
ris esse vivi hominis sepulturam, ita litteras et
scientias absque caritatis officiis inflare hominem
potius, quam ædificare. Itaque præclaris et illustri-
bus sanctorum Patrum vestigiis insistens, ad vitæ
perfectionem solidiore fundamento stabiliendam au-
gendumque spiritum religionis, assiduum sacræ pre-
cationis usum adhibebat ; ac B. Dominici aliorum-
que sanctitate præcellentium virorum, præsertim
eorum qui ejusdem fuerant instituti, vitas lectitabat.
Porro ceteris frequentius ad officia divina hor-
ris convenire, aliaque monastica vel humillima
prompte obire ministeria, nullius respuere consue-
tudinem, sed omnibus comem se facilemque præbere ;
afflictos recreare, errantes corripere, ignaros do-
cere, labantes confirmare, cunctis ad perfectioris
vitæ formam præclaro virtutum exemplo prælu-
cere ; nullum aut levitatis aut vanitatis indicium
præ se ferre. Quod si inter æquales, ut fit,
animi gratia eum joculari contigisset ; eam omnino
decori rationem semper habuit, ut illius jocos et
magna gravitate temperatos, ac sapientiæ plenos
esse intelligeres. Et quemadmodum iis, qui religio-
nis laude ceteros anteibant, se comitem adjungere ;
ita quoad ejus fieri poterat, obrectantes homines
maledicosque refugere solebat.

cœnobiis
utriusque se-
xus

7 Ordinis sui cœnobiis præfuit, bis quidem Vi-
glebanensi, Soncinesi vero Albensique semel. Quo in
munere, non ambiendo sed obediendo suscepto, do-
mi forisque pascendo Dominico grege, pastoris vi-
gilantissimi, egregiique religiosæ disciplinæ magi-
stri, tam verbo quam exemplo partes implevit : ac
variis in locis sacratarum Virginum curam ita ges-
sit, ut earum complures cœtus ad perfectam religio-
nis disciplinam egregie conformaverit ; ubique in
omni rerum administratione sine querela, immo
summa cum integritatis, prudentiæ et pietatis laude
versatus : quas et alias ipse virtutes, priscos illos
ac sanctiores Christianæ militiæ duces imitatus, sic
expressit, ut eas non tam usu comparasse, quam in
mores ac naturam convertisse videretur. Albensi
cœnobio cum præsideret (ut interim omittam, quod
postea commodius de Comite Trinitatis suo loco nar-
rabitur) eximia Michaelis fortitudo, gregisque Do-
minici tuendi studium in primis enituit. Nam cum
in bello Subalpino, quod per id tempus Hispanos
inter et Gallos exardebat, tercentum milites, seu
necessitate adaecti seu prædandi libidine adducti, mo-
nasterium cui ipse præerat expilaturi, Albam con-
venissent, nefariumque opus perpetrare conarentur ;
eos ille non armis, sed gravi oratione repressos, ut
alter Leo Magnus, cui erat successurus, repulit fu-
gavitque.

verbo et
exemplo sua-
det assidui-
tatem ad
officia divina,

8 Ceterum licet corpore non admodum firmo, sed
imbecillo potius esset, tamen sobrietatis ope incolu-
mem sese, atque ad ordinarios labores communisque
vitæ rationem idoneum, perpetuo conservavit. Di-
vini vero cultus sive diurnam sive nocturnam exer-
citationem numquam aut remisit ipse, nisi cogente
necessitate, aut Fratres suos remittere permisit.
Hoc enim sacris in collegiis instituto accurate re-
tento, ibi omnia et ad victum et ad alios usus neces-
saria, Deo providente, cumulate suppeditari. Quam
ad rem ut semper vigiles se sollicitosque præstarent,
simulque sacrarum litterarum in studia diligenter
incumberent, Fratres suos identidem hortabatur.
Ex his veluti duobus et pietatis et eruditionis uberi-
bus (quod ille a sanctis Patribus traditum usurpare
consueverat) lac spirituale sugi oportere, utpote
sine quo humanus animus prorsus exaresceret ste-

et amorem
cellæ,

et ipse ob com-
positos more s
dictus S. Ber-
nardinus :

rilisque redderetur. Illud vero etiam dicebat inter-
dum, religiosum hominem a suo conclavi semotum,
nihil melius habere sese, quam ex aqua piscem ex-
tractum. Quare quamdiu cœnobia gubernavit, juve-
nes domi fere semper continuit, neque nisi admo-
dum raro, gravique de causa suos prodire patieba-
tur : alienum enim esse ab regulari homine atque
instituto, temere per urbes vicosque vagari, ac fa-
cile se in laicorum consuetudinem dare. Quod ipse
non verbo solum, sed exemplo quoque docens, quo-
ties pro rerum ac muneris sui necessitatibus prodi-
bat in publicum, magno sociis suis magnoque aliis
erat Christianæ moderationis religiosæque discipli-
næ documento. Sensibus namque religiose composi-
tis oculisque demissis, cum in eo summa quædam
tum animi tum corporis conformatio mirabiliter
eluceret, atque omnibus in rebus singularem quam-
dam modestiam et gravitatem præ se ferret, eam
sibi reverentiam apud omnes peperit, ut non am-
plius Michaelis, sed S. Bernardini nomine passim ap-
pellaretur : quippe qui ipsum sanctissimum virum
ut moribus, ita et corporis gracilitate et aspectu ve-
nerando, egregie referret : atque hæc quidem opi-
nio fama que sic increbuit, ut hoc nomen, an illud
ei proprium esset, non pauci dubitarent.

E
Confessarius
diligens

9 Per multos autem annos toto Quadragesimæ
tempore sacras conciones magno pietatis ardore,
parique cum audientium fructu variis in locis ha-
buit : et cum ceterorum cujusvis ordinis, tum vero
etiam principum virorum, apud quos pro suæ fama
virtutis magna erat in gratia, sacras confessiones
frequenter audiebat. In iis erat Alfonsus Avalus,
Vastii Marchio, ditionis Mediolanensis pro Ca-
rolo V Cæsare Hispaniarum Rege Præfectus : qui
pro sua pietate eum, licet ab urbe Mediolano viginti
fere millia passuum absentem Viglebanique resi-
dentem, conscientiæ suæ judicem ac vitæ moderato-
rem elegit ; ejusque virtuti valde fidens, eleemosy-
narum quas egentibus erogare consueverat eum sibi
ministrum esse voluit. Quæ vero in usus suos tri-
buebantur, ex iis nihil omnino retinebat sibi, sed
omnia, ut regularem decet hominem, in commune
conferebat : quin etiam ab iis rebus, quæ sibi ne-
cessariæ ad usum videbantur, religiosæ paupertatis
cultor egregius interdum abstinebat. Viglebani, so-
dalibus suis eum cohortantibus, ut e collata stipe
pecuniarum aliquid reservaret, quo pallium, pluvio
tempore Mediolanum ad Marchionem proficiscenti
sibi necessarium, conficeret, minime id quidem ex-
pedire respondit : sed uti ceteris præpositum se bono
illis exemplo esse oportere : mendicantes pauperes
debere una qualicumque tunica contentos esse :
inanem illorum esse paupertatis professionem, qui
more divitum splendide vestiuntur.

F
vereque humi-
lis

10 Ceterum pauper ille quidem erat ac tenuis,
sed cultus tamen munditiæque studiosus : propte-
rea dicere solebat : paupertatem semper quidem sibi
valde placuisse, sordes vero numquam. Ad Ordinis
vero sui comitia, sibi que assignata domicilia, ne ab
instituti sui legibus vel modice declinaret, pedes
proficiscebatur. In itinere sarcinulas suas humeris
impositas gestabat ipse, raro cum comitibus sermo-
nem conferens ; sed vel recitandis precibus, vel
rebus divinis meditandis pie occupatus. Ambitionis
autem vanitatem ita fugit, ut ne minimam quidem
ejus dederit suspicionem : sed ad omnes dignitates,
gradus, et honores absque ulla sua contentione, imo
pene coactus, ut passim dicemus, evehctus est. Pro-
vincialibus Fratrum suorum in comitiis, ob summam
omnium de illius integritate existimationem, sæpe
lectus est Judex extraordinarius : atque ubi justitiæ
ratio virtutisque decus ageretur, tam inexorabilis
fuit, ut nemo magis. Quibus in comitiis, quandoque
Definitor,

inter officia
sibi ab Ordine
imposita,

A Definitor, ut appellant, quod munus ad Provincialis Præsidis dignitatem proxime accedit, electus est.

pro suo ad-
versus hære-
ticos zelo,

11 Ægre porro magnoque cum timore administrationis alicujus, præcipue vero monasticæ præfecturæ atque regendarum animarum onus, utpote Angelicis humeris formidandum, impositum subibat: viroque sibi admodum familiari serio dicere consueverat, ob salutis suæ declinanda discrimina, ubi sine divini honoris aut virtutis detrimento id fieri potuisset, hujusmodi se dignitatum gradibus libentissime abdicaturum: ratus cum illis maxima pericula esse conjuncta: ac propterea sacri Quæstoris violatæque religionis Judicis muneri sustinendo, quod minus ejusmodi periculis esset obnoxium, si ad id suscipiendum adigeretur, pro ardenti suo in exterminandis hæreticis desiderio ac tuendæ Catholicæ fidei studio, se propensiores esse demonstrabat. Quod munus a B. Dominico singulari Dei providentia divinitus institutum, atque in Ecclesia Catholica receptum, ob idque in sacra Dominicanorum Fratrum familia hereditario quasi jure deinceps perpetuo retentum, quam utile ad evellenda ex agro Dominico hæresum zizania, atque ad Catholicam fidem sive protegendam sive propagandam necessarium semper fuerit, uberrimi ac salutares, qui in Christiano orbe ad gloriam Dei ejusque Ecclesiæ salutem pietatis fructus in dies percipiuntur, luce clarius ostendunt. Præclarum hoc igitur sanctumque in hæreticos inquirendi officium, Superiorum jussu sibi delatum, tam ardenti animo Michael suscepit et exercuit, ut et acerrimum Christianæ veritatis protectorem, et S. Dominici alumnum egregium se ubique semper exhibuerit. Atque inde summus ille rerum omnium moderator Deus, qui suaviter omnia disponit, quique pios ministrorum suorum conatus actionesque sanctas et benigne fovere et large remunerari pro immensa sua bonitate consuevit, fidelis famuli sui cum virtutem probandi, tum personam ac nomen illustrandi sumpsit occasionem: quæ fuit hujusmodi.

amat officium
Inquisitoris.

CAPUT II.

Munus Inquisitoris, etiam generalis, impositum.

SUB idem tempus Rhæti, qui nunc Grisones appellati, Alpes incolunt, qua Germania ab Italia dividitur, ob magnam cum hæreticis Helvetiorum pagis vicinatem et usum, utpote imperita gens naturaque rudis, hæreseos veneno tabescebant. Atque hæc pestis manabat latius, in vallesque Telinam seu Volturenam et Clavennam, primarias Comensis diocesis partes, jam penetraverat: verendumque erat, ne ob assiduam cum illis populis consuetudinem et mercimoniorum commoditatem, sensim omnem Cisalpinam Galliam labefactaret. Huic tam gravi morbo depellendo tantoque vitando periculo, cum magno præsentique opus esset remedio, re diligenter considerata, inveniri nemo potuit, qui ad sacrum Quæstoris munus Comi gerendum aptior et melior esse videretur Michael Gislerio: quique minus pro Catholica religione ullum periculum extimesceret, ac vitam ipsam, si opus esset, profundere dubitaret. Hoc igitur officio in hisce rerum angustiis ei delato, in id tam acriter incubuit, ut nullus ferme inibi fuerit aut locus, quem ille non perlustrarit; aut incola, quem vel in rectam religionis viam reducere, vel in officio continere non contenderit. Haud veritus, ad omnia perscrutanda, in eas se valles vel noctu conferre: ad eam rem usus imprimis opera Bernardi Odescalchi Comensis Patritii, qui a propinquis suis, eas valles incolentibus, de rebus hæreticorum omnibus certior fiebat. Is erat e sodalitate

Ob hæreses in
Valle- Telina
et Clavenna,

constituitur
Inquisitor
Comi,

Crucis ejus civitatis, vir pius, et apud Cardinales sacrae Inquisitioni præfectos valde gratiosus.

PER AN-
GABUT.

13 Sed quoniam inter alias pessimas hæreticorum artes in suis proseminandis erroribus, præcipua semper ea fuit ac forte omnium perniciosissima, ut speciosis titulis, editis pervulgatisque libellis, venena sua longe lateque diffunderent, hominesque melito ac pestifero poculo seductos perderent: hanc potissimum fallendi viam, quam scilicet in Gallia Germanique et alibi viderant sibi belle processisse, ad Catholicos quoque Italicorum animos pessime, si possent imbuendos, inire perniciosi illi diabolicæ doctrinæ magistri constituerunt. Hoc igitur consilio cum hæretici Lutherani Calvinique dogmatis, librorum, abs se conscriptorum, et in Pesclavio Rhæticiæ ditionis, imo hæreticæ factionis oppido, typis excusorum, duodecim sarcinas ex Volturena valle exportandas curavissent; ut subinde variis in Italiæ civitatibus, præsertim Cremonæ, Vicentiæ, Mutinæ, Faventiæ, et in Calabria Consentiæ, atque aliis in locis, quibuscum negotiorum consuetudo ipsis intercederet, per Comensem mercatorem disseminarentur; ea de re Michael admonitus, vidensque id magno Italiæ exitio fore, si pestilentia dogmata passim et impune legerentur; de repente pro sua auctoritate libros penes publicanos intercepti. Quamobrem mercator ad sacrorum Vicarium Comensiumque Canonicorum collegium, vacante illa Sede, confugit. Itaque, rogante mercatore, nec mora, ad tollendos libros Vicarius accurrit. At vero Michael, qui prior eos pro jure suo recte repetierat, cum intercepti libri sibi minime redderentur, sed potius mercatoris civis causa multorum fulta patrocinio defenderetur, in ejus criminis affines anathematis sententiam tulit; ac de re tota Roma perscripsit ad Cardinales violatæ religionis Judices, nempe ad Joannem Petrum Carafam, qui postea lectus Pontifex Paulus IV est appellatus; ad Rodolphum Pium Carpensensem, et ad Marcellum Cervinum, qui mox Pontifex fuit Marcellus II; et ad Joannem Toletum; viros omnes Christianæ religionis studio flagrantissimos. Qui, re cognita, Michaelisque probata sententia atque constantia, Vicarium ipsum et Canonicos Romam citarunt: quod ii præsertim Inquisitori esset acriter minitati.

12 sarcinas
librorum
hæreticorum
intercepit:

E

resistentes ex-
communicat,

14 Hac citatione civitas illa commota Michaellem habere odio cœpit. Itaque magno infimæ plebis, puerorum, aliorumque vulgarium adolescentium globo coacto, arreptisque lapidibus ipsum urbem ingredientem (nam extra muros cœnobium est) primum petulanter compellere; tum impressione facta; præcipientes aggredi non dubitarunt: ille vero in fugam conversus, in Odescalcorum ædes vix se proripere quivit. Interea Vicarius et Canonici ad Ferdinandum Gonzagam, Mediolanensis provinciæ Præfectum, auxilii gratia perfugiant: illud objicientes, quod ipse civitati tumultum injecisset: atque ut ea re supersederetur, impetrarunt. Non tamen ille ob id incepto sibi abstinendum, aut deserendum officium, imo vero fortius insistendum, existimavit. Ira percitus Gonzaga, gravi poena proposita, mandat illi, ut mane postridie ejus diei (quod utique nimis breve temporis erat spatium ejusmodi itineri circiter triginta millia passuum conficiendo) adesset Mediolani. Per idem tempus de insidiis, quas ad eum ut in comminatas poenas incideret retardandum, adversarii paraverant, Michael admonitus; lecto sibi certo itineris duce, atque ea, qua Berlasina (ubi S. Petrus Martyr occubuit) recta pertransitur, via prætermissa, per Licinii forum (Incini-plebem vocant) profectus, noctu pedes tantopere contendit, ut ad præscriptam sibi horam coram Gonzaga constiterit: qui truci aspectu eum intuitus, audire noluit, imo

cum magno
vita periculo.
F

Mediolani in
carcerem con-
jiciendus,

GABUT.

Romam
contendit:et exitum
optatum
nanciscitur:Curiam ab-
gatus Canoni-
ci hæretici ele-
ctionem irri-
tam facit:Bergomi
Medulacum
hæreticum,

A dimissis, in cubiculum sese abdidit. Tum Michael, agnito nobili viro, Præfecti familiari, eum rogat, ut quid sibi Princeps de ipso velit, ab eodem diligenter exquirat. Rogata præstat ille, refertque ipsum in eo consilio esse, ut Michael arctissimam in custodiam conjiceretur: quod tamen divino atque amici illius intercedentis beneficio non evenit. Quocirca veritus ipse, ne notam aliquam aut dedecus importune subire cogeretur, magnis itineribus Romam contendit.

15 Hoc loco jucundum ejus tum patientiæ tum modestiæ documentum, futuriq; Pontificatus haud inanem, licet ironiæ plenam prædictionem, silentio non præteribo. Urbem ingressus, cum ex itinere lassus ac jejunos, sub noctem ad Sanctæ Sabinæ Ordinis sui cœnobium mula vectus se contulisset; qui tum loco præerat, homo forte paulo durioris ingenii, virum non agnoscens, agre hospitem excepit: ratusque fortasse proprii commodi et ambitionis causa eum advenisse; Quid tu, inquit, tibi in Urbe quæritas? num existimas te summum fore Pontificem? scilicet isti (Cardinales designans) te sunt electuri. Ad hæc vir Dei, se Christi causa venisse, ejusque honorem et gloriam auctam quærere, præterea nihil: sibi vero quaecumque brevis temporis hospitium, ac pro mula fœni modicum rogare, Utcumque igitur acceptus, eisdem proinde Cardinalibus, quæcumque in ea causa gesta fuerant, tam ardenti in religionem animo præsens omnia renuntiavit; ut quamvis Canonici Romam evocati, multorum haud recte de re doctorum ope et gratia niterentur, nihil tamen effecerint: sed re præclare confecta, ex sententiaque feliciter expedita, summam inde laudem ipse consecutus est. Quamobrem eam de ipsius virtute amplissimi illi Patres opinionem concepere, quæ de optimo ac fortissimo viro, ad beneque merendum de Ecclesia Dei egregie animato, concipi posse videbatur. Inter hac objicienti, satius fuisse in his contentioneibus cum viris primariis mitius agere; Michael ardore virtutis incensus; Si quis, inquit, ad homines, violatæ religionis Judicum ministris vim inferentes, respectum habet humanum, is male affectum animum se habere ostendit.

16 Ea tempestate, Curiae, quod est primum Rhætorum oppidum, duo ad eam Ecclesiam designati Canonici, de electione in judicio contendebant. Horum alter e Plantarum, e Salicum alter erat familia. Planta pluribus suffragiis nitebatur: sed quia hæreticus erat perditisque moribus, ejus electio Pontificis auctoritate comprobari non poterat. Res coram sacræ Inquisitionis Cardinalibus Romæ agebatur, qui Michaelis virtute in re Comensi egregie probata atque perspecta, eum ad quærendum in Plantam, quæstionemque legitime formandam, in Rætiam legaverunt. Nonnullis vero, ut alieno habitu eproficisceretur, ob effugiendas hæreticorum Dominicanæ Ordinis acerrimorum hostium insidias, consulentibus; habitum nullo pacto immutare se velle respondit: quin etiam in eodem ipso habitu, si opus esset, pro religione libenter se mortem optitulum, quando id sibi divino beneficio licuisset. Profectus igitur quæstionem habuit, et habitum litteris consignari; atque ab hæreticis, cognitam viri virtutem ac sanctimoniam reverentibus, detrimenti nihil ipse passus, hæreticum electum condemnari curavit.

17 Inde Bergomum pro tempore missus Inquisitor, singulari animi fortitudine, nec sine gravi vitæ suæ discrimine, contra Georgium Medulacum, insignem hæreticum, judicium instituit. Is erat eloquentia, qua civium causas tuebatur, et affinitate, qua nobiles sibi multos devinxerat, in civitate potens

in primis et clarus: ex quo fiebat, ut Inquisitores, D quamquam illius scelera minime ferenda judicarent, in eum tamen animadvertere, ne se suaque in maximum periculum adducerent, non audent. At vero Michael, absentis Inquisitoris locum et potestatem nactus, pestem illam e civitate alioqui Catholica, prius quam altiores radices ageret, penitus evellendam existimavit, Medulaco in carcerem conjecto, in eumque judicio legitime constituto. In quo magno illi adjumento fuit gratia et auctoritas Comitis Joannis Hieronymi Albani, celebris jurisconsulti, ac perpetui sacræ Inquisitionis egregique patroni: quem deinde ipse Pontifex, pii hujus officii memor, in amplissimum Cardinalium collegium, pro eximiis ejus virtutibus ac meritis, cooptavit. Is ergo, ut miserum illum propinquum suum ad sanitatem revocaret, una cum Michael plurimum, sed ne quidquam, cum elaborasset; demum carni et sanguini religionem præferendam ratus, et ad Inquisitorem conversus, legibus ut in eum ageret, enixe rogavit. Interim reo noctu per vim ab amicis suis e carceribus erepto, cum et illum in vincula reducere, et tot fontes cives justis pœnis afficere, esset omnino difficillimum; ut omnes ejus criminis affines, Catholico ritu facinoris se pœnitere profiterentur, Michael effecit: Medulaco, statim ipsius Albani ope in custodiam restituto: qui postea Venetias relegatus, ibidem in carcere periit infelicitè.

18 Nec ita multo post, Bergomum, cum potestate Apostolica, ab Julio Tertio Summo Pontifice ac memoratis Cardinalibus denuo Michael destinatur, ut in Victorem Superantium, nobilem Venetum, ejus civitatis Episcopum, de hæresi delatum, inspiceret ac legitimam quæstionem institueret. Irrepperat namque in eam urbem hæretica pestis, contracta potissimum ex hæreticorum lectione librorum; quibus depravatus etiam Antistes, iis duas arcas repleverat; easque in suburbana villa, ne deprehenderentur, clausas abscondi curaverat. Ex quo fit etiam perspicuum, id quod ante memoravimus, quam periculosus atque adeo perniciosus semper fuerit ejusmodi libellorum usus, quo veluti virulento pabulo non solum Christi oves, sed Pastores quoque aliquando fœde corrupti contabescunt. Cum igitur sine gravi et aperto quærentium periculo res inspicere non posset, quod et a Magistratibus et ab aliis quamplurimis Episcopus vehementer protegeretur; Michael negotio fortiter ac prudenter insistens, testimonia clam excipi, quæstionem haberi, et in commentarios referri caute procuravit. Quod ubi compertum est, Episcopus Magistratusque miserunt, qui eum ad necem conquirerent. Inter alias vero illi structas insidias, illud fuit sane facinorosum, cum Nonis Decembris anni MDL, intempesta nocte, armata manu, cœnobium, in quo ipse quiescebat, aggressi, Dei ministrum inde eripere maleque habere tentaverunt. Quo ille cognito, surgens e lectulo, ad inexpugnabilem sacræ precationis arcem de more confugiens, divinam opem supplex imploravit. Nec irritas famuli sui preces esse voluit Deus, qui de cœlo respicit in preces humilium, protectorque est omnium sperantium in se. Mox enim fidei plenus, ac cœlestibus munitus armis, irruentem cohortem una voce ita repressit, ut in fugam omnes conversi, damni nihil intulerint.

19 At ipse memor Dominici præcepti monentis; Cum persequentur vos in una civitate, fugite in aliam: Bergamo de nocte discedere, rustico duce, properavit. Avii itineribus discedenti paratas in via recta ab adversariis insidias, divino potius quam humano consilio, mirabiliter evasit: conscriptam vero quæstionem, ne periret, apud Aurelium Grianum Franciscanum caute deposuit; eaque mox recepta, ad

carceri tradit,

ab eoque
elapsus re-
stitui curat:
Ein Episcopum
suspectum
quæstionem
clam habet:non sine suo
summo peri-
culo.

Matth. 10

A ad Urbem remigravit. Ubi rem bene gestam omnes, præsertim Cardinales sacræ Inquisitionis Præsides, laudibus extollere; eximiamque Michaelis cum prudentiam tum fortitudinem, religionisque tuendæ studium prædicare. Romam proinde ductus Antistes, multorum licet gratia fretus, in S. Angeli arcem inclusus, iudicium subiit: et convictus est fœdorum hæreticæ pravitate errorum, exemplique perniciosissimi: ex quibus comperiebatur, eum factum ex pastore lupum pessimam tenere artem, e Lutheri Calvinique colluvie haustam, inficiendi Christi gregis, nisi tot tantisque malis divina providentia per ipsius Michaelis antevertisset industriam. Ille vero tandem Ecclesia privatus Venetiis, seu veneno, seu, ut alii volunt, mœrore confectus interiit. Itaque sublata hæretica pestilentia, civitas Bergomensis aliqui pia, et avitæ Catholicæque religionis cultu jam inde ab initio nascentis Ecclesiæ inclyta, in sinceræ pietate professione deinceps perseverat.

20 Post hæc autem anno MDLI, mense Junio, Theophilo, Dominicani Ordinis in Urbe Proinquire (quem generalem sacræ Inquisitionis Commissarium appellant) officio simul et vita functo, cum plerique spectatæ virtutis viri in demortui locum apti proponerentur; Cardinalis Carafa, primarius illius Congregationis Præfectus, Michaellem, summa Collegarum atque adeo Julii Pontificis voluntate, sua sponte ad id muneris aptiorem judicavit et elegit. Erat videlicet Michael cum aliis amplissimis Patribus egregie probatus et carus, tum in primis ipsi Carafæ atque Carpeni: qui eum familiarissime et accipiebant et complectebantur; et, quo ipse incensus erat studio religionis illecti, simplicique aperto ac minime fucato hominis ingenio delectati, conferendis cum eo sermonibus animos explorare suos haud satis posse videbantur. Propterea Carafa ministris mandaratum suis, ne illum adventatam, ut fit, adesse prænuntiarent aut prohiberent ingressu, sed in ejus intima cubacula statim ingredi libere permetterent. Itaque sæpius, remotis arbitris, secedentes, inter se quam diutissime colloquebantur: quod ut commodius fieret, palatii sui, quam incoleret, ei partem assignavit; familiaribusque suis atque aliis dicebat interdum, Michaellem sane maximum Dei famulum esse, summisque ethonoribus et dignitatibus gradibus dignum.

21 Dum igitur hoc ipse fungeretur officio, ut alias ubique, peregre ac strenuam, tum Catholicæ tuendæ fidei, tum hæreticorum erroribus convellendis, pertinacibus plectendis, resipiscitibusque clementer habendis, operam impendit. Quos enim vel privatis colloquiis ad saniora consilia revocasset, vel publice ejuratis erroribus, legitimis poenis affectos, vere poenitentes, et ad meliorem frugem conversos agnovisset; eos perhumaniter acceptos consolabatur, pie fovebat, et ad mensam sibi convivas excipiebat: qua etiam in eos humanitate postea factus Cardinalis utebatur. Ceterum cum ab omnibus avaritiæ sordibus longissime se abesse semper ostendit, tum vero magnam temperantiæ, magnam beneficentiæ ac piæ liberalitatis laudem tulit. Suis namque stipendiis et oblatiis eleemosynis, quamquam sibi minime supervacuis, non quoslibet aut indignos, sed egenos, viduas, ac pupillos, quorum ipse parens vere dicebatur, virtuteque præditos homines benigne sustentabat: eratque ad conferenda, quam ad accipienda beneficia promptior: et quoties de aliis licebat sibi bene mereri, summo opere lætabatur.

CAPUT III.

Dignitas Episcopalis et Cardinalitia, ac summi Inquisitoris collata. Libertas in sententia dicenda.

Interea vero x Kal. Aprilis anni MDLV, migravit e vita Julius Pontifex, subindeque Marcellus II ei subrogatus, qui duos et viginti dies vixit in Pontificatu: cui x Kal. Junii ejusdem anni, suffectus est Jo. Petrus Carafa, Card. Neapolitanus, Paulus IV appellatus. Per hosce comitiales dies sacræ Inquisitionis Cardinales absolutam gravissimarum rerum cognitionem atque iudicium, facta ei libera et ampla potestate (paucis nonnullis atrocioribus causis exceptis) per se decidendi quæstiones fidei, causas definiendi, reosque vel absolvendi vel condemnandi, præter ordinem Michaeli detulerunt: quæ potestas par deinceps ex hujusmodi occasione nemini data. Paulus vero non solum in ejus muneris administratione Michaellem confirmavit, sed eum etiam Nepe-tæ Sutriique dixit Episcopum. Quæ quidem Ecclesiæ duæ tenuis redditus, inter se modico locorum intervallo distantes, via Flaminia, xxv ferme ab Urbe lapide, jamdiu ab uno reguntur Antistite. Hanc ergo Episcopalem provinciam sponte deferente atque adeo mandante Pontifice, invitus quidem suscepit, anno MDLVI mense Septembris, sed susceptam egregie deinceps triennium et amplius administravit. At vero quod ab ejusmodi onerum periculis perpetuo cavendum sibi esse statuisset, eam dignitatem subire initio recusanti, ac potius ad monasticam quietem redire flagitanti, Paulus minus indulgens; Iis, inquit, te compedibus illigabimus, ut ad cœnobiticam vitam jam amplius reverti non possis. Quibus ille verbis innuere volebat, se illum inter amplissimos Romanæ Ecclesiæ Patres relaturum. Itaque creatione proxima eum Pontifex in fratris filii cubiculum accersivit, quem ipso die mane legeret in Senatum, quod tamen tunc non evenit. In quo Michael nihilo secius, ac si magnum periculum evasisset, confestim Senatu demisso lætus; Effugimus, inquit, effugimus. Mox cum ipso Pontifice et cum aliis colloqui cœpit, animo pacatissimo ad omniaque bene parato. Quæ res fuit a multis observata diligenter, aliis, quod desponsæ dignitatis expers inde regrederetur; digito eum indicantibus, ac per jocum compellato pudorem injicere conantibus; aliis vero constantiam ejus, et quam ipso vultu præ se ferebat, moderationem animi demirantibus.

23 Anno denique post Christum natum MDLVII, Idibus Martiis, in amplissimum Collegium cooptatur, Cardinalis Alexandrinus appellatus (accepto nomine ab urbe Alexandria, quæ, ut ostendimus, parum abest a Boscho patria sua) Tituli primum quidem S. Mariæ supra Minervam, quæ insignis Prædicatorum Fratrum ædes tunc primum ejus causa dari cœpit in titulum Cardinalibus, deinde S. Sabinæ ejusdem Ordinis: demum, rebus ita ferentibus, ad prioris Ecclesiæ titulum revocatus est. Ceterum Paulus, cum religionis cultum ac morum disciplinam valde collapsam restituere, sibi ad tam gravem rerum molem sustinendam, præter ordinarios adjutores, quempiam inviolatæ fidei iudicio intimum administrum adsciscere statuisset, novo munere sapienter instituto, id Alexandrino detulit; eumque summum ac perpetuum in universa Christiana republica Inquisitorem, in amplissimo Cardinalium cœtu, magna cerimonia declaravit; quem ceteri omnes, seu delegati seu ordinarii iudices, etiam Episcopi, in ejusmodi causis agnoscerent Superiorem: atque ut id Cardinalibus tantum in posterum mandaretur, instituit; eis et administris certum stipendium constituturus:

et Romæ procurat depositionem illius.

CAP. III

B
Commissarius generalis Inquisitionis

carus Cardinali Carafæ

conversos benigne fovet.

CAP. IV

Vacante Sede summi inquisitoris Vicarius

deinde Episcopus Nepesinus et Sutrinus

E

F

CAP. V

denique Cardinalis creatus

et summus Inquisitor

PER ANT.
GABUT.

Paulus : decrevitque ne sacri interregni tempore vacaret, instar officii summi Pœnitentarii. Sed ut ante, ita post ipsum Michaellem, supremum Inquisitorem fieri vel appellari, nemini datum esse constat; Pontificibus id sibi reservantibus, Inquisitionisque cura certis, qui ex instituto Pauli III ad hanc rem eligi solent, Cardinalibus, ut antea, delegata.

24 Hoc igitur munere sic est ipse perfunctus, ut cum præcellenti dignitate parem quoque integritatem ac diligentiam conjungeret, et industriam omnino consentaneam gravissimi Pontificis voluntati. Qui sicuti rebus optime ordinandis dare operam cœpit, ita præclare cœpta optatus finis esset consecutus, ni ardens in Italia bellum cogitationes ejus prævertisset. In amplissimo ordine Michael ita se gessit, ut ea dignitas, probitatis ac virtutis suæ index splendorque potius extiterit, quam ut illius animus inde fuerit ullam in partem vel leviter immutatus. Quin solitam humilitatem suam, modestæque vitæ cultum ita diligenter præstitit, usuque retinuit, ut præterquam in publicis actionibus monasticos habitus deponere numquam voluerit. Sed quæ mens, qui mores illi fuerint, in tam sublimi gradu collocato, quid Pontificem ad eum promovendum impulerit, quid inde propinquos agere vel sentire præscriberet, denique quam castus et integer in rebus ecclesiasticis, etiam amicis et affinibus, confereudis extiterit, vel ex una, quam ad Paulinam sororis suæ filiam manu sua scripsit, epistola, velut ex ungue leonem licet agnoscere. Quæ quidem epistola quoniam ad harum rerum veritatem magis illustrandam pertinet, operæ pretium fore visum est, eam a me ex ipso exemplari Latine conversam hoc loco subungere.

24 Hodie litteras tuas, in Kalend Martii datas, accepi : ex quibus mihi perjucundum fuit intelligere, tibi cum marito tuo, probo viro, optime convenire : ambosque, uti pios Christianos decet, de quo minime dubitabam, in timore et amore Dei vitam instituere. In quo si, uti speramus, perseveraveritis, divinæ illius majestati erit cura de vobis deque rebus vestris, quoniam timentibus Deum omnia cooperantur in bonum; beatique sunt illi, quorum consilia omnia ad unum Deum diriguntur, eumque spectant unum, qui cunctis mundi thesauris longe præferendus est, ac pluris quam mille mundi, si tot essent, æstimandus : cetera namque universa, nisi ad Deum referantur, inania sunt omnino, ac veluti fumus evanescent. Nec tibi subeat inaniter gloriari, te filiam esse sororis Cardinalis : illud potius debes animo diligenter advertere, indeque summo et omnipotenti Deo immortales gratias agere, quod vel hinc te ad colendam virtutem alliciat ac moneat; ut caveas, ne ab his exiguis degeneres virtutibus, quibus avunculum tuum Deus pro immensa misericordia sua munire dignatus est : quibusque permotus ejus in terris Vicarius, nullo majorum splendore, nullis humanis opibus aut artibus, nullis denique Principum commendationibus aut propriis divitiis (quippe qui pauperrimus, si quis alius in Dominicana familia, sed tamen tenuitate sua contentus esset) eum in sacrum Collegium Apostolicum, Romanæque Ecclesiæ Senatum adscripsit. Itaque Deum precare, non ut eum amplius extollat in terris, sed æternum beet in cœlis : ac scito longe majores nunc ejus esse labores, mentis inquietudinem atque molestias, quam dum privatam in cœnobio degeret vitam.

26 Quod autem de Giberti mariti tui fratre scribis, sic habeto, ecclesiastica beneficia non carni et sanguini, sed virtutibus deberi : et cum in hanc usque diem absque hujusmodi mercimoniorum negotiis vitam duxerim, nolle me, hac ætate senescente, conscientiam meam onerare. At si Reverendissi-

mus vester Dertonensis aut alius Antistes, harum D rerum bene peritus, de illius sufficienti eruditione mihi perhibuerit testimonium, libentissime, quod illum obtinere deceat, ut consequatur, enitar. Quod porro ad Gibertum attinet, cum primum per facultates meas licuerit, ejus opera libenter utens consulam commodis ejus. Deum rogate, ut quod ad majorem gloriam suam bene sibi visum fuerit, nobis omnibus evenire disponat. De Juliano, adhuc est nimis adolescens : et ego majori gravor familia, quam ut ferant tenuissimi redditus mei, in magna præsertim annonæ caritate : quod si Domino placuerit, me commodiore uti conditione, ipsum et alios adjuvero, modo velint virtutem colere, recteque vivendi leges tenere; non, ut quidam alii, qui suis moribus effecere, ut mihi valde refrixerit animus, ne patriæ nostræ cives apud me deinceps esse velim; majorem fidem, probitatem, sinceritatem, et humanitatem in extraneis expertus. Atqui Dei benignitate, familia utor iis moribus prædita, ut ad eam amandum impellar, ac si mihi singuli filii essent, non administri. Vale, salutaque meis verbis sorores tuas et cognatos. Romæ vi Kal. Aprilis MDLVIII.

27 Extant et aliæ, quas vidimus, ejusdam fere argumenti, ad ipsum Gibertum manu sua rescriptæ litteræ, quibus eum vir summus ac summis rebus semper occupatus, non minus perite quam pie et humaniter commonet, ne quid in eodem fratris negotio contra sacras leges committat, sed ut omnia caste ac secundum Deum rite fieri procuret. Quæ idcirco memoravimus, ut vel hinc intelligas, eum cognatos et cives suos humiles non despexisse, aut quo jure quaque injuria ditare et extollere studuisse : sed suæ, eorumque sempiternæ saluti pie consulendo, humanitatis pariter et caritatis officio numquam defuisse. Ceterum quod ad Paulinam de familia sua scribit, ea fuit ita pauca, vix ut viginti homines, hique omnes probatæ vitæ, in illa censerentur : utpote modicis adhuc facultatibus, quæ toto Cardinalatus tempore ad quinque millia nummum aureorum non pervenerunt. Volebat omnino, ut domestici omnes religiosorum hominum instar vitam instituerent : eosque antequam nomen in familiam darent, ut non in aulam, sed sacrum in cœnobium ingredi se cogitarent, testatus præmonebat. Sæpe vero illis sacrosanctam Eucharistiam administrabat ipse, ita se cum iis gerens, ut non minus amantissimi parentis, quam domini ardenti caritate flagrantis officia cumulate præstaret, inque rebus omnibus illis subveniret; præsertim ægotantibus; accurate providens, ut certo domus loco separatim constituti, diligenti cura idoneorum ministrorum et officio curarentur : in eamque rem sumptus omnes ad obolum usque de suo ipsius ære persolverentur.

28 Quatuor porro annos et amplius, cum Ecclesiæ præfuisset Paulus Quartus, anno a Christo nato MDLIX, quintodecimo Kal. Septembris cessit e vivis : cui post quatuor fere mensium interregnum subrogatus est Joannes Angelus Medices, Cardinalis Mediolanensis, Pius IV nuncupatus. Qui licet nonnullis, ejusdem Pauli favore et clientela antea nitentibus, aperte sit adversatus, et in plerosque principes viros ejus consanguineos graviter animadverterit; Michaellem tamen in ipso summi Inquisitoris munere firmatum esse voluit; ac paulo post, ut pro status sui dignitate melius ipse posset inde sibi providere, eum a Nepesino Sutrinoque Episcopatu, ad regendam Montis-regalis in Subalpinis Ecclesiam transtulit. Cujus quidem Ecclesiæ administratione suscepta, cum in ea multa et rite providenda et pie ordinanda esse animadverteret, tollendosque varios depravatos mores et corruptelas, quæ in eam, utpote

hæreticis

nihil inde
elatorquod vel epi-
stola ad ne-
ptem declarat,Domesticos
instar reli-
giosorum in-
stituit :factus Epi-
scopus Montis-
regalis in
Subalpinis.qui suos illi
affines pro-
movendos
commendarat.

A hæreticis vicinam, irrepserant decursu temporis, quo a ceteris Pastoribus, gravi cum illius Christiani gregis detrimento, jamdiu recognita non fuerat; illam accurate sibi visendam et componendam existimavit. Atque eo versus iter ingressus, nocte sanctorum Apostolorum Petri et Pauli festum diem insequente, anno MDLX, ad Lucenses balneas pervenit: ibique dies aliquot posuit ad eas adhibendas aquas, curando stranguriæ morbo, quo sæpe gravissime cruciabatur: quique tandem causa fuit, ut concreto auctoque in vesica duro ac diro calculo, uti postea narrabimus, mors illum celerius abriperet.

eo dirigit iter,

Ecclesiæque
lustrata,

29 Inde porro solvit Genuam, quæ honoris causa quatuor triremes ei obviam misit. Dux Sabaudiaë Emmanuel Philibertus, Princeps cum aliis nominibus, tum in primis Christianæ pietatis laudibus clarissimus, summis eum honoribus exceperit, biduum cum illo jucunde commoratus. Ecclesiam denique suam perlustravit, rebusque omnibus, quas oportebat, quoad ejus fieri potuit, optime emendatis atque compositis, ægre ferens ad hæreticorum punitionem civilem potestatem sibi defuisse, amicorum rogatu Boschum divertit: ubi summis et honoribus et gaudiis acceptus, egregiam suam in patriam caritatem quamplurimis ac variis in omnes, præsertim in egenos carceribusque detentos, pietatis officiis humanissime testatus est. Inde ad Viglebanense cœnobium (ubi adolescens regularis disciplinæ, uti memoravimus, scientiarumque tirocinia fecerat) pari lætitiæ et honoris significatione fuit exceptus: deinde Mediolanum delatus, ibique a Magistratibus virisque principibus illius civitatis honorifice habitus, Romam revertitur die B. Catharinæ sacro, anni paulo ante memorati. Atque hæc quidem reversio mirifice grata fuit cum amicis suis omnibus, tum vero multis amplissimis Patribus, imprimisque Ranutio Farnesio S. Angeli Cardinali: qui donec vixit eum semper plurimi fecit, et vero pro singulari suo iudicio sæpe prædixit, facile futurum, ut B. Petri clavium potestas illi gerenda traderetur: sed immaturæ mortis injuria optatum suæ præsensationis eventum videre non potuit.

Romam re-
vertitur.

CAP. VII

In consulta-
tionibus
sub finem
Tridentini
Concilii Romæ
habitis

C hoc anno MDLXIII summo Christianæ reipublicæ bono, Deo bene juvante, conclusum et absolutum est. Ergo quæ res in eo gravissimæ tractabantur, de iis Romæ itidem agi cum vellet Pontifex, in ejusmodi conventibus accuratum Michaelis studium et operam adhibere consueverat: ejusque solidæ et probatæ doctrinæ, et vere gravium sententiarum, a liberali et ingenuo animo proficiscentium, maxima semper habita ratio est. Privatis namque rationibus omnino posthabitis, cum in iis, tum etiam in aliis omnibus cœtibus, et privatim et publice, quid secundum Deum et e Christiana republica sibi esse videretur, libere pronuntiabat. Nam illi in rebus omnibus ut spectata virtus et integritas auctoritatem, ita conscientia optimæ mentis sententiæ dedit libertatem: neque enim ignorabat, summum ac præcipuum Cardinalis officium esse, tam in privatis quam in publicis consiliis apud Pontificem, probum se ac fidelem consiliarium ubique præstare, ac libere profiteri, nihil sibi, esse antiquius Dei gloria et Christianæ reipublicæ salute.

graviter ac
libere senten-
tiam dicit

Lib. 4. de
consider.

31 Itaque talem se Alexandrinus erga Pontifices exhibebat, quales S. Bernardus Cardinales requirit, cum ad Eugenium Pontificem Max. scribens, eum

inducit videre cupientem Ecclesiam Dei talibus innixam columnis, eoque sacrorum Senatorum munitam consilio, ut, si Pontifex Summus vellet aliquatenus deviare, illi non sinerent, frænarent præcipientem, dormitantem excitarent; quique pro sua reverentia et libertate extollentem se reprimerent, excedentem corrigerent; constantia vero et fortitudine nutantem firmarent, erigerent diffidentem: qui denique pro sua fide et sanctitate, ad quæque sancta, ad quæque honesta eum et alios provocarent. Hæc igitur præclara sanctissimi viri de Cardinalis officio documenta, atque alia ejusmodi probi Senatoris munera, fortiter et opportune, exequi non omisit Alexandrinus. Atque ut de multis pauca colligamus, VIII Idus Januarii ipsius anni MDLXIII, cum Ferdinandum Medicem, Cosmi Florentinorum Ducis filium, teneræ fere puerum ætatis, et Federicum Gonzagam, filium Federici Mantuæ Ducis, adolescentem, Pontifex (id quod mox fecit) sacrum in Senatum legendos proposuisset; statim a prandio, quod in anniversario Pontificiæ coronationis die Cardinalibus Principumque Oratoribus de more dari consueverat, Cardinalibus ipsis convocatis, cum illisque communicato consilio, ea de re singillatim omnium sententiam rogavit. Quæ cum ex ordine dicenda esset Alexandrino, is mirifica libertate respondit fere in hæc verba:

D
PER AN-
GABUR

ne adolescentes
Principum
filii Cardina-
les creentur

E

32 Cum habeatur hoc tempore, Beatissime Pater, Sacrosancta Tridentina Synodus, in qua, præter accuratam religionis dogmatum tractationem, in Ecclesiasticam disciplinam ac mores sancte restituendos summis laboribus incumbunt tot tantique Antistites; ii sane hujusmodi creatione valde offensos se arbitrarentur, si de hujus habenda ratione dignitatis decreto vix dum absoluto, statim derogaretur. Quare non possum equidem non ire in alia orînia: neque huic ego sententiæ unquam plane subscribam. Præterea quorsum evasura sit ætas adolescens, cum omnino sit incertum; cumque in his dignitatibus conferendis expectanda sit ætas legitima, eam potissimum expectare debent ii, quibus meritis ita ferentibus, sacræ Purpuræ dignitas deesse numquam poterit. Huc accedit, hic non esse aut locum aut tempus legendorum Cardinalium: locum quidem, quia ex more in eorum publico consensu legi consueverunt: tempus vero, quoniam cum illico sit a prandio (quod sane plurimum exaggeravit) id maximos hominibus sermones dabit. Ceterum Cardinalis S. Angeli, qui præter alios audierat hæc omnia, summam viri libertatem; ardensque sacræ disciplinæ studium admiratus, dicebat postea, quemcumque vel pretiosissimum thesaurum, quem unquam habere potuisset, se libenter impensurum, si ejusmodi, quæ nemo alius dicere ausus fuerat, ipse ad Pontificem verba facere valuisset. Nec ita multo post Florentiæ Ducis Orator, cum illius nomine pro more venisset ad agendas gratias cum aliis Cardinalibus, tum vero etiam ipsi Alexandrino; protinus is; Non est, inquit, quod mihi gratias agas: quippe qui huic electioni non modo non faverim, sed valde sim etiam adversatus: non quod Medicæam gentem oderim, sed quod ita mihi conscientiæ ratio præscriberet. Ac recte quidem id nulla se invidia adductum fecisse dixit: nam, ut ex dicendis patebit, eam ipse domum et dilexit plurimum, et non mediocriter exornavit.

vehementer
dissuadet,

F

idque se fe-
cisse profite-
tur.

33 Sed illud quoque in hoc genere memorabile. Sub finem hujus Pontificatus, Maximilianus Cæsar eo nomine II, et alii plerique Germaniæ Principes, graviora scelera perniciosaque exempla hac via cautum iri prætendentes, per litteras ac nuntios Pontificem urgebant, ut Germanis Sacerdotibus, Græcorum exemplo, uxores ducendi faceret potestatem.

Quod

¶ Iam Christianis moribus, Apostolicis præceptis, ac legibus, atque omni ecclesiasticæ disciplina omnino repugnare constabat; Pontifex tamen, ut quid dicto factoque opus esset gravius decerneret, tantorumque Principum petitionem haud prorsus contemnere videretur; rem nonnullis Cardinalibus ad id selectis expendendam ac definiendam detulit. In iis ergo cum esset Alexandrinus, sacras leges Deique honorem omnium Principum gratiæ cunctisque rebus humanis præferendum ratus, singulari constantia atque animi libertate ita sese opposuit, ut ejusmodi postulata nemo aut ardentius oppugnarit, aut acrius rejicienda esse contenderit: potissimusque ipse auctor fuisse dicitur, ut Pontifex id nullo pacto faciendum esse responderet. Non enim fas esse, mala facere, ut eveniant bona: neque cuiusvis rei gratia contra leges omnes prostituendum esse, atque adeo profanandum sacrosanctum Sacerdotium, quod sine sancta castitate aut rite constare, aut Deo placere non posse, Catholica et Apostolica semper docuit Ecclesia. Hac igitur et ejusmodi alia gravissima illius responsa præter ceteros admirans Annibal Bozzutus Cardinalis, non minore prudentia quam dignitate generisque splendore insignis, dicere consueverat, Cardinalis Alexandrini sententiam in amplissimo Collegio plus ponderis habere (absit invidia verbo) quam ceterorum omnium, alioqui sapientissimorum, Patrum simul juncta suffragia.

34 Obstitit præterea vehementer eidem Pontifici, Avenionensis legationis munus Alexandro Farnesio Cardinali abrogare, Caroloque Borbonio ejus collegæ mandare cupienti: quod ea res et gravi Catholicæ religioni periculo, et sacrosanctæ Sedi parum honorifica fore videretur. Nam inde futurum, ut hæretici magis insolescerent, cum illius se imperio traditos vidissent: cujus, alioqui probe Catholici, studia in gentem suam, hæretica fraude ex parte deceptam, propensiora fore sperarent: cum nemo nesciat, dominandi libidinem et cognationis vinculum, ad hominum, præcipue Principum animos immutandos, valere quamplurimum. Addebat, non admodum esse Galliæ Regis promissis nitendum, Avenione hæreticos haud victuros pollicentis: tum quoniam is fere puer esset, aliorumque regeretur arbitrio; tum quia si domi suæ id ille præstare nequivisset; eo minus sperandum in aliena ditione hoc ab eo præstitum iri. Quare partim ex his, partim ex aliis, quæ nunc omittuntur, contentione contrariisque sententiis, ad sacrum Inquisitionis magistratum pertinentibus, fuere qui dicerent fore, ut a Pontifice in Adrianæ molis arcem includeretur. Quibus ipse, Mihi, inquit, locus numquam deerit in Ordinem meum redeundi, quoties ob testificationem veritatis in hoc collegio permanere non potero. His ergo atque aliis ejusmodi rebus forte motus Pius IV noluit, ut amplius ille palatinas aedes incoheret, supremique Inquisitoris auctoritatem ei nonnihil imminuit.

35 Interim is, quem ante memoravimus, e calculo contractus morbus ac dolor, mense Julio Michaelen tam vehementer afflixit, ut in summo vitæ discrimine constitutus, per octodecim dies sanguinem, urinæ loco, reddiderit. Quocirca de se ad felicem obitum componendo, deque parando sibi sepulcro cogitare cœpit: quod ejusmodi esse voluit, quale in medio templi solo S. Mariæ supra Minervam hodie conspicitur, cum hoc epitaphio. Ad laudem D. O. M. Fr. Michael Gislerius, ex oppido Boschi, Agri Alexandrini, Ordinis Prædicatorum Dei misericordia tit. S. Sabinæ Presbyter Cardinalis, noscens terram terræ se redditurum, ob certam resurrectionis spem, in Virginis Dei genitricis templo, ejus et Sanctorum ac piorum viventium cupiens adjuvari suffragiis, lo-

cum hunc vivens sibi statuit: in quo cadaver, cum suum obierit diem, poni curavit, annum agens ætatis suæ LX, et humanæ salutis anno MDLXIV. Confirmata porro valetudine, ad Ecclesiam suam, ut Christi oves sibi concreditas verbo et exemplo pasceret, redire cogitans, sacram diversi generis supellectilem et scripta, cum itineris impedimentis, per mare dedit avehenda. Sed ille, cujus divino consilio cuncta gubernantur, quique pro sua in nos clementia, quos diligit, arguit et flagellat; quemadmodum in afflictione corporis, sic in rerum externarum detrimento, patientiam ejus ac virtutem magis voluit experiri: ideoque permisit, ut non procul ab Herculis portu onerariam piratæ caperent diriperentque. Quo quidem ille accepto nuntio, non tam ceterarum rerum, quarum damnum facile pertulit, quam scriptorum, quæ maximi erant momenti, gravem sane jacturam ægre admodum tulit. Inde recrudescente morbo, discedendi consilium immutavit: idque eo magis, quod sacræ Inquisitionis Cardinales, discessionem ejus moleste ferentes (quippe qui sui ipsorum, uti dicebant ipsi, consiliorum quasi moderatorem amitterent) impetrassent a Pontifice. Romæ ut sese contineret, illi mox in Pontificatu divino consilio successurus.

CAPUT IV.

Summa Pontificis Romani collata dignitas.

Mortuo Pio Quarto ad v Id. Decembris, anno a Christi ortu MDLXV, novendialibusque justis ei rite persolutis, pridie festi diei S. Thomæ Apostoli, Patres novum Pontificem lecturi in comitiorum conclavi sese concluserunt. Ferme omnium erat opinio, ob Cardinalium frequentiam, qui ad quinquaginta convenerant, et quod multi essent, quibus Pontificatus variis de causis desponderetur, fore, ut plurimis contentione diutius protraheretur electio. Longo tamen usu compertum est, non Cardinalium multitudinem efficere, ut id negotii citius aut serius conficiatur; sed potius (si humana spectaverimus) eorum studia, qui pro sua auctoritate in conclave se partium duces rebus agendis exhibent. Comitiorum Principes, quique opibus auctoritate et gratia præstabant, erant Carolus Borromæus et Marcus Sitticus Altaempsius, Pii IV sororum filii, Alexander Farnesius Pauli III Pontificis nepos, Hippolytus et Aloysius Atestini Ferrarienses, et Ferdinandus Medices. Primi duo collegas complures recentibus et magnis beneficiis devinctos habebant: quoniam quinque et quadraginta, eosque lectissimos viros, Pius IV in amplissimum ordinem cooptaverat. Horum plerique memorem et gratum in demortui Pontificis propinquos animum præstabant, studiaque sua Borromæo in primis deferebant. Erat is tum Archiepiscopus Mediolanensis, ætate quidem juvenis, moribus tamen ac prudentia gravis: dignitate, clientelis et amicorum studiis clarus; sed vitæ sanctitate, cujus jam tum præclara fundamenta jecerat, rerumque pie gestarum magnitudine clarior.

37 Huic a legibus, quæ ambitum arcebant, et quid in hac reservandum esset præscribebant, minime discedere; sed quod ad Dei gloriam ejusque Ecclesiæ dignitatem pertineret, facere propositum erat. Quæ res, ut plurimi Cardinales ejus præsidii spe tenerentur, horumque rationes et cogitationes ab ejus arbitrio penderent, sic effecerant, ut qui Borromæo probatus esset, omnibus probatus fore videretur. Ejus ergo studium in Joannem Moronum Card. Mediolanensem versum erat: quod quamvis initio dissimulare placuisset; tamen postea conciliatis multorum animis, ei se suffragaturum aperte præ se tulit. Moronus variis virtutum præsidiiis et ornamentis

longe

GABRI
ut matri-
monium conce-
datur Sacer-
dotibus.

dissuadet et
vincit:

item ne lega-
tio Avenio-
nensis Card.
Borbonio de-
cernatur,

idque cum
aliqua offen-
sa Pontificis

in morbum
lapsus dispo-
nit de sepul-
tura,

ad Ecclesiam
suam redire

variis modis
prohibetur.

CAP. VIII

In Conclavi
pro creando
novo Pontifice

F

studio S. Ca-
rolæ Borro-
mæi

proponitur
Joannes
Morus,

A longe clarissimus, atque haud scio an omnium sapientissimus habebatur : a patre Hieronymo, regendi scientissimo, a teneris annis ad publicarum rerum administrationem eruditus; Pauli III, a quo Cardinalis creatus fuerat, disciplinæ alumnus; magnis negotiis publicisque muneribus sæpe præfectus, denique plurimis ad Reges et Principes legationibus egregie perfunctus; quibus rationibus Ecclesiæ dignitas pareretur et augeretur, optime didicerat: quod ei quoque amplum et gloriosum erat, Tridentino concilio Legatus Apostolicus præfuerat, idque tam felici ac memorabili exitu concluderat, ut qui Principes illud diutius trahi et apertum esse cupierant, tam præclarum facinus arguere non auderent. Hujus auctoritatis, perpetuo bene actæ vitæ tenore partæ (ut est virtus invidorum querelis et calumniis semper obiecta) unum maxime officiebat, quod sub Paulo IV, quasi de religione minus recte sensisset, accusatus iudicium subierat: in quo tamen sese optime purgaverat, egregieque suam probaverat innocentiam. Itaque Borromæi et aliis Morono suffragantibus; nonnulli, qui clandestina prensatione adversatierant, patefacta mox voluntate, aperte restitere; datisque suffragiis, ex his quatuor ad rem conficiendam desiderata sunt.

B 38 Ubi de Morono inane inceptum evasit, Borromæus ad Gulielmi Sirleti creationem animum transulit. Erat Sirletus, non summo quidem loco natus, sed integerrima vita, castissimis moribus, summa pietate ac multiplici eruditione præditus. Linguarum autem, præsertim Hebraicæ, Græcæ et Latinæ cognitione omnium facile princeps, in sacrarum litterarum studio versatus, ita omnibus doctrinæ suæ copiam fecerat, ut nemo ferme unus reperiretur, cui carus ac jucundus non esset: quam remotus a studiis ambitionis semper fuisset, illud testimonio extitit, quod Pium IV, ne se legeret Cardinalem, supplex obsecraverat. Alexandrinus vero in cellula abditus, assiduus precibus et quotidianis Missæ sacrificiis intentus, nihil præter Dei gloriam et commoda publica spectans, Sirletum ornando Ecclesiam ornari Christianæque reipublicæ bene consultum iri putabat. Itaque re audita, non modo studium suum Borromæo ultro pollicitus est, sed Patres etiam obibat, miscendoque preces et consilia, omnium gratiam Sirleto conciliare studebat. Sed his et Sirleti meritis et amicorum studiis non æque omnes suffragabantur: nonnullis fieri non posse existimantibus, ut homo novus, publicisque in negotiis et magnis rebus gerendis minime versatus; sed tantum libris et scientiarum studiis deditus, tantam majestatem tantamque auctoritatem capere posset aut sustinere.

C 39 Quare propositis multis aliis viris, Pontificiis plane virtutibus ac meritis præcellentibus, de quibus singulis hic referre non est opus, ceteris posthabitis, demum in Alexandrinum sunt studia conversa; Borromæo imprimis et Altaempsio summis votis eum Pontificem deposcentibus. Perspecta namque in Sirleti negotio optima Alexandrini ad honestos ac pios viros propensione, vitæque præterea sanctissime ac religiosissime acta, sic Borromæi animus ei devinctus est, ut quem antea plurimum dilexerat, postea studiosissime coleret: et quem initio inter alios tacite designaverat, ad eum legendum vehementius animum adjiceret. Ut ergo quæ cogitaverat, a suis præcipueque Morono et Farnesio probari intellexit, ceterorum animos illi conciliare, in eandemque sententiam trahere contendit. Summis Alexandrini meritis ac virtutum ornamentis tantum obstabat humana quædam opinio, eum Pauli IV, cujus fuerat alumnus, actionum vindicem fore, et Pii IV propinquis et clientibus adversaturum; denique severioris ingenii, quam ut illum ferre multorum infirmitas posset,

a plurimis existimari, Sed inanes omnes humanarum cogitationum contentiones timoresque egregia Borromæi, cujus potissimum rebus timebatur, et aliorum magis piorum Patrum, divina potius quam humana respicientium, et privatis rationibus publicam salutem præferentium, virtus, Deo bene juvante, facile superavit: persuasitque id, quod eventus indicavit, fore, ut Alexandrinus, si legeretur, nihil præter Dei honorem et Ecclesiæ decus hominumque salutem spectaret.

40 Electionis igitur auctoribus rem conficere maturantibus, unus ipse de quo agebatur, qui que sanctis precibus, ut diximus, intentus, procul a negotiis et ambitione, satis sua forte contentus, quiescebat, abnuere; Pontificiæ majestatis altius fastigium dicere, quam ut ipse consilio et gravitate id tueri se posse confideret: perfecto viro et quasi divino opus esse, qui in Apostolicæ Sedis custodia, velut in specula locatus, tutam Ecclesiam vigiliis et providentia præstare posset. Quid agerent, etiam atque etiam providerent: non deesse viros omnibus numeris absolutos, quibus tam gravis provincia longe melius mandari deberet. Inter hæc Borromæo et Farnesio eum urgentibus, hortarique, rogare, et meritis cumulare laudibus non desinentibus; Deum precatus, ut ea res Ecclesiæ Dei fauste ac feliciter eveniret, mox e cubiculo eductus, in sacello, ubi creati Pontificis adoratio fieri solet, constituitur.

41 Triplex creandi summi Pontificis ratio est. Prima ut quisque ex Patribus eos quos deligit, codicillis, proprio chirographo conscriptis et annulo ob-signatis, nominavit, codicillos in calicem, quo in sacro Missæ faciendo eo die usi sunt, quique in medio altari collocari solet, infert. Ea re peracta, Patres ordine considunt: tum Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum primarii (Decanos appellant) qui huic negotio custodes et inspectores adhibentur, calicem de altari sublatum super mensam in medio positam, ubi et conspici et audiri undique possint, deferunt. Codicilli ab Episcoporum Decano de calice singillatim deprompti, Diaconorum Primati recitandi traduntur. Cardinales singuli libellos, ubi omnium collegarum nomina, descripta sunt, preparados habent: his eorum nomina qui suffragiis Pontifices designantur, excipiunt, et punctis notant. Qui duas ex tribus partes suffragiorum expleverit, is summus Pontifex lectus ducitur. Huic suffragii ferendi rationi Scrutini nomen impositum. Si vero accadat, ut nemo legitimum suffragiorum numerum tulerit, a Collegii Primate edicatur, cuique ex Patribus liberum esse, vocis suffragio, cujus iudicium gravissimum censetur, ad eos qui nominati sunt quibusque non sit suffragatus, accedere. Huic alteri creandi Pontificis instituto, ob id Accessus nomen indidere. Tertia eligendi ratio, postremis temporibus crebrior et usitatio, ab re Adorationis nomen sumpsit: quæ tum inducitur, cum coacto legitimo Cardinalium numero, communi consensu et viva voce ac salutatione, qui maxime probatus est, summus Pontifex declaratur.

42 Cum igitur, ut ad rem redeamus, inter paucos Cardinales de eligendo Alexandrino conveniret, iique jam eum in sacellum, ut diximus, pertraxissent; simul atque id ceteri omnes rescivere, mirabili quadam animorum consensione, tremebundi tamen, ipsiquemet sibi vix credentes, non sine divini Spiritus impulsu, ad eum adorandum certatim properarunt. Ita qui opibus humanis, qui gratia, qui artificio conciliandæ benevolentiae omnibus erat inferior; divino nutu, præter omnium expectationem, ceteris, qui in spem summi honoris nati et erecti videbantur, superior factus est: et cum alii multi tamquam Isai filii adducerentur eligendi, non respexit Dominus vultum

neque

PER-
GABUT.

qui frustra
obnitur

in Sacellum
deducitur:

E

atque per
viam non
scrutini

I
aut accessus.

sed adora-
tionis

eligitur Pon-
tifex,

dein Guilel-
mus Sirletus,

cui Gislerius
summe
studebat,

postea ipse
Gislerius,

humano omni
respectu post
habito,

humilitatem eorum : sed hunc, veluti alium Davi-
dem, in summa præstantis pietatis humilitate
jacentem, erexit et elegit, qui in medio Fratrum un-
geretur.

43 Adoratione facta, ut designati summi Pontifi-
cis assensione comprobaretur electio, resque tota
constituta stipulationis formula publicis monumentis
mandaretur, lex jubebat : id vero hujus vocis pronun-
tiatione fieri consuevit, Acceptamus. Urgente Farne-
sio, uti S. R. E. Procancellario, ut id extemplo fa-
ceret; secum ipse reputans, amplissimum se quidem
honorem, sed eum omnium gravissimum, periculi-
que et solitudinis plenum accipere, cogitabundus
respondere cunctabatur : incertusque inter spem et
metum, tacitis cogitationibus hinc inde pendebat
animi. Primum, qui vellet tam grave onus subire,
cujus sub mole fortissimi ac præstantissimi quique
viri prope succubuissent. Se intra parvæ cellæ an-
gustias jam inde fere a puero educatum et assuetum,
cum Regibus ac Principibus agere non consuesse.
Altera ex parte veniebat in mentem cogitare, eam se
dignitatem nec optasse unquam, eoque minus ad il-
lam obtinendam operam ullam seu studium aut se
adhibuisse aut pro se ab aliis adhiberi curavisse. An-
ceps hæc deliberatio cum eum paulisper tenuisset,
divinæ demum providentiæ confidendum ratus; quæ
quocumque se moveret, quod generi humano prius
ac potius esset, efficeret : ad spem rei bene geren-
dæ se excitari sentiebat. Itaque prolato, quod lex
exigebat, verbo, graviter suspirans, delatam digni-
tatem suscepit. Quæ dies orbi Christiano felix illu-
xit VII Id. Januarii sub vesperum, anno a Virgineo
partu MDLXVI.

44 Rogatu Borromæi, ut is avunculo haberetur
honos, Pius, qui fuit hoc nomine Quintus, appellari
voluit. Inde in S. Petri templum ex more delatus,
coram sacrosancta Eucharistia supplex procubuit, et
imis precibus auxilium inito honori passis manibus
oravit. Ibi, ex quanta humilitate ad quantum culmen
divino consilio evectus esset, recordanti, lacrymæ
profluxerunt : tantumque abfuit, ut inter hæc agenda
speciem ullam se effuse et inaniter efferentis teme-
reque gestientis præberet : ut, quod magni excelsi-
que animi et humanos honores humanæ fragilitatis
regula metientis est, in quotidiano et consueto oris
habitu, virile mentis robur præ se ferente, se spe-
ctandum obtulerit. Illud quoque sedati ac tranquilli
animi argumento fuit, quod cum proxima nocte quieti
se tradidisset, tam arctus eum somnus complexus
est, ut, quod numquam ante acciderat, quodque dy-
surie morbus prohibebat, undecim continentes horas
sopitus conquieverit.

45 Ceterum electionem hanc multi, divinitus, ut
ferunt, admoniti præviderunt; variaque signa e cælo
edita præmonstrarunt. Franciscus Gonzaga Cardi-
nalis, in comitiis graviter ægrotans nocturne exper-
rectus, creatum iri Pontificem Cardinalem Alexan-
drinum præsensit : eumque se uti Pontificem Maxi-
mum libenter adorare professus, sub mortem, quam
obiit pridie quam fieret electio, familiares suos in-
clamavit; conquerens, ea de re nihil ab illis sibi re-
nuntiatum. Idem fere paulo ante acciderat Genesio
Lucensi, Dominicani cœnobii ad Minervam Præfecto:
sed is præterea viderat, Pontificem sibi cito ex ocu-
lis evanescere : quod ille portendere interpretabatur,
illius Pontificatum haud diuturnum fore. Idque cum
ipse paulo post enuntiasset Pontifici; is, Lætatus
sum, inquit, in his, quæ dicta sunt mihi : in domum
Domini ibimus. Londini in Anglia super eam insu-
lam, tunc impiæ Elisabethæ Reginae Catholicos per-
sequentis tyrannide oppressam, crinitus cometes per
eos dies apparuit, ignesque de cælo terribiles ac san-
guinei coloris; immanis præterea magnitudinis ma-

nus, districtum intentans gladium minarum ac di-
rarum indicium, et mox intorquendi ab hoc Pontifice
in eam Reginam, ut infra suo loco demonstrabitur,
Apostolicæ potestatis gladii, eam uti hæreticam a
fidelium communione præcidentis, et omni regnandi
jure spoliata declarantis, haud obscurum prodigi-
um.

46 Illud quoque Boschensibus miraculo fuisse
narrant. Galliarum Regis tabellarius, Pontificis
creationem enuntiaturus, Roma per dispositos equos
in Galliam properans, cum ad oppidum Boschum
pervenisset, ignarus eam Pii patriam esse; divino
potius quam humano ductu, præter consilium, ab
ordinaria, qua extra loci muros recta pertransitur,
declinans via, id oppidum est ingressus; ac celeri
cursu transire conanti, quo vehebatur equus, in me-
dio foro pro summo parochiæ templo, tam pertina-
citer substitit, ut quibusvis adhibitis stimulis pro-
gredi, quasi alter Balaam, nullo modo posset. Ac-
currentibus auxilii causa multis, atque equum undi-
que nequidquam extimulantibus, ac demum unde, et
quo pergeret, et quid novi esset, percunctantibus;
ubi Cardinalem Alexandrinum creatum esse Ponti-
ficem Maximum, sequæ ea de re litteras ad Galliæ
Regem afferre significavit; statim equus per se re-
petito cursu, cœptum iter insistere; subindeque re
divulgata, summis gaudiis exultare omnes, ad tem-
pla confluere, immortales Deo gratias agere, atque
alia multa publicæ lætitiæ signa edere cœperunt.
Postera vero die ab ipsomet Pio certiores facti,
planius intellexere, admirabundique prædicavere,
non sine divino consilio cecidisse, ut tantæ lætitiæ
nuntio, quasi e cælo misso, pridie mire dignati fuis-
sent.

CAPUT V.

*Res gestæ Pontificatus initio : Ecclesiastica
disciplina restituta.*

Jam vero tota Urbe Christianoque orbe creati sum-
mi Pontificis fama vulgata, pro variis hominum
studiis atque opinionibus, ut fit, varie affectit ani-
mos. Philippus II, Hispaniarum Rex maximus, re
et cognomento Catholicus, pro eximia sua in Eccle-
siam Dei pietate, hoc accepto nuntio, vehementer
inde lætatus, quantas maximas potuit immortalī Deo
gratias egit, lætitiæque suam cum aliis Principi-
bus viris, plenioribus atque amplioribus verbis, co-
ram et per litteras communicavit, sibi, ceterisque
pollicens futurum, ut hoc Pontifice Christiana disci-
plina ad priscos mores redigeretur, magnæque ad
pietatem et ad Sedis Apostolicæ dignitatem fieret
accessio. Quæ spes, singulari cumulata gaudio, et
aliorum piorum animos cepit; eosque, ut ostendimus,
minime fefellit. Plurimos tamen, præsertim in
Urbe, animi vere pii Pontificis ejusque studiorum
ignaros, metu interprete omnia in deteriora ver-
tente, mœror ac pavor ingens invasit; nemine fere
sibi non timente ab hominis severitate : cum aliud
nihil, quod ei populus objiceret, haberet. Id ipse
cum præsensisset, quid de sua ad Pontificatum as-
sumptione populus sentiret, quæque de se vulgo es-
set expectatio, ex familiaribus suis percunctanti
responsum est, prisce ac nimis duræ severitatis me-
tum animos incessisse. Quibus ipse, Confidimus, in-
quit, Deo, ejus ope nos ita facturos, ut majorem ac-
longiorem ex obitu nostro, quam ex hac suscepta
dignitate mœrorem homines capiant. Atque ita plane
contigisse, eumque e vita cedentem ingens sui de-
siderium, communi ac diuturno bonorum omnium
cum dolore, reliquisse, exitus declaravit.

48 Ceterum cum probe intelligeret, ad regendos
cum quiete ac moderatione homines, nihil aptius
esse

*Boschi a nun-
tio subsistere
coacto indi-
cata.*

*Creatus ma-
gno Hispania-
rum Regis
gaudio,*

*Romanos
mœrentes
consolatur :*

TER ANT.
GABUT.

*secum mul-
tum sollicitus,*

*et tandem
munus acco-
ptans,*

*Pius V ap-
pellatur :*

*et miram
animi tran-
quillitatem
præ se fert.*

*Creatio hæc
prævisa a
Card. Gonzaga
moribundo,*

et Priore

*denuntiata
per Cometan
in Anglia,*

A esse quam diligi, nihil alienius quam timeri; nec ulla re propius homines ad Deum accedere, quam salute hominibus danda; Pontificii muneris initia a caritate in pauperes, et in alios liberalitate atque clementia, voluit exordiri: quæ res et emolumento et dignitate captas alienas mentes, ad benevolentiam, qua regna stabiliuntur magis quam armis, allicere et in officio continere facile poterat. Die festo S. Antonii, quo die in lucem editus est, Pontificia corona, summa cerimonia rite decoratus fuit. More institutoque superiorum temporum, ipsa celeberrima coronationis hora, inconditæ multitudini in S. Petri aream confluenti, publicæ lætitiæ causa pecuniæ dispergebantur: ruenteque quam tumultuosissime turba, et aliis alios prementibus, et in præripienda pecunia collidentibus, ætate tantum et viribus validiores et audaciores hoc munere potiebantur: reliqui vero non solum ea liberalitate excludebantur, sed ex his plures obtriti et conculcati miserabiliter interibant. His incommodis ut mederetur Pius, atque ut sublato periculoso turbulentæ largitionis instituto, pauperum tenuitati prudentius consulere, destinatam huic operi pecuniam, ac præterea mille aureos, quibus quotannis eodem die convivium magnifice et splendide Cardinalibus, et Regum Principumque Legatis instruebatur, piorum cœnobiis egen-
 B tibus et aliis inopibus erogavit, eo convivii more deinceps omnino sublato: nusquam eam impensam poni tutius, ac sanctius posse ratus, quam si recisis sumptibus minime necessariis, et relicto quoad fieri liceret seculi splendore, aliorum inopiæ et necessitati succurreret. Neque enim quod Cardinalibus aut Oratoribus cura et sumptu majore epulas non apparasset, sed quod afflictas pauperum familias benigne non sublevasset, horribili illo ac pertimescendo magni Iudicii die a se reposcendam esse rationem intelligebat.

49 Habita præterea ceterorum pauperum ratione, et relato ab hominibus, quibus id negotii datum erat, numero, eos propensius et largius eleemosynis sustentavit. Virginibus plurimis, quibus aut nulum, aut exiguum erat patrimonium, pecunias dotis nomine large suppeditavit. Triginta et octo tenuioris census Cardinalibus viginti millia et nongentos aureos inter se viritim dividendos tribuit. Singulis sacræ Rotæ iudicibus ducentenos dedit. Cardinalium familiaribus, qui comitiorum conclavi præfecti magnos labores et vigilias sustinuerant, aureorum decem millia dono dari, immunitatesque et beneficia ante in eos collata nihil imminuta esse iussit. Multis aliis, quorum opera fideque optima Sedes Apostolica adjuncta atque ornata fuerat, præmia decreta et honores aucti. Ab singulorum Cardinalium mortuorum heredibus quingenteni aurei annulorum nomine exigebantur; eam pecuniam, ac præterea aureorum decem millia erigendo sacrarum Virginum Dominicanæ ordinis cœnobia, quod in Quirinali colle magnifice constructum est, attribui voluit. Hæc munificentia, quo minus erat expectata et quo magis comitate condita, eo gratior extitit atque jucundior: disjectaque curarum ac metus caligine, alii quasi luce libertatis et ingentis humanitatis odore recreati, ad spem tranquillioris vitæ erigi, alii nec opinatam magnitudinem animi suspicere, omnesque summi et infimi uno ore dignum summo honore cum admiratione prædicare; eumque tamquam salutis omnium præsidem, quasi e cœlo missum venerari. Nonnullis tamen rem a longe, non inspecta causa, ut sæpe fit, judicantibus, quod sequitur, visum est legibus minus consentaneum, datumque probro largitionis: sed ab his, qui facti causas melius inspexere, secus iudicatum. Res ita se habuit.

50 Annibal Sitticus, Altaempsii Comes, Marci
 Maji T. I.

Cardinalis frater, paulo antequam Pius IV. vita migraret, ducta in matrimonium Cardinalis Borromæi sorore, in subsidium dotis ab avunculo Pontifice centum millibus aureorum donatus fuerat. Super ea re diploma conscriptum, Pontificioque signo munitum extabat: verum Pontificis morte consecuta, pecunia ex ærario deprompta non fuerat. Itaque, licet donationis jus Annibali animum ad spem obtinendi muneris facere potuisset; tamen sive causæ diffideret, quod, quæ a legibus et jure civili pendent, varias et ancipites interpretationes interdum reciperent, sive plus spei in summi Pontificis benignitate poneret; ad pedes Pii provolutus, exposita juris sui ratione, rem omnem ejus arbitrio voluntatique permisit; suppliciter tamen rogare, sortis suæ rationem habere vellet; tristemque nobilis Equitis tenuisque Pontificii propinqui conditionem miserari. Ad conciliandam Pontificis gratiam id maxime juvit, quod de jure suo cedere maluisse, quam cum tanto Principe pertinaciter contendere Annibal visus esset. Is enim erat Pius, qui legum sententias ad facilitatem æquitatemque revocaret: statueretque magnanimi Principis esse, potius aliis de suo largiri, quam ulli quidquam detrahere. Quare cum neque eum, qui se
 E iudice et arbitro uteretur, fiduciæ fructu defraudatum vellet, neque tamen superioris Pontificis in suos indulgentiæ adstipulari placeret (quippe qui in sacro Sænatu ei, hoc ipsum consultanti, unus fere ex omnibus Patribus constanter obstitisset) excogitato aptissimo æquitatis temperamento, mediam viam inter summum jus et gratiam iniit: atque omnium ferme Cardinalium, et Ludovici Requesensii; Catholici Regis in aula Pontificia Oratoris rogatu, aureorum quinquaginta millia ei numerari iussit. Itaque non illi potestas ulciscendæ simultatis, sed benignitatis ostendendæ fuit occasio: resque ipsa docuit, quam inani opinione ducerentur, qui eum Pii IV propinquis minus benignum, aut præteritarum offensionum vindicem fore suspicabatur.

51 Sed quo in alienos indulgentior, eo severior fuit in suos. Jam enim duo ab inito Pontificatu menses abierant, cum carni et sanguini non acquiescens, assiduis Cardinalium imprimisque Farnesii ac Principum virorum precibus vix adduci potuit, ut Michaelem Bonellum, sororis suæ nepotem, Dominicanæ ordinis Sacerdotem, Perusii Theologicis studiis operam navantem, legeret Cardinalem. Statuerat namque ex propinquis suis neminem ad altiorem gradum provehere; neque hunc, præstanti alioqui virtute probatisque moribus ac doctrina præditum, a perfectionis vitæ cursu ad aulicas, licet sacras, dignitates avocare. Sed summis viris id efflagitantibus, ac multa, quibus id e Christiana republica esse videretur, obtendentibus, demum annuendum existimavit: eumque in amplissimum Collegium statis temporibus post sacros Cineres rite cooptatum, galero tituloque suo decorari, Alexandrinumque nuncupari voluit: mox illum negotiis agendis sibi adiutorem sic adhibuit, ut ipsemet tamen intelligere moderarique vellet omnia, graviora præsertim, ne per alios deses quiescendo Pontificatum administraret. Sed qua in hunc atque alios affines suos moderatione se gesserit, loco suo plenius postea narrabimus. Ecclesiam vero suam Montisregalis integerrimo ac doctissimo viro, Vincentio Laureo, Calabro, qui deinde fuit Cardinalis, Episcopo ab se lecto, regendam contulit.

52 Romani vero Pontificis munus illud Pius dicebat esse præcipuum, summa ope conniti, ut in urbe Roma, ex qua tamquam ex fonte universum in Christianum orbem omnis religionis ornisque virtutis ac sanctitatis cum documenta tum exempla derivantur, et divinus cultus, et ecclesiastica disci-

80 plina,

coronatus
 17 Januarii

pecuniam
 tunc spargen-
 dam et con-
 vivio impen-
 dendam,

in pauperes
 distribuit:

Constit. 144

magnaque er-
 ga varios mu-
 nificencia
 usus,

animos de-
 ctos erigit:

PER AN-
 GABUT.
 Dotis a deces-
 soris missa
 dimi sum,

liberaliter do-
 nat Allaem-
 psio:

multorum ro-
 gatu pronepo-
 tem Cardina-
 lem creat:

et in negotiis
 adiutorem
 habet.

CAP. X

GABUT.
Domesticis
et familiari-
bus rectam
vivendi nor-
mam præscri-
bit :

urbano- rum denique omnium mores, quoad
potest, integerrimi conserventur. Itaque
primo sui Pontificatus anno ac deinceps, in eam po-
tissimum curam incubuit, ut sacrosantæ religionis
cultum, ubi lapsus esset, ad pristinum splendorem
in Urbe revocaret, atque omnium ordinum et vitam
et mores ad veræ pietatis rationem restitueret. Quod
ut sedulo facileque præstaretur, in primis eam ipse
sibi familiaribusque suis vivendi legem imposuit, quæ
in rebus omnibus ad virtutis imitationem ceteros ex-
citaret et anteiret : ut, quemadmodum Salvator no-
ster ab suo et Apostolorum exemplo Ecclesiæ con-
formationem est orsus ; sic ipse a se primum et ab
aulicis suis Christianæ rei ordinationem voluerit ex-
ordiri. Intelligebat enim frigide admodum ac fere
nequidquam alios ad modestiam, ad liberalitatem, ad
justitiam, ceterasque virtutes per eum incitari, cu-
jus aut vitam aut domum, vel ambitio, vel avaritia,
vel injustitia, vel alia ejusmodi vita commacularent.

50 Itaque primum omnium domesticos suos ac
familiares omnes ad se convocatos, ad omnem am-
bitionis vanitatem, arrogantiam, invidiam, intem-
perantiam, avaritiam, discordias, atque alias id genus
animorum pestes nocentissimas, maxime vero otium,
B uti vitiorum omnium fomitem, diligentissime caven-
dum ac propulsandum, et ad sanctitatem vitæ, ad
integritatem et innocentiam, in primis vero ad pie-
tatem in Deum, mutuamque inter se caritatem per-
petuo retinendam gravissime cohortatus, quid a quo-
que præstandum esset, declaravit. Nolle se in aula
sua quemquam tolerare, cujus et spectata virtus et
vita optime instituta non fuisset. Quare se quisque
ita componeret ac compararet, ut in omnibus exem-
plo esset Christianæ modestiæ, religionis ac pietatis.
Verum de his commodius ac plenius, de ipsius do-
mestica disciplina scribentes infra, commemorabi-
mus. Advocati porro jussit Magistratus et Judices
omnes Urbanos, adhibitis etiam Cardinalibus, qui
aliquam publicæ jurisdictionis vel administrationis
partem attingerent : quibus legem præscripsit et
rationem cognoscendi et explicandi causas, ut divino
instinctu illam haberi orationem plerique testa-
rentur.

Cardinales
adhortatur
ad vitam
sancte insti-
tuendam,

53 Cardinales adhortabatur, nullius causam nisi
illis verbis, Quantum patitur justitia, commenda-
rent ; considerarentque secum diligenter, quibus
quantisque tempestatibus Christiana respublica con-
cuteretur eo tempore : horrenda illa esse flagella
C Dei, mortalium peccata vindicantis, dum viderent
omnes Ecclesiam, tum a grassantibus hæreticis un-
dique oppugnari atque affligi, tum ab immanissimo
ac potentissimo Turcarum tyranno gravissime di-
vexari. Tempus hoc minime negligi oportere. Car-
dinales imprimis decere, ut se ipsi familiamque suam
ordinent, studioque veræ pietatis Deum offensum
placent, atque universis gentibus præclara præbeant
exempla virtutum, ipsis enim et Episcopis præcipue
dixisse Christum : Vos estis lux mundi, et, Vos estis
sal terræ. Itaque secum reputarent identidem, se
tamquam clarissima mundi lumina, in summis Eccle-
siæ vertice divinitus constituta, tantum virtutis
splendorem cunctis præferre oportere, ut non minus
vitæ sanctitate ceterisque animi ornamentis, quam
excelso dignitatis gradu universis hominibus ad
gloriam Dei præcellere viderentur : neque enim Sa-
cerdotes et Cardinales vulgari quodam Christiano-
rum officio, ac mediocri solum piæ vitæ cursu con-
tentos esse debere ; sed altiore quamdam sibi-
que propriam atque adeo necessariam virtutis rationem
illis a Deo impositam esse : cum illorum vitam in
edito loco positam esse diceret, in qua ceteris homi-
nibus exemplum ad imitandum proponeretur. Quo-
circa dandam illis esse operam, ut non modo ma-

Matth 5.

num, linguam, mentem ab omni sceleris contagione
castam et integram custodirent ; sed vitam quisque
suam familiæque mores iis virtutibus instituerent,
quarum laude ordo Sacerdotalis, qui ad humani ge-
neris procurandam salutem divinitus est institutus,
maxime decoratur ac continetur. Itaque sanctarum
legum ecclesiasticarumque sanctionum patronos ac
vindices fortissimos sese præstarent ; fideles, sa-
pientes, et integros consiliarios, quod proprium il-
lorum esset officium, Pontifici se ubique præberent:
nihil omnino vel ab se vel ab aliis postularent, quod
cum ceteris sacris legibus, cum vero Tridentini Con-
cilii decretis adversaretur : nihil enim tale ab se
umquam illos impetraturos. Ceterum se fore ad uni-
versa eorum sana juvanda consilia ubique paratis-
simum : facturumque ope divina, ut et Christianæ
Reipublicæ et privatis eorum etiam rationibus, quan-
tum æquitas ferret, perpetuo consuleretur.

D
ex proprii
officii ratione:

54 Tum ad Judices conversus, eos admonuit, vi-
duarum, pupillorum ac pauperum imprimis, suis in
judiciis, curam gererent : quod si quis extra justitiæ
formulam eis commendatus fuisset, illum malam
causam habere existimarent. Itaque justitiæ rectum
iter tenerent, cujus flectendi nemo ex Pontificia fa-
milia auctor eis aut suasor esset futurus : mandave-
rat namque familiaribus suis, ne in eas res, quæ ad
jus dicendum pertinent, ullo modo interponerent
sese, aut Judicibus causas commendarent. His igitur
atque aliis ejusmodi verbis omnes ad munus quem-
que suum recte præstandum adhortabatur. Ceterum
probos et integros juris administros, quibus ad rem-
publicam capessendam, non pecunia, sed virtus adi-
tum aperuisset, rebus gerendis causisque expedien-
dis præfici curavit ; memor sententiæ illius, Qui
emit (nempe justitiæ ministerium) necesse est ut
vendat.

Judicibus
æquitatem
commendat :

55 Subinde Patriarchales quinque Urbis Eccle-
sias invisit : nempe S. Joannis Lateranensis, S. Pe-
tri, S. Pauli, S. Laurentii extra muros, et S. Mariæ
Majoris ; et ad earum singula Collegia gravemæque
ac piam orationem habuit : omnesque ad sui
muneris functionem, et ad vitam suam, utpote ad
quam populi mores soleant conformari, sanctius in-
stituendam, et ad divinum cultum, antea curatum
negligentius, majore studio retinendum, vehementer
est cohortatus. Ac propterea statim Visitatores de-
legit præstantes viros, qui sacras omnes Urbis ædes
obirent, summa cum potestate et aulicos et sacros
homines quoslibet ad meliorem frugem corrigendi.
In iis fuere Nicolaus Ormanetus Veronensis, et Al-
fonsus Binarinus Bononiensis, viri spectatæ probi-
tatis et eruditionis, Christianæque disciplinæ studio
flagrantissimi : qui in hoc rerum ordinandarum ne-
gotio egregiam illi operam navaverunt. Inanium por-
ro deorum effigies, ab ethnicis relictas, magnisque
sumptibus olim ornatus causa in Vaticano sacrique
Palatii theatro collocatas, tamquam iis locis pror-
sus indignas, confestim alio jussit asportari, easque
populo Romano largitus est ; edicens hujusmodi or-
namenta Capitolio, ubi deinde posita sunt, indeco-
ra minus esse, quam Pontificio domicilio.

visitat Eccle-
sias Patriar-
chales,

effigies deo-
rum eliminat
ex Vaticano,

56 Inter hæc gravissimum edictum, de expellen-
dis ab Urbe atque omni ditione Pontificia mere-
tricibus, evulgavit. Eo namque istarum et numerus
et petulantia jam excreverat, ut egregias Urbis do-
mos ac vias publicas habitantes, piorum et præser-
tim exterorum graviter offenderent oculos. At vero
triumviris Urbis Conservatoribus, huic legi acriter
obsistentibus, idque e Republica non esse, maxime
ob locandarum ædium detrimenta, contendentibus,
Pius illico silentium imposuit : scilicet Romani
Senatus officium esse, impudicarum mulieculæ-
rum causam tueri ; ob idque Principis sui auribus
obstrepere,

meretrices
curat aut
expelli,

A obstrepere, ac pudicitiae leges tollendas curare. Ad hæc indignatus adjecit; nisi illæ Roma cederent, se una cum universa curia ex Urbe migraturum. Excessere tandem; illæque præsertim, quæ præ ceteris offensioni incautis hominibus fore, divinæque majestatis offendendæ majores occasiones præbituræ videbantur, nominatim sunt relegatæ. Nonnullas vero, ut pejora scelera vitarentur, remanere permisit; quas in unum Urbis angulum rejectas, ac remoto ignobilique loco conclusas esse constituit; ea lege, ne inde egrederentur; quæ secus facerent, virgis cæsæ in exilium pellerentur. Illis vero duo vel tria templa, quo ad rem divinam et sacras conciones convenirent, designavit. Hæ leges fuere statim salutares: nam ex iis multæ viris in matrimonium traditæ; aliæ vero complures studiose ac diligenter conditionem exquisivere, quæ ex illa turpitudine et contumelia eriperent sese, laudabilemque vitam ac piam instituerent. Adjecit etiam vere Pius pater, eleemosynam suam non defuturam, uti non defuit, præsertim iis, quæ propter paupertatem segiores ad pietatem fieri viderentur. Illud præterea multas a flagitiosa illa vita deterruit; quod eas Pius decrevisset sacra carituras sepultura, ac in sterquilinio sepultum iri, quæ in ea vitæ fœditate absque Sacramentorum communione e vivis excessissent.

aut in angulo
Urbis concludi,

reprimat con-
potationes
in hospitibus,

Constit. 39.

hinc nova
Ecclesiæ data
facies,

57 Neque vero id remedii prætermittendum, quo plurima in hospitibus publicis et cauponis crimina rescabatur. Graviter enim severeque interdixit, ne quis eorum, qui Romæ degerent, convivendi aut computandi gratia, illa adiret loca; nec quisquam in iis ludere permetteretur. Ac licet complura nummum aureorum millia vectigalis nomine ex vino cauponarum ærario publico quotannis accederent, qua pecunia onera ac sumptus Reipublicæ sustentabantur; ad hæc tamen detrimenta Pius connivere maluit, quam ad tot flagitia, quæ cum divini honoris contumelia, et animarum privatarumque domorum perniciem, perpetrabantur. Hospitia igitur jam antiquo libera vectigali, et tamquam ipsa sibi redita, a peregrinis tantum frequentabantur; et advenarum, quorum causa fuerant instituta, inserviebant commoditati. Ad hæc luxum vestium et conviviorum tota Ecclesiæ ditione repressit. Denique nihil erat, quod vel ad divinum cultum, vel ad mores optime formandos attineret, quod non summo studio ad suum pristinum nativumque splendorem revocare niteretur: neque hoc solum gravioribus, sed levioribus etiam in rebus accuratissime procuravit.

58 His autem atque aliis ejusmodi quamplurimis, quæ passim infra scribentur, institutis et exemplis effectum est, ut et Pontificis aula et Urbs ipsa tota novam quamdam, ac plane piam induisse faciem videretur. Nam vidisses interea ludos, commessationes, fabulas, ludicra certamina, ac ceteras scelerum occasiones obsolescere; divina vero diligentius officia coli, frequentari conciones sacras, visitari hospitales pauperum domos, sacrosanctam tum Confessionem tum Communionem tota Urbe majore frequentia celebrari; vectigalia ac portoria partim sublata, partim remissa, omnemque ejectam esse in rebus sacris pecuniæ conditionem; nullum ferme potentiae vel gratiæ locum relictum; spectatæ religioni ac virtuti omnia tribui; Episcopatus, dignitates et sacerdotia considerate ac prudenter conferri; ornari viris Ecclesias, non hominibus aut pensionibus onerari; Clericorum disciplinam sancte restitutam, sacrarum ædium administrationem ad probatum veterum morem pene perductam; purgatam Urbem flagitiis, sublatis calumniis; res ac rationes inique contractas rescindi, nullam fœnoris iniquam conditionem esse permissam; non extrahi lites, sed maturo judicio dirimi: nam ipse audire, cognoscere,

videre volebat omnia Pius Pontifex et eorum, quibus utebatur actionum administris, relationem omnem repellebat, in qua vel minima nota subesset odii, amoris, cupiditatis. Quæ quidem omnia eo faciliora cuique reddebantur, quo clariora præceptis ejus exempla prælucebant: quales enim in Republica Principes sunt, tales et reliqui solent esse cives: eaque Principum conditio est, ut quidquid faciant, præcipere videantur. Quare cum recte facere Princeps cives suos faciendo doceat, ad Christianam Rempublicam bene ordinandam Pius non tam imperio sibi opus esse putabat, quam exemplo.

CAPUT VI.

Sacrosanctum Tridentinum Concilium inductum ac primo circa res Ecclesiasticas.

Hæc igitur, et id generis alia complura, cum per terrarum orbem evulgata eximio piorum gaudio prædicarentur; increbuerat fama, in ejus Pontificatu imaginem quamdam veterum Sanctorum Pontificum elucescere; ac magna piaque lætitia perfusi Principes viri per litteras invicem gratulabantur, utrumque Dei in nos singulari beneficio factum esse, ut sacri Tridentini Consilii præscripto intelligerent homines, quales esse deberent Christianæ religionis Antistites; et non multo post, eum qui a Concilio requiritur, Pontificem Maximum haberent. Enimvero providens animo Pius, nisi ejusdem decreta Concilii, tot tantisque et Summorum Pontificum et Principum et Antistitum, cum impensis, tum etiam laboribus, ad convellendas hæreses corruptelasque tollendas, divinitus constituta diligenter servari curarentur, omnia pessum ac perditum ire; in illud incubuit accuratissime, ut ad universa tam in Romana curia, quam in toto orbe Christiano restituenda, Concilium ipsum ubique gentium et evulgaretur, et in mores induceretur: existimans hoc salutari remedio, hisce temporibus imprimis accommodato, Ecclesiæ statum, tot depravatis moribus collapsum, et erigi pie, et restitui facile posse.

60 Factus igitur ipsius Concilii, ut acerrimus vindex, ita propagator ac propugnator egregius; primum Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, ceterosque præterea sacrati ordinis omnes, præsertim qui curam gererent animarum, ad suam quemque diocesim atque provinciam administrandam jussit proficisci. Quod ut serio citoque præstaretur, in dies magis urgebat; illisque mensem indixit, quo vel ad suas ecclesias sese conferrent omnes, vel se abdicarent beneficiis, quibus etiam privatos esse voluit, qui edicto non paruisent. Ad omnes porro Christiani orbis Antistites Apostolicas litteras dedit, pastoralis officii, ut vidimus, paternæque caritatis plenas; quibus eos ad ipsius Concilii decreta pie suscipienda riteque exequenda, et ad pascendos verbo et exemplo Christi greges summopere cohortabatur: atque ut nomina omnium, qui doctrina et virtute in cujusque Episcopi ditione præstarent, conscripta sigilloque munita ad se transmitterent, admonebat; præmia, sacerdotia, aut alia publica munera cuique pro meritis delaturus. Inde multa ad universam rem Christianam publicam sanctissimis legibus ordinandum variis temporibus decrevit atque constituit. Quæ quidem hoc loco, non temporum, sed rerum quodam ordine utcumque servato, ne ad eadem sæpius recurrat oratio, fere omnia summam referemus.

61 Rem divinam horis vespertinis, præsertim in Paschatis Natalisque Domini pervigiis, vel noctu, ac præter antiquam Ecclesiæ consuetudinem facienda potestatem abrogavit. Græcis ne Latino, Latinis vero ne Græco ritu sacra conficerent, interdixit.

Missalem

PER AN-
GABUT.
Pio V omnia
recognoscere

CAP. XI

Concilium
Tridentinum
curat promul-
gari et obser-
vari,
E

Præsules vel
ad suas Eccle-
sias redire vel
se abdicare
jubet:

F
Epist. 1 et 2
lib. 1

Constit. 5, 12
Ritus sacros
ordinat

PER ANTI-
GABUT.
Constit. 64,
106, 122.

*Catechismum
ad Parochos,
evulgat,*

*curam deco-
rem domus
Dei,*

*et festorum
observantiam,*

Epist. 13 l. 2

*Indulgentias
pecuniarias
abrogat.*

Constit. 30 99

*Inquisitionis
munus am-
plificat,*

Constit. 83, 84

*commendat
scholas pias,*

Constit. 130

*rosarium B.
Mariæ,
Constit. 86*

librum, Breviarium, statas et arbitrarias
de Beatæ Mariæ Virginis officium ordinavit,
atque restituit: hoc recitantibus Apostolicæ indul-
gentiæ præmio concessio. Sacrum Catechismum ad
Parochos, quo præcipua Catholicæ doctrinæ do-
gmata luculenter explicata continentur, per viros
Christiana eloquentia, et eruditione insignes, Lati-
ne confici primum, et ubique gentium evulgari,
mox in Italicum, Gallicum, Germanicum, ac Polo-
nicum sermonem converti curavit. Ut autem Deo
rebusque divinis, et sacris locis debitus cultus defer-
retur; et, ubi lapsus esset, restitueretur; Gregorii
IX, Romani Pontificis decessoris sui, Conciliique
Tridentini decretis inhærens, constituit, ut ad ec-
clesias humilis ac pius esset accessus, quieta ac de-
vota statio, religiosa et intenta supplicatio. Absint
tumultus et clamores; facessant vana, fœda et pro-
fana colloquia, risus immoderati et strepitus omnes
judiciorum, inambulationes, et alia, quæ divina per-
turbare possunt officia; nec pauperes in templis sti-
pem emendicare ullo modo permittantur, sed pro
foribus ecclesiarum stare non prohibeantur. Hæc
vero omnia sacrorum administri diligenter procu-
rent, secus propositas pœnas luituri. Sepulcra vero
supra solum eminentia, vel altius posita tolli jussit,
ossaque vel cineres in illis conditos effossa terra in
loco sacro sepeliri. Festis diebus ne mercatura fiat,
nec aliis profanis ac servilibus operibus vacetur;
sed omnes, quæ par est pietate, sacras ædes frequen-
tent; rebus divinis, aliisque caritatis ac religionis
officiis intenti.

62 Simoniacam pravitatem, nefaria in Deum
Sanctosque maledicta, præposteram libidinem, con-
cubinum severioribus legibus ac pœnis eodem de-
creto coercuit. Sacras indulgentias, licet perpetuas,
cuius loco concessas, quas consecuturos certa con-
ferre symbola oporteret, quæque stipem emendican-
di potestatem facerent, irritas esse decrevit. Quæ
quidem quæritandi ratio ob ea, quæ ab hominibus
ad id delectis proficisciebantur incommoda, magnam
apud omnes in invidiam erat adducta, utpote plena
dolus atque fallacis: quandoque enim ejusmodi
quæsturæ circumforaneis, atque aliis sordidis homi-
nibus venditabantur, qui non gloriam Dei, non ani-
morum salutem, sed turpe lucrum affectabant. Sa-
crosanctæ Inquisitionis munus, quod illi maxime
pro ardenti suo Catholicæ fidei studio semper cordi
fuit, amplissimis decretis communivit; et anathema-
tis execrationem, et alias gravissimas pœnas consti-
tuit in eos, qui salutaris illius officii ministros vel
impedirent, vel offenderent, vel bona diriperent, aut
carceres effringerent, aut ejus denique jura quoquo-
modo violarent. Sacræ vero Pœnitentiariæ ministris
concessas facultates et indulgentiæ munera, aliis
melioribus subinde constitutis, omnino sustulit,
atque hunc Magistratum sanctius correxerat, ac mo-
deratus est. Omnes porro Christiani orbis in partes
cohortationes ejus et decreta perlata sunt, ad insti-
tuendas societates et scholas, quæ sacra catechesi
pueros, et rerum divinarum ignaros erudirent; iis
tum edocentibus divino in-
dulgentiæ collato beneficio. Sanctissimi nominis
Dei seu juramentorum sodalitatem, quæ ab Ordine
Fratrum Prædicatorum originem ducit et incremen-
tum, tantum in locis ipsius Ordinis, vel ejusdem Su-
periorum concessu in aliis etiam ecclesiis, deinceps
institutui posse sancivit.

63 Pium ac salutarem precationis ritum, quod
S. Virginis Mariæ Rosarium appellant, a B. Domi-
nico institutum, et ab Ecclesia Catholica receptum,
maximoque cum animarum fructu jam ubique gen-
tium apud Christianos usitatum, gravi decreto re-
novavit, et amplissimis sacræ indulgentiæ donis illo

pie utentes, vel publicam processionem, quæ ab ejus
sodalitii Fratribus singulis mensibus fieri consuevit,
devote comitantes exornavit: atque hujusce sacri
instituti societatem, cum Apostolicis suis decretis et
muneribus, ubique locorum communicandi et eri-
gendi, uni summo Dominicani ordinis Antistiti pro
tempore existenti aliisve ab eo delegatis potestatem
fecit. Edixit porro ne in popularibus concionibus
aliisve publicis in conventibus, ubi promiscua viro-
rum ac mulierum multitudo convenire solet, de B.
Virginis Mariæ Conceptione disputare, alterutram
partem damnando propriamque asserendo senten-
tiam; vel de hac ipsa quæstione, cujusvis pietatis
aut necessitatis prætextu, vulgari sermone scribere,
vel dictare deinceps quispiam auderet, sub gravibus
pœnis statim post factum subeundis; ac Sixti IV
Tridentinæque Synodi super hac re decreta confir-
mavit. Ceterum quamdiu per Apostolicam Sedem res
definita non fuerit, fas esse viris doctis in publicis
academiarum disputationibus, de illa quæstione in
utramque partem disserere, dum tamen neutra ut
falsa reproberetur, nec ulla offendiculi subsit occasio.
Et cum Pius esset S. Thomæ Aquinatis doctrinæ
studiosissimus, in eumque afficeretur pietate singu-
lari, ut ejus festus dies in Regno Neapolitano cele-
braretur, reliquis vero Christiani orbis in regionibus
tamquam unius ex quatuor Ecclesiæ Doctoribus re-
coleretur, gravissimo decreto constituit; ac septenos
et amplius annos indulgentiæ singulis, ejus sacellum
Neapoli ad S. Dominici causa religionis invisenti-
bus, tribuit (quo loco videlicet ejus sancti viri do-
ctrina, ex ore Christi de cruce admirabiliter eum
alloquentis, divinitus comprobata fuit) aliis vero
locis centenos dies tantum concessit.

64 Decrevit, qua ratione parochiarum ecclesiæ
suis quæque ministris attribuerentur; earumque
Rectores ad residendum, si opus esset, per Ordina-
rios compellerentur. Quo in negotio præclara multa
restituit et emendavit; fecitque ut multis in locis,
ac potissimum in Sardinia, earum plurimæ funda-
rentur, in quibus perpetuas instituit vicarias. Et
quoniam nonnulli Episcopi Tridentinum decretum,
de assignatione portionum vicariis perpetuis facien-
da, minus exequiebantur; ejusmodi portionum quan-
tatem sacrorum Antistitum arbitrio sic æstimandam
esse statuit, ut nec major centum, nec minor
quingenta nummum aureorum summa sit, com-
putatis omnibus etiam incertis emolumentis, exceptis
quibusdam conditionibus, de quibus in generali ac
perpetua ejus hac de re constitutione latius expri-
mitur. Statuit præterea de beneficiorum resignatio-
nibus, quæ nempe in manibus Antistitum jure fieri,
quæque non fieri queant. Præsertim vero cavit, ne
illa ad resignantium cognatos, hereditario quasi quo-
dam jure, pervenirent. Atqui plerisque per hanc
occasionem, et ob alias restitutas res, Romanam
curiam eversum iri conquerentibus; Præstat, inquit
Pius, Curiam vel potius hominum corruptelas, quam
religionis atque adeo Ecclesiæ Catholicæ statum
evertere. Plurima decrevit, et de cavenda ecclesia-
sticarum rerum alienatione, et de simul jungendis
beneficiis, et item de Clericorum spoliis rite distri-
buendis. Sanctoribus præterea legibus sacerdotio-
rum, quas vocant, confidentias adstrinxit: quas
etiam qui male exercerent, gravi eos anathemate
notavit; eosdemque bonis omnibus ecclesiasticis,
ac publicis muneribus abdicatos, ad eadem dehinc
inhabiles declaravit. Decreto sanxit, ut beneficiorum
fructus, lite pendente, apud personam a Judice de-
ligendam deponerentur, quibuscumque statutis nihil
obstantibus. Quæ vocant indulta Cardinalium super
ecclesiasticorum beneficiorum collatione, unde mul-
tiplicia Reipublicæ Christianæ manabant incommo-
da,

*præscribit
quomodo de
ejus Conce-
ptione loquen-
dum.*

Constit. 114

Constit. 36
Cultum S.
Thomæ Aquinatis
promove-
re:
E

*Ordinat resi-
dentiam Pa-
rochorum;*
Constit. 65

*portiones Si-
cariarum,*
Constit. 47, 139
F

*resignationem
beneficiorum,*
Constit. 32, 58

*aliaque circa
res et bene-
ficia Eccle-
siastica,*

A da, partim sustulit, partim etiam temperavit: consuetudinemque aliquid recipiendi in beneficiorum collatione prorsus abrogavit. Ad ipsa vero beneficia, quæ per litteras Pontificias minus integre fuissent expedita, regrediendi jura rescidit.

Epist. 42
lib. 3
honestatem
Clericorum,

65 Edixit, ut Clerici, quos propter Christum spectaculum fieri oportet mundo, Angelis et hominibus, maxime debeant ab his spectaculis, quæ Christum non sapiunt, abstinere. Ne talis, tesseris, pagellis pictis, et omnino alea, aut ullo præterea vetito et indigno ludi genere ludant, neve ludorum ejusmodi spectatores adsint. Ne comensationibus, choreis, comædiis, aut minus honestis conviviis intersint; cauponasque aut tabernas, nisi longioris itineris causa, ne ingrediantur. Ne cuiquam propinent, vel provocati ad bibendum respondeant: sed sobrie, modeste et caste ex doctrina Apostolica vivant. Ne feminas, etsi nobiles, assectentur; neque officii causa stent circa mensam, illis accumbentibus. In famulatu vero, etiam Ecclesiasticorum hominum, vilia officia aut opera, quæ Clericali dignitati non conveniunt, minime faciant. Qui vero in his deliquerint, eos graviter, pro personæ conditione et modo culpæ, plectendos esse statuit. Beneficiarios autem, qui citra legitimum impedimentum, stas preces, quas vocant Horas Canonicas, non recitarent, ad omissionis ratam, quam ipse præscripsit, beneficiorum fructibus privari, qui vero pensionem aut res alias ecclesiasticas ut Clericus perciperet, eum ad B. Mariæ Virginis psalmodiam recitandam sub iisdem pœnis obnoxium esse statuit. Item ne Laicis aut clericis uxorem habentibus, aut bigamis sacræ pensiones solverentur. Condendi testamenta, ecclesiasticasque res atque adeo vectigalia et emphyteutica bona in spurios (quamvis natalibus restitutos) vel legitime natos, vel extraneos distribuendi facultatem sacris viris abrogavit. Cumque ex his quidam filio suo paterna bona ex testamento reliquisset, Pius, decreto in id potissimum interposito, testamentum ipsum et alia ejusmodi nulla esse declaravit. Eo usque videlicet hos genus intemperantiæ ecclesiasticis in hominibus execrabatur ipse, ob ea quæ in populos inde mala recidebant exempla: et item, quoniam ea ratione et ecclesiis, et egenis, et vero etiam legitimis heredibus hujusmodi bona præripiebantur. Concilii Trid. decretum de Clericorum secularium ad sacros Ordines promotione, ad Clericos etiam regulares non professos pertinere constituit.

condenda ab
iis testamen-
ta
Constit. 117

CAPUT VII.

Edicta de Regularibus, Ecclesiæ juribus et aliis rebus.

Omnēs mendicantium cœnobarum Ordines ab omni genere vectigalium, exactionum, ac militum hospitio liberos et immunes, veteribus privilegiis confirmatis, esse statuit, eosque multis decretis exornavit: ac ne ipsorum fratrum vel monacharum illis subjectarum administrationi, nisi quatenus Tridentina Synodus præscripsit, sese immiscerent Episcopi; sed omnia Præfectis eorum curanda relinquerent, interdixit. De sacra vero familia, quam Franciscani instituti Observantium vocant, ad pristinam disciplinam revocanda, præclara multa decrevit, atque restituit; cum illaque Fratres, quos Amadæos et Clarenos appellabant, penitus consociavit: ejusque familiæ Præfectis Tertium S. Francisci Ordinem, quem de Pœnitentia nominant, omnino subjecit, hujusque labentem disciplinam ordinavit: quos vero Conventuales nuncupant in Hispania suppressit, eosque ad ejusdem ordinis Observantes

Sancit men-
dicantibus
propria,

Constit. 11.

Constit 41

aggregavit. Declaravit, ut Dominicane familiæ D Fratres, ceteros mendicantes cœnobitas omnes, PER AN- GABUT. etiam eos, qui ordinis sunt sanctæ Trinitatis, ubique locorum anteirent. Ordinis fratrum Servorum Beatæ Mariæ disciplinam restituit, sanctissimisque legibus ordinavit. Decreta cuncta, per quæ religiosos cujusvis sodalitatis homines in aliam societatem præter juris communis ordinem recipi licebat, penitus delevit. Regularium apostatas omnes severiore anathemate percussit: ne tamen ex desperatione miseri durius aliquid de se statuerent, abhortatus est Generales Antistites, ut singuli suorum ordinum desertores, si qui essent, reciperent, illosque benignitate paterna conservarent fovèrentque.

Apostatis,

67 Religiosas Militias emendavit, cavens ne in illas adscripti, sive Clerici sive Sacerdotes, ullum ecclesiasticum beneficium, præter illa quæ propria essent Ordinis sui, possent obtinere; neque Militiis ipsis vel earum Hospitiis beneficia liceret applicari. Ne consequendi ecclesiastici beneficii male usitatam, quam vocant, Exspectativam dare sacrarum Militiarum vel Sodalitatum vel Hospitiorum Magistri possent. Nonnullis piorum societatibus, quæ sub voluntaria religiosaque degebant obedientia, a secularibusque Presbyteris habitu distinguebantur, ut tria solennia religionis vota profiterentur, edixit. Superiorum Pontificum decretis inhærens constituit, ut monasterio aliaque sacra loca, quibus ecclesiastica beneficia deinceps non vacantia essent adjuncta, et quorum fructus in ærarii Pontificii libris æstimati reperiuntur, ipsi ærario quindennem pensionem ad ratam fructuum quintodecimo quoque anno persolverent. Sacris in cœnobiis aut aliis Deo dicatis locis aut in eorum ædibus milites hospitio excipi aut diversari lege prohibuit. Sacrarum Virginum et septa bene concludi, et vitam moresque ordinari sancivit: cavitque sub anathematis pœna, statim post factum subeunda, ne deinceps umquam monasterii septa egrederentur, nisi ex causa vel magni incendii, vel morborum, lepræ vel epidimiæ; quæ tamen morborum causa a Superioribus suis cognita prius et scripto approbata fuisset. Mulieribus autem cujusvis status, gradus et ordinis, Regularium virorum cœnobia ingrediendi facultatem omnem abrogavit: excommunicationis latæ sententiæ pœna proposita iis, quæ secus facere deinceps auderent.

militaribus,

E

sanctimonia-
libus,
Constit. 8

68 Et quoniam omnis fere Pii cogitatio studiumque eo erat intentum, ut sacrosanctæ Ecclesiæ amplitudinem, dignitatem ac jura tueretur; edito gravissimo decreto statuit, ne ulla civitas vel locus Ecclesiæ vectigalis unquam alicui in jus ditionemve concederet, aut per alicujus vitæ spatium, sive ad tertiam sobolem, sive alia ratione rem alienante, gubernandus traderetur. Jurejurandoque adegit Cardinales omnes, et alios eandem dignitatem subinde accipientes, ne unquam hujusmodi decreto derogandum putarent: neque id ipsum conantibus futuris Pontificibus assentirentur, nec ejus sacramenti religione solvi se vel postularent unquam vel paterentur. Quod si ullo tempore, sive clam sive palam, de iis rebus sic alienandis quidquam persuadere contendissent; e vestigio et anathematis execrationem aliasque præterea pœnas subirent, et perduelles infamesque inde censerentur; et quicumque ex illis in Pontificem lectus umquam fuisset, is legis ejusdem se acerrimum vindicem ac patronum præstiturum, iterum in eandem legem juraret. Hoc autem decretum, quam Ecclesiæ salutare atque utile deinceps extiterit, illud præter cetera superioribus annis declaravit; cum eo quasi clypeo muniti Cardinales, Alfonso postremo Ferrariæ Duci, sub Gregorio XIV Ferrariensem provinciam, certum et antiquum Sedis Apostolicæ patrimonium, olim illis Ducibus in ditionem traditum, ad incapaces successores transfer-

CAP. XIV
F

Vetat loca
Ecclesiæ
alienari,
Constit. 53.

et sic Ferraria
Ecclesiæ
manet restituta.

PER ANTI
GABUT.

anti, Pontificiaque auctoritate id firmari efflagrantius cupienter ac fortiter obstitere : ex quo paucis post annis proinde factum vidimus, ut eodem Duce vita functo, singulari Clementis Octavi Pontificis Maximi constantia, virtute atque laboribus, Ferraria ipsa omnisque illa amplissima ditio ad Romanæ Sedis jura liberamque summi Pontificis potestatem et administrationem, incredibili bonorum omnium gratulatione, immortalique ipsius Clementis gloria, tandem redierit.

Edicto purgat
ditiones suas
a latronibus,

69 Ceterum Pius ut Urbem et Ecclesiasticam ditionem a latronibus liberam ac tutam redderet et conservaret, edictum promulgavit, quotannis publice prælegendum, contra homicidas, prædones, exules, et alios maleficos homines, eosque vel receptantes vel protegentes vel eorum etiam consortes : decrevitque ut id hominum genus, ac regno Neapolitano extorres, nullo modo possent in Ecclesiastica ditione consistere ; inito pacto cum Rege Catholico et cum Etruriæ Duce, ut ii cujusvis essent juris, sive in Pontificio, sive in Neapolitano Regno, seu in Etruria caperentur, sibi invicem in vinculis puniendi traderentur : exulum vero patrocinia in judicio suscipi vetuit, nisi prius se in carcere constituerent.

B Sicariorum atque ejusmodi pestilentium hominum perfugia in Urbe sustulit : cavitque ne tormenta ignea breviora binis, aliave arma tribus minora palmis, sub perduellionis pœna gestarentur : in eos etiam gravi intento anathemate, qui ejusmodi armorum licentiam dare deinceps ausi fuissent. Ne viatores vim aliquam aut injuriam paterentur, acres pœnas decrevit in eos vel principes viros vel populos, qui fines suos a latronibus non custodirent : ac si quis in via spoliatus exinde fuisset, locorum, in quibus latrocinium esset commissum, vel Domini vel incolæ, damna præstare cogebantur. Quod contigit in Piceno, ubi cujusdam castelli homines, cum ad sarcienda patrati apud se latrocinii detrimenta compellerentur, Pontificique ut decreti severitatem remitteret, submisce supplicassent ; non modo nihil impetrarunt, sed illud etiam responsum retulere, nisi majore diligentia ac studio fines suos tuerentur, fore, ut majore quoque pecunia jacturas hominum in posterum compensarent. Finitimos præterea Principes graviter adhortatus est, ut triremes per mare dispositas haberent ; quarum præsiidiis littora oræque Italiæ a prædonibus et piratis defenderentur : ad Trajanumque Portum atque aliis maritimis locis

C turres extruxit et speculas, quibus omnis facultas piratis adimeretur ea vexandi loca, iisque nostri contra Turcas tutis perfugis uterentur. Per hunc modum terra marique Christianæ Reip. tranquillitati bene consultum.

opitulatur
naufragis,
Constit. 7

70 Grave pariter et amplum decretum edidit de nautis et naufragis, eorumque rebus non occupandis aut impediendis ; sed ab his qui possent benigne juvandis, et qua par esset Christiana caritate conservandis : quod ut libentius præstaretur, singulis Christi fidelibus, in hoc pietatis genere studium suum et operam ponentibus, denos annos indulgentiæ ac totidem quadragenas de injunctis eis pœnis Apostolica auctoritate relaxavit. Christianos vero, qui apud Turcas servi reperti essent, una cum bonis suis omnibus deinceps humaniter accipi, ac liberos dimitti jussit, a piorum communione segregans eos omnes, qui huic legi minime parerent. Qui autem ex servis facti Christiani, ad Urbis Conservatores pro tempore existentes libertatis causa confugerent, eos per eundem magistratum libertate donari, civesque Romanos effici posse statuit. Corycense xenodochium, in quo universæ Christianæ classis contra Turcas bellantis ægroti ac vulnerati curarentur, ut ampliaretur piorumque subsidiis au-

et Christianis
mancipiis

ctum sustentaretur, lege sancivit. In medicos, qui D lapso triduo ægros peccata sua ritu Catholico non confessos curassent, confirmatis aliorum Pontificum decretis, multas pœnas constituit ; languentium propinquos ac familiares, ut etiam Parochis eorum enuntiarent morbum, adhortans. De nuptiis rite celebrandis, de consanguinitatis vel affinitatis gradibus fideliter exprimendis, cum quispiam se legibus exsolvi postulat, de impedimentis publicæ honestatis, et cognationis spiritualis, et affinitatis ex fornicatione contractæ, multa decrevit. Scita ac leges populi Romani super dotium moderatione comprobavit : ne videlicet summa dotis, una cum ipso mundo muliebri, major esset quatuor millibus quingentisque nummis aureis : quæ lex, alioqui civitatibus salutaris, jam exolevit.

Constit. 3
multa ad po-
litiam utilia
sancit,

71 Doctoris ornamenta conferendi potestatem Palatinis in Urbe Comitibus, aliisque nonnullis Romanæ curiæ Collegis abrogavit ; ne amplius, ut plerumque fiebat, ad ejusmodi gradus imperiti homines, et indigni proveherentur : qui postea ad publica, sacraque ministeria, atque adeo ad Episcopalem dignitatem, non sine gravi Reipublicæ damno, assumebantur. Sanxit, ut togati laici, qui Clericorum in E morem vestiebantur, capitis tegumentum in occipite replicatum induerent ; ut vel inde a clericis discernenterentur ; sicuti jam olim fieri consueverat. Declaravit, quæ jure, quæque injuria pecuniæ permutatio fieret : ac contrahendorum censuum certis adhibitis conditionibus formam præscripsit. Cruenta turpiaque dæmonum, ut appellabat ipse, non hominum, spectacula, in quibus taurorum ac ferarum congressiones seu agitationes, plerique multis in locis, ad virium suarum et audaciæ ostentationem, publice et privatim exercere consueverant, unde hominum cædes, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriebantur, gravi decreto prohibuit : qui secus facerent, protinus anathematis pœnam incurrisse censerentur. Liberales et item operosas artes fovit egregie : ac multa aureorum millia in lanificium, quod ipse in Urbem induci curavit, impendit. Agriculturam itidem magnis, uti dicemus, affecit beneficiis.

Constit. 79

spectacula
cruenta, pro-
hibet,
Constit. 48

72 Plurima de carcerum Visitoribus et Judicibus eorumque collegiis ordinavit. Tribunalia ac Romanæ civitatis magistratus omnes, ab infimo ad summum usque, correxit melioribusque legibus temperavit. Qui autem dignitates et officia, quibus jurisdictionis administratio esset adjuncta, vel pecunia vel aliis malis artibus ambirent seu etiam assequerentur (quod jure civili cautum est) in eos propositas gravissimas pœnas innovavit et auxit ; quibus pœnis obnoxios fore quoque declaravit, qui ob id pretium vel promissionem acciperent, vel operam suam huic rei utcumque præstarent : usque adeo videlicet rectam juris administrorum electionem, justitiæque ministerium, quam integerrimum esse cupiebat. Fraudes, luxum, et æris alieni dispendia coercuit : cum enim illi esset allatum, nummularium quemdam pro sua intemperantia decoxisse, eum alioqui nobilem, fustuarii pœnas luere mandavit ; subinde constituens, eos, uti latronibus deteriores, non solum profanos, sed etiam sacros homines, exceptis Episcopis, capitali supplicio plectendos esse, qui non fortuitis eventis, sed sua ipsorum vel incuria, vel luxu, vel aliis explendis voluptatibus, creditores suos cessione bonorum elusissent ; quique re sua familiari aut dilapidata aut abscondita, æs alienum dissolvere noluisent. De ordine servando, in satisfaciendo creditoribus Præsulum in Romana curia decedentium, leges æquitatis plenas dedit : ceterorum in creditorum concursu, miserabiles personas præferendas esse statuit.

Constit. 16
et officiorum
nundinatio-
nem :

F

ejusdem de-
creta in de-
coctores.

Constit. 112

Constit. 6
et Judæos.

A 73 Hebræos Urbanos, in regionem ad Marcelli theatrum illis attributam, concludi jussit, noctu foribus obseratis; animadvertens in illos, qui foris eo tempore deprehensi fuissent, ac Pauli IV super ea re constitutionem innovavit: nec ita multo post eos omnes depulit e tota ditione Pontificia, præterquam ex Urbe Roma, ubi ad lucem veritatis facilius converti possent: et item ex Ancona maritima civitate, ne videlicet Orientis mercimonia prorsus impedirentur. Edicto præterea vetuit, ne Christianum quempiam ad opus conducerent (cum antea Christianis bajulis uterentur) vel eorum, quibuscum negotiarentur, domus limen intrarent. Sciebat enim, id quod perpetuo res ipsa docuit, Hebræorum consuetudinem et familiaritatem Christianis populis periculosam, pravarumque opinionum quasi seminarium semper extitisse, perinde ac fuit olim ipsis Hebræis cum Ethnicis consuetudo. Veruntamen cum alias sæpe, tum imprimis postquam ad summum Apostolatus officium evectus est, ut ipsemet de se testabatur, numquam destitit, hortando, docendo, monendo; confisus fore ut eorum quamplurimos ad Christi fidem adduceret. Neque vero irriti omnino, Dei benignitate, labores ejus fuerunt: quando satis multi utriusque sexus, in iisque nonnulli ex primariis, ut infra suo loco demonstrabitur, ab ipso salutari aqua perfusi, Christianam religionem susceperunt. Ad extremum ita multa sunt, quæ vel tollendis de medio corruptelis, vel rebus sancte restituendis præclare decrevit atque constituit, ut ex iis justum volumen confici facile queat. Quæ quidem ego, ne lectori molestus sim, consulto prætereo: reliqua vero, quæ memoratu digniora visa fuerint, quoniam secum longiorem trahunt narrationem, infra suis quæque locis passim commemorabimus.

Constit. 80

B

LIBER II

Præstita pro fide Catholica in Germania, Gallia et Belgio. Suppetiæ datæ contra Turcas in Melita insula et Pannonia.

CAPUT I.

Pro fidei Catholicæ in Germania restitutione et conservatione varia præscripta.

C Interea Pius non earum modo rerum, quæ vel ad Romanæ civitatis totiusque Pontificiæ ditionis administrationem, vel ad omnes Ecclesiasticæ disciplinæ partes pie formandas et ordinandas pertinerent, curam gessit diligenter; sed eo sive tuendæ sive amplificandæ religionis flagrabat ardore, ut simul et universæ Christianæ reipublicæ moderationi, et gravissimis regnorum negotiis accuratam impenderet operam; nihilque vel in maximis ac potentissimis Principibus dissimulandum putaret, quod eidem religioni adversari videretur. Inter cetera vero, quæ ut primum est ad Pontificatum evectus, sedulo curare consilia cœpit, illud imprimis fuit; quod labentem Catholicæ religionis cultum, et Apostolicæ Sedis auctoritatem, valde periclitantem in Germania, restituere ac tueri omni ope contendit. Cum enim Maximilianus Cæsar, ut Turcicum exercitum Pannoniæ imminuentem coercendi consilium caperet, Imperii comitia Augustam Vindelicorum indixisset; in his sive postulantis hæreticis, sive minus piis viris conniventibus, per speciem sedandi nonnullas de religione turbas resque civiles componendi, præter cetera proposita erat ejusmodi quæstio definienda, qua ratione ac via Christiana religio ad meliorem ac rectiorem intelligentiam seu formam reduci posset. Quod sane consilium haud omnino sanum, cum sacris legibus repugnaret, prorsusque derogaret sacrosan-

Ad comitia
Imperii Au-
gustana,

ctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritati, ad quam unam, utpote omnium Ecclesiarum magistrum ac judicem, pertinet sacre religionis dogmata proponere, declarare, et constituere; erat plane graviter pertimescendum, ne quidpiam inibi contra Catholicam veritatem decerneretur, gravisque Pontificiæ potestati inferretur injuria, cum præsertim id in sacri interregni tempus incidisset. Ceterum hoc ipso valde lætabantur hæretici, novarumque sectarum cupidi; quippe qui Cæsaris animum in sua ipsorum studia propensum videre viderentur, ob idque futura erant comitia frequentissima.

75 Hoc igitur tam grave periculum ut averteret Pius, ad Joannem Franciscum Commendonum Cardinalem, virum summa virtute singularique prudentia præditum, atque optime de Christiana republica meritum, ex Polonia (ubi erat apud Sigismundum Regem a superiore Pontifice Legatus) ad Urbem redeuntem litteras ac diplomata misit; quibus ille commonesceret, ut ubivis gentium litteræ ipsæ redderentur, inibi subsisteret; intelligeretque se ad Cæsarea comitia, de conservanda Apostolicæ Sedis auctoritate, ac de Catholica fide in Germania tum restituenda tum etiam protegenda, Legatum Pontificium destinari. Legationis ergo suæ litteris Augustæ acceptis, Cardinalis vidit sibi mandari a Pontifice, ut antequam ea res in comitiis ageretur, coram Imperatore atque omnibus Principibus publico in confesso graviter denuntiaret, nisi eam cogitationem abjicerent, futurum ut Pontifex omnem auctoritatem in eos Principes, tam laici quam sacrati ordinis, reprimendos exerceret, ac multo magis in ipsum Cæsarem, quem et Imperio, et ditionibus, et omnium jure successionum, et quibuscumque præterea rebus potiturum ille se confideret, esset facile privaturus. Legatus autem variis et cum ipso Cæsare et cum aliis Principibus habitis sermonibus, ad Pontificem scripsit, rem eo loco esse, ut absque illa publica denuntiatione ex sententia cuncta successura sperarentur. Sed enim Pontifex pro magno suo in ea re studio, ut absque alia recusatione idem ediceret, denovo Cardinali præcepit. Verum enimvero, mandatum hoc quam graves Principibus illis offensiones afferre posset, Legatus prospiciens (cum præsertim id non esset necessarium, re jam Pontificis nomine diligenter procurata, ut ejusmodi articulus nullo modo tangeretur, ut re ipsa contigit) conscientiae suæ magis, quam Pio præcipienti parere non dubitavit. Itaque per litteras Pius edoctus, quæ rationes ad mandatum non efficiendum Legatum impulissent, præter consuetudinem fere omnium Principum, consiliorum suorum constantiam tueri potius quam ministri integritatem probare nitentium, summa significatione lenitatis manu sua rescripsit, quidquid ab eo gestum esset æquo animo sibi tolerandum videri: quin etiam illi se gratias agere, quod jussis suis non obtemperasset. In quo apertissime declaravit, se præter unam Reipublicæ salutem, nihil omnino spectare, nihil intueri.

76 Legato præterea mandavit, ut præter explicatam rationem Cæsari denuntiaret, Pontificem committere nullo modo posse, uti causa religionis ullum vel leve detrimentum pateretur. Laicos homines audere de rebus fidei vel tractare vel definire, intolerabilem esse temeritatem. Neque in eo genere deesse Catholicorum exempla Imperatorum, qui hisce de rebus audire, ne dum decernere noluissent; sed omnia, ut par erat, sacrosanctæ Sedis Apostolicæ judicio ac moderationi dijudicanda reliquissent: Gloriosissimique Principis et numquam satis laudati Constantini exemplum posse cunctis abunde sufficere. Quod deinde in Concilio Chalcedonensi Martinus Cæsar secutus, præter cetera in ea Synodo testa-

D
PER AN-
GABOT
pro auctori-
tate B. Sedi
stabilenda

Epist. 14
lib. 2

et fide resti-
tuenda,

E

Cardinalem
Commendo-
num ablegat:

F
ejusque factis
acquiescit:

monet Cæsa-
rem, ne cau-
sa religionis
laicis com-
mittatur,

tus

PER AN-
GABUT.

Gal. 1

urget ut Con-
cilium Tri-
dentinum
promulgetur.

Epist. 4, 9,
10, et 13. 1. 1

Epist. 39
lib. 4

Epist. 27
lib. 1
Epist. 41
lib. 4.

et Catholici
Episcopi
substituuntur,

se ad protegendam fidem, non ad poten-
tiam quam exercendam, exemplo religiosi Princi-
pis Constantini, Synodo interesse voluisse; ne populi
dehinc pravis opinionibus separarentur. Basilium
pariter Augustum sub finem octavæ Synodi aperte
professum fuisse, profanis viris vel in quovis digni-
tatis gradu collocatis, atque adeo ipsis Imperatori-
bus, nefas omnino esse vel misceri in ecclesiasticis
causis, aut Ecclesiæ Romanæ sive auctoritati sive
sanctionibus obsistere; ac si Angelus de cœlo dela-
psus aliter docere velit, atque ipsa docet Ecclesia,
ut ait B. Paulus, anathema censendum. Quapropter
Cæsarem rogabat Pius, uti privatis rebus omnibus
posthabitis, simpliciter et aperte Catholicos adjuva-
ret: præsertim eo tempore, quo magna inter sectas
hæreticorum discordia præbendi ejus auxilii oppor-
tunam daret occasionem: ut vel hac ratione quot
quantisque in erroribus illi versarentur, facilius in-
telligerent, atque ad pristinam fidem avitamque re-
ligionis obedientiam promptius redirent: nimirum
absoluto jam ac sancito sacrosancto Concilio Triden-
tino.

77 Cujus quidem Concilii promulgationi observa-
tionique pro virili sua ut favendum Cæsar arbitrare-
tur, Pius hortabatur. Quod si in Imperio toto id
obtineri non posset, interim ad rem feliciter aggre-
deretur: ac vel in Salisburgensi, Constantiensi,
Augustensi, Frisingensi, Bojodurensi sive Patavien-
si, Brixinensi et Tridentina diœcesibus, et promul-
gandum et servandum curaret: quæ res esset et
omni Italiæ singulari contra hæreticorum vel frau-
des vel minas præsidio ac munitioni, et ceteris præ-
terea civitatibus et diœcesibus exemplo futura salu-
tari. Ad hæc ageret et cum ipso Cæsare, et cum
sacris Imperii Septemviris, et cum Archiepisco-
pis, ut, quoniam Otho Cardinalis idemque Episcopus
Augustanus, ne diœcesanam Synodum suam Triden-
tini Concilii in mores inducendi causa celebraret, a
multis fuerat impeditus; Moguntinus ejus Metropo-
litanus, ceterique omnes suam quisque Synodum
concelebrare statim aggredierentur, ne Suffraganei
ea in re diutius retardarentur.

78 Præterea voro cum intelligeret Pius, Coloniën-
sem Archiepiscopum designatum, ne sanctæ Roma-
næ Ecclesiæ fidem stata formula profiteretur, indies
subterfugere (quod tamen omnes ab eodem edito
Concilio, non modo in Italia, verum etiam in Gallia,
Hispania, Polonia, Pannonia, et item in Germania
designati sacrorum Antistites facere cœpissent) cum-
que alios ex Septemviris duos Coloniensis Archiepi-
scopi excusationi causæque favere idem rescivisset;
Legato jussit, Cæsari ac Cæsarianis Consiliariis,
Ecclesiasticis Septemviris, atque aliis insuper quibus
opus esset, omnino persuadere niteretur, quo tam
pia salutariaque decreta omnes usu retinenda cura-
rent: alioquin ab se Coloniensem Sede privatum
iri. Id quoque periculi Cæsar averteret imminenti-
s, ne electo Archiepiscopo Magdeburgensi ex humanis
erepto. Sedes illa ab Saxonix Septemviro teneretur,
qui tres alias Ecclesias jam occupaverat. Quod si
Argentinensis senior Episcopus mortem obiisset,
quando omnes illi Canonici, tribus exceptis, Luthera-
na peste laborabant; caveret Cæsar, ne hæreticus
Episcopus sublegeretur: secus enim fore ut Ecclesia
illa diœcesisque omnis in suam perniciem prorsus
lapsa concideret. Quamobrem curandum videri, ut
Catholici adjutores illis darentur, vel certe alio ge-
nere præsidii res ibi Christiana communiretur.

79 Omnibus porro Catholicis Germaniæ Prin-
cipibus denuntiaret, cupere Pontificem, sibi ab eis
pro sua quoque prudentia salutaris consilii aliquid
dari de iis rebus, quas ipsi optimas vel dictu vel fa-
ctu arbitrarentur, ad Catholicam fidem in illis re-

gionibus aut tuendam aut amplificandam, et ad con-
vellendas hæreses inducendumque usum Tridentini
Concilii, et ad necessarium vacantibus sacerdotiis
modum adhibendum; denique ad retinendam suam
ipsorum auctoritatem ditionemque, sive Ecclesiasti-
cam sive civilem pie conservandam: amari vero ab
se omnes caritate singulari, atque pro ipsis prote-
gendis intentatum se nihil relicturum. Denique il-
lis sacrorum Principibus hæc mandaret singillatim,
ut qui solenni cerimonia consecrati non essent, ii
primo quoque tempore consecrarentur, divinaque
mysteria peragerent, et ad populum cuncti sacras
conciones haberent interdum: ut vel semel in anno
totam, aut certe potiolem diœcesis quisque suæ par-
tem, obirent ipsi: sacra cœnobîa curarent instaurari:
desertores omnes ac deploratos monachos expelle-
rent ac profligarent. Quod si cœnobîa ibi defuis-
sent, se satis multos optimis moribus ornatos, ex
Italia Balgarumque regione delectos, eo dimissu-
rum. Archidiaconos et alios quoslibet Ecclesiastica
dignitate præditos, ad modum cujusque gradui con-
sentaneum vitam instituere compellerent, neque ea
in re cuiquam indulgerent. Caverent etiam diligen-
ter, ne in diœceses suas hæreticorum libri comporta-
rentur: etenim huic pesti non occurrere, nihil esse
aliud, quam animarum in perniciem consentire, hæ-
reticisque aperte favere. Proinde omnes efficerent,
ut quamplurimi Catholici libri excuderentur: nam
hæreticos libris ab se editis majorem, quam alia ra-
tione, Ecclesiæ cladem intulisse: itaque illos facile
convictum iri, si optimorum auctorum libri exqui-
rerentur; quibus modico pretio divenditis, com-
modius possent hæreticorum fraudes et errores
aperiri.

80 Legatus caute et prudenter ageret, ut a quo-
vis hominum genere quæreretur, an quispiam vel
Italus, vel Belga, vel Hispanus hæreticorum in Ger-
mania consuetudine, ad Catholicos populos ac pro-
vincias labefactandas, uteretur: atque in ea re nul-
lis aut impensis aut vigiliis, ut de rebus omnibus
Pontifex certior fieret, parcendum putaret. Princi-
pes etiam viros et Antistites omnes commoneret, ne
unquam hæreticos in suis vel ædibus vel ditionibus
tolerarent: curarentque sedulo, ut ad Pontificis au-
res perveniret, huic se monitioni prorsus obtempe-
rassent. Quod si Catholici viri, probitate et erudi-
tione præstantes, apud illos invenirentur; qui contra
hæreticos concionari, vel alia ratione pro re Chri-
stiana insudare parati essent; ea de re scriberent
ad Pium, qui pro sua liberalitate virorum ejusmodi
opera uti, eosdemque justo præmio cumulate coho-
nestrare studuisset. Id porro diligenter operam da-
rent omnes, ut suum quisque Theologum, cum do-
ctrina tum integritate vitæ præcellentem, penes se
alerent et haberent: neque erudiendorum in Semi-
nariis adolescentum Clericorum, ad præscriptam
rationem sacri Tridentini Concilii, curam negligere-
rent. Præterea vero, cum in Spirensi Vuormatiensi-
que diœcesibus adversus Catholicos omnem impietatem
Elector Palatinus exercuisset; ageret Legatus,
ut neque Principes neque sacri Proceres Catholici,
neque Cæsar ipse tam immane scelus dimitterent
impunitum, sed acriter id vindicarent: nam hujus-
modi flagitia dissimulare aut toleranter ferre, nihil
aliud esse, quam hæreticos Principes ad ecclesia-
sticos vicinos suos perdendos incitare. In quo Pius
operam suam omnem et opem prolixè pollicebatur;
ut vel inde intelligerent homines, eum in re tanti
ponderis officio suo numquam defuisse. Denique Ba-
variæ Ducem, spectatæ Principem integritatis ac
religionis, et confirmaret in officio, et ad liberos
suos iisdem virtutibus instituendos, segregandosque
omnino ab hæreticorum consuetudine, atque omne
studium

D
ut hi conse-
crentur et
visitent diœ-
ceses,
Epist. 20, l. 2

monachos et
clericos cor-
rigant,

E
libros Catho-
licos excudi-
curent:

hæreticos
denuntiant
caveantque,

F
insignes
Concionatores
et Theologos
foveant.

Epist. 27, 30
lib. 3

Palatini
conatibus
obsistatur.

Ducem Ba-
variæ lau-
dari jubet.

A studium conferendum ne quispiam ejusmodi peste affectus ejus in aula delitesceret, pie cohortaretur. Quæ quidem fere omnia atque alia multa generis ejusdem, jubente Pio, Legatus, quoad ejus fieri potuit, egregie præstari curavit. Itaque piorum conatum sanctorumque consiliorum haud contemnendus extitit fructus. Sed hæc dum ita curantur, Melitensium periculis occurrendum fuit.

CAPUT II.

Suppetiæ contra Turcas datæ : succursum insulæ Melitæ et Pannoniæ.

Inter alias enim multas easque gravissimas, in quas Pii Pontificatus incurrit, rerum difficultates, acris imprimis plenaque timoris atque periculi fuit obsidio Melitensis. Satis constat, Melitam Libyci maris insulam, non modo Siciliae cui adjacet, LX millia passuum ab ea distans, sed etiam omnis fere Italiae contra barbarorum impetus tutum propugnaculum, sacrae militiæ S. Joannis Hierosolymitani hospitio inclitum, ad Romanæ Ecclesiæ præsidium maxime pertinere. Id scilicet Solimanus Turcarum Imperator, Christiani nominis hostis acerrimus, non ignorans, atque in Italiam sibi aditum aperire cupiens; paulo ante hunc Pontificatum ingenti classe ducentis ac sexaginta fere instructa navigiis, Melitam expugnare, ac per quatuor menses gravi obsidione divexare instituit. Et cum magna Melitensibus damna intulisset, jamque arcam, cui a Sancto Erasmo cognomen est, per vim in potestatem redegisset; propugnantium militum virtuti demum cedere coactus, gravi suo dedecore, parique detrimento et indignatione inde recesserat: e suis triginta millibus, e nostris vero ferme novem millibus in ea obsidione desideratis. Sed ne recuperatis viribus, majore impetu ac furore eo reverteretur, nemo non timebat: maximos enim ob id bellicos apparatus Constantinopoli fieri, nuntiabatur. Itaque Joannem Valletam, Hierosolymitani Ordinis Magistrum, ut quam designabat novam urbem condere, omni-que genere præsidii communire quamprimum aggrederetur, graviter cohortari atque impellere Pius non desistebat: triaque millia militum, quos in eam daret expeditionem, stipendiis affecit: et quæ Pius IV desponderat, aliaque longe majora subsidia libenter se præbiturum ostendit. Ac protinus aureorum quindecim millibus donavit milites Melitenses: et alia præterea quina millia in menses singulos in eam fabricam per septimestre contulit.

C 82 Sed quoniam et tantæ molis ædificium, et grave a potentissimo hoste imminens periculum, majora postulare videbantur auxilia, quæ ab aliis Principibus tributum iri spes erat exigua; auctore Valleta exierat rumor, Melitensium militum Magistrum, nisi Christiani Principes opem ei ferrent in tempore, cum Ordine suo, relicta Melita, se in Siciliam recepturum. Qua de re Pius ab ipso Valleta certior factus, simulque de variis quibus ille premebatur angustiis edoctus, ut mœrentem hominem sublevaret et in officio contineret, non solum quanta posset maxima illi subsidia tribuere, sed vitam etiam ac sanguinem pro honore Dei Melitensiumque salute profundere se probe paratum esse respondit. Itaque statim amplissima Apostolicæ indulgentiæ munera cunctis Christi fidelibus proposuit, eosque ut erratis expiatis divinam opem Melitensibus implorarent, ac pro suis quisque facultatibus eis succurrerent, patria caritate provocavit. Ex quo Pontificæ indulgentiæ piorumque liberalitatis beneficio, per Italiam Galliamque præstito, haud modicus pecuniæ numerus collectus est. Quod ne in Hispania

quoque fieret, regionum administrorum, inde cogens pecuniæ bonam partem in Guletanam muniti-
D
tionem conferendam esse prætendentium, fecit
PER ANT.
GABUT.
exceptio. At vero cum in Lusitania itidem atque Indiis, ut edixerat, Jubileum ipsum minime vulgatum fuisse Pius intellexisset; id ægre ferens, eo mox abrogato, per exhortatorium diploma sacrum Apostolicæ benedictionis munus tantum obtulit iis, qui ejusmodi subsidium benigne deinceps contulissent.

83 Inter hæc autem Philippum Hispaniarum Regem, ac Neapolis Siciliaeque Proreges, per litteras ac nuntios, ad promissas Melitensibus suppetias quam celerrime ferendas, ardentius extimulavit. Ad ipsumque Valletam litteras dedit, Apostolici fervoris, ut vidimus, paternæ pietatis ac prudentium plenas consiliorum: quibus eum ad novam exædificandam urbem primo quoque tempore insulamque tuendam impellens, illum a suscepto vel prætexto discedendi proposito revocavit. Ceterum his ad fabricæ perfectionem haut sufficientibus, majora a Pio subsidia, in eo uno secundum Deum spem omnem se repositam habere professus, in dies Valleta flagitabat. Itaque cum maximos Pius, præsertim contra hæreticos, per idem tempus sumptus faceret, neque aliunde suppeteret, ex quo largiora pro sua
E
eximia pietate Melitæ conferre posset auxilia; Pontificii administri, officio suo male functi, rebus fisco addictis, ex his quatuor et quadraginta millia nummum aureorum, ac varias ejus præterea gemmas, quæ tredecim ferme aureorum millibus aestimabantur, ipsi fabricæ statim attribuit. Sacrisque militibus Melitensibus in eam rem, ut aureorum centum quinquaginta millia legitime contrahere quoquo modo possent, Ordinis sui fundis in Italia, Gallia, Hispaniaque oppigneratis, indulsit. Neapolitanis porro Clericis ob id tres decimas imposuit; unde mox triginta fere aureorum millia collecta sunt. At pro necessitate celerius ut absolveretur ædificium, ne festis diebus opus facere impedirentur, fabros et operas legibus exsolvit; edicens id aliquando fas esse, vel necessitatis vel pietatis, vel publicæ utilitatis, quæ genus quoddam est pietatis, causa: quæ rationes omnes ad rem præsentem pertinerent. Itaque novæ urbi, anno salutis MDLXVI quinto Kal. Aprilis, Deo in primis, Pio V, atque aliis bene juvantibus, exædificari cœptæ, ferventique opere deinceps extractæ ac communitæ, Valletæ, a gentili conditoris Magni Magistri cognomine, more majorum nomen est inditum. Quamobrem Turcæ, Melitam optime instructam atque munitam esse audientes, eo redire
F
noluerunt: sed ad explendum furorem suum, et quam inani Melitensi incepto ignominiam subierant vindicandam, confestim insulam Chium, illustris ac piæ Justinianæ gentis ditionem, occupare aggressi, eam sibi magno Christianorum damno subjecerunt. Justinianos vero ipsos male acceptos, ad urbem Theodosiam, quæ nunc Caffa dicitur, captivos abduxerunt: quos deinde Pius, Caroli Noni Gallorum Regis ope, vinculis eximi liberarique curavit.

84 Sub idem tempus centum et amplius Equites Galli primariæ nobilitatis, quos ingens suæ gentis hominum numerus comitabatur, ex insula Melita a Turcarum obsidione liberanda profecti in patriam revertentes, Pii sacros pedes osculandi causa Romam diverterunt. Quos ipse singulari pietate a limine aulæ S. Marci, ubi tum residebat, genibus prorepentes, ad sacri pedis oscula benigne excepit, singulisque benedixit. Mox Gulielmo Sangalietto intimo Quæstori, ut ex ærario Pontificio decem aureorum millia illis distribueret, imperavit: ratus, externos homines, e salutari expeditione profectos, longoque itinere afflictos, pecuniarum egere subsidio. Horum

Gallis a
Melita de-
fensa redeun-
tibus offert
10000 aureos:

maiores ipse
confert:

CAP. II

Melitensi
insula ante
a Solimano
diu obsessæ
succurrit,

Epist. 3 lib. 1

pecuniis
pro nova urbe
condenda,
et militibus
alendis:

Jubileum
concedit
suppetias
ferentibus,

Epist. 28,
29, 30 lib. 1

pes erant Comes Brisacius et Philippus Stro-
ni una cum aliis egregiam Pontificis libera-
litate admirati, ad eumque colendum impensius
propensi, pecuniam, qua se non indigere profite-
bantur, pro sua modestia recusarunt. Sed immorta-
les Pio gratias agentes, ac magno se illi beneficio
devinctos agnoscentes, ad Anconam urbem præsidio
communiendam, cui a Turcarum classe periculum
imminebat, sponte profecti, inde, donec tuta res esset,
discedere noluerunt. Per idem tempus cum Turca-
rum classis in Adriaticum sinum esset ingressa, te-
neretque timor animos, ne quid gravius inde Chri-
stiana, præsertim Veneta Respublica pateretur;
Paulum Jordanum Ursinum, Braciani Principem,
Pontificiarum triremium ducem Pius declaravit, eo-
que subsidio misit: ac protinus quatuor militum
millia suis ducta stipendiis, in eam expeditionem
dedit. Præter alia multa, quæ [ad Italæ tutelam
providit] tum a Philippi Catholici Regis classe pro-
curavit auxilia, tum ditionis suæ maritima firmavit
præsidia: quibus illos Christianorum portus et oras
egregie communiuit, ab hostilibusque armis vindica-
vit. Sed jam ad res in Germania gestas redeamus.

85 Nihil fortasse minus expectares a Pontifice,
et re et nomine Pio, quam ut bellicis rebus vel ad-
ministrandis vel procurandis animum adjiceret.
Verum, ut a dominico grege sibi commisso trucu-
lentam undique frementium luporum rabiem vigilan-
tissimus pastor arceret atque propelleret, necessario
sibi faciendum putavit, ut pacis bonum, cui perpe-
tuo fuit intentus, bellicis præsiidiis tueretur. Enim-
vero cum Rempubicam Christianam duorum acerrimorum
hostium, Turcarum videlicet et hæreticorum,
viribus continenter oppugnari ac propemodum op-
primi videret; immanem quidem illorum audaciam
contundere, horum vero impietatis furorem extin-
guere ab ipso sui Pontificatus initio cogitavit. Ita-
que per epistolas, occultis notis conscriptas, Com-
mendono Legato mandavit, ut cum Cæsare Germa-
nisque Principibus diligenter ageret de sociali in
communem hostem Turcam fœdere jungendo:
quippe quem intelligeret maximos bellicos appa-
ratus conficere, ut Christianos terra marique peteret,
summo cum eorum detrimento. Cumque de illius
potentia constaret, Pius, uti summum omnium pa-
rentem decet, Principes ad tutandam rem Christia-
nam sanctissimi fœderis vinculo colligare decreve-
rat: ut non solum imminetia proxime, sed multo
post etiam futura pericula declinaret: ac præterea
se, quidquid posset, quam diligentissime præstitu-
rum pollicebatur, tam in faciundo sumptu, quam
in Regum omnium ac Principum auxilio procu-
rando.

86 Acta sunt a Legato cuncta diligenter. Atque
in comitis id solum constitutum, ut contra Turcas a
Germanis Principibus auxilia quædam suppedita-
rentur. At vero Pius, Cæsaris rerum angustia per-
specta, ad eam rem sexaginta millia nummum au-
reorum ei decrevit, pollicitus alia præterea quin-
quagena millia in annos singulos donec bellum con-
ficeretur: ac paulo post eidem petenti, alia quoque
triginta millia, ad oppidum Canisiam aliaque loca
contra Turcam in Pannonia communienda, Venetiis
numerari jussit: ah! porro grandem pecuniarum
vim ad id passim elargitus. Ceterum Principes om-
nes assiduis urgebat cohortationibus, ut sacrosan-
ctam belli societatem inirent. Cæsareamque Maje-
statem, contra barbarum Tyrannum pro Christiani
nominis gloria dimicantem, juvare ne gravarentur.
Hinc Emanuel Philibertus, Dux Allobrogum, qua-
dringentos equites minoribus tormentis instructos
eo misit, ipseque expeditioni quamplurimis aliis
primariis stipatus militibus interfuit: sed equitibus

Cæsari operam navantibus relictis, ad tuendas ditio-
nes suas subinde necessario remeavit. Alfonsus quo-
que Atestinus, Ferrariæ Princeps, quadringentos
viros clari nominis, trecentosque minoribus armatos
tormentis, ac centum galeatos milites, totidemque
ducens cataphractos, eodem est profectus. In iis no-
bilis quisque, tres aut quatuor voluntarios milites,
egregie fortes, secum adduxerat: ut ii numero es-
sent omnes ad duo millia amplius armatorum: qui-
bus etiam plurimi viri primarii ex omni Italia, Pio
cohortante, profecti, auxiliares accessere. Cosmus
Florentiæ Dux ære suo tria millia peditum eodem
submisit: præter ducenta millia nummum aureo-
rum, quos ille paulo ante Venetiis in hanc expedi-
tionem Imperatori curaverat. Genuenses itidem at-
que Lucenses opem quique suam contulerunt: rem-
que grandi pecunia juit Gulielmus Gonzaga, Dux
Mantuanorum.

87 Inter hæc autem indicto amplissimo Jubilæo,
ut hisce divinatorum armorum opibus, præter pecu-
naria subsidia, opitularetur Imperatori; pro more
veterum Patrum, ad ea pietatis præsidia, quibus iræ
cœlestes a mortalibus avertuntur, confugiendum
Pius existimavit. Itaque solennes ac publicas tridui
supplicationes decrevit, quæ non Romæ solum, sed
per totum ferme Christianum orbem haberentur:
ad salutare pœnitentiæ fructus omnes excitavit,
Apostolicam gratiam et indulgentiam amplissimam
omnibus conferens, qui jejuniis, elemosynis et ora-
tionibus piis intenti, ad Confessionis et Eucha-
ristiæ sacramenta accedentes, adversus Christianæ
fidei hostes victoriam Cæsari a Deo precarentur.
Inciderunt hæc in æstivos dies, quibus maximi in
Urbe calores esse solent: supplicationes tamen illas
ipsemet Pius coram honestavit. Nam a se diluculo
facta re divina in æde S. Marci, inde primo die ad
Lateranensem basilicam, altero ad S. Mariæ Ma-
joris, tertio ad Aræ Cœli templum pedes processit.
Omnino magna opinio erat, trecentis adhuc annis
nullum extitisse Pontificem, qui majore frequentia,
alacritate ac pietate sacrum ejusmodi supplicatio-
num munus obiisset. Illud admirabile, quod cum
tanta ad S. Joannis ædem prima supplicatione con-
fluxisset hominum multitudo, ut major convenire
minime posse videretur; frequentior tamen appa-
ruerit in secunda: quodque demum in tertia, longe
quam antea numerosior, ad pie precandum turba
undique collecta, rebusque divinis intenta, conspi-
ceretur. Denique in eo celeberrimo comitatu tantum
Pontifex excitavit studium pietatis, ut in omnibus
imaginem veræ fidei, quam olim Apostolus in Ro-
manis hominibus extulit laudibus, se intueri pleri-
que testarentur. Auxit etiam religionem certa ne-
fariorum spirituum ex aliquo notissimis feminis eje-
ctio, haud obscura Pontificis sanctimonix signifi-
catione: qua de re infra commodius suo loco scribe-
mus.

88 Interea Solimanus, in Pannoniam progressus,
urbem Juliam cepit, civibus sese dedentibus, ut-
pote non valentibus diutius hosti resistere: qui eos
omnes, contra datam ab se fidem, æque impie ac
perfide contrucidavit. Mox centum nonaginta mil-
lium Turcarum exercitu instructus, Sigetum, arcem
oppidumque, et natura loci et arte munitissimum,
in Croatia Pannoniæque finibus collocatum, cœpit
obsidere. Qua in obsidione, atrocissima sane ac
diuturna, non tam universa Christianorum arma,
quam efficaces apud Deum Pii Pontificis deprecatio-
nes se pertimescere Solimanus dictitabat. Nec impii
tyranni timor inanis, nec Pii Pontificis, quam pro ea
re fundebat, irrita omnino precatio fuit: nam triduo
antequam Sigetum caperetur, acerrimus ille Chri-
stiani nominis hostis, cum per annos sex et quadra-
ginta

GABUT.

portus muniri
curat

CAP. III

B

Contra Turcas
curat fœdus
inter Germa-
nos Principes,

C

et multa
millia au-
reorum militi
Cæsari:eique Prin-
cipum opem
conciliat:indicit Jubi-
larum cum
triduana sup-
plicatione
Ecui ipse inter-
fuit Romæ.

F

Solimanus
capta Julia et
Sigeto obsesso,
moritur.

A ginta variis cladibus Christianam rempublicam afflixisset, tandem repentino morbo correptus, justo Dei judicio, infelicem vitam cum æterna morte commutavit, pridie Nonas Septembris anno MDLXVI, divina cavente clementia, ne ille aut adepta victoria lætaretur, aut quas nomini Christiano minitabatur clades majores inferret. Ejus vero mortem Mehemetus, primarius Bassa, summo artificio suis et nostris occultavit, donec oppidum expugnaretur: captoque Sigeto, Selymum, ejus nominis secundum, demortui parentis in solio Constantinopoli collocari mirabili celeritate astuque procuravit.

CAPUT III.

Curat Ecclesiasticam disciplinam in Gallia restitui et hæresim subruere.

CAP. IV

Ob insolentiam Hugonotorum in Gallia,

T ametsi omnes, qui ubique gentium vel Christianam religionem profiterentur vel ab ea declinarent, et curandos et ad salutis viam revocandos Pius ita susceperat, ut universus terrarum orbis domus sua sibi esse videretur; tamen, quæ per id tempus gerebantur in Gallia, propter periculorum tum magnitudinem tum vero etiam vicinitatem, magis eum sollicitum habuerunt. Itaque ab ipso sui Pontificatus exordio ac deinceps continenter, et consiliis et pecuniis et armatorum præterea subsidiis, rem Christianam opportune juvare non destitit, ut pestilens hæreticorum secta, ab Ecclesia Catholica et ab Rege suo deficientium, penitus deleteretur, veræque pietatis cultus in Gallia quam integerrimus perpetuo conservaretur. Sed enim Hugonoti (ita Calviniani quidam hæretici sunt appellati) de quibus multas ipse victorias reportavit, aut acriorem hostem, aut ad impios conatus suos infringendos illo paratiorem, adhuc habuere neminem. Cum igitur Henricus II Valesius, Gallorum Rex, in primarios quosdam ejus pestis auctores acriter olim animadvertisset, ceteri dein caput attollere non audebant: sed eo jam vita functo, in Franciscum eo nomine Secundum, ejus filium ac successorem, inita conjuratione, insanis quorundam præpotentium virorum, innovandis Galliæ rebus enixe studentium, consiliis confirmati, qua in adolescentem Regem qua etiam in Ecclesiam Dei perniciosum virus evomebant. His porro consiliis instructi, primum ad oppidum Blesas ubi Rex per eos dies morabatur; tum ad Ambasiam, quo mox ille perrexit, edixere diem in Idus Martias; quo die omnes eodem, ad eum vel capiendum vel e medio tollendum, convenirent. Verum tam caute (illum Deo protegente) rem gerere non potuere, quin a Carolo Lotharingio Cardinali detegerentur, nefarii que illorum conatus inanes et irriti redderentur. Itaque maximam partem in vincula conjecti, princeps eorum capite plexus, et cum aliis præterea multis in frusta discerptus est.

post mortem Regis Francisci

90 Cum hæc igitur causa, tum etiam Francisco Rege mortuo, Caroli fratris in ejus locum suffecti puerilis ætas, ipsi sectæ sese corroborandi præbuit occasionem: propterea VII Idus Januarii MDLXII, regium pro tempore divulgatum edictum, quo decernitur, ut religionem illam, nomine Reformatam, revera corruptissimam consecrantes, eam extra urbes tantum possent profiteri. Atque id potissimum permissum ad leniendos Primatum quorundam animos, qui ante mortem Francisci Regis in regiam domum se male animatos esse declaraverant. Ita quippe visum vel hac ratione illorum posse furorem temperari: quod tamen tantum abfuit ut eveniret, ut majora quoque mala sint inde consecuta. Nam extemplo Regi, ut nefarium sic apertum inferre bellum, ac regno toto, qua sacra templa impie demoliri, qua innumerabilia patrare sacrilegia, qua in-

ad perniciem regni conspirantium;

nocentem Catholicorum sanguinem immani crudelitate profundere cœperunt. Denique cum in eo regno perniciosius cuncta belis conflagrarent in dies, MDLXII Nonis Martiis, Aureliis, nova mutuo pactio- ne facta, permissum est, uti regno toto, præcipuis quibusdam oppidis exceptis, pro sua quisque conscientia libere possent et vivere et concionari: idque donec Rex in tutelam veniret suam. Interim vero per annos aliquot Hugonoti, modo apertis machinis modo insidiis, ubique, sed imprimis in ipsa regia constructis, totius regni perniciem moliebantur.

91 Quod quidem malum Pius animo prospiciens, ut tam exitialem pestem averteret, lenioribus primum utens remediis, Comitem Michaellem Turrianum, Cenetensium Episcopum, qui postea Cardinalis creatus est, virum summæ pietatis et integritatis laude præstantem, ad Regem et ad Catharinam, quæ ut Regina mater per hoc tempus gubernacula tenebat, in Galliam Internuntium declaravit. Huic, ut et animorum saluti, et Regi ab hostium insidiis vindicando, atque regno ejus tuendo provideret, multa religionis Christianæque prudentiæ plena mandata dedit. Illud imprimis regios in animos Pius revocabat, ne humanis consiliis posthaberent jussa divina: sed mille regna ac vitam ipsam projiciendam potius, quam officium suum deserendum putarent: præsertim in negotio Catholicæ religionis, quam haudquaquam satis esset, si Principes ipsi complecterentur; sed illis etiam efficiendum, sui ut provinciales et subditi eandem profiterentur, hæreticam vero impietatem sectantes graviter plecterentur. Hoc enim regii muneris esse, hoc præcipue Galliarum Reges præstare oportere: si Christiani, atque adeo Christianissimi et esse et appellari; si majores suos Carolos et Pipinos, aliosque strenuos Romanæ Ecclesiæ et Catholicæ fidei defensores imitari; si denique, ut par est, servire Domino velint. Hoc namque cunctis Regibus, Principibus, atque Judicibus præceptum divinitus datum, quod Rex ille Prophetaque sanctissimus his verbis edixit: Et nunc Reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram: servite Domino in timore. Id vero, sanctorum Patrum testimonio, tum ab Regibus cumulate fieri constat, cum et ipsi, quatenus homines sunt, recte vivunt; et quatenus Reges, in regno suo bona jubent, malaque prohibent; non solum quæ ad humanam societatem, verum etiam quæ ad divinam pertinent religionem, exemplo piorum Regum Ezechiae atque Josiæ, qui Domino egregie servierunt, lucos et templa idolorum, et excelsa illa quæ contra præcepta Dei fuerant extructa destruendo.

92 Ceterum Pius, ut Tridentini concilii decreta custodirentur in Gallia præcepit: et cum hoc segnius curari videret, nihil tale aut Rege aut Regina postulante, ad omnes Gallicanos Episcopos litteras dedit, mandans eis, ut vel Concilium ipsum servandum curarent, vel graves neglecti officii pœnas subirent: Reginam vero commonuit, ne id præstare differret, donec Rex ætate et viribus augetetur: si quidem temporum momenta hand in nostra esse potestate: meminissetque oraculo illo divino magis esse nitendum, quo Deus ait: Per me Reges regnant: ac Davidi majores vires divinitus fuisse, quam Sauli, ceteroque statura corporis et ætate præstantiori: quicumque suis unquam esset viribus temere confusus, hunc demum se a Deo confusum offendisse. Odettum vero Castilionæum, jam olim a Pio IV sacre Purpuræ dignitate spoliatum, Regis in consilium nequaquam adhibendum esse: quippe qui hæreticus palam esset, et a piorum comunione jure sejunctus. Neque permittendum, ut is sacri habitum gestaret honoris, quo ante anathematis in se latam sententiam superbe se abdicaverat; imo vero

D
ER NT.
GABUT.

misso Internuntio Turriano

Regem et Reginam matrem animat
E

Psalm. 2

F

præcipit custodiri decreta Tridentini,

Prov. 8

Card. Castilionæum puniri

in

PBI
GABUT.concupinarios
beneficiis spo-
liari.Episcopos ad
residentiam
urberihæreticose
Sede pelli;Clericos fide
et doctrina
excellentes
describi,

A Sedis Apostolicæ contemptionem, eo resumpto, Pii Regem adsciverat. Quocirca denuntiabat Pius, nisi quæ decretæ jam erant de illo pœnæ sumerentur, se dignitatem hujusmodi in quemquam alium ejus regni numquam amplius collaturum. Ceterum Ecclesiasticis beneficiis et vectigalibus nonnulli, qui Hugonotorum more uxorem duxerant, jussu Pii sunt expoliati, ejusdemque factionis plerique moti sunt regis ministeriis; Pontifice profitente, sublatis impedimentis religionis, meditari se atque moliri magna quædam exteris in locis, eaque præclara facinora; quibus et Dei gloria summe propagaretur, et seculum optatis floreret bonis, et regnum illud ingenti pacis beneficio potiretur. Verum inprimis edictum illud quod, Hugonotorum in gratiam editum diximus, infirmandum esse; uti mox magna ex parte factum fuit.

93 Atque ita ex iis, quæ ad sacrorum Antistites diplomata scripsit, Christiana res instaurari cœpit in Gallia: plerisque locis receptus Romanus Cathéchismus, et Catholica disciplina restituta. Inde Episcopi omnes, per id tempus, in aula Regia comorantes, ut ad suam quisque diœcesim præsentibus procurandam quamprimum abscederent, Pius edixit: eoque hortante ad Archiepiscopos hujusmodi Rex litteras dedit. Quas hoc tempore calamitates experimur, eæ sane, Dei in nos, iram exerceri, satis ostendunt. Ut autem ille placetur, opus est, ut Antistites sacri, pro officio suo et ratione spectatæ vitæ, et doctrinæ munere, piisque jejuniis et obsecrationibus, populis rite edocendis operam navent diligenter, atque ad cultum Dei ejusque cœlestium mandatorum observationem, quos debent omnes instituant. Hoc autem ad agendum inducit nos, ac pie cohortatur Pius V. Pont. Max. Itaque Præsules omnes obtestamur in Domino, ut ad residendum in suam singuli provinciam primo quoque tempore profiscantur. Quod illi statim præstiterunt. Interim vero Galli septem Episcopi, nempe Uticensis, Valentinus, Carnotensis, Oloronensis et Lascarensis, aliique præterea duo, Ecclesias etiamnum occupantes, cum hæresis damnati Romæ jam essent; eam damnationem in Gallia promulgandam, iisque de Sede dejectis, alios Catholicos subrogandos Pius curavit. Fecitque ut memoratus Odetus Bellovacensi se abdicaret Episcopatu: quem ille, cum omnibus quorum potiebatur sacerdotiis, apud Regem deposuit; atque diabolicis actus furiis in Angliam profectus, ibidem impie migravit e vita.

94 Ad omnes porro ipsius Galliæ, sicut etiam ad alios ceterarum gentium Antistites, Pius perscripsit, eorum conscientiam graviter obtestans, uti summa fide colligerent indicem, in quo non solum civitatum, sed diœceseon etiam quique suarum omnium, nomina censerent Clericorum, qui et recta fide et vitæ sanctitate præcellerent; eaque doctrina præditi essent, ut digni judicarentur et apti, quibus ecclesiastica munera ac beneficia conferrentur, præsertim quæ curam animarum adjunctam haberent. Ac si quando intelligeret forte quempiam Antistitem indicem ipsum haud bona fide confecisse; religiosos viros earum civitatum per litteras submonebat, rem omnem diligenter explorarent, descriptamque notationem submitterent ad sese: ratus videlicet illud maximi esse momenti, idoneos viros deligere, qui curam gerant Ecclesiarum. Nam dum Pontifices id negligentius curant, fieri plerumque solere, ut animæ depereant: viderique illos id potius curare, ut homines sacris ditent proventibus, quam ut Ecclesias juvent atque ornent hominibus. Hujusmodi vero indices apud se custodiebat ipse diligenter.

95 In illud porro sedulo Pius incubuit, ut deprava

vata quædam tolleretur consuetudo, quæ sub aliis D jam Regibus cœpta etiamnum vigeat in Gallia: cuiusque generis beneficia Ecclesiasque præcipuas, non modo laicis sed etiam feminis, per interpositos ministros res sacras procurantibus, obsequii remunerandi specie conferendi: ex quo id præter cetera conseqebatur incommodi, ut Ecclesiæ sine legitimo capite diu regerentur; laico videlicet illo seu viro seu muliere, quæ fruebatur bonis nominandique jus habebat, interim negotium differente, donec vel frater, vel filius, vel nepos, vel alius sanguine sibi conjunctus ad certam ætatem perveniret; aut tandem ad aliquem nominandum necessitate compulsi, post multum temporis non sine simoniaca labe quempiam conducebant. Id autem cum Pius animadverteret, diceretque male distribuere beneficia, Ecclesiæque bonis abuti horrendum nimis esse, scilicet Christi sanguinem abjicere; ut Reges illi ab hac re temperarent in posterum, effecit. Itaque Regina prompte Pii mandata præstans, ad Antistites Regni perscripsit, uti certiores ipsum facerent, quinam hujusmodi occuparent beneficia. Atque ita labentibus rebus provisum est opportune: ac præcipue Roccam, Surionis Principem, feminam Catholicam, quam Monpenserii Ducis frater regiæ stirpis habebat in matrimonio, Glandatensem Episcopatum, quem illa per annos multos sine administratore tenuerat, et alia quædam ecclesiastica beneficia, ei regio permissa concessa, coegit abdicare.

96 Fecit ergo, ne sacerdotia sine titulo possiderentur: sed potius ut illis idonei ministri præficerentur; et quod in ipso fuit, ut simoniaca negotia e medio tollerentur; nulloque modo concederetur, ut quispiam beneficii Regis nutu collati possessionem iniret, nisi prius litteris Pontificiis id esset Romæ comprobatum. Ad hæc, ut Rex ejusque ministri labantem ibi justitiam (quæ scelerum medicina veræque religionis socia et administra est, quaque remota, ut ait B. Augustinus, nihil aliud sunt regna, nisi magna latrocinia) regno toto retinendam et administrandam curarent. His enim rebus regii nominis dignitatem, atque adeo et Regnum et regnorum salutem contineri: et quemadmodum salus animæ, quod ait Sapiens est in sanctitate justitiæ; sic ceterarum rerum salutem atque felicitatem, ex eadem justitiæ et religionis sanctitate, tamquam ex vero pietatis fonte profluere. Ex certa namque et vera religione, certam ac veram justitiam existere, et ex variis religionibus incerta et falsa omnia consequi. Si enim Magistratus aut Reges, status sui conservandi vel augendi causa, sibi fas esse existiment subditos fallere, datam fidem abnegare, jusjurandum violare, fallaciis decipere, dolis illudere, omnia bellicis permiscere, nullam pietatis aut religionis rationem habere; quæ inde in Remp. scelera quæ flagitia, quæ sacrilegia promanabunt et erumpent? Ad Metropolitanos proinde omnes Constitutionem in Cœna Domini editam, in Gallia promulgandam, et ut ex parte factum est, in usum inducendam emisit. Ad eosque et ad alios Antistites crebras et graves litteras dedit de corrigendis Clericorum moribus ac disciplina; mandans eis, ut præter cetera concubinatus labem tollerent, Clericorumque Collegia, quæ vocant Seminaria, constituerent.

97 Manu sua (ut alias sæpe solebat ad ceteros Catholicos Principes) scripsit ad Reginam, curaret omnino, ne jam amplius Joanna Navarræ Regina adversus Ecclesiasticam libertatem apud suos quidquam decerneret: secus enim, præpotentes Hispanos Antistites in eas Ecclesias ac diœceses omnes ab se introductum iri, aliaque se moliturum, quæ ipsi Galliarum Reginæ minus essent grata futura. Etenim cogitare se, de Navarræ Regina sceptri jure spolianda

D
vetat beneficia
et Ecclesias a
laicis et femi-
nis possideri,E
commendat
curam jus-
titiae,Lib. et c. 4
de Civit.

Eccli. 50

F
serio cogitat
de abdicanda
Regina
Navarræ,

A spolianda, eaque condemnanda ut hæretica: atque se pro sua auctoritate Hispaniarum Regem, ad eam ipsam regni partem, quam Joanna tenebat, quamprimum fieri posset, capiendam inducturum. Sed quoniam nonnulli pollicebantur fore, ut ea femina ab hæretica perfidia revocaretur, atque ita Princeps ejus filius Christo lucrifieret; factum est, ut tolerando negotium extraheretur: cum etiam Hispanos inter et Gallos intermissa bella renovare vererentur. Quamobrem Galliarum Reginam Pius incitabat interdum, ut vel eam Navarræ ditionis partem sibi vindicandi occasionem caperet: vel pateretur, ut Apostolica auctoritate ejusdem ditionis aliquem e Valesia domo Regem ipse constitueret.

Geneva
expugnanda,

alia quædam
utiliter sua-
det.

98 Egit porro cum illa de Genevensi aggredienda expeditione, existimans opportunam ad id occasionem dari, Albano Duce in Belgas Catholici Regis exercitum trajiciente. Est Geneva ad Lemanum lacum in Allobrogibus oppidum, insignis hæreticorum et apostatarum sedes atque perfugium: quo, veluti ad hæreticæ pravitatis gymnasium, asylumque tutissimum, undique confluunt pessimi quique Catholicæ veritatis desertores. Hoc igitur tam nefarium impietatis domicilium vel capere vel excindere, Christianique nominis opprobrium tollere, Pius omnino decreverat: atque hanc expeditionem continenter versabat animo, eamque post Turcicum, de quo dicemus, bellum, si illi vita suppeditasset, haud dubie confecisset. Curavit itidem, ne interdicti libri aut excuderentur, aut etiam divenderentur: quod quidem edicto regio præstitum fuit. Ne item fierent conventicula; ne concionari, ne baptizare, ne connubia inire Hugonotorum more quispiam auderet: quæ tamen facere non dubitabant iidem Hugonoti contra conventa. Regem denique societatis, quæ illi cum Turca est, graviter increpuit: nam inde Galliarum perniciem proficisci; et usque dum ejusmodi consuetudo non dissolveretur, in regno domesticos hostes numquam defuturos: quin eam rem illi exitio fore, perinde ac fuit olim Hebræis cum ethnicis juncta societas.

CAPUT IV.

Contra hæreses Avenionensis ditio protecta, et Gallia adju ta.

Ad propugnandam
contra Hugonotos Avenionensem
diæcesin

C Per idem tempus Avenionensem Venaisinamque ditionem, certum ac vetus Sedis Apostolicæ patrimonium, omni studio protegere, ab hæreticorumque potestate vindicare Pius instituit. Etenim Hugonotis, ejus ditionis partem occupare jam aggressis, ne omnem illum regionis tractum obtinerent, pravitatisque suæ tabe labefactarent omnia, haud leve periculum imminabat. Apostolicæ legationis munere tum ibi fungebantur Cardinales, Carolus Borbonius et Georgius Arminiacus, qui absentis collegæ vicem sustinebat. Ut igitur ejusmodi periculis occurreret Pius, in primis Arminiaco, ad hominem in officio continendum, decem aureorum millibus donavit: haud ignarus Reipublicæ Præfectos, officium suum præstare nitentes, rerum suarum aliquando dispendia subire. Eidem quoque magnum pecuniarum numerum variis temporibus misit, præter quina aureorum millia in singulosei menses attributa ac bellica subsidia, quibus et locorum præsidia defendi, et hostium impetus reprimi propulsarique possent. Cardinalem præterea Laurentium Strotium, et Tenderensem Comitum Provinciæ Præfectum, Guilielmumque Joiosam Narbonensis Galliæ Proregem, ut opes quisque suas ad rem Ecclesiasticam protegendam et conservandam prompte conferrent, per litteras est cohortatus. Qui omnes Pontificis impulsu cum Arminiaco fœdere

Epist. 3, 4,
18, 21, 23, 28
lib. 3

nullis parci
sumptibus,

copulati, ad olim erepta Ecclesiæ loca recuperanda belli vires converterunt.

100 Ac primum quidem oppidum receptum est, Mornas appellatum, mirifice munitum, una quidem ex parte defluente Rhodano, ex altera vero prærupto monte: cujus in cacumine arx est collocata, in quam Hugonoti sese præsidii causa concluserant. Ii tamen, incursione ab Catholicis facta, expugnati captique sunt: qui autem a militibus captivi ducebantur, eos Pius pretio redemptos, in jusque sibi vindicatos, atque Avenionem perductos, publico supplicio afficiendos pro ardenti suo religionis studio decrevit. Subinde iisdem copiis Pii stipendia facientibus, ad evertendum Pontem sancti Spiritus nuncupatum, in Gallia Narbonensi, sunt arma conversa; ut Provinciæ et Allobrogum saluti, sublato hæreticorum commercio, consulereetur. Cumque ea res prospero processisset, Aramonium castellum est recuperatum, fortissimis quibusque Hugonotorum militibus occisis: quo die a Catholicis cæsi sunt mille pedites equitesque trecenti, qui ipsi castello suppetias venerant allaturi. His igitur tribus expeditionibus feliciter absolutis, brevi temporis intervallo, Rhodani libere navigandi facultas ab urbe Lugduno ad mare usque recepta est. Quæ res magno illis provinciis bono fuit: præsertim ob negotiationem salis, cujus jam inopia premebantur.

101 Ipsarum porro cohortium ope Nemausiensi arci ab Hugonotis obsessæ idemtidem est subventum. Denique pro tempore compositis rebus, noluit Pius, ut perduelles vel Avenionem pristinum in statum redirent, vel bonis fruerentur suis: nam hujusmodi homines, Catholicorum instar vitam ducere in speciem non recusare, ut vel hac arte possent et domum quisque suam repetere, et prava studia magis operire simul et exequi. Subjectis vero suis interdixit consuetudine cum iis qui erant Aurasicensis Principatus, Pontificiæ ditionis oppidis circumsepti, ne scilicet hæreseos labe fœdarentur. A quo quidem Principatu cum desertores et novis moliendis defectionibus, et quorundam hæreticorum in urbe Avenione delitescendum usu retinendo foverentur; Pii copiis adversus ea loca dimissis, per vim tria capta sunt oppida, eaque mox Legato subjecta: nec ita multo post conjuratione quadam patefacta, nonnulli ejus participes Avenione in vincula conjecti, ac subinde capitis damnati sunt. Exules autem, quorum alii in Gallia Narbonensi, permittente Rege continebant sese, conjunctisque suis furenter appropinquabant; omnes jussu Regis ab illarum provinciarum Præfectis fusi fugatique sunt, uti efflagitaverat Pius, qui etiam cavet, ne in posterum ad xv millia passuum vel in Avenionensem, vel in Venaisinam ditionem illi possent accedere: atque ne Sectarii dogmata sua profiterentur in his Provinciæ locis, in quibus Legatus et Archiepiscopus Avenionensis suprema judicia exercerent.

102 At enim pace Regem inter et Hugonotos conciliata, Admiralius Gaspar Colignius, de Avenione Venaisinaque ditione occupanda, copiis suis fretus, agitare consilia cœpit: ratus id sibi licere citra ullam de pace conditionem, in quibus nulla fieret mentio Pontificis, vel injuriam vel offensionem: cogitabat enim, cum esset urbs ipsa copiosa ac præmunita, in Provinciæ, Galliæque Narbonensis finibus cis Rhodanum collocata, si ipsorum venisset in potestatem, fore, ut simul non modo validum præsidium opimamque regionem; sed etiam adversus Regem, si minus ille conventis stare voluisset, firmissimum se propugnaculum adepturos: atque ita pro rei gerendæ opportunitate, Aurasicensi ditione in potestatem redacta, ad omnem Rhodani occupandam oram vires extensuros. Quibus de rebus certior

factus

D
PEN
GABUT

Es. umatis
Joana,

Ponte S. Spiritus et
Aramonio

11

Nemausus
liberatur,

pulsis aut
repressis hæreticis;

12

contra novos
horum conatus

GABUT.
Torquatū
Comitem
præficit
militiæ,

nonnullis Gallis, quorum suspecta fides erat, ceteroqui ope subnixis, se publicis ministeriis abdicare coactis; Torquatū Comitem, e prima nobilitate Romanum, virum artis militaris scientissimum, eo cum imperio misit. Is autem Pii Pontificis jussu, Asculanam in exules ac prædones expeditionem, iisdem summa celeritate partim extinctis partim ex Piceno depulsis, summa cum laude confecerat: in ejusque fide atque virtute Pontifex conquiescebat. Ac præter armatas cohortes, quæ Pontificia ibi stipendia continenter merebant, cum eo misit ingentem Italicorum, præsertim Romanorum, tum equitum tum vero peditum numerum, cum mandatis, auxiliares, ac subsidiarios in Gallia milites conscribere; cum ad se ipsos tuendos, tum etiam ad omnem belli tempestatem fortiter ac tuto sustinendam. Quamobrem hostes, quorum jam plurimi eo versus iter intenderant, negotio supersedere sunt coacti. Admirabilius Rhodanum trajicere non ausus, in Arveniam protinus ire contendit.

et de Arau-
sione subi-
genda consul-
tat cum Rege,

B

103 Et quamquam ejusdem expeditionis occasione sublata tolli quoque stipendia debere videbantur; tamen Pius rebus cautius consulendum arbitratus, Torquatū ipsum, iis quas secum duxerat copiis munitum, per duos annos ibi subsistere jussit. Hujus deinde ope subsidii receptum castellum est in Allobrogibus, Auriolum appellatum. Enimvero nisi summa Pontificis hujus et cura et faciendi sumptus munificentia rebus præsto fuisset, omnis ea ditio furentium hostium in potestatem facile pervenisset. Nullum præterea finem faciebat Pius, Gallorum Regi suadendi, ut vel sibi assentiretur Aurasicensem expeditionem aggredi cogitanti; vel in eam iret sententiam, ut mitteret ipse Rex, ditionem illam gubernarent: quam ubi in potestatem adduxisset, eam Apostolicæ Sedi tribueret ad ingentem auri vim, quam antea ipsi Regi Pontificia donaverat beneficentia, compensandam; vel denique aut coemptionis, aut pignoris titulo concederet Pontifici, Avenionsensique Legato subjiceret. Aurasicensem namque ditionem, quod una cum Præfecto suo hæreticæ pravitatis laboraret morbo, et Catholicis infesta esset quotidie magis, rebellesque foveret, ad exitialis contagionis cavenda pericula jure posse ab ipsis Catholicis occupari. Ad eandem porro Avenionensem civitatem varias, easque præclaras, rerum instaurandarum formulas Pius misit identidem, ad illam in Christiana disciplina pie continendam, atque ad sacræ Inquisitionis munus rite præstandum accommodatas. Hæreticorum autem, ac perduellium bona fisco jam addicta religiosis locis attribuit: atque ut idem ceteris regni ipsius in regionibus efficeretur, quantum in se fuit, procuravit.

CAP. VI.

cumque monet
de periculo
væ et regni:

Epist. 23
lib. 1 et 5
lib. 3

104 Vertebat interim annus a Christo nato MDLXVII; cum perduelles hæretici iterum in Gallia tumultuari, et alterum serere civile bellum summa ope nitentes, non sine certa et religionis et patriæ suæ et florentissimi regni perniciæ, de interimendo Carolo Christianissimo Rege Lutetiaque occupanda cogitare cœperunt. Nam in spem quamdam erant ingressi, cum primum eam urbem, quam semper nefariis conatibus suis infestam esse cognoverant, in potestatem redeissent; fore, ut haud magno negotio toto regno potirentur: eaque de re quotidie inter se consilia, ut occulta, ita plena fraudis et impietatis, agitabant. Commorabatur tum forte Rex in oppido Meldensi, decimo a Lutetia lapide, ubi cum Regia domo animi gratia, tantis de rebus minus quam par erat sollicitus, quiescebat. Itaque Pius cum hæc rescivisset. Regem ipsum ejusque matrem, ut in simili periculo faciebat identidem, graviter et commonendos et hortandos putavit; hostibus nequaquam esse fidendum, quin potius a regno suotam

exitialem ac perniciosam pestem propulsandam; atque in primis, ex ipsamet aula consilioque regio, perditos ministros et Hugonotorum Princeps sine cunctatione profligandos. Verum illis dicto serius audientibus, evenit, ut Ludovicus Borbonius Princeps Condensis, una cum adjunctis sibi sociis, de improvviso ingenti equitatu suffultus, Meldas advolare, Regem vel interfecturus, vel certe (ut alii volunt) male accepturus. Rex tamen ope divina opportunoque sex millium Helvetiorum, quos ipse sive hac sive alia de causa per id tempus illud evocaverat, subsidio protectus, una cum matre, fratribus et sorore Lutetiam se recepit incolumem.

D
qui eo decli-
nato

105 Interim Hugonoti, qui partes suas validotum equitum tum peditum præsidio confirmabant in dies, undique omnia occupare molientes, S. Dionisii oppidum, duo fere millia passuum ab eadem urbe distans, in potestatem redegerunt; atque ipsius S. Dionysii ædem prætioso thesauro in ea reposito spoliare aggressi, cum eum tutiorem in locum translatum diripere non possent, confusi remanserunt. Quibus locis subinde commissum certamen est: in quo duobus paulo minus hæreticorum millibus trucidatis, hostium copias Catholicæ dispulerunt ac profligarunt. In iis interempti Comites duo, Saltuanus et Claramontius, Dampetra aliique permulti nobiles milites: ex Catholicis autem quinquaginta sunt desiderati, et præter alios tribus vulneribus confossus cecidit Annas Momorantius, Comestabilis, vir genere et virtute insignis. Ibidem igitur cum per aliquot dies hostes hæssissent, ingens facienda præda damnum intulerunt, multaque devastarunt incendiis. Mox Casimiro, Comitis Palatini filio, validas equitum turmas ex Germania illorum in subsidium ductanti, obviam prodire, ædesque sacras ea profectio dextraxere.

et hæreticis
prælio victis,

E

106 Quibus de rebus Pius edoctus, manu sua scriptas ad eos Reges litteras dedit, quarum hæc sententia fuit. Illos se jam sæpenumero præmonuisse, ejusmodi profligatis hominibus non solum esse consilium veram religionem opprimere, cujus specie regnorum moliuntur excidia: sed Reges ipsos et regno et vita depellere: propterea dissimulandum haud esse diutius, quin etiam tam immane scelus armis vindicandum, seque ob id quantam posset maximam pecuniarum vim, ubi rem illi serio curare voluissent, Italicumque militem sacris conductum stipendiis, donec bellum conficeretur, prompte suppeditaturum. Mox ad Ludovicum Gonzagam, Niverni Ducem, quinque et viginti millia nummum aureorum, in Italicos milites e Subalpina regione collectos inpendenda, misit. Ceterum illi Reges (quibus aureorum multa centena millia, quæ hic singillatim recensere prætermitto, variis temporibus Pius curavit) oblatae pecuniæ conditionem, quam cohortes stipendio affectas libentius acceperunt: idque suadentibus iis, qui neque Regem neque Catholicam regionem salvam esse cupiebant; sed omnia vota sua ad privata commoda et ad insanas cupiditates impotenter explendas, uti civilibus in bellis fieri consuevit, furenter conferebant. Ex quo fiebat, ut his opibus Rex usquequaque victor ille quidem existeret, nullius tamen victoriæ fructum ferret.

cum præ mili-
tum subsidiiis

F

Epist. 14, 15
lib. 3
Epist. 1, 2, 3,
4, 5, 6, 7
lib. 4

107 Itaque licet vinceret, vel iniquis tamen conditionibus pacem dabat perduellibus, uti fecit tertio Idus Martii MDLXVIII, cum stipendia multa Germanico equitatu pependit, ut regni finibus excederet; atque alia multa, non minus religioni quam regno perniciosa, hæreticis concessit, bonis omnibus factum condolentibus, ac judicantibus Regem pluribus victoriis inclitum Pontificisque suffultum auxiliis, facile et honorifice potuisse et bellum prosequi, et

pecuniam
maluisset,

iniquam pa-
cem facit cum
Hugonottis,

rebelles

A rebelles compescere et pestiferam hæresum illarum radicem prorsus convellere, et Catholicæ pietatis cultum in regno lapsum restituere, nulla pacis accepta conditione : quæ quidem pax ipsi Regi parum honorifica, regno majoris incendii fomitem, ut evenit, illatura putabatur. Hoc nuntio Pius accepto, vehementer condoluit, nihilque jam amplius pecuniarum se Gallis collaturum edixit : scilicet ne sacrum exhauriret ærarium, importuno hæreticorum beneficio : ad quos ceteroqui vel convertendos vel evertendos, non modo quidquid sibi esset virium, sed vitam etiam ipsam et sanguinem profundere, se bene paratum esse testabatur. Ementitæ porro pacis hujus fructus Regi Catholicisque acerbissimos fuisse ; nihilque aliud hæreticos, nisi ut se interim ad impios conatus suos explendos commodius accingerent, hac simulatione spectavisse, infelix rerum exitus declaravit. Nam nec ita multo post Condensis Princeps, et Gaspar Colignius Admiralius, et Andelotus ejus frater, alique præterea primarii Hugonotorum duces, confirmatis viribus, animisque ad novam faciendam rebellionem intentis, majores quam unquam antea tumultus conciverunt ; evocatoque ex Germania ingenti armatorum tum equitum tum peditum numero, Vuolfango Bipontino Regulo et Casimiro, una cum aliis Germanis viris principibus, Anglorum Regina copiarum et pecuniæ subsidia tribuente, regno toto cuncta subverterunt. Ac veluti rabidæ tygres, in Deum et Regem furibundi, debacchantes excurrabant, sacra omnia profanantes funditusque evertentes.

108 Ac mihi quidem cogitanti horret animus, ea cum inaudita tum nefaria scelera commemorare, quæ hac eruptione ceterisque tumultibus illius temporis, per summam Christianæ religionis atque adeo divini nominis injuriam, hæreticorum impia crudelitas et crudelis impietas in Gallia perpetravit. Quæ omnia quoniam explicare longum esset, idque nec instituti nostri nec facultatis, ex his nonnulla summam attingam, quibus planius perspicere queat, et quam justo necessarioque studio vindicandæ religionis Galliæque tuendæ Pius adductus, tam scelestos homines vel potius immanes Sathanæ ministros bello compescendos atque delendos existimaverit ; et quod genus pietatis profiteantur ii, qui ab Ecclesia Catholica Romana deficientes, in perniciosam nescio quorum pestilentissimorum hominum, Lutheri, Calvinii, Bezæ, eorumque similium disciplinam se tradiderant ; ac proinde, ut cladibus suis documentum posteris Gallia præbeat, quam noxium et efficax rerum publicarum venenum sit sprete vel neglecta religio, præsertim cum civili dissensione conjuncta.

CAPUT V.

Horrenda hæreticorum scelera in Galliis commissa : ad eos comprimendos auxilia a Pio præstita.

A b iis igitur, perinde ac si non hominibus tantum, sed Deo quoque summo Coelitibusque universis bellum indixissent, in primis templa multis locis vel incensa vel diruta : et quidem numero pene incredibili, utpote ad decem millia et amplius. Quæ reliqua fuere, quæ ad usum equestrum accommodata, in speluncas latronum conversa. Altaria destructa : Sanctorum imagines et statuæ vel igni traditæ, vel in eas quasi vivas sæviendo, præcis caputibus comminutæ, aliisque indignissimis affectæ contumeliis. Sacræ reliquiæ aut per injuriam dissipatæ, aut combustæ cineresque dispersi, aut in profluentem dejectæ : Sic sanctorum Episcoporum Martini apud Turones, Hilarii apud Pictavos ; Irenæi, Justi, Bonaventuræ apud

Lugdunenses ; sic aliorum alibi, quæ suis quæque locis magna veneratione colebantur, sacra corpora sunt amissa. Cœnobita supra sexcenta direpta, solo æquata, quamplurima incendiis absumpta. Vasa aurea atque argentea, quibus majorum pietas ornaverat templa, partim per sacrilegium erepta et in pecunias versa ; partim a Præfectis provinciarum in usum belli commutata. Sed, quod maxime horrendum est dicere, sacrosancta Eucharistia, qua nihil in terris est sanctius, nihil divinius, porcis objecta (quod scelus humanæ mentes cogitare, nedum piorum aures audire maxime exhorrescunt) pedibus protrita, oleo sacro cocta, atque aillis foedissimis injuriis accepta : cum eam vocitarent, ridiculo apud Gallos nomine, Joannem Blancum, stultum appellantes, Christum, quod sub figura panis corpus suum occultavisset. Sacri calices, aut confracti, aut in abjectissimos quosque usus conversi. Pretiosa vestis, aulæa omnis generis, et gemmata sacrorum ornamenta, omnis denique sacra suppellex, direpta. Ex vasis æneis et campanis tormenta bellica conflata.

110 Bibliothecæ, quæ in Gallia erant instructissimæ et antiquissimæ, passim incendio conflagrant : utpote quod sentiant hæretici ægreque ferant, sese veterum sanctorum Patrum optimorumque librorum auctoritate in primis oppugnari, ac velint nolint coargui. Multæ urbes ferro ignique vastatæ : multæ plurima auri pondo seditiosis, extremam instantibus, tradere coactæ : aliæ diuturno militum præsidio vexatæ, mœnibus spoliatæ, pecunia multatæ, vectigalibus oppressæ : cives in exilium acti, aut in oculis uxorum ac liberorum trucidati. Agri hostiliter vastati, coloni per ludibrium interempti. Capti multi ex altissimis ac præruptis locis dati præcipites, nonnulli vivi aggesta humo sepulti, alii aliis cruciatuum generibus usque ad necem excruciatii. Mulieribus gravidis uterus ferro cæsus : infantes ad saxa collisi, ante mortem accepere, quam vitam. Pueri mediis ferro secti, alii vivi flammis exusti. Ac ne in vivos tantum crudeles et impii esse viderentur, in mortuos quoque sævierunt : piorum namque sepulcra demoliti, cadaveribus effossis, ea quasi viverent, mutilarunt, lacerarunt, canibus projecerunt, igni cremaverunt. Ita Ludovici XI, ita Francisci II, Gallorum Regum, sic aliorum Principum et Optimatum, olim pietate præstantium, corpora tractare.

111 At Episcopis ac Sacerdotibus, tamquam intimis ministris Christi, forte pepercere ? Imo quo majus illorum in eos odium exarserat, eo innumeralibus fere locis ac modis hos gravius affligere. Constat supra quinquies mille Sacerdotes omnis generis, utroque tumultu, et lentis et crudelibus suppliciis esse peremptos : eorum aliis viscera fuste intorto sensim extracta ; alii vulnerati cum Episcopis in puteos vivi dejecti periere ; aliis detracta pellis, qui octavo aut nono demum die quasi ad insaniam redacti, spiritum exhalabant. Multis caput abscissum, alii militari supplicio minorum tormentorum ictibus expositi, aut ænearum machinarum ori illigati, emisso igne in frusta distracti : complures unco summo gutturi affixo, dolore et inedia confecti ; non pauci in templorum crucibus suspensi ; plurimi etiam, sulphureo pulvere instructi lardoque peruncti, misso igne deflagrarunt : alii candentibus verubus vivi per posteriores partes infixi : alii clavis ferreis in abrasam sacri capitis coronam adactis extincti ; nonnulli exenterati, quorum viscera frumento respersa in porcorum alimentum cesserunt. Aliis fune stricto pudendas partes alligarunt, quos longo spatium incitatis equis raptatos ad focum suspenderunt, ut subjecto fumo extinguerentur ; denique instar suis

per eam occasionem novos tumultus parantibus

ad religionis et regni perniciem.

D
PER AS
GABCT.

Epist. 1 l. 3

E

sævitum in
vivos mortuosque,

F
præsertim in
Sacerdotes.

CAP. VII

Sacra omnia
eversa dissipata, profanata,

Iam recta in partes dilaniarunt. Alios, divina
 complures mysteria captos, sacris uterant vestibus
 inductos, imposita capiti galea et hasta in humeros
 injecta per plateas ductos ludibrii causa, totum
 diem jejunos inter nebulones milites perstare com-
 pulerunt : complures aliis atque aliis exquisitis et
 acerbissimis cruciatibus afflicti, cæsi, necati sunt.
 Multi diu superfuere, ac fortasse adhuc hodie quoque
 supersunt, mutili, excisis naribus, auribus dese-
 ctis, scissis pedibus aut adustis, unguibus extractis,
 cæcati, vulnerati, sensibus spoliati : qui horum fla-
 gitiorum, et plusquam barbaræ crudelitatis vestigia
 præ se ferunt. Sacræ Virgines nobilesque puellæ
 innumerabiles constupratæ, matronæ violatæ : nulli
 denique vel libidinis, vel crudelitatis, vel impietatis
 generi temperatum est. Quæ quidem omnia adeo
 sunt vera, ut hæretici etiam multo plura et his
 acerbiora se fecisse gloriantur. Hæc scilicet sunt
 præclara hæreticorum nostri temporis et egregia fac-
 cinora.

112 Cum igitur, ut ad institutum narrationem redeamus, hæc ab hæreticis perduellibus summo Catholicorum terrore committerentur; boni omnes una cum ipso Rege erant animis vehementer consternati. Agebat dolorem, adolescentulum esse Regnum tantisque rebus aut gerendis aut sustinendis imparem, fratribus natu minoribus, sub tutela degentem Reginæ matris. At is ejusmodi rerum tempestatibus propemodum oppressus, in magna, ut incertorum, sic infidorum consiliorum varietate constitutus, cum sese Lutetiam recepisset; ibi omnes omnium ordinum animos et immutatos et inter se dissidentes invenit. Quamobrem Pius, tam aperto et gravi permotus periculo, cognita, qua Regia domus premebatur, summa animi, virtutis, ac subsidii necessitate; tamquam benignissimus parens, ut opem illi ferret, nullis aut laboribus aut impensis parcendum existimavit. Legatosque misit cum litteris ad Regem, et ad alios ejus regni Catholicos Principes, quos omnes et convocare, et cohortari, et impellere non desistebat, ut nulla interposita mora, priusquam perditorum hominum augetetur audacia, fortiter arma capienda decernerent: seque omnes ad honorem divinum, ad Regem suum, ad vitam, ad domos, laresque proprios tuendos ac protegendos accingerent: quibus ipse in eam rem, et grandem pecuniam, et magnum equestrium pedestriumque militum numerum auxilio misit.

113 Atque his quidem patriis et Christianis monitis, expeditisque subsidiis a magnanimo Pontifice profectis, et Rex et Regina, et ceteri proinde Principes optimatesque Catholici egregie sublevati et erecti, in communi periculo justoque bello celeriter arma sumenda constituerunt. Inde magna ac celebris, ad implorandam opem divinam, ab Regio sacello ad ædem usque Cathedralē habita supplicatio est. Mox Lutetia milites omnes egressi, Henrico Regis fratre, Andegavense Duce, summo copiarum Praefecto declarato: cum intelligerent Condensem hostem Burgundianum versus iter intendere, ut copias suas cum iis quæ ex Germania sibi suppetias veniebant conjungeret, omni ope aditum intercludere, et antequam viribus augetur cum illo congredi nitebantur. Itaque ad Clarentiam amnem, in Idus Martii anno MDLXIX, Jarnacium inter et Castrum novum commisso prælio, in quo per horas quatuor acriter pugnatum est, hæreticorum exercitus cæsus fugatusque est; pluribus eorum ducibus, primariisque ad quadringentos militibus occisis. Gaspar Colignius Admiralius, ejusque frater Andelotus, vulnerati fugam arripuerunt: Condensis vero Princeps, quo utebatur equo suffosso, cecidit; galeaque detracta a Guisianis equitibus agnitus, cum pro redimenda

vita aureorum nummum centum millia parcen- D
tibus offerret, ærea glande in fronte percussus in-
terit.

114 Hac audita victoria Pius, Deo rerum bene gestarum auctori, quem ipse ob id assidue precabatur, ex intimis sensibus gratias publicas supplicationes, quibus ipse et Clerus populusque Romanus frequens interfuit, statim decrevit, aliaque pia publicæ lætitiæ signa edi curavit. Hac enim insigni clade Catholicæ religionis hostibus illata, spes quædam piorum animis erat injecta, fore ut fractæ hæreticorum vires ab impiis conatibus abstinerent, regnumque a bellorum tumultu conquiesceret. Subinde vero equestris militiæ signa duodecim, de hæreticis bello victis recepta, Rex Carolus ad Pium transmissit; solemnibus verbis apud eum in publico Patrum consessu per Oratorem suum testatus, hanc se Deo victoriam, Pii precibus intercedentibus, acceptam referre ac profueri; ob idque vexilla ipsa, veluti grati piique animi sui pignora, in Basilica S. Petri, primi Christi Vicarii, cujus ipse Pius locum teneret, suspendenda misisse: divino fretus auxilio fore, ut ipsius Pontificis precationibus adjutus, alia longe majora de hostibus spolia signaque pietatis ergo ad eum deferenda curaret. Quibus verbis Pius respondit, se optimam pii Regis mentem summopere commendare: seque ad eum ejusque regnum, quibuscumque posset precibus et armis juvandum, semper fore paratissimum, signaque ipsa se libenter accipere: quæ mox magnis accepta ceremoniis, et in B. Petri ædem decore illata, adhibitis de more precibus, ibi supra novi templi portam, unde ea per annos duos et triginta pependerunt, ad futuram rei memoriam collocavit.

415 Interim vero, præter pecuniaria subsidia, quibus Pius ad expugnandos Hugonotos Galliarum Regem donavit, e Belgica quoque regione ab Rege Catholico opem ei ferendam curavit, inde mille et quingentis equitibus et quatuordecim cohortibus evocatis, Mansfeldio Comite copiarum ductore : procuravitque uti, ne Catholici nominis hostes e Germania in Galliam trajicerent, Cæsar operam daret. Deinde ad Regem Catholicum perscripsit de fœdere inter se, et illum, et Cæsarem, et Gallum ad tollendas hæreses ineundo : ac de conjugiiis, quæ subinde inter Imperatoris filias Annam et Philippum Hispaniarum, Elisabethamque et Carolum Galliarum Reges conjuncta sunt. Inter hæc Petrum Donatum Cæsium, Narniensem Episcopum, virum cum in Ecclesiasticis conficiendis negotiis rerum usu, tum vero summa virtute præstantem, qui postea in sacrum Romanæ Ecclesiæ Senatui a Pio lectus fuit, ad omnes Italicos Principes et ad Republicas Internuntium legavit : qui quam ipse de Gallorum Regis periculo gravem sane molestiam sentiret ; cædes bonorum, sacrarum ædium, et altarium eversiones, sacrosancta conculcata Sacramenta, nefaria sacrilegia, pereuntium animarum exitia, eorum ob oculos poneret ; eosque doceret, Galliam, quæ media fere inter Hispaniam, et Britanniam, et Belgium, et Germaniam, et Italiam interjacet, concidere haudquaquam posse, quin ruina sua conjunctas partes secum pertraheret.

116 Eandem vero Galliam, quæ olim Regi suo erat addictissima, vel potius plerosque Gallos perduelles hæreticos, certo reliquis gentibus exemplo esse, in Principes suos per causam religionis ac conscientię conjurandi : illud scilicet prætendentibus, velle se Deo magis quam hominibus obedire, ob idque sese a Dominorum suorum imperio subtrahere : ac propterea eandem provinciam ad populares exciendos tumultus propensam esse vel maxime. Calvinianam porro impietatem, quam Hugonoti profitentur.

*publicas Deo
gratias agit
Pius,*

*et 12 vexilla
submissa
in Vaticano
suspendit.*

*Suppetias im-
petrat a Rege
Catholico.*

Epist. 22.1 1

*Principes
Italiæ monet
de actis in
Gallia.*

et periculo simili ipsis imminente,

A tentur, ad rerum immutationem accommodatam esse; quod ceteris hæreticorum sectis plurimum indulgeret, ac popularibus vitiis inserviret: neque Mahometana minus esse voluptariam. Quocirca, nisi mature illi resisteretur, ad rerum omnium statum convellendum latissimum inde aditum patefactum iri. Ad hæc Hugonotos in complura loca, atque adeo in Italiam misisse, qui factionis suæ fautores confirmarent; et commonerent, arma sibi haud esse ponenda prius, quam Ecclesiasticarum atque civilium rerum administrationem immutassent. Germanicos vero motus, quoniam ipsa regio est in plures, et Ecclesiasticas et civiles, divisa ditiones, locorum intervallo disjunctas, altera alterius metu suis se finibus continente, utpote quæ mutuas sæpe sibi clades intulerint, haud ita magnos facere progressus potuisse. Id autem in Gallia non evenire, quæ amplum minimeque divisum regnum habens, unius gubernaretur arbitrio: ubi hæreticis obtinentibus, horribilem bonis imminentem pertimescendam esse tempestatem.

nisi illud pra vertere eurent:

B 117 Porro Italicis Principibus diligenter illud considerandum, longe præstare proximum incendium restinguere, quam spectando sinere ut ardentibus flammis domus deflagrarent suæ: posseque Principes, dum tumultus abessent, subjectis sibi populis ad victoriam uti. Quod si hæc hominum monstra in Italiam penetrassent, fore, ut quam acerbam ex hæresibus cladem et exitium regna capere soleant, permulti experirentur. Quæ quidem pestis jam Italiam nimis aggressa, si paulo altius radices ageret, haud difficile intelligi posse, quæ facies Italicis mentibus inde subjicerentur: iis præsertim temporibus, quibus sorte sua populi minus contenti, ægre dominis suis obedirent. Quæ oblata occasione, sibi quoque faciendum esse Pius existimavit, ut admoneret principes viros, cavendum esse diligenter, ne ditiones ipsorum hac contaminarentur labe: quin efficiendum, ut jam contaminatæ omnino expurgarentur. Narrabatque præsentia mala duobus ex erroribus orta fuisse: quorum alter erat, Principum fiducia, perfidos ipsi Deo, fideles hominibus fore confidentium; alter vero, non animadvertisse Principes ipsos, se iisdem poenis obnoxios fieri apud Deum, ejus causam tutari negligentes, quibus poenis iidem perfidos sibi subjectos afficiebant, quando dominorum in necessitatibus et vita et officio eis minus præsto fuissent.

deinde pecuniam multam in subsidium corrogat.

C 118 His igitur atque aliis ejusmodi rationibus, pro personarum conditione omnes adhortabatur, ad magnum pecuniarum numerum Lugduni in commune conferendum, in Regiæ illius subsidium majestatis. Enimvero pro immensa clementia sua voluit Deus Ecclesiæ suæ sanctæ per ea calamitosa tempora favere, ei præfecto Pastore, tam egregie vigilantibus adversus hæreses: quibus nisi ille se fortiter opposuisset, uti per omnem vitam suam perpetuo fecit, Italia in primis exitiali illo miserandum in modum fortasse conflagraret incendio. Ceterum Pius jam alios viros per omnem ditionem Ecclesiasticam dimiserat ad cogendam pecuniam, nova imponenda esse vectigalia haudquaquam arbitratus: suadens populis, ut pro suis quisque facultatibus ejusmodi publicæ necessitati sponte subvenirent. Hoc autem collectionis genus caritativum subsidium vulgo fuit appellatum: quæ quidem pecuniæ nummum aureorum centena millia fuere: aliaque præterea centena millia a Sacerdotibus exegit. Triginta vero millia sacri cœnobarum Ordines duodecim, quibus amplior suppetit census, ultro contulerunt. Sed ante omnes populus Romanus, simul ac Pii desiderium cognovit, pro singulari sua in eum et sanctam Sedem Apostolicam fide ac pietate, aureorum centum millia ei sponte obtulit. Quod exemplum a Pio mox

Maji T. I.

reliquis ditionis Pontificiæ civitatibus per Italiam D benigne propositum, eas ad idem præstandum induxit. PER ANF. GABUT.

CAPUT VI.

Auxilia Italica submissa. Victoria de Hugonotis obtenta.

Sed quoniam ad persolvenda militi stipendia, copiasque in aciem educendas, Pontificiis auxiliis haud sufficientibus, Ecclesiasticos fructus divendi in ipso regno oportere, Rex et Regina mater supplices postulaverant; Pius Regiis precibus acquiescens (licet ægre, ac multis Cardinalibus reclamantibus, quod antea sacra per hunc modum collata pecunia restituendæ Catholicæ religioni parum profuisset, sed potius, quod magis dolendum, hæreticis commodo fuisset) per diploma illis indulxit, ut ex Gallicarum Ecclesiarum vectigalibus centum millia nummum aureorum possent alienare, ea tamen lege, ut pecunia ipsa Pontificii Quæstoris mandato colligeretur, ab ejusmodi exactione ordinariis regiis Quæstoribus submotis. Hoc itaque ab Internuntio et a Quæstore Pontificio procuratum est. Atque ut, quoad ejus fieri posset, hujusmodi vectigalium sive obligatio sive alienatio caveretur, nonnullis ecclesiis, ac sacerdotiis (parochiis tamen exceptis) tributum est imperatum, jussumque certas in tabulis condiciones adhiberi, de rebus divenditis intra decennium redimendis, quibus conditionibus Rex ille Reginaque parens teneri se voluerunt. Ex variis igitur Galliarum partibus collectæ pecuniæ summa fuit ad quingenta septuagintaque millia nummum aureorum.

120 Summo præterea studio contendit, ut Rex, qui jam adultus venerat in tutelam suam, evulgaret edictum, quo aliud olim Aureliis, anno MDLXII, ab se per nimiam in hæreticos indulgentiam editum, uti fecit, antiquaret; hæreticisque ministris, ut ejus regno quamprimum excederent, imperaret: aperte professus, nolle se uti opera eorum, qui Catholici non essent. Curavit præterea Pius, ut jussu regio hæreticorum facultates, fisco jam addictæ, diligenter exigerentur; honoresque et dignitates, illis depulsis vacantes, rei publicæ ministeria Catholicis viris mandarentur. Cum vero Metis esset Rex, Fabio Mirto Episcopo Calatino, mox Archiepiscopo Nazarethi, tunc Internuntio Apostolico suadente, templum ab Hugonotis exstructum, in quo ipsi congregari consueverant, funditus everti jussit. Qua in urbe accepto nuntio de clade cædeque, Condensi Principi ejusque copiis ad Jarnacium illata, præsidia submisit ad ea recuperanda oppida, quæ ab hostibus occupabantur. Ii mox Admiralio duce receptis armis, Regiæ Navarræ ope subnixi, ad cohortes suas cum exercitu Bipontini Ducis, qui Ligerim amnem jam transmiserat, conjungendas ire perrexerunt.

121 At Pius, promissa subsidia identidem subministrare non desinens, quatuor millia quingentosque pedites Italos, equitesque mille, delectu habito, stipendiis assecit, eoque destinavit. Ei præterea Cosmus Florentiæ Dux mille pedites equitesque ducentos soluto stipendio misit auxilio. Quarum quidem copiarum omnium, atque adeo Pontificii totius exercitus imperator, ab ipso Pontifice declaratus est Sfortia, Comes Sanctæ Floræ, vir non minore generis splendore quam bellicæ virtutis prudentisque consilii laude præstantissimus: Florentinis autem copiis et omni equitatu Marius, peditibus vero Paulus ejusdem Comitatus fratres, spectata fortitudine duces, præfecti sunt. His accessere et alii complures equites Itali, nobilitate generis et militari virtute insignes, qui nullis stipendiis neque prædæ spe allecti, sed religionis vindicandæ studio, ut Pio deser-

In Gallia colligi ab ecclesiis pecuniam permittens,

impetrat edicta contra hæreticos,

submittit militem.

Epist. 24, 25, 26 lib. 3 Epist. 46 lib. 3

Galliaque prodesse, huic bello strenuam opem præstaverunt.

122 Ducibus vero Pius ad Christianam disciplinam instituendorum militum rationem ac formulam præscripsit. Ac prima quidem arma fuere, pietas atque religio in Deum Optimum Maximum, quo sine boni fieri nihil potest : deinde vero in præfectos cuiusque suos obedientia, firmaque inter se concordia : singulos suis contentos esse stipendiis, nefaria maledicta in Deum execrari, corruptum ludendi morem, aliaque vitia defugere : ut vel hac ratione per exempla cognoscere illi populi, ad se missos esse sanctæ Ecclesiæ milites, vere Catholicos, qui eos ab hæreticorum ferocia atque impietate vindicarent ; non autem dissolutos homines, qui incolarum bona prædarentur, aut domos expilarent. Hunc vero selectorum militum numerum cogi facile fuit, pro summa Pontificis in dando stipendio liberalitate, ac magnificentia in copiarum ducibus remunerandis ; atque pro diligenti cura quam, ut cibaria et commentus abunde commodeque suppetere, geri volebat ; et item eis, qui vel ex morbo vel ex vulnere decumberent, sedula adhibenda curatione : quos etiam eo, unde profecti erant, quoad ejus fieri posset, incolumes reducidos, sumptibus suis curaturum esse pro sua caritate pollicebatur ipse, in seque recipiebat. His adiciebat alias præterea multas easque haud contemnendas commodorum pollicitationes. Cujus quidem rei multis ab hinc seculis haud facile par exemplum fortasse reperitur. Emisit inde Sacerdotes, qui eos ad sacrosanctæ Confessionis et Eucharistiæ frequentem usum cohortarentur, æternæque morientium salutis consulere. Omni genere commercii, privatique sermonis, ac disputationis cum hæreticis habendæ illis interdixit : ne item nostri eos exciperent, ne vetitis aut libris aut scriptis, quæ depravatæ detestabilisque doctrinæ suspecta esse possent, uterentur. Quod si ipse summus copiarum Dux, vel de pace vel de rerum compositione quidquam Catholicæ religioni damnosum præsentiret : imperavit e vestigio aut converso itinere in Italiam remearet, aut ad Catholicum exercitum in Belgio cum hæreticis bellantem sese conferret et adjungeret.

123 Regiam autem existimationem, ac decus non mediocriter auxit, quæ toto regno percrebuerat fama de Pontificio Italicarum gentium auxilio, uti viribus pervalido ita Christianis moribus egregie instructo. Quæ quidem copiarum decora specie atque ordine in aciem prodire, summa cum omnium admiratione, Regina Catholicisque omnibus eximii laudibus Pontificem extollentibus. Ex hoc autem Italico milite equites levis armaturæ ducenti et quinquaginta, ac totidem equites minoribus armati tormentis, Paulo Sfortia Angeloque Cæsio ducibus Pictavium ingressi, furorem impetumque hostium repressere. Quo quidem insigni oppido aliquando tandem obsidione liberato, nostri conjunctis viribus ad Principem Andegavensem profecti, partis cohortes copulavere, pugnam commissuri. Quo in negotio Comitum Sanctæ-Floræ consilio idem Princeps utebatur ad omnia, ut Regina mater illi præscripserat.

124 Sed priusquam certamen inirent, Duces sua quisque lingua milites ad aggrediendum fortiter hostem accendebant. A nefariis ejus sacrilegiis, caedibus, crudelitateque regii orsi sunt : adjecerunt scelere occupatas urbes atque oppida ; nefandis rapinis direpta, et incensa templa ; divina omnia atque humana prostrata jura. Tantorum igitur scelerum vindictam exigere : gloriam Dei, sacrorum religionem, Gallici regni et Italiæ libertatem in dextris suis portare se cogitarent. Vincentibus omnia

tuta, metu cedentibus omnia infausta fore. Ilæc et alia Duces communiter. Separatim vero Sfortia, advocata Italicorum concione, sic eos hortabatur. Si qui sitis, a quo missi, quamobrem huc concesseritis, quibuscum res vobis sit, quæque præmia vos maneant, memineritis ; vicinus, commilitones. Vos Italo sanguine procreati estis : quod nomen non solum factis fortibus et militari gloria ceteris gentibus semper antecessit, sed totum fere terrarum orbem virtute domuit, victoriisque Romanum Imperium longe lateque propagavit. Nisi passuri estis, ut a natura inditum genti bonum per vos turpiter degenerasse videatur, vobis æmulanda majorum gloria est, fama apud Gallos par illi priscae obtinenda, idemque specimen animorum ostendendum. Illud deinde animis vestris proponere debetis, vos non, ut olim Romani milites, a Julio Cæsare vel a quovis alio Etnico Rege, sed a summo Regum Rege Christo Deo Optimo Maximo, per ejus in terris Vicarium sanctissimum, qui divino regitur consilio, in Galliam missos esse ; non ut pro regni libertate tantum dimicaretis, sed ut Gallis a falsis opinionibus atque ab hæresibus defensis, et vobis delictorum expiationem divinamque gratiam promereretis, et illis in salutis viam reductis, omnis Gallia in posterum antiquo instituto secundum Deum Apostolicam Sedem, qua par est, obedientia et cultu veneraretur.

125 Jam vero quibuscum certamen vobis sit futurum, considerate. Non enim virtute ulla, aut rei militaris scientia, et usu muniti sunt hostes ac firmi : sed agunt eos præcipientes detestabilia scelera, quibus et se a Deo alienarunt, et a legitimo Rege defecerunt, cognatorumque sanguine imbutis animis et armis, sese communi humani generis hosti conjunxerunt : conscelerata sacrilegia, execrabiles Sacerdotum caedes, nefaria præda, qua se ac domos contaminarunt suas, illata sacris Virginibus stupra, eos ad exitum ac supplicia, quæ impiis constituta sunt, rapiunt. Gens ferocior ad rebellandum quam ad bellandum, irato magis Deo quam Rege dimicatura est. Illud testimonio fuerit, quod quoties signa contulerint, toties cæsi sunt ac superati. Præmia vobis ea proposita sunt, quibus ampliora ne homines quidem a Deo optare possunt. Nulla habet annalium memoria, ullum unquam Principem, quam Pium V in bene meritis fuisse gratiorem. Is enim est, ut non solum quid merueritis, sed etiam quid desideretis, quidque vos deceat, sit consideraturus, dignioraque expectatione vestra præmia collaturus. Quare præterquam quod conservati regni Gallici immortalem vobis gloriam, redditumque in patriam clarum et memorabilem parabit, spolia quoque manantia hæreticorum cruore Romam ad triumphum deferetis : atque, quod caput est, ad æternas in coelis sedes aditum vobis aperietis. Pro Dei causa pugnantis, ut divinum non deerit auxilium, ita Deo digna, hoc est immensa et immortalia, seu vivere seu mori in prælio contigerit, parata sunt præmia. In hanc tam optimam mercedem intuentes, agite cum Deo, arma expeditæ, atque hostilem aciem invadite ; barbaræque arrogantiae, qua et Romam et Italiam direpturos minati sunt, penas expetite.

126 His autem verbis ad pugnam fortissime committendam vehementius inflammatis sunt militum animi, statimque Pontificis cum Regis copiis adjunctis, cum Andegavensis Dux acie instructa adversus hostes iter intendisset, in Pictonibus ad locum Mongunturcium appellatum, collatis signis, fracti cæsique hostes ingentem a Catholicis cladem acceperunt, contrucidatis in eo prælio duodecim et amplius hæreticorum peditum millibus, milleque et quingentis equitibus : ex nostris vero fere quingenti desiderati sunt. Ex quo quidem felici certamine magna

ad rem fortiter gerendam pro religione,

adversus Deo et Regi rebelles,

F cum spe temporalis atque æterni præmii,

hostem insigni prælio fundunt,

GABUT.

terres præscribit Ducibus.

prospicit militum corporibus animisque.

Ab his soluta Pictorensis obsidio,

Epist. 91

qui deinde ducum suorum monitis animali,

A gna Italico nomini facta gloriæ accessio est : si quidem pedites Itali, in primo agmine dispositi, fortiter impressione facta, tanto impetu in Teutonicorum aciem irrupere, ut eos, quamvis numero superiores, brevi tempore fregerint ac trucidarint. Equites vero cum ipso Comite Sanctæ-Floræ, qui erant in dextro cornu, Regiis alis militumque magistris adjuti, affulgentem victoriæ spem amplexi, incitatis animis hostiles conatus irritos efficiebant. Parta victoria est v Non. Octobr. anno MDLXIX, Catholicis omnibus pie lætantibus. At Pius de re bene gesta certior factus, quantas maximas potuit divinæ majestati gratias egit : atque ut idem ab omnibus efficeretur, publicas ac solemnes per triduum ad tres Urbis Ecclesias supplicationes indixit : quibus ipse pedes et Clerus populusque Romanus interfuit, ac piis gaudiis voluit Urbem totam compleri. Mox Urbanis Magistratibus ob significationem grati animi, quo populus Romanus Galliarum salutem, Catholicorumque bonum gratulabatur, in ludos et munera magnos sumptus facere cogitantibus, id Pius fieri non probans, ejusmodi pecuniam pauperibus erogandam censuit.

127 Ex eo prælio Catholici captivum duxerunt insignem, Uticensem Principem Hugonotum, hostilis peditatus Præfectum : qui cum pro sui redemptione decies mille nummos aureos offerret, id Pius ubi cognovit, de Comite Sanctæ-Floræ conquestus est, quod jussa non fecisset ejus, dudum imperantis, necandos protinus esse hæreticos omnes quoscumque ille capere potuisset. At vero quando interposita jam in id Gallorum Regis auctoritate res haud erat integra, ut captivus dimitteretur, neque redemptionis causa quidquam acciperetur, imperavit. Ut vel inde posset intelligi, unam gloriæ Dei cum religionis, animarumque salute conjunctam, præterea nihil, Pium illo bello spectavisse : hoc enim consilio sanctoque proposito bella gerentibus divinum auxilium adesse solet. Id quod cum alias sæpe, tum in hac ipsa pugna contigisse memoratur : etenim narraverunt proinde multi Cardinali Alexandrino, in primis dux quidam militaris clari nominis, dum vexilla Pontificia explicarentur, vidisse se hominum speciem in sublimi aere, lucidissimis armis refulgentium, contra hæreticorum acies, in quibus erat ipse, districtis gladiis sanguinolentis ; ac propterea sese ad Catholicam fidem convertisse, Deoque voto concepto se adstrinxisse, si periculum illud evaderet, Pii se signa perpetuo sectaturum.

C 128 Ejusdem porro victoriæ tantum Pio tribuendum esse plerique existimarunt, ut omnes totam ei secundum Deum acceptam referrent : cum præsertim Pontificiæ copiæ auxiliarii que milites obsidionis vim Pictavii fortiter sustinuissent, gravique prælio hostes debellassent ; ex iis quingentis, paulo ante quam cuncti funderentur, occisis : cum etiam in ipso conflictu, in eos eruptione facta, iidem primi conflixissent, ab hostiumque insectatione postremi destitissent : a quibus abstulere signa septem et viginti, quæ Romam a Comite Sanctæ-Floræ missa, et a Paulo ejus fratre, qui in eo bello strenue sese gesserat, in frequenti Romanorum Procerum comitatu oblata Pontifici ; is alacriter suscepta in Lateranensi templo, ubi nunc etiam pendent, magna cerimonia suspendi jussit : hisce verbis, quæ statim ipse dictavit, ad gloriæ Dei perpetuamque rei memoriam, incis in marmore. Pius V. Pont. Max. Signa de Caroli IX Christianissimi Galliæ Regis perduellibus, iisdemque Ecclesiæ hostibus, a Sfortia Comite Sanctæ-Floræ, Pontificii auxiliarii exercitus Duce, capta relataque, in principe Ecclesiarum Basilica suspendit, et Omnipotenti Deo tantæ victoriæ auctori dicavit, anno MDLXX.

CAPUT VII.

Contra hæreses in Belgio monita et auxilia data.

Dum hæc geruntur in Gallia ; ad evellendas hæreses motusque sedandos in Belgio, Pius animum adjecit. Belgæ namque, pestilentium et ipsi hæreticorum fraude decepti, cum jam inde a Caroli V Cæsaris tempore insana quædam agitare consilia, ac deinceps Gallorum exemplo permoti tragice tumultuari sæpe cœpissent ; res eo spectare videbatur, ut antiquo sacrorum ritu prorsus abjecto, Philippi Regis Catholici legitime illis imperantis jugum excuterent. Hujus autem vel excitandæ vel augendæ seditionis occasionem inde acceptam esse ferunt. Mandaverat olim idem Rex Margaritæ Austriacæ sorori suæ, Parmæ Placentiæque Principi, Belgium pro eo tum gubernanti, ut, ad conservandam ac propagandam ibi Catholicam fidem, edicta omnia Caroli V parentis sui adversus hæres olim edita, itemque Tridentini Concilii decreta, quæ præsertim ad ordinandam Sacerdotum disciplinam pertinerent, atque alia quædam pia ac rationi consentanea instituta, promulgari servarique curaret. Et quamquam vellet Rex, ut qualis antea sub Carolo V iis in regionibus sacra in hæreticos fuerat Inquisitio, talis deinceps usu retineretur ; tamen jussis regiis a Gubernatrice promulgatis, in vulgus continuo sparsi rumores sunt, ac deinde nonnullis Belgii magistratibus virisque Principibus persuasum, iis edictis Hispanicam in reos violatæ religionis inquirendi consuetudinem, quæ pro superiorum temporum licentia genti severior esse videretur, in Belgas introduci : idque antiquis eorum institutis et legibus, atque adeo et privatæ et publicæ repugnare libertati.

130 Inde porro nobiles aliquot inter viros ictum est fœdus : in quod initio Catholici quidam, quod ad Hispanicam Inquisitionem arcendam attinet, feruntur consensisse : qui tamen postea ab illis sese disjungere. Sed hæretici, turbulentum hominum genus salutariumque legum impatiens, conjunctis animis in Ecclesiam Dei in suumque Regem nefarie conspirantes, sacra profanaque omnia vastare, diripere, violare, convellere instituerunt ; ac deinceps eadem fere impietatis et crudelitatis plena flagitia, quæ ab Hugonotis sociis eorum in Galliis commissa memoravimus, crebris eruptionibus in Belgio per multos annos patrare vix tandem bellis attriti destiterunt. Hæc igitur mala Pius non sine magno dolore cum partim jam præterita deploraret, partim præsentia lugeret, partim vero futura prospiceret ; iis, quoad ejus fieri posset, omni studio occurrendum existimavit. Præsens atque optimum tantis tollendis seditionibus, rebusque omnibus in pristinum statum restituendis remedium esse videbatur, si Rex ipse in Belgium proficisceretur, rebellesque vel comperceret præsens vel profligaret, et Catholicam religionem tueretur : quod ne præstare cunctaretur, et litteris et nuntiis eum Pius graviter hortabatur.

131 At vero, quoniam post Caroli Cæsaris obitum, veterem Belgicæ administrationis morem gubernandique rationem Rex immutaverat ; fuere qui ei consulerent, operæ pretium fore, si eas ipse gentes tantum ad politicam præstandam obedientiam adduceret, causamque religionis in aliud tempus connivendo protraheret, ipsis interim populis super ea re quancumque vellent facta potestate. Qua recognita Pius, ad Regem manu sua scripsit, ejusmodique sententiam vehementer improbavit ; ostendens quia Cæsari Carolo V suasum olim fuerat, ut politica solum in Germania negotia procuraret, in causa vero Catholicæ fidei conniveret ; neque interim

Pius Deo victoriam gratulatus,

Epist. 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 29, 47, 48 lib. 3.

captum Uticensem Principem gratis dimittit :

visusque caltus abjuvari,

vexilla 37 in Lateranensi suspendi,

addito titulo.

Hæreticos in Belgio rebellantibus,

et pretextu arcendæ Inquisitionis,

eadem quæ Hugonotti patrantibus,

ut eo proficiscatur Regem hortatur Pontifex,

Epist. 5 1 2

ne in causa religionis dissimulandum sibi patet,

Protestantibus reportata victoria uti voluerat, accidisse, ut pacem in ea provincia nullam ille reliquisset : quin etiam intra paucos admodum annos contagione in ceteras partes late diffusa, in id quo laborarent periculi ditiones Belgicas conjectas videri. Quod si eo tempore, quo Christiana religio inibi minus erat abjecta, captum Caroli consilium ei graviter obfuit, quanto pejorem simili de causa rerum afflictarum exitum impendere dicendum?

132 Adjiciebat, Christianos Principes, primis harum factionum temporibus, aliquam excusationis causam objicere fortasse potuisse, non quidem de remissis eorum in divino tutando cultu studiis intelligens ; sed quia quorsum factiones ipsæ specie religionis evasuræ viderentur, minus animis prospexissent : mox vero tandem, post tot tantasque seditiones provinciarumque tumultus, non modo nullum excusationis locum illis relictum esse, quod profligandarum hæresum consilium initio non cepissent ; sed etiam, nisi primo quoque tempore expeditis validisque præsiidiis rem Catholicam tuendam decernerent, brevi futurum, ut ab hæreticis omnis defensionis facultas ac spes illis præriperetur. Itaque religionis patrocinium dissimulanter deserere, ne vel populi tumultuentur, vel pravæ vicinarum gentium mentes periculosius irritentur, interea loci facta illis arbitrato suo concionandi conventiculaque habendi potestate, nihil esse aliud, quam ignem fovere, ac fomitem congerere ut majoribus flammis exardescat. Etenim religione Catholica Romana, quæ una vera ac solida religio est, sicuti fidei soliditas atque amor in Deum et homines, veram in Præfectos obedientiam summa cum rerum tranquillitate conjunctam solet afferre ; ita contra spiritus hæreticus, pravis in hominum mentibus insidens ac delitescens, aliquorū tandem graviter erumpat necesse esse, ingentemque rebus inferat perturbationem. Ac miserum quidem certe Christianæ reipublicæ statum esse propterea Pius dicebat, quod hæreticis religionis causam in dies audacius prætendentibus, ejusdem religionis tutelam Catholici dissimulando negligerent : ideoque permittere Deum, ut eisdem dissimulandi rationibus amittant ipsi jura sua atque ditiones, quas inique tueri sine ope divina et conservare conarentur, ei qui potest omnia confidere nolentes : atque ita divino fieri judicio, ut subjectorum suorum ipsi subjiciantur imperio.

133 Ut igitur primo quoque tempore in Belgas armata manu sese conferret, Regem et monebat et hortabatur : dicereque solebat, in rebellionibus, dum res agitur absque armis, non dantur leges, sed accipiuntur ; nec dominorum jussa fiunt, sed subditorum. Neque vero quemquam ex Regiis ministris, quamvis magnum et præpotentem ei rei gerendæ præficiendum esse ; quoniam id ejusmodi in negotiis haud esset opportunum, præsertim apud eos qui extraneos Magistratus perpetuo repudiassent. Et quando ad expediendum exercitum mature facto esset opus, suadebat Regi, ut Mediolanum interim appropinquaret. Ac Pontificis quidem ea sententia fuit, ut Rex cum primum in Belgas esset ingressus, continuo pestem illam radicitus evelleret, neque ullum dissimulantibus relinqueret locum. Hæc autem omnia Regi voluit ipse renuntiari. Ad quem ea de re subinde Petrum Camajanum, Asculanorum Episcopum, Internuntium Apostolicum misit : secus enim fore, ut exitiale rebellionis exemplum ex ejusmodi negligentia consequeretur in ceteris ejus ditionibus, in primisque Mediolanensi, Neapolitana ac Siciliensi : quibus locis dubio procul malæ sementes factæ jam essent, gravesque animorum reperirentur offensiones. Ad hæc vero denuntiabat, nisi præsentia sua rebus modum afferret, haud ita magno tem-

poris intervallo futurum, ut et in Belgis religio jam D inculta periret, et Rex ipse ditionibus suis exutus condoleret : propterea in ea re insistendum esse vestigiis Caroli V, qui ob unam Gandavensem defectionem, posthabitis ceteris rebus omnibus, ex Hispania discessit ; atque Regis æmuli sui fidei sese committens, Galliam prætervectus in Belgasque progressus, eos motus omnes sustulit ac tranquillavit.

134 Ceterum facultatem illam, quam Cruciatam appellant, illi petenti se numquam concessurum, sicuti nec antea concesserat, nisi Rex ipse rebus gerendis interesset. Quo de genere facultatis variis temporibus ad Regem litteras dedit, quæ illum ab ea petitione revocarent : si quidem certo scire se, ea in re corruptelas inesse quamplurimas : quocirca variis eam conditionibus ac finibus cunctabundus circumscribebat, nam se pro sua conscientia secus facere non posse. Regem præterea monebat, ne novis vectigabilis atque Ecclesiasticis fructibus frui admodum curaret : quinimo regnis ejus animæque salutis magis ex usu futurum, si se privaret illis, quibus ad eam usque diem usus fuisset in præsentiaque uteretur. Neque tantam habendam esse rationem vel propriæ utilitatis vel publicorum quo minus imminuerentur vectigalium, in Rhætorum E Helvetiorumque commercio, ob hæreticæ pestis contagia, cum Mediolanensis ditionis subjectis sibi populis interdicens ; quanta habenda ratio est detrimenti, quod in Catholicam religionem inde recideret, cui rei Belgium esset exemplo.

135 His addebat alia monitorum genera, de Ecclesiasticæ jurisdictionis violatione in Neapolitano Siciliensique regnis : quæ de rebus sæpius ipse manu sua litteras ad Regem conscripsit, demonstrans, perniciosam hanc cogitationem Principum ministris instinctu dæmonis subjici solere per speciem, quod Ecclesiasticam jurisdictionem Pontificibus administrandam relinquere, laicis Principibus civilium et humanarum rerum damnum inferret : atque hunc primum esse gradum causamque ab Ecclesia Catholica deficiendi. Sed enim Pius, nulla interposita mora, Julium Pavesium, virum eximia virtute et doctrina præditum, Surrentanorum Archiepiscopum, Internuntium legavit ad Belgas : quibuscumque ille collocutus de tumultibus cognosceret, ut morbi vi causaque cognita, præsens remedium commodius posset adhiberi. Ceterum ejusmodi paterna ac pia vere Pii Pontificis et cohortationis et legationis officia, grato animo Rex, pro singulari perpetuaque sua in Apostolicam Sedem observantia ac pietate, F semper accepit : atque ipse Catholice religionis et cultor et patronus egregius, quod eidem religioni obesse posse videretur, nihil omnino subjectis sibi ditionibus indulgendum esse decrevit.

136 At cum, pro summa et sua et Pontificis voluntate, gravissimis de causis in Belgium trajicere Rex ipse non posset ; Ferdinandum Toletum, Albanum Ducem, magnæ virum auctoritatis magnæque prudentiæ, et bellicarum virtutum gloria clarum, illarum ditionum omnium Gubernatorem declaravit, eoque maximis copiis instructum cum imperio misit. Quæ per idem tempus ac deinceps, iis tollendis seditionibus motibusque sedandis ibi gesserit Albanus, ea litteris tradere alieni fuerit instituti : nonnulla tamen ex iis quam brevissime complectar, quæ a suscepta narratione minime visa fuerint abhorrire. Is igitur instructissimo cum exercitu in Belgium vixdum ingressus, tantum hæreticis ac foederatis perduellibus terrorem iniecit, ut complures, ab eo sibi metuentes, finitimas in provincias illico fugitarint. Mox Bruxellis honorifice acceptus a Gubernatrice, cum ex ea de statu regionis multa didicisset,

Cruciatam tamen ei negat

et alia utilia suadet

contra dam-nosus politi-corum suggestiones.

CAP XI

Ad Ducem Albanum cum copiis in Belgium missum,

GABUT.

id enim ipsius politici status perniciem fore,

B

aut credat agi rem sine armis posse :

C

F

A cisset, ac plerisque perduellium locis graviore periculo laborantibus nova constituere præsidia instituisset, quosdamque primarios viros, et quotquot seditionis vel auctores vel participes comprehendere potuit, in vincula coniecisset; eos extremo supplicio publice afficiendos pro potestate mandavit: licet duriore, quam par esset, iudicio in nonnullōs animadvertisse diceretur. In iis fuere Comites duo magni nominis, Agamontius et Hornensis; qui, quod ambo rebellium fœderi sese admiscuisse iudicaretur, capitis damnati perduellionis pœnas dederunt. Antuerpiam Albanus inde profectus, cum ibi munitissimam arcem, ad eam civitatem in officio continendam ac communiendam, ædificare cœpisset, perduelliumque et hæreticorum bona fisco jam addixisset: ex iis sacras ædes monasteriaque ab illis destructa denuo iussit instaurari, quemadmodum per litteras mandaverat Pius, ab Regeque depoposcerat Internuntius Pontificius, qui id ipsum omnino præstari curavit.

pecunias dirigit contra hæreticos a Germanis adju-
tos:

B 137 At vero Princeps Aurantius et frater ejus Ludovicus Comes Nassovius, e Belgio in Germaniam superiorem profugerunt; conquerentesque se Belgarum legum ac Lutheranae factionis, cujus se propugnatores esse profitebantur, tutandæ causa sedibus suis esse depulsos, opem inde postulaverunt. Hinc Saxoniae et Pontanorum Duces, Comes Palatinus Casimirus, alique præterea multi hæretici nominis, qui Catholici Regis oderant amplitudinem, favebant Aurantio; et ob id cogendis copiis operam dabant. Quocirca Pius animadversa rei necessitate, Albano ingentem illico pecuniarum vim subsidio misit, eum crebris et litteris et nuntiis magis ac magis impellens, ad hæreticorum omni barbarie majorem comprimendam impietatem. Atque Regi super Hispaniarum ecclesiis magnum aureorum numerum, quos quingentena millia fuisse quidam aiunt, in annos singulos se concessurum esse pollicebantur, dummodo ipse rei gerendæ præsens interesse voluisset: quod si faceret, quidquid præterea petiisset se facile daturum. At enim Albanus, magna adhibita severitate, prout in præsentia opus esse videbatur, de multis sumpto supplicio, cum ad amnem Mosam, quem Germanicae Aurantii copiae trajicere cogitabant, exercitum emisisset, hostes est aggressus: quos per Clivensem regionem diffugientes ad Doleram Catholici consecrati, eorum circiter mille sexcentos, et in iis multos primarios viros ceciderunt: ex Catholicis autem quadraginta tantum sunt desiderati.

iisque post primam cladem,

C 138 At vero perduellium usquequaque numerus augebatur in dies, majoraque subsidia continenter illis afferebantur. Etenim Comes Ochstratanus, cum duobus equitum, quatuorque peditum millibus, ex Alemannia in Geldriam transmisit: e Frisia vero cum Nassovio confluxerunt decem peditum, equitum tria millia. Aurantius quoque Princeps quatuor et viginti peditum signa, equitum octo millia ductans, nostris infestus appropinquabat. Nassovius dein; Anglorum etiam Reginae ope subnixus, atque aliis auctus auxiliis, quasdam Regis Catholici ditiones occupare cum jam instituisset, copias suas ad Gruningam Frisiae munitum oppidum continebat; ibique se præsidio communierat, veritus ne quid detrimenti a Chiapino Vitellio, cum exercitus parte præire jussu, caperet. Albanus interea, prius quam Aurantius dum Nassovio conjungeretur, in aciem cohortes eduxit; quibus assidue magna fiebat accessio Italicorum militum, suadente Pio, subsidii causa eodem convolantium. Ad hostes demum ubi pervenit Albanus, haud quaquam bellum cunctandum esse ratus; eorum propugnaculum, circumjacentibus aquis præmunitum, ac terra alte defossa repletum, in fronte-

magna subsidiorum accessione auctis,

iterumque cæsis,

que bene suffultum, fortiter adortus, illud in potestatem redegit, hostilibus copiis ingenti agmine sese retro proripientibus. Verum haud longe regressi, a Catholicis fusi fractique sunt; eorumque dux in fugam ita coniectus est, ut armis ac vestimentis abjectis, vix evadere potuerit. Porro Albanus per noctem ibi subsistens de hostibus insectandis cogitabat: itaque prima luce castra movet, eosque prosequens, paucis post diebus Amasium amnem a tergo jam ab illis occupatum esse, atque Aurantii subsidiarios exspectantes, loco fossis et canalibus ita præmunito, consedissee reperit, ut inexpugnabilis prorsus esse videretur. Sed eum fortiter invadere non dubitans, victor discessit, hostium septem millibus et amplius trucidatis: vivere vel roganti nemini permissum: ex Catholicis octo tantum occisis, totidemque vulneratis. Quo prælio tormenta majora sexdecim, ac præterea signa militaria viginti, ceteris quatuor in flumen ab hostibus injectis, victores acceperunt.

139 De qua quidem victoria Dux extemplo nuntios misit ad Pium, qui pro ea re assiduis precibus Deum interim obsecrabat. His rebus cognitis, Pontifex confestim, tribus diebus ineuntis Augusti mensis anno MDLXVIII, ad tres Urbis sacras basilicas celebres supplicationes, pauperibus eroganda subsidia, ibique rem divinam magna ceremonia faciendam decrevit: quibus quidem supplicationibus, cum universo Clero populoque Romano, pedes interfuit ipsemet, ad agendas ex more gratias divinae majestati. Quod miro fuit pietatis exemplo, dum pedibus procederet, sacras preces de libello, quem manibus tenebat, pie recitans, tam supervenientem pluviam quam solis æstum parvipendens. Atque ad majorem hæreticorum animis metum incutiendum, jussit Urbe tota, et ignibus et omnium arcis tormentorum festo strepitu, universos impense lætari. Nec ita multis interjectis diebus terrificum exercitum suum in Belgas cum traduxisset Aurantius, tamen cum Albano signa conferre cunctabatur, scilicet ut interrim populi rebellarent. Quod cum haud evenisset, eum amnem Mosam transmittentem Albanus adortus, ad quinque millia hominum obtruncavit. Qua quidem ille accepta clade, in Alemanniam sibi remeandum esse, hieme præsertim jam inuente, cogitavit.

140 Sed illud hoc loco non omittendum, quod in hoc bello magna omnium admiratione, atque utinam pari hæreticorum ad rectam fidem conversione, divinitus accidisse graves auctores litteris prodidere. Hispanum militem Catholicum, inter alios quos ita peremerunt, ab Aurantio captum arborique alligatum, impii milites hæretici æneorum tormentorum ictibus occidere conati, tantum abfuit ut illum confoderent, ut ne creberrimis quidem ac vehementissimis ignitis globis in eum emissis vel minimum lædere potuerint. Quo viso obstupefacti, eum vestibus exuere cœperunt; rati hominem occultis quibusdam armis communitum, quæ tormentorum vis penetrare non posset. Sed cum nihil in eo præsidii reperissent, præter sacrum Agnum e collo pendentem, ex iis (ut conjectura est) quos Pius V primo sui Pontificatus anno de more consecraverat (eorum namque magnum numerum in Hispaniam, Galliam et Belgium, præsertim militibus pro fide Catholica dimicantibus distribuendos curaverat) hoc illi detracto, primo ictu transverberatus occubuit.

141 Ceterum Galliarum Rex, ad opem Albano ferendam incitatus a Pio, bis mille pedites minoribus tormentis instructos, milleque ducendos equites a Marescallo Cosse ductos, ei subsidio misit. Interea Pius viros decrevit, qui cœnobarum Ordines

BERNARDI GABRIEL

E solennes gratias Deo agit:

Epist. 15 et 21 l. 2

F Agnos Dei utiliter in milites distribuit,

impetrat Albano supplicias e Gallia

nes

GABUT.

eidem ense
et pileum
mittit,et ab hæresi
multos abdu-
cit.

A tunc monasteria ibi perlustrarent et recognosce-
rent, ut veteremque revocarent pietatis disciplinam,
et ab hæreticis vexatos Catholicos sublevarent. Jam
vero tandem ex iis locis Aurantio depulso, Pontifex
Albano, tamquam de Ecclesia Dei optime merito,
pileum enseque decore gemmis ornatos, ac Ponti-
ficiis de morte precibus consecratos transmisit : cum
alioqui ejusmodi virtutum insignia, ferme Romæ
capi manu Pontificia dudum consuissent. His autem
muneribus, et honoris et grati animicausa, illustres
Catholicæ veritatis conservatores ornare consueve-
runt summi Pontifices, ut ii turbulentis in rebus
afflictam Christianam rempublicam tueri atque pro-
tegere velint impensius. At vero Pius, ut ad Christi
gregem errantes oves Pastor bonus reduceret, at-
que omnes Catholicæ pietatis in officio contineret,
jam ignoverat iis omnibus qui hæreses execrati ad
sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ fidem reverterentur :
ex quo factum, ut ope divina, quamplurimi hæretica
deposita malitia, ad Catholicæ veritatis cultum ad-
ducti, pie vitam instituerint. Quamobrem ad eum
Albanus litteras dedit in hanc sententiam. Tanta il-
lorum est multitudo, qui ad eam, quam in rectam
Catholicæ religionis viam redire volentibus Sancti-
tas tua fecit, gratiam amplectendam quotidie con-
fluunt (id quod et ab Episcopis et ab Legatis Prole-
gatisque provinciarum refertur a me) ut eorum
numerus percenseri vix posse videatur. Et sane vel
in hoc nemo non admiratur egregiam curam ac so-
licitudinem, quam adhibet Beatitudo tua, cum om-
nium quidem expetenda salute, tum vero etiam eisdem
summis precibus Deo commendandis. Cui quidem
confido futurum, ut vita tua tam præclare sancteque
acta, e totius Christianæ reipublicæ agro pestilen-
tes hæreses brevi convellantur. Recens vero creati
sacrorum Antistites tam egregie præstant officium
quisque suum, ut a Sanctitate tua eo in gradu collo-
cati plane fuisse perspiciantur. Quare ei qui mihi
succedet, illud unum in his ditionibus præstandum
relinquitur, ut nimirum quo in statu sunt res, in eo
sedulo conservet ac tueatur.

LIBER III

Varia pro fide Catholica stabilienda et hære-
si deprimenda per orbem a Pio V fortiter
patrata.

CAPUT I.

C *Res ecclesiastica in regno Neapolitano res-
tituta. Bulla Cænæ Domini, ubique promul-
gata.*

Jam vero cum in ipso Rege Catholico, et animum
egregie pium, et eximiam erga sacrosanctam Sedem
Apostolicam fidem atque obedientiam, ac denique
singulare tum Catholicæ tutandæ religionis tum
profligandarum hæresum studium Pius optime per-
spiceret ; patrio quodam amore sic eum complecteba-
tur, eaque inter ipsos est mutuo coorta fiducia, ut
summo Christianæ reipublicæ bono, tam afflictis in
rebus duos haud dissimiles summorum Principum
animos, arctissimo amoris vinculo prorsus conjun-
xisse Deus velle videretur. Etenim Pius nuntio de
ægritatione Regis accepto, sublatis in cælum ma-
nibus, divinam clementiam suppliciter imploravit,
ut vel eum liberaret a morbo, vel certe sibi corporis
imminueret firmitatem, annosque vitæ contraheret
suæ, dum illi eosdem adjiceret : quin ejus vitam
Christianæ reipublicæ longe magis, quam suam
necessariam esse. Verum enimvero, ut difficile est
inter mortales, præsertim vero Principes summos,

de rebus omnibus ubique convenire ; fatendum est, D
inter eos querelas quasdam extitisse ; quarum in
altero causa fuit sanctum quoddam consilium ac pro-
positum corruptelas omnes e re Christiana publica
tollendi ; in altero vero stultium, jura, ditiones,
regnaque sua eo in statu, quo ea nactus erat, con-
servandi. Quibus tamen querelis aut contentionibus,
de quibus deinceps aliquid commemorare necesse
fuerit, amborum animi nihil sunt offensi, quin mu-
tua ut antea benevolentia conjuncti, magna con-
sentione in commune Christianæ rei bonum defixi
perpetuo fuere.

143 Quocirca Pius cum præclare intelligeret, ni-
hil esse vel ad rem Ecclesiasticam ordinandam, vel
ad Christianam disciplinam aut lapsam restituen-
dam, aut restitutam conservandam accommodatius,
quam in diœceses accurate visitarentur ; id ipse
primus aggressus, non solum per Antistites in sua
quemque provincia, sed etiam per Apostolicos Visi-
tatores, quos in varias orbis terræ partes emisit,
sedulo præstari curavit. Atque a regno Neapolitano
rem exorsus, Thomam Orfinum, spectatæ integri-
tatis virum, Visitatorem Apostolicum eo cum pote-
state misit : qui Strongolentium a Pio factus Epi-
scopus, et obeundis Ecclesiis, et corruptelis tollendis,
et salutaribus præscribendis legibus, Neapolim pro-
fectus ; cum ei Prorex edixisset, ut exsequendi de-
creti Pontificii regiam facultatem (quam vocant Ex-
sequatur) acciperet, id facere constanti animo re-
cusavit. Se namque missum esse a Christi Vicario,
cui haud quaquam esset opus hujusmodi laicorum
potestate, atque eo minus in ditionibus Pontifici
tributariis : neque vero indigere se aut uti velle
litteris commendatitiis, quas illi Prorex ad regios
ministros se daturum offerebat : quippe quæ perinde
atque ipsa regia facultas valerent. Quo tempore
Neapoli Magistratus duo Visitatori audacter obsi-
stere non veriti, nec multo post ambo vita defuncti,
terrifico ceteris fuerunt exemplo.

144 Jam vero cum a Pio Prorex suppliciter impe-
travisset ; ut super hac re præscriberetur ad Regem,
interimque negotio supersederetur, ita præstitum
est. Sed responso serius allato, Pius corruptelam
hanc nullo pacto ferre se posse professus, proshabita
disputatione de vi generali regię ipsius facultatis,
rem faciliori conditione transigendam putavit ; quod
Pontifici, qui caput et Princeps est Episcoporum
omnium, diœceses invisere multo magis liceret, quam
propriis Episcopis : qui alioqui diœceses suas abs-
que hujusmodi exsequendi concessu visitare consues-
sent. Itaque illi, visitationem ut prosequeretur, Pius
imperavit ; ad Proregemque Rex ipse perscripsit,
Pontificem officium suum præstare permetteret.
Perlustratæ sunt igitur absque alia Regia facultate
Calabrenses, Hydruntinæ, Barienses, ac ceteræ ad-
jacentes Ecclesiæ, in primisque Neapolitana civitas :
in qua non solum Ecclesias, ac sacros homines
Archiepiscopo subjectos, sed etiam qui ipsi Proregi
a sacris erant, immunitatem objicientes, et reco-
gnoscendos et emendandos curavit. Quæ res magno
tum publico, tum privato bono fuere : atque inde
iis in regionibus, quæ antea plurimum imminuta
fuerat, Apostolicæ Sedis auctoritas ac reverentia
restituta est. Et sane mirum fuit, quocumque per-
geret Visitor, magnum populorum spectare con-
cursum, omnibus omnium ætatum, sexuum, atque
ordinum hominibus, ad eum suscipiendum ac vene-
randum certatim confluentibus ; coram eoque in ge-
nua procumbentibus, ut vel unaillos Pontificali be-
nedictione dignaretur : utpote missus a Pontifice,
cujus sanctitatis sic increbuerat fama, ut ab omni-
bus culta concelebraretur. Idem ferme in Hispania,
in Gallia, in Germania, et ubique demum, quocum-
que

nonnullæ con-
troversię ortæ
salva utrim-
que pace.Ita cum Vi-
sitatorem
Pius Neapo-
lim misisset,

E

Epist 1. 6. 1
eique se oppo-
neret Prorex,Rex illum
voluit visita-
tionem pro-
sequi,

F

uti magno
cum fructu
factam.Pontificem in-
ter et Regem,
alias optime
convenientes,

A que ipse Visitatores vel Nuntios missit, contigisse, atque uberrimos pietatis fructus inde consecutos esse constat.

*Circa bullam
Cœnæ Domini
querelas mo-
vente Legato
Hispano,*

145 Inter hæc autem Pius, ad rem Christianam et tuendam et vero etiam amplificandam in omnes partes promunere suo semper intentus, Pontificiam constitutionem, quæ veteri atque recepto Romanorum Pontificum instituto, die Cœnæ Dominicæ sacro promulgari consuevit, non solum in Urbe Roma, sed per universum etiam Christianum orbem et edici jussit et conservari. Quod quidem dum sedulo curaretur, ecce tibi Ludovicus Requesensis, Major Castellæ Præceptor, in aula Pontificia Regis Catholici Legatus, ejus nomine cum Pio expostulare cœpit, primum de inusitata ipsius constitutionis in regnis ejus divulgatione, præsertim vero Neapoli, absque regio exsequendi concessu : dein quod omnibus sacras Confessiones excipientibus Pius imperavisset, ne absolverent eos, qui constitutionem ipsam violassent : in eo quoque adjuncta fuisse multa, quæ cum neque in antiquis neque vero in iis quas vel Julius III, vel Paulus, vel Pius, uterque eo nomine IV, ediderant, continerentur, admodum gravia viderentur esse; sententiis summatim adhibitis, ac verbis generatim significantibus, quæ populis confusionem afferrent, præsertim ob decreta sub anathematis pœna in eos, qui nova imponerent vectigalia : ex quo publicæ quietis exoriretur perturbatio, nonnullis civitatibus ea pensare recusantibus.

*et alia plura
objiciente,*

146 Ceterum quod ad jurisdictionem attinet, Regem habere vetusta et Apostolica decreta legitimaque jura, titulos et possessionem antiquissimam, atque immemorabilem. Pontificiæ auctoritatis usum temperandum esse ad rationem justitiæ, quæ nemini quod suum sit tollit immerito, idque eominus Principibus publicis in rebus. Sententias præterea, de judiciis in Clericos exercendis adjectas, videri contra Siciliensis regni monarchiam, quæ et Apostolicis niteretur privilegiis et jure possessionis uteretur vetustissimo. Offendi porro ipsum Regem, quod Paulum Odescalcum, Internuntium Pontificium, ejus regni citra ultraque Pharum Ecclesiasticæque libertatis propugnatorem appellandum Pius censuisset. Nam inde videri, velle Pontificem, Legatos in Siciliam inducere, nihil obstante monarchia; cumque Reges ipsius regni natos se esse Legatos obtendant, munus regium esse, Ecclesiæ atque ejus immunitatum se vindicem ibi ac patronum profiteri. Neque vero minus Regem dolere, S. Lazari militiam, se in scio, in regna sua inductam fuisse, aliaque præterea multa edicta publicata, ac præsertim illud super iniquis Ecclesiasticorum honorum alienationibus editum. Queretur denique de armata satellitum cohorte Archiepiscopi Mediolanensis, quæ illum uti non posse contendebat.

*Litteris ad
Regem missis
respondens
Pontifex,*

147 His autem querelis Pontifex respondendum putavit, non quidem quod de rebus a se gestis rationem laicis Principibus reddere se oportere arbitraretur; sed ut ostenderet, quæ Regi ea de re fuerant relata, a nonnullis proficisci, qui propriis ducti commodis, ut assolet, corruptelas suas tutari conabantur : quarum ipse quamplurimas certa schedula descriptas misit ad Regem. Hæc se cavere oportere nullo alio consilio, nisi ut rem Christianam pro munere sibi divinitus commissio tueretur, animarumque saluti hujusmodi tollendis erroribus, Catholicaque disciplina ac pietate in populos inducenda, consulere. Ceterum quo longius latiusque quam aliorum Principum paterent ditiones ipsius Regis, eo quoque magis illum pro regnorum suorum incolumitate subjeci debere Deo, ejusque in terris Vicario Romano Pontifici. Constitutionem vero editam in die Cœnæ Domini, jam antiquo more receptam, licet in Urbe

tantum a nonnullis Pontificibus evulgatam tamen ubique terrarum, veluti alias etiam generales constitutiones vigere : atque olim seu Principes viros seu populos, qui violatæ constitutionis hujus quoquo modo sese reos agnovissent, delicti veniam a Romano Pontifice suppliciter postulavisse. In omnibus porro vel expiationum vel Jubilæorum generalium litteris, in universas Christiani orbis partes dimissis, et item in iis quæ Confessionalia vocant, ejusdem constitutionis mentionem jamdiu perpetuo factam reperiri. In diplomate præterea de facultate, quam in Hispania Cruciatam appellant, petentibus illis Regibus aliquando concessa, præcipue nominatam esse hujusmodi constitutionem; quippe quæ mortales omnes, quotquot Christiano nomine censentur, sua obligatione devinciatur : neque generalibus verbis vim ejus comprehendere consuesse, quod et a Paulo II et a Sixto IV declaratum esset. Ut igitur cautius rebus consuleretur, in veteri ipsius constitutionis editione consuetudinem increbuisse, Patriarchis, Archiepiscopis, et Episcopis præcipiendi, ut in suis quisque Ecclesiis eam evulgarent. Quod cum hoc tempore intelligeret ipse minime præstari, ac propterea in ea re ipsi constitutioni derogari, ob idque anathematis laqueis jacere homines irretitos, voluisse se animarum exitum avertere; quas præsertim haud excusaret ignorantia.

*et pro Pontificii officii
jure promulgari,*

148 Porro Sacerdotes ad munere sui, ad verum legitimumque Pontificem pertinere : ut ille lepram a lepra discernere, ac de peccatis, præsertim quorum est absolutio summo reservata Pontifici, recte judicare queant. Quod si quid est privilegii, quod clam sit ipsis Sacerdotibus, eosdem de his edoceri, Principum ministris grave esse non debere. Verba vero vel nuper adjuncta, vel in antiquis litteris inusitata, haud debere dura cuiquam videri : si quidem id jam in more positum esset, nonnulla videlicet in iis vel adimere vel adjicere, pro varietate temporum ac corruptelarum qualitate. Quod autem regio niteretur exsequendi concessu, neque id neque aliam ullam laicorum facultatem vim aliquam habere in Ecclesiasticis decretis exsequendis, neque sacris habendis concionibus : quarum facultatem ab laicis petere, intolerabile prorsus esset. Laicis enim etiam religiosis, quod docent sacri canones, super ecclesiis, personis, et rebus ecclesiasticis nullam attributam esse facultatem : quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi. Quæ res patent, utpote sacrosanctis legibus ac Conciliis jam satis explicatæ et constitutæ.

*per eam non
derogari Re-
gice potestati,*

149 Illud vero de tributis atque portoriis adjunctum esse, quoniam in eo sæpius graviter peccaretur, nimirum cum vel a non habentibus potestatem, vel eis, qui per privilegia sunt immunes, quales sunt Ecclesiastici omnes, vel nullo jure sibi subjectis, vel denique contra sanctas leges imperantur. Itaque Principibus legitima potestate præditi non prohiberi, quin ex sacris legibus subjectis sibi populis æqua ac tolerabilia imponere tributa possint : ac licet in litteris Pontificiis, absque alia declaratione, ne nova imponantur onera, caveatur; ejusmodi tamen declarationem haudquaquam esse necessariam; utpote quæ numquam adhibita fuerit, ubi de iis quæ pedagia vocant tributis agitur : quæ res a sacris legibus jam satis explicata videatur. Quocirca non popularem excire tumultum, qui potius ex immoderatis oneribus a Principibus impositis exciri solet; sed rationem ac viam tradere, qua possint tranquillitatis ac religionis in officio homines contineri; et quos oporteret, commonere muneris sui, consilium sibi fuisse.

150 De Apostolicis vero privilegiis, Regibus concessis, nihil sibi compertum esse, neque ex auctoritate

*ostendi Bul-
lam ex usu
antiquo,*

PER A
GABUT.
nec privile-
giis a Romana
Sede ei
concessis,

Joan 21.
citra ejusdem
Sedis praeju-
diciū:

nec novum
esse ut in
Siciliam
mittatur
Legatus,

aut improbari
posse militiam
S. Lazari,

vel Archiepi-
scopi Medio-
lan. satelli-
tium,

injusti quidquam esse committendum : vi-
men se hujusmodi privilegia male passim
usurpari, indeque multa fieri contra jura sive humana
sive divina : et quicumque niteretur, vel etiam uti
soleret privilegiis, eum haud dubie debere illa pro-
ferre et aperire. Cum praesertim Pontifex summus,
unus et legitimus sit privilegiorum omnium ab aliis
Pontificibus concessorum et interpret et iudex : qui
ubicumque errata et offensiones compererit, pro suo
munere debeat absque alia quaestione labentibus
rebus providere. Verumtamen velle se tantum ut
hisce rebus boni praeficerentur administris, per quos
omnia bene gererentur, ac de omnibus certior fieret
ipse Rex; isque intelligeret, criminum ad divinum
retinendum cultum judicandorum jus in auctoritate
esse Romani Pontificis, Jesu Christi Vicarii, non in
arbitrio laicorum Principum : quibus nequaquam a
Deo filio dictum esset : Pasce oves meas; sed ipsos
tamquam pascendos agnos permittere debere, se a
B. Petri successore duci et gubernari, nisi velint se
extra Christi gregem abduci atque abigi, per spe-
ciemque privilegiorum Ecclesiasticam subvertere
hierarchiam. Ceterum (quando illud a pietate Regis
egregie Catholici longe abesset) ipsomet Rege pro-
curante sperare se rebus bene consultum iri, prae-
sertim in Siciliensis monarchiae negotio. Itaque Rex
omnino sibi persuaderet, haud posse Pontificem tot
tantave dare privilegia, ut successorum suorum
auctoritatem imminuat, a Deo sibi collatam ad Ec-
clesiae suae sanctae aedificationem, non autem ad ejus
destructionem : contra quam quidem auctoritatem
nulla obijci praescriptio posset, vel antiquissima.

151 Adjiciebat, contraria omnia, adversus ejus-
modi objectam causam, potius reperiri per Aposto-
licas in regnum illud decretas Legationes; posseque
Pontificem arbitrato suo id tamquam gratuito con-
cessum, sed exinde male versum, abrogare. Quare
diploma Paulo Odescalco, Apostolico ultra citraque
Pharum Internuntio datum, firmissimo niti funda-
mento : cum antea diu in eo regno Legatos et quae-
tores, ipsis etiam Cæsaris Caroli V temporibus,
Apostolica Sedes habuerit. Quod autem diplomata
quaedam eo inducenda dedisset, illudque in primis
de alienatis Ecclesiae bonis recognoscendis; id
sancte ac rite provisum, cum ob Christianae reipu-
blicae utilitatem, tum etiam ob cavendos animarum
laqueos, quibus ea bona possidentes misere capie-
bantur. De S. Lazari militia, Apostolici muneris esse
ejusmodi militia institui vel extinguere, prout
Pontificibus opportunum esse videretur : quas etiam
illius regnis jam ipse concesserat, alibique sustu-
lerat : neque vero posse Regem, uti Catholicum, con-
tra quidquam decernere. Eam vero militiam ab se
propterea restitutam fuisse, quod illi milites Sedi
Apostolicae, ubi et quoties vocati essent, contra
quoscumque Romanae Ecclesiae hostes vel rebelles,
armati inservire atque opem ferre suis impensis, ex
officio suo, decretoque Apostolico, deberent. De
Satellitum vero cohorte, qua ad Ecclesiasticam tnen-
dam disciplinam utitur Archiepiscopus Mediolani,
ex antiquis ipsius Ecclesiae monumentis et institutis,
ad hanc usque diem usu retentis, liquido constare,
quod in laicos de criminibus, sive ad sacrum tantum
sive ad utrumque forum promiscue pertinentibus,
quaestiones judiciumque ille soleat exercere, ob idque
armati satellitii uti ministerio. Denique nolle se
tam graves errores vel corruptelas, in Dei offensam
ac sacrosanctae Sedis injuriam recidentes, ullo pacto
tolerare. Hominum officia esse inter se distincta :
ac propterea Principes suum quemque munus prae-
stare oportere; Ecclesiaeque dimittere, quae Dei
sunt.

152 At enim Rex vere Catholicus, pro sua sin-

gulari pietate, administris suis in Italiae ditionibus
id sibi esse consilii per litteras declaravit, ne quid
in sanctas leges committeretur, quinimo si quid com-
missum esset, corrigeretur. Neapolique Internuntio
Pontificio et loci et omnibus praecedendi data prae-
rogativa; eique perinde atque Hispaniensi Oratori
debitos honores habendos esse. Sed quoniam Regis
jussa ministris ejus minime facientibus, id ferebatur
impune; sacri interdicti legibus in eos agere Pius
constituerat : fecissetque nisi ab amplissimis viris,
studiosis ipsius Regis, ea de sententia deductus es-
set : plerisque suadentibus, mitissima quaque reme-
dia tentanda prius esse, quam tam acre medica-
mentum adhiberetur : sic enim facilius se quod
cupiebat consecuturum. Itaque in illis regnis dein-
ceps omnia vel suae jam integritati restituta, vel
severis poenis emendata fuissent, nisi gravissimum
imminentis tunc contra Turcas foederis negotium,
mox luctuosus ipsius Pontificis obitus rebus ante-
vertisset.

CAPUT II.

Varia et Hispaniis in Indiis constituta.

Hæc tamen, quin Pius et Regem optimum unice
diligere, et regnis ejus omnibus, in iis praesertim
quæ ad Christianam spectant pietatem, ne quid in-
duceretur erroris, diligenter provideret, nihil im-
pediebant. Itaque in Hispania, ut res Christiana
bonique mores optime conservarentur atque ubi
lapsi fuissent sancte restituerentur, non modo per
Apostolicos Nuntios, sed multis etiam salutaribus
edictis ac decretis ibidem evulgatis, studiose procu-
ravit. In primis vero illud edici jussit, quo, ut ante
meminimus, sub anathematis aliisque gravissimis
poenis ludicra spectacula interdixit : in quibus tau-
rorum ferarumque congressiones seu agitationes,
non sine aliqua hominum cæde gravique animarum
damno, fieri consueverant. Roganteque Rege eam
potestatem infirmavit, qua sanctissimi Sacramenti
sodalitates uti vel potius abuti consueverant, cibos
ab Ecclesia statis diebus interdictos permittentes :
facultatemque sustulit, qua utebantur Antistites in
casibus Episcopo reservatis, gratiaque facienda ;
unde, quas velut Hispanicæ Cruciatæ nomine pensi-
tabant Regi, pecunias colligebant. Statuit, ut ludi
magistri omnes solennem ac legitimam fidei profes-
sionem ederent; atque ne inscriptiones sub imagini-
bus eorum, qui hæreseos damnati plecterentur,
deinceps affigerentur in templis; sed eorum domus
solo æquarentur, in medioque defigeretur columella
cum marmorea tabella, in qua illorum vita pariter
et exitus describeretur. Porro ut capitali supplicio
damnatis, pridie quam in eos animadverteretur,
sacrosancta rite administraretur Eucharistia. Ini-
quas feneratorum negotiationes severioribus legibus
sustulit, quamvis pecuniis difficilius mutuo acci-
piendis, quas mox curaturus erat in Belgis alibique,
certum inde Rex detrimentum esset accepturus.

154 Oblatam vero conditionem accipere Pius recu-
savit de Sacrorum hominum spoliis ea lege acci-
piendis, ut eorum spoliorum dimidium Regi tribue-
retur : nam etsi Pontifici commodius foret et utilius
ea per administratos Regios colligi, cavendum tamen
esse, ne in Clero magnam inde sibi conflaret invidiam,
vel in avaritiæ suspicionem incurreret. Do-
lere porro se vehementer, quod tot decreta et facul-
tates super tribus militaribus Ordinibus, et Cathedra-
lium insuper ecclesiarum nominationibus, aliisque
rebus Pontifices summi dudum concessissent : qui
olim tantumdem, ac fortasse plusquam Reges ipsi,
in Hispaniis humanis de rebus disponere et admini-
strare potuissent. Sub idem tempus arcas non-
nullas,

D
quibus Rex
acquiescit.

Edictis abro-
gat varios
Hispanorum
abusos,

recusat oblata
inde morien-
tium Clerico-
rum spolia

curat libros invehendos examinari.

A nullas, Calvinianis refertas Catechismis, in Hispanicum idioma conversis, ut mos est hæreticorum, per Hispaniam disseminandis, Lugduni Tolosæque in Gallia deprehensas fuisse, Pio renuntiatur. Quo ille cognito, graviter doluit: periculoque occurrens, ea de re Catholicum Regem admonuit, caveret diligenter, ne exteri libri, ni prius bene cogniti et a sacris Quæstoribus approbati, in Hispaniam inducerentur: uti sedulo curatum est, tanto sublato periculo.

CAP. IV

Archiep. Toletanum hæresis accusatum,

frustra obtinente Inquisitione,

155 Agitabatur per idem tempus in Hispania gravis illa causa Bartholomæi Mirandæ et Caranciæ, Archiepiscopi Toletani, qui de hæresi postulat, ex Apostolicæ Sedis auctoritate ibidem in custodia tenebatur. In eum jamdiu cum esset habita quæstio, neque Paulus, neque Pius, uterque ejus nominis IV, Romani Pontifices, ut vel reus vel causa ad se Romam ex sacrarum legum præscripto deferretur, et coram ipsis, tamquam summis Episcoporum omnium fideique causarum iudicibus, ageretur, obtinere potuissent; quod apud Regem Catholicum ab illo sacræ Inquisitionis Senatu, id iudicii ex auctoritate Apostolica, sibi pro tempore sæpius delegata, ad se pertinere profitente, continenter daretur exceptio; Pius V, ut et reus et quæstio ad se deportaretur, quæ sua apud Regem erat auctoritas et sanctitatis opinio, prorsus effecit. Nam ob id maximis cum mandatis Petrum Camajanum, cujus ante meminimus, in Hispaniam misit, dato diplomate, quo, si minus jussa facerent, sacros illos violatæ fidei Iudices omni auctoritate iudicandi privabat, et a piorum communione segregatos declarabat: quamquam id illis, quod necesse non esset, minime fuit indictum. Simul atque Rex Pii postulata cognovit, qua erat in Apostolicam Sedem, et præsertim in hunc Pontificem pietate, licet nonnullis reclamantibus, constanter edixit, parendum omnino esse (ut ejus utamur pene verbis) Patri sanctissimo, ac quidquid ille decrevisset, prompte præstandum: nihil enim nisi sanctum ac Deo gratum ab eo statui posse, quippe qui divino nutu regeretur.

Romam deportari facit:

156 Archiepiscopo igitur cum sua descripta quæstione sub arcta custodia Romam perducto et in sancti Angeli arcem incluso, ad ejus causam et cognoscendam et dijudicandam, sapientissimis viris in consilium adhibitis, tam assidue Pius incubuit; ut quamplurimis super hac quæstione habitis congregationibus, iis ferme omnibus frequentissimus ipsemet interfuisse vel præfuisse potius, remque lata sententia prope decidisse perhibeatur. Sed aliis gravissimis distractus negotiis, morteque præreptus, rem successori suo Gregorio XIII definiendam reliquit: qui dum esset Cardinalis, a Pio IV hac de causa in Hispaniam Legatus, nihil reportaverat. Mox Pio V in Pontificatu suffectus, reum Archiepiscopum super tali crimine valde suspectum iudicavit; certisque pœnis injectis, ad voluntariam omnis hæreticæ pravitatis detestationem, ac legitimam Catholicæ fidei confessionem admissum, absolvit. Is porro, summo patientiæ et modestiæ documento in adversarios suos in hac causa nihil unquam, ut ferunt, oblocutus, diuturnum carcerem alacriter constanterque perpressus, demum in cœnobio Fratrum suorum Sanctæ Mariæ supra Minervam, anno MDLXXVI sexto Nonas Majas, sumptis sacrosanctis Ecclesiæ sacramentis, quæ cedentibus e vita præberi solent, singularem pietatem præ se ferens, Romæ in pace quievit: sub mortem sæpe Deum hominesque contestatus, se nihil omnino conscium unquam fuisse eorum criminum, quæ sibi ab adversariis objecta reum fecerant talis tantique iudicii: quod tamen ipse injustum appellandum non putaret, quoniam secundum

qui sub Gregorio 13 pdem professus,

Maji T. I.

allegata probataque rite processerat; sed justum Apostolicæ Sedis decretum se revereri, optinæque conscientiæ testimonio fruenter imposita pro ceteris peccatis suis pœnitentiæ piacula lætum subiisse, ac se ad Deum in Catholica fide, quam in omni vita integerrime professus esset, divinæ clementiæ fiducia nixum libenter commigrare. Inter hæc animam suam Deo ac B. Virgini ejus genitrici, quam pie sæpius invocavit, ac ceteris beatissimis spiritibus cœlesti gloria fruenter, denique Dominicanis, suis Fratribus, ut pro ipso sacrosanctum Missæ sacrificium Deo sæpius offerrent, pie commendavit: ejus vero corpus in ejusdem templi presbyterio pio funere elatum, ab ipsis Patribus conditum est. Hæc pluribus obiter commemorasse libuit, ne quis tantum virum, ac talis tantæque Ecclesiæ Antistitem, turpi labe per calumniam fortasse notatum, infelici exitu vitam cum morte commutasse arbitraretur.

157 Jam vero ex Europa in Indiam, non longe ac periculoso navigationis cursu, sed brevi ac tuto narrationis compendio, transeamus: nam et in illis gentibus, qua ad Christianam fidem convertendis, qua susceptæ jam religionis in officio continendis, et ubique rebus ad divinum cultum animarumque salutem necessariis provide curandis, ardens in universum Christi gregem toto orbe diffusum Pastoris vigilantissimi studium eluxit. Cum enim intelligeret rem Christianam in India, ad Orientem primo sub Lusitaniæ, mox ad Occidentem sub Hispaniarum Regibus, superioribus annis, Deo juvante summis religiosorum virorum, Franciscani primum, inde Dominicani Augustinianique Ordinum, ac demum Societatis Jesu laboribus feliciter quidem propagari cœpisse; sed tantæ molis opus cum aliis difficultatibus ne melius procederet laborare, tum potissimum et majore neophytorum cura, et sacrorum ministrorum sedulo indigere ministerio, omni ope, quoad ejus fieri posset, exurgenti illi Christianæ Ecclesiæ succurrendum existimavit. Et quidem Internuntium Apostolicum, per quem omnia melius inibi cognosceret ac procuraret, eo mittere cogitaverat: sed mutato postea consilio, Regem Catholicum de Indica divinarum rerum necessitate, et quid facto opus esset, edoceri voluit: eique multa admodum salutaria monita suggessit, quibus illum ad eam rem sedulo curandam, jam currentem incitavit.

158 Cum enim susceptum olim, de illis regionibus concessu Pontificio ab Hispaniæ Lusitaniæque Regibus in potestatem redigendis, consilium eo potissimum spectaret, ut idoneis Sacerdotibus et concionatoribus illo dimissis, infideles adjungerentur ad Christum, id in primis summo studio curandum esse: quod vero in hoc genere ad se pertineret, officium suum non defuturum. Sed quoniam non satis esset infideles ad Christum convertere, nisi conversis ac jam Christianorum in numerum aggregatis necessaria vitæ subsidia conferantur, cum ex collectis piorum eleemosynis more nascentis Ecclesiæ, tum ex regis tributis alimenta illis præberi oportere; ne fame compulsi vel ad pristinos mores et vitam relaberentur, vel Christianam religionem, quæ his potissimum caritatis officiis fovetur et alitur, quasi duram abnegarent rejicerentque; ac per hanc occasionem Christi nomen per eos blasphemaretur in gentibus, dum parvulis panem petentibus non esset qui frangeret eis.

159 Quod vero ad divina animarum alimenta pertinet; hæc eo studiosius illis curanda, quo anima præstantior est corpore; et quo terrenis cœlestia, sempiterna caducis potiora sunt habenda. In primis hoc divinum opus, divinorum omnium, ut S. Dionysius Areopagita, testatur, operum maximum, nimirum in æterna animarum salute procuranda; Dei,

D
PER AN
GABUT.
impositam
pœnitentiam
revertent
vas. ut ac
pœnitentia

CAP. V

Pro Indiarum salute sollicitus Pius,

E

Epist. 18, 19,
20, 21 lib. 1

Reges Hispaniæ et Lusitaniæ monet,
Epist. 16, 17,
18 lib. 2
Epist. 24, 25,
52 lib. 3

ut Neophytis præbeant vitæ subsidia:

F

Sacerdotes idoneos illis præstent,

Apostolus, adiutorem esse, Christique minister. id non cuiuslibet idiotæ, sed proprium esse Sacerdotum; et eorum, qui Christianis sacris ita sunt initiati, ut possint, secundum ipsum Apostolum, alios sanam doctrinam edocere, et exhortari in verbo veritatis; et eos, qui contradicunt arguere, et de ea, quæ in ipsis est, fide, speque rationem reddere. Itaque licet unicuique, quod ait Sapiens, mandaverit Deus curam proximi sui; et quod quisque pro viribus ad suam aliorumque salutem recte præstare potest, id efficere quemque deceat, Deoque gratum censeatur; populares tamen homines et imperitos, non tam doctoris quam discipuli munus obire par esse. Per sacros ergo et eruditos magistros Christiana catechesi imbuendos esse seu catechumenos seu neophytos: adultosque nisi rite instructos ad sacram baptismum non admittendos.

160 Per montes autem pagosque dispersi, ut commodius Christianis legibus et moribus assuescerent, urbanis in contuberniis collecti, ad socialem et piam vitam instituerentur: quod genus remedii præter cetera magno ad illarum gentium animos Christianis moribus instituendos usui fuisse, qui viderunt, inde regressi, sæpe testati sunt. Si vero ethnicis et Christianis unum esset hospitium, illis idololatriæ cultui superstitionique dicata loca non permitti, sed solo æquari delerique oportere; ne baptizatis ad impietatem relabendi præberetur occasio: nec tolerandum, ut Christiani, vel in sacra doctrina capessenda, vel exercendo Catholicæ religionis cultu ab ethnicis prohiberentur. At si veteranis tironibusque Christianis unum esset domicilium, caverent illi, ne hos pravis suis perderent moribus et exemplis: quinimo ita se gererent, ut eorum perspecta vitæ sanctitate, infideles impietatis puderet suæ, et ad Christi fidem suscipiendam magis incitarentur. Si vero Christiani jam adulti publice vitam degerent iniquam, præstare eos publice pœnas dare, quam iis diu toleratis offensionem peccandique occasionem neophytis ethnicisque præbere. Crapulam, intempestivaque convivia, et alia quibus illi populi dediti erant vitia, sceleraque nefaria quibus humana societas omnis corrumpebatur, prorsus abolenda: infidelesque ad custodiendam naturæ legem adigendos esse. Ne qua mulier plures haberet maritos, sed Christiani matrimonii legem in mores inducerent. Nec regii ministri, mancipiorum loco, servitio uterentur Indorum; sed eorum tantum, qui servire sua sponte voluissent: iisque pactam mercedem tribuendam esse, neque eos immoderatis onerandos esse vectigalibus; sed qua par esset æquitate omnes habendos.

161 Sacerdotes vero, concionatores, et Episcopos, ut decet, tamquam intimos Dei ministros, ab Regiis Magistratibus aliisque benigne accipiendos ac reverendos esse; eosque a vectigalibus ac tributis exemptos et immunes conservandos. Episcopis et aliis sacrorum administris liberam in sua exercenda jurisdictione corruptelisque tollendis relinquendam esse potestatem, præsertim in iis quæ ad Catholicam religionem tuendam et propagandam pertinerent. Denique Rex ipse Catholicos homines, integros, spectatæque virtutis Visitatores ad principes viros, ad Iudices, et ad alios præterea illarum gentium Magistratus decerneret, qui hæc omnia rite præstari curarent, cognitisque omnium meritis, suo quemque præmio vel pœna possent afficere. Ceterum pauperum oppressio, quo scelere in cœlum exclamante, ut divina testantur oracula, iræ cœlestes maxime provocantur, numquam esset impunis: ne videlicet miserabilibus eorum gemitibus permotus Deus, in Reges ipsos animadverteret. Armis porro contra ethnicos sumendis, iisque bello subigendis,

nihil inique, nihil crudeliter ageretur: neque ad Christianam religionem eos compellendos esse; sed benigne sacra doctrina, et quod plus aliquando movet piis exemplis, ex infidelitatis tenebris eductos perhumaniter suscipiendos; eorumque errata corrigenda clementius, pro mansuetudine atque indulgentia novellis ejusmodi Christi agnis exhibenda. Hæc et id generis alia complura salutis monita, quibus Rex ejusque administri ad eas gentes convertendas, recte moderandas, ac pietatis in officio continendas uterentur, sapienter ac pie præscribebat. Postremo, quod ad se attineret, auxilium suum, ut diximus, divinorumque munerum pro Apostolica auctoritate communicationem, proborumque Sacerdotum legationes, et alia tum ad amplificandum tuendumque honorem Dei, tum ad animarum procurandam salutem necessaria, nullo tempore dum viveret defutura: sicuti deinceps non defuisse res ipsa declaravit.

162 Sed quoniam et Sebastiani Lusitaniæ Regis epistolis, et Francisci Borgiæ ex Gandiæ Duce Societatis Jesu Præpositi generalis admonitu, nec ita pridem Pius intellexerat, rem Christianam in Japone adolescentem, inter alias, quibus premebatur, angustias, Episcoporum opera plurimum indigere; novellam hanc etiam Christi vineam, quibus posset adminiculis excolere pro suo Pastoralis munere non omisit. Erat per id tempus in Æthiopia Andreas Oviedus Castellanus, ex eadem Societate, summus sacrorum Antistes, Sedis Apostolicæ missu, Patriarchali dignitate singularique vitæ sanctitate ac doctrina præditus. Is cum maximis laboribus periculisque perfunctus, in illis gentibus ad Christianam fidem perducendis, diu multumque insudasset; cumque aut votis eventus, aut laboribus fructus parum responderet, bellis inibi cum Turca continenter exardentibus; Regeque illo pro sua barbarie veram detestante religionem, atque adeo Patriarcham ac socios ejus insectante; ad eum Pius diploma dedit, omnibus prudentiæ ac patriæ caritatis plenum officiis, quibus Dei ministrum, gravissimis ærumnis et cladibus afflictum, benigne consolatus, ad munusque suum strenue præstandum cohortatus est. Ei præter cetera præcepit, ut si operam suam inanem ibi esse perspiceret, relicta Æthiopia, quod tamen commodo suo tutius fieri posset, in Japonem Sinasque transcenderet; ibique Pastoralibus muneribus Catholico ritu obeundis ad æternam illarum gentium salutem incumberet. Ad eum sacri Concilii Tridentini decreta, tum recens Apostolico munita suffragio, missit: ut ea potissimum, quæ ad fidei doctrinam pertinerent, exequenda usuque retinenda in illis oris studiose procuraret.

163 Andreas vero Pontificis se litteris ad discesum non urgeri, certumque in via sibi si discederet ab hostibus vitæ discrimen imminere prospiciens, spe quadam etiam allectus fore, ut tum factæ tum etiam faciendæ evangelicæ sementis fructus meteret uberiores, in Æthiopia si se contineret, satius esse duxit: ubi nec ita multo post, variis molestiis et calamitatibus affectus, ad æterna laborum suorum præmia tandem emigravit. Itaque Pius, ut Japonis Sinisque Christianis non deesset, ejusdem auctoritatis et argumenti Apostolicas litteras ad Melchiorum Carnerium Lusitanum, ex eadem Societate lectum Nicænum Antistitem, emisit: qui ex decreto Julii Tertii Romani Pontificis, una cum Andrea ipso atque aliis sociis suis in Æthiopiam dimissus, illi in ea missione successerat. Is ergo Pii litteris acceptis, ejus jussa facturum, ad Amacanum Lusitanorum emporium, haud longe a Sinis, qua patet in Japonem aditus, transmisit: ibique Japonios Sinasque Christianos ad se confluentes, per aliquot annos

Epist. 49
et 50 lib. 3
In Japoniam
destinat
Andream
Oviedum
Patriarcham
Æthiopiæ,
E

F

eoque vita
functo,

Melchiorum
Carnerium.

sacris

GABUT.
I. Cor. 3

Tit. 1

Eccli. 17

dispersos In-
dos in unum
colligant,

B

C

eorum do-
ctores immu-
nes servant
a tribulis,

oppressionem
pauperum
prohileant.

A sacris initiabat Sacramentis, aliaque Pontificiæ potestatis officia rite præstabat. Sed is quoque, dum in Japonem iter adornat, summis laboribus curisque defunctus, vir de re Christiana optime meritis, et sanctitatis ceterarumque virtutum gloria clarus, excessit.

CAPUT III.

Acta contra Augustanam confessionem pro jure Ecclesiæ Tridentinæ, et pro fide Catholica in Scotia.

Hæc dum ita curantur, magnum interea periculum Catholicæ religioni in Germania creari, Pio renuntiatur. Scilicet Maximilianum Cæsarem, ut graviora vitaret incommoda, secus facere se non posse profitentem, binis ordinibus, hoc est Proceribus ac Nobilibus Archiducatus Austriaci, et aliis præterea ditionibus hereditariis, ut Augustanam confessionem, hoc est, Lutheranae impietatis professionem, sectarentur vel indulsisse, vel certe ut indulgeret spem illis injectam fuisse : idque, ut fama erat, ob ingentem pecuniarum vim, quas iidem Cæsari pensitabant : quamquam id de tali ac tam Catholico Principe apud bonos incredibile fere videbatur. Quidquid esset, id Pius ægerrime ferens, nulla interjecta mora, Cardinalem Commendonum, Veronæ consistentem, Legatum ad Cæsarem misit, ut si in tempore fieri potuisset, tam nefarium facinus impediret (utpote quod errores ex erroribus serens, exitiosa ceteris gentibus futurum erat exemplo) vel certe Apostolica auctoritate illi denuntiaret, Pontificem omnibus execrationibus Ecclesiasticisque pœnis in eum animadversurum, ipsumque privaturum Imperatoria majestate; atque Catholicis Principibus in eum convocatis novum Imperatorem creaturum, nisi ejusmodi decretum si factum esset illico rescidisset. Qua de re statim Pius ad Principes viros quoquoversum nuntios dimisit, in primisque ad Hispaniarum Regem, eum adhortans ad agendum eo de negotio cum ipso Cæsare, ac docendum quam certa inde perniciēs immineret, et quam gravis Catholicæ religioni, quam ille ceteroqui tutari deberet, inferretur injuria. Rex vero quinas litteras easque longissimas super ea re manu sua scripsit ad Cæsarem et ad Augustam sororem suam : quibus litteris admonebat, præterquam quod summi ponderis momenta rerum agerentur, illi etiam cavendum esse, ne Austriaca familia, quæ Catholicæ veritatis semper fuerat retinentissima, per eum hanc notam subiret; cum præsertim Rex ipse, si nullam superstitem haberet prolem, aliquem ex Cæsaris domo sibi in successorem adoptare statuisset.

163 Ceterum Legatus, cum primum audientia sibi facta fuisset, Catholici Regis litteris nondum allatis, firmissimis efficacissimisque rationibus infregit atque retudit quidquid Cæsar enarraverat, excusans se ad id concedendum induci posse, ut ceteras hæreticorum factiones omnes extingueret; subjiciente Legato id nequaquam futurum, imo eam fore viam, qua illæ majorem in modum augerentur, stabilesque ac tutæ sic efficerentur, ut inde certum extremumque rerum excidium esset extimescendum. Verum Cæsare causas, quibus nonnullorum suasu id sibi licere arbitrabatur, iterum objiciente, Cardinalis, postremis admotis remediis, minis atque terroribus, eum ita confutare, ob oculosque illi quibus laborabat ponere pericula instituit, ut eam Confessionem, se haud quaquam vel permisisse vel permissurum profiteretur; sed velle se omnino esse in auctoritate Romani Pontificis, a quo perterrefactum se esse dicebat, Legato referente. Nam visum sibi videre sese

coram Pio, flagellum manu tenente, consistere; cuius opera scilicet ac studio factum esset, ut id enuntiaretur; eoque Principes Catholici omnes converterent oculos. Cæsar itaque statim provinciales suos, qui ob ejusmodi religionis causam frequentes conveniant, omnes dimisit : iisque et aliis, qui conventuri esse ferebantur, significavit, ne amplius eadem de causa convenirent : Legatoque pollicitus est, se quosdam hæreticos concionatores vicinis e villis expulsurum. Quibus rebus Pius auditis, summo opere lætatus est : humanissimisque litteris, quas vidimus, ad Cæsarem datis, ejus pietatem et erga sacrosanctam Sedem Apostolicam studium commendans, illum, ut quæ ad Catholicæ fidei patrocinium et ad S. R. Ecclesiæ dignitatem conservandam pertinent, pro munere suo præstare numquam desisteret, acrius incitavit. Atque ita fuit ab Ecclesia depulsum tam grave periculum. Quin ex hoc ipso facto tribus post annis rejectam consilium est atque petitio quorundam Archiduci Carolo subjectorum, eandem Confessionem ab ipso Archiduce deposcentium.

166 Per eadem tempora, ne unquam cum principibus viris pro re Ecclesiastica contendendi Pio deesset occasio. Archidux Ferdinandus Austriacus, in Ecclesiæ Tridentinæ civilem ditionem nescio quid juris sibi esse ratus, quorundam ei male consulentium impulsu, contra veterem centum annorum et amplius consuetudinem, ad id quasi per vim obtinendum jam Tridentum cohortes emiserat, præsidariisque ejus urbis militibus ex illius et Ecclesiæ fructibus stipendia solvi statuerat. Quibus cognitis Pius, sacræ videlicet jurisdictionis ut custos summus, ita propugnator egregius, primum quidem omni adhibita moderatione illum ab eo consilio revocare; dein, cum et cohortationibus et precibus locus non relinqueret, sacras in eum detestationes intentandas esse constituit : atque ut id ipsum contestati denuntiarent, Cardinali Commendono Legato, Melchiorique Billio Internuntio, pro Sede Apostolica in aula Cæsarea commorantibus, imperavit. Mox etiam ea de re Scipionem Lancelotum, Romanæ Rotæ duodecemvirum, qui postea sacræ Purpuræ honorem est adeptus, ad Ludovicum Cardinalem Madrutium Tridentinum Episcopum, illiusque Ecclesiæ Sacerdotum Collegium, ad Bavarie Ducem et ipsum Archiducem, cum litteris misit : quibus quidem litteris singillatim omnes admonebat, uti Ferdinandi conatibus opponerent sese, neque paterentur ut Ecclesia quidquam caperet detrimenti. Eidem præterea litteras ad Cæsarem dedit, quibus intelligeret, Archiducem de suscepto consilio sibi deducendum, cum eoque expostulandum, uti fecit, de discrimine, in quod se Majestatemque Cæsaream atque adeo totam eam domum ille conjiciebat : de nota rursus, quæ sibi inureretur, si a Pio fuisset Catholicorum communione submotus : de malo exemplo, quod ad imitandum objiciebat hæreticis, Germanicas Ecclesias omnes occupare conantibus, maximo suo totiusque Austriacæ familiæ dedecore ac detrimento. Illud porro etiam atque etiam videndum, quo majore se jure niti in ea causa putaret, eo minus per vim quidpiam sibi esse molendum ; itaque induceret animum, ut primo quoque tempore ab urbe Tridento milites subduceret, controversiamque vel interposito compromisso vel ex jure dirimi permetteret, offensumque placeret Pium, ipsi merito subiratum. Interim Christophorus Madrutius, Cardinalis Tridentinus appellatus, magnæ vir auctoritatis, et ejus Collega Ludovicus, ejusdem civitatis Episcopus, uti ferenda anathematis sententia supersederet, Pio supplicare : nam fore brevi, id quod fuit, ut ejus rei absque Ecclesiæ damno componendæ ratio consiliumque caperetur. Itaque de illius Ecclesiæ

D
FERONT.
GABUT.

Epist. 19. 1. 2

CAP. VII

Jus Ecclesiæ
Tridentinæ
defendit,
E

Epist. 8. 2

Ferdinando
Austriaco
excommunic-
ationem
minatus.

F

jure

Ne Augustana
confessio
permittatur
Austriacis,

B

solicitat in-
tercessionem
Regis Hisp.

C

et per Legatum
suum evincit
apud Cæsarem.

PER AN-
GABUT.

CAP. VIII

Mariam
Reginam
Scotiae

Epist. 8. l. 1
Epist. 37, 38 3
Epist. 37
lib. 4

vexatam ab
hæreticis

Nuntium cum
pecuniis

et consolato-
riis litteris
mittit,

166 nihil decessisset, eam Pius gravi periculo

167 Magnos interea motus in Scotia perduellium hæreticorum furor exciverat : inclinataque jam res eo-spectare videbatur, ut regia stirpe atque omni Catholicæ veritatis luce prorsus extincta, exitialis erroris tenebræ in rectafide labantibus præstringerent oculos, regnoque potirentur hæretici. Tenebat per idem tempus regni gubernacula Maria, Jacobi Stuardi eo nomine Quinti Scotorum Regis filia, caris orbata parentibus, eximiæ virtutis femina, Catholicæque pietatis propugnatrix egregia. Hæc primum Francisci II Gallorum Regis uxor, mox vidua, ad patrii Scotiæ regni administrationem cum revertisset; rebus ut consuleret suis, principum affinium suorum suasu, Henrico Stuardo Lennosii Comitis filio nupserat. Sed his per hæreticorum fraudes miserabiliter interemptus, reliquit ex ea genitum filium, Jacobum nomine : quo nunc in Anglia Scotiaque regnante, ope divina gentes illas, olim Catholicæ religionis cultu florentissimas, ad Apostolicæ Sedis obedientiam, sacrosanctæque Romanæ et Catholicæ Ecclesiæ gremium reductum iri, optant boni omnes ac summis votis Deum comprecantur. Iterum ergo vidua Maria, cum Jacobi spurii fratris sui, hæreticorum facile Principis, regnum pessimis artibus occupare conantis, ceterorumque perduellium insidiis undique peteretur; in maximas inciderat ærumnas ac difficultates : quas hoc loco recensere longum sit, minimeque opportunum. Inter alia vero erat, quod cum a Catholicæ fidei professione averti tentaretur, in assiduo vitæ discrimine versabatur; in custodiaque per annum afflicta, cum inde se fuga proripuisset, nullo jam loco tuta conquiescere poterat.

168 Concitabat has turbas Elisabetha, Anglorum impia Regina; perduelliumque studia in primis fovebat, tum ut hæreticorum factionem et ipsa hæretica sustineret, tum etiam ut Mariam, utpote regni æmulam et heredem, e medio tolleret. Anglici namque regni sceptrum, non hæreticæ Elisabethæ, Henrici VIII Regis incestæ filix, sed ipsi Mariæ Catholicæ deberi constabat : cujus pater Jacobus matrem habuerat ejusdem Henrici sororem natu majorem. His ergo rebus cognitis, Pius ad rem Christianam vel in remotissimis Orbis partibus et restituendam et propagandam pro munere suo semper intentus, Mariæ Reginæ Scotisque Catholicis afflictis, quibus posset maximis adminiculis succurrendum esse existimavit. Itaque ad implorandam opem divinam piis suis aliorumque precibus confugiens, Regem Catholicum Philippum aliosque Christianos Principes, ut suppetias quisque suas Scotiæ ferrent, graviter hortari atque inflammare instituit. Mox Vincentium Laureum, quem sibi post initum summum Pontificatum, ut ostendimus, Ecclesiæ Montis-regalis in Subalpinis Episcopum suffecerat, Apostolica auctoritate Nuntium in Scotiam decrevit; quem viginti millibus aureorum (plura sine dubio, si tulisset occasio, deinceps erogaturus) ac salutaribus consiliis instruxit : quibus ille rebus ad protegendam religionis causam, Mariamque et regnum periculis eximendum, uteretur. Quin etiam ad illam manu sua conscriptas, studii sui et ardentis pietatis indices, ejusmodi litteras dedit.

169 Ex quo, carissima in Christo filia, tumultus a perduellibus tuis, iisdemque sinceræ et Catholicæ religionis hostibus, excitatos intelleximus; non prætermisimus, quo minus ex animo, sicuti par erat, ad Deum tum nostris tum aliorum religiosorum hominum precibus confugeremus. Libenter tibi omnino vita et sanguine proprio suppetias attulissemus : omni quidem animi ardore Principes Catholicos, ut

tibi auxilio esse vellent, hortati sumus. Postquam vero te tam ingenti periculo divina ope ereptam fuisse novimus, ut gravi nos ægritudine levare sensimus, ita si non quas debebamus, saltem quas pro viribus potuimus, Deo gratias egimus. Nunc quoniam ob ingravescentem jam ætatem nostram, ac tot immensas occupationes, quibus hic pro universa Christiana republica distinemur, in Scotiam ire non possumus, mittendum duximus Nuntium nostrum, Vincentium Montis-regalis Episcopum, virum rara singularique propemodum virtute, doctrina et prudentia præditum, qui tibi singulis quibusque occasionibus inserviat. Ipsi igitur æque ac nobis fidem in omnibus habebis. Quod ad nos attinet, enitemur certe atque efficiemus, ut nullum unquam paterni affectus studiique officium a nobis possis desiderare.

170 Itaque Vincentius, omnibus, quæ ad legationis suæ munus obeundum necessaria videbantur, a Pio mandatis acceptis; sub ipso ferventis caniculæ æstu longum iter ingressus, præ multis ac gravibus Scotorum tumultibus Lutetiæ Parisiorum subsistere cogitur : nec potuit in Scotiam trajicere, uti Regina Maria pro maxima sua in Pontificem pietate vehementer optabat : neque enim illa dubitabat, quin prudentissimis ejus consiliis auctoritateque nixa, tum Catholicam religionem protegere ac vindicare, tum regni incolumitati salutique prospicere aliquando posset. Quod si Regina consiliis, quæ a Pontifice, prudentiæ fideique plena, suggerente Nuntio, proficiscebantur, usa fuisset; ut deinde compertum est, graves calamitates, quas postea subiit, evitare proculdubio potuisset. Denique Vincentius tertium se jam mensem Lutetiæ detineri, moramque hujusmodi et Pontificis Maximi et Legationis suæ existimationi parum honorificam videri, Reginæ quoque ipsius dignitati haud decoram esse identidem exposulans; crebris eam litteris hortabatur, ut quod in se erat, primo quoque tempore præstaret; egregiamque virilis animi constantiam ac pietatis ardorem, quem multis ac variis periculis pro fide Catholica susceptis memorabili posteritatis exemplo nuper ostenderat, non modo non extinctum, sed auctum etiam esse demonstraret. Quocirca Maria Edimburgi, quæ urbs primaria totius regni est, omnium ordinum conventum habuit, ubi duo vix tandem obtinere potuit. Alterum, ut quem diximus, filii sui paulo ante nati baptismus publice Catholico ritu, uti factum est, celebraretur : alterum vero, licet promissum, ut nempe Sedis Apostolicæ Nuntius quo par erat honore in Scotiam admitteretur, hæretici præstare noluerunt. Itaque rebus, sive ad Catholicam religionem sive ad regni quietem pertinentibus, omnino desperatis; Vincentius legationis suæ munus obire non posse perpiciens, jubente Pontifice, ad regendam Ecclesiam suam in Italiam remigravit.

171 Mariam deinde cum assiduus perduellium suorum insidiis tentaretur, Elisabetha fingens se afflictæ conditionem miserari, simulate solabatur; auxiliumque suum pollicens, in Angliam ut transcenderet per fraudem alliciebat. His ergo et hæreticorum vexata dolis, et perfidis Elisabethæ pollicitationibus ducta, imo seducta, in Angliam demigravit; subsidium inde accepturam se, in Galliamque ad suos, a quibus benigne invitabatur, fide publica transituram esse confidens. At vero non hospes ab hospite tuta, hæreticorum perfidiam et immanitatem denuo cogitur experiri. Nam ubi Elisabetha Mariam habuit in potestate, sive quod nefarias hæreses amplecti recusaret, malletque pro fide Catholica pati quam impie regnare, sive quod Anglici regni jura ad Mariam (ut ostendimus) pertinere constaret, eam in vincula conjecit. Quam inde Pius per litteras sæpius est consolatus, et quibuscumque

qui Parisiis
coactus sub-
sistere,
E

et inde fru-
stra salutaria
suscipiens,

F
redit in Ita-
liam.

Captam deinde
ab Elisabetha
Mariam

solatur Pius.

posset

PER ANT.
GABUT.

A posset auxiliis eam liberare contendit. Sed deinceps per annos ferme duodeviginti in arcta tenta custodia, cum nullo aut squallore carceris, aut cruciatuum terrore, aut denique blanditiis de firmissimo colendæ Catholicæ religionis proposito obedientia-que sacrosanctæ Sedi Apostolicæ præstanda dimoveri potuisset; impio ipsius Elisabethæ decreto capitis damnata, a terroni et caduci regni miseriis ad cœlestis et æternæ felicitatis gaudia, ut pie creditur, feliciter evolavit.

CAPUT IV.

*Acta pro conservanda fide Catholica in Anglia.
Anathema in Elisabetham Reginam.*

CAP. IX
Sub Elisabethæ tyrannide
pressos
Catholicos

B Serpebat interea, maxime in Angliæ regno, Calviniana et alia multiplex hæretica pestis, manabatque malum quotidie latius: quoniam hæreticos Elisabetha, Anglorum haud legitima Regina, tanta cum pertinacia fovendos susceperat, ut funestam illam veterum tyrannorum in Ecclesiam Dei sævientium immanitatem referens, Catholicos ibi piosque omnes variis divexaret modis. Eos enim iniquissimis legibus ac pœnis opprimere, et ipsorum bona vel proscribere vel diripere, et laicos et Sacerdotes, insuper et Episcopos, alios carcere, alios exilio, alios nece multare, sacrosanctos Ecclesiæ ritus interdiceret et conculcare, atque alia impietatis plena flagitia patrare sic instituerat, ut per annos quatuor et quadraginta rerum potita, tandem divino judicio, hoc anno MDCIII, dum hæc scriberemus, impiam vitam cum sempiterna morte commutaverit. Ferebat hæc mala Pius Pontifex sane molestissime, ac pro munere suo ardentique in Christianam rempublicam studio, quemadmodum in Gallia, Belgio, ac Scotia, sic in Anglia fœde gliscentis impietatis flammam vel omnino restinguere, vel certe quoquo modo posset coercere, atque oppressos Catholicos summis mortalis et immortalis vitæ periculis eximere nitebatur. Quam ad rem et adjuvandam et conficiendam, dum Christianos Principes ac Reges per litteras adhortaretur, interim ipse Catholicos Anglos, sive patria depulsos, sive carceribus inclusos, sive etiam aliis incommodis afflictos, liberali et opportuno, qua pecuniarum subsidio, qua epistolarum solatio recreabat: et una quidem ex parte ipsi Scotorum Reginæ, ut jam diximus, opem ferre, eamque omnino liberare; ex altera vero lapsam in Anglia religionem renovare cogitabat: simul et illam malorum omnium sentinam, seu, ut appellabat ipse, flagitiorum servam de medio tollere; si minus posset ad sanitatem revocari.

C 173 Fovebat enim suis Elisabetha studiis Christianorum dissidia; et impios hæreticorum conatus, in Gallia præsertim et Scotia Belgioque provehens, Germanos Protestantibus adjuvabat. Quare Pius nonnullis viris in Anglia mandavit, ut de rebus et Catholicorum et hæreticorum omnibus cognoscetes, cuncta perscriberent ad se: atque ad pristinum sacrorum ritum in ipso regno instaurandum, Catholicos incitarent. Sed cum haudquaquam permitteretur, ut vel Apostolicus Internuntius, vel alius quispiam sacrosanctæ Romanæ Sedis personam sustinens, posset ibi consistere; omni studio faciendum curavit, ut Robertus Rodulfus nobilis Florentinus, qui per mercaturæ speciem illo commorabatur in regno, incolarum animos ad Elisabethæ perditionem rebellione facta commoveret. Is ergo Pontificis nomine rem diligenter egit, non modo cum Catholicis, quorum ibi bonus erat numerus, sed cum multis etiam Protestantibus, qui in id variis de causis pariter conspirabant: alii quidem ob vindicandas privatas inimicitias, quibus discedebant ab iis qui ad

ejus regni hereditatem aspirare conabantur; alii vero majore spe rerum innovandarum excitabantur: quod sane firmum optimi rerum successus fundamentum esse videbatur.

174 Hæc dum occulte tractantur, ecce tibi exorta discordia inter Catholicum Regem et Elisabetham, Hispanicis de navigiis ac pecuniis Londini detentis, quibus Rex exercitui in Belgio stipendia solvere cogitabat. Cumque hæc eadem, una cum Genuensium mercimoniis, postulanti Regi nequaquam redderentur; Dux Albanus effecit, ut Anglorum merces Antuerpiæ et aliis præterea locis interceptæ pariter detinerentur. Quocirca Pius, oblatam occasionem haud contemnendam esse ratus, efflagitabat ab Rege, ut Anglorum in Elisabetham pie conspirantium studia foveret: cum præsertim nulla ratione posset tutandis Belgicis ditionibus suis melius consulere, quam ea expugnanda Regina, qua dominante regiones illæ perpetuis infestationibus forent affligendæ. Ad hæc subiciebat debitum tuendæ religionis officium, quæ prima ad eum commovendum ratio esse debebat. Cui quidem consilio libenter acquiescente Rege, illud Pio reliquum erat, ut in idipsum et Gallorum Regem, et Gallos ipsos, qui Catholicis Anglis itidem faverent, prudenter inclinaret. Idque Pius confestim agere instituit, demonstrans omnino ferendam opem esse et Scotorum Reginæ, Gallorum Regibus affinitate conjunctæ, et item Britannis Catholicis, qui Regibus ipsis opem tulerant eo tempore, quo ad Valesiam domum excidendam armata manu venerat Admiralus. Jam vero cum in Anglia res bene constitutæ viderentur, Rodulfus negotium eo perduxit, ut pars major optimatum in Elisabetham conspiraret: delecto sibi conjurationis Principe, Thoma Norfolkicæ Duce, viro Catholico: cui si res feliciter evenisset, Scotorum Reginam, nec invitam, ut aiunt, desponderant uxorem. Ad hanc vero conjurationem et augendam et confirmandam, atque adeo ad jam deplorati morbi infringendas vires, extrema remedia Pius adhibere constituit.

175 Cum igitur videret Elisabetham ipsam supremi Ecclesiæ capitis locum et auctoritatem in omni Anglia sibi arroganter atque impie usurpasse, sacrosanctum Missæ sacrificium ac reliquos ritus Catholicos abolevisse, impia dogmata et instituta, ad Calvini præscriptum a se suscepta et servata, a subjectis etiam sibi populis servari mandavisse; Episcopos et Sacerdotes Catholicos ex Ecclesiis suis ejecisse, eosdem insuper et carceribus et acerbis suppliciis ad necem usque divexasse; atque id genus alia complura, quæ referre longum esset, quæque satis jam nimis orbi cognita sunt, exempla impietatis edidisse; cumque ejusdem Elisabethæ animum tam pertinaciter obfirmatum intelligeret, ut non modo pias Catholicorum Principum de sanitate ac conversione preces admonitionesque contemneret, sed ne Sedis quidem Apostolicæ Internuntios in Angliam trajicere permitteret; gravissimum edictum promulgavit atque sententiam, qua ipsam Elisabetham hæreticam et hæreticorum adjutricem esse, et una cum iis, qui ei in ejusmodi flagitiis adhæsisent, anathematis pœnam incurrisse declaravit; ac præterea omni jure regni, si quod illi erat, omnique dignitatis et honoris titulo eam spoliatam esse statuens, proceres et universos illi subjectos ei præstandæ fidelitatis sacramento solvit, anathemate proposito iis qui ei deinceps in rebus ejusmodi paruisent.

176 At enim cum hoc edictum in Hispania Galliaque publicari difficile videretur, ne in illas nationes magis irritaretur ea pessima femina, idque in Anglia primum evulgandum putaret; ejus multa ad Rodolphum

impleratis in
ea rem Hispanorum
et Francorum
auxiliis:

Epist. 11
lib. 1
Epist. 36
lib. 4

E

deinde sacri-
legam Regi-
nam excom-
municatam

F

et re quo pri-
vatam de-
clarat,

Constit. 101

sententiam
Londini affi-
gente Feltono,

juvare niti-
tur Pius,

Epist. 22
lib. 3
Epist. 10
lib. 4
Epist. 10
lib. 5

et hos atque
alios contra
ipsam susci-
tare,

176 Illud misit exempla, ab eo, uti fecit, ibi discenda. Cumque unde allata illa fuissent prorsus ignoscatur; quamplurimi, quod manu sua ea descripsissent, capitis supplicium publice pertulerunt. In iis Joannes Feltonus, Britannus, vir et generis nobilitate satis clarus, et Catholicæ veritatis confessione multo clarior: qui veræ fidei studio permotus, cum exemplum ejusdem sententiæ ad fores ædium Episcopi Londinensis affixisset, deinde comprehensus, acerbissimo genere mortis affectus est; constanter asseverans, se recte fecisse, atque ad idem denuo præstandum paratum esse. Illas enim Pii V Pontificis Maximi litteras merito sibi venerandas videri, seque agnoscere illum esse Jesu Christi Vicarium in terris: quæ res indigenarum animos ita permovit, ut non amplius Elisabethæ parendum esse publice vociferarentur. Quod si per eos dies aliorum se ducem aliquis præbuisset, proculdubio rebus subito motu subvertendis, atque adeo melius conformandis, populi animos adjecissent. Quamobrem Elisabetha metu perculsa, quippe quæ Optimatum conjurationem præsensisset, armare sese atque parare instituit; cum ut se ipsa tueretur, tum etiam ut in ejus conjurationis participes acerbè sæviret.

177 Interea Thomas Northumbriæ et Carolus Vestemerlandiæ Comites Catholici, veriti ne in ditionibus suis ex improvise ab hæreticis deprehenderentur, conjurationis sociis externisque haud expectatis auxiliis, duodecim hominum millibus suffulti; cum edixissent; se eo potissimum nomine arma capere, ut Catholicam religionem resarcirent, avitasque pietatis leges in Anglia restituerent; bellicas vires suas ad expugnandam Elisabetham contulerunt. Verum tamen illi pecuniarum inopia pressi, cum rerum gerendarum sumptus diu sustinere non possent, in Scotiam tandem recepti, nihil proficere: sed illius, ut aiunt, causa fuerunt incommodi, ut Elisabetha suspicionibus ducta, ac ne conjugium Scotorum Reginae succederet valde sollicita, Norfolcium Ducem aliosque præterea multos, quo in numero Rodulfus erat, in vinculis jusserit detineri: verum cum latentia conjuratorum consilia rescire illa non posset, captivos omnes præter Ducem dimisit. Interea Pius aureorum nummum centum quinquaginta millia Rodulfo curaverat, majoremque summam ad eam expeditionem parabat in dies: quo tamen ille subsidio, carcere præpeditus, Catholicis sociis subvenire non potuit. Is vero postea illis dinumeravit certam ejus pecuniæ partem, qua munitis in locis ac propugnaculis sustentare sese ipsi tutarique possent: aliam inde partem Norfolcio Duci, aliam vero aliis conjuratis occultis, ut in sententia persisterent, impendit. At cum idem tamen obstreperetur in regno, Elisabetha quosdam in regium per multiplicem simulationem advocavit, nihil temen ausa tumultum excire: qui quidem abnuentes eo convenire, palam profitebantur, se nequaquam illi obtemperaturos, vigente scilicet edicto Pontificio: quod tamen illa grave sibi esse dictitabat, non tam ob rem ipsam per se, quam quod id factum esset a Pio, cujus et admirabilem ad Pontificatum assumptionem et vitam integerrimam ipsa prædicabat.

178 Ceterum ut optimis quibusque fundamentis ea niteretur conjuratio; Rodulfum cum mandatis conjurati legarunt ad Pontificem, cui omnia, quod in ipsis erat, comparata esse renuntiaret, ut negotium et vindicandæ religionis, et suam in sedem restituendæ Scotorum Reginae causa susceptum, conficeretur, eaque ipsi Norfolcio Duci in matrimonium collocaretur; ac Pio suggereret, incitandum esse Regem Catholicum, ad ea quæ poscebant conferenda subsidia. At Pius, rerum serie optime

perspecta eademque prolata; Rodulfum, per causam offerendæ de foedere pactionis, ad Hispaniæ et ad Lusitaniæ Reges cum litteris misit. Quo tempore ad Norfolcium captivum Pius etiam percipit, uti bono esset animo; ac certo sciret, se nulla in re illi unquam defuturum. Rodulfus Catholico Regi litteras reddens, eidem retulit Pii consilium, ad tam egregium aggrediendum facinus dandaque illico postulata subsidia eum cohortantis. Quam ad rem Pontifex se non modo quidquid posset collaturum auxilii, sed etiam, si opus fuisset, ut optime de Christiana republica mereretur præsentem se affuturum; cunctaque Sedis Apostolicæ vectigalia, et item sacros calices, cruces atque adeo vestimenta sua ob id oppigneraturum pollicebatur. Cumque hæc verissima esse constaret, illud satis esse videbatur, si Rex Catholicus ex Gallia Belgica in Angliam armatas cohortes trajiceret, ductore Chiapino Vitellio, ubi Albanus esset impeditus.

179 Id vero cum Rex ipse fieri mandavisset, interimque procurante Pio, aureorum ducenta millia in eam rem in Belgis dinumerari jussisset; intercedens Albanus, variis difficultatibus negotium obstructum esse (ut suspicionibus implicita sæpe sunt Principum consilia) renuntiavit. Nam si eam expeditionem, in scio Gallorum Rege, Catholicus aggredere-tur; fore ut indignati Galli, sua et Anglica simul arma in Belgas converterent; verentes nimirum, ne Anglia in Hispanorum caderet potestatem. Quod si etiam Galli tum intestinis bellis impediti, cum primum possent, Anglicanam expeditionem per se suscepissent; suspicandum esse Catholico Regi, ne eodem illi regno potirentur. Neque vero Pontifex ipse, quod satis utrisque esset, poterat tuta cuncta pollicere. Hæc igitur momenta rerum impedimenta omnia, consideranda Regi, per litteras Albanus proponebat. Cui dum Rex imperat denuo, ut nulla re impediretur, quin juvandis in Anglia sociis ceptam navaret operam, ad eum Misso Rodulfo cum pecunia in eam rem; interim divino judicio permissum est, ut de rerum serie tota ad Elisabetham referretur a nonnullis, Galliæ regno politice magis quam pie consulentibus; statusque jure, (quod Pius diabolicum jus appellare solebat) atque vana suspitione implicitis, ne scilicet Anglia recepta, Galliarum Regno potirentur Hispani.

180 Quamobrem majore adhibita diligentia, Norfolciæ Ducis litteras Elisabetha interceptit, cum aureorum duodecim millibus, quæ ipse in Scotiam, ut copias instruerent, ad socios submittebat. Ex templo Ducem arctius illa constrinxit, aliosque præterea multos in vincula conjecit: quo in numero fuit is, qui ipsi Duci erat a secretis: qui in quæstionem datus, ubi arbitrariæ litterarum notæ delitescerent, indicavit: ex quo Dux convictus, cum aliis quoque multis extremo supplicio fuit affectus. Id autem quam ingentem dolorem attulerit Pontifici, verbis explicari vix potest. Rex deinde Catholicus coram Cardinale Alexandrino, in Hispaniam, uti dicetur, ad eum Legato, collacrymans aiebat; nullum unquam hoc ipso vel præclarius vel sanctius compositum stratagema fuisse: neque vero majorem unquam visam esse conjuratorum sive concordiam sive constantiam: siquidem per tot dies nihil unquam ab ipsis temere enuntiatum erat, magnæ rei bene gerendæ atque opportuna sese offerebat occasio. Sed enim summus ille mundi opifex, cujus nutu omnia gubernantur, seu mortalium peccatis id emerentibus, seu ut ex Anglia vigente persecutione plures interim Christi Martyres, uti deinceps factum est, in cælum evolarent; hoc alioqui pios conatus irritos esse permisit.

sed moras
injiciente
Albano

et conspira-
tionem pro-
dentibus
Francis,

expeditio illa
evanescit.

Catholicis
Ducibus pe-
cuniam sub-
ministrat

Regesque
Hispaniæ et
Lusitaniæ ad
eos juvandos
solicital,

A

CAPUT V.

Fides Catholica in Polonia et Prussia stabilita. Alibi hæresis infirmata, et Clerus reformatus.

CAP. X
Missio in Poloniam Internuntio

At vero nec minori periculo, hæretica gliscente perfidia, per idem tempus in Polonia res Christiana laborabat. Nam cum Petricoviæ, quædam adversus Ecclesiasticam libertatem publice decreta fuissent, inde sacra violabatur jurisdictio: ac præterea veteres Ecclesiæ ritus, statæque ceremoniæ plerisque locis immutatae passim labebantur. Quibus rebus cognitis, Pius primum Julium Rogerium, Protonotarium Apostolicum, eruditum ac prudentem virum, jam a superiore Pontifice destinatum, Internuntium Apostolicum ad Sigismundum Poloniæ Regem decrevit, optimis consiliis ac mandatis instructum: in primis vero Regem illum in officio contineret, eique denuntiaret, quicumque religionem contempnissent, eos (quod perpetuo res ipsa docuisset) divino judicio graves in hac vita pœnas dedisse, præter æterna, quæ post mortem eos manent, atrocissima supplicia: atque ex immutatione religionis regnorum excidia consequi solere. Tridentinum Concilium, ab ipso Rege jam receptum, in usum induci; sacram jurisdictionem salvam et intergram conservari; templa, cœnobîa, aliaque sacra loca, vel ab hæreticis diruta, vel hominum negligentia collapsa renovari, sartaque tecta præstari; Christianæ disciplinæ leges pristinum in statum revocari; inter sacrorum Antistites controversias componi ac dirimi procurare. Rex vero se Catholicorum patronum vindicemque præberet ac profiteretur; ejusque sorores, Principibus muptæ viris, per homines pios Catholicæ veritatis in officio retinerentur. Transilvaniæ Princeps, ejusdem Regis sororis filius, a moribus ac consuetudine hæreticorum, eum seducere conantium, atque ad ecclesiasticam omnem ibi delendam disciplinam impie cohortantium, omnino sejungeretur.

Epist. 4, 5,
22 lib. 2

Epist. 42
lib. 4

Moschum in Turcas excitat,

Epist. 1 et 2
lib. 5

regium divorcium impedit,

decreta faventia hæreticis abolet:

182 Et quoniam Magnus Moschorum Dux Polonicum Regnum invasurus esse ferebatur; id Pius, quoad ejus fieri posset, avertendum sibi esse existimans, misit, qui de illius consiliis cognoscerent, agerentque cum eo, ut sese Christianis cum Principibus communi fœdere consociaret, seque potius ad bellum adversus Turcam hostem suum pro viribus gerendum compararet; quin etiam ea de causa cum Polono pacem conficeret: qua de re Pius erat ad Moschum Oratorem legaturus. Cogitabat per id tempus Rex ille, Reginam uxorem suam, ceteroqui legitimam, Maximiliani Cæsaris sororem, sterilitatis causa repudiare: id vero consilii præter alios hæretici maxime commendabant fovebantque: quod si factum fuisset, præterquam quod sacris legibus repugnabat, ut turpem Regi notam inurere, ita pernicioso tum Christianis, tum aliis etiam populis, præsertim vero principibus viris, exemplo futurum boni omnes judicabant. Itaque Pius per litteras apud Regem tantopere contendit, ut eam ille cogitationem abjiceret: quin etiam obtinuit, ne quispiam Regis nomine (quæ plerique a Pontifice petitori esse dicebantur) sacram sub utraque specie Communionem Sacerdotumque connubia deinceps auderet postulare. At vero cum in Lublinensibus comitiis decretum olim esset et constitutum, ut ex Polonia Trinitarii et alii quidam hæretici depellerentur, Confessionistæ vero quos vocant et Calvinistæ tolerarentur; ea de re Pius cum ipso Rege et cum aliis Catholicis gravissime expotulavit, ostendens, id decreti, Catholicæ veritati pestilentissimum esse: neque vero se id ullo pacto permissurum: quinimo facturum, ut Regis jussu hæretici illi ad omnium dignita-

tum gradibus ac publicis muneribus amoverentur. Itaque statim illud antiquatum est et abrogatum. Quæ res illi regno salutaris admodum fuit: nam si secus accidisset, perversa ac falsa dogmata sua sectarii corroborassent, hæreticaque pestis miserandum in modum aucta fuisset.

183 Post Rogerium Pius Vincentium Porticum, Lucensem, integrum virum, quem dein Epidaurensium Archiepiscopum novimus, Internuntium Pontificium apud eundem Regem constituit: hujus autem opera Pontifex ibi multa eaque præclara ita gessit, ut inde magnam integritatis, animi magnitudinis, ac liberalitatis laudem sit consecutus. Ac primum quidem, ut ex earum gentium animis omnem suspicionem avaritiæ, cujus insimulabantur Sacerdotes, prorsus evelleret, faciendum esse constituit, ut sacra negotia cuncta et facultates, quas tamquam Apostolicus Internuntius daret, nullo quæstu nullaque intercedente vel pecunia vel mercede, sed gratuito ille gereret et administraret. Quæ res ibi magno provehendæ religioni tum adjumento fuit, tum etiam incremento. Jam vero cum Rex aperte perspiceret, quam ardenti sinceroque studio Pius regiam in salutem regniq; illius amplitudinem et tuendam et amplificandam esset intentus; optavit, ut Internuntius regiis negotiis interesset: existimabat enim hæc potissimum ratione futurum, ut ope divina cuncta sibi feliciter evenirent. Quocirca ejus tantum rei causa misso tabellario, id eum rogans, litteras dedit ad Pontificem: qui mox ad Internuntium manu sua scripsit in hanc sententiam. Lætati sumus vehementer, indeque Deo gratias egimus, cum intelligeremus, abs te cumulate satisfieri Regiæ isti majestati; idipsumque ab ea de virtute tua judicari, quod jam antea nos quoque judicavimus. A nobis autem Rex ipse petit, ut quoties opera tua sibi fuerit opus, sive procurandis rebus humanis, sive aliis negotiis ad istius regni tranquillitatem et pacem conficiendis, tuum vel consilium vel officium ei desiderari ne patiaris. Et quoniam genus hoc petitionis a sincero quodam optimoque proposito videtur proficisci, tam præclaro desiderio deesse noluimus. Quare mandamus tibi atque præcipimus, ut quoties postulatus fueris, ea diligentia ac fide illi deservias, quo nobis ipsis inser-vires. Romæ xiii Kal. Februarii MDLXIX.

184 His igitur consiliis deinde factum est, non modo ut major inter Pium ac Regem illum animorum conjunctio intercederet ac benevolentia, sed etiam ut Internuntius Pontificia negotia regiis præferens, res graviores deinceps curaret conficiendas. In iis ut hæreticis amotis, publica munera Catholicis mandarentur: ut Stanislaum Hosium, Varmiensem Episcopum et Cardinalem, singulari virum doctrina parique vitæ sanctitate præditum, Rex honorificentius haberet, eo proximo sibi loco in Senatum admissio; cum antea inter Episcopos, uti Varmien-sis Antistes, septimus assideret. Internuntio præterea Pontificio concessum, ut ad dexteram Regis ubique esset, uti deinceps apud ipsum perpetuo fuit. Ex hac eadem fiducia mox orta et constituta est Lituaniæ inter et Poloniam optata concordia, quæ sexaginta jam annorum spatio sæpius agitata stabiliri non potuerat. Hinc porro factum, ut sacra vectigalia, quæ ad sancti Petri patrimonium antiquo jure pertinent, facilius ibi ac tutius exigi possent: quæ cum jam inde ab anno post Christum natum mxxxviii, ob datum Polonis concessu Pontificio Regem Casimirum, qui monachus fuerat Cisterciensis, Apostolicæ Sedi, quam tenebat eo tempore Benedictus IX, viritum gratis animis pendi cœpissent, dehinc passim solvi desierant: quod Romani Pontifices pro tempore Polonorum Regibus, ad eas gentes in officio

D
VERINT
GABUL
Epist. 7 lib. 2
et 2 lib. 2
et 1, 2 lib. 2
et 1 lib. 4

*alteri postea
misso mandat
ut agat
gratis*

E

*Regique pe-
tenti ubique
adsit:*

*Unde multa
Pontifici ho-
norifica, re-
gno utilia
secuta.*

F

*Tributum
sacrum ibi-
dem exigere
dissimulat,*

ac fide continendas, condonare interdum con-
 —nt, præsertim ab anno salutis MDXXX. At vero
 cum Sigismundus Rex, bonis omnibus annuentibus,
 ea Pio pendi statuisset, illico Pontifex eadem exi-
 gendi eo misit facultatem. Quamquam ne res ad
 exitum perduceretur, variis intercedentibus homi-
 num studiis, mox fuit impeditum: nonnullis Pio
 subjiicientibus, cavendum esse, ne id avaritiæ spe-
 ciem apud eas gentes præ se ferret, itaque id damni
 Pius dissimulare maluit, quam vel ullam licet in-
 justam cupiditatis notam subire, vel pusillis animis
 querendi occasionem dari: quamquam non ignora-
 bat, in officio recte præstando retinendoque jure
 suo, vel pusillorum querelis vel iniquorum calum-
 niis impediri quemquam non oportere: sed aliquando
 de jure suo non nihil decedere, magnum esse com-
 pendium.

185 Inter hæc autem Romani Pontificis in Prus-
 siam jura quedam retinenda ac tuenda esse Pius
 cogitavit: erat namque Prussia quondam Sedis Apo-
 stolice ditio, in qua Pontificius Quæstor considebat:
 sed eam ditionem Albertus Marchio Brandeburgen-
 sis, sumpto Ducis titulo cum olim occupasset, eique
 filius succedens hæreticus vel ob id tenere illam jure
 non posset; ei qui titulum ac ditionem ipsam tum
 usurpabat, quidquid Apostolica Sedes in Prussiam
 haberet juris, in Lublinsibus Comitibus publice de-
 nuntiari, ac denuntiationem ipsam publicis tabulis
 consignari, uti sedulo factum est, Pius imperavit.
 Præterea vero, suadente Pio, Rex sese cum Maxi-
 miliano Cæsare ad rem Christianam a Turcarum fu-
 rore vindicandam clandestino fœdere conjungere,
 sororemque suam nuptam in Austriacam familiam
 collocare, atque de hisce aliisque de rebus in ipsius
 Cæsaris colloquium venire constituit. Quæ tamen
 ne fierent, aliena, ut plerumque accidit, interposita
 consilia præpediverunt. Ad hæc Societati Jesu, quæ
 benigne deinceps ac liberaliter ibidem accepta est,
 tria collegia, cohortante Pio, Rex, ædificavit: eaque
 et amplis vectigalibus, et pretioso instructissimæ
 bibliothecæ suæ munere decoravit. Ad extremum
 Rex, ut rectam suam in Deum fidem atque in Pon-
 tificem Pium observantiam testaretur, hæreticam
 omnem pravitatem in dies magis execratus, cum per
 tabulas duorum testium firmatas fide regioque si-
 gno præmunitas, se in omni vita Catholicam reli-
 gionem ut antea professurum, nec ullam ejusdem
 religionis immutationem unquam in regno suo per-
 missurum esse Pio spopondisset, easque obsignatas
 ad eum tabulas misisset; ad hoc ipsum magis etiam
 confirmandum, die Cœnæ Dominicæ sacro, magna
 pii populi lætitia publice Catholico ritu communi-
 cavit.

186 Interea ubique ferme gentium Pontificis
 opera sanctæ religionis cultus renovabatur egregie.
 In primis vero Dantisci, quæ celeberrima Prussiæ
 civitas est, maximisque mercimoniorum commerciis
 inter omnes Europæas urbes insignis. Erat in ea ci-
 vitate Catholicæ veritatis ita lumen extinctum, ut
 omni ecclesiastico jam Ordini sublato, nullum fieret
 sanctæ Missæ sacrificium, nullæ sacræ conciones a
 Catholicis unquam haberentur: omnia denique,
 Lutherana peste aliisque pessimis depravatæ religio-
 nis erroribus referta, miserandum in modum interi-
 bant. Verum hujus Pontificis ope, Dominicanæ fa-
 miliæ Fratribus templum cœnobiumque suum ibi
 restitutum est: quæ ædificia et amplitudine et ope-
 re præclara etiamnum extabant, militum hospitio
 ac præsidiis exposita. Qua restitutione facta, plurimi
 concionatores egregii aliique præterea ejus Ordinis
 Sacerdotes eo missi sunt: qui sacris faciendis, tan-
 toque illorum populorum concursu atque frequentia,
 quanta explicari vix potest, concionibus habendis,

Pontificiis tum precum tum pecuniarum subsidiis
 adjuti, eas gentes ad fidem Catholicam reducerunt.
 Exinde per eas regiones omnes, ad illorum quos ad
 sanitatem reductum iri spes erat commoditatem,
 ingentem Sacerdotum numerum decrevit, cum po-
 testate, illos, modo ad saniora redirent consilia, a
 crimine hæreseos absolvendi: ex quo æternæ salu-
 tis admirabiles sunt fructus consecuti. Ac proinde
 continuata res est, ceteris pro tempore ministris eo
 missis, ad illorum populorum, divini luminis ope in
 dies resipiscentium, procurandam salutem: cujus
 quidem singularis beneficii haud immemores illæ
 gentes, in hanc usque diem cum gratiarum actione
 Pii laudes concelebrare non desinunt.

187 Jam vero cum nihil esse aut Deo magis invisum
 aut humano generi pestilentius hæretica pravitate,
 Pius optime perspiceret; ad hanc contagionem ubi-
 que terrarum radicitus evellendam, cum in omni
 vita sua, tum in primis in Pontificatu, et prudentis-
 simis consiliis, et piis cohortationibus, et humanis-
 simis monitis, et bellicis subsidiis, armis ac pœnis
 adhibitis, nullis laboribus parcens aut impensis, ni-
 hil non agendum sibi esse perpetuo cogitavit. Do-
 cent hoc ea, quæ in Italia, in Gallia, in Belgio, in
 Hispania, in Scotia, in Anglia, in Polonia, in Prus-
 siaque ab eo contra hæreticos gesta fuisse hactenus
 commemoravimus. Ad hæc vero illud etiam accedit,
 quod eodem ipse religionis incensus ardore, cum Ita-
 licarum tum exterarum quoque gentium Præfectos
 commonebat interdum, summo studio invigilarent,
 ut si quis apud eos hæretica infectus labe deprehen-
 sus fuisset, is continuo sacrorum Inquisitorum in
 potestatem traderetur. Ac propterea Catholicos et
 religiosos viros quoquoersum submittebat identi-
 dem odoratum, quid non solum hæretici, sed Catho-
 lici quoque Principes de religione sentirent, aut
 contra ecclesiastica jura permitterent, seu etiam
 committerent, quaque ratione viverent cum sua
 quisque familia. Sed quoniam de singulis hoc loco
 scribere, ut longum esset, ita minime necessarium,
 unum vel alterum exemplum attulisse fortasse fue-
 rit satis.

188 Cum ergo remotioribus quibusdam in locis
 Neapolitani regni, nonnullos jamdiu damnatam
 Vvaldensium, alio nomine Pauperum de Lugduno,
 hæresim sectantes superesse intelligeret; eo Chri-
 stophorum Rodericium, Societatis Jesu Sacerdotem,
 ampla cum potestate misit: qui eos sanctitate vitæ
 solidaque doctrina, quibus ille præsidiis probe erat
 instructus, sapienter coargueret; errantesque oves
 ad Catholicæ Ecclesiæ gregem, uti fecit, ope divina
 revocaret. Catholicæ fidei desertor quidam, nomine
 Franciscus Celaria, hæreticus concionator, Morbi-
 nio, quod est oppidum Volturenæ vallis, Mantuam,
 ubi magno cum illius civitatis periculo perfidiæ suæ
 virus effundebat, statis diebus clanculo proficisci
 consueverat: ad hunc Pius Petrum Angelum Casa-
 novam, Dominicanum cœnobitam, in Volturenam
 Clavennamque Galliæ Cisalpinæ valles emisit, ra-
 tionemque præscripsit, qua ille ad capiendum hære-
 ticum uteretur. Quod quidem ei percommode ceci-
 dit: nam illum, ex quodam hæreticorum conventu
 Curiae celebrato Morbinium versus redeuntem, at-
 que per os Abduæ trajecturum, ipse Casanova ibi
 præstolans, octo virorum ope subnixus, suis mani-
 bus comprehensum in lintrem ad id comparatum
 detrudit: eumque vinctum inde Placentiam, uti sibi
 fuerat imperatum, ad Octavium Farnesium Ducem
 perduxit: qui pro sua in Sedem Apostolicam fide
 ac pietate eum Romam devehendum curavit. Damna-
 tum hæreticum pœnam sequi oportebat, ut igni vi-
 vus cremaretur: sceleris tamen consortibus, qui non
 modo Mantuæ, sed alibi etiam erant, prius enuntia-
 tis.

D
 magno cum
 fructu.

CAP. XII.
 Hæresibus
 ubique com-
 primendis
 intentus,

E

Epist. 14
 lib. 5

Waldenses
 converti per
 Rodericium
 Societatis Jesu

F

et Celariam
 hæreticum per
 Casanovam
 Dominicanum
 capi curat,

quo Romæ
 exusto,

GARIT.

suum autem
 jus in Prussia
 tuetur,

surdet fœdus
 cum Cæsare
 contra Tur-
 cas,

collegia Socie-
 tatis Jesu
 fundanda,

cœnobium
 Dominicanis
 restituendum
 Dantisci,

A tis. Cui morbo, et item ceteris, quæ inde profici-
scebantur, malis opportuno subinde remedio provi-
sum est. Ille vero tandem sui pravitatem agnoscens
errati, antequam igni traderetur, serane, an seria
pœnitentia duci visus est : atque ita mortuus flam-
mis fuit absumptus.

*frustra hære-
tici conque-
runtur :*

189 At vero Pontificis jussu, ad hæreticum ca-
piendum concionatorem, administratos Pontificis eo
penetravisse, tantum Rhætorum animis terrorem
incussit, ut eorum præcones per Catholicorum op-
pida deinceps vagari non auderent. Extemplo Rhæ-
ti ad varios principes viros de sua, quam violatam
esse querebantur, vindicanda jurisdictione legatio-
nes decreverunt. Dux autem Albuquerque, Gabriel
a Cueva, ditionis Mediolanensis Præfectus, ad quem
imprimis illi confugerant, ut erat vit admodum pius
atque Catholicus, id quod res erat eis respondit :
Pontificem absolutam ac legitimam in omnes terra-
rum orbis partes potestatem habere, quoties ipse
vellet hæreticos vel capi, vel meritis affici suppli-
ciis. Quamobrem cum adversa votis responsa retu-
lissent, præmia publice proposuerunt iis, qui Casa-
novam ejusque fautores vel enecassent, vel eos vivos
aut mortuos in potestatem sibi tradidissent. At
B enim Pius, quin ad alias ejusmodi hominum pestes,
tum eodem tum alio etiam tollendas mitteret, haud-
quaquam sibi propterea desistendum esse constituit :
qui in vincula coniecti, Romam ad eum a multis
principibus viris, citra ullam fere contentionem,
perduci curabantur.

*sic et a Flo-
rentiæ Duce
transmissus
Carnesicca
combuitur,*

190 Cum enim Petrum Carnesiccam, Protonota-
rium, civem Florentinum, hæreticum sæpe relap-
sum, primo Pontificatus anno, vinctum ad se Ro-
mam perduci una litterarum significatione a Cosmo
Medice Florentiæ Duce postulavisset ; id ille statim,
qua semper fuit in Deum fide, et in Apostolicam Se-
dem (præsertim in Pontificem Pium) obedientia ac
pietate, summo studio præstandum curavit : adje-
citque si ob ejusmodi causam, quod ab illo Deus
omen averteret, Principem ejus filium sibi tradi
Pius voluisset, eum ab se in vinculis illi missum
iri. At hæreticus ab sacro Inquisitionis magistratu
Romæ damnatus, secularique potestati traditus, ig-
nis supplicium pertulit : cum per annos viginti sep-
tem ea infectus labe, sacris proventibus clam hære-
ticos imple sustentasset ; atque inter alia pravitatis
indicia permultæ ad hæresiarcham Calvinum ejus
epistolæ cum responsis deprehensæ fuissent. Gui-
C dum præterea Zanetum Fanensem, eadem hæretica
perfidia notatum, Patavique latentem comprehendi,
ad Sedisque Apostolicæ judicium Pius deduci man-
davit : licet Venetis Senatoribus judicium illud ad
se pertinere profitentibus, in ea re obtinenda variæ
de jurisdictione contentiones intercesserint. Sed
Pius ejusmodi caussarum omnium ubique gentium
supremum se ac legitimum judicem agnoscens, quod
volebat obtinuit, edicens, hæc ex sacris legibus non
ad profanam, nisi quod ad infligendas pœnas post
latam per Ecclesiasticos judices sententiam, specta-
re, sed ad sacram potestatem omnino pertinere.

*et Zanetus
Patavii la-
tens capitur,*

*gaudet Pius
in conversio-
ne virorum
primariorum.*

*Ltb.8.
Conf cap. 4*

191 Ceterum nihil Pio gratius poterat accidere,
quam si videret ex hæresi aliquos resipiscere, et ad
Ecclesiæ unitatem obedientiamque redire : atque
hanc animi voluptatem cum de omnibus sentiret,
eam tamen singularem ex primariis viris resipiscen-
tibus percipiebat. Intelligebat enim, quod ait B.
Augustinus, claros homines cum multis noti sint,
multis esse auctoritati ad salutem, et multis præire
secuturis. Quare cum aliquando cognovisset, Polo-
nos quosdam nobiles viros ad fidem Catholicam re-
vertisse ; eximio perfusus gaudio, datis ad ipsos ele-
mentissimis litteris, summum illud beneficium quod
a Deo acceperant gratulatus, amantissime illos ad

Maji T. I.

perseverantiam adhortatus est : qui postea in su-
cepto pietatis cultu persistentes, magno ceteris illis
gentibus, ad æternæ salutis viam pie tenendam,
adjumento fuere.

CAP. III

192 Acre porro studium ac diligentiam Pius ad-
hibuit tum Venetorum Sacerdotum ordinandæ dis-
ciplinæ, tum in omni illa ditione Christianis mori-
bus et institutis sive restituendis sive etiam conser-
vandis. Diligebat enim eam ipse Rempublicam, at-
que universis illius vel decretis vel legibus tuendis,
quatenus æquitas ferret, paratum semper sese præ-
buit. Cum igitur Joannem Antonium Fachinetum,
qui postea Innocentius IX appellatus bimestrem
Pontificatum sanctissime gessit, virum summo re-
rum usu, eximia juris prudentia et integritate or-
natum, apud eum Senatum Internuntium Apostoli-
cum toto Pontificatus sui tempore decrevisset, ejus
opera complura ibi, eaque præclara, et utilia con-
fici negotia procuravit. Ut autem Sacerdotum dis-
ciplinam ordinaret, Venetis considerandum propo-
nebat ; hæreticos, quemadmodum nullo certo pravi-
tatis suæ nituntur fundamento, ita depravatis quo-
rundam Clericorum moribus objectandis, falsam et
iniquam sectam suam prætexere solere imperitiæ
multitudinis animis obcæcatis. Cumque magno Ita-
liæ ornamento esset illa Respublica, in qua tandiu
Christiana religio floruisset, quoniam divinis legi-
bus ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ antea Veneti ob-
temperassent ; summo quoque studio curandum, ut
pietatis in officio se omnes continerent : populo-
rumque, in primis vero Sacerdotum mores ac disci-
plina recte sese haberet. Neque enim cuivis Reipu-
blice satis esse, si Princeps unus bonus ipse fuerit,
subjectis interim sibi populis data peccandi licen-
tia : ex qua demum Reipublicæ perniciēs manaret
et exitium : cujus rei cum aliæ provinciæ complu-
res, tum in primis Galliæ reliquas gentes non sine
magno suo malo commonerent. Statuit porro, ut
olim sacris legibus cautum erat, ne cum mulieribus
habitarent Sacerdotes, ac ne ita multi sacris initia-
rentur ordinibus : in eaque re major et morum et
eruditionis ratio deinceps haberetur. Satiùs enim
esse, in ordinatione præcipue Sacerdotum, paucos
bonos, quam multos malos habere ministros : quia
si cæcus cæcum ducit, ut ait Christus, ambo in fo-
veam cadunt.

*In ditione
Veneta præci-
pi' Sacerdo-
tum mores
emendari,
E*

Matth. 12

193 Edixit præterea, ut adversus execranda in
Deum Sanctosque maledicta, publice constituti viri, F
in eos animadverterent, qui in sacrosanciam Roma-
ni Pontificis, Ecclesiæque vel auctoritatem vel di-
gnitatem obloquerentur : nam obtreccationes ejus-
modi argumenta quædam et initia quondam fuisse
immutandæ religionis, ac rerum status convellendi.
Hæc et id genus alia complura Pius Venetis præ-
cipiebat, quæ magno et sacris et profanis rebus pie
componendis aut constituendis adjumento fuere :
nam his monitis illi permoti, ad Pontificis juvanda
consilia jussaque facienda, sese converterunt. Ita-
que sacrorum Antistites sunt in sua quisque loca
profecti : Abbates, et Ecclesiarum administri, alii-
que præterea sacrati ordinis Ecclesiasticam servare
disciplinam, moresque componere omnes jussi, alii
quidem paruerunt ; alii vero, qui contumaces essent
ceterisque præberent offensionem, per illam ditio-
nem omnem, vel ad saniora consilia revocati vel
expulsi vel alias propositas pœnas subire coacti
sunt.

*et alia plura
utiliter sua-
det.*

CAPUT VI.

Ecclesiæ Mediolanensis jura prolecta: Ordo Humiliatorum deletus. Duci Florentiæ honores aucti.

CAP. XIV.

Pro S. Carolo Borromæo, jura Ecclesiæ Mediolanensis.

Epist. 16 et 17 lib. 1
Epist. 38, 99 lib. 3

apud Philippum Regem fortiter tuelur.

ne qui ea violarent impuniti haberentur.

Exardebat etiam per eos dies inter Carolum Cardinalem Borromæum, Mediolanensem Archiepiscopum, virum eximie sanctitatis laude clarissimum, ac regios ejusdem civitatis Magistratus, gravis in primis ac multiplex de sacra jurisdictione controversia. In ea præter cetera contigit, ut Ecclesiastici fori licitor primarius, cum armis Principis edicto prohibitis comprehensus, eorumdem jussu Magistratum in carcerem truderetur, ac deinde publice fune acerbissime tortus in exilium cedere juberetur. Quare cum omnes hujus facinoris affines auctoresque præcipuos ab Ecclesiæ communione Archiepiscopus pro potestate sejunxisset, ac proinde Senatus Mediolanensis Præsidentem duosque primarios Senatores ad dicendam coram se causam Romam Pius evocasset, ac judicio in eos constituto rem ipse dijudicare atque componere statuisset; Philippi Catholici Regis in Urbe procuratores, Regem ipsum jussa Pontificis omnia facturum esse in se recipientes, negotium præverterunt. Itaque Pius per Joannem Baptistam Castaneum, Rossani Archiepiscopum, ordinarium suum in aula Regia tunc Internuntium, virum omni virtute præstantissimum, qui deinde ad summum Pontificatum evectus, Urbanus Septimus est appellatus, et item per Vincentium Justinianum, universi Dominicanæ ordinis Antistitem, ac denique per Julium Aquavivam, Atriæ Ducis filium, utriusque Signaturæ Referendarium, viros eximia prudentia, doctrina, et integritate præditos (quos ambos ipse postea sacræ Purpuræ dignitate decoravit) ad Regem ob hæc atque alia id generis negotia ab se missos, apud eum agebat, ut auctoritatem suam retinere atque exercere posset Ecclesia Mediolanensis. Secus enim imminere periculum, ne inde clanculum aditus aperiretur hæresibus: quibus deinceps occurrere, eidem Regi vel cupienti haud ita facile foret. De optima quidem pii Regis voluntate se nihil ambigere, sed ne quid præter vel contra illam committerent administrari, se jam re ipsa doctum subvereri. Ceterum se potestatem, quam a Deo summam acceperat, in id interpositurum, atque in ejusmodi causis pro Ecclesiastica retinenda libertate se vitam et sanguinem, si opus esset, libenter profusurum.

195 Demum post varias contentiones Regii quidam administrari, ad quos ea magis pertinebat causa, Mediolani, Pii concessu, ab Archiepiscopo stata ceremonia in gratiam Ecclesiæ recepti, merita poenitentiae piacula publice subiere, spectaculo pro foribus ædis maximæ constituto. Sed arma prius Archiepiscopalibus jam erepta ministris restituerunt: solemnique jurejurando sese devinxerunt, in Ecclesiam deinde nihil umquam tale se commissuros. Atqui nec multo post quicumque in ea fuerant culpa, fere omnes vario immaturæ mortis genere decesserunt: relicto posteris exemplo, ne quid audeant in Ecclesiam temere moliri; sed eam potius, ut pios homines decet, tueantur ac protegant. Sacram namque dignitatem aut Ecclesiastica jura violare vel imminuere, scelus est, ut Christianæ reipublicæ perniciosum, ita Deo Ecclesiæ suæ vindicti justissimo tam odiosum et invisum, ut quicumque in eo genere deliquerint, in eos graviter ita divina semper exarserit. Quin etiam si prisca memoria repetamus exempla, inde maximam in genus humanum offendemus invectam esse partem incommodorum. Hinc

hæreses, hinc civiles dissensiones, publicas clades, D hinc denique civitatum, regnorum ac Regum excidia divino judicio consequi semper consuevisse, sacra profanaque testatur historia. Verum hæc, et ea quæ mox de Humiliatorum Ordine subjiciam, complectar brevius, quoniam eadem et uberius et melius explicata legere est in libro de ipsius Cardinalis vita, quam vir egregius Carolus a Basilicapetri, olim nostræ hujus Congregationis Clericorum regularium S. Pauli Præpositus Generalis, nunc Episcopus Novariensis, accurate conscripsit.

196 Humiliatorum, quos appellabant, Ordinem inde Pius extinguendum esse statuit. Ille namque cum jam quingentis circiter ab hinc annis egregia pietatis laude in Italia florere cœpissent, dein sensim neglecta perfectioris vitæ disciplina (ut ad deteriora proclivia sunt hominum ingenia, ac nisi optimis culta studiis perpetuo fulciantur, vel præclara instituta facile prolabantur) a susceptæ religionis officio declinabant in dies. Cui malo Pius pro sua pastoralis cura quibuscumque posset remediis occurrendum esse constituens, ipsi Carolo Cardinali, cujus in patrocinium jam traditus erat ille Ordo, de eo corrigendo, et ad pristinam disciplinam revocando, mandata dederat. At is cum jussa Pontificis exsequi niteretur, magnam apud quosdam ejusdem Ordinis Præpositos, ab ejusmodi rerum instauratione clam abhorrentes, sibi conflavit invidiam: quæ usque adeo crevit, eoque temeritatis eorum perpulit animos, ut socium suum desertorem quemdam, Hieronymum Donatum, cognomento Farinam, ad Cardinalem quoquo modo possit e medio tollendum, inducere non dubitarint. Is ergo cum nefarium scelus variis artibus sæpenumero committere nequidquam tentavisset; demum quadam die, quæ dies fuit ad VII Kalendas Novembris, anno MDLXIX, vesperi clam in Archiepiscopale palatium ingressus, Cardinalem in sacello cum familia sua sacris de more precibus intentum, ab aperto loci ostio, ictu minoris tormenti, glande et aliquot præterea quadratis plumbi frustulis instructi, confodere est aggressus. Exaudito strepitu, mox, ne incepto precantes absisterent, præsentis animo jussit Cardinalis. Utrumque divinitus factum esse dixeris, ut et eo temporis momento, quasi ad ipsos orantium animos magis confirmandos, pio concentu canerentur ea Domini verba: Non turbetur cor vestrum, neque formidet; et ictus ad Cardinalem tergum perveniens eum, a nefario percussore quatuor quinqueve cubitis distantem, nihil offenderet. Glans enim plumbea, cum nec extimam quidem ejus vestem lineam (superpelliceum vel rochetum appellant) trajecisset, sed in ea fœdum vestigium reliquisset, in dorsique spina leviter contusa cum tumore signum impressisset, in pannum humi stratum decidit. Frustula vero, eo quoque minime læso, varia loca petierunt: alia quidem inani ictu trajectis vestibus et ambustis, in iis diffusa reperta sunt: alia vero in parietem et lignum, quæ contra ostium erant, Carolo medio, excussa ceciderunt. Itaque famulum suum protegente Deo, periculum admirabiliter evasit sanctus Antistes.

197 Hisce rebus auditis Pius, utpote qui Carolum ipsum, virum ut honoris dignitate, ita virtutum omnium laudibus illustrissimum, unice diligeret ac complecteretur; quique pati nullo modo posset, ut sacrosancta vel Cardinalium vel Episcoporum violaretur auctoritas, eoque minus vita peteretur, vehementer condoluit: eaque de re in Cardinalium conventu verba faciens casum deploravit, eosque hortatus est, ut de tanto viro per miraculum servato, Deo gratias agerent. Mox suo nomine ad Regem Catholicum litteras dari, eique negotium gravissime commendari jussit, ut provinciæ Mediolanensis ad-

ministris,

CAP. XV
Reformandis Humiliatis intentus S. Carolus

ideoque ab iis ad mortem petitis,

Joan. 14
cum sclopi ictum excerpisset illæsus;
F

Pius Deo gratias agit,

A ministris, quæ oporteret, pro rei gravitate præscriberet. At enim optimus Rex, tantum facinus et ipse vehementer execratus, ut sacrilege parricidæ diligentissime conquirerentur, meritisque suppliciis afficerentur, imperavit. Caroli vero litteris, quibus rem ipsam accurate descriptam per Nicolaum Ormanetum ad Pium referri curaverat, Pontifex manu sua respondit, hoc jam inde ab ipso mundi hortu iniquis semper in more fuisse, odisse justos, eosque insectari: sed dum illis obesse conati sunt, profuisse potius, sibi vero nocuisse. Dolere se maxime quorundam cæcitatem, qui contra se ipsos laborarent: Deo gratias egisse, quod talem virum sibi servasset, et dæmonis conatum infregisset: non solum Dei fiducia, maximo alioqui præsidio, sed diligentia etiam in se custodiendo uteretur: vindicturam id scele-
ris divinam majestatem, ut solet, in tempore. Deum oraret per se, et per alios, ut cæcis lumen daret.

et Carolo
gratulatus,

eodem frustra
deprecante,

198 Ceterum Pius, tam nefarium scelus haud quaquam dissimulandum ratus, in primis Carolum jussit sibi suspectos prodere: qui respondit, scire se correctionis causa multos sibi offensos esse. sed legitimam suspicionem habere nullam: nolleque, quantum in se esset (quod etiam publico scripto testatus est) aut in quemquam omnino ea de re agi, aut suorum aliquem ejus inquisitionis vel judicii ullo modo esse participem: quin etiam sæpius Pontificem supplex Carolus rogavit, ut criminis auctoribus ignosceret, Deoque factum remitteret. At vero Pontifex, cum edictum evulgasset in eos, qui scele-
ris affines essent, idque nondum comperiri posset; ineunte anno MDLXX Antonium Scarampam, Episcopum Laudensem, qui de maleficio, diligenter quæret, alio graviore cum edicto Mediolanum legavit. Quo edicto ibi per Episcopum promulgato, anathemati omnes subiciebantur quicumque non indicarent, quid de eo facto nossent; indicantibusque impunitas promittebatur, etiam si sceleri consensissent. Huic autem edicto, ut Carolo ipsi et aliis Cardinalibus in posterum magis caveret, generalem adjecit constitutionem, qua veteris decreti pœna, in percussores Cardinalium a Bonifacio VIII sancita, etiam consocios scele-
ris, nisi indicarent, teneri statuit.

inquisitionem
criminis com-
mittit Ep.
Laudensi:

199 Jam vero tandem conjuratione patefacta, flagiti auctorem in oppidum Clavasium, ubi inter prædarios milites incognitum se adscribi fecerat, receptum esse Pius intelligens; confestim Emanuele Philibertum, Sabaudia ducem, cujus in ditione illud est præsidium, per litteras commonuit, Ecclesiasticorum Judicium in potestatem eum protinus dare ne recusaret. Qui ut optimus Princeps Catholicaque religionis studiosissimus, et in ipsum Carolum singulari observantia propensus, reum comprehendendi, sub arctaque custodia Mediolanum Archiepiscopales in carceres perducere curavit. Quos etiam in carceres conjecti statim illi Præpositi et in quæstionem dati, crimenque confessi, Senatus judicio capitis damnati sunt, una cum ipso sacrilego percussore. Quare cum in truculenti scele-
ris hujus detestationem, tum etiam ob alias ejus sodalitatis corruptelas, eodem anno MDLXX totum Humiliatorum Ordinem Pius extinxit, eorumque Præposituras, sacerdotia et vectigalia, partim Cardinalibus, partim etiam religiosi-
s locis, piorumque sodalitatibus adjudicavit. Monachos vero, qui fuere non amplius centum septuaginta quatuor, ex ipsis distributis facultatibus, victu monastico donec viverent sustentari jussit, et in religiosa disciplina Episcoporum cura contineri. Hunc demum exitum habuit optimus quondam monachorum Ordo, taleque edidit Pius exemplum neglectæ disciplinæ vindicandæ, ut ceteri sibi discant cavere diligentius.

et reis morte
punitis,

Const. 119,
120
ordinem ad
paucos red-
actum extin-
guit.

200 Sed quemadmodum Principes viros, si quid

contra sacram potestatem ecclesiasticaque jura committerent, reprimere Pius non formidabat, sic eos ubi Sedi Apostolicæ favere, Ecclesiæque dignitatem et Catholicam fidem, quibus deberent ac possent auxiliis, protegere cognovisset, amplissimis muneribus et honoribus augere consueverat. Cum enim ad Catholici nominis hostes in Gallia, ut diximus, debellandos, Cosmum Medicem, Florentiæ Ducem, adjumenti plurimum attulisse, eumque et Christianæ Reipublicæ tuendæ salutem, et Apostolicæ Sedis obsequio perpetuo intentum esse animadvertet; ipsum atque successores ejus omnes ad altiorum honoris gradum provehere, Magnique Ducis Etruriæ, provinciæ sibi pro maxima illius parte subjectæ, titulo insignire pro potestate constituit: cum ut piam liberalissimi Principis ac domus clarissimæ in Ecclesiam Dei beneficentiam ac merita honorifico grati animi officio prosequeretur; tum etiam ut ceteros Catholicos ac principes viros, ad ejusmodi in Christianam Rempublicam sive subsidia sive beneficia pro tempore conferenda, illustri remuneratione genere provocaret: nihil tale Pii temporibus procurante Cosmo, nec ab eo id se impetraturum esse cogitante; sed totum id ipsius tantum Pontificis curatum arbitrio est.

D
PER AN-
GABUT.
Cosmum
Florentiæ
Ducem,

201 Etenim eodem ipso bello Gallico conflato jam ac prope confecto, Comitem Sanctæ-Floræ rogabat Galliarum Rex, ut Pontificis Cosmique auxiliares copias, quibus ille præerat, ultra constitutum sibi tempus in alios tres menses in Gallia contineret. Comes ea de re ministrum suum ab epistolis misit ad Pium: qui sibi gratum quidem esse respondit, milites suos illic ejus subsidii causa commorari; sed de Cosmi cohortibus se non posse ultra præstitutum tempus quidquam decernere, neque operis illi plus imponendum videri: nam Cosmum cumulate satis officio fecisse suo, cum præsertim ille, suadente se, centum et amplius nummum aureorum millia in ejusdem belli subsidium Gallorum Regi commodasset. Mox Comitis nuntio Pius imperavit, ut cum ejusmodi explicatione consilii rediret in Galliam, Florentiamque prætergrediens singillatim de rebus omnibus Ducem certiore faceret. Dux autem eo accepto nuntio; Non erat, inquit, cur Pius hoc de me sibi polliceri vereretur: non solum enim subsidiarios meos cum Pontificiis copiis, quamdiu voluerit ipse, in Galliis pro Catholica religione permanere curabo; sed etiam, eo jubente, operam in illo bello meam ei navare, et quidquid ex ditionibus meis subsidiorum cogi poterit, prompte suppeditandum polliceor, deferoque libentissime. Quod cum per litteras nuntius Pio significasset, oculos ipse convertit in Christi de cruce pendentis effigiem, junctisque manibus supplex Deum oravit, ne permitteret se tristem obire diem suum: sicuti contigisset, nisi per occasionem sibi in Cosmum, de sancta Ecclesia Dei optime meritum, grati animi significationem dare licuisset.

missis et con-
tinuatis in
Galliam sub-
sidiis,

optime meri-
tum de reli-
gione;

202 Subinde cum ei veniret in mentem, temporibus superioris Pontificis agitata esse de augendo Cosmi titulo, ea de re ubi diligentius cognovit, eum, aliis Principibus non admonitis, Magnum Ducem creare decrevit; ac suis ipse manibus regium illi diadema designavit, in quo hæc verba ab se dictata voluit inscribi. Pius V. Pont. Max. ob eximiam dilectionem, ac Catholicæ religionis zelum, præcipuumque justitiæ studium, donavit. Cumque super hac re diploma scribendum curavisset, id per Michaelem Bonellum, Cardinalis Alexandrini fratrem, misit ad Cosmum: cujus in eo diplomate virtutes, atque ea, quibus erat maxime conspicuus, promerita jussit explicari: præsertim vero, quod provinciam ille suam ab hæretica contagione liberam conservasset: quod

titulo majori
aucturus,
Constit. 88
Epist. 46
lib. 4

diplomate
misso ex-
plicat gentis
Etruscæ

Sedes Apostolica gratissima plerumque obsequio etiam commoda, subministratis ab Etruscis auxiliis, olim ac nuper acceperat; idque complures Romani Pontifices, præsertim Innocentius et Clemens, uterque eo nomine IV, Gregorius X, Benedictus XI, Martinus V et Leo X luculenter testati fuissent; adeo ut tam eandem provinciam, quam ejus Rectores et Magistratus, ob peculiarem erga Romanam Ecclesiam devotionem, et observantiam, propenso paternoque affectu variis muneribus et honoribus jure cohonestandos atque ornandos esse censuissent.

203 Quod ipse Cosmus majorem in dies eximiæ virtutis suæ splendorem, ferventiorumque Catholicæ religionis cultum, et in administranda justitia præcellens studium, ex eo tempore quo imperare cœpit, nusquam prætermisisset. Quod Carolo Gallorum Regi Christianissimo, adversus ejus rebelles et hæreticos, pecuniis, peditatu et equitatu, Pio ipso cohortante, alacriter opem tulisset. Quod pro eximia ejus in Deum pietate superioribus annis Militiam S. Stephani, ad recte fidei exaltationem ac propagationem, instituisset; bonis ditasset et ampliasset. Quod delatum sibi admirabiliter Principatum admirabilius regeret ac moderaretur; illumque singulari prudentia, in pacis ac justitiæ amonitione, ab ineunte ejus ætate diligentissime contineret et conservaret. Quod terra marique præpotens, piratis, facinorosis, sicariis, quietis et otii publici perturbatoribus, Sedisque Apostolicæ perduellibus et adversariis, hostis acerrimus scelerumque severus vindex existeret. Quod numerosa ac frequenti populorum ei subditorum, Deo benedicente, multitudine, copiosis grandibusque redditibus gauderet ac frueretur. Quod validus peditum et equitum numerus in omnes usus ei præsto semper esse posset. Quod quamplures florentissimas urbes, tam Cathedralium quam earum nonnullas Metropolitanarum dignitate insignes, et gymnasiarum generalium celebritate liberaliumque disciplinarum studiis ornatas, munitissimos portus, validissimas arces, loca tutissima, triremium classem paratam et instructam, tam ad Tyrrheni sui maris quam ad Romam Sedis oræ maritimæ tutelam, haberet. Quod rerum omnium copia, ditionis amplitudine, locorum ubertate, continua vitæ felicitate, demum gentis celebris admodum et opulentæ viribus subnixus effloresceret. Quod cuncta hæc ipsa et alia bona immensæ Dei omnipotentis benignitati accepta referens, ea ad divinum honorem et gloriam paratissima semper fore profiteretur. Quod absoluta potestate, ratione liberi et recti Domini Florentini, nemini subjectus esset, ut juxta distinctionem Pelagii Romani Pontificis inter ceteros magnos Duces ac Principes censeri et numerari posset ac deberet. Quod ipse ejusque filius primogenitus Franciscus, arctis admodum affinitatis et necessitudinis vinculis cum Maximiliano Cæsare designato, et maximis Christiani nominis Regibus conjuncti essent: iique a nobilissima stirpe Medicæa, multis honoribus et titulis decorata, et ex qua tot illustres viri ac tres Romani Pontifices prodissent, ortum haberent.

204 His ergo atque aliis ejusmodi, quæ latius in ipso diplomate referuntur, justissimis de causis id honoris et tituli Cosmo ipsi illique inclitæ familiæ, de supremæ suæ Apostolicæ potestatis plenitudine, conferendum esse statuit: idque Romanorum Pontificum decessorum suorum secutus exempla, præsertim Alexandri III, qui Alfonso ex Duce Lusitanæ Regem constituit, et Innocentii pariter III, qui Colaionnem Bulgarorum et Blanchorum, qui Pannoniæ Regibus subjecti erant, Regem fecit; et Bohemiæ Duci, ut in suis litteris Regem se nominare posset, concessit; et, ut alios plurimos omittamus,

Pauli IV, qui nostris temporibus Hiberniam insulam in regni titulum ac dignitatem erexit. Cosmum ergo, Romam ad suscipienda insignia diadematis evocatus, honorificentissime in aula Regia Pius excepit. Mox in sacello Pontificio inter sacrorum solemnium, die Dominica Lætare, quæ incidit in tertium Nonas Martias, anno MDLXX, suis ipse manibus ejus capiti eximii pretii coronam imposuit, atque sceptrum illi dedit in manus: Cosmo prius pro more sese jurejurando obstringente, ad fidem et obedientiam Pio ipsi, ac ceteris deinceps Romanis Pontificibus ejus successoribus Ecclesiæque præstandam: eumque inter hæc sacra Rosa, ipso die de more ab se consecrata condonavit.

205 Neque vero passus est Pius, ut ille vel de itinere Romam suscepto, vel de diademate recipiendo, Cæsarem aut Hispaniarum Regem commonefaceret. Providebat enim fore, ut nonnulli alii Principes viri, quantum in ipsis esset, eam rem impedire conarentur: quæ tamen res ad Sedem Apostolicam, bene de se meritos eum in modum remunerare cupientem, omnino pertineret. Sed antequam sacellum Pius iniret, Cæsaris Orator, illi neutiquam licere Cosmum ita redimire, supplex denuntiavit; quod is non Pontificis beneficiarius esset, sed Cæsaris, cujus essent partes hujusmodi. Cui mox Pius: Quonam, inquit, jure Imperatores ipsi vel sunt vel appellantur Imperatores, nisi ex Apostolicæ Sedis auctoritate? Subinde ad se Fiscus procuratorem accitum, uti ipsius Sedis rationibus caveret, admonuit. Qui jussa faciens, Oratori Cæsareo respondit; Pontificem nequaquam accipere denuntiationem ejusmodi, sed eam veluti legibus adversam repudiare. At vero Maximilianus, identidem instigatus a suis, Florentiam civitatem ad Imperium pertinere dicentibus, dari Pio curavit certa scripta, quibus jura sua confirmare conabatur; ut id tituli omnino deleteretur: secus enim multa se, quæ inde proficiscerentur, incommoda minitari: demum haudquaquam licere Romano Pontifici de rebus humanis, in locis sibi non subjectis, quidquam statuere. At Pius, uti potestatem in terris gerens Christi Domini, cujus sunt cœli terrarumque ambitus, ultro citroque agi ea de re amplius noluit: ratus id minime convenire ei, qui pro sua amplissima auctoritate posset hæc, et alia in hoc genere longe majora ad communem Christianæ reipublicæ salutem, efficere. Neque tamen passus est, ut in ejusmodi opinione Cæsar diutius inhæreret: nam per Cardinalem Commendonium Legatum, quam gravi errore consilarii sui eum implicuissent, ei coram referendum imperavit. Ac proinde rationibus, quibus Cæsar ipse de ea mente deduci maxime poterat, adjunxit etiam exempla, et Imperii in Occidentem per Apostolicam Sedem translatis, et Septemvirum in Germania creatorum, et ejus, quam ab ipsa sacrosancta Sede iidem habent, auctoritatis: et illa demum, quæ passim Pontifices summi regnorum jura commutarunt, ac varios Principes novis et amplissimis titulis olim decoraverunt.

LIBER IV.

Apparatus et fœdus ad bellum Turcis inferendum.

CAPUT I.

Cyprus a Turcis cœpta occupari. Pii V cura, ut suppetias a Regibus Hispaniæ et Lusitanæ acquirat.

Dum hæc agerentur, ineunte vere ipsius anni MDLXX, Selymus II Turcarum Imperator, pacis fœdere,

coronam et sceptrum ac rosam benedictam,

nequidquam reclamante Oratore Cæsareo,

ipsoque Cæsare:

cui et factum probat.

F

et ipsius Cosmi laudes eximias

eique dat titulum Magni Ducis,

A dere, quod ille jam diu a patre cum Venetis ictum anno superiore jurejurando firmaverat, perfide violato, grave et exitiosum Christianis intentans bellum, in primis Cypri regnum, uti fecit, occupare nitabatur: ob idque maximos, si unquam antea, bellicos apparatus Constantinopoli et alibi ab eo fieri constabat. Cyprum, mediterranei maris insulam longe maximam et opimam, quam Veneti per annos octoginta et amplius pacate ac legitimo jure tenebant, eo magis sibi subicere Tyrannus, pro immensa sua dominandi libidine et efferato in Christianos odio, cupiebat; quod inde ad alias Italiæ adjacentes insulas et oras aditum sibi patefacere, et Venetos per idem tempus duabus maximis cladibus afflictos, Turcarum impetus sustinere, nedum frangere nullo modo posse, confideret. Nam anno superiore, et summa frugum inopia, propter cœli intemperiem, non modo Venetiis, sed per Italiam quoque laboratum erat; et Venetum navale seu armamentarium, toto fere orbe celeberrimum, bellicis machinis, armis atque aliis rebus ad bella necessariis instructissimum, horribili casu ingentique jactura conflagraverat. Hoc igitur Selymus inito consilio, Cubatem legatum suum ad Venetos misit, qui denuntiaret, B eam se insulam sibi deposcere, et pro jure in eam suo, et pro ea quam adeptus erat Memphitici regni possessione. Cum enim Sultanus Rex Mempheos (Cairum appellant) jam ante annos centum et quinquaginta Joannem Lusinianum, Cypri Regem, ad Thalamem Peloponnesi oppidum cepisset, octoque millium aureorum nummum in annos singulos vectigalem fecisset; demum quidquid Sultanus possedisset, in potestatem Turcarum, qui postea ejus imperium obtinuerant, pervenisse: atque ita Cyprum sibi successionis lege deberi, ac nisi inde Veneti cederent, se ad eorum internecionem cum mille navigiis et amplius proditurum.

207 Hæc autem referenti, atque alias præterea minas superbe jactanti, quæ oportuit constanter Veneti respondere: se Regibus Ottomanis omni tempore datam fidem servasse, Cypri causa annua tributa pendisse, multorum commodorum amplificandique imperii occasiones plurimas dimisisse, ut pacta fides suam obtineret religionem; judicasseque magnanimos Principes nihil magis decere, quam fidem datam præstare, et ubique servare constantiam: ne primi pacem violasse dicerentur, multa et indigna et acerba, quæ passi essent dissimulasse; finibus suis se non excessisse; denique nihil tale in eum commisisse, quam ob rem ille posset ita se gerere. Quare quando jure fœderis non possent, armis id regnum se defensuros, quod a majoribus acceptum veteri ac legitimo jure possiderent: post obitum videlicet Catharinæ Reginae Cypri, quam Venetus Senatus, utpote civem suam, e clarissima Corneliiorum familia, in gratiam Jacobi Lusiniani postremi Cypri Regis, antequam illi nuberet, sibi filiam adoptaverat. Quæ proinde eodem Jacobo ex eoque genito filio posthumo vita functis, ejus regni legitimum heredem ex mariti testamento Senatum ac Rempublicam Venetam reliquerat. Itaque ad jus suum pro viribus retinendum parati Veneti Turcicum legatum dimiserunt: imminentiaque pericula per Michaellem Surianum, suum apud Sedem Apostolicam Oratorem, Pio renuntiari curaverunt: supplicantes, ut non modo classi, quam ipsi bene va'idam instrui maturabant, opem ferret; sed opportuna quoque per alios Principes in id dari subsidia procuraret. Venetorum autem spem non modo non fefellit Pius, sed etiam longe superavit; hanc enim tam præclaram, quam sibi divinitus oblatam esse existimabat, occasionem amplectendam esse ratus; præter illa, quæ quanta posset maxima se præbiturum, ab aliisque Principi-

bus diligenter procuraturum pollicebatur auxilia, sociale fœdus, quod ipse jamdiu volutabat animo, Venetis proposuit Christianis cum Principibus ineundum, ad avertendum communem hostem, vel si fieri posset evertendum; atque id se curaturum esse spondit, et in se recepit.

208 Prompta ac pia Pontificis officia studiaque sibi quam gratissima esse, eamque rem prudenti ipsius judicio conficiendam, libenter se deferre Veneti responderunt: sed quod plurimum temporis intercessurum intelligerent, antequam fœderis conditiones convenire, Principesque ad suscipiendum commune bellum induci possent, præsentibus periculis moram non ferentibus, illud urgebant impensius, ut quam maxima celeritate a Christianis auxilia flagitarentur: interim de conditionibus ageretur. Hæc approbata sententia Pius, rebusque omnibus in summo Cardinalium consessu mature consultis et constitutis, ut id nomini Christiano bene ac feliciter eveniret, ipse primum Spiritus sancti opem suppliciter implorans, privatim et publice supplices ad Deum preces indicit. Mox Ludovicum de Torres, Camerae Apostolicæ Clericum, spectata prudentia et integritate virum, cujus optima fide et opera aliis in rebus usus fuerat, ad Catholicum Regem Philippum, qui et præcipuam hujus belli causam habebat, et classe jam instructa, potentia et imperii magnitudine plurimum valebat, cum litteris legavit: quibus litteris afflictæ Christianæ Reipublicæ statum graviter deplorans, et quam ipse acerbam sane molestiam inde caperet ostendens, illum ad bellicas vires suam cum ceterorum Christianorum principum armis conjungendas, ad frangendosque Turcarum conatus impellebat.

209 At licet summorum virorum opinione, fieri vix posse videretur, ut Principes in hanc belli societatem coirent, ob varias inter se prætensas causas, quæ singulos ad suam quemque rem curandam inducerent: nihilominus Pius, pro eo quod optimi omnium parentis, aliudque nihil præter publicam salutem spectantis, nomen sibi pepererat; nullo suspectæ fidei, quod ad se attineret, in animis Principum relicto loco, rem totam conficiendam suscepit: Ludovicoque mandavit, in primis Regem Catholicum edoceret, quo in periculo non modo Veneta, sed etiam universa Christiana respublica versaretur, imminente bello ab hoste potentissimo pariter et immanissimo: qui licet Cypro tantum atque aliis Venetorum ditionibus interminari videretur; verendum tamen esse, ne ceteris etiam Christianorum oris, præsertim maritimis locis ipsius Regis, pro nocendi opportunitate moliretur exitium. Quæ res Pontificem admoneret, ut pro suo pastoralis munere universo Christi gregi solícite prospiceret, imminentibusque periculis occurreret. Eam vero esse rei conditionem, ut quemadmodum Veneti per se ipsi tantam belli tempestatem diu sustinere non possent, sic ipsi Regi ad sua mediterranei maris defendenda littora non satis esse præsidii. Itaque non liquere, utrinam eorum magis in votis esse deberet id fœderis, quod utrisque et sumptus imminueret, et ditiones redderet tutiores, et earum amplificandarum in spem animos erigeret; cum præsertim et periculum esset commune, et superiorum temporum difficultates sublatae jam essent; et item utrisque id esset ingenii, ut regna quisque sua tenere niterentur, ad monarchiam neutiquam contententes. Quod si Veneti per se ipsi tanta essent victoria potiti, id nequaquam Regi aut commodum fore aut honorificum: quippe qui absque illius ope tam egregiam nominis existimationem, imperiique vires essent adepturi. At si Regiis auxiliis adjuti debellassent hostem, magnam partæ victoriæ laudem accessuram ipsi Regi,

*Selymus Turca
Cyprum petit
a Venetis,*

*velut spectantem ad
jus regni
Memphitici
a se occupati*

*quibus id generose
negantibus,*

*et auxilium
a Pio petentibus,*

*eos ille invitatur ad fœderis
sacri societatem,*

*sicut et Philippum
Hispaniæ Regem,*
E

*Ostendens
non de Cypro
tantum sed et
de ditionibus
ejus defendendis
agi:*
Epist. 13 l. 4
F

*vires autem
jungi ipsi esse
utilius,*

Regius ope res bene processisset. Evincentibus
Tarcis, universum fere belli pondus cladisque
periculum regiis ditionibus imminere. Prudentis
etiam esse consilii, statuere, nihil amplius fidendum
esse hosti, qui datam sæpe fidem violare non dubi-
tasset.

210 Denique id auxilii se, pro summa ipsius
Regis in Christianam rempublicam pietate debito-
que tuendæ Catholicæ religionis officio, deposcere :
ac pro concessu Ecclesiasticorum Hispaniæ fru-
ctuum, quos Pius IV ipsi Regi condonaverat, ut ille
se ad centum armatas triremes contra Christiani
nominis hostes sustentandas obstringeret, ad Medi-
terranei maris oras tutas et integras conservandas :
ac propterea se id subsidii libenter confirmasse, ut
triemes ipsæ perfidorum hostium telis propellendis
deservirent. Sed non esse, cur magnopere laboraret
in ostendenda fœderis hujus tam per se perspicua
sive necessitate, sive utilitate, sive etiam honestate;
præsertim apud Regem, non minus prudentia ac pie-
tate, quam animi et imperii magnitudine maximum
ac potentissimum : qui, licet res sua non ageretur,
tamen pro singulari suo tuendæ Catholicæ Ecclesiæ
studio et officio, hanc divinitus oblatam occasionem
libenter amplecti, eamque divini beneficii loco po-
nere vellet ac deberet. Et cum rei hujus peragendæ
momenta Pontificis arbitrio Oratorique in Urbe suo
Veneti detulissent, postulare se, ut Rex per procu-
ratores suos Romæ apud se, quæ oporteret agi et
confici, primo quoque tempore mandaret : ne, dum
per litteras longasque moras ob maxima locorum
intervalla res diutius extrahitur, periculis post rui-
nam occurratur. Rationibus ipsius Regis Pontifi-
cem, pro singulari suo in eum amore, proque meri-
tis ejus, proba fide, non minus quam Venetis qui-
bus minus deberet, consulturum. Ceterum quando
fœdus exiguo temporis intervallo sanciri non pote-
rat, impendentibus interim cladibus occurrens, vel
per eum annum, Rex triremiam suarum Venetis
præberet auxilium. His igitur mandatis instructus,
ad xvii Kalendas Aprilis Roma profectus, Cordu-
bam, ubi tum Rex morabatur, magnis itineribus
pervenit : ab eoque benigne et honorifice acceptus,
legationis suæ causam Piique consilia breviter ex-
posuit.

211 Loquentem Rex attente et libenter audivit,
deque singulari sua in Pium Pontificem observantia
ac pietate nonnulla præfatus, se in ejus studia vota-
que propensum esse, classeque et comœatu Vene-
tis se Pontificis gratia subventurum ostendit. Sed
de ineunda societate, quod majore indigeret delibe-
ratione, consiliarios suos Hispali, quo tum ire pro-
perabat, velle consulere. Hispalim proficiscentem
Regem Ludovicus prosequitur, denuoque cum eo et
cum Didaco Spinosa S. R. E. Cardinali, Regii consi-
lii Præside, et cum aliis summis viris, ad quos Pii
litteras attulit, quique apud Regem gratia et aucto-
ritate plurimum poterant, de negotio sæpe congres-
sus ; varias, quæ objiciebantur difficultates prudenter
superavit : ac magnam inde virtutis suæ laudem
apud omnes consecutus, Pium voti compotem fecit.
Quo quidem etiam in negotio conficiendo Joannis
Baptistæ Castanei, Rossani Archiepiscopi, per id
tempus ordinarii apud Regem Internuntii Pontificii,
de quo supra facta mentio est, studium et opera com-
mendatur. Rex itaque, quod ad fœderis conditiones
attineret, spatio ad deliberandum sumpto, summa
voluntate se Pontifici obsecuturum esse respondit :
atque interim, dum Oratori in Urbe suo, aliisque
ut oporteret ea de re quid agendum decerneret, ut
imminentibus periculis occurreret, confestim quin-
quaginta triremes, hinc inde in Italico mari collectas,
in Siciliam deduci jussit ; ac Neapolis Siciliaeque

Proregibus, ut, quam Pius postulaverat, Venetis D
frumenti copiam facerent, edixit ; ac triremes ipsas,
Venetis addixit auxiliis ; easque gubernantem Joan-
nem Andreæ Auriæ, Melphiæ Principem, ut Pon-
tificiæ classis Præfecti monitis obsecundaret, ad-
monuit.

212 Ejus vero præfecturæ munus Marco Anto-
nio Columnæ, Paleani Taleacotique Duci, Neapoli-
tani regni equitum Magistro, iii Idus Junii, hoc
anno Pius detulit. Eumque, utpote virum pruden-
tissimi consilii, ac bellicæ virtutis laudibus insignem,
duodecim Pontificiis triremibus cum potestate præ-
fecit : quæ res magno apparatu ac pompa confecta
est. Nam ad cœlestem opem pro felicissimo rerum
successu suppliciter implorandam, per Marcum An-
tonium Cardinalem Columnam, coram Pontifice in
publico amplissimorum Patrum cœtu, in sacello
Pontificio, peracto sacrosancto Missæ sacrificio, Pius
sacris de more precibus adhibitis, suis ipse manibus
Columnæ dedit Præfecturæ vexillum, ex Damasce-
no serico rubro confectum : in quo erat Christi Do-
mini de cruce pendentis imago depicta, atque hinc
inde effigies sanctorum Apostolorum Petri et Pauli,
his verbis inscriptis : In hoc signo vinces. Ut, qui
Constantini illius Magni pietatem et animi magni-
tudinem egregie referret, is eodem quo ille fausto ac
salutari signo, tamquam hostilis cujusque et infestæ
violentiae propugnaculo, contra Christiani nominis
hostes felicissime uteretur. Porro Catholico Regi
pergratum accidit, id muneris Columnæ, quem ipse
plurimi faceret, a Pontifice mandatum esse ; ad eum-
que perscripsit, ut licet Auriæ loco et auctoritate
præstaret, non tamen ejus prudentissimi et nautica-
rum rerum perissimi Ducis consilia unquam sper-
nenda sibi esse arbitraretur. Columnam subinde
Pius Venetias misit, ut duodecim triremes a Vene-
tis acceptas instrueret, atque alia ad eam expeditio-
nem necessaria procuraret.

213 Rebus igitur in Hispania bene constitutis,
Ludovicus de Torres ad Sebastianum Lusitaniæ
Regem, quod ei præceperat Pius, contendit : quem
cum Sintræ, quæ villa est haud longe ab urbe Olissi-
pone, convenisset ; Pontificis litteras mandataque
edidit : illumque non tam ut sociale fœdus iniret,
quod ei tum Indicis tum Africis expeditionibus im-
pedito, tantum oneris Pius imponere vereretur ;
sed ut impendentibus Venetorum periculis quam
posset opem ferret, cohortatus est. His adjecit,
quæ de Regiis nuptiis procurandis in mandatis ha-
bebat : pergratum Pontifici ac bonis omnibus futu-
rum, quin etiam sibi regnoque suo perhonestum ac
salutare, si Rex in animum induceret, Margaritam
Caroli noni Galliarum Regis sororem sibi uxorem
adsciscere, ex qua proles majoribus digna, ad tuen-
dam pietatem regnumque suum stabiliendum, pro-
crearetur. Ad hæc Rex, quod ad Venetos pertinet,
se communi periculo ac metu commoveri : neque
sibi voluntatem ad bellandum deesse, sed facultatem :
nec ita pridem pestilentiam exortam Olyssiponem
afflxisse, et vastitate facta, remiges ac milites ab-
sumpsisse. Cum primum Lusitania se ex clade re-
fecisset, publicæ rei non defuturum : multis nomi-
nibus id se facere debere, sed præcipue, quod Pio
Pontifici, quem ipse unice coleret, gratificari et ob-
sequi vehementer cuperet : gratias Deo quam ma-
ximas agendas esse, quod hisce calamitosis tempo-
ribus tam vigilantem sanctumque Pastorem Eccle-
siæ suæ præficere voluisset, qui tam præclaram ac
necessariam Principum societatem, ad Christianam
Rempublicam ab hostium furore vindicandam, con-
ciliare niteretur. Arcissimis porro se amoris vincu-
lis Venetorum Senatui conjunctum esse, quem sci-
ret in Principis patris baptismo sponsorem adhibi-
tum

CAP. II

Pius Colum-
nam præfecit
suis triremi-
bus,

eique sacrum
vexillum
tradit.

CAP. III
Epist. 11 et
12 Lib 2
Epist. 26,
27, 28, 29,
30, 31, 32, 33, 34
Lib. 4

F
Petit et a
Lusitano Rege
suppetias ei-
que suadet
nuptias cum
Franca:

qui respondit
Venetos se
adjuturum
ut posset,

GABUT.

segue id jure
suo petere ;

interim vero
rogare ut Ve-
netis subsi-
dium ferat,

quod Rex
benigne an-
nuat,

Epist. 15 l. 4

Epist. 14, 15,
17, 18, 19, 20, 21
Lib. 4
10 triremes
concedens.

A tum fuisse : confidere se proximo anno triginta navigiorum et eo majorem classem, lectissima Lusitanicæ juventutis manu instructam, auxilio missurum. At si minus quam expectaretur præstaret, id eum excusare, quod in novi orbis tractu terrestribus ac navalibus copiis cum Turcis continenter bellum gereret : ibi Christianæ rei suam opem utiliore fore, quam si in Mediterraneo mari fœderatorum vires adauxisset.

de nuptiis nil
posse absque
Hispano
statuere.

214 Quod vero ad uxoris ducendæ rationem attineret, se in ea quoque re optimam Pii voluntatem paternamque caritatem et agnoscere et venerari : sed quoniam ea de re inter se et Philippum Hispaniarum Regem avunculum suum jam agitatum erat, variaque intercesserant consilia, de quibus Pontifex haud satis edoctus Roma proficiscenti Ludovico certi quidquam præscribere non potuisset, expectandum esse, quid Pius his litteris responderet quas ad eum et ad suum in Urbe Oratorem super ea re proxime dedisset. Hæc per Internuntium, et per Apostolicas litteras ad Regem ipsum, et ad Henricum Cardinalem ejus patrum, Principem ætate et auctoritate gravissimum, et ad Catharinam Regis aviam, feminam non minore pietate quam prudentia præstantem, cum diu multumque agitata fuissent, nihil denique confectum est. Itaque Ludovicus, cum benigno responso magis quam rerum obtentu, a Lusitano dimissus, Pontificis jussu in Hispaniam revocatur : ut Regem Catholicum de fœdere jungendo in officio contineret; eumque, ut ea de re quam primum ad suos in Urbem mandata perscriberet, hortaretur.

CAPUT II.

Christianæ classes conjunctæ, fœdus tractatum.

CAP. IV

Classis Christianæ
conjunctio,

Interim vero per litteras Pius Auriam admonuit, ut primo quoque tempore Regis Catholici classem, cum Pontificiis ac Venetis triremibus, ex composito jungendam curaret. Fecit ille statim quod jussus erat. Itaque sub ætatis finem, hoc anno MDLXX, Christianorum classis tota simul centum et octoginta fere triremibus, undecim onerariis, et duodecim quas vocant galeaceis constabat : in Cretamque devecta institit ut Cyprum versus proveheretur, ubi jam validissimus Turcarum exercitus, trecentis circiter navigiis, ac cum terrestribus tum navalibus copiis instructus, Nicosiam celeberrimam eandemque munitissimam urbem mediterraneam circumsedebant. Verum Christiana classis, opportuna in dies capiens consilia, deque Turcarum progressu ad eos profligandos identidem certior facta, demum cognovit obsessam urbem jam in hostium potestatem pervenisse. Quo tempore inter Columnam et Auriam importune coorta controversia est, Auria se Columnæ placita ubique sequi non debere profitente : itaque turbata concordia, nihil proficiebatur. Hac re cognita Pius vehementer condoluit : et quamquam Italicæ gentis dissensionem, percutiendique fœderis difficultatem animadverteret, ac tam ingentem et validam classem, fere omnem Italicis instructam viribus, diversas in sententias levi momento distractam esse intelligeret, non tamen deseruit sese : verum Deo, ad quem, uti dicitur, assiduis precibus confugere solebat, confidendum esse ratus ; eumque precatus, ut ea controversia componeretur, obtinuit.

per ducum
discordiam
inutilis red-
ditur.

216 Interea Catholici Regis de fœdere mandata ad Pium afferuntur : quibus Rex, quod ad rationes suas attineret, Antonio Perenoto Granvellano et Francisco Pacieco Cardinalibus, et Joanni e Stunica Oratori in Urbe suo, ejus rei tractandæ et confi- ciendæ provinciam delegabat, arbitro Pontifice constituto : Veneti vero Michaellem Surianum, de quo

jam dixi, pro se decreverunt. Quæ mandata qua par erat auctoritate munita, delegatosque viros cum tantæ rei et agendæ et explicandæ aptos esse Pius approbasset, eos advocatos ad se in hanc sententiam allocutus est. Maximis de rebus, iisque Reipublicæ Christianæ summopere necessariis, hoc tempore vobis, dilecti filii, est proposita deliberatio. Nam, ut videtis, in hoc summum orbis terræ consilium adhibiti estis, ad agendum ac providendum, qua ratione ac via, icto inter Christianos Principes fœdere, bellum et maximum et maxime pium ac periculosum, contra Turcas, acerrimos Christiani nominis hostes, non tam inferri ultro quam nobis illatum sustineri necessario, atque a nostris omnium cervicibus depelli propulsarique possit. Agitur ergo in hac causa de protegenda Ecclesia Catholica, de totius Christianæ rei, in primis vero de vestrorum Principum, quibus proximum imminet periculum, salute ac dignitate conservanda : denique (quod rebus omnibus antiquius vobis esse debet) de divini nominis honore ac gloria, cum piorum omnium bono conjuncta, et tutanda et augenda ; vel etiam (quod Deus avertat) magno nostro cum damno sempiternoque dedecore, plurimum imminuenda.

217 Jam vero conspiciamus, ac summo nostro cum dolore, nec sine Christianorum Principum ignominia, sentimus, quas injurias, quas clades immanissimus Turcarum Tyrannus olim nobis intulerit : quam multas, easque nobilissimas ; ac veræ pietatis antea culta florentissimas, et urbes, et insulas, et provincias, et regna nobis eripuerit et usurparit. Discordia Principum Christianorum, fons malorum omnium et origo est. Dum enim ii aut intestinis dissidiis ac bellis mutuos sese conterunt et miserabiliter exagitant ; aut alii aliud volentes, in contrarias sæpe sententias distracti, suam quisque rem cupidius procurant ; interim barbarus ille hostis Asiam fere omnem, et magnam Africæ, magnam Europæ quoque partem quondam invasisse ac sibi subjecisse non contentus ; ecce nostris temporibus Rhodum insulam cepit, ac Melitam aggressus, Chium atque alias insulas et regiones occupavit ; expugnatoque Sigeto, bonam Pannoniæ partem suo subegit imperio. Nunc vero, Selymus, terra marique ingenti exercitu comparato, universæ Christianæ Reipublicæ exitium intentans, ante omnia Cypri regnum obtinere contendit : ut non sine causa nobis omnibus inde sit graviter pertimescendum, ne sævissimus hostis idemque potentissimus, viribus auctus et ad majora nobis inferenda detrimenta in dies factus audacior, in Cretam Siciliamque transgressus, et cunctis mediterraneis insulis, portibus, orisque positus, in Italiam, hoc est, in Christianorum viscera tandem irrumpat, omniaque subvertat. Quod quidem, ne ad peccatorum nostrorum ultionem fieri Deus permittat, in assiduis precibus, ac meliore genere vitæ nobiscum enixe contendere decet Christianos omnes sic in primis summi Principes, sensibus ac viribus conjunctis, pro suo sibi divinitus tradito tuendæ Christianæ reipublicæ munere, impendentis periculi calamitatem nobiscum omni ope debent arcere.

218 Nos autem, quos licet indignos divina providentia in hac totius orbis custodia et tamquam in specula collocavit, ut integram ab exitio, liberam a periculo, vacuum a metu rem Christianam omnem nostra vigilia ac cura redderemus ; Ecclesiamque Dei, quam ipse acquisivit sanguine suo nobisque commisit, sartam et tectam conservaremus ; officio nostro deesse nullo modo possumus, nec volumus aut debemus. Quare, quando soli tantæ rei pondus sustinere non valemus, Reges ac Principes Catholici nominis jam pridem et monere, et hortari, et rogare

pro

D
PER AN
GAB. F
Interim a
Ven. tos Re-
gi-sque
dilectos,

perorans
Pius exponit
quanti mo-
menti res in
deliberatio-
nem veniat,

E
crescere per
Christianor-
um dissidia
Turcam,

F
indiesque
potentior
ipse Italia
imminere:

quare solici-
tus ipse pro
suo Pontificis
officio,

A *pro vestra auctoritate non desistimus, ut communem hanc belli societatem, pro suo defendendæ religionis officio, nobiscum inire velint. Quam ad rem annuente Deo, cum vestrorum Principum, quorum potissimum hoc bello res agitur, animos paratos invenerimus, vestræ prudentiæ nunc est vestrique consilii, diligenter agere, providere et efficere, ne quid impediat aut inturbet, quo minus sanctissima hæc juxta, et necessaria jungi conflarique societas possit. Nihil autem impediet, si in communi periculo communia potius, quam privata commoda procuraveritis; si (quod vos pro vestra integritate et prudentia facturos esse confidimus) statueritis, nihil esse posse tanti, quod honori divino, quod Ecclesiæ sanctæ salutis, quod vestrorum Principum incolumitati, quod regnorum ipsorum bono, quod piorum denique omnium votis, quæ universa hoc in discrimen adducuntur, antefendum putetis. Si communem pestem, communibus quoque remediis ac viribus, averti oportere; si totius Christiani nominis hostem, omnium si fieri possit Christianorum armis et opibus compescendum, debellandum, everendum decreveritis: neque posse Regem unum aut alterum, quamvis præpotentem, per se tantam belli molem sustinere; sed complurium potentissimorum Principum conjunctas vires, divinisque et humanis opibus instructas, optime posse quosvis Turcarum et barbararum gentium, aut exercitus frangere, aut conatus comprimere, aut furorem extinguere, aut imperium nomenque delere.*

B *219 Non deerunt nobis hoc ad efficiendum tum divina, tum humana subsidia. Aderit tam piis conatibus ille ipse, qui Ecclesiam suam nec antea deseruit ullo tempore, nec in præsens aut in posterum pro sua clementia est unquam deserturus. Nec fallere promissa possunt ejus nos confirmantis illis verbis: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi: Confidite, Ego vici mundum: et Portæ inferi non prævalebunt adversus Ecclesiam meam. Quæ tamen auxilia nobis ea lege Deus repromisit, ut, quantum in nobis est, semper onnitamur efficere. Quod vero ad humana præsidia spectat, non solum vestrorum Principum animos in hanc expeditionem propensos, sed etiam paratos exercitus, et ad dimicandum alacres; jam instructas classes, et in aciem deductas, jam fortissimos duces ac promptos habemus. Tantum hæc omnia, ut firmiora, validiora ac diuturniora fiant, sanctissimi fœderis vinculo colliganda sunt. Quæ cum ita sint, videte quæso, ne Christianæ reipublicæ exitiosum, et nobis permolestum, et vobis turpe sit, huic summo consilio, præsertim in re tam aperta, quæ per se ipsa loquitur, consilium intelligi defuisse. Sed arripite opportunam hanc, quam Deus nobis offert, occasionem: quæ aliis temporibus optari quidem illa posset, sed parumquam certereperiri: quin eam si neglexerimus, id apud posteros nostros merito nobis probro fuerit sempiterno.*

C *220 Quod si divinitus oblata tam præclara occasione uti voluerimus, cum perpetuo decore saluteque, frementis rabidi illius canis in nos sævientis dentes infringemus: florentissimum Cypri regnum, quod omni ope tueri conservareque debemus, non modo Venetæ, sed universæ Christianæ reipublicæ vindicabimus: nobisque ad sacrosanctum illud Salvatori nostri sepulcrum, atque alia Palæstinæ loca, ipsius Christi Domini consecrata vestigiis, feliciter recipienda viam aperiemus, cum ad ea nullus alius nobis aditus relinquatur. Nam cum olim Hierosolymitani regni recepta possessio est, suadente humili quodam fratre, et Urbano II decessore nostro Christianos Principes fere omnes in eam expeditionem impellente; per Constantinopolitanos fines traje-*

ctus fuit Christianus exercitus: quod nunc fieri D nullo modo potest. Sed cum una Cyprii maris navigatione in Palæstinam commodius adeatur, retenta Cypro, ad illas Terræ sanctæ ditiones recuperandas faciles patebunt aditus. Nec dubitare debemus, hoc inter nos percusso fœdere, quin alii Catholici quoque Princeps in id ipsum deinceps facile conspirent. Quorum enim una fides est, una religio; eorum etiam ad illam tuendam ac propagandam unus debet esse animus, una contentio: et quorum idem est periculum, eorum quoque ad id depellendum idem studium junctaque potentia debet adhiberi. Ut quemadmodum omnis omnium Regum virtus, auctoritas, dignitas, splendor, opes, atque potentia a Deo, velut summo universæ potestatis fonte derivantur; ita ad illius et protegendum cultum et gloriam amplificandam, ea cuncta certatim conferantur, Ego vero, quod ad me attinet, illud aperte profiteor; si huic expeditioni præsentiam meam ullo modo prodesse posse confiderem, non modo me periculis omnibus libenter exponerem, sed inter primos etiam, pro gloria Dei et pro Christianæ reipublicæ salute, sanguinem et vitam alacriter profunderem.

221 Hac cohortatione commoti sunt vehementer principum virorum animi, rei conficiendæ præsidium: ac Pii magnitudine animi probitateque commendata, una cum Cardinalibus, tractando fœderi ab eo præpositis, convenerunt. Hi autem fuere, Joannes Moronus, Michael Bonellus, Joannes Aldobrandinus, Carolus Crassus, cui vita functo Joannes Paulus Ecclesia suffectus est, Petrus Donatus Cæsius, Hieronymus Rusticæus, viri prudentia, pietate et rerum usu præstantissimi: quos omnes (Morono excepto) in amplissimum Cardinalium ordinem ipse cooptaverat. Principio res inibi fuit, ut actum de ea propemodum esse videretur. Nam Regii, Venetos id supplices efflagituros esse confidentes, conditiones ut proponerent ipsi, præstolabantur. Veneti contra, fœdus, quod nequaquam deposcebant ipsi, sed Pontifex, non minori illis quam sibi commodo futurum esse profitentes, ea de re agere primi recusabant. Quocirca Pius, ut omnem tolleretur difficultatem, is esse voluit, qui utroque ad id precatus impelleret, causam hanc, quæ ad universam Christianam Rempublicam pertineret, privatis omnibus omnium rationibus antefendum esse demonstrans. Inde porro quædam rerum veluti capita proposuit, quibus negotium confici convenienter posset; eaque ipsis dedit expendenda.

F 222 Regii vero, Pontificiis etiam nonnullis assentientibus, eam ad id legem volebant adhiberi, ut societas adversus infideles omnes conflaretur: ac nominatim in Mauritaniam, Principemque Seriphum, qui Philippo Regi Catholico intra fretum Herculeum infestus esse poterat. At Surianus obistere: se non esse ad id agendum admissos, nisi ut in Turcas fœdus iniretur: hoc tantum et Principes rogatos esse, hoc sibi ab Republica sua datum in mandatis: de ceteris vero gentibus ac Regibus nominatim agere, non esse statuere, sed evertere, quod præcipue quæreretur. A quibus enim speratur auxilium, eorum non irritandos, sed conciliandos potius esse animos: neque illis injiciendam suspicionem esse, quorum adversus communem hostem essent exspectanda subsidia. Nam et Sophum Persarum Regem, quem Christianis auxilio futurum sperarent (quod etiam Cardinalis Moronus cum Suriano sentiens præmonuit) infidelium numero censeri. In Mauritanos autem societatem inire, illis potius quam sociis honorificum videri: minusque decere Hispaniarum Regem potissimum, ad hostes nulla ferme instructos classe debellandos, sociorum auxilium

et alius Principibus præsturi exemplo:

E cum autem neutri vellent esse in rogando primi

prior Pius proponit capita ineundi fœderis,

quod in solos Turcas faciendum decernitur,

hortatur ut adjungenda in communem hostem arma conspirent,

de divino fidentes auxilio

Matth. 28 Jo. 16

et humanum in promptu habentes,

ad Terræ sanctæ recuperationem Cypro servata viam habituri,

A lium quærere. Hac igitur approbata sententia, in Turcas tantum, et in loca illis subjecta, nominatum in Juliam Cæsaream (quæ nunc appellatur Algerium) Tunetum, ac Tripolim sociale bellum suscipiendum esse censuerunt. Erant porro qui vellent, ad fœderis pacta magis constabilienda, ea anathematis vinculis obligari : sed Venetis datam inter Principes fidem sufficere demonstrantibus, assensum est.

ratio sum-
ptuum initur.

223 In his atque aliis sententiarum varietatibus, quas omnes hoc loco referre longum sit minimeque necessarium, præsertim de communi sumptuum collatione, diu multumque disceptatum. Erant ii sumptus in singulos menses aureorum nummum sexcentena fere millia. Sorianus pro sua Republica, quartam partem, præterea nihil, in medium conferendum decernebat. Regii vero dimidium tantum, cum interim sextam partem contribuere vix posset. Ecclesia, uti fecit in fœdere icto anno MDXXXVII, præsertim quod ab eo tempore annua Pontificis vectigalia minus quadringentis millibus aureorum haberent. Itaque Pontifex quinque tantum et triginta millia se tribuere posse pollicitus, quod reliquum erat oneris, æqua portione Regem inter et Venetos distribuendum esse dicebat; longe tamen plura, quam pollicitus esset, uti factum constat, postea præstiturus.

CAPUT III.

Joannes Austriacus electus Dux totius exercitus. Fœderis conditiones, pecuniæ subsidia comparata.

CAP. V

Dux totius
exercitus

C De totius porro ineundæ societatis exercitus Duce designando haud levis contentio fuit. Hispanis contententibus, ut ad id Regius aliquis propterea decerneretur, quod et Rex ipse plura quam alii in id subsidia conferret, et hoc ad regiam existimationem valde pertineret : eam tamen electionem comprobari Pontificis Venetorumque volebant arbitrio. At Veneti, indictum sibi fuisse bellum objicere : idque in mari orientali gerendum, ubi sui vel duces vel milites locorum peritia præstarent, ubi quoque Turcis subjecti populi, Venetis potius quam Regiis aut Pontificiis signis, ad se illa servitute eximendos, excitarentur : denique se majore classe instructos esse, propterea e suis unum totius belli Ducem constitui par esse. Assensere demum, ut tres Imperatores essent, qui deliberarent de rebus omnibus, eorumque deliberationes atque consilia, quod ad executionem attinet, arbitrio Pontificis remitterentur. Ceterum Pius supremam hanc Præfecturam Emanueli Philiberto Sabaudia Ducis, utpote Principi summa auctoritate ac bellicarum rerum usu præclarissimo, mandare maxime cupiebat : eaque de re cum ipsius sensum per litteras explorasset, ille pro sua pietate animique moderatione respondit, se Pontificis nutu in bellum contra Turcas, tantum ut auxiliarem militem, libenter profecturum : nullumque laborem aut periculum, ut Christianæ reipublicæ prodesset ac Pio obtemperaret, unquam detrectaturum. Verum ne Pontifex voti compos fieret, aliorum obstitere suspiciones : Venetis quidem objicientibus, quod cum alia multa id præpedire viderentur, tum illud in primis quoniam ille Cyprium in regnum sibi jus esse prætenderet ; Hispanis vero, ne id imperii præpotenti viro ditionesque suas amplificare cupienti deferretur, obsistentibus, unumque Joannem Austriacum, Cæsaris Caroli V filium, deposcentibus : his tamen, ne a Pontifice prorsus dissidere viderentur, placebat, ut rei quidem terrestri Sabaudius ipse, navali vero præficeretur Austriacus.

post variam
deliberationem,

225 At vero Pius, totius belli summam uni potius quam pluribus committendam esse ratus, negotium ita confecit ; ut, cunctis approbantibus, sum-

Maji T. I.

num belli Ducem atque Præfectum Austriacum ipsum declararit, qui rei navali terrestrique cum imperio præsideret. Erat is supra ætatem tot tantisque bellicarum rerum laudibus insignis, ut tanti belli molem ei tradi tuto posse, cum paulo ante res bene gestas in tumultu Bœtico contra Mauros, tum navalis hujus expeditionis felicissimus exitus indicarit. Prospiciebat enim Pius ope divina fore, ut Christiana res in eo bello prospere procederet ; et cum eum uti summum belli Ducem aliorum consilia audire præstareque oporteret, futurum ut res celerius conficeretur : rebusque deliberandis, ex trium Præfectorum suffragiis duobus evincentibus, Pontifici Venetique Ducum sententia facile conveniret : quippe qui cum hoste congredi magis cuperent, ac bellum extrahere iis foret incommodius quam Hispanis. Veneti autem primum Hieronymum Zanium, deinde eo revocato, Sebastianum Venerium, viros prudentissimos, ac rerum maritimarum peritissimos, suæ classis Imperatores declaraverunt.

deligitur
Joannes au-
striacus ;

226 Disceptatum porro est de summi Imperatoris Vicario constituendo, quando Joannes expeditioni coram præesse non posset. Id igitur muneris, post varias contentiones, Pius detulit Columnæ, Pontificiæ classis Præfecto, qui nec ita pridem, de rebus ab se tum gestis tum gerendis cum Pontifice communicaturus, Romam e classe redierat : atque hunc subinde Venetias misit, qui non mediocriter nutantes Venetorum animos confirmaret. Ii namque suspicati, ne Surianus, maturandi fœderis impense cupidus, plura quam habuerat in mandatis præstitisset, Joannem Superantium illi collegam adjunxerant, qui rem difficultatibus obstruebat. Verebatur etiam Pius, ne Veneti ancipiti distracti consilio rem protrahere cuperent, spe ducti fore ut Turca pacis consilium iniret. Non defuere tamen, qui objicerent Pio, nequaquam e dignitate Pontificia factum videri, ab se aliquem ea de re Venetias mitti. Quibus ipse respondit, se pro communi Christianæ rei beneficio indigna quæque perpeti velle, atque extrema virium experiri. Quod si Veneti sua explicare consilia noluisent, sacratissimum Christi sanguinem pro iis, quos Turca jam captivos tenebat, effusum de illis pœnas repetiturum. Columna igitur Venetias profectus, rem ita composuit ac tam præclare sese gessit ; ut magnam prudentiæ laudem inde consecutus, eam legationem necessariam fuisse demonstraret. Jam vero tot tantisque difficultatibus res erat impedita, ut sanctum hoc et necessarium fœdus fieri minime posse dicerent sapientes viri, nisi summa virtus, acre studium, singularis prudentia ac patientia Pii Pontificis, bene juvante Deo cunctis submotis impedimentis, rem ad exitum perduxisset. Post multas igitur, et graves, et longas contentiones, anno MDLXXI, ad XIII Kal. Junii confectum est negotium ; atque in publico Pontificis et Cardinalium consensu solennis jurisjurandi religione sancitum fœdus, magna piorum lætitia subinde promulgatum, in has convenit conditiones.

Vicarius ejus
Columna,
E

qui Venetias
missus ob-
stacula re-
mouet :

F

itaque san-
citur fœdus

227 Pius V Pontifex Maximus, Hispaniarum Rex Catholicus Philippus, et Veneta Respublica fœdere perpetuo junguntur, tam ad inferendum bellum, quam ad illatum quoque propellendum, adversus Turcam et omnes quas ille possidet ditiones, Julia Cæsarea (quæ nunc Algerium appellatur) Tuneto ac Tripoli etiam comprehensis.

CAP. VI
sub his con-
ditionibus :

Bellicus fœderatorum apparatus sit, triremes ducentæ, onerariæ centum ; Italogum, Hispanorum, et Germanorum peditum quinquaginta millia ; equitum levis armaturæ quatuor millia et quingenti ; bellicis tormentis, tum majoribus tum minoribus, com-
meatu, ceterisque rebus necessariis instructi.

Opes et apparatus ejusmodi quotannis, mense

85

Martio

aut Aprili ad summum, in promptu sint in mari; ut iis rebus belli Duces, ad fœderatorum et Christianæ reipublicæ utilitatem, pro opportunitate rerum ac temporum uti possint.

Quod si hostes adversus sociorum loca bellum susceperint, classium Præfecti, vel cum omnibus copiis vel cum earum parte, ante suscepta expeditione relicta, opem ferant, omnesque vires ad auxilium vexatorum convertant.

Fœderatorum Principum Oratores quotannis per autumnum, de suscipienda in annum insequentem expeditione, ac de copiis comparandis, cum Pontifice Romæ deliberent decernantque.

Pontifex Sedesque Apostolica duodecim triremes, rebus omnibus necessariis ornatas, ac tria millia peditum equitesque ducentos et septuaginta præbeat.

Pontifex sextantem, Rex Catholicus semissem, Veneti trientem totius sumptus bellici tribuant.

Sumptus, quos facere Pontifex non possit, pro ratione suarum partium Rex et Veneti suppleant. Si quid Veneti plus sua portione dederint, id Rex compensare teneatur.

Veneti commemoratas duodecim triremes, bellicis tormentis et armis præmunitas, Pontifici commodeant: quas ipse milite, remige, et commeatibus instruat, et confecto bello, instructas Venetis reddat, nisi quid belli vis absumpserit.

Et quoniam fieri potest, ut rerum bellicis usibus necessariorum major uni quam alteri copia suppetat; si quis plus sua portione contulerit, ab alio ceteris in rebus compensetur.

Si commeatus fœderatis deesset, eum sibi e locis suis aut aliunde, prout commodius fuerit, capere liceat. moderato pretio, sintque rei frumentariæ exportationes sociis omnibus liberæ, ad usum copiarum. Nemini vero fas sit ex iis locis commeatum exportare, in quibus inesse contigerit; nisi prius fœderatorum classibus copiisque provisum fuerit. Liceat tamen Catholico Regi commeatum arbitratus Guletanis, Melitensibus, classisque suæ necessitatibus, ex Neapolitano Siculoque regnis devectum, providere.

Ubi vero certum vectigal exportantibus est impositum, id in sociorum detrimentum augeri non possit: at ubi ordinarium portorium non existit, id mediocre summam non exuperet.

Quod si Turcæ, præsertim ab Algerio, Tuneto, Tripolive, Regem Catholicum bello petant, quo tempore nulla fœderatorum fieret expeditio, tum Veneti quinquaginta triremes bene munitas Regi subsidio mittant: quod ipsum fiat ab ipso Rege, si Turca Venetos aggredereetur: atque id auxilii negari non possit, dummodo qui bello premuntur, majores non habeant vires, quam sit fortasse quod petunt subsidium.

Si vero contra Algerium, aut Tunetum, aut Tripolim Hispanus bellum suscipiat, quo tempore nulla sociorum communis fiat expeditio, vel nullum a Turca Venetis grave periculum immineat; tunc Veneti quinquaginta bene validas, et instructas triremes ei mittant auxilio. Id ipsumque pariter auxilium Hispanus Venetis simili conditione submittat, quando ipsi in Adriatico sinu ab urbe Apollonia, quæ nunc Velona dicitur, Venetias usque bellum gererent.

Si quis Pontificiæ ditionis locus bello tentaretur, reliqui fœderati periculum nitantur avertere, ad ejusque tutelam conspirent.

Omnibus rebus et consulendis, et decernendis, et administrandis tres fœderatorum Principum summi Duces intersint: ratumque sit, quod vel tres communi consilio vel duo decreverint.

Bellicæ societatis hujus et totius Christianæ classis, maritimarumque et terrestrium copiarum omnium, summus Imperator sit Joannes Austriacus: qui vel de communi cum ceteris fœderatorum Præfectis, vel saltem de consilio unius rebus omnibus moderetur. Quo absente vel impedito, summa cum potestate præsit Pontificiæ classis Dux, Marcus Antonius Columna.

Summus Imperator in communi expeditione communi fœderatorum vexillo utatur: in propria vero expeditione cum proprio vexillo præsit is, qui illam susceperit.

Honorificus porro locus Cæsari, et Gallorum et Lusitanorum Regibus pateat, ad hanc belli societatem ineundam: qui pro sua singuli portione fœderis vires adaugeant.

Hos et ceteros Christianos Principes Pontifex pro sua auctoritate paterne cohortetur, ut hoc inito sociali fœdere, viribus et armis Christianæ reipublicæ consulant: quod ut fiat, ceteri quoque fœderati operam omnem et auctoritatem adhibeant.

Loca communibus fœderatorum armis recepta inter ipsos distribuantur, ut in fœdere anni MDCXXXVII, Tuneto, Algerio, Tripolique exceptis, quæ oppida sint Philippi Regis: tormenta vero apparatusque bellici, ubi vis gentium venerint in potestatem, pro ratione sumptuum inter fœderatos dividantur.

Epidaurum, Ragusium nunc appellatum, ejusque ager nullum a fœderatis detrimentum aut incommodum accipiat, nisi aliqua justa de causa vel Pontifici Pio vel ejus successoribus secus visum fuerit.

Neque vero per ullam causam inter fœderatos controversia objici possit aut impedimentum, quo minus vel expeditio vel fœdus non continuetur: atque ejusmodi controversias quælibetque dissidia judicare, tollere, vel componere, sit Pii Pontificis ejusque successorum.

Ne cuiquam ex fœderatis liceat, aut per se aut per alium, ceteris sociis inconsultis ac non approbantibus, agere de pace aut de induciis, aut de ullo amicitiae genere cum hoste communi. Atque hæc quidem omnia bona fide, plene et integre, ut Christianos Principes decet, servare studeant fœderati.

228 Sancito fœdere atque, uti diximus, promulgato, tum ad agendas gratias divinæ majestati, tum ad coelestem opem implorandam, ut ea res bene ac feliciter eveniret, publicas in Urbe tridui supplicationes, quibus ipse more suo pedes interfuit, et amplissimum per universum Christianum orbem Jubilæum Pius indixit; Cardinales omnes graviter cohortatus, ut quisque se, familiamque suam ad ipsas habendas supplicationes, ac Jubilæum ea religione promerendum componerent, ut et Deum placare et Christianis populis singulari pietatis exemplo esse possent. Mox cum intellexisset, Venetos ferme supra vires bellicorum sumptuum magnitudinem bello contra Turcas gerendo sustinere, clementer illis indulgit, ut in universa ditione Veneta ab sacratis viris aureorum nummum centena millia in annos quinque, durante fœdere, par sacros administratos colligere possent. Similique usus liberalitate in Regem Catholicum, ei multiplicem cogendæ pecuniæ tribuit facultatem: atque illi centum triremes confirmavit, quæ ad maritima Italiæ tutanda præsidia, Pii IV concessu, Ecclesiæ vectigalibus sustentabantur. Inter hæc nonnullis Pio subjicientibus, opportune factum iri, si per eam occasionem opimos proventus aut alia commoda consanguineis suis apud Regem ipse procuraret, se sacrarum facultatum mercatorem nequaquam esse respondit: sed ejusmodi subsidia ad Christianæ reipublicæ salutem se gratuito ac libenter concessisse, ut fœdus ictum eo liberalitatis vinculo sanctius devinciret. Ac vere id quidem

CAP. VII

Jubilæum
promulgat:
Fconcedit facultatem ab
Ecclesiasticis accipiendi
subsidia.

A quidem : neque enim ea prius ut concederet, adduci unquam potuerat, nullam ejusmodi causam subesse videns.

pecuniam
colligit

vendito mu-
nere Came-
rarii,

Clericos Came-
ræ augendo,

B

exigendo con-
tributiones a
Religiosis :

229 Et quoniam propter multa eaque maxima, quæ et Melitensibus et Cæsari in Pannonia contra Turcas, et Gallorum Regi et Belgis Britannisque Catholicis adversus hæreticos pugnantibus, tum pecuniarum tum vero copiarum auxilia sæpe miserat, exhaustum erat ærarium Pontificium; ex urbanis Magistratibus nonnullos bellici hujus subsidii causa vendere, ut moris est, prope cogebatur. Quare Cardinali Alexandrino, sororis suæ nepoti, Camerarii munus, quod ei superiore anno contulerat, abrogare venaleque habere constituit. Id vero Cardinali minime ingratum accidit: quin etiam is Christianæ reipublicæ causa in gratiam Pontificis tali munere libentissime sese abdicans, Pio id postulanti respondit, si vellet eo genere subsidii ad ejusmodi occasionem uti, id majoris se in beneficii loco positurum, quam eo ipso recipiendo posuisset. Hunc igitur Magistratum, qui suapte natura venalis erat, vendidit Pius septuaginta millibus nummum aureorum. Eademque de causa Cameræ Apostolicæ Clericorum numerum, cum antea septem essent, adauxit ad duodenarium: e quibus centum et vigintiquinque millia nummum aureorum collegit. Duodecim ditioribus Cœnobitarum Ordinibus, qui postea triginta duo aureorum millia in annos singulos se collaturos esse transegerunt, quadringentorum millium aureorum tributum imperavit: ex quibus fidei Montem instituit, eumque Religionis Montem appellari decrevit: atque eisdem Ordinibus ipsius subsidii causa, nonnulla bona sua vendendi fecit potestatem. His et aliis præterea Cœnobitis senas decimas imposuit: habitaque mendicantium Ordinum ratione, illorum tributum ad tres decimas, ex antiqua æstimatione revocavit. Super alios itidem sacros fructus ac pensiones per Italiam, excepta Venetorum ditione, sex decimas indixit. Ad hæc usus quoque semel est menstruo fructu nonnullorum Romanæ curiæ Magistratum. Statuit demum ut exules, tum Clerici tum laici, ab exilio revocarentur; in eos imposita multa, per viros ad id electos definienda.

recusat
tamen pretio
concedere
regressum ad
beneficia.

C

230 Fuere, qui per hanc occasionem Pio proponerent, ex usu maxime futurum, si ad ecclesiastica beneficia regressus Sacerdotibus concederet: nam inde decies fere centena aureorum millia colligi posse: quorum tamen consilio minime acquiescendum Pius putavit, quod ea res ad alia multa et indigna et indecora viam patefaceret. Sic enim fore, ut Ecclesiastica bona, quæ viris probis ac sapientibus arbitrio Pontificum distribuenda essent, sensim ineptorum et indignorum hominum fierent quasi patrimonium: atque ita non virtuti et Ecclesiarum utilitati; sed carni ac sanguini, atque adeo impuris interdum administris consuleretur. Denique nullam tantam esse posse necessitatem, quæ Principem quemvis bonum, nedum Pontificem Summum, ad ea quæ vel divinis vel humanis legibus minime consentanea sint, publice concedenda debeat inducere. Verum ante omnia summo id sibi studio faciendum existimavit, ut sine cunctatione ad Christianos Principes legationes decerneret, cum ut junctum fœdus magis ac magis confirmaret, tum etiam ut eos ad molendum, si fieri potuisset, Turcarum excidium impelleret ac provocaret.

CAPUT IV.

Legatio Cardinalis Alexandrini ad Philippum Regem Catholicum.

I In amplissimo igitur Cardinalium consessu ad XIII Kal. Julius habito, Cardinalem Alexandrinum ad

tres præcipuos Christiani orbis eisdemque potentissimos, Hispaniæ videlicet, Galliæ et Lusitaniæ Reges; et Cardinalem Commendonum absentem ad Cæsarem Poloniæque Regem, Legatos Apostolicos declaravit. Sed de Commendono postea; nunc de Alexandrino: cui ad Reges ipsos litteras dedit, pastoralis studii ac paternæ caritatis plenas: quibus litteris, quam gravate præsentis illius sibi et unice cari et intime conjuncti opera privaretur, ostendit. Huic proficiscenti complures lectissimos sacros Proceres virosque præstantissimos comites esse voluit. In his fuere præcipui, Hippolytus Aldobrandinus, jam ab ipso Pio primum Romanæ Rotæ lectus Auditor, hujusque legationis ac negotiorum omnium moderator, nunc Clemens VIII Pontifex Maximus; Alexander Riarius, Apostolicæ Cameræ Auditor, Patriarcha Alexandrinus; Hippolytus Rubeus, Episcopus Ticinensis; Joannes Franciscus Sangeorgius, Comes Blandratæ, mox Urbis Præfectus et Episcopus Aquensis; Matthæus Contarellus, legationis hujus, deinde Gregorii XIII Datarius; Franciscus Maria Taurusius, mox Avenionis, nunc Senarum Archiepiscopus, omnes postea Cardinales; Cæsar Specianus post Novariensis, nunc Cremonensis Episcopus; Guilielmus Bastonus, nunc Episcopus Ticinensis; Vincentius Herculæus et Bartholomæus a Lugo, ambo ex Dominicano Ordine Theologi: ille ad Sarnensem primum; inde ad Forocorneliensem, mox ad Perusinum; hic ad Interamnensem Episcopatum assumpti; Franciscus Borgia, ex Gandiæ Duce religiosus, tunc Præpositus Generalis Societatis Jesu; Annibal Crassus, Cameræ Apostolicæ Clericus, post Episcopus Faventinus; Pyrrus Tarus et Joannes Petrus Gislerius, præsules Romani; omnes viri pietate, rerum usu, integritate, sapientia, ceterarumque virtutum splendore conspicui: ut præclarum hunc comitatum, Romanæ aulæ florem, et Episcoporum, Cardinalium, summorumque Pontificum quasi seminarium fuisse, nec immerito, dixerimus.

222 His et aliis omnibus Pius cautum esse jussit, ne ullum omnino donorum genus, seu a Principibus seu ab aliis acciperent, neque pro seipsis aut pro aliis Legati gratia apud ipsos Principes uterentur: suum enim esse, meritis præmiis eorum quemlibet afficere. Neque vero moram ullam interponere Legatum passus est, summa diligentia maturandæ perfectionis primum ad Catholicum Regem, in quo majora earum momenta rerum posita esse videbantur. Itaque pridie Kalend. Julius Roma profectus et in itinere cum ab aliis Italiæ Principibus, tum in primis a Sabaudia Duce, magnis acceptus honoribus; apud eum biduo commoratus, atque ejus optimique Principis Guilielmi Jojosæ, Galliæ Narbonensis Proregis, ductu per medios Galliarum hæreticos Avenionem usque deductus incolumis; III Kalend. Octobris ejusdem anni, Mantuam Carpetanorum (Madrimum appellant) pervenit: ibique ab Rege, qui honoris causa cum Regio comitatu ei obviam processit, honorificentissime et humanissime fuit exceptus. Redditis a Pontifice litteris Legatus ostendit, tam ardenti communis salutis studio Pium teneri, ut si per ætatem licuisset, ipse ad hæc cum Rege peragenda venturus fuisset; sed quoquo modo posset id absentem agere, quod coram præstare impediretur: summo Dei beneficio socialis belli fœdus in Turcam sancitum esse, nunc ineundam esse rationem, non modo ne auxilia quæ pepigissent minuerentur; sed ut nova eaque majora si fieri posset adderentur. Regi, ad rem Christianam tutandam et conservandam nato, omnia tentanda et conanda esse, ut furem Christiani nominis hostem reprimeret: ejus opes et imperium quotidie magis augescere, Christianorum

D

Cardinalis
Alexandrinus
Legatus
Apostolicus

cum præclaro
comitatu

E

profectus in
Hispaniam

F

et Madriti
humanissime
a Rege excep-
tus,

imminui.

imminui. Nisi conando audendoque Rex aliquid promoliretur, periculum imminere, ne ut cœres Christiana laberetur : si bellum contra Turcam Rex ardentius suscepisset, eum non modo illata ab eo vulnera ulcisci, sed etiam tota Africa potiri posse. At si Venetorum vires frangerentur, Regi graviora impendere pericula : cladibus, quas Pannoniæ et Austriacis ejus cognatis passim hostis intulisset, plus satis ostendi, quo in discrimine res Hispana et Italica versaretur.

233 Ceteris quidem Principibus Christianis minus turpe fore, si alienis periculis neglectis sua tuerentur : Philippum vero, qui opibus et auctoritate tantum valeret ut merito columnen Christianæ reipublicæ religionisque præsidium haberetur, vix (quod pace tantæ Majestatis dictum vellet) effugere vituperationem posse, si quos Principes aut nationes a Turca opprimi pateretur : omnium sive existimatione sive efflagitatione, neminem magis decere quam Philippum, libertatis Christianæ vindicem se præbere. Illi ergo, ut Christianæ rei sibi que consuleret, difficillima quæque superanda esse. Icti namque fœderis viam, quæ a primis rerum agendarum consiliis duxisset ad deliberationes, magnas difficultates habuisse : sed illam majores habituram, quæ a deliberationibus ferret ad exequenda absolvendaque ea quæ decreta fuissent. In primis igitur diligentiam adhibendam esse, ut statutis locis ac temporibus rerum bellicarum apparatus et copiæ præsto essent : cum plerisque in rebus tarditatem et procrastinationem obesse, tum hoc bellum celeritate indigere : consilia, ut Rex ipse optime nosset, esse temporum, quæ in horas mutarentur ; cum negotiorum maturitates præterissent, rerum opportunitates sero et nequidquam quæri. Ad rem igitur benegerendam magni interesse, belli rationes ita constitui, ut ex re et tempore consilia capi possent : ne in rebus subitis et angustis, cum maturato opus esset, Rex semper consulendus, interjectoque longo terrarum spatio ex Hispania deliberationes semper essent expectandæ. Omnia præterea Regem experiri et tentare oportere, ut Maximilianus Cæsar et Carolus Galliæ Rex in hanc belli causam descenderent. Omnia autem prospere processura, si hostis terrestribus Christianorum et navalibus copiis urgeretur. Hæc, in quibus secundum Deum spes salutis consisteret, Pium non solum petere et obtestari, sed etiam quasi debita ab eo Rege poscere, cujus, Deo bene juvante, quam maximæ in orbe terrarum opes essent.

234 Legatum hæc et alia referentem benigne Rex audivit : Pio, qui de Christiana republica numquam nisi divine cogitasset, se maximas gratias agere, majores etiam habere : primum, quod tali mente esset, quali caput et summum columnen rei Christianæ esse deceret : deinde quod Alexandrinum Cardinalem, consiliorum et pietatis avunculi effigiem, ad se misisset. Pii mandata sibi curæ futura : omniaque prout tempus et res sineret, se diligenter acturum. In primis ergo Joanni Austriaco, in eam expeditionem profecturo, mandavit, ut expleta ejus anni navigatione, cum triremibus cunctisque bellicis opibus in Italia subsisteret, quamvis paulo ante eidem jussisset, ut hibernatum rediret in Hispaniam. Deinde ut nulla de re ad initam societatem pertinente, ex Hispania dehinc Romæ aut in classe expectanda deliberatio esset : liberam potestatem cognoscendi et decernendi, quæ ex usu essent, Granvellio et Pacieco Cardinalibus Stunicæque Oratori suo permisit. Quidquid illi Romæ constituissent, idratum firmumque perinde, ac si apud se actum esset, futurum. Præterea jussit, ut præscriptis temporibus decreta subsidia præberentur : denique per litteras et Cæsarem et Galliarum Regem, ad ineundam fœderis

societatem, ut Legatus Pii verbis postulaverat, graviter cohortatus est

235 Initæ vero societatis rebus hunc in modum constitutis, Legatus habere se ad eum privata Pontificis mandata demonstrat : quæ etsi non ad bellum rationem, ad tollendas tamen dissidiorum causas pertinerent. Pio semper id animi fuisse, ut amicos et Sedis Apostolicæ studiosos Reges, non modo nihil sui juris deperdere, sed etiam dignitate, gratia et honore auctiores esse vellet. Quæ ceteri summi Pontifices in Neapolis Siciliæque Reges olim contulissent, ea ita firma esse debere, ut nequid de sacrosanctæ Sedis jure derogeretur. Sed in eorum regnorum administrationem multas corruptelas irrepsisse, quæ sacris legibus ac Pontificiæ auctoritati repugnarent : ut inter alia, quod Regii constituta in Sicilia monarchia, quæ ad Apostolicæ Sedis patrimonium pertinet, in sacros viros jus sibi vindicarent, et in Neapolitani regni finibus Concilii Tridentini decretis non obtemperaretur : Pontificiisque litteris et constitutionibus, quæ decreti Regii, quod Exequatur appellant, immunes esse deberent, obsisteretur. De his et aliis Legatus Pii verbis petebat, ne ab institutis superiorum temporum, et ab jure tamdiu retento recederetur. Nec magis Sedis Apostolicæ quam ipsius Regis interesse ut iis malis occurreretur : propterea quod ubi Ecclesiastica jura violarentur, ibi nescio quo divino consilio fieret, ut turbulentæ seditiones pestiferæque hæreses exorirentur ; populique communicatis consiliis in caput et in fortunas Principum conjurarent. At ubi Principes cuncta post religionem habuissent, et humana imperia sacre auctoritati submittenda probe pieque sensissent ; ibi eos, pulsus curis atque periculis, solido ac tuto rerum statu frui : idque tum vetustis, tum recentibus exemplis constare. Ceterum Pio curæ esse, non modo ut sine injuria, sed etiam sine querela res administrarentur.

236 Eum præterea postulare, ut controversiæ Mediolanensis Ecclesiæ finis imponeretur ; et jus amissum veterum Archiepiscoporum culpa, qui diutius abfuerant, restitueretur. Lectionem (Economii ipsius Ecclesiæ, quam sibi Regii usurpaverant administrari, summo Pontifici, ad quem unum id jure spectat, reinquendam esse. Regem, qui ad æquitatem omnia referri vellet, Pio pergratum facturum, si suis præcepisset, ne se alieno juri immiscerent. In regno Neapolitano et Mediolanensi ditione, ad sustinendum bellum Turcicum, sexdecimas Pium indixisse : eam collationem mere esse Ecclesiasticam, eamque pecuniam veteri instituto ab Ecclesiasticis administris exigendam esse : neque verò quidquam Regiis impertiendum : si quid eis antea tributum esset, id summorum Pontificum indulgentia factum fuisse, neque ejus rei certam ac perpetuam legem posse constitui. Nunc vero Pium postulare, ne pecuniam ad bellicos usus erogatam, ad suorum lucrum revocari Rex pateretur.

237 Illud porro Pio non minorem curam attulisse, quod de Cosmi Magni Etruriæ Ducis titulo nonnulli per invidiam, secus ac res esset, Regi detulissent ; multaque affinxissent, quibus a Cosmo Regis animum alienarent. Sed non esse, cur id Regi aut ægre ferendum esset aut æmulis credendum putaret. Principem Italum esse neminem, qui afflictæ Christiana republica se ad omnes casus paratiorem ac constantiorem præbuerit, quam Cosmus Medices. Officia ejus et studia, cum aliis occasionibus, tum præcipue proximo bello Gallico perspicui potuisse. Præclarum hunc virum, et de Ecclesia optime meritum, consilioque et pietate florentem, dignum judicasse, quem Magni Ducis titulo pro potestate decoraret. Testem esse Deum, se neque ambienti neque petenti,

rogatur a legato

ut Neapoli et in Sicilia consulat libertati ecclesiasticæ,

Mediolanensi Archiepiscopo jus suum relinquat,

indictas a Papa decimas per suos non attingat,

Cosmo Magni Ducis datum titulum ne indignetur,

hortatur eum ad bellum Turcicum serio promovendum,

quod neminem magis quam ipsum id deceat

providendumque maturæ apparatusi necessario :

cui Rex annuens

cum accelerando bello providisset,

A petenti, sed ultro hunc honorem detulisse. Quo consilio et qua spe hunc æmuli oppugnassent, Regem conjectura assequi posse. Cosmum, qui in eam rationem semper incubuisset, ut æqui et iniqui intelligerent, se fide et observantia erga Regem ceteros anteire; etiam in posterum omnia facturum, cum ingenti significatione suæ erga tantam majestatem propensæ voluntatis.

aut Columnam
classi Pontifi-
ciæ præfe-
ctum,

238 Ad hæc illud Pio molestum accidisse, quod de M. Antonio Columna Regi delatum esset, eum a Pio delectum, quem Pontificiæ classi præficeret, Summique fœderatorum Imperatoris Vicarium constitueret, non, ut quidam per invidiam querebantur, quod alios ab Hispanis propositos minus quam par esset vel æstimaret Pius, vel privatis rationibus ductus quemquam posthaberet: sed quod Columnam, clarissimi nominis ducem et bellicæ virtutis gloria præcellentem, Catholici Regis studiosissimum cupidissimumque perpetuo cognovisset; hæc omnia ea mente constituta fuisse, ut Regi gratificaretur. Alios præteritis, qui Principum quidem opibus et studiis commendarentur, sed minus multa virtutis suæ documenta dedissent. Superiores summos Pontifices vix aut numquam adduci potuisse, ut hujusmodi honores intimis Regum clientibus deferrent; quod igitur Pontifici, pro sua in Regem caritate gratiam conciliare vel augere debebat, id Columnæ invidiam conflasse: sed quod gloriæ esse par erat, id vitio verti minime oportere. Denique, non ut Pii gratia Columnæ prodesset, sed ne obsesset, Regem rogari.

utque Algerii
Præfecto
Christianis
adjuvando
faveat:

239 Pium præterea magnum aliud opus conari, eumque spe quadam obtentari, fore ut Lucialius Calaber, Christianæ religionis desertor, tunc Algerii Præses, archipirata notissimus, idemque terrestrium ac navalium certaminum usu insignis, ad pristinum veræ religionis cultum reverteretur, si ei de ditione aliqua vel certo stipendio in Italia provisum esset: ea namque de re Pium recentibus litteris factum esse certiorum. Itaque Regem optime reipublicæ Christianæ consulturum, si tam bellicosum ducem et tam multa audentem Turcis detraxisset: quod si conatus irriti cecidissent, tamen id boni sua sponte secuturum, ut ob eam rem Lucialius Turcis invisior et suspectior ad omnia redderetur. Et quidem Pio, nec inanis spes injecta esse videbatur, si inter Christianos Principes illud teneretur institutum, ut huic hominum generi opportuna et commoda degendæ vitæ subsidia tribuerentur, fore, ut non modo Catholicæ fidei desertores, sed ex ipsis quoque Turcis non pauci ad Christi castra confugerent. His expositis, Legatus adjecit, posse Rempublicam inclinatam erigi, si quæ præclare inchoata essent, constanter ad exitum perducerentur, Pontificem omnem spem rei bene gerendæ, secundum Deum in spectatissima Regis pietate positam habere: quam si iis miseris temporibus præstitisset, imminetia pericula longe fore leviora. Spe impetrandi se lætum, ad talem tantumque Regem venisse. lætorem discessurum, si responsum super tantis rebus, quale magnifica et generosa Regis instituta sponponderant, retulisset.

Rex benigne
ad singula
respondet.

240 Ad hæc Rex, non minore quam antea benignitate, respondit: Regni Neapolitani Siculique ditiones eo jure se tenere, quo a majoribus traditas accepisset: ut aliena occupare non consuesset, sic hereditarias et justas possessiones tueri æquum esse. Etsi possessione et causa se superiorem existimaret, tamen Pontifici se morem gesturum: hominemque peritum rerum ex suis Romam missurum, id quod ante recusasset, qui in re præsentia de iis controversiis disceptaret. De jure Mediolanensis Ecclesiæ, de Œconomatibus, de decimarum rationibus, in auctoritate se summi Pontificis penitus futurum. De Cosmo,

licet alii secus scripsissent aut coram locuti essent, tamen se Pio crediturum potius: nec solum in Cosmum se eum futurum, quem Pius a se voluisset; sed Maximilianum Cæsarem, qui ei ob novitatem honoris valde succensuisset, leniturum. De Columna, quanti eum faceret, cum res ferret, se factis ostensurum: neque solum de conservanda, sed etiam de amplificanda ejus dignitate libenter cogitaturum. De Lucialio vereri, ne medicina morbo esset inferior. Nam etsi ea Pii sapientia esset et auctoritas, ut ipse ab eo, non summus Pontifex ab se deberet admoneari; tamen indicandum, quid vere sentiret; ab hujusmodi hominum ingeniis, qui ad omnem auram spei mobiles essent et infidi, nullam bonam frugem expectari posse. Se tamen cogitaturum, quid de hac re commodè fieri posset. Omnibus in rebus officium, fidem, et pietatem præstiturum: et Pio Pontifici, quem ipse unice diligeret et coleret, quibuscumque in rebus posset, obsecuturum.

CAPUT V.

Legatio ejusdem Cardinalis Alexandrini ad Reges Lusitanix et Gallix.

E

Cum amplissimis verbis Legatus Philippo gratias egisset, ad Sebastianum Lusitanix Regem progressus est: et cum eadem fere, quæ superiore anno Ludovicus de Torres Internuntius postulaverat, ab eo deposceret; eadem ferme responsa retulit. In hisce atque aliis rebus agendis, aiebat Rex Pontificis in se benevolentiam, paternam caritatem atque prudentiam non solum diligere, verum etiam admirari. Quæ vero causæ ante obstitissent, quo minus auxilia præberet, easdem etiam nunc manere: et ut nunc se res haberet, non solum mansuras, sed ad veteres difficultates novas etiam accessisse. Multo majores copias, quam singulis annis in Indiam miserit, transmittere oportere: ibi quoque bono publico sibi cum Turcis bellum gerendum. In illis item regionibus, ubi omnia infesta essent et hostilia, ubi incolæ insociales advenas pejor omnibus malis odissent, portus imperii magnis operibus præmuniendos esse: et quamquam appeteret hiems, tamen classem instruendam esse, et contra hæreticos quosdam piratas educendam, qui oppressis plurimis navibus, cum multis aliis, tum Sacerdotes nonnullos obruncassent. Sibi præterea compertum esse, Seriphium Mauritanix Regem, qui proximo superiore anno insulas Canarias depopulatus esset, nunc magno conatu classem ædificare, ad terrestres copias maritimas addere, et vires augere: non cunctandum videri, quin huic hosti occurreret. Ingentem præterea classem parandam et ita distribuendam, ut alia pars Minæ, alia Congii regno, alia insulis tuendis sufficeret. Porro famam percubuisse, hæreticos pace facta, ex Gallia et Britannia piraticas naves deducturos, et Lusitanix maritimam oram populaturos: hos aliarum triremium apparatu coercendos esse. Itaque circumspectis regni viribus, nihil superesse, quo amicis Principibus auxilio esse posset: sperare tamen se, Pium hæc in bonam partem accepturum.

CAP. IX

Epist. 53 L. 3

Idem apud
Regem Lusitanix
legatus
agens,

reperit eum
variis bellis
irretitum,

F

242 Hæc palam, et aperte Rex obtendebat: secreto autem, ut postea magis compertum est, bellum Mauritanum meditabatur. Ejus consilii causam, plerique nonnullis religiosi instituti Sacerdotibus, consiliariis ejus adscribebant: quorum auctoritas apud Regem tanti erat, ut rerum summa ad eorum arbitrium judiciumque revocaretur. Ii Regi auctores esse dicebantur, ut in præsentia connubio abstineret, bellumque prius cum Seriphio conficeret. Quæ res animum Reginae Catharinæ Regis aviæ, quæ in Sebastiani capite stirpis regniæ spem periclitari cerneret,

nova contra
Mauros me-
ditari.

a

exulceraverant, et a Sacerdotibus illis aliena-
tus: eorum partes esse aiebat, ut in rerum divi-
na studia incumberent, non ut regnorum admi-
nistrationibus se admiscerent, aut Regibus modum
conjugii et cœlibatus, pacis et belli facere auderent:
plus iis rationibus nocituros Regi quam, quod san-
ctis institutis imbuerent, profuturos. De his atque aliis
tum privatis tum publicis in nepotem Regem que-
relis, Regina ipsa libellum et litteras Legato dedit
ad Pium perferendas, ut iis malis occurreret: ac nisi
rebus modus fieret, in Castellam, unde venerat (erat
enim Caroli V Cæsaris soror) reverti constituerat.
Sed Regina querelæ Legatique mœstitia, quam ex
negatis auxiliis præ se ferebat, rem prolapsam ali-
qua ex parte restituerunt.

*persuadet
tamen nuptias
cum Marga-
rita Valesia.*

243 Nam legato (quod erat alterum susceptæ le-
gationis caput) Pii verbis, ut Margaritam Valesiam,
Gallorum Regis sororem, sibi uxorem adjungeret,
Sebastianum vehementer hortante; ille demum, ut
alicui ejus petitioni obsecutus videretur, se in pote-
state Pontificis futurum pronuntiavit; dotis nomi-
ne nihil aliud postulans, nisi ut Gallorum Rex cum
aliis Christianis Principibus in Turcas belli societa-
tem iniret. Sed præclare composita consilia longe
aliū, quam sperabatur, exitum habuere. Dum enim
hæc in Lusitania curantur, Antonius Maria Salvia-
tus, S. Pauli Episcopus, postea Cardinalis, qui tunc
Internuntii Apostolici munere apud Galliæ Regem
fungebatur, Pio renuntiat, Margaritam factis spon-
salibus Henrico Borbonio, Navarra Principi, de-
sponsam esse, se omnibus rationibus ne id fieret ob-
nitente; quod Pio molestissimum fore non igno-
raret: et quoniam ii consanguinitate conjuncti essent
in tertio gradu aliisque rebus præpediti, Catharina
Galliæ Regina senior petebat, ut eos ad legitimi
matrimonii jus Pius legibus exolveret. Re audita,
Pius ægerrime tulit, negavitque ullum tristiores
nuntium ad se perferri potuisse: hæc non modo
non placere, sed ne licere quidem. Henricus enim,
licet regio genere ortus, jam inde a puero patris con-
tubernio bellis et artibus militiæ eruditus, missusque
in varias expeditiones fortibus factis Gallorum in se
animos convertisset; hanc tamen gloriam opinio-
num hæreticarum labes magnopere fœdabat. Ex
matre namque hæretica natus, et inter hæreticos
educatus, Calvinianoque veneno a teneris imbutus,
jam ingentes in Gallia motus excitaverat: et quam-
quam vulgari quadam opinione hac fieri affinitate
posse videbatur, ut inter Gallos ipsos bene conveni-
ret, hæreticique ab infestandis Catholicis deinceps
abstinerent, et quod ad res seculares attinet, Regi
Gallorum obtemperarent, sic ut regnum illud in
pristinum statum restitueretur; verumtamen Pius,
qui secundum Deum judicabat omnia, rem secus in-
terpretabatur: pravitatem videlicet jam expertus
eorum, qui Christianissimi nominis splendorem de-
pravatæ religionis fuco non mediocriter obscurare
conabantur. Itaque non modo in aliam partem acci-
piebat omnia, sed etiam quidquid dicerent refelle-
bat, quid inde mali futurum esset prospiciens. Ac
rei dolore æstuans, et divini honoris studio ardens,
lævam manum, qua dexteræ loco uti solebat, ad
cervicem admovisse dicitur; et jurejurando affir-
masse, se capitis sui jacturam facturum esse potius,
quam ut Regina iniqua petenti morem gereret et
publicæ causæ deesset; seque tempestatem omnem
subiturum, ne quibusdam indulgendo malum publi-
cum fieret.

*cum maxime
intelligit
improbatque:*

*CAP. X
Quare Regi
Galliæ bellum
contra Turcas
audens lega-
tus,*

244 Rebus in Lusitania utcumque compositis,
regiisque illic animis inter se conciliatis, Legatus
Pii litteris in Galliam devocatur: quo maximis iti-
neribus per dubios infestosque saltus media hieme
cum pervenisset, honorifice acceptus, adeundi Re-

gis potestate facta, Pii consilia diligenter exponit. D
Ac primum nihil esse, quod Pius, Principes, popu-
lique Christiani magis expeterent, quam ut Rex
eosdem, quos Catholica Ecclesia amicos et inimicos
haberet; et societate cum ceteris Regibus inita, ar-
ma in Turcas viresque converteret. Id si faceret, et
pro Christianissimi nominis dignitate officioque
facturum, et omnia domi forisque pacata et tran-
quilla propediem habiturum. Ad hæc præclara vete-
rum, præsertim Galliæ Regum instituta facinora-
que commemorat. Quandiu Reges Sanctam Eccle-
siam tutati essent, eos rebus secundis usos esse, or-
bemque terrarum victoriis et triumphis peragrasse:
si qui postea ex iis, consociando se cum Turcis,
iram Dei meruissent; nunc Rex, vires conferendo
cum Christianis, divinam clementiam promereretur.

*Epist. 11, 12
lib. 4*

245 Deinde consilium de sorore Borbonio collo-
canda vehementer improbavit. Pium, qui Regem
unice diligeret, eum per regalem dignitatem, per
effusum a Christo sanguinem, per quidquid carum
esset orare atque obsecrare, ne quid gravius de sa-
lute Gallorum et Regni incolumitate consuleret.
Deum hominesque testificari, vatem se haud inanem
futurum; nisi orientem flammam oppressisset, mox
cum nemo auxilio esse posset, eum nuptialibus
hisce facibus conflagraturum: male se rem habere,
cum impietati vires adderentur. Ubi esset religionis
studiorumque dissimilitudo, ibi veram et tutam
pacem esse non posse: etiam atque etiam caveret,
ne spe præsentis tranquillitatis perpetuam tran-
quillitatem amitteret: tacitas et occultas inimicitias
magis timendas esse, quam indictas et apertas. Si
cum Lusitano, Catholici nominis Principe longe
clarissimo, affinitatem amicitiamque junxisset, id
fore Galliæ Regi Regnoque, et ad dignitatem glo-
riosum, et ad securitatem tutissimum, et ad rerum
amplificationem utilissimum: ad eam rem Pium
adjutorem se et internuntium profiteri.

*instat ut
ejus soror
Lusitano po-
tius quam Na-
varro detur:*

E

246 Illud præterea Pio, pro Christiana republica
solicito, magnam suspicionem iniecis-
se, quod homo
inimicus, Catholice fidei desertor. Aquensium in
Gallia Episcopus, dignitatis abrogatione notatus,
Constantinopolim legatus esset: augurari conjectu-
ra, eum nihil recte facturum, qui a Catholice veri-
tatis via declinasset. Quid Venetias tentatum venis-
set, Pium subodoratum fuisse: eumque subvereri,
ne is urgendo pervinceret, ut vel pace inducisve in-
ter Venetos et Turcas factis, sociale fœdus distur-
baretur: vel inita nova aliqua cum Galliarum hære-
ticis societate, Turcæ ad majorem Christianæ rei-
publicæ perniciem impellerentur: præsertim bello
contra aliquam Catholici Regis ditionem inferendo.
Augeri suspicionem, quod Philippus Strotius, in
Gallia haud procul a Rupella, naves aliquot ornare
jam instituerat; specie quidem in Indias nuper a
Gallis inventas transmittendi, tantas tamen esse la-
tebras tantosque animorum recessus, ut quid credi
possit ignoraret. Hæc et alia ad Regem Legatus. Sed
magis benigne auditus est, quam ut quidquam im-
petrare potuerit.

*queritur hæ-
reticum Cons-
tantinopolim
legatum esse:*

F

247 Quibus Rex ita respondit: Romanæ Ec-
clesiæ dignitatem, atque adeo Christianæ reipubli-
cæ tutelam, Galliæ Regibus maximæ curæ semper
fuisse: eosque propterea magnos olim labores et
pericula suscepisse, ac proinde fama rerum pro Ca-
tholica regione gestarum orbem terrarum comple-
visse. De animo suo inde conjici posse, quod caris-
simum fratrem pro Catholica fide summis vitæ pe-
riculis et hostium telis objicere non dubitasset: sed
civibus bellis contra hæreticos, ut ipse nosset, per
annos multos paulo ante sustinendis, nunc ærarium
ita exhaustum esse, populos sic afflictos, ut præ-
sentibus viribus ad tutandum regnum vix contentus

*Rex humani-
ter excusat
exhaustas
bello vires,*

esse

A esse posset. Rebus suis melius constitutis, officio suo non defuturum, et quantum in se esset enixurum, ut studiis suis et opibus in re Christiana conservanda et amplificanda ceteros Reges ac Principes superaret. Aquensium Episcopum de rebus ad Galliam valde pertinentibus legationem ad Turcam obisse, nihil mali moliturum : optare se a Deo, ut potius terra sibi dehisceret, quam ut tam præclarum ac sanctum fœdus impediret. Christianæ reipublicæ salutem et dignitatem sibi primam semper fuisse vitæque cariorem.

Legati CP.
missionem,

248 Quod Margaritam sororem, de consilio Principum prudentiumque virorum, Henrico despondisset, ad id multa fuisse quæ hortarentur : sed præcipue, quod ille majorem animi ingeniique indolem præ se ferret, quam in ullo unquam Borboniæ gentis eluxisset : multa in homine signa perspicui, ut conjici posset, parem bello juvenem neminem iis temporibus futurum. Illud unum intolerandum esse, quod hæreticis opinionibus deceptus abhorreret a Catholica veritate : cujus tamen veritatis tanta vis esset, ut se contra falsarum opinionum commenta facile tueretur. Catholicæ religionis hoc esse proprium, ut victa vinceret : qui magnis præterea naturæ bonis præditi essent, eos facile adduci, ut ejectis errorum tenebris, veritatis lucem intuerentur. Ad curandum hunc morbum, præsertim in principum virorum ingeniis, existimasse lenia remedia plerumque salubriora esse, quam acria : sibi quidem persuasum esse, traditis veræ et germaniæ pietatis rudimentis eum non solum evasurum qualis optaretur, sed aliquando magno Ecclesiæ ornamento et adjumento futurum : multos nostra et antiquorum memoria celebrari, qui cum Christiano nomini et Catholicæ religioni infestissimi fuissent, ex inscitiae tandem tenebris emersissent, seque ad bonam frugem recipissent. Si is, qui caput errantium esset, ad bonas partes traduceretur, quot et quanta commoda consecutura ? Galliam magnis et intestinis oppressam malis caput tandem erecturam : consilio et auctoritati locum futurum : qui contagione insanirent, furere desituros. Fateri, se necessitate adactum indigna multa pertulisse : verum illud jurejurando affirmare, Regnum se potius et caput in discrimen adducturum, quam ut illatas Deo injurias inultas relinqueret. Ceterum quid moliretur, enuntiandum non esse.

affinitatem
cum Henrico,

249 Inter hæc Rex, e digito suo detracto annulo, cui adamas eximii pretii erat illigatus ; Accipe, inquit, Legate, pignus hoc, arrhabonem promissionis fideique meæ, quam tibi do, me ab sanctæ Sedis Apostolicæ obedientia numquam defecturum, et quæcumque sum pollicitus adversus horum scelestorum hominum impietatem, cumulate præstiturum. Legatus accipere annulum recusans, sibi omnino satis esse ait, tanti Regis testatam fidem, omni pignore omnique obside majorem. At Pio ex humanis erepto, Rex Cardinali annulum misit : cujus in pala incisa erant hæc verba : Non minus hæc solida est pietas, ne pietas possit mea sanguine solvi. Ceterum ejusmodi nuptiarum negotium in aliud tempus extractum, quod nollet Pius eos legibus solvere, ejus successoris Gregorii XIII permissu confectum est. Quid autem postea successerit, quibus de causis Clemens VIII Pontifex Maximus id conjugium irritum esse declaraverit, assiduisque precibus, jejuniis ac lacrymis a Deo ipsius Henrici ad Catholicam fidem conversionem exoraverit, eumque in sanctæ Romanæ et Catholicæ Ecclesiæ gremium receperit, receptumque Christianissimi Galliarum Regis in solio, quod nunc felicissime tenet, legitime collocaverit, ut vera omnino pius Rex Carolus IX prædixisse videatur, plenius litteris prodere, nostri non est instituti.

cum spe illius
ad fidem
Catholicam
adducendi,

datoque an-
nulo fidelem
se ecclesiæ
mansurum
promittit.

250 Ceterum Pius, ex occasione natæ per eos dies Regi Philippo Catholico virili prolis, Catharinam ejusdem Regis secundo genitam Henrico Valesio, qui postea Galliarum regno infelicitè potitus est, in matrimonium tradi procurabat ; sperans, hac ratione fieri posse, ut novo affinitatis nexu ejusmodi Regum animi in amicitia magis confirmarentur, majorique pacis vinculo consociarentur : ex quo multa, eaque præclara Christianæ rei commoda consecutura videbantur ; præsertim ad tollendam Hispanorum suspicionem de periculo ditionum, ne videlicet gerendo bello Turcico, eorum inde studia retardarentur. Sed ejusmodi quoque nuptiæ variis impeditæ consiliis successere.

PER AN-
GABUT
Pius hispano
sua et affi-
nitate cum
Gallia.

ANNOTATA.

â Calumnia hæc, non solum falso sed contra speciem omnem tolerabilis mendacii (ut loquitur Franciscus Sacchinius parte 4 Historiarum Societatis Jesu lib. 6 num. 190) ejusdem Societatis hominibus impacta, mirum est qua ratione potuerit Romæ fidem invenire apud viros prudentes, qualis Gabutius erat. Nocuit certe non parum tunc temporis, quo scribebat ille, quoque insignem aliquem fidei constantis fructum ab Apostolica Sede relatura Societas fuerat, nisi id obstitisset. Rem accipe ex Ferdinando Rebello, Claudium Aquavivam Præpositum Generalem sic alloquente, ante opus suum de obligationibus justitiæ, religionis et caritatis, anno 1607. Cum Romæ pro Lusitana Provincia Procuratoris officio perfunctus fuisset et in Lusitaniam redirem, in itinere, antequam Lugdunum, ubi liber hic excudebatur pervenirem, intellexi, cum Sanctiss. D. N. Paulo V ac Sede Apostolica Clarissimæ Venetorum Reipublicæ, non sine magna totius orbis Christiani gratulatione, promulgatam esse reconciliationem : simulque intellexi Societatis homines, qui antea pro bono pacis ex eadem Republica discesserant, ab eadem arceri. Cupido animum incessit causas diligenter perscrutandi, ob quas non idem qui reliquis Religiosorum hominum Ordinibus, qui propter Censuras Pontificias ex eadem urbe discesserant, in eadem Societati quoque foret regressus. Multorum auditione accepi, circumforaneum esse aliquorum malevolorum sermonem, Societatis homines publicis rebus esse perniciosos ; afferrique in exemplum florentissimum quondam Lusitaniæ regnum, quod ex falsa Hieronymi Franci relatione (qua etiam deceptus videtur esse Natalis Comes, ambo natione Itali) Jesuitis impulsoribus corruisse, acceptamque ante annos viginti octo in Mauritania cladem eisdem adscribendam dictitabant. Non potui non tam aliena a Societate calumnia, ut minimus ejus filius, magnopere commoveri ; ut Lusitanus vero, harumque rerum oculatus testis, rem adeo indignam, ab ipsaque veritate adeo abhorrentem, admodum vehementer aversari. Ne vero hæc falsa criminatio in Serenissimum Venetiarum Ducem Senatoresque illos Præclarissimos quoque irreperet, ad meum Procuratoris etiam officium aliqua ex parte pertinere putavi, accepta quavis occasione apud vestram Paternitatem et apud quosvis alios a tam falsa calumnia Provinciam nostram tueri. Nam duplici ex capite imputari nobis Lusitanici Regni ruina et clades illa poterat Africana : vel quod ex Societatis disciplina Sebastianus Rex ita institutus prodiret, ut nuptias omnino fastidiret, quo factum fuit ut nullo relicto herede decederet : vel quod eidem auctores fuermus, ut consilio nimis immaturo Africanam suscipere expeditionem. Utraque tamen criminatio et falso nobis et injuriose imposita. Nam quod ad primum attinet, ubi Regi per ætatem licuit, nullum non funem, nullum non movit lapidem, P. Ludovicus

Calumnia
contra Socie-
tatem Jesu

E
impedit ejus
reditum Ve-
netias,

F
quam falso ei
imputetur
consilium
Sebastiani
R Lusitaniæ

Gonsalvius

CAPUT VI.

Legationes ad Cæsarem Regem Poloniae, et Principes Italiae pro suppliciis.

Interea Cardinalis Commendonus, de quo ante commemoravimus, de ineundo fœdere deque re Christiana publica a Turcarum impetu vindicanda, ad Cæsarem a Pio Legatus Apostolicus in Germaniam profectus, cum eo Pontificis consilia communicavit. Sed eo pervenienti Legato Pius antevertendum existimavit, ut Cæsarem ad faciendam hanc belli societatem, Ecclesiamque Dei strenue protegendam, per litteras graviter adhortaretur. Id enim Imperatoris titulum, id Cæsareæ majestatis dignitatem et officium, id familiæ suæ majorumque splendorem, id denique Dei honorem Christianæque reipublicæ sive salutem sive periculum; ab eo in primis jure deposcere et efflagitare. At vero, quoniam ad imminuendas Turcarum vires, non autem ad eorum penitus evertendum imperium, nomenque delendum (id quod, si fieri potuisset, ipse moliebatur) navales Christianorum copias satis esse Pius intelligebat, hostem prorsus ut tolleret e medio, eum terra marique petere, præsertim in Pannoniæ Poloniæque finibus, cogitabat.

251 Hoc igitur præter cetera consilium Cæsari Legatus enuntiavit, ab eo vehementer contendens, ut hac ipse expeditione suscepta, in Pannonia Turcam vexare; et Italico quod Pontifex submisisset auxilio munitus, expugnare fortiter ingrederetur. Se ad eum in tanto discrimine, tamquam ad unicum Christianæ reipublicæ præsidium, missum esse ostendit; ab eo cuncta auxilia non sperari solum, sed etiam flagitari. Ut dignitate et loco ceteris Principum anteiret, ita ei majus tutandæ Christianæ rei onus injungi: ab eo rerum omnium egregiarum exempla petenda; atque omnium oculos in eum, tamquam in patronum ac vindicem Christianæ libertatis, esse conjectos: quale consilium ipse cepisset, tale et reliquos esse capturos; si ipse, qui suæ dignitate sustineret personam Christiani nominis, qui etiam propria causa Turcæ infensus esse deberet, societatem renuisset; non solum periclitantium animos alienaturum, sed etiam ceterorum; obtrequareque volentibus causas sermonum præbiturum. Meminisset præterea, quoties et ipse et Ferdinandus pater Deum præcati fuissent, ut Venetos sibi contra Turcam daret socios: factus nunc voti compos, nec sibi ipse, nec officio deesse vellet. Si sociale fœdus aspernatur, id Turcam non benevolentiae ulli aut consilio, sed timori tributurum: tergiversationeque magis irritaturum esse hostem, quam leniturum. Quod si pactis induciis Cæsar confideret, eum vehementer falli: Turcarum perfidiam cum ceteris rebus plurimis, tum violatione fœderis quod cum Venetis fecerant, satis esse perspectam. Christianis prudentibusque Principibus contra Turcas tutum et acerrimum divinitus datum esse telum, ut eorum promissis nullam haberent fidem: idque divino sapientis immo Dei consilio traditum, admonentis illis verbis: Non credas inimico tuo in æternum. Si Christianorum copiis bifariam divisus, Turca terra marique peteretur, numquid fore ut queat obsistere? Cæsarem numquam majorem rei bene gerendæ occasionem habiturum. Nunc ei declarandum esse, an eum summis Principibus fœdere junctis malit vincere, an perpetua premi servitute, vel certe suam aliorumque salutem periclitari.

252 Hæc et alia in hanc sententiam Pii verbis cum Legatus exposuisset; ea Cæsar, quod vera esse constaret, non improbare, aut se officio deesse velle,

sed

Camara, ex Societate nostra ejus et matris confessarius, ut matrimonium quamprimum iniret. Et vero cum Catharina Regina Sebastiani Regis avia, cum Henrico Infante ejusdem patruo, omnes industriæ suæ nervos strenue explicavit, ut princeps aliqua femina, tanto digna Rege, quaeretur, sive ea esset Philippi Catholici Regis Hispaniarum, sive Francorum Regis Christianissimi filia. Sed tam Regina Catharina quam Henricus ejus patruus verebantur, ne idem quod Principi ejus patri, immatura morte decedenti contingeret, si ante maturiorem ætatem matrimonio jungeretur. Cum ipso porro Rege assidue egit ne in Africam transiret (quod secundum erat criminationis caput) quin prius tres vel quatuor Regni heredes in Lusitania relinqueret imo ut transitum difficiliorem, vel saltem securum quasi ex Dei oraculo redderet, si forte ab eo nollet desistere, addebat, nulla ratione ipsi transendum esse, nisi ex consilio et impulsione omnium Episcoporum Lusitanæ, atque etiam ipsius summi Pontificis pro Christo in terris Vicarii, quos Dei os esse in terra dicere solebat. Sed cum ille propositi tenax in sententia nihilominus persisteret, et transitum in Africam decerneret, ab aula Regia P. Ludovicus discessit, seque in Collegium nostrum Conimbricense, ab aula plusquam per certum triginta milliaria distans, recepit: ex quo ad ipsum Regem, cum primo in Africam anno MDLXXIV trajecit, epistolam dedit, qua illum protinus in Lusitaniam revocavit; ut ipse Rex ingenue postea fassus est, ostensa epistola, quam in sinu afferebat eidem Patri ultimo febricitanti. Mortuo vero P. Ludovico anno sequenti MDLXXV, XV Martii, tribus ferme annis antequam Rex cum multa Regni nobilitate secundo in Africam, ubi tandem periit, solveret (solvit enim Olissipone anno MDLXXVIII mense Junii) qui e Societate Regi aderant, quamvis exigua satis jam apud ipsum, aliorum consilio penitus addictum, auctoritate valerent; officio tamen suo defuere numquam, nihil intentatum reliquere, ut illius mentem a tam funesta expeditione per se et per alios omnino averterent. Verum in irritum ceciderunt et preces et monita, irato scilicet Numine. Ex quibus colligere cuivis in procinctu erit, non plenam harum rerum potitiam ad Natalem Comitem et Hieronymum Francum (utpote homines externos et secretorum Regis Sebastiani penitus ignaros) pervenisse, cum nescio quam ex ea clade Societati labem aspergunt. Illorum tamen non veram historiam his in rebus non est quod hoc loco redarguam, cum id egregie nuper præstiterit edito libello Hieronymus Mendoza Lusitanus, atque hujus expeditionis scriptor præclarus. Et scio Senatum Lusitanum, a Rege suo Philippo III postulare, ut præfatorum auctorum historia excudi prohibeatur in omnibus provinciis ipsius ditioni subjectis, donec ab iis et aliis, quæ non bene informati scripserunt, per Inquisitores sancti Officii expurgetur. *Hæc ille, optima certissimaque fide. Quod si quis pluribus cupit explicatum videre, quam privatim noxia fuerint, et cuivis sanum sensum habenti videri debuerint illa consilia, quorum dicebatur esse auctor Societas; præcitatum Franciscum Sacchinum legat, et intelliget nihil concipi posse ab omni humanæ politiæ ratione adeoque et a verisimilitudine alienius, quam quod Regem, sui amatissimum, et illum affectum certo certius transmissurum ad liberos si quos suscepisset, continere cælibem, et dubiis etiam bellorum aliis exponere voluisset, cum rei totius publicæ discrimine.*

GABET
nuptias aver-
santis quas
illa suadebat;

et in bellum
Africanum
profecti quod
impedire co-
nabatur.

Quid ea de re
scripserint
Lusitani ipsi?

CAP. XI

Per Legatum
et litteras,

Epist. 3 l. 5

incitat Cæ-
sarem ut bel-
lum inferat
Turcis in
Pannonia,debellandis si
terra marique
petantur:

qui consilii
anceps,

A sed varia excusare impedimenta cœpit. Ac primum quidem fœderatorum Principum consilium, qui Turcam arcere et communibus armis communem salutem vindicare parati essent, commendavit : deinde rem Christianam sibi curæ fore significans, communicato prius cum Germaniæ Ordinibus consilio, certiora responsa daturum pollicetur. Pluribus vero diebus, loquendo quæ in rem non essent, absumptis; Legatus instare et docere, quid officium, quid dignitatis altitudo postularet, quam ea conjunctio salutaris esset futura : sed tantum aberat, ut quidquam certa exprimeretur, ut quotidie languidiora et perplexiora responsa redderentur. Cæsari, res inter se pugnantes cogitanti, nutabat animus; neque satis constabat, quid ageret, aut quid consilii caperet. Majestatis quidem fastigium, dignitatis amplitudo, et officii ratio ad ineundam societatem hortabantur : at conscientia virium, et præteritarum cladum memoria, et pactæ cum Turcis induciæ, a belli cogitationibus absterrebant. Illud etiam obstabat, quod infensus Cæsar subiratusque erat Pontifici, qui Magni Ducis titulo Cosmum Medicem decorasset, quod ipse facere ad se (ut diximus) pertinere profiteretur.

et Selimi
minas reformidans,

B 253 His ergo rebus impulsus dictitabat, magna de re deliberationem esse, Rempublicam et majestatem Imperii, quæ in suo capite periclitaretur, in discrimen temere non esse deducendam : non in postremos eventus, sed in primas errorum causas culpam malorum conjici solere. Aliis, quorum fines et urbes procul a periculis abessent, libera esse consilia : se, qui expositus adversus Turcam primos hostium impetus esset excepturus, suo periculo erraturum, et in se omnem belli molem conversurum. Timorem Cæsaris augebat Selimus, qui haud ignarus eum legationibus fœderatorum ad arma sollicitari, scriptis minaciter litteris eum fœderis secum initi admonens, hortabatur ne pacem, quam tantopere experisset, turbare auderet. Quanto spes victoriæ certior Turcæ, quam Christiano esset denuntiabat. Maximilianum et vim et gratiam hostis expertum, debere male Turcam amicum, quam inimicum habere. Hæc edicere voluisse, ne qua vana spe erectus, in irrevocabilem casum incideret : non in ejusdem potestate et initium belli et finem futurum. Denique cum variis contentionibus inchoati negotii ratio diutius extraheretur, res tandem eo deducta est, ut Cæsar magnis se copiis adjuvari postularet; nec tamen quantis, exprimeret. Sed prædibus in Germania datis, sibi cavendum : vereri enim se, ne cum bello implicatus esset, aut pace facta, aut aliqua obtenta causa, desereretur.

iniqua postulando mentem
dissimulans,

C 254 Cæsaris consilium, eo spectare videbatur, ut qui aperte non auderet, conditionum difficultate fœderis negotium excluderet : at Pius, Legato referente, multa concedere malebat, quam tantæ rei spem infectam relinquere. Legatus vero Pontificis jussa de Cæsareo decernendo subsidio ita fecit, nihil ut offerret ipse singillatim : sed exspectaret, ut quo numero, aut genere etiam auxiliisibi opus esset, per se Cæsar ipse proponeret : verente Pio, ne si parum obtulisset, inde negotium deserendi; si vero multum, plus quoque postulandi sumeretur occasio. Quæ deliberatio in multos extracta dies est : dum nollet Cæsar quidquam definire. Demum Legatus, expectationis pertæsus, ei libere denuntiat, velle se de hujusmodi implicato consilio Romam nuntios dimittere : et quando ille certi nihil vellet explicare, vel illud ediceret, qua ratione Pio ceterisque fœderi sedulam operam dare. Itaque multis ac variis, quibus per eam noctem agitatus est, cogitationibus implicitum illum reliquit. Sed cum inde Cæsar edi-

cum ad definitum responsum urgere-

xisset, ne se inconsulto, cuiquam Romam petenti ulla jumentorum genera præberentur : postridie prima luce per syngrapham Legatum rogat, ne Romam hæc velit renuntiari : nam de peditum et equitum, quo indigeret, numero se decreturum ; sicuti subinde fecit, deposcens triginta peditum, equitum vero quatuor millia.

255 Ceterum erat Pio constitutum, viginti peditum et quatuor equitum millibus in hac terrestri expeditione Cæsari suppetias ferre, nihilque fœderatis gravius imponere. Sed eo tum equitum (quando ii ægre ac fere nequidquam in classibus expediuntur) tum etiam peditum numero ad eam rem uti, qui instruendis sociorum classibus superfuisset : cui numero accedente subsidio, quod ex Italia, ut mox dicemus, colligendum erat, eo Cæsar contentus esse poterat. Hæc igitur auxilia cum Cæsari Legatus offerret, propeque esset, ut ejus cunctatio conditionum æquitate vinceretur ; tum demum quod ante Cæsar tacuerat, objecit, se in octo annos inducias cum Turca pepigisse : æquum non esse, fas, fidem, Deumque testem conventionum fallere ; ac perjurio caput obstringere, qui fraudem et perfidiam in aliis vindicaret. Dictis facta minus opportuna adjecit, quod pactum cum Turca tributum Constantinopolim deferendum curavit : quæ res ut nostris detrimento et dolori, sic hostibus gaudio fuit et adjuvamento. Nam ut illis Germanici periculi curam et timorem ademisset, ita nostris auxilii impetrandi spem omnino præcidit.

256 Ut igitur id, de quo proxime dicebamus, subsidium ex Italia colligeret ; e vestigio Pius Antonium Mariam Salviatum et Paulum Odescalcum ad Italicos Duces Oratores misit : ut ii quoque, pro suis singuli facultatibus, in Turcicum bellum conspirantes, fœderatis opem ferrent. Itaque ab Sedis Apostolicæ stipendiariis rem aggressus, a Guidone Ubaldo, Urbinatum Duce, cui tenue magis vectigal erat, pedites mille postulavit : ab Octavio Farnesio, Placentiæ Parmæque Duce, pedites totidem equitesque ducentos : ab Alfonso Atestino, Ferrariæ Duce, trecentos equites, pedites mille : a Gulielmo Gonzaga, Mantuæ Duce, pedites mille, equites ducentos : ab Emanuele Philiberto, Duce Sabaudia, bis mille peditum, equites quadringentos : a Magno Etruriæ Duce Cosmo, quatuor millia peditum, equites quadringentos : a Genuensibus autem, atque Lucensibus simul, pro rata utriusque Reipublicæ virium, bis mille peditum equitesque trecentos. Ceterum hi Principes fere omnes se pro viribus obsecuturos esse Pontifici, et quæcumque possent in id belli subsidia collaturos responderunt. In primis vero Cosmus, Magnus Dux, Salviato renuntiavit, se quidquid auxilii præterea Pius adjiciendum decrevisset, libenter præbiturum : modo Hispaniarum Rex, quocum pepigerat, nullius Principis bellicam societatem ipso inscio inire sibi licere, id prius rescivisset. Quæ Pio responsa fuere sane gratissima : eumque inter hæc dixisse ferunt, velle se in eam expeditionem proficisci, si modo prius maritimum imperium Turcis ademisset : turpe, et indecorum fore, domi se juvenes continere, confecto jam ætate viro Principe, et eo quidem omnium summo, ad bella prodeunte. Hæc autem pro suo ruendæ Christianæ religionis ardore ex animo pronuntiata eo pertinebant, ut Galliarum Regem ac Cæsarem, qui piam hanc belli societatem inire cunctabantur, adejusmodi consilium promptius et capiendum et adjuvandum provocaret.

257 Dum hæc ita geruntur, diligenter et illud sibi faciendum Pius existimavit, ut fœderis negotium in Polonia Moschoviaque pariter ageretur. Ac primum quidem id per Vincentium Porticum, Internuntium Pontificium ; deinde per sæpe memoratum

et Pius ei
20 peditum
4 equitum
millia offerret.

tandem excusat sibi fœdus cum Turca initum ad 8 annos.

E

CAP. XII

A Principibus Italiae varia auxilia petuntur et impetrantur.

F

CAP. XIII
In Polonia excusans Rex pacem cum Turco initam,

atque Commendonum, quem Germanica legatione perfunctum, ad Sigismundum Poloniae Regem Legatum, ut diximus, designaverat, diligenter procuravit. Sed quæ Portici opera gesta sunt, ordine prius referamus. Is igitur cum de Pontificiis consiliis ad Regem retulisset, ille nomen suum in hanc societatem dare se non posse respondit, propterea quod perpetuam cum Turca pacem fecisset; sed eam unam reliquam viam esse docuit, ut ad Polonicos Dynastas, quos Palatinos appellant, confugeretur: ac cum eorum aliquo de obtinendo triginta aut quadraginta millium equitum subsidio tractaretur. Nam Palatini, in quos sibi minus plena potestas esset, cum ad eam faciendam pacem nihil consensissent, quidquid agerent, ejus pacis jura nihil violare. Hinc igitur Internuntii opera curatum est, ut Albertus Lascus, primarius Syradiæ Palatinus, per duos menses equitum triginta milia in eam expeditionem se daturum polliceretur: ac proinde Nicolaus Torlaus, magnæ potentiae Dynasta, alium equitum numerum cogeret sane quam copiosum, ut iis copiis in extrema Polonia ad Hadrianopolim urbem in Turcas irrumpere, eosque frangere conjunctis viribus aggrederebantur.

258 At enim cum Moschorum Principem centum et quinquaginta equitum millia deducere in aciem posse, eundemque Turcarum hostem existere, Pius cognovisset; Portico in Polonia commoranti jussit, ut in Moschoviam inde proficisceretur; Magnoque Moschorum Duci ostenderet, se a Pio missum esse, ad ejus sensus et vires consociandas Christianis cum Principibus, inter quos inito socialis belli fœdere contra Turcam, regna Christianorum occupantem, optime jam conveniret. Bellum inique Venetis, indictum: idque non in mari solum, sed ad Hungaricam quoque plagam gerendum: ex Italia ingentem classem et copias collectas esse: terrestri huic expeditioni opem ferre Moschum, non decere solum, sed e re sua maxime videri. Turcarum enim tyrannum, longe lateque imperandi libidine incensum, aliis finitimis regnis occupatis, Moschoviæ demum non parciturum. Urgebat sane vehementer Pius, ut Moschus hanc in Turcas expeditionem susciperet: quam ille, pro imperii sui amplitudine et locorum vicinitate, feliciter agere ac sustinere potuisset, quod Moschorum longe lateque maxime pateat imperium. Protenditur enim ab Alexandri Magni Aris, ad Tanais usque fontes in extremas terras ad Borealem Oceanum, sub ipsis ferme Septentrionibus: ab Oriente vero et a meridie Moschovia finitimos habet Scythas, hodie Tartaros appellatos: occupant autem Tartari latissimam planitiem, ad Sericam usque provinciam, quæ vergit ad orientalem Oceanum: verum, qui Tanaim inter et Volgam incolunt, in obsequio Moschi esse solent, atque inter eos, qui Casanii dicuntur, Moschorum colunt amicitiam: Moschoviam inde ad occidentem solem respicit Lithuania. Itaque Pius per ejusmodi populos, tum amicitia et obedientia quam præstant Moschovitis, tum prædæ spe rerumque novitate permotos, cum Polonis conjunctos, Mahometanum imperium deleri forte vel certe frangi posse ratus, eos ad id efficiendum identidem impellere non desistebat.

259 Sed quoniam Pius non tam Christiani nominis hostium cædem atque victoriam, quam æternam eorum atque adeo omnium gentium in Christo Jesu partam salutem ardentè sitiebat. Moscho per Internuntium ostendi jussit, se non solum bellicæ societatis causa, sed etiam vehementi animarum salutis desiderio permotum esse, ad eam decernendam legationem, ut Moschovitas, qui tum Christo nomen dederant, cum ab Ecclesia Latina Græci descivere, ac deinceps Græcanicos errores magna pertinacia

sectabantur, ad Catholicæ pietatis cultum sanctæque Romanæ Ecclesiæ obedientiam revocaret. Ejus rei spem sibi injectam esse, quod olim ad Romanos Pontifices antecessores suos, Clementem Septimum, Paulum et Julium, utramque ejus nominis Tertium, a Moschorum Principibus legati missi fuissent, qui certa munera, regia videlicet insignia, ab Apostolica Sede postularent, et ut Sacerdotes aliisque pii viri, civilium artium opifices, in Moschoviam mitterentur. Optabat enim Basilius, Moschorum Princeps, Regii nominis titulo per ipsum Clementem decorari; cum id dare sacrosancti juris et Pontificiæ majestatis esse judicaret: quando et ipsos quoque Cæsares, a summis Pontificibus coronam auream et sceptrum Romani Imperii insignia suscipere inveterata consuetudine, cognovisset. Itaque si Moschorum Dux in eo consilio esset, quod memoratis Pontificibus olim antecessores ejus ostenderant; pollicebatur Pius, se missurum esse Sacerdotes et Episcopos, qui populos illos edocerent Catholicæ religionis veritatem, quam a Christo traditam tenet ac docet sacrosancta Sedes Apostolica, cui divino munere datum est, ut errare non queat. At ubi Porticus de barbaris Moschorum moribus plene cognovit, et ad Pium perscripsit de rebus omnibus, quas noverat ab Alberto Pomerano, qui præsens oculis perlustraverat omnia, Principisque illius ingenium probe noverat; ei Pius respondit, non esse, cur in eas ille regiones jam proficisceretur: quamvis profectionem illam Poloniae Rex commendaret foveretque: nolle enim se cum tam feris gentibus sibi quidquam esse commercii, cum præsertim ex aliis olim illuc missis legationibus nullos, quod ad religionem attinet, inde pietatis fructus adhuc perceptos esse intelligeret.

260 Nunc vero quid per Cardinalem Commendonum in Polonia de sociali fœdere Pius egerit, paucis comprehendamus. Hunc enim, uti jam sæpe diximus, ad Poloniae Regem Legatum destinaverat, cum ut nulla in re suam in tanto negotio desiderari diligentiam pateretur; tum etiam ut Regem ipsum, misso non solum Internuntio, sed Legato quoque Apostolico, ad ineundam hanc belli societatem facilius inclinaret. In Poloniam igitur ille profectus ipsi Regi denuntiavit, ejus regni ac regiæ existimationis rationes in primis exposcere, Turcis ut ipse bellum inferret, seque Christianis cum Principibus fœdere copularet. Secus enim gravia inde accidere illi incommoda posse: jamque nova nec levia pericula ab Turcis intendi, quæ non mediocrem eis rei bene gerendæ spem afferebant: ad devastandum namque Poloniam, Turcæ Tartaros, olim Scythas appellatos, evocaverant. Ipsi Turcæ in Podolia ad flumen Tyram (Histrum vocant incolæ) præsidia constituerant, ibique loca suapte natura tuta magnis operibus communierant. At si Turca ad occupandas Christianorum ditiones curas converteret, Poloniae Regnum, quod apte commodeque Turcico imperio adjaceret, post tergum non relicturum. Si vero ad stabiliendam utriusque Vallachiæ ditionem, pellendosque ex Transilvania Vaivodas, qui Christianam colerent religionem, animum Selymus adjecisset; non dubitandum videri, quin Polonis illico bellum inferret. Danos et Suetios, mari Sarmatico disjunctos, remotiores esse, quam ut subsidio venire possent.

261 Rex igitur, ut Legati rationibus aliquid dare videretur, fœdus cum sociis Principibus inire se velle ostendit; modo conditiones quædam (quæ duræ ad modum erant atque difficiles) servarentur: quarum hæc summa erat. Ut secum Cæsar Germanique Principes, eodem tempore collatis armis, Turcis bellum inferrent: a pellendis Chersoneso Turcis bellum ordirentur: ut quidquid juris in Prussiam se habere Cæsar obtenderet, sibi cederetur: idem præstaret,

Danimarchæ

cognitis gentis moribus jubetur subsistere.

CAP. XIV.
Legatus dein de Commendonis iterum sollicitat Regem Poloniae:

F

quem ex propositis conditionibus alienum a fœdere intelligens,

GABUT.

Internuntium remittit ad Dynastas, nec frustra:

Epist. 34 l. 3

Epist. 35 l. 1

Idem Internuntius ad Moschum sollicitandum ire jussus,

cujus societas multum utilis futura erat:

quique Regium nomen et fidei magistros aliquando Romanum petierat;

A Danimarchæ Regem nihil contra Polonos moliturum : caveretque ne mari Sarmatico merces in Moschos deveherentur : Barii Rossanique ditiones in Italia, quas sui juris esse prætenderet, sibi redderentur : pecunia, quæ bello gerendo sibi deesset, a fœderatis conferretur. Sed Legatus responsa Regis ita interpretabatur, ut eum non æquitatem conditionum quærere, sed aperte societatem abnuere existimaret. Itaque oblatas Syradiensis Palatini conditiones accipiendas esse constituit : qui, pro jure in Vallachia regiones suo, sperabat, si exterarum gentium ope juvaretur, ad finitimarum nationum animos ac tumultus excitandos, ducenta se militum millia, quibus Turcam bello vexare posset, collecturum : ostendebatque se habere litteras super ea re, per certos nuntios ad se missos ab illis populis, qui una secum tam sancti Pontificis Legatum convenire decreverant. Mæsi namque, Zigæ, Triballi, qui nunc Servii, Circassi, et Bulgari appellantur, ad famam belli et spem rerum novarum erecti, litteras ac nuntios ad Legatum miserant, quibus se consiliorum participes, et periculorum socios fore pollicebantur, si Rex in Turcas bellum suscepisset. Quibus cum nuntiis Legatus collocutus, eorum in animis auxilii desiderium arma capiendi, quoties per Vallachiam trajiceretur exercitus : quæ via dubio procul tutior putabatur ac certior, ad intimas Turcarum opes evendendas. At enim gravis Regis invalitudo, ex qua paulo post cessit e vivis, ut consilia irrita essent, effecit : de qua quidem ægrotatione Pius admonitus, id graviter tulit. Cum enim Sigismundus nullam virilem prolem relinqueret, ejusque obitu inclytæ gentis Jagellanae nomen, quæ ducentos annos in Polonia regni sceptrum tenuerat, extingueretur ; verebatur Pius, ne comitiis habitis, hæreticus aliquis sufficeretur. Itaque Legato jussit, ne inde discederet ; sed, si quid Regi humanitus accidisset, omni studio contendens ut Catholicus quispiam sublegeretur, interesset electioni.

cum Syradiensi Palatino rem agit :

B et Rege mortuo jubetur adesse electioni.

LIBER V.

Bellum Turcicum felici victoria peractum.
Obitus Pii V.

CAPUT I.

Clades hoc bello a Turcis illata. Christianæ classes Messanam conveniunt.

Hæc dum parantur auxilia, ac rebus cadentibus opportune succurrere, nondum satis instructi vel inter se de re gerenda concordantes, nostri cunctantur ; magnas interea clades Turcæ Christianis intulere : tantum scilicet ubique, sed præcipue bellicis in rebus momentum habet celeritas sive concordia. Nam anno superiore, cum ingentem exercitum, quo ducenta fere militum millia contineri ferebantur, ad occupandam Cyprum terra marique Selymus emisisset ; Mustafa, primarius ejus Dynasta, rei terrestri præfectus, ad ejus insulæ portus classedelatus, mense Julio facile copias suas prædabundus exposuit : ac Nicosiam primum, celeberrimam et munitissimam urbem mediterraneam, regni caput, quod ante memoravimus, obsidere atque expugnare aggressus ; magna Christianorum edita strage, eam vi Idus Septembris ejusdem anni tandem obtinuit. Deinde Famagustam, Salaminam olim appellatam, maritimam urbem, pariter insignem atque instructissimam, acri diuturnaque obsidione vexare et oppugnare insistens, eam per deditionem, quod diutius hosti resistere non posset, ineunte Augusto hujus anni MDLXXI, itidem occupavit, deditionis conditionibus perfide violatis : ac Marco Antonio Bragadeno urbis Præfecto, Nestori

Post occupatam a Turcis Cyprum,

Baleonio summo belli Duce, Laurentio Teupolo, Joanne Antonio Quirino, Aloysio Martinengo, aliisque primariis viris per summam perfidiam et impietatem vario suppliciorum genere peremptis. Itaque universa illa nobilissima insula in Turcarum potestatem redacta, non modo Venetæ, sed fere omni Christianæ reipublicæ gravissimum vulnus paremque dolorem attulit.

263 Turcica vero classis interea, ne Veneti vel alii Cypriis opem ferrent, atque ut quam maximis posset Christianos damnis afficeret, summis viribus obnitens ; Corcyram, Cretam, Cephalleniam, Zacynthum, Cytheram, et alias mediterranei maris insulas et oras infestat ac depopulatur : quin Cestriam Epiri urbem, cui Soppoto vulgo nomen est, quam paulo ante Sebastianus Venerius, dum Corcyræ præesset, e Turcica servitute vindicaverat Venetæque ditioni adjecerat, recepit : atque in Adriaticum sinum ingressa, Oleinio Doclæaque, novo nomine Antibario, Dalmatiæ oppidis in potestatem redactis, Butua ac Pharia devastatis incendio, Curzola insula, quæ olim Corcyra nigra dicebatur, Ulatoque oppido tentato (quod licet haud bene munitum, diffugientibus præ timore viris, mirabili propugnantium feminarum virtute protectum est) Rhizonicum sinum erat aggressa : atque ex his locis omnibus grandi coacta præda, captiva duxerat amplius xv millia Christianorum : majoraque intulisset detrimenta, nisi Christiana classis hosti pro viribus passim obstitisset. Sed ne has calamitates prorsus arceret hostemque profligaret, multa sæpius eam præpediverunt. Dum enim in stativis ad Jaderam in Dalmatia sociorum præstolatur auxilia, pestilentia fameque laborans, plurimis Ducibus ac militibus absumptis, haud mediocriter deformatur : mox variis agitata procellis, ancipitibusque Ducum distracta consiliis, quod nondum unius capitis imperio regeretur, cum hoste potentissimo congredi minus expedire judicabat. Sed hæc alii. Nos vero, quibus longius ab instituto digredi minime propositum est, ad Pontificem redeamus.

264 Labentis ergo rei Christianæ calamitatem Pius ægerrime ferens, hostiumque potentiam pariter et ferociam in dies augescere perspiciebat, simul ac fœdus sancitum est, ut quam celerrime sociorum classes conjungerentur, hostemque invaderent ac debellarent, undequaque sollicitus urgebat. Itaque M. Antonium Columnam, Pontificiæ classis Præfectum, cum mille quingentis militibus, qui Honorato Caetano Sermonetæ Duci parebant (præter alios plurimos, quos undique in hanc expeditionem evocabat) et cum duodecim triremibus, quas a Magno Etruriæ Duce Pontificiis ornatas et conductas stipendiis acceperat ; laceratis iis, quas anno superiore Venetiis Anconam missas bene instrui nimia celeritas non siverat ; Messanam convenire jubet : ibique Joannem Austriacum, summum belli Ducem, ex Hispania proficiscentem exspectare. Messanam enim, propter celeberrimi portus ac situs ad res omnes opportunitatem, socialis belli Duces, ut inibi com meatum commodè compararent, ac de summa rerum consilia caperent, convenire fœderatorum Principum jussu constituerant.

265 Ceterum Joannis tardioris adventum, quod exacto jam fere mense Julio nondum in Italiam transisset, Pius moleste ferens ; rem ut ille maturaret, summum studium adhibuit : ad eumque sollicitandum, in Hispaniam crebras litteras ac nuntios misit. Ille demum sub Kalendas Augusti cum quadraginta triremium classe Genuam devectus, dum inde Neapolim properat, Ferdinandum Carrillum, Plegi Comitem, domus suæ Præfectum, ad Pontificem legat : qui quod sibi per tempus facere non liceret,

PER ANTONIUM GABUT.

E dum illorum classis varie impeditur.

Hæc tandem Messanam convenit.

F

cui Joannes Austriacus excusata mora accessurus,

A. *osculatus* sacrosillius pedes osculatus, rebusque feliciter
per eum divinam opem implorans, moræ
sue causas exponeret. Causæ vero potissimum
erant, quod Alvarus Bazanus, Marchio sanctæ Cru-
cis, Neapolitanarum triremium Præfectus, ad Pin-
nonem Mauritanie arcem majore præsidio commu-
niendam ab Rege Philippo missus, Barcinonem cum
triremibus, ut illi præscriptum erat, citius redire
non potuisset; et Rodulfo Ernestoque Maximiliani
Cæsaris filiis, Madriti male valentibus, atque in Ita-
liam una cum ipso Austriaco transire indeque in
Germaniam reverti cogitantibus, præstolari oportu-
isset. Carrillum benigne Pius audivit, acceptaque
tardioris adventus excusatione, ei graviter edixit,
ut quamprimum ad Joannem reversus, eum suis
verbis admoneret, ut quo parente natus esset bene
memor, neque sibi neque tempori deesset: sed ad-
versus hostem ire ne cunctaretur, divino fretus
auxilio fore ut gloriosam victoriam reportaret. Idem
vero Marco Antonio Columnæ, idem aliis belli Du-
cibus ac militibus, idem sacris viris in hanc mili-
tiam proficiscentibus, Pius disertis verbis denuntia-
bat.

266 Joannes interea Neapoli ab Antonio Cardi-
nali Granvellano, Neapolitani Regni per id tempus
Prorege, honorifice acceptus, ibi in æde S. Claræ,
de ipsius Cardinalis manibus, inter sacrorum so-
lennia, sceptrum vexillumque, dati honoris insignia,
a Pio Pontifice missa, singulari religione ac cere-
monia suscepit. Quo quidem in vexillo Jesu Christi
affixi cruci imago, mire auro et argento adumbrata
erat: sub qua locata in medio Pontificis Maximi, a
dextera Philippi Regis, a læva Senatus Veneti, at-
que ex iis quibusdam annexa catenulis ipsius Joan-
nis pendebant insignia. Is vero paucis post diebus,
relicto Neapoli Bazano, qui cum triginta triremibus
(nam Granvellanus viginti prioribus decem adjece-
rat) et novem onerariis navibus milites, arma,
commeatumque portaret, secundo vento cum vigin-
ti quatuor triremium classe Messanam tenuit: ubi
a Marco Antonio Columna, et Sebastiano Venerio
Venetæ classis Præfecto, atque aliis Ducibus ac mi-
litibus longo desiderio exspectatus, magnaue ala-
critate et honore acceptus, ingentes Pontifici Ma-
ximo Venetoque Senatui gratias egit, a quibus
totius belli Princeps electus esset; seque probo ac
fideli animo cuncta administraturum recepit. Eodem
fere tempore Marcus Quirinus et Antonius Canalis,
Venetæ classis Legati, qui Famagustanis opem
ferebant (nondum enim de capta Famagusta tristis
nuntius erat allatus) ex Creta Senatus Veneti jussu
revocati, Kalendis Septembris cum novem triremi-
bus citato cursu Messanam appulere.

267 Adsunt etiam Alvarus Bazanus Neapoli, et
Panormo Joannes Cardona, Sicularum triremium
Præfectus; et Joannes Andreas Auria cum undecim
triremibus et novem onerariis navibus, duo millia
militum sub Sigismundo Gonzaga, et tria Germano-
rum millia sub Alberico Lodronio ducens, Genua
profectus. Adfuere et alii ex omni fere Italia, Gal-
lia, Hispania, Germania selecti Duces ac milites,
qui summa voluntate huic bello, quo Christianæ
reipublicæ salus agebatur, Pio cohortante, ut pios
Ecclesiæ filios decet, nomen dederunt: quorum ple-
rique genere, ætate, opibusque florentes, nullam
aliam laborum periculorumque mercedem quære-
bant, nisi ut Christianæ reipublice prodessent, no-
menque suum memorabili aliqua victoria nobilita-
rent. In iis præter memoratos Duces eminebant,
Alexander Farnesius, Parmæ Princeps; Franciscus
Maria Ruvereus, Urbini Ducis filius, ambo summæ
spei adolescentes; Pompeius Columna, Zagaroli
Dux, et Prosper ejus frater; Paulus Jordanus Ur-

sinus, Braciani Dux; Antonius Carafa, Dux Mon-
tisdraconis; Pompeius Lanoia, Sulmonæ Principis
frater; Innocentius Cibo, Marchio Carrariæ; Ludo-
vicus Requesensius, Major Castellæ Præceptor;
Sfortia Comes Sanctæ-Floræ, et Paulus ejus frater;
Vincentius Tutavilla, Sarni Comes; Andreas Pro-
vana, Lirii Comes; Bernardinus Cardenas; Ascanius
Corneus, Castrorum Magister; Octavius Gonzaga,
Franciscus Ibarra, Horatius et Virginus Ursini,
et alii quamplurimi veterani Duces ac milites, ge-
neris nobilitate et bellica virtute insignes, quorum
nomina meritaque recensere longum esset. Sed eos
infra suo loco, prout res tulerit, absque personarum
acceptatione memorabimus. Interim Ægidius Andra-
da, Jerosolymitani ordinis miles egregius, e Corcyra
(quo ad res hostiles explorandas cum duabus trire-
mibus, Hispana altera, altera Veneta, ab Austriaco
missus fuerat) revertitur, ac magnam Corcyræ va-
stitatem Turcas intulisse, atque inde se Butrotum
transtulisse nuntiat: habere vero classem (ut a
Græcis acceperat; nam hostem ipse non viderat, qui
solum ad S. Angeli Castrum applicuit, quod in ad-
versa Corcyræ parte, quæ Italiam respicit, situm
est) numero navium trecentarum, quarum triremes
centum et nonaginta, reliquæ biremes ac breviora
navigia: quamquam longe major numerus erat:
quippe triremes ducentas viginti, biremes triginta
quinque, præter alias plurimas minores naves, Tur-
cicam classem habere postea cognitum est.

CAPUT II.

*Post longam disceptationem pugna decreta,
instruitur acies.*

Inter hæc quoniam Pius audierat, inter ipsos belli
Duces non satis convenire de pugna cum hoste con-
serenda, aliis aliud, pro suo quisque sensu, quod e
re publica esse videretur, objicientibus; Joannem
Paulum Odescalcum Pinnensium Antistitem, cujus
ante meminimus, Messanam misit, qui Austriaco
ceterisque omnibus ediceret, pugnam non modo, si
ferret occasio, non detrectandam; sed etiam quam
primum exquirendam ac fortiter ineundam: victo-
riam enim fore Christianorum. Odescalcus igitur
ad Austriacum profectus, eum Pii verbis gravissime
commonet, unam salutis spem in eo positam esse,
si rem acie decerneret: neque occasionem tamdiu
optatam negligeret. Si divinis potius quam humanis
opibus fretus, hostem fortiter aggrediretur, Deum
causæ suæ non defuturum; eumque læta omnia ac
prospera portendere: neque vero hæc temere aut
humano consilio, sed nutu instinctuque divino ac
multis significationibus ductum, hæc Pium denun-
tiare. Nam de felici rerum successu, et in Hispania,
et Venetiis, et alibi piis viris multa, ut ferebatur,
enuntiata esse divinitus; idemque olim S. Isidorum
Hispalensem Antistitem prævidisse, et scripto tra-
ditum reliquisse: Pio, scripti vaticinii vim senten-
tiamque ponderanti, et quorsum id pertineret consi-
deranti (si quid fide dignum res haberet) conjecturam
injici, omnia, quæ ea de re prædicta fuerant, in
Austriaci personam cadere. Deum igitur Ducem se-
queretur, magna et prospera omnia speraret: ac
memor se Carolo V patre natum, bellum ita gereret,
ut si domesticas laudes exuperare non posset, eas
pro viribus æquaret. A Carolo parente ei quidem
vitam traditam, sed regnum nullum relictum esse:
a Pio cuncta, quæ ad dignitatem et ad commodum
pertinerent, in eum profectura: eundem qui nomen
et caritatem parentis sibi sumeret, id effecturum, ut
opportune et bene cumulatam gratiam referret: id
tantummodo ab eo postulari, ut se regno dignum
ostenderet. Magnam Deo gratiam habendam, quod

Epist. 22, 23
lib. 4

Pius addidit
Joanni victo-
riam,

ut divinitus
promissam:

ei

GABUL.

acceptis Nea-
poli sceptro
et vexillo,

tandem etiam
accedit,

ut et Legati
Veneti,

Epist. 24. l 4
aliique Duces,

et viri prin-
cipes multi.

*sed petit co-
hiberi licen-
tiam peccandi,*

A ei campum aperuisset, in quo excurrere ejus virtus cognoscique posset. Ceterum divinam opem sibi esse piis precibus implorandam : eamque affuturam, si militum animos ab effusa licentia ad sanctiora instituta revocaret, militaremque disciplinam tota classe ad Christianæ pietatis formam componeret. Mixtos ex perdita et infima hominum fece sicarios, exules, latrones, obæratos, ad nomina danda confluere : itaque purgaret ipse exercitum missionibus flagitiosorum : in primis vero detestabiles et maxime Deo invisas blasphemias interdiceret ; infames ludorum labe et desidiam, maximas peccandi illecebras, arceret ; socios ac milites prohiberet injuria ; denique prius adversus peccata, quibus iræ cœlestes, provocantur et acuuntur hostium tela, quam adversus hostes ipsos bellum sibi gerendum putaret. Hæc si fecisset, non solum milites obedientiores habiturum, sed victoriam quoque haud dubiam brevi relaturum.

*Pugnam ultro
offerendam
dissuadent
aliqui,*

B 269 Hæc et id genus alia Pontificis monita tantæ fuere apud Austriacum auctoritatis ac fidei, ut has ille voces velut oraculo editas in pectus animumque dmitteret, ac rei bene gerendæ majorem in spem ingrederetur. Non ignorare se dicebat, hæc de se concitata exspectatione, magnum sibi onus imponi ; sed quantum in se esset enisurum, ut quæ sanctus Pontifex præcepisset, summo studio ac pietate præstaret. Itaque denuo advocato consilio, cui Pontificius Internuntius, belli Duces, et alii principes viri veteranique præcipui interfuere, suam singuli sententiam rogati, eamque scripto edere jussi, hostium vires diligentius explorandas prius esse, quam ultimum periculum subeundum, nonnulli consulebant. In iis Ludovicus Requesensius, magnæ vir prudentiæ et auctoritatis (qui juveni Austriaco Legatus et consiliorum moderator datus erat) quæ ferro decernerentur, summo consilio administranda esse præcavebat : errori, quo temere conserto prælio summa rerum periclitaretur, haud facile remedium reperiri. Scipionem illum Africanum scite quondam admonuisse, non nisi magna opportunitate aut urgente necessitate, cum hoste confligendum : importunum videri, pugnam quærere, cum hostis intra sinum Corinthiacum se recepisset (id enim tenebat fama) neque ulla facultas eum inde eliciendi præberetur.

*pars major
et generosior
necessariam
eam esse de-
monstrat,*

C 270 At enim Austriaco, M. Antonio Columnæ, Sebastiano Venerio, Augustino Barbadico, summis belli Ducibus, Alexandro Farnesio, Gabrieli Sorbellono, Ascanio Corneo, atque aliis, plerisque magnis viris militarique virtute præcellentibus, longe alia mens erat : et quamprimum fieri posset, rem prælio decernendam esse firmis rationibus demonstrabant : nec commitendum, ut consilium, quod animorum magnitudo gloriosum ac fortunatum facere posset, pugnæ detrectatio fœdum atque irritum redderet. Ergo jacturam apparatus, tanto sumptu ac labore facti, vastationem finium, hostium insolentiam, nostra, inquit, augebit ignavia ? inulti nos Turcæ toties lacerent ? ostentabimus semper hosti, neque unquam inferemus arma ? repellimus bellum, non inferimus. Tanto igitur promptius alacriusque prælium ineundum est, quanto necessitas major arcantis periculum, quam inferentis esse debet. Neque vero dubium est, quin hostis ingenua superbia ac victoriis elatus, occurrentibus nobis, classem sit educturus, ac pugnæ copiam factururus. At si nulla alia ratio, dignitas ipsa nos ad prælium impellat. An mediocre discrimen existimationis nos subituros putatis, si inani apparatu contenti, ne levi quidem tentata pugna, ac ne viso quidem hoste, cum summa nostra Christianique nominis ignominia domum redeamus ? Hostes tacitam hanc sibi optabilem cedentium

deliberationem pro expressa victoria læti jactabant : D
fœderati Principes et alii, qui animos et vires in
hanc belli curam intenderant, se spe sua frustratos,
ac nequidquam tot impensis ac laboribus fatigatos
jure conquerentur : populi se injuria tributis ex-
haustos condolebunt : in proximum annum major vali-
diorque hostium classis nobis imminebit, quæ majus
nobis belli negotium facessat omniaque prosternat :
nos vero classem aut majorem aut validiorem num-
quam comparabimus. Quid igitur cunctamur ? aut
cur non Deo duce, ejusque in terris Vicario Pio
Pontifice fausta ac prospera omnia divino instinctu
pollicente, summisque votis ac viribus una cum sociis
Principibus in id conspirante, hoc prælium inimus,
quod non modo utile, sed etiam valde necessarium
videatur ?

271 Hæc et alia in hanc sententiam summi Du-
ces, quæ ceteris quoque et manu promptis et consilio
præstantibus trierarchis et commilitonibus proba-
bantur : sed complures, rei militaris alioqui scien-
tissimi et auctoritate graves, rerum causis et ratio-
nibus omissis, una Pii auctoritate contenti, prælium
haud differendum suadebant. Cunctis denique in
hanc sententiam discedentibus, tanta spes lætitiæ-
que animos incessit, ut quidquid intercederet tem-
poris, id victoriam e manibus eripere videretur. E
Itaque statim indicto tridui jejuniis, decernuntur
supplicationes, quæ in Natalem diem festum Bea-
tissimæ Virginis Dei Matris inciderunt : omnesque
per sacram confessionem elutis peccatorum maculis,
cœlesti pane se communiunt, nacti amplissima Apo-
stolicæ indulgentiæ præmia, quibus Pius ornabat
eos, qui rite expiati nomen in hanc expeditionem
darent. Non pauci inter se discordes, condonatis
injuriis, ex inimicis amici facti, pacatas et ad com-
munem rem bene administrandam conspirantes vo-
luntates præ se ferre : mira pro cujusque ingenio
toto exercitu, et publice et privatim, religio esse :
Pontificis judicio ex variis religiosis Ordinibus de-
lecti et in hanc militiam dati Sacerdotes, piis coh-
ortationibus atque aliis caritatis officiis obeundis, om-
nes in Christiana disciplina continere. Itaque vides
alios ex præscriptis libellis, alios ex calculis in
coronam insertis, sacras ad Deum ejusque Genitri-
cem Virginem Sanctissimam preces fundere, opem-
que divinam supplices implorare : omnes piaculari-
bus granis, et cereis Agni Dei imaginibus, quarum
rerum ingentem vim Pius eo miserat, iisque singulos
milites donari jusserat, tamquam firmis tegumentis
communiri : pro certo habentes, si quid gravius illis
incidisset, se in cœlestes sedes excessuros : probro
erat, tota mente pietatis officiis non se dedere : ea
fuit apud omnes Pii Pontificis auctoritas et exem-
plum. Otiosum aut ludo intentum toto exercitu vi-
deres neminem : qui Deum Sanctosve maledictis
incesseret, haud ferebat impune : nam duo apud
Austriacum ejus criminis delati, laqueo suspensi
pœnas dederunt : idque magnum universæ classi
terrorem injecit.

*cui cum ac-
cederent ce-
teri,*

*omnibus pie
et religiose
præparatis,*

272 His rebus ita constitutis, eductam e portu
classem in acies explicare atque ordinare instituunt,
ac si cum hoste congrediendum esset : ut antequam
certamen inirent, suo quisque loco assueti, omnes
paratiores et instructiores essent. Triremes erant
ad ducentas et novem, quarum Pontificiæ duodecim,
Regiæ octoginta una, Venetæ centum et octo, Sa-
baudiæ Ducis duæ, Reipublicæ Genuensis tres, Je-
rosolymitani Ordinis tres, præter sex majores Vene-
torum trieres, quas vocant Galeatias, quibus Fran-
ciscus Diodus vir intrepidus præerat ; et viginti
quatuor naves onerarias, quas Cæsar Avalus, ge-
nere et bellica virtute clarus, gubernabat. Sed is
cum navibus ab Austriaco præmissus, tempestate
retardatus,

*educitur e
portu classis:*

adatus, sociæ classis cursum tenere et navali interesse non potuit. His accedebant celoces septuaginta, armatorum vero militum numerus erat ad viginti millia, præter remiges et operas, et item, eos, qui huic militiæ ultro nomen dederant, quorum tria millia et amplius fuisse traduntur. Eo igitur, quo mox dicemus, ordine instructa acie, Internuntio Odescalco Pontificia auctoritate classiariis bene precante, xvi Kalend. Octobris ad Orientem Messana solverunt.

273 Provehebatur Christiana classis Corcyram versus, quo paulo ante magno cum incolarum damno hostes appulisse ferebantur, quatuor in partes ab Austriaco ita distributa, ut mediam aciem, cornua duo, et subsidia constitueret. Medium agmen septuaginta et una triremium ipse ductabat Austriacus: cujus latera cingebant, dextrum Pontificia, lævum Veneta prætoria; illi Marcus Antonius Columna, huic Sebastianus Venerius, socialis belli Duces, cum potestate præerant. Dextrum cornu, quod erat quinquaginta quatuor triremium, ducebat Joannes Andreas Auria, jussus, ut antequam iniretur pugna, semper alios antecedens ad sex millia passuum in altum procederet, ac sub certamen in locum suum æqua fronte pugnaturus reveheretur. Lævum cornu, in quo erant pariter triremes quinquaginta quatuor, regendum dedit Augusto Barbado, summo Venetæ classis Procuratori: cui Sfortia Comes Sanctæ-Floræ, regis Italicæ nationis copiis Præfectus, adjungebatur. Postremam aciem, quæ a tergo navigans e triginta constabat triremibus, regebat Alvarus Bazanus Marchio Sanctæ Crucis, agmenque claudebat, huc et illuc opem allaturus, prout casus et incursus hostium poposcisset.

274 Modicum intervallum mediam aciem a cornibus dividebat; subsidia suis quæque locis assignantur. Austriacum Ludovicus Requesensius, ejus Legatus, suis triremibus munitus sequebatur: Gennensium prætoria, in qua Alexander Farnesius Hectore Spinola Duce vehebatur, Columnam suffulciebat: Ducis Allobrogum prætoria, in qua erat Urbini Princeps, Andreæ Provanæ Linii Comitibus ductu, post Venerium in subsidiis constituitur: qua media acies a sinistro cornu dirimebatur, Petri Baptistæ Lumellini prætoria, quam Paulus Jordanus Ursinus regebat, subsidio futura navigabat: post cornu dextrum Petrus Justinianus, Melitensium triremium Præfectus, erat constitutus: Antonius Canalis et Marcus Quirinus, Venetæ classis Legati, lævum ille, hic dextrum cornu sequebantur: Joanni Cardonæ, decem Sicularum triremium Duci, qui in agmine erat Aurie cornuque dextrum ad Regiam claudebat, erat imperatum, ut cum suis triremibus ad decem millia passuum continentur præcederet, et simul atque hostilem classem prospiceret, suum in locum reiectus, classiarios de rebus omnibus admoneret: suasque triremes ita divideret, ut quaternæ quidem singulas utriusque cornu prætorias, reliquæ vero duæ Imperatoriam præmunirent. Ad cornua porro singula, et ad mediam aciem binæ majores triremes remuleo trahebantur.

275 In diem autem pugna condixerant, ut simul ac vexillum magnum a Pio Pontifice missum ad Regiæ puppim extensum conspexissent; colligerent sese omnes, atque acies instruerent et ordinarent, agminibus ita distributis, ut unam frontem omnes objicerent hosti, tam in acie media quam in utroque cornu; ac majores triremes quisque suas ad milliarium ante navigare juberent, quæ singulæ tanto inter se intervallo disjungerentur, ut universam Christianæ classis ad quinque milliaria late patentis frontem æquarent, eique propugnaculo essent; et copiosa, quam secum devehebant, æneorum tormentorum

vi primæ cum hoste congressæ, quanta possent maxima in eum inferrent damna, aciesque illius, uti fecere, disjicerent ac perturbarent. Distribuerant præterea quingentos milites, in illas majores triremes singulas, minoribus tormentis instructos, qui de operto loco tuti hostem glandium procella verberarent: erant enim ea præalta amplaque navigia, veluti munitissima propugnacula. Prætoria vero quæque, diversa ac diversis affixa locis vexilla gestabat; et, quæ prætorias sequebantur, triremes cum illis ejusdem pariter coloris ferebant signa. Triremes non constipatæ, sed modico intervallo inter se distantes collocantur; ut ad emittendos tormentorum globos, ubi tempus posceret, spatium relinqueretur. Pontificiæ, Regiæ, Venetæ triremes intermiscuntur; ut æquata omnibus commodi incommodive conditio majorem auxilii mutui curam singulis injiceret. Quin etiam inter firmas infirmæ distributæ, quæ tamquam alis meliorum protectæ hosti fortius obsisterent: sed et milites ipsi non omnes separatim per nationes, verum ad mutuam concordiam, opemque fovendam, prout opportunius videretur, tota classe distincti. Et cum nonnullæ Venetæ triremes minori, quam oporteret, militum numero viderentur instructæ; iis supplendis quatuor Hispiorum, millia et mille Italici generis Austriacus tribuit.

276 Per hunc modum instructa classis, ad aggrendendum hostem progrediens, per varios casus et pericula (quæ, ne longiores simus, recensere prætermittimus) vii Kalend. Octobris in Corcyram, inde in Cephalleniam pervenit. Interea cum Turcicam classem in Corinthiacum sinum se recepisse constaret, inde in Petalam Acarnaniæ portum, Echinadibus insulis (quæ nunc Curzolaes appellantur) objectum, navigationem intendunt, eo consilio, ut ad fauces Corinthiaci sinus provecti, hostem ad pugnam elicerent. Sed reflantibus ventis iterum tertioque retenti, in Vallisque Alexandriæ portum, qui in Cephallenia ora situs est, revecti, donec mare conquiesceret, substitere, hinc nondum lenita vi ventorum ad Echinadas moventibus, lugubris de capta Famagusta, cum id nondum rescivissent, nuntius allatus est: qui non modo non fregit animos, sed ira, dolor, indignitas præliabundis tantos stimulos adjecit, ut pugnandi cupiditate ac dolendæ maculæ studio vehementius exarserint.

277 Eodem tempore Turcæ, post famam appulsæ Christianæ classis, convocato concilio, quid agendum videretur, varias in sententias distracti consultant. Mahemetes Syrochus, Alexandriæ Præses, ætate, rerum usu, et auctoritate gravis, alique nonnulli Turcarum primores (ut exinde nostri captivorum relatione cognoverunt) minime negligendum esse hostem dicebant, qui ultro lacessitum veniret: et classem, cui Regis Philippi frater cum florentissimis totius Christianæ reipublicæ Principibus præesset, non nisi optime instructam advenisse: neque cum stipendiariis militibus, sed cum honorariis Ducibus præliandum esse: intra sinus Corinthiaci claustra, in omni rerum copia, se tutissimos fore: quare summam rerum, nulla cogente necessitate, martis temeritati committendam non esse, cum præsertim classem infirmiore habent, suorum plurimis aut morbo consumptis, aut longa navigatione debilitatis: Christianorum vero classem, aut Ducum dissensionibus dissolvendam, aut aliqua tempestate, si his locis hoc anni tempore perstiterit, disjiciendam: igitur sedendo se plane victuros.

278 In hac sententia erat etiam Portaus, alter summus belli Dux, rei terrestri Præfectus, vir pariter ætate gravis et bellicis artibus insignis: qui licet pugna consilium privatim abnueret, tamen ut se culpæ exortem ostenderet, neque Selymi decreto repugnare

citra discrimen nationum,

navigat in hostes:

quorum prudentiores pugnam declinandam sentiunt,

CAP. III

atque in ordines distributa,

suis cuique parti attributis subsidiis,

et assignatis officiis in tempus pugnae,

A pugnare videretur, quod hostes pugnae potestatem non facturos existimaret, in contrariam sententiam pertractus est : quæ erat Ali Bassæ collegæ sui, totius classis Præfecti, et Lucialii archipiratæ, navali certaminum peritissimi : qui turpe ducebant, semper alias victorem Turcam intra suos fines a Christiano armis provocari, magnamque ignominia notam Turcico nomini ex ignavia et metu, si pugnam detrectassent, inuri. Nec se de victoria quidquam dubitare : nam et numero navium, et militum robore, atque ex multis secundis præliis comparata experientia, se omnino præstare. Denique satis superque compertum habere, quid valeat navali prælio Christianus : quem olim Solimanus Selymi parens, alique Turcarum Reges ac Duces sæpe feliciter debellassent. Itaque secundissimorum præliorum memores, forti et alacri animo in hostem incurrebant, quidquid esset Christianarum virium uno certamine profligaturi : nam hunc unam victoriam adeptos, perpetuo terra marique victores fore. Sed nulla re magis ad id sentiendum movebantur, quam quod Tyranni Selymi, omnino præliandum esse iubentis, voluntatem exploratam haberent; eamque pro oraculo ducerent, ac meminissent, anno superiore Pialim, Turcicæ classis Ducem, eo quod Christianam classem non profligasset, loco motum, Selymi gratiam ac dignitatem amisisse. Pugnandi consilium adjuvabat Caracossa archipirata, vir acerrimus bellorumque navalium scientissimus : qui ad explorandas Christianorum vires profectus, sex nostrorum majores triremes, gravitate fere immobiles, nulli usui futuras retulerat : reliquas vero, agili et nautico instrumento aptas, centum sexaginta numerum non explere (quod eas bene dinumerare non potuisset) per errorem confirmaverat. Hac igitur approbata sententia, Turcarum Duces triremes novo remigum delectu firmant; easque majore militum numero, quos ex proximis Achaïæ, Ætolia et Peloponnesi præsidiis collegerant, tumultuose supplent, ac se totis viribus ad pugnam comparant.

CAPUT III.

Navale prælium, et victoria de Turcis reportata.

C Interea nostri de hostium apparatu certiores facti, pridie Nonas Octobris, hora tertia noctis, favente cælo ac luna, e Cephalenia movent : ac postera die, quæ dies erat Dominica, ad Echinadas insulas prima luce devecti, Joannem Cardonam cum octo triremibus ad portus naturam perspicendum emittunt. Subinde classis ad aquandum sensim progrediebatur ad amnem Acheloum, qui Ætoliam ab Acarnania dividens, late tortuosus in mare devolvitur. Præcedebant dextri cornu triremes, quæ prætoriam Auria sequebantur : qui ut primum ex illis insulis evehi cœpit, sub alteram lucis horam, Turcicam classem circiter quindecim millia passuum distantem prospectans, id continuo significavit Austriaco : qui etiam ex Regia trireme, albescente cælo, adventantem hostem prospexerat. Neque inde triremes admodum accelerandas esse ratus, ne quæ illis in aciem dirigendis confusio nasceretur, culparum Indulgentiam, quam universis depugnantibus pro potestate Pius liberalissime concesserat, jubet promulgari, pugnae signum extolli, et omnes se ad dimicandum comparare. Sacerdotes a Pontifice missi, triremes omnes obibant, militum errata brevem per confessionem expiantes; Christique de cruce pendentis effigies per naves circumferentes, præclare hortabantur omnes, uti bono essent animo; nec dubitarent, Christum Deum, pro cuius sanctissimo nomine dimicaturi essent, e cælo ipsos opem allaturum.

280 Mox Austriacus cum in celocem descendisset, idemque Columnam et Requesensium facere mandavisset, illum ad sinistrum, hunc ad dextrum cornu circumspiciendum, classariosque ad pugnam adhortandos emisit : ipse vero mediam aciem circumvectus, suum quemque locum tenere jussit, atque omnium animos ad certamen pie ac fortiter ineundum optimis rationibus acuebat. Nam præclare cum illis agi putandum, sive superessent, sive mortem oppeterent : superstites quidem, quod sibi tam felici certamini interesse contigisset : demortui vero, quod pro Christi nomine Christianæque Reipublicæ salute fortiter occumbentes, se per amplissimam peccatorum expiationem cum beatissimis mentibus feliciter consociare potuissent. Neque vero esse de victoria dubitandum : præsertim tam sancto Pontifice pro ipsis apud Deum, cuius res ageretur, intercedente. Ad hæc autem respondebant milites, ne quidquam de illorum virtute dubitaret, facturos se quod fortes viros deceret. Columna quoque et Venerius alique Duces optime confirmabant suos : nec quidquam eorum omittebant, quæ adipiscendæ victoriæ opportuna fore viderentur : quæ res ingentem Austriacolatitiam attulerunt. Quo ad Imperatoriam suam reverso, tympanis, tubis, et id genus aliis instrumentis magis etiam erecti et accensi sunt militum animi; altaque voce Deus omnipotens, Trinus et Unus, invocatus est; et ipsa quoque sanctissima Virgo Christi mater, ut quæ plurimum possit apud filium suum (quod illis præscripserat Pius) reverenter salutata.

281 His igitur cum humanis tum divinis munita præsidiis Christiana classis procedebat in hostem : qui nostros prospectans, e vestigio se ipse quoque ad pugnam accingens, in hunc modum acies instruxerat Medio agmine, quod nonaginta sex fere cum triremibus tum biremibus constabat, Alis et Portaus summi Duces procedebant : dextrum cornu, quo sexaginta sex triremes vehebantur, regebant Syrochus, Cauraliusque archipiratæ : sinistrum vero, nonaginta quinque cum triremium tum biremium constans numero, ductabat Lucialius : a quo non nihil remotæ duodecim triremes remigabant, biremes vero triginta, quibus præerat Amurates Dragutes : alia minora navigia cogeant agmen : Caracossa magno cum leviorum navigiorum numero alios antecedeat. His omnibus archipiratæ plurimi, iidemque fortissimi, qui, luminum insignia præferebant, adjutores accesserant. Constabat Turcica classis triremibus ducentis et octo, quadraginta et septem biremibus, præter alia multa minora navigia. Jam vero hostes, inflatis animis ac velis propius vecti sinuosa fronte in modum semiplenæ lunæ acie compositi, mare latius occupabant : quippe qui Christianos prius adversos, mox eos prætervecti, aversos etiam aggredi, atque ita perstringere cogitarent, ut ne unum quidem eorum effugere navigium posset. Nam quoniam Christiana classis diversis erat subjecta Principibus, putabant fore ut capta fuga sibi consuleret : præteritisque victoriis elati, nihil minus quam nostros superiores fore existimabant : minorem enim credebant classem Christianorum, quam re vera esset.

282 Itaque ad pugnam sese expediunt : pollicentur Duces militi gratiam sui Tyranni spoliaque amplissima. Mox præliabundi, disploso magno tormento, conserendæ manus signum edidere : quibus pari signo nostri respondere, pugnam nihil detrectantes : eaque prælii denuntiatio eodem tormentorum strepitu, iterum ac tertio, ultro citroque repetita est. Collatis inde signis, principio sex illas majores triremes, quæ nostram antecedeant classem, Turcæ obvias habuerunt : quæ multis ac validis tormentorum

sed superat
opinio plu-
rium contra-
ria.

PER AN-
GABUL.
militibusque
animis.

cum hoste
ultro progre-
diente ad
pugnam

F
et Christianos
contemne,

signa confe-
runt et pri-
mam aciem
tormentis
suis pertur-
bant,

CAP. IV

vii Octobris,

Christiani

Indulgentia
Pontificia
promulgata,

GABUT.

farente vento.
sole ac fumo
usi.Hac clade a
primis tire-
mibus editautraq̃ue clas-
sis miscetur
in pugnam.Sinistrum
cornu, dum
læso Veneto-
rum Præfecto

rum ictibus eminus eos percutientes, illos va-
partes fusos dispulerunt; eorumque acies ita
perturbarunt, ut ingentem suorum stragem intuen-
tes, timore correpti, ordines servare non possent.
Quæ res Turcis eo magis improvisa fuit ac terribi-
lis, quod nulla tormenta in ejusmodi triremium la-
teribus disposita esse, speculatores retulissent :
neque ipsi se ad id genus certaminis, antea numquam
visi, præparare potuissent : sed id ut initium cala-
mitatis illis attulit, ita maximo nostris adjumento
ad victoriam fuit. Affulsere hoc loco Christianis
nonnulla præsentis auxilii divini, eorumque conatus
feliciter provehenti, indicia non obscura. Primum
ventus, qui in eam usque horam faverat Turcis, re-
flavit illico, mareque prorsus conquievit; et om-
nem se ad prælium componendi, et in pugna consi-
stendi sustulit difficultatem Dein sol, qui nostris
adversus incurrebat in oculos, prospectumque im-
pediebat, transmissa media cœli regione, radiis suis
hostium offendebat obtutum; simulque aura quæ-
dam ab occasu leniter spirans, fumum, quem tot
tormentorum excitabant tonitrua, a nostris in Tur-
cas deferebat.

283 At vero Turcæ, collectis animis ac viribus,
pergebant, et magnas illas triremes vi penetrare
conabantur. Sed adeo male tum accepti sunt a no-
stris, ut bona pars classis eorum disjecta fractaque
fluctuaret. Nam quo minus possent hostes ictus illos
celeri cursu devitare, a vento mox non nihil aucto
retardabantur : qui etiam fumo omni in illos ada-
cto, fere omnem eis videndi facultatem adimebat.
Audiebant tunc nostri frageres magnos, ruinasque
malorum, et triremium, Turcarumque pereuntium
stridorem inaudium. Videbant non paucas illorum
triemes flammis absumi; alias amissis gubernato-
ribus subsistere; plurimorum cadavera, remos, an-
tennas, vasa, diversi generis arma, ferri super
aquas. Et hæc quidem a solis illis magnis triremibus
perpetrabantur. Sed hostes quamvis distractam mul-
tis locis classem suam perturbatosque ordines viderent,
tamen furoris quodam cœstro perciti, majores-
que naves nostras præterverci, non deseruerunt
sese. Itaque mox prætoriæ triemesque fere omnes
ita confligere, ut non jam missilibus aut tormentis
eminus, sed gladiis prope collato pede præliarentur.
Nam et proræ inter se junctæ hærebant, et naves
in arcto sic erant constipatæ, vix ut telum ullum in
mare vanum intercideret : et cum alii in aliorum
triemes insilirent, ac ferreis malleis, militaribus
sicis, pugionibus, aliisque varii generis armis inter
se confligerent, tantus fusus cruor est, ut mare san-
guineum esse atque ex frequentibus tormentorum
ignibus ardere videretur.

284 Ducibus ac militibus tam atroci prælio dimi-
cantibus, jam totis classibus pugna conserta erat.
Sinistri cornu sociorum triemes, quæ vergebant ad
Acaraniam, acriter primæ conflixerunt : graveque
et longum certamen sustinuerunt. Sed Præfecti
Barbadici præstantia, ac reliquorum præterea Vene-
torum Ducum ac militum virtus sic enituit, ut ex ea
parte victores primum evaserint. At Barbadico,
non minus egregii militis quam fortissimi Ducis
partes implenti, ancipidiq̃ue prælio strenue dimican-
ti, conjecta sagitta, lævo effosso oculo, caput tra-
jecit; ipseque præceps cadens, inter manus ablatus
est : sed extrahi sagittam noluit, donec pugnatum
esset : quod illa extracta, præ dolore se illico mori-
tutum cognosceret, optaretque se victoriæ lætitia
fruentem emori. Absoluto certamine cum victores
Christianos fuisse intelligeret, e capite sagittam elici
passus, gaudio plenus, elatis in cœlum manibus,
immortales Deo gratias agens, vir singulari pietate,
consilio, eloquentia, ac militari virtute clarus, æter-

naque memoria dignus e vita excessit. Tanti Ducis
casum sensit utraq̃ue acies : nam Turcis in turba-
tam Duce amisso prætoriam impigre transilientibus,
actum de illa foret, ni Federicus Nanius et Silvius
Portius citato cursu hosti se fortiter objecissent :
horum subsidio factum, ut semicapta triremis reci-
peretur; et atrociori prælio nostri in hostium tri-
remes irruentes, cæso Turcarum robore, mixta cum
dolore lætitia eas obtinerent. Non aliorum vero
magis in hoc cornu pugnantium virtus enituit, quam
Joannis Contareni, Sfortiæ Comitis Sanctæ Floræ,
Jo Baptistæ Benedicti Cyprii, Marci Quirini, An-
tonii Canalis, et Marci Ciconiæ : quorum fortissi-
morum Ducum non minus quam et aliorum singu-
lari ardore dimicantium robore, fractis hostibus,
eorumque Ducibus Syrocho, Caracossa, et aliis mul-
tiplici vulnere confectis, inde Christianis affulgere
victoria cœpit : sicuti mox etiam evenit in acie me-
dia, ubi Imperatores nostri cunctis sese pugnae pe-
riculis invictis animis objiciebant; hostemque gla-
dio ferire, ac clypeis et thoracibus, quibus insigni-
ter muniti erant, telorum hostilium ictus cominus
eminusque excipere, tanto vitæ contemptu, non for-
midabant, ut mortem ultro pro communi salute ap-
petere viderentur.

285 Hoc enim loco inter summos utriusque clas-
sis Duces atrocius certamen exarsit : hic pars fir-
mior triremium, hic militantium robora constite-
rant. Austriacus in Ali Bassæ regiam invectus ad
proram, ab eo gravissimi certaminis impetum susti-
nuit : ceteris Turcarum triremibus passim suis
opem ferentibus, seque tam pertinaciter defenden-
tibus, ut Hispani vulneribus affecti, gravi cum pe-
riculo cædeque mutua identidem repellerentur. In-
terea Columna, cum triremem, quacum diu admi-
rabili contentione dimicaverat, in potestatem re-
degisset; aliasque vicinas, velut tempestas, pari
virtute disjecisset; quacumque pergeret magnam
hostium faciebat stragem, ac demum in Turcarum
regiam sese insinuavit. Pontificia vero triremis, cui
præerat Honoratus Caetanus, cum insigni Archipi-
rata Caracossa fortissime congregiens, eum oppu-
gnavit. Sed is postea in Joannis Baptistæ Benedicti
Cyprii triremem incidens, cum illo prælians inter-
ficitur : quem dum Cyprius exanguem armis expol-
liat, immisso ab hoste eminus spiculo et ipse trans-
figitur. Ex altera parte Venerius, alioqui senex
septuaginta septem annis major, eximia virtute cum
hoste congressus, victor discesserat : acceptumque
vulnus in crure tam diu dissimulavit, donec hostes
essent deleti : idque sic ultus est, ut prætoriam sibi
infestam ceperit atque depresserit; animadverso-
que periculo, in quo versabatur Austriacus, a
puppi Alim aggredi constituit; si terga cæderet, fore
sperans, ut anticipiti dimicatione distractus vincere-
tur. Prætoriam eo dirigenti, Portaus alter summus
belli Dux cum triremium globo tam celeriter sese
objicit, ut cum in fronte se ostendisset, mox in la-
tera pugnam verteret. At Venerius, cujus virtute
res Veneta nitebatur, suos verbis et factis ftidem
confirmans, pugnantibusque se immiscens, optimi
Ducis et strenui militis munera non omittit. Plu-
ribus hinc inde peremptis, acrius Turcæ pedem in-
ferunt. Ducibus ac militibus nostris non animus,
non virtus deerat : sed multitudine pressi cessissent
loco, ni Joannes Lauretanus et Catharinus Mari-
petrus, Veneti trierarchæ militari fortitudine con-
spicui, periclitantibus succurrissent : qui dum ali-
quamdiu procedente pugna, pari certamine strenue
dimicando hostes profligant, glandibus transfixi ce-
cidere.

286 His Ducibus amissis, nostri non dejiciunt
animos : sed majore ira succensi vehementius in
hostes

D
fortiter alii
Duces suc-
currunt,initium vi-
ctoriæ facit :

E

ex media acie
in Alim Bas-
sam invectus
Austriacus,alii contra
alios fortiter
pugnantibus,F
et ab accu-
rentibus ad
ejus pericu-
lum Ducibus
Venetisstrenue ad-
iutus,

A hostes irrumpunt, aliosque trucidant, alios vulnerant, alios propellunt. Paulo Jordano Ursino duas triremes fortiter oppugnanti, gravique in discrimine versanti, præsto fuit Comes Sanctæ-Floræ, cui bene dimicanti brachium duplici glande transfigitur: ejusque ope cæsis hostibus, triremes ipsæ fractæ deprimuntur. Ursinus et ipse in crure saucius, Pontificiorum militum robore munitus, in Portai Bassæ prætoriam invehitur: triremique potius eum fuga elapsum non invenit: nam ille, ut in Christianos victoriam inclinare prospexit, clam e sua prætoria scapha exceptus, abjectis dignitatis insignibus, evaserat. Tanti fuga Ducis, ut Turcis adimere, ita nostris adjicere animos visa est. Tandem Austriacus et Columna, aliorum Ducum ac militum viribus suffulti, cum Ali per tres fere horas acerrime dimicantes, singulari virtute hostium Regiam superarunt, Turcis quamplurimis contrucidatis. Ali, dissiliente ligni fragmento ex adacta pila de triremi Pontificia, cui præerat Alfonsus Appianus, summum caput effringitur, duplicique vulnere transfoditur. Exsanguis detrahi spolia, caput abscindi, idque in hasta suffixum extolli Austriacus imperavit: Turcarumque vexillis depressis, ac signo Crucis erecto, captam hostium Imperatoriam post Regiam suam agebat remulco, Victoriam conclamans. Interfecti hostium Imperatoris cognitum os, et vincentium Christianorum clamor illico totis classibus exauditus, ac præcipue salutare Christi signum in hostili prætoria elatum, et nostros alacriores ad victoriam perficiendam fecit, et Turcarum ardorem adeo restinxit, ut capta fuga plerique sibi consulerent. Nec fere jam cædendis, sed colligandis hostibus, spoliisque capiendis victores operam dabant. Multi capti, plures cæsi proceres Turcæ militesque præcipui: non pauci in mare dedere se præcipites, ut vel aquis obruerentur, vel ad continentem enatarent. Complures substitere mortem deprecantes, tum quod evadendi deesset facultas, tum quod de Christianorum clementia bene sperarent. Sed quæ in subsidiis erant triremes, acriter et ipsæ dimicantes, egregie se quoque præstiterunt. Nam et Bazanus et Requesensius, et Cardona, et Linius, alique præterea Duces, ut quæque pars premi aut laborare videbatur, pro communi fide, quam omnibus debebant, auxilia impigre submisere: ipsique strenue dimicantes, ad victoriam non mediocrem opem contulerunt. Eodem tempore, qui ex Christianis in vinculis apud Turcas durissimam servitutem patiebantur, cum nostros vincere sensissent, alii catenas confringere, alii soluti vinctos solvere, omnesque raptim captis armis ingentem cædem facere.

287 Dum hostes in acie media, ac sinistro cornu strenue cæduntur, in dextro nostrorum cornu minus feliciter pugnatur. Ibi duo clarissimi ac veterani Duces ex utraque acie inter se adversi constiterant. Joannes Andreas Auria atque Lucialius, ambo strenui et inter se notissimi, quod eadem litora sæpius obiissent. Sed Auria certaminis initio, decem aut duodecim triremibus instructus, in altum se subduxit; sive quod triremes, in quibus dignitatis suæ summa periclitabatur, in discrimen non adducere caute statuisset; seu veritus, ne hostis, qui multitudine navigiorum longe erat superior, cornu latius extenderet. Christianamque aciem circumveniret: id enim potissimum Lucialius agebat, ut nostrorum aciem cingeret, Auriamque a latere prætervectus, ad puppim cum illo congrediretur. Sed id consilii ab Auria fuit anteversum: licet in mare se latius extenderit, seriusque pugnam commiserit: hinc varias subiit reprehensiones, plerisque suspicantibus eum in fugam dare se voluisse. Sed illum alii vindicabant a culpa, quod arte cautus artem

eludere studuisset. Quoquo modo se res haberet, graviter hoc loco percussæ sunt complures Christianorum triremes, in primisque prætoria Melitensis: nam Lucialius nostrorum triremes, quæ ab Auria se disjunxerant, nulloque ordine et incerto imperio mari ferebantur, conspicatus, eas incredibili celeritate continenti triremium agmine circumsepsit: easque aggressus, cæsis propugnatoribus, ferocissime percussit. In hac pugna Jerosolymitani Ordinis milites, quibus est quasi naturale bellum cum Turcis, ad quinquaginta; et S. Stephani equites Florentini complures, Venetique aliquot trierarchæ, atque alii non pauci fortissime dimicantes, cecidere.

288 Prætoria Melitensis acriter cum Lucialio congressa, tandem in ejus venit potestatem: sed mox a nostris recepta est; Petro Justiniano, strenuo Duce, saucio e Turcarum faucibus erepto: gravioremque plagam hostes intulissent, nisi Auria, mox Austriacus, Columna, Venerius, Bazanus, et Cardona, conspecto periculo, celeriter suppetias attulissent, hostemque profligassent. Quos cum Lucialius appropinquantem, et Auriam triremes in se obvertentem conspexisset, virtuteque nostrorum mediam aciem ac dextrum cornu cæsum superatumque fuisse cognovisset, metu ardorem pugnae remisit: ac relictis quas ceperat triremibus, quam citatissimo potuit agmine in fugam se conjecit. Eum nostri, cum sex aut septem navigiis ad promontorium vela facientem, insectati, reliquas Turcicas triremes, quæ erant ad triginta ad litus allidere compulerunt, easque omnes una dempta remulco extractas, sed inanes, et male multatas receperunt; Lucialio velocissime ut diximus, effagiente: qui cum semifractis aliquot navigiis, quæ triginta ferme esse ferebantur, Methonem versus, dein Constantinopolim properavit, ut creptum Melitensibus vexillum captamque triremem, fortitudinis suæ signa, Selymo præsentaret: eum vero, quod jam advesperasset, remigesque fractis viribus defatigati essent, nostri persequi nequiverunt. Hostibus igitur maxima ex parte cæsis, compluribus in vincula, reliquis paucis in fugam conjectis, integra nomini Christiano victoria stetit. Qua peracta, nostri, collectis triremibus ac spoliis, in portum se receperunt. Mox sæva exorta tempestate, marique vehementer perturbato, ne in portu naufragium facerent, nihilque inde læderentur, qui victoriam dedit, Deus incolumes protexit. Spectaculum visu fœdum, miserandum, ac terribile omnino erat, cæsorum hominum corpora, cruentatique maris fœditatem, arma simul et confractarum triremium partes undique fluctuantes circumspicere; ipsaque cadaverum supernatantium multitudine remorum pulsum præpediri.

289 Erat in Regia Christiana, præter alios, delecta quadringentorum Hispanorum militum manus, qui sub tabulatis, ad longioris pugnae casus et ad ultimum discrimen, reservabantur. Ii nutum Austriaci ad consurgendum expectantes, ut primum ex condito editum surgendi signum audire, integri vigentesque ex improvise exorti, fessis nostris atque extremo in periculo versantibus successerunt: sublatoque clamore in lassos hostes strictis gladiis impressionem fecerunt. Hæc inexpectata acies, improvisaque procella primo confudit turbavitque barbaros; mox vasta strage cecidit. Austriacum Hispani complures proceres viri, consilio manuque prompti, præliando circumstabant. In iis Ludovicus Requesensius, ejus legatus; Bernardinus Cardenas, qui fortiter dimicans mortem oppetiit; Lupus Figueroa, castrorum Magister; Michael Moncada, Petrus Padilia, et alii plerique viri summo loco nati: qui strenue pugnantes egregiæ virtutis specimen ediderunt.

post magnam
utrimque
cædem,

et Alim
extinctum

prætoria Tur-
cica potius
victoriam con-
clamat:

quam promo-
vent mancipia
Christiana
ruptis vincu-
lis suis:

in dextro cor-
nu cunctante
Auria,

D
PER AN-
GABET
inclinat ad
Turcas vi-
ctoria capta
prætoria
Melitensi,

sed ab alibi
victoribus
restauratur
pugna,

E

et hac quoque
parte vincun-
tur barbari:

F

magna mili-
tum ac Du-
cum virtute,

PER ANAL.
GABUT.

quorum præ-
cipui enume-
rantur;

Victoria vero Pontificia, præter fortissimorum militum cohortem, florentem Romanorum procerum globum Columna secum habebat: in iis erant Pompeius Columna, Zagaroli Dux, quem illi Pontifex legatum adjunxerat, et Prosper ejus frater; Troilus Sabellus, Vincentius Vitellius, et alii: quorum virtus, consilium, impigraque opera hoc bello spectata imprimis est: ex iis vero Horatius et Virginius Ursini, et Horatius Carafa, strenue dimicantes, invictis animis occubuerunt. Sed hoc prælio egregia virtus etiam eluxit Parmæ et Urbini Principum, Linii Sabaudiensis prætoriae Ducis, Francisci Diodi majorum triremium præfecti, et Ascanii Cornei. Nec iis in hoste cædendo inferiores fuere, Gabriel Sorbellonus, et Pompeius Specianus, Mediolanenses, et alii genere et bellica virtute insignes. Paulus vero Gislerius, Pii Pontificis consanguineus, in hoste proterendo nemini secundus, strenue dimicans vulnus in faciem accepit, trirememque sibi infestam, cæsis hostibus, aliorum ope devictam in potestatem redegit Michael quoque Bonellus, Pontificis ex sorore nepos, impiger adolescens, acriter pugnans hostes cædebat. Denique omnes, et Pontificiæ, et Regiæ, et Venetæ classis sive Duces, sive milites tam egregie se gesserunt, ut ope divina ingens ille Turcarum exercitus totus fusus, ad internecionem cæsus captusve fuerit.

et evidentiori
Dei faventis
auxilio

nec sine aliquo
utrimque
errore in
bonum Chri-
stianorum
converso,

290 Hunc igitur dies ille memorabilisque conflictus, hora coeptus meridiana, felicem exitum consecutus est: atque tam brevi temporis intervallo, videlicet quatuor circiter horarum spatio, placuit Deo, maximam omnium quæ in mari post hominum memoriam extiterint, victoriam dare Christianis: quæ res eo fuit admirabilior, quo nostri et militum et navigiorum numero erant hostibus inferiores. Et sane perspicere nemo non potuit, id factum esse divinitus: nam ut omittamus id, quod de commutatione venti supra memoravimus, tam ingentem classem, tam longam navigationem, ea anni tempestate, ita brevi temporis intervallo conficere potuisse; egressum fuisse hostem ad Christianos lacesseandos, cum alioqui domi suæ tutus esse posset; animadversione plane dignum videtur. Sed piratam, qui ad Christianam classem explorandam venerat, falso retulisse, ad LX triremes nostras retrorsum navigationem intendisse; sicuti Christianis quoque fuerat renuntiatum, e Turcarum classe totidem rostratas naves ad Orientem recessisse; id effecit, ut progredi signaque conferre mutuo, sed nostris fausto errore, decepti utrimque non dubitarint. Divino præterea consilio factum, ut bene mane hostem eo loci nostri prospectarent: nam et eis fuit otium sese ad pugnam instruendi perficiendique victoriam, et natura loci, quantam maximam optare potuissent, rei bene gerendæ præbuit facultatem.

quibus locus
quoque ac
tempus favit

291 Sinus ille Ionii maris ad Naupactum, ubi res gesta est, theatri speciem præbens intuentibus, in circuitu patet amplius ducentis quinquaginta millibus, oris ad viginti quinque millia passuum inter se distantibus. Ab ortu solis ora, Peloponnesi et Ætoliae montibus cingitur; a meridie Zacynthum insulam, ab occasu Cephaleniam, et Leucadem respicit. Qua in orientem spectat, mille fere passus procul a continenti, tres eminent scopuli, nunc Corzulares insulæ, Echinadæ olim appellabantur; sive quod præacuti illi scopuli spinosi echini formam referant, sive quod ibi echinus piscis (utrumque enim verum est) copiose a piscatoribus capiatur. Sed nomen antea fere ignotum et obscurum celebris hæc victoria nobilitavit. Ceterum victores, duces ac milites, ad Petalam portum recepti, inter se mirifice gratulantur: alter alterius egregia facinora meritis extollunt laudibus, omnesque singulari lætitia supinas

manus ad cælum tendentes, Omnipotenti Deo rerum bene gestarum auctori summas laudes, et quam maximas possunt gratias agunt, qui se tantæ victoriæ compotes fecisset, eamque Pii obsecrationibus ac pietati secundum Deum acceptam referentes, quæ liberi parentibus debent, ea se illi debere profitentur. Mox ad eum et ad alios Principes de rebus gestis nuntios cum litteris decernunt. Ad Pontificem Austriacus Ferdinandum Carillum, Plegi Comitem; Columna vero, Prosperum affinem ac gentilem suum, et Maturinum Romagassium Jerosolymitani Ordinis Militem insignem, cum vexillo hostium Ducibus erepto legaverunt. Interea vero nostri curandis sauciis, prædæ dividendæ, reficiendisque viribus intenti, per aliquot dies adversis fluctibus impediti in illis portibus substitere.

292 Cæsa feruntur eo die triginta fere hostium millia. Nobiliores duces et trierarchæ omnes, pars cæsi, pars capti sunt, præter Portaum Bassam ejusque filium, et Lucialium; quibuscum alii pauci, ut diximus, fugam arripuerunt. Recensendis captivis, qui vivi in potestatem nostrorum venerunt, in partitione quidem prædæ tria millia quadringenti et octoginta sex inventi sunt: sed multo plures privatim occultati, qui in communem sortem non venerunt. Inter alios complures primarios duces ac milites, capti sunt duo filii Alis Bassæ, ex Selymi sorore suscepti, Amathas decem et octo, alter tredecim annos natus, Mahemetes appellatus. Ad quindecim millia Christianorum, quos superioribus annis barbari captivos fecerant, sunt in libertatem vindicata. Ex nostris, censu habito, septem millia quingenti sexaginta sex desiderati sunt: et eorum magna pars Veneti: quatuor namque millia et quingenti ex iis pugnantes cecidere: in quibus complures clari viri Ducesque fortissimi; ut, præter Augustinum Barbadicum, et alios quos supra memoravimus, Benedictus Superantius, Vincentius Quirinus, Joannes Lauretanus, Hieronymus et Marinus Contareni, Georgius et Andreas Barbadici, M. Antonius Landus, Antonius Pasqualicus, Franciscus Bonus, Hieronymus Venerius, et alii, quos recensere longum esset.

293 Ejusdem vero casus gloriæque participes fuere nonnulli ex sociis civitatibus triremium Præfecti, clari nominis; ut Joannes Baptista Benedictus, Cyprius; Andreas Calergus, Cretensis; Antonius Eudemontius, Cydonensis; Hieronymus Bysantius, Ascriviensis; Jacobus Metius, Dalmata; et Jacobus Trissinus, Vicentinus; qui omnes, singulari fortitudine ad extremum usque spiritum dimicantes, e vivis excessere. Sed hos ac ceteros, qui in nostrorum classe mortem obiere, non tam vis hostium perculit, quam ille pro quo pugnabant sibi pigneratus est Christus: credibile namque est, qui prius Catholico ritu expiati, ac culpis omnibus soluti, tunc vero in Deum intuentes, vitam pro illius gloria profuderunt, eos eodem tempore Angelorum agmine stipatos triumphantes in cælum evolasse. Tanta enim belli sacri contra sanctæ Ecclesiæ hostes vis est, ut, quod ex divinis litteris tradunt auctores boni, vel parum probos, Sanctos et Dei Martyres efficiat, ubi vinci salutare, vincere vero gloriosum. Captæ sunt centum circiter et nonaginta hostium, partim triremes, partim biremes: quarum centum et triginta erant integræ; eæque omnes omni commentus, pretiosæ suppellectilis, et armorum genere instructissimæ; octoginta, partim triremes, partim biremes, aut fractæ aut incensæ, aut depressæ perierunt, triginta vero plus minus in fugam dissipatæ. E quadraginta triremibus honorariis, quæ quod nocturni luminis ferant signa, Græco nomine Phanones appellantur, omnes, una dempta, in Christianorum potestatem pervenerunt. Ænea tormenta majoris

D
sed potissi-
mum Pii præ-
ces profuere.

CAP. V

Cæsis 30
millibus Tur-
carum, capti
3486:

E

liberati
Christiani
ad 15 millia,

cæsi 7500
Veneti pleri-
que

et alii illu-
stres viri

F

quos omnes
cælo receptos
est credibile:

captæ naves
190

ceteris perdi-
tis aut fuga
elapsis

formæ

A formæ centum et sexdecim reperta, minora vero ducenta quinquaginta sex : quæ omnia inter fœderatos, ex lege fœderis, pro rata parte divisa sunt.

CAPUT IV.

Victoria divinitus Pio V indicata, qua gratulatione celebrata.

CAP. VI

*Ipsæ pugnae
hora dum
oratur Romæ*

*Pio divinitus
indicatur
victoria*

Hoc ipso pugnae die nocteque præcedenti, Romæ Pius (quippe qui classes jam prope esse, ut congregarentur, existimaret) multo majores se in preces dedit. Id ipsumque sacrorum hominum in Collegiis ac Cœnobiis, per omnes hosce dies, faciendum curavit: ubi in singulas horas Dei famuli erant distributi, ob id assidue Dominum deprecantes. Neque enim ulla magis eum premebat cura, quam felix et optatus expeditionis hujus eventus: cujus causa tot tantisque vigiliis et jejuniis, ætate alioqui devexa, sese afflictaverat; ac tot lacrymas precesque profuderat, quibus misericordiam clementiamque divinam in Christianos inclinans, meruit exaudiri. Præterea dignus est habitus, cui Deus, licet tantis locorum intervallis, in Vaticano videlicet, suis in cubiculis agentis, eadem die et hora, qua pugnatum est, victoriam divinitus indicavit. Ubi cum familiaribus suis, præsertim cum Bartholomæo Bussotto, ærarii Pontificii Quæstore, gravibus de rebus agens; illis ex improvviso relictis, fenestram aperuit; oculisque in cœlum sublatis, paulisper fixus ita perstitit: ac speculam subinde claudens, cogitabundus, Bussottum intuitus: Non est, inquit, nunc tempus negotiandi. Vade ergo, et Deo Domino gratias age: nam classis nostra cum Turcica congressa hac ipsa hora victoriam retulit.

*prout ex
ejus ore no-
tavit Bus-
sottus,*

295 Hoc ille audito, statim admirationis plenus abcessit: sed eundo respiciens, Pontificem ad parvam aram jam genibus provolutum, junctis manibus Deo grates agentem vidit. Id vero Bussotto licet mirum videretur, tamen præter domesticos ac fidos amicos, cum aliquo rem communicare noluit: veritus, ne, si minus verum foret visum, de Pontificis existimatione quidquam detraheretur. Domum igitur profectus, certo libro ejus rei memoriam, diem, horamque notavit. Cum porro certus de victoria nuntius esset allatus, nullus de visionis ejus dictique veritate dubitandi sibi relictus est locus: idque multis proinde Cardinalibus atque aliis principibus viris ipse Bartholomæus enarravit, Pontifice præsertim vita functo. Cardinalis quoque Cæsius, se ad Pontificem tunc statim introisse, eumque in genua procumbentem et orantem vidisse, testabatur. Neque ita multo post, nempe XII Kal. Novembris, de re bene gesta, Pius per nuntium Venetiis profectum certior factus est: cum Ferdinandus Carillus, et alii ab Austriaco Columnaque ad Pontificem legati, reflantibus ventis præpediti. Romam citius pervenire non potuissent. Ferunt Pium sæpius demiratum, quod sibi res serius, quam tempus posceret, enuntiaretur: quippe qui de felici rerum eventu nihil dubitaret.

*visi veritatem
comprobante
nuntio Vene-
tiis misso,*

296 Hoc igitur nuntio intempesta nocte Pius accepto, e lectulo statim exiliens, atque ad domesticum sacellum accurrens, singularis lætitiæ, parisque pietatis, et gratiarum actionis indices voces supplex obtulit Deo, rerum bene gestarum auctori: ac Palatinos et familiares suos omnes evigilare jussos, ad eandem gratiarum actionem excitavit. Orta vero luce, cunctis Patribus ad eum gratulationis causa venerabundis pariter ac lætabundis convolantibus, hilarissimeque exceptis, et communicata utrimque lætitia; iis atque aliis quamplurimis comitatus, inde quantas maximas potuit, in S. Petri Basilica, ut par erat, Deo gratias egit: publicasque ac celebres

*quo accepto
ille supplica-
tiones indicit,*

supplicationes indixit et obiit: atque per omnes parochias, qui tam præclaro bello mortem appetierant, rite juxta persolvi, et eorum egregia facinora virtutesque publicis orationibus concelebrari curavit. Quin etiam ut tantum divinæ clementiæ beneficium, qua par erat pietate, Christianus populus perpetuo coleret, ad honorem Dei ejusque sanctissimæ Genitricis Virginis Mariæ (cujus potissimum precibus et auxilio tantam se victoriam adeptum esse profitebatur) instituit, ut deinceps in perpetuum Nonis Octobris, Commemoratio Sanctæ Mariæ de Victoria in Ecclesia Catholica pie recoleretur: ut hoc videlicet eximio divinæ benignitatis monumento posterorum animi, ad agendas Deo ejusque parenti gratias excitati, in eam spem erigerentur, posse nostræ religionis hostes (modo in unum Christianorum sensus viresque convenient) omnino vinci, profligari, delerique; præsertim si non tam in armis, quam in ope divina (uti tunc factum est) spes reponatur, peccatorumque sordibus elutis, puræ ad Deum preces effundantur, atque Genitricis ejus Mariæ subsidium sedulis votis imploretur.

297 Sub idem tempus Romanorum Imperator Augustus ac ceteri Christiani Principes, tam felicem ac singularem rerum eventum Pio per litteras et nuntios gratulati, illi secundum Deum tam insignem victoriam acceptam retulerunt. Mox ubique gentium pervulgatur fama, divino consilio factum, ut ejus Pontificatus in ea incidisset tempora, quibus Ecclesia Dei, Turcarum Christianos divexantium viribus afflictata, hoc opportuno subsidio vehementer indigebat: ac Pontificis operam usque adeo summo Deo gratam fuisse, ut ea satis extitisset ad sacrosanctam Principum societatem conciliandam, et ut talis tantæque victoriæ ipse princeps esset et auctor: qua de re tum soluta tum vineta numeris oratione, a cunctis ferme præclari ingenii viris inscriptiones et elogia passim edita, et tribus nobilioribus linguis ad ejus rei memoriam sempiternam ubique terrarum pervulgata.

298 Ceterum Selymus, sua amissa classe furore percitus, ut qui in regno erant suo Christiani omnes interimerentur, edixit: quod tamen Deus avertit, tyranno per Mahometum ejus consiliarium ex ea mente deducto. Id nempe si fieret, fore ut non solum Turcæ omnes qui apud Christianos essent, eodem modo perimerentur; verum Galliæ quoque Rex, hac immanitate perspecta, veteri pace nihili pensa, una cum ceteris Christianis Principibus in Turcicum Imperium excidendum conspiraret. Illud vero satis constitit, per idem tempus Constantino- poli, timore perterritos publice Turcas excessisse, et in Asiam confugientes eo res plurimas comportasse: omnes porro, qui Christum olim abnegaverant, apud Turcas tranfugæ, pari formidine correptos, jam perfidiam suam purgasse, seque [professos] oretenus non ex animo Christum ejerasse, itaque abjiciendi Turcicam superstitionem et ad Christianam disciplinam redeundi tempus advenisse. Quamobrem ipsi Turcæ, terrore perculsi amentibusque similes, sese Christianis submittentes, dictabant: Cum in vestra potestate fuerimus, nostri, quæsumus, vos misericordia teneat. Is videlicet hostium animos pavor invaserat, eoque existimationis venerant Christianorum arma, propter celebrem hujus victoriæ Pontificisque virtutis famam, et eam quam de ipsius precationum vi conceperant opinionem sanctitatis.

299 Timorem Turcis augebant e cœlo ostensa prodigia, quæ Ottomanici imperii excidium portendere videbantur. Nam Constantinopoli supra Moscheam (quod olim S. Sophiæ nomine Deo dicatum

*D
PEL
GABUS.*

*victoriam
annu-
commemo-
rari jubet.*

*E
CAP. VII*

*Secuta in-
gens ubique
gratulatio
Pio victoriam
adscriben-
tium,*

*nec minor
consternatio
apud Turcas*

F

*velut si jam-
jam excinden-
dum foret
eorum impe-
rium:*

*quod etiam
cælitus præ-
monstrari
videbatur
signis variis*

insigne

PER ANI.
GABUT.

de quibus
aliquid in-
nuit titulus
in Vaticano
positus:

quia tamen
e victoribus
vix 6000
supererant
integri

in vernum
tempus differ-
tur bellum
terra marique
gerendum.

CAP. VIII
Pro trium-
pho quem
reduci Colum-
næ parabant
Romani

A In una templum fuit) tres lucentissimas Cruces, ignis specie, puro claroque æthere apparuisse, fama percerebuerat: easque a barbaris pluribus sagittis petitas numquam lædi potuisse: verum celeri motu sese in sublime attollentes, vanos irritosque ictus reddidisse. In ipso quoque navalis pugnae conflictu, Christum Redemptorem nostrum, et Sanctos Apostolos Petrum et Paulum, Angelorum agmine stipatos, strictis gladiis Turcis minitantes, in sublimi aere constitisse. Id vero Turcæ ipsi, ut aiunt, eo prælio capti se conspexisse testabantur: quod etiam indicat ipsius prælii affabre adumbrata pictura, quæ in Vaticano in aula Regia conspicitur, subjectis hisce inscriptionibus; quarum altera id innuere videtur. Classes oppositæ, Turcarum una, Christianæ societatis altera, inter Pium V Pontificem Maximum, Hispaniarum Regem, Venetam Rempubliam inito jam fœdere, ingentibus utrimque animis concurrunt. Altera vero sic legitur. Hostes perpetui Christianæ Religionis Turcæ, diuturno victoriarum successu exultantes, sibi que temere præfidentes, militibus, Ducibus, tormentis, omni denique hellico apparatu ad terrorem instructi, ad Echinadas insulas, a communi classe, prælio post hominum memoriam maximo, perspicua divini Spiritus ope, profligantur. His autem ostentis Christiani imperii prolationem ac Turcarum exitium portendi, hostes quidem formidabant: sed tamen (sive Christianorum Principum, dissidiis ne dicam, an desidia? sive nostris peccatis id emerentibus) neque id factum adhuc videre meruimus, neque barbarorum cæcitas, ad lucem veritatis, vel signis e cœlo missis, amplectendam commovetur.

300 At vero, ut ad victricem classem redeamus, victores Duces, classis viribus instauratis, consilium advocant, et quid agendum, consultant. Alii hostilis regni caput Byzantium petendum, alii Naupactæum sinum et oras, alii alias expeditiones aggrediendas, ac dum victoribus calerent animi, hostesque timor occuparet, bellum fortiter proseguendum suadebant. At cum remigibus fere spoliatae triremes essent, militumque bona pars vulnerati, plerique decederent, alii decumberent; et qui pugnare possent, vix sex millia superessent, et copiarum, quas præsidio relinqui oporteret, et commeatus laborarent inopia; tum vel maxime, quod præcipitaret autumnus, hiemsque procellas minaretur; in hiberna redire constituerunt: eo tamen consilio, ut vere novo, statim in altum prodirent, et conjunctis armis ad infestandos intimos hostium fines, aperto liberoque mari progredirentur. Interim vero terra Maximilianus Cæsar in Pannonia viginti peditum, equitum vero quatuor millibus, quæ illi fœderati Principes, ut diximus, offerebant, bene suffultus, bello Selymum urgeret: et Sarmatæ, Moschovitæ, Persæ, Tartari, aliæque Turcis finitimæ gentes, ad proximas provincias bello petendas evocati, concurrerent: ut terra marique undique circumvallatum, quod Pius moliebatur, Ottomanicum everteretur Imperium. His igitur constitutis, Austriacus cum regia classe Messanam, inde Neapolim, summis honoribus exceptus concessit; Venetus intra portus suos continuit sese; Columna triumphans Romam contendit.

301 Et quoniam virtuti honos et victoriæ triumphus debetur, præsertim cum illud quondam in more et instituto Senatus Populique Romani positum esset, ut Imperatoribus suis, post devictos hostes ad Urbem redeuntibus, triumphum decernerent, illosque honorificentius exciperent; Columnæ Romam appropinquanti, hanc honoris et communis lætitiæ significationem, pro victoriæ magnitudine, Romani dari constituerant. Quod genus spectaculi, per multa secula Romæ numquam visi, dum summa pompa

eximiisque sumptibus publice curatur; ecce id minus expedire, statim Pio refertur: tum quod id honoris uni Austriaco, summo classis Imperatori, deferri par esse videretur; tum etiam ne Marcus Antonius inde majorem in invidiam apud æmulos suos, ut contigit, adduceretur. At vero Pius, etsi eum unice diligebat, summoque honore dignum existimabat, tamen ne minorem potestatem majori æquare videretur, ut moderata illum pompa cohonestarent, populo permisit: quod si Urbem ingrederetur Austriacus, majores se illi honores habiturum. Romanorum tamen studia quin Columnæ ingressum triumphali honore, et omnium ordinum celeberrimo concursu celebrarent, cohiberi non potuerunt. Itaque ad xvii Kal. Januarias Capena porta Urbem ineunti, et Pontificis propinqui, et Magistratus, et alii præterea summi viri, Pontificiæque custodiæ equites obviam prodire, atque honorifice salutatum equo ornatissimo insidentem magnifice deduxere; porta, qua invectus est, sumptuosius exornata.

302 Ad eam erexerant magna trophæa duo, ad quæ nonnulli captivi religati cernebantur: supra portam vero hoc positum erat elogium. Marco Antonio Columnæ, Pontificiæ classis Præfecto, et de Apostolica Sede, sociorumque salute, ac Populi Romani dignitate optime merito, S. P. Q. R. Complures porro aliæ passim, præsertim ad veteres arcus, eruditæ et honorificæ legebantur inscriptiones; quibus et partæ victoriæ magnitudo, et Pontificis et tanti Ducis laudes paucis memorabantur. Ubi vero duci pompa cœpta est, ducenti circiter captivi composito ordine, Pontificiæ familiæ vestitu præcedebant: alia porro centum septuaginta mancipia proxime disposita sequebantur, hostiumque spolia hinc inde elata pulcherrimum triumphi spectaculum præbebant. Pontificiæ custodiæ equitibus, inde Magistratibus ordine dispositis, graviter incedentibus; socialis fœderis vexillum, aliaque signa militaria præferebantur. Columnæ latera cingebant Hieronymus et Michael fratres Bonelli, Pontificis propinqui. Ad Romanum forum progressis obviam fuit urbana militia, in septemdecim distributa cohortes: quæ decore instructa, post captivos incedens, egregiam spectantibus referebat speciem pompamque perficiebat.

303 Hoc ordine ad Capitolium, inde ad Vaticanum processerunt: ibi Pius Pontifex, plurimis Cardinalibus aliisque summis viris inspectantibus, ad deosculandos sacros pedes summittentem se Columnam sustulit, amantissimeque complexus est. Ille de more Ducum, rebus ab se gestis breviter expositis, statim productos captivos in potestatem Pio tradidit. In iis erat Alis minor filius: nam etsi uterque perinde, ac si Principum Christianorum liberi essent, commode ac liberaliter habitus fuerat: tamen major ex ægritudine, quæ eum somno priverat et inedia confecerat, Neapoli jam excesserat e vivis. Captivos vero Pius, partim in domicilio ad id præparato, partim in Adriani mole sub custodia condi, ac sumptu publico tam humaniter haberi voluit, ut hospitum potius quam hostium loco esse viderentur. Gratum inde Pius Columnæ se præbuit: eumque non modo honorificis extulit verbis, sed copiosa quoque pecunia donavit. At Columnæ animus, omni auro præcellentior, id non ad privatum suum, sed ad publicum referens commodum, eam pecuniam in pauperes puellas collocandas erogavit. Ad ceterorum vero indigentium tenuitatem sublevandam, publicæ hujus lætitiæ causa Pius alias pecunias large distribuit.

304 Curatum deinde est, in Capitolino Aræcœli templo, magna ceremonia sacrosanctum Missæ sacrificium,

permissum
dumtaxat a
Pio ut hono-
rifice exci-
piatur:

prout factum
insigni pompa.

Post quam
captivos suos
Pio obtulit
Columna,
F

donatam sibi
ab eo pecu-
niam impendit
in dotem pau-
perum puel-
larum,

*columnamque
ex argento
rostratam
dedicat
D. Virgini,*

*sereno ad mi-
raculum caelo.*

CAP. IX

*Pius de prose-
quenda
victoria
solicitus*

*non solum
Christianos
Principes ad
sociale
bellum*

*Epist. 4,6,7,8,
9,11,12,15
Lib. 5*

*sed etiam
Reges Æthio-
piæ ac
Persarum
invitat,*

*et sumptus
ac naves
parat in se-
quentem
annum.*

A crificium, pro gratiis agendis divinæ majestati : cui rei complures sacri Præsules, et Marcus Antonius ipse, et alii quam plurimi Romani Proceres interfuerunt. Ubi sacris rite peractis, posteaquam de summa Pontificis virtute, de præstantia fortissimorum Ducum et militum, ac de insigni parta victoria, Marcus Antonius Muretus, egregius illius temporis orator, luculenta oratione peroravit ; argenteam columellam, rostratarum navium figuris ex argento expressis ornatam, B. Virgini Deiparæ, ejusdem ædis patronæ, Columna singulari pietate dedicavit. His autem habendis celebritatibus, tam benigna favit cœli clementia, ut post hominum memoriam, per autumnum aut hiemem, fere nulla felicius vel augustior unquam fuisse diceretur. Nam sudo et temperato cœlo, rosæ flores, novellique fructus de arboribus, non modo in Urbe, sed alibi quoque per Italiam, præter consuetudinem pendebant ; ut aspectantibus ubique essent admirationi, ac de tam felici rerum successu cuncta exultare viderentur.

305 Partam victoriam Pius, ad reprimendos superbos Turcarum animos, eorumque vires imminuendas valde prodesse ; ad Ottomanicumque regnum evertendum, magnum inde Christianis aditum aperiri, non ignorabat. Sed cum etiam probe intelligeret, non satis esse vincere, nisi victoria quoque uti victores scirent ; ne tam opportuna e manibus laberetur occasio, omnem, ut aiunt, lapidem movendum esse existimavit : nam si Turcis ad suas reparandas vires tempus daretur, eos majori instaurata classe reversuros, et acceptam cladem ardentius vindicatuuros. Hoc igitur ne magno Christianæ Reipublicæ damno parique dedecore contingeret, sed potius ut tantæ victoriæ fructus quam uberrimos colligere, sævissimique Tyranni communis hostis regnum sociis animis et armis excindere ne cunctarentur, non modo fœderatos atque alios Christiani nominis Principes, sed etiam Ethnicos et extremi prope terrarum orbis Reges, per litteras ac nuntios orabat et obtestabatur. Et vero, quoniam fieri plerumque solet, ut res feliciter gestæ, magnique rerum apparatus, facile multorum animos ad amicitias opesque jungendas alliciant ; omni studio curavit, ut partæ victoriæ magnitudine diligentius explicata, sociorumque animis ac viribus ostensis, reliquos Principes in eadem belli societatem adscisceret. Itaque ad Mennam Æthiopum Regem, vulgo Pretejannem appellatum, cujus imperium in Africa Turcis finitimum longe lateque patet, quique se Christianam religionem colere profitetur ; et ad Sciecum Thomam Persarum Regem et alios Orientales Principes, etsi Ethnicos, opibus tamen ac viribus potentissimos, litteras dedit amplissimis verbis, quibus magna partæ victoriæ momenta, et Christianæ classis apparatus referens ; eos tamquam perpetuos Turcici nominis hostes, ac ferme naturales cum illis inimicitias continentiaque bella gerentes, hortabatur, ut fœderatos adjuvarent, admotisque ex diversis locis exercitibus, communem hostem ancipiti contentione percellerent. Id si fecissent, hostem, qui sæpe fines eorum occupasset, eversum iri : seque multo plura quam amisissent recuperatuuros, et universo terrarum orbi salutem allatuuros : idque non modo ad communis salutis summam, sed etiam ad gloriam ac felicitatem eorum pertinere, qui ubique ferme gentium regia majestate et opibus excellerent. Eas vero litteras Pius per Sebastianum Lusitanæ Regem, qui Pontificis hortatu suas etiam illis adjunxit, missis peritis viris, ad eos perferendas curavit.

306 Ceterum Pius complures triremes in annum insequentem diligenter instrui ornarique jussit, atque ingentem colligi pecuniarum vim, Fidei Mon-

te, Fœderis nomine constituto : et cum humana tum etiam divina pro aliorum Pontificum more Apostolicæ indulgentiæ præmia concessit iis, qui vel in hanc juvandam expeditionem proficiscerentur, vel ipsi bello facultatibus suis opem ferrent. His vero et aliis parem opem præstantibus, æris alieni solutionem differri jussit, litibusque supersederi. Demum ita multa sunt, quæ de hoc sacro bello feliciter gerendo sapienter constituit ; ac firma sanctaque Hispanos inter et Venetos, ei promptissimis animis obsequentes, retinenda concordia procuravit ; ut quamplurimis voluntariis militibus undique ad eum confluentibus, cunctisque Turcarum hostibus ad eos debellandos concitatis, si cœptis exitus respondisset, a Turcica tyrannide liberam Christianam rempublicam videremus ; neque magnis, ut sæpe fit, periculis et damnis, ab hoste sævissimo nobis illatis tantopere laboraremus.

CAPUT V.

Pii V morbus et pius obitus.

Sed ut humana consilia votaue, licet pia, nescio quo divino judicio, aliquando fallit eventus ; spesque et inanes contentiones nostræ in medio cursu sæpe franguntur et corruunt ; ita nos justa divinæ providentiæ ratio, cuncta sapientissime moderantis, Christianæ submissionis in officio debet continere. Inter hæc namque consilia, motusque rerum humanarum ; Christianorum, ut credere fas est, tantum Pontificem diutius habere non promerentium, peccatis sic exigentibus, evenit, ut ex ardore dysuriæ (quo morbo, ut diximus, laborabat interdum) sæviente hieme, per mensem Januarium anno MDLXXII gravius cœperit ægrotare. Ex quo cum non nihil convalescisset, inanes Astrologorum divinationes irridebat ; qui suis ducti conjecturis, de propinquo ejus interitu disserebant ; solitisque laboribus intentus, parum sibi parcebat. Ineunte Martio, acerbioribus, quam soleret antea, renum doloribus cum angeretur, urinamque faceret putrescentem ; addubitabant medici, ne exulceratos renes haberet atque vesicam, quæ calculos etiam contineret. Ipse vero nullo alio humano fretus remedio, ætate præsertim admodum ingravescente, secretas illas corporis partes ab ullo vel aspici vel tangi pro modestia sua numquam passus, medicos sibi noluit amplius adhiberi ; asinino lacte, veteri suo atque usitato medicamento contentus : et quo gravior premebatur dolore, eo majorem vim ejus lactis exhaustit : hinc factum ut stomachus elanguescens id concoquere non valeret.

308 Corporis igitur viribus labentibus in dies, doloreque summo invalescente, quamvis eum comprimere niteretur, mirificam constantiam, patientiam ac moderationem animi præstans ; suspiria quædam occulte in Christi de cruce pendentis imaginem effundebat, identidem supplex in hæc verba : Domine, adauge dolorem, dum adaugeas et patientiam. Neque tamen adduci potuit, ut per eos sacros dies de stata ciborum abstinencia quidquam remitteret : quo de genere pietatis plura suo loco infra scribemus. Die Cœnæ Dominicæ sacro, Cardinalis Alexandrinus, legationibus suis jam perfunctus, ei sic præcipienti cœlestem Panem administravit. Id autem agentem, et ea verba, Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam etc. de more pronuntiantem, Pius jussit insistere, et ita verba concipere, ut iis tantum fieri solet, qui sanctissimo illo Sacramento pro viatico communiuntur, paulo post e vivis excessuri. In Parasceve deinde, quæ incidit in diem pridie Nonas Aprilis, domesticam in ædiculam prope cubiculum suum, Dominicam Cru-

D
PER AN
GABRI
Const. 1. 10

CAP. X

E
Anno 1572
mense Janua-
rio laborat
dysuria,

mense Mar-
tio renum
doloribus.

F

Molestius
æger,

in Cœnâ Do-
mini accipit
sacram Sy-
nazim,

in Parasceve
Crucem ado-
rat.

cem

et suas preces,

A fende populum; absque alio motu, Deo placidissime reddidit spiritum, Kalend. Maji sub vesperum, anno post Christum natum MDLXXII, ætatis vero suæ octavo et sexagesimo, cum Pontificatum sanctissime administrasset annos sex, menses tres, dies quatuor et viginti. Tanti Pontificis jacturam portendere atque deplorare visa sunt etiam elementa, et terræ-motus certis ditionis Pontificiæ locis, fremitus illuvionesque fluviorum. Hoc anno IV Idus Februarias Romanæ arcis arborem fulmen excussit, Angeli marmorei alam effringens, ipsaque arbor ignem ita concepit ut totam noctem deflagavit. Sacra turris S. Petri in Vaticano, icta fulmine, magnam partem excisa est. Hæc et id generis alia signa, quamvis naturalia sint, neque certa Pontificum futuræ mortis aut rerum immutandarum indicia; hoc tamen divinæ providentiæ fere solenne esse observant etiam pii et docti viri, ut insignes rerum humanarum clades, qualis fuit tanti Christianorum parentis amissio, formidolosis antea signis denuntiare aliquando soleat.

314 Mox de illius obitu, ut antea incerti, ita postea certi quoquo versus nuntii dimittuntur: atque inde tum in Urbe tum foris, pii viri bonique omnes tanti Pontificis ac sanctissimi Pastoris sui discessum ferre quam dolentissime: ut verum illud esse constaret, quod nonnullis Pontificatus initio mœrentibus prædixerat, futurum, ut majorem ex obitu ejus quam ex dignitate suscepta dolorem homines capeant. Collacrymans Joannes Austriacus, Joanni Paulo Odescalco nec multo post ad eum misso, mortuo Pio, parentem suum mortuum esse dicebat; neque sperare se deinceps unquam boni quidpiam effecturum. Demum communis omnium erat sententia atque vox, multis ab hinc seculis Christianam rempublicam cladem majorem nullam accepisse, tanti viri facta jactura. Sed ut vere Christiani piique omnes dolere et ingemiscere; ita contra impiæ ac perfidæ gentes Christianique nominis hostes ingentem præ se ferre lætitiā, certo credentes, bellicos ejus apparatus omnes perturbatos et irritos fore. Selynius admirabiles dies festos egit Constantinopoli: Mahometes Bassa, primus ejus dynasta, cui per exploratorem Epidaurium clam id erat allatum, Aquensium Exepiscopo, cujus ante meminimus, Galliæ Regis apud Turcam Oratori, nullum Ottomanam domum accipere posse nuntium hoc ipso feliciorem testabatur: ac Turcas Pii preces extimuisse magis, quam universa simul arma Christianorum: enimvero preces ejus Deo pergratas videri: neque aliunde classis suæ jacturam profectam esse. Hæc omnia deinde retulit idem Orator Jacobo Malatestæ, Marchioni Roncofredi, per eos dies Constantinopoli apud ipsum diversanti.

315 Hic autem æstate superiore in Turcam expeditionem missus a Pio, cum a Venetis præfectus esset Epiro, contigit, ut Turcarum veniret in potestatem: itaque ad Selymum in vinculis perductus est, in ejusque redemptionem Pius tria millia, et quingentos nummos aureos contulerat: atque, ut Carolus Gallorum Rex eum dono sibi dari postularet, effecit. Et turri porro Euxini ponti, eo tempore, quo Pius decesserat, tandem ille vinculis exemptus, per tres dies sub vesperam Constantinopoli ingentia dari publicæ lætitiæ signa prospexit, ignibus, accensis facibus, æneorum tormentorum bombo atque clamoribus, Turcico de more, cuncta replentibus: iisdemque diebus, præ gaudio tam optati nuntii, pueros procedere supplicantes. Nova res; et apud ipsos, ex quo regnum obtinent, ante numquam visa. Ceterum Pio vita functo, sacri fœderis conatus et consilia in pejus ruere cœperunt: inter fœderatos Principes repente multiplex exorta diffidentia est:

mox denique, Venetis cum Turca pacem facientibus, disjuncta societas: ac tantam victoriam reportasse ferme nihil aliud profuit, quam vinci posse Turcam, ostendisse. Verum si susceptum bellum fœderati prosequi voluissent; opes Pontificiæ, nec invalidæ, satis erant in promptu: nam in ærario decies centena millia nummum aureorum Pius reliquit, ac quingenta præterea millia in nominibus, post tres inde menses exigenda: tredecim vero millia in ejus cubiculo sunt inventa, quæ tenebat ipse manu sua in pauperes eroganda: centena porro millia in manibus habebat Guilielmus Sangalettus, intimus Quæstor ærarius.

CAPUT VI.

Pii sepultura, et translatio.

Justa fuit statura, gravi, permodesto, ac pleno sanctitatis aspectu: idque vel oculorum præ se ferebat obtutu. Macie præditus, rubro et albescente colore, oblonga facie, oculis subcæruleis, naso admodum adunco, promissa barba, et in Pontificatu tota jam canescente; calvo capite; calido ac sicco temperamento. Hinc valebat memoria, et quos semel de facie jam diu cognovisset, eos facile omnes agnoscebat: atque ditionum suarum omnium rationes et statum regnorumque negotia tam perfecte didicit, ut primo Pontificatus anno ea omnia mente ac cognitione comprehenderit. Defuncti corpus medici exenteraverunt, tresque in vesica nigros calculos planioris formæ, singulos ponderis dimidiæ uncie, inter seque non absimiles invenerunt. Lotum deinde, novisque vestimentis ad sepulturam decore ornatum, Theodosius Florentius et Justinianus Orsinus, intimi cubicularii, vesperi, lacrymarum pleni, majorem in ædiculam sacri Palatii detulerunt. Inde vero in S. Petri ædem deportatum, non solum populus Romanus, qui eum diu deploravit, invisit, omnibus cujusvis ordinis osculatum illius pedes certatim confluentibus; sed omnes fere ex circumjectæ regionis finibus per eos quatuor dies, quibus inibi fuit, ad eum venerabundi convenere frequentissimi: aliqui precationum coronis corpus ipsum attingere, alii lacinias illi præcidere, alii de mento pilos evellere, religionis causa sibi asservandos, nitabantur: parumque abfuit, quin carnem ejus quoque convellerent. Quæ quidem caro eorum testimonio qui illam attrectarunt exanimem, mollis erat et flexibilis, vividique coloris, instar corporis viventis: quod nec contemnendum sanctitatis indicium esse solet.

317 Jam vero ne corpus ex eo concursu aliquo modo læderetur, necesse fuit militum ei custodiam adhiberi: ob idque in sacello S. Thomæ repositum est, unde pes ejus ex ferrea crate prominens præbebatur ad osculum multitudini, quæ nihilominus calceorum ei soleas excidit. Et sane mirum, vestimenta resque illius omnes piis viris quam magnæ essent venerationi. Laneam subuculam; qua quidem amictus est mortuus, Dominicanorum summus Antistes enixe precatus obtinuit: eamque uti decebat ornata, ad Sebastianum Lusitaniæ Regem, Pii Pontificis summe studiosum, dono perferendam curavit. Pileolos vero, calceos, et alia ejusdem generis magnis precibus efflagitarunt alii Principes viri; quos rebus ejusmodi donavit Cardinalis Alexandrinus. Quin etiam ab ipsis Christiani nominis hostibus similis fere Pii memoriæ exhibita veneratio est. Cum enim Cauralius Turca, inter alios captivos vir primarius, vinculis esset exolutus; effigiem Pii ad Selymum perferendam ab eodem Cardinali postulavit, ac cum ea voti compos Constantinopolim versus dimissus est. Per eos dies impudicæ quædam mulierculæ, quæ sub hoc Pontifice turpitudinis suæ

meritas

obit 1 Maji
an. ætatis 68,

prout portenta
variè præsignare visa,

CAP. XIII

maxim acum
tristitia Christianorum,

et exultatione
Turcarum,

quam retulerunt
oculati testes,

D
PER AN
CAPUT
cum quo et
sacrum fœ-
deris elen-
guat.

CAP. XIV
Defuncti
forma et
statura de-
scribitur,

corpus in æde
S. Petri qua-
triduo prolat
venerandum

vestes Prin-
cipibus peten-
tibus mitun-
tur,

impudicæ
mulierculæ
eo viso con-
vertuntur.

GABUT.

cadaver tem-
poraneæ se-
pulture da-
tum,

CAP. XV

anno 1588

transfertur
ad S. Mariam
Majorem,

B

ibique in sa-
cello ad Præ-
sepe conditur,cum hisce
elogiis,*

C

etaliis o r-
namentis,
actorumque
expressione,præsertim
victoriæ de
Turcis relatæ,

aliquando pœnas dederant, ad ejus corpus
indum lætabundæ processerant : ratæ videli-
cet, effractis timoris quasi repagulis, ad explendas
cupiditates suas liberum aditum apertum esse; sed
illud conspicatæ, repente consilium immutaverunt;
atque ipsæ quoque sacros ejus pedes osculatæ, er-
rata sua lacrymis execrari cœperunt. Mox vero in
S. Andreæ sacello, parvo in tumultu ad tempus ex-
structo conditum fuit; ubi elogium affixum erat ejus-
modi. Pius V Pontifex, religionis ac pudicitiae vin-
dex, recti et justi assertor, morum et disciplinæ
restitutor, Christianæ rei defensor, salutaribus edi-
tis legibus, Gallia conservata, Principibus fœdere
junctis, parta de Turcis victoria, ingentibus ausis
et factis, pacis bellique gloria, Maximus, Pius,
Felix, Optimus Princeps.

318 Anno deinde a partu Virginis MDLXXXVIII, V
Idus Januarii, Sixtus V Pontifex maximus, eximio
ac plane pontificia magnificentia digno apparatu, e
B. Petri in Exquilinam S. Mariæ Majoris basilicam,
Pii corpus transfèrendum curavit. Videlicet e
sacello non insigni admodum structura, in splendi-
dissimum atque ornatissimum, et e lateritio ad tem-
pusque extructo, ad marmoreum ac perpetuum
sepulcrum, ab se una cum ipso sacello magnifice
exædificatum, præclarisque operibus affabre expoli-
tum : ubi sacratissimum illud ipsum, Salvatoris no-
stri de virgine nascentis tactu consecratum, Præ-
sepe colitur, ob idque sacellum ad Præsepe nuncu-
patur. Sunt autem in eo sacello monumenta duo, et
ea quidem ampli-sima atque ornatissima. Quod in
sinistro latere est, id sibi Sixtus Pontifex; alterum
vero ad dextram, Pio V posuit. Hoc in medio cer-
nitur egregia ipsius Pii Pontificis effigies, e lucidis-
simo marmore, ornata Pontificio de more sedens,
habetque infra pedes elogia duo; unum in hæc
verba : Pio V Pontifici Maximo ex ordine Prædica-
torum, Sixtus V Pontifex Maximus ex ordine Mino-
rum, grati animi monumentum posuit. Alterum illi
subjungitur his verbis : Pius V, gente Gisleiria Bos-
chi in Liguria natus, Theologus eximius, a Paulo III
in Insubria hæreticæ pravitatis Inquisitor, a Julio
III sanctæ Inquisitionis officii Commissarius gene-
ralis, a Paulo IV Episcopus Sutrinus, deinde S. R.
E. Tit. S. Mariæ super Minervam Presbyter Cardi-
nalis, et a Pio IV Ecclesiæ Montis-regalis in Subal-
pinis administrator factus; eo vita functo, summo
Cardinalium consensu Pontifex Maximus creatur :
qui veteres sanctos Pontifices æmulatus, Catholicam
fidem propagavit, Ecclesiasticam disciplinam resti-
tuit; tandem gestarum rerum gloria clarus, dum
majora molitur, totius Christianæ Reipublicæ damno
nobis eripitur, Kalendis Maji, MDLXXII, Pontificatus
anno VII, ætatis suæ LXVIII.

319 Ornatur præterea Pii sepulcrum binis gran-
dioris formæ marmoreis simulacris; hinc quidem S.
Dominici Confessoris, inde vero S. Petri Martyris,
in suo cujusque hemicyclo collocatis, aliisque multis
undique nitet imaginibus, affabre incisis in mar-
more, quæ præcipua quædam acta Pii Pontificis ob
oculos ponunt. In primis vero nobilis apparatus,
pompaque exprimitur, cum Pontifex creatus solemn-
ritu coronatur : a dextera vero ejus cernitur, cum
Marcum Antonium Columnam classis Pontificiæ
Præfectum constituit. Pugnae item navalis designa-
tio, et Christianæ classis contra Turcas ad Echina-
das bene pugnantis descriptio, pulcherrimis pariter
expressa figuris apparet : quæ brevi hoc narratur
elogio : Selymum Turcarum Tyrannum, multis in-
solentem victoriis, ingenti parata classe Cyproque
expugnata Christianis extrema minitantem, Pius V,
fœdere cum Philippo II Hispaniarum Rege, ac Re-
publica Veneta inito, M. Antonium Columnam Pon-

tificiæ classi præficiens, ad Echinadas, hostibus tri-
gesies mille cæsis, decies mille in potestatem reda-
ctis, triremibus centum octoginta captis, nonaginta
demersis, quindecim mille Christianis a servitute
liberatis, precibus et armis devicit. Ad sinistram
vero figuris item exprimitur, cum Sfortiam Sanctæ-
Floræ Comitem, Pontifici auxiliarii exercitus Du-
cem declarat contra perduelles, Caroli Noni Galliæ
Regis Ecclesiæque hostes. Ibidemque imago cerni-
tur prælii et victoriæ, quæ, eo ipso Sfortia Duce, in
Gallia de hæreticis reportata est : habetque incisam
inscriptionem hanc : Galliam, Carolo IX Rege, per-
duellium hæreticorumque nefariis armis vexatam,
ut de Regno deque Religione actum videretur, Pius
Quintus, Sfortiæ Comitis Sanctæ-Floræ ductu, mis-
sis equitum peditumque auxiliaribus copiis, periculo
exemit : hostibusque deletis, victoriam reportavit :
Regi Regnum cum Religione restituit : signa de
hostibus capta ad Lateranensem Basilicam su-
spendit.

320 Ceterum hæc Pii corporis translatio, magna
celebritate et concursu, summaque omnium pietate
et religione habita est. Et sane jucundum æque ac
pietatis plenum spectaculum erat cernere sacros ac
laicos Proceres, Clerum Urbis fere universum, ur-
banos Magistratus atque alios quamplurimos, suo
quemque loco, atque ordine procedentes : hos qui-
dem orantes silentio, alios vero pio concentu sacros
versus, antiphonas, et psalmos decantantes. Undi-
que præterea evicis, ex omni foro, ex officinis
domibusque incredibilem fieri concursum sexus
utriusque hominum, tum spectantium, tum sacram
processionem comitantium, sanctique Pontificis me-
moriæ recolentium. Qui, corpore in Basilicam quo
deportabatur illato, ferme ad punctum temporis
ædem ipsam, alioqui magnam et amplam, comple-
verunt : qui vix ne ab armatis quidem militibus e
feretri lateribus dimoveri poterant; cum pro multa
animi erga Pium Pontificem devotione, omnes ip-
sum feretrum amplecti, osculari, aut manu saltem
aut precationum coronis attingere gestirent. Collu-
cebant in ea translatione accensæ faces quamplu-
rimæ, quæ manibus gestabantur. Postera luce, quæ
dies Dominica fuit, etiamsi corpus in sepulturam
illatum esset, tanta ad basilicam S. Mariæ Majoris
hominum effusio, tantusque populi concursus est
factus; ut Urbs pene tota pie effusa videretur, ad
recolendam Pii V Pontificis memoriæ. Plenæ ubi-
que viæ confluentium, plenum basilicæ atrium,
completa ædes ipsa precantium multitudine : nemo
autem erat, quin Præsepi in sacellum ingredi con-
tenderet, ubi supplex oraret. Postridie vero ejus
diei, in eodem templo, magna cæremonia, Missa pro
anima Pontificis ab Antonio Cardinali Carafa cele-
brata est : cui Sixtus ipse, una cum Cardinalibus
numero quadraginta quatuor, interfuit. Qua re per-
fecta, Antonius Buccapadulus, vir egregie doctus,
gravem orationem habuit, et rei de qua agebatur
plane accommodatam.

321 Statuerat olim Pius, uti dicemus, corpus
suum post obitum ad Boschense cœnobium aspor-
tari. Sed cum annis quindecim et amplius id num-
quam curatum esset; factum plane videtur non sine
divino consilio, ut tanti Pontificis memoriæ et
ossa, non Boschum oppidum, non Alexandria in
Cisalpinis, non alius denique quamvis celeberrimus
in orbe locus exciperet aut conservaret, nisi una
Roma : atque ibi præcipue in basilica S. Mariæ
Majoris, et in sacello sacratissimis Christi Dei ac
Domini nostri Natalitiis incunabulis consecrato. Ut
videlicet inde, velut e frequentissimo terrarum orbis
theatro, Pontificalium ejus virtutum exempla spe-
ctatissima, tum ad Dei gloriam prædicandam, tum
etiam

a'teriusque
de Hugonottis.Populus qui
ad transla-
tionem mul-
tus confluit,
Ebi tuo toto lo-
cum frequen-
tat :F
ubi post Mis-
sam Oratio
habita.Ipse quidem
mandaverat se
ad convenum
Boschensem
transferri

A etiam ad præclara quæque edenda facinora posterorum animos excitarent, atque omnium gentium mentes ad colendam virtutem erudirent : et qui Beatissimæ Virginis Dei Matris in omni vita fuit cultor egregius, is non nisi in ejusdem Virginis æde, urbanarum omnium ei dicatarum longe augustissima, post obitum conquiesceret : et qui pro singulari sua modestia quaecumque sibi sepulcrum elegerat, ad humile quidem Salvatoris Præsepium, tamquam ad omnis humilitatis fontem, pro suo desiderio, at monumento pro virtutibus sui ornatis-
 B *sed id dilatum annis 15 donec augustius Roma conderetur.*

APPENDIX

Ordo Translationis ex Annalium Abrahami Bzovii tomo posthumo.

Sanctissimi Domini nostri Sixti V Pontificis auctoritate et jussu, anno MDLXXXVIII, die vii Januarii, feria vi, hora i noctis, in Basilica Vaticana S. Petri, sepulcrum lateritium Pii Papæ V beatæ memoriæ, prope S. Andreae aram ad tempus extructum, annis post illius obitum quindecim et amplius, dirutum apertumque est; curante imprimis Reverend. D. Guilielmo Sarpallero, utriusque Pontificis Cubiculario intimo : cui potissimum ejus Sanctitas illam curam demandavit. Apertioni demolitionique sepulcri præsentis, singulari pietatis significatione gratissimique animi officio, aderant Illustrissimi S. R. E. Cardinales novem : Alexandrinus Pii sororis filius, Senonensis, S. Severinæ, Rusticucci, et Caraffa : hi quinque ab ipso Pio, reliqui quatuor a S. D. N. Sixto V in eum ordinem optati; Pinellus, Asculanensis, Gallus, et Montaltus, ejusdem Sanctissimi Domini nostri sororis ex filia nepos : alii præterea complures, olim ipsius Pontificis defuncti familiares, quibus ille benigne fecerat. Dum demolitio fiebat, Basilicæ Vaticanæ Beneficiati et Clerici Psalmos pro mortuis recitabant, cum sua in fine uniuscujusque Psalmi Antiphona, Requiem æternam, et aliis in Officio mortuorum statis Antiphonis. E sepulcro corpus, quod intus in capsâ lignea reconditum erat, accuratissime ut fieri potuit susceptum in capsam plumbeam, recens paratam, serico velo rubro supposito, honorifice includitur his verbis : Corpus Pii Papæ V. In capsæ autem operculo erat incisa hæc inscriptio : Hic reconditum est corpus beatæ memoriæ Pii Papæ V, jussu Sixti V Pontificis maximi, cum illud grati animi ergo e Basilica S. Petri, ad hanc Basilicam S. Mariæ ad Præsepe, solenniter transferri, et in suo hoc sacello reponi curavit, v Idus Januarii, anno a Nativitate Domini MDLXXXVIII, ab ejus autem obdormitione, quæ fuit kalendis May MDLXXII, anno xv, mense vii, die XXIX.

Tum in promptu fuit capsâ altera de cupresso, instar sepulcri arcuati, affabre pulchreque opere artificioso facta : in quam illata est illa ipsa plumbea, ferreis clavis firmiter clausa. Ea autem capsâ cupressea, [cooperta] pallio amplissimo Attalici operis, auro intexti, quod recens S. D. Sixtus V im-

pense curaverat, undique longe lateque ducto, laciniiis e serico grusapino nigro seu villosio undique dependentibus aurifrigiatisque ejusdem Pontificis Pii insigniis ad singulos ejus angulos apposis, apte accommodata est in feretro. Quod mox a plerisque Canonicis qui aderant et Clericis superpellicea indutis ad mediam Basilicam delatum, loco editiori quasi in suggestu quodam collocatur : ubi tota nocte permansit, funalibus accensis certisque etiam custodibus adhibitis. Aderant præterea Dominicani Ordinis, cujus olim Pius fuerat, Fratres alii religiosi viri ; qui vigilias per vicissitudines agebant, nocturnaue stata pro mortuis recitabant. Apertionis autem sepulcri, et recognitionis corporis inde extracti, omnisque ejusmodi actionis tabulas publicas Magistri ceremoniarum, eo nomine vocati et rogati confecerunt. Postero autem die, nempe v Idus Januarii : qui dies Sabbatum fuit, hora circiter xviii, Clerus Urbis tam secularium quam regularium fere universus, et pia aliquot delecta laicorum collegia, quibus pridie ejus diei ob translationis solennitatem jam processio solennis indicta erat, in atrio et porticu ejusdem Basilicæ S. Petri, unde corpus effere-
 E *in media basilica tota nocte servatur,*
et pulsatis antea solenniter campanis,

rendum erat, præsto tantæ celebritati fuerunt. Et quo frequentior populus adesset, ac solennitas quæ agenda erat significaretur, atque omnium pietas excitaretur, eo die mane quoad corpus inde elatum est, signum campanarum, ut cum solenniter pro mortuis fit, maxime solenne datum est. Quæ campanarum significatio solenniter etiam facta est in Basilica S. Mariæ majoris, cum corpus e Basilica S. Petri efferri cœptum est. Eo ipso die, hora demum xix, puerorum orphanorum familia, Confratrum pia collegia, et quatuor Mendicantium, ac Servitarum item, et Minimorum præterea, aliorumque Ordinum Regulares frequentissimi, suo quique loco atque ordine, procedere inceperunt, prælata una tantum cruce Basilicæ S. Mariæ majoris, ad quam corpus efferebatur. Subsequentur proxime omnes Urbis Parochi regionatim distincti : tum omnium item collegiatarum ecclesiarum ac mox Patriarchalium Basilicarum Canonici, Beneficiati et Clerici. Qui omnes pio concentu sacros Versus, Antiphonas, et Psalmos decantabant. Funalium autem collucentium ardentiumque copia magna feretrum anteibat : quæ funalia portabant partim ipsi pueri orphani, partim alii qui in hospitali domo S. Spiritus nutriuntur, alique item aliunde evocati. Sed his ferendis funalibus accensis ordo singularis fuit, ut collegii societatisve sanctissimi Crucifixi Confratres quinquaginta, nigro vestitu induti, hinc inde a feretro totidem funalibus ardentibus a Basilica S. Petri incederent usque ad templum S. Marcelli : inde in eorum locum, novis luminibus accensis, succederent alii eodem numero et Confratribus societatis Mortis, usque ad Basilicam S. Mariæ majoris ; ubi pari etiam numero funalia accenderentur, cum corpus illatum esset. Id quod factum est non sine rei sanctioris significatione : est enim numerus quinquagenarius plenus mysterii, ut Psalmus quinquagesimus docet. Neque autem a mysterio vacat centenarius et quinquagenarius numerus, ex quo illa per vicissitudines distincta summa omnis constat, ut ex pari Psalmorum ratione cognosci facile potest. Verum funalia omnia, quæ accensa collucebant, ex supputatione numerata sunt trecenta et amplius, præter alias faces innumeras quæ manibus gestabantur : quod divine factum est, non sine significatione in Commentario explicata. Proximi feretro Cursores Apostolici togati, baculos argenteos manu gestantes, bini præibant : iique prout opus erat, huc illuc gradiebantur ut rectum processionis ordinem tuerentur.

e Vaticano effertur ii Januarii,

prælucentibus successive 150 funalibus,

aliisque supra 300,

A. Feretrum autem e Basilica ipsa B. Petri Apostoli Principis, usque ad ecclesiam. S. Cæcilie apud montem Jordanum, sublatum est humeris Canonicorum illius Basilicæ : qui rocchetis statisque suis ornamentis induti, preseferabant in eo opere plenissimam pietatis effigiem. Inde vero Canonici Lateranenses, stato Canonicali ornatu, usque ad ecclesiam S. Marcelli, quæ in conspectu est viæ rectæ ad portam Flaminiam, subierunt onus pari debiti officii significatione. Tertio autem loco pium hoc opus pientissime etiam præstiterunt Canonici S. Mariæ majoris, qui itidem ut illi decore habitu, ab ea ecclesia in suam Basilicam feretrum corpusque tanti Pontificis gaudenti animo intulerunt. A feretri porro lateribus procedebant ordine milites Helvetii et Machærophori, ii scilicet qui sunt a custodia Palatii Pontificii : qui tamquam stipatores hastatis armis fulti ab eo procul dimovebant ingentem hominum multitudinem, quorum fuit concursatio ad solennitatem longe frequentissima. Et vero feretrum proxime sequebatur ejusdem Sanctissimi Domini nostri familia equestri incessu. Huic Magister ceremoniarum præibat, et Clavigeri item duo, qui Claves argenteas manu gerebant. Eorum omnium princeps, Magister domus Pontificiæ et Prælati dignitatis splendore insigniores, qui Sanctissimo Domino nostro assistunt, amplis lacernis induti, pileis Pontificalibus condecorati, mulis Pontificio ritu ornatis advehebantur. Omnes hos subsequebantur quamplurimi alii et Episcopi et Prælati diversorum ordinum Curiae Romanæ, utpote Protonotarii, Referendarii, Auditores Rotæ, Clericique Cameræ. Ea procedendi ratio ad aspectum pulcherrima extitit.

Hoc ordine a Basilica Vaticana S. Petri itum est, via quæ Papalis vocatur, ad Palatium usque S. Marci : inde flexu ad lævam usque ad ecclesiam S. Marcelli, mox ad montem Quirinalem, tum ad sinistram via Pia, quam olim Altam-semitam vocitarunt : demum via Felicia, quam nuper ejus Sanctitas aperuit, ad Basilicam usque S. Mariæ Majoris, quo corpus efferebatur. Toto processionis itinere, incredibilis multitudo ac fere tanta quantam urbs Roma capit, processionis solennitati præsto fuit. Undique e vicis, ex omni foro, ex officinis, tabernis, domibusque omnibus concursus factus est hominum, tum spectantium tum pompam comitantium, sanctique Pontificis memoriam recolentium. Atque in ea tam ingenti concursione, mirum sanctumque silentium omnium. Denique janua ejusdem Basilicæ majori ingressa est tota processio. Tum vero comitatus equestris constitit : corpus autem in Basilicam tam solenniter illatum, ante sacrum locum, quæ Confessio nuncupatur, majus altare versus, depositum est super suggesto ibi erecto. Tum cum illud ita collocatum esset, Canonicus ejusdem Basilicæ Sacerdos, pluviali nigro indutus, Officium rite peregit, aquam benedictam circa feretrum aspersit, thure adolevit, Responsoria, Versus, aliasque statas preces dixit ad solennis ritus præscriptum.

His ordine recteque peractis, cum jam pene advesperasceret, omnes quicumque aderant, exceptis iis quorum opera præsentiaque erat necessaria, e Basilica exclusi sunt. Aderant autem quam frequentissime utriusque sexus Christi fideles, usque eo ut Basilica ipsa, quamvis ampla et magna, fere ad punctum temporis completa esset. Vix e feretri lateribus ii dimoveri poterant, ne ab armatis quidem militibus : quippe cum præ multa animi devotione erga Pium sanctissimum Pontificem, gestirent omnes ipsum feretrum amplecti, osculari, aut manu tangere, aut precationum coronis attingere. Demum igitur subterraneum sepulcrum, quod prope illud honorarium humi effossum est, hora circiter prima noctis

aperitur : apertum statis precibus Sacerdos benedixit, ministris adjuvantibus. Mox illuc feretrum, multis circumfusum luminibus allatum est sacra cum prece Sacerdotum. Qua sane re acta, tandem capsula ipsa cupressea, quæ alteram plumbeam continet, ubi Pontificis Pii corpus inclusum est, in id sepulcrum novum apte dimissa, recteque collocata est : in quo sepulcro nemo adhuc humatus est, neque in posterum humabitur, ex decreto Sanctiss. Domini nostri. Sic igitur in sepulturam dato Pontificis corpore, tum denique sepulcrum operculo rotundo marmoreo, undique bene cohærenti, clausum est ; cum ex ejusdem Sanctiss. Domini nostri Jussu, Rev. D. Guilielmus Sangalletus ita fieri mandavit. Hæc omnia acta sunt RR. DD. Ludovico Sarasolio, Silvio Drussolinio, ejusdem Basilicæ S. Mariæ majoris Canonicis ; Valerio Atracino, Capellano ejusdem sacelli Sixtiani ad Præsepe ; et Francisco Mucantio ac Paulo Alaleonio, Sanctiss. D. N. Papæ ceremoniarum Magistris, præsentibus. Atque hi quidem duo rogatis publicas eorum actorum tabulas conferunt ad perpetuam rei memoriam.

Die proxime sequenti, quæ dies Dominica fuit ; nempe iv Idus Januarii, etiamsi corpus in sepulturam illatum esset, tanta ad Basilicam S. Mariæ majoris effusio hominum, tantus populi concursus fuit, ut Urbs pene tota pie effusa videretur, ad recolendam Pii V Pontificis memoriam : plene ubique viæ confluentium, plenum Basilicæ atrium, completa ipsa Basilica precantium multitudine. Nemo autem erat quin in sacellum Sixtianum ingredi contenderet, ubi supplex oraret. Tertio autem Idus Januarii, qui dies fuit feria ii, jussu Sanctiss. Domini nostri, solio Pontificio in eadem Basilica collocato, sessionibus Illustriss. Dominorum Cardinalium et Prælatorum ordine dispositis circum altare, supra cujus ciborium sacræ Reliquiæ asservantur, Missa solennis in eo ipso altari pro anima defuncti Pontificis ab Illustriss. Card. Caraffa celebrata est : qui Cardinalis ab eo creatus jam fuerat. Huic celebritati S. D. Noster una cum Cardinalibus numero quadraginta quatuor interfuit. Aderant quoque Oratores Regis Galliæ, Venetorum, et Ducis Sabaudie, qui apud solium stabant : Patriarchæ item aderant et Prælati assistentes, ceterique omnes quos adesse solenne est. Cœnotaphium autem, defuncti Pontificis corpus representans, eodem aurei operis pallio, de quo supra, undique contextum, eo ipso loco ubi sabbato proxime præcedenti feretrum cum corpore collocatum fuerat, præclare positum extitit, funalibus quadraginta hinc inde collucentibus.

Peracto Missæ solennis officio, Antonius Buccapadulius, vir et omni liberalium disciplinarum scientia et dicendi doctrina egregie eruditus, orationem habuit gravem, expolitam, et rei de qua agebatur plane accommodatam, quam Sanctissimus Dominus noster attente audivit, nec vero sine lacrymis, id quod etiam plerisque contigit. Oratione porro habita, cœnotaphium a Clericis ministrisque inde ad gradus solii Pontificii allatum est. Is cum a cantoribus Responsorium illud, Libera me Domine etc. cum suis Versiculis recitatum est, imposito in thuribulum thure, stans absque mitra, ut moris est, cœnotaphium ipsum aqua benedicta aspersit thurificavitque, ac demum Absolutionem rite peregit. Eam vero ob causam ad illud altare, de quo dictum est, nec vero in sacello Sixtiano ad Præsepe, celebratum est ejusmodi exequiarum officium, quoniam Sanctiss. Domino nostro nequaquam decere visum est, ubi Præsepe Domini est. Officia funebria agi : cum fas non sit locum esse tristitiæ, ubi natalis est vitæ, inquit, sanctissimus Pontifex Leo magnus.

Hactenus ista Relatio, quam sequitur apud Brevium præmemorata

D

deponitur in
novum sepul-
crum arca

12 Jan.
magnus eo con-
cursus fit,
E

13 canitur
Missa fune-
bris coram
Papa,

F

habetur ora-
tio a Bucca-
padulio,

GABUT.
succollantibus
Canonicis
trium basili-
carum.

sequente
magna Curia-
lium pompa,

confluente
turba innu-
merabili,

ad S. Mariam
majorem :

dimissa e
templo turba,

PER ANT.

GABUT.

et res tota des-
cribitur a Pe-
tro Galesinio.

A præmemorata Buccapadulii oratio; sicut ibidem præ-
cesserat, similiter ante citatus Commentarius de so-
lenni translatione corporis Pii Papæ V, auctore Pe-
tro Galesinio Protonotario Apostolico: qui totus insumi-
tur in Pii laudes, descriptionem Sixtiani sacelli, et ma-
gnifici tumuli ibidem Pio eidem erecti: adeo ut ex jam
dicta illius Commentarii tamquam proprii citatione ap-
pareat, Relationis a Bzovio descriptæ auctorem esse
eundem Galesinium: qui suo illi Commentario etiam
subtexuit versus, eamdem translationem celebrantes, Fr.
Angeli Camertis a Rocca Augustiniani Doctoris Theo-
logi, Joannis Francisci Bordini Jurisconsulti et Pres-
byteri Romani, Silvii Antoniani et Hieronymi Badesii
Romani: quos versus satis est apud Bzovium legi posse.

LIBER VI.

Singulares Pii V virtutes enumeratæ.

CAPUT I.

*Pietas et religio: item conversio Judæorum et
hæreticorum.*

B Hactenus Pii Pontificis res domi forisque gestas,
atque omnem ejus vitæ cursum, quoad ejus fieri po-
tuit, ordine commemoravimus: dehinc præcipua
quædam de ipsius virtutibus ac moribus, et alia, quæ
in hunc locum cadunt, quo magis in promptu sint,
singillatim enarrabimus. Ut igitur quæ potiora sunt,
prius etiam exsequamur, de ipsius religione pietatis-
que studio prius agendum videtur. Enimvero cum
ceterarum virtutum omnium, quæ suum decent
Hierarcham, tum in primis egregia in Deum pietatis
laude Pius excelluit. Rem divinam quotidie, si
posset, facere, vel si per valetudinem non posset,
facientibus interesse, numquam intermisit: ut pro-
pterea boni ac prudentes viri dicerent, minime fieri
posse, ut is quidquam consilii caperet, nisi utile ac
Reipublicæ salutare, qui nullum diem fere præter-
mitteret, quo non hospitem et tamquam sui consilii
auctorem Deum reciperet. Ejus vero cogitationes ita
perpetuo ferebantur in Deum, ut rebus omnibus di-
vinum honorem ejus et gloriam anteferebat, cuperet-
que nihil magis, quam ut ad sanctissimam illius se
voluntatem prorsus conformaret: cujus quidem rei
cum alia multa, eaque longe majora, argumento
sunt, tum quo utebatur, diplomatum signum: in quo
veluti sibi proprium inscribi jussit pium illud Regii
vatis optatum, ita Dominum precantis: Utinam di-
rigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes
tuas. Quos vero Christus Dominus noster acerbissi-
mos pro nobis pertulit cruciatus, jugi pene memoria
pie recolebat: ob idque ipsius Salvatoris de cruce
pendentis effigiem coram habere consueverat; Apo-
stolicis hisce verbis inscriptis: Absit mihi gloriari,
nisi in Cruce Domini Nostri Jesu Christi. Atque
hinc usus obtinuit, ut imaginem ejusmodi ob oculos
habens depingi soleat.

C

323 Erat porro vehementer assiduus in studio
sacræ precationis: quod sane cum ceteris omnibus,
tum præcipue Pontificibus singulari dicebat esse
præsidio. Ac propterea ante lucem in ea exercita-
tione, statis Sacerdotum precibus recitatis, ita de-
fixus immorari consueverat, ut ad se interpellan-
dum accedentes, nisi vestis tractu sibi restitutus,
aliquando vix exaudiret; indeque recedens in divina
raptus sæpenumero videretur esse, neque percun-
ctantibus ad rem satis respondere: quod quidem
certo effervescentis in Deum caritatis animique di-
vina patientis erat indicio. Dum autem in Turcas
faciendi publici foederis, de quo supra dictum est,
urgeret difficultas, singulis noctibus in preces effu-
sus diu vigilabat. Ac memor, olim Moysem divinum

hominem, contra Amalechitas, non tam depugnandum, I
quam deprecando victorem evasisse; foederatorum
classibus contra Turcas bellum gerentibus, in pri-
mis vero tum cum debellatum est, jejuniis, vigiliis, etiam Turcas
lacrymis et orationibus sese continenter afflicto, formidato,
divinis nempe magis quam humanis fretus opibus,
victoriam a Deo deposcebat; eamque sibi divinitus
enuntiatam, ut ante retulimus, et multis prædixit,
et summo Christianæ reipublicæ beneficio meruit
obtinere: quod una omnium voce comprobatum
esse meminimus; extantque hujus rei præclara, et
illustra, et Regum et aliorum gravissimorum ho-
minum, atque adeo ipsorum Christiani nominis ho-
stium testimonia. Et quidem Turcarum Tyrannus
Solimanus, bellicis victoriis horribilem in modum
elatus, cum in Pannonia inferiori Sigetum obside-
ret, non Christianorum arma, non copias innumera-
biles, non bellicosissimos exercitus, sed Pontificis
Pii assiduæ precationis tela, quibus superari se
posse sentiebat, pertimescere se fatebatur. Nec ina-
nis ejus timor fuit, cum in ipsa obsidione, ut osten-
dimus, interierit. Idem porro filium ejus Selymum
sua ad Echinadas amissa classe, idem alios Turca-
rum Duces ac milites dicere solitos ante memoravi-
mus.

324 Ceterum hanc ipsam orandi rationem gravio-
ribus in rebus conficiendis perpetuo Pius servavit:
Litanias præterea statasque preces in Apostolico
Palatio coram se, nisi graviter impediretur, ac tota
præsente familia, vespertinis horis, quotidie pie re-
citari voluit. Nec interim tamen quidquam de iis,
quæ ad officium pertinerent suum, prætermittebat.
Cogitabat enim Pontificis munus esse præcipuum,
pro delictis ac necessitatibus populi apud Deum in-
tercedere: et propterea familiarem et gratum se
oportere esse ei, apud quem intercessor esset con-
stitutus. Itaque ad miscenda cum Deo colloquia a
negotiis recurrebat identidem; exemplo Moysis, cre-
bro tabernaculum intrantis et exeuntis; ut intus a
Deo disceret, quæ foris populum edoceret; et qui
intus contemplatione rapiebatur in Deum, foris ho-
minum onera portans omnium saluti consuleret.
Dicere vero solebat, se ad impositum sibi onus
egregie sustinendum, sanctarum precum subsidio
vehementer indigere: ac propterea et publice et sa-
cris in cœnobiis, et item a privatis hominibus, as-
sidue pro se reque Christiana publica Deo suppli-
candum curabat. Beatissimæ Virgini Dei Matri ita
se devoverat, nullum ut ageret diem, quo, vel dum
summus esset Pontifex tantisque rebus occupatus,
sacri quod vocant Rosarii precationem non adhibe-
ret: quem quidem precandi ritum aliis præterea
multis, ut diximus, Apostolicæ indulgentiæ donis
cumulavit. Sed pro mortuis etiam, quod sibi mag-
nis in periculis aliquando præsidio fuisse testa-
batur, pie riteque precari quotidie consueverat.

325 Sacras autem Reliquias mirifice coluit, eas-
que plurimas collegit, et honorifice condi curavit:
atque ad sacrosanctam cum ipsarum Reliquiarum, F
tum vero etiam sacrorum locorum venerationem,
et cultum pie retinendum, ludorum consuetudinem
sustulit, quæ in suburbana regione genialibus die-
bus, sub initia Quadragesimalis jejunii, antea vige-
bat: nullam enim ibi esse vel minimam soli partem,
quæ sacro Martyrum sanguine non esset imbuta et
consecrata. Quare ludos ejusmodi cum, ut cupiebat,
ubique gentium omnino tollere non posset, eos valde
repressit; ad viamque Flaminiam rejici jussit, ubi
eos Paulus Secundus Pontifex olim edi permiserat.
Quo quidem tempore, ut alias sæpius, præcipuas
septem Urbis basilicas, tota sua comite familia, quo-
tannis de more Pius obibat, majorem itineris par-
tem pedibus incedens. Nam operæ pretium esse, qui-
bus

etiam Turcas
formidato,E
vespertinis
cum familia
precibus.alienarum
precum
postula-
tione,Rosarii
recitatione,

F

Reliquiarum
cultu,anteciner-
tium pia

CAP I.

Pietas ejus
spectata in
quotidiana
Missæ sacri-
ficio,diplomatum
signo,Psal. 118
præsentia
continua
Crucifixi,

Gal. 6

orandi assi-
duitate,

his hominum peccatis mundanisque corruptione ira Dei magis ac magis irritaretur, his diebus boni quidquam agere, quod posset offensa Majestas divina mortalibus conciliari. Sacro Quadragesimæ tempore, licet senex et imbecillis esset, magnisque laboribus fractus, et summis rerum curis semper occupatus, non solum abstinebat a cibis per eos dies interdictis, sed quotidiano se quoque jejunio mace-
rabat. Quod per Dominicum Adventum quotidie, et aliis etiam statis jejuniorum diebus tam exacte in omni vita servavit, ut nulla corporis infirmitate, vel ingravescentis ætatis deflexu, sacris legibus solutum se esse voluerit. Quin etiam in gravioribus Ecclesiæ necessitatibus et publicis ærumnis, graviore se quoque afflictabat abstinencia, ut offensus Deum hominibus placaret. Ceterum aliis temporibus eam sibi piæ, salutarisque temperantiæ legem indixerat, ut ab ea recedere nullo pacto vellet.

326 Cum tribus tantum hebdomadæ diebus edere carnes, seu degustare potius ab ineunte ætate consuevisset, iis, qui ciborum ejus curam gerebant, mandaverat, ne per alios dies carnum quidquam in cibos unquam admiscerent. Sub mortem tamen graviter ægotanti contusas carnes, contritis amygdalis commixtas, die quodam ex his quibus ita se abstinere ultro consueverat, ejus administri clam ipso sumendas præbuerunt: sed nec pietatem necessitas vincere, nec palatum fallere pia potuit astutia: nam ut ori cibum ad-movit, benignam ministrorum artem odoratus, gustare noluit; expostulans, qui vellent, ob duos breves vitæ dies ipsum ab custodita per annos sexaginta vivendi lege revocare. Inter hæc Franciscus Raino-sus, ejus ferculorum magister, qui diu postea ob eximiam ejus probitatem et merita factus fuit Epi-scopus Cordubensis, pium dolum aperte confessus, veniamque precatus obtinuit; suam excusans fidem, quippe qui salutis causa, re ipsa potius quam verbis, gustatum ejus, non mentem fallere voluisset; haud ignarus, eum ab omni vel levissimo mendacio, uti dicemus, plurimum abhorrere. Sæpe admonitus, ca-veret sibi, ne hisce periculis vitam objiceret suam: acceptius namque Deo, meliusque Ecclesiæ futurum, si se ad diuturnam ipsius gubernationem, quam maxime posset, conservaret; cum Apostolo respon-dere consueverat: Omnia possum in eo qui me confortat: et qui mihi in hanc usque diem vires de-dit, is in posterum pro sua clementia corroborabit.

327 Ceterum in Apostolico palatio per eosdem Quadragesimæ et Adventus dies, sacram sæpius ha-beri concionem volebat: cui et ipsemet, et Cardi-nales, et eorum familiares intererant. Quin etiam præsidiarios milites Helvetios nolebat Germanica concione carere. Atque ut omnium mentes ad Deum rite colendum, ac suam quemque salutem procurandam excitaret, precatorias coronas, piacu-lares calculos, æreas tum cruces, tum Sanctorum imagines, ac cereas Agni cœlestis effigies, res ad augendam piorum religionem in primis accommo-datas, plurimas variis temporibus rite consecravit. Quæ res tanta pietate ac veneratione excipiebantur ab omnibus, quantam ex omni memoria recordari nemo potest. Nam etsi salutarem illam vim, rebus ejusmodi divinitus adjunctam, a Pontificia potestate proficisci non ignorabant; tamen propter singularem hujus Pontificis sanctitatem, nescio quo modo ad hasce res, ab ipso potius quam a ceteris Pontificibus consecratas, in dies magis ac magis affici, iisque munitis se in periculis tutiores fore existimare, jam per annos ferme quadraginta, cum foris, tum in Urbe, conspiciamus: in quo vel ii, in quos ipse

aliquando animadverterat, admirabile studium pie-tatis in illum ostenderunt. Verum neque iis religio-nis instrumentis, sive etiam Pontificis sanctitati, divinæ virtutis defuit testimonium: nam cum tu-mescentem in Tiberim, ex alveoque summo Populi Romani cum terrore parique periculo defluen-tem, unus ex cereis illis orbiculis, jubente Pio, projectus fuisset, confestim impetus aquæ re-sedit.

328 Sed quoniam sacrarum ex ære imaginum paulo ante facta mentio est, quarum pium usum ipse primus vel induxit, vel certe plurimum excitavit, qua id occasione factum, hoc loco memorandum videtur. Margarita Austriaca, Parmæ Placentiæ-que Principe, Belgium pro Rege Catholico Philippo, ut ante ostendimus, gubernante, rebelles quidam hæretici ibi tumultuantes ei supplicem libellum, ini-qua et impia postulata continentem, obtulerunt. Id vero illam ægre ferentem unus ex primariis ejus consiliariis, vir pius, consolabatur; nihili hoc esse faciendum, qui enim libellum obtulissent, fere om-nes Geux esse: quæ vox Gallica Latine mendicos nebulonesve significans, in vulgus protinus diffusa, perduellibus illis Geux indidit cognomentum. Appel-lationis ignominiam illi quidem primum dissimulare, seque non rebelles, sed Regi suo fideles in specie profiteri; atque ejus in gratiam Geuseos, id est ab-jectos ac mendicos nuncupari, quasi gloriæ ducere. Mox æreum sive plumbeum numisma sibi fundi curavere: cujus in altera facie Regis effigies erat expressa, ipsorum manibus in fidem junctis, initæ inter se conspirationis argumentum, his verbis Gal-lice circumfusus, Regis fideles usquequaque; ex al-tera vero parte mendicantis hominis speciem, bul-gasque vel sacculos a tergo gestantis expresserant, adjectis verbis, Regi fideles usque ad bulgas. His er-go simulacris collo appensis, vestibus cinericii colo-ris induti procedebant.

329 Illarum inde gentium Catholici homines, ut certo religionis symbolo ab hæreticis dignosceren-tur; æreas vel argenteas et ipsi imagines de collo pendentes, quarum ex altera facie Christi Salvato-ris caput, in altera vero Deiparæ Virginis, pueri-que Jesu Matris in gremio sedentis effigies erat im-pressa, publice circumferebant. His de rebus Pius ab ipsa Margarita certior factus, Catholicorum pie-tatem commendavit, eas effigies rite benedixit et consecravit: atque illas pie gestantibus, vel inspi-cientibus Deumque precantibus sacra Apostolicæ indulgentiæ præmia concessit. Quæ religio proinde sic increbuit, ut fere omnes Catholicam fidem ubi-que gentium profitentes, divinis hisce vel muneribus ornari, vel præsidiis communiri pie contenderint. Itaque cum ab ipso Pio, tum ab aliis Pontificibus ejus successoribus ejusmodi imagines et cruces, multiplici seu materia seu forma conflatas, et pre-cationum coronas et piaculares globulos, et alia id genus pietatis monumenta, populis, Principibus, Re-gibus, et sacrorum Antistitibus efflagitantibus, tam liberali religione consecrari, tam amplisque indul-gentiæ donis cumulari videbamus, ut ne specie boni quid irreperet mali, quod jam passim fieri solebat, Clemens VIII Pontifex Maximus, pro summa aucto-ritate singularique sapientia sua, rem certis legibus coercendam ac temperandam, edito super id decreto, existimaverit.

330 Ea porro, de qua dicebamus, tam egregia Pontificis religione, et magna Dei in illo comperta virtute, omnium animi ad omnia studia pietatis mi-rifice videbantur incendi. Ac mirum erat, quanto eum amore, observantia, ac veneratione omnes or-dines prosequerentur. Mira quotidie fiebat multorum impuræ vitæ commutatio: neque id tam supplicio-

CAP. II
numismatis
æneis,

occasione
Geusiorum in
Belgio sua
sibi per risum
assumenium,

pro quibus
Catholici
sumpserant
alia, indul-
gentiis a Pio
ornata.

CAP. III

Ejus pietas e
moti conver-
tuntur multi,

PER ANTI-
GABUT.

et jejuniorum
exacta ob-
servantia,

quadriduana
per hebdoma-
dam abstinen-
tia a carni-
bus,

etiam a mo-
ribundo ser-
vata:

Philipp. 4

audiendis
concionibus,

consecrandis
magno nu-
mero coronis
cera,

rum

etiam Judæi
et Archisy-
nagogus
cum familia;

A rum metu, quam ejus exemplo virtutis, et firma quadam opinione sanctitatis. Hinc quamplurimi Judæi, non urbani modo, sed provinciales et externi, Jesu Christo nomen dederunt: et in iis ditissimus ac doctissimus quisque, ex urbanis autem celebris in primis et insignis fuit conversio Eliæ Carcossii et doctrina et divitiis inter suos facile principis, qui per id temporis synagogæ Præpositus erat. Hunc Pontifex, cum adhuc esset Cardinalis, multis identidem stimulis ad Christianam fidem amplectendam incitaverat. Quod ille facere recusans, per jocum respondere solebat: Tum Christi sacra suscipiam, cum Fr. Michael summum inierit Pontificatum. Id porro cum evenisset, Eliasque de collata dignitate ad Pontificem gratulans adivisset, eum denuo Pius est aggressus; in memoriamque illi revocavit, quod esset pollicitus, se baptismo expiatum iri, ubi ipse Pontifex Maximus renuntiatus esset. En, inquit, sum Pontifex summus, Dei benignitate, quod fortassis tu numquam futurum credidisti: præsta datam fidem: simul Deum pro illo ut ante precatus, salutem ejus piorum precibus commendandam curavit. Discessit Hebraeus; sed paulo post divina gratia permotus, ad Pontificem rediit; et velle se, una cum tribus filiis suis ac nepote, fieri Christianum professus est. Qua re usque adeo Pontifex lætatus est, ut vocatum ad se hominem, Deo Domino gratias agens, amicissime complecteretur. Mox eos omnes Christiana doctrina imbutos manu sua baptizavit, mira populi celebritate, atque omnium gratulatione: inde neophytos ipsos multis beneficiis ac donis exornavit. Eliam, qui mutato nomine Michael est appellatus, una cum filiis in Gisleriorum gentem retulit. De filiis ejus unum, septimum circiter agentem annum, novo nomine Paulum, in Collegio Germanico pie ac liberaliter educandum curavit.

item hæretici
etiam Prin-
cipes.

331 Neque vero Judæi solum, sed hæretici quoque, tam sancti Pontificis pietate exciti, ad sanitatem redire veramque religionem amplecti, magna cum piorum exultatione, coeperunt. Nam præter ceteros Olicæ Princeps, per idem tempus Romam profectus, ac Pii sanctitatem ejusque optimam administrandæ Reipublicæ rationem demiratus, hæreses, quibus erat imbutus, statim execratus est. Ipsemet enim, posteaquam in Poloniam est reversus, se ad Catholicæ veritatis lucem rectamque salutis viam, de qua fuerat malo hæreticorum dolo deductus, duce Pio secundum Deum rediisse per litteras testabatur: sperareque se illud ope divina cito futurum, ut sua ipsius opera vel exemplo, uxor sua ad eundem fidem perduceretur. Porro autem hæreticus quidam ex Anglia, vir primarius, animi gratia Romam venit, sacrosque ritus ac piorum ceremonias tacitus irridebat: sed magna, quæ incresecebat in dies, Pii religionis ac sanctitatis percitus fama, interfuit solenni et anniversariæ sanctissimi Christi corporis supplicationi: in qua singulari humilitate ac reverentia, aperto capite, pedibus incedens, præter morem aliorum Pontificum (qui alioqui recte pro sua dignitate sella gestari consuevere) sacrosanctum illud Sacramentum Pius circumferebat. Tantum igitur ille religionem admiratus, ad Deum rite colendum sese convertit: nec multo post ad Pii pedes provolutus, delictorum suorum veniam postulavit: atque illa demum Catholico ritu confessus, in sanctæ Matris Ecclesiæ gremium revocatus est.

CAPUT II

Pii in egentes beneficentia: in extruendis ædificiis magnificentia.

Quanta vero esset, et in pauperes, et in viros de Ecclesia Dei benemeritos, caritas ejus ac beneficen-

tia; cum ex iis quæ passim supra tetigimus, tum etiam ex his quæ infra dicemus, colligi potest. Et enim non modo tenuiores Cardinales ære suo sustentabat ipse, necessariamque illis comparabat supellectilem; sed insudantibus quoque Ecclesiæ ministris, iis præcipue qui publicis vel judiciis, vel legationibus operam darent, præter consueta stipendia, multa largiebatur idemdem. Egentioribus etiam Episcopis, vel e Sedibus suis Catholicæ religionis tuendæ causa pulsus, pie subveniebat: vel qui Apostolicarum litterarum scripturam stato pretio in suæ dignitatis adeptione solvere non possent, debitam pecuniam condonabat. Insigniora Urbis pauperum hospitia ac publica valetudinaria visebat interdum, ægrotos consolabatur: et qui cum illis ageretur, an satis eorum tum animi tum corporis saluti consultum esset, perhumaniter interrogabat: ac præsertim illud, cui a sancto Spiritu cognomen est, quod omnium est maximum, aureorum nummum viginti millibus donavit. Sacra tum virorum tum mulierum cœnobii piis elemosynarum auxiliis liberaliter sustentabat. Romano Clericorum Seminario sex millia tribuit aureorum. Annuntiatae, ut appellant, Virginis in Urbe sodalitati, præter mille nummos aureos, quos annuos in dotem puellis in matrimonium collocandis pendebat, alia etiam quatuor millia ad earum centum nuptui tradendas adjunxit. Egenorum omnium ac miserabilium hominum tunc Romæ degentium nomina censeri, certoque libello sibi describi, ac quæ præ dotis tenuitate nubere non poterant, puellas recognosci voluit: atque universis pro cujusque fere necessitate providit. Urbanis pauperibus, vel in carcere conclusis, vel litigantibus subsidio erat: curabatque ne caussidici ac procuratores gratuitam illis operam navare gravarentur. Montium locis ingentem pecuniarum vim in gratiam pauperum assignavit.

333 Catechumenis et neophytis commodas aedes coemit; quibus non mediocre vectigal attribuit. Cum enim plurimi Judæi, ejus et opera et exemplo, ut ostendimus, Christianam religionem suscepissent; eorum numerus usque adeo creverat, ut jam domicilium, quod Paulus III apud ædem S. Joannis de Mercato in Urbe pro excipiendis et in Catholica religionē instituendis catechumenis ac neophytis erexerat, fere compleretur, parumque inde remotum neophytarum ac Virginum Dominicani ordinis monasterium Beatæ Mariæ Annuntiatae, angustum nimis redderetur. Itaque tam copioso Christi gregi, in dies succrescenti, cum ampliora paranda essent hospitia; templum et vetusta ædificia S. Basilii, quæ juris erant hospitii S. Joannis Jerosolymitani, ipsis et neophytis assignavit, ac perpetuo jure possidenda tribuit, cum annuis redditibus centum aureorum, præter alia eleemosynarum subsidia, quæ passim illis benigne suppeditabat. Primo hujus Pontificatus anno, Augusto mense, periculosus morbus magnam partem Romanæ civitatis occupavit, maxime vero eos, qui labore et manu victum quærirarent; totæ ut multis locis familiæ, quæ erant ad quatuor millia, jacerent in lectulis graviter laborantes. Itaque singulis ægrotis pecuniam misit, omnibus decem medicos attribuit, Joannem Franciscum Gambaram Cardinalem ac duodecim primarios viros præposuit, qui, ut recte præstarentur omnia, curarent diligenter; lanienas etiam et tabernas, cibariis et medicamentis instructas, illis assignavit; dato negotio cum piis viris, ut adessent semper ægrotantium administri; tum Sacerdotibus, ut animarum saluti consulentes, eos visitarent: quo quidem pietatis in officio cum aliorum piorum hominum, tum egregia religiosorum Patrum Societatis Jesu caritas in primis enituit.

D
PER AN-
CABUT.
CAP. IV
Beneficiis
erga tenulo-
res prelatos.

loca pia,

puellas et
omnis generis
pauperes,
E

catechume-
nos et neo-
phytos,

F

solicite agit
pro agris
contagii
tempore;

PE-
GABUT.
providet rei
frumentariæ,

ut copiosior
et parabi-
lior sit,

Constit. 19

Prov. 11.

succurrit
peregrinis,

Christianis
captivis,

Lib. 2 de
Off. cap. 15

et reis ad
triremes
damnatis:

334 At vero ut cum pauperibus commodius age-
retur, rei frumentariæ sæpe providit: quæ ut sup-
peteret affluentius, gravi Romanos premente penu-
ria, ex inclementia cœli profecta, tum ex Sicilia
nulla portorii solutione, tum ex Gallia benigno Gal-
lorum Regis concessu, Sedis Apostolicæ sumptibus,
nempe centum aureorum millibus, magnum in Ur-
bem tritici numerum comportari curavit. Quo facto
statuit, ut id longe viliori venderetur, quam ementi
sibi constitisset. Qua de re Quæstorem ærarium (ut
sunt plerumque Principum ministri privatis domi-
norum suorum magis, quam publicis populorum
commodis intenti) expostulantem, atque hoc detri-
mentum (quod sane erat haud mediocre) ægre feren-
tem, indeque lucrum aliquid affectantem; rejectit
Pius, edicens, quod Reipublicæ saluti gaudioque
esset, id non damni sed lucri loco ponendum: præ-
stareque populum, rerum ad victum necessariarum
copia lætantem, quam arcas otiosæ pecuniæ plenas
intueri: indignum enim Rege atque eo magis summo
Pontifice, quantum ex omni occasione odorari, et
lucellum in publico negotio quærere. Quin etiam ut
rei frumentariæ copia in Urbe non deesset, paupe-
rumque necessitatibus commodius provideretur, no-
bilem agriculturæ artem in finibus ipsius Urbis exer-
centes agricolas, et alios ipsi arti præfectos, magnis
et amplis muneribus ac decretis auxit et exornavit.
Cumque ditiores quosdam ac præpotentes homines
propria frumenta in horreis recondere, conclusaque
supprimere, et donec pro eorum avaritia pretium
adauctum conspicerent, ab omni venditione absti-
nere, aliisque malis artibus ex pauperum damno lu-
crum affectare intelligeret; hanc ipse execrandam
cupiditatem vehementer detestans, divites ipsos et
avaros gravissimo decreto coercuit; et cohortatus
est, ut Dei largitatem in se ipsos agnoscentes, pau-
peribus benigniores in posterum sese præberent:
ab hujusmodique, ut appellabat ipse, detestabili fru-
mentario quæstu prorsus abstinerent, memores
scriptum esse, Qui abscondit frumenta, maledicetur
in populis: Benedictio autem super caput venden-
tium. Itaque pauperum tenuitas, eo Pontifice, per-
petuo fuit sustentata benigne, et optime suffulta.

335 Neque vero in urbanos modo, sed veluti beni-
gnissimus omnium hominum parens, in externos etiam
et peregrinos fuit egregie liberalis. Nam iis, de
quibus paulo ante dicebamus, visendis pauperum
domiciliis, cum annuos fructus, qui transalpinis na-
tionibus Romam olim proficiscentibus jam attributi
debebantur, dissipatos comperisset; mediam quidem
illorum partem publicis ædificiis, reliquum vero
alendis adolescentibus, quos ad excolendum virtu-
tibus ingenium ex Germania, Pannonia, Illyrico,
atque ex aliis orbis terræ partibus Romam evocabat,
attribuit: ut optimis illi moribus ac disciplinis in-
structi, suo quisque loco, sacris muneribus obeun-
dis, Ecclesiisque administrandis, recte præfici pos-
sent. Accidit per idem tempus, ut navis longa nobi-
lis archipiratæ a Comite Altemiræ ad Montem Ar-
gentarium caperetur: in qua Christiani homines
fere centum e Turcarum manibus erepti erant, qui
per decem prope annos servierant acerbissimam
servitutem. Hos seminudos et afflictos Romam mis-
sos, perbenigne et liberaliter Pius accepit; ac vesti-
bus, pecuniis, sacris etiam et salutaribus muneribus
ornatos dimisit. Christianos porro captivos a bar-
barorum potestate sæpius redimebat: quod genus
liberalitatis summum ac præcipuum esse, testatur
S. Ambrosius. Delegit qui ex omnibus, non solum
Urbis, sed totius etiam ditionis Pontificiæ tribuna-
libus, nomina censerent eorum, qui ab anno MDCXXV
ad id usque temporis ad triremes damnati fuissent;
eosque liberos dimitti jussit, quos ubivis gentium,

aut quorumlibet Principum in triremibus servitutis
tempus exegisse constaret: statuitque ut qui in po-
sterum Christianis ejusmodi pœnis addictis uti vo-
lisset, is prius in Urbe Roma fide juberet, illos,
exacto tempore servituti præfinito, pristinam in li-
bertatem restitutum iri.

336 Pecuniarum præterea sacculos apud se reti-
nebat, quas ipse manu sua per occasionem summa
cum alacritate pauperibus elargiebatur. Accessit ad
illustrandam ejus benignitatem haud inane cœlestis
visionis testimonium. Bartholomæus Bolognetus,
civis Bononiensis, ad inopiam redactus, quam fi-
liarum augebat multitudo; ne male cum illis agere-
tur, in tutelam ac fidem sanctissimæ Deiparæ Virgi-
nis eas pie contulerat: quæ mox in quiete ei visa:
Noli, inquit, vereri, nam filias tuas in tempore ju-
vabit Frater Dominicanus. Evenit deinde, ut ille
Romam profectus in familiaritatem se daret Pii, per
eos dies sacri Quæstoris munere fungentis: qui de
illius et integritate vitæ et rerum angustis cognos-
cens, identidem ei pro viribus succurrens; Pontifex
dein creatus, sex ejus filias nuptum honestas in fa-
milias collocavit; ejusdemque filio ampla dote præ-
ditam dedit uxorem, alterum vero sibi a cubiculis
esse voluit: atque ita visis facta responderunt. Jam
vero quam longe abesset illius animus ab omni ava-
ritia, tum ex his, quæ diximus, tum etiam ex adji-
ciendis intelligere nemo non potest. In sociali bello
contra Turcas, cum pecuniarum magna premeretur
inopia, atque ei complures supplices libelli de bene-
ficiorum, quos vocant, regressibus offerrentur, ac
de solvendis legibus atque aliis abunde colligendæ
pecuniæ artibus multa referrentur; audiit ille qui-
dem omnia, quasi oblatam vellet occasionem arri-
pere: sed mox; Avertat, inquit, hoc a me Deus, ut
pietatis causa quidpiam agam aut permittam, quod
vel minus pium, vel avaritiæ speciem præ se ferre
videatur. Inter hæc vero libellos ipsos omnes in ig-
nem conjecit. Sed alia ejusdem generis exempla,
cum de sacro fœdere scriberemus, supra memora-
vimus.

337 Quidam capitis damnatus, quod sub alio
Pontifice cædem fecisset, nummum aureorum decem
millia, pro sui redemptione vel supplicii commuta-
tione, cum se depensurum offerret, eam pecuniam
accipere Pius non solum recusavit, sed ut lege in
eum ageretur, imperavit: atque ita in alios pleros-
que reos sese gessit. Dicereque solebat in puniendis
sceleribus non divitias, sed jura spectare oportere:
nam si pecuniis crimina passim redimantur, non
divitibus, sed pauperibus tantum a legibus pœnæ
fuerint constitutæ, ac forte male parta pecunia faci-
norosos reddet impunes, itaque juverit iniquum
inique divitem fuisse. Hispani viri quidam principes,
conjugii causa solvi se legibus postulantes, ut voti
compotes fierent, se nummum aureorum quindecim
millia Pontifici pensuros obtulerunt. Quod cum ille
intelligeret, postulatum momenta diligentius reco-
gnoscens; eaque videns ejusmodi esse ut id fieri li-
ceret, illis indulxit, nulla recepta pecunia. Objicienti
Datario, eam summam salvis legibus accipi posse,
atque in pios usus impendi: subjecit Pius; Verba
Concilii sunt: Raro, ex causa, et gratis. Quemdam,
exquisitis callidisque artibus instructum, conditio-
nes multas atque exigendæ pecuniæ modos, absque
populorum damno, uti dicebat ipse, proponentem;
non modo non audiendum Pius putavit, sed etiam
Roma quamprimum jussit abscedere: improbable
videri, posse Principem id sine populorum detri-
mento præstare. Verum id illi solenne fuit: nec tam
quid posset ex re qualibet obvenire compendii,
quam, quid justitia, quid æquitas postularet, spe-
ctare consueverat. Intelligebat enim nullum vitium
esse

In hanc
profusus et a
Deipara lau-
datus:

E
abominatur
artes pecuniæ
colligendæ,

F
nec crimina
sinit pecunia
redimi:

aut eam pro
dispensatio-
nibus accipi.

A esse tetrius avaritia, praesertim in Principibus ac Rempubicam gubernantibus.

CAP.
Multa in La-
terano et Va-
ticano perficit,

338 Etsi non tam lapidibus quam virtutibus Rempubicam a Pontificibus aedificari Pius dicebat oportere : ipse tamen utrumque sibi egregie praestandum putavit. Multa namque, non ad luxum aut ad inanem mundi fastum, sed ad cultum divinum ac publicae commoditatis causa, tum in Urbe tum foris, aedificia passim extruxit, in quibus piam liberalis Pontificis magnificentiam possis agnoscere. Atque ut de urbanis primum dicamus, inchoata Lateranensis aedis laquearia mediae navis perfecit. Ad S. Petri Basilicae structuram augendam ac perficiendam incubuit : in eamque rem cum alias pecunias, tum varis piorum legatorum dilatas exactiones assignavit. Sacro Palatio egregium et commodum adjecit aedificium, trinis et sacellis et cubiculis, triplici contiguatione una super aliam ita distinctis, ut aegrotantes Pontifices divinae rei commodius interesse possent. Aedem ac domum prope Vaticanum, quo ipse ad sanctae Ecclesiae familiariter agenda negotia quandoque secedebat, exaedificavit. Helvetiis, Pontificiae custodiae destinatis militibus, templum extruxit. In Aventino colle S. Joannis Jerosolymitani ordinis aedem, quam Cardinali Alexandrino cum Prioris titulo dederat, per eum instaurari curavit.

fundat cœno-
bium S. Sixti,

B 339 Templum muliebrique cœnobium, Deo ac B. Dominico dicata, in Quirinali clivo a fundamentis excitavit, ut clementioris cœli causa eo deducerentur sacrae Virgines, ad S. Sixti olim habitantes : quæ cum, jam inde ab Innocentii Terti Pontificis temporibus, monasticæ vitæ leges et habitum de ejusdem S. Dominici manibus accepissent, in ea disciplinae severitate perpetuo sese optime continuerant. Sacrarum Virginum cœnobia, ut integra sartaque tecta ab omni periculo religiosa disciplina conservaretur, ære suo, ubi erat opus, bene claudi curavit. Sacrae Inquisitionis palatium ad Vaticanum, ab alio Pontifice suadente se designatum, extruxit, amplisque decretis et annuis redditibus exornavit. Magnos sumptus in opus ab antecessore inchoatum, ad aquam Virginem ad Trivii fontem deducendum, fecit : et alios præterea publicos aquæductus collapsos instauravit. Curavit ut publici gymnasii structura perficeretur, ejusque Academiæ (Sapientiam vocant) annuos proventus, a quibusdam intervorsos, recuperavit ; atque ibi publice docentium numerum et stipendium adauxit. Sacrae vero Theologiæ studiosorum in gratiam, Sanctorum Thomæ Aquitanis ac Bonaventurae opera, luculento caractere bonaque fide rursus excudi magnis suis curavit impensis. Urbanos carceres instauravit : hisque clausorum hospitium, in quo ægroti diligenter curarentur ; et aedes, in quibus incolumes commode haberentur, adjecit. In Hebræorum sepimentum, ad Marcelli Theatrum, impensas haud mediocres fecit. Labantia mœnia, sacras aedes, turres, pontes, aliaque præterea multa ad publicam commoditatem aedificia, tum crexit tum etiam reparavit. Atque hæc quidem in Urbe ; foris vero quæ sequuntur.

Dotat et ornat
Boschi in pa-
tria monaste-
rium Prædi-
catorum :

340 Amplum Pontificiaque munificentia dignum, templum ac cœnobium Prædicatorum Ordini, ad Boschum patriam suam, construxit : idque sanctae Cruci atque omnibus Sanctis consecravat ; vectigalibus ei in perpetuum attributis, quatenus ad quinquaginta Fratres commode sustentandos satis esset : quæ proinde vectigalia, ipsorum Fratrum industria, duplo fere majora sunt reddita. Loci sacrarium, vasis ad cultum divinum pertinentibus, ex auro argentoque elaboratis, ac sacrorum ornatu ejusdem æris, opere vario artificiosissime contexto, lucpletavit. Pictas insuper tabulas et imagines, præcellentium artificum opere affabre factas, ac magnam vim

sacrarum earumque insignium Reliquiarum, aureis argenteisque thecis distributarum, et ornantibus gemmis effulgentium, eodem transmisit ; in iisque notabilem partem Crucis Domini nostri Jesu Christi. Luculentam præterea egregieque instructam bibliothecam, marmoreas columnas, ac sepulcrum suum et effigiem, cum hac inscriptione a semetipso dictata : Pius Papa Quintus Boschensis, ex familia Ghisleriorum oriundus, Ordinem Prædicatorum professus, diem mortis universalisque resurrectionis præ oculis habens, a die assumptionis suæ ad apicem Apostolatus, monumentum istud erigi mandavit, pro cadavere suo reponendo, quando divinæ clementiæ visum fuerit ipsum ab seculo nequam eripere. Atque ita ut corpus suum, uti memoravimus, post obitum eo deportaretur, constituit : quamquam ea de re deinceps nihil unquam commemoravit. Ad ejus denique loci commodum ac dignitatem, amplum secularibus de rebus a Philippo Hispaniarum Rege Catholico decretum impetravit.

PER AN-
GABUT.

ibique sepe-
liendo sibi mo-
numentum
erigit.

341 Ad patriæ suæ commodum et ornamentum, præcipue Gisleriae gentis in gratiam, in Ticinensi gymnasio, amplum et magnificum Collegium, quod Gislerium esse et appellari voluit, exaedificavit : in quo saltem quatuor et viginti adolescentes, rei familiaris inopia laborantes, pie educarentur, dum bonarum artium studiis operam darent : idque certis vectigalibus annuis instruxit, præscripta lege, qua illud regi et per consanguineos et gentiles suos in perpetuum administrari vellet : utque nonnullis libertatis et immunitatis beneficiis ab eodem Rege Catholico decoraretur, effecit. Anconam urbem prope arcem ad continentem communivit : quo loco etiam ad mare propugnaculum extruxit. Centumcellarum urbis munitionem absolvit. Ad arcendos piratas ac Turcas, ad Trajanum portum, ut diximus, et per omnem eam oram turres aedificavit. Alia quoque alibi, quæ commemorare longum esset, ad publicam utilitatem, tum excitavit aedificia, tum etiam

F
Ticini colle-
gium pro
Gisleria
gente :

et alia alibi.

CAPUT III.

Pii erga bene de se meritos liberalis, erga omnes lenis et clemens animus.

Maxima quidem et Christianam in Rempubicam ornandam magnificentia, et in pauperes sive de Ecclesia Dei benemeritos, Pii benignitas fuit : sed si omnia circumspicias, nescias sane, an major extiterit ejus in referenda gratia liberalitas : quam ipse tribus in rebus potissimum consistere dicebat. Primum quidem accepto beneficio singulari memoria retinendo ; dein ejus auctore laudibus ornando, eidemque gratis agendis ; denique ipso opportune remunerando pro cujusque facultate, idque vel acri studio voluntatis, quando rem ipsam præstare non possis. Quin etiam testabatur, nullam quodam modo a se virtutem agnosci majorem hac ipsa grati animi benignitate : qua videlicet efficeretur, ut non modo terrena regna corroborarentur ; sed efferatae quoque ac barbaræ gentes acriori amoris vinculo conjungerentur. Hæc igitur virtus, qua nihil est aut Deo gratius aut hominibus amabilius, in eo sic enituit, ut unus omnium maxime acceptorum beneficiorum remunerator gratissimus fuisse perhibeatur. Neminem enim prætermisit, qui vel modice in eum benignus extitisset, cujus operam præter omnem expectationem cumulate non compensavit : quinimo non paucos pudebat, se ob leviora quæque in eum officia,

F
CAP. VI

Eximius bene-
ficiorum re-
munerator,

PE
GABUT.

quorum ipsi dudum erant prorsus obliti, ab eum large remunerari. Ac vel præsentibus in Urbe, vel sua sponte multiplici spe ductis, ad eum certatim ut sit confluentibus, liberaliter æque ac prudenter satisfacisse non contentus; quam plurimos etiam nihil minus cogitantes, e variis orbis regionibus Romam per litteras evocandos curavit, cum usus illorum opera, tum vero magna in eos præmia collaturus: quod si forte hi migrassent e vita, beneficia apud ipsorum sive filios sive propinquos collocabat.

corpus Pauli
IV in aede S.
Mariæ supra
Minervam
condi curat,

343 At memor quantum Paulo IV Pontifici Maximo deberet, ejus ossa, quæ in S. Petri basilica satis humili jacebant loco, inde celeberrima ac pia Sacerdotum et omnium urbanorum Magistratum Populique Romani processione, in ædem S. Mariæ supra Minervam transferri, ibique magnifico sepulcro ex perpolito marmore honorificentissime condi curavit; erectis inibi simulacris ejusdem Pontificis, et item Fidei ac Religionis, cum hoc elogio: Jesu Christo spei ac vitæ fidelium. Paulo IV Carafæ, Pontifici Maximo, eloquentia, doctrina, sapientia singulari; innocentia, liberalitate, animi magnitudine præstanti; scelerum vindici integerrimo; Catholicæ fidei acerrimo propugnatori; Pius V Pontifex Maximus grati et pii animi monumentum posuit. Vixit annos LXXXIII, mensem unum, dies xx: obiit MDLIX, quintodecimo Kal. Septembris, Pontificatus sui anno v. Mox Sancti Thomæ Aquinatis ædiculam, in qua idem sepulcrum est, annuis vectigalibus instruxit, statuens ut quotannis ipsi Pontifici, uti curatum est, solenni ritu justa persolvereantur. In ejusdem vero Pontificis propinquos, gratum se quoque præstitit. Ab iis enim rogatus, ut causam suorum, in quos tamquam de Republica male meritos Pius IV animadverterat, ad juris cognitionem revocaret; atque repetito judicio, qui superstites essent, in pristinum statum restitueret; non recusavit. De his igitur judicio constituto, virisque jurisprudentia et integritate præstantibus in consilium adhibitis, rerum omnium momenta, ne falleretur, ipsemet inspicere, causamque in sacro Senatu referri decernique voluit. In quo rebus singulis rite circumspectis, gravissima Pontificis Patrumque sententia, Carafæ sunt in pristinam dignitatem et locum legitime restituti. Non quod eorum, qui male se gessissent, acta probare; aut legitimum superioris Pontificis judicium reprobare vel rescindere cogitaret: sed quod pro varietate probationum ac temporum, ut sæpe accidit, varie quandoque judicare, clarissimæque gentis honori salvis legibus consulere, æquum esse arbitraretur.

creato ex ea
Cardinali Antonio confert
Gratiæ signaturam,

344 Ac licet ex ea gente non deessent alii, Paulo Pontifici sanguine conjuncti, ex omnibus tamen unum delegit Antonium Carafam, Reginaldi filium (utpote virum spectatæ virtutis ac multiplicis eruditionis laudibus insignem) quem primo intimum sibi cubicularium, mox in amplissimum Cardinalium ordinem adscivit: quo facto, et ab Hispaniarum Rege Philippo, et a ceteris bonis omnibus magnam Pius gratiam inivit. Eum porro nec ita multo post signandorum supplicum libellorum muneri (Gratiæ Signaturam appellant) sua sponte præfecit. Quod ille munus etsi pro modestia sua recusabat, eo tamen ut fungeretur, Pius imperavit. Alfonso præterea Carafam, ejusdem Pontificis fratris filium, S. R. E. Cardinalem, Neapolitanum Archiepiscopum, marmoreo sepulcro magnifice exornato, in æde maxima Neapolitana posito, cohonestavit, hoc elogio in marmore inciso: Alfonso Carafæ, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Neapolitano, adolescenti non minus sua virtute quam majorum splendore claro, patrum Pauli IV Pontificis Maximi religionem integritatem-

Archiepiscopo
Neapol. monu-
mentum eri-
git,

que referenti: ea sapientia prædito, ut in secundis rebus summam ejus temperantiam, in adversis miram constantiam omnes laudaverint; Pius V Pontifex Maximus posuit. Vixit annos xxv, dies xv, obiit MDLXV, iv Kal. Septembris. Neque vero solum in hanc ipse domum, sed in ejusdem quoque Pontificis familiares et administros grati animi virtutem exercuit: eorum namque alios vectigalibus auxit, alios excipiebat hospitio: quibusdam vero etiam publica mandabat munera: nonnullos denique vel a sacris, vel a cubiculis adesse sibi volebat.

familiares
Pauli varie
promovet.

345 Quos autem in laboribus pro Ecclesia Dei sustinendis, in tuendaque Catholica religione socios habuisset, in eos, sive mortuos sive etiam vivos, grati animi officia studiaque pietatis cumulate conferebat. Nam cum Julium Antonium Sanctorium, Casertanum, virum singulari doctrina et integritate ornatum, acerrimum Catholicæ fidei propugnatorem, contra hæreticos consortem habuisset; eum, simul ac Pontifex creatus est, Romam evocavit, mox S. Severinæ Archiepiscopum legit: ejusque diligentia ac fidei opera, cum aliis multis Ecclesiasticis in negotiis tum in primis in sacrosanctæ Inquisitionis munere, et in iis qui ad Episcopalem vigiliam assumebantur, uti dicemus, examinandis, continenter usus, quinto sui Pontificatus anno, cum aliis quindécim summis viris in sacrum Cardinalium Collegium adscivit. Vita vero functos amicos ac socios pari grati animi beneficentia prosequabatur. In iis fuit Rodulfus Pius, Carpensis Cardinalis, quem quod olim ipse in salutari Inquisitionis officio egregium Catholicæ fidei defensorem esset expertus, insigni sepulcro in æde sanctissimæ Trinitatis Ordinis Minimorum, in Urbis colle Pinciano, pariter decoravit: ejusque præclaras virtutes ad perpetuam memoriam hoc elogio testatas esse voluit: Rodulfo Pio, Cardinali Carpensi, Principi Senatus, amplissimis Ecclesiæ Dei muneribus singulari prudentia perfuncto, juris Ecclesiastici defensori; a gratia, terrore, voluptatum illecebris, et adversis casibus æque invicto; ad beneficentiam nato; in summa gravitate jucundissimo; Pius V Pontifex Maximus collegæ, et in custodia Catholicæ veritatis salutaris Officii consorti, perpetuis de Christiana Republica sensibus studiisque conjunctissimo, hoc amoris et judicii sui monumentum fecit.

Socios olim
laborum re-
munerans,Sanctorium
Cardinalem
creat,

E

Carpensi
Card. sepul-
crum extruit:

346 Ministris vero suis, et pro cujusque muneris dignitate conditioneque personarum, et pro ratione temporis quo sibi deservierant, passim in Pontificatus processu tam prudenter benignum liberalemque se præbuit, eorumque operas sic remuneratus est, ut ex omni memoria nullus unquam Pontifex illi par fuisse diceretur. Quo quidem præstando liberalitatis officio eos alloquens, ex Evangelio usurpabat idem illa verba: Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Ac præter extraordinaria, et quæ quotannis in Natalitiis Domini nostri Jesu Christi ac S. Joannis Baptistæ solenniis in ipsos administros dona conferebat, magnis et aliquando nimis (ut ferebant) eos vectigalibus exornabat: æquum enim sibi non videri, ut qui Pontifici Maximo fideliter inservissent, iidem postmodum aliis deservire per inopiam cogerentur. Cumque se ex tanto in suos administros beneficentia vulgo reprehendi potius quam laudari comperisset; addebat, eos nulla præmiorum spe aut ambitione ductos operam sibi navavisse: quippe cum esset ipse Cardinalis angustis admodum præditus facultatibus, nulloque prope humani favoris præsidio suffultus, ac propterea nihil possent ab eo sperare subsidii, reliquum esse ut amore inducti sibi præsto fuissent. Tum vero cum ad id potestatis ipsum Deus extulisset; velle se vel ea ratione officiosos omnium la-

liberalis erga
ministros
F

Luc. 22

qui sibi olim
Cardinali
pauperi
amanter
servierant,

bores

A bores et amorem, pro cuiusque meritis et conditione remunerari.

*creat ex iis
Cardinales
Hieron. Rusticucium*

347 Eorum igitur alios aliis honorum gradibus decoravit : quintoque sui Pontificatus anno, Hieronymum Rusticucium, Fanensem civem, qui sibi erat a secretis, in Cardinalium collegium cooptavit : in eorum publico consessu palam testatus, probatam ejus integritatem atque virtutem, ut ad ejusmodi gradum dignitatis illē proveheretur, exposcere. Quod eum judicium minime fefellit : is enim deinde Senogalliæ factus Episcopus, quinque summorum Pontificum ex ordine sibi succedentium in Urbe Vicarii egregie perfunctus officio, anno MDCIII, mense Junio, dum hæc scriberemus, excessit, relicto præter cetera præclaro piæ liberalitatis suæ monumento : instaurata videlicet et summis impensis magnifice exornata, tituli sui æde S. Susannæ in colle Quirinali, sacrarumque Sororum ordinis Cisterciensis illi adjuncto cœnobio multis aucto beneficiis, et variis ornamentis expolito. Joannem Hieronymum Albanum, Comitem Bergomatem, virum eximia probitate parique juris prudentia ornatum, cujus ante meminimus, Romam pariter accivit, Protonotarium Apostolicum dixit, Picæno provinciæ præfecit, ac demum purpureo galero decoravit, officii memor ab eo Bergomi jam pridem accepti. Sed longum esset singulos, in quos ipse grati animi studium variis temporibus ostendit, commemorare. His tamen duo vel tria ejusdem generis exempla subjiciam, ex quibus cetera queant facilius comperiri.

*et Hieron.
Albanum.*

B

*Pridem de se
bene meritos,
in turba digno-
scens jam
Pontifex,*

348 Cum ab æde Lateranensi, cujus tum primum usitato more possessionem inierat, amplissimorum virorum comitatu constipatus rediret ; Franciscum Bastonum, Boschensem, virum ex illius oppidi primariis, qui ejus accersitu paulo ante Urbem ingressus desilierat equo, Pontificemque adoraturus adstabat, recognovit : et qua vehebatur lectica jussa consistere, ad se hominem accitum perhumaniter salutavit. Hunc autem, quod jam inde ab adolescentia militem egregium, honestum virum et probum, atque in se beneficium cognovisset, Romanæ arcis Præfectum statim renuntiavit ; ejusque filios Gulielmum et Albertum amplis honoribus decoravit. Gulielmum enim nunc Ticinensium Episcopum, virum spectata virtute, ad utriusque Signaturæ supplices libellos referendos, et ad munus Per concessum appellatum evexit : Albertum vero Equitem Auratum dixit, mox equitum turmæ levis armaturæ Ducem constituit, et post patris obitum Arci S. Angeli præfecit, eique sororis suæ neptem uxorem dedit. In Vaticanum inde regressus, aulamque regiam prætergrediens, ex circumfusa multitudine agrestem quemdam itidem agnovit, qui sexdecim ante annis in tuguriolum suum ipsum receperat hospitio, Bergomo Cremonam versus aviis itineribus diffugientem, quæstionem, de qua supra diximus, in Episcopum Superantium expedita. Itaque homini ad se accersito, licet alia omnia tum cogitanti, Ego, inquit, Dominicanus Frater ille sum, quem tu jam dudum hospitio suscepisti. Denique mille nummos aureos ad duas ejus filias collocandas, aliosque præterea quingentos in ipsius usus illi jussit dinumerari. Per eosdem dies Aurelium illum, cujus ante facta mentio est, Franciscani ordinis Sacerdotem, cui descriptam eandem quætionem olim custodiendam commendaverat, pariter agnovit in frequentia sodalium ejus, comitiis suis Romæ habitis, ad sacros ipsius pedes osculandos ordine procedentium ; eumque Lectriensis Ecclesiæ creavit Episcopum : ratus videlicet, quem deposito curando in pauca fidelem cognovisset, eum de Christi consilio supra multa esse constituendum.

*C
amplis hono-
ribus donisque
remunerat.*

349 Lenitas vero atque clementia, quā, ut sa-

Maji T. I

piens ille dixit, nihil laudabilius est, nihil magno ac principe vero dignius, in Pio sic etiam eluxit, ut veteribus illis clementiæ laude celebratis jure sit præferendus. Nihil in ejus moribus asperum, nihil in imperio cerneret superbum : sed quod difficillimum est, mansuetudinem ita cum gravitate temperabat, ut neque de auctoritate facilitas, neque severitas quidquam de suavitate detraheret. Facilem quidem ac perbenignum sese omnibus ille præbebat, sed in primis humilibus et egentibus hominibus : omnesque tamdiu patienter auscultabat, quamdiu volebant ipsi, nec loquentem quemquam interpellabat. Erat in respondendo mansuetus : et quoties pro suo cuique desiderio satisfacere non poterat, id ipse ægre ferebat. Eo Pontifice creato, cum permulti memores suarum in eum offensionum, Roma demigrandum sibi putarent esse, confestim audire id nullo modo committendum : neque videri se nosse, quis esset Pius Quintus : quippe qui injuriarum suarum vindex numquam fuisset, quique offensas omnes non modo facile deponere, sed easdem etiam beneficiis exæquare paratus esset. Quin etiam illud ferebatur, juvare, Pio nonnumquam offensiones afferre : quoniam officiis eas ipse compensare consuevisset. In quo vix satis ipse sibi facere videbatur : veritus, ne quam offensionis memoriam, vel vindicationis cogitationem ejus in animo delitescere suspicarentur : ac propterea sæpe illis multa concedebat, quæ aliis temporibus ab eo vix impetrari potuissent.

*D
per
GA
Lenis et
clementis*

*etiam erga
male de se
meritos,*

E

350 Ejus Pontificatus initio, nebulo quidam, evulgato maledico et famoso carmine, Pontificem petulanter incessit : is subinde comprehensus et in quæstionem traditus, crimen est confessus. Quamobrem ex legibus, ab aliis Pontificibus olim præscriptis, cum universis quibus abundabat fortunis, tum vero severissimo genere mortis plectendus erat. Sed antequam lege in eum ageretur, jussit Pius illum coram se sisti, et carmen suum recitare ; tum exponere, cujus vel consilio vel voluntate id conscripsisset. Dicenti, se non nisi mali dæmonis in instinctu fecisse ; Si tu mihi, inquit Pius, uti Summo Pontifici maledixisses, haud quaquam ferres impune : at vero quia in Fratrem Michaellem, in monachum humilem, in Cardinalem Alexandrinum convitia jactasti, abi liber quo velis. Ego vero humilitatem generis, vitæ et habitus mei semper et animo retinebo, et libens confitebor : eroque vilis et abjectus in oculis meis. Demum illum commonefecit, ne ejusmodi scelere jam amplius obstringeret : jussitque ut si quid unquam ab ipso minus recte factum ille comperisset, se conveniret, atque id sibi renuntiaret : nam ad se ipsum emendandum bene paratum esse : atque ita reum dimisit impunem.

*satyræ mor-
ducis in se
scriptæ au-
ctori*

*culpam con-
donat :*

F

351 Haud dissimile singularis clementiæ cum alias sæpe, tum vero in re Georgii Costæ, Comitissæ oppidi cui a Trinitate cognomen est, documentum dedit. Etenim Albensi Dominicani ordinis cœnobio, ut operis initio memoravimus, dum præsideret, ibique sacrarum ejusdem ordinis Virginum curam gereret ; Comes ipse sorori suæ, in eum monacharum cœtum cooptatæ, dotem solvere cunctabatur. Ad hunc tum aleis adversa sorte ludentem, ejusmodi æris alieni qua par erat modestia, licet hora forte minus opportuna, commonefaciendum pius Pater cum accessisset : is petitionem alioqui justam indigne ferens, nisi ab se quam primum abscederet, graviter minatus est. Accidit proinde, ut ipsum jam factum Cardinalem, ac Montis-regalis Episcopum, ad visendam Ecclesiam suam, ut ostendimus, profectum idem Comes exciperet hospitio, perhonorificeque haberet, ignarus eum esse, cui olim interminatus esset : ubi cum a-cœna inter se jucunde col-

*a Costa Comi-
te olim inju-
ria affectus,*

PER AN-
GABUT.
factum excu-
sat Cardi-
nalis.

et Papa ho-
spitio eum
excipit,

fervidiori
ingenio suo
bene utens.

Supplicatur; Cardinalis ei nihil tale cogitanti, Ego, Frater ille sum, cui tu, amice Comes, aliquid quando tam acriter Albæ minitabare: sed acerbum illud responsum mihi promerui, quod eo temporis momento te minime interpellare debuissim. Itaque hominis contumaciam excusans, eum pudore simul et timore suffusum benigne consolatus, bono animo esse jussit: seque illi esse ac perpetuo fore quam amicissimum ostendit; vel ex eo, quod illum a Catholica fide numquam abducere propinqui ejus hæretici potuissent. Illustrem clementis animi significationem Comes admiratus, impensius eum colere instituit: qui postea gratulationis et officii causa, ut fit, Pontificatus initio, a Sabaudia Duce Orator missus ad Pium, humanissime ab eo fuit acceptus: quin illum non modo ut carissimi Principis legatum, sed ut singularem amicum, unum ex omnibus Principum Oratoribus, in Apostolicum Palatium hospitio suscepit: quam acceperat hospitalis animi gratiam cumulate referens, ac veteres offensas recentibus lenitatis officiis egregie compensans.

352 At vero solebat suapte natura Pius de repente commoveri, et, quod fervido esset ingenio, ad iracundiam incitari: et simul ac molesti quidquam præsensisset, succensum animi motum vultu præ se ferre: Sed motus ejusmodi aut cito quiescebat, aut statim in amorem convertebatur: nec satis omnino sibi factum putabat, nisi quibus succensusset eos aliquo sibi mox devinciret officio. Quin turbidos animi motus ita noverat temperare, ut irato animo, ac multo minus odio in quemquam imbuta, cubitum se numquam contulisse testaretur; sic ut sol numquam occiderit super iracundiam ejus. Hanc autem naturæ propensionem, in Pontificatu administrando, accommodabat ipse vel rebus fortiter gerendis, vel justitiæ splendori a sceleratorum hominum injuriis vindicando: atque id pro ardenti suo studio pietatis, Ecclesiastico tuendo jure, ab eo fieri comperiebatur.

CAPUT VII.

Justitiæ servandæ constantia, etiam in honoribus deferendis.

Clementiam porro cum justitia, ac mansuetudinem animi cum disciplinæ severitate, perpetuo sibi jungendam putavit. Illa fiebat, ut eum boni diligendo, colerent justitiam; hac vero, ut mali timendo, sceleribus temperarent: utraque autem, ut omnes in officio ac fide continerentur. Dum esset Cardinalis, ut operis initio demonstravi, una erat omnium vox, neminem esse, qui majore libertate sententiam diceret, qui minus ad gratiam loqueretur: et quæ vera rectaque erant constantius aut animosius tueretur. Lectus vero Pontifex, cum in rebus omnibus, tum præsertim in gravissimo Signaturæ judicio, tam faciendæ gratia quam jure dicendo, integerrimum se ubique præstitit. Quo in judicio si quis pauper, vidua, pupillusve, præpotentem aut divitem haberet adversarium, Pius causa cognita pauperis patronum agens, de jure utrique respondebat: et cum in numerum eorum, qui rebus in eo judicio referendis præfecti sunt, nimis multos relatos esse perspiceret, illos ipse ad pauciores redegit; eosdemque cum integritate et scientia, tum rerum usu præstantiores. Sed cum intelligeret, ut nihil usitatius, ita nihil fere perniciosius in civitatibus esse, quam lites extrahere, pauperumque clientium judicia perfide comperendinare; ad hanc tollendam hominum perfidiam, et ut omnibus omnia factus, omnium, præsertim egenorum, rationibus consulere; præterquam quod passim cuique benignas præbebat aures, certum diem cujusque mensis cunctis indixit, quo

die toto quorumvis miserabilium causis ac precibus audiendis operam daret. Audienti vero causarum, de quibus ageretur, judices et patronos adesse volebat: ipseque omnia patienter audire, supplices libellos inspicere, eosque si minus æqua continerent, coram rescindere; æqua petentibus illico jus dicere; nullum cavillationibus aut calumniis locum relinquere; in pauperum causis non minus benignum advocatum, quam æquum se judicem præbere.

354 Judices et causidicos, quos vel mala fide, vel per negligentiam aut inscitiam officio defuisse constaret, acriter increpare, severeque punire; ac si quid in his accidisset majore consideratione dignum, id Judici, ad quem negotium ex officio pertineret, definiendum ea lege committebat, ut juris dicendi celeritate perficeret, ne quid amplius ea de re ad se referri posset; secus vero alios pauperum damna præstare, alios magistratu cedere oportebat. Inter hæc vidisses Judices non modo coram ipso, sed pro tribunali suo, vel audito Papæ nomine, clientibus ad eum interdum provocantibus, confestim metu contremiscere. Sed cum ex notariorum seu imperitia seu fraude, plurima damna vel multarum occasionem litium oriri comperisset; tum sacri Concilii Tridentini decreto tum reipsa quoque doctus, urbanos in notarios et causarum procuratores omnes, de integritate vitæ ac de sufficienti rerum civilium notitia jurisque prudentia, per idoneos viros diligenter inquiri et examinari curavit: illisque non idoneis repertis, aut quandocumque in officio delinquentibus, officii ejus in negotiis, litibus, et causis exercendi usum perpetuo aut ad tempus prohibitum esse voluit. Civitatum præterea locorumque præfectos et magistratus, in reddendo jure delictisque puniendis, eadem qua ipse legum severitate uti jubebat: eosque, sive urbanos sive provinciales, officio functos, administrationis quemque suæ fisco rationem reddere; ac si quis eorum de re male gesta delatus esset, is in judicio causam dicere lege cogeatur. Ceterum ipse omnia cognoscere, non tamen omnia ad vivum resecare: sed parvis peccatis veniam, majoribus severitatem noverat commodare: nec pœna semper, sed quandoque pœnitentia contentus esse; curareque ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniret. Itaque fiebat, ut facilius omnes sese continerent in officio, et lites citius dirimerentur, et suos daretur justitiæ locus; et omnium, in primisque tenuium hominum, rationibus bene consulere-

culpas justitiam administrantium plectit,

in eorundem capacitatem inquit,

rationem exigit ab officio functis.

F

Comis erga omnes salva semper auctoritate.

odit adulatores

18ai. 3

tiis

CAP. VII
Justitiam
clementiæ
jungens,

pauperum-
que patronus,
Epist. 61. 2

audientis
omnibus
dandæ unum
in hebdomade
diem im-
pendit.

S. Cypr.
Epist. 28
et mendaces;

A tiis et palpationibus perniciosis salutaris veritas impeditur. Sed Pio nemo fuit unquam aut mendaciorum inimicior, aut amantior veritatis: quam usque adeo coluit, ut quemcumque mendacem semelprehendisset, is numquam amplius in gratiam ejus redire posset: idque re ipsa declaravit in propinquum suum: quem, uti dicemus ob id a se ita repulit, ut ille pristino apud eum loco numquam esse potuerit.

simulationis
omnis expers
et in promissis fidelis

356 Datam vero fidem ita præstitit, ut nemo magis. Dicebat enim, quovis homine vel obscuro ac vili, ne dum principe viro, indignum et indecorum esse, quidquam simulate polliceri, quod præstare minime cogites: idque multo minus Christi Vicario convenire; turpeque et iniquum esse, ab eo quemquam recedere, quod rectum semel esse bene judicasset. Dictum vero probavit exemplis. Nam viri principis Oratore, muneris dignitatem, quam Pius demortui hominis, cui id jam antea promiserat, filio dare cogitabat, efflagitante; Omnes, inquit, orbis terrarum Principes una simul, promissis ne starem, haudquaquam efficerent: idque eo minus erga mortuos. Quare illud nullo modo probandum judicabat, quod vulgo dictum circumfertur, Qui nescit simulare, nescit regnare. Atqui summam ipse integritatem et fidem, ut æquum erat; aperte professus, perpetuo cavit, ne aut quemquam falleret, aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habens, ut arcana fidei suæ credita cuiquam enuntiaret. Qualis erat ipse; tales et suos administratos, tales et omnes, præsertim quibuscum sibi negotium esset, sese præbere cupiebat. Regibus, atque Principibus denuntiavit, ut ad residendum apud se Oratores mitterent, qui studio religionis et ingenui animi laude præstarent, quique bona fide cuncta peragerent.

B
tales quoque
volebat esse
ministros
suos,

357 Difficilem vero se præbuit et iis rebus concedendis, quæ Ecclesiasticis sanctionibus repugnarent, et in facienda gratia legibusque solvendis: ut propterea non auderent homines ab eo quidquam petere, quod minus rectum aut iniquum esse videretur. Ac de Pii quidem virtute tam celebris fama percubuerat, ut fortunati censerentur, qui ab eo quidpiam impetrare potuissent: nam vel hac ratione non solum suam ipsorum in eum observantiam tuebantur, sed magnam etiam probitatis opinionem sibi apud omnes conciliabant. Cum in Bohemia, sacrosancta Communione sub utraque specie, illis populis olim concessa, perverse complures uti, atque inde ceteris eis finitimis gentibus erroris occasionem dari jam pridem animadvertisset; ad hanc tollendam corruptelam, Pragensi Archiepiscopo atque aliis illius nationis Episcopis interdixerat, ne quemquam ejus participem Communionis sacris Ordinibus initiarent. Itaque Maximilianus Cæsar, ut interdictum ipsum laxaretur, per litteras a Pontifice contendens, multa prætendebat: quibus Pius nihil inflexus, ut eos populos interdicto solveret, aut contra communem Ecclesiæ disciplinam quidquam indulgeret, adduci numquam potuit. Sed longum esset, alia multa ejusdem generis exempla ab eo relictæ commemorare. In illud vero diligenter incubuit, ut ad priscum illum religionis splendorem et apud homines venerationem, tum Apostolicæ Sedis dignitatem tum etiam omnem rei Ecclesiasticæ statum revocaret, pacatamque et tranquillam omnes degerent vitam. Quod quidem ad perficiendum disciplinæ severitatem oportuit adhiberi: ac certam improborum hominum partem vindicari, ne tota Respublica periret: sciens, digitum quandoque præcidi oportere, ne brachium corpusque ipsum contabescat.

quam esset
legum tenax

Epist. 9 l. 2
experti Bohemi, ob Communionem sub utraque specie;

C

purgans
dignitatem latronibus,

358 Itaque ditio Pontificia, atque adeo Roma ipsa, pro superiorum temporum licentia, cum esset exu-

libus profligatisque sæpe vexata latronibus; ad hanc exterminandam hominum pester. Pontificatus initio delegit Pius ministros expeditos, quibus amplam fecit potestatem, pecuniamque dedit ac militem, soluto stipendio. Atque ita quamplurimi depulsi, complures cæsi, ceteri voluntariam in fugam dissipati: ex quo tuta tranquillaque facta sunt omnia. Id tamen summa fide parique integritate præstandum curavit: nil passus per fraudem quemquam circumveniri. Erat per id tempus Marianus quidam Asculanus, latronum et exulum ductor insignis, qui ditionem Ecclesiasticam variis latrociniiis ac cædibus graviter affligebat. Hunc quidam ab se vinctum dare Pio pollicebatur; sed rogatus a Pontifice rationem ac viam ejus rei conficiendæ, Marianum amicum sibi esse respondit: ac propterea, cum amico fideret, in domum seductum per insidias facile captum iri. Cui Pius; Siccine, inquit, vis tu fidem fallere, prodereque amicum? Nos id haudquaquam fieri patiemur, freti Deo, nobis opportunam in Marianum animadvertendi, atque hanc a latronum manibus provinciam vindicandi occasionem non defuturam. Quod cum Marianus rescivisset, Pontificis magnitudine animi, clementia ac fide vehementer commendata, sponte sua una cum universo comitatu regionis ejus finibus excessit; neque, hoc Pontifice, voluit amplius imperium Ecclesiasticum divexare.

nec in hos
quidem fraude vult uti.

359 At enim ut pravos homines, vel potius pravorum improbitatem, quique eam non odissent, ac maleficos veluti pestem detestabatur; ita probos ac virtutibus excultos vehementer diligebat, magnisque a se muneribus et officiis ornatos complectebatur. Quin etiam per litteras ab universis Episcopis, ut supra jam sæpe memoravimus, et ab iis qui adibant ad se quærere consueverat, an per terrarum orbem viros probitate, eruditione, et rerum usu præcellentes cognoscerent, qui Christianæ reipublicæ navare operam possent: ac si quos esse intelligeret, eos vel honestis conditionibus Romam evocabat, ibique vel alibi publicis muneribus præficiebat. Itaque sicut virtute præditorum hominum meritis æstimandis, acerrimi judicii; sic iis etiam ad præclara quæque tum excitandis tum provehendis, promptæ semper et efficacis fuit voluntatis. Hinc vero factum, ut unum et viginti lectissimos viros in sacrum Cardinalium Collegium, tribus creationibus, statis temporibus habitis prudenter cooptarit. Quibus de singulis hoc loco scribere, non est necesse: plerosque tamen, prout res tulit, suo loco nominavimus. Sed quo pauciores Cardinales, quod satis multos a Pio IV lectos invenisset; eo plures quam alii Summi Pontifices, pro tempore quo sedit, per diversa loca creavit Episcopos: quos ad trecentos quatuordecim fuisse reperio. Augendi numeri causa triplex esse potuit: quod usitatos ad sacras dignitates regressus sustulisset; quod nonnullas Episcopales Sedes novas instituisset; quod Antistites omnes ex Tridentini Concilii decreto in sua quemque Sede residere curavisset. Ceterum iis et aliis sacrorum administris legendis, non tam externum splendorem aut Principum gratiam, quam insignem probatæ vitæ integritatem, aliaque animorum ornamenta spectare; nec tam homines dignitatibus et Ecclesiis, quam dignitates et Ecclesias hominibus ornare et juvare consueverat. Quod ut rectiori consilio præstaretur, ipse ex ejusdem Concilii sanctione primus effecit, ut qui ad Episcopalem dignitatem et onus essent promovendi, prius de vitæ integritate, deque necessaria ad tantum ministerium eruditione ac scientia, a peritis probatisque viris ad id ab eo delectis diligenter examinarentur: qui vero minus idonei reperti fuissent, rejicerentur.

E

CAP. IX

Honores dignioribus conferret:

creatis 21
Cardinalibus

F

Episcopis 314,

Epist. 13 et
14 lib. 1
Epist. 2 l. 2
Epist. 31, 32
33 lib. 3
Epist. 9 l. 4

præmisso
examine
congruo.

360 Ac licet personarum acceptio apud ipsum locum

PER ANT.
GABUT.
Ad religioſe
promovendos
propenſiorem
ſe exhibet,

Epist. 7 l. 2

ex quibus
Socherus et
Saulius fuerunt.

B

Sedulus pro
jurisdictione
ecclesiastica
tuenda,

geminam Con-
gregationem
Cardinalium
ad id inſti-
tuit :

acriterque
cōhibet re-
ſursum ad
laicos.

non haberet, et modo dignus eſſet, neminem excluderet; ex omnibus tamen libentius eligebat eos, quos ſacris Regularium in familiis ad Chriſtianæ perfectionis formam, quæ potiffimum elucere debet in Episcopis, et ad regendas animas multum eruditos diuque exercitatos eſſe cognosceret : quos præſertim ad id non ambitio, ſed caritas adigeret, urgeret obedientia. Ex hoc numero duos inter alios exempli cauſa memorabimus; Cardinalem unum, alterum Episcopum. Hieronymus Socherus, Gallus, Monachorum Cisterciensis ordinis generalis Præfectus, ob excellentem vitæ ſanctitatem ac doctrinam a Pio lectus Cardinalis, pro ſingulari ſua modestia, tantam dignitatem ſuſcipere conſtanter abnuſit : ſed Pontifici ſemel et iterum in virtute ſanctæ obedientiæ præcipienti diutius obſiſtere non potuit. Alterum (ut e domesticis exemplis non gloriandi cauſa, ſed pii gratique animi ſtudio aliquid proferamus) Alexandrum Saulium, Dominici viri clariffimi patritii Genuenſis filium, Theologum eximium, ac ſumma prudentia parique probitate præſtantem, optime novimus : quem Pius ex hoc Clericorum regularium S. Pauli Ordine, tunc Mediolanensis collegii S. Barnabæ Præpoſitum, licet invitum et magna modestia ſe indignum eſſe profitentem, cum lacrymiſque diu repugnantem (Carolo Borromæo Cardinale S. Prædix, Archiepſcopo Mediolanensi, a quo fuit conſecratus Episcopuſ, procurante) ad Episcopalem Sedem Aleriensem in Corſicam pertraxit. Quam Eccleſiam cum ille ſummis laboribus verbo et exemplo, per annos viginti et amplius, ad Chriſtianæ diſciplinæ rationem egregie inſtituiſſet, et quaſi ex inculta ſilva florentem hortum reddidiſſet; eum Gregorius XIV Pontifex Maximus ad regendam Tici-nensem Eccleſiam tranſtulit : ſed hanc ille dum ſtrenue perlustrat, magno totius gregis ſui bonorumque dolore, paſtor egregius ac vere pater pauperum appellatus, ad æterna, ut pie credimus, laborum ſuorum præmia, anno MDXCII mense Octobri, ſenex emigravit.

361 Ceterum ut Eccleſia ſuam obtineret auctori-
tatem, univerſis Episcopis atque Præſulibus Pius edixit, ut nulla cum formidine officia quiſque ſua fortiter præſtantes forum agerent, judiciâ exerce-
rent, Eccleſiaſticamque poteſtatem tuerentur : ac ſiquando eos in jure Sacerdotibus dicundo ab laicis Principibus impediri, ut fit, aut oppugnari intellexiſſet, curam ipſe ſuſcipiens, auctoritatem inter-
ponebat ſuam : dabatque operam, ut juſ ſuum Eccleſia retineret : Principesque ipſi magno in benefi-
cio ducerent, ſi de rebus in ſacra jura geſtis veniam impetrare potuiſſent. Episcoporum vero negotiis et cauſis, quæ sæpe incidunt, audiendis, definiendis ac protegendis certum eruditiorum Cardinalium nu-
merum primus ipſe præpoſuit, qui una ſtatis diebus et horis congregati, Apoſtolica auctoritate, quod rectum eſſe videretur, decernerent ac reſponde-
rent; ſi quid vero gravius incidiſſet, ad Pontificem referrent : ſicuti deinceps præſtitum fuit. Aliam porro Cardinalium congregationem inſtituit, qui li-
bris interdictis aut interdiciendis præfecti, in eos inſpicerent; ac vel corrigendos, vel damnandos, vel jam in Indice Apoſtolica cenſura notatos pari au-
toritate cavendos curarent. Ceterum a piorum cœtu ſegregatos eſſe voluit Clericos quolibet, qui deinceps in Eccleſiaſticis cauſis, aut ad ſecularem Judicem provocarent, aut laicorum Principum gratia ſe contra Eccleſiam tutari conarentur : eosque infamia notatos, numquam idoneos fore ad ſacros Ordines, et ad conſequenda beneficia declaravit : eos privans his, quæ jam obtinerent.

CAPUT V.

Ejus fortitudo, prudentia, modestia animi, castimonia, frugalitas.

Eccleſiaſticam ergo ditionem ac jura ſingulari et perpetua conſtantia defendens, coercens improbos, probos vero præmiis ornans, Pontificiam majeſtatem auxit plurimum. Etenim in unam Chriſtianæ reipublicæ curam intentus, ſupremam illam dignitatem non humanis conſiliis, ſed uni divinæ voluntati referens acceptam, ac nullius hominis vel poteſtatem vel gratiam reſpiciens, auctoritatem ſuam fortiter exercebat : illud aperte profeſſus, non ſolum ſe nullis aut perturbationibus animi, aut privatis commodis duci vel commoveri; ſed etiam in actionibus ſuis, nihil præter unum religionis bonum, et quidquid cum illa conjunctum eſſet, prorsus intueri. Proptereaque dicebat, apud Chriſtianos hanc vivendi legem perpetuam eſſe debere : ut ad ſacrosanctæ religionis regulam cuncta dirigantur, honoriſque divino nihil anteferatur. Itaque illos audire non poterat, qui ditionis juſ ſtatusve cauſam, ſacris legibus vel Chriſtianis moribus præferre conarentur : dicereque ſolebat, cauſam ejusmodi, cauſam eſſe diabolicam : et tamen ita perfecit, ut eum Principes ac nationes omnes et amarent unice, et vero etiam vererentur. Quippe qui probe noſſent dicereque ſolerent, illius vitam ejusmodi eſſe, ut in ea cum ſemper reperirent aliquid boni, quod imitarentur; nihil invenire poſſent improbi, quod calumniarentur. At vero quemadmodum corpore ad labores omnes perferendos erat aſſuetus, ſic tantus inerat illi vigor animi, ut nec ſecundarum insolentia rerum diffunderet aut inaniter efferretur, neque ullo genere calamitatis unquam frangeretur. Quiſquis vero vel auctoritate vel minis eum ſuperare contendiſſet, hunc ſtatim ipſe retundere, irritosque conatus ejus efficere non verebatur : vel illud coram objectans, ſe martyrii pœnam non modo non extimeſcere, ſed etiam vehementer optare : ſicut enim ipſum Deus in eo ſtatu collocaverat, ſic eundem poſſe contra omnem humanæ poteſtatis impetum egregie ipſum defendere divinitusque tueri. Itaque de illo vere dici poteſt, quod ſcribit quodam loco B. Cyprianus : non animum martyrio, ſed martyrium animo deſuiſſe. Ac ſpe fretus ejusmodi tantopere fidebat Deo, ut maximis ac potentiffimis quibusque Principibus cauſa religionis fortiter obſiſteret : et quoniam hominibus placere non ſtudebat, loquebatur in conſpectu Regum, et non confunde-
batur.

363 Ea porro ſapientia, eaquæ prudentia, atque in rebus omnibus moderatione præditus erat, ut heroicarum lumina virtutum in eo mirabiliter eluce-
rent. Adminiſtros famuloſque ſuos, quos longo tempore bonos eſſet expertus, nullis calumniis adduci poterat, ut deſerendos putaret : ratus inſitam jam inveteratamque de eorum probitate opinionem facile immutare, genus quoddam eſſe levitatis. In quo eo magis ſibi conſtandum eſſe arbitrabatur, quo ſæpius rerum, quarum illi inſimulabantur, ſecreto cauteque veritatem explorando, eas omnino fictas aliquando eſſe comperiret. Quo in genere quam cautus eſſet minimeque præceps, cum plurimis in actionibus, tum in primis ex eo quod contigit Joanni Morono Cardinali, aperte licet intelligi. Paulus Maria cognomento Caſtellanus, Pontificiæ cuſtodie militum Præfecti Vicarius, Pio aliquando renuntiavit, homines duos ex oppido Caſtellatio, non longe a Boſcho, retuliſſe, ſe et coram et per litteras, ejusdem Cardinalis nomine, maximis pollicitationibus ad Pontificem interimendum ſolicitatos fuiſſe : ejus rei tot afferebantur indicia, quæ Pium

CAP. 10

In ſuo munere
exercendo re-
ſpectus omnis
humani ex-
pers,

E

profiteſtur nec
mortem a ſe
timere.

Serm. de mort.

F

Tardus ad
accuſationes
probatorum
ſibi mini-
ſtrorum re-
cipiendas,

ad

*quia calum-
nias sæpe
deprehenderat*

A ad quæstionem in Moronum exercendam possent impellere. Verum providens ipse, id, quod res erat, dolose confictum esse, cum Morono collocutus, nihil ei molestus esse voluit : sed ejusdem Castellani opera calumniatores illos Romam caute perducere curavit. Ubi ad cognitionem veritatis in quæstionem dati, confessi sunt, se maximorum spe præmiorum adductos, id nequiter excogitavisse : ac propterea non præmiis, sed meritis supplicii affecti publice fuerunt. Quin Pius Moronum ipsum, utpote virum summa prudentia ac rerum usu præcellentem, semper plurimi fecit : ac prudenti ejus consilio ad res graviores conficiendas libenter utebatur.

*minus credit
Cardinalibus
alteri obnoxiiis*

364 Sed enim parum fidebat Cardinalibus, Principum negotia procurantibus; eos fere omnes suam quemque rem curare intelligens. Quod si quis opera Cardinalium ejusmodi apud ipsum uti voluisset, is nisi prudenter egisset ac moderate, suspectum reddebat sese; et non modo jacturam existimationis; sed alia quoque subibat detrimenta. Ceterum suspiciosi habebatur ingenii, nec alienis vel sermonibus vel consiliis facile credebatur : non ignarus quantopere in hominum animis valeant sui cujusque boni cupiditates, et priorum desideria commodorum. Quæ vero in illius mente cogitatio primum insedis-

*licet facilis
ad aliena
consilia au-
dienda.*

B set, ea quidem sibi altius defixa inhærere consueverat. In alienis tamen consiliis audiendis et in rebus consultandis haud pertinax erat : sed ut recti rationisque capacissimus, in alienam sententiam, quando melior esset ac tutior, facile deducebatur. Atque hujus quidem rei, contra vulgarem quamdam opinionem, Principum Oratores et alios summos viros, qui cum eo sæpius agebant, auctores habeo locupletissimos.

*CAP. XI
Lib. 2 De
Consid.*

365 Nulla splendidior gemma, in omni præcipue ornatu Pontificis, teste S. Bernardo, est ipsa humilitate : quo enim celsior ceteris, eo humilitate appareret illustrior et se ipso. Quare, licet in alto positum non altum sapere difficile sit et omnino inusitatum, et quanto inusitatus tanto gloriosius; tamen a Pio, in summo alioqui rerum humanarum fastigio collocato, tantum abfuit ut de se ipse alta vel sentiret unquam vel prædicaret, ut in oculis suis nihil se ipso esset abjectius, nihil humilior : quippe qui nosset se gerere personam ejus, qui dixit : Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. Itaque Sapientis secutus consilium, quanto major erat, tanto magis se submittebat in omnibus : atque ita summam

*Quanto al-
tior tanto
humilior,*

*Matth. 11
Eccli. 15*

*sicut ado-
lescens nomen
familie
occultarat,*

C coram Deo et hominibus gratiam invenit. Qua quidem ille virtute sic excelluit, ut quanta ad dignitatem et honorem, tanta ad Christianam humilitatem in eo fieret accessio. Nam adolescens, cum inter Dominicanos Fratres Bononiæ, ut initio diximus, studiorum causa commoraretur, ibique Gisleriæ gentis nomen haberetur illustre; inde genus se trahere non modo non ostentavit, sed ne cuiquam innotesceret diligenter procuravit : veritus, ut ipse postea dixit, ne ex honorifico familiæ nomine inanis gloriolæ sibi quidquam adhæresceret; contra institutum ejus, qui se humanam vanitatem omnem contemnere professus esset. Eo porro magis et Cardinalis et Summus Pontifex, inanem omnem mundi fastum ac pretiosum apparatus, privatim et publice, quatenus per dignitatem posset, evitabat. Ejus enim cubicula vel nuda, vel aulæis minus exquisitis ornata, in iisque non profanæ tabulæ, non inania signa conspiciebantur : sed, his remotis, Christi de cruce pendens effigiem sacrasque imagines ipsum habere delectabat.

*sic Papa
fastum omnem
fugit :*

*pauperum
pedes lavans*

366 Die cœnæ Dominicæ sacro, de more aliorum Pontificum; tredecim pauperibus, singulari ejus cujus vices agebat in terris exemplo, pedes non modo procumbens lavare, sed etiam exoculari consueve-

rat. Inter hæc aliquando multis eximio virtutis documento fuit, cum fœdo ulcere, quo ex ipsis egenis unus laborabat in pede, in gratiam ejus, qui animarum nostrarum sordes lavit in sanguine suo, sacrum osculum infigere talis ac tantus Princeps non exhorruit. Quæ res inspectantium animos ita permovit, ut pia præ admiratione a lacrymis temperare nequiverint : in iisque vir princeps effusius collacrymans, edixit : Si coram universis hominibus hoc edi posset exemplum, fieri non posse, quin vel pervicaces hæretici ad Catholicæ veritatis cultum converterentur. Qui vero ipsum vel in minimis corripere, quod magnum est, teste B. Gregorio, Christianæ submissionis indicium, eos valde diligebat : parumque fidebat iis, qui, ut fit, præsertim apud principes viros, ejus dicta factaque omnia dilaudent. Cum aliquando quispiam de familia sua, uti probus, iisque præditus virtutibus, quæ domino suo quempiam amabilem carumque solent efficere, apud ipsum commendaretur; Bonus ille quidem, intulit Pius; sed mihi numquam contradicit. Non enim ignorabat, miserum esse Principem, apud quem vera reticentur : ac Regum opes sæpius assentatione, quam hostibus everti. Rerum autem humanarum sive splendorem sive magnitudinem parvi faciebat : neque vero malis artibus, vel ad hominum gratiam vel ad honores, unquam aspiravit. Quin potius nihil minus quam de honoribus cogitantem, ac recto semper itinere gradientem, et de sola virtute sollicitum, ipsi eum ultro sunt honores consecuti. Neque enim fumosæ majorum imagines, ut gravis quidam auctor de illo scriptum reliquit, non invidiosa divitiarum magnitudo, non eblanditæ Principum commendationes, viam ei ad Pontificatum munierunt, sed eadem illa virtus, quæ ipsum ab incunabilis susceptum comitata est, in illo summo dignitatis solio suis ipsamet manibus eum collocavit.

367 Vera igitur narrabat, familiares suos ad cavendam ambitionem adhortans, cum diceret, se pro adipiscendo Pontificatu neque pecuniam, neque favorem hominum, ac ne cogitationem quidem adhibuisse : quin ejusmodi gradum, ad quem alioqui summa contentione pervenire multi conantur, cuiquam haud esse desiderandum : et quæ illum comitantur, molestias sibi graviores videri, quam unquam fuerit vel onus paupertatis in cœnobio sibi degenti, vel quodvis aliud afflictionis genus aut etiam laboris : eamque dignitatem ad æternam salutem sibi quodammodo esse impedimento : itaque commiserandam potius, quam invidendam conditionem suam esse crederent : ab eo enim die, quo in Pontificatum fuerat evectus, nullam se horam sine sollicitudine ac molestia transigisse. Quin potius splendorem et magnitudinem, quam in me, inquit, intuemini, nihil aliud, quam spinas pungentissimas ego semper reputo : quæ animum stimulant meum, quoties subit recordatio, quid ex officio præstare debeam, et qualem rationem commissi mihi muneris Omnipotenti Deo sim redditurus. Quare cœnobiticæ vitæ sibi cum sæpius veniret in mentem, veluti alter Gregorius, ad eam summis votis anhelans, aiebat, se tranquillitate vitæ aut perfecta quiete numquam potitum esse, nisi in provincia sua, dum vitam duceret religiosam : pœnituitque se id oneris subiisse, cui sustinendo se viribus imparem esse sentiret : ac propterea eo sese abdicare aliquando cogitavit. Quade re ad Petrum Montium, Jerosolymitanæ militiæ Magistrum, quæ extant, ipse manu sua litteras dedit : sed quas in iis litteris legere est, rationibus demum acquiescens, ad divinam se voluntatem conformandum putavit. Verum, ut alia non pauca singularis ejus modestiæ argumenta præteream, illud hoc loco minime silentium videtur, quo ipse iis rebus despiciendis, quas demirari

U
PER ANT
GABUT.

Idem alcu-
etiam oscu-
latur :

amat arguen-
tes se :

E
et solius
virtutis me-
rito evectus in
solium,

fatetur eo
ne cogitatione
quidem as-
pirasse,

F
sed neque
optabile
quidquam
in eo repe-
riss :

PER
GABUT.
statuam sibi
erigi in Capi-
tolio vetat.

CAP. XII

Licet illibata
virginitate
vixerit

B
omnis culpæ
mortalis ex-
pers,

fuit tamen
qui se filium
ejus fingeret

de calumnia
palam con-
victus.

CAP. XIII

Ad corporis
refectionem
moderatus
et frugalis

rari mortales solent, quanti faciendæ essent, declaravit. Cum Romani, ejus integritatem vitæ et optimam Reipublicæ moderandæ rationem admirabiliter extollentes; in Capitolio statuam illi decrevissent; ipse, ne id ullo modo facerent, imperavit: nam si quid a se fieret boni, inde honorem et gloriam esse omnem ei tribuendam, qui bonorum omnium summus auctor existit. Malebat enim ad gloriam Dei, se prudentium ac bonorum virorum pectoribus insigne virtutis exemplum insculpi, quam in foro marmoreus aut æreus perpetuo stare: haud ignarus, eximiam virtutem sponte decus consequi suum, nec ullam speciosiore esse statuam, quam præclaram bene actæ vitæ memoriam.

368 Ea porro continentiae laude floruit, nihil ut non pudicum et castum de illius vita fuerit unquam auditum: quin illud certum esse fertur, eum virginitatis florem illibatum perpetuo custodisse. Ejus vero integritatis præter alios locupletissimus testis fuit Archangelus Blanchus Viglebanensis, vir pietate et doctrina insignis, quem ipse ex Dominicana familia assumptum, primum Theani Episcopum, deinde Cardinalem creavit. I. enim testabatur, sacras illius in omni vita, hoc est cœnobitam, Cardinalem, denique Pontificem Maximum agentis confessiones audivisse, neque tamen unquam letalis culpæ labem in eo deprehendisse. Id ipsum insuper asseverabat Balneoregiensium Episcopus, qui etiam per multos annos illi a confessionibus fuit. Non defuere tamen nebulones, qui per fraudem et calumniam, turpem impudicitiae notam ei conarentur inurere: ut solet proborum virtus improborum ubique studiis exerceri. Neapoli Romam profectus juvenis pistoris famulus, se hoc Pontifice genitum esse palam dictitabat. Quare dubitatum, ne is vel ab hæreticis vel ab aliis hominum pestibus, præclarum Pii nomen obscurare nitentium, ad id facinoris esset impulsus. Ea super relitteras ille contexens identidem, incompedibus demum causam dicere cogitur: ubi in questionem traditus, quoties quæsitus est, toties sibi minime constans mendaxque deprehenditur. Etenim epistolam, quam se a Pontifice Cardinalem agente accepisse dicebat, ementitam esse constabat: quippe quæ data esset Januario mense, anno MCLVII, cum ipse mense Martio consequente creatus esset Cardinalis. Itaque ab ipso nebulone dictata fuit: quemadmodum et duorum testium, quibus coram eascripta fuerat, et ejus qui octavo die antequam ille vocaretur in judicium eam exararat, constanti testimonio probatum fuit. Ad extremum confessus ille, ut commodis consulere suis, id pravi cepisse consilii, Judicum decreto per urbem Romam virgis cæsus ad triremes in perpetuum damnatus est. Proinde Judex quidam Romanus, nomine Petrus Albicinus, certis de causis Pio factus invisus, secessit in Galliam: ubi sæpe rogatus ab Admiralio Colignio atque ab aliis Hugonotorum Ducibus præmiis alliciebatur, ut juvenem illum Pontifice progenitum esse mentiretur: ut Pio videlicet, apud eas gentes bene audienti, tam fœdam maculam aspergerent: verum ejusmodi calumniam Deus avertit, atque ita mentita est iniquitas sibi.

369 Quemadmodum Pius et in Rempublicam liberalis, et in eos, quos spectata probitas, vel præstitum inservientis officium, vel alia ratione in eum exercita benignitatis virtus commendaret, mirifice beneficus fuit et gratus; ita erga se magnam perpetuo frugalitatem ac parcimoniam exercuit. Nam cum in omni vita sua, tum in primis in summo illo dignitatis gradu collocatus, eam temperantiam retinuit, ut in Pontificatu perexiguos sumptus in diurnum victum suum fieri voluerit. Dicere vero solebat, hominem gulæ illecebris addictum, castum esse non

posse: proptereaque monebat, cibum tamquam medicamentum esse capiendum ad instaurandas vires corporis, ut eo sumpto, actionibus quisque suis operam dare non impediretur: atque hoc quidem in omni vita servavit ipse diligenter. Ut rebus audendis liberius posset operam dare, ut plurimum non prandebat: sed tempestive peracta re divina, breve jentaculum sumebat, aut sorbendis binis ovis, aut jusculi parum ebibendo: quandoque vero etiam prandebat simulque cœnabat: idque frequentius publice. Ad pellendam vero sitim, sive in prandio sive in cœna, bis terve ad summum pocillum bene dilutum exhauriebat. Cibos autem ut plurimum ex oleribus amaris, et magna simplicitate, sale tantum et oleo, præsertim dum jejunaret, nec aromatibus aut saporibus gustatum acventibus volebat esse conditos: ceteroqui usus paulo commodiore victu, dum esset Cardinalis. Accumbenti vero sibi cum magnum rerum omnium munditiam, tum in primis sacram perpetuo voluit lectionem adhiberi: ac præcipue S. Bernardi libros de Consideratione ad Eugenium (quibus videlicet, quæ pro honore Dei ac totius Ecclesiæ bono animarumque salute considerata sunt, luculenter edocentur) sæpius prælegi curabat: sententiarumque gravitatem attentissime ponderans, quæ suo tempore et loco exequeretur, secum ipse diligenter conferebat. Quem quidem prælegendi ritum sane perantiquum, a multis intermissum, et Cardinales et alii præterea sacri Proceres, ejus exemplo, deinceps in usum revocare cœperunt.

370 Neque vero sibi nova vestimentorum genera comparavit, contentus veteribus Pauli IV, quoad honeste indui potuerunt: neque item per annum totum indumenti quidquam innovavit, præter laneam tuniculam, qua loco lineæ subuculæ semper est usus: increpuitque ministrum, qui ei ejusmodi tunicam ex subtiliori panno confici curaverat: quam etiam ubi id induere noluit, solita, quæ crassior erat et vilior, omnino contentus. Oblatum panni munus ex lana Conchensi, quod pretiosius ac delicatius esse sibi videretur quam suus ferret usus, recusavit. Nihil igitur in vestibus, nihil in reliqua vitæ ratione, præter exteriorum habitum, immutavit: sed eandem quam privatus tenuitatem, eundem cultum ac disciplinæ severitatem præstitit. Ceterum peracto sacrosancto Missæ sacrificio, et eo, quod diximus, jentaculo bene mane sumpto, negotiis audiendis operam impendebat. Quo in labore, æstate quidem ad horam usque nonam, hieme vero ad solis occasum, sæpe vero etiam ad multam noctem prorsus immobilis persistebat: tanto vero ante lucem exurgebat, ut ad eum consulendum prælatis facibus accederetur. Medicis suis ac familiaribus nimios labores in tam assidua diuturna auditione illi brevioris vitæ causam fore caventibus, principe viro sane dignam sententiam respondit: Se videlicet a Deo in eo gradu collocatum, non ut sua, sed ut aliena commoda procuraret: ac Reipublicæ Præfectum conscientiae magis, quam corpori suo satisfacere oportere. Rarius ac serius loqui solebat: sæpe laborans in verborum, quæ propria et significantia esse sibi viderentur, inventionem. Ceterum ejus ex ore nullum fere verbum excidisse fertur, quod non vel ad Dei honorem, vel ad suam aliorumve salutem pertineret.

CAPUT VI.

Moderatus erga propinquos et domesticos affectus.

Neque vero in se tantum, sed in agnatos etiam suos ac propinquos eximiam temperantiam, ac modestiam tenuit. Non enim, ut diximus, acquievit carni et sanguini, nec eum ab recto suorum amor inflexit:

lectionem
mensæ suæ
adhibens

E

et vetusto
ac radiori
vestitui as-
suetus,

se totum ne-
gotiis expe-
diendis im-
pendit,
F

A inflexit: sed in eos ita se gessit, ut nec pauperes et humiles contempsisse, nec tenues amplis divitiis et honoribus auxisse, nec in eos Christianæ pietatis officio defuisse videretur. Paulum Gislerium, sibi ex fratre pronepotem, quo nemo supererat illi sanguine conjunctior, juvenem a piratis captum et triremibus alligatum, ignaris Turcis eum esse Pontificis consanguineum, modica redimi pecunia, Romanque profectum videre voluit: sed non alio habitu, quam eo ipso, quo dum esset in vinculis induebatur. Eum porro graviter admonuit, ut ex ea calamitate ereptus disceret, ingentes Christo Redemptori dum viveret gratias agere, Deique mandata diligentius custodire. Dein equo officioque donatum, unde centenos aureos haberet annuos, humaniter accepit: mox eum, quod miles esset egregius, suburbanæ regioni custodiæque suæ præposuit: atque ei quingentorum aureorum annuam pensionem, ac suburbanam villam, in qua ipse domum extruxerat, cujus ante meminimus, Pii V prædiolum appellatum, dedit. Sed cum ille juvenili lapsus errore præscriptas Pontificiæ familiæ leges aliquando violasset, ac præterea culpam mendacio tegere voluisset; eum non solum officiis et donatis rebus fere omnibus privavit, sed ab se et ab universa Romanæ Ecclesiæ ditione statim ablegavit, ea lege, ne deinceps Romam accederet. Usque adeo et mendaciorum, ut diximus, inimicus, et domesticæ disciplinæ vigilans ac tenax custos, et in consanguineos suos, quos ceteris modestiæ et obedientiæ exemplo esse volebat, severior fuit quam indulgentior.

B

372 Ex tribus porro Gardinæ sororis suæ nepotibus, Antonio, Hieronymo, et Michaeli Bonellis, unum Antonium, qui Dominicanæ ordini sese addixerat, mutatoque nomine Frater Michael appellabatur, virum probitate doctrinaque præditum, sacri Senatus Regionumque Oratorum hortatu, ad eorum retinendam in negotiis transigendis fiduciam, vix tandem adduci potuit, quod ante retulimus, ut sacrum in Collegium cooptaret. Hunc ergo Cardinalem Alexandrinum appellatum, rebus agendis sibi adiutorem sic adhibuit, ut suam ipse auctoritatem retinendo, non uni omnia deferret; sed graviora quæque ipse cognosceret, cunctaque amplissimorum Patrum consilio moderaretur. In novi Cardinalis familiam cum initio permulti vellent adscribi, Pius edixit, nolle se quemquam admitti, nisi quos ipse designasset: ut non modo probati, sed etiam pauci ad ejus ministerium adhiberentur: velle namque se eum inter pauperes Cardinales, quales ipse fuerat, numerari. Ac licet summum Camerarii Sedis Apostolicæ munus tertio Pontificatus anno vacans ei detulisset, tamen sequenti anno, cum ad sociale bellum contra Turcas gerendum pecuniis indigeret, quas alioqui poterat aliunde colligere, singulari exemplo ei nec invito id muneris abrogavit, et, quod venale sit ceu et alii nonnulli Urbani magistratus, Aloisio Cardinali Cornelio vendidit septuaginta millibus aureorum: quos, ut ante memoravimus, ad augendas Christianorum vires contra Turcas contulit.

C

373 Sed inter hæc cum alter effluxisset annus, ex quo sacræ militiæ Melitensis Ordo, summis votis, pro eximia sua in hunc Pontificem pietate, Cardinalem Alexandrinum Protectorem sibi delegerat; Prioris in Urbe titulum ejusdem Ordinis, ex obitu Bernardi Salviati Cardinalis tunc vacantem, cum annuis redditibus, qui tum erant circiter sena aureorum millia, ipsi Alexandrino Pius assignavit, nonnullis annuis, ut mox dicemus, pensionibus reservatis. Sed cum ejusmodi collationem Joannes Valletta illius Ordinis Magister, cujus ante meminimus, ægerrime ferens per litteras ad Papam datas ea de re graviter expostulasset; perlectis litteris Pontifex, si res integra fuisset, ab ea se temperaturum indi-

cavit. Quin etiam, ne quid in ejus viri vel Ordinis, quos ipse valde diligeret, offensionem fecisse videretur, actum rescidisset, nisi Josephus Cambianus, tunc militiæ Melitensis apud Sedem Apostolicam Orator, privatas et occultas Vallettæ querimonias publicas fecisset, ejusque secretas ad Pontificem litteras querelarum plenas temere per Urbem, immo per Orbem, evulgasset. Quæ res hominibus sermonem dedit, et Pontificis existimationem animumque graviter offendit: plerisque, uti fit, ex fama potius, quam ex facto rem perperam judicantibus. Itaque Pius quidquid fecisset, jure se fecisse ostendens, Cambianum, ut imprudentem rumoris auctorem, ab Urbe confestim jussit abscedere, eodem amplius non redditurum.

374 Ceterum non esse, cur Valletta aut quispiam alius, se ob id offensum arbitraretur: nam si quid detrimenti in eum Ordinem inde recideret, id non injuria factum, immo plurimis et maximis in eum collatis beneficiis antea se cumulate compensavisse; ipsius sacræ militiæ privilegia, decretaque honorifica, quatenus per Tridentini Concilii sanctiones licuisset, denuo se libenter comprobasse; et ad eam insulam ac militiam variis communiendam præsidiis, sartamque tectam conservandam, ingentes, ut ostendimus, sumptus fecisse. Ac licet pro summa sua potestate posset vacantia beneficia cui liberet digno tribuere; tamen templo cœnobioque Boschensi, de quo diximus, ab se extracto, ipsius Hospitalis Ordinis Præceptoriam S. Joannis, cui ab Urba vicino torrente nomen est, a Boscho parum distante, cum attribuire cuperet, ac pro ea amplum, quod Apostolica Sedes in Siciliæ diœcesi Mazariensi habebat sacerdotium, Abbatiae nomine sub titulo S. Mariæ Jumarum, in commutationem ipsi Ordini tradere designasset; id se pro sua modestia, ne quemquam offenderet, facere noluisse: nisi prius consultis ac summa voluntate consentientibus cunctis sacris illis Militibus Italici nominis atque adeo totius consilii Melitensis. Neque vero hæc se exprobrandi, sed approbandi causa commemorare.

375 Ceterum super ipsius Prioratus fructibus tres pensiones duorum millium aureorum annuum Pius imposuit: unam quingentorum, Joannii Paulo Ecclesiæ, civi Derthonensi jurisconsulto clarissimo, quem ipse ex Regio Senatu Mediolanensi, ob singularem ejus integritatem et jurisprudentiam in amplissimum Cardinalium ordinem legit; alteram pariter quingentorum, ut diximus, ipsi Paulo Gislerio; tertiam vero aureorum mille, Philippo, Sebastiano, Antonio, Michaeli, et Joanni, bonæ indolis adolescentibus, consanguineis suis, Paganini Gislerii Boschensis legitimis ac naturalibus filiis, singulis ducentenos assignavit. Quibus præterea fratribus ut tenuitatem sustentarent suam, Romanæ curiæ officia, unde singuli centenos aureos haberent annuos, elargitus est: eosdemque primum in Urbe in Germanico collegio optimis disciplinis ac moribus institui; deinde Philippum nata majorem Gisleria villa, ex qua, ut dictum est, Paulus exciderat, donatum, in Patavino gymnasio apud Nicolaum Ormanetum, quem ipse ejus civitatis Episcopum constituerat, juri civili operam dare curavit. Sebastianus vero, sub Sixto V multis in Ecclesiastica ditione Præfecturis honorifice administratis, sub Clemente VIII variis in locis Apostolici Vicarii officio cum laude perfunctus, propinquitatis jure una cum fratribus suis in Ticinensis Gisleriorum collegii, a Pio, ut retulimus, fundati jus patronatus, et in alia fideicommissi Gisleriæ familiæ ab ipso instituti jura successit: ab eodemque Clemente Strongolensium in Calabria factus Episcopus, præclarus Pii virtutes æmulari conatur.

OSTENDIT ORDINEM EA DE RE QUERI NON DEBERE.

OSTENDIT ORDINEM EA DE RE QUERI NON DEBERE.

E

EASQUE APPLICAT ALIENDIS NEPOTIBUS SUIS.

F

Paulum pronepotem a Turcis redemptum,

et custodiæ suæ præpositum,

ablegat ob mendacium unum.

Antonium nepotem Cardinalem quem creat,

sed pauperem volens manere, non invito aufert Camerarii officium.

Eidem facto Ordinis Melitensis Protectori, cum aliquas pensiones imposuisset,

in-
oblatas nup-
tias illustres
recusat :

Privatum porro et humilem statum Pius in-
lamavit. Satis constat principem virum, titulis et opibus illustrem, ut affinitatem cum Pontifice contraheret, misisse qui filiam suam cum summa dote Hieronymo Bonello, Cardinalis fratri, uxorem offerret. Cui Pius, magnam se illi gratiam habere : verumtamen nec Ducis, nec Marchionis, nec alios illustres titulos velle se in gentem suam inducere, quibus ea numquam antea claruisset. Huic ergo non feminam principem (sicuti nec aliis suis) aut amplissimis præditam divitiis, sed tenuem Hieronymi Rusticucci, nobilis civis Fanensis de quo diximus, nondum Cardinalis, qui sibi erat ab epistolis, sororis filiam, nomine Diamantem, uxorem dedit. Hanc vero singulari Christianæ moderationis exemplo, non frequenti Procerum comitatu, non splendidis vehiculis aut ullo denique magnifico apparatu, sed humiliter et privatim clitellario mulo in cistis e Piceno Romam deduci voluit, in Urbeque submisit et modeste eam haberi. Inter hæc Emanueli Philiberto, Allobrogum Duci, per Vincentium Parpaleam S. Solutoris Abbatem, Pio suggerenti, ut liberalius pro dignitate cum propinquis ageret ; respondit, si virtute cognati sui præstitissent, non defuturos, qui de illis bene mererentur. Prædictionem eventus comprobavit : nam Pio ex humanis erepto, Rex Catholicus Philippus, pro singulari sua in hunc Pontificem pietate gratissimaque memoria, Hieronymum ipsum Cassani in Insubria Marchionem dixit ; eumque in ditione Mediolanensi divitiis et honoribus adauxit. Cardinali vero Alexandrino aureorum septena millia annua, et abacum auro argentoque cœlato instructum, qui duodecim aureorum millibus æstimabatur et amplius, elargitus est, eumque deinceps aliis multis honoribus ac beneficiis ornavit. Michaellem porro, ipsorum fratrem natu minorem, idem Dux Allobrogum, pro eximia sua in ipsum Pontificem observantia, vectigalibus auxit : inque sacram Annuntiæ Virginis militiam adscriptum subalpinæ Provinciæ Præceptorem declaravit. Paulo denique Gislerio, post ab eo præstitam in illa memorabili victoria navali contra Turcas strenuam operam, Rex ipse sexcentos aureos nummos annuos tribuit.

addens si boni
forent ab alio
exaltandos,

quod et factum
singulis Pio
mortuo,

qui præter
modicam sus-
tentationem
nihil eis de-
derat,

idque non si-
ne scrupulo.

377 Ceterum Pius, toto Pontificatus sui tempore, nihil Hieronymo dedit, nihil Michaeli, præter annum singulis quadringentorum aureorum pensionem, nihil Isabellæ ipsorum sorori, quæ deinde Pio vita functo, Cardinalis fratris ope, honestiore conditione nupsit Pomponio Torello Parmensi, Comiti Montischirugoli Coentique, non minus virtutibus ac liberalibus disciplinis quam generis nobilitate præcellenti. Puellis vero sibi ex sorore propinquis (quod ego ipse publica auctoritate firmatis documentis testatum vidi) erogavit in dotem singulis mille aureos : quibus illæ ambæ a suis in matrimonium honestis viris pari conditione sunt collocatæ. Non defuere et alii principes viri, qui aliquando ei subicerent, dotes ejusmodi et alia propinquis data subsidia, tenuiora videri quam talis tantique Principis cognatos deceret ; posseque largiore manu cum illis agi. Quibus ille, Quin etiam, inquit, de his modicis, an salva conscientia dederimus, sæpe nobis venit in mentem dubitare : hæc enim bona sunt Ecclesiæ, in ejus tantum sacros usus, non ad luxum aut ad ditandos propinquos a sanctis legibus destinata. Cumque vir primarius ejus animum laudaret de consanguineis modice juvandis, idque maximam bonis omnibus afferre consolationem diceret, præcæreturque Deum, ut eam illi mentem quamdiu viveret conservaret ; grato animo id Pius accepit : adjecitque se ad summum Pontificatum a Deo vocatum fuisse, ut Ecclesiæ suæ, non ut consanguineorum aut commodis inserviret aut cupiditati. Præclara

sane vox, atque ut tanto prorsus digna Pontifice, D sic in omnes ætates posteris illi succedentibus ad exemplum valde memorabilis.

378 Dicere vero Pius solebat interdum, alios probe regere cupienti necessarium esse, se ipsum in primis domumque suam bene moderari : secus illi nequaquam obtemperatum iri. Hominibus enim suapte natura liberis ita comparatum esse, ut alter alteri minus libenter obediant, quam legibus quas a primariis ac principibus viris servari viderent. Itaque exemplo suo ac sollicitudine pervigili optimæ disciplinæ formam in familiam suam induci curavit, existimans illud Apostoli in se maxime convenire, dicentis, Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit ? Videbat enim, tametsi erat a Deo sibi totius Ecclesiæ moderatio commissa, singularem tamen domesticorum suorum procuracionem eo magis ad se pertinere, quo certius ad exemplum morum familiarium reliquas Ecclesiasticorum familias, non per Urbem solum, sed per orbem etiam terrarum componendas esse intelligebat. Quare Pontificatus initio, iis penes quos erat cura rerum domesticarum edixit, sibi esse in animo, non habere apud se nisi homines spectatæ integritatis ; velleque ut Pontificis domestica disciplina Cardinalibus documento esset, atque inde rerum ordinandarum sumeretur exordium. Porro autem familiares suos omnes convenire jussos gravi concione excepit : in qua æternæ felicitatis scopo ob oculos posito, Dei et Ecclesiæ sanctæ præcepta, si rite conservarentur, rectam viam esse docuit ad felicem illum finem consequendum. Dein eos ad illorum perfectam custodiam exhortans, quædam rerum capita præcepit ab omnibus, qui domui suæ futuri essent, accurate servari. In iis, ut unus quisque nomen suum, et quibus initiatus esset Ordinibus, quæque possideret sacerdotia, declararet. Hæc omnia scire se velle, quo sibi ipse satisfaceret : quod eo pertinere videbatur, ne quis beneficia plura quam jure posset obtineret, neque ab Ecclesiis, quæ residentes Præfectos exigent, abesse ulli permetterentur : tum etiam, ut si qua conferenda erant beneficia, cui conferri oporteret, intelligeret.

CAP. XV

A familia
recte insti-
tuenda exor-
sus Pontifica-
tum,

1 Tim 3

eamque Car-
dinalibus vo-
lens esse ex-
emplo,
E

quædam uni-
versim obser-
vanda præ-
cipit,

379 Statuit præterea, ut domestici Sacerdotes omnes, etiam si nullo beneficio Ecclesiastico essent obstricti, ter saltem in hebdomada divina mysteria celebrarent ; ne publicæ utilitati cœleste sancti sacrificii beneficium subtraherent. Ceteri vero, præsertim Diaconi aut Subdiaconi, saltem quinto decimo quoque die sacrosanctam Eucharistiæ mensam frequentarent : ut hoc salutari cibo recreati, majores sumerent vires ad superandos hostes animarum. Atque ut exterior cultus habitusque corporis bonæ mentis testimonio esset, edixit, ut quotquot in aliquo sacro ordine essent constituti aut Ecclesiasticos perciperent fructus, Clericorum habitum induerent (quod ut in suis familiis facerent, monuerat etiam Cardinales) atque tonsura capitis et talaribus indumentis a laicorum cultu secernerentur. Vestes vero ex lana tantum simplici confici, nec ex holoserico interius exteriusve in familiæ suæ ornatu quidquam tolerari voluit : seculares vero penulas et galeros, præterquam ad arcendam pluviam, omnino interdixit. Ex subuculis lineis plicaturas, quæ foris ornatu causa prominebant amputari, et turgida femoralia abjici, simpliciaque tibialia gestari mandavit. Et quoniam innumerabilia vitia ex otii radice provenire, et bonam aulicorum partem gravissima cum jactura temporis otio abundare non ignorabat ; statuit ut omnes interessent sacræ lectioni, quam ter in hebdomada in Apostolico Palatio haberi volebat. Sacros præterea libros, ad pietatem animos informantes, illis suppeditabat ; ut iis legendis tempus honesta

circa usum
Sacramento-
rum,
F

vestitus me-
diocritatem,

occupatione

A occupatione transigerent: admonens, ut de auditis lectisve rebus identidem conferrent: aut alioqui ingenuis et Christianis viris digna sermonum argumenta inter se proponerent. Otiosa colloquia, et parum pudicos sermones, et omnem denique vel minimam peccandi occasionem ab aula sacra prorsus exterminatam esse voluit.

morum gravitatem sub Præposito Ormanetto:

380 Adhortatus præterea eos est, ut in omnibus actionibus sese non seculares, leves aut vanos, sed pios, prudentes, et vere religiosos exhiberent: ac domi forisque cum honestis et gravibus tantum viris commercium haberent. Quod ut perfectius efficeretur, Nicolao Ormanetto, cujus opera ad rem ecclesiasticam, uti memoravimus, restituendam utebatur, injunxit, ut et notare eos qui secus facerent, et admonere, et castigare, et expellere contumaces posset: ipsumque ab eo die aulæ suæ Præpositum in hujusmodi rebus spiritualibus constituit, cavitque ut illi omnes notarentur, qui ab altera noctis hora vel e sacro prodirent Palatio, vel id etiam inirent; eamque notationem ipse aliquamdiu videre quotidie voluit. Eos vero sumptus, quos ad dignitatis suæ splendorem Pontifices facere consueverant, imminui jussit, tenuique summa concludi: id se facere professus, ut sibi suppeteret, unde publicam Ecclesiæ tenuitatem liberalius posset sustentare. Quocirca famulorum numerum diminuit: quos autem ab se dimisit, iis certam pecuniæ summam dono dedit: quos vero retinuit, duplici stipendio auctos esse voluit: ne videlicet unquam beneficiorum vel pensionum facultatibus inhiarent. Postquam autem ordinationum harum causas commemoravit, adjecit, ad officium suum pertinere, domesticos omnes recta via ad suum finem deducere. Quamquam enim Princeps sum, inquit, antiquius tamen Pastoris et dignius, quam Principis officium esse agnosco. Præfecto deinde custodiæ corporis sui præcepit, ut ex iis quæ audierat ea a militibus suis præstari curaret, quæ eorum ferre conditio posset; eosque cogeret tranquille ac sine insolentia vivere; caveretque ante omnia, ne hæ leges ulla personarum acceptione violarentur. Postremo nihil in suorum moribus, habitu, colloquiis, ac tota denique vivendi ratione vitiosum, et quod pravi esset exempli, toleravit: nihilque prætermisit, quod ad optimi Principis sanctissimique Pontificis familiam recte instituendam pertineret.

381 Hæc quidem, et id genus alia quamplurima de Pontifice, non minus re quam nomine Pio, vera narrantur: sed singula persequi, necesse non videtur. Solum ad præclaras tanti viri actiones, mores virtutesque ad gloriam et mortalium utilitatem cognoscendas, hæc pauca commemorasse forte fuerit satis: ut nemo non videat, talem omnino se Pium præstitisse, ut illius vitæ imaginem quamdam referat priscorum illorum Pontificum, quorum sanctimoniam actionesque divinas in primis veneramur: et qualem informat Apostolus, irreprehensibilem, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, modestum, domui suæ bene præpositum: talem denique, qualem Romanum Pontificem ad Eugenium S. Bernardus describit his verbis; Formam justitiæ, sanctimoniam speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum ducem, amicam sponsi, sponsæ paranympum, Cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, judicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum pariter et hæreticorum, Regum patrem, legum mode-

ratorem, canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, Sacerdotem Altissimi, Vicarium Christi, Christum Domini, postremo Deum Pharaonis.

PER AN-
GABUT.

CAPUT VII.

Sanctitas vitæ, etiam miraculis confirmata.

I Inter hæc demum ornamenta Pontificis, illud etiam splendescit in Pio, quod Apostolus commendans: Oportet illum, inquit, et testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt. Nam quemadmodum sol splendore suo, etiam qui lucem oderunt, velint nolint, sæpe collustrat, ita Pontificis hujus vitutis lumen clarissimum sic omnium incurabat in oculos, ut vel cæci sanctæ Romanæ Ecclesiæ hostes de illo honorifice loqui cogerentur. Id quod Elisabetha Anglorum, quæ se vocabat, Regina fecit; et Admiralius Colignius in Gallia sapius, cum aliis Hugonotis: atque in Germania primarii quidam hæretici dictabant, dæmonem, ut falleret Papistas (sic enim Catholicos appellant) eis optimum ac vitæ sanctitate præstantem dedisse Pontificem, ut in sua de religione sententia pertinacius obfirmarent animos. Idem porro fecit Joanna Regina Navarra, quæ in longo, quem illa de Pio sermonem habuit, in causa feminae Principis Rothomagensis ad sacrum Romanæ Rotæ tribunal delata, ipsum esse virum summa vir-
tute et sanctitate præditum, asseveravit.

CIP. XVI

1 Tim. 3

Laudatur a
pessimis
hæreticis:

383 In eum autem obloquentium ora Deus retundebat. Et sane in quodam jurisconsulto, cui nomen Writo, qui Pii famam et veram Catholicamque religionem prave oderat, ultionis divinæ claruit exemplum: is enim Oxonii, quod est oppidum in Anglia, cum in suggestum verba facturus conscendisset; adversus Pontificem Pium, in ejusque auctoritatem petulanter oblocutus, explicansque seu verius implicans illa B. Pauli verba; Christus in ædificationem Ecclesiæ quosdam dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores: de suo subiecit hæreticus, Nulla hic Papæ fit mentio. Verum sub finem sermonis prope mutus effectus, ac subito correptus morbo domumque delatus, octavo post die miser interiit. Ejusdem Anglorum, quam diximus, Reginae apud Philippum Regem Catholicum procurator, cum adversus Pium pro Condensi Principe loqui non dubitasset; ab ipso Rege fuit expulsus, longeque ab aula relegatus, donec alium ejus in locum Regina sufficeret: quæ proinde ex illis administris sui in Pontificem verbis haud mediocrem se molestiam accepisse renuntiavit. Quæ cum ita sint, vel ex his, atque adeo ex toto Pontificis hujus vitæ cursu discant, quæso, Catholici nominis hostes, non amplius Romanos Antistites eisque obediētes pessime vel odisse, vel maledictis etiam incessere: sed potius quam debent illis obedientiam ac venerationem præstandam esse intelligant et confiteantur; cum principes suos vel invitos de Pio honorifice locutos esse perspiciant.

Éphes. 4
ei obloquens
divinitus
morte puni-
tur:

F

384 Ad ea postremo, quæ multa passim de Pii sanctimonia, divinaque in eo collucente virtute narravimus, accedunt alia quædam, eaque nec obscura ejusdem rei testimonia: quæ quoniam auctores boni litteris mandavere, ea nobis hoc loco visum est silentio non præterire. Et sane cœlestis quædam in eo vis ad nefarios spiritus ex humanis corporibus expellendos in primis enituit, singulis habendis supplicationibus, de quibus ante commemoravimus, ad divinam opem Cæsari contra Turcas implorandam. Primæ namque supplicationi cum a malo dæmone obsessa mulier intervenisset, magnosque et horribicos clamores edere cœpisset; ad Pontificem adducta est. Hanc ille sancta Cruce ter pie signavit: mox

utilantur ab
eo signo Cru-
cis energume-
na quatuor,

vere Ponti-
ficis a S. Paulo
Apost.

1 Tim. 3

et a S. Bernar-
do descriptus.

PER A
GABUT.

pluribus teneri non poterat, velut exanimis
am concidit: nec rumore solum, sed re vera
compertum est, eandem subinde prorsus conva-
luisse. Quæ res cum diu latere non posset, propterea
ad alteram supplicationem tres aliæ malo spiritu
corruptæ feminæ perductæ sunt: quas cum eodem
salutari signo iterum et tertio Pius consignasset,
singulæ sanitati sunt restitutæ. Harum unam non
prorsus ignobilem fuisse narrant: ac licet a diversis
sæpius curatam exorcistis, nihilo tamen melius, nisi
post Sancti Pontificis operam, habere potuisse. In
eadem secunda supplicatione aliud etiam admiratione
dignum accidit. Mulier quædam magnis clamoribus
petebat, ut Pontifex opem ferret. Hanc ille jussit
coram se sisti, quod eam iudicium in adversarium
postulaturam esse existimaret: at illa de perpetuo
sui capitis dolore conqueri, quo multis jam annis
laborasset; ac præsens ab eo remedium postulare.
Hic subrisit Pontifex, singularem mulierculæ sim-
plicitatem inspiciens; neque tamen recusavit, quo-
minus ejus capiti stolam sibi de collo pendentem
imponeret, mulieremque signo Crucis afficeret: mox
compertum est, ægrotam illam ad pristinam sani-
tatem rediisse.

dolorem capi-
tis patiens,

B 385 Nec multo aliter in tertia processione usu
venit: nam quædam alia a dæmone vexata mulier,
Pontifice templum ineunte, horribili omnia strepitu
complevit. Tum Pontifex paululum consistens, eo-
dem signo miseram insignivit. At in ea liberanda
plus negotii, quam in reliquis fuit: injectit ejus ca-
piti stolam, ac dæmonem jussit abscedere, ejusque
digressus certam significationem dare. Saliit tum
femina, impellente sic dæmone: qui ad extremum
levi flatu facem extinxit, ut discessus ejus extaret
testimonium: tum illa in terram corruit, ut mortuæ
potius quam vivæ speciem haberet. Rediit porro
non multo post ad respirationem, seque hospite
pessimo liberatam esse cognovit. Ad hæc vero acce-
dit aliud ejusdem generis argumentum. Cum ali-
quando prope Lateranensem basilicam locum reli-
giosissimum, Sancta Sanctorum appellatum, invi-
seret; rogatus a feminis primariis, ut energumenæ
cuidam benediceret; annuit, substititque. Cum vero
illa exclamaret vehementius, ac ne accederet ad
Pontificem summa vi niteretur atque resisteret, ali-
quot e Pontificia familia, ne diutius Pontifex deti-
neretur, raptam ad ejus pedum oscula pertraxerunt:
quam Pius cum salutari signo consignasset, illa velut
C exanimis concidit: ac paulo post, discedente Ponti-
fice, surrexit incolumis.

Dominicanus
ab acerbo cru-
ciatu coram
ejus imagine
sanatur.

386 Sed non Romæ solum, verum et alibi quo-
que, præsertim in Hispania, ubi hujus Pontificis
memoria præcipua quadam veneratione colitur, san-
ctitatis ejus signa plura edita memorantur: ex his
nonnulla, quæ a certis ac probatis auctoribus acce-
pimus, hoc loco sincera fide referemus. Palentiae
in Hispania, Dominicani Ordinis cœnobita, veteri
gravique in secretioribus partibus morbo implicitus,
necessaria naturæ officia exequi vix poterat, mag-
noque oppressus dolore morti vicinus credebatur.
Humanis, quibus nihil levabatur, remediis omissis,
ad divina confugit. Increbescente ergo per eos dies
sanctitatis fama Pii V, nec ita pridem vita functi,
coram ejus imagine, quam Franciscus Reinosus,
cujus ante meminimus, Cordubensis Episcopus, ab
Urbe in Hispaniam deferri curaverat, in ipso doloris
æstu supplex procubuit: eandemque imaginem sin-
gulari pietate arcte complexus, hunc in modum sibi
divinam opem imploravit: Vir Dei sanctissime, si-
cuti ego te beata Dei præsentia in cœlesti sede frui
non ambigo, teque Sanctorum ejus cœtui jam in
cœlis consociatum esse firmiter credo; ita me tua
apud Deum, quæso, juvet intercessio; ut per te

omnino convalescam. Hæc vix dum precari desierat, D
cum ecce se voti compotem factum esse perspexit.
Itaque ab omni dolore et morbi impedimento liber
statim effectus, nihil se talis molestiæ deinceps jam
per annos multos (ad eum videlicet usque diem, quo
hæc testabatur) sensisse, et huic sancto Pontifici
quotidie suppliciter se devoventem, magna per eum
a Deo beneficia impetravisse, lætus profitebatur.
Hæc omnia ipsemet, qui talia passus divinitus sanatus
est, tamquam certissima veritatis divinæque virtutis
testimonia narrabat Antonio a Fonte Majore, pro-
batæ fidei viro, qui hæc se Palentiae diligenter ab
eo et investigasse, et audivisse, et vidisse litteris
prodidit. In Hispania quoque (subjicit idem Anto-
nius; licet in his locum, tempus, nominaque perso-
narum, et alia factum clarius testantia momenta
rerum nec ille prodatur, et ego pervestigans rescire
nondum potui) Franciscanus quidam, a dæmone
diu male vexatus, cum nullis exorcistarum remediis
sanari posset; sacris illis administris Pii V, dum
(uti fit verisimile) adhuc esset in humanis, sancti-
moniae opinione ductis energumenum ad Pontificem,
ut ab eo curaretur, Romam perducturos se commi-
nantibus, edito Pii nomine (quasi alter esset Anto-
nius ille sanctissimus, de quo similia narrantur) E
mirabile dictu, protinus erumpente dæmone, evasit
incolumis.

Franciscanus
Pii nomine
a dæmone
liberatur

387 Proinde anno salutis humanæ MDLXXXII,
Nonis Februarii, Valentiae in Hispania, Gulielmo
Raimundo, nobili viro et egregia in Deum et in
Sanctos ejus pietate, paulo antequam excederet e
vivis, Sanctorum Dominicani Ordinis et aliorum,
quos ipse in omni vita singulari religione coluerat,
chorus affuit lætissimus. In iis vero beatissima
virgo, Dei Mater, S. Dominicus, S. Vincentius,
Pius V, et alii nonnulli sancti Romani Pontifices,
et B. Ludovicus Bertrandus (quem ipse Gulielmus
viventem apprime venerabatur, atque ab eo mo-
riente nec ita multo ante fidem acceperat, pollicente,
se post obitum suum ipsius bene memorem futurum)
qui omnes lectulo ejus circumfusi, Litanias pro eo
recitantes seque ipsi mutuis invocationibus singil-
latim cum aliis Sanctis pie compellantes, pro eo pre-
cabantur. Hæc omnia ut viderat, coram multis
gravibus utriusque sexus hominibus referre jussus
ægrotus, adjiciebat: Pium Quintum in ea visitatione
magno ipsi beneficio fuisse. Subinde rogans Hiero-
nymam Vivem affinem suam, ut quoties Dominica-
norum ædem adiret, maximas Pio V gratias ageret:
ei namque se plurimum debere. Hæc porro verane F
essent, an dæmonum ludificationes, seu phrænetica
spectra, iis qui aderant addubitantibus, variisque
modis, ut assolet, rem iterum ac sæpius rite explo-
rare nitentibus; cum ille sacra quædam verba pro-
nuntiasset, remque ita se habere ut enarraverat,
identidem affirmasset; demum, Sat, inquit, sat ex-
plorata res est, nec pluribus opus est testimoniis.
Ad extremum post multa indagandæ veritatis perite
facta pericula, rogantibus an Sanctorum ille chorus
discessisset; respondit, non decessisse: sed urgere,
ut ipse una cum illis quam primum in cœlum emi-
graret. Quæ omnia mox in commentarios publice
relata fuisse perhibentur: ac præter ceteros, qui
aderant, Hieronymus Garzia, nobilis doctor phy-
sicus, in his omnibus ægrotum illum mentis com-
potem, sanoque judicio præditum fuisse, locuples
testis asseverabat. Quod autem ille a Pio V se
beneficium accepisse dicebat, inde fortasse prove-
nisse existimatur: quod pietatis causa capiti suo
ipsius Pontificis pileolum non ita pridem impo-
suisset, quo pileolo Cardinalis Alexandrinus, Hispa-
niensi legatione fungens, Valentiae donaverat fratrem
Vincentium Justinianum Antistium, Prædicatorum
Ordinis

cui et cum
aliis Sanctis
apparet mo-
ribundo,pileolo ejus
pie uso.

A Ordinis gravem Theologum : eum ipsum, qui ejusdem beati Ludovici Bertrandi socii sui vitam conscripsit : in qua hæc omnia, quæ breviter de ipsa visione retulimus, fusius enarrantur.

CAP. XVIII

duæ imagines
ejus

388 Sed Agabræ, quod oppidum est in Hispania haud longe a Corduba, domestico in sacello clarissimi viri Antonii Cardonæ et Cordubæ, Ducis Sessæ, res contigit ad Pii sanctitatem indicandam valde memorabilis. Nitebat idem sacellum pulchris aulæis, ac variis qua insignium Sanctorum qua Romanorum Pontificum tabulis, in tela affabre pictis, undique ornatum pieque instructum. Inter alia vero Pii V, quem Dux ipse, una cum religiosissima femina Joanna Aragonia conjuge sua mirifice colebat, binæ pendebant imagines : altera in tela ad altare ; ex charta vero altera ad sacelli januam appensa. Accidit quodam die, qui dies sancto Apostolo Thomæ sacer erat, anno MDLXXXVI, ut sacro-sancto Missæ sacrificio, precibusque rite peractis, extinctis luminibus et universis qui aderant egressis, sacellum de more clausum intus totum conflagrarit : modica videlicet scintilla, ut conjectura est, ex ardentibus cereis occulte decidente incendiumque sensim excitante. Quod cum postera die tantum compertum esset, re audita, conjuges Principes ad locum comite familia properant : incendii fœditatem dolentes intuentur. Sed illico dolorem vicit admiratio : dum enim et aulæa, et signa cuncta, et altaris ornamenta, denique omnia quæ cremari potuerant, igne vel absumpta vel deformata mœrentes inspiciunt ; ecce ipsa Pii V ambas imagines, mirabile dictu, in mediis flammis non modo non exustas, sed ne minimum quidem læsas demirantur : idque non nisi divina virtute fieri potuisse, omnes edicunt. Auxit admirationem intuentibus, vim incendii tantam fuisse, ut fornicati sacelli crusta undique diffracta, geminis amplioris formæ argenteis imaginibus et aliis quæ pariter ex argento erant conflatis, sacro altaris lapide in pumicem redacto, Pii tamen imagines spectare esset, alteram quidem, qua ipsa contingebat alterius Pontificis effigiem cum lignea coronice combusta, super tapete quo altaris subsellia sternebantur cecidisse, ibique prorsus illæsam jacere ; ipsumque tapete undique ardens concremari cœpisse, sed qua Pii obtegebatur figura nihil offensum : alteram vero ex charta, peristromatis et ceteris quibus cingebatur signis, ut diximus, exustis, loco suo integram fumoque tantum leviter offuscatam remansisse.

ab incendio
omnia con-
sumente
illæsa per-
manent,

C
quarum una
apud Domi-
nicanas Vaenæ
in honore est,

alteram Romæ
Scriptor vidit,

389 Hanc deinde sacræ Virgines Dominicani Ordinis, in cœnobio cui a Sancta Maria Dei Matre cognomen est, in Hispaniæ oppido Vaena, pro sua in hunc Pontificem pietate precibus obtentam, singulari religione conservant. Alteram vero ligneis suis ut erat instructam ornamentis, prorsus immaculatam ; tapeteque ipsum, ambustum ac reffectum, iidem Duces nobis Romæ, dum hæc scriberemus, ostenderunt : remque omnem, quam, ut ipsimet locupletissimi et oculati testes nobis retulerunt, explicatam eis recognoscendam tradidimus, suo rursus testimonio comprobarunt anno MDCH. Quo tempore Dux idem, non minus religione quam generis nobilitate insignis, apud Summum Pontificem Clementem Octavum pro Rege Catholico Philippo III Orator in Urbe residebat. Imaginem porro illam tapeteque, uti perpetua tanti Pontificis tam admirabilisque casus monumenta, apud se, ut vidimus, mirifica pietate retinere, et quocumque locorum iverint veluti divina salutis præsidia secum deferre, Duces ipsi pie profitentur. Ceterum nullas, quod sciam, nisi Sanctorum imagines, hoc vel simili modo ex incendiis quandoque divina virtute servari consuevisse, tum alia testantur exempla, tum in primis duo, quæ superioribus annis accidisse constat, Romæ

unum, alterum Neapoli : ubi (ut de hoc prius) cum in æde S. Catharinæ de Formello vincupata, anno salutis MDLXXXVII, nocte festi S. Barnabæ Apostoli, lapso igne ecclesiastica supellex deflagrasset, inter aliaque pallium ex albo serico totum exarsisset ; S. Catharinæ Senensis effigies, in eo medio depicta, prorsus illæsa remansit, Neapolitana civitate obstupesciente. Romæ vero, in templo S. Salvatoris ad Laurum, mense Septembri anni MDXCI orto incendio, sanctissimæ Virginis Dei Matris imaginem in tela pictam, rebus omnibus circumfusus, sævient undique igne, pariter exustis, integram et immaculatam divinitus conservatam fuisse vidimus : tantique, miraculi summa cum admiratione testis est populus Romanus, ejusdem beatissimæ Deiparæ Virginis cultor singularis. Hæc videlicet et id genus aliæ divinæ potentiae suæ miracula, tum ad nostram firmandam fidem, tum ad Sanctorum suorum sanctitatem magis illustrandam, tum denique ad impiorum iconomachorum arguendam perfidiam, interdum edere consuevit ille summus rerum opifex ac moderator Deus ; qui ut mirabilis est in Sanctis suis, ita semper et ubique laudabilis.

D
PER ANE.
GABUT.

Deo Sancto
hæc ratione
in suis ima-
ginibus hono-
rante.

390 Hæc habui quæ de Pio V, Summo Pontifice, ex variis ac probatis auctoribus locupletibusque testibus, ex Apostolicis ejus constitutionibus et epistolis, ex Legatorum et Internuntiorum institutionibus ac rebus gestis, atque ex aliis spectatæ auctoritatis monumentis, bona fide magnoque labore ac studio collecta, posteris ad imitandum et ad publicam utilitatem litteris proderem. Ex epistolis vero ad sacrorum Antistites, ad Reges, et ad alios Principes viros ab eo datis, et responsis acceptis (quas ex Romanæ Ecclesiæ tabulariis depromptas inspexi, et ex primariis exemplaribus descriptas accepi, publica fide munitas penes me teneo) ad finem, ut antesum pollicitus, plerasque luculentiores et quæ publicæ rei utiliores fore viderentur, tamquam rerum memoratarum testes edendas selegeram. Sed cum, ne opus in aliud fere volumen excresceret ; tum vero etiam magis, ne sine aliis nobis repromissis ejusdem Pontificis monumentis, quæ habere nondum potuimus, in lucem prodirent ; eas vel separatim, vel cum altera hujus operis (quam, si vita supererit, forte curabimus) editione vulgandas, differre visum est. Interim vero pium lectorem rogatum velim, ut si quid animadversione dignum vel offenderit, vel habuerit quod ad opus hoc seu locupletandum, seu melius faciendum (neque enim omnia possumus omnes) pertinere judicaverit ; id mihi, pro suo Christianæ caritatis officio, benigne suggerere non grave-
tur. Ut quod pro ingenii mei ac virium imbecillitate perfici non potuerit, id in altera, si unquam parabitur, editione, ad gloriam Dei et ad communem utilitatem aliena suppleatur industria.

E
Conclusio
auctoris.

F

ANALECTA

Ex Relatione Auditorum Rotæ, facta
Urbano VIII, anno MDCXXIX.

Cum Pii Papæ V fama quotidie increbresceret, ejusque virtutum ac miraculorum rumor augeretur, Prior et Fratres conventus Boschensis ordinis Prædicatorum decreverunt a felicis recordationis Paulo Papa V petere, ut processus formaretur. Quare, de licentia Patris Generalis d. Ordinis Prædicatorum, R. P. Fr. Archangelum Caracciam, sacræ Theologiæ Magistum, d. Conventus Boschensis filium, Romam legarunt : qui a summo Pontifice Paulo V fel. record. cui supplicem libellum obtulerat, et famam sanctitatis Pii instanter denuntiaverat.... remissus ad Congregationem sacrorum Ri-

Ad instantiam
Conventus
Boschensis,

tuum,

EX PROCES-
datur facul-
tas informa-
tiones su-
mendi,

tum commis-
sio ad Pro-
cessus Remis-
soriales:

censentur
Romani pro-
cessus esse le-
gitimi,

nec non alii
octo alibi
formati,

1. Hoc ab eadem rescriptum accepit: Instantes
de iure suo via ordinaria. Reverendissimus
igitur Cardinalis Millinus, facto prius verbo cum
eodem fel. record. Paulo V processum fieri jussit
informativum, et testes in Curia auctoritate ordi-
naria examinari; ac propterea deputavit Petrum
Mazziotum, Curiae Cancellarium et secretarium,
in Notarium: examinatique fuere in Curia ad se-
xaginta testes. Pari auctoritate, scilicet ordinaria,
extra Curiam Bononiae, Auximi, Fani, Urbini,
Mediolani, Bergomi, Terdonæ et Madriti plures quo-
que testes examen subierunt.

2. His peractis et ad Curiam transmissis; atque
ab eodem Reverendissimo Cardinale Millino, per
sacram Congregationem deputato, diligenter inspe-
ctis factaque relatione, censuit Congregatio, si
Sanctitati vestrae placeret, posse ad examinandos
testes Apostolica auctoritate tuto deveniri. Obten-
ta ergo commissione a Sanctitate vestra signata, et
sacrae Congregationi cui directa fuerat praesentata,
deputati fuerunt ab eadem Congregatione Iudices
subdelegati, Reverendiss. D. Alphonsus Gonzaga,
Archiepiscopus Rhodiensis (quo absente, subrogatus
fuit Reverendiss. D. Montorius, Episcopus Neoca-
strensis) et Reverendiss. D. Sacratius, Episcopus
Comaclensis; et Reverendiss. D. Mantica, Episco-
pus Famagustanus... Decretæ etiam fuerunt litteræ
Remissoriales pro examinandis Testibus extra Cu-
riam, expressis locis et civitatibus in quibus erant
exequendæ: et vigore hujusmodi litterarum fabri-
cati fuerunt auctoritate Apostolica processus Auxi-
manus, Fanensis, Bononiensis, Terdonensis, Medio-
lanensis, Toletanus, Bergomensis et Urbinatensis.
Productum pariter fuit instrumentum procuræ a
Reverendiss. Patre Generali Ordinis Prædicatorum
in persona P. Fr. Archangeli Caracciæ: qui pro-
daxit articulos per d. Congregationem admissos
pro examinandis testibus, tam in Curia quam extra.
Produxit etiam testes examinandos in Curia, qui
solenni juramento suscepto examini se subjecerunt
numero quadraginta tres... Unde cum constet de
Apostolica Jurisdictione delegata et subdelegata...
de legitimo mandato comparentis... de relationibus
et citationibus solennibus requisitis... de juramento
testium... ac demum pateat testes prius super in-
terrogatoriis, deinde super articulis deposuisse...
pronuntiamus processum hunc Romanum, Remisso-
rialem et auctoritate Apostolica factum, rite ac
recte fuisse fabricatum, esseque in forma proban-
te.... Alterum vero processum, nempe informati-
vum Romæ confectum auctoritate ordinaria per
Petrum Mazziotum, in quo anno MDCXVI et MDCXVII
examinati fuere plures testes, censuimus pariter
esse admittendum et probationem facere... Et eo
facilius in hanc ivimus sententiam, quia fere omnes
testes, auctoritate ordinaria in processu Romano
informativo examinati, fuerunt deinceps auctoritate
Apostolica repetiti, et attestaciones eorum, qui morte
præoccupati repeti non potuerunt.

3. Quoad alios processus remissoriales, existima-
vimus de eorum validitate ac legalitate satis constare.
Decretæ enim fuerunt a sacra Rituum Congrega-
tione litteræ Remissoriales, deputatique fuerunt,
Auximi Reverendiss. D. Cardinalis Ara-coeli, Episco-
pus Auximanus; et D. Decius Longus, Protonota-
rius et ejusdem Episcopi Vicarius; et D. Paulus
Æmilius Gallus, olim Archiepiscopus d. civitatis.
Fani, Reverendiss. D. Card. Boncompagnus, Epi-
scopus Fanensis; D. Cæsar Bracius, Vicarius Epi-
scopalis; D. Cæsar Cararius, Archidiaconus Cathedra-
lis Bononiae; D. Evangelista Carbonesius, Vica-
rius Archiepiscopalis; D. Præpositus Metropolita-
næ; et R. D. Angelus Michael, Canonicus Latera-

nensis, Abbas S. Joannis in monte Bononiae. Ter-
donæ, Reverendiss. D. Episcopus Terdonensis, D.
Vicarius ejusdem, et D. Archidiaconus Cathedralis.
Mediolani, Reverendiss. D. Card. Borromæus, Ar-
chiepiscopus; D. Vicarius Episcopalis ejusdem, et
D. Archipresbyter Metropolitani. Madriti, Reve-
rendiss. D. Nuntius Apostolicus, D. Archiepiscopus
Tarantasie, et D. Episcopus Bisertinus. Bergomi,
Reverendiss. D. Episcopus D. Vicarius ejusdem, et
Archipresbyter Cathedralis. Urbini Reverendiss.
D. Card. Gipsius, Episcopus Ariminensis et Præses
Status Urbini; D. Decanus, et D. Archidiaconus
Metropolitani.... Et ex inspectione ac revolutione
cujuslibet processus deprehendimus... constare de
omnium validitate et forma probante.....

4. Ceterum non prætermittendum hic censuimus,
quod ad ostendendam Pii Papæ V sanctimoniam ac
miracula, ultra processus supra examinatos, non
modicam etiam corroboracionem ad probationes ex
processibus resultantes desumpsimus ex Historico-
rum monumentis et Chronicis; videlicet ex Surio in
Commentariis rerum in orbe gestarum; Antonio
Cicarella, in additionibus ad Platinam; Ciacconio,
in Vitis Pontificum; Henrico Spondano, in auctorio
ad Annales Baronii; Antonio a Fonte-majori, in
Vita Pii V Hispano idiomate conscripta, aliisque
Historicis: quibus fidem adhibendam communi Ca-
nonistarum et Legistarum consensu receptum est....
Nosque inter omnes historias potissimum recepimus
eam Hieronymi Catenæ et Joannis Antonii Gabutii,
qui ex professo vitam et res a Pio V præclare gestas
memoriæ prodiderunt: et ex his, si non integram
et concludentem probationem, urgentissimum saltem
insurgere adminiculum superioribus probationibus
judicavimus.... Hæcque quoad validitatem proces-
sum et qualitatem probationum præmonuisse nobis
visum fuit satis.

5. Hæc et ad horum suæque sententiæ confirmatio-
nem alia plura Auditores Rotæ: qui deinde, explicata
breviter vita Pii, ad virtutes ejus exponendas transeunt,
agentes sigillatim de excellentia fidei, de spe, de ca-
ritate, de prudentia, de justitia, de fortitudine, de
temperantia, de aliis indiciis sanctitatis; quæ omnia
et ex Gabutio satis facile colligi, et apud Bzovium jam
collecta expensaque videri possunt: quædam tamen quia
Gabutio præterita, hic juvat excerpere. Tale est quod
ad 1 articulum de fide, ad demonstrandam Pii in ea
promovenda diligentiam, tertio loco affertur, ipsum,
Generalem Commissarium Inquisitionis constitutum,
in redeuntibus ad sanam mentem clementer habendis
operæ pretium tulisse. Inter ceteros enim, inquirunt
Relatores, Sixtum Senensem, ex ordine Minorum,
ob hæresim sæpius repetitam flammis damnatum,
ad Catholicæ sensum religionis revocavit. Prævi-
densque spiritu plane prophetico sua illum doctrina
quamplurimis saluti futurum, apud Pontificem pre-
cibus contendit, ut mortis poena absolveretur. Ex
quo deinde factum est, ut Sixtus Prædicatorum Or-
dinem ingressus, colloctionibus, concionibus, scri-
ptis Ecclesiam illustraverit; eo præsertim opere
edito, cui Bibliothecæ sanctæ nomen indidit, grati-
que animi pignus Pio V dicavit. Et in Epistola de-
dicatoria Sixtus id ipsum testatur: seque Pii bene-
ficio ab inferis revocatum, ab errorum tenebris eru-
tum, in filium sancto Spiritu renatum adoptatum-
que fuisse profitetur: ex quibus dictis, tamquam
circa factum proprium, sufficiens resultat probatio.

6. Articulus 2 de spe sic concluditur. Neque vero
sua illum de divino auxilio spes fefellit: quod ut
alias sæpe, sic in eo quod narraturi sumus egregio
sane facto animadverti potuit. Post preces, ante
Christi crucifixi effigiem fusas, consueverat Pius
Servatoris sui pedes deosculari. Cum semel hoc
idem

iisdem acce-
dunt auctores
probatissimi
de vita Pii:

ex his pro-
bantur ejus
virtutes emi-
nentes:

qui et Sixti
Senensis con-
versionem
prædixit.

venenum in
pedibus Cru-
cifixi para-
tum miracu-
lose evasit,

A idem moliretur, ecce sibi Christi imago ita pedes attraxit, ut illos osculo contingere Dei servus non potuerit. Enim vero aliquod in se scelus admisisse ratus, in lacrymas solutus veniam postulabat : cum a Deo tandem significatum illi fuit, quod hoc contingerit, non ob culpam ab eo contractam, sed ne venenum, quo pedes Crucifixi erant infecti, hauriret. Testati id testis vi et x in Processu Romano de auditu ab intimo cubiculario Pii, Marco Antonio Florentio ; et xxxi testis de auditu a Matthæo Ravario, ipsius Pii pincerna etiam familiari.

virgo fuit a
medicis com-
probatas,

7 In articulo de Temperantia, ad confirmanda testimonia, asserentia perpetuam Pii virginis, præcipue appenditur ex Processu Romano ordinario depositio D. Ludovici Montiali, chirurgi Papæ, testis xxiv, qui corpus Pii exenteraverit ; et testis xxiii, qui præsens fuit. Affirmant enim ambo isti, quæ generationi deserviunt corporis partes, ea integritate in Pio repertas fuisse, ut infantis munditiam et puritatem referrent. Quæ verendorum integritas certius, quod haberi possit, integritatis est signum ; ut latius declarando egregie scripsit Hieronymus Mercurialis lib. 6 variarum Lectionum cap. 23 et Capiuaccius in Practica lib. 4 cap. de virginitate ; ubi asserit, perdifficile esse in viro virginitatem alio modo probare... Et sumpta virginitatis nota, quamvis omnino certa atque necessario concludens non sit, sufficienter tamen probari visa est ; junctis præsertim cum assertionibus Confessoriorum et testium, innocentia vitæ Pii... innato quodam odio ipsius in vitia carnis... præcipuo studio in corporis munditia et eximio pudore, sobrietate insigni quæ comes virginitatis est et præsidium... frequenti Eucharistiæ sumptione... publica voce et fama... quodque præcipuo Dei consilio factum censi potest, ne Pius a ceteris dissideret familiæ Dominicanæ alumnis, quos omnes, quotquot in Sanctorum Album relati sunt, virgines dedit et educavit, scilicet Dominicum, Raymundum, Petrum Martyrem, Thomam Aquinatem, Antonium, Vincentium, Hiacyntum, Catharinam Senensem, et alios : qui licet morum virtutumque præstantia varii inter se ac dissimiles, omnes tamen in unius virginitatis laude convenerunt.

pulverem
Vaticani pro
Reliquiis
habuit,

8 In articulo de Justitia, quatenus hæc virtus Deo rebusque divinis debitum cultum tribuit, refertur memorandum quid, ac Magni Gregorii tempora referens. Poloni Regis legatus, Roma propediem discessurus, Pium, a quo sacras Reliquias secum exportandas petierat, conveniens ; eum in platea S. Petri obvium habuit, precesque pro Reliquiis habendis ingessit.

C Tum Pius e lectica desiliens, acceptum ab eo sudariolum expansumque, pugillo pulveris e platea sumpto implevit, et colligatum tradidit Oratori. Qui se illud ratus domumque reversus, aperto sudariolo pulverem in sanguinem versum invenit : quare Pium statim conveniens, timore ac lætitia plenus, rem omnem aperit. Tum Pius, nobis notum omnino erat, Vaticanum pulverem Martyrum sanguine plenum esse, ac propterea ludos publicos ab ea parte ablegandos duximus. Testantur hoc in Processu Romano remissoriali Testes iv, vi, x et xxxi de auditu ; et de visu, testis xxxiv.

novit secreta
cordium ;

post mortem
tractabilis,

9 Inter cetera porro sanctitatis indicia, de quibus agitur articulo ultimo, notatur primo prophetia : quare Marcus Antonius Columna et Marchio Malatesta, antequam cum Pio Pontifice negotia transigerent, conscientiam per Confessionem expiabant, alioqui crimina sua a Pontifice narrari audiebant : uti testatus est Chrysippus Prentus. Secundo mira quæ circa ejus corpus acciderunt. Caro enim ipsius, quartum post mortem diem mollis adeo erat atque flexibilis vividique coloris, ut adhuc spirare videretur... deponunt autem de hoc D. Angelus Formentus, D. Abbas Ru-

de se dedit
suavem odo-
rem,

sticuccius et Reverendiss. Sanctonius... Ejusdem Pii ossa suavem emisisse odorem testantur Fr. Joannes Antonius Zerbis, D. Nicolaus Berlingierius, et D. Joannes Antonius Gabutius... Tertio visiones, quæ ejus obitum illustrarunt : tempore enim mortis Pii V adolescentula quædam Romæ, multis virtutibus ornata, dum animam ageret, ad matrem adstantesque convertens sese ; Respicite, inquit, magnam gloriam, cum qua Pii V anima ab Angelis in cælum deducitur : quo dicto, expiravit. Refert hoc Antonius a Fonte-majori in Vita Pii V, typis Hispano idiomate edita anno mdcxv lib. 6. fol. 243. Præterea idem Pontifex triplici corona redimitus, ac duobus Angelis hinc atque hinc comitantibus, apparuit sorori Mariæ Margaritæ Delfinæ, quæ magna cum opinione sanctitatis vixit Albæ, in monasterio S. Mariæ Magdalene Ordinis Prædicatorum, ut patet ex ejus Vita typis impressa a Fr. Joanne Michaeli de Bononia, Ordinis Prædicatorum Mediolanensi Inquisitore....

10 Accedit ultimo loco testimonium gravissimorum scriptorum, qui vel ex instituto vel obiter arrepta occasione Pii V sanctimoniam commendarunt. Hi sunt inter alios Cardinalis Bellarminus in responsione ad apologiam pro juramento fidelitatis pag. 647 ; Genebrardus, Chronologiæ lib. 4 ; Jacobus Gualterius Societatis Jesu, in tabula Chronographica pag. 740 ; Jacobus Gurdonius Societatis Jesu, in opere Chronologico pag. 429 ; Franciscus Rosserius, stemmatum Lotharingiæ tomo 5 pag. 362 ; Andreas Maurocenus, Historiæ Venetæ lib. 8 pag. 334 ; Severinus Binius, tomo 4 Conciliorum parte 2 pag. 397 ; Archangelus Gianius, Centur. 4 Annalium Ordinis Servitarum lib. 4 cap. 2 ; Michael ab Isselt, in historia sui temporis pag. 29 ; Laurentius, Surius, in Commentario rerum in orbe gestarum ad annum 1566 ; Joannes Mariana Societatis Jesu, ad historiam Hispaniæ anno 1566 ; Papirius Massonus, lib. 6 de Viris Pontificum pag. 412 ; Paulus Manutius, in epist. ad Marcum ; Jacobus Augustinus Thuanus, Historiarum lib. 51 ; Hieronymus Platus Societatis Jesu, de statu religioso lib. 2 cap. 28 ; Joannes Tursellinus pariter Societatis Jesu, Epitome historiarum lib. 10 ; Nicolaus Sanderus, lib. 3 de schismate Anglicano pag. 422 ; Dominicus Gravina, in libro inscripto Vox turturis parte 2 ; Henricus Spondanus, in Auctario Chronologico ad Annales Baronii pag. 76 ; Cardinalis etiam Baronius, Annalium ecclesiasticorum tomo 7 sub anno 533 ; Antonius Gallonius, in vita S. Philippi pag. 114, Joannes Petrus Guissanus, in Vita S. Caroli cap. 13 lib. 1 ; Marcus Antonius Muretus, in oratione publica habita in funere Pii V ; Cardinalis etiam Sirletus, in Epigrammate impresso apud Antonium de Fonte-majori ; Petrus Galesinius, in Translatione Pii V ; Antonius Maria Gratianus, de bello Cyprio ; Abbas S. Fronti, in Vitis Pontificum ; Ciacconius in Vitis Pontificum ; et scriptores ex professo Vitæ Pii abunde pluribus in locis sanctitatem ejus commendant.

11 Elogium e singulis auctoribus desumpta, quæ citato libro et pagina aut capite hic allegantur, brevitatis causa omisi, satis habens eorum indicasse nomina, quæ in tam solenni et judiciali actu coram summo Pontifice commemoranda putaverunt Relatores : eo quod illustre et uniformis testimonium magnorum virorum ad Pii sanctitatem probandam magnificandum est ; quemadmodum magni factum fuit in Relatione SS. Caroli, Ignatii, Theresiæ, Raymundi. Claudet autem tertiam hanc partem, inquit idem Relatores, attestatio sacræ Congregationis Rituum, quæ Pium hoc honore decoravit, ut defunctorum sacra pro eo celebrari non possent : sed eorum loco ; anniversario depositionis die, Sacrum de Sanctissima Trinitate fieri

laudatur
passim a
scriptoribus
ut sanctus,
E

quare et ve-
titum sit de
eo fieri Re-
quiem,

EX PROCL.

quippe qui
miraculis
claruit in
vita.

B
et post mortem
curando
pestilentem
febrem,

immedicabi-
lem dolorem
capitis,

Priorissam
moribundam,

posse concessit: ut patet ex Decreto confecto
11 Februarii MDCXXV.

12 Nunc miracula primum a Pio ante mortem,
mox etiam post mortem facta videamus. I Contactu
stolæ et benedictione energumenta liberatur. II
Navalis victoria a Pio prædicatur et cognoscitur.
*Quibus expositis, expensis, probatis, transeunt Relato-
res ad miracula post mortem; in iisque ponunt 1, quod
Imagines Pii in maximo incendio non comburuntur: id
vero cum jure miraculum censeri probassent, subi-
ciunt hæc verba:* Simile quid accidit nuper in palatio
Augustissimi Ferdinandi II Imperatoris, in quo incen-
dium ceteras res omnes quæ in altari sacelli dome-
stici erant, consumpsit; solumque orbem cereum,
quem Agnum Dei appellamus, a Pio V benedictum,
illæsum præterit; ut eadem Cæsarea Majestas testa-
tur in epistola ad Sanctitatem vestram directa et
exhibita sub data XXIII Julii MDCXXVII: et in aliis re-
centibus litteris, motu proprio et nemine efflagitante,
ad solam Pii sanctitatem confirmandam, eidem San-
ctitati vestræ scriptis, sub die XIII Octobris MDCXXVIII,
comprobavit.

13 Auximi Tiburtia Florentia, annos LXXII nata,
peticulari febre eo adducta fuerat, ut intra tres ho-
ras expiratura crederetur, medico sic affirmante.
Verum cum laneam subuculam Pii V ut deferretur
rogasset, illaque delata, sibi que imposita, huic Pon-
tifici se enixe commendasset, somno capta fuit: a
quo expergefacta, omnino febre soluta, e lecto sur-
rexit, maxima omnium admiratione atque lætitia.
Factum evidens est ex medici copiosa narratione....
Quod vero miraculum hoc censendum sit, et in ter-
tio ordine collocandum, nemini dubium esse poterit,
si ratio habeatur gravitatis morbi ac desperatæ salu-
tis, subitæque curationis in anu, quæ postea etiam
ad multos annos vixit.... Nec minus certum est
Pio V esse adscribendum, cum et ejus subuculam
infirmæ adhibuerit, et ejus se precibus commendave-
rit....

14 Julius Nipotellus Perusinus, toto anno intole-
rabilem capitis dolorem passus fuerat: cui quidem
depellendo remedia omnia, etiam violentissima, ut
sunt cantarides atque ignis, frustra adhibita fuere.
Tandem cranium secare, ut eo detecto os nudum
scalpere possent, decreverunt medici, opusque com-
pleverunt: sed irritato conatu. Nulla igitur supererat
humanis in remediis fiducia. Quare infirmus, memo-
ria repetens, quod ab Abbate Rusticuccio, cujus ipse
domum administrabat, olim didicerat; Dominum
scilicet Ravarium, Pii V pincernam, ad contactum
ossis ejusdem Pontificis simili morbo fuisse solutum;
votum una cum uxore Pio V nuncupavit; suumque
Dominum, Abbatem Rusticuccium, enixe rogavit, ut
caput reliquiis ejusdem Pii V tangere vellet et si-
gnare. Quo peracto, confestim dolore liber e stratu
consurgens, Pii V sepulcrum voti reus petiit, nec
simili in posterum molestia fuit vexatus. Veritas
facti satis probari videtur depositione ipsius qui sa-
nitatem est consecutus, uxoris ejusdem chirurgi qui
remedia adhibuit, et Abbatis Rusticuccii qui Reli-
quias detulit caputque signavit.....

15 Soror Angela Mareri, Priorissa monasterii
Humilitatis Romæ, ex magna distillatione, capitis
et stomachi dolores maximos lentamque febrem con-
traxerat: a qua adeo fuerat debilitata, ut mortis di-
scrimine imminente, medicus sibi non fidens socium
adjungi postularit impetraveritque in sequentem
diem, interim moniales delatas ad se Pii V reliquias
religiosa mente cum excepissent, fervidasque ad
Pium preces fudissent; easdem capiti imposuerunt:
et ad earum contactum dolor abscessit, posteroque
die sine febre a medicis inventa est. Rei gestæ veri-
tas habetur in processu Romano ex attestazione in-

firmæ, medici et Confessarii, qui paratus erat ad D
ministrandum infirmæ Viaticum.....

16 Auximi Peregrina, uxor D. Jacobi Rasti, par-
tui proxima, summis et diuturnis cruciabatur dolori-
bus: quibus remittentibus, per tres totos dies nul-
lum plane motum a fœtu in utero editum sensit:
et ita debilis relictæ fuit, ut cibum sumere non posset,
omninoque frigida et calore destituta jaceret. Quare
ab obstetrice ceterisque feminis harum rerum peri-
tis, fœtum in utero mortuum esse, existimatum est;
curatumque, sed non adhibitum, remedium ad eum
extrahendum. Interim allata fuit lanea Pii V subu-
cula, quam languentis femina mater Peregrinae ute-
ro imposuit, invocato prius per preces sancti Ponti-
ficis auxilio. Mirum dictu, intra quadrantis horæ
spatium fœtus in utero moveri cœpit. Necdum hora
abierat, cum femina incolumis masculum peperit,
qui adhuc vivit duodennis. Rei seriem satis proba-
tam putamus a quatuor oculatis testibus... nec mi-
nus clarum est, miraculum in hoc partu intercessis-
se.... Et hoc miraculum unum est ex duobus quæ Cle-
mens X die XV Novembris anno MDCLXXI approbavit et
confirmavit, sicut habet Decretum Congregationis pro
Beatificatione ipsius Pii, quandocumque Sanctitati suæ
libuisset facienda, editum VIII Martii MDCLXXII, alterum
autem erat de imaginibus ab incendio illæsis: quibus
etiam accessit approbatio revelationis de victoria navali,
et quartum miraculum de multiplicatione frumenti in-
fra referendum.

17 Nicolaus Brautius Dalmatus, Episcopus Sar-
cinensis, in febrim inciderat acutam atque letalem,
ob quam æstu, doloribus acque siti inextinguibili fa-
tigatus per triduum, ad eum statum redactus erat,
ut non amplius audiret, aut sentiret, aut interroga-
tus ad propositum responderet: imo post vehemen-
tem membrorum ac spirituum agitationem, jam fi-
xabat oculos, et lecti stragulas colligens detegebat
sese rei ignarus, cum suapte natura pudentissimi
moris esset; ac demum pedibus ceterisque corporis
partibus pallere inceperat admixta nigredine, ut
bene ab omnibus, quotquot officii causa adibant,
sine dubio moriturus existimaretur; tam acri febre
succumbente natura senis annorum sexaginta, nul-
lis adjuncta pharmacis aut medicamentis, de more
gentis scilicet, cum medicos exosi Dalmatæ cuncta
naturæ beneficio committant. Igitur tertia nocte su-
bit mentem ægrotantis Pii V Pontificis recordatio,
quem sæpius nominatum perceperat, ac de quo col-
locutus fuerat cum P. Archangelo Caraccia. Hinc
servo Dei fuis precibus obdormivit: et statim vide-
batur sibi in Vaticani aula esse, quam Regiam di-
cunt: ubi longo ordine procedentes anteibat magnæ
staturæ Præsul, Pontificio habitu, Episcopali mitra,
ac Presbyteris stipatus compluribus, candidas indu-
tis vestes cereosque gestantibus, quos cantantes
audire videbatur laudes et encomia Pii V Pontificis.
His ut locum daret, dum cedens de via in angulum
se subduceret, evigilavit illico, seque sentit a febre
immunem, nulla vexatum siti; adeo ut nec potu,
nec cibo, nec viribus, aut aliis corporis facultatibus
impeditis aut imminutis affectionibus, nihil sibi vi-
letudinis minus adesse cognoverit, quam antea fuis-
set nondum ea febre laboranti. Probatur hoc factum
ex ipsius Episcopi dictis, ex Mutio Baraccino ejus
famulo, ex Cæsare Megantio Sacerdote, nec non ex
Comite Francisco Cionino. Ipse quidem ægrotus et
morbi gravitatem et visum et valetudinem fuse ex-
ponit: famulus eadem confirmat cum mortis indiciis,
et ad repentinam convalescentiam narratum sibi
quod noctu perceperat dominus: alii vero duo tes-
tes, quod eum amicitia causa adire consueverant,
die tertio ægritudinis actum de ejus salute fuisse
dictitarunt, alium contestem producentes: postridie
autem

puerperam
desperatam,

E

Episcopum
in extremis
agentem,

F

postquam ei
apparuit.

A autem ad pristinum robur restitutum invenerunt; idque miraculi loco habentes, atque rei eventum quærentes, adhibitas Servo Dei preces ac noctis præcedentis visa intellexerunt. Ex his miraculum fuisse deprehendimus ex iis quæ in tertio gradu collocantur ex vulgata doctrina S. Thomæ....

ex quibus con-
cluditur cano-
nizandus.

18 Hactenus, Beatissime Pater, retulimus quæ de vita, virtutibus ac miraculis comperta fuere servi servorum Dei Pii V Pontificis Maximi. Relinquimus modo sapientissimo vestræ Sanctitatis oraculo, ut quæ olim purissima lux lucebat inter homines, Superis nunc demum adscripta, nesciat occasum in terris, imo redivivo subinde pietatis obsequio apud posteros præsit e cœlo splendidior; unde certissimam se præbeat Petri naviculæ Cynosuram, quemadmodum felicissimo cursu et summo Ecclesiæ bono diu se dedit moderatorem. *Hactenus Relatio illa, cujus exemplum Romæ descriptum ea ratione qua solent præsentibus Cardinalibus talium exempla descripta dari, habuit et ad nos Praga misit Illustrissimus Amplissimusque D. Henricus Julius Baro de Blum, Cæsareus in Tribunali appellationum Consiliarius: nunc vero etiam impressam eandem videmus in posthumo tomo Bzovii: quo recurrere potest quisquis plenius cupit rationes et firmamenta iudicii de singulis articulis ferendi cognoscere. Idem Bzovius dictæ Relationi addit pro Appendice Notulam miraculorum, a servo Dei Pio V patratorum, in Congregatione sacrorum Rituum pro ejus Beatificatione propositorum sub Clemente X.*

B

Proposita
autem fue-
rant Con-
gregationi
miracula 10
in vita,

et 70 post
obitum:

19 Priora decem ex Processu Romano referuntur, ut a Pio V patrata in Vita: quæ omnia vel a Gabutio in Vita capite ultimo relata, vel ab Auditoribus Rotæ accepta jam dedimus, excepto ultimo, quod tale est: Quædam puella, nobili stirpe oriunda, spiritibus immundis obsessa, ducta a matre ad Pium V, dum per Aulam regiam transiens ad capellam Sixtinam pergeret: ubi prævia oratione, pedem supra corpus illius apposuit dicendo, Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem; et facto signo Crucis, libera remansit. Ultra nihil brevis illa Notula habet: auctor seu testis petendus ex processu foret: quod pro uno illo facere non est operæ pretium. Magis ex re foret, ex dicto Romano processu aliisque, collecta habere miracula circiter septuaginta, patrata post obitum, quorum tenue specimen jam habemus ex Relatione in prænarratis quinque miraculis: summariam vero explicationem in Notula: in qua tamen ex Urbinatæ et Toletano processu nihil; ut videantur Processus illi vel ad manum non fuisse, cum causa sub Clemente X resumeretur, vel miracula nulla distincte explicare. Præterea ex Decreto Congregationis, in favorem Beatificationis faciendæ, cujus supra num. 16 facta mentio, discimus, quod ex quatuor miraculis, ad aliam Congregationem delatis anno mdcxxx, et tribus noviter adductis, (ipso verosimiliter anno mdclxxi) tertium multiplicationis farinæ in magna quantitate, in monasterio monialium S. Dominici Prati, tamquam rite probatum Sanctitas sua (scilicet Clemens X) admisit: quænam vero reliqua sex fuerint nondum comperimus. Dedimus porro operam ut de omnibus jam indicatis acciperemus pleniorē notitiā, ex juratorum testium verbis, eo modo quo in Aprili S. Francisci Paulani aliorumque Sanctorum miracula collegimus: sed officiosis promissis eorum, quibus præcipuæ curæ deberet esse Beati istius Pontificis honor, hactenus non respondit effectus: quem dum pergimus expectare, vel in Supplemento operis dandæ, Notulam prædictam hic habe.

C

alia 7 post
allata.

NOTULA

Miraculorum, post mortem ex processibus sumpta.

Don Michael Bonelli, Prior Hospitalis S. Mariæ Consolationis, a quadam struma in gutture cum continuis doloribus, magnitudinis plusquam unius panis, qua per sex annos et amplius laboraverat, commendatur Servo Dei, statim liberatur.

EX PROCES-
ROMANO.

Nicolaus Brautius, Episcopus Sarcinonensis, ab acuta et periculosa febre sanatur in instanti, invocato ope prædicti Servi Dei.

Maritus Cleopatrarum Storchi Urbinatis, gravissimo capitis dolore percussus, tactu Reliquiæ Pii V sanatur.

R. P. D. Ravarius ab ingenti dolore capitis, passe per plures menses, tactu Reliquiæ ejusdem Servi Dei liberatur.

Julius Nipotellus, catarrho et distillatione in oculis et auricula, cum gravi dolore capitis detentus et a medicis derelictus, tactu Reliquiæ ejusdem pristinam sanitatem in instanti adeptus est.

Thomas Trevisanus, Sacerdos Romanus, a gravi laterum dolore et retentione urinæ liberatus, invocata ope dicti Servi Dei.

E

Gerardinus de Gerardinis, in extremis laborans infirmitate scarantiæ, tactu calceamenti prædicti Servi Dei sanus evasit.

Gregorius Donatus Sacerdos, duplici febre tertiana in extremis laborans, invocata ope Pii V sanatur.

Odoardus Lopez Medicus, acutissima febre cum symptomatibus letalibus oppressus per viginti dies, commendatus d. Servo Dei statim pristinam sanitatem recepit.

Soror Angela Mareri, a catarrho cum distillatione, ingenti capitis et stomachi dolore, et febre liberatur, apposita capiti ejus Reliquia præd. Servi Dei.

Soror Maria Theresia a copioso sputo sanguineo, cum capitis et stomachi dolore, invocata ope d. Servi Dei, confestim sanatur.

Priorissa monialium Humilitatis, periculosa febre laborans, ita ut a medicis pro letali haberetur, commendata eidem Servo Dei, in instanti pristinam sanitatem recepit.

Tres filiæ Marchionissæ Bonnellæ a morte præservatæ sunt, intercessione ejusdem Servi Dei.

Binæ imagines Pii V ab incendio præservatæ.

Quidam Julius, ab ingenti et continuo dolore capitis liberatus, intercessione præd. Servi Dei.

F

Michael Bonellus Presbyter a quadam deformi monstruositate, liberatur ope præd. Servi Dei.

Quidam hæreticus Anglus, Writus nuncupatus, suggesto consensu adversus Pium V petulanter oblocutus, mutus effectus fuit; ac subito morbo correptus domumque delatus, miser interiit.

Quidam Frater Ordinis S. Dominici, in civitate Palentina, in regnis Hispaniarum, gravi et molesta infirmitate affectus in secretioribus partibus, morti proximus, fuis precibus coram imagine præd. Servi Dei, pristinam sanitatem accepit.

Valentiæ in Hispania, Guilielmo Raymundo nobili viro, paulo antequam a vivis excederet, chorus affuit lætissimus. In eo erant beatissima Virgo Dei Mater, S. Dominicus, S. Vincentius, S. Ludovicus Bertrandus, et Pius V, quem ipse Guilielmus viventem apprimè venerabatur: qui omnes lectulo ejus circumfusi, letanias recitantes pro eo precabantur. Et prædictum Servum Dei magno ei beneficio fuisse referebat, cujus pileolum Cardinali Alexandrino

EX PROCESS.

in Hispaniam delatum antea capiti suo apposuerat.

Joannes Serpa, a quodam sicario aggressus, qui pugio evaginato ipsum occidere tentabat, ostensa illi capsula, in qua erant quidam cerei orbiculares ejusdem Pii V, liberatur, prolapso in terram pugio-
ne et d. sicario.

EX PROCES.
AUXIM.

Tiburtia Florentii, annorum septuaginta duorum, febris petecchiali aliisque letalibus infirmitatibus oppressa, morti proxima et a medicis derelicta, tactu subuculae praed. Servi Dei pristinam sanitatem in instanti recepit.

Quaedam mulier infirma et crure deperdito, tactu calceamenti praed. Servi Dei sanatur.

Antonius Florentius, Archipresbyter Auximanus, a gravi distillatione, vergente a capite ad fauces palati per septem menses, incassum adhibitis remediis humanis, commendatur d. Servo Dei, cum emissionem voti celebrandi sacrosanctum Missae sacrificium, visitandi illius sepulcrum, et appendendi votivam tabellam in ecclesia B. Mariae Auximi, illico liberatur.

Pellegrina Jacobi Bacci, difficultatem partus per tres dies passa, febris oppressa, non sine evidenti periculo mortis creaturae quam in utero gestabat, tactu subuculae Pii V, statim vivum peperit et sana evasit.

Maria Biagini, bis praegnans ab immundis spiritibus ita vexata fuerat, ut abortiverit; tertia vice praegnans, dum ab iisdem spiritibus plurimum agigaretur, et abortui proxima cerneretur, tactu calcei ejusdem servi Dei cesserunt daemonis vexationes, et debito tempore peperit.

Sulpitia Fiorano, per multos menses lecto accumbens, variis angoribus oppressa, tactu calceamenti praed. Servi Dei sanatur in instanti.

Uxor Petri Angeli Mendolfi liberatur a partu difficili, cum imminente vitae discrimine, tactu subuculae Pii V.

Elisabetha Dominici Francischini, tribus continuis diebus doloribus partus vexata et morti proxima, tactu calceamenti praed. Servi Dei statim peperit, et sana ac immunis visa est.

Julia Augustini Pontiricii, ingenti capitis dolore affecta, nihil ei juvantibus humanis praesidiis, tacta frustuli subuculae praed. Servi Dei, confestim sanatur.

Isabella Partighelfi a difficili partu statim liberatur, delato ad ipsam Crucifixo eburneo praed. Servi Dei.

Aurelia, uxor Joannis Crocchini; a doloribus partus, quibus plurimum laborabat, tactu subuculae praed. Servi Dei.

Pandora, uxor Vincentii Vitalini, a similibus doloribus partus liberatur, tactu cochlearis argentei praed. Servi Dei.

Joannes Baptista Lucius, doloribus petrae in extremis laborans, tactu calceamenti praed. Servi Dei confestim sanatur.

Franciscus, filius Antonii Calvi, a letali infirmitate coxendicis, qua mori seu saucius remanere debuerat iudicio medicorum, tactu Reliquiae praed. Servi Dei, statim pristinam sanitatem recuperavit.

Fillius Joannis Leopardi a periculosa infirmitate liberatur, tactu calceamenti praed. Servi Dei.

Tiberia Pranzi, gravi apoplexia correpta, tactu calceamenti praed. Servi Dei illico sana evasit.

Uxor equitis Gentilucci Rocchi, tactu subuculae praed. Servi Dei, a difficili partu cum discrimine vitae liberatur.

Vicaria monasterii S. Philippi Fanensis, a manuum attractione liberatur, tactu calceamenti praed. Servi Dei.

EX PROC.
FANEN.

Gentilis Bartorella de Durantibus, a gravi pleuritide cum febre acuta, dolore pungitivo in latere sinistro, tussi, difficultate respirandi et pulsu duro, et iudicio medicorum in extremis constituta, tactu calceamenti praed. Servi Dei, statim et in continenti sanatur.

Piera Bartorella de Jssudutiis a dolore capitis cum febre liberatur, tactu calceamenti praed. Servi Dei.

Julia Nulphia de Vignatolis, a doloribus colicis et nephriticis liberata, tactu calceamenti praed. Servi Dei.

EX PROC.
BONON.

Pater Fr. Virgilius Paseri, Ordinis Servorum B. Mariae, a diuturno fluxu sanguinis in extremis laborans, commendatus praed. Servo Dei, illico sanatur.

Plures liberati a doloribus capitis, tactu Reliquiae praed. Servi Dei.

Filius Hieronymi Baddii, per quatuor menses febris laborans et a medicis derelictus, commendatus a matre d. Servo Dei, sanatur.

EX PROC.
BERTON.

Catharina, uxor Andreae Masini, a febre cum letalibus symptomatibus liberatur, invocata ope praed. Servi Dei.

Hieronymus Baddii a periculosa et diuturna infirmitate sanatur ope d. Servi Dei.

E

Magdalena Blanca post esum fungorum graviter infirmans, ita ut tribus continuis diebus absque loquela et sensu remanserit; implorata ope d. Servi Dei, pristinam sanitatem recuperavit, defunctis ceteris qui dictos fungos comederant.

Angelus Thomas Passeri, gravissimis doloribus oppressus et morti proximus, emissio voto praed. Servo Dei, et apposito super parte offensa orbe cereo ab eodem benedicto, statim et illico pristinam sanitati restituitur.

Idem ab equo in terram projectus, intercessionem praed. Servi Dei liberatur a laesione brachii et humeri.

Joannes Passari, hernia intestinali laborans, commendatus praed. Servo Dei sanatur, absque applicatione praesidiorum.

Michael Annibalis Raddii, febris oppressus et in extremis constitutus, invocata ope praed. Servi Dei incolumis evasit.

Julianus Albertini Rizzi a strumis liberatus ope praed. Servi Dei.

Baro Pusterla, febris maligna per mensem laborans, et in agone positus absque motu, sensu et loquela per triduum, et pro mortuo habitus, commendatus d. Servo Dei, pristinam sanitatem in instanti recepit.

F

Soror Clara Magdalena Verzola, Monialis S. Dominici oppidi Salarum, a gutta arthetica ita opprimebatur, ut nullo modo se movere posset; emissio voto praed. Servo Dei, statim incolumis evasit.

Soror Daria Francisca Frascarola ejusdem Ordinis, ab ingenti tumore in capite exorto, ita ut nec videre nec comedere valeret, liberatur ope praed. Servi Dei.

Don Caesar, filius Marchionissae Mariae Grimaldae Bonellae, a febre continua cum dysenteria diu oppressus, ope praed. Servi Dei liberatur.

Soror Maria Catharina, Monialis Ordinis S. Dominici, a continua surditate liberata, meritis d. Servi Dei.

Soror Joanna Maria Grassa a fluxu urinae, pluribus annis passo, liberatur, voto emissio praed. Servo Dei.

Nicolaus Busutius equo incedens, in paludem prolapsus, ab evidenti mortis periculo liberatur, invocata ope praed. Servi Dei.

Michael Crescentius, Doctor Theologus et Proto-notarius

EX PROC.
MEDIOL.

A notarius Apostolicus, gravi et continuo dolore in femore laborans, ita ut iudicio medicorum nullum esset aliud remedium nisi femur abscindere; paratis a chirurgo omnibus ad id necessariis, ipse commendans se Pio V statim sanus et incolumis e lecto surrexit.

Os extractum ex corpore præd. Servi Dei fragrantiam odoris suavissimi emittens.

Cabrinus Cabrini, quodam casu dorso sibi effracto, ita ut se movere minime posset, una cum intensis et continuis doloribus, ope præd. Servi Dei incolumis evasit in instanti.

Fr. Æmilius de Bergomo, Ordinis Prædicatorum, a febris maligna liberatus, intercessione præd. Servi Dei, qui ipsi infirmo, una cum beatissima Virgine et S. Dominico apparuit.

Franciscus de Cerri, gravissima febris cum dolore capitis correptus, deosculata imagine præd. Servi Dei, confestim sanatur.

Barbara, filia Sebastiani Strozæ, per plures dies cum febris maligna oppressa, et pro mortua derelicta, utpote loquela et sensibus privata et in agone posita, commendata præd. Servo Dei confestim incolumis evasit.

B Apollonia Ambrosii Selarii, febris per quatuor menses laborans et energumena, nihil proficientibus exorcismis, delata ad ipsam imaginem præd. Servi Dei, cui se enixe commendavit, statim liberatur tam a febris quam a spiritibus immundis.

Ursula Petri Marchesi, duplici febris tertiana graviter affecta, cruribus, renibus et facie tumefactis, et in extremis constituta, commendata d. Servo Dei, statim incolumis reperta est.

Ursulina a Casali coquinaria in ignem cecidit, unde pars faciei sinistra, cum oculo, naso et aure combusta et intolerabili dolore afflicta: ad tactum Agni Dei a Pio V benedicti, cui se commendavit, illico doloribus exempta est, et spatio duodecim dierum absque aliqua deformitate sanata.

Antonia, uxor Stephani Tiorti, Pio V commendata, a mortali infirmitate liberata.

Hactenus Notula illa. Ne autem reliqua pagina hic acet; accipe Hienorymi Badesii Romani Carnem in statuam ac tumulum Pii.

EX PROC.
BERGOM.

Salvete o cineres Pontificis Pii,
Salvete. Exiguo non decet amplius
Vos claudi tumulo, qui decus abdidit
Vestrum jam nimium diu.

Vos ferri ad celebres exequias jubet
Sixtus, mirifico splendidus ordine

Hic vos nobilior suscipiet locus,

Quo nil magnificentius.

Hic marmor nivibus candidius nitet

Spirantem referens effigiem Pii.

Hic gemmæ maculis multicoloribus,

Astrorum superant patrem.

Hic stant de Paris marmoribus Duces.

Alter sacrilego milite Galliam

Oppressam, rediens victor ab hostibus,

Regi restituit suo.

Claravit trepidas alter Echinadas,

Dum classem tumido mersit in æquore,

Et monstrum Italicis excidium ferens

Longe reppulit urbibus.

Hic spectare licet prælia in ultimis

Decertata locis: Hic equites ruunt,

Hic cadens peditum procubuit cohors,

Hac manat calidus cruor.

At parte ex alia nant sine remige

Quassatæ igniferis undique ab ictibus

Puppæ; jam gravidum se fluitantibus

Horret corporibus mare.

Salvete o cineres, non iterum, aut quater,

Sed clarum quoties sol revehit jubar,

Surgens Oceano, dum feret ultimus

Terris exitium dies.

Tunc vester, superis qui modo mentibus

Immistus merito perfruitur Deo,

Vos claros radiis spiritus induet

Numquam dissociabilis.

Quam Sixti meritis magna rependere

Debes Roma? tuo qui gremio abstrahi

Patris reliquias non tulit illius

Qui te jam tibi reddidit?

SYNAXARIUM

Ex Menologio, jussu Basilii Imperatoris collecto, cujus sex postremi menses servantur
manuscripti in monasterio Basilianorum Cryptæ-Ferratæ in Latio.

ΜΗΝΙ ΜΑΙΩ. Α' Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ.

ΚΑΙ ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Hieremiæ
Proph:

Ιερεμίας ὁ ἐκλεκτός Προφήτης τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας χώρας· προεφῆτευσεν δὲ καὶ ἕτερα μὲν πολλὰ, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς αλώσεως Ἱερουσαλὴμ. Διὸ καὶ ἔλαβε τὴν κιβωτὸν τοῦ νόμου· καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἅγια πάντα, καὶ κρύψας εἰς πέτρην, εἶπε τοῖς παρεστῶσιν, Ἀπεδήμησε Κύριος ἐκ Σινᾶ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ πάλιν ἐλεύσεται ἐν Σινᾷ ἐν δυνάμει· καὶ σημεῖον ὑμῖν ἔσται τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ὅταν ἔξυλον προσκυνήσωσι πάντα τὰ ἔθνη. Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐν ᾗ ἔκρυψε τὴν κιβωτὸν, ὡς νεφέλη σκιαζουσα τὸν τόπον ἕως τῆς σήμερον. Ἐβασανίσθη δὲ πολλὰ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, διότι ἤλεγγεν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν. Ἀπελθὼν εἰς Αἴγυπτον, προεφῆτευσεν ὅτι **Β** δεῖ σεισθῆναι τὰ εἰδῶλα αὐτῶν, καὶ συμπεσεῖν διὰ Σωτῆρος παιδίου ἐκ παρθένου γεννηθησομένου ἐν φάτνῃ. Γενόμενος δὲ ἐν Δάφναις, πόλεως τῆς Αἰγύπτου, καὶ λίθοις βληθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀπέθανεν, καὶ ἐτάφη ἐγγὺς τοῦ οἴκου Φαραώ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΑΤΑ.

Batæ M.

Ο ἅγιος Μάρτυς Βατᾶς ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Περσίδος, ἐκ προγόνων τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μαθὼν. Τριακονταετῆς δὲ γενόμενος, καταλιπὼν πατέρα, μητέρα, γυναικα, τέκνα, καὶ πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἀπελθὼν ἐγένετο μοναχός· καὶ ἀσκήσας καλῶς, ἐπεθύμησε καὶ τοῦ διὰ μαρτυρίου τελειωθῆναι. Κινηθέντος οὖν διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ πάντων τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν ἐκ τῆς μονῆς φυγόντων, αὐτὸς μόνος ὑπέμεινεν. Ἐνθα κρατηθεὶς, παρεδόθη τῷ Ἀρχonti Νισίθεος· καὶ παρ' ἐκείνου ἀναγκασθεὶς ἀνῆλθαι μὲν τὸν Χριστὸν, προσκυνῆσαι δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ τῷ πυρὶ, οὐκ ἐπέστη, ἀλλὰ παρῆρσά· τὸν Χριστὸν ὁμολόγει. Ἐκταθεὶς οὖν ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν ἐξ ἐκατέρων τῶν χειρῶν, ἀπὸ τῆς πολλῆς βίας ἐκρηθρῶθη τοὺς ὤμους. **Εἴτα** δεθείς ἀπὸ τῶν σπερμογόνων μορίων σχοινίοις ἐσύρετο, ῥοπάλοις τυπτόμενος· καὶ μετὰ ταῦτα τυφθεὶς πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, μαχαίρᾳ ἐτελειώθη.

C

ΜΗΝΙ ΤΩ. ΑΥΤΩ. Β' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΕΣΠΕΡΟΥ, ΖΩΗΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ
ΤΕΚΝΩΝ ΑΥΤΩΝ.

II
HESPERI
ZOES ET
FILIORUM
MM.

Εσπερος καὶ Ζωὴ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν, οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, ὑπῆρχον μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀδριανοῦ, ἐκ τῆς χώρας Ἰταλίας, δοῦλοι δὲ πλουσίου τινός. Ἀνατραφέντες οὖν Χριστιανικῶς Κυριακὸς καὶ Θεόδουλος ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν, ἐν μιᾷ εἶπον αὐτοῖς· Διὰ τί δουλεύομεν τοῖς ἀσεβέσι τούτοις, καὶ οὐ τῷ Χριστῷ; μήποτε συναπολώμεθα αὐτοῖς. Τούτων ἀκούσας ἡ μητὴρ, εἶπεν· Ἀντίστητε τῷ ἀγοράσαντι ἡμῶν τὰ σώματα, καὶ μαρτυρήσομεν ὑπὲρ Χριστοῦ. Τότε ἀπελθόντες οἱ παῖδες, εἶπον τῷ κυρίῳ ἐαυτῶν· Ἐπεὶ τῶν μὲν σωμάτων ἡμῶν κύριος ὑπάρχεις, τῶν δὲ ψυχῶν ὁ δεσπότης Ἰησοῦς Χριστός, ὁ πάντων κύριος· ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ σοί, ἀλλ' ἐκείνῳ δουλεύομεν. Ἐκπλαγείς οὖν ὁ κύριος αὐτῶν, τότε μὲν ἐπεμφεν αὐτοὺς πρὸς Ἐσπερον τὸν πατέρα αὐτῶν, ὅντα ἐν τῇ πόλει Τριτωνίου· ὕστερον δὲ ἀγαγὼν τὸν τε πατέρα, καὶ μητέρα, καὶ βασανίσας, τέλος φούρνῳ ἐκκαύσας, καὶ ἐμβάλων αὐτοὺς, ἐν αὐτῷ ἔκαυσεν.

Maji T. I.

Athanasii Ep.

Αθανάσιος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, καὶ Κωνσταντίου υἱοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας, παιδόθεν τὸν Θεὸν ἀγαπῶν, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἀντιποιοῦμενος. Καὶ γὰρ παιδίον ὢν, παραλαβὼν τοὺς συνηλικιώτας, ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης παρεγένετο· καὶ ὡς ἐν παιδιᾷ σχηματίσας ἑαυτὸν Ἐπίσκοπον, καὶ ἐκ τῶν σὺν αὐτῷ προχειρισάμενος Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους, ἐδάπτισε τὰ λοιπὰ παιδία τῶν Ελλήνων καὶ τῶν Ἰουδαίων τῷ τῆς θαλάσσης ὕδατι. Θεωρῶν δὲ ταῦτα ἄνωθεν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος, ἐθαύμαζε· καὶ γνοὺς τῷ πνεύματι ὡς μέλλοντα εἰς τὰ πραττόμενα προμνύματα, τοὺς μὲν παῖδας τῷ θεῷ μύρῳ ἐπιχρίσας ἐτελείωσεν· Ἀθανάσιος δὲ παρ' αὐτοῦ γραμματισθεὶς πρότερον, καὶ γενόμενος Ἀναγνώστης, ὕστερον προχειρίσθη καὶ Ἐπίσκοπος· καὶ πολλὰ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισάμενος, ἐτελειώθη.

E

ΜΗΝΙ ΤΩ. ΑΥΤΩ. Γ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑΣ.

Τιμόθεος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν Ἀναγνώστης τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας· νόμῳ δὲ γάμου τὴν Μαῦραν εἰς γυναῖκα λαβὼν, ἡμερῶν εἴκοσι μὴ παρελθούσων, ἐκρατήθη παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν· καὶ δεθείς, ἤχθη πρὸς Ἀρρίανον πόν Ἡγεμόνα Οὐβιάδος, καὶ παρεδόθη αὐτῷ. Τότε λέγει αὐτῷ· Φέρε τὰς βίβλους σου, καὶ καῦσον αὐτάς ἔμπροσθέν μου. Τοῦ δὲ Ἀγίου μὴ πεισθέντος τοῦτο ποιῆσαι, αἰδῆρα πεπυρωμένα ἐνέβαλεν εἰς τὰ ὕδατα αὐτοῦ· καὶ παρατίνα αἱ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ κόραι ἐξέπεσον. **Εἴτα** δεσμεῖται ἐπὶ τροχοῦ τοὺς ἀστραγάλους αὐτοῦ, καὶ ἔξυλον ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ λίθον τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ προσδήσας, ἐκρέμασε κατὰ κεφαλῆς. Ὡς δὲ οὐκ ἐπείθεν αὐτόν, λέγει τῇ συμβίῳ αὐτοῦ Παραινέσαι αὐτῷ ἀποστήναι τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ μάλλον καὶ αὐτὴ ἡρετίσαστο μαρτυρῆσαι· ὅθεν ἀνασπῶσι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς. Καὶ μετὰ ταῦτα προσηλωθέντες ἀμφοτέροι τοίχῳ, ἐπὶ ἐννέα ἡμέραις καρτερήσαντες ἐτελειώθησαν.

III
Timothei et
Mauræ MM.

F

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.

Πέτρος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γονέων εὐλαβῶν υἱός, τῶν ὕστερον γεγονότων καὶ μοναχῶν· καὶ τοσοῦτον ἡγωνίσαστο εἰς ἀρετὴν, ὅσον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· οὐ μόνον γὰρ ἀγρυπνία καὶ μελέτη τῶν θείων γραφῶν πάντας ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνη καὶ τῇ πρὸς τοὺς πένιτας συμπαιδείᾳ. Ἐξ οὗ καὶ καταναγκασθεὶς γενέσθαι Κορίνθου Ἀρχιεπίσκοπος οὐκ ἐπέστη, διὰ ταπεινῶσιν καὶ εὐλάβειαν. Καὶ χειροτονηθέντι Παύλῳ, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, συγκατήλθε· καὶ παρακλήσει τῶν Ἀργείων ἐχειροτονήθη Ἀργεὺς Ἐπίσκοπος· καὶ οὕτως ἐσπούδασεν εἰς ἐλεημοσύνην, ὡς μηδὲν καθ' ἐκάστην συγχωρεῖν εὐρίσκεισθαι ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, πλὴν τοῦ χιτῶνος ὃν ἐφόρει, καὶ μὴ δὲ ἐκείνου φέιδεσθαι, πτοχῷ προσελθόντος. Ὅθεν πολλὰ θαύματα ποιήσας, καὶ τὸν Θεὸν θεραπεύσας, ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη.

Petri Ep.

1 ΜΗΝΙ

EX M.
CRYPTÆ
FERRATÆIV
Silvani Ep. M.ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ Δ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΙΛΒΑΝΟΥ.

Σιλβανός, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς τῶν Γαλατῶν χώρας, στρατιώτης δὲ ὑπάρχων πρότερον· ὕστερον διὰ Χριστὸν καταλιπὼν τὸ στρατεύεσθαι τῷ γήνῳ Βασιλεῖ, ἐστατεύθη τῷ ἐπουρανίῳ Βασιλεῖ Χριστῷ· διὸ καὶ ἱεροσύνης καταξιούται, γενόμενος Πρεσβύτερος, εἶτα Ἐπίσκοπος. Ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ δὲ προσκαρτερῶν ἐκκλησίᾳ, καὶ πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐπιστρέφων ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ἀχθεῖς εἰς μέσον τοῦ δῆμου τῶν Καισαρέων, ἐτύφθη ἀφιδῶς. Εἶτα κρεμασθεὶς, ἐξέσθη ἰσχυρῶς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τοῖς τοῦ χαλκοῦ μετάλλοις χαλκεύειν καταδικάσθη· ἐν οἷς πλεῖστα τιμωρήθης, καὶ τὸν Χριστὸν οὐ μόνον ὁμολογεῖν μὴ παυσάμενος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις καὶ μάλιστα τοῖς μετ' αὐτοῦ οὔσι Θεὸν κήρυττον ἀληθινόν, μετὰ καὶ ἄλλων τεσσαράκοντα Μαρτύρων τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντων, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΟΛΒΙΑΝΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ.Olbiani et
Discip. MM.

Ολβιανός, ὁ θεὸς Ἱερομάρτυς, Ἐπίσκοπος ἦν ἐπὶ Μαξιμιανῷ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμονεύοντος τῆς Ἀσίας Αἰλιανοῦ. Ἀγριπίνους δέτινος Ἱερέως ὄντος τῶν εἰδώλων, θυσίαν ἐπιτελοῦντος τῇ Ἥρᾳ, κρατηθεὶς ἠναγκάζετο θυῖσαι, καὶ λιβανωτῶν ἐπιβαλεῖν τῷ βομῷ. Ὁ δὲ πολλὰς ἀντιθέσει, καὶ λόγους εἰσέδῃσι, τὴν μὲν κατὰ Χριστὸν πίστιν ἐξυμνῶν καὶ ἐπαινῶν, τὴν δὲ τῶν εἰδώλων θρησκείαν κακίζων καὶ διαβάλλων, πρῶτον μὲν σουδίῳ πεπωρωμένῳ τὰ σπλάγγνα καὶ τὰ ψα διακαίεται, εἶτα ῥαβδῶν ἀφιδῶς τύπτεται, καὶ τῇ φυλακῇ παραδίδοται· ἐκδιηθείς δὲ μετὰ τοῦτο τῆς φυλακῆς, καὶ πάλιν ἀναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, θῆσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθεὶς, μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὴν διὰ πυρὸς ἀποφασιν δέχεται· καὶ ἀναφθεῖς καμίνου καίον· μέγας μεγάλης σφοδρᾶ, μετ' αὐτῶν ἐμβληθεὶς ἐν αὐτῇ, ἐτελειώθη.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΗΦΩΡΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΜΗΔΙΚΙΟΥ.Nicephori
Hegum.
Conf.

Οσίος Νικηφόρος ὑπῆρχεν μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Εἰκονομάχων, ἐκ βρέφους δὲ πολήσας τὸν Χριστὸν, καὶ ὁρῶν τὴν αἵρεσιν αὐξανομένην, καταλιπὼν τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, καὶ γενόμενος μοναχός, ἀπῆλθεν ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ὑστάζε, προσευχαῖς καὶ νηστεύεισι σχολάζων, καὶ Θεῷ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης καταστάσεως προσευχόμενος. Γαλινησάσης δὲ μικρὸν τῆς αἰρέσεως, πολλὴ παρακλήσει τῶν μοναχῶν πρέσβη τῆς τοῦ Μηδικίου μονῆς. Αὐτὸς δὲ κακῶς ἀνγρίτισθέντος, καὶ τῆς αἰρέσεως ὑπὸ Λέοντος τοῦ δυσσεβοῦς Βασιλέως αὐθιγῆς, ἐξωσθεὶς τῆς πόλεως, ὡς προσκυνητῆς τῶν πανσέπτων εἰκόνων, καὶ ταῖς τῶν ἀγίων Πατριαρχῶν ἐντολαῖς ἐπόμενος, πικραῖς ἐξωρίαις καθυποβλήθης, ἐν σκοτεινοτάτῃ φυλακῇ ἀπεκλείσθη· Ἐνθα καὶ ὡς στερρός ἀληθινῆς τὴν ψυχολέθρον ἀπάτην καταβαλὼν, πρὸς Χριστὸν, ὃν ἐπόθησεν, ἐξεδήμυσεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΛΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.Hilarii
Thauma.

Ιλάριος, ὁ Θαυματουργός, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας μοναχὸς γενόμενος, καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐπ' ὤμων ἀράμενος, τῷ σταυρωθέντι δι' ἡμᾶς Δεσπότη κατῆκολούθησεν· καὶ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ὑποτάξας δι' ἐγκρατείας, ἐν πάσαις ἀρεταῖς τοῖς μοναχοῦς πάντας ἐνίκησεν. Ἐν σκοτεινωτάτῳ γὰρ οἰκίσκῳ ἐαυτὸν ἀποκλείσας, καὶ ἔξω θορύβου παντὸς γενόμενος, ἐλομπρύνθη τῇ ἀπαθείᾳ διὸ καὶ τῆς ἱεροσύνης κατηξιώθη, καὶ τῷ θαύματι ἐπιτελεῖν·

ζώῳις γὰρ ἐπετίμα καταβλάπτουσι τὰ φύομενα σπέρματα· **Δ** καὶ ἀπεδίωκεν αὐτὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ, καὶ πηλὴν χαλάζης δι' εὐχῆς ἀέστειλε, καὶ γῆν διψῶσαν ὁμβροῖς ἐπότισεν· καὶ ῥοὺν πατάμιον, ὡς ὁ Προφήτης Ἐλισσαῖος, διέρριξεν, καὶ ξηρὰν χεῖρα ἀνθρώπου ἰάσατο, καὶ τυφλῷ τὸ βλέπειν ἐχαρίσατο, καὶ χωλοῖς τὸ περιπατεῖν ἐδωρήσατο, καὶ ἕτερα θαύματα πλεῖστα ποιήσας, ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμυσεν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ Ε' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΙΡΗΝΗΣ.

Εἰρήνη ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν θυγάτηρ Λικιννίου Βασιλίσκου· εὐμορφος δὲ ὑπάρχουσα, ἀπεκλείσθη παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐν πύργῳ ὑψηλῷ, ἐξ ἐτῶν οὔσα, μετὰ δουλίδων δέκα καὶ τριῶν· ἐν ᾧ ἐδιδάχθη ὑπὸ θεοῦ Ἀγγέλου τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Καὶ μετὰ μικρὸν, ἐλθόντος Τιμοθέου, μαθητοῦ τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου Παύλου, ἐδαπτίσθη ὑπ' ἐκείνου· καὶ συντρίψασα τὰ εἰδῶλα, ἃ ἔδωκεν αὐτῇ ὁ πατήρ αὐτῆς προσκυνεῖν, ἔρριπε κάτω. Τότε ὀργισθέντος τοῦ πατρὸς αὐτῆς, προσεδέθη ἵππῳ ἀγρίῳ ἐπὶ τὸ φονεῖσθαι. Καὶ αὐτῇ μὲν οὐδὲν ἡδικήθη· ὁ δὲ πατήρ αὐτῆς ἀπέθανε, τοῦ ἵππου δακόντος τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἀποκόψαντος· ἡ δὲ πρόσευξαμένη, ἀνέστησεν αὐτόν. Τότε ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς τῷ Θεῷ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ὡσεὶ χιλιάδες τρεῖς. Καὶ πάλιν κρατηθεῖσα ὑπὸ Ἀγίας παρὰ Ἀρμελιανῷ τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ πολλὰ τιμωρηθεῖσα, καὶ μὴ πεισθεῖσα ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, ξίφει τελειωθείσα, ἐτάφη.

V
Irenes V. M.

E

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ Σ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΑΘΛΟΥ ΙΩΒ.

Ιὼβ ὁ μακάριος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Αὐσιτίδος χώρας, τῶν ὀρίων Ἰουδαίας καὶ Ἀραβίας, τῶν Ἡσαῦ υἱὸν υἱός, ὡς εἶναι πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ. Προυπῆρχε δὲ αὐτῷ ὄνομα Ἰωάμ· καὶ προσφύτευσεν ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε, προλαβὼν τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἔτη χίλια ἐννοκῶσια εἴκοσι πέντε. Τοῦτον μαρτυρηθέντα ὑπὸ Θεοῦ δίκαιον, ἐξήτήσατο ὁ διάβολος τιμωρεῖσθαι· καὶ θέλων ὁ Θεὸς ἐπὶ πλεῖον δοῦναι, παρέδωκεν αὐτὸν τῷ διαβόλῳ. Ὁ δὲ διάβολος οὐ μόνον ἐγύμνωσε τῆς περιουσίας, καὶ τῶν τέκνων· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πλήξας, ἐπὶ τῆς κοπρίας ἡλκωμένον, καὶ τραυματίαν ἔρριπεν. Ἀλλ' ὁ Ἅγιος πάντα πειρασμὸν ὑπομείνας, καὶ εἰς πάντα εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, κατήσχυνε τὸν διάβολον. Καὶ πάλιν ἀπολαθὼν ἐπὶ τῆς γῆς διπλοῦν τὸν πλοῦτον, καὶ γυναῖκα λαθὼν, καὶ παιδοποιήσας, καὶ τῷ Θεῷ συνήθως εὐαρεστήσας, ἐτελειώθη.

VI
Job.ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΠΑΧΩΜΙΟΥ.

Παχώμιος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, κρατηθεὶς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν· ἀτελής δὲ ὢν, καὶ μὴ γνώσκων καλῶς τὸ τῆς πίστεως δόγμα, παρεκάλει τὸν Θεὸν διδάξαι αὐτόν· καὶ ἐλθὼν Ἀγγελος Θεοῦ, ἐδίδαξεν αὐτὸν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Πανσαρμένου δὲ τοῦ διωγμοῦ, τῆς φυλακῆς ἀπολυθεὶς, ἀπῆλθεν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ ἰσχύαζε· καὶ τοσοῦτον ὑψώθη πρὸς ἀρετὴν, ὡς Ἀγγέλου ἀξιοθῆναι ὁμιλίας, καὶ παρ' ἐκείνου μαθεῖν τοὺς τύπους καὶ τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν· ἐξ ἐκείνου γὰρ ἐτυπώθη τὸ ἀγγελικὸν ἐπάγγελμα τῆς μοναδικῆς πολιτείας. Μετὰ ταῦτα δὲ πολλὰ μοναστήρια ἀνεγείρας εἰς Θεοῦ δοξολογίαν, καὶ θαύματα ποιήσας, καὶ τὸν Θεὸν μέχρι γήρων θεραπεύσας ἐν πᾶσι, χαίρων πρὸς αὐτὸν ἐξεδήμυσεν, ἀπολαθὼν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν αἰώνιον, καὶ ζῶν ἀίδιον καὶ ἀτελεύτητον.

F
Pachomii
Monachi.ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ Ζ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΟΥΡΑΝΩΙ
ΦΑΝΕΝΤΟΣ ΣΗΜΕΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

Επὶ Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων,

VII
Crucis
apparitio.

Α μων, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς, ὥρα τῇ τῆς ἡμέρας, ἐφάνη ὁ τύπος τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, συνεστῶς ἐκ φωτὸς ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁρῶντος παντὸς τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ ἅνω τοῦ ἀγίου Γωλγοθᾶ, ἐκτεταμένος, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη· καὶ διήκων μέχρι τοῦ ἀγίου ὅρους τῶν ἐλαιῶν, ὅστις τῇ λαμπρότητι τῶν μαρμαρυγῶν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀπέκρυψεν. Ὅθεν πᾶσα ἡλικία τῶν Χριστιανῶν, νέοντε καὶ γερόντων σὺν νηπίοις καὶ θηλάζουσιν, εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν κατέλαβε· καὶ ἐν ἀμέτρῳ χαρᾷ δόξαν καὶ εὐχαριστεῖαν μετὰ θερμῆς κατανύξεως τῷ Θεῷ ἀνέπεμψεν, ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θαύματι. Περὶ τούτου δὲ καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος πρὸς Κωνσταντῖον ἔγραψεν, ἐπιστηρίζων αὐτὸν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΚΑΚΙΟΥ.

Acacii M.

Α κάκιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως ἐν τῆς χώρας Καππαδοκίας, στρατεύομενος ἐν τῷ τάγματι τῶν σχολῶν. Διαγνοσθεὶς δὲ ὅτι Χριστιανὸς ἐστίν, ἐκρατήθη καὶ προσήχθη τῷ τῆς χώρας Ἀρχοντι· καὶ ὁμολογῆσας τὸν Χριστὸν, ἐτύφθη σφοδρῶς. Εἴτα παραπεμφθεὶς ἐτέρῳ Ἀρχοντι, καὶ συνδεθεὶς καὶ ἄλλοις πολλοῖς δεσμώταις, ἤχθη εἰς τὸ Βυζάντιον· καὶ δειναῖς μάλιστα καὶ στρεβλώσεσι καταξανθεὶς ὅλον τὸ σῶμα, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακὴν. Ἐνθα ἐπιστάντες θεοὶ Ἀγγελοὶ, ἀπεκατέστησαν αὐτὸν ὑγιή· καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἐν τῇ φυλακῇ πάντες οὕτω ταχέως ὑγιάναντα, ἐπιστευσαν καὶ αὐτοὶ τῷ Χριστῷ, καὶ ἀπεκεφαλίσθησαν. Εἴτα τῆς φυλακῆς ἐκβλήθεις, καὶ παραπεμφθεὶς ἐτέρῳ Ἀρχοντι, καὶ πάλιν τιμωρηθεὶς, ἀπεκεφαλίσθη. Καὶ κατετέθη τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Σταυρίῳ.

ΜΗΝΙ ΤΩ ΑΥΤΩ Η' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΟΝΕΩΣ.

VIII
Manna
Joannis
Evang.

Ο Φιλάνθρωπος καὶ πανάγαθος Θεὸς ἡμῶν, οὐ μόνον τοῖς ὑπὲρ αὐτὸν ἀγωνισαμένους ἀγίους αὐτοῦ Μαθητάς καὶ Ἀποστόλους, Προφῆτας τε, καὶ Μάρτυρας, καὶ πάντας τοὺς εὐαρεστήσαντας αὐτῷ, βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τῶν αἰωνίων ἡζίστηεν ἀγαθῶν· ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἤδη ἐτριψαν ἢ ἐτάφησαν, πλήρεις χαρίτων ἀποδείξας, πολλοῖς ἐλάμπρυνε θαύμασι. Καὶ γὰρ ὁ τάφος, ἐν ᾧ ὁ μέγας Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μέλλων μεταβῆναι ἐτάφη, κύνιν ἀγίαν, ἣν οἱ ἐγχώριοι Μάννα προσαγορεύουσιν, ἐπινεύσει Πνεύματος ἀγίου, κατὰ τὴν ὁγδόην ἡμέραν τοῦ Μαΐου μηνὸς ἐτησίως ἐξαίφνης ἀναβρύει καὶ ἀναδίδωσιν· ἣν οἱ προσερχόμενοι λαμβάνοντες, χρῶνται αὐτῇ εἰς παντοίων παθῶν ἀπολύτρωσιν, εἰς θεραπείαν ψυχῶν, εἰς ῥῶσιν σωμάτων, Θεὸν δοξολογοῦντες, καὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα Θεολόγον γεραίροντες.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ.

Arsenii
monachi.

Α ρσένιος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, Διάκονος τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας· διὰ δὲ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρετὴν, ἐξελέγει παρὰ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τὸ διδάσκειν τὰ παιδία αὐτοῦ, τὸν τε Ἀρχιδιὸν καὶ τὸν Ὀνώριον, οὐ μόνον γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν. Οὕτω δὲ ἐτιμᾶτο παρὰ τοῦ Βασιλέως, ὡς καὶ Βασιλεοπάτωρ καλεῖσθαι. Ἀλλ' ἐκεῖνος τοὺς θαυμάσιους μισῶν, καὶ τὸν κατὰ Βασιλέα ἀποστρεφόμενος, τὴν δὲ ἰσχυρίαν ἀγκῶν, καὶ τὸν ἅνω Βασιλέα ποθῶν, παρεκάλει αὐτὸν ὁδηγῆσαι εἰς ὁδόν, ὅπως δεῖ σωθῆναι. Ἦλθεν οὖν αὐτῷ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσα ἐκ τρίτου· Ἀρσένιε, φεύγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σώζου. Καὶ παραυτίκα τὰ ἱμάτια ἀλλάξας, καὶ φορέσας πενιχρά, ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἰσχυρά· καὶ ἀγωνισάμενος ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἐν βάθει γῆρας πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩ ΑΥΤΩ Θ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΠΡΟΥΗΤΟΥ ΗΣΑΪΟΥ.

D
EX MS.
CRYPTAE
FERRATA

IX
Esate
Propii.

Η σαΐας, ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας Προφήτης, ἦν μὲν ἐξ Ἰερουσαλήμ, θεὸς δὲ ὑπῆρχε τοῦ Βασιλέως Μανασσῆ υἱοῦ Ἐζεκίου. Ἐλέγχων δὲ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀνομίαις αὐτοῦ, ἐσχίσθη εἰς δύο μετὰ ξυλίνου πρίονος· καὶ τελευτήσας, ἐτάφη πλησίον τῶν ὑδάτων, ἅπερ ἀπώλεσεν Ἐζεκίας ὁ Βασιλεὺς, καταχώσας αὐτὰ διὰ τοὺς πολέμιους· καὶ ὁ Θεὸς τὸ σημεῖον τοῦ Σιλωάμ ἐποίησε διὰ τὸν Προφήτην· δι' ὅτι πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν διψήσας ἠύξατο ποιεῖν ὕδωρ, καὶ εὐθέως ἀπεστάλη αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ ὕδωρ. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη Σιλωάμ, ὃ ἐρμηνεύεται ἀπεσταλμένος. Καὶ τότε μὲν ἔκειτο τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Προφήτου πλησίον, ὡς εἴρηται, τῶν ὑδάτων τοῦ Σιλωάμ, καὶ τοῦ τάφου τῶν Βασιλέων Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος. Ὑστερον δὲ μετακομισθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατετέθη πλησίον Βλαχερνῶν, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Μάρτυρος Λαυρεντίου.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ.

E
Christophori M.

Π ἐρὶ τούτου τοῦ ἀγίου λεγόνται τινα παρὰ τινων τερατῶδη καὶ παράδοξα, ὅτι τε κυνοπρόσωπος ἦν πρότερον καὶ ἀνθρώπους ἦσθιεν, ὕστερον δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ μετεμορφώθη. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο· ἀλλὰ τινες αὐτὸν οὕτως ὑπενόησαν, διὰ τὸ ἐθνικὸν εἶναι καὶ ἄγριον καὶ φοβερόν. Ὅμως δὲ ἦν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Δεκίου, καὶ κρατηθεὶς ἐν πολέμῳ παρὰ τοῦ Κόμητος, μὴ δυνάμενος λαλῆσαι Γραικιστὶ, ἠύξατο τῷ Θεῷ· καὶ ἀπεστάλη αὐτῷ Ἀγγελος, λέγων· Ἀνδρίζου. Καὶ ἀψάμενος τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἐποίησεν αὐτὸν λαλῆσαι Γραικιστὶ. Εἰσελθὼν οὖν ἐν τῇ πόλει, ἐκήρυττε τὸν Χριστὸν. Ἀποστέλλονται οὖν στρατιῶται κρατῆσαι αὐτόν· καὶ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ βλαστησάσας, ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ, καὶ σὺν αὐτῷ βαπτίζονται ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τοῦ ἀγίου Βαβύλα, ἔνθα καὶ Χριστοφόρος ὀνομάσθη. Εἴτα προσαχθεὶς τῷ Βασιλεῖ, καὶ πολλὰ βασανισθεὶς πρότερον, ὕστερον ἀπεκεφαλίσθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΕΠΙΜΑΧΟΥ ΚΑΙ ΓΟΡΔΙΑΝΟΥ.

EPIMACHI
GORDIANI MM.

Επίμαχος καὶ Γορδιανός, οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς μεγάλης καὶ παλαιᾶς Ῥώμης· διὰ δὲ τὸ τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν, κρατηθέντες ὑπὸ τῶν εἰδωλοατρῶν, παρεδόθησαν τῷ τῆς χώρας Ἐπαρχῷ· καὶ καταναγκασθέντες ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, θῆσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθέντες, ἐτύφθησαν σφοδρῶς· καὶ κρεμασθέντες, ἐξέστησαν μετὰ σιδηρῶν οὐγῶν. Εἴτα ἀπὸ τῶν ξύλων κατσβιδασθέντες, ἀπεκλείσθησαν εἰς φυλακὴν, λαβόντες καιρὸν προσημίας· ὅπως μεταμεληθέντες ζήσωσιν. Οἱ δὲ καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ὄντες, οὐκ ἐπάουοντο τοῦ προσεύχεσθαι, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγωνίσσεσθαι. Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας πάλιν ἐκβλήθέντες τῆς φυλακῆς, καὶ πολλοῖς καὶ διαφόροις βασάνοις ὑποβληθέντες, ξίφει τὰς ἱερας αὐτῶν κεφαλὰς ἀπέτμηθησαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΚΟΔΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Codrati et
Soc. MM.

Κ οδράτος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Δεκίου καὶ Οὐαλεριανοῦ ἐν Νικομηδείᾳ τῇ πόλει· διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ ηχθὴ δέσμιος, καὶ παρεδόθη τῷ τῆς πόλεως Ἀνθυπάτῳ· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὡμολόγησε παρρησίᾳ τὸν Χριστὸν. Ἀπλωθεὶς οὖν κατὰ γῆν, ἐτύφθη Βουνεύροις ξηροῖς· καὶ αἱμάτων πληρώσας τὴν γῆν, τῷ δεσμοτηρίῳ παρεδόθη. Εἴτα εἰς Νίκαιαν ἀχθεὶς παρὰ τοῦ Ἀνθυπάτου, πάλιν ἐτιμωρήθη. Τινὰς δὲ φοβηθέντας τὰς κολάσεις καὶ βουλομένους θῆσαι, τὸν φόβον

EX MS.
CRYPTAE
FERRATÆ

του ύπομνήσας, ἐστήριξεν· οὐς εἰς πῦρ ἐμβαλὼν ὁ Ἀνθύπατος ἔκαυσεν. Ὁ δὲ Κοδράτος, ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν περιηγόμενος, καὶ πᾶσας τοὺς αἵμασι καθαγιάζων, τὴν Ἑρμουπόλιν καταλαβὼν, τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ Ι' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΗΣΥΧΙΟΥ.

Hesychii M.

Ησύχιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, πρῶτος τοῦ παλατίου ὑπάρχων, καὶ τὴν αἰτίαν Μάχιστρος· ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ διατρίβων ὁ Μαξιμιανὸς, προσέταξε Χριστιανὸν μὴ στρατεύεσθαι· ἀλλὰ τοὺς βουλομένους Χριστὸν ὁμολογεῖν λῦσαι τὰς ζώνας καὶ ἰδιωτεύειν. Καὶ πολλῶν ἐλομένων τὸν ἄδοξον μᾶλλον βίου, ἢ τὴν ἐν ἀπολείᾳ τιμὴν, εἰς τούτων γέγονε καὶ ὁ μέγας Ἡσύχιος. Καὶ τοῦτο γνοὺς ὁ Βασιλεὺς, ἐξέδυσεν αὐτὸν τὰ πολυτελεῖ ἱμάτια, καὶ ἐνδύσας κολόδιον τρίχινον, μετὰ τῶν γυναικῶν κατέκρινε συνδιάγειν. Καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας προσκαλεσάμενος αὐτὸν, ἔφη· Εἶπε μοι, Ἡσύχιε, εἰ οὐκ αἰσχύνῃ ἐν ἀτιμίᾳ τοιαύτῃ διάγειν; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἡ παρὰ σοῦ τιμὴ προσκαίριός ἐστι. Τότε λίθον μυλικὸν προσθήσας αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ ὁ Βασιλεὺς, ἔρριψεν ἐν τῷ Ὠρώνῃ ποταμῷ, ἔνθα καὶ τὸ μακάριον ἐδέξατο τέλος, ἀπολαβὼν Βασιλείαν οὐρανῶν.

B ΚΑΙ ΜΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΗΣΥΧΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

Hesychii
Confess.

Οὗτος ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀρμενικῶν· βουληθεὶς δὲ γενέσθαι μοναχὸς καὶ ἡσυχάσας, κατήρχετο ἐπὶ τὰ πρὸς θάλασσαν μέρη. Ἐν ὅρῳ δὲ ὑψηλῷ ἀπελθόντι, δαίμονες εἰσελθόντες εἰς δύο ἀνθρώπους Ἰωάννην καὶ Ἰλαρίωνα, παρεσκύευσαν ἀπαντῆσαι, καὶ ἐρωτῆσαι αὐτὸν ποῦ πορεύεται· καὶ μαθόντες, εἶπον, γέμειν τὸν τόπον θηρίων καὶ ληστῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ θανάτου ἄξια ἔπραξα, καὶ φύγων τὸν θάνατον ἀπέρχομαι. Καὶ ἀποκριθέντες εἶπον· Τῶν ἀνθρώπων τὸν θάνατον φοβῇ; καὶ τῶν θηρίων οὐ φοβῇ; Τότε γνοὺς τὴν τῶν δαιμόνων ἐπίθεσιν, σφραγίσας αὐτοὺς, ἐδίωξεν ἐκ τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς δὲ ἀπελθὼν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἡβουλήθη, καὶ κτίσας ἐκτίριον, ἡσυχάζεν ἐκεῖ, προσευχόμενος τῷ Θεῷ, καὶ θαυμάσιος γενόμενος εἰς ἀρετὴν· καὶ πολλὰ θάυματα ποιήσας, ἐτελεύτησε. Τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ ἀνακομισθὲν ἐν Ἀμασίᾳ τῇ πόλει.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΣΙΜΩΝΟΣ ΤΟΥ ΖΗΛΩΤΟΥ.

Simonis
Apostoli.

Σίμων, ὁ μέγας Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐπιλεγόμενος Ζηλωτής· μετὰ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων ὑπάρχων ἐν τῷ ὑπερώῳ, καὶ τὴν ὁρωμένην τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν ἐν εἰδει περιστερᾶς καὶ πυρίνης γλώσσαις ὑποδεξάμενος, ὅλος πυρίπνους γέγονεν· καὶ τοῦ ζήλου πλησθεὶς, τὴν μὲν πολύθεον πλάνην πᾶσαν ὡς χόρτον κατέφλεξε τῇ παρρησίᾳ· τὴν δὲ γῆν ὅλην σχεδὸν διαδραμὼν, τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας, ἐλαμπρύνετε καὶ κατεφώτισεν· ὅθεν καλῶς τε καὶ καταλλήλως τὴν τοῦ Ζηλωτοῦ ἐπὶ κλήσιν ἐδέξατο, καὶ διπλοῦν τὸ στέφος τῆς ὁμολογίας ἔλαβε. Μαυριτανίαν γάρ, καὶ τὴν τῶν Ἀφρῶν χώραν, καὶ τὴν Λιβύην ἅπασαν διελθὼν, καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν Κύριον, ὅστερον ἐν Βρεττανίᾳ γενόμενος, καὶ τῷ στυγρῷ προσπαγεῖς, Θεῷ τὸ πνεῦμα τὸ ἑαυτοῦ παρέθετο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΛΦΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Alphei et
Soc. MM.

Αλφειὸς, Φιλάδελφος καὶ Κυρίνος, οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς χώρας Ἰταλίας, εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι, υἱοὶ Βιταλίου Ἀρχοντος τῆς αὐτῆς χώρας. Μαθόντες δὲ τὴν εὐσέδειαν παρὰ Ὀνησίμου τινὸς Χριστιανοῦ καὶ βαπτισθέντες, ἐκήρυττον τὸν Χριστὸν. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἀποσταλέντος Ἀρχοντος ἀπὸ Ρώμης

μετὰ γραμμάτων Βασιλικῶν ἐν τῇ χώρᾳ Ἰταλίας, ἐπὶ τὸ **D** φονεύεσθαι τοὺς Χριστιανούς, διαγνωσθέντες οὗτοι καὶ κρατηθέντες, δέσμιοι παρεπέμφθησαν εἰς Ρώμην, ἅμα Ὀνησίμῳ καὶ Ἐράσμῳ, καὶ ἑτέροις ἀνδράσι δέκα καὶ τέσσαρσι, πρὸς Δικίννιον· καὶ ὑπ' ἐκείνου παραδοθέντες Διομήδει τῷ Ἡγεμόνι, ἐν Ποπόλοις ἀπὸχθησαν. Καὶ ὁ μὲν Ὀνησίμος λίθον μέγιστον κατὰ τοῦ στήθους δεξάμενος, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα· ὁ δὲ Ἐρασμος, μετὰ τῶν λοιπῶν δεκατεσσάρων, ἀπεκεφαλίσθη· οἱ δὲ τρεῖς ἐν Σικελίᾳ πεμφθέντες, ἀνῆρέθησαν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΑ' Η ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΟΥ
ΓΕΝΕΘΛΙΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Οτε τὴν τοῦ Βύζαντος πόλιν ὁ μέγας ἐν Βασιλεῦσι καὶ Χριστιανικώτατος Κωνσταντῖνος λαβὼν, καὶ κτίσας πολλὰ μείζονα, καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα τὴν κλήσιν αὐτῆς μεταμείψας, ἀντὶ Βυζαντίου Κωνσταντινούπολιν ὠνόμασε, μετὰ τὸ συμπληρῶσαι τὸ τεῖχος, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ οἰκήσεις, καὶ τὰς ἱερὰς ἐκκλησίας, ἀναθεὶς ταύτην τῇ ὑπερενδόξῳ δεσποίνῃ ἡμῶν Θεοτόκῳ καὶ αἰεὶ παρθένῳ **Μαρίᾳ** κατεξείρετον, εὐχαριστῶν ἅμα τῷ ἀγνωτάτῳ Πατριάρχῃ καὶ τῷ κλήρῳ καὶ τῷ λαῷ, λιτανεύσας ἀνῆλθεν ἐν τῷ φόρῳ· ἐν ᾧ τὴν αὐτοῦ στήλην οἱ πολῖται ἀνέστησαν, φέρουσιν τοὺς ἀγίους τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν **E** ἡλους ἐν τῇ κεφαλῇ, οὐ κάτωθεν κεῖται οἱ δώδεκα κόφινοι τῶν περιστευσάντων κλασμάτων τῶν πέντε ἄρτων. Ἐκτοτε οὖν παραλαβοῦσα ἡ συνθήκη, ἐωρτάζει ταύτην ἕως τοῦ νῦν.

XI
Natalis CP.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΜΩΚΙΟΥ.

Μώκιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς πόλεως Βυζαντίου, υἱὸς Χριστιανῶν Εὐφράτου καὶ Εὐσταθίας, ὁρμωμένων ἐκ τῆς παλαιᾶς Ρώμης. Ὑπάρχων δὲ Πρεσβύτερος τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, παρήγγελλε πᾶσιν ἀπέχεσθαι μὲν τῶν εἰδώλων, τιμᾶν δὲ τὸν Χριστὸν, καὶ σέβειν αὐτὸν ὡς Θεὸν τῶν ὅλων καὶ Κύριον. Ἐν μιᾷ δὲ θυσίᾳ ἐπιτελουμένης παρὰ τοῦ Ἀρχοντος, καὶ τοῦ λαοῦ θύοντος, θεῖῳ ζήλῳ κινήθεις δραμὼν, ἀνέτρεψε τὸν βωμὸν, καὶ τὰ θύματα διεσκόρπισε. Κρατηθεὶς οὖν ἐτιμωρήθη, καὶ ἐμβληθεὶς εἰς πῦρ, ὥρᾳ τὸ μέσον τῆς φλογὸς μετὰ τριῶν ψαλλόντων, καὶ τοῦ ἐνός τὸ πρόσωπον ἐλαμπεν ὑπὲρ τὸν ἥλιον. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐξηλθεν ὑγιής· ἡ δὲ φλόξ ἔκαυσεν τοὺς παρεστώτας, καὶ τὸν Ἀρχοντα. Εἶτα πέμπεται εἰς Ἡράκλειαν τῆς Θράκης· ἐνθα τὴν κεφαλὴν ἀποτμήθεις, ἐτάφη. Ὑστερον δὲ κτίσας ναὸν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ἤγαγε τὸ λείψανον αὐτοῦ, καὶ ἀπέθετο ἐν αὐτῷ.

Mucii M.

F

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥΣ.

Διοσκορίδης, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς Συμυναίων πόλεως· Χριστιανὸς δὲ ὢν, ἐκήρυττε παρρησίᾳ τὸν Χριστὸν, καὶ ἐδίδασκεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πάντας τοὺς προσερχομένους αὐτῷ· καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπιστρέφων ἀπὸ τῆς πατροπαράδοτου πλάνης αὐτῶν, ἐδάπτει. Κρατηθεὶς οὖν παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, μὴ φερόντων ἀκούειν παρρησίᾳ τὸν Χριστὸν κηρυττόμενον, ἐμαστιγώθη. Εἶτα δεθεὶς παρεδόθη τῷ Ἀρχοντι· καὶ ἐρωτιθεὶς ὑπ' ἐκείνου, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁμολογῶν, βασανισθεὶς παρεπέμφθη φυλακῇ, ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις κακουχθεὶς ἐν αὐτῇ. Εἶτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, πάλιν ἠναγκάσθη τὸν Χριστὸν ἀρνῆσασθαι· καὶ μὴ πεισθεὶς, ἐξέσθη κρεμασθεὶς· καὶ ἐπιμένων τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ, προστάζει τοῦ Ἀρχοντος ἀνῆρέν.

Dioscoridis M.

ΜΗΝΙ

A

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΒ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΚΥΠΡΟΥ.

Ephiphanii
Episc.

Επιφάνιος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Φοινίκης, υἱὸς Ἰουδαίων· ἀλλ' ἐκείνων ἐναπομεινάντων τῇ τοῦ νόμου λατρείᾳ, αὐτὸς πρὸς τὸν Χριστὸν ἔδραμεν, καὶ βαπτισθεὶς γέγονε μοναχός. Εἴτα ἐχειροτονήθη καὶ Ἐπίσκοπος Κύπρου· καὶ οὕτως ἐθεράπευσε τὸν Θεὸν ὡς καὶ θαύματα ποιεῖν ἀξιοῦναι, Ἀγωνιζόμενος δὲ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπὸ τῶν κακοδόξων ὑπέστη· καὶ τὴν ἀλήθειαν μὲν ἐν τοῖς λόγοις κρατύνας, τοὺς δὲ αἰρετικούς τῆς ἐκκλησίας ἀπελάσας, ἐπεδήμησε καὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Καὶ καταναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς Εὐδοξίας ὑπογράψαι εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου, οὐκ ἐπέισθη. Ἀπειλούσης δὲ αὐτῆς, ὡς εἰ μὴ τοῦτο ποιήσει, τὰ εἰδῶλα ἀνοίξειν, πεισθεὶς ὑπέγραψε. Καὶ μαθὼν ὁ Χρυσόστομος τοῦτο, ἔγραψε πρὸς αὐτόν· Ἐπιφάνιε, ἐπεὶ συνήνεσας εἰς τὴν ἐξορίαν μου, οὐ μὴ καθήσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. Ὁ δὲ ἀντέγραψεν· Ἀλητὰ Ἰωάννη, Παῖον καὶ νύκτα. Εἴτα πλέων εἰς Κύπρον, ἐτελεύτησεν ἐν τῷ πλοίῳ.

B

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ-
ΠΟΛΕΩΣ.

Germani
Patriar.

Γερμανός, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἡρακλείου, υἱὸς Ἰουστινιανοῦ Πατρικίου· ὃν διὰ φθόνου ὁ τοῦ Ἡρακλείου υἱὸς φονεύσας, τοῦτον εὐνούχισε, καὶ τῷ κλήρῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἀνέταξεν. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἐπιδοὺς ἑαυτὸν τῇ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῇ ἀσκήσει καὶ λοιπῇ ἀρετῇ, ὕστερον ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κυζίκῳ ἐκκλησίας. Ἀπὸ δὲ τῆς Κυζίκου μετατεθείς, ἐπὶ τὴν καθέδραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέχθη, Πατριάρχης γενόμενος. Καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ τὸν λαὸν φωτίσας, καὶ τὰ βαθύτερα τῶν θείων γραφῶν ἐρμηνεύων, δίηρκεσε μέχρι τῆς Βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου· ὃν ἰδὼν τὰς θείας εἰκόνας ἀποστρεφόμενον, καὶ μὴ τε λόγοις, μὴ τε παραινέσεσι δυναθεὶς πείσαι αὐτὸν ἀποστῆναι καὶ αἰρέσεως, θεὸς τὸ ὠμοφύριον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης, ἀπελθὼν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἰσύχαζεν· ἐν ᾧ τῷ Θεῷ προσευχόμενος πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησε, χρόνων ἐνενίκοντα.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΓ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΛΥΚΕΡΙΑΣ.

C

XIII
Glyceria
M

Γλυκερία, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀντωνίου τοῦ Βασιλέως καὶ Σαβίνου Ἡγεμόνος, ἐν Τραϊανουπόλει τῆς Θράκης. Θύοντος οὖν τοῦ Ἡγεμόνος τοῖς εἰδώλοις, αὕτη ἐπὶ τοῦ μετόπου αὐτῆς ἐπιγράψασα τὸν τίμιον σταυρὸν, ἦλθε πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, Χριστιανὴν ἑαυτὴν καὶ δούλην τοῦ Χριστοῦ ὀνομάσασα. Καὶ τοῦ Ἡγεμόνος παραινούντος αὐτῇ θῆσαι, εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ τῶν εἰδωλῶν, καὶ εἰξαμένη τῷ Χριστῷ, κατέβαλε τὸ τοῦ Διὸς εἶδωλον καὶ συνέτριψε. Διὰ τοῦτο κρεμασθεῖσα ἐκ τριχῶν, ἐξέστη σιδήροις· εἴτα ἀποκλεισθεῖσα εἰς φυλακὴν, ἐρέφετο ὑπ' Ἀγγέλου. Εἴτα ἐκ φυλακῆς ἐκβληθεῖσα, ἐνεβλήθη εἰς κάμινον πυρός· καὶ τοῦ πυρὸς ὑπὸ θείας δρῆσου σβεσθέντος, ἐξηλθεν ἀβλαβής. Εἴτα ἐξεδάρη τὴν κεφαλὴν· καὶ ἀποκλεισθεῖσαν εἰς φυλακὴν καὶ ὑγιαῖνασαν ὑπὸ Ἀγγέλου, παρесеύασε τὸν δεσμοφύλακα πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ· ὅστις παραντίκα ἀπεκεφαλίσθη· ἡ δὲ Ἀγία θηριομαχῆσα, ἐτελειώθη. Καὶ κατετέθη τὸ λείψανον αὐτῆς ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θράκης.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Alexandri
M.

Αλέξανδρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, στρατεύομενος ὑπὸ Νουμεριανῷ
Maji T. I

Κόμητι. Θύοντος δὲ τοῖς εἰδώλοις τοῦ Κόμητος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν τάγματος, μόνος ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον οὐκ ἐπέισθη θῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸν Κόμητα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πεπλανημένους ἐκάλεσε, καὶ δαιμόνων λατρευτάς. Κρατηθεὶς οὖν, ἤχθη πρὸς Μαξιμιανόν· καὶ ἐρωτηθεὶς, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἐτύφθη σφοδρῶς. Εἴτα παρεπέμφθη Τιβεριανῷ Ἐπαρχῳ, τιμωρεῖσθαι κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπὸ Ρώμης μέχρι Βυζαντίου. Καὶ πρῶτον μὲν τὰς πλευράς τῷ πυρὶ κατεφλέχθη, ἔπειτα ῥάβδοις ἀκανθίνους ἐτύφθη, τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀκολουθούσης καὶ προθυμοποιούσης αὐτόν. Ἀγθεὶς δὲ εἰς Βεροῖαν δέσμιος, καὶ διὰ προσευχῆς ὕδωρ ἐξαγαγὼν, πολλοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν ἔπεισε πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ γενόμενος ἐν Δριζιπάρῳ πόλει τῆς Θράκης, τὴν διὰ ξίφους ἐδέξατο τελευτήν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ ΤΟΥ
ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

Σέργιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ὁμολογητής, ὑπῆρχε μὲν εὐγενῶν καὶ πλουσίων γονέων υἱός, ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθείς· προσκυνῶν δὲ τὰς θείας καὶ σεπτὰς εἰκόνας, ἐκρατήθη παρὰ τῶν Εἰκονομάχων· καὶ παραστάς τῷ παρανόμῳ Βασιλεῖ Λέοντι, κατηναγκάζετο πότε μὲν κολακίαις, πότε δὲ ἀπειλαῖς ἀθετῆσαι τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Μὴ πεισθεὶς δὲ, ἀλλὰ λογισάμενος τὸν τύραννον ὡς βδέλυγμα, καὶ τὰς λόγους αὐτοῦ καὶ τὰς ἀπειλάς ὡς λῆρον ἡγισάμενος, παρρησίᾳ ἔλεγε, δεῖν προσκυνεῖν τὰς τιμίας εἰκόνας, καὶ τιμᾶν αὐτάς πάντα Χριστιανὸν σχετικῶς, ὡς τῆς τιμῆς διαδαινούσης ἐπὶ τὸ πρωτότυπον. Τότε δεθείς σχοινίῳ τὸν τράχηλον ἐσύρετο ἐπ' ἀγορᾶς ὡς κακοῦργος. Εἴτα φυλακῇ παρεδόθη· καὶ δημευθεὶς καὶ γυμνωθεὶς τοῦ πλούτου αὐτοῦ, μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εἰρήνης καὶ τῶν τέκνων, ἐξωρίσθη· ἔνθα πολλὰς θλίψεις, καὶ ποικίλους πειρασμοὺς ὑπομείνας, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

Sergii
Conf.

E

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΠΑΥΣΙΚΑΚΟΥ.

Παυσικάκος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ἀπαμείας, ἐκ γονέων γεννηθείς εὐλαβῶν· ἱατρός δὲ ὢν τὴν τέχνην, περιήρχετο τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας, θεραπεύων πάντας τοὺς νοσοῦντας ἀναργύρους. Εἴτα μισήσας τὸν κόσμον, καὶ τὸν Χριστὸν ἀγαπήσας, ἀπελθὼν ἐν μοναστηρίῳ τινὶ, ἐγένετο μοναχός· καὶ τοσοῦτον ἡγωνίσαστο εἰς ἀρετὴν, νηστεύων, ἀγρυπνῶν, καὶ προσευχόμενος, ὡς καὶ χαρισμάτων μεγάλων ἀξιοῦναι. Τροφή δὲ ἦν αὐτῷ ἄρτος μόνος ὀλίγος καὶ ὕδωρ ὁμοίως· διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὑπὸ Κυριακοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μὴ βουλόμενος, ἐχειροτονήθη Συνάδων Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαυρικίου, ὃν καὶ ἐθεράπευσεν ἀπὸ σφοδροτάτου νοσήματος. Εἴτα καλῶς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἰθύων, ἔζησε μέχρι τῆς Βασιλείας τοῦ δυσσεβοῦς Λέοντος τοῦ Εἰκονομάχου· καὶ ἐν βαθεῖ γῆρα γενόμενος, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

Pausiaci
Episc.

F

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΔ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΙΣΙΔΩΡΟΥ.

Ισίδωρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ Βασιλείας Δεκίου, ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τῆς πόλεως· στρατεύομενος δὲ, τὴν τοῦ Ὀπτιάνου τάξιν ἐπετέλει. Ἀπελθὼν δὲ εἰς Χίον τὴν νῆσον, μετὰ τῶν στρατιωτικῶν πλοίων, ὧν ἦρχε Νουμέριος, διεβλήθη ὑπὸ Ἰουλίῳ Κεντυρίωνος ὡς Χριστιανός τῷ Νουμερίῳ. Καὶ κρατηθεὶς καὶ παραστάς αὐτῷ, ἠρωτήθη εἰ ὁμολογεῖ τὸν Χριστὸν. Ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι καὶ Χριστὸν ὁμολογῶ, ὡς ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πιστεύω εἰς αὐτὸν ὡς ἀληθῶς Θεὸν ὄντα καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπίσαντα ἀσπόρως καὶ ἀφθόρως, καὶ τοῖς τοιοῦτοις δόγμασι καὶ λόγοις καταπλήξας αὐτόν, διαφόροις βασάνοις πρότερον καθύποβληθείς, ἐτιμωρεῖτο. Ἐχων δὲ τὸ ἀμετάθετον πρὸς Χριστὸν, καὶ τὰς βασάνους ὑπομένων

XIV
Isidori
M.

EX MS.
CRYPTÆ
FERRATÆ

των γενναίως, ὕστερον τὴν κεφαλὴν ξίφει ἀποτμή-
σας τοῦ μαρτυρίου στέφανον εἰληφεν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟΥ.

Maximi
M.

Μάξιμος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ζῆλον θεῖκόν ἐν
ἑαυτῷ περιφέρων, καὶ ὁρῶν τοὺς εἰδωλολάτρους, οὐ μόνον
ἑαυτοῖς ἀντιθέμενος τοῖς εἰδώλοις, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἀπο-
πλανῶντας καὶ καταναγκάζοντας προσκυνεῖν αὐτοῖς, καὶ
ὡς θεοὺς προσέγειν, ἔστανε μὲν καὶ ἐλυπεῖτο καθ' ἑαυτὸν,
ἡύχeto δὲ τῷ Θεῷ στήσαι τὸν διωγμὸν. Ὅμως δὲ ποτὲ
μὲν κρύφα, ποτὲ δὲ παρρησίᾳ ἐκήρυττε τὸν Χριστόν· καὶ
πολλοὺς τῶν προσερχομένων αὐτῷ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπισ-
τρέφων, ἐδάπτεικε. Ποτὲ δὲ θυσίας ἐπιτελουμένης, καὶ
πάντων τῶν Ἑλλήνων μετὰ σπουδῆς συντρεχόντων ἐπὶ
τάς μυστραὰς θυσίας, καὶ θυνόντων οὐ μόνον κτήνη, ἀλλὰ
καὶ ἀνθρώπους, μὴ ἐνεγκὼν τὴν ἀτοπίαν, εἰς μέσον
σταθείς, ἤλεγξεν αὐτοὺς φανερώς· καὶ τὰ εἰδῶλα ἀψύχους
λίθους καὶ ξύλα ἀπικάλυψε, καὶ μὴ δὲ ἑαυτοῖς βοηθῆσαι
δυνάμενα. Τότε κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀπίστων, καὶ διαφό-
ρως πρῶτον βασανισθεὶς, ὕστερον ἐλιθοβολήθη· καὶ οὕτω
πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΣ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΥ.

Theodori
monachi.

Θεόδωρος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τὴν ἀγί-
τητα καὶ καθαρότητα ἐπικληθεὶς Ἁγιασμένος, ἐν βρέ-
φους τὸν Θεὸν ἀγαπήσας, καὶ τῇ ἀσκήσει προελθὼν, καὶ
τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον ἐπιμελῶς μελετήσας, ὅλος καθαρὸς
ἐγένετο, καὶ σκευὸς ἐλογίης καὶ εὐχρηστον διὰ τὴν τῶν
ἐντολῶν ἐργασίαν, καὶ Θεοῦ ναὸς, καὶ κατοικητήριον
ἅγιον. Καὶ ὑπερβάς πάντα τὰ φαινόμενα καὶ ὁρατὰ καὶ
φθαρτὰ, καὶ τὸν νοῦν ἐπαυρίσας τοῖς νοητοῖς καὶ ἀόρα-
τοις καὶ ἀφάρτοις, ὁμοσκηνοῦς τῷ ἁγίῳ Παχωμίῳ καὶ
ὁμότροπος, καὶ τοῖς κατ' ἐκείνου ἁγίοις ἀνεδείχθη· ὅθεν
καὶ τῆς μεγίστης προσομοίας τοῦ κληθῆναι Ἁγιασμένους
ἄξιος φανείς, πολλῶν θαυμάτων ἐπλούτησεν ἐνέργειαν.
Καὶ διὰ τοῦτο θαυμαστός καὶ περιβόητος τοῖς πᾶσι γινώ-
μενος, καὶ πολλοῖς ὠφελήσας, οὐ μόνον διὰ τοῦ λόγου,
ἀλλὰ καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ, ἐν βαθυτάτῳ γήρα πρὸς Θεὸν
ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΧΙΛΛΕΟΥ ΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΑΡΙΣΣΗΣ.

Achillii Episc.

Αχίλλιος, ὁ θαυματουργός, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ τῆς Βασι-
λεῖας Κωνσταντινίου τοῦ μεγάλου· Χριστιανῶν δὲ γυνέων
ὑπάρχων υἱός, ἐξ ἐκείνων ἐπαυδεύθη τὴν εὐσέθειαν, μαθὼν
καὶ τῶν ἔξω σοφῶν τὰ μαθήματα. Εἶτα καὶ τὴν θείαν
γραφὴν ἐπιμελῶς μελετήσας, καὶ λόγῳ καὶ ἀρετῇ ἑαυτὸν
ρυθμίσας, Ἀρχιερεῖς ἐχειροτονήθη Λαρίσσης· καὶ πολλὰ
κατηρνήματα καὶ θάύματα ἐνδείχμενος, παρεγένετο καὶ
εἰς τὴν κατὰ Νικαίαν σύνοδον, μετὰ τῶν θείων Πατέ-
ρων, κατὰ Ἀρείου τοῦ αἰρετικοῦ· ὑπὲρ τῶν τῆς ὀρθοδο-
ξίας δογμάτων καλῶς ἀγωνισάμενος, καὶ τοὺς αἰρετικούς
κατασχύνας, ἐθουμάσθη ὑπὸ πάντων. Ὑποστρέψας δὲ
ἀπὸ Νικαίας εἰς τὸν ἴδιον θρόνον, καὶ πολλὰ θάύματα
ἐργασάμενος, καὶ ναοὺς διαφόρους καὶ μεγάλους ἀνεγεί-
ρως, εἰς Θεοῦ δόξαν καὶ τῶν Ἀγίων αὐτοῦ, πρὸς αὐτὸν
ἐξεδήμησε χαίρων.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

Heraclii
et Socior
MM.

Οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες Ἡράκλειος, Παυλῖνος, καὶ
Βενέδιμος, ἐν Ἀθήναις τῇ πολεὶ ὑπάρχοντες, καὶ Χριστι-
ανοὶ ὄντες, ἐκήρυττον τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα παρρησίᾳ,
πάντας τοὺς εἰδωλολάτρους προτρέποντες ἐπιστρέψαι ἀπὸ
τῶν ματαίων εἰδωλῶν, καὶ βαπτισθῆναι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ
τοῦτο κρατηθέντες παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρεδόθησαν
τῷ τῶν Ἀθηνῶν Ἀρχοντι· καὶ ἐρωτηθέντες συνήθως,

ὁμολόγησαν τὸν Χριστόν, διδάξαντες αὐτὸν μὲν Θεὸν **D**
ἀληθινὸν ὄντα, καὶ δημιουργὸν τῆς κτίσεως, τὰ δὲ εἰδῶλα
φευδῆ ἀναπλάσματα, ἐκ λίθων καὶ ξύλων κατεσκευασ-
μένα, καὶ τέχνης ἔργα. Παροργίσαντες οὖν τὸν Ἀρχοντα
ἐν τῷ τὴν ἀλήθειαν λέγειν, ἐτήφισαν ἰσχυρῶς· καὶ διὰ
πάσης ἄλλης τιμωρίας πρότερον διελθόντες, ὕστερον μετὰ
τῶν μαθητῶν αὐτῶν εἰς κάμινον μέγαλιν ἐμβληθέντες
πυρὸς, ἐτελειώθησαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Πέτρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐκ Λαμφάκου τῆς **Petri et**
πόλεως· κρατηθεὶς δὲ παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρεδόθη **Socior.**
τῷ τῆς Ἀβύδου Ἀρχοντι· καὶ μὴ πεισθεὶς θῆσαι τοῖς **MM.**
εἰδώλοις, ξύλοις συντριβεῖς τὸ σῶμα, παρεδόκε τὸ πνεῦμα.
Παῦλος δὲ καὶ Ἀνδρέας, στρατεύομενοι ὑπὸ τῷ αὐτῷ
τῆς Ἀβύδου Ἀρχοντι, σὺν ἐκείνῳ τὰς Ἀθήνας κατέλα-
βον, καὶ κρατηθέντες Διονύσιον καὶ Χριστίαν, καὶ φυ-
λακῇ προαπεμφθέντες προσετράχθησαν φυλάττειν. Οἱ δὲ
ὑπὸ τῆς ἀγίας Χριστίνης διδασκόμενοι, ἀφῆκαν τὴν πα-
τροπαράδοτον πλάνην τῶν εἰδωλῶν, καὶ προσήλθον τῷ
Χριστῷ· καὶ γνωσθέντες ὅτι Χριστιανοὶ ἐγένοντο, αὐτοὶ
μὲν καὶ Διονύσιος, πρότερον πολλαῖς βασάνοις ὑποβλη-
θέντες, διὰ τὸ μὴ θῆσαι τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, ὕστε-
ρον ἐλιθοβολήθησαν. Ἡ δὲ ἀγία Χριστίνα, ἐπιπεσούσα **E**
αὐτοῖς καὶ κλαύσασα, τὴν τιμίαν καὶ ἱερὰν κεφαλὴν
ἀπετμήθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΣΥΜΕΩΝ, ΙΣΑΑΚΙΟΥ, ΚΑΙ ΒΑΧΘΙΣΣΟΥ.

Συμεὼν, Ἰσαάκιος, καὶ Βαχθισός, οἱ τοῦ Χριστοῦ
Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς χώρας Περσίδος ἐπὶ Σαδωρίου
τοῦ παρανόμου· Χριστιανοὶ δὲ ὄντες, ἐκρατήθησαν ὑπὸ
τῶν πυρσολατρῶν, καὶ παρεδόθησαν τῷ Σαδωρίῳ, καὶ
ἠαναγκάζοντο ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστόν, θῆσαι δὲ τῷ
ἡλίῳ καὶ τῷ πυρί. Οἱ δὲ ἀποκριθέντες καὶ εἰπόντες, ὅτι
τὸν Χριστόν μὲν οὐκ ἀρνούμεθα, Θεὸν ἀληθινόν ὄντα
καὶ δημιουργόν πάντων τῶν κτισμάτων, τὸν δὲ ἥλιον καὶ
τὸ πῦρ ἀποστρεφόμεθα, κτίματα αὐτοῦ τυγχάνοντα, εἰς
ὀργὴν ἐκίνησαν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦτο δεθέντες ἐκ τεσ-
σάρων χειρῶν καὶ πόδας, ἐτύφθησαν ἰσχυρῶς· εἶτα ἐνε-
βλήθησαν εἰς φυλακὴν, ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέραις μὴ μεταλαβόν-
τες τροφῆς. Μετὰ ταῦτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, καὶ
διαφόρους βασάνους ὑπομείναντες, τέλος τὰς τιμὰς καὶ
ἱεράς αὐτῶν κεφαλὰς προθύμως ἀποτμήντες, ἐτελειώ-
θησαν.

Simeonis
Isacii
Bactisoi
MM.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΣ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΒΔΑ, ΚΑΙ ΑΒΔΙΗΣΟΥ, ΤΩΝ ΕΠΙ- ΣΚΟΠΩΝ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

F

Ο ἅγιος Ἀβδισσοῦς Ἐπίσκοπος ὢν ἐν Περσίδι, κατα-
μνησθεὶς τῷ Βασιλεῖ Περσῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀνεψιῦ,
Διακόνου ὄντος, καὶ κρατηθεὶς, μετὰ καὶ ἑτέρων ἐρι-
κοντα καὶ ἐννέα Χριστιανῶν, ἤχθη πρὸς αὐτὸν· καὶ ἐρω-
τηθεὶς, ὁμολόγησε τὸν Χριστόν. Ἀπεστάλη οὖν πρὸς τὸν
ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως, ὅπως ὑπ' ἐκείνου τιμωρηθῇ· ἀλλὰ
καὶ ἐκεῖνον λόγοις θεοσόφοις ἐλέγξας, κατέπληξε. Διὰ
τοῦτο δεθεὶς σχοινίοις, καὶ συσφιγγεὶς εἰς ξύλα μέσον,
συνετριβὴ τὰ ὀστά· εἶτα ἐρρίφη ἐν φυλακῇ ὡσεὶ νεκρός,
μὴ μετασχὼν τροφῆς ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις. Καὶ μετὰ
ταῦτα κρατηθεὶς καὶ Ἀβδὰς ὁ Ἐπίσκοπος, μετὰ ἀνδρῶν
εἰκοσι καὶ ὀκτὼ Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων, καὶ Παρ-
θένων ἁγίων γυναικῶν, ἀπεκλείσθη ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ,
ἐνθα ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀβδισσοῦ. Καὶ
μετὰ ὀλίγας ἡμέρας τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, ἅπαντες
ἀπεκεφαλίσθησαν.

XV
Abda et
Abdiesu
MM.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΙΤΤΑΝΗΣ.

Γεώργιος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἐκ βρέφους τὸν
Θεόν

A Georgii Episc.

Θεὸν ἀγαπήσας, καὶ τὸν κόσμον μισήσας, ἀπελθὼν ἐν μοναστηρίῳ ἐγένετο μοναχὸς, καὶ ταπεινώσεως ὕφει τὰς ἐπάρεσεις τῶν δαιμόνων κατέβαλε. Ἐλεήμων δὲ ὑπέρμετρον γενόμενος, δαφνηλῶς τοῖς πεινῶσι καθ' ἡμέραν ἐδίδου τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ οὐκ ἔλαθεν ἡ αὐτοῦ ἀρετὴ, Ἐπίσκοπος ἐχειροτονήθη Μιτυλήνης, παρακλήσει πολλῇ τοῦ λαοῦ. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἐκκλησίαν, καλῶς διεκυβέρνησα αὐτήν· πάσις γὰρ κακοδοξίας ἀντίμαχος ὢν καὶ ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, ἐρρύετο αὐτὴν ἐκ τῶν αἱρέσεων. Πρόεγνω δὲ καὶ τὴν μετέσταςιν αὐτοῦ· καὶ θανὼν καὶ ταφείς, τὴν θήκην αὐτοῦ παρεσκεύασεν βλύζειν ἱάματα, καὶ παντοίων θαυμάτων χάριτας ἐκπέμπειν, θεραπεύουσας πάντα τὰ πάθη τῶν προσερχομένων αὐτῷ μετὰ πίστεως.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΖ' ΜΗΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ, ΕΝΟΣ ΤΩΝ Ο', ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΑΣ.

XVII Andronici et Juniae

Ανδρόνικος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολος, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιελθὼν ὡς ὑπόπτερος, καὶ τὸν Χριστὸν κηρύξας, πᾶσαν μὲν πλάνην ἐκ βλάβων ἀνέσπασε, πᾶσαν δὲ εὐσέδειαν καὶ θεογνωσίαν κατερύττευσεν· συνεπομένην αὐτῷ ἔχων καὶ συνεργὸν τοῦ θεοῦ κηρύγματος, τὴν ὑπερθάυμαστον Ἰουνίαν, τῷ κόσμῳ καὶ τῇ σαρκὶ νεκρωθείσαν, καὶ Χριστῷ μόνῳ ζῶσαν καὶ πολιτευομένην. Ὅθεν πολλοὺς τῶν ἀπίστων πρὸς θεογνωσίαν ἐλκύσαντες, καὶ τῷ Χριστῷ προσαγαγόντες, καὶ υἱοὺς φωτὸς καὶ ἡμέρας διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀποτελέσαντες, εἰδωλικούς μὲν νοήσας κατέστρεφον, ἐκκλησίας δὲ Χριστοῦ πανταχοῦ ἀναφυλάττον. Τούτων δὲ τῶν Ἀγίων καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ φωστήρ τῆς οἰκουμένης, μέμνεται ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς· Ἀσπάσασθε, λέγων, Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν. Πνεύματα οὖν ἀκάθαρτα ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀποδιώξαντες, καὶ πάθη ἀνίατα θεραπεύσαντες, πρὸς Κύριον ἐξεδήμωσαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΟΛΟΧΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ

Solochonis et Socior. MM.

Ο τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Σολόχων ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανῶ, Αἰγύπτιος τὸ γένος, στρατιώτης τὴν τάξιν, τεταγμένος ὑπὸ τῇ τῆς χώρας Τριβούνῳ μετὰ τρισχιλίων ἐτέρων στρατιωτῶν. Κατὰ τινα χρεῖαν προστάξει Βασιλικῇ μετὰ τοῦ Τριβούνου τὴν Χαλκηδῶνα κατέλαθεν. Κελεύσαντος δὲ τοῦ Βασιλέως τοῖς ταξιάρχois, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ στρατιωτῶν, θῆσαι τοῖς εἰδώλοις, ἕκαστος μετὰ τοῦ ἰδίου τάγματος, ἐπετελεῖ τὰς θυσίας κατὰ τὸ ἔθος· ὁμοίως καὶ ὁ Τριβούνος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Πάντων δὲ θυνόντων, τρεῖς μόνον ἀντέστησαν τῷ θελήματι τοῦ Βασιλέως, Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ὁμολογήσαντες, Σολόχων καὶ ἕτεροι δύο. Καὶ τοσοῦτον ἐτύφθησαν, ὥς ὀγκωθῆναι τὰ ψα αὐτῶν καὶ ὑπεράραι τὰς κεφαλὰς. Καὶ οἱ μὲν δύο ἐν τῇ μαστιγοῦσθαι ἐτελειώθησαν, ὁ δὲ Σολόχων ἔτι ἔζη· Καὶ λαβὼν κάλαμον ὁ Τριβούνος, καὶ εἰς τὸ ὠτίον αὐτοῦ μετὰ θυμοῦ καταπίξας, ἐθανάτωσεν αὐτόν.

ΚΑΙ ΜΗΝΗΜΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Stephani Patr. CP.

Οὗτος υἱὸς μὲν γέγονε Βασιλείου τοῦ αἰοιδήμου Βασιλέως Ρωμαίων· διὰ δὲ τὸ ἀπλοῦν ἦθος αὐτοῦ, καὶ τὴν λοιπὴν σύνεσιν καὶ κατάστασιν, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ὕψλλον, ἔτι νέος ὢν, ψήφῳ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, καὶ παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, πλέον δὲ εἰπεῖν ὅτι εὐδοκία καὶ κρίσει Θεοῦ, ἐχειροτονήθη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγκαθιδρυθείς δὲ τῷ μεγάλῳ καὶ ἱερῷ θρόνῳ, καὶ τὴν μεγάλην ποιμνὴν ἐγχειρισθείς, καὶ τὴν ὅλην φροντίδα τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν ἀναδεύσας, ἀγρυπνὸς ἐφάνει φύλαξ, καὶ ποιμὴν ἀληθινός, ἄγων τὰ ἴδια πρόβατα ἐπὶ νομᾶς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ πτοχοῖς ἐλεῶν, καὶ χήρας καὶ ὀρφανούς ἐκδικῶν, καὶ ἀδικουμένους χειρῶν ἀδίκων ῥυόμενος, καὶ τὸν Θεὸν θεραπεύων ἐν ἡσυχίᾳ. Οὕτω δὲ ποιῶν, καὶ τὴν σάρκα τήκων τῇ ἐγ-

κρατείᾳ, ἐν αὐτῇ τῷ ἀνθειτῆς ἡλικίας, πρὸς Χριστὸν ἐκδήμωσεν.

D EX 18. CRYPTAE FERRATAE

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΗ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΩΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

XVIII Theodoti et Socior. MM.

Θεόδοτος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, μετὰ τῶν ὁκτὼ ἁγίων παρθένων, Τεκούσης, Ἀλεξάνδρας, Κλαυδείας, Φαῦνης, Εὐφρασίας, Ματρώνης, Ἰουλίας, καὶ Θεοδότης, ὑπῆρχεν ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Τοῦ δὲ Ἀρχοντος τῆς πόλεως προστάξαντος ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων τὰ Χριστιανὸς παρασκευαζόμενα βρώματα ἐπιβραίνεσθαι, ὅπως μισθωνται οἱ αὐτῶν ἀπογεύμενοι· αὐτὸς ἐν σχήματι ἐμπορίας σίτου ἀγοράζων, καὶ ἄρτους ποιῶν, ἐδίδου τοῖς δεομένοις Χριστιανοῖς· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς εἰσερχόμενος, τοῖς πιστοῖς ἐστήριζεν· ἐξ ὧν ἦσαν καὶ αἱ ἄγλαι ὁκτὼ παρθένοι· ὧν μία ἡ λεγομένη Τεκούσα, ὑπῆρχεν αὐτοῦ θεία. Αἰτινες λίθοις προσδεθεῖσαι, ἐναπερίφρησαν τῇ παρακειμένη τῇ πόλει, λίμνῃ· καὶ λαβὼν ὁ Θεόδοτος τὰ λείψανα αὐτῶν, ἔθαψε· καὶ διαγνωσθεὶς, ἐκρατήθη. Καὶ τιμωρηθεὶς πρότερον, ὕστερον ἀπεκεφαλίσθη.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΙΘ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

E

Ο ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Πατρίκιος, ὑπῆρχεν Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Προύσης· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τοὺς προσερχομένους αὐτῷ, κρατηθεὶς παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρέστη τῷ τῆς Βυθινίας Ἀρχοντὶ· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὁμολογήσας παρρησίᾳ τὸν Χριστόν. Τοῦ δὲ Ἀρχοντος εἰπόντος, ὡς οἱ θεοὶ ὀφείλουσι τιμᾶσθαι, Ζεὺς, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Διόνυσος, καὶ οἱ λοιποὶ, ὧν καὶ τῇ προνοίᾳ τὰ θερμὰ ὕδατα ἀναδίδονται ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων· ἀντέφησεν ὁ Ἅγιος, ὅτι τὰ θερμὰ ὕδατα τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ ἀναδίδονται, καὶ οὐχὶ τῶν εἰδώλων, ξύλων ὄντων ἀψύχων καὶ λίθων ἀνισσθήτων. Διὰ ταῦτα ἐμβληθεὶς εἰς αὐτὰ τὰ θερμὰ, κοχλάζοντα βίχ, ἐξῆλθεν ὑγίης, τῶν θημίων καέντων πάντων· καὶ διαφόρως πρότερον βασανισθεὶς, ὕστερον τὴν διὰ ξίφους ἐδέξατο τελευτήν, μετὰ Ἀκακίου, καὶ Μενάνδρου, καὶ Πολυαίου, τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

IX Patricii Ep. M

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΟΛΛΟΥΘΟΥ.

Ο τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Κολλουθὸς ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανῶ, ἐκ Θηβαίδος πόλεως τῆς Αἰγύπτου· διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν προσκυνοῦντων τὰ εἰδωλα, παρεδόθη τῷ τῆς χώρας Ἡγεμόνι· καὶ μὴ τε κολακίαις δελεασθεὶς, μὴ τε ἀπειλαῖς πτωχθεὶς, ὁμολογῇ τὸν Χριστὸν παρρησίᾳ. Διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν λίθῳ μεγάλῳ τὸν τράχηλον προσδεθείς, ἐκρεμάσθη κατὰ κεφαλῆς· καὶ τυπτόμενος ὑπὸ τῶν θημίων, ἔλεγεν· Οὐκ ἄξιον τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. Ἐπειτα τοῦ ξύλου, ἐν ᾧ ἐκρέματο, καταβιβασθεὶς, ἠναγκάζετο ἀπελθεῖν εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων καὶ θῆσαι. Καὶ μὴ πεισθεὶς, τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἀπόφασιν ἐδέξατο· καὶ ἐμβληθεὶς εἰς κάμινον ἰσχυρῶς ἐκκαίεσαν, τέλος ἔσχε τοῦ προσκαίρου βίου.

Colluthi M. F

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

Φιλέταιρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε γέννημα καὶ τρέμμα τῆς Νικομηδεῶν πόλεως, υἱὸς Τατιανοῦ τοῦ ἀπὸ Ἐπαρχῶν, ἀνὴρ εὐμεγέθης καὶ ὠραίος, λευκὸς ὥσει χιῶν· καὶ τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς γενιάδος ἔχων ἐπιλάμπουσιν ὡς χρυσόν. Χριστιανὸς δὲ ὢν, ἐκκρατήθη παρὰ τῶν ἀπίστων, καὶ παρέστη Διοκλητιανῷ τῷ παρανόμῳ Βασιλεῖ· καὶ ἐλέγξας αὐτὸν ἐφ' οἷς ἔπραττε κακῶν, καὶ μισόχριστον καλέσας, ἐτύφθη ἰσχυρῶς· καὶ ἐμβληθεὶς εἰς κάμινον πυρὸς, ἐξῆλθεν ἀβλαβής· ὅθεν θαυμάσας ὁ Διοκλητιανός,

Philetæri et Soc. MM

EX MS.
CRYPTÆ
FERRATÆ

Δι' αὐτὸν ἀπέλυσεν αὐτόν. Μετὰ δὲ τελευτὴν τοῦ Δουσαντιανοῦ, τὴν Βασιλείαν παραλαβόντος Μαξιμιανοῦ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, πάλιν ἐκρατήθη ὁ Ἅγιος· καὶ πολλὰ τιμωρηθεὶς, εἶτα θαυματοργήσας, ἐποίησε πολλοὺς πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ· καὶ τελειωθῆναι, τοὺς μὲν διὰ ξίφους, τοὺς δὲ διὰ πυρός. Ὁμοίως καὶ ἡ Μάρτυς Κυριακὴ πυρὶ ἐτελειώθη, καὶ ὁ φυλάττων αὐτοὺς Κόμης ἔσχατον μετὰ τοῦ Ἀγίου ἀπεκεφαλίσθη.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ Κ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΑΛΕΛΑΙΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

XX
Thalelai et
Soc.
MM.

Θαλέλαιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐπὶ Νουμεριανοῦ τοῦ Βασιλέως ἱατρὸς τὴν τέχνην. Κρατηθεὶς δὲ ἐν Ἀναζάρβῳ πόλει τῆς Κιλικίας, προσήχθη Θεοδώρῳ τῷ Ἀρχοντι· ὅστις ἐκέλευσε τοὺς δημίους τρυπῆσαι τοὺς ἀστραγάλους αὐτοῦ, καὶ κρεμάσαι αὐτόν κατὰ κεφαλῆς. Καὶ τοῦτο διώξαντες οἱ δῆμοι ποιεῖν, διὰ θείας δυνάμεως τὰς φρένας ἀλλιωθέντες, ξύλον τῶν παρακειμένων ἀντὶ τοῦ Ἀγίου τρυπήσαντες ἐκρέμασαν, καὶ νομισθέντες ἐμπαίζεσθαι τῷ Ἀρχοντι, ἐτύφθησαν. Ἐξ ὧν Ἀλέξανδρος καὶ Ἀστέριος, διὰ τὸ θαῦμα πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ, ἀπεκεφαλίσθησαν. Καὶ βουληθεὶς ὁ Ἀρχὼν οἰκειάσαι χερσὶ τρυπῆσαι τοὺς ἀστραγάλους τοῦ Ἀγίου, οὐκ ἠδυνήθη ἐκ τοῦ θρόνου ἐγέρθη. Κολληθέντων τῶν ὀπισθεν αὐτοῦ τῷ θρόνῳ, καὶ τῶν χειρῶν ξηρανθεισῶν, πάλιν ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐπὶ τὸν Κύριον. Εἶτα δι' εἰρήνης τοῦ Ἀγίου ὑγίανας ὁ Ἀρχὼν, καὶ τοῦ θρόνου ἀναστάς, ἀπεκεφαλίσεν αὐτόν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΣΚΑΛΩΝΟΣ.

Ascalonis
M.

Οὗτος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς χώρας Ουδαίδος τῆς Αἰγύπτου, καὶ διὰ τὸ πιστεῖν εἰς Χριστὸν κρατηθεὶς, ἤχθη δέσμιος πρὸς Ἀρρίκων τὸν Ἡγεμόνα. Καὶ ἐρωτηθεὶς, καὶ πῶρ-
ρησὶς τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἐκρεμάσθη, καὶ σιδήροις δέσιν ἐξέσθη τὰς πλευράς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐρρίφη ἐν φυλακῇ ὡσεὶ νεκρός. Καὶ παρερχόμενον τὸν Ἀρχοντα μετὰ πλοίου τὸν ποταμὸν ἰδὼν, ἠύξατο μὴ ἐξελθεῖν ἐπὶ τὴν ξηρὰν πρὶν ἢ ἐγγράφως ὁμολογήσῃ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ὅθεν κρατηθέντι ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ μὴ δυνα-
μένῳ ἐξελθεῖν, ἐμύνησεν ὁ Ἅγιος, Οὐκ ἐξέστιν σοι ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐγγράφως ὁμολογήσῃς τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι. Καὶ λαβὼν χάριτι ὁ Ἡγεμὼν, ἔγραψε μέγαν εἶναι τὸν τῶν Χριστιανῶν Θεόν, καὶ πλὴν αὐτοῦ μὴ ὑπάρχειν ἕτερον. Καὶ εἰθὺς ἐξελθὼν, ἤγαγε τὸν Ἅγιον ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ κρεμάσας, λαμπάσι πυρὸς τὰς πλευράς αὐτοῦ κατέ-
φλεξε· καὶ λίθῳ προσθήσας αὐτόν, ἐνέβαλεν ἐν τῷ ποταμῷ, ἐν ᾧ τὸ διὰ μαρτυρίου τέλος ἐδέξατο.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΑ' ΜΗΝΗΜΗ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΕΣ-
ΤΑΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-
ΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΥΣ.

XXI
Constantini
et Helenæ
Imp.

Κωνσταντῖνος, ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν Χριστιανοῖς Βασιλεὺς, γέγονεν υἱὸς Κωνσταντοῦ τοῦ Ρωμαίων Καίσαρος, καὶ Ἑλένης, Κωνσταντοῦ τοῦ ἐπονομαζομένου μὲν Χλοροῦ, μόνου δὲ τῶν ἄλλων Βασιλέων τὴν ἄνω πρόνοιαν ἐπικαλουμένου, καὶ τοῖς εἰδώλοις μὴ προσέχοντος· διὰ τοῦτο καὶ τοῖς Χριστιανοῖς τιμωρουμένους ὁρῶν ἠλέει, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐδίδασκεν, τῆς ἁγίας προνοίας ἐν τοῖς πολέμοις αἰτεῖσθαι τὴν βοήθειαν, καὶ μὴ τὴν τῶν εἰδώλων. Ἐξ οὗ καὶ μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐπικαλεσά-
μενος τὴν ἄνω προνοιαν, εἶδε τὸν τίμιον σταυρὸν ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ φωνῆς ἀκούσας, Κωνσταντῖνε ἐν τούτῳ νίκη, ἔτρεψε τὸν ἕλκριν. Καὶ μετὰ ταῦτα βασιλεύσας, τὰ τε εἰδωλεῖα κατέστρεψε, καὶ ἐκκλησίας ἀνέγειρε, καὶ πόλεις ἔκτισε, καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης ἐφανέωσε, καὶ πολλὰ κατορθώματα ποιή-
σας, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΒ' ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΥ.

Βασιλίσκος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐπὶ τῆς Βασι-

λείας Μαξιμιανοῦ, ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀρμενικῶν, ἀνε-
ψιὸς τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου. Προαγωνι-
σάμενος δὲ μετὰ τῶν ἁγίων Εὐτροπίου καὶ Κλεονίκου, οἵτινες ἦσαν στρατιῶται τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ἐκείνων ὑπὲρ Χριστοῦ τελειωθέντων, κατελείφθη ἐν τῇ φυλακῇ. Δεόμενος δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν τῆς ἀθλήσεως δρόμον τελῆσαι, προετράπη παρ' αὐτοῦ συντάξασθαι τοῖς συγγένεσιν, ὡς μέλλων μαρτυρῆσαι ἐν Κομάνοις. Συνταξάμενος οὖν τοῖς οἰκειοῖς, ἐκρατήθη παρὰ Ἀγρίππα τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ ἤγετο δέσμιος εἰς τὰ Κόμανα. Καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν θαυ-
ματοργήσας πολλοὺς ἐπεισε πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ ἀπελθὼν εἰς τὰ Κόμανα, καὶ προσευξάμενος, κατήνεγκε πῦρ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ κατέκαυσε τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ εἶδωλον· καὶ διὰ τοῦτο ἀποκεφαλίσθεις, ἐρρίφει ἐν τῷ ποταμῷ. Εἶτα ἐκδελθὼν αὐτοῦ τὸ λείψανον, κατε-
τέθη ἐν Κομάνοις.

D
XXII
Basilisci
M.

ΚΑΙ ΜΗΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΙΟΥΔΑ.

Ιουδᾶς ὁ θεῖος Ἀπόστολος, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυ-
ρίου ἱμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ζῆλον ἔνθεν ἀναλαβὼν, πε-
ριήρχετο πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, κηρύττων μεγαλοφώνως τὸν Χριστόν, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ, καταγ-
γέλλων τοῖς πᾶσιν καὶ ἀποδεικνύων αὐτὸν κριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν· ὅπως τε διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, λόγος ὦν καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ πατρὸς, κενώσας ἑαυτόν, κατήλθεν ἐπὶ γῆς, καὶ σαρκωθείς ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐκ τῆς αἰὶ παρθένου Μαρίας ἐκνηθρώπησεν, ὅλον τὸν Ἀδάμ φο-
ρέσας πλὴν ἁμαρτίας· καὶ πειρασθεὶς, καὶ ὕδρισθεὶς, καὶ ὀνειδισθεὶς, καὶ ῥαπισθεὶς ὑπὸ χειρὸς ἦν ἑπλάσεν, καὶ ἀπο-
κλεισθεὶς, καὶ τέλος σταυρῷ προσήλωθεὶς, καὶ ταφείς, καὶ ἀναστὰς, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐμφανισθεὶς, καὶ ἀναληφ-
θεὶς, καὶ καθεστείς ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ πάλιν μέλλων ἐλθεῖν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ὅτω δὲ διδάξας, καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων βαπτίσας, ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε.

Judæ Apost.

E

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΓ' ΜΗΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩΙ
ΘΑΥΜΑΣΤΩΙ ΟΡΕΙ.

Συμεὼν, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἀπὸ Ἀν-
τιοχείας τῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ παλαιοῦ. Συνελήφθη δὲ ἐξ ἐπαγγελίας τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, τῇ μητρὶ αὐτοῦ τοῦτο καταμηνύσαντος· καὶ γεννηθεὶς, ἐν τῷ θηλάζειν ἀπείχετο τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, τοῦ Θεοῦ δηλοῦντος, ὅτι τὴν δεξιάν· ὁδὸν τῶν ἐντολῶν ἀγαπήσει. Αὐξήθει δὲ, καὶ τὸν κόσμον ἀφείλε, τὸ ὄρος κατέλαβε· καὶ ἀπελθὼν ἐν τῇ μονῇ, ἐν ᾗ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἠγωνίσαστο, γέγονε μοναχός· καὶ οὕτως διέλαμψεν εἰς ἀρε-
τὴν, ὡς καὶ θαύματα παράδοξα ἐκτελεῖν. Εἶτα ἐκ τοῦ ὄρους κατελθὼν, ἐπὶ στύλον ἀνῆλθεν, σταθείς ἐπ' αὐτόν ὀρθίως ἔτη δέκα ὀκτώ. Καὶ ἐν τῷ θαύμαστῳ ὄρει γενόμε-
νος, καὶ εἰς πέτραν ἀναβὰς, ἐκαρτέρησεν ἔτη δέκα. Εἶτα εἰς τὸν μικρὸν στύλον ἀνελθὼν, διετέλεσεν ἔτη τεσσαρά-
κοντα πέντε, ὡς εἶναι τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη ὀγ-
δωκόντα πέντε· ὦν τὰ ἐβδομήκοντα ἐννέα ἐν ἀσκήσει διατελέσας, πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

Symeonis in
monte mira-
bili.

F

ΚΑΙ ΜΗΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΟΜΟΛΟΓΥΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΥ-
ΝΑΔΩΝ.

Μιχαὴλ, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν καὶ Ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὑπῆρχε μοναχός· εὐλαβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν· καὶ διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτοῦ πολιτείαν, ἐχειρο-
τονήθη Συνάδων Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εἰκο-
νομάχου Λέοντος. Ἐπεὶ δὲ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀγωνιζόμενος διετέλει, τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου τὰ πρὸς σω-
τηρίαν διδάσκων, καὶ τοὺς αἰρετικὸν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὡς βέλεσι βάλλον, καὶ τοῦ ποιμνίου ἀποδιώκων, εἰς ὀργὴν ἐκίνησεν τὸν παράνομον Βασιλέα. Προσκληθεὶς οὖν ὑπ' ἐκείνου, ἠναγκάσθη ἀρνήσασθαι τὴν προσκύνησιν τῶν πανσέπτων εἰκόνων· καὶ μὴ πεισθεὶς τοῦτο ποιῆσαι, ἐξ-
ορίαις

Michaelis
Ep. Conf.

Α ορίαις πικροτάταις καθυπεβλήθη. Ἐνθα πολλοὺς πειρασ-
μοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ὑπο-
μείνας, καὶ μέχρι τέλους ἀπερίτρεπτος διαμείνας, χαίρων
τῆς παρούσης ζωῆς τὸ τέλος ἐδέξατο, διπλοῖς στεφάνοις
κοσμισθεὶς, ἀρχιεροσύνης καὶ ὁμολογίας.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΔ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΣΥΡΑΤΗΛΑΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ ΧΙΛΙΩΝ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ
ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ.

Μελέτιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐπὶ τῆς Βασι-
λείας Ἀντωνίνου στρατηλάτης, ἐκ τῆς χώρας τῶν κάτω
Γαλατῶν· Χριστιανὸς δὲ ὢν, παρεκάλει τὸν Θεὸν καταρ-
γῆσαι τελέως τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην. Καὶ γινώσκοντες οἱ
δαίμονες τὴν καταστροφὴν αὐτῶν, εἰσελθόντες εἰς κύνας,
ἐθρόνουν τὴν ἐαυτῶν ἀπώλειαν, τῶν κυνῶν περιερχομένων,
καὶ ὠρυμένων, καὶ τὸν λαὸν ἐκφοδούντων. Οὗς ὁ ἅγιος
Μελέτιος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν στρατιωτῶν ἔλπει ἀνέλε-
καὶ τοῖς ναοῖς τῶν Ἑλλήνων καταλύσας, τὰ ἐν αὐτοῖς
εἶδωλα συνέτριψε. Κρατηθεὶς οὖν διὰ ταῦτα παρὰ Μαξί-
μου τοῦ Ἡγεμόνος, μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Κομήτων, ἠναγ-
κάσθη θῆσαι τοῖς εἰδώλοις· καὶ μὴ ἀνασχόμενος τοῦτο
ἀκούσαι, ἐτύφθη μετὰ σιδηρῶν σφαιρῶν· ὁμοίως καὶ οἱ
Κόμητες. Εἶτα ὁ μὲν ἅγιος Μελέτιος κρεμασθεὶς ἐν πύλῃ,
καὶ καθηλωθεὶς, ἐτελειώθη· Στέφανος δὲ καὶ Ἰωάννης οἱ
Κόμητες ἀπεκεφαλίσθησαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΣΑΡΑΠΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΙ.

Σαραπίων, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν Αἰγύπ-
τιος· κατὰ δὲ τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἠγωνίζετο ὁ ἅγιος Με-
λέτιος, παραγενόμενος ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἰδὼν αὐτὸν καὶ
τοὺς σὺν αὐτῷ μαρτυροῦντας, ἐπίστευσε τῷ Χριστῷ, καὶ
κρατηθεὶς παρεδόθη τῇ φυλακῇ. Ἐνθα ὑπὸ θείου Ἀγ-
γέλου ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τὸ βαπτίσει τοὺς
ἀφωτίστους μὲν, μέλλοντας δὲ μαρτυρῆσαι ὑπὲρ Χριστοῦ
κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ γὰρ συναχθέντες οἱ συγγε-
νεῖς τοῦ ἁγίου Μελετίου καὶ τῶν Κομήτων καὶ τῶν στρα-
τιωτῶν, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παῖδιά, μεγάλη
τῇ φωνῇ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἡμεῖς Χριστιανοὶ ἔσμεν. Ὁθεν
εἰς ὀργὴν κινήσαντες τὸν Ἡγεμόνα, ὁ μὲν Ἐπίσκοπος
Σαραπίων, σὺν Καλλινίκῳ τῷ μάγῳ πιστεύσαντι, ἀπεκε-
φαλίσθη· ὁ δὲ Θεόδωρος καὶ ὁ Φαύστος, μετὰ τῶν πισ-
τευσάντων ἀνδρῶν, πυρὶ ἐτελειώθησαν· τὸ δὲ λοιπὸν πλῆ-
θος, ξύλοις κατακοπὴν, ἐτελεύτησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΕ' ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ.

Θεράπων, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, πόθεν ὄρμητο, ἢ
τίνων γονέων ἐγένετο, ἢ κατὰ ποίους χρόνους, εἰπεῖν οὐκ
ἔχομεν, τῶν ὑπομνημάτων αὐτοῦ, ὡς ἔοικε, τῷ χρόνῳ
διαφθαρέντων· τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι μοναχὸς ἐγένετο καὶ
Ἐπίσκοπος Κύπρου· καὶ ὅτι τὸν ἀθλητικὸν ἀγῶνα διή-
νυσε, καὶ τῷ Χριστῷ προσήχθη δι' αἵματος, διέγνωμεν·
οὐ μόνον ἐξ ἀγράφου παραδόσεως παρὰ τῶν προγενεστέρων,
ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εἰκόνων αὐτοῦ πληροφορηθέντες. Καὶ ταῦτα μὲν πρότερον· ὕστερον δὲ τῶν Σαραπινῶν βου-
ληθέντων ἐπελθεῖν τῇ Κύπρῳ, ἐμφανισθεὶς ὁ ἅγιος τῷ
προσμοναρίῳ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Τὸ τάχος ἀνστάς, καὶ
λαδῶν μου τὸ λείψανον, ἀπωκόμησον εἰς Κωνσταντινου-
πολιν· μέλλουσι γὰρ οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ
τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐπιθῆναι, καὶ τοῖς τόπους τούτους ἐρη-
μῶσαι. Ἀνακομισθεὶς οὖν τὸ λείψανον αὐτοῦ, ἐτέθη ἐν
Κωνσταντινουπόλει, βρίων ἰάματα.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΨΥΧΑΪΤΟΥ.

Ἰωάννης, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, νηπιόθεν τὸν Χρι-
στὸν ἀγαπήσας, καὶ Ἡλιοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ προδρόμου
τοὺς τρόπους μιμησάμενος, ἀφῆκε τὸν κόσμον· καὶ ἀπελ-

Μαῖη Τ. Ι.

θῶν ἐν τῇ λαῦρᾳ τοῦ ψυχαιτοῦ, γέγονε μοναχὸς· καὶ
τοσαύτη σκληραγωγία ἐπέδωκεν ἐκυτί, ὡς καὶ χρίσμα
λαβεῖν παρὰ Θεοῦ, δαίμονας φυγαδεύειν, καὶ θεραπεύειν
νοσήματα. Ἀγωνιζόμενος δὲ ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν εἰκono-
μάχων, καὶ τὰ ὀρθόδοξα κρατῶν δόγματα, διεγνώσθη
τῷ τυραννούντι, καὶ προσκληθεὶς, ἠναγκάζετο ἀρνήσασ-
θαι μὲν τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησιν, συνθέσθαι δὲ
τῇ αἵρέσει καὶ ὑπογράψαι εἰς τὸν τόμον τῆς ἀδικίας. Μὴ
πεισθεὶς δὲ τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ μάλλον ἐλέγχας τὸν
Βασιλέα, καὶ αἰρετικὸν ἀποκαλέσας, ἐξορίσθη· ἔνθα πολ-
λοὺς πειρασμοὺς ὑπομείνας παρὰ τῶν παρανόμων καὶ
ἀδίκων εἰκονομάχων, τὸν βίον μετήλλαξε.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ.

Θεράπων, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, Ἱερεὺς ὑπάρχων
τῆς ἐν Σάρδει ἀγίας ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας
αὐτοῦ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπιστρέφων ἐπὶ τὸν Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ βαπτίζων, ἐκρατήθη παρὰ τοῦ
Ἀρχόντος Οὐαλεριανοῦ, καὶ δεθεὶς ἀπεκλείσθη. Εἶτα τῆς
φυλακῆς ἐκβληθεὶς, ἔχθη δέσμιος εἰς Συναὸν, καὶ πλησίον
τοῦ ποταμοῦ ἀπλωθεὶς, καὶ δεθεὶς εἰς τέσσαρας πάλους
ὑπτίως, ἐπὶ τὴν γῆν ἐτύφθη ἰσχυρῶς, ἕως κατεξάνθησαν
αἱ σάρκες αὐτοῦ τοῖς ῥάβδοις. Ἐκ δὲ τοῦ αἵματος αὐτοῦ
πισῦσα ἡ γῆ, φυτὸν βαλάνου ἀπέδωκεν μέγιστον λίαν,
ὅπερ μέχρι τῆς σήμερον φαίνεται αἰψύφον ὢν, πᾶσαν
νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν τῶν προσερχομένων ἰώμενον.
Καὶ μετὰ ταῦτα ἤχθη εἰς τὸ θέμα τῶν Θρακῆων, πλη-
σίον τοῦ ποταμοῦ Ἑρμοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Σατάλων·
καὶ πολλὰς ὑποβληθεὶς τιμωρίαις καὶ κακώσεσι, τὸν τοῦ
μαρτυρίου στέφανον ἐκομήσατο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΠΑΓΧΑΡΙΟΥ.

Παγχάριος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἐγένετο μὲν τῆς
παλαιᾶς Ῥώμης καὶ γέννημα καὶ θρέμμα, καὶ πιστῶν
γονέων βλαστὸς· τιμώμενος δὲ πρὸς καιρὸν τιμὴν παρὰ
τῶν εἰδωλολατρῶν βασιλέων, καὶ οἰκείως ὢν αὐτοῖς, τῆς
εὐθείας ὁδοῦ ἐκτραπείς ὑπὸ διαβολικῆς ἐνεργείας, ἠρνύσατο
τὸν Χριστὸν, προσετέθη δὲ τοῖς εἰδώλοις· ὅθεν ἀποδεχθεὶς
παρὰ τῶν εἰδωλομανῶν Βασιλέων, ἐν μεγάλῃ διήγε τιμῇ.
Καὶ μαθούσα τοῦτο ἡ μητὴρ αὐτοῦ, καὶ πολλὰ θρηνήσασα,
διαγραμμάτων ἐμήνυσεν αὐτῷ, ἀποστῆναι τῆς εἰδωλο-
λατρείας, καὶ προσελθεῖν αὐθις τῷ Χριστῷ, ὑπομνήσασα
τὴν κύλασιν καὶ τὴν γένναν, καὶ πάντα τὰ κηλαστήρια
τὰ ἐκδεχόμενα τοὺς τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένους. Δεξά-
μενος δὲ τὰ γράμματα, καὶ τὴν ψυχὴν κατανυγείς, ἐπα-
νῆλθεν πρὸς τὴν εὐσέδειαν· καὶ ἀκούσας τοῦτο ὁ Βασι-
λεὺς, ἀπεκεφάλισεν αὐτόν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΖ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, ΚΑΡΠΟΥ, ΕΝΟΣ ΤΩΝ ΕΒΔΟ-
ΜΗΚΟΝΤΑ.

Οὗτος τοῖς ἐβδομήκοντα Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις
ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου συναριθμηθεὶς, καὶ τῷ μεγάλῳ
Παύλῳ διακονῶν ἐν τῷ κηρύγματι, καὶ τὰς θείας αὐτοῦ
ἐπιστολάς τοῖς πρὸς οὓς ἐπέμπετο διακημιζων, πολλοὺς
τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ἐχειραγώγη-
σεν. Καὶ τῇ ἐλλάμψει τοῦ Παρακλητοῦ κατανυγασθεὶς τὴν
διάνοιαν, ὥσπερ ἄδυτος ἀστὴρ ἐξ ἀνατολῶν ὀρμήσας,
πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ταῖς θεαῖς αὐτοῦ διδασκαλαῖς
κατεφώτισε, θαυμάσια μέγιστα κατεκίστην τελῶν, καὶ
ἀποδιώκων πνεύματα πονηρώτατα, πόλεις δὲ καὶ λαοὺς
πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπιστχσάμενος, πολλὰς ὑπὸ
τῶν ἀπίστων ὑπέστη θλίψεις. Ἀνδρείος γὰρ χωρῶν πρὸς
τὰ ἐπίπονα τῆς ἀθλήσεως ἀγωνίσματα, τὸν θυμὸν τῶν
Ἀρχόντων οὐκ ἐδειλίασεν· ὅθεν, ὡς δοξάσας τὸν Θεὸν ἐν
τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ, ὑπ' αὐτοῦ ἐνδοξῶς ἐδοξάσθη· καὶ
τελειωθεὶς ἐν εἰρήνῃ, τὸ πνεῦμα παρέθετο εἰς χεῖρας
Θεοῦ.

EX MS.
CRYPTÆ
FERRATÆXXVII
Theodoræ et
Didymi MK.ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΖ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΥΜΟΥ.

Η αγία Θεοδώρα ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους Διοκλητιανοῦ, προσαχθεῖσα δὲ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἡγεμόνι, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσασα, ἐν πορνίῳ ἐξεδόθη, καὶ εὐχαμένη διεφυλάχθη. Δίδυμος γάρ τις Χριστιανὸς, θεόθεν κινούμενος, ἐν στρατιωτικῇ σχήματι εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν. Ἡ δὲ φοβηθεῖσα, τῆς οἰκίας τοῖς γυνίαις προσέφυγε. Θάρρειν δὲ αὐτῇ παρακελευσάμενος, ὥς μηδὲν πεισομένη ὧν ὑποπτέυει, τὴν μὲν στρατιωτικὴν στολὴν αὐτῇ περιέθηκε, καὶ ἐξελθεῖν τοῦ δόματος ἐκέλευσεν· αὐτὸς δὲ τὴν γυναικείαν αὐτῆς στολὴν ἐνδυσάμενος, καὶ κεφαλοδεσμίῳ τὴν κεφαλὴν ἀναδήσας, αὐτῇ αὐτῆς ἐκαθέζετο. Εἰσελθόντος δὲ τινος ἀκολάστου, καὶ ἐν γυναικείῳ σχήματι τὸν ἄνδρα κατανοήσαντος, καὶ πάντα φανερά τῷ Ἡγεμόνι καταστήσαντος, αὐτίκα συσχεθεῖς ὁ ἄγιος ἐτμήθη τὴν κεφαλὴν. Μετὰ τοῦτο δὲ κρατηθεῖσα καὶ ἡ αγία Θεοδώρα, καὶ ξίφει τὴν κεφαλὴν ἐκτεμνθεῖσα, ἐρρίφη ἐ τῷ πυρί.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΗ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΛΙΚΟΝΙΔΟΣ.XXVIII
Heliconi-
dis M.

Ελικονίς, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ Γορδιανοῦ καὶ Φιλίππου τῶν Βασιλέων, ἐκ πυλῶος Θεσσαλονίκης. Κρατηθεῖσα δὲ, καὶ πρὸς τὸν Δοῦκα Κορίνθου ἀχθεῖσα, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσασα, πρῶτον μὲν δεσμεῖται τοὺς πόδας ἐν ζυγῷ βοῶν, καὶ τὰς πτέρνας χαράσσεται, καὶ ξηρᾶται τὴν κεφαλὴν, καὶ πῦρ καθ' ὅλου τοῦ σώματος δέχεται· ἀνελθεῖσα δὲ, καὶ ἐν τῷ ναῷ τῶν εἰδώλων εἰσελθοῦσα, δι' εὐχῆς κατέστρεψεν αὐτά. Ἐῖτα τέμνεται τοὺς μαστοὺς, καὶ διαδεχόμενον τὸν Δοῦκα Ἰουστίνου τοῦ Ἀνθυπάτου, ἀχθεῖσα πρὸς αὐτὸν ἡ Μάρτυς, ἐν καμίνῳ ῥίπτεται. Τῆς δὲ φλογὸς μὴ ἀφαιμένης αὐτῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐδομήκοντα ἄνδρας λιμναμένους, ἐν κραδίῳ χαλκῷ πυρωθέντι ἀπλοῦνται· ἐπιφανέντες δὲ οἱ Ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, ἀβλαβῇ διετήρησαν αὐτήν. Ἐῖτα θηρίοις ἐκδίδονται· οἱ δὲ ἄγριες αὐτήν μὲν οὐκ ἔβλαψαν, ἀνελθὼν δὲ ἄνδρας ἑκάστου εἰκοσι· καὶ τότε τὴν διὰ ξίφους ἀπόφασιν δεξαμένη, ἀπεκεφαλίσθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΕΛΛΑΔΙΟΥ.Helladii
Ep. M.

Ελλάδιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ἐκκαθάρας ἑαυτὸν ἀπὸ νεότητος, Ἀρχιερεὺς ψήφῳ Θεοῦ καθίσταται· καὶ τὴν φροντίδα τῆς ἐκκλησίας πιστευθεὶς, ὥς κυβερνήτης ἄριστος αὐτὴν ἐποίμειν· καὶ διὰ τὸ πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων προσάγειν τῷ Χριστῷ κρατηθεὶς, ἀπεκλείσθη. Καὶ ἐπεὶ δέσμιον τοῦτον οἱ τύραννοι παρεστήσαντο, τότε μάλλον ἔλαμψεν καὶ κατήγασε τὰς τῶν πιστῶν διανοίας. Ἀνδρείως γὰρ χωρήσας ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας, καὶ παρρησιασάμενος τὴν εὐσέδειαν, καὶ φανερώς τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, πλείσταις βασάνοις καθυπεβλήθη. Καὶ τοῦ σώματος σφοδρῶς καταξυνέντος ταῖς μαστίξιν, ὁ Χριστὸς ἐπιφανεὶς ἰάσατο αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ὀργῆς πλεισθέντες οἱ τύραννοι, τῇ πυρὶ τὸν ἄγιον ἐναπορρίπτουσιν. Ὁ δὲ ἀφλεκτός διαμείνας, πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν πολλοὺς ἐπεσπάσατο· ἔπειτα σφοδρῶς τυφθεὶς, τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ παρέθετο, ἀπολαβὼν βασιλείαν αἰώνων.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΚΡΙΣΚΕΝΤΟΣ, ΠΑΥΛΟΥ, ΚΑΙ ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥΣ.Crescentis,
Pauli Dios-
coridis MM.

Οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες Κρίσκης, Παῦλος, καὶ Διοσκορίδης ἐν Ρώμῃ τῇ πόλει διατρίβοντες, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν πολλοὺς τῶν ἀπίστων τῷ Χριστῷ προσαγαγόντες καὶ φωτίζοντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν, διεγνώσθησαν τῷ τῆς Ρώμης Ἐπαρχῷ καὶ κρατηθέντες, ἀπεκλείσθησαν εἰς φυλακὴν, παραγγελίαν λαβόντες μηδὲνα διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὡς δὲ οὐδὲ ἐν τῇ φυλακῇ

ἐπαύσαντο τοῦ διδάσκειν τοὺς συνδεσμίους, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐπίστευσαν, ἐκβληθέντες τῆς φυλακῆς, ἐτύφθησαν σφοδρῶς, καταναγκαζόμενοι ἀρνήσασθαι μὲν ἐπὶ πάντων τὸν Χριστὸν, ἀπελθεῖν δὲ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς, καὶ θῆσαι τοῖς ἐν αὐτῷ εἰδώλοις. Καὶ μὴ πεισθέντες, ἀλλὰ μᾶλλον μεγάλη τῇ φωνῇ τὸν Χριστὸν τοῖς πᾶσι κηρύττοντες, εἰς κάμινον μεγάλην πυρὸς ἐμβληθέντες, καὶ ἐν αὐτῇ καθάπερ οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες δοξολογοῦντες, ἐτελειώθησαν.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΚΘ' ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ
ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΟΥ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ
ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

Μετὰ Πέτρον τὸν ἀγιώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἐχειροτονήθη ὁ Ἀχιλλᾶς, καὶ μετὰ τοῦτον Ἀλέξανδρος. Ἐπὶ τοῦτου Πρεσβυτέρους τις τῆς ἐκκλησίας, Ἄρειος λεγόμενος, τὴν τῶν θείων γραφῶν πεπιστευμένους ἐξήγησιν, ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι προεκρίθη εἰς Πατριάρχην, καθὼς διετάξατο ὁ ἅγιος Πέτρος, ἐφθόνησε· καὶ καθ' ἑκείνου μὴ δυνάμενος κινήσαι κατηγορίαν, κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν γλῶσσαν καθώπλησε, βλασφημιῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγων αὐτὸν κτίσμα εἶναι, καὶ οὐχὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρί. Ἐξεβλήθη οὖν διὰ ταῦτα τῆς ἐκκλησίας, καὶ ποιῶν παράσυναγωγὰς, ἔσχιζε τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ μαθὼν ταῦτα ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ συγκαλέσας τὴν ἁγίαν σύνοδον εἰς Νικαίαν· καταδικάσας αὐτόν, ἐξώρισε· τοὺς δὲ ἁγίους Ἐπισκόπους φιλοφρονεσάμενος, ἀπέλυσε ἑκάστου εἰς τὰ ἴδια.

XXIX
Patrum
Concilii
Nicaeni.

E

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ.

Θεοδοσία, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐκ τῆς πόλεως Τύρου· δεκαοκτὼ δὲ ἐτῶν οὔσα, καὶ ὡς Χριστιανὴ διαγνωσθεῖσα καὶ κρατηθεῖσα παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἤχηθ' ἐσμίος καὶ παρέστη Οὐρβανῷ τῷ Ἀρχοντι, καὶ ἐρωτηθεῖσα, ὁμολόγησε τὸν Χριστὸν· καὶ ἀναγκασθεῖσα ἀρνήσασθαι αὐτόν καὶ θῆσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθεῖσα, ἐτύφθη λῶροις ὡμοῖς κατὰ τε τῶν μαστῶν καὶ τῶν πλευρῶν, καὶ συνετρίβη τὰ ὅσπ' αὐτῆς, καὶ ἐξέστη ἕως ἐφάνησαν τὰ σπλάγχνα αὐτῆς· καὶ οὕτω μαστιζομένη, συγῇ τὰς βασάνους ὑπέφερεν. Ἐτι δὲ ἐμπνέουσα, ἠρωτήθη παρὰ τοῦ Ἀρχόντος, εἰ τοῖς θεοῖς θύει· καὶ διανοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀτενὲς ἐμβλέψασα, μειδιῶντι τῷ προσώπῳ εἶπε· Πλανᾷ, ἄνθρωπε· οὐκ οἶδας ὅτι τῆς κοινωνίας τῶν τοῦ Χριστοῦ Μαρτύρων ἡζήσθην; Καὶ τότε ὀργισθεὶς ὁ Ἀρχὼν, ἐρρίψεν αὐτήν εἰς τὴν θάλασσαν· ἔνθα τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο.

Theodo-
siae V. M.ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΟΛΒΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΕΩΝ.

F

Ολβιανός, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανῶ, Ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας Ἀνέων· καὶ κρατηθεὶς παρὰ Ἰουλίῳ Ἡγεμόνι, παρεδόθη φυλακῇ, παραγγελίαν δεξάμενος μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ μᾶλλον παρρησιαῶν κυρίων τὸν Χριστὸν, τὰ περὶ αὐτοῦ διήγγελλε, καὶ τοῖς πᾶσι ἐκήρυτεν ἀφόδως. Διὰ ταῦτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, καὶ τὰ ἱμάτια ἐκδυθεὶς, ἐτύφθη σφοδρῶς, καὶ σουβλίοις πεπυρακτομένοις τὴν κοιλίαν καὶ τὰς πλευράς, καὶ τὰ σπλάγχνα κατεκέντηθη, καὶ πάλιν ἀπερρίφη τῇ φυλακῇ ὥσει νεκρός. Καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείᾳ θεραπευθεὶς, αὐθις εἰς δευτέραν παρέστη τῷ Ἡγεμόνι ἐξέτασιν· καὶ τοῦ Ἡγεμόνος μεταβαλλομένου καὶ παρακαλοῦντος αὐτὸν θῆσαι τοῖς θεοῖς, αὐτὸς πάλιν ὁμολόγει τὸν Χριστὸν· τότε εἰς κάμινον μεγάλην βληθεὶς, ἐτελειώθη.

Olbiani
Ep. M.ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ Α' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑ-
ΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

Ισαάκιος, ὁ ἐν Ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἐξ Ἀνατολῶν, ἐλθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Οὐάλεντος τοῦ αἰρετικοῦ, ἡσύχαζεν ἐν μοναστηρίῳ· καὶ κινήσαντι τῷ Βασιλεῖ πανστρατιᾷ κατὰ τῶν Γότθων, συναντήσας

XXX
Isacii
Confess.

Α συναυτήσας εἶπεν· Ὁ Βασιλεῦ, ἀνοιξὼν τοῖς ὀρθοδόξοις τὰς ἐκκλησίας, εἰ βούλει ἐκ τοῦ πολέμου ζῶν ὑποστρέψαι. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ Βασιλεὺς, προσέταξε τυφθῆναι, καὶ ἀποκλεισθῆναι τὸν Ἅγιον εἰς φυλακὴν, μέχρις οὗ ὑποστρέψῃ· τότε ἔφη ὁ Ἅγιος· Εἰ σὺ ὑποστρέψῃς, οὐ λελάληκέν μοι ὁ Θεός· φεύγων γὰρ ἀπὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν σου, διὰ πυρὸς δέξῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ βίου σου· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Τραπείς γάρ, καὶ ἐν ἀχυρῶνι προσφυγών, ἐκάνῃ ἐν αὐτῷ, τῶν Γότθων ἐμπρησάντων αὐτόν. Ἐπὶ οὖν τῇ προρρήσει ταύτῃ καὶ ἄλλοις πολλοῖς κατορθώμασι μεγαλυνθεὶς ὁ Ἅγιος, ἐν εἰρήνῃ ἐκοιμήθη.

ΜΗΝΙ ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ ΛΑ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΡΜΕΙΟΥ.

XXXI
Hermiae M.

Ερμείας, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς πό-

λεως Κομάνων, στρατιώτης δὲ ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Ἀνω- νίνου, τὴν ἱλικίαν ἤδη προεβηκώς, καὶ λευκὴν ἔχων τὴν τρίχα. Διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, καὶ Σεβαστιανῷ τῷ Δουκὶ προσαχθεὶς, ἐδιάχετο θῦσαι τοῖς εἰδώλοις· καὶ μὴ πεισθεὶς, συνετρίβη λίθοις τὰς σιαγόνας, καὶ τὸ τοῦ προσώπου δέρμα ἐξεδάκνῃ, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐξερρίζωθῃ. Καὶ εἰς κάμινον ἐμβληθεὶς, ἐξηλθεν ἀβλαβής· καὶ δηλητήριον ποτισθεὶς, καὶ μηδὲν ἀδικηθεὶς, τὸν τοῦτο κεράσαντα μάγον παρεσκεύασε πιστεῦσαι Χριστῷ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποκεφαλίσθαι. Εἶτα ἐκπαῖται πάντα τὰ νεῦρα τοῦ σώματος, καὶ εἰς λέβητα πυρῶθέντα ἐμβληθεὶς, ἐξηλθε ἀβλαβής· εἶτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκεντιθεὶς, καὶ κρεμασθεὶς κατὰ κεφαλῆς, ἀπεκεφαλίσθη.

D
EX MS.
CRYPTAE
FERRAE.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΝ

Ex MS. Graeco Vaticano signato 1798 fol. 234.

E

VIDE PAG. 12

B

Cum incarna-
tum Dei Ver-
bum

Ο τοῦ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, αἰδίδιος συνὼν τῷ Πατρὶ, καὶ ἄχρονος ὢν, εἴλετο καὶ καθ' ἡμᾶς γενέσθαι ποτε, καὶ ὑπὸ χρόνου ἐλθεῖν, διὰ τὸ τῆς ἡμετέρας ὀλίσθημα φύσεως· ἐντεῦθεν καὶ Παρθένου σαρκὶ περιγράφεται, καὶ θεοῖ τῇ κοινωνίᾳ τὸ πρόσλημμα. Ἐπεὶ δὲ τῆς μετὰ σώματος ἐπιδημίας αὐτοῦ πᾶσι περιποιούσης τὴν σωτηρίαν, θεατὰς τούτων τῆς ἀρρήτου θείας οἰκονομίας καὶ κοινωνοῦς τῶν μυστηρίων ἔχειν ἐχρῆν, ὡς ἂν καὶ τῷ γένει παντὶ δι' αὐτῶν ἐπιδαψιλευσθε τὴν ἀνάκλησιν· μετὰ τὸ διὰ πάσης τῆς περιόικου τε καὶ ὁμόρου τῷ Ἰορδάνῃ χωρῆσαι τὸ Ἰωάννου κήρυγμα, τὴν χάριν δὲ διαδοθῆναι τοῦ Πνεύματος καὶ πολλοὺς ὑπ' ἐκείνου τὸ βάπτισμα δέξασθαι (ἡνίκα δὴ καὶ ὁ ἐμὸς ἐδαπτίσθη Χριστὸς) τὰς ἐν ἅστει διατριβάς ὁ αὐτὸς οὗτος ἀπερίληπτος τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀφίεις (καὶ γὰρ ἦν τοῖς Ἱεροσολύμοις α ἐπιδημῶν) ἐπιχωριάζει τῇ Γαλιλαίᾳ.

venisset in
Galilæam

a

ubi Philippus
erat sacris
litteris in-
structus,

2 Τῇ δὲ ὁ θαυμαστός ἐνεδήμει Φίλιππος, ἀπὸ βηθσαϊδᾶ μὲν ὢν, τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, τῇ Γαλιλαίᾳ δὲ τότε παρὼν· ὅστις ἐκ πρώτης ἔτι ἱλικίας εὐθὺς μαθήμασιν ὑπὸ τῶν γειναμένων διδασκτοῖς ἐξεδύθη· δοξίας δὲ τυχὼν τῆς ἀγωγῆς καὶ πᾶσαν ἐπαινετὴν παιδείαν ἀσκήσας τε ἤδη καὶ παιδευθεὶς, τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ἐπῆει, καὶ ὅσα περὶ Χριστοῦ προηγορεῖτο ἐμνεῖτο, ὡς ἐπ' ἐσχάτων ἐλεύσεται καὶ κοινῇ πᾶσιν οἰκονομήσει τὴν σωτηρίαν· οὐ γὰρ ἐφείτο τοῖς τότε παιδεύουσιν πρὸς ἑτέραν μάθησιν τοὺς φοιτητὰς ἐκποιεῖν, εἰ μὴ τὰ Μωσέως πρότερον ἐπιλέξοιντο.

eum sequi
se jubet.

Hic Nathanaeli indicat

inventum
Messiam,

3 Ἐπιστάς οὖν ὁ Ἰησοῦς τῇ Γαλιλαίᾳ, καὶ τὸν μέγαν τοῦτον Φίλιππον εὐρηκὼς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ προετρέπετο· καὶ ὃς ἀκούσας εἰς μνήμην ἦκεν εὐθὺς ὢν ἐκ παιδὸς περὶ Χριστοῦ ἡσκησέ τε καὶ συνελέξατο· καὶ τοῦτον ἐκείνου εἶναι διέγνω, ὃν αἱ τοῦ Μωσέως βίβλοι ἐλεύσεσθαι ὕστερον διεσάφουν. Ἐντεῦθεν οὗτος τῷ καλέσαντι διδασκάλῳ τὸ ἀπὸ τοῦδε συνῆν, συμπροϊούσῃν τε εἶχε τῷ χρόνῳ τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῖς τῶν μαθητῶν κορυφαίῃς συνηριθμεῖτο. Μετασχὼν δὲ οὗτω τοῦ ἀγαθοῦ, κοινωνοὺς παραλαμβάνει καὶ ἄλλους τῆς μεταλήψεως, καὶ οὐκ ἀποκρύπτεται ταύτην, ἀλλὰ πρῶτον περιτυχὼν τῷ Ναθαναὴλ, ὃς ἐκ πολλοῦ φίλος αὐτοῦ καὶ συνήθης ἐτύγχανε, τὴν τοῦ ἐρχομένου παρουσίαν, οὐχ' ὡς ἔτι μέλλουσαν, ἀλλ' ὡς ἤδη παροῦσαν, εὐηγγελίστατο· οὐκ ἔτι, λέγων, ἐν ἐλπίσιν ἡ σωτηρία τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὃν αἱ προσημαίνουσαι γλῶσσαι τῷ πνεύματι Σωτῆρα προεῖπον ἐπ' ἐσχάτων τῷ Ἰσραὴλ ἀναστήσεσθαι, πάρεστι· τοῦτον εὐρόντες ἡμεῖς τὸν ἀπὸ Ναζαρετ Ἰησοῦν, καὶ τῷ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ὑπερφυεῖ μὴ ἔχοντες ἀπιστεῖν, μακρὰς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν χαίρειν εἰπόντες, τὴν ἅμα τούτῳ διαγωγὴν προειλώμεθα.

4 Τούτοις κατάκρας ἐλὼν τὸν Ναθαναὴλ, καὶ τοι δυ-

σανασχετοῦντα τῷ πράγματι, καὶ μὴ ἂν ἐκ Ναζαρετ ἀγαθὸν εἶναι τι διατεινόμενον, τοῦ μὲν τὰ τοῦ Ἰσραὴλ πρεσβεῦειν ἀφίστησι, πειθήνιον δὲ τῷ Χριστῷ προσάγει τὸν ἄνδρα, ὃ καὶ τοῦτο πρῶτον εὐνοίας ἀπαρμηίλλου παρίστησι γνώρισμα. Ὁ δὲ τῇ ὑγιεὶ αὐτίκα πίστει προσθέμενος παρρησιαστικώτερον ἐξεδόκησε, Ράββι, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἡσθεὶς ὡς ἀπὸ γνώμης ἐνδιαθέτου λεχθέντι, ἐκκαλύπτει αὐτῷ τὸ οἰκεῖον, ὥστε καὶ μύστην μειζόνων ἔσεσθαι μυστηρίων, καὶ βασιλείας Θεοῦ θεατὴν, τί γὰρ φησί; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τὸν οὐρανὸν ἀνεωρότα ὄψεσθαι, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντάς τε καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀπ' ἐκείνου τοιγαροῦν ὁ Ἱερῶτατος Φίλιππος ταῖς ἱεραῖς μυσταγωγίαις ὑπέχων τὸ οὖς, ὅλος ἐκείνων ἦν τὴν δianoia, μὴ δὲ μίᾳς αὐτὸν ἀντιστάσεως φροντίδος πρὸς ἕτερα, καὶ τῷ τῆς θειοτέρας γνώσεως φωτὶ τὸν λογισμὸν ἐκχαίρειτο, τὴν τε προτέραν ἀποσκευαζόμενος ἄγνοϊαν, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνακαινιζόμενος ἄνθρωπον. Εἰς ἄνδρας τοίνυν ἰκῶν, τελειώσαν μὲν τὴν ἀγάπην τὴν εἰς Χριστὸν προσελάμβανε· τὴν ἴσιν δὲ περὶ αὐτοῦ ἀντελάμβανε, ὡς ἐν ἱσῇ καὶ υἱοῦ λογισθῆναι τὴν κληρονόμου τε πλουτῆσαι τάξιν, καὶ τῇ ἐπελεύσει τοῦ Πνεύματος ἄρχων ἐπὶ πᾶσαν καταστῆναι τὴν γῆν.

ipsumque
adducit
Christo.
b

cui imprimis
curus

F

Gentiles Chri-
stum videre
cupientes

adesse si-
gnificat.

5 Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τοῦ σωτηριώδους πάθους κυριὸς ἐνεστήκει, δι' οὗ τῷ παθητῷ γένει περιεγένητο ἡ ἀπάθεια, καὶ ἀδιστακτικὸς οὗτος τῷ διαδασκάλῳ συνῆν. Ἐδέησε δὲ κατ' ἐκείνου καιροῦ, τῶν Ἑλλήνων πρεσβεύοντων τινὰς τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα στείλασθαι κατὰ θέαν τῆς ἐορτῆς· οὗτοι τοῖς παραδόξοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ διαγγελῆσι καταπληγόντες τὸν νοῦν (μεγάλᾳ γὰρ ἤδη περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτοῖς πέρα πίστεως διηγγέλλοντο, ὡς ἀναστήσει μὲν τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν, εὐφῆμοις δὲ ὑπὸ τοῦ ὄχλου παντὸς παραπεμφθεὶς γυναιξί, ἑτεροῦ τε μυρία τελέσειε θαύματα) εἰς ἔρωτα τοῦ διὰ λόγων ἐλθεῖν τούτῳ κατέστησαν. Ἡτῶνται τοιγαροῦν τοῦ καλοῦ τούτου ἔρωτος, ὡς τὸν ἐμὸν τε ἡκουσιν Ἰησοῦ· καὶ τῷ Φιλίππῳ προσελθόντες, τὴν χρείαν διαγγέλουσι τῆς ἀφίξεως. Ὁ δὲ τῷ πρωτοκλήτῳ Ἀνδρέᾳ τὰ περὶ αὐτῶν κοινωνούμενος τῷ Ἰησοῦ σὺν αὐτῷ προσάγγελλει τὴν ἑλευσιν, καὶ οὗτος τὰ περὶ τοῦ πάθους αὐτοῖς καὶ τῆς τούτου δοξῆς τῷ λόγῳ διασημαίνει· Ἐὰν μὴ ὁ κύκλος, λέγων, τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἀποθανὼν δὲ πολλὴν φέρει τὸν καρπὸν.

6 Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς ἐκείνους ὁ Χριστὸς διεξήκει. Ἡνίκα δὲ μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς πολλάκις ἐαυτὸν παρεδήλου, καὶ θεατὰς καθίστη τῶν ὑπὲρ ἐννοιαν, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας Φίλιππος, οἷα συμφοιτητῆς καὶ κοινωνὸς τῶν ἀπορρήτων τοῖς πραττομένοις παρῆν· καὶ τούτων εἰς ἐξητάζετο. Ἡδὴ μὲν οὖν τοῦ Δεσπότου

Pest ejus au-
tem mortem,
resurrectio-
nem

καὶ

EX MS.
VAT CANO.
et ascen-
sionem

C
repletus
Spiritu
sancto,

sortitus
Asiam,

multis ad
fidem conver-
sis

venit Hie-
rapolim

et ibi fidem
prædicat:

Πατήρ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν διὰ σαρκὸς πᾶσαν
ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν τελέσαντος, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις
παρὰδόντος ὁ ἐνοποιήσαντος τὰ ἐπίγεια, μετὰ δόξης τε εἰς
οὐρανὸν ἀναληφθέντος, καὶ ἐν δεξιᾷ τῆς τοῦ Πατρὸς με-
γαλοσύνης καθίσαντος, τὸ παρακλητὸν τε Πνεῦμα τοῖς
αὐτόπταις αὐτοῦ καὶ μύσταις κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐν
εἵδει γλωσσῶν πυρίνων ἐκποστεύσαντος· τούτου καὶ Φί-
λιππος πληρωθεὶς, πρὸς τὸν τοῦ Εὐαγγελίου δρόμον πα-
ρεσκευάζετο.

7 Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν αὐτῶν τὰς ἐώας λήξεις, οἱ δὲ τὰς
ἐσπερίους λαχόντες ἐπήεσαν, βόρειά τε καὶ νότια περιέθεον
κλίματα, τὸ προστεταγμένον αὐτοῖς πληροῦντες διάγ-
γελμα· καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος Ἀπόστολος τὴν Ἀσίαν
κεκλήρωτο. Ταύτην τὴν κύκλῳ περιῶν, καὶ πάσαις μὲν
πόλεσιν, ὅλαις δὲ χώραις ἐπιδιόντων, μυρίον τι πλῆθος καὶ
ἀριθμὸν ὑπερβαίνειν συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ πεποιήκειν· οὐς
καὶ καθάπαξ τῷ τῆς παλιγγενεσίας φωτὶ σημειούμενος,
τῷ οὐρανίῳ προσῆγε Πατρί. Καὶ δὴ καὶ τοὺς πάθεις τις
καὶ νόσοις πιεζομένους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἷς ἐνοικοῦν τι
δαίμονιον κακῶς διετίθει, λόγῳ μόνῳ καὶ χειρὸς ἱερᾶς
ἐπαφῇ ἐθεράπευε· νοσήσαντες μὲν τοὺς ἐπεμβαίνοντάς τε καὶ
ἀντικειμένους τροπούμενος, αἰσθητῶς δὲ τοὺς ὑπ' ἐκείνων
ἀπατηθέντας ἀνασωζόμενος· οὐς τοῦτε κηρύγματος μεγα-
ληγορία, καὶ ταῖς παραδόξοις θαυματοποιίαις, οἷά τις
δικτύοις ζωγρῶν τῆς ἀληθείας, ἤγε κατὰ βραχὺ πρὸς
ἐπίγνωσιν. Ἰε εἰς δὲ καὶ θυσιαστήρια πανταχοῦ τῶν ἐκεῖ
τόπων ἀποτάξας τε καὶ δειμάμενος, ἀντὶ θυσίων τῶν
ἐπιθεωρίων τὴν ἱερὰν ἐν τούτοις τελεῖσθαι μυσταγωγίαν
ἱερῶς παρεσκευάσεν, ὥς τηρεῖσθαι καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὸν τοῦ
εὐαγγελίου θεσμόν. Οὕτω μὲν οὖν πολὺ τι πλῆθος τῶν
δι' αὐτοῦ πιστευσάντων τῷ Χριστῷ προσήγαγετο· ἐπεὶ δὲ
καὶ τῶν ἐνθένδε τούτου ἔδει πάντως μεταφοιτῆσαι, ἐκδι-
μίαν τε τὴν πρὸς τὸν Κύριον στείλασθαι, τοῖνδε τι περὶ
τὸ τέλος αὐτῷ συνκρίνει.

8 Πόλις ἐστὶ κατὰ τὴν Φρυγίαν ἐπιφανής, Πόλις ἱερὰ
καλουμένη, αὕτη πολυανθρωπία τῶν ἄλλων ἀνθήσασα,
καὶ πόλεων ἐτέρων μητὴρ ὀνομασθεῖσα, τὸν ἱερώτατον
Φίλιππον μετὰ τὸν μυρίον ἐκείνον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου
δέχεται κάματον. Παρθολομαῖος οὖν οὗτος ὁ μέγας Ἀπό-
στολος, ὥστε καὶ ταύτῃ κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπεὶ
ἔρῳσις εἶδε ταύτην, καὶ τῶν ἡ ἐμπροσθέντων τοῖς ἰσθμοῖς,
ἐχθρῇ τινὶ τερατῶδει τὸ σέβας, οἷμοι, προσνέμουσαν,
ἐχθρῇ θείῳ τὴν ψυχὴν καταπίμπραται, καὶ συντονώτερον
προσκειμένης ταῖς εὐχαῖς, τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τὴν
ὀλεθρίαν ταύτην καὶ πολλοῖς ἀπωλείας γενομένην αἰτίαν,
νεκρὰν αὐτίκα δεικνύει.

9 Ἐπεὶ δὲ οὕτω καλῶς ἢ κατὰ τοῦ πικροῦ τούτου θη-
ρίου εἶχεν αὐτῷ πρὸς τὸν Κύριον ἔντεξις, τὸ ἀπὸ τοῦδε
πᾶσιν ἐπιεικῶς παρήγει καὶ συνεβούλευε, τὸν ἐν τοῖς
οὐρανοῖς ἰγείσθαι ζῶντα Θεόν, μὴ δὲ τοῖς ὑπὸ γῆν ἐρ-
πουσι προσανέχειν βοσκήμασιν· ἐπεὶ καὶ Θεός, ὃς ὦν
αἰεὶ, Θεός τελεῖός τε καὶ ἀπερίληπτος, μετὰ τὸ παραγα-
γεῖν τούδε τὸν ὁρατὸν τε τοῦτον κόσμον καὶ μὴ ὁρώμενον,
κατ' εἰκόνα τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος πλάσας τὸν ἄνθρω-
πον, καὶ τούτου τῷ αἰτεξουσὶ τιμῆσας, τῶν ἐν παρα-
δείσῳ κελῶν μετέχειν πεποιήκειν, ἀπέχεσθαι τούτου μόνου
κελεύσας, ὅπερ ἦν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Ἐπεὶ δὲ ἡθε-
τικώτα τὴν ἐντολὴν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὀλισ-
θήσαντα περιῶδιν ἦν οὐ Θεοῦ, διὰ νόμου τούτου πρότερον
παιδαγωγήσας καὶ προφητῶν, ἐπ' ἐσχάτων καὶ τὸν ὁμο-
φυᾶ τούτῳ Λόγον ἐκ παρόντος ἀγνῆς κατ' ἡμᾶς τεχθῆναι
εὐδόκησεν· ὁ δὲ καὶ κατ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου ἐπιφανείς,
καὶ πάθειν ὁμιλήσας ὁ ἀπαθής, διὰ τρίτης τε ἀναστάς
ἐκ νεκρῶν, φιλανθρωπία ἡμῶν ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν, καὶ
πρὸς οὐρανοὺς ἀπήρην, ὅθεν ἐτύγγανε καταβεβηκώς· τοῦ-
τον δὲ καὶ αὐθις ἤξειν πιστευόμενος, ὃς πλάσμα μὲν τὸ
ἑαυτοῦ ἀναστήσει, ἀποδώσει δὲ ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα
αὐτοῦ· Εἴσεσθε καὶ ὑμεῖς οἱ δ' ὅτι ἀξιοθέντες τοῦ θείου
φωτὸς τῆς ἀναγεννήσεως, καὶ καθαρεύσει γὰρ ὑμῖν εὐα-
γοῦς πάθος παντὸς ἢ διάνοια, πρὸς κόρον δὲ, εἰ καὶ
μὴ κόρος ὄρισται τούτοις, τῶν παρὰ αὐτοῦ χαρίτων
πλησθίσεσθε, καὶ ἀγαθῶν τῶν ἐπηγγελμένων κληρονο-
μήσετε.

10 Ταῦτα καὶ πλείω τούτων ἰδέα καὶ κοινῇ συνειρῶ ὁ
θεῖος Ἀπόστολος· οὐς δὲ ἔδει τῶν ἄλλων μᾶλλον δεχο-
μένων τὴν λόγον τῆς πίστεως, τῷ τῆς παλιγγενεσίας τού-
τους προσῆγε φωτὶ, καὶ τῷ τῶν ἀρχιερέων κατέλεγε τάγ-
ματι, καὶ ναοὺς ἐψυχωμένους Χριστῷ καὶ ἀγίους ἀνῆγειρεν.
Οὕτω κατ' εὐθὺ χωροῦσαν ὁρῶν τὴν ἀλήθειαν ὁ ταύτῃ
βασκαίνων ἐχθρός, οὐκ ἀνεκτὰ ἐποιεῖτο, εἰ μὴ σφάλαι τε
αὐτήν, καὶ τοῦ πρόσω διακωλύσει. Ἐντεῦθεν τοὺς τότε
καιροῦ τὰς τῆς πόλεως μετιόντας ἀρχὰς ὑπελθὼν, καὶ οἷα
πῦρ ἀναφλέξας αὐτοῖς τὸ ζήλοτυπον, συλλεφθῆναι μὲν
ὑπ' αὐτῶν παρασκευάζει τὸν Φίλιππον, συγγῆν ἐκ τοῦ
αἰφνιδίου κατ' αὐτοῦ χειρὰ κινήσας, ἐπάγει δὲ τοῦτο πᾶν
εἴτι λυπηρὸν καὶ ὀλέθριον. Κατατίθενται μὲν γὰρ οἱ συλ-
λαβόντες αὐτὸν πικρῶς ἐν εἰρκῇ, πικρότερον δὲ μαστι-
γοῦσι καὶ παίουσιν, εἴτα σχοινοῖς τῶν ἀστραγάλων
ἐξάψαντες, ἐπὶ μετώρου κατὰ κεφαλῆς ἀναρτῶσι.

11 Τὸ δὲ ἄρα τὴν ἐπ' εὐθὺ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ νοοῦπο-
ρεῖαν ὡς τὸ εἶκος ὑπεσήμεναι· καὶ οὐκ εἰς ἔσχατον ἀφῆκεν
αὐτὸν ὁ Κύριος ἀπαράκλητον· ἀλλ' ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ
χρόνου καὶ Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος Ἀπόστολος συνεπιδιόντων
ἦν τούτῃ τῇ ἱεραπόλει, καὶ συγκαταγγέλων τὸ Εὐαγγέ-
λιον, ὥσπερ δὴ τοῦ κηρύγματος, οὕτω καὶ τοῦ πάθους
αὐτῷ κοινωνεῖ· κακείνου τῶν ἀστραγάλων, ὡς ἔφηνεν,
ἀναρτηθέντος σταυρὸν αὐτὸς κατακρίνεται. Καὶ ἡ ἀδελφὴ
δὲ Μαριάμνη, ἢ μηδὲν ἴττον μία τὴν φύσιν ἢ τὴν γνώμην
αὐτῷ, ἢ καὶ τὸ σῶμα παρθένης καὶ τὴν ψυχὴν, παρῆν μὲν
πάσχοντι Φιλίππῳ τῷ ἀδελφῷ, τὸ δὲ πάθος ὡς οἶόν τε
τῇ προκρίσει συνεφεύλκετο καὶ συνεμερίζετο. Ἐν ὅσῳ δὲ
ταῦτα ἐπράττετο, γίνεται τι πράγμα καινόν, σείεται μὲν
ἐξαίφνης ἢ γῆ καὶ ἀσυνήθῃ κλόνον ὑφίσταται, φόβος δὲ
ταῖς ἐκείνων διανοίαις ἐέσκηψεν, ὅσοι τέρψιν ἐποιοῦντο
καὶ θέατρον τὰ ὁρώμενα, ὁ διαδομῆται ἅπας ὁ γῶρος
ἐκεῖνος, καὶ εἰς βάθος κατῖει ἀσυμφανές, συγκατεσπάτο
δὲ τῇ ἐδάφει, καὶ πᾶς ὁ λαός, καὶ οἰκιστὰ παραπολέσ-
θαι διεκινδύνευσεν.

12 Ἀρχαία τοίνυν ἐπὶ τῷ κακῷ πάντας εἶχε, καὶ
εἰς ἄπορον αὐτοῖς περίστατο τὰ βουλευόμενα· ὅψ' ὃν
καὶ σὺν χρόνῳ αἰσθόμενοι, ὡς τῆς εἰς Φίλιππον τιμωρίας
καὶ ὑβρεως τὴν δίκην ἐντεῦθεν ὑπέχουσι, περιστάντες τοῦ-
τον σωτήρα ἐπεβοῶντο, καὶ δεξιὰν ὑποτείνουσιν πρὸς ἀνά-
σασιν ἤτουν, μηδὲ καταπροέσθαι ψυχὰς, ἐπὶ μόνῳ σα-
λευούσας αὐτῷ. Λέγεται δὲ τούτων οὕτω ταῖς δαῖσεσι
προσκειμένων, καὶ πολλὰ ἐπὶ ἐλεῶ λεγόντων, καὶ οὐκ
ἀνιέντων, τὸν Ἰησοῦν, ἄνωθεν οὐς φιλάνθρωπον ὑποκλί-
ναντα καὶ τὸ γινόμενον οἰκτηρήσαντα ἐπιφανῆναι αἰθρόν
αὐτοῖς, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ λωφῆσαι μὲν εὐθὺς τὰ δεινὰ,
στηριχθῆναι δὲ τὸ τέως κλονούμενον ἔδαφος, καὶ τοῖς
ἐντεῦθεν θάνατον ἐλευσίνως κινδυνεύουσι θειοτέραν τινα
ὀφθῆναι τὴν δύναμιν, κλίμακος ἔξιν ἐπέχουσιν, καὶ τὴν
ἀνοδὸν ῥαδίαν παρέχουσιν. Τοῦτο πίστεως πρὸς σωτηρίαν
ὁδὸς τοῖς ἀπίστοις ἐγένετο, καὶ μέγα μὲν ἄμα τὸν Φί-
λιππον, μέζονα δὲ καὶ ὃν ἐκεῖνος ἐπρέσβευεν ἐκήρυξε
Κύριον.

13 Τὸ ἀπὸ τοῦδε οὖν ἀφεῖναι μὲν οἱ σεσωσμένοι τοῖς
μαθηταῖς τῶν δεσμῶν διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο, καθεῖναι
δὲ τούτους τοῦ ξύλου πρὸς τάχος ἠπαίγουντο. Καὶ λύουσι
μὲν τὸν Βαρθολομαῖον, ὁ Φίλιππος δὲ τούτους ἐπέσχε τῆς
πρὸς αὐτὸν ἐγγειργέσεως· ἔδει γὰρ ὅσον οὐπο ἐκδιμῆσιν
πρὸς τὸν ποθούμενον, ὅθεν καὶ τοῦ ξύλου ἀπωρημένος,
τοῖς ἀνὰ τὴν πόλιν περὶ τῶν συνοικόντων ὅτις ἡμέρας
ὥμιλει καὶ διελέγετο, τῇ πρὸς τὸν Κύριον πεποιθήσει τὰς
αὐτῶν στηρίζας ψυχὰς, καὶ ἱκετηρίαν ὑπὲρ τούτων ποιού-
μενος, τοῖς ἱεροῖς ἱερῶς συναπλήθε λογίοις, καὶ πρὸς ὃν
ἡγάπα μετεφοίτησε Κύριον, ἐν χειρὶ τούτου τὴν ἑαυτοῦ
ψυχὴν παραθέμενος.

14 Τὸ δὲ γε τίμιον αὐτοῦ σῶμα παρὰ Βαρθολομαῖου
καὶ Μαριάμνης ὁσίως κατενεχθῆν, λαμπρῶς τε τῶν f ἐπὶ
ταφῇ νεομισμένων τυχόν, ὕμνοις ἱεροῖς καὶ τιμαῖς ἐν
ἐπισήμῳ τόπῳ κατεῦθη καὶ ἱερῷ, τέσσαρες καὶ δεκάτην
ἄγνους τότε τοῦ Νοεμβρίου. Βαρθολομαῖος δὲ ἄρα καὶ
Μαριάμνη ἐπὶ βραχὺ τῷ τόπῳ προσμεινάντες, καὶ τῷ
τιμῷ τῷ δὲ λειψάνῳ τὰ τῶν ὕμνων καὶ τιμῶν ἀπιδόντες,
καὶ αὐθις λαμπρότερον βεβαιοτερόν τε τοὺς παρόντας περὶ
τῆν

D
pro qua cap-
tus suspendi-
tur e talis.

Crucifigitur
etiam Bartho-
lomæus;

E
facto deinde
terræ motu

inter exhorta-
tiones et pre-
ces mortui
corpus,

f
Bartholomæus
Ap. et soror
Mariæne
sepeliunt.

A τὴν πίστιν ἐδράσαντες, τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα εἶχοντο, τὸ τοῦ Χριστοῦ κηρύττοντες Εὐαγγέλιον. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πάσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a Latine reddidi, Videbatur Hierosolymis habitasse, propter Templum scilicet, cui peculiari modo suam præsentiā indulgebat Dei Verbum, etsi alius per essentiam præsens ubique.

b Sequens linea abest a versione antiqua, fortassis et in MS. Veneto defuit.

c MS. Κενοποιήσαντος, vacuasset, quod non habet commodum sensum.

d Ἐμπηστικός, Pestifer, a latina voce Pestis.

e Διαδομῆται; corrigo διαδομῆται, ut sit compositum a δομῶ, et tantundem valeat atque subvertit a fundamentis.

f Ita corrigo, pro ἐπιφανῆ: nam, ἐπὶ ταῦτ', legendum suadet sensus, et ita videtur in MS. Veneto invenisse interpres quo usus Lipomanus.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ

ΙΑΚΩΒΟΝ

ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ.

Ex MS. Regis Christianissimi. a

VIDE PAG. 31

a
Utilis ac
jucunda
memoria
Sanctorum,

b

et inter hos
S. Jacobi,

qui patria
Judæus,

Justus dictus,

insignis moribus,
abstinentia,

precum assiduitate

a Josepho
Judæo laudatur.

Οὐχ οὕτως ἰδὺ τι τῷ φιλαρέτῳ καὶ κόρῳ μηδενὶ λυμαινόμενον ὡς μνήμη δικαίου· καὶ μάλλον εἰ διὰ Χριστὸν παθόντος κατέστηκε. Καὶ γὰρ αὕτη πλείων ἐκείνῳ ἢ χρυσὸς τοῖς φιλοχρημάτοις, καὶ ὅσα τὴν ὥραν ἰδέα τοῖς b φιλοκαίνουσιν εὐφροσύνην παρακαλεῖ. Ἐπεὶ οὖν οὐχ ἰδέα μόνον ἡ τοῦ δικαίου μνήμη, ἀλλὰ καὶ λίαν ὠφέλιμος, ζήλου τί κέντερον ταῖς ψυχαῖς ἐνιῆσα, καὶ τῶν ἰσῶν ἄπτεσθαι διεγείρουσα· φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς τὸν μέγαν τοῦτον Ἰακώβον εἰς μέσον προθέντες, τὸν ἀληθινὸν Δίκαιον ὄντα τε καὶ ὀνομαζόμενον· ὃς καὶ τὸ ἀδελφὸς καλεῖσθαι Χριστοῦ διαφερόντως πεπλούτηκε, κοινὴν ὠφέλειαν τὰ ἐκείνου καὶ ἰδοῦναι ποιησώμεθα. Πολλοὺς μὲν γὰρ καὶ ἄλλοις ὑπῆρξε τῶν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐσπουδακότων περὶ τοῦ Δικαίου τούτου διεξελεῖν, καὶ πρό γε πάντων Ἡγησίππῳ καὶ Κλήμεντι, ὧν ὁ μὲν ἐν γε τῷ πέμπτῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι, ὁ δὲ ἐν τῇ ἑκτῇ τῶν καλουμένων ὑποτυπώσεων, ἕνα τῶν αὐτῷ πεπραγμένων ἀπολαβόντες παρέδοσαν τοῖς εἰς ὕστερον· ἀλλ' οὐδεὶς εἰς ἅπαντα καθῆκεν ἑαυτὸν, οὐ δὲ τὰ κατὰ μέρος εἰπεῖν ἐφιλοτιμήσατο. Τὸ δὲ αἷτιον, ὅτι μὴ δὲ τὸν ἄνδρα σκοπὸν ἔθεντο· ἀλλ' ἑτέρα μὲ τῷ λόγῳ ὑπόθεσις ἦν, οἱ δὲ ἐν τῷ μέρει τοῦ ἀνδρὸς ἐμέμνηντο, καὶ ταῦτα δὴ ἀπὸ τοῦ παρήκοντος.

2 Ἰακώβῳ τοίνυν τῷ θεῷ πατρί· Ἰουδαία, πατὴρ Ἰωσήφ, ὃς διὰ τε τὸ τῆς ἀρετῆς περίον, καὶ διὰ τὴν τῶν τρόπων χρηστότητα, τῇ τὸν Χριστὸν ἡμῶν γεννησαμένη παρθένῳ εἰς μνηστῆρα ἐτέλεσε. Πράξις τῇ κλησεί συμβαίνουσα· Ὡδλίαν γὰρ αὐτὸν κεκλησθαι φασιν, ὅπερ δὴ καὶ δηλοῦν τὸν Δίκαιον βούλεται· ὀφθαλμὸς λίαν βλέπων, καὶ ἐλέους ὄντως τοῦ παρὰ Θεοῦ ἄξιος· ἀκοή ῥήμασι θείοις τὸ παράπαν ἀνεωγμένον, σίμα ὡς τι ἐντρυφήμα διαπαντὸς ἔχον τὸν νόμον, χεὶρ πρὸς τὸ εὐποιεῖν αἰεὶ κινουμένη, γαστήρ προστάς ἐκυτῆς ὁρμᾶς ὅλως κατηργημένη. Ἐμφύγων μὲν γὰρ καὶ οἶνον τοσοῦτο παρ' ὅλον τὸν βίον ἀπέσχοιτο, ὡς ὕδωρ μὲν ἡγεῖσθαι ποτὸν ἡδιστον τροφήν δὲ ἄρτον, καὶ τοῖς τῶν θακρῶν σταγόσι τὸ μέτρον ὑπερέβαλλεν τῆς πόσεως· ἴσασι τὰ κατεσκληκότες γόνατα τοῦ Δικαίου, καὶ ἡ τούτοις οἶον ἐναποθανοῦσα δορὰ καὶ τῆς ψυχῆς παρεστῶσα τὸ πρόθυμον· ῥάκος αὐτῷ φίλον ἐνδυμα, καὶ συνδῶν ἡνίκα τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνειν ἔμελλε· νῦν αὐτῷ καὶ ἡμέρα οὐ διεκρίνετο, ἀλλὰ καὶ νῦν ἐνεργὸς ἐν τοῖς τοῦ φωτὸς ἔργοις, καὶ ἡμέρα τὴν νυκτερινὴν ἡσυχίαν τῷ ἀταράγῳ τῆς ζωῆς ὑπεκρίνετο· ποθεινὸς τοῖς οἰκεῖοις, τοῖς ἀλλοτρίοις αἰδέσιμος, τῷ γὰρ φιλοτίμῳ τῆς ἀμνή- τοις ὁ ἀνὴρ ἐτετίμκτο, ὡς ἐνίοις αὐτῶν καὶ τὸ τούτου συγγράψαι μαρτύριον, καὶ μὴ μόνον δίκας ἐκτίσαι φάναι τοὺς ἀνελόντας τὸν Δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πολλῇ τὴν πόλιν χρήσασθαι συμφορᾷ, καθ' ἣν τὸ μύσος ἐκεῖνο συμβέβηκε, μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ Ἰωσήφῳ ἐν γε τῷ εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιο- λογίας συγγράμματι, τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξίω.

3 Καὶ τοῦτο μὲν δὴ τοσοῦτον· ὅπως δὲ καὶ τὰλλα τεῷ

Maji T. I

Δικαίου διὰ μνήμης τοῖς φιλαρέτοις ὑμῖν ποιησώμεθα; Ἄρτι μὲν ὁ Κύριος ὑμῖν τοῦ κατὰ σάρκα κοινοῦν ἡλε μυστήριον, καὶ ὁ μέγας οὗτος Ἰακώβος ἐπὶ τῶν οἰκίων τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας καθέζεται· δύο δὲ ὄντων τῶν ἀγόντων ἀνθρώπων εἰς τελείωσιν, θεωρίας φημι καὶ πράξεως, ἐξ ὧν αἱ ἀρεταὶ τὸ κράτος εἰλήφασιν, ἐξεταστέον ἐν ἑκατέρῳ τοῦ ἀνδρὸς τὸ εὐδόκιμον. Ἀλλ' ἐπεὶ περ διὰ θεωρίας μάλιστα πρὸς Θεὸν ἡ ἀνάδοσις, πρῶτον τὸ θεωρητικὸν ἐκείνου καθ' ὅσον οἶόν τε διεξέλθωμεν, εἴτα καὶ τὸ πρακτικὸν εἰς δύναμιν ἐξεθάρσωμεν· χρῆναι γὰρ οἷμαι τὸν ἐπισκοπικὸν ὀφθαλμὸν τῷ θεωρητικῷ εὐμνῆσθαι πρὸς τῶν ἄλλων, εἰ καὶ τὸ πρακτικὸν ἐπίβασιν εἶναι τοῦ θεωρητικῷ τινες ὑπειλήφασιν. Ἐν ταύτῃ τίνυν δεδόσθω κατὰ συγχωρησιν τὸ θεωρητικὸν ἡγεῖσθαι τῆς πράξεως, ἐπεὶ περ τῷ πρακτικῷ τοῦ Δικαίου συνήπται καὶ τὸ μαρτύριον.

4 Ἀλλ' ἐστὶ κατανοῆται τρανῶς Ἐπίσκοπον ποιμαίνοντα μετ' ἐπιστήμης τὸ ποίμνιον, τὸν τῇ καθολικῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστολῇ ἐντυγχάνοντα. Καὶ πρῶτον γε τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλὸν μὴ παροπτέον· δηλοῦται γὰρ εὐθὺς ἀπὸ γραμμῆς τοῦ ἁγίου τὸ μέτριον· ἔχει δὲ οὕτως. Ἰακώβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαιρεῖν. Ἐξὼν γὰρ αὐτῷ Ἀπόστολον καλεῖν ἑαυτὸν, ἢ Ἐπίσκοπον, ἢ τό γε μείζον εἰπεῖν Ἀδελφόν τοῦ Κυρίου, οἷς ὀνόμασιν αὐτὸν καὶ Παῦλος γράφων Γαλάταις ἐδήλωσεν. Ὁ δὲ τοῖς ταπεινότεροις φαίνεται χαίρων, καὶ δοῦλον ἑαυτὸν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ Gal. 1
F
ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι γνωρίζει· τὸ ἰδιαιτέον τοῦ διδασκάλου παράσημον τὴν μετριοφροσύνην ἔχων, καὶ ταύτῃ σεμνυνόμενος μάλλον ἢ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῷ τῆς ἀδελφότητος ἀξιώματι.

5 Ἀλλ' ὅπως ἕνα καὶ τῶν τῇ ἐπιστολῇ φορομένων κατὰ τὸ ἐγγωρῶν διεξέλθωμεν; δι' ὧν εὐλίσσον ἔσθαι καὶ τῆς διανοίας ἐκείνου τὸ καθαρὸν καὶ ἡ τῆς διδασκαλίας ἀκρίβεια. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς γενόμενος καὶ σκοπήσας τῷ θεωρητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, ὅτι πάντα δὴ τὸν τῷ Θεῷ προσερχόμενον ἀκόλουθον πειρασμοῖς περιπίπτειν (ἀρχὴ μὲν γὰρ καὶ ῥίζα τοῦ ἀγαθοῦ ὁ Θεός, ἀγαθὸν δὲ ἡ ἀρετὴ, ἡ δὲ γε πρὸς ἀρετὰν φέρουσα τραχεῖά τε καὶ πικράντης καὶ πολλὰ τὰ ἀντικείμενα ἔχουσα· καὶ διὰ τοῦτο συμβαίνει πάντως τοῖς πρὸς Θεὸν ἐρχομένοις ἀνωμάλοις πράγμασι περιπίπτειν) τοῦτο δὴ σκοπήσας ἀλείφει τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπομονὴν ἀνένδοτον, τοὺς σοφοὺς μιμούμενος παιδοτρίβας, καὶ κατὰ νόμους ἀθλήσεως καλῶς γυμνάζειν ἐπισταμένους· φησὶ γὰρ· πάσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅτι ἂν πειρασμοῖς περιπέσιντε ποικίλοις· καὶ ἡ αἰτία, εἰδότες φησὶ ὅτι το δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται c. Εἴτα τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀναμφίλογον τὸ καὶ στατερόν ὑποτίθησιν· Ἀνὴρ δίψυχος, λέγων, ἀκράτατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

E
Delectatur
contempla-
tione :

ejus mode-
stia in in-
scriptione
Epistolæ,

sincera
ejusdem do-
ctrina

qua inculcat
patientiam in
tentationibus,

c

AUCT. BEIAP.
in divitiis et
paupertate,

Ο δὲ μετὰ ταῦτα λέγει, πόσον ἔχει μετὰ χάριτος βάλῃς; Καυχάσθω γάρ, ἔφη, ὁ μὲν ταπεινὸς ἐν τῇ ὕψει αὐτοῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν πλοῦτος ἐπαγωγὸν εἰς ἀλαζονείαν, ἡ πενία δὲ ταπεινὸν καὶ μικροψύχον· ἐκεῖνος τοῦναντίον κελεύει ποιεῖν ὕψος ἑαυτοῦ ποιῆσθαι τὸ μετρίαιεν, τὸν πένητα δὲ αὐτὸ τοῦτο ἀξίωμα νομίζειν οὐ τὸ τυχόν, τὸ τὴν πενίαν φέρειν μεγαλοψύχως· οὕτω καὶ πενίαν καὶ πλοῦτον, ὅντα τοῖς πολλοῖς πολλὰκις εἰς ἀμαρτίαν, ὕλην εἰς Θεοῦ θεραπείαν τίθησι καὶ ἀμφοτέρω. Ἐπειτα πάλιν εἰδὼς οἷας δόξεις, ὅσων ἀγαθὸν πρόβλεποι τοῖς καρτεροῦσιν οἱ πειρασμοί, ἐπαναλαμβάνων, Μακάριός φησιν ἄνθρωπος ὃς υπομένει πειρασμόν, ὅτι δοκιμὸς γενόμενος, λήφεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· τῷ μακαρισμῷ καὶ τῇ τῶν στεφανῶν ἐλπίδι εὐπαράδεικτους τοὺς πειρασμούς· τοῖς φιλαρέτοις εἶναι παρασκευάζων, μικροῦ δὲ καὶ ὡς ἔρμαιον αὐτοῖς ἡγεῖσθαι, καὶ μετ' ἡδονῆς υποδέχεσθαι.

nec Deo
ascribendam
tentationem,

7 Οὐ μὴν δὲ τὸ τῶν πολλῶν νόσημα, οἳ καὶ ὅπως ἰδίως ἐκδικούντες ἐπιθυμία, ἐκ φύσεως εἶναι τὸ ἀμαρτάνειν λέγουσι, καὶ οὐ δὲ τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν κακῶν ὀνοῦσι νομίζειν, κατέλιπεν ἀθεράπευτον· ἀλλ' ὡσπερ τις ἄριστος ἰατρός, τοῖς φυλακτικοῖς γράμμενος βοηθήμασι, πρὸς τὴν νόσον ἵσταται ταύτην, Μηδεὶς λέγων πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστος ἐστὶ κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα, ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκει ἀμαρτίαν, ἡ δὲ ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀπικνέει θάνατον. Οὕτως ὁ Δίκαιος δικαίως μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἐδίκασε καὶ Θεὸς, ἐκείνῳ μὲν τὸ ἀναίτιον τῶν κακῶν μαρτυρήσας καὶ σιωπᾶν πείσας γλώσσας μεγαλορήμυνας, τοῖς ἀνθρώποις δὲ ἐπιγνώμονας τῆς ἑαυτῶν ἀσθενείας καὶ κῶν ἀμαρτημάτων εἶναι ποίησας, εὐλόγως τε παρασκευάσας, ἑαυτοῖς μᾶλλον καὶ οὐ Θεῷ τὰ ἐκ πονηρᾶς συνήθειας καὶ ῥαθυμίας ἐπιγράφειν σφάλματα, καὶ οὕτω τὸ ταπεινοφρονεῖν μανθάνειν καὶ συγγώμην αἰτεῖν.

omne bonum
a Deo pro-
dere.

8 Ἐκεῖθεν ὅτε τὸν δίκαιον σοφῶς ἀναιροῦντα τὸν ἐπόμενον ἐπὶ τῇ κατορθώσει τοῦ ἀγαθοῦ τύφον, καὶ πείθοντα τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἑαυτοῖς λογιζέσθαι τὸ κατορθώθην· Μὴ πλανήσῃς γάρ φησιν, ἀδελφοί μου ἀγαπῆτοί, πᾶσα δόσις ἀγαθῇ καὶ πᾶν δῶρον τέλειον, ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἐστὶ παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, βουληθεὶς ἀπεκύντησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπνεύχην τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων. Ταῦτα καὶ φρονήματος ἀποκενοὶ τύφον, καὶ τὸ θεῖον παρεκτικὸν ἅμα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἄτρεπτον εἶναι καὶ ἀναλλοίωτον δείκνυσιν, καὶ ὅπως ἐξαίρετον ἢ πρὸ τὰ ἄλλα κτίσματα περὶ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται τὸ κηδεμονικὸν ἔργον.

Docet mo-
res in con-
versatione,

9 Μετὰ ταῦτα καὶ ἡλικιωτέρων ἄπτεται παραίνεσεν, Ἐστὼ λέγων πᾶς ἄνθρωπος, ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν· εἰ γὰρ τὸ λέγειν ταχέως φυλακῆς ἄξιον, τὸ ταχέως ὀργίζεσθαι πόσης μᾶλλον δεῖται τῆς ἀσφαλείας; Ὅρα δὲ καὶ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Χριστιανοῦ, οἷους εἶναι λέγει τοῖς χαρακτῆρας· Ὁρηκεῖα καθαρὰ καὶ ἀμίαντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτῇ ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὄψαντες καὶ χάρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. Ἐπίσης κελεύει καὶ τοῦ κόσμου ἀγίστασθαι, καὶ τῷ πλησίον προστίθεσθαι· ταῖς γὰρ ἀληθείαις, τότε γνωσίως τοῖς ἀδελφοῖς συμπαθήσομεν, ὅτε τῆς τοῦ κόσμου προσπαθείας ἑαυτοῖς ἀπορήξομεν. Τῷ δὲ εἰπεῖν· Μὴ ἐν προσωποληπτικαῖς ἔχητε, ἀδελφοί, τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς διζης, τὸ κατ' ἐπίλεξιν γινόμενον ἀναιρεῖ, διδάσκων μὴ πρὸς ἀρέσκειαν βιοῦν ἀνθρωπίνην, μὴ δὲ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπίκτητὴν δόξαν, χαμαζήλα φρονούντας καὶ ταπεινὰ ἀλλὰ Θεὸν μόνον φιλεῖν, καὶ ἐπαινέτην ἔχειν τοῦ γινόμενου, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἀπεκδέχεσθαι. Τῷ δὲ καὶ νόμον φάναι βασιλικὸν ἐκπληροῦν τὸν ἀγαπῶντα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην διερεθίζει τῷ ἀξιώματι τοῦ νομοθετήσαντος, τῆς ἐντολῆς ταύτης εἰδὼς τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, καὶ ὅτι πληρωμα νόμου σαφῶς ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη,

curam or-
phanorum
et viduarum,

Jac. 3

rectam in
Deum in-
tentionem,

καὶ τοῦτο δὴ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον. D

10 Ὅπως δὲ καὶ πρὸς ἔλεον διεγείρει; μάλα σοφῶς δύσωπῶν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἀπορακλῆται τῆς ἐκεῖθεν κρίσεως. Ἀνέλεον γὰρ ἔφη τὴν κρίσιν τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεον· καὶ κατακαυχᾶσθαι ἔλεον κρίσεως, τούτῳ διδοῖς ἥπερ ἐκαίνη τὰ νικητήρια. Ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν οὕτω δεισθαλίῃ φησι τῆς πράξεως, ὡς δαίται τὸ σῶμα τοῦ πνεύματος· ταύτης δὲ χωρὶς, νεκρὸν οἶον ὑπάρχειν αὐτὴν καὶ ἀνύμνητον· ἵνα μὴ τὸ πιστεῦν μόνον ἐπιθαρρόμεν καὶ διὰ κενῆς ἐγκουχόμεθα. Καὶ παῖθει τοῦτο λέγων, εὐθὺς τὸν Ἀβραάμ καὶ τὴν Ραὰβ παράγων εἰς μάρτυρας, τὸν μὲν μετὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν Ἰσαάκ προσεγγέροντα, τὴν δὲ τοῖς κατασκόποις δι' ἑτέρας ὁδοῦ παραπέμφθεισαν. Καὶ τί με δεῖ τὰ κατ' ἕκαστον ἀριθμεῖσθαι· σχεδὸν γὰρ οὐδὲ μίαν ὑπέλιπε τῶν ἡλικίων ἀρετῶν, πρὸς ἣν οὐκ ἔβησε τὸν φιλόθεον, μετὰ πολλοῦ τοῦ πλουτοῦ καὶ τῆς χάριτος. Οὗτος τῇ γλώσῃ θέσμον ἐπέθηκε, σιωπᾶν τε κατὰ καιρὸν καὶ λέγειν ἀκριβοσάμενος· οὗτος τῆς μὲν ἀληθείας ἐχέσθαι, τοῦ ψεύδους δὲ καὶ λῆαν ἀπέχεσθαι πατρικῶς διδάσκει· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοφροσύνης γλώττης καὶ διαδόλου πλείστα κατηγορεῖ, καὶ τὸ λάθρα δὲ τοῦ πλησίον καταλαλεῖν, ἢ καὶ κρίνειν τῆς τῶν ἀνθρώπων διανοίας μακρὰν ἀπωθεῖται.

dilectionem
proximorum

Jac. 3
prescribit
leges linguæ,

Jac. 4 et 5

11 Σὸν ἔργον, ὦ Δίκαιε, καὶ τὸ πλουσίους αὐθις καὶ πένησι παραίνεσαι, τοὺς ἐπὶ τῇ πλούτῳ μὴ πεποιθέναι, τοὺς δὲ μακροθύμως φέρειν ὡς ληφόμενους μισθὸν τῆς ὑπομνήσεως ἀκαφαίρετον· ἀκείνοις μὲν ἐλεγχον τῆς ἀπιστίας τὸν πλοῦτον τιθεῖναι, ἅτε δὴ ἐπαυτῷ θαρρόμενος, καὶ μὴ κῶλοις τοῖς μὴ δὲ ποτε κενουμένοις· τοῖς δὲ οἷα προφῆταις εὐαγγελίζεσθαι πρὸ τῶν θυρῶν ἐστάναι τὸν κύναντα. Τὸ δὲ μὴ τὴν ἐπιτοκήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ὄρκον ἀπλῶς ἐκτρέπεσθαι, τίνος ἄλλης ἢ τῆς δικαίας γλώττης παραίνεις, Πρὸ πάντων λεγούσης· Ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε ὅλως, μὴ τε τὸν οὐρανόν, μὴ τε τὴν γῆν, μὴ τε ἄλλον ὄρκον τινά· ἔστω δὲ ὅμῶν τὸ Ναὶ Ναὶ· καὶ τὸ Οὐ Οὐ· ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. Τοὺς εὐθυμούντας ἀσφάλειαν ἑαυτῶν ποιῆσθαι τὴν προσευχὴν διδάσκει, τοῖς νοσοῦντας ἐλαφί μετὰ προσευχῆς ἱερώς εἰς ἀλαφὴν χρῆσθαι, καὶ τοῦτο τῆς νόσου ποιεῖν ἴαμα· ὡς τῆς εὐχῆς ἄρα τῆς διὰ τῶν ἔργων βοηθουμένης, ἐνεργεῖν τὰ μέγιστα δυναμένης. Τί δὲ χρὴ τὰ τῆς γλυκειᾶς ταύτης ἐπιστολῆς πάντα διαλαθεῖν, ἐξὸν ἐντυγχάνειν αὐτῇ τῷ βουλομένῳ ἀκείθεν ὡς ἐκ πηγῆς ἀρύεσθαι, καὶ γενεσάμενον πιστοῦσθαι, καὶ οὕτως ἀξιώχρεον μάρτυρα γίνεσθαι τῶν Ἰακώβου καλῶν.

divitiarum et
paupertatis,
E

vetat jus-
jurandum.

12 Ἐστὶ δὲ κἀντεῦθεν τὸ ἀξιώχρεον ἐκείνου καὶ δυνατὸν ἐν λόγῳ μαθεῖν. Ζήτεις κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν κατέστη ποτὲ, εἰ δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος κατὰ τὸ ἔθος Μωσέως λοιπὸν περιτέμνεσθαι. (Ὁ ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου τοίνυν ἀδελφοί τοῖς κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Ἀποστόλοις τὴν κρίσιν ἐπέτρεψαν, Παύλου καὶ Βαρνάβαν διακονούντων πρὸς τὸ ζητούμενον. Τῆς δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας εἰς τοῦτο συναθροισθείσης, καὶ Πέτρου τοῦ τῶν Ἀποστόλων πρώτου προσετικίοντος τῆς πίστεως, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα καταβάλλοντος· Ἄνδρες ἀδελφοί, φησιν ὁ Ἰακώβος, Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν Προφητῶν. Εἴτα ἐπιθείς τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, τοῖς ζητουμένοις ὅντως ἐπεψφίζετο· Κρίνω ἐγώ, λέγων, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν αἰσχρημάτων τῶν εἰδώλων, τῆς πορνείας, καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ πνικτοῦ. Οὕτως ἔφη, καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰακώβου ψηφισθὲν εἰς τύπον τοῖς Ἀποστόλοις ἐγράφετο, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παρεδίδοτο· οὕτω καὶ παρ' αὐτοῖς εἶχε τοῖς Ἀποστόλοις ὁ ἀνὴρ τὸ αἰδέσιμον.

In Concilio
Hierosoly-
mitano
præclare
dissertit:
F

13 Ἄλλ' ἐστὶν ἀκοῦσαι καὶ Παύλου οἷα περὶ αὐτοῦ Γαλάταις ἐπέσταλκεν· Ἀνῆλθόν, φησι, εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορήσαι Πέτρον, ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰακώβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, ὡς μεγάλου τι-
τός ὄντος καὶ ἀξίου μνήμης τοῦ θεάσασθαι τὸν Ἰακώβον. Οἷος δὲ ἐστὶ καὶ αὐτῷ τῷ Παύλῳ παραινῶν ὁ Ἰακώ-
βος,

astimatur
a S. Paulo,

A βος, ὁ τὰ τῶν κράξεων ἐπιὼν σαφῶς εἴσεται· Γενομένων γὰρ ἡμῶν, φησὶ ὁ Λουκάς, εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπεδέξαντο ἡμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοί· τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆλθεν ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰακώβον, πάντες τε παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ποσειδύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς ἐξηγήσατο καθ' ἕν ἑκάστον ὧν ὁ Θεὸς ἐποίησε τοῖς ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, εἰπόντες τῷ Παύλῳ· Θεωρεῖς, ἀδελφε, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσιν· κατηχήθησαν δὲ περὶ σου, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, ἀλλὰ τοῦτο ποίησον ὅ σοι λέγομεν, ἀγνήσθητι σὺν d τοῖς οὖσιν ἀδελφοῖς, καὶ δαπάνησας, καὶ γνώσονται ὅτι περὶ ὧν κατήχνηται περὶ σοῦ οὐδὲν ἐστὶ. Πάντας δὲ Ἰακώβου δέον ὑπολαμβάνειν εἶναι τὰ ῥήματα, οἷα τῆς ἐκκλησίας κατάρχοντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ Λουκᾷ πρόκειται κατεξαιρετόν, ὅτι Παῦλος e εἰσέλθῃ σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰακώβον. Τοσοῦτον ἐν Ἀποστόλοις Ἰακώβῳ τὸ συγκεχωρηκός, καὶ οὕτως ἦν ἐπιφανής τε καὶ ἀξιότιμος, τοῦτο μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἔχων, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι τοῦ Κυρίου προσειληφώς. Ἰούδας δὲ, τὴν ἐβδόμην ἐπιστολὴν τῶν καθολικῶν γράφων, ἐκ τινος ἀρὰ δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ, καὶ πῶς τὴν ἐπιγραφὴν τίθησιν; Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ὁ ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου τοῖς ἐν Θεῷ πατρὶ ἡγαπημένοις. Οὐχ οὕτως ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τούτων καὶ διακένων ἀξιωματίων, οἱ κατὰ κόσμον λαμπροὶ τὸ ἐπίσημον ἑαυτοῖς περιποιῶνται, ὅσον ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι καὶ λέγεσθαι Ἰακώβου σεμνύνεσθαι ἔγνω. Εἰ δὲ τούτῳ δόξα τὸ ἀδελφὸν Ἰακώβου λέγεσθαι, πόση ἐκείνῳ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου κατονομάζεσθαι· αὐτὸς γὰρ καὶ μόνος τῶν πρεσβείων ἔτυχε τούτων, καὶ ἀδελφὸς Κυρίου μόνος λέγεσθαι κατηξίωται.

14 Ὁ τοίνυν μέγας οὗτος καὶ θεῖος Ἰακώβος ἅγιος ἦν, ὡς τὰ ἱερὰ φασὶ λόγια, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, διὸ καὶ, μετὰ Χριστὸν εὐθὺς τὸν πρῶτον ἀρχιερέα, τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τοὺς οἰκᾶς ἐγγεγίρεται, καὶ μόνος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων διαπαντὸς εἰσπορεύεται· οὐ δὲ γὰρ ἄπαξ, καθάπερ τοῖς τῷ νόμῳ καὶ τῇ σκιᾷ τῶν ἐπουρανίων λατρεύσασιν, ἐγχωροῦν ἦν, ἀλλ' οὕτως εἰσῆει ὡς μόνος εἰσεῖναι δύναμενος διακαθαρότητα. Εἰσερχόμενος δὲ, κείμενος ἐπὶ τῶν γονάτων εὐρίσκετο, καὶ τῷ λαῷ τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν, κρεῖττον ἢ κατὰ Μωσέα τε ποιούμενος, ὡς ἀπεσκληκέναι αὐτῷ τὰ γόνατα κατὰ τὰς καμῆλους, διὰ τὸ ἐπὶ γόνυ τοῦτον διαπαντὸς κάμπτεσθαι· οὕτω γὰρ ἡμῖν ὁ Θεός, γενόμενος ἄνθρωπος, τὰ τῆς εὐχῆς παραδίδωσι. Διὰ μὲντοι δικαιοσύνης ὑπερβολὴν Δικαίος ἐκαλεῖτο καὶ f Ὁδίας, ὁ καθ' ἑλληνας περιοχὴ δηλοῦται τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη.

16 Ὡς περ γοῦν οἱ προφῆται πρότερον δεδηλώκασι, τινὲς μὲντοι τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων, ὧν Ἄνανος ἐξηγεῖτο (Ἱερέυς δὲ ἦ τότε ὁ Ἄνανος· ἡνίκα Παῦλος ἐπιδοκῆσάμενος Καίσαρα πρὸς Ρώμην ὑπὸ τοῦ Πίστου δεσμώτης ἐστέλλετο παρὰ Νέρωνα) οὗτοι γοῦν οἱ τῶν τοιούτων αἱρέσεων, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν Παῦλος τὴν ἐπιβολὴν ἐξήρτυον ἀμαρτάνοντες, ἐπὶ Ἰακώβον τρέπονται, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· τοιαῦτα γὰρ αὐτοῖς καὶ κατ' ἐκεῖνου τετόλμητο. Καὶ μέσον ἑαυτῶν ἀπολαβόντες τὸν Δίκαιον, ἄρνησιν τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ παντός τοῦ λαοῦ ἐκλήτουν αὐτὸν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπυνθάνοντο· Εἰπέ ἡμῖν, ὦ Δίκαιε, λεγόντες· Τίς ἐστὶν ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ πιστούμενος τὴν ἐκεῖνων φωνήν, καὶ δίκαιος ὥς περ γοῦν ἐκαλεῖτο φωνῆσαι βουλόμενος, δικαίαν καὶ τὴν φωνὴν δίδωσιν. Οὗτός ἐστιν λέγων ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Τινες μὲν οὖν αὐτῶν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου λεγομένοις πιστευόντες ἦσαν· οἱ δὲ ἠπίστουν τε καὶ ἀντέλεγον κατὰ παράδοσιν οὐκ ὀρθὴν καὶ πλάνην· αἱ γὰρ αἱρέσεις αὗται παρὰ Ἰουδαίους (ὡς τὰ θεῖα φασὶ λόγια) οὔτε ἀνάστασιν ἐπρόσβευον, οὔτε ἐρχόμενον ἀποδοῦναι ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Πόλλοι μὲν τοι καὶ διὰ τὸν Ἰακώβον τῷ τῶν πιστευόντων χορῷ συνεάττοντο, καὶ θορυβὸς πολὺς τοὺς ἄρχοντας εἶχε τῶν Ἰουδαίων ἅτε διὸ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων φασκόντων, ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαός· Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν προσδοκῶν.

17 Προσελθόντες τοιγαροῦν Ἰακώβῳ· Παρκαλεῖσθαι, Δίκαιε, μᾶλα δεινῶς ἔλεγεν, ἐπίσχε· τὸν λαόν, ἐπεὶ περ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν ὡς αὐτὸν ὄντα Χριστόν· ἀλλ' ὅπως πείσης τοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεληλυθότες, μὴ πλανᾶσθαι περὶ αὐτοῦ· σοὶ γὰρ πάντες πειθόμεθα· καὶ μαρτυροῦμέν σοι, ἡμεῖς τε καὶ πᾶς ὁ λαός, ὅτε δίκαιος εἶ, καὶ πρόσωπον οὐ λαμβάνεις· τὴν μαρτυρίαν ταύτην, τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ τὸ πρόσωπον μὴ λαμβάνειν, τούτου χάριν· ἐκείνῳ προσε- νέγκοντες ἦν· ἐκ τοῦ δικαίου κλέψωσι μᾶλλον αὐτόν, καὶ πρόσωπα ἐκεῖνων λαβεῖν ἀναπέισωσι τῇ κολακείᾳ διαφθα- ρέντα. Ἐπὶ τὸ πτερύγιον οὖν, φησὶν, ἀναβάς στηθὶ τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ἡς ἐπιφανὴς τῷ λαῷ, καὶ ἀκουστά σου τὰ ῥήματα γέ- νηται· διὰ γὰρ τὸ Πάσχα συνεληλύθησαν αἱ φυλαὶ ἅπασαι μετὰ τῶν ἐθνῶν. Ἔστησαν οὖν οἱτε Γραμματεῖς καὶ οἱ Φα- ρισαῖοι τὸν Ἰακώβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ· καὶ φωνὴ γεγωνοτέρα, Δίκαιε, ἔφησαν, σοὶ πάντες ὀφείλομεν πείθεσθαι· ἐπεὶ περ ὁ λαὸς ὑπίσω πλανᾶται τοῦ Ἰησοῦ, ὃν πάν- τες ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρὸν ὑπομεμενηκότα γνώσ- κομεν· ἀπάγγειλον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.

18 Ἐπεὶ οὖν ὁ καιρὸς ἐκάλει τὸν ἀριστερά στήναι κατὰ τοῦ ψεύδους, οὐ μέλλων ἦν οὐ δὲ δειλίᾳ τὴν ἀλήθειαν προδιδούς, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν καὶ γλῶτταν ἐλευθερώτατος, καὶ μεγάλῃν εὐθὺς ἀφείλε τὴν φωνήν· Τί με ἐρωτᾶτε περὶ τοῦ Ἰησοῦ; λέγων, καὶ αὐτὸς κάθηται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐν δεξιᾷ τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἐρχόμενος μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ κρίναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων ἐπὶ τῇ μαρ- τυρίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἰακώβου, κραζόντων τε καὶ λεγόντων· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, πολλῇ τοὺς Γραμματεῖς τότε καὶ Φαρισαίους εἰσῆει μετάνοια τοῦ πραχθέντος· καὶ πρὸς ἀλλήλους, Κακῶς ἐποίησαμεν, ἔλεγον, τοιαύτην μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ· δεύτε τοιγαροῦν καταλάβωμεν τὸν Ἰακώβον, ἦν ὁ λαὸς οὕτῳ φόβῳ περισχεθέντες μὴ πιστεύουσι τῷ Ἰησοῦ. Οὕτως εἰπόντες μέγα τι βεβοήκα- σιν· Ὡ, ὦ· καὶ ὁ Δίκαιος ἐπλανήθη.

19 Ἀναβάντες οὖν ἐπὶ τὸ πτερύγιον εὐθὺς καταβάλ- λουσι· καὶ μὴ δὲ οὕτω τῆς μανίας σπάντες, ἔλεγον. Λιθά- σωμεν τὸν Δίκαιον. Καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτόν, ἐπεὶ περ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ τραφεῖς, ὦ φυγῆς ἀγίας! τίθησι τὰ γόνατα, λεγὼν· Κυριε Θεε πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδας τί ποιοῦσι· τὴν αὐτὴν τῷ Στεφάνῳ φωνὴν ἀφείλε καὶ ὁ θεῖος Ἰακώβος. Οὕτως οὖν λιθοβολούντων αὐτόν, εἰς τῶν Ἱερέων, τῶν υἱῶν Ρύχανι υἱοῦ Ράχαβην, τῶν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου μαρτυρουμένων, ἔκραξε λέγων· Παύσασθε· τί ποιεῖσθε; εὐχεταὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Δί- καιος. Καὶ τις αὐτῶν, ἀπὸ τῶν κναφῶν τὸ ξύλον λαβὼν, ἐν ᾧ ἀπεπίαζον τὰ ἱμάτια, ἐπάγει λίαν κατὰ τῆς κεφα- λῆς αὐτοῦ· καὶ οὕτως ὁ Δίκαιος παραδίδωσι τὴν ψυχὴν. Καὶ λαβόντες αὐτόν θάπτουσι πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ.

20 Ὅσοι δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπεικειέστατοι, καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους ἀκριβεῖς ἐδόκουν, βαρέως ἤνεγκαν ἐπὶ τούτῳ· καὶ πέμπονσι κρίφα πρὸς τὸν Ἀγρίππην (οὗτος γὰρ τῆς Ἡρώδου τετραρχίας διάδοχος ἦν) ἀξιούν- τες ἐπιστεῖλαι Ἀνάνω· μὴ τοιαῦτα τολμᾶν, μὴ δὲ γὰρ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τούτον Ἰακώβον ὀρθῶς καταπράξει. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τῷ Ἀλβίνῳ ὑπαντήσαντες, ἀπὸ τῆς Ἀλε- ξανδρείας ὁδοποροῦντι (αὐτὸν γὰρ μετὰ Φῆστον ἐχειρο- τόνησε Καίσαρ τῆς Ἰουδαίας Ἐπίτροπον) διδάσκουσι μὴ ἐξεῖναι τῷ Ἀνάνῳ χωρὶς γνώμης αὐτοῦ καθίσαι συνέδριον. Ἀλβίνος δὲ τοῖς εἰποῦσι πεισθεὶς, γράφει μεθ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἄνανον, δίκας ἀπειλῶν ὑποσχεῖν αὐτόν τοῦ τοιοῦδε τολμήματος· Ἀγρίππας μὲντοι ὁ Βασιλεὺς, ἀφελὼν τῆς ἱεροσύνης τὸν Ἄνανον, ἄρξαντα μῆνας οὐ πλείους τριῶν, ἕτερον αὐτ' ἐκεῖνου κατέστηκε. Τὰ μὲντοι κακῶν ἐσχάτα, μετὰ τὴν Ἰακώβου τελευτήν, Ἰουδαίους κατέληψε· καὶ μάρτυς τούτων Ἰουδαῖος Ἰώσιππος, μηδὲν τῆς ἀληθείας ὑποκρυψάμενος.

21 Ταῦτα οὕτω συνῆλθεν καὶ προσετέθη τοῖς Ἀγίοις ὁ Ἅγιος, τοῖς Μάρτυσιν ὁ Μάρτυς· τοῖς Δικαίοις ὁ Δί- καιος, καὶ ὧν καὶ ὀνομαζόμενος· ἐν Ἐπισκόποις πρῶτος τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος στέφανον· Ἦν μὲν γὰρ προφθίας

AUCT. ME-
TAPHOR.
supra pin-
naculam
constitutus

profitetur
Iesum se-
dere ad
dexteram
Patris :
E

indeque
dejectus
pro inimi-
cis orat,

F
et ligno
fullonis
occiditur :

Ananus
Pontifex
deponitur :

S. Jacobus
primus
Episcopus
Martyr.

et S. Juda,
se fratrem
ejus scri-
bente,

Primus
Episc. Hie-
rosol. San-
cta ingredi
permittitur :

interceptus
a Judæis,

fidem Chri-
sti profitetur

AUCT.
TAPHR.

ἵσταται ἐν Διακόνοις ὁ Στέφανος, ἐν Ἀποστόλοις ὁ
Ἰάκωβος· νῦν δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς τῷ πρώτῳ Ἀρ-
χιερεὶ Χριστῷ ἠκολούθησεν, ὁ Μάρτυς τῷ ὑπὲρ τοῦ κόσ-
μου παντός τὸ αἷμα τὸ ἴδιον ὑποσχόμενός τι. Πόσων σοι θείων
ἀξιωματίων, πόσοι χρεωστεῖταί σοι στέφανοι, τῷ Μα-
θητῇ, τῷ Ἀρχιερεῖ, τῷ Δικαίῳ, τῷ Θεοδέλφῳ, τῷ Μάρ-
τυρι, τῷ ὅτι ἂν τις εἴποι τῶν ἀγαθῶν ἐκ περιουσίας
ἔχοντι, εἰς δύοσαν Πατέρος Ὑιοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος,
τῆς μιᾶς καὶ ἀχωρίστου Θεότητος, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα,
τιμὴ, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰε-
λεντήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a Idem invenimus in MS. Reginæ Sueciæ num. 13

MNHMH TOY AGIOY MARTYPOΣ

BATA TOY ΠΕΡΣΟΥ

Ex MS. Synaxario Petri Francisci Chiffleti S. J.

VIDE PAG. 47.

B

Οὗτος ἦν ἐκ Περσίδος, ἐκ προγόνων τὴν εἰς Χρι-
στὸν πίστιν μεμαθηκώς· σχεδὸν δὲ περὶ τὰ τριᾶ-
κοντα ἔτη γενόμενος, ἀκούσας τοῦ Κυρίου διὰ
τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος, "Ὅστις οὐ καταλειμ-
πάνει πατέρα καὶ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀδελ-
φοὺς, ἢ κτήματα, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής· καὶ
πλησθεῖς τοῦ Πνεύματος ἁγίου, ὅλος τοῦ θείου πόθου γέ-
γονε· καταλιπὼν πάντα, ἐν μοναστηρίῳ ἀπετάξαντο· τὸν
σκληρὸν καὶ ἐπίπονον βίον λαβὼν, ὑπερέδωκε πάντας
νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ ἐγκρατεία, μηδεμιᾶ τῶν αἰσ-
θήσεων θύραν δεδωκώς, ἀλλὰ πάση φυλακῇ τῶν ἑαυτοῦ,
ἐπιθυμίαν δὲ εἶχε τοῦ διὰ μαρτυρίαν τελειωθῆναι. "Ὅθεν
κινήθηεντος διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ πάντων
τῶν σὺν αὐτῷ, κατὰ κελεύουσιν ἐντολὴν μὴ ἀφαιδεῖν ἐκ

quod penes nos habuimus anno 1654 et 1655.

D

b Philoxylus videtur legisse interpretes quo Lipoma-
nus usus in MS. Veneto.c Plura aliquanto habentur in MS. Veneto, quæ
vide in versione Latina, [ ] uncis inclusa.d Etiam hic locus ex Act. 21 magis integre habetur
in eadem versione.

e Textus habet εἰς ἡ εἰ.

f Vide notata ad versionem Latinam num. 2. Hic
addo in MS. græco, primum Ἰοβλίας, hic vero etiam
Ἰουλίαν scribi, quæ ex Eusebio censuimus corri-
genda.

VIDE PAG. 47.

MARTYRION

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΖΩΗΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΗΣ.

Ex MS. Vaticano num. 866 fol. 377.

II MAJI

In servitu-
tem idolo-
latris venditi.

C

Αὕτη ἡ Μακαρία Μάρτυς, καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ,
καὶ τὰ δύο τέκνα, ἐπιγενοθέντες ὡς Ἀβραάμ ὁ
πατὴρ τῶν ἰδίων, πόλεως ἐπουρανίου ἐγενήθη-
σαν πολῖται· ἠγοράσθησαν γὰρ ὑπὸ Κάλου,
καὶ τῆς τούτου γυναίκος Τερτίας· Κάλος δὲ ἀπὸ Ρώμης
ἐλθὼν εἰς Παμφυλίαν, κατήκτισεν ἐν Ἀτταλίᾳ, καὶ ἠγό-
ρασεν δούλους ἀπὸ Φρυγίας. Πίστει οὖν δοκίμενοι πολλῇ,
καὶ εἰς Θεὸν ἐλπίδα ἔχοντες, καὶ Χριστιανῶν γένους
ὑπάρχοντες, ἥτε μακαρία Ζωὴ καὶ οἱ σὺν αὐτῇ ὄντες,
εὐθεῖαν ὁδὸν ὁδεύον a. [Ἐγένετο οὖν ἀγορασθεῖσαν τὴν
ἁγίαν Ζωὴν μετὰ τῶν ἰδίων] οἱ δὲ ὀνησάμενοι αὐτοὺς
ὑπῆρχον τῆς μιαινῆς θρησκείας τῶν εἰδωλῶν· Ἕλληνας γὰρ
ὑπῆρχον, καὶ ἔθνον τοῖς δαιμονίαις, λέγοντες αὐτοὺς εἶ-
ναι θεούς. Ἡ οὖν ἁγία Μάρτυς Σωή, καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ,
καὶ τὰ δύο τέκνα οὐκ ἔφερον θεωροῦντες αὐτῶν τὴν μι-
αινὰν λατρείαν· ὅθεν οὐ δὲ ἐκ τοῦ δαπάνης b κισσίου,
οὐ ἐλάμβανον, ἥσθιον· ὑποψία γὰρ εἶχον διὰ τὰ εἰδωλό-
θута· ἐν τῇ οἰκίᾳ γὰρ ἦσαν τὰ εἰδωλά, ἐν ᾗ ἔμενον ἐσ-
τώτα.

Pauperibus
dimensum
suum im-
partitur
Zoe.

2 Ἡ οὖν ἁγία Μάρτυς, λαμβάνουσα τὸ κισσίον αὐ-
τῆς, εἰστίκει πρὸ τοῦ πυλῶνος, λέγουσα τῷ πυλωρῷ·
Ἀναπάου τὴν ἡμέραν, καὶ ἐὰν χρειᾶ γένηται, ἐγὼ σε
διωπνήσω· ἀρκετὸς γὰρ σοι ὁ κάματος, ὃν ἔχεις δι' ὅλης

τῶν, ἀναχωρησάντων, αὐτὸς μόνος ὑπέμεινεν, τῷ περιόντι E
τῆς ἐπιθυμίας ποθῶν τὸ μαρτύριον· ἔνθα κατασχεθεῖς
ἤχη, τριακιστὸν ἔτος ἄγων ἐν τῇ ἀσκήσει. Ἀγεται δὲ
πρὸς Ἰασδίχ, ἀδελφὸν τοῦ Βαρσάβανᾶ, ὄντα τὸν Τσίβιος
Ἀρχοντα. Προσκυνῆσαι δὲ τὸν ἥλιον κελευσθεῖς, οὐκ
ἐπείθη· ἀλλὰ παρόρησά Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκήρυξε. Τα-
θεῖς δ' αὖ ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν ἐκ ἐκατέρων τῶν χειρῶν,
τῇ βίᾳ τῆς τάσεως ἐξηρῆσθη τοὺς ὤμους. Εἴτα τύπτεται
ροπαλοῖς· καὶ ἐπὶ εἰκοσι στρατιωτῶν ἐπὶ γῆς συρόμενος,
ἀπὸ τῶν σπερμογόνων μωρίων δεθεῖς, καὶ ἐπιμένων τῇ
εἰς Χριστὸν πίστει, ὕπτιος τεθεῖς κατὰ τῆς γαστροῦ, πολ-
λὴν ἐπιφορὰν λίθων δέχεται. Εἴθ' οὕτως τὰ μετὰφρενα
καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς μᾶζους μέρη τοῦ σώματος μαχαίρᾳ
κατατέμνεται, καὶ τότε ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται.

F

τῆς νυκτός, διὰ τὸ εἰσιέναι καὶ ἐξιέναι πολλοὺς πρὸς τῷ
δεσπότη ἡμῶν, χάριν τῆς ματαλαῖς αὐτοῦ λατρείας ὑπά-
γειν καὶ προσκυνεῖν τῇ Τύχῃ. Ὁ οὖν πυλωρὸς ἀκούσας
ταῦτα, εἰσῆρχετο καὶ ἀνεπαύετο ἐν τῷ πυλωρίῳ ἐγγίστα
τοῦ πυλῶνος· ἦσαν δὲ κύνες δεδεμένοι ἐξω τῶν θυρῶν, καὶ
εἴ τις ἐὰν ἤρχετο ἐξω τῶν δεομένων ξένων τοῦ λαβεῖν ἐν-
τολὴν, οἱ κύνες εὐθὺς διεσπάρασσον αὐτόν. Θεωροῦσα
οὖν ἡ ἁγία τοὺς πένητας καὶ τοὺς ξένους, ἔβαλεν τοῖς
κυσὶν ἐκ τοῦ κισσίου ὀλίγον, καὶ ἐσιώπων· ἐδίδου δὲ τὸ
ἐπίλοιπον τοῖς πένησιν, παρακαλοῦσα αὐτοὺς καὶ λέγουσα
γενέσθαι Χριστιανούς· διὰ τοῦτο γὰρ σώζεσθ' ἵπσου ἐρ-
χόμενοι ὧδε· τοῦτο οὖν ἐποίησεν πλειστάκις. Ἦν δὲ δια-
τρέφουσα καὶ τὰ πετεινὰ τῆς οἰκίας, λαμβάνουσα τὴν μη-
νηαίαν αὐτῆς τροφήν, τοῖς μὲν σίτον, τοῖς δὲ ὄσπρια,
καθὼς ἐσθίουσιν κατὰ γένος τὰ πετεινὰ. Ἐξ αὐτῶν οὖν
καὶ αὐτοὶ μετελάμβανον πρὸς δύσιν ἡλίου· καὶ τοῦτο
μνησκόμενοι τοῦ θείου λόγου τοῦ λέγοντος· κατανοήσατε
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὔτε σπεῖρει, οὔτε θερίζει, Mat. 6, 26
οὔτε συνάγει εἰς ἀποθήκην, καὶ ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος τρέφει
αὐτά.

3 Ἐλεγον δὲ καὶ τὰ τέκνα πρὸς τὴν μητέρα, Ἡμεῖς
οὐ δυνάμεθα συνοικεῖν μετὰ τούτων· οὐχὶ σὺ ἡμᾶς παι-
δεύεις ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς; ὅθεν καὶ ἡμεῖς μνημονεύο-
μεν

Filii zelo
fidei duci,

2 Cor. 6, 14

consilium
suum matri
explicant,Christum-
que patrem
professicum ea ad
patrem in
villam
ablegantur.

c

Cum vero
ob natum
domino
filiummissam
sportulam
Zoe spre-
visset,

A μεν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντες, μὴ γίνεσθε ἐται-
ροζυγοῦντες ἀπίστοις. Ἐάν μὴ οὖν τῶν γραφῶν ἀκούω-
μεν, καὶ φυλάσσωμεν τὰ ἐντάλματα τοῦ Κυρίου, καὶ
χωριζόμεθα ἀπ' αὐτῶν, ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς συναριθμού-
μενοι μετ' αὐτῶν· ἢ δὲ Μάρτυς τοῖς τέκνοις ἔλεγεν· Ποῖα
προφάσει θυνάμεθα χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν τέκνα; δεσπό-
ται γὰρ ἡμῶν εἰσιν τῶν φαινομένων σωμάτων. Τὰ δὲ
τέκνα τῇ μητρὶ ἔλεγον· Ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔδωκεν ἑαυ-
τὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνόμων Ἰουδαίων καὶ ἐσταυρώθη,
καὶ ἐτάφη, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· ἐάν
οὖν καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ δώμεν τὰ σώματα ἡμῶν ἐν τῷ
ἀνόμῳ Κάτλῳ, καὶ ἐν βασάνοις ἀναλώσει ἡμᾶς, γνωσώ-
μεθα ὅτι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν ζῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα. Τοῦτο οὖν
σε παρακαλοῦμεν μήτερ, χαίρουσα καὶ ἀγαλλιώσα προσ-
άγαγε ἡμᾶς τῷ ἀνόμῳ ἡμῶν δεσπότῃ, καὶ εἴ τι δώσει
Κύριος ἐν τῷ στόματι ἡμῶν λέγομεν πρὸς αὐτόν.

4 Ἐρχομένου δὲ τοῦ Κάτλου εἰς τὸ ἄριστον, ἔτοιμοι
ἦσαν οἱ νέοι, ὥσπερ γενναῖοι ἀθληταὶ ἐν τῷ ἀγῶνι, λέ-
γοντες πρὸς ἀλλήλους· Ἐάν ὁ Κύριος δώσει καὶ ἀποθά-
νομεν δι' αὐτόν, καὶ καταξιώσωμεν ἰδεῖν αὐτόν, μετ'
αὐτοῦ ἐσόμεθα. Ἡ δὲ μήτηρ ἐδειλία μήπως φοβηθῶσιν
τὰς βασάνους, καὶ μέλλωσιν θῆναι, οὐ γὰρ εἶδον οἱ
δεσπύται ὅτι ἦσαν Χριστιανοί. Μὴ βουλομένης οὖν προσ-
ενεγκεῖν αὐτοὺς, ἔλεγον πρὸς αὐτήν τὰ τέκνα αὐτῆς, τί
ἔδεις τὸν ἄνθρωπον τοῦτον; ἢ οὐ μνήσκει ὅτι γέγραπται.
B Καὶ ἐλάλουν ἐν ταῖς μάρτυσι ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ
ἡσχυνόμην· ἐξελθόντα οὖν τὰ παιδιὰ συνήντησαν τῷ
Κάτλῳ ἔξωθεν τοῦ πυλῶνος, καὶ λέγουσι πρὸς αὐτόν· Κα-
λῶς ἦλθες δέσποτα τῶν θεωρουμένων ἡμῶν σωμάτων·
τῶν δὲ ψυχῶν ἡμῶν δεσπότης ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν
ταῖς οὐρανοῖς. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν· Μαίνονται τὰ παιδιὰ
ταῦτα, ξένον ὄνομα φέροντά μοι, Θεὸν καὶ Κύριον λεγό-
μενον Ἰησοῦν Χριστόν· καλέσατέ μοι τὸν πατέρα καὶ τὴν
μητέρα αὐτῶν.

5 Ἀπελθόντες οὖν οὐχ εὗρον τὸν πατέρα αὐτῶν, ἀλλ'
ἤγαγον τὴν μητέρα αὐτῶν Ζωὴν. Λέγει δὲ πρὸς αὐτήν ὁ
Κάτλος· Ποῦ ἐστὶν ὁ ἀνὴρ σου; Ἡ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν·
Οὐχὶ σὺ ἐκέλευσας οἰκεῖν ἐν τῷ χωρίῳ ἐν τῷ Τριτωνίῳ;
ἐκεῖ οὖν ἐστίν. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν πρὸς αὐτήν, Ἐἴθε καὶ
ἡμεῖς ἦτε ἐν τῷ Τριτωνίῳ, καὶ οὐκ ἂν οὕτως ἐταράσσασθε
τὴν καρδίαν μου, λέγοντες ἰδίῳ ἔχειν Θεόν, ὃν οὔτε ἐγὼ
ἤκουσα οὔτε τίς κηκούσεν ποτε· ἐπειδὴ ἔδοξεν μοι διὰ
πολλῆς παρακλήσεως, καὶ πολλῶν δώρων, τελούστος μου
τὴν θυσίαν πρὸς τὴν μεγάλην θεῶν Τυχέαν, ἀναλαβεῖν καὶ
τὴν δέσποιναν ἡμῶν Τερτίαν· οὐ βούλομαι ὑμᾶς ἐπε-
ρωτῆσαι ἄρτι περὶ τοῦ λόγου, οὐ εἰρήκατέ μοι· ἀλλ' ὥς
ἀποκυνθῇ τὸ βρέφος, καὶ ποιήσω τὴν εὐχὴν μου πρὸς τὴν
μεγάλην θεῶν Τυχέαν, τότε ὑμῶν ἀκούω. Ἐκέλευσεν οὖν
αὐτοὺς ἀπενεχθῆναι ἐν τῷ Τριτωνίῳ. Ἀπενεχθέντων δὲ
αὐτῶν, ἔχαιρον καὶ ἡγαλλίουτο, ψάλλοντες καὶ λέγοντες·
C Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδὲν ὑστερήσει, εἰς τόπον
χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν· καὶ πάλιν· Ὅτι ἐρύσατο
ἡμᾶς ἐξ ἄδου, καὶ ἐκ χειρὸς θανάτου ἔσωσεν ἡμᾶς· οὕτως
γὰρ ἔλεγον τὴν μὲν οἰκίαν εἶναι ἄδην, τὸν δὲ Κάτλον θά-
νατον, τὰ δὲ εἰδὼλα τὸ πῦρ.

6 Ἐγενήθη δὲ τῷ Κάτλῳ υἱός, καὶ μικρὰ γενέθλεια
ἐξετέλουν, θύοντες τῇ Τύχῃ τῆς πόλεως, καὶ πάντες εὐ-
φραίνοντο ἐπὶ τῇ μικρᾷ γενέσει τοῦ παιδός· ἢ δὲ ἀγία
Ζωὴ ἐκαρτέρει, δεομένη τοῦ Κυρίου, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πεί-
ρασμόν, μὴ τε τὸν ἄνδρα, μὴ τε τὰ τέκνα αὐτῆς. Ὁ δὲ
Κάτλος ἐλθὼν μετὰ τὸ ἄριστον τὸ μικρὸν ἐκεῖνο, εἶπεν
τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Τερτίᾳ· Ἀπαντες εὐφράνθησαν εἰς
τὴν ἐροτὴν τοῦ παιδὸς ἡμῶν· ἢ δὲ εἶπεν· Ἀπαντες εὐφράν-
θησαν. Καὶ εὐθέως ἔβαλεν εἰς ἀγγίον οἶνον, καὶ εἰς δίσ-
κον κρέα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτῇ. Ἡ δὲ ἀγία Ζωὴ ἰδοῦσα
τὸν μικρὸν διάκονον, καὶ τῶν μικρῶν δώρων, τὴν ἐπί-

νοισιν ἐστέναξεν καὶ εἶπεν· Κύριε ὁ Θεός, ὁ καρθιογνώστης
πάντων ἀνθρώπων ἀπλάνης, βοηθέ ἡμῶν τοῖς ξένοις· πλὴν
γὰρ σου, Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ἄλλον οὐκ οἶδαμεν· στήρι-
ζον ἡμᾶς ἐν τῇ σῇ ὁμολογίᾳ. Καὶ προσελθοῦσα ἔμπροσ-
θεν τοῦ ἐνεγκόντος αὐτῇ τὰ κρέα, ἔβαλεν τοῖς κυσίν, τὸν
δὲ οἶνον ἐξέχεεν.

7 Ὁ δὲ ὑπρέτης ἰδὼν ταῦτα, ἀπελθὼν ἀπήγγειλε
τὸ γεγονός τῷ Κάτλῳ. Ὁ δὲ Κάτλος ἀκούσας ταῦτα
ἐπλήσθη θυμοῦ καὶ Ζήλου τὰ πρὸς τὸν Χριστόν, καὶ ἐκέ-
λευσεν ἐνεχθῆναι αὐτοὺς, ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Ἐρχομένων
δὲ αὐτῶν, ἐνουθέτη ἡ ἀγία Ζωὴ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἄνδρα
αὐτῆς λέγουσα· Μὴ δειλιάσωμεν τὰς βασάνους τοῦ ἀνό-
μου Κάτλου, ἀλλ' ὑπομείνωμεν, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς
εἰσελθῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ
τῶν ἀγίων. Ἀπελθόντες οὖν πρὸς Κάτλον, λέγει αὐτοῖς·
Ἐν τίνι πεποιθότες ἐτολμήσατε τοῦτο ποιῆσαι, οὐ γὰρ
μέλλει μοι περὶ τῆς ἐμῆς ὕβρεως, ἀλλ' ὅτι παρδρίσατέ
μου τὴν μεγάλην θεῶν Τύχην. Ἡ δὲ ἀγία Ζωὴ λέγει πρὸς
αὐτόν· Ἡμῶν ἐλπίς ἐστὶν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ
υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· οὓς γὰρ σὺ λέγεις θεοὺς, παρ'
ἡμῶν δαίμονές εἰσιν. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν· Κελεύω οὖν
βασανίζεσθαι τὰ τέκνα σου, ἵνα ἰδῶμεν εἰ βοηθεῖ αὐτοῖς
ὃν λέγετε Χριστόν, εἶναι Θεόν. Κρεμασθέντων δὲ τῶν νη-
πίων, καὶ ξεομένων, ἡ μήτηρ ἐστῶσα ἔλεγεν· Ἀγωνίσασθε,
μὴ δειλιάσθε τὰς βασάνους τοῦ ἀνόμου Κάτλου. Τὰ δὲ
τέκνα τῇ μητρὶ ἔλεγον· Οὐδὲν εἰσιν αἱ βάσανοι αὐταί·
εἶπον τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ, ἵνα μείζονας βασάνους προσε-
νέγκῃ ὑμῖν· ἵνα δὲ τῆς ὑπομονῆς τέλει οὐ στεφανηφόροι
εὐρεθῶμεν. Ἡ δὲ ἀγία Ζωὴ τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ ἔλεγεν· Τί
ἐκρέμασας τὰ παιδιὰ, καὶ οὐ προσφέρεις αὐτοῖς τὰς βασά-
νους, οὐκ ἰσθήθησαν γὰρ τῶν ξεόνων αὐτά. Τότε ἐκέλευσεν
ὁ Κάτλος φοῦρνον καῖναι, καὶ βληθῆναι τοὺς δούλους τοῦ
Θεοῦ, καὶ ἀσφαλισθῆναι πάσῃ ἀσφαλίᾳ. Ἡ δὲ ἀγία Ζωὴ
καὶ ὁ ταῦτης ἀνὴρ Ἐσπερος, καὶ τὰ δύο τέκνα Θεοδούλος
καὶ Κυριακὸς, ἦσαν ἐν τῷ φοῦρνῳ ὑμνοῦντες, καὶ δοξά-
ζοντες τὸν Θεόν. Ἀκούων δὲ ὁ Κάτλος ὑμνοῦντων αὐτῶν,
ἐσκέπτετο ποῖα μείζονα βασάνῳ ἀναλώσει αὐτοὺς. Ἐλα-
λήθη δὲ αὐτοῖς ἐκ τοῦ φοῦρνου διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος,
Ἀνδρίζεσθαι, ἐν μείζονι γὰρ βασάνοις σκέπτεται ἀναλῶ-
σαι ὑμᾶς ὁ Κάτλος. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα προσήυξαντο
πρὸς τὸν Θεόν λέγοντες· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, παράλαβε
τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ εὐθέως παρέδωκαν τὰς
ψυχὰς αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ, μηνὶ Ματίῳ Β'.

9 Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐλθὼν ὁ Κάτλος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ,
εὗρον τὰ σώματα τῶν ἀγίων Μαρτύρων εἰς ἀνατολὰς βλέ-
ποντα ὑγῆ· ἦσαν γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν χωρεῖν μετὰ
τῶν ἀγίων Μαρτύρων, Ἀγγέλων τε καὶ Ἀρχαγγέλων· καὶ
φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα, Εἰσελθετε οἱ δίκαιοι
ἐν τῇ παραδείσῳ· σὺ δὲ μικρὲς Κάτλε ἀποβλέψεις εἰς τὴν
αἰώνιον κρίσιν, καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς γενένης, ὅπου τὸ πῦρ
οὐ σβέννυται, οἱ δὲ δίκαιοι ἐν τρυφῇ τοῦ παραδείσου εἰς
τὸν αἰῶνα χρόνων d ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ F
ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ANNOTATA.

a Abundant hæc quæ [ ] inclusi.

b MS. δαπάνη. Κισάριον autem a Latino accepta
vox est.c MS. hic et deinceps Τερδία: quod ex usu recentio-
ris dialecti scriptum sic arbitror, quæ sæpe d pro τ pro-
nuntiatur, τύπτουσαι pro τύπονται.d Addebatur hic, loco non suo, ἀμήν, quod ex-
punitur.advocatur
illa cum
marito et
filiis,Christum
confitetur:E
filios in
tormentis
animat:cum iisdem
et viro in
fornacem
conjecta
expirat:corpora
illa in inve-
niuntur.

d

TIMOΘΕΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑΣ.

Ex Codice Palatino Bibliothecæ Vaticanæ 27 fol. 36.

Adductus ad
Prasidemrecusat sacri-
ficare aut li-
bros tradere

B

a
stylis ignitis
per aures im-
missis excu-
ratur :alligatur
rotæ,b
in caput
suspenditur :Mauræ jussa
re comere
ut viro defe-
ctionem sua-
deatet ob vestium
fragrantiam
rejecta,

Εν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ ἐξηκούντο οἱ Χριστιανοί, καὶ προσηνήθη Ἀρειανῷ τῷ Ἡγεμόνι ἄνθρωπος ὀνόματι Τιμόθεος, Ἀναγνώστης ὢν, ἀπὸ πόλεως Περσέων. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν· Τίς τυχόνες, καὶ ποίας ἀξίας; Τιμόθεος εἶπεν, Χριστιανὸς εἰμι, Ἀναγνώστης ὑπάρχων. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Ἄρα σὺ μόνος οὐκ ἔκτισας τὰ προσταχθέντα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ὅτι πᾶς ὁ μὴ θύων τοῖς θεοῖς, ἀπολείται κακῶς; Τιμόθεος εἶπεν, Ἐν ἐμοὶ πνεῦμα Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκεῖ, καὶ διὰ τοῦτο οὐ θύω. Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Οὐχ ὁρᾷς τὰ βασανιστήρια κύκλῳ σου κείμενα; Τιμόθεος εἶπεν, Οὐχ ὁρᾷς τοῖς Ἀγγέλοις τοῦ Θεοῦ κύκλῳ μου ἐνδυναμούντάς με; Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Δός μοι τὰς βίβλους σου, ὅπως τούτων τὴν δύναμιν μάθω. Τιμόθεος εἶπεν, Ἄφρων Ἡγεμὼν καὶ πάσης ἀνομίας εὐρετὰ, τίς ποτε τῶν ἀνθρώπων τὰ ἐκυτοῦ τέκνα θανάτῳ παραδίδωσιν; ἢ οὐκ ἐπίστασαι ὅτι αἱ βίβλοι τέκνα μου εἰσίν; ὅταν γὰρ αὐταῖς χρῶσμαι, εὐθὺς κυκλοῦσί με οἱ Ἀγγελοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, τοῦτο προεβόλῃ, ὥς μὴ θέλων θύειν, μὴ δὲ τὰ βιβλία ὑποδείξαι· ὅρα καὶ σκέψαι μήπως ἡ ἀνθάδεια σου αὕτη οὐ συνοίσῃ σοί. Τιμόθεος εἶπεν, Οὐ θύω, Χριστιανὸς γάρ ὑπάρχω.

2 Καὶ θυμωθεὶς ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι σίδηρα αἰσχυρμένα, καὶ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐμβληθῆναι· ἐκ δὲ τῆς αἰμίδος τοῦ πυρὸς καὶ τῆς σφοδρότητος ἐκκαύσεως σιδήρου, αἱ δύο κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐξεπήδησαν. Εἶπον δὲ αὐτῷ οἱ στρατιῶται τοῦ Ἡγεμόνος, Ἐπειδὴ οὐκ ἠδουλήθης ἔσσαι, ἰδοὺ ἀπώλεσάς σου τοὺς ὀφθαλμούς. Τιμόθεος εἶπεν, Οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος τούτου, πολλὰς ἀδίας ὀρῶντες, τοῦτο ἔπαθον· οἱ δὲ σωτήριοι ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωτίζουσίν μοι τὴν ψυχήν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡγεμὼν χολέσας, ἐκέλευσεν ἐπὶ τοῦ τροχῷ τοὺς ἀστραγάλους αὐτοῦ δῆσαι, λέγων αὐτῷ, Θύσον καὶ ἀπαλλάξῃ τῶν βασάνων. Τιμόθεος εἶπεν, Οὐ θύω, ἔχω γὰρ τὸν Κύριον ὑπερασπίζοντά μοι. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν, Λύσατε αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τροχῷ, καὶ δῆσαντες αὐτοῦ τὰς χεῖρας, χάμον b περιθετε αὐτῷ, κρεμάσαντες κατὰ κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ κίονος, καὶ λίθον προσθήσατε κατὰ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ.

3 Καὶ οἱ στρατιῶται προσεκρτερήθησαν, αὐτῷ ἀκροώμενοι, εἰ ἄρα ἐπιμένει τῇ αὐτῇ γνώμῃ· δεινὴ ργά ἐστι καὶ μεγάλη ἡ βάσανος, ἡ δοθεῖσα αὐτῷ. Ὁ δὲ μακάριος Τιμόθεος ἀναδελφῆς εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπεν· Ἔστι Θεὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὃς με ῥύσεται ἐκ τῶν ἀναγκῶν τούτων. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀνήμεκαν τῷ Ἡγεμόνι τὰ ῥηθέντα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν οὕτως· Ἐχρῆν σε μετὰ φιλανθρωπίας αὐτὸν προτρέψασθαι, καὶ μὴ διὰ τοσούτων βασάνων· ὅτι νυμφίος ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔχει πλείους ἡμέρας εἶκοσι ἐξότε τὸν γάμον ἐξετέλεσε, καὶ ἔχει τὴν γαμετὴν νέαν ἔτι οὖσαν. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ Ἡγεμὼν ἀγῆσθαι αὐτήν, καὶ στήναι ἐνώπιον αὐτοῦ. Εἰσαχθεὶς δὲ αὐτῆς, Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Τί σοί ἐστιν ὄνομα; Ἡ δὲ εἶπεν, Μαῦρα, Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Οἰκτείρω σου τὴν δυστυχίαν, ὅτι νέα οὖσα, χήρα γέγονας. Διὰ τοῦτο τοίνυν ἐπιτρέπω σοι, κόσμισον σεαυτὴν ποικίλῳ κόσμῳ, καὶ πλοκάμισόν σου τὰς τρίχας, καὶ εὐπρεπὴ ἱμάτια ἐνδυσάμενη, ἀπελθε πρὸς τὸν ἄνδρα σου Τιμόθεον, εἴ πως δυνήσῃ αὐτὸν πείσαι, ὅπως ἀναστρέψας θύσῃ, ἵνα μὴ τῇ ἀληθείᾳ χήρα ὑπάρχῃς ἔτι νέα οὖσα.

4 Ἡ δὲ ἐποίησε καθὼς προσέταξεν αὐτήν ὁ Ἡγεμὼν· καὶ ἀπελθοῦσα ἐκόσμισε αὐτήν, καὶ παρεγένετο πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ σφόδρα αὐτὸν παρεκάλει. Αὐτὸς δὲ ἀποκρίνασθαι οὐκ ἐδύνατο, διὰ τὸ περικεῖσθαι αὐτῷ τὸν χάμον. Μαῦρα δὲ ὑποστρέψασα πρὸς τὸν Ἡγεμόνα,

ἐδείκθη αὐτοῦ ἵνα περιέλῃ τὸν χάμον ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐκέλευσεν ὁ Ἡγεμὼν τοῦτο γενέσθαι. Ἡ δὲ Μαῦρα ἀπελθοῦσα, ἔστη πλησίον τοῦ ἀγίου Τιμοθέου. Ὁ δὲ ὠσφράνθη τῶν μύρων τοῦ κόσμου τῶν ἱματίων αὐτῆς, καὶ ἀναβοήσας ἔφη· Πῶς ὁ πατήρ μου ἐστὶ, Ποικίλιος ὁ Πρεσβύτερος; Ὁ δὲ παρεστὼς λέγει αὐτῷ· Τί βούλει μακάριε υἱέ; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Τιμόθεος, εἶπεν, Δέημαί σου, πάτερ, ἔργον ἀγαθὸν ἐργάσαι εἰς ἐμὲ, καὶ κηρίσας c μαφόριον περιβάλῃ μου τὸ πρόσωπον, ἵνα ἐκκλίνω ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς ὁσμῆς ταύτης· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ὁσμὴ τοῦ θανάτου, ἡ τοὺς ἀνθρώπους κατασπώσα εἰς ἀπώλειαν, αὕτη ἡ ὁσμὴ γέννης πρόξενος, ἡ κακῆς ἐπιθυμίας μήτηρ, ἡ διαβόλου σύνδρομος, ἡ ἀγίων ἐχθρὰ, τὸ μῖσος τῶν δικαίων.

5 Καὶ ὡς ἐπαύσατο λέγων ταῦτα, εἶπε Μαῦρα πρὸς αὐτόν· Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, δια τί με οὕτω προέδωκας, πρὶν σε ὑπ' ἐμοῦ προσδοθῆναι; οὕτω γὰρ ἡμέραι εἴκοσιν, εἰσιν, ἀφ' οὗ συνεζεύχθημεν, καὶ οὔτε πείραν ἔσχες τῶν ἐμῶν ἡθῶν, εἰσὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας τύποι οὓς οὐδέπω ἔργων, οὔτε μὴν ἄλλῳ συνεκονώνησα λόγῳ, οὔτε κοινῆς μετέσχον τραπέζης· τίνομαι δὲ τῷ κλαυθμῷ ὀρώσά σε βασανιζόμενον, καὶ οἰκτείρω σε τοιαῦτα πάσχοντα χωρὶς τινος αἰτίας, ὀδυρομένη διὰ τὰς τοιαύτας σου τιμωρίας, ὅτι ἔτι με κόρην οὖσαν, χήραν καταλείπεις. Μὴ ἐδανείσω τι ἢ ἐσκόρπισας, καὶ ἀποδοῦναι τῷ δανειστῇ τὸ χρέος συνεγόμενος, εἰς τοῦτο d καθήκας, ὥστε ἀποθανεῖν ἐαυτὸν καὶ ἀπώλεσαι τὴν ζοὴν σου, Ἄλλ' ἀναστήθι, ἀδελφέ, καὶ πορευσόμεθα εἰς τὸν οἶκον, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν διακωλήσωμεν, καὶ ἀποδώμεν τῷ δανειστῇ τὸ χρέος. Εἰ δὲ καὶ διὰ τὰ τῆς γῆς δημόσια κατεσχέθης ὑπὸ θυμίων, καὶ μὴ εὐπορήσας ἀποδοῦναι ἐαυτὸν περιέσπειρας ἐν τοιαύταις ὁδύνας· ἰδοὺ ἐνώπιόν σου πᾶς ὁ τοῦ γάμου μου κόσμος, ὅτε χρυσός, καὶ ἡ νυμφικὴ ἐσθὴς, ταῦτα περιελόμενος ἀπ' ἐμοῦ, διακώλησον καὶ ἀπόδος τῷ Βασιλεῖ τὸν e αἶτον. Καὶ ταῦτα εἰπούσα, σιωπῇ ἐχρήσατο.

6 Ὁ ἅγιος Τιμόθεος εἶπεν· Ἀδελφὴ μου Μαῦρα, ἔθεα μὴν σε ἐξεργόμενον ἐκ τοῦ οἰκήματός σου, καὶ τὸν διὰβολον ἐκπορεύομενον ἐκ δεξιῶν σου, ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κλειδίον στρεπτόν, στρέφον τὴν καρδίαν σου εἰς τὸν κόσμον. Μαῦρα εἶπεν· Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, ἐάν σε ἐπιζητήσω, ποῦ σε τὸν λοιπὸν εὑρῶ; σπλαγχνίζομαι γὰρ πάνυ ἐπὶ σοί· καὶ ἐάν τὸ σάββατον ἔλθῃ καὶ ἡ Κυριακὴ, τίς σου τὰς βίβλους ἀναγνώσεται; Τιμόθεος εἶπεν, Τοῖς τοῦ βίου ἀποταξαμένην προσκλήροις καὶ ματαίαις, δεῦρο σὺν ἐμοί, ἀγωνίσαι Μαῦρα τὸν καλὸν ἀγῶνα τούτου, ὅπως στέφανον ἀξίον παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ κομισώμεθα. Ἐάν γὰρ ἐκόντες παραγενόμεθα πρὸς αὐτόν, οὐ λογίζεται ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας. Μαῦρα εἶπεν, Ἡνίκα ἡμῖν βουλομένη συντυχεῖν σοι, ἄλλα ἐφρόνουν, καὶ ἀδικίας ἡ καρδία μου καὶ δόλου ἐπεπλήρωτο· ὅτε δὲ πρὸς με διελέγθης, ὡς εἰ πνεῦμά μοι θεῖον ὑπέσπληθε, καὶ δικαιοσύνη μοι παρεκλούθησεν ἐνεκέν σου, μακαρίωτατε ἀδελφέ· καὶ γίνωσκε, ὅτι καὶ γὰρ ταῦτα προκρίνω ἅ καὶ σὺ ἡγάπησας.

7 Τιμόθεος εἶπεν, Εἰ ταῖς ἀληθείαις λέγεις ἅπερ φρονεῖς, ἀπελθοῦσα ἔλεγχον τὸν Ἡγεμόνα περὶ τούτων. Μαῦρα εἶπεν, Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, μὴ ποτε θεασαμένη τὸν Ἡγεμόνα κινούμενον, καὶ τὰς μεγίστας βασάνους, καὶ τιμωρίας οὐχ ὑπενέγκω, σφόδρα γὰρ μικρὰ εἰμι τῇ ἡλικίᾳ, πεντεκαίδεκα ἔτη οὖσα. Τιμόθεος εἶπεν, Ἐλπίσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ἔσονται αἱ βάσανοι καὶ αἱ τιμωρίαι τοῦ Ἡγεμόνος ὥσει ἔλαιον ἐπιχέμενον ἐν τῷ σώματί σου, καὶ ὥσει πνεῦμα δρόσου ἐν τοῖς ὁστέοις σου, ἐπικουφίζον καὶ ἀναπάουν σε ἀπὸ πάσης ἀληγδόνος.

c

E
amanter
queriturd
eique redi-
mendo omnem
offert orna-
tum.

e

F
Timotheus
ostendit eam
a diabolo de-
ceptam,

et penitentem

iubet se Præ-
sidi sistere,

A δυνος. Σὺ δὲ ὁ Θεὸς πάσης χάριτος, ὁ βοηθήσας τοῖς
Deum orans τρισὶν παισὶν ἐν τῇ καμίνῳ, ὁ τὸν Δαυὶδ διασώσας ἐκ
 στόματος λεόντων, καὶ διὰ τοῦ προφήτου προφήτην ὁρέσας,
 μισθοῦ δικαιοσύνης ἕνεκα τῆς πρὸς σε, ὁ στήριξας ἀληθῶς
 τὸν Ἀμβακούμ. διὰ τοῦ ἀρίστου, οὐ μόνον γὰρ ἐν οἰγμα-
 λωσίᾳ βοηθεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν λάκκῳ λεόντων, καὶ ἐν καμίνῳ
 πρὸς τοὺς ἐν σοὶ πεποιθότας διασώζεις εἰς μαρτύριον τῆς
 σῆς φιλανθρωπίης, ὅτι αἰγμάλωτον λαὸν Μάρτυρα καὶ
ut ipsi con- προφήτην ἀπειργάσω· καὶ τὰ νῦν, Κύριε, Κύριε, ἐπιθε-
stantiam ἐπὶ τὴν δούλην σου Μαύρα. Ὁ πρὸς γάμον ζεύξας ἡμᾶς,
largiatur. σὺ καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι μὴ ἀποχωρίσῃς ἡμᾶς τοῦ
 παναγίου χοροῦ τῶν μαρτύρων σου· ἀλλὰ παρακλη-
 θητι βραβεύσαι ἡμῖν ὅπως ἐνέγκωμεν ἐν ὑπομονῇ τὰ ὑπὲρ
 σου παθήματα, καὶ τὸν διὰ σε θάνατον· ἵνα κατασι-
 χυνθῇ ὁ ὑπενάντιος, μὴ ἰσχύσας ἀποχωρῆσαι ἡμᾶς τῆς
 ὁμολογίας, ἧς ἐκτεσάμεθα ἐν τῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν,
 μεθ' οὗ σοι δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς
 τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

CAP. II
Illa Christum
confessa,

B 8 Τούτων οὖν τῶν προσευχῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ
 ἁγίου Τιμοθέου, ἀναστάσα Μαύρα, καὶ ἀναχωρήσασα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, πρὸς τὸν Ἡγεμόνα ἀπῆι, καὶ ἔστη
 ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν, ὦ τῆς ἀδικίας
 Ἡγεμῶν, γρυσόν μοι καὶ ἀργύριον ἐτάσσω παρέχειν,
 ἐρεθίζων μου τὴν ψυχὴν εἰς ἀπώλειαν, καὶ τοῦτό σοι πολ-
 λῶν σπουδαιότερον γέγονε, ὅσῃ γρυσίου ψυχῆς τιμὴς
 ἀπολέσται· ἀλλ' οὐκ ἰσχύσεις κατ' ἐμοῦ διὰ ταύτης σου τῆς
 ἀπάτης· τοῦ γὰρ Σωτῆρος μου Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν πανο-
 πλίαν ἐνδυσάμενη παρέστικα σοι. Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμῶν
 εἶπεν, Οὐ προσέειπον ὑμῖν περὶ Τιμοθέου, ὅτι ἀνὴρ μάχης
 ἐστίν; ἰδοὺ γὰρ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐμάχυνε συμ-
 μαινεῖν αὐτῇ. Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτήν, Προέκρινες καὶ
 σὺ Μαύρα τὸν θάνατον ὑπὲρ τὴν ζωὴν; καὶ ἰδοὺ βρασά-
 νοις καὶ τιμωρίας ὑποστῆναι μέλλεις μὴ ἀπολαύουσα τοῦ
 ἰδίου βίου. Ἡ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός σου προσιω-
 μένη, ὅτι γενομένη χήρα οὐχ ἔξεις τὸ λοιπὸν ἐν τῷ βίῳ
 τούτῳ ἀπολαύειν, ἣν εἶχες ἐτι περιόντος τοῦ ἀνδρός σου,
 προσέθου καὶ σὺ μετ' αὐτοῦ ἀποθανεῖν; Μὴ τοίνυν τὴν
 καρδίαν ἐκτικε ἑαυτῆς· οὐ γὰρ γενήσῃ χήρα· ἐγὼ γὰρ ἐνὶ
 τῶν παρ' ἐμοῖ ἑκατοντάρχων, τῶν πρὸς δέκα δύο **f** ἀν-
 νόνας λαμβανόντων, πρὸς γάμον δίδωμί σε· καὶ τῶν τοῦ
 βίου ἀγαθῶν ἀπολαύσεις τοιοῦτον ἀνδρὶ συνῶσα, καὶ ἐν-
 δοξοτέρου τοῦ πρώτου ἀνδρός σου γενομένην.

et novas
nuptias
oblatus

generose
spernens,

C *evulsam sibi*
comam gau-
det.

g 9 Μαύρα εἶπεν, Τοῖς τοῦ βίου πᾶσιν ἀποταξάμενη,
 οὐδενὶ τῶν ἑκατοντάρχων εἰς γάμον ἑαυτὴν παραδίδωμι·
 λέγω δέ σοι τὸ ἀσφαλές, Ἐγὼ νυμφίῳ συνεταξάμην ἐπου-
 ρανίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· ὅθεν
 θάρσυνος ἐν αὐτῷ, ἀδιστακτικῇ καρδίᾳ παρέστικα σοι,
 μὴ φοβουμένη τὸ ἀδικίῳ σου δικαστήριον. Θυρωθεὶς δὲ ὁ
 Ἡγεμῶν, ἐκέλευσε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐκτα-
 λῆσαι **g**, καὶ μετὰ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἡγεμῶν, Ἰδοὺ ἡ
 κόμη τῆς κεφαλῆς σου ἤδη ἐκτίλλεται, διὸ κερδήσας θέ-
 λισον τὰς μενούσας σε βρασάνους μεγάλας καὶ φοβερὰς.
 Μαύρα εἶπεν, Νῦν ἔργων, Ἡγεμῶν, ὅτι ὄντως με Χριστὸς
 πρὸς σεαυτὸν προσελάβετο, μὴ λογισάμενός μοι τὸ πα-
 ράπτωμιν, ὅπερ ἐπραξα ἐν ἀγνοίᾳ, σοῦ ὄντος αἰτίου ταύ-
 τῃς μου τῆς ἁμαρτίας· ἐξέτιλας γὰρ μου τὰς τρίχας, ἃς
 μετὰ δόλου ἐποίησας πλοκαμισθῆναι εἰς ἀπάτην τοῦ μα-
 καρίου μου ἀνδρός· νῦν οὖν μέγα μοι ἁμαρτήμα περιεῖλεν
 ὁ Θεός, ἵνα μὴ καὶ ἕτερος σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοὶ τῶν πα-
 ρεστικῶτων ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ.

et abscissos
digitos:

h 10 Ἀγανακτίσας οὖν ὁ Ἡγεμῶν ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει
 αὐτῆς, ἐκέλευσε τοὺς δακτύλους αὐτῆς κοπήναι, καὶ ἀπορ-
 ριφῆναι. Μαύρα εἶπεν, Καὶ ἐν τούτῳ σοι χάριτας ὁμο-
 λογῶ· ἐκέλευσας γὰρ κοπήναι μου τοὺς δακτύλους, εἰς
 οὐς περιέθηκα ἑμαυτῇ κόσμον δελεασμοῦ. Γίνωσκε οὖν,
 μὴ εἰδέναι σε ὁ ποιεῖς ἐπ' ἐμέ· τοῦτο γὰρ δευτέρου μου
 ἁμαρτήμα, καὶ διὰ ταύτης τῆς κολάσεως ἀφελῆναι ἐποίη-
 σας· διὸ ἀγαλλιῶσα παρέστικα ὑπαντάσά σοι πρὸς πάσας
 τὰς μηχανὰς καὶ ἐπινοίας τῶν κολάσεων. Ἰδὼν δὲ αὐτὴν
 ὁ Ἡγεμῶν καρτερώς ὑποφέρουσαν τὰς βρασάνους, ἐξεπλή-
 σστο ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ αὐτῆς. Ὁ δὲ Πρεσβύτερος Ποικίλιος
 βλέπων τὴν ὑπομονὴν αὐτῆς (οὐ γὰρ ἦν πόρρω ἀπ' αὐτῆς)
 ἔφη αὐτῇ, ὦ Μαύρα, γενναία καὶ ἀγαθὴ, πῶς ἦσθα,

θύγατερ ὅτε ἐξέκοπτόν σου τοὺς δακτύλους καὶ ἔρρι-
 πτον; Μαύρα εἶπεν, Ὡςπερ πολλάκι· ἐώρακας ὀνυχοποι-
 οὺν ἐν κήπῳ καθύγρον λάχανα ἀνασπώντα ἀπὸ ῥίζης αὐτῶν,
 οὕτω καὶ ἐδεδεον τοὺς δακτύλους μου ἀποκοπτομένους,
 καὶ οὐκ ἠσθόμην.

h 11 Ἀρειανὸς προσέταξεν δώδεκα στρατιώτας ὑποκα-
 σαι μέγαν λέβητα, καὶ βληθῆναι τὴν ἁγίαν Μαύραν ἐν
 αὐτῷ· ἦν δὲ ὁ λέβης κοηλάζων καὶ ἀναδρύχων ὡς ἦχος
in tehe'em
aqua perren-
tis missa
 βροντῆς. Καὶ βληθεὶς αὐτῆς ἐν τῷ λέβητι, ἐώρατο στῆ-
 κουσα μέσον αὐτοῦ, μηδὲν παθεῖσα δεινόν· οὕτω γὰρ ἤρ-
 ξατο λέγειν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα. Καὶ ἐν τούτῳ σοι χάριτας
 ὁμολογῶ, προσέταξας γὰρ με λούσασθαι καὶ καθαρισθῆ-
 ναι τῶν προπεπλημμελῶν ἁμαρτημάτων, ὥςπερ ἐν
 τῷ κόσμῳ τούτῳ πρῶτον ἔδρασας· καθαρὰ οὖν καρδίᾳ προσ-
 ελθοῦσα τῷ Θεῷ, λίψομαι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· ἃ
 γὰρ ὑπὸ σου πάσχω, εἰς σωτηρίαν μοι τὴν ἐκ Χριστοῦ
 γίνεται. Πλὴν οὕτω ζέσαντος τοῦ λέβητος, σπεύσας τά-
 χιον με ἐποίησας κατελθεῖν· πᾶν γὰρ ψυχρά ἐστι τὰ
 ὕδατα τοῦ λέβητος, καὶ οὐκ ἠσθόμην τῆς θερμικῆς, ὡς οὐ
 δὲ τῶν πρῶτων βρασάνων.

insultat
Prasidi:

h 12 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡγεμῶν, σφόδρα ἐθυμώθη, καὶ
 εἰς ὑπόνοιαν ἦλθε, λογισάμενος, μὴ ἄρα οἱ στρατιώται
 ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων εἰργάσαντο, συνεργῶντες τῇ Μαύρᾳ,
 καὶ τὸ θερμόν καὶ ζέον ὕδωρ ἐξέγεαν, ψυχρὸν δὲ εἰς τὸν
 λέβητα ἐνέβαλον, ἵνα ἐκ ἀφύσεως τύχῃ, παραλαβόντες **E**
 αὐτήν, αἰσχροῦς ἐπιθυμίας τελέσωσιν ἐν αὐτῇ. Ταῦτα
 ἐνοηθεὶς ὁ Ἡγεμῶν, ἀνεπήδησεν ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ
 δρομαῖος, βουλούμενος γυνῶναι εἰ τῇ ἀληθείᾳ τὰ ὕδατα
 τοῦ λέβητος ψυχρά ἐστι· καὶ λέγει τῇ Ἀγίᾳ, Εἰ σὺ δι'
 ἀναισθησίας ὑπερβάλλουσας καταφρονεῖς αὐτῶν, ἄρσας
 τοίνυν μικρὸν ὕδωρ, ἐπίβαλε τῇ χειρὶ μου, ἵνα καὶ γὼ γνῶ
 εἰ ἀληθῶς ψυχρά ἐστι τὰ ὕδατα τοῦ λέβητος. Μαύρα
 εἶπεν, Οὕτω ψυχρά ἐστι καὶ καταφρονῶ αὐτῶν αἰσθά-
 νεσθαι με τῆς θερμικῆς αὐτῶν· διὸ, εἰ μὴ εὐπορεῖς ξύλων
 πρὸς ἔκκαυσιν τοῦ λέβητος, πέμψον πρὸς τὸν ἐμὸν πατέρα,
 καὶ δίδωσί σοι φορτίον ξύλων πρὸς ἔκκαυσιν τοῦ λέβητος,
 τέκτων γὰρ ἐστίν, ἵνα ἐπὶ πλείον ἐκκαύσῃς τὸν λέβητα·
 ἔλεγε δὲ ταῦτα γλεύσζουσα τὸν Ἡγεμόνα καὶ τὰς ἐπι-
 νοίας αὐτοῦ. Ὁ Ἡγεμῶν εἶπεν, Οὕτως εἰ δίσσῃς, ὡς
 μὴ αἰσθάνεσθαι σε τῆς θερμικῆς τῶν ὑδάτων; εἰπὼν σοι
 ἐπίβαλε τῇ χειρὶ μου ἐκ τοῦ λέβητος. Ἡ δὲ Ἀγία
 ἐπέχεε ταῖς χερσὶ τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ εὐθέως αἱ χεῖρες
 αὐτοῦ ἀπεδάρσαν ἐκ τῆς πολλῆς ἐκκαύσεως τοῦ λέβητος.
 Καὶ ἐκπλαγείς ὁ Ἡγεμῶν ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐγκρατείας
 αὐτῆς, σφόδρα θαύμασεν, ἐπαινῶν αὐτήν καὶ λέγων·
 Εὐλόγητος Κύριος, ὁ Θεὸς Μαύρας, καὶ οὐκ ἐστίν πλὴν
 αὐτοῦ, ἐν ᾧ καυχᾶται Μαύρα. Καὶ ταῦτα λέγων, ἐκέ-
 λευσεν αὐτὴν ἀφελῆναι.

qui frigidam
infusam exi-
stimat,

ejus experi-
mentum ca-
piti malo suo

h 13 Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπὶ τῇ ἀνέσει αὐτῆς, πάλιν
 τοῦ διαδόχου βεβληκῶτος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ
 ἐναγνιεύσθαι τοῖς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἔχουσιν ἀγαθὴν συνέ-
 δησιν πρὸς τὸν Θεόν, ἐκάλεσεν αὐτήν, καὶ εἶπεν, Μαύρα
 πέπαυσο τὸ λοιπὸν τοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Χριστόν, καὶ θῆσον
 διὰ τάχους τοῖς θεοῖς. Μαύρα εἶπεν, Οὐ θῶ, ἔχω
 γὰρ Κύριον τὸν ὑπερασπίζοντά μου. Ὁ Ἡγεμῶν εἶπεν,
 Τὸ στόμα σου ἀνθρώκων πληρώσας ἀνοψῶ ἐάν μὴ
 θελήσῃς ἐπιθῆναι. Μαύρα εἶπεν, Ἀφρόνως κινούμε-
 νος, ὁ ποιεῖς μὴ ἡ γινώσκεις· ἐκέλευσας γὰρ μου ἀνθρά-
 κων γεμισθῆναι τὸ στόμα, ἐπὶ τὸ εἰς τέλος πάσας τὰς
 ἀνομίας μου καὶ ἁμαρτίας, ἃς διὰ χυλίων καὶ γλωσσῆς
 ἐπλημέλησα, ἐξαλειφθῆναι· καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς μου, ὅτε
 τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ ἔδειξε τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, καὶ ἠκούτι-
 σεν αὐτῷ τὴν τῶν οὐρανίων δυνάμειον ὑμνωδίαν, ἔτι ρυ-
 ποῦντα αὐτὸν ἁμαρτίαις εἰπὼν, ἀπέστειλεν αὐτῷ ἕνα τῶν
 λειτουργούντων αὐτῷ Σεραφεῖμ, κατέχοντα ἐν τῇ χειρὶ
 αὐτοῦ ἀνθράκα πυρός, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ἁγίου
 θυσιαστηρίου, καὶ προσήνεγκε τὸν ἀνθράκα τοῦ πυρός τοῖς
 χυλίοις τοῦ προφήτου, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἤφατο τοῦτο
 τῶν χυλίων σου, καὶ ἀφελεῖ πάσας τὰς ἀνομίας σου,
 καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαρεῖ. Εἰ δι' ἐνός ἀνθρώκου
 ὁ προφήτης ἁμαρτιῶν καὶ ἀνομιῶν ἀφέσεως κατεκτίωθη,
 δέομαί σου τοίνυν καὶ γὼ, οὐ μόνον τὸ στόμα μου ἀνθρά-
 κων πληρῶσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπόν μου σὺν παντὶ τῷ
 σώματι,

F *rusus solici-*
tata ad sacri-
ficandum

prunas ori
immittendas

optare se ait,

I. X. 305
VATIC.et lampade
ardenti ustu-
lataB
integram for-
nacem optat.

CAP. III.

Damnat's
ad crucemfrustra oc-
currit ma-
ter Mauræ:hæc Timo-
theum ut vi-
gilet monens:eidem narrat
quomodo bis
tentata a
dæmone

εἰς ὁσμήν εὐωδίας Χριστοῦ, ἵνα ὁ ἐν τῷ προ-
θέῳ καὶ ἐν ἐμοὶ ἔλθῃ, καὶ ῥύσεται με ἐκ πασῶν
τῶν ἁμαρτιῶν.

14 Ἐκπλαγεῖς δὲ ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις,
ἅμα δὲ καὶ θυμοῦ πλέων, ἐκέλευσεν λαμπάδα ἐνεχθῆναι
θεῖου πεπληρωμένην μετὰ ξηροπίσσης εἰς ἔκκαυσιν αὐτῆς.
Ὁ δὲ ὄχλος, ὁ παρεστὼς εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀνα-
δοήσας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπεν· Μέχρι τίνος ἐπὶ κείναις, ὦ
Ἡγεμὼν; μέχρι τίνος βασιάνους ἐφευρίσκεις, καὶ ταῦτα
κύρην οὖσαν; Παῦσαι τὸ λοιπὸν, πάνυ γὰρ ἐκπλησόμεθα
ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ αὐτῆς. Καὶ στραφεῖσα Μαῦρα, ἔφη πρὸς
τοὺς ὄχλους, Ἐκαστος ὑμῶν τοῖς ἰδίῳις ἔργοις σχολαζέτω,
οἱ ἄνδρες τὰ τῶν ἀνδρῶν ἔργα ποιεῖτε, αἱ γυναῖκες τὰ
τῶν γυναικῶν εἰς σωφροσύνην καὶ ἀγνείαν· χρεῖα γὰρ
μοι οὐδεμία ἐστὶ τῆς παρ' ὑμῶν προστασίας· ἐστὶ γὰρ
Θεός, εἰς ὃν καὶ τὰς ἐλπίδας ἔχω, ὃς ὑπερασπίζει μου.
Ταῦτα αὐτῆς λεγούσας, προσέταξεν ὁ Ἡγεμὼν τὴν λαμ-
πάδα τοῦ πυρὸς προσάψαι αὐτῆς τῷ σώματι, ὅπως αὐτὴν
καταφλέξῃ τὸ πῦρ. Μαῦρα δὲ θεασαμένη τὴν λαμπάδα
τοῦ πυρὸς, εἶπεν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, ὡς μὴ ἐσχηκός μου
πεῖραν διὰ τῶν προτέρων κολάσεων, νῦν δοκεῖς ἐκφοβεῖν
με διὰ μιᾶς λαμπάδος οἰκτρᾶς; τί γὰρ μεῖζον ὁ λέβης
ζέων καὶ ἀναδρύχων, ἐν ᾧ ὅλη ἡμὴν κάτω οὗ καὶ κατέπ-
τυσα ὡς ὕδατος, οὐ μάρτυς ἐκείνου τοῦ ζέματος, ὡς αἱ
χεῖρες σου ἀπεδάρανται, ἡ λαμπὰς μία ἐν ἐνὶ τόπῳ τοῦ
σώματος ἐφαπτομένη; εἰ οὖν δυνατός εἰ, κἀμινον ἔκκαυ-
σον σφοδρῶς, κἀκεῖ με βαλὼν, εὐρήσεις τὴν ἑυστασί-
ν μου, ὅτι Χριστοῦ εἰμι δούλη, καὶ οὐ μὴ με ἐγκατα-
λείψῃ ὁ Θεός μου, ὁ καλέσας με διὰ τοῦ μακαρίου μου
ἀνδρὸς ὑπομείναι τὸν ἀγῶνα τούτου· ἡν δὲ νομίζεις λαμ-
πάδα μοι προσάπτειν, ὥσει δρόσος ἐστὶν ἐωθινή, ἡ κατερ-
χομένη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, ἡ ποιεῖ τὸ δένδρον
βλαστάνειν καὶ δίδωσι τοὺς καρπούς.

15 Ἡττηθείς δὲ ὁ Ἡγεμὼν, ἐπεὶ δι' ἔργων ἀποκρίσει
αὐτῆς, καὶ μὴ εὐρίσκων ἔτι χείρονας βασιάνους αὐτῇ ἐπα-
γαγεῖν, ἐν πολλῇ ἀπορείᾳ γενόμενος, τότε προσέταξεν αὐ-
τὴν, καὶ τὴν ἄνδρα αὐτῆς Τιμόθεον σταυρωθῆναι ἀπέ-
ναντι ἀλλήλων. Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ σταυρω-
θῆναι, συντυχούσα ἡ μήτηρ αὐτῆς, κατεῖχεν αὐτὴν,
κράζουσα καὶ λέγουσα· Μαῦρα θύγατερ, οὕτως εἰσάσας τὴν
μητέρα σου ἐπιζητούσάν σε; τίς δ' ἔτι χρήσεται τοῖς σοῖς
κοσμίαις, τῷ χρυσίῳ καὶ τῷ ἀργυρίῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις
πᾶσι; τίς αὐτὰ κατατρίψει, μηκέτι οὐσῆς μου θυγατρὸς;
Μαῦρα εἶπεν, Μητέρα, ὁ μὲν χρυσὸς ἀπόλλυται, καὶ τὰ
ἱμάτια ἀπὸ σιτὸς βρώσκονται, καὶ κάλλος γὰρ καὶ τῷ
χρόνῳ μακρύνεται, ὁ δὲ στέφανος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφθαρ-
τός ἐστιν εἰς αἰῶνας. Καὶ οὐκ ἐδυνήθη ἀνταποκριθῆναι,
ἡ ἀντιπὶ στήναι αὐτῇ πρὸς ταῦτα· καὶ ἀποτινέχασα ἑαυ-
τὴν ἐκ τῆς χειρὸς τῆς μητρὸς αὐτῆς, ὁρῶσα ἑστῆ ἐπὶ τὸν
σταυρὸν εἰπούσα τῇ μητρὶ· Τί με παρασύρεις μὴ τάχιον
τοῦ Κυρίου ἀπολαῦσαι ἐν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου
αὐτοῦ.

16 Καὶ σταυροῦσιν αὐτοὺς ἀπέναντι ἀλλήλων i, καὶ
ἦσαν ἐν τῷ σταυρῷ ἡμέρας ἑννέα καὶ νύκτας ἑννέα, προ-
τρεπόμενοι ἀλλήλους ἐκ διδασχῆς. Εἶπεν δὲ ἡ ἀγία Μαῦρα
πρὸς τὸν μακάριον Τιμόθεον, Μὴ τῷ ὕπνῳ ἑαυτοὺς δῶμεν,
μήποτε ἐπιστῇ ἡμῖν ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἡμῶν, καὶ εὐ-
ρήσῃ ἡμᾶς κοιμωμένους, καὶ ἀναγκάσῃ καθ' ἡμῶν· καὶ
γὰρ λύγρος καίόμενος ἐπὶ οἰκήματος γρηγοροῦντος τοῦ
οικοδεσπότη ἀποστρέφει λησὴν μέλλοντα εἰσιέναι, ὅταν
δὲ σβέσθῃ, εὐχερῶς ἐπιβαίνει πᾶς ὁ θέλων διαρπάξαι· ὦμεν
οὖν γρηγοροῦντες καὶ νήφοντες ἐν προσευχαίς, ὅπως ἡμῶν
ὁ Κύριος ἔτι καὶ ἔτι συντηρήσῃ τῇ ὑπομονῇ καὶ καρτε-
ρίᾳ τῇ δι' αὐτὸν, καὶ μὴ πάλιν ὁ ἐχθρὸς λάθρα ἐλθὼν
ἐπιχειρήσῃ πολεμῆσαι ἡμᾶς ἐν τῷ σταυρῷ. Καὶ πάλιν
εἶπεν πρὸς αὐτὸν· Ἐγερθητι Ἀδελφέ μου, καὶ ἐκβαλε τὸν
ὑπνον ἀπὸ σου, καὶ ἔσθι γρηγορῶν· ἐώρακα γὰρ ὡς ἐν ἐκ-
στάσει ἀνθρώπου ἐστῶτα ἐναντίον μου, ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ
αὐτοῦ ποτήριον μεστόν γάλακτος καὶ μέλιτος· καὶ λέγει
πρὸς με, Τοῦτο λαβοῦσα, πλε. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφην,
τίς γὰρ σὺ τυγχάνεις; Ὁ δὲ λέγει μοι, Ἄγγελος εἰμι τοῦ
Θεοῦ. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον, Ἀνάστα οὖν, καὶ προσ-
εύξομεθα. Λέγει δὲ μοι αὐτός, Οἰκτεῖρας σε παρεγένε-

μην, ὅτι ἐὰν νηστεύσῃς ἕως ὥρας ἑννάτης, λέγεις ὅτι ἐπέ-
νασα. Ἐγὼ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν, Τίς σε ταῦτα κινεῖ λέ-
γειν; ἡ πόθεν ἀχθῇ ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ καὶ ἐγκρατεῖᾳ μου;
οὐκ οἶδας ὅτι ἀδύνατα διὰ προσευχῆς χαρίζεται ὁ Θεός;
Καὶ ἐν τῷ προεύχεσθαί με, θεασάμην τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
ἀποστρέφοντα ἀπ' ἐμοῦ· καὶ εὐθέως ἔγνων, ὅτι τοῦ ἐχθροῦ
ἐστὶ τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο, βουλομένου ἡμᾶς ἐκθλίψαι καὶ
ἐν τῷ σταυρῷ ὄντας· καὶ εὐθέως ἀπέστη ἀφ' ἡμῶν. Καὶ
ἰδοὺ ἦλθεν ἕτερος· καὶ ἐξήγαγέ με ὡς ἐπὶ ποταμόν, ρέοντα
γάλα καὶ μέλι· καὶ λέγει μοι· Πλε. Καὶ λέγω αὐτῷ· Ἦδη
εἶπον, μὴ πίνειν με ὕδωρ, ἡ ἀπὸ παντός ποτοῦ γεύσασθαι
με, ἕως πίω τὸ ποτήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ διὰ θανάτου
μοι κεκρασμένον εἰς σωτηρίαν καὶ ἀφθαρσίαν ζωῆς
αἰώνων. Αὐτός δὲ ἐπιε· καὶ πίνοντος αὐτοῦ, ἡλλαττώθη ὁ
ποταμός, καὶ αὐτὸς ἀπέστη ἀφ' ἡμῶν.

18 Καὶ ἰδοὺ ἀφίστασαι ἕτερος εἰς σχῆμα καινοπρεπές,
οὗ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐλαμπεν ὡς ὁ ἥλιος· καὶ ἐκράντισέ
με τῆς χειρὸς, καὶ ἀνήγαγέ με εἰς οὐρανόν, καὶ ἔδειξέ μοι
θρόνον ἐστρωμένον, ἔχοντα πολλὴν λευκὴν, καὶ στέφανον
καίμενον ἐπάνω αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ ἐκπλαγεῖσα, εἶπον, Τίνος
ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ λέγει μοι· Ταῦτά ἐστι τὰ νικη-
τήριά σου, καὶ ὁ θρόνος αὐτὸς καὶ ὁ στέφανός σοι ἵτοι-
μάσθησαν. Καὶ ἀνήγαγέ με ἀνώτερον ὀλίγον, καὶ ὑπέδειξέ
μοι θρόνον ἕτερον ἔχοντα στέφανον ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ λευ-
κὴν στολὴν. Καὶ λέγω αὐτῷ, Τίνος ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ
λέγει μοι, Ταῦτά ἐστι Τιμοθέου, τοῦ ἀνδρὸς σου. Ἐδεί-
κθην δὲ αὐτοῦ λέγουσα, Διὰ τί πόρρω ἀπέχουσιν ἀλλήλων
οἱ θρόνοι; Καὶ λέγει μοι· Πολλὴ διαφορά μεταξὺ σου καὶ
τοῦ ἀνδρὸς σου· οὐκ οἶδας ὅτι ἐνεκὲν αὐτοῦ καὶ τῆς προ-
τροπῆς αὐτοῦ ἔλαβες τὸν στέφανον; Ἀπελθε οὖν, ἀνάκομ-
ψον εἰς τὸ σῶμά σου ἕως ὥρας ἑκτῆς· αὐριοὶ γὰρ ἔρχονται
Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὰ πνεύματα ὑμῶν, καὶ φέρουσιν
αὐτὰ ἐνταῦθα. Ἀλλὰ γίνεσθε γρηγοροῦντες, μὴ πάλιν ὁ
ἐχθρὸς πολεμήσῃ ὑμᾶς.

19 Τῇ οὖν δεκάτῃ ἡμέρᾳ, ὄντων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ σταυ-
ροῦ, ὥρα ἑκτη ἦλθεν ὁ Ἄγγελος ἐπὶ τὰ πνεύματα αὐτῶν.
Καὶ ἐδόξουν ἡ ἀγία Μαῦρα, λέγουσα πρὸς τὸν λαόν, Ἀδελ-
γοί, μνησθητε ὅτι ἐποιήσαμεν τὰ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ
πάλιν ἐτελέσαμεν τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ληψόμεθα τὸν ἀφθαρ-
τον στέφανον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ
ὑμεῖς τοῖνον, ἐὰν τὰ τοῦ κόσμου ποιήσῃτε, πάλιν τὰ τοῦ
Θεοῦ ποιήσατε, καὶ λήψετε τὸν στέφανον τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅσοι γὰρ λαμβάνουσι τὸν στέφανον
αὐτοῦ, τούτων ἀφεθήσονται αἱ ἁμαρτίαι. Καὶ ταῦτα εἶ-
πούσας αὐτῆς, ἀπέδωκεν τὰ πνεύματα αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ.
Ἐπληρώθη δὲ αὐτῶν ἡ μαρτυρία ἐν ἀγῶνι καὶ τελείῳ
ἀγῶνι, ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δοξὰ καὶ τὸ κρά-
τος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ANNOTATA.

a In 3 Versu similari ante Canonem festi, ut ha-
betur in Menæis, hæc ferraamenta vocantur Ὁδέλισκοι.

b Χάμος Menæa Κημός. Synaxarium Basilii Εὐ-
λογ. Ligneum igitur frænum seu lupatum ori insertum
et loquelam prohibens intelligitur.

c Μαφόριον non tantum muliebris sed etiam virilis,
imo et sacri vestitus fuisse genus, ostendit Meursius in
Glossario.

d Ecgraphum nostrum καθ' ἡμᾶς ἐκυτόν.

e Σίτος annua pensitatio est ad σίτον, id est victum
in frumento aliisque victualibus præberi solita: an ali-
ter alibi pro censu seu tributo usurpatum inveniatur,
ignoro.

f Ἀνώνια, alias et melius Ἀνώνια stipendium, a
Latinis sumpta vox quasi ad nonam, id est, horam seu
tempus prandii præberi solita; a Græcis medii ævi la-
tius accipitur. Sed quid sibi hic vult additum πρὸς δέκα
δύο. Intelligo militiæ honorem a numero annorum in
ea actorum seu meritorum stipendiorum æstimari: quem-
admodum etiam hodie solent commendari milites quod
quinque, octo, decem Campanias (ut cum vulgo loquar)
cum honore absolverint.

Λ g Ἐκταλῆναι nescio an euphoniae causa pro ἐκτιλῆναι.
h Visa est supplenda negatio, quæ ecgrapho nostro deerat.

i Modum crucifixionis a communi diversum indicat
Synaxarium Basilii προσηλωθέντες μικρότεροι τοῖς ὡς
ambo ad parietem clavis confixi.

EX M.
VATICAN.

MARTYRION

ΤΟΥ ΑΓ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓ. ΑΝΤΩΝΙΝΗΣ

Ex Codice 655 Bibliothecæ Vaticanæ.

VIDE PAG. 383

Antonina
Virgo

* al Κρο-
δάμων.

B respuens oblatum a Festo
Præs sacerdotium Dianæ

a

Christi divinitatem asserit,

et alapis
casa differtur ad
triduum.

Quo inter
preces
traducto,

de caelo
confortata
illu

Εν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις γενομένου διωγμοῦ, καὶ πολλῶν ἀδελφῶν προσηλωθέντων ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας, μετὰ πολλὰς ἡμέρας προσήχθη τῷ ἀνελέημονι Φῆστῳ τῷ Ἡγεμόνι Χριστιανῇ παρθένο, ὀνόματι Ἀντωνίνα, κόμης * Βροδάμων, τὸν βίον σεμνὸν ζήσασα, ἣν καὶ ἀνέδειξεν ὁ Κύριος τελείαν ἐν τοῖς ἀθλοῖς πρὸς τὴν τοῦ ἀντιπάλου καθαίρεσιν. Παραδοθείσας γὰρ αὐτῆς τῷ μαιφόνῳ Ἡγεμόνι Φῆστῳ, ἤρξατο ἐνεδρεῦν παρακαλεῖν αὐτὴν καὶ λέγειν, Κυρία Ἀντωνίνα, τοιαύτην σε οὖσαν σεμνὴν παρθένον, θέλω σε ἱερεῖαν καταστήσαι τῆς Ἀρτέμιδος, ἀλλὰ μὴν καὶ δώρατά α σοι δοῦναι καὶ τιμὰς, καὶ δεσποτεῦν τοῦ οἴκου μου.

2 Ἡ δὲ ἐπὶ πολὺ σιωπήσασα, μόλις ἀποκριθεῖσα, εἶπεν αὐτῷ· Τί τοιαύτας δωρεάς ματαίως χαρίζῃ μοι; εἰ δὲ βούλει καὶ σύ, Φῆστε, μετασχεῖν τοῦ ἐμοῦ πλούτου, πίστευσον εἰς τὸν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ λήψῃ πλοῦτον αἰώνιον. Φῆστος Ἡγεμὼν εἶπε· Μὴ γένοιτό μοι τοιοῦτῳ Θεῷ πιστεῦσαι, καὶ μάλιστα ἐσταυρωμένῳ. Ἀπεκρίθη Ἀντωνίνα καὶ εἶπεν· Οὐκ ἀρνούμαι ὅτι ἐσταυρῶται καὶ ἐτάφη, καὶ γὰρ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καθεζόμενος, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ ρδ' ψαλμῷ, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑπὸ πόδας τῶν ποδῶν σου. Φῆστος Ἡγεμὼν εἶπεν· Αἱ πολλαὶ σου πολυτεχνίαι τῶν λόγων μάταιαι εἰσιν, μᾶλλον οὖν πείσθητί μοι, καὶ θύσον τοῖς θεοῖς, καὶ ἔσῃς ἐν πολλῇ παρρησίᾳ. Ἀπεκρίθη Ἀντωνίνα καὶ εἶπε· Ἐγὼ τοιούτοις ἀναισθήτοις οὐ θύω, οἱ τινες εἰσὶ δαιμόνια, ὅτι γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μου, οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια εἰσιν, ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν. Φῆστος εἶπεν, Τοῖς θεοῖς ἡμῶν δαιμόνια λέγεις; Ἀντωνίνα εἶπεν, Ναί, οἷς γὰρ οὐκ ἔστιν ἰσχὺς, οὔτε ὑπόστασις, οὐκ εἰσὶ θεοὶ, ἀλλὰ δαιμόνια. Φῆστος εἶπεν· Πληρώσατε τὰς σιαγῶνας αὐτῆς ῥαπισμάτων, ἵνα ὀλίγον αἰσχυρῇ· μὰ τοὺς γὰρ ἅπαντας θεοὺς, ὅτι εἰ μὴ πείσθῃς Ἀντωνίνα τῷ δόγματι τοῦ Αὐτοκράτορος, κακηνικάως αἰκίσας σε, εἰς πορνεῖον ἐκπέμψω, εἴθ' οὕτως πυρὶ σε ἀναλώσω· τῶς δὲ σοι δωρίαν δίδωμι τριῶν ἡμερῶν, ὅπως σκεφαμένῃ ἢ μετανοήσας θύσεις τοῖς θεοῖς· τοῦτο γὰρ καὶ πλείονες ἐπεχειρήσαν ὁ σὺ τολμᾷς ποιεῖν, καὶ πάλιν μετανόησαντες, ἔθυσαν. Ἀντωνίνα εἶπεν· Ὁ βούλει, ποίει, ἀνόσιε τύραννε.

3 Καὶ παραδοθεῖσα τέσσαρσι στρατιώταις, ἀπίει χαίρουσα ἐν τῇ φυλακῇ. Λάθρα δὲ καλέσας ὁ Ἡγεμὼν τὸν Καπικλάριον, εἶπεν αὐτῷ· Μηδαμῶς κακὸν τι ἐνδείξῃ αὐτῇ, ἀλλὰ μᾶλλον παραινέει αὐτῇ πρὸς τὸ μετανοῆσαι καὶ θύσαι· δυσμετάθετον γὰρ ἔστι τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος. Ὁ δὲ Καπικλάριος εἰσενεγκὼν αὐτὴν ἐν τῇ φυλακῇ, ἤρξατο παραινέειν καὶ λέγειν αὐτῇ· Κυρία Ἀντωνίνα, τί οὕτως ἐπιμένεις τῇ διανοίᾳ σου; μᾶλλον μετανόησον, καὶ θύσον, καὶ σώθητι. Ἡ δὲ ὅλως οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. Ὁ δὲ Καπικλάριος διηπόρει ἐν ἑαυτῷ, λέγων, Τί ἄρα εἴη τοῦτο; Ἡ δὲ μακαρία Ἀντωνίνα θείσας τὰ γόνατα αὐτῆς εἰς τὸ ἔδαφος, ἤνυχτο νύκτα καὶ ἡμέραν. Πληρουμένου δὲ τῶν τριῶν ἡμερῶν τοῦ καιροῦ, περὶ ὥραν ἕκτην ἐξαίφνης βροντὴ ἐγένετο, ὥστε τὰ κλειθρα τοῦ δεσμοτηρίου διαρράγῃναι, καὶ τὰς θύρας ἀνεωχθῆναι, καὶ φῶς μέγα λάμψαι ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦλθεν λέγουσα αὐτῇ,

Maji. T. I

Ἀνάστα, Ἀντωνίνα, καὶ μετάλαβε τροφῆς ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ ἐνίσχυσον, καὶ μὴ φοβηθῇς τὸν ἀνόσιον Φῆστον τὸν Ἡγεμόνα, ὅτι ἐγὼ μετὰ σου εἰμί. Καὶ ἀνέστη εὐχομένη, καὶ πληρώσασα τὸ Ἄμην, ἤτησε τροφὴν ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ ἔφαγε καὶ ἔπιε, καὶ εἰς ὕπνον ἐτράπη.

4 Πρωίας δὲ γενομένης, ἐκάθισεν ὁ Ἡγεμὼν πρὸ τοῦ βήματος, καὶ εἶπεν· Ἀράγετε τὴν ἱερώσυλον, ὅπως μάθωμεν τί τὸ δόξαν αὐτῆς. Καὶ ἐπορεύθησαν οἱ στρατιῶται, καὶ ἤγαγον αὐτήν, Ὁ δὲ Ἡγεμὼν καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε παραστήσαι αὐτήν. Ἀναβλέψασα δὲ ἡ μακαρία Ἀντωνίνα εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι τὸ θέλημά σου ποιεῖς ἐν ἐμοί· μὴ οὖν ἐγκαταλείπῃς με ἕως θανάτου. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, Πορεύου ἐπὶ τὴν ὁδόν σου, ἐγὼ γὰρ εἰμι μετὰ σου. Ἐγγισάσης δὲ αὐτῆς ἐπὶ τὸν τόπον ἔνθα ὁ Ἡγεμὼν καθέζετο, ἐμειδίασεν ἡ μακαρία Ἀντωνίνα· ὁ δὲ Ἡγεμὼν θεασάμενος, εἶπεν αὐτῇ· Τί ἐγέλασας, Ἀντωνίνα; Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Θέλεις λέγειν σοι, ἀνόσιε, τί ἐγέλασα; εἶδον τὸν θρόνον σου καθαιρούμενον, καὶ διὰ τοῦτο κατεγέλασά σου. Αἰσθόμενος δὲ τῆς ὕβρεως ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσεν αὐτὴν ὑπερνίξασθαι. Ἡ δὲ τὸ ὄμμα τῆς καρδίας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνας, εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι Κύριε ὁ Θεός μου ὅτι κατηξίωσάς με τὴν ταλαίπωρον καὶ ἁμαρτολὴν λαβεῖν κλήρον μετὰ τῶν Ἀγίων σου· τὸν δὲ μαιφόνον τοῦτον ἐν τάχει παράδωκε εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἄδου, ὅπως γινώ, ὅτι ἐφ' οἷς ἠλπικε θεοῖς, μάταιοι εἰσιν.

5 Ταῦτα ἀκούσας ὁ αἰμοδόρος Ἡγεμὼν, ἐπὶ πλείον ἐταράχθη, καὶ εἶπε τοῖς στρατιώταις· Ἡ ἀνοσία καὶ ἀκαθαρτία αὐτῆς οὐ μόνον τοὺς θεοὺς παροργίζει, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὑβρίζει· διὸ δὴ εἰσαγάγετε αὐτὴν εἰς τὸ πορνεῖον, ὅπως... c, ἐμπληθῇ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς. Οἱ δὲ στρατιῶται εἰσάγαγον αὐτὴν εἰς μικρὸν οἰκημάτιον. Ἀγγελος δὲ Κυρίου ὥφθη ἐνὶ τῶν στρατιωτῶν, τῇ ἡλικίᾳ ὄντι νέῳ, ὡς ἑτῶν κγ' ἢ ἔν ὄνομα Ἀλέξανδρος, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· Ἀλέξανδρε, λάλησον δὴ τῷ Ἡγεμόνι, καὶ εἰσέλθε πρὸς Ἀντωνίναν. καὶ ἐνδυσον αὐτὴν τὴν χλαμύδα σου, ὅπως ἐξελθοῦσα διαλάβῃ τὸν ἀνόσιον Ἡγεμόνα. Ὁ δὲ τέλειος στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ εἶπε τῷ Ἡγεμόνι, Κέλευσόν με εἰσελθεῖν πρὸς Ἀντωνίναν, καὶ ἐὰν μὲν πείσω αὐτήν, εἰ δὲ μὴ γε, ποίει ὃ θέλεις. Ἐπέτρεψε δὲ ὁ Ἡγεμὼν καὶ εἶπε, Ποίει ὃ βούλει. Εἰσελθὼν δὲ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ οἰκημάτιον, ἔνθα ἦν ἡ μακαρία Ἀντωνίνα, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς καὶ εἶπεν· Δούλη τοῦ Θεοῦ Ἀντωνίνα, ὁ Κύριος ἀπέσταλκέ με πρὸς σέ, ὅπως ἀναγγελῶ σοι ὅσα ἐλάλησέ με, καὶ τὸ πῶς σωθήσῃ· ἡ δὲ ἐκθαμβος γενομένη, ἐφοβήθη σφόδρα· ἐξαίφνης δὲ μέγα φῶς περιήστραψεν αὐτοὺς, καὶ φωνὴ αὐτοῖς ἦλθεν λέγουσα· Μὴ φοβοῦ, Ἀντωνίνα, ὁ γὰρ σε καλέσας εἰς τοῦτο ἄφθονος ὢν, ἐκάλεσεν καὶ Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὸ αὐτὸ βραβεῖον· διὸ λάβε τὴν χλαμύδα αὐτοῦ, καὶ περιβαλοῦ τὴν κεφαλὴν σου ἐν αὐτῇ, καὶ ἐξελθοῦσα λάλησον διανεύουσα τῷ Ἡγεμόνι, καὶ διαλάβῃς αὐτόν· ἐγὼ γὰρ κρύψω σε ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ λαβοῦσα ἡ μακαρία Ἀντωνίνα τὴν χλαμύδα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐνεδύσατο καὶ περιεβάλετο ἐν αὐτῇ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ προελθοῦσα ἔξω, διενείσατο τῇ χειρὶ αὐτῆς, καὶ εἶπε τῷ Ἡγεμόνι, ποίει ὃ θέλεις· καὶ ὡς δορκὰς ἐκ βρόχων ῥυσθεῖσα, ἀπίει τὴν ὁδὸν αὐτῆς χαίρουσα.

reducitur
ad tribunal,
E

et Præsi-
dem ridens
conculca-
tur.

b

Inde rapta
ad lupanar

F

c

Alexander
veste com-
mutata
emittit:

Α Ὁ δὲ Ἡγεμών, νομίσας τὸν Ἀλέξανδρον ταῦτα λέγειν, ἔπεμψε τέσσαρας στρατιώτας, λέγον αὐτοῖς. Δὲς ἂν βούλεσθε, χρήσασθε αὐτῇ, καὶ ἐξαγάγετε αὐτὴν ἔξω, ὅπως ἐν πολλῇ ὕβρει ποιήσω αὐτήν. Οἱ δὲ στρατιῶται εἰσελθόντες τοῦ πράξαι τι ἄτοπον εἰς αὐτήν, οὐχ εὖρον αὐτήν εἰ μὴ μόνον τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἔκθαρμοι ἐγένοντο λέγοντες. Ποῦ ἐστὶν ἐκείνη; καὶ πῶς σὺ ἐνθάδε εἶ; Καὶ ἐπιλαθόμενοι τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἐξήγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, καὶ εἶπον. Τοῦτον ἰδύμεν ἔσω μόνον. Ὁ δὲ Ἡγεμών ἰδὼν αὐτὸν, κατεπλήγη καὶ εἶπεν. Εἰπέ μοι, ἄλλιος καὶ δύστυχε, πῶς τοῦτο ἐποίησας ἱμῖν; ποῦ δὲ ἐστὶν ἡ ἀνοσία πύρην; πάντως ἐκπορευσάς αὐτὴν ἀπέλυσας, δοὺς αὐτῇ καὶ τὴν χλανίδα σου, συνταξάμενος αὐτῇ εἶναι σου γυναῖκα· ἀλλ' οὐχ οὕτως σοι ἔσται, οὐ γὰρ ἐκφεύξῃ τὰς χεῖράς μου. Καὶ πολλὰ διαπορήσας ἐν ἑαυτῷ ὁ Ἡγεμών, ἐκέλευσεν κρεμασθῆναι τὸν Ἀλέξανδρον καὶ δ σπαθίσεσθαι.

7 Σπαθιζομένου δὲ αὐτοῦ, ἔλεγεν αὐτῷ ὁ Ἡγεμών. Ποῦ ἐστὶν ἡ μαιφόνος ἐκείνη; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῇ, εἰ μὴ μόνον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέδλεπεν. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν Ἡγεμόνα λέγουσα. Ἀνόσιε Φῆστε, τί τὸν ἀνάτιον οὕτως κολάζεις; Καὶ ταύτης γενομένης τῆς φωνῆς, ἐπαύσατο τοῦ βασανίζειν αὐτὸν, καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν καθαιρεθῆντα ἐκ τοῦ ξύλου ὑπὸ τήρησιν εἶναι, εἰπὼν οὕτως. Διωρίαν δῶμεν αὐτῷ, ὅπως σκεψόμενος μεταστείλῃται τὴν ἀνοσίαν. Διελθουσῶν δὲ ἡμερῶν πέντε μειεστείλατο ὁ Ἡγεμών τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ εἶπεν αὐτῷ. Τί ἐσκέψω; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος εἶπεν αὐτῷ. Τί εἶχον σκέψασθαι, μιὰ καὶ αἰμοπύτα; Ὁ Ἡγεμών εἶπεν. Ποῦ ἐστὶ πρὸς ἡν εἰσήλθες; Ἀπεκρίθη Ἀλέξανδρος καὶ εἶπεν αὐτῷ, Οὐκ οἶδα. Ἐτι δὲ αὐτῶν λαλούντων, εἶπεν ὁ Κύριος τῇ Ἀντωνίᾳ, ἴσχυε Ἀντωνίᾳ, καὶ πορεύου ἐπὶ τὸν τόπον, ἔνθα ὁ ἀνόσιος Ἡγεμών καθίσταται καὶ πορευθεῖσα, ἔστη ἐνώπιον τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ εἶπεν. Ἀνόσιε καὶ ἀκάθαρτε Φῆστε, τίνα ζητεῖς, μή τι ἐμὲ; ἰδοὺ ἀρείμι, ὅπως κατελῶ τὴν ἰσχύν σου.

8 Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὴν διπορήθη, καὶ ἤρξατο ἐπὶ πλείον ταράττεσθαι, καὶ πέμψας στρατιώτας, ἐκέλευσεν ἐγγὺς στήναι αὐτήν, καὶ κελύσας αὐτὴν κρεμασθῆναι, ἐπέτρεψε σπαθίσεσθαι, ὅπως μάθῃ τὸ ἀκριβές, εἰ ἄρα ἐστὶ πκρήενος, καὶ οὐκ ἐφθαρται. Σπαθιζομένης δὲ αὐτῆς, οὐδεμία φωνὴ ἐγένετο ἀπ' αὐτῆς. Κατενεγείσας δὲ αὐτῆς πάλιν ἐκ τοῦ ξύλου, ἐπυνθάνετο αὐτῇ ὁ Ἡγεμών λέγων. Ἀκριβῶς εἰπέ μοι ἂν ἡ παρθένος; Ἡ δὲ μακαρία Ἀντωνίᾳ εἶπεν. Ὁ Ἀνόσιε καὶ αἰμοπύτα, ἡμεῖς τῆς σῆς ὁμότητος οὐκ ἔσμεν, οὐδὲ τῆς ἀσωτίας, καὶ γὰρ ἄφθονόν με ὁ Κύριος ἐφύλαξε τῇ αὐτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ. Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτῇ, ἐθαύμασε καὶ εἶπεν. Εἰ οὖν παρθένος εἶ, θύσον τοῖς θεοῖς μετὰ Ἀλεξάνδρου καὶ σώθητι. Τότε ἐπάραντες τὴν φωνὴν αὐτῶν ὁμοθυμαδὸν ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος, ὅτε Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ἀντωνίᾳ, εἶπον αὐτῷ. Οὐχ οὕτως αἱ βάσανοί σου κατισχύσουσιν ἡμῶν, ταλαίπωρε Φῆστε, ἵνα δυνήθῃς πείσαι ἡμᾶς θύσαι θεοῖς ματαίως, οἷς οὐκ ἐστὶν ἰσχὺς. Ὁ δὲ Ἡγεμών εἶπεν. Κοψάτε αὐτῶν τὰ ἀκρόχειρα τῶν δύο χειρῶν. Οἱ δὲ προβαλόμενοι τὰς χεῖρας αὐτῶν ὡς γενναῖοι στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, οὕτως εἶπον. Προεΐπαμέν σοί ἀνόσιε καὶ μιὰν, ὅτι οὐδεμία σου ἐπίνοια δυνήθῃ ἄγξαι ἡμῶν τὸν εὐσεβῆ λογισμόν, διὸ ὁ βούλει ποιεῖ.

9 Καὶ προσενέγκαντες μαχαῖραν οἱ στρατιῶται,

ἔκοψαν αὐτῶν τὰ ἀκρόχειρα· οἱ δὲ μὴ αἰσθόμενοι τὸ γεγονός αὐτοῖς, ἤρξαντο δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ εἶπον τῷ Ἡγεμόνι. Αἰμοπύτα καὶ ἀνόσιε, οὐ δὲ οὕτως αἰσθόμεθα τῶν πόνων, ὧν σὺ βούλει ποιῆν ἱμῖν· σὲ δὲ ὁ Θεὸς ἐν τάχει μετελεύσεται εἰς τὸν ἄδην ἀνιάτοις κολάσεσιν. Καὶ χολέσας ὁ Ἡγεμών ἐπὶ τοῖς ῥήμασιν, οἷς ὕβρισαν αὐτὸν, ἐκέλευσεν ὀρυγῆναι βόθρον βαθύν, εἰπὼν οὕτως. Κρεμάσατε αὐτοὺς καὶ σπαθιζέσθωσαν ἕως αἰσθονταί τῆς κολάσεως. Καὶ οὕτως ἀναγκασθεῖς ἐκ τῆς παρ' αὐτῶν ὕβρεως, τὸν βόθρον πυρᾶς πληρώσας, προσέταξεν ἐμβαλεῖν τοὺς Ὀσίους ἐν αὐτῷ. Τῶν δὲ Ἀγίων σπαθιζομένων, καὶ μὴ αἰσθανομένων, ἀλλὰ δοξαζόντων τὸν Θεόν, ἐκέλευσεν ὁ παράνομος Ἡγεμών λαμπάδας προσάγεσθαι εἰς τὰς πλευράς αὐτῶν· τότε ἀνέκραγον, ὅτε Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ἀντωνίᾳ φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες, Ἡμεῖς μὲν, ταλαίπωρ, ταῦτα πάσχωμεν διὰ τὴν εὐσέδειαν τὴν εἰς Χριστὸν, πιστεύοντες αὐτῷ ὅτι μετὰ θάνατον ἡμῶν ληψόμεθα παρ' αὐτοῦ τὸν μισθόν· σὲ δὲ ὁ Θεὸς ἐν τάχει ἐξολοθρεύσει, ὅτι τοῖς δούλους τοῦ Θεοῦ οὕτως βασανίζεις.

10 Θυμωθεὶς δὲ ὁ Φῆστος εἶπεν. Ἐξάψατε εἰς τὸν λάκκον πυρὰν σφοδροτάτην, ἵνα ἐμβληθῶσιν ἐν τάχει εἰς αὐτόν. Οἱ δὲ στρατιῶται κατὰ τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Ἡγεμόνος, οὕτως ἐποίουν. Ἐξαφάντων δὲ αὐτῶν πυρὰν μεγάλην σφόδρα ἐν τῷ λάκκῳ, ἀνήγειλαν τῷ Φῆστῳ. Εἶπε δὲ ὁ ἄσπλαγχτος Ἡγεμών τοῖς στρατιώταις, ἐν σπουδῇ χρίσαντες αὐτοῖς ὑγροπίσση, ἐμβάλετε ἐν τῇ πυρᾷ. Καὶ οἱ στρατιῶται ἐποίησαν καθὼς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ὁ Ἡγεμών, καὶ ἐνέβαλον ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν Ἀντωνίαν. Καὶ ἐκέλευσε ξηρὰν πίσσαν καταπάσσεσθαι ἐν τῇ πυρᾷ, εἰπὼν. Οὕτως ἐκκαθήσονται εἰς τέλος, ὥστε κατὰ ὅστα αὐτῶν αἰθάλην γενέσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα καταχωσθῇ ὁ λάκκος, ὅπως μὴ τὰ γυναικάρια θελήσωσι συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν ὁστέων αὐτῶν, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Χριστιανοῖς. Καὶ ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ, καὶ καταχώσας τὸν λάκκον, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐ δὲ ἔπιεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἄφωνος· πνεῦμα γὰρ πονηρὸν ἀποσταλὲν ὑπ' ἀγγέλων ὀργῆς ἕως ἡμερῶν ἐπτά ἐδασκάνιζεν αὐτὸν, καὶ μετὰ τὰς ἐπτά ἡμέρας, ἐν δειναῖς καὶ σφοδραῖς κολάσεσιν ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν· καὶ ἔθαψαν αὐτὸν, καὶ οὕτως ἐπαύσατο ὁ διωγμός.

11 Ἐμαρτύρησαν δὲ οἱ ἅγιοι Ἀλέξανδρος καὶ Ἀντωνίᾳ πρὸς ἕξ f νόνων Ματίων, ὅρα ἐν νάτῃ, ἡμέρα σαββάτῳ, βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Ecgraphum nostrum vitiose dō μετὰ σοι.*

b *Sirletus habet flagellis verberari: aliud igitur ipse F legit in suo Cryptæ-Ferratæ MS.*

c *Videtur deesse aliquid ad plenum sensum. Sirletus, ut impleatur libido ejus.*

d *Σπάθην, unde hic alibi ignotum verbum σπάθιζεσθαι, proprie palmarum est: nec propterea opus est ut in palmifera aliqua regione rem gestam concipiamus; quamvis et hoc verum esse potuerit, cum palmæ virgæ ad varios usus exportarentur.*

e *Fortasse legendum ποιῶν.*

f *Sirletus invenisse videtur πρὸς ε' Νόνων, qui vertit ad v Nonas.*

D iterum ceduntur,

lampadibus ustulantur

ac denique in fovea exusti obruuntur.

Præses a dæmone correptus exstinguitur.

f

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΓΟΥΣ.

VIDE PAG. 432

Ex Synaxario MS. Collegii Claromontani S. J. parisiis.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Πέτρου, Ἐπίσκοπου Ἀργους, τοῦ Θαυματουργοῦ.

Οὗτος τὴν Κωνσταντινούπολιν πατρίδα ἔσχε, πατέρων δὲ ἔφθ θεοφιλῶν καὶ τὸν μονήρην βίον ἐλομένων πανοικεσία. Καὶ τῶν ἀδελφῶν προκειραμένων Παύλου τε καὶ Διονυσίου· κατὰ ζῆλον δὲ ἐκείνων καὶ μίμησιν καὶ αὐτὸς, ἅμα Πλάτωνι τῷ ἀδελφῷ, ὑπέδν τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα, καὶ τοσοῦτον ἡγωνίσαστο, ὅσον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Οὐ μόνον γὰρ ἀγρυπνία καὶ μελέτη τῶν θείων γραφῶν πάντας ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεμωσύνη τῇ πρὸς τοὺς πένητας καὶ συμπαθείᾳ. Διὰ δὲ τὴν εἰς ἄκραν ἀρετὴν αὐτοῦ καταναγκασθεὶς γενέσθαι Κορίνθου Ἀρχιεπίσκοπος, οὐκ ἐπέστη διὰ ταπεινώσειν καὶ εὐλάβειαν.

Β Καὶ χειροτονηθέντι Πύλῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ συγκατήλθε, καὶ παρακλήσει τῶν Ἀργείων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐχειροτονήθη Ἀργους Ἐπίσκοπος. Καὶ οὕτως ἐσπούδασεν εἰς ἐλεμωσύνην, ὥς μηδὲν καθ' ἐκάστην εὐρίσκεσθαι ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ πλὴν τοῦ χιτῶνος ὃν ἐφόρει, καὶ μηδ' ἐκείνου φείδεσθαι πτωχοῦ προσελθόντος· ὥς καὶ ποτὲ λιμοῦ τὴν Πέλοπος κατατρυχόντος, πολλὰς διατρέψαι μυριάδας· τῇ δὲ ἀφειδίᾳ τῆς χειρὸς ὑπολειφθέντος ἐν πίθῳ ἀλεύρου ὀλίγου, εὐρεθῆναι πλήρη τὸν πίθον, καὶ ἐφ' ἱκανὸν ἐπαρκέσαι χρόνον τοῖς δεομένοις καὶ αὐτοῖς τοῖς περὶ αὐτὸν· αἰχμαλώτους δὲ λύτρῳ ἀναρρύεσθαι, καὶ τοὺς ὑπὸ στερεωτέρας ἐλκομένους χειρὸς τῆς ἐκείνων βίας ἐλευθερῶν, κόρην τε παρθένων δαιμονῶσαν ἰάσασθαι, καὶ τὸ τῆς τοῦ Πέλοπος πάθος προσεῖπεν δι' αἰνίγματος, καὶ αὐτὸ δὲ γινῶναι τὸ πέρας τῆς ἑαυτοῦ τελετῆς. Ἦδη γὰρ γεγωνῶς ἐτῶν ἐβδομήκοντα, καὶ μετὰ μυρίους ὑδρώτας τῆς ἀρετῆς,

τὴν μακαρίαν ψυχὴν διαθείς, καὶ μετὰ τέλος διαδήλους δείκνυσιν τὰς ἐνεργείας, μύρα προχέων ἐκ τῆς ἀγίας σοφοῦ, καὶ δαίμονας ἐπιλαύνων, καὶ νόσους παντοίας ἰώμενος, καὶ ὑποφαίνων τὴν διὰ μακαριότητα τῆς ἐκεῖθεν διαδεξαμένων γερῶν ἐκ Θεοῦ.

IDEM BREVIUS

Ex MS. Synaxario D. Gabrielis Naudæi.

Οὗτος τὴν πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν Κωνσταντινούπολιν, γονέων δὲ ἐφύη εὐλαβῶν, μοναχῶν γεγονότων πανοικεσία. Κατὰ ζῆλον δὲ ἐκείνων γίνεται καὶ αὐτὸς μοναχός, ἀσκήσει καὶ ἀγρυπνία, καὶ τῇ τῶν θείων μελέτῃ πάντας ὑπερβάλλων· ὅθεν ὑπὸ Νικολάου Πατριάρχου ΚΠ. καταναγκάζεται τῆς Κορίνθου γενέσθαι Ἀρχιερεὺς. Τοῦ δὲ μὴ πεισθέντος, Παῦλον αὐτ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν χειροτονεῖ. **Ε** Καὶ κατήλθε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐν Κορίνθῳ. Βία δὲ τῶν Ἀργείων καὶ παρακλήσει τῶν Ναυπλίων χειροτονεῖται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀργους Ἐπίσκοπος· καὶ τοσοῦτον ἔσπευσεν εἰς εὐποιάν, ὥς μηδὲν καθ' ἐκάστην ἐν τῷ κελλίῳ αὐτῷ εὐρίσκεσθαι· ὅθεν καὶ ἐπλούτησε καὶ τὴν τῶν θαυμάτων ἐνεργεῖαν. Λιμοῦ δὲ ποτε γενομένου, καὶ πολλὰς τρέφοντος μυριάδας, ἐν ἐνὶ πίθῳ ἀλεύρου ὀλίγου ὑπολειφθέντος, δι' εὐχῆς τοῦτον πλήρη ἀπέδειξεν· αἰχμαλώτους δὲ οὐκ ἔστιν ὅσους εἰπεῖν ἀνερρύεσθαι, καὶ κόρην δαιμονῶσαν παρυνθὶ ἰάσατο· καὶ τὰ μέλλοντα προῦλεγε, καὶ τὸ τέλος προέγνω τὸ ἑαυτοῦ. Ἐβδομήκοντα δὲ γεγωνῶς ἐτῶν ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΠΕΛΑΓΙΑΣ

C

F

VIDE PAG. 558.

ΤΗΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩΙ ΤΗΣ ΚΙΛΙΚΙΑΣ.

*Ex Bibliothecæ Vaticanæ Codice Palatino 27 pag. 68.*Persecutionis
tempore

Τῷ πρώτῳ διωγμοῦ ἀνανεωθέντος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ Βασιλέως καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, πολλοὶ ὥς εἰπεῖν καὶ ἀναρίθμητοι ἀκούσαντες, ἔφυγον ἐν τοῖς ὄρεσι, φοβούμενοι τὸν θυμὸν τοῦ Βασιλέως· οἱ μὲν τοι στερεοὶ τῇ πίστει, καὶ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἔμειναν ἐν ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, εὐχόμενοι τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνα νικῆσαι. Ὁ δὲ μακάριος καὶ ὁσιος Ἐπίσκοπος, ὁ ὀνομαζόμενος Κλίνων, ἦν βαπτίζων, καὶ παραθαρσύνων ἕνα ἕκαστον τῶν βουλομένων διώκειν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως. Διέδραμε δὲ αὐτοῦ ἡ φήμη ἐν ὅλῃ τῇ Ἀνατολῇ. Ἦλθε καὶ ἐν Ταρσῷ τῇ πόλει τῆς Κιλικίας ὁ Ἐπίσκοπος, καὶ ἐβάπτισεν ὄχλον πολλόν. Ἐγένετο δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τοῦ Μακαρίου ὄντος ἐν τῇ πόλει, ἀκοῦσαι τὸν Βασιλέα τὰ κατ' αὐτόν, ὅτι πολλοὺς ἀποστρέφει ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτῶν, καὶ προσάγει τῷ ἰδίῳ Θεῷ· καὶ ἐκέλευσεν κλεισθῆναι τὰς πύλας, καὶ συλληφθῆναι αὐτόν. Ὁ δὲ μακάριος Ἐπίσκοπος ἐκκλίνων, δι' ἀποκαλύψεως ἐξῆλθε τῆς πόλεως, μη-

δενὸς θεωρήσαντος αὐτόν. Ζητηθέντος δὲ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν ὅλῃ τῇ πόλει, καὶ μὴ εὐρίσθέντος, ὀργισθεὶς ὁ Βασιλεὺς, ἐκέλευσεν πάντας τοὺς βαπτισθέντας ὑπ' αὐτοῦ ἐγκλεισθῆναι· ἦσαν γὰρ πολλοί, οὓς ὁ Κύριος κατὰ μέρος προσελάβετο.

2 Παρθένος δὲ τις ὀνόματι Πελαγία, διαπρέπουσα κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἥς τὸ κάλλος ἐξείπεῖν οὐ δυνάμεθα, οἰκοῦσα ἐν τῇ προρρήθεισῃ πόλει, ἤκουσεν αὕτη περὶ τῆς φυγῆς τοῦ μακαρίου Ἐπισκόπου, καὶ ἐπιθύρει ἰδεῖν αὐτόν. Ἀκούσας δὲ υἱὸς Διοκλητιανοῦ περὶ τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ τῆς πολλῆς εὐπρεπείας, ἀπέστειλε Προτίκτορας καὶ στρατιώτας πολλοὺς, ὀφείλοντας ἐκδυσωπῆσαι αὐτήν τοῦ ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν αὐτῷ πρὸς γάμου κοινωνίαν. Ἡ δὲ μακαρία Πελαγία, ποιήσασα τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα, ἀπώσατο αὐτοὺς λέγουσα, Μεμνήστευμαι τῷ νιῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπελθόντες ἀνήγγειλαν τῷ νιῷ τοῦ Βασιλέως ταῦτα, καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ μεγάλη κατ' αὐτῆς. Καὶ παρὰ ταῦτα μὲν ἐσιώπησε ταμεινσάμενος τὸν καιρὸν· ἡ δὲ

Pelagiæ
nuptias
recusans

ἀγία

multis
Tarsi ba-
ptizatis a
Clinone
Episc.

EI MS.
VATIC.ipsum in
somnia sibi
visum,prætextu
visendæ
nutricis
adit,

a

ab eoque
sibi obviam
facto,

Πελαγία εἰσελθούσα πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, εἶπεν, θέλω διὰ πολλοῦ χρόνου τὴν τροφὴν μου ἰδεῖν. Ἡ δούλετο δὲ ἡ ἀγία Πελαγία τῇ ἀφορμῇ τῆς τροφῆς ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον, τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ. Ἦν γὰρ ἀκούσασα παρὰ τινῶν εἰς τοῖον τόπον εἶναι. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς, ἐξ ἐνεργείας τοῦ πονηροῦ, διεκώλυσε, καὶ οὐ συνεχώρησεν αὐτῇ ἀπελθεῖν, λέγουσα, Νῦν οὐ δύνη, τέκνον· ἀλλὰ ἀπελύσῃ εὐκαίρως.

3 Ὁ δὲ Κύριος διὰ τῆς νυκτὸς ἀπεκάλυψε τῇ Πελαγίᾳ τὴν ἰδέαν τοῦ μακαρίου Ἐπισκόπου Κλίνοντος· καὶ ἐθαύμασε τὴν ὑπερβάλλουσαν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ὡς δὲ οὐκ ἀφῆκε τέως ἡ μήτηρ αὐτὴν ἀπελθεῖν πρὸς τὴν τροφὴν, ἀπέστειλε λάθρα τοὺς ἐαυτῆς δούλους εἰς τὴν φυλακὴν πρὸς τοὺς ἐγκεκλεισμένους, οὓς προσέταξεν ὁ Βασιλεὺς ἐγκλεισθῆναι, τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου βαπτισθέντας, ἵνα παρ' αὐτῶν μάθῃ τὴν ἀκριβείαν, ποταπὸς ἐστὶ τῇ ἰδέᾳ ὁ Ἐπίσκοπος, δοκιμάσαι θέλουσα τὴν ὁπτασίαν. Ἦν εἶδεν διὰ νυκτὸς. Ἐλλόντων δὲ τῶν παιδῶν, καὶ ἀναγγελλάντων αὐτῇ τὸν χαρακτήρα τῆς ἰδέας αὐτοῦ, συνῆκε πάντα κατὰ τὴν ἰδέαν τὴν ὁφθεῖσαν αὐτῇ ἐν τῇ ὁράσει, καὶ ἐχάρη ἡ ἀγία Πελαγία χαρὰν μεγάλην, λέγουσα, Κύριε, τῶν σῶν ἀγαθῶν καταγγελλεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, μή με ἀνάξιον ποιήσῃς τῶν μυστηρίων σου. Καὶ ταῦτα εὐξαμένη, εἰσῆλθεν πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ λέγει πρὸς αὐτήν, Παρακαλῶ σε καὶ νῦν, κυρία μου μήτηρ, τὴν ἐπαγγελίαν σου πληρώσον, ἣν ἐπιγγέλω μοι λέγουσα, ὅτι εὐκαίρως ἀπηλεύσῃ πρὸς τὴν τροφὴν σου. Ἰδοὺ νῦν καιρὸς ἐστὶ, δεῦρο ἀπέστειλόν με.

4 Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ τοὺς λόγους τῆς θυγατρὸς, ἐλογίσαστο ἐν ἑαυτῇ, μήποτε κωλύσασα αὐτὴν ἀπελθεῖν, ἀπὸ τῆς λύπης ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰς νόσον ἐμπίσῃ. Καὶ εὐθὺς ἀναστὰσα, μετὰ σπουδῆς ἤνεγκε πορφύραν βασιλικὴν, πεποικιλμένην ἐν λίθοις πολυτελεσί καὶ διαφόροις, καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτῆς πάντα, ὡς αἰτε ὀρμαστὴν αὐτῆς τοῦ υἱοῦ Διοκλητιανοῦ, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὴν πορεύεσθαι μετὰ παρατάξεως παιδῶν καὶ στρατιωτῶν πολλῶν, εἰπούσα αὐτῇ, Ἀπελθε, τέκνον, καὶ προσαγορεύσον ἐξ ἐμοῦ τὴν τροφὴν σου. Κατελθούσα δὲ ἡ ἀγία Πελαγία, καὶ εἰσελθούσα ἐν τῷ βαστερνίῳ αὐτῆς, ἐπορεύετο χαίρουσα, καὶ ἀγαλλιωμένη ἐπὶ τῇ μελλούσῃ προσδοκίᾳ. Προκοφάντων δὲ αὐτῶν ὡσεὶ μίλια δώδεκα, εἰς τῶν πορευομένων στρατιωτῶν, ὀνόματι Λογγίνος, εἶδεν τινα ἐρχόμενον ὑπὸ τὸ σύνδεστρον τοῦ ὄρου, καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ τῆς δόξης τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐγνωρίσεν αὐτόν· καὶ εἶπεν ὁ Λογγίνος τῷ συν αὐτῷ, στρατιώτῃ, Ἀδελφε· Ἰουλιανέ, γνωρίζεις τὸν ἐρχόμενον ἐμπροσθεν ἡμῶν ἄνθρωπον; Οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Κλίνων, ὁ θαυματουργὸς τῆς ἀνατολῆς ὅλης, οὗ ἡ φήμη καὶ ἕως τοῦ Βασιλέως ἦλθε, δι' ὃν καὶ διωγμὸς ἐγένετο τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Ἦσαν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται Λογγίνος καὶ Ἰουλιανὸς δούλοι τοῦ Χριστοῦ.

5 Ἀκούσαντες δὲ τινες τῶν Εὐνοῦχων λαλούντων τῶν στρατιωτῶν τὰ ῥήματα ταῦτα, ἀνῆγγεilon τῇ δεσποίνῃ αὐτῶν. Ἡ δὲ ἀκούσασα, συνῆκε, καὶ ἐκέλευσε στήναι τὸ βαστερνίον αὐτῆς, καὶ κατελθούσα, ἀπῆρχετο περὶ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὁσίου ἀνδρός, φήσασα τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς παισὶν ἰσχυρίαν ποιῆσαι, καὶ μὴ ταράξαι τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ὑποχωρῆσαι καὶ ἀπελθεῖν ὑπὸ τὴν σκιά τῶν δένδρων, ἕως οὗ λαλήσῃ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ. Ἦσαν γὰρ ἐκεῖ τινες πλείονες ἀμύητοι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ εἶα αὐτοὺς ἀκοῦσαι τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Πάντων δὲ ὑποχωρησάντων, εἶπεν ἡ ἀγία Πελαγία τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ. Χαῖρε δούλε τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ ἐκπᾶγχεῖ ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτῆς, εἶπεν· Γενέσθω ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ μου μετὰ σου νεωτέρας. Ἡ δὲ πάλιν εἶπεν· Εὐλογημένος ὁ ἀποκαλυφθεὶς μοι ἐν τῇ εἰκόνι σου ταύτῃ Θεός, ὅτι ἀπέστειλές με πρὸς σε, ἵνα σώσῃς τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ ἀπωλείας. Καὶ νῦν παρακαλῶ τὸν Θεόν, ὃ λατρεύεις, ἵνα μοι εἴπῃς τὸ ἀληθές, τίς εἰ σύ; καὶ τί τὸ ὄνομά σου; καὶ τί τὰ κατὰ σε; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ μακάριος, εἶπεν αὐτῇ· Τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἐξαίρετον καὶ πάντων τιμιώτερον, Χριστιανὸς εἰμι, καὶ ποιμὴν τῶν λο-

γικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ὄνομά μου Κλίνων D καλοῦμαι. Αὕτῃ δὲ ἐνόμισεν ὅτι ποιμὴν ἐστὶ τῶν θυομένων θρεμμάτων· καὶ ἀποκριθεῖσα ἐκ δευτέρου, εἶπεν αὐτῷ· Δέομαί σου, Κύριε, ἀνεξικάνκως δέξαι με λέγουσαν, Πρόβατα πολλὰ ἐστὶν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου, καὶ εἰ βούλει, δεῦρο ποίμαινε αὐτά, καὶ γὰρ σοὶ δίδωμι μισθὸν πολύν.

6 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ Ἐπίσκοπος· Οὐκ εἰμί ἐγὼ ποιμὴν θρεμμάτων, ὡς ὑπενόησας, ἀλλὰ ποιμὴν τῶν λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τῶν ἀνθρώπων b... Ἡ δὲ ἀγία Πελαγία εἶπεν· Τί δίδως τοῖς ἀμνοῖς σου ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχουσιν; Ὁ δὲ μακάριος Κλίνων εἶπεν· Εὐαγγελίζομαι αὐτοῖς ἐπίγνωσιν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἀγίου Πνεύματος. Λέγει αὐτῷ ἡ Πελαγία· Κύριε πάτερ, εἰ τί ἐστὶν ἀναγκαιότερον ἐν τῷ Θεῷ σου, τοῦτό μοι παράσχου· Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ποιμὴν τῶν λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, εἶπεν πρὸς αὐτήν· Εὐαγγελίζομαί σοι βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, τοῦτο ἀναγκαιότερον ἄλλο οὐδὲν ἐστὶν. Ἀκούσασα δὲ ἡ Πελαγία, προσέπεσε τοῖς ποσὶ τοῦ μακαρίου Ἐπισκόπου Κλίνοντος, λέγουσα· Ἐλέησόν με Κύριε, καὶ δός μοι τοῦτο τὸ δῶρον· ἀφ' οὗ γὰρ ἐλάλησάς μοι, τὸ φῶς αὐτοῦ ἐλαμψεν ἐν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ καὶ τῇ τέχνῃ αὐτοῦ, ἥ τινα ἐστὶν εἰδῶλα νεκρά, ἃ ἐγὼ ἕως τοῦ νῦν προσεκύνουν, ζητοῦσα παρ' αὐτῶν ἔλεος, παρ' ὧν οὐκ ἐστὶν ὠφέλεια, ἀλλὰ βλάβη καὶ θάνατος αἰώνιος. Νῦν οὖν παρακαλῶ τὸν Θεόν ἡ ἀναξία νυμφευθῆναι μᾶλλον τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, τῷ φωτίσαντι τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας μου, αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.

7 Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ μακάριος Κλίνων ὁ Ἐπίσκοπος τοὺς παραδόξους λόγους τούτους, ἐθαύμασε, καὶ ἐπῆρε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ προσήνευξεν, λέγων· Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν, ὁ καθ' ἡμέρας ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, σὺ ἐκάλεισας τὴν παρθένον ταύτην εἰς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν, ἐξαπόστειλόν αὐτῇ τὸ ἅγιον καὶ φωτεινὸν βάπτισμα, τὸ τοῦ ἀγαπῆτοῦ σου υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ εὐξαμένου αὐτοῦ, ἠνεύχθη πηγὴ ἐμπροσθεν αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος, καὶ ἑώρακώς ὁ Μακάριος ὅτι ταχέως εἰσηκούσθη, ἐδόξεσεν τὸν Θεόν, οὕτω λέγων· Μέγας εἰ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι ἔδωκας κληρονομίαν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, βάπτισμα εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ νῦν, Δέσποτα καρδιογνώστη, σὺ ἐπίστασαι τὴν ταπείνωσιν τοῦ δούλου σου, ὡς εὐλαβοῦμαι τὴν παρθένον ταύτην βαπτίσαι· ἀλλὰ δυνατός ὢν ἐν πᾶσιν, οἰκονόμησον τὸ τί γένηται. Καὶ εὐξαμένου αὐτοῦ, ἡ Πελαγία εἶπεν αὐτῷ· Κύριε πάτερ, εἰσηκούσθη καὶ ἐν τούτῳ ἡ προσευχή σου· ἰδοὺ γὰρ ἐξαπέστειλόν ὁ Θεὸς φῶς, καθὼς προσεύξω· θεωρῶ γὰρ καὶ διὸ στρατιώτας ἐπάνω τῆς πηγῆς, ἔχοντας ἐν ταῖς χερσὶ λέντιον c φωτός, ὥστε λάμπειν τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ὡς ἥλιος· μὴ οὖν εὐλαβηθῇς ἀπ' ἐμοῦ τοῦ βαπτίσαι με.

8 Ὁ δὲ Μακάριος, ἀκούσας ἀπὸ τῆς Πελαγίας ταῦτα, ἐδόξεσεν τὸν Θεόν, καὶ προσῆλθε τῇ πηγῇ ἀμύητος θέλων τὰ ὕδατα. Ἐγένετο δὲ, προσευχομένου αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν θεάσασθαι Ἀγγέλους, ἐστῶτας ἐπάνω τῆς πηγῆς κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἑώρακεν ἡ Πελαγία. Ὡς δὲ εἶδε τοὺς Ἀγγέλους, ὕψωσε τὴν φωνὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, οὕτω λέγων· Δόξα σοι, Βασιλεῦ βασιλεύοντων, ὁ ποιήσας τοὺς Ἀγγέλους σου πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργούς σου πῦρ φλέγον, σὺ καταξίωσόν με προσεγγεῖν σοὶ τὴν παρθένον ταύτην, ἣν αὐτὸς παρέδωκας μοι προσφορὰν ζῶσαν εἰς μνήμην καὶ ὁσμὴν εὐωδίας· καὶ κατὰ τάξιν αὐτὴν ἐν τῇ ποίμνῃ τῶν ἐκλεκτῶν σου, ἵνα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας σου καὶ αὕτη εἰσέλθῃ μετὰ τῶν πέντε φρονίμων παρθένων εἰς τὸν νυμφῶνα τοῦ Χριστοῦ σου, ἔχουσα τὴν λαμπάδα αὐτῆς ἀσβεστον. Καὶ πληρώσας τὴν εὐχὴν, ἀγαλλιωμένος τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἐπὶ τοῖς θαυμασίοις οἷς ἑώρακεν, ἐφώτισεν αὐτὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀνακαταβῆσαν κοινωνῶν αὐτὴν κατέστησε τῆς τράπεζης τοῦ Χριστοῦ· καὶ προσελθούσα ἡ ἀγία Πελαγία, προσεκύνησε τῷ Ἐπισκόπῳ, καταφιλοῦσα τὰ ἴχνη αὐτοῦ, καὶ λέγουσα. Κύριε

instrui pe-
tit et ba-
ptizari.

E

Et excita-
to ad ejus
preces fon-
te,

F

baptizata
alque commu-
nione refecta,

καὶ

A καὶ πᾶτερ εὐλογημένε, εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα ἐνδυναμωθῶ ἐν τῷ ἀγῶνι. Λέγει αὐτῇ ὁ μακάριος, Ὁ Θεός, ᾧ ἔδωκας τὸν ἀρραβῶνα τῆς ψυχῆς σου, αὐτὸς ἐξαποστείλαί σοι βοήθειαν ἐξ ἀγίου κατοικητηρίου, καὶ δώῃ σοι νικῆσαι τὸν ἀντίπαλον.

pretiosas
vestes suas
ei donat :

9 Καὶ χαρὰν λαβοῦσα διὰ Πνεύματος ἀγίου ἐπὶ τῇ προσευχῇ τοῦ ἀγίου Ἐπισκόπου, εἶπεν αὐτῷ· Πάτερ, παρκαλῶ τὸν Θεόν, τὸν σώσαντά με διὰ σου, μὴ με παρίδῃς, μὴ δὲ ἀντίπῃς μοι ἐν οἷς σε ἀξίω. Καὶ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις; εἶπέ. Καὶ ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτῷ· Ἐπειδὴ ἐδεξάμην ἀπὸ τῶν ἀγίων σου χειρῶν ἐκ τῆς δεσποτικῆς πορφύρας τοῦ αἰωνίου Βασιλέως, οὐκ ἔξεστί μοι λοιπὸν τὴν φθαρτὴν καὶ γήινην φορεῖν ἐσθῆτα καὶ τὰ λοιπὰ πάντα· δέξαι οὖν αὐτὰ καὶ ἀπάγαγε εἰς χώραν μακράν, ὅπου δύνανται προχωρῆσαι, καὶ λαθὼν αὐτῶν τὰς τιμὰς, διοικήσεις αὐτὰ τοῖς δεομένοις· ἐμοὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν ταῦτα βδελύγματά ἐστι. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἐπίσκοπος Κλίνων, Οὐκ ἦν μὲν ἐξόν μοι τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ' ἵνα μὴ σε λυπήσω, διότι παρεκέλευσας τὸν Θεὸν δι' ἐμοῦ, λήψομαι αὐτά. Εἶπεν δὲ Πελαγία· Κύριε, ἐγὼ ἤκουσά σου λέγοντος, ὅτι εἶπεν ὁ Κύριος, Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεῖν. Καὶ θαυμάσας ὁ Μακάριος ἐπὶ τῇ συνέσει αὐτῆς, καὶ προσευξάμενος καὶ εὐλογήσας, ἀπέλυσεν αὐτὴν πορευθῆναι πρὸς τοὺς ἰδίους λέγων· Πορεύου ἐν εἰρήνῃ· ἦσαν γὰρ οἱ παῖδες ἐκδεχόμενοι αὐτήν.

famulos viā
comites con-
vertit ad
Christum :

10 Ἡ δὲ Ἁγία μετὰ χαρᾶς ἐν Πνεύματι ἀγίῳ δοξάζουσα τὸν Θεόν, ὅτι κατηξιώθη τῶν ἐπουρανίων τυχεῖν, ὑπέστρεψεν πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῇ παῖδας, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ὑπὸ σκότους καὶ γνόφου κατεχομένους· ὅρασις γὰρ ἐπέπεσεν αὐτοῖς, καὶ βαδίζειν οὐκ ἠδύναντο. Αὐτῇ δὲ ἡ Πελαγία συνῆκεν, ἐν τῷ αὐτοὺς ἰδεῖν πεποδημένους, ὅτι καὶ τοῦτο πόλεμός ἐστι διαβολικὸς· καὶ κατεσφράγισεν ἑαυτὴν καὶ τοὺς παῖδας, καὶ ἀπέστη ὁ πειρασμός ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἤρξαντο αὐτὴν ἐπερωτᾶν, Ποῦ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ὁ δόσας σοι τὸ φῶτισμα, καὶ ἡ εὐπρεπεστάτη γυνὴ, ἣν ἐωράκαμεν στίκους μετὰ σου καὶ αὐτοῦ, ἥτις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἶχε διαδήματα δύο, καὶ ἐπάνω τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ; Ἡ δὲ Πελαγία εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, Ἡσυχάσατε, δύνασθε προσελθεῖν, ὥς ἐγὼ προσῆλθον τῇ ἀγαθῇ ἐλπίδι, καὶ αἰωνίῳ βασιλείᾳ; Οἱ δὲ νέοι ἀπεκρίθησαν, λέγοντες· Διατί, δέσποινα ἡμῶν, οὐ δυνάμεθα πιστεῦσαι τῷ δυνάμει ῥύσασθαι ἡμᾶς τῆς αἰωνίου κολάσεως, καὶ δοῦναι ἡμῖν ζωὴν ἐν τοῖς ὑψίστοις; Ἡ δὲ Πελαγία, ποιήσασα αὐτοὺς ἀρνήσασθαι τὰ εἰδωλά, ἃ ἐσέδοντο ἕως τοῦ παρόντος, παρεσκεύασεν αὐτοὺς κοινοῦς γενέσθαι τῆς οὐρανοῦ μερίδος.

11 Καὶ καθίσασα ἐν τῷ βαστερνίῳ, ἀπῆγε πρὸς τὴν ἑαυτῆς τροφόν. Ἐξῆλθε δὲ συνήθως ἡ τροφὸς εἰς συνάντησιν αὐτῇ, καὶ εἶδεν τῆς ἁγίας Πελαγίας τὸ πρόσωπον φειδρὸν ἐν κάλλει παρὰ τὴν προτέραν ἰδέαν, τὴν δὲ στολὴν παρηλλαγμένην· πρὸ τούτου γὰρ τῷ κοσμικῷ πλοῦτι ἐστολίζετο, νῦν δὲ ἐν εὐλαβείᾳ ἐκεκόσμητο· τότε μὲν ὑψηλοφρόνως, νῦν δὲ ἐν ταπεινοφροσύνῃ· καὶ τότε μὲν ὑπερηφάνως, νῦν δὲ ἐν στολῇ διεπτυσμένη· καὶ πρὸ τούτου ποικίλοις μὲν βρώμασιν ἐνετρύφα, νῦν δὲ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

a nutrice
agnita Chri-
stiana

12 Ἡ δὲ τροφὸς ἰδοῦσα, συνῆκεν αὐτὴν Χριστιανὴν γεγενῆσθαι· καὶ μνησθεῖσα πῶς τοὺς τὸ φρόνημα τοῦτο ἔχοντας κρατῶν ὁ Διοκλητιανὸς πολυτρόπως αὐτοὺς ἐδασάνει, καὶ ἀπαρνῆσθαι αὐτοὺς τὸν Χριστὸν οὐκ ἔσχυε πείσαι, ἐλογίσασα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα· Ἐὰν συμβουλευσω αὐτῇ μὴ εἶναι Χριστιανὴν κατὰ τὸν θεσμόν τοῦ Βασιλέως, οὐκ εἴκει μοι, ἐδέξατο γὰρ τὴν χάριν, ἣν οἱ Χριστιανοὶ κηρύττουσι, λέγοντες ἕνα μόνον εἶναι Θεόν. Καὶ ἀνοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς ἡ τροφὸς, λέγει τῇ Πελαγίᾳ· Τέκνον, καθάπερ ἐθαυμάσθης ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς δυναστείας, καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς μακρὰν Βασιλεύουσιν εἰς τὸ ὑπερβάλλον καὶ εὐπρεπὲς κάλλος σου· οὕτω καὶ νῦν τύχῃς ἐν τῷ ἀληθινῷ σου κάλλει ἐνώπιον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἐξέδωκας ἑαυτὴν νύμφην ὡς αἰωνίῳ Βασιλεῖ, καθὼς λέγεις καὶ πιστεύεις, καὶ παρὰ σοὶ ἰσχύν, καὶ ὑπομονὴν ἐν τῇ πραότητι σου, καὶ

et remissa
ad matrem,

νικητήρια ἐν τῷ ἀγῶνι σου. Πορεύου οὖν μετ' εἰρήνης, ὅτι εἰσαγαγεῖν σε ἐν τῷ ἔκκω μου οὐ τολμῶ, μήπως ἀκούσῃ ὁ ὄρμαστὸς σου, καὶ παγγενῇ με ἐξολοθρεύσῃ. Καὶ περὶ μὲν ἑαυτῆς οὐ τοσοῦτόν μοι μέλει, ὅτι ἐὰν ἑμαυτὴν ἐκδώσω, μισθὸν σὺν σοὶ καρποῦμαι· ἀληθινὸς γὰρ ἐστὶν ὁ Θεός, εἰς ὃν σὺ ἐπίστευσας.

11
EX MS.
VATIC.

13 Ἡ δὲ Πελαγία κατωκύψασα, ἐχωρίσθη τῆς ἑαυτῆς τροφῇ· καὶ ἀπερχομένης αὐτῆς πρὸς τὴν μητέρα, καὶ ἐγγισούσης αὐτῆς, συνήντησεν αὐτῇ συνήθως ἡ μήτηρ· Ἰδοῦσα δὲ αὐτὴν ἐνπληγμένην σχῆμα ἔχουσαν, μὴ ἐρωτήσασα, κραυγὴν μεγάλην μετὰ κλαυθμοῦ καὶ ὀλολυγμοῦ ἀφῆκεν. Ἡ δὲ Πελαγία προσεμεῖδία, μηδὲν ἀποκρινόμενῃ. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς μανίας ἔπεσεν ἱμνιαύης, καὶ ἄφρονος γενομένη ἔμεινεν ἱκανὴν ὥραν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀναψύξασα, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἐλθοῦσα, ἀνέστη, καὶ μηδὲν εἰπούσα τῇ θυγατρὶ αὐτῆς, μὴ δὲ μαθοῦσα παρ' αὐτῆς τὸ συμβᾶν, ἐξώρμησεν ἐνεργεῖν τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τοῦ Βασιλέως. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ Βασιλεὺς μετ' αὐτῆς πλῆθος στρατιωτῶν πεζῶν καὶ ἱππέων ἐνόπλων, παραγγείλας αὐτοῖς πείθεσθαι τῇ γνώμῃ αὐτῆς, καὶ εἰς ὅπερ ἂν βουληθῇ. Καὶ ἐξελθόντες ἐκεῖθεν ἅπαντες περιήγοντο ταῖς ὁδοῖς καὶ ἀτραποῖς τόποις, ἐρευνῶντες ἕως μιλίων μ' ἀνιχνεύοντες εὐρεῖν τὸν τοιαύτην ὄβριον τῇ θυγατρὶ αὐτῆς πεποιηκότα· ἀκίκοι γὰρ παρὰ τῶν παίδων ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι ἀπῆλθεν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον· παρῆγγειλε δὲ τοῖς ἀποσταλείσι λέγουσα· Ἐὰν εὕρητε τοῦτον, πεποδημένον μοι αὐτὸν παραστήσατε.

hujus furori
se subducens

frustra
queritur :

E

14 Ἀπελθόντες δὲ οἱ στρατιῶται εἰς τοσοῦτον διάστημα ἐξερευνῶντες, οὐδένα εὗρον. Ἡ δὲ ἁγία Πελαγία, σὺν τοῖς παιδαρίοις αὐτῆς τοῖς πιστεύουσιν, ἐκαθέζετο εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἔβλεπε τοὺς στρατιώτας, αὐτοὶ δὲ οἱ ζητοῦντες οὐκ ἔβλεπον οὐδένα· Ἠγαλλιάσατο δὲ ἡ ψυχὴ αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον· μειδιάσασα δὲ εἶπε τοῖς νέοις τοῖς μετ' αὐτῆς· Ἐγνώτε ὅτι ὁ Κύριος προσλαμβάνεται πάντας τοὺς προσερχομένους αὐτῷ καὶ ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν. Ἐλθόντων δὲ τῶν στρατιωτῶν διακενῆς πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ εἰρηκίτων αὐτῇ, ὅτι οὔτε τὸν ἄνδρα εὗρομεν, ὃν σὺ ἔφης ὄβριον πεποιηκέναι τῇ θυγατρὶ σου, οὔτε δὲ αὐτήν. Ταῦτα ἀκούσασα, ἠθύμην. Ἀναστὰσα δὲ ἡ Πελαγία μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ· ἦλθεν πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Τί μαινομένη λυσσᾷς, καὶ οὐ σωφρονεῖς; οὐκ ἐντρέπη ἀποστείλασα παραστήσαι ἄνδρα ἁγίου, προσκυνοῦντα τὸν Κύριον πάσης πνοῆς, καὶ πάσης δυναστείας; οὐκ αἰσχύνῃ ἐπιχειροῦσα πόλεμον συγκροτῆσαι μετὰ Θεοῦ; ἐὰν γὰρ ὁ δούλος αὐτοῦ ὁ Ἐπίσκοπος αἰτήσῃται αὐτόν, Ἄγγελον ἐξαποστείλει, καὶ ἐξολοθρεύσει πᾶσαν τὴν στρατιὰν τὴν ὑπὸ σου πεμφθεῖσαν ἐν ῥοπῇ μιᾷ, ἐπειδὴ αὐτῷ προσκυνεῖ, καὶ εἰσακνοῖ αὐτόν. Ἀποκριθεῖσα δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς λέγει, Καὶ τίς οὗτος, περὶ οὗ λέγεις ταῦτα; Λέγει αὐτῇ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, Βασίλειος βασιλεύοντων, ᾧ καὶ ἑαυτὴν ἐξέδωκα, ἀποστραφεῖσα τὸν πρότερόν μου ὄρμαστόν. Τότε συνῆκεν ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι Χριστιανὴ γέγονε· καὶ προσθεῖσα, πάλιν εἶπεν τῇ θυγατρὶ. Καὶ τίς ἐστὶν ὁ Θεός τῶν Χριστιανῶν, ᾧ σὺ ἑαυτὴν ἐξέδωκας, εἶπέ μοι. Καὶ λέγει πρὸς αὐτήν ἡ θυγάτηρ· Τί πολυπραγμονεῖς περὶ τῆς ἀνεκφράστου θεότητος; Γίνωσκε γὰρ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ δεσπότης οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ ὀρέων, καὶ βούνων, ὃς καὶ τὸ στερέωμα ἔκτισεν, καὶ ἀβύσσους συνεστήσατο, καὶ ὄρον τῇ θαλάσῃ ἐπέθηκεν τοῦ μὴ ὑπερβῆναι αὐτόν, καὶ τυραννῆσαι τὴν χέρσον; Ἐρωτᾷς περὶ τοῦ Θεοῦ μου; Οὗτός ἐστιν ὁ πύλας χαλκᾶς συντρίψας, καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνκλάσας, καὶ τοὺς νεκροὺς ζωοποιήσας.

postea
eamdem
generose
redarguit:

F

15 Ταῦτα ἀκούσασα ἡ μήτηρ αὐτῆς, ἀπέστειλε παρ' αὐτὰ πρὸς τὸν υἱὸν Διοκλητιανοῦ λέγουσα, ὅτι ἡ ὄρμαστή σου τῷ Θεῷ τῶν Χριστιανῶν ὠρμάσθη. Ὁ δὲ ἀκούσας, συνῆκε ἀναμνησθεῖς, πῶς ὁ ἴδιος αὐτοῦ πατήρ πρὸ τούτου ἐγκρατὴς ἐγένετο τῶν Χριστιανῶν, καὶ πολυτρόπως αὐτοὺς ἐτιμῶρει· καὶ λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ, Ἀνθ' ὧν ἡ νεωτέρα τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν ἐπεπόθησεν, οὐ δύναται τοῦ λοιποῦ ἐκείνον ἑάσαι, καὶ ἐμοὶ εἰς γυναῖκα γενέσθαι· ἐκ τοῦ λοιποῦ οὖν ἀποδέλω d πρὸς τοὺς Χριστιανούς, τοὺς ἐκείτους ἐκδιδόντας ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτῶν Θεοῦ,

cumque ejus
sponsus se
interemisset,

d

μη

EX MS.
VATICAN.adducta ad
tyrannum,promissa ejus
contemnit :cujus jussu
cum esset
accensus
bos æneus,ipsa dæmonem
in tyranno
agentem
increpans,

Α ῥυμένους αὐτὸν· καὶ ἵνα μὴ ἴδω αὐτὴν καὶ ἑαυτὸν βασιάνοις ὑποδαλλομένους, δικαίῳ ἑμαυτὸν φονεῦσαι ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ λαβὼν ξίφος εἰς τὸ ἑαυτὸν ἀνελεῖν, στέβει μὴ δυνάμενος τὸν πόθον διὰ τὸ θαυμαστὸν αὐτῆς κάλλος, κλαίων καὶ ἀνακαλούμενος ἔλεγεν· Οὐαὶ τῷ κάλλει, οὐ ἐγὼ ἐστερήθην! οὐαὶ τοῖς μαζοῖς, οἷς ἐγὼ οὐκ ἀνεψυσάμην! οὐαὶ τῷ στόματι, οὐ οὐκ ἀπέλαυσα ἐγὼ τῆς φιλίας. Καὶ ταῦτα ἀνακαλούμενος, μὴ φέρων τὴν μανίαν, ἐπιπεσὼν τῷ ξίφει, ἀπέθανεν.

16 Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι ὁ ὄρμαστος τῆς θυγατρὸς αὐτῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνείλε διὰ τὴν θυγατέρα αὐτῆς, ἐντρομος γενομένη, ἐδήλωσε τῷ Διοκλιτιανῷ διὰ τὴν θυγατέρα αὐτῆς· καὶ αὐτίκα λαβομένη τῆς παιδός, καὶ κατασχῶσα βίαν, καὶ κρατήσασα αὐτήν, ἀπήγαγε πρὸς Διοκλιτιανόν, ἵνα μὴ παγγενῇ ἐξολοθρεῦσθαι αὐτήν. Καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ παλατίῳ, ἔστη ἐν μέσῳ· καὶ θεασάμενος ὁ Διοκλιτιανὸς τὴν μητέρα σὺν τῇ θυγατρὶ, λέγει, Τί τοῦτο ἐποίησας; Ἡ δὲ μήτηρ τῆς ἁγίας Πελαγίας ἔφη· Ἰδοὺ ἡ θυγάτηρ μου, ὑπὲρ ἧς ὁ υἱός σου ἑαυτὸν ἀνείλε· νῦν οὖν ποίησον ἐκ ταύτης τὴν ἐκδίκησιν τοῦ υἱοῦ σου. Ὁ δὲ Διοκλιτιανὸς ὡς εἶδεν τὴν θυγατέρα αὐτῆς εὐπρεπεστέραν πασῶν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ, καὶ τὸν παλλακίδων, οὐκ ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῇ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐβούλευσατο μᾶλλον ἔκταρνον αὐτὴν ποιῆσαι ἀπὸ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, καὶ τότε εἰς γυναικα αὐτὴν λαβεῖν. Καὶ εὐθέως κελεύει τοῖς παρεστῶσιν αὐτῇ δορυφόροις ἐνέγκει ἔμπροσθεν αὐτῆς ἄπειρον ὄγκον χρυσοῦ, βουλόμενος διὰ τῆς ἀπληστίας τοῦ χρυσοῦ δελεᾶσαι τὴν ἀμνάδα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἁγίαν τοῦ Θεοῦ κόρην, καὶ τὴν μητρί αὐτῆς δοῖς β' ἑτάλυντα χρυσοῦ, ἀπέλυσε αὐτήν. Ἡ δὲ ἦλθεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, χωρισθεῖσα τῆς ἑαυτῆς θυγατρὸς, χαίρουσα τῇ διάβολικῇ χαρᾷ.

17 Ὁ δὲ Διοκλιτιανὸς ἐκέλευσε τὴν Πελαγίαν τῇ ἑσθῇ παραστῆναι αὐτῇ, ἐνώπιον τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ὥστε ἔκταρνον αὐτὴν ποιῆσαι, καὶ εἶθ' οὕτως εἰς γυναικα αὐτὴν λαβεῖν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτήν κατὰ πρόσωπον πάντων, Μίαν αἴτησιν αἰτοῦμαι παρὰ σου, ἵνα ἐκταρνήσῃ τὸν Χριστὸν, καὶ συναφῇς μοι εἰς γυναικα, καὶ κυριεύσεις πάσῃς μου τῆς βασιλείας, καὶ ὁ γεννόμενός μου ἐκ σοῦ υἱὸς βασιλεύσει μετ' ἐμὲ, καὶ ἐάν μου τὸ θέλημα ποιήσῃς, τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ μου διάδημα ἐν τῇ σῇ κεφαλῇ περιθήσω. Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ Πελαγία, μαινόμενος ἐν τῇ ἀπονοίᾳ σου λαλεῖς τοιαῦτα, γινώθι ὅτι οὐ ποιοῦ τὸ θέλημά σου, οὔτε χρησιμεύω σοι ἐν ᾗς λέγεις, οὔτε τὸ διάδημα τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου δέσεις ἐπὶ τὴν ἐμὴν κεφαλὴν· οἶδα γὰρ ὅτι τρία διαδήματα ἐν τοῖς ὑψίστοις ἡντιεπισμένα μοι εἰσὶ, καὶ ἤδη κεκόσμημαι, τὸ μὲν πρῶτον διάδημα τῆς πίστεώς μου, τὸ δὲ δεύτερον ὅτι ἑαυτὴν ἐξέδωκα ὁρμασθεῖσα τῷ Κυρίῳ, τὸ τρίτον τὸ τῆς νῦν ἐπικειμένης μοι θλίψεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δι' ἣν παρὰ τῷ Θεῷ χάρις οὐράνιος ἐκδέχεται με· ἔσω οὖν γινώσκων, ὅτι τὸ θέλημά σου οὐ ποιοῦ, καὶ τὸν Θεόν μου οὐκ ἀρνόυμαι. Ὁ δὲ Διοκλιτιανὸς ἀκούσας ταῦτα, ἐκέλευσε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῇ στρατιώταις κομίσαι βοὺν χαλκοῦν, καὶ ξύλα, καὶ νάφθαν, καὶ στέαρ χοίρειον, καὶ ὑποκαῆναι τὸν βοῦν. Καὶ ἐκκούσαντες τὸν χαλκοῦν βοῦν κατὰ τὸ κέλευσμα τοῦ Βασιλέως, ἐποίησαν φαίνεσθαι τὴν ιδεάν αὐτοῦ ἀπὸ διαστήματος ὥσει πυρὸς· ἀπέιχε δὲ τοῦ βασιλέως ὁ βοῦς πῆχεις ν'. Καὶ παρέστησαν τὴν νεάνιν εἰς μέσον· ἰδόντες δὲ οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ Χριστιανοί, ὑπερήνυχον αὐτῆς, ὅπως παράσχῃ αὐτῇ ὁ Κύριος δύναμιν καὶ ὑπομονήν.

18 Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἔφη πρὸς αὐτήν, ἀπόδυσαι τὰ ἱμάτιά σου, νεωτέρα. Ἡ δὲ Πελαγία ἰδοῦσα ὅτι ἀποδύειν αὐτὴν ἐμελλον, μεγάλη τῇ φωνῇ ἐβόησε, λέγουσα πρὸς τὸν Βασιλέα· Μνήσθητι ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ αἱ παλλακίδες σου ὁμοίως ἐμοὶ σάρκα ἐνδεδυνται. Καὶ μὴ φέρων ὁ Βασιλεὺς τὴν ἐν αὐτῇ οἰκούσαν ἔρωτομανίαν, ἐκέλευσε πολὺ πλεον τὸ τάχος ἐκδυθῆναι αὐτήν. Ἡ δὲ κατεσφραγίσατο, καὶ ἀποδυσαμένη ἐκουσίως, ἔρριψεν ἑαυτῆς τὰ ἱμάτια εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν, Τάχα σὺ εἶ ὁ δόλιος ὄφις, ὁ περιειληθείς τῷ δένδρῳ, καὶ ὑπεισεληθὼν τῇ Εὐᾷ, καὶ συναρπάσας αὐτήν, καὶ ἄλιν διὰ τῆς

Εὐᾷς πλανήσας τὸν Ἀδάμ, ὅθεν ἀμφοτέροι ἐξω τοῦ παραδείσου ἐβλήθησαν. Σὺ εἶ ὁ δόλιος ὁ παρεισδύσας ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Κᾶν, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ φθόνον ἐνσπείρας, ἵνα τὸν παρθένον καὶ συναίμονα Ἀβελ φονεύσῃ. Σὺ εἶ ὁ παρασταθείς ἐν τῇ ἰδίᾳ σου προαιρέσει καὶ προπετείᾳ ἐνώπιον τοῦ Δεσπότης ἱμῶν, ἐξαίτησας εἰς πειρασμὸν τὸν δίκαιον Ἰώβ, καὶ ἀποκτείνας τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἀπολέσας. Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ ἐκλείψουσιν ἐν ῥομφαίᾳ, ἐξ ὧν καὶ σὺ τυγχάνεις, καὶ ἀφαντωθήσῃ, καὶ ἀφανισθήσῃ εἰς τέλος· προσέκοψας γὰρ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, ᾧ ἐξέδωκα ἑμαυτήν. Ταῦτα εἶπεν ἡ Ἁγία πρὸς τὸν Βασιλέα, ἅμα καὶ τὸν παρεστῶτα αὐτῷ διάβολον διελέγξασα.

19 Τότε ἀπορηθεὶς ὁ διάβολος ὑπεχώρησε, καὶ ὁ ἀλλότριος τῆς ἀληθείας ἀπὸ μήκους ἐβόη· Ὁ βία ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν τῶν φονεῶντων με! Ἡ δὲ νεάνις Πελαγία, ἐνδυναμωθείσα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δραμούσα, ἐκράτησε τὸν χαλκοῦν βοῦν, καὶ εὐθέως ἐξέρριψεν αὐτὸν ὡς κηρὸς αἱ σάρκες τῶν χειρῶν αὐτῆς· μὴ δ' ὧλως δὲ αἰσθημένη, εἰσήνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς εἰς τὸ σῶμα τοῦ βοῦς, καὶ ἐχάλασεν ἑαυτὴν ἑσῶθεν αὐτοῦ, καὶ εὐθέως ἔρριψεν αἱ σάρκες τῆς ὕψους αὐτῆς, καὶ τῆς κοιλίας καὶ τὰ ἐντόσθια σὺν τῶν πλευρῶν, καὶ ἄπὸν μέρος τοῦ σώματος, ἐν τῇ αὐτῇ εἰσελθεῖν ὅλην, ὡς ἔλαιον· καὶ ἐγένετο εὐωδία ἐν τῇ ὄρᾳ ἐκείνῃ ἐν ὅλῃ τῇ πόλει, ὡς ὁσμὴ μύρου· καὶ ἔτι μικρὸν αὐτῆς ἐμπνεύσας, τὸν Κύριον ἐδόξασε φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα, Δόξα τῇ ἐλεύσει σου, μονογενὲς Υἱὲ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, ὅτι ἐν ταῖς χειρσί σου ἐπέστρεψαν οἱ πλανηθέντες, καὶ ἐν σοὶ ἐτελειώθησαν, νικήσαντες καὶ καταπατήσαντες τὴν τοῦ ἐχθροῦ δύναμιν. Καὶ οὕτως ἐτελειώθη ἡ νεάνις Πελαγία ἐν Κυρίῳ.

20 Δυσὶ δὲ παρεστῶσι στρατιώταις ἔγγιστα τοῦ βοῦς λέγει ὁ Βασιλεὺς, Ἴδετε εἰ ἔτι ζῇ. Τῶν δὲ στρατιωτῶν τὰ ὀνόματα εἰσὶ ταῦτα, ὁ μὲν εἰς ἐκαλεῖτο (Θεόνικος, ὁ δὲ ἕτερος Ἰουλιανός· οἱ καὶ θεασάμενοι τὴν ἀληθινὴν τελειωθείσαν ἐν Κυρίῳ, εἶπον τῷ Διοκλιτιανῷ, αὕτη οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐμαρτύρησεν ὁμολογήσασα τὴν καλὴν ὁμολογίαν, καὶ τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην μὴ ἀρνησαμένη. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἀκούσας τῆς ἀποκρίσεως αὐτῶν, καὶ τῶν τοιούτων ῥημάτων, ἐκέλευσε αὐτοὺς δεσμίους γενέσθαι, καὶ βληθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ· ἐκέλευσε δὲ ἐτέροις στρατιώταις ἀπελθεῖν καὶ θεάσασθαι, εἰ ἄρα ὄντως ἀπέθανεν. Οἱ δὲ ἀπελθόντες καὶ ἰδόντες ὅτι ἐτελειώθη, ἀνῆγγειλαν τῷ Βασιλεῖ τεθνάναι αὐτήν. Τότε ὁ Διοκλιτιανὸς μαίνει, μεγάλη φωνῇ ἔκραξε, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβαλὼν ἐν τῇ στολῇ αὐτοῦ, κατέρρηξε τὴν πορφύραν αὐτοῦ λέγων· Ὁ ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν! πῶς ἐκδιδοῦσιν ἑαυτοὺς μέχρι θανάτου, τὸν Θεὸν ἑαυτῶν μὴ ἀρνόυμενοι, μήτε ἐμοῦ αὐτοῦ τὸ θέλημα ποιοῦντες; μὴ ἄρ' ἀξιοπιστότεροί εἰσιν ὑπὲρ τὴν ἐξουσίαν μου; ἐγὼ τοίνυν τῶν ἐχθρῶν μου οὐκ ἐμπιπλῶμαι; Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσε τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Πελαγίας ταφῆς μὴ ἀξιωθῆναι, ἀλλὰ ἐρρίφη εἰς τὸ ὄρος, οὗ τὸ ὄνομα Δινάτον. Καὶ κατελθόντες τέσσαρες λέοντες, ἐπεκάλισαν τοῖς ὀστέοις αὐτῆς, φυλάσσοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν.

21 Ἐνεφανίσθη δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ μακαρίῳ Ἐπισκόπῳ Κλίνοντι, ὃς καὶ κατήχησεν αὐτήν, λέγων πρὸς αὐτὸν, Εὐαγγελίζομαι σοι, ὅτι σήμερον ἡ νεάνις Πελαγία, ἣν ἠτήσω παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐμαρτύρησε κατὰ τὰς δεήσεις τοῦ στόματός σου. Ἀναστάς οὖν, προσένεγκε αὐτήν προσφορὰν τῷ Θεῷ, διότι ἀνεξάρνητος ἡ ὁμολογία αὐτῆς ἐγένετο. Ὑπεσήμεναι δὲ αὐτῷ καὶ τὸν τόπον ἔνθα ἔκειτο ἡ ἁγία Μάρτυς Πελαγία· καὶ ἀπῆλθεν ὁ μακάριος Ἐπίσκοπος Κλίνων, καὶ θεασάμενος τὸν τόπον τῆς Μακαρίας, εὗρακε καὶ τοὺς τέσσαρας λέοντας κρηδεύοντας τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατέκειτο· οἵτινες ἰδόντες τὸν μακάριον, ἦλθον εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. Ὁ δὲ μακάριος ἰδὼν, χαίρων καὶ ἀγαλλιώμενος, εἶτα λαβὼν τὸ λείψανον τῆς ἁγίας παρθένου Πελαγίας, ἀνήνεγκεν εἰς τὸ ὄρος· καὶ προκίψας ὡς σταδίους δέκα, ἦλθεν εἰς τὸ ἀκρότατον τοῦ ὄρους. Καὶ ἰδὼν τὸ ἄκρον αὐτοῦ, ὅτι ἐλελειώτο ὡς μάρμαρον, ἐμισθόσατο λατόμους, καὶ ὠκοδόμησε θυσιαστήριον,

ultra in
bovem se
immittit,Cujus ex-
emplo alii
duo Chri-
stum con-
fitenturReliquias
servant
leones

donec con-
digne se-
peliantur.

Α ριον, καὶ κατέθετο τὸ λείψανον τῆς ἀγίας Πελαγίας, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα τοῦ ὅρου, "Ὅρος συναγωγῆς. Καὶ ἐπέγραψε τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας οὕτως· Ἡ ἀγία Πελαγία, δοῦσα ἑαυτὴν ἀρράβωνα τῷ Θεῷ, καὶ μέχρι τέλους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένη, ἐνθάδε ἀναπέπνυται ἐν σώματι, ἧς ἡ ψυχὴ ἐν οὐρανοῖς βασιλεύει μετὰ Ἀγγέλων. Ταῦτα ἐπιτελέσας ὁ Ἐπίσκοπος, οὕτω κατῆλθε χαίρων, καὶ ἀγαλλιώμενος ἐν Κυρίῳ. Οὕτως ἐπλήρωσε τὸ μαρτύριον ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Πελαγία, δοξάζουσα Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a Ὁρμαστὴ sponsa, sicut infra num. 7 ὁρμαστὸς sponsus, ab ὁρμάζειν despondere, quod occurrit num. 14. Voces antiquis Græcis in hoc significato ignotæ.

b Ex alio MS. supplet Sirletus qui vitam æternam consequi sperant hoc enim deesse probat subsequens Pelagiæ interrogatio, quare eam vitam sperent.

c Δέπτιον linteum: cui extra Latinam linguam non est quaerenda origo: exempla auctorum mediæ ævi habes apud Meursium in Glossario: sed quid iis opus, cum habeamus Ioan. 13 v. 4, λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτὸν cum accepisset linteum, præcinxit se.

B d Sirletus vel in suo MS. alium sensum reperit, vel ex ingenio proprio alium reddidit his Latinis verbis: Num igitur post hac ego Christianos aspicere potero? Num seipsos pro Deo suo tradentes?

Lubet hic etiam exemplum proponere ejus formæ quæ Græci Officium ecclesiasticum quotidie variant, additis ad ea quæ singulis Dominicis ac feriis recitanda præscribuntur in Triodio, Paracletico et Pentecostario, propriis quibusdam de uniuscujusque diei uno aut duobus ut summum Sanctis.

PROPRIUM

DE S. PELAGIA V. M.

Ex Menæis excusis.

ΣΤΙΧΗΡΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΑ ΗΧΟΣ Δ'.

Β άπτισμα τὸ πάνσεπτον καὶ ἱερὸν καὶ σωτήριον Πελαγία ποθήσασα, σπουδῇ ἐπεζήτησας· καὶ εὐροῦσα Μάρτυς τὸν μυσταγωγοῦντα μετ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς τοῦ ποθουμένου θάπτον προσέδραμες, καὶ ξενῶν κατηξίωσε θεωριῶν, Ἀξιόχαστε, ὡς νεανίς· ὁπίσω δὲ τοῦ νυμφίου σου ἔδραμες.

ΟΜΟΙΟΝ.

Κόσμον τὸν ἐπίγειον καταλιποῦσα, ὡς πρόσκαιρον καὶ φθαρτὸν καὶ εὐμάραντον τὴν θείαν εὐπρέπειαν, ὡς αἰεὶ ἐστῶσαν καὶ ὡς κεκτημένην διηνεκεῖ τὴν χαρμονὴν καὶ θυμηδίαν καὶ καθαρότητα, συντόνως κατεδίωξας· καὶ Παρθένος προσείληφας τῶν Μαρτύρων τὴν εὐκλειαν, δι' ἀμφοῖν ἀναλάμψασα.

ΟΜΟΙΟΝ.

Ἄπειρον καὶ ἄφραστον τῶν σῶν θαυμάτων τὸ πέλαγος, Πελαγία πανεύφημε· Χριστὸν γὰρ ποθήσασα καθαρὰ καρδίᾳ καὶ τελειοτάτῃ, τῶν αἰκισμῶν καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν βασάνων καταπεφρόνικας· δι' ὃ σε, Καρτερόψυχε θαλάμη, πόλον οὐράνιον ὁ Νυμφίος εἰργάσατο, ὁ Σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ο ΚΑΝΩΝ ΟΥ Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Πελαγία τὸν αἶνον εἰκόντως πλέκω.

ΩΔΗ Α' ΗΧΟΣ Δ'.

Πελάγει τῶν θαυμάτων πλέοντι αἶραν τοῦ Πνεύματος νῦν μοι παρασχοῦ, Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Πελαγία· πανεύφημε, καὶ πρὸς λιμένα εὐδίου τῶν σῶν ἐπαίνων κα-θοδήγησον.

Ἐ βρέφους προγνωστικῶς τῷ Κρίστου σου ἀνατε-θεῖσα, Σεμνή, τὴν τῶν φθαρτῶν ἀπερρίψας στοργήν, Πελαγία πανένδοξε, ἀρρενωπῶς· τὰ πάθη δὲ θεῖα δυνάμει κατεπάτησας.

Π ούτρον θεῖον ἐπιθυμοῦσα δέξασθαι τοῦ βαπτίσματος, Ἱερουργὸν εὐροῦσα τοῦ Χριστοῦ, Πελαγία, προσ-ἔδραμες· καὶ μετασχοῦσα γέγονας φωτὸς ἐν Θεῷ, Μάρτυς, ἐμπλεως. ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Α γίων ἀγιωτέρα πέφυκας, Παρθένη ἄχραντε, τὸν τῶν Ἀγίων ἁγίων Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις βαστάσασα, τὸν θεῖκαϊς δυνάμεσι πᾶσαν τὴν κτίσιν περιέχοντα.

ΩΔΗ Γ'.

Ἡ ὥσπερ τις ἀγαθὴ, προσηνεγκαμένη λογικὰ σπέρ-ματα, Μάρτυς Χριστοῦ πάνσοφε, ταῦτα θαψιλῶς ἐ-γεώργησας.

Ἰ θύνης ὡς ἐκλεκτῇ, πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ Θεὸν σπεύδουσα, Μάρτυς Χριστοῦ ἐνδοξε, θεῖαις ῥωνυ-μένη διδάγμασιν. ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Α νέστισας, ὦ Σεμνή, τὴν πεπτωκυῖαν μου μορφὴν, τέξασα τὸν προφανῶς αἴτιον τῆς ὑπερφυῶς ἀνασ-τάσεως.

Ο ΕΙΡΜΟΣ.

Τ ῶ πόθῳ τοῦ Χριστοῦ τὴν ψυχὴν πυρουμένη, ὑπῆλθες ἀνδρικῶς ἐκκαέντι χαλκουργήματι, θεόφρον Πελαγία· καὶ γέγονας τῷ Δεσπότη σου εὐωδιστάτη θυσία· ὅθεν σή-μερον τὴν παναγίαν σου μνήμην φαιδρῶς ἐρτάζομεν.

ΩΔΗ Δ'.

Ἦ γ τοῦ Δεσπότη πορφύραν ἐνδεδυμένη διὰ λου-τροῦ, Πανένδοξε, παλιγγενεσίας, πᾶσαν τὴν τοῦ βίου τερπνὴν πορφύραν ἐκδέδυσαι, Μάρτυς Πελαγία· πα-νέντιμε.

Ο Πόθος τῶν οὐρανίων ὠραιότητων τοὺς ἐπὶ γῆς ἡμά-ρωσε πόθους, Ἀθλοφύρε· ὅθεν ἐπετερώθης Χριστῷ, βοῶσα καὶ λέγουσα, Δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Ζ ενοθωμένην θρησκείαν καταλιποῦσα, τῇ τοῦ Χριστοῦ προσέδραμες σοφῶς, Πελαγία Μάρτυς παναιδέσιμε, εἰδῶλων πατήσασα πᾶσαν τὴν ἀπάτην, Θεόληπτε.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Α πειρογὰμως ἐκύησας, ὦ Παρθένη, καὶ μετὰ τόκον ὥφθης παρθελεύουσα πάλιν· ὅθεν ἀσιγήτοις φωναῖς τὸ Χαῖρέ σοι, Δέσποινα, πίστει ἀδιστάκτῳ κραυγά-ζομεν.

ΩΔΗ Ε'.

Ἰ σχύσας τοῦ ἐχθροῦ καταλύσαι τὸ φρύαγμα, πανεύ-φημε Πελαγία, τῷ σταυρῷ τοῦ Δεσπότη σωθεῖσα καὶ χάριτι.

Ζ ὦν χάρις ἀληθῶς συναφθεῖσα Νυμφίου σου, Ὑπέρ-λαμπρε, μαρτυρίου καὶ τῆς σῆς παρθενίας τὰς λαμ-πάδας κατέχουσα.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ο Κύριος ἔν σοι, Θεομήτορ, ἐσκίνωσε, τὸν ἄνθρωπον ἀναπλάττων, τὸν φθορὰ πεπτωκῶτα, ἀπάτῃ τῇ τοῦ ὀφους.

ΩΔΗ 5'.

EX MS.
VATICAN.

Σομίμως τῷ Χριστῷ νυμφευθεῖσα, προσέδραμες τοῦ μαρτυρίου τὸν δρόμον, ἐπιβαλουμένη τῷ σῷ Νυμφίῳ, καὶ λιμένι γαληνοτάτῳ τούτου προσέδραμες.

Πλάκη σῇ κορυφῇ ὠραίοτατος στέφανος δικαιοσύνης, θεόφρον Πελαγία, Μάρτυς στεφανηφόρε· τὴν γὰρ πίστιν μέχρι τέλους ἐτέρησας ἄτρωτον.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ὦν πρὶν μὲν ταῖς ἀκοαῖς τῆς Εὐας ἐξέχεεν ὁ σκολιότητος ὄφιο· σὺ δὲ μόνη τούτου ἐξετινάξω, Θεομήτορ, τὸν ἀναιρέτην τούτου κυήσασα.

Hic notatur canendus Hirnus, cujus initium, Θύνω σου μετὰ φωνῆς, et Contacion festi, deinde præscribuntur legenda ex Synaxario, post quæ prosequitur Chorus cœptum Canonem de Sancia.

ΩΔΗ Ζ'.

Καμίνου δίκην τὸ κεκαυμένον, Μάρτυς, ὄργανον, θείῳ πυρπολημένη αἵματι τοῦ Χριστοῦ ὑπομένουσα, ἐκράυγας· Εὐλογημένος εἶ ἐν τῇ ναῷ.

ΟΠεριβάλλον τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, ἐνδοξε Μάρτυς, γυμνωθεῖσαν θείᾳ περιβολῇ κατεφαιδρύνεσε, ψάλλουσαν· Εὐλογημένος ἐν τῇ ναῷ. ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ὁ τοῦ Ὑψίστου ἰγιασμένον θεῖον σκῆνωμα χαῖρε· διὰ σου γὰρ δέδοται ἡ χαρὰ, Θεοτόκε, τοῖς κραυγάζουσιν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν ὑπάρχεις, πανάμωμε Δέσποινα.

ΩΔΗ Η'.

Ὁς Μάρτυς, ὡς λίαν ἀψευδῆς, Χριστοῦ πανεύφημε, τὴν τούτου δύναμιν ἐθεολόγησας, ἅπαντας θεοφρόνως ἐκ διδάσκουσα, καὶ πρὸς εὐσέβειαν εἰλκυσας ψάλλουσα· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον.

Μαφῶς μνηστευθεῖσα τῷ Χριστῷ, τὴν τοῦ τυράννου ὀρμὴν πᾶσαν κατέσβεσας, σοφίας πέλαγος βρύουσα, Πελαγία πανσεβάσμιε· καὶ διαδήμασι τρισὶ Μάρτυς κεκόσμησαι, Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα, βοῶσα, τὸν Κύριον. ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Πατὴρ ἐξ ἀνάρχου τὸν Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον ὁμολογούμεν πιστοί, ἐκ σοῦ, Πανάμωμε, λεγόντες σε· σάρκωσθαι τὸν συνάναρχον μονογενῆ Λόγον Πατρί καὶ θείῳ Πνεύματι, καὶ βοῶμεν· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον.

Tum canitur Hirnus, εἰς Χίρας ἐκπετάσας Δανιήλ.

ΩΔΗ Θ'.

Ὁ γὰρ ἐξεπαῖν οὐκ ἰσχύει τοὺς σοὺς ἐπαίνους, Πελαγία· πέλαγος θαυμάτων γὰρ βρύεις, τοῦ σοῦ Νυμφίου ῥώμη καὶ χάριτι· ὅνπερ καὶ νῦν δυσώπησον, πάντας σωθῆναι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Εστὴς τῆς ἐφέσεως, νυμφὴ στεφανοφόρε Πελαγία· τῷ τῶν ὀρεκτῶν ἀκροτάτῳ, ἀξιοθεῖσα Μάρτυς, παρίστασθαι, καὶ τὴν τρυφὴν ἀπέλιπας τῆς αἰωνίου ἀπολαύσεως.

Κόσμη τὴν εἰρήνην βραβεύειν τὸν σὸν Νυμφίον ἐκδυσώπει, Μάρτυς Πελαγία θεόφρον, τὴν ἐκκλησίαν φυλάττουσα ἐκ πειρασμῶν, καὶ χάριτι τοὺς σε ὑμνοῦντας καταναγάζουσα. ΘΕΟΤΟΚ.

Ὁράθης παρθένος καὶ μητὴρ ὑπερφυῶς, Θεογενήτορ, Λόγον συλλαβοῦσα ἐκ Πατρὸς, σεσαρκωμένον τούτου γεννήσασα· δι' οὗπερ νῦν σωζόμενοι σέ. Θεοτόκε, μεναλύνουμεν.

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΟΛΒΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΜΑΘΗΤΩΝ.

Ex Synaxario MS. Collegii Claromontani S. J. Parisiis.

Οὗτος ἦν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμνεύοντας Ἰουλίῳ Σέξτῳ Αἰλιανῷ, Ἀγριππίνῳ καὶ Κλημεντίνῳ τῶν νεωκόρων θυσίαν ἐπιτελούντων τῇ Ἡρῇ, ἠναγκάζετο καὶ Ὀλβιανὸς ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος θῆσαι· ὁ δὲ πολλαῖς ἀντιθέσεσι καὶ λόγοις τὴν κατὰ Χριστὸν πίστιν ἐξυμῶν καὶ ἀποσεμνύνων, τὴν δὲ εἰς τὰ εἰδωλα κακίζων καὶ διαβάλλον, πρῶτον μὲν ὀβελίσκοις πεπυρωμένοις τὸν νῶτον καὶ τὰ σπλάγγνα διακαίεται· ὡς δὲ οὐκ ἐνεδίδω, οὐ δὲ θῆσαι τῷ Ἠλίῳ ἐπιίθετο, ἀνενεχθέντος περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀνθυπάτου καὶ προστάξαντος, ῥάβδοις ἀφειδῶς τύπτεται, εἰθ' οὕτως μετὰ * τῶν μαθητῶν διὰ πυρὸς τελειοῦται. Πολλὰ δὲ καὶ ἐν τῷ περιεῖναι τῷ βίῳ ὁ ἅγιος ἐπιτελέσας θαύματα, ἔτι καὶ μετὰ τὴν ὁσίαν κοίμησιν, ἐνθα κατάκειται τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον, ἐνεργεῖ, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία διηλοῖ.

* *MS. quidem solum habet μετ' αὐτῶν, cum ipsis, scilicet discipulis, sed quia excidit discipulorum mentio, integravi sensum levi mutatione facta. Interjecto deinde S. Hilarionis Thaumaturgi elogio, quale dedimus xxviii Martii, sequitur.*

DE MARTYRIBUS SCYTHOPOLITANIS

Ex eodem et Chiffletiano MSS.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῶν ἁγίων Μαρτύρων Ἀφροδισίου*, Μιλῆδα, Μακροβίου, Οὐαλερανῷ, Λεοντίῳ, Ἀντωνίου καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἁγίων τῶν σὺν αὐτοῖς, ἐν Σκυθοπόλει μαρτυρισάντων. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ σεπτῷ Ἀποστολείῳ τοῦ ἁγίου καὶ πατρὸς ἡμετέρου Ἀποστόλου Ἰακώβου, Ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, τῷ ὅντι ἐνδον τοῦ σεβασμίου οἴκου τῆς παναγίας ἀρχάντου Δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐν τοῖς Χαλκοπρατίοις.

* *MS. Chiffletianum ordinem nominum hunc proponit Ἀφροδισίου, Λεοντίου, Ἀντωνίου, Μιλῆδα Οὐαλλερνανῷ, Μακροβίου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς. Taurinensia vero MSS. servato nominum ordine, sub quadam descriptionis diversitate, ea variant et unum eorum post nomina enumerata habet καὶ τῶν σκυθοπολιτῶν ἐξήκοντα.*

APPENDIX

SIVE ADDENDA AUT EMENDANDA

AD IV PRIMOS DIES MAJI.

AD DIEM I.

NOT. 1.

Fol. 2 Col. 2 post nomen B. Panaceæ adde
Ven. Geraldus Canonicus Regul. Ansedæ in Lusitania.

NOT. 2.

Ibid. col. 1 ante alios prætermisos ponatur

B. Dom. Garciae Martinez Ord. Melitensis in antiquo monasterio Lessensi Portuensis diocesis Translatio, facta hoc die anno 1598, refertur a Georgio Cardoso in Hagiologio; qui de eodem longe prolixius agit: quod posteri nostri in supplemento facere poterunt, eo quo mortuus est die, 1 Januarii.

NOT. 3.

Fol. 3 col. 2 post verba, In martyrologio Franciscano Arturi, adde, et Hagiologio Lusitano Cardosi, tamquam in vicina Lusitaniæ Castella natus.

NOT. 4.

Ibid. col. 2 sub finem, hæc intersere:

B. Blasius, Episcopus Suanensis, hac die inscribitur Aciei bene ordinatæ plurium Sanctorum ac Beatorum utriusque sexus Ordinis Carmelitarum, ex variis Martyrologiis et Kalendaris collectæ per R. P. Philippum a Visitatione, Carmeli Valencenensis Suppriorum, secundum editæ anno 1679. Auctor in Notis ad eandem manuscriptis (quarum ut rationem haberem saltem inter Prætermisos rogavit, uti libenter ad alios dies et feci et faciam) sic scribit: B. Blasius, ex urbis Senensis et Carmelitanæ Religionis alumno et vere religioso, factus Soanensis Episcopus, tanta valuit sanctimonia, ut nedum surdos, claudos, leprosos et alios infirmos mirabiliter curaverit, verum et cuidam mortuo vitam feliciter restituerit, quam ipse ad annum 1287 sancte deposuit in Carmeli Senensis templo sepultus 1 Maji. Exinde miraculis ante et post mortem clarus, a populo semper excultus fuit. De illo latius agunt Sigismundus Titius Parochus Senensis, Philippus Metius, et Alexander Callossus in Vita illius etc. Optamus auctores hos videre: interim habemus Italiam sacram Ferdinandi Ughelli, in cujus tom. 3 videtur satis accurate deduci series Episcoporum Suanensium nec tamen ullus ibi Blasius; sed e contra an. 1283 morienti cum opinione sanctitatis Davidi (qui ex Ordine Cisterciensi et monasterio S. Galgani assumptus fuerat) suffectus dicitur a Martino V, post Donati Nicolai et Rufini electiones successive frustratas, Marcus quidam Assiniensis Canonicus, quem constat ex publico instrumento ibi adducto adhuc vixisse anno 1286 mense Martio. Habemus etiam Fastos Senenses, ubi omnes quotquot in ea civitate vixere aliqua sanctitatis fama noti, collato studio totius Academiæ Inthronatorum, Kalendarum digeruntur; sed absque Blasio. Quin et ipsimet anno 1661 ecclesiam Ordinis Senis adivimus, et de talibus accurate interrogavimus Patres illos, qui tamen de eo nec verbum fecerunt. Quare plenior et certior de illius promotione, ætate, sanctitate et cultu notitiam expectari debuisse censeo, absque ullo ejus vel auctorum dictorum præjudicio,

NOT. 5.

Fol. 3 col. 2 ante S. Sabam ponantur
Elizabeth Evangelista, Ordinis S. Dominici Samorraz in Hispania; et Angelus Boninsegna, ejusdem Ordinis, Antiochiæ martyrio affectus a Saracenis: qui Maji T. I

ambo cum titulo Beatitudinis referuntur in Anno sancto dicti Ordinis, a Dominico de Herre Belgice vulgato.

Ibid. Mafalda Regina... de ea latius agemus inter NOT. 6.
Prætermisos, Substitue Vitam dabimus in anniversario Depositionis, 2 Maji.

DE S. PHILIPPO APOST.

Fol. 11 num. 24 adde: Deinde vero per litteras significavit, quod eodem Capiti, decentius deinceps conservando, D. Bernardus Ignatius Comes a Martinicz, supremus Regni Burgravius, Eques aurei Velleris, S. C. M. Consiliarius actualis intimus, et in Regno Bohemiæ primarius Locumtenens Regius, curavit statuat pectoralem argenteam inauratam pulchri operis, quam ecclesiæ Metropolitanæ tradidit anno MDCLXXIV die 1 Februarii. NOT. 6.

DE S. JACOBO APOST.

Fol. 22 col. 1 Ne quis, stabilitæ a nobis ante Aprilis Chronologiæ ignarus, solosque Baronii calculos sequi doctus, offendatur numero anni juxta æram vulgarem notati, sic lege primam lineam. NOT. 7.

Annus is erat a morte Christi quartus, æræ autem vulgaris (cui annos quinque præponendos jam alibi demonstravimus) annus XXXIII.

Et rursus lin. 5

Annus is erat ex usu vulgi jam dicendus XLVII, a vero autem Christi natali numerandus LI. NOT. 8.

Fol. 25 col. 1 ad finem §. 3 addantur sequentia: NOT. 9.

Adde hic si placet ex Cardoso, S. Jacobi Minoris cultum usque in mare Atlanticum a Lusitanis propagatum: civitas enim Funchal, insulæ Materiæ caput et Episcopoli Cathedra insignis, anno MDCVII petiit a Paulo V Pontifice Maximo, atque per Breve XVII Decembris expeditum impetravit, ut sibi liceret agere festum ejus, cum proprio Officio atque Octava per modum Duplicis 1 Classis, idque 2 die Maji, ne S. Philippo detrahatur quidpiam. Tam singularis autem venerationis causam refert Cardoso ex Doctore Gaspere Fructuoso, in sua Insularum historia lib. 1 cap. 29 sic scribente: Anno MDXXI ingens mortalitas depopulabatur civitatem, sicuti etiam annis prioribus continuis aliquot. Ut ergo tanto tamque diuturno malo remedium inveniretur, placuit Capitaneo Simonis Gonsalvio atque Senatui sortes jacere, quem Patronum suæ civitati legerent; et sors cecidit super S. Jacobum Minorem. Mox igitur erecta est sumptu publico ecclesia insignis, ad quam ducta quidem supplicatio est, non tamen pestilentia prorsus extincta: sed annis singulis recrudescens sæviit usque ad annum MDXXXVIII. Tum vero injecta quibusdam cogitatio est (quam divinam fuisse inspirationem exitus ipse docuit) ut auferrentur tigilla tam majora quam minora ab ædibus, quæ tali signo jubebantur caveri, interdicto cum inquilinis commercio; utque tam sani quam infirmi promiscue inter se versarentur suæ quique domi, atque instituta processione prædicta tigna comportarentur ad altare jam pridem electi Patroni, quemadmodum ibidem adhuc ad perpetuam

1 rei

memoriam servantur. Redeuntes autem a pro-
prie domum, qui illam fuerant comitati sani,
suos quique infirmos sanatos invenere : neque ex ea
die pestis amplius ulla afflixit insulam, solennissimo
deinceps festo die 2 Maji beneficium commemorare
solitam, cultu nihili minori quam adhibeatur ad ce-
lebrandum festum Corporis Domini. *Hactenus Gus-*
par. Addit Cardosus : Etiam insula Capitis-viridis
solennissime festum ejusdem sancti Apostoli agit,
quotannis nova excogitans argumenta demonstrandæ
publicæ hilaritatis, eo quod die ejus festo plurimum
detecta a Lusitanis anno MCCCCLXVIII illac præter-
navigantibus, nomen illius tunc acceperit.

Fol. 26 post num. 30 adde :

*Quæ inter Petavium nostrum et Salmasium agitata
est aliquando quæstio, ab hoc inconstantissima intrica-
tione perplexa, ab isto solidissime dissoluta, Majori-
busne an Minoribus Apostolis accensendus sit S. Ja-
cobus Hierosolymorum Episcopus, hic a nobis non
tangitur. Non enim Minorem Jacobum dici asserimus
eo sensu, quo homo hæreticus ipsum retrudit ad infe-
riora subsellia, tamquam coadjutorem et ministrum.
Majorum Apostolorum, quales fuerunt SS. Clemens,
Timotheus, alique ipsorum discipuli, passim soliti A-
postoli nominari a Græcis : sed solum dicimus, non
magis ipsum fuisse e numero duodecim, quam fuerit
ipse Paulus, extra ordinem post Christi mortem adsci-
tus, et pari cum duodecim potestate ad Ecclesiæ totius
regimen donatus : quam potestatem etiam in Jacobo
Fratre Domini agnoscimus : adeoque nihil præjudica-
tis, quæ lib. 1 de Doctrina temporum cap. 7 et 8 defi-
niuntur a Petavio.*

*Fol. 28 col. 2 num. 40 post medium ante hæc ver-
ba : Habet etiam civitas Ancona, interpone.*

*Brouerus in Annalibus Trevirensibus ad an. 855
recitat Instrumentum, quo enumerantur donaria et Re-
liquiæ, a Lothario Juniore ad cultum monasterii et ec-
clesiæ Prumiensis oblata, coram Thietgaudo Trevirensi
et Rutgando Arelatensi Episcopis; primoque inter San-
ctorum ossa loco ponit, manum S. Jacobi Fratris Do-
mini cum parte brachii.*

*Fol. 35 in Annotatis lit. b scribitur Judæ et Si-
meonis : iterumque Judam et Simonem; utrobique
lege, Simonis, Simonem, ne forte de secundo Hieroso-
lymorum Episcopo Jacobi Adelphothei successore,
Christi (ut fertur) consanguineo, loqui nos putet ali-
quis.*

DE S. ANDEOLO.

*Fol. 36 num. 4 lin. 6 post hæc verba clarere mi-
raculis, adde :*

*Idem auctor pag. 207 ex instrumento Leodegarii
Vivariensis Episcopi sub nota anni MCVIII hæc profert
verba : Ego Leodegarius Episcopus, cum consilio
Clericorum, ecclesiam S. Andeoli in loco qui Bur-
gias dicitur, ubi sacratissimum corpus ejusdem
Martyris quiescere videtur, temporalibus bonis
quondam locupletem, nunc autem multis modis at-
tritam, committimus atque donamus sub cura et pro-
videntia Leberti Abbatis S. Rufi : Sub qua novum
loco cultum et Sancto venerationem accessisse, nequa-
quam est ambigendum : quo autem nunc loco res ibi sint
nescimus, sed veremur ne cum reliquis illorum tra-
ctuum sanctuariis, etiam hoc violatum sit superioris
seculi funesta rabie, quæ hæresim Calvinianam omnibus
post futuris seculis reddidit execrabilior.*

*Fol. 40 Post Vitam seu Passionem S. Andeoli ad-
ditum voluissimus miraculorum vel historiam, vel men-
tionem saltem, si eorum notitiam habuissemus. Hanc
nunc aliquam accipimus ex tractatu Joannis Columbi
nostri, lib. 2 de Gestis Episcoporum Vivariensium, ubi
hoc eorum proponitur initium : Cum in nomine san-*

*ctissimæ Trinitatis gloriosissimus atque piissimus D
Karolus Rex Burgundiæ seu Provinciæ Galliæ,
maris usque terminato, Deo favente, potiretur im-
perio; anno siquidem incarnationis Dominicæ DCCO-
LVIII. Ea ut haberemus operam dedimus, sed hactenus
irritam : quare rogamus etiam posthac ipsa nobiscum
communicari, ut vel in supplemento Magi dari aliquando
possint.*

DE S. FLORINA.

Fol. 48 post. num. 5 adde :

*P. Joannes Columbi; cujus erudita opuscula omnia
in unum collecta volumen nuper prodierunt, libro 2 de
gestis Vivariensium num. 59 describit membranam,
opud Canonicos Vivarienses ita Continentem : Inenar-
rabilis memoriæ Leodegarius, hujus Ecclesiæ E-
piscopus, Apostolicæ Sedis legatus, cum multas
Sanctorum reliquias ad ecclesiam B. Vincentii con-
lisset, et eam multis et variis ornamentis ornasset;
volens parietes ipsius, qui jam ruinam minabantur,
in melius reformare; cum partem illam, quæ Caput
dicitur, dirueret; invenit ibi plurimorum Sanctorum
reliquias, quas beatissimi prædecessores sui, de di-
versis partibus mundi ad ecclesiam istam contule-
runt : quas omnes cum magna devotione posuit, et
eorum scripta conscribi fecit. Id est earum catalogum
texi : hic enim ibi subsequitur ipsis antiquis verbis : et
sunt ex notorum Sanctorum pleræque, nisi quod ignota
nobis misceantur nomina S. Vesterii, S. Troci, S.
Theofredi, S. Arcontii Brinocensis, S. Cannati, S.
Foræ, S. Tutael : de quibus gaudebimus aliunde di-
scere. Cujus autem causa hæc indicamus, est Caput S.
Florinæ Virginis et Martyris, ante Ursulanarum re-
liquias sub finem nominatum. Quas omnes, ait prædi-
ctus auctor, sancte servavit Vivariensis ecclesia usque
ad Patrum nostrorum memoriam, cum Calvinistæ
illusas et injurioso pede calcatas dederunt ignibus.
Iste autem adeo laudatus Leodegarius anno MCVI fuisse
invenitur Episcopus, et MCXVII Concilio Trenolchiano in-
terfuisse.*

DE S. THEODULPHO.

*Fol. 103 col. 1 post primam lineam dele sequentes
quatuor et has substitue :*

*Quos ex priori conjugis genitos, atque e sinu Sige-
sari Episcopi abreptos, testatur Olympiodorus apud
Photium in Bibliotheca : idemque Olympiodorus addit,
Ataulpho, post solenniter celebratas cum Galla nuptias
Narbonæ Galliæ urbe, natum esse ex hac secunda con-
juge filium, cui Theodosio nomen dedit; extinctum
autem postea infantem vehementer luxit : quidni si-
militer, secundo vel tertio aut etiam quarto sui conjugii
anno, alios etiam filios ex marito barbaro Galla pepererit?
quibus vel tyrannus Sigericus pepercerit, propter
tenellam ætatem nonnullamque matris commiserationem,
vel cura nutritiorum profuerit ad latendum, brevi illo
septem dierum spatio, quo is regnum tenuit; succedente
Walla, moribus diversissimo et Romanæ pacis, quam
Ataulfus fuerit meditatus, concludendæ studiosissimo,
quod mox fecit, restituens Imperatori sororem, cum duo-
bus (ut opinari libet, donec contrarium aliunde doceatur)
liberis ex Ataulpho prædicto. Don Joseph Pellicer in
Appendice ad Apparatum Monarchiæ Hispanicæ anti-
quæ, de duobus Maximo et Marco distinguendis, pag.
14 agit de Theodorico, quem Sigesarus subduxerit fi-
liorum Regalium cædi, natum ex Placidia : sed nolo
Dextrinis figmentis conjecturam meam stabilire :
satis est in veteri historia nihil esse quod obstat,
in Olympiodoro vero, scriptore cævo, etiam quod
faveat. Certe Theodolphi ac Theodorici nomina
etc.*

A

DE S. EVERMARO.

NOT. 17

Fol. 124 col. 1 ante num. 6 adde ad finem num. 5.

Joannes Merssæus Cratepolius in Catalogo Electorum Ecclesiasticorum cap. 4, quod continet Episcopo-

rum Tungrensium et Leodiensium Annales, cum memoria Sanctorum qui sub iis floruerunt, etiam S. Evermarum nominat, ut qui ab impiis innocentem occisus, Christi Martyr effectus, crebrisque et insignibus miraculis declaratus est fuisse in conspectu Domini pretiosus.

D

DE VENERABILI GERALDO

NOT. 18

ORDINIS CANONICORUM REGULARIUM

D. P.

ANSEDÆ IN LUSITANIA.

Olim. Canon. Regul.

Decem ab urbe Portuensi leucis, in ripa Durii fluminis, locus est, a trecentis et quinquaginta circiter familiis habitatus, propter irrigui undique soli commoditatem; Ansedæ nuncupatus, ex nomine, ut fertur, cujusdam nobilis Gothi. Huic mons adjacet, asper atque aridus, in cujus medio conspiciuntur veteris ecclesiæ parietes adhuc integri, triplici fornice desuper commissi, quam fuisse monasterii, S. Mariæ de Hermello dicti, indubitata traditio est. Canonicalem eam ecclesiam fuisse eadem traditione creditur. Hoc certum, quod Æra MCLXXIX, id est anno Christi MCXLI, non ibi, sed Ansedæ, conventus fuerit Canoniorum Regularium, S. Andreæ nuncupatus, quibus eorumque Priori Adenulfo Rex Alphonsus, VIII Kal. Maji, latifundia donavit ingentia, cum jurisdictione perquam ampla; quæ cum venissent in Commendam D. Emanuelis de Sousa; et hic ad Portuensem Cathedralam esset eVectus; D. Catharina, pro suo nepote Sebastiano regnum administrans, anno MCLIX impetravit ab Apostolica Sede licentiam, Canonicam istam convertendi in potestatem Ordinis S. Dominici, cui tunc Provincialis existens Venerabilis P. Fr. Ludovicus Granutensis, ibidem constituit Vicarium, capitulariter deinceps eligendum a sex, quos Ordo istic habet, Religiosis.

nunc Prædicatorum ecclesia

2 Hoc in loco (uti in suo Hagiologio scribit Georgius Cardosus, cujus Annotationes jam dictam illius descriptionem subministrarunt) hoc, inquam, in loco præsentis die honoratur quædam grandis pretii Reliquia, vulgariter nuncupata CAPUT SANCTUM, propter continua miracula quæ per ipsum operatur Altissimus: propter quæ etiam asservatur magno cum decore in capsâ deaurata proprioque sacrario intra altare venerabilis Sacramenti. Ex traditione (cujus in similibus casibus magna solet esse auctoritas) pro certo creditur, ipsum esse probi cujusdam Canonici, nomine D. Giraldi, qui perquam honeste ac laudabiliter vixerit in monasterio Hermellensi Canoniorum quondam Regularium, quales etiam in monasterio Ansedensi fuerunt: cujus corpus ad latus aræ majoris tumulatum, pro majori devotorum ipsum invocantium commodo fuerit translatum a Priore quodam sub altare Dominæ nostræ, Caput vero ad ecclesiam Ansedensem: ubi hoc die colitur inter manus unius Sacerdotis linteati atque stolati, qui ipsum a mane usque in noctem, ardentibus cereis utrimque facibus, osculandum præbet, oculisque ac capiti accedentium undique devote admovet. Ex hoc autem pio compactu plurimi, a lupis vel rabidis canibus admorsi, miraculosam recuperant sanitatem, nec non alii quicumque herpete, scabie vel rabie infecti. Usque adeo autem fides accurrentium successibus istis roborata est, ut panniculos, stramenta, fœnum sacro Capiti admoventes secum pro Reliquiis auferant, etiam in remotas partes, eosdemque ibi experiantur effectus, quibus heroica defuncti illius sanctitas comprobatur.

habet Caput sanctum,

miraculis clarum,

3 Hactenus in textu Cardosus, in Annotatis vero addit, quod Sepulcrum saxæum, in veteri Hermellensi ecclesia, sic insertum est parieti sacelli majoris, ut aforis dumtaxat conspiciatur; idque plusquam palmum supra terram elatum, sed injuria temporis aerisque sic affectum, ut insculpti Gothicis litteris epitaphii sola secunda linea legi utcumque possit; quædici queat eo fine conservata divinitus, ut notitiam nominis ad posteritatem transmitteret. Porro supra ipsum lapidem ex parte sinistra pullulat exigua ficus, cujus folia ad facilitandos periculosos partus plurimum valere experientia compertum est: quisquis autem doloribus lateris cruciatus, ipsum devote applicat eidem lapidi, perfectam solet sanitatem recipere. Atque hæc omnia habentur ex Fr. Joanne Lopez parte 5 Chronicæ Dominicanorum lib. 2. cap. 34: Fr. Ludovico de Sousa in 3 parte hujus Provinciæ lib. 6 cap. 2: Gaspare Alvaro Lonsada lib. 2 Terrirorii inter Durium et Minium fol. 333: atque ex testimoniis variarum personarum Ecclesiasticarum ac secularium, Deum timentium ac fide dignarum, juridice exceptis a P. M. Fr. Emanuele de Figueredo, Vicario Ansedensi, anno MDCLVIII die XIX Junii ad instantiam Abbatis de Refoios Michaelis Brandani de Silva, in ipso conventu commorantibus.

et in monte sepulcrum venerabilis Giraldi,

E

cum ficu miraculosa.

4 Digna isthæc visa sunt nobis, quorum respectu prædictus Giraldus, cujus capiti ac sepulcro is cultus defertur ab immemorabili, quem solis Sanctis aut Beatis deferendum esse Ecclesia definivit, hoc in opere collocaretur, saltem cum titulo Venerabilis: quousque concedatur a potestate sublimiori usus tituli religiosioris: nullius tamen addito anni vel seculi caractere; quia nullus uspiam invenitur expressus. Quod si conjectura faciendâ sit aliqua, et, si Canoniorum Regularium Ordini, qualis sub Eugenio III, et Alexandro item III, ac Regula S. Augustini, toto orbe refluuit, annumerari Geraldus ipse debeat, posset is seculo XII adscribi, credique fuisse unus aut etiam primus præcipuusque eorum quorum studio decus Canonici instituti restauratum sit Ansedæ, et ad novum S. Andreæ conventum deducta colonia: sic tamen ut ipse vel in monte manserit, vel ad eundem redierit veteris ecclesiæ ædilis atque custos, sacrorum istic faciendorum causa. Horum enim consuetum ordinem cultumque seculis adhuc aliquot ibi fuisse conservatum, persuadet superstes etiam nunc fabrica: in cujus latere quod superest epitaphium, utinam diligenti cura aliquis exprimat mittatque ad nos, pro longo quem habemus dignoscendorum cujusvis ætatis characterum usu, ex ambesibus notarum qualiumcumque reliquiis aliquid forsitan elicituros, quod operæ pretium tulisse ea diligentia videatur.

F

Videtur vixisse seculo 12.

DE

AD DIEM II.

NOT. 19

*Fol. 169 col. 2 ante nomen S. Antonini.*B. Mafalda, Lusitaniæ Regis filia, Ordinis
Cisterciensis Aroquæ.

NOT. 20

Fol. 171 col. 1 circa finem intersere.

S. Lucifer Episcopus Calaritanus (sicuti ad nos scripsit qui Vitam Italice a se collectam misit, postquam hic Tomus pridem impressus erat, Mag. Fr. Ambrosius a Tarento Augustinianus) festivo colitur Calari hoc die : nos ejusdem Sancti Acta pridem etiam Latine collegimus, et ex Italicis suppleta dabimus

xx Maji.

DE S. ATHANASIO.

NOT. 21

Fol. 195 post num. 36 adde :

Anonymus auctor Orationis de rebus in Nicæna Synodo gestis, apud Lipomanum et Surium 10 Julii, multa fabulatur de accessu Patrum ad urbis Constantinopolitanæ Dedicationem; qui cum honoris causa apud S. Metrophanum, regis illius urbis Episcopum, convenissent; isque in sua Sede successuros sibi Alexandrum et Paulum prædixisset, conversus ad Alexandrum Alexandrinæ Ecclesiæ Antistitem dixerit; Et tu, Frater Alexander, egregium relinques successorem : et manu accipiens Archidiaconum Athanasium, subjunxerit; Ecce strenuus Christi miles : is te sequetur, qui non solum una cum Alexandro fratre meo decertavit adversus Arianæ impietatem, sed adhuc cum eo multa et magna suscipiet certamina : non solum autem eum manent secunda, sed etiam cum forti ac strenuo Paulo sustinebit tertia. Hæc quam tempore non suo dicta scribuntur, cum diu ante Nicænum obierit Metrophanes, et quinquennio post illam celebrata sit urbis Dedication (sicut recte observat Baronius) ita aliquo alio tempore vere esse dicta, non potest ex sola ejusmodi auctoris assertionem verosimiliter credi : prius enim probandum foret, aliquando vel cum puero Athanasio Constantinopolim excurrisset Alexandrum, Metrophanemque vidisset.

NOT. 22

*Fol. 207 num. 110 lin. 8 post hæc verba, Prænar-
ratæ fabulæ, adde.*

Placuit deinde consulere Annales Christophori Broweri, Trevirensium traditionibus, utcumque excusabilibus, haud facile quidquam detracturi : invenimusque de hoc puteo solite querentem, tandem nihil verosimilius judicasse, quam quod in quibusdam de Translatione S. Mathiæ antiquis MSS. legitur, Puteum hunc neglectæ vetustatis, a Christianis fuisse oppletum ossibus cineribusque Martyrum : additque patrum memoria lectos versiculos, quibus in eodem puteo condita fuisse trecentorum Martyrum Thebæorum capita diserte prodebat. Atque hinc putat, credula inter faciles et incuriosos acceptum fama, Reliquiarum amore juxta delituisse Athanasium. Quam hujus latitationem postquam animose et sincere refutavit Browerus, etiam ingenue agnoscit de Symbolo, vix ullam satis idoneam sibi apparere causam ejus Confessionis apud Treviros exhibendæ; eoque se potius trahi, ut credat, ejus edendæ necessitatem Athanasio Romæ fuisse impositam, quando ejus apud Julium ab Ariano Eusebio clam oppugnata litteris integritas est, eoque propendere ait, quamvis videat scriptores passim ab annis amplius quadringentis solis Treviris eam gloriam tribuere, pro Romanis vix quemlibet unum stare. Alexander Wilthemius etc.

NOT. 23

Ibid. post num. 111 adde

Symbolum
Quicumque
vult,

Hactenus scripseram ex communi sensu, tribuente Symbolum istud S. Athanasio ipsi, cujus nomen præfert, tamquam auctori : nec enim adhuc legeram aliquem,

qui ea de re mihi injiceret scrupulum; quem alias movere debuisset vel leviter attendenti ad verba, tam distincta Eutychiani et Nestoriani erroris condemnatio, quam continet pars Symboli ejusdem secunda, ubi dicitur Christus, licet Deus sit et homo, non duo tamen sed unum esse : unus autem non conversione Divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum; unus omnino non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Animum ergo, ad alia plurima investiganda distractum, primus mihi (ut quod res est consueti ingenuitate profitear) Pasqualis Quesnel revocavit, in Appendice ad S. Leonis Magni Dissertat. 14, agens de variis fidei libellis seu formulis descriptis post antiquis simum eundemque amplissimum Codicem Canonum ecclesiasticorum et Constitutorum Apostolicæ Sedis, qui ab Innocentio I usque ad Leonem I inclusive in usu Romanæ Ecclesiæ fuit. Etenim cum de singulis istis suo more breviter eruditeque tractasset, nec in iis Athanasianum Symbolum inveniretur, sumit hinc occasione agendi de ejus ætate atque auctore : sic tamen ut ipsius textus Ecclesiæque eo utentis auctoritati decedere patitur nihil. Ejus hac de questione digressiunculam ad instruendum minus eruditum lectorem, qui forte, ut ego, in ejusmodi disputationem hactenus non incidit, ipsius Paschalis verbis dare malim, ut sit

APPENDIX

Ad Caput x de Vita S. Athanasii.

Symbolum, vulgo S. Athanasii dictum, cujus sit ætatis et auctoris ?

Post undecim formulas seu libellos fidei, editos sub nominibus Apostolorum, Synodi Nicænæ, Synodi Constantinopolitanæ, contra Pelagium, contra Arianos, Faustini Anonymi ac forte Gregorii Bælici, Augustini, alterius, Anonymi, Damasi Papæ, tertiique Anonymi; Post tot, inquam fidei libellos, quos studiose servabat Ecclesia Romana in suo Canonum Decretorumque Codice, mirabitur aliquis inter eos desiderari præclaram illam fidei confessionem, quæ Symbolum S. Athanasii dicitur, et cujus laus in Officio Ecclesiastico per omnes Occidentalis saltem orbis Ecclesias. Quod certe Symbolum numquam prætermisum esset a Romanis, alias longe minoris momenti formulas in illum suum Codicem conjicientibus; si illud tunc temporis eisdem innotuisset : præsertim vero si, quod contendit Emin. Card. Baronius, eam fidei suæ confessionem Romæ S. Athanasius edidisset Latino sermone, recitassetque coram Pontifice eique assidentibus Episcopis. Augebit admirationem, quod in illo testimoniorum delectu, quem S. Leo cum epistola sua 134 Leonem Augustum misit, quique ab eodem vel ab alio insertus est Codici Romano sub Capitulo 41; quod, inquam, Symbolum illud Athanasianum locum non habeat in illo delectu, ubi aliqua e S. Athanasii scriptis excerpta leguntur; quibus illa Confessio et familiarior esse debuisset S. Leoni et clarius potentiusque Eutychis errorem profligasset, et Ecclesiæ Romanæ privilegiis addidisset roboris plurimum.

Hæc mirabuntur aliqui : ego vero miror magis, vel ex hoc unius S. Leonis silentio nondum viris aliquot eruditissimis fuisse persuasum, non Athanasii esse Opusculum istud, sed alterius auctoris, qui vel Leoni ejusque prædecessoribus ignotus fuit, vel ætate inferior. Utrumque igitur hoc argumentum, ex S. Leonis silentio et Codicis omissione petatum, ceteris accedat, quibus istud scriptum olim Athanasio adjudicarunt scriptores doctissimi. Non est hujus loci vel otii de illius Auctore fusius operosiusque inquirere : abunde enim jam id præstitum est et erudite a doctissimo viro Gerardo Joanne Vossio, de

Antiquioribus
ignotum

etiam S.
Leoni Papæ

tribus

A tribus Symbolis disserente. Paucula solummodo vice Appendicis addere hic visum est, occasione libellorum fidei, quos discussimus, et testimoniorum a Leone collectorum contra Eutychem : ut, si qua lux ex nova conjectura rei hactenus obscuræ affulgere potest, ea lectorem non frustremus. Certa imprimis ab incertis secernenda sunt, tum suspensiones conjecturæque in medium adducendæ.

*jam passim
apud eruditos
creditur non
esse Athanasii
Alex.*

Primo itaque jam omnium fere eruditorum consensu constat, opusculum istud S. Athanasii Alexandrini factum non esse : quod maxime arguit stylus ipse sermonisque contextus ; qui nullatenus Græci hominis est, sed Latini : confirmaturque tum ex eo quod Athanasius ipse testatur in epistola ad Antiochenses et alibi, procul se fuisse a condenda nova fidei formula ; et præterea, Nicænæ Synodi Symbolum suis omnibus numeris absolutissimum esse, semper contenderit : tum ex alto silentio, quo usque ad sextum saltem seculum sepultum fuit hoc Symbolum. Cum enim neque S. Cyrillus Alexandrinus, Athanasii successorum unus, neque alii scriptores Ecclesiastici vel Antistites, qui in Ephesino Chalcedonensique Conciliis fidem Catholicam adversus Nestorium et Eutychem propugnauerunt, umquam ex illo quidquam protulerint, nec umquam illius fecerint mentionem ; quis sibi persuadeat inter Athanasii opera recensitum tum fuisse illud Symbolum ? His plura qui legere voluerit, adeat laudatum Vossium, aliosque, qui hac de re prolixiores Commentarios ediderunt.

2 Ex hac ultima ratione evincitur pariter, quisquis tandem Symboli istius auctor fuerit, eum post exortam damnatamque non solum Nestorii, sed etiam Eutychem hæresim floruisse ; imo post Leonis Magni tempora. Detur enim per indulgentiam nonnullam, omissum fuisse Athanasianum hoc Symbolum in Concilio Ephesino et Chalcedonensi : certe numquam posteriorem S. Leonis diligentiam fugisset, qui sæpe sæpius post quartam Synodum scribens ad Orientales Episcopos, et propriam Orientalium Ecclesiarum traditionem appellans, numquam tamen Athanasii Symbolum commemorat, in quo tam expresse, tam distincte, utraque illa hæresis confoditur. Sed neque anno Christi cccclviii notum erat, cum illam testimoniorum congeriem ad Leonem Augustum mitteret ; quæ post excussa denuo Apostolicæ Sedis scrinia auctor prodiit altera, quam ad Synodum Chalcedonensem dudum direxerat. Quin et eorum Pontificum, qui adversus Acephalos Eutychianosque decertarunt, silentium de isto Symbolo, testatur, illud adhuc tum ignotum fuisse.

3 Constat hujus Symboli auctorem posteriorem non esse anno Domini sexcentesimo septuagesimo : hoc quippe anno habita est Augustodunensis in Gallia Synodus, sub S. Leodegario Episcopo, cujus hic Canon legitur : Siquis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vel Clericus Symbolum, quod Sancto inspirante Spiritu Apostoli tradiderunt, et Fidem S. Athanasii Præsulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab Episcopo condemnatur. Imo et jam ab anno dcxxxiii aliqua ex isto symbolo descripta mihi videntur in ea Confessione fidei, quæ edita est a Concilio Toletano iv, habeturque capite i ejusdem.

4 Dubium non est quin multis ante Synodum illam Augustodunensem annis compositum sit, et jam olim per totam Ecclesiam celebre evaserit : numquam enim sapientissimi Antistites id commisissent, ut istam fidei formulam, omnium ordinum Clericis amplectendam, et irreprehensibiliter, ut aiunt, custodiendam Synodali edicto sub condemnationis pœna præciperent, imo et illam e regione cum Symbolo Apostolico ponerent, nisi jam longo usu re-

cepta, approbata, et inter germanas magni Athanasii lucubrationes numerata fuisset, quod nisi post plurimorum annorum seriem fieri vix potuit.

5 Hinc sequitur ejus auctorem non extra centum fere annorum illorum spatium requirendum esse, qui ab Hilari Papæ, Leoni succedentis Pontificatu, usque ad finem sexti seculi vel septimi initium elapsi sunt. Ut lx saltem vel lxx ante Synodum Augustodunensem anni evulgando Symbolo dentur, ejusque auctoritati per omnes Ecclesias stabilendæ : præsertim cum hujusmodi Canones Augustodunenses, S. Leodegarii dicti, quibus et ille qui de Symbolo agit annumeratur, a solo Leodegario in Diœcesana Synodo pro Ecclesia sua conditi esse videantur, ut vel ille titulus indicat. Existimandum enim non est, unicum Episcopum hoc sihi arrogatum fuisse, ut novum Symbolum, nec ab universa Ecclesia vel usu receptum, vel a multis approbatum, Clero suo velut fidei tesseram, memoria tenendam, corde credendam, ore confitendam, gravi intentata pœna, præciperet. Quamquam, ne quid dissimulem, vix aliquid certi ex unico illo Canone Augustodunensi statuere audeam, nisi me doctissimorum virorum compelleret auctoritas, Jacobi, inquam, Sirmondi, Petri de la Lande, et Godfridi Hermantii, qui laudatum Canonem ad annum dclxx referre non dubitarunt ; cum tamen nec MSS. collectiones, ex quibus editus est, nec ulli auctores quidquam de illius ætate vel leviter attingant ; nec potior videatur esse ratio illum S. Leodegario ejusque Synodo tribuendi, quam posteriori alicui Augustodunensi Episcopo vel Concilio. Eorum tamen sententiæ libenter accedimus, donec lucis amplius aliquid affulgeat. Hujus ergo auctoris, quem inquirimus, ætatem, intra annum circiter cccclxxx et dc, statuendam esse putamus, vel etiam intra brevius spatium.

6 Certum videtur neque casu neque librariorum incuria nomen Athanasii in hujus scripti titulum irrepsisse, sed potius ex certo consilio ab ipso auctore fuisse S. Athanasio adscriptum : quotquot enim illius exemplaria, seu manu exarata, seu excussa hactenus visa sunt, præ se ferunt Athanasii nomen.

7 Tantum abest ut imposturæ arguendus sit, quisquis talem fidei professionem sub alieno nobis nomine ingessit ; quin potius spiritu Dei istud consilii ab eo ceptum fuisse, evincit ipsius Symboli contextus, in quo mire elucet et fidei docta simplicitas, et divina spiritus unctio, quibus ita Sanctis Ecclesiæ Patribus Athanasii fide dignum apparuit, ut illud singulis Dominicis omnium Clericorum ore celebrari, et inter Officii Ecclesiastici partes censi voluerint. Enimvero latissimum discrimen est inter ipsum et impostorem illum, qui nobis tot commentitias epistolas, sub Pontificum Romanorum nominibus pessima arte menteque confictas, protulit : in hujusmodi enim epistolis nihil pœne est, quod non aliis turpi furto subreptum fuerit, vel quod iis Pontificibus, quibus ipsæ tribuuntur indignum non sit, utpote et illorum temporum disciplinæ adversum, et ex consutis pannis male compactum. In hoc vero Athanasiano Symbolo omnia Athanasio digna sunt, omnia fidei sinceritate, quæ exponitur, apprime convenientia. Imo nec titulus ipse potest mendacii omni ex parte argui : non enim, ut in hodiernis codicibus legitur, SYMBOLI nomen præ se tulit, sed FIDEI. Ita in Augustodunensi Canone supra descripto, in Breviario MS. Monasterii Casinensis sexcentorum fere annorum, de quo inferius dicturi sumus, et alibi. Genuinumque esse scripti hujus titulum probant versiones Græcæ, in quibus appellatur Ἐκθεσις, vel ὁμολογία τῆς καθολικῆς

D
AUCTORE P. P.

*causa pœne
et ad b*

E

*sed auctoris
post an. 458
scribentis,*

*scribentis
autem sub
alieno no-
mine,*

C

*diu tamen
ante annum
670*

F

*sed citra
imposturam,*

...τος, vel περί πίστεως κατὰ συντομίαν; Hoc possumus habere Symbolum Athanasianum a Græcis interpolatum, a Jacobo Usserio editum : auctores pariter Latini illud; Expositionem fidei, vel, Sermone de fide, inscribunt : inter quos Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis. Hanc autem esse Athanasii fidem, quæ hoc Symbolo continetur, nemo inficias ierit, qui quidem Athanasium crediderit a Catholica fide non recessisse.

Sed cur, inquit, auctor Catholicus alieno nomine, non suo, opus suum inscripsit? Dum enim Athanasii nominatur Symbolum, quod tamen S. Athanasii non esse convincitur, metuendum est ne inter spuria et apocrypha numeretur; quod Salonius Episcopus Gallus timebat, ne Salviani libro eveniret, quem sub Timothei nomine ad Ecclesiam Catholicam scripserat. Verum quod Salvianus respondet in epistola ad eundem Salonium, respondeo similiter : sufficere ad excludendam penitus apocryphi styli suspicionem etiam hoc solum posse, quod satis perspicuum est, libros neotericæ disputationis esse, et a posterioris temporis homine divinarum rerum studio atque amore conscriptos. Carent enim apocryphi suspitione, qui agnoscuntur nec Athanasii, nec hominis Athanasio coævi, nec Græci esse auctoris. Quod autem proprium nomen subicere voluerit, id metu hæreticorum et adversariorum fidei, cum quibus auctor vivebat, dum scribebat, accidisse putandum est : de quo et amplius aliquid inferius dicemus.

Ex his porro, quæ supra statuimus, quæque vix in dubium revocari possunt, hoc elicimus, quod ad inveniendum auctorem hujus Symboli viam aperit : Auctorem scilicet illum imprimis Catholicum intra centum fere illos annos vixisse et floruisse, qui Leonis vel Hilari Romanorum Pontificum mortem proxime secuti sunt : eundem metu persecutionis nomen proprium suppressisse, ac proinde cum in ea regione sedem habuisse, in qua fidei Catholicæ hostes, Arianique præsertim rerum potiebantur; et eo tempore, quo Arii, Nestorii, et Eutychis errores longe lateque spargebantur : tres enim istas potissimum hæreses hoc Symbolum confodit.

Omissa porro eorum sententia, qui illud homini Gallo tribuunt, in quibus est Pithæus lib. de Process. Spiritus sancti, quam in sententiam propendere se profitetur Vossius in Appendice suæ in hanc rem Dissertationis : contendo hæc omnia, quæ præmisimus, maxime convenire Vigilio Tapsitano seu Tapsensi in Africa Episcopo, neminemque videri, cui potius hoc Opusculum tribui queat, quam acerrimum hunc Catholicæ fidei defensorem. Floruit enim Vigilius iste sub finem quinti seculi, et, ut verisimile est, ad sextum usque pervenit : quippe qui anno cccclxxxiv Bizacenorum omnium Episcoporum ultimus erat, ut ex Notitia Africanorum Antistitum, Regis Hunnerici jussu pro reddenda fidei ratione convocatorum, feliciter conjicit Petrus Franciscus Chiffletius in Notis ad eundem hunc Vigilius. Præterea vivebat Vigilius et Sedem Episcopalem tenebat in Africana regione, in qua Wandali Ariana peste infecti Catholicos omnes dira persecutione vexabant, ita ut de Catholica fide vel verbum proferre crimini verteretur. Eo etiam vivebat tempore, quo Nestoriana et Eutychiana hæreses maximos in dies progressus agebant, præsertim per Orientales Ecclesias, ad quas fugere compulsus est Vigilius, ab impio Rege extorris factus. Denique quod magnopere pensandum est hac in disquisitione, admodum familiare fuit Vigilio, ut, si qua scriberet opuscula sæviante persecutione, ea non suo nomine, sed sub antiquorum Patrum vel Auctorum persona in publicum emitteret. Sic librum contra Marivadum

scripsit sub nomine Idacii Clari : alterum composuit in persona S. Augustini contra Felicianum Arianum : tertium contra Palladium Ambrosio vel Gregorio Nazianzeno inscriptum. Sed et sub nomine S. Athanasii plures, quam sub aliorum persona evulgavit : duodecim enim de Trinitate libros habemus inter opera S. Athanasii Latine tantum editos, quos Vigilius esse clamant eruditi; sicut et Dialogorum libros inter Athanasium, Arium, et Probum Judicem. Sed etsi non indubitata fide essent Athanasii memorata hæc Opuscula; saltem Dialogus adversus Arianos, Sabellianos, et Photinianos, vel ipso Vigilio fatente, ab ipso sub nomine Athanasii, contra Arium, Sabellium et Photinum coram Judice Probo disputantis, compositus est; ex quo certe maximum pondus accedit conjecturis nostris. Ipse, inquam, Vigilius in præfatione hujus Dialogi hoc profitetur : Utile hoc, scribit ille, et valde commodum apparuit, ut uniuscujusque hæretici personam cum sui dogmatis professionibus, quasi præsentibus cum præsentibus agerent. Introducerem.... Sabellium ergo, Photinum, Arium; atque ad nostras partes Athanasium introduxi, ut veritas, summo confligentium certamine eliquata, ad omnium notitiam perveniret.

Inde etiam confirmatur primo hæc nostra opinio, quod quos adversarios fidei præcipue impugnat Symbolum, Arianos scilicet et Eutychianos, eosdem semper scriptis suis persecutus est Vigilius. Pleraque enim opuscula sua contra Arianos, qui Africanas vastabant Ecclesias, conscripsit, et insigne opus contra Eutychianos emisit, quo et S. Leonis epistolam, et Chalcedonense decretum ab hæreticorum impugnationibus strenue vindicat.

2 Alias fidei professiones, etiam sub nomine Athanasii, edidit Vigilius, quæ eum hujusmodi Opusculis conscribendis assuetum produnt : velut sunt illæ quæ libris de Trinitate insertæ leguntur. Hanc autem, quæ Symboli nomen obtinet, tunc ab eo conditam fuisse existimamus, cum Constantinopoli exularet : quo tempore jam multa ediderat Opuscula contra hæreticos Arianos cum adhuc in Africa moraretur. Audiens autem, cum esset in Oriente, quantas strages ageret in Africanis Ecclesiis Ariana hæresis, et quo in discrimine versaretur popularium suorum fides; Pastoralis officii partes esse existimavit, periclitanti populo suo suppetias ferre, simplicioribusque Christianis eam fidei Professionem ob oculos ponere, quæ, remotis omnibus subtilioris et implicationis Theologiæ ambagibus, Catholicam doctrinam pure, nitide, breviterque exponeret. Qua expositione Ecclesiam suam, aliasque Africanas non solum adversus Arianæ sectæ perfidiam muniendas esse existimavit; sed etiam adversus Nestorianam et Eutychianam; quæ cum apud Orientales, inter quos agebat, longe lateque grassaretur, eam ad Africanas regiones, vel jam esse invectam, vel invehi facile posse videbat. Athanasii nomine ornandam esse existimavit hujusmodi professionem, quia et tanti viri auctoritate eos, qui sola auctoritate ducuntur, retinendos fore putabat; et probe noverat illius ævi eruditos non posse in hunc errorem induci, ut Athanasio illam expositionem tribuerent, reclamante novellarum hæresum, quam distincte habet, mentione. Sed et hoc necessarium omnino videbatur, ne quisquam Africanorum, qui tunc vivebant, Episcoporum de condita hujus fidei formula in suspicionem apud hæreticos deveniret, ac propterea in certissimum vitæ discrimen, quæ Arianorum erat sævitia, adduceretur : quod merito timendum fuisse intelliget, quisquis Victoris Vitensis de persecutione Africana narrationem perlegerit.

3 Etsi in tam brevi et in hujus generis scriptiuncula,

contra Arianos et Eutychianos,

E contra quos ipsum Symbolum est;

ad usum ecclesiæ Africanæ sub hæresi laborantis scriptum;

F

sicut Silvianus sub nomine Timothei;

idque justa ex causa.

Videtur is fuisse Vigilius Tapsensis,

in Africa circa an. 500

solitus sua sic edere

A cula, qualis est hæc fidei professio, vix locus est conferendo stylo cum ceteris Vigilii lucubrationibus (aliud enim dicendi breves et exegeticae fidei formulæ, aliud scripta prolixiora et polemica exigunt) non levem tamen inter Symbolum et alia Vigilii opera styli affinitatem scribendique rationem deprehendere mihi videor. Eandem enim methodum sectatur in Opere contra Marivadum scripto, et præsertim lib. 3, quam et in Symbolo conficiendo tenuit: ita ut prior pars Symboli, quæ Trinitatis unitatem contra Arianos defendit, compendiosa videatur esse recapitulatio eorum, quæ centum Capitulis exponuntur in tribus illis contra Marivadum libris. Isti enim toti sunt in exponenda probandaque unitate Trinitatis, et Trinitate unitatis, quæ est prioris partis Symboli propria materies. Sed et hoc distinctius apparet in lib. 3. Tria enim hujus priora Capitula totidem has propositiones complectuntur cum suis probationibus; Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus. Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritus sanctus: quæ totidem et iisdem verbis habentur in Symbolo; in quo plures aliæ ejusdem formæ propositiones leguntur, sicut et in dicto lib. 3 longe plurimæ, videlicet ad centenarium usque numerum, Scripturæ testimoniis probatæ reperiuntur, eundemque, ni fallor, spirant auctorem.

Hactenus Dissertatio illa: cui in Addendis pag. 913 sequentia suggerit ipse auctor.

alibi vero
ipse scripsisse
sub nomine
Athanasii
fatetur.

B Absoluta Dissertationum nostrarum editione, inveni Codicem Thuanæum, in quo Dialogus Vigilii Tapsensis adversus Arianos, Sabellianos et Photinianos legitur sub hoc titulo: Incipit Altercatio Athanasii cum hæresibus. Post hunc Tractatum habentur Symbolum Nicænum, et Formula fidei Ariminensis Concilii, quam proxime sequitur Symbolum Athanasianum cum hac epigraphe: fides dicta a S. Athanasio Episcopo. Porro conjecturæ nostræ, de auctore hujus Symboli Vigilio, non parum suffragatur, quod in antiquissimo Codice illigatum reperiatur opusculo, cui nomen Athanasii pariter præfixum legitur; sed quod Vigilii Tapsensis esse, indubitatum habetur ipsius Vigilii testimonio. Siquidem libro 5 adversus Eutychen num. 2 hæc scribit: De Conciliorum diversis sanctionibus et nominum religiose additis novitatibus, plenissime in iis libris, quos adversus Sabellium, Photinum et Arium, sub nomine Athanasii, tamquam si præsentibus cum præsentibus agerent (ubi etiam Cognitoris persona videtur inducta) conscripsimus a nobis fuit expressum, etc. Nec omittam observare locum ex ejusdem Vigilii Tapsensis, libri 5 num. 6, ubi unitas Christi, ex Deo et homine constantis, confertur cum unitate hominis, ex anima rationali et carne subsistentis: Sicut credimus unum esse hominem, animam rationabilem et carnem; ita credamus unum esse Christum, Deum et hominem. Quæ omnino similia sunt his Symboli Athanasiani verbis: Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus. Alia quoque non minus sibi invicem convenientia fortasse deprehendet, qui attentius et majori otio ceteras Vigilii lucubrationes evolvere voluerit: nobis hæc modo sufficiant ex occasione scripta.

Sufficiunt sane huic nostro Operi, non tantum ad eum quo nunc ipsis utimur finem, sed etiam ut exemplo tam nobili eximatur animis piorum quorundam virorum scrupulus, quo metuunt dubitare, utrum Dionysius, qui scripsit divinos illos de Hierarchia cælesti et ecclesiastica libros, sit Areopagita, ad S. Pauli Apostoli prædicationem Athenis conversi, quamvis et Ὁμοῖος ibi inveniant, et alia multa primo Christi seculo haud facile

adjudicanda, in tam constanti quoque secretorum libris istis eorumque auctoritate silentio. Pideat ad hæc TRIUMPHATOR aliquis, explodatque argumenta negativa omnia ut straminea atque futilia: nihil aut ipsum aut similes magistro discipulos moramur, quin putemus non contemnendum antiquitatis venerandæ silentium iis in rebus, quæ si olim revera notæ certæque fuissent, non potuissent cœvorum simul omnium effugere calamos, eorum præsertim qui voluissent, et debuissent, nec potuissent non sæpius talium meminisse.

Fol. 209 ad finem Capituli 11 adde:

NOT. 24

Post hæc, cum subjectas sibi dioceses lustraret Athanasius, in superiorem quoque Thebaidem ad ipsam usque Syenen ascendere statuit, Dei ecclesias in recta fide confirmaturus. Cum itaque ad Tabennesin appulisset, cum Fratribus suis monachis obviam occurrit Pachomius, non sine magna lætitia Psalmos hymnosque decantans (magna quippe hominum multitudo comitabatur sanctum Antistitem) Deoque ob ejus præsentiam gratias agens.... atque ipsum in navi existentem diligenter intuitus, cognovit esse verum Dei famulum, maxime ubi audivit quantas pro Evangelio et recta fide tentationes sustinisset: qua etiam ex causa multum adhuc sustinuit secutis temporibus. Hæc in S. Pachomii Vita ad XIV Maji hujus illustranda num. 20 inveniet Lector, et simul quomodo sollicitatus fuerit S. Athanasius, ut eundem Pachomium consecraret Presbyterum, et omnibus Tentyranæ dioceseos monachis juberet præesse: quod tamen ne fieret, caute declinavit humilitas Pachomii.

Fol. 220 Caput 17 sic exordieris.

NOT. 25

185 Quo tempore Athanasii causa Sardicæ agitabatur, faventiorque a cælo aura eidem incipiebat aspirare, erat S. Pachomius (sicut in Vita num. 73 legitur) in suo quod noviter intra Latorum fines suscepit monasterio, Pachnum dicto, ubi a redeuntibus Alexandria Fratribus sollicitè quæsit, quo in statu Ecclesia versaretur: magnopere quippe ejus causa affligebatur, quia impiissimi Ariani cum Gregorio in eam violente irruperant; et hanc ob causam multis Deum precibus fatigabat, populo Dei compatiens, sui Episcopi, viri vere Deiferi, præsentia destituto. Verumtamen, inquit, credimus Deo, qui cuncta hæc in suorum fidelium probationem fieri permittit, fore ut cito de inimicis nostris sumatur ultio, nec diu differatur vindicta.... Ipse vero sanctissimus Pontifex, tantas tanto tempore persecutiones sustinens, vere beatus dicendus est; nec adversus eum quidpiam proficient adversarii; propterea quod Deum habeat fidei suæ defensorem. Quin et in eo implebitur illud quod scriptum est; Quicumque contra te voce sua insurgent, in iudicium illis erit, et universis hostibus evades superior. Itaque factum est. Non enim multum abierat temporis, quando magna cum gloria in ecclesiam suam est reductus. Reductionis hujus tempus ut habeas definitum, considera, quod anni CCCXLVIII Pascha etc.

Fol. 222, col. 1 insertam parenthesis sic lege:

NOT. 26

(Nam, sicuti in prævio ad ejus Acta commentario demonstrare conabor, erat tunc octogenario major, certe multo senior quam vulgo credatur, et diu ante patris Baptismum Synodumque Nicænam natus.)

Fol. 223 in fine Capituli 18 adde:

NOT. 27

Interim mortuus erat S. Pachomius, eique Tabennesiæ ad regimen totius sui Ordinis Petronium quemdam sublegerant: quo infra octavum suæ electionis diem defuncto, successit Orsiesius: de cujus promotione ut certum facerent S. Athanasium, cum ea qua dictam gloria ad suam ecclesiam redeuntem, miserunt Alexandriam Fratrum aliquot. Hi vero usi occasione degentis forte in monte exteriori Antonii, ad eum facta exsensione declinaverunt. Qui benigne exceptis, Si, inquit, ad

Episcopum Athanasium, virum gradu eo dignis-
 vobis est iter, sic ipsum a me compellabitis:
 Hæc tibi commendat Antonius; Curam habe de filiis
 Israelitæ, *Orsiesium intelligens*. Quo dicto ac sua illis
 benedictione impertita, non sine commendatitiis ad
 magnum Athanasium litteris, ab sese dimisit. Qui ut
 Alexandriam pervenerunt, a sanctissimo Pontifice,
 præsertim propter B. Antonii commendationem,
 magna benevolentiae significatione excepti fuerunt:
 non enim quantus esset Antonius latere poterat
 Athanasium. Ita coævus scriptor in *Actis Pachomii et*
Theodori num. 77.

Fol. 235 in fine col. 2 post num. 284 adde:

Interim etiam contigit, quod in Actis Pachomii et
Theodori num. 88 narratur, contigit inquam ut Arte-
mius quidam Militum Præfectus, quærendi in Atha-
nasium potestatem, aut potius mandatum, acciperet.
 Hic omnia ubique loca nequidquam perscrutatus,
 samaque accipiens fieri posse forsân ut inter mona-
 chos Tabennesiotas sanctus Episcopus occultum se
 haberet (siquidem eos diligebat) ut istic eum investi-
 garet, navem conscendit. Qui cum sursum naviga-
 ret, casu factum est ut Theodorus (*Orsiesii vice Fra-*
ternitatem tunc gubernans) illac descenderet, mona-
 steria sibi subdita visitaturus. Hic circa Hermopo-
 lim existens, et monasterio, cui Caio nomen, appro-
 pinquans, vidit ascendentem Ducem: quodque
 futurum erat divinitus cognoscens, Fratribus id suis
 palam fecit. Volentibus igitur Fratribus cœptum
 iter relegere, ac Ducis prævenire adventum, ne re-
 pentina ejus præsentia, qui monasterium Pabau
 incolebant monachi, nimio terrore percellerentur;
 Theodorus restitit; dicens; Is cujus causa tantum
 itineris a nobis est confectum, ut Visitatione nostra
 famulos ejus recreemus, potens est hoc quidquid im-
 minet tempestatis a capitibus nostris absque mole-
 stia ulla avertere. Quo dicto cœptum ad monasteria
 sua visenda iter prosecutus est. Posteaquam itaque
 ad monasterium Pabau propius accessit Artemius,
 non secus atque si bellum gereretur, armatis illud
 militibus omni ex parte observari ea nocte præcepit.
 Hinc ipsemet cum Præpositis militiæ monasterium
 subiens, extra tamen synaxeos locum constitit,
 sagittariis utrimque per series dispositis, Insolito
 sane armorum conspectu haud parum contreriti
 fuerunt Fratres. Versabatur eo loco quidam sancti-
 tate insignis monachus, qui Pecusius dicebatur:
 is animos Fratribus facere non cessabat, ut ne
 terreri nimium se paterentur. Dux itaque interprete
 usus; Quo ait loco Pater omnium vestrum modo
 versatur? Respondet Abbas Pecusius; Monasteria
 sua visitaturus a nobis discessit. At Dux, Ubi ergo
 est qui secundum ab eo locum obtinet? Tum exhibent
 Duci Abbatem Psarphium, magnum Econo-
 mum. Cui Dux seorsum; Habeo ego, inquit, Impe-
 ratoris mandatum adversus Athanasium Episcopum,
 qui inter vos quæsisisse sibi latebras dicitur. Res-
 pondit Abbas Psarphius et dixit; Ipse quidem apud
 nos Patris nomen et auctoritatem jam dudum habet,
 attamen ejus ego vultum necdum adspexi. Ecce istic
 est monasterium. Dux igitur diligenter omnia per-
 scrutatus, posteaquam nulla Athanasii vestigia de-
 prehendere potuit, ad Fratrum Congregationem pro-
 gressus; Venite, dixit, et orate super me. Qui cum
 dixissent, nefas sibi fore id agere, propterea quod
 hoc a Patre suo accepissent mandatum, ut ne cum
 aliquo orarent, qui Arianis communicat (in Ducis
 namque comitatu hominem versari conspexerant,
 qui Episcopi speciem præferabat) abeuntibus illis,
 solus Dux oravit. Cumque ad plures diem in eodem
 loco esset moratus, e somno aliquando exsurgens,
 repertus est sanguinem e naribus mittere, et con-
 turbatus. Quid homini acciderit certo haud scieba-

mus: sed magno apparuit terrore perculsus. Audi-
 tus quoque est cum diceret: Ea sane mihi oblata
 est visio, in qua mortem divina miseratione vix ef-
 fugi: itaque a monasterio recessit. *Artemius hic*
Ægypto præfectus fuerat circa annum CCCLIX loco Se-
bastiani: et quidquid contra Athanasium in sua cum
Arianis communione peccavit, sanguine eluit postmodum
Antiochiæ, insignis sub Juliano Martyr, die xx Octo-
bris recolendus.

Fol. 244 num. 345 circa medium post hæc verba:
 Nuntiate Didymo, hodie Julianum hac ipsa hora
 peremptum esse, idque ille Athanasio significet, et
 surgens comedat: post hæc, inquam, verba, sic prose-
 quere narrationem:

Fugerat paulo ante Alexandria Athanasius, securio-
res in Thebaide sibi latebras quæsiturus; sed cognita
jam aliunde Juliani morte illuc erat reversus, altero
hoc Didymi oraculo confirmandus in fide priori revela-
tionis adhibenda. Hanc autem revelationem, ex ipso S.
Athanasio ore acceptis verbis, scribit auritus et præsens
testis Ammon Episcopus, in epistola de Pachomio et
Theodoro ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum,
qui et ipse præsens Athanasium ea narrantem audiverat.
Verba hæc sunt: Cum me persequeretur Julianus,
 et aliud nihil in momento expectarem quam ut
 ab illo caperer (de hoc siquidem ab amicis fide-
 lissimis eram præmonitus) Theodorus Sanctificatus,
 Pater Tabennesiotarum monachorum, et Abbas
 Pammo Pater monachorum, circa Antinoum, uno
 die venerunt Antinoum: et ego, sumpto consilio
 ut apud Theodorum laterem, ipsius navigium undi-
 que coopertum ascendi, deducente nos Pammone
 Abbate. Vento autem minus prospero afflante, equi-
 dem corde anxius ad preces sum conversus: qui ve-
 ro cum Theodoro erant monachi, exscensione facta,
 navim remulco protrahebant. Tunc Abbati Pammo-
 ni, anxium me consolari volenti, dixi: Crede affir-
 manti mihi, non tam segura mente sum tempore
 tranquillitatis quam persecutionis: tunc namque
 animos mihi facit, quod Christi causa aliquid patiar,
 cujus misericordia ad omnes casus recte comparat-
 us, quamvis in captivitatem adduci me contingeret,
 magnam tamen ab eo gratiam consecutum me
 existimarem. Sermonem necdum finieram, quando
 fixis oculis Abbatem Pammonem Theodorus intuitus,
 suaviter visus est subridere. Qua de causa in risum
 pœne cum erumperet Abbas Pammo; Quid, inquam
 ad eos, talia me dicentem risu excipitis? nostisne
 causas quas habeam timendi? Tum Theodorus Ab-
 bati Pammoni ait; Risus nostri rationem expone.
 Respondit Pammo; Id ut ipsemet dicas longe est
 convenientius. Ac Theodorus; Hac ipsa, inquit,
 hora in Perside e vivis auferitur Julianus: sic nam-
 que de illo prædixit Deus, quod superbus et contem-
 ptor non prosperabitur in finem. Imperator porro
 exurget, Christianus quidem et admodum illustris,
 sed qui exiguum vitæ tempus est impleturus. Non
 itaque te necesse est cum anxietate in Thebaidem
 fugere: sed clam potius in Comitatum te infer:
 Imperatori quippe per viam occures; ab eoque de-
 bito cum honore receptus in Ecclesiam reverteris.
 Quo facto ipse mox Imperator a Deo ex hac vita au-
 ferretur. *Regressus ad suum secretum Alexandriæ ho-*
spitium Athanasius, et ibidem altera, ut dictum est, Di-
dymi revelatione confirmatus in fide eorum, quæ ex
Theodoro audierat, rursus honesto et venerabili ha-
bitu indutus, inquit Palladius, noctu fuit inventus
in ecclesia. etc.

Fol. 246 ad finem cap. 30 adde:

Ex hinc cœpit Athanasius solita rursus sedulitate
lustrare diœceses sibi commissas, et monasteria propter
se afflicta præsentî recreare visitatione. Cum ergo S.
Theodorus fama accepisset, per Nilum in Thebai-
 dem

A dem eum ascendere; Patrum præcipius Fratribusque, ad Dei laudes concinendas valentioribus, secum assumptis, iter ingressus, Athanasium reperit prius quam is in Nomum Hermopolitem appulisset: ut autem eum Fratres aspexerunt, festino ad eum gradu properarunt. Utramque igitur ripam innumerabilis occupaverat multitudo, Episcopi inter hos non pauci, Clerici, et e locis omnibus monachi permulti. Quos ut a longe videre et cognoscere Athanasius potuit, non se continuit, quin illud de monachis olim dictum pronuntiaret: Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbæ cum pullis ad me feruntur? Salute dein omnibus exhibita, prius quam sciret quis eorum esset Abbas Theodorus (neque enim is primus Pontificem propius accedere et salutare, sed a Patrum senioribus atque insignioribus id officii voluerat exhiberi) simul atque eum agnovit, manum arripuit, et Quomodo, inquit, Fratres? Cui Theodorus: Sanctissimis tuis orationibus valuerunt, Pater. Hinc auditæ voces Fratrum religiose psallentium, qui centum omnino erant, sed præ multitudine nemo proximum sibi agnoscebat. Abbas interim Theodorus, Pontificis asinum manu ducens, procedebat ante eum, et faces ex utroque latere. Pontifex porro videns Theodorum spiritu ferventem, non in promiscua solum multitudine pedibus incedere, sed ab accensis undique facibus prope aduri, tantamque præseferre alacritatem et animi robur, ad Episcopos alios conversus: Videte, ait, quanto nos labore præcedat ille, tot tantorumque monachorum Pater. Nos Patres non sumus: eccum Patres, humilitati subjectionique propter Deum studentes. Beati profecto et benedictione omni dignissimi, qui numquam non Domini sui Crucem gestant, quorum omnis gloria in solo est contemptu sita, et requies in labore, donec coronentur. Postquam autem paucos ibi egisset dies, ut Antinoo Hermopolique sermonis sacri officium impenderet, ad perlustranda denique monasteria ascendit. Cumque egregiam prorsus Fratrum conversationem observasset; magnis incessit lætitiis, ac debitam Deo gloriam reddidit. Circumiens autem in unoquoque monasterio synaxeos et comestionis loca, ac singularum ædium cellulas ad ipsa usque sedilia; non sine admiratione, dixit: Opus profecto egregium a vobis, Theodore, perfectum est, sic curantibus requiem animarum: potissimum autem monasticam vestram Regulam celebrari audivimus: sed pulchra valde apud vos omnia. Deinde: Gratia, inquit, Dei in vobis per Patrem vestrum habitat: te sane cum video, ipsum Christum me videre credo. Dies itaque non multos ibidem commoratus, dixit Theodoro: Quoniam prope est Pascha; Fratres, ut apud vos moris est, accipe: ego autem quod Dominus dederit hoc efficiam. Tum salutato Theodoro e monasterio recessit, litteras interim ad Abbatem Orsiesium et Fratres exarans, quibus hæc continebantur. Vidi tuum in administratione socium et Fratrem Abbatem Theodorum, atque in eo Dominum intuitus sum Patris nostri Pachomii, neque id sine summo animi mei gaudio; quod tantæ Fratrum multitudinis conspectus mihi peperit: Dominus autem remunerator eorum est. Cumque ad vos rediturus esset

Theodorus; Mei, aiebat, memento. Et Ego, Si D oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea; adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui. Navigium porro una cum Fratribus Pontifici concedens Theodorus, dixit: Quocumque voluerit, itote cum eo: habet enim potestatem etiam in nostra corpora.

Lubet hic subjungere, quamvis tempore posteriorem epistolam aliam, ex iisdem, unde superiorem hausimus, SS. Pachomii et Theodori Actis acceptam, hoc tenore: Athanasius Abbati Orsiesio Patri monachorum, et universis qui cum ipso sunt solitariæ vitæ cultoribus, in Dei fide stabilitis, Fratribus multum dilectis et desideratis, salutem in Domino. Audita est mihi B. Theodori dormitio (*obierat hic Dominica in Albis anno CCCLXVIII*) ac magnam profecto sollicitudinem tristis ille nuntius mihi peperit, cum probe scirem quam vir iste vobis utilis, quam necessarius esset. Si itaque Theodorus non esset qui obiit, longis profecto ad vos solandos opus foret sermonibus, imo et lacrymis, cum de iis institueretur oratio quæ homini post mortem accidunt. Quoniam autem Theodorus e vita migravit, quem vos, quem ego cognitum omnino habuimus atque per E spectum, quid me scribentem opus est dicere, quam quod Theodorus sit beatus, qui non abiit in consilio impiorum? Etenim si, qui Dominum timet dicendus est beatus, cur eum modo beatum dicere non audeamus, de quo absque dubitatione pronuntiare illud possumus, quod securam in stationem delatus, vitam modo agat curæ omnis ac sollicitudinis expertem? Utinam unicuique nostrum hoc cortingat? Utinam quicumque in mundi hujus Oceano navigat, unicam suam navim ad portum illum tempestatis omnis immunem deducat, ut in eandem cum Patribus requiem admissus dicere possit; Hic habitabo, quoniam elegi eam. Nolite igitur, Fratres dilectissimi et desideratissimi, Theodori mortem lacrymis et planctu prosequi. Nemo, cum illius recordatur, plorandum sibi esse existimet: sed ejus potius vitam pro viribus imitari satagat: neque enim par est ut vices illius doleamus, qui ad locum doloris omnis expertem migravit. Atque hæc quidem omnibus communiter scripta sunt: tibi autem singulariter, dilecte et desideratissime Orsiesi; ut, cum Theodorus in pace modo quieverit, omnem in te curam et sollicitudinem recipias, ejusque locum in monasteriis Fratribusque moderandis subeas. Etenim cum in vivis adhuc Theodorus ageret, tamquam unus eratis: uno enim absente implebatur duorum ministerium: simul autem existentes uno quasi ore loquebamini dilectis vestris ad salutem. Ita nunc fac, itaque faciens scribe, et de tua ac Fratrum salute certiore me redde. Hoc vero universim omnes rogo, ut in suis ad Deum precibus firmiorem Ecclesiis pacem a Domino impetrare contendant. Nunc enim nobis fuit concessum, quod Paschæ et Pentecostes solennitates securo animo celebrare potuerimus: quæ quidem Dei ac Domini nostri beneficia magno nos gaudio perfundunt. Hæc igitur vobis scripsimus. Salutate omnes qui verum Dei timorem habent. Salutant vos qui mecum sunt. Valere vos omnes in Domino jubeo, Fratres dilectissimi et desideratissimi.

DE B. MAFALDA REGINA

SANCII LUSITANIÆ REGIS FILIA,

ORDINIS CISTERCIENSIS, AROQUÆ.

D. P.
NOT. 31

ANNO MCCLII,
Soror SS.
Tarasiæ et
Sancie

Sancio Lusitaniæ Regi secundo, sed sui nominis primo, ex Dulcia quinque fuerunt filix: quarum prima Tarasia, et tertia Sancia, Lusitanis Sanctarum Reginarum titulo venerabiles, locum in Opere nostro habebunt xvii Junii (quando prior natu, postrema obiit anno mcci.) addita utriusque Vita, quam ante duodecim annos Romæ scripsit et prælo mandandam curavit R. P. Fr. Franciscus Macedo Lusitanus, Ordinis Minorum Observantium S. Francisci, libris editis et varia qua jactatus posterioribus hisce annis fortuna est, Italiæ toti, quin et Europæ universæ notissimus; germanus frater nostri P. Antonii, ejus qui Pontificius Pœnitentiarius nobis coram Romæ familiariter notus fuit, et deinde in Lusitania, in vario quem gessit

B Magistratu, sedulus quam qui maxime adjutor, ad conquirenda Sanctorum Lusitanorum monumenta; idem, cujus notæ prudentiæ tantum aliquando tribuit prudentissima Reginarum Christina, ut ei primo inter mortales communicarit illud suum Christianæ plenum fortitudinis consilium, de abdicando paterno Sueciæ regno pro Romano-catholicæ Religionis libertate, mille regnis potiori; eodem etiam administro atque interprete usa in negotii omnium difficillimi exordio.

2 Inter Tarasiam atque Sanciam media fuit Mafalda, cujus, ipsis Maji Kalendis mortuæ (uti in obituuario sanctæ Crucis Conimbricensis expresse notatur, cum titulo Illust. R. D. id est, Illustris Reginæ et Dominæ) anniversarius depositionis dies vi Nonas colitur, apparatu, non funebri, sed festivo; concurrente ex tota vicina Clero ac populo, ad dotale ipsius oppidum Monasteriumque S. Mariæ de Arouca dictum, ubi corpus ejus æra mccc sepultum, anno mdcxvii, in ordine ad sollicitandam Romæ canonizationem relictum, repertum est integrum. Ex hoc tempore quotidie post Completorium, a choro Monialium hæc decantatur ANTI-PHONA: Adstitit Regina a dexteris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate: cum ♯. Adducentur

Mafalda,
mortua i
Maji,

colitur 2,

C Regi virgines post eam, et ♯. Proximæ ejus afferentur tibi: subjungiturque OREMUS. Deus, cujus amore beata Regina Mafalda, mundi vanitates et oblectamenta despiciens, cœlestia semper tractavit; concede propitius, ut ejus meritis et imitatione terrena pro tuo amore despicientes, ad cœlestia semper adspiremus. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Locus monasterii, cui jura oppidi ipsa Beata impetravit ab Alfonso Rege ac fratre, situs est in diœcesi Lamecensi, ad pedes cujusdam montis Freitas ducti, in valle irrigua, sesquileucam extensa, et pari fere octo leucarum intervallo dissita a Portuensi, Lamecensi, Viseensi, Aveirensi, et Amaranthino oppidis ac civitatibus. De hoc in testamento patris Sancii, anno mcccxi defuncti, ante biennium condito, sic legebatur; Reginæ Domine Mafaldæ dedi pro hereditate duo monasteria, Bauzas et Aroucam et hereditatem de Sena, quæ fuit matris suæ, quadraginta mille marapetinos et ducentas marchas argenti.

in monaste-
rio et oppido
Aroqua,

3 Monasterium, favente plurimum fratre, instauravit ipsa et ad Cisterciensis Regulæ observantiam adduxit, postquam eo se recepisset segregata ab infuasto Henrici Castellæ Regis matrimonio, de quo mirum est quam diverse scribant auctores. Nam cum ejus Epitaphium vetus, locique traditio, secundum quam composita est præcitata Collecta, Virginem appellant, Ma-

ubi vixit a
tore Henrici
R. Castellæ
sejuncta,

cedo diserte scribit in Vita sororum cap. 3, Mafaldam post susceptam ex Henrico sobolem, auctoritate Romani Pontificis dirempto matrimonio, toro exclusam fuisse. Mariana lib. 12, cap. 5, cum narrasset, ab Alvaro tutore Regio, ut adolescentis leniret animum detineretque illecebris voluptatum, eas nuptias conciliatas; Berengariæque Regis sorori earundem irritandarum causam fuisse, quod Regis immaturam ætatem voluptatibus debilitari necesse esse considerabat atque corrumpi: Mafalda, inquit, mulier quamvis effecta (sic creditum est) in patriam dimissa est anno mccxvi. Angelus Manrique Annul. Cisterc. tom. 3 ad an. 1211 num. 4 Nupta, inquit, separataque a viro adhuc impubere, virgo an matrona, potuit dubitari. Non consistunt hæc cum ea certitudine consummati matrimonii, quam suscepta soboles attulisset Hispanis, iis maxime quorum intererat consummatum matrimonium credi. Proinde suspicari quis possit, ejus rei famam, licet falsam, ab ipsis potius manavisse; de qua falsitate si non fuisset sæpe protestata Mafalda, qua fronte fuissent ausi conditores epitaphii, cujus stylus seculi xiii ætatem ipsissimam refert, dicere, quod etiam post nuptias Virgo manet munda.

E

et quidem
Virgo,

4 Adde Rodericum Toletanum Archiepiscopum, Mafaldæ cœvum, et ante hanc vitam Mortali functum, qui tunc cum res ageretur vivens, forte etiam scribere exorsus, capite 2 libri sui noni et ultimi de rebus Hispaniæ, consummati anno Domini mccxliii, Pontificatus sui xxxiii de re tota sic loquitur: Reginæ Berengariæ solers industria omnia sic ordinavit, ut Comitum Alvari insolentias refrænaret, et jura sua Regi parvo conservaret. Verum cum Rex tenellus intentionem Comitum sagaci indole jam sentiret, libenter volebat ad sororis custodiam se transferre: sed Comes Alvarus per suos complices ita cavit, quod Rex puer quod volebat non potuit effectui mancipare. Nam Comes callide cogitavit uxorem ex Portugallia sibi dare, qua mediante posset puerum in suo beneplacito retinere. Sed in contrarium res evenit. Nam cum Mafaldam, filiam Regis Portugalliæ, adduxisset, et puer non esset in ætate nubili; remansit Domina conjugali commercio defraudata; et quia se consanguinitatis linea attingebant, de mandato Innocentii Papæ III fuit contubernium separatum: et post (ut fertur) inter se et Dominam voluit Comes Alvarus connubium procurare: sed ipsa, cum esset pudica, verbum respuit indignanter.

teste Roderico cœvo.

5 Ita Rodericus, ex cujus libri 7 cap. 24 etiam discimus, inter Tarasiam Mafaldæ sororem et Alphonsum Henrici patrem contractas olim nuptias, et liberorum susceptione confirmatas, solutas nihilominus fuisse, quia invicem sibi erant in secundo gradu consanguinei. Sancii enim Regis soror Regina Urraca, Ferdinando Regi nupta, eidem Alphonsum pepererat. Sciens ergo Mafalda quam infeliciter cessisset sorori suæ majori, absque Pontificia dispensatione, amitino suo nupsisse; licet coacta cesserit ad consentiendum suis cum ejusdem amitini filio nuptiis, præsumi debet, utpote non minus prudens quam pudica, et annos tum forte nata viginti quatuor, ita se gerere cum puero Rege, ne quid ille contra fas decusque prius, quam annuisset Pontifex, aut posset aut vellet, quemadmodum censuit Cardosus;

ex

Vita unde
hic detur.

A ex cujus Hagiologio, nec non ex Anacephalæosi Antonii Vasconcelli, et Chrysostomi Henriquez Liliis Cistercii, hanc, quæ sequitur, Vitam compilamus; addimusque Monasticis fastis Menardi, Bucelini, et Chalemotii Mafaldam, ut Beatam, adscribi: itemque Gynecæo sacro Arturi du Monstier.

VITA

Ex Vasconcello, Henriquez, et Cardoso.

Regi fratri
semper cara

Mafalda, in Lusitaniæ regno ex regia prosapia, patre Sancio, matre Dulcia, Portugalleasium Regibus orta, lineam generosæ propaginis titulo sanctitatis ornavit. Corporis autem pulchritudine singulæque prudentia et spiritus vivacitate, ab ipso adolescentiæ suæ tempore, viguisse fertur. Variis enim tum mentis, tum naturæ dotibus inter ceteras totius Hispaniæ emicuit. Argumentum excellentis gratiosæque indolis vel hoc sit: quod Alfonsus Rex et frater ejus, sororibus aliis parente mortuo palam adversarius, propter assignatas eis testamento paterno portiones, atque erga eas ultra modum avarus; hanc suam sororem dilexerit sine invidia, dotemque ei legatam nihil imminuerit, sed auxerit potius. Actum deinde est de ea in matrimonium collocanda Henrico Castellæ Regi adhuc impuberi; cui tractatui ut consentiret, vix demum multis suorum suasionibus, publicam utriusque Regni utilitatem allegantibus, acquievit: sic tamen ut nuptiis Palentiae, vel (ut aliis placet) Medinæ-Campi celebratis, non statim induci se passa sit ad tentandam matrimonii consummationem, cum sponso consanguineo et vix per ætatem capaci; sed et hujus incolumitati et conscientiæ suæ cavere studuerit, moram nectendo, donec illi firmior ætas a tempore, et utrique legitimæ conjunctionis facultas a Pontifice obtigisset. Eo etiam fortassis cautior fuit, quod non ignoraret Reginam Berengariam Alvaro Comiti de Lara, sub curatelæ specie tyrannidem exercenti, et nuptiarum harum conciliatori, contrariam, adnitente Procerum plerorumque favore, id agere, ut juvenculum Regem, ab ingrata Alvari potestate, sicuti optabat, liberatum ad se traheret; nec segniter instare apud Pontificem Innocentium III, ut contra Ecclesiæ leges sociatum connubium, vigore Apostolicarum censurarum dissolveretur; sicut et factum est, Tello Palentino et Mauritio Burgensi Episcopis commissam sibi illarum promulgationem curantibus, efficientibusque ut in Lusitaniam remitteretur Mafalda.

et ingressa
monasterium
olim mona-
chorum,

deinde mona-
charum
S. Benedicti,

2 Fuerat aliquando Aroquæ celeberrimum et divitiis et religione monasterium, a Loderigo et Vandilo piis et nobiles viris inchoatum, ab Ansurio autem et ejus uxore Helena ad finem perductum: qui illud Hermenigildo Abbati anno Domini mxcix tradiderunt, ut ibidem secundum sanctissimi Patris Benedicti Regulam Domino cum suis monachis militaret, sub quo maxime floruit disciplinæ monasticæ rigor. Decursu vero temporis, ut assolet, tepescantibus monachis, minusque id opere adimplentibus, quod labiis voverant; qui aliquando sancta conversationis suavitate aliis fuerant odor vitæ in vitam, cœperunt suo dissoluto agendi modo odorem mortis in mortem populis administrare. Quare illis propter suos corruptos mores inde ejectis, Sanctimoniales ejusdem Instituti introductæ sunt: quæ per aliquod tempus insolitæ sanctitatis opinione, rigidissimæque Regulæ observatione vixerunt. Sed prædecessorum suorum more a primo illo proposito mirum quantum degeneraverant, quando in Lusitaniam Mafalda rediens, decrevit seculo renunciare, sicuti jam pridem fecerat soror Tarasia, et reliquam vitam agere in

hoc sibi per patris testamentum legato monasterio, D Rege fratre consilium impense probante, omnemque favorem et auxilium pollicente ad restaurationem loci, cujus ut diffluxerat disciplina, sic et possessiones distractæ plurimum erant.

EX VARIIS.

eodem Cistercienses inducit,

et inter eas sancte vivit:

3 Ergo adhibito consilio Abbatum Alcobatiæ et S. Joannis, consentientibus et approbantibus Rege Alphonso, et Pelagio Lamecensi Episcopo, in cujus diœcesi monasterium constitutum erat, accersitis Cisterciensibus sanctimonialibus, reducta est ad pristinum splendorem Congregatio illa. Mutationem habitus litteris suis approbavit Honorius III, anno x Pontificatus sui: et eam iterum confirmavit Innocentius IV, die viii Augusti anno iii Pontificatus ejusdem. Prima autem loci Abbatisa fuit Eldrada, femina pia et devota, cujus labore et solitudine breviter et numero et merito sancta illa Congregatio cœpit augeri. Mafalda interim regalem pompam sponte deponens, habitum Religionis inter eas suscepit; et in summa vitæ austeritate, laboribus, inedia, orationibus, et aliis pietatis operibus incumbens, mirabilem se perfectionis normam exhibuit. Dormiebat ut plurimum vestita supra corticem quamdam arboream: ter in hebdomada jejunabat, et feriis sextis asperrimo cilicio corpus suum strictissime cingebat, et silentium tota die observabat: flagellabat etiam ipsa se sæpius ad copiosam effusionem sanguinis: et officiis sacris in choro nunquam patiebatur deesse præsentiam suam. Dono lacrymarum a primordiis conversionis suæ maxime excelluit, adeo ut nec diebus nec noctibus a fletu desisteret, minimos quosque juventutis suæ defectus crebris suspiriis et lacrymarum imbribus abstergere et diluere curans.

E

4 Incredibili caritate erga egenos et ægros corporis atque animi flagrabat, multaque opera beneficentiæ in omnes præstabat. In hunc finem, quamvis monacham professa, redditus quosdam suos possessionesque servarat, de quibus aliis faceret bene, ita Sponso suo magis placituram se confidens. Illis ergo prudenter utens, non ut domina, sed dispensatrix fidelis, plurima in Portuensis urbis maximo templo et magnifica extruxit; propterea crediderim quod Mafalda Regina, avi sui Alfonsi conjux, illud a primis erexerat fundamentis, et magnis redditibus locupletaverat, hodieque inter sacras Reliquias asservatur capitis ornatus. Abraganense etiam cœnobium prope Tamagam fluvium construxit: aliud item quod a Sancto Capite, quamquam cujus fuerit non ita liquido constet, miraculis tamen claro, nomen vulgo habet. Hujus quoque Principis seminae opus fuit pons ille, qui fluvium conjungebat, Perdeum nuncupatus; nunc ibi scapha præbet gratuitum viatoribus transitum, publico sumptu a Mafalda in tam pium usum legato, et ab ipsa re Scapha de par-Deos ab indigenis dicta: alius item pons ad oppidum Canaveses. Illa Aroquam primum urbis nomine decoravit, quam ejus intuitu Reges posteriores subdiderunt Parthenoni, per Alfonsum Regem prædictum amplissimis redditibus nobilitato. Annam, quæ duodecim viduis partiretur, æternis redditibus comparatam, testamento legavit: quod testamentum nunc a Monialibus in summo pretio habitum servatur, dignum magnificentia ejus et pietate sane regia, in pauperum ac piorum locorum subsidium. In monte, eo tempore vasto et inculto, hospitium instituit iis redditibus, ut iter illac instituentibus lectus sterneretur, et cetera omnia gratis apponerentur, atque in eos usus homo conducere, qui noctu errantes dato signo viæ admoneret, interdumque ad certa loca, quæ a fontibus maxime aberant, propinandam viatoribus gelidam comportaret. Pleraque tamen decursu temporis aut destructa prorsus interiere

largas elemosynas facit,

F

et pias fundationes,

EX VARIIS.

ere, aut vix obscuram tantæ Principis memoriam retinent.

5 Temporibus ejus in Lusitaniam advenere inclitæ SS. Dominici et Francisci familiæ, quibus vehementer favit, primigenios earumdem filios sæpe ad sese Aroquam accersens, ut cum iis ageret de rebus ad spiritum salutemque pertinentibus. Etenim tota mentis virtute spernebat gaudia hujus vitæ, et cuncta oblectamenta secularium voluptatum, desiderans omnibus modis conjungi agminibus cœlestium virtutum: ad eumque intimæ cum Deo familiaritatis gradum pervenerat, ut noctes non raro integras in oratione meditationeque traduceret, cum tanta animi inter ejusmodi exercitia suavitate, ut omne ei tempus videretur breve, deque ipso sole conquereretur aliquando, quod claritas ejus ipsam abstraheret a fruitione clarioris lucis, qua suam animam perfundebat Deus. Sanctos duodecim Apostolos sibi in speciales Patronos elegerat, eorumque intercessionem accepta referebat multa et magna, quæ sibi divinitus obtigerant, beneficia. Erga sanctum Ecclesiæ Doctorem Hieronymum devotissime afficiebatur, quia ejus memoria renovabat sibi præsentiam extremæ illius tubæ, quæ universos ad iudicium convocabit. Venerabatur etiam ardentissimi amoris affectu ineffabile sanctissimæ Trinitatis mysterium, nec non supremam Angelorum Reginam, visitando devote atque frequenter antiquam et formosam imaginem ejus, a Silva nuncupatam, quæ in Cathedrali Portuensi colitur, quam etiam locupletavit multo vestium ac monilium pretiosorum ornatu.

6 Ab hac sibi cara peregrinatione redibat aliquando ad suum monasterium, cum in pago, cui Rivus-tinctus nomen, juxta Amaranthum apprehendit eam ardens febris, nec ultra sivit pergere. Sensit ergo ultimum sibi diem instare: quapropter Aroquam misit qui Abbatissam accerserent, futuram testamenti sui executricem. Erat hæc quoque de imminente Mafaldæ morte per visionem cœlestem edocta: proinde mox adfuit cum senioribus sui Conventus: unde illa mirifice recreata, cum, susceptis sanctissimis Eucharistiæ atque Unionis extremæ sacramentis, mira quadam vultus hilaritate jubilationis cordis sui ostenderet; ad eam dixisse, Abbatissa fertur; Quid hoc est, dilecta Domina? toto vitæ tuæ tempore vix mortis nomen audire poteris sine timore, et jam quando instare videtur, exultas? Cui pia femina respondit; Prudenter eam, dum vixi, formidavi, ut jam moribunda ejus horrorem contemnerem. Videns interim fusas circum lectulum, quo decumbebat, Religiosas, præ suæ orbitatis jam jam futuræ sensu, diffluere lacrymis, et suspiriis cœlum implere; rogare cœpit, ut lacrymas atque suspiria commutarent in orationes, pro se in hoc extremo articulo fundendas. Volens etiam earum animis alte impressam relinquere obligationum suarum memoriam, neque ignorans quantum eo valeant extremæ morientium voces, hunc in modum universas affata est:

7 Vidistis, filiæ et sorores meæ, quo amore dum vixi vos sim complexa; quantumque laboraverim omni tempore, ut vos servarem secundum Dei spiritum ac voluntatem: nunc vero consolatissima hinc emigro. Offeritur nihilominus menti meæ memoria admirabilis vitæ, qua primi fundatores nostri locum suum illustrarunt, inter principia sui fervoris, integerrime adimplentes omnia præcepta: quorum tamen posterius in tantum suæ institutionis neglectum deciderunt, ut necesse fuerit administrationem cœnobii, ne totum pessumiret, earum subtrahere manibus, ipsumque committere Sanctimonialibus nigri habitus, quæ tunc maxima virtutis æstimatione pollebant. Sed et hæc, lapsu temporis

quod commutat omnia, delapsæ etiam paulatim sunt, ab illo sanctissimæ disciplinæ fastigio, in eum statum, quem novimus, et in quo necesse fuit mutato iterum habitu novam eis formam vivendi inducere, ad abolendam veteris depravatæque conversationis memoriam. Vos ergo nunc ego intuens reparatrices et instauratrices præteritarum ruinarum, duplici moveor affectu, gaudii scilicet, ex contemplatione præsentium; et timoris, ex consideratione eorum quæ accidere poterunt. Hoc est quod vobis volui indictum, non ut animos vestros dejicerem, sed ut animarem ad currendum generose per viam mandatorum Dei et sanctæ Regulæ, versus æternam quo omnes tendere nos oportet beatitatem. Cursum ego meum consummavi: adeoque prope abesse me sentio ab extrema meta, ut, deficientibus viribus, ægre in hæc verba vocem solvam. Commendo vobis animam meam, pro eo quo vos semper amavi studio, bene de cunctis meritam. Benedictio Dei atque mea vobiscum sit semper.

8 His dictis super cinerem et cilicium deponi se fecit; et repetito Psalmo cum dixisset; In te Domine speravi; Crucifixum, quem manibus firmiter tenebat, dulciter amplectens, animam efflavit sanctissimam. Facies ipsius mirabili quodam decore, ultra quam credi potest, post obitum radiare cœpit, ita ut vix signum aliquod mortis in sacro cadavere appareret. Deinde ad confirmandam, quæ jam alte insederat omnibus, opinionem eximie sanctitatis ejus, aliud grande successit miraculum, quod a prisco illo tempore ad nostram usque ætatem Aroquæ et Amaranthi constans fama tenet. Cum obitum instare sibi certa foret, dicitur imperasse Mafalda, ut defunctum corpus mulæ impositum ibi demum tumularetur, ubi brutum animal ducente nullo pergendi finem faceret. Oppidani laudant celebris famæ testes arcuatos fornices, e quadrato lapide egregie laboratos, qui inter Aroquam et Amaranthum extant, eaque signant loca, in quibus cadaver Reginæ sanctæ (ita indigenæ Mafaldam appellare consueverunt) aliquas moras fecit. Aroquam devenit mula, Parthenonem adit, templi intima penetrat, et coram Divi Petri ara flexis genibus sistit tandem: ibique, postquam depositum fuit corpus, subito disruptam obisse, a majoribus suis accepisse se incolæ contestantur.

9 Erectum in loco sepulturæ superbum ex lapide mausoleum est, cui pia et simplex antiquitas hujusmodi Epitaphium insculpendum curavit.

Hic jacet illustris Regina Mafalda sepulta:

Quam sua concedat bonitas et gratia multa,

Regnans Castellæ induatur more puellæ.

Virgo manet munda, fugiens a morte secunda.

Omnibus ista satis exempla dedit bonitatis.

Prandia centenis gratis dispersit egenis,

Æs dedit et vestes, cui sunt sua munera testes.

Hæc humilis, blanda, devitans facta nefanda,

Fulta bonis nituit, crimina nulla luit:

Cunctis discreta in factis, verbisque faceta,

Vera, pudica, pia, docta, modesta, scia,

Grandis munifica fuit, et specialis amica

Patrum sanctorum, quos cantat gloria morum.

Hæc loca ditavit, quibus hic sumus, et reparavit,

Et Monachas fixit, cum quibus sine crimine vixit.

Est hæc Regina cum Sanctis absque ruina.

Et jam lætatur, quia cœli sede locatur.

Mille ducentorum nonaginta fuit Era,

Quando ad Cœlestes transivit femina mera.

10 Statim atque ex hac vita excessit, aliquibus Monialibus apparuit, seque in cœlo inæstimabilis gloriæ coronam obtinuisse asseruit. Aliquando dum Aroqua ignibus conflagraret, visa est a pluribus sancta Regina Mafalda, habitu Cisterciensi induta

Corpus non
sine miracu-
lo delatum
Aroquam
E

F
tumulatur
cum epita-
phio.

Mafalda
fervor in
exercitiis
devotionis.

Extremo
morbo cor-
repta in
Rivo-tincto,

evocatas
ad se Religio-
sas

extremis
monitis con-
firmat.

Incendium restinguit visa in aere,
oleum ex-haustum restaurat:
 A et baculum gerens in manu, inter globos flammaram apparens: quæ signo Crucis muniens domum infirmarum et templum, eadem loca intacta ab igne conservavit. Ad talem aliquando monasterium Aroquanum paupertatem devenit, ut vix in eo inveniretur oleum, quod pro duobus diebus Conventui, sufficeret. Gerebat tunc rerum temporalium onus Violantia de Sosa, ejusdem monasterii Celleraria, piissima femina: quæ pro Sororibus suis sollicita, ante tumultum B. Mafaldæ opem imploratura procubuit, et ex intimo cordis ejus intercessionem imploravit. Oravit et exaudita est. Ad caveam enim revertens (res mira!) vasa omnia, quæ vacua reliquerat, oleo plena et redundantia reperit, ita ut ipsum etiam pavimentum oleo perfusum aspiceret.

anno 1616 reperitur incorrupta,
 B 11 Multis claruit miraculis sepulturæ locus, maxime anno MDCXVII, cum de mandato Philippi II Regis, Illustrissimus Episcopus Lamecensis, Martinus Alphonsus Mexia, sepulcrum sanctissimæ Reginæ aperuit VII die Augusti. Multis qui aderant testibus inventum est cadaver, nudum, supra tabulam, cinerem ac cilicium illo eodem modo compositum, uti Regina testamento mandaverat; velum quoque bombycinum subnigrum, quod super impositum fuerat a ministris. Visebatur ergo integrum corpus, cum tamen nullo fuisset artis unguentariæ præsidio delibutum; facies carne coloreque sic vivido ac florido, ac si eadem ipsa hora vivere desiisset. Aliquot in partibus corporis nihil carnis, sed ossium tantummodo quidpiam apparebat. Igitur oculo iterum loculo, quam maxima fieri potuit fidelium pompa, sanctissimæ Reginæ corpus in commodiorem locum translatum est. Denique Episcopus forma juris consueta diligenter inquisitionem habuit, de multis atque insignibus miraculis, quæ in ore omnium versabantur, facta ad sepulcrum Reginæ aut ipsius Reliquias, exaudientis vota precesque tum monialium tum laicorum utriusque sexus: nam eo loci ad ipsius venerationem solet undequaque confluere innumerabilis fidelium multitudo. Neque vero pauca divinæ virtutis, sanctitatem Reginæ testantia facta sunt miracula, coram ipso Episcopo; qui omnia, sua testiumque auctoritate confirmata, ad Regem Catholicum remisit, subservitura processui in ordine ad Canonizationem solennem formando.

et miraculis claret translata:
item fragrantia et concentu celesti.
 C 12 *Negotium an Romæ ceptum fuerit tractari, nescio: ipsius Translationis Actum authenticum et totius informationis fidelem copiam si valuissem nancisci, in plura verosimiliter folia vita hæc potuisset excrescere. Sed moram non patiuntur præla: speramus nihilominus fore ut Aroquensis urbis Magistratus aut monasterii Præsides, accepta operis nostri cognitione, submittant ea, quæ quomodo ad suæ Patronæ gloriam possint facere, more nostro digesta et ordinata, non uno exemplo tum hoc tum aliis mensibus docuimus. Porro quo tempore sepulcri moles reserabatur, mira odorum suavitate fragrasse templum, quotquot aderant, affirmant constantissime. Aliquæ præterea e sacris Virginibus dulcissimos se concentus audivisse contestantur: cum tamen (ut magna adhibita diligentia compertum postea fuit) neque musica aliquis pulsaverit instrumenta neque cecinerit: quare sibi (nec temere) persuasum habent, sacris corporis manifestationem cœlesti harmonia gratulatos fuisse Angelos, in quorum semper obsequium propensa fuit. Hactenus Auctores nominati in titulo, qui cum tam expresse nominant testamenti tabulas (quarum exemplar nancisci velim, æque ac alia Supplemento servitura) justum nobis præbent fundamentum suspicandi, Beatam hanc Reginam, vita potius et habitu, quam professione et veneratione solenni Sanctimonialium Cisterciensem fuisse, retenta semper dotalem fundorum atque reddituum suo-*

rum proprietate, de quibus pro arbitratu suo vivens, nesciensque disposuerit, nullo pauperis voto edstricta, sicuti nec adstringuntur variorum ordinum Donatæ seu Tertiariæ etiam intra cœnobîa religiosa, sed absque obligatione clausuræ viventes. Idem existimo cum proportionem sentire posse de variis Principibus viris, quæ etiam post habitum et nomen monasticum susceptum, inveniuntur pias multas donationes foundationesque eodem jure eademque libertate fecisse faciendasque curasse, qua facerent quivis Principes seculares.

DE S. ANTONINO.

Fol. 314 num. 2 lin. 13 post accuratissime edere- NOT. 32
tur, adde:

Idem deinde nobis significavit, hanc ipsam Vitam, quam nonnisi apud Leandrum Albertum credebamus anno MDXVII impressam inveniri, haberi etiam in sua bibliotheca forsitan adhuc citius editam, idque (quantum in defectu ultimæ pagellæ intelligitur ex libro, cum litteris L. A. fronti præfixo) Venetiis apud Juntas. Impressa est autem vita sub titulo Epistolæ, post nonnullos ipsius Antonini aliorumque, in prima libri pagina nominatorum, tractatus; dirigiturque ab auctore Castil- E
lionæ, PRIORI Fratribusque.

Fol. 360 col. 2 post num. 27 hæc subjunge: NOT. 33
Non erat nobis satis rem, sicut dictum, gestam ex Italica Boninsegni relatione utcumque didicisse: suggerere enim animus, fieri non posse quin ejusdem rei authentica instrumenta extarent in archivo vel sacristia S. Marci. Itaque sollicitavi per litteras Priorem loci, ut ea mihi transcribi curaret, sed surdi pulsari ostium, ac ne responsum quidem elicere potui. Tandem quærerem intelligens Illustrissimus Magliabechius, miratusque tantam in Conventu illo rerum domesticarum vel ignorantiam vel incuriam, ut ne quidem sciatur quid de tam proprio Sancto scriptum manu vel typis expressum haberi possit, sua ipse excussit scrinia; et eodem quo res gesta est an. MDLXXXIX, eisdemque typis Sermantellii, excusum reperit Processum et instrumentum; vigore Brevis Apostolici facta super manifestatione et translatione corporis D. Antonini. Instrumentorum primum sic incipit. In nomine sanctissimæ et individuae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Anno Domini a salutifera Incarnatione millesimo quingentesimo octogesimo nono, Indictione secunda, die vero Sabbati, decima quinta mensis Aprilis, Sixto quinto Pontifice Maximo, in quarto sui Pontificatus anno sedente, et serenissimo Fer- F
dinando Magno Hetruriæ Duce tertio dominante. Sequitur deinde breve elogium vitæ S. Antonini, et epitome rerum circa ejus canonizationem gestarum, usque ad promulgationem Bullæ per Clementem VII factam: quibus per duas pagellas extensis, Instrumenti tenor in hunc modum procedit.

Cum si quod ab immemorabili tempore et citra, in cujus rei contrarium memoria hominum non existit, tentum, existimatum, et semper reputatum fuerit, et de præsentis etiam evidenter et clare teneatur et existimetur, dictum sacrum corpus ejusdem Beatissimi Antonini depositum fuisse et existere in ecclesia S. Marci Florentiæ dicti Ordinis Prædicatorum; et subtus altare, quod est situatum juxta chorum dictæ ecclesiæ, super quo posita est tabula, in qua depicta existit imago sanctissimi Crucifixi, ad cujus pedes flexis genibus depicta est etiam imago dicti S. Antonini, dictum Crucifixum adorantis, cum quibusdam cypressis in eadem tabula depictis. Sub quo altari depositum ex lateribus constructum esse apparet, in cujus facie alia imago dicti S. Antonini, modo quasi jacentis et mortui, reperitur; cum quibusdam versibus inferius descriptis. Ibi-que semper et omni tempore, etiam immemora-

bili

generatum extiterit dictum sacrum corpus dicti S. Antonini, sub dicto deposito et altari (ut tenetur) reconditum, licet nunquam visum fuerit. Et cum de proximo, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, dictum sacrum corpus dicti S. Antistitis Antonini ad eminentiorem et honorabiliorem locum, et in capellam noviter constructam, et maximis sumptibus et impensis per illustres Dominum Averardum et Dominum Antonium, illustris quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salviatis, Nobiles Patritios Florentinos ornatam et decoratam, in dicta eadem ecclesia S. Marci, cum maxima pompa (ut decet) ac publice translata et deponi debeat: et ad hoc ut dicta translatio et depositio pie, devote ac solenniter plusquam fieri poterit celebretur, et dictum sanctum ac beatum corpus veneretur, et nemini dubium de existentia dicti Beatissimi corporis translata unquam esse possit.

Idcirco Illustriss. et Reverendiss. Dom. D. Alexander Medices, Miseratione Divina tituli Sanctorum Quirici et Julittæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis et modernus Archiepiscopus Florentinus, tanti Sancti (licet non immediate) in dicto Archiepiscopatu successor, decreverit se conferre ad dictam ecclesiam S. Marci, causa investigandi, reperiendi, et ornandi dictum sacrum corpus ejusdem Beatissimi Antonini, et se ipsum et alios certicandi: et sic dicta suprascripta die, circa horam primam noctis, secreto se contulit ad dictam ecclesiam S. Marci. Ad quam cum pervenisset, obviam ei se fecerunt infrascripti Fratres dicti conventus et ecclesiæ, et adorato Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, et deinde decenti habitu indutus, cum stola et mitra accessit ad dictum altare et depositum supra expressum, in quo et sub quo pro certo tenebatur existere dictum sacrum corpus Beatissimi Antonini. Et primo coram me Notario publico ejus Cancellario ac Fratribus dicti conventus et testibus infrascriptis, suo medio juramento propterea tacto pectore more Prælatorum actualiter præstis, recognovit dictum depositum, sub dicto altari situatum, nec non dictam imaginem Divi Antonini, supra dictum depositum jacentem et depictam, ac piegas seu crispas vestis ipsius, juxta regulam et ordinem S. Dominici, similiter inibi depictas. Quod depositum, imaginem, vestem et crispas idem Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus dixit et confirmavit esse et existere idem et easdem respective, quod et quas a teneris unguiculis et in quinquennio constitutus, et sic a quadraginta septem annis proxime elapsis in circa, vidit et videre cœpit in dicta ecclesia S. Marci, et in eodem loco ubi de præsentī existunt. Meminitque dicto tempore, inibiet in facie dicti depositi existere infrascriptos versus, prout etiam de præsentī reperiuntur, et similiter recognoscere dixit, videlicet:

Hic est ille tuus Pastor, Florentia, pro quo

Non cessas mœsto spargere rore genas:

Patribus haud priscis pietate Antonius impar,

Qui scripsit quicquid Littera sacra docet.

Et propterea a dicto tempore suæ memoriæ citra, indubitanter scire et pro certo habere et tenere idem Illustrissimus Dominus Cardinalis iterum confirmavit, dictum depositum numquam fuisse amotum, destructum, seu aliquo modo mutatum. Ac etiam Rev. P. Mag. Paulus Signorellus Cortonensis, Provincialis Romanus ejusdem Ordinis Prædicatorum, a triginta quatuor annis citra, post habitum susceptum dictæ religionis; et Rev. P. Fr. Taddæus de Bartolis, modernus Prior conventus dictæ ecclesiæ S. Marci, a sexaginta annis citra; Rev. P. Mag. Boninsegnius de Senis, ab annis quadraginta duo-

bus; Rev. P. Fr. Petrus Landius de Florentia, D Supprior dicti conventus S. Marci ab annis quadraginta; Rev. Fr. Marcus de Balduccis, Prior conventus S. Dominici de Prato, ab annis quadraginta; Rev. Fr. Antonius de Lamole de Florentia, ab annis sexaginta quinque citra in circa, omnes professi dicti Ordinis, medio eorum et cujuslibet eorum juramento, coram dicto Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali et Archiepiscopo Florentino, et me Notario et testibus infrascriptis, tacto pectore, more religiosarum, personarum actualiter præstito, easdem recognitionem et testificationem, quas supra fecit idem Illustrissimus Dominus Cardinalis, ipsi fecerunt et testificati fuerunt, in omnibus et per omnia, prout supra continetur et scriptum est.

Subdens idem Reverendus Frater Antonius de Lamole (ut dicit) ætatis annorum septuaginta quatuor, suo medio juramento prædicto, vidisse dictum depositum S. Antonini constructum et depictum, eo modo et forma et ad unguem, prout de præsentī existit, etiam antequam dictus S. Antoninus esset canonizatus. Quod hodie recognoscit in nulla sua parte mutatum, et meminit deposuisse idem Fr. Antonius, post dictam canonizationem, tempore Pontificatus Adriani Sexti factam, constructum fuisse altare supra dictum depositum, in honorem dicti S. Antonini, prout de præsentī reperitur et supra specificatum est. Et Rev. Fr. Joannes Maria de Rustichellis, ætatis annorum septuaginta, ejusdem Ordinis, idem suo medio juramento et ipse etiam confirmavit, quoad recognitionem dicti depositi, ab annis sexaginta citra in circa: quod et multi alii Fratres dicti conventus, quorum nomina hic breviter causa mittuntur, testificati fuerant. Quibus testificationibus et recognitionibus ut supra factis, præfatus Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus, devote procedendo, mandavit deveniri ad destructionem dicti depositi, ad effectum de quo supra.

Quo deposito in ipsius calce et in ima sui parte destructo et diruto, statim visa, et cum maxima lætitia et devotione dicti Illustrissimi et Reverendissimi Domini Domini Cardinalis et Archiepiscopi Florentini, et aliorum Fratrum dicti conventus, et mei Notarii et infrascriptorum testium astantium, comperita fuit capsula ex ligno nucis fabricata, et a terra per tertiam partem brachii elevata, super qua crux ceræ flavæ cum ferro confixa erat; quam Illustrissimus Dominus Cardinalis ex dicto deposito extrahi reverenter mandavit. Et cum dicta capsula longitudinis brachiorum trium in circa ponderosa existeret, idem illustrissimus Dominus Cardinalis, quasi certioratus, quod inibi Sanctum corpus Antonini Archiepiscopi reconditum et asservatum existeret, Deo gratias egit; et demum ipsius jussu, Reverendus Pater Novitorum Magister, Fr. Dominicus Portisianus, dicti Ordinis Professor, summa cum reverentia, cum instrumentis ferreis tabulam superiorem dictæ capsæ refixit, et Illustrissimus Dominus Cardinalis flexis genibus positisque manibus, dictam tabulam elevavit. Et cum primum vidit sanctum corpus dicti summi Antistitis Antonini, facta debita reverentia et oratione, ipse communi astantium assensu et lætitia, et absque ulla dubitatione, ac cum omni maxima qua decuit decencia, illud esse verum corpus et vera ossa S. Antonini Archiepiscopi Florentini censuit, et pro certo tenuit et declaravit. Namque mirabilis devotio et sanctitas, quæ ex illo sancto corpore et sanctis ossibus proveniebant, et omnes respicientes in eum ad bene et caste vivendum alliciebant, testificabantur illius summi

A summi et sancti Antistitis virginitatem, et sic ipsius immaculatam animam Creatori redditam fuisse, quod et ipse moriendo prædixit, ista verba sacræ Scripturæ recensendo et sæpius repetendo, videlicet : Servire Deo regnare est. Ac cursus : Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Quibus peractis ejusdem S. Antonini Archiepiscopi effigies ab eodem Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali et Archiepiscopo Florentino firmiter etiam recognita fuit, ipso attestante medio juramento (quo supra) eam assimilari propriæ imagini, ut dicitur, effictæ super propria facie dicti S. Antonini, tempore ipsius obitus ; quam ipse propriis oculis vidisse, et diligenter inspexisse confirmavit. Postmodum Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus, reverenter tangendo dictum sanctum corpus, comperit illud esse indutum tonacella alba (quæ corpus ipsum immediate circumdabat) fere per totum tabefacta, et super eam alia tonacella ejusdem coloris cum scapulari, et superius cum cappa nigra, cum duobus capuciis, uno albo et altero nigro, juxta ritum et ordinem Religionis S. Dominici, omnibus quasi intactis et non consumptis ; cum bireto etiam magistrali, quod una cum capuciis in capite suo, super tribus lateribus in dicta capsula existentibus requiescente, positum erat. Et ut Prælati, Pallio tantummodo ex lana, cruciculis sericeis de more intertexta, confecto, et circumcirca corio et plumbo in ejus extremitate conserto munito et ordinato, cum crucicula in medio nigri coloris simpliciter decoratus existeret. Caligis etiam, ex panno laneo albi coloris confectis, juxta ordinem Dominicanum calceatus erat : quæ in summitate pedum tantum dirutæ et consumptæ, et propterea digiti, et ungues digitorum denudati, et penitus intacti videbantur. Quo sancto corpore per dictum Illustrissimum Dominum Cardinalem, et per dictos Rev. P. Mag. Paulum Signorellium Provincialem ; Rev. P. Fr. Taddeum de Bartolis Priorem, et Fr. Dominicum Portisianum Novitiorum Magistrum respective dicti conventus et ecclesiæ, maxima cum reverentia per totum denudato et cum setis expolito, compertum fuit corpus prædicium exenteratum et cum filo postea consutum fuisse, totumque integrum et non labefactatum existere ; cujus longitudo in mensura duorum brachiorum et in quinque sextis partibus alterius integri brachii consistit : cujus etiam caput a parte posteriori incisum, ad extrahendum cerebrum, ut verisimile est, et cum filo eodem modo reclusum et consutum reperitur ; super quo aliqui cani capilli adhuc existunt. Auriculas etiam intactas et in ore quinque dentes habere manifeste innotuit ; in summitate tantum narium minima pars consumpta erat, quam cum exigua cera Illustrissimus Dominus Cardinalis illico reaptari jussit et fecit.

Demum dictum sanctum corpus caligis ex filaticcio (ut dicunt) albo et sandalibus ex ermisino rubeo, ac calceamentis ex raso rubeo confectis, cum peniculamentis aureis et sericeis ornatis, more Archiepiscoporum calceatus extitit, ac tunica et scapulari, cum manicis ex filaticcio similiter albo, et amictu, et camice ex byssino, ac tonacella ermisini rubei, cum peniculamentis aureis et argenteis etiam circumdata et fulcita, et veste Dalmatica ejusdem speciei et coloris ; nec non stola et manipulo ermisini rubei cum cruciculis aureis et frangiis aureis et sericeis, cum omni maxima qua decuit devotione et reverentia indutus, et cingulo sive cordone cinctus fuit ; et collo supra pectus aptata Crux aurea, cum imagine Crucifixi, quæ Crux pectoralis appellatur. Ac dictum sanctum corpus planeta ex ermisino rubeo si-

militer confecta, et peniculamentis aureis cum ricamis canatigliæ aureis et argenteis intertexta, tandem Illustrissimus Dominus Cardinalis vestivit ; et chirothecas, ex serico rubeo et aureo confectas, in ejus sanctis manibus immisit ; et in digito annulari manus dexteræ gemmam sapphyream cæruleam auro aptatam inseruit ; nec non mitram ex lamina aurea floribus intertexta, fimbriis aureis pendentibus, sancto ipsius capiti imposuit. Quibus peractis, Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus præfatus, Canticum, Te Deum Laudamus etc. decantari jussit. Quo decantato, Fratribus dicti conventus et aliis astantibus solemner benedixit, et demum processionaliter incedendo, et Hymnum, Iste Confessor etc. canendo, Reverendi Fratres dicti conventus, una cum præfato Illustrissimo Domino Cardinali, dictum sanctum corpus Divi Antonini humiliter ac devote asportaverunt in sacrarium dictæ ecclesiæ Sancti Marci. Quod in armarium ligneum, in parte sinistra dicti sacrarii situatum, præfatus Illustrissimus Dominus Cardinalis recondi et asservari jussit et fecit, usque ad ejus depositionem de proximo celebrandam. Quo armario obserato, clavem penes se retinuit Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Cardinalis præfatus, qui mandavit ; dicti vero Illustris Dominus Averardus et Dominus Antonius, Illustris quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salvatis, qui manifestationi dicti sancti corporis et aliis præmissis interfuerunt, rogaverunt per me Notarium publicum supra et infra scriptum, ad perpetuam rei memoriam, de præmissis publicum confici Instrumentum unum vel plura.

Acta fuerunt præmissa omnia et singula Florentiæ, in dicta ecclesia Sancti Marci, præsentibus ibidem Rever. Domino Ludovico de Natis de Bibiena, Clerico Aretinæ Diocesis, Caudatario ; Reverendo Domino Matthæo de Pozzi, Clerico Florentinæ Diocesis, Crucifero, respective dicti Illustrissimi D. Cardinalis ; et Magnifico Benedicto Baccii de Gondis, Nobili Florentino ; et Antonio Benedicti de Geminianis ; et Sfortia de Falcuccis de Florentia, et Roggerio de Bertolis de Firmo, et Jacobo de Goggis de Prato, testibus ad præmissa vocatis atque rogatis.

Fol. 363 ad finem totius tractatus subjunge :

Juvat hic etiam alterum eorum Instrumentorum addere, quæ impressa haberi dixi, est autem hujusmodi :

Dei nomine invocato :

Hac die nona mensis Maji anno Domini a salutifera Incarnatione millesimo quingentesimo octuagesimo nono, Indictione secunda, Sixto Quinto Pontifice maximo in quinto sui Pontificatus anno sedente, et Serenissimo Ferdinando Medice Etruriæ Magno Duce tertio feliciter dominante. Actum Florentiæ in Ecclesia conventus S. Marci Ordinis Prædicatorum, et in capella infra scriptorum Magnificorum Minorum de Salvatis noviter constructa, inibi præsentibus et assistentibus admodum Magnificis et Clarissimis Domino Antonio Francisco Gondio, præfatæ suæ Celsitudinis Serenissimæ Locumtenente, et Domino Equite et Jureconsulto Joanne Baptistista Concinio ex Comitibus Pennæ, Domino Pancratio Oricebario, et Domino Bernardo Vechietto Reipublicæ Florentinæ Consiliariis amplissimis ; Clarissimo autem Domino Juliano Tornabonio, altero eorum Collega et dictæ Reipublicæ Florentinæ Consiliario, propter ejus malam valetudinem absente, testibus ad infrascripta omnia et singula vocatis, adhibitis atque rogatis.

Cum sanctum corpus S. Antonini Archiepiscopi Florentini, Virginis et Doctoris celeberrimi, Ordinis Prædicatorum, dictorum Clarissimorum Minorum

EX PROCESSU.

testium, dum in humanis ageret civis, sub die decima quinta mensis Aprilis proxime præteriti nocturno tempore ab infrascripto Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali et Archiepiscopo Florentino manifestatum, et legitime recognitum, ac maxima cum reverentia (toto integro existente) denudatum et expolitum, et deinde indutum et vestibus sericeis et aureis ornatum extiterit, ut hæc et alia latius constare dicuntur, per publicum Instrumentum manu mei Notarii infrascripti, sub dicta die rogatum et publicatum, ad quod et contenta in eo relatio habeatur. Et cum de proximo in capella, in dicta ecclesia S. Marci noviter constructa, et valde sumptuosa maximisque sumptibus et expensis per admodum Magnificos et Nobiles viros ac Patricios Florentinos Dominum Averardum et Dominum Antonium, quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salvatis, ejusdem Antonini Archiepiscopi Florentini dum in humanis agebat etiam concives, ædificata, ornata et decorata, juxta formam et seriem infrascripti Brevis Apostolici transferri, reponi, ac perpetuo honorifice (ut decet) retineri, venerari et conservari debeat.

B

Et cum per prius dictum sanctum corpus et venerabilia ossa dicti S. Antonini, sicut supra in præallegato Instrumento continetur, per dictum Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Dominum Cardinalem et Archiepiscopum Florentinum, Pontificiis vestibus ornatum et ornata, a primis Vesperis præcedentis diei usque ad hanc diem, et circa horam decimam quintam ejusdem, in dicta ecclesia S. Marci et in loco eminenti ejusdem ecclesiæ super feretro aureato, et cum maxima pompa, multis luminibus ac perpulcro apparatu, omnibus sumptibus dictorum Magnificorum Dominorum Salviatorum, publice ac cum non modica totius civitatis Florentiæ ejusque villarum et castrorum et aliorum populorum, undique etiam ex aliis regionibus longinquis propterea confluentium, devotione et lætitia collocata, visa, et venerata extiterint. Et ex edicto publico hac infrascripta die convocatis et coadunatis omnibus Religiosis, Regularibus et Canonicis, Presbyteris et Clericis, tam Metropolitanæ quam Collegiatarum ecclesiarum dictæ civitatis, nec non etiam ipsius Magistratibus et concivibus, in claustris dictæ ecclesiæ S. Marci, propterea etiam adhibitis et congregatis; præfatique Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali et Archiepiscopo Florentino in Pontificalibus constituto, et inibi in dicta ecclesia S. Marci personaliter residentibus infrascriptis Illustrissimis et Reverendissimis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus et Episcopis, et multis aliis Prælatibus, dum processionaliter Clerici Regulares et seculares, maxima cum devotione et reverentia, per civitatem et per infrascripta loca incederent, causa transferendi dictum sanctum corpus S. Antonini, Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus Hugolinus Martellius, Patricius Florentinus et Episcopus Glandatensis, Pontificalibus indutus, in publico pulpito sive suggesto, in dicta ecclesia S. Marci, de sanctitate et doctrina, virtutibus et miraculis dicti Sancti Virginis et Doctoris Archiepiscopi Antonini, materna lingua, ut ab omnibus astantibus verisimiliter audiri et ejus sermo comprehendi posset, orationem habuit; in qua etiam de Serenissimæ familiæ Mediceæ laudibus et ornamentis nonnulla verba fecit, populumque adstantem ad bene vivendum, et vestigia tanti Sancti Antistitis sequendum, ac dictum sanctum corpus venerandum, pie et maxima cum devotione illexit. Qua oratione perfecta, processionibusque expletis, e loco superiori, in quo spectandum dictum sanctum corpus, ut supra, expositum fuerat, reverenter depositum extitit, et super hu-

meris Episcoporum elatum, umbellam gestantibus D Serenissimis Ferdinando Medice Hetruriæ Magno Duce, et Vincentio Gonzaga Mantuæ Duce, et Illustrissimis et Excellentissimis Dominis Dominis Petro Medice præfati Serenissimi Magni Hetruriæ Ducis germano, et Domino Virginio Ursinio Brachiani Duce, et Domino Cæsare Estensi, et aliis Dominis.

Et sic ex æde Divi Marci deportatum fuit per majorem portam: et in viam quæ dicitur Cocomeri ingrediens, ad monasterium Monialium Divi Nicolai in Cafaggio pervenit. Inde egrediens per totam reliquam viam prædictam, et perveniens ad fundamenta Metropolitanæ Ecclesiæ, ut ad angulum de Pacciis transiret, et per viam de Albitiis iter faceret, usque ad ædem S. Petri Majoris transcendens per plateam dictæ ecclesiæ, ut recta in viam Palatii incederet, et usque ad Abbatiam Florentinam sequeretur, et inde ad Magistratum delle Farine dictum, ad portam Palatii Serenissimi Magni Hetruriæ Ducis perductum fuit. Quo in loco aliquantisper qui illud sanctum corpus gestabant conquieverunt, ut a Serenissima Magna Hetruriæ Ducissa Christiana, Caroli Lotharingiæ Ducis Filia, et reliquis, qui ad fenestras dicti Palatii consistebant, spectari possent. Deinde forum novum versus per portam Rossam ingressus ad sanctiss. Trinitatis ædem accessit, unde vertens ad angulum de Tornaquincis, in viam de Tornabonis introivit, usque ad angulum de Carneficibus, sequens ad Oratorium Divi Joannis pervenit; et in dictum Oratorium per portam, a latere Operam versus ingrediens, e porta media egressus est, et per plateam transiens per mediam portam Metropolitanæ ecclesiæ, in eandem ecclesiam introivit, quæ tota luminaribus refulgebat, et maximo apparatu condecorata erat; et per totam ecclesiam dictum sanctum corpus humeris admodum Reverendorum Dominorum Dignitatum et Canonicorum dictæ majoris ecclesiæ, vicissim et subalterne gestatum fuit; et sic incedens circum chorum; a parte altaris S. Antonii versus partem altaris sanctissimæ Crucis regrediens, recta per navim dictæ ecclesiæ, viam Cocomeri versus, e porta anteriori illius partis exivit; et viam de Martellis ingrediens, ut per viam largam ad ædem S. Marci regrederetur, tandem in dicta æde processionaliter, et in sacello dictorum Magnificorum, et Nobilium Dominorum Salviatorum, ex ordine dicti Illust. et Rev. Domini Domini Cardinalis et Archiepiscopi Florentini, et super ipsius altare, e feretro delatum repositum fuit, semper processioni et huic actui assistentibus dictis Clariss. Dominis Locumtenente, et Consiliariis Reipublicæ Florentinæ, et reliquis totius Urbis Magistratibus, nec non etiam Bonis-Hominibus S. Martini, qui eleemosynis erogandis pauperibus Civitatis subveniunt; quorum pium locum S. Antoninus, dum viveret, instituit. Et quibus Processionibus in dicta ecclesia S. Marci, præter infrascriptum Illustriss. et Reverend. Dominum Dominum Cardinalem et Archiepiscopum Florentinum infrascripti Illustriss. et Reverend. Domini Domini S. R. E. Cardinales, et Archiepiscopus et Episcopi respective præsentibus extiterunt, videlicet

Cardinalis Marcus Antonius Columna Romanus, Episcopus Prænестinus.
Card. Joan. Vincentius Gonzaga, Mantuanus.
Cardinalis Franciscus de Giojoze, Gallus.
Card. Franciscus Maria Borbonius, de Monte.
Carolus Antonius Puteus, Archiepiscopus Pisanus Insularum Corsicæ et Sardiniae Primas, et in eis Legatus natus.
Caravagial Simoncellus Urbevitanus, Episcopus Suannensis.

Nicolaus

- A Nicolaus Tornabonius Florentinus, Episcopus Bur-
gi S. Sepulchri.
Spirellus Bencius, primus Episcopus Politianus.
Joannes Baptista Milandrius Florentinus, Episco-
pus olim ecclesiae Marsicanæ.
Hugolinus Marsellius Floren. Ep. Glandatensis.
Franciscus Cataneus Diacetius Florentinus, Epi-
scopus Fesulanus.
Annibal Oricellarius Flor Episcopus olim ecclesiae
Carcassonensis.
Fredericus Raganeus Gallus, Episcopus Massiliensis.
Guido Servidius, Episcopus Volaterranus.
Masseus Bardius Flor. Ord. Minorum Regularium
S. Francisci de Observantia, Episc. Clusinus.
Lucas Alamannus Flor. Episc. Mathisconensis.
Antonius de Plano, Ordinis S. Francisci Conventu-
alium, Episcopus Marsicensis.
Ludovicus Martellius Florentinus, Episcopus Jop-
pensis Clusii Coadjutor.
Joan. Antonius de Grassis Bonon. Ep. Faventinus.
Joan. de Albertis Florentinus, Episcop. Cortonensis.
Fulvius Theophilus Romanus, Ep. Foroliviensis.
Achilles de Sergardis Senensis, Ep. Messanensis, et
B Petrus Usimbardius Collensis, Episcopus Aretinus.

Quibus sic ut supra peractis Illust. et Rev. Dom.
Dominus Alexander Medices, miseratione divina ti-
tuli Sanctorum Quirici et Julittæ S. R. E. Presbyter
Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus, coram et
præsentibus supradictis Clarissimis Dominis testi-
bus, et me Notario publico ejus Cancellario infra-
scripto dixit et confirmavit, hæc omnia peracta
fuisse ex Indulto Apostolico, ut per Breve S. D. N.
Papæ, quod suis præ manibus habebat. et publice
alta et intelligibili voce legi per me eundem Nota-
rium commisit, cujus tenor de verbo ad verbum se-
quitur et est talis videlicet. *Et primo a tergo.*

Venerabili Fratri Archiepiscopo Florentino.

Intus vero.

SIXTUS PAPA QUINTUS.

- Venerabilis Frater, salutem, et Apostolicam be-
nedictionem. Exponi nobis nuper fecerunt dilecti
Filli Averardus et Antonius Salviati, Nobiles et Ci-
ves Florentini, quod ipsi ob singularem, quem erga
corpus S. Antonini Archiepiscopi Florentini, eorum
dum in humanis ageret concivis, gerunt devotionis
affectum, in ecclesia Domus S. Marci Ordinis Fra-
trum Prædicatorum Florentiæ, in qua ipsum corpus
C requiescit, capellam unam valde sumptuosam magnis
cum eorum sumptibus et expensis construi et ædi-
ficari ac ornari curaverunt, ut ipsum corpus a loco
ubi in eadem ecclesia hodie reperitur, de nostra li-
centia ad ipsam capellam transferatur, et in ea per-
petuo honorifice retineatur et conservetur. Cupiunt
propterea Exponentes præfati, eis dictum corpus
integrum, a loco ubi nunc in dicta ecclesia reperi-
tur, ad dictam capellam, eorum sumptibus et solen-
nitatibus in similibus adhibendis adhibitis, trans-
ferri faciendi, et in ea honorifice (ut decet) perpetuo
retinendi, per nos licentiam impertiri, ipsamque ca-
pellam per nos decorari. Quare nobis humiliter sup-
plicari fecerunt præfati Exponentes, quatenus pro
eorum desiderio hac in parte favorabiliter annuere,
ac alias in præmissis opportune providere de beni-
gnitate Apostolica dignaremur. Nos igitur Averar-
dum et Antonium præfatos specialibus favoribus et
gratiis prosequi volentes, nec non quemlibet eorum
a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et in-
terdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris,
et pœnis, a jure vel ab homine quavis occasione vel
causa latis, si quibus quomodolibet innodati exis-
tunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequen-
dum, harum serie absolventes et absolutos fore cen-

Maji T. I.

sententes, hujusmodi supplicationibus inclina i. Fla- D
ternitati tuæ per præsentis committimus ac man-
damus, quatenus sine alicujus præjudicio præfatis
Averardo et Antonio et eorum cuilibet, ut dictum
corpus S. Antonini Archiepiscopi, a loco ubi in ipsa
ecclesia hodie reperitur, ad dictam Capellam, de novo
(ut præmittitur) in ipsamet ecclesia constructam,
solennitatibus in similibus adhiberi solitis adhibitis,
die quo eis bene visum fuerit transferri facere; il-
lud postquam sic, ut præmittitur, translatum fuerit,
ibidem etiam perpetuo honorifice (ut decet) retinere
libere et licite, ac absque aliquo conscientiae scrupulo
aut censurarum et poenarum incursu, valeant, li-
centiam et facultatem auctoritate nostra concedas
et impertiaris, eisque pariter indulgeas: nec non
omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus,
vere pœnitentibus et confessis ac sacra Commu-
nitione refectis, qui Translationi prædictæ seu illius
actui quomodocumque devote intervenerint, et deinde
annis singulis (quinquennio infrascripto durante) si-
mili die, quo ipsam Translationem fieri contigerit, a
primis Vesperis usque ad occasum solis ejusdem
diei, dictam ecclesiam et hujusmodi capellam, in qua
ipsum corpus ejusdem S. Antonini Archiepiscopi
sic translatum requiescet, similiter pœnitentes et
confessi ac sacra Communione refecti devote visita-
verint, ac inibi pro pace inter Principes Christianos
conservanda ac sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione
hæresumque extirpatione pias ad Deum preces fu-
derint, quo die præfato id fecerint, plenariam om-
nium peccatorum suorum indulgentiam et remissio-
nem, in forma Ecclesiæ consueta, ad quinquennium
tantum, eadem auctoritate concedas et elargiaris.
Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus
Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque.
Volumus autem quod si visitantibus ecclesiam seu
capellam præfatam aliqua alia Indulgentia per nos
alias concessa fuerit, eadem præsentibus, quoad In-
dulgentiam quinquennale, nullæ sint. Datum Ro-
mæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris,
die quinta Aprilis millesimo quingentesimo octua-
gesimo nono, Pontificatus Nostri anno quarto.

C. Gabriellius.

B. Seva.

Cujus Brevis Apostolici per me Notarium pu-
blicum infrascriptum toto perlecto tenore, idem Il-
lustriss. et Reverendiss. Dominus Dominus Car-
dinalis et Archiepiscopus Florentinus coram dictis
Clarissimis Dominis Locumtenente et Consi-
liariis, tamquam testibus omni exceptione majo-
ribus, meque Notario uti publica persona, et aliis
astantibus, suo medio juramento, tacto pectore
more Prælatorum, confirmavit et testatus fuit,
dictum sanctum corpus S. Antonini Archiepi-
scopi Florentini, quod inibi adhuc super dictum
altare modo quo supra collocatum videbatur et ab
omnibus venerabatur, esse et existere idem to-
tum integrum corpus dicti S. Antonini Archiepiscopi
Florentini, quod ipse sub die decima quinta mensis
Aprilis proxime præteriti nocturno tempore, ex de-
posito in eadem Ecclesia tunc constructo et hodie
diruto extraxit seu extrahi fecit, et coram me No-
tario publico ejus Cancellario et testibus tunc tem-
poris præsentibus manifestavit et legitime recogno-
vit. Et demum, juxta seriem et tenorem dicti Brevis
Apostolici, sanctum corpus S. Antonini prædicti
capellæ dictorum admodum Magnificorum Domino-
rum Averardi et Antonii de Salviatis, præsentium
et acceptantium, perpetuo assignavit; et in capsâ,
subtus altare dictæ capellæ fabricata et ornata, sint
tamen præjudicio alicujus, juxta formam dicti Bre-
vis Apostolici, reverenter et perpetuo reposuit et
solenniter inclusit, et ternis clavibus reseravit, ad
hoc ut in dicta capella dictum sanctum et venerabile
3 virgineum

AUCTORE D. P. *omnium corpus perpetuo honorifice (ut decet) retineatur, conservetur, et veneretur. in omnibus et per omnia, prout in dicto Brevis Apostolico continetur et scriptum est, et alias omni meliori modo etc. Et etiam Illustrissimus, et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus præfatus, etiam tamquam Sedis Apostolicæ Commissarius et Delegatus, Reverendis Priori et Fratibus dicti Conventus et Ecclesiæ, et dictis admodum Magnificis Dominis Averardo et Antonio de Salviatis, dictæ capellæ fundatoribus et patronis, presentibus et audientibus, præcepit, ac etiam eos paterne hortatus fuit, quatenus de dicto sancto corpore S. Antonini diligenter curam et custodiam habeant, et illud honorifice asservent, juxta tenorem dicti Brevis Apostolici: alias eisdem protestatus fuit, quod si contrafecerint, Deo optimo maximo de præmissis rationem reddent. De et super quibus omnibus et singulis idem Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus mandavit; dicti vero admodum Magnifici Dominus Averardus et Dominus Antonius de Salviatis rogaverunt, per me Notarium publicum infrascriptum, publicum confici documentum unum vel plura.*

B Et ego Jacobus, quondam Sebastiani Francisci de Cantonibus, sacris Apostolica et Imperiali auctoritatibus Notarius publicus et civis Florentinus, et in Archivo Romanæ Curiae descriptus, quia de dictis duobus respective instrumentis sive processibus manifestationis et translationis dicti S. Antistitis Antonini rogatus extiti, et præmissis omnibus, etiam coram et presentibus dictis Clarissimis Dominis Locumtenente et Consiliariis suæ Celsitudinis Serenissimæ, et aliis testibus modo quo supra respective interfui; ideo etiam, tamquam Cancellarius præfati Illustrissimi et Reverendissimi Domini Domini Cardinalis et Archiepiscopi Florentini et ejus Archiepiscopatus, hic publice me subscripsi, meoque solito signo obsignavi, ad laudem et gloriam D. O. M. ejusque Deiparæ Genitricis semper Virginis Mariæ, cœli et terre cœlestis Curiae Paradisi etc.

C Non Joannes Baptista Julianus Notarius publicus et civis Florentinus, ad præsens artis Judicium et Notariorum civitatis Florentiæ Præconsul, universis præsentibus litteris inspecturis salutem in eo qui est nostra omnium vera salus. Notum facimus et in verbo veritatis attestamus. suprascriptum Dominum Jacobum Sebastiani de Cantonibus, qui de præinsertis Instrumentis sive processibus rogatus extitit tempore dictorum Rogituum et satis ante fuisse et hodie esse Notarium publicum et civem Florentinum, et in arte et matricula nostra Florentina descriptum et matriculatum, ejusque scripturis publicis in judicio et extra semper adhibitam fuisse et hodie adhiberi plenam et indubiam fidem ab omnibus indifferenter, in quorum testimonium, etc.

AD DIEM III.

Fol. 363 col. 1 post B. Alexandrum addantur.

B. Zacharias Ordinis Minorum S. Francisci, Alanquerii in Lusitania.

NOT. 35. Et deleantur quæ de eo habentur inter prætermis-
col. 1.

B. Alexander Vinciolus, Episcopus Nucerinus in Umbria.

Horum porro omnium Vitæ, sicut hic dabuntur, erunt ponendæ inter folium 439 et 440.

B. Stanislaus Polonus, Canonicus Regularis Lateranensis. Casimiræ ad Cracoviam.

DE S. PHILIPPO PRESB.

Fol. 427 Acturi de hoc Sancto, diximus Cellam ab eo constructam, factam denique esse ecclesiam Collegia-

tam, et foundationum, consecrationum, indulgentiarum, D fraternitatum, ceteraque avitæ venerationis monumenta, Heidelbergæ a nostro P. Joanne Gamans transcripta, ab eo nobis capisse submitti; tam sero tamen, ut non potuerint prius haberi omnia, quin ulterius progrediretur impressio, si non sisteretur, nec tam levi ex causa sistendam videri. Itaque ad supplendum defectum sint hæc, post Vitam fol. 430 addenda.

APPENDIX

De Ecclesia et Fraternitate S. Philippi.

1 Cella S. Philippi, jam inde ab VIII seculo, quo is vixit et obiit, cæpta celebrari, in opulenta vinique et tritici feraci Nasgovia, in Parochiam cito excrescere potuit, auctis circum ædificiis. Sed primæ angustię non potuerunt diu sufficere accrescenti populo, nec longam plurium seculorum ferre ætatem fabricæ non admodum angustæ ac solidæ modus, quin tandem opus fuerit novam amplioremque ecclesiam a fundamentis condere. Hoc, si non etiam alias ante, saltem seculo XIII factum esse, docet ipsum Consecrationis monumentum hujusmodi. Bonitate divina et Apostolica gratia E Th. Ordinis Fratrum Minorum Vironensis Episcopus, licet indignus. Constare cupimus universis, præsentem paginam inspecturis, quod nos auctoritate Venerabilis Patris ac Domini nostri Archiepiscopi Maguntinensis, ecclesiam Cellensem dedicavimus in honorem B. Philippi Confessoris. In cujus rei anniversario omnibus ibidem venientibus, vere contritis et confessis, manum eidem ecclesiæ porrigentibus adjutricem, centum dies et unam Karenam de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Actum anno Domini MCCXLVIII, proxima Dominica post Vincula Petri, Pontificatus nostri anno II, præsentibus litteris perpetuo duraturis. Spectatur in plica, inquit Gamans, sigillum ex flava cera appensum, oblongum et orbe cuneato circumscriptum, mensuræ mediocri, in quo repræsentatur Episcopus stans cum mitra, casula, pedo, sinistra librum apertum tenens cum clavibus, ac supra caput Christum habens dimidio corpore, in gestu benedicientis. Duplex margo circuibat sigillum: interior habet inscriptum aliquid, quod legi non potest; exterior sic legitur, DEI. GRA. FRATER. THEODORICUS, VIRONENSIS. ECCLE. EPIS.

2 Archiepiscopus, cujus vice Theodoricus fungebatur ut Chorepiscopus, Sigefridus erat, III hujus nominis, juxta Serarium in Moguntiacis pag. 839 vita functus sequenti anno MCCXLIX, VII Idus Martii. Dedicatio autem priori anno fuit peracta die II Augusti immediate, scilicet post Vincula Petri, tunc in Sabbatum cadente festo. Ignotior est Episcopalis titulus, Theodorico ex partibus infidelium datus: nec enim Veronensis in Italia Sedes in cogitationem hic potest alicui venire, hujus magnam dignitatem consideranti, qua tunc potiebatur Manfredus Scaliger. Omnia igitur circumspectiens, nullam invenio Ecclesiam, cujus nomen facilius huc trahi possit, quam Berinopolitanam in Lycaonia vel Galatia, unde Verinensis aut Verinonensis, ac denique corruptius Vironensis ac Veronensis formari potuerit. Interim habent hic Minoritæ nomen, quo augeant infinitum fere suorum numerum, quos raræ virtutis aut doctrinæ merita, primo Ordinis sui seculo, ad infulas Episcopales promovit. Præter istas autem Indulgentias, quæ in prædicta Consecratione ecclesiæ eam visitaturis proponuntur, etiam obtentæ sunt ab undecim Episcopis uliæ anno MCCXCV, quas nobis suggerit Gamansius hoc enore. t

3 Universis Christi fidelibus præsentibus litteras inspecturis. Nos Rogerius miseratione divina Archiepiscopus S. Severinæ: Et nos Renaldus Senensis, Perronus Larinensis, Franciscus Fanensis, Jacobus Treveranus, Adam Marturanensis. Petrus Cajaciensis, Frater Paulus Melfitrensis. Andreas Lidensis,

Nova ac
Major eccle-
sia,

consecratur
an. 1248.

a Vicario
Archiep-
Moguntini
Theodorico
Episcopo.
L

Indulgentiæ
ab 11 Epi-
scopis

A Lidensis, Stephanus Oppidensis, et Aymardus Lucerinus, eadem miseratione Episcopi, salutem in Domino sempiternam.

Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum sive malum; oportet nos diem missionis extremæ piis maxime operibus prævenire, et æternorum intuitu seminare in terris, quod red-dente Domino cum multiplicato fructu recolligere valeamus in cœlis: quoniam qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet vitam æternam. Cupientes igitur ut ecclesia B. Philippi in Cella Maguntinensis diœcesis, frequentia fidelium honoretur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad dictam ecclesiam in duabus festivitatibus Dedicationis et ipsius B. Philippi, cujus vocabulo est ipsa ecclesia insignita, nec non in omnibus et singulis festi-vitatibus B. Mariæ Virginis gloriosæ, BB. Joannis Bapstæ et Evangelistæ, BB. Nicolai et Ægidii Confessorum, et S. Catharinæ Virginis, ac etiam in festivitatibus Nativitatis, Epiphaniæ, Resurrectionis Ascensionis Domini ac Pentecostes, et per Octavas ipsarum Festivatum, causa devotionis vel orationis accesserint, vel pro pace universalis Ecclesiæ oraverint mente pia, aut pro reparationibus, emendationibus, sustentationibus, structuris, luminaribus, vestimentis, libris, campanis, ornamentis, vel aliis quibuscumque dictæ ecclesiæ, necessariis manus porrexerint adjutrices; vel qui Presbyterum seu Capellanum d. ecclesiæ associaverint cum reverentia, quando sacrum Christi corpus portaverit ad infirmos; aut qui in bona sui corporis sanitate seu etiam in extremis laborantes aliquid de bonis sibi a Deo collatis legaverint vel reliquerint ecclesiæ supradictæ, de omnipotentis Dei misericordia et BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, singuli singulas xl dierum Indulgentias de injunctis eis pœnitentis misericorditer in Domino relaxamus, dummodo Diœcesani voluntas accesserit et consensus. In cujus rei testimonium præsentis litteras sigillorum nostrorum fecimus appensione muniri. Datum Anagninæ die xvii mensis Junii Indict. viii, Pontificatus Domni Bonifacii Papæ VIII anno primo.

4 Archiepiscopus hic nominatus Rogerius, hoc eodem anno a Severinensi ad Cusentinam translatus est, teste in Italia sacra Ughello; apud quem pro eodem anno etiam noti sunt sui quique locis, Senensis, Larinensis, Fanensis, Marturanensis, Cajaciensis, Melfittensis, Lucerinus, sed hic perperam ab eo Aymardus nominatus. Oppidensis ei notus est aliquis, qui anno mccc i vixerit; sed cujus nomen necdum compererit, quod hinc supplere possit. Similiter ex hac bulla suppleri quadam-tenus potest annorum sexaginta hiatus in serie Treven-tinorum Episcoporum, ab anno scilicet mclxvi, quo Lucas a Manfredi pulsus fuit, ad mcccxxxv, quo institutus Fr. Natimbene, sic ut inter utrumque sederint tum alij, tum hic nominatus Jacobus. Episcopatus Lidensis, cum nullus in Europa sit, oportet trans mare eum quærere, cujus Andreas iste titulum gesserit: nec alius occurrit aptior Lyddensi, qui et S. Georgii dicitur sub Archiepiscopatu Hierosolymitano. Erat hoc tempore Archiepiscopus Gebhardus sive Gelhardus: qui quem poscebatur assensum, hoc modo præstitit: G Dei gratia Maguntinensis Archiepiscopus, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, universis fide- libus, ad quos præsens scriptum pervenerit, salutem in vero salutari. Litteras venerabilium Patrum in- frascriptorum, signatas sigillis eorum, omni suspi- cione carentes vidimus in hæc verba: Universis etc. Verbotenus ut supra: ac deinde. Nos quoque G. Ar-chiepiscopus supradictus cum præfata ecclesia S.

Philippi in nostra sit diœcesi constituta et nostra D beneficentia muniatur, præscriptarum Indulgentia- rum concessionem ratas habemus et gratas, et de omnipotentis Dei misericordia Beatorumque Petri et Pauli Apostolorum ejus, nec non omnium San-ctorum Dei, et B. Martini meritis confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad prædictam ecclesiam devote convenerint, et sicut præmittitur manum porrexerint adjutricem, xl dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer in Domino relaxamus. In cujus rei testimonium præsentis litteras sigilli nostri munimine tradi fecimus communitas. Datum Maguntinæ anno Domini mcccxcvi, iii Idus Martii. Hujus formæ sunt et aliæ tres Bullæ; una anno mccc xvi a novemdecim Episcopis, alia anno mcccxcvii ab Episcopis decem, tertia anno mcccxcvii a duodecim Præ- sulibus signatæ, et ab Archiepiscopis Petro, Matthia, Henrico confirmatæ, atque additis xl diebus cumulatæ, quas nihil attinet hic singulas describere: satis est ani- madvertisse, quod in nulla earum quidquam appareat, unde plus quam parochialis ecclesia fuisse videatur cum istæ Bullæ expediebantur. Prius tamen quam seculum xiv finem caperet, aut initio sequentis seculi xv, oportet auctam ejus dignitatem esse institutione Collegii Cano- nicalis: siquidem habetur diploma Joannis Magunti- nensis Archiepiscopi, anno mcccxcvii confirmans Con- fraternitatem, sub invocatione S. Philippi a Decano et Collegis adunatam hoc tenore.

5 Joannes Dei gratia sanctæ Maguntinensis Sedis Archiepiscopus, sacri Imperii per Germaniam Ar- chicancellarius, universis et singulis sanctæ Matris Ecclesiæ filiis, ac præsertim honorabilibus Decano, Capitulo, Vicariis et Personis ecclesiæ S. Philippi Cellensis, nostræ Maguntinensis diœcesis, devotis nostris dilectis salutem in eo, qui est omnium vera salus. Sanctis devotionum operibus, quibus se sim- plex pietas et pia simplicitas subditorum nostrorum in divinæ retributionis recompensam, et hic et in fine solidare consuevit; illos nostros favores, quin immo et spiritualia munera, tanto libentius et gra- tiosius addicere nos delectat, quanto ex eis vivis gra- tiam et defunctis misericordiam, continuato preca- mine salubri, conspicimus procurari. Cum igitur vos Decanus, Capitulum, Vicarii et Personæ eccle- siæ Cellensis prædictæ, tamquam divinitus inspirati, propter vivorum mentium et corporum nec non de- functorum Confratrum animarum salutem, et præ- sertim ut ecclesia vestra, in honorem pretiosi Christi Confessoris S. Philippi ab olim fundata et conse- crata, in sacris ædificiis quasi desolata ac diruta, valeant in suis ædificiis, ex caritativis vestris et Confratrum vestrorum contributionibus, salubriter reformari, secundum quod aliquantulum incepistis et Domino favente intenditis consummare; Fraterni- tatem quamdam decreveritis vobis assumere, et as- sumptam futuris et perpetuis certisque anni tempo- ribus cum divinorum Officiorum decantatione ob- servare, secundum tenorem scripti inferius anno- tati; nobisque devote supplicaveritis, quatenus d. Fraternitatem ratificare, approbare et confirmare, et nihilominus quædam spiritualia gratiarum mu- nera, secundum mensuram crediti nobis talenti, tam devotis rebus inceptis superaddere, et mentes Con- fratrum vestrorum, tam præsentium quam futuro- rum, ad eam excitare dignemur.

6 Nos itaque attendentes, quod d. vestra Frater- nitas ex pura vestra devotione pia sumat initia, bonis mediis procedit, et ad finem felicissimum or- dinatur; ideoque, ejus tenore et modo faciendi clare perspecto, d. vestram Fraternitatem, tamquam ra- tam et gratam habentes, ipsam collaudamus, appro- bamus, et præsentis scripti patrocinio perpetuis af- futuris temporibus auctoritate nostra ordinari in Domino

AUCTIONE 18. P.

Alia aliis an- nis datæ et approbatæ.

Post erectum ibidem Col- legium Ca- nonicorum

E

Joannes Ar-chiep. anno 1407

rogatur ap- probare Fra- ternitatem S. Philippi,

F

dat ei etiam, Indulgentias,

anno 1295 concessæ,

anno seq. approbatæ ab Archiepisco- po Mojunt.

A **I**tem confirmamus : et ut vos et ceteri Christi fideles ad hanc sanctam Fraternitatem devotius excitari possint, Nos de thesauro meritorum crucifixi Domini nostri Jesu Christi, quantum nobis conceditur, et de ejusdem misericordia, nec non beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et B. Martini Patroni nostri precibus et meritis confisi; omnibus vobis et singulis qui hanc Fraternitatem assumpserint, divinisque Missarum solennijs, toties quoties illa pro Confratrum memoria, secundum Fraternitatis infrascriptae continentiam et tenorem [celebrabuntur] devote intereritis aut intererint, aut etiam ad fabricam ecclesiae vestrae praedictae manus porrexerint adjutrices, confessis saltem et contritis, quadraginta dies Indulgentiarum de injunctis eis penitentis auctoritate nostra ordinaria misericorditer in Domino relaxamus. Tenor autem Confraternitatis praedictae sequitur, et est talis.

est autem ea instituta,

B **7** In nomine Sanctae et individuae Trinitatis, ad honorem et laudem ac gloriam ejusdem, nec non gloriosissimae sanctae Dei Genitricis Virginis Mariae, et totius coelestis Curiae, et S. Philippi Sacerdotis et Confessoris, gemmae pretiosae in ecclesia Cellensi Maguntinensis diocesis, Patroni ejus gloriosi; in memoriam reducentes, ac bene digne et merito recolentes illam beatam et sanctam in ferebro resurrectionem seu miraculosam erectionem, qua idem sanctus Dei Confessor et Sacerdos S. Philippus, corpore tunc mortuus (ad advenae Francigenae socii ejulatum non modicum, clamantis et dicentis : Heu! heu! Pater sancte, sine tua benedictione iter numquam arripere consuevi, tua namque benedictio mihi clypeus et galea fuit) in capite feretri se erigens ac resurgens et vivus residens, socio ejulanti et maeato, facto manu sua dextra erecta signo salvificae Crucis, respondens viva ait voce; Vade, sanus i bis, sanusque reverteris, cunctaque opitulante Deo prospera tibi; ad ultimumque subjungens, Tantum loci hujus dum vixeris memento; quibus factis et dictis, ad feretri caput seu locum vir sanctus se reposuit. Et ut nos, hujus mundi ceu pelagi naufragi exules viatores, praefati loci Cellensis memores sumus dum vivimus, jamque per dictum periculosissimum naufragium ceu exilium ire, ac ad aeternam patriam unde per creationem exivimus redire, benedictionemque a sancto Patre obtinere, cunctaque nobis ipso summo Deo opitulante prospera habere valeamus et possimus: considerantes etiam et praee oculis habentes, quod nihil

ad restaurationem loci.

C in hunc mundum nobiscum duximus, nihilque inde reportabimus, nisi quantum quisque bonis ac piis operibus secum deduxerit, ac bonarum orationum et ad Dominum Deum deprecationum per caros et amicos memoriam obtinuimus: quotidie etiam mortem nostram expectantes, nihil ea certius, ejusque hora nihil incertius verissime credimus. Nos Decanus et Capitulum singulaeque Personae ecclesiae Cellensis praefatae, sub hujus vitae seculi praesentis brevitate serere desiderantes, ut messem beatam cum dicitur, Ite, Venite, ac copiosam habere valeamus, cum universis et singulis Christi fidelibus, Deo devotis, qui ad praedictum locum S. Philippi Cellensis quasi desolatum, ac magna reformatione et ejusdem quorundam aedificiorum dudum inceptorum consummatione bene dignum, et diu quasi sine memoria habitum, gratiam habentes, ejusque loci memoriam agentes, manus adjutrices eidem porrexerint, hanc infrascriptam in Domino Fraternitatem, seu mutuam in nobismetipsis caritatem continuam inivimus ac inimus per praesentes, omniumque nostrorum et Confratrum praedictorum hanc ultimam desideramus ac confirmamus hujusmodi Fraternitatis voluntatem.

8 Ita videlicet quod singulae Personae, in ecclesia S. Philippi Cellensis beneficiatae, pro universis et singulis suis Confratribus seu Sororibus praedictis, memoriam ipsius loci praefati Cellensis habentibus et manus ei adjutrices porrigentibus, ut praefertur, continue in orationibus suis, pro vivis et defunctis Dominum Deum, ac apud eum intercedentem beatam Virginem, cum S. Philippo ac omnibus Sanctis, fideliter et devote deprecantur; et nihilominus omni Feria sexta Quatuor-temporum perpetue in praefata ecclesia Cellensi duae Missae, cum debita solennitate ac luminaribus, celebrentur devote; prima quidem Missa, pro peccatis vivorum Fratrum ac Sororum praedictorum, post Primas; secunda vero Missa, pro defunctis Fratribus et Sororibus praedictis post Sextam ejusdem diei, devote celebrentur per eosdem. Fratres etiam Presbyteri, ibidem seu in alio loco existentes, ad hanc Fraternitatem pertinentem praefata Feria si commode poterint, vel praecedenti vel sequenti eis convenienti die, Missam eodem modo celebrent pro peccatis Fratrum et Sororum suorum praedictorum vivorum, Collectam seu memoriam adjungentes in eadem pro Fratribus et Sororibus defunctis supradictis; vel e converso, Missam videlicet pro defunctis, ac Collectam pro peccatis vivorum adjungant. Quilibet etiam Frater vel Soror, ad hanc Fraternitatem pertinens, in Presbyterio non constitutus, eadem Feria sexta quindecim Pater noster et Ave Maria in orationibus suis, pro praedictis Fratribus et Sororibus vivis et defunctis, compleat devote. Cumque etiam Personis praefatae ecclesiae Cellensis de morte cujusque Fratris vel Sororis praedictorum fuerit notificatum, statim pro eodem defuncto Missam pro defunctis celebrent, Dominumque Deum ac Beatam Virginem cum S. Philippo pro anima hujusmodi defuncti deprecabuntur fideliter et devote: alii etiam Presbyteri ad hanc Fraternitatem spectantes, cum perceperint, idem faciant; similiter et alii, in Presbyterio non constituti, quindecim Pater noster et Ave Maria pro Fratre vel Sorore defuncta devote compleant, cum hujusmodi perceperint mortem. Omnes etiam Fratres et Sorores, loci praefati Cellensis continuam dum vixerint, ad mandatum S. Philippi in ferebro post mortem suam vivi residentis, memoriam habentes, sanique ire et redire, cuncta etiam eis Deo opitulante prospera venire, ac benedictionem ab eodem obtinere ex intimis desiderantes et cupientes, et in horum signum manum porrigentes adjutricem, ut praefertur, hos omnes ad unam matriculam seu libellum inscribere volumus et debemus, ut perpetua eorumdem et omnium nostrorum memoria circa praefatam ecclesiam Cellensem et Dominum nostrum Jesum Christum cum ejus Matre et S. Philippo praefato continue habeatur: cui honor sit et gloria per infinita seculorum secula. Amen.

cum obligatione 2. Missarum, in Feriis sextis quatuor temporum,

aliarumque precum pro vivis ac defunctis.

In cujus rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum in oppido nostro Heppinheimi in die S. Udalrici Confessoris, id est iv Julii, anno Domini mccccvii.

9 Sequuntur nomina Fratrum et Sororum, ad Fraternitatem supra memoratam pertinentium, cum donatis et legatis per eosdem ad fabricam ecclesiae S. Philippi Cellensis. *Descripta haec erant partim Latine partim Germanice: nos hic ex Latine descriptis paucos dumtaxat proferemus: idque ex solo primo quem Gamansius ad nos misit quaterno: integrum ipse dare poterit Syllabum omnium, in suo quod pridem molitur vastissimo opere de Archidiaecesi Moguntina et subjectis ei Episcopatibus. Sint ergo ad specimen aliorum sequentes:*

Serenissimus Dominus Rupertus Romanorum Rex, Dux Bavariae et Comes Palentinus, ad fabricam

Inscripti Rupertus Rex Rom. et alii ex ejus familia,

cam

A cam nostram, per intercessionem D. Joannis Decani, ordinavit et mandavit per suos homines fieri xxxviii vecturas lapidum magnorum de loco Weszen.

Illustrissimus D. Ludowicus, filius præfati D. Regis, ad petitionem præfati D. Joannis, concessit eis x vecturas cum lignis magnis de Rheno.

Anno Domini mccccvii, feria iv Exaltationis S. Crucis, Illustrissimus Dominus Dux Ludovicus Palentinus, sacri Imperii Archidapifer, filius præfati D. Ludowici, et Illustrissima Domina Margareta de Sabaudia conthoralis ejus, cum suis famulis et famulabus in numero circiter LX vel ultra LX, ex causa peregrinationis visitarunt hunc locum, in honorem S. Philippi Confessoris Dei: et fecerunt et mandaverunt fieri quasdam vecturas ad fabricam, et dederunt ad fabricam in promptis et in auro xx florenos: propterea constituti et inscripti sunt ad Fraternitatem S. Philippi Confessoris Dei. Item dedit unam casulam fustein, et unam cappam rubram cum puero deaurato. Item dedit Pastoriā Wasenheim.

Item Illustrissimus Dom. Dux Fredericus Palentinus, frater præfati D. Ludowici, dedit v florenos ad Fraternitatem S. Philippi.

Illustrissimus Dom. Dux Rupertus Palentinus, frater præfatorum Dominorum Ludovici et riderici, dedit xi florenos ad Fraternitatem S. Philippi.

Illustrissimus Dom. Comes de Katzenlebhogen, D. Anna conthoralis, et filius Philippus et collateralis Anna de Wirtenberg, et junior Philippus et ..... Otilia de Nassauwe, dederunt unam bonam casulam griseam, et dederunt xii florenos ad fabricam, ad faciendam unam testudinem et alia bona.

Item Eberhardus de Eppenstein, Dominus in Kunningstein, et Anna uxor ejus de Nassauwe, et Margareta filia eorum, dederunt duas tunicas, blaveam et viridem, pro ornamentis ecclesiæ, et factæ sunt quatuor tunicæ ministrantium.

Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Joannes de Nassauwe, Archiepiscopus Maguntinus, hanc suprascriptam Fraternitatem approbavit et confirmavit, nec non Indulgentias xl dierum cuilibet eandem Fraternitatem intranti seu aliquid ad fabricam ecclesiæ Cellensis donanti vel leganti donavit.

Item Venerabilis Magister Joannes de Wachenheim, Decanus ecclesiæ Nuhihusensis et hujus ecclesiæ Canonicus, præfatam Fraternitatem inchoavit et direxit, ac jam a præfato D. Archiepiscopo confirmari obtinuit, ac Indulgentias præscriptas impetravit. Idem dedit xxx florenos ad murum Septentrionalem in anno Domini mccccvii. Idem dedit florenos x ad fenestram magnam Occidentalem, in anno Domini mccccviii. Item cum omnes muri [renovati] fuerunt; dedit omnes magnas trabes, pro tecto et super eosdem muros ponendas, circa xxxvi trabes, quas solvit in valore xxiv florenorum. Item xl florenos pro lignis magnis pro tecto.

Item anno Domini mccccxcv, in die Exaltationis sanctæ Crucis, causa devotionis et peregrinationis venit ad S. Philippum, nec non ad Reliquias in hac ecclesia visitandas, Serenissima Maria-blanca, Ducis de Mayland filia, et Serenissimi Maximiliani Regis Romanorum uxor, cum magno comitatu Baronum et militarium. Item præfati in altera die post Lucæ fuerunt personaliter hic. Item altera die post Laurentii, in anno xcvi, præfata Regina fuit hic, et ostensæ ei iterum sunt Reliquiæ. Item iterum fuit hic v die mensis Septembris: et quatuor vicibus fuit hic apud S. Philippum.

10 Quantum autem ex ea quæ ad manum est parte matriculæ hujus, seu verius Annalis, colligere possum;

causa votivæ peregrinationis plerisque fuit præles desiderata vel impetrata. Sic anno mccccvi Godefridus Comes et Dominus in Mansfeldt, et Aleydis Comitissa Aldenburgensis, et Philippus eorum filius, dederunt unum magnum puerum argenteum et xi florenos. Annos mccccvi Domicella Fisa ab Alsdorff, et Domicellus Conradus ab Holdersdorff, dederunt puerum argenteum, et cum hoc etiam summam pecuniæ. Anno Domini mccccxi Domicellus Wilhelmus de Leewenstein, et marita sua, puerum argenteum, ipsa die Nativitatis. Anno xcvi Armiger Godifredus de Raneck junior, cum uxore Goda de Leewenstein, dederunt duo lamina, in quibus duo pueri sunt insculpti, in die dedicationis. Anno mdx Illustrissimus Comes Philippus Badensis, per suum certum nuntium, obtulit Sancto puerum argenteum. Anno mdxviii adfuit nobilis Fridericus Stoltz de Bickelheim, et uxor ejus Elizabeth de Pattenheim, in sabbato post Nativitatem Mariæ, et dederunt puerum argenteum. Item nobilis Domina Susanna Landgravia in Nassauw et Sarbruck, Domina in Hynsburg, dedit puerum argenteum, post festum Paschæ anno lxix.

11 Ad extremum exhibetur bulla Indulgentiarum, anno mccccxlx ab octo Cardinalibus concessarum, hoc tenore: Guillermus Episcopus Ostiensis, Bartholomæus tituli S. Clementis, Jacobus tit. S. Chrysogoni, Oliverius tit. SS. Petri et Marcellini, Amicus tit. S. Balbinæ, Presbyteri; Franciscus S. Eustachii, Franciscus S. Mariæ-novæ, Theodorus S. Theodori Montisferrati vulgariter nuncupatus, Diaconi, miseratione divina sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, universis et singulis Christi fidelibus, præsentibus litteras inspecturis, salutem in Domino sempiternam.

Gloriosus et mirabilis Deus in Sanctis suis, qui sua mundum ineffabili illuminat claritate, pia vota fidelium de ipsius clementissima majestate sperantium tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus et meritis adjuvatur. Cupientes igitur ad instantiam honorabilis viri, D. Joannis Sartoris, ut ecclesia Collegiata S. Philippi Confessoris in Cellis Maguntinensis diocesis, unde oriundus existit, idemque scholarum Rector olim illic fuit, congruis a Christi fidelibus frequentetur honoribus, fidelesque ipsi eo libentius eo confluant, quo ibidem dono cœlestis gratiæ uberius senserint se refectos; de omnipotentis Dei misericordia et BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis vere pœnitentibus et confessis, qui dictam ecclesiam in Cœnæ et Ascensionis D. N. Jesu Christi, nec non in S. Stephani Protomartyris ac Dedicationis et ejusdem Dedicationis Octavæ diei festivitatibus et celebritatum diebus, a primis Vesperis usque ad secundas, devote visitaverint annuatim, et ad reparationem et conservationem ædificiorum, calicum, librorum, et aliorum ornamentorum pro divino cultu inibi necessariorum manus porrexerint adjutrices; Nos Cardinales præfati et quilibet nostrum, pro qualibet hujusmodi die centum dies Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum omnium ac singulorum fidem et testimonium præmissorum, præsentibus litteras fieri fecimus sigillorumque nostrorum jussimus appensione communiri. Datum Romæ in Palatiis nostris solitis anno a natiuitate Domini mccccxlx pridie Kalendas Aprilis, Pontificatus S. D. N. Pauli divina providentia Papæ II anno v.

12 Qui primus hic signat, est Guilielmus de Estoutevilla, ab Archiepiscopatu, unde eum Eugenius IV assumpserat,

D
Auctoritate p.
Anathema-
to pro obli-
vione vel
obliuio

Novæ Ingul-
gentiæ ab octo
Cardinalibus
anno 1469
E

pro ecclesia
S. Philippi
data.
F

vel ex ejus-
dem aula;

Archiepisco-
pus Magunt.

Decanus
Cellen.

Maximilianus
Rex Rom.
cum uxore.

A *assumpserat, dictus Rotomagensis. A Pio II electi fuerunt. Franciscus tit. S. Eustachii, ipsius Pii ex sorore Nepos, primæ creatione; secunda Bartholomæus Roverella, Franciscus Gonzaga et Jacobus Amanatus. Ceteros Purpura donavit Paulus II, puta Oliverium Caraffam, Amicum Agnifilum, Theodorum Palæologum: de quibus omnibus videri potest Ciacconii per Oldoinum editio novissima. Utinam nunc de præsent*

sacri corporis statu, si nihil læti, certi tamen aliquid D possem adjungere! Hoc etiamnum expecto ab aliquo piorum in Palatinatu Catholicorum, qui sine dubio gaudebunt, inter illas orthodoxæ fidei sub hæretico Principe oppressiones, videre istæc avita pietatis monumenta, hoc in opere tam fideliter relata; et, ut confido, excitabuntur ad reliquas Sanctorum Indigetum memorias, ubicunque superstites, nobis submitendas.

DE BEATO ZACHARIA

ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI,

ALANQUERII IN LUSITANIA.

D. P.

NOT. 37

SEC. XIII.
Alanquerii
vivens Reg.
Sancia,

Olissiponam inter et S. Irenes oppidum, ad Tagum, Lusitaniæ notissimum fluvium, aliud est oppidum, hinc quinque, septem inde leucis dissitum, quod a Mauris accepit Alanquerii nomen; Jerobricam Antonii, Ptolomæi Arabicam sunt qui fuisse ibi olim velint. Hujus oppidi dominium filia suæ tertio genitæ Sanciæ, carum uni, quas vulgus sanctas Reginas appellat (uti jam diximus supra ad præcedentis diei supplementum, de B. Mafalda agentes) testamento legaverat pater suus Rex Sancijs; regnum filio Alphonso relinquens. Hujus asperam erga se indolem experta illa, pertæsa aulæ, tunc Conimbricam insidentis, in istam sui ullodii proprietatem sese recepit; utpote locum semotum a turba, salubri cœlo, fœcundo solo, optimis aquis et copiosis, in edito positum et satis pro tempore munitum; uti scribit jam in Mafalda laudatus Fr. Franciscus Macedo, qui caput 24 de vita ejusdem Sanciæ sic orditur.

2 Vivebat ea ætate S. Franciscus Assisias, quem Christi, quo semper flagravit, amor, desiderio martyrii ardentem, et studio S. Jacobi Apostoli corpus visitandi accensum, in Hispaniam ire compulerat, si qua occasio esset inde in Mauritaniam transeundi. Is, nulla oblata, in Italiam Deo ita volente redierat; spe tamen retenta, quod per se facere non potuerat, filiorum opera perfecturum. Hæc eum dies noctesque cura torquebat, quæ rem longius differre passa non est. Itaque anno quam reversus fuerat proximo, Fratres duos ex præcipuis, Zachariam et Gualterum in Hispaniam cum sociis misit. Lusitaniâ ingressi ad Regem Alfonsum Conimbricam adierunt: mandata Patris Francisci, cujus recens erat ac grata memoria, exposuere Regi. Summa erat, ab eo petere, ut liceret suis in eo regno monasteria ædificare, quæ seminaria virorum doctorum essent, qui Evangelium barbaris annuntiatum irent; et, qui Lusitania expellebantur, Mauros in Africam sequerentur, et divinæ fidei præceptis imbuerent. Accepta Regi legatio fuit, sed multo Reginæ Urracæ acceptior: quæ cum Sanciæ pietatem nosset, ad eam Zachariam, unum e duobus, cum litteris misit, monens adesse tempus pia, de quibus semper cogitabat, opera præstandi: non posse id temporis quidquam excogitari ad animorum salutem utilius. Cum his litteris Zacharias Conimbrica Jerobricam venit.

3 Non egebat hortatione Sancia, ad quæ ipsa sponte currebat. Benevole excepit hospitem: et quoniam, ex habitu oris et corporis, quanta inesset in animo virtus coniecit, de rebus cum eo cœlestibus sermones sevit. Cumque ille ardeat loquendo divini amoris faces jacularetur, et singularem præ se ferret opum et honorum contemptum, eoque se germanum S. Francisci discipulum Sanciæ probasset; statuit hæc eum apud se retinere, tamquam prædem et obsidem reliquorum, quos venturos sperabat, ut

Zachariam
S. Franci-
sco missum

C

benevole
excipit.

Franciscanam familiam in Lusitania propagarent. Erat prope oppidulum in declivi situ ad profluentem sacellum, Divæ Catharinæ Martyri dicatum, cum domicilio conjunctum: eo jussit Zachariam divertere, suscepto consilio locum amplificandi, et monasterium pro loco angustum, sed pro tempore idoneum construendi. Nec distulit quin admotis operis brevi paucis cellulis excitatis, et sacelli parietibus commissis, justum pro sex septemve sociis hospitium condidisset. Hoc primum fuisse ferunt nostri Ordinis in Lusitania monasterium, Sancia auctore fundatum. Ex hoc fonticulo in Asiam, Africam et Americam tot Provinciarum facta divortia. Annus is erat MCCXVI. Scio quosdam nobiles scriptores malle primas dare Brigantino cœnobio, quod putent a S. Francisco ædificatum, de quo ego nolo contendere: sequatur quisque quod volet, ego illud a puero traditione accepi.

4 Anno post hæc tertio trajecturi in Africam Sancti Fratres Vitalis, Petrus, Berardus, Accursius, Adjutus et Ottho, Zachariam videndi desiderio tracti, illuc excurrerunt, ipsamque Sanciam visitarunt: cui deinde post Martyrium anno MCCXX, XVI Januarii Marrochii consummatum, apparentes per visum, religiosæ vitæ desiderium, quod sororum Tarasiæ atque Mafaldæ exemplum moverat, usque adeo in ea accenderunt, ut Cisterciensis Instituti cœnobium aliquod prope Conimbricam extruere, in eoque se recondere statuerit. Antequam discederet, de Franciscanis Patribus, qui ad S. Catharinæ habitabant, sollicita, certum et justum eis pro majori numero monasterium ædificari voluit; ad idque palatium suum, quod relinquebat idonea suppellectili instructum, Fratribus concessit: et præfectos operi et sumptus ad fabricationem novi ædificii assignavit: retento tamen arctiori hospitio S. Catharinæ, ac edicto, ut ibi Fratres numero quinque deinceps degerent, ad totidem sanctorum Martyrum, qui eum consecraverant locum, memoriam sustinendam: quorum illa tam fuit observans, ut quo in loco sibi apparuerant, ibi sacellum strui jusserit, quod hodieque servatur. Et quidem amplum illud est et magnificum monasterium, in edito situm, undique præcisum ab oppido, salubre et aspectu intuentibus gratum, verum habitantibus aliquanto tristius, idque ipsum ad meditationem cœlestium juvat.

5 Lucas Waddinghus in Annalibus Ordinis scribit, quod anno MCCXII Romæ existens Seraphicus Patriarcha, postquam semel iterumque in plateis prædicavit, Fr. Zachariam Romanum, signis et portentis postea mirificum, suo habitu donavit. De signis antiquiorem ceteris testem habemus S. Antoninum, 3 parte histor. tit. 24 cap. 7 ita scribentem, Inter ceteros Fratres in Hispaniam missos, destinatus fuit quidam Fr. Zacharias Romanus, magnæ vir sanctitatis: qui deficiente

eique hospitium ad S. Catharinæ,

E

deinde post 5 Fratrum martyrium,

F monasterium, in suo Palatio fundat.

Hic ille miraculis clarescens.

suis divini-
tus panem
impetrat et
veritatem
Eucharistiæ
ostendit,

A ciente pane Fratribus Guardianus existens, a Domino impetravit Angelum Domini mitti ad eum, qui tot panes candidos et sapidissimos ad ostium detulit, quot erant Fratres. Et altera vice, cum quidam ad prædicationem ejus compunctus, sibi confessus fuisset, inter cetera expressit se multum dubitare de veritate Sacramenti Eucharistiæ. Et cum verbis ejus persuasivis dubitatio a mente ejus avelli non posset, mandavit sibi, ut die sequenti veniret ad audiendam Missam ejus, et Dominus sibi provideret. Quod cum fecisset devote Missæ adstans, vidit manifeste, quod Hostia, quam tenebat manu præfatus Zacharias, post Consecrationem erat conversa in carnem, quousque voluit Communionem assumere, et tunc reversa est in speciem Hostiæ sicut prius: et ex hoc miraculo liberatus est a dubitatione illa. Hic frater Zacharias demum spiritum Deo reddens, miraculis effulsit.

B 6 Rudolphus Tossignianensis in *Historia Seraphica*, ipsoque in fine libri primi, idem quod Antoninus de panibus narrat; additque D. Sancier, cum rem audivisset, petiisse unum ex illis panibus, quem in Reliquiis servavit. Dicit præterea, quod orationibus, jeuniis et vigiliis Domino serviens, tantum inde divinæ consolationis excessum recipiebat, ut ægre ab illo separaretur. Signanter autem etiam asserit, quod eum imago Crucifixi allocuta est, ante quam semper orabat. Franciscus Gonzaga, allegata vita a Chronicorum Franciscanorum auctore fusius diligentiusque descripta, istud de Crucifixo sic exponit: Ad quamdam Crucifixi imaginem (quæ in loci Alanqueriensis Capitulo usque ad annum Dominicæ Incarnationis MCCCCXIV perseveravit) plura oracula, tum sui Guardianatus executionem, tum propriæ animæ salutem concernentia retulit, vivensque adhuc divina virtute aliquot mirabilia operatus est. Miramur quæ Chronica illa sint, Gonzagæ visa superiori seculo; Waddingho autem, vix annis quadraginta posteriori, ceterisque post scriptoribus, ignorata: quo fit ut de B. Zacharia aliud nihil jam nobis supersit, quam quod (sicuti ait Gonzaga) in conventu Alanqueriensi, tamquam ejus auctor atque promotor, maxima in veneratione habitus est, sancteque vixit atque sanctissime vitam finivit. Annum ac diem mortis nemo antiquorum expresserat: quare indicare eum non valens Waddinghus, oblata occasione translatus a S. Catharina ad Sancier palatium conventus anno MCCXXII, in unum eum locum contulit quædam argumenta sanctitatis Zachariæ, quæ, inquit, opportunius nusquam referre potero, dum de ejus vita et morte certum nullum est tempus. Narrationem vero de eo concludens: Mortuus, inquit, tandem vir Sanctus, plenus meritis et virtute, sepultus est in pavimento majoris sacelli: deinde translatus cum alio pio viro socio, conditus est sub ipso altari: in quo præmemorata Christi Crucifixi effigies digne colitur, scilicet anno MCCCCXIV, nam antea in Capitulo steterat: ipsum vero altare immaculatæ Virginis Beatissimæ Conceptioni est sacrum.

Non sine al-
tero in ipsa
miraculo,

7 Georgius Cardosus, in *Annotatis ad hunc diem*, describit Crucifixum istum, qui etiamnum conspicitur ligneus ac ruditer sculptus, colore fusco velut infumatus, sed perquam devotus ac venerabilis. Altus est, inquit, palmos duos, habetque confossum latus, ut appareat sculptorem expressisse in eo Christum jam mortuum: et tamen speciem nunc habet viventis ac veluti loquentis, erecto vultu, apertis oculis labiisque, sic ut dentes appareant: et hanc figuram creditur miraculo eo accepisse, quo per ipsum Zachariæ locutus est Christus. Dignus proinde visus est posteris, qui speciali religione recluderetur in proprio sacrario, neque spectandus vulgo præberetur reserato ostiolo, nisi per Quadragesimam, Feriis omnibus sextis, et hac Exaltatæ Crucis die: quæ etiam, inquit idem Cardosus, a tempore immemora-

bili utriusque festum, Crucis scilicet et Zachariæ. D consuevit celebrari. Hoc immemorabile tempus protendi ultra annum MDCXI, quo facta est sancti corporis novissima translatio mox dicenda, difficulter crediderim: satis tamen est nobis ut ipsum referamus ad hunc diem, nihili facientes, quod Arturus a Monasterio in suo Martyrologio Franciscano adscripserit Zachariam diei xx Januarii; utpote jam sæpe deprehensus a nobis, suis quos appellat Beatis, cum certum diem nullum assignatum invenit apud scriptores, aliquem pro suo arbitrio legere.

8 Ex primo sepulturæ loco, inquit Cardosus, solebant fideles pii terram educere præsens adversus febres remedium, neque id facere degerunt similicum affectu atque etiam effectu. Vidit hoc anno MDCXI, conventum istum dum visitat, Provincialis Fr. Ambrosius Silva de Jesu: et simili pietate motus mandavit Sacristæ, ut istius terræ etiam sibi aliquid acciperet pro Reliquiis habendum. Dictum, factum: eodemque tempore placuit Deo, ut infra eandem terram articulus digiti unius reperiretur. Obstupuit devotissimus Prælatus ossiculum istud, post trecentos et quinquaginta circiter annos a morte viri sancti, adhuc integrum conspiciens; existimavitque voluntatis divinæ esse, ut tam pretiosæ Reliquiæ in loco honorabili ac magis conspicuo reponerentur. Electa ad hoc est Vigilia Paschæ, quando, consentiente et approbante D. Michaele de Castro, Olisiponensis Urbis dignissimo Archiepiscopo, Provincialis, cum Guardiano loci Fr. Emanuele dos Reis, coram innumerabili qui ad spectaculum tam religiosum accurrerat populo, transtulit sacra ossa ex veteri in novam, et rubro sericeo panno interius convestitam arcam, quæ deinde processionaliter circumlata, reposita fuit ad dexteram partem capellæ majoris, intra sacrarium lapideum, cratibus, ferreis quidem, sed inauratis præmunitum; in cujus summitate legitur inscriptio: Sepulcrum B. Zachariæ et duorum sociorum, erectum xi Aprilis, anno MDCXI. Annus iste Cyclo Lunæ 16, Solis 24, littera Dominicali B, celebrabat Pascha die iii Aprilis; pro cuius totiusque Paschalis hebdomadis reverentia, apparet cessatum fuisse usque post Dominicam in Albis: adeo ut proxima feria ii fuerit circumducta processio præfata. Hoc die, quoniam absque Sedis Apostolicæ expressa licentia fieri de eo ut Beato non poterat, factum est sacrum de Beata Virgine: sequenti autem die (nam unus non sufficiebat populari pietati explendæ) factum est de S. Francisco; totius bidui pompam apparatusque; suis impendiis curante Alanqueriensis oppidi Correctore Lupo de Barros, qui etiam prænotatum sacrarium fabricandum suo ære locaverat, omnibusque et singulis actibus interfuerat, authenticum de iis instrumentum confecturus signaturusque.

9 Quinam duo isti Socii fuerint, non potuit nos docere Cardosus: divinando tamen suspicari quis posset, eorum unum esse de quo ad annum 1217 num. 24 sic loquitur Waddingus. Prætereundum hic non erat pium et singulare cujusdam cœnobioli S. Catharinæ incolæ et Zachariæ socii factum, quo quantum religiosi viris fugiendæ mulierum conversationes, ad oculum monstravit. Principi Sancier familiaris erat Domicella, ob pietatem cara, nomine Maria Garcia; quæ Religiosum, vere quæ Religiosi erant curantem, sæpius invisebat, quo nihil ei molestius, nec quod magis horreret aut fugeret. Dum ergo semel orantem per nuntium interpellaret, rogaretque ut se allocuturus in ecclesiam prodiret; illeque renueret, et illa denuo pro mulierum conditione magis instaret cum lacrymis, suamque causaretur mœstitiam ex denegato sancti viri alloquio et pia exhortatione; tandem importune rogatus accessit, ignem una, altera manu paleas ferens: quas ut igni admovit, cum subito

AUCTORE P.
et colitur 3
Maji, non
20 Januarii,

Educta e sepulcro terra morbos curat:

corpus anno 1611 transfertur,

ii Aprilis,

cum ossibus 2 sociorum,

quorum unus videtur esse Anonymus

cum magna
sanctitatis
fama

mortuus ante
an. 1290,

si succederentur, adjunxit : Domina, ideo tuum quantumvis pium recuso consortium et familiare colloquium, quia id ipsum quod paleæ ex approximatione ad ignem lucratae sunt, lucrantur etiam religiosi qui cum feminis familiariter aut sæpius colloquuntur; ingentemque illum perdunt fructum, quem ex divino colloquio et sancta oratione possunt acquirere. Quo facto quibusque verbis, cum rubore pia pedissequa discessit, nequaquam imposterum Religioso importuna. Plures ex nostris rem hanc referunt, sed viri nomen non exprimunt; id dumtaxat addunt, sancte vixisse et obiisse, idque per miracula constitisse, et S. Antonium Olisiponensem, dictum de Padua, adhuc Canonicum Regularem in cœnobio Sanctæ Crucis Conimbricensi, inter Missarum solennia, cum ingenti claritate vidisse ejus animam ad cœlos adscendentem. Unde intelligitur ante annum MCCXX, quo S. Antonius transiit ad Ordinem Franciscanum, obitum istum contigisse : et prius quam in novum monasterium migraret Zacharias. Quo non obstante, potue-

runt sancti viri huc translata fuisse ossa, propter miracula quæ ad invocationem ejus patrabantur.

10 Porro in ultima ista B. Zachariæ Translatione, reservatae fuerunt extra arcam Reliquiæ nonnullæ, ad devotorum solatium, inquit Cardosus : earumque una servatur intra medii corporis statuam, in oratorio S. Catharinæ; itemque alia in simili ejusdem Zachariæ statua, quæ Alanquerii festivis diebus exponitur super altari, et correspondet pectorali imagini S. Francisci, continenti partem habitus in quo hic recepit sacra stigmata. Celebratur autem festum B. Zachariæ, sicut dictum, communi cum sancta Cruce festo, et magno cum populi undique accurrentis confluxu. Ita ille partim hac in Maji, partim xi Aprilis, quando prædicta Translatio facta fuit : cujus si annuam memoriam observare libuisset, credo hanc nulli certo diei assignandam fuisse, sed inter mobilia cum Paschate festa recurrere debuisset, feria II post ejus Octavam.

D
AUCTORE D. P.
Reliquiæ super
altari.

DE B. ALEXANDRO VINCILO

EX ORDINE MINORUM S. FRANCISCI

NUCERLÆ IN UMBRIA EPISCOPO.

D. P.
B
NOT. 38

AN. MCCCLXIII.
B. Raynaldi
Ep. Nuceri-
ni Vita

Acturi de B. Raynaldo Episcopo Nucertino, die nona Februarii qua obiit anno MCCXXV; situm fortunamque urbis ut cumque descripsimus, ut nihil opus sit ibi dicta hic iterare; solumque supersit indicandum, quod Vitam ejus, quam ex Italica interpretatione Latinam denuo coacti fuimus facere, primigenio suo longeque prolixiori stylo, invenerimus descriptam Fulgini apud Ludovicum Jacobillum, optime de Sanctis Umbriæ scribendo meritum. Ejusdem deinde Vitæ exemplum aliud, caractere vulgari nec antiquo, exhibuit nobis Codex Vaticanæ Bibliothecæ, signatus num. 5835, et continens Collectanea MSS. Lucii Cardinalis Sanseverini, a scientiarum omnium notitia laudatissimi, et penultimo Vitæ suæ anno, Christi MDCXXI, sacra Purpura donati, cum prius Rossanensem Archiepiscopatum, deinde Salernitanum tenuisset.

compilata est
seculo 14.

2 Titulus Vitæ hic erat : Incipiunt aliqua memorialia de Vita B. Raynaldi Episcopi Nucertini, sicut ab antiquis relata sunt, quæ veridica retulit minister ejus, qui illi servivit pluribus annis, sicut antiquorum traditio affirmavit. Apparet autem ex articulo ultimo, in quo finitur Series Episcoporum Nucertinorum inserta iisdem memorialibus, hæc sic esse compilata sub Episcopatu Lucæ de Camerino, anno MCCCLXII consecrati : quem scimus ex epitaphio suo in eadem dignitate superfuisse usque ad annum MCCCLXXXIX. Quam exigua sequiseculi intercapedine a morte Sancti usque ad ætatem collectoris non obstante, memorialia istæc ejusmodi sunt; ut, quæ S. Raynaldum spectant, apocrypha esse manu sua adnotaverit dictus Cardinalis, et non pauca ex Actis S. Martini Turonensis Episcopi mutua videri. Posteris id nostris dijudicandum relinquimus : hic dicimus, non adeo mirum videri debere, quod Sancti istius gesta sic fuerint obscurata, quia ut ibidem dicitur, Sub Imperatore Frederico Teutonici et Fulginate Nucertinos invaserunt, et ipsos de terra expulerunt anno Domini MCCXLVIII... et tunc Nucertina Ecclesia Canonicis et Clericis viduata, Teutonorum stipendiariorum spelunca facta est... et paramenta, libri et vasa ecclesiæ perdita sunt.

post deperdita
ecclesiæ
scripta,

3 Sed mortuo Frederico et pace Ecclesiæ reddito, restaurata est anno MCCLVIII, et in decessorum suorum Sedem rediit, qui fuerat ante quadriennium electus,

Philippus, titulo Beati etiam ipse honoratus, qua de causa commemorandus in supplemento operis veniet XXI Januarii, saltem inter Prætermittendos, si de sufficienti ejus cultu interim non constet. Post Philippum Fidemundus, post hunc Joannes, ac deinde Nucertinæ Ecclesiæ præfuit Alexander Episcopus de Ordine Minorum, natione Perusinus de Vinciolis, uti inter prædicta Memorialia legitur; ac rursus in fine, Alexander de Ord. Min. anno Domini MCCCLXXVIII, subintellige, consecratus; immediatus decessor Lucæ ultimo loco in istis scriptis nominati pro anno MCCCLXII, uti diximus. Habes hic, quantumcumque priora de Raynaldo vacillent, indubitabile testimonium de tempore quo sedit Alexander. Titulum Beatitudinis, quem ei dant recentiores scriptores, et cujus causa ipsum hic referimus, probat Waddinghus, eo quo ad Episcopatum a Joanne XXII nominatus est anno MCCCLXXII num. 15, asserens, quod in choro Fratrum Minorum Saxi-ferrati imposita est tumulo ejus imago, circumdata radiis et signis sancti viri, multisque miraculis ab eo patris : quodque ejus Reliquiæ statutis diebus exponuntur populorum venerationi, Nucertinæ in ecclesia Cathedrali, aliisque in locis prædictæ et Spoletanæ diocesis.

interim sede-
runt B. Phi-
lippus et alii,
tum B.
Alexander
F

4 Ipsum Saxum ferratum in Piceno est, ad Sentinum amnem; cui Nuceria in spiritualibus subest, XX P. M. distans eundo Fanum versus in Boream Hic fuisse conventum jam inde ab anno MCCXLVIII (si non a tempore ipsius S. Francisci, quod oppidani tradunt) probat Waddinghus ad an. 1290 num. 27 ex bulla Innocentii IV, anno Pontificatus ejus IV datu. Deest tamen conventus Saxo-ferratensis Catalogo sub ann. MCCLVIII per S. Bonaventuram conscripto, primumque nominatur in eo quem an. MCCCC contexit Bartholomæus Pisanus. Si quid de miraculis ad sepulcrum patris haberi ex illo conventu potest, rogo Patres istos ne sibi ipsis suoque Beato gloriam debitam subtrahant, quæ ex eorum distinctiori enumeratione posset provenire : nam de iis quæ vivens patravit, hoc unum habemus apud Waddinghum, quod meritis ejus et intercessione S. Raynaldi, Deus Nucertiam liberavit a sævissima pestis contagione; deinde municipium Saxi-ferrati. In cujus beneficii memoriam accolæ, ex Communitatis constituto, Minoritis

in Saxo-ferrato sepultus,

ubi pestem
disputit cla-
retque
miraculis,

A noritis sex libras ceræ in mense Majo quotannis appendunt. *Idem Waddinghus in Bullario post tom. 3 recitat Joannis XXII Breve, datum Avenione xv Kal. Decemb. Pontificatus anno XII, et inscriptum, Dilecto filio Alexandro Electo Nucerino, quod hic ponere placet ad promotionis ipsius ordinem causasque, et insignes simul viri virtutes cognoscendas. Est ergo hujusmodi.*

a Joanne P.
XXII factus
Episcopus.

5 Ad exequendum Pastoralis officii debitum vigilantibus studiis intendentes, circa statum Ecclesiarum vacantium aciem attentæ considerationis solerter extendimus, et de ipsarum profectibus solícite cogitamus; opem et operam, prout utilius fore perpendimus, diligentius impendentes, ut per Rectores providos eadem Ecclesiæ gubernentur, ac per eruditos ministros in spiritualibus fulgeant, et per dispensatores prudentes in temporalibus augeantur. Olim siquidem ex certis rationabilibus causis, quæ ad id animum nostrum induxerunt, provisiones omnium Ecclesiarum Cathedralium, in terris ad nos et Romanam Ecclesiam spectantibus consistentium, tunc vacantium et vacaturarum in antea, ordinationi et dispositioni nostræ et dictæ Sedis Apostolicæ, usque ad nostrum et ipsius Sedis beneplacitum, tunc duximus reservandas; decernentes ex tunc irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter, contingeret attentari. Postmodum vero Nucerina Ecclesia, eidem Romanæ Ecclesiæ immediate subjecta et in terra, spectante immediate ad dictam Romanam Ecclesiam, constituta, per obitum B. M. Joannis Episcopi Nucerini, qui in partibus illis diem clausit extremum, Pastoris solatio destituta, Nos ad provisionem ipsius Nucerinæ Ecclesiæ celerem et fidelem, de qua nullus præter nos se intromittere potest, reservatione et decreto prædictis obstantibus, paternis et solícitis studiis intendentes; ac cupientes talem eidem Ecclesiæ præesse personam, quæ curet et possit eandem præservare a noxiis et adversis, ac in suis manutenere juribus, et etiam augmentare; post deliberationem, quam super his cum Fratribus nostris habuimus diligentem, demum ad te, Ord. Fratrum Minorum Professore, Pœnitentiarium nostrum, quem litterarum scientia præditum, conversationis et morum honestate decorum, et discretionis et consilii maturitate dotatum, in spiritualibus providum et providentia circumspectum, aliisque virtutum meritis multipliciter novimus insignitum, direximus oculos nostræ mentis: quibus omnibus attentam meditatione pensatis, de persona tua nobis et eisdem Fratribus ob hujusmodi tuorum exigentiam meritorum accepta, præfata Nucerinæ Ecclesiæ, de ipsorum Fratrum consilio, auctoritate Apostolica, providemus; teque illi præficimus in Episcopum et Pastorem; curam et administrationem ipsius Ecclesiæ Nucerinæ tibi tam in spiritualibus quam in temporalibus plenarie committendo; firma concepta fiducia, quod dirigente Domino gressus tuos tuæque studia prosequente, præfata Ecclesia Nucerina, per tuæ providæ circumspectionis industriam et providentiam circumspectam, in utrisque feliciter et prospere dirigetur.

Commenda-
tam sibi ab
eo ecclesiam
suscipit.

VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 54

et ordinatur
22 Maji
1338 Dom.
Pentecostes.

6 Cæperat sedere Joannes die VII Augusti an. MCCCXVI; proinde dies xv kal. Decemb. an. MCCCXXVII, convenit in annum Pontificatus XII a trimestri cæptum: quare cum Ughellus asserat consecratum fuisse Alexandrum die XXII Maji, debuisset eam ordinationem adscripsisse, sicuti is quem dixi auctor coævus fecit, an. MCCCXXVIII,

non autem præcedenti. Hoc ipsum confirmat litterarum D Dominicalium ratio, quæ, non præcedenti, sed isto anno bissextili erat B, adeoque referebat Dominicam die XXII Maji. Notum est autem quod Episcopi consueverint in Dominica sacrari. Fuit porro ista Dominica non simplex sed ipsa Pentecostali solennitate festiva, quia Cyclo Lunæ 18 Solis 2, Pascha celebratum fuerat III Apr. Ludovicus Jacobillus, pauculas de B. Alexandro memorias recolligere satagens, dicit, quod an. MCCCXXVIII, ipso quo consecratus est, facultatem concessit D. Andreae Pauli de Assisio, monacho Benedictino, ædificandi monasterium in oppido Gualdi, sub appellatione Corporis Christi cum ecclesia et officinis, ibique collocandi monachos et Abbatem sub Congregatione Corporis Christi et regula S. Benedicti: quodque eodem anno permiserit Cecco Mancinæ de Gualdo, fundare monasterium S. Petri extra oppidum Gualdi, ad introducendas illuc monachas S. Claræ: denique quod an. MCCCXLIII die xx Januarii, de licentia Clementis Papæ VI, corpus B. Angeli de Gualdo (cujus nunc duplicem Vitam aliaque monumenta habemus, danda in supplemento ad xv Januarii) transtulit in lapideam arcam in cappella ecclesiæ S. Benedicti: et anno MCCCXLVIII pestem, quæ Italiæ partes nona hominum parte imminuit, a sua avertit diœcesi, sicut supra dictum est; in cujus rei et publicæ gratitudinis eam secutæ confirmationem allegantur in margine Hymnus antiquus ecclesiæ Sentini, et Communitatis statutum, quæ libenter videbimus, huic loco annectenda. Cæsar Alexius, in prima Centuria elogiorum illustrium Perusinarum, elegantissime, tametsi brevi elogio hujus sanctissimi virtutes complexus est, inquit Ughellus in Episcopis Nucerinis. Nos Cæsaris istius elogia non habemus, credimus tamen nihilominus elegans et forte magis historicum inveniendum in Perugia Augusta, quam nuper audio typis datam Romæ a nostro P. Augustino Oldoino.

D
AUCTOR D. P.

E
transfert
corpus B.
Angeli de
Gualdo:

7 Nonnihil etiam ad Alexandri laudem facit, quod Jurisconsultorum celeberrimum Bartholum, in oppido suo Saxiferrati natum, non solum nativitate subditum, sed etiam amicitia familiarem habuit; quemadmodum videre est in collectione Consiliorum ejus, Consilio cii dato ad ipsius Alexandri quæsitum, per epistolam sic propositum: Carissime Domine. Isti nostri Nucerini inquisiti sunt a Domino Rectore Ducatus et ejus Curia, quod ipsi fuerunt negligentes et remissi in capiendi certos homicidas; ex quo crimine imposita est certa pœna, secundum formam constitutionum Provincialium; supra qua inquisitione examinati testes dicunt, Commune et homines dictæ civitatis fuisse negligentes, ut in dicta inquisitione continetur: nec reddunt causam sui dicti, nec fuerunt interrogati an ex eorum dictis sit probata inquisitio; et si non est probata, quid debuisset fieri ad eam probandam. Quia ista quotidiana sunt, tam præsentem quam pro futuro, rogamus ut plenius scribere placeat. Laudabilem certe pro subditorum sibi civium quiete sollicitudinem in Episcopo Alexandro ea quæstio indicat: plura de eo nobis invidit scriptorum negligentia. Successorem ejus, ut supra vidimus, Lucam pro anno MCCCXLII notat auctor coævus: interim Jacobillus anno dumtaxat LXIII die III Maji obiisse Alexandrum scribit: Jacobillum Ughellus sequitur, et citato Registro Vaticano asserit, quod Urbanus V evexit Lucam anno MCCCXLIII, XII Kalendas Augusti.

Bartholum
consulit, cujus
est ad eum
Cons. 102.

F

DE B. STANISLAO POLONO

CANONICO REGULARI LATERANENSI

CASIMIRIÆ AD CRACOVIAM.

NOT 39

G. H.
VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 55AN.
MCCCCLXXXIX.

Vita edita,

miracula
ex MSS.

Appendices

Obitus 3 Maji
Casimiræ

Fridericus Szembek Cracoviensis, vir in Societate Jesu eximius, inter alia Societatis ministeria cum laude tractata, Sanctorum cultum mirifice promovit, tum impetrando multorum sacra pignora, quæ per diversa Poloniæ loca distribuit, tum colligendo plurimum Acta, quorum alia edidit, alia ante mortem, quam obivit anno MDCXLIV, ad nos Antuerpiam transmisit. Inter hæc fuit Vita, gesta, et miracula B. Stanislai Poloni, Canonici Regularis Lateranensis Ordinis S. Augustini, et Vice-Prioris conventus sacratissimi Corporis Casimiræ, ex fragmentis manuscriptorum ejusdem conventus fideliter collecta: uti præfatur ante ipsam Vitam. Fuit hæc primo Cracoviæ anno MDCIX edita a Martino Baronio Jaroslaviensi Clerico, auctoritate Illustrissimi D. Bernardi Maciejowski, S. R. E. Cardinalis et Archiepiscopi Gnesnensis, dedicata D. Stanislao Szulowski Abbati Tinecensi ac Canonico nato Cracoviensi, a quinque Censoribus examinata et approbata, et postea a dicto Friderico Szembek revisa.

2 Intra primum annum ab obitu B. Stanislai patrata fuerunt plurima miracula, ex quibus Canonici Regulares Casimirenses collegerunt et scripto reliquerunt centum septuaginta sex, quæ dictus Fridericus Szembek curavit describi ex archivo ejusdem monasterii: cum Vita jam dicta excusa sunt eorum quinquaginta, et nonnulla ornatus reddita, quæ ex originalibus hic magis exacte et fideliter desumpta esse, præfatus Szembek monuit, et indicavit inter ea aliqua valde insignia miracula inveniri. Nos relictis excusis, quæ a curioso lectore haberi poterunt, omnia damus ut accepimus a jam dicto Friderico: qui præterea duo observanda notavit, primum, quoties in his nominetur carnifex, intelligi debere lanionem. Alterum, quoties nominetur crinale, intelligi cereum, qui est instar plicæ seu crinium complicatorum, quo passim utebantur in illa ecclesia, et huc usque utuntur in publicis processionibus illi religiosi, et alii ad eorum parochiam pertinentes: alii intortitium appellant in Italia et Gallia. Quibus tertium monitum jungamus oportet, scilicet omnia scripta fuisse caractere tam imperfecto obscuroque, ut Polonica nomina passim occurrentia impossibile nobis fuerit tam exacte reddere litteris nostris, quin sæpe erraverimus: quos errores operæ pretium foret ad originalem scripturam a Poloniæ linguæ gnaro conferri, et emendandorum syllabum huc transmitti. Sub finem addimus Appendices; alteram a Canonico descriptore, indicante suam in describendo fidelitatem, et addente tria miracula seu beneficia se ibidem præsentia præstita. In altera referuntur aliquot miracula, recentiora et jam excusa, quæ ad scientiam plenam sunt adjungenda.

3 Vita functus dicitur B. Stanislaus Casimiræ anno MCCCCLXXXIX: de quo cum inter omnes conveniat, necesse est annos ætatis quinquaginta tunc attigisse, si revera natus est anno MCCCXXXIX, uti legitur excusum in margine sub initium Vitæ. Diem ejus natalem in cælis fuisse III Maji indicatur in tabella Calendarii defunctorum Canoniconum illius ecclesiæ, et aliis Catalogis Confratrum in variis cœnobiis adservatis, idemque dies refertur in Encomio vitæ, carmine descripto. Hic idem Maji, distincto flore virentis,

Tertia lux tepidos dum peragravit equos,
Ex mundi scena tempestatumque theatro
Venit olympiacum splendidulumque chorum.

Eodem modo tempus mortis in margine ad miracula adscriptum legitur anno 1489, 3 Maji: quod etiam præscripsit dictus Szembek et infra apud Pennotum confirmatur. Interim in Actis Vitæ excusæ animam Deo reddidisse 1489 Junii 7 legebatur, et nos ideo seposueramus ad dictum VII Junii; verum dum ea Acta pro isto die parare volumus, reperimus ad hunc III diem Maji natalem ejus propius pertinere: ideoque illa vel hic damus in Appendice.

4 Gabriel Pennotus lib. 2 Historiæ Clericorum Canonicorum cap. 4 num. 2 Cœnobium, inquit, Corporis Christi, Casimiræ prope Cracoviam, fundatum est per Casimirum II Regem Poloniæ anno MCCCXLVII, ex occasione miraculosæ inventionis divini Sacramenti Eucharistiæ, ablatis et projecti cum delatorio æreo in paludem Motta juxta Villam Vavel. Quod monasterium cum præfatus Rex testamento Regularibus Canonicis legasset; Uladislus II, dictus Jagello Lituanus, fundator Academiae Pragensis, ex oppido Glatz diocesis Pragensis introduxit anno MCCCXV in crastino Annuntiationis Beatæ Virginis, cum solennitate omnium processionum Cracoviæ, et præsentia multorum Senatorum regni. Floruit in hoc monasterio B. Stanislaus dicti loci Canonicus et Subprior: cujus sanctitatem declaraverunt miracula, quæ post illius mortem (quæ contigit anno MCCCCLXXXIX, tertia die Maji) sunt secuta; ex quibus primo statim anno centum septuaginta tria per Presbyteros dicti monasterii sunt notata, et in chartophylaciis servata: quæ cum aliis, vulgari idiomate Polonico, una cum Vita ejusdem beati viri, de licentia Illustrissimi et Reverendissimi Domini Episcopi et S. R. E. Cardinalis, typis sunt mandata. Ejus virtus in relevandis ægrotis maxime manifestatur. Hi Canonici veste alba et rochetto et almiaco coloris violacei in ecclesia utuntur cum bireto clericali. Porro ex hoc monasterio multa alia cœnobia originem ceperunt.

in cœnobio
Canonicorum
Regularium.

E

Habitus Ordinis.

VITA

Auctore Martino Baronio, recognita a Friderico Szembek.

Beatissimus Stanislaus Polonus, originem suam duxit Casimiræ, quæ est contigua Cracoviæ civitas, honestis prognatus parentibus pietateque conspicuis, patre Matthia Soltys cognominato, textoriæ artis professo ac Consule Casimirensi, matre vero Hedvige femina devotissima. Natalem ejus illustrem effecit sollemnis apud Polonos dies a translatione corporis S. Stanislai Episcopi et Martyris ex templo, supra martyrium exædificato, ad augustiorem Cathedralis arcis ædem. In eo statim a primis incunabulis mira quædam pietatis ac religionis semina emicuerunt. Nam quamprimum per ætatem licuit, Academia Cracoviensi bonarum artium ac disciplinarum gratia a suis commendatus, tantos ibidem tamque stupendos progressus brevi temporis spatio fecit, ut omnes æquales ac coætaneos suos multis post se parasangis, cum admiratione haud modica præceptorum relinqueret.

2 Pulchram autem a Deo animam nactus, animadvertens haud tuto scorpionibus cohabitari, religiosum

Casimiræ

a

fit Canonici
Regularis,
sum

A. MART.
BARON.

A sum vitæ genus, sub Regula S. Augustini, apud Canonicos Regulares Lateranenses, magna animi cum aviditate amplexatus est, pauperiem Christi vanis ac fluxis mundi pollicitationibus prudenter anteponebat. In consortium itaque servorum Dei receptus, tamquam lucerna supra candelabrum posita, vitæ sanctimonia, abstinencia victus; multaque reliquarum virtutum luce, ita subito splendescere cœpit, ut Superiores virtutibus ejus impulsus, sine mora illum primo in ordinarium verbi divini apud Conventualem Ecclesiam suam Præconem, paulo post quoque sacræ paginæ ad Fratres suos Lectorem publicum, ac denique ita urgentibus maximis ejus meritis in Vicepriorem conventus corporis Christi, unanimi consensu adoptarent.

multos con-
vertit,

3 In quo dignitatis gradu constitutus, quam uberem messem animarum, tum ignitis ac zelosis concionibus, tum sancta et exemplari vita, apud concives suos collegerit, dici vix potest. Nec enim ita in proclivi positum reor exactum inire numerum eorum, qui doctrina ipsius sanctaque conversatione ex scelerum ac flagitiorum lacunis extracti, ad salutarem pœnitentiam veramque vitæ emendationem traducti sunt. Ea quippe præpotentis Dei gratia super illum luculenter irradiabat, ut omnes amabili quadam ac per jucunda morum ipsis suavitate illecti, eum tamquam communem parentem, plusquam filiali affectu prosequerentur. Hinc factum ut quotquot essent tum vitæ instituto, tum morum consonantia ipsi persimiles, minime sese a calore amicitiae ejus abscondere valerent, quin subito dexteris illi concederent, sanctaque laborum ac consiliorum communionem, ipsum ad opus Evangelii instantius perurgendum fortiter instigarent. Inter quos sanctitate præcipui extiterunt, primus *b* B. Simon de Lipnica Ordinis S. Francisci de Observantia Minorum, qui decem mortuos vitæ restituisse creditur, Cracoviæ in templo Fratrum suorum quiescens. Alter *c* B. Michael Gedrucius, Canonicus Regularis S. Augustini, Ordinis S. Mariæ de Metro de pœnitentia Beatorum Martyrum, multis itidem miraculis clarus, ac quatuor mortuorum resuscitator percelebris, ad S. Marcum a Fratribus sui Ordinis honorifice conditus. Tertius quoque *d* B. Joannes Cantius, Academia Cracoviensis Professor, ac sacrosanctæ Theologiæ Doctor, viginti sex mortuorum resuscitator magnificus, apud S. Annam Academiae templum decenter satis tumulatus. Quartus denique *e* B. Suentoslaus Mansionarius, executor testamentorum, cui, adhuc in vivis agenti in civitate Slawkow, S. Stanislaus Episcopus et Martyr apparuit: cujus reliquiae similiter Cracoviæ, in æde Divæ Virginis sacra, ad forum religiose venerantur *f*.

curam ægro-
rum habet:

4 Sed ut unde digressa est mea revertatur oratio, Beatus hic Stanislaus noster, supra reliquarum virtutum cumulum, mira insuper solertia et vigilantia præditus fuit; quoque se ab humanis laudibus occultaret facilius, noctu singulas infirmorum Fratrum cellulas adibat, et benedicens ipsis signo sanctæ Crucis in osculo pacis, ac solatia spiritualia sanctaque monita iisdem impertiens, subinde hæc et similia repetens verba, Fratres carissimi, oportet nos per multas tribulationes introire in regnum cœlorum; necessaria quoque si opus erat opportune ipsis ministrabat. Eandem quoque consuetudinem, in visitandis secularibus ægrotantibus, haud segnius usurpabat: omnibus enim debitorem se arbitrabatur, nulli quantum ab ipso erat subtrahens viscera compassionis ac vitæ documenta salubria.

erga seipsum
rigidus,

5 Nocte indutus cilicio, nuda humo incubans, somnum capiebat, supposito capiti loco cervicalis saxo durissimo. Brevi degustato somno, iterum surgebat ad pernoctandum in oratione sancta, Deique

justificationibus sese exercendum instantius. Diebus quoque solenni jejuniis ab Ecclesia dicatis, frequenter conspectus fuit, abjecta tunica ac cucullo, sacco tantummodo indutus incedere, integram hebdomadam bina solummodo refectio in pane hordeaceo et aqua frigida terminare dimensum suum quotidianum, residuum pauperibus larga manu interim distribuendo. Tam rara vigilantia præditus fuit, ut nocturnas Fratrum vigiliis unus omnium semper anticiparet; nonnunquam quinquagenos, sæpe etiam integrum ex ordine psalterium ante Matutinas expediens. Cibum non nisi flexis genibus ac oratione Dominica pro vivis ac defunctis recitata capiebat. Spiritum suum assidue scopebat meditatione sancta, statuens se in conspectu Domini et B. Mariæ Virginis, cui singulari quadam devotione addictus erat. Hinc cum aliquando in Ecclesia S. Stanislai, loco ubi Martyr Christi pro veritatis et Ecclesiæ Dei defensione trucidatus fuit (habebat enim hoc in more positum, ut singulis feriis sextis quoad viveret, sepulcrum Christi Martyris devote visitaret) insolito quodam spiritus impetu correptus, preces suas ferventius perageret; meruit videre gloriosam Virginem Mariam, puerum Jesum brachiis suis claudentem, stipatam glorioso Episcopo et Martyre Stanislao, Pontificalibus solenniter induto, concomitante in superinnumerabili Sanctorum cohorte, in hæc verba eum compellantem; Gaudeo, fili Stanislai, de insigni isthac devotione tua, qua me una cum S. Stanislao Patrono tuo, indesinenter prosequeris. Ideo tibi dico; viriliter age, et esto robustus: te enim una cum Sanctis meis merces copiosa expectat in cœlis: hisque dictis disparuit.

visitatur a
Deipara:

6 Ex qua die ita stricte silentium observare visus fuit, ut a Completorio usque mane alterius diei, nonnisi Prima peracta, nullus unquam verbum ex ore ipsius elicere potuerit. Qua absoluta, causarum audientiae se dabat, aut si ab his vacare contingeret, usque dum Missæ tempus appropinquaret eloquiis Davidicis solitarius cum Deo confabulabatur. Quotiescumque sacrosanctis altaribus astitit oblationem peracturus, numquam homini verbum locutus noscitur. Sacra synaxi peracta, aut labori manuum se dabat, aut de Scripturis sacris cum sibi carissimis Fratribus conferebat. Hisque et similibus sanctis exercitiis deditus, nequitiam tamen consuetum prædicandi munus intermittebat, docens, increpans, obsecrans, cum multa humilitate et patientia. Verba autem ad populum faciens, hæc inter alia frequenter iterare solebat: Tu, qui Missam audis, et a fine recedis, nulla merces datur, quia laus divini officii in fine probatur.

silentium
servat:

7 Denique multis pro Christi nomine exantlatis laboribus, tandem in gravem infirmitatem incidit, qua, ob exhaustas nimia abstinencia ac vitæ rigore vires, de die in diem magis invalescente; a Domino se ad requiem vocari haud obscure persentiens, ingenti lacrymarum imbre effuso, divinæ sese misericordiae ac protectioni ferventissimis precibus commendare cœpit. Cui ita in oratione posito, subito apparuit Dominus et Salvator noster, una cum gloriosissima virgine Maria ac multis aliis Sanctis, regni præsertim Poloniæ Patronis, blande illum hisce verbis compellans: Surge et festina, fili mi Stanislai, hodie enim tecum eris in paradiso. Quo exoptato nuntio percepto, subito de lectulo sese proripiens, sine mora Sacramentis Ecclesiæ præmuniri voluit. Quibus ritè et ex ordine summa cum devotione perceptis, convocatis Fratribus suis in Christo carissimis pacisque osculo salutatis, erecta manu eisdem benedicens, manusque singulis imponens, in hæc verba iisdem vale dixit: Benedicat vos Dominus Deus noster, Pater et Filius et Spiritus

æger a Chri-
sto admoni-
tus

sanctus,

A *sa* *os*, Amen : et det vobis suam sanctam pacem, caritatem perfectam, conversationem sanctam, et pios mores insimul omnibus, in secula seculorum, amen. Quibus dictis, prostratis in terram genibus, manibusque in formam Crucis expansis, fixis in cœlum oculis, castissimam animam Deo commendavit, ultima verba hæc emittens : Domine Jesu Christe, Fili Dei vivi, in manus tuas commendo spiritum meum ; sicque animam Domino Deo reddidit, mccc-clxxxix Maji iii g. Sepultus est cum summo honore et timore Domini, cum gaudio et lætitia omnium, non sine miraculis, ibidem Casimiræ in Ecclesia sacratissimi Corporis Christi apud suos Fratres h. Epitaphium in sepulchro ipsius, ex antiquo et oblitterato caractere, ea qua potuimus fide collegimus, et suis numeris reddidimus.

pie obit.

9

h

Epitaphium.
i

Hoc conclusa latent Divi Patris ossa sepulchro :
Stanislai ac Casimiria de gente creati,
Cujus erant meriti miranda i æterna trophæa.

ANNOTATA.

a Translatio S. Stanislai *Episcopi et Martyris* describitur in *Vita ipsius, ad diem 7 Maji excusa, lib. 2, cap. 1, et facta est 27 Septembris anno 1088.*

B b *Vita B. Simonis de Lypnica nobis Missa, edenda erit ad diem 18 Julii.*

c *Vita B. Michaelis Gedrocii jam edita est ad diem 4 Maji.*

d *Vitam hujus B. Joannis Cantii duplicem habemus, illustrandam ad diem 24 Decembris.*

e *De hoc Suentoslao late actum est ad Vitam S. Stanislai Episcopi et Martyris 7 Maji lib. 2 cap. 2 in Annotatis littera c pagina 259.*

f *Subjungebatur B. Esaias Cracoviensis, sed quæ de eo hic erant relata, delevit Fridericus Szembek. Ejus Acta illustravimus ad diem 8 Februarii.*

g *Erat positum Junii 7 forte ob aliquam particularem rationem. At mortuum esse hoc 3 Maji ex supra relatis constat.*

h *Sequebantur nomina Papæ, Imperatoris, Regis Poloniæ, Episcopi Cracoviensis, quæ aliaque parce delevit dictus Szembek.*

i *Mallem legere mirandi.*

Porro sequentium miraculorum erat in MS. hic titulus.

Miracula quæ Deus omnipotens operatus est per merita pii et Beati Patri Stanislai, filii Matthiæ Scholtiss, textoris et Consulis de Cazimiria. Singulis autem miraculis præmittebatur particula conjunctiva Item, quam placuit expungere.

C *Post miracula sequebatur prolixum encomium elegiaco carmine, sed frigidum prorsus atque insulsum, nihilque lucis ad historiam conferens, indignum proinde quod locum habeat in hoc Opere. Stylum degustare si lubet, habes superius disticha duo de die mortis, unde de ceteris judicium formes.*

MIRACULA

Primo anno post obitum patrata a Regulæ Casimiritanis descripta.

Ex ipsius Monasterii MSS.

R *egina, uxor Clementis Nigri, textoris de Casimiria, fluxum sanguinis et quamdam aliam infirmitatem femineam passa est longo tempore : cui in sua magna infirmitate apparuit pius Pater Stanislaus, dicens ; Quid hic jaces in tua infirmitate ? vade ad sepulcrum meum et sanaberis : et dic Fratribus meis ut tegant sepulcrum meum tapete. Quæ pergens ivit ad sepulcrum beati viri, et flexit genua super sepulcrum ejus : et in instanti sanata est.*

Curantur,
hæmorrhæa,

2 Item Fr. Nicolaus Conversus de Swoschowicze D jacuit in gravi infirmitate, et pius P. Stanislaus apparuit in optima rubea cappa, gestans pulcherrimum libellum in manibus : qui infirmum salutavit et dixit, Noli timere, quia sanaberis, et adhuc Fratribus tuis servies : quod et factum est.

gravis et

3 Stanislaus, filius Peczkrawsz de Casimiria, ex læsione corporis sui nimium infirmatus est. Et jam agonizando devovit eum mater sua ad sepulcrum supradicti Patris, cum Missa et lumina et signo cereo : et statim convaluit.

letalis

4 Anna, mater supradicti Stanislai, uxor Krawz, in infirmitate gravissima agens, confessa, Eucharistia procurata, et sacro Oleo inuncta, non sperans ulteriorem vitam suam : sed cum devota fuit ad sepulcrum suprad. Patris, cum Missa, candela a et camisia pro signo sanitatis, statim convaluit.

morbis ;

a

5 Joannes, filius Wenceslai Vika de Casimiria, agens in gravissima sua infirmitate et quasi jam agonizans, devotus est ad sepulcrum suprad. Patris, cum Missa et candela, et quod ad modum Crucis deberet jacere supra sepulcrum pii Patris : statim reversus ad rationem convaluit.

6 Agnes, uxor Galhor, erat in quadam gravissima infirmitate et punctionibus, quæ in medicos et antidota multa expendit, et nil eam juverunt : sed cum votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum Missa et candela, statim cœpit melius habere et convaluit. Sed quia hoc miraculum, quod Deus in ea operatus est per merita B. P. Stanislai tacuit et Sacerdotibus non manifestavit, propter ingratitudinem suam in pristinam infirmitatem cecidit. Sed cum votum fecit quod hoc miraculum vellet debite publicare, ubi major populus esset in auditione verbi Dei, statim convaluit : quod et fecit publicare ad S. Bernardinum.

E
beneficio in-
grata relabi-
tur,et iterum
juvatur :

7 Eadem femina existens cum viro suo in magna perturbatione, propter quoddam notabile debitum, pro quo cum viro suo incarcerari debuit ; votum vovit ad sepulcrum pii Patris, cum Missa et candela, quod Dominus per merita sua causam hanc ad bonum finem deduceret : et omnia, sicut ipsa postulaverat, facta sunt.

8 Margareta, uxor Felicis Consulis, existens in tam magna tristitia propter virum suum, sic quod amens facta jacuit tam mortua : sed cum devota fuit ad sepulcrum B. Patris cum signo cereo, statim ad se reversa convaluit.

Curatur
item aliab

9 Eadem femina existens in dolore et oppilatione pectoris, devovit se ad sepulcrum pii Patris, cum Missa et signo cereo : statim cœpit melius habere.

F

10 Catharina, uxor Andreæ Calvi sartoris de Casimiria, agens in dolore oculorum, votum vovit ad sepulcrum B. Patris, cum b crinali et oculis cereis : statim dolor cessavit.

ophthalmia,

b

11 Catharina uxor Nicolai piscatoris in Pobrzesse erat quodam die in magna perturbatione et amentia, sic quod jam spirare non potuit : sed cum devota fuit ad sepulcrum pii Patris cum Missa et candela, statim reversa ad seipsam convaluit.

amentia,

12 Dorothea, relicta Paczeska pistoris de Casimiria, passa fuit longo tempore maximum dolorem cum tumore in crure et toto pede, similiter et dolorem oculorum ; quæ fecit votum ad sepulcrum B. Patris cum signis cereis et convaluit.

dolor cruris
pedis, oculo-
rum, brachii,

13 Eadem femina habuit puellam, filiam parvulam filiæ sororis suæ, quæ maximum dolorem oculorum et fluxum longo tempore passa fuit ; sic quod aliud non æstimabant, nisi quod ei oculi jam ex toto fluxissent : vovit eam ad sepulcrum pii Patris cum crinali et oculis cereis ; et statim cœpit melius habere, dolor cessavit, et tertia die eis optime respexit.

14 Catharina, relicta Bartossi carnificis de Casimiria, passa est magnum dolorem in uno brachio ;
votum

A votum fecit ad sepulcrum B. Patris cum brachio cereo et dolor cessavit.

15 Margareta, vidua de domo Poclaryn de Casimiria, passa est dolorem brachii, votum vovit, et convaluit.

16 Alia femina, de eadem domo, patiens dolorem oculorum, votum vovit cum signo cereo, et convaluit.

c
Sacramentis munitus subito convaluit.
17 Chudii, tabernator *c* de Lagiswniky, agens in magna infirmitate, Eucharistia procuratus et inunctus, ad consilium ejus Sacerdotis votum vovit cum Missa et candela: statim convaluit: et hic idem Sacerdos testatus est, quod eundem tabernatorem sequenti die post votum suum visitavit, et eum in campo laborantem invenit.

Curantur oculi,
18 Catharina, uxor Joannis Crorea carnificis, passa est longo tempore magnum defectum in oculis; votum vovit cum Missa et signo cereo; et statim sanata est.

gravis infirmitas,
19 Puer, filius Stanislai Camenez, textoris de Casimiria, agens in magna infirmitate, devotus fuit per matrem ipsius ad sepulcrum cum Missa et candela: statimque convaluit.

d
20 Catharina, uxor Joannis rasoris *d* de Casimiria, Cracoviæ existens in foro, ex quadam sua magna infirmitate cecidit in terram, ita quod tamquam semi-mortua delata est in hospitium: sed cum se devovit cum Missa et candela, statim convaluit.

e
21 Barbara, uxor Georgii lanificis *e* de Casimiria, magnum dolorem oculorum suorum passa est: votum fecit ad sepulcrum cum crinali et oculis cereis; et statim dolor cessavit.

diuturnus morbus,
22 Eadem femina habuit puerum valde infirmum, de quo tantam tristitiam habuit, quod etiam mortem ipsius postularet: sed cum nec moreretur, nec convalesceret; votum fecit ad sepulcrum sæpe dicti Patris B. Stanislai cum Missa et lumine; et in instanti convaluit.

costa fracta,
23 Swiantocha, vetula de Casimiria, cecidit latere sub quamdam ollam, et in tantum læsa est, quod non solum sibi fregit costas lateris, sed etiam ab hac læsione infirma jacuit: votum vovit ad sepulcrum cum Missa, et convaluit.

f
24 Nicolaus cognomento Lyssy de Casimiria, cum in judicio *f* terrestri aliqui diu contra eum valde verbis insistebant; propter hoc ipse in tanta perturbatione fuit, quod quasi amens factus nec respondere potuit: sed cum votum fecit ad sepulcrum cum Missa, statim ad se reversus convaluit, et responsionibus suis, omnibus, qui contra eum loquebantur, satisfecit.

C
25 Jacobus carnifex de Casimiria, qui matrimonialiter copulatus est Hedvigi, filiæ Schonmathis, in magna infirmitate sua Eucharistia procuratus et inunctus, cum jam quasi agonizabat, devotus est ad sepulcrum pii Patris Stanislai cum Missa et lumine; ac statim cœpit melius habere et convaluit.

extremis munitus,
26 Huic simile factum est Midass Wlosaty de Casimiria.

dolor capitis,
27 Margareta relicta Joannis Wrolich carnificis de Casimiria, passa fuit longo tempore dolorem oculorum, et excæcata quod etiam viam ante se non videbat: votum vovit ad sepulcrum pii Patris cum crinali et oculis cereis, et cum quinquaginta Pater noster ante ipsius sepulcrum oratione; et statim cœpit melius habere et illuminata est in oculis suis.

pariendi difficultas,
28 Catharina, uxor Petri Bargel, sartoris de Casimiria, prægnans erat, et cum tempus pariendi venit, parere non potuit; et in suis magnis doloribus votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum Missa; et statim post votum peperit.

depositus a medicis,
29 Catharina Racowa de Casimiria, in die Pentecostes cecidit in magnam infirmitatem, in qua ja-

cuit usque ad quintam Dominicam, et medicus ejus jam de vita ejus desperaverat, dicens ad filium ipsius: Gratis est jam aliquid in medicinis expendere, quia mater vestra mortalis est et non convalebit. Audiens hæc idem filius, vovit eam cum una Missa et candela ad sepulcrum; et statim cœpit melius habere et convaluit.

30 Domina Catharina de Bessenow in tantum pustulas habuit in manibus, quod nil potuit capere in manus suas, quod etiam aliæ mulieres eam cibabant et potabant: sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela, sanata est.

31 Simile factum est cuidam ancillæ de Cracovia: sed quia subticuit hoc miraculum cecidit in priorem defectum, non solum manuum, sed etiam totius corporis: et cum secundario votum fecit, et dixit hoc revelare Sacerdotibus ad Corpus-Christi, sanata est.

32 Michael quidam, socius in scholis ad Corpus-Christi in Casimiria, cum valde febribus æstuabat; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, et confestim sanatus est.

33 Hedvigis Byeliangyna de Casimiria commisit tempore æstatis cerevisiam braxare, et cum adhuc esset in braxatorio, destructa est a tempestate aeris in tantum quod omnino alba et foetida effecta est; cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai; et statim meliorata est, in tantum quod eam totam g epropinavit.

34 Sophia, relicta Matthiæ Polgass pistoris et Consulis de Casimiria, cum magnos dolores et pun- Curantur dolores cruris.
ctiones haberet in crure, quod vix claudicando incedere potuit; videns item quod pius P. Stanislaus multos infirmos, debiles, defectuosos sanabat; votum fecit ad sepulcrum ejus, et veniens applicuit tria lumina ardentia, et dixit tria Pater noster, et tria Ave Maria ad laudem Dei, et flectebat circa sepulcrum pii Patris, et orando et auxilium ipsius implorando, quousque finita fuit Missa, quæ ibi ad proximum altare lecta fuit pro quodam alio infirmo, qui jam per intercessionem istius Patris convaleverat; et post Benedictionem Sacerdotis surrexit, et invenit se optime sanam.

35 Dorothea, uxor Laurentii *h* muratoris de Casimiria, cum valde infirmata fuit; votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum signo cereo et Missa; et convaluit.

36 Dorothea monialis, cognomento Claudia, de Casimiria, cum valde infirmata erat, votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum una Missa et candela, et statim cœpit melius habere et convaluit.

37 Hanisneckel, carnifex de Casimiria, cum Catharina uxore sua habuit filium valde infirmum, ita quod etiam nec caput movere potuit: quem mater devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et statim incepit melius habere et convaluit.

38 Stanislaus Kassych, Consul de Casimiria, venit cum filio suo Domino Stanislao ad Dominum nostrum Præpositum; et confessus est, quo modo multoties publice inter homines locutus fuisset, dicens: Ego non credo quod iste Sacerdos ad Corpus Christi aliquem sanaret, vel aliquod signum faceret, nisi hoc experirer in me ipso. Et statim Deus permisit ei tantam squinantium, quod etiam et salivam suam glutire non potuit. Sed cum doluit de præposita distractione, et se devovit ad sepulcrum pii B. Stanislai cum signo cereo, et venit ad sepulcrum ejus, flexis genibus veniam postulavit, immediate sanitatem recepit.

39 Catharina de Cracovia, filia Margaretæ Felicis de Casimiria, filiam suam valde infirmam devovit ad

pustula manuum curantur.

Pellitur febris,

E
Cerevisia corrupta restituitur.

g

Curantur dolores cruris.

h
Trium infirmitas,

F

angina blasphemica,

dolor oculorum,

EX MS.

sepulcrum pii P. Stanislai cum signo cereo; et statim cœpit melius habere et convaluit.

40 Catharina de Clopass, relicta Augustini linificis de Casimiria, cum valde oculos doluit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo et oculis cereis: sed quia pauper non habuit unde emeret illud crinale, permansit in dolore suo aliquot diebus. Cui pius P. Stanislaus apparuit, et dedit ei crinale cereum, dicens: Pauper es, non habes unde emereres signum cereum, quod vovisti mihi: vade ergo et pone hoc crinale super sepulcrum meum, et manifesta hoc signum quod in te Dominus Deus per merita mea operabitur, ut inde Deus glorificetur. Et cum venit ad sepulcrum pii P. Stanislai, et ibi flexis genibus oravit Orationem Dominicam, statim cessavit dolor oculorum ejus.

inflatio corporis totius,

41 Jacobus servitor Ecclesiæ S. Leonardi extra muros Casimirienses, cum totum corpus ejus fuit inflatum, et præcipue crura cum pedibus; ab illa inflatione et interiori defectu corporis in tantum infirmatus, quod cœpit jam quasi agonizare, quod etiam ei jam lumen porrigebant. Admonitus ad Præposito Domino suo, ut votum faceret ad sepulcrum pii P. Stanislai, cœpit modicum deliberare: et cum bonam voluntatem habuit ad supradictum votum, confortatus surrexit et flexit genua in lectulo suo, votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, candela, et pedibus cereis: et statim omnis illa inflatio evanuit, et ipse optime convaluit, et votum suum complevit.

B

42 Udalricus, mercator de Cracovia cum multum infirmatus fuit, uxor ejus eum dedovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et signo cereo; et statim cœpit melius habere et convaluit.

dolor brachii,

43 Stanislaus Schordyl, civis de Casimiria, habuit quemdam magnum dolorem in brachio uno, ita ut manum præ dolore et debilitate levare non potuit: quem defectum passus est a festo Pentecostis usque ad Dominicam sextam post Trinitatis: qui cum fecisset votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et manu cerea; statim convaluit.

cæcitas unius oculi.

44 Agnes, uxor Galhor carnificis de Casimiria, cum præ magna tristitia et fletu oculus unus ejus destructus fuit, sic quod pellicula sive macula visum in eo texerat, quod illo oculo nihil videre potuit: perterrita ne sic semper permaneret, votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali et oculis cereis; et statim illa pellicula cœpit evanescere et ex toto deperiit.

C

Debitum solvitur.

45 Eadem Agnes cum in magna angaria fuit a quodam creditore pro debito centum florenorum; fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum signo cereo, ut sibi a Domino meritis suis impetraret, quod causa sua secundum suum desiderium bonum finem sortiretur: et factum est sicut ipsa postulavit.

Convalescit laborans punctiōibus

46 Eadem Agnes cum maximas punctiones in toto corpore suo haberet, sic quod nec jacendo, nec sedendo, nec etiam deambulando quietem habere poterat; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum imagine cerea: et statim cœpit melius habere, et dolor ejus omnino evanuit.

et dolore cordis.

47 Catharina, uxor Nicolai Kansochleba, civis de Casimiria, cum maximum dolorem cordis et totius corporis passa fuit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum corde cereo: statim dolor cessavit et votum adimplevit. Sed quia hoc miraculum [siluit] quod Deus in ea fecit per merita pii P. Stanislai, ideo eam idem dolor arripuit: sed ipsa idem votum repetivit cum Missa et lumine, et hoc Sacerdotibus revelare: statim æque convaluit.

Sanatur vacca.

48 Dorothea, uxor Matthiæ cujusdam hortulani de Casimiria, habens unam vaccam, quæ ei per tres

dies multum infirmabatur, et tota inflata nullum pabulum accipiebat. Mulier illa multum constrictata si eam amitteret; refugium habuit ad pium P. Stanislai, et votum vovit ad sepulcrum ejus cum signo cereo, Missa, et lumine: statim vacca sana surrexit: et ante ipsam pabulum posuit; et comedere noluit, sed fortiter mugiebat. Ipsa mulier intelligens quod vacca sitiebat, arripuens urceum ad fontem cucurrit pro aqua; sed trahens phalangam cum urceo ad fontem, phalangam fregit, et urceus cadens super quoddam lignum in fonte totus dissipatus est: quæ anxia pro vacca ne siti moreretur, flexit genua circa fontem, invocans auxilium pii P. Stanislai; statimque phalanga pariter cum urceo redintegrata fuerunt, et hausit aquam, et vaccam refecit, quæ integraliter sanata est.

Phalanga et urceus fracta redintegrantur.

49 Rachael, smigmator de Casimiria, cum magnum dolorem cordis et pectoris passus fuit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo corde et pectore, et Missa: et statim sanatus est.

Curantur dolor pectoris,

50 Margareta, vidua de Regali-ponte, habens puerum iv annorum, qui multum infirmabatur et totus intumuit, sic quod etiam de vita ejus desperabat; ad monitionem aliarum mulierum vovit puerum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine: et statim puer convaluit.

corpus tumidum,

E

51 Quædam vidua de Cracovia, cum dentes per tres dies valde doluit, sic quod etiam præ dolore acerbissimo in quodam cellario sola sedebat, recoluit auxilia, quæ Deus nunc facit hominibus per merita pii P. Stanislai; fecit votum ad sepulcrum ejus cum cereo crinali et oculis: et statim post emissionem voti dolor dentium ejus cessavit.

dolor dentium gravissimus,

52 Jacobus Obaio Cmeto de Pychowice, cum dolorem oculorum magnum passus fuit; ita quod etiam longo tempore nihil vidit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali et oculis cereis, et una Missa: statim cessavit dolor oculorum ejus et incepit videre.

cæcitas.

53 Margareta virgo, filia Nicolai Gauron de Cracovia, cum magnum dolorem passa fuit oculorum, ita quod etiam nil jam videre potuit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cur signo cereo, candela, et Missa: statim dolor oculorum cessavit, et in eis fuit illuminata. Sed quia hoc miraculum tacuit, ideo eam magnus dolor brachii arripuit. Agnoscens illa peccatum suum, secundum votum fecit cum Missa et candela, et statim dolor cessavit: quæ veniens ad Sacerdotem quemdam monasterii nostri, omnia quæ sibi contigerant manifestavit, et petivit ut hoc miraculum in sermone coram populo publicaretur.

Ob miraculum non proditum relapsa, denuo curatur.

F

54 Martha, relicta N. Phrad de Cracovia, cum quemdam dolorem pedum et quasi totius corporis sæpius passa fuit, et ex illis doloribus sæpius valde infirmabatur. Et nunc certo tempore circa festum Mariæ Magdalene etiam eandem infirmitatem passa fuit. Veniens ad eam filius suus, vir Religiosus, admonuit ut votum faceret ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela: et cum hoc fecisset, convaluit, et usque modo sana est.

Pelluntur dolor pedum,

55 Albertus, luti figulus de Casimiria, cum nimiam febrim passus fuit, votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa; et statim febris cessavit.

febris,

56 Margareta Troperyn de Cracovia, quia valde infirmum puerum habuit, devovit eum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, candela, et signo cereo; et statim puer convaluit.

infirmitas,

57 Dominus Jacobus, Provisor coquinæ monasterii Corporis-Christi in Casimiria, cum magnum dolorem pectoris et totius anterioris partis corporis sui passus fuit; devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa; et sanatus est.

dolor pectoris,

- A** 58 Matthias coquus ibidem, cum valde squinantiam passus fuit, sic quod etiam jam glutire non potuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai; et infirmitas cessavit.
- angina,*
- 59 Dorothea, relicta Matthiae Paczoska sutoris de Casimiria, cum magnum dolorem pectoris, capitis, et caliginem oculorum passa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et in omnibus convaluit.
- dolor pectoris et capitis,*
- 60 Jacobus Clericus de schola Corporis-Christi in Casimiria, cum magnum dolorem oculorum passus fuit; ex consilio Dominae suae K. Wiczislowx, votum fecit apud sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali et oculis cereis, et dolor cessavit.
- et oculorum:*
- 61 Domina Catharina, uxor Domini Stanislai Wiczislo de Casimiria, cum magnum dolorem ultra quam per hebdomadam perpessa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo crinali, et statim dolor cessavit.
- dolor 7 dierum,*
- 62 Domina Elisabeth, relicta Domini Clementis, textoris et Consulis de Casimiria, cum dolorem et oppilationem pectoris, et tantam raucitatem cum magna tussi, sic quod vix loqui potuit, passa fuit: cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et pectore cereo, statim convaluit.
- obstructio pectoris et tussis,*
- B** 63 Barbara, relicta N. Kokornách de Cracovia, cum ita valide dolorem oculorum passa fuit, quod ei sanguis de eis effluebat; votum vovit per tres vi-ces visitare sepulcrum pii P. Stanislai, et ibi qualibet vice flexis genibus dicere ad laudem Dei duodecim Pater noster: statim dolor cessavit.
- oculi sanguine stillantes,*
- 64 Catharina, soror Nowahowa de Cracovia, cum dysenteriam valde passa fuit, vovit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, et convaluit.
- dysenteria,*
- 65 Catharina caeca de domo nostra, in cœmeterio circa scholam cum maximum dolorem passa fuit capitis, sic quod timuit ne rationem amitteret, votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai; et statim dolor cessavit.
- gravis dolor capitis.*
- 66 Nicolaus cognomento Skars, de Casimiria braxator, cum una dierum braxaret cerevisiam in quodam braxatorio, cecidit super eum maceries et paries argilleus, qui eum ita concussit, et multipliciter vulneravit, et præcipue in capite, scapulis et brachiis, quod minus qui eum vidit sperabat de vita ejus longiori. Videns hoc uxor ejus et quædam aliæ mulieres, devoverunt eum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et statim ad se reversus cœpit uti ratione, manducare, et bibere, et in brevi fuit sanatus; ita quod etiam cœpit cerevisiam braxare. Sed quia distulit votum suum adimplere, ideo eum arripuit tantus dolor et punctiones capitis, quod timuit rationem amittere. Fecit iterum secundum votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo; et statim dolor cessavit. Et post sanationem adhuc distulit adimplere vota sua, ideo eum arripuit magnus dolor, ab umbilico incipiendo usque ad pedes. Videns quod eum Dominus sic plagaret propter suam negligentiam, flexis genibus vovit Domino Deo et pio P. Stanislao, quod quantocius posset ambulare, sua vota vellet adimplere; et statim dolor cessavit; et ipse sequenti die vota sua adimplevit.
- Votum non solvens tertio æger, tertio sanatur,*
- 67 Barbara, monialis de tertia Regula S. Francisci, cum magnas tentationes a dæmone in visione nocturna passa fuit, et ipsa dæmoni fortiter resistendo valde fatigata fuit, et ex illo phrenesim capitis incurrit; apparuit ei pius P. Stanislaus, et dæmonem ab ea repulit, et manum suam super caput ejus posuit, eamque sanat, admonens et informans, quomodo dæmoni resistere deberet et a se repellere. Ex hoc ipsa ad devotionem pii Patris provocata, devovit se ad sepulcrum ejus cum Missa et candela, quod statim eadem die explevit. Sed quia hoc miraculum
- tacuit, propterea in majorem tentationem et dolorem capitis incurrit: et existens in tali tentatione et dolore, devovit se secundo ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo; et statim rata in spiritu vidit talem visionem. Videbatur enim sibi quod erat in quadam ecclesia pulcherrima, in quam vidit intrare solennem processionem. Laicorum Regularium inter quos vidit pium P. Stanislaum cum Fratrem Jacobo Zbignei; qui scilicet Jacobus accessit ad illam matronam, et recipiens eam per pallium, dixit ad eam: Sequere hanc processionem, et ego rogabo pro te istum pium P. Stanislaum, qui pro te intercedet ad Dominum Deum, et sanabit te. Quæ secuta est illam processionem Laicorum Regularium, qui intraverunt chorum, et divisi sunt in duas partes. Ex quibus omnibus soli duo, videlicet P. Stanislaus et Dominus Jacobus accesserunt ad altare, et divina celebraverunt: et infra divina sensit illa Monialis suavem odorem, qui per illam totam diem a naribus ejus non recessit. Post divina accessit ad eam pius P. Stanislaus, et manibus suis leniter compressit caput ejus, et dixit ad eam: Ecce jam sanata es, jam ultra non timeas dæmonem, nec istam infirmitatem. Et sanata est.
- et per illustrem visionem liberatur:*
- 68 Dorothea, soror Petri et Nicolai Molner, confessa est quomodo se vena una sub talo pedis dexteri ejus aperuit, et quod in tantum sanguis de ipso fluxit per aliquot horas, quod vix supervixit: et postea in eodem loco ei ulcus magnum factum fuit quod nullo modo potuit curari: sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et candela, ulcus evanuit.
- ulcus evanescit.*
- 69 Nicolaus filius ejus cum valde difficilem causam habuit propter seditionem quamdam, quam habuit in quadam civitate, sic quod nullibi securus fuit. Similiter idem magnum defectum habuit in oculis suis. Mater ipsius fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; ut Deus per merita ipsius pii P. Stanislai daret amicabilem concordiam inter filium suum et ipsius inimicos, et ut sanaretur in oculis suis: et sicut postulavit, sic factum est.
- Concordia componitur: oculi sanantur.*
- 70 Felix Consul de Casimiria, cum magnum dolorem cum turgente ulcere in uno brachio passus fuit, in tantum quod jam nec manum nec digitos movere potuit: fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo brachio, et manu et statim cœpit melius habere et sanatus est.
- Curantur ulcus brachii*
- F** 71 Margareta uxor ejus in tantum pustulata fuit in facie, quod quasi leprosa apparuit: devovit se pro sanitate sua ad S. Stanislaum Martyrem et Episcopum, et ad S. Laurentium. Nil juvit. Sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum aliquibus signis cereis; et veniens ad sepulcrum ejus posuit ibi signa illa cerea, et flexis genibus dixit aliquot Pater noster ad laudem Dei omnipotentis, et invocavit auxilium pii P. Stanislai, statim mundata est facies ejus.
- et pustulae faciei:*
- 72 Anna, uxor Martini Heckel carnificis de Casimiria, cum per aliquot annos prolem non habuisset, votum fecit pio P. Stanislao cum aliquibus luminibus et Missa; et per merita ipsius a Deo prolem impetravit. Et existens prægnans et prope partum, una dierum cum in tempestate magna de ecclesia in domum suam iret, fulmen valide percussit, et in tantum ipsa ab illo ictu est perterrita; quod amens facta in terram cecidit. Ipsa intra se votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela, ut eam Deus per ejus intercessionem sanaret, et prolem a periculo conservaret: statim confortata surrexit, et puerum vivum in utero suo sensit.
- item sterilitas et subita amentia,*
- 73 Anna, relicta N. Krettel de Casimiria, cum magnum dolorem capitis, colli, et brachii passa fuit; devovit
- varius dolor,*

EX MS.

infirmitas
integri anni.Sæpius sana-
tam se tacens
relabitur iden-
titemAbiguntur
ulcera crurum
et pedum.

B

difficultas
pariendi,tentatio
luxuriæ.item ulcus
oculi

C

et pedis,

dolor manus
et brachii,

et pedis.

Ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine: et statim sanata est.

74 Margareta Lyskowa, cum quamdam gravem infirmitatem femineam, ultra quam per integrum annum, passa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum quodam signo cereo: et cum votum suum adimplevit, statim sanata est.

75 Eadem femina cum vulnera in lingua sua habuit, de quibus, quando comedit, magnum dolorem passa est: aliquoties votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, et aliquoties sanata fuit. Videns ipsa quod semper recidivabat in priorem infirmitatem; cognovit quia hoc ex isto eveniret, quia ipsa ista miracula tacebat et Sacerdotibus non manifestabat. Una dierum veniens ad Sacerdotem quemdam confessa est suam negligentiam; et iterum votum ex consilio illius Sacerdotis fecit, sic quot tribus diebus visitavit sepulcrum pii Patris et semper decem Pater noster et decem Ave Maria dixit flexis genibus, ad laudes Dei et B. Virginis: et jam ex integro sanata est.

76 Dorothea Bochanska, cum tumorem crurum et pedum cum ulceribus et vulneribus passa fuit, sic quod ab illo magno dolore valde infirmabatur; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, candela, et pede cereo: statim infirmitas abcessit, et de lecto surrexit: sed tumor, ulcera, et vulnera de pedibus et cruribus non recesserunt per unam integram hebdomadam, in qua neglexit votum suum adimplere. Sed statim cum votum suum adimplevit, immediate circa sepulcrum pii Patris, ex integro sanum tem recepit.

77 Dorothea, uxor Petri piscatoris in Póbrtesse, cum prægnans erat, et tempus pariendi advenit; nullo modo parere potuit. Sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine, statim sanum puerum effudit.

78 Agnes, conthoralis Michaelis Holhor de Casimiria, cum per longum tempus sæpissime et quasi semper quando fuit in ecclesia in orationibus suis, tentationes habuit de luxuria cum magna delectatione; et licet restitit, tamen vincere non potuit, sic etiam quod aliquando præ angustia de ecclesia fugit. Sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum orationibus, statim eam dimisit illa tentatio, quod ultra cum tranquillo corde oraret, et Deum deprecaretur pro necessitatibus suis.

79 Puer Joannis Boner mercatoris de Cracovia, cum magnum ulcus rubeum, ad modum ovi gallinarum, super oculo habuisset; devotus a parentibus suis ad sepulcrum pii P. Stanislai, statim ulcus evanuit.

80 Cum puero Udalrici mercatoris de Cracovia magnum ulcus in talo pedis dexteri crevisset, sic quod timuerunt contractionem ipsius pedis: mater ejus Catharina devovit eum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum pede cereo; et statim post id votum ulcus ruptum est, et sanies effluxit, et puer ille sanatus est.

81 Stanislaus Hybale de Casimiria, cum magnum dolorem manus et brachii passus fuit, sic quod etiam præ dolore nec dormire potuit: votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum manu cerea, et sanatus est.

82 Margareta ipsius uxor, cum magnum dolorem unius pedis sui passa fuit, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum pede cereo; et sanata fuit. Sed quia hoc miraculum tacuit, quod Deus omnipotens per merita pii Patris in ea fecit; ideo recidivavit, et multo majorem dolorem cum ulceribus et vulneribus in eodem pede passa est, quam antea passa fuit. Ipsa considerans ultionem divinam, prius votum repetivit; et voto completo ad Sacerdotem accessit, et omnia

quæ secum gesta fuerunt enarravit: postea accessit D ad sepulcrum beati P. Stanislai, et oratione fusa, statim sanata est.

83 Domina Hedvigis, relicta D. Sebastiani de Cracovia, cum in magna infirmitate jaceret, et in medicos multam pecuniam consumpsisset, nec quidquam eam juvabant, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum imagine cerea, et statim cœpit melius habere et convaluit.

84 Virgo Catharina, filia Stanislai Mirosschek de Kleparz, cum morbum epilepticum longo tempore passa fuisset, qui eam sæpius projecit de lecto et de mensa; et nullus medicus eam juvare potuit: ex consilio cujusdam Sacerdotis cognati sui devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela, et illud adire nudis pedibus, et solum in laneis; et cum votum id adimpleret, Deus omnipotens eam adjuvit per merita pii P. Stanislai, quod eam morbus ille amplius numquam vexavit.

85 Andreas cognomento Maych de Casimiria braxator, cum acutissimam febrim pateretur, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum portione cereæ: immediate post emissionem voti eum febris dimisit, et ab illo tempore eam amplius non est passus.

86 Margareta, relicta Ambrosii Zonthag de Casimiria, magnum dolorem patiebatur in brachio uno, ita quod præ dolore nec bene dormire, nec brachium levare potuit: sed cum votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et brachio cereo; statim dolor cessavit, et in brachio bene sanata est.

87 Stanislaus Cassick, Consul de Casimiria, magnum dolorem pedum passus fuit, quod etiam præ dolore nec quiescere potuit, et postulabat sibi eos abscindere: sed cum eum uxor sua devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et pedibus cereis; statim ille dolor evanuit, et ipse immediate obdormivit.

88 Hedvigis uxor ejus magnas punctiones habuit in toto corpore et præcipue in corde, et cum hoc magnum dolorem capitis: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et imagine et cerea; statim cœpit melius habere, et optime sanata est.

89 Catharina, famula ipsius Hedvigis, acutissimam febrim cum magno dolore passa fuit: devota a Domina sua ad sepulcrum pii P. Stanislai cum corde cereo, quinque luminibus, et quindecim Pater noster; statim convaluit.

90 Dorothea, alia famula supradictæ Hedvigis, magnas punctiones passa fuit in toto corpore, et præcipue in capite: sed cum devota fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum crinali cereo, quinque luminibus, et quindecim Pater noster: statim illæ punctiones et dolores cessaverunt.

91 Quædam persona, quæ non vult nominari, cum fuit in statu malo et fama pessima inter homines, sæpe visitavit sepulcrum B. P. Stanislai, petens cum fiducia magna; ut pius Pater sibi apud Dominum Deum impetraret, quod eam vir aliquis bonus et honestus in uxorem duceret, ut sic ad statum honestum veniret. Et propter hoc vovit convenire aliquem Sacerdotem ad celebrandam unam Missam ad honorem Dei, coram sepulcro pii P. Stanislai, ad quam Missam dedit unam solennem candelam: et sicut postulavit a pio Patre, sic factum est.

92 Stanislaus Sczyrba de Casimiria, cum ulcus sive morbum magnum in brachio habuit, sic quod multis diebus laborare non potuit, nec præ dolore quiescere: devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa, candela, et manu cerea, et sanatus est.

93 Joannes Zontag, carnifex de Casimiria, cum acutissimam febrim passus fuit, devovit se ad sepulcrum

Curantur
morbus diu-
turnus,

epilepsia,

febris,

E

dolor brachii

et pedum
acerrimus,punctiones
cordis,

febris,

F
punctiones
capitis.Conjux ho-
nestus im-
petratur.Evanescit
ulcus brachii.Curatur
febris,

crum

- A crum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et statim febris eum dimisit, et sanatus est.

et inflatio
colli.

94 Anna, uxor ipsius, cum inflationem colli cum acutissimo dolore passa fuit, sic quod nec quiescere nec manducare potuit; devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa, candela, et insigni cereo; et statim coepit melius habere et sanata est.

Extremis mu-
nita integram
sanitatem
recipit.

95 Anna, uxor Alberti sartoris de Casimiria, diversas infirmitates passa fuit, cum acutissimis doloribus in omnibus membris corporis sui. Et cum jam cum Confessione et Sacramentis Ecclesiae ad mortem procurata fuit, ex consilio Confessoris sui se devovit ad sepulcrum beati viri Stanislai cum Missa, candela, et imagine cerea, et misit se adducere ad sepulcrum pii Patris; circa quod flectens et appodiata sepulcro, integram sanitatem accepit.

Lippitudo
abstergitur:

96 Puer Matthiae pictoris de Cracovia, cum in instanti nativitatis suae oculos valde lippos habuit, devotus a matre sua ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum crinali et oculis cereis; statim sanatus est in oculis suis.

item dolores
gingivæ,

B

97 Alius puer ejusdem Matthiae, cum quamdam infirmitatem gingivarum passus fuit, devotus ad sepulcrum B. viri Stanislai cum mandibula et dentibus cereis, sanatus est.

umbilici per
7 annos.

98 Bartholomæus Bierowsky, carnifex de Casimiria, per septem annos magnum dolorem in corpore suo, et praecipue circa umbilicum passus fuit, ita quod saepe praee magno dolore nec ambulare potuit, neque manducare ausus fuit; quia quando in illo magno dolore aliquid comedit, ille dolor in eo in tantum augmentatus fuit, quod praee magno dolore vix supervixit. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et umbilico cereo; statim dolor ille cessavit, et omnimode sanatus est.

dentium,

99 Idem Bartholomæus uno tempore passus est acerbissimum dolorem dentium; sed cum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum una Missa, statim dolor evanuit.

inguinis,

100 Veronica N. Odolet de Crozna ita magnum dolorem inguinum passa fuit, quod etiam praee dolore nec ambulare nec quiescere potuit: sed cum se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum insigni cereo devovit; statim dolor cessavit, et ex integro sanata est.

pectoris,

C

101 Blasius et Margareta de Castro Cracoviensi puerum habuerunt, qui magnum dolorem pectoris sustinuit, qui die ac nocte praee magno dolore plorabat et clamabat. Sed cum devotus fuit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et pectore cereo; statim dolor ejus cessavit, et sanus ad sepulcrum B. P. Stanislai delatus est.

mamillarum,

102 Catharina, uxor Petri Bragel, sartoris de Casimiria, cum magnum dolorem in toto corpore suo et praecipue in pectore et mamillis suis passa fuit, quod etiam praee magno dolore infantem suum lactare non potuit: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum insigni cereo; statim sanata est.

genu,

103 Jacobus mercator de Casimiria, magnum dolorem passus fuit in genu, sic quod praee vehementi dolore nec laborare nec quiescere potuit: sed cum votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et lumine; statim coepit melius habere, et dolor ille evanuit.

oculorum et
dorsi,

104 Catharina Sosomeryn de Cracovia, cum magnum dolorem oculorum et dorsi passa fuit, ex inductione aliquorum hominum devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et imagine cerea; et statim incepit melius habere et sanata est.

atque capitis.

105 Margareta, uxor Jacobi Sinersneyder de Cracovia, magnum dolorem capitis passa fuit, sic quod ab illo dolore excæcata fuit; quem defectum

per aliquot hebdomadas patiebatur. Sed cum a quadam muliere audivit, quod Deus omnipotens per meritum B. P. Stanislai homines sanaret: ipsa fecit votum ad sepulcrum pii Patris cum Missa, et crinali, et oculis cereis; et statim sanata fuit. Sed quia negligens fuit ad voti sui impletionem et sanitatis suae manifestationem, ideo econtra cecidit in pristinam infirmitatem.

106 Nicolaus Hechel, carnifex de Casimiria, magnas corrosiones et punctiones habuit in toto corpore suo, et praecipue circa umbilicum corporis sui, quem defectum multis diebus passus fuit, ita quod etiam praee magnis doloribus suspicabatur sibi mortem imminere: ideo misit pro Confessore suo et confessus peccata sua, libentissime voluit procurari Corpore Divino: sed quia saepius vomitabat, dissuasit hoc Confessor suus, propter periculum quod potuisset sibi evenire: sed sibi suasit ut votum ad sepulcrum B. P. Stanislai faceret. Quod et ipse fecit, cum Missa et insigni cereo: et Deus omnipotens eum adjuvit, quod post completionem voti sui optime sanatus est.

Curantur
punctiones
umbilici,

107 Catharina, uxor ejus, cum magnum dolorem dentium passa fuit, quod etiam praee magno dolore per aliquot dies nil nisi liquida comedere potuit: fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa: et quam cito illa Missa completa fuit, ipsa liberata est a dolore suo.

dolor den-
tium,
E

108 Catharina, uxor Michaelis sartoris de Casimiria, de platea S. Jacobi, per longum tempus magnum dolorem corporis sui, ab umbilico incipiendo et supra usque ad caput, passa fuit, sic quod excæcata per tres hebdomadas nihil videre potuit. In ea ipsius infirmitate apparuit ei B. P. Stanislaus in tali visione; quod stetit erectus in sepulcro suo, et dixit ille mulieri: Veni ad sepulcrum meum, et sanaberis. Et ipsa ad se reversa votum fecit ad sepulcrum pii Patris, cum Missa et imagine cerea: et statim illuminata fuit in oculis suis, et completo voto suo omnimode est sanata in corpore suo.

cæcitas ex
dolore orta.

109 Pyechna, lotrix Domini Stanislai Praepositi ad S. Leonardum extra muros Casimiriensis, dum acutissimam quartanam passa fuisset, ita quod aliquando semiviva jacuit, et semel praee magnis doloribus et aestuatione febris de fornace cecidit, et semimortua de stuba elata fuit: et cum ad se rediit, votum fecit ex admonitione Domini sui ad sepulcrum B. viri Stanislai, cum Missa et candela; statim ab ea infirmitate liberata fuit.

Apparet ægræ
B. Stanislaus,

ex lapsu pæ-
ne mortua
sibi restituitur

110 Eadem mulier, cum valde constipata fuit, nec eam quisquam hominum juvare potuit; iterum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa; et immediate post votum convaluit.

F
et constipata
laxatur.

111 Barbara, relicta Nicolai artificis de Casimiria, cum ita magnum dolorem capitis passa fuit ut sibi videbatur, quod oculi ejus rumpi voluerunt; ex inductione quorundam hominum fecit votum ad sepulcrum B. viri Stanislai, cum Missa et crinali cereo; et statim post votum dolor capitis et oculorum ejus cessavit.

Curantur
dolores capitis.

112 Stanislaus Schordil, cum magnum dolorem capitis et faciei passus fuit, sic quod nec quiescere potuit; recursum habuit ad B. virum Stanislaum, eum suis devotis orationibus invocando; et cum votum fecit ad sepulcrum ipsius cum Missa et insigni cereo, statim dolor cessavit et omnimode sanatus est.

113 Matthias fliaster ipsius, cum octuale cerevisiae solus de curru levavit, ita læsus, ruptus, et confRACTUS fuit in interioribus suis, quod sanguis per eum fluebat: statim cum votum ad sepulcrum pii P. Stanislai fecit cum Missa et imagine cerea, sanatus est et convaluit.

Rupta inte-
riora solidan-
tur.

A 114 Margareta, filia Nicolai Nowak de Wolia, ita acerbum dolorem interiore passam fuit, quod die ac nocte clamabat. Sed cum eam mater ipsius devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa; immediate dolor ipsius cessavit. Sed quia hoc miraculum ad laudem Dei Sacerdotibus ad Corpus-Christi non manifestavit; ideo post quatuor hebdomadas illam puellam idem dolor apprehendit. Sed cum mater ipsius ab aliquibus feminis inducta fuit, quod secundo voveret, et ut votum, quod prius fecerat sine mora impleret et miraculum manifestare vellet: statim virgo illa secundo sanata fuit, quam mater sua optime sanam ad sepulcrum pii Patris adduxit.

k 115 Veronica *k* oleatrix de Casimiria, cum magnum dolorem in pectore, et praecipue circa cor suum passa fuit aliquot diebus; votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum quindecim Pater noster, quod ea flexis genibus ad sepulcrum ejus ad laudem Dei dicere vellet; statim ille dolor cessavit.

uli et caecitas, 116 Nicolaus Scholowyck, piscator de suburbio Casimiriensi, homo senex, cum longo tempore caecus fuisset; uxor ipsius eum devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum crinali et oculis cereis; cum quo crinali eum adduxit ad sepulcrum ejusdem Patris; et statim illuminatus est.

l 117 Petrus *l* serator de Warshovia, cum ultra quam per medium annum ita doluit oculos, quod omnino nihil laborare potuit; ex inductione quorundam hominum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et crinali cereo. Prima nocte post emissionem voti apparuit ei supradictus Pater in specie Episcopi, et benedixit ei, et dixit: Sequere me. Et secutus est eum usque ad sepulcrum praefati Patris, qui dixit ad eum: Flecte genua, et dic tria Pater noster ad laudem S. Trinitatis. Quod cum fecisset, statim dolor oculorum cessavit, et immediate illuminatus est.

m 118 Catharina, uxor Clementis *m* ferrifori de Cracovia, praegnans, cum tribus diebus graviter laboraret in partu, sic quod jacuit tertia die semiviva, quod etiam aliqui aestimabant esse mortuam; cum ex inductione cujusdam mulieris devota fuit ad sepulcrum B. viri Stanislai, cum Missa et candela; statim peperit et convaleuit.

Punctiones et dolor capitis cessant. 119 Margareta, filia Nicolai Hechel carnificis de Camisiria, ita magnas punctiones et dolorem in capite suo sustinuit ultra quam per annum, quod timuit infatuationem; sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela; statim sanata fuit. Sed quia votum suum non statim adimplevit, ecce eam, ut prior, dolor cum punctionibus arripuit: ipsa autem flexis genibus vovit, quod statim sequenti die votum suum adimplere vellet; et statim dolor ipsius cessavit.

Curatur dolor pedis 120 Agnes Ortulana, mater pauperis de Casimiria, cum magnum dolorem in pede uno sustinuit, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, lumine et pede cereo, statim dolor ipsius cessavit.

crurum et capitis, 121 Hedvigis, uxor Stanislai Kassiez Consulis Casimiriæ, cum magnum dolorem in cruribus et capite passa fuit, devovit se ad sepulcrum B. Patris cum Missa et insignio cereo; et statim omnis ille dolor cessavit. Sed quia in longum promissum suum protraxit, ideo eam idem dolor ejus arripuit et acriter vexavit; ipsa autem ad sepulcrum pii P. Stanislai accessit, et ibi flexis genibus votum suum repetivit, quod idem sine mora adimplere vellet: et statim ille dolor acerbissimus ab ea cessavit.

facies inflammata, 122 Catharina, uxor Stanislai Wycislo Consulis de Casimiria, ita magnum dolorem capitis passa fuit, quod tota facies ipsius intumuerit. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum insi-

gnio cereo, statim dolor capitis ejus cessavit, et tumor faciei evanuit.

123 Eadem Domina, cum una dierum erat in ecclesia Corporis-Christi in Casimiria, ubi corpus pii patris quiescit; tantus dolor cordis eam invasit, quod etiam mortem timuerit. Statim quocumque modo potuit accessit ad sepulcrum B. viri Stanislai, et dixit aliquot Pater noster ad laudem Dei, et commisit se auxilio praefati Patris: immediate convaleuit.

124 Catharina, uxor Nicolai Hechel in Casimiria, morbum quemdam intrinsecum in capite habuit; de quo tantum dolorem passa fuit, quod nec quiescere, nec dormire potuit: sed cum se ad sepulcrum B. P. Stanislai devovit cum una Missa, statim convaleuit.

125 Margareta apud Wycslo manens, passa fuit gravem dolorem in lingua, ita quod nec loqui nec comedere potuit, quia pustulam magnam habuit in lingua, a qua pustula etiam graviter patiebatur in dentibus. In quo dolore ivit ad sepulcrum pii Patris, devovendo se cum lingua cerea, et mandibula, et quibusdam devotis orationibus: et statim orans ante sepulcrum ista pustula super lingua rupta sibi fuit; quod illo die bene loquebatur et comedeat; sed dolor ex dentibus eam non dimisit, quia distulit votum. Postquam autem votum, quod promiserat, complevit cum signis, per merita pii Patris liberata est.

126 Dorothea, uxor Nicolai *n* coloristae, alias falbierz, de Cracovia, in facie sua magnas pustulas habuit, ita ut aestimabatur leprosa, ex quibus pustulis gravem patiebatur dolorem, sic quod nullum medicamen juvit: ex consilio igitur quarundam personarum votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa, et cerea facie, ac candela: post votum emissum per merita pii Patris statim sanata est, ita quod nec aliqua pustula mansit in facie sua.

127 Joannes Fredel pectinator, alias gizebienicz, de Cracovia, tantum dolorem et caecitatem oculorum a festo Margaretae Virginis usque ad festum Elizabethae fuit passus, quod nihil videre potuit: nec ullus hominum eum juvare potuit. Devovit se ad diversos Sanctos, eorum auxilium implorando; nihil profuit. Sed cum a quodam vicino suo sibi dictum fuit, quomodo Deus omnipotens per merita B. Stanislai cujusdam Patris ad Corpus-Christi multa miracula, in diversis defectibus hominum utriusque sexus, operatur; devovit se ad sepulcrum illius Patris, cum Missa et crinali cereo; et statim dolor cessavit, et bene convaleuit.

128 Paulus Krauws luti figulus de Ponte-Regali, pariter cum uxore sua Anna intoxicati fuerunt ita forti veneno, quod in toto corpore ita inflati fuerunt, quod mirum fuit, quod non crepuerunt. Et cum eorum urinam Dominus Doctor Regula conspexisset, dixit, quod ita acutissimum venenum accepissent, quod mirum est, quod statim ambo non sunt mortui. Et ait: Gratis est quicquid impendunt in medicis et antidotis, quia eos nullus hominum sanare potest. Et in illa infirmitate per integram hebdomadam de lecto suo non surrexerunt, quotidie mortem expectantes, et nullo modo supervivere sperantes. Sed cum ex consilio cujusdam boni viri, votum ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa et signis cereis fecissent; statim ambo convalescerunt, et ad sepulcrum pii Patris ad perficiendum votum suum properaverunt.

129 Catharina, uxor Nicolai Wyly carnificis in Casimiria, cum magnum dolorem et punctiones in mamilla passa fuit, devovit se ad sepulcrum B. Stanislai cum Missa et candela, et statim sanata fuit. Sed quia votum suum distulit per aliquot hebdomadas adimplere, ideo eam ejus prior dolor arripuit.

Sed

cordis angustia,

agritudo capitis,

ulcus in facie,

E

n
pustula in facie

dolor oculorum et caecitas,

F

intoxicati veneno letali.

Sanatur mamilla.

A Sed cum eam vir suus pro negligentia corripuit, ipsa votum prius a se emissum repetivit, et immediate sanitatem recuperavit.

Lis obtinetur.

130 Jacobus Niger, carnifex de Casimiria, cum grave negotium ex parte uxoris suae coram Consulibus habuit, et Domini Consules difficiles erga eum erant; refugium habuit ad pium P. Stanislaum pro auxilio, et vovit unam Missam pro gratiosa expeditione causae suae mittere legere; et statim causa illa ipso die bonum finem sortita est.

Curatur dolor spinæ dorsi,

131 Barbara virgo, germana Catharinæ uxoris Stanislai Gybela de Casimiria, cum magnum dolorem et corrosionem in spina dorsi, et infra usque ad clunes, longo tempore passa fuit, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum una Missa; et statim a dolore illo fuit demissa.

ager porcus,

132 Veronica, oleatrix de Casimiria, habuit porcum, qui ita valde ægrotabat, quod existimabatur eum jam mori: sed cum eum devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum quindecim Pater noster, statim convaluit.

dolor oculorum,

133 Puer Matthiæ pictoris de Cracovia, dolore oculorum in tantum doluit, quod etiam sanguis de ipsis fluebat, sed cum devotus fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum crinali et oculis cereis. statim sanatus est.

ventris et cordis,

134 Hedvigis, uxor Stanislai Kayschych Consulis de Casimiria, cum acerbissimum dolorem corporis, et præcipue ventris et cordis passa fuisset; ita quod non fuit spes de vita ipsius: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et insigni cereo, statim dolor cessavit et bene convaluit.

135 Simon, pistor de Castro Cracoviensi, cum fere octo annis dolorem perpessus fuisset oculorum, ita quod vix jam videre potuit: sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa, lumine et crinali cereo; in instanti visum recuperavit.

oculi pessime affecti,

136 Nicolaus, tabernator de Viuschyna, habuit puerum valde infirmum, cui etiam morbus oculos de capite extersit, qui inflati fuerunt tamquam duo ova, et rubedine distorta perfusi, sic quod nullus, qui eum vidit, sperabat ipsum visum umquam recuperare: sed cum devotus fuisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et crinali cereo, statim convaluit et integrum visum recepit.

pedes præ dolore emortui.

137 Anna, uxor Martini carnificis de Casimiria, statim post partum filiae suae in magnum dolorem pedum suorum incidit, ita quod quasi semimortui fuerint, et non potuit in eis per aliquot hebdomadas ambulare: sed cum devota fuisset per aliquot bonas matronas ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et duobus pedibus cereis, statim convaluit.

Dolor brachii, ob dilatatum votum recurrens, bis pellitur.

138 Barbara Swarezsnydery de Cracovia, cum magnum dolorem brachii passa fuisset, ita quod præ dolore nihil laborare potuit: sed cum votum fecisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine, immediate dolor cessavit. Sed quia votum suum per aliquot hebdomadas adimplere distulit; et ad laudem Dei hoc miraculum, quod Deus omnipotens in ea per merita B. P. Stanislai fecerat, non manifestavit; ideo eam idem dolor brachii sui e converso arripuit, ita quod etiam præ ingenti dolore quiescere non potuit. Intelligens ipsa quod Deus hanc plagam super ipsam propter negligentiam suam permisit: ideo votum suum sine mora adimplere promisit, et miraculum manifestare spondit; et cum hæc fecisset, miraculose convaluit.

Surda auditum recipit.

139 Swyantocha, vidua de Casimiria, cum quinque septimanas fere nihil audivisset; votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum aliquot Pater noster et lumine: et cum venisset ad sepulcrum B. P. Stanislai, et flexis genibus votum adimpleret; statim ei aures apertæ fuerunt.

140 Jacobus carnifex, famulus Laurentii Scholiz carnificis de Casimiria, ita magnum dolorem capitis perpessus fuit, quod quinque diebus et noctibus nec comedit, neque dormivit. Sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et insignio cereo; statim dolor ipsius cessavit et bene convaluit.

EX MS. Dolor capitis vehementer tollitur,

141 Joannes Scholtis, cerdo, alias Rotsgerber, de suburbio Cracoviæ, cum acutissimum dolorem et compunctiones capitis, cum ingenti inflatione faciei et colli, perpessus fuisset, sic quod nec manducare nec quiescere potuit: sed cum devotus fuisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, lumine, et insignio cereo; statim cœpit melius habere, et cito post hæc convaluit.

item alterius,

142 Joannes, cognomento Crowa, carnifex de Casimiria, cum acres compunctiones capitis perpessus fuisset, ita quod præ dolore quiescere non potuit: sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et signo cereo; statim dolor evanuit, et bene convaluit.

et tertii,

143 Catharina, hortulana de horto aurifabri Casimiriae, habuit vaccam foetam, quæ per alteram dimidiam hebdomadam ita infirmabatur, quod aliud non aestimabatur, nisi quod jam debuit mori. Sed cum eam cum vitulo, quem deferebat, devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum cerea vacca et vitulo, statim convaluit, comedit, et bibit, et immediate vitulum sanum peperit.

uti et morbus vaccae,

144 Nicolaus, sartor de Cracovia de platea S. Floriani, pedes cum cruribus usque ad cingulum in tantum doluit, quod per duas hebdomadas ambulare non potuit: sed cum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, duabus candelis, et duobus pedibus cereis, immediate dolor ille cessavit, et sanatus est.

et dolor pedum

145 Nicolaus, sutor de Casimiria, grande et distortum ulcus longo tempore habuit in pede, de quo magnum dolorem perpessus est: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa et lumine; statim illud ulcus cœpit evanescere, et sanatus est.

Ulcus pedis evanescit.

146 Elisabeth, uxor Nicolai cognomento Nyczko, lanificis de Casimiria, cum magnum dolorem, corrosionem, et punctiones in corpore suo perpessa fuit, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et immediate post emissionem voti sanata est.

Curantur corrosiones in corpore.

147 Marcus, hortulanus de Rippavisle alias de Pobifsze Casimiriae, habuit filium ita infirmum, quod jam præ infirmitate agonizabat: sed cum a parentibus suis devotus fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et lumine; immediate sanus surrexit.

Animam agens sibi redditur.

148 Barbara, filia Nicolai Szhyneł fabri ferrarii de Casimiria, valde infirmata fuit, et magnas corrosiones et punctiones in uno latere perpessa fuit, ita quod etiam illi, qui infirmitatem et dolores ejus considerabant, de vita ejus desperabant. Sed cum se ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et insignio cereo devovit; statim convaluit, et bene sanata est.

Curantur punctiones lateris,

149 Stachna, uxor Cuzolek Knietonis de Przytkowicza, sedecim hebdomadis ita pedes doluit, quod nullo modo ambulare potuit: sed statim cum se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela devovit; dolor ille cessavit, et bene convaluit.

dolor pedum,

150 Matthias filius ejus, qui tunc servivit apud Stanislaum Czordyl Casimiriae, ita offensus fuit ex elevatione oneris gravis, quod etiam sanguis per eum fluxit, et ex illa infirmitate nihil laborare potuit: sed cum se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum uno lumine devovit, immediate sanatus est.

læsus sub gravi onere,

A 151 Magareta Vishowe, cum magnum dolorem dentium passa fuit, in illo dolore magno adiit sepulcrum B. P. Stanislai, et flexis genibus dixit aliquot orationes Dominicas, et votum emisit, si eam Deus omnipotens per merita pii P. Stanislai ab illo dolore liberaret, quod ad honorem Christi et Passionis ejus vellet convenire aliquem Sacerdotem ad legendum unam Missam de Passione: et statim post votum suum sensit, quod ille dolor per caput ejus cum calore exivit, et optime sanata est.

EX MS.
dolor den-
tium

Factus mor-
tuus revivi-
scit.

Curantur
dolor guttu-
ris,

152 Anna, uxor Frederici Porcarii, vulgariter Czwanekarzowa sive Czwakarz de Cracovia, puerum mortuum peperit, qui nec motum, nec sensum visus est habere: sed cum devotus fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et imagine cerea, statim revixit et coepit oscitare. Et Mater illius pueri cum magnum dolorem capitis perpessa fuit, devovit se ad sepulcrum ejusdem Patris cum crinali cereo; et immediate dolor quievit.

153 Andreas Gotphor, carnifex de Casimiria, cum in gravem infirmitatem totius corporis et praecipue gutturis incidisset, sic quod vix potuit loqui, nec aliquid manducare per quatuor dies, quia glutire non valuit: sed cum eum uxor ipsius ad sepulcrum B. Stanislai cum una Missa devovisset, statim convaluit.

punctiones
laterum,

B 154 Catharina, uxor Petri Poczanck de Casimiria, magnam infirmitatem cum magnis punctionibus laterum per aliquot hebdomadas perpessa fuit, sic quod etiam vir ipsius et multi alii, qui ejus infirmitatem considerabant, de vita ipsius desperabant: sed cum semetipsa quocumque modo potuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa et candela devovisset, statim coepit melius habere et optime convaluit.

ulcus faciei,

155 Margareta, uxor Joannis Bedelli de Casimiria, quoddam grande ulcus in facie sua habuit, de quo magnum dolorem et infirmitatem non solum in capite, sed etiam in aliis membris perpessa fuit, sic quod nec quiescere, nec alimenta capere potuit: sed cum eam vir suus cum Missa et candela ad sepulcrum pii P. Stanislai devovisset, statim coepit melius habere et bene convaluit.

punctiones
capitis colli,
et brachii.

156 Jacobus, murator de Casimiria, magnum dolorem cum acerrimis compunctionibus in medio capite, collo, et brachio perpessus fuerat aliquot diebus, ita quod praemagno dolore manducare non potuit: sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai, statim coepit melius habere et bene convaluit.

C 157 Idem miraculum factum est et Stanislao Soyka, lanifici de Casimiria, qui etiam eandem infirmitatem passus fuit aliquot diebus.

158 Petrus Thurek, lanifex de Casimiria, quoddam tempore perrexit in curru cum panno suo ad annuale forum in Sandecz: et cum ad montes venisset, venit ad eum quidam homo, vel potius daemon in specie hominis, dicens: Equita post me, et monstrabo tibi viam directam ac brevem. Et sequens eum venit ad montem altum, et statim ductor ejus evanuit. Videns ipse quod ultra nec procedere nec retroire posset, commisit se Deo et B. P. Stanislao; et ligatis rotis ne possent gyrari, jussit aurigae paulatim descendere: sed statim cum currus de loco motus fuit, cecidit de illo alto monte pariter cum equis et auriga usque in vallem, sine omni laesione, tam currus, quam equorum, et aurigae. Et cum praefatus Petrus ad eos venit, ex alia parte de monte descendens; dixit ad eum auriga: Miraculum magnum hic factum est, quod nullam laesionem accepimus neque aliquod damnum; et videbatur mihi quasi non cadere, sed leniter volare. Post hoc prima nocte apparuit supradicto Petro quidam vir canus et

Curru cum
equis et au-
riga precipi-
tatur ab alto
monte sine
laesione.

honorabilis, et dixit ad eum: Regratiare Domino Deo, qui te ob merita B. Stanislai, cujus corpus quiescit in ecclesia Corporis-Christi Casimiriæ, a damno praeservavit. Fac igitur pro honore ipsius ad laudem Dei omnipotentis unam Missam celebrare: quod et factum est.

159 Margareta, uxor Gasparis Olbrychth pictoris de Cracovia, magnum dolorem perpessa fuit in una manu et brachio per aliquot hebdomadas, sic quod praemagno dolore et debilitate brachium movere non potuit, nec bene quiescere. Sed audiens miracula, quae Dominus per merita B. Stanislai operatur, venit ad sepulcrum ipsius, et flexis genibus lumen accensum ad sepulcrum ejus applicuit, et aliquot orationes Dominicas devote dixit. Et cum auxilium cernua facie ab eodem pio Patre postulasset, immediate dolor ille cessavit, et in manu et brachio suo motum et sanitatem pristinam accepit; sic quod sana a sepulcro recessit.

Curantur
dolores

manus et
brachii,

160 Agnes, uxor Barthossii doleatoris de Casimiria, maximum dolorem in corpore suo perpessa fuit, sic quod videbatur sibi, quod ille dolor major fuisset dolore parturientium. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela, statim ille dolor cessavit, et immediate eruperunt de corpore ipsius pustuli magni et distorti. Sed cum tertia die post hoc, auxilium pii P. Stanislai implorasset, et vovisset prius miraculum in ea factum, ad laudem Dei et ad honorem B. P. Stanislai, propalare; statim sanata est.

corporis pus-
tulis infecti,

161 Sophia, filia Gregorii Zontag, uxor Jacobi carnificis de Casimiria, cum maximum dolorem unius mamillae cum dura inflatione aliquot diebus perpessa fuisset, ita quod nec dormire nec quoquo modo quiescere poterat. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum tribus luminibus et aliquot Pater noster; statim sanata fuit.

mamillae in-
flammatæ,

162 Stanislaus, filius ejusdem Sophiae, cum acutissimam febrim aliquoties passus fuisset; devotus est per matrem suam ad sepulcrum pii B. Stanislai cum aliquot Pater noster; et statim febris eum dimisit, et optime sanum reliquit.

febris,

163 Idem Stanislaus alio tempore magnum ulcus circa aurem habuit, de quo inflationem magnum in tota facie et collo cum dolore magno perpessus fuit: sed cum eum mater sua ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa devovisset, statim sanatus est.

ulcus faciem
inflammans,

164 Adam de Opolie, stipendiarius Domini nostri Regis, febrim acutissimam perpessus fuit aliquot vicibus: sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela, statim eum febris reliquit, et optime sanatus est.

febris,

165 Ursula, relicta Andreæ pictoris de Cracovia, magnum dolorem oculorum cum grossa inflatione longo tempore perpessa fuit, et timens caecitatem, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum quindecim Pater noster; et statim in oculis suis sanitatem integram accepit.

oculi inflam-
mati,

166 Veronica, oleatrix de Casimiria, cum magnum dolorem capitis et pectoris perpessa fuit, iterum devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, et rursus statim dolor cessavit, et peroptime sanata est.

dolor capitis,

167 Wenceslaus quidam, latomus et famulus Matthiae Clys de Casimiria, infirmitatem gravem cum inflatione pedum longo tempore passus fuit: sed cum se devovisset ad sepulcrum P. Stanislai, optime convaluit.

et pedum,

168 Agnes, uxor Petri pellificis de Cracovia, infirmitatem, quae icterica vocatur, alias Szottanyemocz, passa fuit: sed cum se cum Missa et lumine ad sepulcrum B. P. Stanislai devovit, statim ea infirmitas evanuit.

morbus icte-
ricus,

A 169 Laurentius Sczyrba, lanifex de Casimiria, cum per longum tempus intensum dolorem oculorum perpessus fuit, quod nec laborare, nec bene quiescere potuit: sed cum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa et crinali cereo, statim iste dolor cessavit, et econtra laborare cepit.

febris. 170 Lituanus coquinarius monasterii Corporis-Christi Canonicorum Regularium in Casimiria, cum magnis febribus aestuabat, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum aliquot Pater noster: statim illa infirmitas eum reliquit.

Membrorum usu destitutus sanatur 171 Urbanus, bombardarius, alias Pruszyk, Domini Regis, de Wielichlia, jacuit in quadam sua gravissima infirmitate, quæ sibi communiter in octo annis semel accidebat: et quia sibi venit aliquando octodecim aut viginti hebdomadis, et aliquando per medium annum in ea decumbebat. In qua infirmitate tantum dolorem, et debilitatem, ac defectum perpessus fuit, quod nec manus, nec pedes, neque totum corpus movere potuit, nec manducare neque bibere per se ipsum potuit, sed per illos, qui sibi serviebant, cibatus et potatus fuit: et quando sibi necessarium fuit surgere, duo viri fortes in duobus manutergiis eum de lecto suo levabant, et ubi necessarium sibi fuit, deportabant; et econtra in lectum suum deferebant, in quo tamquam truncus immobilis decumbebat. In qua infirmitate multam pecuniam in medicis et antidotis consumebat, et tamen nullum auxilium sensit. Nunc autem, utinam ultimate! anno Domini MCCCXC in Quadragesima eum eadem infirmitas oppressit, in qua jam per quatuor hebdomadas jacuerat. Contigit una dierum, quod eum quædam bona et honesta matrona visitavit; et consolans eum, ejus doloribus, et debilitati, ac defectibus condolens, consuluit sibi, ut se bona fide ac spe recuperandæ sanitatis, cum una Missa et candelâ longitudinis suæ ac imagine cerea, ad sepulcrum B. P. Stanislai, qui jacet in ecclesia Corporis-Christi in Casimiria, devoveret: et si eum Dominus Deus, per merita et intercessionem illius pii Patris, sanaret; quod id miraculum ad gloriam et laudem Dei omnipotentis, et honorem supra dicti Patris per prædicatores publicare vellet. Audiens hæc omnia supra dictus infirmus, fiducia accepta, cum magna devotione se secundum consilium præfatæ matronæ ad sepulcrum B. Patris devovit. Et immediate post emissionem ejus voti, sensibiliter illa infirmitas de manibus et pedibus ac toto corpore, et visibiliter tamquam fumus a quadam nebula exibat: et de stuba, in qua jacebat, festinanter exire quærebat. Ille se sanum sentiens, statim surrexit, et gratias Deo omnipotenti et præfato Patri agebat: ac feria 6 infra Octavas Paschæ ad sepulcrum supradicti Patris optime sanatus venit, et votum suum devotissime adimplevit.

B 172 Stanislaus Tolda vel Todla, doleator de Mysumicze, magnam infirmitatem perpessus est, quasi per unum quartale anni: in qua infirmitate suspicans mortem sibi evenire, confessus est peccata sua, et suscepit Sacramentum Eucharistiæ cum sacra unctione. Videns ipsius magnam infirmitatem quædam matrona, consuluit uxori supradicti Stanislai ut eum devoveret ad sepulcrum Beati P. Stanislai in ecclesia Corporis-Christi cum una Missa et imagine cerea. Et cum hoc ipsa cum consensu ipsius infirmi fecisset; statim infirmus ille convaluit, et optime sanus ad sepulcrum pii Patris in die S. Stanislai Episcopi et Martyris venit, et votum adimplevit.

morbo specie fumi visibiliter abscedente.

C 173 Matthias Szyemianke Cmetho de Krzytanowcze, cum valde infirmabatur, et præcipue in dolore capitis, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et insignio cereo; et statim dolor capitis ipsius cessavit et optime convaluit.

Ad mortem jam dispositus, infirmitate liberatur.

Dolor capitis cessat.

174 Georgius, Aurifaber de Cracovia, videns uxorem suam periclitantem in partu, devovit eam ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et duobus luminibus; et statim post votum emissum, puerum sanum peperit.

D Periclitante in partu suo curatur.

175 Nicolaus, institor de Casimiria, ita magnum et acerbum dolorem in præcordiis ac præcipue circa cor suum perpessus fuit, quod etiam vix potuit spirare: sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et corde cereo statim ille dolor cessavit, et sanatus est.

176 Bernardus Kmeto de Lobzow duo apostemata habuit, unum in inguinibus, aliud in crure; de quibus tantum dolorem et infirmitatem perpessus fuit, quod vix per noctem supervixit. Sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa et pede cereo; statim fuit sanatus et votum suum adimplevit. Sed quia hoc miraculum ad laudem Dei Sacerdotibus in Ecclesia Corporis-Christi non manifestavit; quia a suis Sacerdotibus fuit prohibitus, qui sibi dixerunt; Non credas, quod per illum P. Stanislaum sanatus es. sed tibi hoc casu evenit, quod apostemata tua sic repente evanuerunt. Sed in anniversario præcise eodem die, quo cruciatus fuit, arripuit eum tantus dolor inguinum et cruris cum magna inflatione, quod præ dolore acerbissimo nescivit, quo debuit divertere. Recolens ergo quomodo per illum pium P. Stanislaum fuit repente curatus, et quod de hoc beneficio Deo et ipsi fuit ingratus, quod hoc miraculum ad laudem Dei non manifestavit, quod propter illam ingratitudinem Deus tam magnum dolorem et inflationem in eum permisisset: doluit ergo negligentiam suam et votum suum repetivit et dixit; Si eum Dominus per merita B. Stanislai sanaret, quod hoc miraculum nullo modo vellet tacere, sed Sacerdotibus Ecclesiæ Corporis-Christi id manifestare. Et cum idem votum emisisset, statim crus apertum est, et sanies effluxit in magna copia; et eadem die optime sanatus est, et venit ad sepulcrum beati viri, et votum suum adimplevit.

Duo apostemata curata non manifestans,

E denuo et eisdem infestatur, et resipiscens curatur.

ANNOTATA.

a Camisia, interula linea, frequentem in hujusmodi occasionibus usum habet, sicut alibi lodices, ut instrumenta funeris jam jam parandi.

b Crinale pro intortitio cerei funicularis accipi, in principio notavimus.

c Tabernator, id est, caupo, sicut taberna dicitur caupona.

d Rasor videtur dici, tonsor, seu (ut alii loquuntur) barbitonsor.

e Lanifex videtur hic distingui a textore, quod hic lineos, ille laneos pannos texat: et infra num. 156 dicitur Lanifex cum panno suo ad forum tendere.

f Terrestre judicium, intelligitur Conventus procerum cujusque territorii seu Satrapiæ, cui qui præsumunt. Judex, subjudex et Notarius terrestris, designantur a Rege: ex eisdemque Satrapiis Missi ad Comitia generalia Regni vocantur Nuntii terrestres.

g Epropinare, fortasse hic significat; ad mensuram dividere.

h Murator, faber murarius seu cœmentarius.

i Stubas vocant Germani etc. ea conclavia, quæ in hieme solent accensa fornace (quæ ipsamet proprie stuba dicitur) tepefieri: indeque toto anno id nominis retinent.

k Oleatrix videtur dici, quæ publice oleum habet in ale.

l Serator, alias Serarius, serarum fabricator.

m Ferriforus, un idem quod, Faber ferrarius? Sic infra

127 Pectinator et num. 160 Doleator.

n Colorista est Tinctor, quod autem additur, alias falbierz, interpretatio nominis vernacula esse videtur, et quidem voce detorta ex Germanico, cui farb color, farber tinctor est.

o Id est 16 Aprilis: nam Pascha anni 1490 celebratum est II ejusdem.

APPENDIX PRIMA.

Transcriben-
tis Conclusio

Hæc omnia miracula quasi in revolutione primi anni ab obitu piissimi P. Stanislai Casimiræ, Canonici Regularis in ecclesia Corporis Christi acta, annotata per quemdam Canonicum Religiosum ejusdem ecclesiæ eodem anno, ad ea per Superiorem suum destinatum an. mccccxxxix, in scriniis ejusdem ecclesiæ fideliter asservantur, ex quibus hæc de verbo ad verbum extracta per me in dignum Religiosum ejusdem Canonice Christophorum Lonnirsky ad postulata religiosissimi P. Friderici Szembek Societatis Jesu ad ecclesiam S. Barbara Cracoviæ an. mdcxvi. Quo similiter eodem inquisitionis meæ tempore, in præsentia mea publice duo solatia miraculosa, per ejusdem pii Patris merita, ad ejus sepulcrum cum insignis cereis attestata sunt.

duo miraculo
ab ipso visa

Unum videlicet honestæ ac nobilium parentum matronæ, et civis Casimiriensis Margaretae, relictæ Consulis D. Lucæ Zatorsky, quæ in summa sua ægritudine Quadragesimali tempore, cui medici peritissimi subvenire non poterant, et ex pedum dolore tam tædioso, ut in illo nedum subsannaret medicos, sed etiam vix amens desperatos non subibat casus, ni Deus et sola famularum obstitisset custodia. Memor tandem patrocinatorum pii P. Stanislai ad ades sanctissimi Corporis-Christi, voto facto ad ejus sepulcrum cum insigni pedum cereo, quod ipsamet fuis faciendo irrigabat lacrymis, ut et nunc testatur; tertia die ab illo opere relevata est, et incolumis nunc in Sancto laudat pietatem Dei atque misericordiam.

Alterum famosi Joannis Zmuda, carnificis Casimiriensis, viri simplicis quidem sed recti, et in omni gravitate litteratis etiam gravissimis comparandi. Hic eodem anno feria quarta infra Octavam sacratissimi Corporis Christi, cum pede cereo ad pii P. Stanislai sepulcrum per ejus merita, statim postquam se ei devovit, testatus est se evasisse unius pedis sui subitaneos dolores interiores vix tolerabiles.

C Post hæc septennis puer civis Casimiriensis, dicti Colessa, prope agonizans ab accensa jam sibi valedictoria candela, per merita pii Patris, postquam eum parentes sui ipsi devoverant, relevatus dicitur: de cujus salute, visis ipsius extremis defectibus, et egometipse desperaveram, nec pro die altera supervicturum credibile fuit.

Plurima
prætermittuntur.

Sed nec mei instituti est describere ulla alia miracula præter hæc: nec ea, quæ jam alias typis mandata sunt, annis post hæc inferioribus facta, et omnia prorsus neglecta; nec ea, quæ per meum decennium a professione mea a me vel visa, vel nota, vel audita sunt; cum apparitionibus luminum de nocte in tam ampla ecclesia, nonnullis confratribus; et odorem violarum de die, quem sensit tota Congregatio sine floribus violarum; uno præcipue tempore decantando Nonam, per totam ecclesiam diffusum a sepulcro ejus circa meridiem peracto prandio.

Stanislai
effigies et
epitaphium

In sepulcro lapideo eminentius erecto circa ipsius pii P. Stanislai effigiem, ex eodem lapide sculptam, in Clericali habitu, superpelliceo scilicet et almucia sive mozetta, desuper nigra, rubeo colore

subducta, et birreto nigro quadrato in capite, cum D facie imberbi, more illorum Clericorum accepto anti-quitus, hi versus sunt exsculpti.

Hoc conclusa jacent divi Patris ossa sepulcro

Stanislai, hæc Casimiria de gente creati,

Cujus exstet meriti, miranda cerne tropæa.

In antiqua tabella Kalendarii defunctorum Canonicorum illius ecclesiæ, habetur dies ejus cum rubro notatus cum anno, III Maji anni mccccxxxix. Similiter et Catalogi Confratrum in aliis cœnobiis etiam diversarum religionum, ut Claræ-tumbæ Cisterciensis per expressionem; in qua tabella non nisi Domini Præpositi rubro annotati cernuntur: post illos soli sanctitate conspici: Videlicet D. Augustinus II Januarii; D. Joannes Loeblyen VII Februarii anno mccccxxxii: D. Nicolaus Becz minor XX Februarii; D. Gregorius Molendinator XXVII Februarii; anno mccccxliv: Frater Joannes Pictor II Aprilis; D. Joannes de Sandecz I Julii; D. Wenceslaus IX Julii; D. Nicolaus Apothecarius V Septembris; D. Joannes Auxis IX Septembris; D. Derslaus decretorum Doctor et Archidiaconus Cracoviæ XXVI Septembris; D. Salomon Prior VI Novembris; D. Simon Prior primus professus XXVII Novembris. Sed E et eandem diem obitus testari videntur carmina a quodam compatriota, ipsius encomia decantante.

APPENDIX SECUNDA.

Anno Christi mxxxxiii Sacerdos quidam Canonicus Regularis Ordinis D. Augustini, ejusdem monasterii ecclesiæ Sacratissimi Corporis-Christi, magna et longa infirmitate gravatus, voto facto ad B. Stanislai in ecclesia Corporis-Christi tumbam, ad ejus preces pristinae sanitati restitutus est.

Curantur
infirmitas,

2 Anno Domini mxxxxiv Presbyter, nomine Joannes Liwocha, ejusdem Conventus Corporis-Christi professus, et plusquam triginta annis in eadem ecclesia verbi divini prædicator existens, intolerabili dentium morbo longo tempore laborans, nullumque interim doloris levamen sentiens, contulit se sub voto ad tabernaculum Corporis-Christi, sub patrocinio B. P. Stanislai, Missam faciendi. Noctu interim in somnis visus est sibi idem Beatus faciem illam dolorosam, manu prehensam veluti linire. Qui expergefactus somno, omni prorsus dolore sese liberum comperit.

dolor dentium,

3 Anno Domini mxxxv quædam matrona, incidit in morbum adeo gravem, ut ad crastinum sese supervicturam minime speraret. Verum oblata ab aliis ad B. P. Stanislai sepulcrum, illico ex illa vi morbi consurrexit: et tabellam quæ ibidem ad ejusdem Beati tumbam adhuc extat, appendi curavit, in laudem et honorem Dei præpotentis.

gravis morbus,
F

4 Anno Domini mdcv Junii XIV, Thomas infantulus unius anni, filius Stanislai Kosz Casimiriensis, et matre Anna Zaborska de magna Opatow, Czestochoviam ad Divam Mariam a parentibus curru vectus, nimioque solis calore conflagratus, gravi infirmitate oppressus est; ita ut per quinque hebdomadas, absque ullo cibo, saltem paucissimo cerevisiæ potu contentus fuit: sed cum votum ad tumbam hujus pii Patris B. Stanislai Casimiritani per parentes factum esset, pristinas vires resumpsit.

periculum
mortis,

5 Martinus Baronius Jaroslaviensis, Clericus Diocesis Præmislensis, anno Domini mdcvi Junii die VIII, in itinere Sendomiria Cracoviam pergens, gravissima febris et capitis dolore, tum et lateris dextri acuta punctura ex nimio solis æstu correptus, ita ut iter cœptum perficere nequaquam posset; voto ad B. Stanislaum Casimiritanum facto visitandi

febris et punctura lateris

sepulcrum

A sepulcrum ipsius, illico sanus factus votum complevit.

et dolor capitis curantur,

Parturientes adjunctæ plurimæ.

6 Honesta Anna, uxor famati Josephi Szperka, lanionis civis Casimiriensis, dolorem capitis et pectoris acerbissimum passa, ex voto cum una Missa visitandi sepulcrum B. P. Stanislai, repente sanatur, anno Domini MDCVII die XVI mensis Julii.

7 Post decessum de hac luce B. Stanislai Casimiritani, multæ matronæ steriles meritis ipsius prolem a Deo impetrarunt, ac aliæ gravidæ puerperæ, difficili partu anxie, et nimio dolore afflictæ pœneque morituræ, invocato nomine divino et beatissimæ Mariæ Virginis, intercessione ejusdem B. P. Stanislai, diversis locis et temporibus, felicem partum ediderunt, laudantes Deum in Sanctis ejus.

AD DIEM IV

NOT. 40

Fol. 441 Col. 2 sub finem ante Ethebradum :

Licinianus, Carthaginis Spartariæ Episcopus, Constantinopoli veneno extinctus ab æmulis, ubi temporibus Mauritii Augusti claruit ut vir doctus et justus laudatur a S. Isidoro lib. de scriptor. cap. 29.

B Hunc prædictus Tamayus eidem suo Martyrologio inscripsit, ut Sanctum, Chronica Dextri et Juliani-Petri secutus, nullius apud nos fidei omnia : quemadmodum nec admitti meretur epistola, sub Liciniani istius nomine apud eundem Tamayum legenda, quasi scripta ad Vincentium Ebusitanum, dubitantem sitne Jacobi Minoris an Majoris epistola ea Canonica, quæ Jacobi dicitur : ubi pro Jacobo Zebedæi, velut ex traditione inter Hispanos certissima, sententia dicitur, confirmaturque fabula de Judæis in Hispaniam tempore Babylonicæ dispersionis transgressis. Confer eam epistolam cum altera pridem apud Loyasam inventa, et senties aliter olere catulos.

NOT. 41

Fol. 443 col. 1 post num. 7 adde :

Sed quid dico, ab Aurelianensibus? Indiculus Reliquiarum, apud Senonenses in Gallia honoratarum, istic nobis descriptus : inter alia sic habet. S. Quiriacus Episcopus Martyr : illius corpus integrum servatur in antiqua capsula nunc Prioratus nostræ Domine ab Ossario, in urbis vicinio ad Orientem positi, altari superstanti. Hinc celebris factus sit totis Galliis Cyriacus : hinc suum Coput Aurelianenses acceperint. Desiderantur tamen antiqua monumenta, quæ certos nos faciant, corpus illud ex Palæstina allatum esse, nullamque nominis æquivocationem intervenisse, per quam id quod Senonibus colitur credatur esse corpus Episcopi Hierosolymitani, et non alterius alicujus Cyriaci Martyris; quemadmodum alterius esse credimus dimidii corporis sacra ossa, in Cathedrali Wormatiensi hodieum asservata.

NOT. 42

Fol. 457 col. 2 num. 4 post hæc verba sub Daciano Præsede Martyrium passi sunt, sic lege sequentia.

Sed Dacianum in Italia Præsidem nullum novimus : talis aliquis, et quidem truculentissimus, sub Diocletiano et Maximiano in Hispania sævit. Suspicio ergo alicui obrepisse, ut pro Deciana persecutione, scriberet Dacianum Præsidem. Facilius fieri potuit, ut cum prædictis tribus Athletis passus etiam sit Vitalis, in Florentinis istis Martyrologiis nominatus, et ideo solum a Fulginatibus prætermisus, quod corpus ejus vel non inventum fuerit, vel etc.

NOT. 43

Fol. 473 col. 2 num. 4 in fine adde :

Hactenus Græci cum Eusebio : quem si legisset Cardosus, puduisset ipsum ejus vanitatis, qua scriptor quidam Lusitanus præsumpsit asserere, Silvanos duos, alterum Episcopum, alterum Martyrem, fuisse origine Lusitanos, ex familia Silvarum : nec voluisset ista applicare huic Gazæo Sancto, non minus operose

quam ridicule in hunc finem congerens, quidquid de antiquis Silviis ex Romana, fabula dicam an historia, potuit adducere, ut cum iis connectat Hispanorum Silvas; eandemque opera nomen eorum exponens risui eruditorum, scientium appellationes hujusmodi, plus satis extolli, si a quatuor aut quinque seculorum antiquitate possint citra adulationem derivari.

5 Sed patiamur eos, quibus id volupe est, fabricare, ut dicitur, castella in Hispania. Non quia Lusitanus non fuit, ideo minus notus est Latinis vetustioribus Silvanus. In hoc laudando prævit ipsius Ruffinus etc.

DE S. MONICA.

Fol. 496 num. 13 lin 4 a fine Estratovillæus : ita NOT. 44
scilicet scripserat Pancirolius : sed verum nomen est, de Estouteville.

Fol. 496 Ad finem ultimi Tractatus de Translatione NOT. 45
corporis Romam, adde :

18 Hactenus scripseram, quando a R. P. Fr. Alberto le Roy, Antuerpiensis Conventus antehac Priore (quem Romam iturum rogaveram, ut de Reliquiis et miraculis S. Monicæ discere conaretur aliquid) ad quædam quæsitæ mea litteræ advenerunt, XVIII Junii anni MDCLXXXVIII datæ, quibus significabat, in eo quod S. Monicæ dicitur argenteo capite, esse notabilem partem occipitis, a qua Gregorius XIII accipiens frustillum, uncias duas cum dimidia longum, latum fere totidem, misit illud Bononiam, per Breve datum XII Augusti anno MDLXXVI, ad ecclesiam PP. Eremitarum S. Jacobo Majori sacram, uti scribit in Bononia perlustrata Masinius. Eodem autem anno et die idem Papa Gregorius expedivit Breve in favorem Confraternitatis S. Monicæ, quod incipit Curandum est, servaturque in Archivio Romano S. Augustini, ubi testatur Pontifex propterea quod Confratres ad exercenda pietatis opera magis accendantur, eisdem... S. Longini ac S. Monicæ matris S. Augustini capitum particulas, aliasque Sanctorum reliquias... transferendi licentiam se dedisse, ut in processione, quæ quarta quavis hebdomada in ecclesia S. Augustini fieri consuevit, Reliquias hujusmodi solenniter deferre libere valeant. Movent me præcitata duo Brevia, ut credam aut illo anno fabricatam dedicatamque fuisse prædictam statuam argenteam, translataque Reliquias ex vetustiori alia theca in istam novam ac pretiosiore; aut ipsum sepulcrum sive marmoream urnam apertam esse, ad ejusmodi ossium partes pro majori populi veneratione eximendas. Primum magis placet, quia nulla ejusmodi apertionis indicia extant uspiam. Porro frequentissime evenit, teste Rev. P. Vicario Apostolico, cujus manu id scriptum accepi, quod permulti infirmi, voto S. Monicæ nuncupato, liberentur a morbis quibus vexantur, præsertim cum eisdem a P. Custode sacelli deosculanda, defertur cinctura ejusdem S. Monicæ, quæ in argentea capsula reservatur : superiori autem mense Maji, inquit idem Vicarius, duo evenere miracula, quæ actu expendantur.

Particulæ capitis Bononiæ.

e' Romæ in argento;

F item cinctura.

19 Ea aliaque miracula, quæ colligi vehementer expedit, si nobis mittantur aliquando, locum invenient in hujus operis Supplemento : nunc quod Ravenna accepi, Notariali instrumento authentice consignatum, lege :

In Christi Domini nostri nomine. Amen. Die XVII Maji Indictione XII, D. Urbano VIII Papa sedente, anno vero salutis MDCXXXIX, constituta coram me Notario et Testibus infrascriptis D. Gentilis, uxor D. Julii Negri Ravennatis, in ecclesia S. Nicolai hujus civitatis, in capella S. Monicæ, requisita ad dicendam veritatem, ne occultæ remaneant gratiæ, quas divina Majestas concedit suis devotis, mediante intercessione Sanctorum suorum, omnibus præsentibus litteras

Mulier Ravennas anno 1629 testatur,

lecturis

EX MS.

facit hanc attestationem et fidem juratam indubitataque. *Sequuntur verba attestantis Italica lingue, quæ Latine fideliter reddita accipe.*

quod anno
1595

Ego Gentilis Becci, uxor Negri Ravennatis, plene testificor, quod anno MDXCV mente Majo, inveniebar habens parvulum filium, communem cum meo jam dicta marito, tunc anniculum eoque majorem, quantum scilicet intercedit temporis inter diem S. Leonardi et mensem Majum. Hoc autem mense accidit, ut cum a sorore quadam D. Francisci Donati, dicta Andrea, animadversum esset nescio quid intra puteum, qui est ad ingressum domus præfati D. Donati, in platea Portæ-Titi, qui est vicinus domui meæ, e regione viæ ab ovis nuncupatæ (est autem puteus iste loco obscuro, subinde coopertus tabula, tunc vero ut plurimum manebat apertus) cumque d. D. Andrea soror d. D. Donati curiosius introspexisset in puteum, non potuit distincte cognoscere quid esset, sed dixit piscandum in eo esse, videri enim canem aliquem intro lapsum. Vocatus est ergo Mag. Bartholomæus Bartolini Vergolla ad piscandum: qui accepto uncino impexit in calceolum infantilem, sursumque ad se uncinum trahens, vidit ex eo pendentem infantulum, qui priusquam ad os putei adduceretur in eundem recidit. Immisso igitur rursus uncino iterum calceolum apprehendit, extraxitque puerum, qui agnitus est esse meus, quem supra dixi, filiolus, nomine Joannes; nec quisquam ex præsentibus erat qui non certo crederet mortuum esse. Id ego intelligens, ascendi ad cubiculum meum, indeque detuli quamdam meam pelliceam ad involvendum cadaver. Mox autem atque ingressa sum cubiculum, positum ad plateam Portatitiorum, quod clarissimum lumen recipit per xistum quemdam; unde in ipsam plateam despectus est; visa sum mihi in ipso illo clarissimo lumine perquam distincte videre S. Monicam, stantem in habitu nigro, cum linteo ad collum albo, prorsus eo modo quo in hac capella eam repræsentat tabula et palla altaris. Subitoque sensi mihi antea afflictissimæ redire animum, meque in gratia conieci ante apparitionem istam, ac prædictum filium meum Joannem devovi S. Monicæ. Tum vero bene animata surrexi, descendi, et filium meum accepi, quem omnes mortuum credebant; pannisque ad hoc allatis involvi, in solo Deo fiduciam habens. Ille autem intra mediæ horæ spatium ad se redire cœpit, atque ad pristinum statum perfectissime rediit; absque alio medicamine præscripto a medicis, quorum præceptis uti nolui, utpote quæ vana ea esse credebam, atque in solo Deo et S. Monica fiduciam habebam. Vivit ergo, et vivit adhuc Rector parochiæ S. Pantaleonis ad Savium, territorii Ravennatis. Ex inde semper habui habeoque maximam consolationem, credens firmiter quod vitam filii mei impetraverim per votum præfatum et intercessionem Sanctæ ac bonitatem Dei. Plane enim judico quod humanitus non potuerit vivere post primum et secundum lapsum in aquam et puteum prædictum; et quando fuit retractus, omnes judicaverunt eum esse mortuum. Atque ita dico et affirmo jurata, tactis Scripturis sacris in Dei præsentia atque in hac ecclesia, ad vestram delationem.

Hactenus sua lingua materna mulier, quam excipiens et instrumentum concludens Notarius, Latine subjungit: Actum Ravennæ ubi supra in d. ecclesia, præsentibus Augustino Ruberto de Ravenna et Joanne Baptista Corso Milite, testibus vocatis, notis etc. Ita est.

Ego Gabriel Paschulus d. civitatis et Collegii Romani Notarius de prædictis rogatus scripsi et autent.

Et quoniam ego Balthasar Ghinibaldus, qu. Joannis Bap. Ciccis et publicus auctoritate Apostolica ex Collegio Ravennæ Notarius, in archivo Almæ Urbis

resignatus, præsens transumptum fidei ex quodam originali ex archivo vener. monasterii S. Nicolai Ravennæ, rogatum per qu. Gabrielem Pascholum d. civitatis Notarium, aliena, mihi tamen fida manu etc. ideo quidem hic me subscripsi et requisitus signo meo signavi: hac die XXI Junii MDCLXXVIII. *Sequitur deinde* Laurentius S. R. E. Presbyter Card. Raggius, Provinciæ Romandiolæ ac Exarchatus Ravennæ de latere Legatus, *fidem faciens pro prædicto Notario die XXIII Junii, cum adjunctione sui sigilli consueti, subscribente* Francisco Legha Secret.

DE S. GODEHARDO.

Fol. 522 col. 1 Annotat. d. adde:

NOT. 46

Concilium Basileense anno 1441 Sess. 42 primam institutionem festi Visitationis Bonifacio IX adscribit: sed quia hæc facta erat tempore schismatis, ac proinde ab hominibus alterius obedientiæ ipsis Kalendis Julii initio sess. 43 decretum de ea condidit: quod una cum aliis multis Ecclesiæ universalis usus recepit et approbavit.

Fol. 531 col. 2 Annotat. a. adde:

NOT. 47
E

Audio esse qui non solum, duas distinguant Russias, quarum Major, Alba dicta, Moschorum sit, Minor vulgo Nigra Polonorum; sed etiam tres, sic ut altera, ipsis Rubra dicta, sit Pruthenorum. Si antiquitus Prussiam etiam Russiam dictam probare quis posset, nihil esset corrigendum.

DE S. HELENA VIRG.

Fol. 536 col. 2 num. 4 Promittuntur miracula hujus sanctæ Virginis, danda ex MS. Trecensi: ita scilicet animus erat, eoque fine bis terve scripseram Trecas, pro obtinendo eorumdem genuino contextu: sin minus, voluntas erat Latina reddere, quæ habebantur Gallica: sed neutrum factum nunc demum deprehendo, et inobservantibus nobis accidit, ut immediate subjungeretur Appendix de S. Heleno Anachoreta. Volui ergo quæ Appendici præponi debuerant Miracula, saltem ex impressis Gallice hic dare.

NOT. 48

MIRACULA

Ex Gallico N. des Guerrois ad an. 1257.

Henricus l'Alemant juratus affirmat, quod feria vi post inventionem S. Crucis anno MCCLVII orationis causa venit ad ecclesiam S. Petri: domum autem suam regressus invenit in sella otiosam sedere uxorem, ab eaque rogatus est ut a labore consueto abstinere eo die, propterea quod esset festum S. Helenæ. Ille vero subsannans, Nihil, inquit, nisi festa somnias; et mox admovit manum operi. Vix id acceperat cum se divinitus puniri sensit. Os enim ei versus aurem foede distortum est, et oculus in dexterum latus sese horribiliter vertit: maxilla etiam dextra continuo tremore subsiliebat, sic ut metueret miser totius illius lateris usu se privandum, videreturque sibi catenis ferreis toto corpore vinctus teneri. Tum scilicet cœpti operis instrumenta abiecit e manu, prostratusque in genua, Deo et S. Helenæ vovit, quod hujus festum dum viveret quotannis devotissime coleret. Deinde gemebundus venit ad sacrum feretrum atque ante illud ab omni malo liberatus est. Qua de re testes auditæ sunt Maria uxor ejus, ejusque hospita similis nominis, et Isabella vicina, jurantes quod ipsum vidissent primum in sua infirmitate, deinde ab ea liberatum.

2 Garnerus incola loci, dicti Maisnil, de morbo suo sub juramento interrogatus, dixit se a festo Purificationis anni præcedentis gradiendi facultate destitutum

Violator festi
punitur et
curatur.
FGradiendi
facultas red-
ditur uniP
filioles suos
mortuus ex-
tractus e
puteo,C
invocata S.
Monica ap-
parente
revixit.

A stitutum fuisse, sic ut nec adminiculo baculi, nec alio quolibet ire aut redire posset. Tenuit id malum usque ad Pascha proxime elapsam, cum moliri gressum scipione nixus incepit, continuavitque ad festam usque S. Helenæ lucem, quæ tum dies a Veneris erat : hac die decumbens in nosocomio S. Nicolai, audiensque frequentes de miraculis intercedente S. Helena patris sermones, spem suam in Deo dictaque Sancta collocat, ad ædemque S. Petri se portari jubet; ubi, fuis precibus, exauditus a Deo, figere gressum sine baculo cœpit. Annus est cum primum ad dictum nosocomium venit die octava festum S. Joannis Bapt. præcedente, indeque morbo suo afflictatus usque ad festum S. Helenæ est, a quo confirmata jam gaudet valetudine. Testes, qui rem ita se habere affirmaverunt, sunt, soror Emeliana Priorissa istius domus, soror Maria de Villemoyenne, soror Martha (Martina) conversa, et Petrus de Meizthiercelin ibidem habitans.

alterique.

3 Jam dictæ personæ jurejurando testatæ etiam sunt, quod quidam, Godefridus nomine, usu pedum suorum a Paschate usque ad diem Veneris, festum S. Helenæ, destitutus, apportatus fuerit ad lipsanothecam Sanctæ, factaque ferventi oratione valetudinem integram consecutus sit.

Membrorum omnium

B 4 Mulier quædam a quinquennali invaletudine adeo languida debilisque ut movere se sine alterius ope nequiret; vehementer institit ut adduceretur ad S. Petri, ubi S. Helena colitur, cujus festum perquam solenniter agebatur postridie inventionis S. Crucis. Adducta igitur positæque ante lipsanothecam cum suspiriis lacrymisque sanitatem petiit ... (*desunt hic in autographo Latino pagellæ duæ; deinde sequitur*)

.... Ab illoque tempore levavit se a lecto sana, osculataque reverenter atque humiliter arcam reliquiarum, nullo sustentata baculo commode gradiens, domum reversa est. Parochus S. Niceti asseruit, invisisse se aliquando ad hanc ægram, tamque debilem comperisse, ut allatam sacram Eucharistiam susceptura aliorum manibus levare sustentarique necesse haberet. Præterea quotquot suburbium S. Jacobi frequentare solent, affirmarunt, eandem se vidisse infirmam, decumbentem, et mendicantem.

et alterius pedis usu destituti sanitatem recuperant:

5 Juvenis ex Aubrussel, ab octo annis stare nequibat, nisi uno tantum pede; trahensque sinistrum incurvatum per terram, solo dextero, ut poterat, se promovebat. Hic, fama miraculorum a S. Helena patrum late vulgata, spe plenus se viæ dat, ad ipsam perrecturus: quo animadverso accurrit frater, levatumque humeris eoportat. Implorat devota prece opem Sanctæ, moxque erigit se in pedem utrumque benesanus, restituente Deo firmitatem ac robur pedi sinistro. Hujusce rei testes fuere ipsa infirmi mater, Matthæus vicinus, et Parochus Aubrussellensis, affirmaruntque ita factum esse.

b Curatur brachium tumens et foetens.

6 Femina ex b Rousson totum brachium enormiter tumens, plagisque multum foetoris emittentibus refertum gerens, auditis quæ fiebant patrocinante S. Helena prodigiis, eo se, nihil diffidens contulit; peccata per exomologesin expiavit; deinde arcam, Sacerdote illius custode permittente, brachio tetigit; et biduum divinam implorando misericordiam exegit. Verum metuens, ne Dominus, cui famulatum suum addixerat, moram tam longam ægre ferret, constituit animo reverti domum: atque ecce dum in via est, sentit se omni ex parte curatam, virtute et meritis Sanctæ. Recurrit e vestigio ad ædem sacram quanta potest celeritate; gratias Deo Sanctæque sospitatri persolvit, diversisque personis tum e Clero, tum aliis curatum brachium ostentat. Res plurium testimonio rata est.

7 Fama hujusce miraculi excita quædam puella, Maji T. I.

cui manus curvata laterique sic affixa hærebat, ut nec movere nec levare digitos posset, venit ex Tonnerre c cum domina quadam honesta femina ad memoratam Sanctam. Triduo ab adventu inter orandum elapso curata est, manu ab latere retracta, motisque ut lubebat digitis, signo se Crucis munivit. Domina, quæ puellam adduxerat, et Sacerdos, cujus custodiæ reliquiarum arca tradita est, ita testati sunt.

8 Domina quædam Trecensis, jam biennio cæca, cum adducta fuisset a vicinis ad arcam, invocato S. Virginis nomine, usum oculorum recipit, et obvia quæque visu discernens domum suam revertit.

D cæcitas biennii,

9 Femina quædam ex Sacey, trium filiarum mater, nihil quidquam visu percipientium, nisi forte perparum claritatis rutilante sole; certe nihil medio etiam die discernentium; duxit illas ad visendam Sanctam. Posteaquam istic loci preces suas fuderant, subsistere aliquot diebus auxilium præstolantes; nec frustra; quippe oculi earum illuminati discernebant quaslibet res inter sese, quin etiam spe de colore res uti album, nigrum aliosque distinguebant.

tres cæcæ sorores,

10 Civis Trecensis itidem cæca, adeo ut nec solem lucidissimam etiam die visu sentiret, nec per plateas incedere posset sine duce, tandem adducta ad S. Helenæ, tribus quatuorve diebus pietati datis, visum recepit, regressaque est sine duce.

alia item cæca, E

11 Guilbertus Guerrez civis Trecensis, ventrem, femina, crura, pedes, ipsamque faciem foeda hydropetumetia habens, ad S. Virginem confugit; precatusque sanus abcessit inde domum suam, gratias agens Deo, testatumque toti mundo faciens, omni se penitus malo liberatum.

et hydropicus,

12 Puella quædam ex Bouilly, quæ ire non poterat nisi incurvata, manibusque ad genua admotis gressum firmans; post aliquantum spatii temporis obtinuit a S. Helena precibus suis incolumitatem, erectaque in pedes ibat quolibet, nullo manuum adminiculo adhibito. Testes hujusce prodigii fuere Parisia et maritus ejus, apud quos dicta puella diversabatur, et plures alii incolæ prædicti loci.

Dux curvatæ medellam exorant.

13 Alia filia e suburbio S. Martini urbis Trecensis, quæ, nisi manus genibus niterentur, ipsaque toto corpore prona inclinaretur, incedere nequibat; posteaquam diebus omnino quatuor aut quinque ferventibus coram S. Helena vacasset precibus, levavit se; sana erectaque stetit, gressa est tam dextere atque expedite, ut nullum unquam malum sensisse videretur; cum tamen triennio et eo amplius miserum, ut dixi, in modum affecta fuisset. Mater et tres alii rem indubitatum testati sunt, præter alios plures, qui puellam non semel mendicantem viderant.

F

14 Domicella quædam ex Barberey furiosa atque dæmoniaca, cum deportata a quibusdam consanguineorum ad S. Helenam esset, incessanter triduo quatrduove precibus opem cœlitus poposcit. Deinde correpta a spiritu maligno, horrendum fremens, inconditasque et nefandas voces jactitans, omnem ecclesiam personuit. Tandem per misericordiam Dei et S. Helenæ merita incidit in somnum: qui noctem integram et partem diei non modicam tenens, cum abiisset; incolumem se puella et tortore dæmone liberam mirata est: gratisque Deo et Sanctæ peractis, remeavit domum exultans, gaudensque toti mundo beneficium sibi præstitum annuntiare. Testes producti sunt soror ipsius, Maria vidua Mauriti Chausson, alique.

Dæmoniaca liberalur,

15 Femina ex vico S. Theobaldi prope Isles, ratione infirmitatis, pro cujus curatione S. Eligius d invocari consuevit, tam debilis plus tribus annis, ut sine baculo incedere nequiret, aut affecto pede se sustinere; perstitit ad capsam S. Helenæ, quatrduo pietati vacans: quo elapso tempore projiciens

Debilitas trium annorum curatur. d

EX GAL.

A ab se baculum, firmiter pedibus stetit, roborataque sine incommodo incessit. Sex homines e vicinia interrogati affirmaverunt, interposito juramento, rem verissime ita evenisse; quod et ipsa suo confirmavit.

Mortis proxima
ad se redit.

16 Filia quædam in parœcia S. Aventini Trecis, certo quodam morbo sic subito affecta fuit, ut omnium omnino membrorum usu motuque destituta nihil a mortua discreparet. Oritur lamentatio parentum miserabilis: accurrunt ad planctus vicini, uti et ipse Parochus. Jam putabatur decessisse puella, aut proxime a morte abesse: suadentibus tamen Parocho aliisque, voverunt filiam parentes S. Helenæ, seque ad sacras ejusdem reliquias novemdiales vigiliis acturos. Voto vix emisso, priusquam eo portaretur filia, manum capiti admovit: portata autem, continuo convaluit. Id testimonio vicinorum et Parochi comprobatum.

Tumor faucium
et ventris subsidit.

17 Juvenis ex Mastolz, terribili faucium, ventris, aliarumque partium tumore infestatus, vires poene omnes ab anno jam et dimidio desiderabat. Erat ille custos corporis Domini de Mastolz; cujus jussu peregrinatus ad S. Helenæ est. Vix advenerat, cum levatum se sensit; morafus autem tribus quatuorve diebus, misericorditer sibi restitutus est. Et morbi et curationis testis producta mater cum tribus aliis, curationis vero plus quam ducenti et quidem oculati.

Puella

18 Rothomagensis puella lamentabatur, quod annis quatuor superioribus nec stare, nec sedere, nec quidquam operis tractare potuisset. Postridie Pentecostes per quemdam vicinum suum curru vecta ad S. Helenam est, ibique biduum in oratione continuavit: tertio vero die per merita Sanctæ confirmatam se sensit, sedit, ambulavit, cunctis miraculum prædicavit. Spectatum hoc a pluribus Canonicis Trecensibus atque aliis Ecclesiasticis; auditumque a grandi multitudine populi testimonium trium quatuorve, qui ipsam infirmam viderant, id perhibentium.

et juvenes
duo gradiendi
facultatem
recipiunt;

C

19 Juvenis quidam gravi languore atque imbecillitate inde ortis, quod spina per dorsum erupisset, emaciatus adeo ut incedendi standique potentiam amisisset, votum S. Helenæ fecit: quod soluturus jussit se Catulauno, ubi diu æger moratus fuerat, eo deportari, comitante matertera, uxore illius a quo portabatur. Medio itinere confecto miser ille petiit deponi in terra, tentaturus si forte per se nixus baculo promovere gradum posset; sentiebat enim aliquantum levaminis. Depositus (o prodigium!) decurrit reliquum iter solo baculo sustentatus: ubi vero ad capsam Sanctæ perventum est, conjunctis precibus Deum pro salute ipsius obtestati sunt exaudique, obtenta circiter meridiem integra sanitate. Regressi autem, juvenis quidem gaudio, matertera vero, maritus aliique testimonio suo fidem miraculo fecere.

20 Eadem die atque hora juvenis ex Chablies diutino incurvatus morbo, et gradi impotens, si quis subtraxisset scipionem, fuit meritis ejusdem Sanctæ sanatus, regressusque baculo relicto. Femina, quæ ducatum præstiterat, aliique huic rei subscripsere.

21 Civis Senonensis gravi morbo afflictatus stare absque sustentaculo nequibat: accidit ut quidam

..... duæ hic pagellæ in autographo desiderantur.

22 Quidam ex Monstier Ramey non uno vexatus malot.... altero captus oculo..... cum ad Sanctæ arcam accessisset, moramque ibidem fecisset.....

Fluxus sanguinis sistitur.

Reliqua hujus paginæ aberant, ex quibusdam sequentibus paginæ verbis utcumque conficitur, fuisse hominem, qui sanguinis fluxum aliasque calamitates

passus, iisdem medelam per merita S. Helenæ invenit.

23 Grandis tumor sic occupaverat infantis bini e suburbio Trecensi verenda atque nates, ut necessitati naturæ satisfacere non posset: hinc dolore obrutus ac miserandum in modum ejulans, magnis passibus ad vitæ terminum properabat. Mater non moderatius lamentans præ commiseratione, detulit puerum ad S. Helenæ, unde post productam in octo dies pietatem, incolumem retulit.

Obstipatus
venter laxatur.

24 Femina Molesmensis, quæ (uti ipsa jurata cum quatuor aliis affirmavit) toto triennio variis morbis debilitata, pedem omnino promovere sine scipione nequibat; ad Sanctam, ut potuit, accessit, orationi vacavit, sanitatem recepit, prætermisso baculo exultans recesit.

Redditur
facultas
eundi,

25 Eodem die restituit S. Helena sanitatem feminae alteri ex Conlours, eodem morbo laboranti; quemadmodum tres personæ, quæ ipsam anno integro languentem viderant, testatæ sunt.

26 Juvenis ex oppido e S. Desiderii Clericus, e gravibus infirmitatibus loquendi facultatem amiserat trimestri spatio, sic ut prioribus sex hebdomadis vocem nullam intelligibilem, sex posterioribus omnino nullam jam mutus promeret. Hac sua in calamitate peregrinatus ad S. Helenæ est, quamque ore non poterat, corde imploravit opem, obtinuitque, soluta tertio post die in voces lingua, et sanitate recuperata.

e
loquendi,

E

27 Femina Senonensis, impotens gressus nisi fulcris subalaribus sustentata, insuper sex annos cæca, a filio ad S. Helenam peregrinatum ducta, trium non amplius dierum spatio facultatem gradiendi pariter et videndi exoravit.

item eundi.

28 Domina, quædam Trecensis infantem suum anniculum, hernia laborantem, tulit ad Sanctam gemens, ploransque obtulit ibidem novemdiales preces, infirmum suum atque seminecem ulnis gestans; et a Deo Sanctaque misericordiam ipsa, filius sanitatem obtinuit.

Curantur
herniosus

29 Quidam Gratiolus nomine, ex pago Chatres, altero oculo ex læsione quadam plus anno solido captus, ad S. Helenæ instituit peregrinationem; defunctusque periculo cæcitatæ est, recepto cum oculo visu, postquam dies novem pietati dedisset.

cocles ex
læsione,

30 Duodennis puer calculosus, qui omnem late locum lamentis implebat, cum reddenda urina urgeret, ad Sanctam die lunæ venit, et languidus istic hærens biduo, die subsequente Mercurii ejecit via naturali una cum lotio calculum, non sine magno ploratu et clamore: ejectum mox circum adstantibus et prodigium mirantibus exhibuit, et sanus mansit.

calculosus,

F

31 Biernæ femina paralytica ab annis quatuor, crucians se, quod inutile rebus agendis traheret corpus, advecta curru ad S. Helenæ est. Jacebat hic in modum trunci anima destituti, nihil movens corporis, solo corde gemens; sicque noctem unam transegit: postera luce per misericordiam Dei usum membrorum sanata recepit.

paralytica,
dæmoniacy
duo.

32, 33 Furibundi duo, a maligno spiritu insessi e diversis locis ad S. Petri, ubi S. Helena Virgo claret miraculis, adducti convenere: in quos Deus per intercessionem dictæ Virginis suam gratiam dispertitus est. Exterminatis quippe dæmonibus incolumitate deinceps gavisii sunt: et prodigii hujus causa qui aderant, gloriam dedere Deo et S. Helenæ.

34 Puer exhaustus viribus gravatusque immani tumore, femora ventremque insidente, nec non aliorum morborum non uno genere, qui ipsum continenter cruciabant; allatus ad S. Helenæ Virginis, divinam

et variis
morbis la-
borans.

- A divinam misericordiam meritis fuit impetrare : nam octavo ab accessu die sanitati restitutus est. Sit Deus Benedictus per omnia.

ANNOTATA.

a Annus 1257 cyclo Lunæ 4, Solis 6, litteram Dominicalem habuit G, et Pascha die VIII Aprilis, quod notasse juvabit ad justificanda tempora, hic et deinceps designata, cum respectu ad festum S. Helenæ 4 Maji, vel mobilia ejus anni festa.

b Rosson, intra secundam ab urbe Trecensi leucam, trans Sequanam situm. Sed hæc et similia ignobilium villarum nomina non vacat requirere scrupulosius :

satis erit oppida hic indicata notasse, unde fiat conjectura etiam ex remotioribus Campaniæ locis accessisse aliquos.

c Tonnerre, in confiniis Burgundiæ, 8 leucis ut minimum Trecis distat.

d Quid hoc morbi sit doceri cupio. Philippus Doutremannus Tomo 2 Pædagogi Christiani parte 2 cap. 3 enumerans Sanctos tempore pestilentiae invocandos, in iis collocat S. Eligium : qui in Belyio communiter habetur et colitur auxiliator pro vulneribus aut infirmitatibus equorum.

e Vulgo Saint-Dizier, ad Matronam 16 leucis distans ab urbe Trecensi.

FINIS

Appendicis, imprimi coeptæ 10 Decembris anno 1679 et absolutæ
29 Martii sequentis : quod juverit lectorem meminisse.

INDEX HISTORICUS IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAJI.

Continet hic Index propria fere nomina hominum, non tamen Sanctorum quorum in hoc Tomo memoriae aut res gestae ex professo illustrantur, de quibus peculiaris Index sub initium Tomi praefigitur. Nota † praeposita aliquibus, indicat Sancti aut Beati titulum illis tribui.

A

A bbo Ep. Magalonensis 9 sec.	154 c	† Alexander Ep. Alexandrinus 192 d 193 c f 196 a 197 c
Abdoram Rex Saracen. irrumpit in Gallias 144 b		† Alexander Ricus Patriarcha Alexandrinus Cardinalis 675 d
Abdias Ep. Babyloniae scripsit Vitas Apostolorum 8 a		Alexander Medices an. 1589 Archiep. Florentinus 359 f
† Achilles Ep. Alexandrinus 4 sec.	195 e	Alexander Ep. Thessalonic. 4 sec. 199 d 203 a
Achilles S. Mariae trans Tiberim Cardinal. 16 sec. 357 b		Alexander monachus Graece scripsit de Inventione sanctae Crucis 370
Achilles de Sergardis Ep. Messanensis 16 sec. 17 * a		Alexander Princeps Parmensis 684 c 685 b
† Adalbertus Archiepiscopus Pragensis et Gnesnensis 580 c d		† Algisus sive Adalgisus Hibernus 264 e
Adalbertus Marchio Tusciae 9 sec. 395 d e 396 397 d e 422 a b 424 b		Almaricus Rex Hierosolymis 12 sec. 16 d
† Adelhelmus primus Ab. Montis-Angelorum in Helvetia 313 c e 314 c d		Aloysius Carnolius Soc. Jesu 255 c 256 d
Adeodatus filius cum S. Augustino baptizatur 483 b		Alphonsus Rex Lusitaniae 13 sec. 11 * d
Adrianus VI Sanctis adscribit Antoninum Archiep. Florentinum 357 359 c		Alphonsus Atestinus Dux Ferrarii 16 sec. 681 e
Adso Ab. Luxovien. scriptor Vitae S. Waldeberti 280 b		Alphonsus Avalus Marchio Vastii Praefectus Mediolanensis 16 sec. 624 e
Aegidius Episc. Mutinensis circa 1200 annum 472 a		Altfrius Ep. Hildesheimensis 10 sec. 514 a b
Aegidius Ep. Turryburen. 13 sec. 399 a		Altmannus Ep. Pataviensis 11 sec. 467 a
Aegidius Andrada Miles Ord. Hierosolymitani 16 sec. 684 d		Alvarus Comes de Lara in Hispania 13 sec. 10 * a f 11 * b
Aegidius de Sarzana scriptor Officii S. Athanasii 256 d		Alvarus scriptor Vitae S. Eulogii Mart. Cordubensis 441 e
Aelianus Asiae Praeses sub Maximiano 463 c 464 a		† Alverii Mart. ex legione Thebæa corpus Fossani 411 d
† Aethiopum Rex Mennas 171 anno 693 b c		Aly Bassa in praelio cum Joan. Austriaco 687 a e, 688 e f 689 a 690 e
Aetius Patricius Dux Romanorum in Gallia 5 sec. 61 f 62 a		† Alypius cum S. Augustino baptizatur 483 b
Agilbertus Ep. Biterren. 9 sec. 150 b e 151 a c 154 c		† Anatus Ep. exul excipitur a S. Ultano 122 c d
Agnes Regina Hungarorum 313 c		† Ambrosius excipit S. Monicam 482 c d e, baptizat S. Augustinum 483 a b
Agrippa anno 60 Rex Hierosolymis 23 f		Amelia Virgo Sweniekana juxta Teneramundam 442 b
Aidgenus Episcopus et Abbas Fovariensis in Hibernia 3 d		Amelinus Ep. Useticensis 9 sec. 154 c
Agulfus Ab. S. Dionysii 86 c		† Amor Belisæ quiescens 138 c 139 e
Akelinus sive Ezelinus Episcopus Hildesheimensis 11 sec. 523 d 524 b		Ananus Pontifex Judæorum auctor necis S. Jacobi fratris Domini Pontificatu privatur 23 e f 35
Alaricus solitarius in Helvetia 304 a		† Anastasius Papa contra perversam translationem Origenis 499 c d e, Reliquiae Hildeshemii 514 a 515 a
† Albertus Ep. Vercellis, Patriarcha Hierosol. 16 f 17 b		† Andochus Presb. in Gallias missus 35 c 36 d
Albertus Marchio Brandenburgicus, Prussiam Ducatum facit 664 a		Andreas Krycius Ep. Præmislien. Archiep. Gnesnen. 16 sec. 596 c
Albwinus magister Woltheri, cui Vitam S. Godehardi inscripsit 507 b e f		Andreas Oviedus Soc. Jesu Patriarcha Aethiopiae 658 d e f
Aldebrandus Ep. Sutrinus 13 sec. 399 a 400 c		Andreas Provana Comes Linii 16 sec. 684 d 685 d 688 c 690 a
Alexander III Papa 12 sec. 487 b 491 e		Angelbertus seculo XI Ep. Pataviensis 467
Alexander V Papa, ante Minorita 442 c		† Angeli de Guaido corpus transfertur 25 *
Alexander VI Papa Minores contra obrectatores protegit 586		Angelus Boninsega Ordinis Prædicatorum Martyr Antiochiæ 1 *
Alexander Farnesius Cardinalis 630 b 14 * 15 * Maji T. I		Angelus Cæsius Dux exercitus Pii V 650
		† Anna mater Deiparae apparens fabricam ordinat 561, pes dexter Anconæ 29 a, Confraternitas erecta Warsaviae 16 sec. 596 a b
		1 T. Anna

TOMI I INDEX HISTORICUS.

- Anastasi* *Gregorii Augustiniani* 541 b
Anna Ducissa Mazoviæ 15 sec. 570 f 592 c
Anna mater S. Juliani Hospitatoris 431 f
Anna mater habita S. Judæ Quiriaci, an cum eo passa 455
Anna soror Sigismundi Regis Poloniæ 16 sec. 594 f 596 a
Annas Montmorencius Conestabilis occisus 646 e
Annibal Crassus Ep. Faventinus 675 e
Annibal Oricellarius Episc. olim Ecclesiæ Carcassonensis 16 sec. 17 * a
Annibal Sitticus Comes Altempsii 16 sec. 633 c
Ansegisus Ab. Luxovii capitularia publicavit 285 b 287
Anselmus Ep. Lucen. dein Papa Alexander II, 11 sec 475 a
Anthemius Imp. Romanus 5 sec. 502 b
Antima Maximilla, conjux Ægææ Pataris 465 e
† *Antonius petit reditum S. Athanasii* 208 f, illius *Viva ab hoc scripta* 249 e
Antonius de Alliis, Ep. Vullerranus 15 sec. 316 d 339 c
Antonius Perenottus Granvellanus, Cardin. 671 c
Antonius Sanctorius, Archiep. S. Severinæ Card. 704 d e
Antonius de Plano, Ep. Marsicencis 16 sec. 17 * a
Antonius Puteus, Archiep. Pisanus 16 sec. 16 *
Antonius Scarampa, Ep. Landensis 16 sec. 667 b
Antonius de Albizis Ab. S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis 16 sec. 341 d
Antonius de Cianca, scriptor Historiæ S. Secundi 172 f
Antonius Magliabechius de nostro opere bene meritus 314
Antonius Verlus auxit Catalogum Petri de Natalibus 430 f 432 a
Apollinaris Abbas 8 Divionensis ad S. Benignum 3 b
Apollinari hæresis 4 sec. 251 f
Apollinarius junior fautor S. Athanasii 221 f
Amianus Alfonsus, sub Joanne Austriaco 689 a
Aquilinus Præses Nerici Ripensis sub Diocletiano 467 e 468 469 472 d
Archidamus Presb. Legatus Julii Papæ 218 b
† *Arianus Præses Thebaidos, post Christianus Martyr* 379 380
Aribo Archiep. Moguntinus 11 sec. 513 b 514 f 515 e 516 e f 517 e
Aristarchus Præses Hierapoli 1 sec. 15 c e
Arius Ep. Petræ Arabicæ 4 sec. 219 a
Arius a S. Athanasio oppugnatus 194 197, mors illius 208 c d e
Arnoldus 2 Ep. Burdegalensis 12 sec. 498 e
Arnoldus Vitam S. Godehardi, ut auctor, aliter divisit 507 b 508 e
Arnolphus Ab. Herveldensis 11 sec. 517 b
Arnugus eremita in Hispania, an Sanctus? 364 c
† *Arsenius magnus* 428 c
Arsenius Episc. fingitur a S. Athanasio occisus 198 e 199 c e 200
Arsenius Ep. vel Hegumenus Pegadum, an scriptor Vitæ S. Syncleticæ? 250 c
† *Artemius Dux Ægypti Martyr* 239 c
Artoldus Archiep. Remen. transfert corpora SS. Gumberti et Berthæ 120 b c
Asahel Ep. Useticensis 9 sec. 151 b
Ascanius Corneus, Castrorum Magister sub Joanne Austriaco 684 c d 690 a
† *Asterius Ep. Petræ Palæstinæ* 4 sec. 219 a
† *Asterius Presb. Mart.* 489 e 490 b
Athanasius junior Ep. Alexandrinus 250 c
Athanasius coquus monasterii de Valvaneda in Hispania an Sanctus? 170 b
Athaulphus Rex Gothorum an pater S. Theodulphi Presb. 103 a
Athelbertus Ab. Hildesheimensis 11 sec. 507 f
† *Audoenus transfert corpus S. Marculphi* 81 f 83 b
† *Avertani corpus ad ecclesiam S. Petri Lucæ relatum* 475 f 476 d
† *Augustinus Vitam et obitum S. Monicæ matris inseruit libris Confessionum p. 481. In iis continetur ejus instructio in fide Christiana* 482 e *Lapsus ad Manichæos, et vota lacrymæque S. Monicæ* 482. *Iter hujus Romam, inde a morbo sani Mediolanum, et renuntiatio Manichæismi* 482, *baptismus a S. Ambrosio collatur* 483 b c, *colloquium cum matre apud Ostiam de æterna beatitudine* 483 c d, *luctus in morte matris, sacrificium Missæ pro ea oblatum* 483 484, *apparens indicat Reliquias matris esse Arousiæ* 492 d e
Augustinus Barbadicus Dux belli sub Joanne Austriaco 686 b 688 c 690 e
† *Avia Virgo Martyr.* 171 f
Avitus Ep. Viennen. S. Sigismundum convertit 85 c
† *Avitus Abbas Miciacensis* 87 f
Aulancus Ab. Luxovii et Ep. 10 sec. 286 c
† *Aunarius Ep. Autissiodoren.* 6 sec. 51 f 52 a
† *Aurea Virgo Abbatisa Parisiis* 7 sec. 280
† *Aurea Virgo apud Ostiam Tiberinam* 489 b f 495 b
Aurelianus Comes utriusque militiæ sub Trajano 374 c 375 f 378 a b
Ausindus Elnensis Ep. 9 sec. 151 a c
Auxentius Ep. Mediolanen hæreticus 248 a b

B

- Babolenus Ab. Fossaten. an discip. S. Waldeberti* 280 d
† *Balbina Romana* 377 b 378
Baldovinus de Baldovinis Notarius Florentinus scriptor Vitæ S. Antonini 317 a
Barbadicus, Andreas, sub Joan. Austriaco 690 e
Barbadicus, Georgius, sub Joan. Austriaco 690 e
Barbanus Episcopus, aliis Presbyter, Hibernus 3 c
Barchochebas Dux Judæorum necat Christianos 2 sec. 449 a b
Bardo Archiep. Moguntinus 11 sec. 517 d
† *Bartholomæus Apost. suspensus liberatur* 14
Bartholomæus a Lugo Ep. Interamnen. Dominicanus 616
Bartholomæus Caranza Archiep. Toletanus de hæresi accusatur 657
Bartholomæus Bussottus, Quæstor ærarii Pii V 691 b
Bartholomæus de Salvatoribus Ab. Puppiensis 16 sec. 341 d
Bartholomæus de Zabarellis Archiep. Florent. 319 e
Bartholomæus Ep. Grossetanus 13 sec. 398 e 400 b
Bartholomæus Justinianus Episcopus Avellinas 17 sec. 43 c d
Bartholomæus Nowoworsky Eques Melitensis 580 d
Bartholus Jurisconsultus consulitur a B. Alexandro Vincio Ep. Nucertino 778 e f
† *Bartholus Magister B. Vivaldi* 13 sec. 164 e 166 a
Basilides hæreticus 242 a
Basiliscus Dux exercitus in Italia 5 sec. 492 a
† *Basilus amicus S. Athanasii* 247 b c
Bustonus, Franciscus, Præfectus Romanæ arcis sub Pio PP. V. 705 b c
Bazanus, Alvarus, Dux Neapoli 684 c 686 b 689 d
† *Bedæ genuinum Martyrologium* 372 a b
Benedicta filia B. Aufridi, sanctimonialis 433 f
Benedictus de Florentia Episcopus Vazionensis 16 sec. 341 c
Benedictus Ep. Lucen. 12 sec. 475 b c
† *Benignus Presbyter Martyr Divione* 35 c f 36 b c d
Benno

IN VITAS SANCTORUM MAJI.

<i>Benno Ep. Ultrajectinus</i> 11 sec.	317 a	<i>Caraccia, Archangelus, Generalis Ord. Prædict.</i>	
<i>Berardus Herulus Ep. Spoletanus Cardinalis</i> 15 sec.	323 e 325 a	17 sec.	716 b
† <i>Bercharius Ab. Dervensis et Alta Villarien. discip. S. Waldeberti</i>	281 f	<i>Carafa Antonius Cardinalis creatus a Pio V</i>	704 c
<i>Berengaria Regina Castellæ</i> 13 sec.	40 * e 41 * b	<i>Carafarum familia in pristinam dignitatem erecta a Pio V.</i>	704 b
<i>Berengarius Ep. Massilien.</i> 9 sec.	154 b	<i>Carafa, Antonius, Dux Montisdraconis</i> 16 sec.	684 d
† <i>Bernardinus Aquilanus scriptor Vitæ B. Philippi Aquilani</i>	556 a	<i>Carafa, Horatius, sub Joan. Austriaco</i>	690 a
† <i>Bernardinus ob mores compositos appellatus B. Pius PP. V</i>	624 d	<i>Cavarajal, Simoncellus, Ep. Suanensis</i> 16 sec.	16 * f
<i>Bernardinus Sabinen. dein Ostiensis Episcopus Cardinal.</i> 16 sec.	356 e	<i>Carbreus Ep. Magbilensis in Hibernia</i>	364
<i>Bernardinus Cardenas sub Joan. Austriaco</i> 10 sec.	684 d 689 f	<i>Cardona, Joannes, Præfectus triremium Panormi</i>	686 c 687 b 689 d
<i>Bernardus Ep. Hildesheimensis</i> 11 sec.	513 b 514 d 527 d e f 524	<i>Carillus, Ferdinandus, Comes Plegi sub Joan. Austriaco</i>	690 d 691 c
<i>Bernardus Maciejowski Archiep. Gnesnensis Card.</i>	26 * a	<i>Cariulphus Socius S. Marculphi</i>	73 d 78 a
<i>Bernardus S. Mariæ in Porticu Cardinal.</i> 16 sec.	356 e f	<i>Carolomannus filius Ludovici Balbi,</i> 145 c 146 d 151 c	
<i>Bernardus Episcopus Tolosanus</i> 9 sec.	145 f 151 b 154 c	† <i>Carolus Borromæus a sclopi ictu illæsus</i> 666. In conclavi præclure agit 630. Transfert corpus S. Venerii	500
<i>Bernardus Guidonis Ep. Lodevensis collector Vitæ S. Genii Conf. et 30 Militum Martyrum</i>	387 c 388	<i>Carolus Borbonius</i>	630 b
<i>Bernardus Dux Saxonicus</i> 10 sec.	509 f	<i>Carolus Crassus Cardinalis sub Pio V</i>	672 e
<i>Bertholdus Ab. Montis Angelorum in Helvetia</i> 12 sec.	313 c	<i>Carolus Lotharingius Cardinalis acer contra Hugonottas</i>	643
<i>Bertholdus Ep. Hildesheimensis</i> 12 sec.	526 e f 527 d	<i>Carolus IV Imp. Corpus S. Sigismundi attulit Pragmam</i>	90 f 91
<i>Bertholdus, aliis Bernardus Ab. Hirsseldensis</i> 10 sec.	511 512 f	<i>Carolus V Imp. decreta fert contra hæreticos</i> 651 d e	
<i>Bertinus junior in monasterio Sithivensi</i>	170 d	<i>Carolus Simplex Rex condit Corbiniacum monast.</i>	81 b
<i>Bertrandus Ab. Genuæ S. Syri</i> 13 sec.	279 a	† <i>Casimirus Patronus Poloniæ</i>	618 a
<i>Blasius Davila scriptor miraculorum S. Secundi</i>	174 c	<i>Casimirus II Rex Poloniæ Casimiriam condit.</i>	26 * d
<i>Blasius an Episcopus Suanensis et Ordinis Carmelitarum</i>	1 * b c	<i>Casimirus Princeps Poloniæ</i> 11 seculo 471 f 472 a b	
<i>Bonaventura Ragusinus Ep.</i> 13 sec.	398 e	<i>Casimirus Comes Palatinus</i> 16 sec.	646 e 653 b
† <i>Bonaventuræ Reliquiæ dispersæ</i>	647 c	† <i>Cassius Ep. Narniensis</i> 391 a 396 c 397 e epitaphium	409 f 410 a 417 b 422 c d 427 d
<i>Boncompagnus Ep. Fanensis</i> 17 sec.	716 c	<i>Catalus interficit SS. Hesperum et Zoen et filios</i>	181 a
<i>Bonellus, Michael, nepos ex sorore Pii V</i>	690 a	<i>Catharina Regina Cypri</i>	669 c
<i>Bonifacius 9 Papa confirmat Indulgentias Ecclesiæ Narniensis</i>	399 d e	<i>Catharina Regina mater Francisci 2 Regis Francorum</i>	643 d 648 b
<i>Bonus, Franciscus, sub Joan. Austriaco</i>	690	<i>Cralo seu Gralo Ab. S. Galli</i> 10 sec.	297 e 298
<i>Borbonius, Franciscus, Marca Card.</i> 16 sec.	16 * f	† <i>Celsus Presb. apud Lemovicas</i>	388 d
<i>Boso Ep. Agathensis</i> 9 sec.	151 b 154 c	† <i>Cerbonius Ep. Populoniensis</i>	491 c
<i>Bossius Ep. Novariensis</i> 16 sec.	503 b e	<i>Childebertus I Rex Franc. benigne excipit S. Marculphum, donat Nantum</i>	80 c alia donat 73 e f 76 c d 80 d
<i>Brantheus Ep. Halverstadensis</i> 11 sec.	517 a	<i>Chlodomeres Rex Franc. occidit S. Sigismundum</i>	87 f 89 d
<i>Brantius, Nicolaus, Ep. Sarcinensis</i> 17 sec	718 e 721 d	<i>Christianus Ep. Passaviensis</i> 11 sec.	50 c
<i>Bruno Ep. Augustanus</i> 11 sec.	516 f 517 a b	<i>Christophorus Libychoviensis illustrat Vitam B. Michaelis Gedroci</i>	558 c d
<i>Bruno Ep. Mersburgensis</i> 11 sec.	517 a b 521 e	<i>Christophorus Rodericius Societatis Jesu Waldensés convertit</i>	664 e f
<i>Buccapadilius, Antonius, habet Orationem in Translatione B. Pii V</i>	698 f	† <i>Chromatius Ep. Aquileiensis</i> 5 sec.	499 e
<i>Burchardus Dux Suevorum misere perit</i> 10 sec.	293 f 294 295 f 308 b c	<i>Ciconia, Marcus, Dux sub Joan. Austriaco</i>	688 d
<i>Byzantius Hieronymus Ascrivienis sub Joan. Austriaco</i>	690	<i>Cilia inclusa apud S. Gallum et expulsa</i>	303 a d
		<i>Cibo, Innocentius, Marchio Currariæ</i>	685
		<i>Clara mater S. Genii Conf.</i>	388 d f
		† <i>Cleophas in Evangelio</i>	21 c e
		<i>Clemens VII evulgat bullam Canonizationis S. Antonini</i>	358 e 359
		<i>Clemens VIII approbat Vitam B. Pii V</i>	620 f
		<i>Clemens Trotius Ep. Fossani in Pedemontia</i> 17 sec.	411 e f
		<i>Clarus Ep. in territorio Genuensi honoratus</i>	443 b c
		<i>Clino Ep. sub Diocletiano Tarsi degit</i>	459 d 460 462 f
		† <i>Clotildis Regina</i>	87 e 88 f
		<i>Colmocus Ep. Bamfiæ in Scotia an Sanctus</i>	442 a
		† <i>Columbanus Ab.</i>	280 c d 282 a
		<i>Columna, Pompeius, Dux Zagaroli</i>	687 d 690 a
		<i>Columna, Prosper,</i> 16 sec.	684 c 690 a 33 * a
		<i>Conclaidus Kildariensis Episcopus</i>	363 c
			Commendonus

C.

C æsar Specianus Ep. Novarien. et Cremonen.	675 e
<i>Cajetanus, Honoratus, sub Joan. Austriaco</i>	688 e
<i>Calergus, Andreas, Cretensis sub Joan. Austriaco</i>	690 e
<i>Calixtus 3 Papa excipit S. Antoninum Legatum</i>	323 f 324 a
<i>Canalis, Antonius, Legatus classis Venetæ sub Joan. Austriaco</i>	684 b 686 b
<i>Caracossa Archipirata Turca in prælio cum Joan. Austriaco</i>	687 b 688 d e

- Adomus Cardinal. Legatus in Polonia* 16 sec.
a 595 *a* *Legatus ad Cæsarem* 659 *b* 675 *d*
 680 *d* 682 *e*
Conradus Archiepiscopus Coloniae 13 sec. 504 *f*
Conradus Salicus Imp. successor S. Henrici 516 *d*
Constans Imp. in causa S. Athanasii 210 *b* 216 *d* *e*
 225 *d*
 † *Constantia uxor S. Sigismundi* 93 *a*
Constantius Imp. in causa S. Athanasii 190 *e* 209 *b*
 212 *f* 220 *a* *b* 221 *a* *c* *d* 225 *f* 226 228 233 *a* *b*
 234 236 239 *a*
Constantinus junior Imp. in causa S. Athanasii
 209 *c* 210 *c* 211
Constantinus Magnus in causa Arian 194 *e* *f* 197 *e* *f*
 198 *b* *c* 199 *b* 206 *c* *d* *e*
 † *Constantini Magni pietas erga Crucem Christi in-*
ventam 365 366 *quædam ei afficta* 367 *b* *c*
Contarenus, Hieronymus, sub Joan. Austriaco
 690 *d*
Contarenus, Marinus sub Joanne Austriaco 690 *d*
 † *Cosmæ et Damiani ecclesia CP.* 476 *c* *f*
 † *Cosmas et Damianus a camelo defensi* 139 *c*
Cosmus Medices Dux Florentiæ submittit militem
contra Hugonottas 649 *f* *Magnus Dux creatur*
 667 *d* *e* *f* 668 676 681 *e* *f*
 † *Conigundis Imperatrix uxor S. Henrici* 514 *c*
 † *Cyriacus Mart. Romæ* 445 *b* *c*
 † *Cyrillus Ep. Hierosolymit. ab hæresi defensus*
 447 *c* *d* *e*

D

- D**acianus Præses non fuit in Italia 457 *c* 37 *
Dagobertus Rex psallentium Agaunensium præscribit
 86 *c*
Dalmatius Ep. Cysicenus 4 sec. 195 *d*
 † *Damasus Papa in causa S. Athanasii* 248 *c* *d* *e*
 252 *a*
 † *Davidi Regi comparatus B. Ladislaus Gielnovius*
 582 *b* *c*
 † *Delphinus Ep. Burdegalensis* 5 sec. 499 *b*
Dionysius Ep. Cæsareæ in Cappadocia 4 sec. 210 *c*
Diculfus de Cluain-Brain in Uitionia 3 *c*
Didacus Gelmirez I Archiep. Compostellan. 12 sec.
 28 *c*
Didacus Spinosa Cardinalis Præses Consilii Hispa-
nici sub Philippo II 670 *c*
Didymus philosophus Alexandriæ 4 sec. 244 *b*
Dietmarus ex Abbate Hirsaugiensi Ep. Hildeshei-
men. 441 *f*
Diodorus Ep. Tenedi 4 sec. 219 *b*
Dionysius Comes in causa S. Athanasii 203 *a*
 † *Dionysius Ep. Alexandrinus* 238 *d*
 † *Dionysius Ep. Mediolanensis* 228 *d* *f* 234 *a*
Dionysius Pollinaris auctor Vitæ B. Vivaldi 161 *c* *e*
Domardus socius S. Marculphi 73 *d* 78 *a*
Dominica de Cruce Ord. S. Dominici Duaci 364 *e* *f*
 † *Dominicus virginitatis amator* 333 *a* 334 *e*
Dominicus Capranica Cardinalis 15 sec. 320 *a* 321 *a*
Dominicus Zotarellus corpus S. Athanasii desert
Venetias 257
Dominica Augeria mater Pii V 623 *d*
Dominus Wallenus Melrosæ Ab. Ord. Cisterc. 364 *d*
 † *Donatus Presb. Catanæ* 3 sec. 41 *e*
Drogo Ep. Metensis Ab. Luxovii 9 sec. 285 *e* 287 *b*
Ducem Baviaræ foveri cupit Pius V 640 *f*

E.

- E**berhardus Ep. Babenbergensis 11 sec. 517 *a* *b*
Ebionitæ hæretici a S. Philippo Apost. oppugnati
 12 *d*
Ecdicius Præfectus Ægypti sub Juliano 242 *f* 243 *c*

- Ekkehardi varii monachi S. Galli, horum unus scri-*
ptor Vitæ S. Wiboradæ 288 *b* *c* 297 *e* *f* 299 *c*
Elegius Ep. Albiensis 9 sec. 154 *c*
Eletus eremita degit cum S. Marculpho 75 *b* 79 *f*
 † *Elentherius Ep. Æcanensis in Apulia* 390 *f*
 † *Eligius Ep. Veromanden.* 280 *d* *e*
Elisabeth Evangelista Ordinis Prædicator. Samoræ 1 *
Elisabetha Austriaca nupta Casimiro Regi Poloniæ
 570 *e* *f*
Elisabetha Regina Angliæ 647 *b* 660 *b* *excommuni-*
cata 661 662
 † *Eloquius Hibernus* 264 *d*
Emmanuel Philibertus Dux Sabaudia 16 sec. 682
 667
Emmanuel Comnenus Imper. CP. 16 *b* *d*
Emmo Episcopus Senonensis, an Sanctus 170 *c*
 † *Engelbertus Archiep. Colonien.* 13 sec. 538 *f*
Engelbertus Ab. S. Galli 10 sec. 293 *f* 296 *a*
Eppo Ep. Augustanus 11 sec. 517 *b* *f*
Eraclius aut Euracius Ep. Leodiensis 10 sec.
 130 *a* 131
Erchambertus Ab. Alahensis 10 sec. 510 *a* *f* 512 *e*
Eremius Ep. Thessalonica 4 sec. 234 *b*
Erkanbaldus ex Abbate Fuldensi Archiep. Mogunt.
 11 sec. 514 *d*
Erlebodus Ep. 10 sec. *an Bajocensis* 79 *e* *f*
Ermemirus Pseudo-Episc. Gerundensis 9 sec. 154 *a*
 156 *d* 157 *b*
Ermericus Lusignan Rex Cypri et Hierosol. circa
 1200 *annum* 16 *d* 18 *b*
 † *Esaias Ordinis Eremit. S. Augustini Cracoviæ*
 567 *c*
Ethelredus Rex Merciorum 8 sec. *an Sanctus* 441 *e* *f*
Eudemontias, Antonius, Cydonensis sub Joan. Au-
striaco 691
Eugenius Bellus Rex Connaciæ 6 sec. *pater S. Kel-*
laci 106 *c*
 † *Eugenius Ep. Carthagin. et ab eo alius Eugenius*
miraculis clarus 275 *f* 276 *a* *c* 277 *a* *e*
Eugenius Papa 3 dedicat Ecclesiam S. Juvenalis
Narniæ 398 *a* *b*
Eugenius IV Papa creat. S. Antoninum Archiep.
Florent. 317 *f* 320 *a* *b* *moritur* 323 *c*
Evodius interest sepulturæ S. Monicæ 489 *c*
Euphratas Ep. Coloniae 4 sec. 219 *d*
 † *Eusebius Ep. Vercellensis* 228 *d* *f* 234 *a* 240 *e* *f*
Eusebius Ep. Nicomediensis Arianus 194 *d* *e* 197
ef 198 *b* 209 *a* *Ep. CP.* 210 *b* *c* 216 *f*
 † *Eustasius Ab. Luxovien.* 280 *a* 283 *b* *e* *f* 286 *c*
Eutherius Nestorianus 238 *e*
Eyberhardus de Eppenstein 15 sec. 21 * *b*

F

- F**antinus Dandinus Ep. Patavinus 15 sec. 200 *f*
Faara seu Burgundofara Abbatissa 280 *f*
 † *Faro Ep. Meldensis initio* 7 sec. 279 *f*
 † *Fausta Virgo Martyr Cyzici in Hellesponto* 425 *b*
 † *Fausta uxor S. Cassii, post Ep. Narniensis* 396 *e*
 397 *e* 410 *b* *c* 417 *b* 422 *c* *d*
 † *Felicianus Ep. Fulginas Mart.* 392 *d* 394 *c*
 † *Felices I Papæ an corpus Ostiæ depositum* 495 *b* *c*
 † *Felicissima Virgo Martyr Viterbii* 170 *c*
 † *Felix Ep. Mediolanensis* 5 sec. 499 *b*
Felix Krosowski Prior Ord. S. Mariæ de Metro
 558 *f*
Ferdinandus Austriacus 659 *e* *f*
Ferdinandus Rebellus scriptor, impactam Societati
Jesu calumniam detegit 679 *d* *e* *f* 680
Ferdinandus Toletus Albanus, Dux in Belgio 645 *a*
 652 *f* 661 *d* 662 *d* *e*
Festus Præses anno 313, crudelis 385 *a*, *misere perit*
 386 *e*

IN VITAS SANCTORUM MAJI.

<i>Figuerola Lupus, castrorum Magister sub Joan. Austriaco</i>	689 f	<i>Gedeon Ep. Cracoviensis</i>	11 sec. 472 a e
<i>Flacillus Ep. Antiochenus</i>	203 a 210 c	<i>Gedrocius Dux Lituanorum</i>	560 f
† <i>Florentius Presb. Roix in Gallia, an frater S. Floriani</i>	467 c	† <i>Gelasius Papa reprobatur scripta de Inventione sanctæ Crucis</i>	366 f
<i>Florentius Theodosius, cubicularius Pii V</i>	693 e	<i>Genesius Lucensis Prior Dominicanus ad Minervam</i>	16 sec. 632 c
† <i>Florianus Mart. in Aquitania</i>	441 d	<i>Genserius Wandalarum Rex vastat Italiam</i>	502 b c
† <i>Florianus Patronus Colonix</i>	618 a	<i>Genuenses contribuunt in bellum Turcicum</i>	681 e
† <i>Foillanus Ab. Fossis Martyr</i>	121 126 e	<i>Georgius Radzivilius Card. Ep. Cracovien.</i>	16 sec. 596 a
<i>Fortunatus Ep. Aquileix 4 sec.</i>	234 b	<i>Georgius Ep. Laodiceæ</i>	4 sec. 218 c 235 f
† <i>Frumentius Ep. Æthiopix 4 sec.</i>	233 e f	<i>Georgius Cappadox invasor Sedis Alexandrinæ</i>	232 236 b 239 c d e f
† <i>Franciscus Borgia Soc. Jesu Generalis</i>	675 e	<i>Gerbertus Ab. Moguntinus</i>	11 sec. 517 b
<i>Franciscus Gonzaga Cardinalis moribundus prævidet Pontificatum B. Pii V</i>	632 c	<i>Gerhardus seu Gebhardus Archiep. Moguntinus</i>	13 sec. 49 * c
<i>Franciscus Paciecus Cardinalis</i>	671 c	† <i>Germanus Ep. Autissiodorensis a S. Amatore instruitur</i>	58 c f 60 b 61 a an Magister S. Brioci 94 c d in Britannia laborat 267 c d 268 a b
<i>Franciscus Taurisius Archiep. Avenionis et Senarum Cardinalis</i>	675 d	† <i>Germanus Ab. Monast. Grandis vallis</i>	280 b
<i>Franciscus de Minerbertis Archiep. Turretanus</i>	16 sec. 341 c	† <i>Gertrudis, ab ea Gertrudis-Berga seu Mons, olim Mons littoris</i>	433 e fovet S. Ullanum 121 f 126 f
<i>Franciscus de Hallewin Ep. Ambian.</i>	16 sec. 265 c	<i>Gilbertus Ab. Luxovii</i>	9 sec. 285 c
<i>Franciscus Gonzaga Generalis FF. Minorum dein Episc. Mantuanus scriptor</i>	598 a	† <i>Gibrianus Hibernus</i>	260 e f
<i>Franciscus Ruiz Episcopus Abulensis</i>	16 sec. 176 f	<i>Giraldus Canonicus Regularis Ansedæ in Lusitania an Sanctus?</i>	3 c
<i>Franciscus Rex Francorum</i>	643 c 644 645, Corpus ab Hugonottis effossum 647 e 651 a	<i>Girbertus Ep. Nemausen.</i>	9 sec. 454 c
<i>Franciscus Fuscarius Dux Venetiarum</i>	15 sec. 261 a	<i>Giselharinus Archiep. Magdeburg.</i>	11 sec. 510 e
<i>Franciscus Diodus Præfectus Venetus Galearum</i>	685 f 690 a	<i>Gisleria familia Boronix olim ampla</i>	623 c
<i>Franciscus Ibarra sub Joan. Austriaco</i>	666 c	<i>Gislerius, Paulus, consanguineus Pii V</i>	690 a
<i>Franciscus Castilioneus scriptor Vitæ S. Antonini</i>	315 f 316 b e 330 c 339 b	<i>Gistoranus Ep. Carcassonen.</i>	9 sec. 450 b d 451 a
<i>Franciscus Cataneus Diacetius Ep. Fesulanus</i>	16 sec. 17 * a	<i>Ghorus de Pistorio electus Ep. Fanensis</i>	16 sec. 341 c
<i>Franciscus Celaria hæreticus Romæ exustus</i>	664 f 665	<i>Godefridus Hermant Gallice edidit Acta S. Athanasii</i>	190 c
<i>Fredericus Austriacus Imp.</i>	15 sec. 324 b c	<i>Godomarus Episc. Ausonensis in Catalonia</i>	9 sec. 454 a b c
<i>Fredericus Barbarossa Imp. adhæret Antipapæ</i>	487 b	<i>Goioza, Franciscus, Cardin</i>	16 sec. 46 * f
<i>Fredericus Raganeus Ep. Massiliensis</i>	16 sec. 17 * a	<i>Gondaldus Ep. Melden</i>	7 sec. 279 f
<i>Fredericus Nanius sub Joan. Austriaco</i>	688 d	<i>Gonzaga, Alphonsus, Archiep. Rhodiensis</i>	17 sec. 716
<i>Fredericus Saltzburgensis Archiep.</i>	10 sec. 509 d 510 c	<i>Gonzaga, Joannes, Vincentinus Card.</i>	16 sec. 46 * f
<i>Fredericus Shembek Societ. Jesu</i>	558 c 561 e 564 c 44 *	<i>Gonzaga Sigismundus præfectus militum sub Joan. Austriaco</i>	684
<i>Frederonna Regina uxor Caroli simplicis</i>	81 f 82 c	<i>Gosbertus Archidiacon. Leodien.</i>	11 sec. 435 f
† <i>Frigidianus Ep. Lucensis</i>	396 f 397 f	<i>Gothmarus Ep. Ozomensis nunc Vicensis</i>	9 sec. 183 f
† <i>Frodobertus Ab. Cellen. discipulus S. Waldeberti</i>	281 e f	† <i>Grata vidua Bergomensis</i>	4 e
<i>Frowinus Ab. Montis-Angelorum in Helvetia</i>	12 sec. 313	† <i>Gregorius Nazianzenus de S. Athanasio</i>	490 a 522 d 252 c
<i>Frodonius Ep. Barcinonensis</i>	9 sec. 451 a 454 a c 456 d 457 c	<i>Gregorius invasor Sedis Alexandrinæ pulso S. Athanasio</i>	212 213 214 218 c 220 a 223 a
<i>Frutboldus nobilis Belga</i>	10 sec. 434 d	<i>Grimaldus Abbas externus S. Galli</i>	9 sec. 293 e
<i>Fullbertus Ab. Aroasiensis</i>	12 sec. 487 b 491 e	<i>Gualterus seu Gualterottus Ep. Accon.</i>	12 et 13 sec. 16 f 18 d
<i>Fullbertus Ab. Luxovii</i>	9 sec. 285 c	<i>Guarinus Ord. Præmonstrat. Ab. Viconii et Lauduni</i>	443 b
† <i>Fursæus frater S. Ullani</i>	121 126 f	<i>Guarius dynasta in Connacia</i>	6 sec. 408 e f 409 b
<i>Fulvius, Theophilus, Ep. Foroliviensis</i>	16 sec. 17 * a	<i>Guido Archiep. Rotomag.</i>	10 sec. 81 e
G		<i>Guido, Servidius, Ep. Volaterranus</i>	16 sec. 47 * a
G <i>abriel a Cueva Dux Albuquerqueus</i>	16 sec. 665 a	<i>Guido Ab. Claravallis</i>	13 sec. 539 b c
<i>Gabriel Sarbellonus sub Joan. Austriaco</i>	685 b 690 a	† <i>Guido Cortonensis Ordinis Minorum</i>	4 c
<i>Galeottus Malatesta Princeps</i>	13 sec. 541 f 542 d	<i>Guido Ubaldus Dux Urbinatum</i>	16 sec. 681 e 690 a
<i>Galesinius, scriptor historiæ Translationis Pii V</i>	699 a	<i>Guidus Zanetus hæreticus captus</i>	665 c
<i>Galla Placidia an soror Constantii Imp. attulerit Romam corpus S. Cyriaci</i>	455 c d e	<i>Guilielmus Sirletus Cardinalis ad Pontificatum positus</i>	631 b
† <i>Gallus Abbas</i>	292 a 308 a	<i>Guilielmus Bastonus Ep. Ticinen.</i>	675 e
† <i>Garcias Martinez Ordinis Melitensis ex Portuensi diæcesi</i>	4 * a	<i>Guilielmus Ab. Claravallis</i>	13 sec. 40
<i>Gaspar Colignius Admiratus Franciæ, Hugonottorum</i>	645 f 647 a b 649 f	<i>Guilielmus Gonzaga Dux Mantuæ</i>	16 sec. 681 e
		<i>Guilielmus Joiosa Prorex Galliæ Narbonen.</i>	16 sec. 675 f
		<i>Guilielmus Princeps Auriacus</i>	653 c
		<i>Guilielmus</i>	u

TOMI I INDEX HISTORICUS.

Willihelmus Cassiodor. an. 1516 Auditor Rotæ 356 c
357 a b
† *Gumbertus maritus S. Berthæ* 115
Gundebadus Rex Burgundionum 5 et 6 sec. 85 c
88 e f
Gundiochus Rex Burgundionum 5 sec. 88 e
† *Gunebaldus Martyr. an filius S. Sigismundi* 93 a b
Gantherus monachus Altahensis dein eremita 11 sec.
511 d
† *Gauthramnus Rex* 86 c
H
H
Hatto occisor S. Evermari 124 c 127 c 128 c d e
Hæretici in Belgio rebellant 651 652 cæsi 653 c d
Haymarus Ep. Mart. an Tullensis 442 a
Harimannus scriptor Vitæ S. Wiboradæ 9 sec.
288 b c
Hartmannus Abbas externus S. Galli 9 sec. 293 e
Haseco Ep. Wormatiensis 11 sec. 517 a
*Hathumuda Abbatissa Garndersheimi filia S. Ottonis
Ducis* 514 a
Hector Spinula Dux sub Joan. Austriaco 686 b
† *Helanus Hibernus* 160 a
† *Helena Crucem Christi invenit* 365 ecclesiam con-
struit 366
† *Helladius Ep. Autissiodoren. 4 sec.* 54 f
Henricus Archiep. Coloniensis 13 sec. 534 a 535 b
*Henricus Niger Imp. procurat Canonizationem S.
Wiboradæ* 288 a
Henricus Auceps Rex Germaniæ 307 d
*Henricus Rex Castellæ 13 sec. sponsus B. Mafaldæ
Reginæ* 10* c 11* b
Henricus 2 Valesius Rex Francorum 643 b
Henricus Dux Bavarix pater S. Henrici Imp. 503 f
*Henricus frater S. Cunigundis Dux Bajoriæ 11
sec.* 516 f 517 f
Henricus I Dux Brabantix 12 et 13 sec. 538 a
539 e
Henricus Stuartus Lenno-ii Comes 658 f
*Henricus fundator cænobii Murensis in Helvetia 11
sec.* 314 a
Heraclius Comes adversarius S. Athanasii 231 e f
† *Herculanus unicus Perusii* 427
Hermenigildus Ab. Aroquæ in Hisp. 10 sec. 11* c
† *Hermes Præfectus Urbis* 375 f 376
Hermolaus Barbarus Ep. Veronensis 256 a b c
Heroes a S. Philippo baptizatus creatur Episcopus
15
Herswindis prima Abbatissa Thorensis an colatur
441 b
Hesychius Castrensis in Concil. Sardicensi 217 a b
Hesilo Episcopus Hildesheimensis 11 sec. 522 d
524 a
Hildiwardus Ep. Citizensis 11 sec. 517 a b
*Hieronymus Rusticuccijs Cardinalis sub Pio V 672
e 697 b 705 a*
Hieronymus Manrique Episc. Abulensis 16 sec.
176 e
Hieronymus de Savanarolla Ord. Prædic. 355 d
*Hieronymus Catena scriptor Vitæ B. Pii V 620 b
e 621 a*
† *Hieronymo Doctori addicta B. Mafalda Regina*
12* a
† *Hilarii corpus ab hæreticis dispersum* 647 c
Hiltolphus Ep. Mantuanus 11 sec. 517 a
Hilsundis uxor B. Aufridi, dein sanctimonialis
433 f
Hiltruda soror B. Rachildæ apud S. Gallum 297 a
*Hippolytus Aldobrandinus Auditor Rotæ postea Cle-
mens VIII* 675 d
Hippolytus Rubeus Ep. Ticinen. Cardinal. 297 a
Hitto frater S. Wiboradæ Clericus S. Galli 289 f
301

Holsanus Dux Lituanorum 560 f
Honoricus Rex Wandalorum in Africa 276 f
*Hepidanus monachus S. Galli, scriptor Vitæ S. Wi-
boradæ 11 sec.* 288 d
Horatius Ursinus sub Joan. Austriaco 690 a
† *Hosius in causa S. Athanasii* 217 a c 218 b 226 a
229 d e f 234 a
*Hubaldus Allucingulus Ep. Ostien. dein Lucius 3
Papa* 490 b
Hugo Abbas S. Saturnini Tolosæ 9 sec. 150 b c
Hugo de Pirrepont Ep. Leodiensis 13 sec. 538 e f
539 e
Hugolinus Marsellius Ep. Glandatensis 16 sec.
17* a
Hugonotti in Gallia insolentes 16 sec. 643 644 647
prælio victi 648 c
*Humiliati monachi conati S. Carolam Borromæum
occidere, 666 et morte puniti 667 b, eorum Ordo
extinctus* 667 c
*Hunfridus Archiep. Parthenopoli seu Magdeburg.
11 sec.* 517 a
Hungari vastant Bavariam, Sueviam, 294 e

I

I
Ignatius Ab. Montis-Angelorum in Helvetia 17 sec.
373 f
Ingoberthus Ep. Urgellensis 9 sec. 154 c
Ingofredus Ab. Luxovii 7 sec. 284
† *Innocentii Papæ Reliquiæ Hildeshemii* 514 a 515 a
*Innocentius 2 Papa Leodii dein Remis in Synodo
527 e f Sanctis adscribit S. Godehardum* 528 b c
*Innocentius 6 Papa Beatis adscribit Gregorium Au-
gustinianum* 540 c 541 f 542 a
*Innocentius S. Mariæ in Dominica Cardinalis 16
sec.* 356 f 357 b
† *Irenæus Ep. Lugduni 56 a, corpus dispersum* 647 c
Ischyrras Presb. in causa Arii 198 c d 199 c 202

J

J
Jacobus filius Zebedæi Apostolus 18 c f
† *Jacobus Tifernas Ord. Minorum* 4 e
Jacobus de Vitriaco Cardinalis 4 c
Jacobus Lusinianus ultimus Rex Cypri 669 c
Jacobus Simonettus an. 1516 Auditor Rotæ 356 c
357 a b
Jacobus de Glogovia primus Guardianus Warsaviæ
571 a
Jagello, Wladislaus dictus, primus Rex Poloniæ 559
c 560 f 568 a 573 b 29* e
Joannocius de Pandulsis Ep. Trojanus 16 sec.
341 c
Joanna a Cruce Ord. S. Francisci in Hispania
364 e
Joanna Regina Navarræ hæretica 16 sec. 644 f
† *Joannis Bapt. Reliquiæ* 242 c f
† *Joannis Chrysost. exulis epistola ad S. Venerium*
500 a b
† *Joannes Capistranus Ord. Minorum* 556 b d
† *Joannes Bonus Ord. Eremitarum S. Augustini 5 a*
† *Joannes Cantius Doctor Cracoviæ 15 sec.* 561 b
567 b 568 c e 37*
Joannes IX Papa, 11 sec. 516 f 517 e
Joannes XXI Papa dat Indulgentias Ecclesiæ Narn.
399 c d
*Joannes XXII Papa creat B. Alexandrum Vincio-
lum Episcopum Nuceriæ* 25* a b
Joannes Aldobrandinus Cardinalis sub Pio V 672 e
Joannes de Turrecremata Cardinalis 15 sec. 323 e
325 a
*Joannes Dominicus Ord. Prædicat. Cardinalis 14
sec.* 319 a 320 d e
Joan.

- Joan. Franc. Commendonus Cardin. a Pio V ablegatus in Germaniam 639 e f
 Joan. Franc. Sangeorgius Cardin. Ep. Aquensis 673 d
 Joan. Ludovicus Malinus Cardin. 15 sec. 336 c d
 Joan. Moronus Cardinalis ad Pontificatum propositus 630 f 672 e f
 Joan. Paulus ab Ecclesia Cardin. sub Pio V 672 f
 Joan. Petrus Caraffa Cardin. 16 sec. 627 b
 Joann. Bapt. Cassaneus Archiep. Rossani, dein Papa Urbanus VII, 666 b
 Joann. Archiep. Moguntinus 15 sec. 19* e
 Joann. Demetrius Solkowski Archiep. Leopold. 16 sec. 596 a
 Joann. Albertus Ep. Warsavien. dein Cracovien. filius Sigismundi 3 Regis 395 e
 Joann. de Albertis Ep. Cortonen. 16 sec. 17* a
 Joann. Antonius de Grassis Ep. Faventinus 16 sec. 17* a
 Joann. Bapt. Milandrius Ep. olim Marsicanus 16 sec. 17* a
 Joannes Ep. Genuensis 10 sec. 278 d
 Joannes de Cortona Ep. Genuensis 13 sec. 13 f
 Joann. Odescalvus Ep. Pinnensium 684 e
 Joann. Ep. Florentinus 13 sec. 16 a
 Joann. Paulus Bucciarellus Ep. Narnien. curat elevari corpus S. Juvenalis 402 e
 Joannes Albertus Rex Poloniae 15 sec. 562 a 568 a 580 e
 Joannes Lusitanus Rex Cypri 669 b
 Joannes Austriacus Dux belli electus 673 c 684 e et seqq. dolet ob mortem Pii V 695 b
 Joannes Contarenus Dux sub Joanne Austriaco 688 d
 Joannes Medices Cosmi primogenitus 324 a 325 b
 Joann. Andreas Auria Dux Melphus 16 sec. 670 d 671 c 684 c 686 a 689 c d
 Joann. Petrus Gistlerius Præsul Romanus sub Pio V 675 e
 Joann. a Stunica Orator Philippi 2 ad Pium V 671 c
 Joann. Hieronymus Albanus Comes Bergomensis 703 a
 Joann. Præpositus Lubischaviensis Confessarius B. Michaelis Gedroci 558 f
 Joann. Houthon Carthusianus sub Henrico VIII in Anglia occisus 442 d e
 Joann. Niger Canonicus Fossanensis, scriptor vitæ et miraculorum S. Juvenalis Fossani quiescentis 411 412 413
 Joann. Antonius Gabutijs scriptor Vitæ Pii V. 620 c 621 a
 Joann. Aretinus scriptor 13 sec. 254 d
 Joannes de Cellis pater B. Gregorii Augustiniani 541 b
 Joannes Feltnus Britannus Catholicus 662 a b
 Joannes caput Meletianæ factionis 199 a d 209 a
 Joffredus Comes Avenione pater S. Juliani Hospitalitoris 431 d
 † Joseph Barsabas 21 d
 Jovianus Imp. in causa S. Athanasii 244 245
 Jovinianus Præses Auscii in Vasconia 388 c f
 † Judas Apostolus habitus frater S. Jacobi fratris Domini 20 f 34 c
 † Judas Cyriacus, fingitur Crucem Christi revelasse 367
 † Juliani Hospitalitoris Acta MS. indicata 431 b c d e
 Julianus apostata in causa S. Athanasii 239 b 240 b 242 243 an palam in Christianos crudelis? 447 f
 Julius Aquaviva Referendarius Pii V 666 b
 Julius Gubernator Gallie Augustoduni 5 sec. 60 b c
 Julius I Papa in causa S. Athanasii 210 c 211 c d 212 c 216 b 218 b 220 d 226 f
 † Justi et Pastoris ecclesia Narbonæ 150 c 151 e 152 e f
 † Justi Lugdunensis Reliquiæ dispersæ 647
 K
 † Kentigernus magister S. Asaphi 84 b
 Kerburga reclusa apud S. Gallum 303 d
 Kieranus Ab. Cluanensis in Hibernia 107 e 108 a b
 Kobeni famula S. Wiboradæ 299 a b 303 e
 L
 Ladislaus Rex Hungariæ 16 sec. 587 a
 Ladislaus Ungarus Guardianus Cracoviensis 598 a b
 Lantbertus Imp. in Italia 9 sec. 397 d e
 † Lamberti Mart. corpus Pisauri 426 d e
 Lambertus Abbas Aroasiæ 12 sec. 491 e
 Landus, Antonius, sub Joann. Austriaco 690 e
 Lanoius, Pompeius, Principis Salmonæ frater 684 d
 † Lanto Ep. Constantiensis Gal. 6 sec. 73 b
 Lauretanus, Joannes, sub Joann. Austriaco 688 f
 Laurentius (aliis Mozenicus) Justinianus 257 e 258 e 259 c
 Lazari a Christo suscitati cultus CP. 443 e f militia approbata 656 c
 Leo X Florentiæ anno 1516 agit 341 a, promotor Canonizationis S. Antonini 353 f
 Leo Imp. evocat S. Valerianum Forolivio 501 f
 Leo Armenus Imp. iconomachus 506 b
 Leobardus Dux Gothorum in Italia 5 sec. 502 c
 † Leolini ecclesia in Hetruria 143 d e
 Leonardus Ser-Uberti scriptor Vitæ S. Antonini 316 a 317 a b 330 b 339 c
 Leonardus tit. S. Petri ad Vincula Cardinal. 16 sec. 353 b 356 e f
 Leontius Ep. Arianus Antiochiæ 4 sec. 431 c
 Liberius Papa in causa S. Athanasii 226 f 228 a 229 248 a
 Licinianus Ep. Carthaginensis in Hispania 443 a, an Sanctus? 39* d
 Liebo Archiep. Hamburgensis 11 sec. 517 c
 † Lini Papæ corpus an Ostiæ depositum 495 b c d
 Lodronius, Albericus, præfectus militum Germanorum sub Joann. Austriaco 684 c
 Lucas Alamannus Ep. Matisconen. 16 sec. 17* a
 Lucas de Rydzyna Præses Capituli Cracoviensis Minorum 578 c
 Lucialis, Calaber apostata, Algeri Præses 677 b c 689 c d e 690 d
 † Lucifer Ep. Calaritanus 228 a d 234 a 235 b 237 f 240 e f
 Lucius III Papa mittit Reliquias S. Floriani in Poloniam 472 a b
 Lucius Ep. Adrianopolis 4 sec. 219 b
 Lucius Ep. Alexandr. Arianus 4 sec. 251 e
 † Ludolphus Dux Saxonie Martyr 514 a f
 Ludovica de Linange Abbatisa Avennaci 16 sec. 115 c
 Ludovicus de Torres Legatus Pii V ad Reges Hispaniæ 669 d 670 e 677 e
 Ludovicus Gonsalvus Camara Soc. Jesu Confessarius suadet nuptias Sebastiano Regi Lusitanie, et dissuadet bellum Africanum, injuste calumniam passus 680
 Ludovicus Nassovius frater Auriaci 653 a
 Ludovicus Borbonius Princeps Condæus 648 d e
 Ludovicus Marcellius Ep. Joppensis, Clusini Coadjutor 16 sec. 17* a
 Ludovici XI corpus ab Hugonottis effossum 647 e
 Luizio Ep. Haverbergensis 11 sec. 517 a
 † Lupus Ep. Trecensis 268 a b
 Lusitani Reges Cypri 669 b c
 Littorius Dux Romanorum in Gallia occisus 5 sec. 62
 M

M.

- M**acarius Ep. Hierosolymis Crucem Christi invenit 365 366
- Macedonius Ep. Mopsuestiæ 4 sec. 210 c
- Macedonius hæreticus Ep. CP. 237 e f
- Maclarius Ep. Lutovensis 9 sec. 151 b 154 c
- Maghtildis soror B. Alexandri Cisterc. ex prosapia Regum Scotiæ? 438
- Maguentius tyrannus in locum Constantis 225 d
- † Magni præfectura S. Galli 300 a
- Magnus Norwegiæ Rex an Sanctus? 3 c
- Mahometes Syrochus Præses Alexandriæ, in prælio cum Joan. Austriaco 686 f 688 d
- Malatestæ familiæ origo 537 d, Principatus 542 b
- † Mamæ Mart. ecclesia Vapinci 112 c
- † Mamertinus Presbyter Autissiodor. 558 b d e
- † Mammes Martyr a leone defensu 142 a
- Manichæus 242 a
- Mantica Ep. Famagustanus 17 sec. 716 c
- Maphæus Vegius Datarius Martini V scriptor 496 a b
- † Marcelli Mart. ecclesia Cabilone 112 a
- Marcellus Ep. Ancyra 4 sec. 225
- Marcellus Ep. in Campania 4 sec. 227 f
- Marcus Papa 215 d
- Marcus Antonius Columna Cardinalis Dux Palæani et Talevotii 16 sec. 670 d 673 e 677 a b 683 e f 684 b 686 a b 687 d 688 e 689 d 692 d e f
- Marcus de Strozziis Canonicus Florentinus 16 sec. 341 c
- Marcus Presbyter, intimus S. Antonini 319 c
- Margarita Austriaca Gubernatrix Belgii 651 d
- Margarita Valesia Henrico IV desponsa 678 a b 679 a
- † Maria Jacobi seu Maria Cleophæ in Evangelio 21 c
- Maria Stuarta Regina Scotiæ 660 a b
- Maria Alphonsa Clarissa Asturicæ in Hispania 170 f
- † Mariamne soror S. Philippi Apost. 14 c
- Maripatrus, Catharinus, sub Joan. Austriaco 688 e
- Maris Ep. Chalcedone 4 sec. 210 c
- Marius Dux equitum Cosmi Ducis Etruriæ 645 f
- Martha sponsa S. Amatori obtrusa et relicta 54 fit sanctimonialis 55 a
- Martini V Papæ Acta circa translationem S. Monicæ 494 d 496 a
- † Martinus Turonen. dæmones pellit 56 b
- Corpus ab hæreticis dispersum 647 c
- Martinus Baronius edit Vitam B. Stanislai Canon. Regularis 26 * a
- Massæus Dardius Ep. Clusinus 16 sec. 17 * a
- Matfredus Archiep. Aquensis 9 sec. 154 b
- Matthæus, filius Alphæi, frater S. Jacobi Apost. 19
- Matthæus Contrarollus Datarius, dein Cardinalis 675 d
- Matthæus Panca anno 1519 invenit sepulcrum S. Secundi 173 c
- Mauritius Burgensis in Hispania Ep. 13 sec. 11 * c
- Maurus Ep. Ameliensis 13 sec. 398 e 400 d
- Maximilianus Imp. a Pio V admonitus 639 c d 659 664 b 668 c f 680 d e f Visitat Ecclesiam S. Philippi Presb. 21 * c
- † Maximinus Ep. Treviren. 207 a
- † Maximus Ep. Genevensis 6 sec. 85 f
- † Maximus Ep. Hierosolymitanus 4 sec. 206
- Maximus Præses Auscii in Vasconia 388 c f
- Medulacus hæreticus Bergomi carceri inclusus 626 c d
- Meginhardus Ep. Wirceburgensis 11 sec. 517 a
- † Meinwercus Ep. Paderbornensis 11 sec. 517 a

- Melchior Carnerius Soc. Jesu laborat in Æthiopia 65 e f
- Meletius Ep. Ægypti schismaticus 194 a 196 b 197 a
- Meliton seu Mellitus Episc. Laodicensis, an scriptor Vitæ S. Philippi Apostoli? 7 f
- Melitensis Ordinis Magister Joannes Valetta 711 c
- Mellinus Ab. Luxovien. 8 sec. 284 d
- Menghardus, cui inscripsit Arnoldus Vitam S. Godehardi 507 b
- † Mercurialis Ep. Forolivii 501 a 502 f
- Metius, Jacobus, Dalmata sub Joan. Austriaco 690 f
- Michael Bonellus, pronepos B. Pii V, Cardinalis rebus agendis præficitur 633 e f 672 e 711 b c d
- Michael Turrianus Ep. Cenetensis, Cardinalis in Galliam missus a Pio V 643 d e
- Michael Antibaren. Ep. 13 sec. 398 c
- Michael Ep. Tarraconensis 12 sec. 528 b c
- Michael Konarski Palatinus Pomeraniæ 17 sec. 615 a
- Migetius seu Metius Ep. Lingonen. 6 et 7 sec. 284 f
- Mochoemius de Tyrdaglug Hibernus 5 e
- Monachus Cancellarius Hierosolymis, Archiep. Cæsariæ. Patriarcha Hierosol. 16
- Moncada, Michael, cum Joan. Austriaco 689 f
- Montorius Episc. Neocastrensis 17 sec. 716 b
- † Monulphus et Gundulphus Ep. Traject. 138 c
- Moschorum Dux in Turcas excitatur a Pio V 663 b c d, petit Romæ fidei Magistros 682 b c
- Muredacus Hibernus 107 108 109
- Musanus Comes in Concil. Sardicensi 217 a b

N.

- N**arcissus Ep. Neroniadis 4 sec. 210 c 235 f
- Nectanus de Kill-unctre nepos S. Patricii 170 c
- Nepotianus sumpto Imperio occisus 225 d
- Nestorius Præfectus Ægypti sub Constantio Imp. 221 d
- † Nicetus Ep. Vesontionen. 284 b f
- Nicetas Paphlago scripsit Vitam S. Philippi Apostoli 8 b, Jacobi Apostoli 19 f
- † Nicolaus Myrensis fugit consortia mulierum 328 f
- Nicolaus IV Papa dat Indulgentias ecclesiæ Narrensi 399 a
- Nicolaus V Papa æstima S. Antoninum Archiep. 323 d e
- Nicolaus Eborensis Ep. Suffragan. Ambian. 16 sec. 265 c
- Nicolaus Abbas Brzestensis in Polonia 558 f
- Nicolaus Ormanetus a S. Carolo Borromæo ad Pium V missus 667 a
- Nicolaus pater S. Antonini 318 f 319 d
- Nicolaus Tornabonus Ep. Burgi S. Sepulchri 16 sec. 17 * a
- Nigebertus Ep. Urgellitanus 9 sec. 151 b 152 d
- † Norbertus Ep. Magdeburgensis 12 sec. 528 a
- Nothkerus medicus monachus S. Galli 296 c

O.

- O**ctavius Farnesius Dux Parmen. 16 sec. 664 f 681 e 690 a
- Octavius Gonzaga sub Joan. Austriaco 684 d
- Odetus Castilionæus Cardinalis depositus 643 f
- Odescalcus sive Paulus Odescalcus 684 e
- Odilo Dux Bavarie 7 sec. 510 c
- † Odinus Fossani in Pedemontio 413 d
- Odo Rex Francorum 9 sec. 151 c 155 a
- † Oliva Virgo Martyr an Ordinis B. Mariæ de Mercede 170 c
- Olympius Ep. Ænis in Thracia 14 sec. 219 b
- Orsinus

TOMI I INDEX HISTORICUS.

Orsinus, Justinianus cubicularius Pii V 698 e
 † Orientius et Patientia Martyres Oscæ in Hispania,
 an parentes S. Laurentii Levitæ 4 e
 Orlandus Ep. Narniensis 13 sec. 398 e f 400 d
 Ormanetus, Nicolaus, Episc. Patavinus 711 f
 713 a
 Osdagus Ep. Hildesheimensis 10 sec. 514 b 515 b
 Ottonis 2 Imper. obitus 509 f 510 e
 Otto 3 Imp. bene facit Eccl. Ultrajectinæ 434 e
 Otwinus Ep. Hildesheimensis 515 d

P.

Padilia, Petrus, cum Joanne Austriaco 689 f
 Palatino Electori obsisti cupit Pius V 640 f
 Palentini seu Palatini Comites Rupertus Rex Ro-
 manorum, Ludovicus filius, Ludovicus Dapifer,
 Fredericus et Rupertus Ruperti Regis nepotes
 15 sec. 20 * f 21 * a
 † Palladius Ep. missus in Scotiam 264 c d
 † Paphnutius Confessor 4 sec. 201 a
 Paschasius Broetus Soc. Jesu fit Sacerdos 265 d
 Pasqualicus, Antonius sub Joan. Austriaco 690 e
 Pasqualis Quesnel de Symbolo Quicumque vult 4 *
 † Patiens Ep. Lugdunensis 5 sec. 68 69
 Patricius pater S. Augustini 485 c
 Paulina soror B. Pii V 628 b
 Paulinus Ep. Antiochiæ 242 b
 † Paulinus Ep. Nolanus 5 sec. 499 b
 † Paulinus Ep. Trevirensis 227 d 228 d e 233 d
 Pauli IV sepulcrum erectum a Pio V 704 a
 Paulo V dedicatur Vita Pii V 621 622
 Paulus Bigazzium Ord. Silvestrinorum 443 d
 † Paulus Ep. Constantinopol. 4 sec. 209 d 210 b
 † Poulus Ep. Narbon. 151 c 155 e f 156 c 157 f
 † Paulus Eremita 428 c
 Paulus frater Comitæ Sanctæ-Floræ 684 d
 689 a
 Paulus Ep. Aptensis 9 sec. 154 b
 Paulus Ep. Lucerionensis, dein Vilnensis 16 sec.
 560 f
 Paulus Gislerius pater Pii V 623 d
 Paulus Odescalculus, Nuntius Apostolicus in Sicilia
 16 sec. 656 b
 Paulus nepos Pii V Custodiæ Papali Præpositus
 711 a b
 Paulus Præfectus peditum Cosmi Ducis Florentiæ
 649 f
 Paulus Sfortia Comes S. Floræ Dux exercitus Pii V
 649 f
 Paulus Samosatenus hæreticus 242 a
 Pelagius Lamecensis Episc. 13 sec. 11 * d
 † Peregrinus Ep. Autissiodoren. 458 a b d
 Perronus Ep. Larinensis 13 sec. 396 e 400 c
 Persarum Rex Sciecus Thomas anno 1671 693 c
 † Petrus. Ep. Alexandrinus Mart. 192 f 193 a
 214 c
 Petrus Assalbitus Ep. Alecensis in Gallia 15 sec.
 494 c e
 Petrus Barbus Cardinalis 15 sec. 323 e 325 a
 Petrus Donatus Cæsius Cardinalis sub Pio V
 672 e
 Petrus Ep. Alexandr. successor S. Athanasii 251 d
 e f
 Petrus Ep. Briocensis 13 sec. 84 b e
 Petrus Episc. Florent. 12 et 13 sec. 16 e
 Petrus Ep. Stanensis 13 sec. 398 e
 Petrus de Walenburg Suffraganeus Colonien. 18
 sec. 83 a
 Petrus Franc. Laurentii de Medicis 341 e
 Petrus Graviata Societatis Jesu 406 b 407
 Petrus Justinianus Præfectus Melitensium sub Joan.
 Maji T. 1

Austriaco 685 b 689 d
 Petrus Tarus Præsul Romanus sub Pio V 675 e
 Petrus Bapt. Lumellinus sub Joanne Austriaco 686 b
 Petrus Carnesius Protonotarius hæreticus exustus
 665 b
 Philargius Præfectus Ægypti apostata 213 a 219 a
 223 b
 † Philippus Diaconus et 4 ejus filii 10 b c
 † Philippus Ep. Nucerinus 13 sec. 25 * b
 Philippus II Rex Hispaniarum gaudet in electione
 Pii V 632 e suppetius mittit contra Hugonottos
 648 e agit contra rebelles in Belgio 651 652,
 fœdus ut ineat contra Turcas rogatur 669 e f 670
 675 676 677
 Philippus Princeps Achaïæ et Pedemontii 15 sec.
 419 d
 Philoxenus Presb. Legatus Julii Papæ 218 b
 Pialim Dux classis Turcicæ in prælio cum Joan.
 Austriaco 687 a b
 Pii V nepotes, Philippus, Sebastianus, Antonius,
 Michael et Joannes 711 712
 Pilgrinus Archiep. Coloniensis 11 sec. 517 a
 Pilgrinus Ep. Passaviensis 10 sec. 510 d
 † Pirminius extruit Altahense monasterium 510 c
 Pippinus Herstattius corpus S. Evermari sepelit
 124 e 129 b c
 Pistus Ep. Arianus Alexandriæ 4 sec. 210 c d e 214 c
 Pius Papa 316 e, excipit S. Antoninum Legatum
 324 a b, ejus exequiis interest 328 a
 † Polycarpi nomen intrusum Actis S. Andeoli, inde
 expungendum 36 a
 Polycarpus an auctor Vitæ S. Syncreticæ 250 c
 Polycrates Episc. Ephesinus scriptor 9 c d
 Portaus Turca in prælio cum Joan. Austriaco 686 f
 687 e 689 a 690 d
 † Possessor Ep. Constantiensis Gall. 6 sec. 73 b 74 c
 Prima an aliqua Martyr sepulta apud Ostiam Tibe-
 rinam 493 e
 Priscillianus Præses Bithyniæ 465 b d
 † Probus Ep. Reatinus 390 f
 † Projectitius Mart. Bergomi 477 e
 † Proterius Ep. Alexandr. 253 b
 † Pyoterius monachus in Ægypto 19 e

Q.

Quadragesima in Sardinia an Sancta 441 d
 † Quirici et Julittæ corpora per S. Amatorem dicuntur
 delata in Gallias 53 c
 † Quirinus Tribunus Urbis 375 a 376 b e 377
 Quirinus, Marcus, Legatus classis Venetæ sub
 Joan. Austriaco 683 d 686 c
 Quirinus, Vincentius, sub Joan. Austriaco 690 e

R

Radulphus Abbas Agaunensis 12 sec. 487 c 488 d
 Radzivilius Cardinalis 17 sec. 564 d
 Raymundus I Comes et Marchio Tolosanus 8 sec.
 65 c
 Raynerus Prior Ecclesiæ Hierosolymis 13 sec. 16 a e
 17 a
 Rambrechtus Ep. Viridunensis 11 sec. 517 a
 Ratharius Ep. Turvisinus 7 aut 8 sec. 275 c e
 Rathmundus Ab. Altahensis in Bavaria 11 sec.
 512 c 520 b
 Raynaldus Messanen. Ep. 13 sec. 398 e 400 f
 † Raynaldus Episc. Nucerinus 13 sec. 24 * b c
 Razalinus Presb. apud Tungros 10 sec. 130 a d
 131
 Rechabitæ apud Judæos 35 e
 T. 2 Regibertus

IN VITAS SANCTORUM MAJI

<i>Regibertus fundator monasterii S. Blasii in Helvetia</i>	† <i>Sergii et Bacchi ecclesia Andegavis</i>	96 d
10 sec.	<i>Sergius II Papa dat Reliquias Ep. Hildesheimensi</i>	
<i>Reginboldus Ab. Loresheimensis 11 sec.</i>	514 a	
<i>Reginoldus Ep. Aldenbergensis 11 sec.</i>	† <i>Servatius Ep. Trajectensis 232 e. Miraculis clarus</i>	
<i>Reginoldus Presb. Altahensis in Bavaria 11 sec.</i>	127 b 138 b	
508 a	<i>Servus Dei Ep. Gerunden. 9 sec.</i>	154 c
<i>Reinosus, Franciscus, Ep. Corduben.</i>	<i>Severina uxor Aureliani Comititis Christiana</i>	379 c d
<i>Relingenda Ducissa Sueviæ 10 sec.</i>	† <i>Severinus Ep. Colonien.</i>	271 b
† <i>Remactus fama virtutum clarus</i>	† <i>Severus Ep. Treviren. 4 sec.</i>	271 a b
<i>Requiesensis, Ludovicus, Major Castellæ Præceptor</i>	<i>Severus Imp. S. Andeolum curat occidi</i>	38 39
684 d 685 b 686 b 687 d 689 f	<i>Nfortia Comes Sanctæ Floræ</i>	684 d 686 b 688 d
† <i>Reticius Ep. Augustodunen. 4 sec.</i>	<i>Sigebertus Ep. Mindensis 11 sec.</i>	517 a
<i>Ricardus Dux Aquitanix 9 sec. quis</i>	<i>Sigebodus Ep. Narbonen. 9 sec.</i>	145 e f 154 a
145 d e 147 e	<i>Sigefridus Archiep. Moguntinus 15 sec.</i>	18 * c
<i>Richardus Ab. Fuldensis 11 sec.</i>	<i>Sigericus filius S. Sigismundi Regis</i>	87 d 89 b
<i>Richardus de Merode et de Frentz</i>	<i>Sigifridus Mimigurdensis Ep. 11 sec.</i>	517 a
<i>Richelmus seu Richelinus Ep. Forolivi 13 sec.</i>	<i>Sigismundus Imp. a S. Sigismundo appellatus</i>	
501 b c	91 d f	
<i>Riculfus Ep. Elnensis 9 sec.</i>	<i>Sigismundus Rex Poloniæ 16 sec.</i>	562 b 563 b
<i>Robertus Bungus Ep. Bergomensis 13 sec.</i>	568 a 663. <i>Societatis Jesu collegia fundat</i>	594 f
<i>Rodolphus Ep. Stesvicensis 41 sec.</i>	664 b	
<i>Rodulfus Pius Carpensis Cardinalis</i>	<i>Silvius Passerinus Cardinalis 16 sec.</i>	344 b
704 e f	<i>Silvius Portius sub Joan. Austriaco</i>	688 d
† <i>Romæi corpus Lucæ ad ecclesiam S. Petri relatum</i>	† <i>Simeon Christum in ulnis habuit</i>	28 b c
475 d e f	† <i>Simon de Lipnica Ord. Minorum 15 sec.</i>	560 c
<i>Romagassius, Matutinus, Miles Ordinis Hieroso-</i>	561 b 568 e	
<i>lymitani</i>		
690 d	† <i>Simplicianus Ep. Mediolanensis 4 sec.</i>	499 a b
<i>Romanus Ep. Alyphanus in Samnio 13 sec.</i>	† <i>Simplicius Ep. Augustodunen. 5 sec.</i>	59 c
398 e	<i>Simplicius Judex Tarsi sub Diocletiano</i>	459 c
<i>Romanus Ep. Crohensis in Albania 13 sec.</i>	<i>Sinnarius Comes Urgellæ 9 sec.</i>	154 e f
399 a	<i>Sixtus V Papa approbat Confraternitatem S. Annæ</i>	
<i>Romardus socius S. Marculphi</i>	599 d e. <i>Momumentum ponit B. Pio V</i>	696 b
75 b 79 d	697 b 698. <i>Confirmat translationem S. Antonini</i>	
<i>Rorico Ep. Ambianensis 11 sec.</i>	<i>Florentini</i>	17 * b
45 f	<i>Socherus, Hieronymus ex Generali Cisterc. Cardin.</i>	
<i>Rostagnus Archiep. Arelat. 9 sec.</i>	708 a	
154 b	<i>Solimannus Imp. Turcarum obsidet Melitam</i>	641 a
<i>Ruffinianus Ep. an Neupoli</i>	<i>Occupat Juliam et Sigetum in Hungaria et moritur</i>	642 f
241 b c d	<i>Selymus II Imp. Turcarum 16 sec.</i>	643 a 671 e
<i>Ruverius, Franciscus Maria, filius Ducis Urbini</i>	681 b 695 b c	
684 c	<i>Sophia Soror Ottonis III Imp. Abbatissa Gander-</i>	
	<i>shemii</i>	514 b 522 a
	<i>Specionus, Pompeius, sub Joan. Austriaco</i>	690 a
	<i>Spirellus Bencius Ep. Politianus 16 sec.</i>	17 * a
	† <i>Stanislaus Baryczka Presb. Mart. Cracoviæ</i>	567 b
	† <i>Stanislaus de Casimiria 15 sec.</i>	560 c 561 b
	<i>Stanislaus Karnowski Ep. Cruacensis et Archiep.</i>	
	<i>Gnesensis 16 sec.</i>	593 594 595 596
	<i>Stanislaus Pulicus Rex Poloniæ 13 sec.</i>	560 e
	<i>Stanislaus Salzlowski Ab. Tinecensis in Polonia</i>	
	26 * b	
	<i>Stanislaus Præpositus Bystryciensis in Lituania</i>	
	558 c	
	<i>Stanislaus Intrykowski Præpositus Libischoviensis</i>	
	<i>Ordinis S. Mariæ de Metro</i>	558 f
	<i>Stanislaus Bidigosta Polonus Carmelita in Prussia</i>	
	<i>trucidatus</i>	171 a b
	<i>Stanislaus de Slapii socius datus B. Ladislao</i>	
	<i>Gielnovio seni</i>	578 d e
	<i>Stephanus Princeps Walachorum 16 sec.</i>	580 e f
	<i>Stephanus Africanus Presb. scriptor Vitæ S. Ama-</i>	
	<i>toris Ep. Autissiodoren.</i>	51 f
	<i>Stephanus Ep. Utyxbonensis 13 sec.</i>	399 a 400 d
	† <i>Suentelaus Cracoviæ 15 sec.</i>	560 c d 562 d c
	27 * c	
	<i>Sultanus Rex Mempheos</i>	669 b
	<i>Superantius, Benedictus, sub Joan. Austriaco</i>	
	690 e	
	<i>Symmachus Præfectus urbis Romæ 4 sec.</i>	482 b
	† <i>Symphoriani cella dedicatur Augustoduni</i>	59 c
	† <i>Syncreticæ Vita num a S. Athanasio scripta</i>	250 b c
	† <i>Syri ecclesia Genuæ</i>	278 c d
	†	

S.

<i>Subellius hæreticus</i>	241 f
<i>Sabellus, Troilus, cum Joanne Austriaco</i>	690 a
<i>Sacratius Episc. Comaclensis 17 sec.</i>	716 b
† <i>Salaberga Abbatissa a S. Waldeberto adjuta</i>	
281 b c	
† <i>Salomea Regina Poloniæ apud Clarissas</i>	567 b
<i>Salomon 2 Episc. Constantiæ in Suevia 9 sec.</i>	291 d
302 c 303 f	
<i>Salomon 3 Ep. Constantiæ in Suevia 9 et 10 sec.</i>	
292 b	
† <i>Sancia Regina, Sancii Lusitaniæ Regis filia 10 * a</i>	
22 * 23 *	
<i>Sancius Rex Lusitaniæ 13 sec. pater BB. Tarasiæ,</i>	
<i>Mufuldæ et Sanciæ 10 * a 11 * a</i>	
<i>Sapientia de Remeia Ord. Cisterciensis in Belgio</i>	
5 d	
<i>Sarpallerus, Guilielmus, Cubicularius Pii V et</i>	
<i>Sixti V</i>	697 b
<i>Saulius, Alexander, ex Barnabita Ep. Aleriensis</i>	
<i>dein Ticinensis</i>	708 a b
† <i>Sebastiani Mart. ex legione Thebæa corpus Fossani</i>	
411 d 412 f	
<i>Sebastianus nepos Pii V Ep. Strangelensis in Ca-</i>	
<i>labria</i>	711 f
<i>Sebastianus Dux Manichæus in Ægypto sub Con-</i>	
<i>stantio Imp.</i>	232 f
<i>Sebastianus Rex Lusitaniæ 670 e f 677 e f 678 679</i>	
<i>689 695 f</i>	
<i>Sebastianus Venerius Præfectus classis Venetæ sub</i>	
<i>Joan. Austriaco 684 b 685 b 686 a b 688 e f</i>	
<i>689 d</i>	
<i>Secundus Ep. Arianus 4 sec.</i>	210 c
† <i>Secundus Presb Mart. Alexandriæ 4 sec.</i>	232 f
<i>Selva Pseudo-Episc. Tarraconen. 9 sec</i>	152 d 154
a b c 155 156 157	
<i>Serapion Ep. cui scripsit S. Athanasius</i>	237 b

TOMI I INDEX HISTORICUS.

Syrianus Dux Præfectus Ægypti sub Constantio Imp. 230

T

- T**adilo Vicedominus, et Decanus Ecclesiæ Hildesheimensis 11 sec. 518 b c d
- † Tarasia Regina, Sancii Lusitaniæ Regis filia 3 * a
- Taurus Præfectus Prætorii 4 sec. 226 c
- Tellius Palentinus Ep. 13 sec. 11 * b
- † Terentianus Ep. Tudertinus Mart. 392 d 394 b
- Tendolenus Abbas S. Sequani 281 f
- Theodaldus Archiep. Narbonen. 9 sec. 150 c
- † Theodoricus Ab. in Ormonte Remorum 97 c
- Theodoricus Ep. Constantien. Cancellarius Henrici Nigri Imp. 11 sec. 285 a
- Theodoricus Rex Gothorum in Gallia 5 sec. 62 a 63 a
- † Theodora Soror S. Hermetis Præfecti Urbis 378 c
- Theodorus Ep. Feltrensis 15 sec. 254 e f
- Theodorus Ep. Heracleæ 4 sec. 210 c
- Theodosius, Kijoviensis, an Sanctus? 364 b c
- Theoduinus Ep. Leodien. 11 sec. 135 b f
- Theodulus Ep. Trajanopoli in Thracia 4 sec. 219 b
- Theognius Ep. Nicænus 4 sec. 197 d
- Theophilus Ep. Alexandrinus 4 et 5 sec. 499 e f
- Thetmarus Mindensis Ecclesiæ an Præpositus 510
- Theutarius Ep. Gerundensis 9 sec. 151 b
- Thiedericus Ep. Misnensis 11 sec. 517 a
- Thietmarus Ep. Hildesheimensis 11 sec. 524 a
- † Thomas Aquinas castitatis amator 334 e. Ejus cultus a Pio V promotus 636 d
- Thomas Cajetanus Ord. Prædic. Cardinalis 356 b
- Thomas Ep. Aderarum seu Acerrarum in Apuntia 13 sec. 398 e
- Thomas Oborski Ep. Laudicensis Suffraganeus Cracoviensis 565 d
- Thomas Piolatus anno 1622 Ep. Foskoni 413 f
- Thomas Norfolciæ Dux Catholicus 16 sec. 661 e 662 b c
- Thomas Northumbriæ Comes Catholicus 662 b
- Thomas Orsinus Visitator Apostolicus Neapoli 654 d e f
- Thomasia mater S. Antonini 318 f
- † Thyrsus Diaconus in Gallias missus 35 c 36 b
- Timotheus Ep. Alexandrinus Catholicus 4 sec. 352 e
- † Titianus Ep. Brixiensis 503 e
- Titianus Ep. Tarvisinus 7 aut 8 sec. 275 e f
- Torellus, Pomponius, Comes Montischirugili 712 c
- Torquatus Comes Præfectus militiæ Pii V 646 a
- Trabus primus Dux Lituanorum 560 f
- † Trudo miraculis clarus 127 a 138 a
- Trissinus, Jacobus, Vincentinus sub Joan. Austriaco 690 f
- † Trophimus Ep. Arelaten. 155 e 157 c
- Tullia corpus S. Andeoli sepelit 40 b c d
- Turcæ et Tartari anno 1496 vastant regiones Poloniæ 581 582

U

- U**dalricus Ep. Augustanus 10 sec. 288 c d 292 b c 293 c 298 b
- Udalricus seu Ulricus Ab. S. Galli 11 sec. 298 f 299 c
- Ugolinus Verinus scriptor Vitæ S. Antonini carmine 316 c d 339 c
- Ulricus Clericus Agaunensis 12 sec. 430 c 494 a b
- Urbanus VII Papa 16 sec. 666 b
- Urbanus VIII Papa curat fieri processum de B. La-

dislao Gielnovio 567 d

Urbanus Præses Palæstinæ sub Maximino 473 b e 474 d

Urraca Regina Galleciæ 12 sec. 28 c d

Ursacius depositus in Sardicensi Conc. 218 c. Pœnitens 223 f. Reprobis 226 a 227 229 b 230 b 237 a b 248 e

† Ursianus Ep. Ausciorum 5 sec. 64 c

Ursinus, Paulus, Jordanus, Dux Braziani 684 c 686 b 689 a

V

- V**aldebrunus Ep. Avellonensis 13 sec. 398 e 400 c
- Valens Imp. in causa S. Athanasii 246
- Valens hæreticus 241 f. Depositus in Sardicensi Conc. 218 c. Pœnitens 223 f. Reprobis 226 a 227 e 229 b e 237 a b 248 e
- † Valentinus Ep. Interamnus Mart. 392 d e 394 c
- Valeria sepulturam S. Floriani procurat 470 d f 472 d
- † Valerianus Ep. Autissiodoren. 4 sec. 53 f
- Venerius, Hieronymus, sub Joanne Austriaco 690 e
- † Verena Virgo 313 c
- Victor Superantius Episc. Bergomen. ob hæresim depositus 626 e f
- Victor 3 Antipapa 12 sec. 487 b
- Vigilius Ep. Tapsensis an scripserit Symbolum sub nomine S. Athanasii 6 * 7 *
- † Viventianus Hispanus Mart. in Gallia 365 a
- † Vincentii, Sabinæ, Cristetæ Officium Abulensibus concessum 180 d e
- † Vincentius Martyr Eboræ in Lusitania 45 d e
- Vincentius Ponticus Cardinal. Legatus in Polonia 16 sec. 594 a 595
- Vincentius Ep. Capuæ 4 sec. 219 d 227 f 234 b
- Vincentius Herculanus Ep. Sarnen. Forcornel. Perusin. Dominicanus 675 e
- Vincentius Laureus Ep. Montis-Regalis in subalpinis, Nuntius Pii V 660 c d e f
- Vincentius Justinianus Generalis Prædicatorum 666 b
- Vincentius Mainardus scriptor Vitæ S. Antonini 317 b c
- Vincentius Morawski scriptor Vitæ B. Ladislai Gielnovii 566 b d
- Vincentius Tula-Villa Comes Sarni 684 d
- Virginus Ursinus, sub Joan. Austriaco 684 d 690 a
- Vitellius Vincentius, sub Joan. Austriaco 690 a
- Vladislaus Sigismundus Rex Poloniæ, in juventute desperatus sanatur 616 e f 617 a
- Vnewanus Archiep. Hamburgensis 11 sec. 517 c

W

- W**albertus Comes Arquensis, alius a S. Waleberto Ab. Luxovien. 279 c 280 a
- Walbertus Ep. Meldensis alius a S. Waldeberto Ab. Luxovien. 279 e f 280 a b
- Waldenses in regno Neapolitano conversi 16 sec. 664 e f
- Waldramus monachus S. Galli 10 sec. 294 d
- Walterus Canonicus Regul. S. Augustini Arousiæ, scriptor Vitæ S. Monicæ, ex libris Confessionum S. Augustini editæ a pag. 579, et scriptor Translationis corporis, quod ipse Arousiam detulit a pag. 486
- Warinharius Dux exercitus 8 sec. 429 d 430 e
- Warinus Dux Burgundiæ 9 sec. 285 a 287 b
- Wedericus Ab. Ponzetanus Aquisgrani 11 sec. 135 c

Wendilgarde

IN VITAS SANCTORUM MAJI

<i>Wadilgarde neptis Henrici Aucupis Regis</i>	308 e			
<i>Wericus Prior Alnensis</i>	443 e			
<i>Wernerus Ep. Argentinensis 11 sec.</i>	516 f	517 a	Z	
<i>Wilfredus Comes Barcinonen. 9 sec</i>	189 b			
+ <i>Wigbertus Abbas Hersfeldensis</i>	511 a	512 f	+ <i>Zacharias Ep. Lugdunen.</i>	37 e
<i>Wiggerus Ep. Verdensis 11 sec.</i>	517 a		+ <i>Zacharias pater S. Joan. Baptistæ</i>	28 a b
<i>Wilhelmus Ep. Strazburgensis 11 sec.</i>	517 c		+ <i>Zeno unicus Veronæ</i>	427 d
<i>Willegisus Archiep. Moguntinus 10 sec.</i>	509 f	514 d	+ <i>Zoerardus Eremita in Hungaria</i>	4 c
<i>Willericus Ep. Bremensis 9 sec.</i>	441 f		+ <i>Zoyli ecclesia in Hispania</i>	28 c
<i>Wolfgangus Bipontinus exercitum ducit in Galliam</i>			<i>Zuentiboldus Rex</i>	433 f
647 b				
<i>Woltherus discip. scriptor Vitæ S. Godehardi Ep.</i>				
507 ■				

INDEX TOPOGRAPHICUS

IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAJI.

A.

Abellinum ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypolisti et 12 Sanctorum* 42 44
 Abraganense monast. a B. Mafalda in Lusitania constructum 11 * e
 Abulat ur. Hispaniæ. *S. Secundus Episcopus* 172
 Adenstat in Saxonia inferiore. *S. Godehardus ultimo morbo correptus* 520 b
 Æsernia ur. Samnii. *S. Benedictus Episcopus* 500
 Æsium ur. in Piceno. *Corpus S. Floriani Mart.* 472 f
 Æthiopia Patriarcha Andreas Oviedus et socius Melchior Carnerus Soc. Jesu. 658 d e f
 Africa. *Quintianus, Eleutherius, Gagus, Alexander, Saturninus Mart. 46. S. Vindemialis Ep. Mart. 275. SS. Marianus, Fortunatus, Saturninus, Rufina, Fortunio, idem Fortunatus Mart. 387 SS. Celestinus, Felix, Urbanus, Romanus, Cellicus, Martialis seu Marcianus Presbyter, Florianus, Petrus Martyres* 465
 Agamium in diœc. Novariensi. *B. Panacæa Virgo* 167
 Agaunum monasterium constructum 85 e 87 d 89 b
 Alada ur. Episc. Hiberniæ. *S. Kellacus Episc.* 108 b
 Alanquerium opp. Lusitaniæ. *B. Zacharias Ordinis Minorum S. Francisci.* 22 *
 Albensis conventus. *Prior olim B. Pius V* 624 b
 Albia ur. Gall. *Ecclesia S. Africani* 65 f
 Alexandria. *SS. Saturninus et Neapolis Mart. 183. SS. Germanus, Celestinus et Sunina Mart. 184. S. Athanasius Ep. sæpius expulsus et restitutus* 190
 Algerium Turcis subjectum 673 a 677 b
 Alaha monasterium Baviariæ 509 a b c. *S. Godehardus monachus* 509 c. *Abbas* 510 a 512 e *Gunterus monachus* 511 d
 Altricus mons prope Autissiodorum 56 c f
 Alypha ur. Samnii 400 d
 Ambasia ur. Galliæ 643 b
 Ambianum ur. Galliæ. *SS. Acius et Acheolus Martyres 45. S. Germanus Scotus Ep. Mart. 263 264*
 Ambra in Arvernia. *Sepulcrum S. Flaminæ Vir. Mar.* 186 b
 Ancona. *Pars capitis S. Jacobi fratris Domini, Reliq. SS. Antonii et Annæ 29 a. Reliquiæ et patronatus S. Cyriaci* 445 446 e
 Andegavum. *Corpus S. Brioci* 95 a
 Andeca monast. Baviariæ. *Reliquiæ S. Philippi, an Apostoli?* 11 e
 Anea urbs Episcopalis Asiæ 464 a. *S. Olbianus Episc. Mart.* 463
 Anglia. *S. Philippi Presb. patria* 428 b
 Ansedà ur. Lusitaniæ. *Geraldus Ordinis Canonicorum Regularium* 3 *
 Antuerpia. In ecclesia Soc. Jesu. *Pars capitis S. Ja-*

cobi Alphæi 29. In ecclesia *S. Salvatoris Reliquiæ SS. Gregorii Magni, Luciæ Virg. Mart. et Marculphi* 82 f 83
 Aphrodisia in Caria. *SS. Diodorus et Rodopianus Diaconus Martyres.* 386
 Araris fluvius Helvetiæ. 298 b 311 f
 Arausio ur. et Arausiensis ditio 462 e f
 Arelate. *Carolus IV Imp. coronatus* 90 f. *Cultus S. Juliani Hospitatoris* 431 f
 Argos sive Argiva ur. Poloponnesi. *S. Petrus Thaumaturgus Episcopus* 432
 Arida Gamantia, silva Artesiæ 487 b
 Arcasia cœnobium Canonicorum Regularium in Artesia. *Corpus S. Monicæ, ibidemque ceptum ejus festum celebrari* 478 486
 Aromonium castellum ad Rhodanum 645 d
 Aroqua monast. Lusitaniæ. *B. Mafalda Regina* 10 *
 Asia. *S. Hermogenes Mart.* 371
 Aternum ur. Aprutii 400 b c
 Atripalda ur. Hirpinorum. *Corpus S. Hypolisti et sociorum* 42 f 44 f
 Attalia ur. Pamphyliæ. *SS. Hesperus et Zoe conjuges, Cyriacus et Theodulus filii Mart.* 180
 Auda sive Auca fluv. Normanniæ 274 a
 Avenio ur. *ab hæresi servatur* 645 b c 649 b
 Avellinum ur. et Principatus 400 c
 Augustana confessio 659
 Augusta Vindelicorum. *Comitia habita contra Turcas* 635 f 636 a
 Aurelii. *Caput S. Quiriaci Ep. Mart.* 444 f
 AUSA urbs Catalaniæ excisa 175 a
 Ausciorum urbs Novempopulaniæ 388 b e. *S. Orientius Ep.* 61
 Autissiodorum. *S. Amator Ep. 51. SS. Eusebius Presb. et Avitus Diac. 427. S. Corcodemus Diac.* 457

B

Bajoca ur. Normanniæ 273 b
 Bajocassina ur. Gall. *Patria S. Marculphi* 73 77 b
 Bergoate locus ad Rhodanum 38 a
 Bergomum. *Jacobus Diaconus Mart. 477. B. Pius V Inquisitor* 626 c
 Bethsaida patria *S. Philippi Apost.* 13 b
 Bigorra ur. Novempopulaniæ. *SS. Justinus seu Justus, Magnus, Isicius, Phocus 47. Eo fugit S. Orientius* 64 b
 Bisticium in Lithuania. *B. Michael Gedrocius Novitius* 559 f 562 b
 Boschum opp. Liguriæ. *Patria B. Pii V* 623 632 d
 Bononia. *Gisleria familia* 623 c. *B. Pius V studet dein docet* 623 e. *Reliquiæ S. Cœlestini Mart. 182 f. Particula capitis S. Monicæ* 39 * e
 Brachbantium seu Bratusbantium. *B. Aufridus Comes* 433 b
 Brantolma in Petragorico. *S. Sicharius puer Martyr* 187

Briocum

~~Britanni~~ ur. Britanniae Armoricae. *S. Briocus Ep.*
 Burgum *S. Andeoli ab hoc appellatum* 36 c
 Burgundiae antiquae Sedes, primi Reges. *S. Sigismundus Rex* 85
 Burdegala. *S. Macarii Ep. Reliquiae* 497
 Bulgari populi 682 f

C.

Chrempsense monast. Austriae a *S. Godehardo reformatum* 511 d 513 a
 Cadurcum. *Reliquiae S. Sigismundi* 93 e
 Calepium in Bergomensi ditione. *Corpus S. Caelastini Mart.* 183 a
 Callipolis ur. Ep. in agro Hydruntino. *Corpus S. Mauri Libyci* 42 b d
 Catherinum ur. Umbriae. *Porphyrius Presb. Mart.* 456
 Capharnaum, patria SS. *Jacobi et Matthaei Apost.* 19 c
 Caput viride cultus *S. Jacobi minoris Apost.* 1 * f
 Carcassi populi 683, urbs Galliae *S. Lupinus* 537
 Curiensis vicaria, nunc oppidum *S. Africani* 65 c
 Carpentoracte urbs Episcopalis Galliae 37 e 38 a 45 f
 Carpi urbs Italiae 394 b 403 f
 Casimiria ad Cracoviam. *B. Stanislaus Canonicus Regularis* 26 *
 Castellana civitas inter Romam et Narniam 489 a 490 b
 Castiglione varia loca Italiae 329 e
 Castrum ur. Occitaniae 431 d
 Catana ur. Siciliae. *S. Cominius seu Comitius* 41
Sedes ibi Praesidialis 41 e
 Cella in Palatinatu Rheni *S. Philippus Presb.* 427
 Cenisius mons Italiae 492 a
 Cephalenia a *Turcis infestata* 680 f, *exercitus Christianorum* 686 e 687 b
 Cetia civitas et Cetius mons in Noricis 467 e 468 e 471 e
 Citizensis ur. Saxonicae *Episcopatus Naumburgum translatus* 517 f
 Civitas-Vetus ad Centumcellas 491 a
 Cochem opp. dioc. Trevirensis 106 d
 Columna caede *S. Sigismundi celebris* 87 b 88 a
 Compendium castrum *Childeberti I* 80 b
 Compostella Caput *S. Jacobi fratris Domini* 28 c d
 Comum. *Inquisitor B. Pius V* 625 c
 Constantia ur. Gal. *S. Marculphus* 71
 Constantinopolis. *Alexander et Antonina Martyres depositi* 383. *Corpus S. Pelagiae Virg. et Mart. Tarsensis.* 459 c f. *Corpus et cultus S. Athanasii* 246 d e 250 d. *Templum et Reliquiae S. Jacobi fratris Domini* 24 f. *Templum et festum S. Zoes* 181 a. *Cultus SS. Timothei et Maurae conjugum* 380 b. *Cultus SS. Aphrodisii, Meldae, Macrobiani, Valeriani, Leonti, Antonini et aliorum Mart.* 464 b. *SS. Neophyti, Gaii, Gaiaci, Zenonis, Marcii, Macarii Martyrum.* 47 b
 Convenarum Lugdunum. *An S. Africanus Ep.* 68 b c. *An S. Macarius Ep.* 497 e
 Corbiniacum monast. in dioc. Remensi *Corpus S. Marculphi* 81 e
 Coreyra a *Turcis infestata* 683 d 686 e, *exercitus Christianorum* 686 e
 Corsica insula. *SS. Florentius et Vindemialis Episcopus Conf.* 275
 Clavenna haeresi infecta 16 sec. 664 f
 Clepardia suburbium Cracoviae 563 b
 Cluania monast. Hiberniae *S. Kellacus monachus* 107 e

Cracovia. *B. Michael Gedrocius Canon. Reg. S. Mariae de Metro* 558. *B. Ladislaus Gielnovius studet* 568 b. *Ordo Minorum admissus* 570. *Corpus ecclesiae et cultus S. Floriani* 472
 Crodannorum vicus patria *S. Antoninae Mart.* 384 c d
 Croia seu Croha ur. Albaniae 400 b
 Curia ur. Rhetiae. *B. Pius V Inquisitor* 626 c
 Cythera a *Turcis infestata* 683 d
 Cyprus capta a *Turcis occupari* 669 e, a *Lusitanis ad Venetos devoluta* 671 b, occupata a *Turcis* 683 c d

D

Dantiscum. *Cænobium Dominicanum restitutum* 664 c d
 Daphnusia insula Archipelagi. *S. Sabas Episc.* 287
 Davaiacum in Arvernia *S. Flamina Virgo Mart.* 185
 Delfini portus in ditione Genuensi 487 d 488 d
 Dombinus Principatus Galliae 493 b

E.

Echinadae insulae. *Victoria sub Joanne Austriaco accepta* 690 c
 Eisereach monast. Hiberniae. *S. Kellacus Episcopus* 106 109 f
 Elna urbs Episc. in Ruscinonensi Comitatu 152 a
 Emerita ur. Hispaniae. *Saturnina seu Saturninus* 47
 Epaeone Concilio celebris ubi sita 86 e
 Ephesus. filia *S. Philippi Apost. sepulta* 9 d
 Eporedia, aliter Iporea, ur. Pedemontii 516 e 517 e
 Eremitus Deiparae in Helvetia. *Reliquiae S. Sigismundi* 93 e
 Escuriale. *Os S. Secundi Ep. Abula delatum* 179

F.

Famagusta a *Turcis occupata* 686 e
 Fanense metallum in Palaestina. *S. Silvanus Ep. Gazen et 39 aut 40 Martyres* 473 e
 Ferraria Ecclesiae restituta sub *Pio V* 637 f
 Florentia *S. Antoninus Archiep.* 310. *Brachium S. Philippi Apostoli* 11 c 15 16 17
 Forolivium ur. Italiae. *S. Valerianus Martyr* 501. *Mandibula S. Jacobi fratris Domini* 28 f
 Forum-Sempronii ur. Italiae. *S. Aldebrandus Ep.* 160
 Frisia patria *S. Evermari* 124 b 125 d
 Fossae opp. Belgii *S. Ultanus Abbas* 121
 Fossanum ur. Pedemontii. *S. Juvenalis Conf. corpus et cultus* 411 419
 Fulginium ur. Umbriae. *SS. Heraclius, Justus, Maurus Mart.* 457
 Funchal ur. Materiae insulae. *Cultus S. Jacobi minoris Apostoli* 1 * e f
 Fusniacum Abbatia Galliae. *B. Alexander Conversus Ord. Cisterc.* 438

G.

Galli opp. Helvetiae *S. Wiborada Mart. et B. Rachilda Virgines inclusae* 287
 Gallinaria insula Liguria 56 b f
 Gardersheim monast. Saxoniae inferioris. *Controversia de praeminentia ejus Episcopo Hildesheimensi contra*

TOMI I INDEX TOPOGRAPHICUS.

<i>contra Moguntinum Archiep.</i> 511 a b 515 516 f 517	Laus-Pompeia ur. Italiae. <i>S. Titianus Episcopus</i> 503
Gaza ur. Palæstinæ. <i>S. Silvanus Ep. Mart. cum aliis</i> 39 aut 40 473	Leviantia vallis Novem-populaniæ 64 b 65 a
Gemblacum. <i>Brachium S. Jacobi Alphæi</i> 29 a	Libya, patria <i>S. Mauri Libyci</i> 41 f
Gellinge monast. Thuringiæ 511 c 513 a. <i>Prior Guntherus</i> 511 f	Lignum ad Garumnæ, nunc oppidum <i>S. Macarii ibidem mortui</i> 497 c
Geneva ut expugnetur suadet <i>Pius V</i> 645 a	Limenis et Limenopolis ur. Pisidiæ 360 f
Genua. <i>S. Valentinus Ep.</i> 278. <i>B. Pius V fit Sacerdos</i> 623 b	Lindaugia ur. Sueviæ 302 f
Gielnow in Palatinatu Sandomiriensi. <i>Patria B. Ladislai</i> 565 c 567 f	Logingaha pagus Thuringiæ 515 f
Gobilium in Augustodunensi districtu 59 a	Lovanium. manus <i>S. Theodulphi Presb. apud Prædicatores</i> 102 c <i>B. Anfridus Comes</i> 433 b
Græcia. <i>S. Sabas Mart.</i> 46, <i>S. Isidora</i> 50	Luca. <i>Catena qua vinctus S. Alexander Papa</i> 375 b. <i>Corpus S. Juvenalis Ep. aliquando servatum</i> 396 e. <i>Corpus S. Synesii Mart. depositum</i> 474
Grossetum ur. Hetruriæ 400 b	Lugnia Comitatus Conactiæ 108 b 109 d
Gruona opp. Thuringiæ 513 c 515 f	Luxovium <i>S. Waldebertus Ab.</i> 279

H.

H avelberga urbs Slaviæ 12 sec. 531 c e	
Herlerus vicus in Morinis 284 a e	
Hersfelda Abbatia Hassiæ 511 a 513, reformata a <i>S. Godehardo</i> 511 c d a <i>Gunthero dotata</i> 511 d	
Herstattum nequit inferri corpus <i>S. Evermari</i> 139 b c	
Hierapolis in Phrygia. <i>S. Philippus Apostolus</i> 711 a filiae <i>Virgines</i> 9 c	
Hierosolyma Sedes Theadelphica dicta 21 f. <i>S. Jacobus frater Domini primus Episcopus</i> 21 f, ejus sepulcrum 27 f. <i>Inventio sanctæ Crucis per SS. Helenam et Macarium Ep.</i> 365. <i>S. Judas Sviriacus Ep. Mart.</i> 443. <i>Dedicatio Ecclesiæ sub Constantino Magno</i> 205 b. <i>Concilium contra S. Athanasium</i> 205 d	
Hildesheimium ur. Saxoniæ inferioris. <i>S. Godehardus Ep.</i> 506	
Hispalis <i>S. Felix Diac. Mart.</i> 188	
Hispellus ur. Umbriæ. <i>B. Ventura</i> 437	
Hohorst monast. prope Amersfordiam 434 f 435 a b 436 b d	
Holthusen ad Visurgim 516 e 517	
Huginhusen curtis Episcopi Heidenheimensis 518 a	
Hujum ur. ad Mosam. <i>B. Anfridus Comes</i> 433 d	

I

I mbriopolis, Ratispona ad Danubium 516 e 517 f	
Imola ur. Italiae. <i>Corpus S. Sigismundi dicitur ibi esse</i> 92 b, an uxoris? 92 e	
Interamna ur. Umbriæ. <i>Proculus, Pelestus, Agapitus et milites</i> 33 aut 34. <i>An etiam Apollonius et Euphemius</i> 46	
Intermontium Abbatia Italiae. <i>Reliquiæ S. Monicæ</i> 491 d	

J

J ulia ur. Pannoniæ a Solimanno capta 842 f	
Justinopolis. <i>Quales ibi Reliquiæ</i> 375 a	

L

L actora urbs Vasconiæ Aquitanicæ, <i>S. Genius Conf. et 30 milites Martyres</i> 387	
Larinum ur. Ferentinorum 400 c	
Laureacum in Norico Ripensi, seu Superiore Austria, <i>S. Florianus Princeps Officii, et socii Martyres</i> 466	

M

M azoria in diocesi Claromontana, <i>S. Florina Virgo Martyr</i> 48	
Medicium monast. in Bithynia. <i>S. Nicephorus Hegumenus</i> 505	
Mediolanum <i>S. Venerius Ep.</i> 499. <i>Reliquiæ S. Sigismundi</i> 93 e. <i>Ecclesiæ jura defensa a Pio V</i> 666 676 e	
Megdunum nunc Monteburg in Normannia 272 d 273 a	
Melitene ur. Armeniæ. <i>Helpidius, Hermogenes, Eupolites Mart.</i> 184	
Meldæ ur. Galliæ. <i>S. Blandinus</i> 50	
Melitensis insula a Solimanno obsessa, adjuta a Pio V 641 a b c	
Messana. classis sub Joanne Austriaca collecta 682 b	
Methone in Peloponeso 259 a	
Mons-Aione opp. Hetruriæ. <i>B. Vival 3 Ordinis S. Francisci</i> 163	
Mons-Angelorum monast. Helvetiæ. <i>B. Conradus Mart.</i> 313	
Mons-Bilardæ opp. Alsatiæ 286 e 287 e	
Mons-diaboli in agro Pisano 488 a e	
Mons-major opp. Lusitaniæ. <i>Cranium S. Philippi Apostoli</i> 11 d	
Mons-Regalis in Subalpinis. <i>Episcopus Pius V Cardinalis</i> 628 f	
Morbinium opp. Vulturenæ vallis 645 d	
Morgetensis ecclesia in dioc. Claromontana 112 a	
Morna munitio ad Rhodanum 664 f	
Mortuum mare, castrum seu vicus Galliæ 274 a	
Muadus fluv. Conactiæ 107 d 110 d	

N

N antum monast. in dioc. Constantiensi a <i>S. Marculpho constructum</i> 73 f 74 c 78 c	
Nantum in pago Meldensi patria <i>S. Waldeberti</i> 283 c	
Narbona <i>S. Theodardus sive Audardus Ep.</i> 143	
Narnia ur. Italiae. <i>S. Juvenalis Ep.</i> 390. <i>Urbs destructa et innovata</i> 392 b. <i>Obsessa ab Adalberto Marchione</i> 393 396	
Narnoia mons Galliæ apud Auscios 62 f	
Neapolis. <i>Res Ecclesiastica a Pio V procurata</i> 654 c d	
Nebbiu opp. Corsicæ. <i>Cultus SS. Florentii et Vin- demialis Ep.</i> 276 c	
Nemausus ur. Galliæ 645 e	
Nepe. <i>Ep. Pius V</i> 627 d	
Nicomedia. <i>S. Antonia Mart.</i> 464	
Nisibis ur. Mesopotamiæ. <i>S. Bates Persa</i> 47	
Nuceria ur. Umbriæ. <i>B. Alexander Vinciolus Ord. Minorum</i>	

um Episcopus 777 : in diœcesi S. Peregrinus

100

O

O mons Remorum. *S. Theodulphus Abbas S. Theoderici* 97
 Oriens. *Quintinus seu Quintianus* 47
 Ostia Tiberina. *Obitus et sepultura S. Monicæ* 483
 484 489
 Ostracina urbs Episcopalis, *ubisita. S. Jacobus Apost. Martyr.* 20 a

P

Parcum monasterium Brabantiae. *Ven. Catharina sanctimonialis* 537
 Parisii. *Caput S. Philippi, an Apostoli?* 11 d
 Panzanum in Hetruria. *S. Euphrosynus Ep.* 142
 Perapeorum vicus Thebaidos patria *S. Timothei Lectoris* 380 e
 Perona opp. Picardiae. *S. Ultanus Abbas* 121
 Phalera Abbatia 12 sec. 489 b 490 b
 Phœnum in Palaestina, metallis celebre. *S. Silvanus Ep. Gasensis et 30 aut 40 Martyres* 473 b
 Pictavum *pulsis Hugonottis solutum* 650 c
 Polocia ur. Lithuaniae. *Minoritas recipit* 575 f 576 a b
 Plosy seu Polozko ur. Poloniae, *Caput S. Sigismundi* 91 e
 Polonia regnum illustre descriptum 567 e f
 Pons S. Spiritus *munitio in Gallia Narbon.* 645 d
 Populonium seu Populonia ur. Hetruriae 491 c f
 Porcetum Abbatia Aquisgrani, *caput S. Evermari* 123 d 135 c
 Porreta balnea in Italia 328 d
 Portuense cœnobium Italiae 161 c
 Pontus S. Severae in Hetruria 491 c
 Praga, *Brachium S. Philippi Apostoli* 11 e *Corpus S. Sigismundi pretiosis coronis ornatum* 90 e *Corpus a Carolo IV Agauno allatum* 90 f 91. *Caput Constantiae uxoris* 93 a
 Prussia in Ducatum erigitur 664 a

R

Ragusium ur. Dalmatiae 400 b
 Ribomons opp. Picardiae. *Corpus et cultus S. Germani Ep. Mart.* 274 b c
 Ripatorium monast. Ordinis Cisterciensis. *B. Joanna Reclusa* 539
 Ripollense monast. Catalaniae. *SS. Simplicius et Ambrosius Mart.* 189
 Ritenbach in diœcesi Pataviensi. *patria S. Godehardi* 509 e
 Rivas-tinctus pagus Lusitaniae. *B. Mafalda Regina mortua* 12* b
 Roma *S. Maurus Libycus Martyr* 41. *S. Alexander I Papa SS. Eventius et Theodulus Presb. Mart.* 271. *B. Pius V Pontifex* 620. *Corpora SS. Philippi et Jacobi apud PP. Conventuales* 29 b c. *Corpus S. Juvenalis Ep. aliquando depositum* 397. *Ecclesia S. Athanasii cum seminario Græcorum* 251 c
 Romanisium. *Corpus S. Juvenalis Conf. olim depositum* 415 d 416 417
 Ruthensis silva Tungrorum. *S. Evermarus occisus* 124 c d 127 c 132 c

S

Sardica. *Concilium in causa S. Athanasii* 216 c
 Savona limes Imperii et regni Gallici in Liguria. 12 sec. 487 c 488 d

Saxum-ferratum opp. Piceni. *B. Alexander Ordinis Minorum sepultus* 24* f
 Scopulae in Italia. *Corpus S. Floriani Mart.* 472 f
 Scotia. *S. Germanus Ep. Mar. Ambiani* 264 b. *Patricia B. Alexandri Cisterciensis* 438
 Scythia. *S. Philippus Apost. prædicat.* 10 d 12 b 17 d
 Scythopolis ur. Palaestinae. *SS. Aphrodisius, Meldas, Macrobius, Valerianus, Leontius, Antonius et alii* 60
Martyres 464
 Seligenstadium monast. ad Mœnum 516 e 517 e
 Senardi-pons opp. Normanniae 273 f
 Senogallia ur. Italiae. *S. Paulinus Episcopus* 504
 Senonum ur. Galliae. *Reliquiae S. Quiriaci Ep. Martyris, sed cujus?* 39* b
 Serrinium vicus Galliae in diœc. Turonensi. *An caput S. Athanasii* 263
 Servii populi 683 a
 Sigetum ur. Croatiae et Pannoniae, *a Solimanno capta* 642 f
 Skape locus Poloniae, *Cultu et miraculis Deiparae celebris* 575 f 584 b c
 Slavia regio ad Albim et mare Balthicum 531 e
 Smolenseum ur. Russiae. *Digitus S. Sigismundi* 92 f
 Soncinensis conventus. *Prior olim B. Pius V* 624 b
 Stabium ur. Campaniae 400 c
 Stryen Comitatus in Belgio 433 f
 Sulmona ur. Italiae. *B. Philippus Aquilanus* 554
 Sutrinus. *B. Pius V Episcopus* 627 d

T

Taphues in Ægypto. *S. Jeremias Propheta* 5
 Tarnada opp. prope Agaunum 86 a
 Tarvisium. *Corpora SS. Florentii et Vindemialis Episc. Confessorum* 275
 Tarnensis pagus in Morinis 284 a
 Tarsus ur. Ciliciae. *S. Pelagia Virgo Mart.* 458
 Taurinum. *Capella et festum S. Juvenalis Conf.* 423 d
 Tegerense monast. Bavariae, *a S. Godehardo reformatum* 511 d 512 f
 Terracina *excipit Papam* 488 f 490 a
 Testerbantia Comitatus Belgii 434 d
 Thebais. *SS. Timotheus Lector et Maura uxor Mart.* 289
 Thorense monast. in Belgio 433 e f
 Ticinum. *B. Pius V docet* 623 e
 Tolosa. *Reliquia S. Philippi an Apost.* 11 d *S. Jacobi* 29 d *Cultus et veneratio S. Orientii Ep. Ascensorum* 61 b c
 Tolosa castrum aut opp. Bæticae 272 b
 Treviri. *Depositio et ostensioprimum Tunicae Christi* 2 b. *S. Theodulphus Presb. apud Prædicatores* 101. *S. Athanasius* 28 mensibus degit 207 a
 Trecæ. *S. Helena Virg.* 535. *An S. Helenus anachoreta* 536. *Vertex capitis S. Philippi Apostoli* 11 c
 Tir-Amalgadia ditio Conactiae 10 c d
 Tribinia ur. Dalmatiae 400 b
 Tridentinum Concilium *jubet promulgari et observari Pius V* 635 d 636 e
 Tripolis. *Turcis subjecta* 673 a
 Tunetum. *Turcis subjectum* 673 a
 Tungrensiger ager. *S. Evermarus* 123
 Turagium in Lusitania. *S. Columbae ejusque soror Martyres* 45
 Turonensis ur. Galliae. *S. Antonius Abbas* 503
 Turricinus pagus Helvetiae 296 a 304 c
 Tyrus. *Concilium contra S. Athanasium* 200 b

U

Ultrajectum. *B. Aufridus sive Anfridus Ep.* 433
 Vallis

TOMI I TOPOGRAPHICUS

V

Vada portus in agro Pisano 487 d 488 e
Vaber. opp. Galliae. 9 sec. Abbatia, 14 sec. Episcopatū decoratum. Corpus S. Africani Ep. 65
Vallis Telina hæresi infecta 16 sec. 625 c
Vapincum ur. Galliae. S. Gregius sive Gredius Ep. 110
Veneris portus apud Genuenses 487 d 488 d
Venetiæ. Corpus S. Athanasii in æde sanctæ Crucis 255 c d e Digitus in ecclesia S. Laurentii 255 e
Verona. S. Viola Virgo Mart. 387
Veruculum in finibus Urbinatium. B. Gregorius Ordinis Eremitarum S. Augustini 540
Vicentia. S. Ursius 430
Viglebanensis conxentus. Prior B. Pius V. 623 e 624 e
Vicentia. Corpus S. Floriani Mart. 472 f
Vivarium ur. Galliae. S. Andeolus subdiaconus Martyr

35. Caput S. Florinæ 2* d
Vogeria olim Vicus-Iriæ. B. Pius V habitum Prædicatorum sumit 623 e
Vulturena vallis, hæresi infecta 664 f

W
Warasum pagus Burgundiæ 286 f 287 e
Warsavia ur. Mazoviæ. B. Ladislaus Gielnovius 566.
Ordini Minorum admissus 566
Westerlo pagus Brabantiae 434 e c d
Wilaria monast. Cisterciense in Austria 471 f
Wonstorpense monasterium Westphaliæ 530 c 531 f

Z

Z
Zacynthus a Turcis infestata 683 d

INDEX ONOMASTICUS

IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAJI.

A

A ccordum, conventio	66 a
Amphibalum, pallium	289 e
Almiaco, pellis canonicalis	26 * e
Angaria, anxietas	30 * c
Antianus, senior, senator	403 f
Antiscopus <i>Pseudo-episcopus</i>	192 d 154 c
Apostemæ, apostemata	544 c
Apodissa, scheda de receptione pecuniæ	401 c
Apparsus, qui apparuit	407 a
Appendiciæ, appendix	433 f
Appodiare, aduti	33 * a
Aqualentus, hydropicus	299 a
Argilleus, argillaceus	31 * b
Asciola, securis	295 d
Asinulus, Asellus	136 d
Attitulare, signare	57 f
Auctorabilis, fide dignus	531 b
Auctoralter, auctorabiliter, perite	290 b 301 d
Augmentari, augeri, crescere	283 f

B

B acile, pollubrum	404 c
Bajulus, Prætor	395 f
Balza, rupes	349 e
Bandire, proclamare	400 f
Banderia, vexillum	269 a
Bannum, proclamatio	349 c
Bannus, interdictum	513 f 515 •
Barcherolus, nauta	349 b
Bava, spuma	258 d
Baylus, prætor	66 a
Besonds, <i>Byzantinus. genus pecuniæ</i>	66 a
Biretum, pileolus quadratus	344 f 15 * b 26 * e
Biotum, plaustrum	396 e
Bladum, frumentum	64 c
Blaveus, ceruleus	21 * b
Boia, manica	377 b
Bolletta, cera sigillaris	406 a
Bortone, scipio	400 f
Branchada, feretrum	66 f
Brevis, phylacterium	750 b
Brigata, societas, turma	401 a
Buffectus panis, siligineus	343 a 344 b

C

C aminata, cella cum camino	308 e
Camisia, indusium	21 * d
Camix, indusium	15 * c
Canatiglia	15 * d
Canipa	162 d
Capisterium, alveolus ligneus	346 f
Capitanata, vicus	546 b

Carnifex, lanio	105 d 28 *
Carena, <i>Quadragesa Indulgentia</i>	505 b
Cassa, capsula	335 b
Caudatarius, <i>Syrma tollens</i>	15 * e
Cautificare, admonere	301 b
Celleraria, <i>proma-condo</i>	13 * a
Cerifex, cerajolus, cerarius	351 a
Cernita, concilium, deliberatio publica	408 d
Certiorare, certiore facere	14 * b
Circulare, circumdare	196 d
Clausula, parvum claustrum	291 f
Collateralis, uxor	21 * b
Collationare, conferre cum scriptura originali	720
Colorista, tinctor	34 * e
Commentaria, Carceres prætoriani	234 c
Commentariensis, Præfectus carceris	378 a
Concambium, commutatio	515 e
Confrontari, conjungi	66 a
Consecratalis, particeps secreti	127 a
Consulta, deliberatio	620 c
Contentari, contentum esse, acquiescere	323 b
Conthroralis, uxor	21 * b
Contrata, platea	546 b
Coquinarius, coquus	37 * a
Cordo, cingulum	15 * c
Coronix, limbus	715 b
Cosmus, mundus	117 d
Cotta, superpellicum	404 a
Crassare, impinguare	55 c
Creperum, multum, valde	309 e
Crinale, cereus circumvolutus hastili	28 * f
Crispa plica	14 * b
Cryptuncula, parva crypta	409 e
Cuba, cupa, vas ligneum	300 a 312 d
Cugnus, moneta	66 e
Cupha, scyphus	524 e
Curia, domina	16 d
Curiosus Imperatoris	204 c
Cussinum, pulvinar	353 f

D

D ecretare, decreto firmare	717
Defensaculum, munimen	79 b
Deliberatio, deliverance, jussio solvendi	401 c
Depalare, manifestare	54 f
Depositare, in depositum dare	340 b
Diabolizare, obsideri a dæmone	302 f
Dietim, quotidie	515 c
Diffidatus, depositus, desperatus	351 f
Disparilitas, disparitas	58 a
Distemperantia, intemperies	17 e
Doleator, victor	37 * c
Domnicellus, nobilis	344 e
Drappus, pannus	72 f

E

E linguitas, infantia	72 f
Epromptuare,	

TOMI I INDEX OMOMASTICUS.

Epromptuare, divendere	29 * e	Limare, <i>limis intueri</i>	401 b
Ermesinus, <i>sericus pannus subtilis</i>	15 * c	Logia, <i>porticus</i>	342 d 343 f
Ethica febris, <i>hectica</i>	746 a	Lubricamentum, <i>lubricitas</i>	57 a
Ethicus, <i>hecticus</i>	104 d	Luctivagus, <i>mæstus</i>	60 e
Exemplare, <i>transcribere</i>	409 d	Luchetum, <i>sera sarcinaria</i>	404 c
Exenium, <i>munus</i>	80 e		
Experimentare, <i>experiri</i>	746 b		

M

	F		
F		Malinæ, <i>maiores undæ</i>	96 d
Facturari, <i>fascinari</i>	343 d	Mansus, <i>prædium</i>	511 a
Fanon, <i>mappula sacra</i>	292 f	Mantenementum, <i>conservatio</i>	541 c
Fazoletum, <i>sudarium</i>	750 a	Manutergium, <i>mantile</i>	37 * a
Feriare, <i>celebrare</i>	516 d	Marangon, <i>naupagus</i>	260 d
Fettuccia, <i>segmuntum subtile</i>	406 c	Marapetinus, <i>vulgo Marvedis, nummi Hispanici species</i>	10 * c
Fiduciatus, <i>fiduciam habens</i>	515 f	Marguellaris, <i>ædituus</i>	68 d
Filaticcium	15 * c	Matricula, <i>index, catalogus</i>	20 * f
Firmare, <i>sistere</i>	349 e	Mattoni di Mezzanelle, <i>lateres mediæ magnitudinis</i>	409 a
Firmitas, <i>diploma confirmationis</i>	281 a		
Fixare oculos, <i>in unum obtutum defigere</i>	718 e	Mauseolum, <i>tumba</i>	396 d
Foca, <i>Veneticum littus</i>	259 a	Molendinum, <i>molendinarius, mola, molitor</i>	346 c
Foresta, <i>silva</i>	162 e 435 a	Molliditas, <i>mollities</i>	74 e
Fossatum, <i>fossa</i>	531 f	Monachari, <i>monachum fieri</i>	596 f
Frangia, <i>limbi e serico vel aureo filo texti</i>	15 * c	Morigerare, <i>morem gerere</i>	304 f
Fraudatus, <i>adulterinus</i>	351 e	Mozetta, <i>pellis canonicalis</i>	38 * c
Frigoreticus, <i>febrilis, febriens</i>	87 a 307 c	Mugulare, <i>inarticulate loqui</i>	352 d
Frigoreticus, <i>rheumaticus</i>	722 c	Mullettinus, <i>parvus mulus</i>	346 b
Fuca, <i>sinus Veneti pars</i>	258 b	Multocius, <i>cito</i>	75 d
Fucina, <i>officina</i>	329 d	Mumia, <i>cadaver exuccum</i>	544 d
Fustein, <i>panni genus</i>	21 * a	Murare, <i>fabricare</i>	409 a
		Murator, <i>faber murarius</i>	29 * e
		Muton, <i>genus aurei francici</i>	66 c e
		Muzzetta, <i>mantellum episcopale</i>	403 f

G

G			
G		anta, <i>anser silvestris</i>	283 d
Garsiones, <i>prædones</i>	151 b		
Grappus, <i>uncus</i>	403 f		
Griseus, <i>cinereus</i>	21 * b		
Grossus, <i>grandis</i>	36 * f		
Guaina, <i>vagina. Guainarus, vaginarum factor</i>	349 c		
	351 a		
Guanciale, <i>pulvinar</i>	353 f		
Guerræ, <i>bella</i>	399 e		
Gurgulio, <i>gula</i>	392 e		
Gutta, <i>arthrius</i>	297 f		

H

H			
H		olographus, <i>propria manu totus scriptus</i>	224 a
Hospitale, <i>diversorium</i>	735 a		
Hymnizare, <i>hymnos canere</i>	151 e		

I

I			
I		mpensatus, <i>inopinatus</i>	408 d
Inca'litus, <i>callo obductus</i>	544 b		
In circa, <i>circiter</i>	345 f		
Inficiatrix, <i>accusatrix</i>	302 e		
Inthronizare, <i>in thronum et possessionem inducere</i>	100 a		
Invulgare, <i>divulgare</i>	342 a		

J

J			
J		ocale, <i>res pretiosa</i>	66 b

L

L			
L		aborerium, <i>opus</i>	401 b
Lamiari, <i>fascinari</i>	343 d		
Lampificus, <i>splendidus</i>	55 c		
Ledones, <i>minores undæ</i>	99 b		
Lepraticus, <i>leprosus</i>	59 f		

N

N			
N		icromantus, <i>magus</i>	343 b

O

O			
O		blatæ, <i>hostiæ sacrificales</i>	292 f
Obstinacia, <i>pertinacia</i>	535 e		
Octuale cerevisiæ, <i>mensuræ genus</i>	38 * a		
Ocularia, <i>conspicilia</i>	345 b		
Oleatrix, <i>olei venditrix</i>	34 * a		

P

P			
P		alla grossa, <i>pila major</i>	353 b
Palliger, <i>Archiepiscopus</i>	514 b		
Partitum, <i>deliberatio</i>	342 f 343 344 b		
Pastoria, <i>Parochia, Pastoratus</i>	21 * c		
Pectinator, <i>faber pectinum</i>	34 * e		
Pedagium, <i>tributi genus</i>	655 f		
Pelliciolum, <i>pera ex pellibus</i>	493 a		
Pellifex, <i>pellio</i>	36 * f		
Peniculamentum, <i>corrigia</i>	15 * c		
Peota, <i>navis operaria</i>	259 c		
Perdonare, <i>donare</i>	428 f		
Pergulum, <i>suggestus</i>	162 c		
Perla, <i>gemma</i>	90 e		
Pestilentiatus, <i>peste contactus</i>	346 ■		
Pestilentiarius, <i>idem</i>	347 c		
Peticularis febris, <i>Petecchialis, pestilens febris cum maculis</i>	718 a 720 a		
Phalanga, <i>trabs pensilis ad aquam hauriendam</i>	30 * d		
Phaleramentum, <i>ornatus</i>	281 c		
Phanones, <i>naves noctu lucem ferentes</i>	690 f		
Philargyria, <i>avaritia</i>	303 a		
	Piega		

IN VITAS SANCTORUM MAJIT

Piega, <i>plica</i>	14 * b	Schaphisterium, <i>alveolus ligneus</i>	346 f
Pierium, <i>studium</i>	311 e	Scarantia, <i>morbi genus</i>	719 e
Pittacium, <i>scheda</i>	299 b	Scarpellinus, <i>latomus</i>	543 d
Planeta, <i>casula sacerdotalis</i>	18 * d	Scalivares, <i>frænum</i>	452 e
Plica, <i>morbi genus</i>	607 e	Schena, <i>lumbi</i>	544 d
Polpa cruris, <i>sura</i>	336 d	Sciaticus, <i>Ischiadem patiens</i>	351 f
Pompaticus, <i>splendidus</i>	73 b	Semissecla, <i>dimidium sichi</i>	303 b
Pontaiolum, <i>tigillus</i>	409 a	Senior, <i>dominus</i>	292 e
Posterne, <i>retro</i>	401 d	Sententiare, <i>sententiam ferre</i>	619 a
Potestas, <i>Prætor</i>	17 a	Sequipedes, <i>pedissequi</i>	389 c
Positium, <i>postica</i>	488 b	Sero, <i>vespera</i>	349 f
Potestative, <i>cum potestate</i>	516 f	Serator, <i>serarius faber</i>	34 * b
Potirium, <i>potio</i>	312 d	Serra, <i>rupes</i>	42 a
Precamen, <i>oratio, precatio</i>	19 * e	Servimen, <i>servitus</i>	509 a
Principari, <i>dominari</i>	127 e	Situatus, <i>positus, situs</i>	14 * b
Procura, <i>mandatum procuratorium</i>	716 b	Smigmator, <i>consector smigmati</i>	30 * d
Profluitas, <i>abundantia</i>	62 d	Solatiari, <i>consolari</i>	111 d
Propaginare, <i>propagare</i>	17 e	Soma, <i>corpus</i>	159 b
Protocollum, <i>Registrum publicum</i>	409 d	Sotulares, <i>calcei</i>	488 f
Psallentium, <i>psalmodia</i>	86 c	Spatula, <i>humerus</i>	352 b
Pugnizari, <i>pugnis cædi</i>	149 c	Specificare, <i>speciatim notare</i>	14 * c
Puteolana, <i>arena cæmentaria</i>	408 b	Spondilia, <i>colli vertebræ</i>	531 f
		Squinantia, <i>angina</i>	29 * f
		Stallum, <i>sedile</i>	66 e
		Stuba, <i>conclave</i>	37 * e
		Subadjuva, <i>subcenturio</i>	466 c
		Superstans, <i>Præfectus</i>	401 c
		Suspectus, <i>suspicio</i>	311 d

Q

Quantoties, *sæpius*
Quartale anni, *trimestre*

R

Rarenter, *raro*
Rasor, *tonsor*
Ralum, *corium*
Recidivare, *recidivam pati*
Recompensa, *compensatio*
Recuperare, *se recipere, fugere*
Registrare, *referre in acta*
Regratiari, *gratias agere*
Relicta, *vidua*
Reliquium, *reliquia*
Repatriare, *redire in patriam*
Ricum, *opus phrygionicum*
Riga, *sulcus, linea*
Rocchetum, *superpelliceum Episcopale*
Rogius, *instrumentum notariale*
Ronzenus, *equus sarcinarius*
Rumor, *rheuma*

S

Salarium, *stipendium*
Saluts, *genus pecuniæ Gallicæ*
Sangalla, *telæ genus*
Scanna, *scamella*
Scaffale, *scamellum*
Scaligradium, *scalæ*

T

74 e
29 * a
13 * b
32 * d
19 * e
162 c
349 e
36 * d
36 * f
163 a
300 e
13 * d
117 e
403 f
542 a
401 a
322 b
Tabernator, *caupo*
Taffeta, *pannus sericius*
Talcum, *vitrum fossile seu Moscoviticum*
Tastartz, *genus pecuniæ Gallicæ*
Taxare, *æstimare*
Temperius, *citius*
Terzen, *macerio*
Theristrum, *peplum tenue*
Tina, *vas ligneum seu dolium*
Tonacella, *tunicella*
Tonsorare, *Tonsuram clericalem dare*
Torciæ, *faces*
Tornare, *vertere*
Translatate, *transferre*
Transumptare, *transcribere*
Travertinus, *Tiburtinus lapis*
Typus, *febris*
Typus quaternus, *quartana febris*

V

401 b
66 a
403 c
720
720
348 f
Verbosari, *garrire*
Vermina, *vermes*
Vittatorius, *vittatus*
Vivarium, *piscina*

ONOMASTICUM GRÆCO-BARBARUM.

Ανῶνα, *stipendium militare*
 Δούξ, *Dux*
 Ἐμπηστικός, *pestilens*
 Κακηγκάκως, *male*
 Καπικλάριος, *custos carceris*
 Κεντυρίων, *Centurio*
 Κιβάριον, *dimensum*
 Κολόδιον, *colobium*
 Δέντιον, *linteum*

XIX b Μαγίστρος, *magister*
 x f Μαφόρον, *pallium*
 XII b Οπτέων, *Præfectus annonæ*
 XIX Ὀμᾶζειν, *despondere*
 XIX Παλάτιον, *palatium*
 v f Πτερνιζεσθαι, *conculcari*
 XVI c Σούβλιος, *subila*
 IV a Φοῦρνος, *furnus*
 XXIII Φοῦρνος, *fofnax*

IV a
 XVIII d
 v f
 XXIII
 IV a
 XIX
 II b
 I c
 XXII

INDEX

MORALIS.

A

Abbatis munus subire diu detrectat *S. Godehardus*, et susceptum præclare administrat 510 f. Abbates potissimum *Benedictini* indicantur ubique suis locis.

Absens novit *S. Wiborada* gallum in periculo ne devoretur a vulpe, et curat liberari 292 d

Abstinentiam nimiam, quia *Deus* vult corpus refici, jubetur mitigare *S. Wiborada* 304 e

Abusus *Hispaniæ* edictis *Pii V* coercentur 656 e

Acta Sanctorum scribenda ad amorem virtutis et exemplum sumendum 566 e f. et ad bene merendum de Sanctis 567 c, ut fama gentis, in qua quisque vixit, promoveatur 567 a, ad imitandum proposita 508 f. Acta et exempla Sanctorum utilia ad Christum adducunt 125. Actis Sanctorum a nobis editis et edendis summe addicti *Ignatius Ab. Montis-Angelorum in Helvetia* 313 f. *Antonius Magliabechi* 309

Acta fabulosa omissa *S. Helenæ Virginis Trecensis* 535 f 536 a b, *S. Cominii seu Comitii Mart.* 41 b. *S. Justini Mart. in Novempopulania* 49 e, *S. Orientii Ep. Ausciorum* 62 c. *S. Africani* 69

Acta apocrypha *S. Judæ Quiriaci Ep. Mart.* 450. *Synodi Provincialis in Vita S. Theodardi* 154, 155. Acta suspecta *S. Ursii* 432 *S. Pelagiæ Virg. Mart.* 459, aliquot capita Actorum *S. Theodardi* 144 147. Acta *S. Flaminæ Virg. Mart.* 185

Accuratus et solers in negotiis Ordinis peragendis *B. Ladislaus Gielnovius* 572 f, 573 a b

Adulatores compescit *Pius V* 706 f

Æger ætatem mortem *Carolus IV Imp.* oblati *S. Sigismundo* donis saratur 91 c. Ægris maxime contagiosis beneficus *Pius V* 701 f. Ægros pauperes humeris fratris allatos benigne suscipit, alit, ministrat *S. Wiborada* 290 c

Ætatis anno 118 grandævus obit *B. Gregorius Augustinianus* 541 e. Ætate nonagenarius obit lætus *S. Theodulphus* 101 d

Agnos Dei consecrat æger *B. Pius V* 694 b, et utiliter in milites distribuit 653 f, tactu sanatur lapsus in ignem combustis facie, naso, oculo, aure 721 b

Agriculturæ insudat annos 22 *S. Theodulphus* dein Abbas 99 d ejus stimulus terræ fixus assurgit in arborem 99 e. Hujus excisor fit cæcus 99 e, aratrum medetur dentium doloribus 100 b

Alapis cæditur *S. Antonina* 385 b

Altare privilegiatum *S. Juvenalis Gregorius* 13 facit 400 a

Amentia tollitur ope *SS. Gumberti et Berthæ* 120 d. *S. Antonini* 328 e, 352 b, 353 d invocato *B. Ladislao Gelnoviensi* 612 a b *B. Stanislao Canon. Regul.* 28 * f 29 * b 31 * c e

Amor *Alexandrinorum* et *Ægyptiorum* erga *S. Athanasium* reducem 222

Amoris divini fervorem in aliis excitat *B. Ladislaus Gielnovius* 582 a b

Anathematum multitudo maxima ad sepulcrum *S. Antonini* 354 d e 355 c

Angelus prædicit nasciturum *S. Briocum* 95 b. Angeli monitu monasterium construit *S. Marculphus* 77 f. Angelus offert duplex sertum *S. Amatori et Marthæ* sponsæ virginitatem amplectentibus 54 f fert panes

Fratribus Minoribus orante *B. Zacharia* 123 * a

Angelos cantantes initium *Psalmi* 21 audit *S. Wiborada* 304 d. Angelorum choro interesse visus *S. Aregius* 113 e, Angelus deducit *S. Helenam* rigide jejunantem ad refectionem 537 d. Angeli monitu in *Armoricam* migrat *S. Briocus* 96 b. Angelus a naufragio liberat *S. Aregium* 112 d ducit *S. Alexandrum Papam* ad *S. Hermetem Præfectum Urbis* 376 e. Angelos supra domunculam pauperis viduæ videt *S. Antoninus* 340 e f et ea remissius agente cessisse dæmoni 340 f

Angelus post duplicem dæmonis tentationem ostendit *S. Mauræ* pendenti cum *S. Timotheo* marito in cruce thronos in cælo paratos 383 a b d animas utriusque suscipit 383 d. Angeli cantant moriente sorore *S. Wiboradæ* 289 c 300 f. Angeli *S. Brioci* animam instar columbæ in cælum deferunt 96 c monent Sacerdotem, ut corpus *S. Evermari* elevet, et incredulum 3 vice verberibus castigant 130 b c. Angelo confortatur inter tormenta *S. Hypolistus* 43 d. Angelico concentu cohonestatur corpus *B. Mafaldæ* in Translatione 13 * c

Angina ob blasphemiam contra *B. Stanislauum Canon. Regul.* accepta, eo invocato curatur 29 * f

Anima *S. Antonini* visa in cælum ferri et alterius in purgatorium 327 f

Animum imperturbatum in omnibus negotiis servat *S. Antoninus Archiep.* 322 b

Annorum 81 *S. Eventius* generose martyrium subit 379 a

Anniversarium diem celebrari placet *S. Wiboradæ* apparenti 296 e f 311 f

Anserem *Silvestrem* ad se adduci jubet, et unum occisum resuscitat *S. Wandelbertus* 283 b

Apoplexia sublata tactu calceamenti *B. Pii V* 720 e ope *S. Antonini* 328 e

Apostata Ordinis et fidei fama mortis gloriosæ *S. Antonini* commotus ad pœnitentiam Martyr obit *Tuneti* 348 e

Apostatis Regularium propria sancti *Pius V* 637 d

Apostemata curata invocato *B. Stanislao Can. Reg.* 37 * d

Apostoli *S. Philippus Martyr Hierapoli* 7. *S. Jacobus filius Alphæi, Martyr Ostracinæ* 18. Quomodo *S. Jacobus frater Domini* et *S. Paulus Apostoli* dicantur 27 d

Apprecatio mercedis a Deo scripta præponderat pomis multis in lance positus a *S. Antonino* 345 a

Aprum mitem reddit *S. Aregius* 112 e

Aquæ bibendæ cupiditatem refrænare edocta *S. Monica* puella 479 f

Aquila servat corpus *S. Floriani Mart.* 468 c 470 d 472 d

Arthetica gutta curata invocato *B. Pio V* 720 f

Asino vectus in triumpho regreditur *Alexandriam S. Athanasius* 222 f

Avary hominis vinum imprecatione exsiccat *S. Germanus Ep. Mart.* 272 e

Audientiæ omnibus dandæ impendit unum in hebdomade diem *Pius V* 706 c

Aves sibi familiares habet *S. Philippus Presb.* 428 d

B

Baptizat ludo *S. Athanasius* puer catechumenos, et rite

- rite baptizari censentur 192 d e. Baptizatus et ole unctus a S. Amatore energumenus liberatur 56 b ut Baptizetur S. Pelagia, fons erumpit 460 d
- Baculo suo submisso sanat B. Rachildam ægram S. Wiborada 307 d e f. Baculus subito virescens indicat sanctitatem S. Peregrini 160 d
- Bellici tumultus sedati implorato S. Floriano 467 b 472 b
- Beneficia quomodo resignanda præscribit Pius V 636 f prohibet eorum nundinationes 638 e et a laicis et feminis possideri 644 d
- Beneficus ergo tenuiores Prælatos, loca pia, puellus et omnis generis pauperes, catechumenos, neophytos et ægros contagiosos B. Pius V 701 c d e f
- Benignus in causis omnium et erga omnes S. Antoninus Archiep. 321 e
- Bibliothecæ ab hæreticis combustæ 647 e
- Blasphemus in Deiparam fit mutus et demens, ac pœnitens sanatus 585 e f, in S. Antoninum cancro perit 350 f, alius in morte pœnitens 354 c ob Blasphemias in S. Antoninum ferri fundendi fluxus sistitur, ejus benedictione restituitur 328 f
- Boves immobiles avehentes lapides, coguntur eos S. Evermaro relinquere 137 f 138 a in Bove æneo accenso immissa S. Pelagia Martyr obit 462 c d
- Brachii dolor tollitur invocato B. Stanislao Canon. Regul. 28 * f 29 * a 30 * b 32 * e 35 * c 36 * d. S. Helena Trecensi 41 * c. Brachii cubitus male affectus attactu ferrei cinguli B. Gregorii Veruculensis sanatur 543 b c d, alterius brachium curatum 548 d e. Brachium attractum curatur ad corpus S. Antonini 347 f, item fractum 353 b
- Bulla Cænæ Domini ex antiquo usu Ecclesiæ 655
- C
- Cæcus altero oculo sanatur invocato S. Philippo Apost. 17 f. S. Theodulpho 100 f. Cæci illuminantur ope S. Theodulphi Presb. 104 b 105 e. B. Stanislai Canon. Regul. 30 * c e 33 * e 37 * a e. Helenæ Trecensis 41 * d 42 * e ope S. Evermari 134 e. Cæcum signo Crucis illuminat S. Amator 59 b c. Cæca e cruciatu oculorum brevi moritura sanatur ope S. Evermari 140 d e f. Cæca et paralytica sanatur a S. Germano Ep. M. 272 e. Cæci 2 ad Reliquias S. Wandelberti 286 d. Cæcus arrepto pulvere sanguinolento S. Wiboradæ illuminatur 295 d, 310 b. Cæca 5 annis nutritæ filiæ S. Hermetis illuminatur a S. Alexandro Papa 377 a, alii ope S. Genii 390 a. Cæci 25 ope S. Philippi Presb. 429 b 430 d. Cæcus fit carnifex præcipitans in flumen S. Florianum 470 c. Cæci ad sepulcrum S. Godehardi illuminantur 523 b e 529 b 530 a 532 d e. Cæcam luto cum sputo mixto liniens oculos et invocato Jesu sanat S. Godehardus 525 e. Cæcutiens sanatur ope S. Athanasii 261 c, S. Monicæ 495 e f.
- Calculosi sanantur ope B. Ladislai Gelnoviensis 613 e. S. Helenæ Trecensis 42 * e. Calculo laborans, et sanguinem pro urina reddens sanatur ope B. Gregorii Veruculensis 553 b d. Calculosa lapidibus 2 magnis emissis liberatur ope S. Godehardi 529 e
- Calumnia illata S. Athanasio de Arsenio Ep. occiso 198 e f, 199 a b, 201 b c d e, de stupro mulieri illato 100 d 191 f de vi aliis illata 200 e, de ordinatione subreptitia 200 f 202 a, et abdicatione 205 f, de calice apud Ischyram fracto 202, apud Mareoticos 203, 204, de cæde ejus causa Alexandriæ facta 209 f, et frumento substracto 210 a. Calumniam passus quasi filium genuisset Pius V 710 b c. Calumniatrix impudicitæ accusans S. Wiboradam amens efficitur 302 c d e
- Campanæ nemine trahente pulsanter moriente S. Aldebrando 163 a, furto ablatæ alibi non edunt sonum 163 a. Campanæ ultro sonant ab Angelis pulsatae in morte B. Vivaldi 164 f, in adventu corporis B. Gregorii Veruculensis 541
- Cancro morbus curatur ope S. Theodulphi Presb. 105 c
- Candela tertio cœlitus accenditur ad sepulcrum S. Wiboradæ 311 b
- Canis rabidi morsu vulneratum sanat S. Marculphus 75 f, S. Briocus 90 a Geraldus 3 * e
- In Canonicatu adeundo impeditus, invocato S. Antonino obtinet 336 b c
- Pro Canonizatione S. Antonini fit accuratus Processus testium 48 ex omni Ordine præcipuorum, coram Cardinalibus, Episcopis et aliis a pag. 339 ad 355 Processus Romæ iterato examinati 356, 357. Indicto jejuniis et precibus declaratur Sanctus 357, 358
- Cantilenas componit, et post conciones canturi mandat B. Ladislaus Gelnovius 580 a b, item S. Adalbertus Archiep. 680 c d, et Bartholomæus Nowodworki procuratis Indulgentiis 580 d
- Capillos tactu albos efficit S. Theodulphus 100 f
- Capitis vertigo curatur ope S. Theodulphi Presb. 104 a, dolor ope S. Athanasii 261 c, invocato B. Stanislao Canon. Regul. 29 * c, 31 * a c, 32 * f, 33 * f, 34 * b c, 35 * d, 39 * a, ope S. Wiborada 312 b. S. Antonini 348 a c item contusio 353 b, ope B. Gregorii Veruculensis 547 f, 548 ab 542 d. Capitis dolores cum amisso visu alterius oculi curati invocato B. Ladislao Gelnoviensi 605 c, 615 b. Capitis dolor signo Crucis pellitur a Pio V 724, eo a morte invocato 718 b, 719 f, 720 b d e
- Capite abscisso Martyr S. Hypolistus 43 e. S. Batas Persa 48 d. Capite inverso suspenditur S. Timotheus Lector 37 b. Capite plexi S. Silvanus Ep. Gazensis et 39 aut 40 alii 473 a d. Heraclius, Justus, Maurus 457. SS. Aphrodisius, Leontius, Meldus, Valerianus 464. S. Quirinus Tribunus, S. Hermes Præfectus Urbis 378 c. SS. Eventius et Theodulus 379 c. Milites triginta a S. Genio baptizati 389
- Caput S. Juvenalis Conf. in processione deferentes, a glandibus scloporum intacti 421 e. Caput S. Andeoli in Crucis modum scissum 39 f
- Captivi liberantur aperto carcere ad delationem corporis S. Amatoris 60 e, invocato S. Godehardo 531 b c d 533 e f, et B. Michaelis Gedroio 563 f. Captivis redimendis suos et Ecclesiæ reditus impendit S. Theodardus 153 d e f Captivis Christianis et reis ad triremes damnatis succurrit Pius V 702 c. Captivi triginta milites convertuntur et Martyres obeunt 389
- In Carcere mortui SS. Saturninus et Neapolis 183 e f
- Cardinales fieri Principum filios dissuadet B. Pius V Cardinalis 629 d e, adhortatur ad Vitam recte instituendam 634 b c
- Caritas S. Aregii erga monachos in Angliam destinatos 111 d e, ob Caritatem leproso ingrato factam, intelligit cædonem sibi meritis æqualem S. Antoninus 340 c d
- Castitatis amore e familia excludit mulieres et pueros S. Antoninus 332 e, exemplo SS. Nicolai, Domini, Thomæ Aquinatis 333 a. Castitatis amator et cultor B. Ladislaus Gelnovius 577 a b c
- Catechismus ad Parochos vulgat B. Pius V 636 e
- Catechumenis et neophytis beneficus Pius V 701 e
- Catarrhus cum distillatione in oculis et auricula sublatum invocato B. Pio V 719 d e 720 a
- Cathedra S. Jacobi Hierosolymis postmodum in honore 28 b
- In Cella arctissima solitarius vixit S. Antonius Abbas Turonibus 503 f
- Census pauperum Cardinalium et Judicum Rotæ augeat Pius V 633 b c
- Cervi

- Cervinus submissi ferunt corpus S. Kellaci ad sepulturam et custodiunt 109 f
- Cervorum ludus in annua festivitate S. Evermari 141
- Cerevisia restituitur invocato B. Stanislao Can. Reg. 29 * e
- Cervical tinctum sanguine B. Ladislai Gelnoviensis ægrum sanat 599 b
- Christus Redemptor cum SS. Petro et Paulo et Angelis visus in pugna cum Turcis sub Joanne Austriaco 692 a
- Christi crucifixi imaginem exosculans moritur S. Antoninus 327 f. Christi imaginem sibi loquentem audit B. Ladislaus Gedrocius 560 d. B. Zacharias Ord. Minorum 23 * b c. Christi passionem cum lacrymis recolit S. Monica 485 f, expendens patitur excessum mentis B. Ladislaus Gielnovius 588 d die Parasceves in concione de flagellatione Christi apparet pendulus in aere, inde æger obit 580 581. Christi Passionis Evangelicam historiam curat ante obitum legi B. Pius 694 c. Christi crucem continue ante se habet 699. Crucis pedes veneno infecti, divinitus retrahuntur 717 a, a Christo de morte monitus invitatur ad gloriam B. Stanislaus Canon. Regul. 27 * f
- Cibaria ex farina, oleo et melle confecta tempore famis jussu S. Antonini pro hospitibus per 7 annos non deficiunt 347 a
- Cibum fastidientem ægram pane oblato sanat S. Wiborada inclusa 291 f. Cibis vilioribus sic assuetus, ut delicatiores non discerneret, S. Antoninus 332 b, 333 b
- Cilicium S. Wiboradæ pro Reliquiis habitum 288 e, in eo vulnerata obit 295 d
- Claudus custos sepulcri S. Godehardi, eo invocato sanatur 522 e f, alius claudus 528 b, liquore S. Juvenalis unctus sanatur 398 c d. Claudii octo sanati ope S. Godehardi sanantur 529 b c d, 530 c d e; ope B. Gregorii Veruculensis 547 b c, B. Michaelis Gedrocii 562 d. Claudus et monocolus sanatur ope S. Philippi Presb. 429 c. Eundi facultas reddita ope S. Helenæ Trecensis 734 b c d, 42 * d e
- Clemens et lenis etiam erga de se male meritos, et injuriam inferentes Pius V 705 d e f
- Clericos fide et doctrina excellentes describi jubet B. Pius V 644 c. Clericorum mortuorum spolia oblata recusat 656 f. in Clerico reformando fortitudo S. Antonini Archiep. 322 c, 323 a. Clericorum juniorum magnam curam gerit S. Aregius Ep. 112 b
- Cœnobita 600 ab Hugonottis direpta et eversa 647 d
- Colici dolores sublatis tactu calceamenti B. Pii V. 719 f
- Colli inflatura, fistulæ, foramina curantur ope S. Theodulphi Presb. 104 a 105 f
- Colloquia de cœlesti beatitudine et Dei visione SS. Monicæ et Augustini 483 c d f
- Columba nivei candoris alis sanguine plenis apparet S. Ultano, inde colligenti martyrium S. Follani 122 a
- Cometa creationem Pii V Pontificis annuntiat in Anglia 632 c
- Comis erga omnes salva tamen auctoritate, Pius V 706 f
- Comitalis morbus invocata B. Panacæa tollitur 168 d, apparente S. Antonino 355 e f, invocato B. Ladislao Gelnoviensi 605 b 609 c
- Comitum utriusque militiæ dignitas sub Trajano 374 c d
- Concionator dicta miraculis confirmat S. Marculphus 77 c. Concionans ab Arianis læsus, et præcipitatus ac fustibus contusus Martyr obit S. Jacobus Bergomi 477 d
- Conciones utiles habet etiam in agris et vicis ad rudes et pueros B. Ladislaus Gielnovius 588 a b c, in profligandis vitis 588 c. Conciones incipit a Crucis titulo dotibus ad id præclaris instructus 588 d e. Concionibus cujusdam Ordinis Prædic. motus hunc Ordinem ingreditur S. Antoninus 319 a b
- Concubinarios beneficiis spoliari jubet Pius V. 644 a
- Confessarius diligens B. Pius V 624 e. Confessus peccata munitur viatico sumpto S. Theodardus 158 e
- Confraternitas ad honorem S. Annæ erecta Warsaviæ 596 a b
- Conjuges SS. Gumbertus et Bertha mutuo consensu separati 117 a. Conjugatos et seculares ad congruam sui status virtutem cupit animari S. Athanasius 207. Conjugio inito S. Monica maritum sibi devincit, mores ejus tolerando 480 c, socrum sibi devincit, et inter discordes pacifice agit 480 d, maritum ad fidem adducit 480 Conjux honestus impetratur invocato B. Stanislao Canon. 32 * f
- Consanguineos non promovet quod esset Cardinalis effectus 628 c d erga Consanguineos suos moderatus Pius V 711, 712, præter modicam sustentationem nihil concedit 712 b, nec sine scrupulo 712 c
- Consiliis suggerendis præstans S. Antoninus Archiep. 321 f. Consilii optimi etiam Regi B. Aulfidus 435 f.
- Constantia in tormentis admiranda S. Mauræ Mart. in Thebaide 382, 383
- Contractus manibus pedibusque sanatur ad sepulcrum S. Orientii 63 c, ope S. Godehardi 530 c d. B. Gregorii Veruchini 549 c d e, 550 a b. S. Secundi 175 c, ope S. Valentini Ep. Genuensis 278 f, ad Reliquias S. Wandelberti 286 d e f, 287 a
- Contractio cruris curatur ope S. Theodulphi Presb. 105 e. Contractæ 2 et vir toto corpore sanatur ope S. Evermari 134 d f, alia ad contactum corporis S. Antonini sanatur 328 a, induens tunicam ejus 335 a b c, alii ope S. Philippi Presb. 430 d e
- Conversioni virorum primariorum congaudet Pius V 665 c d. Conversioni Indorum monita præscripta a Pio V 657 e f, 658
- Cordis syncope inveterata curatur ad brachium S. Philippi Apost. 17 c. Cordis dolor sublatus ope B. Gregorii Veruculensis 551 a. B. Stanislai Canon. Regul. 30 * c 32 * e 34 * d. Cordis palpitatio sublata invocato B. Ladislao Gelnoviensi 603 f
- Corona cum duplici apparet B. Alexander Cisterc. altera in manu ob regnum Scotorum relictum, altera in capite ob regnum cœlorum acceptum 438 f
- Corpus S. Andeoli lapidi annexum flumini injectum in aridam defertur 40 a b. S. Berthæ post 100 annos incorruptum, sanguinem emittit 117 f. S. Wandelberti præsidium est contra Paganos 284 c f. S. Antonino ad sepulturam delato omnes ad benedictionem se prosternunt 330 a. B. Mafaldæ post annos 360 incorruptum claret fragrantia et miraculis 13 * b c. S. Juvenalis post 500 annos imputre se erigit, sanguine fluit 396 d. Corporis S. Juvenalis effigies in fundo arcæ lapideæ impressa 404 e f 407 a b. Corpus S. Pelagiæ Martyris servant 4 leones 462 f. S. Floriani Martyris Aquila 468 c, 470 d, 472 d. Corpus castigans dire a daemonibus cæditur B. Ladislaus Gedrocius 560 d. Corporis totius motu privatus sanatur ope B. Philippi Aquilani 556 e f 557 b d. Corpora mortuorum etiam Regum effossa et cremata ad Hugonottis 647 e. Corpus B. Pii V quatrinduo prostat venerandum 695 e 696 eo viso mulierculæ impudicæ convertuntur 695 f, magna cum pietate transfertur ad S. Mariam Majorem 696 697 698
- Costa fracta curatur invocato B. Stanislao Canon. Regul. 29 * b
- Coxendicis letali infirmitate detentus liberatur ope B. Pii V 720
- Crines

Crines evulsos sibi gaudet *B. Maura Mart.* 382 a
 Crus fractum in nomine Jesu sanat *S. Godehardus*
 507 d curatur ope *S. Antonini* 336. Cruris vulnera
 sublata ope *B. Gregorii Veruculensis* 545 b. Cruris
 cruciatus ope *B. Philippi Aquilani* 557 a b. *B.*
Stanislai Canon. Regul. 28 * f 29 * e 32 * a
 Crux Christi a crucibus latronum discernitur ob mori-
 bundam ejus attactu sanata 365 f, ejus respectu
Ecclesia Hierosolymis constructa 366 b. *Inventionis*
solenntas 361 369
 Crucis signo illuminat cæcum *S. Amator* 59 b c lepro-
 sos curat *S. Amator* 59 f dolorem capitis *Pius V*
 714 a vas dissolutum ne aqua efflueret, reparat *S.*
Wiborada 305 a. Crucis in modum scissum caput
S. Andeoli 39 f
 Crucifixi *S. Philippus Apost.* 12 d, 14 b *S. Jacobus*
Apost. Ostracinae 31 c. *SS. Timotheus et Maura*
conjuges die x expirant 383 d e
 Cruciatam petenti Regi Hispaniarum negat *Pius V*
 652 d
 Custos oratorii *S. Philippi Presb.* ob luminaria ne-
 gligenter curata triduo concrematur 428 b c
 Curiae Romanae reformatio a *Pio II* committitur *S.*
Antonino 324 b

D

Dæmon compescitur cilicio *S. Antonini* 354 b, in
 energumeno nomen *S. Sicharii Mart.* indicat 188 d
 A Dæmone obsidetur machinatus necem *S. Amatoris*,
 ab hoc veniam petens, baptizatus et oleo unctus, libe-
 ratur 55
 Dæmonem in feminæ speciem transformatum nomine
Jesu pellit S. Marculphus 74 79 a terriculamenta
 ejus signo Crucis fugat *S. Wiborada* 291 a instar
 pauperis certi petentem cibum signo Crucis fugat *S.*
Wiborada. 293 b 306 d
 Dæmones orantem *S. Marculphum* manifestant 73 e
 78 a in virtute Christi a *S. Amatore* effugantur
 56 c d : a *S. Marculpho* 74 a 78 d e
 Dæmonum infestatione montem liberat *S. Orientius.*
 62 f
 Dæmoniaci liberati ope *B. Michaelis Gedroci* 562 e
 invocato *S. Godehardo* 515 e f 525 e f 532 e *S. Al-*
delrando 165 e signo Crucis et Jesu invocato per *S.*
Wiboradam 292 b ope *S. Philippi Presb.* 429 f
 430 d *S. Helenæ Trecentis* 441 * f 442 * e filia Regis
 Angliæ tactu ossium *S. Juvenalis Conf.* 417 e f item
 alii 418 c nepos Leonis Imp. a *S. Valeriano* 501 f
 sex signo Crucis liberantur a *Pio V* 713 b, alius *Pii*
 nomine 714 d
 Dalmaticarum usum *S. Aregio* permittit *S. Gregorius*
Magnus 111 a 114 c
 Decoctoribus leges sancit *Pius V* 638 f
 Deformitas monstrosa curata ope *B. Pii V* 719 f. *Fac-*
iei ope *S. Theodulphi Presb.* 105 b *S. Athanasii*
 261 d invocato *S. Valentino Genuensi* 278 f
 Dentium dolet sublatus aratro *S. Theodulphi* 190 b ope
S. Theodulphi Presb. 105 d *S. Wiboradæ* 312 d
S. Antonini 337 e f *B. Stanislai Canon. Regul.* 30 * e
Gregorii Veruculensis 545 d
 Deorum effigies ex Vaticano eliminat *B. Pius V* 634 f
 Desidi operatio maledicit *S. Aregius*, et ideo a serpente
 læsum sanat 113 a b
 Diaconus *S. Corcodemus Autissiodori* 457
 Diaconi Martyres *S. Jacobus Bergomi* 477 *S. Pau-*
linus Coloniae 594 Diffamantes luxuria *S. Amato-*
rem castigantur cæcitate, aut obsessione dæmonum
 57 a b
 Digitus sive pollex de junctura emarcescens sanatur in-
 vocato *S. Godehardo* 527 b
 Digitus *S. Aldebrandi* ablatus, ultro corpori adjunctus
 163 b

Maji T. I

Digitum abscissum restituit *S. Briceus* 96 a
 Digitos sibi abscissos gaudet *S. Maura Mart.* 382 a
 Disuria sublata invocato *S. Antonino* 351 b 353 c
 Divinitatem Spiritus sancti, et Filii Dei scripto pro-
 pugnat *S. Athanasius* 237 c d 244 e 248 f
 Docilem reddit, natura hebetem *S. Godehardus* 526 b
 Domesticos instar religiosorum instituit *B. Pius V*
factus Cardinalis 628 e f item *Papa* 634
 Dormit humi in cilicio etsaxo capiti subdito *S. Wiborada*
 291 a 302 b
 Dorsum effractum sanatur invocato beato *Pio V*
 721 a
 Draco venenosus a *S. Philippo Apost.* exterminatur
 12 c 17 d, cultu divino honorari solitus in Corsica
 signo Crucis eliminatur a *SS. Vindemiale et Euge-*
nio 277 c d septiceps draco stola *S. Germani Ep.*
M. dicitur submersus 270 a b c *Dysenteria* curatur
 ope *B. Stanislai Canon. Regul.* 31 * b

E

Ecclésiæ Alexandrinæ ab impiis contaminatæ et or-
 namentis spoliatæ 213 c 232
 Ecclesiæ claustra oratione aperit *S. Aregius* 112 a
 Ecclesias Urbis visitat ager *B. Pius V* 694 b solitus
 quotannis diebus antecineraliis idem facere 699 f
 Ecclesias et monasteria et collegia erigit *Pius V* 703
 Ecclesias a scandalis feminarum impudice ornatarum
 juvenum insolentia purgat *S. Antoninus* 342 d, ob
 id convitia jaciens male perit. 342 e
 Ecclesiæ afflictæ medicus et consolator *S. Athanasius*
 habitus a *S. Basilio* 247 b c d
 Ecclesiasticos pecuniam in Italia et Gallia adhæreti-
 cos extirpandos contribuere jubet et permittit *Pius V*
 649 d e
 Elevationem in oratione patitur *S. Antoninus* 339 f
 Eleemosynas largus et pias fundaciones facit *B. Ma-*
jalda Regina 11 * e f
 Epilepsia curata invocato *S. Antonino* 353 d
 Epileptici curati invocato *S. Juvenale Conf.* 418 d ope
S. Godehardi 527 c. *B. Stanislai Canon. Regul.*
 32 * d *B. Ladislai Gelnovien.* 602 d 605 a b 609 b
 611 b f
 Episcopus designatus a *Papa S. Antoninus* a fuga re-
 ductus deprecatur, ne fiat : mandato jussus parere
 fuis lacrynis capessit 319 pedes urbem ingreditur
 320 c 342 c per se visitat omnia templa diæcesis 322 d
 323 b
 Episcopos vel ad suas Ecclesias redire, vel se obdicare
 aut pelli jubet *B. Pius V* 635 e 644 a b Catholicos
 in Germania substitui cupit 640 c, et quæ sint ab iis
 præstanda 640 a b c
 Episcopi dclxx ab Hunerico Rege Wandalorum in exi-
 lium missi 276 f
 Episcopatum admittit, inductus virga subito florescente
S. Orientius 64 d
 Episcopatum Hildesheimensem a *S. Henrico Imp.*
 oblatum diu recusat *S. Godehardus* 513 c d e
 Episcopales Sedes Ægypti venduntur indignis Arianis
 233 a
 Episcopales virtutes et columnen Ecclesiæ *S. Athanasius*
 196 d e f
 Episcopalis officii partes omnes explet *S. Athanasius*
 245 a
 Episcopales virtutes *S. Godehardi*, disciplinam suorum
 curantis, juventutem in studiis educantis, fabricas res-
 taurantis 515 c d e. *Xenodochium* fundantis 516 e,
Basilicas construents 516 e
 Epulas Regias admittens liberat machinatione invido-
 rum occidendum *S. Orientius* 63 d
 Equitans liberatur in præcipitio ope *S. Antonini* 349 e,
 item alius 349 e

T 4

Equuleo

Ripari torquetur S. Quirinus Tribunus 378 b S. Alexander Papa 379 a
 Eremita S. Helenus anachoreta 531 In cava castanea vivit B. Vivaldus 164 e
 Eucharistia per Hugonottois porcis objecta 647 d
 Eucharistiæ Sacramentum in paludem projectum, miraculose inventum in Polonia 26* d e
 Eucharistiæ servandæ tabernaculo illæso evertitur templum Florentiæ 325 f. Communionem sub utraque specie negat Bohemis Pius V 707 b. Hostia sacra post Consecrationem mutata ad veritatem fidei ostendendam 23* a b
 Excommunicatio a S. Godehardo, mortui e sepulcris surgentes ab ecclesia discedunt, absoluti repetunt sepulcrum, et vivi emendantur 526 c d
 Exempli boni ergo Christus incarnatus : ejus virtutes imitati Sancti 622 c d
 Exequiæ S. Antonini a Pio II Papa honestantur 328 a datis indulgentiis 328 b
 Extasim in contemplatione patitur S. Monica 486 a
 in Extasim rapitur contemplationi deditus, abstractus a corpore, et a terra elevatus B. Ladislaus Gelnovius 589 b
 Exul in cisterna latet S. Athanasius 255 c fugiens navi ad persecutores conversa evadit 248 a b, latet apud Virgurem 243 b e d, in sepulcro patris 246 e

F

Famis tempore multa millia hominum farina non deficiente alit S. Petrus Thaumaturgus 432 c
 Familia recte instituenda exorsus Pontificatum Pius V 712 d e circa usum Sacramentorum 712 e
 Famulorum numerum diminuit, et retentis stipendium duplicat Pius V 713 a
 ob Fauces escis inhærentibus oclusas moribundus sanatur ope S. Valentini Ep. Genuensis 278 f
 Febris curatur ope S. Theodulphi Presb. 104 b, S. Athanasii 261 d, 262 d. B. Pii V 719 e. 720 d e 729 a b c. S. Germani Ep. M. 274 d. S. Philippi Presb. 429 d, S. Antonini 328 c, 337 b d e, 348 a 351 e 352 a 354 a. S. Sigismundi Regis 84 f. S. Monicæ 492 e f B. Stanislai Canon. Regul. 29* d, 30* f, 32* e, B. Ladislai Gelnoviensi 603 a 611 a 612 d 613 f 615 c
 Febribus medetur S. Theodolphus 101 d
 Febris leralis aut continua ope B. Gregorii Verniculensis 545 a, 547 c, 549 a, 550 f, 551 c d e 553 a b
 Febres pellit dato vino a se Cruce signato S. Godehardus 524 d e f, item pomo a se benedicto 524 f, item jubens in nomine Jesu surgere 524 c
 Febri hectica consumpti et pæne moribundi sanantur ope B. Gregorii Veruculensis 546 d e
 Febris quartana triennalis curatur ope S. Theodulphi Presb. 104 e
 Febri triennali ante obitum laborat, nec ulla medicamenta admittit S. Theodardus 158 b c
 Femur fractum sanat S. Briocus 95 f
 Femoris dolor cum periculo abscissionis curatur invocato B. Pio V 721 a
 e Ficu suspensus S. Sabus M. 47 b. Ficus pullulans ad sepulcrum Ven. Geraldi salubris parturientibus et doloribus lateris 3* e
 Fides Alexandrinorum erga S. Athanasium laudatur a Julio Papa 220 d e
 Fidem suam Rom. Pontificibus probat S. Athanasius 243
 Fidei magister um verbo et opere resumit S. Athanasius reversus 223 b
 Fidei causa infinita certamina S. Athanasii 197 et seqq. 210, etiam scriptis defendit 235, 237
 Fidei Nicænæ formulam commendat S. Athanasius 244

e 246 d. Symbolum an sub nomine Athanasii scripserit Vigilus Tarsensis 4* 5* 6*
 Fidei formulam sæpius mutant Ariani et Eusebiani hæretici 212 d, 215 e, 216 c, 218 f 240 c
 Fidelis in promissis Pius V et tales volebat ministros suos 707 a
 Filium Augustinum in fide Christiana instruit S. Monica mater 480 e, eum Manichæis adhærere deplo- rat 481 a, filium tot lacrymarum perire non posse intelligit, certior facta quod fidem orthodoxam aliquando teneret 481 a b c d. Filius et mater B. Gregorius et Anna suscipiunt habitum Augustinianum 541 c. Filia S. Maura matri dissuadenti martyrium generose respondet 382 f
 e Fistula in genu de vita desperans sanatur, invocato S. Godehardo 530 e
 Flagellis dire cæsus S. Silvanus Ep. Gazensis 473 c
 Fluvii Arni fluctus comprimit benedictione S. Antoninus 345 a
 Fœdus contra Turcas inter Germanos Principes curat Pius V 642 b c, Fœdus contra Turcas inter Pium V, Venetos, Regem Hispanum 669, 670. Fœderis conditiones 673, 674, 675, negant admittere Reges Galliæ et Lusitanæ 676, 677, item Cæsar et Rex Poloniæ 680, 681, 682 Post victoriam fœdus novum parat Pius V 693 b c
 Fœniculo, ad sepulcrum S. Wiboradæ crescente, morbi curantur 296 b c
 ad Fodinas metalli damnatur S. Silvanus Ep. Gazensis, et 39 aut 40 socii 473
 Fons a S. Euphrosyna sanctificatus curandis febribus salutaris 143 b. Fons excitatus ut baptizetur S. Pelagia 460 d, erumpit ad reficienda animalia ferentia corpus S. Floriani 470 e f. Fontem dirigente S. Petro reperit et post se ducit S. Bertha 117 c d
 in Fornacem ardentem coniecti expirant SS. Hesperus, Zor, Cyriacus et Theodulus corporibus illæsis 182 b d. S. Olbianus ejusque discipuli 463 f
 In Fornace ardentis illæsi S. Alexander Papa, SS. Euentius et Theodulus Presbyteri 379 c d
 Fortitudo S. Athanasii in conspiratione Arianorum cum Meletianis 197, in calumniis perferendis 198, 200 etc. Vide Calumnia. Fortis in Senatu Florentino arguendo et immunitate Ecclesiastica tuenda S. Antoninus 324 c d, Senatu censuras minando 324 e 342 e f in hæreticis et maleficis exterminandis 343 b Fortis S. Alexander Papa in arguendo incredulitatem et crudelitatem Aureliani Comitis 378 e f, in spernendo minas et tormenta 378 f. Fortis in suo munere exercendo proficitur, nec mortem a se timeri Pius V 708 d e
 Fratres 2 Episcopi sancti Petrus Argivorum Paulus Corinthi 432 b
 Frumentariæ rei, ut copiosior et parabilior sit, providet Pius V 702 a b
 a Fulmine et grandine immunis villa S. Africani 67 b
 Fungorum esu æger liberatur ope B. Pii V 720 e
 Fures duo inter spoliandum sacellum S. Floriani extinguntur 471 b. Furibus boves conatis abducere, benefacit S. Philippus Presb. 428 d. Furati poma in horto ejus puniuntur, alius deglutire nequit, alterius equus crepat 429 a. Furtivis lignis onustus currus moveri nequit 430. Furatus dentem S. Evermari, ut quæstum faceret, punitur tenebris, inversione oculorum et capitis, pœnitens facta restitutione sanatur 132 e f 133 a b Furatus ornatum Ecclesiæ fit immobilis, et furatus sarcinas peregrinorum, nequit fugere. Pœnitentes sanantur 136 f 137. Furto pecuniam sublatam prædicat recuperandam, et furem absque molestia dimitti præcipit S. Amator 58 b c
 Fustibus cæsus S. Andeolus 38 f

G

- G**loria *S. Antonino data in cœlis ipsa mortis hora revelatur* 334 c d e. in *Gloria cœlesti visus Pius V* 718 e
- Gladius a *Jeremia traditus Judæ Machabæo contra adversarios* 7 d. a *Gladio illæsus S. Juvenalis Episc. quo semetpercussor interimuit* 392 e. Ensem et pileum *Duci Albano in Belgium mittit Pius V* 654 a
- Genitales partes fune constrictæ *S. Batæ Persæ* 48 a d
- e *Genuflexione callus instar cameli obductus genibus S. Jacobi fratris Domini.* 22 b
- Gibbosi duo sanantur ope *S. Godehardi* 529 e
- Gingiva foetida curatur ope *S. Theodulphi Presb.* 104 e
- Gradiendi impotentia sublata invocato *B. Ladislao Gelnoviensi* 605 ef 608 f
- Guttur exulceratum sanatur invocato *B. Ladislao Gelnoviensi* 612 d. Gutturis tumor et faucium dolor sublatus ope *S. Monicæ* 492 f, *B. Stanislao Canon. Regul.* 36 a Gutturi os implicatum ejicitur invocato *S. Godehardo* 531 a, *inhærens sublatus invocato B. Ladislao Gelnoviensi* 603 a

H

- H**æmorrhœissa sanatur a *B. Michaelis Gedrocii* 561 c, a *B. Stanislao Canon. Regul.* 28 * e
- Hæreticus petulanter obloquens adversus *Pium V fit mutus, miser perit* 713 e 719 f
- Hæretici crudeliter sæviunt in *Catholicos adhærentes S. Athanasio* 204 f 214 215. 219 a b c 230 231. *Hugonotti obtenta iniqua pace, novos tumultus parant ad religionis et regni perniciem* 646 f 647 a b sæviunt in *sacra omnia, in vivos et mortuos potissimum Sacerdotes* 647, bello vincuntur 646 c d e, iterum 650 f. Hæretici moti pietate *B. Pii V convertuntur* 701 b. Hæreticos prosequitur *Inquisitor B. Pius V* 625 626 *Conversos benigne excipit* 627 c, denuntiari et caveri jubet *Papa* 640 e, iis comprimendis intentus
- Hegumenus Medicii in *Bithynia S. Nicephorus Conf.* 505
- Hernia tactu corporis *S. Secundi sublata* 173 e, ope *B. Pii V* 720 e *S. Helenæ Trecensis* 42 * e. *S. Antonini* 336 a b
- Honores dignioribus confert præmisso examine in *Episcopis constituendis, et Cardinalibus creandis Pius V.* 707 e f
- Hospitium iter agentibus erigit *B. Mafalda, et curat aberrantes adduci* 41 * f
- Hostes urbem obsidentes profligat precibus *S. Juvenalis Ep.* 392 f, ab *Hostibus personatis invasus neque sclopi, neque pugionibus læditur invocato B. Gregorio Veruculensi* 552 b c. *Hostiles circa irruptiones Turcarum et Tartarorum in Polonia, omnes ad pietatem excitat, opem Dei implorat dum hostilis exercitus periret B. Ladislaus Gielnovius* 581 582
- Humanitas summa *S. Athanasii reversi erga Arianos* 223 c
- Humilitas profunda interno sensu et externis obsequiis etiam in senectute *B. Ladislai Gielnovii* 576. *Humilis et mitis S. Antoninus* 332 d e. *Humilis nomen familiæ occultat adolescens, fastum respuit Papa Pius V* 709 c d, amat arguentes se 709 d, statuum sibi erigi vetat 710 a. *Humilis non elatior ob Cardinalatu susceptum* 627 f 628 a
- Hydropicus sanatur ope *S. Godehardi* 532 a. *Hydropici invocato B. Ladislao Gelnoviensi* 613 b. *S. Antonino* 343 d

I

- I**ctericus morbus sublatus invocato *B. Stanislao Canon. Reg.* 36 * f
- Ignem sinu illæso gestat *S. Asaphus* 84 f veste gerit *S. Helenus anachoreta* 537 c, in *Ignem a diabolo protrusa et misere adusta cilicio et baculo S. Wiboradæ sanatur* 312, in *Ignem piceum injecti martyrio coronantur SS. Alexander et Antonina* 38. *Ignitis stylis immissis per aures excæcatur S. Timotheus Lector* 380 f
- Imago *S. Floriani contra furem spoliaturum se convertit* 471 b. *Imagines B. Pii V ab incendio illæsæ* 715 a b c, *corum imagine morbus gravis tollitur* 714 c
- Immobile fit corpus *S. Evermari, inferendum Herstallio* 139 b c
- Immunitatem *Ecclesiasticam tuetur S. Antoninus* 324 d, 325 c, 342 f, 344 a
- Incendium sistitur allato corpore *S. Berthæ* 120 d, *extinguitur objecto capite S. Juvenalis Conf.* 420 f, *apparente B. Ladislao Gelnoviensi* 604 a b. *Incendium urbis S. Amator se in medium conjiciens sistit imbris fluxu* 58 c. *Incendia repressa meritis S. Floriani* 467 bc, *B. Mafaldæ Reginæ visæ in aere* 13 * a *precibus B. Michaelis Gedrocii* 571 e
- Inclusæ apud *S. Gallum S. Wiborada Virgo Martyr, et B. Richalda Virgo* 287
- Incurva toto corpore erigitur ope *S. Antonini* 349 f
- Indulgentiæ ab *Episcopis quindæcin, item a Nicolao IV, Joanne VI, et Bonifacio IX concessæ Ecclesiæ Narniensi* 398. 399. *Indulgentia Pontificia ante prælium sub Joanne Austriaco promulgatur* 687 c. *Indulgentias pecuniarias abrogat B. Pius V* 636 b
- Infamiam quasi furti facti passum liberat precibus *S. Antoninus* 340 b c
- Ingainaria lues repressa invocato *S. Theodulpho Abb.* 98 c, *Theodulpho Presb.* 104 e
- Injurium sibi læsum sanat *S. Marculphus* 76 c 80 c
- Innocentiæ suæ contra omnes calumnias syllogum facit *S. Athanasius* 225 b 226 a
- Inquisitor adversus hæreses *B. Pius V* 625, *Cardinalis factus : et Inquisitor summus* 627 f. *Papa Inquisitionis officium amplificat* 635 b 696 d
- Intestinorum cruciatus curatur ope *S. Theodulphi Presb.* 103 b, *B. Stanislai Canon. Reg.* 34 * a
- Invisibilis redditur miles ab hoste circumventus invocato *S. Juvenale Conf.* 414 ef
- Ischias curatur ope *B. Gregorii Veruculensis* 545 b, invocato *B. Ladislao Gelnoviensi* 602 e 604 c
- Itinera difficilia etiam senex ex amore paupertatis pedes peragit *B. Ladislaus Gielnovius* 577 e 578 a

J

- J**ejunasse a Cœna Domini usque post visum a Resurrectione Christum dicitur *Jacobus frater Domini* 22 d, vino semper abstinuit 32 b. *Jejunia Quadragesimalia senex et imbecillis observat Pius V* 699 e f, imo et quadriduamam per hebdomadam abinentiam a carnibus etiam moribundus 700 a. *Jejunio dedita a carne et vino abstinet sexennio in seculo S. Wiborada* 299 e f
- Jesu nomine dæmonem in feminæ speciem transformatum pellit *S. Marculphus* 74, 79 a, in *Jesu nomine jubens surgere, febres pellit S. Godehardus* 524 c, *crus fractum sanat* 525 d
- Jubilæam ferentibus suppetias *Melitensibus* concedit *Pius V* 641 c, *contra Turcas pro Hungaria* 642 d e
- Judæi non possunt esse *Julices Christianorum* 148.
- Judeis Romæ leges præscribit *Pius V* 639 a multi ejus pietate commoti convertuntur 701 a
- Judicibus æquitatem commendat *B. Pius V* 634 d
- Judicia

IN VITAS SANCTORUM MAJI

Indicia Dei incomprehensibilia, quod Sancti a morte
diu latitant 129 e f
Jurisdictionem Ecclesiasticam sedulus tuetur Pius V
708 b
Justitiæ servandæ constantiam servat Pius V 707 b,
culpas administrantium justitiam plectit 706 d, ra-
tionem exigit ab officio functis 706 e
Juvenis omni virtutum genere clarus, alios viam salu-
tis docet S. Marculphus 77 c d

L.

Ad Laicos recurri in causis Ecclesiasticis acriter
prohibet Pius V 708 c
Lampade ardente ustulata, integram fornacem petit S.
Maura M. 382 d e. Lampadibus ustulati SS. Ale-
xander et Antonina 386 d
Lapidibus obruti S. Jeremias Propheta 7 a, S. Phi-
lippus Apost. crucifixus 12 d, S. Jacobus e pinna-
culo templi dejectus 23 c
Lapsus aliqualis Liberii et Hosii reparatus 230 a
Lapsu contritus infans ope B. Ladislai Gelnoviensis sa-
natur 611 a, ex Lapsu gravimoribundi ope S. Anto-
nini 328 d, 348 f, 352 f Lapsus in fluvium siccis
vestibus emergere facit S. Antoninus 345 f. Lapsus
in puteum porcum oratione recipit S. Theodulphus
100 e
Laterum dolor sublatus invocato B. Pio V 721 a
a Latronibus sicuriis et piratis purgat ditiones suas
Pius V 638 a b c
Lector ordinatus S. Timotheus Mart. in Thebaide
380 c
Lectione sacra ad mensam se pascit S. Antoninus Ar-
chiep. 321 d
Lectus S. Antonini absque culcitra et linteis 333 c
Legatus Florentinorum ad Calistum III, et Pium II
Pontifices S. Antoninus Archiep. 324 a b, ad Im-
peratorem mittendus se excusat 324 b
Legum tenax Pius V 707 d
Leones 4 servant corpus B. Pelagiæ 462 f
Leprosi sanantur ope S. Athanasii 262 d, S. Anto-
nini 352 b, S. Monicæ 493 d, S. Godehardi viven-
tis 518 a b Leprosos 3 aqua Jordanis illinens sa-
nat S. Amator 59 f, alios 5 mundat S. Aregius
113 d. Leprosum a se lotum in lecto suo collocat, et
novis vestibus induit B. Anfridus 436 e
Lepus effugiens venatores latitat sub cappa S. Marcul-
phi 76 b, 80 b. Lepores sibi familiares habet S.
Philippus Presb. 428 d
Libertas constans SS. Luciferi, Eusebii, et Dionysii,
arguentium Constantium Imp. resistentem S. Alha-
nasio 228 d e f. et damnantem eos exilio 229 a, B.
Pii V Cardinalis in sententia proferenda 629 c d
Liberalis erga bene meritos Pius V 703 f, erga mini-
stros 704 e, 705
Librorum hæreticorum sarcinas intercipit, resistentes
excommunicat cum magno vitæ periculo Pius V
625 d e f. Libri a S. Antonino conscripti 326 d e f,
327 c
Lienteria curata invocato B. Ladislao Gelnoviensi
608 b
Linguam masticans expirat tyrannus Aurelianus Co-
mès, post occisos S. Alexandrum Papam, aliosque
379 d Linguae ulcus sanatum invocato B. Stanis-
lao Canon. Reg. 34 * d
Liquor salutaris emanat e sepulcro S. Juvenalis Episc.
393 d, eo claudus unctus sanatur 353 a b
Litaniae visi apud moribundum recitare Maria Deipara
aliique Sancti 719 f
Ludi ad annulum in festo S. Juvenalis ordinati 400 f
Ludos noxios tollit S. Antoninus 324 d, pecuniam eis
acquisitam in pauperes erogat 324 e. Lusum alex
perdens blasphemus, ore et vultu terribiliter torto ca-

stigatur, et ope S. Juvenalis Conf. sanatur 420 c d
Luce cælesti inter tormenta circumfusus S. Hypolistus
24 c. Luce mira collucent ossa S. Juvenalis Epi-
scopi 405 a
pro Lumine Ecclesiæ S. Philippi Presb. destinatum
aruinam gustantes, misere cruciantur 430 b
Ad Lupanar ducta S. Antonina a S. Alexandro com-
mutata veste dimittitur 385 d e
Lupi morsu vulneratum sanat S. Marculphus 80 a
Luxum omnem a re familiari proscrit S. Antoninus
322 a

M.

Magicos libros exurit S. Antoninus 343 c d
Mamillarum dolore sublatus ope B. Stanislai Can. Reg.
33 * d 34 * f
Mancipia Christiana ruptis vinculis promovent victo-
riam sub Joanne Austriaco 689 b c, liberata ad quin-
decim millia 690 e. Mancipis Christianis opitulatur
Pius V 638 c
Manus arida curatur invocato S. Godehardo 529 c.
Manus immobilis aut tumida sanatur ope B. Grego-
rii Veruculensis 546 b, 550 f. Manus usus amissus
recuperatur invocato B. Ladislao Gelnoviensi 613 e.
Manuum summitates præscinduntur SS. Antonina
et Alexandro 386 b. Manus et pedes abscinduntur
S. Quirino Tribuno 378 f. Manus manet in aere su-
spensa, volentes vi diripere oblata S. Wandelberto
285 f
Maris inundatione liberati Hollandi, invocato S. Gode-
hardo 532 f
Maria Virgo Deipara apparens excæcatum præ dolore
et languore jubet adire sepulcrum B. Ladislai Geln-
oviensis, et sanatur 608 c d. ejus ope per B. Ladi-
slaum Gelnoviensem petita sanatur surdus 617
Maria Deipara et SS. Dominicus, Vincentius, Pius V,
aliisque Litanias visi apud moribundum recitare 719 f,
a Maria Deipara visitatur B. Stanislaus Canon.
Regularis 27 * d. Mariæ Deiparæ jussu puellas in
monasterio collocandas colligit S. Bertha 117 b. Ma-
riæ cultor eximius S. Antoninus 322 a Mariæ ho-
nore protecturus acceptat Episcopatum B. Anfridus
436 b. Mariæ Ecclesia de Salice seu de Campis in
Pedemontio ubi corpus S. Juvenalis mansit immobile
417 d, 418 b. Mariæ festum Præsentationis ceptum
522 e. Mariæ addicta Catharina, filia Judæi quin-
quennis 538 b, ab eadem monetur ut fugiat 538 d,
facta Sanctimonialis eam loco parentum habet, et
in imagine colit 539 d. Mariæ veneratio et miracula
Skapæ in Polonia 575 f. Mariæ coronam recitat
B. Ladislau Gelnovius novo modo, dein a Fratri-
bus Minoribus et multis secularibus observato 583
b c, et a Deipara apparente probato 583 d g. Maria
indicat se locum Skapæ habere carum, ibique mira-
culis claret 584 c d e. Energumens ibi liberantur
584 e. Mariæ votum faciens sanatur, propter blasphe-
miam punitus 585 a b c. Alius in Deiparam blas-
phemus fit mutus et demens, poenitens sanatur 585 d e.
Mariæ Virg. Rosarium promovet Pius V 636 c
præscribit quomodo de Conceptione loquendum 636 d.
Mariæ addicta imanem vestibus et monilibus ornat
B. Mafalda 12 * b. Mariæ victoria de Turcis sub
Joanne Austriaco adscripta, et annue recolitur 691 d
Matrimonium cavet consummare cum sponso consangu-
neo Henrico Rege Castellæ B. Mafalda 11 * b
Ad Matutinum officium prævertit Clerum S. Antoni-
nus Archiep. 321 d: præsentia sua excitat ad illud
722 e: etiam senex 322 e
Memoriæ mandat librum decretalem brevi tempore, ut
in Ordinem Prædicatorum ingrederetur S. Antoni-
nus 339 d e
Mendaces odit Pius V 707 a, simulationis omnis ex-
pers

pers 707 a, Paulum nepotem custodiæ suæ Præpositum ob mendacium ablegat 711 a b
 Mendici cæci collegerunt 550 aureos, eos in puellarum dotem expendi jubet S. Antoninus 344 f. Religiosis Mendicantibus sancit propria Pius V 637 c
 Mensa frugali usus adhibita lectione Pius V 760 c d: quod etiam præscribit domesticis 744 a
 Meretrices curat expelli, aut in angulo urbis concludi B. Pius V 634 f 635 a
 Milites triginta a S. Genio baptizati Martyres 387. Militum animis corporibusque prospicit Pius V 630 a b: animantur ad fortiter agendum pro religione adversus Deo et Regi rebelles 630 d e f. Militaribus præscripta a Pio V 637 d
 Miracula exhibentur ad fidem adstruendam, et ad Sanctorum probitatem ostendendam 598 e f
 Misericors erga egenos, afflictos, et captivos S. Theodardus 153 b c d
 Missa in honore S. Sigismundi oblata morbos pellit 87 a Missam quotidie cum magna pietate celebrat Pius V 699 b: sub Missa sanatur viri'us corporis destituta ope S. Floriani 471 c
 Mitem reddit blando alloquio legatum ira commotum S. Theodulphus 101 b c
 Moderatus in reprehendendo B. Ladislaus Gieln. 576 f
 Molendinum pauperis fiduciam in Deo præcipiente S. Antonino divinitus instauratur 346 c
 Monachis cum laude præest, eos verbo et exemplo suadet assiduitatem ad officia divina et amorem cellæ B. Pius V 624 b c d. Monachorum observationes laudat S. Athanasius 207 d e, inter illos in eremo 6 annis degit 234 d e. Monasteria indisciplina reformat industrie et suaviter S. Godehardus 511 a b
 Morbos patienter tolerat S. Antoninus 319 d. Morbo longo tabescentes ope S. Wiboradæ sanantur 296 d, 297 a, 311 e
 Mores pii S. Henrici juvenis et Ducis 510 f: ob Mores compositos S. Bernardinus appellatur B. Pius V 624 d
 Mors misera Arii in latrina crepantis medii 208 d e
 Mortis diem et horam S. Gertrudi prædicit S. Ultanus 122 b, a Morte se erigens lacrymanti prospera prædicit S. Philippus Presb. 428 f, a Morte præservatæ invocato B. Pio V 718 d. Mori parati monachi pro S. Athanasio 234 e. Moritur Crucifixum exosculans S. Antoninus 327 f, S. Godehardus Clero cantante, Dirige pedes nostros in viam pacis 521 c d Moriturus extremum confitetur et viatico munitur B. Michael Gedrocus 562 c. Moribundus a Christo invisitur S. Orientius 64 f Moribundus e vulnere apparente B. Vivaldo sanatur 165 b c, implorans patrociniū B. Ladislai Gielnovii necdum mortui sanatur 592 a b. Moribundus Reliquia B. Pii V sanatur 718 c, apparente B. Pio V 718 e f. Moribunda S. Monica desiderat memoriam sui ad altare 485 b, eam et patrem, ac fratres commendat S. Augustinus precibus Lectorum 485 b Moribundi sanantur ope S. Godehardi 523 c, 534 d, B. Michaelis Gedrocii 563 e, S. Athanasii 261 d, 262 b, invocato B. Ladislao Gelnoviensi 599 e f, 604 d, 607 e 608 b 609 f, 610 f, 612 e, 614 f, etiam Vladislauus Sigismundus postea Rex Poloniæ 616 e f, 617 a, ope S. Antonini 351 c d 353 c, B. Pii V 720 a c B. Stanislai Canon. Regul. 28* d, 29* b d, 33* a e, 37* c, 38* b, S. Helenæ Trecensis 42* a.
 Mortuus resuscitatus ope S. Floriani 467 b, filius S. Hermetis a S. Alexandro Papa 72 e, invocato B. Michaelē Gedrocio 562 f, item abortivus 563 e puer ex puteo extractus revixit invocata S. Monica 40* b, sepeliendus precibus S. Amatoris resuscitatur 58 b, S. Germani Ep. M. 272 f, Mortuum unigenitum

patri vivum reddit S. Antoninus 345 d. Mortuum se simulans vere moritur, e suscitatur ope S. Juvenalis Conf. 420 a b. Mortuum equum sistit sanum S. Theodulphus 101 c. Mortuus fœtus reviviscit invocato B. Stanislao Canon. Regul. 36* a Mortui 3 a S. Philippo Apost. resuscitati 12 e 17 e, etiam juvenis ad sepeliendum delatus 15 d, alii invocato B. Ladislao Gelnoviensi 599 d, 600 c, 603 c 609 c d e. Mortua triduo quasi habita a S. Wiborada apparente sanatur B. Richilda 296 c d, pro Mortua S. Monica funduntur preces, offertur sacrificium 484 c d
 Munera acceptare abhorret S. Antoninus Archiep. 322 c
 Murum pede subruit, et captivos liberat S. Germanus Ep. Mart. 272 f 273 a
 Muti sanantur ope S. Theodulphi Presb. 104 f, S. Helenæ Trecensis 42* d, S. Antonini 352 c d, S. Secundi 174 f, B. Ladislai Gelnovien. 609 b, 611 d e, S. Godehardi 529 b d

N.

Ante Nativitatem cœlitus prædictus S. Genius 388 e
 Navem fatiscentem ejecto dæmone servat S. Germanus Ep. M. 272 c Navi ultro accedente defertur ultra Matronam corpus S. Wandelberti 285 e Navigat rotæ plaustrum insidens S. Germanus Ep. M. 269 c, id magiæ tribuens Judex interioribus defluentibus perit 269 d e
 Naufragi adjuti ope S. Godehardi 532 f. Naufragi e navi ejecti salvantur invocato S. Athanasio 261 f. Naufragis opitulatur Pius V 638 c. Naufragium evitatur invocato S. Juvenale Ep. 393 b c. Naufragio liberatur nauclerus invocato S. Antonino, cui id prædixerat 349 b, item navis cum ingressis 349 c, item alia 349 d
 e Nausea fastidians panem, sanatur a S. Evermaro 140 a b c
 Noverca B. Panacæam Virginem, quod oraret nimium, occidit 168 a b
 Numismatum æneorum usum aut induxit, aut promovit Pius V pro Indulgentiis 700 d e
 Nuptias novas oblatus generose spernit S. Maurus Mart. 381 f. Nuptias nobiles recusat S. Pelagia, mox ad fulem complectendam excitata 459 e f 460

O

Ex Obedientiæ merito omnia agere cūpt et ad mortem usque obedire B. Ladislaus Gielnovius 578 b c d e
 Obganniantes S. Theodulpho Presb. puniuntur alius insania, alius calvitie 104 c d, contemnens S. Evermarum: punitur manu læsa et jactura vellerum 134 b c
 Obsessus a 5000 armatis in Ecclesia Athanasius, salvus evadit 230 d e, alii occiduntur 231 a. Obsidionis metus sublatus patrociniū S. Juvenalis Conf. 421 c d
 Obtrectantes S. Athanasio Ariani et Gentiles repelluntur a Joviniano Imp. 246
 Occisus loquitur S. Germanus Ep. M. 273 e
 Oculus cruciatus fere clausus ad sepulcrum S. Antonini reseratur 337 c d. Oculorum dolor gravissimus sublatus a S. Godehardo 518 c d, B. Gregorio Augustiniano 543 a b. invocato B. Stanislao Canon. Regul. 29* f 31* a 32* b 33* c 34* e 35* a 37* a. Oculorum curandorum gratia S. Flaminæ 185 c 186 d
 Odor suavis e corpore S. Athanasii 261 a, in elevatione corporis S. Philippi Presb. 429 f, ex corpore mortui Pii V 717 c, e corpore S. Secundi 173 f.
 Odor

vinus et refocillans dulcedine spirituali adstantes ex corpore S. Godehardi 528 d. Odoris fragrantia cœlitus effusa dum S. Amator et Martha eligunt virginitatem 54 d e

Oleum lampadis S. Aldebrandi furatus fit cæcus, dein sanatur 163 a. Oleum manans ex tumba S. Petri Traumaturgi demones abigit, morbos sanat 432 f. Oleum exhaustum restauratur invocata B. Mafalda Regina 13* a. Oleo sacro inungitur moribundus S. Godehardus 521 a

In Ollam aquæ ferventis missa insultat Præsidi S. Maura Mart. 382 b c

Orationi addicta B. Panacæa ideo a noverca occisa 167 f 168 a. Orationem pia devotione perficit B. Ladislaus Gielnovius 582 e f, quo modo faciat efficacem 582 e f. Orandi assiduitas B. Pii V etiam Turcis formidanda 699 c d, vespertinis precibus cum tota familia interest. 699 e

Ordo Canonorum Regularium Mendicantium B. Mariæ de Metro sub Regula S. Augustini, seu de Penitentia beatorum Martyrum in Polonia, B. Michael Gedrocius 558 560 c. Ordinis Canonorum Regularium Lateranensium in Polonia, B. Stanislaus Subprior 26* Ordinis habitus 26* e, introductus in Casimiriam 26 e. Ordinis Canonorum Regularium Ven. Geraldus 3*. Ordo Humiliatorum ob scelera a Pio V extinctus 666, 667. Ordinis Benedictini Sancti suis locis indicati. Habitum in Episcopatu suscipit B. Anfridus 436 d Ordinis Crucigerorum B. Ventura 437. Ordinis Eremitarum S. Augustini B. Gregorius Veruculensis 540. Ordinis Cisterciensis B. Mafalda Regina 10* eum inducit in monasterium Aroquæ 11* d, Conversus B. Alexander 438 Ven. Catharina sanctimonialis Parci in Brabantia 537. Ordinis Prædicatorum Pius V Pontifex 623 e, S. Antoninus Archiep. Florentinus 314, habitum servat 323 f, ut plures ingrediantur, impetrat apud Deum S. Antoninus 338 c d e f, et alii eo invocato 338 f. Ordinis S. Francisci de Observantia B. Philippus Aquilanus 554 B. Zacharias 22* B. Ladislaus Gielnovius 565, Adventus in Poloniam 568 f, 569, 570. Terti Ordinis B. Vivaldus 163, Episcopus ex dicto Ordine, B. Alexander Vinciolus Nuceriæ 24*

Ori prunas immittendas sibi esse optabiles ostendit S. Maura Mart. 382 d

Osculo inter simulatos amplexus occiditur B. Conradus in Helvetia 314 Osculati caput S. Juvenalis Conf. in festo ad 25000 homines 419 e

Otium fugit, labori orationi et vilibus servitiis intentus B. Ladislaus Gielnovius 586 a b c. Otii osor tempus orationi et libris scribendis impendit vacuum S. Antoninus Archiep. 322 a

P.

Panem ab Angelo suis adferri impetrat B. Zacharias Ord. Minorum 776 b. Panem a S. Wiborada benedictum contemnens Presbyter, febri corripitur 292 e, 306 b c

Papa solius virtutis merito factus, quo nec cogitatione quidem aspirarat Pius V 709 e, nihil in eo munere optabile reperit 709 f. Papa non via scrutini aut accessus, sed adorationis electus B. Pius V 631 e f, noctu sequenti undecim horis continuis sopitus quiescit 632 b. Ejus creatio prævisa a Card. Gonzaga moribundo 632 c, annuntiata per Comitem in Anglia 632 c. Domesticis et familiaribus rectam vivendi normam præscribit 634 a

Paralysis variorum curata invocato S. Antonino 345 e f, 350 a b c, S. Helena Trecensi 42* f, B. Ladislaus Gielnovius 604 b f, 615 e. Paralyticus 30 annis sanatur ope S. Amatoris 60 f. Paralyticus in-

credulus ab Episcopo missus, ope S. Evermari in testimonium sanctitatis sanatur 136 a b c, alius sanatur 138 a Paralytici plures sanantur ope S. Secundi 174 d e f, 175 a, S. Theodulphi Presb. 104 f S. Athanasii 261 b 262 a, S. Godehardi 530 f

Parturientes adjutæ ope B. Gregorii Veruculensis 547 a B. Pii V 720 a b c S. Antonini 353 a d. Pariendi difficultas sublata invocato B. Stanislao Canon. Regul. 29* c 32* b 34* b 37* d 39* a Parturientes a mortis periculo liberatæ invocato B. Ladislao Gielnoviensi 605 b, 606 e, 612 f, 613 c, precibus S. Godehardi adjutæ 525 c. B. Michaelis Gedroci 563 e. In Partu periculose laborans Imperatrix apportato capite S. Sigismundi peperit filium, Sigismundum ideo dictum, dein Imperatorem 91 f

Patienter fert cæcitatem inflictam B. Anfridus Episc. 436 d

Pauperes potentes numquam vacuos dimittit S. Antoninus 344 c, pro donata cappa aliam divinitus accipit 344 d, tres residuos panes erogans, capsam plenam invenit 344 e, hospitale instituit 344 c. Pauperibus benevolus S. Wandelbertus 283 c Pauperibus omnis generis beneficus Pius V 701 d, ideo a Deipara laudatus 702 d. Pauperum injustitia patronus 706 c eorum pedes lavat, ulcus fœdum osculatur 709 c d in Pauperes et hospites distribuit sibi oblata S. Wiborada inclusa 291 e 304 d in Pauperes liberalis S. Godehardus 516 c in Pauperes distribuit pecuniam in consecratione spargi solitam, et convivio impendendam Pius V 633 a Paupertas viro nobili pro familia sustinenda sublevatur invocato S. Antonino 348 b. Paupertatis religiosæ studiosus, pedes iter etiam difficillimum agit, cibo minimo contentus. B. Ladislaus Gielnovius 577 d e f 578 a

Pectoris vena rupta sanatur ope S. Antonini 350 d. Pectoris dolor sublatus ope B. Stanislai Canon Regul. 30* d 31* a 32* e 33* b 34* a

Pecten S. Wiboradæ in aere pendet 311 d

Pecuniæ colligendæ artes abominatur Pius V 702 e, illa non sinit crimina redimi, neque pro dispensatione eam accipi 702 f

Pedis dolor gressum impediens sublatus ope B. Gregorii Veruculensis 545 e f, ope B. Philippi Aquilani 557 b, invocato B. Ladislao Gielnoviensi 693 c 603 b, B. Stanislao Canon. Regul. 30* f 32* a c 34* c 35* e f 38* b, B. Helena Trecensi 41* b

Pedibus nudis Archiepiscopus ingreditur Cathedrallem S. Antoninus 320 c 321 b 342 c

Pejerans in aliorum damnum et S. Godehardo obstrepens misere perit 518 e f 519 a b c

Perdicem coctam vitæ restituit S. Aldebrandus 162 e

Peregrinis succurrit Pius V 702 b. Peregrinos cum discretionem excipit S. Godehardus 516 b. Peregrinatur martyrii desiderio Compostellam ad S. Jacobum S. Evermarus 126 c. Peregrinatus Romam et in reditu sancte mortuus S. Peregrinus 160 b c. Peregrinatur Romam et locum martyrum invenit cum fratre S. Wiborada 290 d

Perfectione magna vixit bene in seculo, melius in religionem, optime Archiepiscopus S. Antoninus 347 c

Cum Periculo Inquisitor B. Pius V 625 c d e libros, invehendos in Hispaniam, curat examinari 640 e

Persecutio contra recusantes Arianam communionem 238 a

Pestis tollitur invocato B. Vivaldo 165 d. S. Athanasio 261 b, S. Jacobo minore Apost. 71* f, per cilicii S. Antonini partem 354 a. Pestilentia curatur invocato S. Juvenale Conf. 421 c. Varsaviæ invocato B. Ladislao Gielnoviensi, post visionem in cælo apparentem et cœlestem vocem sublata 601 a b, variorum 602 b, 606 d, 607 b c, 611 d, 612 c, 614 a b c. Nuceriæ depulsa meritis B. Alexandri Vincioti et intercessione B. Ruinaldi 24* f Pestem pellit S. Briocus

Briocus 96 b *Peste infectis servit S. Antoninus* 346 e
Phtisis curatur a S. Godehardo apparente 534 c, ope *S. Antonini* 350 f
Piscationem copiosam præbet S. Antoninus 346 d
Pleuritis sublata tactu calceamenti B. Pii V 720 d, ope *S. Antonini* 350 e
Pluvia sistitur ope S. Philippi Presb 429 f. *Pluvia in summa siccitate invocato S. Evermaro impetratur* 438 b c d e
Podagra sublata invocato B. Ladislao Gelnoviensi 615 d
Pœnitentiam agit S. Sigismundus ob filium persuasum novercæ occisum 87 e, 89 b. *Pœnitentes hæretici recipiendi exceptis hæresiarchis* 240 d. *Pœnitentes mansuete excipit S. Godehardus* 516 c. *Cingulo ferreo et cilicio utitur et flagris S. Antoninus* 340 f. *Pœnitenti lorica ferrea excutitur ad sepulcrum S. Godehardi* 530 b
Pontes supra fluvios in publicum usum erigit B. Mafalda 41* f
Pontifex Romanus Pius V ex Ordine Prædicatorum 623 e, olim de summo Pontifice propugnarat theses 623 b
Præcordiorum dolor in filio Sigismundi III Regis Poloniæ sublatus invocato B. Ladislao Gelnoviensi 602 a
Prædicat victoriam et animat ad pugnam S. Marculphus 75 c d 79 d e *Prædicat festivitatem Paganorum ex voce corvi cras impediendam S. Athanasius* 226 d. *Prædicat S. Wiborada Episcopatum S. Udalrico juveni* 292 c, 306, *Burchardo Duci mortem* 293 f, *adventum Hungarorum et martyrium suum* 294 c d, 295, 309, 310, *mortem suam S. Antoninus* 326 b, *quorundam mortem intra annum, item duas futuras religiosas, item tres filios viduæ afflictæ fore magnos: et facti sunt Archiepiscopus, Doctor, mercator insignis* 347 a b. *Prædicat futura etiam tria incendia B. Michael Gedrocius* 562 a b, *obitum Tadilonis Decani* 519 d e, *et diem obitus sui S. Godehardus* 519 e f, 520 c, *et Sophiæ Abbatissæ* 520 f, *et cubicularii sui* 520 d, 521 b
Prioris Althahensis S. Godehardi virtutes eximias 510 a
Princeps officii S. Florianus 466 c
Proles mascula impetratur post 8 puellas invocato S. Antonio 348 b. *Proles obtinendæ causa invocatur S. Philippus Presb.* 21* d
Propheta S. Jeremias 5
Prudens accusationes de probatis sibi ministris non facile a mittit Pius V 708 f, 709 a. *Focilis ad aliena consilia audienda* 709 b
Psalmos a fratre edoctus S. Wiborada eo celebrante Missam psallit 290 a b, 301 c d, *in visione Missam celebrante S. Gailo audit alios psallere* 305 c. *Psalmos 7 Pœnitentiales ante obitum recitat B. Pius V* 694 e. *Psallentia continua apud Agaunenses monachos* 86 c. 89 b, 90 b. *Psalterium in festis solemnioribus integrum recitat S. Antoninus Archiep.* 322 f, *totum ante obitum a 4 scholaribus coram, se recitari curat S. Godehardus* 521 c
Puella S. Wiborada levitates juveniles evitat 289, *nudipes mane adit ecclesiam, dein operatur* 289 d e, 300 f. *ornamenta capitis jussu parentum assumpta deponit* 289 e, *correpta dolore capitis abjicit* 301 b, *equo renuit vehi* 289 f, *renuit nubere* 301 c, *piæ erga parentes* 290 c, 301 a. *Puellæ nubili S. Antonino commendatæ vir inventus* 335 c d e. *Puellis beneficium Pius V* 701 d
Puer Martyr S. Sicharius, an a Judæis occisus 187, *speciosus, benignus, vigilans, Christum prædicat S. Germanus Ep. M.* 268 e f. *Puer stultio precandi tenetur moribus supra puerilis annos præditus S. Antoninus* 319 a b

Puerpera sanatur allata subucula Pii V 718 d e
Ad Pugnam contra Turcas sub Joanne Austriaco omnia præparentur 685, 686, 687
Punctum per membra transfigitur S. Alexander Papa 379 e
Pustulæ ulcerosæ sublatae invocato B. Ladislao Gelnoviensi 604 d. *Pustulæ curantur ope B. Stanislaus Canon. Regul.* 29* a, 31* f 34* e, 36* d

Q

Quadragesimam in insula peragit pane hordeaceo et crudis herbis *S. Marculphus* 79 a

R

Rabidi lupi morsus sanatur ope *S. Antonini* 339 a
Raptores bonorum S. Wandelberti puniuntur de atera in acre suspensa, aut interfectione aut dysenteria 286 a b c
Reclusa annis 20 B. Joanna, Ripatorium translata 539
Recollectionem internam in occupationibus et difficultatibus detinet B. Ladislaus Gelnovius 587 e f
Reges primi Burgundionum: ex his S. Sigismundus 85. *Regno Conactiæ relicto, fit monachus, dein Episcopus S. Kellucus* 107
Regula monachis Agaunensibus præscripta 86 a, *assumpta a S. Gunthramno pro monasterio S. Marcelli* 86 c d, a *Dugoberto pro monasterio S. Dionysii* 84 c
Religionis causa laicis non committenda 639 f, *in ejus causa nihil dissimulandum* 651 f. *Religiosos, ut aptiores, mavult ad dignitates Ecclesiasticas promoveri Pius V* 708 a
Reliquiæ S. Sigismundi auro et gemmis pretiosas Pragæ ornatae 90 e, 91 c. *Reliquias Sanctorum mirifice colit B. Pius V* 699 f, *etiam pulverem Patriciani* 717 b. *In Reliquiarum S. Wandelberti adventu fit vehemens de cælo sonus* 286 d, *pro Reliquiis S. Antonini habentur et miraculis fulgent biretum* 352 f. 353, *vestes* 353 e, *pulvinar* 353 f, *sudarium* 350 a, *rasura imaginis* 353 f, *scriptura* 354 a, *cilicium* 354 a b, *pro Reliquiis S. Godehardi abutens osse profano, perit subita morte* 533 c
Revelatione divina mors Juliani apostatæ innotescit Didymo 244 b
Ritus sacros ordinat Pius V 635 f. *Ritui Ecclesiæ Mediolanensis se accommodat S. Monica* 482 d
Rosarium B. Mariæ Virg. quotidie recitat B. Pius V 699 e, *distribuit Rosarii calculos inter suos* 700
Rotæ alligatur talis S. Timotheus Lector 380 f
Ruptura e lapsu procreata sanatur ope S. Florianiani 471 c

S.

Sacerdos, columna ignea apparente, consecratur *S. Briocus* 95 c. *Sacerdotes supra quinquies mille ab Hugonottis occisi* 647 f. *Sacerdotum mores emendari præcipit Pius V* 665 d. *Sacerdotibus matrimonium fieri dissuadet B. Pius V Cardinalis* 630 a b
Sacra omnia ab Hugonottis eversa, dissipata, profanata 647 c d
Sacrificii vasa non debite purgata, a famula pridem mortua docetur S. Wiborada 292 f, 306 c
Sancti in paradiso habitare, nos autem peccatores in terra, S. Antonius objicit sanctitatem laudantibus 323 c. *Sanctificatus ab utero matris S. Jacobus frater Domini* 21 f
Sanctimonialibus propria sancit Pius V 637 e
Sanguinis fluxus continuus sublatus invocato B. Pio V 720 d, *S. Helena Trecensi* 42* c
 Sauciatus

Saucia *lethaliter sanatur invocato S. Godehardo* 526 f 527 a
 Scarantia sublata tactu calceamenti *B. Pii V* 719 e
 Scholas *pias commendat Pius V* 636 c
 Sclopi ictu petitus, permanet illæsus *S. Carolus Borromæus* 666 e
 Scripturæ sacræ scientia imbutus *S. Athanasius* 193 e. Scripta a Jacobo fratre Domini *Epistola Canonica* 22 *Liturgia* 27 d. Scripta seniorum *refringentes culpantur* 298 d. Scripturæ sacræ lectione proficit in omni virtute *S. Theodardus* 158 a
 Secreta cordium et occulta novit *S. Antoninus* 340 a
 Sedis Apostolicæ auctoritate Imperium in Occidentem translatum, et septemviri in Germania, et magnus Dux Etruriæ creati 667 c f
 Sepulcrum *S. Wiboradæ de nocte clara luce illustratur* 291 b, 306 d. Sepulcri *B. Ladislai Gelnoviensis tumulus elevari visus* 599 e, ad Sepulturam a cervis divinitus submissis defertur corpus *S. Kellaci* 109 e f
 Serpentem venenosum conterit *S. Aregius* 112 f
 Sicarii e manu liberatus ope *B. Pii V* 720 a
 Sigillum urbs Gelnoviensis assumit *B. Ladislaum Gelnoviensem* 598 b 616 b
 Silentium indicit avibus obstrepentibus *S. Aldebrandus* 162 e. Silentium arctum a Completorio usque post Primam sequentis diei arcte servat *B. Stanislaus Canon. Regul.* 27* e
 Simoniaca labe a *S. Gregorio Magno et S. Aregio* oppugnata 111 b
 Somnus conciliatur adhibito pulvinari *S. Antonini* 353 e f. Somni brevis erat *S. Antoninus* 332 c. Somno triduo punitur injurius *S. Philippo Presb.* 429 e
 Spectacula cruenta prohibet *Pius V* 638 e
 Spina læsum pedem sanat *S. Briocus* 95 e
 Sponsa *S. Amatori obtrusa, et ob recitatas pro nuptialibus preces Ordinationi Leviticæ relicta* 53 e f. 54 a
 Sterilitas in conjugio sublato ope *S. Antonini* 329 a, 336 f
 Stomachi dolor vehemens sublatus ope *B. Gregorii Veruculensis* 546 c d 547 c
 Struma *S. Balbinæ curata* tactu boiæ *S. Alexandri Papæ* 377 e. Strumarum curandarum privilegium Regibus Francorum concessum, an a *S. Marculpho* 82 c d
 Studia juvenum promovet *S. Godehardus* 515 c
 Stultam se simulans in magna austeritate et contemptu vivit *S. Isidora* 50 f 51 a
 Subdiaconus *S. Andeolus Martyr* 3 sec. 35
 Submersionis periculum invocato *S. Philippo Apost.* evitatur 17 e f, ope *S. Africani* 70 a, *S. Juvenalis Conf.* 420 d. Submersus precibus *S. Godehardi* resuscitatus, post accepta Sacramento iterum mortuus 525 b, alii eo invocato 529 a, 532 b f, 533 ac, ope *B. Michaelis Gedroci* 563 d, invocato *B. Ladislao Gelnoviensi* 600 c. Sulmerguntur ligatis ad colla lapidibus Martyres in carcere a *S. Alexandro Papa baptizati* 378 c. Submergitur in flumen precipitatus *S. Florianus Martyr* 468 b c 470 c
 Sudat circa festum corpus *S. Hippolyti* 43 e f, 44 b
 Suffocatus a dracone suscitatur a *S. Germano Ep. Mart.* 270 a b
 Surdi sanati ope *S. Theodulphi Presb.* 105 d, ope *B. Gregorii Veruculensis* 546 a, idem surdus et mutus 551 f, ope *B. Pii V* 720 f, *B. Stanislaus Canon. Reg.* 35* c. *B. Ladislai Gelnoviensis* 611 d e, 617 b c d
 Suspensi etiam rei invocato *S. Godehardo* liberantur 529 e f.

T.

Tabe confectus et membris attractus sanatur ad tumulum *B. Gregorii Veruculensis* 543 e f. 544
 Tempestate erepti invocato *S. Godehardo* 532 e
 Tentationes pelluntur facto voto *B. Ladislao Gelnoviensi*

vien. 599 c. Tentatis aliis subvenit *S. Antoninus* 334 a b. Tentatæ graviter mulieri apparens *S. Antoninus, serenitatem mentis restituit* 333
 Terra educta e sepulchro *B. Zachariæ Ord. Minorum* morbos pellit 23* d
 Testamenta quomodo sint a Clericis condenda præscribit *Pius V* 637 b
 Thaumaturgus ob miracula *S. Petrus Ep. Argivorum* 432
 Tibiæ dolor sublatus ope *S. Athanasii* 262 c
 Translatio sollemnis Reliquiarum *S. Athanasii Venetiis sedata subito tempestate* 260 b c d, corporis *S. Antonini sollemnissime peracta* 359, 360, 361, 14*, 15*, 16*
 Triumphus moderatus concessus Columnæ post victoriam de Turcis ad Echinadas insulas anno 1571 obtentam 692

U.

Ulcera in crure curantur ope *B. Gregorii Veruculensis* 545 b. Ulcera curata invocato *B. Ladislao Gelnoviensi* 604 d, 606 f. Ulcerosam saniem annis 21 testata radit *B. Richilda, longum martyrium passa* 288 f
 Umbilici dolores per septem annos curati ope *B. Stanislaus Canon.* 33* d
 Urbs obsessa Passaviensis liberatur implorato *S. Godehardo* 534 e f. Urbium, ubi coluntur, sunt Sancti præsidium 395 b c
 Urinæ detentio sublata invocato *B. Pio V* 719 e, fluxus 720 f
 Usuras tollit *S. Antoninus Archiep.* 322 f

V.

Vaccas mulget et caseos conficit *B. Alexander ex progenie Scotorum regia* 438 c
 Venationem et equitandi exercitium, et dæmonum tentationes repellit *S. Evermarus* 125 f, 126 a. Ex dexteritate in Venatione noscitur genus nobile *B. Alexandri Conversi Cirterc.* 438 f
 Veneficam a dæmone obsessam, dein resipiscientem sanat *S. Godehardus* 525 f. Veneficio extenuatum misso sudario liberat *S. Antoninus* 343 d e
 Veneno intoxicati sanantur ope *B. Stanislaus Canon. Regul.* 341 f
 Verbera ad scapularum lacerationem lato vultu excipit *S. Florianus* 468 a, 470 a
 Vestes *B. Pii V mortui Principibus mittuntur* 695 f
 Vestitu vetusto et rudiori usus *Papa Pius V* 710, moderatum præscribit domesticis 712 f
 Viatico sumpto obit *S. Aregius* 144 a Viatico sacro post confessionem peccatorum munitur *S. Theodardus* 159 a
 Victoria de Turcis sub Joanne Austriaco a *Pio V* ad dicta 684 e, et impetratur 687 f, 689, cæsis 30000 Turcarum 690 d, et 7300 Christianorum 690 e, capæ naves 190 690 f
 Victum ad leges paupertatis accommodat *S. Antoninus Archiep.* 321 d
 Vinum meritis *S. Aldebrandi* ougetur 162 f, in cella *S. Philippi Presb.* 429 d. Vini bibendi cupiditatem refranare edocta *S. Monica exemplo invitata ancillæ meribibulæ* 479 f. Vini adusti flammis ustulata femina, voto a marito facto *B. Ladislao Gelnoviensi, sanatur* 610 a b c
 Virgis cæduntur *S. Alexander* 385 f, *S. Antonina* 386 a, iterum ambo 386 d
 Virgines vixerunt 3 filiarum *S. Philippi Apost.* 9 c d e, 12 f. Virgines sacræ Alexandriæ ab impiis raptæ violatæque 213 b c, 232 a. Virgines cxxxix simul velatæ in Monte Angelorum præsentem Agnetem Regina

TOMI I INDEX MORALIS.

gina Hungarorum 313 c. Virginibus sacris ut sponsis Christi adhortationem scribit S. Athanasius 208 a, an etiam librum de Virginitate præclarum 238 f. Virginibus pecuniam dotis nomine suppeditat B. Pius V 633 d. Virginitatem volentes servare S. Amator et Martha sponsa, effusa cœlitus fragrantia firmantur, item visione Angeli duplex sertum offerentis 34. Virginitatis donum petit a Deo et impetrat, et in morte gratias de eo agit S. Antoninus 331 d e. Virginitate illibata vixit omnis mortalis culpæ expers Pius V 708 b, 710 a, 717 a b
Virtutibus præcellens varias in Ordine Præfecturas obit S. Antoninus 319 c, excellit in Archiepiscopali munere 321, 322
Viscerum dolor sublatus ope S. Antonini 334
Visio triplex, corporalis, spiritualis, intellectualis explicatur 308 e f, his omnibus usi Sancti 301 a b
Vitæ Sanctorum in exemplum proponuntur 116 f.
Vita Pii V utilis Pontificibus et Episcopis, scripta

sincero iudicio et optima fide 422 d e f. Vitæ communis et pauperis amans B. Pius V 624 e. Vitas Sanctorum edentes collaborant eorum donis 99 a. Vitam S. Wiboradæ e voto scribit Eggihardus ab arthritide sanatus 297 e f
Vitalium torsio et alia passio sublata ope S. Monicæ 492 e
Vulneribus tribus in capite acceptis obit Martyr S. Wiborada 310 a, sed absque vulneribus postea inventum corpus 310 c

Z.

Zelus adversus hæreses B. Pii V 625 a. Zelo placendi Deo quærit salutem hominum concionibus habendis et scribendis et cantilenis componendis B. Ladistaus Gelnovius, imitatus S. Adalbertum 379, 380. Zelo S. Athanasii reversi respondet fructus multiplex animarum 223 d e

FINIS.

10685

F
BX
4655
A2
v.14

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

